

KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

GEÏLLUSTREERD DAGBOEK
VAN HET HEDENDAAGS
WERELDGEBEUREN
MET VOORTDUREND BIJGEWERKTE
ALFABETISCHE INDEX

SYSTEMEN KEESING B.V.
AMSTERDAM

NEDERLAND

WETTELIJK MINIMUM(JEUGD)LOON
PER 1 JANUARI 1993

De bruto bedragen van het wettelijk minimumloon en het minimumjeugdloon worden op 1 januari 1993 niet verhoogd.

Voor een werknemer van 23 jaar of ouder is het *bruto* minimumloon per 1 januari 1993:

per maand: f 2.163,20
per week: f 499,20
per dag: f 99,84

De bruto minimumjeugdlonen bedragen per 1 januari 1993:

Leeftijd	Percentage van het minimumloon van 23-jarigen en ouder	Per maand	Per week
22	85	f 1.838,70	f 424,30
21	72 1/2	f 1.568,30	f 361,90
20	61 1/2	f 1.330,40	f 307,00
19	52 1/2	f 1.135,70	f 262,10
18	45 1/2	f 984,30	f 227,10
17	39 1/2	f 854,50	f 197,20
16	34 1/2	f 746,30	f 172,20
15	30	f 649,00	f 149,20

De werkgever is niet wettelijk verplicht aan partieel leerplichtige jongeren het minimumloon te betalen voor de dagen waarop de leerplicht geldt. Zo is bijvoorbeeld per 1 januari 1993 het minimumjeugdloon voor een 16-jarige bij 2 dagen partiële leerplicht en een werkweek van drie dagen f 447,78 per maand en f 103,32 per week.

Door onder meer lastenverlichtende maatregelen waartoe het kabinet heeft besloten stijgen vrijwel alle netto minimumloon- en minimumjeugdloonbedragen. De netto bedragen zijn, anders dan de bruto bedragen, echter niet wettelijk bepaald. Ze kunnen per bedrijfstak of bedrijf verschillen. Dit komt door verschillen in inhoudingen op het loon, onder meer in verband met de premieheffing voor de sociale zekerheid.

Pensioenpremies zijn buiten beschouwing gelaten, evenals de nominale premies voor de Ziekenfondswet en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten. De onderstaande bedragen geven daarom alleen een globale aanduiding.

Voor werknemers van 23 jaar en ouder zijn de netto minimumloonbedragen per 1 januari 1993 globaal afgerond als volgt:

Belastinggroep	Per maand	Per week
1	f 1.399	f 322,—
2	f 1.602	f 369,—
	f 1.786	f 412,—
	f 1.749	f 403,—
5	f 1.803	f 416,—

Voor alleenstaande werknemers van 22 jaar en jonger, ingedeeld in tariefgroep 2, bedraagt het netto minimumjeugdloon globaal:

Leeftijd	Per maand	Per week
22	f 1.390,—	f 321,—
21	f 1.212,—	f 280,—
20	f 1.057,—	f 244,—
19	f 929,—	f 214,—
18	f 830,—	f 191,—
17	f 744,—	f 172,—
16	f 674,—	f 156,—
15	f 608,—	f 141,—

(PersberichtSZW)

(Vor.ber.pag. 1/1/2-1992)

IOAW-, IOAZ- EN BIJSTANDSUITKERINGEN
PER 1 JANUARI 1993

Met ingang van 1 januari 1993 wijzigen de bijstandsuitkeringen en de IOAW- en IOAZ-grondslagen. Bovendien treden per 1 januari nieuwe regels in werking voor de bijstand aan mensen jonger dan 21 jaar en schoolverlaters van 21 tot 27 jaar. Weliswaar wordt het wettelijk minimumloon per 1 januari 1993 niet verhoogd, maar er treden wel veranderingen op in belasting en premies. Als gevolg hiervan gaat de bijstandsuitkering voor een echtpaar met f 29,50 per maand omhoog en wordt f 1.760,31. De uitkering voor een alleenstaande van 23 jaar of ouder wordt met f 20,63 per maand verhoogd tot f 1.232,22.

IOAW/IOAZ

De IOAW is bestemd voor oudere langdurig werklozen die 50 jaar of ouder waren op het

moment dat zij werkloos werden en voor gedeeltelijk arbeidsongeschikte werklozen, ongeacht hun leeftijd. De IOAW geldt, nadat de uitkeringsperiode voor de werkloosheidwet inclusief de vervolguutkering is verstreken.

Voor de IOAZ komen mensen van 55 jaar of ouder en gedeeltelijk arbeidsongeschikte ex-zelfstandigen (ongeacht hun leeftijd) in aanmerking die noodgedwongen hun bedrijf of beroep moeten beëindigen.

De bruto grondslag bedraagt voor:

	per maand	vakantie- uitkering per maand
gehuwde en ongehuwde partners (beiden 21 jaar of ouder)	f 2.356,80	f 188,54
alleenstaanden van 21 jaar of ouder met één of meer kinderen	f 2.142,83	f 171,43
alleenstaanden vanaf 23 jaar	f 1.779,73	f 142,38
alleenstaanden van 22 jaar	f 1.453,97	f 116,32
alleenstaanden van 21 jaar	f 1.228,38	f 98,27

Voor mensen jonger dan 21 jaar gelden lagere bedragen.

De uitkeringen zijn netto gelijk aan de bijstandsnormen. Op de grondslagen worden de bruto inkomsten uit of in verband met arbeid van de werkloze of zelfstandige en zijn of haar partner in mindering gebracht, in tegenstelling tot de bijstandswet wordt geen rekening gehouden met andere inkomsten en met vermogen. Alleen bij de IOAZ wordt van vermogens boven de f 195.000 een inkomen van 5 % van dat meerdere verondersteld.

Bijstand (netto bedragen)

Voor echtparen met en zonder kinderen

is het normbedrag per maand f 1.760,31.

Hieronder vallen ook twee ongehuwden die een gezamenlijke huishouding voeren. Dus ook mensen van hetzelfde geslacht. Samenwonende familieleden in de eerste of tweede graad zijn hiervan uitgesloten.

Het vakantiegeld bedraagt f 96,26 per maand.

Voor echtparen waarvan één of beide partners jonger dan 21 jaar of schoolverlater van 21 tot 27 jaar zijn, gelden lagere bedragen.

Voor alleenstaande ouders

is het normbedrag per maand f 1.584,28.

Het vakantiegeld bedraagt f 86,63 per maand.

Voor alleenstaande ouders die jonger dan 21 jaar zijn of die schoolverlater van 21 tot 27 jaar zijn, gelden lagere bedragen. Bij gezinnen die met anderen een woning bewonen vindt een vaste aftrek plaats van f 185,66 per maand.

Voor alleenstaanden

jonger dan 21 jaar of schoolverlater van 21 tot 27 jaar is het normbedrag per maand als ze thuiswonend zijn f 462,55
als ze uitwonend zijn f 860,81

21 jaar of ouderen geen schoolverlater van 21 tot 27 jaar is het normbedrag per maand als het geen woningdelers zijn:

bij 23 jaar of ouder	f 1.232,22
bij 22 jaar	f 1.028,79
bij 21 jaar	f 899,03

als het woningdelers zijn:

bij 23 jaar of ouder	f 1.046,56
bij 22 jaar	f 871,89
bij 21 jaar	f 860,81

Vakantiegeld

Voor alleenstaanden die ouder dan 21 jaar en geen schoolverlater van 21 tot 27 jaar zijn bedraagt per maand:

bij 23 jaar of ouder	f 67,38
bij 22 jaar	f 69,52
bij 21 jaar	f 60,42

indien jonger dan 21 jaar of schoolverlater van 21 tot 27 jaar f 37,45

Het vakantiegeld wordt eens per jaar, in juni, uitbetaald.

Woonkosten

Huurders met een huur tussen f 306,67 en f 865,42 per maand hebben meestal recht op huursubsidie.

Bijstandsontvangers met een eigen huis waarvan de woonkosten tussen f 306,67 en f 865,42 per maand liggen, kunnen een toeslag krijgen die gelijk is aan de huursubsidie.

Bij woonkosten boven f 865,42 per maand kan hooguit tijdelijk een toeslag worden gegeven.

Verdiensnuit (deeltijd)arbeid

Van het geld dat een bijstandsontvanger verdient, wordt 25 % niet van de uitkering afgetrokken. Dit geldt voor maximaal 2 jaar. Voor éénoudergezinnen geldt, dat de eerste f 83,02 van wat de ouder per maand verdient, wordt vrijgelaten.

Inwonende kinderen, onderverhuur en kostgangers

Op de uitkering van ouders met inwonende kinderen met eigen inkomsten wordt - ongeacht het aantal kinderen - een bedrag van f 185,66 per maand inmindering gebracht. Dit blijft achterwege als er uitsluitend kinderen zijn die studiefinanciering hebben, of (beneden 21 jaar) een inkomen dat ongeveer zo hoog is als de RWW-uitkering voor een alleenstaande die bij zijn ouders woont.

Dezelfde aftrek geldt voor bijstandsgerechtigden met één onderhuurder.

Voor mensen met één kostganger geldt een aftrek van f 281,68 per maand. Heeft men meer dan één onderhuurder of kostganger, dan stelt de gemeente per geval vast u-elek gedeelte van het kostgeld of de bruto onderhuur wordt aangemerkt als netto inkomen dat op de uitkering inmindering wordt gebracht.

Van inkomsten uit arbeid mag niet meer worden behouden dan:

f 264,05 per maand voor het hoofd van een éénoudergezin en voor een echtpaar;
f 184,83 per maand voor een alleenstaande van 23 jaar of ouder.

Voor alleenstaanden die jonger zijn dan 23 jaar en voor schoolverlaters van 21 tot 27 jaar gelden andere bedragen.

Eigen vermogen

Niet al het spaargeld behoeft te worden aangesproken, voordat men voor bijstand in aanmerking komt. Het vrij te laten vermogen is:
f 17.800 voor gezinnen;
f 8.900 voor alleenstaanden.

Voor mensen jonger dan 65 jaar die een bijstandsuitkering ontvangen en een eigen huis bewonen, geldt een extra vrijlating. Bij hen wordt van het vermogen in het huis namelijk nog eens f 15.000 volledig vrijgelaten en van het meerdere de helft. De totale vermogensvrijlating is begrensd tot f 77.600 voor gezinnen en f 68.700 voor alleenstaanden.

Ziekenfonds-/ziektekostenpremie

Wie verplicht verzekerd is bij een ziekenfonds moet van zijn/haar uitkering de nominale ziekenfondspremie en de nominale premie AWBZ betalen. Wie niet verplicht verzekerd is, ontvangt bij het normbedrag een vergoeding voor de betaling van een particuliere ziektekostenverzekering, die dezelfde risico's dekt als de verplichte ziekenfondsverzekering. De vergoeding wordt verminderd met het bedrag dat een verplicht verzekerde in dezelfde omstandigheden als nominale premie aan het ziekenfonds moet betalen. (Persbericht SZW)

(Vor.ber.pag. 1/3 e.v.-1992)

DE SOCIALE VERZEKERINGEN PER 1 JANUARI 1993

Per 1 januari 1993 zullen het bruto minimumloon en de meeste bruto sociale verzekeringsuitkeringen gelijk blijven aan het niveau van 1 juli 1992. Hiertoe heeft het kabinet eerder reeds besloten met het oog op de slechte economische vooruitzichten voor 1993.

Een aantal bruto uitkeringsbedragen verandert echter wel, omdat de erbij behorende netto bedragen zijn gekoppeld aan het netto minimumloon. Het netto minimumloon verandert als gevolg van aanpassingen in de sociale premies en de belastingen. Deze verandering werkt via deze koppeling door in de bruto uitkeringen.

Een echtpaar waarvan beide partners 65 jaar of ouder zijn en dat alleen een AOW-uitkering heeft, krijgt er op 1 januari aanstaande netto bijna f 30,- per maand bij. De totale netto uitkering voor het echtpaar komt daarmee op f 1.769,90. Iedere partner ontvangt 50% van dit bedrag, namelijk f 884,95. Dit bedrag geldt voor een AOW-gerechtigde zonder aanvullend pensioen en met een ziekenfondsverzekering.

AOW

Het AOW-pensioen voor gehuwden is netto gelijk aan 50% van het netto minimumloon als beide partners 65 jaar of ouder zijn. Het netto pensioen van een

gehuwde met een partner jonger dan 65 jaar en van een ongehuwde is gelijk aan 70 % van het netto minimumloon. Eén-oudergezinnen ontvangen een pensioen dat netto gelijk is aan 90 % van het netto minimumloon. Het gaat om ongehuwde bejaarden met een kind dat jonger is dan 18 jaar voor wie zij kinderbijslag ontvangen.

De gehuwde gepensioneerd met een partner jonger dan 65 jaar kan een toeslag op het ouderdomspensioen ontvangen, die afhankelijk is van het inkomen van die jongere partner. Van dit inkomen wordt eerst een deel buiten beschouwing gelaten. Deze vrijlating bedraagt 15 % van het bruto minimumloon met inbegrip van de overhevelingstoeslag (f 361,39) en een derde deel van het meerdere aan bruto inkomsten. Wat daarna overblijft, wordt in mindering gebracht op de toeslag.

Bij een bruto inkomen van de jongere partner van meer dan f 1.180,27 (met inbegrip van de overhevelingstoeslag) per maand bestaat geen recht meer op toeslag.

AOW	Bruto per maand	Bruto vakantie-uitkering per maand
Gehuwden, partner ouder dan 65	f 987,16	f 60,54
Gehuwden met maximale toeslag	f 1.974,32	f 121,67
Gehuwden zonder toeslag (partner jonger dan 65) en ongehuwden	f 1.428,40	f 84,75
Ongehuwden met kind tot 18 jr	f 1.776,36	f 108,96
Maximale toeslag	f 545,92	

Netto AOW voor gehuwden (50% AOW-uitkering per maand)

per maand	f 884,95
vakantietoeslag	f 48,14
Totaal	f 933,09

Voor een huishouden zijn de bedragen ongeveer twee maal zo hoog.

Netto AOW voor alleenstaanden

per maand	f 1.232,22
vakantietoeslag	f 67,38
Totaal	f 1.299,60

AWW

Het pensioen voor een weduwe met een kind jonger dan 18 jaar, is netto gelijk

aan het minimumloon. Voor een weduwe zonder kind jonger dan 18 jaar, is het pensioen of de uitkering netto gelijk aan 70 % van het minimumloon.

Weduwnaars kunnen onder dezelfde voorwaarden als weduwen aanspraak maken op een AWW-pensioen.

AWW	Bruto per maand	Bruto maand vakantie-uitkering per maand
Weduwen met kind tot 18 jaar	f 2.422,91	f 156,26
Weduwen zonder kind tot 18 jr	f 1.768,46	f 109,37
Wezen tot 10 jr	f 565,91	f 35,00
Wezen van 10 tot 16 jaar	f 848,86	f 52,50
Wezen van 16 tot 27 jaar	f 1.131,81	f 70,00

AOW en AWW: bijzonderebepalingen

Naast deze pensioenbedragen worden tevens zogeheten fictieve pensioenbedragen vastgesteld die zouden hebben gegolden als de voorstellen van de Commissie-Oort niet zouden zijn ingevoerd. De reële pensioenbedragen worden daartoe verminderd met een fictieve overhevelingstoelag.

De zogenaamde "vóór-Oortse AOW/-AWW-bedragen" zijn in tweeërlei opzicht van belang. In de eerste plaats kunnen deze bedragen worden gehanteerd bij de berekening van de pensioenaanspraken. Hiermee wordt voorkomen dat de verhoging van de AOW/AWW-uitkering op grond van de Oort-maatregelen zou leiden tot een kleiner aanvullend pensioen. In de tweede plaats kunnen deze "vóór-Oortse bedragen" worden gebruikt bij de vaststelling van het franchisebedrag, waarover geen premies voor de aanvullende pensioenen worden geheven.

AOW (vóór-Oortse bedragen)	Bruto per maand vakantie-uitkering per maand	Bruto
Gehuwden, partner ouder dan 65	f 895,37	f 60,27
Gehuwden met toeslag	f 1.790,74	f 120,53
Gehuwden zonder toeslag en ongehuwden	f 1.249,73	f 84,38
Ongehuwden met kind tot 18 jr	f 1.611,70	f 108,46
Maximale toeslag	f 541,01	

AWW(vóór-Oortse bedragen)	Bruto per maand	Bruto vak. uitkering per maand
Weduwen met kind tot 18 jaar	f 1.783,77	f 123,72
Weduwen zonder kind tot 18 jr	f 1.247,44	f 86,60
Wezen tot 10 jaar	f 399,18	f 27,71
Wezen van 10 tot 16 jaar	f 598,77	f 41,57
Wezen van 16 tot 27 jaar	f 798,36	f 55,43

Kinderbijslag

Als ook de Eerste Kamer hiermee instemt, zal de kinderbijslag voor het eerste kind per 1 januari 1993- evenals in voorgaande jaren- worden verhoogd. Dit is afgesproken in het regeerakkoord.

Deze bijzondere verhoging werkt door in de kinderbijslag voor alle gezinnen. Op jaarbasis betekent dit voor een gezin met een kind in de leeftijd van 6-12 jaar een verhoging met f 46,04. De aanpassing van de kinderbijslagbedragen aan de prijsontwikkeling blijft echter achterwege.

De bedragen die hieronder zijn opgenomen worden voor het eerst uitgekeerd na afloop van het eerste kwartaal van 1993.

Kinderbijslagbedragen naar leeftijd per kind bij verschillende gezinsgrootten met ingang van 1 januari 1993 (per kind, per kwartaal):

Gezinnen met:	0 t/m 5 jaar	6 t/m 11 jaar	12 t/m 17 jaar
1 kind	f 279,44	f 399,20	f 518,96
2 kinderen	f 329,28	f 470,40	f 611,52
3 kinderen	f 345,89	f 494,13	f 642,37
4 kinderen	f 377,95	f 539,93	f 701,91
5 kinderen	f 397,19	f 567,41	f 737,63
6 kinderen	f 410,01	f 585,73	f 761,45
7 kinderen	f 419,17	f 598,81	f 778,45
8 kinderen	f 435,56	f 622,23	f 808,90

Het gezinskinderbijslagbedrag wordt verhoogd met een opslag voor de premies ZFW en AWBZ. Deze bedragen worden per 1 januari 1993 niet gewijzigd.

(Opslagen per kwartaal)

Hoogte per kind	ZFW	AWBZ	Totaal
1e kind	f 12,19	f 10,42	f 22,61
2e kind	f 12,19	f 10,42	f 22,61
3e kind en volgende kinderen		f 10,42	f 10,42

Hoogte per gezin	
gezinsgrootte 1	f 22,61
gezinsgrootte 2	f 45,22
gezinsgrootte 3	f 55,64
gezinsgrootte 4	f 66,06
gezinsgrootte 5	f 76,48
gezinsgrootte 6	f 86,90
gezinsgrootte 7	f 97,32
gezinsgrootte 8	f 107,74

De hoogte van de opslag bij een gezinsgrootte groter dan acht bedraagt de soni van f 107,74 en zoveel maal f 10,42 als de gezinsgrootte meer bedraagt dan acht.

In verband met de Wet op de studiefinanciering is het recht op kinderbijslag voor kinderen van 18 tot 25 jaar afgeschaft. Echter, heeft een kind van 18 tot 25 jaar geen recht op studiefinanciering dan kan toch nog recht op kinderbijslag bestaan.

Grondslagen AWW

De algemene grondslag van de AWW wordt per 1 januari 1993 niet verhoogd. Ook de grondslagen voor AAW-gerechtigden beneden de 23 jaar, die worden afgeleid van de minimumjeugdlonen, worden op die datum niet aangepast.

Deze grondslagen zijn per 1 januari 1993:

vanaf 23 jaar	f 99,46
22 jaar	f 84,54
21 jaar	f 72,11
20 jaar	f 61,17
19 jaar	f 52,22
18 jaar	f 45,26

De individuele grondslagen in de AWW worden per 1 januari 1993 eveneens niet verhoogd. De individuele grondslag is niet gerelateerd aan het minimumloon. Deze grondslag wordt gehanteerd als iemand in deeltijd werkte en daardoor minder verdiende dan het minimumloon.

Daglonen

De daglonen waarnaar de uitkeringen op grond van de WAO, de WW en de WWV worden berekend, worden per 1 januari 1993 niet verhoogd.

Minimum-/maximumdaglonen

In een aantal gevallen worden op grond van de overgangswetgeving in het kader van de stelselherziening sociale zekerheid de uitkeringen op grond van de Wet Werkloosheidsvoorziening (WWV) nog berekend naar het minimumdagloon.

Het minimumdagloon bedraagt per 1 januari 1993 f 170,50.

Het maximumdagloon voor de berekening van de WW-, WWV-, WAO-, en de Ziektewetuitkeringen blijft per 1 januari 1993 gehandhaafd op f 286,84.

Kopjes op de uitkeringen

Teneinde te voorkomen dat de loonder-
vingsuitkeringen op minimumniveau
van alleenstaanden van 21 jaar of ouder
bij werkloosheid of volledige arbeids-
ongeschiktheid beneden het voor hen
geldende sociale minimum dalen, zijn
in de WWV en de Invoeringswet stelsel-
herziening bepalingen opgenomen die
voorzien in een verhoging van de uitke-
ring. Dit zijn de zogeheten kopjes op de
uitkering.

Deze kopjesbedragen zijn per 1 januari
1993 als volgt vastgesteld:

Alleen- staanden	AAW/ WAO*	WW	WWV
vanaf 23 jaar	f 73,51	f 73,51	f 79,33
van 22 jaar	f 60,05	f 60,05	f 64,87
van 21 jaar	f 50,65	f 50,65	f 54,73

*excl. vakantietoeslag

Vereveningsbijdrage/premieheffing over uitkeringen per 1 januari 1993

Op WWV-uitkeringen wordt een bedrag
ingehouden dat overeenkomt met de
premies voor de Ziektewet en de Werk-
loosheidswet. Deze vereveningsbijdra-
ge is 3 %, namelijk 1,15 % Ziektewet-
premie, 0,40 % wachtgeldpremie en
1,45 % werkloosheidspremie. Voor de
AAW-uitkeringen bestaat de vereve-
ningsbijdrage eveneens uit 3 %, alsme-
de uit 11,75 % WAO-premie met een
premienvrije voet van f 99,- per dag.

Over Ziektewet-, WW- en WAO-uitke-
ringen worden premies werknemers-
verzekeringen geheven. Daarbij wordt
voor de heffing van de wachtgeld-
premie en Ziektewetpremie uitgegaan
van een gemiddeld percentage. Dat
gemiddelde bedraagt voor de wacht-
geldpremie 0,40 % voor zowel de uit-
keringsgerechtigde als voor de bedrijfs-
vereniging.

De gemiddelde Ziektewetpremie be-
draagt 1,15 % voor de uitkeringsge-
rechtigde en 6,65 % voor de bedrijfsver-
eniging. Deze gemiddelden gelden niet
wanneer de uitkering via de werkgever
aan de uitkeringsgerechtigde wordt be-
taald. In dat geval gelden de percenta-
ges van de betreffende bedrijfstak.

AWBZ

De regeling voor de inkomensafhanke-
lijke bijdrage verandert per 1 januari
1993 niet. Het minimum ter vrije bested-
ding blijvende bedrag (het zogenoemde
zakgeld) voor mensen die bijvoorbeeld
in een tehuis worden verpleegd, wijzigt
evenmin. Dit is voor ongehuwden
f 4.111,42 en voor gehuwden f 6.856,84
per jaar. (Persbericht SZW)

(Vor.ber.pag.2/2 e.v.-1992)

NIEUWE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Minister Hans van den Broek heeft de
koningin op 15 december 1992 verzocht
hem met ingang van 2 januari 1993 ont-
slag als minister van buitenlandse za-
ken te verlenen. Dit ontslag werd per
besluit van 24 december 1992 verleend.
Op 2 januari 1993 werd mr. P.H. Kooij-
mans (CDA) door koningin Beatrix beë-

digd als de nieuwe minister van buiten-
landse zaken.

Vanden Broek (56) is ruim elf jaar bewindsman
op buitenlandse zaken geweest, waarvan één
jaar als staatssecretaris (11 september 1981 - 4
november 1982) en tien jaar als minister (sedert
4 november 1982). Hij volgde in Brussel EG-
commissaris Frans Andriessen op die medio
november 1992 duidelijk had gemaakt na
twaalf jaar niet langer beschikbaar te zijn.

Pieter Hendrik Kooijmans (geboren op 6 juli
1933 te Heemstede) was aan de Vrije Universi-
teit te Amsterdam in 1965 hoogleraar volken-
recht en van 1965-1972 hoogleraar recht van
de Europese Gemeenschappen. Van 11 mei
1973 - 19 december 1977 was hij voor de Anti-
Revolutionaire Partij in het ministerie-Den
Uyl staatssecretaris van buitenlandse zaken.

Vanaf 1978 hoogleraar volkenrecht aan de
Rijksuniversiteit Leiden, verwierf Kooijmans
vooral in de jaren tachtig internationale faam
als voorvechter van de rechten van de mens.
Hij was reeds voorzitter van de VN-commissie
voor de Rechten van de Mens, toen hij in 1985
aantrad als speciaal rapporteur van de VN inzake
martelingen.

PREMIEPERCENTAGES PER 1 JANUARI 1993

	werkg.	werkn.	totaal	max.inkomen
AOW 1)		14,00	14,00	f 43.267 p.jaar
AWW 1)		1,20	1,20	idem
AAW 1)		2,70	2,70	idem
AWBZ 1)		7,50	7,50	idem
WAO 2)	-	11,75	11,75	f 286 p. dag
Wachtgeldverz. 3)	0,34	0,34	0,68	idem
Werkloosheidsv. 4)	1,45	1,45	2,90	idem
ZW 5)	1,15	1,00	2,15	idem
ZFW 4) 6)	5,05	1,30	6,35	f 185 p. dag
Vorstverlet 3)	0,25	-	0,25	
VUT 3)	0,70	0,44	1,14	

De overhevelingstoeslag die door werkgevers bovenop het brutoloon wordt betaald - ter compensatie van de AAW- en AWBZ-premie die voor rekening van de werknemer komt - bedraagt 11,40 % van het loon waarover premie wordt geheven. De toeslag wordt berekend over maximaal f 74.450.

1) Voor de volksverzekeringen geldt een premievrije voet van f 5.769 per jaar. Verder is per 1 januari 1993 een nominale premie AWBZ verschuldigd. De hoogte van deze premie wordt door de ziekenfondsen en andere uitvoeringsorganen zelfstandig vastgesteld. Ervan uitgegaan wordt, dat de gemiddelde nominale premie AWBZ f 133 per jaar per volwassene bedraagt. Voor personen tot 18 jaar wordt 1/3 van de premie voor een volwassene gerekend. Voor alle personen tot 18 jaar dient nominale premie te worden betaald.

2) De franchise of premievrije voet bedraagt f 99 per dag.

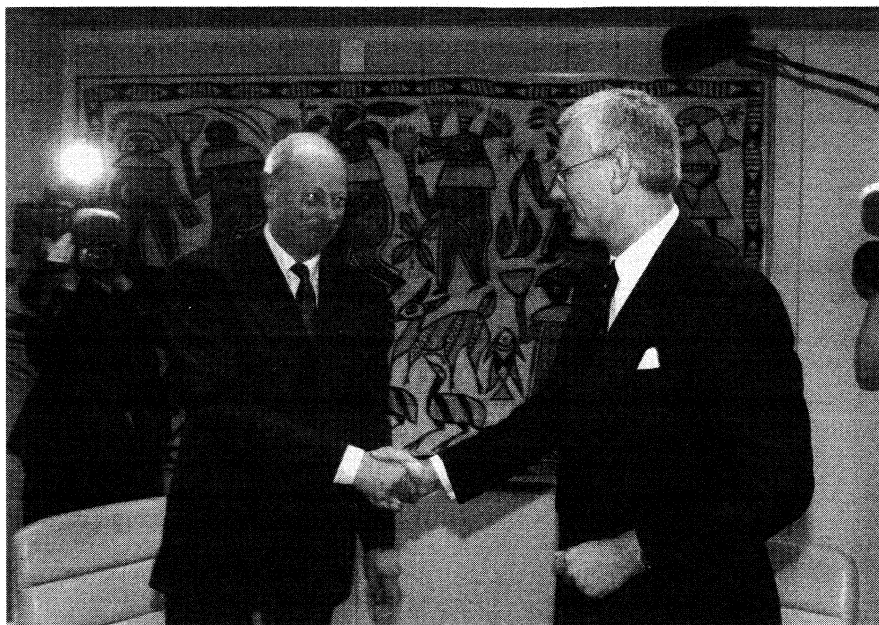
3) Geraamd gemiddelde voor bedrijven: deze premies worden vastgesteld door de besturen van de bedrijfsverenigingen.

4) Over de verdeling van de premie moet de Raad van State nog adviseren.

5) Gemiddelde premie.

6) Voor AOW-uitkeringsgerechtigden die verzekerd zijn volgens de verplichte ziekenfondsverzekering geldt een premie van 0,80 % over de AOW-uitkering.

De loongrens bedraagt f 56.650. Verder is een nominale premie ZFW verschuldigd. De hoogte hiervan wordt door de ziekenfondsen zelfstandig vastgesteld. Ervan uitgegaan wordt, dat de gemiddelde nominale premie ZFW f 185 per jaar per volwassene bedraagt. Voor meeverzekerde kinderen geldt de helft van de premie voor een volwassene. Er is voor maximaal twee kinderen premie verschuldigd.

De vertrekkende minister van buitenlandse zaken, Hans van den Broek (r.), schudt zijn opvolger, P.H. Kooijmans, de hand bij de portefeuille-overdracht op 4 januari.

JOEGO-SLAVIË

VLUCHTELINGENCRISIS

In juli 1992 richtten de aandacht en de bezorgdheid van Europa en de rest van de wereld zich op de escalerende vluchtelingen crisis in het voormalige Joego-Slavië. De gevechten in Bosnië-Herzegovina, gekoppeld aan de gedwongen uitwijzing van de ene etnische groepering na de andere (vooral moslims die door de Servische troepen werden verdreven) - een praktijk die in brede kring als „etnische zuivering” werd betiteld - vond zijn weerslag in een grote toename van het aantal mensen dat gedurende juni en juli huis en haard ontvluchtte. De crisis werd de ergste in zijn soort in Europa genoemd sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog.

Volgens schattingen van het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR) en plaatselijke comités van het Rode Kruis waren eind juli 2,5 mln mensen uit het voormalige Joego-Slavië op de vlucht. Dagelijks kwamen daar uit Bosnië-Herzegovina nog eens 10.000 mensen bij. In het totale cijfer waren ook de vluchtelingen uit het begin van de oorlog tussen Servië en Kroatië in 1991 opgenomen. Het grootste deel van de vluchtelingen, namelijk 1.885.000, verbleef nog in de republieken van het voormalige Joego-Slavië: 681.000 in Bosnië-Herzegovina, 672.000 in Kroatië (inclusief de door Serviërs bezette gebieden), 383.000 in Servië, 70.000 in Slovenië, 49.000 in Montenegro en 31.000 in Macedonië. Van de omringende landen had Duitsland ongeveer 200.000 vluchtelingen opgenomen,

Hongarije en Oostenrijk elk ongeveer 50.000 en Zweden 44.000. Kleinere aantallen waren in andere Europese landen ondergebracht.

Half juli maakten de Kroatische autoriteiten bekend dat zij niet over de middelen beschikten om nog meer vluchtelingen te helpen, tenzij het buitenland aanzienlijke hulp zou bieden. Vervolgens sloten zij de grens met Bosnië (alhoewel wel vluchtelingen werden doorgelaten die op weg waren naar andere landen). Slo-

venië en Hongarije ondernamen soortgelijke stappen

Onenigheid over reactie

Diplomatieke pogingen om een oplossing voor de crisis te vinden werden bemoeilijkt door het gebrek aan overeenstemming tussen de direct betrokken landen.

Duitsland stelde voor dat de landen van de EG een quota-systeem zouden toepassen voor de toelating van vluchtelingen. Dit voorstel werd gesteund door Oostenrijk, Hongarije, Kroatië en Slovenië, maar kreeg geen steun binnen de EG. Vooral Groot-Brittannië en Frankrijk betoogden dat de vluchtelingen zo dicht mogelijk bij hun plaats van herkomst moesten worden geholpen en ondergebracht. Voorstellen van de buurlanden voor het creëren van zogenaamde veilige toevluchtsoorden (zoals die na de Golfoorlog voor Koerdische burgers waren gecreëerd) werden evenmin opgepakt, voornamelijk omdat hiervoor grondtroepen zouden moeten worden ingezet, waarover de meningen verdeeld waren.

UNHCR-conferentie

Op 29 juli werd in Genève een door de UNHCR georganiseerde spoedconferentie gehouden om een antwoord op de crisis te formuleren.

Sadako Ogata (m.), de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties, wordt bij een kort bezoek aan Sarajevo op 8 juli 1992 op het vliegveld verwelkomd door generaal Lewis MacKenzie (l.), de bevelhebber van de VN-vredesmacht.

De UNHCR legde de conferentie een uit zeven punten bestaand plan voor met onder meer de volgende eisen: (i) een toenemende internationale aanwezigheid in Bosnië om hulp te bieden en de mensen ervan te weerhouden op de vlucht te slaan; (ii) het openhouden van grenzen; en (iii) het geven van „tijdelijke bescherming” aan alle vluchtelingen uit het voormalige Joego-Slavië. De Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de VN, Sadako Ogata, verklaarde: „Als we niet onmiddellijk en met geweld ingrijpen op zowel het politieke als het humanitaire front, zullen we te maken krijgen met een hulpprogramma van onbepaalde duur en een grootschalig en blijvend vluchtelingenprobleem in het hart van Europa.... Ik ben bang dat ons nog maar weinig tijd rest. Het wordt tijd dat de wereld een humanitaire tegenaanval inzet.”

De deelnemende landen deden toezeggingen voor een bedrag van \$ 152 mln aan hulp. Tevens beloofden zij logistieke hulp te bieden bij de bouw van winteronderkomens voor de vluchtelingen en wegkovoelen met humanitaire hulp naar Bosnië te blijven sturen (om hulp te bieden aan belegerde steden als Sarajevo en Gorazde). Er werd een permanente commissie in het leven geroepen om de internationale hulp pogingen te coördineren. De conferentie slaagde er echter niet in om overeenstemming te bereiken over de onbeperkte toekenning van asiel aan vluchtelingen.

Alle sprekers op de conferentie veroordeelden in sterke bewoordingen de „etnische zuiveringen”. De Servische troepen werden als de belangrijkste boosdoeners beschouwd, alhoewel Kroaten en moslims niet van kritiek werden uitgesloten.

ROEP OM INGRIJPEN IN BOSNIË-HERZEGOVINA. GROTE AANTALLEN SLACHTOFFERS ONDER BURGERBEVOLKING. INTERNATIONALE VREDESPOGINGEN

Terwijl steeds meer Bosnische steden onder vuur kwamen te liggen, werd de roep om militair ingrijpen in Bosnië-Herzegovina door de internationale gemeenschap steeds groter. Het moslim-deel van de bevolking in de republiek werd onder steeds grotere druk gezet door de Servische troepen, die er klaarblijkelijk op uit waren om de „Servische Republiek Bosnië-Herzegovina” (SRBH) bij Servië in te lijven. De humanitaire VN-hulp bereikte uiteindelijk de belegerde hoofdstad Sarajevo. Op 25 juli kondigde de Britse regering (die het EG-voorzitterschap bekleedde) voor augustus een internationale conferentie over Joego-Slavië aan, waaraan de

EG, de VN, de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) en „de belangrijkste betrokken regeringen en partijen” zouden deelnemen.

Op 4 juli riep Mate Boban, de voorzitter van de Kroatische Democratische Unie van Bosnië-Herzegovina (die gelieerd was aan de regeringspartij in Kroatië), de Kroatische Gemeenschap Herzeg Bosna uit in de door Kroaten gecontroleerde delen van Bosnië-Herzegovina (ongeveer een derde van het grondgebied). De Bosnische regering verklaarde deze nieuwe structuur meteen onwettig. Het was onduidelijk of de stap werd gesteund door de regering van Kroatië. aangezien werd aangenomen dat de onderhandelingen tussen Serviërs en Kroaten over de opdeling van Bosnië-Herzegovina door de respectieve presidenten werden gesteund (zie pag. 602/3 e.v.-'92). Het uit juni daterende defensieverdrag tussen Kroatië en de Bosnische regering (zie pag. 597/1 e.v.-'92) werd op 21 juli gevolgd door een door de Kroatische en Bosnische presidenten ondertekend verdrag om militaire acties tegen agressie op elkaar af te stemmen. Zij knootten tevens diplomatieke betrekkingen aan.

De Westeuropese Unie (WEU) en de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) kwamen op 10 juli overeen om door middel van een lucht- en zeeoperatie in de Adriatische Zee toezicht te houden op de door de VN opgelegde sancties tegen Joego-Slavië. Men had echter geen bevoegdheid om vaartuigen, die ervan verdacht werden de sancties te overtreden, tegen te houden.

Op 14 juli veroordeelde de EG de „wrede en wraakzuchtige aanslagen op weerloze burgers” in Gorazde en andere steden.

De uit 37.000, grotendeels moslims, bestaande bevolking van Gorazde was met ongeveer 40.000 moslim-vluchtelingen uitgebreid

Op 29 juli werden in een Kroatisch bericht cijfers aangehaald van het Bosnische gezondheidscentrum, waaruit bleek dat tot dan 8.018 mensen bij gevechten om het leven waren gekomen en 100.000 naar „concentratiekampen” zouden zijn afgevoerd.

Betrokkenheid van EG en VN

De pogingen die Lord Carrington ondernam als voorzitter van de door de EG gesteunde vredesconferentie over Joego-Slavië, werden door velen als ondoelmatig bestempeld. Hij slaagde er tijdens zijn ontmoeting op 3 juli in Sarajevo met de leiders van de drie partijen niet in de vredesbesprekingen weer op gang te krijgen. De moslims hadden zich op 27 mei uit de besprekingen met de EG teruggetrokken uit protest tegen de aanslag op burgers in Sarajevo (zie pag. 602/3-'92).

Op 13 juli bekrachtigde de Veiligheidsraad van de VN unaniem een aanbeve-

ling van secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali om nog eens 500 soldaten te sturen naast de al aanwezige 1.100 soldaten die toezicht hielden op de hulpoperaties in Sarajevo.

Op 2 juli was het vliegveld van Sarajevo onder VN-toezicht opengesteld voor hulpvluchten, hoewel het vliegveld wegens sporadische aanvallen enkele malen voor korte tijd moest worden gesloten. De Canadese troepen werden op 28 juli afgelost door Franse, Egyptische en Oekraïense soldaten. Met succes werd op 29 juli een doorgang over land gecreëerd van de Kroatische haven Split naar Sarajevo. Generaal Lewis MacKenzie, bevelhebber van de VN-operatie in Sarajevo, verklaarde op 21 juli dat er alleen al in Sarajevo 40.000 VN-soldaten nodig waren om de vrede te handhaven en dat alle partijen „de internationale oorlogsregels” schonden.

Boutros Ghali stelde op 22 juli voor dat de Veiligheidsraad een op 17 juli in London overeengekomen akkoord voor een wapenstilstand zou afwijzen.

De wapenstilstand, die in feite werd genegeerd, was tot stand gekomen tijdens afzonderlijke gesprekken die op 15 juli waren begonnen, tussen de president van de „Servische Republiek Bosnië-Herzegovina” (SRBH), Radovan Karadzic, de Bosnische minister van buitenlandse zaken, Haris Silajdzic en de leider van de Bosnische Kroaten, Boban. In het akkoord was bepaald dat de zware wapens gedurende een 14-daagse wapenstilstand onder VN-toezicht zouden worden geplaatst. Boutros Ghali klaagde echter op 21 juli in een brief aan de Veiligheidsraad dat de EG had nagelaten de VN over de haalbaarheid van het plan te raadplegen, waardoor hij, als secretaris-generaal, „in de vervelende positie” was geplaatst „de Veiligheidsraad te moeten adviseren over

De Bosnische minister van buitenlandse zaken Haris Silajdzic.

De Bosnische president Alija Izetbegovic (l.) had op 8 juli 1992 op het vliegveld van Zagreb een ontmoeting met de Turkse minister van buitenlandse zaken Hikmet Cetin.

de uitvoering van een mandaat, waar de Raad reeds haar politieke steun aan heeft verleend".

Bij een volgende ronde in de EG-onderhandelingen, die op 27 juli in Londen plaatsvond en werd geleid door de belangrijkste EG-onderhandelaar, José Cutileiro, werd een nieuwe benaderingswijze gekozen, waarbij men zich in eerste instantie richtte op een grondwettelijke oplossing en pas daarna op een wapenstilstand. De besprekingen werden op 28 juli afgebroken toen Silajdzic eenzijdig het voorgestelde EG-plan verwierp, dat de verdeling van Bosnië-Herzegovina in kantons behelsde (zie pag. 599/2 e.v.-'92).

De Britse minister van buitenlandse zaken, Douglas Hurd, maakte een rondreis door het gebied. Hij ging op 16 juli eerst naar Slovenië en bezocht vervolgens Kroatië, Bosnië-Herzegovina, Servië, Macedonië en Albanië. Hij voerde besprekingen met regeringen en leiders van zelfstandig uitgeroepen republieken en met leiders van de oppositie. De Turkse minister van buitenlandse zaken, Hikmet Çetin, bracht op 11 juli eveneens een bezoek aan Sarajevo. Hij toonde zich bezorgd over de invloed die de oorlog zou hebben op de islamitische wereld. Op 17 juli bevroor Rusland de betrekkingen met Joegoslavië en de Opperste Sovjet stemde in met het sturen van nog eens 400 Russische VN-soldaten.

Grenscontroles door VN in Kroatië

Op 29 juli sprak Boutros Ghali zijn steun uit voor een advies van de bevelhebber van de VN-Protectiemacht in Joegoslavië (UNPROFOR, zie pag. 599/1-'92), luitenant-generaal Satish Nambiar, om zijn troepenmacht de be-

voegdheid te geven toezicht te houden op de immigratie en grenscontroles uit te voeren langs de grenzen van door de VN beschermde gebieden in Kroatië. De goedkeuring werd „met enige aarzeling" verstrekt omdat dergelijke „semi-regeringstaken" buiten de opdracht van normale vredesoperaties vielen.

Discussies over militair ingrijpen

In de loop van augustus werd er binnen de VN, de NAVO, de WEU en de CVSE gediscussieerd over de praktische aspecten en de omvang van een mogelijke militaire interventie in Bosnië-Herzegovina. Dit vond plaats tegen een achtergrond van berichten over executies van gevangenen, massale uitwijzingen door iniddel van geweld en intimidatie, en andere schendingen van mensenrechten, terwijl gewapende groepen een feitelijke situatie probeerden te creëren op het grondgebied, waarover mogelijk internationale onderhandelingen zouden worden gevoerd.

De gevechten rond Sarajevo, Bihac en Goradze en in verscheidene gebieden in het noorden van Bosnië-Herzegovina duurden voort, terwijl in het zuiden Bosnische Kroaten hun greep op het gebied dat zij de Kroatische Gemeenschap Herzeg-Bosna noemden (zie boven) verstevigden. De regering van Bosnië-Herzegovina, onder leiding van president Alija Izetbegovic, bleef aan als de internationaal erkende regering van Bosnië-Herzegovina, maar zij had sinds haar internationale erkenning in april 1992 (zie pag. 601/3-'92) de con-

trole over een groot deel van het grondgebied verloren.

VN-resolutie over wrede daden

Op 4 augustus aanvaardde de Veiligheidsraad van de VN unaniem een door de Verenigde Staten ingediende resolutie, waarin de gevangenenkampen in Bosnië-Herzegovina, waar zowel soldaten als burgers zouden worden vastgehouden, werden veroordeeld. De resolutie herinnerde alle partijen aan hun verplichtingen volgens de Conventie van Genève uit 1949 en stelde dat „personen die opdracht geven tot ernstige gewelddadigheden of deze zelf begaan individueel verantwoordelijk zijn"

Zitting van Mensenrechtencommissie

Op 13-14 augustus vond in Genève een buitengewone zitting plaats van de Mensenrechtencommissie van de VN om de gebeurtenissen in het voormalige Joegoslavië te bezien. De bijeenkomst werd afgesloten met de unanieme goedkeuring van een resolutie die het beleid van gedwongen uitwijzing - het beleid dat de naam „etnische zuivering" („etnicko ciscenje") had meegekregen - scherp veroordeelde.

Tijdens de zitting werd een tamelijk vijandige toon aangeslagen ten aanzien van de strijdkrachten van de Bosnische Serviërs. De ter plekke aanwezige vertegenwoordiger van de Bosnische Serviërs, Misha Milosevic, verklaarde tegenover de commissie (i) dat er op Servisch grondgebied in Bosnië-Herzegovina geen concentratiekampen bestonden; (ii) dat er geen verborgen kamp was opgericht; (iii) dat de (eenzijdig uitgeroepen) Servische regering van Bosnië-Herzegovina nooit „etnische zuiveringen" had doorgevoerd op haar grondgebied; en (iv) dat dezelfde regering nooit internationaal toezicht op de gevangenenkampen op haar grondgebied had geweigerd. Hij venveerde zich met beschuldigingen dat 42.000 Bosnische Serviërs door Bosnische Kroaten en moslims in 21 kampen werden vastgehouden en dat meer dan 6.000 Bosnisch-Servische burgers in gevangenschap waren gedood. Hij verklaarde verder dat meer dan 300.000 Bosnische Serviërs zo lang waren geterroriseerd totdat zij hun huizen waren ontvlucht.

De mensenrechtencommissie gaf Tadeusz Mazowiecki, die in 1989-'90 premier van Polen was geweest, opdracht om alle „beschikbare en geloofwaardige" informatie te verzamelen over de mensenrechten in Joegoslavië en met name in Bosnië-Herzegovina. In zijn op 31 augustus verschenen verslag adviseerde Mazowiecki het mandaat van de VN-Protectiemacht in Joegoslavië (UNPROFOR) uit te breiden met het rapporteren over en het beëindigen van schendingen van de mensenrechten in heel Bosnië-Herzegovina en met het geven van hulp aan de slachtoffers. Er zou een tribu-

EUROPA

naal voor de mensenrechten moeten worden opgericht om „demassale en flagrante” schendingen van de mensenrechten te onderzoeken en slachtoffers van „etnische zuiveringen” zouden het recht moeten hebben om onder internationaal toezicht terug te keren. In het rapport werd verder verklaard dat de mishandeling van etnische Serviërs in Kroatië, „hoe weerzinwekkend ook”, niet vergeleken kon worden met het „systematische gebruik van geweld tegen etnische Kroaten en moslims in Bosnië-Herzegovina”.

VN-resoluties over humanitaire hulp en gevangenenkampen

Op 13 augustus aanvaardde de Veiligheidsraad Resolutie 770, gesteund door België, Frankrijk, Rusland, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten, die „alle noodzakelijke maatregelen” voor het leveren van humanitaire hulp goedkeurde. De resolutie werd met twaalf stemmen tegen nul goedgekeurd. China, India en Zimbabwe onthielden zich van stemming

De resolutie werd opgevat als toestemming voor het gebruik van geweld als laatste redmiddel, waarbij verscheidene Europese regeringen tot voorzichtigheid maanden. Een tweede VN-resolutie, 771, die unaniem was aanvaard, eiste dat het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) onbeperkte toegang tot de gevangenenkampen in geheel voormalig Joego-Slavië zou krijgen en dat degenen die verantwoordelijk waren voor de schendingen van de mensenrechten persoonlijk ter verantwoording zouden worden geroepen.

Aanbod van Europese troepen

Op 14 augustus maakte de Franse regering bekend dat Frankrijk bereid was een 1.100 man sterke „troepenmacht voor bescherming en begeleiding” naar Bosnië-Herzegovina te sturen, in het kader van de VN-resolutie die op 13 augustus was aangenomen. Spanje en Italië, later gevolgd door België, verklaarden eveneens van plan te zijn een niet nader gespecificeerd aantal soldaten te sturen.

De Verenigde Staten en Groot-Brittannië herhaalden hun verzet tegen het gebruik van grondtroepen. Op 18 augustus herzag de Britse regering dit standpunt echter, toen zij bekendmaakte dat 1.800 soldaten ter beschikking zouden worden gesteld aan de VN om de veiligheid van de humanitaire konvooien in Bosnië-Herzegovina te garanderen.

Situatie in Sarajevo

Op 1 augustus verliet generaal Lewis MacKenzie, de Canadese bevelhebber van UNPROFOR in Sarajevo, de stad na een verblijf van twee maanden. Hij werd op 10 augustus vervangen door de

De opperbevelhebber van UNPROFOR, de Indiase generaal Satish Nambiar (r.), neemt op 3 augustus 1992 in Zagreb afscheid van een bataljon Nederlandse militairen.

Egyptische generaal Hussein Ali Abdelrasik. Op 5 en 20 augustus werden twee leden van het Oekraïense contingent in Sarajevo gedood.

Resolutie van Algemene Vergadering VN en ICO

Vertegenwoordigers van de Islamitische Conferentie Organisatie (ICO) kwamen op 4 augustus in New York bijeen. De vertegenwoordigers van Turkije, Iran, Egypte, Pakistan en Senegal waren aangewezen om met de Veiligheidsraad van de VN te onderhandelen over de hachelijke situatie van de moslim-bevolking in Bosnië-Herzegovina. De ICO was voorstander van het gebruik van geweld tegen de Servische troepen in overeenstemming met artikel 42 van het VN-handvest en de opheffing van het wapenembargo van de VN tegen Bosnië-Herzegovina (voor goedkeuring in september 1991, zie pag. 14/3-'92).

Op 3 augustus had de Bosnische president Alija Izetbegovic in een toespraak tot de Veiligheidsraad geëist dat de regering van Bosnië-Herzegovina toestemming zou krijgen voor de invoer van wapens om „het recht op individuele en collectieve zelfverdediging mogelijk te maken”, dat in artikel 51 van het VN-handvest werd gegarandeerd.

De Algemene Vergadering van de VN aanvaardde op 25 augustus bijna unaniem een resolutie die was voorgedragen door de 47 ICO-lidstaten. De resolutie deed een beroep op de Veiligheidsraad om „zich dringend te bezin-

nen op...de middelen om een eind aan de gevechten te maken en de eenheid en de territoriale integriteit van de Republiek Bosnië-Herzegovina te herstellen”. In de resolutie werd hoofdstuk VII van het VN-handvest aangehaald, waarin het gebruik van geweld werd goedgekeurd indien een economisch embargo was mislukt. Tevens bevestigde de resolutie de VN-steun voor de „gerechtvaardigde strijd” van het volk van Bosnië-Herzegovina en werd de repatriëring van vluchtelingen en gedepor-teerden geëist.

Slachtoffers en gevangenen

In een op 19 augustus gepubliceerd rapport, dat was opgesteld door twee stafleden van de Commissie voor Buitenlandse Betrekkingen van de Amerikaanse Senaat na een bezoek aan het gebied van 7-14 augustus, werd geschat dat sinds eind mei in Bosnië 35.000 mensen waren omgekomen. De Bosnische moslims vormden de grootste groep slachtoffers. In het rapport werd berekend dat ongeveer 20.000 mensen waren omgekomen tijdens de gedwongen evacuatie van moslim-dorpen en dat de Bosnische Serviërs hun plannen voor de vorming van een homogene, door Serviërs bevolkte regio waarschijnlijk al grotendeels hadden verwezenlijkt.

Enkele Kroatische en islamitische bronnen beweerden in augustus dat ten minste 70.000 mensen, afkomstig uit deze twee gemeenschappen, in 43 kampen werden vastgehouden, terwijl andere bronnen zelfs hogere cijfers gaven.

Op 10 augustus ontving een vertegenwoordiger van het Hoge Commissariaat voor de

Vluchtelingen van de VN in de Kroatische stad Zagreb van de Bosnisch-Servische autoriteiten een lijst met 5.000 families (ongeveer 28.000 mensen), afkomstig uit de overwegend door moslims bewoonde stad Hihac, die volgens hen „vrijwillig” de wens te kennen hadden gegeven uit Bosnië-Herzegovina te vertrekken om naar Kroatië te gaan. Op 13 augustus probeerde de UNHCR-vertegenwoordiger contact te zoeken met de Bosnisch-Servische militaire leiding om te praten over opheffing van de staat van beleg in vier voornamelijk Kroatische steden - Prijedor, Sanski most, Hosanka-Krupa en Bosanki-Petrovac - in het noordwesten van Bosnië-Herzegovina.

Conferentie van Londen

Op 26-27 augustus kwamen tijdens de Conferentie van Londen vertegenwoordigers uit zo'n 20 landen bijeen, onder wie de leiders van de zes voormalige Joegoslavische republieken en vertegenwoordigers van de EG, van de vijf permanente leden van de VN-Veiligheidsraad, de CVSE en andere regeringen en betrokken partijen, waaronder politieke organisaties van de Albanen in Kosovo en de Hongaarse minderheid in Vojvodina.

De conferentie werd georganiseerd door de Britse regering, die het voorzitterschap van de EG bekleedde. Secretaris-generaal van de VN Boutros Boutros Ghali was samen met de Britse premier John Major voorzitter van de conferentie. Cyrus Vance, de voormalige Amerikaanse minister van buitenlandse zaken en de speciale afgezant van de VN voor Joego-Slavië, woonde de conferentie eveneens bij.

Aan het begin van de conferentie werd bekendgemaakt dat de 73-jarige Lord Carrington zich had teruggetrokken als voorzitter van

het door de EG gesteunde vredesproces. Op 27 augustus werd Lord Owen (die als David Owen van 1977-'79 de Britse minister van buitenlandse zaken was geweest in de Labour-regering en later oprichter was geweest van de Sociaal-Democratische Partij) benoemd tot opvolger van Carrington. Samen met Vance zou hij leiding moeten gaan geven aan het gezamenlijke vredesinitiatief van de VN en de EG. Frankrijk en Italië hadden eveneens kandidaten voor de post naar voren geschoven

De delegatie die de door Serviërs gedomineerde Federale Republiek Joego-Slavië (FRJ) vertegenwoordigde (die nog internationaal erkend moest worden), stond onder leiding van premier Milan Panic en president Dobrica Cosic. De president van Servië, Slobodan Milosevic, werd er op 27 augustus klaarblijkelijk door Panic van weerhouden de conferentie toe te spreken.

Panic beklemtoonde dat de FRJ de interne grenzen zou respecteren die de erfenis vormden van het Tito-tijdperk, dat de rechten van minderheden zouden worden gerespecteerd, dat er geen militaire betrokkenheid van de FRJ in Bosnië-Herzegovina was, dat vluchtelingen naar hun plaats van herkomst zouden moeten terugkeren, dat de FRJ zogenoemde „etnische zuiveringen” veroordeelde en dat de FRJ logistieke ondersteuning zou geven aan humanitaire konvoien. Panic was tevens voorstander van het inzetten van VN-waarnemers langs de grens tussen Servië en Bosnië-Herzegovina. Cosic eiste dat de sancties tegen de FRJ zouden worden opgeheven.

Karadzic, de leider van de Bosnische Serviërs, verklaarde op 27 augustus dat de Bosnische Serviërs „20 procent” van hun grondgebied zouden kunnen prijsgeven en dat de gevangenenkampen,

waar volgens hem geen burgers werden vastgehouden, binnen enkele weken zouden worden gesloten. Tevens verklaarde hij „etnische zuiveringen” te veroordelen.

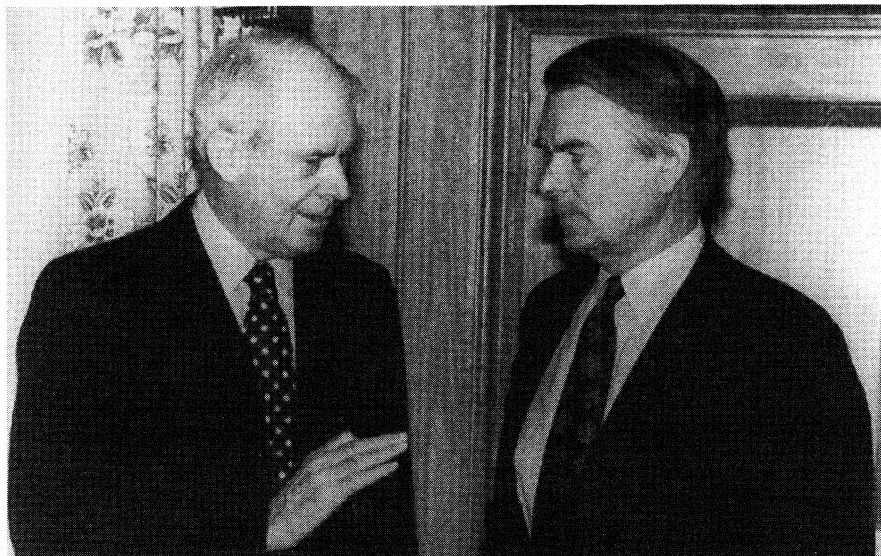
Izetbegovic, de president van Bosnië-Herzegovina, deed een herhaalde oproep voor internationaal militair ingrijpen in het conflict of het opheffen van het wapenembargo tegen zijn troepen. Op 23 augustus had hij tijdens een persconferentie in Sarajevo een „toekomstige grondwettelijke regeling voor Bosnië-Herzegovina” uitgestippeld, die de gelijkheid van de drie belangrijkste bevolkingsgroepen zou garanderen door middel van een Tweede Kamer in het parlement, waar beslissingen slechts via consensus konden worden goedgekeurd, en een commissie die toezicht zou houden op „mensenrechten en nationale rechten”.

Slotverklaring

Terwijl de beginselen die in de slotverklaring van de Conferentie van Londen uiteen waren gezet in overeenstemming waren met de beginselen waar de vredesposities van de EG zich vanaf midden 1991 op baseerden, was er op deze conferentie sprake van een verbreding van het vredesproces omdat nu ook de CVSE, de omringende landen in de regio en de moslimstaten erbij betrokken werden.

De deelnemers aan de Conferentie van Londen werden het eens over een verklaring waarin het „verdrijven van burgers uit hun huizen” werd veroordeeld, waarin men zich voornam informatie te verzamelen over schendingen van de mensenrechten en waarin voorwaarden voor een politieke oplossing van het probleem werden uitgewerkt. Een dergelijke schikking moest het volgende omvatten: erkenning van Bosnië-Herzegovina door alle republieken van het voormalige Joego-Slavië; respecteren van de huidige grenzen, tenzij deze met wederzijdse instemming zouden worden veranderd; garanties voor „nationale gemeenschappen en minderheden”; en het recht op terugkeer voor degenen die waren verdreven.

In toekomstige onderhandelingen zou nader worden ingegaan op specifieke punten, waaronder „het beëindigen van alle bemoeienis van buitenaf in termen van persoonlijke of materiële ondersteuning in het huidige conflict”: het onder internationaal toezicht plaatsen van alle zware wapens; en het oprichten van vluchtelingenkampen en hulpcentra voor inwoners van Bosnië-Herzegovina die uit hun huis waren gezet, in afwachting van hun terugkeer. De verklaring concludeerde dat „de Veiligheidsraad een internationale vredesmacht onder auspiciën van de VN mag instellen om te zorgen voor naleving van de waoenstilstand, toezicht te houden op militaire manoeuvres en andere maatregelen te treffen die het vertrouwen vergroten”.

Cyrus Vance (l.), de VN-afgezant voor Joego-Slavië, had op 28 augustus 1992 in Londen een ontmoeting met Lord David Owen, de nieuwe voorzitter van de EG-vredesconferentie over Joego-Slavië.

EUROPA

WEU

Na afloop van de Conferentie van Londen besloten de negen lidstaten van de WEU om in de Adriatische Zee en op de rivier de Donau strenger toe te zien op de naleving van sancties. In juli hadden de WEU en de NAVO voor het eerst afspraken gemaakt over maatregelen om de naleving van sancties te controleren (zie boven). Op 28 augustus werd ook bekendgemaakt dat de WEU, in overeenstemming met het NAVO-beleid, onmiddellijk 5.000 soldaten ter beschikking zou stellen van de VN, samen met transportmiddelen en logistiek materieel.

Permanenteconferentie over Joegoslavië in Genève

De permanente conferentie over Joegoslavië ging op 3 september van start onder gezamenlijk voorzitterschap van Lord Owen namens de EG, en Cyrus Vance namens de VN. Van 18-21 september werden de onderhandelingen bijgewoond door de leiders van de drie etnische gemeenschappen in Bosnië-Herzegovina, hoewel zij weigerden om samen om de tafel te gaan zitten.

De Finse diplomaat Martti Ahtisaari, die als speciale vertegenwoordiger van de VN nauw betrokken was geweest bij de Namibische overgang naar de onafhankelijkheid in 1990, was door Boutros Ghali tot voorzitter benoemd, als opvolger van José Cutilheiro, de belangrijkste EG-onderhandelaar die in augustus zijn ontslag had ingediend.

Vance en Owen, die in de loop van september verscheidene malen het gebied bezochten, voerden op 11 september in Belgrado besprekingen waarbij president van de FRJ Dobrica Cosic en zijn premier Milan Panic een document ondertekenden waarin maatregelen voor de vrede werden uiteengezet die grotendeels waren gebaseerd op de akkoorden van Londen (zieboven).

De maatregelen hadden betrekking op (i) het herstel van de vrede in het gebied rond Sarajevo; (ii) het opnieuw openstellen van de snelweg tussen Belgrado en Zagreb; (iii) de veiligheid van de humanitaire konvoien; (iv) de situatie van de „roze zones” in Kroatië (door Serviërs bewoonde gebieden in Kroatië die buiten het VN-vredesplan vielen, maar waar wel toezicht werd gehouden door de VN-Protectiemacht); en (v) het onder VN-troepen plaatsen van het Kroatische schiereiland Prevlavka.

In een verklaring die op 6 september door de conferentie van Genève werd uitgegeven (maar die in de praktijk slechts gedeeltelijk werd nageleefd, zie hieronder) werd bekendgemaakt dat de strijdende partijen in Bosnië-Herzegovina hun arsenaal zware wapens (artillerie met een kaliber van meer dan

100 mm, 82 mm mortiergranaten, tanks en raketlanceerinstallaties) die werden ingezet rond Sarajevo, Gorazde, Bihac en Jajce, uiterlijk 12 september onder VN-toezicht moesten hebben geplaatst.

Toenemende VN-aanwezigheid

Op 14 september aanvaardde de VN-Veiligheidsraad de aanbevelingen van secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali om de VN-Protectiemacht (UNPROFOR) met maximaal 6.000 soldaten uit te breiden (naast de 1.500 soldaten die zich reeds in Bosnië-Herzegovina bevonden en de 15.000 in Kroatië) om de voor de burgerbevolking bestemde hulpgoederen te beschermen. De UNPROFOR-leden kregen toestemming om uit zelfverdediging geweld te gebruiken en eveneens wanneer zij verhinderd werden hun mandaat uit te voeren. De Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de VN (UNHCR) en UNPROFOR zouden meer gebieden tot beschermingsgebied uitroepen.

China, India en Zimbabwe onthielden zich van stemming, omdat in de tekst werd verwezen naar Resolutie 770 van 13 augustus, waarbij zij zich ook van stemming hadden onthouden (zieboven).

De extra eenheden zouden voornamelijk uit Frankrijk, Groot-Brittannië en Canada komen en de kosten ervan zouden niet op de VN-begroting drukken. De NAVO en de WEU hadden begin september respectievelijk 6.000 en 5.000 manschappen ter beschikking gesteld aan de VN-eenheden die de konvoien met humanitaire hulpgoederen beschermden.

Nadat op 8 september bij een hulpkonvooi dat van Belgrado naar Sarajevo op weg was, twee Franse VN-soldaten waren gedood, nam de roep om militaire begeleiding van hulptransporten opnieuw toe. Aanvankelijk kregen Bosnische moslim-troepen de schuld van de aanslag, maar volgens een VN-bericht van latere datum was het konvooi in het kruisvuur tussen Servische en Bosnische troepen verzeild geraakt. Op 14 september werd bekendgemaakt dat sinds het inzetten van de VN-vredesmacht 16 UNPROFOR-leden om het leven waren gekomen.

Opschorting van hulpvluchten

Met ingang van 4 september werden de hulpvluchten naar Sarajevo (zie pag. 606/3 e.v.-'92) opgeschort, na de dood van de vier inzittenden van een Italiaans vliegtuig met hulpgoederen dat op weg was van Split naar Sarajevo. De officiële VN-rapporten ondersteunden de bevindingen van de Italiaanse regering, dat het vliegtuig door een raket was neergehaald, maar het was onduidelijk wie voor de aanslag verantwoordelijk was.

Een beeld van het voormalige Bosnische parlamentsgebouw in Sarajevo, dat na een Servische morteraanval op 20 augustus in brand staat.

Ondanks pogingen om de veiligheid van toekomstige hulpvluchten te garanderen, maak-

ten de VN op 25 september bekend dat zij niet zouden worden hervat. De Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen, Sadako Ogata, waarschuwde op 4 september tijdens de presentatie van een VN-oproep voor nog eens \$ 434 mln aan hulp, dat in de komende winter mensen massaal van de honger zouden sterven.

CVSE-rapport over gevangenenkampen

Op 16 september aanvaardde de Commissie van Hoge Functionarissen van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) in Praag het verslag van een CVSE-missie die van 29 augustus-4 september in Bosnië-Herzegovina was geweest om de 21 gevangenkampen te inspecteren.

De condities in de kampen die onder toezicht stonden van Kroaten, moslims en Serviërs waren volgens het rapport even betreurenswaardig. In de meeste van deze kampen maakten de Serviërs de dienst uit. Onder de gevangenen bevonden zich vrouwen en kinderen en vrijwel alle gevangenen waren burgers, die geneigd waren de talrijke berichten van executies van krijgsgevangenen te bevestigen (voor VN-rapport van Tadeusz Mazowiecki, zie boven; voor verklaring van Beweging van Niet-gebonden Staten inzake de kwestie Joego-Slavië, zie pag. 590/1/2 en 876/2 e.v.-'92).

Het CVSE crisiscomité voor Joego-Slavië besloot op 18 september om de controlemissie uit te breiden naar andere etnische spanningsge-

bieden in Vojvodina en in Kosovo en Sandzak (door moslims bewoonde gebieden in Servië en Montenegro, zie hieronder).

Aanhoudendegevechten

Ondanks de eis van de conferentie van Genève dat de in het gebied aanwezige zware wapens vanaf 12 september onder VN-toezicht moesten worden geplaatst (zie boven), kwamen al op 14 september berichten binnen over hernieuwde artillerieaanvallen op Sarajevo (dat te kampen had met ernstige water- en elektriciteitstekorten als gevolg van afgesneden toeleveringskanalen)

Op 15 september lieten Vance en Owen de Bosnisch-Servische leider Radovan Karadzic schriftelijk weten de bomaanslagen op de Bosnische steden Bihac, Cazin, Sokolac en Dobronica te betreuren. (De Bosnisch-Servische troepen waren de enige die in Bosnië over vliegtuigen beschikten, die waren achtergelaten toen het Joegoslavische Nationale Leger, JNL, zich uit Bosnië-Herzegovina had teruggetrokken. Visegrad en Tomislavgrad werden eveneens gebombardeerd.)

Karadzic beschuldigde de „vijand“ ervan te profiteren van de Londense akkoorden om de staat van beleg in bepaalde steden op te heffen en grondgebied te heroveren. De moslim-troepen rukten op 18 september inderdaad op in Gorazde.

Roep om hulp van islamitische landen

De Bosnische president Alija Izetbegovic bezocht op 27-28 september Pakistan, waar hij een verzoek indiende voor hulp en internationale steun. Vervolgens maakte hij op weg naar Genève een korte tussenstop in Turkije. (Voor

opstelling islamitische landen zoals verwoord tijdens de top van de Beweging voor Niet-gebonden Staten. zie pag. 876/2 e.v.-'92).

Verdedigingsakkoord met Kroatië

In overeenstemming met het addendum bij het in juni gesloten vriendschaps- en samenwerkingsverdrag (zie pag. 591/1/2-'92) riepen Kroatië en Bosnië-Herzegovina op 23 september ook een Gezamenlijke Defensiecommissie in het leven. Zij waren van mening dat tot op dat moment de internationale gemeenschap er ondanks alle diplomatieke, politieke en humanitaire inspanningen niet in was geslaagd een einde te maken aan het geweld dat tegen hen werd gebruikt, en dat zij vrijwel niets had ondernomen om het lijden van de burgerbevolking te verzachten. Tudjman en Izetbegovic beriepen zich op Paragraaf VII van het VN-Handvest en eisten dat het wapenembargo van de VN tegen het voormalige Joego-Slavië zou worden ingetrokken.

De Kroatische Defensieraad (HVO) in de eenzijdig uitgeroepen „Kroatische Gemeenschap van Herzeg-Bosna“ juichte de overeenkomst toe als een middel om „enkele misverstanden te helpen overbruggen“. De „Kroatische Gemeenschap van Herzeg-Bosna“ was echter op 14 september door het Constitutionele Hof van Bosnië-Herzegovina onwettig verklaard.

Toenadering tussen Kroatië en FRJ

President Franjo Tudjman van Kroatië en president Dobrica Cosic van de FRJ ondertekenden op 30 september in Genève een uit acht punten bestaande verklaring. Dit gebeurde na onderhandelingen onder voorzitterschap van Cyrus Vance namens de VN en van Lord Owen namens de EG. De verklaring voorzag in terugtrekking voor 20 oktober van de federale troepen van het strategische schiereiland Prevlaka, van waar men zicht had op Dubrovnik. De terugtrekking van Prevlaka (waar duizenden Kroaten achter de linies van het FRJ-leger in de val zaten) begon op 6 oktober onder toezicht van de VN-Protectiemacht in Joego-Slavië (UNPROFOR) en werd op 20 oktober voltooid toen Prevlaka tot gedemilitariseerde zone werd verklaard.

Terwijl het conflict tussen Milosevic en de FRJ verergerde (zie hieronder), boycotte de Servische delegatie op 12 oktober de eerste bijeenkomst in Zagreb van de krachtens het akkoord van 30 september opgerichte commissie die de betrekkingen tussen Kroatië en de FRJ

moest normaliseren. De delegaties uit Kroatië en de FRJ bespraken echter de economische betrekkingen, de transportverbindingen en de terugkeer van Kroatische vluchtelingen naar VN-zones in door Serviërs bezette delen van Kroatië. Tevens stemden zij in met de stationering van VN-waarnemers op vliegvelden in Kroatië en de FRJ. Op 19 oktober werden zij het bovendien eens over een uitwisseling van krijgsgevangenen.

VN stelt commissie voor oorlogsmisdaden in

Op 6 oktober stemde de Veiligheidsraad van de VN unaniem in met het voorstel om binnen 30 dagen een commissie voor oorlogsmisdaden in te stellen die bewijsmateriaal zou verzamelen over de „ernstige schendingen van de internationale humanitaire wetten“ in het voormalige Joego-Slavië (hoewel geen voorzieningen werden getroffen voor verdere stappen). De speciale afgezant van de VN voor de mensenrechten, Tadeusz Mazowiecki, arriveerde op 12 oktober in Kroatië om zijn onderzoek naar schendingen van de mensenrechten te hervatten (zie boven).

Hulpgoederen voor het belegerde Sarajevo

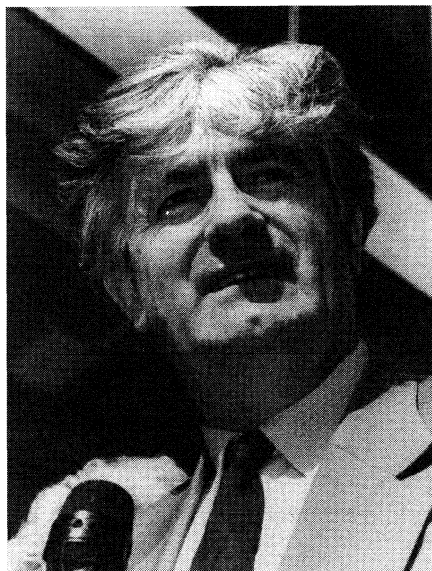
De luchtbrug van de VN met hulpgoederen voor Sarajevo, die voor de zevende opeenvolgende maand onder zware beschietingen in stand werd gehouden - met uitzondering van een relatief rustige periode tussen 8 en 18 oktober - werd op 3 oktober hervat na een opschorting van een maand vanwege het neerschieten van een Italiaans vliegtuig (zie boven).

Gedurende de hele maand werden er sporadisch vluchten uitgevoerd in een wanhopige poging om voor het aanbreken van de winter voedselvoorraden op te bouwen. De eerste groep van 2.400 Britse soldaten werd op 15 oktober in Kroatië ingezet om bij de hulpoperaties te helpen. Op 26 oktober werd deze groep uitgebreid met 700 Spaanse soldaten.

Verovering van Bosanski Brod

Bosnisch-Servische troepen namen op 7 oktober onverwacht de strategische stad Bosanski Brod in aan de zuidelijke oever van de rivier de Sava, die Bosnië van Kroatië scheidde. Terwijl 8.000 mensen naar Kroatië vluchtten, werd de laatste brug opgeblazen.

Hiermee kregen de Serviërs de controle over het grootste deel van de corridor door het

Radovan Karadzic, de leider van de Bosnische Serviërs.

noordelijke deel van Bosnië, die het feitelijke Servië verbond met de Servische Republiek Krajina (de Servische gebieden in Kroatië). Er deden geruchten de ronde dat er sprake was geweest van een overeenkomst met Kroatië in ruil voor de terugtrekking van het leger uit Prevlaka (zieboven).

Op 9 oktober kwamen Radovan Karadzic en Mate Boban, de respectieve leiders van de Bosnische Serviërs en de Kroaten in Bosnië-Herzegovina, op de permanente conferentie van Genève over Joego-Slavië een tijdelijke wapenstilstand overeen, hetgeen opnieuw de geruchten aanwakkerde dat de Serviërs en Kroaten samenwerkten om de mosiims te isoleren.

Tijdens hevige gevechten in Orasje, Brcko en Gradacac, de drie belangrijkste steden in de corridor die nog steeds in Kroatische handen waren, braken de Kroatische troepen op 10 oktober door de door Servië gecontroleerde corridor in de buurt van Brcko. Het gebied werd echter op 12 oktober heroverd.

Vliegverbod van VN

Op 9 oktober aanvaardde de Veiligheidsraad van de VN met 14 stemmen tegen nul en een onthouding van China een resolutie om militaire vluchten in het luchtruim boven Bosnië-Herzegovina te verbieden. Er werd een beroep gedaan op UNPROFOR om toe te zien op de naleving van het verbod. Het verbod werd onmiddellijk geschonden toen Servische vliegtuigen op 10 oktober de steden Gradacac en Brcko bombardeerden. Onder enorme internationale druk op de conferentie van Genève, die werd versterkt door de verklaring op 2 oktober van de Amerikaanse president George Bush dat de Verenigde Staten bereid waren mede toe te zien op de naleving van het verbod, zegde Karadzic op 13 oktober uiteindelijk toe alle gevechtsvliegtuigen aan de grond te houden en ze van Bosnië naar de FRJ over te brengen (Servië beschikte als enige partij over gevechtsvliegtuigen).

EG-leiders waarschuwden in een verklaring, die op 16 oktober in Birmingham werd uitgegeven, dat zij de Veiligheidsraad zouden vragen dwangmaatregelen te overwegen als er nog meer vertraging zou optreden. Op 19 oktober werd op de conferentie van Genève megedeeld dat alle Servische vliegtuigen in Bosnië in hangars waren ondergebracht en klaar waren voor transport.

Ondertussen kwamen president Cosic en president Alija Izetbegovic van Bosnië-Herzegovina op 19 oktober tijdens hun eerste persoonlijke gesprek in Genève in een in vage bewoordingen opgestelde verklaring overeen dat zij zouden werken aan de normalisering van de betrekkingen en dat zij de

vredeinitiatieven van de VN en de EG zouden ondersteunen.

De EG deed op 22 oktober een beroep op Milosevic zijn invloed aan te wenden om een einde te maken aan de etnische zuiveringen in Bosnië, waarvoor volgens de EG met name de Bosnische Serviërs verantwoordelijk waren. Bovendien waarschuwde de EG dat er militaire maatregelen konden worden getroffen als het vliegverbod van de VN boven Bosnië zou worden geschonden.

Gevechten tussen Kroatische en Bosnische troepen

Medio oktober ontstonden gevechten tussen Kroatische en Bosnische troepen en werden de steden Vitez en Novi Travnik door Kroatische eenheden ingenomen. In een militaire verklaring van Kroatië vanuit Mostar, de hoofdstad van Herzegovina, werd het gezag van de regering in Sarajevo en de Bosnische verdedigingstroepen verworpen. De gevechten breidden zich uit tot Mostar, dat op 25 oktober door Kroatische troepen werd veroverd en tot hoofdstad van de Kroatische Gemeenschap van Herzeg-Bosna werd uitgeroepen (zie boven) met Boban als president.

Boban nam ook de leiding over van de regerende Kroatische Democratische Gemeenschap (HDZ) in de republiek, waarmee hij de gematigde Stjepan Kljucic verdrong die de volgende president van de republiek zou worden. De Kroatische Defensieraad van Herzeg-Bosna beweerde op 20 oktober dat Ejup Ganic, lid van de presidentiële raad van de republiek, met behulp van het leger een coup had gepleegd tegen Izetbegovic.

Gesprekken tussen de militaire bevelhebbers van alle drie de facties in Bosnië, die op 23 en 26 oktober op het vliegveld van Sarajevo onder voorzitterschap van de nieuwe UNPROFOR-bevelhebber Philippe Morillon plaatsvonden (die op 30 september was aangetreden), leidden niet tot beëindiging van het geweld. De stad Prozor, 70 km ten westen van Sarajevo, werd op 26 oktober door Kroatische troepen verwoest en de 3.000 inwoners werden gedwongen de stad te verlaten. Tegen het einde van de maand viel Jajce, nadat de stad vijf maanden door de Serviërs was belegerd. In wat de grootste exodus in de oorlog tot dan toe was, vertrokken alle 25.000 inwoners naar Travnik.

Grondwetsvoorstellen voor hervorming van Bosnië-Herzegovina

Op 28 oktober verwierpen de onderhandelaren in Genève officieel de verdeling van Bosnië-Herzegovina in drie „republieken op etnisch/confessionele grondslag” en presenteerden zij grondwetsvoorstellen voor een gedecentraliseerd Bosnië-Herzegovina, die erop waren gericht de territoriale eenheid van de republiek te handhaven.

De nieuw vormgegeven republiek zou volgens de voorstellen zeven tot tien provinciale regeringen kennen, die elk verstrekende bevoegdheden en autonomie zouden krijgen op het gebied van onderwijs, politie, gezondheidszorg en handhaving van de wet. Over de grenzen van de provincies moest nog worden onderhandeld. Een centrale regering in Sarajevo zou verantwoordelijk worden voor defensie, buitenlands beleid en handel. De voornamelijk ceremoniële functie van president zou onder de grootste groepen roteren. Verkiezingen voor een Tweede Kamer zouden op basis van evenredige vertegenwoordiging plaats-

Inwoners van Jajce ontvluchten op 31 oktober 1992 de stad nadat deze door Serviërs is ingenomen.

Dobrica Cosic (l.), de president van de Federale Republiek Joego-Slavië, feliciteert Milan Panic nadat deze op 14 juli 1992 is gekozen tot premier van de FRJ.

vinden en een Eerste Kamer zou door de provinciale regeringen worden benoemd. De internationale gemeenschap zou zich uitvoerig bemoeien met staatszaken, vooral wat betreft de mensenrechten.

ONTWIKKELINGEN IN FRJ. NIEUWE REGERING

De president van de Federale Republiek Joego-Slavië (FRJ), Dobrica Cosic, die in juni was gekozen, droeg op 1 juli de in Servië geboren Amerikaanse zakenman Milan Panic voor als kandidaat voor het premierschap van de FRJ. Op 14 juli werd Panic met 99 tegen 33 stemmen in de Kamer van Burgers en met 35 tegen drie stemmen (plus één ongeldige stem) in de Kamer van Republieken tot premier gekozen.

De voorlopige samenstelling van Panic's „regering van deskundigen" werd nog diezelfde dag bekendgemaakt. De Servische minister van buitenlandse zaken en de Montenegrijnse minister van binnenlandse zaken werden voorgedragen voor de overeenkomstige posten op federaal niveau.

Op 19 juli had de Bosnische president Alija Izetbegovic in Sarajevo een ontmoeting met Panic en op 30 juli, toen hij terugkeerde in Belgrado na een uitgebreide buitenlandse rondreis, verklaarde Panic het imago van Joego-Slavië in het buitenland te hebben verbeterd. Met name van de Franse president Mitterrand had hij een positieve reactie gekregen op zijn beleid, dat voorzag in een demilitarisering van Bosnië-Herzegovina, naleving van het VN-vredesplan voor Kroatië, herstel van de banden tussen de FRJ en de overige voormalige Joegoslavische republieken, snelle verkiezingen en herstructurering van het economische systeem tot een markteconomie.

Op 29 juli keurde de Federale Assemblée een nieuwe begroting goed, omdat de inkomsten voor 1992 al uitgeput waren. De inkomsten zouden voor 48 procent moeten komen uit een lening

van de Nationale Bank. De militaire uitgaven werden teruggebracht van 80 naar 72,6 procent.

Samenstelling federale regering (14 juli 1992)

Premier, defensie - Milan Panic; vice-premier, financiën - Oskar Kovac; vice-premier - Radoje Kontic; buitenlandse zaken - Vladislav Jovanovic; binnenlandse zaken - Pavle Bulatovic; buitenlandse economische betrekkingen - Blagoje Lucic; economie - Nikola Sainovic; vervoer en verbindingen - Milutin Mrkonjic; arbeid, gezondheidszorg en sociaal beleid - Branko Radovic; justitie - Tibor Varadi; onderwijs en cultuur - Ivan Ivic; wetenschap en technologie, landbouw (waarnemend) - Vlastimir Mateic; voorlichting - Miodrag Perisic; milieu - Mihajlo Buric; sport - Djordje Perisic; mensenrechten en minderhedenzaken - Momcilo Grubac; zonder portefeuille - Radmila Milentijevic; zonder portefeuille - Ljubisa Rakic.

EG weigert FRJ te accepteren als enige opvolger van Joego-Slavië

De EG verklaarde op 20 juli, na een uitspraak van de arbitragecommissie van de EG, dat de nieuwe federatie die was gevormd door Servië en Montenegro „niet kan worden aanvaard als enige opvolger" van het voormalige Joego-Slavië en dat de EG derhalve „tegen de deelname van Joego-Slavië aan internationale organen" zou zijn.

Het Montenegrijnse aandeel in de zetels van de Assemblée van de FRJ werd op 2 juli opgevuld toen de Assemblée van Montenegro nog vijf afgevaardigden koos voor de Kamer van Republieken. Koviljko Lovre, die door de Servische Socialistische Partij was voorgedragen, werd op 20 juli tot premier van Vojvodina gekozen.

Interne machtsstrijd binnen FRJ

De meer gematigde richting leek tijdens

de interne machtsstrijd binnen de FRJ in september de overhand te krijgen, toen Panic enkele ministers verving en de Federale Assemblée op 4 september een motie van wantrouwen met 66 tegen 30 stemmen en zeven onthoudingen verwierp.

De motie was op 31 augustus ingediend door de extreme Servische Radicale Partij (SRS) van Vojislav Seselj, en de Servische Socialistische Partij (SPS) van Borisav Jovic. Op 2 september riep de SPS haar afgevaardigden echter op om tegen de motie te stemmen na kritiek van de federale president Cosic. De motie werd ingediend na een debat over het optreden van de Joegoslavische delegatie tijdens de conferentie in Londen (zie boven), waar nationalistische en voormalige communistische afgevaardigden de delegatie van Panic ervan beschuldigd hadden Servië op de conferentie te verraden.

Jovanovic dient ontslag in. Overige kabinetswijzigingen

Op 10 september diende de minister van buitenlandse zaken van de FRJ, Vladislav Jovanovic, zijn ontslag in omdat de regering volgens hem een beleid volgde dat inging „tegen de belangen van Servië en het Servische volk". Hij werd vervangen door Ilija Djukic, die tot dan toe de Joegoslavische ambassadeur in China was geweest. Op 11 september benoemde Panic nog vier nieuwe ministers: Dragan Jovanovic (financiën), Branko Maricic (handel), Milan Vujcic (vervoeren verbindingen) en Ratko Lazarevic (landbouw). Panic nam zelf de portefeuille van defensie over en gaf minister zonder portefeuille Ljubisa Rakic de verantwoordelijkheid voor het coördineren van de internationale activiteiten van de regering.

Op 17 september kreeg Panic opnieuw kritiek te verduren van Servische en enkele Montenegrijnse afgevaardigden, vanwege zijn voorstel om de FRJ een nieuwe aanvraag in te laten dienen voor het VN-lidmaatschap. Dit was strijdig met hun opvatting dat de FRJ de grondwettelijke opvolger van het voormalige Joego-Slavië was.

Panic had vanaf 13 september drie dagen in China en Rusland doorgebracht in een mislukte poging steun te vinden voor verzet tegen de uitzetting van de FRJ uit de VN. Op 15 september bevestigde Panic echter tijdens een persconferentie dat China van plan was olie te leveren aan Belgrado, dat ernstig te lijden had onder de brandstoftekorten die waren ontstaan als gevolg van de VN-sancities. Panic bezocht op 21-30 september de Verenigde Staten tijdens een public-relations-rondreis.

Maatregelen voor vervroegde verkiezingen

Op 29 september aanvaardde de Servische Assemblée met 169 tegen 13 stem-

EUROPA

men (met 20 onthoudingen) een grondwetswijziging die op 11 oktober in een referendum bevestigd zou moeten worden. De wijziging was bedoeld om vervroegde verkiezingen in de republiek mogelijk te maken.

Op 4 september werd de Sociaal-Democratische Partij (SDP), een afsplitsing van de Socialistische Partij van Servië (SPS), bij het Servische ministerie van justitie als partij geregistreerd.

De Servische oppositiecoalitie DEPOS (Democratische Beweging van Servië) werd op 8 september geregistreerd.

CVSE-standpunt over Macedonië

Hoewel de vergadering van de CVSE-commissie op 16 september besloot Macedonië niet als gewoon lid van de CVSE te accepteren, besloot het CVSE-crisiscomité voor Joego-Slavië op 18 september in Praag haar permanente missie in de republiek te versterken.

Voorgestelde unie van Servische republieken

Het parlement van de eenzijdig uitgeroepen „Servische Republiek Bosnië-Herzegovina” (SRBH), die aanspraak maakte op 63,5 procent van het Bosnische grondgebied, sprak zich op 16 september uit voor een unie met de FRJ.

De Assemblée van de „Servische Republiek Krajina” (SRK, Servische gebieden in Kroatië) keurde op 28 september een motie goed over samenwerking tussen de SRK en de SRBH. Een officiële verklaring, die op 24 september door de respectieve premiers Zdravko Zecevic en Branko Djeric werd ondertekend, voorzag in bilaterale samenwerking die vorm moest krijgen op het gebied van harmonisering van de politieke stelsels en economieën.

De SRK en de SRBH kwamen op 31 oktober overeen dat zij zich zouden verenigen nadat er een referendum was gehouden en de VN-troepen zich uit de SRK hadden teruggetrokken.

Referendum in Servië

Op 11 oktober organiseerde de Servische regering een referendum over de vraag of de grondwet gewijzigd moest worden om vervroegde verkiezingen mogelijk te maken. Het opkomstpercentage van 46 procent was te laag (als gevolg van een boycot door de oppositie) om de goedkeuring te krijgen van 50 procent van de 7 mln stemgerechtigden in Servië, ondanks het feit dat 95 procent van degenen die hun stem hadden uitgebracht voor vervroegde verkiezingen had gestemd.

Zowel Cosic als de premier van de FRJ, Milan Panic, hadden vervroegde algemene presidentsverkiezingen in Servië geëist om de extreem nationalistische president Slobodan Milosevic, die algemeen werd beschouwd als verantwoordelijk voor het voortduren van het conflict in Bosnië, van zijn functie te onthefpen. Panic kondigde op 21 oktober aan dat op 13 december in de FRJ algemene verkiezingen zouden worden gehouden.

Bezetting van ministerie van binnenlandse zaken in Belgrado

In wat leek op een poging van Milosevic om zijn machtspositie te verstevigen, bezette de Servische politie onder aanvoering van Mihail Kertes, een van de medewerkers van Milosevic, op 19 oktober het ministerie van binnenlandse zaken van de FRJ in Belgrado. Zij namen de macht over en beweerden dat het gebouw aan hen toebehoorde. Zowel Panic als de minister van binnenlandse zaken van de FRJ, Pavle Bulatovic, waren op dat moment niet in de hoofdstad aanwezig.

KOSOVO

De president van Kosovo, Ibrahim Rugova (zie pag. 605/1-2-'92), bezocht op 14 juli Albanië en op 16-17 juli was hij in Griekenland, dat tijdens de Zwarte Zeetop op 25 juli (zie pag. 66513-'92) het standpunt had ingenomen dat Kosovo, een autonome regio binnen Servië en derhalve geen deel uitmakend van Joego-Slavië, geen recht had op zelfbeschikking.

Premier Panic van de FRJ maakte op 10 augustus na een bezoek aan Albanië bekend dat de noodtoestand in de Servische provincie Kosovo zou worden opgeheven. Hij benadrukte echter dat hij nog niet zou voorstellen de federale troepen uit de provincie terug te trekken.

In Albanië had Panic een ontmoeting gehad met de Albanese premier Aleksander Meksi. Het was het eerste officiële bezoek van een Joegoslavische leider sinds 1948. Tijdens de onlusten in 1989-'90 waren door de Servische president Slobodan Milosevic in Kosovo verscheidene noodmaatregelen ingevoerd.

De leiders van Albanese politieke groeperingen in Kosovo verwierpen op 14 augustus een voorstel van Panic voor onderhandelingen in Belgrado over de toekomst van Kosovo. Zij stonden erop dat alle besprekingen tussen Albanen uit Kosovo en Serviërs tijdens de geplande Conferentie van Londen onder internationaal toezicht zouden plaatsvinden.

De president van de eenzijdig uitgeroepen „Republiek Kosovo”, Ibrahim Ru-

gova (voor verkiezing zie pag. 605/1 e.v.-'92), voerde op 16 september in Genève besprekingen met Owen en Vance. Tijdens deze ontmoeting benadrukte hij zijn principiële opvatting dat Kosovo beschouwd moest worden als onderdeel van het voormalige Joego-Slavië en niet als een provincie van Servië. Dit standpunt was ook cruciaal in de reactie van de Albanen in Kosovo op een op 17 september bekendgemaakt ontwerpprogramma van de FRJ, om het probleem van het onderwijs in het Albanes op scholen in Kosovo op te lossen.

Op 15 oktober bezocht premier Panic de hoofdstad van Kosovo, Pristina, om met president Rugova te spreken over de rechten van de etnische Albanen.

Het bezoek van Panic viel twee dagen na botsingen in Pristina op 12-13 oktober tussen politie en ongewapende Albanen die het recht eisten op onderwijs in de Albanese taal en de heropening van Albanese scholen. Panic maakte op 15 oktober bekend dat er gezamenlijke werkgroepen zouden worden opgericht die zich zouden bezighouden met schendingen van de mensenrechten, met het opheffen van discriminerende wetten en met mediavrijheid en onderwijs. Vervolgens vonden er op 29 oktober in Pristina besprekingen plaats tussen Servische en Albanese leiders, Panic, Vance en Owen, die resulteerden in een akkoord over de terugkeer van Albanese kinderen naar scholen waar in het Albanes werd onderwezen en een minimaal akkoord over het opheffen van discriminerende wetten. Op 30 oktober reisden Vance en Owen voor besprekingen door naar Montenegro.

SANDZAK

De Nationale Moslim-Raad van Sandzak (dat zich uitstreckte over het zuiden van Servië en het noordoosten van Montenegro en dat een bevolking had van ongeveer 200.000 moslims) stuurde naar verluidt op 8 september een brief aan de conferentie van Genève. Daarin werd verklaard dat 70.000 moslims het gebied waren ontvlucht vanwege de militaire „terreur”. De voorzitter van de Raad, Sulejman Ugljanin, bezocht op 17 september Egypte om daar steun te zoeken.

MONTENEGRO

Op 12 oktober werd een nieuwe grondwet aanvaard waarin Montenegro werd gedefinieerd als deel van de Federale Republiek Joego-Slavië. Minister van justitie Momcilo Knezevic diende op 14 oktober zijn ontslag in.

(Vor.ber.pag. 597/2 e.v.-1992)

KROATIË

VERKIEZINGSOVERWINNING VOOR
REGERENDE PARTIJ

President Franjo Tudjman en zijn regerende Kroatische Democratische Gemeenschap (HDZ) behaalden op 2 augustus een overweldigende zege bij de eerste Kroatische presidents- en parlementsverkiezingen sinds de afscheiding van Joego-Slavië op 25 juni 1991 (zie pag. 523/2/3-'91).

Op 24 juni had Tudjman via de televisie bekendgemaakt zowel presidents- als parlementsverkiezingen uit te schrijven, overeenkomstig de nieuwe Kroatische grondwet die op 21 december 1990 was aangenomen.

Tegen deze beslissing werd de volgende dag protest aangetekend door Drazen Budisa, de voorzitter van de oppositionele Kroatische Sociaal-liberale Partij (HSLs), die bezwaar maakte tegen het feit dat „enkele duizenden inwoners van Vukovar die in Servische kampen gevangen zitten" en „tienduizenden Kroaten uit Centraal-Bosnië, waarover niets bekend is" niet in staat zouden zijn hun Kroatische nationaliteit te verkrijgen en derhalve geen stemrecht hadden.

Op 28 juni was bevestigd dat Tudjman als kandidaat van de HDZ aan de verkiezingen zou deelnemen. Dezelfde dag berichtte radio Zagreb dat de HSLs en de Kroatische Christen-

Democratische Partij (HKDS) respectievelijk Budisa en Ivani Cesar kandidaat zouden stellen voor de presidentsverkiezingen. Andere kandidaten die mee zouden dingen waren Savka Dabčević-Kučar, de leider van de Kroatische Volkspartij (HNS), Dobroslav Paraga, de leider van de extreem rechtse Kroatische Rechten (HSP), Silvije Degen, Anton Vujic en Marko Veselica.

Tijdens de campagne werd bericht dat de regering stemrecht had verleend aan vrijwel iedereen die beweerde een Kroatische ouder te hebben of die te kennen gaf van plan te zijn het Kroatisch staatsburgerschap aan te vragen, ongeacht zijn of haar woonplaats. Volgens een schatting op 31 juli door het televisiestation van Zagreb zouden mogelijk zo'n 3 mln stemmen in het buitenland worden uitgebracht, die door de Kroatische ambassades zouden worden doorgebeeld.

Op 6 augustus deed radio Zagreb verslag van de einduitslag van de verkiezingen in de vorm van een persconferentie van de voorzitter van de kiescommissie. Uit de uitslag bleek dat er in totaal 3.575.032 kiezers geregistreerd stonden, van wie er 2.677.764, ofwel 74,9 procent, hun stem hadden uitgebracht.

Bij de presidentsverkiezingen behaalde Tudjman (HDZ) 56,74 procent van de stemmen, Drazen Budisa (HSLs) 21,87 procent, Savka Dabčević-Kučar (HNS) 6,04 procent en Silvije Paraga (HSP) 5,35 procent.

Bij de parlementsverkiezingen zou volgens de eerste uitslagen van persbureau Tanjug de HDZ 42,6 procent van de stemmen hebben veroverd, de HSLs 17,7 procent, de HNS 6,9 procent en de HSP 6,4 procent. De Partij van Democratische Verandering (SDP), bestaande uit voormalige aanhangers van de Communistische Partij, kwam volgens de peilingen uit op 5,8 procent en de Servische Volkspartij (SNS) op 1,1 procent.

Tanjug meldde dat het merendeel van de naar schatting 600.000 Serviërs in Kroatië niet was gaan stemmen. Onder hen bevonden zich circa 200.000 personen die in door Servië gedomineerde en onder VN-toezicht geplaatste gebieden woonden, hetgeen bijna één kwart van het totale Kroatische grondgebied was. Nog eens 200.000 Kroatische Serviërs die waren gevlucht voor het oorlogsgeweld, brachten weinig hun stem uit.

Op 3 augustus benoemde de voorzitter van de HSP tijdens een persconferentie de regeringspartij van verkiezingsfraude en van het manipuleren van de nationale media.

Uitslag van presidentsverkiezingen

kandidaat	aantal stemmen
Franjo Tudjman (HDZ)	1.519.100
Drazen Budisa (HSLs)	585.535
Savka Dabčević-Kučar (HNS)	161.242
Dobroslav Paraga (HSP)	144.695
Silvije Degen	108.979
Marko Veselica	45.593
Ivan Cesar (HKDS)	43.134
Anton Vujic	18.783

Benoeming van nieuwe regering

Op 9 augustus kondigde radio Zagreb aan dat Tudjman premier Franjo Greguric en zijn regering zou vervangen. Greguric zou worden opgevolgd door Hrvoje Šarinić, tot dan toe hoofd van het bureau van de president.

Op 12 augustus maakte de nationale televisie de benoeming van drie vice-premiers bekend: Vladimir Seks, Mate Granic en Darko Čarčija. Gemeld werd dat Gojko Susak, Ivan Jarnjak en Zdenko Škrabalo hun posten als ministers van respectievelijk defensie, binnenlandse zaken en buitenlandse zaken zouden behouden. Op 31 augustus werd bekendgemaakt dat Tudjman ook Ivan Milas had benoemd tot vice-premier en Smiljo Sokol tot regeringsminister en dat Goran Radin als onderminister van de regering werd vervangen door Jurica Malčić. Op 28 augustus berichtte de Kroatische televisie dat de president het aantal ministeries zou terugbrengen van 20 naar 14.

Beëdiging regering

Op 8 september werd de nieuwe rege-

Op 12 augustus 1992 werd de Kroatische president Franjo Tudjman beëdigd voor een nieuwe ambtsperiode van vijf jaar.

ring beëdigd. Zeven ministers en één vice-premier behielden de posten die zij bekleed hadden in het vorige kabinet.

Tijdens de openingsvergadering van de Kamer van Afgevaardigden werd Stipe Mesic gekozen tot voorzitter en daarmee tot voorzitter van de Kroatische Assemblée, aangezien er nog geen wet was goedgekeurd over de verkiezingsprocedure voor de Kamer van Districten (de Tweede Kamer). Krachtens de grondwet zou de voorzitter van de Assemblée de functies van de Kroatische president overnemen, als deze daar niet mee toe in staat zou zijn. Op 7 februari 1993 zouden verkiezingen voor de Kamer van Districten en plaatselijke verkiezingen plaatsvinden.

Met ingang van 11 september werden twee nieuwe staatsorganen opgericht: een 32 leden tellende P esidentiele Raad en een 14 leden tellende Nationale Verdedigingsraad die als adviesorganen zouden dienen voor president Franjo Tudjman. Onder de leden van beide raden bevonden zich de belangrijkste ministers, de voorzitter van de Assemblée, persoonlijke adviseurs van Tudjman en hoge legerfunctionarissen.

Zetelverdeling Kamer van Afgevaardigden

Na de verkiezingen was de zetelverdeling in de Kamer van Afgevaardigden als volgt:

partij	aantal zetels
Kroatische Democratische Gemeenschap (HDZ)	85
Kroatische Sociaal-Liberale Partij (HSLs)	14
Partij van Democratische Verandering (SDP)	11
Kroatische Nationale Partij (HNS)	5
Kroatische Rechtenpartij (HSP)	5
Kroatische Boerenpartij	3
Servische Nationale Partij	3
Onafhankelijken	6
Regionalisten	6

Belangrijkste ministers in de Kroatische regering

Premier - Hrvoje Sarinic; vice-premier - Vladimir Sek; vice-premier - Mate Granic*; vice-premier - Darko Cargonja; defensie - Gojko Susak*; binnenlandse zaken - Ivan Jarnjak*; buitenlandse zaken - Zdenko Skrabalo*; financiën - Zoran Jasac; justitie en bestuur - Ivica Crnic; energie en industrie - Franjo Kajfez*.

* Had portefeuille in vorige regering

UITWISSELING VAN GEVANGENEN

Op 7 augustus had Greguric in Boedapest een ontmoeting met de premier van de Federale Republiek Joego-Slavië (FRJ), Milan Panic. De Hongaarse pre-

De Kroatische minister van buitenlandse zaken, Zdenko Skrabalo, tijdens een persconferentie op 19 juni 1992.

mier Jozsef Antall trad hierbij als bemiddelaar op. Er volgden besprekingen over de uitwisseling van gevangenen. Hieraan nam ook Cornelio Sommaruga, de voorzitter van het Internationale Comité van het Rode Kruis: deel. Op 14 augustus vond er in Nemetin, in de buurt van Osijek op door de VN-Protectiemacht voor Joego-Slavië (UNPROFOR) gecontroleerd gebied, een uitwisseling plaats van enkele honderden gevangenen.

TOPONTMOETING MET SLOVENIË

Op 13 oktober vond in Brdo, ten noorden van de Sloveense hoofdstad Ljubljana, een topontmoeting plaats tussen de respectieve presidenten van Kroatië en Slovenië, Franjo Tudjman en Milan Kucan. Na afloop werd verklaard dat men het eens was geworden over de uitgangspunten voor toekomstige vriendschappelijke betrekkingen en dat grensgeschillen en andere kwesties met respect voor wederzijdse belangen zouden worden opgelost.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Op 28 september werden diplomatieke betrekkingen aangeknoopt met Cuba en op 15 oktober met Algerije. Op 9 oktober werden met Egypte en Soedan handelsovereenkomsten ondertekend.

(Vor.ber.pag. 608/1-1992)

MACEDONIË

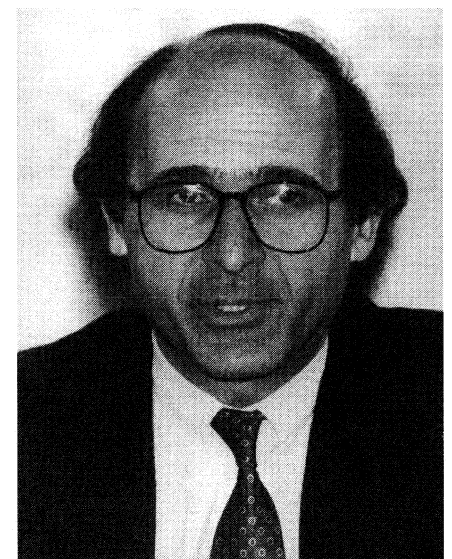
AFTREDEN REGERING

Op 16 juli diende de regering van Macedonië haar ontslag in nadat de Assemblée van Macedonië op 7 juli met 91 tegen 2 stemmen en zeven onthoudingen een motie van wantrouwen had aangevaard. De regering zou zijn gevallen omdat zij er niet in was geslaagd de internationale gemeenschap zover te krijgen een onafhankelijk Macedonië te erkennen. De Assemblée verwierp in een debat op 1-3 juli de EG-verklaring, die op aandringen van Griekenland op 27 juli was aanvaard (zie pag. 754/2-'92), waarin stond dat Macedonië zijn naam zou moeten veranderen voordat het zou worden erkend.

De Binnenlandse Macedonische Revolutionaire Organisatie - Democratische Partij voor Macedonische Nationale Eenheid (VMRO-DPMNE), die niet onder stoelen of banken stak dat het uitblijven van internationale erkenning de schuld van de regering was, slaagde er niet in een coalitieregering te vormen, ondanks het feit dat zij de grootste partij in de Assemblée vormde. De Sociaal-Democratische Alliantie van Macedonië (SDSM) schoof op 15 juli Petar Gosev als nieuwe premier naar voren.

NIEUWE REGERING

Nadat de toekomstige premier van Macedonië, Petar Gosev, „het mandaat had teruggegeven" dat hem in juli was verleend om een nieuwe regering te vormen, droeg zijn partij - de (ex-communistische) SDSM - partijleider Branko Crvenkovski op 13 augustus voor als de

Denko Malevski, de minister van buitenlandse zaken van Macedonië.

nieuwe toekomstige premier. Hij werd op 17 augustus door president Kiro Gligorov geïnstalleerd. Op 4 september koos de Macedonische Assemblée een nieuwe regering.

Voorzittende nieuwe regeringsleden waren Stevo Crvenkovski die eerste vice-premier werd en Vlado Popovski die tot minister van defensie werd benoemd. Vijf ministers behielden hun post, onder wie de vice-premiers Becir Zuta en Jovan Andonov, minister van binnenlandse zaken Ljubomir Frckoski en minister van buitenlandse zaken Denko Malevski. die in juni zijn ontslag had aangeboden vanwege de kwestie van de internationale erkenning van Macedonië.

VERDERE INTERNATIONALE ERKENNING

Op 6 augustus erkende Rusland de onafhankelijkheid van de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië, hetgeen protesten uitlokte van de Griekse regering die verdere erkenning in Europa tegenhield. De onafhankelijkheid van Macedonië werd eveneens erkend door Albanië, Bulgarije en Turkije.

Op 20 augustus werd een wetwijziging goedgekeurd, die stelde dat alle voormalige Joegoslavische staatsburgers die minder dan 15 jaar in Macedonië woonden de republiek moesten verlaten.

GRIEKS OLIE-EMBARGO

Begin augustus sloot Griekenland zijn grens met Macedonië en stelde een olie-embargo in. De Griekse actie, voortkomend uit verzet tegen de vorming van een onafhankelijke staat met de naam Macedonië, bracht de republiek op de rand van een economische ineenstorting.

(Voorber. pag. 608/1/2-1992)

ROEMENIË

CONGRES FNR. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Het regerende Front voor Nationale Redding (FNR) hield van 27-29 maart 1992 in Boekarest een nationaal congres. FNR-leider Petre Roman (tot september 1991 premier, zie pag. 298/1 e.v.-'92) werd bevestigd als partijvoorzitter. Zijn op een vrije markt afgestemde hervormingsprogramma, getiteld „Detoe-komst - vandaag", werd met 802 van de 1.268 stemmen goedgekeurd, hetgeen volgens hem „een werkelijke, radicale en scherpe breuk met het verleden" betekende.

In de voorafgaande maanden was de leidende positie van Roman onder druk komen te staan van „oudgediende" FNR-leden, onder wie president Ion Iliescu. Volgens de *Independent* van 30 maart leek het FNR, dat in 1989 als een „brede beweging" was opgericht, „zich in de overgangsfase te bevinden van een oude leninistische partij naar een op westerse leest geschoeide partij met een specifiek politiek programma". De keuze voor een FNR-kandidaat voor de (nog niet aangekondigde) presidentsverkiezingen was nog niet gemaakt, toen duidelijk werd dat iedere kandidaat het programma van Roman zou moeten onderschrijven.

Op 30 maart stapten minstens zeven leden uit de parlementaire fractie van het FNR en richtten de „FNR 22 december-groep" op. Deze naam verwees naar de datum van de omverwerping van het Ceausescu-regime in 1989. Zij beschuldigden Roman ervan „spanningen en een ondemocratische en elitaire geest" binnen het FNR aan te wakkeren (zie ook pag. 374/2/3-'91), waaraan volgens hen ook de recente verkiezingsnederlaag van de partij was te wijten (zie pag. 300/1/2-'92 en hieronder).

Tweede en derde ronde van plaatselijke verkiezingen

Op 1 en 8 maart vond de tweede ronde plaats van de eerste, in februari gehouden plaatselijke verkiezingen waaraan meerdere partijen meededen. Het persbureau *Rompress* meldde op 10 maart dat het FNR 33,6 procent van de uitgebrachte stemmen had behaald, en de Democratische Conventie, een alliantie van oppositiepartijen, 24,3 procent. Het FNR had in 28 districten gewonnen, de Hongaarse Democratische Unie van Roemenië (HDUR) in zes, de Democratische Conventie in vijf en de Roemeense Nationale Eenheidspartij in één.

Op 10 maart weet Roman het verlies van het FNR aan de economische moeilijkheden in de steden, die tot dan toe het zwaarst te lijden hadden gehad van de economische herstructureren, en aan de verdeeldheid binnen de partij.

Bij de derde ronde die op 5 en 11 april in vijf provincies werd gehouden ter afronding van de plaatselijke verkiezingen, behaalde het FNR 88 van de 217 beschikbare zetels. De Democratische Conventie behaalde 51 zetels en de Agrarische Democratische Partij 28. In de provincie Cluj werd het merendeel van de 45 zetels door de nationalistische Roemeense Nationale Eenheidspartij (14 zetels) veroverd. De Hongaarse Democratische Unie van Roemenië (HDUR) behaalde 9 zetels.

Veroordeling van voormalige politburoleden

Op 20 april vernietigde het Gerechtshof het vonnis dat het Militair Gerechtshof in december 1991 had gevelde over leden van het politburo van de voormalige Roemeense Communistische Partij. De overzeesbelastingverdeling wegens doodslag werd nietig verklaard en de beschuldigingen in verband niet de onderdrukking van de opstand in Timisoara in december 1989 werden omgezet in medeplichtigheid aan of poging tot „moord met voorbedachten rade". Er werden gevangenisstraffen uitgedeeld van maximaal 16 jaar. (Voor veroordeling van andere functionarissen in december 1991, zie pag. 299/2/3-'92.)

Ion Totu, die onder Ceausescu belast was met propaganda, hing zichzelf op in zijn woning, toen hij hoorde dat hij tot 16 jaar gevangenisstraf was veroordeeld.

Op 28 april verwierp het Hooggerechtshof een beroep dat was ingediend door de voormalige kolonel-generaal Iulian Vlad, het voormalige hoofd van de Securitate (geheime politie). In plaats daarvan werd zijn gevangenisstraf op verzoek van de officier van justitie verhoogd van negen tot twaalf jaar. De aanklacht werd van „genocide" omgezet in „medeplichtigheid aan moord met voorbedachten rade".

Verbanden tussen politieke partijen

De Nationaal Liberale Partij (NLP) maakte op 11 april bekend dat zij uit de Democratische Conventie zou treden, de verkiezingscoalitie van 14 oppositiepartijen die was samengesteld voor de plaatselijke verkiezingen in februari 1992.

Er was onenigheid geweest over de vraag of men bij de komende parlementsverkiezingen weer op afzonderlijke lijsten mee zou doen. Er was voorgesteld dat de NLP een verkiezingscoalitie zou kunnen aangaan met de Nationale Boerenpartij en de Sociaal-Democratische Partij (de twee andere partijen die net als de NLP voor de Tweede Wereldoorlog waren opgericht).

De breuk die in maart binnen het regerende Front voor Nationale Redding (FNR) was opgetreden, werd officieel toen de 22-decembergroepering binnen het FNR (die president Ion Iliescu steunde) op 7 april haar oprichtingscongres hield, aan het hoofd een 25 leden tellende Voorlopige Nationale Raad koos en een programma aannam waarin het FNR-22 december werd om-

schreven als een „sociaal-democratische" partij.

Intussen koos het FNR, onder leiding van voormalig premier Petre Roman, op 1 april een nieuw bestuur en sprak het zijn veroordeling uit over het FNR-22 december. Volgens het FNR vormde deze tak geen nieuwe partij, maar gaf zij slechts „uiting aan een bedoeeling".

Conflicten rond Hongaarse minderheid

Maatregelen die werden gelast door burgemeester Gheorghe Funar van Cluj-Napoca, een stad in Transsylvanië met een bevolking die voor circa 25 procent uit Hongaren bestond, deden de angst voor hernieuwde repressie maatregelen tegen de Hongaarse minderheid in Roemenië toenemen. Op 5 mei werd bekendgemaakt dat Funar, een lid van de Nationale Eenheidspartij, een voor 25-26 april geplande internationale conferentie over plaatselijk bestuur verboden had, omdat die naar zijn zeggen het Hongaarse separatisme zou versterken. Bovendien gelastte hij dat alle openbare vergaderingen en conferenties drie dagen van tevoren door de burgemeester moesten worden goedgekeurd.

Op 13 mei verklaarde een woordvoerder van het Roemeense ministerie van buitenlandse zaken dat de regering zich van het verbod op de vergadering distantieerde. Hij gaf te kennen dat het om een plaatselijke bestuurskwestie ging.

Eind maart had Funar bevel gegeven om alle borden met Hongaarse of tweetalige teksten uit Cluj-Napoca te verwijderen. De Hongaarse Democratische Unie van Roemenië (HDUR), de politieke partij die de Hongaarse bevolking vertegenwoordigde, tekende protest aan tegen dit bevel.

Op 24 mei werd opnieuw een etnische Hongaar, Nagy Gyozo, tot burgemeester van de stad Tirgu Mures gekozen. Velen waren bang voor een herhaling van het etnische geweld dat de Transsylvanische stad in maart 1990 geteisterd had (zie pag. 512/3 e.v.-'90).

De verkiezing voor het burgemeesterschap was uitgesteld, nadat de kandidaat die op 9 februari gekozen was (een door de HDUR gesteunde onafhankelijke kandidaat), zich teruggetrokken had. Roemeense nationalistische partijen waren naar de rechtbank gestapt om te bewerkstelligen dat aan deze verkiezingen alleen kandidaten zouden mogen deelnemen die ook aan de eerste ronde hadden deelgenomen. In dat geval zou de HDUR zijn uitgesloten, aangezien een plaatselijke rechtbank toen had bepaald dat de HDUR-kandidaat niet aan de verkiezingen voor het burgemeesterschap mocht deelnemen (zie pag. 300/1-'92). De Centrale Kiescommissie in Boe-

karest en de regering zouden echter besloten hebben om alle partijen aan de verkiezingen te laten deelnemen.

De bekendmaking op 21 juli van de vervanging van Hongaarse prefecten door Roemeenstalige in twee overwegend Hongaarse districten leidde tot protesten van de Hongaarse gemeenschap, waarna het besluit werd teruggedraaid.

De Hongaarse Democratische Unie in Roemenië (HDUR) protesteerde bij de regering tegen de benoemingen. Hongaarse demonstranten in de twee districten. Covasna en Harghita, zeiden op 23 juli dat ze een gele ster zouden gaan dragen als „een symbool van slechte herinneringen aan burgerlijke onverschilligheid en discriminatie" als het besluit niet werd herroepen. Op 5 augustus besloot de regering in beide districten twee prefecten aan te stellen: een Hongaars- en een Roemeenstalige.

Op 18 juli werd als een ogenschijnlijk op zichzelf staande gebeurtenis gemeld dat HDUR-voorzitter Geza Domokos was afgetreden.

Datum voor verkiezingen

Op 15 juni besloot de Senaat dat op 27 september presidents- en parlementsverkiezingen zouden worden gehouden. De Kamer van Afgevaardigden stemde de volgende dag in met die datum.

Op 8 juni hadden beide kamers zich met een geringe marge uitgesproken tegen de door president Ion Iliescu en zijn aanhangers van het Democratische Front voor Nationale Redding (DFNR) ingediende motie om de verkiezingen op 26 juli te laten plaatsvinden. Het DNFR kreeg echter wel genoeg steun voor zijn voorstel om beide verkiezingen gelijktijdig te laten plaatsvinden. Het rivaliserende Front van Nationale Redding (FNR) van Petre Roman had juist verschillende verkiezingsdata bepleit. Op 17 juni maakte Roman bekend dat hij zich niet kandidaat zou stellen voor het presidentschap.

Bezoek van ex-koning Michael

Op 25-27 april bracht de voormalige koning Michael (Mihai), die in ballingschap in Zwitserland verbleef, zijn eerste geslaagde bezoek aan Roemenië sinds zijn gedwongen ballingschap in 1945 (voor zijn uitwijzing in december 1990, zie pag. 374/3-'91). Hij was door de Orthodoxe Kerk uitgenodigd om de paasviering bij te wonen. De oppositieleiders juichten het bezoek toe en eisten een referendum over het herstel van de constitutionele monarchie. Michael woonde de paasmis bij in Boekarest en bezocht graven van familieleden bij een klooster in Curtea de Arges in het westen van Roemenië. De koning, die als

De Roemeense ex-koning Mihai I van Hohenzollern, zijn vrouw Ana van Bourbon Parma en hun kleinzoon prins Nicolae wonen op 25 april 1992 een dienst bij in het Putna-klooster in Suceava.

privépersoon reisde, was erg terughoudend over zijn politieke ambities. Hij verklaarde alleen dat hij Roemenië wilde helpen. De Roemeense televisie deed verslag van zijn bezoek.

Geen visum voor koning Michael

Ex-koning Michael werd een visum geweigerd voor een bezoek aan Roemenië op 13 augustus. De regering noemde het tijdstip van zijn voorgenomen bezoek, aan de vooravond van de op 27 september geplande algemene verkiezingen, „niet-opportuun".

Vrijlating van Nicu Ceausescu

Nicu Ceausescu, de zoon van wijlen dictator Nicolae Ceausescu, werd op 24 november om gezondheidsredenen uit de gevangenis vrijgelaten. Hij zou aan levercirrose lijden. Vóór de revolutie van 1989, waarbij het bewind van zijn vader werd omvergeworpen, was hij regionaal leider van de Communistische Partij. Hij was tot een gevangenisstraf van 16 jaar veroordeeld wegens moord (een vonnis dat later werd vernietigd) en andere misdaden (zie pag. 678/1/2-'91).

Op 23 april had het Hoog Militair Gerechtshof in beroep het verzoek verworpen hem op medische gronden vrij te laten. De mensenrechtenorganisatie Amnesty International steunde

zijn rechtszaak Amnesty was van mening dat hij aan „levensbedreigende” ziekten leed die niet in de gevangenis behandeld konden worden

Privatiseringssysteem met coupons

Op 1 juni werd in Roemenië een begin gemaakt met een grootscheeps privatiseringsprogramma. Onder de Roemenen werden coupons verdeeld die 30 procent van het kapitaal van 6 000 voor privatisering aangewezen staatsbedrijven vertegenwoordigden

Krachtens dit „omvangrijke privatiseringsprogramma” zouden vijf „particuliere eigendomsfondsen” de aandelen beheren die via de couponverdeling aan de Roemenen waren toegewezen. De resterende 70 procent van het aandelenvermogen zou voorlopig beheerd worden door een „staats-eigendomsfonds”, dat verplicht 10 procent per jaar zou moeten verkopen, met gunstige voorwaarden voor de werknemers van het bedrijf in kwestie. Noch het particuliere eigendomsfonds noch het staats-eigendomsfonds waren op dat moment van de grond gekomen.

Begin privatisering

Op 3 augustus werden de aandelen verkocht van de textielfabriek Vranco, die daarmee het eerste staatsbedrijf was dat werd geprivatiseerd. De Italiaanse firma Incom kocht 51 procent van de aandelen, terwijl de overige 49 procent werd verdeeld onder het personeel en de leiding. Vranco was een van de 30 grote bedrijven die zouden worden geprivatiseerd in het kader van een door de Europese Gemeenschap gefinancierd programma.

Op 29 juli keurde de regering de statuten goed van vijf particuliere eigendomsfondsen (PEFs). Roemeense burgers zouden in de gelegenheid worden gesteld een eigendomsaandeel in een PEF, een voorstadium van een beleggingsmaatschappij, te verwerven door de registratie van de privatiseringscoupons die aan alle daarvoor in aanmerking komende burgers zouden worden uitgereikt. De PEFs zouden dan aandelen verwerven van bedrijven die werden geprivatiseerd. Samen met het onlangs opgerichte Staatseigendomsfonds (SEF) zouden zij de basis vormen voor een omvangrijke privatiseringsoperatie, die zou moeten leiden tot de verkoop van ongeveer 6.200 bedrijven in de volgende zeven jaar.

IMF-akkoord

Op 1 juni keurde het Internationaal Monetair Fonds een overbruggingskrediet van 314,04 mln SDRs (circa \$ 440 mln) goed. De lening, die gedurende een periode van tien maanden de economische hervormingen moest ondersteunen, zou worden uitbetaald in vier termijnen.

Bovendien werden krachtens de compenserende financieringsfaciliteit voor onvoorziene omstandigheden (CCFF) 76,8 mln SDRs vrijgemaakt om tegemoet te komen aan de gesteegen kosten van de Roemeense olievoorraden. Naast de IMF-lening kreeg Roemenië een structurele aanpassingslening ter waarde van \$ 400 mln door de Wereldbank aangeboden.

Voedselsubsidies opgeschort

Op 28 augustus besloot de regering de staatsubsidies op basisgoederei en brandstoffen per 1 september nog verder in te krimpen. Deze maatregel maakte deel uit van het door het IMF gesteunde economische hervormingsprogramma.

Ter compensatie van deze bezuinigingen, waarover overleg was gepleegd met de vakbonden, en in een poging de gevolgen van deze maatregel voor de verkiezingen te verkleinen, werd aangekondigd dat het minimumloon zou stijgen met 16 procent tot 12.920 lei per maand (op 7 september 1992 gold \$ 1 = 391,55 lei).

PARLEMENTS-EN PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Op 27 september 1992 vonden voor de tweede keer sinds de omverwerping van het regime-Ceausescu in december 1989 algemene verkiezingen plaats (zie pag. 514/2 e.v.-'90 voor de verkiezingen in mei 1990). De Democratische Conventie van Roemenië (DCR), een centrum-rechtse 18 partijen tellende coalitie, behaalde goede resultaten in de steden, terwijl op het platteland de zittende president Ion Iliescu, een voormalig communist, en het Democratisch

Front voor Nationale Redding (DFNR), dat hem nomineerde, succesvol was.

Geen enkele presidentskandidaat behaalde een absolute meerderheid, waardoor een beslissende stemmingsronde op 11 oktober zou moeten uitmaken wie de nieuwe Roemeense president zou worden: Iliescu of DCR-kandidaat Emil Constantinescu. De verkiezingscampagnes waren voornamelijk gericht op de kwaliteiten van de presidentskandidaten. De belangrijkste politieke kwesties hadden betrekking op de economische hervormingen en de positie van de etnische minderheden in Roemenië. In zijn commentaar op de verkiezingsuitslagen verklaarde Constantinescu dat deze blijk gaven van „angst voor veranderingen en een verontrustende beweging naar links”.

Parlementsverkiezingen

Door wijzigingen van de kieswet was het aantal zetels in elk van de 42 kiesdistricten in Roemenië opnieuw vastgesteld op basis van de bevolkingsdichtheid.

Voor de Kamer van Afgevaardigden moesten 328 (in plaats van 387) zetels gekozen worden. Daarnaast was er een aantal zetels gereserveerd voor de kleinere nationale minderheden (niet de Hongaren) waarvan de kandidaten ten minste 1.327 stemmen op hun naam brachten. Op 10 oktober werd aangekondigd dat krachtens deze bepaling alle 13 minderheden een afgevaardigde konden aanwijzen.

De nieuwe Senaat telde 143 (in plaats van 119) zetels.

De parlementsverkiezingen vonden plaats op basis van een systeem van evenredige vertegenwoordiging en door middel van partijlijst-

Emil Constantinescu spreekt na zijn officiële nominatie tot presidentskandidaat op 24 augustus 1992 aanhangers toe.

President Ion Iliescu tijdens eenverkiezingsbijeenkomst op 19 september 1992

ten. Er gold een kiesdrempel van drie procent, maar allianties moesten voor iedere deelnemende partij één procent extra veroveren tot maximaal acht procent.

Presidentsverkiezingen

De eerste ronde van de presidentsverkiezingen werd gekenmerkt door het feit dat de twee belangrijkste kandidaten veel meer stemmen op hun naam wisten te brengen dan hun partijen bij de parlementsverkiezingen. Constantinescu, de rector van de universiteit van Boekarest, was op 27 juli als com-promiskandidaat aangewezen (de Nationaal Liberale Partij - NLP - was uit

de alliantie gestapt, nadat zij vergeefs getracht had ex-koning Michael over te halen aan de presidentsverkiezingen deel te nemen).

Tot de overige kandidaten behoorden Gheorghe Funar, die als burgemeester van Cluj-Napoca bekend stond om zijn anti-Hongaarse maatregelen (zie boven); Caius Dragomir, die op 25 juli als FNR-kandidaat gekozen was nadat Petre Roman, de voormalige premier en leider van het hervormingsgezinde FNR (zie boven), geweigerd had aan de presidentsverkiezingen deel te nemen; Ion Manzatu, een professor en oprichter van de Republikeinse Partij (RP) die in het verleden connecties onderhield met het regime-Ceausescu; en Mircea Druc, de voormalige premier van Moldowa, wiens campagne alleen om de herenigingskwestiedraaide.

Parlementsverkiezingen

Partij	Kamer van Afgevaardigden		Senaat
	stemmen	percentage	percentage
Democratisch Front voor Nationale Redding (DFNR)	3.015.706	27,71	28,29
Democratische Conventie van Roemenië (DCR)*	2.177.144	20,01	20,16
Front voor Nationale Redding (FNR)	1.106.500	10,18	10,38
Roemeense Nationale Eenheidspartij (RNEP)	633.566	7,71	8,12
Hongaarse Democratische Unie van Roemenië (HDUR)	611.290	7,45	7,58
Romania Mare	424.061	3,89	3,85
Socialistische Arbeiderspartij	330.376	3,03	3,18
Agarische Democratische Partij van Roemenië (ADP)			3,30

* Voorheen de Democratische Conventie (DC), die werd omgedoopt nadat de Nationaal Liberale Partij in april uit de alliantie was gestapt (zieboven).

Hongerstaking van bisschop Tökes

Op 2 september begon bisschop Laszlo Tökes in Timisoara een hongerstaking om „uit naam van de slachtoffers van het post-communisme gerechtigheid te eisen". Daarmee bedoelde hij dat de identiteit bekend moest worden gemaakt van degenen die verantwoordelijk waren voor de 1.033 doden die vielen bij de opstand in 1989 en het geweld dat daarop volgde.

Op 11 september onderbrak Tökes zijn hongerstaking met het oog op de aanstaande verkiezingen, maar hij dreigde zijn actie na de tweede ronde van de presidentsverkiezingen te hervatten.

Op 3 september wees Iliescu in een open brief aan Tökes iedere beschuldiging van de hand dat de Hongaarse minderheid onderdrukt en gediscrimineerd zou worden.

Op 9 september werd bekendgemaakt dat het enige Roemeense kabinetslid met de Hongaarse nationaliteit, onderminister van cultuur Andro Horvath, ontslagen was in het kader van een efficiëntiecampagne.

Eerste ronde presidentsverkiezingen

Kandidaat	Stemmen
Ion Iliescu (DFNR)	5.633.456
Emil Constantinescu (DCR)	3.717.006
Gheorghe Funar (RNEP)	1.294.388
Caius Dragomir (FNR)	564.653
Ion Manzatu (RP)	362.485
Mircea Druc (onafhankelijk)	326.866

Iliescu wint presidentsverkiezingen

Op 11 oktober behaalde Ion Iliescu een nieuwe ambtsperiode van vier jaar door in de tweede ronde van de presidentsverkiezingen Emil Constantinescu te verslaan.

In de eerste ronde op 27 september hadden Iliescu en Constantinescu respectievelijk 47,34 en 31,24 procent van de stemmen behaald (zie boven). In de tweede ronde behaalde Iliescu 61,43 procent en Constantinescu 38,57 procent bij een opkomst van 73,2 procent.

Op 30 oktober bevestigde Iliescu in zijn inaugurele rede dat hij voor pluralisme en invoering van een markteconomie was. (Tijdens de verkiezingscampagne waren Iliescu en de regering door de oppositie bekritiseerd omdat er onvoldoende haast werd gemaakt met werkelijke politieke en economische hervormingen.) Hij pleitte ook voor verzet tegen extreem nationalisme en drong aan op strenge maatregelen tegen corruptie, geweld en misdaad.

Eerste zitting van nieuw parlement. Beschuldigingen van fraude

Op 16 oktober vonden de eerste zittingen plaats van de nieuwe 341 leden tellende Kamer van Afgevaardigden en van de 143 leden tellende Senaat.

Op 2 oktober eiste de DCR dat de verkiezingsuitslag wegens fraude ongeldig zou worden verklaard. Als bewijs voor onregelmatigheden verwees zij naar berichten van intimidatie, naar officiële uitslagen waaruit bleek dat ongeveer 1,5 mln mensen buiten hun woonplaats hadden gestemd en naar het feit dat de verkiezingsautoriteiten 3 mln stemmen (ongeveer 12 procent van het totaal aantal uitgebrachte stemmen) ongeldig hadden verklaard. Bovendien beschuldigde zij de nationale televisieomroep van partijdigheid voor het DFNR.

Buitenlandse waarnemers hadden de verkiezingen in zijn algemeenheid eerlijk genoemd, hoewel zij de berichten over intimidatie en gewelddadigheden bevestigden.

Vorming van regering

Op 19 oktober begon Iliescu besprekingen met partijleiders over de vorming van een nieuwe regering, die de interimregering van Theodor Stolojan moest opvolgen. Op 25 oktober spraken de twee grootste oppositiegroeperingen, de DCR en de FNR, zich uit voor een minderheidsregering van de DFNR op voorwaarde dat deze zich zou inzetten voor „de democratische ontwikkeling van Roemenië ... en de voortzetting van economische hervormingen”.

Nicolae Vacaroiu werd op 4 november 1992 benoemd tot premier

Samenstelling van het parlement

	Kamer van Afgevaardigden	Senaat
Democratisch Front voor Nationale Redding (DFNR)	117	49
DCR-alliantie	82	34
Nationale Boerenpartij-Christen-Democraten	42	21
Burger-Alliantiepartij	13	7
Nationaal Liberale Partij-Jongeren vleugel	11	1
Roemeense Sociaal-Democratische Partij	10	1
Roemeense Ecologische Partij	4	0
Nationaal Liberale Partij-Democratische Conventie	2	0
Overige	0	4
Front voor Nationale Redding (FNR)	43	18
Roemeense Nationale Eenheidspartij	30	14
Hongaarse Democratische Unie van Roemenië	27	12
Groot-Roemenië (Romania Mare)	16	6
Socialistische Arbeiderspartij	13	5
Agrarische Democratische Partij van Roemenië	0	5
Totaal aantal zetels	328*	143

* In de Kamer van Afgevaardigden werden 13 extra zetels gereserveerd voor etnische minderheden, waardoor het totale aantal zetels op 341 kwam.

Nieuwe regering

Op 4 november 1992 werd Nicolae Vacaroiu door president Ion Iliescu tot premier benoemd.

De 49-jarige econoom, die geen lid van een partij was, was in de vertrekkende regering van Theodor Stolojan onderminister (van belastingzaken) op het ministerie van financiën geweest. Hij was betrekkelijk onbekend, maar werd door Iliescu geroemd vanwege zijn inzicht in de economische problemen van het land.

Op de lijst met kabinetsleden, die op 13 november door Vacaroiu aan het parlement werd voorgelegd, kwamen voornamelijk leden van het Democratisch Front voor Nationale Redding (DFNR) voor en ook enkele niet-partijgebonden technocraten. Het DFNR, de partij van president Iliescu, had gepleit voor een langzamere invoering van de marktgerichte economische hervormingen.

Vacaroiu beloofde een „ontvankelijke en open” regering en verklaarde dat voortzetting van de hervormingen zijn „absolute prioriteit” had, maar dat de regering „speciale aandacht zal besteden aan de maatschappelijke tol die dat proces eist”. In oppositiekringen werd dit opgevat als een aanwijzing voor een zwaai naar een economisch conservatisme. Verscheidene oppositieleiders vonden dat het programma een flinke stap terug betekende voor het democratiserings- en hervormingsproces in Roemenië. Er was veel kritiek op het ontbreken van specifieke privatiseringsmaatregelen, evenals op het feit dat in het kabinet onderministers en andere vooraanstaande personen uit het communistische tijdperk waren opgenomen (met name minister van industrie Duiniru Popescu en minister van gezondheidszorg, Iulian Mincu).

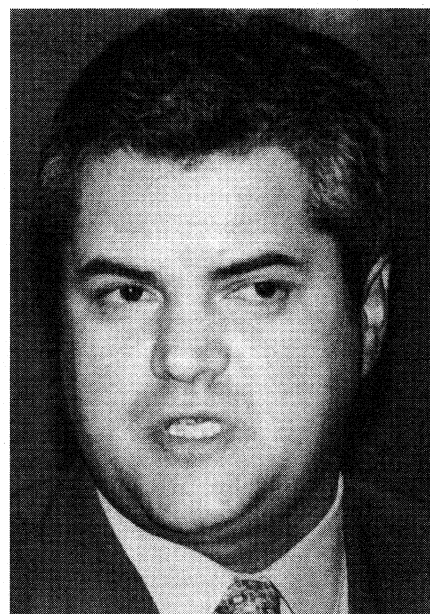
De minderheidsregering van het DFNR kreeg met 260 tegen 203 stemmen de steun van het Huis van Afgevaardigden. Tijdens de debatten

in het parlement was duidelijk geworden dat de regering kon rekenen op externe steun van de Socialistische Arbeiderspartij (SAP) aan extreem linkse zijde, Romania Mare (Partij voor een Groot Roemenië) aan extreem-rechtse zijde, en verscheidene andere nationalistische groeperingen.

De vertrekkende minister van buitenlandse zaken Adrian Nastase werd gekozen tot voorzitter van het Huis van Afgevaardigden. Stolojan aanvaardde een hoge post bij de Wereldbank.

Nieuwe ministerraad

Premier - Nicolae Vacaroiu; buitenlandse za-

De nieuwe voorzitter van het Huis van Afgevaardigden Adrian Nastase

ken - Theodor Viorel Melescanu; defensie - luitenant-generaal Nicolae Spiroiu*; binnenlandse zaken - Gheorghe Ion Danescu; justitie - Petre Ninosu; industrie - Dumitru Popescu; landbouw en voedingsindustrie - Ioan Oancea; vervoer - Paul Theodoru; verbindingen - Andrei Chirica*; handel - Constantin Teculescu; toerisme - Matei Agathon Dan; financiën - Florin Gheorghescu; arbeid en sociale zaken - Dan Mircea Popescu*; openbare werken en landverbetering - Marin Cristea; territoriale wateren, bosbouw en milieubescherming - Aurel Constantin Ilie; onderwijs - Liviu Maior; wetenschappelijk onderzoek en technologie - Doru Dumitru Palade; gezondheidszorg - Iulian Mincu; cultuur - Mihai Golu*; jeugdzaken en sport - Gheorghe Angelescu; parlementaire betrekkingen - Vasile Mois; voorzitter van de Raad voor Economische Samenwerking, Strategie en Hervorming - Misu Negritoiu.

* ongewijzigd

+gewijzigdeportefeuille

Partijpolitieke ontwikkelingen

Op 3 oktober koos het partijbestuur van de Roemeense Nationale Eenheidspartij (RNEP) Gheorghe Funar tot opvolger van partijleider Radu Ceontea. Funar was in september de presidentskandidaat van de partij geweest.

Emil Constantinescu, die bij de presidentsverkiezingen in september als tweede was geëindigd (zie boven), werd op 27 november gekozen tot voorzitter van de belangrijkste oppositiecoalitie, de Democratische Conventie van Roemenië (DCR). Hij volgde Corneliu Coposu op, die eerder zijn aftreden had aangekondigd.

Mircea Druc, die als onafhankelijke kandidaat aan de presidentsverkiezingen had deelgeno-

men en campagne had gevoerd voor de eenwording van Roemenië, Bessarabië (nu Moldowa en delen van Oekraïne) en Boekowina (ook onderdeel van Oekraïne), werd op 4 november gekozen tot leider van de nieuw opgerichte Partij van Nationale Eenwording.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. AKKOORD MET HONGARIJE

Op 27 februari trad het in mei 1991 ondertekende „open skies“-akkoord tussen Hongarije en Roemenië in werking. Krachtens dit akkoord mochten beide landen verkenningsvluchten in elkaars luchtruim uitvoeren. Een Hongaarse militaire delegatie bracht op 29 februari-1 maart een bezoek aan Roemenië en besprak mogelijke samenwerking tussen de respectieve legers.

Desondanks bleven de betrekkingen met Hongarije gespannen. Bij protesten van etnische Hongaren in Roemenië, waaraan naar schatting 6.000 tot 20.000 mensen deelnamen, werd voortzetting van onderwijs in het Hongaars geëist. Op 18 maart zei een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken dat de Roemeense ambassadeur in Hongarije, Simion Pop, niet was teruggeroepen omdat hij pro-Hongaarse sympathieën zou koesteren, maar dat hij om gezondheidsredenen met pensioen was gegaan.

Verdrag met Duitsland

Op 21 april ondertekenden de Roemeense en Duitse ministers van buitenlandse zaken in Boekarest een 10-jarig bilateraal verdrag voor vriendschappelijke samenwerking en voor samenwerking in Europa. Net als in soortgelijke verdragen die Duitsland met Polen en Tsjechoslowakije had gesloten, werd ook in dit verdrag de bescherming van

de 100.000 mensen tellende etnisch-Duitse minderheid in Roemenië gewaarborgd.

Tijdens een bezoek aan Boekarest op 4 maart had Horst Waffenschmidt, de Duitse staatssecretaris van binnenlandse zaken, de etnisch-Duitse minderheid in Roemenië voor 1992 een bedrag van DM 20 mln toegezegd.

Op 3 april werd een nieuw handelsverdrag tussen Roemenië en de Verenigde Staten ondertekend. Het omvatte een wederzijdse erkenning van de status van meestbegunstigde natie.

Betrekkingen met voormalige Sowjet-republieken

De betrekkingen tussen Roemenië en de nieuwe onafhankelijke staten van de voormalige Sowjet-Unie kregen in juli verder gestalte door een reeks buitenlandse bezoeken en verdragen. President Ion Iliescu bracht op 11-13 juli een bezoek aan Estland en Bjelaroës en ondertekende vriendschaps- en samenwerkingsverdragen met beide landen. Tussen 14-22 juli bracht minister van buitenlandse zaken Adrian Nastase officiële bezoeken aan Kazachstan, Tadzjikistan, Toerkmenistan, Kirgizstan en Oezbekistan; met de eerste drie staten werden diplomatieke betrekkingen aangeknoopt.

Samenwerkingsakkoord met Polen

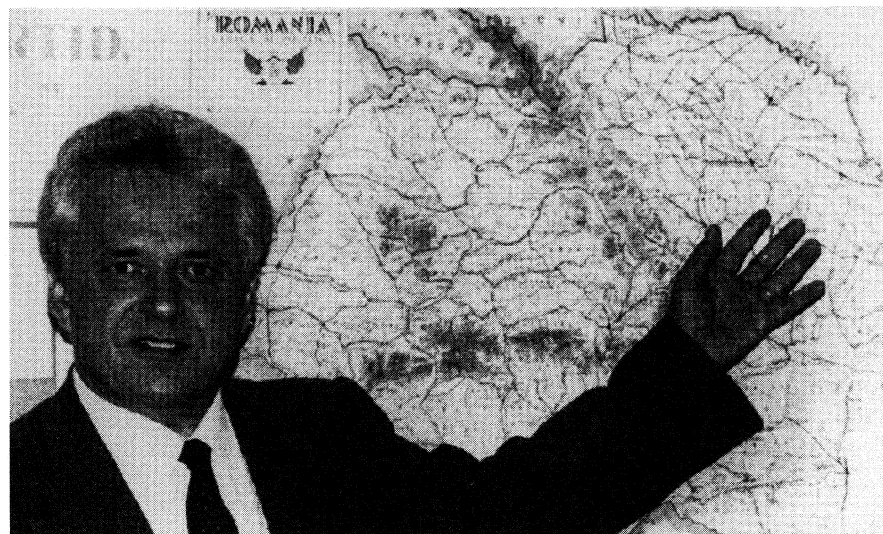
De Roemeense en Poolse ministers van binnenlandse zaken, respectievelijk Victor Babiuc en Andrzej Milczanowski, ondertekenden op 13 augustus in Warschau een samenwerkingsverdrag om samen de strijd aan te binden tegen het terrorisme, de internationaal georganiseerde misdaad, de illegale productie en verkoop van wapens en drugs, vermogensdelicten en misdaden tegen personen en eigendommen.

(Vor.ber.pag. 297/3 e.v.-1992)

SLOVENIË

ERKENNING DOOR FRJ

Op 13 augustus 1992 erkende de Federale Republiek Joego-Slavië de onafhankelijkheid van Slovenië, maar de Sloveense president Milan Kucan verklaarde dezelfde dag dat deze erkenning niets voorstelde „totdat de FRJ zelf internationaal erkend wordt“ (voor brede internationale erkenning van

Presidentskandidaat Mircea Druc op 26 september 1992 voor een kaart van Groot-Roemenië.

Slovenië in januari 1992, zie pag. 234/3-'92).

AANKONDIGING VAN VERKIEZINGEN. OPHEFFING VAN SANCTIES

Op 1 oktober 1992 werd bekendgemaakt dat de eerste Sloveense parlements- en presidentsverkiezingen sinds de onafhankelijkheid op 6 december zouden worden gehouden. Indien noodzakelijk zou er op 20 december een tweede verkiezingsronde worden gehouden.

Op 28 augustus werd bekendgemaakt dat de in december 1991 door de Verenigde Staten tegen alle Joegoslavische republieken afgekondigde sancties (zie pag. 233/2-'92) voor Slovenië niet lange van kracht waren.

Op 28 september werden diplomatieke betrekkingen aangeknoopt met Cuba, op 12 oktober met Indonesië en Japan en op 13 oktober met de Verenigde Arabische Emiraten.

(Vor.ber.pag.614/3 e.v.-1992)

TURKIJE

DE KOERDISCHE KWESTIE. LUCHTAAN- VALLEN BOVEN IRAK

Bombardementen op de guerrillabases van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) werden op 1-2, 9-11 en 25 maart 1992 hervat. Evenals in augustus en oktober 1991 (zie pag. 306/1/2 en 307/1/2-'92) werden Turkse vliegtuigen over de grens met Irak gestuurd, waar zij aanvallen uitvoerden op bases van waaruit de Turkse PKK-guerrillastrijders opereerden. De officiële berichten over de aanvallen benadrukten dat geen burgerdoelen waren aangevallen en ontkenen dat er doden waren gevallen onder de burgerbevolking.

Na de eerste aanval van die maand uitte de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties, Sadako Ogata, ongerustheid over de dood van negen mensen, onder wie vrouwen en kinderen, in een Iraaks Koerdisch dorp, 30 km over de grens. De radiozender die in handen was van de Iraakse Democratische Partij van Koerdistan (DPK), berichtte op 3 maart dat bij de luchtaanvallen een aantal burgerslachtoffers was gevallen - „alleen 12 in het dorp Kijik“. DPK-leider Masoud Barzani vroeg de DPK-vertegenwoordiger in Ankara op 3 maart om bij de Turkse regering protest aan te tekenen.

De Turkse televisie meldde dat de luchtaanval in de vroege ochtend van 10 maart gericht was op een PKK-kamp „bestaande uit ongeveer 13

tenten“, op 8-9 km over de grens met Irak. Een ander kamp van ongeveer 20 tenten werd eveneens vernietigd, en die dag vonden er nog meer luchtaanvallen plaats. Op 11 maart zouden ten minste 28 guerrillastrijders zijn gedood toen Turkse troepen en helikopters een PKK-basis in de buurt van Genc, in Oost-Turkije, aanvielen. Op 3 en 11 maart protesteerde de Iraakse regering bij Turkije tegen de „herhaaldelijke flagrante schendingen van haar soevereiniteit en territoriale integriteit door Turkse vliegtuigen“.

Botsingen tijdens Koerdisch Nieuwjaar

In de Koerdische provincies van Turkije was reeds voor het begin van de viering van het Koerdische Nieuwjaar (Nevros) op 21 maart, sprake van een ongekeende opwelling van geweld. In het weekend van 21-22 maart werden minstens 50 mensen in verschillende steden gedood, terwijl het nieuwe jaar werd gevierd met massale demonstraties ter ondersteuning van de PKK.

In de steden Cizre, Nusaybin, Yuksekova, Van en Sirkak kwam het tot botsingen tussen soldaten en demonstranten. In Cizre mondde het geweld uit in een open straatgevecht tussen PKK-jongeren met geweren, en regeringstroepen. In Sirkak voerden de soldaten na de ongegelegheden overal huiszoekingen uit, op zoek naar wapens en guerrillastrijders van de PKK. Volgens functionarissen waren in verschillende steden grote hoeveelheden wapens gevonden. Aan het eind van de maand bleef in de steden Cizre, Sirkak, Idil en Silopi de avondklok van kracht.

Slechts voor één van de diverse vergeldingsaanslagen die in Turkse steden werden gepleegd, eiste de extreem linkse organisatie Dev Sol de verantwoordelijkheid op. Het betrof een aanslag op een bus in Istanboel, op 24 maart, waarbij twee werknemers van de Nationale Inlichtingendienst werden gedood; in

een verklaring werd de aanslag in verband gebracht met de Koerdische kwestie. In het buitenland demonstreerden Koerden op 22, 23 en 24 maart voor de Turkse ambassades in Oslo, Stockholm, Parijs, Brussel. Den Haag, Geneve, Bonn en Londen en in sommige gevallen werden deze ook bestormd. (Voor geschil over Duitse wapenleveranties, zie pag. 459/1/2-'92).

De berichten in de Turkse pers, waar de kwestie steeds openlijker werd besproken, maakten duidelijk dat de Koerdische kwestie het belangrijkste probleem bleef voor de regering. Waarnemers merkten op dat premier Suleyman Demirel niet de indruk gaf in staat te zijn ook maar een van de liberale maatregelen in te voeren die hij bij zijn ambtsaanvaarding in 1991 aan de Koerden in het zuiden had beloofd (zie pag. 309/11-'92). Eind februari publiceerden 49 afgevaardigden in de Nationale Assemblée - vooral, maar niet uitsluitend afkomstig uit de Sociaal-Democratische Volkspartij (SHP) en de Volkspartij van de Arbeid (HEP) - een document waarin zij opriepen tot een wapenstilstand in de Koerdische gebieden van Oost-Turkije, het opheffen van de noodtoestand en vervolging van degenen die verantwoordelijk waren voor martelingen en moorden. Op 17 maart werd na een lang debat de verlenging van de noodtoestand met nog eens vier maanden door het parlement goedgekeurd. De noodtoestand was sinds 1987 van kracht in de 10 overwegend Koerdische provincies.

EG-kritiek. Bezoek van Mitterrand en Hurd

Op 9 april reageerde president Turgut Özal op een recentelijk door het Europese Parlement aangenomen resolutie, die de „omvang en de buitengewone hardheid“ van het optreden in maart van de Turkse troepen in het zuidoosten veroordeelde. Özal noemde de resolutie onaanvaardbaar en gelijkstaand aan steun aan het „terrorisme“.

Een actie van het Turkse leger op 23 maart 1992 in Sirkak

Een woordvoerder van het Duitse ministerie van buitenlandse zaken berichtte dat tijdens een vergadering van vertegenwoordigers van de Europese Gemeenschap op 2 april in Lissabon een Duits voorstel was goedgekeurd voor een officieel EG-protest aan het adres van de Turkse regering tegen het recente militaire optreden tegen burgers (zie boven). In het begin van de daaropvolgende week werd het protest door een delegatie uit Nederland, Portugal en Groot-Brittannië naar voren gebracht.

Ozal besprak de Koerdische kwestie tijdens ontmoetingen met de Franse president François Mitterrand, die op 13-11 april Turkije bezocht. In interviews met de pers op 12 en 14 april verklaarde Mitterrand dat hij niet tot degenen behoorde die het eens waren met de eis voor een Koerdische staat. Hij sprak zijn veroordeling uit over het „blinde“ geweld van de „terroristen“ en verklaarde dat de wettige situatie gerespecteerd moest worden en „collectieve onderdrukking“ vermeden diende te worden.

De Franse delegatie, waartoe vijf ministers behoorden, benadrukte ook de economische betrekkingen en de handelsbetrekkingen met Turkije (die aanzienlijk waren toegenomen sinds de regering van Mitterrand in 1984 de betrekkingen met Turkije herstelde) en besprak het conflict in Azerbajdzjan. Mitterrand verklaarde dat een Turkse „associatie“ met de Westeuropese Unie (WEU) wenselijk was (ondanks de problemen die veroorzaakt werden door de Grieks-Turkse betrekkingen). Hoewel het ministerie van buitenlandse zaken op 14 april verklaard had dat een volledig lidmaatschap van de EG een van „de belangrijkste doelstellingen van het buitenlandse beleid“ bleef, merkte de Europese pers op dat de Turkse regering inmiddels accepteerde dat Turkije op grond van „zuiver demografische overwegingen“ niet hoefde te rekenen op een snelle toelating. Turkije had voor het eerst in 1987 een lidmaatschapsaanvraag ingediend.

De Britse minister van buitenlandse zaken, Douglas Hurd, verklaarde tijdens een bezoek aan Turkije op 21-22 april dat hij van mening was dat Turkije betrokken zou moeten worden bij het Matutes-plan (het EG-ontwikkelingsprogramma voor het Middellandse-Zeegebied). Zowel Mitterrand als Hurd besprak ook het mandaat voor de multinationale luchtmacht (Groot-Brittannië, Verenigde Staten en Frankrijk), die in Zuid-Turkije was gestationeerd. Het mandaat zou op 28 juni aflopen (zie pag. 3091213-'92).

Nieuwe luchtaanvallen boven Irak

Turkse vliegtuigen voerden opnieuw luchtaanvallen uit op PKK-bases in Noord-Irak: Op 13, 20 en 26 april werden kampen in de Durji- en de Hakurk-vallei, ongeveer 10-20 km over de grens met Irak, gebombardeerd door vliegtuigen vanuit de bases Diyarbakir en Malatya.

Turkije beweerde dat van de ongeveer 10.000 getrainde guerrillastrijders van de PKK, er

Een beeld van de verwoestingen in Sirnak op 24 augustus 1992

7.000 buiten Turkije waren gestationeerd, hetzij in de door Syrië gecontroleerde Bekaa-vallei in Libanon, hetzij in Noord-Irak.

Aanhoudend geweld in het zuidoosten

Een van de incidenten tijdens het aanhoudende geweld in het zuidoosten betrof een operatie van het Turkse leger op 16-17 april in de provincie Mardin. Nadat vier dorpswachters van de regering en een legerofficier waren ontvoerd, werden 33 PKK-strijders geëxecuteerd.

In het weekend van 18-19 april zouden meer dan 40 doden zijn gevallen, klaarblijkelijk onder de lokale bevolking, in de dorpen Birik, Kuziriv, Cizre en Tepel in de buurt van de stad Bismil. Dit vormde voor duizenden mensen aanleiding om zich de week daarop in Diyarbakir voor een protestbijeenkomst te verzamelen. De autoriteiten beëindigden dat guerrillastrijders van de PKK op 20 april in het zuidoosten acht burgers hadden gedood.

Een ander incident tussen de guerrillastrijders van de PKK en het Turkse leger betrof een vuurgevecht op 15 mei in de buurt van de Iraakse grens, waarbij in totaal 63 strijders van beide partijen werden gedood. PKK-leden hadden een aanslag uitgevoerd op een politiepost in het district Uludere in Sirnak en functionarissen berichtten dat PKK-strijders die de aanslag overleefd hadden naar Irak waren teruggevlucht.

Op 14, 15 en 27 mei voerden Turkse vliegtuigen bombardementen uit op guerrillapositionen in Noord-Irak. De tweede luchtaanval, waarbij volgens Turkse functionarissen 10 PKK-leden

waren gedood, was bedoeld als een vergeldingsactie voor een PKK-aanval vanuit Irak. Op 25 mei waren daarbij in de buurt van het dorp Uzumlu, in de provincie Hakkari, 14 Turkse soldaten gedood.

Op 11 mei verklaarde Demirel tegenover journalisten dat in de periode van 1 januari-10 mei in totaal 272 „terroristen“ waren gedood, terwijl er 39 gewond waren geraakt en bijna 4.000 gevangenen waren genomen. In diezelfde periode waren onder soldaten, politiemensen en burgers ten gevolge van „terroristische incidenten“ 267 doden gevallen.

Verlenging van noodtoestand

Terwijl in het zuiden de gewelddadigheden voortduurden, verlengde de Nationale Veiligheidsraad op 23 juni de noodtoestand met nog eens vier maanden. Dit besluit, dat nog officieel zou moeten worden goedgekeurd door de Nationale Assemblée, zou ingaan op 19 juli.

De noodtoestand had betrekking op de provincies Batman, Bingöl, Diyarbakir, Elazığ, Hakkari, Mardin, Siirt, Sirnak, Tunceli en Van. De Nationale Veiligheidsraad hief echter een aantal bepalingen van de noodtoestand op, zoals het verbod op de publicatie en distributie van kranten en het voor het gebied geldende toegangsverbod voor „personen of groeperingen die de openbaarheid zouden kunnen verstoren“ (zie pag. 30912-'92 en boven).

De krachtens de noodtoestand in de zuidoostelijke regio aangestelde gouverneur, Unal Erkan, verklaarde tijdens een bijeenkomst op 17 juni in Batman tegenover andere regionale gouverneurs dat in de voorafgaande 40 dagen 60 soldaten en ongeveer 180 burgers bij gevechten om het leven waren gekomen. Op 23 juni waren nog eens 44 mensen gedood. Erkan

verklaarde dat het de bedoeling was om 2 000 streekbewoners aan te stellen als leden van regeringsgetrouwe milities of als „dorpswachten”. Minister van binnenlandse zaken Ismet Sezgin verklaarde op 15 juni dat 6 796 leden van de PKK gedurende de voorafgaande zeven maanden „levend (waren)gevangen”

Gevechten in Sirnak

Op 18 augustus braken 's avonds in de Koerdische plaats Sirnak artilleriegevechten uit die voortduurden tot de ochtend van 20 augustus. De veertig uur durende gevechten waren voor een groot deel van de 25.000 leden tellende bevolking aanleiding om naar omliggende dorpen te vluchten.

Volgens sommige berichten vonden ten minste 20 mensen (onder wie vijf soldaten) de dood en werden ongeveer 400 mensen gearresteerd. De autoriteiten verklaarden dat de gevechten waren begonnen met een aanval van 1.500 strijders van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) op militaire en gemeentelijke gebouwen in het centrum. PKK-leider Abdullah Ocalan verwierp deze lezing in een interview dat op 25 augustus verscheen in een Istanboelse krant. Hij zei dat de regering de Koerden in Sirnak bewust had geprovoceerd.

Op 19 augustus gold in Sirnak een uitgaansverbod. De plaats bleef enkele dagen beperkt toegankelijk voor journalisten. Op 20 augustus zetten militairen officieel hun huiszoekingen en ondervragingen van inwoners voort. Getuigen zouden hebben verklaard dat soldaten winkels in brand staken en dat tanks het vuur openden op huizen (zieboven voor onrust in Sirnak in maart 1992).

Volgens een officiële verklaring, die op 27 augustus werd uitgevaardigd nadat verschillende keren spoedberaad had plaatsgevonden tussen president Turgut Ozal, het kabinet en de Nationale Veiligheidsraad, zouden de militaire acties tegen het „terrorisme” worden voortgezet en zou tegelijkertijd meer geld worden uitgetrokken voor regionale ontwikkeling. Een boodschap van premier Suleyman Demirel aan de inwoners van de plaats, die door de Turkse televisie werd voorgelezen, luidde: „Kom terug. Er zijn manieren om de rampspoed die door de terroristen wordt veroorzaakt ongedaan te maken. De staat omhelst u.”

Elders in het zuidoosten van Turkije, waar op dat moment volgens schattingen een derde deel van het Turkse leger, ofwel 150.000 man, was gestationeerd, deden zich telkens opnieuw gevechten voor en nam het aantal slachtoffers toe.

PKK houdt bevoorrading van Iraakse Koerden tegen

Als gevolg van een geschil tussen de PKK en de Democratische Partij van Koerdistan (DPK, gevestigd in Irak) verhinderde de PKK begin augustus de bevoorrading van het door Koerden ge-

controleerde gebied van Irak via de Habur-brug, ten noorden van de Iraakse plaats Zakho. De bevoorrading werd getolereerd door de Verenigde Naties, hoewel deze eigenlijk in strijd was met de VN-sancities tegen Irak. Op 22 augustus stond de PKK de hervatting van de bevoorrading toe.

Verdere gewelddadigheden in zuidoosten

Nadat de stad Sirnak in augustus met de grond gelijk was gemaakt (zie boven), eiste de gewoonlijk regeringsgezinde krant *Turkish Daily News* een onderzoek naar de beweringen dat het leger als een bezetene tekeer was gegaan. Journalisten werd de toegang geweigerd tot de steden Curkura en Dargecit, waar het leger volgens de pro-Koerdische krant *Yeni Ulke* op dezelfde manier had huisgehouden.

Turkse troepen voerden van 31 augustus-4 september een grootschalige veiligheidsoperatie uit in het zuidoostelijke Cudi-gebergte, nadat 500 guerrillastrijders van de PKK op 30 augustus een grenspost hadden aangevalen in de buurt van Semdinli, vlakbij de Turkse grens met Irak en Iran. Ten minste 53 mensen, onder wie 43 guerrillastrijders en zes soldaten, werden bij deze aanval gedood. Tijdens een twaalf uur durend gevecht in het gebied rond Semdinli werden op 29 september 174 guerrillastrijders en 29 soldaten gedood. Het was een van de bloedigste confrontaties in het acht jaar durende conflict.

Tijdens een rondreis door het zuidoosten ver-

klaarde president Turgut Ozal tegenover Koerden in Uludere, in de buurt van Sirnak, dat „veel problemen opgelost zouden worden” als 500 000 Koerden uit het gebied weg zouden trekken en zich in andere delen van Turkije zouden vestigen.

De PKK eiste de verantwoordelijkheid op voor twee aanslagen in Istanboel op 28 augustus, waarbij een veerboot in brand werd gestoken, als gevolg waarvan een brug werd beschadigd, en bij het Britse consulaat-generaal een bom tot ontploffing werd gebracht.

Tussen februari en september werden in het zuidoosten ten minste negen journalisten vermoord. Vier van hen werkten voor de pro-Koerdische *Özgür Gündem*, onder wie de 74-jarige Musa Anter, auteur en medeoprichter van de HEP, die op 20 september in Diyarbakir door de nationalistische groepering Goz-Ok (Grijze Pijl) werd doodgeschoten.

Gevechten tussen Iraakseen Turkse Koerden

Guerrillastrijders van de PKK waren gedurende vrijwel de hele maand oktober in het noorden van Irak in gevechten gewikkeld met Iraakse Koerdische peshmerga's, die poogden de eenheden van de PKK uit Irak te verdrijven. In de tweede helft van de maand trokken bij een grootschalige lucht- en landoperatie, die zich concentreerde op twee fronten, Turkse troepen Irak binnen. Het doel van de operatie was om de PKK in te sluiten tussen vijandige Iraakse en Turkse troepen.

De (Iraakse) Patriottische Unie van Koerdistan en de Democratische Partij van Koerdistan stelden de PKK op 4 oktober het ultima-

Iraakse peshmerga's en Turkse militaire eenheden voeren op 23 oktober 1992 in de Hakurk-vallei gezamenlijk strijd tegen guerrillastrijders van de PKK.

tum om Irak uiterlijk 5 oktober te verlaten. Zij wilden de PKK dwingen zich terug te trekken in plaats van de PKK-soldaten te doden of te verslaan. De PKK werd vervolgens uit haar bolwerken ten noorden van Zakho en Dahuk verdreven. De operaties concentreerden zich toen op de Hakurk-vallei in de buurt van de grens tussen Iran, Irak en Turkije. Uit wraak blokkeerde de PKK de Iraakse grens, waardoor honderden vrachtauto's met zeer belangrijke voorraden een dag lang de grens niet konden passeren. De uiterste datum waarop de PKK uit Irak moest zijn vertrokken werd verscheidene keren uitgesteld.

Ondertussen vernietigden Turkse troepen in Turkije op 3-4 oktober de kleine Koerdische steden Kulp (in de provincie Diyarbakir) en Curkurca, waarna de helft van de 8.000 inwoners van deze laatstgenoemde stad op de vlucht sloeg (zie boven). Vanaf 5 oktober voerde het Turkse leger zware bombardementen uit op PKK-bolwerken in het gebied rond de berg Ararat.

PKK-strijders hadden op 1 oktober ongeveer 55 mensen (het grootste deel van de bevolking) doodgeschoten in het dorpje Cevizdali bij Bitlis, toen zij op het leger stuitten. Op 20 oktober doodde de PKK in de buurt van Solhan 19 buspassagiers en verwondde zes anderen. Op 25 oktober ontspoorde als gevolg van een PKK-mijn een trein in het zuidoosten van Turkije, waarbij twee mensen om het leven kwamen en 47 mensen, voornamelijk soldaten, gewond raakten. Op 24 oktober vonden bij zeven banen in Istanboel ontploffingen plaats.

Toen de PKK tegen het einde van de rnaand haar bases niet ontruimd had, breidde Turkije, dat op 16 oktober was begonnen met een „beperkte” lucht- en grondoperatie in Irak, zijn acties snel uit. Op 31 oktober en 1 november trokken ongeveer 20.000 soldaten en tanks over de internationale snelweg tot voorbij de Iraakse stad Zakho en namen ongeveer 160 vierkante km Iraaks grondgebied in langs twee belangrijke fronten, te weten in het gebied rond Haftanin ten noordoosten van Zakho en de Hakurk-vallei langs de grens. De stafchef van de Turkse strijdkrachten, generaal Dogan Gures, sloot niet uit dat in de Iraakse bergen een Turkse veiligheidszone zou worden gecreëerd.

Operatie tegen Dev Sol

Op 16 april vonden er acht uur lang vuurgevechten plaats, nadat de Turkse politie zeven verblijfplaatsen van de extreem linkse groepering Dev Sol (Revolutionair Links) in Istanboel had omsingeld. Vijf mannen en zes vrouwen werden gedood. De gouverneur van Istanboel, Hayri Kozakcioglu, verklaarde dat een van de doden Sinan Kukul was, een leider van Dev Sol, die in 1990 uit de Bayram Pasha-gevangenis

was ontsnapt. De politie verklaarde dat de operatie volgde na een tip van een rivaliserende leider binnen Dev Sol, Durusun Karatas. Volgens Le Monde van 19 april hadden enkele strijders van Dev Sol in een PKK-kamp in de Bekaa-vallei een training ondergaan (zie ook boven).

VERDERE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN. AFTREDEN VAN KOERDISCHE AFGEVAARDIGDEN

Op 30 maart stapte een groep van 14 Koerdische afgevaardigden op uit de Sociaal-Democratische Volkspartij (SHP), die de minderheidspartij was binnen de regeringscoalitie met de Partij van het Juiste Pad (DYP). De afgevaardigden verklaarden dat zij opstapten omdat de regering „niet in staat is gebleken haar beloften (aan de Koerdische bevolking) waar te maken”.

De 14 bleven wel als onafhankelijke afgevaardigden lid van het parlement. Daarmee resteerden de SHP nog 72 zetels en de coalitie van de twee partijen beschikte nog over 250 zetels in de 450 zetels tellende Nationale Assemblée. Van de 22 Koerdische afgevaardigden, voormalige leden van de Volkspartij van de Arbeid (HEP), die in oktober 1991 van de SHP-lijst waren gekozen, bleven er nog slechts zes over aan de kant van de regering. (Voor aftreden van twee Koerdische parlementariërs in januari, zie pag. 310/1/2-'92).

Op 29 mei stapten opnieuw twee namens de Sociaal-Democratische Volkspartij (SHP) in het parlement gekozen Koerdische afgevaardigden uit de partij. Zij kozen een onafhankelijke koers. Door het opstappen van Mahmut Alinak en Mahmut Uyanik leverde de SHP nu nog maar 70 zetels aan de regeringscoalitie, die zij samen met de Partij van het Juiste Pad (DYP) was aangegaan.

Oprichting van nieuwe Koerdische partij

Op 25 juni kondigde een aantal Koerdische afgevaardigden aan dat zij de Partij voor Vrijheid en Arbeid (OZEP) hadden opgericht. De leider van de partij, Mahmut Alinak, die in mei uit de Sociaal-Democratische Volkspartij (SHP, de kleinere partij in de regeringscoalitie) was gestapt, verklaarde dat hij hoopte dat de voormalige Koerdische nationalistische Volkspartij van de Arbeid (HEP) in de OZEP zou opgaan. Achttien van de 22 HEP-leden die in oktober 1991 in het parlement waren gekozen, sloten zich bij de OZEP aan.

Plaatselijke verkiezingen

Bij plaatselijke verkiezingen die op 7-8 juni in 341 gemeenten verspreid over het hele land werden gehouden, veroverden de twee partijen van de regeringscoalitie, de Partij van het Juiste Pad (DYP) en de Sociaal-Democratische Volkspartij (SHP), respectievelijk 35 en 23 procent van de stemmen (bij de algemene verkiezingen in oktober hadden zij samen slechts 47 procent van de stemmen behaald).

Opheffing van verbod op politieke partijen

Een verbod op bepaalde politieke partijen, dat sinds de militaire staatsgreep van 1980 van kracht was geweest, werd op 3 juli door een besluit van het kabinet opgeheven.

De partijen die in 1980 waren verboden, waren de Partij voor de Gerechtigheid (waarvan de leden echter de Partij van het Juiste Pad, DYP, hadden opgericht), de Republikeinse Volkspartij, de rechtse Nationale Beweging en de islamitische fundamentalistische Partij voor Nationale Redding. Het kabinetsbesluit maakte ook een einde aan het verbod op de Democratische Partij, die eerder was opgericht dan de bovengenoemde partijen en in 1960 was verboden.

Op 10 juli verbood het Constitutionele Gerechtshof de Turkse Socialistische Partij vanwege haar „activiteiten tegen de territoriale ondeelbaarheid van Turkije”. Bij de parlementsverkiezingen van oktober 1991 was de partij onder de kiesdrempel van 7 procent gebleven.

Parlementariërs van coalitie lopen over

In september werd het bestaan van de regeringscoalitie bedreigd toen 21 afgevaardigden uit de Sociaal-Democratische Volkspartij (SHP) stapten en tijdelijk de nieuwe „Integratiepartij” vormden. Op 28 september maakte deze partij bekend dat zij was gefuseerd met de heropgerichte Republikeinse Volkspartij (CHP). Hierdoor beschikte de coalitie nog maar over 229 van de 450 zetels in het parlement (eerder dat jaar waren 16 Koerdische parlementariërs uit de SHP gestapt, zie pag. 310/1/2-'92 en boven). Een parlements lid verliet de Moederlandpartij (ANAP), en de Democratische Linkse Partij (DSP) zag twee afgevaardigden vertrekken.

Tijdens een congres op 9 september werd de CHP (de partij van Kemal Ataturk) officieel heropgericht. Deniz Baykal werd gekozen als de nieuwe leider van de partij.

De Koerdische HEP, die nauw verbonden was met de PKK, koos tijdens een congres op 19-20 september Ahmet Turk tot haar nieuwe leider.

Ontwerpbegroting voor 1993

Volgens een ontwerpbegroting voor 1993, die op 17 oktober bij het parlement werd ingediend, zouden de totale overheidsuitgaven TL 412.710 mrd bedragen. Er zou TL 140.366 mrd moeten worden geleend en de aflossing van binnenlandse en buitenlandse schulden zou TL 67.056 mrd bedragen. Het verwachte tekort bedroeg TL 73.310 mrd (\$ 1 = TL 7.919,02 op 26 oktober 1992). Het BNP zou naar verwachting met 5 procent groeien.

Defensiecontract

Premier Suleyman Demirel maakte op 21 september bekend dat het Amerikaanse bedrijf United Technologies Corporation een contract had binnen gehaald ter waarde van \$ 855 mln voor de levering van 75 Sikorsky 5-70 A Black Hawk legerhelikopters aan Turkije. In september kreeg ook het Franse bedrijf GIAT Industries of France een contract ter waarde van \$ 116 mln voor de levering van geweren en geschutkoepe ls voor pantservoertuigen.

Aanslag op synagoge. Moord op Israëli-sche diplomaat

Een voorbijganger werd gewond toen op 1 maart twee granaten in de richting van de Neve-Shalom-synagoge, de grootste in Istanboel, werden gegooid. Leden van de Wereld-Sefardim-stich-

ting arriveerden die dag in Ankara voor een tweedaags bezoek ter herdenking van de 500ste verjaardag van de aankomst van de joden in Istanboel. Een van de daders van de aanslag werd gepakt en de andere wist te ontsnappen. Het ministerie van binnenlandse zaken verklaarde dat het ging om leden van de Turkse Hezbollah-organisatie. Bij dezelfde synagoge waren in september 1986 ten minste 21 mensen gedood bij een aanslag die werd toegeschreven aan de Palestijnse Abu-Nidal-groep.

Het Turkse ministerie van buitenlandse zaken verklaarde dat de tot dan toe onbekende Islamitische Vergeldingsorganisatie (IVO) de verantwoordelijkheid had opgeëist voor de moord in Ankara op 7 maart op Ehud Saha, het hoofd van de beveiliging van de Israelische ambassade aldaar. Via een telefoontje aan een krant liet de IVO weten dat de autobom een vergeldingsactie was geweest voor de moord op Sjeik Abbas Mousawi van de Libanese Hezbollah door de Israëli-scheluchtmacht (zie pag. 419/1-'92).

Mijnramp. Aardbeving

Door een explosie en brand kwamen op 3 maart 265 mijnwerkers van de Incirharmani-kolenmijn bij Kozlu aan de Zwarte-Zeekust (180 km ten noordwesten van Ankara) om het leven. Op 5 maart moest de zoekactie naar ongeveer 150 vermisten worden gestaakt vanwege een nieuwe brand. De mijn moest hierna worden afgesloten.

De ontploffing, de ergste in de Turkse mijngeschiedenis, was blijkbaar veroorzaakt door de

ontbranding van metaangas, dat binnen 20 seconden een gevaarlijk niveau in de mijn had bereikt zonder een geavanceerd alarmsysteem in werking te stellen. Ongeveer 700 mannen waren op drie niveaus, tot maximaal 560 meter onder de grond, aan het werk in een gebied van 2 vierkante km. Door de dikke rook en gevaarlijke hoeveelheden koolmonoxide konden de reddingsploegen de opgesloten mannen niet bereiken. Later trokken de vakbonden Turk-Is en de Genel Maden-Is de versie van de gebeurtenissen die een plotselinge stijging van het metaangasniveau als oorzaak noemde, in twi-fel. Zij verklaarden dat het ongeluk waarschijnlijk was veroorzaakt door menselijke nalatigheid. Later werden 43 mensen gearresteerd die folders uitdeelden waarin de directie van de door de staat geleide mijnbouwonderneming Coal Enterprise van nalatigheid werd beticht. Sinds 1945 waren bij vijf eerdere rampen in de mijnen van Kozlu reeds 107 mensen gedood.

Op 13 maart werd de provinciehoofdstad Erzincan in Oost-Turkije getroffen door een aardbeving met een kracht van 6,2 op de schaal van Richter. Daarbij kwamen 500 mensen om het leven en werden 80.000 van de 145.000 inwoners van de stad dakloos.

Ongeveer een kwart van de stad werd verwoest - naar schatting 2.000 gebouwen, waaronder een medische school, flatgebouwen en een ziekenhuis. Daardoor ontstonden problemen met het verstrekken van medische zorg aan de overlevenden. Zwitserse, Franse, Deense, Russische, Belgische, Duitse en Griekse hulp-teams hielpen bij de zoekacties in het puin of boden medische hulp; de gehele hulpoperatie werd gecoördineerd door de Raad van Europa. De beving was de ergste die Erzincan had gekend sinds 1939, toen bij een aardbeving 30.000 mensen omkwamen.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. IRAANS PROTEST

Iran diende bij Turkije protest in nadat een rechtbank in Istanboel op 12 maart had geoordeeld dat de lading van het schip Cape Maleas, met bestemming Iran, dat in oktober 1991 in beslag was genomen (zie pag. 310/2-'92) geconfisqueerd moest worden. Het Iraanse ministerie van buitenlandse zaken noemde de beslissing een „schending van het internationale recht en de handelsbetrekkingen" en eiste een financiële schadevergoeding.

Op 3 juni vernietigde het Hof van Appel in Ankara een eerder genomen beslissing van het Hof voor Staatsveiligheid in Istanboel om het vrachtschip en de lading in beslag te laten nemen.

De Iraanse regering eiste een schadevergoeding van Turkije wegens nalatigheid van Turkse veiligheidstroepen, nadat op 11 juni bij een treinoverval door guerrillastrijders van de PKK de pro-

Duitse reddingswerkers zoeken op 17 maart 1992 in Erzincan met behulp van hondennaar overlevenden van de aardbeving.

vincie Mus, in het oosten van Turkije, een zesjarig Iraans jongetje was gedood en zes Iraniërs gewond waren geraakt.

Tijdens een bezoek aan Iran van 12-13 september ondertekenden minister van binnenlandse zaken Ismet Sezgin en zijn Iraanse ambtgenoot Abdollah Nouri een gezamenlijke overeenkomst over beveiliging van de grenzen en drugssmokkel. Er zou een tien leden tellende commissie worden opgericht, die voornamelijk de activiteiten van de PKK in Iran en van de Volksmujaheddin in Turkije moest belemmeren.

Rondreis Demirel door Centraal-Azië

Premier Suleyman Demirel, die van 27 april-3 mei een rondreis maakte door de voormalige Sowjet-republieken in Centraal-Azië, liet het idee van Turkse politieke zeggenschap over de republieken met een overwegend Turks sprekende islamitische bevolking buiten beschouwing, maar verklaarde na afloop in het Azerbajdzjaanse Bakoe dat „Turkijede verantwoordelijkheid voor de vertegenwoordiging van de Turkse wereld op zich heeft genomen”. (Voor Centraalaziatische top, zie pag. 573/3-'92; voor Demirels bezoek aan Rusland, zie pag. 686/3-'92).

Demirel bezocht Oezbekistan, Kirgizstan, Toerkmenistan, Tadzjikistan en Kazachstan en deed toezeggingen voor leningen van in totaal \$ 1,1 mrd, die gebruikt dienden te worden voor de aankoop van in Turkije gefabriceerde consumentengoederen en voedselprodukten, en voor de industriële ontwikkeling. Ongeveer 10.000 studenten uit deze republieken konden gaan studeren aan Turkse lycea en universiteiten. Demirel zette zijn rondreis voort in Azerbajdzjan.

Op 27 april werd de Turkse nationale televisie voor het eerst in het Oezbeekse Tasjkent en in andere Centraalaziatische republieken ontvangen. Ook kijkers in Oost-Europa konden de Turkse programma's ontvangen. De uitzendingen werden door de televisie maatschappij Avrasya via de satelliet doorgegeven.

Op 28 mei opende Demirel een nieuwe brug over de rivier de Aras tussen Oost-Turkije en de autonome regio Nachitsjewan (de Azerische enclave in Armenië, zie ook pag. 667/1 e.v.-'92). Demirel noemde het „een brug tussen Europa en Azië”.

Verlenging van mandaat geallieerde troepen

Op 26 juni verlengde de Nationale Assemblée met ingang van 30 juni het mandaat voor Franse, Britse en Ameri-

kaanse vliegtuigen om te opereren vanuit Incirlik in de buurt van Adana aan de Middellandse Zee-kust in Zuid-Turkije. De verlenging gold voor een periode van zes maanden. Afgevaardigden van zowel linkse als rechtse partijen hadden zich in het parlement zonder succes tegen de verlenging van het mandaat verzet. De internationale operatie, waarbij ook vluchten over Iraaks grondgebied werden uitgevoerd, werd „Poised Hammer” of „Provide Comfort” genoemd (zie ook pag. 309/2 e.v.-'92).

Op 25 juni maakte het ministerie van buitenlandse zaken bekend dat de Verenigde Staten hun legerpersoneel van de gezamenlijke Amerikaans-Turkse basis in de buurt van de stad Sinop aan de Zwarte Zee voor eind 1993 zouden terugtrekken.

Eerste bezoek van Israëlishepresident

Van 15-17 juli bracht president Chaim Herzog van Israël een bezoek aan Turkije. Het was voor het eerst dat een Israëlishe president Turkije bezocht. Herzog en president Turgut Özal hielden toespraken op een bijeenkomst ter herdenking van de komst van sefardische joden naar Turkije, die 500 jaar geleden waren gevlucht voor de Spaanse inquisitie. Herzog voerde ook besprekingen met premier Suleyman Demirel.

Betrekkingen met Syrië

Minister van buitenlandse zaken Hikmet Cetin beëindigde op 2 augustus een bezoek aan de Syrische hoofdstad Damascus, waar hij besprekingen had gevoerd over het gemeenschappelijk gebruik van watervoorraden. De langdurige spanningen over deze kwestie waren opgelopen door opmerkingen die premier Demirel in juli had gemaakt aan de vooravond van de inhuldiging van de Atatürk-dam op 25 juli. De essentie van deze opmerkingen was dat Irak en Syrië geen aanspraak konden maken op water dat Turkije won uit de rivieren de Eufraat en de Tigris. Na de besprekingen werd in een gemeenschappelijk communiqué bevestigd dat beide regeringen zich zouden houden aan het protocol dat in augustus 1987 was ondertekend in Damascus. Daarnaast beloofde Turkije meer water naar Syrië te laten stromen dan de 500 kubieke meter per seconde die op dat moment Syrië binnenkwam. Verder werden samenwerkingsovereenkomsten ondertekend op het gebied van economie, handel, transport, technische zaken, cultuur en drugsbestrijding.

(Vor.ber.pag. 305/2 e.v.-1992)

PERU

VERKIEZINGSBELOFTE NA COUR VERDERE ONTWIKKELINGEN

De Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) drong tijdens een speciale vergadering van haar ministers van buitenlandse zaken op de Bahama-eilanden op 18 mei 1992 aan op een snelle terugkeer naar de democratie in Peru, maar weigerde sancties op te leggen.

President Alberto Keinya Fujimori, die de vergadering onverwacht toesprak, verdedigde zijn presidentiele coup van 5 april (zie pag. 471/1 e.v.-'92), maar beloofde dat binnen vijf maanden directe verkiezingen voor een „democratisch constituerend congres” zouden worden gehouden. Hij verzocht de OAS toezicht te houden op de verkiezingen en technische ondersteuning te bieden om een eerlijk verloop te garanderen. Slechts enkele dagen daarvoor had hij zich nog uitgesproken tegen een gekozen constituerende vergadering. Ook had hij toen geweigerd een mensenrechtendelegatie van de OAS te ontvangen die een onderzoek wilde instellen naar de gevechten tussen de politie en de guerrillagroepering Lichtend Pad (Sendero Luminoso) in de Miguel Castro Castro-gevangenis in de hoofdstad Lima (zie onder).

Fujimori zou van gedachten zijn veranderd na een bezoek dat de Uruguyaanse minister van buitenlandse zaken, Hector Gros Espiell, op 16 mei als OAS-gezant aan Peru bracht. Ook werd aangenomen dat naaste adviseurs hem hadden gewaarschuwd dat tenzij een compromis werd bereikt, belangrijke financiering van het door het IMF-goedgekeurde economische hervormingsprogramma zou worden stopgezet en dat het land op diplomatiek niveau geïsoleerd zou raken. Een vergadering van het Andespact, waarvan Peru een vooraanstaand lid was, was al afgezegd.

Bernard Aronson, de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor inter-Amerikaanse zaken zou Fujimori tijdens een ontmoeting op 2 mei in Lima op vergelijkbare wijze hebben gewaarschuwd. Aronson sprak ook met vertegenwoordigers van mensenrechtenorganisaties en leiders van de oppositie.

Ondanks Fujimori's garanties aan de OAS verklaarde de Amerikaanse plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken Lawrence Eagleburger dat de Verenigde Staten een afwachtende houding zouden aannemen ten aanzien van de vraag of de opgeschorte Amerikaanse hulp op het gebied van economie en veiligheid ter waarde van \$ 320 mln al dan niet geheel of gedeeltelijk zou worden hervat. Radio Canada International in Montreal meldde op 20 mei dat Canada zijn economische hulp zou opschorten totdat de democratie was hersteld. Op 26 mei schortte Panama de diplomatieke betrekkingen op, maar voerde niet alleen haar afkeuring

van de april-coup als argument aan, maar ook dat Peru asiel verleende aan vermeende militaire tegenstanders van de Panamese regering. Op een later tijdstip gaf Panama nadrukkelijk te kennen dat de bilaterale handelsbetrekkingen niet zouden worden verbroken.

Reactie van de oppositie

In een reactie op de OAS-vergadering deed de voormalige eerste vice-president, Maximo San Roman Caceres, die door het ontbonden congres tot „constitutioneel president" was benoemd (zie pag. 471/3-'92), Fujimori's voorstellen af als „eenzijdig, arbitrair en dictoriaal" en als een „nietszeggende manoeuvre" om de OAS zand in de ogen te strooien. In een op 20 mei uitgegeven communiqué toonde de oppositie zich echter bereid met de regering te onderhandelen om de weg vrij te maken voor het herstel van de democratie.

De vooruitzichten op onderhandelingen verdwenen nadat Fujimori op 24 mei bekendmaakte dat er op 6 juli een referendum zou komen over het voorstel voor een „constitutioneel congres".

De oppositie verklaarde dat dit neerkwam op een „legitimizing van de coup" en stelde op 28 mei voorwaarden voor verdere besprekingen die moesten leiden tot een „vrij constituerend congres zonder beperkingen". Zij maakte bekend dat de dialoog op 8 juni moest beginnen en dat de verkiezingen voor het nieuwe congres op 8 november gehouden moesten worden.

Fujimori had al aangekondigd dat het aantal afgevaardigden van het nieuwe congres zou worden teruggebracht van 240 tot 80 en dat „directe deelname van de burgers" zou worden aangemoedigd om de „traditionele elitaire debatten van de partijkopstukken en de vakbondsleders" tegen te gaan. Op 13 mei had hij de oppositie tot woede gedreven door de voorzitter en vice-voorzitter van de Nationale Kiesraad te ontslaan en Cesar Polack Romero tot haar nieuw hoofd te benoemen. Een plaatselijke radiozender maakte op 23 mei bekend dat er al een commissie was aangesteld om de regels en uitgangspunten voor het Constituerende Democratische Congres op te stellen. Deze zou worden voorgezeten door de voormalige secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Javier Perez de Cuellar, en zou bestaan uit vertegenwoordigers van politieke partijen, van de regering, van de Nationale Vredescommissie en van de kerk.

Jorge del Castillo van de belangrijke oppositiepartij Amerikaanse Revolutionaire Volkspartij (APRA; de secretaris-generaal van de APRA, Alan Garcia Perez, was na de presidentiële coup in april ondergedoken, zie pag. 472/1-'92) maakte op 15 mei bekend dat zijn partij niet aan de gemeenteraadsverkiezingen

zou deelnemen, die nog steeds voor november 1992 op het programma stonden

Samenstelling van het kabinet na de coup

Premier, buitenlandse zaken - Oscar de la Puente Reygada+; economische zaken en financiën - Carlos Boloña Bohr+; binnenlandse zaken - generaal Juan Briones Davila; justitie - Fernando Vega Santa Gadea*; defensie - generaal E.P. Victor Malca Villanueva; onderwijs - Alberto Varillas Montenegro*; gezondheidszorg - Victor Paredes Guerra*; landbouw - Abalon Vasquez Villanueva*; arbeid en sociale vooruitgang - Augusto Antonioli Vasquez+; vervoer en verbindingen, huisvesting en woningbouw - Alfonso Ross Antezana+; energie en mijnbouw - Jaime Yoshiyama Tanaka; visserij - Jaime Augustin Sobero Taira; industrie, handel, toerisme en integratie - Jorge Camet*.

* Nieuwe benoeming
+ Gewijzigde portefeuille

Nieuwe procureur-generaal

Eind mei werd de benoeming van een nieuwe „tijdelijke" procureur-generaal, Blanca Neridan Golan Maguina, bekendgemaakt. Zijn voorganger, Hugo Ernesto Denegri Cornejo (op pag. 472/3-'92 foutief aangeduid als minister van justitie) was kort na de coup benoemd.

Na het ontslag eind april van minister van buitenlandse zaken Augusto Black Miller, vonden meer wijzigingen in het kabinet plaats. Op 10 mei werd een nieuwe kabinetslijst bekendgemaakt.

Asiel voor voormalig president Garcia

De Colombiaanse regering maakte op 1 juni bekend dat zij politiek asiel had verleend aan de voormalige president (van 1985-'90) Alan Garcia Perez, de secretaris-generaal van de APRA.

Garcia was sinds de coup in april ondergedoken in de Colombiaanse ambassade in Lima, van waaruit hij het volk had opgeroepen zich tegen Fujimori te verzetten. Op 3 juni arriveerde hij in de Colombiaanse hoofdstad Bogota, nadat hij toestemming had gekregen om met het vliegtuig te vertrekken.

Nationale dialoog

Premier Oscar de la Puente Reygada van de „nationale noodregering", die na de presidentiële coup van 5 april was geïnstalleerd (zie pag. 471/1 e.v.-'92), bevestigde op 27 juni dat de oppositiepartijen waren uitgenodigd „afzonderlijk", en niet en bloc, deel te nemen aan een dialoog over de politieke toekomst van het land, die op 30 juni zou starten.

Verwacht werd dat veel partijen op het aanbod zouden ingaan, hoewel Feinando Belaunde Terry, voormalige president en leider van de Partij voor Volksactie (AP), verklaarde dat de AP alleen aan gesprekken zou deelnemen wanneer nog dit jaar gemeenteraadsverkiezingen zouden worden gehouden (zie hieronder). De la Puente had eisen van de oppositie verworpen om de rooms-katholieke kerk als bemiddelaar in te schakelen bij gezamenlijke gesprekken tussen de oppositiecoalitie en de regering. Tevens beweerde hij dat er nog steeds een inventarisatie gemaakt diende te worden van de punten waarover men het wel en niet eens was

Op 25 juni gaf de regering het officiële startsein voor de „Nationale Dialoog voor Vrede en Ontwikkeling" met een toespraak van de la Puente voor een gehoor van 4.000 a 5.000 mensen, die samengepakt waren in het Amphitheater Bestuurscentrum in de hoofdstad Lima.

De la Puente, die de staatsgreep van president Alberto Keinya Fujimori rechtvaardigde als noodzakelijk voor de politieke en economische opleving van het land, deed geen concrete voorstellen voor een agenda of richtlijnen met betrekking tot de Nationale Dialoog. Wel verklaarde hij dat „werkgroepen" zouden worden ingesteld om zich over zes nog niet nader uitgewerkte belangrijke kwesties te buigen. De Dialoog was schijnbaar bedoeld om de opvattingen van gewone burgers te inventariseren, die als richtlijn zouden moeten fungeren voor het debat over de grondwet in het Democratische Constituerende Congres (CCD), dat op 22 november 1992 gekozen zou worden (de aanvankelijke datum was 18 oktober).

Uitstel van gemeenteraadsverkiezingen

Op 23 juni veroordeelden plaatselijke regeringsfunctionarissen de op 14 juni door Fujimori genomen beslissing om de voor 8 november geplande gemeenteraadsverkiezingen uit te stellen tot mogelijk in maart 1993 als zijnde in strijd met de grondwet.

De regering beweerde dat het om een procedurele beslissing ging en dat het houden van gemeenteraadsverkiezingen in november de verkiezingen voor de CCD in de wielen reed. Zij verklaarde verder dat de Nationale Verkiezingsjury nog steeds volop bezig was met het doornemen van het kiesregister om een eerlijk kestemming te garanderen. Volgens critici van de oppositie was de ware reden voor de vertraging dat de regering tijd nodig had om steun onder het volk te winnen.

Op 18 juni reisde De la Puente naar Washington om de verkiezingsplannen aan de OAS te presenteren.

OAS besluit toezicht te houden op verkiezingen

Op 28 augustus kondigde de OAS in Washington aan dat zij had besloten

waarnemers naar Peru te sturen, die toezicht moesten houden op de verkiezingen voor een Democratisch Constiterend Congres (CCD). Deze verkiezingen zouden op 22 november moeten plaatsvinden. In Peru werd dit geïnterpreteerd als een goedkeuring van de plannen van president Alberto Keinya Fujimori om het land weer onder formeel democratisch bestuur te brengen na zijn door het leger gesteunde presidentiële coup op 5 april. In het licht van het OAS-besluit verklaarde Fujimori op 30 augustus dat er voor politieke partijen nu geen enkel excuus overbleef om niet deel te nemen aan de verkiezingen.

Dialogo mislukt

Die deelname bleef twijfelachtig, toen op 16-18 augustus de eerste besprekingen sinds de coup tussen de regering en de belangrijkste oppositiepartijen mislukten.

De APRA had geweigerd die besprekingen bij te wonen. Dit was ten dele te wijten aan het feit dat er nog steeds een gerechtelijk onderzoek liep wegens corruptie en wapenbezit tegen vooraanstaande partijfunctionarissen en tegen voormalig president Alan Garcia Perez, die in ballingschap leefde in Colombia (zie boven).

De centrum-rechtse Partij voor Volksactie (AP) onder leiding van voormalig president Fernando Belaunde Terry (1980-1985) verwierp Fujimori's nieuwe datum voor gemeenteraadsverkiezingen - 29 januari 1993 - en liet weten dat „meer dan 17 politieke partijen“ eisten dat hij zou terugkomen op zijn besluit om de aanvankelijk voor november 1992 geplande verkiezingen uit te stellen (zie boven). De oppositie beweerde dat ieder uitstel het regionale bestuur zou ontwrichten, terwijl dit naar haar zeggen het enige onderdeel van de oude democratie was dat sinds april nog functioneerde. De AP kondigde aan niet aan toekomstige besprekingen te zullen nemen.

Wijziging van kieswet

De oppositie kwam nog verder van de regering af te staan door een clause in een op 22 augustus uitgevaardigd regeringsdecreet over de kiesbaarheid van kandidaten van niet-geregistreerde politieke partijen, onafhankelijke organisaties en allianties die aan de verkiezingen voor het CCD wilden meedoen. Dit decreet bepaalde dat zij maar liefst 100.000 leden moesten hebben, waarbij bij iedere naam „de handteke-

ning en het nummer van de kieslijst“ moest staan.

Krachtens andere bindende bepalingen moesten kandidaten voor het CCD „ouder zijn dan 21 jaar, actief burger zijn en gekozen zijn in het kiesregister van Peru“.

Aanval op gevangenis

De streng bewaakte Miguel Castro Castro-gevangenis in Lima, waar de guerrillabeweging Sendero Luminoso (Lichtend Pad) in twee celblokken de scepter zwaaide, werd vanaf 6 mei belegerd door leden van de gewapende paramilitaire politie. Op 9 mei gaven 451 Sendero-gevangenen zich volgens officiële bronnen over. De regering maakte later bekend dat 35 gevangenen en twee politiemensen waren gedood en dat 20 andere personen ernstig gewond waren geraakt. Volgens andere bronnen was het aantal slachtoffers echter veel hoger.

Er was fel verzet geboden tegen een poging op 6 mei om 120 vrouwelijke Sendero-gevangenen naar een andere gevangenis over te brengen. De vrouwen, die over naar binnen gesmokkelde wapens, explosieven en met zuur gevulde flessen beschikten, werden bijgestaan door mannelijke medegevangenen. Bij de beslissende aanval op 9 mei blies de politie een gat in een van de muren van de door de guerrillastrijders gecontroleerde blokken.

Volgens officiële cijfers vielen er 39 doden en 75 gewonden. Sendero-bronnen in het buitenland zeiden dat 80 guerrillastrijders waren gedood en dat er meer dan 60 vermist werden. Een advocaat, Jorge Cartagena, die verscheidene Sendero-leiders had verdedigd, verklaarde dat nog over meer dan 150 gevangenen opheldering verschaft moest worden.

Op 12 mei toonde de directeur van het lijkenhuis van Lima aan journalisten de lichamen van 36 mensen, van wie na autopsie bleek dat zij na beëindiging van de belegering waren doodgeschoten. Dit ondersteunde de verklaringen van enkele overgebrachte vrouwelijke Sendero-gevangenen die tegen mensenrechtenactivisten vertelden dat zij minstens twee vrouwelijke gevangenen zich hadden zien overgeven, van wie later in de officiële verklaringen werd gezegd dat ze in de gevechten waren omgekomen. Een van hen, Janeth Sanchez Talavera, was een journaliste die goed bevriend zou zijn geweest met Sendero-leider Abimael Guzman Renoso. Andere belangrijke Sendero-leden die volgens officiële bronnen eveneens bij de gevechten waren gesneuveld, waren Tito Travesano Valle, Yovanka Trujillo Pardave en Deodato Cruzatt Juarez.

Nieuwe anti-terroristenwet

Als onderdeel van Fujimori's poging om Sendero Luminoso hard aan te pakken, werden de gevangenisstraffen voor guerrilla-aanvallen op 5 mei verhoogd. Bovendien onderging het wetboek van

strafrecht een belangrijke wijziging door het schrappen van een bepaling die in het bijzonder betrekking had op „verdwijningen“. De oppositie verklaarde dat aangezien vooral door toedoen van militairen mensen „verdwenen“, de nieuwe wet hun feitelijk immuniteit verleende voor toekomstige vervolging en hen in staat stelde iedereen straffeloos te ontvoeren.

Arrestatie van vooraanstaande guerrillastrijder

Victor Polay Campos (alias Commandant Rolando), leider van de Revolutinaire Beweging Tupac Amaru (MRTA), de tweede guerrillabeweging na Sendero Luminoso, werd op 9 juni in Lima in de chique buitenwijk San Borja gearresteerd. Polay was in 1989 gevangengenomen, maar in juli 1990 ontsnapt. Naar verwachting zou hij een levenslange gevangenisstraf krijgen, overeenkomstig de nieuwe wet van de regering op het terrorisme (zie hierboven).

Avondklok voor verkeer in Lima

Op 11-12 juni werd in Lima van tien uur 's avonds tot vijf uur 's ochtends een avondklok ingesteld voor het particuliere verkeer. Dit gebeurde na een reeks bomaanslagen die het werk zouden zijn van de maoïstische guerrillastrijders van Sendero Luminoso. In de nacht van 4 op 5 juni had een krachtige bom in Lima de studio's van het televisiestation Kanaal 2 verwoest. Daarbij kwamen vijf burgers om het leven, onder wie de bekende televisiepresentator Alejandro Perez.

Offensief van Sendero Luminoso in Lima

In de nacht van 16 juli 1992 vielen in Lima 20 doden en 250 gewonden, toen in een straat met veel winkels en restaurants in de woonwijk Miraflores een zware autobom ontplofte.

De aanslag werd toegeschreven aan Sendero Luminoso. Diezelfde nacht raakten 15 politiemensen gewond bij aanvallen van tientallen activisten met automatische geweren - vermoedelijk leden van Sendero - op politiebureaus in verschillende armere stadswijken.

Op 22-23 juli nam het hernieuwde offensief van Sendero Luminoso - in de hoofdstad Lima ontploften opnieuw autobommen en werden stakingsoproepen gedaan - dermate ernstige vormen aan dat president Alberto Fujimori zich

Aan de parade ter gelegenheid van Onafhankelijkheidsdag op 29 juli 1992 werd onder meer deelgenomen door een groep mannen van de Huancaayo stadsmilitie.

genooddaakt zag zijn geplande reis naar Europa in verband met de Ibero-Amerikaanse topontmoeting (zie pag. 766/3 e.v.-'92) af te gelasten. De stakingsoproepen zouden echter niet veel weerklank gevonden hebben.

Op 25 juli verklaarde Fujimori op de televisie dat „terroristische misdadigers” die verantwoordelijk zijn voor „terroristische daden die mensenlevens eisen” voortaan zouden worden berecht door militaire rechtbanken.

Voorts kondigde hij aan dat het leger op 24 juli was begonnen met een enkele dagen durende operatie waarbij in verschillende districten rond de hoofdstad zou worden gezocht naar explosieven en propagandamateriaal. Er zouden doelgericht zoekacties worden gedaan naar mensen die bij de politie bekend waren en „eerlijke en vreedzame burgers” werd gevraagd begrip te tonen tijdens de operatie.

Op 3 juli had Fujimori aangekondigd dat veiligheidstroepen Luis Arana Franco, de vermoedelijke logistieke leider van Sendero Luminoso, gearresteerd hadden.

Op 16 juli leidde Fujimori de inauguratie van de eerste „stadsmilitie”, die was opgericht naar het voorbeeld van de rondas campesinos of „boerenpatrouilles” op het platteland (zie pag. 830/3 e.v.-'91).

Leider van Sendero Luminoso gevangengenomen

Op 12 september werd de 57-jarige oprichter en leider van Sendero Luminoso, Abimael Guzman Renoso, in de hoofdstad Lima gevangengenomen.

Guzman, of „Voorzitter Gonzalo”, voormalig hoogleraar filosofie in Ayacucho, werd door zijn volgelingen in Sendero Luminoso na

Marx, Lenin en Mao Zedong beschouwd als het vierde zwaard van de wereldrevolutie. De autoriteiten probeerden de mystiek rond zijn persoon te doorbreken door hem als een gewone misdadiger te presenteren. Zij lieten hem op 24 september ten overstaan van 300 journalisten rondlopen in een ijzeren kooi, die op het binnenplein van het hoofdbureau van politie in Lima was geplaatst. Guzman, die gekleed was in een gestreept geoangenis pak en zijn gevangenisnummer droeg, bleef zich echter uitdagend gedragen. Hij negeerde alle vragen en sprak in plaats daarvan een zeven minuten durende rede uit waarin hij benadrukte dat zijn arrestatie „slechtse hobbels op de weg” was en dat de twaalfjarige „volksoorlog” van Sendero uiteindelijk in een triomf zou eindigen.

President Alberto Keinya Fujimori noemde de arrestatie van Guzman een rechtvaardiging voor zijn machtsgreep

in april (zie pag. 471/1 e.v.-'92). Fujimori had toen beloofd dat hij Sendero aan het eind van zijn ambtstermijn in 1995 zou hebben uitgeroeid. Direct na de arrestatie van Guzman steeg de waardering voor Fujimori in de opiniepeilingen met 18 punten, en commentatoren dachten dat de door de regering gesteunde kandidaten nu een goede kans hadden om een meerderheid te krijgen in het Democratische Constituerende Congres (CCD) dat op 2 november zou worden gekozen (zie boven).

Guzman was gevangengenomen in een woonruimte boven een balletschool in de welgestelde door middenklassers bewoonde voorstad Surco in Lima. Tegelijk met hem werden ook Elena Reborado Iparaquirre, van wie men aannam dat zij de nummer twee van Sendero Luminoso was, hoofdcoördinator German Ciprian Távora en 18 andere belangrijke leden gearresteerd. In de daaropvolgende dagen werden meer dan tweehonderd andere Sendero-verdachten gearresteerd na een landelijke veiligheidsoperatie. De troepen van het Nationale Directoraat voor Contra-terrorisme (DINCOTE) waren tot deze actie overgegaan na leden van Sendero gedurende vijf maanden te hebben geschaduw.

Waarnemers beschouwden de arrestaties als een zware klap voor Sendero, maar waarschuwden dat haar militaire commando ongeschonden was. Zij vestigden daarbij de aandacht op de complexe cellenstructuur en het bewezen vermogen van Sendero om zich snel te hergroeperen. Guzman zou waarschijnlijk zeer gevaarlijk blijven, zelfs in de gevangenis, omdat het zeker niet uitgesloten was dat zijn volgelingen alle mogelijke middelen zouden aanwenden om hem vrij te krijgen.

De oorlog met Sendero had al ongeveer 23.000 levens gekost en economisch schade ter waarde van \$ 22 mrd veroorzaakt. De directe repre-

De gevangengenomen leider van Sendero Luminoso, Abimael Guzman Renoso, wordt op 24 september 1992 aan de pers getoond

AMERIKA

sailles van Sendero na de arrestaties waren niet zo ernstig als gevreesd, maar op 14 september werd in Lima een politieagent doodgeschoten en raakten bij twee explosies vijf burgers gewond.

Verwachtverloop van proces

Op 27 september werd Guzman, die werd beschuldigd van verraad, overgebracht naar de marinebasis La Punta in de haven Callao bij Lima om daar zijn proces af te wachten.

Fujimori verklaarde op 14 september dat hij er een voorstander van was dat Guzman de doodstraf kreeg. Zolang er nog geen nieuwe grondwet was, was de doodstraf echter niet toegestaan. Fujimori maakte vervolgens bekend dat Guzman op 17 oktober door een militair gerechtshof zou worden veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf. Dit vonnis, zo zei hij, zou op 27 oktober worden bevestigd door de Hoge Militaire Rechtsraad.

Door de wijzigingen die naar aanleiding van het offensief van Sendero in juli in Lima (zie boven) in het strafwetboek waren aangebracht, werden wegens te rorisme gearresteerde personen nu beschouwd als „verraders van het vaderland“, zodat zij moesten terechtstaan voor een militair gerechtshof.

Veroordeling van Guzman

De Hoge Militaire Raad handhaafde op 14 oktober de veroordeling voor verraad en de levenslange gevangenisstraf die op 7 oktober door een geheime militaire rechtbank was opgelegd aan Guzman. Een eerder beroep van Guzman, dat was ingediend bij de Krijgsraad, een andere hogere militaire rechtbank, had evenmin succes gehad.

Anderen die levenslange gevangenisstraffen kregen, waren Elena Reboredo Iparaquirre en Zenon Walter Vargas, de nationale coördinator van de beweging. De drie moesten de staat een boete van een totaalbedrag dat gelijkstond aan \$25 mrd aan schadevergoeding betalen en zouden hun straf in eenzame opsluiting moeten uitzitten op de marinebasis op San Lorenzo, een eiland voor de havenstad Callao, dicht bij de hoofdstad Lima, waar zij waren berecht.

Alfredo Crespo, de advocaat van Guzman en voorzitter van het Genootschap van Democratische Advocaten (AAD), beschreef het 10-daagse proces als een „complete farce“, aangezien hij niet in staat was gesteld getuigen voor de verdediging op te roepen en slechts twee ontmoetingen van 10 minuten met zijn cliënt had gehad. Amnesty International, dat Guzman een „politieke gevangene“ noemde, verklaarde te betwijfelen of de procedure voldeed aan de internationale normen voor een eerlijk proces.

Bij militaire rechtzaken in de zuidelijke plaatsen Arequipa en Puno kregen acht andere leiders van Sendero Luminoso levenslange gevangenisstraffen en boetes van in totaal \$ 20 mln.

Op 21 oktober verklaarde president Fujimori dat 90 procent van de leiding van Sendero Luminoso gevangen zat. Op 17 oktober was een aantal Sendero-leiders gevangengenomen bij grootscheepse razzia's van de antiterreurpolitie (DINCOTE), waarbij willekeurige arrestaties zouden zijn verricht.

Onder de arrestanten bevonden zich Marta Huatay, een advocate van het AAD die de hoogstegeplaatste nog voortvluchtige leider van de organisatie werd genoemd, en Juan Carlos Flores, een zoon van de hoogste openbare aanklager van de regering, Victor Manuel Potilla Alva, die onmiddellijk aftrad.

Mogelijke herinvoering van de doodstraf

Op 15 oktober kondigde de regering haar intentie aan om de doodstraf opnieuw in te voeren met de bekendmaking dat zij van plan was zich terug te trekken uit de Amerikaanse Conventie inzake de Mensenrechten (ook bekend als het San José-Pact, dat in 1978 van kracht was geworden).

Sommige juridische deskundigen waren van mening dat zelfs als de doodstraf weer zou worden ingevoerd, deze volgens de Peruaanse wet niet met terugwerkende kracht kon worden opgelegd aan Guzman. Anderen geloofden echter dat Fujimori een wijziging in de rechtspraak overwoog die het mogelijk zou maken leiders verantwoordelijk te stellen voor acties van hun organisaties, zelfs wanneer die daatelden van na hun arrestatie. Tot de meer dan 80 moorden die werden toegeschreven aan Sendero Luminoso en die waren gepleegd na de arrestatie van Guzman, behoorde de „executie“ van 44 leden van een zelfverdedigingscomité van het dorp Huayo in het Andesgebergte, in de provincie La Mar, door een patrouille van Sendero op 11 oktober.

Wijziging rentetarieven

De regering en vijf grote banken kwamen op 18 maart overeen de rentetarieven te verlagen met gemiddeld drie procent. Dit werd gedaan in een poging de wisselkoers voor de sol laag te houden, die sinds begin 1992 sterker was komen te staan ten opzichte van de Amerikaanse dollar.

Tijdelijke terugtrekking uit Andes-pact

Op 26 augustus kondigde de regering aan dat Peru zich tijdelijk zou terugtrekken uit het Andes-pact, een han-

delspact waarvan ook Bolivia, Colombia, Ecuador en Venezuela lid waren. Volgens de regering was dit te wijten aan de economische moeilijkheden ten gevolge van het ontbreken van multilaterale hulp (die was bevroren sinds de coup). Tot eind 1993 zou Peru de vergaderingen van het Andes-pact als waarnemer bijwonen. Daarna zou het land weer als volwaardig lid toetreden tot de organisatie. Kort voor deze aankondiging had Fujimori spaartegoeden van de regering ter waarde van \$ 300 mln in de economie gepompt om de gevolgen van de recessie te verlichten.

Ulloa Elias overleden

Op 9 augustus overleed op 69-jarige leeftijd Manuel Ulloa Elias, de voormalige premier en minister van financiën in de AP-regering van president Belaunde Terry van 1980-'82. Tijdens zijn ambtstermijn was hij vooral bekend vanwege zijn ambitieuze programma van openbare werken die gefinancierd werden door buitenlandse leningen.

Militaire benoeming

Op 14 september werd generaal Arnaldo Velarde onverwacht van zijn functie als luchtmachtcommandant ontheven en opgevolgd door generaal José Nadal Payva.

(Vor.ber.pag. 469/3 e.v.-1992)

VERENIGDE STATEN

CLINTON WINT PRESIDENTSVERKIEZINGEN

In aansluiting op het bericht over Clintons overwinning bij de presidentsverkiezingen op 3 november 1992 (zie pag. 852/3-'92) volgt hierna een overzicht van de verkiezingsresultaten.

Meer dan 100 miljoen kiezers brachten hun stem uit, het grootste aantal in de geschiedenis van de Verenigde Staten. De opkomst werd geschat op 55 procent, het hoogste percentage sinds 1972, toen de opkomst 55,4 procent bedroeg.

De late opmars van Bush was eind oktober gestuit door nieuwe, voor de president belastende onthullingen in de Iran-contra-affaire (zie pag. 852/2/3-'92), waarna het herstel niet doorzette. De energieke en efficiënte campagne van Clinton eindigde daarentegen met een slotoffensief, waarbij de kandidaat in de laatste 29 uur voordat de stembakken opengingen acht staten bezocht (waarvan hij er zeven zou winnen).

Bill Clinton, zijn vrouw Hillary en dochter Chelsea wuiven op 3 november 1992 naar een menigte voor het Old State Housr in Little Rock na het bekendworden van de resultaten van de presidentsverkiezingen.

De Democratische kandidaat zegevierde in alle staten van New England (hetgeen sinds 1964 geen enkele kandidaat was gelukt) en behaalde ook enkele overwinningen in het zuiden, waar de Republikeinen in het nabije verleden heer en meester waren geweest. Hoewel 7 van de 11 staten van de vroegere Confederatie trouw bleven aan Bush, behaalde Clinton overwinningen in zijn eigen staat Arkansas, in Tennessee (de staat van zijn vice-presidentskandidaat Albert Gore), Georgia en Louisiana. Clinton zegevierde eveneens in de belangrijkste staten van het Midden-Westen (behalve in Indiana, de staat van de Republikeinse vice-presidentskandidaat en zittende vice-president, Dan Quayle) en behaalde goede resultaten in het westen, vooral aan de westkust, waar de Democraten onder meer beslag legden op Californië, dat van alle staten de meeste kiesmannen opleverde.

Zoals gewoonlijk kwamen op de stemformulieren van de diverse staten vele andere, weinig kansrijke kandidaten voor. Bijzonder was echter dat een van hen, de Texaanse miljardair Ross Perot, beslag legde op 19 procent van alle stemmen, het beste resultaat van een derde kandidaat sinds de „Bull Moose”-campagne van oud-president Theodore Roosevelt in 1912. Perot vergaarde in 31 staten meer dan 20 procent van de stemmen en in Utah verdrong hij Clinton van de tweede plaats. Door de goede resultaten van Perot werd Clinton, ondanks zijn ruime overwinning, de 14de president en de eerste sinds 1968 die werd gekozen met minder dan 50 procent van de stemmen van het electoraat.

Verkiezingenvoor het Congres

In gelijktijdig gehouden Congresverkiezingen behielden de Democraten hun meerderheid in beide huizen van het Congres. In de Senaat bemachtigden zij nieuwe zetels door overwinningen in

Californië en Wisconsin. Hun totaal aantal Senaatszetels bleef echter gelijk door het verlies van Noord-Carolina en Georgia. In laatstgenoemde staat moest op 24 november een beslissende ronde worden gehouden (zie onder). Na een tussentijdse verkiezing in december (zie onder) bestond de 103de Senaat uit 57 Democraten en 43 Republikeinen. In het Huis van Afgevaardigden, waar de Democratische Partij sinds 1956 een meerderheid had, verwierf de partij 259 zetels, een verlies van acht zetels ten opzichte van de verkiezingsuitslag van 1990. De Republikeinen verwierven 175 zetels in het Huis. Het enige onafhankelijke lid van het Huis, een socialist en de enige afgevaardigde van Vermont, behield zijn zetel.

In totaal verloren slechts 24 zittende Congresleden hun zetel, hoewel een tot dusver ongekend aantal zittende leden, van wie velen betrokken waren geweest bij diverse schandalen rond het Congres, had besloten zich niet meer kandidaat te stellen of was verslagen in de voorverkiezingen. In totaal werden 110 nieuwe Congresleden gekozen, onder wie 12 senatoren. Minderheden werden beter vertegenwoordigd in het nieuwe Congres dan ooit tevoren. Het aantal vrouwen in de Senaat steeg van twee naar zes (vijf van de elf vrouwelijke kandidaten behaalden een overwinning) en het aantal vrouwelijke leden van het Huis van 28 naar 47. Tot de Senaat traden voor het eerst een zwarte vrouw en een Indiaan (Ben Campbell van Colorado) toe. In het Huis nam

Overzicht verkiezingsuitslagen

Presidentschap				
	Aantal staten	Kies mannen	Stemmen+ aantal	Percentage
Clinton (Dem.)	*32	370	43.728.375	43
Bush (Rep.)	18	168	38.167.416	38
Perot (Onafh.)	0	0	19.237.247	19
Senaat**				
	Aantal zetels	Aantal behouden zetels	Zetels in nieuw Congres	Zetels na verkiezingen 1990
Democraten	21	13	57	57
Republikeinen	15	10	43	43
Huis van Afgevaardigden				
	Aantal zetels	Aantal behouden zetels	Zetels na verkiezingen 1990	
Democraten	259	195	267	
Republikeinen	175	129	167	
Onafhankelijke kandidaten	1	1	1	

* Clinton won ook het District of Columbia

+ Onofficiële uitslagen

** Met inbegrip van beslissende verkiezingsronde in Georgia op 24 november en tussentijdse verkiezing in Noord-Dakota op 4 december.

AMERIKA

het aantal zwarte leden toe van 25 tot 38 en het aantal Spaanstaligen van 11 tot 17.

Het zetelverlies van de Democraten in het Huis leek erop te duiden dat Clintons zege geen kielzog had veroorzaakt waarin zij zich konden laten meevoeren. Dit zetelverlies was echter misleidend, aangezien een nauwkeurige vergelijking tussen 1992 met voorgaande verkiezingsjaren werd bemoeilijkt door aanzienlijke veranderingen op de electorale landkaart. Naast de wijziging van de grenzen tussen de kiesdistricten binnen de verschillende staten, waren de zetelaantallen van de staten gewijzigd op grond van hun bevolkingsdichtheid volgens de volkstelling van 1990. Dit had geen gevolgen voor de samenstelling van de Senaat, waarin iedere staat door een vast aantal van twee leden werd vertegenwoordigd, maar wel voor die van het Huis, waar het aantal zetels per staat evenredig was aan het percentage van de totale bevolking. Aangezien de bevolkingspercentages in het Zuiden en het Westen, waar de Republikeinen in het nabije verleden goede verkiezingsuitslagen hadden behaald, waren toegenomen, waren velen ervan overtuigd dat de herverdeling de Democraten ten minste 25 zetels in het Huis zou kosten. Het feit dat het netto-verlies van de partij slechts acht zetels bedroeg, wees erop dat de populariteit van Clinton het effect van de herverdeling grotendeels had geneutraliseerd.

Een van de opmerkelijkste resultaten van de Senaatsverkiezingen was de verkiezing van twee vrouwen, Dianne Feinstein en Barbara

Boxer, voor de zetels van Californië. Feinstein, een oud-burgemeester van San Francisco, versloeg de zittende Republikeinse senator John Seymour, die in 1990 door gouverneur Pete Wilson was aangesteld om gedurende het restant van diens ambtstermijn het gouverneurschap over te nemen. Boxer, die bekend stond om haar progressieve ideeën, versloeg de rechtse Republikein Bruce Herschensohn in een verkiezingsstrijd die opviel door persoonlijk getinte verwijten. Carol Mosely Braun behaalde de overwinning in Illinois en werd het eerste vrouwelijke zwarte lid van de Senaat, waarin tot dusver ook slechts eenmaal een zwarte man had gezeteld. In Georgia verwierf geen van de kandidaten meer dan 50 procent van de stemmen. De staatswet schreef in dit geval een beslissende ronde voor, die plaatsvond op 24 november en uitliep op een nederlaag voor de zittende Democraat Wyclef Fowler Jr, die werd verslagen door de Republikein Paul Coverdell.

Eén senaatsverkiezing maakte niet officieel deel uit van de verkiezingen op 3 november. Dit betrof een tussentijdse verkiezing in Noord-Dakota op 4 december ter vervanging van de in september overleden Democratische senator Quentin N. Burdick, wiens officiële ambtstermijn liep tot 1994. De verkiezing werd gewonnen door Kent Conrad, een Democraat die zich in 1992 niet herkiesbaar had gesteld voor zijn Senaatszetel van Noord-Dakota, overeenkomstig zijn belofte niet meer dan één ambtstermijn te dienen tenzij het federaal begrotingstekort aanzienlijk zou zijn teruggebracht. Conrad beweerde dat zijn belofte alleen van toepassing was geweest op de Senaatszetel waarvoor hij oorspronkelijk was gekozen en dat het hem derhalve vrij stond mee te dingen naar de andere Senaatszetel van zijn staat die was opgevacant door het overlijden van Burdick.

Gouverneursverkiezingen

Op 3 november vonden ook 12 gouver-

neursverkiezingen plaats, waarvan de Democraten er acht wonnen en de Republikeinen vier. In vier staten werden de zittende Democratische gouverneurs herkozen en in Delaware, Missouri en Noord-Carolina veroverde de partij het gouverneurschap op de Republikeinen. De Republikeinen veroverden alleen in Noord-Dakota een gouverneurschap.

Volksstemmingen

In 42 van de 50 Amerikaanse staten werden de kiezers ook in de gelegenheid gesteld zich uit te spreken over een aantal voorstellen op uiteenlopend gebied. Het voorstel dat in de meeste staten ter stemming werd gebracht beoogde de ambtstermijn van Congresleden te binden aan een maximum van zes tot twaalf jaar. In 15 staten werd een dergelijk voorstel goedgekeurd. Alvorens de beperkingen konden worden ingevoerd, moest het Hooggerechtshof echter bepalen of zij in overeenstemming waren met de grondwet. Voorafgaand aan de verkiezingen had alleen Colorado zich uitgesproken voor beperking van de ambtstermijn (die pas in 2002 van kracht zou worden), hoewel Californië en Oklahoma in 1990 reeds beperkingen hadden gesteld aan de ambtstermijnen van staatsfunctionarissen.

Andere voorstellen van de in totaal 232 die aan de stemformulieren van de verschillende staten waren toegevoegd, betroffen onder meer maatregelen ter beteugeling van de belastingen in Arizona, Colorado en Californië. Een maatregel tegen homoseksualiteit werd goedgekeurd in Colorado, maar verworpen in Oregon. Californië verwierp voorstellen om de gouverneur grotere controle te geven over de begroting en om euthanasie voor ongeneeslijk zieken met de hulp van een arts toe te staan. In Iowa werd een amendement verworpen dat als doel had gelijke rechten van vrouwen ten opzichte van mannen wettelijk vast te leggen. In Massachusetts kregen milieumaatregelen onvoldoende steun om het gebruik van kringloopmateriaal voor verpakkingen verplicht te stellen; een accijnsheffing op gevaarlijke stoffen die in de staat werden vervaardigd kwam er evenmin door. Arizona stemde, in navolging van 49 andere staten, voor de invoering van een vrije dag ter nagedachtenis van dominee Martin Luther King; verder besloot men het voltrekken van de doodstraf voortaan middels een dodelijke injectie in plaats van de gaskamer te laten plaatsvinden.

Overgangsteam. Ontmoeting met Bush

Op 3 november hield Clinton om ongeveer 23 uur plaatselijke tijd in Little Rock (Arkansas) een overwinningssrede waarin hij president Bush grootmoedig

Carol Mosely Braun werd op 3 november 1992 als eerste zwarte vrouw in de Senaat gekozen

President George Bush en zijn vrouw Barbara verlaten op 3 november 1992 aanhangers, met wie ze in Houston de resultaten van de verkiezingen hebben afgewacht.

nrees voor zijn diensten aan het land en zijn leiderschap tijdens de Golfoorlog. Clinton karakteriseerde zijn overwinning als een keuze van het Amerikaanse volk voor een „nieuw begin” en verklaarde: „Ik vraag u opnieuw Amerikanen te zijn, niet alleen geïnteresseerd te zijn in nemen, maar ook in geven, niet alleen te zoeken naar schuldigen, maar zelf verantwoordelijkheid te aanvaarden.”

Bush was de negende zittende president die een verkiezingsnederlaag leed. Zijn 38 procent van de stemmen was het laagste percentage dat een zittende president sinds 1912 had behaald. De president erkende op waardige wijze zijn nederlaag en huldigde „de grootsheid van het democratische systeem”. De volgende dag, bij zijn terugkeer op het Witte Huis, beloofde hij „dit karwei in stijl af te maken” en herhaalde hij zijn intentie om „volledig samen te werken met de nieuwe regering”.

Op 6 november benoemde Clinton twee trouwe leden van de Democratische Partij, Warren Christopher en Vernon Jordan, als leiders van zijn overgangsteam dat hem zou assisteren in de periode tot zijn inhuldiging op 20 januari.

De 67-jarige Christopher, een oud-onderminister van buitenlandse zaken in de regering-Carter, werd belast met de verantwoordelijkheid voor dagelijkse zaken en de 56-jarige Jordan, een jurist en deskundige op het gebied van de burgerrechten, kreeg een rol met de titel „voorzitter van het bestuur”. Hoewel Clintons campagneleider Mickey Kantor deel uitmaakte van het overgangsteam, werd hij gepasseerd als leider nadat de pers zich negatief over hem had uitgelaten en binnen het Clinton-kamp bedenkingen waren gerezen tegen zijn stijl en zijn rol als vooraanstaand lobbyist.

Clinton maakte op 12 november 48 andere benoemingen in zijn overgangsteam bekend, waaronder die van Robert Reich van de Harvard-universiteit als coördinator van zijn economische team. Op 13 november onthulde Clinton een nieuwe ethische gedragscode die het leden van zijn overgangsteam verbood in de eerste maanden van de nieuwe regering te lobbyen. De gedragscode was de eerste van de ethische regels waarmee, volgens de belofte van Clinton, zijn regering zich zou onderscheiden van die van zijn voorgangers.

Overeenkomstig zijn belofte zich te zullen concentreren op het herstel van de kwakkellende Amerikaanse economie, maakte Clinton het plan bekend om nog vóór zijn inhuldiging vooraanstaande zakenmensen en economen

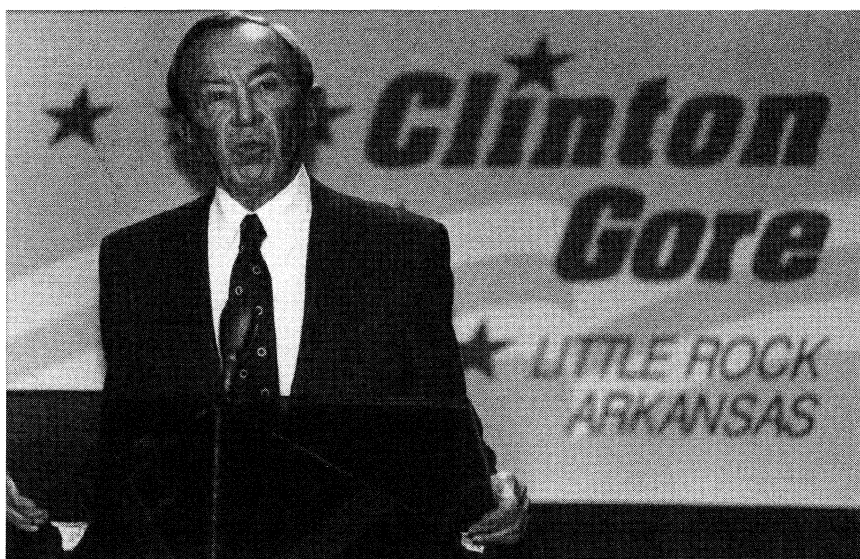
uit te nodigen voor een topontmoeting in Little Rock. Hij maakte ook bekend dat zijn regering een Economische Veiligheidsraad zou instellen, die ongeveer evenveel invloed zou krijgen als de Nationale Veiligheidsraad en als doel had de besluitvorming op economisch gebied te verbeteren en prioriteit te geven.

Op 18 november vond op het Witte Huis een twee uur durende bespreking tussen Clinton en Bush plaats, die Bush achteraf „hartelijk en informatief” noemde. De volgende dag ontmoette de aanstaande president leiders van de Congresfracties van beide partijen en sprak hij opnieuw de hoop uit nauw met het Congres te kunnen samenwerken.

VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN. VOORVERKIEZINGEN

Bij voorverkiezingen op 22 september 1992 was Steven Solarz, een lid van het Huis van Afgevaardigden uit New York en een voormalig lid van de commissie voor buitenlandse zaken van het Huis, er niet in geslaagd genomineerd te worden voor zijn partij. Solarz was diep verwickeld in het „Rubbergate”-schandaal rond het Huis (zie pag. 408/1 e.v.-'92 en onder). De nederlagen van Solarz en Chester G. Atkins, een Democratische afgevaardigde uit Massachusetts, brachten het totaal aantal zittende leden van het Huis dat in de voorverkiezingen was verslagen op 19, het hoogste aantal sinds 1945.

De campagne van Geraldine Ferraro, in 1984 de Democratische vice-presidentskandidaat,

Warren Christopher, de leider van Clintons overgangsteam, gaf op 6 november 1992 een persconferentie in Little Rock.

Gedetailleerdeverkiezingsuitslagen

	Clinton		Bush		Perot			Huis van Afgevaardigden			
	Stemmen percen- tage	Kies- man- men	Stemmen percen- tage	Kies- man- men	Stemmen percen- tage	Kies- man- men	Senator	Dem.	Rep.	Onafh.	Gouverneur
Alabama	41	0	48	9	11	0	Richard Shelby(D)+	4	3	0	
Alaska	32	0	41	3	28	0	Frank H. Murkowski (R)+	0	1	0	
Arizona	37	0	39	8	24	0	John McCain (R)+	3	3	0	
Arkansas	53	6	36	0	11	0	Dale L. Bumpers (D)+	2	2	0	
Californië	47	54	32	0	21	0	Dianne Feinstein (D)* en Barbara Boxer (D)	31	21	0	
Colorado	40	8	36	0	23	0	Ben N. Campbell (D)	2	4	0	
Connecticut	43	8	36	0	22	0	Christopher J. Dodd (D)+	3	3	0	
Delaware	44	3	36	0	21	0		0	1	0	Tom Carper (D)*
Florida	39	0	41	25	20	0	Bob Graham (D)+	10	13	0	
Georgia	44	13	43	0	13	0	Paul D. Coverdell (R)*++	7	4	0	
Hawaii	49	4	37	0	14	0	Daniel K. Inouye (D)+	2	0	0	
Idaho	29	0	43	4	28	0	Dirk Kempthorne (R)	1	1	0	
Illinois	48	22	35	0	17	0	Carol Moseley Braun (D)	12	8	0	
Indiana	37	0	43	12	20	0	Dan Coats (R)+	7	3	0	Evan Bayh (D)+
Iowa	44	7	38	0	19	0	Charles E. Grassley (R)+	1	4	0	
Kansas	34	0	39	6	27	0	Bob Dole (R)+	2	2	0	
Kentucky	45	8	42	0	14	0	Wendell H. Ford (D)+	4	2	0	
Louisiana	46	9	42	0	12	0	John B. Breaux (D)+	4	3	0	
Maine	39	4	31	0	30	0		1	1	0	
Maryland	50	10	36	0	14	0	Barbara Mikulski (D)+	4	4	0	
Massachusetts	48	12	29	0	23	0		8	2	0	
Michigan	44	18	37	0	20	0		10	6	0	
Minnesota	44	10	32	0	24	0		6	2	0	
Mississippi	41	0	50	7	9	0		5	0	0	
Missouri	44	11	34	0	22	0	Christopher (Kit) Bond (R)+	6	3	0	Mel Carnahan (D)*
Montana	38	3	36	0	26	0		1	0	0	Marc Racicot (R)
Nebraska	30	0	47	5	24	0		1	2	0	
Nevada	38	4	35	0	27	0	Harry M. Reid (D)+	1	1	0	
New Hampshire	39	4	38	0	23	0	Judd Gregg (R)	1	1	0	Steve Merrill (R)
New Jersey	43	15	41	0	16	0		7	6	0	
New Mexico	46	5	38	0	16	0		2	1	0	
New York	50	33	35	0	16	0	Alfonse D'Amato (R)+	18	13	0	
North Carolina	43	0	44	14	14	0	Lauch Faircloth (R)*	8	4	0	Jim Hunt (D)*
North Dakota	32	0	45	3	23	0	Byron Doreau (D) en Kent Conrad* (D)	1	0	0	Edward Schafer (R)*
Ohio	40	21	39	0	21	0	John Glenn (D)+	10	9	0	
Oklahoma	34	0	43	8	23	0	Don Nickles (R)+	4	2	0	
Oregon	43	7	32	0	25	0	Bob Packwood (R)+	4	1	0	
Pennsylvania	45	23	36	0	18	0	Arlen Specter (R)+	11	10	0	
Rhode Island	48	4	29	0	23	0		1	1	0	Brnce Sundlund (D)+
South Carolina	40	0	48	8	12	0	Ernest F. Hollings (D)+	3	3	0	
South Dakota	37	0	41	3	22	0	Thomas (Tom) Daschle (D)+	1	0	0	
Tennessee	47	11	43	0	10	0		6	3	0	
Texas	37	0	40	32	22	0		21	9	0	
Utah	26	0	46	5	29	0	Robert Bennett (R)	2	1	0	Mike Leavitt (R)
Vermont	46	3	31	0	23	0	Patrick Leahy (D)+	0	0	1	Howard Dean (D)+
Virginia	41	0	45	13	14	0		7	4	0	
Washington	44	11	31	0	24	0	Patty Murray (D)	8	1	0	Mike Lowry (D)
West Virginia	49	5	35	0	16	0		3	0	0	Gaston Caperton (D)+
Wisconsin	41	11	37	0	22	0	Russell Feingold (D)*	4	5	0	
Wyoming	34	0	40	3	26	0		0	1	0	
**District of Columbia	86	3	9	0	4	0	niet van toepassing	1	0	0	niet van toepassing
Totaal	43	370	38	168	19	0	Dem.: 21; Rep.: 15	259	175	1	Dem.: 8; Rep.: 4

Tussen haakjes. (Democratisch of Republikeins)

* Zetel overgegaan naar andere partij.

+ Herkozen.

++ Gekozen na beslissende verkiezingsronde op 24 november.

Gekozen bij tussentijdse verkiezing op 4 december.

** District of Columbia koos niet-stemgerechtigde vertegenwoordiger in Huis van Afgevaardigden (niet inbegrepen in totaal); geen vertegenwoordiger in Senaat en geen gouverneur.

leed opnieuw schade door de vermeende connecties van haar echtgenoot met de mafia. Zij slaagde er niet in de nominatie voor een senaatszetel voor de staat New York te verkrijgen.

Eveneens op 22 september zette oud-burgemeester van Washington DC Marion Barry een eerste stap naar de hervatting van zijn politieke carrière. Hij bemachtigde binnen de Democratische Partij de nomi-

natie voor een zetel in de gemeenteraad die vrijwel zeker naar de Democraten zou gaan. Barry was in 1990 gedwongen tot aftreden en had een gevangenisstraf van zes maanden uitgezeten nadat hij met een videocamera was gefilmd terwijl hij crackcocaïne rookte. Hoewel Barry ook tijdens zijn gevangenschap het doelwit was geweest van negatieve publiciteit, zei hij dat hij tijdens zijn gevangenschap een religieuze wedergeboorte had doorgemaakt.

Presidentieel veto tegen wetsontwerp inzake kiezersregistratie

Op 2 juli 1992 sprak president Bush zijn veto uit over het zogenoemde „auto-kiezer“-wetsontwerp, dat beoogde het proces van kiezersregistratie op nationale basis te hervormen. Het wetsontwerp dankte zijn bijnaam aan één van zijn maatregelen, die personen in

staat zou hebben gesteld zich als kiezer te registreren bij de aanvraag van het rijbewijs, een procedure die al in werking was in 28 staten en Washington DC. Het wetsontwerp zou ook kiezersregistratie per post en bij kantoren van de sociale dienst hebben mogelijk gemaakt.

Bush ve oordeelde het wetsontwerp als een „openuitnodiging tot fraude en corruptie“ en rechtvaardigde zijn veto met het argument dat hij hiermee de eigen zeggenschap van afzonderlijke staten handhaafde. In het bericht waarin hij zijn veto aankondigde, verklaarde hij dat de wet „onnodige, belastende, kostbare en grondwettelijk dubieuze federale regelgeving aan de staten“ zou hebben opgelegd, „op een gebied waar de staten traditioneel eigen zeggenschap hebben“. De president zei ook dat hij zijn steun zou geven aan „wetgeving die de staten zou helpen bij het uitvoeren van geschikte hervormingen ter vereenvoudiging van de kiezersregistratie voor de Amerikaanse burger“.

Het veto werd desondanks door velen verworpen als politiek partijdig, omdat iedere toename van het aantal geregistreerde kiezers waarschijnlijk in het voordeel zou zijn van de Democratische Partij. Volgens cijfers van de Federale Commissie voor Verkiezingen en het Bureau voor Volkstellingen was 35 procent van het Amerikaanse electoraat, gelijk aan ongeveer 65 miljoen potentiële kiezers, niet geregistreerd en bestond deze bevolkingsgroep voor een groot deel uit armen en leden van minderheidsgroepen, de traditionele kiezers van de Democratische Partij.

Bij de stemming in het Congres liep de lijn tussen voor- en tegenstanders bijna precies tussen de partijen. In de Senaat was het wetsontwerp op 20 mei met 61 tegen 38 stemmen goedgekeurd en in het Huis van Afgevaardigden op 17 juni met 268 tegen 153 stemmen. Het veto van Bush was het 31ste van zijn presidentschap en bleef net als alle voorgaande gehandhaafd.

HUIS VAN AFGEVAARDIGDEN BESLUIT TOT ONDERZOEK NAAR „OCTOBER SURPRISE“-GERUCHTEN

Het Huis van Afgevaardigden nam op 5 februari een resolutie aan waarin opdracht werd gegeven tot een onderzoek naar de „October Surprise“-geruchten. Kern van deze hardnekkige geruchten vormde de bewering dat het campagne-team van Ronald Reagan en George Bush tijdens de presidentsverkiezingen van 1980 had samengespannen met afgevaardigden van de regering van Iran om de vrijlating van de 52 gijzelaars die in de Amerikaanse ambassade in Teheran werden vastgehouden, te vertragen en hierdoor verkiezingsvoordeel te behalen. Het team van Reagan zou hebben

beloofd dat Reagan, wanneer hij tot president zou worden gekozen, als tegenprestatie wapens zou leveren aan Iran (zie pag. 25/1 e.v.-'92).

De resolutie, die met 217 tegen 192 stemmen werd aangenomen, maakte de weg vrij voor de vorming van een parlementaire commissie die de kwestie moest onderzoeken en haar voorlopige conclusies op 1 juli moest rapporteren aan het Huis van Afgevaardigden.

In oktober 1991 had de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen met een krappe meerderheid van stemmen haar goedkeuring gegeven aan een parlementair onderzoek naar de kwestie, maar Republikeinse verdragings tactieken hadden verhinderd dat de voor het onderzoek benodigde financiële middelen werden vrijgemaakt. In het Huis werd een beslissing uitgesteld terwijl Democraten en Republikeinen zonder succes onderhandelden om tot overeenstemming te komen over de reikwijdte en de procedures van het onderzoek. Toen in februari 1992 uiteindelijk over de kwestie in een resolutie werd gestemd, weerspiegelde de uitslag de bittere verdeeldheid tussen beide partijen in het debat. Geen van de Republikeinen stemde voor de maatregel en 34 Democraten stemden erteen.

De voorlopige bevindingen van de commissie van Congresleden die was ingesteld om de „October Surprise“-beschuldiging te onderzoeken, werden op 1 juli gepubliceerd door het hoofd van de commissie, Lee H. Hamilton, een Democratische afgevaardigde van Indiana. Na meer dan 50 getuigen te hebben gehoord en geluidsbanden en documenten van de veiligheidsdiensten te hebben onderzocht, verklaarde Hamilton dat „allegeloofwaardige bewijzen“ erop wezen dat de vice-presidentskandidaat George Bush van 18-22 oktober 1980 in de Verenigde Staten was geweest, en niet, zoals was beweerd, naar Parijs was gevlogen om te onderhandelen met afgevaardigden van de revolutionaire regering van Iran. Ondanks deze bevinding verklaarde Hamilton dat de commissie haar algemene onderzoek naar de vraag of het campagne-team van Reagan en Bush met Iran had samengezworen om de vrijlating van de gijzelaars uit te stellen, zou voortzetten.

Onthulling namen van bij „Rubbergate“-schandaal betrokken leden van Huis van Afgevaardigden

Op 17 april ging de tuchtcommissie van het Huis van Afgevaardigden over tot „volledige opening van zaken“ met betrekking tot het schandaal rond de

bank van het Huis waaraan de bijnaam „Rubbergate“ was gegeven (zie pag. 408/1 e.v.-'92).

De onthulling volgde 211 dagen nadat de algemene rekenkamer het eerste rapport had gepubliceerd over de talrijke overschrijdingen van banktegoeden door leden van het Huis. De commissie maakte een lijst met 303 namen bekend van afgevaardigden en oud-afgevaardigden die ten minste één ongedekte cheque hadden uitgeschreven in de periode van 39 maanden die voorafging aan 3 oktober 1991. Op 1 april waren reeds de namen bekendgemaakt van de 22 afgevaardigden die het ernstigst misbruik hadden gemaakt van de bank. Gedurende 20 procent van de tijd waarin zij een rekening bij de bank hadden, hadden zij een tekort gehad dat hun salaris van de volgende maand overschreed.

De tweelijsten bevatten denamen van 205 Democraten. 119 Republikeinen en één onafhankelijk politicus. In totaal 269 van hen waren zittende leden van het Huis en 56 waren oud-leden. Onder de betrokkenen bevonden zich onder andere Tom Foley, op dat moment voorzitter van het Huis, diens voorganger Jim Wright, de Democratische fractieleider Dick Gephardt, vier zittende leden van het kabinet-Bush, namelijk Edward Madigan, Richard Cheney, Lynn Martin en Jack Kemp, en vijf voormalige kabinetsleden die op dat moment lid waren van de Senaat.

De publikatie van de twee lijsten wekte hevige publieke verontwaardiging en leek de wijdverbreide ontevredenheid onder het publiek over zittende politici, die reeds was gebleken toen het bankschandaal voor het eerst in de openbaarheid was gebracht, te vergroten. Deze ontevredenheid was keer op keer gebleken uit opiniepeilingen en uit de groeiende steun voor een beperking van de ambtstermijn van gekozen politici. Het team voor de herverkiezingscampagne van president Bush had op deze ontevredenheid ingespeeld met de beschuldiging dat de Democratische meerderheid in het Congres de initiatieven van de Republikeinse regering voor het binnenlandse beleid had gesaboteerd.

De bekendmaking van de namen ging gepaard met talrijke klachten. Veel commentatoren uitten de kritiek dat de lijsten slechts de namen en rekeningnummers van de ongedekte cheques bevatten en niet de afzonderlijke bedragen waarmee de tegoeden waren overschreden. Daarnaast klaagden velen van degenen die op de lijsten voorkwamen, dat de overschrijding van hun tegoeden het gevolg was van de inefficiënte werkwijze en de trage bijschrijvingsprocedures van de bank.

Aanklacht tegen Congreslid

Joseph M. McDade, een Republikeins Congreslid dat 30 jaar lang Pennsylvania had vertegenwoordigd, werd op 5 mei aangeklaagd wegens het aannemen

van smeergeld, samenzwering en het verstrekken van onjuiste verklaringen omtrent zijn inkomen. De aanklacht werd ingediend naar aanleiding van een beschuldiging van het federale openbare ministerie dat hij \$ 100.000 aan steekpenningen had aangenomen van wapenfabrikanten en de wapenlobby.

McDade, het hoogstgeplaatste Republikeinse lid van de commissie voor financiering van departementen en overheidsprogramma's van het Huis van Afgevaardigden, ontkende de misdrijven, waarop een maximale gevangenisstraf van 34 jaar stond. Hij gaf echter toe dat hij een aantal bedragen had aangenomen die niet door de beugel konden, maar zei dat hij deze had geretourneerd. Hij beweerde dat hij het slachtoffer was van een door politieke motieven ingegeven onderzoek en dat hij nog steeds van plan was om zich in november 1992 voor de 16de keer verkiesbaar te stellen.

Aanklacht tegen voormalig manager postkantoor van Huis van Afgevaardigden

Op 6 mei 1992 werden drie leden van het Huis van Afgevaardigden, onder wie de Democratische voorzitter van de commissie voor financiën Dan Rostenkowski, en verschillende medewerkers van het Huis gedagvaard in verband met een gerechtelijk onderzoek naar misdrijven waarbij het postkantoor van het Huis betrokken zou zijn. Eerder waren reeds vijf oud-werknemers van het postkantoor aangeklaagd wegens drugshandel en verduistering.

Op 10 september bepaalde een federale grand jury dat werknemers van het postkantoor van het Huis van Afgevaardigden hadden samengezworen om de regering op te lichten en staatsfondsen hadden gebruikt om Congresleden te bevoordelen. In de drie punten tellende aanklacht werd alleen de naam genoemd van Joanna G. O'Rourke, de voormalige manager van het postkantoor van het Huis.

O'Rourke verscheen op 17 september voor de rechtbank en bekende schuld aan verduistering en misbruik van staatsfondsen, misdrijven waarop een maximale gevangenisstraf van één jaar stond. De federale aanklagers waren met de verdachte overeengekomen de derde, zwaardere aanklacht in te trekken in ruil voor haar medewerking.

O'Rourke was de tweede leidinggevende functionaris van het postkantoor die met het onderzoek meewerkte. James C. Smith, haar directe ondergeschikte, was van vervolging gevrijwaard.

(Vor.ber.pag. 848/2 e.v.-1992)

ALGERIJE

NIEUWE HCE-VOORZITTER EN NIEUWE PREMIER BENOEMD. TOENEMEND GEWELD. MAATREGELEN REGERING

Op 2 juli 1992 werd Ali Kafi voorzitter van het Hoge Staatscomité (HCE). Hij volgde Mohammed Boudiaf op, die drie dagen eerder vermoord was (zie ook pag. 558/3 e.v.-'92).

De 64-jarige Kafi had tijdens de onafhankelijkheidsoorlog met Frankrijk als kolonel gediend. Later was hij voorzitter geworden van de invloedrijke Nationale Organisatie van de Mujahidine (oorlogsveteranen) en vanaf 1979 was hij lid van het centrale comité van het Nationaal Bevrijdingsfront (FLN), op dat moment de enige legale partij in het land.

Op 8 juli trad Sid Ahmed Ghazali af als premier. Hij werd opgevolgd door Belaid Abdesselam.

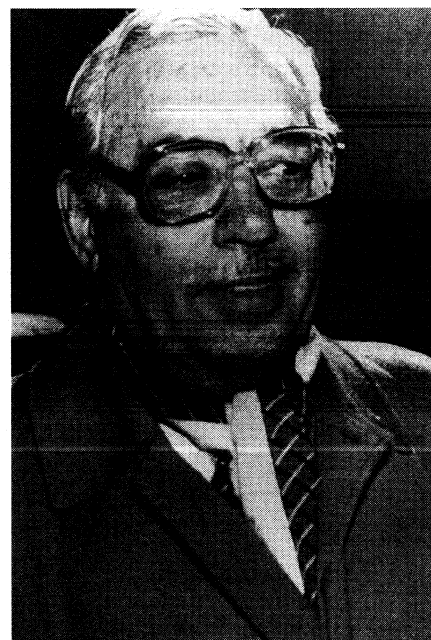
Toen Ghazali op 8 juli zijn aftreden aankondigde, maakte hij gewag van „krachten die achter de schermen werkzaam zijn... en die opereren vanuit posities die ze hebben ingenomen binnen het bestuur, de economische sector, het bedrijfsleven, de massamedia en de politiek". Op 21 juli werd bekendgemaakt dat Ghazali tot ambassadeur in Parijs benoemd was (zie ook hieronder).

Er werd druk gespeculeerd over het toekomstige beleid van Abdesselam ten aanzien van de afbetaling van de buitenlandse schuld van Algerije en ten aanzien van het aandeel van buitenlandse bedrijven in de olie- en gaswinning in het land. Abdesselam was in het verleden directeur van de staatsoliemaatschappij Sonatrach geweest en in 1971 werd hij benoemd tot de voor de nationalisatie van de olie-industrie verantwoordelijke minister. In 1991 was hij afgetreden als lid van het centrale comité van het FLN om als onafhankelijk kandidaat deel te nemen aan de geannuleerde algemene verkiezingen van december 1991. Commentatoren merkten op dat een aantal nieuwe kabinetsleden net als Abdesselam politieke ervaring had opgedaan onder het regime van president Houari Boumedienne (1965-1978).

Op 27 juli verklaarde Abdesselam tegenover de pers dat de uitbanning van corruptie een hoge prioriteit bleef houden en dat „de jeugd de prijs betaalde voor de maatregelen die tot op heden genomen zijn... laat niemand denken dat ik het achtergestelde volksdeel nog meer zal laten betalen".

Nieuw kabinet

In het op 19 juli bekendgemaakte nieuwe kabinet keerden slechts negen van de 26 ministers van het oude kabinet op hun post terug. Op de belangrijkste ministersposten vonden geen nieuwe benoemingen plaats: generaal-majoor Khaled Nezzar bleef aan als minister van defensie en Lakhdar Brahimi als

Ali Kafi, voorzitter van het Hoge Staatscomité in Algerije.

minister van buitenlandse zaken. Generaal-majoor Larbi Belkheir werd als minister van binnenlandse zaken vervangen door een burger, namelijk Mohammed Hardi. Er waren stemmen opgegaan die het aftreden van Belkheir eisten, nadat de Algerijnse pers erop gewezen had dat de met de veiligheid van Boudiaf belaste „speciale interventie-eenheid" onder controle van het ministerie van binnenlandse zaken stond. Said Guechi, de voormalige leider van het Islamitische Front der Verlossing (FIS), keerde niet terug als minister van beroepsopleiding en werkgelegenheid. Hij werd opgevolgd door Djelloul Baghli. Net als Ghazali nam Abdesselam zelf de verantwoordelijkheid op zich voor het ministerie van economische zaken. Abdelmadjid Mahi-Bahi volgde Hamadani Benkhelil op als minister van justitie.

De overige posten werden, aldus Le Monde van 21 juli, als volgt verdeeld:

Minister-adviseur voor de premier - Messaoud Aït Chaalal*; onderwijs - Ahmed Djebbar*; industrie en mijnbouw - Abdennour Keramane; oud-strijders - Brahim Chibout; landbouw - Mohammed Elias Mesli; religieuze zaken - Sassi Lamouri; huisvesting - Farouk Tebbal; gezondheid en bevolking - Mohammed Seghir Babès*; arbeid en sociale zaken - Mâamar Benguerba*; toerisme en handwerk - Abdelouahab Bakelli*; cultuur en communicatie - Hamraoui Habib Chawki*; jeugd en sport - Abdelkader Khamri*; PTT - Tahar Allan*; transport - Mokhtar Meherzi*; energie - Hacem Mefti*; uitrusting - Mokdad Sifi*; schatkist - Ahmed Benbitour.

Gedelegeerde ministers: handel - Tahar Ham-di*; begroting - Ali Brahiti*; bij de minister van binnenlandse zaken voor openbare veiligheid, directeur-generaal van de nationale veiligheid - Mohammed Tolba*
Secretaris-generaal van de regering - Kamel Leulmi.

* nieuwe leden

Onderzoek naar moord op Boudiaf

Op 25 juli publiceerde de commissie die onderzoek deed naar de moord op Boudiaf haar voorlopige bevindingen. Zij onderschreef de eerder uitgegeven verklaring van de autoriteiten dat de moord gepleegd was door Lembarek Boumaraaf (zie pag. 559/2-'92). De commissie bevestigde dat hij al lang bekend stond als een islamitische sympathisant, maar achtte de suggestie dat hij alleen had gehandeld, onwaarschijnlijk. In het rapport werd gesteld dat „alle diensten die betrokken waren geweest bij de voorbereiding en de tijdsplanning van het bezoek (het bezoek van Boudiaf aan Annaba) en bij het waarborgen van de veiligheid van de president op alle niveaus blijk hadden gegeven van een falend beleid, plichtsverzuim, zelfgenoegzaamheid en onverschilligheid". Tien leden van de met de bewaking van de president belaste „speciale interventie-eenheid" waren gearresteerd.

Madani en Belhadj veroordeeld

Op 12 juli werd het proces tegen de twee radicale FIS-leiders Abassi Madani en

Ali Belhadj, dat op 27 juni was verdaagd (zie pag. 559/3-'92), hervat, hoewel de aangeklaagden bleven weigeren het gezag van de militaire rechtbank in Blida te erkennen. Het proces eindigde op 15 juli met de veroordeling van de twee leiders tot 12 jaar gevangenisstraf.

De straffen vielen lager uit dan algemeen verwacht. De militaire aanklager had op 14 juli levenslang geëist, terwijl in juni nog de doodstraf tegen beiden was geëist. Van 17-19 juli vielen in Algiers bij botsingen tussen veiligheidstroepen en FIS-aanhangers die tegen het vonnis protesteerden, ten minste zes doden.

Er stonden nog vijf andere FIS-functionarissen terecht, van wie er één veroordeeld werd tot zes jaar gevangenisstraf en de anderen elk tot vier jaar. Hun advocaten lieten weten in beroep te zullen gaan bij het Opperste Gerechtshof. Op 14 juli lichtte Ghazali het Hof in over de gebeurtenissen in juni 1991. In die maand was het leger in de straten van Algiers verschenen om FIS-aanhangers te bestrijden (zie pag. 615/1 e.v.-'91).

Gewapende groeperingen

Op 1 en 2 augustus arresteerden veiligheidstroepen in het in de buurt van de Sahara gelegen district al-Oued naar schatting 30 vermeende leden van de Gewapende Islamitische Beweging. Er zouden ook explosieven bij hen zijn aangetroffen. Op 19 augustus zou een „gewapende bende" slaags zijn geraakt met veiligheidstroepen in Baba Hacene in de provincie Tipasa. Tien bendeleden werden gedood. Op 22 augustus ondernamen vijf gewapende mannen verwoest een aanval op een wapendepot van de gendarmerie in Mendes.

Bom ontploft op luchthaven

Op 26 augustus vielen bij een bomexplosie op het vliegveld Houari Boumedienne van Algiers ten minste negen doden en 128 gewonden. Geen enkele organisatie eiste de verantwoordelijkheid voor deze actie op. Het was de eerste bomaanslag in de recente golf van ongeregeldeheden. Intussen bleven kleine gewapende groeperingen sporadisch aanslagen plegen op leden van de veiligheidstroepen.

Op 5 augustus was een moordaanslag gepleegd op Mohammed Tolba, de gedelegeerd minister voor openbare veiligheid. In een clandestien pamflet eiste het (officieel ontbonden) FIS de verantwoordelijkheid voor deze aanslag op. Het was de eerste keer dat het FIS de verantwoordelijkheid opeiste voor een gewelddadig incident.

Op 28 augustus werd in het FIS-pamflet *Mih-rab al-Jumaa* ontkend dat het FIS verantwoordelijk was voor de bomaanslag op het vlieg-

veld. In het vlugschrift heette het dat „deislamitische strijders nooit opdracht zullen geven voor een aanslag zonder eerst nauwkeurig en met respect voor de regels van de islam hun doel te hebben bepaald".

Publikatieverbod kranten

Krachten een op 15 augustus door het HCE uitgevaardigd decreet kregen de autoriteiten extra volmachten om de activiteiten van ondernemingen die „de openbare orde, de openbare veiligheid, het normaal functioneren van de instellingen of de hogere belangen van het land in gevaar brengen", op te schorten of te verbieden.

De maatregel werd bekritiseerd door oppositiepartijen, waaronder de Vergadering voor Cultuur en Democratie (RCD). Haar leider Said Saadi verklaarde dat het decreet een poging was om „het regime dat het land geruïneerd heeft opnieuw aan de macht te brengen".

Op 8 augustus kregen drie onafhankelijke kranten bevel hun publicatie voorlopig te staken. De kranten *Le Matin*, *La Nation* en *Al-Jazair al-Yawm* zouden onjuiste informatie hebben verspreid die het nationaal belang zou kunnen schaden.

Toenemend geweld

In september hielden de aanvallen op veiligheidspersoneel en burgers aan. Volgens een rapport van de gendarmerie dat op 15 september verscheen, was er sprake van een harde kern van 19 a 24 terroristen, die werd gesteund door 200 radicale moslims. In een televisieuitzending zei de voorzitter van het HCE, Ali Kafi, op 20 september dat de regering vastbesloten was om de „gevaarlijke ziekte" die terrorisme heet, uit te roeien.

Het dodencijfer van de bomaanslag op het vliegveld van Algiers op 26 augustus (zie hierboven) was op 1 september opgelopen tot tien.

Een belangrijk lid van het FIS, Rabah Kebir, zei in een interview met de Franse krant *Le Monde* van 18 september dat het FIS een dialoog met de regering wilde. Kebir zou in augustus uit huisarrest zijn ontsnapt en zou naar verluidt een islamitische regering in ballingschap pogen te vormen. Hij ontkende dat het FIS verantwoordelijk was geweest voor de bomaanslag op het vliegveld van Algiers, of voor de moord in juni op de voormalige voorzitter van het HCE, Mohamed Boudiaf (zie pag. 558/3 e.v.-'92).

Op 4 september werd een zegsman van de regering aangehaald die gezegd zou hebben dat twee leden van de presidentiële garde officieel beschuldigd waren van de moord op Boudiaf. Naast deze twee, commandant Abdelwahab Madjber en kapitein Sadek Sayah, werden 21 anderen verdacht van betrokkenheid bij de

Belaid Abdesselam, premier van Algerije.

moord, onder wie de vermeende moordenaar, Lembarek Boumaraaf.

Regering wil nationale verzoening

Op 3 september zei de minister van binnenlandse zaken, Mohammed Hardi, in een interview met het dagblad *H. Watan* dat de meeste gevangenen spoedig zouden worden vrijgelaten. Bovendien zou het verkiezingsproces, dat in januari was onderbroken, weer worden hervat wanneer degenen die een islamitische staat eisten, zouden afzien van terrorisme.

Op 27 september werd de Nationale Groep voor Toezicht op de Mensenrechten geciteerd die gezegd zou hebben dat 1.200 gevangenen waren vrijgelaten, wat in overeenstemming was met een besluit van het HCE op 8 augustus, maar dat er nog 4.000 mensen in hechtenis zaten. Op 21 september begon het HCE de beloofde besprekingen met de politieke partijen. Het eerste gesprek vond plaats met afgevaardigden van het Nationale Bevrijdingsfront (FLN).

Economische bezuinigingsmaatregelen

Op 20 september maakte de regering een bezuinigingsprogramma bekend, dat onder meer bestond uit een verscherping van de importcontroles en een verhoging van de belastingen. Tegelijkertijd werd de industrie middels onder meer belastingverlichtingen gestimuleerd om nieuwe produkten te ontwikkelen die import van produkten overbodig zouden maken.

Maatregelen tegen terrorisme

Op 1 oktober vaardigde de regering, in verband met het toenemende geweld door islamitische fundamentalistische groeperingen, een decreet uit tegen „gezagsondermijning en terrorisme“. In het decreet werd bepaald dat er drie geheime gerechtshoven zouden komen, werd de meerderjarigheid verlaagd van 18 naar 16 jaar en werden zware straffen ingevoerd, zoals lange gevangenisstraffen en executie, zonder recht op beroep. De regering bood aan de maatregelen niet toe te passen als verdachten zich binnen twee maanden zouden aangeven en berouw zouden tonen.

Volgens berichten van AFP werd er na het uitvaardigen van het decreet gedurende een uur „hevig geschoten“ in de buurt van het regeringspaleis in het centrum van Algiers. Antiterrorisme-eenheden, samengesteld uit militairen, gendarmes en politie, patrouilleerden naar verluidt in de grootste steden.

Gedurende de hele maand oktober waren er berichten over schietpartijen tussen de veilig-

heidstroepen en islamitische activisten. Op 19 oktober werd een commissaris van politie met zijn vrouw en zoon doodgeschoten. Op 23 oktober werd gemeld dat er in de voorafgaande 24 uur 40 mensen waren gearresteerd en in de voorafgaande twee weken ongeveer 250. In de meeste gevallen ging het om mensen van wie gezegd werd dat zij banden hadden met het verboden FIS.

Op 9 oktober adviseerde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken familieleden van Amerikaanse diplomaten Algerije te verlaten, maar andere landen volgden dit voorbeeld niet. Het doodschieten van een Duitse zakenman op 1 oktober in Algiers door de politie was volgens berichten een ongeluk.

Arrestatie van verdachten van bom-aanslag op vliegveld. Kranten verboden

Op 1 oktober was in een televisie-uitzending de uitgebreide bekentenis te horen van vier vermeende activisten van het FIS met betrekking tot de bom-aanslag op het vliegveld van Algiers op 26 augustus (zie hierboven).

Eind september werden bij presidentieel decreet zes kranten verboden. Het decreet gaf het ministerie van binnenlandse zaken de bevoegdheid om elke publikatie die beschouwd werd als strijdig met nationale belangen, voor zes maanden te verbieden. Op 7 oktober werd het verbod van vijf van de zes kranten opgeheven.

Regeringswijzigingen

Op 25 oktober werden zes lagere kabinetbenoemingen bekendgemaakt, waaronder die van drie vrouwen: Meriem Mihoub Zerdani, Saida Benhabyles en Malika Allab. Zij werden respectievelijk benoemd als minister-adviseur voor wet en bestuur, gedelegeerd minister bij het hoofd van de regering voor nationale solidariteit, en staatssecretaris van onderwijs.

Naar verluidt werd de minister van justitie, Abdelmadjid Mahi-Bahi op 14 november ontslagen door HCE-voorzitter Ali Kafi en vervangen door Mohammed Teguia, de president van het Opperste Gerechtshof.

Waarschuwing aan fundamentalisten

Ook in de maand november duurden gewelddaden voort die aan islamitische fundamentalisten werden toegeschreven. Op 29 november kondigde premier Belaid Abdesselam een „totale oorlog“ tegen extremisten af.

Volgens officiële persberichten zou de premier hebben gezegd dat normale vrijheden met ingang van 4 december mogelijk zouden worden beperkt. Voorts verklaarde hij dat hij de ont-

binding had gelast van een „spinneweb“ van organen die ervan beschuldigd werden het verboden FIS te steunen.

De maatregelen zouden van kracht worden na afloop van de twee maanden geldende amnestie voor verdachte activisten die zichzelf aangaven (zie hierboven). Het persbureau AP meldde op 29 november dat slechts 100 mensen het amnestie-aanbod hadden aanvaard, terwijl nog eens 150 mensen de voorgaande week waren gearresteerd. Zij deelden het lot van duizenden FIS-aanhangers die zonder vorm van proces werden vastgehouden. Naar verluidt zouden sinds februari meer dan 160 leden van de veiligheidstroepen zijn gedood. In het centrum van Algiers explodeerde op 31 oktober een zware bom; daardoor raakten vier personen gewond.

In de maand november verschenen opnieuw berichten over dodelijke slachtoffers onder politiefunctionarissen. De Algerijnse Liga voor Verdediging van Mensenrechten (LADDH) zou op 7 november hebben beweerd dat de veiligheidstroepen gedetineerden martelden.

In een verklaring van het ministerie van buitenlandse zaken op 16 november werd Iran beschuldigd van het voeren van een „inmengingscampagne“ door steun te verlenen aan fundamentalisten, en op 20 november riep Algerije het merendeel van zijn diplomaten uit Teheran terug.

(Vor.ber.pag. 555/2 e.v.-1992)

CENTRAALAFRIKAANSE REPUBLIEK

GROOTNATIONAAL DEBAT

Van 1-31 augustus 1992 vond een „Groot Nationaal Debat“ plaats om te discussiëren over de politieke toekomst van het land. Deze sinds februari uitgestelde (zie pag. 257/3 e.v.-'92) vergadering werd geboycot door de Adviesgroep van Democratische Krachten (CFD), een alliantie van 14 oppositiepartijen die eiste dat een nationale conferentie met soevereine volmachten bijeengeroepen zou worden. Omdat de oppositie slechts met een paar leden vertegenwoordigd was, werd het nationale debat overheersd door leden van de regeringspartij (Rassemblement démocratique centrafricain, RDC).

Op 30 augustus keurde de Nationale Assemblée een aantal maatregelen goed die enkele tijdens het grote nationale debat genomen besluiten ratificeerden. De maatregelen hadden onder meer betrekking op de registratie van politieke partijen en een aantal grondwetswij-

zingen, die onder meer verband zouden houden met de invoering van een semi-presidentieel bewind en in het uitvoerende volmachten waarmee de premier bekleed zou worden. Bovendien besloot de Nationale Assemblée president André Kolingba volmacht te geven bij presidentieel decreet te regeren totdat er een nieuw parlement op basis van een meerpartijenstelsel zou zijn gekozen.

Hoewel er geen verkiezingsdatum werd vastgesteld, liet de regering weten dat zij erop gebreid was dat de verkiezingen voor het einde van het jaar zouden plaatsvinden. De CFD liet echter weten dat verkiezingen op korte termijn onvermijdelijk met inspanningen gepaard zouden gaan en drong erop aan dat ze pas in april 1993 zouden plaatsvinden.

Het debat ging gepaard met gewelddadigheden en stakingen. Op 1 augustus werd de leider van de oppositionele Alliance pour la démocratie et le progrès (ADP), Jean Claude Conjugo, tijdens botsingen tussen demonstranten en veiligheidstroepen gedood. Zijn dood leidde op 3 en 20 augustus tot „spookstad“-taferelen, toen het openbare leven in de hoofdstad Bangui verlamd werd door stakingen. De stakers veroordeelden de „misdaden“ van het regime en eisten een soevereine nationale conferentie.

ANNULERING VAN ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 28 oktober maakte het Opperste Gerechtshof bekend dat de presidents- en parlementsverkiezingen, die op 25 oktober met deelname van meerdere partijen gehouden waren, waren geannuleerd.

Het stemmen werd al een paar uur na het openen van de stemlokalen gestaakt. De reden hiervoor was volgens Ismaila Nimaga, minister van openbare veiligheid en territoriaal bestuur, dat er sprake was van „opzettelijke sabotagedaden“.

In zijn bekendmaking gaf het Hof gedetailleerde informatie over een aantal onregelmatigheden, zoals het samenstellen en laten circuleren van illegale kiesregisters, het meervoudig geregistreerd staan van kiezers, het ontbreken van de benodigde materialen in enkele stemlokalen zowel in de hoofdstad Bangui als in het binnenland en de diefstal van stembussen en stembiljetten. Politici van de oppositie, die de regering verantwoordelijk hadden gesteld voor de slechte organisatie van de verkiezingen, juichten het besluit toe.

President André Kolingba had de verkiezingen op 7 september aangekondigd na de sluiting van het Grote Nationale Debat (zie hierboven).

Op 28 november maakte president Kolingba nieuwe data voor de parlements- en presidentsverkiezingen bekend. Die zouden respectievelijk op 14 en 25 februari 1993 worden gehouden.

(Vor.ber.pag. 561/3-1992)

GUINEE-BISSAU

INSTELLING VERKIEZINGSCOMMISSIE

Op 10 juli 1992 ging de regeringspartij PAIGC akkoord met de instelling van een uit meerdere partijen bestaande nationale verkiezingscommissie. Deze commissie, die naar verwachting onmiddellijk met haar werkzaamheden zou beginnen, werd belast met de organisatie van en het toezicht op de eerste pluralistische presidents- en parlementsverkiezingen van Guinee-Bissau, die respectievelijk voor 15 november en 13 december waren aangekondigd (zie pag. 628/2-'92).

TERUGKEER FLING-LEIDER

Op 24 juli keerde François Mendy Kankaila, voorzitter van het Strijdfonds voor de Nationale Onafhankelijkheid van Guinee-Bissau (FLING) in Bissau terug na een ballingschap van 40 jaar. Kankaila was een van de mede-oprichters van het FLING in het begin van de jaren '50. Na een kort verblijf in Senegal, dat hem deporteerde, had hij het merendeel van zijn ballingschapsjaren in Gambia doorgebracht.

MILITAIRENGEDESERTEERD

Op 3 september onthulde de minister van defensie, Samba Lamine, dat grote aantallen militairen waren gedeserteerd vanwege de erbarmelijke levensstandaard. Elke militaire eenheid had met desertie te maken gehad (de minister noemde geen exacte aantallen) en 80 officieren van leger en marine dreigden in staking te gaan als de voedsel- en huisvestingssituatie niet verbeterde.

ONTSLAG MINISTERS

Op 26 oktober voerde president Joao Bernardo Vieira een omvangrijke reorganisatie van het kabinet door. Hij ontsloeg acht ministers die sinds de onafhankelijkheid in 1974 deel van de regering hadden uitgemaakt. Onder de acht waren Julio Semedo (buitenlandse zaken), Manuel dos Santos (natuurlijke hulpbronnen en industrie) en Joao Cruz Pinto (justitie).

In het nieuwe kabinet van 16 leden werd de portefeuille van buitenlandse zaken toevertrouwd aan Bernardino Cardoso, tot dusver minister van planning en internationale samenwerking en een nauwe medewerker van de president.

UITSTEL VERKIEZINGEN

Op 4 november maakte president Joao Bernardo Vieira bekend dat de presidents- en parlementsverkiezingen tot maart 1993 waren uitgesteld.

(Vor.ber.pag. 628/2/3-1992)

KAMEROEN

AFTREDEN MINISTER

Op 27 augustus 1992 trad Hamam Adji Garga af als minister van openbare diensten. Hij beweerde dat de resultaten van onderzoeken naar de financiële transacties van bepaalde ministers waren achtergehouden. Hamadjoda Adjoudji, minister van veeteelt en visserij, werd tijdelijk met de verantwoordelijkheid voor het ministerie van openbare diensten belast.

PRESIDENTSVERKIEZINGEN. PROTESTEN EN REPRESSIE NA OVERWINNING BIYA

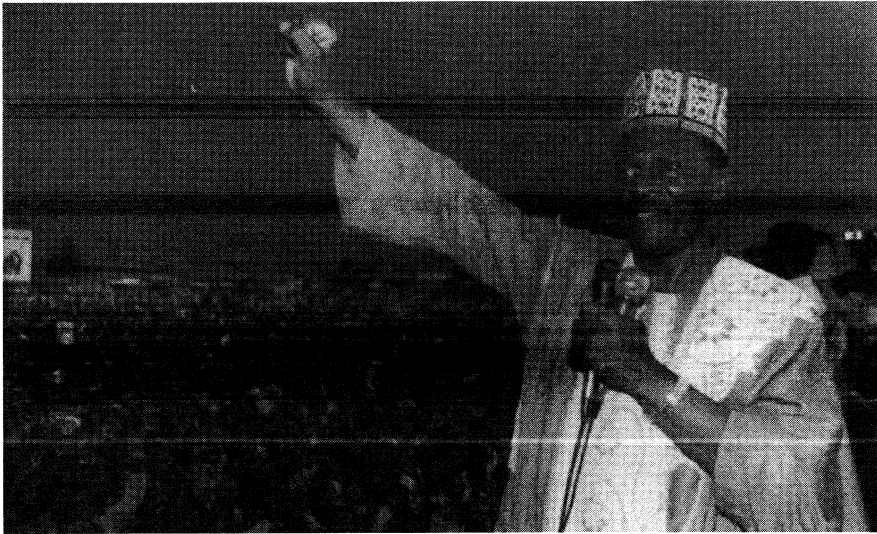
Terwijl de oppositie beschuldigingen uitte over grootschalige onregelmatigheden, behaalde president Paul Biya op 11 oktober een krappe meerderheid in de eerste presidentsverkiezingen met meerdere partijen.

Het feit dat Biya begin september had aangekondigd dat de verkiezingen, die aanvankelijk plaats zouden vinden in maart 1993, op 11 oktober gehouden zouden worden, werd door velen gezien als een poging om de oppositie op het verkeerde been te zetten. Omdat de oppositie de parlementsverkiezingen van maart 1992 boycot had (zie pag. 325/2-'92) en het bijwerken van het kiesregister elk jaar alleen toegestaan was van januari tot maart, waren er ongeveer 1,5 mln. aanhangers van verscheidene oppositiepartijen niet geregistreerd.

Op 14 oktober dienden advocaten namens de twee belangrijkste kandidaten van de oppositie, John Fru Ndi en Bello Bouba Maigari, ieder een verzoekschrift in bij het Opperste Gerechtshof om de verkiezing te annuleren. Op 15 oktober wees het Hof de verzoekschriften echter af.

In de verzoekschriften werd Biya ervan beschuldigd namen toegevoegd te hebben aan registratielijsten van kiezers, nepstemlokalen opgezet te hebben en stembiljetten achtergehouden te hebben.

Ook buitenlandse waarnemers beschuldigden de autoriteiten van grootschalige fraude. Waarnemers van het Amerikaanse Nationaal Democratisch Instituut zeiden dat er zich „ernstige problemen“ hadden voorgedaan: dat

John Fru Ndi, de belangrijkste rivaal van president Paul Biya bij de presidentsverkiezingen in Kameroen. tijdens een bijeenkomst in Douala op 9 oktober 1992.

de kiesregisters onvolledig waren, dat de registers niet waren opengesteld voor inspectie en dat Biya 142 minuten zendtijd had gekregen op de staatstelevisie tussen 7 en 11 oktober, terwijl de zes kandidaten van de oppositie samen maar 12 minuten hadden gekregen.

OFFICIËLE UITSLAG VAN DE PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Kandidaat	Stemmen	Geldige stemmen in %
Paul Biya (RDPC)	1.185.466	39,98
John Fru Ndi (SDF)	1.066.802	35,97
Bello Boubba Maigari (NUDP)	569.867	19,22
Adamou Ndam Njoya (CDU)	107.411	3,62
Jean-Jacques Ekindi (PM)	23.525	0,79
Emaa Ottou Nze (RPF)	12.545	0,42
TOTAAL	2.965.616	100,00

RDPC = Rassemblement démocratique du peuple camerounais; SDF = Social Democratic Front; NUDP = National Union for Democracy and Progress; CDU = Cameroon Democratic Union; PM = Progressive Movement; RPF = Rally of Patriotic Forces.

Ongeldige stemmen 80 012
Opkomst 71,87 procent

De officiële landelijke uitslag, die op 23 oktober bekend werd gemaakt, werd onmiddellijk gevolgd door rellen in de Noordwestelijke Provincie, waar veel aanhangers van Fru Ndi woonden (die eerder zelf de overwinning had opgeëist). Op 27 oktober werd in de provincie voor drie maanden de noodtoestand afgekondigd.

Volgens berichten van de plaatselijke pers werden in Bamenda drie mensen gedood, onder wie Tita Fomukong,

voorzitter van de Cameroon National Party die Biya had gesteund. Op 26 oktober werden in Douala 50 mensen gearresteerd en geslagen door veiligheidstroepen, nadat zij gehoor hadden gegeven aan een oproep te protesteren van Fru Ndi, die verklaarde dat Biya was begonnen met het „aftellentot een burgeroorlog“.

Verdere protesten en repressie

Op 3 november aanvaardde Paul Biya het presidentschap voor een derde ambtstermijn na een omstreken overwinning bij de presidentsverkiezingen van 11 oktober. In zijn inauguratietoespraak tot de Nationale Assemblée verklaarde hij van plan te zijn een ingrijpende herziening van de grondwet tot stand te brengen.

Le Monde meldde op basis van berichten van persbureaus dat Biya's toespraak een poging was geweest om de oppositie te sussen die beschuldigingen bleef uiten over massale verkiezingsfraude en die volhield dat SDF-leider John Fru Ndi de echte winnaar was.

Na de gewelddadige protesten in de overwegend Engelstalige Noordwestelijke Provincie, met Fru Ndi's geboorteplaats Bamenda als centrum, zouden omstreeks 150 gendarmes het huis van de oppositieleider hebben omsingeld, waar hij samen met ruim 100 verwanten en volgelingen werd vastgehouden. Op 30 oktober zou de minister van verbindingen, Augustin Kontchou Koumegni, volgens *Reuter* hebben bevestigd dat Fru Ndi onder huisarrest stond.

Een tweede oppositiefiguur, voorzitter

Victorin Hameni Bieuleu van de Unie van Democratische Krachten van Kameroen (UFDC), zou naar verluidt op 3 november zijn gearresteerd.

In de volgende dagen werd melding gemaakt van onlusten in Yaoundé, Douala en Bafoussam. Volgens persbureaus zou een SDF-functionaris op 1 november hebben gezegd dat in Bamenda 500 mensen waren gearresteerd en dat velen een pak slaag hadden gekregen. Twee Kameroense journalisten beweerden dat zij in een legerkazerne waren gemarteld en hadden moeten beloven „niets tegen president Biya te schrijven“. Eveneens op 1 november werd bericht dat de paspoorten van twee journalisten in beslag waren genomen toen zij in Douala in een vliegtuig wilden stappen.

Op 7 november gingen advocaten in staking om te protesteren tegen wat de orde van advocaten de willekeurige arrestatie noemde van vier van haar leden in de Noordwestelijke Provincie. De EG sprak op 4 november haar bezorgdheid uit over „onregelmatigheden“ rond de verkiezingen en riep op tot een vreedzame dialoog.

(Voorber.pag. 563/1/2-1992)

LIBIË

UITSPRAAK VAN ALGEMEEN VOLKSCONGRES. KRITIEK VAN KADHAFI

Op 23 juni 1992 besloot het Algemeen Volkscongres, bijeen in Sirte, dat de twee Libiërs om wier uitlevering was gevraagd in verband met de ontploffing van het vliegtuig boven Lockerbie in december 1988, in het buitenland terecht konden staan. Daaraan werd de voorwaarde verbonden dat het proces zou plaatsvinden voor een „eerlijke en onbevooroordeelde“ rechtbank.

Na een debat van tien dagen maakte het Congres bekend dat „het Algemeen Volkscomité (vergelijkbaar met een ministerraad), dat nadrukkelijk vasthoudt aan de Libische straffen en procedurele wetten, er geen bezwaar tegen heeft dat het onderzoek en het proces worden uitgevoerd door de commissie van zeven van de Arabische Liga (zie pag. 566/1 e.v.-'92) of door de Verenigde Naties voor een eerlijke en onbevooroordeelde rechtbank waarover nog overeenstemming moet worden bereikt“.

In de dagen die voorafgingen aan de opening van de zitting van het Algemeen Volkscongres op 13 juni uitte de Libische leider kolonel Moamer al-Kadhafi ongekend felle kritiek via de door de staat gecontroleerde media. Sommige waarnemers interpreteerden dit als een manoeuvre om de veranderde stellingname van Kadhafi ten aanzien van de uitlevering van de twee in te

kleden. In artikelen in het weekblad *Al-Jamahiriyah* (waarvan het officiële persbureau *JANA* grote stukken overnam) werd Kadhafi bekritiseerd omdat hij de „herschenschim“ van de Arabische en islamitische eenheid najoeg, terwijl Arabische landen de in april tegen Libië afgekondigde sancties naleefden.

OVERLEG MET BRITSE FUNCTIONARISSEN. AMERIKAANSE SANCTIES VERLENGD

Op 3 juli liet de Britse ministerie van buitenlandse zaken en het Gemeenbest weten dat de Libische regering om nadere opheldering gevraagd zou worden. Dit gebeurde naar aanleiding van een vergadering die op 9 juni in het Geneefse VN-hoofdkwartier plaatsvond tussen de Libische ambassadeur in Tunesië, Abd al-Atti Obeidi, Britse afgevaardigden en andere Libische functionarissen. De Britse functionarissen vroegen om specifieke informatie over de contacten die in het verleden hadden bestaan tussen Libië en het Ierse Republikeinse Leger (IRA) en over Libische wapenleveranties aan de IRA.

Op 7 juli hernieuwde de Amerikaanse president George Bush de Amerikaanse economische sancties tegen Libië, die in januari 1986 voor het eerst waren afgekondigd (zie pag. 33/1 e.v.-'86) en sindsdien om de zes maanden waren hernieuwd.

VERLENGING VN-SANCTIES

Op 12 augustus besloot de Veiligheidsraad van de VN de in april tegen Libië afgekondigde sancties (zie pag. 565/1-'92) met 120 dagen te verlengen. Bij deze eerste beoordeling (sinds april) kwam de Veiligheidsraad tot de conclusie dat nog niet was voldaan aan „de noodzakelijke voorwaarden“ voor de opheffing van de sancties.

Op 11 augustus had de Egyptische president Hosni Mubarak een ontmoeting met de Libische leiders.

Op 20 augustus gaf de ondersecretaris-generaal van de VN, Wladimir Petrowski, de Libische leider kolonel Moamer al-Kadhafi te verstaan dat als hij niet tegemoet zou komen aan de VN-eisen in verband met de uitlevering van de twee verdachten van de bomaanslag boven Lockerbie, de Veiligheidsraad de sancties „binnen dagen of weken“ zou verlengen (en mogelijk verscherpen). Petrowski overhandigde de Libische leider ook een brief van de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali.

Op 31 augustus verklaarde Kadhafi in een door de Libische televisie uitgezonden

toespraak dat „de VN te vergelijken zijn met een oven waarin eisen worden gebakken“; ze kwamen naar me toe en zeiden: „Eet“. Waarnemers merkten op dat hij echter ook een door het Algemene Volkscongres in het leven geroepen commissie opriep zonder bemiddeling van de VN „direct te onderhandelen met Amerika“.

Op 2 oktober meldde *Al Ahram* dat een „voorlopige oplossing“ was bereikt met betrekking tot het verzuim van Libië om te voldoen aan de VN-eisen inzake de uitlevering van de twee Lockerbie-verdachten.

PRIVATISERINGSWET

Op 2 september kondigde het Algemene Volkscongres zijn „wetnr. 9 van het jaar 1992“ af. Hierin werd machtiging verleend tot de privatisering van ondernemingen waarbij „individuele groepen de vrije beroepen (mochten) uitoefenen en vrijelijk in de particuliere sectoren (mochten) investeren“.

BIJEENKOMSTEN ALGEMEEN VOLKSCONGRES. REORGANISATIE VAN ALGEMENE VOLKSCOMITÉS. NIEUW KABINET. WESTERSE WAARSCHUWING

Op 8 oktober werd na een vergadering van het Algemene Volkscongres (het parlement) een radicale reorganisatie bekendgemaakt van de algemene volkscomités (secretariaten), het Libische equivalent van „ministeries“.

Veertien voormalige comités werden samengevoegd tot zes, en er werden twee nieuwe comités gevormd. Vier comités bleven ongewijzigd. In de *Middle East Economic Digest* van 23 oktober werden de comités als volgt vermeld:

Nieuw of samengevoegd: het algemene volkscomité van de eenheid, het algemene volkscomité van defensie, het algemene volkscomité van industrie (samenvoeging van de voormalige portefeuilles lichte industrie en strategische industrie), het algemene volkscomité van energie (samenvoeging van de voormalige portefeuilles olie en elektriciteit), het algemene volkscomité van planning, handel en financiën (samenvoeging van de voormalige portefeuille planning en economie en de schatkist), het algemene volkscomité van onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (samenvoeging van de voormalige portefeuilles openbaar onderwijs, beroepsopleiding en vorming, hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek), het algemene volkscomité van gezondheid en sociale zekerheid (samenvoeging van de twee voormalige comités), het algemene volkscomité van diensten, toerisme en communicatie (samenvoeging van het voormalige comité nutsvoorzieningen en openbare werken en het comité communicatie en transport).

Ongewijzigd: het algemene volkscomité aan het volksbureau voor buitenlandse betrekkingen en internationale samenwerking (in grote lijnen gelijkwaardig aan een ministerie van buitenlandse zaken), het algemene volkscomité van justitie en openbare veiligheid, het algemene volkscomité van voorlichting en cultuur en het algemene volkscomité van maritieme rijkdommen.

Op 15 november begon een vierdaagse zitting van het Algemene Volkscongres in Sirte. Het bekrachtigde op 17 november een reorganisatie van het Algemene Volkscomité (kabinet). De volgende dag werd bekendgemaakt dat Abu Zaid Omar Dourda was herbenoemd als Secretaris-generaal van het Algemene Volkscomité, een post die hij sinds oktober 1990 had bezet (zie pag. 32/3 e.v.-'91).

Tevens werd gemeld dat Umar Mustafa al-Muntassir, tot dan toe secretaris (minister) van planning en economie; was benoemd tot secretaris van buitenlandse betrekkingen en internationale samenwerking in plaats van Ibrahim Mohammad Bashari had. De als gematigd bekend staande Al-Muntassir was maart 1987 tot oktober 1990 secretaris-generaal van het Algemene Volkscomité geweest. Zijn benoeming werd gezien als een stap om de betrekkingen met de Westerse landen te verbeteren en de impasse in de Lockerbie-affaire te doorbreken.

Na de reorganisatie waren de andere voornaamste posten als volgt verdeeld:

Energie - Abdullah Salem al-Badri; justitie - Ibrahim Mohammad Bakkar; onderwijs, jeugd en sport - Matoq Mohammed Matoq; planning, handel en financiën - Mohammed Beit al-Mal; industrie - Jadallah Azouz al-Talhi; maritieme rijkdommen - Miftah Mohammed Kuaybah; openbare werken - Mubarak Abdullah ash-Shamiki; voorlichting - Ali Mursi ash-Shairi; Arabische eenheid - Jomaa al-Mahdi al-Fazzani.

Algemeen Volkscongres. Internationale sancties

Bij de opening van de zitting op 15 november deed majoor Abdel Salem Jalloud, de tweede man van Libië, een beroep op de toekomstige Amerikaanse president Bill Clinton „een nieuwe bladzij om te slaan“ in de betrekkingen tussen Libië en de Verenigde Staten.

Jalloud nodigde tevens de Franse onderzoeksrechter Jean-Louis Bruguière uit naar Libië ter rug te keren, „maarniet aan boord van een oorlogsschip“. Frankrijk protesteerde op 28 oktober bij Libië nadat Bruguière bij aankomst in Tripoli was teruggestuurd. Libië noemde zijn komst aan boord van een zwaar bewapend

AFRIKA

Frans marineschip een provocatie. De rechter zou een afgesproken onderzoek instellen naar de bomaanslag op een Frans UTA-vliegtuig boven Niger in september 1989 waarbij 171 mensen omkwamen (zie pag. 261/2-'92).

Op 27 november gaven Frankrijk, Groot-Brittannië en de VS een gezamenlijke verklaring uit waarin werd gewaarschuwd dat de internationale sancties tegen Libië „nog effectiever” konden worden als Libië niet instemde met de eisen van de VN-Veiligheidsraad om de verdachten in de UTA-zaak en de Lockerbie-affaire uit te leveren.

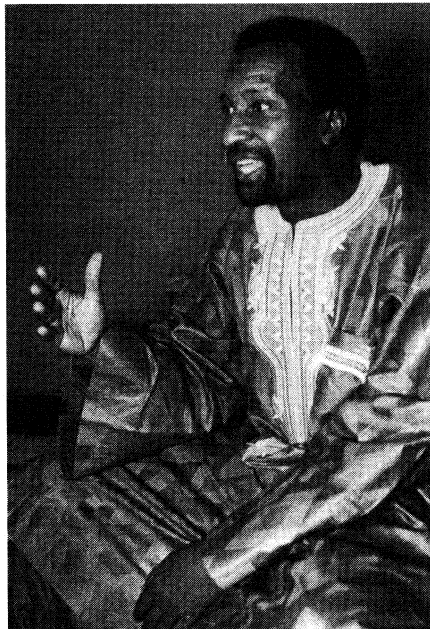
(Vor.ber.pag. 565/1 e.v.-1992)

MALI

UITWERKING NATIONAAL VREDESPACT. STEUN FRANKRIJK

Terwijl in het westen van het land nieuwe activiteiten van Toeareg-rebellen werden gemeld, vond de eerste reguliere zitting van de commissie voor de uitwerking van het Nationale Pact van 10-12 juli 1992 plaats. Deze commissie was op 25 april ingesteld om toezicht te houden op de uitvoering van het nationale vredespact dat op 11 april was ondertekend tussen de regering en de Verenigde Bewegingen en Fronten van Azawad, die de Toeareg-rebellen vertegenwoordigden (zie pag. 630/2/3-'92).

De commissie, die onder voorzitterschap van de Algerijner Ahmed Humihia een bemiddelen-

Alpha Oumar Konare, president van Mali.

de rol bij de vredesonderhandelingen speelde, veroordeelde de recente rebellenaanvallen. Tot de tijdens de zitting goedgekeurde maatregelen behoorde de oprichting van twee vredesbewarende eenheden die de strijdkrachten en de veiligheidstroepen moesten ontlasten. Ook gaf de commissie opdracht voor een media-campagne om de bekendheid van het vredespact te vergroten.

Op 9 oktober maakte president Alpha Oumar Konare bekend dat Frankrijk had besloten financiële steun te geven voor de uitvoering van het nationale vredespact. Konare schatte dat de integratie van de Toeareg-strijdkrachten in het geregelde leger 600 mln CFA-francs (ongeveer \$2.5 mln) zou kosten. Tevens werd gemeld dat in september vier Toeareg-organisaties waren samengegaan in het Bevrijdingsfront van Azawad onder leiding van Brahim Lidmi.

ONSCHEIDBAARHEID VOOR OUD-PRESIDENT TOURÉ

Op 5 augustus kreeg generaal Amadou Toumani Touré persoonlijke onschendbaarheid van vervolging uit erkentelijkheid voor „zijn rol bij het herstel van de Derde Republiek”. Touré was staatshoofd tijdens de overgangsperiode naar democratie van maart 1991 tot juni 1992.

ONTSLAG OFFICIEREN

Op 9 september werd bericht dat, na herhaalde verzoeken van de oppositie, 45 hoge officieren waren ontslagen. Onder meer werd kolonel Souleymane Bate als stafchef vervangen door kolonel Toumani Cissoko.

(Vor.ber.pag. 630/2 e.v.-1992)

NIGER

ERKENNING VAN TAIWAN

Op 22 juli 1992 werd de beslissing om de diplomatieke betrekkingen met Taiwan te hervatten bevestigd (nadat premier Amadou Cheiffou op 7 juli een motie van wantrouwen had overleefd). De betrekkingen met Taiwan waren afgebroken na de erkenning van de Volksrepubliek China door Niger in juli 1974.

De betrekkingen waren in eerste instantie hervat op 19 juni, nadat de regering in Taipei financiële hulp ter waarde van \$50 mln had toegezegd, maar de beslissing werd op 28 juni na een storm van protesten opgeschort. China, dat Nïaer een rentevrije lening voor een onbekend bedrag zou hebben aangeboden

op voorwaarde dat het land de erkenning van Taiwan zou herroepen, schortte vervolgens op 30 juli de betrekkingen met Niger op.

Bij de behandeling van de motie van wantrouwen in de Hoge Raad van de Republiek (HCR, de wetgevende vergadering tijdens de overgangsperiode), herriep de belangrijkste voorstander van de motie, HCR-voorzitter André Salifou, een eerdere beslissing dat „de behoefte aan contant geld ... op geen enkele wijze (mocht) gelden als rechtvaardiging voor beslissingen van de overgangsregering”. De motie werd echter verworpen, ondanks de argumenten van Salifou dat erkenning van Taiwan in strijd was met Nigers verplichtingen jegens China en een schending betekende van de resolutie van de nationale conferentie van het jaar daarvoor dat de overgangsregering de internationale verplichtingen moest respecteren.

STUDENTENPROTESTEN

Op 14 juli werden de minister van onderwijs en onderzoek, Gado Boube, en zijn permanente secretaris door een groep studenten in gijzeling genomen. De twee mannen werden enkele uren vastgehouden door meer dan honderd studenten die het ministerie van onderwijs bezet hielden uit protest tegen het niet uitbetalen van beurzen en tegen de inschrijvingsprocedures van de universiteit.

ONRUST ONDER MOSLIMS

Op 17 juli werd in Zinder, bijna 800 km ten oosten van de hoofdstad Niamey, een avondklok ingesteld omdat moslimprotesten na enkele weken onttaarden in gewelddadigheden na het vrijdaggebed. Enkele duizenden demonstranten waren de straat op gegaan, waarna zij „onfatsoenlijk geklede” vrouwen (die naar hun zeggen verantwoordelijk waren voor de droogte) aanvielen, het hoofdkantoor van de Nigese Vrouwenorganisatie (AFN) in brand staken en ook de ambtswoningen van de plaatselijke prefect en de sultan bestormden. Het leger werd ingezet om de betogers te verspreiden, van wie diverse werden aangeklaagd wegens geweldpleging.

ONGEORLOOFD OPTREDEN VAN IIET LEGER TEGEN TOEAREG-REBELLEN

In de vier dagen voor 31 augustus zouden lagere rangen van het leger in de onrustige Toeareg-gebieden van Noord-Niger de staat van beleg hebben afgekondigd, een avondklok hebben ingesteld en in Agades, Arlit en Tchirozérine een aantal vermeende leden of sympathisanten van het Bevrijdings-

front voor Air en Azaouad (FLAA) hebben gearresteerd.

Mohammed Ewangai, die op 1 september door Radio France Internationale als een leider van het FLAA werd voorgesteld, noemde de reactie van de opstandelingen „duidelijk en eenvoudig: het is oorlog". Het FLAA was de noordelijke gebieden blijven bestoken, ook nadat de regering had gedreigd om geweld te gebruiken (zie pag. 411/1/2-'92).

De soldaten in het noorden zouden bevelen aannemen van een in Agades gelegd de facto „gezamenlijk opperbevel", bestaande uit leden van de gendarmerie, de republikeinse garde en de politie en dat onder leiding stond van kapitein Baraje. Op 28 augustus legde de minister van binnenlandse zaken, Daouda Rabiou, een verklaring af voor de nationale televisie, waarin hij zich achter de actie van de mannen leek te scharen. De regering leek niet in staat iets anders te doen. Op 4 september werd gemeld dat de machtige Federatie van Nigerse Vakbonden (USTN) de actie van de soldaten steunde.

Op 1 september werd bekendgemaakt dat ook de minister van handel, transport en toerisme, Mohammed Moussa (zelf een Toeareg), en twee leden van de HCR, gearresteerd waren.

Op 6 september werd gemeld dat soldaten hadden geweigerd om leden van het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) toe te laten tot de gevangenen. Bovendien werd bericht dat zich onder de gearresteerden een voormalige minister, Khamed Abdoulaye, een medewerker van premier Cheffou Amadou, en verschillend andere prominente personen bevonden. Op 7 september maakte het leger bekend dat in totaal 186 mensen gearresteerd waren.

Op 22 september sloegen soldaten in Agades aan het muiten, en dreigden zij 110 Toeareg-burgers te executeren tenzij de rebellen binnen 48 uur 40 gijzelaars van politie en leger zouden vrijlaten. Op 24 september zouden officieren de orde hebben hersteld.

UITSTEL REFERENDUM

Op 13 november stelde de regering het constitutionele referendum van 28 november uit tot 26 december. Dit uitstel geschiedde op verzoek van alle politieke partijen, nadat was geklaagd dat de kiezerslijsten onvolledig waren.
(Vor.ber.pag. 633/1-1992)

TANZANIA

VRIJLATING OPPOSITIELEIDER

Het Hooggerechtshof van Tanzania vernietigde op 14 september 1992 de ge-

vangenisstraffen van Christopher Mtilila, de leider van de ongeregistreerde oppositionele Democratische Partij, en drie van zijn partijgenoten. De rechtbank bepaalde dat bij het oorspronkelijke proces voor een lagere rechtbank „een fout in de rechtsgang" was gemaakt toen de aangeklaagden was geweigerd uiteenlopende documentatie ter verdediging aan te voeren.

De vier mannen waren in augustus gevangen gezet nadat zij schuldig waren bevonden aan illegale samenscholing. Zij hadden een openbare bijeenkomst gehouden in Dodoma, de als regeringszetel aangewezen stad 400 km ten westen van Dar es Salaam, als onderdeel van een ledenwervingscampagne voor de Democratische Partij. Hoewel in juli 1992 een nieuwe wet van kracht was geworden die deelname van meerdere partijen aan de politiek toestond, vielen politieke bijeenkomsten nog steeds onder het gezag van de regering en waren deze alleen toegestaan voor geregistreerde partijen.

HERSCHIKKING SCHULDEN AAN JAPAN

Tanzania bereikte op 11 september een akkoord met Japan over een herschikking van zijn schulden die in totaal ongeveer \$40 mln bedroegen.

REORGANISATIE KABINET

Op 20 oktober voerde president Ali Hassan Mwinye een beperkte reorganisatie van het kabinet uit. Amran Mayagila, sinds oktober 1991 minister van landbouw, veeteelt en coöperaties, werd minister van gezondheid in plaats van Philemon Sarungi, die nu minister van verbindingen en transport werd. De vorige bewindsman op dit departement, Jackson Makweta, verving Mayagila als minister van landbouw, veeteelt en coöperaties.

(Vor.ber.pag. 708/2-1992)

TOGO

OLYMPIO-ONDERZOEK. ONTWIKKELINGEN IN OVERGANGSPERIODE

Een onafhankelijk onderzoek naar de moordaanslag op 3 mei 1992 op Gilchrist Olympio, de voorzitter van de oppositie-alliantie Unie van Veranderingskrachten (UFC) (zie pag. 569/1 e.v.-'92), kwam tot de conclusie dat de aanslag „blijkbaar door militairen (was) voorbereid en uitgevoerd". De eerste resultaten van het onderzoek van de Internationale Federatie voor de Mensenrechten (FIDH) werden op 9 juli 1992 bekendgemaakt.

De FIDH verklaarde in haar rapport dat de aard van het militaire materieel dat bij de aanslag was gebruikt wees op de „medeplichtigheid" van de generale staf van de strijdkrachten. In het rapport werd de naam genoemd van een mogelijk medeplichtige officier van een commandoregiment, dat in de buurt van de plaats van de aanslag was gelegerd. Het rapport was ook belastend voor kapitein Ernest Gnassingbe, de zoon van president Gnassingbe Eyadema. Hoewel geen bewijsmateriaal was gevonden dat Ernest Gnassingbe tijdens de aanslag aanwezig was, werd in het rapport gesteld dat hij „vlaktevoren" op de plaats van de aanslag was geweest. Beide officieren ontkenen elke betrokkenheid bij de aanslag.

Voortdurende aanslagen op oppositie

Op 29 juli stierf Tavio Amarin, een lid van de Hoge Raad van de Republiek (HCR, het overgangsparlement), aan de gevolgen van schotwonden die hij bij een aanslag op 24 juli had opgelopen.

Amarin, de leider van de Pan-Afrikaanse Socialistische Partij die bekend stond om zijn „radicale standpunten" tegen het leger en tegen president Eyadema, had in juni gewaarschuwd dat zijn leven gevaar liep.

Zijn dood leidde op 30 juli in de hoofdstad Lomé tot demonstraties van jongeren die beweerden dat de moord onderdeel vormde van een complot om ieder die kritiek leverde op de president, uit te schakelen.

Op 10 juli ontploften in het Huis van Afgevaardigden mogelijk drie granaten. Dit gebeurde twee uur voor er een herdenkingsdienst zou plaatsvinden voor oppositieleider Marc Atti Depe, die bij de aanslag op Olympio om het leven was gekomen. Er vielen geen slachtoffers.

Verlenging van overgangperiode

Op 27 augustus keurde de HCR een reeks maatregelen goed waarmee de overgangperiode naar democratie, die op 28 augustus zou aflopen, tot 31 december werd verlengd. Deze verlenging was klaarblijkelijk bedoeld voor verdere voorbereiding van het referendum over de grondwet, en voor de gemeenteraads-, parlaments- en presidentsverkiezingen. De stap werd echter in brede kring opgevat als een concessie aan de president, generaal Gnassingbe Eyadema.

De HCR reageerde op een op 26 augustus gepresenteerd voorstel van een Gezamenlijke Adviescommissie die bestond uit leden van de voormalige regeringspartij, de Rassemblement du peuple togolais (RPT), en acht oppositiepartijen. Hun aanbevelingen waren gedaan tegen de achtergrond van een toenemend aantal aanslagen op tegenstanders van Eyadema (zieboven) en leden van de interimregering. Op 18 augustus werd een moordaanslag gepleegd op de minister van uitrusting en mijn-

bouw, Joseph Yao Amefia. Bovendien werd de regering op 19 augustus gedwongen het referendum over de grondwet, dat op 23 augustus zou plaatsvinden, voor onbepaalde tijd uit te stellen na gewapende aanslagen op verkiezingskantoren.

Een van de maatregelen die door de HCR was goedgekeurd was het herstel van het grootste gedeelte van Eyadema's bevoegdheden, die hem in augustus 1991 waren afgenomen (zie pag. 759/1/2-'91). Kennelijk gedreven door de wens om de vorming van een politiek vacuüm te voorkomen, besloot de HCR dat Eyadema kabinetvergaderingen kon voorzitten en in het buitenland als vertegenwoordiger van de staat kon optreden. Tevens werd besloten om in de ontwerpgrondwet de paragraaf te laten vervallen die actieve leden van de strijdkrachten verbood om zich kandidaat te stellen voor de presidentsverkiezingen. Daarmee kreeg Eyadema groen licht om aan de verkiezingen mee te doen. Een andere concessie aan de president hield in dat de RPT, die in theorie sinds augustus 1991 niet meer actief was (zie pag. 759/2-'91), toestemming kreeg om aan de komende verkiezingen deel te nemen.

Aanhoudende problemen bij overgang naar meerpartijstelsel

Nadat de termijn voor de overgang naar een meerpartijstelsel, die oorspronkelijk op 28 augustus voltooid had moeten zijn, was verlengd tot 31 december, ontbond premier Joseph Kokou Koffigoh op 1 september officieel zijn regering. Hij vroeg de regeringsleden echter in een waarnemende hoedanigheid aan te blijven.

Koffigoh voerde op 2 september besprekingen met president Gnassingbe Eyadema. Bij deze gelegenheid werd

overeengekomen dat het uitgestelde referendum over de grondwet zou plaatsvinden op 27 september, gevolgd door lokale verkiezingen op 11 oktober, de eerste ronde van de parlementsverkiezingen op 31 oktober en de tweede op 14 november, en de eerste ronde van de presidentsverkiezingen op 6 december en de tweede op 20 december.

De politieke spanningen bleven groot. In de nacht van 28 op 29 augustus werd een bom-aanslag gepleegd op het huis van Raphael Houyenga, de directeur van het kabinet van de premier. Radio Lomé meldde op 3 september dat het huis van Nguessan Ouattara, de voorzitter van de oppositionele Democratische Conventie van Afrikaanse Volkeren (CDPA), eveneens was beschadigd door een bomexplosie. Op 4 september werd Madeleine Adayoma, een lid van de HCR, door leden van de veiligheidsdienst afgeranseld toen zij de radiostudio's in Lomé verliet waar zij had deelgenomen aan een programma. De minister van uitrusting en mijnbouw, Joseph Yao Amefia, een verwetweling van Koffigoh, zou volgens berichten van 8 september (opnieuw) ternauwernood aan een moordaanslag zijn ontsnapt.

In de ochtend van 13 september las een lid van de strijdkrachten op Radio Togo een communiqué voor, waarin de overgangsregering van Koffigoh een „complete mislukking” werd genoemd en werd bedreigd dat een nieuwe regering zou worden aangesteld als Koffigoh hiertoe niet diezelfde dag voor 11 uur 's ochtends Greenwich-tijd was overgegaan. Om 12 uur 's middags werd op de radio een gezamenlijke verklaring van Koffigoh en Eyadema voorgelezen, waarin werd opgeroepen tot discipline.

Op 14 september werd op Radio Lomé de samenstelling bekendgemaakt van een regering die naast Koffigoh bestond uit 18 ministers. De belangrijkste benoemingen waren:

Defensie - Inoussa Traore Bouraima; buitenlandse zaken en samenwerking - Ouattara Fambare Natachaba; justitie - Aregba Polo; communicatie en cultuur - Komlan Mensa Benjamin Agbeka; planning en territoriale ontwikkeling - Yandja Yentchabre; territoriaal bestuur en veiligheid - Mensan Agbeyome Kodjo. Elias Kwassivi Kpetigo bleef minister van economie en financiën. Minister van uitrusting en mijnbouw Amefia werd vervangen door Yao Tete Samuel Atikpo.

Radio France Internationale meldde dezelfde dag dat het een boodschap had ontvangen van de leiders van drie Togolese oppositiepartijen. Daarin protesteerden zij tegen het feit dat de belangrijkste portefeuilles (zie boven) naar leden van de partij van Eyadema, de RTP, waren gegaan en riepen zij de HCR op de benoemingen niet te ratificeren.

Referendum over grondwet

Op 28 september maakte de minister van territoriaal bestuur en veiligheid, Mensan Agbeyome Kodjo, de uitslag bekend van het referendum dat de vorige dag was gehouden. Hij verklaarde dat 99,09 procent van de uitgebrachte stemmen vóór de grondwetswijziging was geweest.

Leger bezet parlamentsgebouw

Op 22 oktober verstoorden soldaten die trouw waren aan president Gnassingbe Eyadema opnieuw de overgangsperiode toen een troepenmacht van 100 man het gebouw van de Nationale Assemblée bezette. Zij eisten met succes dat de activa van de RPT werden vrijgegeven. De RPT van Eyadema was tot haar ontbinding in augustus 1991 de enige legale partij geweest (zie pag. 759/2-'91).

De voorzitter van de HCR, mgr. Sanouko Philippe Kpodzro, en 38 andere leden van de HCR werden door de soldaten gegijzeld, totdat Kpodzro er op 23 oktober mee instemde de activa van de RPT vrij te geven. De soldaten hadden hierom gevraagd opdat alle bijdragen van de veiligheidstroepen aan de RPT konden worden terugbetaald. Voordat de RPT werd ontbonden, was elke staatsburger verplicht geweest de partij contributie te betalen.

De actie van het leger werd fel bekritiseerd door Joseph Kokou Koffigoh, de premier van de overgangsregering. Hij noemde de beslissing van Kpodzro ongeldig aangezien die onder druk was genomen en de HCR er niet volgens de normale procedure over had gestemd.

Hoewel president Eyadema had ingestemd met het vrijgeven van de activa van de RPT, verklaarde hij op 23 oktober dat tegen de betrokkenen sancties zouden worden getroffen. De oppositieleiders uitten echter hun bezorgdheid over de aanhoudende verstoring van de overgangsperiode door militairen en betwijfelden of er effectieve maatregelen genomen zouden worden tegen de militairen. Volgens lokale bronnen werd op 26 oktober massaal gehoor gegeven aan een stakingsoproep van de oppositie.

Crisis over ontslag ministers

De politieke strijd tussen president Eyadema en de overgangsregering van premier Koffigoh dreigde in november

Joseph Kokou Koffigoh, premier van Togo

uit te lopen op een volslagen constitutionele crisis. Koffigoh ontsloeg op 9 november twee ministers, Mensan Agbeyome Kodjo (territoriaal bestuur en veiligheid) en Komlan Mensah Benjamin Agbeka (communicatie en cultuur), maar zij weigerden hun posten te verlaten en kregen de steun van Eyadema, die hun ontslag blokkeerde met het argument dat dit in strijd met de grondwet was. Op 11 november demonstreerden duizenden mensen in Lomé ten gunste van Koffigoh, die zei dat hij een beroep zou doen op het Opperste Gerechtshof.

De twee ministers, die een leidende rol in de voormalige RPT hadden gespeeld, werden er door Koffigoh van beschuldigd nalatig te zijn geweest bij het betuigen van solidariteit met de regering. Kodjo, een vertrouweling van de president, had in het openbaar gedreigd Koffigoh te arresteren omdat hij Eyadema verantwoordelijk had gesteld voor de recente bestorming van het parlamentsgebouw.

Op 18 november rechtvaardigde Koffigoh de „wettige strafmaatregelen” tegen de ministers met het argument dat zij „niet in het hoogste belang van de natie” hadden gehandeld, „maar uit ... partij-overwegingen”.

Algemene staking

Op 27 november werden naar verluidt drie mensen gedood tijdens een schietpartij in Lomé tussen politie en demonstranten die gehoor gaven aan een oproep tot een algemene staking. Deze oproep was op 16 november gedaan door het Collectif des syndicats indépendants (CSI) en het Collectif de l'opposition démocratique-2 (COD-2). Reeds op 22 november hadden meer dan 150.000 mensen een massabijeenkomst in Lomé gehouden ter ondersteuning van de staking. Zij riepen op tot het vertrek van Eyadema, politieke neutraliteit van het leger en de oprichting van een speciale vredesmacht.

Volgens berichten zouden duizenden Togolese vluchtelingen op 19 november de grens met Ghana zijn overgestoken.

Opschorting Amerikaans hulpprogramma

Op 13 november schortten de Verenigde Staten een Amerikaans hulpprogramma van \$ 19 mln op in afwachting van voortgang bij de democratisering. De Amerikaanse militaire hulp was in december 1991 gestaakt na Koffigoh's ontvoering door het leger (zie pag.

197/3 e.v.-'92). Frankrijk had zijn militaire hulp in oktober 1992 opgeschort, naar verluidt uit protest tegen de bezetting van het parlamentsgebouw (zie hierboven).

(Vor.ber.pag. 568/2 e.v.-1992)

ZAMBIA

BESCHULDIGINGEN VAN CORRUPTIE

Op 25 juli 1992 kreeg president Frederick Chiluba te maken met een toenevende crisis toen twee ministers van het kabinet die eerder die maand waren afgetreden, hun medewerking verleenden aan de oprichting van een nieuwe partij, de Caucus for National Unity (CNU). De organisatie was in februari in eerste instantie naar voren gekomen als een pressiegroep binnen de regeringspartij, de Beweging voor een Meerpartijendemocratie (MMD).

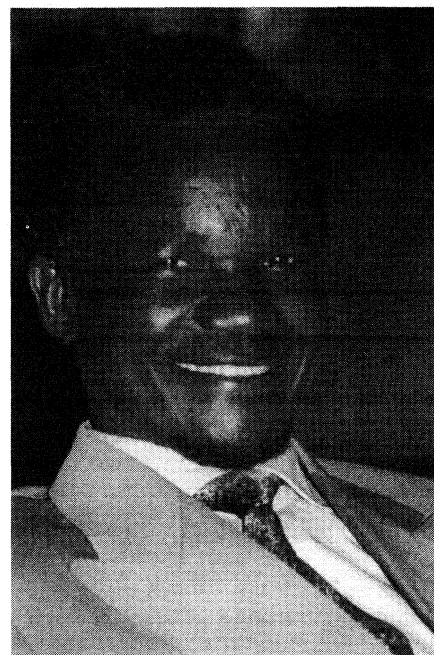
Minister van jeugd, sport en kinderonwikkeling Baldwin Munakumabu Nkumbula, die aftrad op 10 juli, en minister van technisch onderwijs en training Akashambatwa Mbikusita-Lewanika, die aftrad op 20 juli, schreven hun aftreden toe aan het gebrek aan democratie binnen de regering en aan het onvermogen van de regering om een einde te maken aan de corruptie.

Nkumbula vertrok een dag nadat het parlement had geweigerd om een rapport te aanvaarden van een commissie die onderzoek had gedaan naar misbruik van staatsfondsen door ministers van het kabinet. In het rapport kwam een aantal financiële onregelmatigheden aan het licht waarbij ambtenaren van verschillende ministeries waren betrokken, waaronder die van handel en industrie en van openbare werken en bevoorrading. Een ander punt waaraan speciale aandacht werd besteed in het rapport, was de vermeende invoer van giftige maïs als onderdeel van een poging om de gevolgen van de droogte te bestrijden. De CNU sloot zich aan bij de eis dat Guy Scott, de minister van landbouw en visserij, zou aftreden in verband met deze alom bekritiseerde aankoop.

ECONOMISCHE VOORUITGANG

Op 23 juli bereikten de vertegenwoordigers van Zambia's crediteurenlanden, die bijeenkwamen in Parijs, in grote lijnen een overeenkomst over een schema voor een vermindering van de schuldenlast met 50 procent. Over de details van de overeenkomst moest nog beslist worden.

Eerder, op 4 juli, had president Chiluba bekendgemaakt dat de buitenlandse schuld van het land, die aan het begin van het jaar \$ 8 mrd bedroeg (zie pag. 569/3-'92), was verminderd

Frederick Chiluba, president van Zambia.

tot \$ 6,5 mrd. Hij maakte ook bekend dat de jaarlijkse inflatie, die meer dan 400 procent bedroeg toen zijn regering aan het bewind kwam, was gedaald tot 78 procent.

MINISTERS ONTSLAGEN

Volgens berichten van begin augustus in de plaatselijke pers had president Frederick Chiluba de minister van openbare werken en bevoorrading, Ephraim Chibwe, ontslagen. Hij deed dit naar aanleiding van beschuldigingen van onregelmatigheden bij het kopen van Zuidafrikaanse meubelen voor regeringsgebouwen. Chibwe werd vervangen door Chuulu Kalima. Ook zou Stan Kristafor zijn ontslagen uit zijn functie van minister van voorlichting en permanente educatie, nadat hij racistische opmerkingen had gemaakt. Zijn portefeuille ging naar Dipak Patel.

NIEUWE UNIP-VOORZITTER

Op 1 oktober werd Kebby Musokotwane, tot dusver secretaris-generaal van de United National Independence Party (UNIP), op een buitengewoon partijcongres gekozen tot partijvoorzitter als opvolger van ex-president Kenneth Kaunda, die het leiderschap van de UNIP in januari had neergelegd.

Voor andere partijposten werden o.a. gekozen Patrick Luvunga (vice-voorzitter), generaal Malimba Masheke (congresvoorzitter) en generaal Benjamin Mibenge (secretaris-generaal).

(Vor.ber.pag. 569/2/3-1992)

LIBANON

VOORBEREIDINGEN ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 24 juli 1992 werden de data vastgesteld voor de verkiezingen van het uit één kamer bestaande nationale parlement. Dit zouden de eerste Libanese algemene verkiezingen zijn sinds 1972. Het besluit om verkiezingen te houden werd op 16 juli goedgekeurd door de Nationale Vergadering.

Rechtse christelijke organisaties bekritiseerden het besluit. Zij waren tegen algemene verkiezingen voordat Syrië zijn troepen uit Libanon had teruggetrokken. De Libanese Strijdkrachten (FL) onder leiding van Samir Geagea hadden op 30 juni geëist dat de verkiezingen werden uitgesteld totdat de door de burgeroorlog (1975-1990) verdreven bevolkingsgroepen naar hun vroegere woonplaatsen waren teruggekeerd. In de meeste christelijke gebieden van Libanon werd op 23 juli een algemene staking gehouden na een oproep daartoe van Geagea. Dit protest tegen de verkiezingsplannen werd gesteund door de Nationale Liberale Partij van Dory Chamoun.

De verkiezingen zouden plaatsvinden op 23 augustus (kiesdistricten in de provincies van Noord-Libanon en de Bekaa-vallei), op 30 augustus (Beiroet en het Libanon-gebergte) en op 6 september (Zuid-Libanon en Nabatiyah). De verkiezingen zouden worden gehouden in overeenstemming met het akkoord van Taif uit 1989 (zie pag. 772/1 e.v.-'89), hoewel door de op 16 juli goedgekeurde nieuwe kieswet het aantal verkiesbare afgevaardigden steeg van 108, zoals vastgelegd in het Taif-akkoord, tot 128 (zie ook kieswetwijziging op pag. 486/2 e.v. en 762/1 e.v.-'91).

Wat betreft de kwestie van de terugtrekking van de Syrische troepen zei de Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam op 15 juli in een interview met een Beiroets dagblad: „We zullen hier (in september) nog zijn en ook daarna ... blijven we.” Als argument voerde hij aan dat het proces van constitutionele hervorming in Libanon nog niet voltooid was. In het Nationaal Verzoeningsdocument waarvan de Taif-akkoorden deel uitmaakten en dat door het Libanese parlement op 5 november 1989 was geratificeerd, stond dat de Syrische troepen de Libanese regering zouden bijstaan „om het gezag van de Libanese staat uit te breiden binnen een beperkte periode die niet langer mocht duren dan twee jaar na ratificatie van het Nationale Verzoeningsdocument, de verkiezing van de president van de republiek, de vorming van de verzoeningsregering en de grondwettelijke goedkeuring van de politieke hervormingen”. Aan het einde van deze periode zouden de regeringen van Syrië en Libanon „beslissende Syrische troepen te hergroeperen in de Bekaa-vallei” en op bepaalde andere overeen te komen plaatsen (zie ook pag. 761/1 e.v.-'91).

De organisatie Hezbollah verklaarde op 30 juni te zullen deelnemen aan de verkiezingen,

hoewel ze niet eerder had deelgenomen aan een regering die na het Taif-akkoord was gevormd. De Progressieve Socialistische Partij (PSP) van Druzenleider Walid Joumblatt had eveneens gezegd te zullen deelnemen aan de verkiezingen, hoewel Joumblatt op 17 juli zei bedenkingen te hebben ten aanzien van de nieuwe kieswet. Hij herhaalde dat volgens hem de omstandigheden nog niet rijp waren voor het houden van verkiezingen.

Op 7 juli stemde de regering voor de repatriëring van circa 350.000 door de burgeroorlog verdreven staatsburgers naar hun vooroorlogse woonplaatsen.

Op 21 juli zouden de eerste maronitische christenen terugkeren naar hun vroegere huizen in meer dan 80 dorpen in het overwegend Druzische Chouf-gebergte en het gebied ten oosten van Sidon.

REGERINGSGEBOUWEN TERUGGEVORDERD

Op 24 juli begon het Libanese leger met de terugvordering van gebouwen die tijdens de burgeroorlog door de verschillende milities in beslag waren genomen.

Op 25 en 26 juli trok het leger in Karantina (Beiroet) in het gebouw waarin voor de oorlog het ministerie van volksgezondheid was gehuisvest maar dat tijdens de burgeroorlog het hoofdkwartier was geweest van de FL. Samir Geagea werd uit het gebouw geëscorteerd naar zijn woning in Ghedras, ten noordoosten van Beiroet. Ook gebouwen die waren bezet door de PSP en de sjiiitische Amal-militie werden teruggevorderd en op 27 juli begon Hezbollah met de evacuatie van haar grootste basis in Libanon, de Sjeik Abdullah-kazerne in de Bekaa-vallei, 70 km ten oosten van Beiroet.

MINISTER VAN VOLKSGEZONDHEID AFGETREDEN

Op 30 juli deelde Walid Joumblatt mee dat de PSP-minister van volksgezondheid en sociale zaken, Marwan Hamadah, op 28 juli was afgetreden. Ook verklaarde Joumblatt dat hij zijn eigen participatie in het kabinet opschortte totdat het leger de nationale bibliotheek, het Emir Amin-paleis en het Bayt al-Din-paleis, had ontruimd, gebouwen die de PSP tot voor kort had bezet.

EERSTE TWEE RONDEN ALGEMENE VERKIEZINGEN

Ondanks een boycot door de belang-

rijkste maronitisch-christelijke partij en vonden de eerste twee ronden van de algemene verkiezingen doorgang. Deze twee ronden, op 23 augustus in Noord-Libanon en de Bekaa-vallei en op 30 augustus in Beiroet en het Libanon-gebergte, leverden enige winst op voor Hezbollah, een islamitische groepering die voor het eerst als politieke partij deelnam aan verkiezingen.

Maronitisch verzet tegen verkiezingen

Op 5 augustus kwamen de leiders van de maronitisch-christelijke partijen samen met de maronitische patriarch Nasrallah Pierre Sfeir in Bkerki bijeen om te eisen dat de verkiezingen zouden worden uitgesteld „totdat de juiste omstandigheden en nationale voorwaarden aanwezig zijn”. De maronieten dreigden de verkiezingen te zullen boycotten.

Hierna werden op 10 en 18 augustus nog twee bijeenkomsten in Bkerki gehouden, die werden bijgewoond door vertegenwoordigers van de falangistische partij Kataeb (onder leiding van Georges Saadeh), het Nationaal Blok (van Raymond Eddé), de Nationale Liberale Partij (van Dory Chamoun) en de Libanese Strijdkrachten (FL, van Samir Geagea).

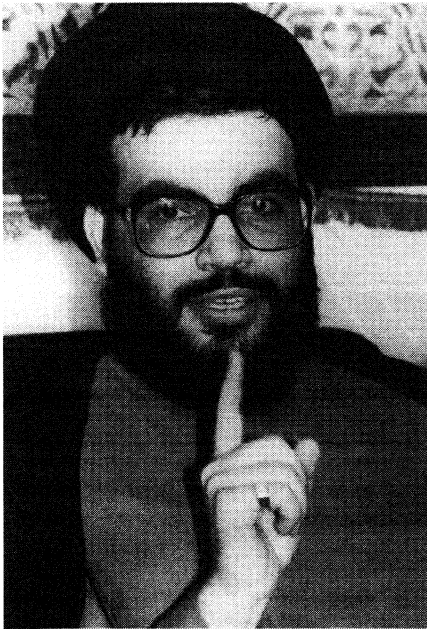
Op 18 augustus eisten deze vertegenwoordigers een herziening van de kieswet en het bijgewerkte van de kiesregisters; de terugkeer van verdreven mensen en de mogelijkheid om in het buitenland te stemmen; de inzameling van wapens door de regering en de terugtrekking van alle niet-Libanese strijdkrachten uit Libanon. Er werd opgeroepen om van 21-23 augustus een proteststaking te houden. Over een verkiezingsboycot moesten de partijen afzonderlijk een besluit nemen.

Falangistische partij

Op 14 augustus verklaarde de Falangistische Partij na een langdurig intern debat geen kandidaten voor te zullen dragen. In een partijverklaring werd gesteld dat Saadeh had getracht de Syrische regering over te halen een uitstel van de verkiezingen te steunen. Amin Gemayel, die tot 1988 president was geweest, keerde begin augustus terug uit ballingschap voor een kort bezoek om aan het debat deel te nemen. Een zagsman van de Falangistische Partij zei op 1 augustus: „De partij betreurt dat Gemayel (oude) wonden heeft opengereten en geschillen binnen de partij en het vaderland heeft opgeroepen”.

Hezbollah

Het verkiezingsprogramma van Hez-

Sjeik Hassan Nasrallah, secretaris-generaal van Hezbollah (Libanon).

bollah, dat op 6 augustus bekend was gemaakt door de secretaris-generaal van de partij, sjeik Hassan Nasrallah, benadrukte het belang voor Libanon van „verzet tegen de zionistische bezetting" en zegde steun toe aan „de verzetsstrijders door hun jihad te verlichten en hen zowel van officiële zijde als door het volk politieke bescherming te bieden". Nasrallah betoogde dat de partijen die opriepen tot een boycot van de verkiezingen in 1982 wel hadden deelgenomen aan de presidentsverkiezingen terwijl die, naar hij zei, „onder het gezag van Israëlische kanonnen" hadden plaatsgevonden.

Het programma beloofde de volgende zaken: „afschaffing van politiek sektarisme": kieswetwijzigingen; politieke vrijheid en vrijheid van de media, met garanties voor „godsdiensvrijheid en ... eerbied voor de heiligheid van de godsdienst; uitbreiding van sociale voorzieningen, ouderdomspensioen en gezondheidszorg voor alle Libanezen; en verbetering van het technische en religieuze onderwijs. De Hezbollah presenteerde twaalf kandidaten voor de eerste twee rondes, waarvan acht in Baalbek, drie elders in de Bekaa-vallei en één in Beiroet.

Amal

Nabih Berri, leider van de sjiiitische organisatie Amal en toen ook lid van het kabinet, zei op 18 augustus dat uitstel van de verkiezingen niet wenselijk was en dat „degenen die tot uitstel oproepen

tevens tegen het Taif-akkoord ageren". Amal stemde erin toe in de zuidelijke kiesdistricten gezamenlijke kandidaten met Hezbollah te presenteren.

Politici afgetreden

De voorzitter van het nationale parlement, Hussein al-Husseini, trad na de eerste kiesronde op 23 augustus af. Als pro-Syrisch politicus had hij eerder gepleit tegen de boycot, maar hij had zich zonder succes kandidaat gesteld voor de Nationale Handvestpartij in de Bekaa-vallei. Zijn partij beschuldigde Hezbollah, die op 23 augustus acht zetels behaalde in het district Baalbek, van intimidatie bij de stemlokalen.

Op 26 augustus traden de minister van buitenlandse zaken en Libanezen in het buitenland, Faris Buwayz (de schoonzoon van president Elias Hraoui), en de minister van PTT, falangistenleider Georges Saadeh, uit het kabinet. Buwayz en Saadeh hadden op 21 augustus opnieuw in Damascus gepleit voor uitstel van de verkiezingen.

Er werd bericht dat steeds meer maronitische en andere kandidaten zich terugtrokken voor de tweede ronde. Assad Shaftari, plaatsvervangend leider van de Al-Waad-partij trok zijn kandidatuur in voor de zetel die in Beiroet was gereserveerd voor Orthodoxe christenen.

SLOTROXDE ALGEMENE VERKIEZINGEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

De derde en laatste ronde van de eerste algemene verkiezingen in Libanon

sinds 1972 ging op 6 september 1992 in het zuiden van start. De maronitisch-christelijke partijen boycotten evenals de twee vorige rondes ook deze ronde.

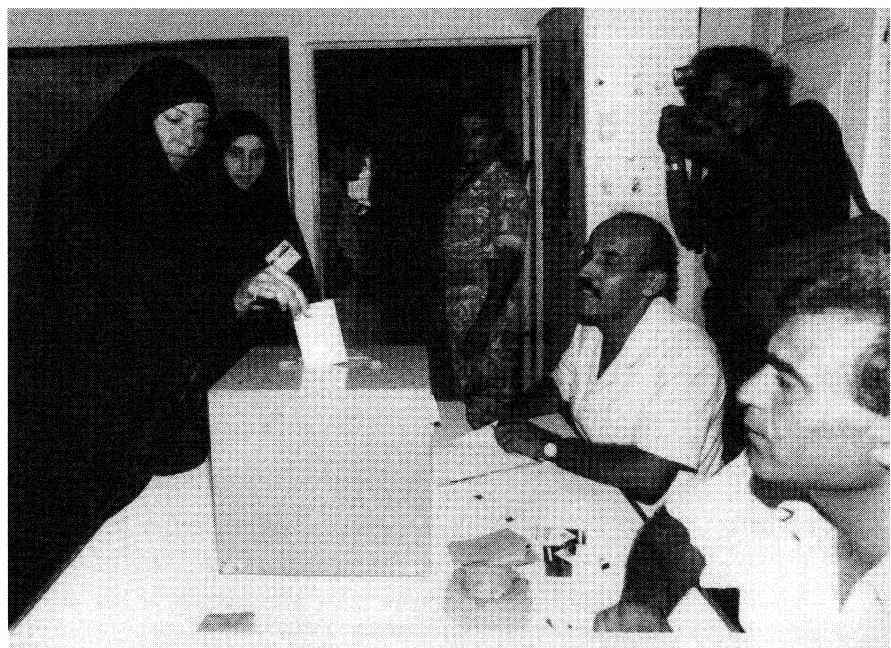
De „Bevrijdingslijst" van Nabih Berri, de leider van de (sjiiitische) Amal-beweging en staatsminister, veroverde in de derde ronde 22 van de 23 nog verkiesbare zetels. Amal en haar bondgenoten hadden ook veel succes geboekt in Oost-Libanon en Beiroet (waar Hezbollah, de sjiiitische ex-rivaal van Amal, in totaal acht zetels won) en kwamen uiteindelijk als grootste fractie uit de bus in de nieuwe 128 leden tellende Nationale Vergadering.

Na de derde ronde waren op vijf na alle zetels bezet. De vijf vacante zetels waren bestemd voor het voornamelijk door maronitische christenen bewoonde gebied van Kesrouan waar de verkiezingen volledig waren geboycot. In deze regio zouden op 11 oktober nieuwe verkiezingen plaatsvinden.

De *Middle East Economic Digest* meldde op 9 oktober dat 26 kandidaten zich verkiesbaar hadden gesteld, onder wie Faris Buwayz, die eind augustus uit protest tegen de verkiezingen was afgetreden als minister van buitenlandse zaken en Libanezen in het buitenland.

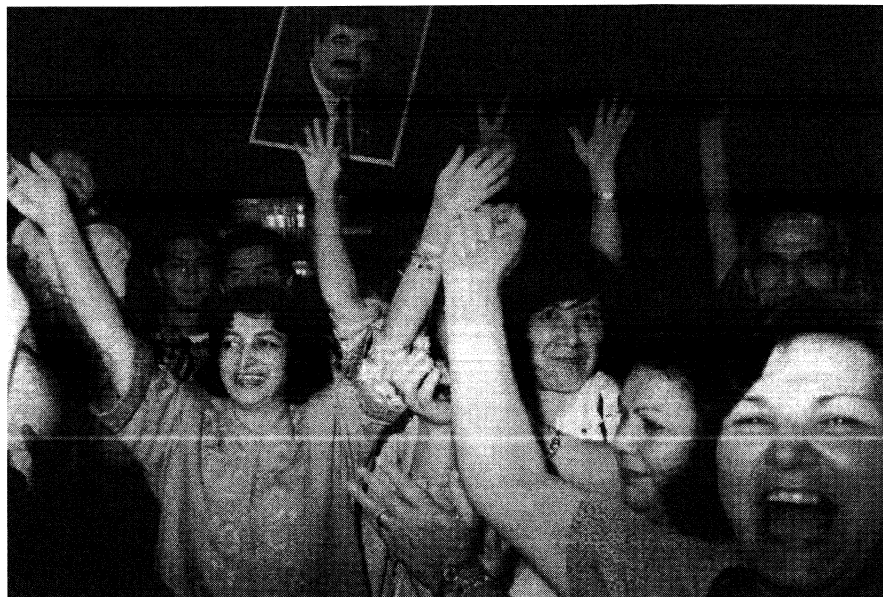
Onderhandelingen over terugtrekking Syrische troepen

Syrië werd door de VS onder grote druk gezet om zijn troepen direct na afloop van de derde ronde uit Beiroet naar de Bekaa-vallei terug te trekken.

Islamitische vrouwen brengen hun stem uit bij de eerste ronde van de algemene verkiezingen in Libanon op 23 augustus 1992.

MIDDEN-OOSTEN

Bahyeh al-Hariri (l.), kandidaat van de sjiiitische Amal, viert haar overwinning in de derde ronde van de Libanese verkiezingen op 8 september. Achter haar wordt een portret omhooggestoken van haar broer, Rafiq al-Hariri, die op 22 oktober met de kabinetsformatie werd belast.

Gesteund door de Franse regering hadden christelijke maronitische leiders de wettigheid van alle verkiezingen betwist die plaatsvonden terwijl Syrische troepen in het land verbleven. President Elias Hraoui van Libanon en president Hafez Asad van Syrië besaraken de kwestie op 12 en 13 september in Latakia (Syrië). Na het overleg werd bekendgemaakt dat de Libanees-Syrische Hoge Raad na de formatie van een nieuwe Libanese regering in oktober bijeen zou komen om een volledig tijdschema op te stellen voor de terugtrekking van de Syrische troepen.

Kabinetwijzigingen

Samir Geagea, leider van de (Falangistische) Libanese Strijdkrachten en brigade-generaal Ahmad Sami Minqarah, een vertegenwoordiger van de soennitische moslims in Tripoli, werden beiden op 17 september officieel uit het kabinet ontslagen. Geagea en Minqarah waren in mei 1992 respectievelijk benoemd tot staatsminister en minister van toerisme in het toen nieuwe kabinet (zie pag. 715/1-'92). Beiden hadden de kabinetszittingen van begin af geboycot.

De ontslagen van Faris Buwayz en Georges Saadeh (PTT) in augustus werden ook formeel goedgekeurd (zie hierboven).

Minister van voorlichting Michel Samaha nam ook de portefeuille van toerisme op zich. Minister van iustitie Nasri al-Maaluuf werd ook verantwoordelijk voor buitenlandse zaken en Libanezen in het buitenland. Vice-

premier en minister van defensie Michel al-Murr kreeg de portefeuille van PTT toebedeeld.

Vooraanstaande Falangistische politicus ontvoerd

Op 15 september werd Butros Khwand, een vooraanstaand lid van de Kataeb en naaste medewerker van Geagea, door onbekende gewapende mannen ont-

voerd uit zijn woning in het district Sin el-Fil in Beiroet.

Leider Communistische Partij treedt af

George Hawi trad op 27 september af als secretaris-generaal van de Libanese Communistische Partij (LCP). Hij werd tijdelijk opgevolgd door zijn plaatsvervanger, Faruq Dahruk. Het centrale comité van de LCP wilde een buitengewone conferentie om te discussiëren over het politieke programma en de organisatorische structuur van de partij, de partijnaam te veranderen en een nieuwe partijleiding te kiezen.

Libanese verklaring over Israëlische piloot

De Libanese delegatie bij de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten in Washington (zie pag. 794/3-'92) liet haar Israëlische collega's op 22 september weten dat definitief vaststond dat de Israëlische piloot Ron Arad in leven was, maar dat onbekend was waar hij werd vastgehouden. Aangenomen werd dat Arad, die in 1986 boven Sidon was neergehaald, in Oost-Libanon werd gevangengehouden door pro-Iraanse guerrillastrijders. Israël had om zijn vrijlating gevraagd in de onderhandelingen die werden gevoerd om de westerse gijzelaars in Libanon vrij te krijgen.

Faris Buwayz (3dev.l. op bordes), een van de maronitische kandidaten bij de uitgestelde verkiezingen, tijdens een bijeenkomst in Zouk op 10 oktober 1992.

Koerdisch opleidingskamp gesloten

Op 22 september nam het Libanese leger op vreedzame wijze het belangrijkste opleidingskamp in de Bekaa-vallei voor guerrillastrijders van de Arbeiderspartij van Koerdistan (PKK) over, die voor autonomie in Turkije vochten. De Syrische regering had Turkije in mei laten weten dat de PKK uit de Bekaa-vallei zou worden verdreven. Het Libanese leger liet een nabijgelegen kamp van Dev Sol, de Turkse groepering van stadsguerrillastrijders, ongemoeid, maar zouden het kamp waarschijnlijk op een later tijdstip overnemen.

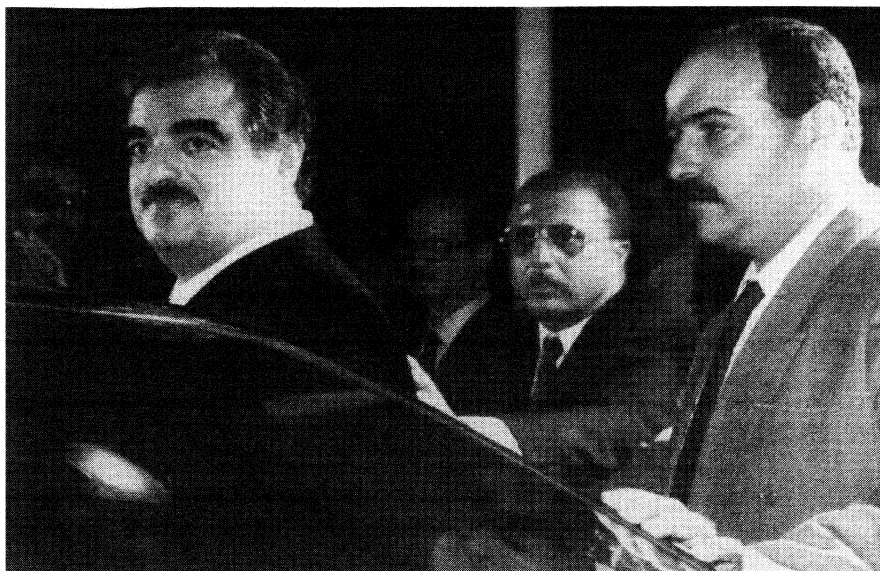
Uitgestelde verkiezingen in maronitische gebieden

Op 11 oktober werden uitgestelde verkiezingen gehouden voor de vijf resterende zetels in de 128 leden tellende Nationale Vergadering.

Deze verkiezingen werden gehouden in het hoofdzakelijk maronitisch-christelijke gebied van Kesrouan waar de christenen de verkiezingen in augustus en september volledig geboycot hadden (zie hierboven). Bij de verkiezingen op 11 oktober streden 24 kandidaten (allen maronitische christenen) om de vijf zetels. Een van de gekozen kandidaten was ex-minister Faris Buwayz. Op 12 oktober meldde radio Libanon dat de opkomst bij de verkiezingen minder dan 21 procent had bedragen.

Een glimlachende Nabih Berri na zijn verkiezing tot parlementsvoorzitter op 20 oktober 1992.

De nieuwe Libanese premier, Rafiq al-Hariri (l.), omringd door lijfwachten bij zijn auto

**BERRIGEKOZEN TOT PARLEMENTS-
VOORZITTER. HARIRI BENOEMD TOT
PREMIER. NIEUWE REGERING.
REGERINGSVERKLARING.
VERTROUWENSVOTUM**

Nabih Berri, de leider van de sjiitische Amal-beweging, werd op 20 oktober gekozen tot voorzitter van de Nationale Vergadering. Hij kreeg de steun van 105 van de 128 leden van de Vergadering. De post van voorzitter was traditioneel voorbehouden aan een sjiitische moslim.

Berri, die gedurende de jaren '80 en '90 ministersposten had bezet in een aantal kabinetten, was de opvolger van Hussein al-Husseini, die in augustus was afgetreden nadat hij zijn zetel was kwijtgeraakt bij de algemene verkiezingen (zie hierboven). In zijn inauguratierede tot de Nationale Vergadering op 20 oktober riep Berri op tot nationale verzoening.

Op 22 oktober nodigde president Elias Hraoui Rafiq al-Hariri uit om een nieuwe regering te vormen. Deze werd formeel benoemd op 31 oktober als opvolger van de regering van Rashid al-Solh, die in mei 1992 was aangesteld (zie pag. 714/3 e.v. - '92).

Hariri, een soennitische moslim, was staatsburger van Saoedi-Arabië. hoewel hij was geboren in Sidon (Libanon). Hij zou een van de rijkste mannen ter wereld zijn en een vertrouwing van koning Fahd van Saoedi-Arabië.

Ook zou hij een goede verstandhouding hebben met Syrische leiders, vooral met vice-president Abdel Halim Khaddam. Toch zou de sjiitische Hezbollah-beweging die nauwe banden onderhielt met Iran, tegen zijn benoeming gekant zijn.

De samenstelling van het nieuwe kabinet was als volgt:

Premier, minister van financiën - Rafiq al-Hariri; vice-premier - Michel al-Murr*; nationale defensie - Muhsin Dallul*; binnenlandse zaken - Bisharah Mirhij; buitenlandse zaken en Libanezen in het buitenland - Faris Buwayz*; justitie en hervormingen - Bahij Tabbarah; voorlichting - Michel Samaha*; economische zaken en handel - Hagop Yanvan Demerdjian; arbeid - Abdullah al-Amin*; openbare zaken en transport - Mohammad Bassam Murtada; landbouw - Adil Qirtas; telecommunicatie en post - Mohammad Ghaziri; huisvesting en coöperaties - Mahmud Abu-Hamdan; toerisme - Nicholas Fattush; nationaal onderwijs en schone kunsten - Mikha'il al-Dahir; water en elektriciteit - George Afram; gezondheid en sociale zaken - Marwan Hamadah*; industrie en olie - As'ad Rizq.

Staatsministers: vluchtelingen zaken - Walid Joumblatt*; sociale zaken en gehandicapten - Elie Hobeika*; Libanezen in het buitenland - Rida Wahid; cultuur en hoger onderwijs - Michel Iddih; gemeente- en plattelandszaken - Soleiman Frangié; transportzaken - Umar Misqawi; beroepsonderwijs en technisch onderwijs - Hasan Izz al-Din; milieuzaken - Salim Muqbil; staatsministers (zonderspecifieke taken) - Shahi Barsumian, Anwar al-Khalil, Ali Usayran en Fu'ad Sinyurah.

* lid van het vorige kabinet.

Veel van de nieuwe kabinetsleden waren zogenaamde „technocraten“, door Hariri aangesteld om zijn plannen voor economische wederopbouw te steunen. In het nieuwe kabinet zaten echter ook (als staatsministers) vertegenwoordigers van verscheidene voormalige milities, met uitzondering van Hezbollah en de (falangistische) Libanese Strijdkrachten.

MIDDEN-OOSTEN

Zodra de benoeming van Hariri bekendgemaakt was, steeg het Libanese pond met 13 procent naar \$ 1 = L£ 1,9. Ondanks een algemeen gevoel van optimisme over Hariri's aanstelling werd op 14 oktober op grote schaal gehoor gegeven aan een algemene stakingsoproep van de Algemene Confederatie van Libanese Arbeiders, uit protest tegen de verslechterende economische situatie.

Regeringsverklaring en vertrouwensvotum

Op 9 november legde premier Rafiq al-Hariri zijn regeringsverklaring af in de Nationale Vergadering.

Hariri deelde mee dat zijn regering „bevrijding, hervorming en ontwikkeling” als haar doelstellingen beschouwde. De regering zou zich inzetten om de Israëlische bezetting van Zuid-Libanon te beëindigen en „de standvastigheid van onze verwanten in het zuiden en in de westelijke Bekaa op te voeren”. Zij zou zich houden aan de letter en geest van het Akkoord van Taif (uit 1989, zie pag. 772/1 e.v.-'89) en zij zou trachten het Verdrag van Samenwerking en Coördinatie met Syrië (uit 1991, zie pag. 7611112-'91) uit te voeren. Bestuurlijke hervormingen zouden o.a. bestaan uit de oprichting van een aantal nieuwe ministeries en raden en de tijdelijke opheffing van de onschendbaarheid van overheidspersoneel in een poging de corruptie in te dammen. De regering streefde er ook naar de financiële situatie van het land te verbeteren en een systeem van vrij ondernemerschap te consolideren.

Op 12 november verwierf de regering een vertrouwensvotum in de Nationale Vergadering met 104 tegen 12 stemmen (Hezbollah en de Islamitische Groep), bij drie onthoudingen

De Hezbollah-radio, de Stem van de Onderdrukten, had op 11 november een aanval uitgezonden op de regeringsverklaring die, volgens de radio, niets bevatte dat haar onderscheidde van voorgaande beleidsverklaringen.

ONTMOETINGEN VAN LIBANESE EN SYRISCHE LEIDERS

Op 14 oktober voerde president Elias Hraoui in Damascus besprekingen met de Syrische president Hafez Assad. Volgens een verklaring van het bureau van de Libanese president was er gesproken over de „uitvoering van alle artikelen van het Taif-akkoord”. Volgens de bepalingen van dit akkoord had de terugtrekking van de Syrische troepen uit Libanon eind september 1992 moeten beginnen.

Een beeld van een Hezbollah-basis ten oosten van Sidon na een Israëlische luchtaanval op 26 oktober 1992.

Op 5 november bracht Rafiq al-Hariri zijn eerste bezoek aan Syrië als premier van Libanon voor gesprekken met president Hafez Assad en andere Syrische leiders.

Op 26 november bracht Hariri, vergezeld van president Hraoui en parlementsvoorzitter Nabih Berri, opnieuw een bezoek aan Syrië. De Libanese delegatie voerde besprekingen met president Assad en andere hoge functionarissen.

Op 27 november meldde de Stem van Libanon dat beide partijen hadden gediscussieerd over diverse kwesties i.v.m. binnenlandse Libanese aangelegenheden, bilaterale betrekkingen, de toekomst van de Syrische militaire aanwezigheid in Libanon en de situatie in het zuiden.

HEVIGE GEVECHTEN IN ZUID-LIBANON

Eind september braken zware gevechten uit tussen Hezbollah-strijders en het door Israël gesteunde Zuidlibanese Leger (SLA).

Na vijf dagen van gevechten voerde Hezbollah een grootscheepse aanval uit op een SLA-positie in de door Israël eenzijdig uitgeroepen „veiligheidszone”. Daarbij sneuvelden twee SLA-leden en vier Hezbollah-strijders. Na de aanval raakte Hezbollah ten noorden van de „veiligheidszone” slaags met een contingent UNIFIL-soldaten. Daarbij verloor één Ierse UNIFIL-soldaat het leven. Ondertussen voerden Israëlische troepen en het SLA een zware artilleriebeschieting uit op door Hezbollah gecontroleerde dorpen ten noorden van de „veiligheidszone”, waarbij twee burgers

omkwamen. De volgende dag vielen Israëlische gevechtsvliegtuigen doelen aan in Deir Kanoun en Ain Abu Souar.

Eind oktober escaleerde de oorlog van Hezbollah met Israël en het SLA in het zuiden van Libanon.

Op 25 oktober viel Hezbollah een Israëlisch personenvoertuig aan in Israël's „veiligheidszone”, waarbij vijf Israëlische soldaten werden gedood en vijf anderen ernstig gewond raakten. Israël en het SLA antwoordden op 26 oktober met hevige beschietingen van gebieden die in handen waren van Hezbollah en Palestijnen in zuidelijk Libanon. Hierbij werden ten minste vijf burgers gedood. Israëlische gevechtshelikopters openden ook het vuur op „terroristischebases” in zuidelijk Libanon.

Op 27 oktober reageerde Hezbollah met het afschieten van ca. 30 Katjoesja-raketten op Israël, waarbij een Israëlische burger om het leven kwam in de Noordisraëlische stad Kiryat Shemona en twee Libanese burgers werden gedood in het zuiden van de „veiligheidszone”. Tegelijkertijd voerden Israëlische gevechtsvliegtuigen aanvallen uit op Hezbollah-posities in de Bekaa-vallei, waarbij drie burgers gedood werden.

Aan de gevechten kwam een einde op 28 oktober. Bij het uitbreken van de gevechten hadden zowel Israël als Libanon langs de grens troepen gemobiliseerd. Volgens sommige berichten hadden reguliere Libanese troepen geschoten op Israëlische troepen binnen de „veiligheidszone”.

In november werd opnieuw melding gemaakt van gevechten tussen Hezbollah enerzijds en Israël en het SLA anderzijds.

Israëlische militaire vliegtuigen voerden op 8

november aanvallen uit op Hezbollah-posities in Ayn al-Tinah in de westelijke Bekaa-vallei. Radio Vrij Libanon meldde dat zeven Hezbollah-strijders bij die aanval werden gedood en dat nog zeven andere gewond raakten. Hezbollah reageerde met het afvuren van Katjoe-sja-raketten over de „veiligheidszone“ heen op doelen in de smalle strook van Galilea en westelijk Galilea. Israëlische burgers in het gebied werden naar schuilkelders geëvacueerd.

De twee partijen voerden van 8-10 november artilleriebeschietingen op elkaar uit en een aantal Libanese burgers raakte gewond. Op 10 november werd bericht dat Libanese legereenheden, die in de Bekaa-vallei waren gelegerd, artilleriebeschietingen op Israël hadden uitgevoerd. Op 11 november vielen Israëlische gevechtsvliegtuigen een Hezbollah-doel ten zuidoosten van Tyrus aan.

De Libanese minister van defensie, Muhsin Dallul, had op 11 november een ontmoeting met een Hezbollah-delegatie. Volgens een bericht aan Radio Vrij Libanon vroeg Dallul aan Hezbollah in het zuiden zelfbeperking in acht te nemen.

Een Nepalees lid van UNIFIL en een Hezbollah-strijder werden op 12 november gedood bij een treffen in de buurt van de dorpen Kafra en Yatar, aan de noordelijke rand van de „veiligheidszone“. Drie andere UNIFIL-leden raakten gewond. Later die dag werd een Israëlische militair gedood en raakten twee collega's gewond tijdens een treffen met Hezbollah bij Rashaf, een dorp dat eveneens aan de noordelijke rand van de „veiligheidszone“ ligt. De radiozender de Stem van Libanon meldde op 12 november dat de „Israëlische militaire voorbereidingen in het zuiden heden een piek bereikten en het gebied het toneel werd van de omvangrijkste Israëlische versterkingen sinds 1985“.

Een flatgebouw in de Israëlische stad Kiryat Shmona dat op 27 oktober door een raket werd getroffen.

Op 13 november verschenen er berichten over een „ingehouden rust“ in het zuiden.
(Vor.ber.pag. 714/2 e.v.-1992)

SYRIË

BETREKKINGEN MET TURKIJE

Op 11 april 1992 ontving de Syrische president Hafez Assad in Damascus de Turkse minister van binnenlandse zaken Ismet Sezgin. Zij ondertekenden twee protocollen, wat leek naar te komen op een poging om een veiligheidsprotocol uit 1987 tot nieuw leven te wekken. Dit protocol, gericht tegen de Koerdische separatistische strijders van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK), was door Syrië nimmer toegepast.

In de nieuwe protocollen veroordeelden beide landen het „terrorisme“ en beloofden zij in te grijpen in elke illegale activiteit die de stabiliteit van de andere partij bedreigde. De veiligheid langs de grens zou worden verhoogd en er zou informatie worden uitgewisseld welke kon leiden tot de aanhouding van misdadigers en deserteurs.

Volgens Syrië was een deel van de buiten Turkije verblijvende 7.000 PKK-strijders gelegerd in de Bekaa-vallei in Libanon, een gebied dat onder controle van Syrië stond.

Op 16 september bracht de Syrische minister van binnenlandse zaken, Mohammad Harbah, een bezoek aan Turkije voor besprekingen met zijn Turkse collega Ismet Sezgin. De radio van de Arabische Republiek Syrië meldde dat beide partijen besloten hadden gezamenlijke veiligheids- en bestuurscommissies in het leven te roepen. Harbah noemde de besprekingen „productief“.

BETREKKINGEN MET EGYPTE

Op 16 september bracht president Hafez Assad een bezoek aan Egypte voor besprekingen „achtergesloten deuren“ met president Hosni Mubarak (zie pag. 572/1-'92 voor het bezoek dat Assad in maart 1992 aan Egypte bracht). De radio van de Arabische Republiek Egypte meldde dat de twee presidenten zich hadden beraden over de voortgang van de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten en over andere „Arabische kwesties en gebeurtenissen“.

OVERLEG OVER MILITAIRE SCHULD AAN MOSKOU. NIEUWE WAPENTRANSACTIE GEMELD

Volgens de Financial Times van 6 no-

vember bracht een Russische handelsdelegatie begin november een bezoek aan Syrië voor besprekingen over Syrië's militaire schuld aan de voormalige Sowjet-Unie. Die schuld werd geraamd op \$ 15 mrd. Bij het overleg zou „weinig voortgang“ zijn geboekt.

De Middle East Economic Digest van 13 november meldde dat Syrië volgens Westerse militaire analisten onlangs een „omvangrijk militair leverantie-akkoord“ met de Russische Federatie had getekend. De leveranties zouden o.a. betrekking hebben op Mig-29 en Suchoi-24 vliegtuigen, T-72 tanks en SAM-11 en SAM-13 raketten.

BERICHT OVER VRIJLATING ATASSI

Op 29 augustus meldde Radio Monte Carlo dat Syrië Nouredin al-Atassi op vrije voeten had gesteld. Atassi was president van februari 1966 tot oktober 1970, toen hij tijdens de onbloedige coup van Assad was afgezet. Daarna had hij 22 jaar in de gevangenis gezeten. Voorts citeerde de radio „persbronnen“ die bericht hadden dat ook Mohammad Rabah al-Tawil, minister van binnenlandse zaken onder Atassi, was vrijgelaten.

SPECULATIES OVER RIFAAT ASSAD

Gedurende de maand oktober werd in de Westerse pers op grote schaal gespeculeerd over de positie van de broer van president Hafez Assad, kolonel Rifaat Assad.

Rifaat Assad, in naam vice-president (voor veiligheidszaken), was door zijn broer in 1984 in feite verbannen nadat hij een greep naar de macht had gedaan (zie ook pag. 459/2 e.v.-'85). In juli 1992 keerde hij voor het eerst naar Syrië terug om de begrafenis van zijn moeder bij te wonen.

Volgens een bericht in de Sunday Times van 11 oktober verscheen hij daarna weer als hoofd van de inlichtingendienst.

Dit bericht werd echter tegengesproken door de Independent van 22 oktober; dit dagblad beriep zich op een Syrische bron met een „onberispelijke kwalificatie“ die beweerde dat Rifaat niet gevraagd was „welke taak dan ook op zich te nemen“ en die stelde dat de machtige hiërarchie binnen het veiligheidsapparaat niet gewijzigd was. De Middle East Economic Digest van 23 oktober was ook sceptisch over het bericht in de Sunday Times, en schreef dat dit indruiste tegen de „algemeen heersende opinie in Damascus dat Basel, de zoon van de president, nu getipt wordt voor de opvolging“.

(Vor.ber.pag. 571/2 e.v.-1992)

KOREA

ACHTSTE RONDE VAN PREMIERSOVERLEG

Op 16 en 17 september 1992 werd in Pyongyang de achtste gespreksronde gehouden tussen de premiers van Noord- en Zuid-Korea. De negende ronde stond voor 21-24 december gepland in Seoel.

De Noordkoreaanse premier Yon Hyong Muk en zijn Zuidkoreaanse ambtgenoot Chung Won Shik ondertekenden drie akkoorden - betreffende non-agressie, verzoening en uitwisseling - om de tenuitvoerbrenning van het eind 1991 getekende verzoeningspact tussen de beide Korea's (zie pag. 283/3 e.v.-'92) te vergemakkelijken. Tevens werd een akkoord getekend over de vorming van een Gezamenlijke Noord-Zuid Verzoeningscommissie.

In de woorden van Chung waren de akkoorden „wederom een reusachtige stap voorwaarts naar de opening van een tijdperk van verzoening en samenwerking". Hoewel zij de geest ademden van het akkoord van 1991, ontbrak in de ondersteunende overeenkomsten een groot aantal meer moeilijk uitvoerbare maatregelen, die in het oorspronkelijke akkoord waren voorgesteld.

Ook wat betreft het netelige probleem van de nucleaire inspectie werd geen vooruitgang geboekt, nadat ook bij eerdere besprekingen in juli de impasse niet was doorbroken. De Zuidkoreaanse regering herhaalde dat zij de voorkeur gaf aan de invoering van een bilateraal systeem van niet-geplande en wederkerige nucleaire inspecties in aanvulling op de inspecties van het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA), dat reeds een begin had gemaakt met geregelde bezoeken aan Noordkoreaanse nucleaire faciliteiten. Het antwoord van de Noordkoreaanse regering luidde opnieuw dat een dergelijke overeenkomst slechts

Chung Won Shik, premier van Zuid-Korea (mei 1991-oktober 1992).

bereikt kon worden indien Noord-Korea Amerikaanse militaire bases in Zuid-Korea mocht inspecteren.

Wat betreft de hereniging van gezinnen die door de Koreaanse oorlog waren gescheiden, werd er evenmin vooruitgang geboekt. Door de Noordkoreaanse regering werden in deze kwestie de volgende drie prealabele voorwaarden geformuleerd: (i) Zuid-Korea moest ophouden de nucleaire kwestie te koppelen aan de inter-Koreaanse economische samenwerking; (ii) Zuid-Korea en de VS dienden hun gezamenlijke militaire oefeningen te staken; (iii) Li In Mo, een Noordkoreaanse legerofficier die door Zuid-Korea tijdens de Koreaanse oorlog gevangen was genomen, moest worden gerepatriëerd.

ONTHULLING VAN VERMEEND SPIONAGENETWERK

Het Zuidkoreaanse Bureau voor Nationale Veiligheidsplanning (NSP) maakte begin oktober de onthulling bekend van een belangrijk Noordkoreaanse spionagenetwerk dat in Zuid-Korea een afdeling van de Noordkoreaanse communistische partij zou hebben opgericht en „een uitgebreide operatie" zou hebben opgezet om de regering van Zuid-Korea ten val te brengen.

Het NSP verklaarde naar aanleiding van de onthulling 62 mensen te hebben gearresteerd wegens schending van de Nationale Veiligheidswet en de Wet op Bescherming van Militaire Geheimen. Het voegde daaraan toe dat het werkte aan de arrestatie van ruim 300 anderen op grond van dezelfde beschuldigingen. Het NSP legde ook beslag op vuurwapens en munitie, communicatieapparatuur, codeboeken en zelfmoordcapsules.

Het spionagenetwerk was klaarblijkelijk opgericht in opdracht van de ervaren Noordkoreaanse agent Lee Son-sbil. De leden van het netwerk vormden een illegale ondergrondse politieke partij in het Zuiden en probeerden betrekkingen aan te knopen met wettige politieke partijen en arbeiders- en onderwijsorganisaties. Deze strategie zou erop gericht zijn geweest „het Zuiden communistisch te maken en het land voor 1993 te verenigen".

Op 12 oktober weigerde Pak Nam-chun, de voorzitter van de Noordkoreaanse delegatie in de Noord-Zuid Politieke Subcommissie, in te gaan op een verzoek van Yi Tong-pok, zijn Zuidkoreaanse collega, om de kwestie in een spoedbijeenkomst te bespreken. Hij verklaarde dat het ging om „eendrama vol leugens en bedrog (...) een verraderlijke daad dat opzettelijk een nieuw obstakel opwerpt op de weg naar de ontwikkeling van de Noord-Zuid-betrekkingen". Yi verklaarde echter dat zijn regering bij de eerste zitting van de Gezamenlijke Noord-Zuid Verzoeningscommissie op 5 november en bij de

negende ontmoeting tussen de premiers (gepland voor 21-24 december) een verklaring zou eisen van de Noordkoreanen.

DREIGEMENT OM ALLE BESPREKINGEN OP TE SCHORTEN

Op 19 november werd bericht dat Noord-Korea had gedreigd alle onderhandelingskanalen met Zuid-Korea tijdelijk buiten werking te stellen, nadat Zuid-Korea had besloten begin 1993 de jaarlijkse gezamenlijke militaire oefeningen met de Verenigde Staten met de codenaam „Team Spirit" te hervatten.

Team Spirit 92 was geannuleerd wegens de beter wordende betrekkingen tussen de twee Koreaanse staten. Maar in de jongste maanden waren die betrekkingen verslechterd als gevolg van de weigering van Noord-Korea onverwachte inspecties van zijn nucleaire faciliteiten toe te staan en wegens de vermeende ontdekking in Zuid-Korea van een omvangrijk Noordelijk spionagenetwerk (zie hierboven).

(Vor.ber.pag. 579/2 e.v.-1992)

KOREA (NOORD)

BERICHTEN OVER VOLKSONRUST

Gedurende de hele maand september 1992 werd melding gemaakt van hevige protesten tegen de regering in Noord-Korea, klaarblijkelijk het gevolg van het in juli genomen regeringsbesluit om de in omloop zijnde geldhoeveelheid te beperken en de won met zo'n 70 procent te devalueren. Er werd bericht dat in sommige streken grote aantallen troepen waren ingezet om de orde te herstellen.

De devaluatie lag besloten in het besluit om oude bankbiljetten te vervangen door nieuwe, waarbij het maximaal in te ruilen bedrag per persoon strikt was vastgelegd. Deze actie zou een zeer ernstige voedselschaarste teweeg hebben gebracht, doordat de koopkracht van de meeste huishoudens was gedaald waardoor er minder op de zwarte markt kon worden gekocht.

Deze berichten, die klaarblijkelijk uit westerse diplomatenkringen in Noord-Korea afkomstig waren, werden op grote schaal verbreid door Japanse en Zuidkoreaanse persbureaus. De Noordkoreaanse autoriteiten ontkenden de berichten volledig.

EERSTE WET OP BUITENLANDSE INVESTERINGEN

Op 5 oktober keurde het Permanente

Comité van de Opperste Volksassemblée de eerste Noordkoreaanse wet op buitenlandse investeringen goed. Deze stap was bedoeld om de stagnerende economie nieuw leven in te blazen.

Waarnemers beweerden dat China, de nauwste bondgenoot van Noord-Korea, de regering had geadviseerd zijn voorbeeld te volgen en kapitaal en deskundigheid uit het buitenland aan te trekken. De *Financial Times* van 21 oktober berichtte echter dat westerse bedrijven „waarschijnlijk sceptisch zullen blijven (...) aangezien zij nog steeds miljoenen dollars tegoed hebben voor producten die twintig jaar geleden aan Noord-Korea zijn geleverd”.

Volgens de nieuwe wet kregen buitenlandse investeerders toestemming om met eigen vermogen of op contractbasis samenwerkingsverbanden in het land aan te gaan en om in speciale economische zones ondernemingen, die geheel in buitenlandse handen bleven, te starten en te exploiteren. Buitenlandse bedrijven konden een deel van hun winst naar het buitenland overmaken en zij kregen een toezegging voor schadevergoeding in het geval van een „onvermijdelijke” nationalisering. Bedrijven op het gebied van geavanceerde technologie, grondstofexploratie of infrastructuraanleg kregen gedurende de eerste vijf jaar een belastingvoordeel.

NORMALISERINGSGESPREKKEN MET JAPAN VASTGELOPEN

De Noordkoreaanse delegatie liep weg van de achtste ronde van de normaliseringsgesprekken met Japan die op 5 november in de Chinese hoofdstad Beijing werden gehouden.

De aanleiding tot het demonstratieve vertrek van de Noordkoreanen vormde een Japanse eis inzake informatie over een Japanse vrouw die 13 jaar eerder zou zijn ontvoerd om Noordkoreaanse spionnen op te leiden. Na het mislukken van pogingen om de besprekingen te redde - de eerste tussen beide landen sinds mei (zie pag. 58212-'92) en oorspronkelijk gepland voor juli - werden zij op 6 november afgelast.

(Vor.ber.pag. 581/1 e.v.-1992)

KOREA (ZUID)

MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN BEZOECT RUSLAND. JELTSIN OVER RELATIE RIET H'OORD-KOREA. OFFICIEEL BEZOEK AAN ZUID-KOREA

Op 4 juli 1992 beëindigde de Zuidkoreaanse minister van buitenlandse zaken, Lee Sang Ock, zijn eind juni begonnen officiële bezoek aan Rusland, Oekraïne en Kazachstan. Tijdens besprekingen met Lee Sang Ock op 30 juni bevestigde

de Russische president Boris Jeltsin dat de betrekkingen tussen zijn land en het communistische Noord-Korea, een voormalige bondgenoot van de Sowjet-Unie, ingrijpend waren veranderd.

Jeltsin verklaarde dat alle ideologische handelen tussen Rusland en Noord-Korea verboden waren. Als partners bij het nastreven van de gemeenschappelijk doelstellingen en waarden van democratie, vrijheid, mensenrechten en markteconomie had Rusland, aldus Jeltsin, nu meer gemeen met Zuid-Korea dan met het orthodox-communistische Noord-Korea. Jeltsin bevestigde dat het uit 1961 stammende verdrag van vriendschap, samenwerking en wederzijdse bijstand tussen h'oord-Korea en de Sowjet-Unie niet langer van kracht was en dat Rusland geen financiële of militaire hulp zou bieden aan het regime in Pyongyang totdat dit zijn reputatie op het gebied van de mensenrechten verbeterde en een behulpzamer houding innam op het punt van de nucleaire inspectie.

Gegevens over neergehaald KAL-toestel overgedragen

De Russische president Boris Jeltsin overhandigde een Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie op 14 oktober in Moskou gegevens over de Boeing 747 van Korean Air Lines (KAL) die in september 1983 boven Sachalin door de voormalige Sowjet-Unie was neergeschoten (zie pag. 577 e.v.-'83). Hiermee kwam hij zijn toezegging na die hij tijdens een bezoek aan de VS in juni had gedaan (zie pag. 730/3 e.v.-'92).

Het Zuidkoreaanse persbureau Yonhap citeerde op 15 oktober de Zuidkoreaanse delegatie die verklaarde dat de ontvangen informatie „onbevredigend” en „niettoereikend” was geweest „om het incident op te helderen”.

Officieel bezoek Jeltsin

Van 18-20 november bracht de Russische president Jeltsin zijn eerste officiële bezoek aan Zuid-Korea. Tijdens dit bezoek, dat oorspronkelijk in september had moeten plaatsvinden, hield Jeltsin een toespraak tot de Zuidkoreaanse Nationale Assemblée.

In de loop van zijn bezoek sprak Jeltsin duidelijk zijn verlangen uit om de betrekkingen met Zuid-Korea te verbeteren. Hij gaf te kennen dat de Russische troepen in het Verre Oosten fors zouden worden ingekrompen en dat de militaire hulp aan Noord-Korea zou worden opgeschort. In een gebaar van vriendschap gaf Jeltsin de „zwarte doos” van de neergeschoten KAL-Boeing terug. Tijdens het bezoek werden ook diverse akkoorden getekend, waaronder een overeenkomst inzake militaire samenwerking en een akkoord waarin het onderhouden van geregelde bilaterale contacten werd vastgelegd.

(Vor.ber.pag. 583/3-1992)

DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET CHINA. BEZOEK ROH TAE WOO

De recente toenadering tussen Zuid-Korea en China bereikte op 24 augustus een hoogtepunt toen de diplomatieke betrekkingen tussen beide landen werden genormaliseerd.

De plechtige ondertekening in Beijing werd bijgewoond door de Chinese minister van buitenlandse zaken Qian Qichen en zijn Zuidkoreaanse collega Lee Sang Ock, die van 23-25 augustus een officieel bezoek bracht aan China. De Zuidkoreaanse president Roh Tae Woo noemde de ontwikkeling „een mijlpaal in de wereldgeschiedenis” en het wegnemen van de „laatste externe hindernis” voor een vreedzame hereniging van het Koreaanse schiereiland.

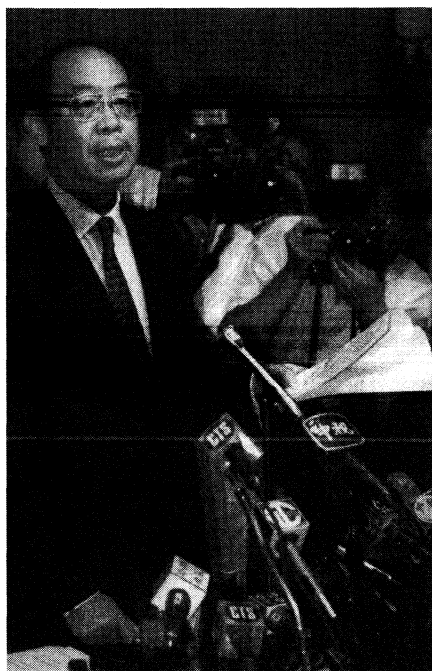
Hoewel honderdduizenden Chinese soldaten in de Koreaanse oorlog (1950-1953) hadden gevochten tegen Zuidkoreaanse troepen, waren in de afgelopen jaren de betrekkingen tussen de twee staten aanzienlijk verbeterd. De grootste aanzet hiertoe was gegeven door Rohs politiek de banden met communistische regimes te verbeteren. Dit had in de jaren 1988-'91 geleid tot het aangaan van diplomatieke betrekkingen met de Sowjet-Unie en haar Oosteuropese bondgenoten. Hoewel de betrekkingen met China in een minder spectaculair tempo waren verbeterd, had in 1990 een Zuidkoreaanse team deelgenomen aan de Aziatische Spelen in Beijing (zie pag. 273/2-'91) en hadden beide landen een handelsovereenkomst ondertekend (zie pag. 59/2/3-'91). De economische banden tussen de twee staten waren allengs verstevigd en in 1991 hadden zij handelsmissies uitgewisseld en elkaar de handelsstatus van „meest-begunstigde natie” verleend.

Het totaal volume van de handel tussen de twee landen bereikte in 1991 \$ 5,8 mrd, en zou naar verwachting in 1992 \$ 10 mrd overschrijden. Hierdoor werd Zuid-Korea de op drie na grootste handelspartner van China (na Hongkong, de VS en Japan). In 1992 hadden de twee landen afgesproken functionarissen van de Bank van China en de Koreaanse Handelsbank uitgewisseld en, in april, was Lee Sang Ock de hoogste plaatselijke Zuidkorea die ooit China bezocht had, toen hij in Beijing een vergadering bijwoonde van de Economische Commissie voor Azië en de Pacific.

De regering van Noord-Korea, die naar werd aangenomen van te voren was ingelicht over de stap van haar oude Chinese bondgenoot, gaf een lauwe reactie op het nieuws.

Taiwan verbreekt betrekkingen

In Taiwan, een traditionele bondgenoot van Zuid-Korea, werden echter anti-Koreaanse betogingen gehouden en werd een snijdende regeringsverklaring uitgegeven waarin Zuid-Korea werd veroordeeld omdat het „ons vertrouwen (heeft) geschonden en het internationale recht met voeten getreden”. De diplomatieke betrekkingen tussen Zuid-Ko-

De verbreking door Taiwan van de diplomatieke betrekkingen met Zuid-Korea werd op 22 augustus 1992 aangekondigd door Frederick Chien, Taiwans minister van buitenlandse zaken.

rea en Taiwan werden onmiddellijk verbroken.

Hoewel Taiwan met bijna 30 landen diplomatieke betrekkingen onderhield, was Zuid-Korea, als Taiwans laatste formele diplomatieke bondgenoot in Azië, een van de belangrijkste geweest. Door de betrekkingen met China te normaliseren had Zuid-Korea het Chinese standpunt aanvaard dat Taiwan een provincie van China was, in plaats van een zelfstandig land.

Roh Tae Woo bezoekt China

President Roh Tae Woo legde van 27-30 september een bezoek aan China af. Het was de eerste keer dat een Zuidkoreaanse staatshoofd China bezocht.

Het bezoek voltrok zich in een vriendschappelijke sfeer. Roh uitte zijn voldoening over de suggestie van de Chinese regering dat zij bereid was assistentie te verlenen bij het Koreaanse herenigingsproces door de rol van „honest broker“ (bemiddelaar) te aanvaarden. Op de laatste dag van zijn bezoek woonden Roh en zijn Chinese ambtgenoot, Yang Shangkun, een plechtigheid bij t.g.v. de ondertekening van een reeks overeenkomsten inzake handel, investering en samenwerking op wetenschappelijk en technologisch gebied.

OVEREENSTEMMING OVER UITSTEL PLAATSELIJKE VERKIEZINGEN. AFTREDEN ROH TAE WOO ALS PARTIJLEIDER

In een overeenkomst op 12 augustus

werd een langdurig geschil beëindigd tussen de regerende Democratisch-Liberale Partij (DLP) van Roh Tae Woo en de oppositionele Democratische Partij over het regeringsbesluit de plaatselijke verkiezingen uit te stellen.

Deze verkiezingen, die de eerste rechtstreekse verkiezingen in Zuid-Korea sinds 1961 hadden moeten worden van burgemeesters en provinciale gouverneurs, waren uitgesteld tot niet nader bepaalde datum. De oppositie had daarop de DLP beschuldigd van dictatoriaal gedrag. De wrijving tussen regering en oppositie was zo ernstig dat de in maart 1992 gekozen Nationale Vergadering sinds haar samenkost in juni verlamd was. Het uitstel - aangekondigd in het begin van het jaar en gerechtvaardigd op grond van het feit dat er in 1992 reeds parlaments- en presidentsverkiezingen zouden worden gehouden waardoor een derde verkiezing te duur zou worden - werd ook afgekeurd door een toenemend aantal militante studenten. Het beloofde bovendien een zeer belangrijk punt te worden in de campagne voor de presidentsverkiezingen in december.

In het kader van de op 12 augustus gesloten overeenkomst, getekend door DLP-voorzitter en presidentskandidaat Kim Young Sam, Kim Dae Jung van de Democratische Partij en Chung Ju Yung van de kleine Verenigde Volkspartij (UPP), zou de datum voor de uitgestelde verkiezingen worden vastgesteld door een commissie waarin alle drie partijen waren vertegenwoordigd.

Nu deze zaak geregeld was, trad Roh Tae Woo op 25 augustus af als voorzitter van de DLP, waardoor Kim Young Sam voor de presidentsverkiezingen het

voorzitterschap kon overnemen. De centrale uitvoerende raad van de partij koos Kim als opvolger van Roh, en verleende Roh de ceremoniële titel van honorair partijvoorzitter.

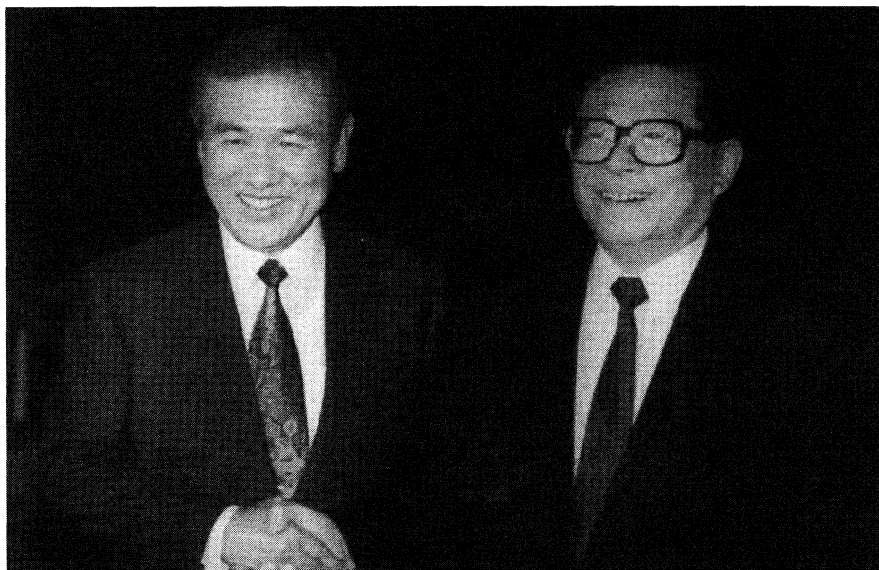
BEKENDMAKING PLAN TER STIMULERING AANDELENMARKT

Minister van financiën Rhee Yong Man maakte op 24 augustus een noodpakket bekend dat de kwijnende aandelenmarkt van het land moest stimuleren door middel van een injectie van meer dan 3.000 mrd won (de koers van 24 augustus 1992: \$ 1,00 = 780,697 won). Daarnaast werden belastingvoordelen geboden aan investeerders en werden banken en verzekeringsmaatschappijen verzocht in de komende zes maanden aandelen te kopen. Ook pensioenfondsen kregen dit verzoek.

Het Koreaans Fonds voor Stabilisering van Aandelen, in mei 1990 opgericht om de markt te stimuleren, werd ook aangemoedigd om 500 mrd won op te brengen waarmee aandelen konden worden aangekocht.

PRESIDENT TREKT ZICH TERUG UIT REGERINGSPARTIJ

Op 18 september maakte president Roh Tae Woo bekend dat hij zich zou terugtrekken uit de DLP, de regerende politieke groepering waarvan hij tot augustus leider was geweest (zie hierboven) en waarvan hij inmiddels erevoorzitter was. Tevens maakte hij bekend een neutraal kabinet te willen vormen waartoe hij alle ministers en onderministers van

Op 29 september voerde de Zuidkoreaanse president Roh Tae Woo (l.) in Beijing besprekingen met secretaris-generaal Jiang Zemin van de Chinese communistische partij.

President Roh Tae Woo toost met Kim Young Sam (l.) op diens verkiezing tot voorzitter van de regerende Democratisch-Liberale Partij tijdens een bijeenkomst in Seoel op 28 augustus 1991.

zijn regering opriep zich vóór 30 september uit de partij terug te trekken.

Hiermee willigde hij een centrale eis van de oppositie in, waardoor de parlementaire boycot van de oppositie uit protest tegen het regeringsbesluit van begin 1992 om de plaatselijke verkiezingen uit te stellen, leek te zijn beëindigd.

Hoewel er in augustus enige vooruitgang was geboekt inzake de kwestie van de plaatselijke verkiezingen, werd het in toenemende mate duidelijk dat de eis van de oppositie, dat die gehouden moesten worden vóór de presidentsverkiezingen, niet realistisch was. De oppositie beschouwde het tijdstip van de plaatselijke verkiezingen van doorslaggevend belang met het oog op de betrouwbaarheid van de presidentsverkiezingen, gezien de rol van lokale bestuurders in het electorale proces.

Uitstel van de verkiezingen betekende dat plaatselijke overheidsambtenaren, die hun aanstelling aan de zittende regering te danken hadden, hun invloed zouden doen gelden. In oppositiekringen was de angst wijdverbreid dat velen van hen de verkiezingsresultaten zouden manipuleren teneinde de DLP de overwinning te bezorgen. Deze vrees leek te worden bevestigd toen bekend werd dat kiezers minstens in één geval, tijdens de parlementsverkiezingen van maart 1992, door plaatselijke functionarissen waren omgekocht om een niet erg succesvolle DLP-kandidaat te steunen. Ook deden op grote schaal geruchten de ronde dat ambtenaren van de inlichtingendienst en militaire functionarissen betrokken waren geweest bij onwettige praktijken ter ondersteuning van DLP-kandidaten. Door de invloed van de partij in regeringszaken uit te schakelen, met name in de departementen van binnenlandse zaken en van het Bureau voor de Nationale Veiligheidsplanning, zou - althans in theorie - de mogelijkheid van deze departementen om de DLP te begunstigen, geringer worden.

De leiders van de twee belangrijkste oppositiebewegingen, Kim Dae Jung van de Democratische Partij en Chung Ju Yung, leider van de Verenigde Volkspartij, juichten deze ontwikkeling toe. Zij verklaarden zich bereid met Roh Tae Woo samen te werken om tot de oprichting van een waarlijk neutrale regering te komen. Ook lieten zij weten van plan te zijn de parlementaire boycot te beëindigen.

Rohs besluit werd als een duidelijk keerpunt beschouwd in de toenemend gespannen verhouding tussen hem en zijn aangewezen opvolger, Kim Young Sam. Zonder Rohs gezag en steun leken de kansen dat Kim de presidentsverkiezingen zou winnen, kleiner. Hierbij kwam dat Kim zeer impopulair was bij twee van de drie DLP-facties. Het gezag van Roh was voldoende groot geweest om de DLP als een coalitie van drie verschillende partijen bijeen te houden. Zonder hem leek de kans groot dat de partij in haar drie componenten uiteen zou vallen. Aan het einde van de maand werd bericht dat op plaatselijk niveau de eerste anti-Kim leden van de DLP uit de partij waren gestapt.

Ook de aankondiging op 21 september dat Lee Jong Chan een nieuwe politieke organisatie, de Nationale Alliantie voor Nieuwe Politiek, had opgericht, bedreigde de stabiliteit van de voormalige regeringspartij. Lee Jong Chan, oud-lid van de DLP, was Kim Young Sams rivaal geweest bij de nominatie van de DLP-kandidaat voor het presidentschap (zie pag. 584/1-'92).

Lee verklaarde dat hij zich niet kandidaat zou stellen voor de presidentsverkiezingen, maar

de nieuwe partij liet weten toch aan de verkiezingen te zullen meedoen en voor eind oktober een kandidaat te zullen kiezen. De oprichters van de partij hadden vroeger tot de DLP of haai-aanhang behoord. Aangenomen werd dat de kansen van Kim Young Sam op een overwinning bij de presidentsverkiezing door deelname van de Nationale Alliantie verder verkleind werden.

BINNENLANDSE POLITIEK (OKTOBER-NOVEMBER)

In de laatste maanden voor de presidentsverkiezingen deden zich o.m. de volgende ontwikkelingen in de binnenlandse politiek voor.

Roh Tae Woo treedt uit DLP. Reorganisatie kabinet

President Roh Tae Woo stapte op 3 oktober officieel uit de regerende DLP, overeenkomstig zijn medio september gedane belofte om een politiek neutrale regering te vormen vóór de presidentsverkiezingen in december. Hij kwam ook zijn toezegging na om een neutraal overgangskabinet samen te stellen en, na besprekingen met de belangrijkste presidentskandidaten - Kim Young Sam van de DLP, Kim Dae Jung van de Democratische Partij (DP) en Chung Ju Jung van de Verenigde Volkspartij (UPP) -, wijzigde hij op 7 oktober zijn kabinet. Hij benoemde niet-partijgebonden personen op zes sleutelposities (welke allemaal verband hielden met de verkiezingen), waaronder de post van premier. Deze stap oogste veel bijval van de belangrijkste oppositiepartijen, die beide hun volledige steun betuigden aan de nieuwe regering en hun boycot van de Nationale Assemblée beëindigden.

De nieuwe premier was de 73-jarige Hyun Soong Jong, een professor in de rechten en hoofd van de Halim Universiteit. De andere nieuwe benoemingen waren:

Lee Hyun Woo tot directeur van het Bureau voor Nationale Veiligheidsplanning; Paik Kwang Hyun tot minister van binnenlandse zaken; Lee Jung Woo tot minister van justitie; Lew Hyuck In tot minister van voorlichting; en Kim Dong Ik tot eerste staatsminister van politieke zaken.

Toenemend aantal leden verlaat DLP

De ernstige onenigheid binnen de DLP, die een hoogtepunt had bereikt met de aanvaarding van het leiderschap door Kim Young Sam, bleef in oktober toenemen. Een aantal hooggeplaatste figuren, onder wie ten minste vijf parle-

mentsleden, trad in oktober uit de partij. De meeste mensen die vertrokken, waren leden van de factie van Roh Tae Woo, die de grootste groep was binnen de partij.

Een van de meest vooraanstaande overlopers was de medevoorzitter van de partij. Park Tae Joon, die op 10 oktober zijn aftreden bekendmaakte. Park, die tot kort daarvoor directeur was geweest van het gigantische ijzer- en staalbedrijf Pohang, had in mei tijdens de nationale partijconventie, waarop Kim Young Sam tot presidentskandidaat was gekozen, een andere kandidaat gesteund. Hoewel Park niet uitgebreid inging op de reden van zijn aftreden, werd de diepgewortelde antipathie tussen hem en Kim algemeen gezien als de doorslaggevende factor voor zijn besluit.

Oprichting nieuwe partij

Enkele dissidenten richtten samen met een kleiner aantal voormalige leden van de DP op 19 oktober een nieuwe politieke partij op onder de naam Nieuwe Korea Partij (NKP).

Park besloot niet in te gaan op het verzoek lid te worden van de NKP, die onder voorzitterschap stond van de voorinalige voorzitter van de nationale commissie van de DLP, Chae Mun Shik.

Desalniettemin leek de nieuwe partij erop gebaseerd te zijn een serieuze gooi naar het presidentschap te doen. Op 28 oktober verklaarde Kim Woo Choong, de voorzitter van Daewoo chaebol, na enkele dagen van drukke speculaties, dat hij de nominatie van de NKP voor het

Hyon Soong Jong, de premier van de Zuidkoreaanse overgangsregering.

presidentschap zou aanvaarden. Kim, die Daewoo van een klein textielexportbedrijf had veranderd in het op drie na grootste concern van het land, had een reputatie opgebouwd als ondernemer en was vermaard vanwege zijn grote persoonlijke vermogen waarmee hij een presidentscampagne zou hebben kunnen financieren.

Op 29 oktober verklaarde Kim echter dat hij niet zou meedoen aan de verkiezingen. Dit leidde tot speculaties dat hij was gezwicht voor druk van Roh, wiens regering nauw had samengewerkt met Daewoo. Bekend was dat Roh vreesde dat de kandidatuur van Kim Woo Choong verdeeldheid zou zaaien onder de conservatieven, waardoor Kim Dae Jung de verkiezingen zou kunnen winnen.

Ontwikkelingen vóór de presidentsverkiezingen

Op 20 november werd bekendgemaakt dat 18 december was aangewezen als datum voor de presidentsverkiezingen. De winnaar van deze verkiezingen moest zijn ambt aanvaarden aan het slot van de huidige ambtstermijn van president Roh Tae Woo op 25 februari 1993.

Medio november werd bekendgemaakt dat de UPP zou samengaan met de in oktober gevormde NKP. Hoewel de NKP met geldgebrek te kampen had en een geloofwaardige presidentskandidaat miste, waren er berichten dat sommige parlementsleden van deze partij niet bereid waren met de fusie in te stemmen.

Op 17 november kondigde de UPP aan dat zij de volgende dag een belangrijke overloper van de DLP zou ontvangen. Laat in de avond van 17 november werd de zwager van president Roh, Kim Bok Dong, door depolitieuit zijn auto gesleept en overgebracht naar de residentiële residentie, het Blauwe Huis, voor een ontmoeting met Roh en andere familieleden. De volgende dag deelde Kim Bok Dong mee dat hij gevolg zou geven aan de wensen van zijn familie en in de DLP zou blijven. Op 20 november trad hij echter uit de DLP en de volgende dag sloot hij zich aan bij de UPP.

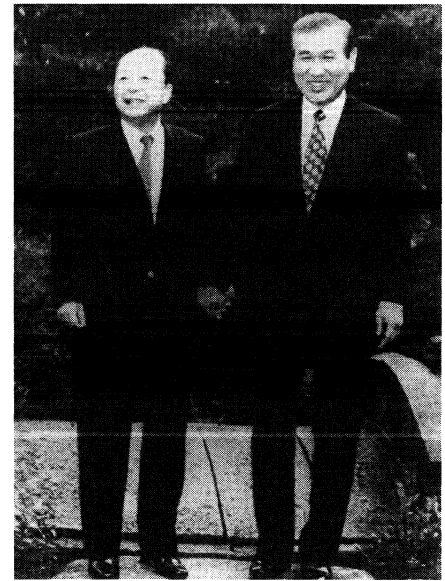
De voornaamste oppositiepartij, de DP, poogde eveneens haar basis vóór de verkiezingen te verbreden. Zij deelde op 26 november mee dat zij een alliantie had gesloten met het Nationale Congres, een overkoepelende organisatie van dissidente groepen.

(Vor.ber.pag. 582/2 e.v.-1992)

PRESIDENT ROH ONTMOET JAPANESE PREMIER

Op 8 november had de Zuidkoreaanse president Roh Tae Woo in Kyoto een ontmoeting met de Japanse premier Ki-ichi Miyazawa. Deze bijeenkomst werd omschreven als de eerste in een geplande reeks van geregelde bilaterale besprekingen.

(Vor.ber.pag. 427/3 e.v.-1992)

De Japanse premier, Kiichi Miyazawa (l.), ontving op 8 november 1992 de Zuidkoreaanse president Roh Tae Woo.

MALEISIË

JAARVERGADERING UMNO

De jaarvergadering van de United Malays National Organisation (UMNO, de dominante partner in de regeringscoalitie Barisan Nasional) werd van 5-8 november 1992 gehouden. Hoewel er geen verkiezingen op de agenda stonden, werd de vergadering beheerst door de vraag wie Mahathir Mohamed zou opvolgen als UMNO-voorzitter en bijgevolg als premier. De 66-jarige Mahathir riep de partij tot eenheid op en zinspelde er duidelijk op dat hij bij de partijverkiezingen in 1993 zich mogelijk kandidaat zou stellen voor nog een termijn van twee jaar als UMNO-leider.

Volgens een bericht in de *Far Eastern Economic Review* van 19 november werd de positie van Mahathir niet rechtstreeks aangevochten, maar namen vele belangrijke UMNO-leiders niettemin posities in voor een toekomstige opvolgingsstrijd. Volgens dit bericht had de vice-voorzitter van de UMNO, minister van financiën Anwar Ibrahim, momenteel een voorsprong in de race om het leiderschap. De drie andere belangrijkste mededingers - Ghafar Baba (plaatsvervangend voorzitter UMNO en vice-premier), Sanusi Junid (vice-voorzitter UMNO en minister van landbouw) en Abdullah Ahmad Badawi (vice-voorzitter UMNO en minister van buitenlandse zaken) - „samen een team gevormd” in een poging de campagne van Anwar Ibrahim te ondermijnen.

(Vor.ber.pag. 432/3 e.v.-1992)

Ahmad Badawi, minister van buitenlandse zaken van Maleisië.

MONGOLIË

NIEUW KABINET

Puntsagiyn Jasray, die op 21 juli 1992 was gekozen tot premier (zie pag. 724/2-'92), benoemde op 21 augustus een nieuw kabinet. Dit was als volgt samengesteld:

Premier - Puntsagiyn Jasray; vice-premier - Choyjilsurengiyn Purevdorg*; minister van staat en voorzitter van het bureau voor nationale ontwikkeling - Chultemiyn Ulaan; natuur en milieu - Zambyn Batjargal'; bouwnijverheid en gemeenschapsofbouw - Tserendashiyn Dainiran; defensie - generaal-majoor Shagalyn Jadambaa*; buitenlandse betrekkingen - Tserenpilyin Gombosuren*; onderwijs en wetenschappen - Nadmidyn Olziykhutag; geologie en minerale rijkdommen - Dorjiyn Tsogtbaatar; transport en communicatie - Razdakyn Sandalkhaan; financiën - Dalrain Davaasambu; cultuur - Nambaryn Enkhbayer; brandstof en energie - Byambyn Jigjid; demografisch beleid en arbeid - Erdeniyn Gombojav; voedsel en landbouw - Tsevenjavyn Oold; handel en industrie - Tveenjavyn Tsogt; justitie - Namsraijavyn Luvsabjav; volksgezondheid - Pagvajavyn Nyamdavaa*.

* Had dezelfde of vergelijkbare portefeuille in vorig kabinet.

Lhamsuren Enebsh, een voormalige burgemeester van Oelan Bator, werd op 9 oktober benoemd als vice-premier en minister van bestuur.

VERANDERINGEN IN REGERINGSPARTIJ. OPRICHTING VAN NIEUWE OPPOSITIE-PARTIJ

Op 3 en 4 oktober werden op een plenai-

re zitting van de regerende Mongoolse Revolutionaire Volkspartij (MPRP) belangrijke structurele veranderingen goedgekeurd.

Volgens een bericht van het Chinese officiële persbureau *Xinhua* op 4 oktober had de partij haar oorspronkelijke structuur, bestaande uit een centraal comité, presidium en voorzitterschap, „voorgoed” laten vallen. In plaats van het centraal comité werd een Kleine Hoeral van 169 afgevaardigden gekozen, en in plaats van het presidium een comité van 11 leden. Budragchaagiyn Dash-Yondon, tot dan toe partijvoorzitter, werd gekozen tot secretaris-generaal; Jigjidsurengiyn Yadamsuren werd gekozen tot partijsecretaris.

Vier belangrijke oppositiepartijen fuseerden op 27 oktober in de Mongoolse Nationale Democratische Partij (MNDP). Davaadorjiyn Ganbold, voormalig leider van de MPNP en een vice-premier in de meerpartijenregering die in augustus was vervangen, werd gekozen tot voorzitter. T. Baasanjav werd gekozen tot secretaris-generaal.

De vier partijen - de Mongoolse Democratische Partij (MDP), de Mongoolse Partij van Nationale Vooruitgang (MPNP), de Mongoolse Verenigde Partij (MUP) en de Partij voor Mongoolse Wedergeboorte (PMR) - waren bij de algemene verkiezingen in juni 1992 moeiteloos verslagen door de regerende MPRP (zie pag. 724/1-'92).

BETREKKINGEN MET RUSLAND

Minister van buitenlands zaken Tserenpilyin Gombosuren bracht van 18-22 oktober een bezoek aan Rusland, waar hij een ontmoeting had met de Russische president Boris Jeltsin, waarnemend premier Jigor Gajdar en minister van buitenlandse zaken Andrej Kozyrew. Het was het eerste bezoek van een Mongoolse minister aan de Russische Federatie. Op 19 oktober paraferden Gombosuren en Kozyrew een verdrag voor vriendschappelijke betrekkingen en samenwerking.

Het Russische ministerie van buitenlandse zaken had op 27 september bekendgemaakt dat de terugtrekking van de Russische troepen uit Mongolië, waarmee in april 1987 een begin was gemaakt (zie ook pag. 159/3-'89), voltooid was.

(Vor.ber.pag. 724/1 e.v.-1992)

MYANMAR

PROTESTEN TEGEN PLANNEN VOOR NATIONALE CONVENTIE. BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Medio juli 1992 bleek uit de berichten

dat het verzet voortduurde tegen de voorbereidingen van de regering voor een nationale conventie die een nieuwe grondwet moest opstellen (zie pag. 656/3 en 657/2-'92).

Op 23 juni had de Staatsraad voor Herstel van Recht en Orde (SLORC), de regerende militaire junta, de eerste van drie geplande „coördinatievergaderingen” gehouden (gevolgd door zittingen op 30 juni en 10 juli). Aan deze vergadering werd deelgenomen door gekozen afgevaardigden van zeven oppositiepartijen, waaronder de Khami Organisatie voor Nationale Solidariteit, de La-Hu Partij voor Nationale Ontwikkeling; de Nationale Liga voor Democratie (NLD); de Partij voor Nationale Eenheid; de Liga voor Democratie van Shan-nationaliteiten; de Kokang Democratische Partij van de Staat Shan; en de Unie Pa-O Nationale Organisatie.

Naar verluidt wilde een „leidendecommissie” die werd voorgezeten door generaal-majoor Myo Nyunt, lid van de SLORC en minister van religieuze zaken, haar beraadslagingen binnen een maand afronden. Doel van de commissie was het opstellen van richtlijnen voor een nationale conventie (bestaande uit plaatselijke bestuurders, deskundigen en gekozen parlementsleden), die in december 1992 of januari 1993 bijeen moest komen.

Eind juni werden in Yangon tegen de regering gerichte pamfletten verspreid waarin de door de militairen gedirigeerde onderhandelingen over de grondwet werden gehekelde. De pamfletten riepen op tot een machtsovername door de NLD, die in mei 1990 een monsterzege had behaald bij de verkiezingen, maar niet in staat was gesteld een regering te vormen (zie pag. 772/1 e.v.-'90).

U Aung Shwe, leider van de 15 leden tellende NLD-delegatie in de „coördinatiecommissie”, kwam onder toenemende druk te staan vanuit de NLD om een hardere lijn te volgen en aan te dringen op de vrijlating van alle „personen die aan deze besprekingen zouden moeten deelnemen”.

Op 29 juni had de regering opdracht gegeven tot de vrijlating van 92 politieke gevangenen, onder wie 17 leiders van de NLD die in april 1991 tijdens een onderdrukingscampagne waren gearresteerd. Hiermee kwam het totale aantal gevangenen dat sinds april was vrijgelaten op 277 (zie pag. 656/3-'92). Aung San Suu Kyi, de meest prominente oppositionele politicus van het land, bleef echter onder huisarrest.

Islamitisch parlements lid vermoord

Islamitische oppositionele bronnen beweerden op 5 juli dat Muhammad Ilyas, een islamitisch parlements lid voor het district Maungdaw, was doodgeslagen door soldaten omdat hij had geweigerd Myanmarese moslems in Bangladesh te overreden naar Myanmar terug te keren.

Heropening hogere onderwijsinstellingen

Meer dan 30 universiteiten en hogescholen hervatten op 24 augustus het werk op last van de militaire regering, die deze instellingen had gesloten als reactie op studentenrellen in december 1991 (zie pag. 212/2-'92). De terugkeer van duizenden studenten naar de colleges werd omgeven door strenge veiligheidsmaatregelen op de universiteitsterreinen, maar er werd geen melding gemaakt van incidenten.

Naar verluidt hadden de autoriteiten tijdens de sluiting 2.096 universitaire docenten naar speciale cursussen gestuurd waar hun technieken voor de behandeling van en het toezicht uitoefenen op studenten waren bijgebracht.

Vrijlating gevangenen

Volgens Radio Birma werden op 14 augustus in totaal 14 gevangenen vrijgelaten uit gevangenis in Mandalay, Tharawaddy en Toungoon, nadat hun straffen waren verminderd. Onder hen bevond zich Nai Khin Maung, die lid was geweest van het centraal uitvoerend comité van de Mon Nationale Liga voor Democratie en die sinds oktober

1991 gevangen had gezeten. Volgens eerdere berichten waren eind mei meer dan 100 van de naar schatting 2.000 politieke gevangenen vrijgelaten (zie pag. 657/2-'92).

Opheffing aantal decreten inzake staat van beleg

Op 26 september trok de SLORC twee decreten inzake de staat van beleg in die sinds juli 1989 van kracht waren. De decreten gaven regionale militaire bevelhebbers toestemming om „bestuurlijke en gerechtelijke taken uit te voeren" in hun eigen militaire regio's. Andere decreten krachtens de staat van beleg, waaronder een verbod op samenscholingen, bleven van kracht.

Op 10 september werd de in september 1988 ingestelde avondklok opgeheven.

Benoeming van vice-premiers

Twee vooraanstaande leden van de SLORC, vice-admiraal Maung Maung Khin en luitenant-generaal Tin Tun, werden op 24 september bevorderd tot vice-premier. Tot dan waren zij respectievelijk minister van mijnbouw en

minister van transport en arbeid geweest.

Op 24 september werd ook een aantal militaire bevelhebbers uit de zuidelijke, centrale en noordelijke regio's benoemd tot minister. De nieuwe ministers en hun portefeuilles waren de volgende:

Volksgezondheid - schout-bij-nacht Than Nyunt; transport - generaal-majoor Thein Win; handel - generaal-majoor Tun Kyi; hotels en toerisme - generaal-majoor Kyaw Ba; ontuiking van grensgebieden en nationale rassen - generaal-majoor Maung Thint; arbeid - generaal-majoor Aye Thauung; mijnbouw - generaal-majoor Kyaw Min; beheer van het bureau van de premier - brigade-generaal Lun Maung.

Vorming van commissie voor Nationale Conventie

De SLORC maakte op 2 oktober de vorming bekend van een commissie, die een „toezichhoudende rol" moest spelen bij de aanstaande conventie over het opstellen van een nieuwe grondwet (zie hierboven). De commissie werd voorgezeten door generaal-majoor Myo Nyunt, lid van de SLORC en minister van religieuze zaken.

De commissie vormde op 15 oktober een bestuurscomité van 36 leden met aan het hoofd brigade-generaal Tin Aye, inspecteur-generaal van het ministerie van defensie.

GRENSINCIDENT MET THAILAND

In oktober 1992 werden Myanmars goede betrekkingen met Thailand zwaar op de proef gesteld als gevolg van een grensincident, waarbij Myanmarse troepen een groep van tien Thaise functionarissen arresteerde, onder wie een districtsfunctionaris.

De functionarissen waren naar Myanmar afgereisd om de vrijlating te bewerkstelligen van een aantal Thaise dorpelingen, die sinds augustus vastgehouden werden. De Bangkok Post van 7 oktober beweerde dat de tien werden vastgehouden „om te onderhandelen over de vrijlating van 21 Birmese (Myanmarese) militairen die werden vastgehouden in Thailand".

De Thaise regering eiste de onmiddellijke vrijlating van de functionarissen. De situatie werd echter verder gecompliceerd toen er gevechten uitbraken in het gebied tussen Myanmarse troepen en Karen-rebellen. De districtsfunctionaris werd uiteindelijk vrijgelaten op 13 oktober en de andere functionarissen werden in de loop van de daarop volgende week vrijgelaten.

(Vor.ber.pag. 653/3 e.v.-1992)

Op 18 september 1992 riepen dissidente studenten uit Myanmar protestleuzen buiten de ambassade van Myanmar in Bangkok (Thailand) t.g.v. de vierde verjaardag van de machtsovername door de SLORC, de militaire junta.

AUSTRALIË

JURIDISCH PRECEDENT IN ZAKE HET OPEISEN VAN LAND DOOR ABORIGI-NALS

Het Australische Hooggerechtshof deed op 3 juni 1992 een zeer belangrijke uitspraak over de aanspraken van de Aboriginals op land door feitelijk het idee van terra nullius - de opvatting dat het Australische continent ten tijde van de vestiging van de Europeanen in de 18de eeuw onbewoond was geweest - nietig te verklaren. Het terra nullius-concept werd door de Aboriginals gezien als een enorme belemmering om aanspraken op land te kunnen maken.

Volgens de uitspraak van het Hooggerechtshof, die met zes stemmen tegen één tot stand kwam had het Minam-volk van de Murray-eilanden (onderdeel van de eilandengroep in de Straat van Torres) volgens het gewoonterecht hun land weten te behouden. Het Hof beperkte zijn uitspraak tot de Murrays en oordeelde tevens dat het idee van „inheems eigendomsrecht” slechts geldig was op plaatsen waar deze rechten niet door de regering waren nietig verklaard. Desalniettemin waren velen van mening dat het feit dat het Hof een van vóór 1788 daterende aanspraak op land erkende, van geweldige symbolische betekenis was.

Galanrwuy Yunupingu, de voorzitter van de Northern Lands Council van de Aboriginals, juichte de beslissing toe en voorspelde dat de federale regering overspoeld zou worden door een „golf van rechtszaken”. tenzij zij snel actie zou ondernemen en met de Aboriginals zou onderhandelen over een verdrag. (Zie ook pag. 647/2-1991)

AFTREDEN VAN PREMIER NEW SOUTH WALES. UITSPRAAK OPPERSTE GE-RECHTSHOF

Nick Greiner, de leider van de in New South Wales regerende Liberale Partij, trad op 24 juni af als partijleider en premier van de deelstaat. Hij deed deze stap vijf dagen nadat een Onafhankelijke Commissie Tegen Corruptie, in 1988 door Greiner opgericht om vermeende gevallen van corruptie door voormalige regeringen van de Australian Labor Party (ALP) te onderzoeken, een voor hem belastende uitspraak had gedaan. Greiner werd opgevolgd door zijn voormalige minister van industriële betrekkingen, John Fahey.

De Commissie concludeerde dat Greiner onbetamelijk had gehandeld door in te stemmen met de aanstelling van Terry Metherell, een onafhankelijk lid van het deelstaatarlement, in een zeer goed betaalde overheidsfunctie bij de Milieubeschermingsautoriteit, een post die hem noopte zijn zetel in het parlement op te geven.

De regering-Greiner, die haar kleine meerderheid (zie pag. 646/2/3-'91) had verloren na een eerdere beslissing van Metherell om de Liberale Partij te verlaten en als onafhankelijke in het parlement zitting te nemen, herstelde haar positie toen de voormalige zetel van Metherell bij de tussentijdse verkiezing door de kandidaat van de Liberale Partij werd veroverd. De kwestie veroorzaakte zoveel opschudding dat Greiner gedwongen werd de zaak te verwijzen naar de anti-corruptiecommissie.

Aanvankelijk weigerde Greiner in te stemmen met de op 19 juni gevelde uitspraak van de Commissie dat zijn handelwijze een redelijke grond voor ontslag vormde en nam hij juridische stappen om zijn naam te zuiveren. Hij werd echter tot aftreden gedwongen, toen de drie onafhankelijke parlementsleden, die een doorslaggevende stem hadden in het parlement van de deelstaat, dreigden zich aan te sluiten bij de ALP-oppositie in een motie van wantrouwen tegen hem.

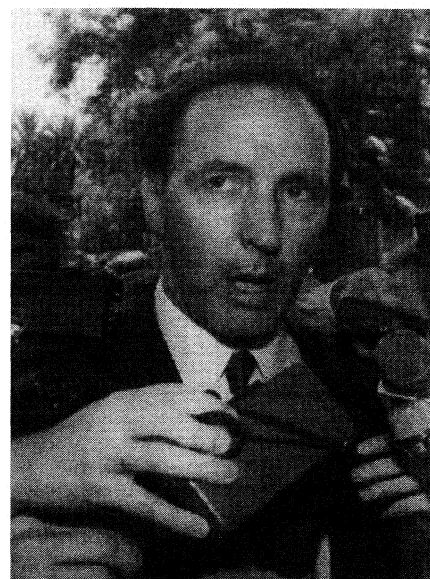
Op 21 augustus verklaarde het Opperste Gerechtshof van New South Wales de voormalige deelstaatspremier Nick Greiner onschuldig aan de beschuldigingen van corruptie die hem tot aftreden hadden gedwongen. Het Hof oordeelde dat de tegen Greiner ingebrachte beschuldigingen door de Onafhankelijke Commissie Tegen Corruptie van de deelstaat „volgens de wet ten onrechte” waren.

OUD-PREMIER VAN WEST-AUSTRALIE WEGENS FRAUDE GEARRESTEERD

Brian Burke, de voormalige ALP-premier van West-Australië, werd op 16 juni gearresteerd omdat hij meer dan A\$ 17.000 (ongeveer \$ 12.800) zou hebben ontvangen door misbruik te maken van de parlementaire onkostenvergoeding.

Burke had tussen 1983 en 1988 als deelstaatspremier een beleid ontwikkeld onder de naam Western Australia Incorporated - een samenwerkingsverband tussen de deelstaatregering en enkele van de toonaangevende ondernemers in het land. Dit samenwerkingsverband had geresulteerd in het verlies van honderden miljoenen dollars aan overheidsmiddelen en de oprichting van een Koninklijke Commissie om de zaak te onderzoeken. Nadat hij het premierschap had opgegeven, werd Burke benoemd tot Australisch ambassadeur in Ierland, totdat hij werd gedwongen af te treden, omdat zijn voormalige regering van corruptie werd beschuldigd.

De arrestatie van Burke, die volgde op recente aanklachten tegen zijn voormalige vice-premier David Parker, was slechts drie weken eerder voorafgegaan door de gevangenneming van een van zijn andere medewerkers, de failliete Westaustralische magnaat Alan Bond (zie pag. 586/1-'92).

De Australische premier Paul Keating staat de media te woord.

PRESENTATIE VAN EXPANSIEVE BEGROTING

Op 18 augustus presenteerde de regering van premier Paul Keating een expansieve begroting die gericht was op het stimuleren van economische groei en werkgelegenheid. Deze stap werd algemeen beschouwd als een poging om de kansen van de Australian Labor Party (ALP) te vergroten om bij de volgende algemene verkiezingen medio 1993 aandemacht te blijven.

De begroting voor het fiscale jaar 1992-93 (eindigend in juni 1993) stelde de totale uitgaven op A\$ 109,9 mrd, een stijging van 4,1 procent ten opzichte van het vorige jaar (de koers op 17 augustus bedroeg US\$ 1 = A\$ 1,3798). De inkomsten werden geraamd op A\$ 96,5 mrd, een stijging van 0,5 procent. Belangrijkste punt van de begroting was een pakket maatregelen ter waarde van A\$ 4,5 mrd, dat door de federale minister van de schatkist, John Dawkins, werd omschreven als poging om de economie de komende twee jaar een „sterke maar tijdelijke” stimulans te bieden. Het pakket bevatte een ambitieus programma voor openbare werken en infrastructuur, en moest de werkloosheid tegen medio 1993 terugbrengen van de huidige 11 procent naar 10 procent. De fiscale effecten van het pakket waren onder andere een stijging van het begrotingstekort, dat naar verwachting in juni 1993 een recordhoogte van A\$ 13,4 mrd zou bereiken. In 1991-92 had het tekort A\$ 9,3 bedragen en in 1990-91 was er nog een overschot geweest van A\$ 1,9 mrd.

Bij de begroting had de minister van de schatkist een prognose gevoegd dat de economische groei in het fiscale jaar 1992-93 op 3 procent zou uitkomen. Dit betekende een aanzienlijke bijstelling van de 4,73 procent die Keating in

1992 voorspeld had. Dawkins verklaarde de langzamer groei door droogte, verminderde economische activiteit bij de belangrijkste handelspartners van Australië en een gering vertrouwen van de zakenwereld. Volgens de verwachtingen zou de inflatie stijgen van het huidige niveau van 1,2 procent naar circa 3 procent. (Zie ook pag. 584/3 e.v.-1992)

BOND VRIJGELATEN

De failliete Australische ondernemer Alan Bond werd op 27 augustus uit de gevangenis ontslagen nadat het Westaustralisch Hof van Beroep een veroordeling van hem wegens fraude had vernietigd.

De uitspraak volgde op nieuw bewijsmateriaal over het waarheidsgehalte van de getuigenis van Laurie Connell, een van de belangrijkste getuigen in het proces tegen Bond. Bond was in mei 1992 veroordeeld tot 2½ jaar gevangenisstraf (zie pag. 586/1-1992).

Na de uitspraak van het hof van beroep werd Bond op een borgtocht van A\$ 1 mrd vrijgelaten tot 5 oktober. Dan zou het districtshof van Perth een datum vaststellen voor een nieuwe rechtszaak.

Op 19 november bevond een jury in Perth Alan Bond niet schuldig aan het op oneerlijke wijze overhalen van een zakenman om deel te nemen aan een collectieve reddingsactie.

PREMIER ZUID-AUSTRALIE AFGETREDEN

Op 1 september trad John Bannon, sedert 1982 premier van Zuid-Australië voor de Australian Labor Party (zie pag. 826/2-1983), af in verband met zeer grote verliezen die de State Bank of South Australia geleden had. Ten tijde van Bannons aftreden werd bekendgemaakt dat de verliezen die de bank had geleden op eigendommen en investeringen voor belastingbetalers neerkwamen op een kostenpost van A\$ 3,5 mrd (\$ 1 = A\$ 1,3928 op 7 september 1992). Lynn Arnold volgde Bannon op als premier.

Volgens velen bracht Bannons aftreden de federale premier Paul Keating nog verder in de problemen. Zijn ALP-regering was zeer impopulair blijkens opiniepeilingen en maakte moest uiterlijk in mei 1993 federale verkiezingen uitschrijven. Bannon was de laatste van een groep ALP-leiders (waartoe onder anderen Bob Hawke, federaal premier van 1983 tot 1991, en de voormalige deelstaatspremiers Neville Wran, John Cain en Brian Burke behoorden) die de partij na het verlies bij de verkiezingen in 1975 nieuw leven hadden ingeblazen. Met hun laissez-faire benadering van de economie en nauwe samenwerking met ondernemers hadden zij de ALP omgevormd tot de natuurlijke regeringspartij op deelstaat- en federaal niveau. Deze positie had de ALP het grootste deel van de jaren tachtig bekleed.

Bannon was de zevende deelstaatspremier die sinds 1982 aftrad wegens een schandaal. Zijn vertrek hield tevens in dat slechts twee van de zes deelstaatsleiders (Wayne Goss in Queensland en Ray Groom in Tasmanië) hun ambt hadden bereikt doordat ze in hun deelstaat gekozen waren. De anderen waren allen benoemd door partijgenoten om leiders op te volgen die hadden moeten aftreden wegens vormen van wanbeheer.

DEELSTAATVERKIEZINGEN IN QUEENSLAND

Alleen in Queensland, waar de ALP in 1989 aan de macht was gekomen (zie pag. 343/2-1990) na meer dan 30 jaar van corrupt bewind door de National Party, was de partij vrij gebleven van schandalen en kon ze zich verheugen in de gunst van de publieke opinie. ALP-deelstaatspremier Wayne Goss had deelstaatverkiezingen uitgeschreven voor 19 september en zocht geen hulp bij zijn collega's in Canberra of de andere deelstaten. Hij sprak in tegendeel in het openbaar zijn afkeuring over hun gedrag uit.

Tot verrassing van zijn conservatieve tegenstanders had de regering-Goss de overheidsuitgaven beperkt, met als resultaat dat Queensland de minst schulddragende deelstaat bleef. Ondanks de nationale economische recessie groeide ten tijde van de verkiezingen de grotendeels op toerisme steunende economie van Queensland met een snelheid die alleen overtroffen werd door die van het mineraalrijke West-Australië. Voor het huidige fiscale jaar werd de economische groei geraamd op 4 procent. Voor Australië als geheel bedroeg de prognose 3 procent.

Hoewel er eind september nog geen officiële resultaten bekend waren, gaven officieuze cijfers aan dat de regering-Goss een nieuwe ambtsperiode tegemoet kon zien met een bijna ongewijzigde absolute meerderheid.

ALP VERSLAGEN BIJ DEELSTAATVERKIEZINGEN IN VICTORIA

Op 3 oktober leed de regerende ALP een verpletterende nederlaag bij deelstaatverkiezingen in Victoria, waar zij circa zes procent van haar kiezers verloor. Hoewel niet van alle kiesdistricten de volledige cijfers bekend waren, leek het erop dat de Liberal Party 53 van de 88 zetels in het deelstaatsparlement had gewonnen en haar coalitiepartner, de National Party, negen. De ALP had nu nog slechts 26 zetels. De nieuwe regering onder leiding van Jeff Kennett beschikte over de grootste parlementaire meerderheid in de geschiedenis van de deel-

staat. Vijf ministers van de scheidende ALP-regering van Joan Kirner (zie pag. 775/3 e.v.-1990) raakten hun zetels kwijt.

In de Wetgevende Raad (het Hogerhuis van het deelstaatsparlement) was de helft van de 22 zetels verkiesbaar. Het aandeel van de Liberalen nam toe tot 24 zetels, terwijl de National Party haar zes zetels behield en de ALP slechts 14 zetels overhield.

De overwinning van Kennett, die niet bekend stond als de meest competente of charismatische politicus in de deelstaat, werd gezien als duidelijk bewijs voor de grote ontevredenheid over de ALP, die de deelstaat de voorgaande tien jaar bestuurd had. De ALP zou ernstig financieel wanbeleid door de vingers hebben gezien tijdens de regering van Kirner en de daaraan voorafgaande regering van John Cain. Ook werd de overwinning gezien als een waarschuwing aan de federale ALP-regering voor de verkiezingen die medio 1993 op het programma stonden. Op federaal niveau hoefde slechts 1,4 procent van de kiezers zich af te keren van de ALP om de Liberaal-Nationale oppositie aan de overwinning te helpen.

VERSLAG KONINKLIJKE COMMISSIE OVER CORRUPTIE IN WEST-AUSTRALIË

De positie van de ALP werd verder verzwakt doordat op 20 oktober een rapport werd gepubliceerd over de rol van de partij in een grootschalig corruptieschandaal in West-Australië. Het uit zes delen bestaande verslag was opgesteld door een Koninklijke Commissie. Deze was in 1990 in het leven geroepen door de deelstaatspremier Carmen Lawrence (zie pag. 343/2-1990), na toenemend publiek ongenoegen over onrechtmatige transacties tussen de ALP-deelstaatsregering en plaatselijke ondernemers.

Het schandaal, alom bekend onder de naam „Western Australia Inc.“, draaide om het verlies van meer dan A\$ 1 mrd (circa \$ 690 mln) aan overheidsmiddelen in een reeks onfortuinlijke zakelijke transacties door zakenlieden als Alan Bond, voormalig directeur van Bond Corporation Holdings, Laurie Connell, directeur van de failliete handelsbank Rothwells, en wijlen Robert Holmes à Court.

Brian Burke, ALP-deelstaatspremier van 1983 tot 1988 en op 16 juni 1992 gearresteerd (zie hierboven), werd in het rapport met name genoemd in verband met de onrechtmatige manier waarop hij was omgegaan met politieke donaties door zakenlieden en in verband met de manier waarop hij in 1987 had getracht Connells investeringsbank te redden. Ook Burke's opvolger, Peter Dowding, werd in het rapport bekritiseerd, evenals de laatste Liberale deelstaatspremier (1982-83), Ray O'Connor. Een aanhangsel van het rapport over mogelijke wederrechtelijke handelin-

gen werd niet gepubliceerd maar rechtstreeks aan de openbare aanklager van de deelstaat toegezonden.

AUSTRALIË DOET AFSTAND VAN BRITSE ONDERSCHIEDINGEN

Op 5 oktober werd een einde gemaakt aan een meer dan twee eeuwen oude traditie. Toen werd bekendgemaakt dat de federale premier Paul Keating (zie ook pag. 585/3-'92) en koningin Elizabeth II waren overeengekomen dat Australische burgers niet langer in aanmerking kwamen voor Britse onderscheidingen.

Hiermee werd een wijziging geformaliseerd die in 1975 was doorgevoerd toen de ALP-regering van Gough Whitlam de Orde van Australië instelde als alternatief voor de onderscheidingen die de Britse vorst kon toekennen. Hoewel de meeste deelstaatregeringen ertoe waren overgegaan de nieuwe onderscheiding uit te reiken voor diensten aan de gemeenschap, waren Queensland en Tasmanië Australiërs blijven voordragen voor de ridderslag en lagere eerbewijzen.

Het bleef technisch gesproken mogelijk dat een Australiër geridderd werd, maar alleen indien de koningin de persoon in kwestie verhef in haar persoonlijke (ridder)orde (de Victorian Order), een eer die ook open stond voor burgers van buiten het Gemenebest.

(Vor.ber.pag. 584/3 e.v.-1992)

NIEUW-ZEELAND

VERBOD OP BEZOEK VAN AMERIKAANSE OORLOGSSCHEPEN OPGEHEVEN

Premier Jim Bolger van Nieuw-Zeeland deelde op 3 juli 1992 mee dat het verbod op het binnenlopen van niet door kernenergie aangedreven Amerikaanse oorlogsschepen in Nieuwzeelandse havens was opgeheven. Zijn verklaring kwam na een eerdere mededeling van de Amerikaanse president George Bush dat de VS de toegezegde terugtrekking van meer dan 2.400 tactische kernwapens buiten de VS hadden voltooid, waaronder kernwapens die op oorlogsschepen waren geïnstalleerd.

In een verklaring op 2 juli zei Bush dat het de politiek van de VS zou blijven om de aanwezigheid van kernwapens te bevestigen noch te ontkennen, maar dat „als we gezegd hebben dat we zulke wapens niet aan boord hebben, ze er ook echt niet zijn”. Hij drukte de hoop uit dat deze ontwikkeling zou leiden tot een verbetering van de betrekkingen met Nieuw-Zee-

land, dat in 1984 een verbod had ingesteld op de toegang tot de territoriale wateren door schepen met kernwapens. Het verbod, dat ook gold voor door kernenergie aangedreven schepen, werd voor het eerst tegen een Amerikaans schip toegepast in februari 1985. Dit leidde tot een bevrozing van de betrekkingen met de VS en een opschorting van de rol van Nieuw-Zeeland binnen het verdedigingspact ANZUS (Australië - Nieuw-Zeeland - VS). (Zie pag. 113/1 e.v.-'85).

Hoewel de verklaringen van Bush en Bolger de weg voor een verbetering van de betrekkingen leken te openen, liet de Amerikaanse regering weten dat de formele „bondgenotenstatus” en het herstel van volwaardige betrekkingen op het gebied van veiligheid slechts konden worden bereikt indien Nieuw-Zeeland de wet tegen door kernenergie aangedreven schepen zou afschaffen.

Bolger deed geen uitspraken over de toekomstige betrekkingen tussen de twee landen. Volgens hem was er nu „geen reden waarom schepen zonder kernaandrijving hier niet kunnen binnenlopen”, maar er waren op korte termijn geen plannen voor zo'n bezoek, aldus Bolger.

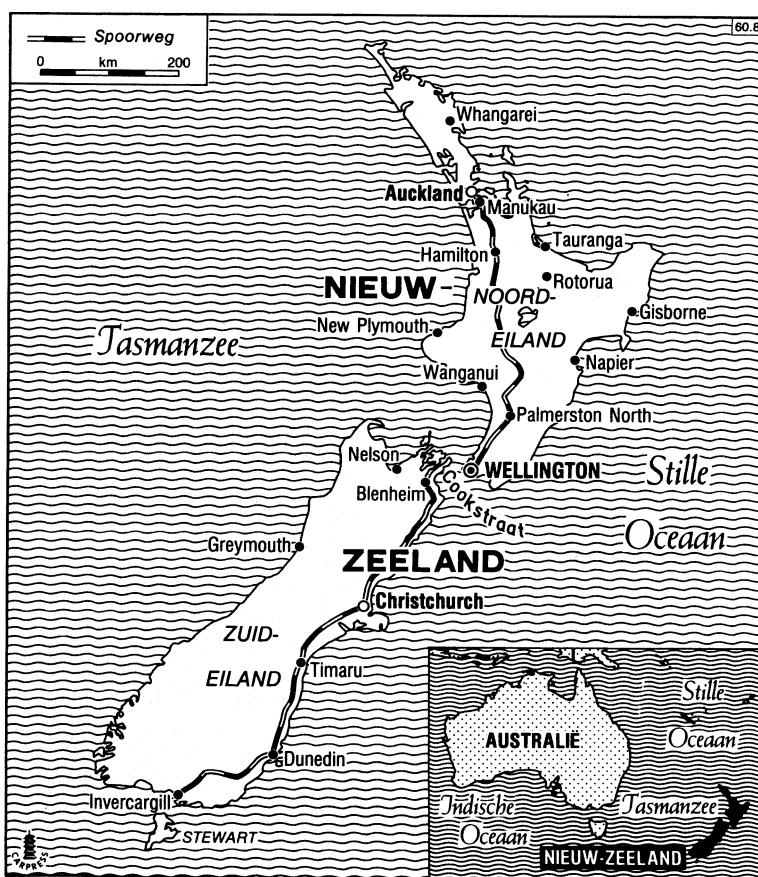
BESLUIT WAITANGI-TRIBUNAAL INZAKE VISRECHTEN MAORI'S

Op 12 augustus werd gemeld dat het Waitangi-tribunaal, een gezaghebbend adviesorgaan inzake Maori-aangelegenheden, had aanbevolen het eigendom van de meeste visgronden van het Zuid-Eiland over te dragen aan de Ngai Tahu, een van de kleinste Maori-stammen in Nieuw-Zeeland.

In 1840 was het Waitangi-verdrag gesloten tussen de blanke bevolking en de Maori's. Volgens het tribunaal was de regering op een aantal punten haar verdragsverplichtingen tegenover de Ngai Tahu niet nagekomen. De rechtbank bevond dat de op het kleine Zuid-Eiland woonachtige stam het exclusieve recht had, vrijwel de gehele kustlijn van het Zuid-Eiland te bevissen, evenals een redelijk deel van de 200 mijl brede diepwater-visserijzone.

REFERENDUM OVER WIJZIGING KIESSTELSEL

In een referendum op 19 september stemden de kiezers van Nieuw-Zeeland met grote meerderheid voor het wijzigen van het kiesstelsel. Circa 85 procent van de bevolking koos voor verwerping

van het huidige systeem waarbij binnen een kiesdistrict een eenvoudige meerderheid voldoende is voor een zetel (first-past-the-post). Omstreeks 70 procent sprak zich uit voor een gemengd stelsel van evenredige vertegenwoordiging (MMP) zoals dat in Duitsland wordt gebruikt.

Rij het uit twee delen bestaande referendum werd de kiezers gevraagd of het bestaande kiesstelsel moest worden gehandhaafd en zo niet, welk van vier alternatieve stelsels de voorkeur genoot. (Het antwoord op de tweede vraag was alleen van belang als een meerderheid zich uitsprak voor verandering.) Onder het MMP-stelsel dat de voorkeur kreeg zouden op basis van een eenvoudige meerderheid 60 parlementsleden worden gekozen uit kiesdistricten die alle één kandidaat konden afvaardigen. Nog eens 60 zetels zouden worden bezet na een tweede stemming waarbij de kiezers hun voorkeur zouden uitspreken voor een bepaalde politieke partij in plaats van voor een bepaalde kandidaat. Hierbij zouden de zetels worden verdeeld in overeenstemming met het aantal stemmen dat de verschillende partijen behaalden.

De leiders van de regerende National Party en de oppositionele Labour Party, de twee politieke groeperingen die het politieke leven van Nieuw-Zeeland sinds 1935 hadden beheerst, waren beiden gekant tegen elke verandering in het bestaande kiesstelsel. Voor haar verkiezing in 1990 had de National Party echter toegezegd over dit onderwerp een referendum te zullen houden.

Voorstanders van het bestaande kiesstelsel betoogden dat hoewel de methode van de eenvoudige meerderheid de voorkeur van de kiezers niet helemaal correct weerspiegelde (bij de verkiezingen in 1990 had de National Party 69 procent van de zetels veroverd met 48 procent van de stemmen), dit systeem toch doorslaggevende parlementaire meerderheden opleverde en daardoor de belangrijkste factor was voor het tot stand brengen van een stabiele regering.

De Alliance, een oppositionele groepering van vijf kleine partijen die bij de verkiezingen in 1990 14 procent van de stemmen kreeg, maar slechts 1 van de 97 zetels had verworven, voerde een sterke campagne voor herziening van het kiesstelsel met het argument dat het huidige systeem het voor kleine partijen praktisch onmogelijk maakte ooit een parlementaire vertegenwoordiging van enige betekenis te krijgen.

Volgens de bepalingen van het referendum was de regering gehouden een gedetailleerd voorstel te doen voor een MMP-stelsel. Een tweede referendum zou daarna worden gehouden tegelijk met de volgende algemene verkiezingen, volgens plan in november 1993, waarbij de kiezers zou worden gevraagd een directe keuze te maken tussen het bestaande systeem en het MMP-voorstel.

(Vor.ber.pag. 290/1 e.v.-1992)

ALGEMEEN

NOBELPRIJS VOOR DE VREDE 1992

Op 16 oktober 1992 maakte het Nobelcomité van de Storting (het Noorse parlement) bekend dat de Nobelprijs voor de Vrede van 1992 was toegekend aan de 33-jarige Guatemalteekse Indiaanse strijdster voor de mensenrechten Rigoberta Menchu. In de verklaring werd Menchu „eenlevend symbool van vrede en verzoening” genoemd. Omdat in 1992 ook de 500ste verjaardag van de aankomst van Christophorus Columbus in Amerika gevierd werd, heette het in de verklaring dat de uitverkiezing van Menchu „geen toeval, (maar) ook niet de enige factor was”.

Menchu, de negende vrouw die de Nobelprijs voor de Vrede won, was in Guatemala als kaatjenplukster en huisbediende werkzaam geweest, voordat zij in 1983 internationale faam verwierf na de publikatie van haar autobiografie „Ik, Rigoberta”. Dit in tien talen vertaalde boek belichtte de schendingen van de mensenrechten tegen Guatemalteekse Indianen, onder wie familieleden van Menchu die in 1980 door veiligheidstroepen vermoord werden. Onlangs was Menchu naar Guatemala teruggekeerd om protestacties te organiseren tegen de Columbus-herdenking. Bij die gelegenheid zei ze dat „nietste vieren valt”, omdat „de rechten van de Indianen nog steeds worden geschonden”.

De toekenning van de prijs werd geheld door de Guatemalteekse regering, die liet weten dat Menchu was „gesteund door de vijanden van Guatemala”.

(Vor.ber.pag. 65/2-1992)

Rigoberta Menchu (m.), de winnares van de Nobelprijs voor de Vrede van 1992, tijdens een demonstratie tegen onderdrukking en barbaarse wredeheden.

GATT

NIEUWE LEDEN

Op 27 juli 1992 trad Mozambique toe tot de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT). Op 15 september volgde Namibië en daarmee kwam het aantal GATT-leden op 105 (zie pag. 138/1-'92).

Op 29 september kreeg Taiwan de status van waarnemer.

Het Kazachstaanse persbureau *Kaz-TAg* berichtte op 1 oktober dat Kazachstan tijdens de GATT-zitting in Genève op 29 september de status van waarnemer had gekregen.

VS EN EG IN IMPASSE OVER LANDBOUW-SUBSIDIES

Het vooruitzicht van een transatlantische handelsoorlog dreigde nadat onderhandelaars van de Europese Gemeenschap (EG) en de VS er in september en oktober niet in slaagden de slepende impasse over landbouwsubsidies te doorbreken in de Uruguayronde van het GATT-overleg.

Het geschil spitste zich toe op (i) Amerikaanse voorstellen om de produktie van oliehoudende zaden in de EG te verlagen van 13 mln ton naar 9 mln ton (0,5 mln ton beneden het niveau dat was goedgekeurd krachtens het onlangs hervormde gemeenschappelijke landbouwbeleid van de EG), en uiteindelijk in zes jaar terug te brengen tot 7 mln

ton, (ii) Amerikaanse eisen dat de EG haar graanexport in zes jaar met 24 procent zou verminderen; en (iii) EG-eisen dat de export van bepaalde Amerikaanse produkten zou worden beperkt om de EG-concessies te compenseren („rebalance”).

De crisis bereikte eind oktober een dieptepunt toen de VS lieten doorschemeren te overwegen EG-goederen te belasten met strafheffingen ter hoogte van \$ 1 mrd als vergelding voor de onbuigzame houding van de EG inzake de subsidies voor oliehoudende zaden.

Het dreigement werd geuit nadat Amerikaanse onderhandelaars op 21 oktober in Brussel uit de besprekingen waren weggelopen. Aangenomen werd dat deze besprekingen waren vastgelopen op meningsverschillen over nieuwe Amerikaanse voorstellen voor de regeling van het geschil over de oliehoudende zaden.

Deze voorstellen behelsden (i) vermindering van de produktie van oliehoudende zaden in de EG tot 9 mln ton; (ii) beperking van het areaal voor de verbouw van gesubsidieerde oliehoudende zaden tot 5,128 mln hectare; (iii) reservering in het eerste jaar van 15 procent van het land waarop oliehoudende zaden worden verbouwd, waarbij de op dit gereserveerde land verbouwde zaden (voor industriële doeleinden bijvoorbeeld) wel zouden worden gerekend tot het quotum van 9 mln ton; (iv) verlaging van de oogst van 2,36 ton per hectare om te kunnen voldoen aan het plafond van 9 mln ton.

Pogingen om het geschil tussen de VS en de EG over de landbouwsubsidies bij te leggen, kwamen begin september goed op gang nadat in het geheim in Brussel besprekingen waren hervat tussen de EG-commissaris van buitenlandse betrekkingen, Frans Andriessen, en de Amerikaanse afgezant voor handelsbesprekingen, Carla Hills. GATT-functionarissen waarschuwden dat als er in oktober geen akkoord zou zijn, dit de kans verkleinde dat de deadline van 1 maart 1993 (aanvankelijk maart 1991, zie pag. 286/3 e.v.-'91) zou worden gehaald. In deze situatie zou een GATT-akkoord tot stand moeten komen met behulp van de zogeheten „snelle”-wetgeving, wat inhield dat het Amerikaanse Congres in één keer over het hele pakket zou moeten stemmen in plaats van over afzonderlijke amendementen.

Medio oktober leek een doorbraak op handen nadat hoge handelsfunctionarissen van Canada, de EG, Japan en de VS, die op 17 en 18 oktober in Ontario vergaderden, verklaarden dat zij substantiele vooruitgang hadden geboekt bij het doorbreken van de impasse (de oorzaak was door de tussenkomst van Delors en diens verzet tegen de volgens hem onaanvaardbare concessies van de EG-commissaris van landbouw, Ray MacSharry, aan de VS. Delors deed deze aantijgingen op 15 oktober af als „pure laster”. Op 25 oktober ontkende de Europese Commissie ook berichten dat Delors en de Amerikaanse Democratische presidentskandidaat Bill Clinton in het geheim hadden afgesproken een GATT-akkoord tegen te houden

Na de bekendmaking van het GATT-akkoord werden vertegenwoordigers van de pers op 20 november 1992 in het Witte Huis te Washington te woord gestaan door de Amerikaanse minister van landbouw: Edward Madigan (l.) en de handelsvertegenwoordiger van de VS, Carla Hills (r.).

(Eeneerder Amerikaans plan om met een subsidie van \$ 1 mrd de export van 29,1 mln ton graan naar ongeveer 28 landen te financieren, was op 5 oktober door de voorzitter van de Europese Commissie, Jacques Delors, gehekeld als „eenagressieve daad”).

Frans verzet

Algemeen werd aangenomen dat de impasse in de jongste onderhandelingsronde te wijten was aan het voortdurende verzet van Frankrijk tegen de Amerikaanse voorstellen om de export van gesubsidieerd EG-graan te verminderen. Volgens Franse berichten echter had de voornaamste oorzaak van de impasse, die zich toespitste op de produktie van oliehoudende zaden, minder met Frankrijk te maken dan met Duitsland, de grootste producent van koolzaad in de EG. Op 27 oktober werd de Duitse minister van voedsel, landbouw en bosbouw, Ignaz Kiechle, aangehaald, die gezegd zou hebben dat als de Amerikaanse voorstellen voor de beperking van de gesubsidieerde landbouwprodukten en -export in de EG niet werden gewijzigd, „Frankrijk niet als enige nee zou zeggen”.

Andere berichten leken erop te wijzen dat het geschil over de landbouwsubsidies verergerd was door de tussenkomst van Delors en diens verzet tegen de volgens hem onaanvaardbare concessies van de EG-commissaris van landbouw, Ray MacSharry, aan de VS. Delors deed deze aantijgingen op 15 oktober af als „pure laster”. Op 25 oktober ontkende de Europese Commissie ook berichten dat Delors en de Amerikaanse Democratische presidentskandidaat Bill Clinton in het geheim hadden afgesproken een GATT-akkoord tegen te houden

omdat dit de kansen op een Republikeinse overwinning kon vergroten.

AKKOORD TUSSEN VS EN EG OVER LANDBOUWSUBSIDIES

Op 20 november bereikten onderhandelaars van de EG en de VS een akkoord in het slepende geschil over de landbouwsubsidies. Daarmee leek de weg vrijgemaakt voor een wereldomvattend vrijhandelsakkoord ter afsluiting van de al zes jaar lopende onderhandelingen in de Uruguay-ronde van de GATT. Toch bleven er ernstige meningsverschillen binnen de EG bestaan, omdat Frankrijk het akkoord veroordeelde en aankondigde de uiteindelijke goedkeuring ervan te zullen blokkeren.

Het akkoord kwam tot stand na besprekingen in Washington op 18 en 19 november. In een na afloop daarvan uitgegeven gezamenlijke verklaring riepen beide partijen op tot onmiddellijke hervatting van de Geneefse GATT-besprekingen over de wereldhandel.

De belangrijkste punten van het akkoord bepaalden (i) dat gedurende het eerste jaar 15 procent van de EG-landbouwgronden die nu werden gebruikt voor het verbouwen van oliehoudende zaden - en ten minste 10 procent in de jaren daarna - een andere bestemming zouden krijgen in ruil voor de opheffing van de Amerikaanse straftarieven op de import van voedsel en drank uit de EG (zie hieronder); (ii) dat het areaal waarop oliehoudende zaden werden verbouwd, zou worden teruggebracht tot 5,128 mln hectare, waardoor de produktie van oliehoudende zaden in de EG in de volgende jaren zou worden verlaagd tot tussen de 8,5 mln en 9,7 mln ton (in 1991 bereikte die pro-

duktie met 13 mln ton een hoogtepunt). De Amerikanen stelden hier een beperking van de export van sojabonen en andere graanvervangende gewassen naar de EG tegenover (de zogeheten „herbalancerings“);

en (iii) dat de EG de export van gesubsidieerde landbouwprodukten met 21 procent zou verlagen (in plaats van de in een GATT-ontwerpakkoord voorgestelde 24 procent, zie pag. 510/2/3-'92), de interne prijs subsidies met 20 procent en de export subsidies met 36 procent.

Eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS

De op 2 en 3 november in Chicago gevoerde besprekingen tussen EG-landbouwcommissaris Ray MacSharry en de Amerikaanse minister van landbouw, Edward R. Madigan, werden afgebroken, nadat de EG niet had ingestemd met een door de Amerikanen geëiste verlaging van de export van gesubsidieerde oliehoudende zaden tot beneden het niveau dat krachtens het herziene gemeenschappelijke landbouwbeleid (common agricultural policy, CAP) overeen was gekomen.

In een reactie kondigden de Amerikanen op 4 november aan dat ze strafsancities ter waarde van \$ 1 mrd zouden heffen op uit de EG geïmporteerde voedsel- en drankprodukten. De eerste reeks van deze sancties, die gericht waren tegen impoortprodukten ter waarde van \$ 300 mln, zou op 5 december van kracht worden. Naar verwachting zou het hier in eerste instantie om Franse wijnen en voedselprodukten gaan, omdat de Verenigde Staten Frankrijk verantwoordelijk stelden voor de impasse. Dit Amerikaanse optreden, dat de

GATT-raad formeel weigerde goed te keuren, werd op 6 november door de Franse minister van industrie en buitenlandse handel Dominique Strauss-Kahn „rancuneus“ genoemd.

Op 5 november nam de angst toe dat de handelsbesprekingen tussen de VS en de EG in een chaos zouden onttaarden, omdat MacSharry geheel onverwacht als EG-onderhandelaar terugtrad. Er deden geruchten de ronde dat de marge van zijn onderhandelingspositie in Chicago ernstig was beperkt door dreigementen van Jacques Delors, de voorzitter van de Europese commissie, dat hij een veto zou uitspreken over ieder akkoord dat een volumebeperking van de landbouwexport van de EG zou betekenen. Op 7 november zou Delors in Londen echter verklaard hebben dat „ik me nooit met de onderhandelingen bemoei heb“.

Op 10 november trok MacSharry zijn ontslag in, nadat de op 9 november in Brussel bijeengekomen EG-ministers van buitenlandse zaken hem gemachtigd hadden de onderhandelingen met de VS te heropenen. Diverse bronnen berichtten gelijktijdig dat Delors gezegd zou hebben dat hij goede hoop had dat er „ineerste instantie met de VS en later in het algemene kader van de Uruguay-ronde“ een akkoord zou kunnen worden bereikt. Het besluit van de EG-ministers van buitenlandse zaken af te zien van overhaaste represaillemaatregelen tegen de VS werd geïnterpreteerd als een gebaar van verzoening. Wel waarschuwen zij de VS dat vergeldingsacties van de EG onvermijdelijk zouden zijn, als de Amerikanen door zouden gaan met hun „eenzijdige“ sancties.

Op 16 en 17 november spraken de in Brussel bijeengekomen landbouwministers van de EG opnieuw hun vertrouwen in MacSharry uit. Franse functionarissen lieten tijdens de vergadering weten dat uit een uitgelekt bericht zou blijken dat MacSharry bij de besprekingen in Chicago concessies zou hebben gedaan die niet te rijmen waren met het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Deze beweringen werden op

16 november door de Britse minister van landbouw, John Gummer, als „verzinsels“ van de hand gewezen. Op 17 november beschuldigde Jean-Pierre Soisson, de nieuwe Franse minister van landbouw, Gummer van „politiekem manipulatie“.

Intussen was Arthur Dunkel, de directeur-generaal van de GATT, door een meerderheid van de 108 lidstaten van de GATT gemachtigd een ronde van pendeldiplomatie tussen Washington en Brussel te beginnen in een poging een transatlantische handelsoorlog te voorkomen.

Reacties op akkoord van 20 november

GATT-functionarissen en politieke leiders in de VS en West-Europa, met uitzondering van Frankrijk (zie hieronder), begroetten het akkoord over de landbouwsubsidies als een triomf.

Op 20 november verklaarde Dunkel dat het akkoord een hervatting van de onderhandelingen mogelijk maakte „methet oog op de afsluiting van de (Uruguay-)ronde. Op 27 november werden in Genève de besprekingen hervat die vóór eind 1992 moesten leiden tot het afronden van een nieuw wereldomvattend verdrag.

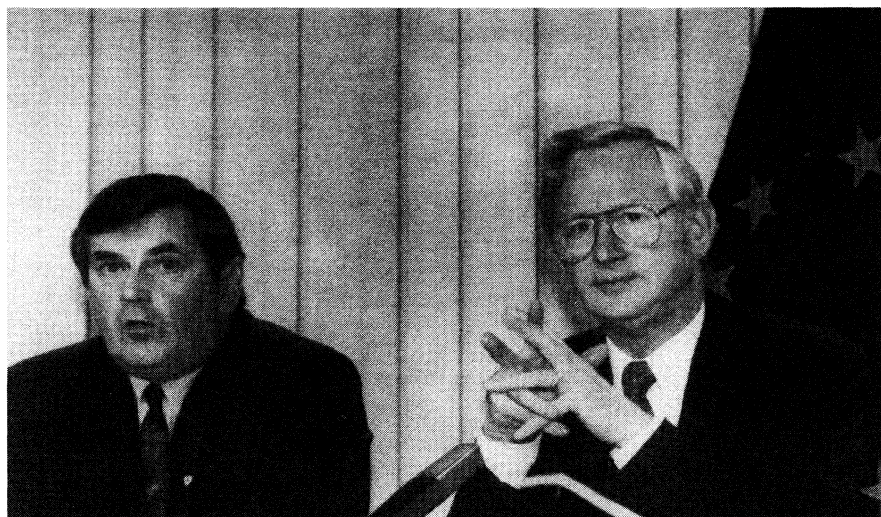
Op 20 november noemde de Amerikaanse president George Bush het akkoord „een fundamentele stimulans voor economische groei... in de hele wereld“.

De Britse premier John Major noemde het akkoord „letterlijk het best denkbare nieuws“ voor de wereldeconomie. Een Duitse regeringswoordvoerder verklaarde dat het „een positieve impuls in de huidige kritische fase“ betekende. Ook de Spaanse minister van landbouw, Pedro Solbes Mira, verwelkomde het „goedenieuws“, maar hij tekende daarbij aan dat „we ons zorgen maken over de ontevredenheid van Frankrijk“.

Frans protest

In Frankrijk leidde het akkoord tot wijdverbreide protesten. Naar aanleiding van het verzet tegen het akkoord stemde een meerderheid van de Nationale Assemblée op 25 november in met een motie waarin de regering haar veto dreigde uit te spreken over de uiteindelijke goedkeuring van het akkoord door de EG.

Op 20 november verbrandden demonstrerende Franse boeren in Parijs de Amerikaanse vlag. Bovendien bestormden zij restaurants van de Amerikaanse fast-food-keten McDonald's. Op 23 november bezetten meer dan 300 Franse boeren in het ten zuiden van Parijs gelegen Grigny de bedrijfsgebouwen van het Amerikaanse drankconcern Coca-Cola, terwijl in Amiens, Auxerre en Lille felle anti-Amerikaanse protestacties plaatsvonden. Op 24 november dreigde een van de belangrijkste Franse boerenverbonden, Coordination Rurale, de import uit andere EG-lidstaten die „tegevoelig zijn voor de Amerikaanse charmes“ (vermoedelijk betrof het hier een verwijzing naar Groot-Brittannië), te verbieden.

Tijdens een persconferentie in Brussel over het GATT-akkoord werd op 20 november het woord gevoerd door de Europese Commissieleden Ray MacSharry (l.) en Frans Andriessen.

Op 20 november' weet Dominique Strauss-Kahn de onderhandelingsresultaten aan het Britse EG-voorzitterschap. Hij noemde die resultaten „rampzalig” en beweerde dat „de Britten het EG-voorzitterschap op zo'n manier invullen dat we moeilijkheden krijgen met de Amerikanen”. (Op 20 november had ook de voorzitter van de speciale commissie van de Duitse Bondsdag, Günter Verheugen, het Britse EG-voorzitterschap „eenregelrechte ramp” genoemd, terwijl de Duitse Boerenbond (DBV) de EG bekritiseerde had omdat ze toegaf aan de „zware druk” van de VS.)

(Vor.ber.pag. 510/2 e.v.-1992)

IMF/WERELDBANK

NAJAARSBIJEENKOMSTEN. ACTIE-INZAKE VALUTASCHOMMELINGEN

Van 22-25 september 1992 kwamen de ministers van financiën en de directeuren van de centrale banken van de lidstaten van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank in Washington bijeen voor hun 47ste jaarvergadering.

Bij de opening van de zitting drong de algemeen directeur van het IMF, Michel Camdessus, aan op strengere fiscale controle en deed hij een beroep op Duitsland, Italië en de Verenigde Staten om onmiddellijk stappen te nemen om hun begrotingstekorten te verkleinen. Hij benadrukte dat het manipuleren van rentetarieven de onderliggende oorzaken van langzame groei en koersschommelingen niet kon wegnemen. In een sterk hiermee contrasterende beoordeling betoogde de Amerikaanse minister van financiën, Nicholas Brady, op 22 september dat lagere rentetarieven een stimulans waren voor hogere investeringen, een grotere produktiviteit en een hogere levensstandaard. Hij voegde hieraan toe dat „wanneer de rentetarieven om wat voor reden dan ook hoog blijven, de opbrengst van de investeringen vruchteloos binnen het bankstelsel blijft (circuleren)”.

Op 21 september had de voorzitter van het Interimcomité van het IMF, de Spaanse minister van financiën Carlos Solchaga Catalan, met klem verzocht om een stijging van de Amerikaanse rentetarieven aangezien volgens hem „de financiële markten van de industrielanden in Europa de welwillende veronachtzaming van de VS niet kunnen accepteren, evenmin als het monetarisme van de (Duitse) Bundesbank”.

Op 19 september hadden G-7 ministers in een aparte bijeenkomst toegezegd te zullen zorgen voor „stabiele” wisselkoersen. Zij hadden echter geen concrete maatregelen voorgesteld te

midden van berichten dat Duitsland had geweigerd zijn rentetarieven te verlagen om de druk op de Europese valuta's te verminderen. Op 23 september stelden de VS een studie voor van globale geldstromen door de Groep van Tien (G-10) geïndustrialiseerde landen, om de crisis op de internationale valutamarkten te kunnen bestrijden (zie pag. 75513 e.v.-'92 voor Europese valutacrisis).

De financiële problemen van het IMF zelf werden belicht door het Interimcomité dat, na een bijeenkomst op 20 en 21 september, zijn bezorgdheid uitte over de achterstallige bijdragen van de VS ter waarde van \$12 mrd

Herstructurering Russische schuld

Rusland kreeg van de G-7 de verzekering dat de Club van Parijs (crediteurenlanden) snelle actie zou ondernemen ter vermindering van de schuldenlast van het Gemeenbest van Onafhankelijke Staten (GOS), die op dat moment naar schatting \$ 65 mrd a \$ 70 mrd bedroeg.

De leider van de Russische delegatie, vice-premier Aleksandr Sjochin, had de ministers van financiën van de G-7 op 20 september verteld dat Rusland in 1993 niet meer kon betalen dan \$ 2,5 mrd aan aflossing - een klein deel van de verschuldigde \$ 19,9 mrd. Binnen de G-7 zou verdeeldheid bestaan hebben over de herschikking van de schulden, waarbij Duitsland (verreweg de grootste crediteur) niet instemde met het uitstel van vijf jaar waarom Rusland had verzocht en waarmee de VS instemden.

De schuldenproblemen van Rusland werden belicht in een studie van de Wereldbank die eind september werd gepubliceerd. Hierin werd gesteld dat het land de komende jaren externe financiering van circa \$ 20 mrd per jaar nodig zou hebben om de economische hervormingen te kunnen doorvoeren. Het Interimcomité van het IMF verzocht Rusland met klem, de hervormingen door te zetten. Er zou met name een valutaplatform voor de roebel moeten komen, wilde Rusland in de toekomst in aanmerking komen voor leningen van het IMF en de Wereldbank. Tot dusverre had Rusland, met een IMF-quotum van SDR 2,876 mln, een tijdelijke regeling kunnen treffen van SDR 719 mln (circa \$1.04 mrd).

Op 29 september kwam een comité van westerse banken tijdens een vergadering in Frankfurt overeen voor de vierde maal sinds december 1991 de vervaldatum voor de aflossing van de bankschulden van de voormalige Sowjet-Unie drie maanden op te schorten.

Uitbreiding Uitvoerend Comité. Lidmaatschap IMF

De raad van gouverneurs keurde op 22 september de uitbreiding goed van het uitvoerend comité van 22 naar 24 leden (19 gekozen directeuren en vijf benoemde: door de regeringen van de VS, Groot-Brittannië, Duitsland, Frankrijk

en Japan elk één). De uitvoerend directeuren werden op 23 september gekozen voor een tweejarige ambtstermijn die op 1 november inging. Onder hen waren ook vertegenwoordigers van Zwitserland en Rusland, die zich in mei en juni hadden aangesloten bij het IMF (zie pag. 660/1-'92).

Aan het einde van de bijeenkomst was het ledenaantal van het IMF gestegen tot 173. Sinds juni waren de volgende landen lid geworden (tussen haakjes de ondertekeningsdatum van de Artikelen van Instemming): Bjelaroës (10 juli), Kazachstan (15 juli), Moldawa (12 augustus), Oekraïne (3 september), Azerbajdzjan (18 september), Oezbekistan (21 september), Toerkmenistan (22 september) en San Marino (23 september).

Op 20 augustus had het persbureau ITAR-TASS gemeld dat het IMF ook de lidmaatschapsaanvraag van Tadzjikistan had goedgekeurd.

G-24 bijeenkomst

Ministers van financiën van de Groep van 24 (G-24) ontwikkelingslanden kwamen bijeen op 19 september. Ze verzochten het Westen met klem, „een adequate geldstroom” te verzorgen om „hun vooruitzichten op duurzame groei” te verbeteren. Ook zouden ze hun bezorgdheid geuit hebben over het feit dat de rijkere landen zozeer in beslag genomen waren door de valutacrisis dat hulp in de toekomst in de verdrinking zou komen.

Jaarverslag Wereldbank

„Duurzame economische groei en het terugdringen van de armoede” werden genoemd als de eerste prioriteiten van de Wereldbank voor 1993, volgens het op 16 september gepubliceerde jaarverslag.

In haar fiscaal jaar 1992 (eindigend op 30 juni) had de Wereldbank leningen uitgegeven ter waarde van \$ 15,2 mrd. tegenover de \$ 16,4 mrd in 1991. Dit was hoofdzakelijk te wijten aan het afnemen van de leningen aan Oost-Europa. De leningen door de Internationale Associatie voor Ontwikkeling (IDA), een branche van de bank die zich toelagde op zachte leningen aan de armste landen, bedroegen in het fiscale jaar 1992 \$ 6,6 mrd en zouden in het tot juni 1993 lopende jaar \$ 7,4 mrd bedragen.

Op 22 september deed de president van de Wereldbank, Lewis Preston, een beroep op de donorlanden om de hulpverlening aan ontwikkelingslanden uit te breiden. Hij zei dat „de internationale gemeenschap de armen niet de rug moest toekeren”.

(Vor.ber.pag. 658/3 e.v.-1992)

ALGERIJE Nieuwe HCE-voorzitter en premier 42
Toenemend geweld en maatregelen regering 43
AUSTRALIË Uitspraak Hooggerechts-hof over landaanspraken Aborigines 65
Aftreden premier New South Wales 65
Presentatie begroting 1992-93 65
Premier van Zuid-Australië afgetreden 66
Deelstaatverkiezingen in Queensland en Victoria 66
Corruptie in West-Australië 66
CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIC Groot Nationaal Debat 44
Annulering van algemene verkiezingen 45
GATT Nieuwe leden 68
Akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69
Reacties, Frans protest 70
GUINEE-BISSAU Ontslag ministers, uitstel verkiezingen 45
IMF/WERELDBANK Najaarsbijeenkomsten 71
Herstructurering Russische schuld 71
INTERNATIONALE ZAKEN Nobel-prijs voor de Vrede 1992 68
JOEGO-SLAVIË Vluchtelingencrisis 9
Betrokkenheid van EG en VN in Bosnië-Herzegovina 10
Slachtoffers en gevangenen 12
Conferentie van Londen 13
Permanente conferentie in Genève 14
Aanhoudende gevechten 15
Vliegverbod van VN 16
Ontwikkelingen in FRJ, nieuwe regering 17
Ontwikkelingen in Kosovo en Montenegro 18
KAMEROEN Presidentsverkiezingen, protesten en repressie 45
KOREA Achtste ronde van premiers-overleg 58

KOREA (NOORD) Berichten over volksonrust 58
Normaliseringsgesprekken met Japan vastgelopen 59
KOREA (ZUID) Officieel bezoek Jeltsin 59
Diplomatieke betrekkingen met China 59
President trekt zich terug uit regeringspartij 60
Binnenlandse politiek (oktober-november 1992) 61
KROATIË Verkiezingsoverwinning voor regerende partij 19
LIBANON Voorbereiding en eerste twee ronden van algemene verkiezingen 52
Slotronde algemene verkiezingen 53
Verdere ontwikkelingen 54
Nieuw kabinet met premier Hariri 55
Ontmoetingen Libanese en Syrische leiders 56
Hevige gevechten in Zuid-Libanon 56
LIBIË Uitspraak Algemeen Volkscongres, kritiek Kadhafi 46
Verlenging VN-sancties 47
Reorganisatie algemene volkscomités 47
MACEDONIË Nieuwe regering 20
MALEISIË Jaarvergadering UMNO 62
MALI Uitwerking nationaal vredes-pact 48
MONGOLIË Nieuw kabinet 63
Betrekkingen met Rusland 63
MYANMAR Protesten tegen plannen voor nationale conventie 63
Grensincident met Thailand 64
NEDERLAND Wettelijk minimum-(jeugd)loon per 1 januari 1993 5
IOAW-, IOAZ- en bijstandsuitkeringen per 1 januari 1993 5
Sociale verzekeringen per 1 januari 1993 6
Nieuwe minister van buitenlandse zaken 8

NIEUW-ZEELAND Verbod op bezoek Amerikaanse oorlogsschepen opgeheven 67
Referendum over wijziging kiesstelsel 67
NIGER Erkenning van Taiwan 48
Ongeoorloofd optreden leger tegen Toereg-rebellen 48
PERU Verkiezingsbelofte na coup 32
Verdere binnenlandse ontwikkelingen 33
Leider van Sendero Luminoso gevangengenomen 35
Tijdelijke terugtrekking uit Andes-pact 36
ROEMENIË Congres FNR, verdere ontwikkelingen 21
Parlements- en presidentsverkiezingen 23
Nieuwe regering 25
Buitenlandse betrekkingen 26
SLOVENIË Erkenning door FRJ 26
SYRIË Buitenlandse betrekkingen 57
Speculaties over Rifaad Assad 57
TANZANIA Reorganisatie kabinet 49
TOGO Roerige ontwikkelingen in overgangperiode 49
TURKIJE De Koerdische kwestie, luchtaanvallen boven Irak 27
Verdere politieke ontwikkelingen 30
Ontwerp-begroting voor 1993 31
Buitenlandse betrekkingen 31
VERENIGDE STATEN Clinton wint presidentsverkiezingen 36
Verkiezingen voor het Congres 37
Gouverneursverkiezingen 38
Voorafgaande ontwikkelingen 39
Gedetailleerde verkiezingsuitslagen 40
Onthullingen in „Rubbergate“-schandaal 41
ZAMBIA Beschuldigingen van corruptie 51
Ministers ontslagen 51

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerijen Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen.
Telefoon: 0313243890

O Keesings Historisch Archief

O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ALBANIË

PLAATSELIJKE VERKIEZINGEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 26 juli 1992 heroverde de Socialistische Partij van Albanië (SPA) bij plaatselijke verkiezingen een deel van het terrein dat zij bij de parlementsverkiezingen in maart had moeten prijsgeven. De Democratische Partij (DP) bleef niettemin aan de macht in de steden Tirana, Elbasan, Korce, Shkodër en Durrës.

Op 13 augustus werd uiteindelijk de officiële uitslag van deze plaatselijke verkiezingen met meerdere partijen, de eerste sinds de Tweede Wereldoorlog, bekendgemaakt. Dit gebeurde na een tweede, beslissende verkiezingsronde, die op 2 augustus in 18 van de 42 gemeenten en 97 van de 304 gemeenschappen van Albanië werd gehouden. Uitgaande van het totale stemmenaantal behield de DP, die in april met steun van de Sociaal-Democratische Partij (SDP) en de Republikeinse Partij (RP) een regering had gevormd, een lichte voorsprong; zij behaalde 43 procent van de stemmen en de SPA 41 procent. De SDP, de Unie voor Mensenrechten en de RP kregen ieder minder dan 5 procent van het stemmenaantal.

In 23 gemeenten werden SPA-burgemeesters gekozen, terwijl 18 een DP-burgemeester kregen. De SPA kreeg het voor het zeggen in 43 procent van de gemeenteraden (in 41 procent kwam de macht in handen van de DP, die niettemin iets meer stemmen van het totale aantal in de gemeenten in de wacht sleepte). De SPA veroverde de macht in 46 procent van de gemeenschapsraden (35 procent voor de DP) en in 44 procent van de districtsraden (38 procent voor de DP).

Stoffelijk overschot van Hoxha herbe-graven. SPA-eigendommen geconfisqueerd

Op 3 mei werden de stoffelijke resten van Enver Hoxha en 12 andere „voormalige leiders van de Partij van de Arbeid (de APvda, de voormalige regeringspartij die later werd omgedoopt tot de Socialistische Partij van Albanië, SPA) in stilte overgebracht van het Martelarenkerkhof in Tirana naar een openbare begraafplaats in de buitenwijken van de stad.

Op 12 mei besloot de regering APvda-fondsen ter waarde van bijna \$ 2 mln te onteigenen en bij te schrijven op de betalingsbalans van de overheidsbegroting.

Verbod op „stalinistische“ partijen

In een op 16 juli door de Volksvergadering aangenomen wijziging van de wet op politieke organisaties werd een ver-

bod uitgevaardigd op partijen met „fascistische, anti-nationalistische, chauvinistische, racistische, totalitaire, communistische, marxistisch-leninistische, stalinistische of enveristische“ (d.w.z. volgens de ideologie van de voeger Albanese leider Enver Hoxha) doelstellingen. Op deze manier werd de Albanese Communistische Partij buiten de wet gesteld. Deze partij was opgericht door de verslagen minderheid in de vroegere regerende communistische APvda, toen hervormingsgezinde partijleden haar in 1991 een andere naam gaven. Op 22 juli werd haar voorzitter Hysni Millosi door de politie van Tirana aangehouden op beschuldiging van verboden wapenbezit, aangezien alleen de voorzitters van bestaande partijen wapens mochten dragen.

Andere partijpolitieke ontwikkelingen

Op 3 september werd bericht dat de Albanese Volksliga haar eerste vergadering had gehouden en dat haar secretaris-generaal, Xhemal Borova, had aangedrongen op een reorganisatie. Later kwam het partijblad *Dielli* met het bericht dat de naam van de partij was veranderd in Volkspartij. Bashkim Dri-za werd gekozen tot partijvoorzitter.

Op dezelfde dag werd bericht dat een afgevaardigde van de regerende Democratische Partij, Teodor Keco, opstapte uit de partijfractie en voortaan als onafhankelijk lid zitting zou hebben in de Volksvergadering.

Decreet over dubbele nationaliteit

Op 17 juli werd bij decreet bepaald dat aan buitenlanders van Albanese afkomst „op verzoek de Albanese nationaliteit zal worden verleend“, ongeacht of zij de nationaliteit van hun eigen land behielden.

Voormalige president onder huisarrest

Op 12 september werd de laatste communistische leider van Albanië, Ramiz Alia, die in april was afgetreden als president na zijn verkiezingsnederlaag tegen Sali Berisha (zie pag 450/2 e.v.-'92), onder huisarrest geplaatst. Ramiz Alia werd onder gewapende bewaking vastgehouden in de woning van zijn dochter in de hoofdstad Tirana. Hij zou zijn beschuldigd van verduistering van overheidsmiddelen en machtsmisbruik.

Arrestatie van procureur-generaal

Tijdens een zitting op 17 september stemde de Volksvergadering voor het

ontslag van procureur-generaal Maksim Haxhia, na kennis te hebben genomen van beschuldigingen dat hij zijn taken niet naar behoren had vervuld en staatsdocumenten had vervalst. Op 23 september berichtte de Albanese radio dat Haxhia was aangehouden op het vliegveld van Tirana, toen hij op een vliegtuig naar Frankrijk probeerde te stappen.

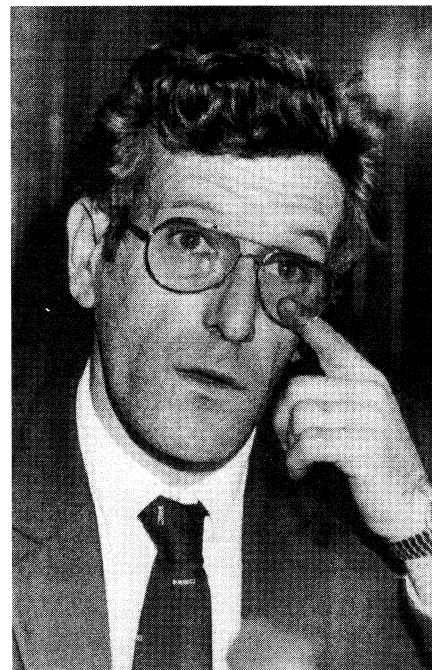
Protesten tegen kerkelijke benoeming

Op 10 september werd bericht dat afgevaardigden van de Democratische Partij, de Sociaal-Democratische Partij en de Socialistische Partij van Albanië in de Volksvergadering hadden geprotesteerd tegen de benoeming van de Grieks-orthodoxe Exarch Januallatos tot patriarch van de Albanese Autocefale Orthodoxe kerk en dat zij zijn vertrek uit Albanië hadden geëist.

Splitsing binnen regeringspartij

Op 3 november viel de regerende Democratische Partij (DP) uiteen, toen zes van haar afgevaardigden een nieuwe Democratische Alliantie oprichtten.

Voormalig vice-premier Gramoz Pashko, mede-oprichter van de DP, beschuldigde zijn oude partij van het afzwakken en ombuigen van het hervormingsprogramma, met name op het gebied van de privatisering. Hij karakteriseerde de nieuwe partij als een liberale centrum-rechtse groepering die zich zou toeleggen op

Oud-vice-premier Gramoz Pashko

institutionele, economische en culturele hervormingen.

Terugkeer van Kadare

Op 6 mei keerde de 56-jarige Albanese schrijver en voormalig parlements lid Ismail Kadare, die in oktober 1990 politiek asiel in Frankrijk had gekregen, naar Albanië terug. Kadare had herhaaldelijk laten weten pas naar Albanië te zullen terugkeren, wanneer de democratie daar hersteld zou zijn (zie pag. 293/1/2-'91).

Pogingen tot emigratie

In juli werden, voor de eerste keer sinds augustus 1991, op grote schaal pogingen ondernomen om het land te verlaten. Zij waren het gevolg van geruchten dat Italië voorbereidingen had getroffen voor de opvang van vluchtelingen.

Op 2-3 juli probeerden ongeveer 2.000 mensen uit de kustplaats Vlorë en uit dorpen in de omgeving in de haven aan boord te komen van een schip dat Italië als bestemming had. Volgens andere berichten zouden vele mensen naar aanleiding van geruchten te voet vanuit Tirana naar Durrës en Vlorë zijn vertrokken. Op 6 juli probeerden 4.000 mensen zich in Durrës in te schepen. Ook verzamelden zich op die dag verscheidene honderden mensen voor ambassades in Tirana met de eis om te mogen emigreren. Op 8 juli werd bij het uitvaren van de haven van het bij Vlorë gelegen Saseno (ook wel Sezan geheten) een transportschip van het Albanese leger gekaapt door personen die het land wilden verlaten. Het schip werd onderschept door een Italiaans marinevaartuig en opgebracht naar Brindisi. De volgende dag werden 108 Albanese opvarenden, onder wie militairen, onder dwang gerepatriëerd. Op 7 juli maakte het Albanese kabinet bekend dat „onwettiggestakingen, pogingen om het land te verlaten” en andere onwettige handelingen van deze aard werden beschouwd als „antidemocratische activiteiten”. Zij waren het werk van „communistiche APvD-leden, die de verantwoordelijkheid voor het verleden droegen”.

Openbare terechtstelling

Op 25 juni werden twee broers, respectievelijk 20 en 24 jaar oud, opgehangen op het centrale plein van de Zuidalbanese industriestad Fier. Zij waren schuldig bevonden aan vijf moorden. Eerder die maand waren zij het huis van buren binnengedrongen en hadden zij vijf leden van één gezin doodgeslagen. De laatste openbare executie in Albanië had in 1986 plaatsgevonden.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. DECREET OVER „80 PROCENT-REGELING”

Een op 19 mei gepubliceerd regeringsdecreet voorzorg in een schema voor de

geleidelijke afschaffing van het systeem waardoor werknemers die door het tekort aan grondstoffen hun baan verloren hadden, 80 procent van hun salaris bleven ontvangen. Deze maatregel vormde een reactie op de suggesties die vertegenwoordigers van het Internationale Monetair Fonds (IMF) de regering in april hadden gedaan.

Vergadering van G-24

Op 22 juli kwamen vertegenwoordigers van de Groep van 24 industrielanden (G-24), die de hulp aan Oost-Europa en het Aziatische deel van de vroegere Sowjet-Unie coördineerden, in de Albanese hoofdstad Tirana bijeen. Op deze vergadering wisselden zij van gedachten met de Albanese autoriteiten en internationale financiële instellingen over de wijze waarop het tempo van de hulpverlening aan Albanië zou kunnen worden opgevoerd.

De G-24-landen toonden zich bereid om Albanië tot de herfst van 1993, en zonodig ook daarna, van voedsel te voorzien. Onder de Europese landen was Italië een belangrijke donor. Griekenland maakte bekend dat het \$ 70 mln ter beschikking zou stellen voor de ontwikkeling van de landbouw, waaraan een hoge prioriteit werd toegekend. Door sommige waarnemers werd de vergadering opgevat als een manoeuvre van de Europese Gemeenschap (EG) om donorlanden buiten Europa nauwer te betrekken bij de ontwikkeling van Albanië. In een toespraak tot de vergadering zinspeelde premier Aleksander Meksi op „een pakket van krachtige stabiliseringsmaatregelen voor één jaar”, waarover recentelijk een akkoord was gesloten met het IMF. Het IMF had berekend dat tot juni 1993 \$ 162 mln extra nodig was voor betalingsbalanssteun.

EG-steun

Begin oktober kenden de ministers van financiën van de EG Albanië een bedrag van ECU 70 mln toe om liet tekort op de betalingsbalans aan te vullen (ECU 1 = \$ 1,39 op 5 oktober 1992). Als voorwaarde werd gesteld dat Albanië een overeenkomst met het IMF zou sluiten en zijn aanbevelingen zou naleven. Op 6 oktober arriveerde in Tirana een IMF-delegatie onder leiding van algemeen directeur Michel Camdessus. Diezelfde dag ratificeerde de Albanese Volksvergadering een overeenkomst over handel en economische samenwerking met de EG, die in december 1993 van kracht zou worden. Later in oktober werd bevestigd dat de EG nog meer voedselhulp zou sturen ter waarde van \$50 mln.

Oprichting van islamitische bank

In september werd in de Saoediarabi-

sche stad Jeddah met de Samenwerkingsraad van de Golf (GCC) een principeakkoord ondertekend, dat voorzorg in de oprichting van de Arabisch Albanese Islamitische Bank (AAIB), de eerste islamitische bank in Albanië. Investerders uit de lidstaten van de GCC zouden zorgen voor een machtigingskapitaal ter waarde van \$ 100 mln. De Bank van Albanië zou 60 procent van de aandelen in haar bezit krijgen.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. PRESIDENT BERISHA SPREEKT ECROPEES PARLEMENT TOE

Op 5 mei 1992 had president Sali Berisha in Brussel een ontmoeting met Jacques Delors, de voorzitter van de Europese Commissie. In zijn toespraak tot het Europees Parlement in Straatsburg op 6 mei vroeg Berisha om voedselhulp, technologische en financiële bijstand en „georganiseerde emigratie” vanuit Albanië naar andere Europese landen.

Berisha bracht ook de rechten van de etnische Albanen in de Joegoslavische autonome regio Kosovo en de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië ter sprake. (Zie pag. 754/3-'92 voor het economische samenwerkingsakkoord tussen de Europese Gemeenschap en Albanie.)

Bezoek van Griekse premier. Albanen teruggestuurd. Samenwerkingsakkoord

Op 3 mei bracht de Griekse premier en waarnemend minister van buitenlandse zaken Konstantinos Mitsotakis een officieel bezoek aan Albanië. Er werd gesproken over het emigratievraagstuk en Griekenland beloofde seizoenswerk en andere banen voor Albanen in Griekenland te scheppen.

Mitsotakis verklaarde dat er zich circa 150.000 Albanen in Griekenland bevonden, van wie meer dan de helft illegaal in het land verbleef. Ook kwamen naast de kwestie Kosovo en de rechten van de Griekse gemeenschappen in Albanië het probleem rond de Cameriërs (ook bekend als de Tsamidhen of het Camerische volk, afkomstig uit de regio Camovië langs de grens tussen Griekenland en Albanië) aan de orde. Deze gemeenschap van naar schatting 25.000 Albanese islamieten was in oktober 1944 van Griekenland naar Albanië gevlucht. Mitsotakis verwierp het Albanese verzoek om de Cameriërs toe te staan naar Griekenland terug te keren en hun eigendommen opnieuw op te eisen. Hij gaf een Albanese journalist te verstaan dat er wellicht onderhandeld zou kunnen worden over een vergoeding voor de verloren eigendommen, maar dat de Cameriërs als oorlogsmisdadigers vertrokken waren en dat de internationale wetgeving dienaangaande gerespecteerd zou moeten worden.

Op 1 juli droegen de Griekse autoriteiten bij de grenspost Kakavije 1.100 Albanese burgers over. Op 7-8 juli werden ongeveer 650 Albanezen, die hadden geprobeerd om de Griekse districten Ioannina en Thesprotia zonder papieren binnen te komen, op dezelfde wijze gedeporteerd. Op 10 juli werden zo'n 2.800 Albanese werknemers in Griekenland teruggestuurd naar Zuid-Albanië, kennelijk in samenwerking met de plaatselijke Albanese autoriteiten (zie ook pag. 466/1, 449/2, 450/2-'92 en boven).

Op 6-7 november bracht een militaire delegatie onder leiding van minister van defensie Safet Xhualj een bezoek aan Griekenland. Bij die gelegenheid ondertekenden beide landen een samenwerkingsakkoord op het gebied van defensie.

Oplossing voor geschil met Groot-Brittannië

Op 8 mei kondigde het Britse ministerie van buitenlandse zaken en het Gemeenbest aan dat Groot-Brittannië goud ter waard van £ 10 mln (\$18 mln) aan Albanië zou teruggeven. Het goud was in Britse handen gevallen, nadat het in de Tweede Wereldoorlog door de nazi's geconfisqueerd was. De Albanese regering op haar beurt zou een schadevergoeding van £ 1,1 mln (\$ 2 mln) moeten betalen, omdat het land in 1946 twee Britse schepen tot zinken gebracht had.

De slepende kwestie werd opgelost na besprekingen in Rome tussen Albanese en Britse functionarissen. De 1.574 kilo goud, die aan het einde van de oorlog in Zuidoostse grotten gevonden werd, was sindsdien beheerd door een trilaterale commissie namens Frankrijk, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. Toen de fregatten HMS Volage en HMS Saumarez bij hun legitieme tocht door de Straat van Korfoe tussen Albanië en Korfoe op Albanese mijnen liepen, vonden 44 mensen de dood. In 1948 had het Internationale Hof van Justitie in Den Haag bepaald dat de Albanese regering een schadevergoeding ter waarde van £ 843.947 moest betalen. Het was onduidelijk of en wanneer er geld of goud zou worden overhandigd na de officiële oplossing van dit slepende geschil (zie ook pag. 814/1/2-'91).

President Berisha bezoekt Verenigde Staten

Van 15-21 juni bracht president Sali Berisha een bezoek aan de Verenigde Staten. Bij zijn terugkeer wist hij zich verzekerd van hulpfondsen ter waarde van \$ 60 mln. Op 29 april was hem al \$ 35 mln toegezegd. Tijdens een ontmoeting met president George Bush ver-

klaarde Berisha dat Albanië de economische sancties tegen Servië volledig steunde, hoewel het land zelf ook nadelige gevolgen van de boycot ondervond.

Het in april toegezegde hulppakket had naast voedselhulp en humanitaire hulp voornamelijk betrekking op de ontwikkeling van de landbouw in Albanië. In juni beloofden de Verenigde Staten ook ruwe katoen te leveren aan de Albanese textielindustrie. Bovendien kon Albanië rekenen op technische hulp bij de ontwikkeling van de financiële sector.

Betrekkingen met Italië

Premier Aleksander Meksi bracht op 2 oktober een bezoek aan Italië, waar hij ontmoetingen had met minister van buitenlandse zaken Emilio Colombo en president Oscar Scalfaro, die op 26 oktober Albanië zou bezoeken. Italië zou \$ 30 mln uittrekken voor extra hulp, vooral voor de landbouw.

Op 25 september had Meksi de paus uitgenodigd voor een bezoek aan Albanië, waar overwegend moslims wonen.

Betrekkingen met Turkije en voormalige Joegoslavische republieken

Op 19 november werd een militair samenwerkingsakkoord tussen Albanië en Turkije ondertekend.

Op 9-10 november bracht president Sali Berisha een bezoek aan Slovenië voor besprekingen met president Milan Kucan en leden van de regering. In Ljubljana riep hij de etnische Albanezen in Kosovo op de aanstaande verkiezingen in de door Servië gedomineerde nieuwe Federale Republiek Joego-Slavië (FRJ) te boycotten. Bovendien bepleitte hij de onafhankelijkheid van Montenegro, dat naar zijn mening niet zou moeten opgaan in de FRJ.

Van 29 oktober-1 november bracht een Kroatische delegatie onder leiding van minister van buitenlandse zaken Zdenko Skrabalo een bezoek aan Albanië om besprekingen te voeren over bilaterale betrekkingen.

(Voorber. pag. 447/2 e.v.-1992)

BULGARIJE

KABINETSWIJZIGING. VAL VAN REGERING-DIMITROW. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 20 mei 1992 stemde het Bulgaarse parlement, de Grote Nationale Verga-

dering, in met een ingrijpende kabinetswijziging (zie pag. 74/1 e.v.-'92 voor de benoeming van het kabinet in november 1991). De nieuwe ministers werden tijdens een open stemmingsronde gezamenlijk gekozen.

Premier Filip Dimitrow voerde bijna een maand lang overleg over de kabinetswijziging niet sleutelfiguren van de steeds meer scheuren vertonende regeringscoalitie, de Unie van Democratische Krachten (UDK). Dimitrow moest de wijziging ook bespreken met de Beweging voor Rechten en Vrijheden (BRV), de partij van etnische Turken die een beslissende invloed had op het machtsverwicht binnen het parlement.

Begin mei had Dimitrow, die krachtens de grondwet geen ministers zonder goedkeuring van het parlement mocht ontslaan, gedreigd af te treden als minister van defensie Dimitur Ludzjew niet zou opstappen. Hoewel de verhouding tussen Dimitrow en Ludzjew gespannen was, beweerden enkele commentatoren dat het dreigement van Dimitrow duidelijk wees op een machtsstrijd binnen de UDK die verder ging dan hun persoonlijke conflict.

Aleksandur Stalijski, advocaat en UDK-parlementariër, volgde Dimitur Ludzjew op als minister van defensie. Er werden drie nieuwe vice-premiers benoemd: Ilko Eskenazi, UDK-parlementariër, zou de economische ministeries coördineren; Svetoslav Lutsjnikov, minister van justitie, zou de activiteiten van de ordehandhavingdiensten coördineren; en Nikola Wasilew, minister van gezondheidszorg, werd verantwoordelijk voor de betrekkingen tussen de regering en de vakbonden.

Nikolaj Wasilew bleef aan als vice-premier en als minister van onderwijs en wetenschap; hij zou verantwoording dragen voor het coördinatiebeleid op het gebied van wetenschap en sociaal welzijn. Minister van buitenlandse zaken Stojan Ganew werd ontheven van het vice-premierschap.

De ministeries van industrie, handel en diensten en van landbouw werden opgeheven en de twee repectieve ministers. Iwan Pusjkarow en Stanislaw Dimitrow, verdwenen uit het kabinet. In plaats daarvan werden drie nieuwe ministeries opgericht, te weten die van (i) industrie, geleid door Rumen Bikow, UDK-parlementariër en metaalkundig ingenieur; (ii) handel, geleid door Aleksandur Pramatarski, UDK-parlementariër; en (iii) landbouwonwikkeling, grondgebruik, en grondteruggave, geleid door Georgi Stojanow.

Arbeidsomrust

Op 14 juli gaf de regering, die werd geconfronteerd met stakingen in de havens en de mijnen, een voor 16-19 juli geplande stillegging van het openbaar vervoer in de hoofdstad Sofia, en stakingen door medisch personeel en ambtenaren, haar goedkeuring aan een salarisverhoging van 26 procent voor al het overheidsperoneel. De vakbondsfederatie Podkrepa bleef na 20 juli haar stakingsacties voortzetten. Zij ver-

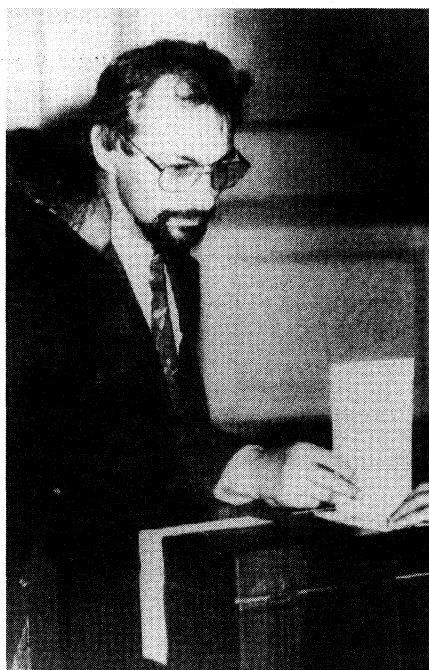
wierp echter de beschuldiging van de UDK dat haar acties bedoeld waren om de regering ten val te brengen.

Regering aanvaardt ontwerpbegroting

Op 6 augustus gaf de regering haar goedkeuring aan een ontwerpbegroting voor 1993. Minister van financiën Iwan Kostow vertelde op een persconferentie dat dit voor Bulgarije „dezwaarste beproeving zou betekenen sinds het begin van de economische hervormingen”. De begroting moest een antwoord geven op twee uitdagingen: belastinghervorming en hervatting van de afbetaling van schulden. Naar verwachting zou het ontwerp aan de regering worden aangeboden als een wetsvoorstel. Daarna zou het eind oktober worden voorgelegd aan het parlement.

Sluiting van uraniummijnen

Op 12 augustus maakte de regering bekend dat de uraniumwinning geheel zou worden stopgezet en dat de fabrieken waar uranium werd verwerkt, zouden worden gesloten. Dit wekte de woede op van de mijnwerkers in de uraniummijnen, die in april hun laatste loonzakje hadden ontvangen.

Ahmed Dogan, de leider van de Beweging voor Rechten en Vrijheden, brengt zijn stem uit tijdens de vertrouwensstemming in de Nationale Vergadering op 28 oktober 1992.

In een verklaring van het ministerie van industrie werd gezegd dat de sluiting in fasen zou plaats vinden en in 1994 zou worden voltooid. Volgens berichten waren na de bekendmaking op verscheidene plaatsen prusterende mijnwerkers afgedaald in de mijnen en waren daar gebleven. In de Smoljan-mijn zouden sinds 13 augustus 67 mannen ondergronds in hongerstaking zijn.

Leider van vakbondsfederatie Podkrepa gearresteerd

Op 7 augustus werd Konstantin Trenchew, voorzitter van de belangrijke vakbondsfederatie Podkrepa, gearresteerd op beschuldiging van het aanzetten tot het vernielen van staatseigendom. Met hem werden 37 anderen opgepakt, die op 26 augustus zouden hebben deelgenomen aan een bestorming van het hoofdkantoor van de Bulgaarse Communistische Partij in Sofia (zie pag. 784/2/3-'90). Bij zijn terugkeer op 17 augustus van een bezoek aan de Verenigde Staten beweerde Trenchew dat er in de pers een campagne tegen hem werd gevoerd. Op 18 augustus werd Podkrepa-secretaris Swilen Marinow aangehouden.

Groeijende kritiek op UDK-regering

Tijdens een persconferentie op 30 augustus deed president Zjelju Zjelew een beroep op de regering van de Unie van Democratische Krachten (UDK) om een einde te maken aan „haaroorlog tegen iedereen” en in plaats daarvan naar nationale consensus te streven. Volgens hem voerde de UDK „een fundamenteel verkeerd beleid” door de confrontatie te zoeken met de vakbonden, de pers, de hele buitenparlementaire oppositie en de Bulgaarse Orthodoxe Kerk.

De volgende dag verdedigde premier Filip Dimitrow zijn regering tegen de kritiek van Zjelew. Ahmed Dogan, leider van de BRV, die met haar steun de UDK een meerderheid in het parlement gaf, zei echter dat Zjelews verklaring „objectief” was. Ook Krustju Petkow, voorzitter van de machtige Confederatie van Onafhankelijke Bulgaarse Vakbonden (COBV), liet zich in een interview op 2 september lovend uit over Zjelews verklaring.

Met de uitwerking van Zjelews aanval nog vers in het geheugen organiseerde de 21 leden tellende UDK-coalitie op 18-20 september in Sofia een nationale bijeenkomst, tijdens welke besloten werd werkgroepen te vormen om besprekingen te voeren met de president en de BRV. In een politieke verklaring werd gezegd dat „het kabinetsbeleid moest worden bijgesteld, niet gewijzigd”, en werd Dimitrow verzekerd van

de steun van de UDK. Verder werd nogmaals gewezen op de positieve houding van de coalitie ten opzichte van de Beweging voor Rechten en Vrijheden „ondanks de onverwachte verandering in het gedrag van haar leiders”.

Op 22 september werd tijdens een massale UDK-bijeenkomst in Sofia Zjelews aftreden geëist.

Op 17 september diende een groep leden van de Nationale Vergadering van de BRV en de Bulgaarse Socialistische Partij (BSP) een motie van wantrouwen in tegen de voorzitter van de Nationale Vergadering, Stefan Sawow. Deze was leider van de aan de UDK gelieerde Democratische Partij. De volgende dag sprak Dimitrow in de Nationale Vergadering de waarschuwing uit dat „de democratie in gevaar is” en dat het doelwit van de aanval van de BRV en de BSP niet Sawow, maar het hele hervormingsproces was. Volgens hem vormde het geëiste aftreden van Sawow een hernieuwde aanval op de regering. Ondanks de verworpen verdedigingspogingen van Dimitrow trad Sawow op 24 september af. Hij werd tijdelijk opgevolgd door Snezana Botusjarowa.

Val van UDK-regering

De regering van de Unie van Democratische Krachten (UDK), die onder leiding stond van premier Filip Dimitrow, diende op 28 oktober haar ontslag in, nadat de Nationale Vergadering een motie van wantrouwen tegen de regering had aangenomen.

De spanningen tussen president Zhelew en Dimitrow waren in oktober hoog opgelopen toen bijzonderheden boven water kwamen over een wapenschandaal waarbij een adviseur van de premier, Konstantin Misjew, en het hoofd van de nationale inlichtingendienst, generaal Brigo Asparuchow betrokken zouden zijn. Generaal Asparuchow beweerde dat Misjew gepoogd had een geheime wapentransactie met Macedonië te sluiten. Dimitrow verklaarde echter dat Asparuchows beschuldigingen deel uitmaakten van door Zhelew op touw gezette pogingen om hem en zijn regering in een kwaad daglicht te stellen.

Half oktober verzocht Dimitrow de Nationale Vergadering zich in een vertrouwensstemming uit te spreken over het algehele beleid van zijn regering. Deze stemming vond plaats op 28 oktober en de regering werd met 121 tegen 111 stemmen weggestemd. De BSP en de BRV stemden tegen de regering, die daarop onmiddellijk haar ontslag indiende.

Conform de grondwet vroeg president Zjelju Zjelew op 12 november interimpremier en UDK-leider Filip Dimitrow, de leider van de groepering die het grootste aantal zetels in de Nationale Vergadering bezette, binnen zeven dagen een nieuwe regering te formeren. UDK-

leiders begonnen vervolgens onderhandelingen met leiders van de BRV. Tijdens een zitting van de Nationale Vergadering op 20 november stemden zowel de BRV als de RSP echter tegelijk de benoeming van Dimitrow tot premier. Na deze stemming trad de BSP in overleg met de UDK en de BRV over de eventuele formatie van een „voorlopigeregering op basis van nationale consensus”.

Nieuwe parlamentsvoorzitter

Op 5 november werd UDK-parlementariër Aleksandar Jordanow gekozen tot voorzitter van de Nationale Vergadering. Jordanow volgde Stefan Sawow op, die in september door de BRV en de BSP gedwongen was zijn functie op te geven (zie boven).

Vorming van „regering van deskundigen”

Op 30 december kwam met de vorming van een nieuwe regering een einde aan een twee maanden durende crisis die was ontstaan na de val van de UDK-regering in oktober.

De UDK noch de BSP was er in november en december in geslaagd een nieuwe regering te vormen (zie boven voor de sterkte van de verschillende partijen in de Nationale Vergadering na de algemene verkiezingen van oktober 1991). President Zjelow had daarop de BRV, de derde partij in de Nationale Vergadering, uitgenodigd een regering te vormen. Het daaruit resulterende programma en kabinet werden gesteund door de BRV, het grootste deel van de BSP en sommige leden van de UDK. Een partij die groeperingen van uiteenlopende politieke kleuren verenigde. Deze „regering van deskundigen” werd geleid

Premier Filip Dimitrow tijdens de stemming in de Nationale Vergadering op 28 oktober 1992, die resulteerde in de val van zijn regering.

door de 67-jarige Ljuben Berow, professor in de economie en voormalig adviseur van Zjelow, en bestond geheel uit personen die ogenschijnlijk niet aan een partij gebonden waren. Een aantal van de nieuwe ministers was tot kort daarvoor echter lid geweest van de UDK. De partijleiding van de UDK noemde de nieuwe regering „het produkt van een twijfelachtig politiek akkoord” tussen de BRV en de BSP. Zij wees erop dat de BRV op 29 december in de Nationale Vergadering had gestemd vóór de vrijlating van Andrej Lukanow, ex-premier en lid van de BSP (zie ook onder).

Op 30 december stemde de Nationale Vergadering met 124 tegen 25 stemmen

in met de benoeming van Berow tot premier en later die dag hechtte zij met 127 tegen 17 stemmen haar goedkeuring aan Berows kabinet. Hoewel de meerderheid van de UDK-afgevaardigden zich onthield van stemming, stemden ongeveer 20 UDK-afgevaardigden vóór: de leden van de Alternatieve Sociaal-liberale Partij, op 29 december uit de UDK gezet, en een groep onder leiding van de voormalige minister van defensie Dimitur Ludzjew. Het grootste deel van de afgevaardigden die tegen de nieuwe regering hadden gestemd, maakte deel uit van een groep dissidente BSP-parlementariërs rond de voormalige BSP-leider Aleksandr Lilow.

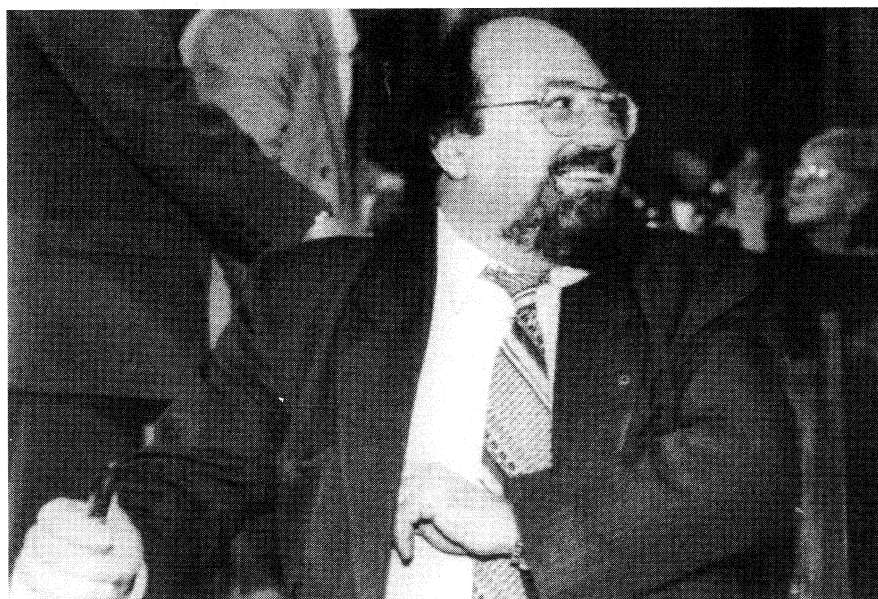
Samenstelling van het kabinet

Premier, buitenlandse zaken (hangende een nieuwe benoeming) - Ljuben Berow; vice-premier, handel - Walentin Karabasjew; vice-premier, verkeer - Nejtso Neew; vice-premier, arbeid en sociale zaken - Ewgeni Matintsjew; landbouw - Georgi Tanew; milieu - Walentin Bosewksi; financiën - Stojan Aleksandrow; gezondheidszorg - Dantsjo Gogulow; defensie - Walentin Aleksandrow; binnenlandse zaken - kolonel Wiktor Michajlow; justitie - Misjo Wultsjew; industrie - *Rumen Bikow; territoriale ontwikkeling en bouw - Christo Totew; onderwijs, wetenschap en cultuur - Marin Todorow.

*bekleedde dezelfde portefeuille in vorige kabinet

Voormaligeleiders gearresteerd

Op 9 juli 1992 werd Andrej Lukanow, Bulgarije's laatste premier tijdens het

Aleksandar Jordanow werd op 5 november 1992 gekozen tot parlamentsvoorzitter

De nieuwe Bulgaarse premier Ljuben Berov.

communistische bewind, gearresteerd. Hij werd beschuldigd van verduistering van fondsen in de vorm van leningen aan communistische partijen in ontwikkelingslanden.

Op 7 juli werd Lukanow, die op dat ogenblik afgevaardigde voor de Bulgaarse Socialistische Partij (BSP) in de Nationale Vergadering was, zijn parlementaire onschendbaarheid ontnomen, waarop BSP-afgevaardigden het parlement verlieten. Op 24 juli werd een door de BSP op 17 juli ingediende motie van wantrouwen tegen de regering met 130 tegen 104 stemmen verworpen door afgevaardigden van de Beweging voor Rechten en Vrijheden (BRV) samen met de regerende Unie van Democratische Krachten (UDK).

Samen met Lukanow werden ongeveer 60 voormalige hoge functionarissen in staat van beschuldiging gesteld. Onder hen bevonden zich twee vroegere premiers: Grisja Filipow (1981-86) en Georgi Atanasow (1986-90).

Todor Zjiwkow, die gedurende 35 jaar president van Bulgarije en leider van de Communistische Partij was geweest, werd op 25 en 26 juni beschuldigd van het oprichten van dwangarbeiderskampen en van het aanzetten tot rassendiscriminatie tegen Bulgaarse Turken tijdens de „assimilatiecampagnes” in het midden van de jaren tachtig. Zjiwkow stond al sinds februari 1991 terecht wegens verduistering (zie pag 729/3 e.v.-'91). Op 25 juni werd ook voormalig president en minister van buitenlandse zaken Petur Mladenow beschuldigd van het schenden van de VN-conventie over rassendiscriminatie wegens zijn aandeel in het assimilatieprogramma. In een op 20 juli gepubliceerde brief aan het Bulgaarse persbureau BTA nam Zjiwkow de verantwoording op zich voor het Bulgaarse buitenlandse en binnenlandse beleid gedurende zijn ambtsperiode.

Hij ontkende echter dat hij verantwoordelijk was geweest voor de toewijzing van hulp aan ontwikkelingslanden.

Op 14 augustus verscheen Zjiwkow voor de laatste maal voor de rechtbank om zich te verdedigen. Hij ontkende dat hij schuldig was aan verduistering, waarvan hij in een eerste aanklacht was beschuldigd. Op 24 augustus wiligde het Openbaar Ministerie Zjiwkows verzoek om meer tijd in. Hij kreeg tot 11 september de tijd om zijn verdediging in verband met beschuldigingen van rassendiscriminatie en het aanzetten tot rassenhaat tegen in Bulgarije wonende etnische Turken voor te bereiden.

Op 27 juli had het Openbaar Ministerie in verband met de beschuldiging van verduistering een gevangenisstraf van tien jaar tegen de 80-jarige ex-leider geëist.

Veroordeling Zjiwkow

Op 4 september 1992 werd de 81-jarige Todor Zjiwkow schuldig bevonden aan misbruik van stateigendom en verduistering, en veroordeeld tot zeven jaar gevangenisstraf. Hij werd ook veroordeeld tot terugbetaling aan de staat van 21 mln leva (\$ 1,00 = 20,12 leva op 7 september 1992). Zjiwkow was de eerste van in ongenade gevallen Oosteuropese communistische leiders die tot een gevangenisstraf werd veroordeeld.

Zjiwkow werd met drie tegen vier stemmen door een rechtbank veroordeeld. Zowel zijn advocaten als het Openbaar Ministerie zeiden dat ze in hoger beroep zouden gaan tegen het vonnis. Het Openbaar Ministerie had tien jaar gevangenisstraf geëist. Tegen Zjiwkow waren ook andere aanklachten ingediend wegens het steunen van terreur, het oprichten van werkkampen en het aanwakkeren van rassenhaat

door de gedwongen assimilatie van de Turkse minderheid in Bulgarije.

Op 4 september werd ook Milko Balew, vicevoorzitter van de communistische partij onder Zjiwkow, schuldig bevonden aan illegale deviezentransacties en veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf.

Atanasow veroordeeld

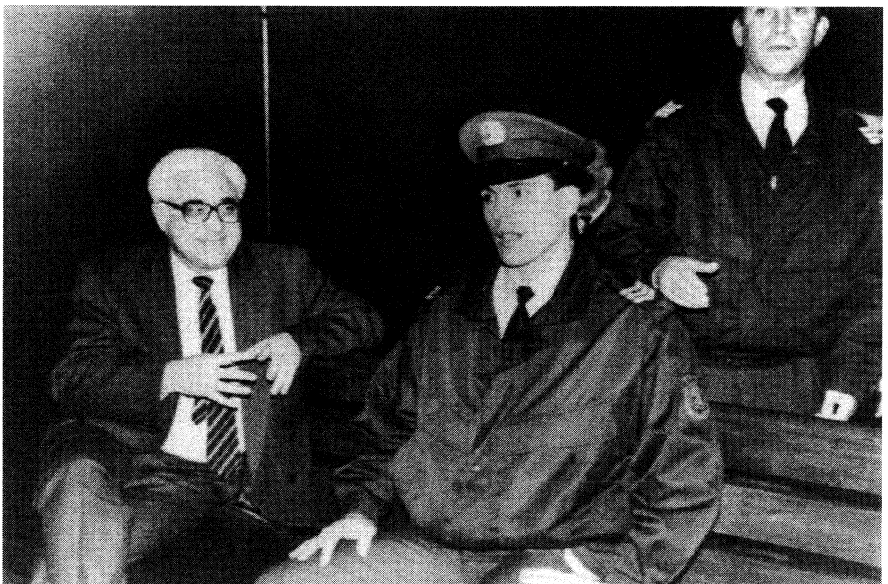
Georgi Atanasow, premier van 1986-'90, en Stojan Owtsjarow, minister van economische zaken en planning van 1987-'89, werden op 3 november respectievelijk tot tien en negen jaar gevangenisstraf veroordeeld, omdat zij schuldig waren bevonden aan verduistering. Het proces tegen hen was op 7 oktober van start gegaan.

Privatiseringsplan

Op 26 oktober maakte de regering de details bekend van een plan om vóór het einde van 1992 een begin te maken met de privatisering van ten minste 92 bedrijven. Het plan was voornamelijk gericht op industriële ondernemingen en landbouwbedrijven, maar er was ook aandacht voor andere sectoren zoals de bouw, handel, dienstverlening, vervoer en verbindingen.

IMF-krediet. Schuldenherschikkingsakkoord met Duitsland

Op 20 april 1992 maakte het IMF bekend dat het had ingestemd met een extra krediet voor Bulgarije ter waarde van 155 mln SDRs (circa \$212 mln) over

Voormalig premier Andrej Lukanow (l.) woont op 12 november 1992 onder politiebewaking een hoorzitting bij, waar zijn aanklacht tegen de staat wegens morele schade wordt behandeld.

De voormalige Bulgaarse leider Todor Zjivkov wordt op 4 september 1992 begeleid naar de rechtszaal voor het aanhoren van zijn vonnis.

de komende 12 maanden ter ondersteuning van het economische hervormingsprogramma van de regering.

Op 8 mei ondertekenden Duitsland en Bulgarije in Sofia een schuldenher-schikkingsakkoord. Krachtens dit akkoord zouden de door Duitsland aan Bulgarije verleende handelskredieten later kunnen worden afgelost dan aanvankelijk was overeengekomen. De aflossingstermijn was in maart 1992 verstreken.

Ontmoeting tussen premier en ex-koning

Tijdens zijn bezoek aan Barcelona om de slotceremonie van de Olympische Spelen van 1992 bij te wonen had premier Filip Dimitrow op 10 augustus een ontmoeting met de verbannen ex-koning van Bulgarije, Simeon II, voor een „ontspannen privé-gesprek". Op 9 augustus was Dimitrow ontvangen door koning Juan Carlos van Spanje.

Conflict binnen Orthodoxe Kerk

In juni en juli leidde een conflict over aanspraken op legitimiteit praktisch tot een scheuring in de Bulgaarse Orthodoxe Kerk.

De regering had patriarch Maksim op 9 maart van zijn functie ontheven, omdat zijn verkiezing tot patriarch van de Bulgaarse Orthodoxe Kerk in 1971 niet volgens de geëigende wettelijke procedures zou zijn verlopen. Tegenstanders van patriarch Maksim hadden vervolgens

in mei aartsbisschop Pimen gekozen tot waarnemend voorzitter van de Kerkelijke Synode. Zij weigerden zich neer te leggen bij een op 11 juni gedane uitspraak van het Constitutionele Hof waarin de afzetting van Maksim ongrondwettig werd verklaard. (Het Hof was van oordeel dat „handelingen en besluiten van het Directoraat voor Godsdienstzaken ... een ontoelaatbare inmenging in de aangelegenheden van de ... Kerk vormden", omdat religieuze gemeenschappen gescheiden waren van de staat.)

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. PREMIER DIMITROW BEZOEKT TURKIJE

Van 5-7 mei bracht premier Filip Dimitrow zijn eerste officiële bezoek aan buurland Turkije. Tijdens het bezoek voerde Dimitrow besprekingen met zijn Turkse collega Suleyman Demirel. Op 6 mei tekenden de twee premiers een vriendschaps-, samenwerkings- en veiligheidsverdrag (zie pag. 455/1/2-'92 voor bericht over de ondertekening van een Bulgars-Turks defensieakkoord in maart).

Militair akkoord met Turkije

Op 12 november ondertekenden Bulgarije en Turkije een militair samenwerkingsakkoord. Het zogeheten Document van Edirne richtte zich op drie aandachtspunten: (i) werken aan vertrouwen en veiligheid in de gebieden rond hun gemeenschappelijke grens; (ii) toenemende uitwisseling van militaire informatie; en (iii) bevordering van militaire contacten. In december 1991 was er ook al een militair akkoord onderte-

kend (het Document van Sofia) dat een vergroting van vertrouwen en veiligheid beoogde.

Bezoek van president Jeltsin

Op 3 augustus arriveerde de Russische president Boris Jeltsin in Sofia. Hij was de gast van president Zjelju Zjelew, met wie hij dezelfde dag een eerste gespreksronde hield. Voor zijn vertrek op 4 augustus ondertekende Jeltsin een vriendschaps- en samenwerkingsverdrag voor tien jaar.

De Russische delegatie bestond verder uit de vice-premier en de ministers van buitenlandse zaken, defensie en industrie. Afzonderlijke akkoorden werden ondertekend over militaire samenwerkingen over de instelling van een intergouvernementele commissie voor samenwerking op handels-, economisch en wetenschappelijk gebied.

Op een gezamenlijke persconferentie sneed Jeltsin de controversiële kwestie rond Macedonië aan en kondigde hij de op handen zijnde erkenning van Macedonië's onafhankelijkheid door Rusland aan (die op 6 augustus officieel plaats vond, zie pag. 21/1-'93). Jeltsin zei dat „alleen de bevolking van dat land het recht had om uit maken wat de naam ervan zou zijn". Met deze opmerkingen stootte hij het aan Bulgarije grenzende Griekenland voor het hoofd. De Griekse ambassadeur kreeg opdracht om een protest in te dienen op grond van het feit dat „demogelijke erkenning van Skopje onder de historische Griekse naam Macedonië een onvriendelijk gebaar was, dat schadelijke gevolgen zou hebben voor de betrekkingen".

(Vor.ber.pag. 451/3 e.v.-1992)

DUITSLAND

AANSLAGEN OP ASIELZOEKERSCENTRA. TOENEMENDE VREEMDELINGENHAAT. REACTIES

Van 22-26 augustus 1992 vonden vijf nachten lang ernstige ongeregelde plaatsen bij een asielzoekerscentrum in Lichtenhagen, een voorstad van de aan de Baltische Zee gelegen stad Rostock. De rellen duiden op een herleving van het geweld tegen buitenlanders in het voormalige Oost-Duitsland.

Na de aanvallen gingen steeds meer stemmen op om het liberale asielbeleid van het land te wijzigen, hoewel de *Independent* op 31 augustus berichtte dat

er „hieren daar waarschuwendende geluiden klonken dat politici de indruk wekten dat een wetswijziging alle problemen kon oplossen”.

In september 1991 hadden neo-nazistische skinheads op kleinere schaal soortgelijke aanvallen uitgevoerd op een pension voor buitenlanders in de Saksische stad Hoyerswerda (zie pag. 6/1-'92).

Vanaf 22 augustus vielen enkele honderden neo-nazi's en skinheads vijf nachten lang het asielzoekerscentrum aan. Op dat moment verbleven er 280 asielzoekers in het centrum (merendeels Roemenen). Zij verbleven in het gebouw zelf of kampeerden wegens plaatsgebrek op een belendend terrein. Op 24 augustus werden sommige asielzoekers verhuisd naar andere locaties. Er bleven toen voornamelijk Vietnamezen in het gebouw achter.

Op 25 augustus, na afloop van een voetbalwedstrijd, bestormden rechtse extremisten het gebouw en zetten de benedenverdieping in brand. De relschoppers brachten de nazi-groet en scandeerden leuzen als „Sieg Heil”, „Weg met buitenlanders” en „Duitsland voor de Duitsers”. Ze werden herhaaldelijk aangehouden door toekijkende buurtbewoners.

Aanvankelijk leek de politie de omvang van de rellen ernstig onderschat te hebben en pas na enkele dagen arriveerden er afdoende versterkingen (waaronder speciale anti-oproereenheden uit West-Duitsland) om de situatie meester te worden.

Siegfried Kordus, de verantwoordelijke Mecklenburgse politiecommandant (die later vervangen werd) hield vol dat de aanvallen gecoördineerd werden door burgers die gebruik maakten van speciale radiofrequenties en dat er actievoerders uit Berlijn, Hamburg en andere steden naar Rostock waren gekomen.

Er kwam spoedig kritiek op de wijze waarop de deelstaatregering in Mecklenburg/Vorpommern de crisis had bestreden en er gingen stemmen op die het ontslag van de deelstaatminister van binnenlandse zaken, Lothar Kupfer, eisten. Kupfer had aanvankelijk verklaard „enig begrip” voor de relschoppers te hebben. Berndt Seite, die in maart was aangetreten als premier van Mecklenburg/Vorpommern (zie pag. 459/2), stond al onder zware druk vanwege de ernstig verslechterde toestand van de scheepsbouw-, de belangrijkste tak van industrie in Rostock.

Demonstraties tegen racisme

Uit protest tegen het geweld in Rostock vonden op 26 augustus in Berlijn (2.000 deelnemers), Frankfurt (1.000 deelnemers) en andere steden demonstraties tegen racisme plaats.

Op 29 augustus gingen in Rostock 15.000 demonstranten de straat op, die de bevolking opriepen „de pogroms te stoppen”.

Nieuwe rechtse aanslagen

In het weekeinde van 29-30 augustus vonden in ten minste 15 (voornamelijk voormalige Oostduitse) steden rechts-extremistische aanslagen plaats. Op 30 augustus werd in Berlijn een bom onschadelijk gemaakt bij een herdenkingsmonument voor de slachtoffers van de holocaust.

Cijfers over asielzoekers

Gedurende de eerste zeven maanden van 1992 vroegen 233.000 mensen asiel aan in Duitsland (voornamelijk afkomstig uit Roemenië en het voormalige Joegoslavië, de door oorlogsgeweld ontdeemde vluchtelingen niet meegeteld).

In 1991 bedroeg het totale aantal asielaanvragen 256.000.

Ledental rechtse organisaties

Blijkens een op 13 augustus gepubliceerd rapport van de Federale Dienst ter Bescherming van de Grondwet waren in 1991 39.800 mensen lid van extreem-rechtse organisaties (onder wie de 24.000 leden van de Duitse Volksunie - DVU; zie pag. 460/1 e.v. - '92 voor de resultaten die deze partij boekte bij de deelstaatverkiezingen in april 1992). In 1990 waren 32.000 mensen lid van dergelijke organisaties, maar dat cijfer gold alleen voor West-Duitsland.

Het ledental van neo-nazistische groeperingen steeg van 1.200 in 1990 tot 6.000 in 1991.

Het aantal rechts-extremistische aanslagen steeg van 270 in 1990 tot 1.300 in 1991. De meeste aanslagen (70 procent) vonden plaats in West-Duitsland.

SPD herziert asielbeleid

In het weekeinde van 22-23 augustus presenteerde de leiding van de oppositionele Sociaal-Democratische Partij (SPD) voorstellen, die nog formele goedkeuring vereisten, met het doel het liberale standpunt van de partij ten aanzien van het asielbeleid te wijzigen. (Er werden ook voorstellen ingediend om in de toekomst de inzet van Duitse strijdkrachten buiten het gebied van de Noordatlantische Verdragsorganisatie - NAVO - mogelijk te maken).

Partijleider Björn Engholm - die zich gesteund wist door de partijleden aan de basis, maar op verzet stuitte van de linkse vleugel van zijn partij - verklaarde dat de immigratie „aan banden gelegd en gecontroleerd” moest worden. Hij gaf te kennen dat zijn partij achter een wijziging stond van de grondwet, waarin op dat moment was vastgelegd dat „personen die op politieke gronden vervolgd worden, asielrecht genieten”. De SPD bepleitte een herziening van deze paragraaf, zodat bijvoorbeeld asielzoekers uit landen waar vermoedelijk geen vervolgingen plaatsvonden, automatisch uitgewezen konden worden.

Aanhoudend geweld tegen buitenlanders. Vonnissen tegen relschoppers

Het rechts geweld tegen buitenlanders bleef bijna dagelijks voortwoeden, hoofdzakelijk in Oost-Duitsland, maar

Een politiefunctionaris neemt foto's van de verwoestingen die zijn aangericht in een pension voor asielzoekers in Ketzin, waar in de nacht van 3-4 september 1992 een brandbom naar binnen werd gegooid.

incidenteel ook in West-Duitsland. Op 8 september eiste de Brandenburgse minister van binnenlandse zaken, Alwin Ziel, een verbod op neonazistische organisaties. Naar zijn mening waren de aanvallen het werk van deze groeperingen, met name van het vanuit Cottbus opererende Duitse Alternatief (DA).

Het federale openbare ministerie stelde een onderzoek in naar het rechtse Nationalistische Front, dat zijn hoofdkwartier in Detmold (West-Duitsland) had, en naar de Ku Klux Klan, die naar men aannam een afdeling had opgericht in Noordrijn-Westfalen.

Na het geweld in Rostock op 22-26 augustus (zie boven) en aanvallen op een pension in Cottbus en twee andere Brandenburgse steden op 29-30 augustus, werd van 4-5 en van 5-6 september 's nachts in Eisenhüttenstadt een asielzoekerscentrum aangevallen. Hierbij werden 200 agenten en leden van de grenspolitie ingezet. Vier nachten lang werd van 8-11 september een pension in het ten zuiden van Maagdenburg (Saksen-Anhalt) gelegen Quedlinburg belegerd en werden 71 arrestaties verricht. In dit geval stonden plaatselijke politici en sympathisanten met de bewoners op wacht tegen de aanvallen. Op 14 september werd in Wismar een Duitser neergestoken door een Roemeen. Dit leidde tot een week van aanvallen tegen een pension in die stad. Er werden verscheidene aanslagen met brandbommen gepleegd. Op 7 september werden in Halle bij een door skinheads gestichte brand tien personen, onder wie zes Vietnamezen, in hun woningen gewond. Op 11 september liepen bij een andere aanslag in Hemsbach (Baden-Württemberg) twee Joegoslavische kinderen ernstige brandwonden op.

Op 4 september werden in Frankfurt-am-der-Oder drie skinheads veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf wegens mishandeling van drie Afrikaanse immigranten in Eberswalde in november 1991; een van hen was later aan zijn verwondingen bezweken. Twee andere skinheads kregen respectievelijk drie jaar gevangenisstraf en twee jaar voorwaardelijk opgelegd. In Rostock, waar 32 arrestaties waren verricht in verband met het geweld in augustus, werd een man op 10 september veroordeeld tot 9 maanden gevangenisstraf. Op 15 september werd een jonge geweldpleger veroordeeld tot een voorwaardelijke vrijheidsstraf van één jaar en een andere tot twee weken tuchtschool.

Akkoord over deportatie van Roemenen

Krachtens een op 24 september ondertekend akkoord stemde Roemenië ermee in alle Roemenen die illegaal in Duitsland verbleven, weer op te nemen. In ruil hiervoor ontving Roemenië DM

30 mln aan hulp voor hun reïntegratie. De deportatie van tenminste 43.000 personen, van wie ongeveer 60 procent zigeuner was, (het rechtse geweld in Duitsland was voor een groot deel ook tegen zigeuners gericht) zou in november beginnen.

Antisemitische aanslagen

Nadat op 27 september met brandbommen een aanslag was gepleegd op de joodse barakken van het ten noorden van Berlijn gelegen voormalige concentratiekamp Sachsenhausen, legde minister van buitenlandse zaken Klaus Kinkel op 29 september een kran in het kamp. De minister van onderwijs van de deelstaat Brandenburg, Heinrich Enderlein, gaf een verklaring uit, waarin hij zijn verontschuldiging aanbod aan het hele joodse volk. Alom was men de mening toegedaan dat bondskanselier Helmut Kohl zowel deze als andere plaatsen had moeten bezoeken, die het toneel waren geweest van geweld tegen buitenlanders en antisemitische aanslagen.

Op 16 september werden in Berlijn vernielingen aangericht op de joodse begraafplaats. Voorts werden op 25 september drie mannen aangehouden, die op 31 augustus in Berlijn een bomaanslag hadden gepleegd op een gedenkteken voor slachtoffers van de holocaust.

Politieke reacties op vreemdelingenhaat

Terwijl politici zochten naar een doeltreffend antwoord op het groeiende antisemitisme en het geweld tegen buitenlanders, bleven de meningsverschillen in oktober 1992 bestaan, zowel binnen de regeringscoalitie als tussen de regering en de oppositionele Sociaal-Democratische Partij (SPD). Als gevolg daarvan werden er, ondanks de unanieme veroordeling van dergelijke aanslagen, geen specifieke maatregelen getroffen. Gedurende de hele maand vonden er met tussenpozen aanslagen plaats op pensions voor asielzoekers.

Op 3 oktober, de tweede verjaardag van de Duitse eenwording, namen enkele duizenden mensen deel aan demonstraties tegen vreemdelingenhaat in het voormalige concentratiekamp Sachsenhausen, dat in september met brandbommen was bestookt (zie boven). In Dresden vond echter een betoging plaats van tussen de 500 en 1.000 rechtse demonstranten, die leuzen tegen buitenlanders scandeerden. In Arnstadt (Thuringen) vonden soortgelijke demonstraties plaats.

Op 10 oktober bereikten de federale ministers van binnenlandse zaken en

justitie en hun ambtgenoten uit de deelstaten tijdens een buitengewone conferentie over de bestrijding van het racistische geweld geen overeenstemming over passende maatregelen.

De SPD-deelnemers verzetten zich tegen een aantal voorstellen van de Christen-Democratische Unie en de Christelijk Sociale Unie (CDU en CSU, die samen met de Vrije Democratische Partij, FDP, de federale coalitieregering vormden). Deze behelsden onder meer het bestraffen van de weigering om de plaats van een gewelddadige demonstratie te verlaten, wanneer de politie dat vroeg, en een langer voorarrest voor recidivisten. De SPD hield vol dat de bestaande bevoegdheden van justitie en politie toereikend waren. De FDP stemde hiermee in tijdens een spoeddebat van de Bondsdag op 8 oktober.

Op 13 oktober stemde de Bondsdag met 364 tegen 24 stemmen en twee onthoudingen voor wijziging van artikel 16 van de grondwet om het asielrecht te beperken tot „personen die op politieke gronden worden vervolgd”. De SPD (die half november zou besluiten of zij de in augustus 1992 voorgestelde wijziging van de grondwet zou steunen, zie boven) boycotte de stemming, waardoor de vereiste tweederde meerderheid voor de motie niet gehaald werd. De stemming volgde nadat de coalitie zich op 13 oktober had uitgesproken voor een grondwetswijziging die zou verwijzen naar de Geneefse Conventie voor de Vluchtelingen uit 1931.

Moord op vrouw en twee meisjes van Turkse afkomst

In de nacht van 22-23 november werden in de stad Mölln in Sleeswijk-Holstein twee huizen waar voornamelijk Turkse families woonden door neo-nazi's in brand gestoken. Bij deze racistische aanslag vonden twee meisjes, Yeliz Arslan (10) en Ayse Yilmaz (14), en de 51-jarige grootmoeder van Yeliz, Bahide Arslan, de dood. Deze moordaanslag bracht het totale aantal dodelijke slachtoffers van extremistische aanslagen in 1992 op 17.

De moorden leidden in verschillende Duitse steden tot spontane protestacties. Op 25 november veroordeelde bondskanselier Kohl de aanslagen en hij herinnerde de Duitsers eraan dat „dewelvaart van dit land zonder deze buitenlanders ondenkbaar was geweest”. Op 29 november verklaarde hij dat „we geen middel onbeproefd moeten laten om de rechtse radraaiers hun plaats te leren kennen” en dat „de boosdoeners moeten worden aangepakt met alle wettelijke middelen”.

Twee van de drie Mollnse slachtoffers woonden al vele jaren in Duitsland en het jongste slachtoffer was in Mölln geboren. Negen van de 40 andere bewoners van de huizen raakten gewond. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door iemand die zijn telefoonnummer beëindigde met de woorden „Heil Hitler!”

Björn Engholm, de minister-president van Sleeswijk-Holstein (r.), condoleert op 24 november Faruk Arslan (l.), die bij de racistische aanslag in Mölln zijn moeder en dochter verloor.

Op 27 november verbood de regering het neo-nazistische Nationalistische Front, een 130 leden tellende organisatie die in 1985 was opgericht en geleid werd door de 36-jarige Meinolf Schönborn. Op 40 locaties in Duitsland werden huiszoekingen verricht, waarbij vuurwapens, ammunitie en neo-nazistische propaganda in beslag werden genomen. Op 29 november werd een 19-jarige skinhead gearresteerd die ervan werd verdacht de hulzen in Mölln te hebben aangestoken. De 25-jarige Michael Peters was al eerder gearresteerd, omdat hij ervan verdacht werd aan het hoofd te staan van een rechtse terroristische groep.

Begin november was bekendgemaakt dat er tussen 1 januari en 8 november 1992 1.760 extremistische aanslagen waren gepleegd, waarvan 1.000 gedurende de laatste tweemaanden. In november bleven de aanslagen op asielzoekerspensies en begraafplaatsen - voornamelijk in het voormalige West-Duitsland - doorgaan en op 11 november maakte het Duitse ministerie van defensie bekend dat er een onderzoek liep naar 24 gevallen van extreem-rechts geweld, waaronder drie gevallen van doodslag, waarbij soldaten betrokken zouden zijn geweest.

Anti-racistische manifestaties

Op 8 november vond in Berlijn een bijeenkomst plaats waar naar schatting 300.000 mensen blijk gaven van hun solidariteit met buitenlanders. De manifestatie werd bijgewoond door bondskanselier Helmut Kohl, president Richard von Weizsäcker en alle regeringsleiders van de deelstaten (met uitzondering van de Beierse regeringsleider Max Streibl).

De berichtgeving over de manifestatie werd beheerst door een incident rond anarchistische demonstranten.

Autonomen, die de president tijdens diens toespraak tot de menigte met eieren bekogelden.

In de loop van november vonden in tal van andere Duitse steden protestmarsen tegen racisme plaats. In Bonn verzetten demonstranten zich op 14 november tegen eventuele verscherpingen van de asielbepalingen in de grondwet. Bovendien bepleitten zij stringenter maatregelen om vluchtelingen te beschermen. Op 9 november vonden in heel Duitsland plechtigheden plaats ter gelegenheid van de herdenking van de verjaardag van Kristallnacht, de anti-joodse pogrom uit 1938.

SPD-congres over asielbeleid

Op 16-17 november stemden de oppositionele Sociaal-Democraten (SPD) tijdens een buitengewoon congres met een verwijzing naar de uit 1951 stammende Geneefse Conventie over Vluchtelingen met overgrote meerderheid vóór een wijziging van de asielbepalingen in de grondwet. Bovendien bepleitten zij een snellere afhandeling van asielaanvragen en een onmiddellijke uitzetting van degenen wier aanvraag was afgewezen.

Ook stemden de deelnemers aan het congres vóór een grondwetswijziging die de Duitse strijdkrachten in staat zou stellen deel te nemen aan humanitaire en vredeshandhavende VN-operaties (ondernomen door de „blauwe barretten"). Deelname aan operaties als „Desert Storm" in de Golf in 1991 werd echter niet wenselijk geacht en de SPD stelde zich op het standpunt dat Duits-

land alleen maar zou moeten blijven meedoen aan militaire operaties binnen het territorium van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO)

ABORTUSWET GOEDGEKEURD. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 26 juni 1992 keurde de Bondsraad (Tweede Kamer) in alle vroegte na een 14 uur durend debat een voor het hele land geldende abortuswet goed. Vrouwen kregen het recht gedurende de eerste 12 weken van hun zwangerschap abortus te laten plegen. Wel moesten zij eerst een overigens niet-bindend advies inwinnen bij een arts. De Bondsraad (Eerste Kamer) keurde de wet op 10 juli goed.

De parlementsleden mochten vrij stemmen over de kwestie. Er waren meerdere voorstellen ingediend door verschillende groeperingen, die vaak dwars door de partijen heen liepen. Het uiteindelijk aangenomen voorstel (met 357 stemmen vóór) werd goedgekeurd door de liberale Vrije Democraten (FDP), de oppositionele Sociaal-Democraten (SPD) en een minderheid van de Christen-Democraten (CDU) onder leiding van Rita Süssmuth, de CDU-voorzitter van de Bondsraad. Een alternatief voorstel, ingediend door een CDU-factie en de Christelijk Sociale Unie (CSU), werd door 284 parlementariërs gesteund. Volgens dit voorstel zou de beslissing bij de arts berusten en zouden alleen „medische en psychosociale redenen" abortus kunnen rechtvaardigen.

Vóór de eenwording in 1990 hadden Oost- en West-Duitsland geen oplos-

President Richard von Weizsäcker (m.) en minister van gezinszaken Angela Merkel (r.) lopen aan de kop van de demonstratie tegen racisme, die op 8 november 1992 in Berlijn werd gehouden.

Het uit acht leden bestaande Federale Constitutionele Hof bepaalde op 4 augustus 1992 dat de nieuwe abortuswet voorlopig nog niet van kracht werd.

sing kunnen vinden voor de abortuskwestie. In het voormalige Oost-Duitsland konden vrouwen op verzoek gedurende de eerste 12 weken van hun zwangerschap gratis abortus laten plegen. In West-Duitsland kon een vrouw alleen een abortus ondergaan als de aanvraag door een arts op medische, genetische of psychologische gronden was goedgekeurd. Het eenwordingsverdrag voorzag in een voortzetting van de bestaande wetgeving, totdat het parlement uiterlijk in 1992 een voor het hele land geldende wet zou hebben goedgekeurd (zie pag. 651/3 e.v.-'90).

In 1991 werd 32 procent van de zwangerschappen in Oost-Duitsland afgebroken tegen 9 procent in West-Duitsland.

Op 4 augustus keurde het Federale Constitutionele Hof een verzoek goed om de in juni en juli door het parlement goedgekeurde abortuswet op te schorten. De wet zou oorspronkelijk met ingang van 5 augustus van kracht worden.

Het verzoek was ingediend door 247 conservatieve parlementsleden onder wie bondskanselier Helmut Kohl, en werd gesteund door de deelstaatregering van Beieren. Er moest nog een beslissing worden genomen over de vraag of de wet al dan niet strijdig met de grondwet was. Tot die tijd zouden er in het voormalige Oost- en West-Duitsland verschillende abortuswetten gelden.

Reorganisatie Bundesbank

Op 17 juni hechtte de Bondsdag zijn goedkeuring aan een controversieel

wetsvoorstel dat voorzag in de reorganisatie van de structuur van het federale bankwezen.

Enkele „centrale banken van de deelstaten” zouden samengaan zodat het totale aantal van elf tot negen werd teruggebracht (in plaats van een uitbreiding tot 16 banken: één per deelstaat). De deelstaten zouden voortaan met negen zetels en acht directeuren in de centrale raad van de Bundesbank vertegenwoordigd zijn. De Bondsraad had zich verzet tegen de reorganisatie en de zaak in april doorverzeven naar een geschillencommissie van beide kamers. Begin juni werd echter de voor een verwerping van het wetsvoorstel noodzakelijke tweederde meerderheid niet gehaald.

Nieuwe regering in Baden-Württemberg

Na de deelstaatverkiezingen in april (zie pag. 460/1 e.v.-'92) werd Erwin Teufel, de aftredende minister-president van Baden-Württemberg, op 11 juni beëdigd als de leider van een „grote coalitie” van de CDU en de SPD.

Besluit om torpedobootjager naar Adriatische Zee te sturen

Op 15 juli besloot de regering de torpedobootjager „Bayern” en drie verkenningssvliegtuigen naar de Adriatische Zee te sturen als onderdeel van de VN-strijdkrachten die daar toezicht hielden op de naleving van de in mei afgekondigde sancties tegen Servië en Montenegro (zie pag. 604/1-'92). Minister van defensie Volker Ruhe verklaarde dat, hoewel de operatie „veel te beperkt was om van daadwerkelijk

militair ingrijpen te spreken”, het besluit om deel te nemen aan de door de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en de Westeuropese Unie (WEU) gecoördineerde strijdmacht „meer dan een gebaar, meer dan een symbool - ja, een serieuze stap” was.

De door de Christen-Democraten gedomineerde coalitie had sinds 1991 de participatie aan buitenlandse operaties aanzienlijk uitgebreid. Er waren luchtmachthelikopters ingezet voor hulpvluchten ten bate van de Koerden in Noord-Irak en in Cambodja opeierden Duitse geneeskundige troepen binnen de VN-strijdkrachten.

Het besluit werd bekritiseerd door de SPD, die op 21 juli besloot de zaak bij het Constitutionele Hof aanhangig te maken. Tijdens een speciaal parlementair debat op 22 juli werd het regeringsbesluit echter goedgekeurd.

Rechtse overwinning in Beieren

Op 21 september verdubbelden de extreem-rechtse Republiken bij gemeenteraadsverkiezingen in Passau (Beieren) hun stemmenaantal. Zij behaalden vijf zetels en elf procent van de stemmen en werden daarmee de op twee na grootste partij in de gemeenteraad.

Hervormingen in de gezondheidszorg

Hervormingen die in de volgende twee jaar ertoe moesten leiden dat de federale bijdragen aan de gezondheidszorg met DM 11,4 mrd per jaar werden verminderd, werden op 12 augustus goedgekeurd door het kabinet en op 11 september ingediend in de Bondsdag.

De maatregelen voorzagen in eerste instantie in een verhoging van de kosten voor de patiënten van in totaal DM 3,2 mrd per jaar en een besparing op honoraria, ziekenhuiskosten en medicijnen van nog eens DM 8,2 mrd. Op 4 oktober werd echter na onderhandelingen een compromis bereikt. Het door de patiënten te betalen bedrag werd verlaagd tot DM 1 mrd en de bijdrage in de kosten van medicijnen werd verhoogd tot DM 10 mrd. Er werden beperkingen gesteld aan het aantal ingeschreven artsen en aan farmaceutische bedrijven werd gevraagd hun prijzen met ingang van 1 januari 1993 met 5 procent te verlagen en de prijzen gedurende twee jaar niet te verhogen.

Smartegeld voor joodse slachtoffers van nazi-vervolgingen

Op 6 november werd bekendgemaakt dat de regering een week eerder een akkoord had ondertekend waardoor in Oost-Europa en de voormalige Sowjet-Unie woonachtige joden, die vervolgd

waren ten tijde van het nazi-regime, smartegeld uitbetaald kon worden. Krachtens een uit 1932 stammend Westduits akkoord hadden deze joden tot op heden nooit smartegeld kunnen eisen.

Het World Jewish Congress schatte dat het bedrag van \$ 630 mln. dat door de Duitse regering tussen 1992 en het eind van de eeuw zou worden uitgekeerd, ten goede zou komen aan zo'n 50.000 mensen. (Zie pag. 10/2-'91 voor de in 1990 door Oost-Duitsland erkende verantwoordelijkheid voor de holocaust en de bereidheid smartegelden te betalen sedert de Duitse eenwording in oktober 1990 was er aan dit nieuwe akkoord gewerkt.)

Voormaligegrenswachten vrijgesproken

Op 22 juni sprak een rechtbank in Berlijn vier voormalige Oostduitse grenswachten vrij. Zij waren beschuldigd van een poging tot moord op een man die door schoten gewond raakte, toen hij in 1971 over de Berlijnse Muur trachtte te vluchten. (Zie pag. 458/3 e.v.-'92 voor twee eerdere processen tegen grenswachten.)

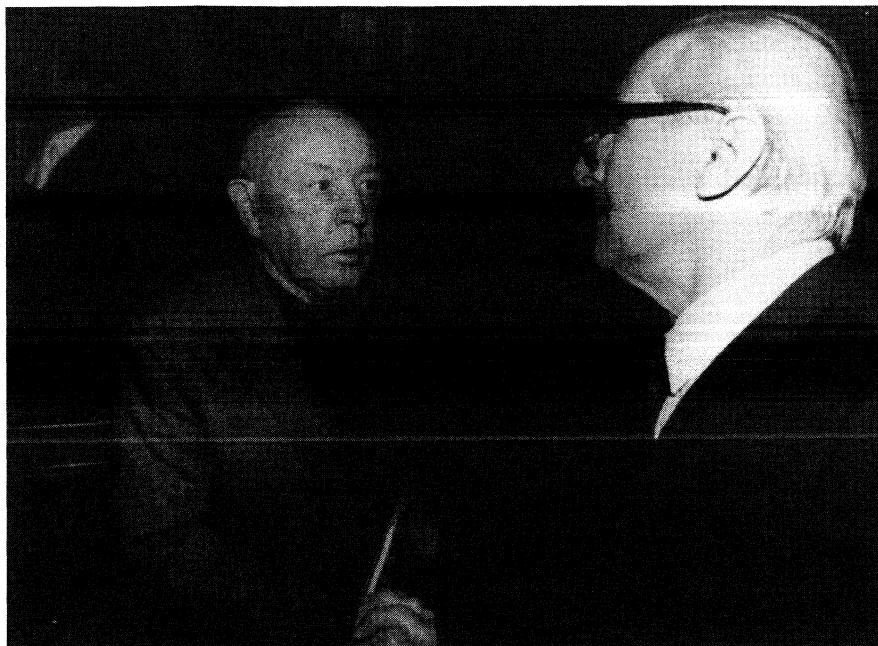
Proces tegen Honecker

Op 12 november begon in een Berlijns gerechtsgebouw het proces tegen de 80-jarige Erich Honecker, de voormalige Oostduitse leider die op 29 juli naar Duitsland was teruggekeerd (zie pag. 458/2-'92), en vijf van zijn collega's. Ze werden onder meer beschuldigd van doodslag, omdat door hen uitgevaardigde bevelen geleid hadden tot de moord op 13 mensen die na de bouw van de Berlijnse Muur in 1961 Oost-Duitsland hadden trachten te ontvluchten.

De mede-aangeklaagden waren het voormalige hoofd van de staatsveiligheidspolitie (de Stasi), de 84-jarige Erich Mielke, de 78-jarige voormalige premier Willi Stoph, de 72-jarige voormalige minister van defensie Heinz Kessler, diens 66-jarige plaatsvervanger Fritz Streletz en de 72-jarige voormalige regionale partijleider in Suhl, Hans Albrecht.

Op respectievelijk 13 en 17 november bepaalde het hof dat Stoph, die de eerste procesdagen had moeten missen vanwege een hartkwaal, en Mielke te ziek waren om berecht te worden. Het proces zou naar verwachting twee jaar gaan duren. Honecker, bij wie leverkanker geconstateerd was, zou naar verwachting nog 18 maanden te leven hebben.

Zijn echtgenote, de voormalige Oostduitse minister van onderwijs Margot Honecker, was op 31 juli vanuit Moskou naar Chili vertrokken waar een van haar dochters woonde. Tegen haar liep een onderzoek in verband met het Oostduitse beleid om politiek verdachte staatsburgers te dwingen hun kinderen te laten adopteren.

De voormalige Oostduitse leider Erich Honecker (r.) schudt zijn mede-beklaagde Erich Mielke de hand voor het begin van de rechtszitting op 12 november 1992.

RAF-vonnissen

Op 22 juni werd Sigrid Sternebeck-Friedrich door een staatsrechtbank in Stuttgart tot 8,5 jaar gevangenisstraf veroordeeld, omdat zij in 1977 had deelgenomen aan de ontvoering van en de moord op de Duitse zakenman Hans-Martin Schleyer en in 1979 aan de mislukte aanslag op generaal Alexander Haig, de toenmalige opperbevelhebber van de NAVO-strijdkrachten in Europa. Haar echtgenoot Ralf Friedrich werd wegens medeplichtigheid aan de aanslag op Haig tot 6,5 jaar gevangenisstraf veroordeeld. Beiden waren lid van de links-extremistische Rote Armee Fraktion (RAF).

Op 26 augustus werd het 48-jarige RAF-lid Inge Viett veroordeeld tot een gevangenisstraf van 13 jaar wegens poging tot moord op 4 augustus 1981 op een Franse politiemann, die zij tijdens een achtervolging in de nek schoot.

Viett werd vrijgesproken van betrokkenheid bij de aanslag op generaal Alexander Haig (zie pag. 9/1 e.v.-'91 voor de arrestatie van Viett in juni 1990).

Ontdekking van massagraven

In september werden de massagraven ontdekt van ongeveer 12.500 mensen, die tussen 1945 en 1950 waren omgekomen in een vlakbij gelegen Sowjet-ge-

vangenenkamp. Dit kamp lag op de plaats van het voormalige concentratiekamp Sachsenhausen. De vrees bestond dat in Bautzen, waar in september een begin was gemaakt met de eerste opgravingen, de skeletten van nog eens 12.000 a 16.000 slachtoffers van de Russische geheime dienst zouden liggen.

Aanklachten tegen Wolf

Op 24 september werd Markus Wolf, hoofd van de Oostduitse inlichtingendienst van 1958-1987, beschuldigd van hoogverraad, spionage en corruptie. Wolf had zichzelf in 1991 aangegeven (zie pag. 6/2/3-'92).

Op 10 september werd Helmut Voigt, een voormalige officier van de Oostduitse staatsveiligheidsdienst (Stasi), in Athene veroordeeld tot 10 maanden gevangenisstraf, omdat hij Griekenland met een vals paspoort was binnengekomen. De Duitse autoriteiten maakten bekend dat zij om zijn uitlevering zouden vragen. Voigt werd ervan verdacht dat hij had samengewerkt met internationale terroristen en dat hij in het bijzonder betrokken was geweest bij de bomaanslag op het Franse consulaat in Berlijn in 1983.

Op 14 september werd Klaus Croissant, een voormalige advocaat van leden van de Rote Armee Fraktion (RAF), in Berlijn aangehouden. Hij werd ervan beschuldigd dat hij tussen 1981 en 1987 politieke informatie had doorgespeeld aan de Stasi.

Willy Brandt overleden

De voormalige SPD-kanselier Willy Brandt stierf op 9 oktober op 78-jarige leeftijd aan kanker.

Willy Brandt, die op 18 december 1913 in Lii-beck was geboren als Herbert Ernst Karl Frahm en de zoon was van een ongetrouwde verkoopster, nam de naam Brandt aan toen hij deelnam aan anti-nazi-activiteiten. Hij wist uit handen van de nazi's te blijven en vluchtte in 1933 naar Noorwegen, waar hij de Noorse nationaliteit aannam. Na de oorlog keerde hij echter terug naar Duitsland en werd in 1949 lid van de Bondsdag. Hij maakte naam als burgemeester van West-Berlijn in de periode 1937-'66, was van 1966-'69 minister van buitenlandse zaken en vice-kanselier en werd in 1969 de eerste SPD-kanselier (zie pag. 710/1 e.v.-'69). De „Ostpolitik”, die hem in 1971 de Nobelprijs voor de Vrede opleverde, omvatte onderhandelingen over verdragen, waarin werd afgezien van de Duitse territoriale aanspraken in het oosten, in Tsjechoslowakije, Polen en de toenmalige Sowjet-Unie, evenals het uit 1972 daterende Basisverdrag met Oost-Duitsland. In 1974 werd hij tot aftreden gedwongen toen zijn naaste medewerker Gunther Guillaume werd ontmaskerd als Oostduitse spion. Brandt werd later voorzitter van wat bekend werd als de Commissie Brandt voor ontwikkelingsvraagstukken. Vanaf 1976 tot september 1992 was hij voorzitter van de Socialistische Internationale.

Dood van Kelly en Bastian

Op 19 oktober werden de vooraanstaande Groenen-activiste Petra Kelly (44), en haar partner, de voormalige legergeneraal en pacifist geworden 69-jarige Gert Bastian, dood aangetroffen in hun appartement in Bonn. De politie verklaarde dat Bastian Kelly in het

Willy Brandt

Een archiefopname uit 1988 van Petra Kelly (r.) en Gert Bastian.

hoofd had geschoten waarna hij de hand aan zichzelf had geslagen. Hun lichamen werden pas na enkele weken ontdekt. Het was onduidelijk of de dood van Kelly onderdeel vormde van een zelfmoordplan

Dood van Galinski

Op 19 juli stierf Heinz Galinski, een overlevende van het concentratiekamp Auschwitz, op 79-jarige leeftijd in Berlijn. Vanaf 1949 was hij de leider van de Berlijnse joden en sinds 1988 was hij voorzitter van de Centrale Raad van Duitse joden.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. BEGROTINGVOOR 1993.

Op 1 juli 1992 keurde het kabinet de ontwerp-begroting voor 1993 goed. Het voorstel voorzag in een nominale verhoging van de totale uitgaven met 2,5 procent tot DM 435,65 mrd. Van dit bedrag ging DM 91,9 mrd naar de deelstaten (Länder) in het voormalige Oost-Duitsland, een verhoging van 6,9 procent vergeleken met 1992 (\$ 1,00 = DM 1,513 op 6 juli 1992).

De uitgaven ter bevordering van de werkgelegenheid zouden met 8,8 procent tot bijna DM 99 mrd stijgen en de uitgaven in de transport-sector met 10,7 procent tot DM 44 mrd. De totale uitgaven werden beperkt door geringe verhogingen in andere sectoren en door een bezuiniging van 2,5 procent op de defensieuitgaven (die daalden tot DM 50,8 mrd; zie pag.

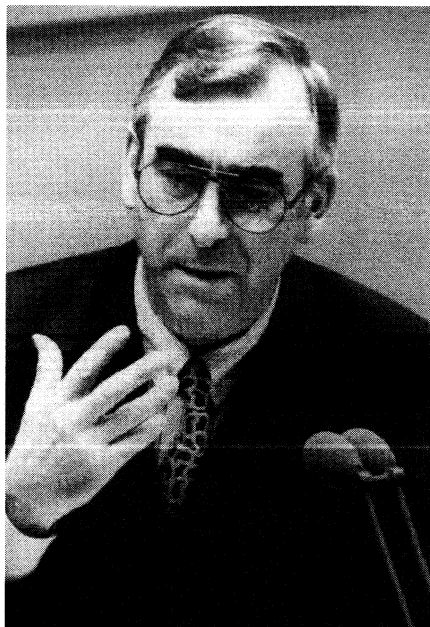
746/2/3-'92 voor het besluit om af te zien van deelname aan het project rond het Europese Gevechtsvliegtuig - EFA). In 1993 zou het ver-eistenet-veermogen met DM 2,5 mrd worden verlaagd tot DM 38 mrd.

Op 8 september presenteerde Waigel zijn federale begroting voor 1993 aan de Bondsdag, samen met middellange-termijndoelstellingen tot 1996. De algemene kritiek op de begroting luidde dat deze onrealistisch was en geen rekening hield met de werkelijke behoeften van de Oostduitse economie.

Waigel voorspelde dat het overheidstekort in 1993 DM 38 mrd en in 1994 DM 22 mrd zou bedragen. Hij zei dat het zijn streven was om het tekort van 4,3 procent van het bruto nationaal produkt (BNP) in 1991 te verminderen tot 2 a 2,5 procent in 1996. Waigel gaf ook bijzonderheden over voorstellen tot verlaging van de vennootschapsbelasting om de concurrentiepositie van de industrie te verbeteren. Deze verlaging zou worden gefinancierd door de afschrijving op machines en gebouwen te verminderen. Waigel leverde kritiek op vooraanstaande Duitse banken, die hun cliënten aanmoedigden hun geld op een rekening bij filialen in Luxemburg te zetten om zo de nieuwe belasting op spaartegoeden te ontduiken; deze zou op 1 januari 1993 van kracht worden.

Verhoging discontovoet

Op 16 juli verhoogde de Bundesbank de discontovoet met 0,75 procent tot 8,73 procent - het hoogste percentage sinds 1931. Op 17 juli beschreef de *Financial Times* deze zet als „een duidelijk teken van het verlangen (van de bank) de bin-

Minister van financiën Theo Waigel

nenlandse inflatie en de monetaire groei in te dammen". De internationaal meer gevoelige Lombard-rentevoet (de bovengrens voor geldmarkttarieven) bleef echter gehandhaafd op 9,75 procent.

Hulp aan voormalige Oostduitse scheepswerven

Op 17 juni stemden de ministers van industrie van de Europese Gemeenschap (EG) in met voorstellen die het de Duitse regering toestonden de scheepswerven in het voormalige Oost-Duitsland tot december 1993 subsidies te verlenen ter waarde van 36 procent van de geschatte omzet na herstructurering (het gebruikelijke maximumbedrag in de EG bedroeg 9 procent). Vóór 1995 zou de capaciteit van de scheepswerven met 40 procent moeten worden beperkt (zie pag. 459/2-'92 voor de protesten tegen de privatisering van de scheepswerven in maart 1992).

Oprichting van „comité's voor rechtvaardigheid"

Op 11 juli richtten vertegenwoordigers van verschillende politieke partijen een beweging op die de belangen van het voormalige Oost-Duitsland zou moeten behartigen. Aan de basis zouden „comité's voor rechtvaardigheid" moeten worden opgericht om de massale werkloosheid, de fabriekssluitingen en de in de agrarische sector tegen te gaan en de „vernedering" van Oost-duitsers te verlichten.

De twee leiders van de beweging waren (i) Peter-Michael Diestel, de laatste Oostduitse minister van binnenlandse zaken die eerder dat jaar was afgezet als fractievoorzitter van de Christen-Democratische Unie (CDU) in het parlement van Brandenburg, omdat hij voormalige informanten van de Oostduitse veiligheids politie („Stasi") in bescherming had genomen tegen „eenzijdige" beschuldigingen; en (ii) Gregor Gysi, de leider van de hervormde communistische Partij van Democratisch Socialisme (PDS).

Op 3 juli werd Ibrahim Böhme, die begin 1990 korte tijd de Oostduitse Sociaal-Democraten (SPD) geleid had (zie pag. 428/3 en 430/2/3-'90), geroyeerd als SPD-lid, omdat er „overtuigend bewijsmateriaal" tegen hem bestond dat hij in de jaren zeventig lid van de Stasi was geworden. Bovendien zou hij de Stasi vanaf 1989 op de hoogte hebben gehouden van ontwikkelingen binnen de hervormde SPD.

Crisis over financiële steun aan Oost-Duitsland

De Duitse regeringscoalitie raakte in een diepe crisis over de financiering van de eenwording, toen duidelijk werd dat nieuwe belastingverhogingen onvermijdelijk zouden zijn (voor Europese monetaire crisis zie pag. 755/3 e.v.-'92).

Een spoedvergadering van de drie coalitiepartners op 6 september 1992 leidde niet tot overeenstemming over de manier waarop het herstel in Oost-Duitsland kon worden gesti-

muleerd. Op 31 augustus had Wolfgang Schauble, parlementsvoorzitter van de Christen-Democratische Unie (CDU), de suggestie gedaan om het geld voor de steun aan de voormalige DDR bijeen te brengen door de invoering van een verplichte rente-vrije investeringsobligatie van 5 procent, die na 1996 kon worden terugbetaald. Deze verplichting zou gelden voor (i) personen met een bruto-inkomen van meer dan DM 5.000 per maand die niet de speciale Oostduitse solidariteitsobligaties hadden gekocht; of (ii) voor bedrijven met meer dan 20 werknemers die niet hadden geïnvesteerd in Oost-Duitsland. Op 1 september kwam minister van financiën Theo Waigel met een alternatief idee op de proppen. Dit behelsde een „vrijwillige Duitsland-obligatie" tegen lage rente, maar belastingvrij.

Op 8 september blikte bondskanselier Helmut Kohl in een toespraak tot de Bondsdag terug op zijn tienjarige ambtsperiode. Hij erkende dat er fouten waren gemaakt bij het eenwordingsproces en waarschuwde dat West-Duitsland „nog een lange tijd" jaarlijks DM 150 mrd in Oost-Duitsland zou moeten pompen. Hij herhaalde zijn oproep van de vorige dag aan leiders van de regering, oppositie, deelstaten, werkgeversorganisaties en vakbonden om besprekingen over een „solidariteitspact" te houden om de stijgende kosten van de eenwording te financieren. Kohl ontzenuwde ook geruchten dat Schauble en CDU-minister van defensie Volker Ruhe plannen hadden voor een „grote coalitie van nationale eenheid" met de oppositionele Sociaal-Democratische Partij (SPD).

De SPD, waarvan de leider Björn Engholm had aangeboden met de regering samen te werken in „specifieke aangelegenheden", drong in haar reactie op Kohls voorstel aan op

Helmut Schlesinger, de president van de Bundesbank, kondigt op 14 september een verlaging aan van het disconto met 0,5 procent en een verlaging van de Lombard-rentevoet met 0,25 procent (zie pag. 756/1-'92).

Op 11 juli 1992 werd tijdens een persconferentie in Berlijn de oprichting bekendgemaakt van de „comité's voor rechtvaardigheid". V.r.n.l. Gregor Gysi, Klaus Grehn, Peter-Michael Diestel en zangeres Tamara Danz.

de noodzaak van een duidelijke strategie en concrete voorstellen. Pas dan konden dergelijke besprekingen vrucht opleveren. De SPD eiste in het bijzonder dat de periode waarin 7,5 procent extra inkomstenbelasting werd geheven, zou worden verlengd (zie pag. 661/1 en 661/-'91).

Hulpplan voor industrie

Op 23 september gaf het kabinet zijn goedkeuring aan een noodplan om de Oostduitse industrie te steunen en 400.000 banen veilig te stellen. Het plan behelsde het verlenen van subsidies voor buitenlandse bouwcontracten en de verlenging van exportkredietgaranties voor ruilhandelsovereenkomsten met het Gemeenbest van Onafhankelijke Staten (GOS) tot 1995. Het programma, dat zou worden uitgevoerd door het Treuhand-instituut en zou worden gefinancierd uit bestaande fondsen, voorzag ook in de vorming van een fonds bij de Kreditanstalt für Wiederaufbau (Kredietinstelling voor de Wederopbouw) om de Oosteuropese handel te steunen door middel van rentetarieven die onder die van de markt lagen.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. BEZOEK VAN KONINGIN ELIZABETH II

Van 19-23 oktober 1992 legde de Britse koningin Elizabeth II een staatsbezoek af aan Duitsland. Zij had in Bonn ont-

moetingen met politieke leiders, wandelde onder de Brandenburger Tor in Berlijn door, sprak met inwoners van Dresden en verzamelde verzoeningsdienst bij in Dresden, dat op 13 februari

1945 door geallieerde bombardementen was verwoest. Enkele mensen demonstreerden tegen haar bezoek aan Dresden. De verbittering over de oorlog was al eerder gewekt, toen de Britse koningin-moeder in Londen op 31 mei een standbeeld onthulde voor Sir Arthur „Bommenwerper" Harris, die in de oorlog aan het hoofd stond van het bommenwerperscommando, en toen Duitse plannen werden onthuld (en later weer werden afgelast) om op 5 oktober op het eiland Oie bij Peenemünde aan de Baltische kust een officiële herdenkingsplechtigheid te houden voor de vijftigste verjaardag van de ontwikkeling van de V2 bommenwerper.

Opening van kanaal tussen Main en Donau

Op 25 september werd in Zuidoost-Duitsland een 171 km lang kanaal tussen de Main en de Donau geopend; hierdoor ontstond een ononderbroken vaarweg van 3.500 km lang, die van Rotterdam via de Rijn, de Main, het Main-Donau-kanaal en de Donau naar Costanza aan de Roemeense Zwarte-Zeekust liep.

Opheffing van wapeneinbargo tegen Turkije

Op 3 juni keurde de commissie van buitenlandse zaken van de Bondsdag de opheffing van het embargo op de levering van wapens aan Turkije goed. Het embargo was in maart 1992 afgekondigd na Turkse militaire acties tegen de Koerden in Zuidoost-Turkije (zie pag. 459/1 e.v.-'92)

(Vor.ber.pag. 455/3 e.v.-1992)

FRANKRIJK

MOTIE VAN WANTROUWEN VERWORPEN. CORRUPTIESCHANDALEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 1 juni 1992 overleefde premier Pierre Bérégovoy ternauwernood een motie van wantrouwen in de Nationale Assemblée, toen 25 afgevaardigden van de Franse Communistische Partij (PCF) niet langer passief de regerende Socialistische Partij (SP) steunden, maar de door de oppositiepartijen (de gaullistische Vergadering voor de Republiek - Rassemblement pour la République, RPR - en de Unie voor de Franse Democratie - Union pour la démocratie française, UDF) ingediende motie steunden.

De motie ingediend door Philippe Vasseur (UDF) uit protest tegen de instemming van de regering met de hervorming van het gemeenschappelijke landbouwbeleid van de Europese Gemeenschap (zie pag. 752/2 e.v.-'92), kwam drie stemmen tekort voor de voor goedkeuring benodigde 289 stemmen

Aftreden van Léotard

Nadat hij door een rechtbank in Lyon van corruptie beschuldigd was, werd François Léotard op 29 juni ontheven van zijn functies als vice-voorzitter van de Nationale Assemblée, burgemeester van Fréjus en erevoorzitter van de Republikeinse Partij. Léotard zou te weinig betaald hebben voor een huis dat hij gekocht had.

Congres van de PS. Gevallen van corruptie

Op 10-12 juli vond in Bordeaux een buitengewoon congres van de regerende Socialistische Partij (SP) plaats. Op de agenda stond de goedkeuring van een nieuw programma voor de in maart 1993 geplande parlementsverkiezingen (zie pag. 519/1 e.v.-'92 voor slechte re-

sultaten van de PS bij de regionale verkiezingen in maart).

Het begin van het congres viel samen met berichten dat Henri Emmanuelli, sinds januari 1992 voorzitter van de Nationale Assemblée (zie pag. 516/3-'92) en van juli 1988 tot januari 1992 penningmeester van de PS, zou worden aangeklaagd wegens corruptie.

Op 10 juli berichtte Le Monde dat onderzoeksrechter Renaud Van Ruymbeke uit Rennes Emmanuelli zou aanklagen naar aanleiding van zijn onderzoek naar de financiering van de verkiezingscampagne van de PS in 1982 door het „Urba“-concern, die in strijd met de wet zou zijn. Op 16 juli werd Emmanuelli gedagvaard om tussen 8 en 14 september voor het hof van beroep in Rennes te verschijnen.

Het groeiend aantal gerechtelijke stappen tegen politici vormde voor minister van justitie Michel Vauzelle aanleiding om op 10 juli te waarschuwen dat het gevaar dreigde dat Frankrijk „bestuurd zou worden door een regering van rechters“. (Zie pag. 521/3-'92 voor het ontslag uit de regering van Bernard Tapie in mei, kort voor hij werd beschuldigd van fraude. Voor aftreden van de van corruptie beschuldigde UDF-leider François Léotard, zie boven. Voor aftreden van Gaudin van de UDF in augustus, zie onder.)

Tijdens het congres werd een wijziging van de partijstatuten en het verkiezingsprogramma goedgekeurd. Tegen het einde van het congres kwam Michel Rocard naar voren als de meest waarschijnlijke kandidaat van de partij voor de presidentsverkiezingen in 1995.

De voorzitter van de Nationale Assemblée, Henri Emmanuelli.

UDF-senator beschuldigd van corruptie

Jean-Claude Gaudin, een invloedrijke senator van de centrumrechtse Unie voor de Franse Democratie (UDF) en voorzitter van de regionale raad van Provence-Alpes-Côte d'Azur, werd op 6 augustus beschuldigd van fraude en ambtsmisbruik.

Bij de regionale verkiezingen op 22 maart (zie pag. 519/1 e.v.-'92) versloeg Gaudin zowel de leider van het uiterst rechtse Nationale Front. Jean-Marie Le Pen als Bernard Tapie, de omstreden linkse millionaire en voorzitter van de voetclub Olympique Marseille. Beweerd werd dat Gaudin tijdens de verkiezingscampagne een aanhanger van de oppositie had omgekocht om Tapie's politieke en persoonlijke leven na te trekken. Tapie was in mei afgetreden als minister van stadsontwikkeling toen hij in een zakenschandaal verwickeld bleek (zie pag. 521/3-'92).

Emmanuelli aangeklaagd wegens corruptie

De voorzitter van de Nationale Assemblée en voormalig penningmeester van de Socialistische Partij (PS), Henri Emmanuelli, werd op 14 september beschuldigd van medeplichtigheid aan illegale partijfinanciering met geld van bouwbedrijven die een voorkeursbehandeling wilden krijgen bij de openbare inschrijving op projecten. De aanklacht, die reeds in juli en augustus was voorspeld, werd ingediend door Renaud Van Ruymbeke, een onderzoeksrechter uit Rennes. Emmanuelli, die er niet van werd verdacht zich persoonlijk verrijkt te hebben, ontkende alle beschuldigingen. Hij noemde ze „gezocht“ en politiek gemotiveerd.

Premier Pierre Béégovoy, die Emmanuelli voordat hij werd aangeklaagd in een radio-interview verdedigde, verklaarde dat Emmanuelli in zijn rol als penningmeester van de partij donaties in ontvangst moest nemen en dat zijn persoonlijke eerlijkheid boven elke twijfel verheven was.

In een gebaar van „solidariteit“ met Emmanuelli aanvaardde het PS-bestuur op 23 september een motie, waarin werd bepaald dat het uitvoerend comité van de PS collectief zou moeten worden aangeklaagd op beschuldigingen van illegale financiering van de verkiezingscampagne van de partij in 1988 (zie pag. 150/3 e.v.-'92).

Herziening van wetboek van strafrecht

De herziene hoofdstukken I, II, III en IV van het wetboek van strafrecht werden op 2 juli door de Nationale Assemblée en op 7 juli door de Senaat goedgekeurd. Het wetboek van strafrecht was

sinds mei 1989 ingrijpend herzien. Hoofdstuk V, dat over de invoering van het nieuwe wetboek handelde, zou in de herfst in de Senaat worden behandeld met de bedoeling het nieuwe wetboek met ingang van 1 maart 1993 in werking te laten treden.

De onderwerpen van de afzonderlijke hoofdstukken betroffen (i) algemene uitgangspunten, (ii) misdrijven tegen personen, (iii) misdrijven tegen eigendom, (iv) misdrijven tegen elementaire belangen van de staat en de natie en tegen de openbare orde. De herzieningen hadden onder meer betrekking op maximum gevangenisstraffen, misdrijven tegen de mensheid, bescherming van minderheden, verkrachting, abortus, georganiseerde misdaad zoals drugshandel, seksueel geweld, schending van graven en terrorisme.

Nieuwe leider MRG

Tijdens het congres van de Mouvement des radicaux de gauche (MRG -Links Radicale Beweging) in Lyon op 13-14 juni werd Jean-François Hory met 505 tegen 230 stemmen tot partijvoorzitter gekozen. Hij volgde Emile Zuccarelli op, die in april aan de nieuwe regering was toegevoegd als minister van posten en telecommunicatie (zie pag. 520/3-'92). Zuccarelli was sinds 21 november 1989 MRG-voorzitter geweest.

Vijftigste verjaardag van eerste grootschalige deportatie van joden onder Vichy-regime

Op 16 juli woonde François Mitterrand als eerste president van Frankrijk de jaarlijkse plechtigheid bij ter herdenking van de 12.884 joden die in 1942 werden gearresteerd en opgesloten in het wielersstadion „Vel'd'Hive“ in Parijs. Hun gevangenneming was de eerste grootschalige aanhouding van joden door de Franse politie tijdens de nazi-bezetting van Frankrijk. In de periode 1940-'44 werden ongeveer 76.000 joden vanuit Frankrijk op transport gezet naar de concentratiekampen; 2.600 van hen overleefden de kampen.

Naar aanleiding van de plechtigheid gingen er opnieuw stemmen op dat François Mitterrand „officieel moest erkennen dat Vichy-Frankrijk (en niet de Duitse bezettingsmacht) verantwoordelijk was voor de vervolging van en misdaden tegen de joden“. (Zie pag. 522/1-'92 voor de in april gerezen onenigheid over het intrekken van de aanklacht tegen de van oorlogsmisdaden beschuldigde Paul Touvier.)

Akkoord over uitkeringsfonds

Op 18 juli besloten werkgevers en een meerderheid van de vakbonden hun bijdrage aan het werkloosheidsfonds Un-

edit met elk 0,4 procent te verhogen tot eind 1992 en de uitkeringen voor mensen die langer dan vier maanden werkloos waren, te verlagen. De overeenkomst, die op 21 juli werd ondertekend, moest eind 1992 F 25 mln (circa \$ 5 mln) hebben opgeleverd om de financiële positie van het volledig door bedrijven en hun werknemers gefinancierde Unedic te verbeteren. Als het akkoord niet was ondertekend, zou het fonds in oktober uitgeput zijn geraakt. De werkloosheid steeg in juni tot 2.920.000 (10,3 procent van de beroepsbevolking).

Hulp voor boeren

Op 20 juli maakte de regering hulpmaatregelen voor boeren bekend (naar aanleiding van het EG-akkoord om het gemeenschappelijk landbouwbeleid te herzien, zie pag. 752/2-'92). De maatregelen hadden onder meer betrekking op een verlaging van de belasting op landbouwgrond (ter waarde van F 930 mln in 1993), schuldvermindering (ter waarde van F 1,2 mrd in de periode 1993-'95), overheidssteun voor landbouwinvesteringen en meer steun voor boeren in bergachtige streken.

Senaatsverkiezingen. Regeringswijziging

Op 27 september vonden in 31 tot het moederland behorende départements, één département d'outre-mer (Réunion) en één territoire d'outre-mer (Nieuw Caledonie) de driejaarlijkse verkiezingen plaats voor 103 van de 321 zetels in de Senaat. De driejaarlijkse verkiezingen voor het voorzitterschap van de Senaat vonden op 2 oktober plaats.

De RPR-kandidaat Charles Pasqua, viel na de eerste ronde af. In de tweede ronde behaalde René Monory, de kandidaat van het UC-blok (Union centriste), 200 stemmen tegen 76 voor de kandidaat van de Socialistische Partij (PS), Claude Estier. De leiders van de RPR en de UDF juichten de verkiezing van Monory toe, omdat deze gunstig was voor de conservatieve allianties. Dat was ook de mening van de commentatoren. Senaatsvoorzitter Alain Poher trad na de verkiezingen op 83-jarige leeftijd af, na de functie 24 jaar vervuld te hebben. Hij bleef echter aan als senator:

Op 2 oktober werd een kabinetswijziging bekendgemaakt, nadat Michel Charasse, tot dan toe minister van begroting, en Jean-Marie Rausch, tot dan toe onderminister voor handel en nijverheid, in de Senaat waren gekozen. Zij werden opgevolgd door respectievelijk Martin Malvy en Gilbert Baumet, de voorzitter van de Regionale Raad van Gard.

De wijziging behelsde tevens de terugkeer in het kabinet van Jean-Marie Soisson, die in maart zijn ministerspost had opgegeven omdat hij was gekozen tot voorzitter van de Regionale Raad van Bourgondië (zie pag. 520/1-'92). Soisson volgde als minister van landbouw en plattelandsontwikkeling Louis Mermaz op. Deze was benoemd tot staatssecretaris voor betrekkingen met het parlement en tot regeringswoordvoerder, als opvolger van Malvy. André Billardon (PS) werd benoemd tot onderminister van energie.

Uitslag senaatsverkiezingen

Partij	Wijziging	Totaal aantal zctels
Partisocialiste (PS)	+4	70
Rassemblement pour la république (RPR)	-1	90
Parti communiste (PCF)	-1	15
Rassemblement démocratique et européen (RDE)	-1	22
Union centriste (UC)	2	66
Républicains et indépendants (RI)	-4	47
Onafhankelijken	+4	10

Het RI-blok bestond voornamelijk uit leden van Valéry Giscard d'Estaings Union pour la démocratie française (UDF), die een bondgenootschap vormde met de Parti républicain (PR) van François Léotard.

Er was één zetel vacant, nadat Baumet zijn zetel had afgestaan om lid te worden van de regering; deze kon pas na de tussentijdse verkiezingen worden bezet.

Nieuwe middenpartij

Op 10 oktober werd de oprichting van een nieuwe politieke partij bekendgemaakt, de Mouvement des réformateurs (Beweging van Hervormers).

De secretaris-generaal van de nieuwe partij was Soisson en voorzitter werd Jacques Peltier (lid van het UDF, die als minister van samenwerking en ontwikkeling van medio 1988-mei 1991 samen met Soisson deel uitmaakte van de PS-regering van Michel Rocard). De partij was samengesteld uit de Association des démocrates (Democratische Associatie), de France unie (Verenigd Frankrijk) van Soisson en de partijen van de Performance et partage (Prestatie en delen). De stap werd algemeen gezien als een poging om bij de verkiezingen in 1993 gematigde kiezers bij de conservatieve partijen weg te trekken.

Begroting voor 1993. Motie van wantrouwen

Op 30 september, twee dagen voor het begin van de laatste zitting van de Nationale Assemblée voor de parlementsverkiezingen van maart 1993, presenteerde de regering van premier Pierre Bérégovoy haar ontwerp-begroting voor 1993, waarin een recordtekort van F 165,4 mrd (ongeveer \$ 33 mrd) werd voorzien.

Een motie van wantrouwen, die op 26 oktober door de conservatieve oppositiepartijen was ingediend uit protest tegen een „onrealistische” begroting, kreeg slechts 261 van de 286 stemmen die nodig waren om de regering te verslaan. De Communistische Partij onthield zich van stemming in plaats van met rechts mee te stemmen, zoals zij eerder bij een motie van wantrouwen in juni 1992 had gedaan (zie boven). De RPR en de UDF hielden vol dat de door de regering voorspelde groei van 2,6 procent voor 1993 te optimistisch was. Minister Malvy zou op 27 oktober hebben toegegeven dat het tekort over het

René Monory (m.), de nieuwe voorzitter van de Senaat, wordt na zijn verkiezing op 2 oktober 1992 door collega's gefeliciteerd.

EUROPA

lopende jaar ongeveer F 180 mrd zou bedragen (ongeveer \$ 36 mrd, bijna twee keer zoveel als was voorspeld).

Anti-corruptiewet

Op 17 oktober keurde de Nationale Assemblée met 272 tegen 256 stemmen een wetsvoorstel goed van Bérégovoy, waarin financiële ondersteuning van politieke partijen door bedrijven werd verboden. De wet volgde na schandalen over betalingen aan politieke partijen, die in september zelfs hadden geleid tot een aanklacht tegen de voorzitter van de Assemblée, Henri Emmanuelli, wegens vermeende betrokkenheid bij deze onwettige financiële ondersteuning (zie boven).

Motie van wantrouwen

Op 23 november overleefde de door de PS geleide centrum-linkse minderheidsregering een motie van wantrouwen - de tweede binnen een maand, zie boven - toen de drie centrum-rechtse en rechtse parlementsfacties slechts 257 van de vereiste 286 stemmen in de Nationale Assemblée achter zich wisten te krijgen.

De motie, die werd ingediend nadat de regering een beroep had gedaan op een technische maatregel om de eerst lezing van de ontwerp-begroting voor 1993 zonder stemming goed te keuren, haalde het niet, omdat zij niet gesteund werd door de afgevaardigden van de

Charles Millon (l.) de leider van de UDF in de Nationale Assemblée, overlegt met premier Pierre Bérégovoy (m.) en minister van buitenlandse zaken Roland Dumas (op rug gezien) voordat op 25 november 1992 gestemd wordt over de regeringsverklaring ten aanzien van de GATT. De verklaring werd met 301 tegen 251 stemmen aangenomen.

PCF De PCF-parlementariërs verklaarden dat zij bij de stemming niet de zijde van de rechtse facties hadden willen kiezen.

Mitterrand stelt grondwetswijziging voor

Op 9 november stelde president François Mitterrand in een televisie-interview een aantal grondwetswijzigingen voor, waaronder een verkorting van

de presidentiële ambtstermijn van zeven tot „ten minste” zes jaar, een beperking van de presidentiële volmachten en daarmee een vergroting van de macht van de premier en de Nationale Assemblée, een grotere onafhankelijkheid van de rechterlijke macht (die onder meer gestalte zou moeten krijgen in een afschaffing van de immuniteit van ministers voor vervolging door gewone rechtbanken) en een bredere toepassing van referenda.

Op 30 november presenteerde hij de voorstellen officieel in een brief aan beide kamers van het parlement en het Constitutionele Hof. Hij ging niet nader in op een tijdschema voor de goedkeuring van de veranderingen en maakte ook niet duidelijk of de verkorting van de presidentiële ambtstermijn op hemzelf betrekking zou hebben. De voorstellen werden door linkse politici voorzichtig begroet, maar de rechtse partijen kraakten ze af als een poging om de aandacht van de impopulariteit van president en regering af te leiden.

Proces rond met HIV-virusbesmet bloed

Op 22 juni begon het proces tegen vier voormalige hoge functionarissen van de Gezondheidsdienst naar aanleiding van het gebruik van met het HIV-virus geïnfecteerd bloed bij transfusies. Michel Garretta, directeur van het Nationale Bloedtransfusiecentrum, en zijn belangrijkste assistent, Jean-Pierre Alain, werden van fraude beschuldigd, omdat zij „de kwaliteit van een product in een kwaad daglicht hadden gesteld”, en Jacques Roux en Robert Netter wer-

Luc Guyau (r.) de voorzitter van de boerenbond FNSEA (Federation nationale des syndicats d'exploitants agricoles), voert het woord tijdens een speciale bijeenkomst in Parijs op 23 november 1992. Naast hem de secretaris-generaal van de FNSEA, Etienne Lapeze (m.) en de voorzitter van de boerenbond CNJA (Centrenational des jeunes agriculteurs), Christian Jacob (2dev.l.). De FNSEA en CNJA hadden leden van de Nationale Assemblée in een brief verzocht een Frans veto uit te spreken tegen een handelsakkoord tussen de EG en de VS in het kader van de GATT-onderhandelingen.

den ervan beschuldigd „mensen in gevaar niet te hebben bijgestaan”

In 1983 waren naar schatting 1.500 hemofiliepatiënten geïnfecteerd met het HIV-virus ten gevolge van transfusies met besmet bloed. Meer dan 250 van hen waren inmiddels aan AIDS gestorven. De aanklacht tegen de functionarissen was ingediend namens 27 besmette hemofiliepatiënten, van wie er al een aantal gestorven was aan AIDS. Roux, Garretta en Netter waren in oktober 1991 in staat van beschuldiging gesteld (zie pag 150/3- 92)

De openbare aanklager beweerde dat de aangeklaagden bewust voorraden besmet bloed hadden opgemaakt, tot dat de regering per 1 oktober 1985 bepaalde dat de produkten eerst verhit moesten worden om het HIV-virus te elimineren

Op 18 juni publiceerde een onderzoekscommissie van de Senaat haar rapport over het transfusiesysteem. Zij kwam tot de slotsom dat het onderzoek in deze vertraging had opgelopen, dat het besluitvormingsproces over teveel schijven was verlopen en dat „de ethische beroepscode als gevolg van de industriële logica veronachtzaamd was”.

Op 23 oktober werden Michel Garretta en Jean-Pierre Allain elk tot vier jaar gevangenisstraf veroordeeld, omdat zij bewust met HIV-besmet bloed aan hemofiliepatiënten hadden verstrekt. Van de straf van Allain waren twee jaar voorwaardelijk. Garretta, van wie werd aangenomen dat hij in de Verenigde Staten woonde, kreeg bovendien een boete van F 500.000 (ongeveer \$ 100.000). Er zouden pogingen zijn ondernomen om de betrokken ministers te vervolgen, maar deze hadden tot nu toe niets opgeleverd.

Bendegeweld op Corsica escaleert

Vier moorden die plaatsvonden tussen 17-21 augustus brachten het totaal aantal doden tengevolge van geweld op Corsica sinds begin 1992 op 28. Onder de laatstgenoemde slachtoffers bevond zich de 52-jarige Jean Orsini, op wiens vroegere loopbaan als transatlantische drugsmokkelaar de film The French Connection zou zijn gebaseerd. In de nacht van 21 augustus werd hij in Calvi doodgeschoten ten overstaan van honderden mensen die bij kraampjes langs de weg iets stonden te eten.

Twee dagen eerder, na speciaal ministerieel overleg onder voorzitterschap van premier Pierre Bérégovoy, had minister van binnenlandse zaken Paul Quilès bekendgemaakt dat twee extra compagnieën van de paramilitaire oproerpolitie CRS naar Corsica zouden worden overgebracht. Daarmee kwam het totale

aantal op Corsica gestationeerde politiemensen en gendarmerie op 2.200

Orsini, die bekend stond als „deherder”, had zich in mei 1992 teruggetrokken in zijn geboortedorp Moncale bij Calvi na zijn vrijlating uit de gevangenis wegens gebrek aan bewijs voor drugsmokkel. Hij was eerder al vrijgelaten na tien jaar te hebben uitgezeten van een gevangenisstraf van 25 jaar wegens heroïne-smokkel in de Verenigde Staten.

Herhaalde suggesties dat de mafia achter afpersingspraktijken op het eiland zat en schuil ging achter Italiaanse zakeninvesteringen zouden hebben geleid tot een verklaring van het separatistische Nationale Front voor de Bevrijding van Corsica (FNLC) dat het in de toekomst „militair zou ingrijpen” om de mafia-activiteiten een halt toe te roepen. Het FNLC zelf was geheld door rivaliserende bewegingen, Resistenza, Accolta Naziunali Corsa (ANC) en de Union du Peuple Corse (UPC) omdat het bedrijven en rijke personen een „revolutiebelasting” oplegde.

Le Monde berichtte op 21 augustus dat de premier het eiland spoedig zou bezoeken.

„Carlos” veroordeeld

Op 1 juni veroordeelde een Parijse rechtbank Illich Ramirez-Sanchez, alias „Carlos de Jakhals”, tot levenslang. Hij was ervan beschuldigd twee officieren van de contraspionagedienst DST (Direction de la surveillance du territoire) te hebben vermoord. Bovendien was hem een poging tot moord op een derde DST-functionaris ten laste gelegd.

Ramirez-Sanchez werd bij verstek veroordeeld. Nadat hij de moorden op 27 juni 1975 in Parijs gepleegd had, was hij steeds voortvluchtig geweest. De DST-agenten waren bezig met een onderzoek naar twee terroristische aanslagen op het kantoor van de Israëlische luchtvaartmaatschappij El Al op het vliegveld Orly.

Frankrijk staakt Hades-programma. Verslapping van nucleaire waakzaamheid

Op 12 juni werd aangekondigd dat Frankrijk de productie van de Hades, een kernraket voor de korte afstand, zou staken. Bestaande raketten zouden worden opgeslagen.

De Hades-raket, die de tactische kernraket Pluton verving had, was ontworpen om te worden ingezet tegen oprukkende Sowjet-troepen in Europa. De onwil van de Franse regering om het project te staken had in Duitsland (hetenigste land dat voor vanuit Frankrijk gelanceerde Hades-raketten bereikbaar was) tot bezorgdheid geleid. In september 1991 had president Mitterrand aangekondigd dat de productie zou worden teruggebracht van 120 naar 30 raketten.

Op 4 juni maakten legerwoordvoerders bekend dat Frankrijk „de waakzaamheid van zijn strategische kernwapens” zou laten verslappen. In deze nieuwe strategie zouden er voortaan nog slechts twee in plaats van drie onderzeeërs met kernkoppen tegelijkertijd actief zijn. Andere kernwapens zouden niet langer direct operationeel zijn.

Verhuizing Malinese immigranten

Op 29 oktober ontmantelde de politie een provisorisch kamp in de Parijse voorstad Vincennes dat werd bewoond door 200 dakloze Malinese families, waarna ze werden ondergebracht in nabijgelegen lege scholen en bouwkeeten. De operatie, die van officiële zijde een humanitaire actie werd genoemd ter bescherming van de gezondheid van de vrouwen en kinderen in het kamp, werd door immigrantengroeperingen en mensenrechtenorganisaties veroordeeld.

De 1.500 Malinezen in het kamp waren legale immigranten die van de huisvestingsdienst nul op het request hadden gekregen.

Overstromingen

Naar men vreesde waren meer dan 80 mensen omgekomen als gevolg van plotselinge overstromingen, de ergste in 34 jaar, die op 23-24 september de in het zuidoosten gelegen streken, de Ardèche, Drôme en Vaucluse, teisterden. Drie andere mensen werden op 27 september gedood tijdens stormen in de departementen Aude en Pyrénées-Orientales.

Veel doden waren toeristen of bewoners van de stad Vaison-la-Romaine, ongeveer 40 km ten noorden van Avignon. De regering riep de overstromde gebieden uit tot rampgebied en trok F 5 mln (\$ 1 mln) uit voor hulp aan de slachtoffers en herstel van de enorme schade.

Ecologen wijtten het grote aantal slachtoffers aan de omvangrijke ontbossing en de bouw van ondeugdelijke montagewoningen en campingplaatsen in de buurt van de rivier.

Functionaris van Russische ambassade loopt over

Een juridisch adviseur van de Russische ambassade in Parijs, Viktor Osjtsjenko, van wie bekend was dat hij lid was van de Russische inlichtingendienst in het buitenland en die sinds 27 juli niet meer op zijn werk was verschenen, dook op 13 augustus samen met zijn vrouw en dochter op in Londen.

Het ministerie van binnenlandse zaken in Londen bevestigde dat hun aanvraag

voor een verblijfsvergunning in behandeling was.

(Vor.ber.pag. 516/1 e.v.-1992)

IERLAND

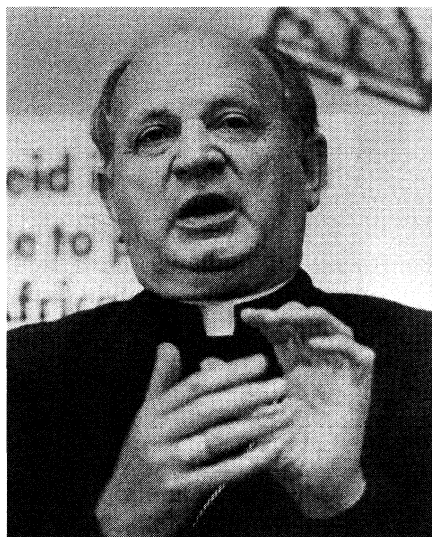
AFFAIRE ROND BISSCHOP VAN GALWAY

Op 6 mei 1992 kondigde Eamonn Casey, de rooms-katholieke bisschop van Galway, zijn ontslag aan. toen de media details begonnen te publiceren over zijn affaire met een Amerikaanse vrouw.

Casey was 23 jaar lang één van meest vooraanstaande Ierse bisschoppen geweest. Hij was een bekend actievoerder voor de belangen van de armen in Ierland en de Derde Wereld. Zijn aftreden en de onthullingen over zijn privéleven veroorzaakten in heel Ierland grote consternatie.

In een aantal radiointerviews op 8 mei maakte Annie Murphy bekend dat zij en Casey in 1973 in Ierland een affaire hadden gehad en dat twee jaar later hun kind geboren was. De relatie eindigde met de geboorte van het kind, waarna Murphy naar de Verenigde Staten terugkeerde. Casey betaalde een maandelijks som voor de opvoeding van het kind, maar in 1990 dreigde Murphy een proces tegen hem aan te spannen, waarop Casey haar een bedrag van \$ 115.000 betaalde.

Aanvankelijk verklaarde Casey dat hij om „persoonlijke redenen” aftrad. Op 11 mei gaf hij echter toe dat hij een kind had, Peter Murphy, en dat hij het geldbedrag, dat hij in 1990 naar Murphy had overgemaakt, van de reservebankrekening van zijn bisdom Galway had afgehaald. Hij verklaarde dat het geld na zijn aftreden op 6 mei door „verschillende donateurs” met rente was gerestitueerd.

Bisschop Eamonn Casey.

DE ABORTUS-KWESTIE

Op 21 mei werden in Ierland alle exemplaren van de Britse krant *The Guardian* in beslag genomen, omdat distributeuren van mening waren dat een paginagrote advertentie van een verwijzingsbureau voor abortus in strijd was met de strenge abortuswetgeving in het land.

De inbeslagname was op 21 mei tot twee keer toe in de Dail (het lagerhuis van het parlement) aan de orde gekomen, maar ministers ontkenden iedere betrokkenheid bij de affaire. Op 22 mei las Proinsias de Rossa, de leider van de Worker's Party, stukken uit de advertentie voor in de Dail. Zodoende konden de Ierse media deze fragmenten straffeloos openbaar maken. De Rossa karakteriseerde de inbeslagname van de krant als „de laatste bespottelijke consequentie van het Achtste Amendement op de Grondwet” (de in 1983 goedgekeurde „geleijk-recht-op-leven”-clausule).

Uitspraak Hooggerechtshof inzake informatieverschaffing over abortus

Op 7 augustus 1992 verhinderde het Hooggerechtshof in Dublin dat 14 studenten in Ierland informatie zouden verstrekken over de mogelijkheden om in Groot-Brittannië abortus te laten plegen.

Het hof verwees de zaak naar de openbare aanklager, die moest bezien of de studenten vervolgd zouden worden voor overtreding van eerdere vonnissen van de rechtbank.

Het vonnis was strijdig met een in mei uitgegeven verklaring van de ministers van de Europese Gemeenschap (EG), dat de in het Verdrag van Maastricht over de Europese eenwording opgenomen speciale bepalingen ten aanzien van abortus in Ierland niet de vrijheid zouden mogen beperken om in Ierland informatie te verstrekken over „diensten die in lidstaten legaal beschikbaar zijn” (zie ook pag. 749/1 e.v.-'92).

Referendums over abortus

De regering maakte op 6 oktober bekend dat er op 3 december drie referendums zouden worden gehouden over kwesties die verband hielden met abortus.

De regering besloot dat er, behalve de reeds geplande referendums over het recht om te reizen en het recht om informatie in te winnen over de mogelijkheden voor abortus in het buitenland, een extra stemming zou worden gehouden over de „wezenlijke” vraag of abortus gelegaliseerd zou moeten worden.

De regering werd door een uitspraak van

het Europese Hof voor de Mensenrechten onder zware druk gezet om de kiezers ertoe te bewegen vóór opheffing van de reisbeperkingen en van het verbod op inwinnen van informatie te stemmen; op 29 oktober oordeelde het Hof dat de Ierse regering in strijd met de Conventie voor de Bescherming van de Mensenrechten en de Fundamentele Vrijheden had gehandeld, toen zij in 1988 het Hooggerechtshof opdracht gaf twee adviserende instellingen te verbieden informatie te verstrekken over mogelijkheden voor abortus in Groot-Brittannië.

De regering had op 29 september ook toezeggingen gedaan over een referendum over echtscheiding (voor referendum in 1986, zie pag. 13213 e.v.-'87). Er zou echter pas worden gestemd nadat er uitvoerig over de kwestie was gedebatteerd en de bestaande familie- en eigendoms wetten waren gewijzigd.

De drie omstreden referendums, die aanvankelijk op 3 december hadden moeten plaatsvinden, werden vervroegd naar 25 november, zodat ze samenvielen met de algemene verkiezingen.

Uit voorlopige uitslagen bleek dat twee van de drie voorstellen, namelijk over (i) het recht van informatie over het ondergaan van een abortus en (ii) het recht naar andere EG-lidstaten te reizen om daar een abortus te ondergaan, respectievelijk door 64 en 67 procent van de kiezers waren goedgekeurd. Het derde voorstel, het zogenaamde „recht op leven”- of „essentiële kwestie”-voorstel, werd door circa 66 procent van het electoraat verworpen. In ingewikkelde bewoordingen werd de kiezers gevraagd of abortus mogelijk zou moeten zijn als „zwangerschapsonderbreking noodzakelijk is om het leven, niet te verwarren met de gezondheid, van de moeder te redden, wanneer een ziekte of stoornis van de moeder haar leven werkelijk en wezenlijk in gevaar - dat geldt niet voor zelfmoord - brengt”. Het woord „abortus” kwam in geen van de drie voorstellen voor.

De referendums waren uitgeschreven, nadat tijdens de campagne voorafgaand aan het in juni gehouden referendum over Maastricht bleek dat de beperkende abortusbepalingen in de Ierse grondwet strijdig zouden kunnen zijn met binnen de EG gegarandeerde rechten met betrekking tot bewegingsvrijheid en informatie (zie pag. 749/1 e.v.-'92).

Deze grondwetsbepalingen waren in februari 1992 aan de orde geweest, toen het Hooggerechtshof in Dublin de gerucht makende uitspraak deed dat een 14-jarig meisje geen abortus mocht ondergaan en negen maanden het land niet mocht verlaten, hoewel zij herhaaldelijk met zelfmoord bedreigd had. De gerechtelijke uitspraak die haar verbod het land te verlaten, werd later in hoger beroep ingetrokken. Dat beroep was gebaseerd op de erkenning van de gelijke rechten van moeder en kind en de binnen de EG geldende bewegingsvrijheid (zie pag. 468/2/3-'92).

De referendumcampagne was door de oppositionele facties op hel scherp van de snede gevoerd. Fianna Fail bepleitte voor alle drie de voorstellen een „ja“-stem, terwijl de oppositiepartijen een „nee“-stem ten aanzien van het „essentiële kwestie“-voorstel propageerden. Vooraanstaande geestelijken hielden vol dat er geen duidelijke keuze tussen „abortus en geen abortus“ gemaakt kon worden. Onder leiding van de aartsbisschop van Dublin, Desmond Connell, die op 22 november een preek tegen abortus hield, wezen zij de drie voorstellen categorisch van de hand „Pro-choi-ce“-groeperingen, die een liberalisering van abortus bepleitten, gaven uiting aan hun ergernis over het onderscheid dat tussen de gezondheid van de moeder en haar leven werd gemaakt

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 5 november moest de door premier Albert Reynolds geleide coalitieregering van Fianna Fail en de Progressive Democrats aftreden, omdat zij in de Dail een motie van wantrouwen met 88 tegen 77 stemmen niet overleefde.

De Progressive Democrats (PD, met zes parlementariërs de kleinste partij in de regeringscoalitie) had op 2 november laten weten de door de Labour Party ingediende motie te zullen steunen. Op 4 november dienden de twee PD-ministers in het kabinet, minister van industrie en handel Desmond O'Malley en minister van energie Bobby Molloy, samen met onderminister Mary Harney hun ontslag in.

De crisis binnen de coalitie was een week daarvoor ontstaan, toen Reynolds op 27 oktober O'Malley beschuldigde van een „oneerlijke“ getuigenverklaring tegenover een parlementaire commissie die een onderzoek instelde naar fraude met de export van rundvlees. Reynolds zou in 1987-'88 als minister

van industrie en handel dubieus gehandeld hebben bij het verlenen van exportkredieten aan Irak.

Verkiezingsuitslagen

Bij de algemene verkiezingen behaalde de Labour Party een grote overwinning door haar aantal Dail-zetels meer dan te verdubbelen. Deze zetelwinst ging ten koste van Fianna Fail en Fine Gael, die respectievelijk sinds de jaren twintig en 1948 niet zulke slechte verkiezingsresultaten hadden geboekt.

Het tellen van de stemmen ging langzaam, omdat het kiessysteem ingewikkeld was en er in de stembokjes bovendien drie afzonderlijke stembiljetten voor drie referendums over abortus (zieboven) moesten worden ingevuld. Geen enkele partij behaalde een absolute meerderheid en de aftredende regering bleef aan als interimregering, zolang de partijen onderhandelden over de formatie van een nieuwe regering.

Na verscheidene hertellingen in een kiesdistrict in Dublin zag de zetelverdeling tussen de grootste partijen er eind november als volgt uit: Fianna Fail 67 (voorheen 77), Fine Gael 45 (55), Labour Party 33 (15), Progressive Democrats 10 (6) en Democratic Left 5 (6).

(Voorber.pag. 466/3 e.v.-1992)

PORTUGAL

KABINETSWIJZIGINGEN. PARTIJPOLITIEKE EN ANDERE ONTWIKKELINGEN

Minister van onderwijs Diamantino Gomes Durao werd op 16 maart 1992

Dick Spring, de leider van de Labour Party, poseert met zijn vrouw Kristi en dochter Laura bij de stembus op 25 november 1992.

vervangen door Antonio Couto dos Santos, na een reeks studentenstakingen en -demonstraties eind februari en begin maart.

De protesten waren op 25 februari begonnen naar aanleiding van een onderdeel van de Algemene Toelatingstest van 1992 (PGA, het toelatingsexamen voor de universiteit). Tieners in Lissabon, Oporto, Figueira da Foz en de Azoren protesteerden omdat de test uitging van een niveau van algemene culturele kennis, dat kandidaten uit rijkere milieus bevoordeelde. Durao had aangekondigd dat degenen die waren gezakt het examen in mei konden overdoen, maar het geschil had duidelijk de noodzaak van hervormingen in het Portugese onderwijssysteem aangetoond. In de begroting voor 1992, die op 20 januari 1992 bekend was gemaakt, waren de uitgaven voor onderwijs ten opzichte van het vorige jaar met 19 procent gestegen.

José Manuel Durao Barroso, tot dan toe staatssecretaris van buitenlandse betrekkingen en samenwerking, werd op 6 november 1992 benoemd tot minister van buitenlandse zaken. Hij volgde Joao de Deus Pinheiro op, die Europees Commissaris werd.

Nieuwe partijleiders

De partij van de Christen-Democraten, het Sociaal Democratisch Centrum (CDS), koos eind maart 1992 Manuel Monteiro tot haar nieuwe voorzitter. Hij volgde Diogo Freitas do Amaral op, die in oktober 1991 zijn ontslag had ingediend, nadat de partij bij de algemene verkiezingen die maand slechts 4,4 procent van de stemmen had behaald (zie pag. 78/3-'92).

Premier Albert Reynolds (m.) en zijn vrouw Kahlleen brengen op 25 november 1992 in Dublin hun stem uit.

José Manuel Durao Barroso (vooraanr.) werd op 12 november 1992 beëdigd tot minister van buitenlandse zaken. Naast hem zijn voorganger Joao de Deus Pinheiro.

De secretaris-generaal van de oppositionele Socialistische Partij (PS), de 52-jarige Jorge Sampaio, nam op 3 februari ontslag en werd vervangen door Antonio Guterres.

Alvaro Cunhal (79) trad op 4 december 1992 terug als secretaris-generaal van de Portugese Communistische Partij, na deze functie 31 jaar te hebben bekleed. Hij werd benoemd tot hoofd van de nieuwe nationale raad van de partij. Tot zijn opvolger werd Carlos Carvalhas benoemd.

Begroting voor 1993 goedgekeurd

De ontwerpbegroting voor 1993, die op 14 oktober 1992 werd gepresenteerd, voorzag in een beperking van de totale uitgaven tot ongeveer Esc 3.900 mrd en in een terugdringen van het overheidsstekort tot 3,9 procent van het BNP (Esc 488 mrd in vergelijking met Esc 543 mrd in 1992: \$ 1 = 131,74 op 19 oktober 1992). De afzonderlijke ministeries zouden gemiddeld 5 procent op de administratieve kosten moeten bezuinigen en de ambtenarensalarissen zouden stijgen met maximaal 4,5 a 5,5 procent.

Er werd een groei voorspeld van 3 procent (in vergelijking met 2 a 2,5 procent voor 1992), de

inflatie zou naar schatting 5 a 7 procent bedragen (in vergelijking met 9 procent in 1992) en de opbrengsten van de privatiseringsoperaties werden op Esc 225 mrd geschat. De leningen van de overheid zouden van Esc 539 mrd naar Esc 416 mrd worden teruggebracht.

De begroting werd eind november door het parlement goedgekeurd.

Leden van Aids-commissie dienen ontslag in

Het hoofd van de Nationale Commissie voor Aids-Preventie, Joaquim Machado Caetano diende half november samen met enkele andere commissieleden zijn ontslag in. Hij was van mening dat de bezuinigingen op de volksgezondheid de preventie van Aids dwarsboomden. Het commissielid Odete Ferreira volgde Caetano op als voorzitter.

Lokale verkiezingen op Madeira en de Azoren

Bij regionale verkiezingen op Madeira en de Azoren op 11 oktober 1992 behield de Sociaal-Democratische Partij (PSD) haar absolute meerderheid. Zij behaalde op de Azoren 28 van de 51 zetels en op Madeira 39 van de 55 zetels; de Socialisten (PS) behaalden respectievelijk 21 en 12 zetels.

Stafchef dient ontslag in

De stafchef van de strijdkrachten, generaal Fernando Lureiro dos Santos, diende in september zijn ontslag in.

Einde van staatsmonopolie op kranten en televisie

Het laatste dagblad in Portugal dat in het bezit was van de overheid, de *Diario de Noticias* (genationaliseerd in 1975), werd op 15 mei geprivatiseerd.

Het eerste particuliere Portugese televisiestation, de Sociedade Independente de Comunicação (SIC), dat werd geleid door de voormalige premier Francisco Pinto Balsemao, ging op 6 oktober officieel van start.

Amnestie voor immigranten

Op 13 oktober werd aan illegale immigranten van buiten de Europese Gemeenschap een amnestie van vier maanden verleend om hun verblijf te legaliseren, mits zij minimaal zes maanden in het land waren en een inkomen hadden. Het zou onder meer gaan om 80.000 Afrikanen uit de voormalige Portugese kolonies, voornamelijk de Kaapverdische Eilanden.

(Vor.ber.pag. 78/2 e.v.-1992)

ZWEDEN

GEWIJZIGDE BEGROTING. ECONOMISCHE BEZUINIGINGSMAATREGELEN

De centrum-rechtse regering, die sinds oktober 1991 in functie was, presenteerde op 24 april 1992 een herziene begroting, nadat duidelijk was geworden dat het begrotingstekort over 1992-'93 naar schatting 101,8 mrd kronor zou bedragen (6,9 procent van het bruto nationaal produkt, BNP). Dit bedrag was veel hoger dan het tekort van 70,8 mrd kronor, dat was voorzien in de in januari gepresenteerde ontwerpbegroting (zie pag. 312/3 e.v.-'92). (\$ 1,00 = 5,9581 kronor op 30 april 1992).

De nieuwe begroting voorzag gedurende de komende drie jaar in bezuinigingen op de uitgaven van meer dan 30 mrd kronor. Bovendien zou nog een bezuiniging van 27 mrd kronor worden doorgevoerd die reeds in januari was aangekondigd (het bedrag van 14 mrd kronor dat op pag. 312/3-'92 is gegeven betreft de netto-bezuiniging op de uitgaven)

Het zwaarst getroffen werden de sociale uitkeringen en de lokale en centrale overheid. De BTW zou op 1 januari 1993 worden verlaagd van 23 naar 22 procent. De belastingen op elektriciteit en brandstof voor industrieel gebruik zouden worden afgeschaft, terwijl de belasting op kooldioxide-emissies zou worden verhoogd tot 0.32 kronor per kilogram uitstoot, behalve voor de industrie. waar het tarief 0.08 kronor per kilogram zou gaan bedragen.

Samenwerking tussen regering en oppositie

De conservatieve premier Carl Bildt en de leider van de oppositionele Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SAP), Ingvar Carlsson, kwamen op 17 september overeen samen te gaan werken om de zwaarste economische crisis die Zweden sinds de jaren '20 had gekend, te bestrijden (zie pag. 755/3 e.v.-'92 voor Europese valutacrisis). Op 20 september werd overeenstemming bereikt over bezuinigingen op de overheidsuitgaven en over belastingverhogingen. Daarmee moest in een periode van vijf jaar 40,6 mrd kronor (2.5 procent van het BNP) bezuinigd worden op een begrotingstekort over 1992-'93 dat werd geschat op 102 mrd kronor (zeven procent van het BNP).

Een van de ingrijpendste wijzigingen betrof de financiering van de verzorgingsstaat. De lasten van de gezondheidszorg en de ziektekostenverzekeringen zouden geleidelijk worden overgeheveld naar de werkgevers en werknemers, hetgeen op de lange termijn een besparing van 45 mrd kronor zou opleveren. De samenwerking kreeg brede steun, onder meer van de partijen in het parlement, de vakbonden en de werkgevers.

Volgens het akkoord, dat was uitgebreid met maatregelen ter waarde van 10 mrd kronor om de werkgelegenheid te stimuleren, werden de pensioenen bevroren en zou de pensioengerechtigde leeftijd over een periode van 4 jaar worden opgetrokken van 65 naar 66 jaar. Er werd bezuinigd op de uitkeringen voor ziekte, subsidies voor het bouwen van huizen, defensieuitgaven en ontwikkelingshulp. De verhoging van de kinderbijslag en de voorgestelde invoering van een gezinstoe-lage werden uitgesteld, evenals de afschaffing van de vermogensbelasting en de privatisering van de staatsindustrieën. De prijzen van benzine en sigaretten werden verhoogd.

In een tweede pakket bezuinigingsvoorstellen, die de twee partijen op 30 september bekendmaakten, werd de BTW op voedsel, transport en toerisme van 18 naar 21 procent verhoogd en werd de algemene verlaging van de BTW-tarieven opgeschort. Van de wettelijk voorgeschreven jaarlijkse minimum vakantieperiode (vijf weken) werd twee dagen afgehaald om de produktie op te voeren. De werkgeversbijdrage aan de sociale verzekering werd met ingang van 1 januari 1993 met 4,3 procent vermin-

derd en er kwamen minder aftrekmogelijkheden van de inkomstenbelasting

Verdere bezuinigingen

In de vroege ochtend van 19 november maakte de regering bezuinigingen bekend die bedoeld waren om de binnenlandse concurrentie te stimuleren en de valutamarkten tot bedaren te brengen; ook de rentetarieven werden verhoogd. De oppositionele Sociaal-Democraten weigerden echter de maatregelen te steunen en de Riksbank (de centrale bank) was gedwongen de krona op de wisselmarkt te laten zweven, hetgeen resulteerde in een feitelijke devaluatie van 9 procent.

De bezuinigingen waren bedoeld om de uitgaven in het financiële jaar dat tot juni 1993 liep met 30 mrd kronor te verminderen en om het begrotingstekort, dat anders naar verwachting tot 160 mrd kronor zou oplopen (\$ 1,00 = 5,9853 op 16 november 1992), binnen de perken te houden. De individuele bijdrage aan de sociale verzekering zou worden verhoogd, terwijl de bijdrage van de werkgevers met 7 procent zou worden verlaagd. De werkloosheidsuitkeringen zouden worden verlaagd en ook zou er worden bezuinigd op de pensioenen en de huursubsidies.

Bengt Dennis, president van de Riksbank, noemde de gebeurtenissen van 19 november een „nederlaag voor het economische beleid van Zweden". Ondertussen eiste de leider van de Sociaal-Democraten en voormalig premier Ingvar Carlsson op 23 november vervroegde algemene verkiezingen.

VEILIGHEIDSKWESTIES

Op 20 augustus protesteerde de regering bij de Russische autoriteiten over de aanwezigheid van „afluisterapparatuur" die was aangetroffen op het Zweedse consulaat in St. Petersburg. Op een persconferentie erkende premier Carl Bildt dat de apparatuur waarschijnlijk door de voormalige Sowjet-autoriteiten was aangebracht, maar hij zei met nadruk dat Rusland, als opvolger van de Sowjet-Unie, de verantwoordelijkheid had voor de verwijdering van de apparatuur. Hij waarschuwde dat de kwestie een langdurig effect kon hebben op de bilaterale betrekkingen.

Op 26 augustus werd Edward Lee Howard, een oud-agent van de Amerikaanse inlichtingendienst CIA die in 1983 was overgelopen naar de Sowjet-Unie, toestemming geweigerd om zich in Zweden te vestigen. Reden voor de weigering was dat hij een gevaar voor de staatsveiligheid zou zijn. Howard keerde daarop terug naar Moskou. Hij was naar Stockholm verhuisd na de ineenstorting van de Sowjet-Unie in november 1991.

Bengt Dennis, de president van de Zweedse Riksbank.

Buitenlandse onderzeeërs in Zweedse wateren

Op 16 september bestookte de marine een verdachte buitenlandse onderzeeër in de buurt van Oxelösund, voor de zuidkust, met granaten en dieptebommen. Na een tweede incident op 21 september, toen dieptebommen werden afgevuurd op een indringer in de Stockholm-archipel, beweerde Bildt op 22 september dat Russische onderzeeërs de territoriale wateren van Zweden hadden geschonden en derhalve waren achtervolgd. De Russen ontkenden dit echter op 23 september.

Geweld van rechtse nationalist. Racistische aanslagen

Op 30 november, de dag waarop koning Karel XII in 1718 op het slagveld het leven liet, organiseerden enkele honderden neo-nazi's en skinheads in Stockholm een nationalistische optocht die linkse demonstranten trachtten te verstoren. Er vonden gewelddadige confrontaties plaats met ongeveer 900 politiemannen, die de twee groepen uit elkaar hielden; er werden ongeveer 50 arrestaties verricht. In de zuidelijke stad Lund vonden soortgelijke protestdemonstraties plaats.

In de week daarvoor waren op drie begraafplaatsen in Stockholm in drie opeenvolgende nachten joodse graven geschonden.

(Voorber.pag. 310/3 e.v.-1992)

ZWITSERLAND

GOEDKEURING LIDMAATSCHAP IMF EN WERELDBANK. AANVRAAG EG-LIDMAATSCHAP. VERDERE ONTWIKKELINGEN

In een referendum op 17 mei 1992 spraken de kiezers zich uit vóór het regeringsvoorstel om Zwitserland te laten toetreden tot de twee belangrijkste internationale financiële organisaties, het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank. De uitslag van de stemming was: 55,8 procent vóór en 44,2 procent tegen; het opkomstpercentage bedroeg 39 procent.

De uitslag werd in brede kring beschouwd als een indicatie voor een beslissende verandering in de voorkeur van de kiezers die, sinds het einde van de Koude Oorlog, af wilden van het traditionele isolationisme dat gebaseerd was op neutraliteit. (Nog in 1986 hadden de kiezers het Zwitserse lidmaatschap van de Verenigde Naties verworpen, zie pag. 697/2 e.v.-'87.) Alle belangrijke partijen - industriëlen, invloedrijke bankiers en vakbondsleders - steunden de „ja“-stem. Linkse groeperingen waren tegen, omdat het IMF-beleid ontwikkelingslanden zou hebben geschaad. Rechtse groeperingen waren tegen vanwege de kosten.

In twee andere referendums stemden de kiezers diezelfde dag massaal in met (i) de verlaging van de leeftijd waarop seksuele betrekkingen met minderjarigen werd toegestaan van 16 naar 13 jaar, op voorwaarde dat de seksuele

partner van de minderjarige niet meer dan drie jaar ouder was, en (ii) de invoering van een vervangende dienstplicht voor gewetensbezwaarden.

Aanvraag EG-lidmaatschap

De goedkeuring van het lidmaatschap van het IMF en de Wereldbank en de opiniepeilingen die uitwezen dat de kiezers steeds positiever tegenover het Zwitserse EG-lidmaatschap stonden, brachten de regering ertoe om op 18 mei bekend te maken dat zij onmiddellijk een aanvraag zou indienen.

Veel waarnemers waren verrast door deze plotselinge beslissing. De Federale Raad had in oktober 1991 in principe besloten om in het kader van de Europese integratie het EG-lidmaatschap na te streven, maar had daar geen specifieke datum aanverbonden.

Nieuwe voorzitter EVP

Otto Zwygart werd op 11 mei gekozen tot de nieuwe leider van de kleine Evangelische Volkspartij (EVP). Hij volgde Max Dunki op, die eerder had aangekondigd met pensioen te gaan. Zwygart, leraar en parlamentslid, werd omschreven als een vertegenwoordiger van de liberale vleugel.

Nieuwe stafchef van de strijdkrachten

Op 19 mei benoemde de Federale Raad (kabinet) Arthur Liener tot de nieuwe stafchef van de strijdkrachten. Hij

Adolf Ogi, president van Zwitserland in 1993.

volgde Heinz Hasler op. Voorheen voerde Liener bevel over de genietroepen van het ministerie van defensie.

Referendum over spoortunnels

In een referendum op 27 september 1992 stemden de kiezers met 1.304.365 (63,6 procent) tegen 747.304 stemmen (36,4 procent) voor de bouw van twee nieuwe trans-alpine spoorwegtunnels door de Sint Gotthard (50 km) en de Lötschberg (30 km), die ten minste SFr 14,9 mrd zouden gaan kosten.

In gelijktijdig gehouden referendums stemden de kiezers (i) met 1.230.262 (61,5 procent) tegen 771.162 stemmen (38,5 procent) voor de afschaffing van het zegelrecht op aandelen-transacties; en (ii) met 1.057.833 (53,6 procent) tegen 915.979 stemmen (46,4 procent) voor een nieuwe wet op landbouwgrond. Voorstellen van het parlement voor verhoging van de vergoedingen en andere persoonlijke toelagen voor parlementariërs werden met overgrote meerderheid verworpen, terwijl een voorstel voor een grotere invloed van het parlement op het buitenlandse beleid met 58,1 procent tegen 41,9 procent werd goedgekeurd. De opkomst bij de referendums bedroeg 45,1 procent.

President en vice-president voor 1993

De Bundesversammlung (parlement) koos op 9 december 1992 Adolf Ogi en Otto Stich tot respectievelijk president en vice-president voor 1993. Ogi was in 1992 vice-president geweest.

(Vor.ber.pag. 313/1 e.v.-1992)

Minister van economie Jean-Pascal Delamuraz, president en minister van buitenlandse zaken René Felber, vice-kanselier Achille Casanova en minister van justitie Arnold Koller (v.l.n.r.) gaven op 20 mei 1992 een persconferentie naar aanleiding van de voorgenomen aanvraag van het EG-lidmaatschap.

VERENIGDE STATEN

HET IRAN-CONTRA-SCHANDAAL. AANKLACHT TEGEN CASPAR WEINBERGER

Voormalig minister van defensie Caspar Weinberger werd op 16 juni 1992 in staat van beschuldiging gesteld, omdat hij herhaaldelijk gelogen zou hebben over zijn kennis van het „Iran-contra-schandaal". Naast twee aanklachten wegens meened en twee aanklachten wegens valse verklaringen, werd hem tevens belemmering van het onderzoek ten laste gelegd, omdat hij het bestaan van uitgebreide persoonlijke aantekeningen had verzwegen, die betrekking hadden op de illegale verkoop in 1985-'86 van wapens aan Iran en het doorsluizen van de opbrengsten naar de rechtse „contra"-rebellens in Nicaragua.

Weinberger bleef volhouden dat hij de hele operatie had afgekeurd. In getuigenissen en gepubliceerde verslagen had hij benadrukt dat hij zich had verzet tegen het idee om wapens aan Iran te verkopen en dat hij ervan overtuigd was geweest dat het plan was verworpen. Later had hij met verbazing uit rapporten van de inlichtingendienst opgemaakt dat het plan zonder zijn medeweten was uitgevoerd. Volgens de onlangs ontdekt? persoonlijke aantekeningen was Weinberger er eind 1985 van op de hoogte geweest dat een lading Amerikaanse luchtdoelraketten van het type Hawk in november 1985 van Israël naar Iran was verscheept, ondanks eerdere beweringen dat hij dit pas in 1986 had ontdekt. De aantekeningen zouden ook aantonen dat andere hoge functionarissen, onder wie de toenmalige president Ronald Reagan, van de zending op de hoogte waren.

De aanklacht, die volgde op de ontdekking van de aantekeningen van Weinberger in de bibliotheek van het Congres in de tweede helft van 1991, bracht het al vijf jaar slepende onderzoek onder leiding van de onafhankelijke raadsman (speciale aanklager) Lawrence E. Walsh, weer op gang. Hoewel het onderzoek had geresulteerd in de succesvolle vervolging van verscheidene functionarissen van de voormalige regering-Reagan, waren de veroordelingen van de twee meest vooraanstaande verdachten - voormalig Nationaal Veiligheidsadviseur John M. Poindexter en zijn medewerker Oliver L. North - in hoger beroep nietig verklaard.

Weinberger was het eerste lid van het kabinet van de voormalige president Reagan die in verband met de zaak in staat van beschuldiging werd gesteld. Als hij veroordeeld zou worden, zou hij een maximale gevangenisstraf van 25 jaar kunnen krijgen en een boete van maximaal \$ 1,25 mln. De aanklacht maakte een einde aan maanden van geheime onderhandelingen tussen de ad-

vocaten van Weinberger en het team van de officier van justitie, dat geprobeerd zou hebben de voormalige minister van defensie over te halen om schuld te bekennen en bewijzen te leveren omtrent de rol die Reagan had gespeeld bij het in de doofpot stoppen van het Iran-contra-schandaal. In een verklaring omschreef Reagan Weinberger als „een buitengewoon integere man" en zei hij ervan overtuigd te zijn dat zijn naam van „alle blaam gezuiverd" zou worden.

Op 7 augustus stelde een federale rechter het begin van het proces tegen Caspar Weinberger uit van 2 november tot 5 januari 1993.

Proces tegen Clair George

Op 26 augustus werd het proces tegen een oud-adjunct-directeur geheime operaties van de CIA, Clair George, onbeslist verklaard. De jury, die op 20 juli haar beraadslagingen was begonnen, had over geen van de negen aanklachten tot een beslissing kunnen komen. Verzoeken van de advocaten van George om de aanklachten in te trekken werden afgewezen door de aanklagers. Federaal rechter Royce Lamberth, die het eerste proces had geleid, stelde de datum voor een nieuw proces tegen George vast op 19 oktober.

George had verklaard onschuldig te zijn aan de aanklachten wegens meened en het belemmeren van onderzoeken door het Congres naar het Iran-contra-schandaal. Hoewel hij toegaf dat zijn getuigenis in 1986 onnauwkeurigheden bevatte, ontkende hij dat hij het onderzoek met opzet op een vals spoor had gezet. Een hoofdgetuige in de zaak was Alan Fiers, een oud-chef operaties van de CIA, die in 1991 met de aanklagers was overeengekomen tot een getuigenis in ruil voor strafvermindering (zie pag. 28/3 e.v. -'92).

George was de hoogst geplaatste CIA-functionaris die in staat van beschuldiging was gesteld in verband met de Iran-contra-affaire en in de loop van de vier weken van zijn proces vonden talrijke pijnlijke onthullingen plaats over de praktijken en methoden van de inlichtingendienst.

Reagan gezuiverd van verdenking

Op 5 augustus werd onthuld dat de speciale aanklager in de Iran-contra-affaire, Lawrence E. Walsh, Ronald Reagan had meegedeeld dat de oud-president in het onderzoek „alleen als getuige" werd beschouwd en niet als mogelijke verdachte. Walsh sloot echter niet uit

dat tegen oud-leden van het kabinet-Reagan aanklachten zouden worden ingediend en er bestonden sterke aanwijzingen dat de vroegere minister van justitie Edwin Meese een van de hoofdverdachten was geworden in het onderzoek.

Onderzoek bijna afgerond

Aanklager Lawrence E. Walsh maakte op 17 september bekend dat zijn onderzoek naar het Iran-contra-schandaal bijna was voltooid en dat hij „mits zich geen nieuwe ontwikkelingen voordoen" niet verwachtte dat er nog nieuwe aanklachten in verband met de affaire zouden volgen.

De beslissing om het onderzoek af te sluiten had geen directe invloed op de aangekondigde rechtszaken tegen Weinberger en tegen Duane R. Clarridge, een gepensioneerd CIA-medewerker, en evenmin op het nieuwe proces tegen CIA-functionaris Clair E. George.

Ondanks de naderende voltooiing van het onderzoek, bleef de Iran-contra-kwestie een bron van ernstige problemen voor George Bush, de toenmalige president en de kandidaat van de Republikeinse Partij voor de presidentsverkiezingen in november.

Bush had telkens beweerd dat hij als vice-president in de regering-Reagan niet had behoord tot de ingewijden en zeer weinig van de Iran-contra-operatie had geweten totdat deze in de openbaarheid was gebracht. Er kwam echter steeds meer schriftelijk materiaal naar boven, vooral onder het bewijsmateriaal dat leidde tot de aanklacht tegen Weinberger, dat erop wees dat Bush niet alleen had geweten van de operatie, maar deze ook had aangemoedigd; ondanks bezwaren van Weinberger en de toenmalige minister van buitenlandse zaken George Shultz. De beschuldiging dat Bush de operatie had gesteund, werd bevestigd door Richard V. Secord, die het belangrijkste deel van de logistiek in de Iran-contra-operatie voor zijn rekening had genomen. Secord verklaarde op 24 september, in een interview ter gelegenheid van de publikatie van zijn memoires, dat Bush een groot voorstander van de illegale wapenleverantie was geweest en dat hij in een vroeg stadium op de hoogte was geweest van de operatie. Deze beweringen werden bevestigd door Howard Teicher, een voormalig staf lid van de Nationale Veiligheidsraad, die in een televisie-interview op 24 september stelde dat hij „de toenmalige vice-president verschillende keren geïnformeerd" had over de stand van zaken in de Iran-contra-operatie. (Vor.ber.pag. 249/2 e.v. -'92)

IRAKGATE-SCHANDAAL

De door de Democraten gecontroleerde gerechtelijke commissie van het Huis van Afgevaardigden vroeg op 10 juli om de aanstelling van een speciale (onaf-

hankelijke) aanklager, die zou moeten onderzoeken of vooraanstaande leden van de regering-Bush de wet hadden overtreden door militaire hulp te bieden aan Irak in de periode voor de Iraakse invasie van Koeweit in augustus 1990, en vervolgens hadden getracht bewijsmateriaal in de doofpot te stoppen.

Met deze stap werd het schandaal met de bijnaam „Irakgate” in de openbaarheid gebracht, dat vooral draaide om de beschuldiging dat de regering-Bush haar illegale steun aan Saddam Hoessein in de periode voor augustus 1990 had verborgen. Het voorlopige onderzoek van de gerechtelijke commissie leidde tot beschuldigingen dat leden van de regering-Bush hadden geknoeid met gegevens over de export naar Irak vóór 1990, en een federaal onderzoek naar fraude hadden belemmerd bij het filiaal van de Banca Nazionale del Lavoro (BNL) in Atlanta: met de fraude zou een bedrag zijn gemoeid van \$ 4 mrd. BNL Atlanta werd aan het einde van de jaren '80 door Irak gebruikt om leningen te regelen, waarvan er enkele illegaal zouden zijn aangewend om het Iraakse nucleaire, biologische en chemische bewapeningsprogramma te financieren.

President Bush had weliswaar toegegeven dat zijn regering had getracht Irak gunstig te stemmen, maar had altijd ontkend dat zij Saddams militaire potentieel had versterkt door middel van illegale activiteiten. Nadat hij opriep om de aanstelling van een speciale aanklager eerder had beschreven als een „politieke heksevenjacht”, reageerde Bush op ontkaracteristiek ingetogen wijze op de beslissing van de gerechtelijke commissie van 10 juli. Hij beweerde dat zijn advocaten hem hadden geadviseerd geen commentaar te leveren over de kwestie.

Minister van justitie William P. Barr weigerde op 10 augustus om op verzoek van het Congres een onafhankelijk onderzoek in te stellen naar de zogenoemde Irakgate-affaire.

De voorwaarden waaronder een onafhankelijk raadsman (speciale aanklager) aangesteld moest worden, lagen vast in de wetgeving die was aangenomen na het Watergate-schandaal. Barr verklaarde echter dat het op 9 juli ingediende verzoek om de Irakgate-affaire te laten onderzoeken door een onafhankelijke aanklager „vage en algemene beschuldigingen” bevatte die niet aan de in de wet gestelde voorwaarden voldeden. Het was de tiende keer dat het Congres had verzocht om de aanstelling van een onafhankelijke aanklager en de eerste keer dat een dergelijk verzoek was geweigerd door een minister van justitie.

Een van de beschuldigingen in verband met de Irakgate-affaire was dat de Amerikaans? regering illegaal leningen naar Irak had gesluisd via het filiaal van de Italiaanse Banca Nazionale del Lavoro (BNL) in Atlanta. Voorafgaand aan de beslissing van Barr had de commissie voor bankzaken van het Huis op 6 augustus gestemd voor het opeisen van geheime documenten van de CIA en andere rege-

ringsinstanties, die verband hielden met Irak. Na de uitspraak van Barr uitte rechter Marvin H. Shoob, die een uit de BNL-affaire voortgekomen strafzaak had geleid, kritiek op de minister van justitie omdat overeenkomsten tot strafvermindering in ruil voor getuigenissen een volledig onderzoek naar de zaak hadden verhinderd en talrijke cruciale vragen over de rol van de regering onbeantwoord hadden gelaten.

Als reactie op de beslissing van Barr uitten Democraten in beide huizen van het Congres steeds felle kritiek op de obstructie door de regering-Bush van alle pogingen om de beschuldigingen in de Irakgate-affaire te onderzoeken. Zij sloten niet uit dat zij zich opnieuw tot Barr zouden wenden met een gedetailleerder verzoek om de aanstelling van een speciale aanklager.

Verdere ontwikkelingen

Na verscheidene maanden van toeneemende druk kwam de Irakgate-affaire in oktober tot uitbarsting.

De manager van de BNL Atlanta, Christopher Drogoul, werd in staat van beschuldiging gesteld en bekende schuld aan 60 gevallen van oplichting jegens BNL, waarmee hij suggereerde dat noch de Amerikaanse, noch de Italiaanse autoriteiten vooraf van de leningen ter waarde van \$ 5,5 mrd aan Irak op de hoogte waren geweest. Tijdens de drie weken van het gerechtelijk verhoor, dat eind september en begin oktober plaatsvond, verklaarde rechter Marvin H. Shoob van de federale districtsrechtbank van Atlanta niet te geloven dat de leningen aan Irak een eenmansactie van Drogoul waren geweest. Hij verwees hierbij naar documenten van de centrale inlichtingendienst CIA, die het „onbetwistbare” bewijs vormden dat Drogoul had gehandeld met het volledige medeweten van het hoofdkantoor van BNL in Rome.

Na zijn uitspraken gaf Shoob op 5 oktober toe aan het verzoek van de autoriteiten om zich uit de zaak terug te trekken en erkende hij dat hij „zekere voorlopige conclusies” had getrokken uit het bewijsmateriaal. Alvorens zich terug te trekken deed hij echter een onverbloemde aanval op de regering. In zijn commentaar op de beslissing van de aanklagers om Drogoul in staat te stellen zijn schuldbekentenissen te trekken, verklaarde Shoob dat beslissingen waren genomen „op de hoogste niveaus van de Amerikaanse ministeries van justitie en landbouw en binnen de inlichtingendiensten om deze zaak vorm te geven”, en dat „mogelijk informatie is achtergehouden voor plaatselijke aanklagers die de zaak willen onderzoeken”. Hij riep op tot uitstel van het proces tegen Drogoul, zodat een speciale, onafhankelijke aanklager kon worden aangesteld om de affaire te onderzoeken. Als reactie op de weigering van minister William Barr van justitie in augustus om een speciale aanklager aan te stellen (zie boven), zei Shoob dat dit op zichzelf twijfels opriep „over de onpartijdigheid van de regering bij de behandeling van deze zaak.”

In een uitzonderlijke verklaring over inlichtingenzaken, gaf de CIA op 7 oktober toe dat zij het ministerie van justitie en de federale aanklagers niet volledig en juist geïnformeerd had. De dienst, die op 17 september nog had verklaard geen gegevens over BNL te bezitten die nog niet waren vrijgegeven, verklaarde dat zij na die datum het bestaan had ontdekt van een reeks berichten van het bureau van de CIA in Rome, waaruit kon worden opgemaakt dat de hoofdvesting van BNL in Rome toestemming had gegeven voor een aantal van de leningen aan Irak. De dienst verzekerde dat dit nieuwe bewijsmateriaal was doorgegeven aan de betrokken aanklagende autoriteiten en de aanklagers ertoe had gebracht terug te komen op hun overeenkomst met Drogoul, aan wie strafvermindering was toegezegd in ruil voor een bekentenis. Drogoul was hierdoor in staat gesteld zich alsnog onschuldig te verklaren. CIA-directeur Robert M. Gates verklaarde dat een intern onderzoek naar de zaak was begonnen.

De onthulling werd achter gesloten deuren besproken door de Senaatscommissie voor inlichtingenzaken, voorgezeten door de Democraat David Boren. Tijdens de hoorzittingen gaven CIA-functionarissen kennelijk toe dat zij bewijsmateriaal hadden achtergehouden voor rechter Shoob, maar dat zij dit hadden gedaan onder druk van het ministerie van justitie. Na twee dagen hoorzittingen verzocht Boren op 9 oktober de minister van justitie de handelwijze van hoge functionarissen van het ministerie van justitie te onderzoeken. William Barr willigde dit verzoek in en op 10 oktober maakte de directeur van de federale recherche FBI, William Sessions, bekend dat hij een onderzoek instelde naar mogelijk ambts-overtredingen op het ministerie van justitie (waarvan de FBI deel uitmaakte) met betrekking tot de behandeling van CIA-rapporten. Drie dagen later deed zich een uitzonderlijke nieuwe ontwikkeling voor, toen het ministerie van justitie bekendmaakte dat het een onderzoek instelde naar Sessions en diens vrouw met betrekking tot de mogelijke overtreding van ethische regels. De beschuldigingen tegen Sessions, die misbruik zou hebben gemaakt van auto's en vliegtuigen van de overheid, zouden zijn voortgevloeid uit een anonieme brief. Zij ontlokten brede veroordeling omdat zij politieke motieven zouden hebben en bedoeld zouden zijn om de FBI te intimideren en haar onderzoek in diskrediet te brengen.

Deze ontwikkelingen vormden een steun in de rug voor Democratische Congresleden die steeds sterker aandrongen op een volledig onderzoek. Op 15 oktober eiste de Democratische meerderheid in de gerechtelijke commissie van het Huis van Afgevaardigden dat Barr zijn eerdere weigering om een speciale aanklager aan te stellen, zou herzien. Deze eis werd volledig gesteund door Boren. Barr reageerde op 16 oktober met de bekendmaking dat hij de 72-jarige gepensioneerde federale rechter Frederick B. Lacey had belast met een voorlopig onderzoek naar de handelwijze van het ministerie van justitie en hem had verzocht binnen de pe-

riode van 30 dagen waarbinnen Barr wettelijk verplicht was formeel te reageren op het verzoek van het Huis van Afgevaardigden, te rapporteren of een speciale aanklager moest worden aangesteld

Democraten beschuldigden Barr ervan dat hij de benoeming van Lacey gebruikte om de keuze van een volledig bevoegde speciale aanklager te omzeilen en dat hij trachtte een onderzoek naar de BNL-affaire op zijn minst uit te stellen tot na de presidentsverkiezingen. Door een federale regel toe te passen in plaats van het statuut inzake onafhankelijke aanklagers (dat bepaalde dat een dergelijke aanklager moest worden benoemd door een college van rechters), zorgde Barr er bovendien voor dat hij als enige de onderzoeker kon benoemen.

NIEUWE ONTWIKKELINGEN IN DE SPAAR- EN LEENSECTOR. VEROORDELING VAN KEATING

Het Huis van Afgevaardigden verwierp op 1 april 1992 met 298 tegen 125 stemmen een maatregel die voorzag in een fonds ter waarde van \$ 17 mrd ten behoeve van de Resolution Trust Corporation (RTC), de instantie die was belast met de redding van de ineengestorte spaar- en leensector. De afwijzing van de maatregel ging voorbij aan de wens van zowel de regering-Bush als de leiding van de Democratische en de Republikeinse partij in beide huizen van het Congres.

De beslissing betekende dat de RTC wel zou doorgaan met het overnemen van insolvente instanties, maar niet in staat zou zijn deze te liquideren vanwege gebrek aan geld om rekeninghouders schadeloos te stellen. De meeste commentatoren zagen de beslissing als een teken dat onder de leden van het Huis (die hij de verkiezingen in november allen hun zetel moesten verdedigen) bezorgdheid heerste over de grote publieke verontwaardiging over de enorme kosten van de reddingsoperatie in de spaar- en leensector. Deze werden op dat moment op ruim \$88 mrd geschat. Sinds 1989 waren bijna 700 spaar- en leenbanken overgenomen door de RTC.

Aankondiging van nieuwe voorschriften voor de banksector

De regering-Bush kondigde op 2 april nieuwe voorschriften aan die de leningsvoorwaarden voor onroerend goed versoepelden en spaar- en leenbanken „met voldoende kapitaal” toestond zich te vestigen in iedere Amerikaanse staat. De voorschriften zouden op 30 april van kracht worden. Deze onverwachte stap werd toegelicht door het Witte Huis met de verklaring dat „het land niet langer kan wachten op behandeling door het Congres” van

wetsvoorstellen die banken toestonden in meerdere staten te opereren.

De nieuwe voorschriften verkleinden het kapitaal dat banken en spaar- en leeninstanties moesten vasthouden „als tegenwicht voor behoorzaam afgesloten leningen voor de bouw van vooraf verkochte huizen”. Verder werd de drempel waarboven een geautoriseerde taxatie was vereist voor leningen met onroerend goed als onderpand, verhoogd van \$50 000 tot \$100 000

Veroordeling van Charles Keating

De 68-jarige Charles Keating jr, de verpersoonlijking van de roekeloosheid en corruptie die hadden geleid tot het schandaal rond de spaar- en leensector, werd op 10 april door rechter Lance A. Ito van het gerechtshof van Los Angeles veroordeeld tot de maximumstraf van 10 jaar gevangenis en een boete van \$ 250.000. De advocaat van Keating gaf onmiddellijk te kennen dat hij van plan was in hoger beroep te gaan. Keating werd vrijlating tegen borgtocht echter geweigerd, omdat het risico dat hij zou vluchten te groot werd geacht.

De ineenslorting in 1989 van Keatings spaar- en leenbank Lincoln, die haar hoofdvestiging had in Californië, had de Amerikaanse belastingbetaler ongeveer \$ 2,6 mrd gekost. Keating onder hield banden met vijf senatoren, die allen werden onderworpen aan een onderzoek van de tuchtcommissie (zie pag. 175/1 e.v.-'92). In december 1991 was Keating door een staatsrechtbank in Californië schuldig bevonden aan 17 gevallen van fraude. Hij zou later in 1992 ook voor een federale rechtbank terecht moeten staan wegens fraude, omkoperij en samenzwering.

Strafvermindering voor Michael Milken

De gevangenisstraf die was opgelegd aan Michael Milken, financier van „junkbonds” (hoogrentende obligaties met een lage waarde en een hoog risico), werd op 5 augustus verminderd van 10 jaar tot 33 maanden en 26 dagen. Milken zou hierdoor in maart 1993 vrijkomen. Volgens de federale rechter, Kimba Wood, had Milken zijn strafvermindering te danken aan zijn volledige medewerking met de autoriteiten, zijn goed gedrag in de gevangenis, en de ziekte van één van zijn kinderen.

VEROORDELING VAN NORIEGA

Een Amerikaanse rechtbank veroordeelde de oud-leider van Panama, Manuel Antonio Noriega, op 10 juli 1992 tot 40 jaar gevangenisstraf nadat hij schuldig was bevonden aan drugsmisdriven en het aannemen van steekpen-

ningen. Noriega was in april, na een proces van zeven maanden, schuldig bevonden aan acht aanklachten (zie pag. 698/2 e.v.-'92).

Voordat de veroordeling werd uitgesproken, hield de 58-jarige Noriega een twee uur durende toespraak tot de rechtbank, waarin hij uiteenlopende bronnen aanhaalde, zoals Socrates, Lao-Tze en Hillary Clinton, de vrouw van de Democratische presidentskandidaat. Hij beschreef zichzelf als het slachtoffer van een Amerikaanse samenzwering die ten doel had van zijn land een kolonie te maken en beweerde dat hij geen eerlijk proces had gehad. Hij verwees ook naar de operaties van de Amerikaanse inlichtingendienst die hij had willen aanvoeren als bewijsmateriaal, hetgeen hem echter was verhinderd. Hij beweerde dat hij een gewaardeerde bondgenoot van de Amerikaanse regering was geweest, maar dat president Bush een wraakcampagne tegen hem had gevoerd omdat hij had geweigerd mee te werken aan pogingen om de linkse Sandinistische regering van Nicaragua omver te werpen.

Argumenten van de verdediging dat Noriega een krijgsgevangene was aangezien hij was gevangengenomen tijdens de Amerikaanse invasie van Panama in december 1989 (zie pag. 157/12 e.v.-'90) werden door de Amerikaanse districtsrechter William P. Hoeweler van de hand gezet. Hoeweler verklaarde dat de veroordeling alleen betrekking had op bewijsmateriaal dat tijdens het proces was aangevoerd en niet op de bredere aspecten van de zaak.

Noriega was het eerste buitenlandse oud-staatshoofd dat door een Amerikaanse rechtbank werd veroordeeld wegens misdrijven. Nadat de veroordeling was uitgesproken, bevestigden Amerikaanse aanklagers dat Noriega andere aanklachten wegens drugsmisdriven te wachten stonden in Florida en talrijke aanklachten - onder andere wegens moord - in Panama.

UITSPRAKEN VAN HET HOOGGERECHTSHOF

Het Hooggerechtshof besloot op 4 mei met 5 tegen 4 stemmen het recht van door staatsrechtbanken veroordeelde gedetineerden om bij federale rechtbanken in hoger beroep te gaan, verder te beperken. Bij de uitspraak, die viel in de zaak-Keeney versus Tamayo-Reyes, gaven de vier rechters die tegen het besluit hadden gestemd in scherpe bewoordingen hun afwijkende mening weer. Volgens hen betekende de uitspraak een te grote inperking van de rechten volgens de habeas corpus-wetgeving.

De zaak had betrekking op José Tamayo-Reyes, een Cubaanse immigrant die zich niet had verweerd tegen aanklachten wegens doodslag en in hoger beroep wilde gaan omdat hij de betekenis van de term „manslaughter” (dood-

slag) niet had begrepen. In overeenstemming met een uitspraak van 1963, die middels een statuut van het congres uit 1966 was vastgelegd in een habeas corpus-wet, had een lager hof van beroep bepaald dat de aangeklaagde het recht had door een federale rechtbank te worden gehoord. De wijze waarop het Hooggerechtshof hierop reageerde was een voorbeeld van rechterlijk ingrijpen dat conservatieven traditioneel verafschuwden. Het hof verklaarde de wet van 1966 feitelijk ongeldig door te bepalen dat Tamayo-Reyes het recht om zijn zaak voor een federale rechtbank te brengen, had verspeeld door na te laten de essentie van zijn bezwaren kenbaar te maken tijdens het eerdere proces bij de staatsrechtbank.

De uitspraak onderstreepte de macht van de conservatieve meerderheid in het Hooggerechtshof. De twee overgebleven liberale rechters, Harry A. Blackmun en John Paul Stevens, die zich tegen het besluit hadden gekeerd, werden gesteund door Sandra Day O'Connor en Anthony M. Kennedy, die meestal van de conservatieve meerderheid deel uitmaakten. De twee rechters die door president Bush waren voorgedragen, David Souter en Clarence Thomas, behoorden beiden tot de meerderheid die vóór het besluit stemde.

Verdere aanwijzingen voor de politieke signatuur van het Hooggerechtshof bleken uit een andere uitspraak op 4 mei: In de zaak-Verenigde Staten versus Williams bepaalde het hof met 5 tegen 4 stemmen dat de federale aanklagers het recht hadden om ontlastend bewijsmateriaal (materiaal dat gunstig was voor de verdachte) achter te houden voor een grand jury. De meerderheid van vijf rechters die voor het besluit stemden, bestond uit president van het hof William H. Rehnquist en de rechters Byron R. White, Antonin Scalia, David Souter en Anthony Kennedy.

Op 18 mei bepaalde het hof met 5 tegen 4 stemmen dat personen die wegens ontoerekeningsvatbaarheid werden vrijgesproken van misdrijven, na hun geestelijk herstel niet op grond van het feit dat zij nog gevaarlijk konden zijn in psychiatrische inrichtingen mochten worden vastgehouden. De meerderheid bestond uit Blackmun, Stevens, O'Connor, Souter en White.

Uitspraak over wettigheid van ontvoering van verdachte misdadigers

Het Hooggerechtshof oordeelde op 15 juni dat het de Amerikaanse regering wettelijk was toegestaan mensen uit het buitenland te ontvoeren om ze in de VS terecht te laten staan. De uitspraak, die met zes stemmen tegen drie tot stand was gekomen, had betrekking op ontvoeringen uit landen waarmee de VS een uitleveringsverdrag hadden.

De uitspraak vloeide voort uit de zaak Humberto Alvarez-Marchain, die in 1990 was ontvoerd uit zijn huis in het Mexicaanse Guadalajara en vervolgens naar de VS was overgevoerd, waar hij in ruil voor een financiële beloning aan de Amerikaanse narcoticabrigade (DEA) was overgedragen. Alvarez zou in 1985 als arts betrokken zijn geweest bij de marteling van en moord op DEA-agent Enrique Camarena-Salazar; hij had het leven van de agent zo lang mogelijk gerekt, zodat de drugshandelaren die hem gevangen hadden genomen hem verder konden verhoren. De Mexicaanse regering protesteerde tegen de ontvoering van Alvarez, omdat deze een schending zou zijn van het uit 1973 daterende uitleveringsverdrag tussen beide landen. Zij eiste de terugkeer van de arts, zodat deze in Mexico gerechtelijk kon worden vervolgd.

Een federaal hof van beroep in Californië gelastte de terugkeer van Alvarez en vernietigde tevens de veroordeling en de gevangenisstraf van 240 jaar van Rene Martin Verdugo-Urquidez, een andere Mexicaan die was ontvoerd en terechtgesteld in verband met de Camarena-moord. In beide instanties ging de regering in hoger beroep. De zaak Alvarez was de eerste die tot het Hooggerechtshof doordrong.

Opperrechter William Rehnquist lichtte de uitspraak van het Hooggerechtshof toe door te verklaren dat de ontvoering wellicht „stuitend” was en misschien een schending van het internationale recht betekende, maar dat zij noch in strijd was met het uitleveringsverdrag, noch met de Amerikaanse grondwet. Derhalve, redeneerde Rehnquist, „vormt de gedwongen ontvoering geen belemmering voor een terechtzitting voor een Amerikaanse rechtbank op grond van overtredingen tegen het Amerikaanse strafrecht”. De rechters John Paul Stevens, Harry Blackmun en Sandra Day O'Connor, die een minderheid vormden, noemden de uitspraak „monsterlijk” en beweerden dat „de meeste rechtbanken in de geciviliseerde wereld geschokt zullen zijn” door deze uitspraak.

Op 16 augustus gaf het ministerie van buitenlandse zaken in Mexico Stad een felle verklaring uit, waarin het de uitspraak „ongeldig en onaanvaardbaar” noemde. Het ministerie maakte verder bekend dat agenten van de Mexicaanse narcoticabrigade in de VS onmiddellijk opdracht zouden krijgen naar huis terug te keren, en dat het personeel van de Amerikaanse narcoticabrigade in Mexico onmiddellijk zijn werkzaamheden zou moeten staken. De opschorting van de gezamenlijke activiteiten werd echter gezien als een tijdelijke maatregel en niet als een definitieve opzegging van de samenwerking. Het werd ook niet duidelijk of de Amerikaanse DEA-agenten nu uit Mexico zouden moeten

vertrekken. Hoewel niet officieel werd bekendgemaakt hoelang de samenwerking zou worden opgeschort, suggereerde de Mexicaanse regering dat zij meteen zou beginnen met de herziening van het uit 1978 daterende uitleveringsverdrag met als doel dit verdrag zodanig te wijzigen dat ontvoeringen in de toekomst verboden zouden worden.

UITVOERING VAN DOODVONNISSEN

Robert Alton Harris, een veroordeelde moordenaar, werd op 21 april ter dood gebracht in de gaskamer van de staatsgevangenis San Quentin. De executie was de eerste in Californië in 25 jaar en vond plaats in een sfeer van ongekende juridische touwtrekkerij en verwarring. Deze omstandigheden waren een voedingsbodem voor de nationale tweedracht over de legitimiteit van de doodstraf.

Harris was ter dood veroordeeld voor de moord op twee jongens in San Diego, op 5 juli 1978. Hij had de tieners vermoord omdat hij hun auto wilde stelen voor een bankoverval. Hoewel hij zich bij de misdaad een uiterst koele moordenaar had getoond - hij had na de moord de resten van de lunch van de jongens opgegeten - hadden tegenstanders van de doodstraf om clementie verzocht omdat Harris niet volledig toerekeningsvatbaar was. Hij zou als foetus reeds een hersenbeschadiging hebben opgelopen doordat zijn moeder teveel dronk en hij als kind ernstig werd mishandeld. Nadat een hoger beroep verder onmogelijk was, was op 14 maart de definitieve datum voor de executie voor de vijfde maal vastgesteld. Op 16 april had gouverneur Pete Wilson van Californië, een voorstander van de doodstraf, het verzoek om clementie afgewezen. Op 17 april werd bij de staat en op federaal niveau beroep aangetekend op grond van de bewering dat de dodelijke schoten waren afgevuurd door de broer van Harris (die had getuigd voor de aanklager). Deze verzoeken werden respectievelijk op 17 en 18 april afgewezen.

Op 18 april stond arrondissementsrechter Marilyn Hall Patel echter toe dat de executie met 10 dagen werd uitgesteld voor een onderzoek naar de bewering dat het gebruik van de gaskamer in strijd was met een grondwettelijk verbod op „wrede ongewone straffen”. (Van de 36 staten van de VS waar de doodstraf gold, gebruikten slechts drie gas, waarmee het naar werd beweerd 12 minuten of langer kon duren voor de veroordeelde dood was.) Het door Patel verleende tijdelijke uitstel werd op 19 april opgeheven door het Negende Hof van beroep. De rechtbank wees volgende dag nog twee beroepen af, maar verleende opnieuw tweemaal uitstel voor bestudering van de bewering over de broer van Harris en de grondwettelijkheid van het gebruik van de gaskamer. Beide opschortingen werden onmiddellijk opgeheven door het Hooggerechtshof. Rechters van het Negende Hof van beroep verleenden op 21 april nog tweemaal uitstel, de laatste keer op het moment dat Harris al was vastgebonden in

de gaskamer. Het Hooggerechtshof verwierp dit laatste uitstel met 7 tegen 2 stemmen en verbood verdere interventie door lagere rechtbanken; het was voor het eerst dat een dergelijk verbod werd opgelegd. Harris werd direct geëxecuteerd. Zijn dood werd bekendgemaakt om 6.21 uur plaatselijke tijd, zes uur na het geplande tijdstip van de executie.

De zaak trok internationale aandacht, niet alleen vanwege de kwestie omtrent de geestelijke gezondheid van Harris, maar ook omdat in Californië een groot aantal gevangenen op executie wachtte (328 na de executie van Harris, van in totaal 2.588 in de gehele Verenigde Staten) en omdat de staat een liberale traditie kende. Sinds het Hooggerechtshof in 1976 de doodstraf opnieuw had ingevoerd waren 169 executies voltrokken, de meeste in zuidelijke staten. Op 6 april was in Arizona voor het eerst in 29 jaar de doodstraf ten uitvoer gebracht, terwijl in maart de eerste executie sinds 1946 was voltrokken in Delaware.

Executie van Roger Coleman

Op 20 mei werd Roger Keith Coleman, die veroordeeld was wegens verkrachting van en moord op zijn schoonzuster in 1981, in Virginia op de elektrische stoel ter dood gebracht. Met de executie kwam een einde aan een zaak die grote publieke belangstelling had getrokken, niet in de laatste plaats vanwege sterke aanwijzingen dat Coleman onschuldig was aan de misdaad waarvoor hij was veroordeeld.

De bewijzen die tijdens het proces tegen Coleman waren aangevoerd, waren grotendeels van indirecte aard en werden ondersteund door een aantal niet afdoende forensische aanwijzingen. Er was aanzienlijke twijfel gerezen over de schuld van Coleman. Enerzijds was de tijd waarvoor hij op de avond van de moord geen alibi had en waarin hij de misdaad gepleegd zou moeten hebben zeer kort. Anderzijds had een groot aantal mensen na het proces verklaard dat een andere inwoner van het plaatsje Grundy had opgescheept dat hij de misdaad had gepleegd. Ondanks de nieuwe bewijzen had de rechterlijke macht van Virginia geweigerd de zaak opnieuw voor te laten komen, deels omdat de advocaat van Coleman een dag te laat beroep had aangetekend en deels omdat het volgens een staatswet verboden was bewijsmateriaal in beschouwing te nemen dat later dan 21 dagen na de oorspronkelijke veroordeling werd ontdekt.

Douglas Wilder, de gouverneur van Virginia, wees op 18 mei verzoeken om in de zaak-Coleman tussenbeide te komen van de hand. Hij regelde echter wel dat Coleman op 20 mei een test met de leugendetector werd afgenomen, maar deze wees uit dat de veroordeelde schuldig was.

Op de dag van de terechtstelling werd een verzoek om uitstel van executie door het Hooggerechtshof met 7 tegen 2 stemmen afgewezen. Dit besluit weerspiegelde de groeiende vastbeslotenheid om uitspraken van staatsrechtbanken te handhaven en daarmee de mogelijkheden tot beroep van ter doodveroordeelden in te perken (zie boven). Om te voorkomen dat net als bij de executie van Robert Alton Harris in april (zie boven) verwarring zou ontstaan en ter elfder ure opschortingen zouden worden bedongen, maakte het hof zijn besluit pas om 22.59 uur bekend, één minuut voor het geplande tijdstip van de terechtstelling.

GRONDWETSU'IJZIGING OMBEGROTING SLUITEND TE MAKEN VERWORPEN. OVERIGE BEGROTINGSKWESTIES

Op 11 juni 1992 verwierp het Huis van Afgevaardigden een voorgestelde grondwetswijziging, die de regering en het Congres ertoe zou hebben verplicht elk jaar een sluitende begroting te maken. Het Huis van Afgevaardigden stemde met 280 tegen 153 stemmen vóór, hetgeen negen stemmen te weinig was voor de vereiste tweederde meerderheid in de 435 leden tellende kamer. In de Senaat werd op initiatief van Paul Simon, een Democraat uit Illinois, een vergelijkbare motie ingediend, maar ook deze werd verworpen.

Het idee om een grondwetswijziging te gebruiken als middel om de fiscale balans te herstellen had gedurende de eerste helft van 1992 aan aanhang gewonnen. President Bush was een overtuigd pleitbezorger van het idee en aangezien opiniepeilingen lieten zien dat ook de kiezers deze stap massaal steunden en niets wilden weten van zittende politici, hadden ook de meeste leden van het Congres en de Senaat zich erbij neergelegd. Aan de basis van de hele discussie stond het alsmaar groter wordende begrotingstekort - op dat moment zo'n \$ 400 mrd - en de ondoelmatigheid van de talrijke maatregelen die sinds 1978 waren getroffen om het tekort te beperken. Het meest recente plan, de uit 1990 daterende Budget Enforcement Act, bleek net als alle eerdere maatregelen, gemakkelijk te ontduiken.

De voorgestelde wijziging had in moeten gaan in het fiscale jaar 1997 of na goedkeuring door minimaal 38 staten. afhankelijk van de vraag aan welke van de twee opties het laatst werd voldaan. De wijziging werd door velen verworpen als economisch gevaarlijk en mogelijk onuitvoerbaar, niet in de laatste plaats omdat er een sluitende begroting werd geëist zonder dat er een systeem uit de doeken werd gedaan hoe dit doel te bereiken was. De grondwetswijziging werd tevens bekritiseerd omdat de kans groot was dat ongekozen leden van de rechterlijke macht een doorslaggevende stem zouden krijgen in het fiscale beleid.

Tegenstanders van de wijziging hadden een wetsvoorstel ingediend in bijna dezelfde bewoordingen. Dit voorstel, dat de president de verplichting zou hebben opgelegd om jaarlijks een sluitende begroting te presenteren, werd

op 9 juni niet 220 tegen 199 stemmen verworpen. Daarna volgden twee dagen van verhitte debatten, die uitmondden in de presentatie van de voorgestelde grondwetswijziging door Charles Stenholm, een conservatieve Democraat uit Texas.

Volgens Stenholms voorstel zou de president het Congres elk jaar een sluitende begroting moeten overleggen. Het Congres was vrij om een herschikking van de prioriteiten ervan aan te brengen, maar de totale begrotingsbalans kon alleen worden gewijzigd met steun van een tweederde meerderheid in beide kamers van het Congres; in oorlogstijd zou een absolute meerderheid volstaan om de maatregel af te wijzen. Bij de stemming bleken de Democratische afgevaardigden verdeeld en stemden met 115 tegen 150 stemmen tegen het voorstel. De 166 Republikeinen stemden op twee na vóór,

Onenigheid over verhoging van werkloosheidsuitkeringen

Een ander punt van onenigheid tussen de president en het Congres over de begroting betrof onder meer een wet, waardoor de uitkeringen van langdurig werklozen automatisch zouden worden verlengd en de kwestie van noodhulp aan de steden.

Het Huis van Afgevaardigden stemde op 9 juni voor een nieuwe verlenging van de periode waarin werklozen recht hadden op een uitkering tot maximaal 26 weken en trotseerde daarmee het dreigement van Bush om een veto over het wetsvoorstel uit te spreken. Dit gebeurde vier dagen nadat het ministerie van werkgelegenheid had bekendgemaakt dat de werkloosheid tot 7,5 procent was gestegen, het hoogste cijfer in bijna acht jaar tijd. Democratische leiders verklaarden dat het wetsvoorstel, dat over een periode van jaar \$ 5,8 mrd zou gaan kosten, hulp zou bieden aan bijna 1,5 mln langdurig werklozen die anders geen recht meer zouden hebben op een uitkering. Het wetsvoorstel bracht ook enkele definitieve wijzigingen in het systeem aan, waardoor in de toekomst meer mensen in aanmerking konden komen voor een langere uitkeringsperiode. De president en de meeste Republikeinse afgevaardigden waren voor een versie van het wetsvoorstel waarbij de verlenging van de uitkeringsperiode beperkt zou blijven tot 20 weken. Bovendien waren zij tegen een wijziging van de voorwaarden die nodig waren om voor een langere uitkering in aanmerking te komen.

De Senaat negeerde de vetodreiging eveneens door op 19 juni te stemmen vóór een verlenging van de uitkeringen voor langdurig werklozen. Het nieuwe pakket maatregelen was bedoeld om de uitkeringen van Amerikanen die de normale uitkeringstermijn van 26 weken hadden bereikt, met maximaal 33 weken te verlengen. Opnieuw steunde Bush een Republikeinse motie die de verlenging van de uitkeringstermijn tot 20 weken zou hebben beperkt en die voor-

AMERIKA

zag in een aantal belastingvoordelen voor bedrijven en particulieren.

Bush dreigde een veto uit te spreken over het compromis dat zeer waarschijnlijk uit deze twee versies van de werkloosheidswet zou voortkomen.

Op 2 juli, één dag nadat de regering had bekendgemaakt dat de werkloosheid was gestegen tot 7,8 procent, keurde het Congres een wet goed die voorzag in een nieuwe verlenging van de werkloosheidsuitkeringen met 26 weken (zie pag. 407/2/3-'92 voor de verlenging in februari). De wet werd op 3 juli door president Bush ondertekend.

Begrotingscrisis in Californië

De Republikeinse gouverneur van Californië, Pete Wilson, bracht op 2 september een financiële crisis in de grootste staat van de VS tot een einde door een begroting van \$ 56,6 mrd te ondertekenen.

Hiermee kwam een einde aan een heftige strijd tussen Wilson en het door de Democraten beheerste staatsparlement over de wijze waarop het Californische begrotingstekort van \$ 10,7 mrd moest worden aangepakt. Als gevolg van de impasse had Californië het 65 dagen zonder begroting moeten stellen. Gedurende deze periode waren de staatsautoriteiten gedwongen geweest schuldbekentenissen ter waarde van meer dan \$ 3 mrd af te geven. om salarissen te betalen en aan andere contractuele verplichtingen te voldoen. Financiële instanties begonnen in de laatste dagen van de crisis te weigeren geld uit te keren voor de schuldbekentenissen, waardoor de sluiting van een groot aantal overheidskantoren dreigde.

De onderliggende oorzaak van het probleem was een maatregel uit 1978, Voorstel 13, die de onroerend-goedbelasting had gehalveerd, waardoor de staatsoverheid in financiële problemen was geraakt. De staatsregering was gedwongen geweest bepaalde diensten, zoals uitkeringsinstanties en districtziekenhuizen, te hulp te komen die werden bedreigd door opheffing. Onder de presidenten Reagan en Bush was de federale steun aan Californië echter drastisch beperkt en was het begrotingstekort hand over hand toegenomen. Gouverneur Pete Wilson had tijdens zijn verkiezingscampagne beloofd de begroting sluitend te maken zonder zijn toevlucht te nemen tot belastingverhogingen. Volgens Wilson waren de uitkeringen de belangrijkste oorzaak van het toegenomen begrotingstekort en nam het aantal uitkeringsgerechtigden viermaal zo snel toe als de totale bevolking.

Wilson, wiens ambtstermijn liep tot 1994 maar wiens positie als mogelijke toekomstige Republikeinse presidentskandidaat al schade had opgelopen door zijn beslissing in 1991 om de belastingen te verhogen, had steeds volgehouden dat het begrotingstekort moest worden weggewerkt door middel van bezuinigingen op de overheidsuitgaven en niet door nieuwe

belastingverhogingen. Een meerderheid van de Democraten, die in 1991 bezuinigingen van \$ 7 mrd op de begroting hadden goedgekeurd, was echter tegen een volgende, nog drastischer bezuinigingsronde enkele weken voor de staatsverkiezingen.

Eind augustus keurde het congres uiteindelijk een begrotingsvoorstel goed dat sterk overeenkwam met het voorstel dat op 30 juni was afgewezen. Het pakket bevatte vergaande bezuinigingen, waaronder één van \$ 1,7 mrd op programma's voor de volksgezondheid en de sociale voorzieningen en één van \$ 1,3 mrd op steun aan gemeenten. Verder werd een bedrag van \$ 1 mrd van de onderwijsbegroting aangemerkt als lening, die moest worden terugbetaald uit toekomstige toewijzingen. Zelfs na de goedkeuring door het congres weigerde Wilson het begrotingsvoorstel te ondertekenen voordat het congres ook zijn goedkeuring had gegeven aan wetgeving die hem machtigde tot de opheffing van de wettelijke minima voor de schoolfinanciering (volgens een maatregel uit 1988 40 procent van de algemene staatsbegroting) als de lening aan het onderwijs door de rechtbank ongrondwettig zou worden verklaard. Het congres capituleerde op 1 september met tegenzin voor deze laatste eis, waardoor Wilson in de vroege uren van 2 september met de ondertekening van het begrotingsontwerp een einde kon maken aan de impasse.

PRESIDENTIEEL VETO TEGEN WETS-ONTWERP INZAKE GEZINSVERLOF

President Bush sprak op 22 september zijn veto uit over een wetsontwerp inzake gezinsverlof. Het was de 32ste maal tijdens zijn ambtstermijn dat de president van zijn vetorecht gebruik maakte. Bush, die in juni 1990 een soortgelijke maatregel had tegengehouden met zijn veto (zie pag. 97/1-'91), veroordeelde het wetsontwerp omdat het een onaanvaardbare en onnodige financiële en organisatorische belasting voor bedrijven zou betekenen.

Het wetsontwerp stond personeel bij bedrijven met meer dan 50 werknemers toe om per jaar 12 weken onbetaald verlof op te nemen om een ziek of pasgeboren kind te verzorgen, zichzelf medisch te laten behandelen of voor een ernstig zieke huwelijkspartner of ouder te zorgen. Bush had kort tevoren een alternatieve maatregel voorgesteld, die voorzag in belastingverminderingen voor alle bedrijven, behalve de allergrootste, die een vergelijkbaar verlofbeleid zouden voeren.

Op 24 september werd het veto door de Senaat met 68 tegen 31 stemmen nietigverklaard. Toen het wetsontwerp vervolgens op 30 september opnieuw werd voorgelegd aan het Huis van Afgevaardigden, stemden 258 leden voor en 169 leden tegen, 97 stemmen te weinig voor de tweederde meerderheid die vereist was voor een nietigverklaring van het veto.

WIJZIGINGEN IN WET OP LUCHTVERONTREINIGING

Volgens persberichten van 18 mei 1992 had president Bush de voorgaande week tegen de wensen van het bureau voor milieudefensie in een belangrijke concessie gedaan aan de industrie inzake de uitvoering van de in 1990 gewijzigde wet op de luchtverontreiniging. Volgens het besluit van de president hoefde de industrie geen openbaarheid meer te geven aan plannen voor kleine wijzigingen in bedrijfswerkzaamheden die een toename van milieuvervuilende uitstoot tot gevolg konden hebben.

Op 15 november 1990 had president Bush een aantal wijzigingen van de wet op de luchtverontreiniging bekrachtigd, met als belangrijkste bepalingen (i) de eis dat bedrijven een installatie moesten aanleggen die de uitstoot van 41 specifieke verontreinigende stoffen met 70 procent verminderde voor het jaar 1995 – een uiterste termijn die voor 148 andere stoffen gold voor het jaar 2003; (ii) een gefaseerde vermindering van de jaarlijkse uitstoot van zwaveldioxide tot 10 mln ton; en (iii) de eis dat vanaf 1992 in de 44 Amerikaanse steden met de ernstigste koolmonoxideverontreiniging alleen benzine met een hoog zuurstofgehalte mocht worden verkocht.

ORKANEN ANDREW EN INIKI VEROORZAKEN AANZIENLIJKE SCHADE

Eind augustus zorgde de orkaan Andrew voor aanzienlijke schade en ontwrichting. Nadat de orkaan op 23 augustus over de Bahama's was getrokken, richtte hij in de vroege uren van de 24 augustus verwoestingen aan in het zuiden van Florida, alvorens zijn weg in westelijke richting over de Golf van Mexico te vervolgen. De orkaan, die windsnelheden bereikte van 225 kilometer per uur, bereikte in de nacht van 25 op 26 augustus de kust van Louisiana, ongeveer 95 kilometer ten zuidwesten van de stad New Orleans, waar hij grote schade veroorzaakte. Naarmate de orkaan verder het binnenland introk nam zijn kracht af en in de middag van 26 augustus was hij volgens de officiële melding afgezwakt tot een tropische storm.

Ten minste 33 mensen kwamen om het leven op de Bahama's, in Florida (waar het grootste aantal doden viel) en Louisiana, hoewel werd verwacht dat het uiteindelijke dodental hoger zou uitkomen. Ten minste 200.000 mensen raakten dakloos en de schade aan huizen en gebouwen werd alleen in Louisiana al geschat op \$ 20 mrd, waarmee Andrew de kostbaarste natuurramp in de Amerikaanse geschiedenis werd. Ongeveer 2 miljoen mensen vluchtten of werden geëvacueerd uit de kuststreken voordat de orkaan daar aankwam.

AMERIKA

Deze factor, samen met de ernstige schade die werd veroorzaakt aan wegen en energievoorzieningen, zorgde voor een ernstige belemmering van de hulpwerkzaamheden. Ongeveer 7.000 federale militairen en eenheden van de Nationale Garde werden naar het gebied gestuurd om te helpen bij het distribueren van voedselpakketten en het bieden van medische hulp en om plundering en ongeregeldeheden te voorkomen. Desondanks klonk er brede kritiek op de hulpoperatie, die te langzaam zou zijn verlopen en slecht zou zijn georganiseerd.

Volgens de eerste officiële schattingen die begin september werden gemaakt, moesten de verzekeringsmaatschappijen in totaal \$ 7,3 mrd aan vergoedingen betalen voor de schade die door Andrew was aangericht. Verder werd geschat dat ongeveer 275.000 van de mensen die door de orkaan waren getroffen, zonder elektriciteit zaten en dat 150.000 anderen dakloos waren. President George Bush, die kort na de orkaan het getroffen gebied had bezocht, bracht op 1 september een tweede bezoek aan Florida en Louisiana en beloofde dat de federale regering de hulpoperatie zou voortzetten „tot het karwei is geklaard”. De president maakte verder bekend dat de federale regering de kosten die de plaatselijke autoriteiten zouden maken voor herstelwerkzaamheden, voor 100 procent zou vergoeden en niet voor de in dergelijke gevallen gebruikelijke 75 procent.

Op 11 september richtte de orkaan Iniki zware schade aan in de Amerikaanse staat Hawaï. Het was de zwaarste orkaan die de Hawaï-eilanden in de twintigste eeuw had getroffen. Het grootste deel van de staat werd tot rampgebied verklaard en op 12 augustus werd met behulp van militaire transportvliegtuigen een grootscheepse luchtbrug geopend om voedsel, medicamenten en reddingsteams over te brengen.

Het ergst getroffen werd het eiland Kauai, waar windstoten met een snelheid van 250 km/u werden gemeten en golven van zes meter hoog werden waargenomen, als gevolg waarvan ten minste 8.000 van de 51.000 inwoners dakloos raakten. De infrastructuur ten behoeve van het toerisme en de suikerindustrie, de belangrijkste economische peilers van Kauai, liepen zware schade op.

Op 19 september gaf het Congres zijn goedkeuring aan een pakket hulpmatregelen ter waarde van een recordbedrag van \$ 11,1 mrd voor de slachtoffers van de orkanen Andrew en Iniki. Leden van het Huis van Afgevaardigden en de Senaat kwamen overeen de getroffen staten ten koste van de terugdringing van het begrotingstekort \$ 6,3 mrd te schenken en \$ 4,8 mrd aan leningen ter beschikking te stellen.

(Vor.ber.pag. 36/3 e.v.-1993)

AFRIKA

ANGOLA

REGISTRATIEPRESIDENTSKANDIDATEN

Op 30 juli 1992 hadden twaalf kandidaten zich laten registreren voor de presidentsverkiezingen die, tegelijk met de parlementsverkiezingen, op 29 en 30 september zouden plaatsvinden. Onder hen bevonden zich de zittende president José Eduardo dos Santos, als kandidaat voor de Volksbeweging voor de Bevrijding van Angola-Arbeiderspartij (MPLA-PT), de leider van de Nationale Unie voor Totale Bevrijding van Angola (UNITA) Jonas Savimbi, de leider van het Nationale Front voor de Bevrijding van Angola (FNLA) Holden Roberto, en de kandidaat van de Nationale Democratische Partij van Angola (PNDA) Daniel Chipenda.

Chipenda had zich eerder teruggetrokken als campagneleider van de MPLA (zie pag. 627/1-'92 voor zijn verkiezing in het centrale comité en het politieke bureau van de MPLA). Hij gaf daarvoor als verklaring dat hem onvoldoende middelen ter beschikking waren gesteld voor de campagne, en dat binnen de partij „het noodzakelijke vertrouwen en de benodigde openheid ontbrak”. Hij zei ook dat hij „een brug tussen de leiding van de MPLA en de leiding van UNITA” wilde vormen. Volgens verschillende kandidaten was een coalitie noodzakelijk en hoge functionarissen van het FNLA zeiden dat als geen van de individuele kandidaten in de eerste ronde een absolute meerderheid behaalde, hun partijen in een eventuele tweede ronde waarschijnlijk een alliantie zouden vormen met andere partijen, inclusief de MPLA.

Op 31 juli, de laatste dag waarop de kiezers zich konden laten registreren, hadden in totaal 4,3 mln Angolezen zich in het kiesregister la-

José Eduardo dos Santos, leider van de regeringspartij MPLA-PT, tijdens een bezoek aan de provincie Malanje met de traditionele Soba-muts van een lokale leider.

AFRIKA

ten inschrijven. Maar aangezien naar verwachting nog eens 1 mln kiezers zich zouden willen laten registreren, verlengde het VN-team de termijn met tien dagen. De secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali, drong er bij de VS en andere Westerse landen op aan om meer logistieke hulp te bieden ten einde het welslagen van de verkiezingen te garanderen. President Dos Santos deed een beroep op de VN om nog twee of drie maanden na de verkiezingen in Angola te blijven.

Alle facties van het Front voor de Revrijding van de Enclave Cabinda (FLEC) stemden er in juli mee in om de verkiezingen te boycotten. Er reisde een delegatie naar Lissabon om voor het standpunt van het FLEC te pleiten. De voorzitter van FLEC-Vernieuwing, José Tiburcio Luemba, deed een beroep op Portugal om de akkoorden te herzien die hadden geleid tot de onafhankelijkheid van Angola in 1975. Hij zei dat zijn beweging de wapens niet zou neerleggen totdat Cabinda onafhankelijk zou zijn.

GEVECHTEN IN MALANJE

Ook in de eerste helft van augustus werd er zwaar gevochten tussen regeringstroepen en leden van de rebellerende UNITA in de stad Malanje, 350 km landinwaarts van de hoofdstad Luanda.

De gevechten, die in juli waren losgebarsten, kennelijk doordat gewapende militante UNITA-leden de plaatselijke bevolking lastigvielen, zouden de ernstigste zijn geweest sinds beide partijen in mei 1991 een vredesakkoord hadden ondertekend.

In de periode vóór 3 augustus waren volgens officiële bronnen in Malanje, van oudsher het bolwerk van de regerende MPLA-PT, ten minste negen mensen gedood en enkele tientallen gewond. Volgens diplomatieke bronnen echter lag het dodencijfer waarschijnlijk enkele malen hoger.

Op 19 augustus meldden waarnemers van de Gezamenlijke Politieke en Militaire Commissie (CCPM) dat de situatie gespannen bleef. Zij gaven daarbij uiting aan hun ongenoegen dat de enkele dagen eerder gedane aanbevelingen ter beëindiging van het geweld, nog niet waren uitgevoerd. Een van die aanbevelingen was dat er snel een datum werd afgesproken waarop de troepen van beide partijen volledig gededobiliseerd zouden zijn.

GRONDWETSWIJZIGINGEN

De Nationale Volksvergadering (parlement) keurde op 27 augustus - één maand voor de eerste meerpartijenverkiezingen in het land - een aantal grondwetswijzigingen goed. Centraal in de wijzigingen stond de verandering van de officiële naam van het land van Volksrepubliek Angola in Republiek Angola. Ook werd afgesproken dat de toevoegin-

AFRIKA

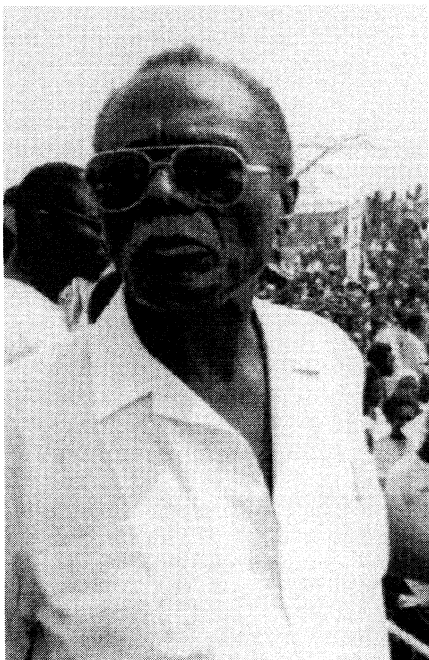
gen die verwezen naar „Volk“ uit de grondwet (van 1975) en uit de namen van officiële instellingen, inclusief het parlement en de strijdkrachten, zouden worden geschrapt. Een andere wijziging was de afschaffing van de doodstraf.

NIEUW NATIONAAL LEGER. ALGEMENE VERKIEZINGEN

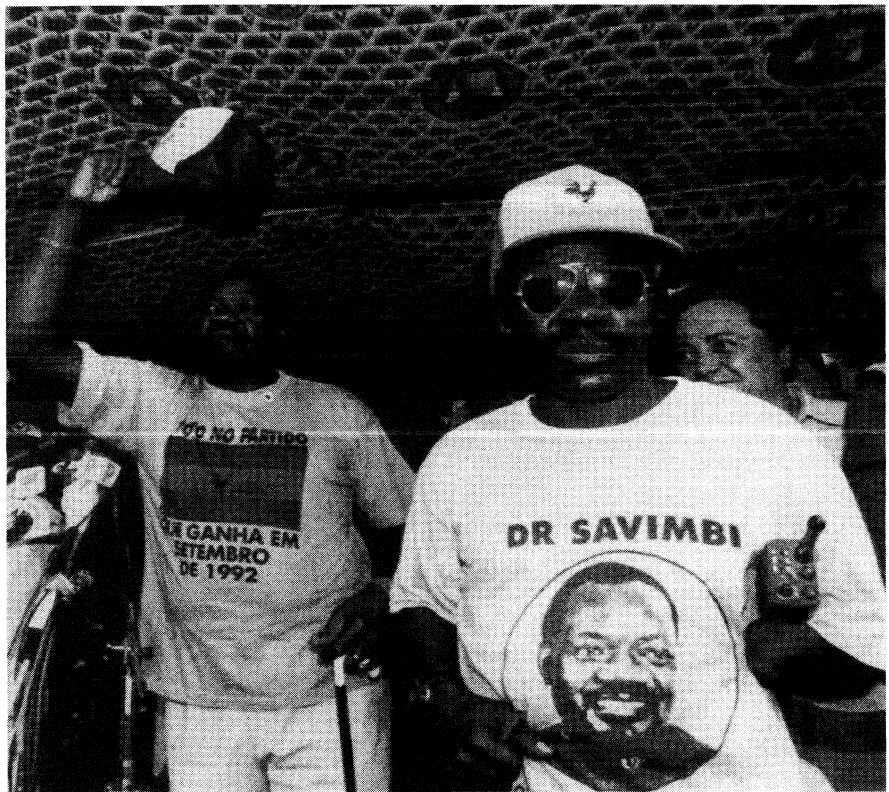
Het vredesproces dat in mei 1991 was begonnen met de ondertekening van het Vredesakkoord van Bicesse door president José Eduardo dos Santos en Jonas Savimbi van de UNITA (zie pag. 617/1 e.v.-'91), bereikte in september een hoogtepunt met de vorming van een nieuw nationaal leger en de eerste algemene verkiezingen van het land waaraan meerdere partijen deelnamen.

De Volksstrijdkrachten voor de Bevrijding van Angola (FAPLA) van de regering en de Strijdkrachten voor de Bevrijding van Angola (FA-LA), de militaire vleugel van UNITA, werden op 27 september formeel ontbonden. Op 28 september werd een nieuw nationaal leger, de Angolese Strijdkrachten (FAA), opgericht. Dit leger kwam onder het gemeenschappelijk bevel van generaal Antonio dos Santos França Ndalú en generaal Arlindo Chenda Pena Ben-Ben, die dezelfde dag werden beëdigd als chefs van de generale staf.

Krachtens de bepalingen van het vredesakkoord zouden 50.000 manschappen van FAPLA en FALA een training krijgen en worden opgenomen in de FAA. Dit proces was echter

Holden Roberto, leider van het FNLA, tijdens een verkiezingsbijeenkomst in Luanda.

UNITA-leider Jonas Savimbi (l.) met generaal Bock (r.) tijdens de verkiezingscampagne in Luanda.

achterop geraakt door vertragingen in het programma van de Assemblée (zie pag. 256/3 e.v.-'92). Er werden diverse pogingen gedaan om het proces te versnellen - zo werd de training door Portugese en Britse officieren van de soldaten van het nieuwe leger ingekort van de geplande vier tot slechts twee weken. Desondanks hadden op 28 september slechts 8.800 soldaten een training gekregen, zodat zij de eed als lid van het nieuwe leger konden afleggen. De soldaten die niet in de FAA werden opgenomen, zouden worden ontwapend en gedemobiliseerd tegen de tijd dat het nieuwe leger kon worden ingezet.

Volgens een diplomatieke bron was echter slechts 38 procent van de FAPLA-soldaten officieel gedemobiliseerd. Een aanzienlijk aantal van hen was wel in Cabinda ingezet (zie hieronder), maar de overigen mochten de verzamelpunten officieel niet verlaten. Begin september waren echter enkele duizenden van deze soldaten aan het muiten geslagen. Zij protesteerden tegen de slechte omstandigheden in de verblijven en tegen het feit dat hun soldij niet was uitbetaald. Zij zouden de kampen zijn ontvlucht en zouden geprobeerd hebben om naar huis terug te keren. Volgens dezelfde diplomatieke bron was slechts 10 procent van de FALA-soldaten gedemobiliseerd en had UNITA nog steeds de beschikking over een inzetbaar leger van 47.000 man met zwaar materieel.

Meerpartijenverkiezingen

Op 29 en 30 september streden in de

eerste meerpartijenverkiezingen in Angola 11 kandidaten om het presidentschap en dongen 18 partijen naar de 223 zetels in de Nationale Vergadering. De belangrijkste deelnemers aan de verkiezingen waren president Dos Santos en de regerende MPLA-PT enerzijds en Savimbi en UNITA anderzijds.

De VN boden aanzienlijke logistieke en technische hulp bij de verkiezingen. Deze omvatte onder meer de grootste burgerluchtbrug in de geschiedenis van de organisatie. Hierbij werden 40 MI-8 helikopters (voor 20 passagiers) en negen vliegtuigen ingezet om 1 mln kiezers (van de 4,8 stemgerechtigden) uit moeilijk bereikbare gebieden naar de stembureaus te vervoeren. De VN leverden ook de helft van de 800 buitenlandse waarnemers die toezicht zouden houden op de gang van zaken in de bijna 6.000 stembureaus. Alle waarnemers merkten op dat de verkiezingen vrij en eerlijk waren geweest en dat het verloop ervan alle verwachtingen had overtroffen.

Waarnemers waren bang geweest dat de verkiezingen ernstig verstoord zouden worden door eventueel geweld. In de campagneperiode waren ten minste veertig doden gevallen bij een reeks incidenten waaruit bleek hoe conflictgevoelig het overgangsprogramma was.

Op 20 september namen UNITA-soldaten die beweerden dat leden van de MPLA-PT samentrokken om Savimbi te vermoorden, 11

officiëren van de anti-oproerpolitie gevangen. Verder staken zij drie auto's in brand en namen zij het beheer van het vliegveld in Cuito over. Op dezelfde dag openden regeringssoldaten het vuur op twee UNITA-aanhangers die een bijeenkomst van de MPLA-PT in Huambo verstooide. Op 21 september vonden in Luena ten minste acht mensen de dood bij gevechten tussen UNITA-activisten en de politie. Op 22 september overleefde Kundi Paihama, de campagneleider van de MPLA-PT en een voormalig minister, een moordaanslag, de tweede sinds het begin van de campagne eind augustus.

Er waren ook verschillende meldingen van geweld in de enclave Cabinda. In deze enclave waren FAPLA-soldaten ingezet tegen de toegenomen guerrilla-activiteiten van het separatistische FLEC, dat eind augustus had verklaard de verkiezingen te zullen boycotten.

Voor de verkiezingen hadden Dos Santos en Savimbi bekendgemaakt dat, wanneer zij zouden worden gekozen, zij beiden bereid waren enkele leden van de verliezende partij in de regering op te nemen. Op 8 september spraken zij af dat de winnaar een regering zou vormen die „nationale verzoening en wederopbouw (zou) garanderen“, maar zij sloten expliciet de mogelijkheid van een formele coalitie tussen beide partijen uit. President Dos Santos had wel al veel eerder aangegeven dat hij bereid was om een dergelijke regering te vormen, maar voor Savimbi, die tot dan toe politieke samenwerking met de MPLA-PT had uitgesloten, betekende de overeenkomst een belangrijk beleidswijziging.

Uit de eerste resultaten bleek al snel dat president Dos Santos en de MPLA-PT een voorsprong hadden. En hoewel Savimbi eerder had toegezegd dat hij zich zou neerleggen bij de uitslag, gaf hij op 30 september te kennen dat hij een verkiezingsnederlaag niet zou accepteren.

VERKIEZINGSUITSLAGEN. HOUDING VAN UNITA

Op 17 oktober werden, na dagenlange speculaties, de uitslagen bekendgemaakt van Angola's eerste meerpartijenverkiezingen, die gehouden waren op 29 en 30 september. Zoals algemeen verwacht werd, behaalde de MPLA-PT een zetelmeerderheid op zowel nationaal als provinciaal niveau, waarmee de partij een absolute meerderheid in de Nationale Assemblée kreeg. Bij de presidentsverkiezingen behaalde de zittende president José Eduardo dos Santos van de MPLA-PT 49,57 procent van de stemmen, dus net niet de 50 procent die nodig was om een tweede ronde te voorkomen. Zijn belangrijkste tegenstander was Jonas Savimbi van de UNITA. Hij behaalde 40,07 procent van de stemmen. UNITA eindigde ook als tweede bij de parlementsverkiezingen.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Partij	Nationale verkiezingen			Provinciale verkiezingen		Totaal zetels
	Stemmen	%	Zetels	Stemmen	Zetels	
MPLA-PT	2.124.126	53,74	70	2.087.528	59	129
UNITA	1.347.636	34,10	44	1.298.538	26	70
FNLA	94.742	2,40	3	20.053	2	5
PLD	94.267	2,39	3	0	0	3
PRS	89.875	2,27	3	41.484	3	6
PRD	35.293	0,89	1	0	0	1
AD	34.166	0,86	1	0	0	1
PSD	33.088	0,84	1	0	0	1
PAJOCA	13.924	0,35	1	0	0	1
FDA	12.038	0,30	1	0	0	1
PDP-ANA	10.620	0,27	1	0	0	1
PNDA	10.281	0,26	1	0	0	1
Overige	52.219	1,33	0	0	0	0
Totaal zetels			130		90	220*

Opkomst: 91,34 procent

FNLA = Nationaal Bevrijdingsfront van Angola; PLD = Liberaal Democratische Partij; PRS = Vernieuwde Sociale Partij; PRD = Democratische Partij voor Vernieuwing; AD = Democratische Alliantie Coalitie; PSD = Sociaal Democratische Partij; PAJOCA = Angolese Alliantie Partij van Jongeren, Arbeiders en Boeren; FDA = Angolees Democratisch Forum; PDP-ANA = Democratische Partij voor Vooruitgang van de Angolese Nationale Alliantie; PNDA = Angolese Nationale Democratische Partij.

PRESIDENTSVERKIEZINGEN (EERSTE RONDE)

Kandidaat	Aantal stemmen	Percentage
José Eduardo dos Santos	1.953.335	49,57
Jonas Savimbi	1.579.298	40,07
Alberto Neto	85.249	2,16
Holden Roberto	83.135	2,11
Honorato Lando	75.789	1,92
Luis dos Passos	58.121	1,47
Benque Pedro Joao	38.243	0,97
Simao Cacete	26.385	0,67
Daniel Chipenda	20.646	0,52
Amalia de Vitoria Pereira	11.465	0,29
Rui de Vitoria Pereira	9.208	0,23

Opkomst: 91,15 procent.

De bekendmaking van de verkiezingsuitslagen was vertraagd omdat UNITA, naar aanleiding van tussenuitslagen die wezen op een nederlaag voor de partij, beschuldigingen over onregelmatigheden had geuit.

Onafhankelijke buitenlandse waarnemers meldden dat de verkiezingen vrij en eerlijk waren verlopen. Savimbi beweerde echter dat er bij de verkiezingen op grote schaal was gefraudeerd en dreigde dat UNITA de guerrilla-oorlog tegen de MPLA-PT zou hervatten. Op 5 oktober trok UNITA zich terug uit de Angolese Strijdkrachten (FAA), het nieuwe nationale leger dat in septem-

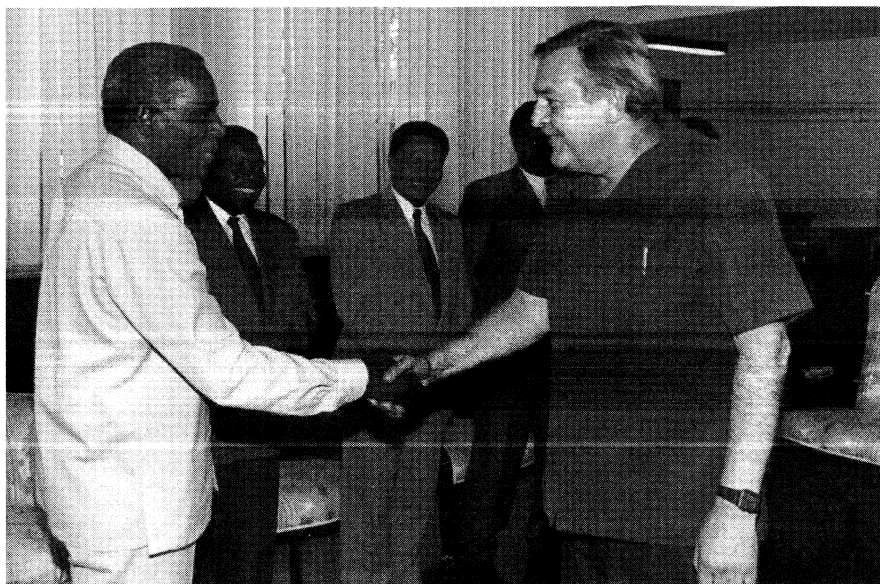
ber was opgericht (zie hierboven). Dit leidde tot beschuldigingen van de Amerikaanse onderminister voor Afrikaanse zaken Herman Cohen dat UNITA het vredesakkoord schond dat het in 1991 met de regering had gesloten (zie pag. 617/1 e.v.-91).

Op 11 oktober braken, als gevolg van de toenemende spanning, in Luanda hevige gevechten uit tussen gewapende UNITA-leden en de politie. Terwijl de gevechten in de hoofdstad aanhielden, vonden er gelijksoortige incidenten plaats in de provincies Malange, Huambo en Huila.

Met het oog op dit geweld probeerden bemiddelaars van de VN-Veiligheidsraad alsook Cohen en de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken Roelof „Pik“ Botha, Savimbi ertoe te bewegen zijn dreigement in te trekken. Op 17 oktober leek Savimbi, hoewel hij nog steeds protesteerde, de uitslagen van beide verkiezingen geaccepteerd te hebben. Hij bleef er echter op aandringen dat de VN een grotere rol zouden spelen bij de tweede ronde van de presidentsverkiezingen. De MPLA-PT was op haar beurt blij met de grotere betrokkenheid van de VN, maar eiste dat UNITA de demobilisatie van zijn troepen zou hervatten en een einde zou maken aan de bezetting van zuidelijke delen van het land. Savimbi drong er ook op aan dat UNITA een grotere vertegenwoordiging zou krijgen in de Nationale Assemblée.

* De Nationale Kiesraad besloot, met instemming van alle politieke partijen, dat de drie zetels voor in het buitenland gevestigde Angolezen onbezet zouden blijven.

AFRIKA

De Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, Roelof „Pik“ Botha (r.), tijdens een ontmoeting met de Angolese president José Eduardo dos Santos op 16 oktober 1992 in het Futungo de Belas Paleis te Luanda.

Volgens sommige waarnemers zou de MPLA-PT gedwongen zijn aan deze eis toe te geven.

Tegen het einde van de maand werd er nog steeds gevochten in verschillende delen van het land en was er nog geen compromis gesloten. Er werd echter verwacht dat UNITA een beslissende stem zou krijgen in een interimbestuur dat het land zou regeren tot de beslissende ronde van de presidentsverkiezingen. Deze ronde zou waarschijnlijk niet eerder plaatsvinden dan in december 1992 of mogelijk zelfs januari 1993.

NASLEEP VANDE VERKIEZINGEN. AANHOUDEND GEWELD

Na de bekendmaking van de uitslag van de verkiezingen van september (zie hierboven), bleven de gevechten tussen leden van UNITA en aanhangers van de regerende MPLA-PT aanhouden. Doordat de verbandingen ernstig waren gestoord, waren de berichten uit bepaalde delen van het land nogal vaag, maar klaarblijkelijk was UNITA als reactie op zijn verkiezingsnederlaag een nieuw offensief begonnen.

Volgens berichten had de rebellenbeweging begin november een derde deel van het land onder controle en tegen het eind van de maand werd vermoed dat UNITA, ten minste in naam, de macht had in tweederde van het land en zich dus in een sterkere positie bevond dan vóór het vredesakkoord van Bicesse van mei 1991 tussen de regering en UNITA (zie pag. 617/1e.v.-'91).

Hoewel een bestand dat door bemiddeling van de VN tot stand was gekomen, op 1 november had moeten ingaan, werd er van 1-5 november hevig gevochten in Luanda en in de steden Benguela, Huambo, Lobita en Lubango in het midden en zuiden van het land. Bij de gevechten werden minstens 1.000 mensen gedood. Onder de doden die in Luanda vielen bevonden zich naar verluidt Jeremias Chitunda, plaatsvervangend leider van UNITA, en Elias Salupeto Pena, vooraanstaand lid van UNITA en een neef van UNITA-leider Jonas Savimbi. Andere vooraanstaande UNITA-leden raakten volgens de berichten ernstig gewond.

Op 6 november werd Marrack Goulding, de ondersecretaris-generaal voor vredesoperaties van de VN, naar Angola gestuurd in een poging een einde te maken aan de crisis en de vrede te herstellen. Goulding herhaalde het standpunt van de VN dat het conflict niet opgelost kon worden, tenzij de verkiezingsuitslagen aanvaard zouden worden en het Akkoord van Bicesse volledig zou worden nageleefd. Hij gaf aan dat de VN bereid waren het mandaat van de VN-Verificatiemissie voor Angola, die toezicht had gehouden op het demobilisatieproces, tot na 30 november te verlengen. Ook wees hij op het mogelijk inzetten van VN-vredes troepen. Op 12 november verklaarde de regering dat zij het standpunt van de VN steunde.

Op 17 november, na gesprekken met Goulding en Margaret Anstee, de speciale afgezant van de VN in Angola, aanvaardde Savimbi uiteindelijk de verkiezingsuitslag, hoewel hij bleef volhouden dat ermee gesjoemeld was. Hij verklaarde ook dat hij bereid was deel te nemen aan de tweede ronde van de presidentsverkiezingen en hij zei dat UNITA de komende meerpartijenbe-

sprekingen, waartoe de MPLA-PT had opgeroepen, zou bijwonen.

Meerpartijengesprekingen zonder UNITA

Ondanks Savimbi's toezegging van 17 november, was UNITA niet aanwezig bij de meerpartijenbesprekingen op 21 november. UNITA noemde de bijeenkomst een „circus” en gaf als reden voor zijn afwezigheid dat de organisatie vreesde voor de veiligheid van haar functionarissen.

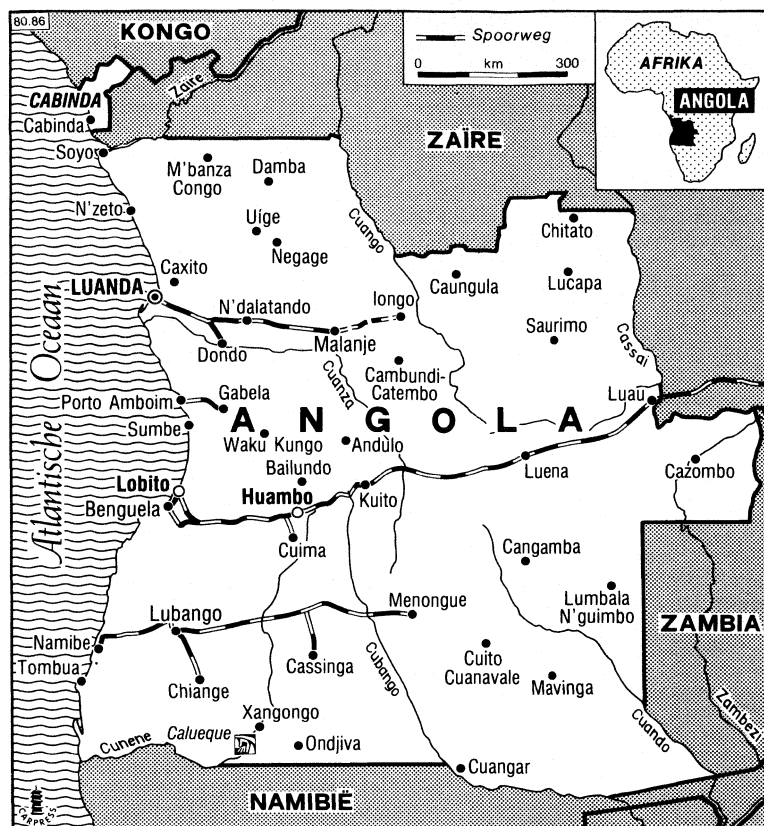
De besprekingen werden bijgewoond door alle partijen die vertegenwoordigd waren in de Nationale Assemblée. De gesprekken richtten zich roerend op het herstel van de vrede en op de voorbereidingen van de tweede ronde van de presidentsverkiezingen. In het slotcommuniqué van de bijeenkomst onderschreven de partijen het standpunt van de VN en de regering. Zij eisten dat het Akkoord van Bicesse volledig zou worden uitgevoerd en dat de verkiezingsuitslagen zouden worden aanvaard. Zij adviseerden een grotere rol voor de VN en de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) in het „pacificatieproces”. De partijen deden ook een beroep op de regeringen van Zuid-Afrika en Zaïre om zich niet meer te bemoeien met Angola's binnenlandse aangelegenheden. De aanleiding hiervoor waren berichten dat deze twee regeringen UNITA logistieke steun gaven hadden. Op 6 november was de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken Roelof „Pik” Botha, tot dan bemiddelaar in het conflict, persona non grata verklaard, kennelijk in reactie op deze berichten.

Bijeenkomst van het parlement. Benoeming van overgangspremier

Het parlement werd, zoals was afge-

Elias Salupeto Pena, leider van UNITA in Luanda.

sproken op de bijeenkomst van 21 november, op 26 november bijeengeroepen en Fernando José França Van-Dunem, tot dan premier, werd gekozen tot voorzitter van de Nationale Assemblée. De 70 gekozen afgevaardigden van UNITA lieten hun zetels onbezet, omdat zij van mening waren dat het onwettig was om het parlement bijeen te roepen in de afwezigheid van een gekozen president. Functionarissen van UNITA deden ook niet met bewijzen gestaafde, beweringen dat veel van hun parlementsleden gedood of gearresteerd waren sinds de verkiezingen.

Op 27 november maakte president José Eduardo Dos Santos de benoeming bekend van Marcolino Moco, secretaris-generaal van de MPLA-PT, tot premier van een overgangsregering die naar verwachting op 1 december bekendgemaakt zou worden. Het was niet duidelijk of er ook portefeuilles zouden worden toegewezen aan leden van UNITA.

Namibië-verklaring van Dos Santos en Savimbi. UNITA-offensief

Op 27 november gaven Dos Santos en Savimbi, na rechtstreekse gesprekken

waarbij bemiddeld werd door de VN, de „Verklaring van Namibië” uit, waarin zij zich verplichtten tot de aanvaarding van het Vredesakkoord van Bicesse, naleving van een wapenstilstand en een blijvende aanwezigheid van de VN in het land.

VN-afgezant Anstee verwelkomde de overeenkomst als een „aanzienlijke doorbraak” die een burgeroorlog kon voorkomen. Haar optimisme bleek echter geen lang leven beschoren, want op 29 november begon UNITA een offensief in het noorden van Angola, waarbij Uige en de nabijgelegen strategische vliegbasis van Negage werd overvallen.

Nieuwe regering

Op 2 december maakte president José Eduardo dos Santos de benoeming bekend van een nieuwe regering onder leiding van premier Marcelino Moco.

De meeste ministers waren afkomstig uit de MPLA-PT. Maar er waren ook vier kleinere partijen vertegenwoordigd, en zes posten werden toegekend aan UNITA, waaronder één met kabinetsrang en de post van onderminister van defensie. De posten van plaatsvervangend

chef van de generale staf van de Angolese strijdkrachten en stafchef van het leger werden eveneens ddn UNITA toegekend ddt vervolgens de namen van haar kandidaten voor deze benoemingen bekendmaakte. Premier Moco aanvaardde de namen maar zei op 10 december dat hun officiële benoeming zou moeten wachten op de volledige uitvoering van het Vredesakkoord van Bicesse.

Terugtrekking UNITA

Na bemiddelingspogingen van Jeffrey Davidow, de Amerikaanse plaatsvervangend onderminister van buitenlandse zaken voor Afrikaanse zaken, die ontmoetingen had met UNITA-leider Jonas Savimbi (op 19 december) en president Dos Santos (op 21 december) maakte UNITA op 22 december een actieplan van zes fasen bekend, dat begon met de terugtrekking van UNITA uit de noordelijke provinciehoofdstad Uige en de nabijgelegen vliegbasis van Negage.

Op 28 december bevestigden functionarissen van de VN-Verificatiemissie voor Angola (Unavem 2) de terugtrekking van UNITA, waardoor de weg geopend werd voor het herstel van het staatsbestuur.

President Dos Santos juichte deze maatregel toe, maar maakte op 27 december duidelijk dat UNITA, alvorens hij Savimbi zou ontmoeten, de verkiezingsuitslagen van september zou moeten accepteren, zich uit alle na de verkiezingen bezette gebieden zou moeten terugtrekken en het mogelijk zou moeten maken dat het regeringsbestuur tot heel Angola werd uitgebreid.

Deze ontwikkelingen vonden plaats tegen een achtergrond van aanhoudende botsingen tussen regeringstroepen en UNITA-eenheden, waarbij in een aantal berichten werd gesuggereerd dat de regering een groot offensief had gelanceerd. In de laatste week van december namen de gevechten in hevigheid toe en vooral rond Caxito en N'dalatando, resp. op 80 km ten noordoosten en 200 km ten zuidoosten van Luanda, was naar verluidt een zware strijd aan de gang.

Betrekkingen met Zuid-Afrika

De betrekkingen met Zuid-Afrika verslechterden nog meer toen de Angolese autoriteiten op 1 december bekendmaakten dat zij de bemanning van een Zuidafrikaans vliegtuig vasthielden dat een noodlanding in Luena (provincie Moxico) had gemaakt. De autoriteiten verklaarden dat dit aantoonde dat Zuid-Afrika UNITA via de lucht bevoorradde. Op 3 december deelde de Zuidafrikaanse regering mee dat zij haar diplomatieke vertegenwoordigers uit Angola terugtrok.

(Vor:ber.pag. 626/1 e.v.-1992)

AFRIKA

COMOREN

NIEUWE OVERGANGSREGERING

De verslechterende betrekkingen tussen president Said Mohammed Djohar en Mohamed Taki Abdoukarim, die in januari 1992 was benoemd tot coördinator (hoofd van de regering, zie pag. 627/2/3-'92), bereikten op 4 juli 1992 een dieptepunt met het ontslag van Mohamed Taki. Op 10 juli ontbond de president vervolgens voor de tweede maal de volledige overgangsregering. Op 16 juli benoemde hij een derde regering, waarin Mohamed Taki geen zitting had.

De belangrijkste wijziging in de regering, waarin de meeste ministers terugkeerden, zij het met andere portefeuilles, was de vervanging van de schoonzoon van Djohar, Mohamed Said Abdallah Mchangama, door de nieuweling Kandi Ali Ashtotosi als minister van financiën, begroting, economie, handel en planning. Djohar was niet alleen onder steeds grotere druk komen te staan van de oppositiepartijen, maar ook van het IMF en de Wereldbank, om Mchangama te ontslaan in verband met zijn betrokkenheid bij een financieel schandaal (zie pag. 627/3-'92). Djohar ging echter niet in op de dringende verzoeken om Mchangama uit de regering te ontslaan en benoemde hem tot minister van openbare werken en PTT. Er werd zelfs gespeculeerd dat, aangezien er geen premier of coördinator was genoemd, Mchangama in feite het hoofd van de regering zou zijn ondanks zijn kennelijke degradatie.

COUPPOGING MISLUKT

Op 26 september bezette een groep soldaten het radiostation en het vliegveld van de hoofdstad Moroni. President Said Mohammed Djohar was op dat moment afwezig in verband met een privé-bezoek aan Parijs. Later die dag gaven de rebellen zich over aan regeringsgetrouwe officieren.

In de Indian Ocean Newsletter van 12 september werd gesuggereerd dat Djohar de week daarvoor afgevaardigden van veel van de 24 politieke partijen van het land tot razernij had gedreven door eenzijdig 25 oktober als datum voor de eerste verkiezingsronde voor de Federale Assemblée aan te wijzen. Bovendien had hij aan de partijen nieuwe voorwaarden voor deelname gesteld. Volgens de krant had de meerderheid van de partijen aangegeven dat zij de verkiezingen zou boycotten.

Volgens Radio Française d'Outre-Mer van het nabij gelegen onder Frans bestuur staande eiland Mayotte waren ongeveer dertig officieren betrokken bij de coup poging onder leiding van luitenant Abderamane Abdallah en luitenant Cheikh Abdallah, beiden zoons van de vroegere president Ahmed Abdallah, die op 27 november 1989 was vermoord bij de coup die Djohar aan de macht had gebracht (zie pag. 89/3 e.v.-'90).

In Le Monde van 29 september stond dat Djohar de op 4 juli ontslagen **regeringsleider Mohamed Taki Abdoukarim** ervan **beschuldigde** het brein achter de coup poging van 26 september te zijn. Volgens Le Monde was een derde coupleider, die bekend stond als „Kapitein Combo”, ontsnapt. Volgens de krant was „Kapitein Combo” een voormalig lid van de presidentiële garde en „goede maatjes” met Bob Denard. Denard was een Franse huurling die ten tijde van de coup van november 1989 de leiding over de presidentiële garde van president Abdallah had gehad, en die sindsdien in Zuid-Afrika had gewoond.

MILITAIRE OPSTAND

Van 13-21 oktober vielen bij gevechten tussen rebellerende soldaten en troepen die trouw waren aan president Said Mohammed Djohar ten minste 22 doden en meer dan 100 gewonden.

De gevechten braken uit toen ongeveer 100 rebellerende leden van de Comorese Strijdkrachten (FCD) onder leiding van luitenant Said Mohammed „Lava”, een voormalig lid van de presidentiële garde van de vermoorde president Ahmed Abdallah, het militaire kamp Kandani binnendrongen, 5 km van de hoofdstad Moroni. Zij slaagden er echter niet in om de soldaten die gearresteerd waren na de mislukte coup van 26 september (zie hierboven), onder wie Abdallahs zoons Cheikh en Abderamane Abdallah, te bevrijden. Hierna nestelden de rebellen zich in een kamp op ongeveer 20 km van Moroni. Zij verlangden het aftreden van president Djohar en zijn kabinet en van kapitein Azali Issoumani, de commandant van de FCD.

Later werd het kamp door aan Djohar getrouwe troepen omsingeld, wat leidde tot nieuwe gevechten. Tegen 16 oktober waren er berichten over gevechten in Hamahamet en Mbeni in het noorden van Njazidja (voormalige naam: Grande Comore) en op een ander groot eiland, Nzwani (Anjouan). Moroni, gelegen op Njazidja, was het toneel van de ernstigste botsingen, die begonnen op 19 oktober.

Aan het eind van de maand was de situatie nog steeds niet duidelijk. Enkele Franse persberichten meldden dat de rebellen de voorkeur gaven aan een guerrilla-oorlog. De president was blijkbaar ook afgestapt van zijn idee om de eerste ronde van de parlementsverkiezingen te houden op 25 oktober en stemde ermee in die uit te stellen tot eind november (terwijl een aantal oppositiepartijen bleef vragen om verder uitstel).

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 22 november werden de eerste algemene verkiezingen met meerdere partijen gehouden sinds de onafhankelijkheid in 1975. In 34 kiesdistricten waar in de eerste ronde geen kandidaten werden gekozen, werd op 29 november een tweede ronde gehouden. Beide rondes gingen gepaard met geweld en ordeverstoringen.

De 245.000 geregistreerde kiezers moesten afgevaardigden kiezen voor de 42 zetels tellende Federale Assemblée uit 320 kandidaten die 21 partijen vertegenwoordigden. De oppositionele Udzima (de voormalige eenheidspartij Union comorienne pour le progrès) en de Union nationale pour la démocratie aux Comores (UNDC) hadden andere oppositiepartijen opgeroepen zich aan te sluiten bij een boycot van de verkiezingen. Zij protesteerden tegen het feit dat de regering de kiesregisters niet had bijgewerkt, maar ook tegen het gevangenhouden van enkele oppositiefiguren, „de terreur door het leger en het financiële schandaal waarbij president Said Mohammed Djohar betrokken is”

Tijdens de eerste ronde staken, volgens AFP, jeugdbendes stembussen in brand en vernielden ze stemlokalen. De ergste incidenten vonden plaats in de hoofdstad Moroni en in Mbeni aan de oostkust van het eiland Grande Comore. In beide plaatsen werden de verkiezingsuitslagen ongeldig verklaard door de kiescommissie.

In totaal werden de uitslagen in zes kiesdistricten geannuleerd. Op 13 en 20 december vonden daar nieuwe verkiezingen plaats.

(Vor.ber.pag. 627/2/3-1992)

GHANA

RAWLINGS BESLUIT DEEL TE NEMEN AAN PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Op 14 september 1992 nam de leider van Ghana, kapitein-vlieger Jerry Rawlings, ontslag uit de strijdkrachten. Hij bleef echter wel opperbevelhebber van de strijdkrachten in zijn functie als voorzitter van de Voorlopige Nationale Defensieraad (PNDC) en als staatshoofd. Nu Rawlings de strijdkrachten had verlaten, kon hij zich volgens de grondwet verkiesbaar stellen.

Op 19 september maakte hij tijdens een toespraak tot een grote menigte in Cape Coast bekend dat hij een uitnodiging van het Nationale Democratische Congres (NDC) had aangenomen om voor deze partij kandidaat te zijn bij de presidentsverkiezingen, die in november 1992 zouden plaatsvinden.

Op 23 september werd bekendgemaakt dat de Adelaarspartij had besloten samen te gaan met het NDC om zo de kandidatuur van Rawlings te steunen. (Het nationale congres van de Adelaarspartij had overigens zelf op 13 september aan Rawlings gevraagd of hij haar presidentskandidaat wilde zijn.)

Er was intensief gespeculeerd over de vraag of Rawlings al dan niet zou deelnemen aan de eerste vrije presidentsverkiezingen sinds hij in

december 1981 met een militaire coup opnieuw de macht had gegrepen (nadat hij eerst voorzitter was geweest van de Revolutaire Raad van de Strijdkrachten, die Ghana van juni tot september 1979 had geregeerd, zie pag. 17/1 e.v.-'82).

Nadat Rawlings politieke partijen had verboden omdat die corruptie, begunstiging en tribalisme in de hand zouden werken, had hij uiteindelijk toegegeven aan de druk uit binnen- en buitenland om weer een meerpartijensysteem in te voeren. Bij het aanvaarden van de nominatie van het NDC benadrukte hij echter dat hij „geen macht omwille van de macht zocht, maar om sociale en economische gerechtigheid te bereiken voor ons volk”.

Verzet tegen de terugkeer aan de macht van Rawlings was vooral te verwachten van de zijde van de Nkrumahistische partijen. In de voorgaande vier maanden waren berichten verschenen dat de verschillende politieke erfgenamen van Kwame Nkrumah zouden gaan onderhandelen over een mogelijke alliantie. Deze berichten werden op 10 september bevestigd door het bericht dat drie Nkrumahistische partijen - de National Independence Party (NIP), de People's Heritage Party (PHP) en de niet-geregistreerde Popular Party for Democracy and Development (PPDD) - hadden besloten een stembusalliantie te vormen. Zij hadden daarbij toegezegd dat zij één presidentskandidaat en één parlamentskandidaat in elk van de 200 kiesdistricten van het land zouden steunen.

HECHTENISWETTEN GEWIJZIGD. RAWLINGS UITGEDAAGD

De regerende Voorlopige Nationale Defensieraad (PNDC) maakte op 2 oktober bekend dat de Wet op Preventieve Hechtenis van 1982 en het Habeas Corpus Amendement van 1984, met ingang van 30 september waren afgeschaft.

De afschaffing van deze wetten was een hardnekkige eis geweest van mensenrechtenorganisaties en oppositiegroeperingen. Er werd echter een nieuwe wet inzake de openbare orde afgekondigd die het de minister van binnenlandse zaken mogelijk maakte om op een groot aantal gronden personen in hechtenis te blijven nemen. Een van deze gronden was de verdenking dat de daden van een persoon zouden kunnen leiden tot een gewapende overval of een etnisch conflict of een gemeenschap zou kunnen beroven van de „eerste levensbehoeften”. In de wet werd vastgelegd dat de regering wekelijks een lijst moest publiceren met de namen van personen die op grond van de wet in hechtenis waren genomen. Ook werd erin bepaald dat er een Speciaal Hof van Herziening werd ingesteld dat de macht zou hebben vorderingen tot hechtenis te herzien en de aanvankelijke hechtenistermijn van 14 dagen te verlengen.

Op 26 oktober verwierp het Hooggerechtshof officieel het bezwaarschrift van vier leiders van de oppositionele Beweging voor Vrijheid en Rechtvaardigheid, waarmee zij hadden geprobeerd te voorkomen dat kapitein-vlieger Jerry Rawlings, voorzitter van de PNDC en staatshoofd, zou deelnemen aan de komende presidentsverkiezingen omdat zijn vader een Schot was en er daarom getwijfeld kon worden aan zijn loyaliteit jegens Ghana, en omdat er nog aanklachten tegen hem liepen naar aanleiding van de coups in mei 1973, juni 1981 en december 1981 (zie o.a. pag. 17/1 e.v.-'82).

BETWISTE VERKIEZINGSOVERWINNING VAN RAWLINGS

Volgens de officiële uitslag die op 6 november in Accra werd bekendgemaakt, behaalde het aftredend staatshoofd, kapitein-vlieger (b.d.) Jerry Rawlings, 58,3 procent van de op 3 november uitgebrachte stemmen in de eerste presidentsverkiezingen sinds hij in 1981 via een militaire staatsgreep aan de macht was gekomen.

De uitslag, die een directe overwinning voor Rawlings inhield (er hoefde geen tweede verkiezingsronde te worden gehouden op 24 november), werd onmiddellijk betwist door de vier oppositiepartijen van wie kandidaten hadden deelgenomen aan de verkiezing: de New Patriotic Party (NPP, Adu Boahen), de People's National Convention (PNC, Hilla Limann - was ook kandidaat in 1979), de National Independence Party (NIP, Kwabena Darko) en de People's Heritage Party (PHP, luitenant-generaal Emmanuel Erskine).

De vier verliezende partijen uitten beschuldigingen van fraude, ernstige fouten in de kiezersregisters, intimidatie van kiezers door NDC-aanhangers en incidenten waarbij stembusen met valse stembiljetten waren gevuld.

Officiële cijfers van de Nationale Interim-Verkiezingscommissie (INEC), voorgezeten door rechter Ofori-Boateng, gaven aan dat het electoraat van Ghana naar schatting uit 8.255.056 kiezers bestond, van wie er 3.090.020 hun stem hadden uitgebracht in de 200 kiesdistricten van de 10 regio's van Ghana. Rawlings behaalde 2.327.600 stemmen, Boahen 1.213.073 (30,4 procent), Limann 266.728, Darko 113.615 en luitenant-generaal Erskine 68.099. De Ghanees radio meldde dat de stemming „rustigen orde” was verlopen.

Een vertegenwoordiger van de groep van 15 waarnemers van het Gemeenbest zei dat de verkiezingen vrij en eerlijk waren geweest, hoewel ze niet zonder incidenten waren verlopen en er onnauwkeurigheden in de kiezersregisters waren. Het hoofd van een waarnemers-team van het Amerikaanse Carter Center, Richard Joseph, zei dat er „echt maar een handjevol voorbeelden (was) van werkelijke misdrijven”, en dit standpunt werd herhaald door waarnemers van de Organisatie van Afri-

kanse Eenheid. In één bericht werd echter gemeld dat de Amerikaanse Internationale Stichting voor Kiessystemen, na het kiezersregistratieproces in april te hebben waargenomen, de conclusie had getrokken dat de kiezersregisters enorm waren opgeblazen.

Rellen en spanning. Uitstel van parlamentsverkiezingen

Op 4 november berichtte de Ghanees radio dat er een uitgaansverbod van zonsopgang tot zonsopgang was ingesteld in Kumasi, de hoofdstad van de regio Ashanti die werd gezien als Boahen's voornaamste machtsbasis, nadat NPP-aanhangers rellen hadden gestookt „in een gewelddadige reactie op de uitslag van de presidentsverkiezing voor zover deze bekendgemaakt was”. Het radiostation meldde dat winkels en scholen vroeg dicht waren gegaan en dat veiligheidstroepen patrouilleerden in het centrum van de Stad. Het uitgaansverbod werd op 9 november opgeheven.

Tijdens de daaropvolgende dagen werd melding gemaakt van gewelddadige incidenten op verschillende plaatsen en van vier kleine bomexplosies in Tema en Accra. In een obscuur briefje, dat naar het persbureau van Ghana werd gestuurd, stond dat de bomaanslagen deel uitmaakten van een campagne om Rawlings en zijn regerende PNDC omver te werpen. Op 10 november gaf de politie een verklaring uit waarin zij zei dat „alle gevoelige installaties” in het land 24 uur per dag bewaakt werden.

De vier oppositiepartijen maakten op 13 november bekend dat zij zich terugtrokken uit de parlamentsverkiezingen die op 8 december gehouden zouden worden, uit protest tegen het feit dat er niet voldaan was aan hun eis dat er een nieuw kiezersregister zou komen.

Op 20 november berichtte de Ghanees radio dat de parlamentsverkiezingen waren uitgesteld tot 22 december. In het bericht werd rechter Ofori-Boateng geciteerd, die zei dat er als gevolg van de terugtrekking van de vier partijen, in 38 kiesdistricten maar één kandidaat was overgebleven. De verkiezingen werden uitgesteld opdat er nieuwe kandidaten genomineerd konden worden.

NDC WINT PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Het Nationaal Democratisch Congres (NDC) van president Jerry Rawlings behaalde een overweldigende meerderheid bij de parlamentsverkiezingen op 29 december. Dit was grotendeels een gevolg van een stembusboycot door de vier grote oppositiepartijen.

Onderhandelingen tussen de regering en de oppositie mislukten nadat de regering had ge-

AFRIKA

weigerd in te stemmen met de voornaamste eis van de oppositie, de voltooiing van een nieuw kiezersregister. De datum van de verkiezingen werd echter twee maal uitgesteld om zo het aantal genomineerde kandidaten te vergroten.

In de aanloop tot de verkiezingen hekelden de vier boycottende partijen „daden van intimidatie en pesterij van hun leden en aanhangers" door de regering.

Nog voor de verkiezingsdatum sloot het NDC een stembusalliantie met de National Convention Party (NCP), hoewel elk van beide partijen afzonderlijke kandidaten presenteerde in de kiesdistricten. Het NDC won 189 van de 200 zetels. De overige elf zetels gingen naar de NCP (8), de Independent Party (2) en de Eagle Party (1).

Uit officiële cijfers bleek echter dat slechts 29 procent van de kiesgerechtigden was opgekomen.

(Vor.ber.pag. 628/1/2-1992)

KENIA

GRONDWETSWIJZIGINGEN

Op 5 augustus 1992 keurden 140 van de 141 leden van de Nationale Vergadering een wetsvoorstel ter wijziging van de Keniaanse grondwet goed.

Het wetsvoorstel bepaalde dat een winnende kandidaat bij presidentverkiezingen niet alleen een absolute stemmenmeerderheid op nationaal niveau nodig had, maar bovendien minimaal 25 procent van de stemmen in ten minste vijf van de acht provincies van het land. Het was echter niet duidelijk wat er zou gebeuren wanneer geen enkele kandidaat aan deze voorwaarden zou voldoen. Ook was niet duidelijk vastgelegd hoelang de zittende president aan zou kunnen blijven totdat nieuwe verkiezingen een geslaagde kandidaat zouden opleveren.

Krachtens de nieuwe wet zou een geslaagde kandidaat een regering moeten vormen uit de politieke partij die hem genomineerd had, zelfs als die partij geen zetelmeerderheid in het parlement had veroverd. De president zou maximaal twee ambtstermijnen van vijf jaar kunnen aanblijven.

DOOD VAN OPPOSITIELEIDER

Op 14 augustus overleed Masinde Muliro, vice-voorzitter van het Forum voor het Herstel van de Democratie (FORD), kort na zijn aankomst uit Londen op het vliegveld Jomo Kenyatta. De omstandigheden van zijn dood gingen gepaard met controversiële aspecten en deden in oppositiekringen verdenkingen over

kwade opzet rijzen. Het feit dat er geen autopsie was verricht, klaarblijkelijk op instructie van Muliro's arts, werd hierbij vooral gememoreerd.

Muliro had een belangrijke rol gespeeld bij de pogingen om de twee facties binnen FORD - respectievelijk geleid door Kenneth Matiba en Oginga Odinga - met elkaar te verzoenen. Beide facties verschilden van mening over de methode die de partij zou moeten hanteren bij de keuze van haar presidentskandidaat. Beide mannen hadden eerder verklaard zich voor die functie kandidaat te willen stellen (zie pag. 564/2-'92). De Matiba-factie bepleitte een directe geheime stemming onder alle partijleden, terwijl Odinga voorstander van een indirecte methode was.

De crisis binnen de partij bereikte op 11 augustus een hoogtepunt, toen vier van de zes oprichters van FORD Odinga als partijlid wilden schorsen. Odinga noemde deze poging belachelijk en liet weten aan te zullen blijven als partijvoorzitter. Tegen deze achtergrond wierp Muliro zich op als een alternatieve presidentskandidaat. Hij hoopte beide facties met elkaar te kunnen verzoenen tijdens het partijcongres dat begin september zou plaatsvinden.

RIVALITEIT OVER NOMINATIE VAN PRESIDENTSKANDIDAAT VAN OPPOSITIE

Op 4 september kwamen in Nairobi naar schatting 3.000 afgevaardigden bijeen van een factie die beweerde de oppositiepartij FORD te vertegenwoordigen. Zij kozen Jaramogi Oginga Odinga unaniem tot voorzitter van FORD en wezen hem aan als de presidentskandidaat van de partij. De stemming werd geboycot door een rivaliserende factie onder leiding van Kenneth Matiba en Martin Shikuku, die met Odinga van mening verschilden over de wijze waarop de presidentskandidaat van FORD moest worden gekozen (zie hierboven).

Op 6 september gaf de Matiba-factie aan de pers een verklaring af waarin zij de verkiezing van Odinga „niet volgens de voorschriften, illegaal en ongeldig" noemde. Op 13 september hield de factie aparte verkiezingen, waarbij Matiba zonder tegenkandidaat werd gekozen tot voorzitter van FORD.

Een reeks bomexplosies op 3 september bij het gebouw waar het congres van de Odinga-factie plaatsvond en de verspreid uitgebroken gevechten tussen aanhangers van beide facties deden de angst voor stammengeweld tussen de Luo (aanhangers van Odinga) en de Kikuyu en Luhya (aanhangers van respectievelijk Matiba en Shikuku) herleven.

Verder werd gemeld dat de Odinga-factie juridische problemen ondervond bij haar poging om de resultaten van de interne verkiezingen geldig verklaard te krijgen. De Matiba-factie had namelijk een klacht ingediend bij de ambtenaar voor de registratie van politieke partij-

en, waarin zij vraagtekens plaatste bij de legitimiteit van het Odinga-congres.

Een deel van de Matiba-factie onder leiding van Charles Rubia richtte op 30 september het Kenya National Congress (KNC) op. Op 16 september had Rubia de vorming van een nieuwe politieke partij uitgelegd „als een strategie die kon helpen de twee facties van FORD bijeen te brengen".

SAMENSTELLING MINISTERRAAD GEWIJZIGD

Op 3 oktober benoemde president Daniel Arap Moi Ojwang K'ombudo tot minister van regionale ontwikkeling als opvolger van Mathews Onvango Midika. Er werd geen reden gegeven voor deze wijziging.

Op 14 oktober werd James Njiru ontslagen als minister van cultuur en sociale diensten. Moi zei dat een geschil over lokaal partijleiderschap het ontslag noodzakelijk had gemaakt. Njiru was blijkbaar in mei 1992 vervangen als voorzitter van een lokale afdeling van de regerende Kenya African National Union (KANU).

Op 18 november werd gemeld dat de minister van grondbeheer en huisvesting, Darius Mbela, op staande voet was ontslagen.

ONTBINDING VAN HET PARLEMENT

Vooruitlopend op meerpartijenverkiezingen ontbond president Daniel Arap Moi op 28 oktober de Nationale Assemblée, waarvan de zittingsperiode in maart 1993 zou aflopen. Hij stelde geen datum voor de verkiezingen vast, maar krachtens de grondwet moesten deze binnen 90 dagen na de ontbinding van het parlement worden gehouden. Bovendien moest de datum minimaal zes weken vóór de verkiezingen worden vastgesteld.

Waarnemers geloofden dat Moi hoopte te kunnen profiteren van de verdeeldheid binnen de belangrijkste oppositiegroepering, het Forum voor het Herstel van de Democratie (FORD). Deze verdeeldheid werd op 13 oktober officieel toen de twee facties van FORD zich apart als partij lieten registreren. De factie onder leiding van Oginga Odinga werd geregistreerd als FORD-Kenya en de factie van Kenneth Matiba als FORD-Asili.

VERKIEZINGEN MET MEER PARTIJEN

Op 3 november maakte president Daniel Arap Moi een einde aan wekenlange speculaties door 7 december vast te stellen als de datum voor Kenia's eerste parlementsverkiezingen met meer par-

tijen in 26 jaar. De voorzitter van de Nationale Kiescommissie (NEC), rechter Zakayo Chesoni, zei dat kandidaten voor zowel de parlements- als de presidentsverkiezingen voor 14 november genomineerd moesten worden.

Op 12 november stelde het Hoogerechtshof echter een factie van het oppositionele Forum voor het Herstel van de Democratie (FORD), FORD-Kenya, in het gelijk. Deze had gevraagd om meer tijd voor de nominatie van parlementaire kandidaten. De factie had de regering bekritiseerd om haar poging de wettelijke nominatieperiode van 21 dagen te verkorten.

Op 16 november maakte de NEC een nieuwe verkiezingsdatum bekend, namelijk 29 december.

Procureur-generaal Amos Wako maakte dezelfde dag bekend dat politieke partijen geen vergunning hoefden aan te vragen om bijeenkomsten te houden tijdens de verkiezingscampagne en dat alle partijen evenveel zendtijd zouden krijgen op de nationale radio en televisie.

Voor de uitspraak van het Hooggerechtshof waren er berichten dat oppositiepartijen een boycot overwogen omdat er bewerd werd dat Moi's Kenya African National Union (KANU) probeerde de verkiezingen te manipuleren. Jaramogi Oginga Odinga, de presidentskandidaat van FORD-Kenya, zou volgens de berichten gezegd hebben dat de uitspraak van het Hooggerechtshof „malversaties" van de regering aan het licht had gebracht.

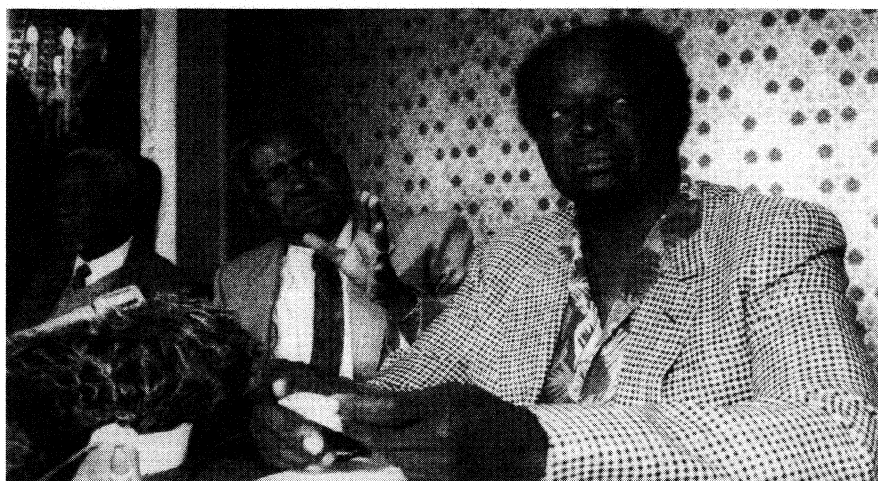
Waarnemers zouden verbaasd zijn geweest over het besluit de verkiezingen in de kerstvakantie te houden, wanneer de meeste Kenianen met een baan in de stad terug zouden gaan naar hun plattelandshuizen in gebieden waar zij zich niet noodzakelijkerwijs als kiezer hadden laten registreren.

Op 17 november werd bekendgemaakt dat Kenneth Matiba door de FORD-Asili factie was gekozen als haar kandidaat voor de presidentsverkiezingen.

Verkiezingen

De parlementsverkiezingen vonden uiteindelijk op 29 december plaats. Kenya Television Network (KTN) meldde die dag een hoge opkomst, maar tegelijk werd bericht over aanhoudend geweld, waarbij onder meer een functionaris van FORD-Kenya werd neergestoken.

De 188 zetels in de Nationale Assemblée werden betwist door de regerende Kenya African National Union (KANU) onder leiding van president Daniel Arap Moi, de Democratic Party (DP) onder leiding van de voormalige vice-president (1978-88) Mwai Kibaki, twee

Drie Keniaanse oppositieleiders tijdens een persconferentie in Nairobi op 1 januari 1993. V.l.n.r. Oginga Odinga (FORD-Kenya), Kenneth Matiba (FORD-Asili) en Mwai Kibaki (Democratic Party).

facties van het Forum voor Herstel van de Democratie (FORD) - FORD-Kenya en FORD-Asili - en zes kleinere partijen.

Op 10 december beschuldigde Kibaki president Moi van het gebruik van gewelddadige methodes om een overwinning van KANU te waarborgen, waarbij hij beweerde dat kandidaten van de voornaamste oppositiepartijen met geweld waren belet hun nominaties te presenteren.

In een toespraak op 1 december waarschuwde Moi voor inmenging door Westerse landen, die hij van partijdigheid beschuldigde. Tijdens de verkiezingsperiode zouden groepen Aziatische inwoners uit vrees voor geweld naar het buitenland zijn gegaan, en op 9 december werd bericht dat de regering de gedeeltelijke sluiting van de grenzen met Oeganda en Somalië had gelast.

Oppositie dreigt zich terug te trekken

Op 31 december werd gemeld dat Mwai Kibaki, de DP-leider, en Jaramogi Oginga Odinga, de leider van FORD-Kenya, hadden gedreigd hun partijen uit het verkiezingsproces terug te trekken. Zij beweerden dat er sprake was van wijdverbreide onregelmatigheden die, naar zij in een verklaring lieten weten, „denatie snel in de richting van een oorlog dreven".

Leden van een waarnemersgroep van het Gemeenebest hadden volgens een op 14 december geciteerde uitspraak de regering opgeroepen een onderzoek in te stellen naar beschuldigingen dat 45 oppositiekandidaten met geweld waren belet hun nominaties in te dienen. In een verklaring, die naar verluidt door secretaris-generaal Chief Emeka Anyaoku van het Gemeenebest was goedgekeurd, uitte de groep „diepe bezorgdheid" over beschuldigingen

van „geweld, wangedrag en intimidatie, naast ongepast optreden van de kant van functionarissen". Op 19 december zou de leider van de waarnemersgroep, rechter Telford Georges, zijn bezorgdheid over de 45 nominaties tot uiting hebben gebracht tijdens een ontmoeting met president Moi.

Op 15 december zou de politie volgens berichten een beleid van schieten om te doden hebben aangevaard, nadat er bij geweld in de provincie Rift Valley zeker 16 mensen zouden zijn gedood.

(Vor.ber.pag. 563/2 e.v.-1992)

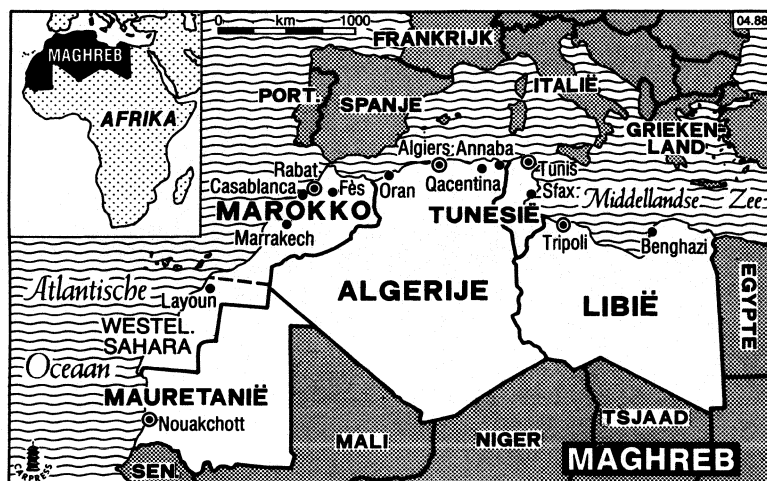
MAGHREB

VIJFDE TOPCONFERENTIE VAN AMU

Op 10 en 11 november 1992 werd in de Mauretaanse hoofdstad Nouakchott de vijfde topconferentie gehouden van de uit vijf landen bestaande Arabische Maghreb Unie (AMU).

De vergadering werd voorgezeten door de Mauretaanse president Moaouia Ould Sidi Mohamed Taya. Aanwezig waren Ali Kafi, de voorzitter van het Hoge Staatscomité van Algerije; president Zine al-Abidine Ben Ali van Tunesië; de Marokkaanse premier, Mohammed Karim Lamrani; en de Libische ambassadeur in Marokko. De top werd voorafgegaan door een vergadering van de ministers van buitenlandse zaken die op 8 november was begonnen.

In het slotcommuniqué veroordeelden de deelnemers aan de top het terrorisme en stelden zij dat de opkomst van het religieuze fundamentalisme een bedreiging voor de samenleving en de democratie vormde. De AMU deed een beroep op de VN-Veilighedsraad „om

zijn besluit over een embargo tegen Libië te heroverwegen" (zie pag. 4711-'93)

(Vor.ber.pag. 837/3 e.v.-1991)

MALAWI

CHIHANA VRIJGELATEN EN OPNIEUW GEARRESTEERD. OPPOSITIE

Op 11 juli 1992 werd onverwacht de oppositionele vakbondsleider Chakufwa Chihana, samen met tien andere politieke gevangenen, op borgtocht vrijgelaten. Zijn vrijlating volgde nadat westerse regeringen Malawi onder druk hadden gezet in verband met schendingen van de mensenrechten. Chihana was in april gearresteerd (zie pag. 629/3-'92).

Een van de vrijgelatenen was Aleke Banda, de voormalige secretaris-generaal van de regerende Congrespartij van Malawi (MCP), die al twaalf jaar gevangen werd gehouden zonder dat hij officieel in staat van beschuldiging was gesteld. Hij was ooit beschouwd als de opvolger van de bejaarde president Hastings Kamuzu Banda.

In een toespraak op 5 juli ter gelegenheid van de 28ste verjaardag van de onafhankelijkheid van Malawi had president Banda zijn voornemen bekendgemaakt om alle gevangenen die verdacht werden van wetsovertredingen aan te klagen en te berechten. Hij zei dat er een sociaal tribunaal onder leiding van een rechter van het Hooggerechtshof zou worden ingesteld, waarbij de gevangenen die niet officieel waren aangeklaagd in beroep konden gaan. In zijn toespraak verklaarde hij tevens dat er „momenteel nog slechts 11 gedetineerden in onze gevangenis zitten”.

Chihana werd binnen drie dagen na zijn vrijlating weer gearresteerd en aange-

klaagd wegens opruiing. In een interview met de BBC tijdens zijn kortdurende vrijheid had hij verzekerd de campagne voor een democratie met een meerpartijenstelsel voort te zetten, zelfs als dat zou betekenen dat hij de doodstraf wegens opruiing zou krijgen.

Naar verluidt waren in de voorgaande weken verspreid over het hele land ongeveer 200 mensen gearresteerd die in het bezit waren van pamfletten waarin een meerpartijenstelsel werd geëist. De mensenrechtenorganisatie Amnesty International zei dat onder de gevangenen veel mensen zaten die werkten in bedrijven waar middels fax-apparaten de in het buitenland gedrukte geschriften van de oppositie konden worden ontvangen. Oppositieleider Mapopa Chipeta beweerde vanuit Harare dat het aantal nieuwe gevangenen „misschien 2.000” bedroeg.

Het proces tegen Chihana, die op 8 september op borgtocht werd vrijgelaten, werd uitgesteld tot 12 oktober nadat zijn raadsman had betoogd dat door onregelmatigheden van de zijde van de autoriteiten een rechterlijke dwaling dreigde.

Geestelijken gearresteerd

Terwijl religieuze leiders anti-regeringsprotesten bleven leiden (zie pag. 629/2-'92), werd een bijeenkomst voor democratie die door de regering „subversief” was genoemd, op 29 augustus verboden met een beroep op de „veiligheidsvoorschriften”. Het verbod volgde op de arrestatie diezelfde dag van elf van de organisatoren van de bijeenkomst.

De bijeenkomst zou op 30 augustus plaatsvinden en was georganiseerd door kerkelijke leiders van verschillende gezindten om hun eisen voor grotere politieke vrijheid en een nationaal referendum over politieke hervormingen kracht bij te zetten. Eerder die maand hadden 26 protestantsleiders een open brief gepubli-

ceerd waarin werd gesteld dat elke generatie het recht heeft haar eigen regeringsvorm te bepalen.

Een van de gevangenen, de Ierse rooms-katholieke pater Tom Leahy, werd op 31 augustus gedeporteerd. Rij zijn vertrek beschuldigde hij de regering ervan dat zij de politieke hervormingen probeerde te vertragen en drong hij er bij de kerk op aan dat zij het regime van president Hastings Kamuzu Banda onder druk zou blijven zetten. De andere kerkelijke leiders werden na enkele uren hechtenis vrijgelaten, maar drie van hen werden de volgende dag opnieuw gearresteerd.

Noorwegen weigert hulp

De Noorse regering wees op 22 augustus een verzoek om steun voor een telecommunicatieproject ter waarde van \$ 22 mln af. Zij maakte daarbij bekend dat zij verzoeken van Malawi voor economische ontwikkelingshulp zou afwijzen aangezien Malawi nog steeds werd beschuldigd van schendingen van de mensenrechten.

Vorming van een oppositiebeweging onder leiding van Chihana

Op 21 september werd de oprichting bekendgemaakt van de oppositionele Alliantie voor Democratie (Aford), waarvan het bestuur bestond uit een 13 leden tellende commissie onder leiding van het prominente vakbondsleider Chakufwa Chihana. De nieuwe groep vertegenwoordigde de eerste binnenlandse oppositie van het land in 30 jaar.

Bij de oprichting van de alliantie verklaarde Aford dat „dealliantie geen politieke partij is, maar een pressiegroep om openlijk met vreedzame en legale middelen campagne voor democratische hervormingen te voeren”. Aford benadrukte dat de leden „die zich hebben bekendgemaakt een groot risico lopen te worden gearresteerd en in hechtenis te worden genomen”, en zij deed dan ook een beroep op de internationale gemeenschap „om diplomatieke en morele druk te blijven uitoefenen op de regering van Malawi om de mensenrechten te respecteren”.

Op 27 september beschuldigde president Hastings Kamuzu Banda „buitenlandse groeperingen” ervan „dissidenten” te steunen die probeerden „het land economisch en politiek te ontwrichten”.

REFERENDUM OVER GRONDWET BELOOFT. VERDERE BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Geheel onverwacht maakte president Hastings Kamuzu Banda op 12 oktober bekend dat er een referendum zou worden gehouden waarin de Malawiërs konden beslissen of het politieke éénpartijstelsel zou worden afgeschaft ten

gunste van een meerpartijstelsel. Er werd nog geen datum vastgesteld voor het referendum.

Deze bekendmaking betekende echter niet dat president Banda wezenlijk van gedachten was veranderd, want hij bleef zich hardnekkig verzetten tegen een meerpartijstelsel. Hij zei ervan overtuigd te zijn dat het land geen verandering wilde. Hij schreef het referendum uit om de „leugens" van de „dissidenten" over de mate waarin de bevolking de voorkeur gaf aan een meerpartijstelsel, aan het licht te brengen. Het referendum zou de mensen, aldus Banda, „een kans (geven) om voor mij en mijn partij te stemmen ... en de introductie van andere politieke partijen te verwerpen". Op 2 oktober hadden de afgevaardigden naar de jaarlijkse conventie van de regerende Congrespartij van Malawi (MCP) unaniem voorstellen verworpen om een meerpartijstelsel in te voeren.

Orton Chinva overleden. Controverse over doodsoorzaak

Op 20 oktober stierf Orton Chinva, een van de meest prominente politieke gevangenen van Malawi, in de gevangenis. Hij was ogenschijnlijk een natuurlijke dood gestorven. Er waren echter wel bewijzen dat hij was gemarteld, en dat hij tijdens zijn 10 jaar durende gevangenschap slecht was behandeld.

Als de eerste zwarte advocaat van Malawi was Chirwa actief geweest in de strijd voor de onafhankelijkheid en hij was de eerste leider geweest van de MCP. In 1964 werd hij door Banda als minister van justitie ontslagen. In ballingschap richtte hij de Malawi Freedom Movement (Mafremo) op, waaraan hij leiding gaf tot december 1981, toen hij en zijn vrouw Vera Chirwa uit Zambia zouden zijn ontvoerd door agenten van Malawi. Zij werden aangeklaagd wegens verraad en op 5 mei 1983 ter dood veroordeeld (zie pag. 447/1/2-'83). Nadat dit vonnis internationaal was veroordeeld, werd de doodstraf in 1984 omgezet in levenslange gevangenisstraf (zie pag. 11212-'85).

Op 9 november maakte de regering gegevens bekend van een lijkschouwing op de in hechtenis overleden Orton Chinva. Zijn dood zou veroorzaakt zijn door „uitgezaaide kanker in de prostaat en chronische infectie van de nieren". Daarmee werd beweringen van de oppositie verworpen dat Chinva door wurging om het leven was gekomen. Eerder die dag hadden uitgeweken familieleden van Chirwa in Lusaka (Zambia) bekendgemaakt dat zij de regering zouden aanklagen in verband met diens dood.

Proces van Chihana

Het Hooggerechtshof, waarbij Chakufwa Chihana in beroep was gegaan, liet op 14 oktober twee van de vijf aan-

klachten wegens opruiing tegen deze vakbondsleider en voorvechter van de democratie vallen (zie hierboven). De twee aanklachten hadden betrekking op daden die de bevolking tegen de regering zouden kunnen opzetten en het gezag van de president zouden kunnen ondermijnen. Het proces werd vandaag tot november

Op 11 november werden twee mensen doodgeslagen buiten een gerechtshof in Blantyre, waar Chihana werd gehoord in verband met aanklachten wegens opruiing. De daders zouden leden geweest zijn van de Jonge Pioniers van de regerende Congrespartij van Malawi (MCP). Er werd gemeld dat tot dan toe zeven mensen onder soortgelijke omstandigheden waren gedood.

Op 14 december veroordeelde het Hooggerechtshof Chihana tot 2 jaar gevangenisstraf met dwangarbeid wegens opruiing.

Nieuwe oppositiegroepering

Medio oktober maakte een groep van voormalige ambtenaren en vroegere prominente leden van de MCP de vorming van het Verenigde Democratische Front bekend, dat zich sterk zou maken voor een meerpartijstelsel.

Aford verboden

Op 7 november maakte de in september opgerichte oppositionele pressiegroep Alliantie voor Democratie (Aford, zie hierboven) bekend dat de regering haar had verboden. Aford citeerde een verklaring van de minister van gezondheid, Pitakuti Ntaba, dat lidmaatschap van de organisatie illegaal was, en eiste dat „Ntaba duidelijk maakt onder welke omstandigheden Aford verboden was verklaard".

Datum referendum

Op 31 december maakte president Hastings Kamuzu Banda bekend dat het referendum over de toekomst van het éénpartijstelsel op 15 maart 1993 zou worden gehouden.

(Voorber. pag. 629/2 e.v.-1992)

MAROKKO

NIEUWE REGERING

Op 11 augustus 1992 werd een nieuwe 25 leden tellende regering benoemd. Deze zou toezicht houden op de algeme-

ne verkiezingen die zouden plaatsvinden op een niet nader bepaalde datum in de herfst na een referendum over grondwetswijzigingen op 4 september en lokale verkiezingen op 16 oktober.

Azzedine Laraki, die sinds 30 september 1986 premier was geweest, werd vervangen door de 72-jarige Mohammed Karim Lamrani, een econoom met ervaring in de zakenwereld die eerder al premier was geweest (van augustus 1971 - november 1972 en van november 1983 - september 1986).

Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld (Le Monde 13-8-'92):

Premier - Mohammed Karim Lamrani*; staatsminister zonder portefeuille - Moulay Ahmed Alaoui; buitenlandse zaken en samenwerking - Abdellatif Filali; justitie - Moustapha Belarbi Alaoui; binnenlandse zaken en voorlichting - Driss Basri; landbouw en landherorming - Othmane Demnati; handel, industrie en privatisering - Moulay Zine Zahidi; financiën - Mohammed Berrada; gezondheid - Abderrahim el-Harouchi*; PTT - Abdeslam Ahizoune*; onderwijs - Tayeb Chkili; visserij en koopvaardij - Bensalem Smili; energie en mijnbouw - Driss Alaoui Medaghri; buitenlandse handel, investeringen en toerisme - Hassan Abouayoub; transport - Rachidi el-Rhézuani; openbare werken - Mohammed Kabbaj; jeugd en sport - Abdallah Belkiz*; bestuurszaken - Aziz Hasbi*; secretariaat van de regering - Abbas el-Kaissi; islamitische zaken - Abdelkebir Alaoui Medaghri; betrekkingen met de emigranten - Rafik Haddaoui; culturele zaken - Allal Sinaceur*; arbeid en nijverheid - Mohammed el-Oudghiri*; economische en sociale zaken - Mohammed Alaoui Medaghri; huisvesting - Abderrahmane Boufettas.

* nieuw

Waarnemers noemden de nieuwe ministers eerder „technocraten" dan partijpolitici. Slechts één minister die duidelijk aan een partij verbonden was, behield zijn post, namelijk Moulay Ahmed Alaoui van de Rassemblement national des indépendants (RNI), die staatsminister bleef.

De kabinetswijziging werd dan ook gezien als een signaal van koning Hassan dat de partijen die traditioneel trouw waren aan het paleis (in het aftredende kabinet door vier leden vertegenwoordigd) konden rekenen op een voorkeursbehandeling ten opzichte van de partijen van het oppositionele Democratisch Blok (zie pag. 632/2/3-'92 voor de oprichting van dit Blok).

Het aantal ministersposten werd van 29 tot 23 teruggebracht. Onder meer werd het sinds 1979 bestaande ministerie van Sahara-zaken zonder enige officiële toelichting afgeschaft.

CONSTITUTIONEEL REFERENDUM

Geconfronteerd met de oproep van de oppositie om het referendum te boycot-

ten en met een algehele apathie onder het electoraat maakte het ministerie van binnenlandse zaken op 5 september bekend dat bij het referendum over de voorgestelde grondwetwijzigingen een dag eerder 99,96 procent van de kiezers „ja” had gestemd. Het ministerie zei dat 97,25 procent van de naar schatting 11 mln kiesgerechtigden had gestemd, en dat in sommige gebieden (ook in de betwiste Westelijke Sahara) 100 procent van de kiezers „ja” had gestemd.

De vier oppositiepartijen van het Democratisch Blok verwoordden hun verzet tegen de voorgestelde grondwetwijzigingen. Istiqlal en de Union socialiste des forces populaires (USFP) uitten hun teleurstelling over de voorstellen, terwijl de twee kleinere partijen, de Organisatie voor Democratische Volksactie (OADP) en de Union nationale des forces populaires (UNFP), opriepen tot een boycot.

In een toespraak voor de nationale televisie op 3 september had koning Hassan de kiezers opgeroepen om te stemmen voor de wijzigingen, die ook consequenties voor zijn eigen macht inhielden. Hij zou het recht behouden om de premier te benoemen, mits hij iemand koos die de meerderheid van het parlement vertegenwoordigde. De premier zou zijn eigen kabinet kunnen samenstellen. Het parlement zou nieuwe machtsmiddelen krijgen om onderzoeken in te stellen, moties van wantrouwen in te dienen en voorstellen tot wet te verheffen, waarop de monarch binnen dertig dagen moest reageren. Waarnemers merkten op dat de wijzigingen slechts een symbolische verandering van de feitelijke macht van de koning betekenden.

De buitenlandse pers, die in het algemeen zeer sceptisch was over zowel de uitslag van als de achterliggende motieven voor het referendum, richtte zich in haar commentaar vooral op de kwestie van de Westelijke Sahara. Men suggereerde dat de deelname van de bewoners van dat gebied aan het referendum en hun opkomst konden worden beschouwd als een verder bewijs van hun veronderstelde betrokkenheid bij Marokko. Het betrekken van de bewoners bij het referendum werd ook gezien als een poging om de plannen van de VN voor een referendum in de Westelijke Sahara (zie pag. 479/1 e.v.-'92) te ondermijnen.

LOKALE VERKIEZINGEN

Bij de lokale verkiezingen die op 16 oktober in heel Marokko plaatsvonden, behaalde de Rassemblement national des indépendants (RNI) 18,05 procent van de stemmen en 21,69 procent van de 22.282 zetels. Onafhankelijke kandidaten zonder politieke connecties, maar die ideologisch wel dicht bij de regering zouden staan, behaalden 13,8 procent van de stemmen en de regeringsgetrouwe Union constitutionnelle (UC) verwierf 13,4 procent. De oppositiepartijen Istiqlal en de Union socialiste des forces populaires (USFP) kregen samen 20,58 procent van de stemmen en 19,44

procent van de zetels. Zij beschuldigden de autoriteiten van kwalijke praktijken.

Bij verschillende incidenten tijdens gewelddadigheden voorafgaand aan de verkiezingen zouden drie doden zijn gevallen.

NIEUWE MINISTER VAN LANDBOUW

Abdelaziz Meziane, tot dan toe secretaris-generaal van het departement van openbare werken, werd op 17 november benoemd tot minister van landbouw en landhervorming. Hij volgde Othmane Demnati op, die op eigen verzoek ontslag zou zijn verleend.

DATUM ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 25 november maakte de minister van binnenlandse zaken en voorlichting, Driss Basri, bekend dat op 30 april 1993 algemene verkiezingen zouden worden gehouden.

BEMIDDELINGSMISSIE VAN KONING HASSAN. BETREKKINGEN MET FRANKRIJK

In oktober maakte koning Hassan II een geheime rondreis langs vijf landen in het Midden-Oosten, naar verluidt om te bemiddelen in diverse regionale conflicten en geschillen. Hij zou een bezoek hebben gebracht aan Saoedi-Arabië, Jordanië, Qatar, Syrië en Egypte. Het was zijn langste buitenlandse reis in de 31 jaar dat hij op de troon zat.

De Franse premier, Pierre Bérégovoy, kwam op 2 november in Rabat aan voor een tweedaags bezoek, waarbij hij een ontmoeting had met koning Hassan.

In een verklaring voor zijn vertrek op 3 november zou Bérégovoy hebben gezegd dat de twee landen een periode van spanning hadden doorstaan en dat zij hadden afgesproken hun partnerschap nieuw leven in te blazen. De Franse minister van industrie en buitenlandse handel, Dominique Strauss-Kahn, bezocht Marokko op 12 en 13 november en maakte toen bekend dat de financiële hulp van Frankrijk voor 1992 met 50 procent zou worden verhoogd tot FF 1,2 mrd (ongeveer \$ 230 mln).

(Vor.ber.pag. 631/3 e.v.-1992)

NIGERIA

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Met de inauguratie van de Derde Republiek op 2 januari 1993 in het vooruit-

zicht, kwam de in naam centrum-linkse Sociaal-Democratische Partij (SDP) op 4 juli 1992 als de grootste van de twee wettelijk toegestane partijen uit de parlementsverkiezingen te voorschijn. De partij behaalde een meerderheid in beide kamers van de Nationale Assemblée. De SDP kwam echter zetels tekort voor een tweede meerderheid, die nodig was voor het goedkeuren van wetten met constitutionele implicaties en het ongedaan maken van presidentiële veto's.

In de 91 zetels tellende Senaat kreeg de SDP 52 zetels. Haar in naam conservatieve tegenstander, de Nationale Republikeinse Conventie (NRC), behaalde 37 senaatszetels. Voor de twee resterende zetels werden tussentijdse verkiezingen uitgeschreven.

In het 593 leden tellende Huis van Afgevaardigden behaalde de SPD 314 zetels, de NRC 275 en voor de vier overblijvende zetels zouden tussentijdse verkiezingen worden gehouden. De SPD trok de meeste kiezers in Lagos, in de Yoruba-sprekende zuidwestelijke deelstaten en in de centraal gelegen deelstaten. De NRC kende haar grootste aanhang in de Hausa- en Fulani-sprekende islamitische deelstaten in het noorden. In de noordelijke deelstaat Kano behaalde de SDP echter de meeste zetels.

Bij de verkiezingen werd een lage opkomst gemeld. Slechts 25 procent van het electoraat zou zijn stem hebben uitgebracht. Volgens partijfunctionarissen kwam dit doordat de

verkiezingen niet geheim waren, maar de kiezers bij de stembureaus in rijen moesten gaan staan achter het affiche van de kandidaat waarop zij hun stem wilden uitbrengen. Actievoerders voor democratie beweerden dat de lage opkomst ook het gevolg was van de vervreemding van de kiezers die het aan hen opgelegde politieke systeem verwierpen.

De bezorgdheid over de strenge controle van de militaire regering op de overgang naar een burgerregering nam op 17 juli toe, toen vice-president Augustus Aikhomu bekendmaakte dat de nieuwe Nationale Assemblée, die op 27 juli haar eerste zitting zou houden, niet zou worden beëdigd voordat een burgerpresident was gekozen. Aikhomu citeerde een bepaling uit de grondwet van 1989 die voorschreef dat alleen de toekomstige president de bevoegdheid had om de eerste zitting van het parlement bijeen te roepen. De Assemblée zou daarom haar eerste zitting pas na 2 januari 1993 beleven.

UITSLAGEN VOORVERKIEZINGEN VOOR PRESIDENTSKANDIDATEN ONGELDIG VERKLAARD

Op 7 augustus werden de uitslagen van de eerste ronde van de presidentiële voorverkiezingen ongeldig verklaard door de Nationale Verkiezingscommissie (NEC), die tevens alle verdere ronden opschoortte. De beslissing kwam tot stand na overleg met de NRC en de SDP, na aantijgingen dat op grote schaal on-

Bij de parlementsverkiezingen in Nigeria op 4 juli 1992 moesten de kiezers bij het stembureau in een rij gaan staan achter het affiche van de kandidaat van hun voorkeur. Bij een stembureau in Lagos staan links de kiezers van de Sociaal-Democratische Partij en rechts die van de Nationale Republikeinse Conventie.

regelmatigheden hadden plaatsgevonden.

Op 1 augustus had in vijf deelstaten de eerste ronde van de voorverkiezingen in de strijd om het presidentschap plaatsgevonden. Hierbij was naar Amerikaans voorbeeld partijleden gevraagd de partijkandidaat voor het presidentschap te kiezen uit 20 aspirant-kandidaten. In alle vijf deelstaten was vastgesteld dat op grote schaal was geknoeid met de stemmen, uitslagen waren vervalst en kiezers dubbele stemmen hadden uitgebracht. Het gevolg was dat het aantal uitgebrachte stemmen groter was dan het aantal mensen dat stond geregistreerd als lid van de beide partijen.

Er waren ook aanwijzingen dat op grote schaal stemmen waren gekocht. In de deelstaat Borno waren de verkiezingen ontregeld door geweld dat uitbrak nadat medewerkers van één van de kandidaten openlijk geld hadden uitgedeeld. Buitenlandse media meldden dat bij campagnetijdenkomsten van kandidaten werd verwacht dat zij de bezoekers, plaatselijke overheidsfunctionarissen, artiesten en vaak ook plaatselijke journalisten betaalden. Verder waren er klachten over de hoogte van de geldbedragen die kandidaten moesten betalen aan hun partijen. Deze bedragen, die omgerekend tussen de \$ 19.000 en \$ 25.000 lagen, zouden bedoeld zijn om het aantal deelnemers te beperken. Segun Ogundimu, die zich eerder uit de race had teruggetrokken, verwoordde de door velen gekoesterde overtuiging dat „de partijen waren gekaapt met zakken geld Het leek alsof het presidentschap te koop is.”

Op 24 augustus maakte de NEC bekend dat tussen 12 en 26 september nieuwe verkiezingen zouden plaatsvinden in

drie ronden. Stemmen zou alleen worden toegestaan op vertoon van lidmaatschapskaarten, die in de tussenliggende tijd aan partijleden zouden worden verstrekt.

Voortzetting voorverkiezingen

Op 12, 19 en 26 september hielden de twee door het leger gesteunde politieke partijen, de NRC en de SDP, voorverkiezingen, waarbij de kandidaten streden om de nominatie van hun partij voor het presidentschap.

Na de opschorting van het verkiezingsproces op 7 augustus (zie hierboven) trachtte president Ibrahim Babangida de corruptie aan banden te leggen. Op 3 september bepaalde hij middels een decreet dat zware straffen moesten worden opgelegd aan ieder die schuldig werd bevonden aan corruptie bij de verkiezingen. Volgens de nieuwe wet kon aan kiezers die schuldig werden bevonden aan frauduleuze praktijken een geldboete van maximaal 5.000 naira (\$ 1= 18,45 naira op 7 september 1992) en een gevangenisstraf van maximaal 2 jaar worden opgelegd. Personen die waren uitgesloten van deelname aan het politieke proces maar toch een kandidaat steunden konden een geldboete van 10.000 naira en een gevangenisstraf van vijf jaar krijgen. Kandidaten die schuldig werden bevonden aan fraude liepen kans hun kiesrecht te verliezen en voor tien jaar te worden uitgesloten van politieke functies.

Ondanks het nieuwe decreet wierpen beschuldigingen van corruptie opnieuw een smet op de voorverkiezingen. De eindronde op 26 september werd door verscheidene SDP-kandidaten ge-

boycot vanwege vermeende partijdigheid van de partijleiding. Volgens voorlopige uitslagen had generaal-majoor Shehu Musa Yar'Adua, een voormalige stafchef, de meeste stemmen behaald in de voorverkiezingen bij de SDP.

Voor de definitieve nominatie was een beslissingsronde nodig. Deze stond oorspronkelijk gepland op 3 oktober, maar werd verplaatst naar 10 oktober.

PARTIJ-VOORVERKIEZINGE GEANNULEERD

In een landelijke uitzending maakte president Ibrahim Babangida op 16 oktober, een dag na een vergadering van de Bestuursraad van de Strijdkrachten (AFRC), bekend dat de presidentiële voorverkiezingen waren geannuleerd. Bovendien deelde hij mee dat de leiding van de twee door de regering opgerichte politieke partijen - de Nationale Republikeinse Conventie, NRC, en de Sociaal-Democratische Partij, SDP - zou worden ontbonden. Hij zei verder dat plaatsvervangende commissies het bestuur van de twee partijen zouden overnemen en, in samenwerking met de Nationale Verkiezingscommissie (NEC), nieuwe richtlijnen zouden opstellen voor de selectie van partijbestuurders op lokaal, deelstaat- en nationaal niveau. Hij kondigde ook een direct accountantsonderzoek aan bij de partijen.

In augustus waren er diverse voorverkiezingen geweest, maar de resultaten daarvan waren nietig verklaard na algemene beschuldigingen van corruptie (zie hierboven). In september was een tweede poging gedaan om verkiezingen te houden, maar op 6 oktober werd het verkiezingsproces opgeschort in afwachting van de resultaten van een onderzoek van de NEC naar nieuwe beschuldigingen van wanpraktijken.

De NEC legde op 15 oktober aan de AFRC-vergadering een interim-rapport voor waaruit bleek dat er sprake was geweest van grove corruptie en fraude. Bovendien waren er aanwijzingen dat „praktisch alle kandidaten met steun van de in facties opgesplitste besturen van de partijen op elk niveau” malversaties hadden gepleegd. Volgens het rapport was omkoping schering en inslag. Sommige partijleden werden betaald om een aantal keren bij verschillende stembureaus te stemmen, ongunstige resultaten werden nietig verklaard en in sommige gevallen werden de stemmen bewust verkeerd geteld.

Noch in zijn toespraak van 16 oktober, noch later bevestigde Babangida of het tijdschema voor de afschaffing van het militaire bestuur, met het oog op de presidentsverkiezingen op 5 december en de installatie van een burgerregering op 2 januari 1993, zou worden gehaald. Zijn commentaar dat „de Nationale Verkiezingscommissie de levensduur van deze regering niet bepaalt”, werd echter door velen geïnterpreteerd als een aanwijzing dat de

AFRIKA

overgang naar een democratisch burgerregering langer zou gaan duren.

De meeste kandidaten voor de presidentiële nominatie en 18 van de 30 deelstaatgouverneurs gaven te kennen eventueel een beperkt uitstel bij de installatie van een burgerregering te willen accepteren als daardoor een soepele machtsovername werd gewaarborgd. Vakbonden, studenten en universitaire docenten, en groeperingen voor de mensenrechten eisten echter een belofte van de AFRC dat deze zijn bewindsperiode niet zou verlengen.

UITSTEL PRESIDENTSVERKIEZINGEN VERLENGING OVERGANGSPERIODE

Op 16 november maakte president Ibrahim Babangida wijzigingen bekend in het tijdschema voor de overdracht van de macht aan een gekozen burgerregering. De presidentsverkiezingen zouden nu op 12 juni 1993 worden gehouden, en niet zoals gepland op 5 december 1992. De Nationale Assemblée (gekozen in juli, zie hierboven) zou volgens plan op 5 december 1992 worden geïnstalleerd.

Op 2 januari 1993 (de datum waarop de burgerregering geïnstalleerd moest zijn) zou de AFRC ontbonden worden. Deze raad zou worden vervangen door een Nationale Defensie- en Veiligheidsraad. De Raad van Ministers zou op die datum ook worden ontbonden en plaats maken voor een Overgangsraad van burgers. Deze zou toezicht moeten houden op de laatste fasen van de overgang. Op 27 augustus 1993 zou een nieuwe burgerregering worden benoemd.

De wijzigingen verlengden het militaire bestuur met nog eens acht maanden. Zij kwamen echter niet onverwacht na de annulering van de presidentiële voorverkiezingen en het daaropvolgende ontslag van de leiding van de twee politieke partijen.

Eerder had de Nationale Verkiezingscommissie (NEC) in een rapport over de organisatie van de voorverkiezingen alternatieve methoden voor de selectie van presidentskandidaten voorgesteld. Volgens de methode die de AFRC uiteindelijk had aanvaard, moesten potentiële kandidaten als zodanig worden goedgekeurd tijdens congressen op districts-, regionaal, deelstaat- en nationaal niveau. Daardoor vergde het selectieproces meer tijd dan oorspronkelijk de bedoeling was. Het NEC-rapport deed ook de aanbeveling dat het controversiële „open kiessysteem” werd afgeschaft, waarbij kiezers zich opstelden achter een portret van de kandidaat van hun keuze.

De 23 potentiële presidentskandidaten die hadden deelgenomen aan de in diskrediet gebrachte voorverkiezingen, mochten de volgende keer niet opnieuw deelnemen aan de presidentsverkiezingen. Hun verbod gedurende de rest van de overgangsperiode politieke activiteiten te ontplooiën. Intussen zouden nieuwe interimcommissies voor elke

partij aan de slag gaan om nieuwe leiders te kiezen en nationale conventies te organiseren.

Reacties van de oppositie

De oppositiegroeperingen hadden het uitstel van de terugkeer naar een burgerregering - oorspronkelijk beloofd voor 1990 en later uitgesteld tot 1992 - voorspeld. Zij verklaarden opnieuw te geloven dat er een „verborgen agenda” was, en zij trokken de belofte van president Babangida in twijfel dat hij de macht uit handen zou geven.

Op 12 november deed de voorzitter van de Campagne voor Democratie, Boko Ransome Kuti, een beroep op de Nigerianen om „het land onbestuurbaar (te) maken” door daden van burgerlijke ongehoorzaamheid, indien Babangida op 2 januari 1993 zijn belofte om af te treden niet nakwam. Generaal Olusegun Obasanjo, die van 1976-1979 staatshoofd was geweest, stelde in een boodschap aan president Babangida dat „elke verlenging van de overgangsperiode... de strijdkrachten een uiterst slechte naam zal bezorgen”.

VORMING VAN OVERGANGSRAAD

Op 15 december werd een civiele Overgangsraad benoemd om een tijdelijk bestuur te vormen tot de terugkeer naar een burgerbewind, wat nu volgens plan in augustus 1993 zou plaatsvinden.

De raad bestond o.m. uit een aantal voormalige ambtenaren, bankiers en academici en niet zozeer uit beroepspo-

litici. Tijdens de eerste bijeenkomst van de raad op 23 december werd Chief Ernest Adegunle Shonekan, een advocaat en prominent industrieel, tot voorzitter gekozen en daarmee de facto tot waarnemend premier.

Eerder, op 5 december, had president Ibrahim Babangida formeel de Nationale Assemblée geïnstalleerd, hoewel deze niet eerder dan in januari 1993 haar zittingen kon houden. Alle door de Assemblée aanvaarde wetten zouden de goedkeuring van Babangida nodig hebben alsook die van een nieuwe Nationale Defensie- en Veiligheidsraad (NDSC), die zou bestaan uit de president, de vice-president en alle chefs van de krijgsmachtonderdelen alsmede de voorzitter en de voornaamste leden van de Overgangsraad. De NDSC zou eind december in plaats komen van de Bestuursraad van de Strijdkrachten (AFRC).

Het vacuum ontstaan door het uitstel van de presidentsverkiezingen leidde tot een heropleving van campagnes voor een krachtiger democratie. Prominente persoonlijkheden, zoals generaal b.d. Olusegun Obasanjo en Chief Anthony Enahoro, kondigden plannen aan voor het stimuleren van nieuwe stappen in de richting van een volwaardige meerpartijendemocratie. De voorzitter van de Campagne voor Democratie, Boko Ransome Kuti, die had opgeroepen tot een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid in het nieuwe jaar als Babangida niet aftrad, werd op 31 december gearresteerd en een aantal dagen vastgehouden.

(Vor.ber.pag. 633/2 e.v.-1992)

TSJAAD

ONTSLAG STAFCHIEF VREDESAKKOORDEN MET REBELLEN

Op 9 september 1992 werd het ontslag gemeld van luitenant-kolonel Mahamat Garfa als stafchef van de strijdkrachten, nadat de Tsjadische Liga voor de Mensenrechten (LDHT) soldaten had beschuldigd van moord op 130 burgers in de zuidelijke plaats Doba

Al op 24 augustus was deze massamoord veroordeeld door de 13 partijen van het Coördinatiet Comité van de Democratische Oppositie.

Eveneens op 9 september werd gemeld dat de regering vredesakkoorden had ondertekend met twee rebellenbewegingen. Dit waren de Beweging voor Democratie en Ontwikkeling (MDD), Mouvement pour la démocratie et le développement, zie pag. 635/3-'92 voor eerder akkoord in juni) en het Nationale Vernieuwingscomité voor Vrede en Democratie (CSNPD). Op 6 september had Radiodiffusion Nationale Chadienne vanuit de hoofdstad N'Djamena bekendgemaakt dat zojuist een vredesakkoord was ondertekend met het rebellerende Tsjadische Nationale Front (FNT).

NATIONALE CONFERENTIE. STAKINGEN

Op 5 oktober zei president Idriss Déby in een interview met Franse journalisten tijdens de Frans-Afrikaanse top in Libreville (Gabon), dat de beloofde Soevereine Nationale Conferentie begin 1993 kon plaatsvinden. Op 15 oktober werd bekendgemaakt dat de conferentie op 15 januari 1993 zou beginnen.

Op 11 oktober werd bekendgemaakt dat de regering de activiteiten van de Unie van Tsjadische Vakbonden (UST) tijdelijk had verboden, nadat de Unie een week eerder ambtenaren had opgeroepen één maand te gaan staken. De staking was bedoeld als protest tegen een verhoging van de inkomstenbelasting en het niet uitbetalen van salarissen. Volgens de UST had 80 procent van de arbeiders gehoor gegeven aan haar oproep tot een algemene staking in begin september.

REORGANISATIE KABINET

Op 14 oktober voerde premier Joseph Yodemane enkele kabinetswijzigingen door. Minister van financiën en economische zaken Mohiaddine Salah trad uit de regering en werd vervangen door Safi Abdelkader, tot dan toe minister van openbare werken en transport. Beade Toira Jérémie werd als minister

van handel en industriële ontwikkeling opgevolgd door Mahamat Habib Dou-toum, tot dan toe minister van energie, mijnbouw en waterstaat. De Rassemblement du peuple du Tchad (RPT), waartoe Beade Toira Jérémie behoort, had hem verzocht af te treden uit protest tegen het regeringsbesluit van 11 oktober om de activiteiten van de UST tot nader order op te schorten (zie hierboven).

Reeds op 12 augustus had een reorganisatie plaatsgevonden in verband met het aftreden van drie civiele kabinetsleden op 8 augustus. De belangrijkste benoeming toen was die van Loum Hinassou Laina, directeur van het militaire kabinet van president Déby, tot minister van defensie.

VERDERE ONTWIKKELINGEN IN VREDESPROCES

Op 30 oktober maakte de rebellerende MDD bekend dat zij de verzoeningsakkoorden afwees die zij op 24 juni in Libreville (Gabon) met de regering had ondertekend (zie pag. 635/3-'92).

De MDD beschuldigde president Idriss Déby ervan wapens en munitie te krijgen van Libië en derhalve een militaire oplossing na te streven. Ook zou de president de beloofde soevereine Nationale Conferentie tegenhouden die voor 15 januari 1993 was gepland

Op 18 november werd gemeld dat strijders van het FNT aan de grens hun wapens aan de Soedanese autoriteiten hadden overhandigd op grond van een verzoeningsovereenkomst met de regering-Déby

(Voorber. pag. 635/1 e.v.-1992)

TUNESIË**KABINETSWIJZIGINGEN**

Op 3 juli 1992 vonden twee wijzigingen in het kabinet plaats (zie pag. 636/1-'92 voor de wijzigingen in juni). Hedi M'Henni volgde Daly Jazi op als minister van volksgezondheid en Mohammed Fadhel Khelil verving Ahmed Smaoui als minister van sociale zaken.

MASSAPROCESSEN TEGEN ISLAMITISCHE ACTIVISTEN

Het proces voor het militaire tribunaal van Tunis tegen 171 leden van de verboden radicaal-islamitische Nahda-beweging, onder wie een aantal legerofficieren, werd op 28 augustus na 50 zittingsdagen afgerond.

De aanklachten hielden verband met wat volgens de autoriteiten een samenzwering was om president Zine el-Abidine Ben Ali te vermoorden door diens vliegtuig neer te schieten, als onderdeel van een gewapende opstand die tot doel had de zittende regering te vervangen door een islamitische

Van de 171 verdachten werden er 37 bij verstek berecht. 35 van de aangeklaagden kregen levenslang. Onder hen bevonden zich drie leiders in ballingschap: Rachid Ghannouchi, Salah Karkar en Habib Mokni. Sadok Chourou en Habib Ellouzi, twee andere leiders die levenslang kregen, werden gevangengehouden in Tunis. Vier militairen werden vrijgesproken en de overigen kregen gevangenisstraffen variërend van drie tot 20 jaar.

De vonnissen werden uitgesproken door een college van één burgerrechter en vier militaire rechters. De openbare aanklager van de rechtbank had tegen 19 verdachten de doodstraf geëist.

Het massaproces werd bekritiseerd door mensenrechtenorganisaties, waaronder Amnesty International en het in de VS gevestigde Middle East Watch. Zij beweerden dat de gerechtelijke procedures in strijd waren met de internationale normen en dat de bekentenissen, die cruciaal waren gebleken voor de veroordelingen, door marteling waren verkregen.

In een interview met Radio France Internationale op 28 augustus noemde de uitgeweken leider Ghannouchi de rechtzaken „onrechtvaardig omdat ze pseudoproblemen behandelen ... de oplossing kan niet in de kazerne worden gevonden”

Voor een ander militair tribunaal in dezelfde Bouchoucha-kazerne in Tunis stonden sinds juli 108 andere mensen terecht in verband met hun vermeende lidmaatschap van een andere islamitische groepering, de Commando's van de Opoffering. De militaire aanklager had tegen negen verdachten de doodstraf geëist.

Op 30 augustus werd vonnis gewezen: vijf mannen werden vrijgesproken, de meesten kregen gevangenisstraffen die varieerden van één tot 20 jaar, en 11 beklaagden (onder wie de leider van de groepering, Habib Lessoued) werden veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf. Volgens bewijsmateriaal dat in de rechtzaak was aangevoerd, waren de Commando's van de Opoffering een splintergroep van de Nahda-beweging.

Beroep van Islamitische activisten verworpen

Op 1 oktober werd bericht dat het beroep van 265 moslimleiders en -activis-

AFRIKA

ten die eind augustus door twee militaire tribunalen in Tunis tot uiteenlopende gevangenisstraffen waren veroordeeld, was verworpen.

Nieuwe arrestaties. Oproep Amnesty

Op 2 oktober meldde Radio France Internationale dat nog eens 20 sympathisanten van de Nahda-beweging waren gearresteerd. Bovendien zou de politie grote hoeveelheden wapens en explosieven in beslag hebben genomen na de arrestatie in september van Naceur Dhifallah, die tijdens de massaprocessen bij verstek was veroordeeld.

Op 20 oktober deed de mensenrechtenorganisatie Amnesty International een beroep op Tunesië om opdracht te geven tot „een eerlijk nieuw proces of vrijlating” van de 265 gevangenen. Amnesty deed een beroep op de Tunesische regering om „een grondig, onafhankelijk en onpartijdig onderzoek (in te stellen) naar onregelmatigheden vóór het proces, waaronder het in gevangenschap overlijden van verscheidene gedetineerden”.

BEPERKTE HERVORMINGEN

Op 7 november 1992 maakte president Zine el-Abidine Ben Ali tijdens een toespraak ter gelegenheid van de vijfde verjaardag van zijn overname van de macht bekend dat er hervormingen zouden worden doorgevoerd in het ambtenarenapparaat. Hij maakte echter geen tijdschema bekend voor de overgang naar een meerpartijdige democratie. In plaats daarvan kondigde hij aan dat een ombudsman zou worden benoemd tot bemiddelaar tussen publiek en overheid. Verder beloofde hij dat voorstellen voor een democratisch bewind spoedig in overweging zouden worden genomen en dat de oppositie mocht deelnemen aan de parlementsverkiezingen die naar verwachting in april 1994 zouden worden gehouden.

BROER VAN PRESIDENT VEROORDEELD IN FRANKRIJK

In de zogenoemde „couscous-connectie” werd de broer van de president, Moncef Ben Ali, op 17 november door een Franse rechtbank bij verstek veroordeeld tot 10 jaar gevangenis voor het witwassen van drugsgeld. Hij was op het Parijse vliegveld Orly aangehouden met een koffer vol bankbiljetten. Moncef Ben Ali zou zich ergens in Tunesië schuilhouden.

(Vor.ber.pag. 636/1-1992)

MIDDEN-OOSTEN

BAHREIN

AANKONDIGING BEPERKTE POLITIEKE HERVORMING

De emir, sjeik Isa bin Sulman al-Khalifa, maakte op 16 december 1992 - de nationale feestdag van Bahrein - bekend dat hij een consultatieve raad zou benoemen van „uitgelezenen loyale mannen” om „bijte dragen in het verstrekken van adviezen en opinies, op basis van de islamitische traditie van raadpleging”.

Waarnemers zeiden dat de leden naar verwachting eind januari zouden worden benoemd. Bahrein beschikte vroeger over een gekozen Nationale Vergadering, maar deze was in augustus 1975, na een zittingsperiode van nog geen twee jaar, ontbonden (zie pag. 686/1/2-'75).

(Vor.ber.pag. 760/3 e.v.-1991)

GCC

MINISTERSVERGADERINGEN

Op 14 en 15 november 1992 kwamen de ministers van defensie van de lidstaten van de Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC, bestaande uit Bahrein, Koeweit, Oman, Qatar, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten) bijeen voor de eerste van een viertal ministeriële vergaderingen vóór de top in Abu Dhabi van december.

In een op 15 november uitgegeven communiqué werd bevestigd dat „iedere bedreiging van een van de lidstaten beschouwd zal worden als een bedreiging van alle GCC-naties”. In het communiqué werd ook Irans optreden inzake het betwiste eiland Abu Musa veroordeeld en werden de aanspraken van de Verenigde Arabische Emiraten op de twee Tunb-eilanden bevestigd (zie pag. 866/1 e.v.-'92). De Iraanse ambassadeur in Koeweit, Hoseyn Sadeqi, bekritiseerde het communiqué, dat tevens door de Iraanse pers en radio werd aangevalen.

Op 21 en 22 november kwamen de GCC-ministers van binnenlandse zaken in Koeweit bijeen. De ministers van financiën vergaderden op 22 november, maar vorderden klaarblijkelijk niet met de voorstellen voor een douane-unie, een stap naar de oprichting van een gemeenschappelijke markt in 2000, een doelstelling die eerder dat jaar was geformuleerd (zie pag. 638/3-'92).

Op 24 en 25 november vergaderden de ministers van buitenlandse zaken in Abu Dhabi om de geplande topconferentie voor te berei-

den. Uit berichten bleek echter dat de bijeenkomst werd overschaduwd door de afwezigheid van Qatar, dat zo zijn ongenoegen over Saoedi-Arabië kenbaar maakte in verband met een grensincident in oktober (zie pag. 865/2-'92).

13DE TOPCONFERENTIE

De staatshoofden van alle zes lidstaten woonden de dertiende topconferentie van de GCC op 22 en 23 december in Abu Dhabi bij.

De aanwezigheid van de emir van Qatar op de topconferentie werd door waarnemers geïnterpreteerd als een gebaar om de inspanningen van de Arabische Golfstaten voor het demonstren van een verenigd front tegenover het vermeende Iraanse expansionisme te steunen

(Vor.ber.pag. 638/2 e.v.-1992)

IRAN

RAFSANJANI BEZOEKT PAKISTAN EN CHINA

Op 6 september 1992 kwam president Hashemi Ali Akbar Rafsanjani in Islamabad aan voor een staatsbezoek aan Pakistan, waar volgens berichten protocollen werden ondertekend die de samenwerking op politiek, economisch en militair gebied moesten bevorderen.

Op 9 september arriveerde Rafsanjani in gezelschap van de minister van defensie en logistiek, Akbar Torkan, in China voor een vierdaags bezoek. Hij was de gast van president Yang Shangkun. Er werd een nucleair samenwerkingsakkoord ondertekend, dat onder meer de levering van een Chinese kernreactor van 300 megawatt inhield.

GEWELDDADIGHEDEN IN TEHERAN EN BERLIJN. DISSIDENTE DICHTER VERMOORD

Volgens de vanuit Irak operende oppositionele Mujaheddin-e-Khalq kwam de Iraanse Revolutionaire Garde op 8 september tussenbeide toen soldaten en gewapende politieagenten in Noord-Teheran met elkaar slaags raakten, waarbij aan beide zijden „een groot aantal” doden viel. Bij een bomexplosie op 27 augustus in het zuiden van Teheran waren volgens berichten doden en gewonden gevallen.

De Iraanse president Hashemi Ali Akbar Rafsanjani (l.) tijdens een ontmoeting met zijn Chinese ambtgenoot Yang Shangkun op 9 september 1992 in Beijing.

Op 17 september schoten onbekenden in een restaurant in Berlijn met halfautomatische machinegeweren vier leden van de Democratische Partij van Iraanse Koerdistan ofwel de Democratische Partij van Kordistan (KDPI) dood, onder wie secretaris-generaal Sadeq Sharafbandi. De vorige partijsecretaris-generaal Abdel Rahman Ghassemlou en twee andere functionarissen waren in juli 1989 in Wenen vermoord (zie pag. 703/3 e.v.-'89).

Eerder, op 8 augustus, was het stoffelijk overschot van Fereydu Farokhzad, een 48-jarige zanger, dichter en politiek dissident die sinds de instelling van het islamitische bewind in Iran in 1979 in ballingschap had geleefd, in zijn woning te Bonn (Duitsland) aangetroffen. Hij bleek te zijn doodgestoken.

BEVOLKINGSGROEI

Volgens een bericht in The Economist van 3 oktober had het beleid ter stimulering van de bevolkingsgroei, dat op initiatief van wijlen Ayatollah Ruhollah Khomeini was gevoerd, ertoe geleid dat de bevolking van Iran binnen 14 jaar was gegroeid van 36 mln tot 60 mln mensen, van wie 45,5 procent jonger dan 15 jaar is. Overigens had vice-president Massoud Rughani Zanjani aangedrongen op een verandering van dit beleid.

AMERIKAANSE VERMOEDENS OVER WAPENVOORRADEN

Op 10 november zou de Amerikaanse regering een diplomatieke campagne zijn begonnen om grote industrielanden af te houden van de export van militair, nuttige technologie naar Iran. Volgens de Washington Post hadden het verschil in beleid tussen de VS en zijn Westerse bondgenoten en een recente versoepeling van de controle op de Amerikaanse export geleid tot een golf van aankopen van hoogwaardige technologie, die vergelijkbaar was met de hoeveelheid wapens en technologie die in de jaren '80 naar Iran stroomde.

Op 23 oktober had het Amerikaanse Congres zijn goedkeuring gehecht aan de non-proliferatiewet inzake Iran en Irak uit 1992, die een vergaand verbod op de export van technologie behelsde.

Op 3 november was bekendgemaakt dat de Amerikaanse atoomonderzeer Topeka de Golf was binnengevaren om de Amerikaanse bezorgdheid te benadrukken over de op handen zijnde levering van de eerste van twee Russische met dieselmotoren aangedreven onderzeeërs van de klasse Kilo, die in de Iraanse haven Banda Abbas zouden aankomen. Op een derde onderzeeër zou Iran een optie hebben. Iran zou \$600 mln hebben betaald voor de onderzeeër, die - volgens een bericht van radio

Teheran van 23 november - al deel uitmaakte van de Iraanse vloot in de Golf

Op 4 november, de 13de verjaardag van de bezetting van de Amerikaanse ambassade in Teheran door Iraanse revolutionairen (zie pag. 641/1 e.v.-'80), maakten de autoriteiten de arrestatie bekend van de Amerikaanse reisagent Milton Meier, die zou hebben bekend dat hij een spion was. Een menigte van naar schatting enkele duizenden mensen riep voor de voormalige Amerikaanse ambassade „Dood aan Amerika”. In een toespraak tot de betogers zou de voorzitter van de Majlis (parlement), Ali Akbar Nateq Nnuri hebben gezegd dat tussen de VS en Iran „een oneindige afstand bestaat”. In heel Iran werden anti-Amerikaanse betogingen genield.

Op 17 november zou een Franse staatsburgers zijn gearresteerd. Redenen daarvoor werden niet bekendgemaakt.

Op 20 november, tijdens een geheime vergadering van defensiefunctionarissen van de Groep van Zeven (G-7) industrielanden in de buurt aan het Duitse Bonn, zouden Europese en Japanse functionarissen niet zijn ingegaan op het door de VS geëiste vergaande verbod op de export van alle voor militaire doeleinden nuttige uitrusting naar Iran. De Amerikaanse inlichtingendienst zou verdeeld zijn over het doel en de gevolgen van de vermeende jaarlijkse aanschaf van militair in materieel voor een bedrag van \$2 mrd door Iran.

BETROKKENHEID BIJ FUNDAMENTALISME ONTKEND

Irans geestelijke leider, ayatollah Seyed Ali Khamenei, ontkende ten stelligste de door Egypte en Algerije geuite beschuldigingen dat Iran betrokken was bij activiteiten van islamitische fundamentalisten. Op 18 november zei hij in een toespraak dat Iran door „propaganda van de vijand” in een verkeerd daglicht werd gesteld.

De Egyptische president Hosni Mubarak werd in november in de Iraanse media ervan beschuldigd dat hij westerse belangen diende, terwijl de GCC werd bekritiseerd omdat deze de „beschuldigingen van de Verenigde Arabische Emiraten steunde” (zie onder GCC).

RUSHDIE-AFFAIRE

Op 12 november protesteerde de Britse regering bij Iran tegen nieuwe oproepen van verscheidene hoge Iraanse functionarissen om de Britse schrijver Salman Rushdie te vermoorden krachtens de „fatwa” die in februari 1989 door wijlen Ayatollah Ruhollah Khomeini was uitgesproken. Ayatollah Hassan Sanei, die eerder een beloning van \$2 mln had uitgelooft voor de moord op Rushdie (zie pag. 711/1-'92),

zou op 11 november hebben aangeboden de beloning met een onbekend bedrag te verhogen.

MENSENRECHTEN EN RECHTSCHIEDING

Iraanse functionarissen verwierpen een rapport van de VN-commissie voor sociale en humanitaire kwesties, dat op 4 december was aanvaard tegelijk met een resolutie waarin Iran veroordeeld werd voor schending van de mensenrechten. De opperrechter van het Hooggerechtshof, ayatollah Mohammed Yazdi, zou volgens een bericht van 15 december hebben gezegd dat de resolutie „immoreel en bevooroordeeld" was.

Het rapport had melding gemaakt van het martelen van gevangenen, het manipuleren van processen en een excessief gebruik van de doodstraf. Het stelde dat Iran tussen januari en juli 1992 in totaal 224 mensen had terechtgesteld, van wie zeker 66 om politieke redenen ter dood waren gebracht. Bovendien zouden minstens 199 leden van de Bahai-gemeenschap tijdens een „systematische" vervolging van hun secte zijn gedood.

Opperrechter Yazdi zou op 27 november hebben gezegd dat Iran de op de Islam gebaseerde wetten zou blijven toepassen, met inbegrip van de doodstraf.

Het rapport beschreef ook de onderdrukking van Iraanse vrouwen, die naar werd verklaard waren uitgesloten van 19 van de 169 studierichtingen aan de universiteiten. Voort werd gesteld dat 89 procent van de vrouwen op het platteland nog analfaab waren.

Op 9 december verschenen berichten over een nieuwe echtscheidingswet die ongekende rechten aan vrouwen verleende. Zo zouden gescheiden vrouwen via de rechtbanken schadevergoeding mogen eisen voor huishoudelijk werk dat hun echtgenoten hen tijdens het huwelijk hadden opgedragen.

ONTWERP-BEGROTING VOOR 1993

Op 15 december begon de Majlis ash-Shoura (parlement) een debat over de ontwerp-begroting van president Hashemi Ali Akbar Rafsanjani voor het nieuwe Iraanse jaar dat op 21 maart 1993 begint.

Het ontwerp, dat op 7 december door het kabinet was goedgekeurd, was naar verluidt in evenwicht, ondanks een verdubbeling van de algemene overheidsuitgaven tot R 24.000 mrd (ca. \$ 16,5 mrd). Het bevatte een deviezenpost van \$ 5 mrd voor essentiële importen. De rest van de begroting, die zou voorzien in een gedeeltelijke devaluatie, was aangegeven in rials.

(Vor.ber.pag. 708/3 e.v.-1992)

CHINA

RECHTSAAKEN GEVANGENZETTING VAN BAO TONG. BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN (JULI-AUGUSTUS 1992)

Bao Tong, een belangrijk adviseur van de afgezette secretaris-generaal van de Chinese Communistische Partij (CCP) Zhao Ziyang, werd op 21 juli 1992 berecht en veroordeeld voor zijn rol in de pro-democratiebeweging die in juni 1989 was uitgedaagd in het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede (zie pag. 403/1 e.v.-'90).

Na een vijf uur durende rechtszitting werd Bao door de Bemiddelende Volksrechtbank tot vijf jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens „aanstichting" tot contrarevolutionaire activiteiten en tot nog eens vier jaar wegens het „openbaar maken van staatsgeheimen". Hoewel het de bedoeling was dat hij de straffen na elkaar zou uitzitten, zou de rechtbank als gebaar van goede wil de totale gevangenisstraf met twee jaar hebben verminderd. Bovendien werd zijn straf verminderd met de drie jaar die Bao sinds 1989 in de gevangenis had doorgebracht.

Bao, voormalig hoofd van het bureau voor structurele politieke hervorming van het Centrale Comité van de CCP, had een sleutelpositie vervuld bij de uitvoering van het hervormingsgezinde beleid van Zhao. Bovendien was hij tot dan toe de bekendste hooggeplaatste persoon die in verband met de onlusten van 1989 terecht stond. De relatief lichte straf werd algemeen gezien als een teken van de steeds verder afbrokkelende macht van de conservatieve voorstanders van de harde lijn binnen de CCP. Bovendien leek het vonnis te bevestigen dat Zhao zelf, die sinds mei 1989 onder huisarrest stond, niet terecht zou hoeven te staan.

Tekenen van aanhoudende strijd tussen conservatieven en hervormers

De strijd tussen de aanhangers van de harde lijn en de opkomende hervormingsgezinden, die klaarblijkelijk opnieuw op de steun van China's leider en „elder statesman" Deng Xiaoping konden rekenen, werd feller in de aanloop naar het 14de partijcongres dat later dat jaar zou plaatsvinden. De secretaris-generaal van de CCP, Jiang Zemin, liet zich op 9 juli uit in uitgesproken hervormingsgezinde bewoordingen, toen hij China's economische systeem omschreef als een „socialistische markteconomie".

Het voorkomen van geruchten over een strijd tussen conservatieven en hervormingsgezinden werd op 6 juli voor het eerst officieel bevestigd toen het officiële *Volksdagblad* verklaarde dat geruchten werden verspreid door naamloze figuren die „giftiger dan de giftigste slangen" waren.

Een groot aantal kandidaten van de harde lijn zou niet zijn gekozen als vertegenwoordiger op het 14de partijcongres. Tot de kandidaten die werden verslagen, behoorden Gao Dai, redacteur van het *Volksdagblad*, en Deng Liqun, die als lid van de centrale adviescommissie van de partij veel invloed had gekregen na het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede. Gao Dai, die aanvankelijk veel kritiek kreeg van Deng vanwege zijn extreme opvattingen, leek zijn standpunt te hebben gewijzigd in een in juni gepubliceerd artikel, waarin hij felle kritiek uitte op de „linkse ideologie".

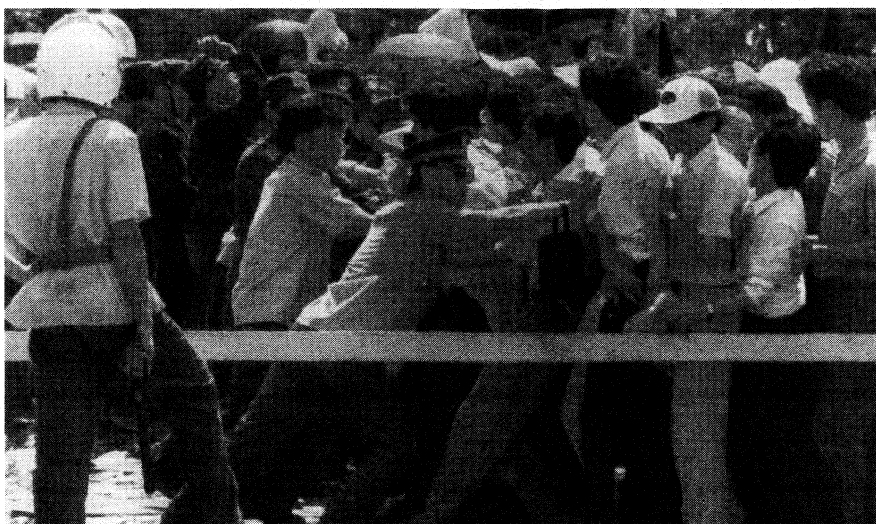
Deze trend - van hooggeplaatste aanhangers van de harde lijn die hun standpunt wijzigden nadat Deng opnieuw zijn steun had uitgesproken voor de hervormingsbeweging - zette zich in juli voort. Li Ximing, een lid van het politburo en een hoge CCP-functionaris in Beijing, publiceerde op 14 juli een artikel in de *Beijing Daily*, waarin hij pleitte voor snellere economische hervormingen volgens kapitalistische methodes. Li stond bekend als een ideoloog van de harde lijn en was tevens een naaste medewerker van premier Li Peng, de belangrijkste man achter de onderdrukking van de pro-democratiebeweging.

Rellen op aandelenbeurs in Shenzhen

In de nacht van 10 op 11 augustus braken in de zuidelijke stad Shenzhen rellen uit, waarbij 50.000 a 60.000 potentiële investeerders protesteerden tegen de oneerlijke verdeling van aanvraagformulieren voor aandelen, die eerder waren uitverkocht dan verwacht. Op 11 augustus had de aandelenbeurs van Shenzhen 's middags haar deuren gesloten, nadat de „A"-aandelen - die voor Chinese investeerders waren gereserveerd - met 17 punten in waarde waren gedaald.

Van 9-11 augustus arriveerden in Shenzhen ongeveer 1 mln mensen uit heel China om aanvraagformulieren te kopen voor het op handen zijnde aandelenaanbod op de beurs van Shenzhen. De aanvragers stonden twee dagen lang in de rij om in totaal 5 mln formulieren te kopen op basis van het systeem „wie het eerst komt, wie het eerst maalt". Slechts één op de tien aanvragers zou in aanmerking komen om maximaal 1.000 aandelen te kopen in 14 (eerste) emissies van bedrijven, hetgeen naar men hoopte 500 mln yuan (\$ 1 = 5,4556 yuan op 10 augustus 1992) zou opleveren.

Protesteerders klaagden dat formulieren tegen acht keer de oorspronkelijke prijs werden doorverkocht en zij beschuldigden functionarissen ervan aandelenaanvragen te reserveren voor familie en vrienden. Zij beweerden eveneens dat politie en functionarissen wachtenden in de rij opzij hadden geduwd om plaats te maken voor familie en vrienden. Politieemensen werden aangevallen, één voe tuig werd in brand gestoken en enkele andere werden omvergeworpen, terwijl de demonstranten naar het kantoor van de lokale autoriteiten liepen en „weg met de corruptie!" scandeerden. De politie maakte gebruik van traangas, stroomstokken en wapenstokken om de menigte uiteen te jagen. Daarbij werden 20 mensen gear-

Politiefunctionarissen pogen kandidaatkopers van aandelen op 11 augustus 1992 te Shenzhen in het gareel te houden

resteerd. Eén persoon zou in het gedrang zijn omgekomen en 200 anderen zouden in het ziekenhuis zijn opgenomen. Aanvankelijk negeerden de Chinese media de rellen. Het officiële persbureau *Xinhua* sprak van een „lichte verstoring van de verkoop” en schoof de onlusten later af op een „klein aantal mensen”.

Waarnemers schreven de grote vraag naar „A”-aandelen toe aan de hoogte van de spaartegoeden van particulieren, de lage rentetarieven en het feit dat een dergelijke aandelenuitgifte in november 1991 investeerders forse winst had opgeleverd.

Tijdens een persconferentie op 11 augustus gaf de burgemeester van Shenzhen toe dat er wellicht het een en ander was misgegaan bij de verstrekking van de formulieren en hij beloofde corrupte functionarissen op te sporen. Vervolgens werden 17 mensen gearresteerd voor het doorverkopen van aanvraagformulieren voor aandelen en coupons.

De minister van buitenlandse economische betrekkingen en handel, Li Lanqing, suste de angst dat hierdoor een einde zou komen aan de economische hervormingen door te verklaren dat China door zou blijven gaan met het ontwikkelen van aandelenbeurzen, ondanks de rellen in Shenzhen. Ondertussen richtte de Staatsraad, volgens de *Financial Times* van 13 augustus, een speciale commissie op om de reactie van de regering op de rellen in Shenzhen te coördineren. De commissie stond onder leiding van Zou Jiahua, een vice-premier en tevens minister belast met de staatsplanningscommissie.

Crisis op aandelenbeurs in Shanghai

Op 12 augustus was er op de één na

grootste aandelenbeurs van China in Shanghai sprake van paniekverkopen van „A”-aandelen. De beurs sloot 9,5 punten lager en de prijs van sommige aandelen daalde met 50 procent. Deskundigen verklaarden dat de val eerder te wijten was aan het gestegen aantal bedrijven dat op de beurs genoteerd stond dan aan de rellen in Shenzhen.

Laatste proces tegen pro-democratie-activist

In het laatste proces tegen activisten van de pro-democratiebeweging, die ten onder gingen in het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede in juni 1989, werd de dichter en theoreticus Wu Jiaying op 25 augustus tot drie jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens „contrarevolutionaire opruiing en propaganda”. Direct daarop werd hij vrijgelaten, omdat hij zijn straf al had uitgezeten. Wu Jiaying, een voormalig adviseur van de afgezette CCP-secretaris-generaal Zhao Ziyang en een hoge onderzoeker op het Algemeen Bureau van het Centrale Comité van de partij, had in afwachting van zijn proces meer dan drie jaar in de gevangenis doorgebracht.

Tegenover John Kamm, een Amerikaanse zakenman en mensenrechtenactivist, verklaarden regeringsfunctionarissen dat alle gevangenen die in verband met de pro-democratiebeweging vast werden gehouden, inmiddels terecht hadden gestaan.

Op 3 augustus deelde een rechtbank in Beijing een straf van vier jaar uit aan Gao Shan vanwege het openbaar maken van staatsgeheimen tijdens de pro-democratiebeweging in 1989.

Hij was werkzaam op een instituut voor politieke herstructurering dat onder het Centrale Comité van de Communistische Partij ressorteerde. Zijn voormalige superieur, Bao Tong, had iri juli een straf van zeven jaar gekregen (zie hierboven).

Amnestie voor studenten in het buitenland

Overeenkomstig een beslissing van de Staatsraad werd op 20 augustus amnestie afgekondigd voor studenten in het buitenland die hadden deelgenomen aan activiteiten en organisaties tegen de regering. De studenten werden opgeroepen naar China terug te keren „ongeacht hun politieke houding in het verleden”. Men verzekerde hun dat er geen onderzoek zou worden ingesteld naar „foute dingen” die ze in het buitenland hadden gezegd of gedaan.

Rapport van Asia Watch over kampen voor dwangarbeid

De in New York gevestigde mensenrechtenorganisatie Asia Watch gaf op 1 september een rapport uit waarin werd beweerd dat politieke gevangenen werden gebruikt als dwangarbeiders in gevangenisfabrieken in de provincie Liaoning, waar exportprodukten werden gemaakt. Het rapport verwierp de bewering van de Chinese regering dat de in de gevangennissen gemaakte goederen niet voor de export waren bedoeld.

DOOD VANDENG YINGCHAO

Op 11 juli stierf op 88-jarige leeftijd Deng Yingchao, voormalig lid van het politburo, weduwe van voormalig premier Zhou Enlai en de pleegmoeder van Li Peng.

Zij had haar invloed niet alleen te danken aan haar huwelijk met Zhou in 1925, maar ook aan het feit dat zij behoorde tot de groep van slechts 50 vrouwen die de Lange Mars van 1934-'35 hadden uitgelopen. Na de dood van haar echtgenoot in 1976 was zij van 1978 tot 1985 lid van het politburo. Ook nadat zij zich in 1988 uit het openbare leven had teruggetrokken, bleef zij een invloedrijke stem houden binnen de CCP.

DOOD VAN LID BENDE VAN VIER

Op 3 augustus stierf de 58-jarige Wang Hongwen. Hij zat vanaf 1981 een levenslange gevangenisstraf uit voor zijn rol als lid van de zogenaamde „Bende van Vier”. De Bende, onder leiding van Mao's echtgenote Jiang Qing, was verantwoordelijk gesteld voor de buitensporigheden tijdens China's Culturele Revolutie (1966-1976).

PRESIDENTIËLE RONDREIS LANGS AFRIKAANSE LANDEN

President Yang Shangkun keerde op 12 juli met zijn gevolg, dat onder meer bestond uit minister van buitenlandse zaken Qian Qichen, terug in Beijing na een staatsbezoek van twee weken aan Marokko, Tunesië en Ivoorkust.

HANDELSBESPREKINGEN MET VS. GESCHIL

Van 19-21 augustus werd in Beijing weinig vooruitgang geboekt tijdens de vijfde ronde van de Chinees-Amerikaanse handelsbesprekingen over het vergroten van de Amerikaanse afzetmogelijkheden op de Chinese markt. Op 21 augustus werd een lijst met goederen gepresenteerd, die ongeveer één vijfde van de Chinese export aan de VS besloeg. Over deze goederen zouden de VS mogelijk een extra invoerbelasting heffen.

Ira Wolf, de assistent-vertegenwoordiger van de VS voor handelsbesprekingen, verklaarde dat China te traag was geweest in het openstellen van zijn afzetmarkten. Amerikaanse functionarissen verklaarden dat de import vanuit China gedurende de eerste zes maanden met 42 procent was gestegen, terwijl de Amerikaanse export naar China slechts met 18,4 procent was toegenomen. Het Amerikaanse handelstekort ten opzichte van China zou naar verwachting tot \$15 mrd stijgen.

De lijst had betrekking op exportgoederen, waaronder schoenen, sieraden, zijden kleding, levensmiddelen en huishoudelijke apparaten, die een waarde vertegenwoordigden van \$3,9 mrd. Deze goederen zouden met een extra heffing van maximaal 100 procent worden belast, tenzij China voor 10 oktober zou instemmen met de door de VS geëiste grotere toegang tot de de Chinese markt (waaronder het openbaar maken van de geheime regelgeving ten aanzien van de buitenlandse handel en het opheffen van de beperkingen, zoals een importverbod en hoge invoerrechten). Amerikaanse functionarissen verklaarden dat de lijst was bedoeld om staatsindustrieën te treffen en de gevolgen voor Hongkong, dat een groot deel van zijn exportprodukten in fabrieken in Zuid-China vervaardigde, zo veel mogelijk te beperken.

Het Chinese ministerie van buitenlandse economische betrekkingen en handel leverde kritiek op de publikatie van de lijst en dreigde met vergeldingsmaatregelen, wanneer deze zou worden ingevoerd.

Geschil met VS

China reageerde boos op de Amerikaanse bekendmaking van 2 september dat de VS hadden ingestemd met de verkoop van 150 F-16 gevechtsvliegtuigen aan Taiwan (zie pag. 869/1-'92). Op 3 september ontbood de Chinese onderminister van buitenlandse zaken Liu Huaqiu de Amerikaanse ambassadeur in Beijing, Stapleton Roy, en deelde hem mede dat de Amerikaanse beslissing „een flagrante inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van China betekent, de Chinees-Amerikaanse betrekkingen ernstig in gevaar brengt en de belangrijke zaak van de vreedzame hereniging van China belemmert en ondermijnt”.

De verkoop leek in strijd te zijn met een in 1982 ondertekend Chinees-Amerikaans communiqué, waarin de VS hadden toegezegd de wapenverkoop aan Taiwan te verminderen en uiteindelijk helemaal te beëindigen (zie ook pag. 71813 e.v.-'83).

Op 10 september dreigde China de import van Amerikaanse tarwe stop te zetten, als de regering-Bush de voorgenomen wapenverkoop aan Taiwan niet zou terugdraaien. China was al gedurende enkele jaren de grootste afnemer van Amerikaanse tarwe. In sommige jaren hadden de Chinezen zelfs 10 procent van de totale Amerikaanse tarweproduktie opgekocht.

Deze kwestie vormde onderdeel van een opdoemend handelsconflict. De regering-Bush had op 21 augustus al aangekondigd dat, tenzij China voor 10 oktober alle handelsbarrières die de toegang voor Amerikaanse produkten tot de Chinese markt belemmerden zou opheffen, zij de import van Chinese produkten, ter waarde van \$3,9 mrd, met een maximale strafheffing van 100 procent zou belasten (zie hierboven: zie ook pag. 355/2/3-'92 voor begin van Amerikaans onderzoek naar de Chinese handelsbarrières volgens artikel 301 van de handelswet uit 1988). China antwoordde op 8 september met gelijke munt door eveneens te dreigen met strafheffingen op de import uit de VS ter waarde van \$4 mrd, wanneer de Amerikanen extra heffingen zouden opleggen. Gesprekken tussen handelsfunctionarissen van 14-16 september in Beijing leidden niet tot een doorbraak. In de week voor de uiterste datum van 10 oktober was een laatste gespreksronde geïnd.

Op 29 september sprak de Amerikaanse president Bush zijn veto uit over een wetsvoorstel dat trachtte de handelsstatus van China als meest-bevoorrecht-natie (MFN) te koppelen aan verbetering van de mensenrechten in China en aan andere voorwaarden.

Bush, die in maart 1992 een veto had uitgesproken over een soortelijk wetsvoorstel, rechtvaardigde zijn veto door te verklaren dat het stellen van „verstreckende voorwaarden aan de verlenging van China's MFN-status, niet

zou leiden tot een snellere vooruitgang bij het bevorderen van onze doelstellingen”. Bij een stemming in de Senaat werd vervolgens niet de tweederde meerderheid behaald die nodig was om het presidentiële veto te vernietigen.

OVERIGE BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Zou Jiahua, vice-premier en minister verantwoordelijk voor de staatsplanningscommissie, bracht van 8-26 september een bezoek aan Italië, Spanje en Nederland. De rondreis was gericht op het bevorderen van de economische samenwerking en de handelsbetrekkingen.

OPLEVING VAN BUITENLANDSE HANDEL

Volgens op 8 september bekendgemaakte officiële cijfers was de export in augustus met 21,6 procent gestegen tot \$7,88 mrd, hetgeen een nieuw maandrecord betekende. De import was eveneens met 18 procent gestegen tot \$6,61 mrd. In de periode januari-augustus bedroeg China's handelsoverschot \$4,7 mrd, waarbij de export \$50,63 mrd bedroeg en de import \$45,93 mrd.

PRIJS LIBERALISERING EN BENOEMINGEN

Op 1 september schafte de regering voor 593 produkten en materialen de prijscontrole af. De *Financial Times* van 3 september noemde dit „een belangrijke stap voor de verdere liberalisering van de economie”.

Door deze stap werden fabrikanten, vooral staatsbedrijven, in staat gesteld zelf de prijzen voor goederen als olie, asfalt, lood, aluminium, smeeroliën en -vetten, enkele staalprodukten en de meeste machines en elektronische goederen vast te stellen. Van slechts 89 produkten werd de prijs direct door de regering vastgesteld.

Nieuwe ministers van financiën en spoorwegen

Op 4 september werd Liu Zhongli benoemd tot nieuwe minister van financiën. Hij volgde Wang Bingqian op, die aanbleef als lid van de Staatsraad. Liu, een voormalige onderminister van financiën, was sinds 1990 plaatsvervangend secretaris-generaal van de Staatsraad geweest.

Eveneens op 4 september volgde Han Zhubin Li Senmao op als minister van spoorwegen.

ARRESTATIE EN VERBANNING VAN DISIDENT SHEN TONG

Op 1 september arresteerden de Chine-

se autoriteiten in Beijing Shen Tong, een leider van de pro-democratiebeweging uit 1989. Op de ochtend van zijn arrestatie had Shen een persconferentie belegd om bekend te maken dat hij een verzoek had ingediend om in Beijing een kantoor te vestigen van een in de VS gevestigde dissidentengroepering, het Fonds Democratie voor China.

Shen was begin augustus uit zijn ballingschap in de VS teruggekeerd, waarmee hij de eerste vooraanstaande studentenleider was die deze stap had gezet. Samen met Shen werden twee jonge Chinese studenten, Qi Dafang en Chen Liyun, gearresteerd.

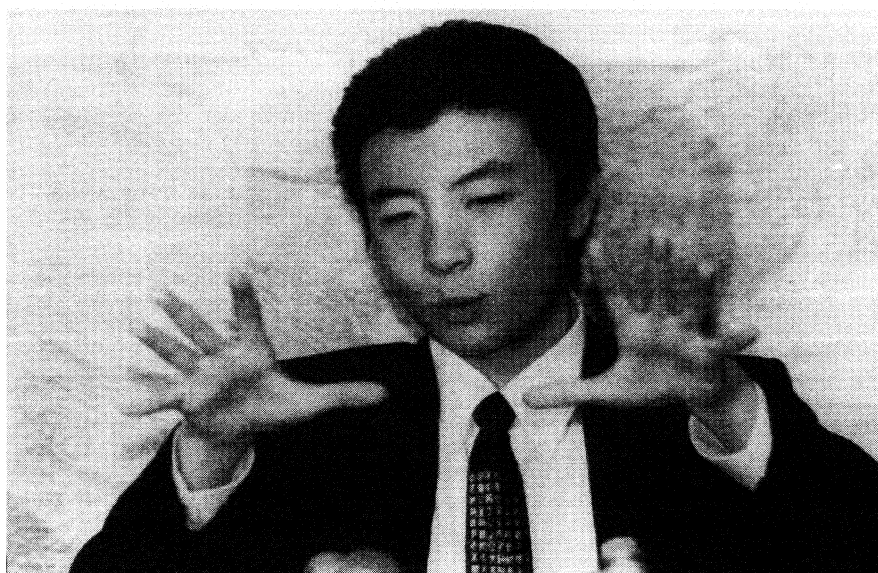
Twee Franse journalisten die op het moment van zijn arrestatie in Shens gezelschap verkeerden, werden uit China uitgewezen. Op 2 september werd ook de Amerikaanse wetenschapper Ross Terrill, vanwege zijn vermeende contacten met Shen uitgewezen.

Op 24 oktober werd Shen Tong uit China naar de VS verbannen.

In een op 24 oktober door het officiële Chinese persbureau *Xinhua* uitgegeven verklaring werd gezegd dat Shen „zijn wandaden had toegegeven”. In een bericht in de *Far Eastern Economic Review* van 5 november werd beweerd dat voortdurende van Shens gevangenhouding de betrekkingen tussen China en de VS uitermate gecompliceerd zou hebben gemaakt.

14DE CONGRES CCP

Van 12-18 oktober werd in Beijing het 14de congres van de Chinese Communistische Partij (CCP) gehouden. Dit

De verbannen Chinese dissident Shen Tong tijdens een persconferentie op 28 oktober 1992 in Newton (Massachusetts).

was het eerste partijcongres na de instorting van het communisme in de Sowjet-Unie en de gewelddadige onderdrukking van de pro-democratiebeweging in China in 1989. (Voor bijzonderheden over het 13de partijcongres in 1987 zie pag 824/1 e.v.-'87.)

Het congres werd bijgewoond door 1.989 indirect gekozen afgevaardigden en 41 „speciaal uitgenodigde afgevaardigden”. Er waren geen buitenlandse delegaties uitgenodigd.

Voorafgaand aan het congres werd maandenlang een intensieve politieke campagne gevoerd door zogenaamde „hervormers”, die aanhangers waren van een „socialistische, markteconomie”. Dit economische beleid was voorgesteld door de 88-jarige Deng Xiaoping, de hoogste Chinese leider. Deng zelf had deze campagne begin 1992 op gang gebracht met een met veel publiciteit omgeven reis door de speciale economische zones (SEZs) in Zuid-China (zie pag. 358/3 e.v.-'92).

De Chinese leider Deng Xiaoping verscheen op 19 oktober 1992 na een afwezigheid van acht maanden voor het eerst weer in het openbaar

Het congres draaide uit op een overwinning voor de hervormers, zowel wat het aangenomen beleid als de benoeming van functionarissen betrof. Het merendeel van de conservatieve kopstukken, die tegen Dengs marktgerichte hervormingen waren, werd de laan uitgestuurd en het congres besloot tot de opheffing van de centrale adviescommissie (CAC) van het Centrale Comité onder leiding van de aartsconservatieve Chen Yun, Dengs machtigste rivaal.

Deng - de man en zijn ideeën - werd tijdens het congres bejubeld op een manier die sterk deed denken aan de persoonsverheerlijking rond wijlen partijvoorzitter Mao Zedong. Tijdens het congres zelf verscheen Deng niet in het openbaar, maar hij was wel aanwezig bij het eerste plenum van het nieuwe Centrale Comité op 19 oktober.

Eenaantal deskundigen beweerde dat het ontstaan van een persoonlijkheidscultus rond Deng in de Mao-stijl alleen maar deed uitko-

men hoe hachelijk zijn hervormingsgezinde koers was. Zij betoogden dat voortzetting van de hervormingspolitiek in grote mate afhing van Dengs persoonlijk gezag en dat zijn overlijden tot een conservatieve reactie tegen de voorspelde prijsstijgingen en groei van de werkloosheid zou kunnen leiden.

Programmaverklaring van Jiang Zemin

Bij de aanvang van het congres op 12 oktober zette CCP-secretaris-generaal Jiang Zemin de officiële partijpolitiek uiteen in een programmaverklaring (het politieke verslag van het 13de Centrale Comité). Het verslag werd aan het slot van het congres unaniem goedgekeurd door de afgevaardigden.

Jiangs toespraak was grotendeels een samenvatting en bejubeling van de economische hervormingen van Deng. China zou zich concentreren op de invoering van „een socialistische markteconomie” ten einde in 2050 een „socialistische modernisering” te realiseren. Daartoe zou het zijn contacten met de rest van de wereld uitbreiden en meer kracht zetten achter de economische hervormingen, die al gaande waren. Verclisgvende staatsbedrijven zouden worden verplicht de markt op te gaan; belemmeringen voor de ontwikkeling van de markt zouden worden weggenomen, zoals die voor aandelen en obligaties; en meer gebieden zouden toegankelijk worden gemaakt voor buitenlandse handel en investeringen. Met betrekking tot inkomensverdeling zei Jiang dat „gelijktijdigewelvaart voor iedereen” een onhaalbare zaak was, en dat „we om doelmatigheidsredenen de onderlinge inkomensverschillen in redelijke mate zouden moeten vergroten”.

Jiang stelde de jaarlijkse groeicijfers voor de periode 1991-95 vast op 8 a 9 procent. Deze waren aanmerkelijk lager dan de door Deng bepleite groeicijfers van 10 procent en hoger. Zij waren echter weer hoger dan het groeipercentage van 6 procent, dat door Li Peng in zijn verslag over het werk van de regering van maart 1992 was voorgesteld (zie pag. 646/1-92).

In de toespraak lag het accent onmiskenbaar op de economie. Jiang maakte geen melding van partijpolitieke hervormingen. Het doel van de hervormingen, zo zei hij, was de invoering van een „socialistische democratie” en „absoluut niet een westers, parlementair meerpartijenstelsel”. Jiang waarschuwde de kaderleden dat zij zich in hun streven naar hervormingen moesten hoeden voor zowel „linkse” als „rechtse” tendensen. Verder spoorde hij de afgevaardigden aan de strijd aan te binden tegen corruptie, bureaucratie en onbekwaamheid.

Jiang sprak ook over de internationale betrekkingen. Hij zei dat China zou doorgaan met het aanknopen van betrekkingen met andere landen „omdat het streefde naar een internationale situatie die gunstig was voor de hervormingen, openstelling en modernisering”, en „een bijdrage wilde leveren aan de wereldvrede en ontwikkeling”.

Wijziging van partijstatutengoedgekeurd

Het congres ging akkoord met een aantal wijzigingen van de partijstatuten (zie pag. 825/1-87 voor op het 13de partijcongres goedgekeurde wijzigingen). Door deze wijzigingen werd in alle statuten Dengs theorie over de opbouw van een socialisme volgens Chinees model op de voorgrond geplaatst. Verder werd bepaald dat economische ontwikkeling het belangrijkste doel van de partij was.

Verkiezing van Centraal Comité

Op 18 oktober werd een nieuw Centraal Comité gekozen. Het bestond uit 189 volwaardige en 130 roulerende leden, terwijl het 13de Centrale Comité 175 volwaardige en 110 roulerende leden had gehad. Het 14de Centrale Comité bestond voor 47 procent uit nieuwkomers.

Een groot deel van de nieuwe leden bestond uit technocraten van jonge of middelbare leeftijd, die de oude conservatieven vervingen. Het leger was sterker vertegenwoordigd. Dit weerspiegelde de bezorgdheid van de leiders dat economische hervormingen zouden kunnen leiden tot onrust onder de bevolking. Ook het aantal leden uit de provincie was toegenomen ten koste van de centrale regering. Volgens een besluit dat menig commentator verraste, werd geen van de zonen en dochters van de hoogste partijleiders (de zogenaamde prinsjes) opgenomen in het Centraal Comité.

Verkiezing van politburo en andere toporganen

Op 19 oktober hield het pas gekozen

14de Centrale Comité zijn eerste plenaire vergadering. Tijdens die bijeenkomst werd Jiang Zemin formeel herkozen tot CCP-secretaris-generaal. Het plenum koos ook een nieuw politburo, secretariaat en Centrale Militaire Commissie (CMC).

De nieuwe leden van het politburo bestonden voornamelijk uit functionarissen van middelbare leeftijd, onder wie een aantal partijsecretarissen uit de kustprovincies, die Dengs campagne voor economische hervormingen hadden geleid. Onder hen bevonden zich Xie Fei, Wu Bangguo en Jiang Chunyun, die respectievelijk partijsecretaris van Guangdong, Shanghai en Shandong waren.

Een belangrijk aspect van deze wijziging vormde de feitelijke verwijdering uit het machtscentrum van de gebroeders Yang, China's militaire „sterke mannen”. President Yang Shangkun werd uit het politburo gezet en ontslagen als eerste vice-voorzitter van de CMC. Yang Shangkun's jongere halfbroer Yang Baibing werd, hoewel hij in het politburo werd opgenomen, ontslagen uit de invloedrijkere functie van secretaris-generaal van de CMC. Yang Baibing werd ook verwijderd uit het secretariaat en verloor zijn functie als directeur van het algemene politieke departement van het Volksbevrijdingsleger (PLA). De gebroeders Yang waren vroeger beschouwd als trouwe bondgenoten van Deng. In de *Far Eastern Economic Review* van 29 oktober werd echter opgemerkt dat Deng de laatste tijd bang voor hen was geworden, omdat hij hen was gaan zien als „een alternatief machtscentrum in een vroeg stadium”.

Leden van toporganen

De volgende personen waren lid van de belangrijkste partijorganen (*nieuw lid, **gepromoveerd roulerend lid):

Leden van het Permanente Comité van het politburo: Qiao Shi, Li Ruihuan en Zhu Rongji (v.l.n.r.).

Generaal Liu Huaqing en Hu Jintao behoorden tot de nieuwe leden van het Permanente Comité van het politburo.

Leden van het Permanente Comité van het politburo: Jiang Zemin, Li Peng, Qiao Shi, Li Ruihuan, *Zhu Rongji, *Liu Huaqing, *Hu Jintao.

Overige volwaardige leden van het politburo: Tian Jiyun, Li Tieying, **Ding Guangen, *Li Lanqing, *Yang Baibing, *Wu Bangguo, *Zou Jiahua, *Chen Xitong, *Jiang Chunyun, *Qian Qichen, *Wei Jiangxing, *Xie Fei, *Tan Shao-wen.

Roulerende leden van het Politburo: *Wen Jiabao, *Wang Hanbin.

Leden van het Secretariaat: Ding Guangen, **Wen Jiabao, *Hu Jintao, *Wei Jiangxing, *Ren Jianxin.

Leden van de Centrale Militaire Commissie: Jiang Zemin (voorzitter), *Liu Huaqing (vice-voorzitter), *Zhang Zhen (vice-voorzitter), *Chi Haotian, *Zhang Wannian, *Yu Yongbo, *Fu Quanyou.

Zhu Rongji was de enige van de drie nieuwe leden van het Permanent Comité met de reputatie van een hervormer in hart en nieren. Hij was burgemeester van Shanghai geweest en was op aandringen van Deng in april 1991 benoemd tot vice-premier en economisch adviseur (zie pag. 491/1-'91). Hoewel Zhu een gunsteling van Deng was, genoot hij geen steun binnen de partij.

Liu Huaqing, een 76-jarige generaal en de nieuwe vice-voorzitter van de CMC, werd gekozen als vertegenwoordiger van het leger. Hij was het enige militaire lid van het Permanente Comité en werd beschouwd als neutraal op politiek gebied. Liu Huaqing werd door de *Far Eastern Economic Review* van 29 oktober bestempeld als een „beroeps militair die met beide benen op de grond stond“, die zou aansturen op depolitisering en modernisering van het leger.

De 49-jarige Hu Jintao was vroeger partijsecretaris in Tibet geweest. Hij had nauwe banden onderhouden met Hu Yaobang, de hervormingsgezinde secretaris-generaal, die in januari 1987 was afgezet.

Van de in het Permanent Comité herkozen leden was de steun van premier Li Peng aan Dengs hervormingsprogramma twijfelachtig en naar men aannam sympathiseerde hij met de conservatieven. Jiang Zemin steunde de hervormingen, maar hij werd beschouwd als een politieke lichtgewicht zonder diepe wortels in de partij. Partij-ideoloog Li Ruihuan was een aanhanger van Deng. De veiligheidschef van de partij, Qiao Shi, werd door de *Far Eastern Economic Review* van 29 oktober „raadselachtig“ genoemd, en een „potentiële zwevende stem“. Naar men aannam was hij een hervormer, maar desondanks toch een beschermeling van de conservatieve partijbons Peng Zhen.

Yao Yilin en Song Ping, beiden conservatieven van de harde lijn, werden uit het Permanente Comité verwijderd.

Definitieve uitspraak over Zhao Ziyang

Voor de aanvang van het congres was het aftredende Centrale Comité van 5-9 oktober bijeengekomen voor zijn negende en laatste plenaire vergadering. Tijdens de vergadering werd de eerdere uitspraak van de partij bevestigd dat Zhao Ziyang, die van 1987-1989 secretaris-generaal was geweest, de „onlusten“ van 1989 (de demonstraties voor democratie op het Plein van de Hemelse Vrede) had gesteund en een scheuring in de partij had veroorzaakt. Zhao mocht partijlid blijven en er zou hem verder niets ten laste worden gelegd, maar in

feite blokkeerde het besluit iedere mogelijkheid om hem spoedig te rehabiliteren.

HANDELSAKKOORD MET VS

Op 10 oktober voorkwamen China en de VS met de ondertekening van een veelomvattende handelsakkoord ternauwernood een grote handelsoorlog. Als op die dag het akkoord niet was ondertekend, zouden de VS op grond van sectie 301 van de Omnibus Trade Act uit 1988 bij wijze sanctie automatisch importtarieven van maximaal 100 procent hebben ingevoerd op Chinese producten, die op dat moment een totale waarde van \$ 3,9 mrd vertegenwoordigden. China had van zijn kant gedreigd als vergeldingsmaatregel importtarieven in te voeren voor Amerikaanse goederen. Onderhandelaars waren er in september niet in geslaagd de impasse te doorbreken (zie hierboven).

Op grond van de bepalingen van het akkoord stemde China in met (i) publikatie van alle wetten, regelingen en richtlijnen op handelsgebied; (ii) verlaging van de tarieven voor een breed scala van Amerikaanse producten, zoals voedingsmiddelen, chemische producten, ijzer- en staalproducten, fotoartikelen, machines, cosmetica, snoepgoed en elektrische onderdelen; (iii) afschaffing van quota's, importbeperkingen, eisen voor invoervergunningen en controlemaatregelen t.a.v. de invoer; (iv) een verbod op importvervangende maatregelen, die gericht waren tegen de Amerikaanse uitvoer; (v) intrekking van de eis om technologie over te dragen of plaatselijke investeringen te doen als voorwaarden voor investeringen; (vi) publikatie van voordien ontoegankelijke informatie over verkoop- en afzetmogelijkheden; en (vii) afschaffing binnen één jaar van alle wetenschappelijk ongefundeerde normen voor landbouwproducten.

REORGANISATIE STRIJDKRACHTEN

Na het 14de congres van de regerende CCP in oktober (zie hierboven) bleek in november een ingrijpende reorganisatie van de strijdkrachten aan de gang te zijn. De reorganisatie vormde een weerspiegeling van de op het congres evident geworden afbrokkeling van de macht van de gebroeders Yang, tot dan toe de militaire „sterke mannen“ in het land. Geheel onverwacht werden president Yang Shangkun en zijn jongere halfbroer Yang Baibing uit de Centrale Militaire Commissie (CMC) van de partij gezet.

In Ming Pao, het (onafhankelijke) dagblad van Hongkong, verscheen in november een reeks artikelen over de degradatie van de gebroeders Yang. De krant beweerde dat China's hoogste leider Deng Xiaoping persoonlijk opdracht

had gegeven voor de wijzigingen, nadat hij had ontdekt dat Yang Baibing vóór het congres een geheime en onwettige vergadering had belegd van hoge militaire functionarissen. Tijdens de vergadering, die *Ming Pao* een „mislukte kleine militaire coup” noemde, zou Yang militaire noodmaatregelen hebben besproken, die in werking moesten treden wanneer Deng zou overlijden. Volgens de berichten was president Yang Shangkun niet op de hoogte geweest van de bijeenkomst.

De militaire reorganisatie die in oktober en november werd doorgevoerd, was voornamelijk gericht op het verwijderen van officieren die nauw verbonden waren met de gebroeders Yang. Volgens de *Fnr Eastern Economic Review* van 3 december werden de benoemingen goedgekeurd tijdens een „onaangekondigde en uitgebreide” CMC-bijeenkomst, die kort na beëindiging van het congres plaatsvond.

Generaal Yang Baibing werd als hoofd van het algemene politieke departement (GPD) van het Volksbevrijdingsleger (PLA) vervangen door luitenant-generaal Yu Yongbo. Yu, die sinds 1989 werkzaam was geweest als onderdirecteur van de GPD, zou zich vóór het congres hebben gedistantieerd van Yang. De *Far Eastern Economic Review* van 3 december berichtte dat generaal Wang Ruilin. Dengs belangrijkste militaire secretaris en hoofd van de disciplinaire inspectiecommissie van de CMC, tot eerste onderdirecteur van de GPD zou zijn benoemd.

Luitenant-generaal Zhang Wannian, tot dan toe bevelhebber van de militaire regio (MR) Jinan, werd benoemd tot de nieuwe chef van de generale staf en vice-admiraal Li Jing, tot dan toe onderbevelhebber van de marine, werd tot zijn plaatsvervanger benoemd. Zhang werd in Jinan opgevolgd door luitenant-generaal Zhang Taiheng, die eind 1991 door Yang Baibing was ontslagen als bevelhebber van de MR Chengdu.

Luitenant-generaal Fu Quanyou werd bevorderd van bevelhebber van de MR Lanzhou tot directeur van het algemene logistieke departement. Er werd geen opvolger bekendgemaakt voor zijn oude functie.

Yang-aanhanger luitenant-generaal Zhang Zhongxian werd ontslagen als politiek commissaris van de MR Guangzhou; hij werd opgevolgd door zijn plaatsvervanger, luitenant-generaal Gao Tianzheng. De bevelhebber van de MR Guangzhou, luitenant-generaal Zhu Dunfa, werd vervangen door luitenant-generaal Li Xilin.

Een andere aanhanger van Yang, Li Jijun, werd ontslagen als directeur van het machtige algemene bureau van de CMC. Generaal Wang Hai werd als bevelhebber van de luchtmacht opgevolgd door luitenant-generaal Cao Shuangming, tot dan toe onderbevelhebber van de MR Shenyang. Zowel Li Jijun als Wang Hai hadden Yang Baibings „onwettige” vergadering vóór het congres bijgewoond.

Op 15 december berichtte de krant *Wen Wei Po* uit Hongkong dat de militaire reorganisatie was voltooid. Volgens de krant was de reorganisatie de grootste geweest sinds de stichting van de Volksrepubliek China in 1949.

VRIJLATING VAN VOORAANSTAANDE DISSIDENT. OFFICIËLE VERKLARING OVER AANTAL GEDETINEERDE „CONTRAREVOLUTIONAIRES”

Op 25 november maakten de Chinese autoriteiten bekend dat Bao Zunxin, een vooraanstaande Chinese dissident, 19 maanden voor het verstrijken van zijn vijfjarige gevangenisstraf was vrijgelaten. De filosoof Bao was begin 1991 veroordeeld. Hij was samen met een aantal andere activisten betrokken bij de demonstraties voor democratie die in juni 1989 op het Plein van de Hemelse Vrede door de regering werden neergeslagen.

In oktober was Bao wegens hartklachten in het ziekenhuis opgenomen. Het officiële persbureau *Xinhua* verklaarde dat hij was vrijgelaten omdat hij berouw had getoond.

Radio Australië berichtte op 12 november dat een directeur van het Chinese Bureau voor Openbare Veiligheid tegen een Australische mensenrechtendelegatie die China bezocht, had verklaard dat op dat moment in China 4.000 mensen gevangen werden gehouden wegens subversieve en contrarevolutionaire acties. Het was de eerste keer dat de Chinese autoriteiten een dergelijk cijfer openbaar maakten.

BEZOEK VAN QIAN QICHEN AAN GOS. BESPREKINGEN OVER CHINEES-RUSSISCHE MILITAIRE SAMENWERKING. JELTSIN IN CHINA

Tussen 17 en 26 november bracht de Chinese minister van buitenlandse zaken, Qian Qichen, een bezoek aan Oezbekistan, Kirgizstan, Kazachstan en Rusland. Bij zijn aankomst in Rusland op 24 november werd officieel bekendgemaakt dat de Russische president Boris Jeltsin van 17-19 december een bezoek aan China zou brengen. Tijdens zijn ontmoeting met Qian toonde Jeltsin zich verheugd over het begin van een „nieuw historisch tijdperk” tussen Rusland en China.

Op 21 november vonden in Beijing besprekingen plaats over Chinees-Russische militaire samenwerking tussen Aleksandr Sjochin, een Russische vice-premier en minister van buitenlandse economische betrekkingen en sociaal beleid, en Liu Huaqing, vice-voorzitter van de CMC en onlangs gekozen tot lid van het permanente comité van het politburo van de CCP.

De Russische president Jeltsin bezocht China van 17-19 december.

Tijdens zijn bezoek voerde Jeltsin besprekingen met hoge Chinese functionarissen, onder

wie president Yang Shangkun, premier Li Peng en CCP-secretaris-generaal Jiang Zemin. Hij had geen ontmoeting met Deng Xiaoping, die zich, volgens Jeltsin, niet erg lekker voelde.

In de loop van het bezoek tekenden beide partijen 24 gezamenlijke verklaringen, documenten en memoranda van overeenstemming, onder meer op het gebied van militaire en technische samenwerking, ruimte-onderzoek, ontwikkeling van kernenergie, inkrimping van de grenstroepen en de strijdkrachten, onderlinge handel en economische samenwerking, en uitwisselingen m.b.t. onderwijs en wetenschap.

China verstrekke Rusland een krediet van ruim \$40 mln voor de aankoop van Chinese levensmiddelen en consumptiegoederen en zou van Rusland technologisch materiaal en know-how ontvangen voor de bouw van twee kern-energiecentrales, waarbij volgens Jeltsin de leveranties een waarde van \$ 2,85 mrd zouden hebben.

EUROPESE RONDREIS VAN ZHU RONGJI. BETREKKINGEN MET EUROPESE LANDEN

Zhu Rongji, vice-premier en onlangs gekozen tot lid van het permanente comité van het politburo van de CCP, bracht tussen 15 november en 3 december een bezoek aan Groot-Brittannië, Finland, Denemarken, Zweden en Noorwegen.

Klaus Kinkel, de Duitse minister van buitenlandse zaken, bracht van 31 oktober tot 2 november een bezoek aan China. Het was de eerste keer sinds de hereniging van Duitsland in oktober 1990 dat een Duitse minister van buitenlandse zaken China bezocht. Op 10 december stemde de Duitse Bondsraad in met de formele opheffing van de handelssancties die in juni 1989 tegen China waren ingesteld.

De president van Moldava, Mircea Snegoer, bracht zijn eerste bezoek aan China van 6-10 november.

(Voorber.pag. 645/2 e.v.-1992)

FILIPPIJNEN

PRESIDENTIELE TOESPRAAK TOT CONGRES. REGERINGS-COALITIE. NIEUW KABINET

De pas gekozen president van de Filipijnen, Fidel Ramos, hield op 27 juli 1992 tijdens de openingszitting van het Congres een officiële toespraak waarin hij de belangrijkste doelstellingen van zijn nieuwe regering uiteenzette. De toe-

spraak was conservatief van toon en concentreerde zich meer op de noodzaak de economische groei te stimuleren en de wetteloosheid te bestrijden dan op de thema's van de verkiezingscampagne zoals het streven naar „de macht aan het volk" en het verkleinen van de inkomensverschillen. Het meest opvallende onderdeel van zijn toespraak was het voorstel om een 35 jaar oude wet in te trekken die de Marxistisch Leninistische Communistische Partij van de Filippijnen (CPP-ML) en soortgelijke organisaties verbood en om een verstrekkende amnestie uit te vaardigen.

Ramos stelde voor dat de CPP-ML - die via haar militaire vleugel, het Nieuwe Volksleger (NPA), sinds 1968 verwickeld was in een guerrilla-oorlog met de regering - toestemming moest krijgen „vrij, openlijk en vreedzaam in de politieke, economische en sociale arena mee te dingen". Ramos stelde het Congres ook een amnestie voor die betrekking had op 4.500 voormalige rebellen van de CPP, NPA, het islamitische separatistische Moro Nationale Bevrijdingsfront (MNLF) en rechtse militaire dissidenten die betrokken waren bij coup pogingen tegen Corazon Aquino, de voorganger van Ramos als president.

De toespraak van de president werd overschaduwed door de strijd eerder die dag om de zeggenschap in de twee kamers van het Congres, waarin geen enkele partij een absolute meerderheid had. Berichten dat Ramos erin geslaagd was een regeringscoalitie in het Huis van Afgevaardigden te vormen, werden bevestigd door de verkiezing van Jose de Venecia, een naaste politieke medewerker van de president, tot voorzitter van het 200 leden tellende Huis.

De Venecia, lid van de Lakas Edsa - Nationale Unie van Christen-Democraten (Lakas-NUCD), versloeg Jose Cojuangco, de secretaris-generaal van de Laban ng Demokratikong Pilipino (LDP), met 151 tegen 42 stemmen. De Venecia werd gesteund door de Lakas-NUCD, 48 leden van de Nationale Volkscoalitie (NPC) van Eduardo Cojuangco (de voormalige gaber van Marcos), 15 leden van de Liberale Partij en 33 van de 87 Lagerhuisleden van de LDP. Algemeen werd aangenomen dat deze laatste groep hem had gesteund in ruil voor de belofte van zetels in congrescommissies.

Een soortgelijke actie met het oog op het voorzitterschap van de 24 leden tellende Senaat slaagde echter niet. Door de invloed van het uit 16 leden bestaande LDP-blok ging de post naar LDP-voorzitter Neptali Gonzales, die de kandidaat van de Lakas-NUCD, Teofisto Guingona, versloeg.

Op 15 juli werd bericht dat het nieuwe kabinet 35 wetten had opgesteld die on-

middelrijk door het nieuwe Congres behandeld moest worden.

Het kabinet was als volgt samengesteld:

President - Fidel Ramos; vice-president - Joseph Estrada; defensie - generaal Renato de Villa; justitie - Franklin Drilon; financiën - Ramon del Rosario; uitvoerend minister, presidentieel adviseur voor energie zaken - Peter Garrucho; buitenlandse zaken - Roberto Romulo; binnenlandse zaken en lokaal bestuur - Rafael Alunan; openbare werken en snelwegen - Jose de Jesus; handel en industrie - Rivalino Navarro; landhervorming - Ernesto Garilao; wetenschap en technologie (waarnemend) - Ricardo Gloria; milieu en natuurlijke hulpbronnen (waarnemend) - Victor Ramos; departement van begroting en management (waarnemend) - Salvador Enriquez; arbeid en werkgelegenheid (waarnemend) - mevr. Maria Nieves Confessor; sociaal welzijn en ontwikkeling (waarnemend) - mevr. Corazon de Leon; directeur-generaal van het Nationale Economische Ontwikkelingsbestuur - Ceilito Habito; douane - Guillermo Parayno; toerisme (waarnemend) - mevr. Narzalina Lim; nationale veiligheidsraad - Jose Almonte.

Slechts twee leden van het kabinet, Jose Almonte en Guillermo Parayno, hadden een militaire achtergrond, maar de eerste stond erom bekend een vertrouweling van Ramos te zijn. Samen met de voormalige generaals Rene Cruz en Honesto Isleta, die een belangrijke rol had gespeeld in de verkiezingscampagne van Ramos, maakte Almonte deel uit van een groep voormalige legerofficieren die volgens velen het officieuze machtscentrum binnen de nieuwe regering vormde.

Veel kabinetsleden, vooral degenen met economische portefeuilles, waren zakenmensen.

Minister van financiën Ramon del Rosario was voorzitter van de snel groeiende Asia Bank, die eigendom was van drie van de grootste concerns in het land. Minister van handel en industrie Rivalino Navarro stond aan het hoofd van een accountantskantoor, terwijl minister van landhervorming Ernesto Garilao uitvoerend directeur was geweest van het Filippijnse Bedrijf voor Sociale Vooruitgang, een door het bedrijfsleven gefinancierde stichting voor het opzetten van gemeenschapsprojecten.

Minister dient ontslag in

Uitvoerend minister Peter Garrucho, een belangrijke medewerker van president Fidel Ramos, trad op 10 augustus uit het kabinet na amper een maand in functie te zijn geweest. Hij werd opgevolgd door Edelmiro Amante, een lid van het Huis van Afgevaardigden.

Aanleiding voor het aftreden van Garrucho was het feit dat hij sinds zijn benoeming in het

kabinet op 30 juni verwickeld was geraakt in twee geschillen. Het eerste had betrekking op de vraag of het heffen van belasting op de import van beton nog eens drie jaar uitgesteld kon worden. Het tweede geschil kwam voort uit het feit dat het Bureau voor Binnenlandse Inkomsten aan mijnbouwbedrijven ongeveer 2 mrd pesos (\$ 1 = 23,8713 pesos op 10 augustus 1992) aan belastingen inoest terugbetalen, die ze volgens Garrucho niet hoefden te betalen. Later bleek dat Ramos in geen van beide beslissingen, die hij vervolgens beide ongedaan maakte, was gekend.

Garrucho's aftreden, dal het gebrek aan eenheid binnen de regering-Ramos illustreerde, wakkerde geruchten aan dat de regering gebukt ging onder interne conflicten, ondanks de herhaalde toezegging van de nieuwe president te streven naar 'teamwork'.

De meningsverschillen binnen het kabinet weerspiegelden het partijzuchtige karakter van de coalitie die Ramos in snel tempo had samengesteld om zijn kandidatuur aan de vooravond van de presidentsverkiezingen in mei 1992 kracht bij te zetten. Aan de conflicten leken echter niet zozeer ideologische verschillen ten grondslag te liggen, maar meer verschillen in persoonlijkheid en stijl (in tegenstelling tot de pai-tijzucht die de beginperiode van de regering van Corazon Aquino had gekweld).

AFTREDEN POLITIECHIEF

De Filippijnse politiechef Cesar Nazareno, hoofd van een 100.000 man sterke eenheid, trad op 16 augustus af in verband met een groeiend schandaal over de beweerde betrokkenheid van hoge politie-officieren bij illegaal gokken, ontvoering en andere misdrijven.

CONTROLE OP BUITENLANDSE VALUTA OPGEHEVEN

De regering maakte op 10 augustus, in een poging meer buitenlandse investeerders aan te trekken, de opheffing bekend van de controles op buitenlandse valuta bij lopende transacties.

De maatregel die door Ramos en de gouverneur van de centrale bank Joe Cuisia gezamenlijk werd bekendgemaakt, was op 7 augustus goedgekeurd. Als gevolg van de afschaffing van de controles konden buitenlandse valuta en goud onbepaald door zowel inwoners van de Filippijnen als buitenlandse investeerders het land worden in- en uitgevoerd. Bovendien verviel de verplichting dat in het buitenland door Filippijnse exporteurs van goederen en diensten verdiende buitenlandse valuta aan banken in Manila moesten worden verkocht.

IMELDA MARCOS

De beslissing om de valutacontroles af te schaffen had een onverwachte invloed op het verloop van het proces te-

gen Imelda Marcos, die door de regering gerechtelijk werd vervolgd wegens corruptie gedurende de jaren dat haar overleden echtgenoot president van de Filipijnen was.

Op 13 augustus werd bericht dat een rechter in Manila 11 van de 39 aanklachten tegen Marcos niet ontvankelijk had verklaard omdat de rechtbank niet langer bevoegd was aanklachten te behandelen die verband hielden met geld, zoals de misdrijven die voortkwamen uit de buitenlandse bankrekeningen van Marcos. De regering had immers de controle op buitenlandse valutatransacties afgeschaft. Aanvankelijk verzette Ramos zich niet tegen de uitspraak, maar op 17 augustus wijzigde hij zijn standpunt nadat gouverneur Cuisia van de centrale bank hem onder druk had gezet door te verklaren dat individuen die zich aan overtredingen hadden schuldig hadden gemaakt, niet vrijuit zouden gaan.

Minister van justitie Franklin Drilon, die in eerste instantie slechts had gezegd dat de rechter een foute beslissing had genomen aangezien de nieuwe regels op het tijdstip van de uitspraak nog niet eens van kracht waren, gaf later regeringsadvocaten opdracht de mogelijkheid van een hoger beroep tegen de uitspraak over de onontvankelijkheid van aanklachten te onderzoeken.

Op 19 augustus stemde Ramos ermee in dat het stoffelijk overschot van Ferdinand Marcos van Hawaï (waar het sinds zijn dood in 1939 begraven had gelegen) voor een begrafenis in kleine kring zou worden overgebracht naar zijn geboorteprovincie Ilocos Norte in het noorden van Luzon. De regering-Aquino had zich tegen de terugkeer van het lichaam verzet, uit angst voor een destabiliserende invloed op het land.

Eind augustus, slechts enkele dagen voordat het lichaam vervoerd zou worden, kondigde Imelda Marcos echter aan dat de begrafenis was uitgesteld omdat zij het lichaam van haar echtgenoot de „vernedering“ wilde besparen in het vrachtvliegtuig te worden vervoerd dat door de Filipijnse regering beschikbaar was gesteld.

VRIJLATING VAN REBELLENLEIDERS. INFORMEEL OVERLEG MET COMMUNISTISCHE OPSTANDELINGEN

Op 25 augustus gaf president Ramos opdracht vijf vooraanstaande leden van de verboden CPP voorlopig in vrijheid te stellen. Deze stap werd gezet aan de vooravond van een informeel vredesoverleg in Utrecht tussen vertegenwoordigers van de regering, onder leiding van Eric Singson, en een CPP-delegatie onder aanvoering van Jose Maria Sison. De besprekingen werden gevoerd onder toezicht van de Nationale Unificatie Commissie, een orgaan dat begin augustus door de president in het leven was geroepen om het nieuwe regeringsbeleid te ondersteunen. Dit beleid was erop gericht alle opstandelingen te stimuleren de gewa-

Op 22 september 1992 ondertekende de Filipijnse president Fidel Ramos (m.) de wet tot legalisering van de Communistische Partij. Links vice-president Joseph Estrada en rechts Senaatsvoorzitter Neptali

pende strijd af te zweren in ruil voor amnestie.

Onder degenen die werden vrijgelaten bevonden zich Romulo Kintanar, de vermeende leider van de militaire vleugel van de CPP, het Nieuwe Volksleger (NPA), Saturnino Ocampo, die wel de secretaris-generaal van de CPP werd genoemd, werd eveneens vrijgelaten.

De vrijlating van de vijf communisten werd meer dan evenredig gecompenseerd door de gelijktijdige vrijlating van vier legerkolonels en twaalf andere officieren die gevangen zaten wegens deelname aan coup pogingen tegen de regering-Aquino. Onder degenen die werden vrijgelaten bevonden zich kolonel Luisito Sanchez en kapitein Danilo Lim, beiden voormalige leden van het elitaire First Scout Ranger-regiment, dat in 1989 tijdens een mislukte coup poging een week lang het financiële centrum van Manila had bezet.

LEGALISERING VAN COMMUNISTISCHE PARTIJ. AKKOORD OVER BEGIN VAN VREDESOVERLEG

Op 1 september keurden de Senaat en het Huis van Afgevaardigden tegelijkertijd afzonderlijke wetsvoorstellen goed voor de legalisering van de CPP, door het uit 1957 daterende anti-subversie-statuuut, op grond waarvan de partij was verboden, in te trekken. Een gezamenlijke Congrescommissie stelde een gemeenschappelijke versie op van de twee wetsvoorstellen, die prompt werd goedgekeurd door de twee kamers en op 22 september door de handtekening van president Fidel Ramos tot wet werd verheven.

In een verzoeningsgezinde toespraak, die op de dag van de ondertekening rechtstreeks werd

uitgezonden vanuit het Malacanang Paleis in de hoofdstad Manila, karakteriseerde Ramos de veranderingen als een uiting van vertrouwen in „onze nationale stabiliteit“ en in de „veerkracht van onze democratie“. Hij verklaarde dat de hervormingen een uitdaging waren voor de opstandelingen om „te participeren binnen ons grondwettelijke systeem en op de vrije markt van ideeën, die door het gezag van de wet worden gewaarborgd“. Hij riep jonge opstandelingen, wier „moed“ hij vooral erkende, op om „een vrede met eer en gerechtigheid te accepteren“ waardoor zij de mogelijkheid zouden krijgen „opnieuw op te gaan in de hoofdstroom van de Filipijnse maatschappij“. De 23 jaar durende opstand van de militaire vleugel van de CPP, het Nieuwe Volksleger (NPA), had naar schatting aan 21.000 mensen het leven gekost.

De wetswijziging en de toon van de toespraak van de president leken samen met de vrijlating van verscheidene hooggeplaatste leden van de CPP (overeenkomstige in augustus door Ramos uitgevaardigd bevel, zie hierboven) te wijzen op een omslag in de benadering van de communistische tegenstanders door de nieuwe regering. Een ander voorbeeld hiervan werd geleverd door de rol van de regering bij de onderhandelingen over een op 2 september ondertekende overeenkomst om formele vredesbesprekingen te beginnen met de opstandelingen in Nederland.

Het Nationale Democratische Front (NDF), een als façade dienende organisatie voor zowel de CPP en het NPA, had kantoren in Nederland en had aangedrongen op een ontmoeting in het buitenland, gedeeltelijk uit bezorgdheid voor de veiligheid van zijn onderhandelingspartners. Het was tevens een strategische zet om op de lange termijn internationale erkenning te krijgen voor de strijd die het Front voerde. Hierin waren de opstandelingen altijd tegengewerkt door de voorgangers van Ramos.

De verzoeningsgezinde benadering van de regering-Ramos was gedeeltelijk gebaseerd op de pragmatische behoefte de politieke stabiliteit te vergroten om het vertrouwen van investeerders te versterken. Het was tevens een gevolg van de afnemende Amerikaanse militaire

steun, die voortvloeide uit de sluiting van de Amerikaanse militaire bases op de Filipijnen. De drijfveer voor het NPA om aan de onderhandelingsdeelen deel te nemen was waarschijnlijk de mogelijkheid om enkelen van de vele honderden leden en aanhangers die in de gevangenis zaten, vrij te krijgen. De maximale gevechtssterkte van de guerrillastrijders, die tegen het einde van het Marcos-tijdperk in 1985 rond de 20.000 man lag, was naar men aannam medio 1992 afgenomen tot ca. 13.000 strijders. De alom gevreesde „mussen“-eenheden van de beweging, guerrillastrijders in de steden die gespecialiseerd waren in moord-aanslagen (zie ook pag. 173/2 e.v.-'86), zouden ook sterk zijn verzwakt als gevolg van arrestaties en het afglijden van enkele eenheden in de criminele sfeer.

AMNESTIE VERWORPEN DOOR MOSLIM-OPSTANDELINGEN

Op 9 september werd bericht dat het Moro Nationale Bevrijdingsfront (MNLF) een amnestieaanbod van de regering had verworpen. Leiders van de moslim-organisatie, de belangrijkste concurrent van het NPA in de gewapende opstand tegen de Filipijnse staat, wezen het aanbod af, omdat de regering het conflict in Mindanao veel eenvoudiger zou kunnen beëindigen, namelijk door uitvoering van de bepalingen van het uit 1976 daterende Akkoord van Tripoli (zie pag. 44/1 e.v.-'77).

AFZIEN VAN TERRITORIALE AANSPRAGEN OPSABAH

Minister van buitenlandse zaken Roberto Romulo voerde op 14 september in Kuala Lumpur besprekingen met zijn Maleisische ambtgenoot Abdullah Ahmad Badawi. Tijdens dit overleg zou hij hebben verklaard dat de regering-Ramos afstand zou doen van haar territoriale aanspraken op de Maleisische deelstaat Sabah. Hoewel Romulo ontkende een dergelijk ondubbelzinnige toezegging te hebben gedaan, verklaarde Ramos op 15 september dat hij de Filipijnse soevereiniteitsaanspraken zou laten rusten.

Ramos verklaarde verder dat het beleid was gebaseerd op de wens van zijn regering een bijdrage te leveren aan de solidariteit binnen de Association of South East Asian Nations (ASEAN) en aan de vrede en stabiliteit in de regio. Hij benadrukte dat de beslissing geen gevolgen had voor de eigendomsrechten van de erfgenamen van de sultan van Sulu en beklemtoonde dat wanneer er een wetswijziging nodig was om het beleid daadwerkelijk uit te voeren, deze de volledige goedkeuring van het parlement zou moeten krijgen.

SLUITING VAN AMERIKAANSE MARINE-BASIS

Op 30 september ontmantelde de Ame-

rikaanse marine haar basis Subic Bay, tot dan toe het belangrijkste bevoorradings- en reparatiecentrum voor de Amerikaanse Zevende Vloot. De stap was in overeenstemming met de beslissing van de Filipijnse Senaat uit september 1991 om de militaire pacht-overeenkomsten met de VS niet te verlengen. De resterende 1.000 man personeel in Subic, ooit de grootste Amerikaanse marinefaciliteit buiten Noord-Amerika, werd overgeplaatst naar het marinevliegveld Cubi Point, dat zelf op 24 november weer onder gezag van de Filipijnen zou worden geplaatst. Het bleef onduidelijk wat er verder zou gebeuren met het 25.000 ha metende terrein van Subic.

VERTREK VAN LAATSTE AMERIKAANSE MILITAIREN

Op 24 november werden de laatste Amerikaanse militairen die op de Filipijnen waren gestationeerd, teruggetrokken. Hiermee kwam een einde aan de Amerikaanse aanwezigheid sinds 1898 (slechts onderbroken door een driejarige Japanse bezetting tijdens de oorlog in de Pacific). Het laatste Amerikaanse steunpunt, de marineluchtmachtbasis in Cubi Point (een vliegveld van de marinebasis Subic Bay), werd ontruimd en het enorme terrein van Subic Bay - ooit de grootste Amerikaanse marinebasis buiten Noord-Amerika - werd formeel aan de Filipijnse regering overgedragen.

In 1991 had de Filipijnse Senaat geweigerd

een nieuw verdrag voor de bases te ratificeren. De Amerikaanse strijdkrachten hadden tot eind 1992 de tijd gekregen om te vertrekken.

Terwijl op de Filipijnen het heuglijke feit werd gevierd dat er een einde was gekomen aan de aanwezigheid van buitenlandse troepen vanaf de Spaanse bezetting van 1571, sprak de Filipijnse president Fidel Ramos de hoop uit dat zijn land na het vertrek „nog sterkere banden met de VS“ zou kunnen ontwikkelen. De precieze relatie tussen de VS en zijn voormalige kolonie, die nog steeds was vastgelegd in het uit 1951 daterende Filipijns-Amerikaanse Wederzijdse Defensieverdrag, bleef onduidelijk.

Begin november ontkende de regering-Ramos berichten in de media en beschuldigingen in het Congres dat zij had ingestemd met het verlenen van preferentiële voorwaarden voor de toegang tot de Filipijnse wateren en bases met ingang van januari 1993.

Het geschil kwam klaarblijkelijk voort uit een verklaring die de Filipijns-Amerikaanse Wederzijdse Defensieraad had uitgegeven na haar vergadering op 5 en 6 november in Manila. Deze commissie werd gezamenlijk voorgezeten door de stafchef van de Filipijnse strijdkrachten, generaal Lisandro Abadia, en admiraal Charles Larson, opperbevelhebber van het Amerikaanse Commando in de Pacific. In de verklaring werd gesteld dat de bilaterale militaire samenwerking zou worden voortgezet volgens de voorwaarden van het uit 1951 daterende Verdrag en dat dit in de praktijk neerkwam op „degebruikelijke scheepsbezoeken, de doortocht van vliegtuigen en het verlenen van hulp bij natuurrampen door Amerikaanse eenheden“. Abadia benadrukte echter dat havenbezoeken en reparaties voor Amerikaanse oorlogsschepen op commerciële basis zouden plaatsvinden en dat vaartuigen uit anderen landen op dezelfde voorwaarden aanspraak konden maken op deze diensten.

Schout-bij-nacht Thomas Mercer (r.), de laatste Amerikaanse commandant van de marinebasis Subic Bay, schudt de hand van de Filipijnse president Fidel Ramos na een plechtigheid op 24 november 1992 t.g.v. de beëindiging van de Amerikaanse militaire aanwezigheid op de Filipijnen. In het midden staat de Filipijnse minister van buitenlandse zaken, Roberto Romulo.

Er was bovendien veel onduidelijkheid over de toekomst van de bases zelf. Op 6 november had Ramos Arsenio Bartolome benoemd tot voorzitter van de Overheidsinstantie voor Herbestemming en Ontwikkeling van de Bases (BCDA), een bureau dat in het leven was geroepen om toezicht te houden op de verbouwing van de voormalige Amerikaanse terreinen tot winstgevendende projecten voor burgers.

BESTAND DOOR MILITAIRE DISSIDENTEN ONDERTEKEND

Ex-kolonel Gregorio „Gringo” Honasan en zes andere leiders van de dissidente Rebolusyonaryong Alyansang Makabansa (Nationalistische Revolutionaire Alliantie) ondertekenden op 23 december met de regering een akkoord waarin zij afspraken de „vijandelijkheden op te schorten”. Het akkoord maakte de weg vrij voor het openen van besprekingen op 11 januari 1993, en werd gevolgd door een gebaar van goede wil op 24 december, toen de strijdkrachten drie generaals en 40 andere officieren, die wegens hun betrokkenheid bij coup pogingen gevangen zaten, uit militaire detentie ontsloegen.

President Fidel Ramos begroette het akkoord als een stap op weg naar het herstel van politieke stabiliteit in het land, wat een prealabele voorwaarde voor een economisch reveil was. Honasan, die betrokken was geweest bij diverse coup pogingen tegen Ramos' voorganger, Corazon Aquino, had zich schuil gehouden sinds 1988, na zijn ontsnapping van een gevangenschip in de Baai van Manila (zie pag. 713/3-'91).

Na een onderduikperiode van zes jaar meldde een van de voortvluchtige samenzweerders, ex-brigade-generaal Jose Maria Zumel (l.), zich op 18 december 1992 bij de autoriteiten. Hij werd begroet door generaal Lisandro Abadia, de stafchef van de Filipijnse strijdkrachten, en mevr. Haydee Yorac, de leider van de Nationale Unificatie Commissie.

INCIDENTEN MET MOSLEMREBELLEN

Op 25 december doodden separatistische moslemrebellens in Carmen (provincie Noord-Cotabato), op 900 km ten zuiden van Manila, 18 katholieke kerkelijke medewerkers.

Het ging hierbij kennelijk om een wraakactie voor de moord op verscheidene moslemboeren in een moskee in de naburige stad Pikit door militeleden van de regering.

Op 30 december liet een separatistische moslemgroep een Amerikaanse missionaris, Augustine Frazczack, vrij die zij meer dan twee maanden had gegijzeld. De groep, die deel zou uitmaken van het Moro Nationale Bevrijdingsfront (MNLF), had oorspronkelijk een losgeld van 5 mln peso's geëist, maar zou in plaats daarvan akkoord zijn gegaan met de levering van voedsel.

(Vor.ber.pag. 648/3 e.v.-1992)

INDIA

TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN LOK SABHA EN DEELSTAATPARLEMENTEN

Op 8 juni 1992 vonden tussentijdse verkiezingen plaats voor twee zetels van de Lok Sabha (Lagerhuis) en 19 zetels van deelstaatparlementen. De verkiezingen gingen hier en daar gepaard met gewelddadige incidenten plaats (zie ook pag. 275/2-'92).

De prestigieuze Lok Sabha-zetel van New Delhi werd veroverd door de kandidaat van de Congresspartij (I). Rajesh Khanna. De voormalige filmster Khanna had bij de algemene verkiezingen van 1991 gedongen naar de zetel van New Delhi, maar werd toen verslagen door L.K. Advani, leider van Bharatiya Janata-partij (BJP). Advani verkoos echter een andere zetel die hij tegelijkertijd had gewonnen in de deelstaat Gujarat. In de daarop volgende tussentijdse verkiezing versloeg Khanna de kandidaat van de BJP, Shatrugan Sinha.

De Giridih-zetel (Bihar) in de Lok Sabha bleef in handen van de Jharkand Mukti Morcha.

Bij tussentijdse verkiezingen voor deelstaatparlementen leed de Congresspartij (I) nederlagen in Kerala en Goa, maar boekte enige winst in Andhra Pradesh, Bihar; Karnataka, Uttar Pradesh en West-Bengalen. De BJP behaalde drie zetels in Madhya Pradesh en Orissa.

VERKIEZINGEN VOOR RAJYA SABHA

Op 25 juni veroverde de BJP bij de tweejarige verkiezingen voor de Rajya Sabha (Hogerhuis) 10 van de 22 betwiste zetels. De Congresspartij (I) behaalde zes zetels, de Janata Dal (B) twee en één zetel ging naar de Samajwadi Janata-partij, de Janata Dal (A), de Shiv Sena en naar een onafhankelijke kandidaat.

RAPPORT OVER FINANCIËEL SCHANDAAL. ARRESTATIES

In een op 2 juni gepubliceerd voorlopig rapport van de centrale bank, de Reserve Bank of India, werd geschat dat de totale verliezen als gevolg van India's grootste financieel schandaal (zie pag. 578/1/2-'92) zouden oplopen tot Rs 31 mrd (\$ 1,2 mrd). Volgens het rapport was een „massaalkomplot” van banken en makelaars ervoor verantwoordelijk dat gelden van bankrekeningen waren verdwenen. 's Lands grootste commerciële bank, de State Bank of India, had toegestaan dat Harshad Mehta, de financier om wie het schandaal draaide, de effectenrekening van de bank gebruikte „alsof het (zijn eigen) beleggingsrekening is”. De directeur van de State Bank, M.N. Goiporia, wiens naam niet werd genoemd in het rapport, zou door de Reserve Bank geadviseerd zijn vakantie te nemen.

Het rapport vormde voor de oppositie aanleiding het onmiddellijke ontslag te eisen van de minister van financiën, Manmohan Singh, en van de gouverneur van de Reserve Bank. Ondertussen stapelden de beschuldigingen zich op dat de regering de affaire in de doofpot wilde stoppen, nadat verscheidene oppositionele parlementsleden hadden beweerd dat vier ministers, onder wie drie kabinetsleden, bij de zaak betrokken waren.

De regering stelde 19 mensen in staat van beschuldiging, onder wie Mehta, die op 4 juni werd aangehouden, en hoge functionarissen van de State Bank of India en de in Groot-Brittannië gevestigde Standard Chartered Bank. Behalve op de activa van Mehta werd op 8 juni ook op de activa van 30 andere bij de affaire betrokken personen en bedrijven beslag gelegd. Op 14 juni deelde de regering mee dat zij de activa van drie hoge functionarissen van de State Bank of India had bevroren.

De Standard Chartered Bank verklaarde op 12 juni dat zij in India gerechtelijke stappen ondernam om de naar schatting \$ 299,8 mln terug te krijgen die het financieel schandaal haar had gekost.

SCHADEVERGOEDING SLACHTOFFERS BHOPAL-RAMP

Op 21 juni maakte de regering een einde aan zeven jaar juridische touwtrekkerij over schadevergoedingen in verband met de gifgasramp in Bhopal van december 1984. Die dag deelde zij mee dat zij de bedragen had vastgesteld die moesten worden uitbetaald aan de nabestaanden van de overleden slachtoffers en aan de gewonden (zie pag. 272/1/2-'92).

MEER HULP VAN WESTERSE DONOR- LANDEN. ALGEMENE STAKING

Het consortium Hulp-aan-India van Westerse donorlanden besloot op 26 juni in Parijs een uitgebreid hulppakket ter waarde van \$ 7,2 mrd voor 1992-'93 goed te keuren, inclusief een spoedig uit te betalen bedrag van \$ 3,4 mrd ter ondersteuning van de betalingsbalans. Het pakket, dat in nominale termen 7 procent hoger uitviel dan het het jaar daarvoor uitgekeerde bedrag (zie pag. 273/3-'92), werd beschouwd als een bekrachtiging van het economische hervormingsprogramma van de regering.

Intussen duurde het binnenlandse verzet tegen het economische beleid van de regering voort. Op 16 juni riepen linkse vakbonden, die naar schatting 15 mln arbeiders vertegenwoordigden, op tot een algemene staking van 24 uur - de eerste sinds november 1991 (zie pag. 277/13-'92) - om te protesteren tegen de voorgestelde sluiting van enkele ondernemingen in de overheidssector.

Een officiële woordvoerder zei op 20 juni dat de regering niet van plan was om de werkzaamheden aan de irrigatieprojecten in de Narmada-rivier op te schorten, ondanks de aanbevelingen in een op last van de Wereldbank verrichte studie, die op 19 juni werd gepubliceerd. Deze studie benadrukte de buiten-

gewoon grote milieuschade die het project veroorzaakte en de bedreiging van de levensstijl van de lokale stambevölkering.

IMF-KREDIET

Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) gaf op 30 juni de eerste tranche ter waarde van \$ 647 mln vrij van een in september 1991 goedgekeurd standby-krediet van \$ 2,2 mrd (zie pag. 273/2/3-'92).

STAKING VERVOERSBEDRIJVEN

De regering overleefde een verdere protestronde in de economische sector (zie pag. 277/3 e.v.-'92 en hierboven) nadat vrachtwagenchauffeurs „onvoorwaardelijk" hadden besloten hun staking, die een week geduurd had, te zullen beëindigen. De toezegging volgde op besprekingen met functionarissen van het ministerie van transport op 7 juli.

De staking, waarmee werd geprotesteerd tegen de instelling van plaatselijke belastingen in zeven deelstaten, had op grote schaal problemen veroorzaakt bij de voedseldistributie en had een scherpe stijging van de voedselprijzen ten gevolge gehad.

OPENING RECHTSZAAK UNION CARBIDE

De eerste strafzaak tegen negen Indiase functionarissen van het Amerikaanse bedrijf Union Carbide, betrokken bij de gifgasramp van Bhopal in december 1984 (zie pag. 801/1 e.v.-'84), werd op 17 juli in Bhopal geopend. In oktober 1991 had het Opperste Gerechtshof de vrijheid van rechtsvervolgning van het bedrijf opgeheven (zie pag. 272/1/2-'92 en 577/3-'92).

Het Centrale Onderzoeksbureau (CBI)

Shankar Dayal Sharma (r.) werd op 25 juli 1992 in New Delhi beëdigd als president van India door opperrechter Madhukar Hiralal Kania.

verklaarde op 11 december tijdens een hoorzitting over de strafrechtelijke beschuldigingen tegen het Amerikaanse bedrijf Union Carbide, dat het bedrijf en zijn Indiase dochteronderneming hadden verzuimd „adequate controles uit te voeren en toereikende veiligheidsmaatregelen in acht te nemen".

VERKIEZING NIEUWE PRESIDENT EN VICE-PRESIDENT

Na de verkiezingen van 13 juli werd op 25 juli vice-president Shankar Dayal Sharma beëdigd als negende president van India.

Sharma, die met steun aan de Congresspartij (I) 64,78 procent van alle stemmen behaalde in het kiescollege (dat bestond uit de gekozen leden van beide kamers van het parlement plus de deelstaatarlamenten), versloeg hiermee zijn naaste rivaal G.G. Swell, de kandidaat van de coalitie BJP-Nationaal Front, die 33,21 procent van de stemmen behaalde.

De politieke reputatie van de regering, versterkt door de verkiezing van Sharma, werd extra opgepoetst toen zij op 17 juli een motie van wantrouwen overleefde die met 267 tegen 215 stemmen werd verworpen.

De ervaren diplomaat en voormalige unieminister K.R. Narayanan werd op 19 augustus gekozen tot negende vice-president van India. Hij volgde S.D. Sharma op, die in juli tot president gekozen was.

MINISTER CHIDAMBARAM TREEDT AF. VERDERE ONTWIKKELINGEN IN FINAN- CIEEL SCHANDAAL

De minister van handel, P. Chidamba-

ram, trad op 9 juli af na toegegeven te hebben dat hij en zijn vrouw Rs. 250.000 (circa \$ 8.700) hadden geïnvesteerd in Fairgrowth Financial Services, een van de bedrijven waarnaar een gerechtelijk onderzoek plaatsvond in het kader van het recente aandelenschandaal (zie pag. 578/1/2-'92 en hierboven).

Het aftreden van Chidambaram, het tweede van een lid van de ministerraad (zie pag. 578/3-'92), noopte de regering, te reageren op eisen van de oppositie om een diepgaand onderzoek in te stellen naar het schandaal. Op 9 juli maakte zij de instelling van een gezamenlijke parlementaire onderzoekscommissie bekend.

Een rapport van de Reserve Bank of India, dat op 16 juli werd gepubliceerd, noemde vier buitenlandse banken, ANZ Grindlays, Bank of America, Citibank en Standard Chartered, die het grootste deel van de controversiële aandelen verhandeld zouden hebben, samen met de reeds in juni gearresteerde aandelenmakelaars (zie hierboven). Op 5 juli had de Reserve Bank opdracht gegeven tot een diepgaand onderzoek van de boekhouding van de banken die in het rapport genoemd waren.

De mededirecteur van het Centraal Onderzoeksbureau (CBI) en leider van het onderzoeksteam, K. Madhavan, diende zijn ontslag in naar aanleiding van hernieuwde kritiek van de zijde van de oppositie als zou de regering zich bemoeid hebben met het officiële onderzoek naar het aandelenschandaal in Bombay.

Op 3 augustus ontkende premier Narasimha Rao aantijgingen als zou zijn bureau Madhavan verzocht hebben „het rustig aan te doen” met het onderzoek van regeringsministers en hooggeplaatste functionarissen. Op 6 augustus keurde het parlement de oprichting goed van een gezamenlijke commissie met uitgebreide bevoegdheden, om het schandaal te onderzoeken.

Madhavan had volgens de officiële lezing met vervroegd pensioen willen gaan. Hij ontkende berichten als zou hij onder bepaalde voorwaarden bereid zijn geweest op zijn ontslag terug te komen. Volgens hem „hing het (onderzoek) niet af van één persoon” en zou het worden voortgezet.

De druk op de regering om de reikwijdte van het onderzoek uit te breiden, nam toe nadat op 7 augustus V. Krishnamurti, invloedrijk technocraat en voormalig lid van het plancomité, was gearresteerd onder de bepalingen van de wet ter voorkoming van corruptie.

Een op 25 augustus gepubliceerd rap-

port over het schandaal, het derde in een reeks van de Reserve Bank of India, meldde dat twee Amerikaanse banken, Citibank en Bank of America, in strijd met de Indiase richtlijnen voor het bankwezen programma's voor het beheer van investeringen hadden gebruikt als „vervanging voor deposito's” om fondsen, voornamelijk van regeringsinstellingen te mobiliseren.

Op 26 augustus gaf Citibank het Indiase bankstelsel de schuld van onregelmatigheden in de Indiase activiteiten van Citibank en de bank ontkende degenen die bij het schandaal betrokken waren ooit „behelpzaam” geweest te zijn of met hen samengewerkt te hebben. Ook de Bank of America ontkende op 28 augustus de richtlijnen voor het bankwezen geschonden te hebben of fraudulente ontvangstbewijzen uitgegeven dan wel ontvangen te hebben.

De Britse bank Standard Chartered, die ook bij het schandaal betrokken was, zou volgens berichten op 6 augustus \$ 200 mln extra hebben overgemaakt om liquiditeitsproblemen bij haar Indiase operaties op te lossen. De bank zou verliezen ter grootte van circa \$ 299 mln geleden hebben.

Effectenmakelaar Harshad Mehta, de spil in het beurschandaal, werd op 22 september na 110 dagen in de gevangenis vrijgelaten op een borgtocht van Rs 1 mln (\$39.000).

HERNIEUWDE CONTROVERSE OVER AYODHYA-TEMPEL

Militante hindoes van de Vishwa Hindu Parishad (VHP) stemden op 25 juli in met de tijdelijke opschorting van de bouw van een tempel op de omstreden plek van de Babri-moskee in Ayodhya in de deelstaat Uttar Pradesh (zie pag. 128/1 e.v. en 494/1/2-'91; pag. 272/1, 275/3 en 576/2-'92).

Tijdens besprekingen met premier P.V. Narasimha Rao in Delhi op 23 en 24 juli had de VHP toegezegd een voorstel te zullen aanvaarden om alle zaken die bij verschillende Indiase gerechtshoven in behandeling waren „onder één gerechtelijke autoriteit” te brengen en een nieuwe gespreksronde over deze kwestie te beginnen met alle partijen (zie pag. 576/2-'92). Deze regeling volgde op drie weken van stijgende spanning die geleid hadden tot communautaire rellen en de gang van zaken binnen regering en parlement verstoord hadden.

De vrees voor een escalatie van het geweld was toegenomen nadat de VHP met steun van de door de Bharatiya Janata-partij (BJP) geleide regering van Uttar Pradesh ondanks de verordening van het Hooggerechtshof (zie pag. 272/1-'91) op 9 juli was begonnen met werkzaamheden op de omstreden plaats. (In november 1991 had een Opperste Gerechtshof bepaald dat de status quo gehandhaafd diende te worden, zie pag. 276/1-'92.) De centrale re-

gering had aangeboden extra troepen te leveren ter beveiliging van het gebied tegen overtreders. Op 13 juli 1992 had minister van binnenlandse zaken, S.B. Chavan, daags na zijn bezoek aan Ayodhya de Lok Sabha (het Lagerhuis) meegedeeld dat de premier van Uttar Pradesh, Kalyan Singh, dit aanbod van de hand had gewezen. Later had Chavan erop gezinspeeld dat de centrale regering eventueel bereid zou zijn de deelstaatregering te ontslaan indien zou blijken dat zij de gerechtelijke uitspraak had geschonden.

De VHP negeerde een nieuwe uitspraak, op 15 juli gedaan door het Hooggerechtshof van Allahabad, waarin de betrokken partijen werd verboden bouwwerkzaamheden rond de omstreden plaats te beginnen. Op 16 juli beval het Opperste Gerechtshof de regering van Uttar Pradesh een verklaring te geven voor een betonnen plateau dat op de omstreden plek was gestort, en op 22 juli verklaarde het geen verdere uitspraken te zullen doen in deze zaak totdat alle bouwactiviteiten gestaakt waren.

Vierhonderd moslim-activisten van het Babri Masjid Actiecomité riskeerden arrestatie toen zij in Faisalabad (Uttar Pradesh) protesteerden tegen de bouw van de tempel. Zes mensen werden op 20 juli gedood bij communautaire onlusten in de stad, ontstaan naar aanleiding van het geschil in de deelstaten Kerala en Maharashtra.

Op 14 juli gaf de Islamic Conference Organization (ICO), naar verluidt op instigatie van Pakistan, uitdrukking aan haar bezorgdheid over de bedreiging van de moskee in Ayodhya.

Op 5 augustus benoemde het Opperste Gerechtshof een drie man sterke commissie die verslag moest uitbrengen over „aard, omvang en grootschaligheid” van de bouwwerkzaamheden op de omstreden plek in Ayodhya. Binnen twee weken moest hierover gerapporteerd worden. Uit het rapport moest blijken of de regering van Uttar Pradesh de twee gerechtelijke verordeningen had geschonden door militante hindoes in juli toestemming te geven te beginnen met de bouw van een hindoe-tempel.

GRONDWETSWIJZIGING

Beide kamers van het parlement keurden op 20 augustus unaniem een grondwetswijziging goed waarmee de volgende talen de status van officiële landstaal kregen: Konkani, Manipuri en Nepali.

UITSPRAAK OPPERSTE GERECHTSHOF INZAKE BOFORS

Op 2 september deed het Hooggerechtshof van New Delhi uitspraak over een verzoek van het Centrale Onderzoeksbureau (CBI), dat niet-ontvankelijk verklaard werd. Het CBI had verzocht

om toestemming voor het vergaren van inlichtingen over vermeende frauduleuze betalingen met betrekking tot de wapenleverantie door de firma Bofors in 1986 (zie pag. 271/1/2-'92).

Op 17 september verklaarde het Opperste Gerechtshof deze uitspraak echter nietig. In augustus had het Opperste Gerechtshof reeds een soortgelijke uitspraak van het Hooggerechtshof te New Delhi gewraakt.

Het vonnis van het Hooggerechtshof zou het onderzoek van het CBI naar het schandaal vergemakkelijken, zoals de pogingen om toegang te verkrijgen tot enkele Zwitserse bankrekeningen die door de Zwitserse autoriteiten sedert januari 1990 geblokkeerd waren. De uitspraak van het Hooggerechtshof op 2 september (na een verzoek dat was ingediend door Win Chadha, een van de volgens het CBI nauwst bij het schandaal betrokkenen) was gedaan in de periode waarin de uitspraak werd verwacht van een Geneefs kantonaal gerecht dat zou moeten beslissen over het verzoek om hulp van het CBI.

De belangstelling voor het Bofors-schandaal was weer aangewakkerd toen Madhavsinh Solanki in maart aftrad als minister van buitenlandse zaken nadat hij had toegegeven dat hij de Zwitserse regering had verzocht, het onderzoek naar Bofors-steekpenningen op een lager pitje te zetten (zie pag. 578/3-'92).

JAARVERSLAG CENTRALE BANK

De Reserve Bank of India (RBI, de centrale bank) voorspelde in haar begin september gepubliceerde jaarverslag dat het economisch herstel zwakker zou zijn dan verwacht.

De reële economische groei was volgens het verslag gedaald van 5,6 procent in 1990-'91 tot 2,5 procent in 1991-'92 (tot juni) en zou in 1992-'93 slechts stijgen tot 3,5 procent.

Op 15 september verhoogde de regering de olieprijs met 18 procent in een poging het begrotingstekort te verkleinen.

De nettoaerliezen van het Indiase bankstelsel na het effectenschandaal in Bombay (zie pag. 578/1 e.v.-'92 en hierboven) werden door de directeur van de RBI, S. Venkitaraman, op 28 september geraamd op circa Rs 5 mrd (\$ 177,2 mln). In een op 10 september verzonden rondschrijven had Venkitaraman binnen- en buitenlandse handelsbanken gewaarschuwd voor „strengere strafmaatregelen" als zij zich niet hielden aan de RBI-voorschriften.

LIBERALISERING KAPITAALMARKT

Op 24 september gaf de regering buitenlandse instellingen toestemming om rechtstreekse investeringen te doen op alle gebieden van de aandelenmarkt. De nieuwe richtlijnen, een uitbreiding van het programma van economische liberalisatie, gaven ook buitenlandse

pensioen- en verzekeringsfondsen na goedkeuring door de Indiase Commissie voor Obligaties en Wisselkoersen (SEBI) het recht maximaal 24 procent van de aandelen van een bedrijf op te kopen. Particuliere buitenlandse bedrijven mochten tot 5 procent aandelen aanschaffen.

EENHEID TER BESTRIJDING VAN COMMUNAUTAIRE ONLUSTEN OPGERICHT

Op 7 oktober werd een 8.000 man sterke Snelle Actie-eenheid (Rapid Action Force, RAF) opgericht die onder gezag zou staan van de federale Centrale Reservepolitie (Central Reserve Police Force, CRPF).

Deze nieuwe politie-eenheid werd ingezet nadat in Bihar het ernstigste communautaire geweld in twee jaar was losgebarsten tussen hindoes en moslims, waarbij bijna 50 mensen de dood vonden. In september hadden de communautaire onlusten zich uitgebreid naar de deelstaten Kerala, Maharashtra en Uttar Pradesh nadat het opnieuw tot conflicten was gekomen over de omstreken plaats van de Babri-moskee in Ayodhya in Uttar Pradesh (zie hierboven). De inzetbaarheid van de RAF zou naar verwachting beperkt blijven tot Ahmedabad, Aligarh, Allahabad, Darbhanga, Delhi, Ghaziabad, Hyderabad, Jaipur, Meerut en Varanasi.

Op 10 oktober beweerde de oppositieuze Bharatiya Janata Partij (BJP) dat de RAF was ingezet zonder voorafgaand overleg met de deelstaatregeringen en dat dit een inbreuk betekende op de het recht van de deelstaatregeringen om recht en orde te handhaven.

PRIVATISERING VAN OLIE- EN GASVELDEN

Op 1 oktober werd de beslissing bekendgemaakt om de olie- en gasvelden te privatiseren.

De beslissing, die werd beschouwd als een stimulans voor particuliere en directe buitenlandse investeringen, zou zijn voortgevloeid uit een poging om de niet toereikende middelen van de staatsbedrijven Oil and Natural Gas Commission en Oil India aan te vullen.

RENTEVERLAGING

Op 8 oktober kondigde de Reserve Bank of India aan dat de commerciële leenrentevoet met 1 procent werd verlaagd. Deze verlaging, de eerste sinds de rente in oktober 1991 tot recordhoogte was gestegen (zie pag. 273/3 e.v.-'92), volgde op een scherpe daling van de jaarlijkse inflatie van de piek van 16,3 procent in de eerste helft van het jaar tot 8,8 procent eind september.

ALGEMENE STAKINGEN

Op 25 november protesteerden meer dan 250.000 arbeiders tegen door de regering in het vooruitzicht gestelde aanmoedigingspremies voor buitenlandse investeerders (zie hierboven). De staking was de laatste in een reeks stakingen tegen de economische hervormingen van de regering (zie pag. 272/2, 277/2 en 575/3 e.v.-'92).

Op 19 november had de regering nieuwe hervormingen voor de kapitaalmarkt door het parlement gejaagd. Handel in aandelen en obligaties met voorkennis werd verboden, omdat buitenlandse investeerders, die direct in de aandelenhandel konden participeren, zouden zijn afgeschrikt door het gebrek aan regelgeving. Eerder had de regering wijzigingen goedgekeurd, waardoor de beperkingen voor buitenlandse valuta werden gereguleerd om het voor buitenlandse bedrijven mogelijk te maken winsten naar het land van herkomst over te boeken.

Op een oproep van de BJP tot een algemene staking uit protest tegen de prijsstijgingen en de besnoeiingen van de subsidies voor benzine en kunststof was op 3 november in het hele land, behalve in de deelstaten Madhya Pradesh en Rajasthan waar de BJP in de regering zat, slechts matig gereageerd.

Volgens officiële cijfers had de verhoging van de benzineprijs in de week die eindigde op 24 oktober, ertoe geleid dat de inflatie tot 10,03 procent op jaarbasis was gestegen, terwijl de inflatie medio september nog 8,8 procent bedroeg.

Het handelstekort van India bedroeg in de zes maanden vóór september \$ 2,62 mrd in vergelijking met \$ 1,02 mrd voor dezelfde periode in 1991. De export bedroeg \$ 8,55 mrd in verhouding tot \$ 8,11 mrd, terwijl de import van \$ 9,13 mrd naar \$ 11,17 mrd steeg.

NIEUWE ONTWIKKELINGEN IN FINANCIËEL SCHANDAAL

Het onlangs aan het licht gekomen financiële schandaal (zie pag. 578/1/2-'92 en hierboven) breidde zich uit nadat drie bij de affaire betrokken buitenlandse banken voor een gezamenlijke parlementaire onderzoeksc commissie toegaven dat zij de Indiase bankregels hadden overtreden.

Op 1 oktober gaf de Britse bank Standard Chartered voor de commissie toe ongeveer 18 maanden voor de uitbarsting van het schandaal ervan op de hoogte te zijn geweest dat haar Indiase vestiging de bankregels had overtreden. Op 2 oktober gaf ook de Bank of America toe dat zij de regels van de centrale bank had overtreden en grote deposito's van overheidsondseen had gebruikt voor transacties met obligaties. De Australische bank ANZ

Grindlays, die soortgelijke bekentenissen had gedaan, zou op 30 oktober hebben beweerd dat zij zich slechts had gehouden aan de „normale marktpraktijk”.

In de tussentijd maakte Standard Chartered op 9 oktober bekend dat zij een aanklacht wegens fraude ter waarde van \$ 41 mln had ingediend tegen de Amerikaanse Citibank in New York naar aanleiding van transacties in Bombay tussen september 1991 en maart 1992. Op 22 oktober werd bericht dat de op negen na hoogste functionaris van Standard Chartered die bij het schandaal betrokken was, ontslag had genomen.

Op 4 oktober ontkende procureur-generaal G. Ramaswamy aantijgingen dat een persoonlijke lening die hij in april 1991 had gekregen van Standard Chartered, „ongedekt” was geweest.

Openbare aanklager G. Ramaswamy diende op 10 november zijn ontslag in na aantijgingen dat hij van Standard Chartered een ongedekt krediet van Rs 150.000 had gekregen. Ramaswamy was sinds april de derde bekende persoon die naar aanleiding van deze affaire moest aftreden (zie pag. 578/1/2-'92). Hij werd op 24 november opgevolgd door Milon Kumar Banerjee.

De Australische bank ANZ Grindlays, die in oktober had toegegeven de bankreglementen te hebben geschonden, ging op 4 november akkoord met de betaling van meer dan Rs 5 mrd aan de National Housing Bank (NHB), een dochter van de centrale bank, om omstreken transacties in het aandelenschandaal te dekken. NHB beloofde het geld aan ANZ terug te storten wanneer een arbitragecommissie zich in het voordeel van de laatstgenoemde zou uitspreken.

NIEUWE PARTIJ

De nieuw opgerichte Samajwadi Party koos op 4 november tijdens haar eerste conventie in Lucknow, in de deelstaat Uttar Pradesh, Mulayam Singh Yadav tot haar voorzitter.

UITSpraak van OPPERSTE GERECHTSHOF OVER RESERVEREN VAN BANEN

Op 16 november bevestigde het Opperste Gerechtshof de beslissing van de regering van voormalig premier V.P. Singh om 27 procent van de overheidsbanen te reserveren voor leden van de lagere kasten. Het Opperste Gerechtshof oordeelde echter wel dat het totale aantal reserveringen de 50 procent niet mocht overschrijden (zie pag. 125/3 e.v.-'91). (22 procent van de overheidsbanen was al gereserveerd voor de lagere kasten.) Het hof breidde de aanspraak

ken op gereserveerde banen uit tot minderbedeelde groepen van religieuze minderheden, maar weigerde in te gaan op een voorstel van de nieuwe regering om 10 procent van de banen voor arme leden van de hogere kasten te reserveren.

Voormalig premier Singh, wiens regering vooral vanwege het beleid in deze kwestie tot aftreden was gedwongen (zie pag. 127/3 e.v.-'91), noemde de uitspraak een „overweldigende overwinning voor degenen die duizenden jaren zijn onderdrukt en vernederd”.

ONTWIKKELINGEN IN DEELSTATEN

Vanuit de deelstaten werden in de periode juni-november o.m. de volgende ontwikkelingen gemeld.

Gujarat

De Congresspartij (I) kwam op 7 juni aan de macht in Gujarat nadat premier Chimanbhai Patel (zie ook pag. 128/3-'91) zich samen met 65 Janatal Dal (G)-afgevaardigden en één andere afgevaardigde bij de Congresspartij (I) had aangesloten, waardoor het aantal zetels

van deze partij in het 182 zetels tellende deelstaatarlement van 32 naar 98 steeg.

Negen mensen kwamen op 4 juli om het leven bij onlusten tussen hindoes en moslims in Ahmedabad (Gujarat).

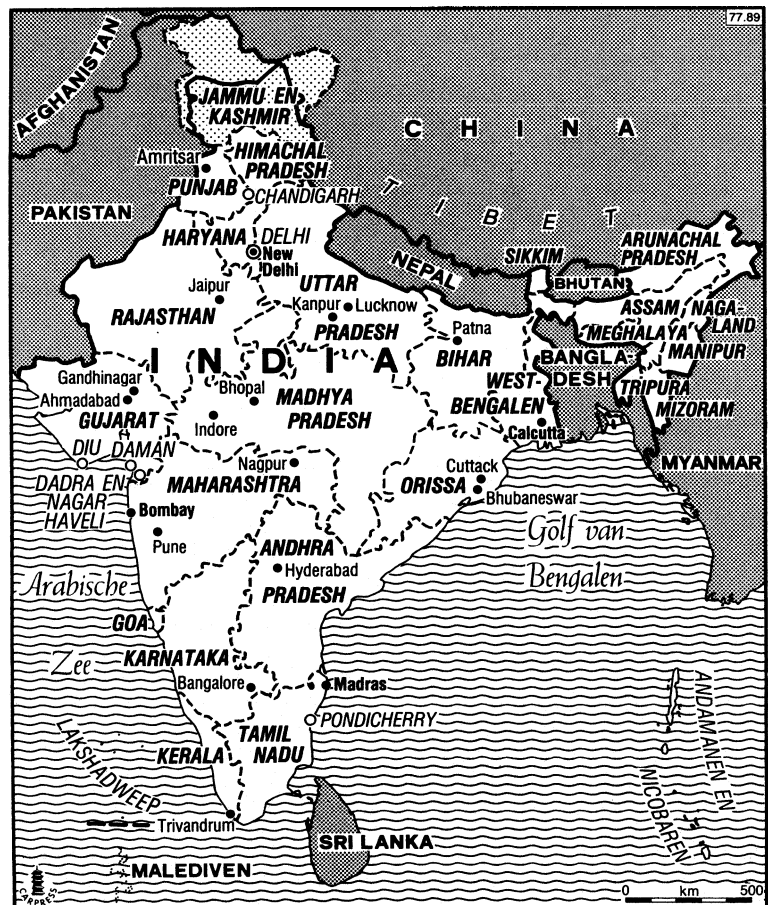
Mahya Pradesh

Volgens berichten werden op 1 juli dertig ongewapende arbeiders door de politie doodgeschoten tijdens een protestactie tegen het negeren van de arbeidswetten in Bhilai (Madhya Pradesh).

Kashmir

Op 14 juli keurde de Lok Sabha een wetsvoorstel goed waarmee werd getracht de wetgevende bevoegdheden van het parlement van Jammu en Kashmir over te dragen aan de president.

Op 11 augustus kondigde de regering haar voornemen aan het presidentiële bestuur met nog eens zes maanden te verlengen. Hiermee werden plannen voor de verkiezing van het deelstaatarlement uitgesteld.

Naar verluidt kwamen 23 mensen om het leven toen op 17 augustus verspreide gevechten uitbraken na een stakingsoproep als protest tegen de hervatting van de zesde ronde van Indiaes-Pakistaanse besprekingen (zie pag. 802/3-'92).

Op 12 september werd gemeld dat bij grote overstromingen in Kashmir 220 mensen om het leven zouden zijn gekomen.

Punjab

Het hoofd van het in Punjab gevestigde Khalistan Bevrijdingsleger, Gujrant Singh Budhsinghwal, werd op 30 juli door de politie in Chandigarh doodgeschoten.

In de eerste twee weken van augustus zouden Sikh-separatisten 57 mensen gedood hebben, voornamelijk politiefunctionarissen en hun familieleden, uit wraak voor de moord op drie militante Sikh-leiders, te weten Gurjant Singh Budhsinghwal, zijn opvolger Navroop Singh (gedood op 2 augustus) en Sukhdev Singh Babbar, hoofd van Babbar Khalsa International (gedood op 9 augustus).

De regerende Congrespartij (I) won in 70 van de 95 gemeenteraden bij gemeentelijke verkiezingen in Punjab op 6 september.

Op 9 oktober werden Harjinder Singh en Sukhdev Singh in Pune opgehangen. Zij waren in 1989 ter dood veroordeeld voor de moord in 1986 op generaal Arun Vaidya, de voormalige bevelhebber van het leger die in 1984 de bestorming van de Gouden Tempel in Amritsar (Punjab) had geleid (zie pag. 751/3 e.v.-'84).

Op 15 oktober werd Talwinder Singh Parmara, een militante Sikh die de bomaanslag georganiseerd zou hebben waardoor een jumbojet van Air India in 1985 boven de Atlantische Oceaan ontplofte, in de nabijheid van Jullundur door de politie doodgeschoten.

Nagaland

De oprichter en voorzitter van de Democratic Labour Party (DLP) van Nagaland, Charlie Kabichoosa, werd op 23 september door onbekenden doodgeschoten.

West-Bengalen

De (CPI-M) regering van West-Bengalen riep voor 23 september op tot een 24-uursstaking uit protest tegen de eco-

nomische hervormingen van de uniëring.

Zeven mensen zouden zijn gedood toen de politie in West-Bengalen op demonstranten schoot die de arrestatie eisten van illegale immigranten uit Bangladesh. Het aantal immigranten werd officieel op 100.000 geraamd. De staatsminister van arbeidsmarktontwikkeling Mamta Banerjee maakte op 25 november bekerid uit de regering te stappen uit protest tegen de moorden.

Bihar

Op 24 september maakte de Jharkand People's Party (JPP) een einde aan economische blokkade van twee weken die tot doel had om het streven naar een afzonderlijke staat Jharkand in de deelstaat Bihar kracht bij te zetten. De blokkade was ingegaan op 15 september.

Andhra Pradesh

Op 9 oktober werd K. Vijayabhaskara Reddy beëdigd als premier van Andhra Pradesh. Hij verving N. Janardhan Reddy die was afgetreden nadat het Hooggerechtshof de vergunning die Reddy's vrouw had gekregen om een particuliere artsenopleiding te beginnen in Nellore, nietig had verklaard wegens „bevoordeling“.

Tripura

Op 12 oktober kostte een vuurgevecht tussen de politie en leden van de verboden All-Tripura Tribal Force (ATTF) in Tripura volgens berichten het leven aan 16 opstandelingen.

Assam

Het verboden Bodo Security Force (BSF), dat een apart thuisland voor de Bodo-stam nastreefde, werd ervan verdacht op 13 oktober in het district Bapeta een bom in een trein geplaatst te hebben waarbij 21 mensen om het leven kwamen.

Ook werd het BSF verantwoordelijk gesteld voor twee bomaanslagen waarbij op 21 november in Guwahati 40 mensen om het leven kwamen.

Karnataka

Op 11 november diende de premier van Karnataka, S. Bangarappavan de Congrespartij (I), zijn ontslag in nadat hij maandenlang was beschuldigd van corruptie. Hij werd op 20 november opge-

volgd door de voormalige deelstaatsminister van onderwijs Veerappa Moily.

BIJEENKOMST VAN ALLE PARTIJEN OVER GESCHIL ROND AYODHYA

De leiders van de belangrijkste politieke partijen en organisaties kwamen op 23 november in New Delhi bijeen onder auspiciën van de National Integration Council (NIC, zie pag. 576/2-'92). Zij betuigden de regering hun steun voor haar pogingen om de gerechtelijke uitspraken uit te voeren die de bouwwerkzaamheden op het omstreden terrein van de Babri moskee in Ayodhya, in de deelstaat Uttar Pradesh, tegenhielden. Militante hindoes bereidden daar de bouw van een hindoeitempel voor. De conferentie riep alle partijen op de onderhandelingen te hervatten. De rechtse oppositionele Bharatiya Janata Party (BJP) en de Vishwa Hindu Parishad (VHP) gaven echter geen gehoor aan de oproep.

Van 8-10 november vonden in New Delhi tripartiete besprekingen plaats tussen de regering, de VHP en moslim-vertegenwoordigers van het All-India Babri Masjid Action Committee (AIBMAC). Deze waren echter, kennelijk na een felle woordenwisseling, afgebroken, waarna de VHP-leiders hun „eenzijdige“ oproep voor hervatting van de bouwwerkzaamheden aan de tempel op het omstreden terrein in Ayodhya hadden bevestigd. Op 9 november sloot het landelijke bestuur van de BJP, dat in Bhubaneswar in de deelstaat Orissa bijeenkwam, zich aan bij de oproep van de VHP. De BJP verklaarde bereid te zijn het ontslag te riskeren van de deelstaatregering van de BJP in Uttar Pradesh.

Op 28 november verzekerde de regering van Uttar Pradesh het Hooggerechtshof dat de voor 6 december in Ayodhya geplande kar seva (vrijwillige dienstverlening om een tempel te bouwen) slechts een symbolische betekenis had en dat er geen bouwwerkzaamheden zouden plaatsvinden.

BESPREKINGEN MET VS OVER NUCLEAIRE NON-PROLIFERATIE EN DEFENSIE

Op 18 en 19 juni vonden in Delhi Amerikaans-Indiase besprekingen over nucleaire non-proliferatie in Zuid-Azië plaats. Hoewel geen details werden bekendgemaakt, werd verondersteld dat ook was gesproken over het Amerikaanse verbod op de export van ruimtetechnologie naar India (zie pag. 579/1-'92) en het Amerikaanse besluit van 16 juni om de overdracht van rakettechnologie naar bepaalde Derde Wereldlanden, waaronder India, te beperken.

AZIË

De tweede, op 29 mei in de deelstaat Orissa uitgevoerde testvlucht met de Agni, de Indiase ballistische raket voor de middellange afstand (IRBM), was door de Amerikaanse regering kortaf bestempeld als „spijtig“ (zie ook pag. 36/2-'90).

Op 27 oktober voerde een Amerikaanse legerdelegatie onder leiding van luitenant-generaal Johnnie Corns in New Delhi gesprekken over samenwerking op defensiegebied met hoge functionarissen van het ministerie van defensie. Het was het tweede bezoek van dien aard van een delegatie van het Amerikaanse ministerie van defensie in 1992 (pag. 279/1-'92).

Op 6 oktober werd officieel bevestigd dat er een akkoord was gesloten om 1 mln ton Amerikaans tarwe in te voeren in 1992-93.

PREMIER BEZOEKT JAPAN

Premier Narasimha Rao bracht van 22-26 juni een officieel bezoek aan Japan. Tijdens dit bezoek voerde hij gesprekken met de Japanse premier Kiichi Miyazawa en met andere ministers.

Ondanks berichten dat Japan van plan was zijn hulp op te schorten totdat India het Nucleaire Non-Proliferatie Verdrag (NPT) had ondertekend (zie pag. 279/1-'92), verzekerde Rao dat Japan economische steun ter waarde van \$850 mln - 6 procent meer dan het voorgaande jaar - en \$ 500.000 aan culturele steun had toegezegd.

BETREKKINGEN MET CHINA. GRENSBESPREKINGEN

Minister van defensie Sharad Pawar hield tijdens zijn bezoek aan China van 25-30 juli (het eerste bezoek van een Indiase minister van defensie) in Beijing gesprekken met Chinese functionarissen.

Belangrijkste gespreksonderwerp was het grensgeschil tussen de twee landen, Pawar noemde de gesprekken „oprecht en constructief“. In december 1991 had de Chinese premier Li Peng een bezoek gebracht aan India, maar daarbij waren de meningsverschillen niet opgelost (zie pag. 278/1 e.v.-'92).

Op 16 juli werd de grenshandel met China voor het eerst in 30 jaar hervat.

Van 27-29 oktober kwam de Chinees-Indiase werkgroep, opgericht in 1988, bijeen in Beijing voor de vijfde gespreksronde over grensgeschillen. De vierde ronde had plaatsgevonden op 20 en 21 februari (voor eerdere ronden, zie pag. 278/1 e.v.-'92). De laatste gesprekken, geleid door de Indiase secretaris van buitenlandse zaken J.N. Dixit en de Chinese onderminister van buitenland-

se zaken Xu Dunxin, hadden volgens officiële berichten bijgedragen tot „een zekere vooruitgang“.

Op 7 november werd in Beijing tijdens een bezoek van minister van arbeidsmarktontwikkeling Arjun Singh een akkoord ondertekend met China over samenwerking op het gebied van onderwijs.

BETREKKINGEN MET RUSLAND EN ANDERE VOORMALIGE SOWJET-REPUBLIEKEN. DEFENSIEBESPREKINGEN

Een Russische parlementaire delegatie onder leiding van de voorzitter van de Russische Opperste Sowjet, Roeslan Chasboelatow, voerde tijdens een bezoek van 3-9 augustus in Delhi gesprekken met premier Rao en hoge regeringsfunctionarissen.

Tijdens een persconferentie op 6 augustus zei Chasboelatow dat Rusland zijn overeenkomst met India over rakettechnologie zou naleven en dat „geen ander land zich zal mogen mengen in hun bilaterale betrekkingen“. In mei hadden de VS aan India bewerkte handels-sancties opgelegd aangezien volgens de Amerikanen een Indiaas-Russische transactie over de levering van raketmotortechnologie aan India door Rusland het Missile Technology Control Regime-akkoord (MTCR) zou schenden (zie pag. 579/1-'92).

Op 16 juni had de Russische ambassadeur in India, Anatoli Droekow, bevestigd dat er plannen bestonden voor een Russisch-Indiase onderneming voor de productie van tanks en vliegtuigen en de export daarvan naar Derde Wereldlanden. Deze plannen waren kort daarvoor besproken tijdens een bezoek van de Russische staatssecretaris Gennadi Boerboelis (zie pag. 579/1-'92).

Minister van defensie Sharad Pawar sprak tijdens een bezoek aan Rusland van 6-12 september met hoge defensiefunctionarissen.

Het bezoek, het eerste van een Indiase minister sinds het uiteenvallen van de voormalige Sowjet-Unie, was naar verluidt bedoeld om de laatste details te regelen van een defensie-samenwerkingsovereenkomst tussen beide landen voordat de Russische president Boris Jeltsin in januari 1993 een bezoek zou brengen aan India. Op 24 september ontkende Pawar berichten dat India van plan was Russische MIG-27 gevechtsvliegtuigen te kopen.

Op 17 oktober werd een militaire ruilhandelsovereenkomst getekend met Oekraïne over de levering van wapens en reserveonderdelen na een bezoek aan Kiev van minister van defensie Sharad Pawar van 14-17 oktober. In september had Pawar volgens berichten de laatste hand gelegd aan een militair samen-

werkingsakkoord met Rusland (zie hierboven).

Tijdens een rondreis door de Centraal-aziatische republieken van 9-16 oktober tekende staatsminister van buitenlandse zaken Raghunanadan Lal Bhatia handelsakkoorden met Kirgizstan en Oezbekistan. Voorts voerde hij gesprekken over regionale veiligheid met regeringsleiders in Kazachstan.

Defensiebesprekingen met Rusland

Op 29 oktober en 12 november voerden hoge functionarissen van respectievelijk de luchtmacht en de marine in Moskou gesprekken met hun Russische ambtgenoten. Volgens onbevestigde berichten eind november zou Rusland hebben ingestemd met de verkoop van 20 MiG-29-gevechtsvliegtuigen om India in staat te stellen een vierde luchtmachtsquadron te stationeren aan de noordelijke grens met Pakistan.

BETREKKINGEN MET GROOT-BRITANNIË EN ISRAËL

Op 22 september werd in Londen een anti-terreurakkoord getekend tussen India en Groot-Brittannië. Van dit akkoord was voor het eerst sprake geweest in januari 1992 (zie pag. 279/1/2-'92). De maatregelen onder het akkoord omvatten onder meer het inbeslag nemen van rindommen.

Op 20 september werd de eerste industriële samenwerkingsovereenkomst met Israël getekend sinds het aangaan van diplomatieke betrekkingen (zie pag. 487/2/3-'92).

RAO BEZOEKT FRANKRIJK. PROTOCOL

Premier Narasimha Rao voerde tijdens een bezoek aan Parijs van 28-30 september gesprekken met zijn Franse ambtgenoot Pierre Bérégovoy.

Belangrijkste onderwerp van gesprek was de bilaterale samenwerking betreffende defensie- en ruimtetechnologie. Op 30 september zou een woordvoerder van de Franse regering gezegd hebben dat Frankrijk geen rakettechnologie aan India zou leveren tenzij India het Missile Technology Control Regime (MTCR) zou ondertekenen.

In verband met Amerikaanse beschuldigingen dat India chemische wapens had verkocht aan Syrië had de Indiase regering op 24 september verklaard dat het chemische bedrijf Shroff te Bombay, verantwoordelijk voor de verkoop, zou worden vervolgd.

Op 5 november werd met Frankrijk een protocol ondertekend over het opzetten van een telecommunicatienetwerk voor de snelle transmissie van softwaregegevens.

BETKEKKINGEN MET IRAN

Tijdens een bezoek van de Iraanse minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velayati van 9-11 november werden met Iran vervoersakkoorden gesloten.

COMMUNAUTAIR GEWELD

Volgens officiële cijfers werden meer dan 1.200 mensen, van wie twee derde moslim was, gedood en meer dan 5.000 gewond bij sectarische gewelddadigheden die in heel India losbarstten nadat op 6 december 1992 Hindoe-extremisten de 16e eeuwse Babri-moskee in Ayodhya in de deelstaat Uttar Pradesh in puin hakten. De wreedheid van de gewelddadigheden, de ernstigste sinds de onafhankelijkheid, deed de ongerustheid over het voortbestaan van de seculiere democratie van India toenemen en leidde tot wijdverbreide internationale veroordelingen.

De regering van premier P.V. Narasimha Rao nam haar toevlucht tot draconische maatregelen en arresteerde de belangrijkste oppositieleiders, schorste vier deelstaatsministeries, verbood een aantal religieuze organisaties en nam duizenden aanhangers daarvan gevangen.

Op 27 december maakte de regering bekend dat ze een einde aan het sectarisch geschil wilde maken door het omstreden stuk grond aan te kopen en er zowel een moskee als een hindoe-tempel te bouwen.

Moskee verwoest

Op 6 december gaven circa 100.000 hindoe-kar-sevaks (vrijwillige bouwvakkers) gehoor aan een oproep van de pro-hindoe Bharatiya Janatapartij (BJP) en van militante hindoe-organisaties, waaronder de Rashtriya Swayamsevak Sangh (RSS) en de Vishwa Hindu Parishad (VHP), om de bouwwerkzaamheden aan de tempel in Ayodhya te hervatten. Een kleine menigte van hindoe-fanatici stormde voorbij de bewakers en maakten de moskee met driendanten, dolken en blote handen met de grond gelijk. De hindoe-militanten hielden het terrein bezet tot in de vroege ochtend van 8 december.

De BJP en gelijkgestemde militante hindoe-organisaties hadden herhaaldelijk geëist dat de moskee in Ayodhya zou plaatsmaken voor een tempel ter ere van de hindoe-god Ram. In weken van een politiek vabanquespel dat aan 6 december voorafging, hadden de BJP en haar bondgenoten gearzeld tussen openlijk dreigen met de bouw van een hindoe-tempel en suggereren dat de bouwwerkzaamheden slechts zuiver symbolisch zouden zijn.

Op 6 december 1992 sloopten hindoe-fundamentalisten de Babri Masjid (moskee) in Ayodhya

Volgens berichten zouden bij de aanval van 6 december op de moskee ook de bewakers zijn betrokken, ongeveer 200 paramilitairen van de Provincial Armed Constabulary (PAC) van de deelstaat, die bekend stond om zijn pro-hindoe neigingen. Zij zouden zich afzijdig hebben gehouden en toegelaten dat militanten de moskee verwoestten.

Geweld breidt zich uit

Enkele uren na de verwoesting van de moskee was de stad Ayodhya het toneel van gevechten tussen hindoes en moslims. De volgende dag werd melding gemaakt van talloze doden en brandstichting in heiligdommen van zowel hindoes als moslims door heel India, ondanks de strenge veiligheidsmaatregelen in de meeste staten.

Tot de ernstigst getroffen steden behoorden Bhopal, Bombay, Calcutta, Delhi, Jaipur, Kanpur en Surat. Ook zuidelijke staten, die doorgaans minder sectarische geweld kenden, werden getroffen, met name in Karnataka en Kerala was sprake van vele doden. De Washington Post meldde op 12 december dat al meer dan 1.150 mensen waren gedood en dat per dag ongeveer 200 doden vielen.

Regeringsoptreden

Op 6 december kwam de regering in spoedberaad bijeen en gelastte het onmiddellijke ontslag van de door de BJP

gecontroleerde regering van Uttar Pradesh omdat zij de moskee niet had beschermd zoals het Opperste Gerechtshof had bepaald.

Eerder die dag was premier Kalyan Singh van Uttar Pradesh afgetreden. De constitutionele implicaties van de crisis werden benadrukt door het Opperste Gerechtshof, dat er op 6 december op wees dat nog nooit eerder een gekozen deelstaatregering een uitspraak van het hof had genegeerd, ondanks een officiële toezegging. (In november had de regering van Uttar Pradesh het Hooggerechtshof laten weten de moskee te zullen beschermen, zie hierboven.)

Nadat de regering haar gezag over het omstreden terrein had hersteld, gelastte zij op 8 december de arrestatie van BJP-voorzitter Murli Manohar Joshi en BJP-fractieleider L.K. Advani wegens het aanzetten tot „communautair geweld“. Ook gearresteerd werden VHP-voorzitter Vishnu Hari Dalmia, VHP-secretaris-generaal Ashok Singhal en Vinay Katiyar, leider van de Bajrang Dal.

Op 10 december maakte de regering bekend dat de Bajrang Dal, de RSS en de VHP voortaan verboden waren. Ook twee religieuze moslimorganisaties, de Islamic Swayam Sevak en de Jamaat-i-Islami, werden verboden.

Medio december zouden meer dan 5.000 religieuze extremisten, voornamelijk hindoes, zijn gearresteerd krachtens vergaande wetten in-

Op 8 december 1992 stortte de Jain-hindoe-tempel in Lahore ineen als gevolg van het verwoestende optreden van radicale moslems, uit vergelding voor de sloop van de Babri Masjid (moskee) in Ayodhya.

zake preventieve detentie. Op 25 december werden in Uttar Pradesh nog eens 3.000 hindoe-militanten gearresteerd.

Ontslag deelstaatministeries

Op 15 december maakte de regering het ontslag bekend van drie door de BJP gedomineerde deelstaatministeries in Himachal Pradesh, Madhya Pradesh en Rajasthan.

Het besluit, dat door enkele waarnemers in strijd met de grondwet werd genoemd, zou zijn genomen nadat was gebleken dat de geschorste ministeries het verbod op religieuze hindoe-groeperingen van 10 december niet hadden uitgevoerd. De regering zou echter ook gehandeld hebben onder druk van voorstanders van een harde aanpak in de regerende Congresspartij (I), die vóór het collectieve ontslag van alle BJP-deelstaatministeries waren.

Kritiek van oppositie

De centrum-linkse oppositie bekritiseerde de regering fel omdat zij de omstandigheden die tot de crisis hadden geleid alleen maar had verergerd door religieuze extremisten te paaien. Op 9 december dwongen oppositiepartijen het parlement op tumultueuze wijze tot een schorsing en eisten zij het aftreden van Rao en een verbod van de BJP.

Een door de BJP ingediende motie van wantrouwen in de regering haalde op 21 decem-

ber geen meerderheid aangezien linkse partijen met de regering meestemden. Leden van het National Front onthielden zich van stemming.

De kritiek op de regering groeide omdat zij geen helderheid verschaftte over haar plannen om de moskee te herbouwen. De beschuldigingen dat de overheid weifelde, waren toegelaten nadat Rao, die te kennen had gegeven de moskee te willen herbouwen, op 10 december echter zei vóór de bouw van zowel een moskee als een hindoe-tempel te zijn. Tegen het regeringsbesluit om het omstreken terrein aan te kopen en twee heiligdommen te bouwen, verzetten zich zowel moslim-organisaties die verklaarden dat zo'n besluit afbreuk deed aan de status van het terrein, als hindoe-groeperingen die dreigden de plannen voor de herbouw van de moskee te zullen dwarsbomen.

Een aanvraag van de deelstaatregering van Uttar Pradesh in oktober 1991 om een stuk grond van 1,11 hectare naast de moskee aan te kopen, hetgeen door een rechtbank in Lucknow was goedgekeurd (zie pag. 272/1-'92), werd op 11 december door het Opperste Gerechtshof afgewezen.

Internationale reacties

De verwoesting van de moskee in Ayodhya wekte verontwaardigde reacties in de internationale moslimgemeenschap en leidde tot de dood van ongeveer 25 mensen in moslim-buurlanden.

Op 7 december hekelde de Islamitische Conferentie Organisatie (ICO) de gebeurtenis als een „gruwelijk misdrijf“. Ook Afghanistan, Bangladesh en Pakistan veroordeelden de verwoesting officieel. Daar onttaarden geweldadige demonstraties in wrede aanvallen op de hindoe-minderheid en beschadiging van bezittingen van de Indiase overheid. In de Verenigde Arabische Emiraten werden massale protesten meld. evenals in Iran, waar leiders de verwoesting van de moskee „een belediging“ voor de moslims noemden. Ook de regeringen van onder meer Egypte, Jordanië, Marokko, Saoedi-Arabië, Tunesië en Turkije lieten zich in afkeurend zin uit. In Groot-Brittannië werd melding gemaakt van aanvallen op hindoe-tempels in grote steden, waaronder Birmingham en Manchester.

(Voorber. pag. 573/3 e.v.-1992)

JAPAN

VERKIEZINGEN HOGERHUIS

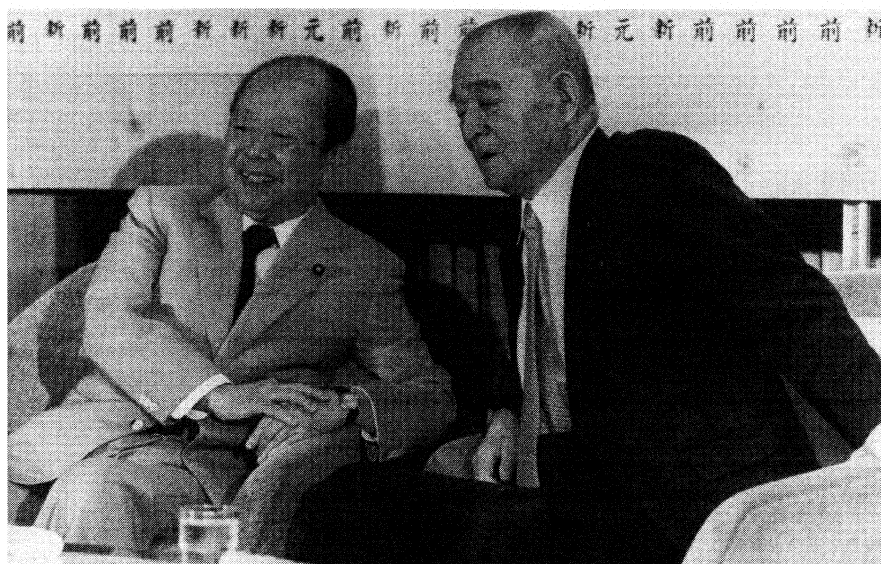
Op 26 juli 1992 won de regerende Liberaal-Democratische Partij (LDP) 69 van de 127 kiesbare zetels bij de verkiezingen voor het Huis van Paardsheren, het Hogerhuis van de Diet. Hoewel deze uitslag niet voldoende was om de meerderheid van de LDP in het Hogerhuis te herstellen, was het toch een dui-

delijke verbetering ten opzichte van de rampzalige resultaten van de verkiezingen in 1989 (zie pag. 481/1 e.v.-'89), toen de LDP haar meerderheid verloren had, en was het resultaat beter dan de algemene prognoses voor het begin van de campagne. Het resultaat werd alom beschouwd als een persoonlijke triomf voor premier Kiichi Miyazawa, wiens positie als partijleider sinds zijn verkiezing in oktober 1991 bijzonder wankel was geweest.

De campagne voor de Hogerhuisverkiezingen - waarbij iedere drie jaar de helft van de 252 zetels wordt betwist - was officieel op 8 juli begonnen. Van de 127 zetels (één via een tussentijdse verkiezing), behoorden er 77 tot 47 prefecturale districten waar kandidaten persoonlijk verkozen werden, terwijl de overige 50 deel uitmaakten van het nationale electoraat en op basis van evenredige vertegenwoordiging verdeeld werden tussen de partijen. De opkomst bij de verkiezingen lag met 50,72 procent aanzienlijk onder het vorige laagterecord van 57 procent bij de Hogerhuisverkiezingen van 1983. Hierdoor werd de suggestie gewekt dat veel kiezers besloten hadden hun afkeuring van de LDP niet te uiten door te stemmen op een alternatieve partij, maar door niet deel te nemen aan de verkiezingen.

De LDP verdedigde 75 van de kiesbare zetels. Aangezien de zetels in kwestie voor het laatst kiesbaar waren geweest in 1986, op het hoogtepunt van de populariteit van de regering-Nakasone, had de regerende partij weinig reden om te verwachten dat haar totale vertegenwoordiging zou toenemen. Het doel was eerder te voorkomen dat nog meer terrein zou worden verloren aan de oppositie. Nog vóór de verkiezingen was Miyazawa's positie versterkt toen hij - met de steun van de Komeito (Partij voor een Schone Regering) en de Democratisch-Socialistische Partij (DSP) - op succesvolle wijze het controversiële PKO-wetsvoorstel erdoor had weten te krijgen. Dit wetsvoorstel Peace Keeping Operations (PKO) zou leden van het Japanse zelfverdedigingsleger in staat steilen deel te nemen aan overzeese missies onder auspiciën van de VN. Het succes van het PKO-wetsvoorstel had niet alleen Miyazawa's reputatie goed gedaan doordat hij slaagde waar zijn voorganger gefaald had, maar het had ook het aanzien geschaad van de belangrijkste oppositiepartij, de Sociaal-Democratische Partij van Japan (SDPJ). Deze had getracht de goedkeuring van het wetsvoorstel te voorkomen door een onpopulaire vertragingstactiek toe te passen in de Diet (zie pag. 721/2 e.v.-'92).

Terwijl de SDPJ en de Japanse Communistische Partij (JCP) poogden de Hogerhuisverkiezingen te veranderen in een referendum, concentreerde de LDP zich meer op economische zaken. Daags voor de verkiezingen kondigde de regering een nieuw pakket economische stimuleringsmaatregelen af, waaronder uitgaven voor openbare werken en belastingverlagingen. Ook werd gesuggereerd dat de Bank van Japan het officiële discontopercentage zou verlagen van 3,75 naar 3,25, een verlaging die op 27 juli in werking trad.

Kiichi Miyazawa (l.) en Shin Kanemaru, resp. voorzitter en vice-voorzitter van de Liberaal-Democratische Partij, volgen op de televisie in het hoofdkantoor van de regeringspartij de uitslagen van de Hogerhuisverkiezingen van 26 juli 1992.

Niet alleen de LDP behaalde een succes doordat zij min of meer haar positie behield, ook de bondgenoten bij de PKO-wet - DSP en Komeito - deden het goed genoeg om ervoor te kunnen zorgen dat de LDP-coalitie een algehele meerderheid in het Hogerhuis behield. De oppositionele SDPJ zag geen kans haar triomf uit 1989 te herhalen, hoewel zij 22 zetels won en haar sterke positie van voor de verkiezingen behield (69 leden in het Hogerhuis).

De grootste verliezer bij de verkiezingen was Rengo-no-Kai, een losse politieke beweging die werd gesteund door Japans grootste vakbond en die, kort na haar oprichting in 1989, 11 van de 12 zetels, waarvoor zij kandidaten had gesteld, had gewonnen bij de Hogerhuisverkiezingen. Daarna had Rengo-no-Kai nog twee zetels gewonnen bij tussentijdse verkiezingen in begin 1992, zodat verondersteld werd dat deze groep de grootste bedreiging voor de LDP bij de verkiezingen van 1992 zou vormen. De partij bleek echter geen zetels te hebben gewonnen en het aantal leden van haar fractie in het Hogerhuis daalde van 13 tot 12.

De Japanse Nieuwe Partij (JNP), kort daarvoor opgericht door Morihiro Hosokawa, voormalig LDP-gouverneur van de prefectuur Kunamoto, behaalde een onverwacht goed resultaat. Hoewel er geen JNP-kandidaten hadden meegedaan aan verkiezingen in de prefecturale districten, won de JNP toch vier zetels in het nationale electoraat.

UITSLAG VERKIEZINGEN HOGERHUIS

Partij	Gewonnen zetels	Huidige sterkte	Vooraf
LDP	69	108	114
SDPJ	22	69	69
Komeito	14	24	20
Rengo		12	13
JCP	6	11	14
DCP	4	7	8
JNP	4	4	
Overige	8	17	12
Totaal	127	252	250

De Japanse Nieuwe Partij won bij de Hogerhuisverkiezingen op 26 juli 1992 vier zetels. Gekozen werden (v.l.n.r.) Yoshio Terasawa, Kunitaro Takeda, Morihiro Hosokawa en Yuriko Koike.

ECONOMISCH HULPPAKKET

Op 28 augustus maakte de regering een pakket economische hulpmaatregelen bekend ter waarde van 10.700 mrd yen (circa \$ 85,9 mrd) om de crisis op de aandelenmarkt te keren en de economische groei te stimuleren. Nooit eerder in de Japanse geschiedenis was zo'n groot pakket gepresenteerd, noch in absolute termen, noch met betrekking tot de economie. (Zie voor Zuidkoreaanse noodprogramma pag. 60/3-'93.)

Het programma was samengesteld onder zware politieke druk terwijl de Nikkei-index - een gemiddelde van de aandelen van de belangrijkste 225 bedrijven - zakte naar 14.000, het laagste punt sinds 1986. Het toenemend besef dat de recessie in de industrie dieper werd, samen met de sterke daling van de aandelenkoersen, ondermijnde het vertrouwen in de Japanse financiële markten en versterkte de vraag om regering's interventie. Op 18 augustus had minister van financiën Tsutomu Hata gepoogd het vertrouwen te herstellen door een aantal maatregelen aan te kondigen die moesten voorkomen dat financiële instellingen hun aandelen voor eind september zouden verkopen en die hen toestonden de verliezen op aandelen later, aan het einde van het boekjaar, in maart 1993 te melden. Hata erkende dat het financiële stelsel van Japan zijn moeilijkste periode doormaakte sinds 1945, en dat de scherpe daling van aandelen- en onroerend-goedprijzen in combinatie met de algemene economische stagnatie aanleiding had gegeven tot twijfel over de stabiliteit van het financiële stelsel en de capaciteit tot het leveren van kapitaal. Als deze twijfels niet werden weggenomen konden ze iedere kans op herstel in gevaar brengen.

Terwijl de geldmarkt enig herstel vertoonde, kondigde de regering op 28 augustus een pak-

De Japanse minister van financiën, Tsutomu Hata, kondigde op 18 augustus 1992 een aantal financiële maatregelen aan.

ket noodmaatregelen af ter waarde van 10.700 mrd yen (2,3 procent van het bruto nationaal produkt). Hierdoor zou volgens schattingen van de regering de economische groei met 2,4 procent toenemen in de 12 maanden vanaf oktober. Spil van het pakket was een extra investering van 8.600 mrd yen in openbare werken, waaronder de wegebouw en de aanleg van vliegvelden, plus de aankoop van openbare terreinen. Deze investering kwam bovenop een bedrag van 6.900 mrd yen dat reeds voor het boekjaar 1992 (eindigend in maart 1993) was uitgetrokken. De rest van het noodpakket bestond uit 2.100 mrd yen aan kredietmaatregelen om particuliere investeringen te stimuleren. Om het noodpakket in zijn geheel te kunnen uitvoeren was een extra budget nodig dat naar verwachting in oktober of november 1992 aan de Diet zou worden voorgelegd.

SAGAWA KYUBIN-SCHANDAAL. AFTREDEN KANEMARU

Na een aantal maanden van betrekkelijke rust kwam het Sagawa Kyubin-schandaal in augustus opnieuw tot uitbarsting. Ook nu weer leek het voortbestaan van de regering van premier Kiichi Miyazawa in gevaar.

Het Sagawa Kyubin-schandaal, dat aan het licht was gekomen in januari 1992 (zie pag. 427/2/3-'92), betrof onwetmatige betalingen van het Tokiose filiaal van Sagawa Kyubin, het grootste filiaal in die regio van de in Kyoto gevestigde Sagawa Kyubin-groep, de op een na grootste particuliere koeriersdienst van Japan. Hiroyasu Watanabe, de voormalige president van het transportbedrijf Tokyo Sagawa Kyubin die later in het jaar terecht moest staan, had niet alleen grote bedragen betaald aan het misdaad syndicaat Inagawa-kai, maar zou ook circa 70 mrd yen of meer betaald heb-

ben aan zo'n 130 leden van de Diet. Tot deze parlementariërs behoorden volgens geruchten verschillende vooraanstaande leden van de regerende Liberaal-Democratische Partij (LDP), onder wie Shin Kanemaru (zie hieronder), twee kabinetsministers en drie voormalige premiers. Algemeen werd aangenomen dat het bijna onmogelijk was om degenen die dergelijke bedragen ontvangen hadden, te beschuldigen van omkoperij - dat zou alleen kunnen wanneer er aantoonbare bewijzen van wederzijds profijt waren. De sommen die de verschillende politici hadden gekregen, waren echter groot genoeg om een overtreding in te houden van de wet op de controle van politieke fondsen. Deze wet beperkte de omvang van politieke schenkingen en verplichtte ontvangers van bedragen boven de 1 mln gen zich met de donor te laten registreren.

Het meest prominente slachtoffer tot dan toe viel op 27 augustus toen de 77-jarige Kanemaru toegaf dat zijn secretaris in 1990 500 mln yen had aangenomen van Watanabe. Kanemaru nam de verantwoordelijkheid voor de betaling op zich en trad af als vice-voorzitter van de regerende Liberaal-Democratische Partij (LDP). Hij bleef lid van de Diet en hoewel hij zijn ontslag aanbood als leider van de Takeshita-factie, werd dit niet aanvaard.

Het wegvallen van Kanemaru, wiens bijnaam „DeDon" luidde vanwege zijn status als „Peetvader" van de LDP, was een ernstige klap voor Miyazawa. Kanemaru had het vice-voorzitterschap van de partij in januari 1992 aanvaard (zie pag. 427/2-'92) om de weinig populaire en politiek halfdode regering-Miyazawa nieuw leven in te blazen. Door de post te aanvaarden had Kanemaru de positie van Miyazawa onmiddellijk versterkt. Hij bracht namelijk de steun mee van de Takeshita-factie, de grootste factie binnen de LDP. Kanemaru was van vitaal belang bij het verkrijgen van de goedkeuring van de Diet voor Miyazawa's begroting, en hij wist bij de oppositiepartijen voldoende steun te mobiliseren om het Peace Keeping Operations-wetsvoorstel (PKO) erdoor te krijgen, waardoor Japanse troepen overzee konden worden ingezet (zie pag. 721/2 e.v.-'92). In juli 1992 was de positie van de regering zover verbeterd dat de LDP een bescheiden winst kon boeken bij de verkiezingen voor het Hogerhuis (zie hierboven).

Aanklacht tegen Shin Kanemaru

Hoewel hij was afgetreden als vice-voorzitter van de LDP, was Kanemaru aangebleven als leider van de Takeshita-factie, de grootste LDP-factie. Hij had aangekondigd te zullen aftreden

als factieleider en parlementariër, als hij in verband met het Sagawa Kyubin-schandaal in het openbaar zou worden aangeklaagd. Deze dreiging zou ernstige gevolgen kunnen hebben voor de regering van premier Kiichi Miyazawa, aangezien de steun van de Takeshita-factie van doorslaggevend belang was geweest bij diens verkiezing tot partijleider. Velen waren van mening dat deze factie ook zijn toekomst als premier kon maken of breken.

Gezien deze situatie waren veel waarnemers niet verbaasd dat het openbaar ministerie strafvermindering bepleitte in ruil voor een schuldbekentenis van Kanemaru. Op 25 september werd bekendgemaakt dat de advocaten van dit politieke kopstuk met een lange staat van dienst een schriftelijke verklaring van hun cliënt bij de openbare aanklager hadden ingeleverd, waarin hij toegaf de Wet op de Controle van Politieke Fondsen te hebben geschonden door 500 mln yen (\$ 1 = 121,928 yen op 26 oktober 1992) van Sagawa Kyubin te hebben aangenomen. In ruil voor deze schuldbekentenis zag het openbaar ministerie af van de eis dat Kanemaru persoonlijk verhoord zou moeten worden en op 28 september werd een aanklacht ingediend die hem vrijstelde van een proces, terwijl hem bovendien een maximale boete van slechts 200.000 yen kon worden opgelegd.

De clemente behandeling van Kanemaru stak schril af tegen de aanklacht die diezelfde dag tegen Kiyoshi Kaneko werd ingediend. Kaneko werd ervan beschuldigd een gift onjuist te hebben aangegeven en daarom zou hem een openbaar proces te wachten staan, waarna hij kon rekenen op gevangenisstraf van vijf jaar of een boete van 300.000 yen. Kaneko was op 1 september afgetreden als gouverneur van de prefectuur Niigata, omdat ook hij ervan beschuldigd was illegale betalingen van Tokyo Sagawa Kyubin geaccepteerd te hebben. Op 29 september nam de publieke verontwaardiging nog verder toe, toen het openbaar ministerie aankondigde het onderzoek naar de tegen twaalf andere politici ingediende aanklachten te zullen stopzetten. Deze niet bij name genoemde politici hadden een deel van het geld van Sagawa Kyubin ontvangen dat oorspronkelijk aan Kanemaru gegeven was.

Aftreden van Kanemaru. Strijd bij verkiezing nieuwe factieleider

Omdat binnen de publieke opinie heftige kritiek werd geleverd op de behandeling van Kanemaru, gingen er binnen de LDP - met name omdat Sagawa Kyubin connecties onderhield met de georganiseerde misdaad - steeds luider stemmen op die zijn aftreden eisten.

Op 14 oktober werd de druk zo groot dat Kanemaru zich gedwongen zag zijn aftreden als lid van de Diet bekend te maken, waarna er een felle machtsstrijd om het leiderschap over de 110 leden tellende Takeshita-factie ontstond. Hoewel Kanemaru persoonlijk zorg had gedragen voor de opleiding van Ichiro Ozawa als zijn opvolger, stelden de omstandigheden van Kanemaru's aftreden de tegenstanders van Ozawa in staat een felle campagne tegen diens kandidatuur te lanceren.

Ozawa ondervond zoveel tegenwerking, dat hij zich uit de strijd moest terugtrekken en minister van financiën Tsutomu Hata als kandidaat voorstelde. Na een week van heftige debatten onder de meest vooraanstaande leden van de factie werd de machtsstrijd op 22 oktober - na een dringend verzoek van Miyazawa om de knoop door te hakken - beslecht, toen Keizo Obuchi, de kandidaat van voormalig premier Noboru Takeshita, tot nieuwe factieleider gekozen werd.

De 55-jarige Obuchi, een voormalig secretaris-generaal van de LDP, was sinds 1963 lid van de Diet. Hij had een aantal minder belangrijke kabinetsfuncties bekleed en onder Takeshita had hij gediend als eerste kabinetssecretaris. Obuchi stond niet zozeer bekend vanwege zijn bijzondere politieke vaardigheden of inzichten als wel vanwege zijn antipathie tegen Ozawa en zijn onvoorwaardelijk trouw jegens Takeshita.

Keizo Obuchi, sinds 22 oktober 1992 de nieuwe leider van de Takeshita-factie binnen de Liberaal-Democratische Partij.

Zowel Ozawa als Hata gaven uiting aan hun ongenoegen over de gang van zaken door de bekendmaking van de verkiezing van Obuchi te boycotten.

Ozawa en zijn aanhangers - zij vertegenwoordigden een jeugdige meerderheid onder de 67 factieleden die zitting hadden in het Lagerhuis van de Diet - bestreden de procedurele rechtmatigheid van de verkiezing van Obuchi en gaven te kennen dat zij eerder bereid waren zich af te scheiden dan in te stemmen met zijn leiderschap. Op 28 oktober werd een belangrijke stap in die richting gezet, toen het leiderschap van Obuchi tijdens een vergadering van de voltallige factie bevestigd werd. Hata kondigde de oprichting van een „beleidsstudiegroep" aan en daarmee schiep hij feitelijk een aparte factie binnen de Takeshita-factie. Die breuk werd een dag later nog definitiever, toen Obuchi alle uitvoerende functies binnen de factie aan zijn aanhangers toewees. Daarmee toonde hij aan dat hij zich op geen enkele wijze met zijn tegenstanders wenste te verzoenen.

Buitengewone zitting van Diet. Excuses van premier

Tijdens een op 30 oktober geopende buitengewone zitting van de Diet verontschuldigde premier Miyazawa zich voor het schandaal. Hij stelde politieke hervormingen in het vooruitzicht die de invloed van geld binnen het Japanse politieke systeem aan banden moesten leggen.

„Ikben me er pijnlijk van bewust dat het wantrouwen van het oubliet in de politiek groter is dan ik ooit tevoren heb meegemaakt", zei hij. „Ikbid het volk mijn oprechte verontschuldigingen aan als individueel politicus en als degene die verantwoordelijk is voor de regering." Hij beloofde „te zullen ijveren voor vergaande politieke hervormingen om de belangrijkste oorzaken weg te nemen die het huidige wantrouwen in de politiek in de hand hebben gewerkt". Zo wilde hij streven naar een grotere doorzichtigheid van politieke fondsen en naar het doen houden van niet al te kostbare verkiezingen die gaan over over beleidskwesties en politieke activiteiten".

Tijdens de buitengewone zitting van de Diet zou aanvankelijk een aanvullende begroting moeten worden goedgekeurd die het hart vormde van een in augustus bekendgemaakt economisch stimuleringspakket ter waarde van 10.700 mrd yen (zie hierboven). Omdat de oppositie een nader onderzoek naar het Sagawa Kyubin-schandaal eiste - zij drong er vooral op aan dat Kanemaru en Takeshita voor de Diet een getuigenis zouden afleggen - dreigde de agenda van deze buitengewone zitting niet aan de orde te zullen komen.

Proces tegen Watanabe

In tegenstelling tot Kanemaru bleef Hi-

royasu Watanabe de smaad van een openbaar proces naar aanleiding van zijn rol in het schandaal niet bespaard. Toen zijn proces op 22 september voor de districtsrechtbank in Tokio begon, verbaasde hij vriend en vijand door de tegen hem ingediende aanklacht - illegale schenkingen - te ontkennen. Hoewel het algemeen bekend was dat hij tijdens de verhoren voorafgaand aan het proces een volledige bekentenis had afgelegd, hield Watanabe voor de rechtbank vol dat de berichten dat hij politici zou hebben betaald „niet op waarheid berusten".

Nieuwe beschuldigingen in Sagawa Kyubin-schandaal

Een buitengewone zitting van de Diet, belegd om de aanvullende begroting goed te keuren die het hart vormde van in augustus (zie hierboven) bekendgemaakte economische stimuleringsmaatregelen ter waarde van 10.700 mrd yen (ongeveer \$ 85,9 mrd), werd de hele maand november 1992 belemmerd door de gevolgen van het Sagawa Kyubin-schandaal.

De debatten over het begrotingspakket werden geboycot door de oppositie, die zo de regering van de Liberaal-Democratische Partij (LDP) hoopte te dwingen vooraanstaande LDP-leden te laten getuigen over hun rol in het schandaal.

In november kreeg het schandaal een nieuwe dimensie, toen bekend werd gemaakt dat de LDP connecties onderhield met de yakuza, de georganiseerde misdaadssyndicaten van het land. Een en ander had met name betrekking op de rol die de georganiseerde misdaad speelde bij de succesvolle door Shin Kanemaru geleide campagne die Noboru Takeshita in 1987 voerde voor het LDP-voorzitterschap. De beschuldigingen hielden verband met de aanklacht die tegen Hiroyasu Watanabe, de voormalige directeur van Tokio Sagawa Kyubin, was ingediend.

Kanemaru zou Watanabe gevraagd hebben de huly in te roepen van Susumu Ishii, de overleden leider van het misdaadssyndicaat Inagawa-kai, om de intimidatiecampagne van de obscure rechtse groepering Nihon Kominto tegen Takeshita een halt toe te roepen.

De huidige leider van Nihon Kominto, Ryumin Oshima, had onder ede verklaard dat hem door enkele vooraanstaande LDP-vertegenwoordigers in totaal ongeveer 5 mrd yen - waaronder 3 mrd yen namens Kanemaru - was aangeboden om de luidspreekercampagne van zijn groepering tegen Takeshita te beëindigen. Oshima noemde de namen van zeven vooraanstaande LDP-leden die betrokken waren geweest bij de pogingen om zijn groepering te dwingen haar activiteiten te staken. Toen het geld geweigerd werd, werd Ishii gevraagd zijn invloed te gebruiken om Kominto over te halen de intimidatiecampagne af te blazen. De campagne

werd in oktober stopgezet. Het bleef onduidelijk wat Ishii precies had aangeboden - of welke bedreigingen hij had gebruikt - om dit doel te bereiken. Later die maand werd Takeshita gekozen tot LDP-leider, een functie die hij zou bekleden tot 1989, toen hij moest aftreden in verband met het Recruit-schandaal waarbij aandelen in ruil voor gunsten werden aangeboden.

Op 5 november werden de yakuza-onthullingen openbaar gemaakt door het districtskantoor van het openbare ministerie in Tokio. Verscheidene van de zeven genoemde LDP-leden ontkenden onmiddellijk ooit contact met Nihon Kominto gehad te hebben. De LDP veroordeelde het besluit om de aantijgingen openbaar te maken en dreigde zowel Ryumin Oshima als de openbare aanklagers in het Watanabe-proces wegens smaad aan te klagen. Door de publieke verontwaardiging over wat in brede kring werd beschouwd als een poging tot inmenging in de rechtsgang, zag de partij zich echter genoopt haar dreigementen vrijwel onmiddellijk in te trekken.

Getuigenverklaringen van Takeshita en Kanemaru

De onvrede over het schandaal en de lankmoedige behandeling van Kanemaru door het openbaar ministerie leidde op 11 november tot een protestmars in het centrum van Tokio. De demonstranten eisten een grondig onderzoek naar het schandaal en een fundamentele hervorming van het politieke stelsel van het land.

Binnen en buiten de Diet nam de druk op de regering toe om af te zien van haar eerdere pogingen om het onderzoek af te ronden. Op 20 november stemde ook de LDP in met de eis van de oppositie dat Takeshita, Kanemaru en Watanabe ten overstaan van de Diet zouden moeten getuigen over hun betrokkenheid bij de affaire. Door dit besluit kon de begrotingscommissie een begin maken met de afwikkeling van de voorgestelde aanvullende begroting.

Toen de dag waarop hij moest getuigen naderde, greep Kanemaru naar een middel dat in het moderne Japan steeds vaker beproefd wordt: hij liet zichzelf in het ziekenhuis opnemen. Een arts verklaarde dat hij dringend geopereerd moest worden, omdat hij ten gevolge van diabetes aan staar leed. Naar zijn zeggen zou Kanemaru ongeveer een maand in het ziekenhuis moeten blijven, waardoor hij niet aanwezig kon zijn bij de speciale zitting van de Diet die volgens plan op 8 december zou aflopen. De oppositie liet zich hierdoor niet ontmoedigen en eiste dat hij in het ziekenhuis ondervraagd zou worden.

Ex-premier Noboru Takeshita getuigt voor de begrotingscommissie van het Lagerhuis op 26 november 1992 over zijn rol in de Sagawa Kyubin-affaire.

Op 26 november verscheen Takeshita voor de begrotingscommissie. In zijn onder ede afgelegde getuigenis, die twee uur in beslag nam, verklaarde hij dat hij nooit iets te maken had gehad met de georganiseerde misdaad.

Hij bevestigde dat hij Watanabe gevraagd had hem te helpen Nihon Kominto het zwijgen op te leggen, maar beweerde dat hij zich „nietkon herinneren iets met dat probleem te maken te hebben gehad”. Toen de oppositie op zijn aftreden aandrong, verklaarde Takeshita: „Als ik aftreed, zal dat worden opgevat als een bewijs dat... de premier van Japan afhankelijk is van gangsters. Ik kan dit niet doen”.

Dezelfde dag moest Watanabe in het detentiecentrum van Tokio onder ede een getuigenis afleggen tegenover zeven leden van de begrotingscommissie. Hij weigerde hun vragen echter te beantwoorden, omdat ze betrekking hadden op een aanklacht waarvoor hij nu berecht werd.

Op 27 november legde Kanemaru onder ede een getuigenis af in het ziekenhuis van Odawara in het prefectuur Kanagawa. Hij zou verklaard hebben dat zijn banden met Susumu Ishii er alleen op gericht waren de campagne van Nihon Kominto tegen Takeshita te doen ophouden.

Kanemaru zou echter verklaard hebben dat hij op 23 december 1987 voor het eerst kennis had genomen van de betrokkenheid van Inagawa-kai, terwijl Watanabe eerder verklaard had dat Kanemaru hem al in september 1987 gevraagd had Ishii te verzoeken de campagne van Nihon Kominto de kop in te drukken. Toen hij ondervraagd werd over een aan de affaire gewijde vergadering op 5 oktober waarbij ook

Takeshita aanwezig was, beweerde hij te dronken te zijn geweest om zich daar ook maar iets van te kunnen herinneren. Ten aanzien van de illegale politieke schenkingen ter waarde van 500 mln yen die hij naar eigen zeggen van Watanabe ontvangen zou hebben, beweerde hij dat hij niet meer wist bij wie dat geld terecht was gekomen. Hij verklaarde dat zijn secretaris Masahisa Haibara, die het geld direct uit handen van Watanabe had ontvangen, over deze zaak ondervraagd zou moeten worden.

Oppositieleden veroordeelden de verklaringen van zowel Takeshita als Kanemaru als volstrekt ontoereikend.

Op 27 november beschuldigde ook Masaru Urata, een LDP-lid van het Hogerhuis, Takeshita van meened en er gingen steeds meer stemmen op om hem gerechtelijk te vervolgen. Aan het eind van de maand eiste een verenigde oppositie getuigenverklaringen van Haibara en Urata en leek zij vastbesloten Takeshita te dwingen afstand te doen van zijn openbare functies.

Verscheping van tegenstellingen binnen Takeshita-factie

Het schandaal had ook gevolgen voor het evenwicht binnen de Takeshita-factie, de grootste groepering binnen de LDP en een onmisbare steunpilaar binnen de partij voor premier Kiichi Miyazawa. Na het aftreden van Kanemaru als partijleider en zijn gedwongen afscheid van de politiek namen in november de tegenstellingen en de vijandigheid tussen zijn opvolger Keizo Obuchi en het vooraanstaande factielid Ichiro Ozawa verder toe.

Beweringen dat de tegenstellingen deels te wijten waren aan een generatieconflict werden bevestigd door cijfers waaruit bleek dat van de in totaal 109 parlementariërs tellende Takeshita-factie slechts 19 leden van het Huis van Afgevaardigden (de Tweede Kamer, waarvan de leden in het algemeen jonger waren dan in de Eerste Kamer) achter Obuchi stonden, terwijl hij wel kon rekenen op de steun van alle 42 leden van het Huis van Raadsleden (Eerste Kamer). Een eind oktober door Ozawa en zijn mentor Tsutomu Hata, de minister van financiën, opgerichte „studiegroep” - in feite een factie binnen de Takeshita-factie - werd gesteund door 36 fractieleden binnen het Huis van Afgevaardigden. Deze opmerkelijke verschillen en het uitdrukkelijke bevel van Obuchi dat geen enkel fractielid tot deze nieuwe groep mocht toetreden, gaf voedsel aan geruchten dat Hata van plan was een afzonderlijke LDP-factie of misschien zelfs - in samenwerking met leden van de oppositie - een nieuwe centrum-rechtse politieke partij op te richten.

ONTSLAG COMMUNISTISCHE PARTIJ-LEIDER

De 100-jarige Sanzo Nosaka, het bekendste en meest gerespecteerde lid van de Japanse Communistische Partij (JCP), werd op 20 september ontheven van zijn functie als erevoorzitter van de partij. Het ontslag volgde op de onthulling dat Nosaka, een van de oprichters van de JCP, een ander vooraanstaand partijlid, Kenzo Yamamoto, valselijk had beschuldigd van spionage voor de Japanse regering. De beschuldiging, die Nosaka in 1939 in Moskou had geuit maar die pas kortgeleden aan het licht was gekomen toen de archieven van de voormalige Communistische Partij van de Sowjet-Unie werden geopend, had ertoe geleid dat Yamamoto standrechtelijk was geëxecuteerd door Stalins veiligheidstroepen.

RELLEN IN OSAKA

Van 1-4 oktober werd de regering geconfronteerd met de gevolgen van de economische recessie, toen in Nishinari Airin, een sloppenwijk van Osaka, vier nachten lang rellen plaatsvonden, waarbij circa 30.000 ongeschoolde arbeiders betrokken waren.

Het was in Japan steeds moeilijker om tijdelijk werk te vinden, maar de directe aanleiding voor de ongeregelde vormen door de plaatselijke autoriteiten genomen beslissing om een noodhulpprogramma te stellen. Uiteindelijk wist een grote oproerpolitie-macht de orde te herstellen. In Japan waren sinds oktober 1990, toen in dezelfde regio enkele honderden gewonden vielen (zie pag. 130/2/3-'91), geen ernstiger onlusten voorgevallen.

BETREKKINGEN MET DE VERENIGDE STATEN

Kiichi Miyazawa bracht van 30 juni - 2 juli zijn eerste officiële bezoek aan de VS sinds zijn verkiezing tot premier. Hij voerde hartelijke gesprekken met president George Bush, die hoofdzakelijk gingen over het stijgende Japanse overschot op de handel met de VS, maar niet tot duidelijke afspraken leidden.

Op 2 juli zei Miyazawa dat hij „zeer, zeer in vergelegenheid” was gebracht over de omvang van het handelsoverschot van zijn land - dat in 1991 al \$43 mrd bedroeg -, maar hij zei erop te vertrouwen dat het recordoverschot van \$ 60 mrd in 1987 niet zou worden geëvenaard.

Op 30 juli zouden de twee landen nieuwe toezeggingen hebben gedaan om het handelsoverschot te verkleinen. Er zou een tweede vervolgrapport komen op de Structural Impediment Initiative (SII)-besprekingen. De SII-onderhandelingen, bestemd om structurele barrières voor een vrije handel weg te nemen, waren in 1990 afgesloten met de ondertekening van een gedetailleerd handelsakkoord (zie ook pag. 482/1 e.v.-'90).

BETREKKINGEN MET RUSLAND

Er werd enige vooruitgang geboekt in de Japans-Russische betrekkingen, die nog steeds beheerst werden door de kwestie van de omstrede Noordelijke Territoria. Premier Miyazawa wist de G-7 tijdens de bijeenkomst van 6-8 juli in München te doordringen van het belang van het geschil (zie pag. 806/2-'92).

Op 30 juni had de Russische president Boris Jeltsin opmerkingen gemaakt als zouden onderhandelingen over de omstrede eilanden pas kunnen slagen wanneer Japan Rusland economische hulp bood. Ondanks de grote woede die de toon van Jeltsins woorden bij sommigen teweeg bracht (en in het bijzonder de beschuldiging dat Japan het enige grote land was dat Rusland niet geholpen had), vonden de bilaterale besprekingen op werkniveau over het territoriale geschil volgens plan plaats in Tokio op 15 en 16 juli. Hoewel er geen aanwijsbare vooruitgang geboekt werd, viel uit een verklaring van Miyazawa op 16 juli op te maken dat als Rusland de Japanse soevereiniteit over de eilanden erkende, de Japanse regering een soepeler standpunt zou kunnen innemen over de teruggave van deze eilanden.

Verslechteringsrelatie na uitstel bezoek Jeltsin

In september verslechterden de betrekkingen tussen Rusland en Japan na een telefoongesprek in de late avond van 9 september waarin de Russische president Boris Jeltsin premier Miyazawa vertelde dat hij zijn voorgenomen vier-

daagse staatsbezoek aan Japan (vanaf 13 september) wilde uitstellen. Volgens een door de Japanse regering uitgegeven verklaring had Jeltsin dwingende binnenlandse problemen aangegeven als reden voor zijn uitstel. Er werd geen nieuwe datum voor het bezoek vastgesteld.

Ondanks de officiële uitleg interpreteerden de meeste waarnemers Jeltsins stap als een uiting van Russische ontevredenheid over de manier waarop Japan weigerde een einde te maken aan het territoriale geschil met Rusland over de eilanden die bekend stonden als de Noordelijke Territoria.

Het uiteenvallen van de Sowjet-Unie en de geboorte van een onafhankelijke Russische staat hadden sterk de verwachting gewekt dat het geschil zou worden opgelost, temeer daar de Japanse regering duidelijk had gemaakt niet van plan te zijn de aanzienlijke economische hulp waarom de Russische regering had gevraagd, te bieden zolang het geschil niet was bijgelegd. In de weken voorafgaande aan zijn bezoek had Jeltsin echter onder druk van Russische nationalisten in zijn verklaringen steeds openlijker gesteld dat de tijd nog niet rijp was voor een ingrijpende verandering in de status van het omstreden gebied, en had hij Japan opgeroepen zich flexibeler op te stellen inzake de soevereiniteit van de eilanden. Daar er geen vooruitzicht was op vooruitgang in het geschil, werd alom aangenomen dat Jeltsin zijn bezoek had afgezegd om te voorkomen dat hij net als toenmalig Sowjet-president Michail Gorbatsjov bij diens bezoek in april 1991 zou falen in pogingen om vooruitgang te boeken in deze kwestie.

De indruk dat de afzegging een vernedering betekende voor Japan werd op 13 september onderstreept door berichten van het Russische persbureau ITAR-Tass, waarin werd gezegd dat Jeltsin op 12 en 13 november een bezoek zou brengen aan Zuid-Korea en medio december naar China zou reizen. De Russische president had na zijn bezoek aan Japan Seoel zullen aandoen, en had naar verluidt de Zuidkoreaanse regering ingelicht over het uitstel van zijn reis voordat hij Miyazawa daarvan op de hoogte had gesteld.

De gespannen betrekkingen tussen Rusland en Japan verslechterden verder toen werd gemeld dat de provinciale autoriteiten van Sachalin hadden besloten een bedrijf uit Hongkong een contract te geven voor een ontwikkelingsproject op Shikotan, een van de omstrede eilanden. Het bedrijf kreeg een huurcontract voor 50 jaar voor een gebied van 278 hectare. De Japanse regering bevestigde op 16 september dat ze een officieel diplomatiek protest had ingediend tegen deze beslissing.

Tegen het einde van de maand waren er echter tekenen van een wederzijdse wens om de schade aan de bilaterale betrekkingen die was ontstaan als gevolg

van de gebeurtenissen in september, te herstellen. De Japanse minister van buitenlandse zaken Michio Watanabe en zijn Russische ambtgenoot Andrej Kozyrew hielden op 23 september in New York hartelijke besprekingen. Hierbij besloten zij dat hun plaatsvervangers zo snel mogelijk de besprekingen zouden hervatten om de weg te effenen voor een nieuw bezoek van Jeltsin.

CONTROVERSE OVER GEPLAND BEZOEK KEIZER AAN CHINA. HERDENKING EINDE OORLOG IN PACIFIC. KEIZER IN CHINA

Na een maandenlang nationaal debat werd op 10 augustus bericht dat Miyazawa toestemming had gegeven voor een voorgesteld staatsbezoek aan China door keizer Akihito. Het bezoek zou plaatsvinden in oktober, ter viering van de 20ste verjaardag van de normalisering van de diplomatieke betrekkingen tussen China en Japan. Tegen het bezoek, dat op 25 augustus formeel werd goedgekeurd door het Japanse kabinet, bestond hevige weerstand van rechtse nationalistische vreesden dat er druk zou worden uitgeoefend op de keizer om zijn excuses aan te bieden aan het Chinese volk voor het wrede militaire optreden van Japan in China tussen 1931 en 1945. Volgens bronnen binnen het ministerie van buitenlandse zaken was het bezoek echter bedoeld ter bevordering van vriendschap en goodwill en stond er geen keizerlijke verontschuldiging voor Japanse handelingen in het verleden op het programma.

Miyazawa had eerder getracht de rechtse nationalistische te kalmeren door op 9 augustus te verklaren dat, in tegenstelling tot zijn eerdere standpunt, hij een bezoek zou brengen aan de Yasukuni-tempel, het meest bezochte monument in Japan voor de Japanse oorlogsslachtoffers, waar vooral de in de Pacific-oorlog gevallen herdacht werden.

Met het oog op de internationale en binnenlandse controverse die in 1983 ontstond toen premier Yasuhiro Nakasone het monument bezocht, op de complicaties voortvloeiende uit de strikte grondwettige scheiding van kerk en staat in Japan - de in de tempel herdachten werden aanbeden als shintoïstische goden - en tenslotte op de recente beschuldigingen door vele buurlanden van ontlukend militarisme na goedkeuring van het PKO-wetsvoorstel, benadrukte Miyazawa echter dat zijn bezoek „a titre oersonnel” zou zijn en niet zou plaatsvinden op 13 augustus, de dag waarop het einde van de oorlog in de Pacific werd herdacht.

Toch brachten 12 kabinetsleden op 15 augustus een bezoek aan de tempel (terwijlten minste drie anderen de tempel eerder die maand bezocht hadden), hoewel de meesten beweerden, dit eveneens op persoonlijke titel gedaan te hebben.

Keizer bezoekt China. Spijtbetuiging over Chinees-Japanse oorlog

Op 23 oktober bracht keizer Akihito als eerste Japanse monarch een bezoek aan China. Hij was daarmee tevens de meest vooraanstaande buitenlander die sinds de onderdrukking van de pro-democratie beweging op het Plein van de Hemelse Vrede in 1989 een bezoek aan dat land bracht. Akihito werd vergezeld door keizerin Michiko en tijdens zijn zesdaagse bezoek bracht hij onder meer bezoeken aan Beijing, Xian en Shanghai.

Ogenschijnlijk was het bezoek georganiseerd ter gelegenheid van de 20ste verjaardag van de normalisering van de betrekkingen tussen beide landen, maar het was algemeen bekend dat China al langer had aangedrongen op een Japans keizerlijk bezoek in het kader van het rehabilitatieproces dat het land moest bevrijden van het diplomatieke isolement ten gevolge van het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede. De regering-Miyazawa, die zich bewust was van de recente kritiek in de regio op het gedrag van de keizerlijke Japanse troepen tijdens de bezetting van Zuidoost-Azië, was echter bang dat Akihito in verlegenheid zou worden gebracht door vragen of protesten naar aanleiding van de Japanse verovering van grote delen van China tussen 1931 en 1945. Dit gold ook voor protesten tegen het lot van miljoenen Chinese burgers die toen werden gedood. Miyazawa stemde pas in met het bezoek, nadat hem gegarandeerd was dat de keizer niet in verlegenheid zou worden gebracht en dat hij zich ook niet zou hoeven verontschuldigen voor de door Japanse troepen begane wrede daden.

gen voor de door Japanse troepen begane wrede daden.

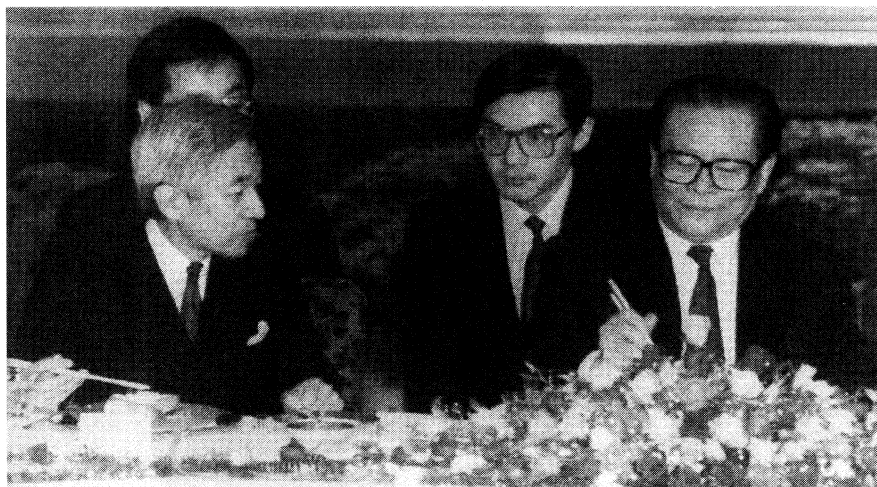
Op 23 oktober verwees Akihito tijdens een banket in Beijing zijdelings naar de Chinees-Japanse Oorlog, die hij karakteriseerde als „een ongelukkige periode waarin mijn land het Chinese volk veel leed heeft berokkend”. Akihito sprak zijn „diepe droefheid hierover” uit, maar bood niet rechtstreeks zijn excuses aan.

JAPANESE TROEPEN NAAR CAMBODJA

Op 8 september stemde het Japanse kabinet in met het zenden van ca. 1.800 militairen van het Zelfverdedigingsleger naar Cambodja om te helpen bij de VN-vredesoperaties in het komende jaar. Ook zouden enkele waarnemers helpen bij het toezicht op de algemene verkiezingen in Angola. Het besluit kwam vier maanden nadat de Diet een wet had bekrachtigd waardoor Japanse troepen voor het eerst sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog in het buitenland ingezet konden worden, en volgde op een verzoek van secretaris-generaal van de VN Boutros Boutros Ghali. De eerste eenheden verlieten Japan op 17 september.

CONTROVERSE OVER VERSCHEPING JAPANS PLUTONIUM

Op 30 juni 1992 werd bericht dat de laatste voorbereidingen werden getroffen voor de verscheping van de eerste lading plutonium van Frankrijk naar Japan. In totaal ging het naar schatting om 30 a 40 ton plutonium. Het transport

De Japanse keizer Akihito (1.) tijdens een staatsbanket ter ere van de vorst op 24 oktober 1992 in Beijing met Jiang Zemin (r.), de secretaris-generaal van de Chinese Communistische Partij.

van de lading, die volgens officiële bronnen voor commercieel nucleair gebruik diende, had naar verluidt de informele goedkeuring gekregen van de VS.

Op grond van akkoorden met Frankrijk, Groot-Britannië, de Verenigde Staten en het Internationaal Atoom Energie Agentschap (IAEA) had Japan rechten verkregen om afvalprodukten van uraniumbrandstof afkomstig uit zijn atoomcentrales te verrijken in installaties in Europa. Tussen 1970 en 1980 werden in totaal 13 ladingen plutonium (8 per vliegtuig, 5 per schip), afkomstig van Britse kerncentrales en verrijkt in Britse installaties, naar Japan vervoerd.

Eind mei hadden twee milieuorganisaties, Greenpeace International en het in Washington gevestigde Instituut voor Toezicht op Kernenergie, een wereldwijde actie op touw gezet om een einde te maken aan het verscheppen van grote hoeveelheden plutonium van Europa naar Japan. Zij wezen op de potentiële gevaren in geval van lekkage en op de kwetsbaarheid voor aanvallen van terroristen.

Ondanks protesten van milieugroeperingen en de afkondiging van een doorvoerverbod door sommige regeringen stemde de Franse regering op 29 oktober in met de plannen om 1,3 a 1,7 ton plutonium met het Japanse vrachtschip Akatsuki Maru van Frankrijk naar Japan te verscheppen.

Op 28 oktober hadden sleepboten van de Franse marine schepen van de milieugroepering Greenpeace International weggesleept. Deze schepen wachtten in de haven van Cherbourg de aankomst van de Akatsuki Maru af. Intussen hadden Argentinië, Chili, Colombia, Ecuador, Hongkong, Indonesië, Panama, Peru, de Filipijnen, Singapore en Zuid-Afrika de Akatsuki Maru de doortocht door hun territoriale wateren verboden.

Japan sprak op 20 oktober zijn ongenoegen uit over een vermeende schending door Frankrijk van een afspraak om de voorbereidingen voor de verscheping niet bekend te maken. Deze verklaring volgde op een besluit van het Franse overheidsorgaan voor de verwerking van nucleaire stoffen, Cogema, om bijzonderheden bekend te maken van de extractieprocedure en de verpakking van het plutonium, naar verluidt om de angst van het publiek te sussen.

Op 7 november vertrok de Akatsuki Maru met 1,7 ton plutonium aan boord vanuit de Franse havenstad Cherbourg naar Japan. Vele landen tekenden protest aan tegen dit transport, dat door milieugroeperingen nauwlettend gevolgd werd.

Het plutonium, de eerste lading van de naar

schatting 30 a 40 ton in Europa verrijkte Japanse uraniumplijststof, moest aanvankelijk dienen als brandstof voor een nieuwe generatie Japanse snelle kweekreactoren. Hoewel het plutonium volgens Japanse functionarissen wel geschikt was voor commercieel gebruik in reactoren, maar niet voor de wapenproductie, waarschuwden bezorgde tegenstanders van nucleaire proliferatie ervoor dat bepaalde landen primitieve kernwapens gefabriceerd hadden met het soort plutonium dat Japan nu verscheepte.

Op 9 november zou de Internationale Maritieme Organisatie (IMO) te kennen hebben gegeven dat zij overwoog het schip tegen te houden als de kans groot was dat het zou verongelukken of gekaapt zou worden - zoals sommige IMO-lidstaten beweerden - of als het transport gevaarlijk zou zijn.

De preciese route van de Akatsuki Maru was door de Japanse autoriteiten angstvallig geheim gehouden. Het vrachtschip werd geëscorteerd door Japanse patrouilleboten en werd bovendien in de gaten gehouden door Amerikaanse onderzeeboten en verkenningssatellieten. Niettemin sprak de Japanse regering op 12 november berichten tegen dat er een akkoord met de Verenigde Staten was gesloten om de lading te beschermen of bewaken.

De Japanse maritieme dienst liet weten dat een incident op 8 november, waarbij een van de patrouilleboten op ongeveer 65 kilometer ten oosten van de Bretonse kust een volgschip van Greenpeace International „geramd" zou hebben, „onvermijdelijk" was geweest. Bij dit incident vielen geen slachtoffers.

De Japanse regering zou ernstig verdeeld zijn over vraag of de toekomstige import van plutonium vanuit Europa nog wel zinvol zou zijn.

Op 12 november zouden functionarissen van het Japanse ministerie van buitenlandse zaken in Tokio verklaard hebben dat zij zich zorgen maakten over de koele internationale reacties. Zij zouden gezegd hebben dat ze druk op de regering zouden uitoefenen om „zorgvuldig na te denken over toekomstige plannen" voor verdere plutoniumtransporten naar Jaan in het volgende decennium. Een mogelijke herziening van het Japanse nucleaire beleid op de korte termijn werd echter nadrukkelijk van de hand gewezen door een regeringswoordvoerder, die op 16 november verklaarde dat er geen onmiddellijke plannen bestonden om de plutoniumtransporten vanuit Europa te staken.

Op 24 november werd bekendgemaakt dat Rusland Japan had aangeboden uit ontmantelde kernwapens afkomstig laagwaardig uranium te verkopen dat gebruikt kon worden in Japanse kernreactoren. Japan zou niet op dit aanbod zijn ingegaan.

WIJZIGING KABINET EN LDP-TOP. VERDERE BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Op 11 december wijzigde premier Kiichi Miyazawa zijn kabinet, waardoor

de Takeshita-factie, tot dan toe de grootste factie binnen de regerende Liberaal Democratische Partij (LDP), aan invloed verloor.

Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Premier - Kiichi Miyazawa*; vice-premier, buitenlandse zaken - Michio Watanabe*; justitie - Masaharu Gotoda; financiën - Yoshiro Hayashi; onderwijs - Mayumi Moriyama; gezondheidszorg en welzijn - Yuya Niwa; land- en bosbouw, visserij - Masami Tanabu*; internationale handel en industrie - Yoshiro Mori; verkeer - Ihei Ochi; PTT - Junichiro Koizumi; arbeid - Masakuni Murakami; bouw - Kishiro Nakamura; binnenlandse zaken - Keijiro Murata.

Staatsministers: hoofdkabinetsecretaris - Yohei Kono; directeur-generaal van het bureau voor management en coördinatie - Michihiko Kano; directeur-generaal van de bureaus voor de ontwikkeling van Hokkaido en Okinawa - Shuji Kita; directeur-generaal van het bureau voor defensie - Toshio Nakayama; directeur-generaal van het bureau voor economische planning - Hajime Funada; directeur-generaal van het bureau voor wetenschap en technologie - Mamoru Nakajima; directeur-generaal van het bureau voor milieu - Taikan Hayashi; directeur-generaal van het nationaal bureau voorlandzaken - Takashi Inoue.

*onveranderd

Mayumi Moriyama, de nieuwe minister van onderwijs, was de enige vrouw in het kabinet. De nieuwe directeur-generaal van het bureau voor economische planning, de 39-jarige Hajime Funada, was het jongste kabinetslid sedert de Tweede Wereldoorlog. Het feit dat landbouw een van de weinige onveranderde portefeuilles was, werd beschouwd als een aanwijzing voor de grote buitenlandse druk op Japan om het verbod op de rijstimport op te heffen. Terwijl landbouw gewoonlijk een zeer begeerde post was omdat zij gelegenheid bood levenslange bondgenoten te winnen binnen de machtige landbouwlobby, zou deze portefeuille door de internationale druk op Japan onattractief zijn geworden.

Wijziging LDP-top

Als voorzitter van de LDP wijzigde Miyazawa diezelfde dag de partijleiding.

Seiroku Kajiyama werd benoemd tot secretaris-generaal van de partij als opvolger van Tamiyuki Watanuki. (Bij wijzigingen in de partijleiding was Watanuki in oktober 1991 Ichino Ozawa opgevolgd, zie pag. 57/2 e.v.-'92.) Op een geïmproviseerde persconferentie in september 1990 in Tokio had Kajiyama, die toen minister van justitie was, de invloed van zwarten in de VS vergeleken met prostituees, wat leidde tot woedende reacties in de VS (zie pag. 130/1-'91). Hiroshi Mitsuzuka werd voorzitter van de raad voor beleidsonderzoek van de LDP, terwijl Koko Sato voorzitter van de uitvoerende raad bleef.

Het nieuwe Japanse kabinet van premier Kiichi Miyazawa tijdens zijn eerste zitting op 12 december 1992. Op de eerste rij (v.l.n.r.) Yoshihiro Hayashi (financiën), Masaharu Gotoda (justitie), Kiichi Miyazawa, Michio Watanabe (buitenlandse zaken) en Yoshiro Mori (internationale handel en industrie).

Takeshita-factie uiteen gevallen. Machtsverhouding in het nieuwe kabinet

De kabinetswijziging speelde zich af tegen de achtergrond van het formele uiteenvallen van de machtige Takeshita-factie. Op dezelfde dag dat Miyazawa de wijzigingen openbaar maakte, kondigden Tsutomu Hata (Hayashi's voorganger als minister van financiën) en Ichiro Ozawa (een voormalige secretaris-generaal van de LDP) aan dat zij een nieuwe factie zouden oprichten. Deze factie werd formeel op 18 december ingewijd.

Deze ontwikkeling was algemeen voorspeld na de benoeming van Keizo Obuchi tot opvolger van Shin Kanemaru als leider van de Takeshita-factie (zie hierboven).

Zowel het restant van de Takeshita-factie onder leiding van Obuchi als de nieuwe Hata-Ozawa-factie, bestaande uit 44 van de 109 Diet-leden van de Takeshita-factie, was vertegenwoordigd in de nieuwe regering Miyazawa. Samen beheerden ze echter minder en onbelangrijkere portefeuilles dan de intacte Takeshita-factie vóór de kabinetswijziging. Aan de desintegratie van de Takeshita-factie zouden volgens commentatoren echter voor- en nadelen kleven voor Miyazawa. Enerzijds bevrijdde dit hem van een zekere vorm van afhankelijkheid, aangezien hij immers partijvoorzitter was geworden dankzij de steun van de factie. Anderzijds zou zijn toekomst als premier ech-

ter afhankelijk zijn van zijn vermogen om een evenwicht te bewaren tussen de concurrerende en bijna even sterke facties van de partij, waaronder zijn eigen factie.

Dat er aan de breuk in de Takeshita-factie generatieconflicten ten grondslag lagen, werd onderstreept door het feit dat 19 van de 23 Diet-leden van de factie die voor een eerste of tweede termijn in het Lagerhuis gekozen waren, waren overgestapt naar Hata en Ozawa. De 50-jarige Ozawa, die algemeen werd beschouwd als de werkelijke leider van de nieuwe groepering, beloofde nadrukkelijk ingrijpende politieke hervormingen. In een artikel in het maandblad *Bungei Shunju* schreef hij dat Obuchi en andere LDP-figuren van die generatie niet geschikt waren om de macht uit te oefenen aangezien ze „niet de geringste intentie (hadden) iets te doen aan de huidige maalstroom van publiek cynisme over de politiek”. Geheel in overeenstemming met Ozawa's opvattingen beloofde de nieuwe factie de meerdere leden tellende kiesdistricten te zullen vervangen door één lid tellende districten.

Verdere ontwikkelingen in het Sagawa Kyubin-schandaal

Op de dag waarop de kabinetswijziging bekend werd, moest een van Kanemaru's politieke medewerkers in de Diet getuigen in verband met het Sagawa Kyubin-schandaal.

De assistent, Masahisa Haibara, beschreef hoe hij in opdracht van Kane-

maru's bureau 500 mln yen in contanten (\$ 1 = 123,642 yen op 14 december 1992) aan niet-aangegeven schenkingen had beheerd. Het geld was een donatie van Tokio Sagawa Kyubin, maar Haibara weigerde de namen te noemen van de ongeveer zestig politici onder wie het geld later was verdeeld ter ondersteuning van hun herverkiezingscampagnes.

Voorafgaande aan de getuigenis van Haibara was Noburu Takeshita in de Diet opnieuw aan de tand gevoeld over zijn rol in de affaire. Ondanks verschillende ongerijmdheden met zijn getuigenis in november (zie hierboven) bleef hij halsstarrig weigeren gehoor te geven aan de steeds luider roep om af te treden.

Op 22 december maakten de autoriteiten bekend dat er geen aanklacht zou worden ingediend tegen Kanemaru - die reeds was aangeklaagd voor mindere vergrijpen - of tegen de andere Diet-leden die geld van Sagawa Kyubin aangenomen hadden. Dit besluit werd gerechtvaardigd met het argument dat Haibara's weigering de ontvangers te identificeren het onmogelijk maakte te bewijzen dat de wet op de controle van politieke fondsen was overtreden. Talloze parlementsleden van de oppositie hekelden het besluit en zeiden dat ze er beroep tegen zouden aantekenen.

Diezelfde dag maakte secretaris-generaal Kajiyama van de LDP bekend dat het interne partijonderzoek naar de affaire was afgesloten en dat er geen verdere stappen genomen zouden worden.

Aanvullende begroting goedgekeurd

Hoewel de politieke gevolgen van het Sagawa Kyubin-schandaal nog steeds uitdijden, werden parlementsleden van de oppositie zodanig tevreden gesteld door nieuwe getuigenissen betreffende de affaire dat een aanvullende begroting van 10.700 mrd yen kon worden aangenomen voor het einde van de speciale zitting van de Diet.

De maatregel was op 1 december goedgekeurd door het Lagerhuis maar was blijven steken in het Hogerhuis, waar de LDP geen absolute meerderheid bezat. Het pakket maatregelen, dat betrekking had op het lopende fiscale jaar (eindigend in maart 1993), werd ten slotte op 10 december aangenomen nadat de speciale zitting van de Diet met twee dagen was verlengd.

(Vor.ber.pag. 719/3 e.v.-1992)

OPEC

MINISTERSBIJEENKOMSTEN. TERUG-
TREKKING ECUADOR. KRITIEK IRAN

Op 16 en 17 september 1992 werd te Genève de 92ste ministeriële bijeenkomst van de Organisatie van Olie-Exporterende Landen (OPEC) gehouden. Tijdens deze bijeenkomst (i) trok Ecuador (volwaardig lid sinds 1973) zich terug en was daarmee het eerste land dat de OPEC verliet in de 32-jarige geschiedenis van de organisatie; en (ii) verwierp Iran het slotcommuniqué.

Irans standpunt weerspiegelde verzet tegen de beslissing het „marktaandeel“ van de OPEC te vergroten, dat wil zeggen het gezamenlijk productieplafond te verhogen van 22,982 mln naar 24,2 mln vaten per dag in het vierde kwartaal van 1992.

Terugtrekking Ecuador

Ecuadors voornemen uit de OPEC te stappen werd op 16 september aan de leden meegedeeld en zou een protest inhouden tegen enerzijds de hoge jaarlijkse lidmaatschapsbijdrage van \$ 2 mln en anderzijds de weigering van de OPEC om het productiequotum van Ecuador te verhogen boven de huidige 320.000 vaten per dag, circa 1,4 procent van de totale OPEC-productie. Ecuador bleef „geassocieerd“ lid.

OPEC-functionarissen poogden het belang van Ecuadors beslissing te bagatelliseren, maar persberichten meldten toenemende bezorgdheid over meningsverschillen tussen grote olie-exporterende lidstaten, met name Iran en Saoedi-Arabië.

Geschil over productie en prijzen.
Iraanse kritiek op slotcommuniqué

Secretaris-generaal Soebroto van de OPEC vertelde de vergadering dat de prijzen voor ruwe OPEC-olie in reële termen de afgelopen twee jaar met 15 procent gedaald waren, en dat de zwakke positie van de Amerikaanse dollar de werkelijke prijzen had doen kelderen met meer dan 6 procent sinds de vorige OPEC-bijeenkomst in mei (zie pag. 661/2-'92).

De Iraanse minister van olie, Gholamreza Agazadeh, drong er op 16 september op aan dat de OPEC „serieus moest overwegen“ actie te ondernemen om de prijzen te verhogen naar de huidige richtprijs van \$ 21 per vat. De mening van Iran kreeg steun van Algerije, Indonesië, Libië en Venezuela. Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten

Olieministers arriveren op 25 november 1992 in de Hofburg te Wenen voor de 93ste ministersbijeenkomst van de OPEC. V.l.n.r. Gholamreza Agazadeh (Iran); Yusuf Umayr bin Yusuf (VAE), Hisham Nazer (Saoedi-Arabië) en Chu Okongwu (Nigeria).

ten (VAE) zeiden echter tevreden te zijn met de huidige prijzen.

Vervolgens verwierp Iran het resultaat van de bijeenkomst aangezien dit schadelijk was voor het streven naar hogere olieprijsen.

Op 16 september opperde Agazadeh in zijn toespraak de mogelijkheid dat Iran zou reageren door een verhoogde productie in plaats van verliezen te blijven lijden door de lage prijzen. Tijdens een persconferentie op 17 september maakte hij opnieuw een toespraak op deze mogelijkheid en zei dat het recht om de productie te verhogen binnen het nieuwe gezamenlijke OPEC-productieplafond „toekomt aan degenen die de extra productiecapaciteit hebben om dit in praktijk te brengen“.

Eind oktober zou het Iraanse ministerie van olie een agressief beleid t.a.v. de productie en prijs van ruwe olie hebben aanvaard, nadat het een quotum van 3,2 mln vaten per dag had verworpen dat de OPEC tijdens de zitting in september aan Iran had willen opleggen. (Iran distantieerde zich van het OPEC-beleid omdat de controle op de productie niet stringent genoeg zou zijn, terwijl het bovendien een groter proportioneel aandeel voor zichzelf verlangde.)

93ste ministersbijeenkomst

De olieministers van de OPEC-staten, die van 25-27 november te Wenen bijeenkwamen voor hun 93ste bijeenkomst, bereikten overeenstemming over een productiebeperking die zou leiden tot een beperking van de totale OPEC-productie tot 24,58 mln vaten

per dag in het eerste kwartaal van 1993. Het akkoord kwam tot stand tegen de achtergrond van een daling van de wereldprijs met 10 procent sinds medio oktober.

Krachtens het akkoord moest Iran zijn productie verminderen van het huidige peil van ca. 3,8 mln tot 3,49 mln vaten per dag. Saoedi-Arabië moest zijn productie iets beperken, van 8,4 mln tot 8,39 mln vaten per dag. Koeweit, dat had vastgehouden aan een quotum van 1,75 mln vaten per dag, stemde ermee in zijn productie te beperken tot 1,5 mln vaten per dag, met dien verstande dat het zijn productie zou opvoeren als de marktomstandigheden en de prijzen dat toelieten.

Analisten wezen erop dat het akkoord weinig meer inhield dan een bekrachtiging van de status quo, omdat de totale OPEC-productie reeds op een niveau van ca. 25 mln vaten per dag lag. Zonder Ecuador - het besluit van dit land de OPEC te verlaten werd nu formeel goedgekeurd - was de productie verminderd tot 24,7 mln vaten per dag. Het akkoord betekende dus een algehele reductie van iets meer dan 100.000 vaten per dag.

Nog op 26 november had de Algerijnse minister van energie, Hacene Mefti, twijfel uitgesproken over de waarschijnlijkheid van een snel akkoord, nadat Iran volgens berichten opnieuw druk had uitgeoefend om de productie te controleren in een poging de dalende prijzen een halt toe te roepen.

(Vor.ber.pag. 660/3 e.v.-1992)

- ALBANIË** Plaatselijke verkiezingen 73
Buitenlandse betrekkingen 74
ANGOLA Grondwetswijzigingen 103
Algemene verkiezingen 104
Reactie UNITA op verkiezingsnederlaag 105
Nasleep van de verkiezingen, aanhoudend geweld 106
Nieuwe regering 107
BAHREIN Aankondiging beperkte politieke hervorming 118
BULGARIJE Kabinetswijziging 75
Val van regering-Dimitrow 76
Vorming van „regering van deskundigen” 77
Veroordeling Zjiwkow 78
Buitenlandse betrekkingen 79
CHINA Binnenlandse ontwikkelingen juli-augustus 1992 120
Handelsbesprekingen met VS, geschil 122
14de congres CCP 123
Handelsakkoord met VS 125
Reorganisatie strijdkrachten 125
Vrijlating vooraanstaande dissident 126
Chinees-Russische contacten 126
COMOREN Mislukte coup poging en militaire opstand 108
Parlementsverkiezingen 108
DUITSLAND Aanslagen op asielzoekerscentra 79
Politieke reacties op vreemdelingenhaat 81
SPD-congres over asielbeleid 82
Abortuswet goedgekeurd 82
Proces tegen Honecker 84
Willy Brandt overleden 85
Economische ontwikkelingen 85
Buitenlandse betrekkingen 87
FILIPPIJNEN Regeringscoalitie en nieuw kabinet 127
Vrijlating van rebellenleiders, legalisering Communistische Partij 128
Vertrek laatste Amerikaanse militairen 129
Bestand door militaire dissidenten ondertekend 130
FRANKRIJK Corruptieschandalen 87
Senaatsverkiezingen 89
Begroting voor 1993 89
Proces rond met HIV-virus besmet bloed 90
Frankrijk staakt Hades-programma 91
GCC Ministersvergaderingen en 13de topconferentie 118
GHANA Betwiste overwinning van Rawlings bij presidentsverkiezingen 109
NDC wint parlementsverkiezingen 109
IERLAND Abortus-kwestie 92
Algemene verkiezingen 93
INDIA Tussentijdse verkiezingen Lok Sabha en deelstaatsparlementen 130
Verkiezing nieuwe president en vice-president 131
Verdere ontwikkelingen in financieel schandaal 131
Hernieuwde controverse over tempel in Ayodhya 132
Uitspraak Opperste Gerechtshof inzake Bofors 132
Algemene stakingen 133
Ontwikkelingen in deelstaten 134
Buitenlandse betrekkingen 135
Babri-moskee in Ayodhya verwoest, communautair geweld 137
IRAN Rafsanjani in Pakistan en China 118
Wapenaankopen 119
Ontwerp-begroting voor 1993 120
JAPAN Verkiezingen Hogerhuis 138
Economisch hulppakket 139
Sagawa Kyubin-schandaal, aftreden Kanemaru 140
Nieuwe leider Takeshita-factie 141
Rellen in Osaka 143
Buitenlandse betrekkingen 143
Keizer bezoekt China 144
Controverse over verscheping plutonium 144
Wijziging kabinet en LDP-top 145
Aanvullende begroting goedgekeurd 146
KENIA Grondwetswijzigingen en parlementsverkiezingen 110
MAGHREB Vijfde topconferentie AMU 111
MALAWI Optreden van en tegen oppositie 112
Orton Chirwa overleden 113
MAROKKO Nieuwe regering 113
Constitutioneel referendum 113
Lokale verkiezingen 114
NIGERIA Parlementsverkiezingen 114
Partij-voorverkiezingen van presidentskandidaten geannuleerd 115
Verlenging overgangsperiode, vorming overgangsraad 116
OPEC Ministersbijeenkomsten, terugtrekking Ecuador 147
PORTUGAL Partijpolitieke ontwikkelingen 93
Begroting voor 1993 goedgekeurd 94
TSJAAD Vredesakkoorden met rebellen 117
TUNESIË Massaprocessen tegen islamitische activisten 117
Beperkte hervormingen 118
VERENIGDE STATEN Iran-contra-schandaal 97
Irakgate-schandaal 97
Veroordeling van Noriega 99
Uitspraken van het Hooggerechtshof 99
Uitvoering van doodvonnis 100
Begrotingskwesties 101
Presidentieel veto tegen wetsontwerp inzake gezinsverlof 102
ZWEDEN Economische bezuinigingsmaatregelen 94
Veiligheidskwesties 95
ZWITSERLAND Goedkeuring lidmaatschap IMF en Wereldbank 96
President en vice-president voor 1993 96

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen.
Telefoon: 03/3243890

O Keesings Historisch Archief

O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

NEDERLAND

PRIORITEITENNOTADEFENSIE

Op 12 januari presenteerde minister A.L. ter Beek van defensie de Prioriteitennota, met de titel „Een andere wereld - een andere defensie". De totale personeelssterkte van de krijgsmacht zal in de periode tot 2002 afnemen met 44 procent. Het defensiebudget wordt structureel verlaagd met f 1,1 mrd per jaar, wat in de periode tot 2002 een extra besparing oplevert van f 11 mrd. De kernpunten van de Prioriteitennota werden in de Staatscourant en Het Parool van 12 januari en in de Volkskrant van 13 januari als volgt samengevat:

Omvang

- De personeelssterkte van de krijgsmacht wordt over een periode van tien jaar met 44 procent verminderd. Er ontstaat een overschot aan militair personeel van 4.100 personen, van wie uiteindelijk 1.500 in aanmerking komen voor gedwongen ontslag.
- De vredessterkte van de Nederlandse krijgsmacht zal aan het begin van de volgende eeuw 70.000 personen, inclusief burgerpersoneel, omvatten. Daarvan zullen ruim 36.000 bij de landmacht (inclusief 10.700 burgers), bijna 17.500 bij de marine, ruim 13.000 bij de luchtmacht en 3.600 bij de marechaussee werkzaam zijn.
- Bij een groot conflict kan de oorlogssterkte oplopen tot ruim 110.000 personen door reserveplichtige vrijwilligers op te roepen. De verdeling over de krijgsmachtonderdelen is: landmacht 60.000, marine 23.700, luchtmacht 21.000 en marechaussee 4.500 personen.
- De toekomstige krijgsmacht zal geheel uit vrijwilligers bestaan. Doorslaggevend voor dit besluit is de eis dat de krijgsmacht snel inzetbaar moet zijn voor crisisbeheersing. Formeel is er geen sprake van afschaffing van de dienstplicht. De opkomstplicht wordt echter na een overgangsperiode van vijf jaar met ingang van 1 januari 1998 afgeschaft of opgeschort. Vanaf die datum heeft Nederland een vrijwilligerskrijgsmacht, waarvoor jaarlijks 9.300 beroepsmilitairen voor bepaalde tijd, uitgaande van een contractduur van twee jaar, moeten worden geworven om de taken van dienstplichtigen over te nemen. Vanaf 1 januari 1994 wordt de dienstdtijd teruggebracht van 12 naar 9 maanden.

Landmacht

- De vredessterkte van de landmacht wordt gereduceerd met 54 procent (in de Defensienota van begin 1991 was een vermindering van 35 procent voorzien). Het aantal brigades wordt teruggebracht van zeven naar vier, maar de landmacht behoudt in ieder geval tot 1998 een vijfde, geheel mobilisabele brigade. De gemechaniseerde brigades in Assen en Nunspeet worden opgeheven. De luchtmobiele brigade krijgt niet twee, maar drie parate bataljons die in 1996 operationeel zijn.

Het zelfstandige Nederlandse legerkorps verdwijnt en maakt plaats voor een gezamenlijk Nederlands-Duits legerkorps waarvan het opperbevel in Munster wordt gevestigd. Aan dit legerkorps neemt Duitsland met twee divisies deel en Nederland met één divisie (twee brigades).

- De inkrimping van de landmacht betekent de sluiting van een groot aantal kazernes (zie tabel), terwijl de sluiting van een aantal andere kazernes en kleinere complexen nog wordt bestudeerd.

SLUITING KAZERNES EN COMPLEXEN

- 1993: Westerbergkazerne (Schalkhaar).
 1995: Nederlands deel legerplaats Hohne (Duitsland); Jan van Nassaukazerne (Harderwijk); Pontonnierskazerne (Keizersveer); Legerplaats Crailo (Bussum); Cort Heijligerskazerne (Bergen op Zoom); Frederik Hendrikkazerne (Vught).
 1996: Johan van de Kornputkazerne (Steenwijk); Willem George Frederikkazerne (Harderwijk).
 1997: Generaal-majoor Berghuijskazerne (Middelburg); De Constant Rebecquekazerne (Eindhoven); Kranenburg-Noord (Harderwijk).
 1998: Willem de Zwijgerkazerne (Wezep).

Bestudeerd wordt voorts de sluiting van: Luitenant-kolonel Tonnetkazerne ('t Harde); Generaal Spoorckkazerne (Ermelo); Generaal Winkelmankazerne (Nunspeet); Generaal-majoor Kootkazerne (Stroe); Koningin Wilhelminakazerne (Ossendrecht); Generaal de Bonskazerne (Grave); Jan van Schaffelaarkazerne (Ermelo) en Kromhoutkazerne (Utrecht).

- Oud materieel in de vorm van honderden tanks, pantser- en verkenningsvoertuigen, houwitsers en mortieren wordt verkocht. Alle 468 Leopard-1 tanks verdwijnen, het aantal Leopard 2-tanks wordt verminderd tot 330 (Defensienota: 445). Nieuwe investeringen in materieel liggen bij de landmacht vooral op het gebied van crisisbeheersing, zoals de aanschaf van 30 transport- en 40 gevechtshelikopters (vervroegd naar 1994). 110 gepantserde wielvoertuigen en 230 buggy's voor de luchtmobiele brigade.

Marine

- De reductie van het personeelsbestand van de marine blijft gehandhaafd op 25 procent. De operationele sterkte van het Korps mariniers blijft op peil.
 - Bezuinigingen worden bereikt door het schrappen van de bouw van zes kustmijnenvergers, de uitvoering van minder moderniseringsprogramma's en de aanschaf van minder munitie.
- De marine houdt 16 fregatten, maar de vier fregatten van de Kortenaer-klasse die in 2006 zouden worden afgestoten, gaan nu al in 1996 uit de vaart. Dat jaar verdwijnen ook de twee onderzeeboten van de Zwaardvis-klasse; dan blijven nog alleen de vier onderzeeboten van de Walrusklasse over. De enige grote aanschaf in deze kabinetsperiode betreft een amfibisch

A.L. ter Beek, minister van defensie

transportschip, dat in 1996 moet worden geleverd.

Luchtmacht

- De vredessterkte van de luchtmacht zal in de periode 1991-2000 worden verminderd met 35 procent (Defensienota: 30 procent).
- Twee F-16 squadrons (van de vliegbases Twenthe en Gilze-Rijen) zullen in 1996 worden opgeheven, waardoor het aantal aan de NAVO toegewezen gevechtsvliegtuigen wordt verminderd van 144 tot 108. Het totale aantal F-16's neemt af van 192 in 1991 tot 122 in 2006. Voor het luchttransport van troepen zullen voor 1996 negen F-27 Troopships worden vervangen door twee DC-10 vliegtuigen (in 1995), twee middelzware C-130 Hercules-transportvliegtuigen en vier lichtere Fokker-50 Utilityvliegtuigen.
- Het jaarlijkse aantal vliegburen zal structureel worden verminderd met ongeveer 18 procent.

Taken

De belangrijkste taak voor de krijgsmacht zal bestaan uit crisisbeheersing. De Nederlandse krijgsmacht moet, aldus de nota, kunnen bijdragen aan „een breed spectrum van vredebevarende en vrede-afdwingende activiteiten". Bij gelijktijdige uitzending van Nederlandse eenheden naar meerdere locaties moet aandacht worden besteed aan het vermogen om operaties gedurende langere tijd vol te houden. Uitzending van eenheden zal alleen gebeuren in internationaal (VN of CVSE) verband. Alle parate eenheden zullen in principe kunnen worden ingezet voor internationale operaties.

De gereorganiseerde krijgsmacht zal in de toekomst in staat moeten zijn tot deelname aan maximaal vier vredebevarende operaties op het niveau van een bataljon of het equivalent daarvan (bijvoorbeeld twee fregatten of een squadron jachtvliegtuigen). Er moet voldoende

de 'voortzettingcapaciteit' zijn om dergelijke operaties drie jaar vol te kunnen houden. De norm is dat het personeel eens per anderhalf jaar voor zes maanden wordt uitgezonden. Dat betekent dat er voor elke in te zetten eenheid twee andere moeten zijn om voor aflossing te kunnen zorgen.

Voor de bescherming van het NAVO-verdragsgebied en voor een adequate bijdrage aan vrede-afdwingende operaties blijft een grotere gevechtseenheid, zoals de luchtmobiele brigade, een lichte of gemechaniseerde brigade, een maritieme taakgroep, drie squadrons jachtvliegtuigen of een combinatie van deze onderdelen beschikbaar. Hierbij wordt uitgegaan van een eenmalige inzet: voor deze operaties is geen aflossingscapaciteit voorzien.

Tenslotte worden capaciteit en infrastructuur instandgehouden om voldoende strijdkrachten te genereren als het komt tot een groot-scheepse bedreiging van het NAVO-verdragsgebied.

Reacties belangenorganisaties

De vakbonden van militairen waren in het algemeen van mening dat meer gedaan moet worden om de aangekondigde 1.500 gedwongen ontslagen - 1.300 beroepsmilitairen en 200 burgers - te voorkomen. De verenigingen van dienstplichtigen, AVNM en VVDM, vonden bovendien dat de opkomstplicht sneller dan in de voorziene vijf jaar moet worden afgeschaft.

AFMP (Algemene Federatie van Militair Personeel, 25.000 leden). De AFMP achtte het mogelijk het aantal gedwongen ontslagen aanzienlijk te beperken. Gedacht moet worden aan uitbreiding van de uitstroommogelijkheden voor oudere beroepsmilitairen. De kosten voor deze extra maatregelen, geraamd op f 26 mln, zouden uit het afstoten van overtollig defensie-in materieel kunnen worden betaald.

AVNM (Algemene Vereniging Nederlandse Militairen, 24.000 leden). De AVNM vond dat de afschaffing van de opkomstplicht eerder moet dan pas in 1998, mede met het oog op de te verwachten grote problemen bij het motiveren aan de laatste lichten dienstplichtigen. Bovendien werd de geleidelijke afschaffing van de opkomstplicht zeer onrechtvaardig tegenover vooral de laatste lichten dienstplichtigen geacht: in 1997 zal nog maar 1 op de 22 jongens daadwerkelijk in dienst moeten tegenover 3 op de 10 nu.

VVDM (Vereniging van Dienstplichtige Militairen, 14.000 leden). De VVDM was „witheet” over de vijfjarige periode voor afschaffing van de opkomstplicht. Geleidelijke afschaffing zou voor chaos en verwarring zorgen. De miljoenen guldens die volgens de VVDM vrijkomen door de vermindering van het aantal dienstplichtigen zouden deels moeten worden gebruikt om de laatste lichten dienstplichtigen financieel te compenseren. Het voorkomen van gedwongen ontslagen is sociaal, maar het gebruiken van dienstplichtigen als „vulling” om overbodige beroepsmilitairen bezig te houden is niet sociaal ten aanzien van dienstplichtigen, aldus de VVDM.

NOV (Nederlandse Officieren Vereniging, 4.500 leden). De NOV vond dat de Prioriteitennota „bol staat van niet onderbouwde aannames” en bovendien is gebaseerd op de beschikbare financiën in plaats van op de actuele veiligheidssituatie. Dit leidt tot een „uitgeholde” krijgsmacht die haar taken niet kan uitvoeren, aldus de NOV, die tevens vreesde dat het aantal gedwongen ontslagen uiteindelijk op 3.000 à 3.500 zou uitkomen.

De CNV-bond voor militairen ACOM zou zich tot het uiterste - mogelijk met acties - verzetten tegen gedwongen ontslagen. Deze bond vond evenals de AVNM en VVDM dat dienstplichtigen in de oevergangspenode beter moeten worden betaald.

De CNV-ambtenarenbond CFO vreesde dat 3.000 functies voor het burgerpersoneel in gevaar komen, veel meer dan de 600 à 800 die de nota vermeldt.

De sluiting van kazernes wekte bezorgdheid bij de betrokken gemeenten. De gemeente Harderwijk, een garnizoensstad (sinds 1815) die volgens de plannen tussen 1995 en 1997 vier van de vijf kazernes verliest, zou volgens de schatting van een gemeentewoordvoerder jaarlijks f 30 mln aan koopkracht missen door het vertrek van de militairen.

(Vor.ber.pag. 809/1 e.v.-1992)

ARMENIË

POSITIE VAN TER-PETROSJAN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Tijdens een spoedvergadering van het Armeense parlement op 17 augustus 1992 werd geen akkoord bereikt over een referendum waarin een besluit zou moeten vallen over het ontslag van president Lewon Ter-Petrosjan.

De voorafgaande dagen had de oppositionele coalitie Nationale Eenheid, die in woede was onstoken over zijn weigering om de „republiek Nagorno-Karabach” openlijk te erkennen, bijeenkomsten georganiseerd om zijn aftreden te eisen.

Nieuwe minister van defensie

Op 13 september werd bericht dat er een nieuwe post van staatsminister voor defensiezaken was ingesteld, die hoger in rang was dan die van minister van defensie. Wazgen Manoekjan werd bij presidentieel decreet tijdelijk in deze nieuwe functie benoemd. Hij was premier geweest van augustus 1990 tot zijn aftreden in september 1991 (zie pag. 158/2/3-'92).

Op 20 oktober werd Manoekjan benoemd tot minister van defensie. Hij volgde Wazgen Sarkisjan op, die presidentieel adviseur werd in de aan Azerbajdzjans grenzende regio's.

Armeens verzoek om Turksgraan

Op 4 september werd bericht dat Armenië Turkije, dat werd beschouwd als een bondgenoot van Azerbajdzjan, om 100.000 ton graan had verzocht. De instabiele situatie in Georgië, de belangrijkste transportroute naar Armenië sinds Azerbajdzjans economische blokkade van Armenië in november 1991, werd als reden voor het verzoek opgegeven. Het verzoek werd ook gezien als een verkapte uitdaging aan Turkije om te laten zien dat het neutraal was in het conflict.

Minister van buitenlandse zaken treedt af

Minister van buitenlandse zaken Raffi Howannisjan maakte op 16 oktober 1992 bekend dat hij op verzoek van president Lewon Ter-Petrosjan zou aftreden vanwege „klaarblijkelijke onenigheid over het beleid”.

Volgens het persbureau *Agence France-Presse* hadden enkele hoge regeringsfunctionarissen kritiek geleverd op een toespraak van Howannisjan, die hij op 21 september in Istanboel had gehouden. Deze zou volgens hen „te anti-Turks” van toon zijn geweest. Op 16 oktober verklaarde het Russische persbureau *Interfax* dat de Armeense regering bang was dat Armenië niet op hulp uit het westen hoefde te rekenen in verband met de kritiek die Howannisjan vanwege de Amerikaanse neutraliteit in het Karabach-conflict op president Bush had geuit.

Op 10 november werd Arman Kirakosjan benoemd tot waarnemend minister van buitenlandse zaken.

Sedert december 1991 was de 36-jarige historicus Kirakosjan onderminister van buitenlandse zaken geweest. Zijn vader, de vooraanstaande politicus en diplomaat John Kirakosjan, had tien jaar lang het Armeense ministerie van buitenlandse zaken geleid.

Energiecrisis

Op 6 december maakte de Armeense regering bekend dat zij van plan was de kerncentrale in het land opnieuw in werking te stellen. De centrale, die nabij de Turkse grens lag, was na de aardbeving van 1989 onder druk van de publieke opinie gesloten. De beslissing werd ingegeven door een brandstoftekort dat in de maand december steeds nijpender werd.

Grote delen van het land en de hoofdstad Jerevan bleven verstoken van licht en verwarming: scholen en ziekenhuizen werden gesloten en het openbaar vervoer kwam vrijwel stil te liggen. Op 29 december meldde het persbureau *Itar-*

Tass dat de republiekdagelijks »verminder dan 4 mln kubieke meter gas kon beschikken, terwijl zij 7,5 mln kubieke meter nodig had. Het brandstofgebrek was in eerste instantie een gevolg van de Azerbajdzjaanse blokkade – vanwege het geschil over de enclave Nagorno-Karabach – die tot sluiting had geleid van de pijpleidingen die Toerkmeens gas via Armenië naar Azerbajdzjan transporteerden. Russische gasleveranties via Georgië waren met eenderde gedaald ten gevolge van een combinatie van factoren, waaronder Azerbajdzjaanse druk, diefstal en de door de gevechten in de regio ontstane chaos. Ook het Turkse besluit af te zien van de dagelijkse leverantie van 30 a 35 Mw elektriciteit per 1 december, zou onder druk van de Azeri's genomen zijn.

De problemen verergerden door een ernstige voedselschaarste, die de rantsoenering van brood - 250 gram per persoon per dag - noodzakelijk maakte. Noodhulp in de vorm van graantransporten uit Syrië en de Verenigde Staten zou worden opgehouden aan de Turkse grens.

VN-reactie

Op 11 december kondigde de VN-Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen voor zes maanden een noodhulpprogramma ter waarde van \$6 mln aan.

Er werden twee teams naar de regio gestuurd om diegenen te helpen die het zwaarst geleden hadden onder het conflict rond Nagorno-Karabach. Dit conflict bleef de hele maand december voortduren en aan de grens tussen Armenië en Azerbajdzjan braken zware gevechten uit.

Op 15 december waarschuwde president Lewon Ter-Petrosjan dat de situatie in het land zo rampzalig was, dat bij het uitblijven van hulp 30.000 mensen zouden sterven.

Diplomatieke betrekkingen met Georgië

Op 17 juli werd bericht dat Armenië en Georgië diplomatieke betrekkingen hadden aangeknoopt.
(Vor.ber.pag. 665/3 e.v.-1992)

ARMENIË/AZERBAJDZJAN

CONFLICT IN NAGORNO-KARABACH. VREDESONDERHANDELINGEN

Begin juli 1992 consolideerden Azerbajdzjaanse troepen met de herovering van het noordelijke deel van Nagorno-Karabach en zijn belangrijkste stad Mardakert de door hen in juni behaalde

militaire overwinningen. De Russische radio maakte melding van de afkondiging van de noodtoestand in Mardakert, dat door Azerbajdzjan was omgedoopt in Agdere.

Er waren berichten over anti-regeringsbetogingen in Armenië naar aanleiding van de nederlaag. De situatie bleef echter verward, daar Armenië beweerde dat het eind juli met succes tegenaanvallen had uitgevoerd. Op 20 juli werd Stepanakert gebombardeerd door Azerbajdzjaanse vliegtuigen, hoewel Bakoe dergelijke berichten tegensprak. Er waren ook berichten over aanvallen op in Armenië gelegerde Russische militairen.

Armeense resolutie over Nagorno-Karabach

Op 8 juli nam de Armeense Opperste Sowjet een resolutie over de status van Nagorno-Karabach aan. Hierin werd absolute steun beloofd aan Nagorno-Karabach en zijn bevolking, en werd ieder document onaanvaardbaar genoemd „waarin werd gesproken over de republiek Nagorno-Karabach binnen het Azerbajdzjaanse staatsbestel”.

Op deze manier werd een compromis bereikt met de oppositionele Nationale Unie van Armenië, die erkenning van de onafhankelijkheid van Nagorno-Karabach had geëist. Op 27 juli gaf de Azerbajdzjaanse Milli Majlis (parlement) een verklaring uit, waarin de Armeense resolutie „een inbreuk op de (Azerbajdzjaanse) soevereiniteit ... een vijandige daad tegen de nationale belangen van het Azerbajdzjaanse volk” werd genoemd.

Besprekingen in Rome

Op 28 juni werden in Rome de inleidende besprekingen voor een vredesconferentie in Minsk onder de vleugels van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) hervat (zie pag. 66713-92). Op 5 juli trok Armenië zich terug uit de onderhandelingen uit protest tegen het Azerbajdzjaanse optreden in Mardakert. Op 29 juli werd echter bericht dat de Armeense delegatie terugkeerde naar Rome.

Op 1 juli herriep het presidium van de Opperste Sowjet van Nagorno-Karabach zijn besluit om zich niet te laten vertegenwoordigen bij de besprekingen in Rome.

Op 1-5 augustus vond in Rome de vierde ronde van de voorbereidende besprekingen over een vredesconferentie plaats. Hierbij werden echter geen resultaten geboekt. Bij een bezoek aan het gebied op 25-26 augustus stelde de voorzitter van de CVSE-onderhandelingen, Mario Raffaelli, een bestand van 60 dagen voor.

Verloop van de oorlog

Begin augustus voerden Azeri's een aanval uit op Armeens grondgebied in de buurt van het dorp Artswasjen in West-Azerbajdzjan. Dit was voor president Lewon Ter-Petrosjan aanleiding om op 10 augustus een beroep te doen op de ondertekenaars van het gezamenlijk veiligheidsverdrag voor het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS). Dit veiligheidsverdrag was door zes lidstaten ondertekend tijdens de in mei gehouden topconferentie in Tasjkent (zie pag. 671/2 e.v.-'92). Ter-Petrosjan verzocht hen „hun verplichtingen na te komen” door Armenië te hulp te snellen.

Het verzoek van Armenië werd koel ontvangen. Een Russische woordvoerder benadrukte dat het verdrag ervan uitging dat eerst onderhandelingen zouden worden gevoerd, voordat tot militair ingrijpen zou worden overgegaan. Op 21 augustus kwamen de presidenten en premiers van Armenië en de Russische Federatie in Moskou echter overeen dat Armenië Russische militaire steun zou krijgen en dat de Russische strijdkrachten in Armenië een legale status zouden krijgen.

Tijdens gevechten in augustus, die vooral rond Mardakert in het noorden van Nagorno-Karabach zeer hevig waren, probeerde Azerbajdzjan het in het voorjaar verloren terrein te heroveren. Verder waren er berichten over Azerbajdzjaanse luchtaanvallen op Stepanakert, de hoofdstad van Nagorno-Karabach. Armenië ontkende berichten dat de Latsjin-corridor, die Nagorno-Karabach met Armenië verbond, (zie pag. 666/3 e.v.-'92) in handen van de Azeri's was gevallen.

Nagorno-Karabach vervangt regering door Defensiecomité

Op 13 augustus zag de Opperste Sowjet van Nagorno-Karabach in „de agressie van de zijde van Azerbajdzjan en de bezetting van een aanzienlijk deel van het grondgebied van Nagorno-Karabach” aanleiding om voor zes maanden de noodtoestand in de enclave uit te roepen en een algemene mobilisatie af te kondigen.

Twee dagen later aanvaardde de Opperste Sowjet in een spoedzitting het ontslag van de regering van premier Oleg Jesajan en verving deze door een Defensiecomité. Dit orgaan werd bekleed met regeringsmacht tot het einde van de oorlog.

De voorzitter van het Defensiecomité was Robert Kotsjarjan, een naaste medewerker van

de Armeense president en een vooraanstaand lid van de Nationale Panarmeense Beweging. Karen Bagoerjan werd benoemd tot waarnemend voorzitter van de Opperste Sowjet; hij volgde Georgi Petrosjan op

Vredesonderhandelingen. Schendingen van bestanden

Na een bemiddelingsaanbod van president Noersoeltan Nazarbajew van Kazachstan werden op 27 augustus trilaterale onderhandelingen tussen de betreffende ministers van buitenlandse zaken geopend in de Kazachstaanse hoofdstad Alma Ata. Deze onderhandelingen leverden een wapenstilstand op die op 1 september zou ingaan. De gevechten bleven echter aanhouden.

Een nieuwe wapenstilstand, die deze keer door bemiddeling van de Russische Federatie op 19 september tot stand was gekomen, werd op 25 september van kracht. Dit bestand werd aangevuld met protocollen over gevangenruil en het uit de strijd halen van wapens, alsmede over de stationering van waarnemers uit Bjelaroës, Georgië, Kazachstan, Rusland en andere landen van de Conferentie voor Vrede en Samenwerking in Europa (CVSE). Aan het einde van de maand beschuldigden beide partijen elkaar echter van schending van dit nieuwe bestand.

In het door Kazachstaanse bemiddeling gesloten akkoord was opgeroepen tot een wapenstilstand langs de grens tussen de twee voormalige Sowjet-republieken. Op 3 september bonden gevolmachtigde vertegenwoordigers van de presidenten van Armenië en Azerbajdzjan in een protocol beide partijen aan de belofte „geen acties te ondernemen, die de staatsgrens schenden”. In de daaropvolgende dagen beschuldigden beide partijen elkaar echter van beschietingen in het grensgebied. Nieuwe door Kazachstan georganiseerde onderhandelingen in Alma Ata liepen op 15 september op niets uit.

Besprekingen aan de andere onderhandelingstafel (de voorbereidende CVSE-besprekingen in Rome) leden in september eveneens schipbreuk. Het overleg liep op 10 september vast. Volgens de *Independent* was dit veroorzaakt door de „onbuigzame houding van de Azeri's” met betrekking tot het aanvaarden van een wapenstilstand.

Op 18 september lanceerde Azerbajdzjan twee offensieven. Het ene offensief was gericht op de Latsjin-corridor, die Armenië dwars door Azerbajdzjaans grondgebied met Nagorno-Karabach verbond, en het andere vond plaats in het noorden van de enclave rond Mardakert (Agdere) en Agdam. Naar werd aangenomen waren daarbij 300 mensen omgekomen.

Ondanks de wapenstilstanden van 28 augustus en 25 september waren er eind september en de gehele maand oktober berichten over gevechten tussen Armeense en Azerbajdzjaanse eenheden. De Russische televisie berichtte op 26 september dat, volgens het persbureau *Interfax*, de beschietingen in het gebied rond de Latsjin-corridor waren hervat. Het persbureau *Itar-Tass* verklaarde op 27 september dat Armeense troepen die dag onophoudelijk Azerbajdzjaanse posities langs de frontlinie hadden gebombardeerd en dat er melding werd gemaakt van talrijke gewonden, hoewel de cijfers erg onbetrouwbaar leken. De partijen beschuldigden elkaar herhaaldelijk van schendingen van de wapenstilstand.

Op 1 oktober zouden Russische waarnemers, die op 28 september in de Azerbajdzjaanse hoofdstad Bakoe waren aangekomen om toe te zien op de naleving van de wapenstilstand, hebben verklaard dat in het district Kazach geen sprake was van vijandelijkheden en dat ze de volgende dag naar het district Koebatlin zouden gaan.

Op 12 oktober ondertekenden de Russische president Boris Jeltsin en zijn Azerbajdzjaanse ambtgenoot Aboelfez Eltsjibej in Moskou een verdrag van „vriendschap, samenwerking en wederzijdse veiligheid”.

Volgens een bericht van *Interfax* zou een Azerbajdzjaanse poging om de Latsjin-corridor af te snijden op 4 oktober zijn verijdeld. Volgens een bericht van het persbureau *Agence France-Presse*, dat zich baseerde op het Armeense persbureau *Snark*, zouden meer dan honderd Azerbajdzjaanse soldaten zijn gedood en zouden de aanvallers tien T-72 tanks en een aantal andere wapens hebben verloren. *Interfax* berichtte op 11 oktober dat het Azerbajdzjaanse ministerie van defensie had toegegeven dat de Azerbajdzjaanse eenheden gedwongen waren geweest hun posities in het gebied te verlaten.

Volgens een bericht op de Russische radio op 13 oktober zou Azerbajdzjan hebben voorgesteld dat de troepen van beide partijen zich uit Karabach zouden terugtrekken en dat er CVSE-waarnemers zouden worden gestationeerd.

In de loop van oktober werd nog melding gemaakt van sporadische gevechten en op 26 oktober citeerde *Interfax* het persbureau van Karabach dat bericht had dat Azerbajdzjaanse MIG-25 gevechtstoestellen de hoofdstad van Karabach, Stepanakert, hadden gebombardeerd.

(Vor.ber.pag. 666/1/e.v.-1992)

AZERBAJDZJAN

PARTIJPOLITIEKE EN ANDERE ONTWIKKELINGEN

Op 3-4 juli 1992 hield de Partij voor Nationale Onafhankelijkheid, Istiklal, haar oprichtingsvergadering en koos Etibar Mamedow tot voorzitter. Mamedow was bij de presidentsverkiezingen de kandidaat van deze partij geweest. Istiklal legde de nadruk op de islamitische traditie van Azerbajdzjan en de Turkse eenheid.

Op 2 juni werd bekendgemaakt dat de oorspronkelijk in 1911 gestichte Democratische Moslim Partij (Musavat) opnieuw was opgericht. Isa Kambarov, de voorzitter van de Milli Majlis (parlement), zou het voorzitterschap van de partij bekleden. De Musavat was de opvolger van de bestaande Nieuwe Musavat Partij.

Nieuwe munteenheid

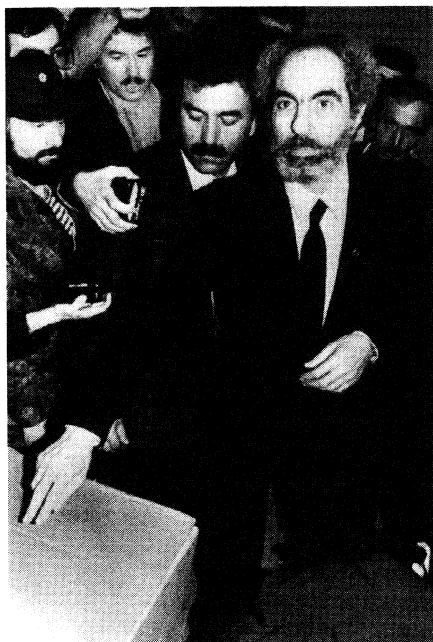
Op 14 augustus werd Azerbajdzjans nieuwe munteenheid, de manat (bestaand uit 100 gopik), wettig betaalmiddel. De koers van de manat, die naast de roebel in omloop zou komen, werd vastgesteld op 1 manat = 10 roebel.

Nieuwe chef van de generale staf

Op 4 september werd bij presidentieel decreet kolonel Noereddin Sadichow benoemd in de functie van chef van de generale staf en van eerste onderminister van defensie. Tevens werd hij gepromoveerd tot generaal-majoor. Naar gezegd werd was de in juni gekozen president Aboelfez Eltsjibej (zie pag. 669/1-'92) bezig met de reorganisatie van het Azerbajdzjaanse leger.

Voormalig president aangeklaagd

In Azerbajdzjan werd een aanklacht tegen voormalig president Ajaz Moetalibow ingediend, omdat hij in mei 1992 een coup zou hebben voorbereid. Op 3 november vroeg de Azerbajdzjaanse procureur-generaal Ichtijar Sjirinow het parlement het besluit ongedaan te maken, dat de onschendbaarheid van Moetalibow garandeerde. Vanuit zijn schuilplaats in de Russische Federatie gaf Moetalibow *Izwstija* te verstaan dat de aanklacht neerkwam op „politieke vervolging”. Op 8 november riepen de Azerbajdzjaanse autoriteiten Rusland op Moe-

Aboelfez Eltsjibej brengt zijn stem uit bij de presidentsverkiezingen op 7 juni 1992, die hij zal gaan winnen.

talibow uit te leveren, zodat hij terecht zou kunnen worden.

Moetalibow, die sinds mei 1990 president was van Azerbajdzjan, was in maart 1992 afgetreden. In mei 1992 werd hij echter gedurende korte tijd in zijn functie hersteld, nadat zijn opvolger Jagoeb Mamedow verantwoordelijk was gesteld voor nederlagen van de Azeri's in de omstreken Armeense enclave Nagorno-Karabach. Moetalibows afkondiging van de noodtoestand en diens annulering van aanstaande presidentsverkiezingen leidden tot demonstraties en enkele uren later werd hij gedwongen afstand te doen van zijn ambt (zie pag. 668/1/2-'92).

Spanningen in Nachitsjewan

Op 24 oktober leidde de beslissing van de Azerbajdzjaanse autoriteiten om Siawoesj Moestafajew te benoemen tot de nieuwe minister van binnenlandse zaken van de autonome republiek Nachitsjewan tot ongeregelde heden.

Nadat het republikeinse parlement geweigerd had de benoeming goed te keuren, bezetten naar schatting 200 activisten van het Azerbajdzjaanse Volksfront het ministerie van binnenlandse zaken en het televisiestation. Gajdar Alijew, de voorzitter van de Opperste Majlis (Raad) van Nachitsjewan, bestempelde de actie van de leden van het Volksfront als een coup poging. Terwijl er in de hoofdstad pro-Alijew-demonstraties gaande waren, maakte de plaatselijke politie een einde aan de bezettingen.

Op 27 oktober beschuldigden leiders van het Volksfront in Nachitsjewan de plaatselijke autoriteiten ervan een propagandaoorlog tegen Azerbajdzjan te voeren. Zij eisten nieuwe democratische verkiezingen. De Azerbajdzjaanse minister van binnenlandse zaken Iskender Chamidow, die ontkende dat er sprake was geweest van een conflict, vertrok naar Nachitsjewan om de kwestie te bespreken. Op 28 oktober stemde president Aboelfez Eltsjibej ermee in uit te zien naar een compromiskandidaat voor het departement van binnenlandse zaken.

Op 23 november meldde het Russische persagentschap *Itar-Tass* dat Alijew had ingestemd met zijn verkiezing tot leider van de nieuwe politieke partij *Yeni Azerbajdzjan* (Nieuw Azerbajdzjan). Deze partij was opgericht om, "constructieve oppositie" te voeren (Vorbepag 669/1 e v-1992)

BALTISCHE STATEN

AKKOORD OVER TERUGTREKKING TROEPEN UIT LITOUWEN

Na een duidelijke ommekeer in de Russische politiek ondertekenden de Russische en Litouwse ministers van defensie op 8 september 1992 een akkoord over de terugtrekking van voormalige Sowjet-troepen uit Litouwen vóór 31 augustus 1993 (voor Litouws referendum over de status van voormalige Sowjet-troepen zie pag. 676/1-'92).

Het aantal in Litouwen gelegerde soldaten bedroeg naar schatting 20.500 a 38.000. Rusland had eerder beweerd dat zijn troepen niet uit de Baltische staten konden worden teruggetrokken vóór 1997-'99 in verband met de problemen rond de herhuisvesting van de militairen.

De presidenten van de Russische Federatie en Litouwen verschoven de eigenlijke ondertekening van een verdrag over de terugtrekking van de troepen wegens „technische" problemen naar eind oktober. Van zijn kant ging Litouwen akkoord met de bouw van woningen voor militair personeel in Kaliningrad (Russische enclave in Litouwen). In ruil hiervoor ontving Litouwen materieel van de Baltische vloot als basis voor de vorming van een Litouwse marine.

Op 16 september werden tijdens een gewone vergadering van de Baltische Raad in Tallinn, die werd bijgewoond door de staatshoofden, waardering uitgesproken over het akkoord tussen de Russische Federatie en Litouwen. Er werd een beroep gedaan op de Conferentie voor Vrede en Samenwerking in Europa (CVSE) om soortgelijke akkoorden met Letland en Estland te bevorderen.

Rusland, dat bij de CVSE-vergadering in juli onder druk was komen te staan (zie pag. 807/13-'92) leek zich gematigder op te stellen. Op 6 augustus stelde de Russische minister van buitenlandse zaken, Andrej Kozyrew, tijdens een ontmoeting met zijn Baltische ambtgenoten voor de troepen uiterlijk in 1994 terug te trekken. De Baltische staten verwierpen echter de voorwaarden die Rusland hun probeerde op te leggen, in het bijzonder strategische bases die in handen van Rusland bleven, financiële bijdragen van de Baltische staten aan het onderhoud daarvan en maatregelen om een halt toe te roepen aan de discriminatie van de Russisch-talige bevolking in de Baltische staten.

In een interview met de krant *Koeranty* op 8 september 1992 verklaarde de Russische plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken, Witali Tsjoerkin, dat de terugtrekking van de troepen uit Letland en Estland andere problemen veroorzaakte. Hij noemde met name bepaalde militaire installaties „die Rusland niet zo gemakkelijk kan opgeven", en de wetgeving die gold voor de Russisch-talige bevolking van Letland en Estland, vooral de wetten betreffende het staatsburgerschap (zie pag. 670/2 en 674/3-'92). Tsjoerkin verwees naar de komende verkiezingen in Estland (zie onder ESTLAND), waarvan het niet-Estlandse deel van de bevolking was uitgesloten.

Van de drie Baltische staten had Litouwen naar verhouding de kleinste Russisch-talige minderheid; volgens de resultaten van een volkstelling uit 1989, bestond de Litouwse bevolking voor 79,9 procent uit Litouwers; in Letland en Estland bedroeg het percentage van de bevolking dat recht had op de nationaliteit van het land, respectievelijk 53,7 en 64,8.

TERUGTREKKING VAN RUSSISCHE TROEPEN UITGESTELD

Op 29 oktober 1992 gaf de Russische president Boris Jeltsin officieel opdracht om de terugtrekking van de Russische troepen uit de Baltische staten op te schorten.

De terugtrekking was op 21 oktober tijdelijk opgeschort, nadat het Russische ministerie van defensie had gewaarschuwd dat er geen faciliteiten beschikbaar waren om de soldaten in Rusland te huisvesten. Volgens een bericht van het persbureau *Itar-Tass* van 29 oktober had Jeltsin verklaard dat de terugtrekking pas zou worden hervat nadat met Estland, Letland en Litouwen afzonderlijk een overeenkomst was ondertekend waarin de procedures waren vastgelegd en regels waren opgesteld voor „de sociale zekerheid van de dienstplichtigen en hun families". Het persbureau bracht de beslissing bovendien in verband met Jeltsins bezorgdheid over de rechten van de Russisch sprekende bevolking in de Baltische staten. De president zou de Russische regering opdracht hebben gegeven om binnen drie dagen met de Baltische staten tot een tijdelijk akkoord te

komen, dat zou voorzien in „sociale garanties" voor Russische soldaten in de Baltische staten. Tevens stelde hij de invoering van economische overeenkomsten met de Baltische staten afhankelijk van de inachtneming van de rechten van de Russischtaige bevolking en de Russische soldaten

De Estlandse president Lennart Meri verklaarde dat de opschorting strijdig was met eerdere overeenkomsten en hij eiste dat de kwestie door de ministers van buitenlandse zaken van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) tijdens hun volgende vergadering in Zweden zou worden besproken

AKKOORD OVER ENERGIELEVERING

Op 1 oktober ondertekenden de energieministers van Estland, Letland en Litouwen een resolutie over samenwerking op het gebied van energie. Er werd overeengekomen dat er waar mogelijk een systeem van ruilhandel zou worden toegepast, waarbij bijvoorbeeld Estland elektriciteit zou ruilen tegen gas uit Letland. Wanneer er geen ruilhandel mogelijk was, zouden de grondstoffen in Deutschmark worden verhandeld.

(Vor.ber.pag. 669/1 e.v.-1992)

BJELAROES

PRIVATISERING OPGESCHORT

Op 12 november 1992 werd het privatiseringsprogramma van Bjelaroës gestaakt, omdat er corruptie zou zijn gepleegd door middel van de illegale verkoop van staatseigendommen. Nadat het parlement zich door de procureur-generaal en de voorzitter van de Staatsveiligheidscommissie (KGB) van Bjelaroës, Edoeard Sjirkowskij, had laten inlichten over corruptie, georganiseerde misdaad en diefstal, gelastte het een onmiddellijk onderzoek naar de verkoop van staatseigendommen gedurende de voorgaande twee jaar.

De voorzitter van de Opperste Sowjet, Stanislaw Sjoesjkewitsj, gaf de parlementariërs te verstaan dat er een nieuwe wet werd voorbereid die werkzaamheden van staatsfunctionarissen in de particuliere sector onmogelijk zou maken. Op 18 november zette de regering haar anti-corruptiecampagne kracht bij door directeuren van staatsbedrijven uit te sluiten van commerciële activiteiten.

INVOERING VAN WAARDEBONNEN

Op 10 november introduceerde de regering waardebonnen voor de aankoop van voedsel, alcohol en tabak om de economie van Bjelaroës te beschermen tegen de stroom van roebels uit aangrenzende lidstaten van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) die hun eigen valuta hadden geïntroduceerd. De invoering van de speciale geldcoupons, die zajtjiki („hazen") werden genoemd, was noodzakelijk geworden door de massale export van met roebels betaalde producten naar republieken waar de prijzen hoger waren, zoals de Baltische staten en Oekraïne.

REFERENDUMCAMPAGNE MISLUKT

Op 29 oktober vrijdelde het parlement een poging om een referendum te houden over het aftredenvan het parlement en het houden van verkiezingen in december. Het oppositionele Volksfront van Bjelaroës had laten weten dat zowel de regering als het parlement gedomineerd werden door voormalige communisten. Om hun eisen kracht bij te zetten hadden de voorstanders van een referendum over een motie van wantrouwen 440.000 handtekeningen verzameld.

Volgens het persagentschap *Itar-Tass* was liet referendum weggestemd, omdat de handtekeningen niet altijd op een rechtmatige manier zouden zijn verzameld. De parlementariërs besloten echter wel de verkiezingen voor de Opperste Sowjet één jaar te vervroegen naar maart 1994.

(Vor.ber.pag. 669/3 e.v.-1992)

ESTLAND

GRONDWET. BETREKKINGEN MET RUSLAND

Na het referendum op 28 juni 1992 (zie pag. 670/2/3-'92) werd de nieuwe grondwet van de republiek Estland met ingang van 3 juli automatisch van kracht. Op 9 juli bepaalde de Opperste Raad van Estland (parlement) bij stemming dat er op 20 september parlements- en presidentsverkiezingen zouden worden gehouden.

Alleen staatsburgers van het Estland vóór 1940 en hun nakomelingen zouden mogen stemmen. Dit leidde op 17 juli tot een waarschuwing van de Russische Opperste Sowjet dat het opnemen in de wetgeving van Baltische staten van „bepalingen die discriminatie op

grond van nationaliteit tot regel maken" tijdelijke economische sancties tegen Estland tot gevolg konden hebben. In Estland woonde een Russische minderheid van 33,3 procent.

De betrekkingen met Rusland verslechterden, toen Estlandse verdedigings-troepen op 27 juli betrokken raakten bij een vuurgevecht met Russische soldaten in de hoofdstad Tallinn. De gemeenteraad van Tallinn had met ingang van 10 juli activiteiten van Russische militairen in de stad verboden.

Kaar het scheen hadden 30 Esten geprobeerd om panden in bezit te nemen die op dat moment nog behoorden aan het Russische leger, maar aan Estland zouden worden overgedragen, 24 personen werden aangehouden en twee personen werden gewond. Op 29 juli werd melding gemaakt van een soortgelijk incident; het ging daarbij om de overdracht van materieel op een vliegveld.

Verscheidene gevallen van agressie tegen Russische soldaten in juli werden in sommige berichten toegeschreven aan ongeregelde Estlandse troepen of „woudbroeders", die banden hadden met de Kaitseliit (Verdedigingsliga). In een regeringsverklaring van 22 juli werd het bestaan van guerrillatroepen tegengesproken en werd opgemerkt dat recente gewapende botsingen tussen de Kaitseliit en Russische troepen waren toe te schrijven aan schending van de Estlandse wet door de Russen. Op 19 juli besloot de Estlandse Defensieraad echter in een stemming de Kaitseliit rechtstreeks onder regeringsgezag te brengen.

Op 31 juli berichtte de Russische televisie dat de Russische minister van defensie, maarschalk Pawel Gratsjow, zijn troepen bevel had gegeven met scherp te schieten als ze werden aangevallen.

IMF-AKKOORD OVER FINANCIËLE STEUN

Op 17 augustus besloot de directeur van het Internationaal Monetair Fonds, Michel Camdessus, tijdens een driedaags bezoek aan Tallinn de Estlandse economische hervormingen te steunen met financiële kredieten en andere hulp ter waarde van maximaal \$40 mln.

De Estlandse premier Tiit Vahi vergeleek het akkoord met het Marshall-plan voor het naoorlogse Europa. Het zou bijdragen tot herstructurering van het bedrijfsleven en privatisering van een economie, die volgens Vahi amper opgewassen was tegen een tienvoudige verhoging van de grondstoffenprijzen, een stijging van de brandstofprijzen met 100 procent en het verlies van 90 procent van haar exportmarkt. De staatsschuld was in 1991 gestegen met 32,9 procent en de consumentenprijzen waren met 211,8 procent omhooggegaan.

Camdessus had lof voor de wijze waarop Estland zijn eigen munteenheid, de kroon, had ingevoerd, die op 20 juni het enige wettige be-

taalmiddel was geworden (zie pag. 670/3-92). Op 19 augustus werd bericht dat de Zweedse bank Forex de tweede buitenlandse bank was geworden die kronen ging verhandelen, nadat de Litouwse bank Litimpex hiertoe in juni had besloten.

Op 24 augustus maakte de Amerikaanse regering bekend dat zij het aan Estland toegekende kredietplafond voor de aankoop van graan zou verdubbelen tot \$10 mln.

VRIJHANDELSAKKOORD MET RUSSISCHE FEDERATIE

Op 31 augustus kwamen Russische functionarissen tijdens besprekingen in Moskou met het voorstel om alle schulden tussen Estland en Rusland af te schrijven.

Het verrassende aanbod van deze zogenaamde „nuloptie” ging vooraf aan een voor begin september geplande ontmoeting tussen premier Vahi en Ruslands waarnemend premier Jegor Gajdar. De Russen maakten ook kenbaar dat Rusland niet zou eisen dat Estland zou helpen om de buitenlandse schuld van de voormalige Sou-jet-Unie af te lossen.

Op 7 september ondertekenden premier Vahi en zijn Russische collega Gajdar in Moskou een vrijhandelsakkoord. Gajdar merkte op dat er problemen bleven bestaan in de relaties tussen beide landen. Daarmee doelde hij in het bijzonder op de rechten van de etnische minderheden in Estland.

VERKIEZINGEN

Op 20 september kregen bij Estlands eerste verkiezingen sinds de onafhankelijkheid de rechtse nationalistische Vaderland-groepering (Isamaa) en andere rechtse partijen een sterke positie in het parlement (Riigikogu); er waren 633 kandidaten voor 101 zetels, die werden gekozen volgens een ingewikkeld stelsel van evenredige vertegenwoordiging.

De presidentsverkiezingen eindigden onbeslist, daar geen van de kandidaten een absolute meerderheid behaalde. Bijgevolg moest het parlement op 5 oktober bij zijn eerste vergadering een keuze tussen de twee voornaamste kandidaten maken.

Alleen Estlandse staatsburgers hadden stemrecht; hierdoor bedroeg het aantal stemgerechtigden plusminus 690.000. De opkomst was ongeveer 67 procent. De uitsluiting van niet-Estlandse inwoners, hoofdzakelijk Russen, Oekraïeners en Witrusen, leidde tot protesten van de Russische autoriteiten en leek de spanning in verband met de terugtrekking van Russische troepen uit Estland te verhogen.

Parlementsverkiezingen

partij	behaalde zetels
Vaderland-groepering (Isamaa)	29
Veilig Huis (Kindel Kogu)	17
Estlands Volksfront	15
Gematigden	12
Estlandse Nationale Onafhankelijkheidspartij	10
Estlandse Burgers	8
Onafhankelijke Monarchisten	8
Groenen	1
Ondernemerspartij	1

Presidentsverkiezingen

kandidaat	aantal stemmen	percentage
Arnold Ruutel	195,743	42,2
Lennart Meri	138,317	29,8
Rein Taagepera	109,631	23,7
Lagle Parek (v.)	19,837	4,3

Ruutel, de kandidaat van Kindel Kogu, was de voorzitter van de voormalige Estlandse Communistische Partij. Hij had vanaf 1983 het voorzitterschap van het presidium van de Opperste Sowjet bekleed en was sinds maart 1990 feitelijk staatshoofd geweest (zie pag. 574/1-'90). Hij en **Taagepera**, een door het Estlandse Volksfront gesteunde docent met de Amerikaanse nationaliteit, werden beschouwd als gematigde kandidaten. **Meri**, die tot maart minister van buitenlandse zaken en daarna ambassadeur in Finland was geweest (zie pag. 670/1-'92), was de belangrijkste nationalistische kandidaat en had de steun van de Isamaa-coalitie. **Parek** was voorzitter van de Nationale Onafhankelijkheidspartij van Estland en een voormalige politieke gevangene.

Het aftredende parlement of Opperste Raad (Ulemnoukogu, tot de onafhankelijkheid in 1991 Opperste Sowjet geheten), hield op 14 september zijn laatste vergadering. Het werd gekozen in maart 1990 (zie pag. 574/1-'90), toen Estland zijn eerste schreden zette in de richting van volledige onafhankelijkheid.

Nieuwe president

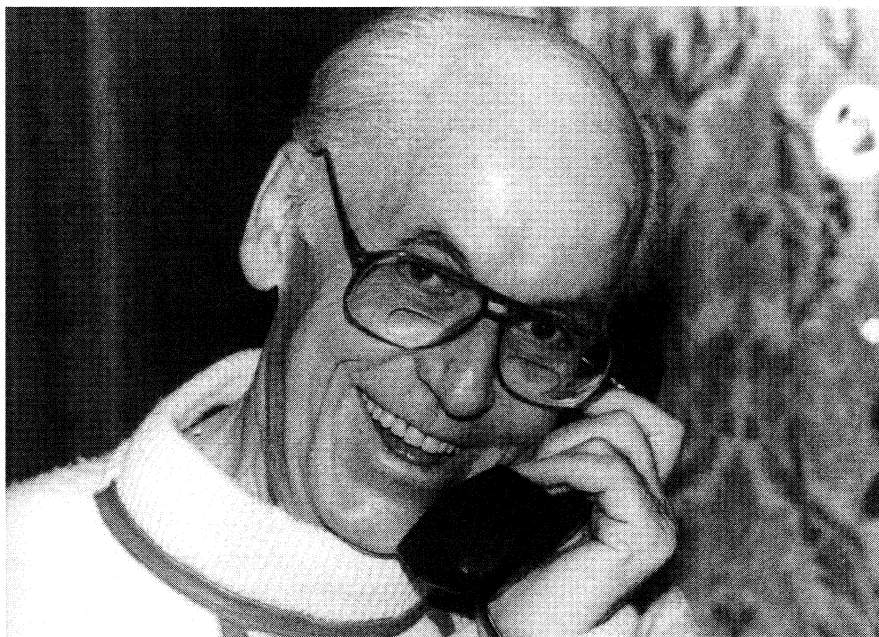
Op 5 oktober werd de voornaamste nationalistische kandidaat Lennart Meri door het parlement, de Riigikogu, tot president gekozen.

Het parlement was verplicht een keuze te maken tussen de twee leidende kandidaten aangezien bij de presidentsverkiezingen in september geen enkele kandidaat de absolute meerderheid had behaald. Meri, die werd gesteund door de rechtse Vaderland-groepering (Isamaa), kreeg de stemmen van 59 afgevaardigden terwijl 31 afgevaardigden hun stem uitbrachten op Arnold Ruutel, de voormalige voorzitter van de Opperste Raad en feitelijk optredend als staatshoofd.

Nieuwe regering

Op 8 oktober benoemde Meri Mart Laar, een voormalige leraar geschiedenis en leider van de Vaderland-groepering, tot premier.

De partij van Laar had bij de verkiezingen in september 29 van de 101 parlementszetels gewonnen en vormde samen met de Gematigden en de Estlandse Nationale Onafhankelijkheidspartij de meerderheid in het nieuwe parlement. De drie partijen ondertekenden op 19 oktober een officieel coalitieakkoord, dat toezeggingen bevatte om de wetgeving voor het

Lennart Meri hoort op 5 oktober 1992 dat hij is gekozen tot president van Estland

De nieuwe voorzitter van het parlement, Ulo Nugis (l.), heeft op 5 oktober een onderonsje met Mart Laar, die drie dagen later tot premier wordt benoemd.

staatsburgerschap te versoepelen, een nationale omroep op te richten, het aantal ministeries te verminderen en het aantal regeringsfunctionarissen te beperken.

Op 21 oktober benoemde Laar een nieuw kabinet. Zoals hij eerder had aangegeven vond er een grootscheepse reorganisatie van de ministeries plaats die begon met de fusie van een aantal ministeries.

Belangrijkste leden van de nieuwe regering

Premier - Mart Laar; justitie - Kaido Kama; defensie - Hain Rebas; financiën - Madis Uurike; economie - Ain Saarmann; binnenlandse zaken - Lagle Parek; buitenlandse zaken - Triimi Velliste; sociale zaken - Marju Lauristin.

Hoofd televisie neemt ontslag

Op 5 oktober diende Mart Siimann zijn ontslag in als algemeen directeur van de Estlandse Televisie. Dit besluit viel samen met het verstrijken van het mandaat van de omroepdienst en dat van de Opperste Raad.

(Vor.ber.pag. 670/1 e.v.-1992)

GEMENEBEST VAN ONAFHANKELIJKE STATEN

TOP IN MOSKOU. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 6 juli 1992 vond in Moskou een topontmoeting plaats van de Raad van Staatshoofden van het Gemeenebest van

Onafhankelijke Staten (GOS). De vergadering, waarbij Azerbajdzjan ontbrak, werd geleid door de Kirgizstaanse president Askar Akajew (zie pag. 671/2 e.v.-'92 voor de topontmoeting in mei in Tasjkent).

Het belangrijkste resultaat van de vergadering vormde een akkoord over de oprichting van een gemeenschappelijke vrede stichtende strijdmacht die zou moeten ingrijpen als er binnen het GOS conflicten zouden rijzen. Deze troepen zouden voor het eerst worden ingezet in Moldowa, waar de Russisch sprekende minderheid verwikkeld was in gewelddadige botsingen met de Moldowaanse veiligheidstroepen (zie onder MOLDOVA). Andere tijdens de top gesloten akkoorden hadden betrekking op economische zaken en op een gemeenschappelijk veiligheidsbeleid.

De afgevaardigden besloten bovendien een economisch hof in het leven te roepen, dat zijn hoofdkwartier in Minsk zou krijgen. Akajew noemde dit hof tijdens een persconferentie na afloop van de top een „mechanisme voor de oplossing van geschillen rond economische samenwerking en... voor bindende uitspraken over economische verplichtingen“.

Een voorstel van de Kazachstaanse president Noersoeltan Nazarbajew om een adviesraad voor economische samenwerking met een hoofdbureau in Kiew en een raad voor militair, samenwerking op te richten, werd door alle afgevaardigden gesteund. Volgens Nazarbajew

zouden de Organisatie van Olieëxporterende Landen (OPEC) en de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) model kunnen staan voor dergelijke raden.

Voorts werden er drie documenten ondertekend die verband hielden met de wettelijke opvolging van de voormalige Sowjet-Unie en die betrekking op verdragen, eigendommen, archieven, schulden en activa. Daarnaast werd er een protocol ondertekend inzake de gemeenschappelijke veiligheid. Dit had onder meer betrekking op systemen die snel waarschuwen bij raketaanvallen, ruimtetechnologie, luchtafweer, een gemeenschappelijke veiligheidsraad, de samenstelling van GOS-strijdkrachten, het opperbevel over de gemeenschappelijke GOS-strijdkrachten en de bescherming van staatsgrenzen.

De vier GOS-lidstaten met kernwapens op hun grondgebied (Bjeloaroes, Kazachstan, Russische Federatie en Oekraïne) besloten een aparte vergadering te beleggen om te discussiëren over de overdracht van kernwapens aan de Russische Federatie. De kwestie van de voorlopige controle over de kernwapens in de Oekraïne was na voorbereidende vergaderingen van de ministers van buitenlandse zaken en defensie op respectievelijk 3 en 4 juli (waarbij de Moldowaanse minister van defensie ontbrak) van de agenda geschrapt, omdat de indruk bestond dat deze kwestie tijdens de top niet zou kunnen worden opgelost. Oekraïne stond erop dat het gezag zou kunnen blijven uitoefenen over de inzet van de op zijn grondgebied gestationeerde kernwapens voor de lange afstand.

De deelnemers aan de vergadering riepen de voormalige Sowjet-republieken die hun GOS-lidmaatschap nog niet geratificeerd hadden (Azerbajdzjan en Moldowa) op dat vóór de op 25 september in Bisjkek geplande volgende vergadering te doen. In Moskou kwam opnieuw het concept voor een statuut voor het GOS aan de orde. Over deze kwestie werden alle afgevaardigden, zelfs de Oekraïense president Leonid Krawtsjoek, het eens. Krawtsjoek had zich in het verleden fel verzet tegen de oprichting van GOS-organen.

Ontmoeting in Tasjkent

Op 16 juli kwamen vertegenwoordigers van de ministeries van buitenlandse zaken, defensie en grensbewaking van de GOS-lidstaten bijeen in Tasjkent (Oezbekistan) om van gedachten te wisselen over de oprichting van een GOS-vredesmacht. De afgevaardigden ondertekenden een protocol betreffende voorlopige maatregelen in het kader van de oprichting van een vredesmacht en de aanstelling van militaire waarnemers. Krachtens dit document zou de inzet van dergelijke troepen afhankelijk zijn van consensus binnen de Raad van Staatshoofden. Bovendien zouden alle bij het conflict betrokken partijen moeten instemmen met de inzet van deze troepen; ook zouden de VN-Veilighedsraad en de Conferentie voor Vei-

ligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) onmiddellijk op de hoogte worden gebracht

Bjelaroës weigerde het ontwerpverdrag te ondertekenen, dat tijdens de topontmoeting van de GOS-lidstaten in september goedgekeurd moest worden. Volgens sommige berichten was er geen Moldovaanse afgevaardigde aanwezig en beschikte de Toerkmencens afgevaardigde niet over een absolute volmacht.

Op verzoek van Oekraïne werd de discussie over een tijdens de top van 6 juli ondertekend ontwerpdocument over het herstel van de rechten van gedeporteerde minderheden uitgesteld.

Rusland kondigde tijdens de vergadering de oprichting van extra strijdkrachten aan die de grens met Afghanistan zouden moeten beschermen. Rusland riep de Centraalaziatische staten op nationale troepencontingenten aan de grenstroepen toe te voegen. Op 7 juli werd bekendgemaakt dat generaal Ilya Kalinin-tsjenko, de voorzitter van de grensbewakingscommissie van het GOS, was afgetreden. Klaarblijkelijk gebeurde dat omdat hij het niet eens was met de nieuwe bepalingen inzake de grenzen tussen de Russische Federatie en andere voormalige Sowjet-republieken.

Ecologische raad

Op 10 juli kwamen de ministers van milieu uit Armenië, Bjelaroës, Kazachstan, Kirgizstan, Oezbekistan, Russische Federatie en Tadzjikistan (Oekraïne was vertegenwoordigd met een waarnemer) in Minsk bijeen. Zij richtten een gemeenschappelijke ecologische raad op die ten minste twee keer per jaar bijeen zou moeten komen. De lidstaten zouden 0,5 procent van hun jaarlijkse bruto nationaal produkt (BNP) in een ecologisch fonds met een basiskapitaal van 60 mln roebel storten. De in ecologisch opzicht meest kwetsbare gebieden in het GOS waren het gebied rond Tsjernobyl, de stroomgebieden van de Dnjepr en de Amoe Darja, het Balchasjmeer, de Zwarte Zee, de Kaspische Zee, de Zee van Azow en het gebied rond het Aralmeer.

Gemeenschappelijk omroepbedrijf

Tijdens een vergadering op 28 juli besloten negen GOS-lidstaten (Armenië, Azerbajdzjan, Bjelaroës, Kazachstan, Kirgizstan, Moldova, Oezbekistan, Russische Federatie en Tadzjikistan) een gemeenschappelijk radio- en televisiebedrijf op te richten. Alle 15 voormalige Sowjet-republieken met uitzondering van Letland woonden de vergadering bij. De overeenkomst zou tijdens de topontmoeting in Bisjkek geratificeerd moeten worden. Oekraïne zou het ontwerpakkoord bekritiseerd

hebben, omdat daarin niet voldoende garanties waren opgenomen tegen een mogelijke bevoordeling van bepaalde GOS-lidstaten. Het nieuwe omroepbedrijf zou gebruik maken van de faciliteiten van het voormalige Sowjet-russische (thans Russische) omroepbedrijf Ostankino.

Verjaardag van mislukte Sowjet-coup. Terugblik van Jeltsin op hervormingsproces

In verschillende toespraken ter gelegenheid van de verjaardag van de mislukte coup poging in 1991 tegen de toenmalige Sowjet-president Michail Gorbatsjow (zie pag. 683/3 e.v.-'91) - een gebeurtenis die het uiteenvallen van de Sowjet-Unie versnelde - sloot de Russische president Boris Jeltsin een eventuele nieuwe coup uit. Verder benadrukte hij de noodzaak van voortzetting van de hervormingsmaatregelen en van de privatisering. Ondanks de economische en bestuurlijke chaos van het afgelopen jaar voorstelde hij betere tijden.

Op 19 augustus verklaarde Jeltsin in een televisietoespraak dat het afgelopen jaar „extrem moeilijk” was geweest, maar dat de eerste stappen in de richting van een normalisering van de situatie waren genomen. Hij verklaarde dat het land een beslissende proef had doorstaan had, toen in januari de prijscontrole op de meeste goederen was opgeheven.

Met ingang van 1 oktober zouden aan alle Russische staatsburgers waardebonnen van 10.000 roebel worden verstrekt, waarmee zij aandelen konden verwerven in geprivatiseerde staatseigendommen. Jeltsin verklaarde dat iedere waardebon een „toegangsbewijs tot een vrije economie” was. (Zie onder RUSSISCHE FEDERATIE voor verdere details over de Russische privatiseringsplannen.) Voorts kondigde hij een loonsverhoging van 50 procent aan en plannen voor de invoering van nieuwe loonbepalingen voor werknemers in het onderwijs, de gezondheidszorg, de sociale dienstverlening en andere sectoren.

Op 21 augustus verklaarde Jeltsin tijdens een persconferentie dat er ondanks alle problemen „geen tweede coup zal komen”. Hij gaf te kennen dat de privatisering de hoogste nationale prioriteit had en voorspelde dat de werkloosheid zou toenemen, maar dat deze niet het niveau van de westerse landen zou bereiken. Hij voorspelde dat de graanoogst in 1992 hoger zou zijn dan het jaar daarvoor en garandeerde dat de mensen in de winter geen honger zouden lijden. Hij gaf toe dat in de landbouw de overgang naar een markteconomie „het meest gecompliceerde probleem” was geweest en dat de marktmechanismen in de agrarische sector gebrekkig functioneerden; niettemin voorzag hij voor 1993 minder problemen.

In antwoord op vragen zei Jeltsin dat hulp van andere landen de economische overgang zou

vergemakkelijken, maar dat Rusland uiteindelijk zelf verantwoordelijk bleef voor de hervormingen. Hij bestempelde Italië als het land dat middels kredietverlening, directe investeringen en joint ventures de meest efficiënte hulp bood, en voegde eraan toe dat Japan „wat dat betreft het minste helpt”.

Het GOS zou zich naar zijn mening blijven ontwikkelen, maar niet ophouden te bestaan en hij benadrukte het onverminderde belang van coördinatie en samenwerking tussen de voormalige Sowjet-republieken. Hij onderstreepte het principe van de territoriale integriteit en verwierp de suggestie dat Rusland betrokken zou raken bij het conflict tussen de Abchaziërs en de Georgische autoriteiten (zie onder GEORGIE).

In een verwijzing naar de mislukte coup poging in 1991 verklaarde Jeltsin dat hij de voormalige KGB-chef Wladimir Krjoetsjkow, die hij aanwees als het brein achter de coup poging, te slim af was geweest. Jeltsin zei dat hij de coup-leiders uit het beschermde Kremlin naar Foros had gelokt, de badplaats aan de Zwarte Zee waar Gorbatsjow werd vastgehouden. Dat gebeurde onder het voorwendsel dat Gorbatsjow daar zou bevestigen dat de verklaring van de coup plegers dat hij niet in staat was zijn plichten te vervullen, juist was. Jeltsin verklaarde dat hij beloofd had met hen mee te gaan, hoewel hij wist dat de Russische Opperste Sowjet hem daar geen toestemming voor zou geven. Bij hun aankomst in Foros waren ze gearresteerd.

Personferentie van Gorbatsjow

Op 17 augustus bekritiseerde Gorbatsjow tijdens een persconferentie het economische beleid van de Russische leiders. Hij drong er opnieuw op aan dat de voormalige Sowjet-republieken onderhandelingen zouden starten over een nieuw soort unie. Hij karakteriseerde de drastische maatregelen die samenhangen met de overgang naar een markteconomie als utopisch en als een vorm van „neo-bolsjewisme”.

Congreskeurt Amerikaanse hulp goed

Op 6 augustus stemde het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden in met een pakket economische hulpmaatregelen voor de GOS-lidstaten. De Senaat had al een soortgelijke maatregel goedgekeurd.

Het pakket voorzag in een verhoging van de totale Amerikaanse toegezegde bijdrage aan het Internationale Monetair Fonds (IMF) met \$ 1,2 mrd, economische hulp ter waarde van \$ 1,2 mrd en een machtiging voor een storting van \$ 3 mrd in een internationaal fonds om de stabilisering van de GOS-valuta te steunen.

Verklaring over gevangenschap van buitenlanders ten tijde van Stalin

Op 18 augustus liet het Russische mi-

nisterie van veiligheid weten dat onder het regime van Josef Stalin meer dan 2.000 buitenlanders gevangen zaten in Sowjet-werkkampen.

Volgens het persbureau *Reuter* zou generaal-majoor Anatoli Krajoesjkin, een topambtenaar van het ministerie, verklaard hebben dat er onder meer 501 Bulgaren, 155 Mongoliërs, 116 Duitsers, 29 Hongaren en twee Britten gevangen hadden gezeten. Volgens Russische persberichten had Krajoesjkin daarnaast een Oostenrijkse diplomaat een lijst met de namen van meer dan 200 Oostenrijkse gevangenen overhandigd.

Vergadering van stafchefs

Op 18 augustus besloten de stafchefs van de strijdkrachten van GOS-lidstaten dat de contacten tussen hun ministeries van defensie en het hoofdkwartier van de gemeenschappelijke GOS-strijdkrachten verbeterd zouden moeten worden. Vóór 1 september zouden namens de ministeries permanente vertegenwoordigers bij het gemeenschappelijke hoofdkwartier worden aangesteld. De vergadering van de commissie van stafchefs in Moskou was de eerste sinds er een akkoord was gesloten over de structuur van het opperbevel over de gemeenschappelijke GOS-strijdkrachten. De Raad van Staatshoofden had daarover tijdens de topontmoeting in Moskou op 6 juli overeenstemming bereikt (zieboven).

Topontmoeting uitgesteld

De vergadering van staatshoofden en regeringsleiders die aanvankelijk op 25 september in Bisjkek (Kirgizstan) zou moeten plaatsvinden, werd uitgesteld tot 9 oktober. Zo werd tijd gewonnen om de laatste hand te leggen aan documenten die tijdens de top aan de orde zouden komen.

Het uitstel, waartoe op 16 september besloten werd door de presidenten van Bjelaroës, Kazachstan, Kirgizstan, Oekraïne en Rusland, vloeide klaarblijkelijk voort uit onenigheid tussen Rusland en Oekraïne over het beheer over de in Oekraïne gestationeerde kernwapens. In Minsk (Bjelaroës) vond op 8 september ter voorbereiding van de top in Bisjkek een vergadering van de ministers van buitenlandse zaken plaats.

Het probleem van de controle over de op het grondgebied van de voormalige Sowjet-Unie gestationeerde kernwapens was bij de voorgaande topontmoeting in juli van de agenda geschrapt (zie boven), omdat men bang was dat de onderhandelingen in een impasse zouden geraken. De ministers van defensie van de GOS-lidstaten, op 3-4 september bijeen in Moskou, slaagden er niet in een bevredigend voorlopig akkoord te sluiten dat tijdens de top

in Bisjkek zou kunnen worden goedgekeurd. Zij speelden het probleem voor verdere onderhandelingen door naar de vier staten met kernwapens (Bjelaroës, Rusland, Kazachstan en Oekraïne).

Tijdens de vergadering op 3-4 september werd echter wel een akkoord bereikt over de overstap van militairen van de voormalige Sowjet-strijdkrachten naar de strijdkrachten van de afzonderlijke GOS-strijdkrachten. Ook over andere militaire kwesties werd overeenstemming bereikt. Op 31 augustus meldde het persbureau *Itar-Tass* dat het opperbevel van de gemeenschappelijke GOS-strijdkrachten krachtens het tijdens de top in juli gesloten akkoord per 1 september „gedurende de overgangsperiode” zijn taken zou gaan vervullen. Het opperbevel zou het beheer voeren over de voormalige Sowjet-strijdkrachten, het gemeenschappelijke veiligheidsbeleid van het GOS coördineren en toezicht houden op vredesinitiatieven bij conflicten binnen het GOS.

Andere GOS-akkoorden

Per 30 juni hield het Toerkestaanse Militaire District van de voormalige Sowjet-Unie, dat de vijf Centraalaziatische republieken omvatte, op te bestaan. De staten in deze regio richtten nationale strijdkrachten op (zie pag. 383/2, 722/3-'92 en onder KIRGIZSTAN en TOERK-MENISTAN). Op 29 augustus werd bekendgemaakt dat het Transkaukasische Militaire District krachtens een decreet van de Russische president Boris Jeltsin werd omgevormd tot een Groep Strijdkrachten. Dit gebeurde in verband met de inkrumping van de Russische strijdkrachten in de regio.

Tijdens besprekingen die plaatsvonden in het kader van de vergadering van de ministers van buitenlandse zaken op 8 september besloten Rusland, Kazachstan, Kirgizstan en Tadzjikistan een gemeenschappelijke commissie in het leven te roepen voor besprekingen met China over grensgeschillen tussen de GOS-lidstaten en China.

Interparlementaire assemblée

Op 16 september vond in Bisjkek de eerste Interparlementaire assemblée van GOS-lidstaten plaats.

Aan deze vergadering werd deelgenomen door delegaties uit Armenië, Bjelaroës, Kazachstan, Kirgizstan, Rusland en Tadzjikistan - zes van de zeven staten die in april (zie pag. 670/3 e.v.-'92) hadden ingestemd met de oprichting van een Interparlementaire assemblée. Oezbe-

kistan stuurde geen delegatie. Roeslan Chasboelatow, de voorzitter van de Russische Opperste Sowjet, werd voor een amts termijn van één jaar gekozen tot voorzitter van de assemblee die in Sint-Petersburg (Rusland) zou zetelen. Chasboelatow toonde zich een uitgesproken voorstander van intensievere samenwerking tussen de GOS-lidstaten. Hij sprak zelfs over een „supranationaal parlement” en een gemeenschappelijk staatsburgerschap.

TOP IN BISJKEK

Op 9 oktober kwamen de leiders van het GOS in Bisjkek bijeen voor hun achtste topontmoeting. Deze ontmoeting was op 5 oktober in Moskou voorbereid door de ministers van buitenlandse zaken en op 7 oktober in Bisjkek door de ministers van defensie. Tijdens de vergadering op 5 oktober verklaarde de Russische minister van buitenlandse zaken, Andrej Kozyrew, dat het GOS „geen mechanisme zou zijn voor een fatsoenlijke scheiding, maar een instrument voor steeds nauwere samenwerking tussen de lidstaten”.

Economische akkoorden

De gezamenlijke vergadering van de Raad van Staatshoofden en de Raad van Regeringsleiders, die werd voorgezeten door de Armeense president Lewon Ter-Petrosjan, werd bijgewoond door de presidenten van Kazachstan, Kirgizstan, Moldowa, Rusland, Bjelaroës, Oekraïne en Oezbekistan, de waarnemend president van Tadzjikistan en een vertegenwoordiger van de Toerkmeense president, die wegens ziekte verhinderd was. Azerbajdzjan was niet vertegenwoordigd. Er werd overeenstemming bereikt over een aantal economische kwesties.

De afgevaardigden besloten een „adviserende werkgroep” in het leven te roepen die „onder de Raad van Staatshoofden en de Raad van Regeringsleiders” zou vallen. Het ging hier om een verwaterde versie van de voorgestelde permanente Economische Advies- en Samenwerkingsraad die de economische wetten van de lidstaten op één lijn zou moeten brengen. Zes lidstaten - Bjelaroës, Rusland, Kirgizstan, Oezbekistan, Kazachstan en Armenië - besloten een gezamenlijke bank op te richten om het fiscale beleid in de roebelzone te coördineren. Volgens de *Financial Times* betekende deze stap een poging om een Gemeenebest met „twee snelheden” in het leven te roepen, waarbij staten die in de nabije toekomst wilden doorgaan met de invoering van een eigen munteenheid, zoals Oekraïne, „naar de periferie van het GOS worden geduwd en er misschien wel helemaal uit verdwijnen”.

Militaire zaken

Tot de militaire onderwerpen die tij-

dens de top aan de orde kwamen, behoorden de situatie in Tadzjikistan, het algemene concept voor de militaire veiligheid in het GOS en de status van in de lidstaten gestationeerde strategische wapens en kernwapens.

Er werd overeenstemming bereikt over het sturen van humanitaire hulp naar Tadzjikistan en over versterking van de in die republiek aanwezige militaire eenheden. Daarnaast werden er een statuut ondertekend over het opperbevel over de gezamenlijke GOS-strijdkrachten. De opperbevelhebber van de GOS-strijdkrachten, maarschalk Jewgeni Sjaposjnikow, merkte daarover op dat hierin „de uitgangspunten kunnen worden vastgesteld voor het militaire beleid en de gezamenlijke verdediging van de GOS-staten” en „een eind wordt gemaakt aan alle onzekerheid”. Met betrekking tot de strategische wapens en kernwapens verklaarde Sjaposjnikow dat de situatie na de top in wezen onveranderd was gebleven en dat Rusland, Bjelaroës, Kazachstan en Oekraïne onderhandelden over bilaterale akkoorden. Oekraïne wilde echter wel gezag blijven uitoefenen over het lanceren van kern wapens vanaf zijn grondgebied.

HULPCONFERENTIE IN TOKIO

Op 29-30 oktober vond in Tokio de derde en laatste conferentie plaats over hulp aan de republieken van de voormalige Sowjet-Unie (zie pag. 379/1 e.v. en 673/1/2-'92 voor eerdere conferenties in Washington en Lissabon). Tijdens de conferentie, die werd bijgewoond door de leiders van de twaalf Nieuwe Onafhankelijke Staten (NOS, de elf GOS-lidstaten en Georgië) en meer dan 60 donorlanden, werd door de Verenigde Staten en Japan nieuwe hulp ter waarde van meer dan \$500 mln toegezegd.

De Amerikaanse waarnemend minister van buitenlandse zaken, Lawrence Eagleburger, verklaarde dat de Verenigde Staten voedsel en medicijnen ter waarde van \$ 274 mln naar de voormalige Sowjet-Unie zouden sturen om de verschillende landen de winter door te helpen: met verdere Amerikaanse leningen en hulpprogramma's was een bedrag van \$138 mln gemoeid. Japan stelde \$ 100 mln aan humanitaire hulp in het vooruitzicht; dit bedrag zou vooral ten goede moeten komen aan de landen in het Verre Oosten.

De bij de conferentie aanwezige afgevaardigden besloten de hulp aan de NOS structureel te wijzigen. Terwijl in Washington was overeengekomen de hulp aan de republieken per sector te coördineren - met speciale werkgroepen voor onder meer voedsel, medicijnen, energie en huisvesting - zouden nu onder auspiciën van de Wereldbank nieuwe mechanismen in het leven worden geroepen om de hulp per land te bekijken.

Op 14-15 december zouden in Parijs adviesgroepen voor Kazachstan en Kirgizstan worden opgericht en op 16 december voorbereidende adviesgroepen voor Oezbekistan en Azerbajdzjan. De Russische afvaardiging wierp tegen dat de nieuwe benadering eerder geschikt was voor ontwikkelingslanden en bepleitte dat de onlangs in Rusland opgerichte Dienst voor Internationale Samenwerking en Ontwikkeling samen met de Wereldbank de hulp aan Rusland zou moeten gaan coördineren.

VERGADERING VAN MINISTERS VAN DEFENSIE

Tijdens een bijeenkomst op 4 november in Moskou van de Raad van ministers van defensie van het GOS werd overeenstemming bereikt over een aantal kwesties, waaronder de bescherming van slachtoffers van gewapende conflicten en de samenstelling van de GOS-strijdkrachten.

Onder druk van Oekraïne stemden alle landen ermee in onder de strategische GOS-strijdkrachten alleen „de strategische kernstrijdmacht en de militaire eenheden die verantwoordelijk zijn voor haar dagelijkse functioneren” te verstaan. Volgens maarschalk Jewgeni Sjaposjnikow, de opperbevelhebber van de GOS-strijdkrachten, was het nu aan Oekraïne om de Russische jurisdictie over de op zijn grondgebied gestationeerde kernwapens te erkennen. Sjaposjnikow bepleitte een Russisch-Oekraïense topontmoeting waar deze kwestie aan de orde zou moeten komen.

Tijdens een zitting van het comité van stafchefs van de GOS-strijdkrachten op 18 november werd er echter geen overeenstemming bereikt over een concrete lijst van eenheden die volgens de nieuwe definitie deel zouden uitmaken van de GOS-kernstrijdmacht.

VERGADERINGEN VAN MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN EN REGERINGSLEIDERS

Op 12 november kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de GOS-lidstaten bijeen om een agenda op te stellen voor de vergadering van regeringsleiders die de volgende dag zou plaatsvinden. Er werd een 18 punten tellende agenda opgesteld, die voornamelijk betrekking had op het GOS-handvest dat tijdens de GOS-top in Minsk op 4 december ondertekend zou moeten worden.

Tijdens een persconferentie na afloop van de ontmoeting merkte de Russische onderminister van buitenlandse zaken Adamisjin naar aanleiding van de Oekraïense en Toerkmense aarzeling ten aanzien van de voorwaarden van het handvest op, dat „derepublieken die klaar zijn voor nauwere integratie moeten integreren” en dat de anderen „het volste recht hebben niet mee te doen”.

Op 13 november kwamen de regeringsleiders van het GOS in Moskou bijeen, waar zij twaalf van de 18 ontwerpdocumenten ondertekenden. Er werd geen overeenstemming bereikt over het GOS-handvest. De Oekraïense premier Leonid Koetsjma liet weten dat zijn regering niet bereid was het document in zijn huidige vorm te ondertekenen.

(Vor.ber.pag. 670/3 e.v.-1992)

GEORGIE

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 11 oktober 1992 werden in Georgië een nieuwe parlement en een nieuwe parlementsvoorzitter gekozen. Bij de verkiezingen voor deze laatste functie - te vergelijken met het presidentschap -

Generaal Viktor Samsonow, stafchef van de Gezamenlijke GOS-Strijdkrachten, houdt de openingstoespraak tijdens de bijeenkomst van het comité van stafchefs op 18 november 1992.

Ruslands waarnemend premier Jgor Gajdar voert het woord tijdens de vergadering aan regeringsleiders van het GOS in Moskou op 13 november 1992.

behaalde de voorzitter van de Georgische Staatsraad, Edoeard Sjewardnadze, meer dan 95 procent van de stemmen.

Ondanks een boycot in delen van Abchazië kwam bij de verkiezingen meer dan 75 procent van de stemgerechtigden opdagen. Sjewardnadze was de enige kandidaat. De uitslag werd geïnterpreteerd als de definitieve doodklap voor het mandaat van de in januari 1992 afgezette (zie pag. 384/1 e.v.-'92) president Zwiad Gamsachoerdia, die in mei 1991 meer dan 80 procent van de stemmen had veroverd (zie pag. 605/1 e.v.-'91). Sjewardnadze zou naar verwachting een coalitieregering samenstellen uit enkele van de 36 partijen die aan de parlementsverkiezingen hadden meegedaan.

DECREET OVER STAATSMACHT

Na zijn overwinning bij de parlementsverkiezingen van 11 oktober werd Edoeard Sjewardnadze tijdens een zitting van het nieuwe Georgische parlement op 6 november officieel benoemd tot parlementsvoorzitter en staatshoofd. Bovendien keurde het parlement een decreet over de staatsmacht goed, waardoor hij in samenwerking met de kabinetsministers bekleed werd met het hoogste uitvoerende staatsgezag. Het parlement zou fungeren als het hoogste uitvoerende orgaan van de republiek.

Het decreet over de staatsmacht zou blijven gelden, totdat de nieuwe Georgische grondwet van kracht zou worden. Krachtens het decreet zou het staatshoofd (tevens opperbevelhebber van de strijdkrachten) gekozen worden

door het parlement en zou hij door een tweederde meerderheid van de parlementariërs kunnen worden afgezet. Het staatshoofd zou geen volmacht hebben het parlement te ontbinden of zonder goedkeuring van het parlement staatsfunctionarissen te benoemen.

NIJWE REGERING

Op 8 november werd Tengiz Sigoea door het parlement herkozen tot premier.

Sigoea, die acht maanden aan het hoofd had

gestaan van een inteiimregering en onder de afgezette president Zwiad Gamsachoerdia als premier had gediend, was op 5 november afgetreden om het parlement in staat te stellen een nieuwe regering te benoemen. Wachtang Goeadze werd benoemd tot de nieuwe parlementsvoorzitter.

Samenstelling van het kabinet

Premier - Tengiz Sigoea; binnenlandse zaken - Temoeraz Chatsjasjwili; sociale zaken en werkgelegenheid - Wazja Goezjabidze; handel en materiaalleveranties - Moertaz Zankaliani; voorzitter van de commissie voor buitenlandse economische betrekkingen - Tejmoeeraz Mamsatsjwili; voorzitter van de commissie voor toerisme - Konstantin Salia; voorzitter van de commissie voor sociale en economische informatie - Leri Gignejsjwili

AANHANGERS VAN GAMSACHOERDIA ACTIEF

In de buurt van de in het westen van Georgië gelegen stad Zoegdidi waren nog steeds aanhangers van de afgezette president Zwiad Gamsachoerdia actief. Daar vonden sporadisch aanslagen en gevechten tussen „Zwiadisten” en regeringstroepen plaats. De Staatsraad had voor het herstellen van de orde de inzet goedgekeurd van de paramilitaire Mchedrioni-militie, die naar verluidt was opgeheven door de vorming van een Georgisch leger (zie pag. 673/2-'92).

Op 9 juli werd de Georgische vice-premier Sandro Kawsadze ontvoerd in de buurt van Zoegdidi. Tijdens een toespraak tot de CVSE-conferentie in Helsinki (zie pag. 806/3 e.v.-'92) stelde Sjewardnadze de aanhangers van Gamsachoerdia verantwoordelijk voor de ont-

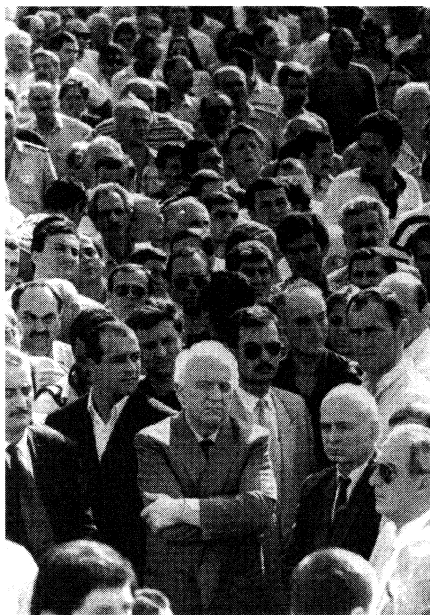
Edoeard Sjewardnadze en zijn vrouw Nanoeli brengen op 11 oktober 1992 in Tbilisi hun stem uit bij de parlementsverkiezingen

voering. Op 23 juli bracht Sjewardnadze een bezoek aan het gebied rond Zoegdidi, maar volgens *Moskowskije Nowosti* van 2 augustus leverde dit „geenresultaat” op.

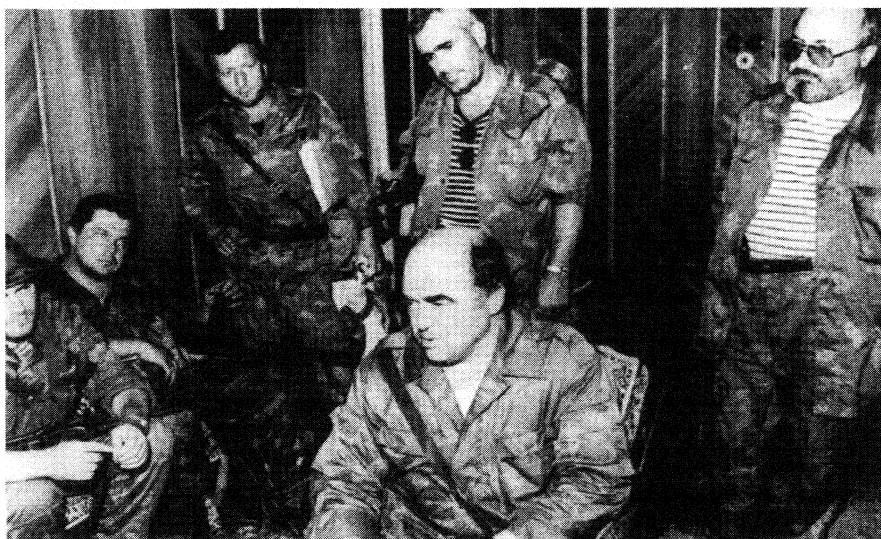
SOEVEREINITEITSVERKLARING IN ABCHAZIE. GEVECHTEN. RUSSISCHE BETROKKENHEID

Op 23 juli verklaarde de Opperste Sowjet van de autonome republiek Abchazië (hoofdstad Soechoemi) de uit 1925 stammende grondwet opnieuw van kracht (waarmee die uit 1978 nietig werd verklaard) om zodoende de „staatssoevereiniteit” van de republiek uit te roepen. De 26 man sterke Georgische parlementsfractie, die de zittingen sinds april had geboycot, verzette zich tegen de verklaring. Op 25 juli bestemde de Georgische Staatsraad de heringevoerde Abchazische Grondwet van nul en generlei waarde. De voorzitter van de Abchazische Opperste Sowjet, Wladislaw Ardzinba, ontkende dat Abchazië zich wilde afscheiden van Georgië.

Op 24 juni was kolonel Aleksandr Ankwaba benoemd tot minister van binnenlandse zaken van Abchazie. Hij volgde de afgezette etnische Georgier Giwi Lomanidze op. Dit geschiedde in strijd met een uit 1989 stammend bevelschrift dat de Abchazische minister van binnenlandse zaken alleen benoemd kon worden door de Georgische minister van binnenlandse zaken.

De voorzitter van de Georgische Staatsraad, Edoeard Sjewardnadze (midden voor), neemt op 12 augustus 1992 deel aan een demonstratie in Tbilisi voor de vrijlating van de ontvoerde minister van binnenlandse zaken, Roman Gwentsadze.

Minister van defensie Tengiz Kitowani (m.) spreekt op 18 augustus 1992, omringd door leden van de Nationale Garde, met de pers nadat zijn troepen de Abchazische hoofdstad Soechoemi hebben heroverd.

De spanningen tussen Georgië en Abchazië leidden in augustus tot een gewapend conflict waarbij meer dan 100 doden vielen. Op 31 augustus was er een broos staakt-het-vuren bewerkstelligd ter voorbereiding van de op 3 september beginnende onderhandelingen over de status van Abchazië. Rusland, dat bang was dat het Abchazische onafhankelijkheidsstreven zou overslaan naar de aangrenzende Noordkaukasische republieken binnen de Russische Federatie, trad op als bemiddelaar bij de besprekingen over een staakt-het-vuren die op 29 augustus in Sotsji plaatsvonden.

Bij een volkstelling in 1989 was gebleken dat de bevolking van Abchazië slechts voor 17,8 procent uit Abchaziërs bestond en voor 45,7 procent uit Georgiërs (andere belangrijke etnische groeperingen waren Russen en Armeniërs). Abchazië wilde zich echter al sinds 1978 afscheiden van Georgië en in 1990 was dit onafhankelijkheidsstreven weer fel opgelaaide (zie pag. 20/2 en 383/1-'91).

Op 14 augustus werden in Abchazië troepen van de Georgische Nationale Garde gemobiliseerd na een televisietoespraak van de Georgische president Edoeard Sjewardnadze. In die toespraak waarschuwde Sjewardnadze dat alle middelen zouden worden aangegrepen om de op 11 augustus door aanhangers van de afgezette president Zviad Gamsachordia ontvoerde minister van binnenlandse zaken Roman Gwentsadze en andere functionarissen vrij te krijgen. (Gwentsadze werd op 14 augustus vrijgelaten.)

De ontvoerde functionarissen waren gaan onderhandelen over de vrijlating van in juli gekidnapte gijzelaars, onder wie vice-premier Aleksandr Kawsadze (zie boven).

De Abchazische autoriteiten noemden de mobilisatie een „bezetting” en verwezen daarbij naar een in april 1992 gesloten akkoord waarin was vastgelegd dat de Georgische Nationale Garde alleen met toestemming van de Abchazische regering Abchazisch grondgebied mocht betreden.

Op 14-16 augustus vielen bij gevechten in de Abchazische hoofdstad Soechoemi circa 50 doden. Ondanks een staakt-het-vuren en de berichten over de terugtrekking van Georgische troepen uit Soechoemi op 17 augustus, bombardeerden troepen van de Nationale Garde onder commando van de Georgische minister van defensie Tengiz Kitowani op 18 augustus de stad. Zij hoopten daarmee het aftreden van Wladislaw Ardzinba, de Abchazische leider van het onafhankelijkheidsstreven, af te dwingen.

Toen Ardzinba en een groep Abchazische parlementariërs in noordelijke richting naar Goedauta vluchtten, veroverden Georgische troepen de belangrijkste militaire bases in Soechoemi. Giwi Lomanidze, de in juni afgezette Abchazische minister van binnenlandse zaken, werd in die functie hersteld. Op 19 augustus werd Kawsadze vrijgelaten.

In deze fase trachtte Sjewardnadze de gevechten een halt toe te roepen en begon hij telefonische onderhandelingen met Ardzinba. Hij verwierp het dreigement van de nieuwe commandant van de Georgische troepen in Abchazië, kolonel Georgi Karakasjwili, om Goedauta aan te vallen als Ardzinba zich niet vóór 26 augustus zou hebben overgegeven. Eind augustus hadden de gevechten zich ech-

ter uitgebreid tot de ten noorden van Goedautagelegen stad Gagra.

De situatie werd bemoeilijkt door de interventie van de Confederatie van Kaukasische Bergvolkeren (zie pag. 673/3 e.v.-'92), die vrijwilligers had aangespoord de Abchaziërs te steunen „tegen de Georgische agressors”. De Russische president Boris Jeltsin, die Sjewardnadze steunde in zijn pleidooi voor de territoriale integriteit van Georgië, veroordeelde hun optreden.

Noodtoestand opgeheven

Op 4 augustus maakte een resolutie van de Georgische Staatsraad een einde aan de noodtoestand in Georgië en de avondklok in Tbilisi. De resolutie werd uitgevaardigd tijdens een bijeenkomst waar de toetreding van Georgië tot de Verenigde Naties op 31 juli - deze dag zou voortaan „nationale verzoeningsdag” heten - werd gevierd.

De beperkende maatregelen waren van kracht geweest sinds het gewapende conflict met voormalig president Gamsachoerdia in oktober 1991 was losgebarsten (zie pag. 158/1-'92). In het kader van de „nationale verzoening” werd amnestie afgekondigd voor de aanhangers van Gamsachoerdia. Dat gold ook voor degenen die waren gearresteerd in verband met een aanval op het televisiestation in juni (zie pag. 674/1-'92).

Onderhandelingen over wapenstilstand

Op 3 september vonden in Moskou onderhandelingen plaats tussen Abchazië, Georgië en Rusland. Deze leidden tot een staakt-het-vuren dat op 5 september zou moeten ingaan, de oprichting van een toezichthoudende inspectiecommissie die de drie partijen vertegenwoordigde en een akkoord dat de Georgische troepen in Abchazië zouden blijven. Het akkoord bevatte ook een clausule dat de Noordkaukasische republieken en regio's in de Russische Federatie geen troepen meer mochten leveren die zich met het conflict bemoeiden; vrijwilligers uit deze regio's steunden de Abchazische separatisten. Vertegenwoordigers uit de Noordkaukasische republieken, met uitzondering van Tsjetsjenië, hadden deelgenomen aan de onderhandelingen.

Hoewel er vervolgens herhaaldelijk onderhandelingen op hoog niveau plaatsvonden, bleven er ongeregelde plaatsen plaatsvinden. De Abchazische minister van gezondheidszorg berichtte dat tussen 14 augustus en 18 september bij de gevechten 189 doden en 823 gewonden gevallen waren.

De situatie werd nog verder gecompliceerd door een etnisch schisma binnen de Abchazische leiding. De leider van de Georgiërs in het Abchazische parlement of Opperste Sowjet, vice-voorzitter Tamaz Nadarejsjwili, eiste het aftreden van de voorzitter van de Opperste Sowjet, Wladislaw Ardzinba.

Op 31 augustus had de Georgische minister van justitie, Dzjoni Chetsoeriani, de ontbinding van het parlement geëist, omdat dat gekozen was krachtens de „discriminerende kieswet” van juli 1991. Deze kieswet reserveerde 28 van de 65 zetels voor de Abchaziërs, die in feite een minderheid in Abchazië vertegenwoordigden (zie boven), terwijl de Georgiërs 26 zetels bezetten en andere groeperingen elf.

Op 25 september keurde de Russische Opperste Sowjet een resolutie goed waarin het heette dat „wij het beleid van de Georgische leiders veroordelen, omdat zij de uiterst problematische betrekkingen tussen etnische groeperingen met geweld trachten op te lossen”. Een tweede resolutie schortte het transport van Russische wapens en materieel naar Georgië op. Deze opschorting gold ook voor de transporten waarvoor al contracten waren afgesloten. Georgië op zijn beurt beschuldigde Rusland van inmenging in Georgische staatszaken. In een poging de grenzen van de Russische Federatie te beschermen en de orde te handhaven, zou Rusland circa tien gemotoriseerde bataljons van de troepen van het ministerie van binnenlandse zaken naar de Noordkaukasische republieken binnen de Russische Federatie hebben gestuurd.

Op 2 oktober kwam er een eind aan de in september na bemiddeling van Rusland gesloten wapenstilstand tussen de Georgische regering en separatistische Abchazische troepen toen deze troepen de aan de Zwarte-Zee kust gelegen stad Gagra veroverden. Op 6 oktober veroverden Abchazische troepen de dorpen Gantiadi en Leselidze. Ze controleerden daarmee heel Noord-Abchazië vanaf de hoofdstad Soechoemi tot aan de grens met Rusland. De Georgische autoriteiten maakten bekend dat ze nog eens 40.000 soldaten gemobiliseerd hadden.

Russische betrokkenheid

Na de val van Gagra werd Rusland onomwonden beschuldigd van betrokkenheid bij het conflict. Sjewardnadze verweet „reactionaire krachten binnen het Russische parlement” en conservatieven binnen het Russische leger wa-

pens aan de separatistische troepen te leveren.

Woordvoerders van de Russische ministeries van buitenlandse zaken en defensie benadrukten dat de Russische soldaten gedurende het gehele conflict neutraal waren gebleven. Op 3 oktober waarschuwde de Russische president Boris Jeltsin er echter voor dat Rusland „gepaste maatregelen” zou treffen als de levens van Russen in het omstreken gebied in gevaar zouden komen.

De betrekkingen met Rusland verslechterden nog verder toen de Georgische Staatsraad bekendmaakte dat Georgië alle op zijn grondgebied gestationeerde Russische militaire materieel zou confisqueren. De Russische minister van defensie, maarschalk Pawel Gratsjow, noemde deze stap een „flagrante schending van alle eerdere akkoorden” en verklaarde dat alle pogingen om Russisch militair materieel in bezit te krijgen tot „gewapende botsingen” zouden leiden.

De voor 13 oktober geplande besprekingen tussen Jeltsin, Sjewardnadze en de Abchazische leider Wladislaw Ardzinba werden voor onbepaalde tijd uitgesteld, omdat er geen overeenstemming kon worden bereikt over een ontwerpdocument dat door beide partijen ondertekend zou moeten worden. Terwijl de Georgische delegatie een herstel van de militaire situatie van vóór 1 oktober bepleitte, eisten de Abchaziërs een volledige terugtrekking van de Georgische troepen van hun grondgebied.

In november bleven er in Abchazië gevechten plaatsvinden tussen troepen van de Georgische nationale garde en Abchazische separatisten. In drie maanden tijd was het dodental daarbij tot boven de 400 opgelopen. Op 11 november bracht Sjewardnadze een bezoek aan de Abchazische hoofdstad Soechoemi, waar hij plaatselijke verslaggevers verzekerde dat het nieuwe Georgische parlement er alles aan zou doen om het conflict zo snel mogelijk uit de wereld te helpen.

De verstandhouding met Rusland verslechterde, nadat Georgische troepen op 2 november in het zuiden van Georgië een Russisch wapendepot in beslag hadden genomen. Sjewardnadze veroordeelde het incident, maar Russische legerfunctionarissen beschuldigden Georgië ervan een opzettelijk anti-Russisch beleid te voeren nadat de voormalige Georgische minister van defensie, Tengiz Kitowani, verklaard had dat hij persoonlijk bevel had gegeven tot de inbeslagname. Op 3 november meldde Reuter dat de Russische minister van defensie maarschalk Pawel Gratsjow gewaarschuwd had dat Rusland niet voor geweld zou terugdeinzen, als de wapens niet zouden worden teruggegeven.

Op 6 november berichtte *Itar-Tass* dat het Georgische ministerie voor Abchazië de Russen had beschuldigd van het bombarderen van Georgische posities in Soechoemi. Deze beschuldiging werd op 18 november he haald. waarop de Russen Georgië beschuldigden van betrokkenheid bij de moord op drie Russische soldaten in Abchazië. Op 19 november meldde *Itar-Tass* dat Georgische en Abchazische troepen een tien dagen geldend staakt-het-vuren waren overeengekomen om Russische eenheden in staat te stellen Soechoemi te verlaten.

Russisch protest naar aanleiding van helikopter-incident

De betrekkingen tussen Rusland en Georgië verslechterden verder, nadat Rusland bekend had gemaakt dat op 14 december een Russische Mi-8T helikopter op de terugweg van een humanitaire missie naar de stad Tkwardzjeli was neergeschoten. Alle inzittenden van de helikopter, drie bemanningsleden en meer dan 60 vluchtelingen, onder wie vrouwen en kinderen, kwamen hierbij om het leven.

Een Georgische onderzockscommissie gaf een andere lezing van het incident. Zij maakte bekend dat uit onderzoek naar de wrakstukken was gebleken dat de helikopter wapens, soldaten en burgers had vervoerd; volgens Georgië was het ongeluk veroorzaakt door overbelasting van het toestel, aangezien zich 64 passagiers aan boord bevonden terwijl de helikopter maar berekend was op 24 personen.

Op 15 december vaardigde het Russische ministerie van buitenlandse zaken een „nadrukkelijk protest“ uit. Op 16 december dreigde de Russische minister van defensie, Pawel Gratsjow, met „beslissende tegenmaatregelen van militaire aard“. Op 17 december kwam het incident ter sprake tijdens een zitting van het Georgische parlement. De Georgische premier Tengiz Sigoea sprak bij die gelegenheid van een „crisisituatie“ tussen Georgië en Rusland, maar ontkende dat beide landen „opvoet van oorlog“ met elkaar stonden.

Op 18 december vaardigde het Georgische parlement een verklaring uit waarin werd aangekondigd dat de tweede ronde van de Russisch-Georgische besprekingen over bilaterale betrekkingen, die op dat moment in Moskou gaande was, opgeschort werd. en dat de Georgische delegatie teruggeroepen werd. In een op 19 december door *Izvestija* gepubliceerd interview ontkende de Georgische president Edoeard Sjewardnadze dat dit impliceerde dat alle banden met Rusland verbroken werden. maar hij veroordeelde wel de „onverbloemde (Russische) inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van het soevereine Georgië“

Op 31 december had Gratsjow in Moskou een ontmoeting met zijn Georgi-

sche collega Tengiz Kitowani om de door het Georgische parlement geëiste terugtrekking van Russische troepen uit Abchazië te bespreken. Tijdens dit gesprek ontkende Gratsjow nadrukkelijk dat er Russische troepen bij het conflict betrokken waren. In december bleven de gevechten in de regio voortduren. Georgië maakte bekend dat het op 27 december de stad Otsjamsjire veroverd had.

ONTWIKKELINGEN IN ZUID-OSSETIË

Het op 24 juni 1992 in Dagomys (Rusland) ondertekende akkoord tussen de presidenten van Rusland en Georgië (zie pag. 673/1-'92) trad in juli in werking, toen een vredesmacht werd ingezet om het conflict tussen Georgische irreguliere troepen en separatisten in Zuid-Ossetië (een autonome republiek binnen Georgië) een halt toe te roepen.

Op 4 juli werden vertegenwoordigers uit Georgië, Zuid-Ossetië, Noord-Ossetië (behorend tot de Russische Federatie) en Rusland het tijdens een vergadering in Wladikawkaz (Noord-Ossetië) eens over de terugtrekking van alle gewapende strijdkrachten uit Zuid-Ossetië. Met ingang van 14 juli zou er een vredesmacht van 1.500 manschappen (gelijk verdeeld over Georgië, Ossetië en Rusland) in het gebied actief worden. Het eerste contingent van 500 Russische en 330 Georgische manschappen werd geheel volgens tijdschema in Zuid-Ossetië ingezet. Zij werden gestationeerd in een 15 kilometer brede bufferzone.

Er zouden naar schatting 3.000 nationalistische Zuidossetische soldaten zijn, maar die stonden niet onder een verenigd opperbevel. Het gezag in Zuid-Ossetië was overgegaan in handen van een gemeenschappelijke controlecommissie en van het verenigde militaire opperbevel; plaatselijke leiders werden vertegenwoordigd door Oleg Tezjiew, de voorzitter van de ministerraad. en Torez Koloembegow, de voorzitter van de Opperste Sowjet. Hoewel het staakt-het-vuren niet geschonden werd, leek een politieke oplossing voor het geschil nog lang niet inzicht.

Op 26 april hadden de troepen van het Russische ministerie van binnenlandse zaken zich teruggetrokken uit Zuid-Ossetië. Op 10 juni werd tijdens een ontmoeting tussen de Georgische president Edoeard Sjewardnadze en de voorzitter van de Noordossetische Opperste Sowjet Achsarbek Galazow een protocol getekend over een staakt-het-vuren in het probleemgebied. Op 12 juni had de Russische Opperste Sowjet de noodtoestand in Noord-Ossetië uitgeroepen.

In juni had Sjewardnadze de Russische leiders ervan beschuldigd de situatie op de spits te willen drijven. Een op 15 juni geuite waarschuwing van de voorzitter van de Russische Opperste Sowjet, Roeslan Chasboeladow, dat Rusland van plan was om Zuid-Ossetië te annexeren en zijn karakterisering van de gerechten als „een massamoord... op het Zuidosseti-

sche volk“ veroordeelde Sjewardnadze als een aantasting van de Georgische integriteit. Op 21 juni beschuldigde de Russische vice-president Aleksandr Roetskoj de Georgische (en de Moldovaanse) autoriteiten van massamoord op hun respectieve Russische bevolkingsgroepen.

Op 19 november meldde *Itar-Tass* dat het parlement van Zuid-Ossetië besloten had de regio van Georgië los te maken en een verzoek in te dienen tot aansluiting bij Rusland.

(Vor.ber.pag.673/2 e.v.-1992)

LETLAND

NIEUWE MUNTEENHEID

Vanaf 20 juli 1992 was de Letse roebel de enige wettelijke munteenheid in Letland en dat betekende dat de Russische roebel voortaan een buitenlandse munteenheid was. De Letse roebel, die in mei tijdelijk was ingevoerd om het tekort aan contanten aan te vullen (zie pag. 674/3 e.v.-'92), had dezelfde waarde als de Russische roebel. Na Estland was Letland daarmee de tweede voormalige Sowjet-republiek die de roebel door een eigen muntheid verving.

VERSLAG ONDERZOEK NAAR COUP

Op 9 juli keurde de Opperste Raad (het parlement) een ontwerp-resolutie goed waarin de bevindingen werden bevestigd van de parlementaire commissie die een onderzoek instelde naar de coup poging in de Sowjet-Unie in augustus 1991. Eerder was op 30 juni bekendgemaakt dat de Opperste Raad de wet op de status van de parlementariërs had gewijzigd. Nieuw was onder meer de bepaling dat een parlementariër die de ontwikkeling naar een onafhankelijke democratische staat dreigde te belemmeren, van zijn mandaat kon worden ontheven.

De resolutie van 9 juli hief de mandaten van 13 parlementariërs op, van wie de meesten lid waren van de Gelijke-Rechten (Ravnopravije)-fractie. Beweerd werd dat zij tussen mei 1990 en augustus 1991 op onwettige wijze hadden geprobeerd de Letse regering af te zetten en het streven naar onafhankelijkheid van Letland te dwarsbomen. Het mandaat van een 16de parlementariër werd niet ingetrokken wegens gebrek aan bewijs. Door de resolutie waren nog slechts 170 zetels in de Opperste Raad bezet en raakte de Gelijke-Fractie haar fractievoorzitter Sergejs Dimaniskwits. De tot aftreden gedwongen Moskou-gezinde parlementariërs werden ervan beschuldigd te behoren tot een groepering die de „burgerrechten en grondwet van de Sowjet-Unie en de Letse

Socialistische Sowjet-Republiek (voorganger van de onafhankelijke Letse Republiek) wilde beschermen.

De Gelijke-Rechten-fractiedienste een protest in bij de CVSE-conferentie in Helsinki (zie pag. 806/3 e.v.-'92) over schending van de mensenrechten in Letland.

LIDMAATSCHAP VAN WERELDBANK. ECONOMISCHE CRISIS

Op 9 augustus werd Letland lid van de Wereldbank en betaalde een eerste contributie van \$ 5,7 mln. In mei was Letland toegelaten tot het Internationale Monetair Fonds (zie pag. 659/3 e.v.-'92).

De aankondiging kwam in een periode waarin de ernst van de Letse economische crisis steeds duidelijker werd. Premier Ivars Godmanis zei op 25 juli tegen plaatselijke autoriteiten dat bedrijven vanwege de stijgende energieprijzen hun productie zouden moeten verlagen om brandstof te besparen en hij voorspelde dat op grote schaal gedwongen ontslagen zouden vallen.

Volgens Godmanis steeg de overheidsschuld door de energieaankopen op krediet. De aanvoer van kolen vanuit Ekibastoez in Kazachstan werd op 12 augustus stopgezet vanwege een schuld van 100 mln roebel in verband met eerderleveranties.

Op 27 augustus maakte Godmanis bekend dat de regering \$ 12 mln zou lenen van Letse bedrijven om de boeren voor hun graan, zuivelproducten en vleesvoorraden te betalen, zodat zij zaad voor het wintergraan konden kopen. De betaling was vertraagd door een tekort aan contanten. Deze maatregel betekende volgens Godmanis dat de producten tegen convertibele prijzen zouden worden verkocht. Hij beloofde de minimumlonen met ingang van 1 oktober te verhogen om de prijsstijgingen te compenseren.

HANDELSONDEREENKOMST MET OEKRAÏNE

Op 4 augustus ondertekenden Godmanis en de Oekraïense premier Witold Fokin in Kiev een samenwerkingsverdrag op het gebied van handel en economie.

MOTIE VAN WANTRouwen

Op 21 oktober overleefde premier Ivars Godmanis en op één na al zijn ministers een motie van wantrouwen in de Opperste Raad. Aan deze stemming was een drieweeks debat voorafgegaan.

Godmanis overleefde de motie, waartoe was opgeroepen door leden van de Satversme-factie (bestaand uit de Letse Vrije Conservatieve

Burgerpartij, de Letse Wedergeboortepartij, de Letse Liberale Partij en de Letse Liberaal-Democratische Partij), met 71 tegen 36 stemmen. De leden van de fractie beschuldigden Godmanis van autoritair, willekeurig en incompetent gedrag, wezen op de slechte economische resultaten van de regering en eisten het aftreden van de premier.

Er werd een verhit debat gevoerd over het beleid van een aantal ministers. De enige minister die de motie uiteindelijk niet overleefde (met 74 tegen 23 stemmen), was Arnis Kalnis, de minister van economische hervormingen. Hij trad af, nadat hij bekritiseerd was vanwege zijn falende beleid bij de invoering van een vrije markteconomie. Ook minister van binnenlandse zaken Ziedonis Cevens en minister van buitenlandse zaken Janis Jurkans werden fel bekritiseerd door de Satversme-factie en op 27 oktober trad Jurkans af. Nadien verklaarde hij dat hij zich daartoe gedwongen zag, omdat hij de motie slechts ternauwernood (51 tegen 51 stemmen) overleefd had.

Toen hij zijn aftreden toelichtte, wees hij onder meer op politieke meningsverschillen die hij met de premier had en die onder meer betrekking hadden op de kwestie van het staatsburgerschap (zie pag. 674/3-'92). Tegenover de pers verdedigde Jurkans zijn inspanningen om goede betrekkingen met Rusland te blijven onderhouden. Tijdens het debat over de motie van wantrouwen was hij juist daarop aangevallen.

Op 10 november keurde de Opperste Sowjet met 93 tegen 11 stemmen (bij 9 onthoudingen) de benoeming goed van Georgs Andrejevs, een etnische Rus, tot minister van buitenlandse zaken.

VEROORDELING N.A.V. MILITAIR INGRIJ- PEN SOWJET-UNIE

Op 14 december werd Sergej Parfjonov, de voormalige plaatsvervangend bevelhebber in Riga van de Sowjet-troepen van het ministerie van binnenlandse zaken, OMON, door een Letse rechtbank veroordeeld tot vier jaar opsluiting in een werkkamp wegens „misbruik van zijn gezag" tijdens de gebeurtenissen in Riga in januari 1991 (zie pag. 230/3 e.v.-'91); het vonnis zou gelden vanaf zijn arrestatie in oktober 1991.

(Voorber. pag. 674/3 e.v.-1992)

LITOUWEN

NIEUWE PREMIER

Op 21 juli 1992 keurde de Litouwse Seimas (zie onder) met 67 tegen vijf stemmen en 22 onthoudingen de benoeming goed van voormalig minister zonder

portefeuille Aleksandras Abisala tot premier. Voor de benoeming was een meerderheid van 50 procent plus één van de aanwezige afgevaardigden (102) vereist.

Abisala's voorganger Gediminas Vagnorius, die aanvankelijk in mc: was afgetreden (zie pag. 675/2-'92), moest uiteindelijk opstappen na een motie van wantrouwen (die op 14 juli werd aangenomen met 69 tegen zes stemmen en twee ongeldig uitgebrachte stemmen) op beschuldiging van economisch wanbeleid. De motie, die werd gesteund door het Openbaar Ministerie, werd ingediend door de fractie van Nationale Vooruitgang en gemotiveerd op basis van bevindingen van de economische en budgettaire parlementscommissies.

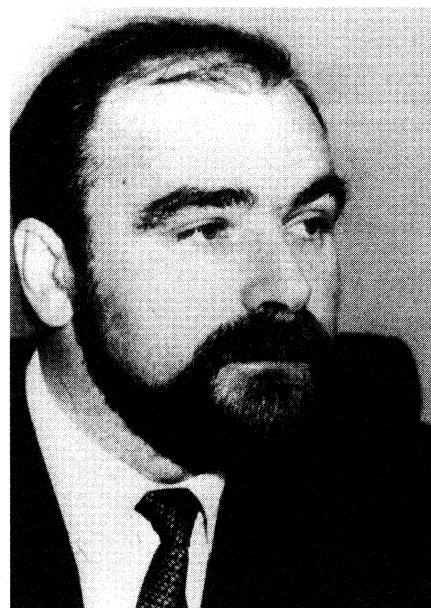
W

Abisala pleitte ervoor dat de meeste ministers hun portefeuille zouden aanhouden tot de op 23 oktober geplande parlementsverkiezingen. Op 23 juli stelde hij het nieuwe kabinet voor, dat werd goedgekeurd met 70 tegen twee stemmen en acht onthoudingen.

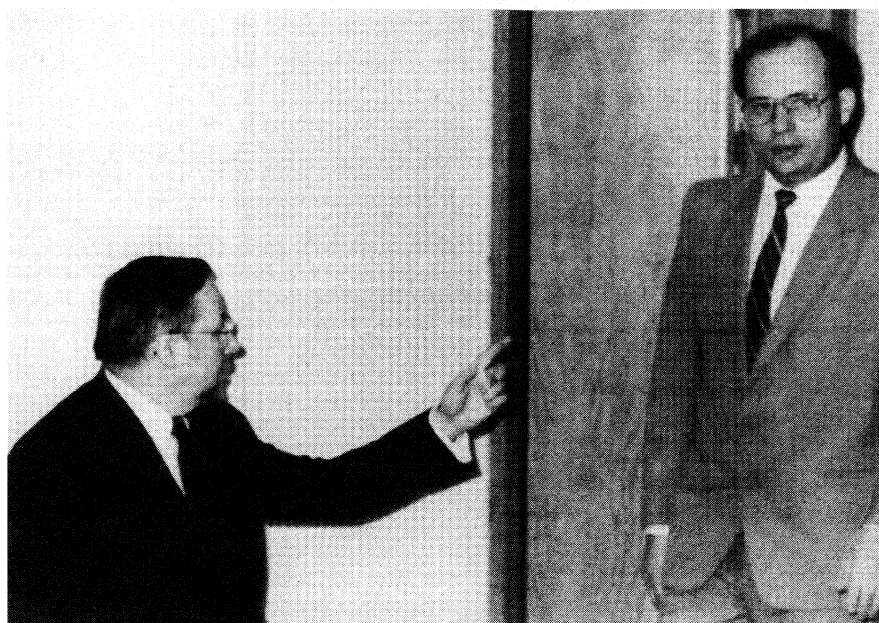
Minister van financiën Elvyra Kuncevičienė was op 2 juli afgetreden (haar ontslag van 18 april was niet geaccepteerd, zie pag. 675/1-'92), maar zij bleef aan als interimminister tot de benoeming van haar opvolger. Later werd Audrius Misevicius benoemd.

NIEUWE KIESWET. DATUM VOOR VER- KIEZINGEN IN POOLSTALIGE GEBIEDEN

Op 9 juli keurde de Seimas met 93 stemmen tegen één een nieuwe kieswet goed. Krachtens deze wet zouden 71 van de 141 parlementsleden direct worden ge-

Aleksandras Algirdas Abisala werd op 21 juli 1992 benoemd tot premier van Litouwen.

Premier Gediminas Vagnorius (r:) nam ontslag nadat het parlement op 14 juli 1992 een motie van wantrouwen tegen zijn regering had aangenomen. Links de voorzitter van de Opperste Raad, Vytautas Landsbergis.

kozen en 70 op basis van evenredige vertegenwoordiging. Daarnaast werd er een kiesdrempel van 4 procent ingevoerd.

Op 23 juli besloot de Seimas dat de verkiezingen in de door Polen bevolkte gebieden in Litouwen op 22 november zouden plaatsvinden. Deze gebieden waren in september 1991 onder direct bestuur van Vilnius geplaatst, nadat plaatselijke bestuursorganen waren ontbonden (zie pag. 815/3-'91).

Op 7 juli amendeerde de Litouwse Opperste Raad (Aukšiausioji Taryba) de voorlopige grondwet van de republiek om de naam van het parlement te kunnen veranderen in Seimas.

RUSSISCHE ECONOMISCHE VOORSTELLEN. ENERGIEPROBLEMEN

Op 15 augustus deed de Russische waarnemend premier Jgor Gajdar voorstellen voor nieuwe besprekingen over economische betrekkingen met Litouwen. De voorstellen hadden betrekking op het formuleren van handelsprocedures, het openen van handelsmissies, het opstellen van voorwaarden voor kredietverlening en financiering en verschillende vormen van economische samenwerking.

De nieuwe onderhandelingen begonnen op 28 augustus en zouden tot in september voortduren. Een van de eerste aandachtspunten was een overeenkomst over een schuldenregeling tussen de twee landen. Het bedrag dat Russi-

sche firma's op 1 augustus aan Litouwen schuldig waren, werd beraamd op 11 mrd roebel, terwijl Litouwse bedrijven voor 4,7 mrd roebel bij Rusland in het krijt stonden.

Vice-premier Bronislovas Lubys klaagde op 20 augustus over het feit dat Russische bedrijven de gas- en benzineprijzen hadden verdubbeld en vervolgens dreigden de leveranties binnen enkele dagen te staken indien de hogere rekeningen niet werden betaald.

Vanaf 1 september werden de consumptieprijzen voor elektriciteit en benzine vervijfvoudigd, waardoor een brandstofrantsoenering dreigde. Sedert 30 augustus was de aanvoer van ruwe olie vanuit Rusland ernstig teruggelopen, waardoor Litouwen ondanks alle veiligheidsrisico's in nog grotere mate afhankelijk werd van de nabij Vilnius gelegen Ignalia-kerncentrale (die een soortgelijke reactor had als die in Tsjernobyl). Op 5 september werd de centrale bij wijze van noodmaatregel korte tijd stilgelegd.

Economisch akkoord met Rusland

Op 12 oktober ondertekenden premier Aleksandras Abisala en Jgor Gajdar, de waarnemende Russische premier, een akkoord aangaande economische samenwerking. Krachtens dit akkoord zou Rusland zijn olie- en gasleveranties aan Litouwen hervatten. Bovendien

voorzag het in mechanismen voor de aflossing van wederzijdse schulden. Ook werd er een akkoord gesloten over de vestiging van handelsmissies in beide landen.

NIEUWE POLITIEKE BEWEGING

Op 18 augustus werd een nieuwe politieke beweging, de Broederschap van de 13de januari voor de Verdediging van een Onafhankelijk Litouwen, officieel opgericht.

De naam verwees naar de dag in 1991 waarop 14 mensen door Sowjet-soldaten werden gedood tijdens de crisis die ontstond toen Litouwen onafhankelijkheid van de Sowjet-Unie eiste (zie pag. 232/2 e.v.-'91). De groepering, die bij de oprichting 2.000 leden had, was van plan deel te gaan nemen aan de verkiezingen voor de Seimas (parlement).

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 26 oktober 1992 werd de voorlopige uitslag bekendgemaakt van de parlementsverkiezingen - de eerste sinds de onafhankelijkheid - die op 25 oktober waren gehouden. De Democratische Arbeiderspartij (DAP, de voormalige Litouwse Communistische Partij) van Algirdas Brazauskas leek binnen de 141 zetels tellende Opperste Raad (parlement) de macht te gaan overnemen van de regerende Sajudis of Litouwse Hervormingsbeweging onder leiding van Vytautas Landsbergis. Sajudis had het voortouw genomen in de nationalistische campagne die in 1991 tot de onafhankelijkheid had geleid (zie pag. 815/3-'91). Zowel Brazauskas als Landsbergis reageerden verbaasd op de uitslag.

In 70 kiesdistricten vonden verkiezingen plaats op basis van evenredige vertegenwoordiging volgens de partijlijsten. De DAP behaalde volgens deeltellingslagen 35 zetels met 42,6 procent van de stemmen. Sajudis 18 zetels met 21,6 procent van de stemmen en de Christen-Democraten, die naar verwachting de kant van Sajudis zouden kiezen, 10 zetels met 11 procent van de stemmen.

In de 71 kiesdistricten waar de winnende kandidaat meer dan 50 procent van de stemmen op zijn naam moest brengen om een zetel te veroveren, viel slechts over 13 zetels een beslissing (waarvan er tien gewonnen werden door de DAP). In de overige 58 districten zou op 8 november een tweede beslissende verkiezingsronde plaatsvinden.

Commentatoren waren van mening dat de uitslag een weerspiegeling vormde van het ongenoegen onder de bevolking over de economische crisis. Er zou vooral ontevredenheid zijn over het brandstoftekort (zie boven) en veel mensen zouden teleurgesteld zijn door de confrontatiepolitiek die Landsbergis met Rusland

Algirdas Brazauskas, de leider van de Democratische Arbeiderspartij, maakt het V-teken als hij de uitslagen verneemt van de verkiezingen van 26 oktober 1992.

voerde en door de aanhoudende anti-communistische propaganda in het land.

Hoewel Brazauskas niet was voorbereid op het succes van zijn partij, riep hij op tot een „regering van nationale eenheid“. Hij voegde daaraan toe: „Wij willen praten met andere partijen en eisen de macht niet alleen voor onszelf op“.

Tweede ronde parlementsverkiezingen. Brazauskas gekozen tot waarnemend president

De op 15 november 1992 gehouden tweede ronde van de parlementsverkiezingen bevestigde de overwinning van de Democratische Arbeiderspartij (DAP) op de regerende Sajudis-alliantie.

Na de bekendmaking van de definitieve verkiezingsuitslag, een combinatie van de uitslagen voor de 71 kiesdistrictenzetels en de 70 zetels die verdeeld werden op basis van een systeem van evenredige vertegenwoordiging, bleek dat de DAP 73 zetels in de 141 afgevaardigden tellende Seimas (parlement) kreeg. De Sajudis-alliantie 30, de Litouwse Christen-Democratische Partij 18 en de Sociaal-Democratische Partij acht. De resterende 12 zetels gingen naar kleinere partijen, onafhankelijk en vertegenwoordigers van de Poolse gemeenschap.

Op 25 november werd Brazauskas tot voorzitter van de Seimas en daarmee tot waarnemend president gekozen. Zijn kandidatuur werd gesteund door 81 parlementariërs; zijn enige tegenstander, Aloizas Sakalas, de leider van de Sociaal-Democratische Partij, kreeg zeven stemmen.

In zijn inauguratietoespraak gaf Brazauskas te kennen dat zijn voornaamste doel „het heraanven van de onafhankelijkheid van de staat“ was. Hij verklaarde dat de nieuwe regering door zou gaan met de economische hervormingen, maar ook een versoepeling van de op aandrang van het Internationale Monetair Fonds (IMF) doorgevoerde bezuinigingsmaatregelen - een verlaging van de overheidsuitgaven en een bevrozing van de ambtenarensalarissen - zou nastreven. Eerder had Sajudis-leider en aftredend president Vytautas Landsbergis gewaarschuwd dat de door de DAP geleide regering „de Litouwse onafhankelijkheid (kon)verkoopen“ en dat al te grote nadruk op betrekkingen met „directe burens“ zou leiden tot „politiek provincialisme“.

Vóór eind maart 1993 zou de directe verkiezing plaatsvinden voor de nieuwe functie van president van de republiek.

CONSTITUTIONEEL REFERENDUM

Bij een referendum dat tegelijkertijd met de verkiezingen op 25 oktober

plaatsvond, stemde 78 procent van de kiezers in met een nieuwe grondwet die voorzag in een direct verkiesbare president die een premier moest benoemen. Krachtens de nieuwe grondwet moest de premier op zijn beurt een kabinet benoemen en al deze benoemingen zouden moeten worden goedgekeurd door het parlement. De presidentsverkiezingen zouden volgens plan in januari 1993 moeten plaatsvinden, hoewel het parlement krachtens de nieuwe grondwet gemachtigd was deze verkiezingen uit te stellen.

NIEUWE REGERING

Op 2 december vaardigde waarnemend president Algirdas Brazauskas een decreet uit waarin hij vice-premier Bronislovas Lubys benoemde tot de nieuwe premier en hem de opdracht gaf een kabinet te formeren. Op 10 december maakte premier Lubys de belangrijkste leden van zijn kabinet bekend.

De regering zou naar verwachting aanblijven tot de presidentsverkiezingen, die door het parlement op 3 december werden vastgesteld op 14 februari 1993. Er zouden naar verwachting drie kandidaten aan deze verkiezingen deelnemen: waarnemend president Brazauskas, voormalig president Vytautas Landsbergis en de Litouwse ambassadeur in de Verenigde Staten, Stasis Lozaitis.

Leden van de oppositionele Sajudis-beweging protesteerden vergeefs tegen de datum voor de presidentsverkiezingen, omdat zij zo niet voldoende voorbereidingstijd zouden hebben. Op 12 december vond er een vergadering van de sejm van Sajudis plaats. Bij die gelegenheid werd de sejm-raad ontbonden en werd de aanzet gegeven tot een fundamentele reorganisatie van de Sajudis-structuren.

Belangrijkste leden van de regering

Premier - Bronislovas Lubys; economische zaken - Julius Veselka; financiën - Eduardas Grikelis; buitenlandse zaken - Povilas Gylys; binnenlandse zaken - Romasius Vaitiekunas; defensie - Audrius Butkevicius*; justitie - Jonas Prapiestis; landbouw - Rimantas Karazija; industrie - Albertas Sinevicius.

* bekleedde dezelfde post binnen de aftredende regering

BELEIDSWIJZIGINGEN

Op 16 december verklaarde premier Lubys tijdens een toespraak tot de Seimas dat de economische hervormingen „in aangepaste vorm“ zouden worden voortgezet. De aanpassingen zouden betrekking hebben op een herinvoering van de regulering van de prijzen van elementaire voedselproducten „tijdens de overgangsperiode“ en een bezinning

op de „negatieve gevolgen" van privatisering. Deze laatste koerswijziging volgde op het op 11 december door het parlement genomen besluit het privatiseringsproces tijdelijk op te schorten. Lubys riep bovendien op tot een vervroegde invoering van de litas, de nieuwe Litouwse munt.

UITSPRAAK IN PROCES TEGEN PRUNSKIENE

Op 14 september bepaalde het Litouwse Hooggerechtshof dat voormalig premier Kazimiera Prunskiene, tegen wie sinds 4 juni een proces liep, schuldig was aan bewuste collaboratie met de KGB (het Staatsveiligheidscomité van de voormalige Sowjet-Unie).

Prunskiene, die op 8 januari 1991 was afgetreden als premier (zie pag. 231 e.v.-'91), wees de beschuldigingen (die in april geuit waren, zie pag. 675/3-'92) resoluut van de hand. Zij beweerde dat het document waarin zij toestemde voor de KGB te zullen werken en dat door haar ondertekend was, vals was. Voorts verklaarde ze dat er achter het proces politieke motieven staken.

Tot de andere politici tegen wie een onderzoek liep vanwege hun vermeende collaboratie met de Sowjet-KGB, behoorde ook de parlementariër Virgilius Cepaitis. Op 5 februari 1992 werd een eerste lezing goedgekeurd van een desowjetiseringswet. Deze wet sloot voormalige KGB-functionarissen of functionarissen van de Communistische Partij uit van overheidsfuncties.

(Vor.ber.pag. 675/3 e.v.-1992)

MOLDOWA

NIEUWE MINISTERS

Op 17 juli 1992 benoemde de Moldowaanse president Mircea Snegoer generaal-majoor Pawel Krjanghe en Wasili Kalmoj als de respectieve ministers van defensie en nationale veiligheid. Hun voorgangers, Ion Kostasj en Anatol Ploegaroe, overtuigde voorstanders van een voortzetting van het anti-separatistische conflict, waren na het aftreden van de regering in juni (zie pag. 678/3-'92) op hun post gebleven. Tussen 29 juli en 4 augustus keurde het Moldowaanse parlement de nieuwe „regering van nationale eenheid", waarin vier portefeuilles aan Dnjestr-afgevaardigden waren toebedeeld, goed.

Samenstelling van het kabinet

Premier - Andrej Sangheli; eerste vice-premier - Nikolaj Andronaki; vice-premier - Walentin Koenew; vice-premier - Nikolaj Olej-

nik; vice-premier - Michail Kosjkodan; defensie (waarnemend) - generaal-majoor Pawel Krjanghe; binnenlandse zaken - Constantin Antoci*; buitenlandse zaken - Nicolae Tioe*; nationale veiligheid - Wasili Kalmoj; financiën - Klawdija Melnik (v.).

* bekleedden dezelfde post in aftredende regering

INZET VAN VREDESMACHT

Op 29 juli werd een gezamenlijke Russische, Moldowaanse en Dnjestrse troepenmacht actief in Moldowa. Zij trachtte de gevechten te beëindigen die waren uitgebroken tussen de Slavische bevolking van de zelfuitgeroepen Dnjestr-republiek en de Moldowaanse bevolking. De mobilisatie van deze troepen volgde op de ondertekening van een akkoord tussen de Russische president Boris Jeltsin en de Moldowaanse president Mircea Snegoer. Dit op 21 juli in Moskou gesloten verdrag voorzorg in een speciale status voor de Dnjestr-regio en het recht op zelfbestuur in het geval van een hereniging tussen Moldowa en Roemenië. Igor Smirnow, de leider van de Dnjestr-regio, was aanwezig bij de besprekingen die voorafgingen aan de ondertekening van het akkoord. Niettemin bleven er slachtoffers vallen in een conflict dat volgens beschikbare cijfers eind juni al 700 doden had geëist. Zo vielen op 31 juli twee onbekende mannen een politiebureau in Benderi aan, waarbij twee mensen om het leven kwamen.

Het akkoord was eind juni voorafgegaan door een ontmoeting van de drie betrokken partijen in Istanboel (zie pag. 665/3 en 678/1-'92). Daarna volgden nog een vergadering van de vier ministers van buitenlandse zaken op 3 juli en verscheidene vruchteloze ontwapeningsplannen. Een tijdens de topontmoeting van het GOS op 6 juli (zie onder GOS) gelanceerd plan voorzorg in de inzet van een vredesmacht die bestond uit troepen uit Rusland, Oekraïne, Bjelaroës, Roemenië en Bulgarije. Hoewel het Moldowaanse parlement op 7 juli met dit plan instemde (met 225 tegen drie stemmen en negen onthoudingen), weigerden Bjelaroës, Roemenië en Bulgarije deel te nemen aan de vredesmacht. Deze landen wilden de zaak doorspelen naar de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE), waarna Moldowa zijn instemming met het plan herriep.

De angst bestond dat het conflict door het toenemende Russische nationalisme zou escaleren. Gematigde krachten binnen de Russische regering bleken er echter in geslaagd te zijn de voortvarendheid van de in juni benoemde commandant van het 14de leger in de regio, generaal Aleksandr Lebed, in te tomen. Lebed had op 4 juli verklaard dat het

conflict tussen Moldowa en de Dnjestr-republiek geen etnisch karakter had, maar dat het hier om een „genocide... jegens het eigen volk" ging. De Moldowaanse president bestempelde hij bij die gelegenheid als een fascist. Op 13-14 juli brachten de Russische vice-president, Aleksandr Roetskoj, en minister van veiligheid Wiktor Barannikow een bezoek aan de regio om te onderhandelen met de Moldowaanse en Dnjestrse leiders. Zij hadden een mandaat van Jeltsin om een politieke oplossing te bewerkstelligen. Roetskoj werd beschouwd als de grote pleitbezorger van Russische minderheden in voormalige Sowjet-republieken.

Roemeense en Bulgaarse verklaringen

In juli gaf Roemenië openlijk toe dat het wapens leverde aan Moldowa en het Roemeense parlement liet op 10 juli weten dat het conflict om een politieke oplossing vroeg. Deze oplossing zou gebaseerd moeten zijn op de akkoorden van Istanboel. Het parlement eiste dat het 14de leger als „eenbuitenlands leger op het territorium van een onafhankelijke en soevereine staat" neutraal moest zijn.

Op 25 juni riep de Bulgaarse Nationale Assemblée Moldowa op „zijn hoogste gezag aan te wenden om de veiligheid van de Bulgaarse bevolking in de regio (naar schatting 88.000 mensen) te garanderen". Op 27 juni werd er een drie leden tellend team van de Verenigde Naties naar Moldowa gestuurd om een onderzoek in te stellen naar de situatie ter plekke.

Staakt-het-vuren houdt stand.

Akkoord over terugtrekking van Russische troepen

Het in juli gesloten vredesakkoord dat een einde moest maken aan de gevechten tussen Moldowa en de zelfuitgeroepen Dnjestr-republiek leek op 7 augustus stand te houden, toen Russische en Moldowaanse leiders in Moskou besprekingen begonnen over de tenuitvoerbrenging van het akkoord en over economische betrekkingen.

De waarnemende Russische premier Jegor Gajdar en de Moldowaanse premier Andrej Sangheli besloten een begin te maken met onderhandelingen over de terugtrekking van de op Moldowaans grondgebied gestationeerde Russische troepen. Moldowa had deze troepen er herhaaldelijk van beschuldigd in het Dnjestr-conflict de zijde van de Slavische separatisten te kiezen.

Op 21 augustus maakten Nikolaj Zjoerbenko en Pawel Creanga, de leiders van

EUROPA

de commissie die toezicht moest houden op de naleving van het staakt-het-vuren, bekend dat er veel wapens waren ingeleverd en dat de strijdende groeperingen grotendeels waren ontbonden. Zjoerbenko voegde daar overigens aan toe dat het nog te vroeg was voor een terugtrekking van de vredesmacht. Bij enkele incidenten waren leden van de vredesmacht beschoten. Volgens berichten zouden vanwege het conflict 47.400 mensen naar Oekraïne zijn gevlucht.

Op 26 augustus bereikten Rusland en Moldowa overeenstemming over de terugtrekking van het in Chisinau gestationeerde 300ste parachutistenregiment. Deze terugtrekking zou twee maanden in beslag nemen. De onderhandelingen over de terugtrekking van het 14de leger uit de Dnjestr-regio zouden in september beginnen.

Op 1 september spraken Jeltsin en Snegoer hun tevredenheid uit over het herstel van de vrede in de Dnjestr-regio. Jeltsin kondigde aan dat hij zou bemiddelen bij de besprekingen tussen beide partijen over de toekomst van de regio. Beide presidenten vroegen Oekraïne de terugtrekkende Russische troepen doortocht over zijn grondgebied te verlenen.

Overleg over terugtrekking van troepen

Op 16-17 september vond in Chisinau een tweede vruchteloze gespreksronde plaats over de terugtrekking van het Russische 14de leger uit Moldowa. Vertegenwoordigers uit de Dnjestr-republiek en legerfunctionarissen waren van deze besprekingen uitgesloten. President Snegoer verklaarde dat in de Dnjestr-regio woonachtige officieren dienst mochten nemen bij de Moldowaanse nationale strijdkrachten en dat eenheden van deze strijdkrachten in het oosten van Moldowa (de Dnjestr-republiek) gestationeerd zouden worden.

De kritiek die de commandant van het 14de leger, generaal Aleksandr Lebed, leverde op de terugtrekking van die troepen, kwam hem op een berisping van de Russische minister van defensie, maarschalk Pawel Gratsjow, te staan. Hij zei dat militairen zich niet met politiek moesten bemoeien. In juli had generaal Lebed ook al controversiële uitspaken gedaan over de rol van de Russische strijdkrachten buiten de Russische Federatie.

Op 18 september meldde het Russische voorlichtingsbureau dat generaal Lebed gepromoveerd was tot luitenant-generaal. Op 18 september berichtte de *Nezavisimaja gazeta* dat de terugtrekking van het in Chisinau gestatio-

neerde Russische regiment vertraagd was naar aanleiding van protesten van het Moldowaanse ministerie van defensie over de verwijdering van militair materieel dat naar zijn zeggen zou moeten worden overgedragen aan de republiek. De commandant van het regiment, kolonel Aleksej Lebed (een broer van luitenant-generaal Lebed), wees deze eis van de hand.

DNJESTR-REPUBLIEK

Op 8 september keurde de Opperste Sowjet van de Dnjestr-regio een nieuwe regeringsstructuur en een taalwet goed.

De nieuwe regering zou bestaan uit 13 ministeries en twaalf commissies en directoraten. De taalwet erkende het Moldowaans (Roemeens), Russisch en Oekraïens als officiële talen met een gelijke status. Voor het Moldowaans zou het cyrillische alfabet gehandhaafd blijven.

President Snegoer verklaarde in een toespraak ter gelegenheid van de verjaardag van de uit 1989 stammende wet, die het Moldowaans (Roemeens) tot de officiële taal bestempelde waarbij het Romeinse alfabet weer zou worden ingevoerd, dat hij de trage tenuitvoerbrenging van deze wet betreunde. Parlementsvoorzitter Aleksandroe Mosjanoe deelde het standpunt van Snegoer en stelde dat Moldowa zich zou

moeten identificeren met Roemenië. De benaming „Moldowaans volk" moest naar zijn mening geschrapt worden, omdat dat „dogma ons is opgelegd door de (Sowjet)-kolonisatoren om ons van de Roemenen te scheiden".

AKKOORDEN MET ROEMENIË

Op 18-19 augustus bracht premier Sangheli een bezoek aan Boekarest voor besprekingen met zijn Roemeense collega Theodor Stolojan. Ze bespraken het staakt-het-vuren in de Dnjestr-regio en tekenden akkoorden over de aanleg van elektrische leidingen om Moldowa op het Roemeense elektriciteitsnet aan te sluiten en over de verbetering van trein- en wegverbindingen. Op 28 augustus had Snegoer een ontmoeting met de Roemeense president Ion Iliescu.

Op 2 september werd bekendgemaakt dat de Moldowaanse regering een raad had opgericht die de economische betrekkingen met Roemenië moest coördineren. De raad stond onder voorzitterschap van de Bulgaarse eerste vice-premier Nicolae Andronaci en bestond onder anderen uit ministers en directeuren van bedrijven en banken.

Premier Andrej Sangheli van Moldowa (l.) wordt op 19 augustus 1992 in Boekarest begroet door de Roemeense president Ion Iliescu.

BETREKKINGEN MET BULGARIJE

Op 7 september ondertekenden de presidenten van Moldowa en Bulgarije, Mircea Snegoer en Zjelju Zjelew, in Sofia een tienjarig vriendschaps- en samenwerkingsverdrag. Een speciale clausule garandeerde de rechten van etnische Bulgaren in Moldowa; volgens Moldowa waren dat er 89.000 en volgens Bulgarije 150.000 a 170.000.

In februari 1992 hadden Bulgarije en Moldowa diplomatieke betrekkingen aangeknoopt.
(Vor.ber.pag. 676/1 e.v.-1992)

OEKRAÏNE

MOTIE VAN WANTROUWEN. KABINETSWIJZIGING

Omdat de regering besloten had de prijzen van bepaalde voedselprodukten per 1 juli 1992 vrij te laten, gingen in het parlement stemmen op om een motie van wantrouwen (zie pag. 679/3-'92 voor de stemming in juni) in te dienen. Premier Witold Fokin opende tijdens de parlementsitting op 3 juli echter het tegenoffensief. Hij veroordeelde de pogingen van het parlement om zich met regeringszaken te bemoeien en dreigde met het aftreden van zijn hele kabinet behoudens twee ministers.

Op 7 juli herriep Fokin zijn dreigement en de regering overleefde de motie van wantrouwen, maar het parlement vroeg president Leonid Krawtsjoek de samenstelling van zijn kabinet te herzien. Op 11 juli ontsloeg Krawtsjoek minister van economische zaken en vice-premier Wolodimir Lanowoj en verving hem door Walentin Simonenko, zijn voormalige afgevaardigde in Odessa.

Als reden voor het ontslag noemde Krawtsjoek Lanowoj's lidmaatschap van de oppositionele beweging Nieuwe Oekraïne. Lanowoj, een voorstander van radicale economische hervormingen, beweerde dat hij pas vier maanden eerder (zie pag. 389/3-'92) aan het kabinet was toegevoegd „om de indruk te wekken dat er hervormingen op komst waren”

DREIGENDE STAKING

Op 8 juli werd tijdens een conferentie van de Adviesraad van de Federatie van Vrije Vakbonden besloten 20 juli uit te roepen tot een dag van algemene staking in Oekraïne.

Nadat op 14 juli onderhandeld was met federatieleiders onder leiding van Krawtsjoek en Fokin de dag daarna gesproken had met verte-

genwoordigers van mijnwerkers uit het Donbass-kolenbekken, werd de staking uitgesteld. Fokin stemde in met de oprichting van een commissie die een onderzoek zou instellen naar de klachten van de vakbond.

GESCHIL OVER ZWARTE ZEEVLOOT. AKKOORD OVER VERDELING

Het conflict tussen Rusland en Oekraïne over het beheer over de Zwarte-Zeevloot laaide in juli opnieuw op, toen een Russisch fregat uitweek naar Odessa

Het fregat, een SKR 815 onder commando van de Oekraïener Sergej Nastenko met een bemanning die in januari trouw had gezworen aan Oekraïne, verliet op 21 juli zonder toestemming de op de Krim gelegen havenstad Donoezla en hees de Oekraïense vlag. Hoewel het fregat achtervolgd werd door drie marineschepen, een draagvleugelboot en een vliegtuig uit Sewastopol, wist het veilig Odessa te bereiken. Admiraal Igor Kasatonow, de bevelhebber van de Zwarte-Zeevloot, karakteriseerde de vlucht van het schip als een „daad die verdacht veel van terrorisme wegheeft” en protesteerde tegen de pogingen van Oekraïne om „schepente stelen”. Ook schout-bij-nacht Boris Kozjin, de commandant van de Oekraïense marine, veroordeelde het overlopen van de bemanning, omdat dat in strijd was met het Dagomys-akkoord (zie pag. 672/3 e.v.-'92). Hij beweerde echter dat de zeelui waren overgelopen, omdat ze door de Russen vernederd en onderdrukt werden.

Op 23 juli vonden besprekingen plaats tussen de vice-voorzitters van de Russische en Oekraïense parlementen, respectievelijk Joeri Jazow en Wasili Doedinets. Zij besloten een gezamenlijke in Sewastopol te vestigen parlementaire commissie in het leven te roepen die toezicht moest houden op de naleving van het Dagomys-akkoord.

Op 3 augustus tekenden de presidenten van Oekraïne en de Russische Federatie, Leonid Krawtsjoek en Boris Jeltsin, tijdens een ontmoeting in Jalta een akkoord over de verdeling van de Zwarte-Zeevloot.

De kwestie van het beheer over de vloot was sinds de ineenstorting van de Sowjet-Unie in december 1991 (zie pag. 82/2 e.v. en 678/2-'92) een bron van spanningen tussen beide staten geweest. Het overlopen van een fregat van de vloot naar Oekraïne in juli had de vrees aangewakkerd dat beide partijen het in Jalta niet eens zouden kunnen worden.

Krachtens het akkoord van 3 augustus zou er tot 1993 een overgangperiode gelden waarin de Zwarte-Zeevloot uit de gezamenlijke strijdkrachten van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) zou verdwijnen en „onderdirecte jurisdictie van de Russische Federatie en Oekraïne geplaatst werd”. De vloot zou naar verwachting aan het einde van die overgangperiode verdeeld worden.

Het besluit om de vloot aan het gezag van het GOS te onttrekken, was in overeenstemming met een in mei bereikt akkoord (zie pag. 678/1-'92). Het in augustus bereikte akkoord bepaalde dat Rusland en Oekraïne gedurende de overgangperiode gezamenlijk bevel over de vloot voerden, dat beide landen evenveel recht hadden op de bases en faciliteiten van de vloot, dat beide landen evenveel dienstplichtigen zouden moeten leveren aan de vloot en dat deze recruten trouw mochten zweren aan het land waarvan zij staatsburger waren.

In Jalta boekten beide landen ook vooruitgang op het gebied van andere aspecten van hun bilaterale betrekkingen. Ze bouwden daarmee voort op de onderhandelingen die in juni in Dagomys (zie pag. 672/3 e.v.-'92) waren gevoerd. Er werden onder meer akkoorden gesloten over het opheffen van de visumplicht voor het reizen tussen beide landen. Bovendien ondertekenden de twee ministers van buitenlandse zaken een verklaring waardoor Oekraïne aanspraak kon maken op een deel van voormalige Sowjet-eigendommen in het buitenland. Deze eigendommen konden gebruikt worden voor diplomatieke missies en handelsmissies.

Bevelhebber Zwarte-Zeevloot treedt af

Op 4 december 1992 trad admiraal Igor Kasatonow af als bevelhebber van de Zwarte-Zeevloot. Hij werd vervangen door vice-admiraal Witali Larjonow, Kasatonows plaatsvervanger, die de functie zou bekleden totdat Oekraïne en Rusland een akkoord over een gezamenlijk commando zouden hebben gesloten.

CONGRES VAN OPPOSITIE

Op 2 augustus hield het Congres van Nationale Democratische Krachten van Oekraïne een oprichtingsbijeenkomst waaraan werd deelgenomen door 16 partijen en organisaties, waaronder de Oekraïense Republikeinse Partij en de Democratische Partij van Oekraïne.

De afgevaardigden steunden het beleid van president Krawtsjoek, maar bepleitten het aftreden van de regering van premier Witold Fokin, de ontbinding van het (in maart 1990 gekozen) parlement en nieuwe parlementsverkiezingen. Bovendien streefden zij naar een volledige onafhankelijkheid van Oekraïne, hetgeen impliceerde dat het GOS-lidmaatschap opgezegd diende te worden. De grootste nationalistische organisatie in Oekraïne, Roech, had op 1 augustus na een stemming echter besloten niet deel te zullen nemen aan het congres, omdat het te gematigd zou zijn in zijn oppositie tegen het regime. President Krawtsjoek stuurde de congresleden een schriftelijke groet.

ECONOMISCHE HERVORMINGEN. AFTREDEN PREMIER

Op 10 september drong president Leonid Krawtsjoek in een toespraak aan op snelle economische hervormingen. Hij bekritiseerde de zeer slechte verstandhouding tussen de Opperste Sowjet (Opperste Rada) en de regering, waarbij hij de kant van de oppositiepartijen tegen premier Witold Fokin koos.

Op 11 september had Krawtsjoek een ontmoeting met leiders van oppositiegroeperingen. Hier stonden onder meer een overgangsregering en een nieuwe grondwet op de agenda. Onder de leuze „Nieuwparlement voor een onafhankelijk Oekraïne" hadden oppositionele groeperingen en partijen, waaronder Roech en het Congres van Nationale Democratische Krachten van Oekraïne (zie boven), een campagne gestart om een petitie met 3 mln handtekeningen te kunnen overhandigen waardoor een referendum gehouden zou kunnen worden over nieuwe verkiezingen voor de Opperste Sowjet. Krawtsjoek had het in augustus opgerichte congres per brief zijn groeten laten overbrengen.

Toen op 15 september de zesde zitting van de Opperste Sowjet werd geopend, bestond er onduidelijkheid over de koers van het Oekraïense economische hervormingsprogramma, en leefde de vrees dat het trage tempo van deze hervormingen IMF-kredieten (zie pag 71/3-'93 voor de toetreding van Oekraïne tot het IMF) in gevaar zou brengen. Daarnaast eiste de oppositie het aftreden van de regering.

Op 25 september kondigde de regering een nieuw economisch hervormingsprogramma aan, maar op 30 september maakte Krawtsjoek bekend dat hij het ontslag van Fokin aanvaard had. Deze zou zijn ontslag hebben ingediend om „een verdere verslechtering van de sociale en politieke situatie in de republiek te vermijden". Fokin zou het premierschap blijven bekleden totdat er een vervanger was benoemd.

Het economische programma - dat door de *Financial Times* als „een mengelmoes van hervormingsgezinde en reactionaire maatregelen" werd gekarakteriseerd en door sommige regeringsfunctionarissen als „een terugkeer naar een centrale planeconomie" - voorzag naast een grootscheeps privatiseringsplan in de herinvoering van centraal geregelde lonen en prijzen. Volgens plan zou er per 1 september voor iedere staatsburger bij spaarbanken een „privatiseringsrekening" ter waarde van 30.000 koepony (coupons) worden geopend. Op 24 september kondigde de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) een hulpprogramma ter waarde van ECU 2 mln (circa \$ 2,7 mln) aan om de Oekraïense privatisering te steunen.

ACTIES IN INDUSTRIËLE SECTOR

Op 2 september legden de werknemers in de vervoerssector en een aantal mijnwerkers het werk neer, waardoor de meeste vliegvelden, de belangrijke spoorwegknooppunten (hetgeen ook het Russische treinverkeer ontwrichtte) en 39 kolenmijnen stilgelegd werden. De arbeiders waren lid van de Federatie van Vrije Vakbonden, die al sinds juli (zie boven) met een staking dreigde. Naast een loonsverhoging en een verbetering van de arbeidsvoorwaarden eisten ze gelijke rechten en dezelfde status als de voormalige communistische vakbonden. Toen de besprekingen met de regering en de presidentiële staf werden afgebroken, werd de staking illegaal verklaard. Op 3 september werd de staking echter afgelast, omdat de regering zou hebben toegegeven aan alle eisen van de Federatie en beloofd had de stakers niet strafrechtelijk te zullen vervolgen.

REGERING TREEDT AEN NIEUWE PREMIER

Nadat premier Witold Fokin op 30 september was afgetreden (zie boven), stemde het Oekraïense parlement op 1 oktober voor een motie van wantrouwen tegen de regering vanwege haar economische wanbeleid. Dit leidde tot het aftreden van het kabinet. Op 13 oktober koos het parlement Leonid Koetsjma, de directeur van de Joesjmasj-rakettenfabriek in Dnjepropetrowsk, tot de nieuwe premier.

De „technocraat" Koetsjma was voorgedragen door president Leonid Krawtsjoek met de goedkeuring van de oppositionele beweging Nieuw Oekraïne. Zijn kandidatuur werd gesteund door 316 van de 378 aanwezige afgevaardigden. Zijn benoeming werd beschouwd als een overwinning voor de Oekraïense industriële lobby en een bewijs voor de onverminderde invloed van de defensiesector.

Koetsjma beloofde een „evolutionaire" overgang naar een markteconomie door middel van een „verstandige combinatie van economische en bestuurlijke maatregelen". Hij veraste sommige westerse waarnemers door in het kader van een eerste stap in de richting van privatisering het voorstel te lanceren om staatsbedrijven - 96 procent van alle Oekraïense bedrijven - om te vormen tot vennootschappen op aandelen waarin de regering een meerderheidsaandeel zou behouden.

Op 27 oktober presenteerde Koetsjma een nieuw kabinet aan het parlement. Na overleg tussen president Krawtsjoek en Roech-leider Wjatsjeslaw Tsjornowil gingen de belangrijke portefeuilles van eerste vice-premier en eco-

Een archiefopname van de nieuwe Oekraïense premier, Leonid Koetsjma.

nomische zaken naar de oppositionele Roech-beweging (respectievelijk naar Igor Joechnowski en Wiktor Pendzenik). Andere belangrijke portefeuilles, waaronder defensie en buitenlandse zaken, bleven ongewijzigd.

Door de nieuwe benoemingen viel het doek voor de communistische apparatsjiks, onder wie Walentin Simonenko, die na het aftreden van Fokin tot waarnemend premier was benoemd. Velen waren ervan uitgegaan dat Krawtsjoek hem had voorbestemd voor het premierschap.

Nadat de nieuwe regering was goedgekeurd door het parlement, wijzigde Krawtsjoek op 30 oktober zijn regering door de presidentiële adviesraad en de samenwerkingsraad voor economische hervormingen te ontbinden. Hij kondigde de oprichting van een sociaal-economische raad, een commissie voor betrekkingen met de internationale financiële gemeenschap en een commissie voor het juridische beleid aan.

ROEBEL VERVANGEND DOOR COUPONS

Op 12 november verving Oekraïne de roebel door karbowanets-geldcoupons om de aanhoudende economische problemen en de valutacrisis het hoofd te bieden.

Met deze coupons, die in januari geïn-

troduceerd waren als een tijdelijke oplossing voor het nijpende tekort aan roebelbankbiljetten. werd in de herfst 97 procent van de contante betalingen verricht. Het groeiende begrotingstekort en een al te soepel kredietbeleid verstoorde echter de pariteit van de coupons ten opzichte van de roebel en door deze devaluatie kwam de handel tussen Oekraïne en Rusland bijna geheel stil telggen.

De status van het pseido-betaalmiddel had tot grote onenigheid tussen de Oekraïense nationale bank en de regering geleid. In augustus eiste bankdirecteur Wadim Hetman een tactische afschaffing van de bonnen ten gunste van een herinvoering van de roebel. Hij werd bekritiseerd door de Oekraïense president Leonid Krawtsjoek, die aankondigde dat Oekraïne de roebelzone per 1 oktober zou verlaten. Op 24 november meldde het persbureau *Interfax* dat Hetman, wiens aftreden wegens „ziekte” de dag daarvoor door het parlement was aanvaard, was opgestapt vanwege een meningsverschil met de regering over het valuta-beleid.

ECONOMISCHE HERVORMINGS- MAATREGELEN

Op 18 november kondigde de nieuwe Oekraïense premier Leonid Koetsjma een aantal hervormingsmaatregelen aan die het land zouden moeten behoeven voor een acute economische crisis. Hij eiste een verlaging van het Oekraïense begrotingstekort - ongeveer 44 procent van het bruto nationaal produkt (BNP) - en een „gedwongen” privatisering van bedrijven.

Daarnaast voorzag het hervormingsplan van Koetsjma in controle op het wisselen van buitenlandse valuta, een herziening van het belastingstelsel, een bevrozing van de lonen, bezuinigingen op subsidies voor bedrijven die verlies leden, een verhoging van de rentevoet en nieuwe injecties ter ontwikkeling van de landbouwsector. Het parlement stemde ermee in dat Koetsjma tot 1 mei 1993 over extra volmachten zou kunnen beschikken om zijn hervormingsprogramma door te drukken. Koetsjma bepleitte ook de oprichting van een gezamenlijke commissie die de georganiseerde misdaad in Oekraïne zou moeten bestrijden. Zijn pakket maatregelen werd gesteund door oppositieleiders, onder wie Wolodimir Sjtsjebina, de voorzitter van Nowa Oekraina (Nieuw Oekraïne), en Wjatsjeslaw Tsjornowil, de mede-voorzitter van Roech die de voorstellen „goed getimed” noemde.

Koetsjma gaf het parlement te verstaan dat de Oekraïense economie er vergeleken met andere voormalige Sowjet-republieken het slechtst aan toe was. Hij waarschuwde dat zijn plannen bedrijfssluitingen en werkloosheid zouden kunnen veroorzaken en kondigde daarom aan dat werklozen tegen een minimumloon te werk zouden worden gesteld bij bouwprojecten van de regering.

Uit cijfers over de eerste negen maanden van 1992 bleek dat het bruto nationaal produkt (BNP) met 18 procent gedaald was. Tot augustus 1992 bedroeg de inflatie op jaarbasis 1.014 procent. In 1992 was de produktie in bijna alle sectoren gedaald, de privatisering was stroef verlopen en de bedrijfsresultaten van nieuwe ondernemingen waren pover geweest. De export was gedaald met 19 procent en groothandelsprijzen waren met 2.200 procent gestegen.

Op 22 december 1992 keurde het Oekraïense kabinet een resolutie over prijsregulering goed.

De prijscontrole op sommige elementaire voedselprodukten werd opgeheven, maar op andere produkten, zoals suiker, vlees, eieren, olie juist verscherpt. Hetzelfde gold voor cement, metaalwaren, machines en chemische produkten. De nieuwe resolutie zou van kracht worden per 1 januari, wanneer ook de prijzen rail het openbaar vervoer omhoog zouden gaan. Ook de prijzen van andere diensten zouden omhoog gaan: drinkwater en de rioolbelasting zouden vijf keer zo duur worden en de verwarmings- en elektriciteitskosten zouden verzevenvoudigd worden.

Op 26 december kondigde de Oekraïense premier Leonid Koetsjma in een toespraak tot het volk aan dat de armste leden van de maatschappij direct financieel gesteund zouden worden om hen te beschermen tegen de ernstigste gevolgen van de prijsstijgingen. Op 28 december beloofde vice-premier en minister van economische hervormingen Wiktor Pynzenyk dat dit de laatste prijsverhogingen zouden zijn en dat de maatregelen de inflatie zouden terugdringen van het maandelijkse niveau van 50 procent naar 3 procent.

Wjatsjeslaw Tsjornowil, de mede-voorzitter van de oppositionele beweging Roech, noemde de regeringsresolutie een „noodzakelijke maatregel”, terwijl Wladimir Filenko, de leider van Nieuw Oekraïne, toegaf dat een dergelijke stap „absoluut noodzakelijk en te rechtvaardigen” was. De Socialistische Partij van Oekraïne en de Federatie van Vakbonden leverden kritiek op de prijsstijgingen.

„Alternatieve” economische voorstellen

Op 6 november riep de regering een raad in het leven die zich onder voorzitterschap van Igor Merkoelov, de voorzitter van de Liberale Partij, zou moeten beraden over alternatieve economische voorstellen. De voorstellen zouden betrekking hebben op een strategie voor de ontwikkeling van een markteconomie, waaronder maatregelen ter versterking van de geldcoupons

en in een later stadium van de nieuwe Oekraïense munteenheid ten opzichte van de Amerikaanse dollar.

Merkoelov, een van de naaste adviseurs van Koetsjma, verklaarde dat de raad een valutamarkt en effectenbeurs zou oprichten, het eigendomsaandeel bij particuliere ondernemingen van drie tot 50 procent zou verhogen en particuliere motorfabrieken zou steunen. De regering onderhandelde met de Amerikaanse Chrysler Corporation over een eventuele bouw van nieuwe fabrieken in Oekraïne.

ROECH-CONGRES

Op 4 december vond in Kiew het vierde Roech-congres plaats.

Wjatsjeslaw Tsjornowil legde in zijn analyse van de Oekraïense sociaal-politieke situatie de schuld voor de in het verleden wortelende problemen niet alleen bij de machthebbers, maar ook bij de verdeelde democratische oppositie. De toekomstige taken van Roech zouden onder meer bestaan uit een voortzetting van de campagne die gericht was op een voortijdige ontbinding van de Opperste Raad.

GRONDWET VAN KRIM GEWIJZIGD. ONGEREGELDHEDEN

Tijdens de zitting van de Opperste Sowjet van de Republiek Krim op 25 september werd een aantal wijzigingen goedgekeurd om de „fouten” te herstellen die in de in mei goedgekeurde grondwet (zie pag. 679/1/2-'92) waren geslopen. Het eerste artikel bevestigde dat de Republiek Krim „een wettige, democratische en seculiere staat binnen de structuur van Oekraïne” was en dat haar jurisdictie „bepaald wordt door haar grondwet en de Oekraïense wet over de afbakening der bevoegdheden van de bestuursorganen van Oekraïne en de Republiek Krim”. Op 9 juli had de Opperste Sowjet van de Republiek Krim na een stemming besloten het op 2 augustus geplande referendum over de onafhankelijkheid geen doorgang te laten vinden.

Op 6 oktober bestormden duizenden Tataarse demonstranten het gebouw van de Opperste Sowjet van de Krim in Simferopol uit protest tegen de gedwongen ontmanteling van een Tataren-kamp.

Volgens Moestafa Dzjemilew, de leider van de Majlis van de Krim-Tataren, verschaften 600 leden van het plaatselijke burgerleger zich met geweld toegang tot het kamp Krasni Raj in de buurt van Aloesjta (waar terugkerende Tataren op eigen initiatief begonnen waren met de bouw van het kamp, nadat ze vergeefs gewacht hadden tot de plaatselijke autoriteiten hun land voor dat doel zouden toewijzen). Verscheidene inwoners van het kamp raakten ge-

wond en er werden 26 arrestaties verricht. Dzemilew noemde het incident het meest recente in een serie „pogroms” tegen het Tataars? volk

De gemoederen werden enigszins bedaad toen de gevangenen in de loop van de middag werden vrijgelaten, maar afgevaardigden van de Majlis bleven erop aandringen dat de verantwoordelijken voor de aanval zouden worden opgespoord en bestraft. Zij riepen op tot een algemene mobilisatie van de Krim-Tataren.

Terwijl er nog steeds massaal gedemonstreerd werd, keurde de Opperste Sowjet van de Krim op 8 oktober een resolutie goed waarin de Majlis als ongrondwettig werd bestempeld. Op 9 oktober beantwoordden demonstranten deze maatregel door het aftreden van de Krim-autoriteiten en een herroeping van de resolutie te eisen.

KERNCENTRALE TSJERNOBYL OP NIEUW IN GEBRUIK GENOMEN

Op 16 oktober werd één van de drie reactoren van de kerncentrale in Tsjernobyl opnieuw in gebruik genomen. De centrale was buiten bedrijf gesteld voor reparatiewerkzaamheden, nadat zich in de kerncentrale in Sint-Petersburg, een soortgelijk type, een ongeluk had voorgedaan (zie pag. 685/2/3-'92). Op 19 oktober niaakte de Europese Commissie bekend dat zij zich „ernstigbezorgd” maakte over deze beslissing.

SCHISMA BINNEN OEKRAÏENSE KERK

Op 14 juli riep de Oekraïense Orthodoxe Kerk de autoriteiten op over de mensenrechten te waken, omdat er priesters en gelovigen zouden zijn ontvoerd en mishandeld door aanhangers van de onlangs opgerichte Oekraïense Onafhankelijke Orthodoxe Kerk.

De nieuwe kerk was eind juni opgericht en verenigde de Onafhankelijke Kerk in Oekraïne met de volgelingen van de voormalige patriarch van de Oekraïense Orthodoxe Kerk, die in mei ontslagen metropoliet Filaret (zie pag. 679/13-'92).

HANDELSAKKOORD MET CHINA

Op 8 augustus tekende de Oekraïense minister van buitenlandse economische betrekkingen en handel, Anatoli Woronkow, tijdens een officieel bezoek aan China een handelsakkoord en een akkoord over economische samenwerking met zijn Chinese collega Li Lanying. Op 18 augustus begon een achtdaags bezoek van een delegatie van het Chinese parlement, het Nationale Volkscongres, aan Oekraïne. Dit bezoek was be-

doeld om nauwere contacten tussen beide staten aan te knopen.

Oekraïne en China hadden op 4 januari 1992 diplomatieke betrekkingen aangeknoopt

BETREKKINGEN MET ROEMENIË

Op 3 september arriveerde minister van buitenlandse zaken Anatoli Zlenko in Roemenië voor een officieel tweedaags bezoek. Ter voorbereiding op een groot-schalig verdrag werden er enkele akkoorden over culturele en wetenschappelijke samenwerking en een consulaire verdrag gesloten. Ook de kwestie van de Roemeense en Oekraïense etnische minderheden in beide landen kwam ter sprake. Zlenko veroordeelde de territoriale aanspraken op het voormalige Roemeense deel van Oekraïne als „politieke speculaties die door partijleiders worden uitgebuit voor hun verkiezingscampagnes”.

BESPREKINGEN MET RUSLAND

Op 3 oktober bracht de Russische waarnemend premier Jegor Gajdar een bezoek aan Kiev om besprekingen te voeren met Simonenko over de economische en financiële betrekkingen tussen beide landen ter voorbereiding van de invoering van een eigen Oekraïense munteenheid. Tijdens deze ontmoeting werd ook een aantal documenten ondertekend met betrekking tot de handelscontacten tussen beide landen in 1993.

Ook kwam de aflossing van de buitenlandse schuld van de voormalige Sowjet-Unie ter sprake. Rusland en Oekraïne venierpen eensgezind het principe dat alle voormalige Sowjet-republieken gezamenlijk verantwoordelijk waren voor die schuld. Rusland wilde echter alle eigendommen en schulden van de voormalige Sowjet-Unie overnemen, terwijl Oekraïne erop stond dat de verschillende republieken de schuld afzonderlijk zouden aflossen.

Op 22 oktober bracht premier Koetsjma een bezoek aan Rusland om verdere besprekingen te voeren. Hij riep op tot „een beëindiging van de economische koude oorlog” tussen beide landen.

(Vor.ber.pag. 678/2 e.v.-1992)

RUSSISCHE FEDERATIE

MEER MACHT VOOR VEILIGHEIDSRaad

Op 7 juli 1992 werden de bevoegdheden van de in mei opgerichte Veiligheids-

raad (VR, zie pag. 682/1/2-'92) bij presidentieel decreet uitgebreid. De besluiten van de VR zouden hetzelfde gezag hebben als presidentiële decreten.

Tegen een achtergrond van moeizaam verloopende economische hervormingen, wezen waarnemers op de macht van de conservatieven binnen de VR en trokken parallellen met de situatie kort voor de coup poging in augustus 1991. Op 6 september meldde de Independent on Sunday dat VR-secetaris Joeri Skokow in heel Rusland plaatselijke afdelingen van de VR aan het oprichten was die aan hem verantwoording moesten afleggen. Op deze manier oefende hij controle uit op plaatselijke afdelingen van het leger en van de ministeries van binnenlandse zaken en veiligheid.

Het decreet van 7 juli bepaalde dat (i) ieder besluit van de VR dat in overeenstemming met artikel 15 van de veiligheidswet van de Russische Federatie (RF) genomen werd, vergezeld moest gaan van een presidentieel decreet; (ii) hoofden van federale ministeries en plaatselijke bestuursorganen binnen twee dagen na ontvangst van besluiten van de VR maatregelen moesten treffen om die besluiten door te voeren; en (iii) de secretaris van de VR speciale volmachten zou hebben om besluiten van de VR door te voeren.

De VR was in juni 1991 ingesteld als een adviesorgaan voor de president van de RF. In maart 1992 werd de VR officieel opgericht en kreeg zij de verantwoordelijkheid voor de veiligheid van individuen en de staat. Artikel 15 van de veiligheidswet van de RF definieerde de taken van de VR in zeer algemene termen: zij mocht „devitale belangen van het individu, de maatschappijen en de staat bepalen”.

De VR telde vijf permanente leden die ex officio stemrecht hadden. In principe konden ook hoofden van bepaalde federale ministeries en departementen lid worden, maar zij moesten worden voorgedragen door de president en diens voordracht moest worden goedgekeurd door de Opperste Sowjet. De secretaris van de VR werd benoemd door de president en voor de besluiten van de VR was een absolute meerderheid vereist.

Van de Russische liberale kranten berichtte *Moskovskije Nowosti* op 19 juli dat „de VR nu meer macht heeft dan de regering”. Kommer-sant vergeleek de VR na zijn machtsuitbreiding bovendien met het politburo van de voormalige Communistische Partij vanwege haar potentiële macht, haar geslotenheid en het feit dat zij geen rekenschap hoefde af te leggen. Sergej Sjachraj, een voormalig juridisch adviseur van de president, waarschuwde op 8 augustus in de *Komsomolskaja Prawda* dat de VR nu gecontroleerd werd door conservatieven die hoopten op het herstel van een centraal geleide planeconomie. (Skokow had in de defensie-industrie gewerkt; Filatow zou de standpunten delen van Roeslan Chasboelatoew, de voorzitter van de Opperste Sowjet die zich steeds feller ging verzetten tegen de hervormingen van de regering; en Roetskoj, die ook kritiek op de regering leverde, had invloed in het leger en leidde de in juni opgerichte en nu al invloedrijke Burgerunie, zie pag. 684/3-'92).

Ex officio leden van de VR met stemrecht

Bol-is Jeltsin - als president van de RF ex officio VR-voorzitter: Joeri Skokow - VR-secretaris. Aleksandr Roetskoj - vice-president van de RF; Jegor Gajdar - waarnemend premier van de RF; Sergej Filatow - eerste vice-voorzitter van de Opperste Sowjet.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. HERVORMINGSPROGRAMMA

Op 3 juli keurde de Opperste Sowjet met 155 tegen zes stemmen Gajdars rapport over het ontwerpprogramma van de regering voor verdere economische hervormingen tot 1995-'96 goed. Zijn rapport werd doorgestuurd naar de desbetreffende commissie van de Opperste Sowjet, die op 20 september zijn werkzaamheden zou hervatten.

De sectie over de privatisering leek aan te sluiten bij de wet die daarover in juni was goedgekeurd (zie pag. 683/2/3-'92). Op 2 juli berichtte Le Monde echter dat het programma „eerder leek op een catalogus van goede bedoelingen dan op een nauwkeurig tijdschema voor de uitvoering van economische hervormingen". De krant suggereerde dat het tijdstip van de goedkeuring van het programma met opzet zo was gekozen dat het zou samenvallen met de vergadering van de G-7-landen (zie pag. 805/3-'92).

Begroting voor 1992 goedgekeurd

Op 17 juli keurde de Opperste Sowjet de begroting voor 1992 goed.

Het maximale begrotingstekort werd vastgesteld op 950,1 mrd roebel (op 13 juli 1992 was de officiële koers \$ 1 = 0,5461 roebel), ofwel 12 a 14 procent van het BNP (zie pag. 683/1-'92 voor het geraamde begrotingstekort over het eerste kwartaal). Waarnemend premier Gajdar verklaarde dat de stijging van het begrotingstekort „gevaarlijk was voor de economie", maar dat dat gevaar ondergeschikt was aan de toenemende sociale spanningen. Er waren extra fondsen uitgetrokken voor de landbouwproductie, voedselsubsidies en huisvesting voor militairen.

Op 16 juli had de Opperste Sowjet ingestemd met een verlaging van de BTW van 28 naar 20 procent. Deze verlaging zou in januari 1993 van kracht worden, terwijl de BTW op elementaire voedselproducten met onmiddellijke ingang tot 15 procent verlaagd zou worden. De regering had willen vasthouden aan een hoger percentage, terwijl de belastingcommissie van het parlement nog ingrijpendere verlagingen had bepleit (tot respectievelijk 14 en 7 procent).

Economische statistieken voor januari-juni 1992

Op 20 juli publiceerde Izvestija de cijfers van de staatscommissie voor statis-

tiel over de eerste zes maanden van 1992.

Hoewel er over de de hele linie sprake was van een economische recessie, was er volgens de commissie toch reden tot „gematigd optimisme". omdat een „algemeen economisch debacle" voorkomen was en de roebel „een redelijk betrouwbaar betaalmiddel" was gebleven.

In reële termen bedroeg de algemene industriële productie 86,5 procent van dezelfde periode in 1991. De olieproductie was met 13 procent gedaald, hetgeen gevolgen had voor de export (diedaaldem met \$ 15,4 mrd ofwel 35 procent). De achterstallige betaling van salarissen en pensioenen bedroeg 221,6 mrd roebel en de helft van de bevolking zou of beneden het minimale maandelijkse consumptieniveau (in juni vastgesteld op 2.150 roebel) leven; de prijzen van goederen en diensten stegen sneller dan de lonen en de voedselproductie was met 23 procent gedaald. De productie van consumptiegoederen was met 12 a 24 procent gedaald. Niettemin lagen er nu meer consumptiegoederen in de winkels, omdat de consumenten meer geld uitgaven aan voedsel. Toch kwamen de auteurs van het rapport tot de conclusie dat „de basis die gelegd was voor de markteconomie er hoopvol uitzag".

Nieuwe waarnemend directeur van Centrale Bank

Op 16 juli trad Georgi Matjoechin af als directeur van de Russische Centrale Bank (RCB). Hij zou zijn opgestapt vanwege zijn slechte gezondheid. In juni had de Opperste Sowjet zijn ontslag afgevoerd (zie pag. 684/1/2-'92), maar nu stemden de afgevaardigden daar met 154 tegen 15 stemmen mee in. Op 17 juli benoemde het presidium van de Opperste Sowjet Wiktor Gerasjtsjenko, de voormalige directeur van de Staatsbank van de USSR, tot waarnemend RCB-directeur. Gerasjtsjenko was in augustus 1991 ontslagen vanwege vermeende betrokkenheid bij de coup.

Volgens deskundigen speelde de vervanging van de RCB-directeur een rol bij de waardedaling van de roebel op de wisselmarkt (van \$ 1 = 134,80 roebel op 2 juli tot \$ 1 = 161,10 roebel op 28 juli). Het leek erop dat de invoering van een gestandaardiseerde wisselkoers voor de roebel, die op 1 juli van kracht had moeten worden ter voorbereiding op een volledige convertibiliteit, was uitgesteld.

Kredieten van IMF en Wereldbank. Onderhandelingen over schuldenafbetaling

Op 5 augustus keurde de raad van bestuur van het Internationale Monetair Fonds (IMF) een krediet ter waarde van \$ 1,04 mrd goed dat Rusland over een periode van vijf maanden verstrekt zou worden. Het geld was bedoeld om de Russische reserve aan buitenlandse va-

luta aan te vullen en om de overgang van Rusland naar een markteconomie te steunen. Op 6 augustus verleende de Wereldbank Rusland een lening ter waarde van \$600 mln voor importen die een hoge prioriteit genoten.

Deze kredieten waren de eerste gelden die vrijkwamen in het kader van hulpfondsen ter waarde van circa \$ 24 mrd die op de lange termijn aan de voormalige Sowjet-republieken verstrekt zouden worden. Hiertoe had de groep van zeven (G-7) geïndustrialiseerde landen besloten (zie pag. 659/1/2-'92). De uitkering van de overige fondsen was afhankelijk van voorwaarden waaraan de republieken moesten voldoen, zoals een aantal economische en fiscale maatregelen om de overgang naar een stabiele markteconomie mogelijk te maken, inflatiebeheersing en een bevordering van het investeringsklimaat.

Over de westerse voorwaarden voor de steun, met name een nauwgezet monetair beleid, werd in Rusland heftig gedebatteerd. Ook in de onderhandelingen met het IMF vormden zij een belangrijk punt van discussie. De waarnemend directeur van de Russische Centrale Bank, Wiktor Gerasjtsjenko, kreeg het aan de stok met aanhangers van waarnemend premier Jegor Gajdar, de belangrijkste architect van de overstap naar een markteconomie over de vraag welke maatregelen genomen moesten worden om het probleem van de enorme schulden van de staatsbedrijven aan te pakken.

Gerasjtsjenko waarschuwde voor het gevaar dat failliete staatsbedrijven betekenden, maar regeringsfunctionarissen verklaarden dat het verstrekken van nieuwe kredieten het akkoord met het IMF in gevaar kon brengen, dat bepaalde dat het begrotingstekort tot vijf procent van het bruto nationaal product beperkt zou blijven.

Op 21 augustus publiceerde de Washington Post een interview met Gerasjtsjenko waarin hij de met het IMF overeengekomen plannen bekritiseerde en verklaarde dat sommige regeringsverklaringen veel weghadden van feiten.

De IMF-functionarissen die op 24-26 augustus Moskou bezochten om daar onderhandelingen te voeren, verklaarden echter dat de Russische autoriteiten en ook Gerasjtsjenko het in het algemeen nog steeds eens waren met de plannen. Richard Erb, onderdirecteur van het IMF, verklaarde dat het nog te vroeg was om te bepalen of Rusland de streefcijfers met betrekking tot de inflatie en het begrotingstekort voor 1992 kon halen.

Besprekingen over schuldaflissingen

Vanaf 27 augustus onderhandelden Russische afgevaardigden met vertegenwoordigers van de G-7-landen in Parijs over een nieuw aflissingsschema voor de door de voormalige Sowjet-

EUROPA

Unie nagelaten buitenlandse schuld, die naarschatting \$70 mrd bedroeg.

Op 28 augustus verklaarde Gajdar in Moskou dat Rusland, dat zelf al een schuld van \$4 mrd had, in 1992 hooguit \$2 mrd kon terugbetalen. Volgens schattingen van het persbureau *Reuter* zou alleen de achterstallige rente aan het eind van het jaar echter al zijn opgelopen tot \$10 mrd.

De besprekingen in Parijs vormden een voorbereiding op een vergadering in september van de zogenaamde „Parijse Club“ van crediteurlanden.

Zwakke roebel

Reuter meldde dat de roebel op 27 augustus op de valutamarkt van de Moskouse Interbank sinds zes maanden niet zo laag gestaan had (\$1=205 roebel). De waardevermindering van de roebel was een tegenvaller voor degenen die hoopten dat de munt zich zou stabiliseren en convertibel gemaakt kon worden.

Privatisering

President Boris Jeltsin greep de eerste verjaardag van de coupoging van augustus 1991 aan om een volgende fase van het privatiseringsprogramma van de Russische regering aan te kondigen. Tijdens een televisieuitzending op 19 augustus zei hij dat met ingang van 1 oktober privatiseringswaardebonnen van 10.000 roebel onder de staatsburgers zouden worden gedistribueerd (zie ook onder GOS).

Op 21 augustus werden tijdens een persconferentie van de staatscommissie voor het beheer over staatseigendommen, het orgaan dat het privatiseringsprogramma leidde, nadere details over deze verkoop van staatsbezit bekendgemaakt. Anatoli Tsjoebaj, de voorzitter van de commissie, zette de manieren uiteen waarop de privatiseringswaardebonnen gebruikt konden worden: (i) arbeiders konden aandelen in hun eigen bedrijf kopen; (ii) de bonnen konden gebruikt worden om aandelen te kopen in bedrijven die zouden veranderen in maatschappijen op aandelen; (iii) de bonnen konden middels particuliere investeringsfondsen worden uitgegeven, waarbij deze fondsen konden fungeren als tussenschakels voor de aankoop van aandelen; of (iv) de bonnen konden tegen contant geld verkocht worden.

Ten minste 35 procent van de aankoopsprijs van aandelen zou in privatiseringswaardebonnen betaald moeten worden. Voor buitenlandse en binnenlandse kopers golden dezelfde regels.

Schulden tussen bedrijven onderling

Op 4 september karakteriseerde de *Financial Times* het besluit over de kwestie van de schulden tussen bedrijven onderling als „een rommelig compromis“.

Op 28 augustus had de nieuwe directeur van de Centrale Bank, Wiktor Gerasjtsjenko, een telegram naar plaatselijke bankafdelingen gestuurd, waarin hij hen machtigde de schulden tussen Russische staatsbedrijven onderling – geschat op 1.190 mrd roebel – te financieren. Hervormers waarschuwden echter dat deze beslissing internationale kredietakkoorden met Rusland in gevaar zou kunnen brengen en het regeringsbeleid zou kunnen ondermijnen. Daarom gelastte de Russische regering de Bank op 4 augustus de automatische annulering van de bedrijfsschulden stop te zetten.

Uit een op 9 augustus door de Russische televisie uitgezonden interview met Gerasjtsjenko en waarnemend premier Jegor Gajdar bleek dat er voor 350 a 400 mrd roebel krediet aan bedrijven was verleend. In de tussentijd moest worden doorgegaan met een systeem waarmee schulden of eigendommen van debiteuren werden afgeschreven en dat aansloot bij de privatisering van staatsbedrijven.

Landbouw

In de landbouw dreigde een mogelijke crisis, die was te vergelijken met die uit de jaren '20, toen het evenwicht tussen de landbouwproductie en de industriële productie volledig verstoord was, zodat de boeren graan gingen achterhouden. Hoewel de regering de boeren trachtte over te halen hun graan aan de staat te verkopen door op 11 augustus een resolutie uit te vaardigen waarin zij beloofde maximaal 12.000 roebel voor een ton kwaliteitsgraan te zullen betalen, was medio augustus pas een kwart van de geplande aanvulling van de staatsreserves verwezenlijkt.

De adviesprijs voor graan, zoals vastgesteld tijdens de in juli gevoerde onderhandelingen met boerenbonden, bedroeg 10.000 roebel per ton. Sommige regio's in Rusland zouden echter eenzijdig de leveranties tegenhouden.

Op 18 augustus zette de Russische minister van landbouw, Wiktor Chlistoen, tijdens een persconferentie uiteen hoe hij het uit de privatisering van de agrarische sector voortvloeiende gevaar van de monopolisering van die sector hoopte te bezweren.

Op 30 augustus hervatte Canada zijn tarweleveranties aan Rusland. Die waren op 18 augustus opgeschort vanwege achterstallige betalingen. Op 20 augustus zou Australië zijn tarweleveranties om dezelfde reden gestaakt hebben.

Conferenties van industriëlen

In augustus vonden twee conferenties plaats waar getracht werd arbeiders en directeurs van staatsbedrijven op één lijn te brengen tegen het economische

hervormingsbeleid van de regering. Ze legden echter niet zoveel politiek gewicht in de schaal als verwacht. In een artikel in *Izvestija* van 17 augustus heette het dat de conferenties geen gestructureerde oppositie hadden opgeleverd, omdat er een belangenconflict bestond tussen de directeurs van staatsbedrijven en de parlementariërs die beide conferenties georganiseerd hadden. De industriëlen die aan het hoofd stonden van op korte termijn te privatiseren bedrijven vroegen om een versoepeling van het monetaire beleid. terwijl parlementariërs en vakbondsleders, volgens de industriëlen gedreven door zelfzuchtige politieke motieven, stakingen en een nieuwe regering bepleitten.

De conferentie van bedrijfsmanagers, die op 13-14 augustus door de Industriële Unie (een parlementsfractie onder leiding van Joeri Gecht) georganiseerd was, riep uiteindelijk niet op tot het aftreden van de regering en leek verdeeld. Haar belangrijkste resultaten vormden de benoeming van een permanent orgaan, de Russische Coördinatieraad van Industriëlen onder voorzitterschap van Gecht, en de beslissing om de Industriële Unie een mandaat te geven om de presidentiële decreten over privatisering voor te leggen aan het Constitutionele Hof.

De afgevaardigden waren ontstemd, omdat er maar één regeringsvertegenwoordiger aanwezig was, minister van industrie Aleksandr Titkin. Waarnemers merkten op dat Georgi Chizja en Wladimir Sjoemejko niet aanwezig waren, hoewel zij in mei als vertegenwoordigers van de militaire industriële sector in de regering waren opgenomen (zie pag. 68212-'92). Van hen werd verwacht dat zij de belangengroep die op de conferentie vertegenwoordigd was, zouden steunen. Gajdar was uitgenodigd voor de conferentie, maar kwam niet opdagen.

De alternatieve economische programma's van de Industriële Unie en de niet bijzonder hechte Burgerunie (zie pag. 684/2-'92) werden voorafgaand aan de conferentie gepubliceerd. Beide programma's werden ook in *Izvestija*, respectievelijk op 12 augustus en 23 juli, afgedrukt.

De programma's bepleitten een geleidelijke overgang naar een markteconomie en een terugkeer naar een sterker staatsgezag. *Izvestija* waarschuwde dat het programma van Burgerunie een inflatiespiraal zou veroorzaken die slechts doorbroken kon worden door een „strikt en consistent kredietstelsel en financieel beleid; een beleid kortom waarvan de regering nu onder druk afstapt“. De leiders van Burgerunie, onder wie vice-president Aleksandr Roetskoi, en de aan invloed win-

nende leider van de Unie van Industriële en Ondernemers. Arkadi Wolski, zouden zich echter gedistantieerd hebben van de ontwerp-programma's van hun organisaties.

Op 15 augustus hield de Russische Arbeidersconferentie onder voorzitterschap van I. Konstantinow, een parlementariër die had deelgenomen aan het organiseren van de Conferentie van Industriële, een plenaire zitting.

De Arbeidersconferentie, die zichzelf omschreef als een organisatie die allerlei initiatieven coördineerde van arbeiders die voor hun rechten opkwamen, riep op tot een nationale waarschuwingsstaking. Zij streefde de oprichting van plaatselijke afdelingen na die konden deelnemen aan de strijd tegen de regering en haar hervormingsmaatregelen.

Tot de economische eisen van de conferentie behoorden een terugkeer naar prijscontrole van staatswege en een herroeping van de decreten over privatisering en faillissementen. *Izwestija*, dat de Arbeidersconferentie karakteriseerde als een groepering die de belangen van rechtse parlementsfracties en conservatieve vakbonden vertegenwoordigde, noemde deze maatregelen „even populistisch als onverantwoordelijk”.

De officiële vakbondsorganisatie, de Russische Federatie van Onafhankelijke Vakbonden, de voormalige officiële Sowjet-vakbondsorganisatie, maakte op 14 augustus de resultaten van een opiniepeiling onder haar leden bekend. Van de 10 mln ondervraagde arbeiders verklaarde slechts 10 procent een staking uit protest tegen het economische regeringsbeleid te zullen steunen. Nictcmin verklaarde 86 procent zich bereid aan protestdemonstraties deel te nemen.

Actie in industriële sector

Op 15 augustus werd een staking van Russische luchtverkeersleiders na minder dan 24 uur beëindigd. De staking was door het Russische openbare ministerie als illegaal bestempeld. De luchtverkeersleiders eisten een verdubbeling van hun salaris, betere arbeidsvoorwaarden en de oprichting van een departement voor luchtverkeer dat onafhankelijk was van het ministerie van transport.

Resolutie over uitgaven binnen begroting voor 1992

De op 4 september door de Russische regering uitgevaardigde resolutie over de gedetailleerde uitgaven binnen de begroting voor 1992 (op 17 juli door de Opperste Sowjet goedgekeurd, zie boven) werd op 15 september in zijn geheel in *Rossijskaja gazeta* gepubliceerd.

De uitgaven werden op 3.319,3 mrd roebel geraamd met een extra bedrag van 334,2 mrd roebel voor onvoorziene uitgaven. Bepaalde

beschermde posten moesten volledig uit de begroting gefinancierd worden en ter goedkeuring aan de Opperste Sowjet worden voorgelegd. Deze behelsden lonen, pensioenen en beurzen, subsidies voor de landbouwsector en voor veiwarmings- en huurkosten. de tenuitvoerbrenging van wapenbeperkingsverdragen en schoonmaakoperaties in gebieden die vervuild waren door kernproeven en ongelukken met kerncentrales.

Op 7 september had de regering aangekondigd een extra bedrag van 13,6 mrd roebel hinnen de begroting vrij te zullen maken voor subsidies voor de defensie-industrie en voor wetenschappelijk en technisch onderzoek bij de ontwikkeling en aankoop van wapens.

Op 24 september besloot de regering vóór 1993 een gestandaardiseerde loonpolitiek voor ambtenaren te introduceren. Het loonstelsel zou gerationaliseerd moeten worden op basis van kwalificaties, waardoor tot op heden slecht betaalde ambtenaren als artsen en leraren hun salaris aanzienlijk zouden zien stijgen (zie pag. 683/1-'92 voor de staking in de gezondheidszorg in mei).

Op 25 september maakte de Russische Centrale Bank (RCB) bekend dat de begroting slechts door 40 procent van de voor 1992 voorziene inkomsten werd gedekt. Op 27 september verklaarde minister van economische zaken Andrej Netsjajew in een interview met *Interfax* dat de RCB ermee had ingestemd de kredieten voor de industriële sector tot eind 1992 terug te brengen tot 500 mrd roebel. De industriële sector had om het driedovoudige gevraagd. Een toegeeflijk kredietbeleid ten aanzien van onrendabele industrieën ondermijnde het economische beleid van de regering en in regeringskringen gingen er stemmen op dat de RCB niet langer onder controle van de Opperste Sowjet zou moeten staan, omdat die geen renschap hoefde af te leggen aan de regering en daarmee haar economische beleid in de wielen reed.

Opschorting van financiële transacties met Oekraïne. Schuldenovereenkomsten met Bjelaroës, Oezbekistan en Toerkmenistan

Op last van de Russische regering schortte de Russische Centrale Bank (RCB) de financiële transacties tussen Rusland en Oekraïne met ingang van 22 september voor onbepaalde tijd op. De transacties zouden hervat worden als beide regeringen een regeling getroffen hadden voor wederzijdse betalingen voor geleverde goederen.

Dit besluit betekende een schending van het handelsakkoord dat op 10 september tussen de directeuren van de Oekraïense en Russische centrale banken gesloten was en illustreerde

opnieuw het conflict tussen RCB-president Wiktor Gerasjtsjenko en de hervormers binnen de Russische regering. Rusland hield staande dat de Oekraïense inflatie naar Rusland geëxporteerd werd, omdat Oekraïense bedrijven met Oekraïense kredieten Russische goederen aankochten. Hoewel Rusland het monopolie had op het uitgeven van bankbiljetten, konden alle voormalige Sowjet-republieken hun bedrijven leningen verstrekken. Sinds juni werden er besprekingen gevoerd tussen Rusland en Oekraïne over de Oekraïense terugtrekking uit de roebelzone (zie boven voor het conflict tussen de RCB en de regering).

Op 8 september meldde het persbureau *Itar-Tass* dat Rusland akkoorden gesloten had met Bjelaroës, Oezbekistan en Toerkmenistan die bepaalden dat Rusland het aandeel van deze republieken in de buitenlandse schulden van de voormalige Sowjet-Unie zou overnemen. Als tegenprestatie zouden deze republieken afzien van hun aandeel in eigendommen van de voormalige Sowjet-Unie (zie pag. 382/2/3-'92 voor het in maart gesloten GOS-akkoord over de terugbetaling van de buitenlandse schuld van de voormalige Sowjet-Unie).

Stijging van olieprijs

Op 17 september ondertekende president Jeltsin een decreet over de regulering van de energieprijzen door de staat. Dit decreet moest voor het belangrijkste Russische exportprodukt een overgang mogelijk maken van een centraal vastgestelde naar een zwevende prijs. (Zie pag. 682/3 e.v.-'92 voor de verhogingen van de brandstofprijzen in april en mei.)

De olieprijs zou mogen stijgen tot 4.000 roebel per ton. Boven dit prijsniveau mocht slechts een winst van 50 procent van de produktiekosten gemaakt worden. Bij deze prijzen waren de accijnzen niet inbegrepen. In mei waren de prijzen al ingrijpend verhoogd, maar ze waren nog steeds lager dan de gemiddelde prijs op de wereldmarkt.

Deze maatregel was mede noodzakelijk, omdat de produktie door de overbelaste en verouderde apparatuur was teruggelopen. Volgens berekeningen van de regering was de produktie gedaald tot 86 procent van de in 1991 gewonnen olie.

Op 9 juli meldde *Nezawisimaja gazeta* dat de wereldprijs voor een ton olie tegen de op dat moment geldende wisselkoers 13.000 roebel bedroeg. Vóór september 1992 leverde een ton Russische olie 1.800 a 2.000 roebel op.

Volgens regeringseconomen zou deze plotse deregulering van de energieprijzen andere sectoren van de zwakke Russische economie schaden. In 1993 verwachtte Rusland zijn olieëxport naar lidstaten van het Gemeenbest van Onafhankelijke Staten (GOS) te beperken, terwijl de export naar het westen gehandhaafd

zou blijven op het niveau van 1992. De consument zou 50 procent meer voor olie gaan betalen, maar in bepaalde regio's zouden subsidies worden ingevoerd voor achtergestelde bevolkingsgroepen. Ook landbouwbedrijven zouden subsidies ontvangen om de verhoging van de olieprijs niet volledig op de consument te hoeven verhalen. In zijn commentaar op de maatregel verklaarde minister van economische zaken Andrej Netsjajew dat het hier een nieuwe reguleringsmethode van de energieprijzen betrof, die tot dusver alleen voor olie gold. Deze methode was gebaseerd op rentabiliteit, en zou geld opleveren voor een fonds voor compensatiegelden.

Rusland liep een groot deel van zijn olie-inkomsten mis door illegale verkopen en diefstal. De regering wilde het vergunningstelsel voor de verkoop van brandstoffen opnieuw centraliseren en aan strengere voorwaarden onderwerpen. De gebrekkige wetgeving, de lage vaste olieprijs en de onduidelijke grenzen met andere voormalige Sowjet-republieken stimuleerden de illegale exporten. Deze op illegale wijze geëxporteerde olie werd dan later op de vrije markt tegen veel hogere prijzen verkocht. In september werd bekendgemaakt dat de regeringscommissie voor financiële en gerechtelijke controle en voor corruptiebestrijding onder voorzitterschap van Michail Goertovoj een onderzoek instelde naar de omvangrijke illegale olieexporten door Russische handelsondernemingen. Door het omkopen van leveranciers kochten zij olie tegen een lage prijs in, en verkochten die met winst door. Een westers adviesbureau dat een onderzoek instelde naar al deze gederde inkomsten kwam tot de conclusie dat een groot deel van dit geld op buitenlandse bankrekeningen werd gestort.

ZITTING OPPERSTE SOWJET. RAPPORT VAN PREMIER GAJDAR

Op 22 september hervatte de Russische Opperste Sowjet zijn werkzaamheden na het zomerreces. Tijdens deze zitting werden omstreden wetsvoorstellen gepresenteerd zoals het ontwerp voor de Russische grondwet en een wetsontwerp over faillissementen dat het in juni uitgevaardigde presidentiële decreet moest bekrachtigen (zie pag. 683/3-'92).

Op 24 september werd de defensiewet, die op 10 augustus door president Jeltsin was teruggestuurd naar de Opperste Sowjet, met de door de president aangebrachte wijzigingen goedgekeurd. De wet zou echter pas officieel in werking treden als de nieuwe grondwet van kracht zou worden.

De Opperste Sowjet stemde in met de wijziging dat de president zonder goedkeuring van de Opperste Sowjet hoge legerfunctionarissen (onder wie de minister van defensie) kon benoemen. Dit was in overeenstemming met de huidige grondwetsbepalingen inzake ministeriële benoemingen. De Opperste Sowjet zou echter beslissingen nemen over de sterkte en

samenstelling van de strijdkrachten en van de troepen van het ministerie van binnenlandse zaken, terwijl de president het recht kreeg beslissingen te nemen over de inzet van troepen van het ministerie van binnenlandse zaken in noodsituaties.

Rapport van premier Gajdar

Op 22 september presenteerde waarnemend premier Jigor Gajdar het rapport van zijn regering aan de Opperste Sowjet. Hierin waarschuwde hij dat de sinds mei doorgevoerde versoepeling van het financiële beleid en het kredietstelsel moesten worden teruggedraaid om „de ineenstorting van het kredietstelsel en het monetaire systeem te voorkomen”. Na de toespraak van Gajdar gingen er stemmen op die zijn ontslag eisten, maar op 23 september verwierp de Opperste Sowjet een motie van wantrouwen. De voorzitter van de Opperste Sowjet, Roeslan Chasboelatoew, gewoonlijk een tegenstander van de regering, riep de afgevaardigden op de motie te verwerpen en geen „strategische vergissing” te begaan.

De door Gajdar in zijn toespraak gepresenteerde economische cijfers illustreerden de ernst van de economische crisis.

Het maandelijkse inflatiepercentage lag boven de 20 procent. In vergelijking met 1991 zou de industriële productie in 1992 naar verwachting met 20 procent dalen. De kapitaalinvesteringen zouden met 50 a 55 procent teruglopen. Eind juni 1992 leefden naar schatting 13 mln mensen beneden de armoedegrens (1.200 roebel per maand). Het begrotingstekort was in de eerste helft van 1992 gestegen tot 7,5 procent van het BNP. In juli en augustus steeg dit percentage nog verder, zodat er een „substantiële aanpassing van het begrotingsbeleid” werd verwacht.

Op 22 september zakte de waarde van de roebel in de valutahandel van \$ 1 = 205.50 roebel naar \$ 1 = 241 roebel. Eind september zakte de roebel nog verder weg (\$ 1 = 309 roebel; zie boven voor wisselkoersen en economische statistieken in juli).

Op 24 september verklaarde Gajdar in een interview met de *Financial Times* dat de regering het monetaire beleid op drie kernpunten moest aanscherpen: (i) onderhandelingen over het verlaten van de roebelzone met landen die een eigen munteenheid invoerden; (ii) een beperking van de kredieten van de Russische Centrale Bank aan staatsbedrijven; en (iii) een snelle privatisering van grote staatsbedrijven.

Op 24 september beantwoordde Anatoli Tsjoebajev, de voorzitter van de staatscommissie voor het beheer over staatseigendommen, vragen van afgevaardigden over het in augustus gepresenteerde privatiseringsplan (zie boven). In de Opperste Sowjet werd gedebatteerd over het plan, maar een voorstel om het enige maanden op te schorten, werd verworpen.

BINNENLANDSE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN. GERUCHTEN OVER COUP

Terwijl de eerste verjaardag van de coup poging uit augustus 1991 naderde, deden in juli 1992 geruchten over een nieuwe coup de ronde.

Tijdens een persconferentie op 8 juli waarschuwden vertegenwoordigers van het ministerie van defensie en veiligheid dat „in de huidige situatie plaatselijke ordeverstoringen” niet uitgesloten waren. Daarnaast verklaarden ze dat een hervorming van de departementen voor veiligheid en defensie, zoals bepleit door de Russische minister van buitenlandse zaken, Andrej Kozyrew, zou betekenen dat suggesties van Amerikaanse inlichtingendiensten exact werden overgenomen.

Geruchten over het op handen zijnde aftreden van Kozyrew waren voorafgegaan door de publicatie van een interview met hem in *Izvestija* op 30 juni. Daarin waarschuwde hij voor de mogelijkheid van een coup poging en beschuldigde hij de departementen van veiligheid en defensie ervan opzettelijk misleidende berichten te verspreiden over gebieden in de voormalige Sowjet-Unie waar etnische conflicten woedden. Op 4 juli verklaarde Jeltsin op de Russische televisie dat de VR de opmerkingen van Kozyrew „schadelijk” vond en hij suggereerde dat als Kozyrew „een profeet als Sjewardnadze (wilde zijn), hij het voorbeeld van Sjewardnadze moest volgen” (een verwijzing naar diens aftreden als Sowjet-minister van buitenlandse zaken in december 1990 na voor een dreigende coup gewaarschuwd te hebben - zie pag. 227/3 e.v.-'91).

Nieuwe politieke alliantie

Op 4 juli kwamen in Moskou meer dan 40 politieke groeperingen bijeen. Zij stelden een verklaring op en op 9 juli werd de alliantie Democratische Keuze opgericht.

Democratische Keuze zou Jeltsin en de regering steunen en wilde een alternatief bieden voor de sterke gematigde oppositie van de groepering Burgerunie en voor extreme nationalistische en neo-communistische groeperingen. Tot de deelnemende politieke groeperingen behoorden Democratisch Rusland, de Russische Bond van Zakenmensen en de Republikeinse Partij van de RF (die tijdens haar derde congres op 27-28 juni Wjatsjeslaw Sjostakowski tot leider had gekozen). De Russische Democratische Hervormingsbeweging onder leiding van de voormalige burgemeester van Moskou Gawriil Popow, nam deel aan de bijeenkomst op 4 juli, maar trad niet toe tot de alliantie.

Verbod op Liberaal-Democratische Partij

In augustus werd de Liberaal-Democratische Partij van de Sowjet-Unie verboden. Op 11 augustus kondigde het Russische ministerie van justitie aan dat de registratie van de partij geannu-

leerd was en dat zij daarom geen legale status meer bezat.

In feite was de Liberaal-Democratische Partij een ultra-nationalistische groepering. Haar leider, Wladimir Zjirinowski, was tot verrassing van waarnemers bij de Russische presidentsverkiezingen in juni 1991 als derde geëindigd (zie pag. 602/1 e.v.-SZ).

Op 12 april 1991 was de registratie van de partij door het Sowjetrussische ministerie van justitie geannuleerd, omdat de ledenlijst van de partij veelal zou zijn. Het Russische ministerie van justitie verklaarde dat deze scheiding van de wet inzake de registratie van partijen door voormalige Sowjet-functionarissen oogluikend was toegestaan.

Reorganisatie van regering

In het kader van de overstap naar een markteconomie besloot de Russische regering op 29 september haar structuur te reorganiseren om efficiënter te kunnen werken. Op 1 oktober berichtte *Izwestija* dat Jeltsin de voor de tenuitvoerbrenging van deze maatregelen vereiste decreten had ondertekend.

Het aantal centrale uitvoerende organen zou worden teruggebracht van 131 naar 73. Ook de ministeries van handel en industrie werden opgeheven. Deze maatregel hing samen met de overgang van een centraal geleide planeconomie, waarin deze ministeries de bevoorrading en productie geleid hadden, naar een markteconomie.

De nieuwe structuur werd toegelicht door de voor het economische beleid en de reorganisatie verantwoordelijke eerste vice-premier Wladimir Sjoemejko. Hij verklaarde dat het

systeem drie niveaus kende. Ministeries en staatscommissies die geleid werden door kabinetsleden stonden in deze hiërarchie boven coördinerende commissies en departementen die niet geleid werden door ministers, maar deze laatste organen zouden op hun beurt weer boven federale agentschappen en diensten staan. Sommige organen zouden worden gedergradeerd of zelfs opgeheven. Het personeelsbestand zou worden teruggebracht van 3.500 naar 2.500.

Per 1 oktober werd het ministerie van handel en grondstoffen opgeheven. Voorlopig zou het vervangen worden door twee federale contractmaatschappijen op aandelen waarvan het kapitaal aan de staat toebehoorde. Zij zouden de bevoorrading tussen producenten onderling regelen. Naast hun werkzaamheden voor de regering zouden ze commerciële leverantiecontracten niogen afsluiten. Het ministerie van industrie zou worden opgeheven en worden vervangen door een staatscommissie die zich zou bezighouden met industriële strategieën en privatisering.

Op 4 september meldde radio Moskou dat een onafhankelijke Raad van Deskundigen, een „vrijwilligersorgaan”, zou worden opgericht. Deze raad zou samenwerken met de presidentiële dienst, opdat „vergissingen en mislukingen” in de besluitvorming rond „belangrijke economische en industriële projecten” vermeden zouden worden.

Druk op regering

Op 22 september verscheen in de *Sowjetskaja Rossija* een „politieke verklaring van de linkse en rechtse oppositie”.

In deze verklaring, getekend door leiders van patriottische bewegingen en van communistische en socialistische partijen, heette het dat de oppositie zich „verenigd(had) in naam van de redding van de nationale staat”. Jeltsin zou verantwoordelijk zijn voor „het ruïneren van Rusland”. Het uiteenvallen van de Sowjet-Unie door de „staatsgreep van augustus-december 1991” was in strijd met de grondwet en zou op touw zijn gezet door de „regeringsklik” van de Russische Federatie. De economische voorstellen van de oppositie voorzagen in een herziening van het huidige hervormingsbeleid en in het invoeren van „noodmaatregelen om de crisis het hoofd te bieden”.

De Russische Christen-Democratische Beweging, die in 1991 uit de beweging Democratisch Rusland was gestapt om tot de oppositie toe te treden, had deze verklaring van de „verenigde oppositie” niet ondertekend.

Tijdens het congres van de Constitutionele Democratische Partij (Kadets, die in 1991 eveneens deel uitmaakte van de beweging Democratisch Rusland) op 25-26 september werd het aftreden van de regering geëist en het bijeenroepen van de Constitutionele Assemblée, die in 1917 was opgericht en door de bolsjewieken was ontbonden.

Op 10 september waarschuwde Democratisch Rusland op zijn beurt tijdens een persconferentie dat het zou overstappen naar de oppositie als het economische hervormingsprogramma zou verwateren en de voormalige nomenklatoera opnieuw aan de macht zou komen. Ook de regeringsgezinde Republikeinse Partij, die tot juni lid was geweest van de Russische Beweging voor Democratische Hervormingen, kondigde aan druk op de regering en de president te zullen uitoefenen ten gunste van een voortzetting van het hervormingsbeleid. Zowel Democratisch Rusland als de Republikeinse Partij wilden een petitie organiseren voor een referendum over de privatisering van land (zieboven voor oprichting van een regeringsgezinde alliantie).

Op 23 september hield de gematigde oppositie-alliantie Burgerunie een persconferentie waar zij haar anti-crisisprogramma presenteerde. Dit programma zou worden overhandigd aan Jeltsin en de Opperste Sowjet. Arkadi Wolski, de leider van de Unie van Industriëlen en Ondernemers die deel uitmaakte van Burgerunie, bepleitte een diepgaande studie naar de Chinese economie, omdat daar een parallelle staatssector en particuliere sector bewaard waren gebleven. Het motto van Burgerunie was „liberale hervormingen - een sterk gezag”. vice-president Aleksandr Roetskoj, een van de leiders

Wladimir Zjirinowski, de leider van de verboden Liberaal-Democratische Partij, houdt op 19 augustus 1992 een toespraak in St. Petersburg.

De leider van de Constitutionele Democratische Partij, Michail Astafjew, opent op 25 september 1992 het congres van zijn partij in Moskou.

van Burgerunie, verklaarde dat deze beweging geen oppositie wilde voeren tegen de autoriteiten, maar „redelijke maatregelen wilde voorstellen en actief in de hervormingen wilde delen". Ook verklaarde Roetskoj op 28 september dat hij geen aanleiding zag om Jedor Gajdar als premier te vervangen, maar dat „deradicalere ministers in zijn kabinet zo spoedig mogelijk vervangen zouden moeten worden". Gajdar reageerde op het programma van Burgerunie met de stelling dat haar voorstel om de geldvoorraad te vergroten ten einde de produktie te verhogen „binnen de context van een verhoudingsgewijs sterk gemonopoliseerde produktie... tot een prijsstijging (zou)leiden".

Het conflict tussen hervormingsgezinde leden van de regering en de overwegend conservatieve Opperste Sowjet bleef gedurende oktober spelen. Ondanks pogingen van president Boris Jeltsin om de zitting van het Congres van Volksafgevaardigden tot maart 1993 uit te stellen, besloot de Opperste Sowjet op 21 oktober met 114 tegen 59 stemmen de zevende zitting van het Congres op 1 december te laten beginnen.

Jeltsin leek toenadering te zoeken tot de gematigde Burgerunie om zich te verzekeren van zijn steun voordat het Congres bijeen zou komen. Hij hoopte daarmee te voorkomen dat het (in 1990 gekozen en door conservatieven beheerste) Congres een motie van wantrouwen zou indienen tegen zijn regering en haar economische hervormingen.

Toespraak van Jeltsin tot Opperste Sowjet

Hoewel Jeltsin op 6 oktober tijdens een toespraak tot de Opperste Sowjet kritiek leverde op de ministers van economie, industrie en buitenlandse economische betrekkingen, brak hij een kant voor het regeringsbeleid in zijn totaliteit. Hij merkte op dat „iedere andere regering het onder deze omstandigheden nog slechter zou doen" en bepleitte de toepassing van buiten de regering circulerende „waardevolle ideeën", zoals die voorkwamen in het programma van Burgerunie (zieboven).

Jeltsin ging in zijn toespraak ook in op kwesties als het grondbezit, de urgentie van een wapenwet om de „schaamteloze diefstallen van leger eigendommen" te bestrijden en de noodzaak van misdaad- en corruptiebestrijding (hiertoe was een commissie opgericht die bestond uit vice-president Aleksandr Roetskoj, de eerste vice-voorzitter van de Opperste Sowjet Sergej Filatow, de secretaris van de Veiligheidsraad Skokow en onderminister Genadi Boerboelis).

Op 6 oktober prees Arkadi Wolski, een van de leiders van Burgerunie, tijdens een toespraak tot fabrieksdirecteuren (erkend als een invloedrijke achterban) in Kiev (Oekraïne) het Chinese economische hervormingsmodel (zie ook boven). Op 25 oktober wisten waarnemend premier Jedor Gajdar en andere ministers die nauw betrokken waren bij het economische hervormingsbeleid zich echter te verzekeren van de steun van circa 60 industriëlen. Gajdar en de zijnen beloofden hun tijdens deze bij-

eenkomst in Togliatti inspraak in het beleid.

Waarschuwing voor coup

Op 16 oktober waarschuwden enkele ministers buitenlandse journalisten voor een dreigende conservatieve coup tegen Jeltsin en de hervormingen.

Deze ministers - onderminister Boerboelis, minister van buitenlandse zaken Andrej Kozyrew (die in juli soortgelijke waarschuwingen had geuit, zie hoven), vice-premier en minister van pers en informatie Michail Poltoranin en vice-premier en minister van privatisering Anatoli Tsjoebaj - verklaarden dat Burgerunie hierbij een rol zou spelen en beschuldigden de voorzitter van de Opperste Sowjet Roeslan Chasboelatow van directe betrokkenheid. Toen de ministers op 21 oktober deze beschuldigingen ten overstaan van de Opperste Sowjet moesten toelichten, lazen zij een verklaring voor waarin zij opnieuw waarschuwden voor „de bedreiging die sommige afgevaardigden vormen voor het strategische verloop van de Russische hervormingen".

Op 12-13 oktober voerden Poltoranin en Chasboelatow een fel mediadebat. Chasboelatow eiste het aftreden van Poltoranin, terwijl deze op zijn beurt zijn tegenstander verweet „zich binnen het apparaat van de Opperste Sowjet te omgeven met mensen die verbannen zijn uit de voormalige partijstructuren". Op 3 oktober had Kozyrew er in een televisie-interview voor gewaarschuwd dat „er gevaar bestaat dat de oude structuren zich onder een nieuwe dekmantel handhaven", daarmee doelend op communisten die veranderd waren in „nationalistische patriotten". *Itar-Tass* meldde op 22 oktober dat Roetskoj het aftreden van zes regeringsleden geëist zou hebben „omde politieke en economische situatie in de republiek te stabiliseren". Er werden geen namen genoemd.

FNR verboden

Het Front van Nationale Redding (FNR), de jongste overkoepelende organisatie van neo-communisten en Russische nationalist, werd kort na zijn officiële oprichting verboden.

In een op 28 oktober ondertekend presidentieel decreet werd verwezen naar de grondwet en het op 24 oktober gewijzigde wetboek van strafrecht, waarin openbare oproepen tot een omvergeving van het staatsgezag als illegaal waren bestempeld; de doelstellingen van het FNR werden „een bron van nationale verdeeldheid en ... een reële bedreiging voor de integriteit van de Russische Federatie en de onafhankelijkheid van de soevereine buurstaten" genoemd.

Het door Ilja Konstantinow (de organisator van bijeenkomsten van de oppositie in augustus, zie boven) en G. Zjoeganow geleide FNR was op 24 oktober opgericht tijdens een vergadering in Moskou waar circa 3.000 afgevaardigden het aftreden van Jeltsin eisten. De conservatieve krant *Sowjetskaja Rossija* had op 1

oktober een oproep van het organisatiecomité van het FNR gepubliceerd, waarin comités in het hele land werden opgeroepen de macht over te nemen (zieboven voor de in september uitgevaardigde „verklaring“). Het voor de media verantwoordelijke ministerie besloot de krant vervolgens een publikatieverbod op te leggen.

Directoraat ter bescherming van de regering opgeheven

Op last van Jeltsin werd op 28 oktober het Directoraat voor de Bescherming van de Hoogste Gezags- en Regeringsorganen opgeheven. Dit Directoraat werd door de liberale pers omschreven als een 5.000 leden tellende strijdmacht onder persoonlijk commando van Chasboelatow.

Hervormingsgezinde ministers gebruikten de perspublicaties ter ondersteuning van hun beweringen dat Chasboelatow zijn machtsbasis aan het versterken was. Uit een op 22 oktober in *Izvestija* gepubliceerd onderzoek naar het Directoraat bleek dat afgevaardigden van de Opperste Sowjet niet op de hoogte waren van het uit oktober 1991 stammende bevel om de leden van het Directoraat te recruter onder de troepen van het Russische ministerie van binnenlandse zaken; dat zijn functionarissen bewapend waren en dat zij „in buitengewone omstandigheden“ hun wapens aan volksafgevaardigden konden geven; dat het circa 75 gebouwen in Moskou bewaakte en dat „tweederde deel daarvan absoluut niets met het parlement te maken had“; en dat het onder exclusief gezag van de parlementsvoorzitter stond. Op 29 oktober meldde de *Rossijskaja gazeta* echter dat de commandant van het Directoraat, generaal-majoor Iwan Bojko, verklaard zou hebben dat de oprichting van het instituut een suggestie van Jeltsin zou zijn geweest.

In oktober hadden twee incidenten de aandacht aan het publiek op het Directoraat gevestigd. Op 9 oktober was een bewapend familielid van Chasboelatow gearresteerd, maar later zonder aanklacht door de politie vrijgelaten, en op 20 oktober vond er een schietpartij plaats waarbij de politie en drie leden van het Directoraat betrokken waren; dit incident werd op 21 oktober in de Opperste Sowjet besproken.

Toen Chasboelatow de avondzitting van de Opperste Sowjet op 21 oktober verliet omdat hij ziek zou zijn, suggereerden twee afgevaardigden, onder wie de onderminister van volksgezondheid, dat hij „onder invloed van alcohol of drugs“ was. Chasboelatows arts legde echter uit dat zijn bloeddruk te hoog was.

Mediakwesties

Op 17 juli besloot de Opperste Sowjet van de RF als de wettige opvolger van de Opperste Sowjet van de USSR met 136 tegen 23 stemmen (en 12 onthoudingen) de controle over de krant *Izvestija* over te nemen.

Deze beslissing werd openlijk bekritiseerd door Jeltsin en veroorzaakte opnieuw een conflict tussen de wetgevende en uitvoerende macht. Ook keurde de Opperste Sowjet een resolutie over de media goed, maar de oprichting van een „toezichtscommissie“ voor de media om „schendingen“ van het vrije woord in de gaten te houden, werd verworpen. De oprichting van zo'n commissie was voorgesteld in een eerder wetsvoorstel dat door journalisten werd veroordeeld omdat het „beperkingen (wilde opleggen)... die journalisten zelfs ten tijde van de almacht van de CPSU nog niet hadden meegemaakt“.

Voor de mislukte coup in augustus 1991 was *Izvestija* de officiële spreekbuis van het presidium van de Opperste Sowjet van de USSR geweest. Later werd het blad als een onafhankelijke krant voortgezet (zie pag. 692/1-2-'91). In het geschil met de Opperste Sowjet beschuldigden beide partijen elkaar ervan dat de overname van de krant in strijd was met de uit juni 1990 stammende Sowjet-wet over de persvrijheid (zie pag. 85/1 e.v.-'91). Het ministerie van pers en informatie registreerde *Izvestija* niet opnieuw als de spreekbuis van de Opperste Sowjet, maar ging op 20 juli in beroep bij het Constitutionele Hof over de rechtmatigheid van de resolutie van de Opperste Sowjet.

De democratische pers gaf uiting aan haar bezorgdheid over de bedreiging van de vrijheid van meningsuiting door op 16 juli een tweede editie van de *Obsjtsjaja gazeta*, een gezamenlijke krant die tijdens de coup was gepubliceerd om de censuur te ontwijken, uit te geven. Het incident hield verband met de beperkende maatregel die in juni was afgekondigd met betrekking tot de toegang van correspondenten tot de zittingen van het presidium van de Opperste Sowjet. Krachtens deze maatregel mochten alleen correspondenten van officiële persbureaus en van de regeringskrant *Rossijskaja gazeta* worden toegelaten.

Op 28 augustus publiceerde *Izvestija* een resolutie van de staatscommissie voor het beheer over staatseigendommen. De resolutie voorzorg in de oprichting van het uitgeversbedrijf *Izvestija* en hief het uitgeversbedrijf *Izvestija* van de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie op. De strijd om het eigendom van het invloedrijke dagblad *Izvestija* leek aldus beslecht door een nominale verandering van eigenaar, waardoor het niet langer aan de Opperste Sowjet toebehoorde. De resolutie van de „staatscommissie was uitgevaardigd op instructie van Jeltsin.

In juli (zie boven) had de Russische Opperste Sowjet getracht *Izvestija* in handen te krijgen, aangezien zij zich, als opvolger van de Opperste Sowjet van de Sowjet-Unie, de rechtmatige eigenaar van het blad achtte. In augustus had het Russische Constitutionele Hof partij voor Jeltsin en *Izvestija* gekozen, terwijl het openbaar ministerie en het Russische Federale Eigendomsfonds vergeefs de kant van de Opperste Sowjet gekozen hadden.

Prazoda, de voormalige spreekbuis van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie, kondigde aan per 1 september vijf in plaats van drie keer per week te zullen uitkomen. Het blad had een faillissement weten af te wenden door een joint venture met een Griekse zakenman aan te gaan. De Griek had een meerderheidsaandeel in de krant.

Door financiële problemen moest de publicatie van *Prawda* in maart korte tijd gestaakt worden (zie pag. 383/3 en 671/1-'92). Toen *Prawda* na een publikatieverbod in augustus

Ilja Konstantinow (l.) de officieuze voorzitter van het verboden Front van Nationale Redding, in gesprek met Sergej Baboelin, een van de leiders van het oppositieblok, aan het begin van de zitting x-an het Congres van Volksafgevaardigden op 1 december 1992

1991 wegens vermeende steun aan de initiatiefnemers van de coup poging (zie pag. 20/1-'92) opnieuw uitkwam, was de pro-communistische stellingname van het blad echter nauwelijks veranderd.

Een van de laatste daden van het Directoraat ter Bescherming van de Regering voor zijn afschaffing (zie boven) was de bezetting van de uitgeversmaatschappij *Izvestija* op 27 oktober. De bezetters werden de volgende dag verwijderd, maar het incident toonde aan dat er opnieuw strijd werd geleverd om de zeggenschap over het invloedrijke liberale dagblad.

De Opperste Sowjet had in oktober besloten het gezag over *Izvestija* weer naar zich toe te trekken, maar de commissie voor de massamedia van de Opperste Sowjet besloot op 27 oktober opnieuw een onderzoek naar de kwestie in te stellen en het Constitutionele Hof en het Hof van Arbitrage te raadplegen.

Op 17 oktober werd het federale televisiestation „Rossija” opgericht. Het nieuwe station kwam tot stand na een fusie van de televisiebedrijven van Sint-Petersburg (het voormalige Leningrad) en het Russische voorlichtingsbureau. Het nieuwe station zou worden geleid door Bella Koerkon-a. Het bedrijf uit Sint-Petersburg was bekritiseerd, omdat zijn uitzendingen steeds rechtser werden.

Aftreden van directeur omroepbedrijf

Op 25 november werd Jegor Jakowljew, de directeur van het Russische staatsomroepbedrijf Ostankino, door Jeltsin ontslagen, nadat Achsarbak Galazow, de voorzitter van de Noordossetische Opperste Sowjet, tijdens een vergadering van de Raad van Leiders van de Republieken (zie onder) kritiek had geleverd op een op 23 november door Ostankino uitgezonden documentaire over het conflict tussen Noord-Ossetië en Ingoesjetië (zie onder).

Galazow verklaarde dat in het programma duidelijk partij was gekozen voor Ingoesjetië, hoewel de Russische liberale pers en u-eesterse waarnemers berichtten dat de Russische autoriteiten juist een pro-Ossetisch standpunt innamen. Het ontslag van Jakowljew werd fel bekritiseerd door de liberale pers, omdat dit erop zou wijzen dat de Russische leiders steeds slechter kritiek konden verdragen en aan de vooravond van de zitting van het Congres van Volksafgevaardigden een knieval maakten voor de conservatieve krachten.

Op 25 november noemde *Izvestija* Jakowljew „een van de prominentste mediavertegenwoordigers, die jarenlang blijkt heeft gegeven van zijn toewijding aan democratische principes”. Jakowljew was als redacteur werkzaam geweest bij *Moskovskije Nowosti*, een blad dat ten tijde van de perestrojka de grenzen van de vrijheid van meningsuiting verruimd had. Na de mislukte coup in augustus 1991 (zie pag.

683/3 e.v.-'91) werd hij benoemd tot directeur van de Sowjetrussische Televisie- en Radio (in december 1991 omgedoopt tot Ostankino, zie pag. 84/1/2-'92). Zijn onderdirecteur, Igor Malasjenko, werd benoemd tot waarnemend &-recteur van Ostankino.

Wetenschapper gearresteerd wegens het „onthullen van staatsgeheimen” over chemische wapens

Op 22 oktober werd een aan een Moskou chemisch onderzoeksinstituut verbonden wetenschapper gearresteerd, omdat hij „artikel 73 van de Sowjetrussische strafwet” betreffende het „onthullen van staatsgeheimen” overtreden zou, hebben. (Omdat de Russische wet over staatsgeheimen nog in het ontwerp stadium was, waren op 14 januari 1992 bij presidentieel decreet de Sowjet-criteria met betrekking tot staatsgeheimen opnieuw ingevoerd.)

Wil Mirzajanow was mede-auteur van een artikel dat op 20 september onder de titel „Vergiftigd beleid” in *Moskovskije Nowosti* was verschenen. In dit artikel werd gesteld dat Rusland ondanks de ondertekening van het in september in Genève goedgekeurde ontwerpverdrag over het verbod op chemische wapens doorging met het ontwikkelen en testen van deze wapens. Op 1 november waarschuwde *Moskovskije Nowosti* in een commentaar op de voorpagina: „De autoriteiten hebben te kennen gegeven dat ze chemische wapens willen afschaffen, terwijl de praktijk daarmee in tegenspraak is, en het aan de kaak stellen van deze feitelijke gang van zaken wordt als een misdaad beschouwd”. Op 3 november werd Mirzajanow vrijgelaten in afwachting van zijn proces.

Rapporten over volksgezondheid en ecologie

Op 7 oktober werden tijdens een persconferentie twee rapporten gepresenteerd van de staatscommissies voor volksgezondheid en milieu. Op 6 oktober had Jeltsin in zijn toespraak tot de Opperste Sowjet verklaard dat deze rapporten de eerste waren in 70 jaar die „alleen maar op waarheid” berustten. De commissies kwamen tot de conclusie dat het slecht gesteld was met milieu en volksgezondheid en dat die situatie alleen maar verslechterde.

Uit de cijfers bleek onder meer dat in 1992 de levensverwachting voor vrouwen gedaald was tot 69 jaar en voor mannen tot 63 jaar; dat in de staatsziekenhuizen in 1991 3,5 mln abortussen gepleegd werden (tegenover 2,5 mln geboorten); en dat 15 procent van het Russische grondgebied in een „ecologische crisis” verkeerde.

Op 22 oktober kreeg minister van volksgezondheid Andrej Worobjow een hartaanval terwijl hij de Opperste So-

wjet een zeer kritisch rapport presenteerde over de hervorming van de Russische gezondheidszorg en over maatregelen om een verplichte medische verzekering in te voeren. Op 23 oktober werd hij door Jeltsin bij decreet van zijn functie ontheven.

Hoorzitting van Constitutioneel Hof over verbod op CPSU

Op 7 juli 1992 opende het Constitutionele Hof de hoorzittingen over de wetigheid van de door de Russische president Boris Jeltsin in augustus 1991 uitgevaardigde decreten die de Communistische Partij van de Sowjet-Unie (CPSU) en de Russische Communistische Partij (RCP) verboden (zie pag. 691/2-'91). Er werd besloten dat de petitie over de ongrondwettigheid van de CPSU als tweede behandeld zou worden (zie pag. 682/2/3-'92 voor de uitspraak in mei). Deze zaak stond los van het lopende onderzoek naar de mislukte coup poging in augustus en de financiën van de CPSU.

Jeltsin werd vertegenwoordigd door de voormalige staatsadviseur voor juridische zaken Sergej Sjachraj (zie pag. 680/12 en 682/3-'92). Sjachraj benadrukte dat de CPSU een staatsinstituut en geen politieke partij geweest was. Ter verdediging van het verbod werd er bewijsmateriaal aangevoerd over de onderdrukking van dissidenten, het verstrekken van wapens en geld aan ideologische bondgenoten in het buitenland, de herkomst van partijfondsen en de betrokkenheid van de CPSU bij de coup poging. Daarnaast werd er nieuw bewijsmateriaal geleverd dat een departement van het Staatsveiligheidscomité (KGB) politieke moorden had beraamd. Op 23 juli besloot het Hof extra getuigen voor de hoorzittingen op te roepen, onder wie de voormalige Sowjet-president en eerste secretaris van de CPSU, Michail Gorbatsjow, (de enige gedaagde getuige die niet was verschenen), diens naaste medewerker Aleksandr Jakowljew en andere hoge CPSU-functionarissen.

Op 3 augustus werden de hoorzittingen verdaagd. De proceskosten van de CPSU werden betaald door de staat, aangezien haar fondsen geconfisqueerd waren. Het Hof stond niet toe dat de als getuigen gedaagde CPSU-functionarissen vervangen werden door vertegenwoordigers die tijdens het „29ste Congres van de CPSU” (op 4 juli buiten Moskou gehouden door een communistische minderheid) gekozen waren.

Gorbatsjow weigert te getuigen op hoorzitting over CPSU

Op 25 september hervatte het Russische Constitutionele Hof zijn hoorzittingen in het kader van het tegen Jeltsin aangespannen proces.

Er kwam steeds meer bewijsmateriaal boven

tafel dat verband hield met de rol van de CPSU in de Sowjet-politiek sinds maart 1990, toen zij afstand moest doen van haar in de grondwet vastgelegde machtsmonopolie (zie pag. 586/2/3-'90). Het Hof had te kennen gegeven dat een uitspraak over de legaliteit van de partij alleen betrekking zou hebben op deze beperkte periode.

De aandacht was vooral gericht op de ontwikkelingen rond de voormalige secretaris-generaal van de CPSU, ex-Sowjet-president Michail Gorbatsjow. Gorbatsjow weigerde in de getuigenbank te verschijnen. Waarnemers suggereerden dat het willekeurige gebruik van archiefmateriaal en het dubieuze reisverbod dat Gorbatsjow opgelegd kreeg, pogingen waren om hem te vernederen en dat daartoe in de hoogste regionen was besloten. Ook wezen ze op het ongelukkige tijdstip en de mogelijke onrechtmatigheid van een op 31 juli uitgevaardigd presidentieel decreet, waardoor de 13 rechters van het Constitutionele Hof een loonsverhoging van 30 procent kregen.

Het Hof had op 21 september bekendgemaakt dat het besloten had voormalige CPSU-leiders als getuigen te dagen. Aangezien Gorbatsjow de dagvaarding op straffe van een boete van honderd roebel naast zich neer had gelegd, had het Hof hem klaarblijkelijk verboden naar het buitenland te reizen en de ministeries van binnenlandse zaken en veiligheid opgedragen er zorg voor te dragen dat hij tijdens de hoorzitting zou verschijnen. De wettelijke grond voor deze beperking van zijn bewegingsvrijheid was onduidelijk; in een artikel in de *Moskowskije Nowosti* werd erop gewezen dat het onduidelijk was welk land Gorbatsjow nu niet mocht verlaten: de Sowjet-Unie of Rusland. Hoewel hij „op humanitaire gronden” toestemming kreeg naar Duitsland af te reizen om de begrafenis van Willy Brandt (zie pag. 85/1-'93) bij te wonen, zag Gorbatsjow zich genoodzaakt andere geplande bezoeken af te zeggen.

Op 8 oktober omsingelde de poortie de gebouwen van de door Gorbatsjow geleide Internationale Stichting voor Sociaal, Economisch en Politiek Onderzoek (de Gorbatsjow-Stichting). nadat deze op 7 oktober bij presidentieel decreet onder gezag van de Russische regering waren gesteld. Vervolgens werden er bepaalde documenten uit het presidentieel archief vrijgegeven, waaruit zou blijken dat Gorbatsjow informatie achtergehouden zou hebben over bepaalde episodes uit de Sowjet-geschiedenis, zoals het neerschieten van een toestel van Korean Airlines in 1953 (vlucht KAL-007, zie pag. 577 e.v.-'83), het bevel tot de invasie in Afghanistan in december 1979 (zie pag. 17 e.v.-'80) en het in 1940 door Stalin uitgevaardigde bevel een aantal Poolse officieren te vermoorden (de slachting te Katyn, waarvoor de Sowjets in april 1990 de verantwoording op zich hadden genomen, zie pag. 722/2 e.v.-'90).

Toen het Hof op 13 oktober aandacht ging besteden aan het boven tafel gekomen bewijsmateriaal, werd duidelijk dat het besluit over de

dagvaarding van de getuigen, onder wie Gorbatsjow, zou worden uitgesteld totdat die documenten geïnventariseerd zouden zijn. In een interview met Tass gaf Waleri Zorkin, de voorzitter van het Constitutionele Hof, op 15 oktober toe dat er een mogelijkheid bestond dat Gorbatsjow niet als getuige zou worden gedaagd. Hij beschuldigde hem ervan „een martelaar te willen worden”.

Uitspraak in proces tegen Jeltsin en CPSU

Op 30 november, kort voor de opening van het Congres van Volksafgevaardigden, deed het Russische Constitutionele Hof uitspraak in het proces dat tegen Jeltsin was aangespannen in verband met zijn in augustus 1991 uitgevaardigde verbod op de CPSU en de Russische Communistische Partij (RCP), en in het proces dat tegen de CPSU was aangespannen omdat de partij „strijdig met de grondwet” zou zijn geweest.

De uitspraak, die door westerse commentatoren werd omschreven als „een gecompliceerd compromis”, bepaalde dat Jeltsin niet in strijd met de grondwet had gehandeld door de „heleids- en organisatiestructuren” van de CPSU en de RCP (voor zover deze deel uitmaakte van de CPSU) illegaal te verklaren, maar wel door „de op territoriale basis... opgerichte plaatselijke partijafdelingen” een verbod op te leggen, aangezien „deze organisaties... de staatsstructuren niet vervingen”. Met betrekking tot de CPSU-eigendommen bepaalde het Hof dat Jeltsin correct had gehandeld door partijbezittingen die aan de staat toebehoorden te onteigenen, maar dat het Hof van Arbitrage uitspraak zou moeten doen in gevallen waar het eigendomsrecht twijfelachtig was. De hoorzittingen over de grondwettigheid van de CPSU en RCP werden beëindigd, omdat de partijen sinds augustus-september 1991 niet meer bestonden.

Andrej Makarow (l.) en Gennadi Boerboelis, die namens president Boris Jeltsin de hoorzittingen bijwoonden over het verbod op de CPSU, geven een persconferentie na de uitspraak van het Constitutioneel Hof op 30 november 1992.

De gerechtelijke procedure was op 29 oktober verdaagd en op 4 november heropend. In redevoeringen die het gelijk van Jeltsin moesten aantonen, werd beweerd dat de CPSU naar schatting 40 mln mensen „geëlimineerd” had en dat 19.840.000 „vijanden van het volk” onderdrukt waren. De advocaten van de CPSU waarschuwden echter dat een uitspraak tegen de grondwettigheid van de partij in strijd zou zijn met de gewetensvrijheid en een gevaarlijk precedent zou scheppen voor „iedere partij met een communistische oriëntatie”.

Beide partijen begroetten de uitspraak als een overwinning. Op 3 december riep Walentin Koepsew, de leider van de RCP tot deze verboden werd, de partijen die uit de CPSU waren voortgekomen op het herstel van de partij voor te bereiden.

Politieke manoeuvres aan vooravond Congreszitting

Medio november luwden de politieke spanningen tussen de hervormingsgezinden binnen de Russische regering en de gematigde vertegenwoordigers van de oppositie - de leden van de beweging Burgerunie - aangezien beide groeperingen op een compromis leken aan te sturen (zie boven voor in oktober genomen stappen in de richting van een dergelijk compromis). Kort voor de opening van de zitting van het door conservatieven overheerste Congres van Volksafgevaardigden op 1 december laiden de spanningen echter weer op uit vrees dat het Congres zou proberen de regering ten val te brengen. Voor het begin van de zitting had het parlement, de Opperste Sowjet, er bij de leden van het Congres op aangedrongen

grondwetswijzigingen goed te keuren die het parlement grotere invloed op de regering zouden geven, aangezien de extra volmachten die president Boris Jeltsin tijdens de vijfde (buitengewone) zitting van het Congres in oktober 1991 (zie pag. 87/1 e.v.-'92) waren verleend en die hem het recht gaven de regering te benoemen, zouden verlopen.

Tijdens een ontmoeting met Jeltsin op 3 november presenteerden afgevaardigden van Burgerunie hun economische „anti-crisis“-programma (zie boren), waarin onder meer het aftreden van enkele prominente hervormingsgezinde ministers werd geëist. Hoewel Jeltsin een ingrijpende kabinetsreorganisatie van de hand wees, verklaarde hij de gezichtspunten van de industriële binnen Burgerunie ten aanzien van het economische beleid te delen. In november bleven de besprekingen tussen beide partijen doorgaan en op 24 november werd er een akkoord gesloten, dat volgens de *Financial Times* van 30 november getuigde van een „levensvatbaar corporatisme“. Burgerunie zei haar steun aan de regering echter op, nadat waarnemend premier Jegor Gajdar tijdens een zitting van de Opperste Sowjet op 26 november een „programma van noodmaatregelen om de Russische economie uit het slop te halen“, had gepresenteerd. In dat programma was geen plaats voor de vier belangrijkste eisen van Burgerunie: (i) een terugkeer naar het staatsdistributiesysteem; (ii) een vergaande uitbreiding van de geldhoeveelheid (iii) het bevriezen van lonen en prijzen; en (iv) het vaststellen van een wisselkoers lager dan de marktwisselkoers.

Gajdar verklaarde dat het regeringsplan aansloot bij enkele suggesties die in de talrijke alternatieve economische hervormingsprogramma's, waaronder dat van Burgerunie, waren gedaan. Het plan was er vooral op gericht in de komende vier maanden devaluatie en produktiedaling tegen te gaan en het industriële potentieel te maximaliseren door levensvatbare industrieën te steunen.

Op 27 november stemde de Opperste Sowjet voor een ontwerp-resolutie waarin een wijziging van het economische anti-crisisprogramma van de regering werd geëist en de president gevraagd werd zijn kandidaat voor het premierschap aan het Congres voor te dragen.

Op 13 november had de Opperste Sowjet een wet goedgekeurd die het parlement meer bevoegdheden verleende ten opzichte van de president dan voorheen bij het benoemen van ministers. *Izvestija* bekritiseerde de wet, omdat

President Boris Jeltsin (r.) praat op de tweede dag van het Congres van Russische Intellectuelen, op 28 november 1992, met Michail Poltoranin, die twee dagen eerder ontslag had genomen als vice-premier.

zij strijdig met de grondwet zou zijn en Jeltsin weigerde haar te bekrachtigen. Bovendien werd er melding gemaakt van onregelmatigheden bij de stemming in de Opperste Sowjet, omdat sommige afgevaardigden zowel voor zichzelf als voor afwezige collega's een stem hebben uitgebracht. De strijd om de politieke macht werd daarmee verplaatst naar het Congres zelf.

Benoemingen

Op 4 november werd Galina Starowojtowa, presidentieel adviseur inzake het nationaliteitenbeleid en een vooraanstaande vertegenwoordiger van de democratische beweging, bij presidentieel decreet ontslagen.

Het persbureau Interfax meldde dat Starowojtowa kort voor haar ontslag de autoriteiten beschuldigd had van een pro-Ossetische stellingname in het steeds verder escalerende conflict in de noordelijke Kaukasus (zie onder) en dat haar ontslag daar mogelijk iets mee te maken had.

De in oktober door Valeri Tsjkow vacant gelaten functie van voorzitter van het staatscomité voor het nationaliteitenbeleid werd toegewezen aan Sergej Sjachraj, die bovendien tot vice-premier werd benoemd. Op 24 november bevestigde de Opperste Sowjet dat Sjachraj tot volwaardig lid van de Veiligheidsraad benoemd was. Sjachraj had de Veiligheidsraad bekritiseerd vanwege zijn conservatieve stellingname en zijn benoeming versterkte de positie van het hervormingsgezinde blok binnen dit invloedrijke orgaan (zie ook boven).

Op 25-26 november werden twee belangrijke regeringsleden, onderminis-

ter in het bureau van de president, Genadi Boerboelis, en vice-generaal en minister van pers en informatie Michail Poltoranin, van hun functie ontheven.

Boerboelis, een van Jeltsins naaste medewerkers, werd met onmiddellijke ingang benoemd tot voorzitter van een groep van presidentiële adviseurs. Poltoranin verklaarde dat zijn aftreden was ingegeven door de noodzaak om Jeltsin tegen aanvallen van de oppositie te beschermen, maar hij verwees ook naar een aantal „redenen“ met betrekking tot de media die vermoedelijk verband hielden met het ontslag van de directeur van het omroepbedrijf Oostankino (zieboven).

CONGRES VAN VOLKSAFGEVAARDIGDEN. NIEUWE PREMIER

Van 1-14 december vond na maanden van politiek touwtrekken tussen de Russische president Boris Jeltsin en Burgerunie de zevende zitting plaats van het Congres van Volksafgevaardigden (het Russische parlement). Tijdens deze door chaos en ordeproblemen gekenmerkte zitting stonden de vertegenwoordigers van de wetgevende en de uitvoerende macht lijnrecht tegenover elkaar en weigerden de afgevaardigden de hervormingsgezinde waarnemend premier Jegor Gajdar het premierschap toe te kennen. De leden van het Congres wisten uiteindelijk de benoeming van Wiktor Tsjernomyrdin, tot dan toe vice-premier en minister van brandstoffen en energie, af te dwingen, maar moesten ermee instemmen dat er in april een constitutioneel referendum zou plaats-

vinden dat hun macht aan banden dreigde te leggen.

Jeltsin opende het congres met een toespraak waarin hij een zes punten tellend plan lanceerde om de presidentiële volmachten voorlopig - tot de afkondiging van een nieuwe grondwet voor de Russische Federatie over 18 maanden - te versterken ten koste van die van de parlementariërs. Volgens het plan zou het Congres alleen nog maar wijzigingen in de grondwet mogen aanbrengen en zou Jeltsin mogen blijven vasthouden aan het hem tijdens het buitengewone Congres in 1991 verleende recht om ministers te benoemen zonder goedkeuring van het parlement.

Grondwetswijzigingen

Hoewel sommige afgevaardigden op 1 december geen motie van wantrouwen tegen de regering wilden indienen, besloot het Congres in debat te gaan over een voorstel om de wet over de regering te wijzigen. Jeltsin had zijn veto uitgesproken over het wetsvoorstel in zijn bestaande vorm, omdat het de regering ondergeschikt maakte aan het parlement.

Op 3 december liep het debat uit op een handgemeen, nadat de parlementsvoorzitter, Roesslan Chasboelatow, een geheime stemming had voorgesteld over een amendement dat de belangrijkste ministeriële benoemingen afhankelijk zou maken van parlementaire goedkeuring. Hervormingsgezinde afgevaardigden protesteerden tegen dit voorstel, omdat ze bang waren dat een anonieme stemming de conservatieve afgevaardigden in de kaart zou spelen. Even later verliet Jeltsin de zaal, toen Chasboelatow om „bescherming” tegen de afgevaardigden vroeg. De zitting werd uiteindelijk tijdelijk geschorst.

Op 5 december stemden de afgevaardigden anoniem over negen grondwetswijzigingsvoorstellen. Slechts drie voorstellen werden met de vereiste tweederde meerderheid van 694 stemmen goedgekeurd. Het voorstel om de president te verplichten zijn kandidaat voor het premierschap door het Congres te laten goedkeuren, kwam vier stemmen tekort, terwijl de motie om belangrijke ministeriële benoemingen afhankelijk te maken van parlementaire goedkeuring één stem tekort kwam. Nadat Chasboelatow bezwaar had aangetekend omdat er bij de stemmingsprocedure onregelmatigheden zouden zijn voorgevallen, vond op 7 december een herstemming plaats, maar nu werd de motie met een grotere marge verworpen.

Benoeming van premier

Op 8 december vroeg Jeltsin het Congres om Gajdar (sinds 15 juni waarnemend premier, zie pag. 684/1-'92) definitief als premier aan te stellen. Dit moest hij doen omdat de Opperste Sowjet in november had bedongen dat voordrachten voor het premierschap

door het Congres zouden moeten worden goedgekeurd (zie boven). Op 9 december verwierp het Congres de kandidatuur van Gajdar met 486 tegen 467 stemmen, hoewel het had ingestemd met een motie van Jeltsin om de Opperste Sowjet het recht toe te kennen de benoemingen van de ministers van veiligheid, buitenlandse zaken, binnenlandse zaken en defensie goed te keuren. Commentatoren merkten op dat Jeltsin deze motie bij wijze van compromis had ingediend om zo de benoeming van Gajdar in de hand te werken.

Op 10 december hield Jeltsin een bewogen redevoering waarin hij het Russische volk direct opriep zich in januari bij referendum uit te spreken over de ontbinding van het Congres en de Opperste Sowjet. Jeltsin noemde het Congres „eenbolwerk van conservatieve en reactionaire krachten” en verklaarde: „Wathun (de conservatieven) in augustus 1991 niet gelukt is, willenzenu middels een stiekeme coup doordrukken”. Vice-president Aleksandr Roetskoj verzette zich in een reactie openlijk tegen Jeltsin. Hij beschuldigde de presidentiële adviseurs ervan aan te sturen op een confrontatie met het parlement.

Tijdens diezelfde sessie uitgesproken redevoeringen van de ministers van veiligheid en defensie leken strijdig met elkaar: Minister van defensie maarschalk Pawel Gratsjow verzekerde het Congres dat „het leger buiten de politiek staat”, terwijl minister van veiligheid generaal-kolonel Wiktor Barannikow een ouderwetse toespraak hield waarin hij waar-

schuwde voor de gevaren van buitenlandse inlichtingendiensten en de stijgende criminaliteit. Vervolgens besloot het Congres na een stemming de controle over de parlementaire gewapende garde (het Directoraat ter Bescherming van de Hoogste Gezags- en Regeeringsorganen) opnieuw op zich te nemen. Sinds oktober stond dit Directoraat niet langer onder controle van de Opperste Sowjet (zie boven).

Nadat het Constitutionele Hof de president en het parlement had opgeroepen hun meningsverschillen bij te leggen, bereikten Jeltsin en Chasboelatow een compromis dat onder meer betrekking had op het houden van een constitutioneel referendum op 11 april 1993 en een opschorting van alle grondwetswijzigingen die door het Congres waren goedgekeurd.

Het grondwetsontwerp waarover in april bij referendum beslist zou worden, zou het parlement terugbrengen tot een op zichzelf staand twee kamers tellend orgaan. Daarnaast legde het de suprematie van de federale wet boven die van de deelrepublieken vast en bleef het de president aanduiden als „staatschef en het hoofd van de uitvoerende macht in Rusland”. De parlementariërs zouden een veto kunnen uitspreken over de belangrijkste ministeriële benoemingen, waaronder die van de premier, maar zouden ondergeschikt zijn aan de president en weinig invloed op het economisch beleid kunnen uitoefenen. Het particuliere eigendomsrecht zou grondwettelijk worden gegarandeerd.

Verkiezing premier

Krachtens de ingewikkelde oplossing die Jeltsin en Chasboelatow voor het

Minister van defensie Pawel Gratsjow (l.) en minister van binnenlandse zaken Wiktor Jerin (m.) luisteren tijdens het Congres van Volksafgevaardigden op 7 december 1992 naar een debat over de toekomst van de strijdkrachten.

De voorzitter van het Russische parlement. Roeslan Chasboelatow, reageert op 10 december 1992 op Jeltsins toespraak tot de afgevaardigden.

probleem van de interimbenoeming van de premier gevonden hadden, kon het Congres naast de door de president genomineerde kandidaat alternatieve kandidaten voorstellen en ter stemming brengen, maar Jeltsin kon uit de hoogst geëindigde drie kandidaten zijn favoriet kiezen. Daarna moest Jeltsins keuze bevestigd worden door het Congres. Bovendien behield het Congres het kort daarvoor verworven recht om een uitspraak te doen in belangrijke ministeriële benoemingen en Jeltsin zag zich gedwongen zijn naaste medewerker Gennadi Boerboelis te ontslaan.

Onder de genomineerden voor het premierschap bevonden zich zowel hervormingsgezinden als conservatieven. Joeri Skokow, de secretaris van de Veiligheidsraad, stond te boek als nationalist; de 54-jarige Tsjernomyrdin, van 1985-'89 Sowjet-minister van gas en van 1986-'91 lid van het centrale comité van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie (CPSU), werd beschouwd als een vertegenwoordiger van de industriële lobby, terwijl de relatief onbekende Wiktor Kadannikow manager van een grote autofabriek was; vice-premier Wladimir Sjoemejko was een aanhanger van Gajdar.

Hoewel Jeltsin Gajdar formeel nog steeds kon voordragen voor het premierschap - het Congres zou zijn kandidatuur dan moeten goedkeuren, maar zelfs zonder parlementaire goedkeuring zou Gajdar nog drie maanden als premier kunnen aanblijven - had het er alle schijn van dat hij de noodzaak van een politiek compromis beseftte en daarom met instemming van Gajdar voor Tsjernomyrdin koos. Bij de daaropvolgende stemming kreeg Tsjerno-

myrdin 721 stemmen. Tijdens zijn eerste persconferentie als premier benadrukte Tsjernomyrdin op 15 december dat hij een voorstander van hervormingen was, maar de heersende situatie bekritiseerde hij als „eenbazaar”.

Uitslag van de stemming in het Congres over de kandidaten voor het premierschap:

	Aantalstemmen
Wiktor Tsjernomyrdin	721
Joeri Skokow	637
Jegor Gajdar	400
Wiktor Kadannikow	399
Wladimir Sjoemejko	283

President Boris Jeltsin (r.) en de nieuwe premier Wiktor Tsjernomyrdin (l.) ontvingen op 15 december 1992 in het Kremlin de Duitse bondskanselier Helmut Kohl.

Nieuw kabinet

De aanvankelijke angst dat de nieuwe premier de voorbode zou zijn van een grootscheepse reorganisatie van het hervormingsgezinde kabinet bleek ongegrond.

Op 19 december keerde Jeltsin eerder dan gepland terug van een officieel bezoek aan China (zie ook pag. 126/2/3-'93). Er werd gesuggereerd dat zijn vervroegde terugkeer samenhang met de vrees dat vertegenwoordigers van de conservatieve factie in de regering zouden worden opgenomen. Deze vrees werd mede gevoed door berichten dat Arkadi Wolski, de leider van de Unie van Industriëlen en Ondernemers (verbonden met Burgerunie), tijdens zijn bezoek aan Japan in een interview met het persbureau Kyodo een lijst met „persoonlijke wensen” betreffende de samenstelling van het nieuwe kabinet bekend had gemaakt.

Toen de samenstelling van het kabinet op 23 december bekend werd gemaakt, bleek het echter vrijwel ongewijzigd te zijn. Slechts één minister, Pjotr Awen, minister van buitenlandse economische betrekkingen, werd vervangen door zijn onderminister Sergej Glazjew. De benoeming van een vice-voorzitter van het parlement, Joeri Jarow, tot vice-premier werd beschouwd als een concessie aan conservatieve afgevaardigden. De nieuwe voor financiën en economische zaken verantwoordelijke vice-premier Boris Fedorow, de Russische vertegenwoordiger bij de Wereldbank, was daarentegen een radicale hervormer die in 1990 het Russische ministerie van financiën had geleid.

Om aan te tonen dat Jeltsin niet al te veel schade had geleden door de gedwongen ontslagen van enkele van zijn loyaalste ministers in de voorgaande maanden, werd op 29 december aangekondigd dat Michail Poltora-

nin, tot eind november vice-premier en minister van pers en voorlichting (zie boven), aan het hoofd was gesteld van een nieuwe federale voorlichtingsdienst die informatie zou gaan verstrekken over het regeringsbeleid. Poltoranins plaatsvervanger Michail Fedotow werd benoemd tot de nieuwe minister van pers en voorlichting, hoewel zijn takenpakket beperkt zou worden tot het registreren en inachtigen van nieuwe media en het bevorderen van de persvrijheid, terwijl Poltoranin verantwoordelijk zou zijn voor de staatstelevisie en de pers.

Op 17 december werd Gajdar benoemd tot economisch adviseur van de president en tot directeur aan het Instituut voor de Problemen van de Overgangperiode.

Politieke partijen

Op 28-29 november stelde Jeltsin tijdens een bijeenkomst van zijn aanhangers de oprichting van een hervormingsgezinde partij of beweging voor. Hij zei een rol te willen vervullen binnen een dergelijke beweging. Volgens waarnemers had het ontbreken van een presidentiële partij de machtsstrijd tussen Jeltsin en het parlement aanzienlijk gecompliceerd. Tijdens de bijeenkomst, waar 33 verschillende organisaties vertegenwoordigd waren, werd echter besloten in plaats van een partij een orgaan „zonder starre structuren op te richten" onder de naam Democratisch Keuze Blok.

Tijdens haar derde congres op 19-20 december noemde de Beweging voor een Democratisch Rusland het ontslag van Gajdar „een politieke vergissing". De met Democratisch Rusland verbonden Republikeinse Partij bekritiseerde de leiders van de beweging echter vanwege „grove blunders". omdat zij schuldig zouden zijn aan de nederlaag die Jeltsin tijdens het Congres geleden zou hebben.

De Democratische Partij, een lid van Burgerunie, die gelijktijdig zijn (vierde) partijcongres hield, zegde haar steun toe aan het nieuwe kabinet-Tsjernomyrdin.

REGIONALE ONTWIKKELINGEN. RONDREIS JELTSIN DOOR PROVINCIES

In het kader van zijn bezoeken aan de regio's van de Russische Federatie bracht Jeltsin op 22-24 juli 1992 een bezoek aan de Krasnodar-regio, de Kalmyk Republiek en Omsk.

In Krasnodar, dat niet zijn volledige graanquotum had overgedragen aan de staat en een hogere inkoopprijs dan tien roebel per kilo bedong, waarschuwde Jeltsin dat hij „druk zou uitoefenen" op de autoriteiten in de regio. In Kalmykië ondertekende hij op 23 juli een akkoord dat de republiek toestond de helft van haar inkomsten aan buitenlandse valuta (verkregen door de verkoop van olie en bont) te houden.

Rusland-conferentie

Op 11 september vond in Tsjeboksari (Tsjoevasj) een ontmoeting plaats tussen Jeltsin, Chasboelatow en de leiders van de republieken en regio's binnen de Russische Federatie.

Jeltsin verklaarde dat deze Rusland-conferentie georganiseerd was om het „gebrek aan samenwerking op plaatselijk niveau" tussen de uitvoerende macht, waarvoor de president verantwoordelijk was, en de wetgevende macht, waarvoor Chasboelatow verantwoordelijk was, tegen te gaan. Hij pleitte zowel op federaal als op plaatselijk niveau voor een nauwere samenwerking tussen de uitvoerende en wetgevende macht. Terwijl hij de „testarre tradities van een eenheidsstaat" bekritiseerde, leverde hij ook kritiek op de afzonderlijke regionale leiders die zich schuldig hadden gemaakt aan het goedkeuren van wetten die in tegenspraak waren met die van de Russische Federatie (RF). Jeltsin kondigde aan dat wetgevende organen de resterende 2,5 jaar van hun volledige ambtstermijn (zewaren gekozen in maart 1990) konden uitdienen en dat meer dan 80 direct aangestelde regeringsleiders die verantwoording aan de president schuldig waren, konden aanblijven (een moratorium op plaatselijke verkiezingen zou met ingang van 1 december worden opgeheven). Waarnemers intemreterden dit als een compromisvoorstel. Een dreigende vroegtijdige ontbinding van het Congres van Volksafgevaardigden werd zo voorkomen, terwijl tegelijkertijd het directe presidentieel gezag gehandhaafd bleef. Jeltsin stelde echter voor om de verantwoordelijken voor de uitvoerende macht op plaatselijk niveau in de toekomst door hun respectievelijke regio's te laten kiezen, zodat zij niet langer door de president benoemd zouden worden (zie pag. 680/3-'92 voor het dreigement om het Congres van Volksafgevaardigden te ontbinden).

Tsjetsjenie en Tatarstan, deelrepublieken van de RF die een onafhankelijke status eisten, zetten in september hun besprekingen met vertegenwoordigers van de RF voort. De aan Tatarstan grenzende republiek Basjkortostan (het voormalige Basjkirië) was bezig met het opstellen van een aanvullend verdrag op het in maart ondertekende Verdrag van de Russische Federatie (zie pag. 394/2 e.v.-'92). Op 20 augustus hadden de leiders van Basjkortostan en Tatarstan met de Kazachstaanse president Noersoeltan Nazarbajew onderhandeld over „een gemeenschappelijke economische ruimte".

RF-functionarissen waren ook bezorgd over ontwikkelingen in Jakoetie, waar de belangrijkste Russische diamantmijnen lagen. Jakoetie wilde die bedrijfstaking overnemen buiten de centrale regering om. (Op 8 september opende de diamantfirma De Beers een kantoor in Moskou.)

Kabardino-Balkarië

Op 27 september werd in Naltsjik, de hoofdstad van de tot de RF behorende Noordkaukasische republiek Kabardi-

no-Balkarië, voor 60 dagen de noodtoestand afgekondigd. Dat gebeurde naar aanleiding van demonstraties van actievoerders die de vrijlating van de leider van de Confederatie van Kaukasische Bergvolkeren, Moesa Sjanibow, eisten. Sjanibow was begin september gearresteerd, omdat hij gewapende eenheden had opgericht die de kant van Abchazische separatisten in hun conflict met Georgië (zie onder GEORGIE) hadden gekozen. Ook eisten zij het aftreden van Waleri Kokow, de president van Kabardino-Balkarië, die de noodtoestand had afgekondigd. De demonstraties zouden een gewelddadig verloop hebben gehad, waardoor troepen van het Russische ministerie van binnenlandse zaken hadden moeten ingrijpen.

Oprichting Raad van Leiders van de Republieken

Op 15 oktober had Jeltsin een ontmoeting met de leiders van de deelrepublieken van de Russische Federatie. Bij die gelegenheid werd een Raad van Leiders van de Republieken onder voorzitterschap van Jeltsin opgericht. Het bestuur van de Raad werd geleid door Joeri Skokow, de secretaris van de Veiligheidsraad (zieboven).

Op 16 oktober berichtte *Itar-Tass* dat de leiders van de republieken in een verklaring pleitten voor meer krachtige en duidelijke federale en republikeinse volmachten. Bovendien stonden zij achtere pogingen van Jeltsin om de zitting van het Congres van Volksafgevaardigden uit te stellen tot maart 1993.

De Constitutionele Commissie, die op 16 oktober in een plenaire zitting onder voorzitterschap van Jeltsin bijeenkwam, riep de Opperste Sowjet op de zitting van het Congres uit te stellen totdat het eerste ontwerp van de nieuwe grondwet zou zijn voorgelegd aan het parlement.

Noord-Kaukasus

Terwijl Jeltsin in de verschillende regio's politieke steun probeerde te werven tegen de Opperste Sowjet (zie boven), werd tijdens het vierde Congres van de Confederatie van Kaukasische Bergvolkeren door felle separatistische toespraken de spanning met Moskou opgevoerd. Aan dit Congres, dat op 3-4 oktober in Grozny, de hoofdstad van Tsjetsjenië, plaatsvond, werd deelgenomen door 150 afgevaardigden.

In de toespraken werd fel van lee getrokken tegen zowel Rusland als Georgië en werd gerefereerd aan de onafhankelijke Republiek van Bergvolkeren (zoals die in 1918 korte tijd had bestaan). President Dsjachar Doedajew van

Tsjetsjenic (zie pag. 1611213-92 voor zijn verkiezing) eiste dat er druk werd uitgeoefend op de leiders van de Noordkaukasische republieken om verzet te plegen tegen de aanwezigheid van Russische troepen. In de slotverklaring van de afgevaardigden werden de leiders van de republieken opgeroepen het Russisch Federatieverdrag af te wijzen, daadwerkelijke onafhankelijkheid na te streven en op basis van hun eigen nationale gardes regionale veiligheidsstroepen op te richten. De Confederatie werd omgedoopt tot „de Confederatie van Kaukasische Volkeren“. Op 5 oktober waarschuwde *Izvestija* in een bericht over het Congres dat „de huidige situatie in de Noordkaukasische republieken dreigt te ontaarden in een massale burgeroorlog“; de krant bekritiseerde de Russische regering, omdat zij geen actie ondernam.

De gespannen situatie die in september in Kabardino-Balkarië was ontstaan (zie boven), leek althans voorlopig weer genormaliseerd te zijn.

Op 5 oktober kwam er in de hoofdstad Naltsjik een einde aan twaalf dagen van door de Confederatie van Kaukasische Volke en het Congres van het Kabardische Volk georganiseerde demonstraties. Dit gebeurde nadat regeringen en oppositie een compromis hadden bereikt, dat onder meer de terugtrekking van de troepen van het Russische ministerie van binnenlandse zaken (OMON) uit Naltsjik behelsde. Op 16 oktober ondertekende Jeltsin een decreet waarin Kabardino-Balkarië extra economische steun en uitgebreidere vrijheden werden verleend. Tijdens een buitengewone zitting van het Congres van het Kabardische Volk op 17 oktober werden de recente gebeurtenissen

echter toegeschreven aan de weigering van de republikeinse leiders om met de oppositie een dialoog aan te gaan.

Etnische conflicten

Na kleine incidenten in de voornamelijk door Ingoesjetiërs bevolkte Noord-ossetische regio Prigorodny onttaarde de gespannen situatie in de Noordkaukasische republieken eind oktober in een gewelddadig conflict. De Russische autoriteiten reageerden snel op deze gewelddadigheden en op 31 oktober werd tijdens een spoedzitting van de Veiligheidsraad besloten 3.000 elitesoldaten naar Noord-Ossetië te sturen. Bovendien werd bij presidentieel decreet met ingang van 2 november voor een periode van één maand de noodtoestand in Noord-Ossetië en Ingoesjetië afgekondigd, terwijl de regio onder gezag van een interimregering onder leiding van vice-premier Georgi Chizja werd geplaatst. De Opperste Sowjet keurde het decreet onmiddellijk goed, terwijl dit bestuursorgaan in oktober 1991, toen de Russische autoriteiten een opstand in Tsjetsjenië hadden willen onderdrukken door de noodtoestand af te kondigen, juist een veto had uitgesproken (zie pag. 1611/2-'92).

Het Ingoesjetische volk (voornamelijk islamieten) was in 1944 door Stalin gedeporteerd

en hoewel het in 1957 toestemming had gekregen naai-huis terug te keren, bleef de regio Prigorodny, die voorheen tot Ingoesjetië behoorde, deel uitmaken van (het voornamelijk door christenen bevolkte) Noord-Ossetië. Ingoesjetië, dat sinds 1934 met Tsjetsjenië de republiek Tsjetsjeno-Ingoesjetië vormde, was in juni 1992 weer een aparte regio geworden. In maart 1992 had Ingoesjetië in een reactie op de Tjetsjeense onafhankelijkheidseisen te kennen gegeven deel van de Russische Federatie te willen blijven uitmaken (zie pag. 394/3 e.v.-'92).

Op 10 oktober bracht Waleri Tisjkow, de toenmalige voorzitter van het Russische staatscomité voor het nationaliteitenbeleid, een bezoek aan de regio om te kijken hoe het stond met het afscheidingsproces van een Ingoesjetische republiek van Tsjetsjeno-Ingoesjetië; daarbij liet hij weten dat de grenzen van de Noordkaukasische republieken niet gewijzigd zouden worden. In een artikel in *Izvestija* werd op 2 november echter opgemerkt dat gedeporteerde volkeren krachtens de in 1991 door de Russische Federatie goedgekeurde wet over de rehabilitatie van onderdrukte volkeren, recht hadden op het land waar zij voor hun deportatie gewoond hadden.

Sergej Sjachraj, die kort daarvoor tot opvolger van Tisjkow was benoemd (zie boven), verving op 9 november Chizja als leider van de interimregering voor Noord-Ossetië en Ingoesjetië. Bovendien kreeg Sjachraj „coördinerende volmachten“ over aangrenzende regio's: de republieken Kabardino-Balkarië, Karatsjaj-Sirkassië en Adygej, de provincies Stavropol en Krasnodar en de regio Rostow.

Sjachraj was van mening dat het veel te lang duurde voor er in de Ingoesjetische republiek regeringsstructuren werden ingevoerd en benoemde generaal Roeslan Aoesjew, een Afghanistan-veteraan die in het verleden adviseur van de Russische vice-president Aleksandr Roetskoj was geweest, tot leider van een interimregering die zou aan blijven totdat er verkiezingen in de republiek gehouden zouden zijn.

Op 20 november berichtte de *Guardian* dat het conflict in Ingoesjetië aan meer dan 300 mensen het leven had gekost en dat meer dan 50.000 Ingoesjetiërs hun huizen in Noord-Ossetië hadden moeten ontvluchten. Beide partijen beschuldigden elkaar van wrede daden. Volgens het persbureau *Izar-Tass* bestond er een „direct verband“ tussen het op 10 november aangekondigde aftreden van de commandant van de troepen van het Russische ministerie van binnenlandse zaken, generaal-kolonel Wasili Sawwin, en het conflict tussen Noord-Ossetië en Ingoesjetië: kort daarvoor had Sawwin nog een bezoek aan de regio gebracht.

Nadat Tsjetsjenië een protest had ingediend, werden de in Ingoesjetië gestationeerde troepen van de Russische Federatie uit het grensgebied met Tsjetsjenië teruggetrokken. Tsjetsjenië maakte aanspraak op een deel van dat

gebied en de Tsjetsjenitische president Dzjachar Doedajew dreigde met vergeldingsacties.

Op 11 november gaf de Confederatie van Kaukasische Volkeren (zie boven) bevel tot een gedeeltelijke mobilisatie in al haar republieken. De militaire commandanten kregen instructies zich naar Grozny, de hoofdstad van Tsjetsjenië, te begeven. Hoewel Rusland en Tsjetsjenië na door Sjachraj gecoördineerde onderhandelingen op 15 november besloten hun langs de Tsjetsjenisch-Ingoesjetische grens gestationeerde troepen terug te trekken, bleef de situatie gespannen.

Conferentie van plaatselijke regeringsleiders. Oprichting van Unie van Russische Gouverneurs

Op 14-15 november werd in Moskou een conferentie van voorzitters van plaatselijke sowjets gehouden. In een toespraak tot de afgevaardigden verweet Roeslan Chasboelatow, de voorzitter van de Opperste Sowjet, de regering haar recente kitiek op zowel de Opperste Sowjet als de regionale parlementen. Hij beschuldigde de regering van „voortdurende provocerende acties... die misschien haar verantwoordelijkheid voor het falende economische hervormingsbeleid moeten verbloemen". Waarnemend premier Gajdar presenteerde de deelnemers aan de conferentie een economisch verslag.

Op 16-17 november kwamen de leiders van plaatselijke bestuursorganen (op uitvoerend niveau) in Moskou bijeen voor besprekingen met Jeltsin en regeringsleiders. De deelnemers riepen een vertegenwoordigend orgaan, de Unie van Russische Gouverneurs, in het leven. Deze Unie zou in tegenstelling tot de op 15 oktober opgerichte Raad van Leiders van de Republieken (zie boven) geen constitutioneel orgaan zijn.

Op 17 november vestigde *Izwestija* de aandacht op het feit dat de leiders van plaatselijke bestuursorganen „vaak meer reële macht hebben dan de leiders van de deelrepublieken van de Russische Federatie" en dat zij voor Jeltsin als steunpilaren fungeerden. Op 13-19 november tijdens een bezoek aan de industriële regio's in de Oeral, en op 23 november, tijdens een bijeenkomst van afgevaardigden uit de zuidelijke Russische regio's ter voorbereiding op het Congres van Volksafgevaardigden, verklaarde Gajdar dat er voorbereidingen werden getroffen om de regio's in de ontwerp-begroting voor 1993 meer economische en politieke autonomie te geven.

Vergadering van Raad van Leiders van de Republieken

Ter voorbereiding op het Congres van Volksafgevaardigden vond op 24 no-

vember onder voorzitterschap van Jeltsin een vergadering van de Raad van Leiders van de Republieken plaats.

Op 24 november meldde *Izwestija* dat de Raad „inde praktijk een parallelle structuur ontwikkeld heeft die haar in staat stelt het parlement specifiek politiek tegengewicht te gaan bieden". De Raad besloot de voorzitter van de nieuwe Unie van Russische Gouverneurs als lid toe te laten. Voorts stemde de Raad in met het Federatieverdrag (zie pag. 394/2 e.v.-'92) als „een onderdeel van de (toekomstige) Russische grondwet" en de basis van het nationaliteitenbeleid. De afgevaardigden steunden ook het voorstel van Jeltsin om regionale leiders bij de beleidsontwikkeling te betrekken.

Tatarstaansegrondwet

Op 6 november voerde de republiek Tatarstan een eigen grondwet in. In de meest omstreden paragrafen, die betrekking hadden op de betrekkingen tussen Tatarstan en Rusland, werd Tatarstan „een aan het internationale recht onderworpen soevereine staat" genoemd, „geassocieerd met de Russische Federatie - Rusland - op basis van een verdrag over het wederzijds delegeren van macht". Daarnaast introduceerde Tatarstan zijn eigen staatsburgerschap, hoewel de Tatarstaners ook staatsburgers van de Russische Federatie bleven.

Tatarstan was één van de twee deelrepublieken van de Russische Federatie die in maart 1992 geweigerd hadden het Russisch Federatieverdrag te ondertekenen. In plaats daarvan hield de republiek een referendum over zelfbestuur (zie pag. 394/3-'92). Sedert begin april voerden de Tatarstaanse en Russische autoriteiten onderhandelingen over een bilateraal verdrag, maar daar was nog steeds niet de laatste hand aan gelegd. Rusland beschuldigde Tatarstan ervan de zaak op de spits te drijven door een eigen grondwet af te kondigen en bekritiseerde de paragrafen over de status van de republiek. Tatarstaanse leiders ontkenden echter dat de grondwet een poging vormde om uit de Russische Federatie te stappen.

BUITENLANDS BELEID TEN AANZIEN VAN VOORMALIGE SOWJET-STATEN. SAMENWERKINGSAKKOORDEN

Op 26 augustus sloot Rusland in Moskou een intergouvernementeel akkoord met Armenië, Azerbajdzjan, Estland, Kirgizstan, Litouwen, Moldowa, Oekraïne en Toerkmenistan. Het akkoord had betrekking op economische, wetenschappelijke, technologische en culturele samenwerking.

Tijdens een stafvergadering van het ministerie van buitenlandse zaken op 27 oktober bekritiseerde Jeltsin het minis-

terie vanwege een gebrekkig beleid en tekortschietende daadkracht. Hij wees er bijvoorbeeld op dat de bescherming van Russische staatsburgers in „aangrenzende buitenlandse staten" (blizjee zaroebezie, een uitdrukking waarmee hij de andere voormalige Sowjet-republieken aanduidde) te wensen overliet. Het Russische buitenlandse beleid werd na een aantal ontslagen in oktober volgens waarnemers steeds nationalistischer:

Op 14 oktober kondigde de eerste plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken, Fjodor Sjelow-Kowedjaew, zijn aftreden aan. Hij was onder meer door de Veiligheidsraad bekritiseerd vanwege een falend beleid ten aanzien van de onder zijn verantwoordelijkheid vallende Russische betrekkingen met voormalige Sowjet-republieken. Hij verklaarde dat hij was afgetreden om „de president te bevrijden van de enorme druk die door bepaalde krachten - zowel in het parlement als daarbuiten - op hem wordt uitgeoefend". Sjelow-Kowedjaew werd vervangen door Anatoli Adamisjin, tot dan toe ambassadeur in Italië.

Op 19 oktober werd het aftreden van Waleri Tisjkow, de voorzitter van het staatscomité voor het nationaliteitenbeleid (met de rang van minister), bekendgemaakt. In een toelichting bekritiseerde Tisjkow recente wetten inzake het nationaliteitenbeleid, zoals de wet over het eerherstel van onderdrukte volkeren, die naar zijn mening in sommige gevallen „onderlinge etnische spanningen teweegbrachten".

JELTSIN BEZOEKT ENGELAND. BETREKKINGEN MET FRANKRIJK

Op 9-10 november bracht Jeltsin een officieel bezoek aan Groot-Brittannië. Bij die gelegenheid sprak hij zowel het Hogerhuis als het Lagerhuis toe, een voorrecht dat voorheen alleen voor staats-hoofden van westerse landen was weggelegd. In zijn toespraak maakte hij gewag van „krachtendie uit zijn op een revanchistische coup" in Rusland. Naast vijf andere akkoorden werd tijdens het bezoek voor het eerst sinds 1766 een bilateraal verdrag tussen Rusland en Groot-Brittannië getekend. Voor zijn terugkeer naar Moskou bracht Jeltsin een officieel bezoek aan Hongarije.

De Russische minister van buitenlandse zaken, Andrej Kozyrew, verklaarde tijdens een bezoek aan Frankrijk van 12-14 november, dat de Russisch-Franse betrekkingen „de basis van continentale stabiliteit zouden moeten worden". Op 4 november had de Russische Opperste Sowjet het in februari gesloten Russisch-Franse verdrag geratificeerd (zie pag. 369/3-'92).

(Vor.ber.pag. 680/1 e.v.-1992)

AFRIKA

KONGO

REGERINGSCRISIS. NIEUWE VERKIEZINGEN AANGEKONDIGD

Op 31 oktober 1992 werd een motie van wantrouwen aangenomen tegen de minderheidsregering die in september was gevormd onder premier Stéphane Maurice Bongho-Nouarra (zie pag. 855/1 e.v.-'92). De motie was in de Nationale Assemblée ingediend door de oppositionele alliantie van de Unie voor Democratische Vernieuwing (L'RD) en de Kongolese Partij van de Arbeid (PCT).

Het aftreden van het kabinet werd pas op 13 november bevestigd, toen president Pascal Lissouba een ontmoeting had met hoge officieren en zei dat er nieuwe parlementsverkiezingen gehouden zouden worden. Op 17 november maakte Lissouba de ontbinding van de Assemblée bekend, een stap die door de voorzitter van de URD, Bernard Kolelas, als illegaal werd beschreven.

Op 12 november barricadeerden aanhangers van de URD-PCT de twee belangrijkste straten in het centrum van Brazzaville, terwijl de twee partijen een beroep deden op Lissouba om het aftreden van de regering te aanvaarden en een nieuwe premier te benoemen uit de parlementaire meerderheid (de URD-PCT alliantie). Er werd melding van demonstraties op verschillende plaatsen. Volgens berichten waren Kolelas en Lissouba er niet in geslaagd om tijdens een bespreking op 15 november overeenstemming te bereiken over de vorming van een nieuwe regering.

Op 23 november berichtte de nationale Kongolese radio dat de eerste ronde van nieuwe parlementsverkiezingen op 30 december gehouden zou worden en dat er uiterlijk tot op 29 november kandidaten naar voren konden worden gebracht.

NIEUWE REGERING

Nadat de gezamenlijke politieke partijen, onder auspiciën van de strijdkrachten, op 2 december een conventie hadden aanvaard, benoemde president Pascal Lissouba op 6 december Claude-Antoine Dacosta tot premier. De president had gehoopt dat de regering van Stéphane Maurice Bongho-Nouarra aan het bewind zou blijven tot de verkiezingen, die binnen 45 dagen na de ontbinding van de Nationale Assemblée (17 november) moesten worden gehouden.

Dacosta, een agronoom die 25 jaar voor de Voedsel- en Landbouworganisatie

van de VN (FAO) en de Wereldbank had gewerkt, presenteerde op 25 december een regering van „nationale eenheid”. In de regering waren 12 leden van de oppositie vertegenwoordigd en negen van de Panafrikaanse Unie voor Sociale Democratie (UPADS) van president Lissouba, terwijl de twee overige posten werden bezet door legerofficieren. Dacosta zei dat de overeenkomst over de machtsdeling bereikt was na bemiddeling van president Omar Bongo van Gabon.

De voornaamste leden van het nieuwe kabinet waren:

Premier - Claude Anroine Dacosta*; binnenlandse zaken - kolonel François Ayayem*; defensie - generaal Raymond Damase Ngollo; buitenlandse zaken en samenwerking - Benjamin Bouloulou; economie en begroting - Clement Mouamba; justitie en zegelbewaarder - Jean-François Tchibinda Kouangou; mijnbouw, energie en olie - Jean-Pierre Thystere-Tchikaya*; communicatie en PTT - Camara Dekamo*; landbouw - Bonaventure Boukaka Wadiabantou*.

* nieuwe benoeming

Over de vertegenwoordigers van de oppositie meldde Le Monde van 27-28 december: Jean-Pierre Thystere-Tchikaya is secretaris-generaal van de Rassemblement démocratique pour le progrès social (RDPS). Camara Dekamo is lid van het Centrale Comité van de PCT en Bonaventure Boukaka Wadiabantou is een leider van de Mouvement congolais pour la démocratie et le développement intégral (MCD-DI).

(Vor.ber.pag. 854/3 e.v.-1992)

MADAGASCAR

PRESIDENTSVERKIEZINGEN

De officiële resultaten van de eerste ronde van de presidentsverkiezingen van 25 november 1992 werden op 22 december gepubliceerd. Albert Zafy van het Comité des forces vives stond kandidaat tegen president Didier Ratsiraka. Hij kreeg 45,16 procent van de uitgebrachte stemmen, waarmee hij net geen absolute meerderheid behaalde. Ratsiraka behaalde 29,22 procent en Manandafy Rakotonirina van de Beweging voor Proletarische Macht (MFM) 10,21 procent. De vijf overige kandidaten kregen elk minder dan 5 procent: Evariste Marson 4,60, mevr. Ruffine Tsiranana 3,51, Jacques Rabemananjara 2,87, Nirina Andriamanalina 2,25 en Tovonanahary Rabetsitonta 2,19 procent.

De opkomst bedroeg 73,94 procent.

Eind december werd de datum van de tweede en beslissende ronde tussen Zafy en Ratsiraka vastgesteld op 10 februari 1993.

Hrt waren de eerste verkiezingen onder de nieuwe grondwet, die in augustus middels een volksreferendum was geratificeerd (zie pag. 775/3-'92), en die de macht van de president beperkte. Tot aan de verkiezingen had Ratsiraka geweigerd de nieuwe voorwaarden van de grondwet te accepteren. Zijn federalistische aanhangers stemden er desondanks mee in aan de verkiezingen deel te nemen. De verkiezingen verliepen op vreedzame wijze, maar in de eerste ronde was het niet gelukt een eind te maken aan de politieke en constitutionele crisis en het vertrouwen in de economie te herstellen.

Ratsiraka kreeg de meeste steun in de stad Toamasina, terwijl Zafy meer dan 60 procent van de stemmen kreeg in de hoofdstad Antananarivo en in Antsiranana. Waarnemers merkten op dat enkele presidentskandidaten die in de eerste ronde waren uitgeschakeld, bij de tweede ronde waarschijnlijk Ratsiraka zouden steunen. De kandidaat die in de eerste ronde als derde eindigde, Manandafy Rakotonirina, zou zich echter naar verwachting terugtrekken ten gunste van Zafy. Men was zeer benieuwd wat de interim-premier, Guy Razanamasy, zou doen. Hij had in de eerste ronde niet Zafy, maar de nationalistische veteraan Jacques Rabemananjara gesteund.

(Vor.ber.pag. 775/2 e.v.-1992)

Albert Zafy, de winnaar van de presidentsverkiezingen op Madagascar.

President Didier Ratsiraka van Madagascar brengt zijn stem uit bij de eerste ronde van de presidentsverkiezingen op 25 november 1992.

MOZAMBIQUE

ONDERTEKENING VAN VREDESVERDRAG

Na enige vertraging ondertekenden president Joaquim Albert Chissano en Afonso Dhlakama, de leider van het rebellerende Mozambikaanse Nationale Verzet (MNR of Renamo), op 4 oktober 1992 in Rome een Algemeen Vredesakkoord dat een eind maakte aan 16 jaar burgeroorlog.

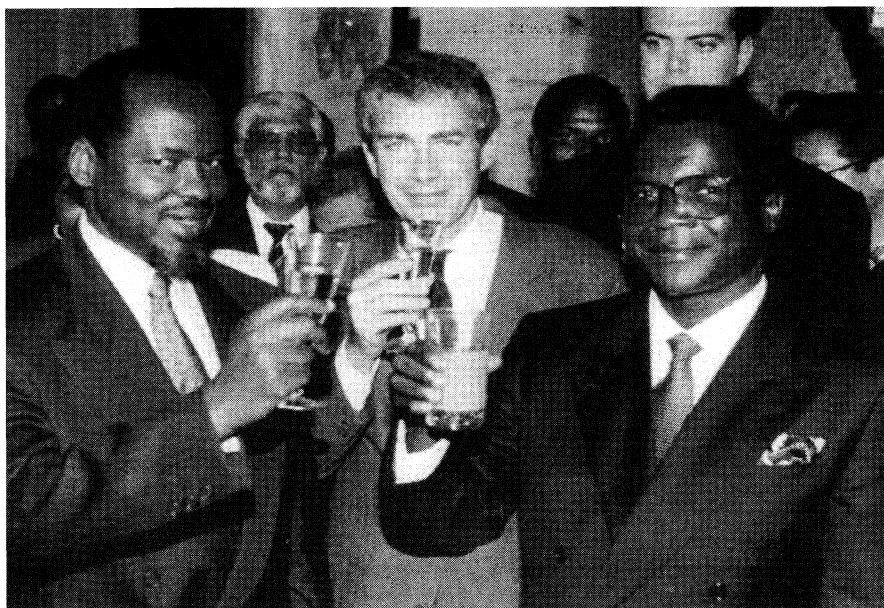
Aanvankelijk was afgesproken dat het akkoord, waarvan de belangrijkste punten op 1 augustus waren overeengekomen (zie pag. 776/3 e.v.-'92), op 1 oktober zou worden ondertekend. Op 29 september had Dhlakama echter aangekondigd dat hij het akkoord niet zou ondertekenen zolang een aantal kwesties nog niet naar zijn volle tevredenheid was opgelost. Deze kwesties waren de regelingen voor politie en veiligheidsdiensten, de stationering van soldaten van beide partijen en het bestuur van door Renamo beheerste gebieden in de periode voorafgaand aan de verkiezingen.

Bemiddelaars van de Italiaanse regering en de rooms-katholieke kerk uitten hun „diepe spijt” over de beslissing van Dhlakama. Zij zeiden dat in het verdrag voorzieningen voor de bewuste kwesties waren opgenomen en dat de bezwaren van Dhlakama geen vertraging rechtvaardigden. Daarna volgde een reeks koortsachtige onderhandelingen, waarin de Renamo-leider door de regering van Zuid-Afrika en door Roland „Tiny” Rowland zou zijn aangemoedigd het akkoord te ondertekenen. Deze Rowland was de hoofddirecteur van de in Groot-Brittannië gevestigde multinational Lonrho en hij had een sleutelrol in het onderhandelingsproces gespeeld (zie pag. 777/1-92).

Bestandsbepalingen

Krachtens het verdrag zouden beide zijden akkoord gaan met een staakt-het-vuren dat zou ingaan zodra het Mozambikaanse parlement het akkoord had goedgekeurd.

Van soldaten van beide zijden zou worden verwacht dat zij zich binnen een maand na de ratificatie van het verdrag op vooraf bepaalde punten verspreid over het land verzamelden. Zij zouden binnen zes maanden hun wapens aan VN-waarnemers moeten overhandigen.

President Joaquim Albert Chissano van Mozambique (l.) en Renamo-leider Afonso Dhlakama (r.) brengen een toast uit na de ondertekening van het vredesakkoord op 4 oktober 1992 te Rome

Ter aanmoediging zouden de VN-waarnemers bij de verzamelpunten voedselpakketten distribueren. Er was afgesproken dat een nieuwe 30.000 man sterke nationale defensiemacht zou worden samengesteld uit vrijwilligers onder de verzamelde soldaten, en dat beide zijden een gelijk aantal soldaten zouden leveren. De overige soldaten zouden worden gedemobiliseerd. Bovendien was afgesproken dat de Zimbabwaanse soldaten die de twee strategische corridors door het land bewaakten, zich binnen één inaad zouden terugtrekken. Het hele proces zou onder toezicht staan van een Gezamenlijke Verificatiecommissie, samengesteld uit afgevaardigden van beide partijen en van de acht landen die bemiddelden.

Zodra de demobilisatie voltooid was, zouden binnen één jaar presidents- en parlementsverkiezingen worden gehouden onder toezicht van de VN.

De Italiaanse regering stemde ermee in binnen één maand een conferentie bijeen te roepen van landen die hulp zouden bieden, om een zeer breed hulppakket voor Mozambique samen te stellen.

Uitvoering van het vredesproces

Op 9 oktober keurde het Mozambikaanse parlement een aantal grondwetswijzigingen goed die feitelijk de bepalingen van het Protocol Nummer 3 (zie pag. 410/3 e.v.-'92) behelsden. Dit Protocol hadden de regering en Renamo op 12 maart ondertekend en behelsde regelingen voor een toekomstig kiesstelsel. Het parlement nam ook wetten aan die het mogelijk maakten om nieuwe grondwetswijzigingen aan te brengen die zouden voortvloeien uit het vredesverdrag.

Na de ratificatie door het parlement kondigde Chissano op 14 oktober een wet af die het voorliggende vredesverdrag goedkeurde. Tegelijkertijd kondigde hij een algehele politieke amnestie af. De amnestie gold voor alle misdrijven die onder de veiligheidswet en de militaire wetgeving vielen, en was goedgekeurd op grond van de bepalingen van het akkoord. Hierin werden beide zijden verplicht om alle niet-criminelen vrij te laten.

Intussen keurde de Veiligheidsraad van de VN op 13 oktober een voorstel goed van secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali om een speciale afgezant ad interim voor Mozambique te benoemen en 25 militaire waarnemers te sturen. De eerste VN-waarnemers arriveerden op 15 oktober in Maputo.

Op 21 oktober begonnen de Zimbabweaanse troepen zich terug te trekken, ondanks berichten dat Renamo overvallen bleef uitvoeren in verschillende delen van het land, waarbij de rebellen vier steden innamen (Angoche, Maganja da Costa, Memba en Lugela). Dhlakama beweerde later dat het defensieve acties betrof en waarschuwde de regering dat deze acties niet gestaakt zouden worden zolang de regering haar soldaten niet terugtrok uit gebieden onder Renamo-bestuur.

Terwijl het er niet naar uitzag dat de soldaten zich op de afgesproken plaatsen verzamelden, ontmoetten de beide partijen elkaar onder VN-toezicht op 26 oktober in Maputo. Het was de bedoeling dat bij deze ontmoeting de oprichting van de verschillende werkcommissies waarin het verdrag voorzag, zou worden versneld.

SCHEMA VOOR VREDESPROCES NIET GEHAALD

Toen het tijdschema voor vrede tussen de regering van het Front voor de Bevrijding van Mozambique (Frelimo) en het MNR (of Renamo) dat was afgesproken in het kader van het Algemene Vredesakkoord van oktober (zie hierboven), te ambitieus bleek, leek ook de vaart uit het vredesproces te verdwijnen.

Op 9 november werkte de speciale afgezant van de secretaris-generaal van de VN, Aldo Ajello, al aan een nieuw tijdschema, dat naar zijn zeggen „realistischer en eerder haalbaar” was. Ajello keerde half november terug naar New York om verslag uit te brengen aan de secretaris-generaal en financiële steun van de Veiligheidsraad te verwerven. Begin december was de financiering van de operatie echter nog niet goedgekeurd.

De stagnatie werd deels toegeschreven aan een vertraging van twee weken bij de oprichting van gezamenlijke werkcommissies die het akkoord onder toezicht van de VN moesten uitvoeren. De eerste commissie, de Toelicht- en Controlecommissie (CSC), had haar eerste vergadering op 4 november. Daarna werden de leden van de andere commissies bekendgemaakt (de Commissie voor de Vorming van de Mozambikaanse Defensiestrijdkrachten, de Commissie voor de Wapenstilstand en de Commissie voor Reïntegratie). Het MNR had tot dat moment de CSC geboycot in verband met een geschil over de accommodatie van afgevaardigden van het MNR in Maputo.

De veiligheidssituatie in Mozambique bleef onzeker, mede doordat een toezichtsteam van de VN dat was opgewassen tegen de taak ontbrak. Daarbij was het plan niet uitgevoerd dat alle troepen zich zouden terugtrekken en zich op de afgesproken datum zouden melden op verzamelpunten waar zij gedemobiliseerd zouden worden.

Beide partijen meldden schendingen van de wapenstilstand aan de VN-waarnemers. Op 24 november namen regeringstroepen opnieuw Lugela in Midden-Zambezia in. Dit was de laatste van de vier steden die het MNR half oktober had bezet, en die de regering nu naar haar zeggen had heroverd.

De 3.500 Zimbabweaanse soldaten die strategische handelsroutes bewaakten, bieven op hun posten gestationeerd. Zij trokken zich op 15 november niet terug zoals oorspronkelijk de bedoeling was geweest. De reden daarvoor zou zijn dat door hun vertrek de beveiliging zou vervallen van de corridors die essentieel waren voor het vervoer van hulpgoederen in de strijd tegen de droogte naar Zimbabwe, Zambia en Malawi.

INTERNATIONALE STEUN VOOR VREDESPROCES

Na de ondertekening van het vredesakkoord in oktober tussen de regering en het MNR of Renamo (zie hierboven) keurde de Veiligheidsraad op 16 december in resolutie 797 een plan goed voor VN-toezicht op het vredesproces.

Het plan kreeg de naam 'VN-operatie voor Mozambique' (Onumoz) en het hield in dat 7.300 VN-soldaten naar schatting 100.000 soldaten van het regeringsleger en het MNR zouden ontwapenen en dat delen van de twee legers zouden samengaan in een nationaal leger. Ook voorzag het plan in het organiseren van meerpartijenverkiezingen in oktober 1993. De kosten van Onumoz werden geraamd op \$330 mln, waarvan het grootste deel was toegezegd door donoren die op 15 december bijeen waren in Roine.

(Vor.ber.pag. 776/1 e.v.-1992)

NAMIBIË

REGIONALE VERKIEZINGEN

Bij de regionale en lokale verkiezingen die van 30 november - 4 december 1992 gehouden werden, behaalde de regerende Volksorganisatie van Zuidwest-Afrika (SWAPO) een overweldigende overwinning. Het was de eerste keer sinds de onafhankelijkheid dat de populariteit van de partij getoetst werd. De overwinning verzekerde SWAPO van een meerderheid in de nieuwe Nationale Raad, de eerste kamer van de Nationale Assemblée. In de Nationale Raad, die naar verwachting begin 1993 geïnstalleerd zou worden, was elke regionale raad door twee leden vertegenwoordigd.

De SWAPO behaalde een meerderheid in negen van de 13 regionale raden, waaronder enkele gebieden vielen die voordien beschouwd werden als bolwerken van de oppositionele Democratische Turnhalle Alliantie (DTA). De DTA behaalde een meerderheid in drie raden. In de resterende raad werd door geen van beide partijen een meerderheid behaald. Hier was voor een meerderheid de steun van het Verenigd Democratisch Front (UDF) nodig.

AKKOORD MET ZUID-AFRIKA

Op 6 november ondertekende de Namibische minister van justitie, Ngarikutuke Tjiriange, een akkoord met zijn Zuidafrikaanse ambtgenoot Kobie Coetsee, dat voorzag in de detachering van Zuidafrikaanse rechters in Namibië om dienst te doen bij de Namibische rechtbanken. Het akkoord werd toegejuicht als een stap in de richting van verdere samenwerking tussen de rechterlijke machten van staten in zuidelijk Afrika.

(Vor.ber.pag. 777/3 e.v.-1992)

SOEDAN

NIEUWE GEVECHTEN. MENSENRECHTEN. EIULPLEVERANTIES. POSITIE VN

De gevechten tussen regeringstroepen en het rebellerende Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA) in het zuiden van Soedan concentreerden zich in september 1992 rond Juba en in oktober rond Malakal, 500 km noordelijker. Vier dagen nadat de rebellen hadden beweerd het grootste deel van Malakal te controleren, werden op 22 oktober weer zware gevechten gemeld in de stad. Op 28 oktober zei het staatshoofd, luitenant-generaal

Omar Hassan Ahmad al-Bashir, echter voor Radio Omdurman dat regerings-troepen alles onder controle hadden.

Begin oktober had een i-egeringswoordvoerder verklaard dat het leger het zuiden onder controle had, dat het SPLA uiteengevallen was en dat de leider van het SPLA, generaal John Garang, geen invloed meer had. In die periode werd gemeld dat leden van Garangs eigen Dinka-gemeenschap massaal uit het SPLA deseneerden.

Begin september hadden katholieke bisschoppen in het zuiden regeringssoldaten ervan beschuldigd dat zij in het door rebellen belegerde Juba huizen in brand staken, vermeende SPLA-sympathisanten doodden, mijnen legden op de wegen buiten de stad en burgers als menselijk schild gebruikten.

Op 23 september stelde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International dat regeringssoldaten in de voorgaande drie maanden in Juba ten minste 300 mensen hadden gedood.

Op 10 september werd de beschuldiging van de in de VS gevestigde mensenrechtenorganisatie Africa Watch geciteerd dat de regering probeerde de naar schatting 1 mln leden van het Nuba-volk uit te moorden, een zwarte Afrikaanse gemeenschap in het door Arabieren beheerste noorden. Africa Watch zou ook haar afkeur hebben uitgesproken over het dreigement van het SPLA om hulpvluchten op Juba aan te vallen. Deze vluchten waren op 7 september gestaakt in verband met beschietingen door de rebellen (zie pag. 703/3-'92 voor VN-luchtbrug).

Optreden VN

Op 14 oktober werd gemeld dat een onderzoeksteam van de VN van Nairobi naar Zuid-Soedan was gevlogen na de

moord op een VN-functionaris en een Noorse journalist. Twee andere VN-staffleden werden vermist. De VN hadden op 30 september bekendgemaakt dat zij hun humanitaire operaties in Zuid-Soedan opschortten.

Verwarring over situatie in het zuiden

In de loop van november werden tegenstrijdige berichten verspreid over gevechten in de strategische zuidelijke stad Malakal, de hoofdstad van de provincie Boven-Nijl, waardoor enige verwarring was ontstaan over de toestand in het zuiden. Eind oktober was gemeld dat het gevechten betrof tussen het SPLA en regeringstroepen (zie hierboven).

Volgens eerdere berichten was Malakal in handen gevallen van de Nasir-factie van het SPLA, waarbij naar schatting 180.000 mensen verdreven werden. Deze Nasir-factie was trouw aan Riek Nachar, en was een rivaal van de Torit-factie van het SPLA die weer trouw was aan kolonel John Garang. Waarnemers zeiden dat als de Nasir-factie Malakal inderdaad had ingenomen, dit een ernstige tegenslag was voor de regering bij haar pogingen om het zuiden in haar greep te houden. De stad beschikte namelijk over een aanzienlijk wapenarsenaal. Eind november beweerde de Nasir-groep dat zij Malakal nog steeds in handen had. De regering verklaarde daarentegen dat de stad zonder succes was aangevallen door een groep onder leiding van een plaatselijke religieuze leider. Garangs vleugel van het SPLA zou hebben beweerd dat de stad was ingenomen door „zuidelijke nationalist” in het leger, met hulp van de zuidelijke rebellenfactie die zich Anyanya II noemde.

Op 7 november klaagde een regeringswoordvoerder in Khartoem dat het door splitsingen in het SPLA moeilijk zou worden om de vredesonderhandelingen van Abuja te hervatten. Deze waren door tussenkomst van Nigeria georganiseerd, en zouden in december plaatsvinden (zie pag. 703/1/2-'92).

VN-medewerkersgedood

Volgens een bericht van AFP op 6 november waren een Soedanese plaatselijke hoge ambtenaar van het Ontwikkelingsprogramma van de VN (UNDP) in Juba en een chauffeur van het UNDP door de autoriteiten van Khartoem veroordeeld en geëxecuteerd. Zij waren in oktober als vermist opgegeven.

Hulpvluchten hervat

Op 13 november werd gemeld dat de VN de hulpvluchten op Juba zouden hervatten, waar honderdduizenden mensen door de gevechten vastzaten.

Afspraken over hulpleveranties

Op 4 december werd gemeld dat de regering en drie rebellenfacties bij besprekingen onder toezicht van de VN in de Keniaanse hoofdstad Nairobi tot een akkoord waren gekomen. Dit akkoord maakte het mogelijk dat hulpgoederen werden gedistribueerd onder de slachtoffers van de oorlog in het zuiden.

Staatshoofd ontkent schending mensenrechten

In een toespraak tijdens een massabijeenkomst op 7 december wees het staatshoofd, luitenant-generaal Omar Hassan Ahmad al-Bashir, de beschuldigingen dat zijn regering de mensenrechten zou schenden als „ongefundeerde geruchten” van de hand.

Nadat rooms-katholieke bisschoppen en enkele niet-gouvernementele organisaties dergelijke beschuldigingen hadden geuit, werd in september en oktober gemeld dat VN-medewerkers waren vermoord (zie hierboven). Na berichten dat ten minste 300 mensen waren geëxecuteerd in de zuidelijke stad Juba nam de Algemene Vergadering van de VN een resolutie aan die Soedan veroordeelde wegens schendingen van de mensenrechten.

SAMENWERKING MET IRAN

Op 28 november kwam ayatollah Mohammed Yazdi, de opperrechter van het Iraanse Hooggerechtshof, aan het hoofd van een 32 leden tellende delegatie in Khartoem aan. De gesprekken van Yazdi met Bashir op 30 november hadden naar verluidt betrekking op „strategischesamenwerking”.

Een beeld van een voedselmarkt in Juba (Zuid-Soedan) op 4 december 1992. Deze stad was toen in handen van de regeringstroepen.

AFRIKA

Er werd gemeld dat Iran een hulpprogramma ter waarde van \$ 1,1 mrd voor Soedan had opgezet, dat onder meer de bouw van een militair centrum in Khartoum zou behelzen. Voordat Yazdi Teheran verliet, zou hij hebben gezegd dat de samenwerking van Iran met Soedan bedoeld was om „onze militante broeders in Egypte te verdedigen“. Soedanese regerings-ambtenaren ontkenden echter de steeds terugkerende berichten over een Iraanse militaire aanwezigheid in Soedan.

GESCHIL MET EGYPTEN

Bericht werd dat de Soedanese regering op 31 december een schriftelijke klacht bij de Veiligheidsraad van de VN had ingediend over een vermeende Egyptische militaire inval in het gebied dat grensde aan het Soedanese gouvernement Halaib, benoorden de 22ste breedtegraad.

Egyptesprak de beschuldiging in een brief aan de Veiligheidsraad op 3 januari tegen, en zou naar verluidt Soedan hebben gewaarschuwd voor ernstige consequenties bij enige bedreiging van zijn aandeel van het Nijlwater. Soedanese diplomaten in Cairo zouden volgens AFP op 4 januari hebben gezegd dat twee bataljons Egyptische troepen het gebied waren binnengetrokken, dat al omstreeks 30 jaar lang onbetreden was. Op 30 januari zou een functionaris van het Soedanese ministerie van buitenlandse zaken hebben verklaard dat bemiddeling door Syrië, Libië en PLO-leider Yasser Arafat in het geschil enig succes had opgeleverd.

REGERINGSWIJZIGINGEN. TOENEMENDE POLITIEKE SPANNING

Op 18 januari 1993 reorganiseerde luitenant-generaal Omar Hassan Ahmad al-Bashir de regering. Hij schafte de ministeries voor coördinatie van provinciale zaken, sociale ontwikkeling en welzijn, en bouwrijpheid en openbare werken af. Tegelijk werden twee nieuwe ministeries gevormd: arbeid en bestuurs hervorming, en economische planning en investeringen.

Generaal-majoor Dominic Kassiano Bakhit, tot dusver minister van arbeid en sociale zekerheid, werd nu minister van arbeid en bestuurs hervorming. Ali Elhag Mohammed werd benoemd tot minister van economische planning en investeringen.

De benoeming van Abdel Rahim Mohammad Hussain tot minister van binnenlandse zaken in de plaats van brigade-generaal Zubir Mohammed Saleh verraste waarnemers, omdat Hussain werd beschouwd als een aanhanger van het fundamentalistische Nationale Islamitische Front (NIF), terwijl verondersteld was dat Bashir trachtte zich van het NIF te distantiëren.

In de loop van januari was melding gemaakt van spanningen tussen Bashir en

NIF-leider Hassan al-Turabi. Deze zou tot woede van de president hebben verklaard dat de Revolutionaire Commando-raad (RCC) mogelijk zou worden ontbonden. Bashir zou daarop hebben gezegd dat Turabi geen woordvoerder van de regering was en dat de RCC zou blijven.

De Middle East *Economic Digest* van 22 januari meldde dat een kloof tussen de militairen en de islamisten in de regering samenviel met onlusten in verscheidene steden die uitbraken na het optreden van voedseltekorten en prijsstijgingen. Bashir zou een herziening van de salarissen in de particuliere en de overheidssector hebben beloofd.

(Vor.ber.pag. 701/2 e.v.-1992)

SOMALIA

HONGERSNOOD EN VEILIGHEIDSPROBLEMEN. ROL VN, VS EN EG. ONTVIKKELINGEN BEGIN SEPTEMBER TOT 23 NOVEMBER 1992

Begin september 1992 ondernamen de Verenigde Naties nieuwe pogingen om de voedselvoorziening van Somalia te regelen.

Hongersnood ernstiger dan aangenomen

Mohammed Sahnoun, de speciale afgezet van de secretaris-generaal van de VN, zou op 4 september hebben gezegd dat de hongersnood, die volgens hulporganisaties de levens van 1,5 miljoen mensen bedreigde, veel ernstiger was dan men zich had gerealiseerd.

Naar verluidt hadden de Verenigde Staten dezelfde dag hun voedselluchtbrug uitgebreid tot de stad Baidoa, waar volgens berichten iedere dag honderden mensen stierven van de honger. Op 8 september meldde *Associated Press* dat een VN-delegatie een ontmoeting had gehad met generaal Farah Aydid en had voorgesteld om gedurende 100 dagen intensief voedsel te transporteren door „rustige corridors“ naar mensen in de zuidelijke gebieden die van de honger dreigden te sterven. Aydid zou dit voorstel echter hebben afgewezen.

Op 31 augustus had het Wereldvoedselprogramma, de belangrijkste coördinator van de VN-hulpwerkzaamheden in Somalia, bekendgemaakt dat het de omvang van de VN-voedselhulp zou verdubbelen van de oorspronkelijk 68.000 ton tot 140.000 ton.

Aankomst van VN-troepen

Op 14 en 15 september arriveerden 66 Pakistaanse soldaten uit Islamabad, aan boord van zes Amerikaanse militair-

re C-130 transportvliegtuigen. Zij vormden de eerste groep van een 500 man sterk gewapend VN-contingent dat als taak had de distributie van voedsel in Mogadishu te bewaken. De rest van de militairen zou voor het einde van september aankomen. In de haven van Mogadishu beletten rivaliserende gewapende bendes de gehele maand het transport van voedsel voor de slachtoffers van de hongersnood in Somalia.

Abdulkarim Ahmed Ali, secretaris-generaal van het Verenigd Somalisch Congres (USC), verwelkomde de troepen op de luchthaven van Mogadishu. Dit werd gezien als een belangrijk gebaar van goedkeuring aangezien de Somalische Nationale Alliantie (SNA, geleid door generaal Farah Aydid), die bestond uit vier groepen waaronder een factie van het USC, zich eerder tegen plannen van de VN had uitgesproken om in totaal 3.500 militairen in het land in te zetten. hoewel het USC akkoord was gegaan met de 500 Pakistanen (zie pag. 706/2-'92).

Op 16 september stuurde de regering van de VS vier Amerikaanse oorlogschepen met 2.400 mariniers van de Perzische Golf naar de kust van Somalia. Aydid deed op 19 september een oproep aan de VS om de mariniers terug te trekken en hij wees tevens de voorgestelde stationering van 3.000 extra VN-militairen af. Hij zei dat hun aanwezigheid de problemen van Somalia niet zou oplossen.

Bezoek van EG-ministers

De Britse minister van buitenlandse zaken, Douglas Hurd, zijn Deense ambtgenoot Uffe Elleman-Jensen en de Portugese staatssecretaris van buitenlandse zaken Dura Barroso, die gezamenlijk de Europese Gemeenschap (EG) vertegenwoordigden, brachten op 5 september een bezoek aan Mogadishu. Zij vormden de hoogste buitenlandse delegatie die in 20 maanden Somalia had bezocht. Hurd bekritiseerde de traagheid van de internationale hulpoperatie en beloofde dat de EG de humanitaire hulp zou opvoeren. Le Monde meldde op 15 september dat de EG in 1992 in totaal 185.000 ton voedsel naar Somalia had gestuurd.

VN-inspanningen belemmerd

Hoewel sinds begin oktober 500 Pakistaanse VN-soldaten waren gelegerd in de haven van Mogadishu, kon kennelijk niet worden voorkomen dat gewapende mannen vochten om voedsel dat bestemd was voor slachtoffers van de hongersnood. Op 1 oktober werd bekendgemaakt dat de VN van plan waren de

Een beeld van de Somalische hoofdstad Mogadishu op 11 oktober 1992.

vredesmacht uit te breiden tot circa 4.200 man.

De grootste factie in de burgeroorlog, de Somalische Nationale Alliantie (SNA) van generaal Mohammed Farah Aydid, claimde tweede van Mogadishu en het grootste deel van Zuid-Somalia te beheersen, en bleef zich verzetten tegen een grotere VN-aanwezigheid. Volgens de SNA ondermijnde deze de Somalische soevereiniteit.

Op 5 oktober kwam een Canadees C-130 transportvliegtuig onder vuur tijdens gevechten bij de haven en het vliegveld van Mogadishu tussen de mantschappen van Aydid en troepen die loyaal waren aan de interim-president. Ali Mahdi Mohammed. Ook gedurende de rest van de maand waren er regelmatig gevechten en andere verstoringen van het haven- en luchtverkeer.

Gevechten om Bardera. Situatie hongersnoodslachtoffers verergerd

Op 14 oktober bestormden strijders van het Somalische Nationale Front (SNF), dat trouw was aan generaal Siyad Hersi Morgan (de schoonzoon van de afgezette president Mohammed Siad Barre), de stad Bardera, een bolwerk van generaal Aydid, op 300 km ten westen van Mogadishu. Dezelfde dag werd bekendgemaakt dat de militaire bevelhebber van de VN in Somalia, brigadegeneraal Imtiaz Shaheen, naar Bardera was gevlogen voor de evacuatie van VN-personeel en leden van andere hulporganisaties die voedsel en verzorging gaven aan naar schatting 200.000 slachtoffers van de hongersnood.

Op 22 oktober zei een VN-woordvoerder dat sinds het vertrek van de hulp-

verleners in Bardera dagelijks bijna 250 mensen waren gestorven. Op 28 oktober meldde het Kenyan Television Network dat een Aydid-gezinde factie de stad weer had ingenomen. Er waren ook berichten van gevechten tussen gemeenschappen in de zuidelijke havenstad Kismayu, vanwaar duizenden hongerige burgers naar het noorden zouden vluchten.

Speciale VN-gezant treedt af. Bezoek van Ierse president

De speciale vertegenwoordiger in Somalia van VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali, Mohammed Sahnoun, trad op 27 oktober af. Naar men zei gebeurde dit nadat hij per brief door Boutros Ghali op de vingers was getikt, omdat hij kritiek had geuit op de reactie van de VN op de crisis in Somalia. Brigade-generaal Imtiaz Shaheen moest zijn functie waarnemen zolang er nog geen opvolger van Sahnoun was benoemd. Deze opvolger, Ismat Kittani (Irak), kwam op 8 november in Mogadishu aan.

De Ierse president Mary Robinson bezocht Somalia op 3 en 4 oktober en zei op 5 oktober tijdens een emotionele persconferentie in Nairobi dat de VN en de Europese Gemeenschap „de rechtvaardigheid geweld aandeden" door zo langzaam op te treden in de Somalische crisis. Tijdens een persconferentie in New York op 7 oktober uitte zij opnieuw kritiek op de VN.

Aanhoudende veiligheidsproblemen

Terwijl er nog steeds melding werd gemaakt van vuurgevechten en algehele

onveiligheid in de hoofdstad, zouden VN-troepen op 10 november het vliegveld van Mogadishu en de belangrijkste landingsbaan hebben vrijgemaakt. Zij zouden dat gedaan hebben met toestemming van de clan die het vliegveld beheerste. De vertegenwoordiging van Aydid uitte kritiek op de actie van de VN waarvoor, zo werd beweerd, de SNA of het daarmee verbonden Verenigde Somalische Congres (USC) geen toestemming had gegeven. Op 15 november meldde Radio Mogadishu dat een menigte van pro-Aydid demonstranten een mars naar het VN-kantoor had gehouden om „buitenlandse interventie" af te wijzen. Het vliegveld zou op 22 november weer gesloten zijn, en schutters zouden geld eisen voor het laten landen van vliegtuigen met hulpgoederen.

Een woordvoester van de Amerikaanse hulporganisatie Care zei op 12 november dat mogelijk wel 40 doden waren gevallen bij een vuurgevecht tussen bewakers en schutters. De schutters hadden ten noordwesten van Mogadishu een hinderlaag gelegd voor een konvooi vrachtwagens dat met graan voor slachtoffers van de hongersnood op weg was naar Baidoa. Zij hadden op één na alle vrachtwagens gedwongen terug te keren.

Een Frans oorlogsschip zou water en voedsel hebben gegeven aan naar schatting 2.500 a 3.000 wanhopige Somalische vluchtelingen aan boord van een vrachtschip dat op 16 november de Jemenitische haven Mukalla was binnengelopen. Zij hadden een tocht van 2.000 km achter de rug, en hadden vijf dagen water noch voedsel gehad. Het schip zou zijn doorge-

Generaal Siyad Hersi Morgan (m.) de schoonzoon van ex-president Mohammed Siad Barre, metenkelevanzijnstrijders.

Een medewerker van de hulporganisatie Care geeft een uitgehongerd kind te drinken in Bardera (Inovember 1992).

varen naar Aden, waar, volgens een medewerker van het Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen van de VN (UNHCR), ongeveer 62.000 Somalische vluchtelingen in kampen verbleven.

Op 23 november zouden schutters te Kismayu in Zuid-Somalia aan boord zijn gegaan van een VN-hulpvliegtuig, en de bemanning en passagiers hebben beroofd.

VS BIEDEN MILITAIRE INTERVENTIE AAN

Terwijl de hongersnood in Somalia nieuwe slachtoffers bleef eisen, werd op 27 november bericht dat de Amerikaanse regering had aangeboden een troepenmacht van 30.000 man beschikbaar te stellen. De strijdkrachten zouden worden ingezet in het kader van een militaire interventie van de VN om de voedselhulp te beschermen tegen gewapende benden.

Het onverwachte aanbod van de VS zou zijn goedgekeurd door president George Bush tijdens een zitting van de Nationale Veiligheidsraad. De waarnemende Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Lawrence Eagleburger, zou het voorstel op de avond van 25 november hebben voorgelegd aan de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali. De VN-Veiligheidsraad had eerder goedgekeurd dat 3.500 militairen werden gestuurd, van wie er inmiddels pas 500 waren aangekomen. In sommige berichten werd gesuggereerd dat de Veiligheidsraad van plan was het aantal op te voeren tot 4.200 (zie hierboven).

Op 25 november zou de VN-Veiligheidsraad tijdens een besloten zitting akkoord zijn gegaan met de conclusies van een rapport van Boutros Ghali waarin het bestaande VN-beleid in Somalia onhoudbaar werd genoemd, aangezien soms wel 80 procent van de hulpgoederen werd geroofd en de hulpverleners werden aangevallen. Bovendien was een door de VN gecharterd graanschip op 24 november door gewapende groepen onder vuur genomen toen het de haven van Mogadishu naderde.

Op 27 november werd gemeld dat het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken te kennen had gegeven dat de VS bereid waren 3.000 VN-militairen uit België, Canada en Egypte over te vliegen, zodra de VN toestemming gaven om hen in zetten. VN-functionarissen zouden onderhandeld hebben met Somalische clan-leiders om goedkeuring te krijgen voor het sturen van de militairen.

Reacties in Somalia

Op 27 november zou generaal Mohammed Farah Aydid, leider van de SNA, in Mogadishu het Amerikaanse aanbod met instemming hebben begroet. „Wij geloven dat de Amerikaanse geste onze politieke, economische en sociale problemen zal oplossen,” zou hij hebben gezegd.

Veel medewerkers van hulporganisaties in Somalia, ook van de VN-bureaus, zouden verontwaardigd zijn over het vooruitzicht van militaire interventie onder leiding van de VS. Hulporganisaties zouden hebben gezegd dat zij zich zouden terugtrekken uit Somalia als iets dergelijks gebeurde.

MILITAIRE INTERVENTIE ONDER LEIDING VAN DE VS. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 4 december stuurde de Amerikaanse president George Bush 28.000 Amerikaanse militairen naar Somalia die ervoor moesten zorgen dat de internationale hulp aan de slachtoffers van de hongersnood veilig kon worden afgeleverd. Deze operatie had de codenaam „Restore Hope” en was 24 uur eerder unaniem door de VN-Veiligheidsraad goedgekeurd.

Er werd al lang rekening gehouden met een Amerikaanse interventie, na het aanbod van Bush aan de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali, op 27 november (zie hierboven). Al op 2 december werd bericht dat drie oorlogsschepen aankoersten op de Somalische kust met aan boord een speciale eenheid van 1.800 Amerikaanse mariniers.

Het exacte doel van de operatie was echter niet helemaal duidelijk, en half december werd onenigheid gemeld tussen de Amerikaanse regering en de secretaris-generaal van de VN over de rol van de militairen. Het was onduidelijk of de militairen ook vijandige facties moesten ontwapenen en het land tot vrede moesten brengen, of dat het er alleen om ging, wat de Amerikaanse regering leek voor te staan, de levering van de hulpgoederen veilig te stellen.

Er leek geen officiële tijdslimiet te zijn gesteld aan de Amerikaanse militaire aanwezigheid. Wel zou Bush op 4 december hebben gezegd dat de militairen wat hem betreft het land zouden hebben verlaten voordat zijn ambtstermijn afliep, op 20 januari 1993. Bij een aparte briefing voor de pers op 4 december gaven de Amerikaanse minister van defensie, Dick Cheney, en generaal Colin Powell, de stafchef van de Amerikaanse strijdkrachten, aan dat de militairen mogelijk langer zouden blijven. De aanstaande president Bill Clinton deelde dit standpunt blijken een uitspraak op 8 december. Eind december was de tijdslimiet nog niet vastgesteld.

Op 4 december zou Frankrijk hebben aangeboden 1.500 à 2.000 militairen te leveren voor een multinationale troepenmacht. Deze macht zou naar verwachting uit in totaal 35.000 man bestaan, en zou via haar basis in Djibouti logistieke steun bieden. Canada en België zouden respectievelijk 900 en 550 militairen hebben toegezegd, Australië 900 en Italië 2.500. Groot-Brittannië bood vliegtuigen aan maar geen militairen. De Duitse bondskanselier, Helmut Kohl, maakte op 17 december bekend dat hij ondanks het grondwettelijke verbod van plan was maximaal 1.500 Duitse militairen te sturen.

Later zouden Argentinië, Botswana, Chili, Egypte, Hongarije, Kenia, Marokko, Nigeria, Saoedi-Arabië, Tunesië, Turkije, Oeganda en Zimbabwe ook militairen hebben aangeboden. India stuurde op 17 december drie marineschepen voor logistieke steun. Japan zou op 18 december \$ 100 mln hebben toegezegd voor een door de VN beheerd fonds dat een week eerder was ingesteld voor de betaling van de hulpacties.

VN-contingent betrokken bij schermutselingen

Terwijl de spanning in de hoofdstad hoog bleef oplopen, doodden militairen van het 500 man sterke Pakistaanse VN-contingent, dat de hulpgoederen in de haven en op het vliegveld van Mogadishu bewaakte, op 4 december ten minste één Somaliër. Dit gebeurde bij schermutselingen op het vliegveld en

Een Amerikaanse marinier houdt op 9 december 1992 in Mogadishu een auto onder schot terwijl een collega het interieur inspecteert.

was het eerste incident waarbij bloed vloeide sinds de aankomst van het Pakistaanse VN-contingent in september (zie hierboven).

Op 6 december, terwijl de Amerikaanse mariniers in afwachting waren van een bevel om aan land te gaan, zou een uit 100 vrachtwagens bestaand hulpkonvooi met gewapende bewakers voor het eerst sinds meer dan een maand voedselhulp uit de haven hebben vervoerd.

Schattingen over omvang van hongersnood

In berichten over de aanhoudende hongersnood werd begin december voorspeld dat binnen zeer korte tijd 300.000 tot 900.000 mensen zouden sterven, tenzij toch voedselhulp kon worden gebracht naar de ontoegankelijke zuidelijke driehoek die begrensd wordt door de uitgehongerde steden Baidoa, Bardera en Kismayu. Hier werd nog steeds gevochten en op grote schaal geplunderd.

Voortgang van militaire operaties onder leiding van VS

In de vroege ochtend van 9 december waadden de eerste Amerikaanse militairen, zwaarbewapend en met zwart gemaakte gezichten, naar de kust en groeven zich in op de stranden van Mogadishu. Zij werden ongewacht door grote aantallen journalisten en filmploegen die hen volop in het licht zet-

ten. De landing werd rechtstreeks door de televisie op prime time in de VS uitgezonden.

Nog eens 1.800 militairen kwamen in de loop van de dag aan land, en er zouden schoten gewisseld zijn tussen Amerikaanse mariniers en schutters in de haven van Mogadishu.

Robert Oakley, een voorinalige ambassadeur van de VS in Somalia die was benoemd om te onderhandelen met Somalische facties, hulporganisaties en VN-vertegenwoordigers, zou

de belangrijkste Somalische leiders in Mogadishu (generaal Mohammed Farah Aydid en Ali Mahdi Mohammed, de interimpresident) hebben gewaarschuwd zich niet te bemoeien met de aankomst van de Amerikaanse militairen.

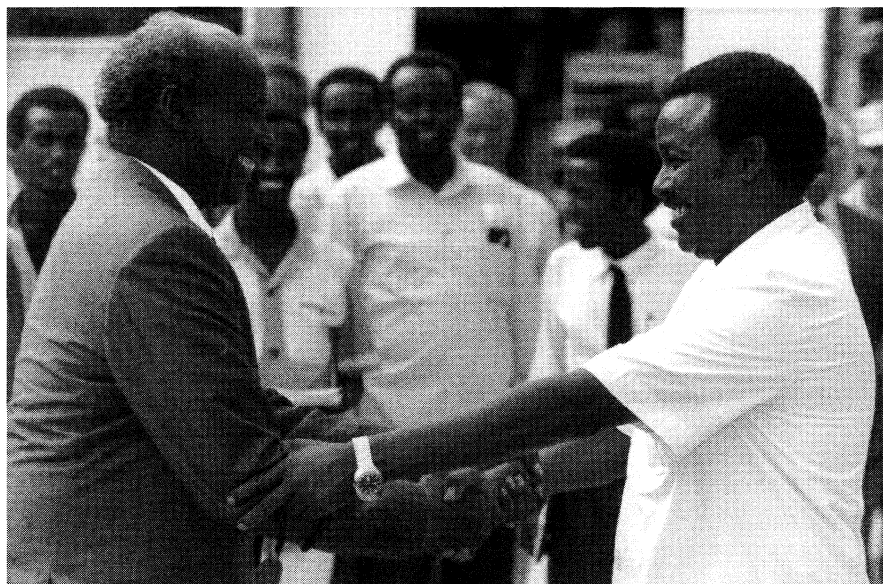
Mariniers maakten zich op 9 december met steun van eenheden van het Franse Vreemdelingenlegioen meester van een groot deel van Mogadishu. Zij slaagden erin wapens in beslag te nemen, maar hun operaties werden wel bemoeilijkt door nieuwsgierige toeschouwers en verslaggevers. Amerikaanse Cobra-helikopters zouden laag over het huis van generaal Aydid zijn gevlogen.

Op 10 december schoten Franse soldaten twee Somaliërs dood en verwondden er zeven toen hun vrachtwagen door een wegversperring reed

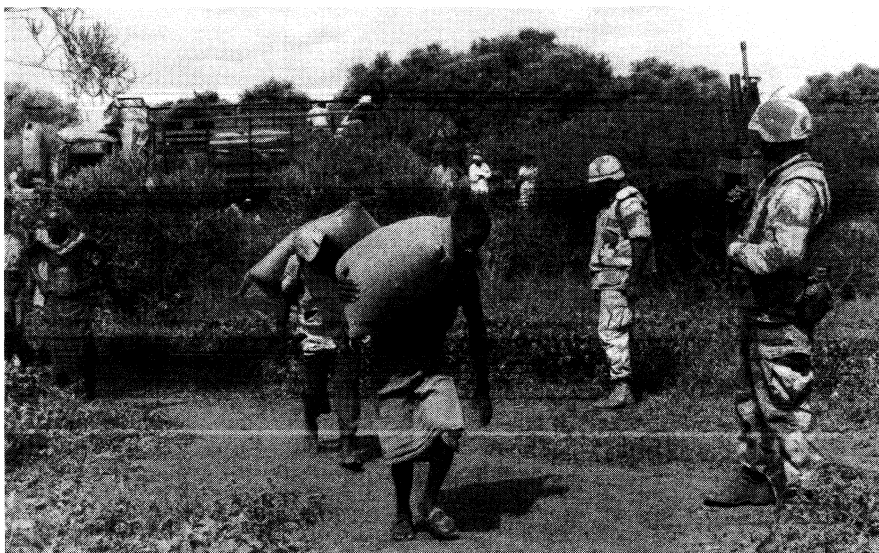
Onder druk van Oakley en van Franse functionarissen voerden generaal Aydid en Mahdi Mohammed, zijn belangrijkste rivaal voor de macht in vier jaar burgeroorlog, op 11 december vredesbesprekingen. Zij zouden daarbij hebben afgesproken de gevechten te staken en hun wapens uit Mogadishu terug te trekken.

Op 13 december zou een Cobra-helikopter in Mogadishu drie bewapende voertuigen hebben beschoten, waarbij negen Somaliërs om het leven kwamen. Op dezelfde dag veroverden mariniers een belangrijk militair vliegveld in Bali Dogle, 160 km ten noorden van Mogadishu.

Halverwege december zouden hulpverleners buiten Mogadishu er bij de Amerikaanse troe-

De Somalische krijgsheren Mohammed Farah Aydid (l.) en Ali Mahdi Mohammed drukken elkaar de hand na hun ontmoeting op 11 december 1992 in Mogadishu.

Amerikaanse militairen zien toe op de levering van 53 ton graan aan enkele dorpen ten noordwesten van Baidoa (17 december 1992).

pen op hebben aangedrongen haast te maken. Er werd gemeld dat gewapende plundersers nog steeds regelmatig aanslagen pleegden op hulpcentra en hulpverleners.

Op 16 december begeleidden Amerikaanse en Franse militairen een voedselkonvooi naar Baidoa. Zij namen het vliegveld van Baidoa over, zonder dat schutters verzet boden. Er werd gemeld dat gewapende plundersers hadden begaan in Bardera, waar tien mensen vermoord zouden zijn bij een voedselcentrum. Ook zou in de haven van Kismayu vóór de aankomst van de militairen sprake zijn geweest van een steeds groter banditisme.

Op 20 december trokken Amerikaanse mariniers en Belgische para's Kismayu binnen na een ontmoeting van Oakley met lokale factieleiders. Zij bevrijdden Kismayu zodat de stad dienst kon doen als distributiecentrum voor de Juba-vallei.

Op 23 december zou brigade-generaal Tony Zinni, hoofd operaties van het Amerikaanse militaire commando, gezegd hebben dat Amerikaanse troepen op het punt stonden bewapende voertuigen van de Somalische facties in beslag te nemen. Volgens waarnemers betekende dit dat de Amerikaanse troepen de krachtiger strategie volgden die Boutros Ghali voorstond.

Twijfel over vredesvooruitzichten

Verdere vredesbesprekingen op instigatie van Oakley leidden tot de bekendmaking op 27 december van een verzoeningsakkoord tussen Aydid en Mahdi Mohammed. Zij leidden samen op 28 december een vredesmars over de zogenaamde „groene lijn” die Mogadishu verdeelde tussen hun troepen. Beiden

beloofden in hun toespraken voor een juichende menigte dat zij hun best zouden doen om Somalia te verenigen.

Oakley zou sceptisch zijn over het standhouden van de vrede. Een anonieme Amerikaanse functionaris die op 27 december door verscheidene persbureaus werd geciteerd, zei dat het grotere aantal militairen dat inmiddels aanwezig was een agressievere aanpak mogelijk maakte. „Van nu af aan zullen we meer dwang gaan gebruiken”, aldus de anonieme functionaris.

Dezelfde dag zouden twee Somalische schutters zijn doodgeschoten en verschillende anderen zijn gewond bij een aanval op een VN-kwartier in Mogadishu. Verder werd gemeld dat de situatie in de hoofdstad en elders nog steeds onzeker was.

Bezoek van Bush

Ter voorbereiding op een 48 uur durend bezoek van president Bush, die op 31 december zou arriveren, begonnen Amerikaanse militairen op 29 december een campagne tegen schutters in Mogadishu, waarbij zij wapens, bewapende voertuigen en raketten in beslag namen. Vliegtuigen dropten 100.000 pamfletten boven Mogadishu met de waarschuwing dat ieder die een wapen richtte op leden van het multinationale leger, zou worden neergeschoten.

Bush werd op 31 december met een vliegtuig van het Amerikaanse oorlogsschip Tripoli naar Mogadishu overgebracht om de militairen toe te spreken aan het begin van zijn bezoek. Tijdens dit bezoek zou hij ook naar Baidoa gaan.

VREDESOPERATIE VERLOOPT NIET ZONDER PROBLEMEN

Militairen van de door de VS geleide multinationale United Task Force (UNITAF) begonnen begin januari 1993 met het verzamelen van wapens in de hoofdstad Mogadishu en in andere plaatsen.

Op 7 januari werd generaal Robert Johnston, de bevelhebber van de Amerikaanse troepen in Somalia, geciteerd. Hij zou hebben gezegd dat militairen erin waren geslaagd aanvoerroutes naar hongerlijdende gebieden in het binnenland vrij te maken en dat weldra een „nieuwefase” zou beginnen.

Diezelfde dag overvielen en vernietigden Amerikaanse militairen, die in Mogadishu op steeds meer verzet van sluipschutters stuitten, een grote wapenopslagplaats van het Somalische Bevrijdingsleger (SLA), de militaire vleugel van de Somalische Nationale Alliantie (SNA) van generaal Mohammed Farah Aydid. Deze had eerder tweemaal de hoofdstad en het grootste deel van Zuid-Somalia onder controle te hebben. De actie van de Amerikanen, waarbij ongeveer 30 Somaliërs zouden zijn gedood, luidde kennelijk het begin in van een agressievere pacificatieproces.

Op 8 januari voerden Amerikaanse mariniers een overval uit op een wapenmarkt in Mogadishu en legden zij beslag op lichte en zware wapens. Op 10 januari schoten mariniers drie scherpschutters dood bij een van de incidenten die plaatsvonden tijdens een bezoek van zeven Amerikaanse Congresleden. Bij een overval op de Bakara-markt in de hoofdstad namen mariniers op 11 januari opnieuw wapens in beslag. Ook tussen aanhangers van de SNA en opvolgers van Ali Mahdi Mohammed. Aydids belangrijkste tegenstander, duurden de botsingen voort, ondanks de aanwezigheid van beide mannen bij de door de VN georganiseerde vredesbesprekingen in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba.

Op 13 januari viel het eerste buitenlandse militaire slachtoffer sinds het begin van „Operation Restore Hope” op 9 december, toen een Amerikaanse marinier werd doodgeschoten. Op 27 januari sneuvelde een tweede marinier in het noorden van Mogadishu. Op 2 januari was een Britse UNICEF-functionaris doodgeschoten in de zuidelijke havenstad Kismayu.

Een incident in Bela Dogle ten noorden van Mogadishu, waarbij vier Somalische burgers op 16 januari per ongeluk omkwamen in een nachtelijke schotenwisseling tussen Amerikaanse soldaten en gewapende aanvallers, vergrootte de ongerustheid van UNITAF over het steeds agressievere optreden van de Amerikaanse troepen. De bevelhebber van de ma-

Belgische para's op zoek naar wapens in Kismayu (18 januari).

riniers in Somalia, generaal-majoor Charles Wilhelm, zou zijn mannen dezelfde dag hebben gesommeerd „hungedrag aan te passen” en respect te tonen voor de Somaliërs.

Op 23 januari werden hevige gevechten in Kismayu gemeld tussen aanhangers van de afgezette en verbannen president Mohammed Siad Barre (zie pag. 414/3-'92) die de stad naderden, en Belgische en Amerikaanse militairen die hen tegengehielden. Volgens berichten werden 42 Somaliërs gedood of gewond; ook zouden vijf Belgische para's gewond zijn geraakt.

Een eerste groep van 237 Amerikaanse mariniers die in garnizoenen lagen in de door hongersnood getroffen stad Baidoa, was op 19 januari uit Somalia vertrokken. Zij werden vervangen door 900 Australische militairen. Op 31 januari werd bekendgemaakt dat van de in totaal 24.214 Amerikaanse militairen in Somalia, die werden bijgestaan door 13.616 militairen uit 21 andere landen (zie hierboven), er 2.700 naar huis zouden worden gestuurd. Het was nog steeds onduidelijk wanneer en of de nieuwe Amerikaanse regering van plan was de vredeshandhavende rol aan een VN-vredesmacht over te dragen. Op 15 januari werd een Amerikaanse militaire woordvoerder aangehaald volgens wie een overdracht binnen twee weken kon plaatsvinden.

Vredesbesprekingen. Bezoek van Boutros Ghali

Toen de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali (zie hieronder voor zijn eerdere bezoek aan Somalia) op 6 januari in de Ethiopische hoofdstad Addis Ababa arriveerde, leken de besprekingen die 14 Somalische facties daar onder auspiciën van de VN voerden, na vier dagen in een impasse te verkeren. Boutros Ghali waarschuwde de factieleiders dat als zij niet meewerkten, de multinationale vredesmacht van de VN zou moeten worden teruggetrokken uit Somalia en dat „de burgeroor-

log de komende tien jaar kon voortduren”.

Commentatoren stelden Aydid verantwoordelijk voor het uitblijven van vooruitgang. Op 7 januari werd bericht dat de SNA-leider zou zijn gezwicht voor de internationale druk nadat hij had vernomen dat Amerikaanse mariniers zijn belangrijkste wapenopslagplaats in Mogadishu hadden vernietigd (zie hierboven) en dat zijn troepen bij gevechten in het noordoosten van Somalia een nederlaag zouden hebben geleden tegen het Somalisch Democratisch Reddingsfront (SDSF). Later bleek echter dat er slechts een gedeeltelijk en voorlopig akkoord was bereikt.

Op 15 januari werd bericht dat de facties hadden ingestemd met een onmiddellijk staakt-het-vuren en met de ontwapening van alle facties. Een commissie van zeven leden zou de agenda opstellen voor een nationale verzoeningsconferentie, die vanaf 15 maart zou plaatsvinden in het regionale hoofdkwartier van de VN in Addis Ababa.

Op 22 januari werd echter bericht dat de commissie haar werkzaamheden had opgeschort nadat Aydid andere facties van bestands-schendingen had beschuldigd.

Honderden aanhangers van Aydid joelden Boutros Ghali uit toen hij op 3 januari in Mogadishu arriveerde, en dwongen hem zich schuil te houden in de Amerikaanse ambassade tijdens zijn vier uur durend verblijf in de stad, terwijl het VN-gebouw met stenen werd bekogeld. Volgens waarnemers ging het om een doelbewuste poging de secretaris-generaal van de VN te vernederen. Toen de toenmalige Amerikaanse president George Bush op 31 december 1992 en 1 januari 1993 een bezoek had gebracht aan respectievelijk Mogadishu en Baidoa (zie hierboven), was hij door diezelfde demonstranten venvelkomd als de „reddervan Somalia”.

(Vor.ber.pag. 704/2 e.v.-1992)

ALGEMEEN

OVEREENKOMST INZAKE ELEKTRICITEITSNET, BESPREKINGEN OVER WATERVERDELING

Van 2-4 oktober 1992 vond in Damascus een bijeenkomst plaats van delegaties uit Syrië, Irak en Turkije. Er werd echter geen regionale overeenkomst bereikt over een verdeling van het water van de Eufraat en de Tigris. Volgens de *Middle East Times* van 13 oktober gaven Syrische functionarissen Turkije de schuld van het mislukken van de besprekingen. Wel werd afgesproken medio december opnieuw bijeen te komen, ditmaal in Bagdad.

Tijdens een bijeenkomst in Damascus op 10 en 11 oktober ondertekenden de ministers van elektriciteit en energie van Egypte, Irak, Jordanië, Syrië en Turkije een overeenkomst over het aanleggen van een regionaal elektriciteitsnet. Het project zou gedeeltelijk worden gefinancierd door het Arabisch Fonds voor Economische en Sociale Ontwikkeling.

MULTILATERALE BESPREKINGEN OVER REGIONALE ECONOMISCHE SAMENWERKING

Shimon Peres, de Israëlsche minister van buitenlandse zaken, deelde op 8 oktober mee dat Israël had besloten de multilaterale besprekingen over vluchtelingen en regionale economische samenwerking niet langer te zullen boycotten. De boycot was door de vorige Israëlsche regering in mei 1992 ingesteld uit protest tegen Palestijnse plannen om ballingen te benoemen als vertegenwoordigers in de Palestijnse delegaties naar de twee bijeenkomsten (zie pag. 570/1 e.v.-'92). De Israëlsche ommekeer volgde op een ontmoeting in Tel Aviv van Peres met de Egyptische minister van buitenlandse zaken Amr Mohammed Moussa.

In Parijs werden op 29 en 30 oktober multilaterale onderhandelingen gehouden over economische samenwerking in de regio. Bij deze besprekingen waren vertegenwoordigers aanwezig van circa 40 landen en internationale banken, evenals een Israelische delegatie en een gezamenlijke Jordaans-Palestijnse delegatie onder leiding van Zein Mayassi, een „Palestijn uit de diaspora”. De besprekingen werden geboycot door Syrië en Libanon, die beide ook de multilaterale besprekingen in mei hadden geboycot. Meer multilaterale besprekingen waren gepland voor november.

MIDDEN-OOSTEN

ZEVENDE RONDE BILATERALE ONDERHANDELINGEN

Op 21 oktober werd de zevende ronde van bilaterale onderhandelingen in het vredesproces voor het Midden-Oosten in Washington geopend (zie voor de zesde ronde pag. 793/3 e.v.-'92). De besprekingen, die volgens plan tot 19 november zouden duren, werden op 29 oktober verdaagd tot na de Amerikaanse presidentsverkiezingen (3 november).

Er werd naar verluidt voortgang geboekt bij de Israëlisch-Jordaanse onderhandelingen en op 28 oktober kondigden beide partijen aan een bijna volledige agenda te hebben opgesteld. Volgens deze agenda zouden Israël en Jordanië toe werken naar een vredesverdrag (hoewel de landen technisch gesproken in staat van oorlog bleven). Verdere agendapunten waren onder meer aanspraken op water en grond, het vraagstuk van de Palestijnse vluchtelingen in Jordanië, en wapenbeheersing.

Diplomatieke activiteiten vóór de zevende ronde

De weken voor de zevende ronde werden gekenmerkt door een aantal nieuwe diplomatieke initiatieven.

De Franse minister van buitenlandse zaken, Roland Dumas, bracht begin oktober bezoeken aan Syrië, Egypte en Israël (zie pag. 794/2-'92 voor Dumas' activiteiten in september), waarbij hij volgens sommige persberichten ernaar streefde een rechtstreekse ontmoeting te arrangeren tussen de Israëlische premier Yitzhak Rabin en de Syrische president Hafez Assad. Tijdens de zesde gespreksronde in augustus en september leek het erop dat de onderhandelingen tussen Israël en Syrië belangrijker geworden waren dan het Palestijnse vraagstuk. In een vraaggesprek met *Le Monde* op 20 oktober noemde Rabin de onderhandelingen met Syrië „veelbelovend“.

Een gevolg van dit toenemend optimisme was een merkbare verkoeling van de betrekkingen tussen Syrië en de PLO, grotendeels te wijten aan de Palestijnse vrees dat Syrië in de verleiding zou komen een afzonderlijke vredesovereenkomst met Israël te sluiten.

Op het allerlaatste moment zegde PLO-voorzitter Yasser Arafat een voorgenomen bezoek aan Syrië af, dat voor medio oktober op de agenda stond.

Vervolg zevende ronde

De zevende ronde van de bilaterale onderhandelingen werd op 9 november hervat, na een twaalfdaagse onderbreking in verband met de Amerikaanse presidentsverkiezingen.

De zevende ronde eindigde op 19 november en de resultaten van deze ronde gaven in het algemeen aanleiding tot een pessimistische beoordeling. Eind

november hadden alle partijen, behalve de Palestijnen, ermee ingestemd een achtste gespreksronde bij te wonen, die op 7 december in Washington zou beginnen.

De overwinning van Bill Clinton op George Bush bij de Amerikaanse presidentsverkiezingen (zie pag. 852/3-'92) leidde tot onzekerheid over het verdere verloop van de onderhandelingen. President Bush en zijn voormalige minister van buitenlandse zaken James Baker werden algemeen erkend als degenen die Israël en zijn Arabische bureaus aan de onderhandelingsstafel hadden gebracht en die het vredesproces gaande hadden gehouden. Bush werd algemeen beschouwd als de meest pro-Arabische Amerikaanse president van na de Tweede Wereldoorlog. Clinton gold daarentegen als pro-Israëliisch. Zijn overwinning wekte dan ook enige verontrusting bij de Arabische landen, die vreesden dat Israël opnieuw kon rekenen op onvoorwaardelijk steun van de VS. Volgens enkele waarnemers zou het vredesproces zeker stil liggen tot januari 1993 wanneer Clinton in functie zou treden.

De onderhandelingen tussen Israël en Syrië, waarover tijdens de zesde ronde en het eerste deel van de zevende ronde enig optimisme had geheerst, leverden uiteindelijk weinig op. Syrië bleef vasthouden aan de eis dat Israël zich volledig zou terugtrekken van de Golanhoogte, wat Israël absoluut weigerde. In een interview met de *Washington Post* van 14 november beschuldigde de Israëlische premier Yitzhak Rabin Syrië ervan de besprekingen te ondermijnen door de Hezbollah-aanvallen op Israëlische troepen in Zuid-Libanon goed te keuren. Muwaffaq al-Allaf, leider van de Syrische delegatie, zei dat Rabin met zijn beschuldigingen trachtte het hele vredesproces te torpederen.

Tijdens de zevende ronde van de onderhandelingen tussen Israël en de Palestijnse delegatie werd geen vooruitgang geboekt. Van 21-23 november vond in Tunis een ontmoeting plaats tussen leiders van de PLO en leden van het Palestijnse onderhandelingssteam. Deze ontmoeting leidde tot een algemeen gevoel van pessimisme over de toekomst van de besprekingen. PLO-voorzitter Yasser Arafat zei op 23 november dat de onderhandelingen vast zaten en dat de Palestijnse delegatie de achtste ronde wellicht niet zou bijwonen.

De hoop dat Israël en Jordanië tijdens de zevende ronde hun volledige agenda zouden afwerken, bleek ongegrond (zie hierboven).

De Libanese delegatie verwierp een Israëlisch voorstel voor de oprichting van een gezamenlijk militaire commissie om de situatie in zuidelijk Libanon te bespreken.

De bilaterale onderhandelingen in Washington gingen gepaard met het gebruikelijke diplomatieke overleg achter de schermen. Met het bezoek van de Franse president François Mitterrand aan Israël en Jordanië eind november gaf de Franse regering te kennen dat zij meer bij het vredesproces betrokken wilde worden. Zoals verwacht pleitte Mitterrand in Israël voor de vestiging van een onafhankelijk

ke Palestijnse staat. Voor zijn bezoek aan het Midden-Oosten had Mitterrand in Parijs een reeks gesprekken gevoerd met de Egyptische president Hosni Mubarak. Op 15 november had Mubarak gesproken met de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shimon Peres, die in Parijs op bezoek was. Eind november bracht de Syrische minister van buitenlandse zaken, Farouk el-Chareh, een bezoek aan Japan voor besprekingen over het vredesproces.

Eind november woonden de Arabische deelnemers aan de onderhandelingen de vergadering van de ministers van buitenlandse zaken van de Islamitische Conferentie Organisatie (ICO) in Jeddah bij waar zij de strategie voor de achtsteronde bespraken.

MULTILATERALE BESPREKINGEN OVER VLUCHTELINGEN. BIJENKOMST STUURGROEP

Op 11 en 12 november vonden in Ottawa (Canada) multilaterale besprekingen plaats over het vluchtelingenprobleem (zie pag. 570/3-'92 voor de eerste ronde van de besprekingen over vluchtelingen in Ottawa in mei 1992). De besprekingen, waaraan ca. 35 landen deelnamen, werden geboycot door Syrië en Libanon.

Israël had in oktober bekendgemaakt de besprekingen in Ottawa te zullen bijwonen, waardoor een einde kwam aan de Israëlische boycot van deze multilaterale onderhandelingen. Toen het zover was liep Israël op 11 november weg bij de besprekingen uit protest tegen de aanwezigheid van het hoofd van de Palestijnse delegatie, Mohammed Hallaj, directeur van het Centre for Policy Analysis on Palestine te Washington en voormalig lid van de Palestijnse Nationale Raad (PNC, het Palestijnse „parlement in ballingschap“). De Israëlische delegatie beweerde dat Egypte verzekerd had dat geen leden van de PNC, die volgens Israël nauw gelieerd was aan en gecontroleerd werd door de PLO, in de onderhandelingszaal aanwezig zouden zijn. De Israëlische delegatie nam op 12 november weer aan de besprekingen deel nadat de VS schriftelijk verzekerd hadden dat Hallaj sinds 1991 geen lid meer was van de PNC.

Het belangrijkste agendapunt was de kwestie van de gezinshereniging, maar er werd geen vooruitgang gemeld. De besprekingen leverden niet meer op dan een afspraak voor een derde ronde in Noorwegen in begin 1993.

Bijeenkomst stuurgroep

Een bijeenkomst van de stuurgroep van de multilaterale sectie van de vredesbesprekingen (betreffende economische samenwerking, wapencontrole, vluchtelingen, de verdeling van het water en milieubescherming) vond op 3 en 4 december in Londen plaats.

(Voorber. pag. 791/2 e.v.-1992; zie verder onder PALESTIJNSE ZAKEN)

IRAK

CONTROVERSE OVER VN-WAPENINSPECTEURS. VN-SANCTIES

Nadat de regering van Irak een door Achim Bieermann (Duitsland) geleid team van „neutrale” VN-wapeninspecteurs - vooral afkomstig uit Europese landen - toestemming had gegeven op 28 en 29 juli 1992 een onderzoek in te stellen in het gebouw van het ministerie van landbouw, verminderde de dreiging van een militaire ingreep door het Westen. De inspectie leverde geen gegevens op over het chemische- en ballistische raketprogramma van Irak, waarover VN-wapeninspecteurs verdenkingen hadden gekoesterd.

Dit incident was de tweede grote crisis sinds september 1991 (zie pag. 41/1 e.v.-'92) over het verlenen van toegang aan internationale wapeninspecteurs die opereerden op grond van VN-resoluties inzake het staakt-het-vuren in de Golf.

Begin juli was een team van VN-inspecteurs voor chemische wapens onder leiding van de Amerikaanse majoor Karen Jansen de toegang geweigerd tot het ministerie van landbouw en irrigatie in Bagdad. Op 6 juli had de VN-Veiligheidsraad Irak opdracht gegeven, het team onmiddellijk toegang te verlenen tot het gebouw. De op 8 juli in Bagdad gehouden besprekingen tussen Iraakse functionarissen en de regionale voor-

De Duitse leider van het VN-wapeninspectieteam, Achim Bieermann, staat de pers te woord na besprekingen in Bagdad op 28 juli 1992.

Iraakse demonstranten verbrandden een Amerikaanse vlag voor het ministerie van landbouw op 21 juli 1992.

zitter van de in Bahrein gestationeerde speciale VN-commissie voor Irak. Douglas Englund, leidden niet tot het bezweren van de crisis. Op 11 juli verliet Jansen Irak nadat ze haar verantwoordelijkheden had overgedragen aan een andere Amerikaan, Mark Silver, die met het team buiten het ministerie van landbouw bleef posten (tot 22 juli, toen het team zich terugtrok uit angst voor fysiek geweld door anti-Amerikaanse en anti-VN demonstranten).

Op 17 juli zei de Iraakse president Saddam Hoessein dat de VN een „reclamebureau” waren van de VS. Hij gaf aan dat het de bedoeling van zijn regering was, verdere wapeninspecties te dwarsbomen. De voorzitter van de speciale VN-commissie van de VN en het Internationaal Atoomenergieagentschap (IAEA), Rolf Ekeus, verliet Irak op 19 juli nadat hij drie dagen lang tevergeefs had onderhandeld met Iraakse functionarissen.

Op 20 juli kwamen er aanwijzingen dat de Iraakse regering haar standpunt aan het wijzigen was. De Iraakse vice-premier Tariq Aziz, die met Ekeus had gesproken, zou gezegd hebben dat Irak bereid was wapeninspecteurs uit „neutrale lidstaten van de Veiligheidsraad of uit niet-gebonden staten” uit te nodigen.

Sedert medio juli was er in de pers steeds meer gespeculeerd over een op handen zijnd militair ingrijpen van de VS en hun Westerse bondgenoten, nadat de VS op 16 juli hadden gewaarschuwd vastbesloten te zijn Irak te dwingen tot naleving van de VN-resoluties inzake de Golfoorlog. Een woord-

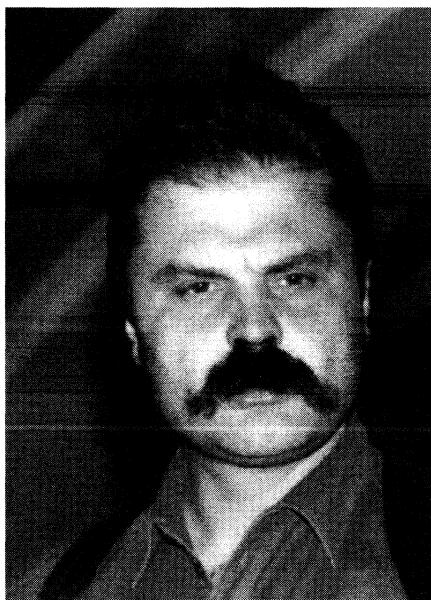
voerder van het Witte Huis zou op 21 juli gezegd hebben dat de huidige impasse tussen Irak en de VN „zekerniet minder ernstig was dan de crises die we tot nu toe hebben meegemaakt”.

Berichten op 24 juli duiden erop dat de VS en Groot-Brittannië in principe waren overeengekomen de luchtaanvallen op Irak te hervatten, en dat de Amerikaanse president George Bush alle afspraken op korte termijn had afgezegd om te kunnen vergaderen met de hoogste Amerikaanse militaire adviseurs.

In een reactie op het dreigende militaire ingrijpen zei de permanente x-tergenwoordiger van Irak bij de VN, Abdul Amir al-Anbari, op 21 juli dat het onwaarschijnlijk was dat zijn regering haar standpunt zou wijzigen als er een „paar bommen” zou worden gegooid op een stad in Irak.

Op 24 en 25 juli werden in New York tussen functionarissen van de VN en Irak intensieve diplomatieke onderhandelingen gevoerd die op 26 juli leidden tot de verklaring dat de regering had ingestemd met een compromis-voorstel van de VN, waarbij een nieuw team van „onpartijdige” inspecteurs zou worden benoemd. De Iraakse premier Muhammad Hamzah al-Zubaydi omschreef deze oplossing als een „brilljante overwinning” voor Irak. Ekeus zei echter tijdens een persconferentie in New York op 27 juli dat „we, bij het samenstellen van het team, rckcnng hielden met bepaalde gevoeligheden, terwijl de kwaliteit van de inspectie gewaarborgd blijft”.

Het 13de team van VN-kernwapeninspecteurs onder leiding van de Ameri-

De Russische leider van het VN-wapeninspectieteam, Nikita Smidowitsj, op 16 augustus 1992 te Bagdad.

kaan Richard Cooper arriveerde op 14 juli in Bagdad.

Hernieuwd verzoek Irak om opheffing sancties

In een officiële brief aan de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali, herhaalde Irak op 11 juli zijn eis een einde te maken aan de internationale handelssancties. Volgens Irak had het land voldaan aan zijn verplichtingen volgens de bestandsresoluties.

De regering wees er nogmaals op dat zij de strenge dooi- de VN opgelegde voorwaarden vnnr de Iraakse nliirvrkoop (zie pag. 640/2/3-'92) had afgewezen, en beweerde dat het volk van Irak hierdoor niet kon profiteren van „de opbrengsten (...) om voedsel en medicijnen te kunnen kopen”.

Eind juni waren de oliebesprekingen opgeschort en pogingen om die medio juli weer op gang te brengen mislukten nadat de regering volgens berichten de VN-voorwaarden had verworpen. De VN hadden geëist dat de olie-export zou verlopen via Turkije naar de Middellandse-Zeeterminal Ceyhan, in plaats van via de Iraakse haven Mina al-Bakr.

Begin juli werd bericht dat VS, na beschuldigingen van schending van het handelsembargo door Jordanië, plannen hadden opgesteld voor een nauwkeuriger toezicht op de naleving van de internationale sancties tegen Irak. Deze ontwikkeling deed zich voor terwijl berichten de ronde deden dat het Iraakse succes bij zijn naoorlogse wederopbouwprogramma gedeeltelijk te danken was aan de systematische schending van de sancties door bepaalde landen.

Op 29 juli zou de regering opdracht gegeven hebben tot de executie van zeven handelaren in voedingsmiddelen wegens het maken van woekerwinsten. Dit optreden zou verband houden met de algemene ontevredenheid over de snelstijgende voedselprijzen.

VN-wapeninspecties

Een team van VN-inspecteurs van kernwapens en chemische wapens stelde van 7-18 augustus een onderzoek in op acht niet nader genoemde plaatsen.

De missie, onder leiding van Nikita Smidowitsj, was de eerste die de inspecties hervatte sinds de driemeekse pauze in juli welke was ingetreden omdat de regering de inspecteurs van chemische wapens de toegang ontzegd had tot het ministerie van landbouw (zie hierboven). Er dreigde op 6 augustus een vergelijkbare crisis met mogelijke Westerse aanvallen op doelen in Irak nadat de regering had verklaard wapeninspecteurs niet langer te zullen toelaten tot overheidsgebouwen en ministeries.

Op 18 augustus verklaarde Smidowitsj dat Iraakse functionarissen „betrouwbare informatie” hadden verstrekt over het ballistische-raketprogramma van de regering. Zijn team zou toegang gekregen hebben tot enkele ministeries, waaronder het zeer geheime ministerie van militaireindustrialisatie.

In een op 25 augustus vrijgegeven verslag van zijn bevindingen maakte het team geen gewag van Iraks capaciteit om complete richt- en controlesystemen voor ballistische raketten te vervaardigen.

Geen vernieuwing humanitair memorandum VN

De ondersecretaris-generaal van de VN voor de coördinatie van noodhulp, Jan Eliasson, zei op 21 augustus in Bagdad dat hij tijdens zijn besprekingen met hooggeplaatste Iraakse functionarissen van 17-21 augustus de regering niet had kunnen overhalen een nieuw memorandum op te stellen inzake afspraken over VN-hulpoperaties in Irak. Sinds het vorige memorandum op 30 juni was verlopen, waren de toegangseisen en de visumverplichtingen voor alle VN-functionarissen en buitenlandse medewerkers verzwaaard.

In een afzonderlijke verklaring eiste Groot-Brittannië op 20 augustus de onmiddellijke vrijlating van de Britse zakenman Paul Ride. Hij was tot zeven jaar gevangenisstraf veroordeeld omdat hij eind juni zonder reisdocumenten Irak illegaal was binnengekomen.

VN-inspecties van chemische wapens en kernwapens

Op 2 september zei het in Wenen gevestigde Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) niet van plan te zijn een „gezondheidsverklaring” af te geven „voor Irak wat betreft de nucleaire sector”.

VN-afgezet Jan Eliasson (uiterst links) en zijn team tijdens besprekingen op het Iraakse ministerie van buitenlandse zaken te Bagdad op 19 augustus 1992 met minister Muhammad Said Kazim al-Sahhaf (rechtsonder).

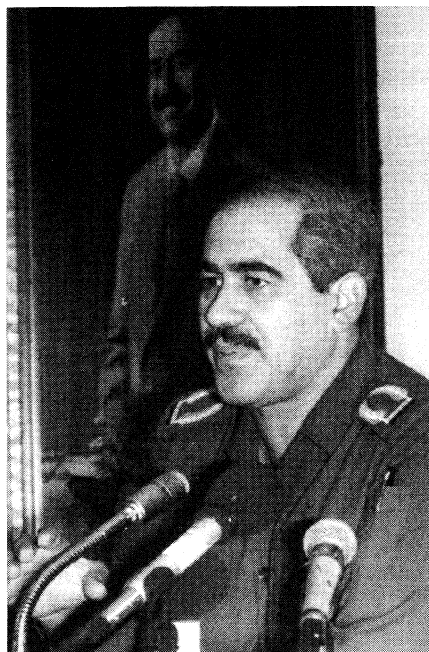
Deze „verduidelijking” volgde op een verklaring van Maurizio Zifferero, plaatsveivangend directeur-generaal van het IAEA en leider van het 14de nucleaire inspectieteam. Op 2 september zou hij in Bagdad gezegd hebben dat het nucleaire programma van Irak op „nul” stond rha herhaalde VN-inspecties en bombardementen van de geallieerden tijdens de Golfoorlog. Op 7 september benadrukte Zifferero dat de weigering van Irak om inlichtingen te verstrekken over zijn buitenlandse wapenleveranciers een volledige naleving van de staakt-het-vuren-resoluties voor de Golf in de weg stond.

Op 12 september maakte Ron Manley, hoofd van een VN-team van chemische specialisten dat op 5 september in Irak was gearriveerd, bekend dat binnen twee weken de Iraakse voorraden zenuw- en mosterdgas zouden worden vernietigd.

Op 29 september bevestigde Bernhard Brunner, leider van een op 21 september gearriveerde tweede team voor de inspectie van chemische wapens, dat vooruitgang was geboekt bij de vernietiging van chemische wapens in Muthanna, 130 km ten noordwesten van Bagdad.

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 30 juli werd een aantal kabinetswijzigingen bekendgemaakt, naar verluidt vanwege de toenemende economische problemen die het gevolg waren van de VN-sancties.

De Iraakse minister van handel, Mohammad Mahdi Saleh.

Minister van financiën Majid Abd Ja'far werd vervangen door Ahmad Husayn Khudayyir. Khudayyirs portefeuille van buitenlandse zaken werd overgenomen door Muhammad Said Kazim al-Sahhaf, tot dan toe staatsminister van buitenlandse zaken.

Voormalig hoofd van de organisatie voor atoomenergie Huma Abdel Khahaliq Abdel Ghafur volgde Abd al-Razzaq Qasim al-Hashimi op als minister van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek.

BENOEMING NIEUWE KOERDISCHE RAAD. AMERIKAANS OVERLEG MET LEIDERS KOERDEN EN SJIJETEN

Op 4 juli vormden de Koerden in noordelijk Irak hun eerste regering, na de algemene verkiezingen van mei (zie pag. 641/3 e.v.-'92). Het 16 leden tellende kabinet was gekozen door de Koerdische Nationale Vergadering en stond onder leiding van Fuad Maasum, een politburo-lid van de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK). De nieuwe regering, die niet erkend werd door de centrale regering in Bagdad, zei dat haar eerste taak zou bestaan uit het herstellen van de orde in Iraaks Koerdistan.

Op 4 juli werden naar verluidt 400 mensen gedood of gewond bij een gigantische explosie nabij het hoofdbureau van politie in de noordelijke oliestad Kirkuk. Op 6 juli ontkwam Danielle Mitterrand, de vrouw van de Franse president François Mitterrand, met lichte verwondingen aan een aanslag met een autobom bij Sulaimaniya, waarbij vier mensen om het leven kwamen. Onbekenden doodden op 17 juli een VN-soldaat in een afgelegen deel van Iraaks Koerdistan.

Amerikaansoverleg met oppositieleiders

Op 29 juli voerden zes oppositieleiders die Koerden, sjiieten en soennieten vertegenwoordigden, in Washington besprekingen met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken James Baker. Ze zochten Amerikaanse steun voor de oppositie in Irak.

Eind juni zou een brigade van de Republikeinse Garde een coup poging hebben gewaagd. Hoewel het officiële Iraakse persbureau Iraqi News Agency (INA) op 6 juli de berichten ontkende als „ongegronnd”, had de coup volgens oppositiebronnen een grootscheepse zuivering van het Iraakse officierskorps bewerkstelligd.

Begin juli werden berichten bevestigd dat de regering een nieuw offensief was begonnen tegen de sjiitische minderheid. VN-inspecteurs voor de mensenrechten beschuldigden Irak op 30 juli van willekeurige bombardementen op sjiitische dorpen in het zuiden.

Groot-ayatollah Abolqassem al-Khoei

ECONOMIE

In een radiouitzending op 12 augustus bevestigde president Saddam Hoessein de executie van kooplieden die beschuldigd waren van woekerwinsten. Eind juli was dit bericht in omloop gekomen (zie hierboven). Circa 42 particuliere handelaars zouden zijn geëxecuteerd en meer dan 500 gevangengezet. Waarnemers zagen hierin een afspiegeling van de kritieke economische situatie in Irak.

Op 12 augustus maakte minister van handel Mohammad Mehdi Saleh bekend dat door het importembargo op goederen uit Jordanië het handelsvolume tussen de twee landen was gehalveerd. Volgens berichten uit Jordanië waren Iraakse zakenlieden bang voor strafmaatregelen en wilden ze zelfs geen voedsel en belangrijke eerste levensbehoeften naar Irak vervoeren.

KHOEI OVERLEDEN

Op 8 augustus overleed op 93-jarige leeftijd de hoogste leider van de sjiitische wereldgemeenschap, groot-ayatollah Abolqassem al-Khoei, in Kufa, nabij de heilige stad Najaf. Er werden drie dagen van officiële rouw afgekondigd en er werd een avondklok ingesteld op de dag van de staatsbegrafenis op 9 augustus. Volgens oppositiepartijen was dit een manier om demonstraties tegen de regering te voorkomen. De spanning steeg toen familieleden zeiden dat Khoei, die herstellende was van

MIDDEN-OOSTEN

een hartoperatie in juli, onder „verdachte” omstandigheden was gestorven.

De in Iran geboren Khoei, een geleerde met meer dan 90 theologische werken op zijn naam, stond bekend om zijn apert apolitieke houding. De laatste jaren van zijn leven had hij onder huisarrest doorgebracht in zijn woning te Kufa. In maart 1991 had zijn optreden op de nationale televisie zijn volgelingen geschokt, omdat hij zijn steun had uitgesproken voor het regeringsoptreden tegen de sjiïeten in het zuiden (zie pag. 33413-'91).

VRIJE LUCHTZONE INGESTELD

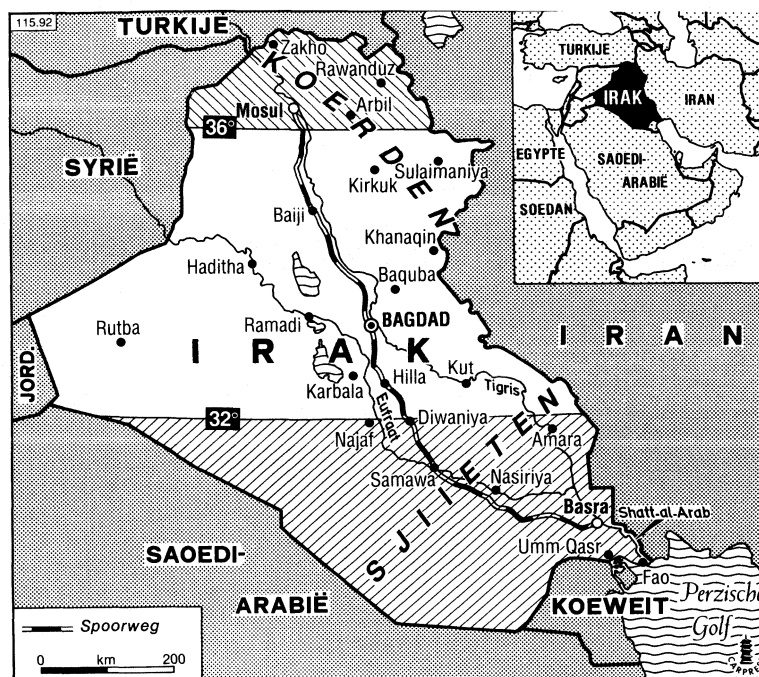
Op 26 augustus kondigden Frankrijk, Rusland, Groot-Brittannië en de VS ter bescherming van de sjiïeten en de moerasbewoners in het zuiden van Irak officieel een vrije luchtzone („no-fly zone”) af. De Amerikaanse president George Bush had deze al eerder aangekondigd. Irak had voorgesteld om een „commissie van wijze mannen” uit te nodigen voor een bezoek aan zuidelijk Irak, bestaande uit leden van de VN-Veilighedsraad, waaronder China en enkele niet-gebonden landen, maar dat voorstel werd naar verluidt door de vier staten verworpen.

De maatregel was niet vervat in een VN-resolutie, hoewel de initiatiefnemers vonden dat ze onder de algemene principes van internationaal humanitair recht viel. Ook zou hierdoor de veiligheid worden vergroot voor Westerse verkenningsvluchten ter controle van de Iraakse naleving van resolutie 688, die de VN-Veilighedsraad in april 1991 had aangenomen ten aanzien van „de onderdrukking van de Iraakse burgerbevolking” (zie pag. 404/3 e.v.-'91). Er werd met onmiddellijke ingang een verbod ingesteld op vluchten door Iraakse helikopters en vliegtuigen beneden de 32ste breedtegraad (zie kaart).

Irak werd officieel op de hoogte gesteld van de beslissing via zijn permanente vertegenwoordiger bij de VN, Abdul Amir al-Anbari, die het plan hield als een „onwettige handeling” waartegen „duidelijk en sterk” Arabisch verzet moest rijzen. Hij waarschuwde dat „wijde juiste manier en de juiste tijd zullen kiezen om ons te weren tegen deze buitensporige agressie”.

Een aantal Arabische staten, waaronder Algerije, Jordanië, Soedan, Syrië en Jemen, keurde het plan in krachtige bewoordingen af. Volgens hen vormde het een gevaarlijk precedent in de regio en betekende het ook een splitsing van Irak in drie delen: een Koerdisch, een soennitisch en een sjiïtisch blok.

Ook Egypte en Saoedi-Arabië zouden ernstige bezwaren geuit hebben tegen het plan. Andere lidstaten van de Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC) waren slechts matig enthousiast. Alleen Koeweit kon zich vinden in de maatregel (zie pag. 864/1/2-'92 voor een versterking van de Amerikaanse militaire aanwezigheid in dit land).

Achtergronden. Berichten van Iraakse activiteiten in het zuiden

Begin augustus nam de kans toe dat het Westen op korte termijn militair zou ingrijpen, na berichten over toenemende Iraakse militaire activiteiten en beschuldigingen inzake schendingen van de mensenrechten jegens de sjiïtische bevolking in het zuiden.

Op 11 augustus vertelde de speciale VN-rapporteur voor de mensenrechten in Irak, Max van der Stoep, tijdens een door Frankrijk, Groot-Brittannië en de VS bijeengeroepen vergadering van de VN-Veilighedsraad, dat er harde bewijzen waren dat de Iraakse regering een systematisch beleid voerde om de levens en de cultuur van de sjiïtische moerasbewoners in Zuid-Irak te vernietigen. In een eind juli aan de VN overhandigd officieel rapport beschuldigde Van der Stoep Irak ervan „op grote schaal de mensenrechten van de sjiïeten te schenden en resolutie 688 te negeren, waarin Irak werd opgedragen een einde te maken aan de onderdrukking van zijn minderheden. Op 12 augustus noemde Irak de beschuldigingen van Van der Stoep „niet accuraat”.

Op 18 augustus verklaarden hoge functionarissen uit Frankrijk, Groot-Brittannië en de VS dat ze overeenstemming hadden bereikt over het instellen van een vrije luchtzone boven zuidelijk Irak. Dit bericht viel samen met de mededeling van de Britse regering dat zij zes Tornado-vliegtuigen zou sturen om deel te nemen aan een geallieerde verkenningsoperatie boven Zuid-Irak. Op 20 augustus verklaarde Frankrijk tien Mirage 2000-vliegtuigen te zullen bijdragen. Naar verluidt waren er al

meer dan 200 Amerikaanse vliegtuigen in de regio operationeel.

In zijn eerste officiële commentaar op 20 augustus bestempelde Irak de plannen van het Westen voor een vrije luchtzone als een „imperialistische samenzwering”, bestemd om het land uiteen te rijten. Volgens Irak was dit plan bevestigd met de actieve medewerking van Iran (zie ook hieronder).

Uit de reacties van Arabische en andere bondgenoten uit de Golfoorlog kon worden opgemaakt dat de verdraging bij de uitvoering van het plan het gevolg was van de vijandige houding van de Arabische landen.

Op 20 augustus verklaarde Egypte bezorgd te zijn over de veiligheid en de onschendbaarheid van het Iraakse grondgebied, Turkije zei op 22 augustus dat het „ieder plan tegen de territoriale onschendbaarheid van Irak” zou tegenwerken. Op 23 augustus bleek uit officiële verklaringen van Algerije, Jordanië, Libië, Soedan, Syrië, Jemen en de Arabische Liga dat ook zij het belang onderstreepten van de handhaving van Iraks territoriale onschendbaarheid. Ze waarschuwden dat doo het plan voor een vrije luchtzone de spanningen binnen de regio zouden toenemen.

Berichten dat Saoedi-Arabië geweigerd zou hebben de luchtmachtbasis Dhahran beschikbaar te stellen voor de stationering van de Britse Tornado-straaljagers, werden op 26 augustus tegengesproken door een woordvoerder van het Britse ministerie van buitenlandse zaken.

Iraakse oppositiegroeperingen, waarvan enkele over het plan zonden zijn gepolst tijdens besprekingen met hoge Amerikaanse functionarissen eind juli en begin augustus, steunden de Westerse plannen globaal. Een woordvoerder van het Iraakse Nationale Congres (INC) zei op 23 augustus in Londen echter dat geen enkele oppositiegroepering belang had bij het uiteenvallen van Irak. Ayatollah Mohammad Rak al-Hakim, leider van de grootste sjiiitische organisatie in Irak, de Opperste Raad van de Islamitische Revolutie in Irak (SAIRI), zou ook op 25 augustus gezegd hebben dat hij de „vrijplaatsen” in zuidelijk Irak goedkeurde maar geen heil zag in het inzetten van Westerse vliegtuigen voor het afdwingen van een vrije luchtzone.

Volgens berichten eind augustus was het afdwingen van de vrije luchtzone doeltreffend geweest maar zouden Iraakse grondtroepen hun campagne tegen sjiiitische rebellen hebben verhevigd.

Irak beschuldigt Iran van betrokkenheid in het zuiden

Op 26 augustus diende Irak een officieel protest bij de VN in tegen de vermeende betrokkenheid van Iran in het zuiden van het land.

Op 6 augustus had de Iraakse regering Iran ervan beschuldigd dat het meer dan 4.000 strijders in de zuidelijke regio's van Irak had laten infiltreren, die daar permanent moesten blijven. Op 11 augustus ontkende de permanente vertegenwoordiger van Iran bij de VN, Javad Zarif, deze beschuldiging in een brief aan de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali. Zarif noemde de beschuldiging een poging om Iraks eigen „systematische uitroeiingscampagne” tegen de sjiiiten in het zuiden te verdoezelen.

Op 23 augustus verklaarde de Iraanse Opperste Nationale Veiligheidsraad (SNSC) dat „de territoriale onschendbaarheid en onafhankelijkheid van Irak onder geen beding mogen worden geschonden”.

Vrije luchtzone stilzwijgend gerespecteerd

Op 1 september herhaalde de Iraakse regering haar orders aan de luchtmacht om uit de buurt te blijven van de vrije luchtzone ten zuiden van de 32ste breedtegraad die de Westerse geallieerden hadden ingesteld (zie hierboven). De landmacht werd opgedragen niet te vuren op Westerse vliegtuigen.

Op 8 september verzekerde de gouverneur van de provincie Basra Franse, Britse en Amerikaanse piloten die de vrije luchtzone („no-fly zone”) controleerden, dat ze niets te vrezen hadden indien ze wegens een technische storing hun toestel moesten verlaten.

De jongste richtlijnen zouden zijn uitgegeven met goedkeuring van president Saddam Hoessein, die op 30 augustus tot geduld had gemaand. Intussen hadden de Westerse mogendheden hun militaire aanwezigheid versterkt met de toevoeging van vier Franse Mirage-straaljagers. Op 1 september was het vertrek van twee Russische oorlogsschepen naar de regio bekendgemaakt. Op 17 september verklaarde de Amerikaanse president George Bush dat door de geallieerde instelling van de vrije luchtzone de militaire operaties van Irak tegen sjiiitische rebellen bezuiden de 32ste breedtegraad waren gestopt.

De regering van Irak voerde tegelijkertijd echter de publiciteitscampagne op waarin werd gesteld dat het Westen en Iran samenspannen om Irak op te delen.

Op 2 september zei Saddam Hoessein dat Irak een Iraanse poging had verijdeld om te infiltreren in de inoerasgebieden in het zuiden, en op 8 september waarschuwde hij dat Irak „verliezen zou toebrengen aan iedereen die probeerde zich met zijn eenheid (van Irak) te bemoeien”. Minister van defensie Ali Hasan al-Majid had op 1 september opgeroepen tot massale mobilisatie „om plannen van de vijand te dwarsbomen”. Ook deden geruchten de ronde dat Majid in Basra een hoofdkwartier had ingericht nadat Saddam hem had opgedragen de leiding op zich te nemen van alle militaire operaties tegen sjiiitische rebellen in het zuiden. Begin september volgden er berichten dat de regering ook de stamhoofden in het zuiden had verzocht de wapens op te nemen tegen de sjiiitische dissidenten.

Volgens in Iran gevestigde oppositiegroeperingen die op 7 september in persberichten werden aangehaald, zouden kort daarvoor ca. 2.000 mensen in het zuiden van Irak zijn gearresteerd wegens „anti-regeringsactiviteiten”.

Op 9 september had de in Groot-Brittannië gevestigde Organisatie voor de Mensenrechten in Irak gezegd bewijzen te hebben dat kort daarvoor verscheidene hoge Iraakse officieren die betrokken waren bij de operaties in het zuiden, waren gearresteerd op beschuldiging van „nalatigheid”. Iraanse berichten dat Iraakse troepen branden zouden hebben gesticht in sjiiitische dorpen ten noorden van Basra werden echter op 9 september tegengesproken door een woordvoerder van de regering.

Arabische reacties

Op 5 september waarschuwde koning Hassan van Marokko nadrukkelijker dan enig pro-westerse Arabische leider tot dan toe had gedaan, voor de risico's van de Westerse Irak-politiek.

Escalatie van de westerse militaire druk, aldus koning Hassan. „kan de vrije zone veranderen

in een explosieve zone ... schadelijk voor de belangen van het Westen en de Arabische wereld”.

Ministers van buitenlandse zaken van de voornamelijk pro-westerse Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC) keurden de instelling van de vrije luchtzone tijdens een bijeenkomst in Jeddah op 8 en 9 september echter goed (zie pag. 866/2-'92).

BIJEENKOMST 33 OPPOSITIEPARTIJEN. KOERDEN

Meer dan 70 afgevaardigden van 33 oppositiepartijen kwamen van 23-27 september bijeen in Salahuddin en Shaqlawah bij Arbil in het door Koerden gecontroleerde noordelijk deel van Irak. Ze proclameerden hun eenheid en kwamen overeen een federale regering te vormen.

Deze conferentie, de eerste van haar soort die openlijk gehouden werd in Irak, verenigde alle grote oppositiepartijen, waaronder enkele groeperingen in Iran, Saoedi-Arabië en Syrië die de vorige grote oppositieconferentie in Wenen (juni 1992, zie pag. 642/3 e.v.-'92) hadden geboycot. Critici van de conferentie in Wenen, met name de in Teheran gevestigde Opperste Vergadering van de Islamitische Revolutie in Irak (SAIRI), hadden toen gezegd dat de conferentie in de regio had moeten worden gehouden zodat het merendeel van de in ballingschap levende leden van de oppositie deze had kunnen bijwonen.

Volgens berichten was het besluit om de conferentie in Irak bijeen te roepen het resultaat van besprekingen in Teheran tussen SAIRI en het Iraaks Nationaal Congres (INC, de sponsor van de conferentie in Wenen) en ingegeven door de groeiende bezorgdheid van de SAIRI over de populariteit van het INC bij Westerse regeringen.

In een verklaring op 27 september werd gewag gemaakt van „overeenstemming in grote lijnen” over de oprichting van een uitvoerend comité „van 21 a 25 mensen”: een driekoppig voorzittersteam bestaande uit een Koerd, een sjiiet en een soenniet; en een vergadering van 174 leden, gelijkelijk verdeeld over de partijen die aanwezig waren geweest bij de Wense oppositieconferentie en degenen die deze geboycot hadden.

In het staatsblad Al-Jumhurzya had op 8 september een verklaring gestaan die was ondertekend door Koerdische, sjiiitische en soennitische intellectuelen. Hierin werd opgeroepen tot de liberalisering van het Iraakse éénpartijstelsel.

Fusie Koerdische partijen

Drie Koerdische partijen, de Democratische Volkspartij van Koerdistan (PDPK), de Koerdische Socialistische Partij (KSP) en de Koerdistaanse Democratische Onafhankelijkheidspartij (KDIP, ook bekend als PASOK), gingen op 7 september samen en vormden de Eenheidspartij van Koerdistan (KUP).

MIDDEN-OOSTEN

De Democratische Partij van Koerdistan (KDP) en de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) kondigden op 16 september aan dat zij hun guerrillalegers onder een bevel geplaatst hadden

VN-rapporten over Koerden. Uitzicht op overeenstemming over levering noodhulp en olie

Een vertrouwelijk rapport van de VN dat op 28 september in The Guardian werd gepubliceerd, waarschuwde dat de Iraakse Koerden een winter met „ondraaglijke noden" tegemoet gingen als er geen einde kwam aan de economische blokkade van Noord-Irak (waaronder een embargo op brandstofleveringen) die Saddam in oktober 1991 had ingesteld (zie pag. 45/2/3 en 347/2 e.v.-'92) en als de samenwerking met internationale hulporganisaties niet werd hervat.

Intussen bood de Iraakse regering aan de besprekingen te hervatten over een nieuwe overeenkomst waardoor VN-hulpverleners het noorden van Irak konden voorzien van de belangrijkste voedingsmiddelen en medicamenten (in augustus had de regering geweigerd het bestaande memorandum over VN-noodhulp te verlengen, zie hierboven).

Op 30 september bood de regering aan de onderhandelingen over de verkoop van olie onder VN-toezicht te hervatten. Deze waren medio juli gestaakt (zie hierboven). Volgens berichten wilde Irak zo nieuwe stappen van de VN-Veiligheidsraad voorkomen om beslag te leggen op bevroren tegoeden van Irak waarmee de slachtoffers van de Golfoorlog schadeloos gesteld zouden worden en de humanitaire hulp aan Koerdische en sjiiitische dissidenten betaald zou worden.

Federale staat goedgekeurd door Koerden

Op 4 oktober keurden leden van de Koerdische Nationale Raad een motie goed waarin werd opgeroepen tot de vorming van een federale staat binnen een democratisch pluralistisch Irak. Dit was een opvallende afwijking van hun streven naar regionale autonomie van de Koerden. De stap werd bekritiseerd door niet-Koerdische oppositie-groeperingen en afgekeurd door Turkije, dat volgens berichten vreesde dat het ontstaan van een de facto Koerdische staat in noordelijk Irak anti-Turkse activiteiten zou stimuleren bij Turkse Koerden van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK).

Op 27 oktober zei een zagsman van de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) dat de PKK had toegezegd de aanvallen op Turkije vanuit bases in Iraaks Koerdistan te staken. De verklaring volgde op weken van hevige gevechten

tussen Iraakse en Turkse Koerden (zie ook pag. 29/3 e.v.-'93) nadat Iraakse Koerden begin oktober een grootscheeps offensief waren begonnen om de PKK te dwingen haar bases in Irak te verlaten.

ECONOMIE

Op 3 september verklaarde de regering dat alle burgers voor een maand voedsel zouden krijgen. In juli waren 42 handelaren in levensmiddelen geëxecuteerd wegens woekerpraktijken (zie hierboven). Volgens niet-bevestigde berichten eind september waren 26 Irakezen geëxecuteerd wegens niet nader omschreven activiteiten op de zwarte-valutamarkt.

Een internationale studie, op 17 september gepubliceerd in het Amerikaanse *New England Journal of Medicine*, toonde aan dat het sterftecijfer onder Iraakse kinderen onder de vijf jaar was verdrievoudigd sinds de Golfoorlog. Dit was te wijten aan een gigantische toename van ziekten en ondervoeding en een verminderde capaciteit van de gezondheidszorg. In Bagdad was het risico het minst toegenomen, in het noorden en zuiden het meest.

VEROORDELINGEN WESTERSE STAATSBURGERS

De Britse regering diende op 2 september een krachtig protest in nadat een Britse staatsburger, Martin Wainwright, op 31 augustus was veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf nadat hij in mei vanuit Turkije illegaal Irak was binnengekomen.

Drie Zweedse ingenieurs die in Koeweit werkzaam waren geweest, hoorden op 20 september gevangenisstraffen van zeven jaar tegen zich uitspreken. Ook zij waren beschuldigd van illegale grensoverschrijding.

VERMEENDE COUPPLEGERS GEËXECUTEERD

Meer dan 30 officieren die ervan werden verdacht een coup te hebben voorbereid, onder wie een sjiiitische generaal, zouden volgens niet-bevestigde berichten in de Washington Post van 4 oktober in de loop van de maand september zijn geëxecuteerd.

Organisaties voor de mensenrechten hadden onlangs bericht dat een diverse hoge officieren waren gearresteerd op beschuldiging van nalatigheid (zie hierboven).

INKOMSTEN UIT OLIEVERKOOP IN BESLAG GENOMEN. NIEUW HUMANITAIR MEMORANDUM

Op 2 oktober nam de VN-Veiligheidsraad met 14 stemmen voor, geen tegen

en één onthouding (China) resolutie 778 aan. Daarmee werd beslag gelegd op tegoeden die voortvloeiden uit de Iraakse olieproductie, ter waarde van naar schatting \$500 mln a 800 mln. Met deze tegoeden, die sinds augustus 1990 bevroren waren (zie pag. 700/3 e.v.-'90), zouden humanitaire hulpverlening, compensatie voor slachtoffers van de Golfoorlog en de vernietiging van Iraakse wapens worden betaald. Ook werd in de resolutie geboden dat „alle staten waarin fondsen aanwezig zijn van de regering van Irak" de opbrengsten hiervan moesten overhevelen naar een VN-waARBorgfonds, en werd gesteld dat Irak alle aldus verkregen gelden zou terugkrijgen als dit land toestemde in olieverkoop onder VN-toezicht.

De resolutie, die door de Amerikaanse permanente vertegenwoordiger bij de VN, Edward Perkins, werd omschreven als „een redelijk antwoord, geheel in verhouding met de door Irak zelf gecreëerde problemen", werd door de regering van Irak onmiddellijk afgedaan als onwettig en onrechtvaardig.

Op 3 oktober veroordeelde minister van voorlichting en cultuur, Hamid Yusuf Hammadi, de resolutie als „een gewijzigde vorm van bankroof in Wild-Weststijl". Een meer verzoenend standpunt bleek echter uit de woorden van vice-premier Tariq Aziz, die volgens het officiële dagblad *Al Thawrah* van 5 oktober gezegd zou hebben dat Irak „geen bezwaar maakte tegen de verkoop van olie om tegemoet te komen aan humanitaire en civiele behoeften en geen bezwaar maakte tegen de Veiligheidsraadsresolutie om een groot percentage af te dragen" voor het „zogenaaMde compensatiefonds en de kosten van de VN".

Het standpunt dat de Iraakse regering bereid was onderhandelingen te hervatten over de verkoop van olie onder VN-toezicht (waarover werd bericht in september, zie hierboven) werd ondersteund door de permanente vertegenwoordiger van China bij de VN, Li Daoyu. Op 3 oktober zei hij, refererend aan de resolutie, dat dergelijke „buitengewone maatregelen" niet nodig waren gezien de bereidheid van Irak om de onderhandelingen te heropenen.

Eind oktober gaf de Amerikaanse president George Bush een aantal Amerikaanse banken de opdracht Iraakse tegoeden vrij te geven zodat deze konden worden overgemaakt naar een VN-fonds. Op 11 oktober had de Iraakse minister van olie, Usamah Abd al-Razzaq Hummadi al-Hithi, buitenlandse banken gewaarschuwd dat Irak wettelijke stappen zou ondernemen indien „ze trachten fondsen in beslag te nemen of te onteigenen".

Nieuw humanitair memorandum

Op 22 oktober tekende de regering een memorandum van overeenstemming

De Iraakse ambassadeur bij de VN, Nizar Hamdoun (l.) in gesprek met de voorzitter van de Veiligheidsraad, Yoshio Hatano, op 12 januari.

waarin de VN toestemming kregen de internationale hulpverlening te hervatten en buitenlandse hulpverleners en VN-bewakers te stationeren op Iraaks grondgebied. Op 17 oktober was deze afspraak in Bagdad bereikt door hooggeplaatste Iraakse functionarissen en door de uitvoerend directeur van het Kinderfonds van de VN (UNICEF), James Grant. Het akkoord werd in New York officieel goedgekeurd door de ondersecretaris-generaal van de VN voor humanitaire aangelegenheden, Jan Eliasson, en de nieuwe vertegenwoordiger van Irak bij de VN, Nizar Hamdoun.

Op grond van het akkoord, dat nodig was door het aflopen in juni van een eerder memorandum, keurde de regering de toewijzing goed van \$ 200 mln aan hulp, met inbegrip van \$ 90 mln voor Koerden in Noord-Irak. De afspraak voorzag ook in 300 VN-bewakers, die op een enkeling na in Noord-Irak zouden worden gestationeerd, en een niet-gespecificeerd aantal hulpverleners. Het oorspronkelijke memorandum van overeenstemming, dat na de Golf-oorlog was uitgewerkt (zie pag. 43/3-'92) had voorzien in 300 bewakers in het noorden en 600 hulpverleners.

De VS gaven hun verzet tegen de bepalingen in de overeenkomst, die beperkingen oplegde aan de bewegingsvrijheid van VN-personeel in Irak en het gebruik van Iraakse in plaats van VN-faciliteiten voorschreef, op nadat Groot-Brittannië en Frankrijk hadden laten weten de VS niet te steunen. VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali rechtvaardigde op 21 oktober zijn goedkeu-

ring van het nieuwe memorandum in een brief aan de Veiligheidsraad waarin hij schreef dat „de overeenkomst niet volledig voldoet aan onze verwachtingen” maar dat het gezien de dringende behoefte aan humanitaire hulp noodzakelijk was „het (memorandum) zonder enig verder uitstel uit te voeren”.

VN-INSPECTIES VAN BALLISTISCHE RAKETTEN

Een uit 50 leden bestaand team, het 45ste en het grootste team van VN-wapeninspecteurs tot nu toe, voerde van 16-30 oktober een inspectie uit op meer dan 50 plaatsen. Er werd echter niet één van de naar schatting 100 Iraakse Scud-raketten gevonden. De leider van het team, Nikita Smidowitsj, zei op 30 oktober in Manama (Bahrein) dat de verzekeringen van een vrijgeleide voor VN-inspecteurs niet waren nagekomen en dat de teamleden waren lastig gevallen en met de dood waren bedreigd.

Op 19 oktober zei de speciale VN-commissie voor ontwapening van Irak in een rapport aan de VN-Veiligheidsraad dat zij haar taak niet naar behoren zou kunnen uitvoeren en niet verder zou komen dan voorbereidingen op wapeninspecties en -verificaties totdat Irak instemde met dit toezicht „op de voorwaarden van de Raad, niet op die van Irak”. Het hoofd van de Speciale Commissie, Rolf Ekeus, gaf tijdens een persconferentie op 27 oktober in New York aan dat de Veiligheidsraad wilde overwegen het olie-embargo tegen Irak op te heffen in ruil voor grotere samenwerking van Irak met de VN-wapeninspecteurs.

Begin oktober hadden de VN een officieel verzoek van Irak geweigerd om de komende inspectie uit te stellen „om te voorkomen dat de Amerikaanse regering het geplande bezoek aanwendt voor haar eigen doeleinden”. Het

verzoek was gevolgd op een krachtige uitspraak van president Saddam Hussein, die op 5 oktober de VN-u apeninspecteurs had vergeleken met „straathonden die van plan waren Irak zover te krijgen dat het zou toegeven aan Amerika en zijn verdorven bondgenoten”

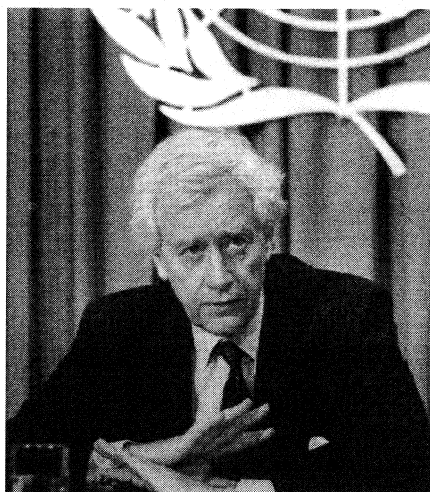
Ekeus bevestigde op 22 oktober in Londen dat in Irak kernwapenmateriaal was gevonden van Amerikaanse inakelij. Op 19 oktober had president Bush iedere vorm van betrokkenheid bij Iraakse wapenproductie ontkend. Deze bewering werd onmiddellijk weerlegd door David Kay, een voormalige VN-wapeninspecteur (zie pag. 41/2/3-'92).

Een Amerikaanse munitie-expert, Clinton Adam Hall, die op 9 oktober 1 km over de grens met Koeweit was gearresteerd door Iraakse veiligheidstroepen, werd op 11 oktober vrijgelaten. In augustus en september waren vijf andere Westerse staatsburgers gearresteerd wegens illegale grensoverschrijdingen (zie hierboven).

OPPOSITIE BEREIKT OVEREENKOMST INZAKE DEMOCRATISCH FEDERALISME

Meer dan 170 afgevaardigden van bijna alle oppositiegroeperingen kwamen van 27-31 oktober bijeen in Salahuddin (Noord-Irak) onder auspiciën van het Iraakse Nationale Congres (INC). Doel van de bijeenkomst was een strategie te bepalen voor het omverwerpen van het bewind van Saddam Hoessein.

In een communiqué na de bijeenkomst stond dat de afgevaardigden Irak hadden uitgeroepen tot een „democratisch federaal land” en een federale structuur waren overeengekomen die was gebaseerd op wilayats of provincies. Dit zou een gebaar zijn naar de islamitische partijen, die hadden gestaan op Arabisch-islamitische nomenclatuur. Bij een eerdere vergadering (zie hierboven) waren beslissingen genomen die nu ten uitvoer

Rolf Ekeus, het hoofd van de speciale VN-commissie voor toezicht op de ontwapening van Irak.

MIDDEN-OOSTEN

werden gebracht. Zo werd een „schaduwregering” goedgekeurd met de verkiezing van een driekoppige presidentiële raad (een Koerd, een sjiïet en een soenniet), waarbij de drie groepen beurtelings de raad zouden voorzitten. Deze raad koos vervolgens een uit 25 leden bestaand uitvoerend comité (een Assyriër, een Toerkmeen, vijf Koerden, en 18 zetels verdeeld over sjiïeten, soennieten en Arabische stammen)

In latere rapporten werd gesteld dat afgevaardigden van de belangrijkste sjiïtische organisatie, de Opperste Raad van de Islamitische Revolutie in Irak (SAIRI), protest had aangekend tegen de samenstelling van de presidentiële raad door te informeren waarom slechts één derde bestond uit sjiïtische vertegenwoordigers in een land waarin sjiïeten in de meerderheid waren.

VRIJLATING VAN KRIJGSGEVANGENEN DOOR IRAN

Op 29 oktober maakte Iran bekend dat het 200 Iraakse krijgsgevangenen had vrijgelaten. Volgens het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) zaten er nog meer dan 20.000 Iraakse krijgsgevangenen in Iran vast.

VN HANDHAVEN SANCTIES. VN-INSPECTIES EN HUMANITAIRE HULP

Op 24 november weigerde de Veiligheidsraad van de VN unaniem de tegen Irak afgekondigde sancties op te heffen, omdat „Irak zijn verplichtingen (inzake de VN-resoluties over een staakt-het-vuren in de Golf) nog steeds niet volledig en onvoorwaardelijk was nageko-

men” (zie pag. 332/3 en 407/3 e.v.-'91). Irak had officieel om een versoepeling van het embargo gevraagd (in juli was een soortgelijk verzoek ingediend, zie hierboven), omdat dat naar hun zeggen tot een gebrek aan basisvoedsel en medicijnen had geleid, waardoor tal van burgers waren gestorven.

Op 23 november had de Veiligheidsraad tijdens een vergadering met een hoge Iraakse delegatie onder leiding van vice-premier Tariq Aziz en minister van buitenlandse zaken Muhammad Said Kazim al-Sahhaf Irak ervan beschuldigd „zijn verplichtingen tot op heden slechts selectief en onvolledig te zijn nagekomen”. Volgens deze verklaring had Irak zich onder meer schuldig gemaakt aan het intimideren van VN-wapeninspecteurs, aanhouden van schendingen van de mensenrechten van Koerden en sjiïeten en schendingen van de grens met Koeweit. Op 26 november beschuldigde de permanente Iraakse VN-afvaardiging de Veiligheidsraad er een „onrechtvaardig oordeel” te hebben geveld.

In een reactie op de verklaring van de Veiligheidsraad verklaarde Aziz tijdens een persconferentie in New York op 24 november dat „het er niet toe doet wat Irak onderneemt om de opgelegde verplichtingen na te komen, aangezien de onrechtvaardige beslissing van de Veiligheidsraad om het volk van Irak uit te hongeren van kracht zal blijven, omdat dat nu eenmaal de wil is van bepaalde invloedrijke regeringen”.

Op 28 november verklaarde Tariq Aziz dat Irak, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten de hoofverantwoordelijken voor de blokkade tegen Irak waren. Op 30 november herhaalde hij zijn beschuldiging in Amman, waar hij verklaarde dat veel leden van de Veiligheidsraad „duidelijk een zekere mate van

begrip” hadden getoond, maar dat hem persoonlijk te verstaan was gegeven dat „definitieve beslissing (over de opheffing van de blokkade) afhankelijk was van de houding van de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Frankrijk”.

Op 15 november verklaarde de Franse minister van buitenlandse zaken, Roland Dumas, in Bahrein dat de sancties tegen Irak, afgekondigd om zijn oorlogscapaciteit te beteugelen, zo spoedig mogelijk moesten worden opgeheven, omdat ze het Iraakse volk veel leed berokkend. Ook Sergej Baboerin, de leider van een Russische parlementaire delegatie die van 9-15 november een bezoek aan Irak bracht, riep op tot een opheffing van de sancties.

Vernietiging van chemische wapens

Op 9 november keerden de VN-inspecteurs van de Iraakse chemische wapens na een zevendaags bezoek aan Irak terug naar Manama, de hoofdstad van Bahrein. Daar verklaarden zij dat Irak een begin had gemaakt met de verbranding van zijn mosterdgas-arsenaal bij de voormalige fabriek van chemische wapens te Muthanna, 130 kilometer van Bagdad (zie ook hierboven).

De VN-kernwapeninspecteurs, die van 8-18 november een bezoek aan Irak brachten, zouden op 15 november 100 ton staal hebben vernietigd dat werd gebruikt bij de verrijking van uranium. Bij zijn terugkeer in Manama op 18 november beschuldigde teamleider Dimitri Perricos Irak van aanhoudende schendingen van de VN-resoluties door te weigeren een lijst te overhandigen met de namen van buitenlandse bedrijven die zouden hebben meegewerkt aan de ontwikkeling van het Iraakse kernwapenprogramma.

Op 18 november hield Irak zijn tweede militaire oefening sinds de Golfoorlog. De eerste militaire oefening zou op 30 oktober hebben plaatsgevonden.

VN hervat humanitaire hulp

Krachtens een kort daarvoor gesloten overeenkomst bereikte het eerste deel van een zending door de VN bekostigde brandstof op 18 november de Koerdische gebieden in Noord-Irak. Eerder had het kinderfonds van de VN (UNICEF) bevestigd dat er op 5 november medische artikelen in Irak waren gearriveerd die in het hele land gedistribueerd zouden worden.

Op 13 november kondigde het Wereldvoedselprogramma van de VN (WFP) plannen voor grootscheepse humanitaire voedselleveranties aan Irak aan.

De Iraakse vertegenwoordiging tijdens de zitting van de Veiligheidsraad op 23 november 1992, met vice-premier Tariq Aziz (l.) en minister van buitenlandse zaken Muhammad Said Kazim al-Sahhaf.

Bij de eerste zending zou de Koerdische bevolking kunnen rekenen op 13.000 ton tarwe en spijlsolie.

Het centrale distributiecentrum van de VN-hulpoperaties in Noord-Irak, de hulporganisatie Care, zou op 18 november officieel toestemming hebben gekregen ook in het zuiden en midden van het land voedsel te distribueren.

VN-inspectie van chemische wapens

Op 14 december verliet een VN-inspectieteam voor chemische wapens, onder leiding van WHO-deskundige Johan Santesson, Bagdad na een bezoek van tien dagen. Santesson zei dat er tijdens de inspectie geen materiaal was gevonden dat met chemische wapens in verband kon worden gebracht maar dat Irak had geweigerd nadere bijzonderheden te verstrekken over de chemische wapens die het land had Rebruikt in de oorlog tegen Iran (1980-1988).

Santesson weigerde commentaar te leveren op persberichten dat het hoofd van de Iraakse Commissie voor Militaire Industrie, luitenant-generaal Rahid Amer, tijdens een vergadering bedreigingen had geuit tegen VN-personeel en tegen iedere Irakese staatsburger die zou samenwerken met VN-inspectieteams.

Na een inspectiebezoek aan Irak verklaarde VN-kernwapendeskundige Maurizio Zeffirero op 8 december dat de regering voor het eerst kenbaar had gemaakt bereid te zijn gesprekken te beginnen over de buitenlandse leveranciers ten behoeve van haar kernwapenprogramma.

Iraakse kerngeleerde vermoord

De Jordaanse autoriteiten arresteerden twee Irakezen in verband met de moord op de Iraakse kerngeleerde Muayad Hassan Naji Janabi in Amman op 8 december.

Janabi keerde niet terug op zijn werk bij het ministerie voor militaire industrialisatie na een vakantie in Jordanië. Nadat hij er volgens berichten niet in was geslaagd politiek asiel te krijgen in de VS en Groot-Brittannië, had hij een onderwijspost geaccepteerd op een kerninstituut in Libië.

HOUDING VAN REGIONALE STATEN IN KOERDISCHE KWESTIE

Op 14 november kwamen de ministers van buitenlandse zaken van Iran, Syrië en Turkije op initiatief van de Turkse premier Suleyman Demirel in Ankara bijeen. Daar drukten zij hun bezorgdheid uit over de mogelijke Koerdische

De Turkse brigade-generaal Esref Bitlis (m.) tijdens een ontmoeting op 13 november 1992 in Sirnak (Zuidoost-Turkije, zie ook pag. 29/1 e. ~ - '93) met de Iraakse Koerdische leiders Jalal Talabani (2dev.l.) en Masoud Barzani (2dev.r.).

nationalistische ambities van Iraakse Koerdische leiders.

De drie ministers, die de Koerdische regering in Irak „chaotisch” noemden, waarschuwden de Koerden niets te ondernemen dat zou kunnen leiden tot een opsplitsing van Irak. In een indirecte verwijzing naar een recente Koerdische motie waarin de stichting van een de facto Koerdische staat in Noord-Irak werd bepleit, beloofden zij te zullen samenwerken om de Iraakse territoriale integriteit te handhaven. Wel benadrukten ze dat ze zich niet zouden mengen in de interne aangelegenheden van de Koerdische, sjiitische en soennitische bevolkingsgroepen in Irak.

Op 20 november noemde een woordvoerder van de Koerdische regering in Irak het resultaat van de tripartiete vergadering „een onbeschaamde poging tot inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Irak”.

Op 9 november vergaderden groeperingen van Iraakse Toerkmenen in Istanboel. Zij hielden een pleidooi voor een „Iraakseenheidsstaat”, maar tekenden daarbij aan dat „als er hij een vrij referendum in Irak onder supervisie van de buurlanden, waaronder Turkije”, gekozen zou worden voor een oplossing „op basis van een etnische structuur”, de Iraakse Toerkmenen „binnen deze structuur hun recht op zelfbestuur (zouden) uitoefenen”.

VALUTACRISIS. BEGROTING

Op 18 november werd het door de Iraakse regering uitgevaardigde verbod op de verkoop van luxe artikelen - overtredders konden op de doodstraf rekenen - nog verlengd. Deze maatregel was in oktober ingevoerd om de waardever-

minderen van de dinar tegen te gaan. Na de confiscatie van Iraakse olie-inkomsten was de waarde van de munt met 34 procent gedaald (zie hierboven). Volgens niet bevestigde berichten had de regering na deze confiscatie 25 a 30 ton goud van de staatsreserves moeten gebruiken om de aankoop van een aantal essentiële goederen te kunnen bekostigen.

Verbod op verkoop van geïmporteerde goederen. Begroting voor 1993

Op 11 december verbood de regering de verkoop van geïmporteerde consumptiegoederen, waaronder kaas, sigaretten, groenteconserven, diepvrieskippen, meubels, elektrische apparaten en kerstbomen.

Handelaren mochten onverkochte artikelen opslaan en het ministerie van handel bood aan deze te kopen tegen redelijke prijzen. De maatregel was bedoeld om de stroom buitenlandse valuta die het land verliet in te dammen en de zwarte handel te stoppen.

Op 19 december werd de begroting voor 1993 goedgekeurd tijdens een vergadering van de ministerraad, maar er werden geen andere bijzonderheden vrijgegeven.

SADDAM-RIVIER GEOPEND

Op 7 december werd de Saddam-rivier of Derde Rivier, een 565 km lang kanaal tussen Eufraat en Tigris van het

MIDDEN-OOSTEN

ten zuiden van Bagdad gelegen Mah-mudiya naar Qurnah, officieel geopend. Het belangrijkste doel van het kanaal was om brak water af te voeren uit een gebied van 1,5 mln hectare waarvan reeds 300.000 hectare was drooggelegd.

Tegenstanders van het project zeiden dat het werkelijke doel was drooglegging van de moerassen in het zuiden, waar de sjiiitische tegenstanders van de regering van president Saddam Hoessein een goed heenkomen hadden gezocht. De ontwatering van de moerassen zou ook de exploratie mogelijk maken van enorme olievoorraden die ongeveer een derde van Irak's totale oliereserves vormden en die de productie met ongeveer 2.500 mrd vaten per dag zouden verhogen.

STAATSGREEP EN MOORDAANSLAGEN MISLUKT

Het voorlichtingsbureau van de oppositionele Opperste Assemblée van de Islamitische Revolutie in Irak (SAIRI) maakte op 16 december in een in de Oostenrijkse hoofdstad Wenen uitgegeven verklaring bekend dat hoge officieren van de Republikeinse Garde waren terechtgesteld na een vermeende staatsgreep. Ook zou de arrestatie zijn bevolen van de families van drie ontsnapte officieren.

Begin december ontsnapte premier Muhammad Hamzah al-Zubaydi in Nasiriya aan een moordaanslag, waarbij enkele lijfwachten om het leven kwamen.

IRAAKSE MIG NEERGESCHOTEN DOOR AMERIKAANS VliegTUIGEN

Op 27 december schoten Amerikaanse F-16's een Iraakse Mig-25 neer binnen de „no fly”-zone ten zuiden van de 32ste breedtegraad.

De Mig was een van de vier Iraakse vliegtuigen die op die dag de demarcatielijn passeerden. De eerste twee waren in noordelijke richting gevlogen toen ze werden bedreigd, maar het tweede paar (een van de twee wist te ontkomen) was de confrontatie met de Amerikaanse vliegtuigen aangegaan. Amerikaanse functionarissen beschouwden dit als een bewuste poging te testen of de geallieerden (VS, Groot-Brittannië, Frankrijk) het vliegverbod boven de in augustus ingestelde „no fly”-zone werkelijk wilden handhaven. Na het incident werd het Amerikaanse vliegdekship Kitty Hawk van de Somalische kustwateren naar de Golf gedirigeerd.

De Iraakse regering kondigde aan „op de geëigende wijze en op de geëigende tijd ... op deze agressie” te zullen reageren. Twee andere Iraakse gevechtsvliegtuigen die op 28 december de „no fly”-zone binnendrongen, werden onbeschadigd naar het noorden verjaagd.

DREIGENDE RAKETCRISIS. IRAAKSE INVALLEN IN KOEWAIT. GEALLIEERDE LUCHTAANVALLEN

In januari 1993 liepen de spanningen tussen Irak en de door de VS geleide Westerse coalitie hoog op omdat Irak de bepalingen van de VN-resoluties niet nakwam noch de voorwaarden vervulde waaronder de zone van het vliegverbod ten zuiden van de 32ste breedtegraad sinds augustus 1992 door de VS, Frankrijk, Groot-Brittannië en Rusland was ingesteld. Dit leidde tot lucht-aanvallen en andere militaire acties van de VS en in mindere mate van Britse en Franse vliegtuigen.

Ultimatum inzake verwijdering van raketten

Bij het eerste van een reeks confrontaties in januari, over de plaatsing van Iraakse luchtafweerraketten ten zuiden van de 32ste breedtegraad (hetgeen begin januari was bevestigd), besloot de Iraakse regering op 8 januari 's avonds laat de raketten te verwijderen nadat de Westerse bondgenoten en Rusland op 6 januari een ultimatum hadden gesteld.

Irak had zijn optreden gerechtvaardigd door erop te wijzen dat de zojuist gestationeerde raketten waren bedoeld om Iraakse vliegtuigen te beschermen tegen nieuwe aanvallen. Eind december 1992 was een Iraakse Mig-23 door Amerikaanse gevechtsvliegtuigen neergeschoten (zie hierboven). Amerikaanse functionarissen hielden echter vol dat de raketten in het betrokken gebied waren geïnstalleerd vóór het neerhalen van de Mig.

Iraakse invallen in Koeweit

Van 10-13 januari deden Iraakse militairen invallen in de gedemilitariseerde zone ten noorden van Koeweit om wapens weg te halen die waren achtergelaten op de marinebases Umm Qasr en om opslagplaatsen te ontmantelen. Er werden onder meer Chinese Zijderups-raketten weggehaald. Het was de bedoeling dat deze grond-grond-raketten voor de korte afstand op 16 januari onder toezicht van de VN zouden worden vernietigd. De zone stond onder bewaking van ongewapende leden van de in april 1991 ingestelde Observatiemissie van de VN in Irak en Koeweit (UNIKOM, zie pag. 408/1-'91).

Op 23 november 1992 hadden de VN besloten dat met ingang van 15 januari 1993 een nieuwe grens van kracht zou worden, die iets noordelijker liep dan de grens die was vastgesteld in het wapenstilstandsakkoord van 1991. Hierdoor zou de voormalige Iraakse marinebases Umm Qasr onder controle van Koeweit ko-

men. De VN gaven Irak ook opdracht vóór 15 januari materieel uit het omstreden gebied te verwijderen, dat anders zou worden vernietigd. Irak, dat weigerde de nieuwe grens te aanvaarden, deed zijn invallen in de zojuist afgebakende zone om raketten en ander materieel terug te halen zonder de VN vooraf toestemming te vragen.

De invallen waren tekenend voor de machteloosheid van de 300 ongewapende VN-waarnemers die de 260 km lange grens tussen Irak en Koeweit bewaakten. Het ging om de ernstigste provocaties sinds de wapenstilstand maar het waren zeker niet de eerste. Volgens belichten hadaan er sinds de oprichting van UNIKOM minstens 51 eerdere grensschendingen plaatsgevonden.

Op 12 januari verklaarde de Iraakse minister van buitenlandse zaken, Muhammad Said Kazim al-Sahhaf, dat zijn regering toestemming van de VN had gekregen om de wapens terug te halen en dat de operatie was gecoördineerd met de bevelhebber van UNIKOM, generaal-majoor Timothy Dibuama, hetgeen door UNIKOM werd ontkend. Op 11 januari waarschuwde de Veiligheidsraad van de VN de Iraakse regering voor „ernstige gevolgen” als de invallen niet ophielden.

Irak verbiedt VN-vluchten. Luchtaanvallen van geallieerden

Vanaf 13 januari voerden de geallieerden luchtaanvallen uit op doelen in Irak, nadat de Iraakse regering op 10 januari had verboden dat VN-waarnemerspecteurs met VN-vliegtuigen naar Midden-Irak werden vervoerd. De Iraakse regering had in plaats daarvan voorgesteld dat de wapeninspecteurs gebruik zouden maken van Iraakse vliegtuigen en zij had bij de VN aangedrongen op opheffing van het verbod op binnenlandse en internationale vluchten van Iraqi Airways; de VN-inspecteurs hadden echter vastgehouden aan het recht om met onafhankelijke vliegtuigen te reizen, hetgeen als een vitaal aspect van het wapeninspectieprogramma werd beschouwd zoals dat was geformuleerd in de bestandsbepalingen.

Op 13 januari vielen 114 Amerikaanse, Franse en Britse gevechtsvliegtuigen raket- en luchtafweerininstallaties aan in het zuiden van Irak. In Basra werd een flatgebouw getroffen doordat het geleidingssysteem van een raket niet functioneerde. Volgens Iraakse bronnen kwamen 19 mensen bij deze aanvallen om. Amerikaanse bronnen beweerden dat de helft van de acht doelen was geraakt.

Op 15 januari verklaarde de Iraakse president Saddam Hoessein dat hij toestemming zou geven voor een beperkte toelating van VN-vluchten. Dit gebaar werd kennelijk als voldoende beschouwd om de annulering van verdere geallieerde luchtaanvallen op 16 januari te „verdienen”. Eerder had de Amerikaanse president George Bush een „deadline” van 21.00 uur (GMT) bekendgemaakt, waarvoor Irak moest voldoen aan de eis de VN-inspecties ongehinderd te laten voortgaan.

Op 17 januari gaf de Iraakse regering toestemming voor de VN-vluchten, maar eiste in ruil daarvoor dat de vluchtroute van de VN-vliegtuigen niet zou worden gebruikt door Franse, Britse en Amerikaanse vliegtuigen. De VN wezen deze beperkende voorwaarde echter van de hand.

Ook viel Saddam Hoessein op 17 januari in zijn toespraak ter herdenking van het begin van de Golfoorlog het Al-Sabah regime in Koeweit aan en riep hij de Koeweiti's op dit regime omver te werpen.

Nieuwe geallieerde aanvallen

Amerikaanse vliegtuigen die in de noordelijke verboden zone boven Koerdistan vlogen, haalden op 17 januari een Iraakse Mig-23 neer en bestookten een Iraaks radarstation met een raket. Bij verdere luchtaanvallen in de periode van 18-21 januari werden Iraakse radar- en luchtafweerinstallaties getroffen.

Op bevel van Bush, die eerst telefonisch had overlegd met geallieerde leiders, vuurden Amerikaanse oorlogsschepen in de nacht van 17-18 januari 40 kruisraketten met conventionele ladingen af op

de Iraakse kernwapenfabriek in Zafaraniyah, 20 km ten zuiden van Bagdad.

Een van de raketten viel op het Rashid-hotel in Bagdad. Volgens Amerikaanse bronnen was het geleidingssysteem van deze raket door Iraaks luchtafweervuur vernietigd. Een arts in het hotel, waar op dat moment een islamitische conferentie plaatsvond, verklaarde dat drie mensen waren gedood en 19 gewond.

De aanval met de kruisraketten werd door de Amerikanen alleen uitgevoerd. Op 18 januari werden de vijandelijkheden verder opgevoerd, waarbij naast Amerikaanse ook Britse en Franse vliegtuigen betrokken waren. Overdag werden vanaf bases in Saoedi-Arabië luchtaanvallen uitgevoerd onder meer tegen luchtafweerinstallaties die bij de aanval van 13 januari niet waren geraakt. De geallieerden verloren geen enkel vliegtuig bij hun operaties, in de loop waarvan volgens een verklaring uit Bagdad 21 Irakezen werden gedood.

Op 19 januari kondigde Saddam Hoessein een eenzijdig staakt-het-vuren af in de noordelijke en zuidelijke verboden zones dat op 20 januari inging. Bovendien ging hij akkoord met een herovatting van de VN-vluchten. Deze stappen werden gepresenteerd als een gebaar van goede wil aan het adres van de nieuwe Amerikaanse president Bill Clinton, die op dat moment officieel geïnaugureerd werd. Ook drong Saddam Hoessein er bij Clinton op aan de geallieerde aanvallen te beëindigen. Maar de nieuwe Amerikaanse regering

liet weten dat het beleid ongewijzigd werd voortgezet zolang Irak de VN-resoluties bleef schenden.

In de eerste week na de Iraakse bestandsafkondiging voerden Amerikaanse vliegtuigen herhaaldelijk aanvallen uit op Iraakse radar- en luchtafweerinstallaties in de noordelijke zone en éénmaal in de zuidelijke zone. De piloten dachten dat ze werden aangevallen of dat ze met de radar werden gevolgd. Irak reageerde niet met vergeldingsacties op deze aanvallen.

Iraakse reacties op geallieerde aanvallen

Op 14 januari beschuldigde Irak de geallieerden ervan woongebieden willekeurig te bombarderen en verklaarde het dat het zou terugslaan bij vijandelijke acties. Saddam Hoessein verklaarde dat een nieuwe jihad (heilige oorlog) was begonnen, terwijl vicepremier Tariq Aziz zei dat Irak zich zou blijven verzetten tegen het „onwettige lucht embargo” in het noorden en zuiden.

Het door de staat gecontroleerde Iraakse persbureau INA riep op 15 januari de Arabische massa's, de moslims en alle vrijheidslievende mensen in de wereld op de dubbele moraal van het Westen en de VN te veroordelen. Op 16 januari beschuldigde de krant van de Baath-partij, Al-Thawrah, de vertrekkende Amerikaanse president George Bush ervan dat hij zijn opvolger Bill Clinton probeerde op te zadelen met een agressieve politiek ten aanzien van Irak. Irak richtte zich op de rol van Bush en schilderde de aanvallen af als diens persoonlijke vendetta tegen Saddam Hoessein; het benadrukte dat de actuele offensieve militaire acties tegen Irak eerder onder aanvoering van de VS en dan van de VN plaatsvonden.

Reactie van VN en internationale reacties op aanvallen

Op 14 januari verklaarde VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali dat de geallieerde aanvallen op Irak in overeenstemming waren met de resoluties van de Veiligheidsraad van de VN, hoewel de Veiligheidsraad het gebruik van geweld niet specifiek had goedgekeurd. Het merendeel van de leden van de Veiligheidsraad vond dat de aanvallen op louter militaire doelen een passend antwoord vormden op de Iraakse schendingen van de vredesbepalingen van de VN. Na de volgende aanvallen brokkelde de steun echter steeds meer af.

De Franse regering vond dat de Amerikaanse kruisrakettenaanval op de fabriek in Zafaraniyah niet binnen het kader van het VN-mandaat viel. Hoe-

Irakezen ruimen puin bij de vermeende kernwapenfabriek in Zafaraniyah die op 17 januari door Amerikaanse kruisraketten werd getroffen.

MIDDEN-OOSTEN

wel de Britse regering zich in krachtige bewoordingen voor de aanvallen had uitgesproken, toonden Britse Lagerhuisleden en oppositiepartijen zich ongerust over het slepende conflict. Zij drongen er bij de Veiligheidsraad op aan een lange-termijnstrategie te ontwikkelen om een einde te maken aan de Iraakse schendingen van de VN-resoluties.

Hoewel Rusland de eerste geallieerde aanvallen in de zuidelijke zone had gesteund, liet het ministerie van buitenlandse zaken op 18 januari in een verklaring weten dat „de reactie op de acties van Irak in verhouding moet zijn en moet uitgaan van goedgekeurde besluiten“. Tegelijkertijd drong Rusland er op aan op dat de Veiligheidsraad een nieuw mandaat zou verlenen.

In Rusland oefenden conservatieve partijen zware druk uit op president Boris Jeltsin om de aanvallen te veroordelen. Op 25 januari zou vice-president Aleksandr Roetskoj erop hebben aangedrongen dat Rusland zijn veto in de Veiligheidsraad zou uitspreken om verdere aanvallen te voorkomen.

Op 14 januari waarschuwde de Turkse premier Suleyman Demirel Irak dat het geen geallieerde aanvallen moest uitlokken. De waarschuwing werd op 18 januari herhaald door de Turkse minister van buitenlandse zaken Hikmet Cetin.

Op 24 december 1992 had Turkije het mandaat verlengd waardoor de geallieerden tot 30 juni 1993 vanaf Turks grondgebied toezicht konden houden op de naleving van het vliegverbod boven de noordelijke zone in Iraaks Koerdistan.

De Turkse minister van defensie, Nevzat Ayaz, beschuldigde de geallieerden echter van een dubbele moraal aangezien ze wel optraden om de naleving van de VN-resoluties in Irak af te dwingen maar dit in Bosnië-Herzegovina nalieten.

Naar aanleiding van de verschillende reacties op Irak en Israël, die beide VN-resoluties niet naleefden, uitte de Arabische Liga, de PLO en Arabische regeringen, waaronder die van Algerije, Libië, Tunesië, Syrië, Jemen, Soedan en Jordanië, tegen de leden van de Veiligheidsraad soortgelijke beschuldigingen over de dubbele moraal van het Westen.

Iran beschuldigde de VS ervan de Golfcrisis te benutten om de verkoop van Amerikaanse wapens aan Saoedi-Arabië, Koeweit en andere Golfstaten te stimuleren door toe te staan dat Saddam Hoessein een bedreiging voor de regio bleef vormen. Hoewel Saoedi-Arabië Saddam Hoessein aanvankelijk verweet de geallieerde aanvallen te hebben uitgelokt, gaf het Saoedi-

sche kabinet op 19 januari een verklaring uit waarin de beschuldigingen van de dubbele moraal weerklonken. Koeweit was blij met de aanvallen, maar acht zijn veiligheidstroepen in staat van paraatheid uit vrees voor vergeldingsacties. Ook werden 1.200 Amerikaanse militairen naar Koeweit gestuurd om de grens te bewaken. De regering van Koeweit verzocht eveneens de Britse regering troepen te sturen. De VN overwogen om meer UNIKOM-waarnemers te sturen. De Israëlische regering verklaarde niet bang te zijn voor een aanval van Irak.

NIEUWE WAPENINSPECTIES DOOR VN

Op 21 januari begonnen twee wapeninspectieteams van de VN aan een vijfdaags bezoek aan Irak. De VN-inspecteurs verklaarden dat zij alle medewerking van Irak hadden gekregen. In een artikel dat in de *New York Times* verscheen, werden de inspecteurs er echter van beschuldigd dat zij zich bij de inspectie van geheime wapenprogramma's door Irak in de luren hadden laten leggen. Maurizio Zifferero, plaatsvervangend directeur-generaal van het Internationale Atoomenergie Agentschap (IAEA), ontkende deze beschuldigingen.

Aan het eind van hun bezoek toonden de VN-inspecteurs zich bezorgd dat Irak de ontwikkeling van wapens onder de voorwaarden van het wapenstilstandakkoord, waaronder ook ballistische raketten vielen met een kleiner bereik dan 150 km, zou kunnen benutten om de ontwikkeling van lange-afstandsraketten te hervatten

Tijdens het bezoek stemde de Iraakse regering ermee in om openheid van zaken te verschaffen over buitenlandse leveranciers van niet alleen nucleaire, maar eveneens van chemische biologische en ballistische wapensystemen. Zifferero verklaarde dat de nucleaire fabriek in Zafaraniyah op de wapenvernietigingslijst van de VN was gezet. Rolf Ekeus, voorzitter van de gezamenlijke VN-IAEA-commissie die verantwoordelijk was voor de vernietiging van Iraakse massavernietigingswapens, zei echter dat alle faciliteiten die voor militaire doeleinden gebruikt konden worden, waren vernietigd. Hij bestreed de Amerikaanse bewering dat in de fabriek te Zafaranyia aan een kernwapenprogramma werd gewerkt.

BEDRIJF EIST SCHADEVERGOEDING

Het Turkse bouwbedrijf Enka diende als eerste firma een schadevergoedings-eis tegen Irak in. Het bedrijf, dat in het noordoosten van Irak werkte aan de Bekhme-dam waarmee een bedrag van \$ 1,5 mrd was gemoeid, zou door de Golfcrisis een verlies van ongeveer \$ 264,3 mln hebben geleden.

De eis werd ingediend bij de in januari 1992 ingestelde Schadevergoedingscommissie van de VN (zie pag. 344/1-'92) die op 1 januari 1993 met haar werkzaamheden begon. Regeringen, overheidsbedrijven en internationale organisaties zouden vanaf 1 februari claims kunnen indienen. Verwacht werd dat de Turkse regering een schadevergoeding van \$ 280 mln zou eisen voor gederfde inkomsten door de sluiting van de oliepijpleiding uit Irak.

(Vor.ber.pag. 639/1 e.v.-1992)

Op 12 september 1992 werd op het vliegveld Ben Goerion (Lod) onder andere door Israëlische kolonisten van de Golan-hoogte betoogd tegen de verklaring van premier Yitzhak Rabin dat Israël bereid was tot een territoriaal compromis over de Golan-hoogte in ruil voor vrede met Syrië (zie pag. 794/2-'92).

ISRAËL

DEMONSTRATIE TEGEN NEDERZETTINGENBELEID

Omstreeks 800 betogers, onder wie veel joodse kolonisten uit de bezette gebieden, verzamelden zich op 8 augustus 1992 voor een tegen de regering gerichte betoging in Jeruzalem. Zij werden door de volgende Knesseth-leden van de rechtse Likod-partij (de regeringspartij tot de verkiezingen in 1992) toegesproken: Rafael Eitan, Ariel Sharon en Benjamin Netanyahu. De sprekers richtten zich op het nederzettingenbeleid van de nieuwe door de Arbeiderspartij geleide coalitie.

Om de bouw van particuliere woningen te vertragen had de Israëlische minister van huisvesting, Binjamin Ben Eliezer, op 5 augustus bekendgemaakt dat „in afwachting van een diepgaande studie naar de omvang van toe te wijzen overheidsgrond (voor de bouw van particuliere woningen) de toewijzing van land in de (bezette) gebieden volledig (is) bevroren”.

Militaire functionarissen in de bezette gebieden leken in eerste instantie de verklaring van Ben Eliezer tegen te spreken. Zij maakten bekend dat de militaire autoriteiten een dergelijke bevroering nog niet hadden afgecondigd. Ambtenaren van het ministerie van huisvesting lieten weten dat de bekendmaking betrekking had op de toewijzing van land en niet op reeds aangekochte stukken grond (zie ook pag. 79113e.v.-'92).

ETHIOPISCHE IMMIGRANTEN PROTESTEN TEGEN OVERBEVOLKING

Op 26 augustus werden ongeveer 150 immigranten uit Ethiopië overgehaald te stoppen met hun mars en hongerstaking tegen de overbevolking van het vakantiedorp Ashkelon waar zij tijdelijk waren gehuisvest. De minister van immigratie en absorptie, Yair Tsaban, ontmoette de betogers 23 km buiten Ashkelon en deelde mee dat het drie jaar zou duren om de 20.000 nieuwe Ethiopische immigranten (zie ook pag. 543/2/3-'91) permanente huisvesting te geven.

OPRICHTING VAN RECHTSE GROEPERING. TEHIYA-LEIDER TREEDT AF

De Israelische omroep maakte op 20 september bekend dat een rechtse groepering met de naam „Eén Israël” was opgericht om oppositie te voeren tegen de regering van de Arbeiderspartij. De groepering, die werd geleid door de voormalige Likod-minister van huisvesting Ariel Sharon, bestond uit acti-

visten uit de rechtse partijen, vertegenwoordigers van de „Raad van joodse nederzettingen in Judea, Samaria en de Gazastrook” (de Westoever en Gaza) en uit vertegentvoordigers van nederzettingen op de Golanhoogte.

Yuval Ne'eman trad op 24 september af als leider van de rechtse ultra-nationalistische Tehiya-partij, die er bij de algemene verkiezingen van juni 1992 niet in was geslaagd een zetel te winnen.

REGERING OVERLEEFT MOTIES VAN WANTROUWEN

Op 2 november overleefde de regering vier moties van wantrouwen met 59 tegen 51 stemmen en zonder onthoudingen. De verwerping van de moties maakte een einde aan een crisis binnen de regeringscoalitie, die was veroorzaakt door het dreigement van de ultra-orthodoxe Shas-factie uit de regering te treden uit protest tegen verklaringen van de minister van onderwijs, Shulamit Aloni.

Aloni, een lid van de Meretz, had Shas en andere religieuze groeperingen kwaad gemaakt door zich sterk te maken voor vergaande secularisering van het onderwijs. Vóór de stemming over de moties van wantrouwen op 2 november sloten Shas en Meretz een compromis over het toekomstig onderwijsbeleid.

BEGROTING 1993. STIMULERING ECONOMISCHE GROEI

Begin november keurde de Knesset de begroting voor 1993 in eerste lezing goed met 55 tegen 43 stemmen bij één onthouding. Het door minister van financiën Avraham Shohat gepresenteerde maatregelenpakket behelsde een verlaging van het begrotingstekort van 6,2 procent van het bruto nationaal produkt (BNP) in 1992 tot 3,2 procent van het BNP in 1993.

Tijdens het begrotingsdebat bleek dat veel afgevaardigden liever meer geld wilden uitgeven aan overheidsprojecten om de werkloosheid te bestrijden dan dat zij maatregelen wilden invoeren om het begrotingstekort terug te dringen.

De regering maakte op 8 november bekend dat zij de waarde van de shekel in 1993 met 11 procent wilde laten dalen ter stimulering van de economische groei. De bekendmaking vooraf van de devaluatie betekende voortzetting van het „diagonal crawling peg”-beleid dat eind 1992 was ingevoerd opdat exporteurs over een stabiele wisselkoers konden beschikken en een schadelijke spe-

culatieve stormloop op de shekel kon worden gestopt.

De regering kondigde ook een pakket met belastingverlagingen en fiscale prikkels aan. Dit pakket behelsde onder meer een BTW-verlaging van 18 naar 17 procent begin 1993 en een verlaging (gespreid over de periode 1993-1997) met 4 procent van de ondernemingsbelasting tot 36 procent.

PERES BEZOEKT RUSLAND

Minister van buitenlandse zaken Shimon Peres bracht van 21-23 augustus 1992 een bezoek aan Moskou, waar hij sprak met zijn Russische ambtgenoot Andrej Kozyrew. Er werd een memorandum van overeenstemming op het gebied van handel, economische zaken en toerisme ondertekend.

RABIN IN DUITSLAND. VERBETERING VAN BETREKKINGEN MET ANDERE LANDEN

Premier Yitzhak Rabin bracht van 14-16 september een bezoek aan Duitsland. Na zijn besprekingen met de Duitse bondskanselier Helmut Kohl werd in een officieel communiqué bekendgemaakt dat de twee leiders hadden besloten de samenwerking op economische en technologische gebied uit te breiden. Tijdens een bezoek aan het concentratiekamp Sachsenhausen buiten Berlijn (het was het eerste bezoek van een Israëlische premier aan een concentratiekamp in voormalig Oost-Duitsland) riep Rabin de Duitsers op het neo-nazisme te bestrijden. Rabin woonde op 15-16 september in Berlijn ook de vergadering van de Socialistische Internationale bij.

Minister van buitenlandse zaken Shimon Peres bracht van 7-10 september een bezoek aan Groot-Brittannië en Frankrijk voor besprekingen over de Europese betrokkenheid bij de vredesbesprekingen voor het Midden-Oosten (zie pag. 793/3 e.v.-'92) en over de banden tussen Israël en de Europese Gemeenschap.

Op 15 en 16 september bracht de Chinese minister van buitenlandse zaken, Qian Qichen, een bezoek aan Israël. Hij was de hoogste Chinese functionaris die Israël ooit bezocht. De twee landen hadden in januari 1992 diplomatieke betrekkingen aangeknoot (zie pag. 206/3 e.v.-'92). Radio Voice of Israël berichtte op 16 september dat Qian Peres had verzekerd dat China „niets zou doen wat de situatie (in het Midden-Oosten) compliceerde” en dat hij bovendien had gezegd dat de betrekkingen tussen Israël en China „vooruit waren gegaan”.

Premier Sergej Teresjtsjenko van Kazachstan bracht begin september een bezoek aan Israël. Hij was daarmee de eerste premier van een is-

MIDDEN-OOSTEN

lamitische republiek van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) die Israël bezocht.

De president van Hongarije, Arpad Göncz, bracht eind september een bezoek aan Israël. Het was het eerste bezoek van een Hongaars staatshoofd aan dit land.

Gambia herstelde medio september de diplomatieke betrekkingen met Israël.

KREDIETGARANTIES GOEDGEKEURD DOOR AMERIKAANS CONGRES. MILITAIRE HULP VS

Op 5 oktober keurden beide kamers van het Amerikaanse congres een beschikking inzake buitenlandse hulp voor het begrotingsjaar 1993 goed, met inbegrip van de tot dan toe omstreden kredietgarantie ter waarde van \$10 mrd, voor een periode van vijf jaar ter ondersteuning van de opvang van immigranten door Israël.

In september 1991 had het Congres ingestemd met de eis van president George Bush het garantiepakket te laten rusten in een poging om Israël te dwingen de bouw van nederzettingen in de bezette gebieden te staken, ten minste voor de duur van de vredesconferentie voor het Midden-Oosten (zie pag. 854/2 e.v.-'91). De Likoeid-regering had geweigerd de bouw van nederzettingen te bevrozen en pogingen tot het bereiken van een compromis waren mislukt (zie pag. 486/2 e.v.-'92).

De nieuwe Arbeiderspartij-regering, die in juli 1992 was gevormd, handelde snel om de betrekkingen tussen Israël en de VS te verbeteren door aan te kondigen dat zij grootschalige overheidsinvesteringen in nederzettingen zou stopzetten (zie pag. 71311-'92).

Hoewel de door het Amerikaanse Congres goedgekeurde wet geen expliciet verband legde tussen de garantie en de nederzettingen, werd gesteld dat het geld gebruikt moest worden binnen de Israëlische grenzen van vóór 1967. In de Middle East International van 9 oktober werd echter beweerd dat de VS de voltooiing van ruim 10.000 nieuwe wooneenheden op de Westoever „door de vingers zouden zien”, evenals de nieuwbouw in de bezette delen van Jeruzalem en de vestiging van „veiligheidsnederzettingen” op de Golanhoogte en langs de grenzen van Israël.

Amerikaanse militaire hulp

Verder behelsde de beschikking inzake buitenlandse hulp van 5 oktober het jaarlijkse pakket economische en militaire hulp aan Israël ter waarde van \$ 3 mrd. \$ 1,8 mrd hiervan bestond uit militaire hulp, en Israël kon bijna \$500 mln besteden aan producten van zijn eigen militaire industrie.

Begin oktober had de Amerikaanse waarnemend minister van buitenlandse zaken, Lawrence Eagleburger, aan de Israelische premier

Yitzhak Rabin in een brief toegezegd dat de VS de militaire hulp aan Israël op ongewijzigde schaal zouden voortzetten. In de Financial Times van 5 oktober werd bericht dat de brief door de Israëlische regering werd gezien als bewijs dat de VS van plan waren de kwalitatieve militaire voorsprong van Israël in de regio te handhaven.

In september hadden de VS de details bekendgemaakt van een extra pakket van \$ 700 mln voor militaire hulp aan Israël. Daaronder viel de levering van Apache- en Blackhawk-helicopters en de „reservering” van militaire apparatuur ter waarde van circa \$ 300 mln in Israël voor gebruik door Israëlische of Amerikaanse troepen.

BEZOEK VAN FRANSE PRESIDENT

Van 25-27 november bracht de Franse president François Mitterrand een bezoek aan Israël. Hij werd vergezeld door een 150-koppige delegatie waarvan vijf ministers deel uitmaakten.

Tijdens zijn bezoek sprak Mitterrand met premier Yitzhak Rabin en minister van buitenlandse zaken Shimon Peres. Ook had hij een ontmoeting met Palestijnse leiders, onder wie Faisal al-Husseini en Hanan Ashrawi. Hij bevestigde zijn steun voor een Palestijnse staat en drong er bij de Israëlische regering op aan in directe onderhandelingen te treden met de PLO. Hij hekelde echter ook de economische boycot van Israël door de Arabische landen en zei dat hij er bij de Europese Gemeenschap op zou aandringen daar maatregelen tegen te treffen.

De twee partijen ondertekenden samenwerkingsakkoorden over onder meer een gezamenlijk onderzoeks- en ontwikkelingsfonds, waarmee een bedrag van \$ 19 mln was gemoeid, en een memorandum van overeenstemming over Franse hulp bij de verbetering van het Israëlische spoorwegnet.

RABIN BEZOEKT GROOT-BRITANNIË. PERES OP BEZOEK IN JAPAN

Van 8-10 december bracht de Israëlische premier Yitzhak Rabin een bezoek aan Groot-Brittannië. Zijn gesprekken met de Britse premier John Major concentreerden zich op bilaterale betrekkingen en betrekkingen tussen Israël en de Europese Gemeenschap.

Aan het einde van zijn bezoek bevestigde Rabin dat Major had besloten een tien jaar eerder ingesteld embargo op Israelische wapenverkoop aan Groot-Brittannië op te heffen. Groot-Brittannië zou echter vasthouden aan zijn weigering wapens aan Israël te leveren.

De Israëlische minister van buitenlandse zaken Shimon Peres bracht van 14-17 december een bezoek aan Japan, waar hij vooral gesprekken voerde over het vredesproces in het Midden-Oosten.

Voorafgaand aan Peres' bezoek had Japan op 4 december de Arabische landen opgeroepen de recente garanties van Israël dat de bouw van joodse nederzettingen in de bezette gebieden zou worden beteugeld, te beantwoorden met de beëindiging van hun economische boycot van Israël. Israël had Japan er vroeger van beschuldigd dat het grotendeels de Arabische boycot volgde om zijn olievoorraden niet in gevaar te brengen.

PRESIDENTHERZOG BEZOEKT CHINA

Van 24-30 december bracht de Israëlische president Chaim Herzog een bezoek aan China. Het was het eerste bezoek van een Israëlisch staatshoofd aan dit land. De twee landen hadden in januari 1992 diplomatieke betrekkingen hadden aangeknoopt (zie pag. 206/3-'92).

Zijn terugreis naar Israël onderbrak Herzog op 30 december in Kazachstan waar hij de president van dat land, Noersoeltan Nazarabajev, ontmoette.

VERBOD OP CONTACTEN MET PLO INGETROKKEN

Op 2 december 1992 keurde de Knesset met 37 tegen 36 stemmen de eerste lezing goed van een amendement waardoor ontmoetingen tussen Israëlische staatsburgers en leden van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) toegestaan werden. Het amendement, dat nog twee stemmingen in het parlement moest overleven om definitief aangenomen te worden, betekende een herroeping van een wet uit 1986 die ontmoetingen tussen Israëliërs en leden van „terroristische organisaties” verbood (zie pag. 813/3 e.v.-'86).

Op 3 december noemde de Palestijnse woordvoerder Hanan Ashrawi de uitslag van de stemming „een positief signaal dat het vredesproces ten nutte zal komen en een beter klimaat zal scheppen”. Ashrawi zei verder te geloven dat dit een „impliciete erkenning van de PLO” was en te hopen dat de volgende stap een officiële ontmoeting tussen de Israëlische regering en de PLO zou zijn.

Op 19 januari 1993 werd het betreffende amendement in derde en laatste lezing door de Knesset goedgekeurd met 39 tegen 20 stemmen.

De uitslag van de stemming werd door waarnemers beschouwd als een overwinning voor premier Yitzhak Rabins coalitieregering die een meer open benadering van de Palestijnse kwestie had bepleit, zelfs al was Rabin gekant tegen directe PLO-deelname aan de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten.

PLO-leider Yasser Arafat had op 21 januari via de telefoon zijn eerste interview op de Israelische televisie. Bij die gelegenheid her-

haalde hij een uitnodiging aan Rabin en andere leden van de Israëlische regering voor een ontmoeting met hem persoonlijk.

(Vor.ber.pag. 711/3 en 791/2 e.v.-1992)

PALESTIJNSE ZAKEN

INTERNE STRIJD PALESTIJNEN IN LIBANON

Een al lang smeulende interne Palestijnse vete tussen aanhangers van de grootste PLO-factie, Yasser Arafats Al-Fatah, en de radicale afsplitsing Fatah Revolutionaire Raad (FRC) van Sabri Khalil al-Banna (Abu Nidal) escaleerde in de loop van oktober 1992 in de Libanese steden Sidon en Tyrus (zie pag. 71612-'92 voor het begin van de reeks recente moorden in juni 1992). Volgens commentatoren zou de escalatie van het geweld tussen de twee facties een afspiegeling kunnen zijn van hun verschillende posities ten opzichte van de vredesconferentie voor het Midden-Oosten. Al-Fatah steunde de Palestijnse betrokkenheid bij het proces, terwijl de FRC daar tegen was.

Op 12 oktober werd een FRC-functionaris door onbekenden in Sidon vermoord. Later die dag ontplofte een bom buiten het huis van een functionaris van Al-Fatah in het kamp Ain el-Helweh bij Sidon, waardoor een burger werd gedood en negen anderen gewond raakten. In het vluchtelingenkamp Bass bij Tyrus werd op 16 oktober een Al-Fatah-functionaris doodge-

schoten. De volgende dag werden in Sidon twee FRC-officieren vermoord. Op 20 oktober drongen gemaskerde schutters een drukbezocht café in Sidon binnen en schoten drie functionarissen van Al-Fatah dood.

Op 23 oktober werden reguliere Libanese legerenheden gestationeerd in Sidon en rond Ain el-Helweh. Volgens Radio Libanon gebeurde dit in het kader van een „geïmproviseerd veiligheidsplan om de reeks bloedige conflicten tussen rivaliserende Palestijnse facties een halt toe te roepen“.

(Vor.ber.pag. 716/2/3-1992)

BIJEENKOMST CENTRALE RAAD PLO

Tijdens een bijeenkomst van 15-17 oktober 1992 in Tunis stemde de Centrale Raad van de PLO voor voortzetting van de deelname van de Palestijnen aan de vredesbesprekingen voor het Midden-Oosten, maar volgens waarnemers was de overwinningsmarge van de „pro-onderhandelings“ facties van de „hoofdstroom“ smal. Vooral het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) en het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) waren tegen deelname. In september hadden deze twee groepen een anti-onderhandelingsalliantie gevormd naast de Hamas en zeven andere, kleine groeperingen die niet tot de PLO behoorden.

PALESTIJNSE GEVANGENEN IN HONGERSTAKING. OPLEVING INTIFADA. VERDERE ONTWIKKELINGEN

De hongerstaking van Palestijnse politieke gevangenen uit protest tegen de

omstandigheden in Israëlische gevangenisissen duurde van 27 september tot medio oktober (zie pag. 79712-'92 voor begin hongerstaking).

De reactie op de hongerstaking van Palestijnen op de bezette Westoever en in de Gazastrook, met bijna dagelijks stakingen, sit-in-acties en solidariteitsdemonstraties, betekende nieuwe brandstof voor het smeulende vuur van de intifada. De Israëlische regering reageerde met de instelling van een stipte avondklok in de onrustige gebieden. Israëlische troepen reageerden herhaalde malen op onlusten door met scherp te schieten; in de maand oktober werden 15 Palestijnen gedood.

Hevige gevechten braken op 7 oktober uit tussen Israëlische troepen en Palestijnse jongeren in de buurt van het kamp Rafah in de Gazastrook. Hierbij werden ten minste 90 Palestijnen gewond, de meesten door kogels. Na deze uitbarsting van geweld werd voor zes dagen een avondklok van 24 uur ingesteld.

De meeste hongerstakers beëindigden hun actie op 12 oktober nadat de Israëlische minister van politie en communicatie, Moshe Shahal, had meegedeeld dat hij een speciale onderzoekscommissie zou instellen om hun eisen te bestuderen.

De zaak werd echter weer actueel toen op 14 oktober een hongerstaker om het leven kwam. De gevangene was op 12 oktober weer gaan eten en er was geen reden om aan te nemen dat hij was gestorven als gevolg van zijn hongerstaking. Zijn dood was echter aanleiding tot nieuwe demonstraties. Op 15 oktober zegden gevangenisfunctionarissen toe enkele eisen van de gevangenen in te willigen, waaronder een verbetering van de omstandigheden in iso-leercellen.

Voortdurend geweld in bezette gebieden

Ook in november vonden op de bezette Westoever en in de Gazastrook botsingen plaats tussen Palestijnen en Israëlische soldaten. Op 11 november schoten Israëlische militairen in de Gazastrook drie Palestijnen dood en bij Beit Omar op de Westoever één Palestijn.

Uit cijfers in de Independent van 23 november bleek dat tijdens de maand november 13 Palestijnen waren gedood door Israëlische militairen (vergeleken met zes in november 1991). Een Israëliër was gedood door Palestijnen (evenals in november 1991) en vier „collaborateurs“ door Palestijnen (vergeleken met zes in november 1991). Het totaal aantal door Israëlische militairen gedode Palestijnen kwam daarmee sinds het begin van de intifada in 1987 op 959. In dezelfde periode waren er 543 Palestijnse „collaborateurs“ en 103 Israëliërs gedood.

Scholieren verbrandden op 21 oktober 1992 autobanden bij de ingang van het Palestijnse kamp Ain el-Helweh bij Sidon uit protest tegen de gevechten tussen strijders van Al Fatah en de groep van Abu Nidal.

MIDDEN-OOSTEN

Israëlische rechtbank kent schadevergoeding toe aan Palestijns gezin

Op 6 november berichtte de Guardian dat de Israëlische regering was veroordeeld tot het betalen van \$62.000 schadevergoeding aan het gezin van een onbewapende Palestijn die in 1988 was gedood door speciale Israëlische strijdkrachten. De rechtbank kende ook een andere Palestijn die gewond was geraakt bij hetzelfde incident een schadevergoeding toe van \$20.000.

De uitspraak van een districtsrechtbank in Nazareth werd door mensenrechtenactivisten begroet als een keerpunt. Het standpunt van de regering dat zij niet aansprakelijk was voor de dood van de Palestijn omdat het om een oorlogshandeling ging, werd volgens hen door de uitspraak teniet gedaan. Daarmee zou het optreden van de regering tegen de intifada zijn teruggebracht tot een politie-operatie.

Verkiezingen in Bir Zeit

Op 12 november vonden voor het eerst sinds zes jaar studentenraadsverkiezingen plaats aan de Bir Zeit universiteit op de Westoever.

Bir Zeit was de grootste universiteit op de Westoever. De verkiezingsresultaten werden beschouwd als een goede graadmeter voor de steun van de Palestijnen in het algemeen aan de twee belangrijkste wedijverende groeperingen, de Palestijnse Bevrijdingsbeweging (PLO) en de Islamitische Verzetbeweging (Hamas). De uitslag was: 66 procent voor de PLO, 33 procent voor Hamas en 1 procent voor de Islamitische Jihad. Deze uitslag werd beschouwd als een belangrijk signaal van de

diepgaande steun voor de belangrijkste stroming in de PLO en haar beleid van onderhandelingen met Israël. Harnas had campagne gevoerd voor „afwijzing“ van de onderhandelingen, maar de met de PLO verbonden „afwijzings“groeperingen hadden een verenigd front met Al-Fatah tegen Hamas geïmagineerd.

Formele alliantie tussen Harnas en Iran

Hamas maakte medio november bekend dat ze een formele alliantie was aangegaan met Iran dat had toegezegd financiële en politieke steun te verschaffen voor „de oorlog ter bevrijding van Palestina“.

Op 16 november maakte Ibrahim Ghosheh, de leider van Hamas in Jordanië, bekend dat de alliantie voortkwam uit ontmoetingen die begin oktober in Iran hadden plaatsgevonden. Hij zei dat Harnas haar banden met de door Iran gesteunde Hezbollah-beweging in Libanon wilde versterken.

Op 15 november voerde PLO-voorzitter Yasser Arafat gesprekken met Hamas-leiders in Soedan. Uit berichten bleek dat de ontmoeting de vooruitzichten op een verzoening tussen de twee groepen nauwelijks had vergroot.

MASSALE DEPORTATIE VAN PALESTIJNEN DOOR ISRAËL

De nog nooit eerder vertoonde deportatie door Israël van meer dan 400 Palestijnen naar Libanon in december 1992 leidde tot zeer groot pessimisme over de toekomst van de moeizaam verlopende vredesbesprekingen over het Midden-Oosten. De harde collectieve straf van de Israëlische Arbeiderspartij-regering weerspiegelde haar bezorgdheid over

een recente toename van de guerrilla-activiteiten van Palestijnse aanhangers van de Islamitische Verzetbeweging (Hamas). De groeiende steun voor Harnas in de „bezette gebieden“ en vooral in de vluchtelingenkampen in de Gazastrook vormde bovendien een ernstige bedreiging voor de voornaamste stroming in de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO), die niet was ingegaan op de eisen van Harnas zich terug te trekken uit de vredesbesprekingen en zich aan te sluiten bij de meer militante aanpak van Hamas.

Harnas valt Israëlische reservisten aan

Op 10 december begon het zesde jaar van de intifada.

Op 7 december schoten leden van Qassam, de militaire vleugel van Hamas, drie patrouillerende Israëlische reservisten in een hinderlaag dood. Het was het hoogste aantal Israëlische militairen dat sinds het begin van de intifada in 1987 bij één aanslag werd gedood in de door Israël bezette gebieden.

De aanslag was tekenend voor de recente toename van het wapengebruik in de intifada. Het Israëlische leger (IDF) maakte melding van 340 schietpartijen in 1992, in vergelijking met 38 in 1988.

Op 11 december vielen Israëlische militairen op de Westoever een huis aan waarin een gezocht? strijder van de Islamitische Jihad zich schuil hield. In een zeven uur durend vuurgevecht kwamen de guerrillastrijder, Issam Barahma, en een Israëlische soldaat om het leven. Drie andere Israëlische soldaten raakten gewond.

Op 12 en 13 december was het zeer onrustig in de bezette gebieden. Bij botsingen met het IDF werden in de Gazastrook twee Palestijnen gedood en op de Westoever één Palestijn. Meer dan 100 Palestijnen raakten gewond. Op 13 december schoot Qassam in de buurt van de stad Hebron op de Westoever een Israëlische soldaat dood.

Officier van grenspolitie ontvoerd en gedood

De strijd tussen het Israëlische leger en Hamas had eerder op 13 december een nieuwe wending genomen toen Qassam sergeant-majoor Nissim Toledano, een lid van de Israëlische paramilitaire grenspolitie, in de buurt van zijn huis in de stad Lod (Centraal Israël) ontvoerde. Qassam gaf onmiddellijk een verklaring uit waarin de organisatie dreigde Toledano te doden tenzij de Israëlische autoriteiten de leider en oprichter van Hamas, sjeik Ahmed Yassin, uit de gevangenis ontsloegen.

In oktober 1991 was Yassin tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld omdat hij opdracht

Studenten van de Universiteit van Bir Zeit houden portretten omhoog van PLO-leider Yasser Arafat t.g.v. destudentenraadsverkiezingen van 12 november 1992.

had gegeven van collaboratie met de Israëlische autoriteiten verdachte Palestijnen te vermoorden (zie pag. 203/1 e.v.-'92).

Na de ontvoering van Toledano sloten de Israëlische autoriteiten de Gazastrook en de Westoever hermetisch af en begonnen zij vervolgens een uitgebreide zoekactie in deze gebieden.

In de bezette gebieden werd een uitgaansverbod ingesteld en zeker 1.300 vermeende Hamas' sympathisanten werden voor ondervraging opgepakt. Ondertussen liet de Israëlische regering weten bereid te zijn tot besprekingen over de eis inzake Yassins vrijlating op voorwaarde dat gegarandeerd werd dat Toledano nog in leven was.

Op 15 december werd Toledano's lichaam gekneveld, gewurgd en vol steekwonden op de Westoever gevonden. Na de ontdekking sprak de Israëlische premier Yitzhak Rabin de Knesset toe. Hij kondigde een „genadeloze" campagne tegen Hamas aan, maar verzekerde dat zijn regering zich niet zou onttrekken aan haar verbintenissen ten aanzien van de lopende vredesbesprekingen voor het Midden-Oosten.

Deportatie van Palestijnen

Op 16 december ging het Israëlische kabinet akkoord met een opdracht tot deportatie van 413 Palestijnen, allen vermeende Hamas' aanhangers, naar Libanon als vergelding voor de moord op Toledano en de andere Israëlische militairen in december. Onder de 413 bevonden zich vooral geestelijken, vakmensen en intellectuelen.

De belangrijkste coalitiepartner van de Arbeiderspartij, de linkse Meretz, steunde het besluit. Minister van justitie David Libai was er de belangrijkste tegenstander van.

De Palestijnen werden geboeid en geblinddoekt ongeveer 20 uur in bussen aan de Libanese grens vastgehouden, terwijl Israëlische advocaten probeerden een gerechtelijke uitspraak probeerden te verkrijgen om de deportaties tegen te houden. Het Israëlische Hoogerechtshof echter bekrachtigde de maatregel uiteindelijk. In de vroege ochtend van 18 december werden de Palestijnen naar de noordelijk rand van de door Israël eenzijdig afgekondigde „veiligheidszone" in Zuid-Libanon gevoerd en gedwongen in noordelijke richting het door Libanon beheerste gebied binnen te gaan.

Libanon, dat 66 Palestijnse gedeporteerden had toegelaten sinds het begin van de intifada in 1987, maakte bekend nu niet te zullen meewerken. Op bevel

van hun regering verhinderden Libanese soldaten dat de Palestijnen grensdorpen binnentrokken en sommeerden hen terug te gaan naar de strook „niet-landschap" tussen de „veiligheidszone" en het eigenlijke Libanon. De Palestijnen, die het optreden van de Libanese militairen toejuichten, vonden tenslotte onderdak in tenten die ze van het Internationale Comité van het Rode Kruis kregen.

Op 21 december dwongen Libanese militairen de gedeporteerden verder zuidwaarts, terug naar de „veiligheidszone". Soldaten van het Zuidlibanese Leger (SLA), de milizie die op last van Israël de veiligheidszone bewaakte, dreven de gedeporteerden met tanks en zware machinegeweren terug naar hun geïmproviseerd kamp. Twee van de gedeporteerden zouden door het optreden van het SLA zijn gewond geraakt.

Israël onder druk van VN en VS

De Israëlische regering kwam onder sterke internationale druk te staan om de gedeporteerden naar Israël te laten terugkeren. Op 18 december nam de Veiligheidsraad van de VN unaniem resolutie 799 aan waarin de Israëlische maatregel werd veroordeeld en geëist dat deze werd teruggedraaid. Het Israëlische kabinet echter bevestigde haar besluit opnieuw tijdens een vergadering op 20 december.

Eerder al hadden de VS Israël in kennis gesteld van hun „zwaarwegende bezwaren" tegen de deportatie. Ook had de Amerikaanse president George Bush er persoonlijk bij de delegaties naar de vredesbesprekingen voor het Midden-Oosten, op aangedrongen de onderhandelingen voort te zetten ondanks de Israëlische actie.

Eind december bracht VN-ondersecretaris-generaal James Jonah een bezoek aan Israël en Libanon.

In Israël sprak Jonah met premier Rabin, die categorisch uitsloot dat Israël het besluit om de Palestijnen te deporteren zou herroepen. Jonah bracht een bezoek aan Libanon voor besprekingen met premier Rafiq al-Hariri, die hem geen toestemming gaf om naar de gedeporteerden te gaan. Hariri verhinderde bovendien dat Jonah kon zorgen voor humanitaire hulp aan de gedeporteerden, die praktisch zonder voedsel in de vrieskou bivakkeerden.

Gewelddadige protesten in de Gazastrook. Israëlische militairen schieten Palestijnen dood

Op 19 en 20 december barstten gewelddadigheden los in het vluchtelingenkamp van Khan Younis in de Gazastrook toen Palestijnen protesteerden tegen de deportaties. Israëlische soldaten schoten zes Palestijnen dood, onder wie een negenjarige meisje. Bij onlusten op de Westoever werd één Palestijn doodgeschoten. Op 23 december werden twee Palestijnen doodgeschoten en meer dan veertig gewond bij nieuwe onlusten in de Gazastrook,

Op 27 december 1992 had de ondersecretaris-generaal van de VN, James Jonah (l.), in Jeruzalem een ontmoeting met de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shimon Peres.

MIDDEN-OOSTEN

waarvan de grenzen die dag voor het eerst open waren sinds de ontvoering van Toledano.

Hooggerechtshof wijst beroep af. Tien gedeporteerden mogen terugkeren

Op 23 december wees het Israëlsche Hooggerechtshof een verzoek om herziening van het deportatiebesluit af.

Advocaten van de gedeporteerden hadden in petities betoogd dat Israël hen moest laten terugkeren omdat de Libanese regering geweigerd had hen toe te laten en hun leven daarom in gevaar was.

Israël maakte op 29 december bekend dat tien van de gedeporteerden mochten terugkeren. De regering erkende dat het besluit over de deportatie van deze tien onjuist was geweest.

Gevolgen voor vredesbesprekingen

De achtste ronde van de bilaterale vredesbesprekingen over het Midden-Oosten begon op 7 december in Washington. Tijdens de besprekingen, die grotendeels werden overschaduwd door de gebeurtenissen in de bezette gebieden, werd weinig vooruitgang gemeld.

De Palestijnse delegatie nam schoorvoetend aan de achtste ronde deel, nadat het haar niet was gelukt de andere Arabische delegaties over te halen ook aan te dringen op uitstel van de besprekingen tot na de officiële inauguratie op 20 januari van de nieuwe Amerikaanse president Bill Clinton. De Palestijnen lieten hun frustraties blijken door een kleinere delegatie naar Washington te sturen.

Op 17 december, volgens planning de laatste dag van deze ronde, verschenen de Arabische delegaties niet bij de besprekingen uit protest tegen de deportaties. Er werd geen nieuwe datum voor een negende ronde vastgesteld.

De Palestijnse delegatie liet weten niet aan de onderhandelingsstafel te zullen terugkeren totdat de Israëlische regering haar besluit over de deportaties herriep. Op 17 december zei de Palestijnse woordvoerder Hanan Ashwari in een commentaar op het Israëlsche optreden dat het vredesproces „op het punt stond volledig te mislukken”.

Op 24 december ontmoetten Palestijnse vertegenwoordigers in Cairo Egyptische, Syrische, Jordaanse en Libanese vertegenwoordigers om de deportaties en het vredesproces te bespreken. De Palestijnen drongen zonder succes aan op een Arabische boycot van de onderhandelingen. De deelnemers aan de bijeenkomst besloten de druk op de VN te vergroten om in actie te komen teneinde resolutie 799 ten uitvoer te brengen.

Een beeld van het kamp van de gedeporteerde Palestijnen te Marj al-Zuhour in het Zuidlibanese niemandsland.

Ondertussen hielden PLO-leiders van 22-27 december in Tunis besprekingen met functionarissen van Hamas. De twee partijen werden het eens over de noodzaak de Palestijnse gedeporteerden te repatriëren, maar slaagden er niet in overeenstemming te bereiken over een gemeenschappelijk beleid ten aanzien van de voortzetting van de vredesbesprekingen.

VERDERE REPERCUSSIES DEPORTATIES

De deportatie door Israël van meer dan 400 Palestijnse naar Libanon in december 1992 (zie hierboven) bleef de gebeurtenissen in het Midden-Oosten gedurende januari 1993 beheersen. De uitgewezen Palestijnen bleven vastzitten met weinig voorzieningen in een „tentenkamp” te Marj al-Zuhour, gelegen in het niemandsland tussen Israëls „veiligheidszone” en de rest van Libanon.

Toen het deportatiebevel door premier Yitzhak Rabin werd bekendgemaakt, werd het eerst met vrijwel unanieme goedkeuring begroet door zowel de Israëlische politici als het Israëlsche publiek. Maar in de loop van januari werd duidelijk dat het verzet tegen het bevel groeide. De Meretz-alliantie, de voornaamste partner van de Arbeiderspartij in de regeringscoalitie, kwam onder toenemende druk van haar achterban om verzet tegen de deportaties aan te tekenen. Tegelijkertijd begon een aantal ministers, onder wie minister van buitenlandse zaken Shimon Peres, zich te distantiëren van de deportaties, die, naar werd beweerd, door Rabin zonder raadpleging van het volledige kabinet was gelast.

Bijeenkomst ministers van buitenlandse zaken van Arabische Liga. Israëlsch-Egyptische gesprekken

De ministers van buitenlandse zaken

van de Arabische Liga kwamen op 11 en 12 januari in Cairo bijeen voor een discussie over de deportaties. Hoewel de ministers een oproep van de PLO afwezen om de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten te staken tot de gedeporteerden toestemming kregen naar huis terug te keren, stemden zij ermee in aan te dringen op de afkondiging van VN-sancties tegen Israël, als dit land geen gehoor gaf aan resolutie 799 (december 1992) van de VN-Veiligheidsraad waarin de repatriëring van de gedeporteerden werd verlangd. De ministers veroordeelden het onderscheid in de internationale reactie op Israëlsche en Iraakse schendingen van VN-resoluties (zie ook onder IRAK) als het meten met dubbele maten.

Farouk Kaddoumi, de PLO-„minister” van buitenlandse zaken, verklaarde op 11 januari dat het voor de Palestijnse delegatie „onmogelijk” was deel te nemen aan een toekomstige ronde van de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten zolang de gedeporteerden in ballingschap bleven. Het Israëlsch optreden had ertoe bijgedragen de basis van het zogenaamde „boycotkamp” te verbreden. Dit omvatte nu niet alleen meer Hamas en de groep van 10 in Damascus gevestigde facties, maar ook „hoofdstroom”groepen in de PLO. Leden van de Palestijnse delegatie naar de vredesbesprekingen, onder wie hoofdonderhandelaar Haider Abdel Shafi, stonden een boycot, evenals een meerderheid van de Palestijnse bevolking in de door Israël bezette gebieden.

Het besluit van de PLO op een boycot aan te dringen was een berekend risico. Hoewel deze koers de kloof tussen de „hoofdstroom”-facties en de steeds waaierender Hamas leek te overbruggen, wekte die ook Palestijnse bezorgdheid over de kans dat de Arabische

frontlijnstaten afzonderlijke vredesakkoorden met Israël zouden sluiten. Een dergelijke vrees werd gevoed door berichten in begin januari over geheime Israëlisch-Syrische gesprekken in een Europese hoofdstad.

Op 17 januari voerde de Egyptische minister van buitenlandse zaken, Amr Mohammed Moussa, in Jeruzalem besprekingen met premier Rabin, waarna Moussa liet weten dat Rabin niet herleid was zijn beleid t.a.v. de gedeporteerden te wijzigen. In sommige berichten werd gesteld dat Egypte een gefaseerde terugkeer van de gedeporteerden had gesuggereerd om zo de crisis te bezweren.

Bezoek VN-afgezant. Rapport Boutros Ghali

Chinmaya Rajaninath Gharekhan, de speciale politieke adviseur van VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali en zijn vertegenwoordiger bij de multilaterale vredesbesprekingen over het Midden-Oosten, bracht in januari twee afzonderlijke bezoeken aan Israël. Gharekhans pogingen om een compromis-akkoord tot stand te brengen mislukten echter.

Boutros Ghali bracht op 23 januari een rapport over de gedeporteerden aan de Veiligheidsraad uit. In dit rapport werd aanbevolen dat de Raad „welke maatregelen ook maar vereist zijn” zal nemen om de veilige en onmiddellijke terugkeer van de gedeporteerden te waarborgen. Gewaarschuwd werd dat er „in de internationale gemeenschap een groeiend besef” bestond dat de Raad, door niet aan te dringen op naleving door Israël van resolutie 799, „geen even zwaar gewicht aan de uitvoering van al zijn besluiten toekent”.

Israëlisch Hooggerechtshof over gedeporteerden

In een op 28 januari uitgebrachte unanimie beslissing bepaalde het Israëlische Hooggerechtshof dat de deportatie van de Palestijnen illegaal was.

Het hof bepaalde dat de massale collectieve uitwijzing van de Palestijnen illegaal was; maar dat de afzonderlijke deportatieorders, uitgevaardigd tegen elke gedeporteerde individueel krachtens bestaande noodmaatregelen (onder het Britse mandaat in 1945 geproclameerd) van kracht konden blijven zolang de Palestijnen individueel een recht van beroep werd verleend.

Na deze uitspraak herhaalden de gedeporteerden hun eerdere besluit om het recht op beroep van de hand te wijzen om te voorkomen dat le-

gitimiteit werd verleend aan het Israëlische gerechtelijkstelsel.

Luchtbrug voor 17 gedeporteerden

Op 23 januari gaf de Israëlische regering toestemming om 17 van de 413 gedeporteerden uit het kamp op te halen met Britse militaire helikopters in het kader van een operatie die was georganiseerd door het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC). Vier van de betrokken gedeporteerden waren ziek en werden naar hospitalen overgebracht in Israël's „veiligheidszone”; de 13 anderen werden naar Haifa overgevlogen, nadat Israël had toegegeven hen per vergissing te hebben gedeporteerd.

Nieuwe Hamas-aanslagen op Israëliërs

De Qassam-brigades, de militaire vleugel van Hamas, ging in januari door met de uitvoering van guerrilla-operaties tegen Israëlische doelen.

Qassam-strijders doodden naar verluidt op 3 januari in Jeruzalem een lid van de staatsveiligheidsdienst Shin Bet. Gesuggereerd werd dat een van de betrokken strijders een „dubbelagent” was. Op 12 januari maakte de Israëlische politie bekend dat in verband met de moordaanslag twee mannen waren gearresteerd.

Op 30 januari werden twee Israëlische militairen in de Gazastrook doodgeschoten door Qassam-strijders. Qassam beweerde dat de aanslag was uitgevoerd uit vergelding voor de beslissing van het Israëlische Hooggerechtshof de deportatieorders goed te keuren.

Aanhoudende onrust in de bezette gebieden

In de loop van januari verschenen er berichten over vrijwel dagelijkse confrontaties tussen Palestijnse jongeren en Israëlische troepen in de bezette gebieden, vooral in de Hamas-bakermat in de Gazastrook. Een specifiek kenmerk van het geweld in januari was het ongebruikelijk hoge aantal kinderen dat door de Israëlische troepen werd gedood of verwond.

In de Independent van 28 januari werden statistische gegevens geciteerd die waren verzameld door het VN-hulpbureau voor Palestijnse vluchtelingen UNRWA. Daarin werd bewoerd dat onder de 25 Palestijnen, die sinds begin december door Israëlische militairen in de Gazastrook waren gedood, 10 kinderen waren jonger dan 16 jaar. Bovendien had UNRWA-personeel tussen 2 december en 23 januari 182 kinderen behandeld die met scherpe patronen waren beschoten.

(Vor.ber.pag. 796/1 e.v.-1992)

ALGEMEEN

CENTRAALAZIATISCHE TOP IN ANKARA

Op 30 oktober 1992 ontmoetten de leiders van de vier Turkstalige Centraal-aziatische staten - Kazachstan, Kirgizstan, Toerkmenistan en Oezbekistan - en van Azerbajdzjan elkaar in Ankara voor een topconferentie waarbij de Turkse president Turgut Özal als gastheer optrad. Volgens president Özal was het doel van de ontmoeting verder te gaan dan de bestaande bilaterale afspraken en „tot multilaterale samenwerking” te komen. Op 31 oktober ondertekenden de leiders een verklaring waarin zij beloofden nauwer samen te werken. Ook spraken zij af elkaar in de toekomst jaarlijks te ontmoeten.

Turkije had gehoopt dat er afspraken zouden worden gemaakt over enkele economische kwesties. Deze betroffen de opheffing van douanegrenzen, de aanleg van een infrastructuur voor het vrije verkeer van goederen en arbeid, en de stichting van een regionale ontwikkelings- en investeringsbank. Bovendien streefde Turkije naar overeenstemming over de mogelijke bouw van pijpleidingen om via Turkije olie en gas uit Centraal-Azië aan Europa te leveren. Uiteindelijk werd hierover alleen een intentieverklaring ondertekend. Volgens Le Monde wilden de voormalige Sowjet-staten zich niet inzetten voor een soort „Turkse versie van de Arabische Liga”. Vooral Kazachstan voelde er niet veel voor om eventuele toekomstige betrekkingen met andere landen van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) en met de rest van Europa in gevaar te brengen. De president van Kazachstan, Noersoeltan Nazarbaiev, zei dat hij het niet eens was met de vorming van „groeperingen op basis van etnische of religieuze grondslagen”.

TOP IN TASJKENT

Leiders van de vijf Centraalaziatische staten - Kazachstan, Kirgizstan, Oezbekistan, Toerkmenistan en Tadjikistan - kwamen op 3 en 4 januari 1993 in Tasjkent bijeen om te spreken over een grotere regionale samenwerking. De bijeenkomst eindigde met de ondertekening van een gezamenlijk communiqué.

Tijdens een persconferentie op 4 januari noemde de president van Oezbekistan, Islam Karimov, de bijeenkomst een „volledig succes”. Volgens de president van Kazachstan, Noersoeltan Nazarbaiev, hadden de leiders gepleit voor coördinatie van het economische en financiële beleid, en waren „passendestappen” gezet naar de oprichting van een Centraalaziatische gemeenschappelijke markt, met gemeenschappelijke belastingen, douanerechten, prijsbeleid, investeringen en exportpolitiek. De presidenten benadrukten evenwel hun voornemen binnen de roebelzone te blij-

ven. Ook bevestigden zij opnieuw hun verbondenheid aan het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) in het algemeen, maar zij klaagden, volgens radio Mayak, door sommigen te worden beschouwd als „jongerebroers” in het gemenebest. De bewustwording van de tekortkomingen van het GOS werd in brede kring gezien als de drijvende kracht achter het besluit enigerlei vorm van regionale associatie tot stand te brengen.

De vijf staten stemden er ook mee in een regionaal voorlichtingsnet in het leven te roepen - met inbegrip van een televisiezender in Tasjkent en een gemeenschappelijke krant - en gezamenlijke humanitaire hulp naar Tadjikistan testuren.

(Vor.ber.pag. 573/3-1992)

APEC

VERGADERING VAN MINISTERS IN BANGKOK

De ministers van de 15 lidstaten, die op 10 en 11 september 1992 in Bangkok de vierde conferentie van de Aziatisch-Oceanische Economische Samenwerkingsgroep (APEC) bijwoonden, zetten de eerste belangrijke stap op weg naar formalisering van het losse APEC-verband door de vestiging van een permanent secretariaat in Singapore goed te keuren.

Het secretariaat, dat voor 1993 een budget had van \$ 2 mln, zou de APEC-activiteiten, waaronder onderzoeksprojecten en arbeidsprogramma's, gaan coördineren. Er werd een werkgroep ingesteld die een plan moest opstellen voor de samenwerking in de Aziatisch-Oceanische regio op het gebied van handel en investeringen tot het jaar 2000.

Vele Aziatische landen die de conferentie bijwoonden, waren bezorgd dat de Noordamerikaanse Vrijhandelszone (NAFTA, bestaande uit Canada, de VS en Mexico) potentiële investeerders uit Azië weg zou houden. De Amerikaanse en Canadese delegaties op de conferentie verzekerden dat de Aziatische belangen niet zouden worden geschaad.

(Vor.ber.pag. 269/2/3-1992)

ASEAN

VERGADERING VAN MINISTERS VAN ECONOMISCHE ZAKEN

Op 22 en 23 oktober 1992 kwamen de ministers van economische zaken van de zes lidstaten van de Association of South-East Asian Nations (ASEAN, bestaande uit Broenei, Indonesië, Ma-

lesië, de Filipijnen, Singapore en Thailand) in Manila op de Filipijnen bijeen (zie pag. 269/3-'92 voor de in 1991 in Maleisië gehouden vergadering).

Deministers besloten dat op 1 januari 1993 het mechanisme van het gemeenschappelijke effectieve preferentiële tarief (CEPT) in werking zou treden. Dit zou leiden tot een tariefverlaging voor een reeks industriële goederen en verwerkte landbouwprodukten, die werden verhandeld binnen de ASEAN, en uiteindelijk tot de invoering van een ASEAK-Vrijhandelszone (AFTA, Asian Free Trade Area, in 2008. Een akkoord over de instelling van de AFTA was gesloten op de vierde ASEAK-topconferentie, die in januari 1992 in Singapore was gehouden (zie pag. 269/3 e.v.-'92).

BIJEENKOMST VAN MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN VAN ASEAN EN EG

Op 30 en 31 oktober vond in Manila een ontmoeting plaats tussen de ASEAN-ministers van buitenlandse zaken en hun collega's van de Europese Gemeenschap (EG).

De bijeenkomst werd besloten met algemene overeenstemming over uitbreiding van de investeringen en de handel tussen de beide regio's. Een compromis werd bereikt in het meningsverschil over Oost-Timor, de Portugese kolonie die in 1976 met geweld door Indonesië was geannexeerd. Portugal had in eerste instantie gedreigd om de publiek-tie van een gezamenlijk communiqué te verhinderen, tenzij Oost-Timor daarin uitdrukkelijk werd genoemd. Toen puntje bij paaltje kwam aanvaardden de Portugezen een compromis, waarin beide partijen beloofden zich in te zetten voor de mensenrechten en fundamentele vrijheden en „overeenkwamen hun dialoog en samenwerking ten aanzien van deze kwesties voort te zetten”.

(Vor.ber.pag. 797/3 e.v.-1992)

CAMBODJA

VREDESPROCES BLIJFT MOEILIK VERLOPEN

Ook in juli en augustus 1992 boycotte de Rode Khmer de tweede fase van het in oktober 1991 gestarte VN-vredesproces. Volgens het VN-vredesplan zou 70 procent van de naar schatting 200.000 strijders in het land zich moeten verzamelen en de wapens moeten inleveren. Sinds medio-juni zou de Rode Khmer de hoofdcoördinator van het VN-overgangsgezag in Cambodja (UNTAC), Yasushi Akashi, de toegang hebben ontzegd tot de door de Rode Khmer gecontroleerde gebieden rond Pailin. Volgens het vredesakkoord, dat de Rode

Khmer samen met de drie andere facties had ondertekend, mocht Akashi overal vrij rondreizen (zie pag. 645/1-'92).

Nadat de Rode Khmer haar boycot had bekendgemaakt, zou de wapenstilstand vaker zijn geschonden. In juli en augustus kwam het ten noorden van Phnom Penh zelfs tot hevige botsingen tussen guerrillastrijders van de Rode Khmer en regeringstroepen. Volgens berichten eiste de Rode Khmer dat de regeringstroepen in fases gedemobiliseerd en ontwapend zouden worden, tegelijkertijd met de guerrillastrijders. en dat UNTAC zou garanderen dat er geen Vietnamcsc troepen in het land zouden achterblijven, Akashi zou deze eisen van de Rode Khmer hebben afgewezen. Hij bleef bij het standpunt dat liet vredesakkoord voorzorg in het aanbliven van de door de Vietnamezen geïnstalleerde regering, totdat deze in april of mei 1993 vervangen zou worden door een gekozen regering. De VN ontkenden dat er nog Vietnamese troepen in het land waren en op 10 augustus sprak Akashi in een interview met de radiozender Voice of Vietnam zijn waardering uit voor de Vietnamese medewerking aan het vredesproces.

Op 26 juli gaven twaalf landen van de Asian and Pacific Rim en de Europese Gemeenschap (EG) tijdens de vergadering van de Association of South East Asian Nations (ASEAN) in Manila (zie ook pag. 797/3 e.v.-'92) een unanieme verklaring uit waarin zij de Rode Khmer beschuldigden van „een onverzettelijke houding”. Zij dreigden de economische sancties te verscherpen door aanvoerwegen naar gebieden, voornamelijk in het westen van Cambodja langs de grens met Thailand, die in handen waren van de Rode Khmer af te sluiten. Een bericht dat eind augustus in de International Herald Tribune verscheen, suggereerde dat de Rode Khmer weigerde mee te werken aan het ontwapeningsproces van de VN, omdat haar aantal soldaten dusdanig was geslonken dat zij bang was aan invloed in te moeten boeten wanneer het juiste aantal bekend zou worden.

Rode Khmer kondigt einde van boycot aan

Terwijl functionarissen uit Japan, Thailand en van de Rode Khmer in Bangkok bijeenkwamen om te proberen de impasse te doorbreken, deelde de Rode Khmer op 27 augustus onverwacht mee dat de boycot van het vredesproces zou worden beëindigd en dat de samenwerking met UNTAC zou worden hervat. Het persbureau Reuter citeerde een woordvoerder die verklaarde dat de Rode Khmer vertegenwoordigers zou sturen naar zeven Cambodjaanse provincies om samen te werken met de vredesmacht van de VN.

Nieuwe voorwaarden voor vredesplan

Op 24 augustus maakte Khieu Samphan, de formele leider van de Rode Khmer, tijdens een vergadering van de

Opperste Nationale Raad (SNC) onder voorzitterschap van prins Norodom Sihanouk, de nieuwe voorwaarden voor de uitvoering van het uit oktober 1991 daterende vredesplan bekend. Alle „verdragen en akkoorden“ die tijdens de Vietnamese bezetting waren gesloten, moesten worden geannuleerd, zo verklaarde hij. Tevens zouden de grenzen tussen Vietnam en Cambodja opnieuw moeten worden vastgesteld en moesten er speciale SNC-commissies worden opgericht om de regering in Phnom Penh en de politie te controleren.

Op 16 augustus had de Rode Khmer een verklaring uitgegeven waarin met nadruk werd verklaard dat Pol Pot, de man achter het terreurbewind dat van 1975-1979 in Cambodja werd gevoerd, zich definitief had teruggetrokken. In een bericht over deze verklaring meldde het persbureau Reuter dat algemeen was aangenomen dat Pol Pot vanuit geheime bases leiding gaf aan de Rode Khmer. Het persbureau merkte op dat er speculaties waren geweest dat de Rode Khmer wellicht een geheime agenda volgde om opnieuw de totale macht te krijgen.

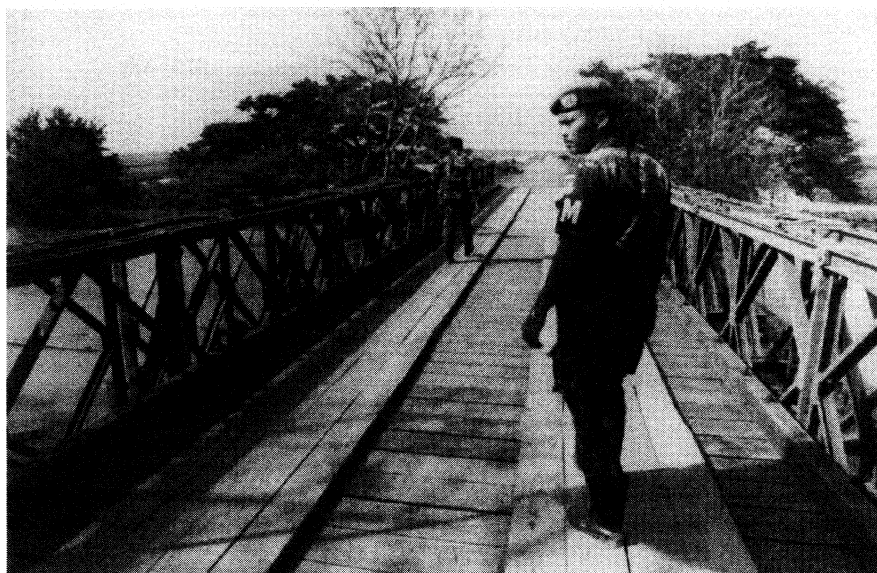
Aanhoudende impasse in vredesplan

Op 21 september verklaarde de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali, in een rapport aan de Veiligheidsraad dat de „aanhoudende weigering“ van de Rode Khmer om zich aan het uit oktober 1991 daterende Parijse vredesakkoord te houden, de volledige tenuitvoerlegging van het VN-vredesplan in de weg stond.

Boutros Ghali stelde voor dat Frankrijk en Indonesië (de gezamenlijke voorzitters van de Parijse conferentie) samen met Yasushi Akashi, de hoofdcoördinator van UNTAC, met de betrokken partijen zouden gaan praten om een „uitweg uit de huidige impasse te vinden“. Op andere punten verliep de tenuitvoerlegging van het vredesplan volgens het rapport wel goed. De verkiezingen zouden nog steeds uiterlijk in mei 1993 plaatsvinden, terwijl meer dan 115.000 vluchtelingen naar Cambodja gepatriëerd waren.

Begin september had de Rode Khmer er bij Akashi op aangedrongen dat hij zijn ontslag als UNTAC-leider zou indienen. De Rode Khmer beschuldigde hem ervan de wens te koesteren „het Cambodjaanse volk op te offeren aan de economische belangen van Japan, dat de afzetmarkten van de Vietnamese expansionisten wil overnemen“.

Een positieve ontwikkeling deed zich voor op 17 september, toen hoge officieren van de Rode Khmer opnieuw deelnamen aan de besprekingen van de Gemengde Militaire Werkgroep (MMWG) onder leiding van generaal John Sanderson, de militaire bevelhebber van UNTAC. De Rode Khmer had de MMWG gedurende drie maanden boycot.

Twee Indonesische militairen van de VN-vredesmacht inspecteren op 21 oktober een zojuist herstelde brug tussen Kompong Thom en Kompong Cham. Deze brug was op 12 oktober door de Rode Khmer opgeblazen.

Aankomst van eerste Japanse troepen in Cambodja

De eerste Japanse militairen die sinds de Tweede Wereldoorlog overzee werden ingezet, arriveerden op 20 september in Cambodja om zich aan te sluiten bij de VN-vredesmacht. De groep van acht officieren was de eerste van een eenheid van enkele honderden Japanse soldaten die in de loop van september en oktober in Cambodja zouden aankomen.

Buitenlandse bezoekers

Paul Keating, de Australische premier, bracht eind september een bezoek aan Cambodja.

De Chinese onderminister van buitenlandse zaken Xu Dunxin bracht in september eveneens een bezoek aan Cambodja. Tijdens zijn bezoek had hij een ontmoeting met Khieu Samphan, de leider van de Rode Khmer, maar klaarblijkelijk slaagde hij er niet in om de door China gesteunde factie ertoe te bewegen weer aan het vredesproces deel te nemen.

Andere bezoekers waren: generaal Benny Murdani, de Indonesische minister van defensie; Pierre Joxe, de Franse minister van defensie; en Alastair Goodlad, een staatssecretaris van het Britse ministerie van buitenlandse zaken en het Gemeenebest.

VN-ultimatum voor medewerking van Rode Khmer aan vredesplan

Op 13 oktober aanvaardde de VN-Veiligheidsraad unaniem resolutie 783. Hierin in werd bepaald dat 15 november de uiterste datum zou zijn, waarop de Rode

Khmer volledige medewerking moest verlenen aan het VN-vredesplan. Commentatoren beweerden dat de VN hun dreigement om economische strafmaatregelen te nemen tegen de Rode Khmer ten uitvoer zouden brengen, als deze het ultimatum niet in acht zou nemen.

In tegenstelling tot de drie andere Cambodjaanse facties had de Rode Khmer geweigerd mee te werken aan de volledige stationering van UNTAC in de door de Rode Khmer beheerste gebieden. Van zijn kant beweerde de Rode Khmer dat UNTAC de belangrijkste onderdelen van het vredesakkoord van 1989 niet had uitgevoerd, namelijk de volledige verificatie van de terugtrekking van het Vietnamese leger uit Cambodja en de versterking van de uit alle partijen bestaande Opperste Nationale Raad (SNC).

Een laatste poging van Thailand en Japan om de Rode Khmer over te halen zich bij het plan neer te leggen liep eind oktober op niets uit. Afgesproken werd om in China een laatste gespreksronde te houden tussen alle Cambodjaanse facties en Frankrijk en Indonesië (de twee organisatoren van de conferentie in Parijs, die leidde tot het vredesakkoord van 1991).

In een interview, gepubliceerd in de *Far Eastern Economic Review* van 12 november, waarschuwde Khieu Samphan, de leider van de Rode Khmer; dat „ergeen vrede in Cambodja zal komen, als UNTAC op de oude voet blijft doorgaan“. In het begeleidende artikel werd gezegd dat volgens reële UNTAC-functionarissen de onbuigzame houding van de Rode Khmer was bedoeld om hun rivalen te verzwakken. Dit zou deel uitmaken van „een lange-termijnstrategie, die verder reikt dan de verkiezingsperiode (van mei 1993) en uiteindelijk gericht is op een eenzijdige machtsovername“.

Prins Norodom Sihanouk, UNTAC-hoofdcoördinator Yasushi Akashi en de militaire commandant van UNTAC, luitenant-generaal John Sanderson, inspecteren UNTAC-troepen in Kompong Thom op 23 oktober 1992, de eerste verjaardag van de ondertekening van het Parijse vredesakkoord.

Ondanks de boycot van het vredesplan door de Rode Khmer bleef UNTAC onverdroten doorgaan met haar plannen om in mei 1993 verkiezingen te houden. Op 5 oktober begonnen in Phnom Penh ongeveer 800 teams met het samenstellen van kiezerslijsten.

Op 21 oktober maakte UNTAC-hoofdcoördinator Yasushi Akashi bekend dat UNTAC het ontwapeningsproces voorlopig stopzette. Akashi zei dat opschorting noodzakelijk was om het machtsverwicht in het land te handhaven, zolang de Rode Khmer weigerde zijn wapens in te leveren.

Vredesbesprekingen in Beijing mislukt

De vier Cambodjaanse facties die waren vertegenwoordigd in de SNC ontmoetten elkaar op 7 en 8 november in de Chinese hoofdstad Beijing. Dit werd algemeen beschouwd als een laatste wanhopige poging om het vredesplan van de VN voor een feitelijke mislukking te behoeden. De onderhandelingen werden op 8 november beëindigd zonder dat er een overeenkomst was bereikt.

De onderhandelingen in Beijing werden bijgewoond door UNTAC-hoofdcoördinator Yasushi Akashi, afgevaardigden van Indonesië en Frankrijk (co-voorzitters van de Parijse Internationale Conferentie over Cambodja), China, Rusland, de VS en Groot-Brittannië (als permanente leden van de VN-Vei-

ligheidsraad) en Australië, Duitsland, Japan en Thailand

Sancties opgelegd aan Rode Khmer

Op 30 november maakte de Veiligheidsraad van de VN bekend dat met ingang van 31 december 1992 handelssancties

zouden worden opgelegd aan Cambodjaanse regio's die door de Rode Khmer werden beheerst. De resolutie was met 14 stemmen vóór bij één onthouding (China) aangenomen, nadat alle pogingen waren mislukt om de Rode Khmer over te halen volledig mee te werken met het VN-vredesplan van 1991. In oktober had de VN-Veiligheidsraad bepaald dat de Rode Khmer uiterlijk op 15 november met het plan moest instemmen (zie hierboven).

De resolutie deed een beroep op de lidstaten van de VN om olieleveranties aan en de export van hout uit Rode Khmer-gebieden stop te zetten. Bovendien werd in de resolutie gedreigd met een embargo op de exploitatie van Cambodjaanse edelstenen en mineralen uit door de Rode Khmer gecontroleerde gebieden en de bevrozing van activa van de Rode Khmer in het buitenland.

Verder werd in de resolutie ook gedreigd dat de Rode Khmer zou worden uitgesloten van de algemene verkiezingen in mei 1993, wanneer op 31 januari 1993 de registratie van kiezers in de Rode Khmer-gebieden nog niet mocht worden doorgevoerd. De resolutie deed een beroep op UNTAC om de voorbereidingen van de verkiezingen in mei 1993 voort te zetten, ongeacht of de Rode Khmer wel of niet deelnam. Een nieuwe ontwikkeling was dat de resolutie opriep tot het houden van presidentsverkiezingen in mei.

Oprichting Rode Khmer-partij

Op 29 november maakte de Rode Khmer de oprichting bekend van een nieuwe politieke partij, de Cambodjaanse Nationale Eenheidspartij (CNUP). Deze partij zou deelnemen aan de verkiezingen in mei 1993. De Rode Khmer had zich eerder de Partij van Democratisch Kampuchea genoemd.

Een strijder van de Rode Khmer bewaakt op 22 november 1992 in Pailin een lading hout die ligt te wachten op vervoer naar Thailand.

Khieue Samphan en Son Sen, de vertegenwoordigers van de Rode Khmer in de SNC, werden benoemd tot voorzitter respectievelijk vice-voorzitter van de CNUP.

De partij publiceerde op 1 december een „fundamenteel politiek programma” waarin zij zei „een parlementair regime te (zullen) respecteren en te volgen” en „een liberaal economisch systeem” toe te passen. De partij zou streven naar nationale oerzoening „waarbij ook die Cambodjanen betrokken worden die vroeger samrnrwerkten met alle categorieën Vietnamese agressors”.

Rode Khmer neemt VN-militairen gevangen

De gevangenneming van zes VN-militairen door de Rode Khmer op 1 december, en soortgelijke incidenten later die maand, gaven blijk van de dramatische verslechtering van de betrekkingen tussen de guerrillafactie en UNTAC.

De zes militairen, die op 1 december in de provincie Kompong Thom (centraal Cambodja) gevangen werden genomen (en uiteindelijk op 4 december werden vrijgelaten) hadden troebewegingen gevolgd vanaf een boot op de rivier de Stung Sen. De Rode Khmer beschuldigde hen van spionage „om de strijdkrachten van Vietnam en Phnom Penh te helpen”. Een VN-helikopter, die een verkenningssmissie wilde uitvoeren in het gebied waar de militairen waren opgepakt, werd op 2 december getroffen door schoten van de Rode Khmer.

De Rode Khmer nam op 15 en 16 december nog 21 personeelsleden van UNTAC gevangen in de provincie Kompong Thom; deze werden tot 17 december vastgehouden. In hetzelfde gebied werden op 17 en 18 december ook 46 Indonesische VN-militairen gedetineerd. Nog 11 andere VN-personeelsleden werden op 20 december in vrijheid gesteld, nadat zij twee dagen lang gevangen waren gehouden (en volgens een VN-woordvoerder met executie waren bedreigd) door guerrillastrijders van de Rode Khmer in de oostelijke provincie Kratie.

Aanval Rode Khmer op etnische Vietnamezen

Op 27 december overvielen guerrillastrijders van de Rode Khmer een vissersdorp in de centrale provincie Kompong Chhnang. Zeker 13 etnische Vietnamezen en twee Cambodjanen werden gedood. Naar verluidt kozen de guerrillastrijders Vietnamese kolonisten uit voor parate executie.

VERWARRING OVER PRESIDENTSVERKIEZINGEN. POSITIE UNTAC

In januari 1993 heerste grote verwarring over een voorstel om presidentsverkiezingen te houden in Cambodja. Het voorstel was gedaan door prins Norodom Sihanouk, de voorzitter van de Opperste Nationale Raad (SNC) waarin alle partijen vertegenwoordigd zijn.

Sihanouk, die in Beijing woonde sinds hij in november 1992 door een lichte beroerte was getroffen, gaf medio januari enkele verklaringen uit waarin hij voorstelde om vóór de parlementsverkiezingen in mei 1993 presidentsverkiezingen te houden. Volgens commentatoren wilde Sihanouk op die manier president worden voordat de algemene verkiezingen plaatsvonden. De gedachte achter het voorstel was dat alleen Sihanouk, het symbool bij uitstek van de Cambodjaanse eenheid, alle facties, waaronder de Rode Khmer, kon overhalen om aan de verkiezingen deel te nemen. Het plan leek te worden gesteund door zowel de verschillende facties als externe partijen, maar onder het VN-overgangsgezag in Cambodja (UNTAC) en de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad van de VN.

Op 27 januari zou de SNC in Beijing bijeenkomen om het voorstel goed te keuren. Daags voor de vergadering krabbelde Sihanouk echter terug, toen hij verklaarde dat de presidentsverkiezingen ná en niet vóór de parlementsverkiezingen moesten plaatsvinden. De vergadering van de SNC ging op 27 januari toch door, maar over de presidentsverkiezingen werd geen verklaring uitgegeven. De SNC maakte officieel bekend dat de parlementsverkiezingen van 23-25 mei zouden plaatsvinden.

Op de vergadering van de SNC werd de Funcinpec-factie van prins Norodom Ranariddh vertegenwoordigd door een nieuw tweede lid, Sam Rainsy.

Registratie van partijen en kiezers

Vóór de deadline van 28 januari hadden in totaal 20 partijen zich laten registreren voor de verkiezingen in mei. De partij van de Rode Khmer, de Cambodjaanse Nationale Eenheidspartij, liet zich echter niet registreren.

Op 30 januari hield de UNTAC op met kiezers te registreren. In totaal werden er officieel 4.618.000 kiezers geregistreerd. Daartoe behoorden niet de honderdduizenden Cambodjanen die leefden in de door de Rode Khmer gecontroleerde gebieden, waartoe de CNTAC geen toegang was verleend.

Nieuwe volmachten voor UNTAC. Aanvallen op functionarissen van Funcinpec en UNTAC

Op 7 januari maakte UNTAC bekend dat het een speciale openbare aanklager en gerechtshof zou benoemen om diegenen te vervolgen en gevangen te zetten die „politieke misdrijven” in Cambodja op hun geweten hadden. UNTAC zegde ook toe dat alle functionarissen die zich aan intimidatie en geweld hadden schuldig gemaakt, zouden worden ontslagen.

Het besluit van CNTAC om zich eenzijdig met nieuwe veiligheidsvolmachten te bekleden, volgde nadat Sihanouk op 4 januari had bekendgemaakt dat hij niet langer meer zou sa-

menwerken met UNTAC en met de regering van de Staat Cambodja (SOC) uit protest tegen recente aanvallen op functionarissen van Funcinpec. Na dit nieuws kwam een stroom van diplomatieke activiteiten op gang waarop de prins al snel bekendmaakte dat hij de samenwerking met beide partijen zou voortzetten.

Volgens Funcinpec waren de aanvallen op zijn functionarissen georganiseerd door het SOC-regime. In het bijzonder door de gouverneur van de provincie Battambang, Ung Sami. SOC-functionarissen, onder wie premier Hun Sen, ontkenen deze beschuldigingen en gaven bandieten de schuld.

Op 12 januari vielen onbekende schutters een UNTAC-complex in Siem Reap aan. Twee Cambodjaanse UNTAC-medewerkers werden gedood. Zij waren de eerste UNTAC-leden die als gevolg van vijandelijke actie in Cambodja de dood vonden.

(Vor.ber.pag. 643/2 e.v.-1992)

KAZACHSTAN

AKKOORDEN OVER ENERGIEWINNING

Op 2 juli 1992 werd aangekondigd dat de Britse groep British Gas PLC samen met Agip, een dochtermaatschappij van het door de Italiaanse staat beheerde energie- en chemiebedrijf ENI, de exclusieve onderhandelingsrechten hadden verworven voor de ontginning van het olie- en gasveld Karatsjaganak in het noordwesten van Kazachstan. (Zie pag. 723/1/2-'92 voor de in april en mei gesloten olieakkoorden.)

De onderhandelingen zouden naar verwachting medio 1993 worden afgerond. Het contract, dat veertig jaar geldig zou zijn en met twintig jaar verlengd zou kunnen worden, voorzag in de oprichting van een joint venture waarin over een periode van tien jaar in totaal \$ 6 mrd geïnvesteerd zou worden. De westerse bedrijven zouden zorgen voor de opleiding van plaatselijk personeel. Bovendien zouden zij helpen bij de productie en distributie van landbouwproducten.

Op 14 juli sloot de Kazachstaanse regering een akkoord met een particulier Turks bedrijf over de bouw van een krachtcentrale van 1.350 megawatt in de buurt van de in het noordwesten van Kazachstan gelegen stad Aktoebinsk. De bouw zou gefinancierd worden met inkomsten uit de gezamenlijke ontginning van olievelden in die regio.

Het akkoord, dat werd gesteund door de Turkse regering, volgde op een samenwerkingsverdrag dat in april in Kazachstan was ondertekend door de Turkse premier Suleyman

Demirel en de Kazachstaanse president Noersoeltan Nazarbijew (zie pag. 32/1-'93).

Op 17 juni ondertekenden Oman en Kazachstan een principe-akkoord over de aanleg van een oliepijpleiding. Op 30 juli wees de Opperste Sowjet een vrije economische zone in West-Kazachstan aan om internationale investeerders te trekken. In de Atyrausk-zone lagen olie- en gasvelden.

REGISTRATIE COMMUNISTISCHE PARTIJ. NIEUWE NAAM VOOR KGB

Op 24 juni werd bekendgemaakt dat het Hooggerechtshof had bepaald dat het ministerie van justitie binnen tien dagen de nieuwe Communistische Partij van Kazachstan (CPK) moest registreren. Deze uitspraak leidde tot protesten van het openbaar ministerie en van de Socialistische Partij van Kazachstan (SPK - de wettige opvolger van de Kazachstaanse afdeling van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie - zie pag. 159/3-'92).

Het Kazachstaanse ministerie van justitie had in april geweigerd de CPK te registreren, omdat de partijstatuten tegen het uiteenvallen van de Sowjet-Unie waren en diens gevolgde de Kazachstaanse grondwet schonden. De SPK benadrukte dat zij voor alles wenste te voorkomen dat de linkse krachten in de republiek verdeeld zouden raken.

Op 13 juli werd het Kazachstaanse Staatsveiligheidscomité (KGB) bij presidentieel decreet omgedoopt tot het Nationale Veiligheidscomité. Het Comité zou geleid worden door de voormalige KGB-voorzitter luitenant-generaal Boelat Bajekenow. Het zou fungeren op basis van „internationale rechtsprincipes en de mensenrechten in acht nemen”.

OPRICHTING VAN NATIONALISTISCHE REPUBLIKEINSE PARTIJ

Op 11 oktober fuseerden drie Kazachstaanse oppositiepartijen - de Azat (Vrijheid)Partij, de Nationaal-Democratische Partij Jeltoksan (December) en de Republikeinse Partij - onder de naam Republikeinse Partij-Azat. Kamal Ormantajew, een lid van de Kazachstaanse Academie van Wetenschappen, werd tot voorzitter gekozen.

Een woordvoerder van de nieuwe partij verklaarde dat de nationale democratische krachten zich verenigd hadden om „de republiek volledig te dekoloniseren”. (Zie pag. 723/2-'92 voor demonstraties van de oppositie.)

Op 19 oktober meldde *Izvestija* dat door het resolute optreden van de stads-sowjet van de in het oosten van Kazachstan gelegen stad Oest-Kamenogorsk een incident niet was geëscaleerd tot massale gewelddadigheden. Bij dit bewuste incident zouden bezoekende Tsjetsjenen op 14-15 oktober vier Kazachstaners vermoord hebben. Omdat er tijdens een protestmars naar een nabijgelegen door Tsjetsjenen bevolkte stad een lynchpartij dreigde, keurde de stads-sowjet noodresoluties goed die het onder meer mogelijk maakten dat Tsjetsjenische inwoners uit dat gebied geëvacueerd werden. Op 21 oktober werd de resolutie herroepen, hoewel enkele Tsjetsjenische families toen al vertrokken zouden zijn naar Grozny (de hoofdstad van Tsjetsjenië).

AKKOORDEN MET CHINA

Op 7 augustus vloog minister van buitenlandse zaken Toeleutai Soelejmenow naar Beijing voor een vierdaags bezoek aan China. Daartoe was hij uitgenodigd door zijn Chinese collega Qian Qichen (zie pag. 648/12-'92 voor het bezoek van de premier aan China in maart). Het persbureau *Xinhua* meldde dat de Chinese premier Li Peng tijdens een ontmoeting met de Kazachstaanse delegatie had opgeroepen tot verbetering van de betrekkingen op alle gebieden. Hij zei dat de recentelijk voltooid spoorwegverbinding een stimulans zou betekenen voor de bilaterale betrekkingen op het gebied van handel en economie.

Op 4 augustus had de Kazachstaanse radio gemeld dat de handel tussen Kazachstan en het Chinese autonome district Ili Kazak over de eerste vier maanden van 1992 \$ 122 mln had bedragen.

Tijdens het bezoek van Sulejmenow werden zeven intergouvernementele samenwerkingsakkoorden ondertekend. Volgens het Kazachstaanse persbureau zou hij op 17 augustus tijdens een persconferentie in de Kazachstaanse hoofdstad Alina Ata verklaard hebben dat de akkoorden onder meer betrekking hadden op nieuwe grensposities en op een versoepeling van de visumplicht. Kazachstan zou China hulp willen bieden bij geologisch onderzoek, de verrijking van edelmetalen, de chemische industrie, lasertechnologie, biologische technologie en de bouw van waterkrachtstations. Bovendien was er gepraat over de eventuele gezamenlijke verwerking van medicinale grondstoffen uit Kazachstan en de deelname van China aan de reorganisatie van de fosfaatfabrieken in Dzjamboel. Beide landen zouden daarnaast hun culturele banden versterken door samenwerking op het gebied van het onderwijs en uitgeverijen. China had ermee ingestemd handelsverkeer op de Grote Zijderoute te ontwikkelen.

BETREKKINGEN MET RUSSISCHE FEDERATIE

Na twee dagen van besprekingen tussen delegaties die geleid werden door

de Russische algemene stafchef van de strijdkrachten, kolonel-generaal Wiktor Doebynin, en de Kazachstaanse minister van defensie, kolonel-generaal Sagadat Noermagambetow, werd op 19 augustus in Alma Ata een militair akkoord ondertekend dat voorzorg in de uitwisseling van personeel tussen de twee strijdkrachten, opleidingsfaciliteiten en militaire samenwerking.

Op 10 oktober wisselden de Kazachstaanse president Noersoeltan Nazarbijew en de Russische president Boris Jeltsin de ratificatiedocumenten voor hun in mei 1992 ondertekende vriendschapsverdrag (zie pag. 673/1-'92) uit.

In een gezamenlijke verklaring benadrukten zij het belang van „vergaande economische samenwerking” en van een gecoördineerd veiligheids-, wapenbeheersings- en wetenschapsbeleid. Een en ander had met name betrekking op de voormalige Sowjet-bases in het centrum voor ruimtevaartonderzoek in Baikonor, het nucleaire testgebied in Semipalatinsk en de territoriale onschendbaarheid.

Op 22 oktober ondertekenden de premiers van beide staten een aantal economische documenten en een protocol over de verlaging van de schulden die bedrijven uit beide republieken nog met elkaar te vereffenen hadden.

(Vor.ber.pag. 722/3 e.v.-1992)

PRESIDENT NAZARBAJEW BEZOECT DUITSLAND EN FRANKRIJK

Tijdens een bezoek aan Duitsland van 21-23 september, waarbij onder meer gesproken werd over de kwestie van etnische Duitsers in Kazachstan, benadrukte president Nazarbijew dat dezen werden gestimuleerd om niet te emigreren (zie pag. 431/2-'92).

Nazarbijew bezocht Frankrijk van 23-25 september. Hij ondertekende het CV-SE-Handvest van Parijs en, samen met president François Mitterrand, een vriendschaps- en samenwerkingsverdrag.

KIRGIZSTAN

OPRICHTING VAN REPUBLIKEINSE STRIJDKRACHTEN

Op 1 juni 1992 kondigde Kirgizstan aan dat het de op zijn grondgebied gestationeerde legereenheden van de voormalige Sowjet-strijdkrachten on-

der Kirgizstaanse jurisdictie zou plaatsen en zou instaan voor de daaraan verbonden onderhoudskosten. Eerder had Kirgizstan laten weten geen eigen republikeins leger te zullen oprichten. Krachtens het collectieve veiligheidsverdrag dat Kirgizstan in mei in Tasjkent (zie pag. 671/2 e.v.-'92) ondertekend had, zou de republiek de GOS-strijdkrachten echter wel van recruten blijven voorzien.

Op 29 juni verklaarde de voorzitter van het Staatsverdedigingscomité, Dzjanybek Oemetalijew, ten overstaan van het Kirgizstaanse parlement dat in de plannen voor de nationale strijdkrachten voorzien was in een beroepsleger van 3.000 a 7.000 manschappen en in reserve-eenheden. Het aantal manschappen van de strijdkrachten zou in totaal 18.000 bedragen en daarom zou het aantal op Kirgizstaans grondgebied gestationeerde troepen van de voormalige Sowjet-Unie met 30 a 40 procent worden teruggebracht.

WEDEROPRICHTING COMMUNISTISCHE PARTIJ

Op 22 juni werd bekendgemaakt dat er een oprichtingscongres van de Partij van Communisten van Kirgizstan had plaatsgevonden.

Het congres werd bijgewoond door circa 250 afgevaardigden, onder wie zich veel jongeren zouden hebben bevonden. De zitting werd voorgezeten door Absamat Masalijew, de in april 1991 ontslagen eerste secretaris van de voormalige Kirgizstaanse Communistische Partij (zie pag. 605/3-'91). Twee andere voormalige eerste secretarissen van de Kirgizstaanse afdeling van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie (CPSU), Toerdakoen Oesoebalijew en Djoemgalbek Amanbajew, waren in mei 1992 gekozen tot afgevaardigden van de Opperste Sowjet.

GRONDWETSONTWERP GOEDGEKEURD

Na maandenlang geruzie tussen president Askar Akajew en voormalige communisten binnen de Opperste Sowjet over uitbreiding van de presidentiële volmachten, verbeterden de kansen op de goedkeuring van een nieuwe Kirgizstaanse grondwet aanzienlijk, toen de Opperste Sowjet op 8 december een door Akajew ingediend grondwetsontwerp goedkeurde.

In deze preambule toonde Akajew zich een voorstander van „humane morele principes, nationale tradities en de morele waarden van de islam en andere godsdiensten“. Akajew verklaarde tegenover het parlement: „Het is noodzakelijk in de grondwet te blijven verwijzen naar de morele waarden van de islam en niemand hoeft eraan te twijfelen dat we de seculiere staat zullen veervangen door een islamitische. De oude leerstellingen vormen de neerslag van de beste tradities van de volkeren van

het Oosten en doen een beroep op vrede en rentheid onder het volk. Zij zullen tot morele loutering leiden“

In de zomer had het parlement een grondwetsontwerp van Akajew verworpen. Een aangepaste versie, die door de door voormalige communisten gedomineerde grondwetscommissie was ingediend voor de december-zitting van de Opperste Sowjet, kende het parlement het recht toe het kabinet te benoemen en het beleid vorm te geven. Een en ander impliceerde een beperking van de presidentiële volmachten ten gunste van het parlement. Het ontwerp zou tot 1 maart onderwerp zijn van openbare discussie.

De afgevaardigden besloten de Opperste Sowjet om te dopen tot Oeloek Kenesj en op 9 december stemden zij in met een amendement van Akajew om de president als het staatshoofd aan te duiden en de premier als hoofd van de uitvoerende macht.

BENOEMING VAN MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 15 december werd Ednan Karabajew, het hoofd van de presidentiële staf, benoemd tot minister van buitenlandse zaken. *Itar-Tass* berichtte dat Karabajew, die geen diplomatieke opleiding had genoten en Kirgizisch noch Engels sprak, was benoemd omdat er in Kirgizstan een nijpend gebrek aan professionele diplomaten was.

MEDIAWET

Een door de Opperste Sowjet goedgekeurde wet over de massamedia werd op 2 juli door het persbureau *Interfax* bekritiseerd, omdat deze nog minder liberaal was dan de ontwerpwet en de voormalige Sowjet-mediawet (zie pag. 85/1 e.v.-'91). Er was geen artikel in opgenomen over persvrijheid en de beperkingen op de bewegingsvrijheid van journalisten werden uitgebreid.

ARRESTATIES OP MENSENRECHTEN-CONFERENTIE

Op 6-8 december vond in de Kirgizstaanse hoofdstad Bisjkek een internationale mensenrechtenconferentie plaats. Deze bijeenkomst van 250 activisten uit Centraal-Azië, Rusland, de Verenigde Staten en Europa werd ontsierd door de arrestatie van drie Oezbeekse deelnemers in Bisjkek op 8 december. Vermoedelijk had de Oezbeekse veiligheidspolitie hier de hand in (zie ook onder OEZBEKISTAN).

De deelnemers aan de conferentie kregen ook te horen dat Toerkmeense afgevaardigden geen toestemming hadden gekregen van de autoriteiten hun land te verlaten.

BILATERALE AKKOORDEN MET RUSLAND

Een Russische delegatie, die geleid werd door waarnemend premier Jegor Gajdar, ondertekende tijdens een bezoek aan Kirgizstan op 7-8 oktober een pakket bilaterale Russisch-Kirgizstaanse akkoorden, die hoofdzakelijk economische kwesties betroffen. Rusland ging ermee akkoord de buitenlandse schuld ter waarde van \$ 8 mrd, die Kirgizstan georven had van de voormalige Sowjet-Unie, over te nemen.

DODEN EN SCHADE DOOR AARDBEVING

Op 20 augustus werd bekendgemaakt dat in bergdorpen die getroffen waren door 186 aardbevingen circa 50 doden en 200 gewonden gevallen waren. Bovendien werden er nog veel mensen vermist. De Amerikaanse geologische dienst maakte bekend dat de aardbeving een kracht van 7,5 op de schaal van Richter had en dat het epicentrum in de Soesamir-vallei lag. President Askar Akajew maakte een rondreis door het getroffen gebied alvorens op 24 augustus naar Moskou af te reizen om president Boris Jeltsin om hulp te vragen.

(Vor.ber.pag. 723/2/3-1992)

LAOS

KAYSONE PHOMVIHANE OVERLEDEN. OPVOLGING

Op 21 november 1992 overleed op 72-jarige leeftijd Kaysone Phomvihane. Sinds de communistische overwinning in 1975 was hij de leider van Laos geweest. Bij zijn overlijden was Kaysone president van Laos en voorzitter van de regerende Revolutionaire Volkspartij van Laos (PPPL), de twee invloedrijkste posten in het land.

Kaysone werd in 1922 geboren in de provincie Savannakhet, in het zuiden van Laos. In de jaren veertig werd hij door zijn Vietnamese vader naar Vietnam gestuurd om te gaan studeren. Daar raakte hij betrokken bij het verzet tegen de Fransen. In 1945 zond Ho Chi Minh Viet Minh hem terug naar Laos om contacten te leggen met Laotiaanse nationalistische groeperingen.

In 1950 werd hij benoemd tot minister van defensie (en later tot opperbevelhebber) in de door de Pathet Lao van prins Souphanouvong gevormde tegenregering. Vijf jaar later werd de (communistische) Volkspartij van Laos (de voorloper van de PPPL) opgericht met Kaysone als secretaris-generaal. Hij bezocht eind ja-

Archiefphoto's van de nieuwe PPPL-voorzitter, generaal Khamtay Siphandon (l.), en van de nieuwe president van Laos. Nouthak Phoumsavan.

ren vijftig Vientiane (de hoofdstad van Laos), maar daarna keerde hij terug naar het door de Pathet Lao beheerste gebied tot de communistische eindoverwinning in 1975.

Hij was premier van 1975 tot augustus 1991, toen hij tot president werd benoemd. Aan deze functie waren op grond van de toen afgekondigde grondwet nieuwe bevoegdheden toegekend (zie pag. 119/2/3-'92). In april 1991 was hij op het vijfde PPPL-congres bevorderd van secretaris-generaal tot „voorzitter” van de partij (zie pag 638/2/3-'91).

Nieuwe partijvoorzitter en president

Op 24 november werd tijdens een bijzondere vergadering van het centrale comité van de PPPL generaal Khamtay Siphandon, de premier, tot partijvoorzitter gekozen.

De dag daarop werd tijdens een speciale zitting van de Opperste Volksassemblee Nouthak Phoumsavan, na Kaysonne's dood het hoogste lid van het PPPL-politburo, tot president van Laos gekozen.

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 20 december werden algemene verkiezingen gehouden voor een onlangs opgerichte Nationale Assemblee van 85 leden. De oprichting hiervan was bepaald in de medio 1991 geproclameerde grondwet.

Alle 154 kandidaten waren goedgekeurd door het Lao Front voor Nationale Opbouw, de door de regerende PPPL gedomineerde massa-organisatie. Eind december waren de definitieve uitslagen nog niet bekend, omdat veel stembiljetten vanuit afgelegen dorpen moesten komen.

(Vor.ber.pag. 723/3-1992)

OEZBEKISTAN

INTIMIDATIE OPPOSITIE

Op 29 juni 1992 bereikten de intimidaties aan het adres van de Oezbeekse oppositiepartijen een hoogtepunt met de aanslag op twee leiders van de Birlik (Eenheid)-beweging. Bij deze aanslag liep medevoorzitter Abdoerachim Poelatoew een schedelbreuk op. Op 24 juli meldde *Izvestija* dat de Amerikaanse mensenrechtenorganisatie Helsinki Watch haar zorg over het incident had meegedeeld aan de Oezbeekse president Islam Karimow.

Het persbureau *Interfax* meldde op 5 juli dat de twee oppositiebewegingen, Birlik en Erk, tijdens een gemeenschappelijke vergadering besloten hadden gezamenlijk actie te ondernemen, omdat zij tot de conclusie waren gekomen dat hun verschillende strategieën de regering in de kaart speelden. Erk was eind 1989 van Birlik afgesplitst. Op 3 augustus werd bekendgemaakt dat de Oezbeekse belastingdienst een Erkfonds ter waarde van 192.000 roebel geconfisqueerd had.

NIEUWE STAP IN REHABILITATIE RASJIDOW. VONNIS TEGEN CHOEDAJBERDIJEW VERNIETIGD

De Oezbeekse regering zette een nieuwe stap in de richting van een volledige rehabilitatie van de voormalige eerste Secretaris van de Oezbeekse Communistische Partij, Sjaraf Rasjidow, door onder meer een straat in Tasjkent naar hem te

noemen. De in 1983 overleden Rasjidow was lid van het politburo van de CPSU onder Sowjet-president Leonid Brezjnev. Hij had Oezbekistan gedurende 24 jaar geregeerd. Deze periode werd gekenmerkt door enkele grote corruptieschandalen die in 1988-'89 werden ontdekt.

Op 3 juli keurde de Opperste Sowjet het voorstel van president Karimow goed om de plenaire zitting van het Oezbeekse Hooggerechtshof een volmacht te geven om vonnissen te herzien die waren uitgesproken door het voormalige Sowjet-Hooggerechtshof tegen Oezbeekse staatsburgers. Er werd met name verwezen naar de „in 1985 en 1989 gevelde vonnissen” tijdens de anti-corruptiecampagne die de Centraalaziatische republieken hard had getroffen. Het Hof vernietigde het in 1989 uitgesproken vonnis wegens corruptie tegen Narmachonmadi Choedajberdijew, die van 1971-'84 premier was geweest.

OPENING VAN ZITTING OPPERSTE SOWJET

Op 2 juli was het leger in Tasjkent paraat, omdat de opening van de zitting van de Opperste Sowjet naar verwachting gepaard zou gaan met demonstraties van de oppositie. Uiteindelijk bleven die demonstraties uit, maar tijdens de zitting van de Opperste Sowjet trok Erk-voorzitter Moechammed Solich zich terug als afgevaardigde uit protest tegen het feit dat hij geen toestemming gekregen had om te spreken.

In zijn toespraak tot de Opperste Sowjet verklaarde Karimow dat de rust in de republiek gehandhaafd bleef dankzij de erkenning van de oppositie „dat eensgezindheid onder de burgers de belangrijkste garantie voor de onafhankelijkheid van de staat is”. Tijdens de zitting werd een grondwetsontwerp goedgekeurd waarover in het hele land gediscussieerd zou worden.

VICE-VOORZITTER OPPERSTE SOWJET NEEMT ONTSLAG

In een open brief aan de Opperste Sowjet kondigde Sjakeroella Mirsajdow, een voormalig premier van Oezbekistan en vice-premier tot november 1991, op 7 september zijn ontslag aan als vice-voorzitter van de Opperste Sowjet en als volksvertegenwoordiger vanwege „devervinging van democratie en openheid door een autoritair regime”.

OPRICHTING CENTRALE BANK

Op 7 augustus werd de oprichting van de Oezbeekse centrale bank aangekondigd. Het persbureau *Interfax* meldde dat de bank bankbiljetten en obligaties zou

uitgeven. Bovendien zou de bank zowel in Oezbekistan als in het buitenland operaties met harde valuta uitvoeren

INVOERING DEFENSIEWET

Op 6 augustus werd de Oezbeekse defensiewet van kracht. Volgens *Interfax* werd het land krachtens deze wet een neutrale kernwapenvrije staat die afzag van alle territoriale aanspraken op andere staten. De wet voorzag in het onderhoud van grondtroepen, een luchtmacht, luchtafweer, speciale eenheden en een nationale garde.

ONTWERP VOOR NIEUWE GRONDWET

Het in juli 1992 goedgekeurde ontwerp voor een nieuwe grondwet voor Oezbekistan (zie boven) werd op 28 september en 1 oktober respectievelijk door *Izvestija* en *Nezawisimaja gazeta* gepubliceerd. In het ontwerp werd Oezbekistan een seculiere, democratische en presidentiële republiek genoemd waarin „geenplaats is voor een officiële staatsideologie of godsdienst“. De president, die maximaal twee aaneensluitende ambtstermijnen van vijf jaar kon aanblijven, kon alleen in geval van ziekte van zijn functie ontheven worden, terwijl hij bovendien gemachtigd was het parlement te ontbinden. De regerende president moest zijn lidmaatschap van een politieke partij opschorten, maar de grondwet garandeerde de vrijheid van meningsuiting van politieke partijen en van openbare verenigingen (zie boven voor de tegen democratische partijen getroffen beperkende maatregelen).

Grondwet goedgekeurd

Op 8 december keurde de Opperste Sowjet een nieuwe grondwet goed, die vrijheid van meningsuiting, gewetens- en godsdienstvrijheid, een meerpartijendemocratie en respect voor de mensenrechten garandeerde.

President Islam Karimow gaf het parlement op 8 december te verstaan dat de nieuwe grondwet een waarborg voor vrede en eensgezindheid tussen de burgers vormde, een maatschappij volgens de regels der wet creëerde en het internationale recht erkende.

BEPERKENDE MAATREGELEN TEGEN ACTIVISTEN VOOR MENSENRECHTEN

Op de dag dat de grondwet werd goedgekeurd, werden drie oppositionele po-

litici die deelnamen aan een internationale mensenrechtenconferentie in de Kirgizstaanse stad Bisjkek, gearresteerd door leden van de Oezbeekse veiligheids politie (zie ook onder KIRGIZSTAN).

Eén van de arrestanten was conferentie leider Abdoemannow Poelatow (later werd bericht dat hij in een gevangenis in Tasjkent zou verblijven). Poelatow had de deelnemers aan de conferentie verteld dat hij sinds juni uit angst voor repressie buiten Oezbekistan verbleef en dat hij de Oezbeekse autoriteiten had beschuldigd van politieke terreur en van pogingen om de mensenrechtenbeweging in Oezbekistan ten gronde te richten. Voorts beweerde hij dat andere Oezbeekse activisten voor de mensenrechten zonder arrestatiebevel opgepakt waren om hen te verhinderen aan de conferentie deel te nemen.

Onder de arrestanten waarnaar Poelatow verwees, bevonden zich Olim Karimow en Sjoehrat Ismatoellajew, medevoorzitter van de nationalistische Birlik (Eenheid)-beweging. Zowel Birlik als Erk, de democratische partijen in de republiek, hadden op 3 december laten weten dat hun leden gearresteerd waren om hen te beletten aan de conferentie in Bisjkek deel te nemen.

Op 9 december besloot de Opperste Sowjet met 383 tegen zeven stemmen Birlik te verbieden wegens „activiteit die de regering ondermijnt“.

PRESIDENT KARIMOW BEZOEKT SAOE-DI-ARABIE

President Islam Karimow bracht van 11-13 april 1992 een bezoek aan Saoedi-Arabië. Hij voerde gesprekken met koning Fahd, maakte een pelgrimstocht naar Mekka en bezocht ook Medina.

SAMENWERKINGSAKKOORDEN MET PAKISTAN

Op 13-14 augustus bracht president Islam Karimow een bezoek aan Islamabad. Bij die gelegenheid ondertekende hij drie protocollen met de Pakistaanse premier Mohammad Nawaz Sharif over de wederzijdse bevordering en bescherming van investeringen en over samenwerking op het gebied van waterhuishouding, stroomopwekking, irrigatie, ontginning en post en telecommunicatie. In juni had de Pakistaanse premier een bezoek aan Tasjkent gebracht.

SAMENWERKINGSAKKOORDEN MET KIRGIZSTAN

Op 1 oktober werd bekendgemaakt dat de Kirgizstaanse president Askar Akajew een officieel bezoek aan Oezbekistan had gebracht.

Tijdens dit bezoek ondertekenden Akajew, de Oezbeekse president Islam Karimow en de Oezbeekse premier Abdoellasjim Moetalow naast een bilateraal vriendschaps- en samenwerkingsverdrag een handelsovereenkomst en een economische overeenkomst voor 1993. In het vriendschapsverdrag was een samenwerkingsakkoord op het gebied van defensie opgenomen dat voorzag in materiële leveranties aan de strijdkrachten en in een officiersopleiding. Een functionaris van het Kirgizstaanse ministerie van defensie verklaarde dat het akkoord in het teken stond van het Kirgizstaanse veiligheidsbeleid en aansloot hij het collectieve veiligheidsverdrag van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS, zie pag. 671/2 e.v.-'92). Naar verwachting zouden ook met Rusland en Kazachstan dergelijke akkoorden worden gesloten.

BETREKKINGEN MET AFGHANISTAN

Van 13-15 oktober bracht de Afghaanse president Burhanuddin Rabbani een officieel bezoek aan Oezbekistan. Zijn gesprekken met Karimow hadden onder meer betrekking op de Oezbeekse bezorgdheid over het conflict in Tadzjikistan, waarheen vanuit Afghanistan wapens werden gesmokkeld. De twee leiders besloten diplomatieke betrekkingen aan te knopen en samen te werken bij de verbetering van de verkeersverbindingen tussen beide staten. Zo zou er een burgerluchtvaartroute worden geopend en vanuit Termez zou er over Afghaans grondgebied een weg naar Karachi (Pakistan) worden aangelegd om Oezbekistan met de zee te verbinden.

(Vor.ber.pag. 434/1 e.v.-1992)

Premier Abdoellasjim Moetalow van Oezbekistan.

TADZJIKISTAN

AKKOORD OVER WAPENSTILSTAND. PRESIDENT NABIJEW AFGEZET. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Izvestija berichtte op 28 juli 1992 dat vertegenwoordigers van de politieke partijen, formele leiders, religieuze leiders en vertegenwoordigers van de veiligheidsdienst de vorige dag, na twee dagen van onderhandelen, een vredesakkoord hadden ondertekend.

De ondertekenaars van het akkoord hadden toezeggingen gedaan om vóór 3 augustus, onder toezicht van speciaal opgerichte plaatselijke commissies, gijzelaars uit te wisselen, wegversperringen op te heffen, gewapende eenheden te ontbinden en illegale wapens over te dragen. Het akkoord bevatte bovendien afspraken over het verscherpen van de veiligheidsmaatregelen langs de grens met Afghanistan.

President Rachman Nabijew woonde de ondertekeningsplechtigheid in de Autonome Republiek Badachsjan in Tadzjikistan (de voormalige autonome regio Gorno-Badachsjan) echter niet bij.

Eind juni werd bericht over de oprichting van ad hoc-organen, die tot doel hadden de orde in Tadzjikistan te herstellen bij gebrek aan duidelijk leiderschap van de president en de regering. Er zou onder meer een Commissie voor Nationale Redding worden opgericht onder voorzitterschap van Sjodmon Joesoefow, de voorzitter van de Democratische Partij.

Op 8 juli werd een presidentiële amnestie verleend aan deelnemers aan de demonstraties in april en mei, die het begin hadden gevormd van de onrust in Tadzjikistan (zie pag. 725/2 e.v.-'92).

President Nabijew bezoekt Iran en Pakistan

Op 30 juni sloot president Rachman Nabijew een tweedaags bezoek aan Iran af en reisde hij verder naar Pakistan. Op 4 juli keerde hij terug in Tadzjikistan. De overeenkomsten met Iran behelsden onder meer een lening aan Tadzjikistan van \$ 50 mln voor de aankoop van Iraanse industriële producten. Vanaf 21 juli werden in het Perzisch sprekende deel van Tadzjikistan uitzendingen van de Iraanse radio en televisie ontvangen. Pakistan, waarmee op 6 juni diplomatieke betrekkingen waren aangeknoopt, kende een lening van \$ 500 mln toe over een periode van vijf jaar voor de aanleg van een waterkrachtcentrale.

Een delegatie van het ministerie van buitenlandse zaken bracht op 15 juli een bezoek aan het buurland Afghani-

stan om te praten over de verbetering van de betrekkingen. Er werden diplomatieke banden aangeknoopt. De premier van Tadzjikistan, Akbar Mirzojew, arriveerde op 14 juli met een officiële delegatie in Kaboel om steun te zoeken voor zijn pogingen de wapenleveranties van mujaheddin-strijders aan Tadzjikistan te stoppen.

President Nabijew afgezet

De politieke confrontatie in Tadzjikistan, die de ernstige regionale verdeeldheid binnen de republiek weerspiegelde, leidde op 7 september tot het gedwongen aftreden van president Rachman Nabijew (die in november 1992 was gekozen, zie pag. 160/3 e.v.-'92). De nieuwe leiders slaagden er echter niet in een escalatie van de gevechten, die zich concentreerden in de zuidelijke regio Koergan-Tjoebe, te voorkomen.

Aan Nabijews gedwongen aftreden waren verscheidene mislukte pogingen om hem af te zetten, voorafgegaan

Op 11 augustus had de Opperste Sowjet in een spoedzitting besloten hem alle speciale bevoegdheden, die hem op 30 april waren toegekend, te ontnemen. In een op 14 augustus aangenomen resolutie, bedoeld om het land uit de crisis te halen, werd hij berispt vanwege zijn „besluiteloosheid en zijn op sommige momenten onbekwame beleid" en werd geëist dat hij samen met de regering alles in het werk diende te stellen om het in juli ondertekende vredesakkoord ten uitvoer te brengen (zieboven).

De oppositie had Nabijew voor de keuze gesteld om vóór 31 augustus de situatie onder controle te krijgen of anderszins af te treden. Op 24 augustus was de hoogste openbare aanklager, Noeroello Choewajdoellajew, door onbekenden in Doesjanbe vermoord. In de zuidelijke regio Koergan-Tjoebe escaleerden de gevechten tussen voor- en tegenstanders van Nabijew. Volgens functionarissen in het gebied liep het aantal slachtoffers op tot enkele duizenden, hoewel het onmogelijk was om de cijfers te controleren. Nabijews aanhangers zouden vijf leden van de stadssowjet van Koergan-Tjoebe hebben gedood; de slachtoffers behoorden tot de oppositionele Democratische Partij die de zeggenschap had in de gemeenteraad.

Vice-premier Djamsjed Karimow nam op 30 augustus, na het aftreden van premier Akbar Mirzojew, de functie van waarnemend premier op zich.

Vanwege de afwezigheid van afgevaardigden uit Chodjent ontbrak op 4, 5 en 7 september in het presidium van de Opperste Sowjet het benodigde quorum om een resolutie van 2 september te aanvaarden, waarin het aftreden van Nabijew werd geëist. De president was eind augustus ondergedoken nadat demonstranten het paleis waren binnengedrongen en zijn aftredeneisten.

Op 7 september beletten leden van de in mei gevormde coalitieregering (zie pag. 725/3 e.v.-'92) en oppositieleiders Nabijew te vertrekken naar zijn geboortestreek Chodjent en na meerdere uren durende besprekingen dwongen ze hem tot aftreden. Tegelijkertijd omsingelden honderden gewapende aanhangers van de door moslims gedomineerde oppositie het luchthavengebouw van Doesjanbe. Overeenkomstig de grondwet werden de presidentiële bevoegdheden overgedragen aan de voorzitter van de Opperste Sowjet. Akbarsjo Iskandi-OWdie op 24 september Abdoemalik Abdoellojanow tot waarnemend premier benoemde. Op 18 september had Iskandrow een nieuw ministerie van defensie opgericht, maar er was nog geen minister benoemd.

Bezorgdheid in Rusland en naburige republieken

Rusland en Centraalaziatische staten waren bezorgd vanwege de mogelijkheid dat islamitische krachten in het huidige conflict de overhand zouden krijgen. Vooral Oezbekistan, dat een Tadzjiekse minderheid van 24 procent had, maakte zich zorgen, ondanks pogingen van de nieuwe Tadzjiekse autoriteiten de vrees weg te nemen dat Tadzjikistan een islamitische staat zou worden. Op 4 september uitten de presidenten van Rusland, Kazachstan, Kirgizstan en Oezbekistan hun bezorgdheid over de schendingen van de zuidelijke grens van Tadzjikistan met Afghanistan en besloten extra troepen te sturen. Rusland had reeds grenstroepen in Tadzjikistan onder zijn jurisdictie geplaatst. Het was een bekend gegeven dat Tadzjiekse rebellen via deze route wapens kregen aangeleverd.

Militaire waarnemers, onder wie de opperbevelhebber van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten, maarschalk Jewgeni Sjaposjnikow, waren op 27-28 augustus op verzoek van Nabijew naar Tadzjikistan gereisd om de mogelijkheden te onderzoeken een eventuele vredesmacht van het GOS in Tadzjikistan in te zetten. Iskandrow zou op 17 september de zeggenschap over belangrijke industrieën in het zuiden en strategische punten, die de twee strijdende partijen van elkaar scheidden, aan het Russische garnizoen in Tadzjikistan hebben overgedragen. Een deel van de Tadzjiekse oppositie bleef echter fel gekant tegen bemoeienis van buitenaf. Op 30 september veroverden de in Tadzjikistan gelegerde troepen, aangevuld met nog eens 800 extra manschappen die op 28 september waren gearriveerd, de luchthaven van Doesjanbe.

In Oezbekistan voerde president Islam Karimow de druk op de democratische en islamitische oppositie op en ver-

scherpte hij de grenscontroles langs de grens met Tadzjikistan. Iskandrow had op 12 september een bezoek gebracht aan Oezbekistan; in diezelfde tijd werden berichten gehoord over het verdrijven van Oezbeken uit het zuiden van Tadzjikistan.

Rebellen vallen Doesjanbe aan

Eind oktober sloeg het gewapende conflict tussen voor- en tegenstanders van de regering over naar de hoofdstad Doesjanbe.

Op 9 oktober drukten de bij de top van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) in Bisjkek aanwezige afgevaardigden hun bezorgdheid uit over de situatie, maar zij werden het niet eens over het sturen van een vredesmacht. Ondanks de versterking van de grenstroepen (zie boven) werden er bovendien nog steeds wapens vanuit Afghanistan naar Tadzjikistan gesmokkeld. De voorbereidingen voor de inzet van een Kirgizstaanse vredesmacht, die op gang waren gekomen na verscheidene bezoeken van de Kirgizstaanse vice-president Feliks Akoelov aan Doesjanbe en aan gebieden waar gevochten werd, werden gestaakt nadat de Kirgizstaanse Opperste Sowjet op 14 oktober in Bisjkek tegen de plannen stemde omdat gevreesd werd voor de veiligheid van de Kirgizstaanse militairen.

De Tadzjikistaanse regering in Doesjanbe, die werd geleid door Akbarsjo Iskandarow, had haar feitelijke gezag verloren in de zuidelijke provincies Koeljab (beheerst door aanhangers van ex-president Rachman Nabijew) en Koergan-Tjoebe, waar de zwaarste gevechten werden geleverd. Toen troepen van de rebellen die Nabijew trouw waren gebleven de hoofdstad naderden, werd op 22 oktober de noodtoestand afgekondigd. Op 25 oktober veroverden de rebellen gedurende korte tijd een groot deel van Doesjanbe, waaronder het parlamentsgebouw, het presidentiële paleis, de moskee en de radio- en televisiestations, maar de volgende dag werden zij door regeringstroepen uit de hoofdstad verdreven. Tijdens de korte bezetting maakte voormalig parlamentsvoorzitter Sarafali Kenjajew, een bondgenoot van Nabijew, bekend dat hij zichzelf tot president had uitgeroepen. Via radio en televisie riep hij niet-Tadzjikistanen op de republiek niet te verlaten en veroordeelde hij het „islamitische fundamentalisme“ van de zittende regering.

Tijdens de aanval van de rebellen bleven de in Doesjanbe gesiationeerde Russische troepen officieel neutraal. Wel bleven zij het vliegveld en de belangrijkste spoorwegstations controleren.

Wijzigingen in regering

Op 19 oktober werd bekendgemaakt dat de anti-Nabijew-activist Dawlat Choedonazarow benoemd was tot presidentieel adviseur en generaal-majoor Farouk Rachmanow tot minister van defensie. Alijon Selechbajew werd op-

nieuw benoemd tot voorzitter van de commissie voor nationale veiligheid, van welke functie Nabijew hem op 4 augustus had ontheven. Kadreddin Aslounow, tot september 1991 voorzitter van de Tadzjiekse Opperste Sowjet, werd benoemd tot leider van de regio Koergan-Tjoebe. Op 29 september werd de verkiezing van Solijon Djoerajew tot openbaar aanklager bekendgemaakt. Zijn voorganger was in augustus vermoord (zieboven).

Oud-burgemeester Doesjanbe vrijgelaten

Op 4 oktober werd Maksoed Ikramow, de voormalige burgemeester van Doesjanbe, uit de gevangenis ontslagen (zie pag. 160/2 en 435/1-'92 voor zijn arrestatie).

Nieuwe regering. Wapenstilstandsakkoord

Op 10 november traden waarnemend president Akbarsjo Iskandarow en zijn coalitieregering af. Zij riepen op tot een staakt-het-vuren, terwijl pro-communistische milities Doesjanbe belegerden en een groot deel van Tadzjikistan bezetten.

In een verklaring liet de regering weten dat zij aftrad om het land voor de ondergang te behoeden. Generaal-majoor Moechriddin Asjoe- row, de commandant van de strijdkrachten in Tadzjikistan, was al uit de Staatsraad teruggetreden.

Volgens het Rode Kruis hadden de gevechten in het zuiden van Tadzjikistan een vluchtelingenstroom van meer dan 100.000 mensen naar Doesjanbe gevoerd, waar zij een groot tekort aan elementaire voedselproducten veroorzaakten. Omdat pro-communistische troepen Doesjanbe belegerd hadden, bleef de stad een groot deel van november verstoken van voedselvoorraden. Plaatselijke milities, die voor het merendeel de voormalige communistische leiders steunden, zouden bijna het hele zuiden controleren en zelfs al steden veroverd hebben die op 40 kilometer van de hoofdstad lagen.

Op 18 november aanvaardde de Tadzjiekse Opperste Sowjet, tijdens een bijeenkomst in Chojand het ontslag van de regering Iskandarow. Op 19 november kozen de parlementariërs, die gekozen waren tijdens het communistische bewind, Imamali Rahmonow, een voormalig communist en voorzitter van het uitvoerend comité in de zuidelijke regio Koeljab, tot parlamentsvoorzitter (de facto president). Rahmonow beloofde direct een einde te zullen maken aan de gevechten.

De zitting van de Opperste Sowjet, die

op 16 november chaotisch begonnen was, omdat de afgevaardigden het niet eens konden worden over de agenda, duurde tot eind november. Op 20 november werd Abdoelmalik Abdoellodzjanow, een invloedrijke politicus uit het geïndustrialiseerde noorden van Tadzjikistan, gekozen tot waarnemend premier. Op 21 november riep Rahmonow de leiders van de gewapende facties op naar de Opperste Sowjet te komen.

Men was overeengekomen dat gedurende de zitting van de Opperste Sowjet een staakt-het-vuren van kracht zou zijn, maar op 21 november werd melding gemaakt van een bloedbad in een vluchtelingenkamp in de nabij Doesjanbe gelegen regio Toersoenzadewski. De meeste vluchtelingen waren afkomstig uit de regio Koergan-Tjoebc, dicht het toneel was van bittere gevechten tussen pro- en anti-regeringstroepen. De Tadzjiekse radio maakte ook melding van een tankaanval in de regio Jawanski en volgens onbevestigde berichten zouden duizenden vluchtelingen bij de grens met Afghanistan gestrand zijn.

Op 25 november bereikten leiders van een aantal gewapende groeperingen, bijeen in het gebouw van de Opperste Sowjet, overeenstemming over een beëindiging van de gevechten. Een dag later besloot het parlement mensen die betrokken waren geweest bij het conflict niet te zullen vervolgen en 26 november werd uitgeroepen tot een jaarlijks te herdenken Dag van Vrede. Communistische milities braken het beleg van Doesjanbe op en openden de weg tussen de hoofdstad en de regio Koergan-Tjoebe. Op 27 november riep het parlement op tot een beëindiging van de burgeroorlog en het vrijwillig inleveren van wapens en stelde een tijdelijk verbod op stakingen en protestacties in. Het ministerie van binnenlandse zaken maakte bekend dat er op 30 november opnieuw spanningen in Doesjanbe waren ontstaan.

Moord op veiligheidsfunctionaris

Op 18 november werd Joerabek Aminow, de vice-voorzitter van de Tadzjiekse nationale veiligheidscommissie en naar verluidt een van de meest daadkrachtige en welbespraakte leiders van het land, gedood bij een aanval op zijn auto met granaten en machiegeweren.

Hervatting van gevechten

Toen ondanks de overeengekomen wapenstilstand zware gevechten bleven plaatsvinden, verklaarde de

plaatsvervangend opperbevelhebber van de GOS-strijdkrachten, Boris Pjankow, op 8 december dat er een 5 000 man tellende GOS-vredesmacht in Tadzjikistan zou worden gestationeerd om een „bloedbad“ te voorkomen. Na vijf dagen durende gevechten kregen regeringsgezinde troepen op 10 december de hoofdstad Doesjanbe in handen.

Imamali Rahmonow, de voorzitter van de Tadzjiekse Opperste Sowjet, kwam naar Doesjanbe, waar hij op 12 december vredesbesprekingen met leiders van de oppositionele islamitische strijdkrachten begon. Ondanks Rahmonows via de media uitgezonden oproep tot kalmte vonden nog steeds zware gevechten plaats vinden in de buurt van Kafarnihan. Het 25 kilometer ten oosten van de hoofdstad gelegen hoofdkwartier van de islamitische strijdkrachten, en in Doesjanbe zelf.

Na drie dagen van zware gevechten veroverden de regeringstroepen op 20 december Karfarnihan. In gebieden waar de troepen van de oppositie zich hadden teruggetrokken, bleven de gevechten voortduren. Op 28 december veroverde het regeringsgezinde Tadzjiekse Volksfront de grensregio Pjanj, een bolwerk van de rebellen.

Vluchtelingenprobleem

Meer dan 100.000 vluchtelingen strandden aan de oevers van de tussen Afghanistan en Tadzjikistan gelegen Oxus-rivier; volgens hulporganisaties vielen er veel slachtoffers vanwege de strenge kou. Medio december waagden dagelijks 5.000 mensen de oversteek over de bevroren rivier om Afghaans grondgebied te bereiken. Door de gevechten zouden één op de tien inwoners van de 5 mln tellende bevolking ontheemd zijn.

Nieuwe regering

De samenstelling van Rahmonows nieuwe regering, die op 1-3 december door de Tadzjiekse Opperste Sowjet werd goedgekeurd, zou volgens het Russische dagblad *Nezawisimaja gazeta* onder invloed van Sangak Safarow, de leider van de milities in de Koeljab-regio, tot stand zijn gekomen.

Belangrijkste regeringsleden

Voorzitter van de Opperste Sowjet - Imamali Rahmonow; premier - Abdoemalik Abdoel-lodzjanow; vice-premier - Moenawwarsjo Nazrijew; vice-premier - Aboerahamon Moestakow; vice-premier - Aleksandr Militijew; binnenlandse zaken - Joesoef Salimow; nationale veiligheid - Sajdamin Goefarow; buiten-

landse zaken - Rasjid Olimow; economische zaken - Ismoil Dawlatow.
(Vor.ber.pag. 725/2 e.v.-1992)

TAIWAN

TERUGKEER VAN VOORAANSTAANDE DISSIDENT UIT BALLINGSCHAP

Op 1 november 1992 keerde Peng Ming-min, een van Taiwans belangrijkste dissidenten, na 22 jaar ballingschap in de VS terug naar het eiland. Peng, de vader van de Taiwanese onafhankelijkheidsbeweging, zei dat hij was teruggekeerd om toezicht te houden op de verkiezingen voor de Wetgevende Yuan, die op 19 december zouden worden gehouden.

OPHEFFING VAN STAAT VAN BELEG OP MATSU EN CHINMEN

Op 7 november werd de staat van beleg op de eilanden Matsu en Chinmen (Quemoy) officieel opgeheven (zie pag. 572/1-'91 voor het door de Uitvoerende Yuan genomen besluit van mei 1991).

De zwaar versterkte eilanden lagen dicht bij het Chinese vasteland en hadden sinds de vlucht van de Chinese Nationalisten naar Taiwan in 1949 onder de staat van beleg gestaan.

BEVESTIGING VAN WAPENTRANSACTIE MET FRANKRIJK

Op 19 november berichtten Taiwanese kranten dat Taiwan de langverwachte goedkeuring van de Franse regering had gekregen om bij Franse bedrijven 60 Mirage 2000-5 gevechtsvliegtuigen en 1.000 raketten voor de korte en middellange afstand aan te schaffen. Met deze transactie was een bedrag gemoeid van naar schatting \$ 3,8 mrd (zie pag. 869/2-'92 voor bericht over Franse goedkeuring van de transactie in september). De goedkeuring werd hevig bekritiseerd door de Chinese regering.

BETREKKINGEN MET JAPAN EN DUITSLAND

Op 12 november vond voor het eerst sinds het herstel van de betrekkingen tussen Japan en China in 1972 openlijk een bijeenkomst tussen Japan en Taiwan op kabinetsniveau plaats.

Volgens deskundigen had de ontmoeting in Tokio tussen Shirley Kuo, de directeur-generaal

van de Taiwanese Raad voor Economische Planning en Ontwikkeling, en Koichi Kato, de Japanse hoofdsecretaris van het kabinet, grote betekenis.

Medio november bracht een Duitse delegatie onder leiding van minister van economische zaken (en vice-bondskanselier) Jürgen Möllemarin een bezoek aan Taiwan. Dit was de eerste keer dat een Duitse minister Taiwan bezocht.

AMERIKAANSE HANDELSVERTEGENWOORDIGER BEZOECT TAIWAN

De Amerikaanse vertegenwoordiger voor handelsbesprekingen, Carla Hills, bracht van 30 november - 4 december een bezoek aan Taiwan om besprekingen te voeren met Taiwanese functionarissen. Hills was de eerste Amerikaanse functionaris op kabinetsniveau in 13 jaar die Taiwan bezocht.

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 19 december 1992 werden algemene verkiezingen gehouden voor de Wetgevende Yuan, het hoogste wetgevende orgaan in Taiwan.

Het was voor het eerst sinds 1948 dat de gehele Wetgevende Yuan werd gekozen, en het was de allereerste keer dat de hele Yuan in Taiwan zelf gekozen werd. Tot december 1992 waren er slechts deelverkiezingen geweest, waarbij „oude parlementariërs“ (eind jaren '40 gekozen om kiesdistricten op het Chinese vasteland te vertegenwoordigen) hun zetels hadden mogen behouden (zie pag. 183/1/2-'90 voor vorige

President Lee Teng-hui (r.) brengt zijn stem uit bij de verkiezingen van 19 december 1992 onder het toezicht van zijn echtgenote Tseng Wen-hu en de voorzitter van de verkiezingscommissie, Wu Po-hsiung.

DPP-voorzitter Hsu Hsin-liang bij de stembus op 19 december 1992.

verkiezingen Wetgevende Yuan in december 1989). De politieke hervormingen van president Lee Teng-hui hadden ertoe geleid dat op 16 december 1991 alle 565 „oude parlementariërs" hun zetels hadden opgegeven: 81 leden van de Wetgevende Yuan, 469 leden van de Nationale Vergadering en 15 leden van de Controle Yuan.

De verkiezingen werden alom beschouwd als een grote nederlaag voor de regerende Kwomintang (KMT) en voor president Lee. Hoewel de KMT een meerderheid behaalde in de Wetgevende Yuan, kregen de officiële kandidaten van de partij slechts 53 procent van de stemmen, terwijl de partij op 21 december 1991 71,17 procent had behaald bij de verkiezingen voor de Nationale Vergadering.

De oppositionele Democratische Progressieve Partij (DPP) deed het beter dan ooit en kreeg 31 procent van de stemmen. Bij de verkiezingen voor de Nationale Vergadering in 1991 was dat 23,93 procent geweest. Tijdens haar campagne had de DPP met opzet minder fel geageerd in haar omstreken pleidoi voor de Taiwanese onafhankelijkheid.

De verkiezingsuitslagen toonden aan dat de KMT ten prooi was aan innerlijk-

ke verdeeldheid. Dissidente KMT-leden (de zogenaamde „niet-hoofdstroom"-factie) dongen zonder officiële partijsteun naar zetels, en boekten in het algemeen betere resultaten dan hun „hoofdstroom" tegenhangers, terwijl ze hun aanvallen richtten op vermeende corruptie binnen de hoofdstroom"-gelederen van de partij.

De liberale factie „Wijsheid" van president Lee behaalde zeer slechte resultaten. Ze verloor veel stemmen aan de „Nieuwe KMT-alliantie" van premier generaal b.d. Hau Pei-tsun, een conservatieve factie die onwrikbare vast hield aan het idee van „Eén China". Na de verkiezingen maakte Hau bekend te zullen aftreden als premier vóór de eerste zitting van de Yuan in februari 1993. De secretaris-generaal van de KMT, James Soong, diende na de verkiezingen zijn ontslag in, maar president Lee wist hem over te halen op zijn post te blijven.

In totaal werden er 161 kandidaten gekozen, van wie 125 rechtstreeks (met inbegrip van één kandidaat van de Sociaal-Democratische Partij China of CSDP). De overige 36 kandidaten werden benoemd aan de hand van lijsten met zogenaamde „vrije" kandidaten op basis van de stemmenverhouding bij de districtsverkiezingen.

In totaal namen 406 kandidaten deel aan de verkiezingen. De opkomst bedroeg 72 procent, vergeleken met 68,3 procent bij de verkiezingen van december 1991.

De zetelverdeling in de Wetgevende Yuan werd als volgt:

Politieke partij	Zetels	
	Verkozen	Toegekend
KMT	73	23
DPP	37	13
CSDP	1	0
Onafhankelijken	14 *	0

"Waaronder 7 onofficiële KMT-leden.

De zetelverdeling in de Nationale Vergadering was als volgt:

Politieke partij	Zetels	
	Verkozen	Toegekend
KMT	179	75 *
DPP	41	25 +
NDIPA	3	0
CSDP e.a.	2	0

*60 nationale vertegenwoordigers, 15 overzeese Chinezen
+20 nationale vertegenwoordigers, 5 overzeese Chinezen

NDIPA = Nationale Democratische Onafhankelijke Politieke Alliantie

PRESIDENT LEE OVER TOESTAND VAN DE NATIE

Op 4 januari 1993 bracht president Lee Teng-hui in de Nationale Vergadering „verslagover de toestand van de natie" uit. Het was voor het eerst dat een Taiwanese president een dergelijke toespraak hield.

Lee gaf een samenvatting van zijn constitutioneel hervormingsprogramma, dat hij als een succes omschreef, en hij riep de afgevaardigden op te „werken aan een verrijking van het constitutionele bewind" en „het nationale politieke systeem krachtig te verjongen".

Aangaande de betrekkingen met het vasteland (China) deed hij een beroep op de „Chinees communistische autoriteiten serieus alle noodzakelijke maatregelen te aanvaarden om wederzijds voordelige uitwisselingen over en weer te bevorderen teneinde de kloven in ideologie en systeem tussen de twee kanten nauwer te maken om zo de weg te banen voor een spoedige constructie van een fundament gebaseerd op wederzijds vertrouwen en wederzijdse hulp ... waardoor de verwezenlijking van de grote zaak van China's hereniging op een vroeg tijdstip tot stand komt".

Lee merkte op dat in recente jaren geleidelijk een nieuwe situatie in Taiwans buitenlandse betrekkingen was gegroeid. De samenwerking met de 29 landen die Taiwan officieel erkenden was krachtig uitgebreid evenals dat het geval was met de relaties met de 59 landen waarin Taiwan vertegenwoordigende kantoren had. Het „ultiemdoel" was het opnieuw toetreden tot de VN.

Op economisch gebied deelde hij de afgevaardigden mee dat Taiwans BNP voor het eerst in 1992 boven de \$ 200 mrd was gekomen. Bovendien had het totale volume van export en import een top van \$ 150 mrd bereikt, de buitenlandse valutarreserves waren opgelopen tot \$ 85 mrd en het gemiddelde jaarinkomen per hoofd was gestegen tot \$ 10.196. Ondanks zulke bevredigende resultaten waarschuwde Lee niettemin dat „we ons niet kunnen permitteren onze inspanningen te verminderen" en dat verbeteringen op het gebied van milieubescherming, openbare orde, communicatie, onderwijs en het leefmilieu nog niet volledig „beantwoordden aan

de verwachtingen van het volk". In een poging zulke verbeteringen tot stand te brengen had de regering een ambitieus ontwikkelingsprogramma voor de zes jaren 1991-1996 ingevoerd (zie pag. 570/1/2-'91), dat erop gericht was Taiwan te maken tot het financiële entrepôt en communicatiecentrum van de westelijke Pacific en het wetenschappelijk en technologisch brandpunt van dit gebied.

(Vor.ber.pag. 868/1 e.v.-1992)

TOERKMENISTAN

VORMING VAN NATIONALE GARDE EN STRIJDMACHT

De Toerkmeense ministerraad besloot op 14 juli 1992 om een nationale garde in het leven te roepen, die in eerste instantie zou bestaan uit 1.000 manschappen, alsmede een republikeinse strijdmacht; Rusland zou daarbij in aanzienlijke mate betrokken worden (zie 726/3-'92). Verwacht werd dat het Toerkmeense departement van defensie een ministerie zou worden onder leiding van het huidige hoofd van defensie, Danatar Kopekow.

AKKOORD MET IRAN OVER OLIEPIJPLEIDINGEN

President Saparmoead Nijazov bracht op 25 augustus, als leider van een grote delegatie, een bezoek aan de Iraanse hoofdstad Teheran, waar hij een ontmoeting had met president Hashemi Ali Akbar Rafsanjani. Later werd bericht dat de twee landen het eens waren geworden over de aanleg van een pijpleiding om gas uit Toerkmenistan, via Turkije, naar Europa te transporteren.

Volgens een presidentieel decreet van 6 augustus werden de exportprijzen van olie en gas gede-reguleerd om ze in overeenstemming te brengen met deprijzen op de wereldmarkt.

HERVATTING VAN HANDEL MET OEKRAÏNE

Op 26 september werd bekendgemaakt dat de handel met Oekraïne, die op 1 maart was opgeschort naar aanleiding van onenigheid over de prijs van Toerkmeens gas (zie pag. 391/2-'92) werd hervat. Volgens de Oekraïense radio zou Oekraïne betalen voor de transportkosten van het gas en bovendien 3.000 roebel per kubieke meter gaan betalen.

VERKIEZINGEN VOOR VOLKSRAAD

Van 24 november tot 7 december 1992 vonden er verkiezingen plaats voor 50 van de 60 leden van de Chalk Maslachati (Volksraad). Volgens het persbureau *Itar-Tass* bedroeg de opkomst bij de verkiezingen 99,5 procent. In deze Volksraad, die krachtens de in mei goedgekeurde Toerkmeense grondwet was opgericht als het hoogste staatsorgaan, werden alle kiesdistricten met één lid vertegenwoordigd.

Volgens Sachat Moeradow, de voorzitter van de Toerkmeense Opperste Sowjet, zou de controlefunctie van de nieuwe raad niet de presidentiële volmachten of de wetgevende rol van de Opperste Sowjet verzwakken. Het orgaan was gemachtigd uitspraak te doen in „de belangrijkste kwesties" op het gebied van economie en politiek in Toerkmenistan, veranderingen aan te brengen in de grondwet en een motie van wantrouwen in te dienen tegen de president als hij de wet zou overtreden. Moeradow verklaarde dat de raad als een traditioneel Toerkmeens instituut beschouwd diende te worden.

Tijdens de eerste zitting van de raad op 14 december werd president Saparmoead Nijazov in zijn hoedanigheid van opperbevelhebber van de strijdkrachten de rang van generaal verleend. Op 20 december riep de raad zes vrije economische zones in het leven. Binnen deze zones hoefden bedrijven drie jaar niet te betalen voor de grond die zij pachtten en konden zij naast belastingvoordelen rekenen op gunstige in- en uitvoerbepalingen.

NIEUWE MUNTEENHEID

Op 4 december werd bekendgemaakt dat de regering had besloten eind 1993 een Toerkmeense munt, de manat, in te voeren.

Op 4 december schafte Toerkmenistan de invoerbelasting af om het aantal goederen op de binnenlandse markt te vergroten en buitenlandse bedrijven aan te sporen handelsbetrekkingen met de staat aan te knopen. Deze ontheffing zou niet gelden voor luxeartikelen.

(Vor.ber.pag. 726/2 e.v.-1992)

VIETNAM

HERVATTING VAN JAPANESE LENING

Op 6 november 1992 maakte de Japanse regering de bijzonderheden bekend van een omvangrijke concessionele lening aan Vietnam. Dit betekende het einde van de veertien jaar durende opschorting van de officiële ontwikkelingshulp, die was afgekondigd na de Vietnamese

inval in Cambodja in 1978. Het besluit om de lening te hervatten was al begin oktober bekendgemaakt (zie pag. 875/3 e.v.-'92).

De lening van 45,5 mrd yen (\$ 380 mln) die in 30 jaar moest worden terugbetaald tegen een rente van 1 procent, zou worden aangewend voor de financiering van kapitaalontwikkelingsprojecten. Vietnam had op 4 november de achterstallige schuld op officiële Japanse leningen, die vóór 1979 waren verstrekt, terugbetaald. Volgens een bericht van het persbureau Kyodo op 6 november hadden Japanse handelsbanken kortlopende overbruggingsleningen van in totaal 23,5 mrd yen versprekt om de achterstallige schuld af te lossen.

Voorafgaande aan de bekendmaking van de Japanse lening had Vietnam in 1992 de beschikking gehad over bilaterale hulp ter waarde van minder dan \$ 200 mln. Een groot deel hiervan was afkomstig geweest van Australië, Frankrijk en Groot-Brittannië. Tot 1991 had Vietnam jaarlijks naar schatting \$ 1 mrd aan kredieten en subsidies ontvangen van de Sowjet-Unie.

BETREKKINGEN MET VS. VERSOEPELING AMERIKAANS HANDELSEMBARGO

Van 16-21 november bracht een Amerikaanse delegatie onder leiding van Senator John Kerry een bezoek aan Vietnam voor uitvoerig overleg. De besprekingen gingen over de vorderingen bij het oplossen van de kwestie van de in de Vietnamese oorlog vermiste Amerikaanse militairen (MIA's).

Kerry overhandigde een brief van de Amerikaanse president George Bush aan president Le Duc Anh van Vietnam. Hij zei dat in de brief een „wegenkaart" werd geschetst voor de normalisering van de betrekkingen tussen de VS en Vietnam. Verder zei hij dat de brief „op zeer ondubbeltzinnig wijze duidelijk maakte dat de medewerking van Vietnam door wederkerige actie van de VS zal worden beantwoord".

Op 14 december gaf de Amerikaanse president George Bush Amerikaanse bedrijven toestemming om in Vietnam kantoren te openen, haalbaarheidsstudies uit te voeren en contracten af te sluiten. Bush weigerde echter het Amerikaanse handelsembargo tegen Vietnam geheel op te heffen. De contracten die Amerikaanse bedrijven in Vietnam tekenden konden pas worden nageleefd wanneer het 17 jaar oude embargo werd opgeheven.

De Chinese premier Li Peng (2de v.l.) en zijn Vietnamese ambtgenoot Vo Van Kiet (3de v.l.) zijn getuige van de ondertekening op 2 december 1992 te Hanoi van samenwerkingsovereenkomsten door de Chinese minister van economische zaken, Li Lanqing (l.), en de Vietnamese minister van financiën, Ho Te.

CHINESE PREMIER BEZOEKT VIETNAM

Li Peng, de premier van China, bracht van 30 november - 4 december een bezoek aan Vietnam. Dit was de eerste keer in 21 jaar dat een Chinese premier een bezoek aan Vietnam aflegde. Vietnam en China hadden in november 1991 hun diplomatieke betrekkingen genormaliseerd (zie pag. 132/1/2-'92).

Tijdens Li's bezoek ondertekenden Vietnam en China overeenkomsten waarbij buitenlandse investeringen in de beide landen werden gegarandeerd en economische, culturele en wetenschappelijke samenwerking werd aangemoedigd. Ook zegde China toe Vietnam een renteloze lening te zullen verstrekken van \$14 mln.

Ondanks de ondertekening van de vier overeenkomsten werd in een verslag in de *Far Eastern Economic Review* van 17 december gesteld dat de twee partijen er niet in geslaagd waren de territoriale geschillen op te lossen die sinds de normalisering een schaduw geworpen hadden over de betrekkingen (zie pag. 875/2-'92). Volgens het artikel was de Vietnamese minister van buitenlandse zaken Nguyen Manh Cam „bot" geweest toen hij het standpunt van zijn land inzake de geschillen uitsprak.

DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET ZUID-KOREA

Op 22 december 1992 herstelden Vietnam en Zuid-Korea hun diplomatieke

betrekkingen. Dit gebeurde tijdens een bezoek van de Zuidkoreaanse minister van buitenlandse zaken Lee Sang Ock (zie voor oprichting Zuidkoreaanse verbindingskantoor te Hanoi in oktober pag. 875/13-'92). In 1975 waren de betrekkingen afgebroken nadat Noord-Vietnam het door Zuid-Korea gesteunde regime in Zuid-Vietnam had verslagen.

Noord-Korea reageerde op de bekendmaking door een afgesproken bezoek aan Pyongyang van de Vietnamese minister van nationale defensie, generaal Doan Khue, te annuleren.

ZITTING NATIONALE ASSEMBLÉE

De tweede zitting van de negende Nationale Assemblée werd van 9-23 december 1992 gehouden te Hanoi (zie pag. 874/11-'92 voor de verkiezing van de negende Assemblée in juli 1992).

In zijn openingstoespraak tot de Assemblée op 9 december maakte premier Vo Van Kiet bekend hoe de economie zich in 1992 ontwikkeld had. Ondanks de stopzetting van de hulp van de voormalige Sowjet-Unie en het voortduren van het Amerikaanse economische embargo, was de economie welgevaren, aldus de premier. Het bruto nationaal produkt (BNP) was gestegen met 5,3 procent in vergelijking met een stijging met 2,4 procent in 1991. De industriële produktie was toegenomen met 15 procent en de landbouwproduktie met 4,4 procent. De inflatie was gedaald tot 15 procent op jaarbasis, terwijl die in 1991 nog 70 procent was geweest. De staats-

inkomsten waren toegenomen met 82 procent, grotendeels als gevolg van een doeltreffender inning van belastinggelden.

Op 23 december keurde de Assemblée een aantal wijzigingen goed in de wetgeving op buitenlandse investeringen, in een poging meer buitenlandse bedrijven aan te trekken. De wijzigingen omvatten onder meer een verlenging van de toegestane levensduur van joint ventures van 20 tot 70 jaar, en toestemming voor het openen van buitenlandse bankrekeningen door joint venture-bedrijven. Verder werden reeds bestaande belastingvoordelen voor joint ventures ook toegekend aan bepaalde investeringsprojecten die geheel in buitenlandse handen waren.

BESPREKINGEN MET WERELDBANK

Op 5 januari 1993 maakte minister van financiën Ho Te bekend dat onlangs besprekingen waren begonnen tussen de Vietnamese regering en de Wereldbank over een mogelijk structureel aanpassingsprogramma voor Vietnam. Het programma omvatte voorzieningen voor de privatisering van staatsondernemingen. (De VS hadden tot dusver leningen van de Wereldbank consequent geblokkeerd als onderdeel van het Amerikaanse economische embargo tegen Vietnam.)

RAPPORT AMERIKAANSE SENAAT OVER MIA

Op 13 januari rondde een commissie van de Amerikaanse Senaat een onderzoek van 15 maanden naar het lot van Amerikaanse militairen die geregistreerd stonden als vermist in actie (MIA) in Indo-China af.

In het rapport van de commissie werd geconcludeerd dat er geen definitieve bewijzen waren om beweringen te staven of te ontkennen dat sommige Amerikaanse militairen in Vietnam en Laos werden vastgehouden na de terugtrekking van de Amerikaanse troepen in het midden van de jaren '70. Het rapport verwierp beschuldigingen dat opeenvolgende Amerikaanse regeringen bewust Amerikaanse militairen in Vietnam en Laos in de steek hadden gelaten. Het rapport prees ook het recente Vietnamese beleid t.a.v. de MIAs en stelde dat de Vietnamese regering „zeer substantiële stappen naar volledige samenwerking" had gezet.

(Vor.ber.pag. 873/3 e.v.-1992)

- ARMENIË** Kabinetswijzigingen 150
Conflict Nagorno-Karabach, vredesonderhandelingen 151
AZERBAJDZJAN Conflict Nagorno-Karabach, vredesonderhandelingen 151
Partijpolitieke ontwikkelingen 152
Spanningen in Nachitsjewan 153
APEC Ministersvergadering in Bangkok 218
ASEAN Ministersvergaderingen 218
AZIË Centraalaziatische top in Ankara 217
Top in Tasjkent 217
BALTISCHE STATEN Terugtrekking van Russische troepen uitgesteld 153
Akkoord over energielevering 154
BJELAROE Privatisering opgeschort 154
CAMBODJA Vredesproces blijft moeilijk verlopen 218
VN-sancties opgelegd aan Rode Khmer 220
Verwarring over presidentsverkiezingen 221
Nieuwe volmachten voor UNTAC 221
ESTLAND Nieuwe grondwet van kracht 154
Vrijhandelsakkoord met Russische Federatie 155
Verkiezingen, nieuwe president en regering 155
GEMENEBEST VAN ONAFHANKELIJKE STATEN Top in Moskou en ontmoeting in Tasjkent 156
Verjaardag van mislukte Sowjet-coup 157
Top in Bisjkek 158
Hulpconferentie in Tokio 159
Vergaderingen van ministers en regeringsleiders 159
GEORGIË Parlementsverkiezingen 159
Nieuwe regering 160
Soevereiniteitsverklaring in Abchazië, gevechten 161
Russische betrokkenheid 162
Ontwikkelingen in Zuid-Ossetië 163
IRAK Controverse over VN-wapeninspecteurs 199
Hernieuwd verzoek Irak om opheffing sancties 200
Benoeming nieuwe Koerdische Raad 201
Vrijluchtzone ingesteld 202
Bijeenkomst 33 oppositiepartijen 203
Nieuw humanitair memorandum 204
VN handhaven sancties 206
Houding van regionale staten in Koerdische kwestie 207
Dreigende raketcrisis, Iraakse invallen in Koeweit, geallieerdeluchtaanvallen 208
Nieuwe wapeninspecties door VN 210
ISRAËL Begroting 1993 211
Buitenlandse betrekkingen 211
Verbod op contacten met PLO ingetrokken 212
KAZACHSTAN Akkoorden over energiewinning 221
Akkoorden met China 222
KIRGIZSTAN Oprichting van republikeinse strijdkrachten 222
Grondwetsontwerp goedgekeurd 223
KOEWEIT Iraakse invallen 208
KONGO Regeringscrisis, nieuwe regering 188
LAOS Kaysone Phomvihane overleden, opvolging 223
Algemene verkiezingen 224
LETLAND Nieuwe munteenheid 163
Lidmaatschap Wereldbank, economische crisis 164
LITOUWEN Akkoord over terugtrekking voormalige Sowjet-troepen 153
Nieuwe premier 164
Economisch akkoord met Rusland 165
Parlementsverkiezingen 165
Nieuwe regering 166
MADAGASCAR Presidentsverkiezingen 188
MIDDEN-OOSTEN Multilaterale besprekingen over regionale economische samenwerking 197
Zevende ronde bilaterale onderhandelingen 198
Multilaterale besprekingen over vluchtelingen 198
MOLDOWA Nieuwe ministers 167
Akkoord over terugtrekking Russische troepen 167
Akkoorden met Roemenië 168
MOZAMBIQUE Ondertekening van vredesverdrag 189
NAMIBIË Regionale verkiezingen 190
NEDERLAND Prioriteitennota defensie 149
OEKRAÏNE Geschil over Zwarte-Zeevloot, akkoord over verdeling 169
Economische hervormingen, nieuwe premier 170
Grondwet van Krim gewijzigd, ongeregeldheden 171
Betrekkingen met Roemenië 172
OEZBEKISTAN Intimidatie oppositie 224
Nieuwe grondwet goedgekeurd 225
Buitenlandse betrekkingen 225
PALESTIJNSE ZAKEN Interne strijd Palestijnen in Libanon 213
Opleving intifada 213
Massale deportatie van Palestijnen door Israël 214
Gevolgen voor vredesbesprekingen, verdere repercussies deportaties 216
RUSSISCHE FEDERATIE Meer macht voor Veiligheidsraad 172
Economische ontwikkelingen, hervormingsprogramma 173
Rapport van premier Gajdar 176
Binnenlandse politieke ontwikkelingen 176
Mediakwesties 179
Uitspraak in proces tegen Jeltsin en CPSU 181
Congres van Volksafgevaardigden 182
Verkiezing van nieuwe premier 183
Regionale ontwikkelingen 185
Etnische conflicten 186
Buitenlands beleid 187
SOEDAN Nieuwe gevechten 190
Optreden VN 191
Regeringswijzigingen 192
SOMALIA Hongersnood en veiligheidsproblemen (september-november 1992) 192
Militaire interventie onder leiding van de VS 194
Vredesoperatie verloopt niet zonder problemen 196
Bezoek van Boutros Ghali 197
TADZJIKISTAN Akkoord over wapenstilstand, president Nabijew afgezet 226
Nieuwe regering, bestandsakkoord 227
Hervatting gevechten 227
TAIWAN Algemene verkiezingen 228
President Lee over toestand van de natie 229
TOERKMENISTAN Verkiezingen voor Volksraad 230
VIETNAM Betrekkingen met VS 230
Diplomatieke betrekkingen met Zuid-Korea 231

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen.
Telefoon: 0313243890

O Keesings Historisch Archief

O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden veelelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

DENEMARKEN

PREMIER SCHLUTER TREEDT AEF
NIEUWE CENTRUM-RECHTSE REGERING

Op 14 januari 1993 trad premier Poul Schluter af nadat er felle kritiek op hem was geuit. Hij zou gedurende een lange periode het parlement hebben misleid ten aanzien van een schandaal dat bekend werd onder de naam „Tamilgate”. De volgende dag werd de leider van de Sociaal-Democraten (SD), de grootste partij iri de Folketing (parlement), Poul Nyrup Rasmussen, gevraagd om een nieuwe regering te formeren. Op 25 januari werd een nieuwe centrum-linkse coalitie onder zijn leiding beëdigd.

Rapport over „Tamilgate”-affaire

In 1987 had de toenmalige minister van justitie, Erik Ninn Hansen, gelast dat in Sri Lanka achtergebleven familieleden van Tamil-vluchtelingen in Denemarken voortaan niet meer bij hun familieleden in Denemarken mochten komen wonen. De beslissing was strijdig met de Deense wet en werd later teruggedraaid. Opperrechter Mogens Hornslet kreeg opdracht de kwestie te onderzoeken. De aandacht van het publiek richtte zich voornamelijk op Schluters rol en op de vraag of hij het parlement had misleid toen hij in 1989 verklaarde dat „niets onder het tapijt is geveegd”. In

Poul Schlüter trad op 14 januari 1993 af als premier van Denemarken

het 6.000 pagina's tellende rapport, dat op 14 januari werd gepubliceerd, stond ondubbelzinnig dat hij het parlement wel degelijk had misleid. Schluter verklaarde dat hij het niet eens was met de conclusies in het rapport, maar dat hij „de consequenties moest aanvaarden”, hetgeen inhield dat hij zijn ontslag indiende.

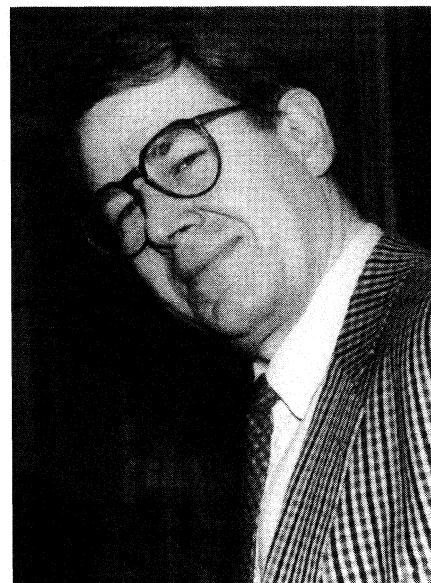
Als leider van de Conservatieve Volkspartij (KF) had Schluter sinds 1982 vijf centrum-rechtse minderheidsregeringen geleid.

Nieuwe regering

De onderhandelingen van Rasmussen met leiders van andere partijen in het parlement werden op 25 januari met succes afgerond; hij maakte die dag bekend dat er een coalitie was gevormd tussen de Sociaal-Democraten en drie kleine gematigde partijen, te weten de Centrum Democraten (CD), de Sociaal Liberalen (RV) en de Christelijke Volkspartij (KrF). Met negentig zetels in de 179 leden tellende Folketing, vormde de coalitie de eerste meerderheidsregering sinds 1971 (hoewel de absolute meerderheid slechts één zetel was). De coalitie betekende tevens dat de Sociaal-Democraten voor het eerst sinds 1982 weer aan de macht waren.

Het nieuwe kabinet bestond uit 25 ministers, onder wie acht vrouwen. Net als al zijn sociaaldemocratische collega's had de 49-jarige Rasmussen nooit eerder een hoog regeringsambt bekleed. Rasmussen, die als econoom een hoge functie had gehad bij de Deense Vakbondsfederatie (LO), was in april 1992 partijleider geworden (zie pag. 746/3-'92). Andere belangrijke benoemingen waren die van Niels Helveg Petersen, plaatsvervangend leider van de Sociaal Liberalen en voormalig minister van economische zaken, tot minister van buitenlandse zaken; van Marianne Jelved, fractieleidster van de Sociaal Liberalen en voormalig leraar, tot minister van economische zaken; en van Mogens Lykketoft en Hans Haekkerup, beiden Sociaal-Democraten, tot respectievelijk minister van financiën en van defensie.

Rasmussen verklaarde dat hij weliswaar het economische beleid van zijn voorganger in grote lijnen zou voortzetten, maar dat zijn regering meer nadruk zou leggen op de bestrijding van de werkloosheid. De vorming van zes nieuwe ministeries „geeft een idee van de nieuwe taken die we op ons genomen hebben”, zo verklaarde hij. Hij benadrukte tevens het belang van continuïteit op het gebied van de Europese integratie, een bijzonder gevoelige kwestie gezien de voorbereidingen voor een nieuw referendum over het Verdrag van

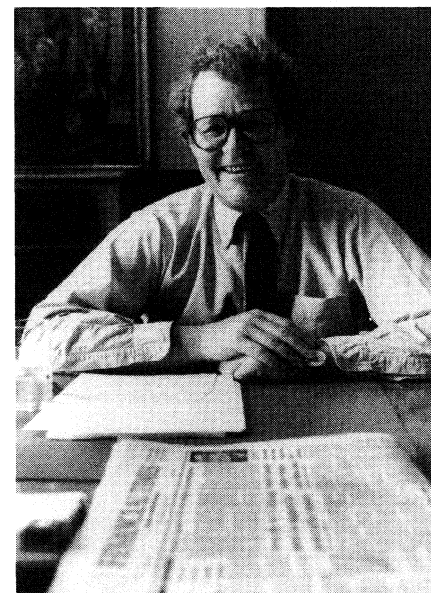

De nieuwe Deense premier, Poul Nyrup Rasmussen.

Maastricht en het zes maanden durende Deense EG-voorzitterschap dat op 1 januari was ingegaan (zie onder EUROPESE GEMEENSCHAP). Bestrijding van de werkloosheid in de hele EG zou tijdens het Deense voorzitterschap hoge prioriteit hebben, zo verklaarde hij.

Samenstelling van het kabinet
(25 januari 1993)

Premier - Poul Nyrup Rasmussen (SD); industriële coördinatie - Mimi Stilling Jakobsen (CD); economische zaken - Marianne Jelved

De nieuwe minister van buitenlandse zaken, Niels Helveg Petersen

(RV); huisvesting - Flemming Kofod-Svensdsen (KrF); financiën - Mogens Lykketoft (SD); buitenlandse zaken - Niels Helveg Petersen (RV); landbouw en visserij - Bjoern Westh (SD); milieu - Svend Auken (SD); verhindringen en toerisme - Arne Melchior (CD); onderwijs - Ole Vig Jensen (RV); ontwikkelingshulp - Helle Degn (SD); binnenlandse zaken - Birthe Weiss (SD); arbeid - Jytte Andersen (SD); belasting - Ole Stavad (SD); defensie - Hans Haekkerup (SD); culturele zaken - Jytte Hilden (SD); gezondheidszorg - Torben Lund (SD); vervoer - Helge Mortensen (SD); industrie - Jan Troeijborg (SD); justitie - Pia Gjellerup (SD); sociale zaken - Karen Jespersen (SD); technologie en onderzoek - Svend Bergstein (CD); energie - Jann Sjursen (KrF); kerkelijke zaken - Arne Oluf Andersen (CD).

(Vor.ber.pag. 746/3 e.v.-1992)

EUROPESE GEMEENSCHAP

TOP IN BIRMINGHAM

Op 16 oktober 1992 kwamen staats- en regeringshoofden van de Europese Gemeenschap (EG) in Birmingham (Engeland) bijeen voor een spoedvergadering. De top werd gehouden in verband met de vertrouwenscrisis die was ontstaan nadat de Deense bevolking in juni de ratificatie van het Verdrag van Maastricht in een referendum had afgewezen, de kleine meerderheid waarmee de ratificatie in een referendum in Frankrijk werd goedgekeurd en de Europese monetaire crisis (zie pag. 747/3 e.v.-'92).

Tijdens de top in Birmingham bevestigden de EG-leiders dat zij een snelle ratificatie van het Verdrag zonder nieuwe onderhandelingen wilden. Ook zeiden ze te streven naar grotere doorzichtigheid in het functioneren van de EG om zo de steun van de kiezers te winnen, vooral in Denemarken en Groot-Brittannië waar het verzet tegen ratificatie het grootst was. De deelnemers slaagden er echter niet in veel opheldering te verschaffen over het subsidiariteitsbeginsel. (Dit beginsel hield in dat besluitvorming op het meest effectieve niveau moest plaatsvinden, of dat nu op EG-, nationaal, regionaal of op lokaal niveau was.) Belangrijke beslissingen werden uitgesteld tot de top in Edinburgh in december.

De hervorming van het wisselkoersmechanisme na de monetaire crisis in september, waarop de Britse premier John Major aanvankelijk had aangedrongen, was niet op de agenda gezet, terwijl de ministers van financiën niet aan de beraadslagingen deelnamen om de geldmarkt niet in beroering te brengen. De regeringsleiders stelden evenmin de kwestie van de economische recessie aan de orde, waardoor volgens de Financial Times van 19 oktober „twijfel rees over het gemeenschappelijk streven naar economische eenheid en een Europese monetaire unie in de toekomst“.

Conclusies van de Europese Raad

Hieronder volgen samenvattingen van de tijdens de top genomen conclusies.

Het Verdrag van Maastricht. „De Europese Raad heeft zich opnieuw gebogen over de voortgang van de ratificatie van het op 7 februari ondertekende Verdrag over de Europese Eenwording en heeft het belang bevestigd van een zo spoedig mogelijke voltooiing van de ratificatie zonder wijziging van de verdrags tekst... Na diepgaande discussie over verkleining van de afstand tussen de EG en haar burgers, ging de Europese Raad akkoord met de volgende verklaring. De Raad heeft aandacht geschonken aan het Deense Witboek (zie onder)....

Econominische en monetaire samenwerking. „Staats- en regeringshoofden waren het erover eens dat de lidstaten met dezelfde economische problemen kampen, en waren ongerust over de lagere groei en de stijgende werkloosheid. Vergaande samenwerking binnen de EG zal ertoe bijdragen dat de economie van iedere lidstaat wordt versterkt door het succes van de andere lidstaten....

„De Europese Raad benadrukte dat het in deze context belangrijk is om het economische convergentieproces tussen de lidstaten te stimuleren. Dit is nodig om de monetaire stabiliteit te handhaven en een kader te scheppen waarin de economie blijft groeien en de werkgelegenheid toeneemt... De Europese Raad bevestigde tevens het belang van het Europese Monetaire Stelsel als een essentiële factor voor de economische stabiliteit en welvaart in Europa (en bevestigde bovendien) dat de recente financiële onrust studie en onderzoek noodzakelijk maakte, in het licht van ontwikkelingen op de kapitaalmarkt en de monetaire stelsels in Europa en de rest van de wereld....

GATT-Uruguay-ronde. „De Europese Raad bevestigt opnieuw dat een eerlijk en succesvol GATT-akkoord belangrijk is voor de versterking en uitbreiding van de multilaterale handel... (zie pag. 68/3 e.v.-'93).

Verklaring van Birmingham. Een Gemeenschap die dicht bij haar burgers staat. „Wij verklaren opnieuw achter het Verdrag van Maastricht te staan. Wij moeten dit verdrag ratificeren om voortgang te maken met de Europese Eenwording als de Gemeenschap een bron van stabiliteit en voorspoed wil blijven in een snel veranderend continent en de successen van de afgelopen 25 jaar wil voortzetten.

„Als een gemeenschap van democratieën kunnen we alleen voortgang boeken met de steun van onze burgers. We zijn vastbesloten te reageren op de twijfels die recent in het openbare debat zijn geuit. We moeten: (i) onze burgers uitleggen wat de voordelen van de Gemeenschap en het Verdrag van Maastricht zijn; (ii) we moeten de Gemeenschap doorzichtiger maken om een openbaar debat over haar activiteiten tussen beter geïnformeerde burgers te garanderen; (iii) de geschiedenis, cultuur en tradities van de afzonderlijke naties respecteren, waarbij duidelijk moet zijn welke de taken van de lidstaten en welke die van de Gemeenschap zijn; (iv) duidelijk maken dat het

burgerschap van de Gemeenschap extra rechten en bescherming met zich meebrengt, zonder dat dit een beperking van het nationale burgerschap inhoudt.

„We bevestigen dat de besluitvorming zo dicht mogelijk bij de burgers moet plaatsvinden. Grotere eenheid kan worden bewerkstelligd zonder overmatige centralisatie. Iedere lidstaat beslist zelf over zijn binnenlandse bestuur. De Gemeenschap kan alleen optreden als de lidstaten haar in de verdragen daartoe hebben gemachtigd. De Gemeenschap moet alleen optreden als dat noodzakelijk en gepast is. Het Verdrag van Maastricht levert in dit verband het geëigende raamwerk en de juiste doelstellingen. Dit beginsel - „subsidiariteit“ of „nabijheid“ - is essentieel, wil de ontwikkeling van de Gemeenschap met de steun van haar burgers plaatsvinden....

Verklaring over voormalig Joego-Slavië. „De Europese Raad was het erover eens dat onmiddellijk en doortastend ingrijpen noodzakelijk was, gezien de dreigende immense menselijke tragedie in het voormalige Joego-Slavië met de naderende winter... De Europese Raad veroordeelde de aanhoudende gewelddadigheden en wreedheden op grote schaal en de barbaarse schendingen van de internationale mensenrechten in het voormalige Joego-Slavië, die tot dit menselijk leed hebben geleid en ons nu verplichten de noodzakelijke hulp te bieden....

Verklaring over Somalië. „De Europese Raad sprak zijn diepe ongerustheid uit over de verschrikkelijke situatie in Somalië en de aanhoudende sterfte en hongersnood. De Raad veroordeelde de nieuw opgelaaide gevechten en riep de betrokken partijen op tot een onmiddellijk staakt-het-vuren om de wanhopige mensen snel de noodzakelijke hulp te kunnen bieden.“

Deens witboek over Maastricht

Op 9 oktober publiceerde de Deense regering een 251 pagina's tellend witboek waarin zij haar standpunten uiteenzette na de afwijzing van de ratificatie van het Verdrag van Maastricht in het referendum in juni

In het witboek werden acht mogelijkheden gepresenteerd. Het was bekend dat de regering „het Verdrag (wilde) amenderen zonder het te veranderen“, zoals minister van buitenlandse zaken Uffe Ellemann-Jensen op 7 oktober na gesprekken met de Duitse bondskanselier Helmut Kohl het uitdrukte, en clausules wilde die Denemarken toestonden uit de monetaire unie te stappen en zich te onttrekken aan gezamenlijke defensiebepalingen, en de hoge Deense eisen ten aanzien van het milieubeleid en sociaal beleid te handhaven. De regering streefde ook naar meer openheid en minder centralisatie van EG-kwesties.

Britse stemming over Verdrag van Maastricht

Op 4 november 1992 werd tijdens een debat in het Britse Lagerhuis een door de Conservatieve regering van John

Major ingediende motie over hervatting van de parlementaire beschouwingen over het wetsontwerp over de ratificatie van het Verdrag van Maastricht met een zeer kleine meerderheid goedgekeurd.

Op 21 mei was een tweede lezing aan het wetsontwerp over de ratificatie van het Verdrag gewijd (zie pag. 748/2-'92), maar verdere beschouwingen waren op 3 juni opgeschort met het oog op de negatieve uitslag van het Deense referendum over de ratificatie (zie pag. 748/3 e.v.-'92).

De motie om de beschouwingen over het wetsontwerp voort te zetten, werd goedgekeurd met 319 tegen 316 stemmen en zeven welbewuste onthoudingen. Onder de tegenstemmers bevonden zich parlementariërs van de Labour Party en 26 Conservatieve parlementariërs. Onder de voorstemmers bevonden zich 19 Liberale-Democraten, zonder wier steun de Conservatieve regering (die kon bogen op een meerderheid van 21 zetels in het Lagerhuis) de stemming verloren zou hebben. De oppositie van minder invloedrijke Conservatieve parlementariërs van het Lagerhuis werd gesteund door de voormalige premier Lady Thatcher, die in een op 8 oktober door de *European* gepubliceerd artikel waarschuwde dat „Maastricht meer macht zal geven aan ongekozen bureaucraten en de vrijheden van gewone mannen en vrouwen zal uithollen”. Een dag later gaf Major zijn partijgenoten te kennen dat een afwijzing van ratificatie „de Britse toekomst in Europa zou ruïneren”. Eind oktober had Major, wiens regering kritiek ondervond vanwege haar aanpak van de recessie, gedreigd vervroegde algemene verkiezingen uit te schrijven als de rebellerende Conservatieve parlementariërs de motie niet zouden steunen. ^{rw}

Ondanks de goedkeuring van de motie in het Lagerhuis kondigde Major op 5 november aan dat de afronding van het ratificatieproces zou worden uitgesteld tot na een tweede Deens referendum dat in mei 1993 zou worden gehouden.

De Franse president François Mitterrand noemde dit uitstel „onaanvaardbaar”, terwijl de Deense premier Poul Schlüter verklaarde dat er nog geen datum voor een tweede referendum was vastgesteld. Na besprekingen met Major op 11 november toonde de Duitse bondskanselier Helmut Kohl daarentegen begrip voor Majors binnenlandse problemen. Hij verklaarde dat „het van beslissend belang voor ons is dat het Verdrag ongewijzigd blijft en dat het als zodanig door alle EG-lidstaten geratificeerd wordt, zodat het in 1993 van kracht kan worden”.

Ratificatieproces in andere landen

Op 8 oktober keurde de **Duitse** Bondsdag bij eerste lezing de ratificatie van het verdrag van Maastricht goed, mits zij het laatste woord kreeg over de invoering van een enkele Europese munt ter voltooiing van de Europese Monetair Unie (EMU).

De Bondsdag keurde op 2 december het Verdrag goed met 543 tegen 17 stemmen en acht onthoudingen. Op 18 december gaf de Bondsraad zijn unanieme goedkeuring. De Bondsdag aanvaardde bovendien een verklaring die de regering verplichtte in 1996 de uitslag te respecteren van een parlementaire stemming over de vraag of moest worden overgegaan naar de derde fase van de economische en monetaire eenwording, waarin onder meer de introductie van één enkele munteenheid zou plaatsvinden. Wanneer men in de toekomst meer bevoegdheden aan de EG wilde overdragen, zou hiervoor een tweede meerderheid in beide kamers een vereiste zijn.

Op 29 oktober keurde de **Italiaanse** Kamer van Afgevaardigden de ratificatie goed met 403 tegen 46 stemmen en bij 18 onthoudingen.

De Senaat had het Verdrag al op 17 september goedgekeurd met 176 tegen 16 stemmen en één onthouding.

Eveneens op 29 oktober keurde het **Spaanse** Congres van Afgevaardigden de ratificatie goed met 314 tegen drie stemmen en acht onthoudingen.

De Senaat keurde op 25 november met 222 stemmen vóór en drie onthoudingen (er waren geen tegenstemmen) de ratificatie van het Verdrag goed.

In **België** stemde de Senaat op 5 november met 115 tegen 26 stemmen vóór ratificatie van het Verdrag (zie pag. 750/3-'92 voor de goedkeuring door de Tweede Kamer in juli).

Op 12 november keurde de Tweede Kamer in Nederland met 137 tegen 13 stemmen een wetsvoorstel over de ratificatie van het Verdrag goed. Hieraan werd de voorwaarde verbonden dat het parlement vóór de invoering van een gemeenschappelijke Europese munteenheid geraadpleegd diende te worden (ook de Duitse Bondsdag had deze voorwaarde gesteld, zie boven).

De Eerste Kamer keurde de ratificatie van het verdrag op 15 december zonder hoofdelijke stemming goed.

Op 27 oktober hadden zeven van de acht parlamentsfracties in **Denemarken** een „nationaal compromis” bereikt over aanvullingen op het Verdrag op basis waarvan ze een tweede referendum in 1993 (zie boven) zouden steunen.

De vier belangrijkste punten van dit compromis betroffen ontsnapingsclausules met betrekking tot de invoering van een gemeenschappelijke Europese munteenheid en een gemeenschappelijk defensiebeleid, geen deelname aan een EG-politiemacht, juridische samenwerking over kwesties als emigratie en de invoering van het staatsburgerschap van de Europese Unie.

Op 10 december aanvaardde de uit één kamer bestaande **Portugese** Assemblée van de Republiek het Verdrag met 200 tegen 21 stemmen. Relevante grondwetswijzigingen, waaronder het verlenen van stemrecht aan EG-burgers bij gemeenteraadsverkiezingen, waren reeds op 17 november door het parlement goedgekeurd.

TOP IN EDINBURGH

Op 11-12 december 1992 bereikten de regeringsleiders en staatshoofden van de EG-lidstaten tijdens een bijeenkomst van de Europese Raad van de Europese Gemeenschap (EG) in de Schotse hoofdstad Edinburgh overeenstemming over een aantal complexe en onderling samenhangende kwesties. Hiermee wisten zij het proces van de Europese integratie te redden, dat vanaf juni 1992, toen de Denen zich in een referendum hadden uitgesproken tegen ratificatie van het Verdrag van Maastricht over Europese Eenwording gestagneerd was. Dit „deblokken” van het Verdrag van Maastricht maakte, samen met het akkoord over het „pakket-Delors” over de toekomstige financiering van de EG, de weg vrij voor onderhandelingen over uitbreiding, te beginnen met de toetreding begin 1993 van Oostenrijk, Zweden en Finland en kort daarna Noorwegen.

John Major, premier van Groot-Brittannië, dat gedurende de tweede helft van 1992 voorzitter was van de EG-ministerraad, verklaarde dat Edinburgh zou worden „herinnerd als de top die de Gemeenschap weer bij elkaar bracht”.

„Deenseprobleem” en ratificatie van Maastricht

Om het „Deenseprobleem” op te lossen keurden de EG-leiders één juridisch bindend „besluit” en drie toelichtende „verklaringen” goed (zie verder onder „Conclusies van de Europese Raad”). Deze brachten de Deense premier Poul Schlüter ertoe te verklaren dat „aan alle Deense eisen is voldaan”; op 13 december stemden de drie belangrijkste oppositiepartijen in Denemarken in met het in Edinburgh bereikte akkoord.

De belangrijkste Deense bezwaren tegen Maastricht hadden betrekking op (i) grotere subsidiariteit, waardoor besluiten „zo dicht mogelijk bij de burger” zouden worden genomen (zie ook boven), en (ii) grotere doorzichtigheid of openheid van EG-instanties.

Gehoopt werd dat dit zou leiden tot een positieve uitslag van het referendum, dat eind april of begin mei 1993 in Denemarken zou worden gehouden. En tot de daarop volgende

De Deense minister van buitenlandse zaken, Uffe Ellemann-Jensen, wijst tijdens een persconferentie op 15 december 1992 naar het nieuwe logo voor het Deense voorzitterschap van de EG, dat op 1 januari 1993 zal ingaan.

afrondding van het ratificatieproces van Maastricht. Eind 1992 was de ratificatie in alle andere EG-landen, met uitzondering van Groot-Brittannië, afgerond (zie hieronder). Volgens premier Major zou de Britse ratificatie een positieve uitkomst van het Deense referendum „op de voet volgen”. Er werd echter geen melding gemaakt van de Belgische en Spaanse voorstellen om 1 juli 1993 als deadline in acht te nemen.

Het „pakket-Delors” over toekomstige financiering

Het akkoord over de toekomstige financiering van EG-activiteiten, beter bekend als het „pakket-Delors”, werd door kanselier Helmut Kohl van Duitsland (dat jaarlijks een nettobijdrage van ECU 9 mrd aan de EG-begroting leverde - ECU 1 = \$ 1,24787 op 14 december 1992) betiteld als „een stevig compromis ... tussen de arme en de ontwikkelde landen”.

De EG-uitgaven zouden naar verwachting van ECU 66,8 mrd in 1992 stijgen tot ECU 84,1 mrd in 1997 (uitgaande van de in 1992 geldende prijzen). Uitgedrukt in percentages van het gezamenlijke bruto nationaal produkt (BNP) betekende dit een verhoging van het bestaande plafond met 1,2 procent (hoewel de uitgaven in 1992 volgens berekeningen slechts op 1,14 procent zouden uitkomen) tot 1,27 procent in 1999. (Voor eerste voorstel van de Commissie in februari 1992, dat tot 1995 voorzag in een stijging van ECU 87,5 mrd -1,37 procent van het gezamenlijke BNP-, zie pag. 295/2/3-'92.)

Het belangrijkste punt in dit compromis was een overeenkomst om de **steun aan „zuidelijke” landen** te vergroten, waarvoor met name Spanje zich vol overgave en met succes had ingezet. Hierdoor zouden de uitgaven van de structurele fondsen tot 1999 stijgen met jaarlijks ECU 27,4 mrd; er zou een nieuw cohesiefonds worden opgericht om tot 1999 de jaarlijkse financiering van ECU 2,6 mrd op te brengen. Alleen landen met een inkomen per hoofd van de bevolking lager dan 90 procent van het EG-gemiddelde (d.w.z. Griekenland, Ierland, Portugal en Spanje) zouden uit dit fonds kunnen putten.

De **Britse korting** van ongeveer ECU 2 mrd per jaar op de bijdrage aan de begroting bleef onaangetast.

Overige akkoorden

De Europese Raad keurde een **groei-initiatief** goed, waarvoor de Europese Investeringsbank (EIB) een nieuwe lening zou verstrekken ten behoeve van infrastructuurprojecten en de vorming van een nieuw Europees Investeringsfonds, dat geld zou verstrekken voor garanties voor leningen en niet voor de leningen zelf.

Wat betreft de **vestigingsplaatsen van EG-instellingen** werden de bestaande regelingen door het Europese Parlement bevestigd.

Het aantal **zetels in het Europees Parlement** zou, als gevolg van de Duitse een-

wording, worden uitgebreid van 518 naar 567.

Verklaringen over buitenlands beleid

Er werd een hele reeks verklaringen uitgegeven met betrekking tot het buitenlandse beleid, maar onder druk van de Griekse regering gingen de EG-leiders niet over tot erkenning van de voormalige Joegoslavische republiek **Macedonië**. De Europese Raad trok echter ECU 50 mln uit voor hulp aan dit gebied.

Inzake **Bosnië-Herzegovina** verklaarde de Raad dat „de verantwoordelijkheid voor het conflict en de daarmee gepaard gaande wrede daden in eerste instantie ligt bij de huidige leiders van Servië en de Bosnische Serviërs”. In het bijzonder was zij „ontsteld over de systematische opsluiting en verkrachting van moslim-vrouwen”.

Conclusies van de Europese Raad

Hieronder volgen samenvattingen uit de 56 pagina's tellende conclusies van de Europese Raad.

„De Europese Raad bereikte overeenstemming over de volgende belangrijke kwesties: (i) de problemen die door Denemarken aan de orde zijn gesteld naar aanleiding van het Deense referendum van 2 juni 1992 over het Verdrag van Maastricht; (ii) richtlijnen voor invoering van het subsidiariteitsbeginsel en maatregelen om het besluitvormingsproces van de Gemeenschap doorzichtiger en opener te maken; (iii) de financiering van activiteiten en beleid van de Gemeenschap tot het einde van dit decennium; (iv) het van start gaan van de onderhandelingen over toetreding van een aantal EVA-landen; en (v) het opstellen van een actieplan door de lidstaten en de Gemeenschap om groei te bevorderen en werkloosheid te bestrijden.”

Over het **Verdrag over de Europese Eenwording** bereikte de Europese Raad overeenstemming over een extra besluit en drie verklaringen die „uitsluitend betrekking zouden hebben op Denemarken en niet op andere huidige of toekomstige lidstaten”. Het besluit ging over het Deense verzoek (zie ook boven) om vrijstelling van het burgerschap van de Unie, de invoering van een gezamenlijke munt, aanpassing van het defensiebeleid en samenwerking op het gebied van justitie en binnenlandse zaken. De drie verklaringen hadden betrekking op (i) „sociaal beleid, consumentenzaken, het milieu en inkomensverdeling; (ii) defensie; en (iii) justitie en binnenlandse zaken. Denemarken vaardigde ook eenzijdige verklaringen uit over zaken als staatsburgerschap en het stemrecht bij gemeenteraadsverkiezingen.

Aangaande **subsidiariteit** „ontvingde Europese Raad een rapport van de voorzitter van de Commissie, waarin de bestaande en voorgestelde wetgeving opnieuw werd bekeken in het

licht van het subsidiariteitsbeginsel". Er zou gezamenlijk een „institutioneel akkoord" worden opgesteld door EG-instanties om geschikte procedures vast te leggen die bij het invoeren van EG-maatregelen in acht zouden moeten worden genomen. Het exclusieve recht van de Commissie om wetsvoorstellen in te dienen bleef gehandhaafd.

Het probleem om een heldere definitie te vinden voor het subsidiariteitsbeginsel werd opgelost in een addendum, waarin werd gesteld dat het „een bijdrage levert aan de nationale identiteit van de lidstaten en hun bevoegdheden waarborgt" en dat „heterop is gericht dat beslissingen binnen de Europese Uni' zo dicht mogelijk bij de burgers zelf worden genomen". In een ander addendum was een lijst met voorbeelden opgenomen van bestaande en voorgestelde wetten dat in overeenstemming met dit beginsel kon worden afgeschaft of reeds was afgeschaft, hoewel hun aantal lager was dan de 71 maatregelen die door Groot-Brittannië waren voorgesteld.

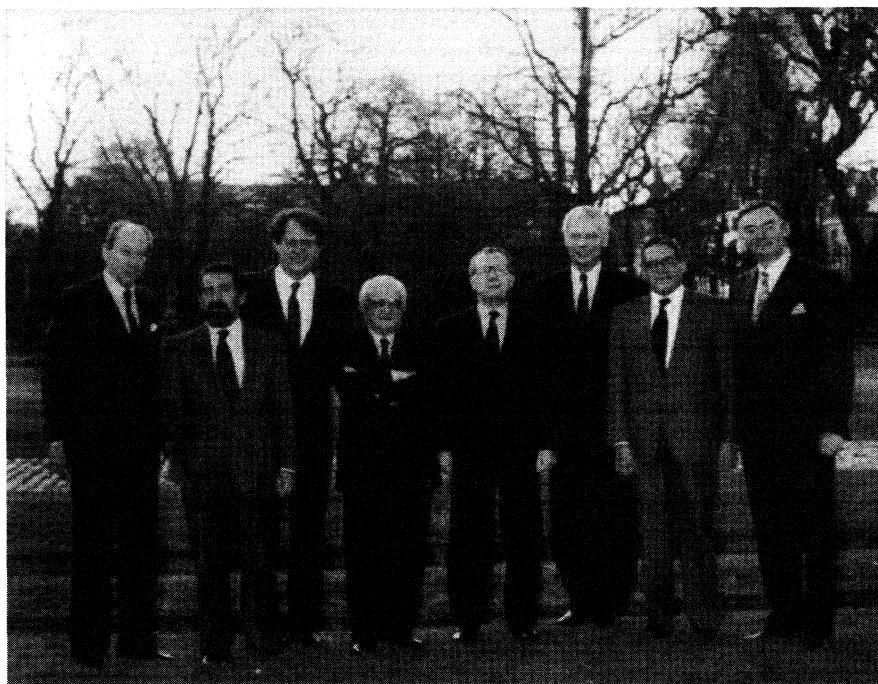
Wat betreft openheid en doorzichtigheid zouden „belangrijke nieuwe wetsvoorstellen het onderwerp van een preliminair open debat" worden. Wanneer de ministerraad formeel had gestemd (een zeldzame gebeurtenis, aangezien meestal naar consensus werd gestreefd), zou de uitslag van de stemming bekend worden gemaakt.

Met betrekking tot de toetreding van **nieuwe** lidstaten tot de Unie besloten zij dat „begin 1993 met Oostenrijk, Zweden en Finland de onderhandelingen over toetreding van start zullen gaan". De onderhandelingen met Noorwegen zouden beginnen „zodra de Commissie zich over de aanvraag had uitgesproken". „Bij de voorbereiding van haar standpunt over de Zwitserse aanvraag" moest de Commissie „rekening houden met de opvattingen van de Zwitserse autoriteiten na het referendum op 6 december 1992.

Inzake de **GATT** (Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel) „bevestigde de Europese Raad haar in Birmingham gedane toezeggingen om snel te komen tot een allesomvattend en evenwichtig akkoord" in de Uruguay-ronde.

Ten aanzien van het stimuleren van het economisch herstel in Europa werd in een toegevoegde verklaring de mogelijkheid geboden (i) voor lidstaten om „gezamenlijke economische maatregelen te nemen, aangepast aan de nationale behoeften, die het vertrouwen zouden verbeteren en het economische herstel stimuleren"; (ii) voor de EIB om een „nieuwe, tijdelijke kredietfaciliteit van ECU 5 mrd" in het leren te roepen ... om de financiering van belangrijke infrastructuurprojecten sneller rond te krijgen", en (iii) „zo snel mogelijk" een Europees Investeringsfonds op te richten met een kapitaal van ECU 2 mrd.

Aangaande de binnenlandse markt „merkte de Europese Raad met bijzondere voldoening op dat het programma van het Witboek voor de oprichting aan een binnenlandse markt op 31 december 1992 in alle opzichten met succes zal zijn afgerond". Wat betreft het vrije verkeer van personen binnen de Gemeenschap

De nieuwe leden van de EG-commissie poseren, samen met voorzitter Jacques Delors, op 22 december 1992 in Brussel voor de pers. V.l.n.r: Raniero Vanni d'Archirafi, Joao de Deus Pinheiro, René Steichen, Antonio Ruberti, Delors, Hans van den Broek, Yannis Paliokrassas en Pdraig Flynn.

morst echter worden, opgemerkt dat dit op 1 januari 1993 nog niet volledig gegarandeerd kon worden.

De Europese Raad vestigde de aandacht op de samenwerking die plaatsvond op het gebied van justitie en binnenlandse zaken en uitte haar ernstige bezorgdheid over „de toenemende intolerantie". Zij „onderstreepte dat er in het Europa van vandaag geen plaats kan zijn voor racisme en vreemdelingenhaat". Er werd een verklaring over „beginselen met betrekking tot de externe aspecten van het migratiebeleid" toegevoegd.

Wat betreft de grootte van het Europees Parlement: De lidstaten zouden vanaf 1994 het volgende aantal zetels in het Europees Parlement toegewezen krijgen: België 25 (eerst 24); Denemarken 16 (16); Duitsland 99 (81); Frankrijk 87 (81); Griekenland 25 (24); Groot-Brittannië 87 (81); Ierland 15 (15); Italië 87 (81); Luxemburg 6 (6); Nederland 31 (25); Portugal 25 (24); Spanje 64 (60). In totaal waren dat 567 zetels (eerst 518).

De bestaande vestigingsplaatsen van de instanties werden bevestigd, terwijl bij beslissingen over „de vestigingsplaats van nieuwe of nieuw op te zetten organen en departementen gepaste voorrang" zou worden gegeven „aan lidstaten die nog geen EG-instanties binnen hun grenzen hebben".

GEMEENSCHAPPELIJKE EUROPESE MARKT

Op 1 januari 1993 werd de gemeenschappelijke Europese markt een feit.

waardoor de Europese Akte, die aanvankelijk in 1985 was opgesteld en medio 1987 van kracht was geworden (zie pag. 363/2-'87), definitief verwezenlijkt werd. Ten gevolge hiervan zou voortaan op enkele uitzonderingen na in alle twaalf lidstaten van de Europese Gemeenschap (EG) een vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen gelden.

Diezelfde dag nam Denemarken voor het eerste halfjaar van 1993 het EG-voorzitterschap van Groot-Brittannië over.

NIUWE EUROPESE COMMISSIE

Op 6 januari trad onder voorzitterschap van Jacques Delors (wiens ambtstermijn in juni 1992 met twee jaar verlengd was, zie pag. 754/2-'92) een nieuwe en gereorganiseerde Europese Commissie aan. Op 22 december 1992 waren de portefeuilles van de 17 commissarissen bekendgemaakt.

De nieuwe Commissie was officieel aangesteld voor een ambtstermijn van vier jaar, maar artikel 158 van het Verdrag van Maastricht over de Europese Eenwording bepaalde dat het mandaat van de commissieleden twee jaar eerder, in januari 1995, zou verlopen. Na die datum zou een ambtstermijn van vijf jaar van kracht worden.

Europese Commissie

Jacques Delors (Frankrijk): voorzitter, secretariaat-generaal, juridische dienst, dienst van de woordvoerder en tolkdienst;

Henning Christophersen (Denemarken): economisch, financieel en monetair beleid, investeringen en krediet;

Manuel Marin (Spanje): samenwerking en ontwikkeling, humanitaire hulp;

Martin Bangemann (Duitsland): industrie, technologie en telecommunicatie;

sir Leon Brittan (Groot-Brittannië): buitenlandse economische zaken en handel;

Abel Matutes Juan (Spanje): energie en transport;

Peter Schmidhuber (Duitsland): begroting en cohesiefonds;

Christiane Scrivener (Frankrijk): fiscale heffingen, invoerrechten en consumentenbelangen;

Bruce Millan (Groot-Brittannië): regionale zaken;

Karel van Miert (Belgie): concurrentiebeleid en personeelszaken;

* **Hans van den Broek** (Nederland): buitenlandse zaken, veiligheid en uitbreiding;

* **Joao de Deus Pinheiro** (Portugal): betrekkingen met het Europees Parlement, „doorzichtigheid“ en cultuur;

* **Padraig Flynn** (Ierland): werkgelegenheid, sociale zaken, immigratie, binnenlandse zaken en justitie;

* **Antonio Ruberti** (Italië): wetenschap, onderzoek, scholing en jeugdprogramma's;

* **René Steichen** (Luxemburg): landbouw en plattelandsontwikkeling;

* **Yannis Paliokrassas** (Griekenland): milieu, visserij;

* **Raniero Vanni d'Archirafi** (Italië): binnenlandse markt, financiële instellingen, midden- en kleinbedrijf.

* Nieuw lid

Van den Broek was tot dan toe de Nederlandse minister van buitenlandse zaken (zie pag. 8/2/3-'93); de Deus Pinheiro was tot dan toe de Portugese minister van buitenlandse zaken (zie pag. 9313-'93); Flynn was de aftredende Ierse minister van justitie; Roberti was een voormalige Italiaanse minister van wetenschappelijk onderzoek; Steichen was tot dan toe de Luxemburgse minister van landbouw en cultuur; Paliokrassas was tot dan toe de Griekse minister van handel, industrie en energie; en Vanni d'Archirafi was een Italiaanse carrière-diplomaat en voormalig ambassadeur.

Sir Brian Unwin, de voorzitter van de Britse douane- en accijnzendienst, werd op 4 januari 1993 benoemd tot president van de Europese Investeringsbank; hij werd aangesteld voor een zesjarige ambtstermijn die op 1 april zou ingaan. Unwin was de opvolger van Ernst-Gunther Bröder.

GEVOLGEN VAN MONETAIRE CRISIS

Na de dramatische opschudding op de

Europese valutamarkten in september (zie pag. 755/3 e.v.-'92), volgde in oktober een periode van relatieve stabiliteit.

Aangezien de Duitse Bondsdag geen onmiddellijke stappen nam om de rente te verlagen, kelderden begin oktober het Britse pond en de Italiaanse lire enorm ten opzichte van de deutschmark, maar herstelden zich later. Gedurende de rest van de maand werd het Britse pond negatief beïnvloed door de onzekerheid over de ratificatie van het Verdrag van Maastricht en door de onrust over het besluit om de mijnbouw in te krimpen; op 30 oktober sloot het pond op DM 2,41. Ondanks industriële onrust in Italië bleef de lire relatief stabiel.

Op 16 oktober werd de basis-rentevoet van de Britse banken verlaagd van 9 tot 8 procent. Op 21 oktober verlaagde de Duitse Bundesbank de terugkooprentevoet van obligaties van 8,9 naar 8,75 procent maar handhaafde de discontovoet en de Lombard-rentevoet op respectievelijk 8,25 en 9,5 procent. De Belgische en Nederlandse discontovoeten werden teruggebracht van 8 procent (goldsinds 10 september) naar 7,75 procent, terwijl de Oostenrijkse rentevoet daalde van 8,25 naar 8 procent. Het Italiaanse disconto werd op 28 oktober verlaagd van 15 naar 14 procent nadat op 8 oktober de Lombard-rentevoet reeds was teruggebracht van 16,5 naar 16 procent.

Aanpassing wisselkoersmechanisme

Op 22 november werd het wisselkoersmechanisme (WKM) aangepast. De Spaanse peseta en de Portugese escudo werden met 6 procent gedevalueerd ten opzichte van de andere valuta. Ook de in september in Spanje ingevoerde kapitaalcontroles werden opgeheven.

De aanpassing werd versneld door speculaties op de valutamarkten en vooral door de op 19 november genomen beslissing van de Riksbank, de Zweedse centrale bank, om de krona (diesinds mei 1991 aan de ECU was gekoppeld, zie pag. 585/3-'91) op de wisselmarkten te laten zweven (zie ook pag. 95/2-'93). De week daarvoor had de Riksbank 158 mrd kronor - een bedrag dat bijna net zo hoog was als de Zweedse buitenlandse reserves - uitgegeven om de munteenheid te beschermen (tijdens de drie weken durende crisis in september had de bank 80 mrd kronor uitgegeven). Om de krona te beschermen was de marginale rentevoet op 19 november 's ochtends van 11,5 procent naar 20 procent verhoogd, maar later die dag werd dat percentage weer teruggebracht tot 12,5 procent. Op dat moment was de krona met 9 procent in waarde verminderd ten opzichte van de deutschmark.

Op 23 november berichtte de *Financial Times* dat „de herhaalde problemen aantonen dat het Europese wisselkoerssysteem gesplitst is in een rond de deutschmark gecentreerde 'harde' kern en andere niveaus van 'zachtere' valuta. Hieruit kunnen we de volgende les trekken: als de Europese monetaire unie (EMU) al verwezenlijkt wordt, zal zij geken-

merkt worden door twee (of meerdere) snelheden”.

Op 23 november verhoogden de centrale banken van Denemarken, Ierland, Portugal en Spanje hun marktkoersen op de korte termijn om speculaties met hun valuta tegen te gaan. Buiten het WKM verhoogden Griekenland en Noorwegen hun discontopercentage, terwijl IJsland op 23 november zijn krona met 6 procent devalueerde, omdat de concurrentiepositie van de IJslandse visserij-industrie door de Spaanse devaluatie was verslechterd. Op 24 november devalueerde Malta, dat 60 procent van zijn inkomsten uit het toerisme aan Groot-Brittannië dankte, zijn lira met tien procent ten opzichte van de dollar en het pond sterling.

(De Franse centrale bank had op 2 november daarentegen het interventiepercentage, het traditionele standaardpercentage voor de Franse kredietverlening dat sinds 17 oktober 1991 niet was aangepast, met 0,25 procent tot 9,35 procent verlaagd. Eind oktober had de Franse centrale bank 90 procent van de 160 mrd frank die zij in september had uitgegeven om de frank op de valutamarkten te ondersteunen, kunnen terugvorderen. Op 12 november werd het interventiepercentage met nog eens 0,25 procent naar 9,1 procent verlaagd, toen ook de Britse basispercentages van 8 naar 7 procent werden verlaagd en Italië zijn discontopercentage van 14 naar 13 procent verlaagde.

Koersen van de EG-valuta ten opzichte van de ECU

	per 22 nov. '92	per 17 sept. '92
België/Luxemburg (BF)	40,6304	41,9547
Denemarken (DK)	7,51410	7,75901
Frankrijk (FF)	6,60683	6,82216
Duitsland (DM)	1,96992	2,03412
Griekenland (Dr)	254,254	250,550
Ierland (IR£)	0,735334	0,759300
Italië (IL)*	1690,76	1632,36
Nederland (Fl)	2,21958	2,29193
Portugal (Esc)	182,194	176,844
Spanje (Pta)	143,386	139,176
Groot-Brittannië (£)*	0,805748	0,689533

* Landen die niet deelnemen aan het WKM; speculatieve koers op basis van de marktwaarde van 20 november.

Noorse krone vrijgelaten

Tegen een achtergrond van onzekerheid op Europese valutamarkten en aanhoudende druk op de Franse frank na de aanpassing van het wisselkoersmechanisme (WKM) in november, liet de Noorse centrale bank op 10 december de koers van de krone op de wisselmarkten zweven. De stap betekende dat de krone, die sinds oktober 1990 aan de Europese munteenheid was gekoppeld (zie pag. 156/3-'91), feitelijk met vijf procent werd gedevalueerd. (Voor het

loslaten van de Finse en Zweedse munteenheden in respectievelijk september en november, zie pag. 755/3 e.v.-'92 en boven.)

Opnieuw aanpassing WKM

In januari 1993 onderging het wisselkoersmechanisme (WKM) van het Europese monetaire systeem (EMS) opnieuw een wijziging, hetgeen op 30 januari resulteerde in een devaluatie van het Ierse punt.

Begin januari was de druk op het Ierse punt en de Franse frank toegenomen, nadat Ierland de deviezencontrole had losgelaten

Op 5 januari lieten de Franse en Duitse autoriteiten opnieuw weten dat ze vastbesloten waren de bestaande wisselkoersen van hun valuta te blijven ondersteunen; de Franse rentevoet op de korte termijn werd verhoogd van tien naar twaalfprocent.

In de twee volgende dagen verhoogde de Ierse centrale bank de eendagskoers van haar ondersteunende rentevoet van 14 naar 50 procent en vervolgens naar 100 procent. Daarnaast besloten enkele andere EG-landen en Europese landen die niet tot de EG behoorden op 6-7 januari hun basisrentvoeten te verlagen; dit gebeurde onder meer in Zwitserland, dat zijn bankdisconto teruggebracht van 6 tot 5,5 procent, en in België, Nederland. Nooitwegen en Oostenrijk. De Duitse discontovoet, die sinds september 1992 8,25 procent bedroeg, was nog steeds niet verlaagd, maar één van de belangrijkste geldmarktkoersen werd op 7 januari verlaagd van 8,75 naar 8,60 procent.

In de twee weken daarop verlaagden ook andere landen hun rentevoeten, met name België, Denemarken, Nederland en Spanje. Op 26 januari werd bovendien het basistarief van de Britse clearing banks, dat na drie eerdere verlagingen in september-november 1992 7 procent bedroeg, verder teruggebracht tot 6 procent, het laagste niveau sinds meer dan 15 jaar (zie pag. 757-'92 en boven).

De Britse verlaging van de rentevoet, die gevolgd werd door een daling van de koers van het pond ten opzichte van de Duitse mark tot DM 2,40, verhoogde de druk op het Ierse punt. Dit had tot gevolg dat de Ierse eendagskoers, die op 14 januari was verlaagd tot 15 procent en op 23 januari tot 14 procent, op 27 januari opnieuw tot 100 procent werd verhoogd.

De druk nam echter niet af en op 30 januari werd het Ierse punt binnen het WKM met tien procent gedevalueerd. Na twee herschikkingen in september 1992 (zie pag. 757-'92 en boven) en één in november, was dit de vierde herschikking binnen vijf maanden.

De herschikking in september ging gepaard met een opschorting van de Britse en Italiaanse deelname aan het WKM. De Britse premier John Major verklaarde op 3 januari dat hij niet verwachtte dat het pond op korte termijn opnieuw aan het WKM gekoppeld zou worden.

Koersen van de EG-valuta ten opzichte van de ECU

	per 1 febr. '93	per 22 nov. '92
België/Luxemburg (BF)	40,2802	40,6304
Denemarken (DK)	7,44934	7,51410
Frankrijk (FF)	6,54988	6,60683
Duitsland (DM)	1,95294	1,96992
Griekenland (Dr)*	295,306	254,254
Ierland (IR£)	0,809996	0,735334
Italië (IL)*	1796,22	1690,76
Nederland (Fl)	2,20045	2,21958
Portugal (Esc)	180,624	182,194
Spanje (Pta)	142,150	143,386
Groot-Brittannië (£)*	0,808431	0,805748

* Speculatieve koers op basis van de marktwaarde van 29 januari.

AKKOORD OVER BEPERKINGEN AAN VERVOER GIFTIGE AFVALSTOFFEN

Op 20 oktober ondertekenden de ministers van milieu van de EG een akkoord over de beperking van het grensoverschrijdend vervoer van giftige afvalstoffen. Het akkoord, dat bereikt werd na twee jaar onderhandelen, zou in september 1994 in werking treden.

Het akkoord ging uit van het principe der „zelfvoorziening” en bepaalde dat afval zo dicht mogelijk bij de plaats van produktie verwerkt of gedumpt moest worden, hoewel er in het geval van kleine landen enige flexibiliteit betracht werd. De export van giftige afvalstoffen naar andere landen in Europa of de Derde Wereld zou verboden worden, met uitzondering van bepaald voor recycling bestemd afval dat met een vergunning van de Europese Commissie mocht worden uitgevoerd. De invoer van giftige afvalstoffen in de EG zou ook verboden worden met uitzondering van voor verwerking of recycling bestemd afval uit ontwikkelingslanden.

Het akkoord kwam na een uitspraak van het Europese Hof van Justitie in juli dat afval niet noodzakelijk een „commercieel goed” was en dus kon worden uitgezonderd van het principe van het vrije verkeer van goederen zoals bepaald in de Europese Akte. Het hof had zich uitgesproken ten gunste van een verzoekschrift van een Belgisch dorp dat een einde wilde maken aan het dumpen van afval uit Nederland op zijn grondgebied.

Het akkoord betekende dat de EG de in mei in werking getreden Conventie van Bern over het internationale verkeer van giftige afvalstoffen, zou kunnen bekrachtigen (zie ook pag. 421/3-'91).

AKKOORDEN OVER BTW EN ZWANGERSCHAPSVERLOF

Op 19 oktober gaven de ministers van financiën van de EG hun formele goedkeuring aan een in juli 1992 bereikt principeakkoord over een minimum

BTW-tarief van 15 procent tot 1996 plus minimumaccijnzen op artikelen als alcohol, tabak en stookolie (zie pag. 755/1-'92).

De uiteindelijke goedkeuring was vertraagd als gevolg van een meningsverschil tussen Spanje en Groot-Brittannië over het belastingtarief voor Spaanse en Britse sherry in Groot-Brittannië.

Op 19 oktober namen de ministers van financiën van de EG tevens een besluit over maatregelen betreffende een minimum van 14 weken betaald zwangerschapsverlof tegen een loon dat ten minste even hoog moest zijn als het wettelijk voorgeschreven ziektegeld en ongeacht de termijn die een zwangere vrouw in dienst was.

Het akkoord betekende een verbetering van de arbeidsomstandigheden in Groot-Brittannië waar zwangere vrouwen weliswaar recht hadden op 40 weken verlof maar slechts in de eerste zes weken 90 procent van het salaris ontvangen en twaalf weken £ 46,30 per week. Ook moesten zij ten minste twee jaar gewerkt hebben (of vijf jaar in deeltijd). In Denemarken hadden zwangere vrouwen recht op 26 weken tegen 90 procent van hun salaris. In Duitsland, Griekenland, Luxemburg, Nederland en Portugal varieerde het zwangerschapsverlof van 12 tot 16 weken met behoud van het volledige salaris. In België, Frankrijk, Ierland, Italië en Spanje lag het zwangerschapsverlof tussen 16 en 20 weken tegen 70 a 80 procent van het salaris.

ADVIES EUROPESE COMMISSIE OVER FINSE LIDMAATSCHAPSAANVRAAG

Op 4 november 1992 gaf de Europese Commissie een positief advies over het in maart van dat jaar door Finland aangevraagde EG-lidmaatschap (zie pag. 751/3 e.v.-'92).

De Commissie voorzag geen problemen met de Finse neutraliteit, die er op nee kwam dat Finland geen deel uitmaakte van een militaire alliantie. Aan de meeste economische harmonisatievoorwaarden was voldaan krachtens het verdrag dat de EG had afgesloten met de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA) - waarvan ook Finland lid was - over een Europese Economische Ruimte (EER, zie pag. 515/3-'92). Wel moest nog onderhandeld worden over de zwaar gesubsidieerde Finse landbouwsector en over regionale hulp voor de gebieden boven de poolcirkel.

Noorse lidmaatschapsaanvraag

Op 25 november deed Noorwegen, dat in 1972 het EG-lidmaatschap bij referendum met een kleine meerderheid had afgewezen (zie pag. 650/1 e.v.-'72), opnieuw een aanvraag voor het EG-lidmaatschap. Na Oostenrijk (in juli 1989, zie pag. 710/3-'89), Zweden (in juli

De Noorse premier Gro Harlem Brundtland overhandigde op 25 november 1992 de officiële Noorse aanvraag voor het EG-lidmaatschap aan de Britse premier John Major, wiens land op dat moment het EG-voorzitterschap bekleedde.

1991, zie pag. 752/1-2-'92), Finland (in maart 1992, zie boven) en Zwitserland (in mei 1992, zie pag. 96/2-'93) was Noorwegen daarmee het vijfde EVA-land dat het EG-lidmaatschap aanvroeg.

Op 8 november hadden afgevaardigden tijdens een congres van de regerende Arbeiderspartij met 183 tegen 106 stemmen vóór het herindienen van de aanvraag gestemd. Premier Gro Harlem Brundtland waarschuwde de afgevaardigden dat Noorwegen van zijn Scandinavische burens geïsoleerd dreigde te raken als het verzuimde opnieuw een aanvraag in te dienen (eerdere aanvragen waren in 1962, 1967 en 1970 ingediend). Ze verklaarde te hopen dat de Noorse aanvraag samen met die van Zweden en Finland in behandeling kon worden genomen en dat er in 1995 een tweede referendum zou kunnen worden gehouden.

Op 19 november keurde de Storting (parlement) de aanvraag goed met 104 tegen 55 stemmen en zes onthoudingen. Uit opiniepeilingen bleek echter dat een meerderheid van het electoraat tegen het EG-lidmaatschap gekant was.

VERGADERING VAN EG-MINISTERS VAN IMMIGRATIE

Op 30 november en 1 december 1992 werden de EG-ministers van immigratie het tijdens een vergadering in het kader van de Trevi-groep eens over maatregelen om de verwerking van asielaanvragen te coördineren en te versnellen. Volgens de *Independent* van 2 december plaatste het akkoord „een omheining om de Gemeenschap" die Oost-Europa zou „veroordelen" tot het

opnemen van de meeste slachtoffers van de oorlog in het voormalige Joegoslavië.

Krachtens het akkoord zouden „asielaanvragen die duidelijk ongegrond zijn" binnen een maand na aankomst van de aanvrager worden afgehandeld en de aanvragers zelf zouden aan strengere voorwaarden moeten voldoen. Voor dat aanvragen in behandeling zouden worden genomen, zouden asielzoekers bovendien eerst een beroep op alle mogelijke rechtsmiddelen in hun eigen land moeten hebben gedaan. Asielzoekers die via een veilig derde land de EG hadden bereikt, zouden naar dat „derde gastland" kunnen worden teruggestuurd. De ministers verwierpen een Duits voorstel om een lijst op te stellen van „landen waar in het algemeen geen serieus gevaar voor vervolging bestaat", zodat asielaanvragers uit deze landen in beginsel niet geaccepteerd zouden worden.

De ministers bereikten geen akkoord over het invoeren van maatregelen die per 1 januari 1993, dezelfde datum waarop een gemeenschappelijke goederen- en dienstenmarkt van kracht zou worden, een vrij verkeer van personen binnen de EG mogelijk zouden maken. Verzet hiertegen kwam voornamelijk van de kant van Groot-Brittannië, maar ook van Denemarken en Ierland (de enige EG-lidstaten die het Schengen-akkoord over de afschaffing van wederzijdse grenscontroles niet hadden ondertekend; Griekenland ondertekende het Schengen-akkoord op 6 november). Ook werd er geen overeenstemming bereikt over de plaats waar het hoofdkwartier van de toekomstige Europese politie inlichtingendienst Europol gevestigd zou moeten worden. (Vor.ber.pag. 747/3 e.v.-1992)

EVA

ZWITSERS REFERENDUM VERWERPT EVA-AKKOORD MET EG

Het op 2 mei 1992 ondertekende akkoord dat voorzag in de oprichting van een 19 lidstaten tellende Europese Economische Ruimte (EER, zie pag. 515/3-'92), die de twaalf lidstaten van de Europese Gemeenschap (EG) en de zeven lidstaten van de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA) omvatte, trad niet volgens plan op 1 januari 1993 in werking. Op 6 december 1992 stemden de Zwitsers bij referendum tegen ratificatie van het akkoord, waardoor „technische" aanpassingen nodig werden om een 18 lidstaten tellende EER mogelijk te maken. Bovendien kwam het voor het akkoord zo wezenlijke „cohesiefonds" ten bate van de armere EG-lidstaten op

losse schroeven te staan; krachtens het akkoord van 2 mei zouden de EVA-landen 2 mrd ecu bijdragen en Zwitserland zou 27 procent van dat bedrag voor zijn rekening nemen.

De ministers van buitenlandse zaken van de EG lieten tijdens een bijeenkomst op 7 december weten dat zij de uitslag van het Zwitserse referendum betreunden maar dat de EER er hoe dan ook zou komen.

Op 10-11 december kwam de ministerraad van de EVA tijdens een bijeenkomst in Genève tot de conclusie dat er begin 1993 een „diplomatieke conferentie" gehouden zou moeten worden; medio 1993 zou het aangepaste EER-akkoord dan alsnog van kracht moeten worden. Zwitserland zag af van het roulerende EVA-voorzitterschap voor de eerste zes maanden van 1993, maar nam in plaats daarvan het vice-voorzitterschap op zich (met verantwoordelijkheid voor onderhandelingen met derde landen, waaronder de Oosteuropese staten); het voorzitterschap werd overgenomen door Zweden.

„Nee"-stemmers winnen Zwitsers referendum

Eind september hadden beide kamers van het Zwitserse parlement zich in principe vóór de EER uitgesproken. Het complexe „Eurolex"-pakket van noodzakelijke wetswijzigingen (dat in beide kamers een absolute meerderheid moest behalen) werd op 21 oktober uiteindelijk goedgekeurd en er zou op 6 december bij referendum over beslist worden.

Federaal president René Felber brengt op 6 december 1992 in St. Aubin zijn stem uit in het referendum over de toetreding van Zwitserland tot de EER.

De federale egering was een uitgesproken voorstander van goedkeuring van de wetswijzigingen, waarvoor zowel een absolute meerderheid als een „ja“-stem in een meerderheid van de kantons nodig was: geen van beide werd gehaald. Bij een uitzonderlijk hoge opkomst van 78,3 procent waren er 23.000 meer „nee“-stemmers (1.786.000 tegen 1.763.000 stemmen, ofwel 50,3 tegen 49,7 procent). De kantons waren verdeeld in 16 tegenstanders en zeven voorstanders en hier bleek welke rol de taalbarrière in de kwestie speelde. Alle

in meerderheid Franstalige kantons en Basel stemden „ja“, maar alle andere in meerderheid Duitstalige kantons en half-kantons (waaronder Zurich, hoewel in de stedelijke gebieden het aantal „ja“-stemmers relatief hoog was) en het in meerderheid Italiaanstalige kanton Ticino stemden tegen.

Tijdens de ongekend felle discussie bleek dat de „nee“-stemmers zich in hoofdzaak om de volgende drie factoren zorgen maakten: een toestroom van arbeidskrachten uit EG-landen (die na vijf jaar werken een verblijfsvergunning zouden krijgen); de verzwakking van Zwitserse democratische principes en van het recht om referenda over nieuwe wetten te houden, aangezien EG-regels bindend zouden worden; en een opheffing van de traditionele neutraliteit, hoewel de EER geen defensieorganisatie was.

De Zwitserse minister van buitenlandse zaken René Felber - in 1992 federaal president - verklaarde op 6 december dat het electoraat „afstand (had) gedaan van de vele politieke en economische mogelijkheden die de EER bood“. Hij sprak zijn „ernstige ongerustheid“ over de taalbarrière uit en sprak van een „ernstige breuk tussen de federale autoriteiten en het volk“. Minister van economische zaken Jean-Paul Delamuraz bevestigde op 11 december dat Zwitserland zijn aanvraag voor het EVA-lidmaatschap niet zou intrekken (zie pag. 96/2-'93).

„Ja“-stemmers winnen referendum in Liechtenstein

Op 13 december 1992 vond in Liechtenstein een referendum over ratificatie plaats, waarbij het electoraat bij een recordopkomst van 87 procent met 6.722 stemmen vóór (55,8 procent) en 5.322 stemmen tegen (44,2 procent) „ja“ zei.

Het parlement had op 21 oktober met 19 tegen 5 stemmen de ratificatie bekrachtigd, maar het had zich verzet tegen het verzoek van de

vorst van Liechtenstein, Hans-Adam II, om het verplichte referendum vóór het Zwitserse referendum te houden, zodat de Zwitserse uitslag er geen invloed op zou kunnen hebben. Liechtenstein moest nu de wettelijke basis van zijn betrekkingen met zijn Zwitserse buur wijzigen, omdat het krachtens de in 1923 tussen beide landen gesloten douaneunie alleen maar een verdrag kon ondertekenen als Zwitserland dat verdrag ook ondertekend had.

Parlementaire ratificatie in andere EVA-lidstaten in Europees Parlement

In andere landen werden geen referenda over ratificatie gehouden. Daar spraken de respectievelijke parlementen zich in ruime meerderheid vóór de EER uit.

In **Oostenrijk** stemden de Nationalrat (Tweede Kamer) op 22 september en de Bundesrat (Eerste Kamer) op 30 september met de vereiste tweederde meerderheid vóór ratificatie met de steun van beide regerende coalitiepartners; de Groenen en de rechtse FPÖ stemden tegen.

Op 26 oktober werd in de **Finse** Eduskunta met 154 stemmen vóór, twaalf stemmen tegen (Finse Boerenpartij en Groenen) en 32 onthoudingen ruimschoots de voor ratificatie vereiste tweederde meerderheid gehaald.

In **IJsland** was de Althing op 17 augustus in debat gegaan over het akkoord. Op 12 januari 1993 sprak een vereiste meerderheid van parlementariërs zich uit vóór ratificatie.

Op 15-16 oktober werd het debat over ratificatie in de **Noorse** Storting afgesloten met een stemming waarbij de voor goedkeuring vereiste driekwart meerderheid met 130 tegen 35 stemmen gehaald werd.

Op 18-19 november werd in de **Zweedse** Riksdag over de kwestie gedebatteerd. De vereiste absolute meerderheid werd met 308 stemmen vóór, 13 stemmen tegen (voormalige communisten binnen de Linkse Partij) en zes onthoudingen ruimschoots gehaald.

Op 28 oktober keurde het **Europees Parlement** met 351 stemmen vóór en 16 tegen (voornamelijk Groenen en voormalige communisten) de ratificatie van het EER-akkoord goed.

EVA-VRIJHANDELSAKKOORDEN

Op 17 september 1992 werd een op 16 juli geparafeerd vrijhandelsakkoord met Israël ondertekend. Na ratificatie zou dit akkoord - het eerste EVA-akkoord met een niet-Europees land - op 1 januari 1993 van kracht worden.

Het akkoord zou vrijhandel introduceren in industriële goederen en in bewerkte producten van landbouw en visserij. Het bevatte ook clausules over intellectuele eigendomsrechten, staatsmonopolies en staatshulp.

Om de betrekkingen met de voormalige communistische landen in Midden- en

Oost-Europa te versterken, sloot de EVA op 10 december 1992 vrijhandelsakkoorden met Polen en Roemenië. Ook ondertekende zij die dag een verklaring over samenwerking met Albanië en nam zij er nota van dat zowel de republiek Tsjechië als de republiek Slowakije het op 20 maart ondertekende vrijhandelsakkoord tussen de EVA en Tsjechoslowakije (zie pag. 516/1-'92) per 1 januari 1993 voorlopig wilden overnemen.

Naar verwachting zou er begin 1993 een akkoord met Hongarije worden gesloten en op 23 november waren besprekingen met Bulgarije begonnen.

(Voorber. pag. 514/2 e.v.-1992)

SLOWAKIJE

BEËDIGING VAN REGERING

Op 12 januari begon de zittingsperiode van het nieuwe Slowaakse kabinet, dat identiek was aan dat van de voormalige Slowaakse republiek, (hoewel de premier door het ontbreken van een president niet officieel beëdigd kon worden). De functie van minister van defensie was nog vacant.

In de twee stemmingsrondes die op 26-27 januari in de Nationale Raad (parlement) voor het Slowaakse presidentschap werden gehouden, behaalde geen van de vier kandidaten de vereiste drievijfde meerderheid. De kandidaat van de regerende Beweging voor een Democratisch Slowakije (HZDS), Roman Kováč, veroverde in de eerste ronde 69 stemmen en in de tweede ronde 78, aanzienlijk minder dan de vereiste 90 stemmen. Hij trok zich vervolgens terug als kandidaat, waarna de HZDS en andere partijen onderhandelingen aanknoopten om een consensus-kandidaat te vinden.

ONTWIKKELINGEN IN DE MEDIA

Op 5 januari werden de uitgever en de directeur van de toonaangevende staatskrant *Smena* ontslagen en op 19 januari volgde het ontslag van het hoofd van het Slowaakse televisiejournaal. De Slowaakse journalistenvakbond en oppositionele politici veroordeelden de twee maatregelen als pogingen van de regering om de media onder haar controle te brengen.

BASISGEGEVENEN SLOWAAKSE REPUBLIEK

Officiële naam: Slowaakse republiek
Oppervlakte: 49.035 vierkante km.

Roman Kovac van de Beweging voor een Democratisch Slowakije (I.) en Milan Ftacnik van de Partij van Democratisch Links wisten op 27 januari 1993 geen van beiden voldoende stemmen te behalen om tot president te worden gekozen.

Bevolking: 5.269.000.

Hoofdstad: Bratislava.

Talen: Slowaaks (officieel), Tsjechisch. Hongaars.

Belangrijkste godsdienst: christendom (60 procent rooms-katholiek, 6 procent protestants en 3 procent orthodox).

Strijdkrachten: 45.000.

Munteenheid: koruna (\$ 1 = kcs 45,01 op 11 januari 1993).

BNP: \$ 8,716 mrd (1991).

BNP per hoofd van de bevolking: \$ 1.650 (1991).

Werkloosheid: 10,4 procent (eind 1992).

Politiek stelsel

De grondwet die op 1 januari 1993 van kracht werd, omschrijft de Slowaakse Republiek als een eenheidsstaat (zie onder TSJECHOSLOWAKIJE). De wetgevende macht berust bij de Nationale Raad, waarvan de 130 leden worden gekozen voor een ambtstermijn van vier jaar. De president wordt gekozen door de Nationale Raad voor een ambtstermijn van vijf jaar. De uitvoerende macht berust bij de premier en de ministerraad.

In de huidige regering heeft de Beweging voor een Democratisch Slowakije (HZDS) de macht, hoewel de ministerraad ook een onafhankelijk lid en een lid van de Slowaakse Nationale Partij (SNS) telt.

Slowaakse ministerraad

Premier - Vladimir Meciar (HZDS); vice-premier - Roman Kovac (HZDS); vice-premier, buitenlandse zaken - Milan Knazko (HZDS); economische zaken - Ludovit Cernak (SNS); financiën - Julius Toth (HZDS); werkgelegenheid, sociale zaken en gezinszaken - Olga Kel-

tosova (HZDS); milieu - Jozef Zlocha (HZDS); bestuur en privatisering van nationaal bezit - Lubomir Dolgos (HZDS); vervoer - Roman Hofbauer (HZDS); landbeheer - Peter Baco (HZDS); cultuur - Dusan Slobodnik (HZDS); onderwijs en wetenschap - Matus Kucera (HZDS); volksgezondheid - Viliam Sobona (HZDS); binnenlandse zaken - generaal Jozef Tuchyna (onafhankelijk); justitie - Katarina Tothova (HZDS).

TSJECHIË

PRESIDENTSVERKIEZINGEN. NIEUWE MINISTERS

Op 26 januari koos het parlement Václav Havel tot president van de republiek voor een ambtstermijn van vijf jaar. De door de regeringscoalitie voorgedragen Havel werd door 109 van de 200 afgevaardigden gesteund. De door het Links Blok genomineerde Marie Stiborova kreeg 49 stemmen en Miroslav Sladek van de extreem-rechtse Republikeinen 14.

Havel was na de ineenstorting van het communistisch bewind in 1989 (zie pag. 62/2 e.v.-'90) tot president van Tsjechoslowakije gekozen. In juli 1992 was hij afgetreden, nadat het Slowaakse parlement te kennen had gegeven dat het zich van de federatie wilde afscheiden (zie pag. 762/3-'93).

De nieuwe Tsjechische regering die op 1

januari aantrad, was dezelfde als de regering van de oude Tsjechische republiek. Op 4 januari werden nog twee benoemingen aangekondigd: Antonin Baudys, lid van de Tsjechoslowaakse Volkspartij (CSL) en vice-premier binnen de voormalige federale regering, werd minister van defensie; en Jan Strasky, lid van de Democratische Burgerpartij (ODS) en aftredend federaal premier, werd minister van vervoer.

BASISGEGEVENS TSJECHISCHE REPUBLIEK

Officiële naam: Tsjechische Republiek

Oppervlakte: 78.864 vierkante km.

Bevolking: 10.299.000

Hoofdstad: Praag.

Talen: Tsjechisch (officieel). Slowaaks.

Belangrijkste godsdienst: christendom (39 procent rooms-katholiek, 2 procent protestants).

Strijdkrachten: 90.000.

Munteenheid: koruna (\$ 1 = kcs 45,01 op 11 januari 1993).

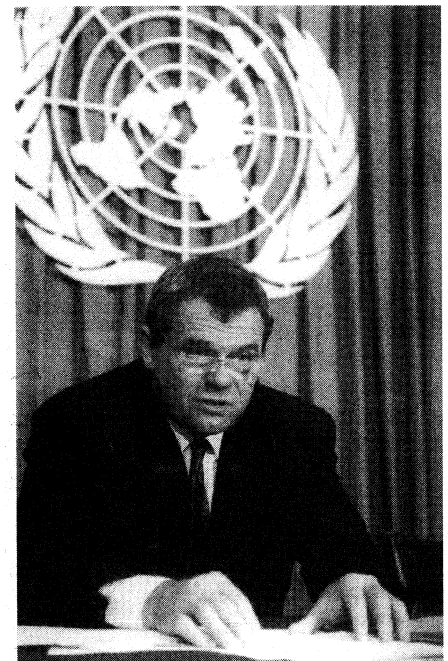
BNP: \$ 24,423 mrd (1991).

BNP per hoofd van de bevolking: \$ 2.370 (1991).

Werkloosheid: 2,5 procent (eind 1992).

Politiek stelsel

De grondwet die op 1 januari 1993 van kracht werd, omschrijft de Tsjechische Republiek als een eenheidsstaat (zie ook onder TSJECHOSLOWAKIJE). De wetgevende macht berust bij het parlement, dat bestaat uit een 200 leden tellende Kamer van Afgevaardigden die wordt gekozen voor een ambtstermijn van vier jaar

Milan Knazko, vice-premier en minister van buitenlandse zaken van Slowakije.

en een 81 leden tellende Senaat die wordt gekozen voor een ambtstermijn van zes jaar, waarbij een derde deel van de senatoren om de twee jaar vervangen wordt. De president wordt gekozen door het parlement voor een ambtstermijn van vijf jaar. De uitvoerende macht berust bij de premier en de ministerraad.

De huidige regering is een door de Democratische Burgerpartij (ODS) geleide centrum-rechtse coalitie, die verder bestaat uit de Christen-Democratische Unie/Tsjechische Volkspartij (KDU-CSL), de Christen-Democratische Partij (KDS) en de Democratische Burgeralliantie (ODA).

Tsjechische ministerraad

Premier - Vaclav Klaus (ODS); vice-premier, financiën - Ivan Kocarnik (ODS); vice-premier, landbouw - Josef Lux (KDU-CSL); vice-premier - Jan Kalvoda (ODA); buitenlandse zaken - Josef Zieleniec (ODS); industrie en handel - Vladimir Dlouhy (ODA); economische zaken - Karel Dyba (ODS); volksgezondheid - Petr Lom (ODS); binnenlandse zaken - Jan Ruml (ODS); cultuur - Jindrich Kabat (KDU-CSL); onderwijs - Petr Pitha (KDS); werkgelegenheid en sociale zaken - Jindrich Vodicka (ODS); staatscontrole - Igor Nemec (ODS); privatisering - Jiri Skalicky (ODA); milieu - Frantisek Benda (KDS); justitie - Jiri Novak (ODS); economische concurrentie - Stanislav Belehradek (KDU-CSL); defensie - Antonin Baudys (KDC-CSL); vervoer - Jan Strasky (ODS).

TSJECHOSLOWAKIJE

ONTBINDING VAN DE TSJECHOSLOWAakse FEDERALE REPUBLIEK. SLOWAKIJE NEEMT REPUBLIKEINSE GRONDWET AAN

Na de overeenkomst in augustus over de op 1 januari 1993 van kracht wordende deling van Tsjechoslowakije in twee aparte staten (zie pag. 763/2 e.v.-'92), aanvaardde de Slowaakse Nationale Raad (SNR) op 1 september 1992 met 114 tegen 16 stemmen (bij vier onthoudingen) de ontwerpgrondwet van een Slowaakse Republiek.

De 16 tegenstemmers waren allen lid van de Christen-Democratische Beweging van de voormalige Slowaakse premier Jan Carnogursky. De 14 etnisch Hongaarse afgevaardigden verlieten de stemming uit protest tegen op het laatste moment doorgevoerde wijzigingen in de formulering van de grondwet. Op 2 september zouden leiders van de twee partijen voor etnische minderheden in de SNR, Miklos Duraj van Coëxistentie en Bela Bugar van de Hongaarse Christen-Democratische Beweging, de grondwet hebben veroordeeld.

De grondwet werd op 3 september, tijdens een door de televisie uitgezonden plechtigheid, in het kasteel van Bratis-

Ivan Gasparovic, voorzitter van de Slowaakse Nationale Raad, (l.) en premier Vladimir Meciar tijdens de ondertekening van de nieuwe grondwet van de Slowaakse Republiek op 3 september 1992 in Bratislava.

lava ondertekend door SNR-voorzitter Ivan Gasparovic en Vladimir Meciar, de Slowaakse premier en leider van de Beweging voor een Democratisch Slowakije (HZDS), die na afloop voor een juichende menigte op het balkon verschenen. Carnogursky woonde de plechtigheid niet bij.

In zijn toespraak bij de ondertekening vroeg Gasparovic vooral om de medewerking van „onze landgenoten van Hongaarse, Oekraïense, Poolse en Duitse afkomst en onze zigeunerbevolking". Hij vestigde daarmee de aandacht op de in de grondwet gewaarborgde rechten van de minderheden. Het vastleggen in de grondwet van de rechten van zigeuners, de grootste minderheid in Slowakije na de Hongaren, werd door Alojz Pompa, voorzitter van de Liga voor Zigeunereenheid, in een radio-interview op 4 september toegejuicht.

Problemen bij de deling

Tijdens een gezamenlijke spoedzitting van de Federale Assemblée in Praag, die op 11 september begon, spraken linkse Tsjechische en Slowaakse Christen-Democratische afgevaardigden zich in sterke bewoordingen uit tegen de voorgestelde opheffing van de federatie. Het wetsvoorstel over de deling van Tsjechoslowakije zou naar verwachting op 1 oktober voor stemming aan de Assemblée worden voorgelegd. Op 23 september aanvaardde de federale regering een ontwerpvoorstel waarin de voorwaarden voor de scheiding waren vastgelegd en waarin regelingen waren getroffen voor de verdeling tussen de republieken. vóór 1 januari 1993.

van de eigendommen, instellingen, schulden en verplichtingen van de federale staat.

De verdeling van de bezittingen zou plaatsvinden op basis van de omvang van de bevolking van elke republiek; naar schatting was de bevolking van Slowakije half zo groot als die van Bohemen-Moravië. De republieken zouden elkaar geen schadevergoeding betalen.

Op een persconferentie op 17 september verklaarde de federale minister van defensie, Imrich Andrejcek, dat het onmogelijk zou zijn om de federale strijdkrachten vóór 1 januari 1993 op te delen. Als gevolg van het oude Warschapact-beleid ten aanzien van de verdeling van militaire infrastructuur, was er sprake van grote onevenwichtigheid. Zo bevonden de meeste luchtmachtfaciliteiten zich op Tsjechisch grondgebied, terwijl de opleidingscentra en de pantserwagens voornamelijk in Slowakije te vinden waren.

De Tsjechische premier Vaclav Klaus liet zich, na terugkeer van een vijfdaags bezoek aan de Verenigde Staten waar hij onder meer in Washington gesprekken had gevoerd met de directeur van het Internationale Monetair Fonds (IMF) Michel Camdessus, op 21 september in een televisie-interview positief uit over de houding van het Fonds en de Wereldbank ten aanzien van de vorming van twee afzonderlijke republieken.

Tegenslag in verzelfstandigingsproces

Op 1 oktober 1992 verwierpen beide kamers van de Tsjechoslowaakse Federale Assemblée - de Volkskamer en de Kamer der Naties - een voorstel voor wijziging van de grondwet dat het einde van de federatie wettelijk zou hebben vast-

gelegd (zie boven). Diezelfde dag aanvaardde de Federale Assemblée een resolutie, die was ingediend door Slowaakse afgevaardigden en linkse Tsjechen, waarin de overgang van de federatie naar een „Tsjechisch-Slowaakse Unie" met een president, een parlement en een regeringsraad werd vastgelegd.

Het Tsjechoslowaakse persbureau CSTK noemde deze beslissing onverwacht en berichtte dat de resolutie voorzag in de oprichting van een commissie die een constitutionele wet moest opstellen „in een poging het integratieproces te versnellen van de Tsjechische en Slowaakse republieken in de Europese Unie, zoals voorzien in het Verdrag van Maastricht van februari 1992".

De afwijzing van het eerste wetsvoorstel werd fel bekritiseerd door Vaclav Klaus, de Tsjechische premier en leider van de Democratische Burgerpartij (ODS), die het voorstel samen met zijn Slowaakse ambtgenoot en de leider van de Beweging voor een Democratisch Slowakije (HZDS), Vladimir Meciar, had opgesteld (zie pag. 763/2/3-'92).

De besprekingen tussen de twee premiers die voor 6 oktober op het programma stonden, werden afgelast, maar op 5 oktober verklaarde Meciar op een persconferentie in Bratislava dat zij overeen waren gekomen elkaar in hun functie van partijleider te ontmoeten. Deze bespreking vond op 6 oktober plaats in Jihlava, in Moravië. Na afloop verklaarde Klaus op een persconferentie dat de federatie op 1 januari 1993 zou worden opgeheven en dat bilaterale deelovereenkomsten tussen de twee republieken op dat moment van kracht zouden worden. Zij waren het erover eens dat het niet realistisch was om een unie van de twee republieken na testeven.

Op 8 oktober keurde de Federale Assemblée twee grondwetswijzigingen goed, bedoeld om de federale bevoegdheden aan de Tsjechische en Slowaakse republiek over te dragen en het aantal federale ministeries van 15 terug te brengen naar vijf.

Toekomstige economische betrekkingen

De twee premiers ontmoetten elkaar op 10 oktober in Kolodeje, ten oosten van Praag, en kwamen tot een principeakkoord over de instandhouding van een douaneunie met bepalingen voor de belastingvrije uitwisseling van goederen tussen de republieken. Deze bepalingen zouden ingaan op 28 oktober, de 74ste verjaardag van de staat Tsjechoslowakije.

Het persbureau *Associated Press* citeerde Meciar die verklaarde dat ook overeenstemming was bereikt over de verdeling van de Tsjechoslowaakse exportquota's naar de landen van

de Europese Gemeenschap (EG). Tot 30 juni 1993 zou gebruik worden gemaakt van een gezamenlijke munteenheid. Op die datum zouden afzonderlijke munteenheden worden ingevoerd met gelijke wisselkoersen. zo meldde het persbureau. De akkoorden bevatten een bepaling dat de waarde van de munteenheden uiteindelijk zou worden bepaald door de sterkte van de respectieve economieën. Over de verdeling van de eigendommen was nog geen akkoord bereikt.

De twee premiers ontmoetten elkaar opnieuw op 25 en 26 oktober in het Slowaakse Javorina. Op 29 oktober hadden zij volgens CSTK 16 akkoorden ondertekend inzake de toekomstige economische en sociale samenwerking, waaronder de vorming van een douaneunie; Meciar en Klaus waren die dag uit Londen teruggekeerd, waar zij besprekingen hadden gevoerd in het kader van de Drie van Visegrad.

Politieke veranderingen in Slowakije

Tijdens een vergadering van de Slowaakse regering op 13 oktober werden bepaalde presidentiële bevoegdheden overgedragen aan Meciar. De premier werd, totdat er een president was gekozen, beschouwd als de opperbevelhebber van de strijdkrachten; hij zou de republiek Slowakije in het buitenland vertegenwoordigen en bepaalde juridische bevoegdheden krijgen, aldus berichten van de radiozender van Bratislava.

CSTK had op 24 september gemeld dat het aantal Slowaakse ministeries werd teruggebracht van 17 naar 13. Op 30 september werden enkele benoemingen op ministersposten aangekondigd.

Op 1 oktober was bekendgemaakt dat de Slowaakse Nationale Raad (parlement) voortaan de Nationale Raad van de Republiek Slowakije zou heten.

Op 17 oktober maakten de Slowaakse Sociaal-Democraten op hun partijcongres een naamsverandering bekend. De partij zou voortaan de Sociaal-Democratische Partij van Slowakije heten. Alexander Dubcek werd opnieuw tot voorzitter gekozen, hoewel hij sinds half september in coma lag als gevolg van een ernstig auto-ongeluk. Jaroslav Volf, waarnemend partijleider tijdens Dubceks afwezigheid, werd herkozen tot vice-voorzitter.

Tsjechische politieke ontwikkelingen

Op 13 oktober kwamen functionarissen van de Tsjechische coalitiepartijen in

Praag bijeen, waar zij overeenstemming bereikten over enkele belangrijke punten van de toekomstige grondwet van de republiek. Op 23 september had de Tsjechische Nationale Raad een wetsvoorstel goedgekeurd betreffende de reorganisatie van ministeries, waaronder de opheffing van het ministerie van handel; de taken van dit ministerie zouden worden verdeeld tussen het ministerie van economische zaken en het ministerie van industrie en handel.

Federale Assemblée besluit tot ontbinding van federatie

Op 25 november keurde de Federale Assemblée tijdens een derde stemronde een grondwetswijziging goed die de wettelijke basis legde voor de ontbinding van de federatie van de Tsjechische en Slowaakse republieken per 1 januari 1993. De resolutie werd aangenomen met 183 tegen 30 stemmen en 55 onthoudingen; 3 stemmen meer dan de vereiste drievijfde meerderheid (180stemmen).

In een poging de zaak door te drijven, hadden de respectieve republikeinse parlementen op 17 november met grote meerderheden in soortgelijke bewoordingen gestelde resoluties met betrekking tot de splitsing van de federatie goedgekeurd. In deze resoluties heette het dat ze na 1 januari 1993 „devolledige verantwoordelijkheid voor de continuïteit van de staatsmacht" op het grondgebied van hun republieken op zich zouden nemen.

In november sloten de twee republikeinse regeringen opnieuw een aantal akkoorden over algemene kwesties en technische details met betrekking tot de ontbinding. Naast het akkoord over een tijdelijke gemeenschappelijke munteenheid (zie boven), besloten beide partijen een eigen centrale bank op te richten. Tijdens ontmoetingen op 10 en 29 november ondertekenden de twee premiers, Vaclav Klaus en Vladimir Meciar, onder meer akkoorden op het gebied van financiën, telecommunicatie, vervoer en landbouw. Specifieke akkoorden hadden betrekking op dubbele belastingen, de bescherming van investeringen (ook met betrekking tot de coupons die in het kader van het privatiseringsprogramma onder de burgers in omloop waren gebracht, zie pag. 764/1-'92) en een gezamenlijke invoering van BTW in 1993. Voorts werden er verdragen gearrafd over vriendschappelijke betrekkingen tussen beide buurlanden en samenwerking tussen ministeries. Ook werd besloten de strijdkrachten, militaire eigendommen en materieel, buitenlandse reserves en buitenlandse schulden te verdelen volgens de verdeelsleutel 2:1 (de verhouding van de bevolkingsdichtheid in de Tsjechische en Slowaakse republieken).

Na een verhit debat en verschillende onbesliste stemrondes keurde de Federale Assemblée op 13 november een wet goed over een van de heetste hangijzers, de verdeling van federale eigendommen. Deze goederen zouden in prin-

cipe territoriaal verdeeld worden (de locatie van de goederen zou bepalend zijn voor toewijzing). In een klein aantal gevallen zou de verdeling geschieden volgens de verdeelsleutel 2:1. Bovendien werd er voorzien in compensatie voor elk van de republieken, als het grootste deel van de eigendommen van een federaal instituut zich op het grondgebied van de andere republiek bevond (hetgeen voornamelijk voor Slowakije gold).

Vaclav Havel, die federaal president was geweest van juni 1989 tot juli 1992 (zie pag. 762/3-'92), bevestigde op 17 november zijn kandidatuur voor het Tsjechische presidentschap.

Op 19 november besloot het parlement van de Slowaakse Republiek, de Nationale Raad, een referendum te houden over de ontbinding van de federatie.

Tsjechische grondwet aanvaard

Op 16 december aanvaardde de Tsjechische Nationale Raad met een overweldigende meerderheid een Grondwet voor de Tsjechische Republiek die na de splitsing van Tsjechoslowakije op 1 januari 1993 in twee onafhankelijke staten een feit zou zijn.

De grondwet voorzag in een 200 leden tellende Tweede Kamer en een 81 leden tellende Eerste Kamer. De Tweede Kamer zou overeenkomen met het bestaande Tsjechische parlement, terwijl in de Tsjechische Eerste Kamer leden van het federale parlement zitting zouden hebben. Een belangrijke bepaling was dat er een drieduizend meerderheid nodig was om de grondwet te wijzigen.

De meeste van de 16 „nee“-stemmen werden uitgebracht door Moravische leden die grotere autonomie eisten voor hun regio en die ervoor pleitten dat de nieuwe republiek de „Tsjechisch-Moravische Republiek“ zou gaan heten.

De raad had in verband hiermee op 15 december besloten om de Tsjechoslowaakse federale wet van toepassing te laten zijn in de Tsjechische Republiek; alleen wanneer de Tsjechische en de federale wet met elkaar in strijd zouden zijn, zou de eerste doorslaggevend zijn.

Ontbinding van Federatie

Op 31 december 1992 hield de Tsjechoslowaakse Federale Republiek op te bestaan en op 1 januari 1993 werden Tsjechië en Slowakije soevereine landen. Daarmee was de „fluwelen scheiding“, die na de algemene verkiezingen van juni 1992 (zie pag. 538/1 e.v.-'92) in gang was gezet; voltooid. De federatie was op 28 oktober 1918 opgericht als een samenvoeging van de Tsjechisch- en Slowaakstalige gebieden van de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie.

In beide landen waren de festiviteiten niet bijzonder uitbundig, omdat de economische gevolgen van de splitsing gevreesd werden en met name in de Tsjechische republiek ieder enthousiasme voor de verandering ontbrak.

In een rede tot de natie erkende de Slowaakse premier Vladimir Meciar dat de onafhankelijkheid (waarvan hij de belangrijkste pleitbezorger was geweest) economische problemen en bezuinigingen met zich mee zou brengen. Hij riep alle burgers op „samen te werken“ en beloofde de verplichtingen die voortvloeiden uit diverse met de Tsjechische republiek gesloten akkoorden te zullen naleven. Bovendien benadrukte hij het belang van goede betrekkingen met de buurlanden Oostenrijk en Hongarije.

De Tsjechische premier Vaclav Klaus verklaarde dat de stichting van de Tsjechische republiek een belangrijke uitdaging en kans voor het Tsjechische volk betekende. Hij beloofde nauwe banden met Slowakije te zullen handhaven.

Buitenlandse betrekkingen

Aangezien beide partijen het eens waren over de splitsing, hadden talrijke internationale organisaties waarvan Tsjechoslowakije lid was, zoals de Conferentie voor Vrede en Samenwerking in Europa (CVSE) en de Raad van Europa, al besloten beide landen na de ontbinding van de federatie toe te laten. Op 19 januari werden beide landen bovendien bij acclamatie toegelaten tot de Verenig-

De Tsjechische minister van buitenlandse zaken, Josef Zieleniec, richt zich op 19 januari 1993 tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties nadat zijn land was toegelaten als VN-lid.

de Naties (als 179ste en 180ste lid). vervolgens werden ze ook toegelaten tot het Internationale Monetair Fonds (IMF) en de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD).

Een uitzondering vormde het associatieakkoord dat Tsjechoslowakije in 1991 met de Europese Gemeenschap getekend had (zie pag. 78/1/2-'92). Volgens zegglieden zou er opnieuw moeten worden onderhandeld over de voorwaarden waaronder beide landen dat akkoord van de federatie konden overnemen.

In de loop van januari gingen tal van landen, waaronder alle buurstaten, over tot diplomatieke erkenning van Tsjechië en Slowakije.

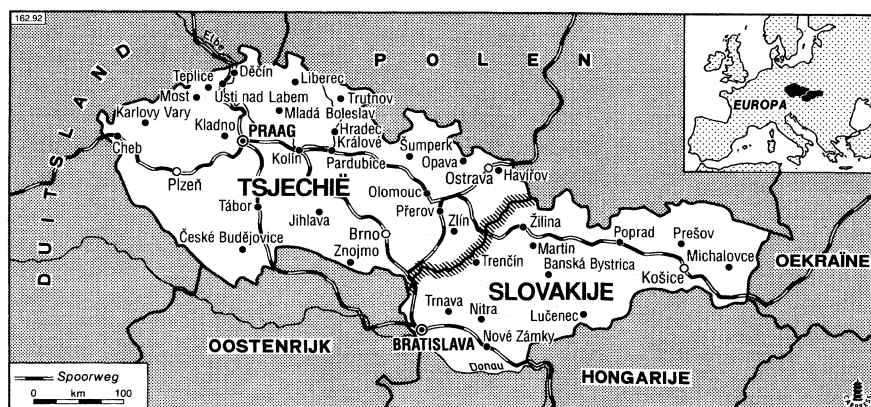
Bilaterale betrekkingen

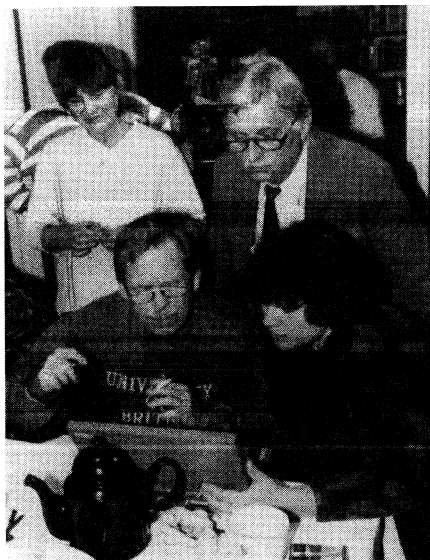
De betrekkingen tussen de beide nieuwe landen zouden worden geregeld door een aantal intergouvernementele akkoorden en circa 25 verdragen tussen de staten. Sommige aspecten van de scheiding, met name de verdeling van federale eigendommen, waren op 1 januari nog niet opgelost en bleven een punt van onderhandeling.

Eén element van bilaterale economische samenwerking, het besluit om voorlopig een gemeenschappelijke munt te handhaven, kwam medio januari onder druk te staan. Velen namen aan dat de Slowaakse munt gezien de zwakkere economie van dat land gedevalueerd zou moeten worden. Hierdoor ontstond speculatie op de koruna, waardoor de druk om tot splitsing over te gaan toenam.

VERDERE ONTWIKKELINGEN. ALEXANDER DUBCEK OVERLEDEN

Op 7 november 1992 overleed Alexan-

Vaclav Havel (m.), Jiri Dienstbier; Eva Joachimova (r.) en Dana Nemcova (l.) buigen zich op 3 november 1992 over de verklaring waarin de opheffing van Charta '77 wordt bekendgemaakt.

der Dubcek, de leider van de Communistische Partij ten tijde van de hervormingsbeweging in 1968 die de geschiedenis inging als de „Praagse Lente”, aan de ernstige inwendige verwondingen die hij bij een auto-ongeluk in september had opgelopen.

De in 1921 in Oost-Slowakije geboren Dubcek werd in januari 1968 in het kader van een grootscheepse zuivering onder de stalinistische leiders tot partijsecretaris benoemd (zie pag. 33 e.v. en 48/2/3-'68). Hij nam het voortouw bij vergaande veranderingen, zoals de afschaffing van de censuur; die hij karakteriseerde als „socialisme met een menselijk gezicht”. In augustus 1968 werd hij afgezet, toen een Soujet-invasie het experiment beeindigde (zie pag. 545 e.v.-'68). Nadat hij korte tijd als ambassadeur in Turkije werkzaam was geweest, werd hij uit de partij gezet, waarna hij werkte voor de Slowaakse bosbouwcommissie. Tijdens de „fluwelen revolutie” in 1989 keerde hij in de openbaarheid terug. In december 1989 werd hij gekozen tot voorzitter van het federale parlement, een functie die hij bekleedde tot de algemene verkiezingen in juni 1992, waaraan hij deelnam als de lijsttrekker van de kleine Sociaal-Democratische Partij in Slowakije (zie pag. 538/3-'92).

Op 15 november kwamen vele duizenden Dubcek een laatste eerbetoon bewijzen tijdens zijn begrafenis in Bratislava. De plechtigheid werd overschaduwd door onenigheid tussen de federale en Slowaakse autoriteiten over de aanstaande ontbinding van de federatie, een ontwikkeling waar Dubcek zich fel tegenverzet had.

Ontslag van directeur persbureau

Op 9 september ontsloeg de federale regering Peter Uhl, directeur-generaal

van het Tsjechoslowaakse persbureau CSTK, die bekend stond om zijn linkse opvattingen. Zijn opvolger, Tomas Kopriva, was afgevaardigde in de Democratische Burgerpartij (ODS) van Klaus.

Ontbinding van Charta '77 en ODU

Op 3 november besloot Charta '77, de mensenrechtenorganisatie die in de jaren tachtig het brandpunt van het verzet tegen het communistische regime vormde, zichzelf op heffen, omdat haar „historische rol (was) uitgespeeld”. De beweging was in januari 1977 opgericht door prominente dissidenten, onder wie Vaclav Havel.

Op 14 november besloot het congres van de Democratische Burgerunie (ODU), de opvolger van Burgers tegen Geweld (VPN), de belangrijkste anti-communistische beweging in Slowakije tijdens en na de revolutie in 1989, de partij op te heffen. De partij, die bij de federale en republikeinse verkiezingen in juni geen enkele zetel had behaald, werd verscheurd door onenigheid over het te volgen beleid en zou zwaar in de schulden steken.

Voormalige communistische functionarissen veroordeeld

Op 30 oktober werden Frantisek Kincl, minister van binnenlandse zaken tijdens de revolutie in 1989, diens plaatsvervanger Alojz Lorenc en Karel Vykypel, het voormalige hoofd van de binnenlandse veiligheidsdienst, door een militaire rechtbank schuldig bevonden aan „machtsmisbruik door

overheidsfunctionarissen” en veroordeeld tot respectievelijk drie, vier en 3,5 jaar gevangenisstraf. Tijdens anti-communistische demonstraties in 1988 en 1989 hadden zij tal van demonstranten op wederrechtelijke wijze laten arresteren.

CP-leider gewond

Op 5 december werd Jiri Svoboda, de leider van de Communistische Partij van Bohemen en Moravië, door een gemaskerde man neergestoken. Op 22 december werd de 22-jarige filosofiestudent Petr Wollmuth gearresteerd en beschuldigd van poging tot moord op Svoboda. Van Wollmuth was bekend dat hij lid was van een anarchistische groepering.

Problemen in Slowaakse betrekkingen met Hongarije

Bij zijn eerste buitenlandse bezoek als premier van Slowakije had Meciar op 9 september in Boedapest een ontmoeting met de Hongaarse premier Jozsef Antall. Zij waren het erover eens dat de belangrijkste kwesties die tot spanningen tussen Slowakije en Hongarije leidden door gezamenlijke parlementscommissies onderzocht moesten worden.

Slowakije telde naar schatting 600.000 etnische Hongaren en in Hongarije woonden ongeveer 100.000 Slowaken. De Hongaarse minister van buitenlandse zaken, Geza Jeszensky, die op 2 september Bratislava had bezocht, had daar gepleit voor gezamenlijke wetgeving

Luchtopname van de Gabčíkovo-Nagymaros-dam op 28 januari 1993.

EUROPA

ten aanzien van minderheden, maar Meciar had dit voorstel resoluut van de hand gewezen.

Op 25 mei had Hongarije het uit 1977 daterende akkoord over de Gabčíkovo-Nagymaros-dam en het project voor een waterkrachtcentrale in de Donau op gronden die verband hielden met het milieu (zie pag. 825/2/3-'92) verworpen. Het werk aan de Slowaakse kant was echter doorggegaan en begin november zou de centrale, volgens een CSTK-bericht op 10 september, gedeeltelijk in werking treden; de bouw zou eind 1992 worden voltooid. Geconfronteerd met aanhoudende Hongaarse bezwaren zou Meciar hebben ingestemd met het inschakelen van adviseurs, onder meer van de Europese Gemeenschap, maar alleen wat betreft de ecologische aspecten. De bevindingen zouden worden voorgelegd aan het Internationale Hof van Justitie in Den Haag.

Geschil rond Gabčíkovo-dam

Op 23 oktober werd aan Slowaakse kant de bouw hervat van de laatste fase van de omstreden Gabčíkovo-Nagymaros-dam in de Donau tussen Slowakije en Hongarije (zie boven).

Het conflict was verergerd door spanningen tussen de federale Tsjechoslowaakse regering en de Slowaakse regering, die de grootste voorstander van het project was. De beslissing om verder te gaan met de bouw was door de Slowaakse autoriteiten genomen, onmiddellijk na de mislukte besprekingen onder toezicht van de EG (eerdere bilaterale besprekingen waren op 13 oktober zonder resultaat afgebroken). De Hongaarse regering reageerde hierop door op te roepen tot een spoedzitting van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) en aan te kondigen een klacht te zullen indienen bij het Internationale Hof van Justitie. In een kennelijke poging de crisis te bezweren verklaarde Meciar op 30 oktober tijdens een bezoek aan Oostenrijk: „Wij zijn bereid de werkzaamheden op te schorten totdat een internationale commissie de technische problemen van het project heeft onderzocht en wij staan open voor verdere onderhandelingen.”

Amerikaanse consulaat in Bratislava afgeluisterd

Begin december werd in het Amerikaanse consulaat in de Slowaakse hoofdstad Bratislava af luisterapparatuur ontdekt.

De Slowaakse regering beweerde in eerste instantie dat de af luisterapparatuur in de jaren '80 door de federale autoriteiten was aangebracht en sinds 1989 niet meer functioneerde. Later werd echter bevestigd dat de apparatuur in werking was en hoogstwaarschijnlijk in de loop van 1991 was geïnstalleerd. De onderminister van binnenlandse zaken, Stefan Lastovka, werd gevraagd een onderzoek naar de affaire in te stellen.

(Vor.ber.pag. 761/2 e.v.-1992)

AMERIKA

ARGENTINIË

KABINETSWIJZIGINGEN. ONTSLAG MINISTER VAN JUSTITIE

Minister van justitie Leon Carlos Arslanian werd op 8 september 1992 ontslagen, nadat hij had geweigerd om president Carlos Saul Menem inspraak te geven bij de benoeming van 235 rechters voor de Hoven van Appel. Arslanian werd onmiddellijk opgevolgd door Jorge Maiorano. Menems secretaris voor technische en juridische zaken.

Deze hoven waren ingesteld om het nieuwe wetboek van strafrecht, dat op 7 september openbaar was gemaakt, toe te passen. In dit wetboek werd bepaald dat bij strafzaken de traditionele schriftelijke processen zouden worden vervangen door openbare terechtzittingen. Arslanian zou negen door de president aanbevolen rechters hebben aangesteld, maar hij weigerde de aanstelling van vier andere rechters te bekrachtigen, omdat zij volgens hem geen andere verdiensten hadden dan de steun van Menem.

De leiding van de Radicale Burgerunie (Union Civica Radical, UCR), de grootste oppositie partij, maakte op 24 september bekend dat zij alle samenwerking met de regering zou beëindigen.

De UCR beschouwde het ontslag van Arslanian als een nieuwe „gezagsuitwas” van Menem, die ten koste ging van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Zij beweerde ook dat Menem in april 1990 een nieuwe wet door het Congres had geslept, krachtens welke het aantal rechters in het Hooggerechtshof werd verhoogd van vijf tot negen, en dat hij in het hof zijn eigen aanhangers had aangesteld (zie pag. 31313-'91). De partij zei ook dat zij leiders uit de politiek, het zakenleven en de vakbewegingen zou waarschuwen voor de ernstige problemen die door de juridische onzekerheid zouden ontstaan en dat ze hun steun zou trachten te verwerven in een krachtige campagne tegen een regering die „per decreet regeert”

Zelfs bij afwezigheid van de 85 afgevaardigden van de UCR werd de regering beschuldigd aan omkoping en het verlenen van politieke gunsten teneinde de steun te verwerven van haar eigen 119 afgevaardigden bij de stemming over de wijziging van de wet op koolwaterstoffen in het Huis van Afgevaardigden op 24 september. De wijzigingen plaveiden de weg voor de privatisering van de nationale oliemaatschappij Yacimientos Petroliferos Fiscales Sociedad del Estado (YPF).

Op 2 december 1992 voerde president Carlos Saul Menem een kabinetswijziging door, waarbij hij drie van zijn naaste medewerkers aanstelde in een poging zijn regering een nieuw politiek gezicht te geven en de daling van haar populariteit tot staan te brengen.

AMERIKA

Minister van binnenlandse zaken José Luis Manzano (benoemd in augustus 1991, zie pag. 94/2-'92) werd vervangen door de 30-jarige Gustavo Beliz, bekend vanwege zijn leidende rol in een campagne tegen corruptie. Jorge Rodríguez werd benoemd tot minister van onderwijs in de plaats van Antonio Francisco Salonia (die tot januari 1991 ook de portefeuille van justitie in handen had, zie pag. 316/3-'91) en Enrique Rodríguez volgde Rodolfo Díaz op als minister van sociale zaken. De wijzigingen bij ondenvijs en sociale zaken volgden op een reeks van stakingen van leerkrachten en een algemene staking op 7 november (zie onder), die beide gericht waren tegen wetsvoorstellen van de regering.

COSTAMENDEZ OVERLEDEN

Nicanor Costa Mendez, een voormalig minister van buitenlandse zaken die een belangrijke diplomatieke rol speelde tijdens de Falkland/Malvinas-oorlog van 1982, overleed op 2 augustus 1992 op 69-jarige leeftijd.

OVEREENKOMST MET CLUB VAN PARIJS

Minister van economische zaken Domingo Cavallo verklaarde op 22 juli 1992 dat Argentinië een deel van zijn buitenlandse schuld zou kunnen herstructureren dankzij een overeenkomst die de regering had afgesloten met de „Club van Parijs”, een groep crediteurenlanden.

Argentinië had een schuld van \$ 8.73 mrd bij de Club van Parijs. De overeenkomst had betrekking op betalingen voor de volgende tien jaar, met langere periodes voor de afbetaling van een bedrag van \$ 2,8 mrd dat in het jaar 2000 betaald moest zijn, en op een plafond voor aflossingen na maart 1995. De totale staats- en privé schuld van de overheid werd geraamd op circa \$ 75 mrd (zie voor schuldovereenkomst met crediteurenbanken pag. 543/1/2-'92)

ALGEMENE STAKING

Middels een algemene staking van één dag (de eerste sinds president Carlos Saul Menem in 1989 aan de macht kwam), die op 9 november door het overkoepelende Algemene Vakverbond (CGT) werd uitgeroepen, bundelden de vakbonden hun verzet tegen het bezuinigingsbeleid van de regering. De belangrijkste eisen van de stakers waren: een minimumloon van \$536 per maand, een verdrievoudiging van het basispensioen tot \$ 430, een hervorming van de wet die inkomen aan produktiviteit koppelde en een nieuwe wetgeving inzake collectieve arbeidsovereenkomsten.

In de provincie, waar 90 procent van de arbeiders niet op het werk verscheen, werd het

AMERIKA

meest gehoor gegeven aan de staking. In de hoofdstad Buenos Aires werd het openbaar vervoer ernstig getroffen, maar de belangrijkste diensten werden gehandhaafd. Binnenlandse vluchten werden afgelast in verband met bommeldingen, vier bussen werden met brandbommen aangevallen en er ontplofte een lichte bom voor het hoofdkantoor van de CGT in Buenos Aires.

Hoewel de CGT op 28 oktober een pakket protectionistisch-economische maatregelen zonder problemen had goedgekeurd (zie hieronder), reageerde zij begin november boos toen minister van economische zaken Domingo Cavallo bekendmaakte dat hoge regeringsambtenaren een salarisverhoging van 200 procent zouden krijgen. Cavallo onthulde ook dat hij om zijn persoonlijke levenswijze te handhaven minimaal \$ 10.000 per maand nodig had: het grootste deel daarvan was afkomstig uit zijn aandeel in een particuliere denktank, de Mediterranean Foundation, die werd gefinancierd door grote bedrijven.

De burgemeester van Buenos Aires, Carlos Grosso, moest op 26 oktober zijn ontslag indienen, nadat hij door leden van de oppositie en van zijn eigen partij, de regerende Peronistische Partij (PJ, Partido Justicialista), was beschuldigd van het wanbeheer van het stadsbudget van \$ 2,5 mrd. Menem benoemde onmiddellijk Saul Bouer, de wethouder van financiën van de stad, tot zijn opvolger.

ECONOMISCHE MAATREGELEN

Het pakket economische maatregelen dat op 28 oktober door minister Cavallo werd aangekondigd, was bedoeld om de export te stimuleren en het land beter tegen importen te beschermen. Een recente stijging van de import, voornamelijk van gesubsidieerde produkten uit Brazilië, en de stagnatie van de buitenlandse verkoop hadden geleid tot voorspellingen dat de handelsbalans voor 1992, voor het eerst sinds 1981, een tekort zou vertonen van \$ 1 mrd.

De maatregelen hielden in: (i) het afschaffen van de accijnzen op benzine, gasolie en kerosine; (ii) meer belastingvoordelen voor exporteurs, omgerekend ongeveer tussen de \$ 670 mln en \$ 1,1 mrd per jaar; (iii) het verlagen van het hoogste invoerrecht van 35 procent naar 20 procent; (iv) verhogingen van de invoerrechten op veel halffabrikaten, maar handhaving van het laagste tarief van nul procent voor de invoer van brandstoffen en kapitaalgoederen die niet in het land zelf geproduceerd werden; en (v) een „tijdelijke” verhoging van 3 naar 10 procent van een statistische belasting die op bijna alle importgoederen werd geheven.

Waarnemers legden de maatregelen uit als een manier om op indirecte wijze de peso met 5-10 procent te devalueren. De regering was tot deze stap gedwongen ondanks haar beleid van vrije inwisselbaarheid van de peso en de Amerikaanse dollar, dat was ingevoerd in maart 1991 (zie pag. 700/1 e.v.-'91). Critici van het pakket maatregelen beschuldigden de regering ervan te zijn gezwicht voor druk van in-

dustriële en exporteurs en zich niet te houden aan haar belofte volledige marktcontrole toe te staan om binnenlandse bedrijven efficiënter en concurrerender te maken.

Het heffen van een statistische belasting op **atto** importgoederen bracht een felle reactie teweeg uit Paraguay en Brazilië, beide lid van de Zuid Amerikaanse Gemeenschappelijke Markt (Mercosur) in wording. Binnen Mercosur was onder meer afgesproken dat alle leden zich zouden inzetten voor het langzaam laten verdwijnen van de handelsbarrières (zie pag. 698/3 e.v.-'91 voor oprichting van Mercosur in maart 1991). Uruguay was vrijgesteld van de statistische heffing krachtens het Argentijns-Uruguayaanse Verdrag voor Economische Samenwerking (CAUCE) van 1985.

Sociaal plan

Nadat Menem door kerk- en vakbondsleders was bekritiseerd wegens de „ongevoeligheid” van het neo-liberale economische beleid van zijn regering, maakte hij op 7 januari 1993 een \$ 1,5 mrd kostend programma ter bestrijding van de armoede bekend. Met dat geld moesten 22.000 banen worden geschaffen en het lot van gepensioneerden en de allerjongsten worden verbeterd.

Oppositiepartijen zeiden dat het programma deel uitmaakte van een actie van Menem om de positie van de regering op te vijzelen in verband met de parlementsverkiezingen van september. Wanneer de regerende Peronisten een tweede meerderheid behaalden, kon een grondwetwijziging worden aangenomen waardoor Menem zich herkiesbaar zou kunnen stellen.

NIEUWE GEVALLEN VAN CHOLERA

Op 28 december werd opnieuw de hoogste alarmfase afgekondigd nadat nieuwe gevallen van cholera ontdekt waren in drie noordelijke provincies aan de grens met Bolivia en Paraguay; niemand van de 44 personen bij wie in een periode van vijf dagen cholera was geconstateerd, was gestorven (voor cholera-gevallen begin 1992, zie pag. 543/2/3-'92).

BEZOEK VAN BRITSE MINISTER HURD

Op 6 januari 1993 begon een vijfdaags bezoek van de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest, Douglas Hurd, aan Argentinië. Het bezoek betrof het hoogste diplomatieke contact tussen Groot-Brittannië en Argentinië sinds de oorlog om de Falkland/Malvinas-eilanden in 1982. Op 7

januari had Hurd een ontmoeting met president Carlos Menem en minister van buitenlandse zaken Guido di Tella.

Hoewel beide partijen benadrukten dat de soevereiniteit van de betwiste eilanden niet ter discussie stond, ging het bezoek gepaard met allerlei verklaringen in de Argentijnse pers. In een interview met een krant in Buenos Aires, **La Nación**, bevestigde Hurd de Britse soevereiniteit van de eilanden en steun voor de eilandbewoners. Ook waarschuwde hij tegen optimistische verwachtingen dat tijdens zijn verblijf aanzienlijke vooruitgang zou worden geboekt in het conflict. Menem noemde de oorlog van 1982 een vergissing die de aanspraken van Argentinië op de eilanden geen goed had gedaan. Hij zei er vertrouwen in te hebben dat Argentijnse soevereiniteit vóór het jaar 2000 via diplomatieke middelen zou worden gerealiseerd.

De gesprekken vonden plaats tegen een achtergrond van Britse onzekerheid over de economische toekomst van de eilanden. Een van de belangrijkste kwesties was het conflict over het vissen op de illex-pijlinktvis, een zeer geliefde soort in het Verre Oosten. Dankzij de winstgevendheid van deze inktvissen hadden de Falkland-eilanden veel geld verdiend met de verkoop van visserij-licenties aan vloten uit het Verre Oosten. In december echter kondigde Argentinië aan dat het goedkopere licenties aanbood die het monopolie van de Falklands bedreigden, hoewel de Argentijnse en Britse autoriteiten vooruitgang hadden geboekt over een akkoord voor visserijbeheer in 1993, met onder meer afspraken over een gelijke verdeling van visserij-licenties. In oktober had Argentinië zijn wateren opengesteld voor buitenlandse vloten in het kader van een vijf jaar geldend visserij-akkoord met de Europese Gemeenschap. De kwestie van olieboringen en olierechten stond ook hoog op de agenda.

Tijdens de gesprekken werden de bilaterale economische betrekkingen uitgebreid, waarbij Groot-Brittannië er alert op was dat Britse investeerders geen kansen misten in de laatste golf van Menems radicale privatiseringsprogramma. In december waren de Britse investeringen in de gasdistributie en de olie-industrie toegenomen.

(Vor.ber.pag. 542/1 e.v.-1992)

BOLIVIA

MEERPARTIJEN-AKKOORD

De leiders van acht Boliviaanse politieke partijen bereikten begin augustus 1992 een overeenkomst over tien voorstellen betreffende wijzigingen in de grondwet, het rechtswezen en het onderwijs. Verenigd Links (IU) was de enige grote partij die niet aan het overleg deelnam.

Het zogenaamde „Akkoord voor Modernisering van de Staat en Versterking van de Demo-

cratie" werd door de partijleiders ondertekend in het Regeringspaleis tijdens een ceremonie die werd voorgezeten door vice-president Luis Ossio Sanjines. De voorstellen in het akkoord beoogden een algemene verbetering van het rechtssysteem, veranderingen in het kiessysteem ter voorkoming van fraude, decentralisatie voor een participatie-democratie en modernisering van overheidsinstellingen. De leider van de Beweging voor een vrij Bolivia (MBL), Antonio Aranibar Quiroga, zei dat zijn partij desalniettemin haar eis dat er een constituerende vergadering moest komen om de grondwets hervormingen te bepalen, niet had laten varen. Max Fernandez, leider van de Unie van Burgerlijke Saamhorigheid (UCS), bepleitte inspraak van alle Bolivianen door middel van een referendum.

AANVRAAG LIDMAATSCHAP MERCOSUR

Op 6 juli bevestigde minister van buitenlandse zaken Ronald Maclean Aba-roa dat Bolivia officieel verzocht had toegelaten te worden tot de Zuidamerikaanse Gemeenschappelijke Markt Mercosur (met de lidstaten Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay). Bolivia wilde desalniettemin lid blijven van het Acuerdo de Cartagena of Andespact (waar Bolivia, Colombia, Ecuador, Peru en Venezueladeel van uitmaakten).

OVEREENKOMST OVER FINANCIËLE HULP. ANTI-AMERIKAANSE GEVOELENS

Volgens een overeenkomst die op 21 augustus in de hoofdstad La Paz ondertekend werd, zouden de Verenigde Staten ongeveer \$190 mln aan financiële steun gaan geven. Van dit bedrag was \$ 55 mln bestemd voor alternatieve ontwikkelingsprojecten, \$ 66 mln voor ver-

minderen van het tekort op de betalingsbalans (afhankelijk van het succes bij de drugsbestrijding) en \$ 23 mln in de vorm van militaire hulp bij de drugsbestrijding. President Jaime Paz Zamora zou diezelfde dag gevraagd hebben om toestemming van het Congres voor de aanwezigheid van Amerikaanse troepen in het noordelijke departement Beni. Bovendien had hij het Congres gevraagd een wet aan te nemen die de aanwezigheid van buitenlandse troepen in de toekomst zou bekrachtigen. De ministers van defensie, binnenlandse en buitenlandse zaken ontsnapten ternauwernood aan een berisping van het Congres omdat zij de constitutionele regel dat het Congres de aanwezigheid van buitenlandse troepen moest goedkeuren, hadden geschonden.

Het ministerie van buitenlandse zaken had op 31 juli bekendgemaakt dat het de toestemming voor een nieuw contingent Amerikaanse militairen „tijdelijk uitstelde" in afwachting van eventuele nieuwe bepalingen over ontwikkelingsprojecten voor de bevolking (voorgoedkeuring van deelname van Amerikaanse troepen in april 1991, zie pag. 742/2-'91). Op 14 juli had het Congres de Amerikaanse regering verzocht gedetailleerde informatie te verstrekken over de soort en het aantal Amerikaanse troepen die in het land opereerden, waarbij werd aangegeven hoeveel er actief waren bij ontwikkelingsprojecten en hoeveel bij de drugsbestrijding.

De twee initiatieven uit augustus waren bedoeld om anti-Amerikaanse gevoelens te temperen die in de voorafgaande weken gegroeid waren als gevolg van de activiteiten van Amerikaanse militairen en drugsbestrijdingsfunctionarissen in het land. De opleving van anti-Amerikaanse sentimenten was vooral te wijten aan de onaangekondigde komst van 130 militairen van de 37ste speciale eenheid van het Amerikaanse leger in de buurt van Santa Ana in Beni op 26 juni.

De troepen, die officieel waren betrokken bij een burger-actieproject waarbij \$ 2.5 mln was uitgetrokken om een plaatselijke school op te knappen en een rioleringsstelsel en een waterzuiveringsinstallatie aan te leggen, werden ervan beschuldigd een voorhoede te zijn van een vernield beleid van de VS om in het gebied een einde te maken aan het verbouwen van coca, de grondstof voor cocaïne: omdat er geen gelijkwaardig, vervangend handelsgewas was, waren duizenden boerenfamilies financieel afhankelijk van het gewas.

Op 7 juli hadden betogers in Trinidad, de hoofdstad van Beni, beweerd dat het Ameri-

kaanse Drug Enforcement Agency (DEA) en de plaatselijke drugsbestrijdingspolitie Umo-par zich schuldig hadden gemaakt aan mishandeling van de plaatselijke bevolking. De voorzitter van het plaatselijke burgercomité eiste dat er actie werd ondernomen tegen degenen die verantwoordelijk waren voor „overvallen, pogingen tot moord, onterechte arrestaties en mishandelingen die plaats hadden gevonden in de inheemse gemeenschappen".

De afkeer van de Amerikanen werd bovendien gevoerd door een incident dat plaatsvond in de oostelijke stad Santa Cruz in juli. Een DEA-agent had in een bar een Boliviaan met een vuurwapen verwond, en had vervolgens het land verlaten voordat hij berecht kon worden.

BESCHULDIGINGEN VAN CORRUPTIE IN PRIVATISERINGSPROCES

Politici van de oppositie beweerden op 5 september dat er hooggeplaatste ambtenaren betrokken waren bij corruptie en machtsmisbruik in verband met de privatisering van staatsbedrijven. Dezelfde soort beschuldigingen dwongen president Jaime Paz Zamora ertoe af te zien van de verkoop van twee hotels in de hoofdstad La Paz die eigendom waren van de staat, toen er ongeregeldheden werden ontdekt bij het openen van verzegelde offertes. Een van de beschuldigingen betrof Aldo Forti, die was aangesteld om de offertes voor het La Paz (voorheen Sheraton) Hotel te beoordelen. Hij zou Zamora een hacienda cadeau hebben gedaan.

Het privatiseringsprogramma, dat in april 1990 bekendgemaakt was en waartegen de vakbonden zich sterk hadden verzet (zie pag. 54313 e.v.-'92); had betrekking op meer dan 100 door de overheid beheerde bedrijven, waaronder 14 hotels en 25 door het leger beheerde ondernemingen. Er werd echter niet voldoende op het aanbod van aandelen gereageerd. De regering slaagde er ook niet in om buitenlandse luchtvaartmaatschappijen te interesseren voor een aandeel in de nationale luchtvaartmaatschappij Lloyd Aereo Boliviano (LAB), terwijl zij het bod van Iberia, de Spaanse staatsluchtvaartmaatschappij, had geweigerd omdat het „ontoereikend" was.

Minister van planning en coördinatie Samuel Doria Medina, gaf eind september toe dat de uiteindelijke beslissingen over de verkoop van bedrijven die werkzaam waren op het gebied van defensie niet eerder dan aan het einde van Zamora's mandaat zouden vallen. Op 6 juni 1993 zouden algemene verkiezingen plaatsvinden.

Beschuldigingen van corruptie bij politie

Naar aanleiding van de getuigenis van politiecommandant Waldo Panozo op 31 augustus/1 september voor een grondwetscommissie van de Kamer van Afgevaardigden zou een onderzoek

President Jaime Paz Zamora

AMERIKA

worden ingesteld naar de leiding van de Nationale Politie. Panozo beweerde dat de politie werd „geleid door de mafia” en dat verschillende leidende politiefunctionarissen betrokken waren bij de drugshandel en bij het beschermen van deze handel.

PARTIJVOORZITTER TREEDT AF

Op 27 oktober trad Gonzalo Sanchez de Lozada af als voorzitter van de rechtse Nationalistische Revolutionaire Beweging (MNR) en kondigde hij aan zich terug te trekken uit de verkiezingsstrijd voor het presidentschap. Recente oneenigheid binnen de MNR had ertoe geleid dat Lozada, na een roerige bijeenkomst van MNR-leiders in de zuidelijke stad Sucre, door congresafgevaardigde Ciro Humboldt Barrero met de dood was bedreigd.

AFTREDEN VAN MINISTER VAN FINANCIËN

Minister van financiën Jorge Quiroga Ramirez diende op 10 november zijn ontslag in om de verkiezingscampagne voor het presidentschap te gaan leiden van generaal (b.d.) Hugo Banzer Suarez, leider van de Democratisch Nationalistische Alliantie (ADN), een van de twee partijen in de regeringscoalitie.

President Jaime Paz Zamora liet weten dat hij geen vervaring wilde laten ontstaan tussen „verkiezingscampagnenwerk en regeringswerk” en verleende ontslag aan drie andere ADN-ministers en aan een minister van het Revolutionair Front van Links (FRI).

Op 12 november werden de volgende nieuwe ministers benoemd: Pablo Zegarra Arana (financiën); Olga Saavedra (onderwijs en cultuur); José Luis Lupo Flores (voorlichting); Eusebio Gironde Cabrera (arbeid en werkgelegenheid); en Roberto Pena (zonder portefeuille).

(Vor.ber.pag. 545/1 e.v.-1992)

CANADA

AKKOORD OVER GRONDWETSONTWERP

De langdurige besprekingen over de grondwetsherziening, waarbij behalve de federale regering de premiers van negen van de tien provincies waren betrokken, leidden op 7 juli 1992 tot een compromisakkoord. Minister van grondwettelijke zaken Joe Clark noemde het kersverse compromis, dat in de volksmond het Pearson-akkoord werd genoemd (naar het gebouw in Ottawa

waar het bereikt was), de meest historische overeenkomst sinds Canada in 1867 een confederatie was geworden.

Het Pearson-akkoord betekende het einde van een periode van twee jaar waarin de federale regering en de premiers van de Engelstalige provincies hadden gezocht naar een constitutionele formule om het Franstalige Quebec te behouden voor de Canadese federatie na het mislukken van het Meech Lake-akkoord in juni 1990 (zie pag. 663/1 e.v.-'90). In juni 1992 leken de besprekingen vast te lopen. De streefdatum voor een overeenkomst was toen verlopen zonder dat een pakket voorstellen aan Quebec was voorgelegd (zie pag. 617/1 e.v.-'92). Op 29 juni werd echter tijdens een bijeenkomst van de federale premier Brian Mulroney en de provinciale premiers besloten de besprekingen in juli voort te zetten in de hoop een compromis te bereiken.

Het nieuwe akkoord bevatte veel elementen van de Meech Lake-overeenkomst, waaronder de erkenning van Quebec als een aparte samenleving. Ook werd de provinciale regeringen meer macht toebedeeld. Zo kregen alle provincies het vetorecht over toekomstige grondwetsherzieningen. De Pearson-overeenkomst deed ook een belangrijke concessie aan de minder dichtbevolkte provincies door te bepalen dat de federale Senaat zou worden veranderd in een gekozen kamer waarin elk van de 10 provincies acht afgevaardigden zou hebben. Dit was een belangrijk struikelblok geweest, daar het gelijktrekken van de vertegenwoordiging bijna onvermijdelijk betekende dat het huidige zetelaantal van de dichtstbevolkte provincies Ontario en Quebec verhoudingsgewijs zou dalen. De Senaat zou een beperkt vetorecht hebben over wetsvoorstellen die waren goedgekeurd door het uitgebreide 317 leden tellende Lagerhuis. Andere bepalingen in het Pearson-akkoord betroffen de erkenning van het recht op zelfbestuur van Canada's inheemse Indiaanse bevolking en Inuit-volkeren en de belofte om handelsbarrières tussen de provincies te verminderen.

Akkoord over nieuw pakket constitutionele hervormingen

Op 18 augustus 1992 werd een door premier Brian Mulroney voorgezeten constitutionele conferentie geopend, waarop de in juli bereikte ontwerp-overeenkomst, in de volksmond het Pearson-akkoord genoemd (zie boven), zou worden besproken. De conferentie, waaraan alle 10 provinciale premiers deelnamen evenals afgevaardigden van de federale regering en territoriale en inheemse leiders, was de eerste gele-

genheid waarbij de voornamelijk Franstalige provincie Quebec deelnam aan rechtstreekse onderhandelingen over de grondwet sinds de mislukking van het Meech Lake-akkoord in 1990.

Nadat de Engelstalige provincies het Meech Lake-pakket hadden verworpen op grond van de concessies aan Quebec in dit akkoord, was er een opleving geweest van separatistische gevoelens in de Franstalige provincie. Dit was niet alleen tot uiting gekomen bij aanhangers van de separatistische Parti Québécois, maar ook binnen de regerende Liberale Partij van provinciaal premier Robert Bourassa. Hoewel het enthousiasme voor onafhankelijkheid de afgelopen 12 maanden enigszins bekoeld was onder invloed van een diepe economische recessie, de verzoenende houding van veel Engelstalige provincies en de politieke vaardigheid van Bourassa, zou op 26 oktober een referendum worden gehouden over onafhankelijkheid. Mulroney had laten blijken dat hij vóór het referendum graag een akkoord tussen de provincies wilde hebben gesloten.

Op 23 augustus werd aangekondigd dat de constitutionele conferentie in grote lijnen overeenstemming had bereikt over alle onopgeloste kwesties, zoals een grotere autonomie voor Quebec (en indien gewenst voor andere provincies). Deze zou bereikt worden door het overdragen van talrijke bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de federale overheid naar het provinciaal bestuur.

De verantwoordelijkheden die in hun geheel zouden worden overgeheveld naar de provincies omvatten mijnbouw, bosbouw, toerisme, stadsontwikkeling, huisvesting en recreatie, hoewel volgens de overeenkomst de regering ook concessies zou doen op het gebied van cul-

De premier van Quebec, Robert Bourassa (l.) en Ovide Mercredi (r.), opperhoofd van de Assemblée van Eerste Volkeren, wachten op 4 augustus 1992 bij Harrington Lake, de zomerresidentie van federaal premier Brian Mulroney.

Deze had de tien provinciale premiers uitgenodigd tijdens een lunch over de constitutionele wijzigingen te spreken.

Premier Bob Rae van Ontario (l.) begroet een demonstrant van de Assemblée van Eerste Volkeren bij Meech Lake, waar de premiers van Canada op 10 augustus 1992 bij elkaar kwamen om te praten over de constitutionele wijzigingen.

tuin immigratie, telecommunicatie, vakopleidingen en regionale ontwikkeling.

Hoewel niet aan alle eisen van de separatisten in Quebec werd voldaan, betekende de overeenkomst een aanzienlijke uitbreiding van de provinciale autonomie. Verder kreeg Quebec de status van „aparte samenleving”, samen met de garantie dat het aantal zetels in het Lagerhuis niet zou dalen onder 25 procent. Een laatste concessie aan Quebec was dat iedere provincie in de toekomst afzonderlijk haar veto kon uitspreken over wijzigingen in federale instellingen.

Ook bereikte de conferentie overeenstemming over de manier waarop de federale Senaat moest worden hervormd. Dit was een groot struikelblok gebleken bij kort daarvoor gehouden besprekingen, daar gelijke vertegenwoordiging van alle provincies in het Hogerhuis, zoals verschillende dunbevolkte provincies eisten, zou inhouden dat de dichter bevolkte gebieden naar verhouding minder sterk vertegenwoordigd zouden worden. Dit gold met name voor Ontario en Quebec. Op de conferentie werd als compromis bereikt dat een gekozen 62 leden tellende Senaat in het leven zou worden geroepen (de huidige benoemde Senaat telde 104 zetels) met beperkte volmacht, waarin zes afgevaardigden van iedere provincie zitting zouden hebben en een afgevaardigde van de beide Canadese territoria. Deze afspraak werd voor de provincies die in de nieuwe senaat zetels zouden kwijt-raken acceptabel gemaakt door hun een

grotere vertegenwoordiging toe te kennen in het Lagerhuis, dat werd uitgebreid van 295 naar 337 leden. Quebec en Ontario zouden beide 18 nieuwe zetels in het Lagerhuis krijgen, terwijl British Columbia en Alberta er respectievelijk vier en twee zetels bijkregen.

Ook kende de overeenkomst voor het eerst het recht van zelfbestuur toe aan de 750.000 inheemse Indiaanse en Inuit bewoners, waaronder het recht belastingen te heffen en hun binnenlandse zaken rechtstreeks te regelen. Ron George, de leider van de Raad van Inheemse Volkeren van Canada, gaf zijn steun aan dit pakket, dat naar hij zei de inheemse bevolking van Canada voor het eerst in staat zou stellen „volwaardige leden (van de samenleving) te zijn in plaats van armzalige statistieken”.

Mulroney noemde het nieuwe constitutionele akkoord een „eerlijk en eerbaar compromis dat Canada zal versterken”, maar erkende dat Quebec er „meer dan ooit” op vooruit gegaan was. Deze gevoelens werden bevestigd door Bourassa, die zei „bijzonder vergenoegd (te zijn) met de uitkomst” van het nieuwe akkoord en stelde dat Canada nu „op weg (was) naar een stabiele situatie na twee jaren van onzekerheid”. Bourassa's opvattingen over het pakket werden met overweldigende meerderheid bevestigd op een speciale bijeenkomst aan 4.000 leden van de Liberale Partij, waarbij de provinciale premier een krachtige toespraak hield en toezegde de bevolking van Quebec te zullen overhalen in het referendum in oktober voor het akkoord te stemmen.

De overeenkomst moest nog in een wetsvorm worden gegoten en zou van kracht worden na ratificatie door het federale parlement en alle provinciale parlementen. In verschillende provincies zouden referenda worden gehouden waarvan de uitslag bindend zou zijn voor hun parlement. Ook kon een nationaal referendum over het pakket worden gehouden. De leider van de oppositionele Liberale Partij op federaal niveau, Jean Chrétien, was hiervan een voorstander maar Mulroney's regering weigerde vooralsnog dit toe te zeggen.

Referendum over constitutioneel akkoord

Brian Mulroney, de federale premier en nationale leider van de Progressieve Conservatieve Partij (PCP), kondigde op 3 september aan dat op 26 oktober een referendum zou worden gehouden over de grondwetwijziging. Het referendum, het derde in de geschiedenis van Canada, zou de kiezers de keuze bieden ja of nee te zeggen tegen het eind augustus overeengekomen pakket grondwetwijzigingen. Het nationale referendum op 26 oktober kwam in de plaats van een referendum in Quebec dat al eerder voor 26 oktober gepland was,

Het hervormingspakket, dat eerst onder de naam Pearson-akkoord en later onder de naam Charlottetown-akkoord bekend stond, werd gesteund door de federale leiding van de drie grootste Canadese politieke partijen en de liberale premier Robert Bourassa van Quebec, maar veel aanhangers van de separatistische Parti Québécois waren er tegen. Het nationale referendum zou niet bindend zijn maar werd wel gezien als een poging om de kans op unanieme ratificatie door de provinciale parlementen te vergroten. Hierdoor zou het akkoord het lot bespaard blijven dat zijn voorganger (het Meech Lake-akkoord) beschoren was.

Begin september riep Mulroney het federale parlement bijeen om toestemming te geven voor het referendum; hij sloot met de federale leider van de Liberale Partij, Jean Chrétien, en Audrey McLaughlin, leider van de Nieuwe Democratische Partij (NDP), een officieuze wapenstilstand waarbij partij-politieke zaken opzij werden gezet om zo goed mogelijk campagne te kunnen voeren voor het nieuwe constitutionele pakket. Voorstanders van de overeenkomst benadrukten dat de economische situatie zou verslechteren als het plan werd verworpen. Deze opvatting werd gesteund door een rapport van de Royal Bank of Canada waarin werd gesteld dat, als Canada uiteenviel, de jaarlijkse economische groei in de komende tien jaar slechts 1 procent zou bedragen (in plaats van de geplande 3 procent als het land intact bleef) en dat tegen het einde van de eeuw de werkloosheid zou zijn gestegen tot 10 à 15 procent (in plaats van 7 à 11 procent).

Akkoord over constitutionele hervormingen afgewezen

Bij het referendum op 26 oktober stemden de Canadese kiezers met 54,4 tegen 44,6 procent van de stemmen tegen het Charlottetown-akkoord.

Ondanks de steun van premier Brian Mulroney en zijn regerende Progressieve Conservatieve Partij (PCP), en van de twee grootste oppositiepartijen, de Liberalen en de Nieuwe Democratische Partij (NDP), kreeg het akkoord bij het referendum alleen krachtige steun in Newfoundland, New Brunswick en Prince Edward Island. In Ontario, niet eenderde van de totale bevolking de belangrijkste provincie, was de meerderheid van het aantal voorstemmen zo marginaal dat de voorstanders van het akkoord niet meer dan een Pyrrusoverwinning behaalden. In de westelijke provincies, waar de pas opgerichte populistische Hervormingspartij krachtig campagne had gevoerd tegen het akkoord omdat het te veel concessies aan Quebec zou bevatten, was de meerderheid van het aantal tegenstemmen het grootst.

Mulroney erkende dat, gezien de uitslag van het referendum, het Charlottetown-akkoord „geschiedenis” was, maar reageerde afwijzend op suggesties dat hij, vanwege zijn grote persoonlijke nederlaag, zou aftreden als premier. Hij erkende dat de vraagstukken die men met het akkoord had getracht aan te

Jacques Parizeau, de leider van de separatistische Parti Québécois, wordt met applaus verwelkomd als hij op 26 oktober 1992 het hoofdkwartier van zijn partij betreedt.

pakken een bedreiging bleven voor de toekomst van Canada op lange termijn, maar gaf aan dat zijn regering de vraagstukken rond de grondwet naar het tweede plan zou schuiven en haar aandacht allereerst zou richten op de noodzaak om de kwakkelende economie van het land nieuw leven in te blazen.

Indiaanse en Inuit-leiders reageerden kwaad op het resultaat van het referendum. Ron George, de leider van de Raad van Inheemse Volkeren van Canada, beschuldigde degenen die het akkoord hadden afgewezen ervan dat zij „de apartheid in dit land doen voortbestaan” en voorspelde een toename van het geweld onder de inheemse volkeren, die op dat moment ongeveer 3 procent van de totale bevolking van Canada uitmaakten.

De leider van de separatistische Parti Québécois, Jacques Parizeau, interpreteerde de uitslag van het referendum als een nieuwe stap in

de richting van de uiteindelijke afscheiding van Quebec van de Canadese federatie. Aangezien de Franssprekende inwoners van de provincie in grote meerderheid tegen het akkoord waren omdat zij de concessies aan hun provincie niet ver genoeg vonden gaan, was Parizeau optimistisch over de kansen van zijn partij om bij de volgende provinciale verkiezingen in Quebec in 1994 aan de macht te komen. Hij maakte kenbaar dat bij een overwinning van zijn partij een provinciaal referendum zou volgen over soevereiniteit voor Quebec.

VERKIEZINGEN IN YUKON

De pas opgerichte Yukon Partij, die werd geleid door John Ostashek, kwam op 19 oktober tevoorschijn als grootste partij bij de verkiezingen van het territorium Yukon.

De partij kreeg zeven zetels in het 17 leden tellende parlement. De NDP (die voor de verkie-

zingen aan de macht was geweest) venierf zes zetels, de Liberalen één en drie zetels gingen naar onafhankelijke kandidaten. Na de verkiezingen begon de Yukon Partij onderhandelingen met als doel in het territorium een meerderheidsregering te vormen.

STICHTING VAN NUNAVUT BIJ REFERENDUM GOEDGEKEURD

Op 3-5 november werd onder de autochtone Inuit-bevolking in Noord-Canada een referendum gehouden over het voorstel om Nunavut te stichten, een uitgestrekt semi-autonoom Inuit-territorium, dat zou worden gevestigd in het oosten van de Noordwest Territoria. De uitslag, die op 12 november werd bekendgemaakt, liet zien dat 69 procent van de 8.000 kiezers het politieke akkoord over Nunavut had goedgekeurd.

Het voorstel om Nunavut, de grootste inheemse landschikking in de geschiedenis van Canada, te stichten volgde op een principeovereenkomst van mei 1991 (zie pag. 616/1 e.v.-'92). Over de definitieve details werd in 1992 onderhandeld en het Nunavut-akkoord werd uiteindelijk ondertekend door de federale minister van Indiaanse zaken en ontwikkeling van het noorden, Thomas Siddon, de minister voor inter-gouvernementele en inheemse zaken van de regering van de Noordwest Territoria, Stephen Kakfui, en de waarnemend voorzitter van de Tungavik Federatie van Nunavut (TFN), James Eetooklook.

Krachtens de bepalingen van dit akkoord was het referendum de eerste stap in een overgangsproces dat zou leiden tot de stichting van het semi-autonome Nunavut-territorium met een eigen regering in april 1999. De wetgeving die het hele project mogelijk zou maken, zou volgens de verwachtingen in 1993 bij het federale parlement worden ingediend. De drie ondertekenaars van het akkoord zouden een commissie van 10 personen benoemen, die toezicht zou houden op het overgangsproces.

Het akkoord had betrekking op een gebied van ongeveer 2 mln vierkante kilometer, ongeveer 20 procent van het totale Canadese grondgebied. Het reikte van de grens van Manitoba tot aan de Noordpool. Van dit gebied zou ongeveer 350.000 vierkante kilometer volledig in het bezit komen van de Inuit-bevolking, waarmee zij de grootste particuliere landeigenaren ter wereld zouden worden.

NIEUWE PREMIER IN ALBERTA

Don Getty kondigde op 9 september aan dat hij „om persoonlijke redenen” zou aftreden als premier van Alberta en als leider van de in die provincie regerende PCP.

Uitslagen van het Charlottetown-referendum

Provincies	Gebied in vierk.km.	Bevolking (1991)	Tegen	Voor
Alberta	255.285	2.545.553	60,1	39,7
British Columbia	365.946	3.282.061	67,7	31,7
Manitoba	250.946	1.091.942	61,7	37,9
New Brunswick	28.355	723.900	38,0	61,4
Newfoundland	156.648	568.474	36,5	62,9
Nova Scotia	21.425	899.942	51,1	48,5
Ontario	412.579	10.084.885	49,6	49,8
Prince Edward Island	2.185	129.765	25,9	73,6
Quebec	594.857	6.895.963	56,6	42,4
Saskatchewan	251.865	988.928	55,1	44,5
Territoria				
Northwest Territories	1.322.902	57.649	39,7	60,3
Yukon Territory	186.660	27.797	56,6	43,4

De 59-jarige Geït ~~as~~ vanaf 1985 premier geweest en was in 1989 herkozen. Hij zou aftreden nadat op een in november te houden speciaal partijcongres een opvolger was gekozen.

Op 5 december won Ralph Klein met bijna 60 procent van de stemmen de tweede en beslissende ronde van de verkiezingen voor het leiderschap van de PCP in Alberta. Klein, tot dan toe minister van milieu in die provincie, volgde op 14 december Don Getty op als premier van Alberta.

De PCP, die de laatste 21 jaar de provincie had geregeerd, bekleedde 58 van de 83 zetels in het parlement.

NIEUWE PREMIER OP PRINCE EDWARD ISLAND

Op 23 januari 1993 werd Catherine Callbeck benoemd tot leider van de regerende Liberale Partij op Prince Edward Island. Haar verkiezing betekende tevens dat zij Joseph Ghiz opvolgde als premier van de provincie.

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 9 januari 1993 wijzigde premier Brian Mulroney zijn kabinet voor de eerste keer sinds april 1991. Vijf ministers stapten uit de regering, een parlementslid werd tot minister benoemd en verscheidene andere ministers kregen een andere portefeuille. Het totaal aantal ministers werd met vier teruggebracht tot 35.

De advocate Kim Campbell uit Vancouver werd de eerste vrouwelijke minister

Minister van buitenlandse zaken Barbara McDougall.

van defensie in de geschiedenis van Canada. Zij werd in toenemende mate gezien als een belangrijke kandidaat om Mulroney op te volgen als leider van de PCP. Gezien het ongekeerde dieptepunt van Mulroney's populariteit werd verwacht dat gaandeweg meer druk op hem zou worden uitgeoefend om nog vóór de volgende verkiezingen af te treden.

Samenstelling van de nieuwe regering

Premier - Brian Mulroney; grondwettelijke aangelegenheden, voorzitter van Kroonraad - Joseph (Joe) Clark; visserij - John Crosbie; vice-premier, financiën - Donald Mazankowski; openbare werken - Elmer MacKay; verbindingen - Perrin Beatty; industrie, wetenschap en technologie, internationale handel - Michael Wilson; staatsminister, regeringsleider in het Lagerhuis - Harvie André; nationale inkomsten - Otto Jelinek; Indiaanse zaken en ontwikkeling van het noorden - Thomas Siddon; landbouw - Charles Mayer+; energie, mijnbouw en grondstoffen - William McKnight+; nationale gezondheidszorg en welzijn - Benoît Bouchard; buitenlandse zaken - Barbara McDougall; buitenlandse betrekkingen; staatsminister van bejaardenzorg - Monique Vézina+; bosbouw - Frank Oberle; regeringsleider in Senaat - Lowell Murray; bevoorrading en diensten - Paul Dick; staatsminister van lichamelijke opvoeding, amateursport en jeugdzaken - Pierre Cadieux; milieu - Jean Charest; wetenschap, staatsminister - Tom Hockin+; staatssecretaris - Monique Landry+; werkgelegenheid en immigratie - Bernard Valcourt; advocaat-generaal - Douglas Lewis; staatsminister van multiculturele zaken en burgerschap - Gerry Weiner; justitie, openbare aanklager, staatsminister van landbouw - Pierre Blais+; staatsminister van financiën en privatisering - John McDermid; staatsminister van transport - Shirley Martin; economische diversificatie in het westen, staatsminister van milieu, vrouwenaangelegenheden - Mary Collins+; nationale defensie en veteranenzaken - Kim Campbell+; vervoer - Jean Corbeil; voorzitter van de Raad voor de Schatkist, staatsminister van financiën - Gilles Loiselle; arbeid - Marcel Danis; staatsminister van werkgelegenheid en immigratie - Pauline Browes+; consumenten en ondernemingen, staatsminister van Indiaanse zaken en ontwikkeling van het noorden - Pierre H. Vincent*.

+gewijzigde portefeuille
*nieuwe benoeming

PREMIER MULRONEY KONDIGT AFTREDEN AAN

Op 24 februari 1993 kondigde Brian Mulroney aan dat hij het leiderschap van de PCP zou neerleggen en zou aftreden als federaal premier. Dit besluit, dat was genomen om de kansen van de PCP bij de algemene verkiezingen later in 1993 te vergroten, zou van kracht worden na de verkiezing van een nieuwe PCP-leider tijdens een partijcongres

Premier Brian Mulroney kondigde op 24 februari 1993 zijn aftredenaan.

dat waarschijnlijk in juni zou plaatsvinden.

De 53-jarige Mulroney had zijn partij in 1984 en 1988 naar verkiezingsoverwinningen gevoerd. Mulroney, die zich gesteld zag voor een ernstige economische crisis en een slepend constitutioneel conflict niet had weten op te lossen (voornamelijk als gevolg van de door de Franstalige provincie Quebec geëiste grotere autonomie), was volgens opiniepeilingen de minst populaire premier in de moderne geschiedenis van Canada.

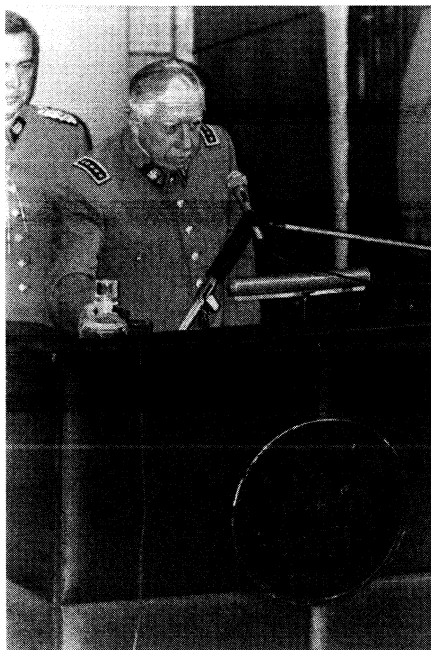
Tot de belangrijkste kandidaten binnen de PCP voor de opvolging van Mulroney behoorden de ministers Kim Campbell, Michael Wilson, Perrin Beatty en Jean Charest.

(Vor.ber.pag. 615/2 e.v.-1992)

CHILI

GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Bij gemeenteraadsverkiezingen op 28 juni 1992, de eerste sinds er in maart 1990 een einde kwam aan 17 jaar militaire dictatuur, behaalde de regerende Coalitie van Partijen voor Democratie

Generaal Augusto Pinochet Ugarte houdt op 21 augustus 1992, aan de vooravond van zijn 19de verjaardag als opperbevelhebber van het leger, een toespraak tot zijn manschappen.

(CPD) 53,3 procent van de stemmen. De verenigde rechtse oppositie van de Nationale Vernieuwing (RN) en de Onafhankelijke Democratische Unie (UDI) veroverde 29,8 procent van de stemmen.

De populistische Centrum-Centrum Unie (UCC) kreeg 8 procent van de stemmen en de Communistische Partij (PCC) 7 procent.

President Patricio Aylwin Azocar verklaarde dat de uitslag het „duidelijke en onvoorwaardelijke“ bewijs leverde dat de CPD de enige partij was die het verdiende het land te regeren. De oppositie, die een meerderheid in de Senaat had, waarschuwde echter dat de uitslag Aylwin geen mandaat gaf om „het land in politieke hervormingen te storten“ en zij dreigde zich te verzetten tegen de in maart voorgestelde wijzigingen aan de uit 1980 stammende grondwet, die de regering had ingediend om zich te distancieren van het voorgaande militaire regime (zie pag. 39911-92).

Waarschuwing aan Pinochet

Opperbevelhebber van het leger en voormalig dictator generaal Augusto Pinochet Ugarte kreeg op 15 april 1992 van president Patricio Aylwin Azocar te horen dat hij in de toekomst de regering van tevoren op de hoogte zou moeten brengen van al zijn buitenlandse reizen. Dit volgde op de verklaring van president Borja Cevallos van Ecuador op 18 maart dat Pinochets aanwezigheid in zijn land op dat moment „nietwelkom“

was. Hoewel Pinochet naar verluidt geen officiële contacten had met leden van de strijdkrachten van Ecuador, had hij een bezoek gebracht aan een militair trefcentrum waar hij een ontmoeting had met gepensioneerde officieren.

Leger gemobiliseerd

Generaal Pinochet gaf op 24 september het leger opdracht de staat van paraatheid op te heffen na een telefoongesprek met president Patricio Aylwin Azocar. Volgens plaatselijke berichten echter bleef het leger volledig gemobiliseerd.

De staat van paraatheid was ingesteld op initiatief van luitenant-generaal Jorge Lucar, waarnemend opperbevelhebber van het leger, tijdens Pinochets vakantie in Argentinië. De crisis was ontstaan na een demonstratie bij een garage in de hoofdstad Santiago, toen tijdens een televisie-uitzending gebleken was dat dit het geheime hoofdkwartier was van het Militaire Inlichtingenbataljon (BIE).

Het bericht was uitgelekt via een onbekend lid van het directoraat van de militaire inlichtingendienst (DINA), waaraan het BIE was verbonden. BIE zou 600 mensen in dienst hebben die telefoonlijnen af luisterden van politici, geestelijken, vakbondsleiders en andere „relevante“ personen.

Hoofd militaire inlichtingendienst ontslagen

Na een ontmoeting tussen president Aylwin en generaal Pinochet werd op 25 november het ontslag bekendgemaakt van brigadegeneraal Ricardo Contreras, hoofd van de militaire inlichtingendienst BIE. In september was aan het licht gekomen dat de BIE telefoons van burgers af luisterde. In een legercommuniqué werd verklaard dat de bepalingen inzake telecommunicatie waren overtreden en dat alle betrokken militairen zouden worden „gestraft“. Ook zou het leger medewerking verlenen aan eventuele burgerlijke rechtszaken in verband met de affaire.

Demonstraties ter herdenking van de coup in 1973

De gedenkdag van Pinochets coup in 1973, waarbij president Salvador Allende werd verdreven en die op 11 september nog steeds gevierd werd als nationale feestdag (de Senaat had voor het derde achtereenvolgende jaar een wetsvoorstel verworpen om deze feestdag te laten vervallen) werd door het leger ingeluid met saluutschoten uit 21 kanonnen.

Duizenden linkse demonstranten hielden een mars door Santiago naar het graf van Allende.

Aan de vooravond van de herdenking waren drie politiemannen en een gewapende man om het leven gekomen toen een niet met name genoemde linkse organisatie een overval pleegde op de monine van de burgemeester van het hoofdstedelijk district, Luis Paieto.

Kabinetswijzigingen

Het aftreden van vier regeringsministers eind september zou verband houden met de op handen zijnde verkiezingen. Met name minister van onderwijs Ricardo Lagos Escobar zou zijn aftreden om zich verkiesbaar te kunnen stellen voor de presidentsverkiezingen in 1993. Minister van economische zaken Carlos Ominami Pascual zou zijn campagneleider worden.

De nieuwe ministers waren: Jorge Arrate (onderwijs); Jorge Marshall (economische zaken); German Molina (vervoer en verbindingen, ter vervanging van German Correa Diaz); en Alejandro Hales (mijnbouw, ter vervanging van Juan Hamilton Depassier).

Jorge Jimenez de la Jara trad op 30 oktober af als minister van gezondheidszorg; als waarnemend minister werd Patricio Silva Rojas aangesteld.

Op 2 november werd Julio Montt Momberg benoemd tot nieuwe minister van gezondheidszorg.

De zaak Letelier

Na 14 maanden onderzoek werden op 10 november twee voormalige leiders van de DINA (geheime politie van het vroegere militaire regime), generaal (b.d.) Manuel Contreras en kolonel Pedro Espinoza, in staat van beschuldiging gesteld wegens de moord in 1976 op Orlando Letelier, oud-minister van buitenlandse zaken en financien en ambassadeur in de Verenigde Staten tijdens het regime van Salvador Allende (1970-1973), en op zijn medewerkster Ronni Moffit.

Letelier en Moffit waren in Washington gedood door een autobom, maar het Chileense Hooggerechtshof had twee keer een verzoek van de Amerikaanse regering om uitlevering van Contreras en Espinoza geweigerd. Ook militaire rechtbanken hadden herhaaldelijk geëigerd om het proces tegen hen te heropenen. Beiden stonden nu terecht voor een burgerrechtbank. Het was de eerste keer sinds Chili in 1990 weer een democratie was geworden, dat misdaden die gepleegd waren tijdens het militaire regime op dergelijke wijze berecht werden (voor meer informatie over de zaak-Letelier zie pag. 3971/2-92).

Het stoffelijk overschot van Letelier werd op 4 november uit Venezuela teruggebracht naar de Chileense hoofdstad Santiago, waar het na een staatsbegrafenis in aanwezigheid van pre-

sident Patricio Aylwin Azocar en zijn voltallige kabinet op de centrale begraafplaats werd begraven.

Aanklacht tegen voormalig junta-lid ingetrokken

Generaal (b.d.) Cesar Mendoza Duran, een voormalig hoofd van de paramilitaire politiemacht carabinero en lid van de militaire junta van 1973-'85 tijdens de dictatuur van generaal Augusto Pinochet Ugarte, werd op 2 april 1992 gearresteerd op bevel van een rechter die belast was met het onderzoek naar de ontvoering van acht mensen. Mendoza werd beschuldigd van het in de doofpot stoppen van de ontvoering van en moord op drie leden van de Chileense communistische Partij.

De verminkte lichamen van drie van deze acht mensen, onder wie de leider van een onderwijzersvakbond, werden in maart 1985 gevonden. Op de ontdekking volgden een gerechtelijk onderzoek, de arrestatie van verscheidene carabineros en het aftreden van Mendoza in augustus 1985 (zie pag. 602/1 e.v.-'86). Het onderzoek werd daarna gestaakt bij gebrek aan bewijsmateriaal van de politie, maar het werd heropend in 1987 toen een andere rechter de leiding van de Dicomcar-afdeling van de veiligheidsdienst, ervan beschuldigde verantwoordelijk te zijn.

Behalve Mendoza werden nog 15 andere gepensioneerde en nog actieve carabineros gearresteerd en ook Miguel Estay Reyno, een burger en voormalig communist die was gaan collaboreren met de politie, werd opgepakt.

Op 12 november 1992 trok het Hooggerechtshof de aanklacht tegen generaal Cesar Mendoza Duran echter in.

President Patricio Aylwin Azocar gaf op 17 juli 1992, aan het slot van een officieel bezoek aan België, een persconferentie.

Sluiting van kerkelijk mensenrechten-centrum

De katholieke kerk maakte op 27 november bekend dat zij haar Solidariteitsvicariaat, dat in 1978 de Nobelprijs voor de Vrede ontving, zou sluiten. Het Vicariaat had zich 18 jaar gewijd aan het verdedigen van slachtoffers van politieke onderdrukking.

Het laatste hoofd van het Vicariaat, monsignieur Sergio Valech, verklaarde dat hoewel zijn taak niet volbracht was, de kerk van mening was dat het verder de taak van de burgerbevolking was om de grondbeginselen van de mensenrechten te beschermen.

Confrontatie in Hooggereclitshof

Het Hooggerechtshof, dat verwikkeld was in een conflict met de regering van president Patricio Aylwin, leed op 19 januari 1993 een onverwachte nederlaag toen de door de oppositie gecontroleerde Senaat besloot om een van de rechters van het Hooggerechtshof, Hernan Cereceda Bravo, wegens plichtsverzuim te ontslaan. De door de regering gecontroleerde Kamer van Afgevaardigden had zich op 9 januari al voor een afzettingsprocedure uitgesproken.

Het betreffende voorstel werd in de Senaat aangenomen aangezien drie senatoren van de rechtse oppositiepartij Nationale Vernieuwing (RN) met de regering meestemden. De aanklachten tegen twee andere rechters en tegen legerbevelhebber Fernando Torres werden echter ingetrokken.

Het conflict tussen de regering en het Hooggerechtshof was half december begonnen toen

tien afgevaardigden van de regeringscoalitie beweerden dat de rechters in zaken die van het vorige bewind waren overgenomen, geen recht hadden gesproken en de procedures niet hadden nageleefd. De afgevaardigden plaatsten vooral vraagtekens bij het besluit om het onderzoek naar de verblijfplaatsen van „verdwenen“ gevangenen door te verwijzen van de burgerlijke naar de militaire rechtbank, waar de zaken vervolgens op de lange baan werden geschoven of werden geseponeerd. De president van het Hooggerechtshof, Marcos Áburto Ochoa, probeerde deze gang van zaken te verhinderen en eiste dat Aylwin de pro-militaire

Nationale Veiligheidsraad bijeen zou roepen. De Raad besloot echter dat het voorstel tot afzetting kon worden voorgelegd aan het Nationale Congres.

Waarderingscijfer investeringen

Op 17 augustus 1992 verklaarde minister van financiën Alejandro Foxley Rioseco dat Chili was toegetreden tot de categorie van landen die een laag politiek en economisch risico voor investeerders vormden. Chili was in dit opzicht boven Mexico, Venezuela, Argentinië en Brazilië komen te staan. Zijn commentaar volgde op de aankondiging door het belangrijkste Amerikaanse kredietwaarderingsinstituut Standard and Poor's, eerder die dag, dat Chili een investeringswaardering BBB had gekregen. Chili was daarmee het eerste Latijnsamerikaanse zwakke debiteurenland van de jaren '80 dat voldeed aan de internationale kredietwaardigheidsnormen. Foxley voorspelde een enorme toename van de buitenlandse investeringen, die in 1991 \$ 1,1 mrd bedragen hadden.

Volgens voorspellingen zou de economische groei in 1992 8 procent bedragen. Het zou het negende achtereenvolgende jaar van economische groei zijn. De inflatie zou dalen van 18,7 procent in 1991 tot circa 13 procent in 1992.

Standard and Poor's waarschuwde echter dat de macro-economische successen waren bereikt ten koste van een bredere kloof tussen arm en rijk en door besparingen op gezondheidszorg, onderwijs en infrastructuur. Het instituut verzocht de regering met klem meer initiatieven te ondernemen om deze situatie recht te zetten. Ook werd gewaarschuwd dat de export nog steeds te veel afhankelijk was van koper.

PRESIDENT AYLWIN BEZOEKT DE VS

Tijdens zijn eerste officiële bezoek aan de Verenigde Staten sinds zijn ambtsaanvaarding in maart 1990, kreeg president Patricio Aylwin Azocar op 14 mei 1992 van de Amerikaanse president Bush te horen dat Chili het volgende

AMERIKA

land zou zijn waarmee de VS zouden onderhandelen over een vrijhandelsakkoord na de afronding van de onderhandelingen tussen de VS, Mexico en Canada over een Noordamerikaanse Vrijhandelszone (NAFTA, zie pag. 767/2 e.v.-'92 voor de ontwerpovereenkomst die op 12 augustus 1992 werd gesloten en niet, zoals abusievelijk vermeld, op 12 juni).

(Voorber.pag. 397/1 e.v.-1992)

VERENIGDE STATEN

NIUWGEKOZEN PRESIDENT BENOEMT KABINETSLIEDEN EN ANDERE TOP-FUNCTIONARISSEN

In de loop van december 1992 maakte de nieuwgekozen president Bill Clinton de namen bekend van de kabinetsleden die na zijn inhuldiging op 20 januari 1993 de Amerikaanse regering zouden leiden. De nominatieprocedure werd op 24 december voltooid.

Naast de bekendmaking van zijn kabinet onthulde Clinton ook zijn nominaties voor andere politieke topfuncties. Thomas F. „Mack” McLarty, een zakenman uit Arkansas, werd gekozen als nieuwe stafchef van het Witte Huis. Clinton verklaarde dat de functie, die in de voorgaande twintig jaar ten opzichte van het kabinet veel aan invloed had gewonnen, er een zou worden van een „eerlijke bemiddelaar” met weinig betrokkenheid bij het beleid.

Van de functionarissen van het uitvoerend college van de regering had de 54-jarige Leon Panetta, die zijn intrede in de politiek had gedaan als Republikein en naar de Democratische Partij was overgestapt, zich geprofileerd als een van de felste critici van de explosieve toename van het begrotingstekort in de jaren '80. De 53-jarige Anthony Lake, een professor uit Massachusetts die in de buitenlandse dienst had gezeten en als hoofd beleidsplanning op het ministerie van buitenlandse zaken had gewerkt, was een belangrijke adviseur van Clinton geweest tijdens de campagne voor de presidentsverkiezingen. De 51-jarige James Woolsey, onder president Carter onderminister van de marine, had net als Clinton met een Rhodes-beurs aan de universiteit van Oxford gestudeerd. De 55-jarige Madeleine Albright, die ten tijde van haar benoeming aan de universiteit van Georgetown doceerde, was politologe en een deskundige op het gebied van de voormalige Sowjet-Unie en Oost-Europa.

De nominaties voor het kabinet van Clinton

Les Aspin (defensie). De 54-jarige Aspin was zeven jaar voorzitter van de commissie voor de

strijdkrachten van het Huis van Afgevaardigden geweest. Als Democratische afgevaardigde van Wisconsin had hij 22 jaar in het Congres gezeten. In deze periode had hij een reputatie opgebouwd als een deskundige in defensie-aangelegenheden, die bijzonder gekant was tegen verspillingen op het ministerie van defensie.

Bruce Babbitt (binnenlandse zaken). De 54-jarige Babbitt, een oud-gouverneur van Arizona, had in 1988 zonder succes meegedongen naar de Democratische nominatie voor het presidentschap.

Zoë Baird (justitie). De 40-jarige Baird was een bedrijfsjuriste. Zij was als informeel beleidsadviseur van Clinton opgetreden tijdens diens verkiezingscampagne.

Lloyd Bentsen (financiën). De 71-jarige Bentsen, voorzitter van de Senaatscommissie voor financiën, vertegenwoordigde sinds 1970 Texas in de Senaat. Hij was in 1988 vice-presidentskandidaat van de Democratische Partij.

Jesse Brown (oorlogsveteranen). De 48-jarige Brown was een invalide Vietnam-veteraan die zich in het verleden krachtig had ingezet voor de belangen van andere veteranen.

Ronald H. Brown (handel). De 51-jarige Brown was de eerste zwarte voorzitter van het Democratische nationale comité. In deze periode had hij de organisatie voor fondsenwerving en onderzoek van de partij een nieuw aanzien gegeven.

Warren M. Christopher (buitenlandse zaken). De 67-jarige Christopher werkte onder de regering-Carter bij het ministerie van buitenlandse zaken. Hij speelde een sleutelrol in het overgangsteam van Clinton na diens overwinning in de presidentsverkiezingen van 1992.

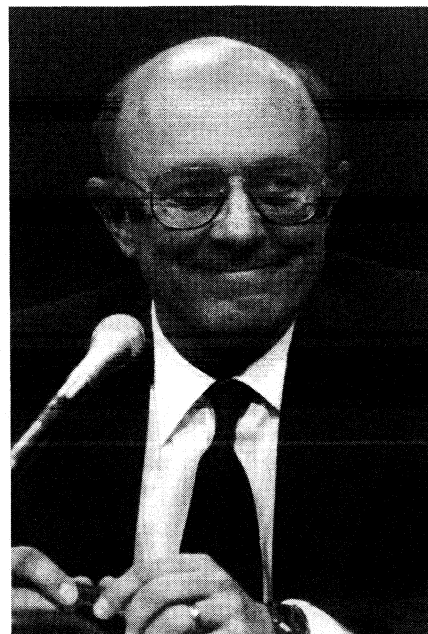
Henry G. Cisneros (huisvesting en stadsontwikkeling). De 45-jarige Cisneros was van 1981 tot 1989 burgemeester van San Antonio. Hij was de eerste Spaanstalige burgemeester van een grote stad in de VS.

Mike Espy (landbouw). De 39-jarige Espy werd in 1986 gekozen als vertegenwoordiger van de staat Mississippi in het Congres. Hij was het enige zwarte congreslid van de staat in de twintigste eeuw. Espy was een trouwe bondgenoot van Clinton en leidde diens campagne in Mississippi.

Hazel R. O'Leary (energie). De 55-jarige O'Leary, een juriste en directeur van een bedrijf, had onder de presidenten Carter en Ford bij de federale overheid op het terrein van energie gewerkt. Zij gold als deskundige op het gebied van de opruiming van kernafval.

Federico Pena (vervoer). De 45-jarige Pena was gedurende twee ambtstermijnen burgemeester van Denver. Hij was de eerste Spaanstalige die deze functie bekleedde.

Robert R. Reich (arbeid). De 46-jarige Reich, hoogleraar economie aan de Harvard-univer-

James Woolsey, die door president Clinton was voorgedragen als kandidaat voor de functie van directeur van de CIA, lacht op 2 februari 1993 tijdens een hoorzitting ter bekrachtiging van zijn benoeming door de veiligheidscommissie van de Senaat

siteit, was één van de belangrijkste economische adviseurs van Clinton tijdens diens verkiezingscampagne en een groot voorvechter van investeringen in de infrastructuur en onderwijs aan werknemers als middelen voor het herstellen van de economie.

Richard W. Riley (onderwijs). De 59-jarige Riley was gedurende twee ambtstermijnen gouverneur van South Carolina geweest en had een omzetbelasting geïntroduceerd ter ondersteuning van de financiering van onderwijs aan zwarte kinderen.

Donna E. Shalala (volksgezondheid en welzijn). De 51-jarige Shalala was hoofd van de Universiteit van Wisconsin en had in de regering-Carter als onderminister van huisvesting en stadsontwikkeling gediend.

Topfunctionarissen van het uitvoerend college van de regering

Thomas E. McLarty stafchef van het Witte Huis

Leon E. Panetta directeur van het bureau voor management en begroting
Anthony Lake nationaal veiligheidsadviseur

Laura Tyson voorzitter van de raad van economische adviseurs

Carol Browner hoofd van het bureau voor milieubescherming

R. James Woolsey Jr directeur van de CIA

Madeleine K. Albright ambassadeur bij de Verenigde Naties

Economischseminarium

Op 14-13 december hield Clinton een tweedaags op televisie uitgezonden economisch seminarium waar ruim 300 academici, zakenmensen en vakbondsleders de aanstaande president en leden van diens economische team een uiteenzetting gaven van hun visies op de economie. De discussie kende een vrij verloop en werd voor een groot deel geleid door Clinton, die volgens velen zijn reputatie versterkte complexe vraagstukken tot in hoge mate van detail te kunnen bevatten.

Nieuwe ontwikkelingen in schandaal rondspoorwerk in Clintons paspoortdossier

Op 18 december werd onthuld dat het ministerie van justitie in het geheim een speciale aanklager had aangesteld om te onderzoeken of hooggeplaatste functionarissen van het Witte Huis betrokken waren geweest bij het doorzoeken van het paspoortdossier van Clinton tijdens de campagne voor de presidentsverkiezingen. Minister van justitie William Barr weigerde commentaar te geven op de benoeming van de voormalige federale officier van justitie van het District of Columbia, Joseph diGenova, en hoewel hij evenmin wilde zeggen naar welke functionarissen een onderzoek liep, werd in veel berichten de naam van de demissionaire stafchef James Baker genoemd.

In september 1992, op het hoogtepunt van de verkiezingscampagne, was opdracht gegeven tot het doorzoeken van Clintons paspoortdossier in een poging om bewijzen te vinden dat de Democratische kandidaat tijdens zijn studie in Engeland had getracht een buitenlandse nationaliteit te verkrijgen. Hiermee zou hij hebben willen voorkomen dat hij zou worden opgeroepen voor militaire dienst in Vietnam. Verder werd beweerd dat functionarissen in Engeland het immigratie- en naturalisatieregister hadden doorzocht op gegevens over Clinton. Het spoorwerk had in geen van beide gevallen belastende gegevens opgeleverd.

UITBREIDING VAN STEMRECHT IN HUIS VAN AFGEVAARDIGDEN

De Democraten in het Huis van Afgevaardigden stemden op 8 december voor een voorstel om de afgevaardigden van Washington DC en vier Amerikaanse overzeese territoria met ingang van januari 1993 stemrecht te verlenen tijdens zittingen in de vergaderzaal van het Huis. Hierdoor zouden de afgevaardigden deel kunnen nemen aan vrijwel alle stemmingen.

De afgevaardigde van Washington DC en de twee afgevaardigden van respectievelijk Guam, Puerto Rico, Amerikaans Samoa en de Maagdeneilanden waren volgens de tot dusver heersende interpretatie van de grondwet alleen stemgerechtigd binnen parlementaire commissies. Volgens het nieuwe voorstel zouden de afgevaardigden bevoegd zijn te stemmen in de „commissie van het geheel“, parlementair jargon voor het overgrote deel van de zittingen in de vergaderzaal van het Huis. Volgens de redenering die aan het voorstel ten grondslag lag, en die door de Democraten werd geaccepteerd, zouden de afgevaardigden van de territoria op grond van hun stemrecht in de parlementaire commissies ook het recht moeten hebben in de conmissie van het geheel te stemmen.

Het besluit werd bij acclamatie genomen tijdens een besloten zitting van de Democratische fractie. Hoewel het voorstel formeel moest worden goedgekeurd door het Huis, wanneer dit in januari 1993 opnieuw bijeenkwam, werd de goedkeuring, gezien de grootte van de Democratische meerderheid, beschouwd als een uitgemaakte zaak.

INHULDIGING VAN PRESIDENT CLINTON. CONTROVERSE OVER NOMINATIE VAN FUNCTIONARISSEN. IERZIENING VAN VERKIEZINGSBELOFTEN

Op 20 januari 1993 werd William (Bill) Jefferson Clinton ingehuldigd als de 42ste president van de Verenigde Staten en als opvolger van George Bush. Zijn inhuldigingsrede werd gunstig ontvangen, maar in de loop van januari werd hij bekritiseerd vanwege zijn aanpak bij het benoemen van leden van zijn re-

gering en omdat hij, geconfronteerd met veranderende economische omstandigheden, verkiezingsbeloften had herzien.

Inhuldiging van Clinton

Clinton legde om twaalf uur 's middags op de trap van het Capitool de ambtseed af, die werd afgenomen door opperrechter William Rehnquist. Zijn vicepresident, Albert (Al) Gore, was enkele minuten eerder beëdigd. Clintons inhuldigingsrede duurde slechts 14 minuten, korter dan de rede van al zijn voorgangers, behalve die van George Washington en Abraham Lincoln. De rede werd door velen geprezen om haar stijl en inhoud, en maakte ook indruk door haar bondigheid, aangezien Clinton soms de neiging had getoond tamelijk lang te spreken.

De nieuwe president herhaalde veel van de hoofdthema's van zijn verkiezingscampagne en belofde „de harde waarheden te onderkennen en krachtige stappen te nemen“ om een einde te maken aan de „impasse en doeleloosheid“ van het tijdperk-Bush en de uitdagingen in eigen land en in het buitenland aan te gaan. „Eris niets fout met Amerika,“ sprak hij „dat niet kan worden genezen door het goede van Amerika.“ Clinton stelde „een nieuwe periode van Amerikaanse vernieuwing“ in het vooruitzicht en zei tegen de duizenden aanwezigen en miljoenen televisiekijkers: „Vandaag neemt een nieuwe generatie, die is opgegroeid in de schaduw van de koude oorlog, nieuwe verantwoordelijkheden op zich in een wereld die wordt verwarmd door de zonneschijn van de vrijheid, maar nog altijd wordt bedreigd door oude haatgevoelens en nieuwe plagen.“

William Jefferson Clinton (l.) wordt op 20 januari 1993 beëdigd als de 42ste president van de Verenigde Staten door opperrechter William Rehnquist. In het midden Hillary Rodham Clinton.

AMERIKA

Clinton gebruikte het woord „verandering” tien keer in zijn rede, maar liet zich ook realistisch uit over de problemen die hij had geërfd. Hij erkende de noodzaak om het begrotingsstekort terug te brengen, de gezondheidszorg te hervormen en het functioneren van de Amerikaanse overheid nieuw leven in te blazen. Het verwezenlijken van deze doelstellingen zou offers vergen. „niet omwille van de offers, maar voor ons eigen bestwil”. Hij benadrukte zijn rol van buitenstaander uit een kleine zuidelijke staat maar stelde ook dat een zuivering van de politieke cultuur in Washington een voorwaarde was voor succes. De hoofdstad, die te raak een stad was van „intrigene berekening”, moest worden teruggegeven „aan wie zij toebehoort”

Hoewel hij zich tijdens zijn campagne had geconcentreerd op binnenlandse vraagstukken, benadrukte Clinton dat de VS „niet (zouden) terugdeinzen voor uitdagingen” buiten hun grenzen. „Samen met onze vrienden en bondgenoten zullen wij vormgeven aan de verandering, zodat wij er zelf niet de speelbal van worden,” zei de president. Hij waarschuwde dat de VS tot actie zouden overgaan, „indien mogelijk in de vorm van vreedzame diplomatie, maar zo nodig in de vorm van geweld”, waar hun belangen werden bedreigd of waar het geweten van de internationale gemeenschap werd geraakt.

Net als tijdens Clintons verkiezingscampagne werd herinnerd aan het ideeëngoed van John F. Kennedy, die Clintons politieke ambities had gewekt. Op 19 januari hadden Clinton en zo'n twintig leden van de familie Kennedy bloemen gelegd op de graven van John en Robert Kennedy. Clinton verwees nogmaals naar de vermoorde president door de dichteres Maya Angelou een gedicht ter gelegenheid van de inhuldiging te laten voordragen. Het was de eerste keer dat een dichter een voordracht had gehouden bij de inhuldiging van een president sinds Robert Frost dit in 1961 had gedaan bij de inhuldiging van Kennedy.

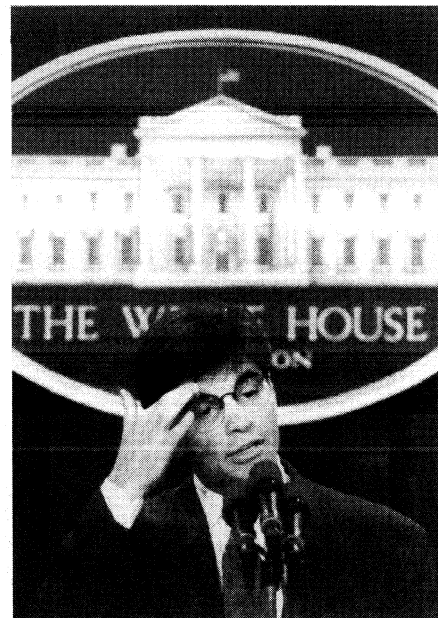
Minister van defensie Les Aspin (l.), minister van financiën Lloyd Bentsen (m.) en minister van buitenlandse zaken Warren Christopher tijdens de beëdiging van het kabinet op 22 januari 1993 in het Witte Huis.

Kritiek op traagheid benoemingen. Genomineerde minister van justitie trekt zich terug

De lof die Clinton met zijn inhuldigungsrede oogstte stond in schril contrast met de kritiek op de traagheid waarmee hij het grootste deel van de posten onder kabinetsniveau in zijn nieuwe regering opvulde

De bekrachtigingsprocedure in de Senaat voor de benoeming van leden van Clintons nieuwe kabinet begon op 6 januari. De genomineerde minister van handel, Ron H. Brown, doorstond zonder kleerscheuren een milde drie uur durende hoorzitting van de Senaatscommissie voor handel, wetenschap en vervoer. Het bekrachtigingsproces verliep soepel totdat op 14 januari werd onthuld dat er een onderzoek van de federale recherche FBI liep naar Zoë Baird, die door Clinton was voorgedragen als minister van justitie. Baird had medio 1990 twee illegale immigranten, een Peruaans echtpaar, in dienst genomen als kinderoppas en chauffeur. Het echtpaar was daarna gescheiden, maar Baird had tot na de verkiezingen van 1992 de vrouw in dienst gehouden als oppas voor haar driejarige zoontje.

De 40-jarige Baird droeg onmiddellijk meer dan \$ 8.000 aan achterstallige sociale premies voor het echtpaar af en betaalde ook een boete van \$2.900 die haar was opgelegd door de immigratie- en naturalisatiedienst. Het in dienst nemen van illegale vreemdelingen was in Washington schering en inslag en veel commentatoren meenden dat de overtreding niet ernstig genoeg was om de benoeming van

De woordvoerder van het Witte Huis, George Stephanopoulos, beantwoordt op 22 januari 1993 vragen van de pers naar aanleiding van het terugtreden van Zoë Baird als kandidaat voor de post van minister van justitie.

Baird tegen te houden. De publieke opinie keerde zich echter fel tegen haar; vooral omdat zij een salaris van meer dan \$ 500.000 had verdiend en men dus vond dat zij volledig legale hulp in de huishouding had kunnen betalen. De Senaatscommissie voor justitie, die nog werd achtervolgd door het publieke protest tegen de wijze waarop zij in 1991 de affaire rond Clarence Thomas en Anita Hill had behandeld (zie pag. 177/2-'92), trok haar eerdere steun aan Baird in. Geconfronteerd met groeiende tegenstand tegen haar benoeming binnen het gehele Congres, besloten zowel Clinton als Baird dat de nominatie moest worden ingetrokken. hetgeen gebeurde middels een nachtelijke briefwisseling op 22 januari

Clinton was de zesde van de laatste zeven Amerikaanse presidenten die moest toestaan dat een nominatie niet werd bekrachtigd. Hoewel het een pijnlijke tegenslag was voor een president in de eerste week van zijn ambtstermijn, waren commentatoren in het algemeen onder de indruk van de wijze waarop hij zich zonder veel schade uit de affaire wist te redden. In tegenstelling tot zijn directe voorganger George Bush, die in 1989 tevergeefs een felle campagne had gevoerd om zijn benoeming van John Tower als minister van defensie bekrachtigd te krijgen, verspeelde Clinton geen politiek kapitaal door voor Baird te lobbyen. Hoewel hij volhield dat zij een „fatsoenlijke en integere” vrouw was, stond hij zonder verzet toe dat haar benoeming werd tegengehouden.

Herziening van verkiezingsbeloften in het licht van nieuwe schattingen begrotingstekort

De verkiezingsbelofte van Clinton om

binnen vier jaar het begrotingstekort te halveren zonder beperkingen op de sociale voorzieningen (zoals de federale gezondheidszorg) in te voeren, kwam al vóór de inhuldiging op losse schroeven te staan toen de regering-Bush op 6 januari nieuwe economische cijfers publiceerde in de vorm van een raambe-groting.

Volgens de cijfers zou het tekort in het begrotingsjaar 1994 (dat zou ingaan op 1 oktober 1993) \$ 292,4 mrd bedragen in plaats van \$ 274,2 mrd, zoals geraamd in juli 1992. De demissionaire regering schatte verder dat het begrotingstekort in de toekomst gestaag zou toenemen en in 1998 op \$ 319,8 mrd zou uitkomen. Voor het begrotingsjaar 1993 werd het tekort geschat op een recordbedrag van \$ 327,3 mrd. Dit was bijna \$ 13 mrd minder dan voorspeld in juli, als gevolg van de vertraging in de reddingsoperatie voor de ingestorte spaar- en leensector. Laatstgenoemde factor had samen met de escalerende kosten van de gezondheidszorg geleid tot de opwaartse correctie van het geraamde tekort voor 1994.

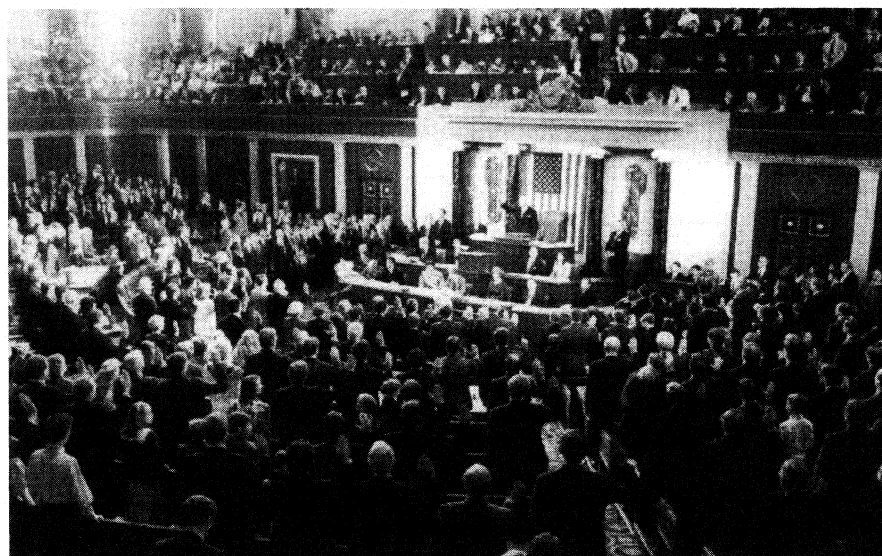
Tijdens een zes uur durende ontmoeting in Little Rock, in Arkansas, erkenden Clinton en zijn naaste medewerkers dat er een grote kans bestond dat de regering door de herziene bedragen zou worden gedwongen een keuze te maken tussen enerzijds het nakomen van de verkiezingsbelofte om het begrotingstekort te halveren en anderzijds het uitvoeren van haar voornemen de werkgelegenheid te stimuleren door middel van federale uitgaven en belastingverlagingen voor de middenklasse. Clinton verklaarde later dat hij door de gewijzigde omstandigheden bij het begin van zijn presidentschap mogelijk zou worden gedwongen tot een herziening van alle verkiezingsbeloften die geld zouden kosten.

ZITTING VAN HET NIEUWE CONGRES. BENOEMING VAN NIEUWE PARTIJVOOR- ZITTERS

Het 103e Congres, dat in november was gekozen, kwam op 5 januari bijeen. In de Senaat hadden de Democraten 57 zetels en de Republikeinen 43. In het Huis waren de Democraten met 258 afgevaardigden vertegenwoordigd, de Republikeinen met 176 en kwam één zetel toe aan een onafhankelijke (socialistische) afgevaardigde. In totaal telde het Congres 123 nieuwe leden, 110 in het Huis en 13 in de Senaat.

In beide kamers had een recordaantal vrouwen en leden van etnische minderheden zitting. De nieuwe Senaat telde zes vrouwelijke leden en het Huis 47 vrouwelijke afgevaardigden. In de Senaat zaten vier niet-blanken (twee Aziatische leden, één zwart lid en één Indiaan). In het Huis behoorden 59 leden tot etnische minderheden (38 zwarten, 17 Spaanstaligen en vier Aziatische leden).

In de periode die voorafging aan Clin-

Leden van het Huis van Afgevaardigden worden op 5 januari 1993 beëdigd bij de opening van het 103de Congres.

tons inhuldiging op 20 januari, was de belangrijkste taak van het Congres nieuwe functionarissen te kiezen. In de belangrijke partijfuncties traden geen wijzigingen op, maar een aantal voorzitterschappen van hoofdcommissies, die alle in handen waren van de Democraten, werd overgedragen.

Daniel Moynihan werd gekozen tot voorzitter van de commissie voor financiën. Hij verving Lloyd Bentsen, die was benoemd tot minister van financiën in het kabinet-Clinton. Moynihan, wiens derde ambtstermijn als senator voor New York in januari 1995 zou aflopen, werd alom gerespecteerd om zijn financiële deskundigheid.

Lee Hamilton, 15 ambtstermijnen vertegenwoordiger van Indiana in het Huis van Afgevaardigden, werd voorzitter van de commissie voor buitenlandse zaken van het Huis. Hij verving Dante B. Fascell, die met pensioen was gegaan.

Les Aspin, die minister van defensie was geworden in het kabinet-Clinton, werd als voorzitter van de commissie voor de strijdkrachten van het Huis opgevolgd door **Ronald V. Delums**, sinds 12 ambtstermijnen afgevaardigde van Californië.

Martin Sabo, die bezig was aan zijn achtste ambtstermijn als afgevaardigde van Illinois, werd voorzitter van de begrotingscommissie van het Huis. Hij was de opvolger van Leon E. Panetta, de nieuwe directeur van het bureau voor management en begroting.

Belangrijkste functionarissen in het nieuwe Amerikaanse Congres

Voorzitter van de Senaat - Al Gore; Democratische fractieleider in de Senaat - *George Mitchell; whip van de Democratische Senaats-

fractie - *Wendell H. Ford; Republikeinse fractieleider in de Senaat - *Robert (Bob) Dole; whip van de Republikeinse Senaatsfractie - *Alan K. Simpson; voorzitter van het Huis - *Thomas S. Foley; Democratische fractieleider in het Huis - *Richard A. Gephardt; whip van de Democratische fractie in het Huis - *David E. Bonior; Republikeinse fractieleider in het Huis - *Robert H. Michel; whip van de Republikeinse fractie in het Huis - *Newt Gingrich; voorzitter van de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen - *Claiborne Pell; voorzitter van de Senaatscommissie voor de strijdkrachten - *Sam Nunn; voorzitter van de begrotingscommissie van de Senaat - *Jim Sasser; voorzitter van de Senaatscommissie voor financiën - Daniel Moynihan; voorzitter van de Senaatscommissie voor justitie - *Joseph R. Biden; voorzitter van de commissie voor buitenlandse zaken van het Huis - Lee Hamilton; voorzitter van de commissie voor de strijdkrachten van het Huis - Ronald V. Delums; voorzitter van de begrotingscommissie van het Huis - Martin Sabo; voorzitter van de commissie voor financiën van het Huis - *Dan Rostenkowski; voorzitter van de commissie voor justitie van het Huis - *Jack Brooks.

*Bekleedde in vorig Congres dezelfde functie

Verkiezing van voorzitters van de Re- publikeinse en Democratische partij

Tijdens een bijeenkomst op 29 januari in St Louis kozen de 165 leden van het nationale comité van de Republikeinse Partij de 45-jarige Haley Barbour als de nieuwe nationale partijvoorzitter.

Barbour, een lobbyist in Washington en partijfunctionaris uit Mississippi die deel had uitgemaakt van de regering van president Ronald Reagan, genoot als kandidaat de voorkeur van Robert Dole, de invloedrijke leider van de Republikeinse Senaatsfractie. Barbours belang-

rijkste concurrent voor de functie was Spencer Abraham, een oud-voorzitter van de partijafdeling van Michigan, die krachtig werd gesteund door voormalig vice-president Dan Quayle.

Het feit dat de voorkeur werd gegeven aan Barbour boven Abraham werd door velen gezien als een nederlaag voor de christelijke rechtervleugel, die tijdens de verkiezingscampagne van 1992 veel macht binnen de partij had gehad en van veel partijgeledingen de schuld kreeg voor de verkiezingsnederlaag in november. In een toespraak na zijn verkiezing erkende Barbour dat de partij in 1992 te „fel, venijnig en kil” was overgekomen. Hij benadrukte dat de partij traditioneel „pluriformen tolerant” was en beloofde dat hij niet zou toestaan dat mensen op grond van hun mening over abortus al dan niet tot de partij werden toegelaten.

Bij de verkiezing van de nieuwe Republikeinse partijvoorzitter was voor het eerst sinds 1977 sprake van een verkiezingsstrijd. Gedurende de periode waarin de partij regeerde werd de voorzitter direct door de president benoemd.

De Democratische Partij ging volgens een soortgelijke procedure te werk en eerder in de maand had Clinton David Wilhelm benoemd tot partijvoorzitter in de plaats van Ron Brown, die was benoemd tot minister van handel.

VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN. HET TAILHOOK-SCHANDAAL

Sean C. O'Keefe, de hoogste financiële ambtenaar van het ministerie van defensie, werd op 7 juli 1992 benoemd als waarnemend minister van marine. Hij verving H. Lawrence Garrett III, die op 26 juni ontslag had genomen nadat was onthuld dat vrouwelijk marinepersoneel was aangerand.

O'Keefe, die zelf geen militaire ervaring had maar een directe vertrouweling was van minister van defensie Dick Cheney, werd aangesteld voor 120 dagen in een waarnemende hoedanigheid. Het tijdelijke karakter van de benoeming betekende dat geen bekrachtiging door de Senaat vereist was, maar Cheney zei dat in de nabije toekomst een permanente benoeming zou plaatsvinden, die wel door de Senaat moest worden goedgekeurd.

Het schandaal dat leidde tot het ontslag van Garrett vloeide voort uit berichten dat 26 vrouwen, onder wie 14 officieren, waren lastig gevallen tijdens de jaarlijkse conventie van de Tailhook Association, een particuliere vereniging van gepensioneerde en actieve marinepiloten, die in september 1991 had plaatsgevonden in Las Vegas en was bijgewoond door Garrett. In oktober 1991 had de marine met enige tegenzin een onderzoek naar de aanrandingen ingesteld. In april 1992 werd bekendgemaakt dat uit het onderzoek was gebleken

dat 26 aanrandingen hadden plaatsgevonden, waarbij ten minste 70 mannelijke officieren hetzij direct, hetzij als omstanders waren betrokken, maar dat de identificatie van de schuldigen uiterst moeilijk was gebleken omdat „derangen werden gesloten en feiten werden verdoezeld”.

In juni staakte de marine haar onderzoek en werd de zaak overgedragen aan de inspecteur-generaal van het ministerie van defensie voor een grondige controle. Dat er binnen het Congres toenemende bezorgdheid heerste over de kwestie bleek uit de beslissing van de Senaatscommissie voor de strijdkrachten om de bevordering van meer dan 4.500 marineofficieren uit te stellen totdat duidelijk was of zij wel of niet bij de aanrandingen betrokken waren geweest. De directe aanleiding voor het ontslag van Garrett was het relaas van de beproefing die één van de slachtoffers, luitenant Paula Coughlin, had ondergaan en dat op 24 juni door de pers was gepubliceerd. President Bush had als reactie zijn diepe verontwaardiging geuit over het incident en de onadequate manier waarop de marine erop had gereageerd. In zijn ontslagbrief herhaalde Garrett dat hij niet van het voorval op de hoogte was geweest, maar dat hij de „volledige verantwoordelijkheid” accepteerde voor de reactie van de marine en voor het „falende leiderschap” dat ervoor had gezorgd dat „het schandelijke gedrag” tijdens de Tailhook-bijeenkomst had kunnen plaatsvinden.

Het schandaal bracht de regering-Bush bijzonder in verlegenheid, aangezien het samenviel met de onthulling dat ten minste 24 vrouwelijke leden van het Amerikaanse leger waren verkracht of aangerand door collega's terwijl zij dienst deden in het gebied rond de Perzische Golf tijdens de operaties Desert Shield en Desert Storm. Bijzonderheden over de aanrandingen die waren verzameld door de Dienst voor Strafrechtelijk Onderzoek van het Amerikaanse leger en op 21 juli door de pers werden bekendgemaakt, toonden aan dat net als bij het incident tijdens de Tailhook-bijeenkomst, de militaire autoriteiten slachtoffers hadden ontmoet op officiële klachten in te dienen en dat hun bereidheid om officiële klachten te onderzoeken te wensen had overgelaten. r

De inspecteur-generaal van het Pentagon, Derek J. Vander Schaaf, publiceerde op 24 september zijn rapport over de Tailhook-affaire.

Vander Schaaf verklaarde in zijn rapport dat hooggeplaatste marine-functionarissen, die in eerste instantie waren belast met het onderzoek, meer prioriteit hadden gegeven aan „hun zorg voor de marine” dan aan „de noodzaak om uit te zoeken wie voor het wangedrag verantwoordelijk was”. De kritiek betrof met name schon-bij-nacht Duvall „Mac” Williams, de bevelhebber van de onderzoeksdienst van de marine (die belast was met strafrechtelijk

onderzoek); schout-bij-nacht John E. Gordon, rechter bij de marine en advocaat-generaal (de hoogste wetsfunctionaris van de marine); schout-bij-nacht George W. Davis, de inspecteur-generaal van de marinier; en J. Daniel Howard, onderminister voor de marine.

Waarnemend minister van marine Sean C. O'Keefe, de opvolger van Garrett, maakte op 24 september tijdens een persconferentie bekend dat het verzoek van Williams en Gordon om vervroegde uittreding was ingewilligd en dat Davis was overgeplaatst. Hoewel O'Keefe bekendmaakte dat hij geen stappen ondernam tegen Howard, zette hij nadrukkelijk een reeks maatregelen uiteen die de houding jegens vrouwen bij de marine moest verbeteren en in de toekomst onderzoek naar soortgelijke incidenten moest vereenvoudigen.

Congres op reces. Goedkeuring van wetten

Alvorens het 102de Congres op reces ging (het Huis van Afgevaardigden op 6 oktober en de Senaat op 9 oktober 1992) keurde het een aantal wetten goed, maar werden verscheidene maatregelen getorpedeerd door Republikeinse obstructie.

Aan de onafgebroken reeks gehandhaafde veto's van president Bush, 35 in totaal, kwam op 5 oktober een einde. De president had op 3 oktober zijn veto uitgesproken over een wetsontwerp dat voorzag in een herregulering van de kabeltelevisiesector, waarvan sinds de deregulering in 1984 de tarieven tweemaal zo snel waren gestegen als de inflatie. De Senaat stemde met 74 tegen 25 en het Huis van Afgevaardigden met 308 tegen 114 voor het wetsontwerp, en maakte hiermee het veto van Bush ongedaan.

Wetsontwerpen inzake onderwijs en criminaliteit

Op 2 oktober staakte het Congres de behandeling van belangrijke wetsontwerpen inzake onderwijs en criminaliteit vanwege hardnekkige Republikeinse obstructie in de Senaat. De reden voor de tegenstand tegen het wetsontwerp inzake criminaliteit was vooral dat het een wachttijd van vijf dagen voorschreef voor de aanschaf van handvuurwapens. De onderwijswet, die verbetering van de Amerikaanse scholen beoogde, stuitte op Republikeins verzet nadat een voorstel van de regering om ouders door middel van coupons in staat te stellen hun kinderen naar parti-

culiere scholen te sturen door het Congres was geschrapt

Aangezien Bush had verzekerd dat hij zich tegen beide wetsontwerpen zou verzetten, waren Republikeinen in het Congres erop gebrand te voorkomen dat hij politiek in verlegenheid werd gebracht doordat hij vlak voor de presidentsverkiezingen zou worden gedwongen zijn veto over de wetsontwerpen uit te spreken. De stranding van het wetsontwerp betekende dat Bush, die zichzelf ooit een „onderwijspresident” had genoemd, zijn vierjarige ambtstermijn afsloot zonder een enkele wet ter verbetering van de Amerikaanse scholen te ondertekenen.

Wetsontwerpen inzake water en energie

Op 8 oktober gaf het Congres zijn definitieve goedkeuring aan een belangrijk wetsontwerp inzake energie, dat voorzorg in het bevorderen van een gefaseerde invoer van alternatieve brandstoffen, het stroomlijnen van de vergunningsprocedure voor kerncentrales en het stimuleren van zuiniger energiegebruik. Het wetsontwerp betekende de eerste grondige revisie van het Amerikaanse energiebeleid sinds de jaren '70. Dezelfde dag werd een wet inzake watervoorziening goedgekeurd, die waterprojecten in 17 westelijke staten omvatte.

Presidentieel veto over wetsontwerp inzake belastingen en stadsontwikkeling

Op 4 november 1992 sprak president George Bush zijn veto uit over een wetsontwerp inzake belastingen en stadsontwikkeling dat als doel had een bedrag van \$ 27 mrd bijeen te brengen voor financiële hulp aan stedelijke gebieden. Hij ondertekende het veto aan boord van het presidentiële vliegtuig, Air Force One, tijdens een vlucht van Houston naar Washington na zijn nederlaag in de presidentsverkiezingen van 3 november (zie pag. 852/3-'92).

De wet, die oorspronkelijk was voorgesteld als een maatregel voor de lange termijn als reactie op de rellen in Los Angeles van mei 1992 (zie pag. 695/3 e.v.-'92) en de stedelijke crisis in het algemeen, voorzorg in de vorming van 50 stedelijke en landelijke projectzones. Het Congres had op 8 oktober het wetsontwerp definitief goedgekeurd, maar het feit dat het pakket ook ongeveer 35 kleine belastingverhogingen bevatte, maakte het hoogst onwaarschijnlijk dat Bush het tijdens de verkiezingscampagne zou goedkeuren. Democratische leiders in het Huis van Afgevaardigden en de Senaat hadden voor de verkiezingen gezorgd dat het wetsontwerp later naar het Witte Huis werd gestuurd, nadat bepaalde Democraten en belangengroepen ervan overtuigd waren geraakt dat Bush het zou

ondertekenen wanneer hij eenmaal was verlost van de druk van de campagne

Dan Rostenkowski, de Democratische voorzitter van de commissie voor financiën van het Huis en een van de belangrijkste architecten van het wetsontwerp, noemde het veto van Rush „eenzonde”. „Het wetsontwerp bevat zo veel goede dingen die de president heeft aanbevolen,” zei Rostenkowski, „maar de politiek is in het proces binnengedrongen”. Bush verdedigde zijn veto in een „memorandum van afkeuring”, waarin hij stelde dat „het oorspronkelijke doel van het wetsontwerp, helpen de binnensteden van Amerika nieuw leven te geven, is ondergesneeuwd door pleidooien van belangengroepen”. Hij betoogde verder dat het wetsontwerp de fiscale discipline geweld aandeed, banen zou hebben gekost en kleine bedrijven zou hebben ondermijnd.

Homoseksuele marineofficier in functie hersteld

Een marineofficier die in 1991 was ontslagen nadat hij in het openbaar had toegegeven dat hij homoseksueel was, werd half november weer in dienst genomen. De affaire vergrootte de druk op de aanstaande president Bill Clinton om het verbod op homoseksualiteit binnen de strijdkrachten op te heffen. Hij had tijdens zijn campagne toegezegd deze stap te nemen, maar zou onder grote druk staan van hooggeplaatste militairen om op deze belofte terug te komen. Op 16 november verklaarde Clinton dat hij na overleg met militaire leiders vastberaden was om door te zetten, maar dat hij nog geen datum had gekozen.

Keith Meinhold, een 30-jarige onderofficier, was in augustus 1991 eervol ontslagen nadat hij in mei tijdens het ABC-televisieprogramma *World News Tonight* had verklaard homoseksueel te zijn. Meinhold had een proces aangespannen tegen de marine om zijn ontslag aan te vechten en op 6 juli had een federale rechter in Californië zijn ontslag voorlopig nietig verklaard en de marine gelast hem weer in dienst te nemen. Meinhold keerde op 9 november terug naar zijn basis, de marinevlieg-basis Moffett bij San José, maar werd niet toegelaten. Op 10 november dreigde de federale rechter de marine strafbaar te stellen wegens minachting van de rechtbank, omdat zijn eerdere bevel om Meinhold weer in dienst te nemen was genegeerd. Meinhold werd vervolgens op 12 november opnieuw beëdigd en weer in dienst genomen.

De *New York Times* meldde op 19 november dat het marineopleidingskorps voor reserveofficieren onlangs een nieuwe regel had ingevoerd die eiste dat alle afgestudeerden een beëdigde verklaring tekenden waarin stond dat zij ontslagen konden worden en hun studietoelage kon worden teruggevorderd wanneer werd ontdekt dat zij homoseksueel waren.

(Vor.ber.pag. 97/1 e.v.-1993)

DJIBOUTI

UITGESTELDE VERKIEZINGEN. NIEUWE GEVECHTEN

De algemene meerpartijenverkiezingen die op 20 november 1992 gehouden zouden worden, werden bij presidentieel decreet van 17 oktober uitgesteld tot 18 december.

Maai twee van de vijf partijen die zich hadden aangemeld voor registratie, waren geaccepteerd: de regerende Rassemblement populaire pour le progrès (RPP) en de Partij voor Democratische Vernieuwing (PRD). Het rebellerende Front voor Herstel van Eenheid en Democratie (FRUD) en andere partijen die zich gegroepeerd hadden in het Verenigd Oppositiefront (UOF, zie pag. 853/3-'92), werden niet geregistreerd.

Op 5 november deed president Hassan Gouled hptidon, die juist was teruggekeerd uit Parijs na een ontmoeting met president François Mitterrand, een voorstel voor vredesbesprekingen met het FRUD op 20 november. Deze werden echter afgelast omdat de regering eiste dat het Front eerst zijn gevangenen vrij zou laten.

Totale verkiezingsoverwinning voor RPP

Aan de eerste meerpartijenverkiezingen sinds de onafhankelijkheid in juni 1977, die op 18 december plaatsvonden, namen maar twee partijen deel: de regeringspartij RPP en de PRD. Bij de verkiezingen waren Franse waarnemers aanwezig, alsmede waarnemers van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) en de Arabische Liga.

Op 19 december maakte Radio Djibouti bekend dat de RPP alle 65 zetels in de Kamer van Afgevaardigden had verworven. De RPP behaalde 76,71 procent van de uitgebrachte stemmen en de PRD 23,29 procent. Het radiostation meldde ook dat meer dan 51 procent van de kiesgerechtigden niet was opgekomen.

Nieuwe gevechten

Eind november en begin december waren er berichten over gevechten tussen regeringstroepen en rebellerende strijders van het Front voor Herstel van Eenheid en Democratie (Front pour la restauration de l'unité et la démocratie, FRUD) rond de kuststad Tadjoura. Op 27 november berichtte Radio Djibouti dat de Franse troepen uit het gebied werden teruggetrokken.

Volgens een bericht van *Reuter*, dat een plaatselijke mensenrechtenvereniging aanhaalde, zouden bij de gevechten in

en rond Tadjoura in januari 1993 tientallen doden en honderden gewonden zijn gevallen.

Op 14 februari meldde Radio France International dat regeringstroepen FRUD-posities in het zuidwesten aanvielen. Radio Djibouti verklaarde op 16 februari dat het leger het hele zuiden weer onder controle had gekregen, nadat het de rebellen uit posities had verdreven die zij een jaar lang hadden bezet.

REORGANISATIE KABINET

Op 4 februari maakte president Hassan Gouled Aptidon de samenstelling van een gereorganiseerde regering bekend. Barkat Gourad Hamadou werd herbenoemd als premier en het aantal ministeries werd van 16 tot 18 uitgebreid.

De belangrijkste verandering leek de degradatie van de oudgediende minister van buitenlandse zaken en samenwerking, Moumin Bahdon Farah. Hij werd overgeplaatst naar het ministerie van justitie en religieuze zaken en op buitenlandse zaken vervangen door Muhammad Balad Abdou. één van de zes nieuwelingen. Voorts werd een drietal nieuwe ministeries geschapen: planning, landerijen en samenwerking; economie en handel; en transport, toerisme en verbindingen.

De samenstelling van de nieuwe regering weerspiegelde opnieuw het nauwgezette evenwicht tussen de gemeenschappen, met acht Issa's, zeven Afars (onder wie de premier) en één portefeuille voor elk van de minderheden: Arabieren, Issaqs en Gadabursi. Waarnemers zeiden dat de aanstelling van Afars op het departement van buitenlandse zaken en op andere sleutelministeries een geste van de president leek ten aanzien van een gemeenschap wier ressentimenten aan de basis van de rebellie zouden liggen welke sinds november 1991 onder leiding van het op Afars gebaseerde FRUD voortduurde (zie ook pag. 191/1 en 561/3 e.v.-'92).

(Vor.ber.pag. 853/3 e.v.-1992)

ETHIOPIË

MACHT VAN CENTRALE EN REGIONALE REGERING GEPROCLAMEERD. VERDERE INTERNE ONTWIKKELINGEN

Op 7 september 1992 nam de Raad van Afgevaardigden een ontwerpproclamatie aan over het gezag en de verantwoordelijkheden van respectievelijk de centrale regering en de regionale bestuursorganen van Ethiopië.

Het radiostation Stem van Ethiopië zei op 8 september dat de ontwerpproclamatie in overeenstemming was met de bepalingen van het

Ethiopische Nationale Handvest (zie pag. 835/2/3-'91). Verder werd gemeld dat elk van de 20 ministeries in elke regio een bureau zou krijgen, dat verantwoording schuldig zou zijn aan regionale raden

Kaping

Op 4 september kaaptten twee mannen en een vrouw, voorzien van handgranaaten, een Boeing 747 van de luchtvaartmaatschappij Ethiopian Airlines tijdens een vlucht van Dire Dawa in Oost-Ethiopië naar de hoofdstad Addis Abeba. Zij dwongen de piloot in Djibouti te landen (zie pag. 701/2-'92 voor de kaping op 28 augustus).

De kapers lieten de vijftig passagiers vrij, maar zij hielden vier bemanningsleden enkele uren gegijzeld tijdens de onderhandelingen met de autoriteiten van Djibouti en functionarissen van de Ethiopische ambassade. De kapers gaven zich over nadat zij de garantie hadden gekregen dat zij elders asiel konden zoeken.

Economisch beleid

De munt van Ethiopië, de birr, werd op 1 oktober gedevalueerd met 58,6 procent (op 5 oktober 1992: \$ 1 = 4,9398 birr). Op 13 oktober verhoogde de Nationale Bank van Ethiopië (de centrale bank) de rente; tegelijkertijd verhoogde de regering de ambtenarensalarissen, voor de eerste keer sinds de val van keizer Haile Selassie in 1974, mei procentages tot 110 procent.

Toenemende hongersnood in Ogaden

Volgens berichten van medio oktober schatten hulporganisaties dat er in de regio Ogaden in het afgelegen zuidoosten ongeveer 200 mensen per week stierven van de honger. Het aantal gevallen van ondervoeding was sterk gestegen en het sterftecijfer was sinds augustus, toen hulpverleners hadden gewaarschuwd voor het verergeren van de situatie, gestegen tot 12 per 10.000 per dag (zie pag. 701/1/2-'92).

Berichten over wijdverbreide activiteiten tegen de regering

Volgens een bericht van de Stem van Ethiopië op 14 november hadden regeringstroepen 734 „bandieten” gearresteerd die opereerden in de regio Gojjam in Noordwest-Ethiopië, en nog eens 112 in de regio Wollo in het noorden. Op 22 november meldde dit radiostation dat mensen in de zuidoostelijke bestuursregio Bale zich bereid hadden verklaard om de regeringsgezinde troepen te steunen in hun gevecht tegen de „anti-vredestroepen” in de regio.

In een stroom anti-regeringsuitzendingen in de Amharische taal van het radiostation Stem van het Ethiopische Patriotisme werd in de loop van november beweerd dat de gezamenlijke regeringstroepen van het Ethiopische Revolutionaire Democratische Volksfront (EPRDF) en het Volksbevrijdingsfront van Tigre (TPLE) in verscheidene regio's nederlagen leden.

Het radiostation claimde dat de regering verliezen had geleden in het noordwesten en zei dat er op dat moment in vijf regio's gevochten werd, voornamelijk in het Amharische midden, noorden en noordwesten van Ethiopië, maar ook in het zuiden en in de Ogaden in het zuidoosten.

PLANNEN VOOR REFERENDUM OVER ERITREA. ANDERE ONTWIKKELINGEN INZAKE ERITREA

Het radiostation Stem van de Grote Massa's van Eritrea kondigde op 26 september vanuit Asmara aan dat de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) waarnemers naar Eritrea zou sturen voor het referendum over de onafhankelijkheid van Eritrea dat in april 1993 zou worden gehouden (zie pag. 476/2-'92).

Oppositie tegen regerende partij in Eritrea

Volgens berichten hadden vier groeperingen die gekant waren tegen de overgangsregering van het Volksbevrijdingsfront van Eritrea (EPLF) in Asmara, op 28 september de Alliantie voor een Eritrees Nationaal Pact (ENPA) gevormd en het EPLF ervan beschuldigd een dictatuur te willen vestigen.

Het Eritrees Bevrijdingsfront-Centraal Commando (ELF-CC), het Eritrees Bevrijdingsfront-Verenigde organisatie (ELF-UO), het Eritrees Bevrijdingsfront-Revolutionaire Raad (ELF-RC) en de Eritrese Democratische Bevrijdingsbeweging (EDLM) waren eerder samengekomen in Jeddah (Saoedi-Arabië).

Aankondiging van datum voor referendum in Eritrea. Voorbereidingen

Het radiostation Stem van de Grote Massa's van Eritrea maakte op 4 november vanuit Asmara bekend dat het geplande referendum over de onafhankelijkheid van de Noordethiopische provincie Eritrea zou worden gehouden op 23, 24 en 25 april 1993 (zie pag. 700/2-'92).

De campagne voor dit referendum startte officieel op 17 februari 1993 en zou tot 21 april doorgaan, aldus een mededeling van het radiostation de Stem

van de Grote Massa's van Eritrea uit de Eritrese hoofdstad Asmara. De speciale VN-afgezetant voor het referendum, Samir Sanbar, kwam op 15 februari in Asmara aan.

Het referendum werd naar verluidt zodanig georganiseerd dat het de bevolking van Eritrea een duidelijke keus zou bieden tussen onafhankelijkheid, zoals bepleit door het regeren-de EPLF en een handhaving van de status quo. Deze aanpak zou ongenoegen hebben gewekt onder de voorstanders van de optie van een federale relatie en ook onder de voorheen dominerende Amhara-bevolking van centraal Ethiopie.

VLUCHT VAN ERITRESE LEIDER NAAR ISRAËL

Op 10 januari werd onthuld dat Issaias Afewerki, de secretaris-generaal van het EPLF, met een vliegtuig van de Amerikaanse luchtmacht in het geheim was overgevlogen naar Israël, terwijl hij ernstig ziek was ten gevolge van hersenmalaria. Shimon Peres, de Israëlische minister van buitenlandse zaken die de Eritrese leider bezocht in het ziekenhuis, zei naderhand dat Israël „een belangrijke vriend” had gekregen in het gebied rond de Rode Zee.

Op 11 januari verklaarde de Syrische regering dat zij het niet eens was met de beslissing van Issaias om naar Israël te gaan.

Op 12 januari werd in Eritrea bericht dat de Saoedische autoriteiten de vertegenwoordiger van de voorlopige regering van Eritrea en vier landgenoten, klaarblijkelijk zonder opgaaf van redenen, hadden aangehouden en het land uitgezet.

GEWELD TIJDENS BEZOEK VAN BOUTROS GHALI. STEUNBETUIGING AAN REGERINGSBELEID

Op 4 januari 1993 werd ten minste één persoon gedood en raakten 30 personen gewond, van wie 10 ernstig, toen ongeveer duizend demonstrerende studenten slaags raakten met veiligheidstroepen in Addis Abeba tijdens een bezoek van de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali.

De studenten zouden van plan zijn geweest een mars te houden naar een conferentiecentrum waar Boutros Ghali een vredesconferentie over Somalia zou openen. Daar wilden zij demonstreren tegen zijn twee dagen later geplande bezoek aan Eritrea en tegen het plan van de VN om in april waarnemers naar Eritrea te sturen om toezicht te houden op het referendum over de onafhankelijkheid (zie hierboven).

Op 6 januari bracht Boutros Ghali twee uur door in Asmara (Eritrea) terwijl hij op weg was naar Egypte.

Naar verluidt wilden de studenten ook demonstreren tegen de bereidheid van de EPRDF-re-

gering het Eritrese onafhankelijkheidsproces doorgang te laten vinden. Het EPRDF had nauwelijks betrekkingen gehad met het EPLF tijdens de strijd tegen het regime-Mengistu. In mei 1991 had het EPLF, dat al 30 jaar voor onafhankelijkheid had gestreden, de kans gegrepen om een voorlopige regering te vormen in Eritrea (zie pag. 541/3 e.v.-'91).

Op 17 januari waarschuwde de regering de studenten tegen hun voortdurende verzet en gaf zij opdracht om de universiteit van Addis Abeba te sluiten en de rector-magnificus en diens plaatsvervanger te ontslaan.

Duizenden Ethiopiërs zouden op 31 januari aan een mars dwars door Addis Abeba hebben deelgenomen om steun te betuigen aan het regeringsbeleid van het EPRDF, dat, sinds de nederlaag in mei 1991 van het regime-Mengistu door toedoen van EPRDF- en EPLF-strijders, streefde naar etnische verzoening (zie pag. 541/3 e.v.-'91).

TERUGKEER VAN VLUCHTELINGEN UIT SOEDAN

Van 3 tot 5 februari bracht de Ethiopische minister van binnenlandse zaken, Kuma Demeksa, een bezoek aan de Soedanese hoofdstad Khartoum, waar hij op 4 februari een ontmoeting had met het Soedanese staatshoofd, luitenant-generaal Omar Hassan Ahmad al-Bashir. Ethiopische en Soedanese delegaties ondertekenden een tripartiete overeenkomst, met een vertegenwoordiger van het bureau van de Hoge Commissaris van de VN voor Vluchtelingen (UNHCR), welke de repatriëring van duizenden Ethiopische vluchtelingen mogelijk maakte.

(Vor.ber.pag. 700/2 e.v.-1992)

KAAPVERDIË

ONTWIKKELINGEN DECEMBER 1991 - JANUARI 1993

Bij de eerste plaatselijke verkiezingen met meer partijen, die op 15 december 1991 werden gehouden, verwierf de regeringspartij Beweging voor Democratie (Movimento para a Democracia, MPD) de controle over 10 van de 14 plaatselijke raden. De voormalige regeringspartij onder het éénpartijstelsel, de Afrikaanse Partij voor de Onafhankelijkheid van Kaapverdië (Partido Africano da Independencia do Cabo Verde, PAICV), verwierf de controle over drie raden. De gemiddelde opkomst bedroeg 40 procent.

Begin 1992 vond een reorganisatie van het kabinet plaats, waarbij Luis Leite als minister van gezondheid werd vervangen door Rui Figueiredo Soares. In een toelichting zei premier Carlos Veiga dat de wijzigingen waren doorgevoerd in het belang van een efficiënte regering. Tegelijkertijd beklemtoonde hij de noodzaak om het aantal parlementszingingen uit te breiden en de duur daarvan te verlengen teneinde een „beperking van het wetgevende gezag of vertragingen bij het regeringsoptreden als gevolg van gebrek aan wetgevende steun” te voorkomen.

In juni 1992 verleende het parlement zijn goedkeuring aan een wet die de privatisering van de meeste overheidsbedrijven in het bank- en verzekeringswezen en in de visserijsector mogelijk maakte. Er werd geen datum bekendgemaakt voor de uitvoering van deze maatregel, waarop buitenlandse donoren reeds enige tijd hadden aangedrongen.

Op 6 januari 1993 verklaarde premier Carlos Veiga dat de privatisering van bepaalde industrieën binnen vier jaar zou zijn voltooid en dat onverwijld een hervormingsprogramma met een liberale economische koers zou worden opgesteld. Hij gaf aan dat het ambtenarenapparaat geleidelijk aan zou worden gehalveerd. Nadrukkelijk stelde de premier dat het hervormingsprogramma zou worden ontworpen door de regering en niet door de Wereldbank of het IMF.

(Vor.ber.pag. 706/2/3-1991)

LESOTHO

REORGANISATIE KABINET. NIEUWE DATUM VOOR ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 12 februari 1993 verloren negen ministers hun posten in het kabinet na een besluit van de regerende Militaire Raad om de ministerraad vóór de aanstaande algemene verkiezingen in fasen te ontbinden.

De voorzitter van de Militaire Raad, generaal-majoor Elias Ramaena, behield zijn kabinets-taken (defensie en binnenlandse veiligheid; openbare diensten; jeugd en vrouwenzaken; bureau van het kabinet). Naar zijn zeggen zouden slechts vijf ministers in functie blijven en wel tot nader order. Dit waren: A.L. Thoahlane (financiën, planning en economische zaken), kolonel Molefi Khoele (volksgezondheid; toerisme, sport en cultuur), kolonel Alexander Lesole Jane (water, energie en mijnbouw), kolonel Papai Mthakathi (werkgelegenheid, so-

ciale zekerheid en pensioenen) en majoor Meharensin Habe (Highlands Water en Energie).

De algemene verkiezingen die voor 28 november 1992 op het programma stonden, waren volgens een mededeling op 14 januari uitgesteld tot 27 maart 1993. Tegelijk was bekendgemaakt dat een VN-vertegenwoordiger in het land was aangekomen om de opvang van internationale waarnemers voor te bereiden. Maar een voortdurend conflict tussen de traditionele autoriteiten en de Militaire Raad over de monarchie wekte de vrees voor een verder uitstel van de verkiezingen.

Op 21 februari waarschuwde de Militaire Raad het publiek geen gehoor te geven aan de uitnodiging van een invloedrijk stamhoofd voor een bijeenkomst in Maseru op Moshoeshoe-dag (11 maart) om te beslissen wie er koning zou zijn. Begin februari had koning Letsie III, die in november 1990 door de Militaire Raad was geïnstalleerd (zie pag. 109/2-'91), naar verluidt zijn bereidheid herhaald om troonsafstand te doen ten gunste van zijn van de troon verdreven vader, Moshoeshoe II.

(Vor.ber.pag. 775/1/2-1992)

LIBERIA

HEVIGE GEVECHTEN ROND MONROVIA. VERDERE MILITAIRE EN POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Terwijl de rebellen van het Nationaal Patriottisch Front van Liberia (NPFL) onder leiding van Charles Taylor hun greep op Monrovia verstevigden, werd het vliegveld van de stad, Spriggs Payne, op 31 oktober 1992 door een aanval met mortiervuur tijdelijk gesloten. Het isolement van de 706.000 inwoners van de hoofdstad, die over land al geheel van de buitenwereld was afgesloten, werd zo vergroot. NPFL-strijders schoten op een Okada-vliegtuig van de Nigeriaanse luchtmacht toen het op het punt stond te landen. Aan boord van het toestel was een vredesmacht van 100 man ter versterking van de 9.000 man sterke waarnemersgroep (ECOMOG) van de Economische Gemeenschap van Westafrikaanse Staten (ECOWAS).

De gevechten rond Monrovia tussen het NPFL en de ECOMOG verhevigden in de daaropvolgende 48 uur. De ECOMOG-troepen kregen steun van de restanten van Liberia's voormalige nationale leger, milities die trouw waren aan interim-president Amos Sawyer, guerrillastrijders van de Verenigde Bevrijdingsbeweging voor Democratie (ULIMO, in Sierra Leone gevestigd) en stamgenoten van de vermoorde president Samuel Doe. Verdere Ni-

geriaanse versterkingen en 500 Ghanese soldaten arriveerden op 3 november.

Volgens berichten verklaarde een functionaris van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) op 3 november dat er in de drie weken dat er gevochten werd rond Monrovia sinds het begin van de jongste aanvalsvande rebellen, 3.000 mensen gedood en 8.000 gewond waren. Het Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen van de VN zou weinig hoop hebben dat de ongeveer 95.000 vluchtelingen uit Sierra Leone, die door de jongste escalatie van de oorlog vast waren komen te zitten in Noord-Liberia, konden worden gerepatriëerd. Op 1 november kwam het bericht dat vijf Amerikaanse nonnen dood waren geschoten, nadat zij tussen 20 en 22 oktober waren verdwenen in delen van Monrovia die toen in handen waren van Taylors troepen.

Op 7 november werd alom bericht dat Nigeriaanse Alfa-vliegtuigen de dag daarvoor stellingen van het NPFL in de voorsteden Gardnersville, Mount Barclay en Stockton Creek van Monrovia hadden gebombardeerd en dat zij ook op 5 november aanvallen hadden gedaan op gebieden in de buurt van het hoofdkwartier van de rebellen in Gbarnga, 160 km ten noorden van Monrovia. Troepen van het 1.500 man sterke ECOMOG-contingent van Senegal boden volgens de berichten weerstand aan NPFL-guerrillastrijders die een aanval deden op een strategische brug 7 km ten noorden van het centrum van Monrovia.

Nieuw staakt-het-vuren geschonden. Vlucht van Taylor

Tijdens een ontmoeting op 7 november in Abuja (Nigeria) eisten zeven ECOWAS-staatschefs (van Benin, Burkina, Ivoorkust, Ghana, Guinee, Nigeria en Togo) een staakt-het-vuren ingaande 10 november om middernacht. Zij gaven ECOMOG carte blanche om het eventueel met geweld af te dwingen.

De doorslaggevende factor voor enkele Franstalige landen die aanvankelijk aarzelden, om deze harde Nigeriaanse aanpak te steunen, was volgens waarnemers het besluit geweest van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse zaken om zijn ambassadeur in Burkina terug te roepen nadat het eerst hevig geïntereerd had tegen de vermeende militaire hulp van dit land aan Taylor.

Volgens berichten had Taylor zijn troepen het bevel gegeven om op 10 november vanaf 12 uur 's middags, twaalf uur voordat het staakt-het-vuren van de ECOWAS van kracht zou worden, een eenzijdig staakt-het-vuren in acht te nemen. Er werd echter gemeld dat het schieten door NPFL-strijders alleen maar was toegenomen en tegen de vol-

gende dag werd er in alle hevigheid gevochten en vielen Nigeriaanse vliegtuigen, artillerie en oorlogsschepen doelen van rebellen aan. Een grootscheepse aanval op NPFL-posities zou ophanden zijn.

Op 17 november berichtte het persbureau Reuter dat Taylor Liberia ontvlucht was uit angst voor de ophanden zijnde aanval.

ELBC radio (Monrovia) meldde dat hij was gezien in Man in Ivoorkust, waar hij met zijn familie landde in een Cessna-vliegtuigje, op weg naar Burkina. Dezelfde dag ontkende Burkina dat zijn troepen aan de zijde van de NPFL vochten.

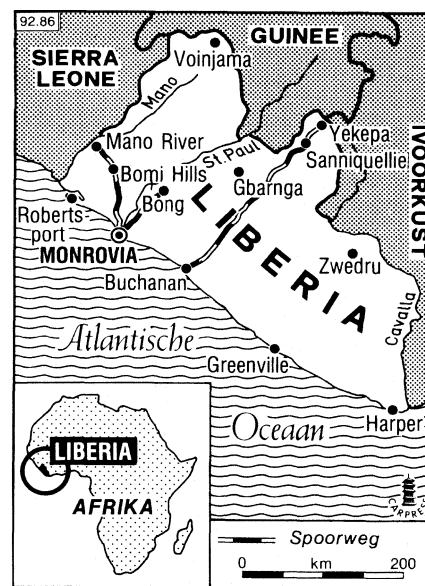
Op 20 november nam de VN-Veilighedsraad unaniem een resolutie aan waarin een verplicht wapenembargo tegen Liberia werd ingesteld, steun werd betuigd aan de actie van de ECOWAS, en de secretaris-generaal van de VN toestemming kreeg om een speciale afgezant naar het land te sturen.

Aankomst van VN-afgezant

Op 1 december begonnen in de hoofdstad Monrovia besprekingen tussen de speciale afgezant van de secretaris-generaal van de VN, Trevor Livingston Gordon-Somers, en generaal Adetunji Olurin, commandant te velde van de door Nigeria aangevoerde ECOMOG-troepen (zie pag. 857/1-'92).

De benoeming van Gordon-Somers, een Jamaicaan, volgde op de resolutie van de VN-Veilighedsraad van 20 november (zie hierboven).

Volgens berichten voerde Gordon-Somers op 12 en 13 december achter gesloten deuren be-

sprekingen met Charles Taylor, leider van het rebellerende NPFL, dat een groot deel van Liberia buiten de hoofdstad Monrovia in handen had. De besprekingen vonden plaats in Harbel, 45 kilometer ten oosten van Monrovia. In november was bericht dat Taylor het land had verlaten (zie hierboven).

Op 16 november meldde het persbureau *Reuter* dat er in de buurt van de ijzerertsminnen van Bong, 85 km ten noord-oosten van Monrovia, hevig gevochten werd tussen het NPFL en zijn rivaal ULIMO.

ECOMOG lijkt terreinwinst te boeken

De vredestroepen van de ECOMOG leken in januari 1993 vooruitgang te hebben geboekt in een offensief tegen het NPFL van Charles Taylor.

ECOMOG-troepen brachten op 8 januari twee schepen tot zinken en namen drie andere in beslag, die elk grote hoeveelheden oorlogsmateriaal voor het NPFL zouden hebben vervoerd. Op 10 januari begonnen ECOMOG-troepen een offensief tegen NPFL-posities in de buitenwijken van Monrovia, waarbij zij gebruik maakten van marine- en legerartillerie. Toen de ECOMOG de White Plains waterzuiveringscentrale bij Monrovia vier dagen later heroverde, werden zware verliezen bij het NPFL gemeld. Als blijk van toenemend vertrouwen verlichtte de ECOMOG later de voorwaarden van de avondklok die na het uitbreken van de gevechten in oktober 1992 in Monrovia was ingesteld (zie pag. 857/2/3-'92).

Op 22 februari arriveerden ca. 5.000 man elitetroepen in de hoofdstad Monrovia om de ECOMOG te versterken. Zij kwamen toen het beleg van Monrovia door het NPFL was gebroken en de ECOMOG buiten Monrovia opereerde in een voortgezet offensief tegen de rebellen.

Op de dag van hun aankomst zouden ECOMOG-eenheden tot net buiten Kakata (ca. 55 km ten noordoosten van Monrovia) zijn opgerukt, terwijl andere ECOMOG-contingenten de kuststad Buchanan (omstreeks 90 km ten zuidoosten van Monrovia) naderden. Beide steden werden als bolwerken van het NPFL beschouwd.

Eveneens op 22 februari werd bekendgemaakt dat regeringstroepen Lofa County in het noorden hadden veroverd, een gebied van strategisch belang voor het NPFL.

Senegal trekt zich terug uit ECOMOG

Inmiddels had Senegal op 13 januari bekendgemaakt dat het zijn contingent van 1.500 soldaten terugtrok uit de ECOMOG „uit nationale noodzaak en vanwege de betrokkenheid van de VN bij de pogingen een politieke oplossing te vinden voor de Liberiaanse crisis". Senegal verklaarde echter wel te blijven samenwerken met andere ECO-

WAS-landen om een duurzame vrede in Liberia te bewerkstelligen.

Andere landen die militairen leverden voor de ECOMOG-vredesmacht in Liberia waren Nigeria (dat veruit het grootste contingent leverde), Gambia, Ghana, Guinee, Mali en Sierra Leone.

Samenwerking regering-ULIMO

Op 8 februari werd een vier leden tellende commissie ingesteld voor samenwerking tussen de regering en de ULIMO.

De commissie, geleid door minister van binnenlandse zaken Thomas Boimah, zou naar verwachting diverse aspecten van het vredesproces met de rebellen bespreken, waaronder een uitbreiding van het gezag van de interim-regering tot gebieden die onder controle van de ULIMO stonden alsook de hervestiging van ontheemden.

(Vor.ber.pag. 855/3 e.v.-1992)

MAURETANIË

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 3 januari 1993 maakte premier Sidi Mohammed Ould Boubaker een reorganisatie van het kabinet bekend, waarbij vooral het ontslag opviel van de minister van binnenlandse zaken, Hasni Ould Didi. Een andere opvallende wijziging was de benoeming van een nieuwe staatssecretaris, die verantwoordelijk zou zijn voor de organisatie van gemeentelijke verkiezingen die later in het jaar zouden plaatsvinden.

De mutaties hadden betrekking op de volgende posten:

Binnenlandse zaken, PTT - *Lemrabet Sidi Mahmoud Ould Cheikh Ahmed; visserij en maritieme economie - Abdallahai Ould Abdi; handel, ambachten en toerisme - Jagana Moussa; mijnbouw en industrie - Sidi Mohammed Ould Mohammed Fall; plattelandsontwikkeling en milieu - Mouloud Ould Sidi Abdallah; volksgezondheid en sociale zaken - *Ahmed Ould Ghanahalla; cultuur en islamitische oriëntatie - Limam Ould Tagaddi; contacten en betrekkingen met het parlement - *Rachid Ould Saleh; staatssecretaris voor de civiele sector - Khattar Ould Cheikh Ahmed.

* Gewijzigde portefeuille

ECONOMISCHE AKKOORDEN

Op 11 januari tekende de Chinese minister van buitenlandse zaken, Qian Qichen, aan het eind van een tweedaags bezoek een economische overeenkomst met zijn Mauretaanse collega, Mohammed Abdrahmane Ould Moine. Op grond van dit akkoord zou China per 1 februari 1993 aan Mauretanië een ren-

tevrije lening verstrekken ter waarde van 1 mrd ouguiya (circa \$ 9,5 mln) met een looptijd van vijf jaar.

Verder werd in januari gemeld dat er een financieringsakkoord met Frankrijk was gesloten ter waarde van 1,35 mrd ouguiya (circa \$ 12,8 mln). Deze lening was bedoeld als steun voor het structurele hervormingsprogramma van de regering en voor de pogingen van de regering om het tekort op de betalingsbalans terug te dringen en de sociale dienstverlening te verbeteren.

Het IMF had op 11 december bekendgemaakt dat het een lening van 33,9 mln SDR (circa \$ 47 mln) had goedgekeurd in het kader van een uitgebreide structurele aanpassingsfaciliteit (ESAF) om de regering te steunen bij haar economische en financiële hervormingsprogramma voor de periode van oktober 1992 tot en met september 1995.

(Vor.ber.pag. 857/3-1992)

SIERRALEONE

KABINETSWIJZIGINGEN. SAMENZWEEDERS VEROORDEELD

Op 2 december 1992 werd bekendgemaakt dat kapitein Valentine Strasser, de voorzitter van de Opperste Staatsraad (SCS), zijn regering had gereorganiseerd. Hij bracht het aantal leden van de SCS terug van 20 tot vijf en voerde enkele andere ingrijpende wijzigingen door.

Uit een bericht van AFP bleek dat luitenant Solomon Musa vice-voorzitter van de SCS was geworden. Het bericht bevatte ook een opsomming van de leden en „verbindingsfunctionarissen" die verantwoordelijk werden voor de supervisie van onder meer de volgende departementen: transport, minerale rijkdommen, openbare werken - luitenant Charles Mbayo; jeugd, sport, mobilisatie, voorlichting, financiën, buitenlandse zaken, maritieme rijkdommen - kapitein Julius Maada Bio; arbeid, handel en grondzaken - luitenant Samuel Kambo.

In de Raad van Staatssecretarissen werd Mohammed Lamin Kamara benoemd tot staatssecretaris van buitenlandse zaken. Hij verving Ahmed Ramadan Dumbuya die op 30 oktober was ontslagen.

Op 29 december werd in een landelijke radio-uitzending Strasser geciteerd, volgens wie een groep soldaten, ex-officieren en burgers was gearresteerd nadat zij de dag ervoor hadden geprobeerd de macht te grijpen. Verschillende andere samenzweers waren ge-

AFRIKA

dood bij een vuurgevecht, aldus de Sierra Leone Broadcasting Service (SLBC) op 30 december.

Radio France Internationale meldde op 31 december dat in totaal 26 samen-zwerders waren terechtgesteld door een vuurpeloton.

OPSCORTING BRITSE HULP

Op 5 januari 1993 kondigde de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest, Douglas Hurd, aan dat alle economische hulp aan Sierra Leone met onmiddellijke ingang werd opgeschort.

Hurd zei tijdens een bezoek aan Nigeria dat geplande hulp ter waarde van £ 4 mln werd ingetrokken. De beslissing, aldus Hurd, was genomen uit protest tegen de executie van 26 mensen op 30 december (zie hierboven). De Britse regering was verontrust omdat het een „standrechtelijke executie" was geweest en er „helemaal geen proces" was geweest. De 26 waren blijkbaar veroordeeld door een speciaal militair hof, en aanvankelijk werd in de berichten aangegeven dat allen op 28 december betrokken waren geweest bij een coup poging. Later bleek echter dat 17 van hen in november waren ingerekend nadat zij aanwezig waren geweest bij een „subversieve" bijeenkomst.

(Vor.ber.pag. 861/1/2-1992)

ZUID-AFRIKA

CONFLICT ANC-INKATHA HOUDT AAN. VERDERE BINNENLANDSE ONTWIKKE- LINGEN (OKTOBER 1992 - JANUARI 1993)

Toen in Natal de gewelddadigheden tussen aanhangers van het Afrikaanse Nationale Congres (ANC) en van de Inkatha Vrijheidspartij bleven escaleren, verdubbelde president F.W. de Klerk op 29 oktober 1992 het aantal soldaten dat in de provincie was gestationeerd. Hij zei dat zij de uitbreiding van politie-activiteiten zouden ondersteunen met onder meer „intensievere patrouilles ... om een eind te maken aan de infiltratie van MK-leden" (leden van de militaire vleugel van het ANC. Umkhonto we Sizwe). Hij deed ook een beroep op ANC-leider Nelson Mandela en Chief Mangosuthu Buthelezi van Inkatha om elkaar zo spoedig mogelijk te ontmoeten om een eind te maken aan het politieke geweld in de regio.

Van 24-26 oktober vonden ten minste 33 mensen de dood bij politiek geweld in Natal. Bij het ernstigste incident, op 24 oktober in Mpu-shini, ten zuiden van Durban, doodden schutters 20 mensen bij een aanval op een boerderij van een lokale Inkatha-leider. Ook mensen die betrokken waren bij lokale vredesinitiatieven

waren doelwit van het geweld. Op 27 oktober werd de regionale vice-voorzitter van het ANC. Reggie Hadebe, na afloop van een vergadering over het herstel van de vrede in de regio ir. een hinderlaag gedood. Doel zijn dood namen de speculaties toe over een operatie van een „derde macht" van provocateurs die betrekkingen zouden onderhouden met de veiligheidstroepen (zie pag. 782/3-'92). Plaatselijke ANC-leden beweerden dat hij was gedood door leden van het Mozambikaanse Nationale Verzet (MNR of Renamo) die ter plaatse Inkatha-jongeren trainden.

Het ANC gaf te kennen dat het geen bezwaar had tegen een ontmoeting met Inkatha bij een meerpartijenvergadering in het kader van het Nationale Vredesverdrag (zie pag. 850/1-'91). Het ANC was echter niet genegen deel te nemen aan bilaterale gesprekken, omdat volgens het ANC vorige gesprekken niets concreets hadden opgeleverd (zie pag. 394/1 e.v.-'91). De organisatie veroordeelde de inzet van meer troepen en verklaarde dat de regering de veiligheidstroepen toestemming had gegeven om ANC-leden te doden onder het mom van een actie tegen MK-activiteiten.

Rechtse bijeenkomst

Op 6 oktober kwamen Chief Buthelezi, brigadier Joshua Oupa Gqozo, de militaire leider van het „thuisland" (bantoestan) Ciskei, Lucas Mangope, president van de bantoestan Bophuthatswana, Andries Treurnicht, leider van de Conservatieve Partij en Andries Beyers, de parlementaire leider van de nieuwe Afrikaner Volksunie (zie pag. 789/1-'92) in Johannesburg samen in het kader van de „Conferentie voor Bezorgde Zuidafrikanen".

Zij gaven een aantal waarschuwingen aan de regering en het ANC, en riepen op tot de afwijzing van de Conventie voor een Democratisch Zuid-Afrika (CODESA, het forum van meerdere partijen voor constitutionele onderhandelingen, zie pag. 783/1-'92). Zij veroordeelden tevens de overeenkomst (het zogenaamde „Akte van Overeenstemming") die de regering en het ANC in september hadden bereikt (zie pag. 790/13-'92). Mangope dreigde zich net als Buthelezi terug te trekken uit de gesprekken over de grondwet (zie pag. 790/13-'92). Hij waarschuwde ook voor bloedvergieten wanneer het ANC zou besluiten een mars naar Bophuthatswana te houden. Gqozo maakte tijdens de conferentie bekend dat de neo-nazistische Afrikaner Weerstandsbeweging (AWB) hem militaire steun had beloofd als het ANC Ciskei weer zou binnentrekken (zie pag. 789/1 e.v.-'92). Treurnicht beloofde dat ook zijn partij hulp zou bieden voor de verdediging van de thuislanden die werden bedreigd door het ANC. Buthelezi van zijn kant waarschuwde dat Kwazulu zou overwegen zich af te scheiden, wanneer de onderhandelingen over de grondwet geen adequaat zelfbeschikkingsrecht in een federale structuur garandeerden.

Ontmoeting regering PAC

Het Panafrikaanse Congres (PAC) beweerde dat het „belangrijke concessies

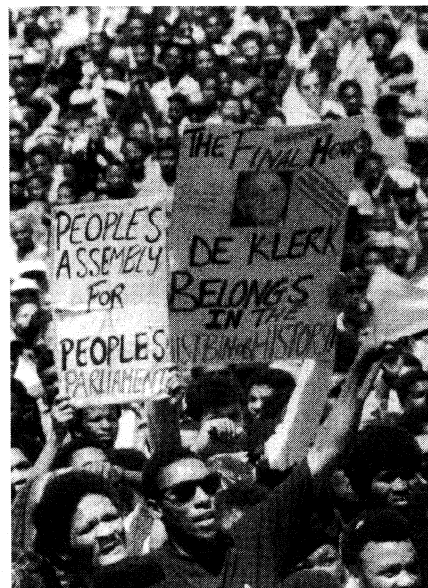
(had) afgedwongen" van de regering tijdens een ontmoeting in Gabarone in Botswana op 23 en 24 oktober, waarbij beide partijen het erover eens waren dat CODESA niet representatief was.

Het PAC berichtte dat de regering ermee had ingestemd om CODESA te ontbinden en een ander onderhandelingsforum op te richten. Minister van buitenlandse zaken Roelof „Pik" Botha, die de regeringsdelegatie aanvoerde, benadrukte echter dat CODESA zou doorgaan, maar dat het nodig was dat er meer partijen bij betrokken werden.

Amnestiewet

Op 30 oktober verhiel de Presidentsraad een wetsvoorstel tot wet waarover enige controversen bestond en dat het Huis van Afgevaardigden, de Indiase kamer van het uit drie kamers bestaande parlement, op 20 oktober had verworpen. Het bewuste voorstel behelsde een generaal pardon voor iedereen die voor 8 oktober 1990 een politieke misdaad had gepleegd (zie pag. 788/12-'92).

De wet was voorgesteld op initiatief van De Klerk, en had niet alleen betrekking op politieke gevangenen, maar ook op de misdaden van de veiligheidstroepen en de politie. In de debatten in het parlement werd het voorstel een „vrijbrief voor oplichters, criminelen en moordenaars" genoemd. Na zijn nederlaag in het parlement had De Klerk op 21 oktober het voorstel voorgelegd aan de Presidentsraad, een advieslichaam waarin overwegend leden van de regerende Nationale Partij zaten. Het was de eerste keer dat hij op deze manier probeerde om een door het parlement afgewezen

Omstreeks 5.000 ANC-demonstranten protesteerden op 12 oktober 1992 buiten het parlamentsgebouw in Kaapstad tegen een speciale zitting van het Zuidafrikaanse parlement.

wetsvoorstel dooi te ~hukkenen het ANC waarschuwde dat het de wet ongeldig zou verklaren wanneer het aan de macht zou komen

Berichten over ANC-gevangenkampen

Op 19 oktober gaf het ANC het rapport vrij van een commissie die het had ingesteld om de beschuldigingen te onderzoeken dat gevangenen zouden zijn mishandeld in ANC-kampen in het buitenland.

De commissielede, de advocaten Louis Skweyiya en Gilbert Marcus, en Bridgette Mbandla van de juridische afdeling van het ANC, vonden bewijzen voor „onthutsende” wreedheden en systematische martelingen om „bekenntnissen” te krijgen van vermeende Zuidafrikaanse spionnen. Zij constateerden dat de ernstigste mishandelingen hadden plaatsgevonden in het beruchte „rehabilitatiecentrum” Quatro in Angola. Zij zeiden echter ook dat de omstandigheden in andere kampen in Angola, Tanzania, Oeganda en Zambia absoluut niet „ook maar in de verste verte acceptabel” waren.

Zij bevestigden dat mannen die hadden deelgenomen aan een munitie in Quatro, waren geëxecuteerd en dat deze executies mogelijk zonder vorm van proces waren verricht.

De commissieleden deden onder meer de aanbeveling een meer onafhankelijke commissie te benoemen (Mbandla en Skweyiya waren leden van het ANC), die het onderzoek zou vervolgen en alle verantwoordelijke functionarissen van het ANC zou aanwijzen. Deze personen, aldus de onderzoekscommissie, zouden dan van hun gezaghebbende of invloedrijke posities binnen het ANC moeten worden verwijderd. Een andere aanbeveling was onder meer dat beschuldigingen tegen gevangenen die zonder proces werden vastgehouden volledig werden ingetrokken. Aan hen moest een „duidelijke onduidelijke verontschuldiging voor het kwaad dat hun is geschied” worden aangeboden, evenals een financiële compensatie voor alle slachtoffers van mishandeling ongeacht of was bewezen dat zij agenten van de Zuidafrikaanse regering waren.

Mandela zei dat het ANC de volledige verantwoordelijkheid aanvaardde voor de vernietigende bevindingen van de commissie en dat een geheel onafhankelijke commissie zou worden benoemd. Bovendien zei hij dat het ANC de andere aanbevelingen van de commissie in overweging nam.

Kabinetswijzigingen

Op 28 oktober maakte Gerrit Viljoen bekend dat hij eind november zou aftreden als minister voor staatsaangelegenheden „in verband met de steeds hogere eisen die het onderhandelingsproces stelt”. Door zijn beslissing werd De Klerk gedwongen per 1 december een aantal kabinetswijzigingen door te voeren. Leon Wessels zou zijn functie van minister van lokaal bestuur afstaan aan Tertius Delpot, en Fanus Schoeman

werd benoemd tot onderminister van constitutionele ontwikkeling en communicatie. De president zei dat zowel Delpot als Schoeman bij het onderhandelingsproces betrokken zouden worden.

Secretaris-generaal Nationale Partij treedt af

Op 9 november trad Stoffel van der Merwe om „persoonlijke redenen” af als secretaris-generaal van de Nationale Partij (NP). Volgens plaatselijke persberichten was hij uitgeput en was zijn gezondheid slecht.

„Vuile” campagne onthuld

Op 16 november gaf de commissie-Goldstone, een gerechtelijke commissie voor onderzoek naar politiek geweld (zie o.a. pag. 787/1/2 en 790/1/2 -'92), bewijsstukken vrij die aantoonde dat de staat een „vuile” campagne had gevoerd tegen het Afrikaanse Nationale Congres (ANC). De campagne droeg de goedkeuring van vooraanstaande personen in het Zuidafrikaanse Defensieleger (SADF). Door de onthullingen ontstonden ernstige twijfels over de herhaalde beweringen van president F.W. de Klerk dat de regering geen rol had gespeeld in het politieke geweld.

De commissie had toegang gekregen tot geheime militaire dossiers waaruit bleek dat de hoogste officier van de Militaire Inlichtingendienst (MI) van het SADF, generaal Rudolf „Witkop” Badenhorst, in mei 1991 Ferdi Barnard in dienst had genomen. Deze Barnard, een veroordeelde moordenaar en voormalige agent van het doodskader van het leger, moest een geheime bende leiden die samen met andere bekende criminelen het ANC zou ondermijnen. Hij had als specifieke taak om criminele elementen te laten infiltreren in de militaire vleugel van het ANC, Umkhonto we Sizwe (MK), en om MK-leden te compromitteren met prostituties, homoseksuelen en drugshandelaren. In oktober was Barnard voor de rechtbank beschuldigd van de moord op de prominente ANC-activist David Webster in mei 1989 (zie pag. 244/3-'90).

De documenten waren in beslag genomen bij een operationeel centrum van de MI, nadat de commissie een voormalige Mozambikaanse soldaat had gehoord die beweerde door de veiligheidstroepen betaald te zijn om politieke moorden te plegen. Volgens rechter Richard Goldstone, de voorzitter van de onderzoekscommissie, bleek uit de MI-documenten dat Roelf Meyer, de toenmalige minister van defensie, in december 1991 het ontslag van Barnard had bevolen nadat in de pers berichten over diens activiteiten waren verschenen. Maar Meyer ondernam geen actie tegen Barnard of hogere SADF-leden die zijn benoeming hadden goedgekeurd. Meyer was inmiddels minister van grondwetsontwikkeling en de belangrijkste regeringsonderhandelaar bij

gesprekken over de grondwet. Hij ontkende dat hij ook maar enige kennis had van de activiteiten van Barnard en de lastercampagne tegen het ANC. Zijn ontkenningen werden echter verworpen door Barnard die zei dat hij als zondebok werd gebruikt en beweerde dat „de hele affaire tot op ministerieel niveau in de doofpot werd gestopt”

Het ANC zei dat de onthullingen van de commissie bevestigden dat de staat een „gemene campagne van desinformatie en propaganda” tegen de organisatie had gevoerd, sinds het verbod op haar bestaan in februari 1990 was opgeheven. Bovendien gaven de onthullingen meer gewicht aan de algemeen heersende overtuiging dat er een „derdemacht” was van provocateurs, die betrekkingen onderhielden met het SADF en verantwoordelijk was voor het geweld in de woonsteden. Het ANC eiste het aftreden van de regering.

Op 18 november probeerde De Klerk na een tien uur durend spoedberaad van het kabinet de groeiende crisis de kop in te drukken door de benoeming bekend te maken van luitenant-generaal Pierre Steyn, de chef van het SADF, tot hoofd van alle inlichtingenafdelingen van het SADF, inclusief de MI. Hij kreeg de opdracht de beschuldigingen van laster te onderzoeken. Verschillende waarnemers vroegen zich af hoe effectief Steyn zou blijken te zijn in een dergelijke rol. Zij merkten op dat de voormalige gevechtspiloot en naaste collega van de president geen ervaring met inlichtingenwerk had. Het ANC verwierp zijn benoeming als een „schertsvertoning”. ANC-leider Nelson Mandela noemde zijn benoeming echter in een schijnbaar tegenstrijdige verklaring een „bemoeidigende stap”.

Op 19 november noemde de regering alle bewijzen van een militair complot om het ANC in diskrediet te brengen ongegrond. Ook rechter Goldstone zelf kreeg heel wat kritiek te verduren van een aantal belangrijke regeringsleden, omdat hij zulke „wildesuggesties” had gedaan. Op 20 november verwierp De Klerk een verzoek van Goldstone om de opdracht van de commissie uit te breiden tot het onderzoek van de activiteiten van openbare en particuliere veiligheidstroepen en legers binnen en buiten Zuid-Afrika. Dit was in augustus ook aanbevolen door de secretaris-generaal van de VN (zie pag. 788/1/2-'92). Hoewel extra politieagenten de commissie hielpen bij haar onderzoek, liet men duidelijk doorschemeren dat zij geen onderzoek mochten doen naar geheime activiteiten van de inlichtingendienst.

Grondwetsvoorstellen van ANC

Aan het eind van een drie dagen duren-

de vergadering nam de Nationale Uitvoerende Commissie (NEC) van het ANC op 25 november een nieuw strategisch beleid aan dat een aantal concessies deed aan de regering.

Het ANC erkende dat „zelfs wanneer een nieuwe grondwet is aangenomen, het voor het evenwicht tussen de krachten en de belangen van het land als geheel nog steeds nodig kan zijn dat wij de vorming van een regering van nationale eenheid overwegen". De NEC benadrukte echter dat dergelijke afspraken „het proces van ordelijke overgang naar een meerderheidsregering (niet mochten) vertragen of belemmeren". De commissie maakte duidelijk dat verkiezingen voor een constituerende vergadering, halverwege 1993 moesten plaatsvinden, of uiterlijk eind 1993. Bovendien zou zij niet tolereren dat een partij die deze verkiezingen verloren had, de gekozen regering zou „verlammen". Het beleidsdocument maakte ook enkele verzoenende gebaren naar de veiligheidstroepen en de ambtenarij, zoals garanties voor behoud van werkgelegenheid, pensioenvoorzieningen, en een algehele amnestie voor mensen die gewelddaden bekend hadden.

Op 26 november noemde De Klerk het plan van het ANC irreëel en maakte hij zijn tijdschema bekend voor toekomstige grondwetwijzigingen.

Volgens de voorstellen van De Klerk zouden niet eerder dan maart 1994 niet-rationale verkiezingen voor een interim-regering worden gehouden. De president wees februari 1993 aan als laatste maand voor de hervatting van besprekingen waaraan meer partijen deelnamen, hetzij in het kader van een gewijzigde CODESA (Conventie voor een Democratisch Zuid-Afrika, zie pag. 783/1 e.v.-'92) of in een geheel nieuw forum. Hij zei te hopen dat in juni wetten zouden worden goedgekeurd voor de oprichting van een tijdelijke uitvoerende raad en een verkiezingscommissie die de voorwaarden voor vrije en eerlijke verkiezingen moest creëren.

Het ANC noemde later het tijdschema van De Klerk onaanvaardbaar en bleef erop aandringen dat voor eind 1993 verkiezingen zouden worden gehouden. Het ANC verwierp de visie van De Klerk dat de verkiezingen minimaal negen maanden van administratieve voorbereidingen zouden vergen. De Democratische Partij, het Panafrikaanse Congres en de Zuidafrikaanse Raad van Kerken maakten een vergelijkbaar standpunt bekend.

Hervatting gesprekken tussen ANC en regering

Op 4 december, na drie dagen van onderhandelingen tussen de regering en het ANC, zei een regeringsvertegenwoordiger optimistisch te zijn hervatting van de meerpartijen-besprekingen in februari 1993. Hij zei dat er nog geen data waren vastgelegd, maar dat beide partijen wel over een tijdschema hadden gesproken voor de installatie van een interim-regering van nationale eenheid.

Een woordvoerder van het ANC zei later dat hij hoopte dat in maart of april 1993 een tijdelijke uitvoerende raad zou zijn geïnstalleerd die voorbereidingen kon treffen voor verkiezingen. Verdere bilaterale gesprekken zouden in januari 1993 plaatsvinden.

Kloof tussen regeringen Inkatha

Toen de gesprekken tussen de regering en het ANC begonnen, deed De Klerk een scherpe aanval op het initiatief van chief Mangosuthu Buthelezi, leider van de Inkatha Vrijheidspartij en hoogste minister van het niet-onafhankelijke „thuisland" Kwazulu, die op 1 december een ontwerpgrondwet voor een nieuwe „staat Kwazulu-Natal" had gepresenteerd.

Buthelezi maakte bekend dat hij van plan was deze grondwet voor te leggen aan een volksreferendum binnen de regio. Hij verklaarde dat, als zij werd aangenomen, „de nieuwe grondwet van kracht zou zijn ongeacht de richting van het constitutionele proces in Zuid-Afrika". Het was de bedoeling dat de voorgestelde nieuwe staat autonoom zou zijn binnen een federaal Zuid-Afrika.

De Klerk waarschuwde dat dergelijke „eenzijdige" initiatieven niet strookten met eerdere afspraken dat grondwetshervormingen het resultaat moesten zijn van gesprekken tussen meer partijen. Ook zei hij dat deze initiatieven pogingen om de meerpartijen-onderhandelingen te laten hervatten in de weg stonden en dat ze een escalatie van het geweld konden veroorzaken. Hij zei dat de benadering van Buthelezi kon leiden tot een „directe confrontatie" met de regering in Pretoria.

Het ANC zei dat Buthelezi erop uit was de nationale onderhandelingen te saboteren en dat het elk referendum over het plan zou boycotten.

Het voorstel van Buthelezi werd echter enthousiast ontvangen door de Conservatieve

Partij en de militaire leider van Ciskei, brigadegeneraal Joshua Oupa Gqozo. Gqozo stelde vervolgens voor dat Ciskei een republiek zou vormen met de Oostkaap en dat deze het „onvervreemdbare recht (zou hebben) om te allen tijde haar banden met de centrale regering te beëindigen".

Aanslagen op blanken

Op 8 december schortte de regering gesprekken met het Panafrikaanse Congres (PAC, zie hierboven) op, na aanslagen op de blanke gemeenschap door de militaire vleugel van het PAC, het Azaniaanse Volksbevrijdingsleger (Azanian People's Liberation Army, APLA).

Het eerste incident deed zich voor op 28 november toen vier blanken werden gedood bij een aanslag op een golfclub in King Williams-town. Het PAC weigerde de activiteiten van het APLA te veroordelen. Opmerkingen op 6 december van een woordvoerder van het APLA werden alom gezien als een „oorlogsverklaring" aan de blanke gemeenschap. Bovendien werd het APLA verantwoordelijk gehouden voor verscheidene andere incidenten.

Op 22 december waren ten minste 23 magistratendistricten in de Oranje Vrijstaat en Oostkaap tot onrustgebieden verklaard nadat er aanslagen waren gepleegd, en was een regeringsonderzoek naar activiteiten van het APLA ingesteld. De regering zei dat zij zich ongerust maakte over berichten in de pers dat de autoriteiten in het „thuisland" (bantoestan) Transkei een militair akkoord hadden gesloten met het APLA en zorgden voor trainingsbases. Dit werd ontkend door de autoriteiten van Transkei, die een eigen onderzoek aankondigden.

Hoge officieren van het SADF ontslagen

Op 19 december maakte president F.W. de Klerk bekend dat 23 leden van het

Op 22 december 1992 kondigde minister Hernus Kriel van wet en orde in Ficksburg (bij de grens met Lesotho) extra veiligheidsmaatregelen aan om blanke boeren te beschermen tegen aanslagen van het Azaniaanse Volksbevrijdingsleger (APLA). Boze boeren droegen borden met leuzen tegen president De Klerk.

Zuidafrikaanse Defensieleger (SADF), onder wie twee generaals en vier brigade-generaals, waren gedwongen met pensioen te gaan of waren geschorst na de voorlopige resultaten van een onderzoek door luitenant-generaal Pierre Steyn naar de inlichtingenwerkzaamheden van het SADF (zie hierboven).

Het rapport van Steyn volgde op onthullingen over de campagne van „vuile karweitjes” tegen het Afrikaanse Nationale Congres (ANC) en gaf aan dat er bewijs was dat enkele leden van het SADF betrokken waren „bij illegale en/of ongeoorloofde activiteiten en wanpraktijken”. De Klerk ontkennde dat dit een bewijs was voor het bestaan van een „derde macht” die binnen het SADF opereerde met als doel geweld aan te moedigen en de overgang naar een democratie te belemmeren. Hij gaf echter toe dat „er aanwijzingen waren dat sommige activiteiten en personen er mogelijk op gericht waren dat constitutionele doelstellingen niet reëwettelijk werden” en dat „sommige activiteiten aan mensen het leven hadden gekost”.

De hoogste SADF-leden die werden weggesaneerd, waren generaal-majoor Hennie Roux, stafchef van het leger, en generaal-majoor Chris Thirion, plaatsvervangend stafchef van de inlichtingendienst. Minister van defensie Gene Louw benadrukte dat geen van beiden betrokken was bij illegale of criminele activiteiten.

ANC-eisen voor 1993

Op 8 januari 1993 formuleerde de nationale uitvoerende commissie (NEC) van het ANC vijf stappen die in de loop van 1993 zouden moeten worden gezet:

1) De hervatting van de multilaterale besprekingen in het kader van CODESA; 2) het waarborgen van een klimaat voor vrije politieke activiteiten in alle delen van het land; 3) het instellen van een uitvoerende overgangsraad en zijn ondergeschikte organen alsmede een onafhankelijke verkiezingscommissie en een onafhankelijke mediacommissie om vrije en eerlijke verkiezingen te verzekeren; 4) verkiezingen voor een constituerende vergadering en een interimregering van nationale eenheid vóór eind 1993 (hoewel ANC-voorzitter Nelson Mandela later op een persconferentie aangaf dat het ANC niet zou aandringen op het houden van verkiezingen in 1993); en 5) het opnieuw inlijven van de bantoestans (thuislanden).

Mandela's standpunt inzake sancties

Bij drie gelegenheden in januari verklaarde Mandela zich voorstander van de opheffing van de internationale economische sancties tegen Zuid-Afrika.

Op 14 januari zei hij dat, wanneer een datum voor de verkiezingen was vastgesteld en meerpartijen-gezagsorganen waren ingesteld, hij

wilde overwegen de NEC te vragen zijn sanctiebeleid te herzien.

Op 20 januari zei hij tijdens een toespraak in Washington dat het uitblijven van een spoedige beëindiging van de sancties „het zelfs voor een democratische regering moeilijk zou maken onze economie te repareren”. Terwijl hij de ernst van Zuid-Afrika's werkloosheidsprobleem benadrukte, zei hij dat „als ik een toezegging van het bedrijfsleven kan krijgen dat het in staat zal zijn een aanzienlijke bijdrage te leveren tot het terugdringen van de werkloosheid binnen de komende zes of twaalf maanden en de (personeels)inkrimping te bevroeden, dan ben ik bereid naar mijn organisatie terug te gaan”. Mits een akkoord over het houden van verkiezingen voor het eind van het jaar is bereikt, „zou ik tegen mijn organisatie zeggen: laten we de sancties nu opheffen.”

In een verklaring op 27 januari herhaalde Mandela dat de twee sleutelvoorwaarden waren het vaststellen van een datum voor de verkiezingen en serieuze banen scheppende maatregelen van het bedrijfsleven.

Constitutionele besprekingen voortgezet

De regering en het ANC boekten kennelijk aanzienlijke vooruitgang bij bilaterale besprekingen van 20-24 januari.

Hoewel de secretaris-generaal van het ANC, Cyril Ramaphosa, zei dat er geen doorbraak was geboekt, werd er toch in de pers uitgebreid gespeculeerd dat een voorlopig akkoord was bereikt. In brede kring werd verondersteld dat de regering een eventueel meerderheidsbewind had aanvaard en haar eis had laten vallen van een machtsdeling die in een nieuwe grondwet (voor na het apartheidsbewind) verankerd zou moeten worden. Van zijn kant zou het ANC, naar werd aangenomen, hebben ingestemd met het idee van een federatie waarin de regio's afgeleide constitutionele bevoegdheden zouden hebben. Een meerderheidsbewind zou worden uitgesteld tijdens de vijf jaar na de eerste democratische verkiezingen en de opstelling van een nieuwe grondwet. De tussenliggende periode zou onder supervisie staan van een „interimregering van nationale eenheid”, gevormd uit alle partijen die bij de eerste verkiezingen 10 procent of meer van de stemmen verwierven.

Voorts werd bericht dat commissie waren ingesteld om de bevoegdheden te overwegen van een uitvoerend overgangsgezag dat zou worden aangesteld om de onpartijdigheid te waarborgen van de veiligheidstroepen, de staatsomroep en het verkiezingsapparaat. De twee partijen kwamen overeen dat er in februari verdere bilaterale gesprekken zouden plaatsvinden om regelingen te treffen voor een nieuwe ronde van de CODESA-onderhandelingen met meer partijen.

De eerste van een reeks bijeenkomsten tussen de regering en de Inkatha Vrijheidspartij eindigde op 20 januari na felle gedachtenwisselingen. Bij een tweede bijeenkomst een week later werd kennelijke meer harmonieuze relatie geschapen. Beide partijen kwamen overeen elkaar in februari opnieuw te ontmoeten.

RAPPORT OVER EMIGRATIE

Op 12 januari meldde de Onderzoeksradaad voor Menswetenschappen dat naar schatting 250.000 blanke Zuidafrikanen overwogen te emigreren in verband met de economische problemen, de misdaad en de politieke instabiliteit. Het rapport onthulde ook dat grote aantallen jonge blanke mannen het land hadden verlaten om zo te voorkomen dat zij werden opgeroepen voor het Zuidafrikaanse Defensieleger (SADF). In januari zouden duizenden blanke schoolverlaters geen gehoor hebben gegeven aan de oproep voor militaire dienst. Het SADF zei echter dat zich meer mensen meldden dan nodig was, en dat de opkomst „zeer bevredigend” was.

AKKOORD TUSSEN REGERING EN ANC. VERDERE INTERNE ONTWIKKELINGEN

Onderhandelaars van de regering en van het ANC sloten hun constitutionele besprekingen medio februari 1993 af met een belangrijk akkoord. Ofschoon er weinig bijzonderheden over het akkoord wereldkundig werden gemaakt, bleek dat de twee partijen waren overeengekomen in april 1994 meerpartijenverkiezingen te houden en dat iedere partij met minstens 10 tot 15 procent van de stemmen zou deelnemen aan een coalitieregering.

Er bestond evenwel enige verwarring over de precieze status van het akkoord. Zowel president F.W. de Klerk, bang de vooral uit Zoeloes bestaande Inkatha-Vrijheidspartij nog verder van zich te vervreemden, als ANC-voorzitter Nelson Mandela, die rekening moest houden met een mogelijke opstand van radicale ANC-leden, putten zich uit in ontkenningen dat de bilaterale onderhandelingen maren afgerond met een akkoord over het „delen van de macht”.

Uit beschikbare details van het akkoord kon worden afgeleid dat de regering op een aantal belangrijke punten concessies had gedaan. Zo zou een nieuwe grondwet worden opgesteld door een gekozen soevereine constituerende vergadering, waarin voor elk besluit een meerderheid van tweederde was vereist (zij had eerder op een meerderheid van driekwart gestaan, zie pag. 783/1-'92). De regering zag ook af van haar voorstellen voor een rouverende president en ging akkoord met een enkele president (zie pag. 781/1/2-'92). Er bleef echter onduidelijkheid bestaan over onder meer de duur van het mandaat van de regering van nationale eenheid en de besluitvorming in het kabinet. Deze kwesties zouden ter sprake komen tijdens nieuwe besprekingen tussen de betrokken partijen, die op 5 maart zouden beginnen met een meerpartijenconferentie over een tijdschema waarna een meerpartijenconferentie zou plaatsvinden in het kader van de

P resident F.W. de Klerk en zijn vrouw Marieke brengen op 29 januari 1993 de groet buiten het parlamentsgebouw in Kaapstad voor de opening van de parlementsitting.

CODESA (Conventie voor een Democratisch Zuid-Afrika) die in juni 1992 was opgeschort (zie pag 784/2/3-'92)

Inkatha verwierp het akkoord en verklaarde later aan geen enkel forum te zullen deelnemen dat „vergelijkbaar is met CODESA”, maar het toonde zich niettemin bereid te onderhandelen over een „volledig nieuwe overlegstructuur”. Daar de regering en het ANC echter zeiden ook zonder Inkatha verder te gaan, liet Inkatha echter op 19 februari weten de vergadering over een tijdschema van 5 maart te zullen bijwonen.

Parlementsfractie van Inkatha

Tijdens de eerste dagen van de nieuwe zitting van het uit drie kamers bestaande parlement, die op 29 januari begon, liepen verscheidene parlementsleden over naar Inkatha waardoor deze partij voor het eerst officieel haar stem kon laten horen in het parlement.

Jurie Mentz, een vooraanstaand parlements lid van de Nationale Partij (NP) uit Natal, maakte op 28 januari als eerste bekend dat hij overliep naar Inkatha. Zijn besluit werd als tekenend beschouwd voor de ongerustheid die binnen de afdeling Natal van de NP heerste over de hardere houding die de regering ten opzichte van Inkatha aannam. Bovendien betekende Mentz's verklaring een steun in de rug voor Inkatha, dat naar regionale autonomie voor Natal streefde; hij zei: „wij in Natal geven er de voorkeur aan te worden geregeerd door onze

eigen mensen, inet dr (chief Mangosuthu) Buthelezi als onze duidelijke leider op basis van het stembusresultaat”.

Op 2 februari volgde Mike Tarr van de Democratische Partij (DP) het voorbeeld van Mentz. Hij verklaarde dat het „tijd werd dat blanke Zuid-Afrikanen iets verder liepen en zich aansloten bij ovenvegend zwarte organisaties”.

Op 16 februari stapte Farook Cassim, lid van het Huis van Afgevaardigden, uit de Solidariteitspartij om lid te worden van Inkatha, omdat, zo zei hij, deze partij zich onvoorwaardelijk sterk maakte voor een federale staatsvorm.

Afschaffing van Eigen Zaken Systeem

Op 29 januari maakte president De Klerk in zijn toespraak bij de opening van het parlement bekend dat het Eigen Zaken Systeem (Own Affairs System) ingrijpend zou worden veranderd. Dit stelsel hield in dat de aangelegenheden van blanken, kleurlingen en de Indische bevolkingsgroep door verschillende departementen behandeld werden.

Hij erkende dat het systeem „kostbaar verbrókkeld en racistisch” was en omgevormd moest worden tot een „efficiënt, rendabel en niet-discriminerend gedecentraliseerd systeem”. Hij zei dat de departementen voor eigen zaken, t.w. die van volksgezondheid, landbouw en lokaal bestuur, inet ingang van 1 april werden opgeheven en dat hun taken werden ondergebracht bij het ministerie van algemene zaken. De overige taken van Eigen Zaken, onder meer sociale zaken en huisvesting, zouden zo snel mogelijk door algemene ministeries worden overgenomen. Tot die tijd zouden ze onder controle blijven van de betreffende ministerraad.

De Klerk maakte bovendien bekend dat de presidentiële raad, die over de macht beschikte om parlementsbesluiten ter zijde te schuiven, tegen medio 1993 geleidelijk aan zou worden opgeheven.

ANC-krant

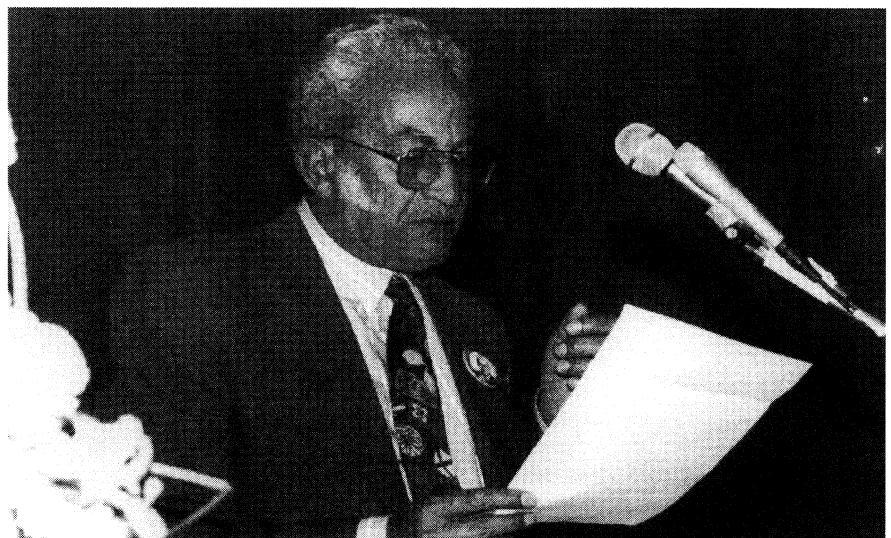
Op 1 februari verschenen in de plaatselijke pers berichten over plannen van het ANC om vanaf juni een krant uit te geven. Het besluit daartoe werd genomen nadat Roland „Tiny” Rowland, hoofddirecteur van het multinationale handelsconglomeraat Lonhro, had toegezegd de onderneming te zullen steunen.

Handvest van regering

Op 3 februari maakte de regering haar voorstellen voor een handvest met rechten bekend die ogenblikkelijk door het ANC en Inkatha werden verworpen.

Volgens de bepalingen van het handvest zouden de enige absolute beperkingen van de regeringsbevoegdheden betrekking hebben op verboden inzake fysieke of geestelijke martelpraktijken of onmenselijke behandeling; aanklachten op grond van wetten die nog niet bestonden op het moment van de gewraakte handeling; het indenniseren van gezagsdragers in verband met moord en mishandeling; het langer dan tien dagen in voorarrest houden van verdachten zonder toestemming van een gerechtshof. Andere rechten konden worden opgeschort door de noodtoestand af te kondigen of worden beperkt door een wetnamendement. In het ontwerp stond dat niemand kon worden achtergesteld „enkel” op grond van zijn of haar ras, huidskleur, taal of geslacht. Nadere uitleg daarvan ontbrak evenwel. Ook werd voorgesteld de doodstraf, die sedert 1990 slechts mogelijk was in buitengewone gevallen en sindsdien niet meer was voltrokken (zie pag. 248/1-'90), voor bepaalde misdrijven weer in te voeren.

Het ANC veroordeelde het handvest als een „voorschrift voor handhaving van de voorrechten van de blanken”, zonder garanties

Jac Rabie, de nieuwe minister van bevolkingsontwikkeling in Zuid-Afrika.

AFRIKA

voor economische rechten, zoals het recht op arbeid, gezondheidszorg en huisvesting. Het ANC benadrukte zijn standpunt dat een dergelijke wet aangenomen zou moeten worden door een gekozen constituerende vergadering in plaats van afgekondigd per regeringsdecreet.

Op 6 februari liet Inkatha in verklaring weten dat het voorgestelde handvest niet tegemoet kwam aan sedert „lang onderdrukte behoeften, wensen en aspiraties“

Kabinetswijzigingen

De kabinetswijzigingen waartoe president De Klerk op 20 februari besloot, werden algemeen beschouwd als een voorbereiding op 's lands eerste multi-raciale verkiezingen. Met ingang van 1 april werd het aantal ministers verkleind en werden er voor het eerst niet-blanke parlementsleden op ministersposten benoemd.

De vijf vertrekkende ministers waren volgens een verklaring van het bureau van de president „onbaatzuchtig (afgetreden) in het besef dat we nu een nieuwe en op de verkiezingen gerichte fase van het politieke proces ingaan“. Onder hen bevond zich minister van defensie en openbare werken Gene Louw, wiens taken werden overgenomen door minister van justitie Kobie (H.J.) Coetsee. De Klerk op zijn beurt nam Coetsee's verantwoordelijkheid voor de nationale inlichtingendienst over. Voorts vertrokken Org Marais (ambtenarenzaken toerisme), Louis Pienaar (binnenlandse zaken en milieu) en Jacob de Villiers (regio's en landzaken) alsook generaal Magnus Malan, die in 1991 in verband met het „Inkathagate“-schandaal (zie pag 846/1 e.v.-'91) de portefeuille van defensie had moeten afstaan en die eind januari al te kennen gegeven zich uit de politiek te willen terugtrekken.

Jac Rabie en Abe Williams, beiden lid van het („kleurlingen“) Huis van Afgevaardigden werden respectievelijk benoemd tot minister van bevolkingsontwikkeling en van sport. Bhandra Ranchod, die een zetel had in het (Indische) Huis van Afgevaardigden, werd benoemd tot minister van toerisme. De Klerk wees erop dat hij de benoeming van een (zwarte) Afrikaanse minister had overwogen, maar tot de conclusie was gekomen dat dit „averechts“ zou uitpakken in het huidige „delicate stadium van de onderhandelingen“.

Van de nieuwe (blanke) ministers kreeg Danie P.A. Schutte de portefeuille van binnenlandse zaken en Andrew Fourie die van regio's en landzaken.

De reactie van het ANC luidde dat de „coöptatie“ van „indiskrediet en uit de gratie geraakte“ figuren in het zittende parlement „niet niet-racistisch is en dat de wereld niet misleid moet worden dat wel te denken“.

(Vor.ber.pag. 780/3 e.v.-1992)

MIDDEN-OOSTEN

ARABISCHE LIGA

CONFERENTIE IN TUNIS

Op 4 en 5 januari 1993 vergaderde in Tunis de Raad van ministers van binnenlandse zaken van de Arabische Liga onder voorzitterschap van Soedan. Volgens de Tunesische televisie namen de ministers een aantal resoluties aan om te komen tot „de consolidatie van de Arabische samenwerking op het gebied van binnenlandse veiligheid en de misdaadbestrijding.“ De conferentie leidde kennelijk niet tot een krachtig gemeenschappelijk standpunt over samenwerking bij de strijd tegen het islamitische fundamentalisme, waarvoor Algerije, Egypte en Tunesië gepleit zouden hebben. Niettemin zou de Egyptische minister Mohammed Abdel-Halim Moussa hebben verklaard dat de afgesproken maatregelen „voldoende (waren) om terrorisme en extremisme af te schrikken“. In een eenstemmigeslotverklaring werd „buitenlandse infiltratie“ verantwoordelijk gesteld voor de groeiende „destructieve activiteiten, terroristische aanslagen, geweld en subversie“.

De secretaris-generaal van de Arabische Liga, de Egyptenaar Ahmet Esmat Abdel Meguid, herhaalde op 6 januari in een interview met het Middle East News Agency dat de Liga solidair was met de Verenigde Arabische Emiraten ten aanzien van de Iraanse bezetting van drie eilandjes (zie o.a. pag. 866/1 e.v.-'92).

(Vor.ber.pag. 855/1/2-1991)

EGYPTE

WETGEVING TEGEN „TERRORISME“

Op 16 juli 1992 keurde de Nationale Vergadering, als aanvulling op de bestaande noodtoestandswetten, een wet goed die de overheid extra bevoegdheden gaf om illegale fundamentalistische moslimorganisaties te bestrijden.

De wet stelde de doodstraf op alle daden van „terrorisme“. Op lidmaatschap van een „terroristische groepering“ kwam vijf jaar gevangenisstraf te staan en ook werd het een misdadaad om „direct of indirect“ geschreven of op band opgenomen materiaal te bezitten waarin „terroristische“ activiteiten werden goedgekeurd. Iedereen die binnen een maand nadat de wet van kracht werd, de betrekkingen met dergelijke organisaties verbrak, zou niet strafbaar gesteld worden. De wet stelde de procureur-generaal in staat informatie te vergaren over bankrekeningen. Premier Atef Sidki zei n.a.v. deze clausule dat er bewijzen waren dat Egyptische „terroristische groeperingen“ vanuit het buitenland gefinancierd werden.

Tegen de wet stemden 23 afgevaardigden van de Nationale Vergadering. Dit waren leden

MIDDEN-OOSTEN

van de Nationale Progresieve Unionistische Groepering en van de Nieuwe Nasseristische Partij, plus enkele onafhankelijke afgevaardigden. Krachtens de noodtoestandswetten die na de moord op president Anwar Sadat in 1981 waren ingevoerd, was detentie zonder vorm van proces toegestaan tot maximaal 60 dagen, en waren bepaalde vormen van openbare bijeenkomsten verboden.

Verdere arrestaties

Op 11 juli werd Gamal Farghaly Haridi, die het recente oproer in de streek Sannabu zou hebben aangesticht, in een appartement in Cairo gearresteerd (zie pag. 638/2-'92).

Op 26 juli deelde minister van binnenlandse zaken Mohammed Abdel-Halim Moussa mee dat in de afgelopen weken 73 islamitische „agitatoren“ in Dairut warengearresteerd. Het semi-officiële dagblad Al-Ahram meldde op 1 augustus dat in de streek Qenah in Boven-Egypte de laatste tijd 300 arrestaties waren verricht. Ook waren er op 31 juli 20 vermeende aanhangers van islamitische groeperingen gearresteerd in Alexandrie, onder wie „drie vooraanstaande functionarissen“ van het Soedanese Nationale Islamitische Front en van de Islamitische Beweging in Jordanie.

Kritiek Middle East Watch

Op 27 juli gaf de in de VS gevestigde mensenrechtengroepering Middle East Watch een gedetailleerde beschrijving van wat zij noemde een „subcultuur van geweld“ onderfunctionarissen van het Egyptische ministerie van binnenlandse zaken, met name binnen de staatsveiligheidsdienst (SSI).

De beschuldigingen werden diezelfde dag van de hand gewezen door een functionaris van het Egyptische ministerie van binnenlandse zaken, die een klein aantal mishandelingen door politiemensen toegaf maar beweerde dat deze naar behoren waren onderzocht.

AARDBEVING

Op 12 oktober om 15.15 plaatselijke tijd werden Cairo en de dichtbevolkte omliggende gebieden getroffen door een aardbeving die circa 20 seconden duurde. Hierbij kwamen meer dan 500 mensen om het leven. Er werden 163 gebouwen verwoest en 2.682 beschadigd, en enkele duizenden gezinnen werden dakloos. President Hosni Mubarak brak een officieel vijfdaags bezoek aan China af (waar hij diezelfde dag pas was aangekomen) en keerde terug naar Egypte.

De beving, waarvan het epicentrum zo'n 30 km ten zuidwesten van de hoofdstad lag, zou 5,9 gemeten hebben op de Schaal van Richter, een record voor het gebied rond Cairo. De plaatselijke radiozender meldde op 13 oktober dat meer dan 300 mensen waren gedood en 3.000 gewond. Andere berichten van vlak na de ramp gaven dodencijfers tussen de 145 en 370. De

Arbeiders doorzoeken daags na de aardbeving de puinhopen van een gebouw in Cairo op 13 oktober 1992.

schattingen van het aantal slachtoffers vielen dagelijks hoger uit tot eind oktober werd gemeld dat 552 mensen om het leven waren gekomen en 2.100 gewonden in ziekenhuizen lagen.

Op 12 oktober zou Saoedi-Arabië \$50 mln aan hulp hebben toegezegd, plus medische bijstand. Koeweit schonk \$20 mln en apparatuur. Libië had volgens berichten noodhulp ter waarde van \$60 mln aangekondigd, en de Verenigde Arabische Emiraten \$40 mln. Specialistische hulpverleners uit Frankrijk, Duitsland en Algerije reisden naar het rampgebied af.

Naar verluidt bleven de piramiden en de sfinx gespaard, maar Al-Ahram citeerde minister van cultuur Farouk Hosni, die gezegd had dat 60 belangrijke monumenten in Egypte ernstige scheuren hadden opgelopen en „dringend gerepareerd” moesten worden.

De ramp vestigde de aandacht op de slechte staat van veel huizen, vooral in de sloppenwijken, en de regering werd door de publieke opinie onder druk gezet om snel nieuwe accommodatie te verzorgen. Op 17 oktober waren rellen uitgebroken als protest tegen de trage reactie van de autoriteiten. Mubarak deed diezelfde dag een oproep tot kalmte en beloofde dat binnen zes weken nieuwe accommodatie geleverd zou worden aan alle dakloze slachtoffers. In een kennelijke competentiestrijd met de autoriteiten hadden islamitische verenigingen naar verluidt doeltreffende plaatselijke hulpoperaties op touw gezet.

Op 31 oktober zei premier Atef Sedki dat iedereen die dakloos was geworden door de aardbeving eind november nieuwe huisvesting zou hebben. Naar verluidt zou de regering de kosten van de urgente wederopbouw ramen op E£ 1,5 mrd (ca. \$450 mln).

AANSLAGEN OP TOERISTEN. ARRESTATIES. DOODVONNISSEN. BESCHULDIGINGEN AAN ADRES VAN SOEDAN EN IRAN

Op 21 oktober kwam een Britse vrouw om het leven en raakten twee Britse mannen gewond toen bij Dairut, 270 km ten zuiden van Cairo, een bus met toeristen werd aangevallen. Op 25 oktober stak een man, waarschijnlijk een militante moslim, drie Russische toeristen neer op een marktplein in Port Said. In de loop van de maand oktober zouden bij afzonderlijke aanvallen op cruiseschepen op de Nijl drie toeristen door schotengewond zijn geraakt. Militante moslims zouden het nu gemunt hebben op het toerisme, Egyptes grootste bron van inkomsten in buitenlandse valuta, naar schatting zo'n \$3 mrd per jaar.

Verdere aanslagen op toeristen. Arrestaties. Beschuldigingen aan adres van Soedan en Iran

In november deed zich een nieuwe golf voor van aanslagen op toeristen, vermoedelijk door islamitische activisten. Op 12 november werden in Qena, 400 km ten zuiden van Cairo, acht mensen geraakt toen zij werden beschoten met automatische wapens. Zij zaten in een touringcar die op weg was van Luxor naar de Rode Zee. Op 13 november werd bekendgemaakt dat de politie 270 mensen zou hebben gearresteerd, onder wie een van de vier vermoedelijk bij de aanslag betrokken schutters.

Op 14 en 15 november zouden nog eens zeker 250 mensen zijn gearresteerd in

de kuststad Alexandrië. Op 17 november zouden veiligheidsfunctionarissen hebben gezegd dat inbeslaggenomen documenten suggereerden dat er sprake was van een campagne tegen de lucratieve toeristenindustrie (zie hierboven), waarbij personen betrokken waren die ook te maken hadden gehad met de moord op president Anwar Sadat in 1981.

De functionarissen zouden Soedan beschuldigd hebben van het beschikbaar stellen van bases waarin Egyptische moslim-militanten getraind zouden worden door Iraniërs. Tot medio november zouden in 1992 meer dan 70 mensen zijn gedood bij gewelddadige acties die in verband werden gebracht met islamitische militanten.

Op 11 november werd bekendgemaakt dat de regering tegen de fundamentalistische predikers optrad door onder meer de particuliere moskeeën onder toezicht van het ministerie van waqfs (religieuze giften) te plaatsen. Volgens berichten werd ervan uitgegaan dat moskeeën in en rond Asyut en Dairut in Boven-Egypte centra van opruiing waren. Op 8 november hadden docenten van de universiteit in Asyut gedemonstreerd tegen de uitgebreide veiligheidsmaatregelen op de campus.

Op 23 november verklaarde minister van binnenlandse zaken Mohammed Abdel-Halim Moussa in de Nationale Volksvergadering dat arrestanten in Alexandrië hadden bekend in Iran en Peshawar (Pakistan) een militaire opleiding te hebben gekregen. Terwijl op ministerieel niveau en in de media een woordenoorlog tussen Egypte en Iran woedde, distantieerde de Egyptische president Hosni Mubarak zich op 19 november van „grove” kritiek op Egypte die werd toegeschreven aan de Iraan-

President Hosni Mubarak (l.) sprak op 14 november 1992 tijdens de openingszitting van het parlement. Hij beschuldigde de Iraanse regering van steun aan de extremistische moslims in Egypte.

Op 1 december 1992 begon voor het militaire hof van Alexandrië een proces tegen leden van de fundamentalistische moslemgroepering „Afghaanse Heilige Oorlog Veteranen". Voordien spraken de beklaagden met hun advocaten en verwanten.

se geestelijke leider ayatollah Seyed Ali Khamenei.

Doodstraffen voor militanten. Nieuwe arrestatiegolf

Op 3 december werden in Alexandrië acht islamitische militanten, van wie zeven bij verstek, ter dood veroordeeld door een speciaal militair hof. Zij zouden allen lid zijn van de Jihad-groep die verantwoordelijk was voor de moord op president Anwar Sadat in 1981. In twee processen wegens opruiing werden drie andere verdachten veroordeeld tot levenslange gevangenisstraffen en 18 tot lagere straffen. Dit waren de eerste rechtszaken die plaatsvonden krachtens de in juli ingevoerde anti-terrorisme wetgeving (zie hieronder).

Op 13 december maakte de politie bekend dat zij 600 verdachte islamitische activisten had gearresteerd tijdens een zes dagen durende operatie in Cairo's voorstad Imbaba. Bij de operatie waren ongeveer 14.000 paramilitairen en politieagenten betrokken.

Een van de arrestanten zou de gezochte fundamentalistische leider sjeik Gaber Ahmad Mohammed Ali zijn. Deze had erkend zijn aanhangers opdracht te hebben gegeven bom-aanslagen te plegen. Volgens de politie waren vijf arrestanten in het bezit van explosieven. Ook de daaropvolgende dagen vonden arrestaties plaats. Op 30 december meldde het in Cairo gevestigde *Middle East News Agency* dat een begin was gemaakt met een reeks „intensieve" politiecampaagnes tegen „broeinesten van terrorisme en extremisme" in andere wijken van Cairo.

Op 16 december beschuldigde president Hosni

Mubarak tijdens een persconferentie westerse media ervan Egypte schade toe te brengen door de dreiging die uitging van islamitische militanten te overdrijven. Waarnemers merkten op dat de Egyptische pers, kennelijk de publieke opinie verwoordend, onlangs de strijd met het islamitische fanatisme had aangebonden.

Nieuwe terroristische aanslagen

Vermeende militante islamitische fundamentalisten, van wie er volgens late berichten 1.700 zouden zijn opgepakt bij een grootscheepse veiligheidsoperatie in december (zie hierboven), pleegden in januari 1993 opnieuw aanslagen op koptische christenen en buitenlandse toeristen. Ook vonden verdere arrestaties plaats.

Een prominente koptische inwoner werd op 4 januari doodgeschoten in Dairut, een fundamentalistisch bolwerk in Boven-Egypte op 270 km ten zuiden van Cairo. Een tweede man raakte bij de aanslag gewond. In dezelfde plaats was de vorige dag een aanslag op een kerk uitgevoerd.

Op 8 januari werd gemeld dat de militante groep Al-Gama'a al-Islamiya, die reeds eerder een verklaring had gepubliceerd waarin buitenlanders de waarschuwing kregen Egypte te verlaten, de verantwoordelijkheid had opgeëist voor deze aanslagen, en ook voor andere aanslagen, waaronder een waarbij schoten werden afgevuurd op een bus met 20 Japanse toeristen. Naar verluidt zou op 7 januari in Gizeh een bom zijn ontploft vlakbij een toeristenbus. Beide incidenten zouden geen slachtoffers hebben geleverd.

Waarnemers zeiden dat de omvang van de vergeldingsacties voor de arrestatiegolf in december beperkt was gebleven, wat erop zou wijzen dat de autoriteiten de situatie weer in de hand hadden. Maar op 24 januari werden in Cairo twee politiemannen doodgeschoten en van hun wapens beroofd.

Op 25 januari zei president Mubarak in een toespraak tot de politie-academie van Cairo dat „extremisme alle aspecten van het leven in Egypte bedreigt". Hij riep op tot een „uitgebreide collectieve" actie om een eind te maken aan opruiing door „een kleine minderheid".

BETREKKINGEN MET IRAN EN SOEDAN

Eind november 1992 zou president Mubarak ren afgezant van het Soedanese staatshoofd, luitenant-generaal Omar Hassan Ahmad al-Bashii-, hebben ontvangen, die verzekerde dat Soedan grote prijs stelde op goede betrekkingen

Het bezoek vond plaats nadat Egyptische functionarissen gedurende verscheidene weken hadden beweerd dat de schutters die aanslagen op buitenlandse toeristen in Egypte pleegden (zie hierboven), in door Iran geleide kampen in Soedan waren getraind. Begin december had Egypte zijn zaakgelastigde uit Iran teruggeroepen

MUBARAK IN SYRIË

Op 13 januari 1993 voerde president Mubarak in Damascus besprekingen met zijn Syrische ambtgenoot Hafez Assad. Daarbij kwamen naar verluidt vooral de situatie van Irak en de Syrische bemiddelingspogingen in Egyptes geschil met Soedan (zie ook pag. 192/1-'93) en met Iran aan de orde.

PROTESTEN TEGEN VAKBONDSWETTEN. TERRORISME EN TOERISME

Na goedkeuring door de Volksvergadering ondertekende president Hosni Mubarak medio februari 1993 een wet die het vakbonden verbod geld of geschenken aan te nemen voor niet-officiële activiteiten.

De nieuwe wet bepaalde bovendien dat verkiezingen voor bestuursposten ongeldig zouden zijn indien minder dan de helft van de vakbondsleden daaraan deelnam. In een eventuele tweede ronde moest de opkomst minstens 33 procent bedragen.

Op 17 februari startten vakbonden van artsen, advocaten en ingenieurs een campagne tegen de nieuwe wet, die werd beschouwd als een maatregel om de invloed van de fundamentalistische Moslim Broederschap terug in te dringen. Deze organisatie was er eind 1992 dankzij een lage opkomst in geslaagd de leiding over enkele vakbonden over te nemen, waaronder de 120.000 leden tellende vakbond van advocaten.

Gevolgen van terrorisme voor toeristenindustrie

Op 15 februari haalde het persbureau

MIDDEN-OOSTEN

Reuter de minister van toerisme en burgerluchtvaart, Fuad Abdel-Latif Sultan, aan die gezegd zou hebben dat door de aanslagen van militante moslims op toeristen sinds eind 1992 Egypte tot dusver \$700 mln aan inkomsten had gederfd. Minister Sultan verklaarde dat vóór het aantal boekingen begon te dalen, men 4 mln toeristen had verwacht in het financiële jaar 1992'93, dat eindigde in juni. De inkomsten in dat jaar zouden nu waarschijnlijk \$ 1 mrd lager uitvallen.

Op 4 februari werd vlakbij de piramiden een benzinebus met 15 Zuidkoreaanse toeristen gegooit, waarbij drie mensen licht gewond raakten. Dezelfde dag waarschuwde de islamitische groepering Jama'ah al-Islamiyah toeristen niet naar de piramiden te gaan. Op 9 februari werd in de buurt van Asyut een bus met 36 Duitse passagiers beschoten, maar niemand liep letsel op.

Buitenlanders gedood. Arrestaties

AFP berichtte dat drie verdachten waren aangehouden nadat langs de weg Cairo-Suez op 18 februari het lichaam van een Amerikaanse toeriste was gevonden. Bij een bomexplosie in het koffiehuis Wadi al-Ni1 aan het Tahrirplein in het centrum van Cairo kwamen op 26 februari een Zweedse toerist, een Turk en twee Egyptenaren om het leven. Het was de eerste bomaanslag in de hoofdstad. Later overleed nog een vijfde buitenlander, een Somaliër. Ongeveer 20 mensen, onder wie verscheidene buitenlanders, zouden gewond zijn geraakt. De politie hield ongeveer 100 verdachten aan.

Op verschillende plaatsen werden die maand enige honderden vermeende islamitische activisten opgepakt. Bovendien nam de politie in een huis in het district Haram in Cairo anderhalve ton explosieven in beslag.

(Vor.ber.pag. 636/2 e.v.-1992)

JEMEN

ONLUSTEN OVER HET DURE LEVENSONDERHOUD

Op 9 en 10 december 1992 braken in Taiz, Hodeida en de hoofdstad Sanaa onlusten uit die op 11 december oversloegen naar Aden en andere centra.

De onlusten volgden op een plotselinge escalatie van de consumentenprijzen die in enkele dagen met 80 procent gestegen zouden zijn. Met een inflatie van naar schatting 100 procent per jaar waren de economische problemen van Jemen volgens berichten verergerd nadat som-

mige Golf-staten hun economische hulp hadden stopgezet wegens de pro-Iraakse houding van Jemens regering tijdens de Golfoorlog. Minister van binnenlandse zaken en veiligheid kolonel Ghalib Motahar al-Qomesh deelde het parlement op 20 december mee dat er 15 doden en 98 gewonden waren gevallen en dat 661 personen waren gearresteerd. Volgens schattingen van de oppositie zou het aantal slachtoffers echter veel hoger liggen. Op 11 december zouden veiligheidstroepen over de hoofden van honderden demonstranten hebben gevuurd die kennelijk van plan waren de ambtswoning van president Ali Abdullah Saleh in Sanaa te bestormen.

Een commissie van sjeiks, die de zwaar bewapende traditionele leiders van Jemen vertegenwoordigde, zou op 15 december gewaarschuwd hebben dat de stammen zouden ingrijpen wanneer de orde niet hersteld werd.

Op 15 december zou premier Haider Abu Bakr al-Attas zijn afgetreden, maar later werd bericht dat de president het ontslag had geweigerd.

Volgens oppositiebronnen zou vice-president Ali Salem al-Bid zich volledig hebben teruggetrokken uit het openbare leven en daarmee in feite zijn afgetreden. Op 15 december berichtte de Franse radio dat minister van ondenuis Muhammad Abdullah al-Jayfi was afgetreden uit protest tegen de manier waarop de regering de economische problemen aanpakte.

BOMEXPLOESIE IN ADEN. VERTREK AMERIKAANSE MILITAIREN. ARRESTATIES

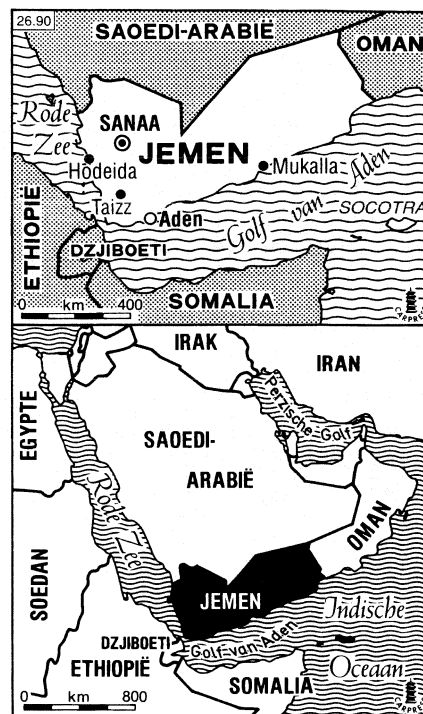
Op 31 december werden ongeveer 100 Amerikaanse soldaten uit Jemen teruggetrokken nadat op 29 december bommen waren ontploft in twee hotels in Aden. De soldaten waren sedert medio december in Aden krachtens een bilateraal akkoord en verleenden logistieke ondersteuning aan de operatie „Restore Hope” in Somalia (zie pag. 194/2 e.v.-'93). Zij verbleven in een van de betrokken hotels. het Goldmore.

Arrestatie van verdachten

Op 5 januari 1993 maakte het persbureau AFP de arrestatie bekend van 36 vermeende Jemenitische leden van de pro-Iraanse fundamentalistische organisatie Islamitische Jihad. De mannen werd opgepakt in verband met de bomaanslagen in december 1992 op twee hotels in Aden, waarbij een Oostenrijker en een Jemeniet om het leven kwamen.

VOORBEREIDINGEN VERKIEZINGEN. FUSIE REGERINGSPARTIJEN

In een bericht van 15 januari werden

functionarissen aangehaald volgens wie de kiezersregistratie voor de algemene verkiezingen zou plaatsvinden van 18 januari tot 16 februari. De algemene verkiezingen waren volgens een regeringsmededeling van 5 november 1992 uitgesteld van eind november 1992 tot 27 april 1993.

De Volkscongrespartij van president Ali Abdullah Saleh en de Jemenitische Socialistische Partij (JSP)- die in Zuid-Jemen had geregeerd vóór de eenwording in mei 1990 (zie pag. 551/1 e.v.-'90) - zouden volgens berichten van medio februari zijn overeengekomen te fuseren om het Jemenitische Congres te vormen nog vóór de algemene verkiezingen.

WAARSCHUWING AAN BUITENLANDERS

Op 8 februari zou de minister van olie en minerale rijkdommen, Salih Abu Bakr bin Hussain, Hunt Oil, de Amerikaanse maatschappij die verantwoordelijk was voor het grootste deel van Jemens olieproductie (van 200.000 vaten per dag), hebben gevraagd haar operaties stop te zetten omdat de veiligheid van haar 300 buitenlandse werknemers niet langer kon worden gegarandeerd. Dit werd geweten aan de toenemende wetteloosheid van sommige Jemenitische stammen.

(Vor.ber.pag. 864/1-1992)

AFGHANISTAN

BINNENLANDSE VEILIGHEID EN POLITIEK. POSITIE IN DE REGIO (AUGUSTUS 1992 - FEBRUARI 1993)

In de zeven maanden na juli 1992 was er vooral in en rond de hoofdstad Kaboel sprake van aanhoudende gevechten, ondanks pogingen van landen in de regio om een duurzaam bestand te bereiken of een vredescoriferentie te organiseren.

Bombardement op Kaboel

In de loop van augustus vonden meer dan 1.800 mensen, voornamelijk vrouwen en kinderen, de dood en vielen 1.500 gewonden bij de hevigste gevechten tussen mujaheddin-facties sinds de val van het regime van Najibullah in april 1992 (zie pag. 423/3 en 717/1 e.v.-'92).

De troepen van Gulbuddin Hekmatyar, leider van de fundamentalistische mujaheddin-factie Hezb-i-Islami die tegen de interimregering van president Burhanuddin Rabbani was, begonnen op 10 augustus een onafgebroken bombardement op Kaboel met raketten, granaaten en fragmentatiebommen. De bombardementen werden op 19 augustus gevolgd door grondaanvallen waar bij tanks werden ingezet.

Volgens berichten zouden minstens 126.000 burgers op 22 augustus Kaboel ontvlucht zijn. Ook het personeel van de meeste ambassades en 27 leden van de VN-missie waren per auto vertrokken nadat bij een raketaanval twee personeelsleden van de Russische ambassade om het leven waren gekomen. Op 23 augustus werd bericht dat de Bulgaarse ambassadeur

Kinderen zoeken in de puinhopen van huizen in Kaboel naar nuttige zaken (25 augustus 1992)

gewond geraakt was bij een granaataanval en dat twee Afghaanse personeelsleden van respectievelijk de Pakistaanse en de Franse ambassade gedood waren. Het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) deelde op 24 augustus mee, geen plannen te hebben om Kaboel te verlaten. VN-vertegenwoordigingen in Afghanistan zouden naar verluidt een humanitair noodhulppakket voorbereiden hebben ter waarde van \$ 10 mln.

Premier ontslagen. Optreden Hekmatyar

Op 16 augustus ontsloeg Rabbani, die zijn bezoeken aan Iran en Pakistan had moeten uitstellen vanwege de crisis, premier Abdul Sabur Fareed, het be-

langrijkste lid van de Hezb-i-Islami in de regering en Hekmatyars persoonlijke kandidaat voor de post. Ook de tot de Hezb-i-Islami behorende onderminister van defensie, generaal Abdul Hakim, werd gedwongen ontslag te nemen.

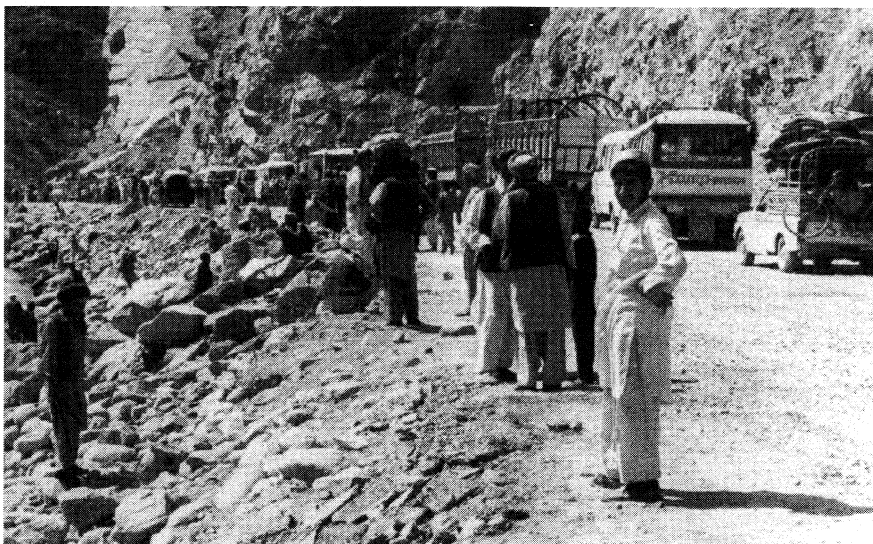
Hekmatyar reageerde hierop met te zeggen dat Rabbani het recht niet had, Fareed te ontslaan en dat hij Rabbani niet langer erkende als president. Op 17 augustus verklaarde Rabbani dat Hekmatyar formeel uit de Leiderschapsraad was gezet, het hoogste gezagsorgaan in Afghanistan dat bestond uit mujaheddin-leiders.

Hekmatyar zou op 23 augustus een gezamenlijke mujaheddin-vredesdelegatie ontvangen hebben die verschillende provincies vertegenwoordigde, maar naar verluidt had hij een voorstel van Rabbani verworpen. Volgens dit voorstel zou een staakt-het-vuren losgekoppeld moeten worden van de terugtrekking uit Kaboel van de machtige Oezbeekse militie onder leiding van generaal Abdul Rashid Dostam. Dostam, een voormalig aanhanger van het regime-Najibullah, was sinds hij was overgelopen naar de tegenpartij een steunpilaar van de mujaheddin-regering. Hekmatyar dreigde „tot het uiterste te (zullen) gaan" als de Oezbeken zich niet binnen een week a 10 dagen terugtrokken uit Kaboel.

Ondanks Hekmatyars publiekelijke verklaring dat hij strijd voerde met de Oezbeekse militie en niet met andere mujaheddin-groeperingen, waren commentatoren het erover eens dat hij de militaire druk op de regering had opgevoerd om te voorkomen dat Rabbani zijn positie zou consolideren en de Hezb-i-Islami zou uitrangeren.

Standpunt Pakistan

Op 26 augustus deed de Pakistaanse re-

Een Afghaans vluchtelingenkonvooi werd op 20 augustus 1992 tot stoppen gedwongen door een aardverschuiving op de weg van Kaboel naar Jalalabad.

gering een oproep voor een 72 uur durend bestand. Hieraan werd geen gehoor gegeven.

De Hezb-i-Islami was in het verleden door Pakistan gesteund, en had bases in dat land. Op 13 augustus echter had de Pakistaanse premier Nawaz Sharif in een verklaring zonder weerga een indirecte aanval op Hekmatyar gedaan toen hij verklaarde dat „Pakistan niet zou toestaan dat zijn grondgebied werd gebruikt door gewetenloze elementen, bezig met het ondermijnen van de territoriale integriteit van Afghanistan”.

Kort bestand

Na drie weken van zware gevechten in Kaboel tussen regeringsgezinde troepen en de strijdkrachten van Gulbuddin Hekmatyar ging op 29 augustus een bestand in.

Hekmatyar dreigde het bombardement op de stad te hervatten tenzij de Oezbeekse militie van generaal Abdul Rashid Dostam zich uit Kaboel terugtrok. De regering beweerde echter dat er geen milities in Kaboel meer waren, aangezien zij allemaal waren opgenomen in het geregeldelager van het regime.

Begin september creëerden de neutrale mujaheddin-elementen die het bestand hadden bewerkstelligd, een bufferzone tussen de troepen van Hekmatyar en die van de regering. De neutrale facties vormden een 1.000 man sterke troepenmacht, afkomstig uit de provincies Kaboel Logar, Wardak, Nangarhar en Parwan, om in de zuidelijke en oostelijke buitenwijken van Kaboel op de naleving van het bestand toe te zien. Terwijl het bestand van kracht was, poogden regeringstroepen de orde in Kaboel te herstellen door mujaheddin-strijders die in de stad rondzwierven te ontwapenen. De stad Jalalabad verbood op 15 september het op straat dragen van vuurwapens zonder vergunning, waarmee de schoonmaakoperatie van de regering in Kaboel tot de provincies werd uitgebreid.

De Stem van de Islamitische Republiek Iran meldde op 19 september dat Hekmatyar en president Burhanuddin Rabbani die dag een vredespaak hadden getekend.

Het bestand in Kaboel hield stand tot 18 september, toen in de straten van de buitenwijk Kushal Mena gevechten uitbraken tussen de door Iran gesteunde (sjiitische) Hezb-i-Wahdat-factie en de door Saoedi-Arabië gesteunde (soennitische) Ittehad-i-Islami. Tegen 21 september waren bij deze strijd acht doden gevallen en meer dan 200 mensen gewond geraakt.

Berichten over verblijfplaats van Naji-bullah. Arrestatie van Rafi

Op 24 september werd door Hekmatyars Radioboederschap van de Vrijheid gemeld dat ex-president Najubullah

van het VN-kantoor in Kaboel (waarheen hij bij de val van zijn regime was gevlucht) was overgebracht naar Mazar-i-Sharif „waar hij nu leeft onder de intimidatie en marteling van leiders van de onheilige coalitie van het noorden”.

Luitenant-generaal Mohammad Rafi, vice-president onder het voormalige regime-Najibullah, werd naar verluidt op 21 september op het vliegveld van Kaboel gearresteerd toen hij het land in vermomming trachtte te ontvluchten.

Openbare terechtstellingen

Op 7 september werden in Kaboel drie misdadigers opgehangen ten overstaan van een grote juichende menigte. Het betrof de meest dramatische toepassing van een zojuist ingevoerd islamitisch wetboek (sharia) door de regering.

De drie, die voor een speciaal hof hadden terechtgestaan, hadden bekend zich aan moord, plundering en roof te hebben schuldig gemaakt. Het Afghaanse Islamitische Persbureau meldde op 15 september dat die dag in Jalalabad een openbare terechtstelling had plaatsgevonden.

Nieuwe ministers

Op 25 september werd een aantal nieuwe ministers in het kabinet benoemd op de volgende posten:

Handel - Abdol Wahed Sorabi; mijnbouw en industrie - Mohammad Yaqub Lali; sociale zaken - Mawlawi Ahmed Nazar Balkhi; reveil en plattelandontwikkeling - Sayd Eshaq Gowhari; openbare gezondheid - Yaqub Barakzai.

Rabbani in Pakistan en Iran

President Burhanuddin Rabbani bracht op 26 en 27 september een bezoek aan Pakistan voor besprekingen met premier Mohammad Nawaz Sharif en andere leiders. Van 27-29 september bezocht Rabbani Iran, waar hij gesprekken voerde met president Hashemi Rafsanjani. Bij deze gelegenheid bood Iran kredieten van maximaal \$ 50 mln aan om de behoeften van de Afghaanen te dekken.

Overstroming

Bij plotselinge overstromingen in de Hindu Kush-bergen ten noorden van Kaboel kwamen begin september zeker 800 mensen om het leven, aldus regeringswoordvoerders en hulpverleners. De Halo Trust, een Britse charitatieve instelling die in de regio werkzaam was, schatte dat het aantal doden kon oplopen tot 3.000.

Gulbuddin Hekmatyar.

Rabbani's ambtstermijn verlengd

Op 31 oktober werd tijdens een vergadering van de Leiderschapsraad overeengekomen de ambtstermijn van interim-president Burhanuddin Rabbani te verlengen tot 15 december. Op grond van het op 24 april in Peshawar gesloten akkoord (zie pag. 425/1-'92) zou Rabbani's ambtstermijn op 28 oktober, vier maanden na zijn ambtsaanvaarding, zijn verstreken (zie pag. 718/2-'92).

De verlenging gaf Rabbani meer tijd voor de vorming van een adviserende raad, de Raad voor Besluitvorming en Overeenstemming. Deze raad zou een permanente president kiezen en voorbereidingen treffen voor algemene verkiezingen.

De Leiderschapsraad bestond uit de leiders van de voornaamste Afghaanse mujaheddin-facties. Gulbuddin Hekmatyar, leider van de opstandige fundamentalistische factie Hezb-i-Islami, weigerde de vergadering persoonlijk bij te wonen, maar liet zich wel vertegenwoordigen.

Op 29 oktober hadden Hekmatyar en Rabbani echter besprekingen gevoerd tijdens een bijeenkomst die was georganiseerd door de Ittehad-i-Islami, de door Saoedi-Arabië gesteunde fundamentalistische groepering van wahhabi-soennieten onder leiding van Abdul-Rabur Rasul Sayaf. Volgens een bericht in de Middle East International van 6 november was de ontmoeting tussen Hekmatyar en Rabbani voorafgegaan door een „discreet bezoek” van prins Turki al-Faisal, het hoofd van de Saoedische inlichtingendienst, aan Afghanistan en Pakistan.

Aanhoudende gevechten

In oktober vonden in Kaboel sporadische schermutselingen plaats tussen rivaliserende mujaheddin-groeperingen. Volgens berichten werd begin oktober in Herat, in het westen van het land,

hevighe strijd geleverd tussen tussen guerrillastrijders van de Hezb-i-Islami en regeringstroepen. Op 5 oktober beweerde de regering dat de troepen van de Hezb-i-Islami uit de stad waren verdreven en tot ongeveer 30 kilometer buiten de stad waren gejaagd. Officieus werd het aantal doden en gewonden bij de gevechten op meer dan 300 gesteld.

Eind oktober werd melding gemaakt van zware gevechten in de provincies Kapisa en Parwan tussen guerrillastrijders van de Hezb-i-Islami en Oezbeekse strijders van generaal Abdul Rashid Dostam.

In november hielden de gevechten tussen rivaliserende mujaheddin-facties in Afghanistan aan. De gehele maand werden ernstige botsingen gemeld tussen de troepen van Gulbuddin Hekmatyar en die van generaal Abdul Rashid Dostam, de Oezbeekse „krijgsheer“ en feitelijk leider van Noord-Afghanistan.

Begin november werd gemeld dat strijders van de door Iran gesteunde sjjiitische Hezb-i-Wahdat factie bloedige gevechten leverden met regeringstroepen die trouw waren aan de minister van defensie, Ahmed Shah Massoud. Volgens sommige berichten waren aan beide zijden veel slachtoffers gevallen.

Op 3 november werd generaal Khan Aqa, de onderdirecteur van de staatsveiligheidsdienst, in Kaboel gedood door een autobom.

Volgens berichten was de politieke en diplomatieke situatie vóór de deadline voor de instelling van een nieuwe regering half december (zie hierboven) nogal hectisch. Pakistan en Saoedi-Arabië speelden elk een belangrijke rol in geheime onderhandelingen. Eind november bezocht generaal Dostam beide landen en hij zou ook gesprekken gevoerd hebben met prins Turki al-Faisal, het hoofd van de Saoedische inlichtingendienst.

Bezoek van Iraanse minister van buitenlandse zaken

Op 9 november bracht de Iraanse minister van buitenlandse zaken, Ali Akbar Velayati, een bezoek aan Afghanistan.

Bij gesprekken op ministerieel niveau spraken beide partijen af een samenwerkingscommissie op te richten. Velayati nam uit Iran voor Afghanistan een vliegtuiglading met humanitaire hulp (de 93ste sinds april) inee. De Afgaanse regering maakte op 23 november bekend dat er een ernstig tekort aan voedsel en brandstof u as

Toetreding tot ECO

Tijdens een buitengewone vergadering van de Organisatie voor Economische Samenwerking (ECO) op 28 november in Islamabad werd Afghanistan met zes andere landen als nieuw lid tot deze organisatie toegelaten (zie pag. 589/2/3-'92).

Gevechten in Kaboel

Van 6-10 december woedden in Kaboel hevige gevechten tussen verschillende groepen. De gevechten zouden begonnen zijn tussen pro-regeringstroepen die trouw waren aan minister van defensie Ahmed Shah Massoud (de zogenaamde Shura-e Nazar of Raad van Toezicht) en troepen van Hezb-i-Wahdat. Al gauw mengden Hekmatyars aanhangers zich in de strijd en voerden aanvallen met langeafstandsraketten uit op Massouds troepen in de stad. Ten slotte braken er ook gevechten uit tussen troepen van Massoud en Oezbeekse militieleden onder controle van generaal Abdul Rashid Dostam, een vroegere bondgenoot van Massoud. Op een bepaald moment voerde Dostam met jachtbommenwerpers aanvallen uit op het presidentiële paleis en op het ministerie van defensie. In de gevechten, die werden toegeschreven aan de groeiende spanningen voorafgaand aan de bijeenkomst van de Constituerende Vergadering, werden niet minder dan 100 mensen gedood.

Zitting Constituerende Vergadering. Verkiezing van president

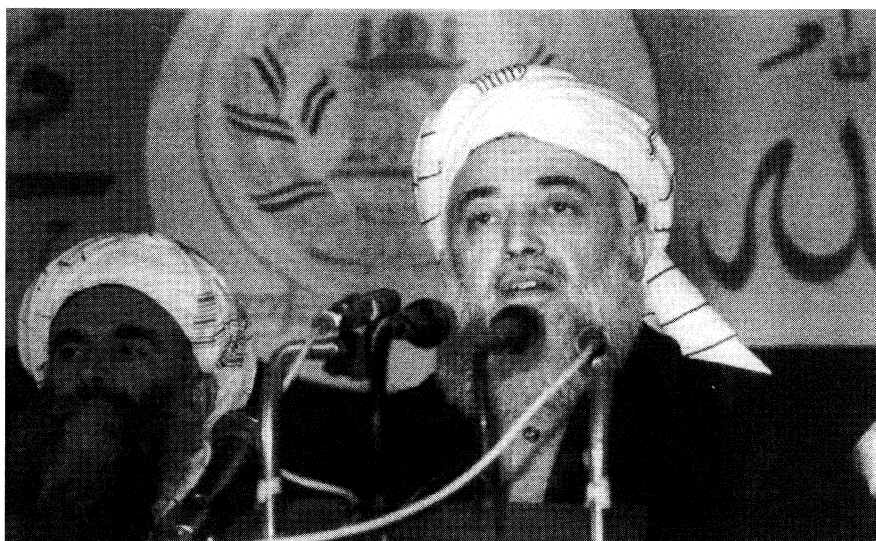
Op 29 december begon in Kaboel de eerste zitting van de Shura-e Ahl-e Hal wa Aqd, de Raad voor Besluitvorming en Overeenstemming, of constituerende vergadering. De opening van de zitting, die krachtens de bepalingen van de Akkoorden van Peshawar (april 1992) gehouden moest worden om een permanente president te kiezen en voorbereidingen te treffen voor algemene verkiezingen, was verscheidene keren uitgesteld.

De vergadering werd bijgewoond door 1.335 leden, onder wie 959 gekozen vertegenwoordigers van de 29 provincies van het land en een groot aantal benoemde leden.

De vergadering werd geboycot door Gulbuddin Hekmatyar (Hezb-i-Islami) en de door Iran gesteunde sjjiitische Hezb-i-Wahdat factie

Op 30 december koos de Raad Burhanuddin Rabbani tot eerste president van de Islamitische Republiek Afghanistan voor een ambtstermijn van twee jaar. Vanaf juni 1992 was Rabbani al opgetreden als waarnemend president (zie pag. 718/2-'92).

Rabbani was de enige kandidaat voor het presidentschap. Volgens een bericht van Radio Afghanistan van 30 december behaalde hij 916 stemmen en waren er 59 stemmen tegen hem. Op 31 december werd in een uitzending van het radiostation Boodschap van Vrijheid van de Hekmatyar-factie de verkiezing „een oorlogsverklaring tegen de natie“ genoemd.

Burhanuddin Rabbani spreekt tot de constituerende vergadering op 30 december 1992, nadat hij tot president van de Islamitische Republiek Afghanistan is gekozen

Op 3 januari 1993 eindigde de zitting van de Shura-e Ahl-e Hal wa Aqd, de Raad voor Besluitvorming en Overeenstemming of constituerende vergadering.

De vergadering koos uit haar eigen gelederen ren interimpament met 250 afgevaardigden, en keurde bovendien de oprichting van een staand leger voor de Islamitische Republiek Afghanistanstangood

Aan het eind van de vergadering hield Rabbani op 3 januari een toespraak tot het volk, waarin hij zijn voornaamste tegenstander, Gulbuddin Hekmatyar, opriep „het verleden te vergeten en een nieuwe fase in de betrekkingen in te gaan”.

Gevechten

Ondanks Rabbani's oproep werd in de hele maand januari in en rond Kaboel gevochten tussen de strijdkrachten van Hekmatyar en die van de strijdkrachten van de regering. Halverwege de maand startte het regeringsleger een offensief om Hekmatyars strijders uit de zuidelijke en oostelijke buitenwijken van Kaboel te verjagen.

Gevechten werden eveneens gemeld in andere provincies, waaronder Herat en Baghlan. Op 26 januari meldde het persbureau Associated Press dat in totaal 200 mensen bij de gevechten waren gedood en 800 gewond.

Sluiting van mujaheddin-kantoren in Pakistan

Op 5 januari liet Pakistan aan Afghanistan weten dat alle mujaheddin-kantoren in Pakistan voor het einde van januari gesloten moesten worden. Deze mededeling betekende dat Pakistan na 15 jaar niet langer als gastheer van de mujaheddin oprad. Op 11 januari gaf de Afghaanse regering een verklaring uit waarin zij te kennen gaf blij te zijn met de maatregel.

Pakistan gelastte bovendien dat alle Arabische vrijwilligers zijn grondgebied moesten verlaten. In en rond Peshawar zouden zich ongeveer 5.000 Arabieren, voornamelijk Palestijnen, Egyptenaren, Algerijnen en Soedanezen, hebben verzameld om de jihad van de Afghaanse mujaheddin te steunen. Op 7 januari meldde de Guardian dat Pakistans ongerustheid over de aanwezigheid van Arabische vrijwilligers voortkwam uit het vooruitzicht op de Amerikaanse lijst met landen die het terrorisme steunen, te worden geplaatst.

Dood van vice-president

Op 12 januari overleed vice-president Mir Hamza in Pakistan, na een paar da-

gen eerder gewond te zijn geraakt bij gevechten in Afghanistan.

Strijd gaat door

Evenals in januari werd ook in een groot deel van februari in en rond Kaboel fel gevochten tussen troepen die trouw waren aan president Burhanuddin Rabbani en waarvan de kern gevormd werd door de Shura-e Nazar van Ahmed Shah Massoud, en troepen van de Hezb-i-Islami factie o.l.v. Gulbuddin Hekmatyar en van de door Iran gesteunde Hezb-i-Wahdat.

Begin februari smeedden Hekmatyar en de Hezb-i-Wahdat een alliantie tegen de regering-Rabbani. In februari werd ook bericht dat Hekmatyar gepoogd had een alliantie te vormen met generaal Abdul Rashid Dostam, de leider van de Oezbeekse militia en de machtigste militair in het land. Tijdens de gevechten bleef Dostam echter neutraal.

De strijdende partijen in Kaboel - Massouds troepen in het centrum, Hekmatyars strijders in het zuiden en oosten en de Hezb-i-Wahdat in het westen van de stad - bestookten elkaar meestal met raketten en artillerievuur. Volgens schattingen die het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) medio februari vrijgaf, zouden in januari alleen in Kaboel zeker 4.000 mensen gewond zijn geraakt. Waarnemers zeiden dat het wettelijke aantal slachtoffers vermoedelijk hoger lag omdat islamitische voorschriften het niet aanmoedigden wanneer mannen gewonde vrouwen behandelden. Hoeveel mensen er waren omgekomen in de gevechten was niet bekend, maar volgens sommige schattingen zou het aantal rond 1.000 liggen. De onophoudelijke artilleriebeschietingen veroorzaakten ook zware schade aan de infrastructuur van de stad. Medio februari waren bijna alle buitenlandse ambassades gesloten en was het personeel geëvacueerd.

Op 8 februari voerden Hekmatyars troepen zware beschietingen uit op het centrum van Kaboel, waarbij tientallen burgers om het leven kwamen en gewond raakten. Volgens ooggetuigen kwam er elke minuut een raket neer.

Op 9 februari maakten burgers gebruik van een gevechtspauze om uit Kaboel weg te vluchten. In februari meldde het bureau van de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de VN (UNHCR) dat er meer Afghanen hun moederland ontvluchtten dan terugkeerden uit ballingschap. Het was voor het eerst dat deze ontwikkeling zich voordeed sedert in juli 1990 het door de UNHCR gesteunde vrijwillige repatriëringsprogramma begonnen was.

Op 14 februari slaagde generaal Hamid Gul,

voormalig hoofd van de inlichtingendienst van het Pakistaanse leger, er in een staakt-het-vuren tot stand te brengen. Op 21 februari laaide de strijd echter weer op toen Massouds troepen posities van de Hezb-i-Wahdat in de westelijke voosteden van Kaboel aanvielen. Op 28 februari voerden Hekmatyars troepen een meedogenloze raketaanval uit op het centrum van Kaboel. u-aarbij 60 mensen omkwamen en ruim 100 gewond raakten.

Aanslag op VN-medewerkers

Op 1 februari kwamen vier VN-medewerkers om het leven toen zij in een hinderlaag vielen langs de weg van Peshawar (Pakistan) naar Jalalabad. De dag daarna schortten de VN alle verkeer over deze weg op, die een belangrijke verbinding over land was voor het vervoer van hulpgoederen van Pakistan naar Kaboel. Tevens trokken de VN hun personeel terug uit Jalalabad en Kandahar.

Provinciegouverneur om het leven gekomen

Op 9 februari werd de gouverneur van de zuidoostelijke provincie Paktia, Nasrullah Mansouri, gedood toen zijn jeep op een landmijn reed.

Mansouri was een plaatsvervangend leider van de Harakat-i-Inqilab-i-Islami en de belangrijkste leider die was gedood sedert het nieuwe regime in april 1992 aan de macht was gekomen.

De radiozender Stem van de Islamitische Republiek Iran meldde op 9 februari dat de chef van de Afghaanse politie, Masud Hasham, in Kaboel was vermoord.

Regionale pogingen om een vredesconferentie te organiseren

Terwijl de strijd in en rond Kaboel in februari onverminderd voortduurde, bleven de regionale machten pogingen in het werk stellen om een vredesconferentie te organiseren waaraan alle partijen zouden deelnemen.

De Saoedische koning Fahd ibn Abdul Aziz en de Pakistaanse premier Mian Mohammad Nawaz Sharif bespraken de situatie in Afghanistan op een bijeenkomst in Riad op 3 februari. In een gezamenlijke communiqué deden zij een beroep op alle strijdende Afghaanse facties om deel te nemen aan een vredesconferentie in Saoedi-Arabië. Later die maand bood ook Iran, de belangrijkste rivaal van Saoedi-Arabië in de regio, aan als gastheer van een vredesconferentie op te treden.

(Vor.ber.pag. 717/1 e.v.-1992)

BHOETAN

BEZOEK VAN KONING AAN INDIA

Van 4-7 januari 1993 bracht koning Jigme Singye Wangchuk een staatsbezoek aan India. Hij ondertekende een memorandum van overeenstemming in het kader waarvan India toestemde om Bhoetan te helpen met de ontwikkeling van het multifunctionele hydro-elektrische Sankosh-project. Dit project behelsde de constructie van twee elektriciteitscentrales met een totale capaciteit van 1.525 megawatt.

In een gezamenlijke verklaring, die op 7 januari door Bhoetan en India werd uitgegeven, werd gesteld dat beide landen hadden laten weten vastbesloten te zijn om hun bilaterale economische samenwerking te versterken. In de verklaring werd de ondertekening van het memorandum van overeenstemming een mijlpaal genoemd, die het „volledige vertrouwen” tussen Bhoetan en India toonde.

(Vor.ber.pag. 55/2/3-1992)

Een archiefphoto van de nieuwe stafchef van het Srilankaanse leger, generaal-majoor Gerry de Silva (r.) tijdens een bespreking met de Indiase generaal-majoor E.W. Fernandes.

MACAO

ONTWERPCOMMISSIE KEURT BASISWET GOED

De negende en laatste zitting van de commissie voor het opstellen van de Basiswet voor de speciale bestuursregio Macao (MSAR) werd van 13-15 januari 1993 gehouden in de Chinese hoofdstad Beijing. Hierbij werd de uiteindelijke versie van de Basiswet goedgekeurd (zie ook pag. 778/2/3-'91), die de grondwet zou vormen van de MSAR nadat de Portugese kolonie in 1999 weer onder Chinese soevereiniteit zou vallen. Nadat de commissie het ontwerp had goedgekeurd, moest de Basiswet nog worden geratificeerd door het Nationale Volkscongres van China.

(Vor.ber.pag. 867/2-1992)

SRI LANKA

BINNENLANDSE VEILIGHEID EN POLITIEK (SEPTEMBER 1992 - FEBRUARI 1993)

Er deden zich in bovengenoemde periode o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Nieuwe Tamil-aanvallen

De separatistische Bevrijdingstijgers van Tamil Eelam (LTTE) voerden in september 1992 opnieuw aanvallen uit op militairen en burgers in het noorden en oosten van het land.

Op 1 september vonden minstens 22 mensen de dood toen een fietsbom ontplofte op een drukke marktplaats in Sainthamarathu, een voornamelijk door moslims bewoond dorp in het oosten. Op 9 september doodden Tamil-opstandelingen 20 soldaten in een hinderlaag in het noordoosten. Door een bomexplosie aan boord van een veerboot ten zuiden van Trincomalee kwamen op 10 september 24 soldaten en 15 burgers om het leven. Nog eens 30 soldaten werden op 21 september gedood in twee Tamil-hinderlagen in het oosten.

Hooggerechtshof wijst petitie af

Het Hooggerechtshof wees op 1 september unaniem een petitie af die was ingediend door Sirimavo Bandaranaike, leider van de Sri Lanka Freedom Party (SLFP). In de petitie werd de verkiezing op 19 december 1988 van Ranasinghe Premadasa tot president (zie pag. 5/1 e.v.-'89) aangevochten.

Massamoord op moslims in Polunnaruwa

Tamil-separatisten van de LTTE werden verantwoordelijk geacht voor de massamoord die op 15 oktober werd uitgevoerd op meer dan 140 mensen, voornamelijk moslims, bij overvallen vóór zonsopgang op drie dorpen in het noordelijke district Polunnaruwa.

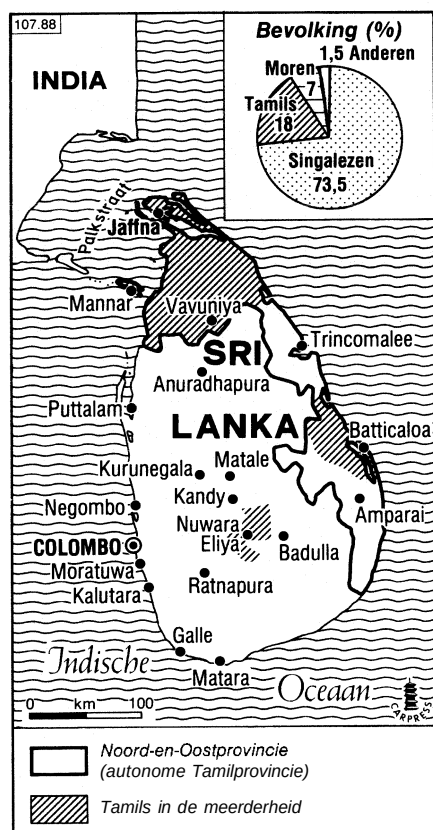
Op 23 oktober kwam het in Colombo tot botsingen tussen politie en moslim-demonstranten die gehoor hadden gegeven aan een stakingsoproep van het Srilankaanse Moslimcongres (SLMC) om te protesteren tegen de inassainoord.

Benoeming van stafchef

Generaal-majoor Gerry de Silva werd op 23 oktober officieel benoemd tot stafchef van het leger. Generaal-majoor Denzil Kobbekaduwa, die eerder voor deze post in aanmerking kwam, was in augustus gedood nadat hij door LTTE-eenheden in de buurt van het schiereiland Jaffna in een hinderlaag was gelokt (zie pag. 725/1-'92).

IMF-lening

Op 13 oktober keurde het IMF een le-

ning goed ter waarde van 112 mln SDRs (ca. \$164 mln) ter ondersteuning van de tweede jaarlijkse regeling in het kader van het hervormingsprogramma 1991-1994. Dit programma werd gedeeltelijk gefinancierd door een Uitgebreide Structurele Aanpassingsfaciliteit (ES-AF) die in september 1991 was goedgekeurd en die kredieten van in totaal 336 mln SDRs (\$455 mln) omvatte.

Commandant marine gedood

Op 16 november werd in Colombo de opperbevelhebber van de marine, vice-admiraal Clancy Fernando, gedood bij een bomaanslag. De dader, die lid zou zijn van de LTTE, bracht een bom tot ontploffing door met zijn motorfiets tegen de auto van de generaal te botsen. Samen met de aanvallers kwamen ook drie medewerkers van de admiraal bij de aanslag om het leven.

De 52-jarige Fernando had de leiding gehad over de zeeoorlog tegen Tamil-flottieljes, die wapens smokkelde vanuit India. Fernando was de hoogste officier, die werd vermoord tijdens een recente reeks aanslagen op hoge militairen. In augustus werden tien hoge officieren gedood, nadat ze in een hinder-

laag van LTTE-rebellen waren gevallen (zie pag. 725/1/2-'92). Staatsminister van defensie Ranjan Wijeratne verloor in maart 1991 bij een bomaanslag het leven (zie pag. 568/3 e.v.-'91).

Onder de 43 personen, die op 3 november in het oostelijke district Amparai in een hinderlaag van de LTTE zouden zijn gedood, bevonden zich 23 militairen.

Als reactie op de verslechtering van de veiligheidssituatie zocht de regering op 23 november haar toevlucht tot nieuwe noodmaatregelen. Deze legden alle gezinshoofden en hun gasten de verplichting op zich bij de politie te melden.

Tamil-leider omgekomen

Sathasivam Krishna Kumar (alias „Kittu”), een voormalig leider van de Bevrijdingstijgers van de LTTE, kwam samen met een aantal andere hoge LTTE-functionarissen om het leven toen ze op 16 januari 1993 hun schip tot zinken brachten om aan onderschepping door de Indiase marine te ontkomen.

Het schip, de Ahad, zonk de dag daarop brandend in de golven. Negen mensen werden levend uit zee gerist en er werden vier onherkenbaar verkoolde lichamen gevonden. De autoriteiten van Sri Lanka zeiden dat Kittu op de terugreis naar Jaffna was met wapens en explosieven om het vice-voorzitterschap van de LTTE over te nemen van A.V. Subramaniam. Door de LTTE werd echter verklaard dat Kittu een door het Westen gesteund vredesplan bij zich had: zijn dood werd een „heroïsche zelfmoord” genoemd. (Zie voor Kittu's afgewezen asielaanvraag in Groot-Brittannië en zijn vertrek in augustus 1991, pag. 62/1-'92.)

Op 14 januari bleek dat LTTE-leider Velupillai Prabhakaran op 10 januari in Jaffna een kerkelijke afvaardiging had ontmoet en toen had verklaard bereid te zijn tot vredesbesprekingen, mits de „economische blokkade” van het noordelijk deel van Sri Lanka, dat in Tamilhanden was, werd opgeheven. De regering van Sri Lanka wees dit voorstel van de hand en zei dat het een „façade” was om tijd te winnen tot er nieuwe wapens zouden zijn aangekomen. Begin januari had de marine de blokkade verscherpt en de lagune van Jaffna uitgeroepen tot „verbodengebied”. Volgens Tamil-groeperingen waren hier op 2 januari 40 tot 50 burgers om het leven gekomen bij aanvallen door de marine).

Beschuldiging over gevangenenkampen

De Universiteit voor Leraren van Mensenrechten (Jaffna), een overwegend door Tamils gesteunde instelling, zou volgens berichten van 17 februari hebben beweerd dat de LTTE omstreeks 4.000 gevangenen vasthield in kampen in het oosten en noorden van Sri Lanka.

(Vor.ber.pag. 724/2 e.v.-1992)

BELAU

PRESIDENTS- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 4 november 1992 werden in Belau (ook bekend als Palau), het restant van het VN-Trustgebied van de Pacific, presidents- en parlementsverkiezingen gehouden.

In de strijd om het presidentschap behaalde de zittende vice-president Kunio Nakamura 50,7 procent van de uitgebrachte stemmen en versloeg daarmee zijn tegenstander Johnson Toribiong die 49,3 procent behaalde. Het vice-presidentschap werd door senator Tommy Remengesau in de wacht gesleept die 51,7 procent van de stemmen behaalde tegen de 48,3 procent van zijn directe tegenstander Sandra Pierantozzi.

Volgens het nieuwe kiesstelsel van Belau was het aantal kandidaten voor het presidentschap en het vice-presidentschap tot twee beperkt door de invoering van een voorronde op 22 september, waarbij de zittende president Ngiratkel Etpison werd uitgeschakeld doordat hij als derde eindigde met 24,8 procent achter Nakamura met 37,2 procent en Toribiong met 37,9 procent. In de voorronde van de verkiezing voor het vice-presidentschap ging Remengesau met 33,9 procent aan kop in de race met drie andere kandidaten. Pierantozzi eindigde als tweede met 24,3 procent.

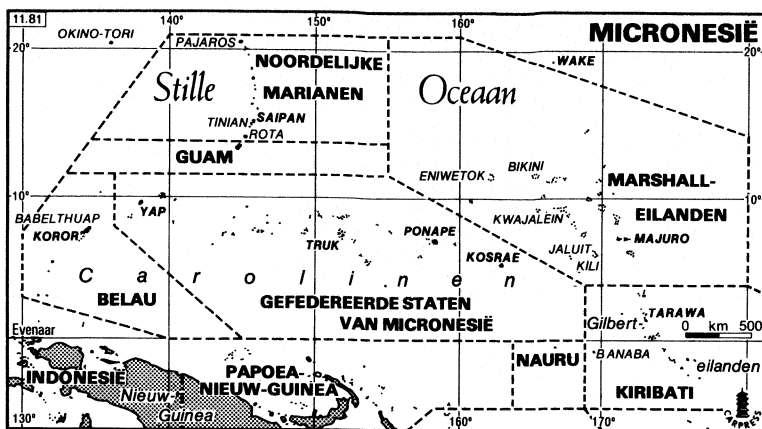
De voorronde was in 1992 ingevoerd, ter vervanging van het systeem van een eenvoudige meerderheid. Hiermee wilde men voorkomen dat een kandidaat het uitvoerende ambt zou verwerven met minder dan 50 procent van de stemmen (Etpison was in 1988 uit zeven kandidaten gekozen met slechts 26 procent van de totale stemmen).

Op 4 november kozen de kiezers tevens 14 senatoren uit 46 kandidaten en 16 leden voor het Huis van Afgevaardigden uit 37 kandidaten.

REFERENDUM OVER VERANDERING VAN DE GRONDWET

Met een referendum werd op 4 november gepoogd de impasse te doorbreken over de status van Belau's betrekkingen met de VS. Alleen een grondwetswijziging kon uitkomst bieden en hiervoor was een meerderheid van stemmen nodig.

Als een van de vier oorspronkelijke componenten van het door de VS bestuurd VN-Trustgebied van de Pacific, had Belau via onderhandelingen een Verdrag van Vrije Associatie met de VS bereikt, maar dit verdrag was nooit in werking getreden. Het recht dat in dit verdrag aan de VS werd verleend om het buitenlandse beleid en het defensiebeleid te

bepalen, was namelijk strijdig met de clausules in de grondwet van Belau die de invoer en opslag van nucleaire, chemische of biologische wapens alsmede de beschikking daarover verboden. Herhaaldelijk was gepoogd om de grondwet aan het verdrag aan te passen. Hoewel de wijzigingen in een referendum waren goedgekeurd, werd de vereiste 75 procent van de stemmen niet gehaald.

Twee van de andere drie componenten van het Trustgebied van de Pacific, de Marshall-eilanden en de Gedefedereerde Staten van Micronesië (FSM), hadden hun onafhankelijkheid bereikt in „vrije associatie” met de VS, terwijl de Noordelijke Marianen-eilanden hadden gekozen voor de status van lid van het Amerikaanse Gemeenbest. Een oplossing voor de positie van Belau zou tevens de definitieve ontbinding van het VN-trustschap betekenen.

In het referendum van 4 november werd voorgesteld dat in de toekomst een eenvoudige meerderheid voldoende zou zijn om grondwetswijzigingen door te voeren. Aanvankelijk was het referendum op 13 juli gepland, maar met het oog op juridische bezwaren was het uitgesteld. Verondersteld werd dat een eenvoudige meerderheid in 73 procent van de 16 deelstaten voldoende zou zijn voor goedkeuring van het voorstel.

Volgens de uitslag van het referendum zou het voorstel met 62 procent tegen 33 procent van de stemmen zijn goedgekeurd (vijf procent van de stemmen werd ongeldig verklaard) en het voorstel werd in 14 van de 16 staten aangenomen. Tenzij de uitslag door de rechtbank ongeldig werd verklaard, zou de weg vrij komen voor een volgend referendum over grondwetsvormingen dat waarschijnlijk begin 1993 zou worden gehouden. Als in dit referendum een meerderheid zich zou uitspreken voor verwijdering van die paragrafen in de grondwet die betrekking hadden op de kernwapenvrije status van Belau, zou er geen obstakel meer zijn voor de implementatie van het verdrag.

(Vor.ber.pag. 343/3 e.v.-1990 en 280/3 e.v.-1991)

NAURU

HERVERKIEZING VAN PRESIDENT NA ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 18 november 1992 werd bericht dat het nieuwe parlement van Nauru na de algemene verkiezingen met 10 tegen 7 stemmen Bernard Dowiyogo had verkozen als president. Dowiyogo, die voor het eerst in 1989 tot president was gekozen (zie pag. 185/2-'90), maakte de volgende dag zijn nieuwe kabinet bekend. De portefeuilles waren als volgt onder de zes leden verdeeld:

President, buitenlandse zaken, eilandontwikkeling en industrie - Bernard Dowiyogo*; openbare werken en gemeenschapdiensten, binnenlandse zaken, assistent van de president - Vincent Detenamo*; financiën - Vinci Clodumar*; onderwijs - Pres Nimes Ekwona*; gezondheidszorg - Ludwig Scotti*; justitie - Derog Gioura*.

* gewijzigde portefeuille
+ nieuwe benoeming

(Vor.ber.pag. 803/3 e.v.-1992)

NIUE

PREMIER REX OVERLEDEN

Sir Robert Rex, premier van Niue, overleed op 13 december 1992 op 83-jarige leeftijd. Hij was premier sinds Niue in oktober 1974 zelfbestuur in een vrije associatie met Nieuw-Zeeland kreeg.

Young Vivian, sinds enkele maanden waarnemend premier, werd aangewezen om Rex te vervangen tot de verkiezingen van maart 1993.

(Vor.ber.pag. 139/3 e.v.-1991)

ALGEMEEN

CFE-VERDRAG. OVEREENKOMST CVSE OVER TROEPENVERMINDERING. ONTWIKKELINGEN WAPENBEHEERSING TWEEDE HALFJAAR 1992

Het CFE-verdrag over de Conventionele Strijdkrachten in Europa, dat tijdens een topoverleg van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) in november 1990 te Parijs was getekend (zie pag. 141/2 e.v.-'91), trad op 17 juli 1992 in werking. [Het „open skies”-verdrag dat onder auspiciën van de CVSE in maart 1992 in Helsinki was ondertekend zou naar verwachting van kracht worden in 1993 - zie pag. 588/3 e.v.-'92.1]

Mogelijke problemen bij de formele toepassing van het verdrag, die naar boven kwamen toen de voormalige Sowjet-republieken Armenië en Bjelaroës verklaarden het akkoord niet onmiddellijk te kunnen ratificeren, werden tijdens een buitengewone zitting in Wenen omzeild. Vertegenwoordigers van 29 ondertekenende landen keurden de „voorlopige toepassing” van het verdrag goed, in afwachting van de ratificatie door Armenië en Bjelaroës.

Moldowa, Oekraïne en Rusland maakten hun ratificatie van het CFE-verdrag bekend op respectievelijk 1, 2 en 8 juli.

Op 20 juli arriveerde een groep Franse inspecteurs in Oekraïne om toezicht te houden op de implementatie van het verdrag. Dit was het begin van een intensieve periode van wederzijdse „basislijnsinspecties” die 120 dagen duurden en dienden voor het bepalen van de militaire kracht van ieder land (zie voor andere inspecties in het kader van het CFE-verdrag pag. 869/3 e.v.-'91 en pag. 214/3-'92).

Overeenkomst inzake troepenreductie in Europa

Op 6 juli werd in Wenen overeenstemming bereikt over het eerste niet-bindende akkoord over beperking van het aantal grond- en luchtroepen in Europa. 29 CVSE-lidstaten ondertekenden het akkoord tijdens hun topconferentie in Helsinki op 10 juli (zie pag. 806/3 e.v.-'92; zie voor andere recente troepenreducties in Europa pag. 868/2 e.v.-'91; pag. 214/1 en 727/2 e.v.-'92).

Het verdrag omvatte de volgende plafonds:

VS - 250.000 militairen (een aanzienlijke reductie ten opzichte van de naar schatting 330.000 in Europa gestationeerde Amerikaanse militairen tijdens het hoogtepunt van de Koude Oorlog); Rusland - 1.450.000; Oekraïne - 450.000; Duitsland - 345.000; Frankrijk - 325.000; Groot-Brittannië - 260.000; Polen accepteerde een plafond van 75.000 en Hongarije een van 100.000. Het plafond van 140.000 voor

Tsjechoslowakije moest volgens functionarissen nog worden bijgesteld, gezien de verwachte splitsing tussen een Tsjechische en een Slovaakse staat.

Wapenterugtrekking van VS

De Amerikaanse president George Bush zei op 2 juli dat de VS de beloofde terugtrekking van alle ter land en op zee gestationeerde tactische kernwapens van bases over de hele wereld hadden voltooid in overeenstemming met een belofte uit september 1991 (zie pag. 869/1 e.v.-'91).

Amerikaans-Russische besprekingen over gezamenlijk defensiesysteem

In Moskou werden op 13 en 14 juli Amerikaans-Russische onderhandelingen gevoerd over een gezamenlijk wereldomvattend ballistisch raketdefensiesysteem (zie pag. 729/1 e.v.-'92).

In een naderhand uitgegeven verklaring kwamen beide partijen overeen gezamenlijke werkgroepen in het leven te roepen ter bestudering van de haalbaarheid van een waarschuwingssysteem tegen ballistische raketaanvalen (ABM); wettelijke samenwerking te onderzoeken op het gebied van technologische uitwisselingen; en trends vast te stellen bij de verspreiding van kernwapens.

Malcolm Toon, een speciale Amerikaanse afgezet die een onderzoek instelde naar Amerikaanse krijgsgevangenen in de voormalige Sowjet-Unie, zou op 1 juli gezegd hebben dat hij geen bewijzen gevonden had die de beweringen van de Russische president Jeltsin in juni staafden (zie pag. 731/2-'92).

Frankrijk ondertekent NPT

Op 3 augustus ondertekende Frankrijk het non-proliferatieverdrag (NPT) ter voorkoming van de proliferatie (verspreiding) van kernwapens.

Sedert de goedkeuring van het NPT in 1968 had de Franse regering op het standpunt gestaan dat zij de bepalingen van het verdrag zou eerbiedigen, maar het verdrag zelf niet zou ondertekenen aangezien het de twee supermachts een geprivilegieerde positie in de internationale betrekkingen bood. Dit was echter niet langer van toepassing in de huidige geopolitieke situatie (zie ook pag. 786/1-'91).

Amerikaanse senaat stemt over verbod op kernproeven

Op 3 augustus stemde de Amerikaanse Senaat met 68 tegen 26 stemmen voor opschorting van kernwapenproeven voor een periode van negen maanden, beperking van de proeven in de volgende drie jaar en beëindiging vanaf 1996 van alle kernwapenproeven.

De leider van de meerderheid in de Senaat, George J. Mitchell, noemde de beslissing een „historische stemming” en merkte op dat de Senaat nooit eerder had besloten welke beperkingen dan ook aan kernproeven op te leggen.

De regering-Bush bekritiseerde het besluit en dreigde gebruik te maken van het vetorecht. De stemmenmeerderheid was echter zo groot dat de Senaat een veto waarschijnlijk ongedaan zou kunnen maken (hiervoor was een tweede meerderheid nodig). Een soortgelijke resolutie was in juni goedgekeurd door het Huis van Afgevaardigden, maar met een veel kleinere meerderheid.

Wapens vernietigd in kader van CFE

Met het aansteken van een snijbrander om een tank en een kanon van Sowjet-makelij op een militaire basis bij Erfurt te vernietigen, begon Duitsland op 3 augustus als eerste land wapens te vernietigen in het kader van het verdrag over Conventionele Strijdkrachten in Europa (CFE). dat in november 1990 was getekend (zie pag. 141/2 e.v.-'91).

Het CFE-verdrag bepaalde dat circa 40.000 stuks tanks, artillerie, helikopters en overig materieel in 1995 vernietigd moest zijn.

Ontwapeningsconferentie voor Azië en de Pacific

De VS, Rusland, China, Japan en Noord- en Zuid-Korea namen van 17-19 augustus in Shanghai (China) deel aan een unieke ontwapeningsconferentie. Gespreksonderwerpen waren onder andere de kernwapens op het Koreaanse schiereiland, de oprichting van een collectief regionaal veiligheidsforum en de manier waarop vertrouwenwekkende maatregelen kon worden genomen.

Amerikaans-Russisch akkoord over uraniumleverantie

Eind augustus werd een akkoord geparafeerd inzake de aankoop door de VS van voor wapens geschikt uranium uit ontmantelde Russische kernkoppen t.b.v. omzetting in brandstof voor commerciële kerncentrales.

Krachtens de overeenkomst, over het uitvoeringscontract waarvan in de volgende 12 maanden moest worden onderhandeld, zou verrijkt uranium (naar verluidt in totaal 500 ton) door Rusland worden verkocht tegen harde valuta die Rusland nodig had om dringende reparaties aan zijn kerncentrales te voltooien. De VS zouden profiteren door het verkrijgen van goedkope kernbrandstof, terwijl gewaarborgd werd dat het Russische materiaal niet langer werd gebruikt voor wapenfabricage.

De Amerikaanse president George Bush be-

vestigde bijzonderheden van de overeenkomst op 31 augustus in Washington. Hij merkte daarbij op dat het akkoord „zal helpen verzekeren dat materiaal voor kernwapens niet in verkeerde handen valt, terwijl het fondsen oplevert om economische hervormingen te bevorderen alsook de overgang naar een markteconomie” in Rusland. Met het oog op de noodlijdende situatie in de Amerikaanse uraniumindustrie, waarvan de productie was ingekrompen tot één vijfde van de productie in 1980, als gevolg van een stijging van goedkope omport van commerciële brandstof uit de voormalige Sowjet-Unie, beklemtoonde Bush dat de overeenkomst „geen nadelig effect op Amerikaanse banen” zou hebben.

Amerikaanse-Russische besprekingen over werelddefensiesysteem

De Amerikaans-Russische onderhandelingen over een gezamenlijk werelddefensiesysteem (GDS) werden op 21 en 22 september in Moskou hervat. Tijdens de bijeenkomsten, die door het persbureau *ITAR-TASS* als „uiterst positief” werden omschreven, kwamen beide partijen overeen „het GDS met andere staten verder te bespreken, om zo het fundament voor uitgebreide internationale deelname eraan te leggen”.

De Amerikaanse mede voorzitter van de Russisch-Amerikaanse bilaterale commissie voor krijgsgevangenen, Malcolm Toon, zei op 21 september in Moskou dat het Amerikaanse publiek „vreselijk ongeduldig werd” over het gebrek aan vooruitgang bij het zoeken naar Amerikaanse krijgsgevangenen die in de voormalige Sowjet-Unie vermist zouden zijn (zie hierboven).

Amerikaanse Senaat over kernproeven

De Amerikaanse Senaat keurde op 18 september formeel een onmiddellijk ingaand moratorium van negen maanden op ondergrondse kernproeven goed alsmede een totaal verbod met ingang van oktober 1996.

De uitslag van de stemming op 18 september, 55 tegen 40 stemmen, ging gepaard met de verwerping van een alternatief voorstel, dat door de regering-Bush werd gesteund, nl. een moratorium van 90 dagen in 1993 met daarna beperkte proeven tot 1998.

De regering van Australië gaf op 23 september uiting aan haar teleurstelling over het feit dat de VS kernproeven bleven houden terwijl andere „vooruitkijkende” landen die hadden opgeschort. De VS hadden bevestigd dat medio september op een Amerikaans testterrein in Nevada een explosie had plaatsgevonden.

Argentijns-Frans akkoord over samenwerking inzake kernenergie

Het Argentijnse persbureau *Telam* meldde op 28 september de ondertekening

ning van een samenwerkingsprogramma tussen Argentinië en Frankrijk op het gebied van kernenergie „met uitsluitend vreedzame en niet militaire bepalingen”.

Amerikaans-Russisch akkoord over opslag kernafval

Op 6 oktober werd in Washington een akkoord getekend waarin de Verenigde Staten Rusland voor \$15 mln aan technische bijstand toezegden om het land te helpen uit ontmantelde bommen en raketten afkomstig kernafval veilig op te slaan. Het contract, dat deel uitmaakte van een breder akkoord, was officieel uitgewerkt tijdens de juni-top tussen de Amerikaanse president George Bush en de Russische president Boris Jeltsin (zie pag. 730/3 e.v.-'92).

Bij zijn aankondiging van het akkoord verklaarde een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van defensie dat het Pentagon tot dusver \$191 mln van het door het Congres toegezegde bedrag van \$400 mln had toegewezen. Dit bedrag, dat de Russen moest helpen kernwapens en andere gevaarlijke wapens te transporteren, te ontmantelen en op te slaan, was onder meer bestemd voor transportcontainers voor nucleaire materialen (\$50 mln), de vernietiging van chemische wapens (\$25 mln) en wetenschapscentra in Moskou en Kiev (\$35 mln).

Op 30 september hadden de Verenigde Staten en Bjelaroës in Minsk een akkoord geparafeerd dat voorzag in Amerikaanse hulp bij de verwijdering van kernraketten uit Bjelaroës.

Op 12 oktober hielden Amerikaanse en Oekraïense defensiefunctionarissen in Kiev besprekingen over het veilig vernietigen van kernwapens.

Verlenging van Russisch moratorium op kernproeven

Op 19 oktober ondertekende de Russische president Boris Jeltsin een decreet waardoor het tot 1 juli 1993 geldende Russische moratorium op kernproeven verlengd werd. Jeltsin bevestigde dat de verlenging van het in oktober 1991 voor het eerst afgekondigde verbod (zie pag. 214/1 e.v.-'92) een antwoord was op recente Franse en Amerikaanse besluiten om het aantal kernproeven te beperken (zie pag. 521/1-'92 en hierboven). Hij riep andere kernmachten, met name China en Groot-Brittannië, op het Russische voorbeeld te volgen, om-

dat zich hier „een reële mogelijkheid (voor) een volledig verbod op kernproeven vooreens en altijd”.

Op 13 oktober zou de Russische minister van defensie, maarschalk Pawel Gratsjew, gezegd hebben dat het Russische moratorium „niet eeuwig van kracht kan blijven” en dat hij op korte termijn zou voorstellen de kernproeven op de Russische testbasis op het Arctische eiland Nova Zembla op beperkte schaal te hervatten.

Op 21 september liet Groot-Brittannië op nieuw weten dat het van plan was kernproeven te blijven uitvoeren op de Amerikaanse ondergrondse testbasis in Nevada. Hierdoor moest de „veiligheid en geloofwaardigheid van Groot-Brittannië als kernmacht” gewaarborgd blijven. De Britten zouden van de Amerikanen de garantie hebben gekregen dat zij drie van de 15 kernproeven mochten uitvoeren waarvoor het Congres in de komende drie jaar toestemming had verleend krachtens de nieuwe wet op de kernproeven die in september was goedgekeurd (zie hierboven).

Amerikaanseratificatie van START

Op 1 oktober keurde de Amerikaanse Senaat met 93 tegen zes stemmen de ratificatie van het in juli 1991 in Moskou ondertekende Strategic Arms Reduction Treaty (START, zie pag. 787/1 e.v.-'91) goed.

Het verdrag, waarover bijna tien jaar onderhandeld was, voorzag in een beperking van de kernwapenarsenalen van de Verenigde Staten en de kernmachten binnen het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (Bjelaroës, Kazachstan, Rusland en Oekraïne) met 30 procent over een periode van zeven jaar.

Samenwerking tussen Amerikaanse en Russische inlichtingendiensten

Van 15-17 oktober bracht de directeur van de Amerikaanse inlichtingendienst (CIA), Robert Gates, een uniek bezoek aan Moskou, waar hij gesprekken voerde over „gezamenlijke activiteiten” tussen de Amerikaanse en Russische inlichtingendiensten om de verspreiding van kernwapens en terrorisme tegen te gaan. Op 19 en 20 oktober voerde Gates in Kiev soortgelijke gesprekken met hoge functionarissen van de Oekraïense veiligheidsdiensten.

Op 19 oktober zouden functionarissen van de Russische en Duitse inlichtingendiensten in Moskou onderhandelingen hebben gevoerd over bilaterale samenwerking bij de bestrijding van terrorisme en drugsmokkel.

Rusland ratificeert START

Op 4 november stemde de Russische Opperste Sowjet met 157 stemmen tegen één bij 26 onthoudingen voor ratifi-

catie van het START-verdrag, dat in juli 1991 in Moskou was ondertekend (zie pag. 787/1 e.v.-'91). Het besluit werd genomen in weerwil van bitter verzet van orthodoxe conservatieven, volgens wie het verdrag in het voordeel van de VS was en een geschenk op „een zilveren schotel” betekende voor de nieuw gekozen Amerikaanse president Bill Clinton. De Amerikaanse Senaat had het verdrag in oktober met een overweldigende meerderheid goedgekeurd (zie hierboven).

Het Russische besluit kwam tot stand na een allerlaatste poging van de Russische president Boris Jeltsin om de steun te winnen van de machtige centrumrechtse industriële lobby Burgerunie. Hij hoopte zo een botsing te vermijden met het door de conservatieve gedomineerde Congres van Volksafgevaardigden dat op 1 december zou vergaderen. De ongerustheid over het START-verdrag en Ruslands financiële mogelijkheden om dit verdrag én een nog vergaander in juni met de VS gesloten akkoord (zie pag. 730/3 e.v.-'92) uit te voeren, nam toe nadat de Russische onderminister van defensie Boris Gornov erkend had dat de regering tot dan toe slechts een deel van het geld bijeen had gebracht om de in het START-verdrag vastgelegde reductie van het kernwapenarsenaal met 30 procent te bekostigen.

De heersende onzekerheid bleek ook uit het besluit van de Opperste Sowjet om de daadwerkelijke uitwisseling van de ratificatiedocumenten met de VS uit te stellen totdat een akkoord was bereikt met de andere republieken van het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) met kernwapens, te weten Bjelaroës, Kazachstan en Oekraïne, over de status van alle voormalige Sowjet-kernstrijdkrachten (zie pag. 729/3 e.v.-'92), en totdat deze hun officiële goedkeuring hadden gegeven krachtens het START-protocol van Lissabon (zie pag. 730/2/3-'92).

Op 10 november vroeg de Oekraïense president Leonid Krawtsjoek om extra „garanties” voor Oekraïne in het START-verdrag ten einde de goedkeuring ervan door het parlement te vergemakkelijken. Vooruitlopend op Krawtsjoeks opmerking waarschuwde de Oekraïense premier Leonid Koetsjma tijdens een persconferentie op 4 november, kort na Ruslands ratificatie van START, dat tenzij het Westen extra prikkels bood het voor hem moeilijk zou zijn het parlement over te halen het verdrag goed te keuren. Koetsjma benadrukte dat terwijl „Oekraïne zijn nucleaire paraplu opgeeft, we in ruil slechts raad ontvangen, maar geen werkelijke hulp”.

Op 31 oktober had Koetsjma gewezen op de economische gevolgen van het verdrag. Volgens hem stond de Oekraïense begroting „de miljarden dollars verslindende“ eliminatie van strategische raketten niet toe. Op 9 november wond vice-premier Igor Joechnowski geen doekjes om de financiële belangen van Oekraïne door te stellen dat „Oekraïne geen enkele reden had gratis tot ontwapening over te gaan“ aangezien „raketten redelijkerwijs zouden kunnen worden verkocht aan die landen die er het meest voor willen betalen“.

Frans-Russisch akkoord over vernietiging kernwapens

Op 1° november werd in Parijs een akkoord ondertekend waarmee een bedrag was gemoeid van ettelijke honderden miljoenen Franse francs (waarvan FF 30 mln in 1992 moesten worden besteed). Krachtens dit akkoord, dat over drie a vier jaar in werking zou treden, zou Frankrijk technische hulp bieden bij de ontmanteling van Russische kernwapens. Eerder al had Rusland vergelijkbare akkoorden gesloten met twee andere belangrijke westerse mogendheden, te weten in oktober met de VS (zie hierboven) en op 10 november met Groot-Brittannië.

De akkoorden met de VS en Groot-Brittannië hadden respectievelijk betrekking op het transport en de veilige opslag van Russische kernwapens. Het verdrag met Frankrijk daarentegen voorzag behalve in transport en opslag ook in de levering van radiologische apparatuur in geval van kernongelukken en van apparatuur voor de ontmanteling van kernwapens [dieniet viel onder de beperkingen van de Co-ordinating Committee for Multilateral Export Controls (COCOM)]

Op 4 november werd bericht dat Frankrijk had voorgesteld om met China, Rusland, Groot-Brittannië en de VS te gaan praten over het verder te voeren beleid ten aanzien van kernproeven. In april had Frankrijk de opschorting van zijn kernproefprogramma bekendgemaakt (zie pag. 521/1-'92), wat werd nagevolgd door Rusland en de VS (zie hierboven).

Eind oktober werd de arrestatie bevestigd van belangrijke leden van een Russisch spionagenet in Parijs, die toegang hadden weten te krijgen tot zeer geheime informatie over kernproeven.

Uitvoering CFE-verdrag in gevaar

Het in november 1990 in Parijs ondertekende CFE-verdrag (zie pag. 141/3 e.v.-'91), dat vanaf 17 juli 1992 „voorlopig van toepassing was“ (zie hierboven), zou officieel op 9 november in werking treden, tien dagen nadat de laatste twee

deelnemende staten (Bjeloaroes en Kazachstan) hun ratificatiedocumenten hadden gedeponneerd.

Op 13 november zei de Duitse vertegenwoordiger bij de ontwapeningsconferentie in Wenen, Rudiger Hartmann, dat problemen waren gerezen na onenigheid over de in het verdrag vastgelegde inspectie van terreinen en militair materieel. Eerder waren in de pers Westerse diplomaten aangehaald die gezegd zouden hebben dat Ruslands interpretatie van het ingewikkelde inspectiemechanisme de inspectie onmogelijk had gemaakt van terreinen die volgens Westerse functionarissen daar wel voor in aanmerking kwamen.

(Voorber.pag. 727/2 e.v.-1992)

START 11-VERDRAG ONDERTEKEND. OEKRAÏNE ONDER DRUK OM VERDRAG TE RATIFICEREN

Op 3 januari 1993 ondertekenden de Russische president Boris Jeltsin en zijn Amerikaanse ambtsgenoot George Bush in Moskou een tweede verdrag over de vermindering van strategische wapens (START II). Krachtens dit verdrag zouden Rusland en de VS ongeveer tweederde van hun strategische kernkoppen vernietigen. Het nieuwe akkoord ging veel verder dan het START I-verdrag, dat in juli 1991 was gesloten tussen de VS en de voormalige Sowjet-Unie (zie pag. 787/1 e.v.-'91). Krachtens het START I-verdrag moesten beide

landen hun kernwapensarsenaal met dertig procent verminderen.

Krachtens het nieuwe akkoord zouden beide partijen in 2003 elk over niet meer dan 3.000 tot 3.500 kernkoppen mogen beschikken. In 1993 beschikten beide partijen nog over 10.000 tot 10.500 kernkoppen. In 2003 zouden alle op land gestationeerde intercontinentale ballistische raketten (ICBM's) met meervoudige kernkoppen zijn vernietigd. Het aantal kernkoppen op vanaf onderzeeboten lanceerbare raketten zou worden teruggebracht tot 1.700 a 1.750. Ook het aantal kernkoppen aan boord van bommenwerpers zou worden beperkt. Verder werd in het akkoord bepaald dat elke partij hoogstens 100 bommenwerpers mocht uitrusten voor niet-nucleaire taken. Een deel van de op land gestationeerde raketten zou worden omgebouwd tot raketten met één kernkop. Verder zou een aantal silo's worden ingericht als opslagplaats van raketten met één kernkop.

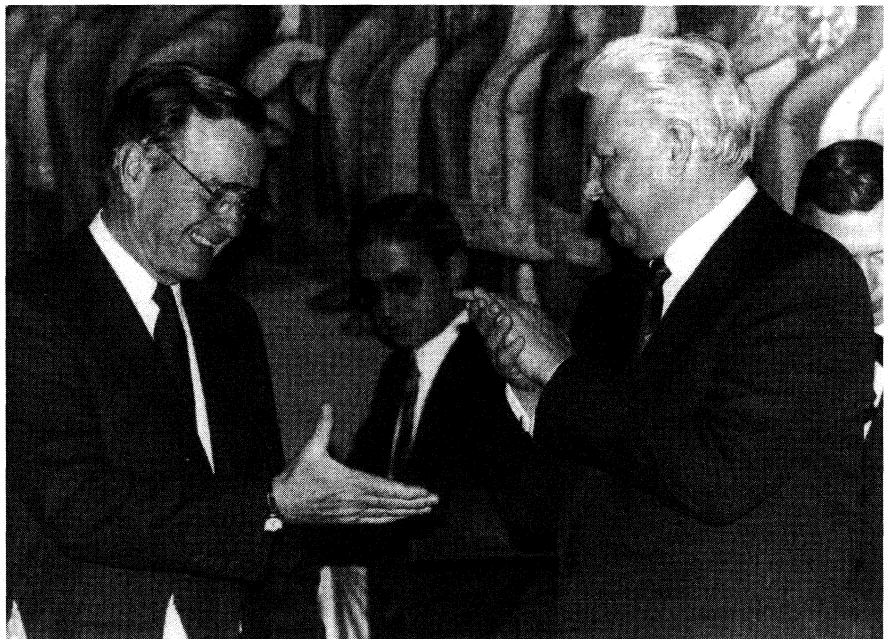
Inhoud van START II

Het START 11-verdrag bestond uit een preambule en acht artikelen.

Artikel 1 en 2 behelsden de wapenbeperkingen en tijdschema's. De tekst van deze artikelen (zoals deze door het persbureau *ITAR-TASS* was gepubliceerd) luidde als volgt.

Artikel 1

1. Elke partij zal haar aantal intercontinentale ballistische raketten (ICBM's) en TCRM-lanceerinrichtingen, vanaf onderzeeboten lanceerbare ballistische raketten (SLBM's) en SLBM-lanceerinrichtingen, zware bommenwerpers, ICBM-kernkoppen, SLBM-kern-

De Amerikaanse president George Bush (l.) feliciteert zijn Russische ambtsgenoot Boris Jeltsin na de ondertekening van START II in het Kremlin te Moskou op 3 januari 1993

koppen en de bewapening van zware bommenwerpers moeten verminderen en beperken. Dit moet ertoe leiden dat, zeven jaar na de inwerkingtreding van het START-verdrag, het totale aantal kernkoppen op ICBM's, SLBM's en aan boord van zware bommenwerpers, waarover elke partij volgens artikelen III en IV van dit verdrag mag beschikken, niet groter is dan 3.800 tot 4.250. Een partij mag voor zichzelf een lager maximum vaststellen. Dit aantal mag echter in geen geval groter zijn dan 4.250.

2. Binnen de beperkingen voorzien in paragraaf 1 van dit artikel gelden voor elke partij de volgende maxima:

- (a) 2.160 kernkoppen op SLBM's;
- (b) 1.200 kernkoppen op ICBM's of types met meer dan één kernkop; en
- (c) 650 kernkoppen op zware ICBM's.

3. Na de vervulling van de in paragraaf 1 van dit artikel neergelegde verplichtingen zal iedere partij haar ICBM's en ICBM-lanceerinrichtingen, SLBM's en SLBM-lanceerinrichtingen, zware bommenwerpers, ICBM-kernkoppen, SLBM-kernkoppen en de bewapening van zware bommenwerpers verder moeten verminderen en beperken. Dit moet ertoe leiden dat uiterlijk op 1 januari 2003 en daarna het totale aantal kernkoppen op ICBM's en SLBM's en aan boord van zware bommenwerpers, waarover elke partij volgens artikel III en IV van dit verdrag mag beschikken, niet groter is dan 3.000 tot 3.500. Elke partij mag voor zichzelf een lager maximum vaststellen. Dit aantal mag echter in geen geval groter zijn dan 3.500.

4. Binnen de beperkingen van paragraaf 3 van dit artikel gelden voor elke partij de volgende maxima:

- (a) 1.700 tot 1.750 kernkoppen op SLBM's. Elke partij mag voor zichzelf een lager maximum vaststellen, maar dit aantal mag in geen geval groter zijn dan 1.750.
- (b) geen enkele kernkop op ICBM's of types met meer dan één kernkop; en
- (c) geen enkele kernkop op zware ICBM's.

5. Het reductieproces, dat in paragraaf 1 en 2 van dit artikel is geregeld, zal moeten beginnen bij de inwerkingtreding van dit verdrag. Het zal moeten worden voortgezet gedurende de reductieperiode, die in paragraaf 1 van dit artikel is vastgesteld, en zal uiterlijk zeven jaar na de inwerkingtreding van het START-verdrag moeten zijn voltooid. Na de voltooiing van deze reducties zullen de partijen een begin moeten maken met verdere reducties, die zijn geregeld in paragraaf 3 en 4 van dit artikel. Ook deze reducties zullen moeten worden voortgezet gedurende de reductieperiode, die overeenkomstig paragraaf 3 en 6 van dit artikel is vastgesteld.

6. Alleen indien de partijen binnen één jaar na de inwerkingtreding van dit verdrag een akkoord sluiten over een hulpprogramma om de uitvoering van de bepalingen van dit artikel te bevorderen, zal elke partij uiterlijk op 31 december 2000 de verplichtingen uit paragraaf 3 en 4 van dit artikel en artikel II van dit verdrag moeten hebben vervuld.

Artikel II

1. Elke partij belooft dat zij uiterlijk op 1 januari 2003 al haar operationele en niet-operationele lanceerinrichtingen voor ICBM's met meerdere kernkoppen krachtens artikel III van dit verdrag (waaronder proef- en oefenlanceerinrichtingen) zal hebben vernietigd of hebben veranderd in lanceerinrichtingen voor ICBM's met één kernkop, en dat zij daarna geen lanceerinrichtingen voor ICBM's met meerdere kernkoppen zal hebben. Een uitzondering wordt gemaakt voor in de ruimte gestationeerde lanceerinrichtingen voor ICBM's die niet werden gebruikt voor zware ICBM's en die op grond van het START-verdrag zijn toegestaan. ICBM-lanceerinrichtingen die zijn omgebouwd voor een ander type ICBM, moeten ongeschikt zijn om het oude type te lanceren. Elke partij zal een dergelijke vernietiging of wijziging uitvoeren met inachtneming van de procedures die in het START-verdrag zijn overeengekomen, tenzij dit in paragraaf 3 van dit artikel anders is geregeld.

2. De in paragraaf 1 van dit artikel neergelegde verplichtingen zullen niet van toepassing zijn op raketten van ICBM's waarvan het aantal kernkoppen tot één is teruggebracht, overeenkomstig paragraaf 2 van artikel III van dit verdrag.

3. De ontmanteling van raketten van zware ICBM's, waaronder proef- en oefenlanceerinrichtingen, zal moeten worden uitgevoerd:

- (a) door ze te vernietigen overeenkomstig de procedures, die zijn neergelegd in sectie II van het protocol over procedures voor wijziging en vernietiging van het materieel, waarop het START-verdrag betrekking heeft;
- b) of door ze om te bouwen tot raketten van andere dan zware ICBM's, overeenkomstig de procedures die zijn neergelegd in het protocol over procedures voor de vernietiging van zware ICBM's en voor de aanpassing van raketten van zware ICBM's. Dit protocol, dat hierna zal worden aangeduid als het protocol inzake eliminatie en conversie, heeft betrekking op het Verdrag tussen de Verenigde Staten en de Russische Federatie over Verdere Vermindering en Beperking van Strategische Offensieve Wapens. Niet meer dan 90 raketten van zware ICBM's mogen op die wijze omgebouwd worden.

4. Elke partij belooft dat zij geen ICBM met een lanceerhulzen waarvan de middellijn groter is dan 2,5 meter, zal plaatsen in een raketten van zware ICBM's die is omgebouwd in overeenstemming met subparagraaf 3(b) van dit artikel.

5. Ontmanteling van lanceerinrichtingen van zware ICBM's die in de ruimte zijn gestationeerd, zal alleen in overeenstemming met subparagraaf 3(a) van dit artikel mogen worden uitgevoerd.

6. Elke partij belooft dat zij uiterlijk op 1 januari 2003 al haar operationele en niet-operationele zware ICBM's en hun lanceerhulzen zal hebben vernietigd overeenkomstig de procedures die zijn neergelegd in het protocol inzake eliminatie en conversie, of door dergelijke raketten te gebruiken om voorwerpen de hoge-

re lagen van de atmosfeer of de ruimte te brengen. Bovendien belooft elke partij dat zij na die datum geen raketten of lanceerhulzen van dat type zal hebben.

7. Elke partij zal het recht hebben om zowel de vernietiging van zware ICBM's en lanceerhulzen als de aanpassing van raketten van zware ICBM's te inspecteren. Dergelijke inspecties zullen worden uitgevoerd met inachtneming van de bepalingen van het START-verdrag, die daarop van toepassing zijn, behalve als hiervoor in het protocol inzake eliminatie en conversie een andere regeling is getroffen.

8. Elke partij belooft dat zij aan niemand zware ICBM's zal overdragen, ook niet aan een andere partij van het START-verdrag.

9. Elke partij belooft dat zij vanaf 1 januari 2003, en daarna, geen ICBM's met meerdere kernkoppen krachtens artikel III van dit verdrag zal produceren, aanschaffen of opstellen. Elke partij belooft ook dat zij geen proeflanceeringen met dergelijke ICBM's zal uitvoeren (met uitzondering van proeflanceeringen vanaf ruimteplatforms overeenkomstig de bepalingen van het START-verdrag).

Gang van zaken rond ondertekening van START-II

Jeltsin noemde START II het belangrijkste ontwapeningsverdrag dat ooit was ondertekend. Amerikaanse commentatoren juichten de ondertekening toe als een belangrijke prestatie op het gebied van de buitenlandse politiek van Bush, die daarmee het eind van zijn ambtstermijn op 20 januari markeerde.

De eerste aanwijzing dat het nieuwe akkoord op komst was, werd op 18 december 1992 door Jeltsin gegeven in een onverwachte mededeling tijdens een bezoek aan Beijing. De onderhandelingen over START II hadden naar schatting een half jaar geduurd. Daarentegen hadden de onderhandelingen over START I tien jaar in beslag genomen. In december werden in Genève de details door Russische en Amerikaanse wapenonderhandelaars uitgewerkt. Dit gebeurde ook in telefoongesprekken tussen Bush en Jeltsin. De kans dat er op tijd een akkoord tot stand zou komen vóór de topontmoeting in Moskou, steeg weer tijdens besprekingen tussen de toenmalige Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Lawrence Eagleburger en zijn Russische ambtgenoot Andrej Kozyrew in Stockholm (13 december) en in Genève (28-29 december).

Na een telefoongesprek van Jeltsin met de nieuwgekozen Amerikaanse president Bill Clinton zei een woordvoerder van Clinton op 4 januari dat de nieuwe Amerikaanse president zou streven naar een snelle ratificatie van het verdrag. Jeltsin schreef ook een brief aan Clinton, waarin hij een topontmoeting voorstelde. Na Clintons ambtsaanvaarding berichtte de *New York Times* dat zij waren overeengekomen een bijeenkomst te beleggen. Er was echter nog geen beslissing genomen over de datum of de plaats.

Oekraïne onder druk om verdrag te ratificeren

Het START-verdrag kon niet worden uitgevoerd, voordat de andere republieken van de voormalige Sowjet-Unie die over kernwapens beschikten - Bjelaroës, Kazachstan en Oekraïne - START I hadden goedgekeurd. Alle aandacht richtte zich op Oekraïne. De leiders van deze republiek hadden veiligheidsgaranties, financiële hulp bij de ontmanteling van raketten en schadeloosstelling voor kostbaar materiaal in kernkoppen geëist (zie hierboven).

Terwijl de verdeling van de activa en passiva van de voormalige Sowjet-Unie sporadische spanningen tussen Oekraïne en Rusland opriep, bleven Rusland en de VS proberen om Oekraïne over te halen een protocol bij Start I te ratificeren. Krachtens dit protocol zouden de naar schatting 176 raketten met meerdere kernkoppen in Oekraïne naar Rusland worden overgebracht om daar vernietigd te worden (zie pag. 730/2/3-'92). In november 1992 had Oekraïne te kennen gegeven dat het internationale veiligheidsgaranties en schadeloosstelling voor de kosten van de ontmanteling van kernwapens en voor de waarde van de kernkoppen (zie pag. 730/3-'92 en hierboven) wilde

Tijdens een persconferentie zei Jeltsin op 15 januari, na een ontmoeting met de Oekraïense president Leonid Krawtsoek, dat Rusland Oekraïne zou verdedigen tegen atoomaanvallen, nadat deze republiek haar kernwapens had opgegeven. Op dezelfde persconferentie sprak Krawtsoek opnieuw het vertrouwen uit, dat het Oekraïense parlement door de ratificatie van START I het voornemen van het land om afstand te doen van kernwapens zou bekrachtigen.

De Oekraïense onderminister van buitenlandse zaken Boris Tarasjoek, die van 5-8 december een bezoek bracht aan Washington, verkreeg geen toezeggingen van de VS dat de financiële hulp zou worden verhoogd. Op 7 januari zei een woordvoerder van het Amerikaanse minister van buitenlandse zaken dat Oekraïne het START-verdrag moest ratificeren en zich zou moeten aansluiten bij het Nucleaire Non-proliferatieverdrag (NPT), voordat er kon worden gesproken over veiligheidsgaranties en financiële hulp. Naar verluidt hadden de VS Oekraïne \$ 175 mln aangeboden als bijdrage in de kosten van de ontmanteling van wapens. Deze financiële hulp was een gedeelte van de \$800 mln die bestemd was voor alle vroegere Sowjet-republieken. De helft van dit bedrag was gereserveerd voor Rusland (zie hierboven).

Bij zijn terugkeer op 9 januari in Oekraïne zei Tarasjoek, die in Washington een ontmoeting had gehad met Bush, dat samen met Westerse landen aan een ontwerp-veiligheidsakkoord werd gewerkt. Tijdens zijn verblijf in Washington had Tarasjoek laten doorschemeren dat Oekraïne ontevreden was over de plannen om (kern)wapens, die van haar grondgebied waren verwijderd, onder Russisch toezicht te plaatsen en niet onder dat van het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS).

Ondertussen wonden Russische leiders er geen doekjes om dat Bjelaroës, Kazachstan en Oekraïne zich zouden moeten aansluiten bij het NPT, voordat het START-verdrag kon worden uitgevoerd (zie pag. 730/2/3-'92).

Het feit dat in het START II-verdrag op land gestationeerde meervoudige kernkoppen werden verboden, terwijl op onderzeeboten geplaatste wapensystemen werden toegestaan, ontlokte ook kritiek aan Jeltsins tegenstanders in de Russische Opperste Sowjet en aan delen van de Russische pers. Het grootste deel van het Russische raketsysteem bestond uit op land gestationeerde raketten, terwijl de VS een overwicht aan op onderzeeboten geplaatste wapens hadden. Volgens het persbureau *Novosti* zou de voorzitter van de Opperste Sowjet, Roeslan Chasboelatow, op 11 januari hebben gezegd dat het parlement het START II-verdrag nauwkeurig onder de loep moest nemen, alvorens te beslissen of het tot ratificatie over zou gaan.

AKKOORD OVER INSPECTIE VAN RUSSISCHE BIOLOGISCHE WAPENS

Tijdens een bijeenkomst in Moskou op 10 en 11 september 1992 keurden hoge Russische, Britse en Amerikaanse functionarissen een gezamenlijke verklaring over biologische wapens goed, met bepalingen voor wederzijdse inspecties op relevante niet-militaire terreinen. Deze terreinen zouden onbeperkt toegankelijk zijn om monsters te nemen en personeel te inspecteren. De eerste inspectie in dit kader zou plaatsvinden in een civiele chemische onderneming te St. Petersburg die volgens verdenkingen van Westerse militaire experts gebruikt werd als dekmantel voor onwetende militaire werkzaamheden.

Het akkoord gaf ook toestemming tot de instelling van een mechanisme om de naleving van conventies op het verbod van biologische wapens te controleren.

De Russische onderminister van buitenlandse zaken Grigori Berdennikow zei op 14 september dat de Sowjet-Unie en later Rusland een verdrag uit 1972 op het verbod van biologische oorlogvoering hadden geschonden, zeker tot maart 1992.

Op 18 september sprak een hoge functionaris van het Russische ministerie van defensie Amerikaanse berichten tegen waarin sprake was van proven met een nieuw type Russisch zenuwgas in januari 1992.

(Vor.ber.pag. 869/3-1991)

VERBOD OP CHEMISCHE WAPENS

Tijdens een driedaagse plechtigheid in Parijs van 13-15 januari 1993 ondertekenden in totaal 130 landen een verdrag over een verbod op het gebruik, de productie, de opslag en de overdracht van chemische wapens.

De Conventie over Chemische Wapens was opgesteld door de uit 39 landen bestaande VN-Ontwapeningsconferentie, die de onderhandelingen over het verdrag in 1968 begon en de uiteindelijke versie van het ontwerp op 3 september 1992 goedkeurde. De Conventie bevatte nauwkeurig uitgewerkte verificatieprocedures. Voor haar inwerkingtreding was vereist, dat de Conventie door minstens 65 landen was geratificeerd. Zij zou zes maanden na de 65ste ratificatie, maar niet vóór januari 1995, van kracht worden.

De verplichte vernietiging van chemische wapens krachtens de conventie zou op zijn vroegst in 1997 beginnen, zodat landen die tot de conventie toetraden na de inwerkingtreding twee jaar de tijd zouden hebben om een begin te maken met de vernietiging van alle chemische wapens die zij bezaten. De vernietiging van de wapens moest zijn voltooid binnen 10 jaar nadat het verdrag voor een ondertekenend land van toepassing was geworden. Er werd een uitzondering gemaakt voor de VS en Rusland wegens de enorme voorraden die zij bezaten. Deze beide landen zouden 15 jaar de tijd hebben om de vernietiging van de wapens te voltooien.

De VS en Rusland behoorden tot de eerste ondertekenaars. Het enige andere land dat had erkend chemische wapens te bezitten, Irak, ondertekende het verdrag niet. Een aantal andere Arabische staten weigerde eveneens te tekenen; zij eisten dat Israël zich eerst zou aansluiten bij het nucleaire Non-Proliferatieverdrag (NPT) en zijn nucleaire installaties onder internationaal toezicht zou plaatsen. Algerije, Mauretanië, Marokko en Tunesië stemden er echter mee in het verdrag te onderschrijven, en Koeweit maakte op 28 januari bekend dat het eveneens had getekend.

Verscheidene landen die eerder bezwaren hadden geuit tegen het ontwerpverdrag, zoals China, Iran en Pakistan, behoorden tot de ondertekenaars. Ook Vietnam ondertekende het verdrag, maar Noord-Korea was niet bij de plechtigheid aanwezig.

Het toezicht op de naleving van het verbod moest worden uitgeoefend door de Internationale Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens (IOPCW), die in Den Haag zou worden gevestigd.

(Vor.ber.pag. 731/3 e.v.-1992)

CVSE

BIJEENKOMSTPARLEMENTAIRE ASSEMBLEE

Afgevaardigden van lidstaten van de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE)- waaronder voormalig Joego-Slavië -, woonden van 3-5 juli 1992 in Boedapest de eerste vergadering bij van de in april 1991 opgerichte parlementaire assemblee van de CVSE.

In een op 5 juli unaniem aangenomen verklaring werd gesteld dat de CVSE beschikking zou moeten krijgen over „de procedures en de middelen om op doeltreffende wijze conflictsituaties te voorkomen en op te lossen”.

De afgevaardigden stelden Servië verantwoordelijk voor de burgeroorlog in Bosnië-Herzegovina en stelden voor internationale waarnemers te sturen naar de provincies Kosovo en Vojvodina „waar nog geen oorlog heerst maar minderheden in gevaar verkeren”. Ze benadrukten dat een dergelijke interventie geen inmenging betekende in de binnenlandse aangelegenheden van het land in kwestie.

De CVSE-assemblee nam op 5 juli ook een resolutie aan over de situatie in de Dnjestr-regio van Moldowa (zie pag. 676/1 e.v.-'92). Hierin werd „eenonmiddellijk ingaand staakt-het-vuren” geëist „tussen de bij het conflict betrokken partijen, evenals de neutraliteit van het 24ste (ex-Sowjet) leger en de terugtrekking ervan uit de republiek Moldowa”.

FORUM VOOR VEILIGHEID EN SAMENWERKING

Een Forum voor Veiligheid en Samenwerking, waarvan de oprichting door de leiders van de CVSE-lidstaten tijdens de topconferentie in juli 1992 (zie pag. 806/3 e.v.-'92) was goedgekeurd, werd op 22 september formeel geïnstalleerd in Wenen.

RAPPORT OVER VOORMALIGE JOEGO-SLAVISCHE REPUBLIEKEN

De Commissie van Hoge Functionarissen (CSO) van de CVSE, die op 5 en 6 november in Praag vergaderde, publiceerde een in opdracht samengesteld rapport waarin de instelling werd aanbevolen van een internationaal tribunaal voor de berechting van oorlogsmisdaden die zouden zijn gepleegd in de voormalige Joegoslavische republieken Kroatië en Bosnië-Herzegovina.

Het rapport beschreef nauwkeurig talrijke gevallen van wreedheden tegen de burgerbevolking, inclusief standrechtelijke executies en massamoorden. Ook werd de systematische verdrijving van mensen in het kader van „etnische zuiveringen” bevestigd.

De CSO besloot de toezichhoudende missies uit te breiden naar andere gebieden in het voormalige Joegoslavië waar etnische spanningen heersten, zoals Kosovo, Sandzak en Vojvodina (zie pag. 14/3 e.v.-'93). Tevens werd besloten de opschorting van het lidmaatschap van Joego-Slavië (zie pag. 807/2-'92) te verlengen tot de volgende vergadering van de ministers van buitenlandse zaken van de CVSE in Stockholm op 14 december.

De Macedonische aanvraag van het lidmaatschap van de CVSE werd afgewezen omdat het beleid van de Europese Gemeenschap (EG) naar verluidt overeenstemde met de eis van Griekenland dat Macedonië zijn naam veranderde (zie pag. 18/1-'93).

VERGADERING VAN MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN. BEZORGDEHEID OVER STRIJD IN VOORMALIG JOEGO-SLAVIË. TOELATING VAN TSJECHIË EN SLOWAKIJE

Op 14 en 15 december vond in de Zweedse hoofdstad Stockholm een vergadering plaats van de ministers van buitenlandse zaken van de CVSE. De vergadering stond in het teken van het zoeken naar maatregelen voor de oplossing van de strijd in Bosnië-Herzegovina en spanningen in andere potentiële brandhaarden in Oost-Europa.

In de slotverklaring op 15 december werden de wreedheden tegen burgers en „etnische zuiveringen” betreurd. Deze term werd hoe langer hoe meer de algemene aanduiding voor de verdrijving van de burgerbevolking door Servische troepen in het bijzonder. De CVSE waarschuwde dat de internationale gemeenschap strenger zou optreden, als de Serviërs hun politiek niet wijzigden.

Tijdens de vergadering slaagde men er niet in overeenstemming te bereiken over verzoeken van enkele leden om het wapenembargo, dat gold voor het gebied, voor de regering van Bosnië-Herzegovina op te heffen. Bij wijze van compromis werden deze verzoeken in de slotverklaring vermeld en werd de Veiligheidsraad van de VN opgeroepen de kwestie in overweging te blijven nemen.

De vergadering riep op tot de instelling van veiligheidszones voor burgers in Bosnië-Herzegovina. De CVSE zou met de VN overleggen over de wijze waarop personen konden wor-

den berecht voor in het gebied gepleegde oorlogsmisdaden

Onder de maatregelen van de vergadering om het CVSE-mechanisme voor verzoening en probleemoplossing te versterken viel de benoeming van de Nederlander Max van der Stoep tot Hoge Commissaris van de CVSE voor nationale minderheden.

Verder werd een waarnemingscommissie voor Estland ingesteld, waar etnische Russen, met steun van de Russische regering, de autoriteiten beschuldigden van tegen hen gerichte discriminatie. Andere etnische en nationale spanningen; die in discussies naar buiten kwamen, behelsden het conflict tussen Armenië en Azerbajdzjan en conflicten in Georgië en Moldowa.

Russische „schokdiplomatie”

De Russische minister van buitenlandse zaken Andrej Kozyrew veroorzaakte verrassing en verwarring, toen hij zich op 14 december in een toespraak in Koude-Oorlogstijl op agressieve wijze tot de vergadering richtte. Later nam hij opnieuw het woord om zijn opmerkingen toe te lichten. Hij zei dat deze „schokdiplomatie” was bedoeld om de toon weer te geven, die de Russische politiek kon aanslaan, als de politieke tegenstanders van president Boris Jeltsin aan de macht zouden komen.

In zijn toespraak had Kozyrew de Westerse mogendheden beschuldigd van inmenging in de vroegere Sowjet-Unie. Verder had hij het recht opgeëist om militaire acties in het gebied te ondernemen en gedreigd Servië te hulp te komen. Naderhand noemde hij dit louter een „retorische techniek”, en benadrukte hij dat deze opmerkingen noch de opvattingen van Jeltsin noch die van hemzelf vertegenwoordigden.

Hof voor vrijwillige arbitrage

Op 15 december ondertekenden tijdens de vergadering in Stockholm 29 van de 51 CVSE-lidstaten een akkoord om een hof in te stellen voor arbitrage en bemiddeling in geschillen.

Het hof zou door de partijen uit eigen beweging worden ingeschakeld. Zijn uitspraken zouden alleen bindende kracht hebben, als beide partijen van tevoren hadden ingestemd om ze te aanvaarden. De VS en Groot-Brittannië behoorden niet tot de ondertekenaars.

Toelating van Tsjechische en Slowaakse republieken

Op 15 december werden tijdens de vergadering de Tsjechische en Slowaakse republieken toegelaten als lid van de CVSE. Hun lidmaatschap zou ingaan op 1 januari 1993, bij de opheffing van Tsjechoslowakije. Daarmee kwam het aantal CVSE-leden op 52.

(Vor.ber.pag. 806/3 e.v.-1992)

AFGHANISTAN Binnenlandse veiligheid en politiek (augustus 1992 - februari 1993), aanhoudende gevechten 275
 Rabbani's ambtstermijn verlengd 276
 Zitting Constituerende Vergadering, verkiezing van president 277
 Sluiting van mujaheddin-kantoren in Pakistan 278
 Regionale pogingen om vredesconferentie te organiseren 278
ARABISCHE LIGA Conferentie in Tunis 271
ARGENTINIË Kabinetswijzigingen 247
 Algemene staking 247
 Economische maatregelen 248
BELAU Presidents- en parlementsverkiezingen 280
 Referendum over verandering van de grondwet 280
BHOETAN Bezoek van koning aan India 279
BOLIVIA Meerpartijen-akkoord 248
 Overeenkomst over financiële hulp VS 249
 Beschuldigingen van corruptie in privatiseringsproces 249
 Aftreden van minister van financiën 250
CANADA Akkoord over grondwetsontwerp 250
 Akkoord over constitutionele hervormingen bij referendum afgewezen 251
 Stichting van Nunavut bij referendum goedgekeurd 252
 Kabinetswijzigingen 253
 Premier Mulroney kondigt aftreden aan 253
CHILI Gemeenteraadsverkiezingen 253
 Verdere binnenlandse ontwikkelingen 254
 Waarderingscijfer investeringen 255
 President Aylwin bezoekt VS 255
CVSE Bijeenkomst parlementaire assemblée 287
 Vergadering van ministers van buitenlandse zaken 287
DENEMARKEN Premier Schluter treedt af, nieuwe centrum-rechtser regering 233
DJIBOUTI Uitgestelde verkiezingen, nieuwe gevechten 261
 Reorganisatie kabinet 262
EGYPTE Wetgeving tegen „terrorisme" 271
 Aardbeving 271
 Aanslagen op toeristen, arrestaties, doodvonnissen en beschuldigingen 272

Betrekkingen met Iran en Soedan 273
 Protesten tegen vakbondswetten 273
ETHIOPIË Macht van centrale en regionale regering geproclameerd 262
 Plannen voor referendum over Eritrea 262
 Geweld tijdens bezoek van Boutros Ghali 263
 Te ugkeer van vluchtelingen uit Soedan 263
EUROPESE GEMEENSCHAP Top in Birmingham 234
 Deens witboek over Maastricht 234
 Britse stemming over verdrag van Maastricht 234
 Ratificatieproces verdrag van Maastricht in andere landen 235
 Top in Edinburgh 235
 Het „pakket-Delors" over toekomstige financiering 236
 Conclusies van de Europese Raad 236
 Gemeenschappelijke Europese Markt 237
 Nieuwe Europese Commissie 237
 Gevolgen van de monetaire crisis 238
 Akkoord over beperkingen vervoer giftige afvalstoffen 239
 Finse en Noorse lidmaatschapsaanvragen 239
EVA Zwitsers referendum verwerpt EVA-akkoord met EG 240
 EVA-vrijhandelsakkoorden 241
JEMEN Onlusten over duur levensonderhoud, bomexplosies in Aden 274
 Voorbereidingen verkiezingen 274
KAAPVERDIË Ontwikkelingen december 1991 - januari 1993 263
LESOTHO Reorganisatie kabinet 263
 Nieuwe datum voor algemene verkiezingen 264
LIBERIA Hevige gevechten rond Monrovia 264
 Verdere militaire en politieke ontwikkelingen 264
MACAO Commissie keurt Basiswet goed 279
MAURETANIË Kabinetswijzigingen en economische akkoorden 265
NAURU Hervervorming van president na algemene verkiezingen 281
NIUE Premier Rex overleden 281
SIERRA LEONE Kabinetswijzigingen 265
 Samenzweerders veroordeeld 265
SLOWAKIJE Beëdiging van regering 241

Basisgegevens Slowaakse republiek 241
SRI LANKA Binnenlandse veiligheid en politiek (september 1992 - februari 1993) 279
 Tamil-leider omgekomen 280
TSJECHIË Presidentsverkiezingen, nieuwe ministers 242
 Basisgegevens Tsjechische republiek 242
TSJECHOSLOWAKIJE Ontbinding van de Tsjechoslowaakse federale republiek 243
 Buitenlandse betrekkingen 245
 Alexander Dubcek overleden 245
 Problemen in Slowaakse betrekkingen met Hongarije 246
 Geschil rond Gabcikovo-dam 247
VERENIGDE STATEN Clinton nomineert kabinetsleden en andere topfunctionarissen 256
 Uitbreiding stemrecht in Huis van Afgevaardigden 257
 Inhouding van president Clinton 257
 Herziening van verkiezingsbeloften 258
 Zitting van het nieuwe Congres, benoeming van nieuwe partijvoorzitters 259
 Voorafgaande binnenlandse ontwikkelingen 260
WAPENBEHEERSING CFE-verdrag in werking 281
 Overeenkomst CVSE over troepenvermindering, ontwikkelingen wapenbeheersing tweede half jaar 1992 281
 Amerikaanse Senaat en Russische Op- perste Sowjet ratificeren START 283
 START11-verdrag ondertekend 284
 Oekraïne onder druk om START-verdrag te ratificeren 286
 Akkoord over inspectie van Russische biologische wapens 286
 Verdrag over verbod op chemische wapens ondertekend door 130 landen 286
ZUID-AFRIKA Conflict ANC-Inkatha houdt aan 266
 Verdere binnenlandse ontwikkelingen (oktober 1992 - januari 1993) 266
 Hervatting van gesprekken tussen ANC en regering 268
 Hoge officieren van SADF ontslagen 268
 Constitutionele besprekingen voortgezet 269
 Akkoord tussen ANC en regering 269
 Handvest van regering 270
 Kabinetswijzigingen 271

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneservice)
 * Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen.
 Telefoon: 03/3243890

O Keesings Historisch Archief

O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

NEDERLAND

NIEUW WAO-VOORSTEL

Op 25 januari ging het kabinet akkoord met een nieuw WAO-voorstel van minister B. de Vries (CDA) en staatssecretaris E. ter Veld (PvdA) van sociale zaken. Dit voorstel kwam op 23 januari ter tafel en verwierf de instemming van hun politieke voormannen, premier Ruud Lubbers en vice-premier Wim Kok. Die avond schaarden ook de fractievoorzitters van CDA en PvdA, Eelco Brinkman en Thijs Wöltgens, zich achter het compromis nadat beide bewindslieden met aftreden hadden gedreigd.

Het WAO-akkoord redde het derde kabinet-Lubbers, dat bijna dreigde te vallen na een week van oplopende politieke spanning. De belangrijkste wijziging is dat de WAO-uitkering van werknemers die vanaf 25 januari arbeidsongeschikt zijn, niet wordt bevroren.

Voorgeschiedenis

De kabinetsbesluiten in de nacht van 13 op 14 juli 1991 inzake de Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) en de Ziektewet (zie pag. 577/1 e.v.-'91) waren ondanks fel verzet van de drie vakcentrales FNV, CNV en MHP (zie ook pag. 807/3 e.v.-'91) niet gewij-

zigd. Wel slaagden de vakbonden er tijdens de CAO-onderhandelingen (oktober 1991 - april 1992) in de ingrepen van het kabinet in de Ziektewet te repareren.

In mei 1992 veroorzaakte de WAO-kwestie plotseling weer nieuwe verdeeldheid in de regeringscoalitie.

De vice-voorzitter van de Tweede Kamerfractie van de PvdA, Frans Leijnse, liet op 1 mei weten dat er volgens zijn fractie geen korting mocht plaatsvinden op de bestaande WAO-uitkeringen. De PvdA-fractie had volgens Leijnse vastgesteld dat het niet mogelijk was om in een uitkeringsstelsel blijvende arbeidsongeschiktheid te onderscheiden van tijdelijke of gedeeltelijke ongeschiktheid. Daarom wilde de fractie nu alle bestaande WAO-uitkeringen ontzien en niet alleen die van 50-plussers zoals in juli 1991 was overeengekomen. Het CDA en ook de eigen staatssecretaris E. ter Veld reageerden kribbig op Leijnse's boodschap. In de PvdA-fractie ontstond beroering over het solistische optreden van voorzitter Wöltgens en vice-voorzitter Leijnse omdat zij deden alsof er een officieel fractiestandpunt bestond, zonder dat de voltallige fractie daar in was gekend.

Op verzoek van de VVD vond op 7 mei in de Tweede Kamer een spoeddebat over de WAO plaats. Toen stemden de fracties van CDA en PvdA tegen een voorstel van W.D., D66 en Groen Links om de uitkeringen van de bestaande WAO'ers niet aan te tasten, waardoor dit voorstel werd verworpen. Niettemin maakte de PvdA-fractie duidelijk dat zij niet langer onverkort het kabinetsvoorstel van 1991 steunde.

In september 1992 begon het politieke steekspel goed op gang te komen. De wetsvoorstellen werden op 22 september naar de Tweede Kamer gestuurd. Inzet van de discussie was: geldt de korting op de WAO-uitkering ook voor de bestaande gevallen. De PvdA wilde hen ontzien, het CDA niet. De VVD stelde allerlei gelegenheidscoalities voor, ten einde een van de regeringspartijen in verlegenheid te brengen.

In oktober hield de Tweede Kamer een hoorzitting over de WAO-kwestie. Vertegenwoordigers van de vakcentrales en andere belangenorganisaties deden een beroep op de Tweede Kamer om de wetsvoorstellen af te wijzen.

In november en december bleven de regeringspartijen CDA en PvdA het op een aantal punten oneens over de WAO. Uit de schriftelijke Kamervragen bleken de standpunten van de diverse fracties.

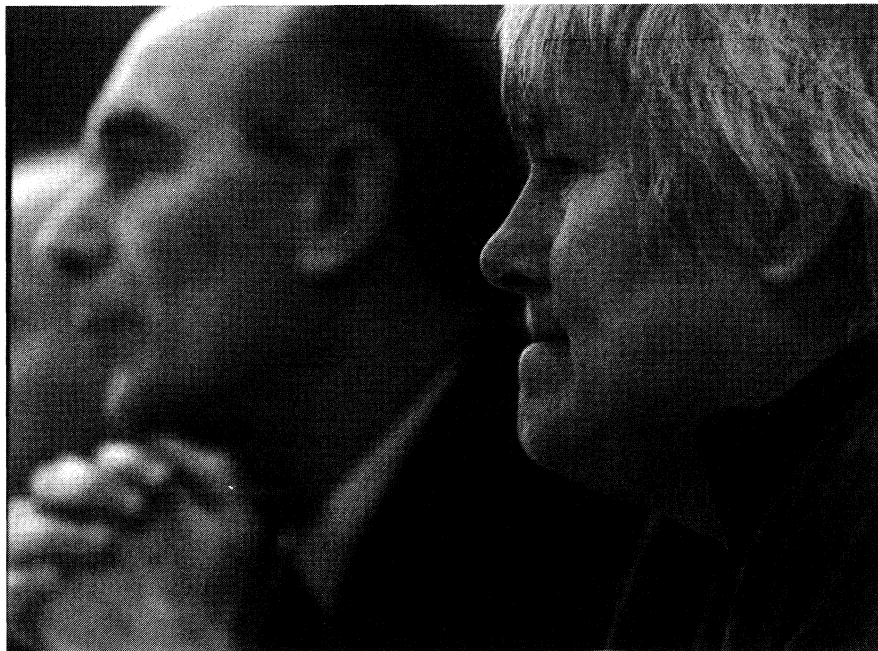
De PvdA wilde de korting op de bestaande WAO-uitkeringen in elke geval uitstellen. Het CDA ging daarmee slechts akkoord als er meer zou worden bezuinigd op de nieuwe uitkeringen. D66 vond dat de plannen één tot anderhalf jaar dienden te worden uitgesteld: eerst moest bekeken worden of de preventie- en reïntegratiemaatregelen voldoende vrucht afwierpen. De VVD steunde de PvdA, maar wilde wel dat er op termijn een minustelsel wordt ingevoerd. Aldus een samenvatting in de MHP-krant van 22 januari 1993.

Op 28 november gaf de CDA-partijraad tijdens een bijeenkomst in Arnhem de Kamerfractie en de partijleiding een „duidelijk politiek signaal” om bestaande WAO-gevallen te ontzien, met andere woorden om de bevrozing van de uitkering van de huidige WAO'ers ongedaan te maken. Een motie om de Kamerfractie tot een koerswijziging te dwingen, werd pas ingetrokken nadat fractieleider Brinkman had beloofd dat „hij zijn best” zou doen.

Op 1 december voorzag het kabinet zijn wetsvoorstel van de WAO van een „memorie van antwoord”. In dit stuk van staatssecretaris Ter Veld hield het kabinet vast aan de bevrozing van de uitkeringen voor bestaande WAO'ers onder de 50 jaar en werd de suggestie van de PvdA-fractie afgewezen om een wachttijd voor nieuwe WAO'ers in te voeren. Het kabinet hield feitelijk vast aan het standpunt dat het sinds augustus 1991 innam, aldus NRC/H'blad op 1 december.

Op 3 december mislukte een poging van Groen Links om het Kamerdebat over de WAO nog vóór het Kerstreces te houden. De regeringsfracties wilden de schriftelijke procedure die altijdvoorafgaat aan een debat niet bekorten.

Op 17 december bleek dat de CDA-fractie in de Tweede Kamer van mening was dat het kabinet nog altijd het „meest evenwichtige” besluit neemt door te bezuinigen op de uitkeringen van de huidige WAO'ers jonger dan 50 jaar.

Staatssecretaris E. ter Veld van sociale zaken (r.) en minister B. de Vries tijdens de WAO-persconferentie in Den Haag op 25 januari 's morgens.

EUROPA

Op 30 december werd onder leiding van premier Lubbers vergeefs een poging gedaan een compromis te vinden in het geschil over de WAO tussen CDA en PvdA. Beide partijen, vertegenwoordigd door de WAO-specialisten van hun fracties - Pieter-Jan Biesheuvel (CDA) en Frans Leijnse (PvdA) - waren er in principe wel voor om de bestaande WAO'ers bij de voorgenomen maatregelen te ontzien, maar verschilden van mening over de financiële compensatie daarvoor.

Het CDA verwierp een alternatief bezuinigingsvoorstel van de PvdA, dat f 250 mln zou opleveren. De PvdA weigerde in te gaan op een oud CDA-voorstel om de rechten van bestaande uitkeringsgerechtigden te ontzien in ruil voor een strengere bezuiniging op nieuwe uitkeringen.

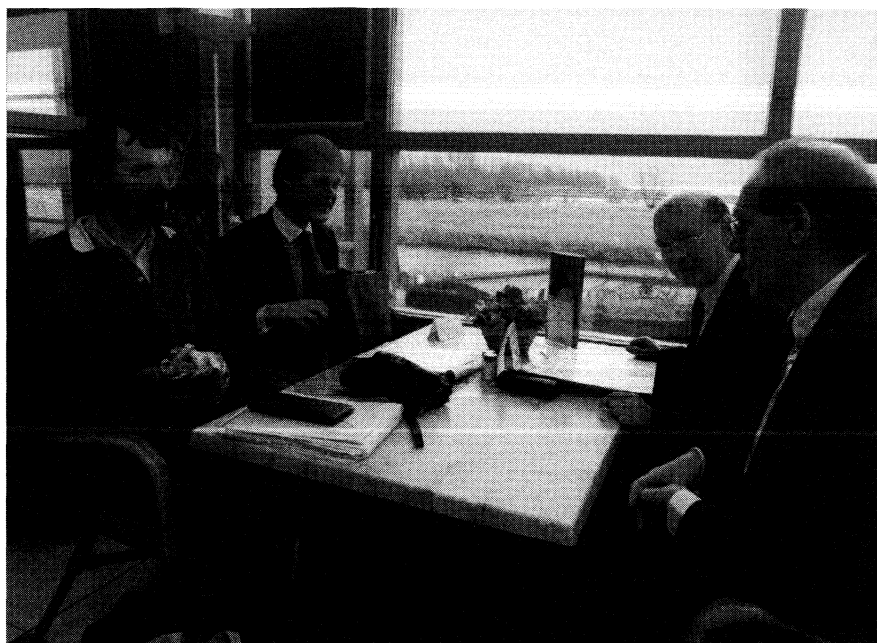
Op 13 januari 1993 stelde Tweede Kamervoorzitter Deetman voor het debat over de WAO uit te stellen van eind januari naar de tweede week van februari. Deetman was door het kabinet te verstaan gegeven dat dit op 18 januari nog zijn laatste schriftelijke inbreng naar de Kamer zou sturen.

Voorstel Lubbers door PvdA verworpen

Op 18 januari legde premier Lubbers aan het kabinet een eigen compromisvoorstel voor. De CDA-ministers gingen akkoord, net als later de CDA-fractie. De PvdA-ministers verwierpen de voorstellen van de premier (hoewel vice-premier Kok en staatssecretaris Ter Veld die aanvankelijk wilden steunen) en werden daarin, toen Lubbers ondanks die afwijzing zijn pakket aan de beide fracties voorlegde, gesteund door hun partijgenoten in de Kamer. De voorstellen van Lubbers hielden onder meer in:

- Bestaande WAO-uitkeringen blijven onaangetast.
- Net als in de WW moet een toekomstige arbeidsongeschikte om voor een uitkering in aanmerking te komen van de laatste vijf jaar minimaal drie jaar gewerkt hebben.
- Toekomstige arbeidsongeschikten krijgen na de 'gewenningsuitkering' tot de pensioengerechtigde leeftijd een uitkering waarvan de hoogte afhankelijk is van het aantal gewerkte jaren. Mensen van 50 jaar en ouder worden niet ontzien, zoals in de oorspronkelijke kabinetsvoorstellen het geval was.
- De gewenningsuitkering van 70 procent van het laatst verdiende loon wordt een half jaar voor jongeren en één jaar voor mensen ouder dan 50 jaar. In het oorspronkelijke voorstel was nog sprake van een gewenningsuitkering van één jaar tot maximaal vier jaar, afhankelijk van iemands leeftijd.

Op 19 januari 's ochtends stuurde het kabinet zijn oorspronkelijke voorstel

WAO-onderhandelingen tussen CDA en VVD in het wegrestaurant Hajé bij Lelystad op 23 januari met v.l.n.r. Pieter-Jan Biesheuvel (CDA), Robin Linschoten (VVD), F.L.J.A. Wolters (CDA) en Hans Dijkstal (VVD).

naar de Tweede Kamer, die 's middags besloot het al de volgende week te behandelen.

Op 20 januari deed vice-premier en PvdA-leider Kok nog een poging de impasse over de WAO te doorbreken met een nieuw voorstel, maar dit werd door de CDA-fractie in de Tweede Kamer direct van de hand gewezen.

Onderhandelingen CDA-VVD. Speculaties over kabinetscrisis

Eveneens op 20 januari begonnen onderhandelingen tussen het CDA en de W D om tot een akkoord over de WAO te komen. Bij het CDA werd met nadruk gezegd dat de fractie toen alleen met de W D formele onderhandelingen voerde. Desondanks dineerde CDA-fractievoorzitter Brinkman op 20 januari 's avonds in het Haagse Prinsenhotel met PvdA-collega Wöltgens. Volgens de woordvoerder van Wöltgens was ook „de WAO onderwerp van gesprek”.

Op 21 januari liet vice-premier Kok doorschemeren dat de PvdA-ministers zouden „overgaan op CDA en VVD-akkoord” zouden sluiten dat voor nieuwe WAO-gevallen slechter uitpakt dan het voorstel-Lubbers van 18 januari.

Op 22 januari werd van CDA- en VVD-zijde bevestigd dat de onderhandelingen tussen beide partijen inmiddels tot „contouren” van een akkoord hadden geleid. Diezelfde dag stelde premier Lubbers op zijn wekelijkse persconfe-

rentie na de ministerraad de PvdA-fractie verantwoordelijk voor de politieke crisis over de WAO, terwijl hij tegelijk een oproep aan PvdA-fractieleider Wöltgens deed een gesprek te beginnen met CDA-collega Brinkman. Wöltgens liet daarop weten dat een nieuw gesprek met het CDA alleen zinvol was als de onderhandelingen met de VVD over een WAO-akkoord werden gestaakt. Maar de W D meldde dat er op 23 januari verder zou worden onderhandeld.

Het weekend van 23/24 januari

In het weekend van 23/24 januari werd een kabinetscrisis afgewend. De *Volkskrant* en *NRC/H'blad* van 25 januari schetsten de gang van zaken als volgt:

Inmiddels waren de CDA-top en -fractie in een conferentiecentrum te Doorn bijeen voor een bezinningsweekeinde. Daar kwam op 23 januari om 0.48 uur een telefoontje van Wöltgens binnen voor Brinkman die in een tweede telefoongesprek in de vroege ochtend met Wöltgens een afspraak maakt voor een ontmoeting in het voormalige hotel Pays Bas te Utrecht om 13.30 uur. Daar legt de PvdA-fractieleider in een gesprek van anderhalf uur een paar nieuwe compromisvoorstellen op tafel. Wöltgens maakt uit de woorden van Brinkman, die niet wil onderhandelen, op dat diens reactie negatief is.

Intussen ontmoeten de fractiespecialisten van CDA en VVD, samen met de beide vice-fractievoorzitters, elkaar kort na 14.00 uur in het wegrestaurant Hajé tussen Almere en Lely-

stad. Biesheuvel en Wolters (CDA) worden het snel eens met Linschoten en Dijkstal (VVD). De vier spreken af het akkoord aan hun respectievelijke fractieleiders Brinkman en Bolkestein voor te leggen die omstreeks 18.00 uur bekend zullen maken of ze het akkoord steunen. Om 16.00 uur vertrekken de VVD-onderhandelaren met het akkoord naar de Oosterpoort in Groningen, waar de VVD haar 45-jarig bestaan viert.

Inmiddels heeft Brinkman zijn PvdA-collega Wöltgens om 15.00 uur afgezet bij het Catharijne College in Utrecht, waar de PvdA een bijeenkomst voor het lokale kader houdt. Daar laat partijleider Kok weten dat de PvdA op basis van het voorstel-Lubbers bereid is verder te spreken met het CDA.

Na een gesprek per autotelefoon met premier Lubbers rijdt Brinkman naar het huis van minister De Vries in Bergschenhoek (17.00 uur). Daar wachten De Vries en Lubbers hem op voor politiek beraad. Brinkman deelt mee dat hij het aanbod van Wöltgens die middag „volstrekt onaanvaardbaar” acht. Even later arriveren vice-fractievoorzitter Wolters en fractiespecialist Biesheuvel om het akkoord met de VVD voor te leggen.

Op uitnodiging van Lubbers arriveren Kok en Wöltgens omstreeks 18.30 uur in huize De Vries, even later gevolgd door staatssecretaris Ter Veld.

Tot grote verrassing van Brinkman doet De Vries een nieuw allerlaatste voorstel om de val van het kabinet te voorkomen. Dit heeft hij eerder die dag samen met Ter Veld en tien ambtenaren in elkaar getimmerd.

De beide fractieleiders raadplegen hun politieke vrienden, terwijl De Vries en Ter Veld laten weten dat zij bij afwijzing van dit voorstel zullen aftreden. Brinkman en Wöltgens gaan beiden akkoord. Brinkman wil het akkoord pas een paar dagen later, tijdens het WAO-debat in de Tweede Kamer, wereldkundig maken, maar Lubbers en De Vries blijken voorstanders van onmiddellijke openbaarmaking.

Om 23.00 uur belt Brinkman zijn VVD-collega Bolkestein in Groningen, die daar rond 20.00 uur had meegedeeld het akkoord met het CDA te aanvaarden. Brinkman maakt Bolkestein duidelijk dat hij het CDA-VVD-akkoord niet zal tekenen. Om 23.40 uur geeft Bolkestein een persconferentie, waarop hij Brinkman bekritiseert.

Akkoord CDA-VVD en nieuw kabinetsvoorstel

Trouw van 25 januari gaf puntsgewijs de volgende samenvatting:

Akkoord CDA-VVD:

- Bestaande uitkeringen worden met rust gelaten.
- Voor nieuwe gevallen volgt na de ziekteperiode van één jaar een gewenningsuitkering van 70 procent van het laatst verdiende loon. Deze uitkering duurt een half jaar.
- Daarna volgt een uitkering van minimaal de AAW (70 procent van het minimumloon) vermeerderd met een opslag, die afhankelijk is van een mengeling

van leeftijd en arbeidsverleden. Per jaar komt er een 'WAO-recht' bij van 1,4 procent van het laatst verdiende loon, zodat iemand die op zijn 60ste arbeidsongeschikt wordt een volledige uitkering van 70 procent van het laatst verdiende loon krijgt.

WAO-rechten worden (analoog aan de huidige regelingen voor aanvullend pensioen) pas opgebouwd vanaf het 25ste levensjaar, in plaats van het 18de levensjaar, zoals in de kabinetsvoorstellen).

- Het onderscheid tussen mensen jonger en mensen ouder dan 50 jaar voor nieuwe gevallen vervalt.

Nieuw kabinetsvoorstel:

- Bestaande uitkeringen worden met rust gelaten. Onder de bestaande gevallen worden ook gerekend mensen die vóór 25 januari in de ziektewet zitten.
- Voor de nieuwe gevallen geldt een gewenningsuitkering van 70 procent van het laatst verdiende loon van nul jaar voor mensen jonger dan 33 jaar tot twee jaar voor mensen van 48 t/m 52 jaar en tot maximaal drie jaar voor mensen van 53 t/m 57 jaar. Mensen ouder dan 57 jaar houden tot aan hun 65ste jaar een uitkering van 70 procent van het laatst verdiende loon.
- De hoogte van de uitkering na de gewenningsperiode wordt afhankelijk van een mengeling van leeftijd en arbeidsverleden. Net als bij de AOW bouwt iemand tussen zijn 15de en 65ste per gewerkt jaar een 'WAO-recht' op

van 1,4 procent van het laatst verdiende loon per jaar.

Het aanvankelijke wetsvoorstel zou bij invoering op 1 juli 1993 leiden tot een besparing van f 0,5 mrd in 1994, waarna die besparing zou oplopen tot f 4,5 mrd. Het nieuwe voorstel levert in 1994 weliswaar f 5 mln meer op, maar daarna f 1,8 mrd minder, zo meldde de Staatscourant op 25 januari.

Houding regeringsfracties

Op 25 januari schaarde de PvdA-fractie in de Tweede Kamer zich (op B. Spieker na) achter het WAO-akkoord. Fractievoorzitter Wöltgens maakte na afloop van het fractiebestuur duidelijk dat de PvdA zich had verplicht tijdens het debat in de Tweede Kamer af te zien van het indienen van wijzigingsvoorstellen. Ook prees Wöltgens de houding van de CDA-fractievoorzitter: „Wat Brinkman heeft gedaan, is een investering in de coalitie.”

De CDA-fractie besloot op 26 januari unaniem fractieleider Brinkman en fractiespecialist Biesheuvel te volgen in hun pleidooi om te kiezen voor het compromis van De Vries en Ter Veld en geen verdere wijzigingsvoorstellen in te dienen. Maar de fractie toonde zich wel „kriegerig” en geïrriteerd over het optreden van de partijgenoten premier Lubbers en minister De Vries. Trouw van 27 januari berichtte onder meer:

De fractievoorzitters van het CDA, L.C. Brinkman (l., Tweede Kamer) en A.J. Kaland (Eerste Kamer).

Door te dreigen met aftreden dwong De Vries, met ruggesteun van Lubbers, Brinkman op 23 januari het eerder die dag beklonken akkoord met de VVD alsnog te verwerpen, waardoor deze brandpunt van kritiek werd.

Brinkmans lezing (op 23 januari) dat het kabinet „tijdens het spel de spelregels wijzigde” kreeg van de fractie instemming. Brinkman maakte dat verwijt aan het kabinet, omdat het te elfder ure alsnog met een eigen voorstel kwam, na een eerdere toezegging dat het de regeling van de WAO aan de Kamer zou overlaten. Deze manoeuvre zette de fractievoorzitter voor het blok en daarom kon hij niet anders dan akkoord gaan, zo meende de fractie.

De CDA'ers waren ervan overtuigd dat mocht Brinkman toch hebben doorgezet en met de VVD in zee zijn gegaan, een 'politieke vadermoord' zou zijn gepleegd. Lubbers zou gedwongen zijn vroegtijdig te vertrekken als premier en CDA-leider.

Lubbers zelf stuurde op 26 januari op verzoek van partijvoorzitter W.G. van Velzen een brief naar de CDA-afdelingen, waarin hij zijn lezing van de gebeurtenissen van de voorafgaande week gaf. In die brief onder de titel „Zeven zwarte dagen in de politiek” nam hij Brinkman in bescherming. Voorts probeerde Lubbers aanmerkelijk te maken dat de PvdA zaterdagavond (23 januari) tot op het laatste moment dwars bleef liggen. Hij bevestigde de lezing van minister De Vries, die op 25 januari al verklaarde dat hij de vertrouwenskwestie vooral had gesteld om PvdA-fractievoorzitter Woltgens over de streep te trekken en niet Brinkman, zoals tot dan toe werd verondersteld.

Reacties sociale partners

De vakbeweging en de werkgeversorganisaties reageerden in eerste instantie met gemengde gevoelens op de nieuwe WAO-voornemens van het kabinet.

De drie vakcentrales FNV, CNV en MHP kondigden aan de Tweede Kamer te zullen vragen optimale voorwaarden te scheppen voor werknemers om zich aanvullend te verzekeren tegen WAO-risico's. Zij wilden voorkomen dat er een verbod zou komen op herverzekering, zoals in de Ziektewet.

CNV-voorzitter A. Westerlaken vond het laatste kabinetsvoorstel minder slecht dan eerdere versies, „maar minder slecht is nog altijd slecht”. Westerlaken vond het positief dat mensen die al in de WAO of de Ziektewet zitten buiten schot blijven. Positief was zijns inziens ook dat het ministelsel, met een WAO-uitkering op bijstandsniveau, van de baan was. Voor de nieuwe WAO-gevallen wordt het beginsel van solidariteit niet helemaal losgelaten, aldus Westerlaken. „Wat niet wegneemt dat de nieuwe gevallen nu in feite opdraaien voor het feit dat de mensen die al in de WAO zitten buiten schot blijven (...) De vakbeweging mag de brokken weer opvegen die de politiek heeft gemaakt”, zo stelde de CNV-voorzitter.

De FNV constateerde dat de nieuwe gevallen er nog verder op achteruit gaan dan in het oorspronkelijke wetsontwerp van 22 september 1992. Nieuwe WAO-gevallen ontvangen volgens het nieuwste voorstel een lagere vervolguitkering dan in het oorspronkelijke wetsvoorstel was genoemd en omdat de gewen-

ningsperiode - met een uitkering van 70 procent - met een jaar wordt gekort vallen vooral jongere arbeidsongeschikten nu heel snel in een diep gat, aldus het FNV

Voorzitter A. Rinnooy Kan van het Verbond van Nederlandse Ondernemingen (VNO) noemde de nieuwe aanpak van de WAO „op termijn niet effectief genoeg”. Hij verwachtte dat de discussie over de WAO de komende jaren opnieuw zal opduiken. „Het kabinet zit nog met een geweldig financieel probleem en het volumebeleid is niet toereikend. We zullen er dus verder over praten. Ik verwacht dat het een belangrijk onderdeel zal worden van de verkiezingsstrijd, wanneer die dan ook komt, bij de discussie over de inrichting van de verzorgingsstaat, met een mini-stelsel of iets anders.” Overigens was Rinnooy Kan blij dat een kabinetscrisis kon worden vermeden. Want dan, zo zei hij, was welke WAO-verlaging dan ook anderhalf jaar uitgesteld.

WAO-debat Tweede Kamer

Op 26 januari werd het WAO-debat in de Tweede Kamer door Kamervoorzitter Deetman op verzoek van D66 en Groen Links met één dag uitgesteld.

De eerste dag van het debat, 27 januari, ging het nauwelijks over de WAO, maar hoofdzakelijk over de vraag wie nu de juiste lezing gaf over wat er in de turbulente laatste fase was gebeurd. In een interruptedebat S ochtends verklaarde premier Lubbers:

Het is ongetwijfeld zo dat er vorige week een grote verandering is opgetreden bij mij (...) Wat er feitelijk gebeurd is, daarvoor passen mij verontschuldigen aan alle betrokkenen, is dat ik maandagavond werkelijk dacht dat het mogelijk was om tot een afronding van dit wetsvoorstel te komen in welke preciese vormgeving dan ook. Ik meende dat dit zou kunnen gebeuren op een wijze waarmee ook de PvdA-fractie zou kunnen instemmen, tevens rekening houdend met het oordeel van andere fracties waaronder die van de heer Linschoten [VVD] en dat het daarbij niet tot een portefeuilekwestie hoefde te komen. Het werd mij pas in de loop van de week duidelijk, dat is een taxatiegebrek van mijn kant geweest, dat de portefeuilekwestie uiteindelijk gesteld door de minister van sociale zaken nodig zou zijn om überhaupt te kunnen komen tot een wet op de arbeidsongeschiktheid zoals ingediend (...) Geleidelijk aan bleek echter dat een uitkomst waarin de PvdA zich niet zou kunnen vinden zou leiden tot crisis. Toen heb ik gezegd: als er crisis moet komen, neem ik liever zelf de verantwoordelijkheid. Vervolgens hebben wij het initiatief teruggenomen. Ik heb mij dus verkeken op de mogelijkheid van de PvdA-fractie om zich te schikken in de meerderheid die zich buiten de PvdA-fractie begon af te tekenen (...) Ik dacht dat er voor de fractie van de PvdA een mogelijkheid was een andere meerderheid te gedogen. Politiek bleek dat echter niet mogelijk. Daarom moest ik terugkomen op mijn houding, toezegging en belofte om hier niet met machtswoorden te werken, alhoewel ik die mogelijkheid altijd heb moeten voorbehouden aan het kabinet.

Linschoten reageerde hierop aldus: De afweging die de minister-president heeft gemaakt kan ik heel goed begrijpen. Waarom heeft hij die voorwaarde niet aan de heer Brinkman verteld (...) Als je iemand de vrijheid geeft om te onderhandelen, kun je niet gaan ingrijpen als er iets uitkomt wat je zelf niet bevalt. Dan heeft de minister-president een kunstje geflikt. U heeft tegen Brinkman gezegd: je kunt je gang gaan. Uw condities bleken pas aan het einde van de week. Zo zouden we in de politiek niet met elkaar moeten omgaan.

Deze woorden brachten Lubbers tot de uitspraak: U moet mijn woorden niet verdraaien. Er is in geen enkele fase gezegd dat het resultaat van een eventuele bespreking tussen het CDA en de VVD automatisch overgenomen zou worden door het kabinet. Dit is geen kunstje flikken, maar je verantwoordelijkheid nemen. Fractievoorzitter Brinkman heeft op goede wijze geopereerd. Hij is met de VVD de mogelijkheden nagegaan. Ik houd staande dat hij dat volstrekt juist heeft gedaan.

's Avonds stelde I. Brouwer (Groen Links) de vraag „wie welk machtswoord heeft gesproken en waarom”. Waarom dreigden de bewindslieden van sociale zaken, De Vries en Ter Veld, met aftreden? Enkele passages uit het daarop volgende debat:

Lubbers: Het was duidelijk geworden dat de fractie van de PvdA met geen enkel voorstel kon instemmen, tenzij daaraan het machtswoord werd verbonden.

Woltgens: Ik wil mij te herinneren dat het machtswoord van de minister en de staatssecretaris - daarin gesteund door de minister-president en de vice-premier - gericht was aan beide fractievoorzitters van de coalitie, niet exclusief voor de PvdA (...) Van de twee betrokken fractievoorzitters ben ik toen de eerste geweest die antwoordde.

Lubbers: Toen heb ik de vraag gesteld: als u er beiden mee uit de voeten kan, kan het dan ook niet zonder machtswoord. Toen heeft hij [Woltgens, red.] als eerste het woord genomen. Hij zei gewoon klip en klaar: nee, ik heb dat nodig.

De tweede dag van het debat werd vooral gekenmerkt door een meer inhoudelijke discussie over het kabinetsvoorstel, aldus de *Staatscourant* van 29 januari. Staatssecretaris Ter Veld kwam met een nieuwe tegemoetkoming aan de bestaande arbeidsongeschikten. Mensen die al arbeidsongeschikt zijn en na herintreding alsnog in de WAO terugvallen hoeven volgens Ter Veld niet bang te zijn dat zij terugvallen op het nieuwe, voor hen ongunstiger uitkeringsstelsel. Voor deze gevallen blijft de oude WAO-regeling van toepassing: 70 procent van het laatst verdiende loon tot aan de pensionering.

Uiteindelijk stemden CDA, PvdA, SGP, RPF en CD voor het WAO-voorstel van het kabinet. De VVD stemde tegen uit

protest tegen de manier waarop premier Lubbers de WD-fractie zou hebben gebruikt om de PvdA onder druk te zetten bij het streven een coalitieakkoord over de WAO te bereiken. D66 stemde, net als Groen Links en het GPV, tegen wegens onoverkomelijke bezwaren tegen de aantasting van de hoogte en duur van de uitkeringen. Een laatste poging van premier Lubbers om de hele Tweede Kamer te winnen voor de nieuwe WAO-regeling mislukte.

Lubbers en vakcentrales

In een interview in het NCW-blad *De Werkgever*, dat op 23 februari bekend werd, stelde premier Lubbers dat werkgevers desnoods arbeidsconflicten moesten riskeren om te voorkomen dat op hun kosten de verlaging van de WAO-uitkeringen wordt gecompenseerd. „Elke maatregel die de loonkosten verhoogt tast de werkgelegenheid aan en voor minder arbeidsongeschikten heb je juist meer werkgelegenheid nodig”, aldus de premier.

Hij zei ook bezwaar te hebben tegen collectieve WAO-verzekeringen wanneer werknemers de kosten zelf betalen. Individuele werknemers zouden niet via de cao gedwongen moeten worden mee te doen aan een regeling voor het bedrijf of de bedrijfstak waarin ze werken. „Ik kan me voorstellen dat sommige mensen zich extra willen verzekeren, maar dat lijkt me meer maatwerk dan een zaak om collectief te regelen”; zo meende Lubbers.

Op 24 februari zetten FNV, CNV en

MHP gezamenlijk op een persconferentie uiteen dat zij het hele „WAO-gat”, dus reparatie tot 70 procent, wilden herverzekeren. Uitgangspunt daarbij was een zo breed mogelijke collectieve verzekering. Volgens MHP-vice-voorzitter Wolter Muller werd primair gedacht aan reparatie via de cao-onderhandelingen. Voor werknemers die niet onder een cao vallen werd bekeken hoe op vakbonds niveau semi-collectieve regelingen konden worden aangeboden. Collectieve reparatie kost volgens de vakbeweging gemiddeld 1 procent van de totale loonsom. (Zie verder bericht hieronder over cao-ontwikkelingen.)

VOORJAARSNOTA 1993

Op 22 april stuurde minister Wim Kok van financiën namens het kabinet de „Voorjaarsnota 1993” naar de Tweede Kamer. Uit deze nota bleek dat het kabinet in 1994 f 8 miljard wil bezuinigen. Dit betekent een verlaging van de overheidsuitgaven met 2 procent. Voor 1993 wil het kabinet de overheidsuitgaven nog eens met 0,7 procent terugdringen, een bezuiniging van f 2,6 miljard: f 0,9 miljard bestaat uit structurele maatregelen en f 1,7 miljard uit incidentele maatregelen. Voor volgend jaar wordt f 8,5 a 9 miljard uitgetrokken voor extra investeringen.

Bij het vaststellen van de nota hanteerde het kabinet drie uitgangspunten: 1) gematigde loonontwikkeling en bevordering van de werkgelegenheid; 2) versterking van de economische structuur; en 3) terugdringing van het financieringstekort.

De voorgestelde bezuinigingen worden voor ongeveer de helft opgebracht via eenmalige ombuigingen. De overige f 3,8 miljard komt uit structurele maatregelen.

Het kabinet wil onder meer bezuinigen op bijstand aan jongeren, studiefinanciering, volkshuisvesting en openbaar vervoer. Daarnaast gaan de huren omhoog en wordt het openbaar vervoer duurder.

Het kabinet heeft nog niet besloten hoe de bezuinigingen op overheidssubsidies zullen worden verdeeld over de verschillende inkomensgroepen. Het kabinet streeft echter naar een redelijk gelijkmatig inkomensbeleid. In augustus zullen op dit punt nadere voorstellen gepresenteerd worden.

Nullijn

Met betrekking tot de loonontwikkeling vindt het kabinet dat er geen ruimte is voor inkomensverbetering. Voor de collectieve sector en de bijstandsuitkeringen houdt het kabinet vast aan de nullijn. Voor mensen met een minimuminkomen betekent dit dat zij volgend jaar 3 procent in koopkracht achteruit gaan. Voor de modale en hogere inkomens wordt een geringere koopkrachtdaling verwacht.

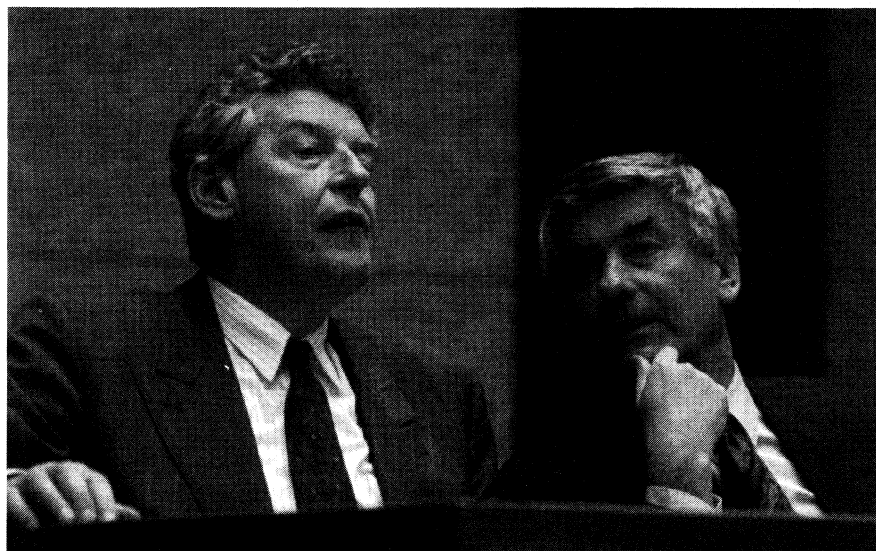
Staatssecretaris Ter Veld van sociale zaken heeft in het kader van de Voorjaarsnota een brief naar de Tweede Kamer gestuurd waarin de maatregelen in de sociale zekerheid, die in 1994 f 440 miljoen moeten opleveren, nader worden uitgewerkt (zie hieronder).

Besloten is verder dat in de studiefinanciering gekort wordt op de giften, gecombineerd met de mogelijkheid voor studenten om een hoger bedrag aan studielening af te sluiten. In 1994 moet dit een besparing opleveren van f 64 miljoen, oplopend tot f 584 miljoen in 1998.

Subsidiekorting

Naast deze specifieke bezuinigingen heeft het kabinet besloten om voor de overige subsidieregelingen per ministerie een korting af te spreken van 1 procent per jaar vanaf 1994. De ministeries moeten zelf met voorstellen komen voor de invulling hiervan. Doel van deze bezuiniging is de doelmatigheid, effectiviteit en actualiteit van de overheidsuitgaven te versterken.

De f 8 miljard die het kabinet voorstelt in 1994 te bezuinigen ligt ruim f 1 miljard beneden de f 9,2 miljard die het kabinet eerder aankondigde. Volgens minister Kok slaagt het kabinet er niettemin in al in 1994 te voldoen aan de EMU-norm voor het financieringstekort. Daarmee onderscheidt Nederland zich positief ten opzichte van de overige EG-lidstaten.

Premier R. Lubbers en vice-premier W. Kok tijdens de behandeling van de Voorjaarsnota op 6 mei in de Tweede Kamer.

Voor de versterking van de economische structuur stelt liet kabinet volgend jaar f 5 miljard beschikbaar. Samen met privaat te financieren tunnels en de in het aardgasbatenfonds voorziene middelen voor de Betuwelijn en de Hoge-Snelheidslijn ontstaat een investeringspot van f 8,5 mrd a f 9 mrd in de komende vijf jaar. Deze investeringen worden naast de inkomsten uit het aardgasbatenfonds gefinancierd door verkoop van de PTT, opbrengsten uit de 'common area'-gasbaten en vervroegde aflossing van woningwetwoningen. Opgemerkt wordt dat de opbrengst uit die vervroegde aflossing (f 5 mrd) slechts een tijdelijk karakter zal hebben zolang de opbrengsten uit aardgas en de verkoop van de PTT onbekend zijn. Op langere termijn zal de vervroegde aflossing van de woningwetwoningen worden ingezet voor extra aflossing van de staatsschuld. (Staatscourant 22-4-'93)

Commentaar Lubbers

Tijdens een persconferentie op 22 april waarop de begrotingsplannen werden gepresenteerd zei premier Ruud Lubbers dat de begroting voor 1994 „de meeste strenge begroting sinds de Tweede Wereldoorlog (is) omdat de overheidsuitgaven voor het eerst met enkele procenten omlaag gaan”.

VOORSTELLEN TER VELD INZAKE BIJSTANDSWET

Staatssecretaris Ter Veld van sociale zaken en werkgelegenheid heeft in een brief van 21 april aan de Tweede Kamer voorstellen voor wijzigingen van de Algemene Bijstandswet (ABW) waarvoor al eens het kabinet de regelgeving eenvoudiger, beter uitvoerbaar en minder fraudegevoelig moeten maken. Die voorstellen zouden, aldus Ter Veld, moeten worden betrokken bij de behandeling van de Herinrichting Algemene Bijstandswet (ABW) waarvoor al eens een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer in behandeling is. Zij dringt in haar brief aan op voortzetting van de parlementaire behandeling, zodat het wetsvoorstel nog in deze kabinetsperiode kan worden afgerond. De recente ontwikkelingen op het terrein van uitkeringsfraude en de financiële problemen van de overheid zijn voor het kabinet aanleiding om nu met verdergaande beleidswijzigingen te komen.

Voorgestelde wijzigingen

Jongeren beneden de 21 jaar moeten in

beginsel geen recht hebben op bijstand, maar een beroep doen op hun ouders als zij onvoldoende eigen inkomsten hebben. Voor mensen van 21 tot 27 jaar wordt de bijstandsuitkering voor alleenstaanden gesteld op 50 procent van het minimumloon en voor alleenstaande ouders op 70 procent. Dezelfde bedragen gaan gelden voor degenen vanaf 27 jaar die met een of meer anderen op één adres wonen. De bestaande woningdelersregeling komt te vervallen. Indien de nieuwe regels tot onredelijke uitkomsten leiden, kunnen de gemeenten een toeslag geven. Zij krijgen daarvoor een budget.

Gecomplieerde regelgeving

In de discussies over de fraude in de bijstand is de gecomplieerde regelgeving als één van de oorzaken genoemd. Een aantal wezenlijke aspecten van fraude (samenwonen zonder dat op te geven en het verzwijgen van inkomen) is echter niet via aanpassing van de regelgeving op te lossen. Dan zou de bijstand volledig moeten worden geïndividualiseerd en zou een basisinkomen moeten worden ingevoerd.

Het kabinet wil de regelgeving op drie terreinen wijzigen. Voor jongeren onder de 21 jaar bestaat nu een weinig consequente regelgeving. Naast de uitgangspunten in de ABW (geen eigen recht op uitkering) en de RWW (wel recht, mits beschikbaar voor de arbeidsmarkt) bestaat er een eigen uitvoeringspraktijk voor allerlei afwijkende situaties.

Beroep op ouders

Voorgesteld wordt om het recht op bijstand voor deze groep jongeren te laten vervallen. Degene zonder voldoende eigen inkomsten moet in beginsel een beroep doen op de ouders. Het is aan de gemeente te beoordelen of er op deze regel een uitzondering moet worden gemaakt. De gemeenten krijgen daarvoor een budget ter beschikking. Het kabinet zal nog bekijken of in verband met deze maatregel de kinderbijslag moet worden uitgebreid.

Voor de 21- tot 27-jarigen kent de huidige regelgeving een groot aantal uitkeringsmogelijkheden. Sinds 1 januari 1993 is dit nog uitgebreid met aparte bedragen voor schoolverlaters. Mede naar aanleiding van signalen over de gecomplieerde regeling wil het kabinet de totale uitkeringsstructuur voor deze groep heroverwegen. De belangrijkste vereenvoudigingen betreffen het laten vervallen van het onderscheid tussen schoolverlaters en niet-schoolverlaters en dat tussen uit- en thuiswonenden.

Verder wordt voor deze categorie de uitkering voor een alleenstaande gesteld op de helft van de echtparenuitkering, wat neerkomt op 50 procent van het minimumloon (nu 70 procent). Hierdoor vervalt het onderscheid tussen alleenwonenden en woningdelers en wordt partnerfraude ook minder aantrekkelijk. De uitkering voor alleenstaande ouders in deze leeftijdsgroep wordt gesteld op 70 procent van

het minimumloon (nu 90 procent).

Ook hier geldt dat de gemeenten zowel de inhoudelijke als de financiële verantwoordelijkheid krijgen om in individuele gevallen van de regels af te wijken.

Woningdelersregeling

Bij de groep bijstandsgerechtigden boven de 27 jaar is vooral de huidige woningdelersregeling een knelpunt. Dat geldt zowel voor de fraudegevoeligheid van de woningdelersregeling (waarbij mensen zich voordoen als onderhuurder terwijl ze in feite de woonkosten delen) als de doorwerking naar de partnerfraude (voorwenden dat er alleen gezamenlijke huisvesting is en geen gezamenlijke huishouding). Om beide vormen van fraude te bestrijden wil het kabinet de uitkering van iemand die met een of meer mensen op één adres woont op 50 procent van het minimumloon stellen voor alleenstaanden en op 70 procent voor alleenstaande ouders. Bij gezamenlijke bewoning vervalt zo het onderscheid tussen zakelijke en niet-zakelijke relaties. Gemeenten kunnen een toeslag geven voor de woonkosten aan degenen die werkelijk onderhuurder zijn.

Het kabinet wil de wijzigingen op 1 april 1994 laten ingaan. De vereenvoudigde bijstandsnormen leiden op den duur tot een besparing op de uitkeringen van f 440 miljoen per jaar. In dit bedrag is rekening gehouden met de overheveling van f 295 miljoen naar de gemeenten voor het verlenen van toeslagen.

Het kabinet vindt dat de regelgeving op het punt van de partnertoets in de toekomst moet worden aangepast.

Gemeenten moeten in een positie komen waarin het beter mogelijk is fraude te bewijzen. Het kabinet zal hiervoor op korte termijn met voorstellen komen.

Boetes

Ook wil het kabinet meer mogelijkheden om administratieve sancties op te leggen bij fraude die niet strafrechtelijk wordt vervolgd. Hiervoor is op dit moment voor de gehele sociale zekerheid een wetsvoorstel in voorbereiding waarmee niet alleen kan worden gekort op uitkeringen, maar ook boetes kunnen worden opgelegd.

Het kabinet heeft het voornemen met voorstellen te komen om gemeenten te verplichten uitvoeringsplannen op te stellen waarin onder meer aandacht wordt besteed aan fraudebestrijding.

In de brief wordt verder het eerder door het kabinet gedane voorstel genoemd om de gemeenten in staat te stellen meer maatwerk te leveren bij het stimuleren van uitkeringsgerechtigden om betaald werk te vinden. De gemeenten krijgen hiervoor jaarlijks f 150 miljoen. Zij kunnen hiermee bijvoorbeeld 'uitstroompremies' toekennen aan mensen die een baan aanvaarden of 'deeltijdpremies' aan uitkeringsgerechtigden die ondanks arbeidsdeelname nog steeds afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering.

De landelijke regeling op grond waarvan een bepaald bedrag mag worden bijverdiend zonder dat dit op de uitkering wordt ingehouden, komt te vervallen. Deze regeling blijkt te ongeacht te werken.

De staatssecretaris deelt mee dat met de Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG) wordt overlegd over een andere verdeling van de financiële verantwoordelijkheid tussen rijk en gemeenten. Nu betaalt het rijk 90 procent en de gemeenten 10 procent. Het gemeentelijk aandeel zou volgens het kabinet moeten worden verdubbeld. Dit zou gemeenten stimuleren tot een betere beheersbaarheid van de bijstandsuitgaven te komen. De VNG wijst dit voorstel af. Het kabinet heeft de VNG in de gelegenheid gesteld op korte termijn met alternatieven te komen. Daarna zal het een definitief besluit nemen. (Persbericht SZW 22-4-'93)

JAARVERSLAG NEDERLANDSCHE BANK 1992

Op 27 april werd het jaarverslag van De Nederlandsche Bank over 1992 gepresenteerd door president W.F. Duisenberg. Daarin werd gesteld dat het overheidstekort in de komende jaren veel harder moet worden aangepakt dan het Verdrag van Maastricht voorschrijft. Het bezuinigingspakket van het kabinet is volgens Duisenberg nog niet streng genoeg en bevat heel wat 'zachte boter'. In de eerste jaren wordt „weleens erg groot beroep gedaan op tijdelijke, incidentele maatregelen". Het is ongewenst om in het belang van conjunctureel herstel tijdelijk pas op de plaats te maken met het terugdringen van het overheidstekort. Bovendien waarschuwde Duisenberg dat er voor het derde achtereenvolgende jaar van loonmatiging niets terecht komt.

In 1992 is de ontwikkeling van de concurrentiepositie van Nederland voor een groot deel beheerst door de grote koersbewegingen in het Europese Monetair Systeem (EMS). Na aanvankelijk nauwelijks enige fluctuaties te hebben vertoond, onderging de waardering van de gulden een 'significante' stijging van gemiddeld 2 procent ten opzichte van de andere EG-valuta's. Dit dwong het exporterende bedrijfsleven de exportprijzen neerwaarts aan te passen.

Samen met de sterk opgelopen loonkosten leidde dit tot een inkrimping van de winstmarges. De exporteurs zagen hun marktaandeel slinken.

„Zonder een structureel voldoende rendement voor het bedrijfsleven, zullen economische groei en een verhoging van de participatiegraad onbereikbare doelen blijken te zijn", aldus Duisenberg.

„Juist als de conjunctuur verzwakt en de werkloosheid oploopt, is het moeilijk de rug recht te houden. Dat vereist extra discipline als het minder florissant gaat", aldus de bankpresident. Hij doelde daarmee vooral op Engeland, Duitsland, Zweden en Italië waar de begrotingstekorten scherp oplopen. „Nederland vormt hierop tot nu toe een uitzondering", zo gaf hij toe, maar „ook in ons land dreigt de discipline te verslappen". De doelstelling van een financieringstekort van 3,25 procent voor het eind van deze regeerperiode wil de regering in

1994 loslaten. Minister Kok accepteert een tekort van 3,5 procent.

Dat klemmt temeer omdat Duisenberg het volgende kabinet al een bezuinigingsbedrag van bijna f 15 miljard in het vooruitzicht stelt. In de toekomstige Economische en Monetair Unie (EMU) geldt voor het overheidstekort een plafond van 3 procent van het nationaal inkomen, maar om in tijden van recessie onder deze grens te blijven zou het volgende kabinet moeten streven naar een overheidstekort van rond 1 procent.

De bankpresident verwijst ook naar een andere EMU-norm: een staatsschuld van niet meer dan 60 procent van het nationaal inkomen. In Nederland stijgt de overheidsschuld als percentage van het nationaal inkomen van ruim 78 procent in 1990 tot naar schatting 81 procent in 1993. In het jaarverslag rekent Duisenberg voor dat bij een tekort van 1 procent de EMU-norm omstreeks het jaar 2008 kan worden bereikt. Rijk een tekort van 2 procent gebeurt dat pas omstreeks 2025, terwijl een blijvend tekort van 3 procent betekent dat die norm nooit gehaald zal worden.

De bankpresident stelt de loonruimte als vuistregel op 1,2 procent: 1 procent stijging arbeidsproductiviteit plus enkele tienden van procenten als compensatie voor een geringe inflatie. Die ruimte wordt dit jaar ruimschoots overschreden. Samen met de overloop van oude tweejarige arbeidscontracten komt de loonstijging volgens berekeningen van De Nederlandsche Bank op 3,35 procent. De kosten van de nieuwe cao's komen iets lager uit op 2,8 procent.

Maar in beide gevallen gaat de stijging ver uit boven de beschikbare ruimte. Dat gaat ten koste van de winsten, aldus Duisenberg, en staat een herstel van de investeringen in de weg. „Het tast ook het structurele prestatievermogen van onze economie aan. Een volgehouden gematigde loonontwikkeling is daarom een noodzakelijke voorwaarde voor conjunctureel en structureel herstel."

Loonmatiging is ook van groot belang voor de bestrijding van de inflatie en de bevordering van de werkgelegenheid. De inflatie van 3,2 procent in het verslagjaar bleef overigens 0,2 procentpunt onder de EMU-norm. Dit jaar slaat Nederland internationaal een goed figuur met een gemiddelde prijsstijging, die beperkt zal blijven tot rond 2 procent.

Dat geldt niet voor de werkgelegenheid. De gevolgen van de vertraging in de economische ontwikkeling voor de arbeidsmarkt werden in 1992 zichtbaar. De uitbreiding van de werkgelegenheid was overigens nog wel voldoende om de groei van het arbeidsaanbod (112.000 personen) op te vangen. Binnen de EG en de OESO liep het werkloosheidspercentage op tot respectievelijk 10,1 en 7,9; in Nederland nam de werkloosheid af tot 6,8 procent van de bevoelingsbevolking. (Volkscrant, Staatscourant, NRC/H'blad)

CBS OVER WERKLOOSHEID

Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is het aantal geregistreerde werklozen in Nederland in het eerste kwartaal van 1993 „zeer snel" toegenomen met 54.000 tot 368.000.

Sinds augustus 1992 stijgt de geregistreerde werkloosheid weer, nadat die sedert begin 1988 voortdurend was gedaald. Tot de periode november 1992 - januari 1993 ging het om „een beperkte toename" van ongeveer 10.000 personen meer dan een jaar eerder. De cijfers over februari lieten al een stijging zien van 37.000, maar daarna trad een verdere versnelling op. (NRC/H'blad 27-4-'93)

(Voorber. pag. 440/3-1992)

CAO-ONTWIKKELINGEN IN 1993

Op 27 april werden gegevens bekend van een eerste rapportage over de cao-ontwikkelingen in 1993 van de Dienst Collectieve Arbeidsvoorwaarden (DCA) van het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid. Daaruit bleek dat de gemiddelde loonstijging die voor 1993 is afgesproken in de tot dan toe afgesloten grotere cao's 3,6 procent bedraagt. In de akkoorden die dit jaar, na de „adempauze" (zie pag. 813/1/2-'92), tot stand kwamen is de loonstijging aanmerkelijk lager (2,3 procent) dan in de cao's die al in 1992 werden afgesloten (4,6 procent). Als de trend die naar voren komt uit de recente contracten zich doorzet, zal de gemiddelde loonontwikkeling in de marktsector gaan in de richting van de CPB-raming voor 1993 van 3 procent.

Minister De Vries, die de rapportage naar de Tweede Kamer en de Stichting van de Arbeid stuurde, merkte in een begeleidende brief op, dat de economische vooruitzichten zorgelijk blijven, ook bij een loonontwikkeling zoals die zich nu aftekent. Een verder matiging van de lonen sluit zijns inziens dan ook beter aan bij de aanzienlijke verslechtering van de economische vooruitzichten sinds de totstandkoming van de afspraken over het sociaal-economische beleid in de Stichting van de Arbeid in november 1992 (pag. 813/1 e.v.-'92).

De rapportage heeft betrekking op 52 grotere akkoorden, van toepassing op bijna 6 procent van het aantal werknemers dat onder grotere cao's valt. Daarvan zijn 22 afgesloten na de „adempauze". De loonstijgingen die in deze cao's zijn afgesproken variëren van 1 procent (DSM) tot 3,61 procent (besloten busvervoer). In de contracten die reeds eerder tot stand kwamen, liggen de verhogingen tussen 2,52 procent (Philips) en 5,38 procent (ziekenhuiswezen).

Uit de rapportage blijkt tevens dat in alle recent afgesloten akkoorden het zogenoemde „WAO-gat" wordt gerepareerd. Het gaat hierbij om compensatie voor de gevolgen van de voorgestelde

wijziging in de WAO, waardoor in veel gevallen de uitkering na verloop van tijd onder het huidige niveau uitkomt (zie hierboven). De DCA heeft voor dit onderwerp ook gekeken naar een aantal kleinere cao's dat na de „adempauze“ tot stand kwam.

De afspraken komen erop neer dat tot minimaal 70 procent zal worden aangevuld.

De bestaande bovenwettelijke uitkeringen worden veelal lager vastgesteld dan voorheen. Uit de beschikbare informatie blijkt dat de kosten van reparatie vooral worden gedragen door de werknemers.

In nog slechts vier contracten wordt vooruitgelopen op de voorgenomen verplichting voor werkgevers, in het wetsvoorstel terugdringing ziekteverzuim, om de eerste drie of zes eerste weken ziekteverzuim voor eigen rekening te nemen. In de bouwnijverheid bijvoorbeeld krijgen bedrijven (in overleg met de OR) de keuze tussen herverzekeren en het risico voor eigen rekening nemen. Bij de timmerfabrieken zullen de werkgevers overgaan tot collectieve herverzekering. Alleen voor de eerste week is herverzekering niet verplicht.

In ongeveer eenderde van de cao's zijn afspraken gemaakt over studies naar heroverweging van VUT-regelingen en het ontwikkelen van een ouderenbeleid. Vaak gaat het om beperking van de instroom in de VUT en beheersing van de kosten daarvan. In een deel van de cao's met afspraken over studies, hebben partijen een streefdatum aangegeven in 1993 waarop de studie afgerond moet zijn, of is aangegeven dat de resultaten bij de volgende onderhandelingen aan de orde komen. (Persbericht SZW 27-4-'93)

ALGEMEEN

DRIE VAN VISEGRAD. TOPONTMOETING MET EG

Leiders van de Drie van Visegrad - Hongarije, Polen en Tsjechoslowakije - hadden op 28 oktober 1992 in Brussel hun eerste topontmoeting met de Europese Gemeenschap (EG).

Aan de topontmoeting werd deelgenomen door de premiers van Hongarije, Polen, de Tsjechische republiek en Slowakije - respectievelijk Jozsef Antall, Hanna Suchocka, Vaclav Klaus en Vladimir Meciar. Voorts waren een vice-premier van de Tsjechoslowaakse federale regering, Antonin Baudys, John Major als voorzitter van de EG-Raad en Jacques Delors, de voorzitter van de Europese Commissie, aanwezig. Andere hoge functionarissen woonde de top eveneens bij.

De Visegrad-landen benadrukten hun wens om op zo kort mogelijke termijn tot de EG toe te treden en herhaalden hun verzoek om eco-

nomische hulp van de EG, in het bijzonder door middel van toegang tot EG-markten.

Beide partijen kwamen overeen de politieke banden aan te halen en regelmatig overleg tussen de ministers van buitenlandse zaken te laten plaatsvinden. De EG ging akkoord met de voorbereiding van een rapport over de criteria voor een mogelijk EG-lidmaatschap van de Visegrad-landen. Men werd het echter niet eens over de termijn waarop toetreding zou kunnen plaatsvinden.

Bijeenkomst ministers van defensie

De ministers van defensie van de Drie van Visegrad, Lajos Für van Hongarije, Janusz Onyszkiewicz van Polen en Imrich Andrejcek van Tsjechoslowakije, kwamen op 25 september in het Slowaakse Zruby bijeen. Minister Andrejcek liet die dag via de Slowaakse radio weten dat de drie landen niet van plan waren lid te worden van een militair bondgenootschap of een militaire eenheid te vormen.

Tijdens een ontmoeting in Praag op 20 november kwamen de chefs van staven overeen samen te werken op het gebied van defensie-onderzoek en de ontwikkeling en productie van militair materieel.

Vorming van vrijhandelszone

Tijdens een bijeenkomst in Boedapest op 2 november besloten Hongarije, Polen en Tsjechoslowakije om vanaf 1 januari 1993 een vrijhandelszone te vormen.

Naar verwachting zouden eerst de douanetarieven op industriële goederen met eenderde worden teruggebracht tot 30 procent. Een volledige liberalisering van de handel tussen de lidstaten van de Drie van Visegrad zou volgens regeringsfunctionarissen waarschijnlijk nog zeven à acht jaar duren. Ook andere landen zouden kunnen toetreden tot de vrijhandelszone.

Ondertekening van vrijhandelsakkoord

De ministers van buitenlandse zaken van Hongarije, Polen, de Tsjechische Republiek en Slowakije ondertekenden op 21 december in het Poolse Krakau het Middeneuropese Vrijhandelsakkoord. Dit akkoord moest ervoor zorgen dat vóór het einde van de eeuw tariefheffingen tussen de Drie van Visegrad (die uit vier landen zou bestaan na de deling van Tsjechoslowakije) waren afgeschaft en dat de regelgeving overeenkwam met die binnen de Europese Gemeenschap (EG) en de Europese Economische Ruimte (EER).

Op 1 maart 1993 werden de tarieven voor „non-controversiële goederen“

(grondstoffen en exportprodukten die niet concurreerden met plaatselijk geproduceerde goederen) afgeschaft; hierdoor werd tussen de 30 en 60 procent van de handel tussen de Visegrad-landen vrij van heffingen. De tarieven voor landbouwprodukten en de meeste industriële goederen zouden tussen 1995 en 1997 worden afgeschaft; en vóór 2001 zouden ook de tarieven voor bepaalde gevoelige goederen als auto's, textiel en staal tot het verleden behoren. Men hoopte dat het akkoord de terugloop in de handel tussen de vier landen, die 64 mln consumenten omvatten, zou doen keren en dat het voor een sterkere uitgangspositie zou zorgen in onderhandelingen met de EG.

(Vor.ber.pag. 665/1/2-1992)

OPRICHTING VAN KARPATISCHE EURO-REGIO

Tijdens een vergadering op 14 februari in de Hongaarse stad Debrecen ondertekenden de ministers van buitenlandse zaken van Hongarije, Oekraïne en Polen een regionale overeenkomst inzake economie, cultuur en milieubescherming. In de overeenkomst werden de grensgebieden van de drie landen de Karpatische Euroregio genoemd.

Lokale besturen in de Karpaten en in gebieden langs de rivier de Tisza zouden gaan samenwerken en er zou een raad worden opgericht die samenwerking in de regio's en de grensgebieden op de lange termijn zou coördineren. De Karpatische Euroregio zou het werk aanvullen van de zogenaamde Drie van Visegrad (Hongarije, Polen, de Tsjechische Republiek en Slowakije, die ook bekend stond als het Centraaleuropese Vrijhandelsakkoord, zie boven), waarbij Oekraïne zich wilde aansluiten.

De minister van buitenlandse zaken van Slowakije, dat alleen als geassocieerd lid toetrad tot de Karpatische groep, was niet aanwezig. Afgevaardigden van Roemeense gebieden langs de Hongaarse grens woonden de ondertekeningssceremonie als waarnemers bij.

ZWARTE-ZEELANDEN

Van 6-10 december 1992 vergaderden in de Turkse stad Antalya de ministers van buitenlandse zaken van de elf landen die deelnamen aan de Economische Samenwerking rond de Zwarte Zee. Zij kenden Polen de status van waarnemer toe en richtten een handelsraad op. Jacques Attali, de president van de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) die de vergadering bijwoonde, deed toezeggingen voor financiële steun aan projecten ter waarde van ECU 3 mrd (\$ 3,75 mrd).

(Vor.ber.pag. 665/3-1992)

BARENTS EURO-ARCTISCHE RAAD

De ministers van buitenlandse zaken van Denemarken, Finland, Noorwegen, Rusland, IJsland en Zweden kwamen op 11 januari 1993 bijeen in het Noorse Kirkenes, waar zij de Barents Euro-Arctische Raad oprichtten. De Raad, die ook een Sami (Laplandse) afgevaardigde telde, diende als impuls voor regionale handel en economische samenwerking in het gebied van de Barentssee.

CONFERENTIE OVER ILLEGALE IMMIGRATIE

Op 15-16 februari 1993 woonden de ministers van binnenlandse zaken of van justitie van 35 Europese landen en Canada, alsmede afgevaardigden van zes internationale organisaties een conferentie bij in Boedapest met als doel het opstellen van een gemeenschappelijk beleid voor de aanpak van illegale immigratie.

De conferentie werd voorgezeten door de Hongaarse minister van binnenlandse zaken, Peter Boross. Hij zei in zijn openingstoespraak dat Hongarije een doorgangsland voor migranten was geworden nu duizenden hun vaderland verlieten in verband met een dalende levensstandaard en stijgende werkloosheid.

In de slotverklaring van de conferentie werden de aanbevelingen overgenomen van een werkgroep die na de eerste conferentie over deze kwestie in 1991 was opgericht (zie pag. 295/1-'92).

In de verklaring werd de wens uitgesproken dat het smokkelen van illegale immigranten een misdrijf zou worden en dat luchtvaartmaatschappijen en andere vervoersbedrijven strafbaar zouden worden gesteld wanneer zij hen vervoerden; dat speciale politie-eenheden zouden worden opgericht voor de opsporing van mensen die illegaal smokkelden; en dat er moderne communicatieapparatuur moest worden ingezet voor de coördinatie van grenscontroles en informatie-uitwisseling en voor de herkenning van vervalste papieren. Er werd een nieuwe werkgroep opgericht die onderzoek moest doen naar de mogelijkheid van repatriëring van immigranten. Deze werkgroep zou tevens aandacht besteden aan een Oostenrijks voorstel voor een Europese migratieconventie en een Duits voorstel voor financiële steun aan armere Oosteuropese landen om zo de lasten gelijkmatiger te verdelen.

De Duitse minister van binnenlandse zaken, Rudolf Seiters, zei dat Duitsland hulp zou blijven bieden aan politieke vluchtelingen, maar geen economische migranten kon blijven opnemen. Hij maakte op 16 februari bekend dat Duitsland en Polen hadden afgesproken in maart in Warschau een nieuwe gespreksronde te houden over een bilateraal asielverdrag. De Albanese minister van openbare orde, Bash-

kim Kopliku, had na afloop van de conferentie op 16 februari een onderhoud met zijn Griekse collega Nikolaos Gelestathis waarin de kwestie van de recente uitzetting van Albanezen uit Griekenland besproken werd.

Bijeenkomst van Centraaleuropese landen over immigratie

Op een bijeenkomst op 16 maart in de Tsjechische hoofdstad Praag kwamen de ministers van binnenlandse zaken van Hongarije, Oostenrijk, Polen, Slovenië, Slowakije en de Tsjechische Republiek overeen het immigratiebeleid beter op elkaar af te stemmen.

Tot de maatregelen behoorden plannen om asielzoekers en illegale immigranten onder gewapende begeleiding naar hun vaderland terug te sturen, het invoeren van gemeenschappelijke visumbepalingen en de oprichting van een informatienetwerk als hulp bij het opsporen van organisaties die zich met mensen-smokkel bezighielden.

De conferentie werd gehouden als antwoord op het besluit van Duitsland om het asielbeleid aan te scherpen met het oog op de golf asielzoekers die het land vanuit Oost-Europa overspoelde. Dit kon betekenen dat de zes aan de conferentie deelnemende landen niet langer als doorgangsland zouden fungeren voor immigratie naar het westen maar eindbestemming zouden worden. Een afgevaardigde van het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR) in het Duitse Bonn zei dat „een gesloten Duitsland.....de grenzen die Europa verdelen feitelijk naar het oosten verlegt”.

(Vor.ber.pag. 746/1-1992)

BOSNIË-HERZEGOVINA**NIEUWE PREMIER. REGERINGSWIJZIGINGEN**

Premier Jure Pelivan diende op 9 november zijn ontslag in. Hij werd opgevolgd door Mile Akmadzic.

De Bosnische regering werd op 23 december gewijzigd. De volgende nieuwe benoemingen werden bekendgemaakt: Bozo Rajic (defensie), Branko Bilic (financiën), Husein Ahmovic (bevoorradiging), Josip Jukic (vervoer en verbindingen), Mustafa Dizdarevic (stadsplanning, bouw en milieubescherming) en Lukic Zlatko (religieuze zaken).

DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN

Frankrijk en Duitsland knoopten op 12-13 november diplomatieke betrekkingen aan met Bosnië-Herzegovina op

basis van de grenzen van de republiek binnen het voormalige Joego-Slavië.
(Vor.ber.pag. 597/1/2-1992 en 9/1 e.v.-1993)

GRIEKENLAND**RAPPORT VAN AMNESTY INTERNATIONAL**

Op 23 juni 1992 publiceerde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International een rapport waarin Griekenland ervan werd beschuldigd de mensenrechten te schenden. Minister van openbare orde Theodore Anagnostopoulos wees deze beschuldigingen van de hand.

In het rapport van Amnesty werd nader ingegaan op 35 gevallen van marteling van gedetineerden op politiebureaus en in gevangenis sinds 1986. Het rapport beweerde dat deze praktijken werden getolereerd door de autoriteiten. Anagnostopoulos kondigde op 1 juli aan dat een spoedonderzoek naar de beschuldigingen was afgerond en dat de meeste beschuldigingen volledig ongegrond waren. Hij verklaarde dat één politiefunctionaris ontslagen was, nadat hij schuldig was bevonden aan mishandeling, en dat drie anderen waren gestraft. Tegen vijf politiefunctionarissen liep nog een onderzoek.

ARRESTATIE VAN STUDENTEN

Begin juni werden vijf leden van een kleine linkse organisatie, de OSE, voor het gerecht gedaagd op beschuldiging van landverraad. Zij werden aangeklaagd, omdat ze tweedracht onder de burgers zouden hebben gezaaid en de Griekse buitenlandse betrekkingen in gevaar zouden hebben gebracht.

De vijf studenten, die materiaal hadden verspreid waarin de erkenning van de Macedonische staat en de Macedonische taal werd bepleit, konden maximaal tot vijf jaar gevangenisstraf veroordeeld worden. In januari en mei 1992 waren tien andere linkse activisten wegens soortgelijke activiteiten veroordeeld tot gevangenisstraffen die opliepen tot 19 maanden. De veroordeling van vier studenten in mei had tot protesten van 169 voorafstaande intellectuelen geleid.

STAKINGEN

Nadat de Vouli (het parlement) op 7 augustus de privatisering van het openbaar vervoer had goedgekeurd, werd op 27 augustus in het hele land gestaakt in de overheidssector. Destaking was georganiseerd door de Algemene Confederatie van Griekse Arbeiders (GSEE) en andere belangrijke bonden en was

gericht tegen het economische beleid van de regering.

Bij het openbaar-vervoerbedrijf EAS (staats-eigendom) werd al sinds 23 juli voor onbeperkte tijd gestaakt en het leger had in beperkte mate voor het transport in de hoofdstad zorg gedragen.

Op 3, 9-10 en 16 september werden de overheid en de particuliere sector verlamd door drie algemene stakingen die waren georganiseerd uit protest tegen de hervormingen van het sociale zekerheidssysteem, die in het parlement werden besproken. De voorafgaande weken waren ook al gekenmerkt door stakingen.

De hervormingen behelsden een verhoging van de werknemersbijdrage van 3 naar 11 procent van het bruto-inkomen, een verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd van 63 naar 65 jaar voor mannen en van 58 naar 60 jaar voor vrouwen, de afschaffing van speciale vergoedingen voor bepaalde categorieën werknemers en een fusie van pensioenfondsen.

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 7 augustus werd een aantal kabinetswijzigingen bekendgemaakt.

De dochter van premier Konstantinos Mitsotakis, *Ντάρια Μιχαηλίδου*, keerde terug als staatssecretaris onder de premier (zie pag. 46412-92 voor haar aftreden).

Michalis Papaconstantinou, afkomstig uit Kozani in het westen van de Noordgriekse provincie Macedonië en een sterke verdediger van de Griekse identiteit van Macedonië, werd benoemd tot minister van buitenlandse zaken. Hij was daarvoor minister van justitie. De portefeuille van buitenlandse zaken was door Mitsotakis zelf beheerd sinds hij in april Antonis Samaras had ontslagen (zie pag. 46612-92).

Minister Yannis Varvitsiotis van defensie kreeg de portefeuille van justitie erbij. Stefanos Manos bleef op het ministerie van economische zaken, maar werd daarnaast benoemd tot minister van financiën teneinde de economische hervormingen te vergemakkelijken. Yannis Paliokrassas verliet het ministerie van financiën om minister van handel te worden.

De eerste stap die Manos in zijn nieuwe bevoegdheid ondernam, was het aankondigen van een aanzienlijke verhoging van de belasting op bankdeposito's per september, een onmiddellijke verhoging van de brandstofprijzen, en veranderingen in de BTW-tarieven om deze meer op één lijn te brengen met het beleid van de Europese Gemeenschap (EG).

Bij een kabinetswijziging in augustus nam premier Mitsotakis de verantwoordelijkheid voor de Egeïsche Zee op zich en werd Andreas Andrianopoulos (tot dan toe minister van industrie en

handel) benoemd tot minister van staat. De functie van regeringswoordvoerder vervulde hij afwisselend met Vassilis Magginas.

AKKOORD MET VOORMALIGE KONING

Aan het langdurige juridische touwtrekken om de eigendomsrechten en belastingsschuld van de voormalige koning Constantijn kwam op 7 oktober een eind toen het parlement een akkoord tussen de regering en de afgezette koning ratificeerde.

Volgens het omstreden akkoord mocht Constantijn zijn koninklijke verblijven in Satoi, in de buurt van Athene, en Mon Repos op het eiland Korfoe houden, evenals een bosrijk landgoed in Polydendri in het midden van Griekenland. In ruil daarvoor ging hij akkoord met de betaling van Dr 200 mln (ongeveer \$ 1,1 mln), hetgeen overeenkwam met een derde van het bedrag dat hij verschuldigd was aan eigendomsbelasting. Hij stemde ook ermee in grond in Tatoi af te staan aan de staat als aflossing van zijn resterende schuld. Het akkoord, dat in juni was opgesteld door Yannis Paliokrassas, de toenmalige minister van financiën en industrie, werd fel bekritiseerd door de linkse oppositie, die eiste dat Constantijn zijn volledige belastingsschuld in geld zou aflossen. In de pers klonk ook verontrusting over het feit dat de staat historisch waardevolle delen van het land had afgestaan, aangezien de landgoederen in Tatoi en Mon Repos vele archeologische schatten herbergden.

Verklaring over terugkeer van voormalige koning

De Griekse regering maakte op 25 februari voor het eerst bekend dat de voormalige koning Constantijn wanneer hij maar wilde naar Griekenland kon terugkeren „als gewoon burger“. Deze had twee dagen eerder tijdens een interview vanuit Londen controversiële uitspraken gedaan over zijn aanspraken op de troon, waarbij hij onder meer stelde dat het Griekse volk moest beslissen of het hem weer op de troon wilde hebben.

AANKOOP VAN AMERIKAANSE VLIEGTUIGEN

Het ministerie van defensie maakte op 3 oktober de aankoop bekend van 40 F-16-gevechtsvliegtuigen van de Verenigde Staten. De prijs, waarover nog onderhandeld werd, zou waarschijnlijk ongeveer Dr 160 mrd (ongeveer \$ 900 mln) bedragen. De aankoop betekende het einde van een acht jaar durend aankoopprogramma van de luchtmacht, waarmee een bedrag van \$ 2,5 mrd gemoeid was geweest.

PROCESTEGENKOSKOTAS

Op 19 oktober begon het langverwachte proces tegen Giorgos Koskotas, de voormalige eigenaar van de Bank van Kreta. Hij was in 1990 gearresteerd op beschuldiging van fraude en valsheid in geschrifte, waarmee een bedrag van \$ 230 mln was gemoeid (zie pag. 463/3 e.v.-'92).

NIEUW KABINET

Premier Konstantinos Mitsotakis, wiens bezuinigingsbeleid en gematigde standpunt in de kwestie Macedonië op veel verzet waren gestuit, stuurde op 2 december 1992 zijn voltallige kabinet naar huis. Minister van landbouw Sotiris Hatzikakis had eind november zelf al zijn ontslag ingediend. Op 3 december werd een nieuw kabinet benoemd.

Samenstelling van het kabinet

Premier. Egeïsche Zee - Konstantinos Mitsotakis; vice-premier - Tzannis Tzannetakis; minister van staat, regeringswoordvoerder - Andreas Andrianopoulos; minister in het bureau van de premier - Sotiris Kouvelas; defensie - Yannis Varvitsiotis; buitenlandse zaken - Michalis Papaconstantinou; binnenlandse zaken - Yannis Kefaloyiannis*; justitie - Anna Psarouda-Benaki; economie, financiën - Stefanos Manos; industrie en handel - Vassilis Kontoyiannopoulos*; landbouw - Christos Koskinos*; cultuur - Dora Bakoyiannis*; arbeid - Aristidis Kalantzakos; onderwijs en godsdienst - Giorgos Souflis; gezondheidszorg, welzijn en sociale zekerheid - Dimitris Sioufas*; openbare orde - Nikolaos Gelesthitis*; milieu, stadsplanning en openbare werken - Achilleas Karamanlis; vervoer en verbindingen - Theodore Anagnostopoulos; Macedonië en Thracië - Panayiotis Hatzinikolaou; koopvaardij - Alexandros Papadongonas*.

+ gewijzigde portefeuille
* nieuwe benoeming

AANSLAGEN DOOR 17-NOVEMBER-GROEPERING. BEGROTING VOOR 1993 GOEDGEKEURD

Op 21 december werd een afgevaardigde van de Nieuwe Democratie in Athene in een been geschoten door een lid van de linkse 17-November-groepering die hiermee wilde protesteren tegen de corruptie en het privatiseringsbeleid van de regering.

Ondanks de afwezigheid van de gewonde afgevaardigde in de Vouli, waardoor de regering haar meerderheid van één zetel kwijt was, werd op 23 december een op bezuinigingen gerichte begroting voor 1993 goedgekeurd, nadat de Panhellenistische Socialistische Bewe-

De nieuwe leider van de Labour Party, John Smith (m.), plaatsvervangend leider Margaret Beckett (l.) en secretaris-generaal Larry Whitty (r.) zingen Auld Lang Syne ter afsluiting van de partijconferentie in Blackpool op 2 oktober 1992.

ging (Pasok) één van haar afgevaardigden in de Vouli (parlement) had teruggetrokken.

Op 14 juli had de 17-November-groepering in het centrum van Athene een anti-tankraket afgevuurd op de auto van minister van financiën Yannis Paliokrassas. Er viel één dode en zes mensen raakten gewond, toen de raket een andere auto trof.

De 17-November-groepering werd ook verantwoordelijk gesteld voor een bomaanslag op 30 november op een belastingkantoor (de derde aanslag in drie weken), die samenviel met de presentatie van de begroting in het parlement. Giorgos Balafas, die sinds zeven jaar werd gezocht in verband met misdaden die door 17 November en een andere stedelijke guerrillagroepering, de Strijd Tegen De Staat, waren begaan, was op 1 november gearresteerd.

PROTESTEN OVER GELOOFSVERMELDING OP IDENTITEITSKAART

In 1992 was een wet afgekondigd die vereiste dat burgers hun geloof vermeldden op een nieuwe nationale identiteitskaart die zou worden uitgegeven en ook als paspoort dienst zou doen. Dit leidde in januari en februari 1993 tot felle protesten van religieuze minderheden en ook van het Europese Parlement. De Griekse rooms-katholieke kerk beweerde dat hierdoor de reeds bestaande openlijke discriminatie van niet-orthodoxe Grieken, die slechts 10 procent van de bevolking uitmaakten, zou toenemen. Joodse vertegenwoordigers noemden de maatregel in strijd met de grondwet en discriminatoir.

VRIENDSCHAPS- EN SAMENWERKINGS-AKKOORD MET RUSLAND

Na besprekingen in Moskou parafererden de Griekse minister van buitenlandse zaken Michalis Papaconstantinou, en zijn Russische collega Andrej Kozyrew op 7 november 1992 een bilateraal vriendschaps- en samenwerkingsakkoord. Het akkoord was al ondertekend door Griekenland en de voormalige Sowjet-Unie, maar nog niet door Rusland geratificeerd.

(Voorber.pag. 463/2 e.v.-1992)

GROOT-BRITANNIË

NIEUWE LEIDING VOOR LABOUR PARTY. VERDERE POLITIEKE EN ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Op 18 juli 1992 werd John Smith (53), schaduwminister van financiën en parlementslid voor Monklands East in Schotland, gekozen tot leider van de Labour Party. Hij volgde Neil Kinnock op, die de partij vanaf 1983 had geleid maar zijn ontslag had ingediend na de nederlaag van de partij bij de algemene verkiezingen in april (zie pag. 523/2 e.v.-'92).

Smith werd gekozen met 91,02 procent van de stemmen, die uitgebracht werden door 1500 afgevaardigden tijdens een bijeenkomst van het kiescollege van de partij. Zijn tegenstander Bryan Gould behaalde 8,98 procent van de stemmen. De functie van plaatsvervangend

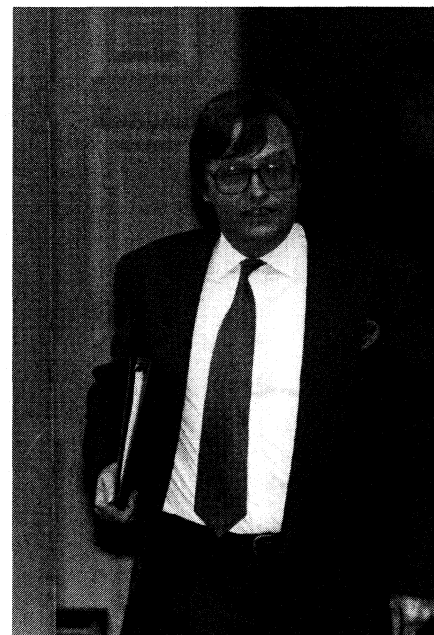
partijleider ging naar Margaret Beckett, die met 57,3 procent van de stemmen werd gekozen.

Minister Mellor dient ontslag in

De 43-jarige minister van cultuur, David Mellor, diende op 24 september zijn ontslag in. Hij was de eerste minister die sinds de vorming van de nieuwe conservatieve regering in april (zie pag. 524/2-'92) aftrad. Hij werd opgevolgd door de voormalige minister voor Noord-Ierland, de 58-jarige Peter Brooke.

Mellor verklaarde dat zijn vertrek was veroorzaakt door de roddelpers, die hem had achtervolgd nadat in juli was ontdekt dat hij een buitenechtelijke relatie had met de actrice Antonia de Sancha. Begin september werd hij opnieuw beschuldigd, omdat hij gunsten zou hebben geaccepteerd van rijke projectontwikkelaars. Hij ontkende echter alle aantijgingen van onfatsoenlijk gedrag. Hij diende uiteindelijk zijn ontslag in nadat werd onthuld dat hij samen met zijn gezin in 1990 gratis een luxe vakantie in het Spaanse vakantieoord Marbella had gekregen van Mona Bauwens, de dochter van een vooraanstaande functionaris van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO). Mellor bleef volhouden dat hij door het aangaan van deze gastvrijheid niet onfatsoenlijk had gehandeld.

Het Labour-parlementslid Bryan Gould diende op 27 september bij het Schaduwkabinet

Minister van cultuur David Mellor diende op 24 september 1992 zijn ontslag in.

zijn ontslag in als woordvoerder van de Labour Partij inzake cultuur, na onenigheid over het Europese beleid van de partij.

Verliezen bij Lloyd's

In juni werd bekendgemaakt dat de verzekeringmarkt van Lloyd's enorm verliezen had geleden en in juli verschenen er twee rapporten. Op 27 juli kondigde David Coleridge aan dat hij eind 1992 af zou treden als voorzitter van Lloyd's.

Op 24 juni maakte Lloyd's bekend dat er in 1989 £ 2,06 mrd verlies was geleden (volgens het systeem van driejaarlijkse verrekening van de organisatie). Het verlies was verreweg het grootste dat Lloyd's in zijn 300-jarige geschiedenis had geleden en was ook veel groter dan het verlies in 1988, dat £ 510 mln bedroeg. De grootste verliezen waren geleden door leden van zogenaamde „excess-of-loss (LMX) spiral” syndicaten die zich specialiseerden in het verzekeren van elkaar en van andere bedrijven tegen catastrofale risico's. Van het totale verlies was £ 398 mln toe te schrijven aan de niet aflatende stroom claims uit de VS die te maken hadden met problemen rond vervuiling en asbest. „Er blijft een enorme onzekerheid hangen rond de gevolgen van eisen met betrekking tot vervuiling” zei Coleridge. Veel zogeheten „names”, die Lloyd's verzekeringsactiviteiten financieel steunden, bekritiseerden de beslissing die de Raad van Lloyd's op 4 juni had genomen om een heffing op te leggen aan alle „names” om het „kapitaalfonds voor noodgevallen” van de markt, (dat werd gebruikt om tegemoet te komen aan claims als de „names” dat niet konden opbrengen), te verdubbelen tot f 1 mrd.

In een rapport waartoe opdracht was gegeven in maart en dat werd gepubliceerd op 2 juli, stond dat LMX-verzekeraars „zeer gebrekkig” oordeelden bij het inschatten van risico's,

terwijl door het herhaaldelijk herverzekeren van de risico's van andere syndicaten van Lloyd's de risico's op de markt geconcentreerd werden in plaats van gespreid. Volgens het rapport was er geen sprake van fraude of samenzwering.

In een tweede rapport van Sir Jeremy Morse, aftredend voorzitter van Lloyd's Bank, dat eveneens verscheen op 2 juli, werden veranderingen in de structuur van Lloyd's aanbevolen. Er zou een aparte controle-instantie moeten komen. In de voorstellen werd de Raad van Bestuur van Lloyd's tot de helft teruggebracht. De voorstellen werden door de raad goedgekeurd en zouden per 1 januari 1993 worden doorgevoerd.

Lagerhuis-debat over economie

Op 24 september kwamen de leden van het Lagerhuis bijeen voor een spoedzitting over het regeringsbeleid inzake de valutacrisis. Met 322 tegen 296 stemmen werd een motie aanvaard waarin het economische beleid van de regering werd gesteund.

Premier John Major had het regeringsbesluit om het Britse pond uit het Europese wisselkoersmechanisme te halen gesteund. Hij verklaarde dat „er geen keuze was”, terwijl minister van financiën Norman Lamont de Europese partners, met name Duitsland, de schuld gaf van de speculatieve chaos op de valutamarkten waardoor het Britse pond was ontspoord (zie pag. 755/3 e.v.-'92). De nieuwe oppositieleider van Labour, John Smith, omschreef Major als „de gedevalueerde premier van een gedevalueerde regering”.

Sluiting van kolenmijnen

Neil Clarke, directeur van British Coal, maakte op 13 oktober bekend dat de

productie in 31 van de 50 mijnen van het bedrijf (waaronder vier mijnen die tijdelijk zouden worden stilgelegd) in de loop van de volgende vijf maanden zou worden gestaakt en dat meer dan 30.000 arbeidsplaatsen verloren zouden gaan. Diezelfde dag onthulde minister van handel Michael Heseltine dat er £ 1 mrd beschikbaar was gesteld om de getroffen gebieden te helpen en een hogere afvloeiingspremie te betalen.

De kolenindustrie was bijzonder zwaar getroffen doordat de onlangs geprivatiseerde energiebedrijven steeds meer overschakelden op gas (zie pag. 735/3-'91). Volgens de regering was de afslanking van de kolenindustrie noodzakelijk (zie pag. 522/2-'92) als voorbereiding op de uiteindelijke privatisering van British Coal.

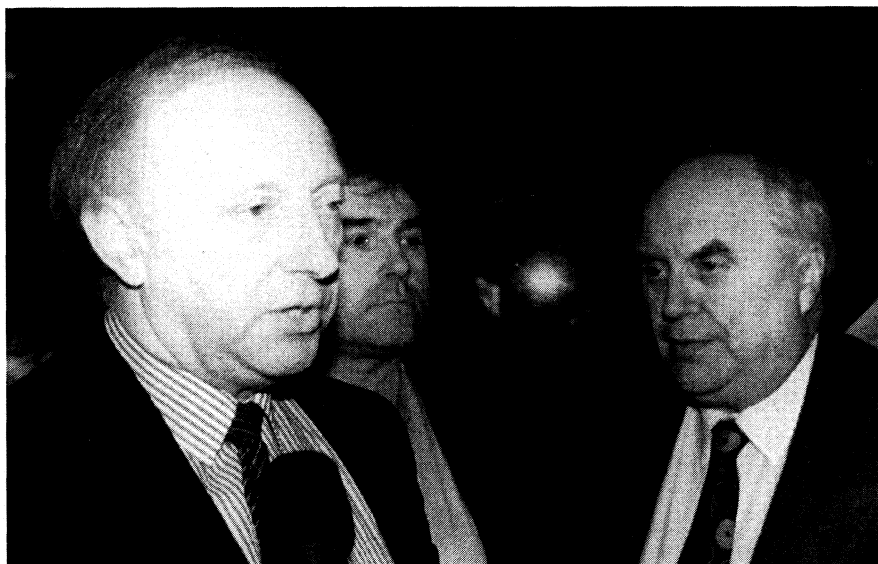
De verontwaardiging was echter dusdanig groot dat de regering op 19 oktober een deel van het sluitingsprogramma opschortte.

Minister Heseltine verklaarde in het parlement dat slechts tien onrendabele mijnen onmiddellijk zouden worden gesloten, dat de beslissing over de andere mijnen tot begin 1993 zou worden uitgesteld en dat Lord Walker of Worcester, een voormalig minister, de regering over de kwestie zou adviseren. Na een debat in het Lagerhuis op 21 oktober stemden zes weinig prominente, conservatieve lagerhuisleden met de oppositiepartijen (behalve de Ulster Unionisten) mee over een doorslaggevende motie, waardoor de meerderheid van de regering van 21 naar 13 daalde.

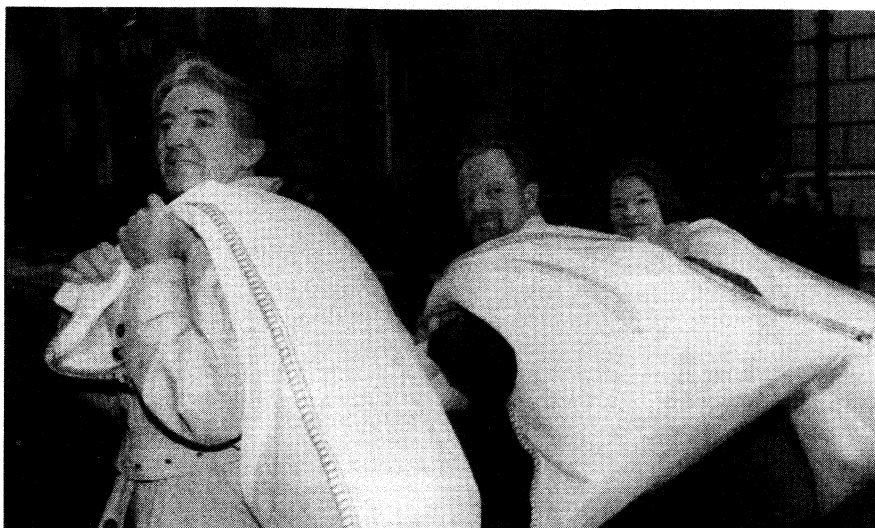
Premier John Major wees op 20 oktober op het regeringsbesluit om economische groei na te streven. Minister van financiën Norman Lamont bevestigde dit standpunt in zijn Mansion House-toespraak op 29 oktober. (Voor daling van rentetarieven zie pag. 238/1/2-'93).

Gerechtelijke uitspraak over mijnsluitingen

Op 21 december oordeelde het Hoogerechtshof naar aanleiding van een hoger beroep door mijnwerkersvakbonden, dat het besluit van de regering van 13 december om 31 mijnen te sluiten onrechtmatig was en dat zij „onwettig en irrationeel” had gehandeld door het recht op inspraak van de mijnwerkers en de vakbonden te negeren. De rechtbank verklaarde bovendien een beslissing nietig van minister van handel Michael Heseltine, die op 19 december in een reactie op de publieke verontwaardiging had verklaard de sluiting van 21 mijnen te zullen uitstellen in afwachting van een nader onderzoek en de resterende tien na een beraadslagingsperiode van 30 dagen te zullen sluiten. De rechtbank gelastte dat British Coal ten aanzien van alle tien mijnen een proce-

Arthur Scargill (l.), de leider van de Mijnwerkersvakbond, en Norman Willis (r.), de secretaris-generaal van de TUC, praten met de pers na overleg over de aangekondigde mijnsluitingen.

Labourparlementariërs Dennis Skinner, Robin Cook en Glenda Jackson (v.l.n.r.)leveren op 22 december 1992 op Downing Street 10 meer dan 600.000 handtekeningen af ter ondersteuning van een petitie voor het behoud van de mijnen.

dure zou volgen waarbij in een of andere vorm sprake was van een onafhankelijk onderzoek.

Witboek over mijnbouw

Op 29 maart 1993 schaarde het Lagerhuis zich met een meerderheid van 22 van de regering over de toekomst van de mijnbouwsector. Daarmee werd een gevreesde revolutie afgewend van 30 in de Coal Group verenigde conservatieve Lagerhuisleden. Zes van hen waren gekant geweest tegen het oorspronkelijke plan voor de sluiting van kolenmijnen, dat in oktober 1992 tot grote ophef in de publieke opinie had geleid.

Tijdens de presentatie van het witboek op 25 maart zei minister van handel Michael Heseltine dat het „de enige manier was waarop de kolenindustrie in staat gesteld kan worden volledig te profiteren van de marktmogelijkheden”. Vooruitlopend op de volledige privatisering van de kolenindustrie zouden 12 van de 31 bedreigde mijnen worden gesloten, 12 zouden respijt krijgen, zes zouden er in de mottenballen gelegd worden en ééntje zou alleen voor ontwikkelingsdoeleinden gebruikt worden.

Terwijl de bijzondere parlementaire commissie voor handel en industrie op 29 januari de aanbeveling had gedaan om British Coal over een periode van vijf jaar met een subsidie van £ 500 mln te helpen concurreren tegen goedkope importkolen, werd in het witboek geen specifiek bedrag of tijdsperiode voor een dergelijke subsidie genoemd, die minder zou worden in de aanloop naar de volledige privatisering.

Labour-schaduwminister Robin Cook voor industrie en handel zei dat met deze „mix van subsidie op de korte termijn en verraad op de lange termijn” geen enkele mijn het langer dan twee jaar zou redden.

Ontslagen in industriële sector

In het najaar van 1992 daalde de werkgelegenheid in de industriële sector verder.

Net als eerder dat jaar (zie pag. 522/2-'92) vielen in september en oktober vooral in de auto- en vliegtuigindustrie (met name Ford, Rolls-Royce, Jaguar, Lucas en British Aerospace) ontslagen. Ook de scheepsbouw (Swinburn en Yarrow) werd zwaar getroffen, evenals de bouw. Het seizoensaanpaste werkloosheidspercentage voor Groot-Brittannië bedroeg in oktober 10,1 procent, hetgeen het hoogste cijfer in de laatste vijf jaar was.

Ontslagen bij British Rail

Na de golf van ontslagen die de industriële sector in oktober teisterde, maakte British Railway (een bedrijf dat hoog op de privatiseringslijst van de regering stond, maar dat leed onder de sterk gedaalde inkomsten ten gevolge van de aanhoudende recessie) op 19 november bekend dat in de komende vier maanden 5.000 werknemers - vrijwillig of gedwongen - zouden moeten afvloeien.

Plan om ziekenhuizen in Londen te sluiten

In oktober 1992 publiceerde sir Bernard Tomlinson een rapport over de reorganisatie van de gezondheidszorg in Londen waarin hij pleitte voor ingrijpende wijzigingen, met onder meer de sluiting of fusie van vijftien ziekenhuizen. In een reactie op dit rapport maakte minister van volksgezondheid Virginia Bottomley op 16 februari herstructureringsvoorstellen bekend. Daarbij beloofde zij voor de eerste zes

jaar £ 170 mln aan overdracht van middelen van ziekenhuizen naar huisartsen en ziekenzorg. In de komende vijf jaar zouden 2.000 tot 2.500 ziekenhuisbedden verdwijnen, dat wil zeggen 15 a 20 procent van de totale capaciteit.

De beslissing over de vraag of het oudste academische ziekenhuis, St. Bartholomew, gesloten zou worden, zou fuseren met het Royal London Hospital of een klein gespecialiseerd ziekenhuis zou worden, werd tot de herfst uitgesteld. Er was voorgesteld dat de ziekenhuizen St. Thomas en Guy's zouden fuseren tot één instituut voor volksgezondheid, en over de voorgestelde fusie van het University College Hospital en het Middlesex werd nader advies aangevraagd. Charing Cross en verschillende andere ziekenhuizen werden bedreigd met sluiting. De uiteindelijke beslissingen zouden worden genomen op basis van de resultaten van zes aparte onderzoeken naar de Londense specialistische gezondheidsdiensten, die eind mei werden verwacht.

Fraudezaken bij Maxwell en BCCI

Op 8 juni 1992 kondigde de regering maatregelen aan om diegenen bij te staan wier pensioenen in gevaar waren gebracht door de ineenstorting van Maxwells media-imperium na de plotselinge dood van Robert Maxwell in november 1991 (zie pag. 224/2 e.v.-'92). De meest opmerkelijke maatregel vormde het beschikbaar stellen van tijdelijke noodfondsen ter waarde van £ 2,5 mln aan pensioenfondsen die niet langer in staat waren pensioenen uit te keren.

Eén van de grootste Maxwell-bedrijven, Mirror Group Newspapers (MGN), achtte zich wettelijk verantwoordelijk voor de financiële positie van zijn 15.000 gepensioneerden en werknemers, maar bij andere Maxwell-bedrijven zag de situatie van de gepensioneerden er minder rooskleurig uit; gedurende enkele maanden had een aantal van deze bedrijven de gepensioneerden slechts een deel van hun pensioen of helemaal niets uitgekeerd.

Tijdens een debat in het Lagerhuis op 9 juni nam de oppositionele Labour Party het standpunt in dat de regering verantwoordelijk was voor de gedupeerde gepensioneerden, omdat het Department of Trade and Industry (DTI) een investeringsvergunning had uitgereikt aan twee bedrijven die Maxwell had gebruikt om pensioengelden door te sluisen en omdat het bestaande controlesysteem gebrekkig gefunctioneerd had. (De commissie voor sociale zekerheid van het Lagerhuis had op 9 maart een rapport gepubliceerd waarin forse kritiek werd geleverd op de controle op pensioenfondsen door verschillende organisaties. Eén van deze controleorganen was de Investment Management Regulatory Organization - IMRO -

waarvan voorzitter George Nissen op 29 juni aftrad.)

Op 18 juni werden Kevin en Ian Maxwell, twee zoons van Maxwell, samen met Larry Trachtenberg, een voormalig directeur van Bishopsgate Investment Management, een sleutelbedrijf van Maxwell, gearresteerd.

De drie werden ervan beschuldigd kort na de dood van Maxwell de Zwitserse Volksbank voor \$ 35,5 mln te hebben willen oplichten door zich namens de Robert Maxwell Group voor te doen als aandeelhouders van Berlitz International. Ze werden nog dezelfde dag tegen borgtocht vrijgelaten. Kevin Maxwell werd er ook van beschuldigd effecten ter waarde van £ 6.939.885,46 te hebben gestolen van de Mirror Group Pension Trustees en 1 mln Berlitz International-aandelen van de Amerikaanse uitgeverij Macmillan. Voorts werden Kevin Maxwell en Trachtenberg beschuldigd van een poging om de Zwitserse Bankcorporatie voor \$ 55.783.466,76 op te lichten. Ten slotte waren er vier aanklachten tegen hen ingediend die verband hielden met de diefstal van waardepapieren ten bedrage van £ 37 mln bij het pensioenfonds van de Mirror Group of dat van het door Maxwell gecontroleerde bedrijf AGB.

Kevin Maxwell werd op 3 september door een Hoogerechtshof in Londen failliet verklaard. Maxwell, de grootste Britse bankroetier met een schuld van meer dan E 405 mln, noemde de uitspraak „een ernstige publieke vernedering“.

Schikking in BCCI-zaak

Op 12 juni bevestigde het Hoogerechtshof in Londen een schikking in de zaak rond de Bank of Credit and Commerce International (BCCI), die in juli 1991 was gesloten (zie pag. 736/1 e.v.-'91 en 225/1 e.v.-'92). Het in februari gesloten schikkingsakkoord voorzag in betalingen ter waarde van \$ 1,7 mrd door de grootaandeelhouders uit Aboe Dhabi (zie pag. 522/2/3-'92). Eind mei hadden circa 15.000 voormalige BCCI-depositoren een schadeloosstelling aangevraagd bij de Britse Deposit Protection Board.

Op 11 maart publiceerde de commissie voor financiën en overheidsdiensten van het Lagerhuis een rapport waarin kritiek werd geleverd op de manier waarop de Bank of England de BCCI gecontroleerd had. Imran Iman, een voormalig BCCI-manager, was op 20 maart gearresteerd en beschuldigd van het verduisteren van \$ 179,4 mln. Nazmu Virani, voorzitter en directeur van de dienst voor veiligheidscontrole op bedrijfseigendommen werd op 30 maart gearresteerd. Hij werd ervan beschuldigd in de periode 1984-'95 valse rekeningen ten bedrage van \$ 4 mln te hebben gepresenteerd aan Price Waterhouse, de accountant van BCCI.

Op 22 oktober werd het rapport van rechter Lord Bingham over het faillissement BCCI gepubliceerd. Daarin werd de Bank of England zwaar bekritiseerd, omdat zij er niet in geslaagd was voldoende toezicht uit te oefenen op de BCCI. De functionarissen op het ministerie van financiën en de minister stonden volgens het rapport op hun beurt niet open voor kritiek.

Op 1 oktober werd het rapport vrijgegeven van een onderzoek van de Amerikaanse Senaat naar de zaak, dat onder leiding stond van de Democratische senator John Kerry. In dit rapport werd kritiek geuit op zowel de Amerikaanse als Britse praktijken.

Minister van financiën Norman Lamont verklaarde op 22 oktober in het Lagerhuis dat er een wet zou komen die de Bank of England de mogelijkheid gaf volmachten van banken te weigeren of in te trekken indien zij, vanwege hun internationale structuur, niet goed toezicht kon uitoefenen. De regering was bovendien van plan een eerste aanzet te geven voor verbetering van de internationale samenwerking bij het uitoefenen van toezicht.

Er werden in de VS officiële aanklachten ingediend wegens fraude (i) op 1 juli tegen sjeik Khalid bin Mahfouz, hoofd operaties van de National Commercial Bank of Saudi Arabia; (ii) op 29 juli tegen Clark Clifford (van 1968-'69 minister van Defensie van de VS) en Robert Altman; en (iii) op 17 september tegen William Batastini, Gaith Pharaon, Tariq Jamil en Swaleh Naqvi (zie ook pag. 225/3-'92). Op 18 augustus werd bekendgemaakt dat in Aboe Dhabi voorlopige aanklachten wegens fraude waren ingediend tegen 14 voormalige BCCI-functionarissen.

Op 22 oktober keurde een rechtbank in Luxemburg uiteindelijk een schadevergoedingsregeling goed van \$ 1,7 mrd, die reeds in februari was geparafeerd (zie pag. 522/2/3-'92) en boven.

Schikking in zaak van seksdiscriminatie

Op 22 juli trok assistent-hoofdagent van politie Alison Halford (52) haar aanklacht met betrekking tot ongelijke behandeling op het werk in. Zij deed dit in het kader van een schikking waarbij zij het politiekorps verliet, met een bedrag van E 142.600 en een pensioen van £ 35.836 per jaar. Halford had negen keer zonder succes gesolliciteerd naar de functie van hoofdagent en was in december 1990 geschorst. Ze zei: „Hoewel ik mijn doel om hoofdagent te worden niet heb bereikt ... geloof ik dat geen enkele vrouw meer zo zal hoeven lijden als ik onder de rangen-discriminatie bij de politie.“

Uitspraken van regering over jeugdcriminaliteit na peutermoord

In een reactie op de publieke woede in februari over de ontvoering van en de moord op de twee jaar oude James Buijger in Merseyside op 12 februari 1993, waarvoor twee tienjarige jongens op 20 februari werden aangeklaagd, riep Major op 21 februari op tot een algemene „kruistocht tegen criminaliteit“. Hij drong er bij de gemeenschap op aan „iets meer te veroordelen en iets minder begrip te tonen“.

Minister van binnenlandse zaken Kenneth Clarke sprak op 21 februari van een „verlies van een doel in het leven en een verlies van waarden“ bij jongeren. Op 22 februari maakte hij bekend dat de particuliere sector vijf nieuwe beveiligde eenheden zou bouwen voor de detentie van hardnekkige jeugdcriminelen van jonger dan vijftien jaar.

Koningin gaat inkomstenbelasting betalen

Op 26 november maakte premier Major bekend dat koningin Elizabeth II hem enkele maanden daarvoor gevraagd had na te gaan op welke basis zij voortaan vrijwillig belasting over haar persoonlijke inkomsten kon betalen en de verantwoordelijkheid op zich kon nemen, voor bepaalde betalingen die aan leden van de koninklijke familie werden gedaan. De prins van Wales, Charles had een soortgelijk verzoek ten aanzien van het hertogdom Cornwall ingediend. Begin 1993 zou er een nadere verklaring over deze zaak volgen.

De kwestie van de financiën van het koninklijk huis had vooral publieke aandacht gekregen via de bevestiging van Peter Brooke, de minister van cultuur, dat de regering de kosten van de restauratie van het op 20 november gedeeltelijk door brand verwoeste Windsor Castle op zich zou nemen. De voorgaande maanden was er door de pers veel aandacht aan de koninklijke familie besteed in verband met de scheiding van prinses Anne (begin december werd bekendgemaakt dat zij ging hertrouwen), de scheiding van de hertog en hertogin van York en geruchten over de echtelijke problemen van de prins en prinses van Wales.

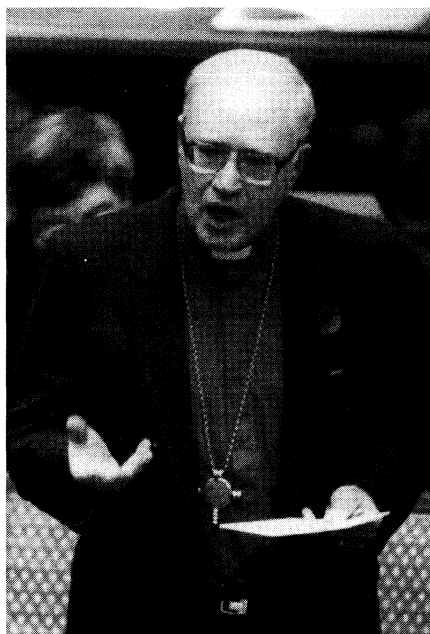
Op 11 februari 1993 maakte premier John Major in een verklaring in het Lagerhuis bekend dat de koningin inkomstenbelasting en vermogensbelasting „overeenkomstig de normale belastingwetten“ zou gaan betalen. Zij deed dit uit vrije wil en het was voor het eerst dat de koningin belasting zou betalen. De koningin zou ook successierechten moeten gaan betalen, maar geschenken

en legaten aan haar directe erfgenaam zouden van belasting vrijgesteld zijn. Bovendien zouden van de koninklijke familie in het vervolg alleen de koningin, de hertog van Edinburgh en de koningin-moeder op de „civillist" (vanleden van het koninklijk huis die werden onderhouden door de belastingbetaler) worden geplaatst.

Het inkomen van de prins van Wales uit het hertogdom Cornwall (waarvan hij reeds vrijwillig 25 procent afstond) zou worden belast, waarbij de onkosten werden verrekend met vergoedingen. De prins zou tevens aan het hertogdom huur gaan betalen voor zijn huis, Highgrove, maar hij kon die huur wel van zijn inkomstenbelasting aftrekken.

Prins en prinses van Wales uit elkaar

Premier Major maakte op 9 december in het Lagerhuis bekend dat de prins en prinses van Wales, die in 1981 waren getrouwd (zie pag. 152/1/2-'82), uit elkaar zouden gaan, maar dat zij geen plannen hadden om officieel van elkaar te scheiden en dat hun grondwettelijke posities daardoor onaangetast zouden blijven. Hij voegde daaraan toe: „Eris geen reden waarom de prinses van Wales te zijner tijd niet tot koningin zou kunnen worden gekroond."

George Carey, aartsbisschop van Canterbury, aan het woord tijdens de algemene synode van de Kerk van Engeland, waarop besloten werd dat ook vrouwen tot priester konden worden gewijd.

Kerk van Engeland stemt over wijding vrouwelijke priesters

Op 11 november keurde de algemene synode van de Kerk van Engeland met de noodzakelijke tweederde meerderheid in alle drie haar huizen een maatregel goed die de wijding van vrouwelijke priesters mogelijk maakte. De maatregel, die nog moest worden goedgekeurd door het Hoger- en Lagerhuis, zou naar verwachting tijdens de algemene synode in 1994 officieel worden bekrachtigd. De Kerk van Engeland kende al vrouwelijke diakens, terwijl in verscheidene andere bisdommen van de anglicaanse gemeenschap niet alleen vrouwelijke priesters, maar ook vrouwelijke bisschoppen werden gewijd.

Wapenleveranties aan Irak. Rechtszaak tegen Matrix Churchill

Op 10 november stelde de regering een onderzoek in naar het Britse exportbeleid naar aanleiding van de exportvergunning die aan een Britse, voorheen door Irak geleide, firma verleend was. De firma, Matrix Churchill, had machineonderdelen en computersoftware aan Irak geleverd, die zowel voor niet-militaire als militaire doeleinden konden worden gebruikt. Op 16 november maakte premier John Major nadere details over het onderzoek - dat verder zou strekken dan deze specifieke zaak - bekend. (Zie pag. 364/3-'92 voor het „superkanon" en andere affaires.)

Op 12 oktober begon het proces tegen drie voormalige directeurs van Matrix Churchill. Zij werden ervan beschuldigd langer dan twee jaar voor het begin van de Iraakse invasie van Koeweit in augustus 1990 de exportbepalingen geschonden te hebben door de militaire toepasbaarheid van hun producten te verzwijgen. Tijdens het proces beweerde een van de aanklaagden dat hij gefungeerd had als agent van de geheime inlichtingendienst M16. Ook werden er beschuldigingen geuit dat functionarissen de malversaties hadden aangemoedigd om de inlichtingendienst informatie te verschaffen en de Britse export te bevorderen. Alan Clark, minister van handel van 1986-'89 en staatssecretaris voor defensieaankopen van 1989-'92, gaf voor de rechtbank toe dat exportpromotie in deze zaak inderdaad een rol gespeeld had.

Omdat de getuigenis van Clark strijdig was met eerder door hem gedane verklaringen, kondigde de openbare aanklager op 9 november aan dat een voortzetting van het proces ongepast zou zijn, waarna de rechter de jury adviseerde de aanklaagden vrij te spreken.

Dezelfde dag werd bovendien bekendgemaakt dat de rechter besloten had de door vier ministers van het kernkabinet ondertekende certifi-

caten die „immuniteit op grond van het algemeen belang" garandeerden, niet ontvankelijk te verklaren. Als deze certificaten ontvankelijk zouden zijn verklaard, zou bepaalde informatie in deze zaak nooit onthuld zijn.

In de dagen na de aankondiging van het onderzoek werden sommige ministers en met name John Major beschuldigd van pogingen om wijzigingen van het aanvankelijke in 1983 uitgestippelde beleid ten aanzien van de export naar Irak - zelfs in juli 1990 was dat nog gebeurd - te verdoezelen; tevens zouden zij het Lagerhuis in deze kwestie hebben misleid.

Olieramp bij Shetland-eilanden

Op 5 januari 1993 verongelukte voor de kust van de Shetland-eilanden, in het uiterste noorden van Groot-Brittannië, een olietanker waardoor grote hoeveelheden olie in zee stroomden. De onder Liberiaanse vlag varende tanker Braer liep door het zware weer voor de zuidkust van de eilanden aan de grond. Een groot deel van de 84.500 ton ruwe olie aan boord kwam gedurende de daaropvolgende dagen in zee terecht. De rest van de olie stroomde in zee toen op 12 januari de romp van het schip ten slotte brak. De hoeveelheid vrijgekomen olie was vergelijkbaar met die van de ramp met de Exxon Valdez in maart 1989 voor de kust van Alaska. De aanvankelijke pogingen om het vaartuig te redden en de latere pogingen om de olievlek op te lossen mislukten door de aanhoudende storm.

Olie uit de tanker vervuilde grote stukken kust ten noorden van het wrak en vormde een bedreiging voor de zalmkwekerijen, de visgronden en andere faunagebieden van internationale betekenis. Als gevolg van de sterke wind die oliedeeltjes landinwaarts blies, werd ongeveer 40 km² landbouwgrond vervuild. De lokale bevolking klaagde over misselijkheid en duizeligheid; hetgeen volgens sommige berichten werd veroorzaakt door het inademen van sporen van de chemische stoffen waarmee werd geprobeerd de olievlek af te breken.

De volledige omvang van de olieervuiling bleef echter onduidelijk.

In de eerste berichten werd een ramp voorspeld die vergelijkbaar was met die van de Exxon Valdez, maar op 14 januari verklaarde de Zeevervuilingscontroledienst van de regering: „De olie is vrijwel verdwenen: het stormachtige weer heeft de olie verspreid en naar open zee geblazen." Functionarissen voegden daaraan toe dat lichte ruwe olie makkelijker door de natuur werd afgebroken dan de zware ruwe olie die de Exxon Valdez aan boord had. Milieuactivisten hadden hun twijfels over deze conclusie. Zij waren van mening dat een groot deel van de olie mogelijk onder het zeeoppervlak was gezonken, waar ze grote gevolgen zou kunnen hebben voor de voedselketen in de oceaan. Eind januari waren er berichten over grote hoeveelheden schaaldieren die op

Een beeld van de gestrande olietanker Braer op 12 januari 1993

de stranden aanspoelden. Een toenemend aantal zeehonden werd voor olievergiftiging behandeld.

Op 11 januari kondigde de regering een onderzoek aan naar de omstandigheden waaronder het ongeluk had plaatsgevonden. Bovendien zou ze een onderzoek instellen naar de tankervaart langs de Britse kust.

Bijeenkomst van EG-ministers van transport

Naar aanleiding van zowel de olieramp bij de Shetland-eilanden als die voor de kust van Noordwest-Spanje in december (zie onder SPANJE), kwamen de EG-ministers van transport op 26 januari in spoedvergadering bijeen. Zij besloten een reeks maatregelen in overweging te nemen.

Deze maatregelen omvatten (i) het instellen van zones die verboden waren voor tankers en schepen met een gevaarlijke lading; (ii) het verscherpen van de havencontroles en van het toezicht op de scheepvaartroutes; (iii) het invoeren van regels met betrekking tot de aansprakelijkheid van eigenaren en bevrachters van schepen; en (iv) strengere richtlijnen met betrekking tot de bouw en het onderhoud van schepen.

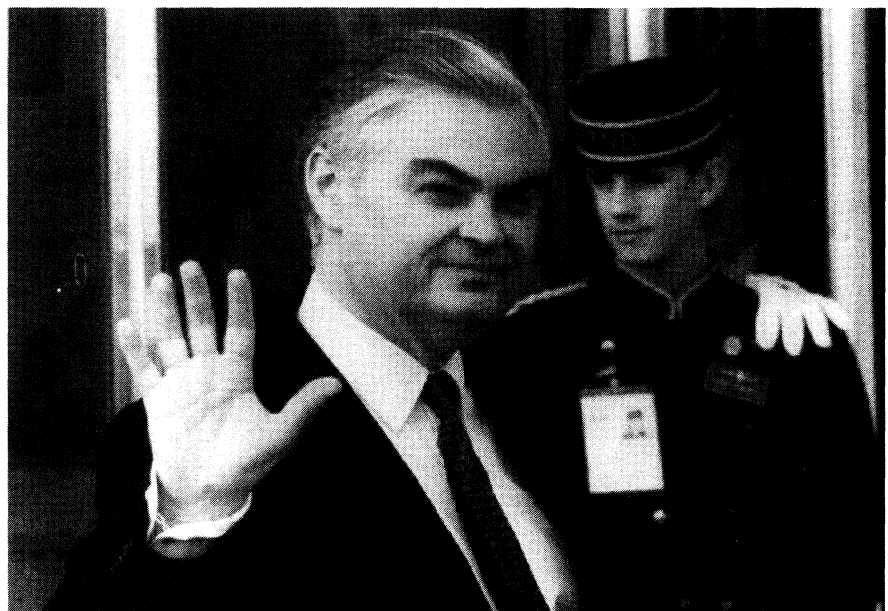
Begroting voor 1993-1994

Op 16 maart 1993 presenteerde minister van financiën Norman Lamont de „begroting voor banen” voor 1993-'94. Hij zei dat het hoofddoel was om „aanhoudend herstel” te bevorderen door de hoeveelheid geld die de overheidssector moest lenen onder controle te houden.

Volgens een voorspelling van het ministerie van financiën zou deze som stijgen van £ 35,1 mrd (5,75 procent van het BNP) in het lopende fiscale jaar tot £ 50,1 mrd (8 procent van het BNP) in 1993-'94.

Voor het lopende fiscale jaar werd een economische groei voorspeld van 1,25 procent en 3 procent in de eerste helft van 1994.

In overwegende neutrale termen werden in de begroting voor het fiscale jaar, dat begon in april 1993, maatregelen aangegeven om het tekort te bestrijden

Minister van financiën Norman Lamont.

door de belastinginkomsten te verhogen met £ 6,7 mrd in 1994-'95 en met £ 10,3 mrd in 1995-'96.

De belangrijkste inkomstenbevorderende maatregel was het heffen van BTW op stookolie en stroom. De BTW op deze produkten zou in 1994-'95 8 procent zijn en oplopen tot 17,5 procent in 1995-'96, zodat uiteindelijk jaarlijks £ 3 mrd in de schatkist zou vloeien. De werknemerspremie voor de nationale verzekering zou in 1994 stijgen van 9 naar 10 procent. Aan de andere kant zou het plafond van de laagste inkomstenbelastingsschijf (20 procent, ingevoerd in maart 1992) in 1993-94 worden verhoogd van £ 2.000 tot £ 2.500 en tot £ 3.000 in het daaropvolgende fiscale jaar.

Ten einde het bedrijfsleven te steunen zou de vennootschapsbelasting binnen twee jaar verminderd worden van 23 naar 20 procent. De regering voorspelde dat dit voor de netto kasstroom van de bedrijven in de volgende twee jaar een voordeel van £ 2 mrd zou opleveren.

De oppositie beschuldigde de regering ervan dat zij met deze belastingverhogingen haar verkiezingsbelofte brak, en voorspelde dat behoeftigen en bejaarden met lage inkomens het hardst getroffen zouden worden door de verhoging van de BTW op stookolie.

Economen en deskundigen op het gebied van het consumentgedrag waren over het algemeen van mening dat belastingverzwaring de uitgaven in de consumptieve sfeer zou beperken.

Hervormingen in Schotland

Op 9 maart presenteerde minister voor Schotland Ian Lang aan het warlement

De Ierse delegatie betreedt, geleid door vice-premier John Wilson, op 15 juli 1992 het Stormont parlamentsgebouw in Belfast voor overleg over de toekomst van Noord-Ierland.

een bescheiden, door het kabinet goedgekeurd pakket hervormingen voor Schotland. Hoewel het officieel bedoeld was om de status van Schotland in Groot-Brittannië en de behandeling van de Schotse aangelegenheden in het parlement te verbeteren, meenden waarnemers dat de hervormingen ook bedoeld waren om de Schotse eisen voor radicalere grondwets-hervormingen te temperen.

De belangrijkste punten in het pakket waren: (i) het Schotse Grand Committee (bestaande uit de 72 Schotse Lagerhuisleden en aangevuld met niet-Schotse conservatieven om de conservatieve meerderheid in het Lagerhuis te weerspiegelen) zou een adviesstem krijgen in het beleid met betrekking tot Schotland; (ii) de verantwoordelijkheid voor beroepsopleidingen zou overgaan van het departement van werkgelegenheid naar het Scottish Office, dat ook het toezicht op enkele ondersteuningsregelingen voor de industrie zou overnemen van het departement van handel en industrie; (iii) de Civil Aviation Authority (CAA, het controleorgaan voor de burgerluchtvaart) zou de controle op de luchthavens van het Schotse vasteland en de Schotse eilanden in handen geven van het Scottish Office; (iv) de verdere decentralisatie van op dat moment in Edinburgh en Glasgow gevestigde departementen van het Scottish Office.

(Vor.ber.pag. 522/1 e.v.-1992)

NOORD-IERLAND. VOORUITGANG BIJ GESPREKKEN OVER TOEKOMSTIGE STATUS. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 6 juli 1992 vond, voor het eerst sinds de deling van het eiland in 1922, een ontmoeting plaats tussen de leiders van alle grote partijen van Noord-Ierland en ministers van de Ierse regering. (Bij de besprekingen in 1973 waarbij de Sunningdale-overeenkomst, die geen lang leven beschoren was, tot stand kwam, waren de harde-lijn-unionisten niet aanwezig.)

De bijeenkomst, die in Londen gehouden werd onder voorzitterschap van de oud-gouverneur-generaal van Australië, Sir Ninian Stephen, vormde het begin van de tweede reeks besprekingen met alle partijen over de toekomst van Noord-Ierland.

De delegatie van Groot-Brittannië werd op 6 juli geleid door de minister voor Noord-Ierland Sir Patrick Mayhew en de Ierse delegatie door vice-premier John Wilson. De vier Noord-Ierse partijen werden geleid door dominee Ian Paisley (Democratic Unionist Party, DUP), James Molyneux (Official Ulster Unionist Party, OUP), John Hume (Social and Democratic Labour Party, SDLP) en John Alderdice (Alliance Party).

Wilson noemde de gesprekken „uitstekend" en zei dat aan alle kanten „hard,

grondig en toegewijd" was gewerkt, maar alle partijen zwegen diplomatiek over details. Vervolgbesprekingen werden gevoerd op 15-17 juli in Stormont (Belfast) en op 24 juli werden ze opgeschort tot 2 september.

De besprekingen met alle partijen waren begonnen in juni 1991 (zie pag. 592/2 e.v.-'911, maar werden in maart geschorst tot na de algemene verkiezingen in het Verenigd Koninkrijk in april (zie pag. 426/2/3- '92). Tijdens de eerste reeks besprekingen, die plaatsvonden tussen de vier constitutionele partijen in Noord-Ierland (dus zonder Sinn Féin, de politieke vleugel van het Ierse Republikeinse Leger, IRA), werd gesproken over voorstellen voor decentralisatie in Noord-Ierland, maar er werd geen werkelijke vooruitgang geboekt. In de tweede reeks werd de Ierse regering bij de besprekingen betrokken en in de derde reeks zouden de Ierse en Engelse regeringen samenkomen. Het hervatten van de besprekingen was in juni voorafgegaan door besprekingen op hoog niveau, die op 30 juni culmineerden in een overeenkomst over een schema voor verdere besprekingen.

Met een ontmoeting in Dublin op 28 juli tussen minister Mayhew en de Ierse minister van buitenlandse zaken David Andrews, werd begonnen aan de derde reeks besprekingen.

DUP trekt zich tijdelijk terug uit rondetafelgesprekken

Op 9 september stapte dominee Ian Paisley, de leider van de DUP, in Belfast op uit een zitting van de zogenaamde tweede reeks van rondetafelgesprekken tussen de partijen over de toekomst van Noord-Ierland. De *Financial Times* schreef op 11 september dat de terugtrekking van de DUP „een schaduw heeft geworpen over het gehele overleg".

Na zijn vertrek verklaarde Paisley dat de DUP pas opnieuw zou deelnemen aan de besprekingen nadat de artikelen 2 en 3 van de grondwet van de Ierse Republiek, waarin aanspraken werden gemaakt op Noordiers grondgebied, prioriteit hadden gekregen. Paisley beweerde dat de twee artikelen „onderaan de agenda" waren geplaatst. De DUP eiste dat de Ierse regering toezeggingen zou doen voor een referendum om de artikelen te wijzigen. De Ierse regering bleef bij haar standpunt dat zij slechts een dergelijke toezegging wilde doen wanneer er sprake zou zijn van een allesomvattende oplossing van het probleem.

Paisley nam op 18 september opnieuw deel aan de besprekingen op Stormont Castle voor een discussie die geheel aan de twee grondwetsartikelen was gewijd.

Gespreksronde in Dublin

Op 21-23 september verhuisden de besprekingen naar Dublin. De DUP boycotte deze ronde, hoewel de belangrijk-

ste andere unionistische partij, de Official Ulster Unionist Party, wel aanwezig was. Op deze bijeenkomst werd de tijdslimiet voor de voltooiing van reeks twee uitgesteld. Er werden verdere gespreksronden in Belfast gepland. Ken Maginnis, vice-voorzitter van de Official Unionists, noemde de besprekingen in Dublin „bevredigend“.

De ronde-tafelgesprekken werden op 29 september in Belfast hervat en de volgende dag nam ook de DUP opnieuw plaats aan de onderhandelingsstafel.

Ontmoeting tussen Major en Reynolds.
Datum voor Brits-Ierse Conferentie

De Britse premier John Major had op 25 september in Londen een ontmoeting met zijn Ierse ambtgenoot Albert Reynolds.

Zij slaagden erin een geschil tussen de twee regeringen op te lossen over het tijdstip waarop de volgende Brits-Ierse intergouvernementele conferentie zou moeten plaatsvinden. De conferentie die aanvankelijk voor eind september was gepland, zou nu op 16 november doorgang vinden. De Unionisten drongen erop aan dat de conferentie de afsluiting van de ronde-tafelgesprekken zou vormen.

Besprekingen over toekomstige status
mislukt

Besprekingen over de toekomst van Noord-Ierland tussen de leiders van de vier constitutionele partijen in Noord-Ierland en vertegenwoordigers van de Ierse en Britse regeringen (het zogenaamde „Brooke-initiatief“, zie boven) eindigden op 10 november in Belfast in een mislukking.

In een gezamenlijke verklaring heette het dat er geen sprake was geweest van „brede inschikkelijkheid ten aanzien van oude en diepgewortelde problemen“. Tussen de vier Noord-Ierse partijen zou informeel overleg blijven plaatsvinden.

De Britse minister voor Noord-Ierland, Sir Patrick Mayhew, en de Ierse minister van buitenlandse zaken, David Andrews, kwamen op 16 november tot de slotsom dat er gedurende de voorafgaande vier weken vooruitgang was geboekt, omdat de ronde-tafelbesprekingen en het overleg van de voorbereidingscommissies de weg voor bilaterale contacten hadden geëffend, hoewel er geen bilateraal overleg tussen de Ierse regering en de Democratic Unionist Party had plaatsgevonden. De besprekingen hadden voornamelijk betrekking op een nieuw gedelegeerd bestuur in Noord-Ierland en een vervanging van het uit 1985 stammende Anglo-Ierse akkoord (zie pag. 588/3 e.v.-'91).

Intmiddels hervatten de Britse en Ierse regering het regelmatig ministerieel overleg, zoals dat in het Anglo-Ierse akkoord werd bepleit.

Op 16 november vond voor het eerst sinds april 1992 weer overleg in het kader van het akkoord plaats. In april waren de bilaterale Anglo-Ierse besprekingen verdaagd, omdat de Unionistische partijen weigerden deel te nemen aan de besprekingen over het „Brooke-initiatief“. Beide regeringen besloten te proberen de politieke besprekingen over Noord-Ierland begin 1993 weer op gang te brengen.

Engels-Ierse ontmoeting

De belangrijkste onderwerpen op de Engels-Ierse conferentie die op 23 maart 1993 werd gehouden in Belfast, waren veiligheidskwesties en de recente opleving van het terroristische geweld van de IRA en loyalistische paramilitaire groeperingen. De Britse minister voor Noord-Ierland, sir Patrick Mayhew, verklaarde dat de Royal Ulster Constabulary en de Garda, de politie van de Ierse republiek „nooit eerder zo nauw (hadden)samengewerkt“.

UDR-leden vrijgelaten

Op 29 juli 1992 stelde het hof van beroep van Noord-Ierland in Belfast drie van de vier voormalige leden van het Ulster Defence Regiment (UDR) op vrije voeten, die in 1986 levenslange gevangenisstraf hadden gekregen voor de moord op een katholieke man in 1983. Het hof oordeelde dat recherechters verhoormateriaal hadden geschreven en hadden gelogen tijdens het proces in 1986. Of er in verband met de zaak politiemensen zouden worden vervolgd, moest nog worden overwogen.

Uitspraak in zaak tegen Channel 4

Op 31 juli legde het Hooggerechtshof de televisiezender Channel 4 en Box Productions (een onafhankelijke programmamaker) een boete op van £ 75.000 omdat zij geweigerd hadden de naam te noemen van een bron in een omstreden documentaire over Noord-Ierland, die werd uitgezonden in oktober 1991.

Channel 4 en Box Productions werden strafbaar bevonden aan „minachting van de rechtbank“ onder de 'Prevention of Terrorism Act', de wet op de voorkoming van terrorisme; het was voor het eerst dat een dergelijke aanklacht was ingediend in een poging om journalisten te verplichten hun bronnen bekend te maken. Tijdens de rechtszaak zei Michael Grade, directeur van Channel 4, dat zijn bedrijf terecht was gekomen „in de nare situatie waarin gekozen moest worden tussen het overtreden van de wet en het in gevaar brengen van mensenlevens“.

UDA verboden

Op 10 augustus maakte de Britse regering bekend dat zij de Ulster Defence

Association (UDA) met ingang van middernacht verboden.

De minister voor Noord-Ierland, Sir Patrick Mayhew, verklaarde na uitgebreid beraad: „Ik ben ervan overtuigd dat de UDA actief en primair betrokken is bij het plegen van criminele, terroristische daden en daarom verboden dient te worden“. De UDA werd verantwoordelijk gesteld voor ongeveer eenderde van de moorden op burgers in Noord-Ierland in de voorafgaande 23 jaar (er werden in deze periode meer dan 2000 burgers vermoord).

In totaal waren er nu tien groeperingen uitdrukkelijk verboden in Noord-Ierland. De vier verboden loyalistische groeperingen waren: de Ulster Freedom Fighters (UFF), de Ulster Volunteer Force (UVF), de Red Hand Commandos en de UDA. De zes verboden republikeinse groeperingen waren: de Irish Republican Army (IRA), de Irish National Liberation Army (INLA), en vier kleinere groeperingen: de Irish People's Liberation Organization (IPLO, die zich in 1987 had afgescheiden van de IRA), Cumann na mBan (devrouwenafdeling binnen de IRA), Fianna na hEireann (de jongeren vleugel van de IRA) en Saor Eire (een linkse organisatie die betrokken was bij overvallen in de Ierse Republiek in de jaren zestig).

Bomaanslagen in Londen

Op 30 oktober 1992 ontplofte in de Londense wijk Whitehall, in de buurt van Downingstreet 10, de ambtswoning van de premier, een autobom. De verantwoordelijkheid voor deze en 14 andere bomaanslagen die in de loop van de maand in de hoofdstad waren gepleegd werd opgeëist door het Ierse Republikeinse Leger (IRA).

De bomaanslagen vormden klaarblijkelijk onderdeel van een nieuwe IRA-campagne in Londen. Zowel in het centrum van Londen als in de buitenwijken werden explosieven geplaatst. Onder meer het zwaar beveiligde politiebureau in Paddington, een aantal stations, de theaterbuurt in Londen en een club voor voormalige soldaten waren doelwit. Er viel één dodelijk slachtoffer en enkele gewonden toen op 12 oktober een bom ontplofte in een café in het centrum van Londen. Het belangrijkste doel van de aanslagen was echter om chaos te veroorzaken in de hoofdstad.

Op 28 oktober werd een aantal mensen aangehouden krachtens de Wet op Voorkoming van Terrorismen, nadat de politie invallen had gedaan in huizen in Oost-Londen. De arrestaties zouden verband houden met de vondst van 33 kg semtex, de springstof die de IRA bij bomaanslagen in Londen gebruikte.

Bomaanslagen in Warrington

Met algehele woede en afschuw werd gereageerd op de dood van de 3-jarige Jonathan Ball en de 12-jarige Timothy Parry, de onschuldige slachtoffers van een bomaanslag op 20 maart 1993 in het

275 km ten noord-westen van Londen gelegen Warrington. Het Ierse Republikeinse Leger (IRA)eiste later de verantwoordelijkheid op maar beweerde de autoriteiten ruim op tijd te hebben gewaarschuwd een druk winkelcentrum te ontruimen waar de bommen in afvalbakken waren geplaatst. Deze bewering werd met kracht ontkend door de politie die zei dat de bommen volgens de waarschuwing in Liverpool geplaatst waren.

Naar aanleiding van de bomaanslag hielden 10.000 tot 15.000 mensen op 28 maart in de Ierse hoofdstad Dublin een vredesmars.

De IRA had in het kader van zijn terreurcampagne op het Britse vasteland op 26 februari een bomaanslag gepleegd op een gaswinningsbedrijf in Warrington en op 23 februari een bom tot ontploffing gebracht in Camden High Street in Londen, waarbij 18 gewonden vielen.

IRA-leden veroordeeld

Op 31 maart werd de 45-jarige Paul „Dingus” Magee, die een van de meest fanatieke moordenaars van de IRA werd genoemd, veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf voor de moord op een politieagent en de poging tot moord op drie andere agenten in het Britse graafschap North Yorkshire in juni 1992. Zijn medeplichtige, de 28-jarige Michael O'Brien, werd vrijgesproken van de moord op een politiemann, maar werd veroordeeld voor de poging tot moord op twee anderen.

Sectarisch geweld

Op 26 maart arresteerde de politie van Ulster verschillende personen die ervan werden verdacht betrokken te zijn bij de moord op vier katholieke arbeiders op 25 maart in het 80 km noordwestelijk van Belfast gelegen Castlerock, waar diezelfde dag ook een katholieke tiener was doodgeschoten. De protestante paramilitaire Ulster Freedom Fighters (UFF)eiste de verantwoordelijkheid voor beide aanslagen op en dreigde nog meer katholieken te zullen doden.

Nieuwe partijleider

Begin maart werd bekendgemaakt dat de psychiater Philip McGarry de nieuwe leider van de niet-sectarische Alliance Party zou worden. Hij volgde Addie Morrow op, die zei gedesillusioneerd te zijn door de „stammenpolitiek” in de provincie.

(Vor:ber.pag. 525/3 e.v.-1992)

De leiders van de belangrijkste politieke partijen in Ierland, v.l.n.r. Des O'Malley (Progressive Democrats), John Bruton (Fine Gael), premier Albert Reynolds (Fianna Fail), Dick Spring (Labour Party) en Proinsias De Rossa (Democratic Left) poseren in het parlamentsgebouw in Dublin op 14 december 1992.

IERLAND

NIEUWE REGERING

Zeven weken na de algemene verkiezingen in november 1992 (zie pag. 93/1 e.v.-'93) vormden de centrum-rechtse Fianna Fail (FF) en de Labour Party op 12 januari 1993 een coalitie. De nieuwe regering stond onder leiding van oud-premier Albert Reynolds. Labour-leider Dick Spring werd vice-premier. De coalitie, de eerste tussen de twee partijen, kon bogen op een absolute meerderheid van 36 zetels, de grootste in de Ierse geschiedenis.

Definitieve uitslag van Ierse verkiezingen

partij	zetels	percentage voorkeurstemmen
Fianna Fail	68	39,11
Fine Gael	45	24,47
Labour Party	33	19,31
Progressive Democrats	10	4,68
Democratic Left	4	2,78
Green Party	1	1,40
Overige*	5	8,24

* De vijf andere zetels werden Gehaald door onafhankelijke kandidaten. De overige stemmen waren als volgt verdeeld: Sinn Féin (1,61 procent); Workers' Party (0,67 procent); Christian Centrist Party (0,2 procent); onafhankelijke kandidaten (5,77 procent)

Na de onbesliste verkiezingen had zowel Labour, dat haar aantal zetels verdubbeld zag,

als de centrum-rechtse oppositiepartij Fine Gael in deze onoverzichtelijke situatie aanspraak gemaakt op het recht een regering te vormen. De onderhandelingen tussen Labour, Fine Gael en de gematigde Progressive Democrats waren vastgelopen doordat de beleidsplannen te ver uiteenliepen, vooral op het gebied van de economie. Op 14 december was de nieuwe Dail (parlement) er niet in geslaagd een premier te kiezen.

Vervolgens werden onderhandelingen begonnen tussen Fianna Fail en Labour en begin januari waren de twee partijleiders het eens geworden over een vijfjarenplan, dat op 7 januari door de Fianna-Fail-fractie en op 10 januari door een buitengewoon Labour-congres werd goedgekeurd. De belangrijkste punten uit het programma waren de werkgelegenheid en sociale kwesties: een plan voor 30.000 nieuwe banen (met financiële steun van de Europese Gemeenschap), een nieuwe abortuswet, een referendum over legalisering van het recht om te scheiden en decriminalisatie van homoseksualiteit. Andere aandachtspunten waren verhoging van de kinderbijslag en van uitgaven voor onderwijs en een grootscheeps programma voor de bouw van auto- en spoorwegen.

Op 12 januari werd Reynolds tot premier gekozen. Het nieuwe kabinet, dat bestond uit negen ministers van Fianna Fail en zes van Labour, werd dezelfde dag beëdigd. Spring kreeg de portefeuille van buitenlandse zaken (waaronder ook Noordierse zaken viel) en Bertie Ahern keerde terug als minister van financiën.

Samenstelling van het kabinet

Taoiseach (premier) - Albert Reynolds (FF); Tanaiste (vice-premier), buitenlandse zaken - Dick Spring* (Lab.); financiën - Bertie Ahern (FF); justitie - Maire Geoghegan-Quinn+ (FF)(v); werkgelegenheid en bedrijfsleven -

Ruairi Quinn* (Lab.); onderwijs - Niamh Breatnach* (Lab.)(v); defensie en marine - David Andrews+ (FF); gezondheidszorg - Brendan Howlin* (Lab.); sociale zaken - Michael Woods+ (FF); milieu - Michael Smith (FF); emancipatie en juridische hervorming - Mervyn Taylor* (Lab.); toerisme en handel - Charlie McCreevy+ (FF); kunst, cultuur en Gaeltacht (Ierse taalkwesties) - Michael D. Higgins* (Lab.); landbouw, voedsel en bosbeheer - Joe Walsh (FF); vervoer, energie en verbindingen - Brian Cowan+ (FF).

* Nieuwe benoeming

+ Gewijzigde portefeuille

ZWAKKE MUNT

De nieuwe regering werd meteen geconfronteerd met een ernstige valutacrisis, veroorzaakt door speculaties tegen het Ierse pond (punt). Om de munt te steunen werden de rentetarieven van de ene op de andere dag gedurende korte tijd tot 100 procent verhoogd. Hoewel Reynolds en Spring op 13 januari duidelijk maakten dat de regering zich verzette tegen devaluatie, bleef het punt onder zware druk staan en op 25 januari kwam er een einde aan de politieke eensgezindheid over deze kwestie toen de leider van Fine Gael, John Bruton, eiste dat het punt zou worden aangepast aan het wisselkoersmechanisme (WKM) van de EG. Een nieuwe aanpassing van het WKM eind januari betekende een feitelijke devaluatie van het punt.

BEGROTING VOOR 1993

Op 24 februari maakte minister van financiën Bertie Ahern een begroting voor 1993 bekend met een netto tekort van Ir£ 760 mln, hetgeen 2,9 procent was van het bruto nationaal produkt (BNP). Hij noemde het scheppen van banen „de hoogste nationale prioriteit“, nu de werkloosheid in januari voor het eerst boven de 300.000 was gekomen (16,8 procent van de beroepsbevolking).

Er werd een „tijdelijke“ extra inkomstenbelasting van 1 procent geheven op inkomens boven de Ir£ 9.000 per jaar en het middentarief van de belasting op toegevoegde waarde (BTW) werd afgeschaft, waardoor er twee tarieven, 12,5 procent en 21 procent, overbleven; verder werd de accijns op sigaretten en cider verhoogd. Bijstandsuitkeringen zouden met 3 procent stijgen, overeenkomstig de inflatie, en de basiskinderbijslag werd, zoals Labour tijdens de verkiezingscampagne had beloofd, met 27 procent verhoogd tot Ir£ 20 per maand.

Gedurende de voorgaande maanden waren de overheidsfinanciën onder druk komen te staan door de Europese valutacrisis (zie pag.

757/1/2-'92 en 238/1 e.v.-'93). Dit had geleid tot een devaluatie van het Ierse pond in januari.

(Voorber. pag. 92/1 e.v.-1993)

JOEGO-SLAVIË

MAATREGELEN VAN VN, NAVO EN WEU TEN AANZIEN VAN VLIEGVERBODEN SANCTIES

Op 10 november 1992 aanvaardde de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties een resolutie voor uitbreiding van de VN-Protectiemacht in Joego-Slavië (UNPROFOR) met 75 militaire waarnemers teneinde het militaire vliegverbod boven Bosnië-Herzegovina te effectueren. Over het verbod was op 9 oktober overeenstemming bereikt (zie pag. 16/1 e.v.-'93), maar het was nadien herhaaldelijk geschonden.

In een resolutie van de Veiligheidsraad, die op 16 november was goedgekeurd met 13 stemmen voor, geen tegen en onthoudingen van China en Zimbabwe, werden landen opgeroepen schepen in de Adriatische Zee en op de Donau aan te houden en te doorzoeken om de strikte naleving van de VN-sancties tegen het voormalige Joego-Slavië te garanderen. In de resolutie werd tevens geëist dat in het grensgebied van Bosnië-Herzegovina waarnemers zouden worden gestationeerd. De Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en de Westeuropese Unie (WEU) besloten op 20 november de VN-resolutie te steunen door de bevoegdheden uit te breiden en ieder schip dat de Joegoslavische wateren wilde binnenvaren of verlaten aan te houden en te doorzoeken. Oorlogsschepen kregen toestemming om, indien nodig, waarschuwingsschoten af te vuren om schepen tot stoppen te dwingen.

De speciale rapporteur voor de mensenrechten van de VN, Tadeusz Mazowiecki (voordiens benoeming en rapportage in augustus zie pag. 11/3-'93), verklaarde op 16 november tegenover de Veiligheidsraad dat onmiddellijk ingrijpen nodig was om de gevangenenkampen te sluiten, dat in Bosnië-Herzegovina veiligheidszones moesten worden ingesteld voor humanitaire doeleinden en corridors moesten worden ingesteld voor de aanvoer van humanitaire hulpgoederen. Hij constateerde bovendien dat binnen de Federale Republiek Joego-Slavië (FRJ) sprake was van systematische schendingen van de mensen-

rechten van de minderheden in Kosovo, Vojvodina en Sandzak.

Aanhoudende gevechten in Bosnië-Herzegovina

In november hielden de gevechten in Bosnië-Herzegovina aan. Sarajevo bleef een belegerde stad, hoewel hulpkonvooien, die in ongeveer 50 procent van de behoefte van de stad voorzagen, de stad via de weg bereikten en er sporadisch nog hulpvluchten plaatsvonden. Op 15 november verlieten 1.500 moslims en Kroaten de stad met een konvooi van Rode-Kruisbussen. Het vertrek was enkele malen uitgesteld, omdat Bosnische eenheden de vluchtelingen geen toestemming wilden geven om Sarajevo te verlaten.

Konvooien van UNPROFOR die andere steden probeerden te bereiken werden herhaaldelijk onder vuur genomen (op 6 november werd er teruggeschoten), maar op 19 november werd het zeven maanden durende beleg van Tuzla gebroken en op 28 november kwam er een einde aan de acht maanden durende belegering van Srebrenica (de grootste moslim-enclave in het oosten van Bosnië). Beide steden zaten vol met vluchtelingen.

Kroatisch offensief in Bosnië

Een aanvoerroute die de Servische gebieden in Bosnië en Kroatië met Belgrado verbond, werd op 9 november afgesloten. De actie maakte deel uit van een offensief rond Mostar van reguliere Kroatische soldaten.

President Dobrica Cosic van de FRJ waarschuwde op 12 november in een boodschap aan de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali, dat hij het federale leger in Bosnië zou inzetten om de Serviërs te beschermen, tenzij Kroatië het offensief zou beëindigen.

Ondanks een op 26 november bereikt akkoord tussen militaire bevelhebbers van de Kroatische en Servische strijdkrachten in Bosnie en UNPROFOR-bevelhebber generaal-majoor Philippe Morillon over terugtrekking van reguliere Kroatische troepen uit de eenzijdig uitgeroepen Servische Republiek Bosnië-Herzegovina, waarmee op 30 november een begin zou moeten worden gemaakt, wees niets erop dat de gevechten afnamen. Een op 11 november overeengekomen wapenstilstand was na vijf dagen geschonden.

Akkoord over gezamenlijk commando in Kroatisch gebied

Besprekingen op 3 november tussen president Franjo Tudjman van Kroatië, president Alija Izetbegovic van Bosnië-Herzegovina en Mate Boban, de feitelijkke leider van de Kroaten in Bosnië, re-

sulterden in een besluit om een gezamenlijk commando in te stellen in de eenzijdig uitgeroepen Kroatische Gemeenschap van Herzeg-Bosna (zie pag. 15/2-'93).

Grondwetsvoorstellen van Bosnische Serviërs

De grondwetsvoorstellen voor Bosnië-Herzegovina die op 28 oktober door de onderhandelaars van de conferentie van Genève waren ingediend (zie pag. 16/3-'93), werden door de leider van de Bosnische Serviërs, Radovan Karadzic, verworpen. Op 19 november werden alternatieve grondwetsvoorstellen van de Bosnische Serviërs aan de conferentie gepresenteerd. De voorstellen waren gebaseerd op een driedeling van Bosnië-Herzegovina, zoals was vastgelegd in het uit maart 1992 daterende akkoord van Lissabon (zie pag. 599/3-'92), en voorzagen in een gezamenlijk beleid voor onder meer buitenlandse zaken en defensie.

Maatregelen om door Serviërs gecontroleerde gebieden in Bosnië te verenigen met andere Servische gebieden

Vertegenwoordigers van de Servische Republiek Bosnië-Herzegovina en van de eenzijdig uitgeroepen Servische Republiek Krajina (SRK) in Kroatië kwamen op 1 november in de noordelijke Bosnische stad Prijedor bijeen om hun gebieden politiek te verenigen door middel van de oprichting van een gezamenlijk leger, rechtssysteem en staatsburgerschap als de eerste stap op weg naar „deeenwording van de gehele Servische natie“ (zie pag. 18/1-'93).

Een gezamenlijke commissie met vertegenwoordigers van Kroatië, de SRK, de EG en UNPROFOR, die in juni was opgericht, schortte op 9 november de onderhandelingen op, omdat er geen vooruitgang werd geboekt ten aanzien van demilitarisering en andere kwesties.

CEI-bijeenkomst

De ministers van buitenlandse zaken van het Centraal Europees Initiatief (CEI) kwamen op 21 november in de Oostenrijkse stad Graz bijeen om te praten over de oorlog in Bosnië-Herzegovina. Op voorstel van de Sloveense minister van buitenlandse zaken Dmitrij Rupel besloten zij voorbereidingen te treffen voor een speciale ministersconferentie over de oorlog, die op een nader te bepalen datum zou plaatsvinden in de Bosnische hoofdstad Sarajevo.

De bijeenkomst werd bijgewoond door ministers van de CEI-lidstaten Hongarije, Italië, Kroatië, Oostenrijk, Polen, Slovenië en Tsjechoslowakije en door waarnemers uit Bjelaroës, Bulgarije, Oekraïne en Roemenië.

Bijeenkomst in Istanboel. Bezorgdheid over mogelijke uitbreiding van conflict

De ministers van buitenlandse zaken van Albanië, Bulgarije, Hongarije, Italië, Kroatië, Macedonië, Oostenrijk, Roemenië, Slovenië en Turkije kwamen op 25 november in Istanboel bijeen om te praten over hoe voorkomen zou kunnen worden dat het conflict in Bosnië-Herzegovina zich zou uitbreiden. De Bosnische, Griekse en Joegoslavische ministers woonden de bijeenkomst niet bij. De aanwezigen eisten de inzet van VN-troepen langs de Bosnische grens en mogelijk ook in bedreigde gebieden als Kosovo, Vojvodina, Macedonië en Sandzak.

Eén Albanees werd gedood en twee Servische soldaten raakten gewond toen etnische Albanen op 11 november het Servische hoofdkwartier in Pristina, de hoofdstad van Kosovo, bestormden.

De vluchtelingenkwestie

Het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de VN schatte in november 1992 dat 581.000 vluchtelingen uit het voormalige Joego-Slavië zich over heel Europa hadden verspreid. In Kroatië stonden tot de sluiting van de grenzen in juli officieel 369.000 vluchtelingen geregistreerd, terwijl Duitsland 235.000 vluchtelingen had opgenomen.

De situatie van de vluchtelingen verslechterde toen Kroatië weigerde de vluchtelingen uit Jacje en Travnik op te nemen, waardoor ongeveer 6.000 vluchtelingen in de kampen aan de grens vast bleven zitten. Duitsland zegde op 11 november toe 1.000 vluchtelingen op te nemen; ook Spanje en Oostenrijk namen vluchtelingen op. Groot-Brittannië voerde op 8 november visumbeperkingen in voor voormalig Joegoslaven, behalve voor houders van een Kroatisch of Sloveens paspoort, en besloot om slechts 150 vluchtelingen en hun families toe te laten. Op 30 november werd dit aantal verhoogd tot 1.000 vluchtelingen plus families voor tijdelijk asiel.

Verder internationaaloverleg

De herverkiezing van Milosevic tot president van Servië (zie onder) vormde een teleurstelling voor het westen, dat gehoopt had op de verkiezing van een leider die eerder bereid was tot een compromis over Bosnië-Herzegovina te komen. Ondertussen bleven de westerse

landen verdeeld over de vraag of men wel of niet moest overgaan tot militair ingrijpen.

De ministers van buitenlandse zaken van de NAVO, die plannen voor een interventie voorbereidde, besloten op 17 december een mogelijke VN-resolutie over het afdwingen van de naleving van het bestaande vliegverbod boven Bosnië te steunen op voorwaarde dat een dergelijke resolutie voorzag in voortzetting van de pogingen om tot een humanitaire oplossing van het conflict te komen. Groot-Brittannië had zich tot dan toe terughoudend opgesteld ten aanzien van interventie, terwijl de Verenigde Staten daarentegen opriepen tot preventieve bombardementen op Servische posities; op 20 december besloten de vertrekkende Amerikaanse president George Bush en de Britse premier John Major in Washington echter een VN-resolutie voor het afdwingen van het vliegverbod te steunen. Op 25 december ontving Milosevic een brief van Bush waarin hij werd gewaarschuwd dat indien Servië een conflict uitlokte in de grotendeels door Albanen bewoonde provincie Kosovo, of indien de Veiligheidsraad er mee akkoord ging de naleving op het vliegverbod af te dwingen, de VS zouden kunnen overgaan tot gebruik van eenzijdig militair geweld tegen Servië. De Franse minister van buitenlandse zaken, Roland Dumas, verklaarde op 27 december dat Frankrijk zou deelnemen aan pogingen van de VN om de naleving van het vliegverbod af te dwingen.

Militaire situatie

Eind december was er een grootschalig offensief rond Sarajevo op handen, hetgeen bleek uit de 10.000 Bosnische moslims die Bosnische posities op de heuvel Igman bij de hoofdstad kwamen versterken.

Het vliegveld van Sarajevo werd op 1 december gesloten nadat een VN-vliegtuig door geweerkogels was geraakt; in verband met gevechten bleef het drie weken dicht. De Servische eenheden versterkten hun greep op de hoofdstad met de verovering op 6 december van de strategische westelijke buitenwijk Otes. De zware gevechten hielden aan, ondanks een nieuw akkoord over een wapenstilstand dat op 13 december door de strijdende partijen werd ondertekend. In het akkoord was ook vastgelegd dat humanitaire corridors zouden worden geopend om de bevolking van Sarajevote evacueren.

Gedurende de laatste twee weken van december vluchtten ongeveer 10.000 Serviërs over de rivier de Drina, terwijl eenheden van Bosnische moslims oprukten naar Bratunac aan de oostgrens.

Op 18 december werd unaniem een resolutie van de Veiligheidsraad aangenomen waarin de gevangenhouding en de grootschalige verkrachting van moslim-vrouwen door Servische soldaten in Bosnië scherp werd veroordeeld. In de resolutie werd geëist dat EG-waarnemers onder gewapende begeleiding

EUROPA

in de gevangenenkampen zouden worden toegelaten om de situatie op te nemen.

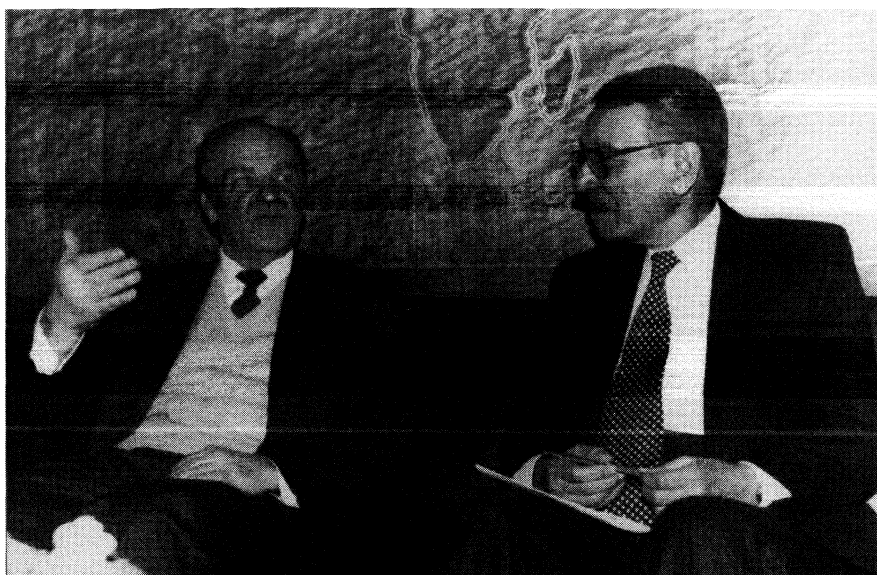
Vredesonderhandelingen

Op de vredesconferentie van Genève over Joego-Slavië presenteerden leiders van de drie strijdende partijen in Bosnië op 8 december voorstellen voor de „kantoningering” van de republiek langs etnische scheidslijnen. De leider van de Bosnische Serviërs, Radovan Karadzic, verklaarde dat zijn voorstel, waarbij de Serviërs 60 procent van het Bosnische grondgebied in handen kregen, gebaseerd was op de situatie zoals die in 1931 was, toen er meer Serviërs in Bosnië woonden.

Karadzic was tijdens een zitting van de assemblee van de eenzijdig uitgeroepen Servische Republiek Bosnië-Herzegovina (SRBH) op 18 december gekozen tot „president” van deze republiek.

Op 16 december werd een speciale vergadering belegd van de conferentie van Genève, die nog steeds onder het gezamenlijke voorzitterschap stond van Cyrus Vance namens de VN en Lord Owen namens de Europese Gemeenschap (EG), om de situatie opnieuw te bekijken: er namen ministers van buitenlandse zaken van westerse en van islamitische landen aan deel. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Lawrence Eagleburger, stelde voor dat er een internationaal tribunaal voor oorlogsmisdaden moest komen om degenen die direct of indirect van wrede daden werden beschuldigd te kunnen vervolgen. Milosevic, Karadzic, Seselj en generaal Ratko Mladic (bevelhebber van de Bosnisch Servische strijdkrachten) waren vier van de negen personen die volgens de VS vervolgd moesten worden. Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken had op 7 december de VN-commissie, belast met het onderzoek naar oorlogsmisdaden in Bosnië, voorzien van gedocumenteerde informatie over wrede daden tegen de moslims in Bosnië die voornamelijk door Serviërs waren begaan.

Secretaris-generaal van de VN Boutros Boutros-Ghali had op 28 december in Genève afzonderlijke ontmoetingen met de presidenten Dobrica Cosic van de FRJ, Franjo Tudjman van Kroatië en Alija Izetbegovic van Bosnië-Herzegovina. Hij drong er bij Cosic op aan dat deze zijn invloed bij Servië moest laten gelden teneinde internationale interventie te voorkomen.

VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali overlegt op 28 december 1992 in Genève met de president van Bosnië-Herzegovina, Alija Izetbegovic(l.).

Nieuwe vredesvoorstellen

Begin januari 1993 presenteerden vredesonderhandelaars Lord Owen en Cyrus Vance nieuwe voorstellen ter beëindiging van de oorlog in Bosnië-Herzegovina. Hun driedelige plan voorzag in (i) de opdeling van Bosnië-Herzegovina in tien provincies; dit voorstel was op een plattegrond uitgewerkt; (ii) een grondwet voor de republiek, die de provincies binnen de gedecentraliseerde staat een hoge mate van zelfbestuur toekende; en (iii) een wapenstilstand en afspraken over demilitarisering om een einde te maken aan het conflict.

De belangrijkste etnische groeperingen (moslims, Serviërs en Kroaten) zouden in drie van de tien provincies grote invloed hebben. De provincie Sarajevo zou een gemengd bestuur houden en de stad Sarajevo, de hoofdstad, zou een gedemilitariseerde „open stad” worden. De Serviërs zouden ongeveer de helft van het grondgebied van de republiek krijgen, terwijl zij op dat moment ongeveer zeventig procent van het grondgebied onder controle hadden. De Kroaten zouden zeggenschap krijgen over het westen van Herzegovina.

De centrale regering en alle provincies, met uitzondering van Sarajevo, zouden afzonderlijke gekozen parlementen, gekozen leiders en een onafhankelijk rechterlijkemacht krijgen.

De uit negen leden bestaande centrale presidentiële raad zou worden samengesteld uit drie leden van elke etnische groep.

De tien provincies zouden het grootste deel van de regeringstaken uitvoeren, maar zouden geen internationale juridische rechtspersoon vormen en zouden derhalve geen akkoorden

kunnen sluiten met buitenlandse staten of internationale organisaties.

Bosnië-Herzegovina zou onder VN- en EG-toezicht worden gedemilitariseerd. In het belang van het vrije verkeer van personen, zoals dat in het grondwetsontwerp was voorgesteld, zouden er vijf belangrijke corridors tussen de provincies worden ingesteld. Deze zouden door de VN of andere internationale eenheden worden bewaakt. Speciale „blauwe routes” zouden de vrije doorvoer van humanitaire hulpgoederen en burgers van en naar Sarajevo mogelijk maken totdat de vijandelijkheden waren beëindigd.

Hervatting van overleg

Op 2 januari werden de vredesonderhandelingen in Genève hervat. Leiders van de drie strijdende partijen zaten hier voor het eerst samen aan tafel om de nieuwe voorstellen te overwegen. Op 4 januari werden de besprekingen opgeschort.

De leider van de Bosnische Serviërs, Radovan Karadzic, weigerde aanvankelijk ook maar één document te ondertekenen. Hij bleef het recht op zelfbeschikking eisen voor de volken in Bosnië-Herzegovina in een aparte „staat binnen een staat”.

De Bosnische president Alija Izetbegovic verwierp de plattegrond. Hij verklaarde bovendien dat hij de besprekingen alleen zou voortzetten als Bosnië door alle partijen erkend zou worden als een onafhankelijke soevereine staat, zoals in de ontwerpgrondwet was vastgelegd, en als alle zware wapens van de Serviërs onder VN-controle waren geplaatst.

De Bosnisch Kroatische delegatie, onder leiding van Mate Boban, was de enige die het volledige pakket voorstellen ondertekende.

Voorwaardelijke aanvaarding van akkoord door Bosnische Serviërs. Bekräftiging door assemblée

Ondanks de moord op 8 januari op de Bosnische vice-premier Hakija Turajlic (zie hieronder) - waarna Izetbegovic weigerde voorlopig samen met de Servische delegatie aan tafel te zitten - werden de besprekingen op 10 januari hervat. Vanaf 11 januari werden de onderhandelingen voor de eerste keer bijgewoond door de Servische president Slobodan Milosevic, met wie Owen en Vance op 6 januari hadden overlegd.

Op 11 januari werd een doorbraak bereikt toen Karadzic zijn eis voor een staat binnen een staat „in de juiste betekenis van het woord” liet vallen. In een interview wees hij erop dat de Bosnische Serviërs zouden garanderen dat zij zich niet van een toekomstig Bosnië-Herzegovina zouden afscheiden, hoewel zij niet „onzeidentiteit en persoonlijkheid” konden opgeven en ook de mogelijkheid moesten krijgen hun eigen internationale betrekkingen te onderhouden.

Karadzic, die onder zware druk stond van president Milosevic en president Dobrica Cosic van Joego-Slavië, liep op 12 januari weg van de besprekingen omdat hij zich niet zou kunnen vinden in de (enigszins gewijzigde) overeenkomst. Twintig minuten later keerde hij echter weer terug met de mededeling dat hij de ontwerpgrondwet voorlopig zou aanvaarden, op voorwaarde dat deze door het Bosnisch Servische parlement zou worden goedgekeurd.

In een communiqué van de woordvoerder van Cosic werd gesteld dat Karadzic „op aandringen” van president Cosic en president Milosevic akkoord was gegaan.

Op dat moment hadden de delegaties van Bosnische moslims en Bosnische Kroaten, evenals de regeringen van Joego-Slavië en Kroatië het grondwetsontwerp reeds geaccepteerd.

Op 19-20 januari kwam de assemblée van de Bosnische Serviërs in Pale, in de buurt van Sarajevo, bijeen en stemde met 55 tegen 15 stemmen en één onthouding vóór het ontwerpplan.

Op 14 januari hadden de ministers van buitenlandse zaken van de Europese Gemeenschap (EG) de Bosnische Serviërs een ultimatum van zes dagen gesteld voor de definitieve goedkeuring van het laatste akkoord. De Deense minister van buitenlandse zaken, Uffe Ellemann-Jensen (Denemarken was op dat moment voorzitter van de Europese Raad), dreigde met volledige politieke en economische isolatie

van Servië, indien het ultimatum van de hand werd gewezen.

Vredesplan aan VN voorgelegd

Op 23 januari werden de onderhandelingen in Genève hervat om de nieuwe plattegrond van Bosnië nader uit te werken, ondanks het feit dat in Kroatië nieuwe gevechten waren uitgebroken (zie onder).

In deze fase van de onderhandelingen hadden alle partijen reeds de paragrafen ondertekend die betrekking hadden op het grondwetsontwerp. Karadzic had bovendien zijn handtekening onder een nieuw akkoord voor een wapenstilstand gezet. Alleen Boban had alle drie de onderdelen ondertekend; te weten het grondwetsontwerp, het akkoord voor een wapenstilstand en de plattegrond.

Omdat er weinig vooruitgang werd geboekt, legden Vance en Owen het plan aan de Veiligheidsraad voor, in de hoop dat het in een VN-resolutie zou worden opgenomen.

Moord op Turajlic

Op 8 januari werd de Bosnische vice-premier Hakija Turajlic door een Bosnisch Servische soldaat in de buurt van het vliegveld van Sarajevo doodgeschoten. Hij bevond zich op dat moment in een pantservoertuig van de VN.

Servische pantservagens hadden een VN-konvooi vlak buiten het vliegveld tot stilstand gebracht, kennelijk om de voertuigen op wapens te onderzoeken. Ondanks twee uur durende onderhandelingen tussen Franse VN-functionarissen en de Serviërs, werd geheel onverwacht door de openstaande deur van het voertuig, over de schouder van een Franse soldaat het vuur geopend op Turajlic.

Gevechten tussen Bosnische moslims en Kroaten. Inmenging van JNL

Op 14-19 januari laaiden rond Gornji Vakuf, in het zuidwesten van Herzegovina, nieuwe gevechten op tussen moslims en eenheden van de Kroatische Defensieraad (HVO). De gevechten gingen door, ondanks een wapenstilstand die op 20 januari door bemiddeling van Vance en Owen was overeengekomen.

Het Joegoslavische Federale Leger (JFL, dat in mei 1992 zijn troepen uit Bosnië had teruggetrokken, zie pag. 602/3-'92) werd op 16-17 januari opnieuw bij de gevechten betrokken. Het leger nam moslimtroepen vanuit het aan de andere kant van de grens gelegen Uzice onder vuur, nadat Servische dorpen, waaronder Bajina Basta aan de rivier de Drina, met granaten waren bestookt.

Eind januari kwam Sarajevo opnieuw onder vuur te liggen

Rapport van Amnesty International over verkrachtingen. Frans voorstel om gevangenenkampen te bevrijden

Op 21 januari verklaarde Amnesty International in een rapport dat vrouwen uit alle bij het conflict in Bosnië betrokken partijen, maar vooral moslimvrouwen, het slachtoffer waren geworden van „gruwelijke” seksuele geweldplegingen, waaronder verkrachting. Alle drie partijen maakten zich daaraan schuldig, maar de Servische soldaten droegen de meeste schuld. Volgens het rapport werden de seksuele gewelddadigheden „op een georganiseerde en systematische manier uitgevoerd, waarbij vrouwen werden vastgehouden met de bedoeling verkracht of seksueel misbruikt te worden”. De vraag bleef echter „of de militaire leiders verkrachting bewust als oorlogswapen hebben ingezet”. Het rapport van Amnesty voegde daaraan toe dat schattingen van het aantal slachtoffers met enige argwaan moesten worden bekeken, aangezien de kwestie als propagandamiddel was gebruikt.

In een rapport dat het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken op 19 januari naar het Congres stuurde, werd gesteld dat de wrede daden van de Serviërs tegen de Bosnische moslims „de ergste zijn in Europa sinds het nazitijdperk”.

De Franse minister van buitenlandse zaken, Roland Dumas, verklaarde op 10 januari dat Frankrijk bereid was op eigen houtje de burgers uit de gevangenenkampen in Bosnië te bevrijden. Later verklaarde minister van defensie Pierre Joxe echter dat de uitspraak van Dumas „verkeerdgeïnterpreteerd” was.

Stappen om naleving vliegverbod af te dwingen. Britse schepen naar Adriatische Zee gestuurd

Op 15 januari werden Spanje, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten het in grote lijnen eens over een ontwerp-resolutie van de Veiligheidsraad om de naleving van het vliegverbod boven Bosnië-Herzegovina militair af te dwingen.

De Britse minister van defensie, Malcolm Rifkind, maakte op 14 januari bekend dat er een luchtondersteuningsgroep naar de Adriatische Zee zou worden gestuurd. Op 13 januari werd in Bosnië een Britse soldaat gedood.

Offensief in door Serviërs gecontroleerde gebieden in Kroatië

Op 22 januari 1993 laaiden de gevechten opnieuw in alle hevigheid op, toen Kroatische soldaten de VN-linies in de eenzijdig uitgeroepen „Servische Re-

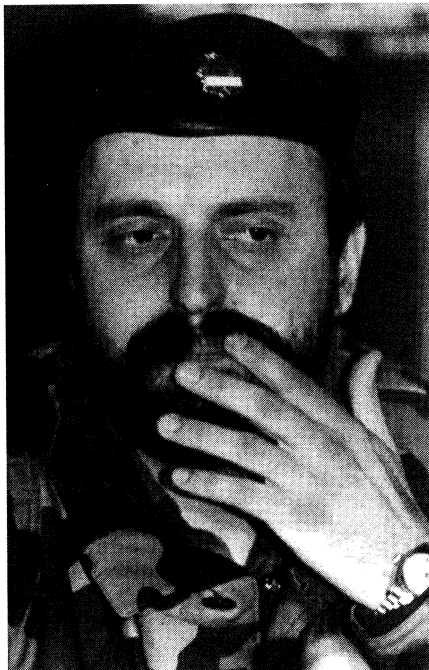
publiek Krajina" in Kroatië doorbraken. Het strategische doel was de grens van het gebied, waar een wapenstilstand van kracht was, ongeveer 20 km naar het zuidoosten op te schuiven, voordat op 21 februari het VN-mandaat zou aflopen, en de herovering van Kroatisch grondgebied op de Serviërs (zie pag. 236/2-'92 voor VN-vredesplan uit 1992).

Er vonden ook acties plaats in de omstreken „roze zone", een gebied buiten Krajina dat door Serviërs was bezet. Deze behelsden de herovering van het strategische vliegveld Zemunik bij de havenstad Zadar en de verovering van het gebied rond de Maslenica-kloof, zodat de brug die ooit de verbinding vormde tussen het Kroatische vasteland en de zuidelijk Dalmatische kust met de havensteden Dubrovnik en Split kon worden herbouwd.

Op 28 januari veroverden Kroatische eenheden de Peruca-dam even buiten het VN-protectiegebied in het zuidelijkste puntje van Krajina. Zich terugtrekkende Serviërs brachten echter mijnen tot ontploffing, waardoor de dam lek raakte; er werden spoedwerkzaamheden verricht om de dam te repareren, waarbij internationale deskundigen werden ingeschakeld.

Resolutie van VN-Veilighedsraad. Kroatische voorwaarden voor terugtrekking

Op 24 januari dreigde de bevelhebber van het Joegoslavische Federale Leger,

De president van de Servische Republiek Krajina, Goran Hadzic, beantwoordt op 28 januari 1993 vragen van journalisten over het Kroatische offensief in Krajina.

Een Servische soldaat maakt op 4 februari 1993 zijn mortier voor actie gereed aan het Servisch-Kroatische front tussen Zadar en Knin.

generaal Zivota Panic, zijn troepen naar Kroatië te sturen voor een vergeldingsactie. Daarop deed de VN-Veilighedsraad op 25 januari een beroep op Kroatië om zijn troepen terug te trekken tot achter de oorspronkelijke verdragslijn. Bovendien eiste zij dat de Servische autoriteiten in Krajina de zware wapens die zij uit opslagplaatsen van de VN hadden gestolen, zouden teruggeven. Op 27 januari werd in een resolutie gedreigd met maatregelen als de soldaten zich niet zouden terugtrekken.

Op 26 januari kondigde de Kroatische president Franjo Tudjman na overleg met militaire leiders aan dat de Kroatische troepen zich pas zouden terugtrekken als de Kroatische politie de controle over de gebieden had overgenomen en de Servische milities hun wapens hadden teruggebracht naar de VN-deposits.

Duitsland, dat nog steeds werd gezien als de belangrijkste westerse bondgenoot van Kroatië, eiste op 27 januari dat het offensief met onmiddellijke ingang zou worden stopgezet omdat het een politieke oplossing voor Kroatië in gevaar bracht. Op 29 januari verklaarde Tudjman dat hij zijn troepen overeenkomstig de VN-resolutie opdracht had gegeven alle aanvallende acties te staken, maar dat Servische troepen dit verhinderden.

Volgens Servische bronnen zouden eind januari meer dan 500 burgers en 150 Servische soldaten bij gevechten zijn gedood. Op 25 januari kwamen twee Franse VN-soldaten bij een vuurgevecht om het leven en raakten drie soldaten gewond; daarmee kwam het totale aantal Franse soldaten dat bij de vredesoperatie in het voormalige Joego-Slavië was gedood op elf.

Aanhoudende gevechten in Krajina. Tijdelijke verlenging van UNPROFOR-mandaat

In de „zuidelijke sector" van de Servische Republiek Krajina (RSK) - het gebied rond de steden Obrovac, Benkovac en Skradin (nabij de hoofdstad Knin), de kuststeden Zadar, Sibenik, Biograd en Vodice, en het ten zuidwesten van Zagreb gelegen Karlovac - bleven de gevechten tussen Serviërs en Kroaten in februari aanhouden. In de „westelijke sector", die in tweeën werd gesplitst door de autoweg Zagreb-Belgrado en die uit een groot door Kroaten beheerst gebied en een kleiner Servisch gebied bestond, hadden nog geen gevechten plaatsgevonden; in deze „westelijke sector" bevond zich een aanzienlijke VN-troepenmacht.

Op 6 februari werd een transportvliegtuig van de VN-Protectiemacht in Joego-Slavië (UNPROFOR), dat met hulpgoederen op weg was van Zagreb naar Sarajevo in Bosnië-Herzegovina, ten zuidwesten van Karlovac door luchtafweergeschut geraakt; een Duits bemanningslid raakte gewond. Op 28 januari eiste Rusland sancties van de VN-Veilighedsraad tegen Kroatië, als de Kroaten hun offensief in de RSK zouden voortzetten.

Op 12 februari ging Kroatië ermee akkoord dat het UNPROFOR-mandaat in Kroatië, dat op 21 februari zou aflopen, tot 31 maart verlengd werd. Tevens stemde Kroatië ermee in dat in de tussentijd vredesbesprekingen zouden plaatsvinden over de status van de door Servië beheerste gebieden en over andere kwesties. Kroatië eiste echter wel de demilitarisering van de Servische

strijdkrachten in de RSK, de teruggave van zware wapens die uit VN-wapendepots waren weggehaald, de terugkeer van vluchtelingen en het begin van onderhandelingen over het herstel van de Kroatische soevereiniteit in de „roze zones” buiten de RSK (deze gebieden werden gecontroleerd door Serviërs, maar vielen buiten de jurisdictie van UNPROFOR).

Op 16 februari begonnen de voorzitter van de Kroatische Assemblée Mile Paspalj, RSK-president Goran Hadzic en de minister van buitenlandse zaken van de RSK Slobodan Jarcevic in New York besprekingen onder voorzitterschap van Cyrus Vance en Lord Owen, de voorzitters van de parallelle vredesbesprekingen over het voormalige Joegoslavië. De RSK weigerde de Kroatische delegatie te ontmoeten, tenzij Kroatië zich zou terugtrekken uit onlangs veroverde gebieden in ruil voor het openstellen van de Maslenica-brug en het Zemunik-vliegveld voor burgerverkeer, terwijl Hadzic eiste dat Kroatië hem zou erkennen als staatshoofd van de RSK.

In maart vonden in Genève afzonderlijke besprekingen plaats tussen bemiddelaars van de internationale gemeenschap en vertegenwoordigers van respectievelijk Kroatië en de RSK zonder dat de twee partijen nader tot elkaar kwamen. Op 30 maart brak de RSK de besprekingen af nadat de VN-Veiligheidsraad resolutie 815 had aan-

genomen waarin de RSK werd beschouwd als een integraal deel van Kroatië.

Het mandaat van UNPROFOR, dat op 31 maart zou aflopen, werd met drie maanden verlengd. Tudjman, die had geijverd voor een verlenging van zes maanden, bleef aandringen op de tenuitvoerbrenging van het VN-vredesplan uit 1992 voor door Servië bezet gebied in Kroatië (zie pag. 235/2 e.v. - 1992).

De gevechten aan het noordelijke Dalmatische front in de zuidelijke sector van het VN-mandaatsgebied gingen onverminderd voort, vooral in het achterland van Skradin rond de plaatsen Obrovac, Benkovac, Drnis, Djevske en Kistanje. Dalmatië, dat steeds verder geïsoleerd raakte door Servische aanvallen op Zadar en Sibenik, had dagelijks te kampen met langdurige stroomonderbrekingen en stond economisch op het randje van de afgrond. Op 23 maart bombardeerden beide partijen elkaar langs de grens tussen Dubrovnik en Trebinje in Bosnië-Herzegovina. Volgens Kroaten waren 3.000 niet-Serven verdreven uit oostelijk Slavonië en zuidelijk Krajina evenals uit de „roze” maar door Serven bezette zones buiten Krajina, en zouden hier 500 Kroaten door Serven zijn vermoord.

Op 27 maart bevestigde de assemblee van de RSK dat „premier” Zdravko Zecevic vervangen was door Djordje Bjegovic.

Onderzoek naar massagraf in Vukovar

Het in Boston gevestigde Artsen voor Mensenrechten begon eind januari met steun van de VN aan een onderzoek naar een massagraf buiten Vukovar, de

stad die van september tot november 1991 belegerd was door de Serviërs (zie pag. 67113-91 en pag. 232/3-92). Na de verovering van de stad hadden de Serviërs ongeveer 200 mannen uit het ziekenhuis van Vukovar meegenomen en zo'n 1.000 andere Kroaten raakten vermist tijdens het beleg.

Verduidelijking van Amerikaans standpunt

Op 10 februari kondigde de Amerikaanse regering aan „actief en direct betrokken” te willen worden bij de vredesinitiatieven in Bosnië-Herzegovina. Bovendien zette zij haar beleid ten aanzien van Joego-Slavië uiteen in een aantal voorstellen van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher. Reginald Bartholomew, de Amerikaanse ambassadeur bij de NAVO, werd benoemd tot de speciale Amerikaanse afgezant bij de internationale vredesbesprekingen over Joego-Slavië, die op 1 februari van Genève naar New York verplaatst werden. De regering van president Bill Clinton had ernstige bezwaren gemaakt tegen bepaalde aspecten van het in januari door lord Owen en Cyrus Vance opgestelde vredesplan, omdat dat etnische zuiveringen beloofde.

De Amerikaanse regering stelde voor dat (i) een vredesplan door alle partijen moest worden aanvaard in plaats van het af te dwingen; (ii) de sancties tegen Servië verscherpt moesten worden om het land ervan te weerhouden Kosovo of Macedonië aan te vallen; (iii) het vliegverbod boven Bosnië moest worden bekrachtigd door een resolutie van de VN-Veiligheidsraad; (iv) de Verenigde Staten de oprichting van een tribunaal voor oorlogsmisdaden zouden steunen (zieboven); (v) als er een „uitvoerbaar” akkoord ten aanzien van Bosnië werd gesloten, de Verenigde Staten het zonnig gewapenderhand samen met „de VN”, de NAVO en anderen” ten uitvoer zouden brengen; en (vi) Rusland directer betrokken zou moeten worden bij de onderhandelingen over een oplossing. Op 13 februari arriveerde Bartholomew in Moskou voor besprekingen met Witali Tsjoerkin, onderminister van buitenlandse zaken en speciaal afgezant van Rusland bij de vredesonderhandelingen.

Het traditioneel pro-Servische Rusland streefde naar een onpartijdige benadering van het conflict, steunde het Vance-Owen-plan en overwoog de deelname van een Russisch troepencontingent aan een multinationale vredesmacht. De Russische Opperste Sowjet verzette zich tegen verdere eenzijdige sancties tegen Servië.

Voortgang van vredesbesprekingen

De vredesbesprekingen in New York verkeerden bijna de hele maand febru-

ari in een impasse. De Bosnische president Alija Izetbegovic weigerde de besprekingen persoonlijk bij te wonen en bleef in Sarajevo. Radovan Karadzic, de leider van de Bosnische Serviërs die de stad New York niet mocht verlaten vanwege door hem begane oorlogsmisdaden, keerde op 12 februari terug naar Sarajevo. Toen de vredesbesprekingen op 1 maart in New York werden hervat, waren de leiders van alle drie facties echter aanwezig.

In de laatste twee weken van januari hadden Bosnische Kroaten en Bosnische Serviërs getracht, voorafgaand aan een eventueel vredesverdrag, de controle over delen van Bosnië-Herzegovina te consolideren. Zij sneden islamitische steden, met name Jablanica en Travnik in Centraal-Bosnië, af van hulptransporten.

Problemen met de distributie van VN-hulpgoederen

In februari werden de hulp pogingen van de VN ernstig bemoeilijkt door Servische strijdkrachten. Uit protest tegen de mislukte pogingen van de VN om in Oost-Bosnië gelegen islamitische steden als Cerska, Kamenica, Gorazde en Srebrenica - die aanhoudend door de Serviërs belegerd werden - van hulpgoederen te voorzien en uit solidariteit met die steden, weigerde de Bosnische regering toestemming te geven voor de distributie van hulpgoederen voor Sa-

rajevo. Op 13 februari lanceerde de speciale gezant van het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR), José María Mendiluce, een grootscheepse hulpcampagne die naar zijn zeggen ook zou doorgaan als de strijdende partijen de hulptransporten weigerden door te laten.

Op 17 februari gelastte Sadako Ogata, de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties, uit protest tegen de „door alle partijen met voeten getreden” humanitaire principes de opschorting van de hulpoperaties in het door Serviërs gecontroleerde deel van Bosnië en in Sarajevo; tevens beval zij de terugtrekking van de meeste UNHCR-stafleden uit de stad. Op 19 februari werden haar beslissingen echter teruggedraaid door de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali. Op 21 februari gaven de Servische strijdkrachten een hulpkonvooi vrije doortocht naar de Oostbosnische stad Zepa, waarop het UNHCR liet weten dat het hulpprogramma volledig zou worden hervat als de strijdende partijen daarvoor garanties zouden geven. Op 22 februari werden de boycotte hulpveranties aan Sarajevo op instigatie van Izetbegovic hervat. Tegelijkertijd gelastte hij een eenzijdig staakt-het-vuren voor de Bosnische strijdkrachten.

Op 2 februari werden op de weg Sarajevo-Mostar twee mensen gedood bij een aanval op met hulpgoederen geladen VN-vrachtwagens. Op 6 februari werden hulpvluchten naar Sarajevo opgeschort, nadat een bemanningslid van een vliegtuig boven Zagreb door luchtafweergeschut was geraakt. Op 11 februari werden de vluchten opnieuw opgeschort, nadat vier Franse VN-soldaten gewond waren geraakt op

het vliegveld van Sarajevo. Op 25 februari werd een Egyptische VN-soldaat gedood in de buurt van Sarajevo.

Amerikaanse voedseldroppings

Op 25 februari kondigde president Clinton aan dat de VN-konvooien over land zouden worden aangevuld door Amerikaanse vliegtuigen die hulpgoederen zouden droppen boven gebieden die onbereikbaar waren voor de VN-operaties; bij deze droppings zouden geen gevechtsvliegtuigen worden ingezet. Op 26 februari werd deze beslissing goedgekeurd door de ministers van buitenlandse zaken van de NAVO. Hongarije ging er in principe mee akkoord dat de Amerikaanse vliegtuigen zijn lucht ruim zouden gebruiken en op 1 maart vond de eerste dropping boven Oost-Bosnië plaats. Servische commandanten hadden bevel gegeven om de hulpvliegtuigen niet te beschieten en de droppings ongehinderd te laten plaatsvinden.

Resolutie Veiligheidsraad over bewapening VN-troepen

Op 19 februari werd het mandaat van de VN-Protectiemacht in Joego-Slavië (UNPROFOR), die actief was in Bosnië, Kroatië en Macedonië, krachtens een resolutie van de Veiligheidsraad verlengd tot 31 maart (zie boven). De resolutie bepleitte verder dat VN-soldaten in Joego-Slavië omwille van hun veiligheid bewapend moesten worden.

VN-rapport over moord op Bosnische minister

Op 4 februari beschuldigden de Bosnische autoriteiten de VN van een „laks” onderzoek naar de moord op de Bosnische vice-premier Hakija Turajlic door een Servische soldaat op 8 januari (zie boven), omdat de naam van de moordenaar niet bekend was gemaakt en hij tijdens het onderzoek niet eens onderzocht was. Turajlic was opgevolgd door Zlatko Lagumdžija.

Oproep tot herstelbetalingen vanwege sancties

In februari vroegen Roemenië, Oekraïne en Rusland om internationale herstelbetalingen vanwege de verliezen die zij geleden hadden ten gevolge van de tegen Joego-Slavië afgekondigde VN-sancties.

Op 4 februari werden Roemenië en Oekraïne het in Odessa eens over maatregelen om de sancties tegen Servië door te voeren, maar zij

Mate Boban (l.) de Kroatische leider van Bosnië, en de Bosnische premier Mile Akmadžić verlaten het gebouw van de Verenigde Naties na een ontmoeting met de VN-bemiddelaars Vance en Owen.

eisten wel dat er internationale waarnemers in Oekraïense havens gestationeerd zouden worden om te helpen bij het naleven van de sancties en om compensatiemaatregelen te treffen. Ondertussen waren verscheidene Roemeense schepen door Joego-Slavië aan de ketting gelegd ter vergelding van de Roemeense sanctiemaatregelen op de Donau. Op 28 januari drukte de VN-Veilighedsraad zijn bezorgheid uit over het feit dat Oekraïne sinds medio november in weerwil van de sancties olie had geleverd aan Servië.

Gevechten in moslim-enclaves in Oost-Bosnië

In maart werd er vooral gevochten in de streken rond de moslim-enclaves Cerska, Srebrenica, Zepa en Gorazde in Oost-Bosnië. Servische troepen rukten op om hun controle over dit gebied, dat in het Vance/Owen-plan aan de moslims was toegewezen (zie boven), te consolideren. Op 2 maart viel Cerska in handen van de Serviërs, waarna duizenden moslims naar het dichtbij gelegen Konjevic Polje en naar Tuzla (50 km verder) vluchtten. De Amerikaanse voedseldroppings in het belegerde gebied, waaraan Frankrijk en Duitsland in een later stadium ook deelnamen, gingen in maart door, ook al was er in het begin van de maand twijfel gerezen over hun nut; op 2 maart had Rusland laten weten ook een bijdrage te willen leveren aan de voedseldroppings.

In een op een spoedzitting van de Veiligheidsraad van de VN aangenomen verklaring werden de Serviërs op 3 maart opgeroepen hun militaire operaties in Oost-Bosnië te staken en werd geëist dat de leiders van de strijdende partijen zouden onderhandelen totdat een „eerlijk en werkbaar” akkoord was bereikt.

Tegenoffensief van moslims

Aan het eenzijdig in februari door de Bosnische president Alija Izetbegovic afgekondigd staakt-het-vuren kwam een einde toen de Bosnische legercommandant generaal Sefer Halilovic op 8 maart wegliep van wapenstilstandsbesprekingen met de Bosnische Serviërs, die plaatsvonden onder auspiciën van de VN, en een massaal offensief gelastte ter voorkoming van een „bloedbad onder de onschuldige bevolking” van Konjevic Polje en Srebrenica. In Srebrenica, dat al bijna een jaar belegerd werd, woonden ongeveer 60.000 moslims, van wie er dagelijks 20 a 30 stierven.

Hulppogingen van VN-commandant

VN-troepen begonnen met de evacuatie

van moslims uit belegerde gebieden, hoewel er bezorgdheid bestond dat dit in het belang van de Serviërs was. Op 5-6 maart bracht generaal Philippe Morillon, de commandant van de VN-troepen in Bosnië, een bezoek aan Cerska en Konjevic om de situatie ter plekke in ogenschouw te nemen; later sloot hij een akkoord over de evacuatie van moslims uit Srebrenica en Konjevic Polje. Op 11 maart arriveerde een VN-konvooi in Konjevic Polje, dat al elf maanden was ingesloten, om gewonden op te halen. Servische soldaten wilden echter geen mannen laten vertrekken en beschoten een groep dorpelingen die drie Britse pantservoertuigen gedurende een etmaal tegenhielden; zeker 16 burgers werden daarbij gedood en verscheidene kinderen ernstig gewond. Nadat het konvooi onverrichterzake was vertrokken, namen de Serviërs de stad in en vluchtten de overlevenden naar Srebrenica.

Op 11 maart kwam generaal Morillon in Srebrenica aan met een medisch team en een verkenningsgroep van de VN. Hij werd omringd door duizenden moslims die bang waren voor de op handen zijnde verwoesting van de stad. Op 13 maart besloot Morillon in de stad te blijven totdat de Serviërs het beleg opheven. Op 19 maart werd een hulpkonvooi zonder militaire begeleiding in de stad toegelaten en op 20 maart werden 673 burgers, onder wie 100 gewonden, naar Tuzla geëvacueerd.

Op 23 maart besloten Servische leiders met ingang van de volgende dag een luchtcorridor open te stellen voor het evacueren van gewonde vrouwen en kinderen en de aanvoer van voedselvoorraden. In ruil voor de evacuatie van Servische gezinnen uit Tuzla. In weerwil van een strenge inspectie van de helikopters door de Serviërs, moest de operatie afgelast worden nadat de VN-helikopters vanuit Servische stellingen in Tuzla en Srebrenica waren beschoten; er vielen verscheidene doden en gewonden.

Vredesbesprekingen

Tijdens een nieuwe ronde van vredesbesprekingen die op 2 maart in New York begon, ondertekende Izetbegovic op 3 maart het militaire onderdeel van het Vance/Owen-vredesplan en op 25 maart het onderdeel dat betrekking had op de nieuwe landkaart. Daarmee bleven de Bosnische Serviërs over als enige partij die weigerde om in te stemmen met de nieuwe landkaart. Izetbegovic en de leider van de Bosnische Kroaten, Mate Boban, ondertekenden respectievelijk op 3 en 25 maart een informele regeling om een voorlopige regering aan te stellen tijdens de uitvoering van het

UNPROFOR-bevelhebber generaal Philippe Morillon keerde op 20 maart 1993 in Tuzla terug met enkele honderden vluchtelingen uit Srebrenica.

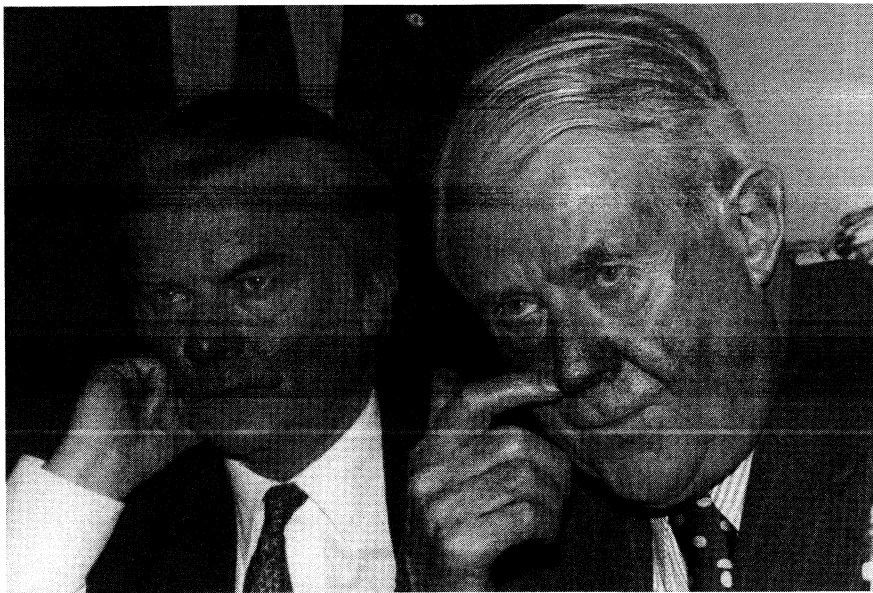
plan. Op 26 maart dreigde de Europese Gemeenschap (EG) met een „volledige isolatie van Servië-Montenegro” indien de Bosnische Serviërs het akkoord niet zouden accepteren.

Izetbegovic ondertekende het militaire deel alleen onder de voorwaarde dat de zware artillerie van de Serviërs onder „controle” van de VN zou worden geplaatst. De leider van de Bosnische Serviërs, Radovan Karadzic, wierp tegen dat hij in de in januari ondertekende versie alleen akkoord was gegaan met „toezicht” door de VN (zie boven). Terwijl de besprekingen over de landkaart gedurende de rest van de maand niets opleverden en in gevaar werden gebracht door de oploeiende gevechten, probeerde de Franse president François Mitterrand op 11 maart in Parijs de impasse te doorbreken in besprekingen met de Servische president Slobodan Milosevic.

Izetbegovic ging op een onverwacht moment akkoord met de landkaart, net op het moment dat de besprekingen dreigden te mislukken. Hij zei echter dat hij op zijn instemming zou terugkomen als er geen einde kwam aan de agressie van de Serviërs en het akkoord niet binnen een redelijke termijn werd verwezenlijkt. De landkaart, die eveneens door Boban werd ondertekend, was gebaseerd op een licht gewijzigd voorstel van de Bosnische moslims waarin de provincie Sarajevo onder bestuur van de moslims zou komen in plaats van onder een drie-partijenbestuur.

Wapenstilstandsakkoord

Na besprekingen tussen Morillon en Milosevic op 25 maart en tussen de VN

VN-bemiddelaars Cyrus Vance (r.) en Lord David Owen geven op 11 maart 1993 een persconferentie in Parijs na hun overleg met de Franse president François Mitterrand en de Servische president Slobodan Milosevic.

en commandanten van de Bosnische Serviërs op 26 maart bereikten de drie partijen op 27 maart een wapenstilstand die de volgende dag om 12 uur inging. Een hulpkonvooi dat op 28 maart in Srebrenica werd toegelaten, begon met de evacuatie van duizenden burgers uit Tuzla.

Vliegverbodbekrachtigingsresolutie Veiligheidsraad

Op 31 maart nam de VN-Veiligheidsraad met 15 tegen 14 stemmen, en onthouding van China, resolutie 816 aan op grond waarvan NAVO-vliegtuigen toestemming kregen vliegtuigen neer te schieten die het vliegverbod boven Bosnië schonden dat in oktober 1992 was ingesteld (zie 16/1 e.v.-'93). De resolutie zou zeven dagen later in werking treden.

Op 13 maart werden de dorpen Gladovici en Osatica nabij Srebrenica met kleine vliegtuigen vanuit Servië gebombardeerd. Dit was de eerste luchtaanval die officieel werd bevestigd sinds de instelling van het vliegverbod. Op 17 maart veroordeelde de Veiligheidsraad de Servische schending van het vliegverbod en riep de Joegoslavische autoriteiten op herhaling van de bombardementen te voorkomen.

FEDERALE REPUBLIEK JOEGO-SLAVIË. MOTIES VAN WANTROUWEN TEGEN PANIC. VERKIEZINGEN

In de Federale Republiek Joego-Slavië (FRJ, de overgebleven „rompfederatie” bestaande uit Servië, met

Kosovo en Vojvodina, en Montenegro) werd op 2 november 1992 in de door de Socialistische Partij gedomineerde Tweede Kamer van de Federale Assemblée met 93 tegen 24 stemmen een motie van wantrouwen tegen premier Milan Panic aangenomen. De motie werd echter op 3 november in de 40 leden tellende Eerste Kamer met 17 tegen 18 stemmen verworpen, dankzij de stemmen van het merendeel van de Montenegrijnse afgevaardigden.

Vojislav Seselj, leider van de Servische Radicale Partij, brengt zijn stem uit tijdens de motie van wantrouwen tegen FRJ-premier Milan Panic op 2 november 1992 in de Kamer van Burgers van het parlement.

Aftreden van ministers

Op 28 november diende minister zonder portefeuille Radmila Milentijevic haar ontslag in, omdat zij van mening was dat Panic de Servische belangen in gevaar bracht. Op 29 november kreeg haar initiatief navolging van minister van economische zaken Nikola Sainovic en op 30 november diende ook vice-premier Oskar Kovac zijn ontslag in.

Presidents- en parlementsverkiezingen

Op 20 december vonden in de FRJ presidents- en parlementsverkiezingen plaats. In mei 1992 waren voor het laatst verkiezingen gehouden voor een officiële termijn van vier jaar (zie pag. 605/1 e.v.-'92). Bij de verkiezingen ging het om (i) het presidentschap van Servië, (ii) de 250 zetels tellende Servische Republikeinse Assemblée en plaatselijke assambles, (iii) het presidentschap van Montenegro, (iv) de Montenegrijnse Republikeinse Assemblée en plaatselijke assambles, en (v) de 138 leden tellende direct gekozen Tweede Kamer van het federale parlement, de Kamer van Burgers. (De federale Eerste Kamer, de Kamer der Republieken, bestond uit 40 afgevaardigden, waarvan de Servische en Montenegrijnse republikeinse assambles er elk 20 kazen.)

De extremistische leider van de Socialistische Partij, Slobodan Milosevic, werd met 56,3 procent van de stemmen herkozen tot president van Servië, terwijl premier en op-

positieleider Milan Panic slechts 34 procent van de stemmen behaalde; er waren vijf andere kandidaten. Pogingen om de kandidatuur van Panic tegen te houden omdat hij niet zou voldoen aan de voorwaarde dat hij één jaar in Servië woonachtig moest zijn, werden op 9 december door het Hooggerechtshof nietig verklaard. Panic eiste hernieuwde verkiezingen omdat er volgens hem op grote schaal fraude was gepleegd. Internationale waarnemers van de CVSE bevestigden dat ten minste 5 procent van de stemmers waren verhinderd hun stem uit te brengen. De opkomst bedroeg 67,4 procent van in totaal 7,3 mln kiesgerechtigden.

De parlementsverkiezingen in Servië resulteerden in winst voor de Socialistische Partij van Servië (SPS) van Milosevic, die uitkwam op 101 zetels, en de extremistische Servische Radicale Partij (SRS) van Vojislav Seselj (73 zetels). De belangrijkste oppositiepartij, de Servische Democratische Beweging (Depos) - een coalitie van 14 partijen waaronder de Servische Beweging voor Vernieuwing (SPO) en de Democratische Partij van Servië (DSS), een splintergroepering van de Democratische Partij (DS) - behaalde 50 zetels. De resterende 27 zetels werden als volgt verdeeld: Democratische Gemeenschap van Hongaren in Vojvodina (DZVM) negen, DS zeven, Groep van Burgers uit Kosovo-Metohija vijf, overige zes.

Bij de Montenegrijnse presidentsverkiezingen moest een tweede ronde tussen de zittende president Momir Bulatovic (42,2 procent in de eerste ronde) en de voormalige federale vice-president Branko Kostic (23 procent) de beslissing brengen.

Bij deze tweede ronde op 10 januari werd Bulatovic herkozen met 158.722 stemmen (63,3 procent), terwijl de pro-Servische Kostic 92.045 stemmen (36,7 procent) behaalde.

De Democratische Partij van Montenegrijnse Socialisten (DPS), de regerende partij in Montenegro en de opvolger van de plaatselij-

President Slobodan Milosevic brengt in Belgrado zijn stem uit bij de verkiezingen op 20 december 1992.

Premier Milan Panic (r.)voert overleg met Depos-leider Dragoljub Micunovic op 10 november

ke Liga van Communisten, behaalde met 42,5 procent van de stemmen de meerderheid in de Montenegrijnse Republikeinse Assemblée.

De 138 zetels in het federale parlement werden als volgt verdeeld: SPS 47, SRS 34, Depos 20, DPS 17, DS vijf, Socialistische Partij van Montenegro vijf, Volkspartij vier, DZVM drie, de coalitie van de DS en de Reformistische Democratische Partij van Vojvodina (RDSV) twee, en de coalitie van de DS, RDSV en de Burgerpartij één.

Opnieuw motie van wantrouwen tegen Panic

Panic werd op 29 december feitelijk van zijn functie ontheven, toen beide kamers van het federale parlement een motie van wantrouwen aanvaardden die door de Radicale Partij was ingediend.

In de Kamer der Republieken was de uitslag 30 tegen 5 met één onthouding en in de Kamer van Burgers stemden 95 afgevaardigden vóór. twee tegen en waren er twaalf onthoudingen. De Tweede Kamer benoemde Radoje Kontic, een vice-premier, tot waarnemend hoofd van de regering, maar Panic weigerde af te treden voordat er een nieuwe regering was benoemd.

Nieuwe federale premier

Op 9 februari stemde de Montenegrijn Radoje Kontic in met zijn benoeming door president Dobrica Kosic tot premier van Joego-Slavië. Hij volgde Milan Panic op en startte onderhandelingen over de vorming van een nieuwe regering.

Kontic stelde op 2 maart een coalitiere-

gering samen uit de Socialistische Partij van Servië (SPS) en de Democratische Partij van Socialisten uit Montenegro. De formatie had vertraging opgelopen doordat Montenegro een gelijk aantal ministeries had geëist en door onenigheid over de toewijzing van de portefeuille van financiën.

Van de nieuwe ministers was Vladislav Jovanovic, die als een havik werd beschouwd, tot dan toe minister van buitenlandse zaken geweest in de Servische regering; in september '92 was hij als minister van buitenlandse zaken uit de federale regering gestapt. Jovan Zebic was tot dan toe vice-premier van Servië geweest. Kontic en Pavle Bulatovic waren beiden Montenegrijnen.

De nieuwe federale premier, Radoje Kontic.

Leden van de FRJ-regering:

Premier - Radoje Kontić; vice-premier, minister van financiën (waarnemend) - Jovan Zebić; vice-premier - Asim Telacević; buitenlandse zaken, waarnemend vice-premier - Djordje Blagojević; defensie - Pavle Bulatović; justitie - Zoran Stojanović; economische zaken - Tomislav Simović; buitenlandse economische betrekkingen - Milorad Unković; vervoer en verbindingen - Blagoje Lucić; arbeid, volksgezondheid en sociale zaken - Velibor Popović; onderwijs en cultuur - Slavko Gordić; wetenschap, technologie en ontwikkeling - Milan Dimitrijević; voorlichting - Slobodan Ignjatović; milieu - Slobodanka Djordan* (v); handel - Miroslav Ivanisević; landbouw - Kiviljko Lovre*; sport - Zoran Bingulac; mensenrechten en rechten van minderheden - Margit Savović (v); minister zonder portefeuille - Tomislav Rajčević.

* nieuwe benoeming

+ lid van vorige regering, maar met gewijzigde portefeuille

Servische vertegenwoordiging in parlement

De belangrijkste Servische oppositiepartij, de Servische Democratische Beweging (Depos), die bij de verkiezingen voor het Servische parlement in december 50 zetels veroverd had, verliet op 3 februari de openingsvergadering van het federale parlement.

De Servische Assemblée had op 28 januari de procedure voor het kiezen van de 20 Servische afgevaardigden voor de 40 leden tellende Kamer der Republieken (de Eerste Kamer van het federale Joegoslavische parlement) gewijzigd. Dit gebeurde in afwezigheid van de oppositiepartijen, die de vergadering uit protest hadden verlaten. De extremistische Socialistische Partij van Servië (SPS) zou nu twaalf zetels bezetten en hun bondgenoten, de Radicalen, acht. Ook twee van de 20 door Montenegro aangewezen afgevaardigden waren Radicalen, zodat de coalitie van Servische socialist en Radicalen op een kamermeerderheid kon rekenen.

Nieuwe Servische regering

Milosevic, die eind december officieel was erkend als president van Servië, gaf op 25 januari 1993 Nikola Sainovic, tot dan toe minister van economische zaken van de FRJ, opdracht een nieuwe Servische regering te vormen.

Op 10 februari keurde de Servische Assemblée een door Sainovic voorgestelde regering goed; deze bestond, naast Sai-

novic als premier, uit vijf vice-premiers en 22 ministers.

Nieuwe regionale regering in Vojvodina

Op 9 februari koos de Assemblée van de Servische autonome provincie Vojvodina een door de SPS gedomineerde nieuwe regering met Bosko Perošević aan het hoofd.

Nieuwe regering in Montenegro

Op 5 maart werd in Montenegro een nieuwe, uit meer partijen samengestelde coalitieregering benoemd. Milo Đukanović bleef premier.

Kosovo-Metohija

Begin maart werden grootscheepse manoeuvres van Servische troepen langs de grens tussen Kosovo en Albanië gemeld. Etnische Albanezen werden nog steeds gedwongen hun banen op te geven en meer dan 500.000 van hen zouden uit de provincie zijn gevlucht aangezien de Servische milities van Zeljko Raznjatović (bekend als „Arkan”) hen het leven steeds moeilijker maakten; leiders uit Kosovo spraken van „etnische zuiveringen in het geniep”.

Op 28 februari waarschuwde de Amerikaanse president Bill Clinton de Servische president Slobodan Milošević dat mocht Kosovo bij de oorlog betrokken raken door toedoen van de Serviërs „de VS bereid zijn tot militaire acties tegen de Serviërs in Kosovo en elders in Servië”.

In maart maakte de Servische regering bekend verkiezingen voor een provinciaal parlement in Kosovo te willen houden.

Vorbereidingen voor rantsoenering

In maart verschenen in de Servische pers berichten dat de autoriteiten na de slechte oogst van 1992, die te wijten was aan een ernstige droogteperiode, waren begonnen met het drukken van rantsoenboekjes en -bonnen voor meel, suiker en bakolie. Op 26 maart staakten Servische vakbonden in Belgrado één dag uit protest tegen de daling van de levensstandaard in de voorgaande twee jaar.

Op 9 maart raakten betogers onder leiding van de oppositionele Servische Vernieuwingsbeweging, die op dat moment zowel het federale als het Servische parlement boycotte, slaags met de politie tijdens een bijeenkomst in Bel-

grado ter herdenking van de tweede verjaardag van de anti-communistische demonstraties in 1991 (zie pag. 434/1-'91).

Donau-blokkade

Van 23 februari tot 2 maart blokkeerden Joegoslavische schepen de Donau omdat Roemenië in het kader van de VN-sancties tegen Joegoslavië twee met brandstof beladen sleepboten de doorgang naar Belgrado verhinderde.

Banksluiting

Begin maart vertrok Jezdemir Vasiljević, eigenaar van Jugoskandic, de op een na grootste particuliere bank van het land, met de noorderzon naar Israël en op 12 maart gelastte hij de sluiting van alle filialen. Deze stap veroorzaakte paniek onder de inleggers die de bank de voorgaande twee jaar met haar hoge rente had aangetrokken.

Naar aanleiding van de affaire-Jugoskandic werden de Servische minister van handel en toerisme, Velimir Mihajlović, en zijn voorganger gearresteerd en werd een onderzoek ingesteld naar Radoman Božović, de voorzitter van de Federale Assemblée en tot januari premier van Servië.

(Vor.ber.pag. 9/1 e.v.-1993)

KROATIË

KABINETSWIJZIGING. VERKIEZINGEN EERSTE KAMER

Op 7 januari werd Mladen Vedriš benoemd tot vice-premier in opvolging van Darko Cigonja.

Verkiezingen voor Kamer van Districten

Op 7 februari 1993 vonden de eerste verkiezingen voor de 63 zetels tellende Kamer van Districten (Eerste Kamer) van de Kroatische Assemblée plaats. De verkiezingen golden ook voor Krajina, maar dat had voor 28 maart afzonderlijke verkiezingen uitgeschreven. Volgens de door de kiescommissie op 11 februari bekendgemaakte uitslagen van 17 van de 21 kiesdistricten (elk vertegenwoordigd door drie leden) had de regerende Kroatische Democratische Gemeenschap (HDZ) 31 zetels behaald; men verwachtte dat de partij 37 zetels zou veroveren, een absolute meerderheid. Op 21 februari zou een tweede kiesronde in de overige vier districten worden gehouden.

Naar verwachting zou de belangrijkste oppositiepartij, de Kroatische Sociaal-Liberale Partij (HSLs), in totaal 18 zetels veroveren, de Kroatische Boerenpartij (HSS) vijf en de Istrische Democratische Assemblée (IDS) drie.

Krachtens coalitie-akkoorden kregen de Partij van Democratische Verandering (SDP, de voormalige Communistische Partij) en de Kroatische Volkspartij (HNS) ieder één HSLs-zetel toegewezen, hoewel geen van beide partijen afzonderlijk zetelwinst boekten.

In totaal namen 21 partijen aan de verkiezingen deel. Van de 3.675.000 kiezers maakte 70 procent de gang naar de stembus. De HDZ overtuigde een meerderheid in alle 21 kiesdistricten, behalve in Istrië (waar de IDS naar schatting 67 procent van de stemmen op haar naam bracht en de HDZ 16 procent) en in Medjimurje (waar de HSS-HNS twee zetels veroverde en de HDZ één). In Dalmatië, waar de HSLs 33 procent van de stemmen veroverde, bracht de HDZ tegen de verwachtingen in slechts 35 procent van de stemmen op haar naam. Voormalige inwoners van Vukovar (in 1991 door Servische troepen belegerd, zie pag. 232/3-'92), konden in Zagreb, voor de gelegenheid uitgeroepen tot kiesdistrict, hun stem uitbrengen. Hier veroverde de HDZ 77 procent van de stemmen.

Tegelijkertijd vonden gemeenteraadsverkiezingen plaats, waarbij de oppositie sterker uit de bus kwam. In een aantal grote steden veroverde zij een meerderheid van de stemmen.

REGERING TREEDT AF

President Franjo Tudjman wees Nikica Valentic aan als de nieuwe premier nadat de regering van Hrvoje Sarinic op 29 maart was afgetreden.

Terwijl in een die ochtend uitgegeven officiële verklaring werd bekendgemaakt dat de regering haar mandaat ter beschikking stelde van de president na de recente verkiezingen (zie boven), werd opgemerkt dat Sarinic algemeen werd gezien als een uitvoerder van Tudjmans beleid en niet zozeer een leider uit hoofde van zichzelf. Ook zou het aftreden van de regering een reactie zijn op de verantwoordiging die onder de bevolking heerste over een reeks financiële schandalen en over het ongunstige economische klimaat van dat moment.

De advocaat Valentic was sinds 1990 algemeen directeur geweest was de oliemaatschappij INA, het grootste staatsbedrijf van Kroatië.

„WAARSCHUWINGSSTAKING”

Op 12 maart riepen de drie grootste vakbondsfederaties en verschillende onafhankelijke bonden een vier uur durende „waarschuwingstaking” uit om te protesteren tegen de lage lonen, de hoge prijzen en de maatschappelijke problemen; zij eisten het aftreden van

de regering. Aan de stakingsoproep werd door ongeveer 420.000 werknemers gehoor gegeven. Op 22 maart werd een akkoord getekend over de lonen en rechten van arbeiders.

Ook de journalisten en werknemers van het enige onafhankelijke dagblad van Kroatië *Slobodna Dalmacija* („Vrij Dalmatië”) gingen in staking nadat de regering op 12 maart een meerderheidsbelang in de krant had verworven en de redactionele verantwoordelijkheid had overgenomen.

(Vor.ber.pag. 19 e.v.-1993)

MACEDONIË

DE KWESTIE VAN DE ERKENNING. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 12 november 1992 gaven Servië, Albanië en Bulgarije in afzonderlijke verklaringen hun steun aan een Grieks initiatief om de bestaande grenzen van Macedonië te garanderen. Het initiatief was klaarblijkelijk bedoeld om de internationale bezorgdheid over de Griekse bedoelingen met de voormalige Joegoslavische republiek te vermindere-

President Kiro Gligorov verklaarde op 9 december in de Macedonische Assemblée dat wanneer de Europese Gemeenschap (EG) Macedonië zou erkennen als de Republiek Macedonië (Skopje), Macedonië deze naam officieel zou aannemen. Op 10 december demonstreer-

den in Athene meer dan 1 mln Grieken tegen internationale erkenning van Macedonië onder de bestaande naam.

Op 8 december leverden de ministers van buitenlandse zaken van de EG in Brussel kritiek op de Griekse overheid, omdat deze Griekse bedrijven toestond de VN-sancties te ontduiken door olie naar Servië te verschepen, terwijl ze tegelijkertijd weigerde Macedonië van olie te voorzien. Door de VN-sancties tegen Servië waren de belangrijkste handelsroutes van Macedonië afgesneden.

Begin februari 1993 herzag de Griekse regering haar aanvankelijke standpunt door in te stemmen met internationale arbitrage in de kwestie rond de naam van Macedonië. Zij beloofde zich bij iedere beslissing te zullen neerleggen.

Deze koerswijziging leidde tot de roep om het aftreden van Griekse premier Konstantinos Mitsotakis. Daartoe werd zowel door tegenstanders binnen zijn partij Nieuwe Democratie als door de oppositionele Pasok opgeroepen.

In januari was Frankrijk met een voorstel tot bemiddeling gekomen, maar dat was toen door president Kiro Gligorov verworpen. In februari hadden Frankrijk, Spanje en Groot-Brittannië een VN-resolutie opgesteld waarin werd geopperd dat Macedonië tot de VN zou kunnen toetreden onder de naam „voormalige Joegoslavische republiek Macedonië”.

Op 13 januari had Uffe Ellemann-Jensen, op dat moment minister van buitenlandse zaken

De Macedonische premier Branko Crvenkovski (r.) had op 4 februari 1993 in Rome een ontmoeting met zijn Italiaanse ambtgenoot Giuliano Amato (l.)

De Deense UNPROFOR-bevelhebber, brigadegeneraal Finn Saermark-Thomsen (l.), wordt aan het slot van zijn bezoek aan Macedonië ter voorbereiding van de komst van de VN-vredesmacht, vergezeld door de Macedonische generaal Postolovski.

van Denemarken (dat sinds 1 januari 1993 het voorzitterschap van de EG-ministerraad bekleedde), de EG opgeroepen druk uit te oefenen op Griekenland om Macedonië te erkennen. In het Europese parlement had hij op 20 januari uiting gegeven aan zijn ergernis jegens Griekenland, omdat dat land naar zijn zeggen de EG gijzelde door de erkenning tegen te houden. Op 21 januari had de Griekse regering de EG-ministerraad opgeroepen Ellemann-Jensen te berispen vanwege „onaanvaardbare” opmerkingen. Griekenland eiste ook dat clausules in de Macedonische grondwet die territoriale aanspraken op Grieks grondgebied deden gelden, gewijzigd werden. Bovendien eiste het land de verwijdering van Helleense symbolen op Macedonische vlaggen en postzegels en de stopzetting van „vijandige propaganda” tegen Griekenland. In januari klaagde Macedonië er twee keer over dat Griekse gevechtsvliegtuigen zijn luchtruim hadden geschonden.

Op 4 februari kondigde de Italiaanse premier Giuliano Amato na een ontmoeting met de Macedonische premier Branko Crvenkovski aan dat Italië op korte termijn met het EG-standpunt zou breken door Macedonië te erkennen.

Aftreden vice-president

Vice-president Jovan Andonov trad op 15 december 1992 af.

Stationering VN-vredesmacht

De Veiligheidsraad besloot op 25 november 1992 twaalf VN-waarnemers

naar Macedonië te sturen om de situatie ter plekke te beoordelen. Op 11 december werd besloten een VN-vredesmacht van 700 soldaten. 35 militaire waarnemers en 26 man burgerpolitie in Macedonië te stationeren.

Aanvraag VN-lidmaatschap

Op 7 januari 1993 diende Macedonië een officiële aanvraag in voor het VN-lidmaatschap.

Rellen in Skopje

Op 6 november 1992 werden bij rellen in Skopje drie etnische Albanezen en een Macedoniër door de politie doodgeschoten; 23 anderen raakten gewond.

De problemen ontstonden door geruchten dat de politie een Jonge Albanees had gedood tijdens een razzia onder zwart-handelaren.

Albanees bij grensovergangdoodgeschoten

Op 24 februari werd een Albanees doodgeschoten door een Macedonische grenswacht, toen hij Macedonisch grondgebied betrad. In 1992 waren zeven Albanezen bij soortgelijke acties gedood.

(Vor.ber.pag. 20/3 e.v.-1993)

SLOVENIË

PRESIDENTS- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 6 december 1992 vonden de eerste Sloveense presidents- en parlementsverkiezingen plaats sinds de onafhankelijkheid in 1991 (zie pag. 523/2-'91).

De zittende president en voormalig leider van de Sloveense Liga van Communisten, Milan Kucan, die als onafhankelijke kandidaat aan de verkiezingen deelnam, werd voor een termijn van vijf jaar tot president herkozen. Hij behaalde 64 procent van de stemmen. Ivo Bizjak van de Christen-Democratische Partij (SKD) werd tweede met 21 procent en Jelko Kacin van de Democratische Partij (DS) eindigde als derde met 7 procent. Er waren vier andere kandidaten.

Tegelijkertijd werden parlementsverkiezingen gehouden, waarbij de Liberale Democratische Partij (LDS) van premier Janez Drnovsek als winnaar uit de bus kwam, maar er niet in slaagde een meerderheid te behalen in het nieuwe 130 leden tellende parlement met twee kamers.

De opkomst bedroeg 76 procent van 1,5 mln kiesgerechtigden. Er deden 23 partijen en co-

alities aan de verkiezingen mee. Behalve de LDS, SKD en DS behaalden ook de Verenigde Lijst (waaronder de voormalige Liga van Communisten), de extreem rechtse anti-buitenlandse Sloveense Nationale Partij (SNS) van Zmago Jelincic, de Sociaal-Democratische Partij van Slovenië (SDSS), de Sloveense Volkspartij (SLS) en de Groene Alliantie (ZS) zetels in het parlement.

Van de negentig leden van de Nationale Assemblée met een ambtstermijn van vier jaar, werden er veertig direct gekozen. De overige vijftig werden door de Republikeinse Kiescommissie volgens een systeem van evenredige vertegenwoordiging verdeeld over die acht partijen die de drempel van drie of meer procent van de stemmen hadden gehaald, hetgeen een voorwaarde vormde om in het parlement vertegenwoordigd te worden. Van de veertig leden van de Staatsraad, die een zittingstermijn van vijf jaar hadden, werden op 6 december 22 leden direct gekozen. De resterende 18, die beroeps- en andere belangengroepen vertegenwoordigden, werden op 10 december gekozen. De voormalige derde kamer, de Kamer van Verenigde Arbeid, werd afgeschaft.

Parlementsverkiezingen

	Zetels in Nationale Assemblée*		Percentage geldige stemmen
	Direct gekozen	Totaal	
LDS	17	22	23,7
SKD	8	15	14,5
Verenigde Lijst	8	14	13,6
SNS	3	12	9,9
SLS	2	10	8,8
DS		6	5,0
ZS		5	3,7
SDSS		4	3,3
Overige		-	17,9
Totaal	38	88	100

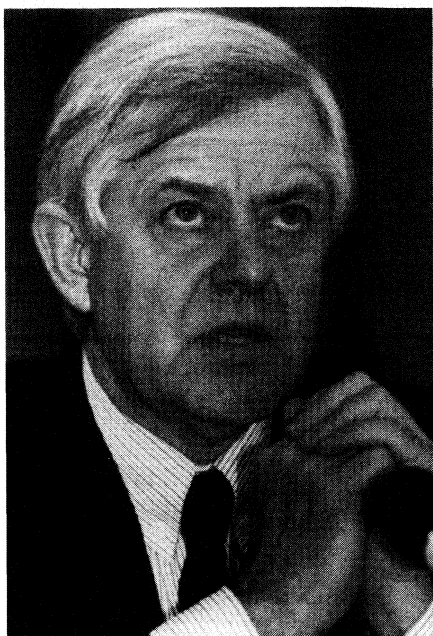
* Twee van de negentig zetels in de Kamer waren gereserveerd voor niet-gekozen vertegenwoordigers van de Hongaarse en Italiaanse minderheden.

NIEUWE COALITIËREGERING

Op 12 januari 1993 werd Janez Drnovsek van de Liberale Democratische Partij (LDS) door de Nationale Assemblée herkozen tot premier. De coalitiëregering van LDS, Christen-Democraten (SKD), de Verenigde Lijst, Groene Alliantie (ZS) en Sociaal-Democraten (SDSS), werd op 25 januari door de Staatsraad goedgekeurd.

Samenstelling van Sloveense Uitvoerende Raad

Voorzitter van de Uitvoerende Raad (premier) - Janez Drnovsek (LDS); vice-premier, buitenlandse zaken - Lojze Peterle (SKD)*; financiën - Mitja Gaspari (LDS); binnenlandse

Depresident van Slovenië, Milan Kucan

zaken - Ivan Bizjak (SKD)*; defensie - Janez Jansa (SDSS); economische betrekkingen en ontwikkeling - Davorin Kracun (LDS)*; onderwijs en sport - Slavko Gaber (LDS); justitie - Miha Kozinc (LDS); vervoer en verbindingen - Igor Umek (SKD)*; landbouw en bosbeheer - Joze Osterc (SKD)*; gezondheidszorg - Bozidar Voljc (ZS)*; wetenschap en technologie - Rado Bohinc (ZL)*; arbeid, gezinszaken en sociale zaken - Jozica Puhar (ZL); cultuur - Sergij Pelhan (ZL)*; economische activiteiten - Maks Tajnikar (ZL)*; milieubehoud en -planning - Miha Jazbinsek (LDS).

* Nieuwe benoeming

+Gewijzigde of extra portefeuille

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Op 9 november 1992 knoopte Zuid-Afrika diplomatieke betrekkingen aan met Slovenië (en met Kroatië). De Oostenrijkse kanselier Franz Vranitsky bracht op 5-6 november een officieel bezoek aan Slovenië.

De Hongaarse minister van buitenlandse zaken Geza Jeszensky bracht eveneens op 6 november een bezoek aan Slovenië, waar beide partijen een akkoord ondertekenden over bescherming van minderheden, hetgeen betrekking had op de 10.000 Hongaren in Slovenië.

Op 9 november ondertekenden China en Slovenië in Beijing een handelsakkoord.

(Vor.ber.pag. 26/3 e.v.-1993)

SPANJE

IBERCORP-SCHANDAAL. VERDERE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

In maart 1992 bleven geruchten en nieuwe onthullingen de ronde doen over de president van de Spaanse Bank, Mariano Rubio Jimenez, en over een van de bekendste Spaanse financiële dienstverleningsinstellingen, Ibercorp. Rubio had op 17 februari zijn ontslag ingediend, maar minister van economie en financiën Carlos Solchaga Catalan had geweigerd dit te aanvaarden. Rubio's huidige ambtstermijn als president van de centrale bank zou op 24 juli aflopen.

De directeur van Ibercorp, Manuel de la Concha, was sinds 1965 verantwoordelijk geweest voor het beheer van Rubio's persoonlijke investeringen, ter waarde van ongeveer 12 mln ptas (\$ 113.000). Klaarblijkelijk had de mogelijkheid bestaan dat de twee mannen financiële informatie hadden uitgewisseld, hetgeen met een correcte handelwijze in strijd werd geacht. De aandacht richtte zich met name op een bedrijf dat Sistemas Financieros (SF) heette en dat deel uitmaakte van Ibercorp. In het voorjaar van 1990 bleek een aantal aandeelhouders van SF, onder wie Rubio en de voormalige minister van financiën Miguel Boyer, via 'inside-information' voor financiële verliezen te zijn behoeft. Op 2 maart nam de Spaanse Bank de verantwoordelijkheden over van Banco Ibercorp, de handelsbank van Ibercorp die in ernstige financiële moeilijkheden verkeerde en er niet in geslaagd was een koper te vinden.

Op 20 februari had Rubio voor de economische commissie van het Congres van Afgevaardigden een getuigenis afgelegd. Op 25 februari eiste de conservatieve Volkspartij (PP) echter een breder parlementair onderzoek, nadat de krant El Mundo nieuwe onthullingen had gepubliceerd. Volgens sommigen was de kwestie gewoon een volgende stap in de voortdurende vete tussen de linkervleugel van de regerende Socialistische Partij (PSOE), onder aanvoering van ondersecretaris-generaal Alfonso Guerra, en de rechtervleugel, die Solchaga's beleid van economische liberalisering steunde. Boyer was een persoonlijke vriend van Solchaga en was tevens, als prominent lid van de Madrileense beau-monde, een geliefd doelwit voor links. Mogelijk onwettig handelen van Rubio was ook een netelige kwestie voor de Europese Gemeenschap (EG), aangezien deze voorbereidingen aan het treffen was om de presidenten van de centrale banken tegen het einde van 1993 meer inspraak te geven bij het bepalen van het monetaire beleid.

Verkiezingen in Catalonië

Bij verkiezingen op 15 maart voor het regionale parlement van Catalonië, werd Jordi Pujol Soley voor een vierde ambtstermijn als voorzitter herkozen. Zijn conservatieve nationalistische

Convergentie en Eenheid (Convergencia i Unió, CiU) vergrootte haar meerderheid in het 135 leden tellende parlement.

Bij de vorige verkiezingen in 1988 (zie pag. 795/1 - '88) had de CiU 69 zetels veroverd met 45,7 procent van de stemmen. Nu had de partij 71 zetels gekregen (met 46,4 procent van de stemmen), gevolgd door de Socialistische Partij van Catalonië (PSC) met 39 zetels en 27,3 procent van de stemmen (42 zetels en 29,7 procent in 1988). De meer radicale nationalistische partij Catalaans Republikeins Links (ERC), die werd geleid door Angel Colom, behaalde 11 zetels met 8 procent van de stemmen (zes en 4,1 in 1988), op basis van een programma waarin een referendum over de onafhankelijkheid van Catalonië en andere autonome regio's werd geëist. Het communistische Catalaanse Initiatief (IC) kreeg zeven zetels met 6,4 procent van de stemmen (negen zetels en 7,7 procent in 1988) en ook de Volkspartij behaalde zeven zetels, met zes procent van de stemmen (zes zetels en 5,3 procent in 1988). Het Democratisch en Sociaal Centrum (CDS), dat 0,9 procent van de stemmen behaalde, behaalde geen zetels (drie zetels en 3,8 procent in 1988). De opkomst bij de verkiezingen was met 54,8 procent relatief laag (59,4 procent in 1988).

Pujol was ook de nationale leider van de CiU. De partij beschikte over 20 leden in het Congres van Afgevaardigden in Madrid en onderhield als gematigde nationalistische beweging steeds betere betrekkingen met de regerende PSOE. Pujol was al voorzitter van de regionale regering sedert Catalonië in 1979 zelfbestuur kreeg.

Herdenking van uitwijzing Sefardische joden

Met een plechtigheid in de enige synagoge van Madrid werd herdacht dat 500 jaar geleden, op 31 maart 1492, koning Ferdinand en koningin Isabella van Spanje de Spaanse joden de keus hadden gegeven tussen bekering tot het christendom en verbanning onder bedreiging met de dood. Koning Juan Carlos hield een toespraak, waarin hij pleitte voor verzoening. Onder de toehoorders bevond zich de Israëlische president Chaim Herzog (zie ook pag. 31/2-'93).

Verhoogde straffen in zaak van bedorven olijfolie

Het Opperste Gerechtshof verhoogde op 28 april de straffen van de 13 mensen die in mei 1989 door het Nationale Hooggerechtshof schuldig waren bevonden aan het op de markt brengen van bedorven olijfolie, hetgeen had geleid tot de dood van 600 mensen en als gevolg waarvan meer dan 25.000 mensen ziek waren geworden, waarvan sommigen ernstig.

De straffen werden verhoogd van in totaal 72 jaar tot 260 jaar gevangenisstraf. Het vonnis van Juan Miguel Benegoechea, de importeur van de olie, werd van 20 naar 77 jaar verhoogd, evenals dat van de belangrijkste distributeur Ramon Ferrero Lopez, die in plaats van de eerder toegekende 12 jaar nu 65 jaar gevangenisstraf kreeg. Vijf anderen, die na de eerste rechtszaak inmiddels in aanmerking kwamen voor voorwaardelijke invrijheidstelling, werden nu gevangengezet.

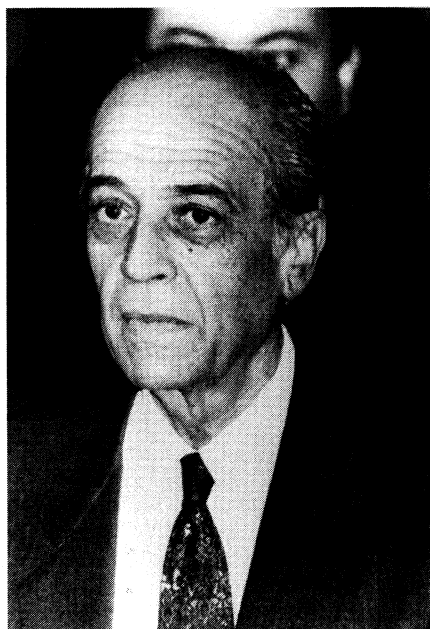
Opening van Expo

Op 20 april opende koning Juan Carlos in Sevilla in het bijzijn van meer dan 2.000 VIP's en onder zware bewaking de wereldtentoonstelling 1992 (Expo).

Op 19 april beëindigde de politie met geweld een demonstratie van leden van de beweging Ontmasker 92 (Descenmascaremos el 92), die zich verzette tegen de kosten van de Expo en het thema: de viering van de 500ste verjaardag van de ontdekkingsreis van Columbus naar Amerika

Algemene staking

Op 28 mei werd in heel Spanje een dag gestaakt tegen de regeringsvoorstellen om op de werkeloosheidsuitkeringen te bezuinigen. De staking was uitgeroepen door de belangrijkste vakbondsfederaties, de CCOO en de UGT. Volgens de regering hielden de bezuinigingen verband met de noodzaak om de overheidsuitgaven te beperken teneinde te kunnen voldoen aan de criteria betreffende economische convergentie voor de economische en monetaire unie

Francisco Fernandez Ordoñez trad op 12 juni 1992 af als minister van buitenlandse zaken.

De nieuwe Spaanse minister van buitenlandse zaken, Javier Solana Madariaga.

(EMU) van de Europese Gemeenschap (zie pag. 76/2 e.v.-'92).

De staking verliep betrekkelijk vreedzaam, hoewel 50 stakers werden gearresteerd na gevechten met de oproerpolitie. In de industriële sector werd niet gewerkt, maar in de commerciële sector vond de staking minder navolging; ook veel banken en hotels bleven open. Het openbaar vervoer had op 28 mei een zeer beperkte dienstregeling.

Nieuwe minister van buitenlandse zaken

Op 12 juni werd officieel bekendgemaakt dat de 62-jarige minister van buitenlandse zaken, Francisco Fernandez Ordoñez, om gezondheidsredenen zou aftreden. Op 22 juni werd hij opgevolgd door de 50-jarige Javier Solana Madariaga, die sinds 1988 minister van onderwijs en wetenschap was geweest en beschouwd werd als een trouwe bondgenoot van premier Felipe Gonzalez.

Solana, een natuurkundige, was van 1982-'88 minister van cultuur en vanaf 1983 was hij tevens de officiële regeringswoordvoerder. Als minister van onderwijs werd hij opgevolgd door Alfredo Perez Rubalcaba, die tot dan toe staatssecretaris van onderwijs was geweest.

Ordoñez, die minister van buitenlandse zaken was geweest van 1985 tot zijn aftreden in juni, overleed op 7 augustus. Vanaf het herstel van de democratie in Spanje in 1975 speelde hij een vooraanstaande rol in de politiek. Hij was minister van financiën van 1977-'79 en minnistervan justitie in 1980-'81.

Onenigheid rond Olympische Spelen

De regering van de autonome regio Catalonië

ondervond kritiek van politici van zowel regering als oppositie omdat zij de Olympische Spelen die in haar hoofdstad Barcelona plaatsvonden, trachtte te gebruiken om bekendheid te geven aan de zaak van het Catalaanse nationalisme. Leden van de regerende Spaanse Socialistische Partij (PSOE) merkten op dat de nationale regering iets meer dan 50 procent van de kosten van de Spelen voor haar rekening had genomen terwijl al direct in het begin was besloten dat de Catalaanse vlag zou wapperen en dat het Catalaans een van de vier officiële talen tijdens de Spelen zou zijn.

Illegale immigranten

Op 26 augustus deporteerde Spanje 195 Noordafrikanen, bijna allen Marokkanen, die hadden getracht om vanuit de aan Marokko grenzende Spaanse enclave Melilla in een 15 meter lange motorboot over te steken naar Almeria op het vasteland van Spanje.

In het weekeinde van 22-23 augustus werden nabij Tarifa drie verdrinken Afrikaanse immigranten gevonden. Waarschijnlijk waren ze voor de kust over boord gezet (zie ook pag. 632/3 e.v.-'92).

Ten minste 35 mensen, voornamelijk Marokkanen, verdrinken op 26 september in de Straat van Gibraltair, toen zij poogden naar Spanje over te steken; 38 anderen werden door de Guardia Civil gearresteerd. Gedurende de eerste acht maanden van 1992 waren in Algeras in totaal 1.200 Afrikaanse immigranten door de Guardia Civil gearresteerd.

Moord op immigranten

Op 13 november werd in Madrid Lucrecia Perez Martos, een immigrante uit de Dominicaanse Republiek, doodgeschoten.

ten; bij een aanslag door vermomde schutters, die afkomstig zouden zijn uit extreem rechtse kringen, werd een man gewond.

Het Congres van Afgevaardigden keurde op 16 november een verklaring van alle partijen goed waarin de moord werd betreurd en de bevolking werd opgeroepen een vuist te maken tegen het racisme. Politici van zowel rechts als links liepen op 21 november in de hoofdstad samen met vakbondsleiders mee in een protestmars tegen racisme.

Op 28 november werden vier mannen gearresteerd in verband met de niet eerder bekend gemaakte moord op een jonge Marokkaan op 17 november in Madrid.

Premier Gonzalez besluit zich opnieuw kandidaat te stellen

Tijdens een bijeenkomst op 25 oktober ter viering van het tienjarige regeringsjubileum van de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE) in de grootste arena van Madrid, bevestigde premier Felipe Gonzalez dat hij zich voor een vierde termijn kandidaat zou stellen.

De vriendschappelijke betrekkingen tussen de socialistische Algemene Arbeidersvakbond (UGT) en de PSOE werden, na een langdurig meningsverschil over het economisch beleid van de regering, op 30 september tijdens de eerste bijeenkomst sinds vijf jaar weer aangehaald door Nicolas Redondo, de secretaris-generaal van de UGT, en Alfonso Guerra, de ondsecretaris-generaal van de PSOE (zie pag. 795/1 e.v.-'88 voor Redondo's weigering in 1988 om de UGT-zetel binnen het bestuur van de PSOE te aanvaarden).

Ontwerpbegroting voor 1993

De ontwerpbegroting voor 1993, die op 29 september aan de Cortes werd gepresenteerd en door minister van economie en financiën Carlos Solchaga de zuinigste begroting in 20 jaar werd genoemd, voorzorg in een reële stijging van de overheidsuitgaven van slechts 3,7 procent (2,1 procent hiervan was gereserveerd voor de aflossing van de schulden). Het begrotingstekort zou hierdoor moeten dalen van 2,6 naar 2,3 procent van het BNP (Pta 1.421,1 mrd, ongeveer \$ 13,93 mrd).

Op de defensieuitgaven werd in reële termen meer dan 9 procent bezuinigd, op openbaar bestuur 3,3 procent en op buitenlandse zaken 1,9 procent. Alleen de reële uitgaven voor gezondheidszorg, pensioenen en werkloosheid zouden worden verhoogd. De groei van het BNP werd op minder dan één procent geraamd en de inflatie op 4,7 procent.

Overeenstemming over stakingswet

Op 9 november werden de regering en de vakbonden het eens over een nieuwe ontwerp-wet, die al in mei 1992 was ingediend, waarin werd vastgelegd wanneer een staking onwettig was. In de overeenkomst werd ook vastgelegd dat beide partijen binnen twaalf maanden zouden onderhandelen over een lijst met 17 sectoren waar tijdens stakingen een minimaal dienstenpakket gehandhaafd diende te worden. Het akkoord kwam pas tot stand nadat de regering een paragraaf had geschrapt die voorzorg in het automatische ontslag van werknemers die weigerden mee te werken.

Leden van regering Cantabrië treden af

Zes Volkspartij-leden van de regionale regering van Cantabrië dienden op 18 september hun ontslag in in een poging de voorzitter, Juan Hormaechea, die was aangeklaagd wegens ambtsmisbruik en verduistering, tot aftreden te dwingen.

Gelijke status voor religies

Krachtens bepalingen die vanaf 13 november van kracht werden, werd aan de protestantse, joodse en islamitische godsdienst op elk gebied dezelfde status toegekend als aan het rooms-katholieke geloof. Die gebieden strekten zich uit van godsdienstonderwijs op scholen en kerkelijk huwelijken tot belastingrechten en -voordelen.

Inval in hoofdkantoor van PSOE

Het hoofdkantoor van de regerende PSOE werd op 19 november door recht-bankfunctionarissen en politieagenten doorzocht. Er werden papieren in beslag genomen in opdracht van een rechter, die een onderzoek had ingesteld naar beschuldigingen dat de PSOE illegale betalingen had ontvangen.

Procureur-generaal Eligio Hernandez ging bij het Hooggerechtshof in beroep tegen het huiszoekingsbevel. Op 19 november verklaarde hij dat hij het Constitutionele Hof om een uitspraak had gevraagd over de wetmatigheid van het optreden van rechter Marino Barbero.

Onthullingen over illegale financiering van PSOE

Officiële accountants bevestigden op 22 maart 1993 in een rapport dat gedurende de periode 1989-91 twee vooraanstaande functionarissen van

de regerende Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE) niet-bestaande adviesdiensten hadden verkocht aan toonaangevende bedrijven en banken, in ruil waarvoor zij betalingen hadden ontvangen ter waarde van 997 mln. pta's. Met dit geld waren verkiezingskosten betaald. De twee mannen opereerden via twee bedrijven, Filesa en Time Export. Het onderzoek naar illegale financiering was al enige tijd gaande en het hoofdkantoor van de PSOE was al tweemaal op last van rechter Marino Barbero doorzocht.

Maatregelen ter bestrijding van werkloosheid

Op 26 februari maakte de regering een pakket van noodmaatregelen bekend, ter waarde van 300 mrd pesetas (circa \$ 2,5 mrd), voor het scheppen van banen. Dit gebeurde na de bekendmaking eerder die maand van officiële cijfers die aantoonde dat in 1992 circa 500.000 banen verloren waren gegaan en dat de werkloosheid was gestegen tot 3.050.000, oftewel 20,06 procent van de beroepsbevolking, het hoogste binnen de Europese Gemeenschap.

Tijdens een spoeddebat over werkloosheid in het Congres van Afgevaardigden op 2 maart presenteerde premier Felipe Gonzalez het pakket maatregelen, dat hij op 26 februari had bekend gemaakt. Het omvatte investeringen in projecten met betrekking tot de infrastructuur, maatregelen om kleine en middelgrote bedrijven te helpen, en wijzigingen in de arbeidswetgeving teneinde het creëren van nieuwe banen te vergemakkelijken. Hij waarschuwde er echter voor dat er geen versoepeling zou optreden in het Spaanse beleid van economische convergentie, dat erop gericht was de inflatie terug te dringen, de peseta te stabiliseren en de groei te handhaven.

Met het oog op de algemene verkiezingen, die gepland waren voor eind november, bevestigde José Maria Aznar, de leider van de Volkspartij (PP) en lijsttrekker bij de verkiezingen, dat de regering iedere geloofwaardigheid had verloren en noemde hij haar economische beleid „een regelrechte flop”. Cijfers van de regering die op 12 maart waren vrijgegeven, wezen uit dat 2.471.412 mensen, ofwel 16,3% van de actieve beroepsbevolking in februari werkloos waren, in vergelijking met een onofficiële aantal van meer dan 3 mln, dat in januari was genoemd. Tegelijkertijd wezen cijfers van het Nationaal Statistisch Instituut (INE) uit dat de economie voor het eerst sinds 1981 achteruitgang vertoonde; in het laatste kwart-

taal van 1992 was de groei 0,2% minder dan in dezelfde periode van 1991.

Schadeloosstelling voor hemofiliepatiënten

Het ministerie van Volksgezondheid zegde op 9 maart schadeloosstelling toe aan hemofiliepatiënten, nadat de Spaanse Bond van Hemofiliepatiënten gedreigd had met massale juridische actie. De Bond beweerde dat sedert 1983 42% van haar leden (1.147 van de in totaal 2.730 geregistreerden) besmet was geraakt met het HIV-virus en dat 416 leden waren overleden aan AIDS. Voorts stelde de Bond dat functionarissen in de gezondheidszorg tot 1985, het jaar waarin hitte-behandeling verplicht werd, producten met besmet bloed waren blijven verstrekken, ondanks al bestaande aanwijzingen dat hitte-behandeling het virus onschadelijk zou hebbengemaakt.

Advertenties die het gebruik van condooms aanbevalen om de verspreiding van aids tegen te gaan, werden op 10 maart door het Hoogge-rechtshof verbodennadat een klacht was ingediend door een organisatie die optrad namens katholieke ouders.

Arrestaties van ETA-leiders

Op 29 maart hield de Franse politie drie hoge bevelhebbers aan van de Baskische afscheidingsbeweging Euzkadi ta Askatasuna (ETA). Het waren de militaire commandant van de organisatie, Francisco Mugica Garmendia, een van haar belangrijkste ideologen, José Luis Alvares Santacristina, en de commandant voor de logistiek, Joseba Arregui Erostarbe.

De drie werden gearresteerd nadat de politie een inval had gedaan in een huis in Bidart, dichtbij de Franse Atlantische kust. Mugica werd beschouwd als een marxistisch-leninist die het leiderschap van de ETA in 1976 had overgenomen na de dood van zijn voorganger Eduardo Morena Bergaretxe in 1976 (zie pag. 42/1-'77), die voorstander was van een minder harde lijn. Het nieuws van de arrestaties leidde in de Baskische steden San Sebastian en Ordizia tot demonstraties voor de vrijlating van de leiders. Op 31 maart ontplofte in Madrid in de handen van een gepensioneerd luchtmachtkolonel een bompakje, hetgeen als een vergeldingsactie van de ETA werd gezien voor de arrestaties.

Vanaf het moment dat begin maart bekend werd dat de toonaangevende partij binnen het Baskische parlement, de Baskische Nationalistische Partij (PNV), controversiële onderhandelingen was begonnen met Herri Batasuna, de politieke vleugel van de ETA, werd er in toenemende mate op gespeculeerd dat de

Spaanse regering zou overwegen met de meer gematigde figuren in de ETA-top tot een overeenkomst te komen.

Op 28 april werd de 55-jarige Sabino Euba Zenaruzabeitia, die ervan verdacht werd penningmeester van de ETA te zijn, door de Franse politie gearresteerd op het Parijse vliegveld Charles de Gaulle, van waaruit hij naar Mexico wilde vliegen. Op 10 april had de Franse regering de voormalige ETA-leider Juan Lorenzo Lasa Michelena, beter bekend als „Txikiardi”, uitgeleverd. Hij had reeds zeven jaar in een Franse gevangenis doorgebracht en zou in Spanje terecht moeten staan voor meerdere beschuldigingen van moord

Op 15 mei arresteerde de Uruguayaanse politie in de hoofdstad Montevideo 30 vermeende activisten van de ETA. Drie van hen werden gezocht in verband met aanslagen op soldaten in Spanje.

Op 3 augustus arresteerde de politie in het zuidwesten van Frankrijk Stanisla Villanueva Herrea (ook bekend als Txapu), die volgens de autoriteiten een van de leiders van de ETA was geweest sinds de arrestatie van andere leiders in maart.

Begin oktober werd de ETA-leider Alberto Aldana Barrera samen met zijn vrouw gearresteerd in Cibourne, in het zuiden van Frankrijk.

De Franse en Spaanse politie arresteerden in februari 1993 opnieuw enkele vooraanstaande ETA-leiders.

Drie mensen werden op 12 februari bij Bayonne in Frankrijk aangehouden, onder wie Pedro Maria Gorospe Lertxundi, van wie men dacht dat hij de nieuwe kwartiermaker van de ETA was. Ook werd Pierre Fagant aangehouden, een Franse technicus onder wiens boerderij in Bidart de Franse politie op 14 februari een groot wapenarsenaal ontdekte. Een andere ETA-leider, José Manuel Pagoaga Gallestequi, die verantwoordelijk was voor het steuncomité voor Baskische vluchtelingen in Frankrijk, werd op 16 februari gearresteerd in St. Etienne de Baigorri.

Op 21 februari werd de Galiciër Rafael Caride Simon in de buurt van Toulouse in Zuidwest-Frankrijk gearresteerd. Hij werd beschouwd als het voormalige hoofd van het „Barcelona-commando” van de ETA en werd al tien jaar gezocht voor allerlei misdrijven. Zo zou hij verantwoordelijk zijn geweest voor de bom-aanslag in de Hipercor-supermarkt in Barcelona in juni 1987 waarbij 21 mensen de dood vonden (zie pag. 438/1-'91); aangenomen werd dat Caride Simon de leiding had over de actie-eenheden van de ETA in heel Spanje.

Op 3 februari werden twee Baskische advocaten gearresteerd omdat zij zouden hebben gefungeerd als „boodschappers” voor ETA-gevangenen, onder wie José Ignacio de Juana Chaos, de voormalige leider van het „Madrid-commando” van de ETA.

ETA biedt bestand aan

Een aanbod van de ETA op 10 juli om een bestand voor twee maanden te sluiten, werd door de Spaanse regering afgewezen.

Het aanbod werd twee weken voor de opening van de Olympische Spelen in Barcelona gedaan in een verklaring aan de plaatselijke Baskische nieuwsmedia. De ETA verklaarde bereid te zijn een twee maanden durende „periode van ontspanning” in acht te nemen als de Spaanse regering zou instemmen met het leggen van „officiële contacten”, hetgeen zou moeten plaatsvinden „in een neutraal land, dat de goedkeuring van beide partijen had”. Deze contacten zouden dan gevolgd worden door een nieuwe fase van politiek-inhoudelijke besprekingen.

De regering beperkte zich in haar reactie louter tot een herhaling van haar eerder ingenomen standpunt. Vice-premier Narcis Serra Serra zei op 11 juli: „Het enige wat ze moeten doen, is ophouden met moorden.” Daaraan voegde hij toe dat er verder geen officiële reactie op het aanbod van de ETA zou volgen. Men was bang geweest dat de ETA zou proberen een aanslag te plegen op de Expo Wereldtentoonstelling 1992 in Sevilla, die van 20 april tot 12 oktober werd gehouden, of tijdens de Olympische Spelen in Barcelona (25 juli-9 augustus).

Einde van niet-officieel bestand met ETA

De ETA maakte op 18 augustus bekend dat zij de „gewapende strijd zou voortzetten”, waarmee een einde kwam aan de hoop die gewekt was toen zij op 10 juli een niet-officieel bestand voor twee maanden aanbood.

Op 17 augustus werden in de Baskische stad Oyarzun twee leden van de guardia civil die geen dienst hadden, doodgeschoten. Daarmee kwam het aantal slachtoffers van de ETA in 1992 op 622; 18 van hen waren vermoord in de periode januari-maart.

Baskische partijen nemen gezamenlijk standpunt in over ETA

Op een bijeenkomst op 15 september in Vitoria bevestigden de gematigde partijen die in de Baskische regio waren vertegenwoordigd, (de Baskische Nationalistische Partij, PNV, de Volkspartij, PP, Baskisch Links, EE, en Unidad Alavesa, met uitzondering van Baskische Solidariteit „EA”) hun gezamenlijke politieke verzet tegen de ETA en de zienswijze van haar politieke vleugel, Verenigd Volk (HB), als een bekrachtiging van het in 1988 gesloten Ajuria Enea-akkoord, waarin alle partijen hadden beloofd te streven naar vrede in Baskenland. In het nieuwe akkoord werd verklaard dat geen enkele partij

contacten mocht onderhouden met HB zonder overleg vooraf.

Op 2 september kwam in Salamanca een leger-officier door een autobom van de ETA om het leven. In San Sebastian werd op 13 september een politieman die geen dienst had doodgeschoten. Een politieman uit het plaatsje Baracaldo bij Bilbao, die ooit gevangen had gezeten omdat hij een eenheid van de ETA onderdak had verleend, werd op 21 oktober gedood, klaarblijkelijk omdat een bom waar hij mee bezig was voortijdig ontplofte.

Vrijlating belangrijkste verdachte in Baskisch moordproces

De berechting van diegenen, die beschuldigd waren van de moord in 1989 op HB-afgevaardigde Josu Muguruza (zie pag. 440/2/3-'91), werd op 26 februari uitgesteld, toen een van de belangrijkste verdachten, Ricardo Saenz de Ynestrillas, zonder borgtocht werd vrijgelaten. Een mede-verdachte had onlangs de moord bekend.

Arrestatie GRAPO-leider. Bomaanslagen

Laureano Ortega, leider van de extreem-linkse 1 Oktober Anti-Fascistische Verzets Groep (GRAPO), werd op 5 december 1992 opnieuw gearresteerd in Santander; hij was eerder in het jaar ontsnapt uit de gevangenis van Granada.

Drie bomaanslagen op 3 maart 1993 in Madrid werden door de GRAPO opgeëist.

Olievlek voor de kust van Spanje

Op 3 december liep de Griekse tanker 'Egeïsche Zee' voor de noordwestelijke Spaanse havenstad La Coruña vast en ontplofte. Daarbij kwam naar schatting 70.000 ton olie in zee terecht, hetgeen ernstige gevolgen voor het milieu had.

De tanker vervoerde olie van het Britse boor-eiland bij Sullom Voe in de Noordzee naar de raffinaderij in La Coruña, toen het schip door een plotselinge rukwind op de rotsen werd gedreven. Veel van de olie werd vervolgens door de krachtige wind en de zware zee verspreid.

Milieubeschermers uitten kritiek op de Spaanse autoriteiten, omdat deze in gebreke bleven bij het treffen van afdoende maatregelen om de met olie besmeurde zeevogels te redden. Zij wezen erop dat de autoriteiten de omvang van de schade verborgen trachtten te houden.

(Vor.ber.pag. 302/1 e.v.-1992)

ECUADOR

BESLISSENDE RONDE PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Op 5 juli 1992, in de beslissende ronde van de presidentsverkiezingen, kwam de 71-jarige Sixto Duran Ballen, leider van de rechtse Republikeinse Eenheidspartij (PUR) als winnaar uit de bus. Met een totaal van 2.174.860 stemmen (57,9 procent van de uitgebrachte stemmen) won hij in 19 van de 21 provincies. Hij versloeg de 46-jarige Jaime Nebot Saadi van de - eveneens rechtse - Sociaal-Christelijke Partij (PSC), die 1.584.482 stemmen (42,1 procent) behaalde. (De eerste ronde in mei had niet tot een beslissing geleid, zie pag. 621/3 e.v.-'92.)

Duran, die de bekendste politicus van het land was (hij nam twee keer eerder deel aan presidentsverkiezingen), presenteerde zich tijdens de verkiezingen vooral als staatsman. De beleidsplannen van beide kandidaten verschilden nauwelijks. Beiden beloofden de gecentraliseerde en op staatsinterventie gebaseerde economie volgens vrije-marktprincipes te zullen hervormen.

Net als in de eerste ronde werd de strijd gedomineerd door vijandigheid tussen de kandidaten en door regionale rivaliteit; deze kwam vooral voor tussen Quito, de hoofdstad van de hoogvlakte, die vertegenwoordigd werd door Duran, en Guayaquil, de belangrijkste havenstad aan de Stille Oceaan, waarmee Nebot meer verbonden was. Nebot werd echter zelfs daar tegengewerkt door de hem vijandig gezinde rechts-populistische leider, Abdala Bucaram Ortiz, die in de eerste ronde was afgevallen, en die zijn aanhangers opriep op Duran te stemmen.

Aangezien Duran geen meerderheid bezat in het uit 77 leden tellende Congres, riep hij op tot „nationale eenheid” en een „politiek wapenstilstand”. Bij de Congresverkiezingen in mei had de PUR twaalf zetels veroverd en de Conservatieve Partij (PCE), waartoe de vice-presidentskandidaat Alberto Dahik behoorde, zes zetels. Verwacht werd echter dat Duran zich van de steun van ten minste nog twee partijen zou weten te verzekeren.

NIEUW KABINET

Duran zou op 10 augustus zijn nieuwe ambt aanvaarden in opvolging van Rodrigo Borja Cevallos van Democratisch Links (ID). Op 20 juli voltooide hij de formatie van zijn kabinet, waarin ook mensen uit het bedrijfsleven zitting hadden. Hiermee onderstreepte hij zijn voornemen zich in te zullen zetten voor een vrije-marktbeleid.

Samenstelling kabinet

Binnenlandse zaken - Roberto Dunn Barreiro; financiën - Mario Rivadeneira; energie en

President Sixto Duran Ballen van Ecuador.

mijnbouw - Andres Barreiro; industrie, handel en integratie - Mauricio Pinto; openbare werken en verbindingen - Pedro Lopez; onderwijs, cultuur en sport - Eduardo Pena; voorlichting en toerisme - Pedro Zambrano; stadsontwikkeling en huisvesting - Francisco Albornoz; buitenlandse zaken - Diego Paredes; defensie - generaal José Gallardo; arbeid en welzijn - Alfredo Corral; landbouw en veeteelt - Mariano Gonzalaz; volksgezondheid - Leonardo Vitieri; sociale zaken en promotie - Mariana Argudo.

BEZUINIGINGSMAATREGELEN. PROTESTEN EN STAKINGEN

Op 3 september maakte de regering van de pas gekozen president Duran een aantal controversiële bezuinigingsmaatregelen bekend. Nadat het in de steden Quito en Guayaquil tot gewelddadige protestacties, plunderingen en bomaanslagen was gekomen, beval de regering op 7 september de nationale mobilisatie van het leger.

De bezuinigingsmaatregelen beoogden de inflatie van vijftig procent en de gestaag groeiende overheidsschuld, geschat op \$ 800 mln (zeven procent van het bruto nationaal product), te bestrijden. De maatregelen bestonden uit: (i) de privatisering van twintig staatsbedrijven, waaronder de nationale luchtvaartmaatschappij EEA; (ii) de vermindering van overheidsuitgaven over de gehele linie ten bedrage van zo'n \$ 35 miljoen, ofwel vier procent; (iii) een bevrozing van de werkgelegenheid bij de overheid; (iv) de devaluatie van de sucre (aanvankelijk met 27,6 procent; officiële koers op 14 september 1992: \$ 1 = 1.789,24 sucres); (v) prijsstijgingen van 125 tot 165 procent voor superbenzine, en van 25 tot 125 procent voor elektriciteit; (vi) het aan banden leggen van het gebruik van dienstauto's en van gratis vlieguren.

AMERIKA

Het pakket maatregelen ging vergezeld van een prijscompensatie voor iedere arbeider ter hoogte van 10.000 sucre. Op 18 september kondigde de regering vervolgens een reductie van twintig procent aan op de prijs van gasflessen, die in de meeste gezinnen werden gebruikt. Een verdere toezegging van een extra uitkering in 1993 ter hoogte van een maandsalaris werd eind september verworpen door de Nationale Vergadering, waar de regeringspartij in de minderheid was.

Na drie weken van protestacties tegen de bezuinigingsmaatregelen legde het Verenigde Arbeidersfront (FUT) op 23 september Ecuador stil met een algemeenestaking.

De Confederatie van Indiaanse Nationaliteiten van Ecuador (Conaie) had op 11 september een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid aangekondigd en de leider van Conaie, Luis Macas, verklaarde dat hij een „Indianenopstand" niet uitsloot. In een onmiddellijke reactie hierop verklaarde de secretaris-generaal van de regering, minister José Vicente Maldonado, dat elke onwettige staking onderdrukt zou worden.

HERZIENING VAN BUITENLANDSE INVESTERINGEN

In een poging de economie toegankelijk te maken voor buitenlands kapitaal, vaardigde president Duran op 13 januari 1993 een decreet uit waarin de regels voor buitenlandse investeringen werden gewijzigd. Hierdoor werden de beperkingen van de in juni 1991 onder de vorige regering van Rodrigo Borja Cevallos aangenomen wet grotendeels opgeheven.

Volgens de nieuwe regels zouden rechtstreekse buitenlandse investeringen gelijk worden gesteld aan Ecuadoreaans kapitaal en werd officiële goedkeuring vooraf overbodig. Het ministerie van industrie zou de overdracht van aandelen automatisch goedkeuren, waardoor het pad werd geëffend voor de buitenlandse overname van nationale bedrijven. Buitenlandse bedrijven zouden bovendien winsten en kapitaal naar hun eigen land kunnen overboeken.

Door de hervormingen zouden onder meer de financiële sector en het bankwezen, het verzekeringswezen en de overheidsdiensten volledig toegankelijk worden voor buitenlandse investeerders. Buitenlandse investeringen in de defensie-industrie en de telecommunicatiesector zouden echter nog door de staat worden beperkt en vereisten speciale goedkeuring van het Nationale Congres. Minister van industrie Mauricio Pinto, die binnen de regering van Duran werd gezien als de grootste pleitbezorger van liberalisering van buitenlandse investeringen, verklaarde dat er een nieuwe wet in de maak was om de staatsbemoeienis volledig af te schaffen. Het Congres zou tevens stappen ondernemen om het belastingstelsel te veranderen. Op dat moment moesten buitenlandse bedrijven elf procent extra belasting betalen

over uitgekeerde winsten, bovenop de 25 procent winstbelasting die ook door binnenlandse bedrijven moest worden betaald.

MINISTER ONTSLAGEN

Minister van energie en mijnbouw Andres Barreiro werd op 4 februari ontslagen nadat hij in het Congres kritiek had geleverd op het economisch beleid van de regering. Francisco Acosta Coloma werd op 8 februari tot waarnemend minister op deze post benoemd.

MINISTER EN LEGERLEIDER KOMEN OM

Op 10 december 1992 kwam de bevelhebber van het leger, generaal Carlomagno Andrade om het leven toen het kleine vliegtuigje waarin hij zich bevond, in dichte mist te pletter sloeg tegen een flatgebouw in de hoofdstad Quito. Bij een soortgelijk ongeval in de hoofdstad overleed op 21 december Pedro Zambrano, minister van toerisme en voorlichting. Op 30 december werd bericht dat Carlos Vera was benoemd tot opvolger van Zambrano.

BOMAANSLAGEN OP OPENBARE VOORZIENINGEN

Een groep die zichzelf de Partido Comunista Maoïsta „Puka Inti" (Maoïstische Communistische Partij Kode Zon) noemde, eiste op 9 december de verantwoordelijkheid op voor een serie bom-aanslagen op openbare gebouwen in Quito, die waren gepleegd uit protest tegen het privatiseringsbeleid van de regering.

GUERRILLAGROEPERING LEGT WAPENS NEER

Op 11 januari 1993 had Patricio Leon, de leider van een dissidente afdeling binnen de voormalige guerrillagroepering Alfaro Vive, Carajo!, die in 1991 was opgeheven (zie pag. 620/1/2-'92), de regering laten weten de wapens neer te zullen leggen en deel te gaan nemen aan „het politieke en maatschappelijke leven".

(Vor.ber.pag. 620/1 e.v.-1992)

MEXICO

BERICHTEN OVER FRAUDE BIJ DEELSTAATVERKIEZINGEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 12 juli 1992 brachten bijna 3 mln mensen in twee deelstaten hun stem uit

om een gouverneur, een parlement en een aantal burgemeesters te kiezen. Het betrof de aan de Verenigde Staten grenzende deelstaat Chihuahua en de deelstaat Michoacan ten westen van Mexico Stad. Op 13 juli erkende de regerende Institutionele Revolutionaire Partij (PRI) haar nederlaag in Chihuahua, waar Francisco Barrio Terrazas van de Partij van Nationale Actie (PAN) de nieuwe gouverneur zou worden. In Michoacan won de gouverneurskandidaat van de PRI echter met een grote meerderheid.

Barrio was in de deelstaat Chihuahua, waar een opkomst van 63 procent werd gemeld, pas de derde gouverneur die niet van de PRI was. De PRI was in juli 1989 bij de deelstaatverkiezingen in Baja California Norte verslagen (zie pag. 451/1 e.v.-'90) en het gouverneurschap van de deelstaat Guanajuato was in 1991 na protesten over verkiezingsfraude voorlopig overgedragen aan de PAN (zie pag. 551/2/3-'92). Barrio had zich in 1986 zonder veel succes kandidaat gesteld voor het gouverneurschap van Chihuahua, waarna hij beweerde dat Fernando Baeza Melendez van de PRI die verkiezingen op frauduleuze wijze had gewonnen.

In Michoacan, een arme agrarische deelstaat met een radicale traditie, was de Democratische Revolutionaire Partij (PRD) van Cuauhtemoc Cardenas Solorzano de belangrijkste tegenstander van de PRI. Vóór de verkiezingen was de sfeer gespannen, aangezien 5.000 suldaten en leden van de oproerpolitie in staat van paraatheid waren gebracht. Uit de officiële uitslagen van 16 juli bleek dat de gouverneurskandidaat van de PRD, Cristobal Arias, met 289.000 stemmen een zwarenederlaag had geleden tegen Eduardo Villaseñor van de PRI, die 418.000 stemmen had gekregen.

Nadat op 14 juli de kiescommissie van de deelstaat Michoacan de overwinning van de PRI al had bekendgemaakt, protesteerden duizenden PRD-aanhangers in de hoofdstad Morelia tegen de naar hun mening grootschalige fraude. PRD-functionarissen noemden verschillende onregelmatigheden, zoals het op het laatste moment vaststellen van de kieslijsten, het lastigvallen van waarnemers bij de stembureaus en het onverwacht verplaatsen van stembureaus.

In de pers werd veel aandacht besteed aan het grote verschil tussen het bedrag dat enerzijds de PRI en anderzijds de oppositiepartijen aan de verkiezingscampagnes hadden besteed. In Michoacan zou de PRI het unieke bedrag van \$ 33 mln hebben uitgegeven en in Chihuahua een bedrag van \$20 mln. Barrio veroordeelde dergelijke uitgaven als „een misdaad in een land met zoveel behoeftige mensen". President Carlos Salinas de Gortari zei op 20 juli in een interview met de Financial Times dat hij zou proberen ervoor te zorgen dat er een

PRD-leider Cuauhtemoc Cardenas (m.) en Cristobal Arias (2de v. r.), de kandidaat van de PRD voor het gouverneurschap in de deelstaat Michoacan, vieren op 13 juli 1992 Arias' voorspelde overwinning.

plafond werd vastgesteld voor de uitgaven bij dergelijke campagnes. Tevens zei hij ernaar te streven de financiering van verkiezingen doorzichtiger te maken.

Voor het eerst sinds de jaren '20 mochten ook geestelijken stemmen, dankzij het feit dat de wetgeving tegen de geestelijkheid in januari was ingetrokken (zie pag. 553/2-'92).

Op 2 augustus vonden in de deelstaten Durango, Veracruz, Oaxaca, Aguascalientes, Zacatecas en Baja California gouverneurs-, parlaments- en burge-meestersverkiezingen plaats. In sommige staten had maar liefst 70 procent van de kiezers zich van stemming onthouden. De verkiezingen werden gekenmerkt door elkaar van fraude beschuldigende partijen. De leider van de Democratische Revolutionaire Partij (PRD) en de meest uitgesproken criticus van de regering, Cuauhtemoc Cardenas Solozarno, beschuldigde de regerende Institutionele Revolutio-naire Partij (PRI) van corruptie en zei dat de partij haar politieke macht middels verkiezingsfraude consolideerde.

De PRI eiste in alle zes staten de overwinning op, ondanks beschuldigingen van de PRD en de Partij van Nationale Actie (PAN) dat de PRI onwettig campagne had gevoerd, kiezers had geïntimideerd, stembussen had gestolen en met de resultaten had geknoeid. De oppositie betwistte vooral de resultaten van de gouverneursverkiezingen in Durango en Veracruz, waaraan de PRD en de PAN met een gezamenlijke lijst hadden deelgenomen (zie boven voor

denerlaag van de PRI in de deelstaat Chihuahua).

Na de controversiële deelstaatsverkiezingen verzamelden zich op 29 augustus meer dan 40.000 demonstranten onder leiding van Cardenas op het centrale plein van Mexico Stad om wijzigingen in het politieke stelsel te eisen. Waarnemers waren het erover eens dat de demonstratie deel uitmaakte van het plan van Cardenas om een tegen de regering gerichte volkscampagne te organiseren ter ondersteuning van zijn eigen campagne voor de presidentsverkiezingen in 1994.

Protesten over verkiezingen in Michoacan

Meer dan 15.000 aanhangers van de PRD verzamelden zich op 15 september op het centrale plein van Morelia, de hoofdstad van de deelstaat Michoacan, uit protest tegen verkiezingsfraude en corruptie. De demonstratie viel samen met de officiële installatie van Eduardo Villaseñor van de regerende PRI als deelstaatsgouverneur. De installatieceremonie, die werd bijgewoond door president Carlos Salinas de Gortari, vond plaats onder het toezicht van 2.000 leden van de politie en het federale leger.

De PRD, waarvan de aanhangers hun kandidaat Cristobal Arias als de rechtmatige nieuwe gouverneur van de deelstaat beschouwden, toonde kopieën van elk PRD-stembiljet. Hiermee wilde zij bewijzen dat de PRI bij de deelstaatsverkiezingen op 12 juli in Michoacan, de thuishaven van PRD-oprichter Cuauhtemoc Cardenas Solozarno, Arias door bedrog van diens overwinning had beroofd. PRD-leiders

verklaarden dat zij bij het paleis van de gouverneur zouden blijven posten, waarmee zij op 7 augustus waren begonnen, om te voorkomen dat Villaseñor aan het werk zou gaan.

Gouverneur van Michoacan treedt af

Op 6 oktober verzocht Eduardo Villaseñor van de regerende PRI, die in september was ingehuldigd als gouverneur van de westelijke staat Michoacan om een „verlof van één jaar” hetgeen erop neerkwam dat hij aftrad. Hij werd vervangen door een andere PRI-functionaris, Ausencio Chavez.

Michoacan was maandenlang het toneel geweest van demonstraties en protesten van aanhangers van de PRD, die beweerden dat de PRI hen door bedrog een overwinning had onthouden in de deelstaatsverkiezingen van 12 juli. De PRD verwelkomde het vertrek van Villaseñor, aangezien president Salinas nu opnieuw was gedwongen een impopulaire PRI-gouverneur weg te sturen (zie pag. 82811-'91; 551/2-'92; 552/3-'92; 553/3-'92 voor voorgaande gevallen) en de regering nu tegemoetkwam aan de noodzaak van politieke hervorming. Naar verluidt had Porfirio Muñoz Ledo, de „nummer twee” binnen de PRD, recentelijk besprekingen gevoerd met de minister voor de regering, Fernando Gutierrez Barrios, over voorbereidingen voor de gemeenteraadsverkiezingen in Michoacan in december.

Vooruitzichten op hervorming kiesstelsel

President Carlos Salinas de Gortari verwees in zijn vierde jaarlijkse rede over de toestand van het land, die op 1 november 1992 werd uitgezonden, verscheidene malen indirect naar beweringen van de oppositie dat de regerende PRI fraude had gepleegd bij de in de loop van het jaar gehouden deelstaatsverkiezingen. Hij stelde voor de herkomst van partijfondsen in de toekomst openbaar te maken, limieten vast te stellen voor de uitgaven voor verkiezingscampagnes en procedures af te spreken om de onpartijdigheid van de media te garanderen.

Critici meenden dat de rede in hoofdzaak was bedoeld om de binnenkort aantredende Amerikaanse regering van de nieuwgekozen president Bill Clinton en het nieuwe Amerikaanse Congres gunstig te stemmen. Door haar streven naar politieke hervorming te benadrukken, hoopte de Mexicaanse regering kritiek van de VS te voorkomen die de ratificatie van de Noord Amerikaanse Vrijhandelsovereenkomst (NAFTA, zie pag. 767/2 e.v.-'92) zou kunnen vertragen.

Verdere deelstaatsverkiezingen

Op 8 november vonden opnieuw deelstaatsverkiezingen plaats. De erkenning

AMERIKA

van Salinas dat verkiezingsfraude was gepleegd zorgde eerder voor een verhoging dan een afname van de protesten van de oppositie; de oppositie had in het verleden op dezelfde wijze gereageerd toen Salinas kandidaten van de PRI (die een verkiezingszege hadden behaald), had ontslagen nadat zij waren beschuldigd van omvangrijke fraude (zie pag. 827/3-'91, 551/2/3, 552/3 en 553/2/3-'92 en boven).

De overwinningen van de PRI bij de gouverneursverkiezingen in de noordelijke deelstaten Tamaulipas en Sinaloa en de centraal gelegen staat Puebla werden fel betwist. Bij de gelijktijdig gehouden gemeenteraadsverkiezingen in de staat Oaxaca maakte de kiesraad van de staat in vier plaatsen voortijdig een einde aan de stemming, na gewelddadige confrontaties tussen aanhangers van de PRI en van de oppositionele Partij van de Democratische Revolutie (PDR).

Sociale onrust

Op 19 januari werd melding gemaakt van ernstige politieke ongeregeldeheden in de staten Oaxaca en Michoacan waar geprotesteerd werd tegen vermeende verkiezingsfraude. Drie mensen vonden de dood en 30 anderen werden gewond in Telixtlahuaca in het zuiden van Oaxaca toen PRI-aanhangers leden van de oppositionele PRD uit de gemeentelijke burelen verjaagden die deze laatste sedert 1 januari bezet hielden.

Op 13 januari werd één persoon gedood en werden 13 anderen gewond toen de politie in Michoacan PRD-aanhangers belette het gemeentehuis te bezetten. Eerder die maand waren vier mensen gedood en 13 gewond toen de PRD wilde verhinderen dat PRI-functionarissen hun ambt aanvaardden in verschillende steden in de deelstaat.

Op 13 januari werd Rafael Padilla Samaniego, een leider van de Arbeiderspartij (PT), doodgeschoten in zijn huis in Baucales in de staat Mexico.

Geschil over financiering PRI

Op 9 maart maakte de regerende Institutionele Revolutionaire Partij (PRI) bekend dat particuliere schenkingen aan de partij gebonden zouden zijn aan een maximum van 1 mln peso (circa \$ 325.000). Partijvoorzitter Genaro Borrego van de PRI verklaarde dat er voortaan alleen geld zou worden aangenomen van particulieren en „maatschappelijke“ organisaties en niet meer van bedrijven, religieuze groeperingen

of buitenlandse instellingen. Hij zei verder dat deze donaties niet aftrekbaar zouden zijn.

Critici stelden echter dat de nieuwe restricties alleen golden voor bijdragen aan het door de partij beheerde fonds en geen maximum stelden aan andere inzamelingsacties zoals een nationale loterij en een credit-cardsysteem voor 500.000 aanhangers.

De bekendmaking kwam na aanhoudende protesten van oppositiepartijen en de onafhankelijke media toen bekend was geworden dat op een diner op 23 februari, waaraan ook president Carlos Salinas de Gortari had deelgenomen, donaties van ieder \$ 25 mln waren gevraagd aan en toegezegd door 30 vooraanstaande zakenlieden als bijdrage aan de PRI-campagne voor de presidentsverkiezingen. Veel tafelgangers hadden enorm geprofiteerd van de privatiseringspolitiek van de regering en zij zouden de verzekering hebben gekregen dat hun investeringen veilig waren in ruil voor hun medewerking.

In november 1992 had Salinas gevraagd om nieuwe wetgeving die de partijfinanciering „doorzichtiger“ moest maken en maxima moest vaststellen aan de campagneuitgaven (zie hierboven). De oppositie zei dat de bedragen die de PRI nu probeerde te werven, bevestigde wat zij altijd al had beweerd en de PRI altijd had ontkend, namelijk dat de PRI tot dan toe had geprofiteerd van overheids gelden.

Verkiezingen in deelstaten

In gouverneursverkiezingen die op 7 maart 1993 in de deelstaat Baja California Sur werden gehouden, behaalde de PRI met 49.900 stemmen een nauwe overwinning op de PAN, die 45.006 stemmen kreeg. De PAN behaalde echter de meerderheid van de zetels in het congres van de deelstaat en in het grootste deel van de belangrijke gemeenten.

Op 3 maart werd de officiële uitslag bekendgemaakt van verkiezingen die op 25 februari gehouden waren in de zuidoostelijke deelstaat Guerrero. Zoals verwacht behaalde de PRI een ruime overwinning (63,5 procent) en betichtte de oppositie de regeringspartij van fraude. De PRD werd tweede met 27,4 procent en geen van de andere partijen behaalde meer dan 3 procent; 67,01 procent van de kiezers onthield zich van stemming.

Volksraadpleging over verkiezing van functionarissen

Op 21 maart werd in het Federale District van de hoofdstad Mexico Stad en

in verschillende naburige stadjes en dorpen een onofficiële volksraadpleging gehouden.

De organisatoren, een ad hoc coalitie van oppositiepolitici, intellectuelen en burgerorganisaties, zeiden dat 85 procent van de deelnemers had gestemd voor de directe verkiezing van de gouverneur van het Federale District en van de gemeenteraad, die op dat moment werden benoemd door de president. Tweederde van de degenen die hun stem hadden uitgebracht, wilde ook dat de hoofdstad de 32ste deelstaat van het land werd. De PRI wees de volksraadpleging van de hand als een truc van de oppositie en zei dat niet meer dan 300.000 mensen oftewel 7 procent van de geregistreerde kiezers ter stembus was gegaan.

Vakbondsleider veroordeeld

De 69-jarige Joaquin Hernandez Galicia, die 25 jaar lang voorzitter was geweest van de Vakbond van Olieverwerkers van de Republiek Mexico (STPRM), werd op 10 september 1992 veroordeeld tot 35 jaar gevangenisstraf wegens moord en illegaal wapenbezit.

Galicia zat al sinds januari 1989 in hechtenis en was ervan beschuldigd opdracht te hebben gegeven voor de moord op een vakbondsfunctionaris in 1983. De regering-Salinas had zijn arrestatie een succes in de strijd tegen de corruptie genoemd, maar alom werd erop gezinspeeld dat in feite een voorwendsel werd gezocht om Galicia te straffen, omdat hij tijdens de verkiezingen in 1988 had gebroken met de PRI.

Nieuwe waarde voor munteenheid

Op 31 december 1992 om middernacht werd een hervorming van de munteenheid van kracht, die de eenheden van de peso met 1.000 verminderde, waardoor één nieuwe peso voortaan dezelfde waarde had als 1.000 oude pesos.

Kabinetswijzigingen

Op 4 januari 1993 wijzigde president Carlos Salinas de Gortari zijn kabinet om zijn greep op het politieke stelsel te versterken in de aanloop naar de kandidaatstelling van de PRI voor de presidentsverkiezingen in 1994.

Minister van binnenlandse zaken Fernando Gutierrez Barrios, een man met een lange staat van dienst, werd vervangen door José Patrocinio Gonzalez Garrido. Gutierrez's positie was gaandeweg zwakker geworden door de vele onderhandelingsrondes met oppositiepartijen over omstreden verkiezingen in verschillende deelstaten. Gonzalez Garrido was regelmatig bekritiseerd door mensenrechtenorganisaties toen hij gouverneur was van de staat Chiapas.

Jorge Carpizo MacGregor, voorzitter van de Nationale Commissie voor Mensenrechten, werd de nieuwe procureur-generaal. Hij volgde Ignacio Morales Lechuga op. De nieuwe minister van energie, mijnbouw en federale industrie werd Emilio Lozoya Thalmann, voorheen directeur van het Instituut voor Sociale Zekerheid. Lozoya, een persoonlijke vriend en voormalige universiteitscollega van Salinas, werd beschouwd als een mogelijke kandidaat voor de presidentsnominatie van de PRI.

Andere opmerkelijke benoemingen waren die van Cesar Augusto Santiago, leider van de verkiezingscampagne van de PRI, tot onderminister voor verkiezingszaken. Hij volgde Arturo Nuñez Jimenez op, die het nieuwe hoofd van het Federale Verkiezingsinstituut (IFE) werd. Het voormalige hoofd van het IFE, Emilio Chuayffet, werd adviseur van de nieuwe minister van binnenlandse zaken. José Angel Gurria, de jarenlange onderhandelaar over de Mexicaanse buitenlandse schuld, werd benoemd tot president van de door de staat geleide ex- en importbank Bancomext. Zijn post als onderminister voor internationale financiën werd opgedoekt gezien de verbetering van de schuldenpositie van het land.

Nieuwe minister van vervoer

Op 29 maart werd Emilio Gamboa Patron benoemd tot minister van vervoer en verbindingen als opvolger van Andres Caso Lombardo. Caso Lombardo, die volgens een officiële verklaring „een verantwoordelijke taak (had gekregen) in de Mexicaanse buitenlandse dienst“, was in de maanden daarvoor betrokken geraakt bij de omstrede toekenning van contracten betreffende de controle van de luchtvaart.

Nieuwe leider PRI

Op 13 januari resulteerden veranderingen in de PRI in de beëdiging van José Luis La Madrid Sauza tot de nieuwe Secretaris-generaal van de partij. Hij nam deze post over van Beatriz Paredes Rangel, die was afgetreden.

Partijbenoemingen

In wat werd beschouwd als een poging van Salinas om het image van de PRI op te poetsen, werd Genaro Borrego op 30 maart ontslagen als partijvoorzitter. Borrego, die slechts 10 maanden in functie was geweest, werd aangesteld als hoofd van het Instituut voor Sociale Zekerheid en werd opgevolgd door Fernando Ortiz Arana, de leider van de PRI in de Kamer van Afgevaardigden.

Op 6 maart werd Carlos Castillo Peraza benoemd tot voorzitter van de PAN. Hij volgde Luis H. Alvarez op.

In februari trad Cuauhtemoc Cardenas Solorzano af als nationale coördinator van de PRD om zich geheel te wijden aan zijn gooi naar het presidentschap in 1994.

Economische resultaten 1992

Volgens officiële cijfers voor 1992 die in maart werden vrijgegeven, was de economie met 2,6 procent gegroeid tegen 3,6 procent in 1991. De bestaande kapitaalvoorraad was snel in waarde gedaald, waardoor het effect van een toename van de totale investeringen met 13,9 procent en van particuliere investeringen met 20,4 procent werd afgezwakt.

Het handelstekort in 1992 steeg naar \$ 20,6 mrd. een toename van 85 procent ten opzichte van 1991. De regering stelde dat de opleving van de import de herstructurering van de binnenlandse industrie weerspiegelde en kapitaal en halffabrikaten betrof, bedoeld om de produktiviteit en de internationale concurrentiepositie te vergroten. Het tekort kon gemakkelijk gefinancierd worden maar tegen een jaarlijkse rente van bijna 10 procent.

BETREKKINGEN MET VERENIGDE STATEN. PRESIDENT SALINAS ONTMOET BUSH

Op 14 juli 1992 vond in het Californische San Diego een ontmoeting plaats tussen president Salinas en de Amerikaanse president George Bush, waarbij ook de beide ministers van handel aanwezig waren. Belangrijke gespreksonderwerpen waren het ophanden zijnde Noordamerikaanse Vrijhandelsakkoord (NAFTA, zie ook onder) en de kwestie van de Amerikaanse ontvoeringen.

De pers in Mexico Stad maakte op 14 juli bekend dat Mexico ermee had ingestemd om de oliesector open te stellen voor variabele contracten op basis van verrichtingen (in tegenstelling tot vaste-tarievencontracten), waarbij het boorbedrijf een premie kreeg wanneer olie werd gevonden. Amerikaanse oliemaatschappijen zouden deze concessie al langer hebben gewenst.

Hulp van VS bij bestrijding drugshandel geweigerd

Openbare aanklager Ignacio Morales Lechuga zei op 27 juli 1992 in een interview met de *New York Times* dat Mexico voortaan geen hulp van de Verenigde Staten voor de bestrijding van de drugshandel meer zou accepteren. Dit was kennelijk een reactie op de recente verordening van het Amerikaanse Hooggerechtshof die ontvoeringen in het buitenland legaliseerde wanneer die door de Amerikaanse regering wa-

ren goedgekeurd (zie pag. 100/1 e.v.-'93).

Hij zei dat de Mexicaanse regering niettemin haar strijd tegen de illegale drugshandel zou voortzetten, maar dan met eigen middelen. In het voorgaande fiscale jaar was de hulp van de VS aan de Mexicaanse anti-drugscampagnes opgelopen tot \$48 mln.

Onderhoud tussen Salinas en Clinton over NAFTA

De eerste ontmoeting met een buitenlands staatshoofd van de toekomstige president van de Verenigde Staten, Bill Clinton, was een gesprek van twee uur op 8 januari 1993 in Austin, Texas, met de Mexicaanse president Salinas de Gortari. Clinton probeerde Salinas ervan te overtuigen dat de VS niet van plan waren de onderhandelingen over het Noordamerikaanse Vrijhandelsakkoord (NAFTA) te heropenen. De drie regeringshoofden van de VS, Canada en Mexico hadden dit akkoord op 12 augustus 1992 gesloten (niet op 12 juni, zoals vermeld op pag. 767/2-'92) en op 17 december officieel ondertekend.

Salinas had zijn bezorgdheid geuit dat het verdrag ten gevolge van de onrust over het akkoord bij het Amerikaanse publiek, die tijdens de campagne voor de Amerikaanse presidentsverkiezingen tot uitdrukking was ge-

President Carlos Salinas de Gortari ondertekende op 17 december 1992 het Noordamerikaanse Vrijhandelsakkoord (NAFTA)

komen, mogelijk zou worden geannuleerd voor het eind van zijn eigen presidentstermijn in 1994. Clinton zei echter dat de nieuwe Amerikaanse regering „direct maatregelen zou treffen” om aanvullende afspraken bij het NAFTA-akkoord op te nemen voordat het werd voorgelegd aan het Amerikaanse Congres voor goedkeuring. De twee belangrijkste afspraken die aan het NAFTA-akkoord zouden worden gekoppeld, hadden betrekking op de bescherming van arbeidsrechten en banen, maar ook op het milieu. Hiermee hoopte Clinton de kritiek van Amerikaanse vakbonden, milieuactivisten en consumentengroeperingen te verminderen. Volgens Clinton zouden dergelijke aanvullende afspraken leiden tot goed betaalde banen aan beide zijden van de grens. Bovendien zouden zo de kleine fouten van het Caribische Bekken-initiatief (CBI)-u-orde voorkomen. Dit had volgens Clinton Amerikaanse bedrijven aangetrokken middels lage lonen en de VS belastinggeld en banen gekost. Hij zei dat hij andere economische integratiemodellen zou bestuderen om te bekijken hoe de enorme ongelijkheid in levensstandaard tussen de VS en Mexico te lijf kon worden gedaan.

Volgens een niet met name genoemde Mexicaanse hoge functionaris die na de gesprekken in de Financial Times van 15 januari werd geciteerd, zou Clinton niet aandringen op een derde aanvullend akkoord dat „importgolven” van Mexicaanse goederen moest voorkomen. De zegsman beweerde dat Clinton het ermee eens was dat deze handelskwestie al was gedekt in het NAFTA-akkoord. Hij voegde eraan toe dat de door Clinton benoemde Amerikaanse handelsafgevaardigde, Mickey Kantor, verantwoordelijk zou zijn voor Amerikaans-Mexicaanse kwesties die zouden voortvloeien uit het NAFTA-akkoord.

Ondanks het belang van het NAFTA-akkoord waren bij de vergadering (waar ook immigratie en drugsomkopen op de agenda stonden) geen leden van het toekomstige kabinet van Clinton aanwezig, evenmin als Mexicaanse onderhandelaars voor de handel. Clinton werd wel vergezeld door toekomstig vice-president Al Gore. Waarnemers noemden de gesprekken voornamelijk een gelegenheid voor Clinton en Salinas om elkaar te leren kennen; Salinas en de vertrekkende Amerikaanse president George Bush hadden nauwe betrekkingen onderhouden.

(Vor.ber.pag. 767/2 e.v.-1992)

BETREKKINGEN MET HET VATICAN

Op 20 september 1992 werden de diplomatieke betrekkingen met het Vaticaan formeel hersteld.

In november 1991 had Salinas een controversiële wijziging in de grondwet van 1917 voorgesteld ter legalisering van religieuze organisaties. Daarmee kwam een eind aan een 75 jaar oude officiële strijd met de rooms-katholieke kerk. Het Congres had de wijziging een maand later goedgekeurd (zie pp. 551/1 e.v. en 553/2-'92).

(Vor.ber.pag. 551/1 e.v.-1992)

PANAMA

VERSTORING VAN BEZOEK PRESIDENT BUSH

Een vijf uur durend bezoek van de Amerikaanse president George Bush op 11 juni 1992, dat volgens Amerikaanse politieke waarnemers was bedoeld om in het verkiezingsjaar aan de Amerikaanse kiezers te laten zien dat zijn beslissing om in december 1989 Panama binnen te vallen (zie pag. 157/2 e.v.-'90) gerechtvaardigd was geweest en dat de vrede en de democratie in het land waren hersteld, had een averechts effect aangezien duizenden demonstranten zijn openbare optredens verstoorden.

De toespraak die Bush hield na zijn aankomst op het vliegveld werd overstemd door gejoel en gefluit. Hij werd gedwongen een andere openbare toespraak in het Porras-park in het centrum van Panama Stad voortijdig af te breken, omdat hij last had van het traaggas. Samen met president Guillermo Endara Galimany en hun beider echtgenoten moesten zij in een gepantserd voertuig op de vlucht slaan, terwijl de politie moeite had de woedende menigte in bedwang te houden. In de dagen na het bezoek van Bush begonnen Amerikaanse troepen patrouilles uit te voeren in delen van Panama Stad. Minister van buitenlandse zaken Julio Linares noemde deze stap een „flagrante schending” van het bilaterale Panamakanaalverdrag uit 1903. Krachtens dit verdrag konden de VS alleen aanspraak maken op soevereine rechten in de kanaalzone.

Majoor Miguel Nieto, het hoofd van de operationele eenheid van de Nationale Politie, werd op 18 juni ontslagen, waarna zijn onmiddellijke arrestatie werd gelast. Dit gebeurde na een onderzoek van de regering waaruit bleek dat hij verantwoordelijk was voor het optreden van de veiligheidstroepen die er niet in geslaagd waren de ordeverstoringen de kop in te drukken.

De demonstraties tegen de komst van Bush waren al een week voor zijn aankomst begonnen.

Onder de demonstranten bevonden zich honderden mensen die nog steeds dakloos waren of in tijdelijke onderkomens woonden, omdat de VS hun belofte de schade in de door de oorlog getroffen gebieden te herstellen, niet waren nagekomen (zie pag. 387/1-'90). Honderden werklozen, die de regering-Endara ervan beschuldigden zich meer aan te trekken van het Amerikaanse vrije-marktbeleid en de Amerikaanse militaire belangen dan van het lot van de meeste Panamezen, sloten zich bij deze demonstranten aan. Bij de demonstraties waren ook het Comité van de Families van de Doden van de Amerikaanse Invasie en de Raad van Nationale Particuliere Bedrijven betrokken, die bij de officier van justitie twee rechtszaken tegen Bush aanspanden op grond van oorlogsmisdaden, waaronder „het af-

slachten van weerloze mensen”, „het veranderen van een onafhankelijk land in een bezet gebied”, „het vernietigen van de Panamese economie” en „het gevangen zetten van Panamese patriotten wier enige misdaad bestond in het feit dat zij naar de wapens hadden gegrepen om de nationale onafhankelijkheid te verdedigen”. Wegen werden afgezet en anti-Amerikaanse demonstranten werden ver van de regeringsgebouwen gehouden.

In de voorafgaande maanden waren de vijandelijkheden tegen in Panama gelegerde Amerikaanse troepen toegenomen en als gevolg daarvan was het Amerikaans personeel en hun gezinnen verboden zich buiten het terrein van de militaire bases te begeven. In de dagen vlak voor het bezoek van Bush zouden zich buiten de Amerikaanse luchtmachtbasis Albrook zware misdadigheden hebben voorgedaan waarbij plaatselijke bewoners en Amerikaanse soldaten betrokken waren. Op 10 juni werd een Amerikaanse soldaat doodgeschoten en een andere gewond, toen zij in een legervoertuig rondreden in de buurt van Colon aan de Caribische kust.

MINISTER TREEDT AF

Op 28 augustus trad Guillermo Ford Boyd af als minister van planning en economische zaken. Hij bleef echter aan als tweede vice-president.

Carlos Abadia, de leider van de brede oppositiebeweging Nationale Burgerkruistocht (National Civic Crusade, NCC), beweerde dat het algemeen bekend was dat Ford zich in 1994 kandidaat wilde stellen voor het presidentschap en dat hij zijn portefeuille wilde opgeven „om de politieke druk die op hem rust te verminderen”. Ford, de geestelijke vader van de lopende bezuinigings- en staatsprivatiseringsprogramma's van de regering, zou naar verwachting echter wel verantwoordelijk blijven voor de onderhandelingen over de afbetaling van schulden en de economische planning.

Delia Cardenas werd officieel benoemd tot de nieuwe minister van planning en economische zaken.

NEDERLAAG VOOR ENDARA BIJ REFERENDUM

President Guillermo Endara Galimany leed op 15 november een smadelijke nederlaag in een referendum dat als doel had de geloofwaardigheid van zijn regering te vergroten.

Het referendum stond onder toezicht van 12.000 leden van de veiligheidstroepen, 490 afgevaardigden van de katholieke kerk, 50 internationale waarnemers en 300 buitenlandse journalisten en werd beschouwd als de vreedzaamste stemming die ooit in Panama had plaatsgevonden, al werd het gekenmerkt door een lage opkomst (iets meer dan 40 procent).

Volgens de op 20 november door *Central American Report* gepubliceerde uitslag had 64

procent tegen en 31 procent voor de regeringsvoorstellen gestenid. Hiermee verwierpen de kiezers 58 uiteenlopende hervormingsvoorstellen, waarvan de belangrijkste voorzagen in de grondwettelijke afschaffing van de strijdkrachten, de verwijdering van alle verwijzingen naar de rol van het leger in het dagelijks leven van het land, de verhoging van het aantal leerplichtige jaren van zes naar elf, de aanstelling van een ombudsman en een beperking van de bevoegdheden van de rekenkamer bij het controleren van de overheidsuitgaven.

Oppositiepartijen herhaalden hun oproep tot de verkiezing van een nationale constituerende vergadering die een nieuwe grondwet moest opstellen. Zij stelden dat de uitslag van het referendum en de lage opkomst een afwijzing van de regering betekenden op grond van het feit dat de hervormingsvoorstellen geen oplossing boden voor de ernstige economische en sociale problemen van het land. De oppositie benadrukte daarnaast dat het referendum voorbijging aan de discussie over de 10.000 Amerikaanse militairen die in de zone ter weerszijden van het Panamakanaal waren gestationeerd en evenmin aandacht schonk aan de noodzaak om voor de veiligheid van het kanaal te zorgen, wanneer het aan het eind van de eeuw volledig onder Panamees beheer zou komen.

In december 1991 had het parlement grondwetswijzigingen goedgekeurd die de afschaffing van het leger mogelijk maakten (zie pag. 55412-'92). Vele deskundigen konden geen antwoord geven op de vraag of het „nee” tegen het referendum een afwijzing van demilitarisatie betekende of een uitdrukking was van algemene onzekerheid over het behoud van de nationale soevereiniteit. Deze onzekerheid kon worden verklaard uit het feit dat Endara aan de macht was gekomen dankzij de militaire invasie van de VS in december 1989 (zie pag. 157/2 e.v.-'90) en dat zijn regering volgens velen dienstig was aan de belangen van de VS in de regio.

VICE-PRESIDENT TREEDT AF

Op 17 december legde de eerste vice-president van Panama, Ricardo Arias Calderon, zijn functie neer. Op een persconferentie verklaarde hij dat de regering van president Endara niet bij machte was de corruptie, werkloosheid en armoede in Panama aan te pakken.

De 59-jarige Arias, leider van de Christen-Democratische Partij (PDC), was aangebleven als vice-president om de grondwettelijke hervormingen te steunen, die door Endara waren voorgesteld en door de Wetgevende Vergadering waren goedgekeurd. Nadat deze voorstellen echter op 15 november in een referendum met een verpletterende meerderheid waren verworpen, was hij onder toenemende druk van actievoerders binnen zijn partij komen te staan om af te treden. De PDC had in de oppositie gezeten, sinds zij in april 1991 uit de regering van Endara was gestapt. Arias was de grondwettelijke functie van eerste vice-president blijven vervullen zonder kabinetsvergaderingen bij te wonen.

Endara noemde het besluit van Arias politiek opportunisme. Hij beweerde dat Arias voorbereidingen wilde treffen voor zijn kandidatuur bij de presidentsverkiezingen in 1994. De tweede vice-president, Guillermo Ford Boyd, leider van de Nationalistische Republikeinse Liberale Beweging (Morilena), werd benoemd tot eerste vice-president.

PROCUREUR-GENERAAL GEARRESTEERD

Op 24 december gelastte advocaat-generaal Donatilo Ballesteros het ontslag en huisarrest van procureur-generaal Rogelio Cruz. Deze werd ervan verdacht goedkeuring te hebben verleend aan het vrijgeven van banktegoeden van ongeveer \$38 mln van Colombiaanse drugskartels.

De secretaris-generaal voor narcoticazaken bij het bureau van de procureur-generaal, Ariel Alvarado, die verantwoordelijk was voor de vervolging van drugsdelicten, werd eveneens onder huisarrest geplaatst. Het huisarrest en het ontslag van Cruz werden op 29 december door het Hooggerechtshof ongedaan gemaakt, maar hij bleef uit zijn ambt geschorst. Op 28 december werd Alvarado vervangen door Norberto Castillo Perea als waarnemend secretaris-generaal voor narcoticazaken.

Op 26 oktober was Cruz ervan beschuldigd dat hij opdracht had gegeven om de blokkering op te heffen van tegoeden van tien bedrijven of personen, waarvan was vastgesteld dat zij deel uitmaakten van het Colombiaanse Cali-drugskartel. Cruz gaf toe dat hij de blokkering van de bankrekeningen had opgeheven. Op 17 november werd zijn verweer dat hij volgens de wet hiertoe de bevoegdheid had, door de rechtbanken verworpen.

AMERIKAANSE MISSIONARISSEN ONTVOERD

Op 5 februari 1993 werd door plaatselijke nieuwsmidia gemeld dat een voorheen onbekende guerrillagroep, de Torrijistische Patriottische Voorhoede van de 20ste December (VPT-20), de verantwoordelijkheid had opgeëist voor de ontvoering van drie Amerikaanse missionarissen van de protestantse evangelische zendingsbeweging „New Tribe”, die volgens de guerrillagroep „CIA-agenten” waren.

De drie waren op 31 januari ontvoerd in de aan Colombia grenzende provincie Darien. Aanvankelijk waren guerrillastrijders van de Revolutaire Strijdkrachten van Colombia (FARC) als verantwoordelijken aangewezen.

Vooruitlopend op eventuele eisen van de ontvoerders verklaarde de regering van president Endara op 4 februari nadrukkelijk dat zij niet zou onderhandelen over losgeld voor de missionarissen. De Amerikaanse regering liet weten dat de stationering van Panameese anti-op-

roertroepen in de regio een belemmering vormde voor de pogingen van de Amerikaanse autoriteiten om de drie vrij te krijgen.

SCHADECLAIMS AFGEWEEZEN

Op 12 februari meldde *Central American Report* dat het Hooggerechtshof van de VS verzoeken van Panameese burgers om schadeloosstelling ter waarde van \$ 200 mln had afgewezen. De Panamezen hadden een proces dan gespannen tegen de Amerikaanse regering omdát zij schade zouden hebben geleden als direct gevolg van de Amerikaanse invasie in 1989 (zie pag. 157/2 e.v.-'90).

De klagers hadden aangevoerd dat zij krachtens het Verdrag inzake het Panamakanaal van 1977 het recht hadden te procederen. Dit werd echter ontkend door het hof, dat stelde dat het verdrag niet voorzag in eisen van individuele Panamezen bij federale rechtbanken. Het vonnis veroorzaakte in Panama alomteverloren verontwaardiging en er werd geëist dat de regering de kwestie op bilateraal niveau aan de orde zou stellen, dan wel de Verenigde Naties en de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) zou verzoeken tussenbeide te komen of in beroep zou gaan bij het Internationaal Gerechtshof in Den Haag.

(Vor.ber.pag. 553/3 e.v.-1992)

PERU

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Bij parlamentsverkiezingen op 22 november 1992 behaalden partijen die president Alberto Keinya Fujimori steunden ongeveer 38 procent van de stemmen. Hiermee bleven zij ver onder de populariteitsscore van 70 procent die Fujimori in opiniepeilingen had behaald na de gevangennamen van Abimael Guzman, de leider van Sendero Luminoso (zie pag. 35/1 e.v.-'93), maar verzekerden zij zich niettemin van een absolute meerderheid in het nieuwe Democratische Constituerende Congres (CCD).

Het CCD, dat slechts 80 leden telde, verving het uit twee kamers bestaande Congres, dat was ontbonden na de door het leger gesteunde presidentiële coup van Fujimori op 5 april, waarbij de grondwet buiten werking was gesteld (zie pag. 471/1 e.v.-'92). Het CCD werd belast met het opstellen van een nieuwe grondwet en zou onderwijl parlementaire en toezichthoudende taken vervullen.

Volgens onofficiële cijfers van de in Lima gevestigde organisatie voor opinieonderzoek Apoyo zouden 44 zetels toevallen aan de ver-

AMERIKA

kiezingscoalitie van Fujimori's partij Cambio 90 (Verandering 90) en Nieuwe Meerderheid, een groep onafhankelijke kandidaten waarvan oud-ministers deel uitmaakten. Deze pro-regeringslijst werd aangevoerd door Jaime Yoshiyama Tanaka, hoofd van het privatiseringsbureau van de regering en tot september minister van energie en mijnbouw, die evenals Fujimori van Japanse afkomst was.

De centrum-linkse Amerikaanse Revolutio-naire Volksalliantie (APRA), waarvan de leider, oud-president Alan García, in ballingschap in Colombia verbleef, riep haar aanhangers op hun stembiljetten ongeldig te maken, ondanks interne verdeeldheid over het standpunt dat de partij moest innemen over de verkiezingen. Ongeveer 22 procent van de kiezers die hun stembiljet inleverden, liet dit blanco of maakte het opzettelijk ongeldig, een iets hoger percentage dan gewoonlijk.

Alle andere belangrijke oppositiepartijen, behalve de conservatieve Christelijke Volkspartij (PPC), boycotten de verkiezingen, omdat het CCD naar hun mening een krachteloos orgaan was dat niet meer zou doen dan besluiten van de president automatisch goedkeuren.

De PPC behaalde 7,7 procent van de stemmen en 8 zetels; het Onafhankelijk Moraliserend Front (FIM) 6,2 procent en 7 zetels; Vernieuwing, geleid door Rafael Rey Rey, een lid van het vorige Congres, 5,5 procent en 6 zetels; de Democratische Linkse Beweging (MDI) 4,8 procent en 5 zetels; Democratische Coordinatie, geleid door José Barba Caballero, een lid van de APRA-fractie in het vorige Congres, 4,1 procent en 4 zetels; Solidariteit en Democratie, het Agrarisch Volksfront en het Nationaal Arbeiders- en Boerenfront (Frenatraca) kregen ieder 2 zetels.

Voor de 11 mln stemgerechtigden gold een opkomstplicht tot 60-jarige leeftijd. Het verloop van de verkiezingen kreeg de algemene goedkeuring van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), die op uitnodiging van Fujimori een delegatie naar Peru had gestuurd om toezicht te houden (zie pag. 32/1-'93). De ambassadeur van de VS bij de OAS liet doorschemeren dat de buitenlandse hulp mogelijk zou worden hervat en Japan ondertekende onmiddellijk na de verkiezingen in Lima een overeenkomst die voorzag in het vrijgeven van een lening van \$ 100 mln, die na de coup in april was bevroren. Verder zou een lening van \$220 mln van de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank, waarbij Japan eveneens betrokken was, worden vrijgegeven zodra de OAS haar goedkeuring van de verkiezingen had bevestigd in haar eindrapport.

De spanning voor de verkiezingen werd verhoogd door een golf van bomaanslagen door Sendero Luminoso (Lichtend Pad) in Lima. Op 18 november werd in het district Miraflores, waar in juli reeds een zware bomaanslag was gepleegd (zie pag. 34/3 e.v.-'93), een autobom van 200 kg tot ontploffing gebracht, waarbij twee doden en 10 gewonden vielen. Sendero Luminoso riep ook op tot een „gewapendestaking“ op 18-20 november, maar deze zorgde voor weinig overlast en de verkiezingen verlie-

President Alberto Keinya Fujimori schudt de hand van een van de leiders van een groep guerrillastrijders van Sendero Luminoso, die zich op 19 november 1992 in de noordoostelijke plaats Tarapoto had overgegeven.

pen in een betrekkelijk kalme sfeer, ondanks een aantal bomexplosies bij het begin van de stemming.

Officiële verkiezingsuitslag

Op 5 december werd de officiële uitslag van de parlementsverkiezingen bekendgemaakt. Hiermee kwam definitief vast te staan dat de coalitie van Nieuwe Meerderheid en Verandering 90 (NM-Cambio90), die president Alberto Keinya Fujimori steunde, 44 van de 80 zetels in het nieuwe Democratische Constituerende Congres (CCD) zou bezetten.

De eerste CCD-vergadering werd op 30 december geopend. In zijn openingstoespraak maakte CCD-voorzitter Jaime Yoshiyama Tanaka bekend dat de prioriteiten van de nieuwe regering zouden liggen bij het herstellen van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, het uitroeien van het terrorisme, het aantrekken van buitenlandse investeringen, het stimuleren van de werkgelegenheid en het verbeteren van de reputatie van Peru in het buitenland.

Couppoging voorafgaand aan verkiezingen

In de aanloop naar de verkiezingen trachtte Fujimori zichzelf aan het publiek te presenteren als de verdediger van de democratie, onder meer door te beweren dat oppositieleden hadden samengezworen om op 13 november een coup te plegen, teneinde de CCD-verkiezingen te verhinderen en de grondwet van 1979 opnieuw in te voeren.

Fujimori zei dat de samenzweersders van plan waren geweest hem te vermoorden. De coup-poging was echter mislukt nadat brede steun was uitgebleven en hooggeplaatste militairen die kennelijk trouw waren aan Fujimori pantsereenheden naar het presidentieel paleis hadden gestuurd om dit te verdedigen. Volgens sommige berichten was Fujimori naar de Japanse ambassade gevlucht.

Volgens officiële lezingen van de gebeurtenissen van 13 november was de coup beraamd door drie generaals b.d. van het leger, Jaime Salinas Sedo, José Pastor Vives en Luis Palomino Rodriguez, die het bevel hadden gevoerd over de paleiswacht onder de regering van Fujimori's voorganger, president García. Fujimori beschuldigde generaal Salinas ervan dat hij in juli 1990 had getracht een coup te organiseren om te voorkomen dat hij het presidentschap zou overnemen. Deze poging zou niet in de openbaarheid zijn gebracht.

Volgens een verklaring die was overhandigd aan het weekblad *Oiga*, erkende Salinas verantwoordelijk te zijn geweest voor de coup-poging en verklaarde hij dat deze als doel had gehad het presidentschap over te dragen aan Maximo San Roman Caceres, de door Fujimori ontslagen eerste vice-president die door het ontbonden Congres tot „grondwettelijke president“ was benoemd (zie pag. 471/2/3-'92). Volgens een regeringscommuniqué dat na de couppoging was uitgevaardigd, was ook generaal Marcos Zarate Rota, de bevelhebber van het leger, betrokken geweest bij de samenzwering en vond een onderzoek naar hem plaats in verband met drugsmokkel.

In een interview op 18 november zei Fujimori dat generaal Palomino kennelijk geen directe verantwoordelijkheid droeg voor de gebeurtenissen, maar niettemin samen met de andere samenzweersders voor de militaire rechtbank moest verschijnen. Het hoofd van de generale

staf van de strijdkrachten, generaal Jose Valdivia Dueñas, was volgens Fujimori niet medeplichtig en zou in zijn functie worden hersteld.

In sommige berichten werd de coup poging toegeschreven aan (i) de bekendmaking van Fujimori dat de regering een onderzoek zou instellen naar inlichtingenrapporten van de VS over betrokkenheid van het leger bij drugsmokkel; (ii) ontevredenheid onder de militairen over te lage salarissen; en (iii) de vermeende bemoeienis van Fujimori en zijn veiligheidsadviseur, Vladimiro Montesinos, bij promoties. Het ministerie van defensie had op 13 november een decreet uitgevaardigd dat toestond dat majoors en generaals op pensioen werden gesteld „om redenen van vernieuwing, afhankelijk van de behoeften van ieder onderdeel“. De samenzweerders zouden plannen hebben gehad om Montesinos en de algemene bevelhebber van de strijdkrachten, Nicolas de Bari Hermoza, te ontvoeren.

Politiek asiel voor coupplegers

Op 18 december werd bericht dat de voormalige voorzitter van de Senaat, Alberto Borea Odria, die betrokken was geweest bij de mislukte staatsgreep van 13 november (zie boven), een vrijgeleide was verleend om naar Costa Rica te reizen. Dit land had hem politiek asiel aangeboden. Op 20 december vertrok een andere samenzweerder, vice-admiraal b.d. Augusto Vargas Prada, naar Chili, waar hij asiel had gekregen.

Nederlagen voor Sendero Luminoso. Moord op vakbondsleider

Op 11 december werden in de campagne tegen de guerrillastrijders van de maoïstische beweging Sendero Luminoso tien mannen en drie vrouwen veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf. Op 12 december maakte het gezamenlijk opperbevel van het leger bekend dat legereenheden in de voorafgaande 48 uur zware verliezen hadden toegebracht aan guerrillatroepen in de Huallagavallei, 500 kilometer ten noorden van de hoofdstad Lima, en dat ongeveer 100 Sendero-leden zich hadden overgegeven.

Naar men aannam was Sendero Luminoso verantwoordelijk voor de op 18 december gepleegde moord op Pedro Huillca, secretaris-generaal van de Algemene Arbeidersfederatie van Peru (CGTP).

In de eerste week van december werden in de stad Manas, in de zuidelijke provincie Puno, bij nieuwe aanvallen van Sendero Luminoso drie politieagenten en twee burgers gedood. Verder ontploften op 26 en 27 december in Li-

ma twintig „hondenbommen“ (zware explosieven, die aan honden waren bevestigd), in wat werd beschouwd als een campagne die in het bijzonder tegen plaatselijke functionarissen was gericht. Aanslagen met autobommen tegen de Chinese, Japanse, Costaricaanse en Oostenrijkse ambassades op 26 en 28 december werden ook toegeschreven aan Sendero Luminoso.

Minister van economische zaken afgetreden

Minister Carlos Boloña Bohr van economische zaken trad op 5 januari 1993 af na een geschil met president Alberto Keinya Fujimori over het economisch beleid.

Boloña, de architect van het strenge economische programma voor aanpassing aan de vrije markt, had bezwaar gemaakt tegen de pogingen van Fujimori om het economische beleid te versoepelen teneinde de politieke status van zijn regime te verbeteren na de verkiezingen van november 1992 voor de nieuwe CCD en in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 29 januari.

De meningsverschillen tussen de president en zijn minister van economie waren half december verscherpt toen Fujimori de ondertekening had uitgesteld van een regeling voor extra hulp van het Internationale Monetair Fonds. Boloña was na twee jaar onderhandelen deze uitgebreide financieringsfaciliteit (EFF, extended fund facility) overeengekomen met het IMF. In een brief aan het IMF zei Fujimori dat Peru, gezien de bijzondere problemen waarmee het land kampte, zoals terrorisme en drugsmokkel, een speciale behandeling verdiende. Op monetair en fiscaal gebied zou een streng beleid worden gehandhaafd, maar de regering moest middelen vrijmaken voor een programma van „pacificatie“, waarin een vergroting van de sociale uitgaven ter bestrijding van de armoede zou samengaan met de anti-oproercampagne.

Nieuwe ministers

Boloña werd op 8 januari vervangen door de zakenman Jorge Camet Dickman, wiens portefeuille van industrie, handel, toerisme en integratie werd overgenomen door Alfonso Bustamante y Bustamante. De minister van vervoer, verbindingen, huisvesting en bouwnijverheid, Alfredo Ross Antezana, die er niet in was geslaagd geld voor een huisvestingsfonds bijeen te krijgen, werd vervangen door Dante Cordoba Blanco.

IMF-besluit

Het IMF besloot op 15 januari dat de EFF, waarmee een bedrag van \$ 1,5 mrd gemoeid was, pas zou worden goedgekeurd nadat Peru \$ 850 mln aan achterstallige schulden had terugbetaald.

Peru was in 1986 het gebruik van de algemene middelen van het IMF ontzegd en werd van zijn achterstallige schulden aan het fonds.

Op 29 januari verklaarde Camet echter dat hij zich had verzekerd van toezeggingen van de Verenigde Staten en Japan. Beide landen behoorden tot de „ondersteuningsgroep“ voor Peru die Boloña had gehoopt opnieuw te kunnen samenstellen na de presidentiële coup van Fujimori in april 1992 (zie pag. 471/1 e.v.-'92). Dezelandenzouden \$205 mln bijdragen aan de afbetaling van de Peruaanse schulden bij het IMF. De VS hadden eerder als voorwaarde voor hun steun gesteld dat het economische beleid werd voortgezet en vorderingen werden gemaakt met de verbetering van de mensenrechtensituatie. Verder werd met de VS een herschikking overeengekomen van \$ 152 mln van Peru's bilaterale schuld.

Inauguratie van de CCD. Ontslag voor diplomaten en militairen

De Democratische Constituerende Vergadering die was opgericht na internationale kritiek op de presidentiële coup en officieel was geïnstalleerd op 30 december 1992, riep Fujimori op 6 januari 1993 opnieuw uit tot grondwettig staatshoofd volgens de bepalingen van de grondwet van 1979, die weer van kracht werd verklaard.

De CCD bepaalde verder dat de nooddecreten die sinds april 1992 door de regering waren uitgevaardigd van kracht zouden blijven, tenzij en totdat ze door het nieuwe Congres werden gewijzigd. Verder werden alle economische overeenkomsten met multilaterale financiële instellingen en buitenlandse regeringen geratificeerd.

Teneinde zijn persoonlijke macht te consolideren voordat de CCD operationeel werd, had Fujimori begin januari zo'n 50 decreten getekend, waarin onder meer de wegzuivering van 117 diplomaten werd verordend (ongeveer 20 procent van de diplomatieke staf) en wijzigingen in de strijdkrachten werden aangebracht (waaronder het ontslag van een marineonderzoeksteam dat de frauduleuze betaling van marinegeldten op Amerikaanse rekeningen had onderzocht).

Er bestond grote ontevredenheid binnen de strijdkrachten over de bestraffing van militairen die betrokken zouden zijn geweest bij de coup poging in november (zie boven). De opsluiting van een aantal van hen in de streng beveiligde Canto Grande-gevangenis, die gewoonlijk was gereserveerd voor terroristen en drugsmokkelaars, werd als bijzonder vernederend beschouwd. Een groep van 18 oud-legerbevelhebbers stuurde een bezwaarschrift naar legerbevelhebber generaal Nicolas de Bari Hermoza en eveneens naar Fujimori na diens opmerking dat de coupleiders deels verantwoordelijk waren voor het terrorisme in het land. Vier andere officieren beweerden tegenover de pers dat zij waren gemarteld door

AMERIKA

de hoogste veiligheidsadviseur van Fujimori, Vladimiro Montesinos, in gebouwen van de nationale inlichtingendienst SIN.

Veroordeling van officieren

Op 18 februari werd vonnis gesproken over hoge officieren, die waren beschuldigd van deelname aan de vrijdelde coupoging in november 1992.

De zwaarste straf werd opgelegd aan generaal Jaime Salinas Sedo, die acht jaar gevangenisstraf en een boete van 500.000 soles kreeg voor het toebrengen van economische schade aan de staat. Generaal Manuel Obando Salas werd veroordeeld tot zeven jaar gevangenisstraf en 26 andere officieren kregen gevangenisstraffen van zes maanden tot zeven jaar.

De grondwetscommissie van het Congres had op 16 januari een verzoek om amnestie afgewezen. Het werd echter niet uitgesloten geacht dat de president gratie zou verlenen, vooral gezien berichten dat bepaalde leden van de strijdkrachten „onrustig” waren en dat de militairen verontwaardigd waren over de in hun ogen onverbiddelijke stijl van regeren die president Alberto Keinya Fujimori zich had aangemeten.

Nieuwe stafchef van de strijdkrachten

Op 6 januari werd de benoeming bekrachtigd van generaal José Cabrejo Samame als de nieuwe stafchef van de strijdkrachten.

Brigadegeneraal Alberto Arciniega Huby, een lid van het militaire tribunaal dat Abimael Guzman Renoso, de leider van Sendero Luminoso, had veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf (zie pag. 36/1-'93), werd met pensioen gestuurd nadat hij kritiek had geleverd op de opsluiting van militairen in de Canto Grande-gevangenis. Op 13 januari vluchtte Arciniega naar Argentinië nadat hij samen met generaal (bd) Luis Cisneros Vizguerra was beschuldigd van „hetbeledigen van de natie” en „hetbeledigen van een hoger geplaatste officier”, nl. generaal de Bari.

Lokale verkiezingen

De gemeenteraadsverkiezingen van 29 januari 1993, waarvan de uitslagen begin februari werden bekendgemaakt, bevestigden een politieke trend. Onafhankelijke kandidaten die zich nadrukkelijk onthielden van een ideologische stellingname, behaalden overal in het land overwinningen ten koste van kandidaten van de regeringsgezinde coalitie Nieuwe Meerderheid-Verandering '90 (NM-Cambio 90) en van de traditionele politieke partijen, die alleen in een aantal regionale bolwerken succes boekten.

Deze trend tekende zich het duidelijkst af in

de hoofdstad Lima, waar de burgemeestersverkiezingen werden gewonnen door de onafhankelijke zittende burgemeester Ricardo Belmont, een populaire televisiemagnaat, die met meer dan 45 procent van de stemmen werd herkozen. Een andere onafhankelijke kandidaat, Luis Caceres, de zittende burgemeester van de zuidelijke stad Arequipa, eindigde in Lima als tweede met 30 procent. De sociaal-democratische Amerikaanse Revolutionaire Volksalliantie (APRA) en andere linkse partijen behaalden in de hoofdstad, waar eenderde van het Peruaanse electoraat woonachtig was, samen minder dan 10 procent van de stemmen.

Vergeleken met eerdere verkiezingen deed zich veel minder politiek geweld voor, hetgeen erop wees dat de guerrillagroepering Sendero Luminoso aanzienlijk was verzwakt door de arrestatie van belangrijke politieke leiders in september en oktober 1992.

Sendero had opgeroepen tot een tweedaagse gewapende staking, had in een groot aantal districten kiezers bedreigd en had voorafgaand aan de verkiezingen 20 kandidaten vermoord, onder wie Alejandro Pantigoso, een leider van bewoners van autonome sloppenwijken die zich kandidaat had gesteld voor het burgemeesterschap van de sloppenwijk Villa El Salvador in de hoofdstad Lima.

Waarnemers van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) zouden hun tevredenheid hebben geuit over het verloop van de verkiezingen.

Veroordeling van advocaten

Alfredo Crespo Bragayrac en Jorge Cartagena Vargas, twee vooraanstaande leden van het Democratische Genootschap van Advocaten (AAD), werden op 2 februari wegens verraad veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf. De twee waren op 11 januari gearresteerd en voor een militair rechtbank ervan beschuldigd als verbindingspersonen te hebben gefungeerd tussen gedetineerde leiders van Sendero Luminoso en hun gevechtseenheden. Een derde advocaat, Andres Coehlo, was gearresteerd op grond van dezelfde aanklachten.

Crespo en Cartagena hadden gezamenlijk de in september 1992 gearresteerde Senderoleider Abimael Guzman Renoso verdedigd, die in oktober samen met andere gevangengenomen Sendero-leiders, zoals Osmon Morote en de voormalige AAD-voorzitter Marta Huatay, was veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf (zie pag. 35/1-'93; 36/1 e.v.-'93).

Volgens politieke waarnemers vormden de arrestaties mogelijk onderdeel van een strategie van de regering om de gevangengenomen leiders verantwoordelijk te stellen voor activiteiten van Sendero die na hun arrestatie hadden

plaatsgevonden, zodat zij, indien de doodstraf opnieuw werd ingevoerd, daartoe konden worden veroordeeld op grond van aanklachten die losstonden van die waarvoor zij oorspronkelijk waren veroordeeld. Daarbij werd vooral gedacht aan de aanklacht dat Guzman via Crespo opdracht had gegeven voor een gewelddadige campagne om de lokale verkiezingen in januari te verstoren.

Raketaanval

Op 14 januari werd gemeld dat de Revolutionaire Beweging Tupac Amaru (MRTA) de verantwoordelijkheid had opgeëist voor een raketaanval op het regeringspaleis in de hoofdstad Lima. Eerder in januari had de MRTA een aanval uitgevoerd op de plaats Moyobamba in het Amazonegebied, 400 km ten zuiden van Lima. Dit was het grootste offensief sinds de gevangename van Victor Polay Campos, de leider van de beweging (zie pag. 34/3-'93).

Garcia niet uitgeleverd door Colombia

Op 11 februari werd gemeld dat de Colombiaanse regering had bevestigd niet van plan te zijn tegemoet te komen aan het recente verzoek van Fujimori om de uitlevering van Alan Garcia Perez, oud-president van Peru (1985-'90), aan wie politiek asiel was verleend na de presidentiële coup van april 1992 (zie pag. 472/1-'92; 33/2-'93). Garcia werd beschuldigd van illegale persoonlijke verrijking tijdens zijn presidentschap.

Amerikaanse hulp

De nieuwe Amerikaanse regering van president Bill Clinton verklaarde eind februari tevreden te zijn met de garanties inzake de mensenrechten die zij had gekregen van de Peruaanse regering tijdens gesprekken in Washington met regeringsfunctionarissen onder leiding van de minister van financiën en economische zaken, Jorge Camet Dickman, en minister van justitie Fernando Vega Santa Gadea.

Deze goedkeuring van het mensenrechtenbeleid maakte de weg vrij voor Amerikaanse steun aan een eerder geblokkeerd multinationaal hulpprogramma, waaronder een kortlopend overbruggingskrediet van \$ 2 mrd dat bedoeld was om de achterstallige Peruaanse schulden bij het Internationale Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank af te lossen. Op 9 februari had Japan een lening van \$100 mln goedgekeurd, die zou worden verstrekt via de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank (IDB) en bestemd was voor een hervorming van het financiële systeem.

(Vor.ber.pag. 32/3 e.v.-1993)

EQUATORIAAL GUINEE

VEROORDELING SCHENDING MENSEN-
RECHTEN DOOR VN. POLITIEKE
ONTWIKKELINGEN

De VN-Commissie voor de Mensenrechten (UNCHR) zou volgens berichten van 10 maart 1993 voor het tweede opeenvolgende jaar politiek gemotiveerde schendingen van de mensenrechten in het land hebben veroordeeld. De Commissie, die besloot een speciale rapporteur te benoemen voor het toezicht op de mensenrechten in Equatoriaal Guinee, richtte tevens een dringend verzoek tot de president, brigade-generaal Teodoro Obiang Nguema Mbasogo, een onafhankelijke rechterlijke macht in te stellen.

Er heerste toenemende bezorgdheid dat de regering achter een begin februari gemelde doodsb bedreiging tegen de Amerikaanse ambassadeur, John Bennett, zat. Bennett, een loyaal verdediger van de mensenrechten, had het land op 3 maart voor „overleg" in Washington verlaten. Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken had medio januari in zijn jaarverslag over de mensenrechten de regering van Equatoriaal Guinee ervan beschuldigd marteling, onwettige opsluiting en politieke intimidatie goed te keuren.

Reeds eerder, op 4 mei 1992, had Antonio Sibacha, secretaris-generaal van de in Gabon gevestigde oppositiepartij Unie voor Democratie en Sociale Ontwikkeling in Equatoriaal Guinee (UDDS), beweerd dat oppositie-activist Feliciano Moto door bewakers van het presidentiele paleis was doodgeslagen en dat twee andere oppositie-activisten waren gearresteerd, terwijl het regime de tactiek van „moorden opsluiting" toepaste.

Fusie van oppositiepartijen

De twee voornaamste oppositiepartijen, de Christen-Democratische Partij van de Vooruitgang onder leiding van Severo Moto en de Guinese Volksunie onder aanvoering van Armengol Engonga, ondertekenden op 23 maart te Madrid een fusie-akkoord.

Decreet inzake de vrijlating van politieke gevangenen

Een decreet, ten gunste van de vrijlating van alle overgebleven politieke gevangenen, werd op 30 maart van kracht. Dit decreet was uitgevaardigd krachtens het Nationale Democratische Pact, dat was ondertekend door de regering en het Gezamenlijke Oppositieplatform (een vertegenwoordiging van gelegaliseerde oppositiepartijen), nadat op 18 maart gesprekken tussen de twee partijen waren beëindigd.

(Vor.ber.pag. 323/1 e.v.-1992)

IVOORKUST

AMNESTIE VOOR GBAGBO

Op verzoek van president Félix Houphouët-Boigny verleende de Nationale Assemblee op 29 juli 1992 amnestie aan Laurent Gbagbo en aan andere oppositiefiguren en studenten, die na de demonstraties van februari 1992 (zie pag. 324/1 e.v. '92) waren gearresteerd en vervolgens tot gevangenisstraffen veroordeeld.

STAKING

Op 7 januari 1993 vond voor het eerst in 29 jaar in Ivoorkust een staking plaats. Toen begonnen 400 werknemers van de uitgevers van *Fraternité Matin* en *Ivoire Soir* een 24 uursstaking uit protest tegen het besluit van het management bepaalde privileges af te schaffen.

VISUM VOOR FEANSEN

Het persbureau AFP meldde op 4 februari dat Franse staatsburgers voortaan over een inreisvisum voor Ivoorkust moesten beschikken. Volgens het bericht zouden de voorwaarden voor het verkrijgen van zo'n visum minder stringent zijn dan die voor staatsburgers van Ivoorkust die toegang tot Frankrijk wensden.

SPANNING WEGENSE COMOG-BOMBARDEMENT

Op 1 maart richtte de regering van Ivoorkust een scherp protest aan het adres van president Nicéphore Soglo van Benin in diens hoedanigheid van voorzitter van de Ecoïomische Gemeenschap van Westafrikaanse Staten (ECOWAS). Het optreden was het gevolg van een bombardement op 27 februari in het gebied van Liberia met Ivoorkust door vliegtuigen van de ECOWAS-waarnemersgroep (ECOMOG). Volgens de minister van buitenlandse zaken van Ivoorkust, Amara Essy, had ECOMOG de grenzen van zijn mandaat om zichzelf in geval van een aanval te verdere overschreden en de levens van burgers ernstig in gevaar gebracht. Hij ontkende dat er zich in het gebied van de aanval gewapende leden van het Nationale Patriottische Front van Liberia (NPFL) hadden bevonden.

Op 5 maart arriveerde een ECOWAS-delegatie in Abidjan, de hoofdstad van Ivoorkust. De delegatie, die geleid werd door de Nigeriaanse vice-president Augustus Aikhomu en waarvan ook de Nigeriaanse minister van buitenlandse zaken Matthew Mbu deel uitmaakte (er waren Nigeriaanse vliegtuigen bij de aanval gebruikt), poogde president Félix Houphouët-Boigny gerust te stellen door te verklaren dat het incident een „operationele vergissing" was geweest. Terwijl minister Amara Essy die verklaring leek te aanvaarden, waren er niettemin speculaties dat het incident de betrokkenen

President Félix Houphouët-Boigny van Ivoorkust (l.) begroet de Amerikaanse functionaris Jeffrey Davidow in Abidjan op 13 april, terwijl de minister van buitenlandse zaken van Ivoorkust, Amara Essy, toekijkt.

AFRIKA

heid van de regering van Ivoorkust bij de ECO-MOG-operatie in Liberia (zie ook pag. 265/1/2-'93) had verzwakt.

(Vor.ber.pag. 562/3 e.v.-1992)

LIBIË

VERLENGING VAN SANCTIES

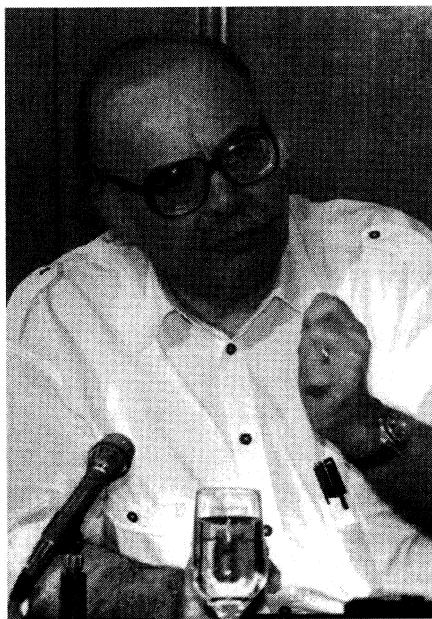
Na een bijeenkomst van de Veiligheidsraad op 9 december 1992 verlengden de Verenigde Naties de toepassing van beperkte sancties tegen Libië, die sinds april 1992 van kracht waren (zie pag. 565/1 e.v.-'92) met nog eens 120 dagen.

Op 27 november hadden Frankrijk, Groot-Brittannië en de VS de Libische regering gewaarschuwd dat zij de twee verdachten van de bomaanslag in december 1988 op een Pan Am-vliegtuig boven het Schotse Lockerbie, moest uitleveren en moest meewerken aan het voor het gerecht brengen van verdachten van de bomaanslag op een Frans UTA-vliegtuig boven Niger in september 1989 (zie pag. 47/1 e.v.-'93).

LANDGRENZEN GESLOTEN. MINISTER VAN JUSTITIE OMGEKOMEN

Van 9 tot 12 januari 1993 werden de landgrenzen op last van de regering gesloten uit protest tegen het VN-besluit van 9 december 1992 om de internationale sancties te verlengen (zie hierboven).

Door het officiële persbureau JANA werd op 8 januari verklaard dat de sancties „enorme menselijke en materiële verliezen” hadden veroorzaakt.

De Libische minister van buitenlandse zaken, Omar Mustafa al-Muntasir

Volgens het bericht van JANA waren de sancties „een van de belangrijkste redenen (gevoelt) voor” de dood van de minister van justitie en openbare veiligheid, Ibrahim Mohammad Bakkar. Deze vond de dood bij een auto-ongeluk toen hij op 6 januari terugkeerde van een bijeenkomst van de ministers van justitie van de Arabische Liga in Tunis.

KADHAFI BEZOEKTE EGYPTE

Op 18 januari voerde de Libische leider, kolonel Moamer Kadhafi, in Cairo gesprekken met de Egyptische president Hosni Mubarak. Het geschil van Libië met de Westerse landen en economische samenwerking zouden de belangrijkste gespreksthema's zijn geweest.

De Libische minister van buitenlandse betrekkingen en internationale samenwerking, Gamar Mustafa al-Muntasir, had eveneens in Cairo gesproken met de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali, en met de Egyptische minister van buitenlandse zaken, Amr Mohammed Moussa, over de betrekkingen van Libië met het Westen.

BERICHT OVER FABRIEK VOOR CHEMISCHE WAPENS

Op 15 februari 1993 berichtte de Duitse krant *Die Welt* dat de Duitse autoriteiten een onderzoek hadden ingesteld naar aanleiding van beschuldigingen dat enkele Duitse bedrijven materialen exporteerden naar Libië voor gebruik bij de bouw van een fabriek voor chemische wapens. Een Duitse regeringswoordvoerder verklaarde dezelfde dag dat aan twee bedrijven een verbod was opgelegd om nog materiaal te leveren, maar dat zij waarschijnlijk niet gerechtelijk vervolgd zouden worden.

De Duitse regering zou hebben bevestigd dat zij ervan op de hoogte was dat een Thais bedrijf een fabriek voor de productie van gifgas aan het bouwen was, identiek aan de Duitse fabriek Pharma-150 in Rabta, die in maart 1990 onder onduidelijke omstandigheden door brand schade had opgelopen (zie pag. 393/3 e.v.-'90). De nieuwe fabriek zou zich bevinden in Tarhunah, 65 km ten zuidoosten van Tripoli.

De *New York Times* van 19 februari berichtte dat Amerikaanse inlichtingendiensten hadden bevestigd dat Libië - onder de dekmantel van een waterproject - een ondergrondse fabriek voor chemische wapens aan het bouwen was, waarin gifgas kon worden geproduceerd en opgeslagen. Het officiële persbureau van Libië, JANA, ontkende nog dezelfde dag deze beschuldigingen. Een dag later verklaarde het Libische Volksbureau voor buitenlandse betrekkingen en internationale samenwerking dat het „diep geschokt” was door de Amerikaanse beschuldigingen.

(Vor.ber.pag. 46/3 e.v.-1993)

MADAGASCAR

OVERWINNING VOOR ZAFY IN TWEEDE RONDE VAN DE PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Albert Zafy, leider van het oppositionele Comité des forces vives, behaalde de overwinning in de tweede ronde van de presidentsverkiezingen die op 10 februari 1993 gehouden werd. Met 66,74 procent van de uitgebrachte stemmen versloeg Zafy de zittende president Didier Ratsiraka met ruim verschil, waarmee een einde kwam aan diens 17-jarige bewind. De overwinning van Zafy was het hoogtepunt van een vaak gewelddadig conflict tussen Ratsiraka en de beweging voor democratie, geleid door het „Comité”, die medio 1991 was begonnen (zie pag. 755/2-'91).

Albert Zafy (65), een professor in de geneeskunde en voormalig minister van gezondheid (1972-1975), had een duidelijke overwinning behaald in de eerste ronde van de verkiezingen in november 1992 (zie pag. 18812 e.v.-'93). Omdat hij echter minder dan 50 procent van de stemmen had behaald, moest hij het in een tweede ronde in februari opnemen tegen Ratsiraka, de nummer twee van de eerste ronde. Zafy's kandidatuur werd gesteund door de zes presidentskandidaten die in de eerste ronde waren afgevallen. In januari had Francisque Ravony, eerste vice-premier en tot dan bondgenoot van Ratsiraka, een Comité ter Ondersteuning van Democratie en Ontwikkeling in Madagascar (CSDDM) opgericht om de verkiezingscampagne van Zafy te leiden.

Volgens de officiële uitslag hadden 4.302.663 van de 6.282.654 geregistreerde kiezers hun stem uitgebracht. Van de 4.145.344 geldige stemmen waren 2.766.704 voor Zafy en 1.378.640 voor Ratsiraka.

Zafy, die erkende dat de bevoegdheden van de president in de nieuwe Derde Republiek beperkt waren, vertelde verslaggevers dat hij zich beschouwde als hoeder van de nieuwe grondwet. Hij zei ook dat substantiële veranderingen zouden moeten wachten op de uitslag van de parlementsverkiezingen die in april of mei gehouden zouden worden.

Er werd gevreesd dat aanhangers van Ratsiraka, die geweigerd hadden de in augustus 1992 bij referendum goedgekeurde unitaristische grondwet te accepteren (zie pag. 775/3-'92), afgescheiden federale staten zouden uitroepen in plaats van Zafy als president te accepteren. Ratsiraka beloofde echter zich neer te leggen bij de uitslag van de verkiezingen.

Op 26 februari werd Zafy door het Opmerste Constitutionele Hof formeel tot winnaar van de verkiezingen uitgeroepen en op 9 maart werd hij officieel tot eerste president van de Derde Republiek geproclameerd.

RATSIRAKA VORMT NIEUWE PARTIJ

Op 3 maart maakte de aftredende president Didier Ratsiraka de vorming van een nieuwe politieke partij bekend met de naam *Avant-garde pour le redressement économique et social* (ARES). Deze zou in de plaats komen van de in 1977 opgerichte *Avant-garde de la révolution malgache* (AREMA), tot dusver de regeringspartij. Ratsiraka zei dat de nieuwe partij, waarvan hij secretaris-generaal was, zijn terugkeer aan de macht zou voorbereiden.

(Vor.ber.pag. 188/2 e.v.-1993)

MALI**MOUSSA TRAORE TER DOOD VEROORDEELD**

Op 12 februari 1993 werden de afgezette president Moussa Traore en drie anderen ter dood veroordeeld wegens „moord, aanranding en opzettelijke doodslag“. Er werd hierbij bedoeld op de 106 mensen die om het leven waren gekomen bij de pro-democratie rellen in Bamako in maart 1991, die de omverwerping van het regime-Traore hadden ingeluid (zie pag. 388/3 e.v.-'91).

De rechtszaak werd geleid door zeven rechters. De advocaten die de verdediging voerden, verklaarden op 13 februari dat de veroordeelden in beroep zouden gaan tegen hun vonnissen en dat zij de president om gratie zouden vragen. De drie andere terdoodveroordeelden waren brigade-generaal Mamadou Coulibaly (voormalig minister van defensie), generaal Sekou Ly (voormalig minister van binnenlandse zaken) en kolonel Ousmane Coulibaly (voormalig stafchef van het leger). Hun 28 medebeklaagden - gewezen ministers en vooraanstaande functionarissen van de voormalige (enige) regeringspartij, de Democratische Volksunie van Mali (UDPM)- werden vrijgesproken.

OVEREENKOMST OVER LEGERINTEGRATIE

Aan het eind van een week van onderhandelingen waarbij bemiddeld werd door Algerije, werd op 11 februari door de regering en de Verenigde Bewegingen en Fronten van Azawad (MFUA, de vertegenwoordiging van de Toeareg-rebellen) een overeenkomst ondertekend over de integratie van de MFUA-guerrillastrijders in het nationale leger. De overeenkomst, die in eerste instantie betrekking zou hebben op ongeveer 600 Toearegs en krachtens welke de regering zich verplichtte haar militaire aanwezigheid in het noorden van het land

te verminderen, was een van de laatste stappen in het proces waartoe de aanzet was gegeven met het nationale vredes-pact van april 1992 (zie pag. 63012-'92).

Op 9 februari had de regering een overeenkomst gesloten met Algerije ter voorbereiding van de repatriëring van 60.000 tot 100.000 in Algerije woonachtige Malinese Toearegs. Deze overeenkomst, die gesloten werd onder auspiciën van de VN, behelsde een proefproject voor devrijwilligeterugkeervandevluchtelingen.

(Vor.ber.pag. 48/1/2-1993)

NIGER**MEERPARTIJSYSTEEM BIJ REFERENDUM GOEDGEKEURD**

Op 26 december 1992 werd een nieuwe grondwet, die meerdere partijen toestond, met een overweldigende meerderheid bij referendum goedgekeurd. Uit voorlopige uitslagen bleek dat 89 procent van de kiezers „ja“ had gestemd. Naar verwachting zouden er als gevolg van deze uitslag parlementsverkiezingen worden gehouden vóór eind januari 1993 en presidentsverkiezingen vóór medio februari.

Het referendum zou oorspronkelijk op 28 november 1992 plaatsvinden, maar was op verzoek van de politieke partijen uitgesteld (zie pag. 49/1-'93).

VRIJLATING VAN TOEAREG-GEVANGENEN

Op 29 december werd bekendgemaakt dat 57 van de 129 Toearegs die sinds augustus zonder vorm van proces door het leger werden vastgehouden (zie pag. 48/3 e.v.-'93), waren vrijgelaten. De Toearegs waren in hechtenis genomen zonder goedkeuring van de regering, die toegaf er niet in geslaagd te zijn haar gezag uit te oefenen over de rebellerende troepen in de regio Agadez, die de wet in eigen hand hadden genomen.

AANVALLEN DOOR TOEAREGS

Bij aanvallen van Toeareg-rebellen op drie dorpen in het district Tchín-Tabaradene in het noordoosten van het land op 7 februari 1993, werden 30 burgers gedood.

De aanvallen vonden plaats een week nadat er op 31 januari een nieuwe ministerpost was gecreëerd voor het zoeken naar een oplossing voor de Toeareg-opstand. Deze post, minister verantwoordelijk voor de rebellie en nationale verzoening, ging naar Albert Wi-ight, die tege-

lijk minister van verbindings, cultuur, jeugd en sport als mederegeringswoordvoerder bleef. Op 13 februari veroordeelde Wright de rebellen omdat zij doorgingen met het uitvoeren van aanvallen op burgers terwijl zij beloofd hadden dat niet meer te doen.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

De Alliantie van de Krachten voor Verandering (*Alliance des forces de changement*, AFC), een op 16 februari gevormde coalitie van negen partijen, behaalde een absolute zetelmeerderheid in de Nationale Assemblée bij de parlementsverkiezingen van 14 februari.

De eerste meerpartijenverkiezingen sinds de onafhankelijkheid in 1960 volgden op de goedkeuring bij referendum in december 1992 van een nieuwe grondwet (zie hierboven) en luiden de Derde Republiek van Niger in. De AFC werd door de oppositiepartijen opgericht nadat de eerste uitslagen van de verkiezingen een voorsprong hadden laten zien voor de Nationale Beweging voor een Ontwikkelingssamenleving (*Mouvement national pour la société de développement*, MNSD), voorheen de enige legale partij. De AFC en de MNSD beschuldigden elkaar van het plegen van fraude bij de verkiezingen.

De verkiezingen leverden de volgende zetelverdeling in het parlement op:

Partij	Zetels
Nationale Beweging voor een Ontwikkelingssamenleving (MNSD)	29
* Convention démocratique et sociale (CDS)	22
* Parti national pour la démocratie et le socialisme (PNDS)	13
* Alliances nigériennes pour la démocratie et le progrès (ANDP)	11
* Nigerese Progressieve Partij - Afrikaanse Democratische Verenigingsfactie (PPN-RDA)	2
Democratische Unie van Progressieve Krachten (UDFP)	2
Unie van Democratische en Progressieve Patriotten (UPDP)	2
* Nigerese Sociaal-Democratische Partij (PSDN)	1
* Unie voor Democratie en Sociale Vooruitgang (UDPS)	1
TOTAAL	83

* Leden van de AFC-coalitie. Andere leden waren de Democratische Uniepartij van Niger (PUND), die geen zetels wist te behalen, en twee partijen die niet meededen aan de verkiezingen: de Unie voor Democratie en Vooruitgang (UDP) en de Republikeinse Partij voor Vrijheid en Vooruitgang in Niger.

PRESIDENTSVERKIEZINGEN

De presidentsverkiezingen, die in twee rondes, resp. op 27 februari en 27 maart: werden gehouden, leverden een overwinning op voor Mahamane Ousmane van de CDS, een lid van de AFC-coalitie.

De winnaar van de presidentsverkiezingen in Niger, Mahamane Ousmane

De overwinning van Ousmane was vooraf geenszins zeker. Tandja Mamadou van de MNSD had in de eerste ronde een voorsprong genomen. Maar de negen AFC-partijen, die een zelfde tactiek gebruikten als waarmee zij de MNSD in de parlementsverkiezingen hadden helpen te verslaan, instrueerden hun aanhangers voor Ousmane te stemmen. Daardoor verwierf Ousmane de steun van diverse kandidaten uit de eerste ronde, onder wie Moumouni Adamou Djermakoye van de ANDP en Mahamadou Issoufou van de PNDS.

Tijdens een persconferentie op 2 maart, waarop de AFC-strategie om Mamadou te verslaan uit de doeken werd gedaan, beklemtoonde Yousouffou Garba, een leider van de AFC-coalitie, dat Ousmane niet langer een kandidaat van de CDS was, maar de kandidaat van de AFC. Hij verstrekte ook bijzonderheden van een afspraak over de machtsdeling, op grond waarvan Djermakoye parlementsvoorzitter zou worden en Issoufou tot premier zou worden benoemd indien Ousmane tot president werd gekozen.

De in de eerste en tweede ronde uitgebrachte stemmen (in procenten) waren als volgt verdeeld:

Kandidaten	Ronde 1	Ronde 2
Tandja Mamadou (MNSD)	34,00	45,54
Mahamane Ousmane (CDS/AFC)	26,00	54,46
Moumouni Djermakoye (ANDP)	15,00	--
Mahamadou Issoufou (PNDS)	15,00	--
Anderen	10,00	--
Opkomst	32,51	35,30

STAKINGEN IN OPENBARE SECTOR

De financiële moeilijkheden waarmee de overgangsregering te kampen had

traden in maart steeds duidelijker aan het licht toen arbeiders op diverse terreinen in de openbare sector industriële acties ondernamen uit protest tegen het niet-uitbetalen van salarissen. Onder hen waren politie-functionarissen, medewerkers van de staatsomroep en ambtenaren, van wie velen nog drie tot vier maanden salaris tegoed hadden.

(Vor.ber.pag. 48/2 e.v.-1993)

OEGANDA

DOODVONNISSEN

Op 15 januari 1993 werden majoor Noah Abbas, Hofni Topacho en Philip Karuneri Aboth ter dood veroordeeld nadat zij schuldig waren bevonden aan verraad. De drie hadden functies vervuld onder het regime van Idi Amin.

BEZOEK VAN DE PAUS

Op 6 februari begon paus Johannes Paulus II een driedaags bezoek aan Oeganda.

De paus werd hevig bekritiseerd door gezondheidsorganisaties nadat hij had gezegd dat onthouding van seksuele gemeenschap de enige oplossing was in de strijd tegen aids en had herhaald dat hij het gebruik van condooms veroordeelde. Deskundigen op het gebied van de gezondheidszorg omschreven dit als een ernstige beoordelingsfout in een land waar naar schatting 7 tot 10 procent van de bevolking besmet was met het HIV-virus.

TERUGGAVE VAN IN BESLAG GENOMEN EIGENDOM

Op 10 februari werd ceremonieel de teruggave bekrachtigd van een textielfabriek door de Nationale Ondernemingscorporatie (NEC) aan de vroegere eigenaren, Oegandezen van Aziatische afkomst die in 1972 onder het regime van Amin de zeggenschap over het bedrijf verloren. Het was de eerste overdracht van dit type in het kader van het regeringsbeleid om onteigende bezittingen terug te geven. Krachtens het akkoord over de hernieuwde inbezittingen verplichtten de twee partijen zich onderhandelingen te voeren over de hoogte van de vergoeding die de NEC moest krijgen voor de aangebrachte verbeteringen tijdens het bewind van de NEC.

PLANNEN VOOR CONSTITUERENDE VERGADERING

Op 16 februari gaf de regering nadere informatie over de plannen om een constituerende vergadering te kiezen die

een nieuwe grondwet moest opstellen. Hoewel er geen datum werd vastgesteld voor de verkiezing van deze vergadering, werden er wel details verstrekt over de samenstelling ervan.

Volgens de regering zou het een 180 leden tellend lichaam moeten worden, waarin speciale belangengroepen verzekerd zouden zijn van een aantal vertegenwoordigers. Het Nationale Verzetleger (NRA) zou tien zetels krijgen, terwijl acht zetels zouden worden gereserveerd voor vrouwen, twee voor de Nationale Verzetraad (het wetgevend orgaan op dat moment), vier voor vertegenwoordigers van jongeren, en twee voor vakbondsvertegenwoordigers. Sam Njuba, staatsminister van justitie en constitutionele zaken, benadrukte dat het van belang was dat de constituerende vergadering gekozen zou worden op basis van een algemeen stemrecht voor volwassenen, zodat zij onafhankelijk zou worden van de regerende Nationale Verzetbeweging (NRM).

(Vor.ber.pag. 858/1-1992)

RWANDA

VOORMALIGE EENHEIDSPARTIJ WIJST AKKOORD OVER MACHTSDELING AF

Op 9 januari 1993 ondertekenden delegaties van de regering en het rebellerende Rwandese Patriotisch Front (RPF) in Arusha (Tanzania) een akkoord over de machtsdeling. Dit akkoord werd echter direct verworpen door de Nationale Republikeinse Beweging voor Democratie en Ontwikkeling (MRND) van president Juvénal Habyarimana, de vroegere eenheidspartij. De afwijzing werd gevolgd door ernstige etnische en politieke botsingen.

Het akkoord had onder meer betrekking op de toewijzing van zetels in het overgangsparlement en in de regering: het RPF en de MRND zouden elk vijf zetels in het kabinet krijgen, de Republikeinse Democratische Beweging (MDR) vier, en de Sociaal-Democratische Partij (PSD), de Liberale Partij (PL) en de Christen-Democratische Partij (PDC) elk drie.

De secretaris-generaal van de MRND, Mathieu Ndirumutse, zei op 10 januari dat zijn partij geen zitting zou nemen in de regering omdat dat zou betekenen dat zij „alleen maar als waarnemer" zou fungeren. De MRND had ook bezwaar tegen de verdeling van de ministersportefeuilles (in het bijzonder de toewijzing van het ministerie van binnenlandse zaken aan het RPF).

De MRND riep ook op tot het aftreden van premier Dismas Nsengiyaremye (MDR), die de leider van de regeringsdelegatie bij de gesprekken in Arusha, minister van buitenlandse zaken Boniface Ngulinzira, had geïnstrueerd. Op 23 januari benoemde president Habyarimana minister van defensie James Gasana, een lid van de MRND, tot opvolger van Ngulinzira als leider van de regeringsde-

legatie. Nsengiyareniye was het niet eens met deze benoeming.

Demonstraties tegen het akkoord en de regering leidden op 20 januari tot de invoering van een avondklok in de hoofdstad Kigali. Op 21 en 22 januari zouden zes mensen zijn gedood. Op 22 januari werd een woordvoerder van de MRND geciteerd die waarschuwde dat de demonstraties zouden voortduren als de premier in functie bleef.

Op 28 januari meldden internationale persbureaus dat 53 mensen waren gedood gedurende vijf dagen van etnische en politieke botsingen in het noorden. Premier Nsengiyareniye zei dat de slachtoffers leden van de Toetsi-minderheid en tegenstanders van Habyarimana waren.

ESCALATIE VAN VIJANDELIJKHEDEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Het conflict tussen de regering en het RPF escaleerde in februari, wat de dood van honderden mensen tot gevolg had. Ongeveer 1 mln mensen ontvluchtten de gevechten in het noorden van het land, door naar het zuiden, in de richting van de hoofdstad Kigali, te trekken of over de grens naar het naburige Oeganda of Tanzania te gaan.

Op 8 februari verliet het RPF de vredesbesprekingen in Arusha (Tanzania) en begon het een nieuw offensief. Dit was de eerste ernstige schending door het RPF van het staakt-het-vuren dat in juli 1992 tot stand was gekomen (zie pag. 858/3 e.v.-'92). Na twee dagen strijd hadden de rebellen het door hen beheerste grondgebied, waarin zich ook de noordwestelijke stad Ruhengeri bevond, verdubbeld en leken zij op het punt te staan op te trekken naar Kigali. Het RPF werd veroordeeld door een aantal buitenlandse regeringen, waaronder die van België, Frankrijk en de Verenigde Staten, en door de vertegenwoordigers van het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC), die vooral veel kritiek hadden op de weigering van het RPF de vrije doorgang van hulpkonvooien toe te staan.

Op 9 februari kwam een compagnie Franse soldaten in het land aan ter versterking van de Franse troepen die daar sinds oktober 1990 gestationeerd waren (zie pag. 713/1-'90). Op 20 februari arriveerden nog eens 250 soldaten. Het RPF beschuldigde de Franse troepen ervan dat zij zich mengden in het conflict en daarbij aan de kant van de regering stonden. Het Franse ministerie van buitenlandse zaken hield echter vol dat de troepen uitsluitend ingezet waren om de naar schatting ongeveer 400 Franse staatsburgers te beschermen.

Staakt-het-vuren. Gevechten houden aan

Op 10 februari kondigde het RPF een

staakt-het-vuren af dat, zo werd gezegd, stand zou houden mits er aan de door het RPF gestelde voorwaarden voor het hervatten van de onderhandelingen werd voldaan.

Deze voorwaarden hielden onder meer in dat de regering aanvallen op leden en aanhangers van het RPF in de Toetsi-gemeenschap zou staken en dat buitenlandse troepen zouden worden teruggetrokken.

De regering verwierp het staakt-het-vuren en benadrukte dat zij alleen zou onderhandelen als het RPF zou terugkeren naar de posities die het voor 8 februari innam. In de daaropvolgende dagen hielden de gevechten aan terwijl beide partijen eenzijdige bestanden afkondigden, op hun eigen voorwaarden, die vervolgens door de tegenpartij werden verworpen.

Op 17 februari verklaarde generaal Ekundayo Opaye, de Nigeriaanse bevelhebber van de neutrale Militaire Waarnemersgroep (GOM) die was opgericht krachtens het bestandsakkoord van juli 1992, dat de uit 50 leden bestaande GOM onmogelijk effectief toezicht kon houden op de hele frontlinie. Hij zei ook dat hij de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) zou benaderen over het leveren van 400 extra manschappen.

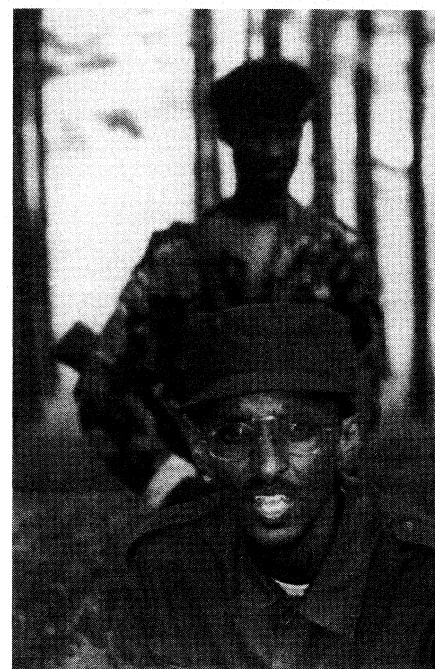
Op 21 februari accepteerde de regering uiteindelijk de voorwaarden van het RPF voor een wapenstilstand en zij drong erop aan dat de onderhandelingen in Arusha uiterlijk 1 maart zouden worden hervat. Toch hielden de gevechten, weliswaar minder hevig, aan.

Hervatting vredesbesprekingen. Terugtrekking Franse troepen

Van 4-7 maart werd in Dar-es-Salaam (Tanzania) een nieuwe ronde van vredesbesprekingen gehouden tussen de regering en het RPF. De regeringsdelegatie stond onder leiding van premier Dismas Nsengiyaremye, terwijl de rebellenafvaardiging werd geleid door RPF-voorzitter kolonel Alex Kanyerenge. De start van de besprekingen ging vergezeld van een escalatie in de gevechten tussen regeringstroepen en RPF-strijders rond de hoofdstad Kigali.

De twee partijen ondertekenden op 7 maart een communiqué waarin bepalingen waren opgenomen voor het ingaan van een bestand op 9 maart en voor het houden van verdere besprekingen medio maart in Arusha (Tanzania). Radio France International RFI meldde op 9 maart dat het communiqué ook een „vertrouwelijke clausule“ bevatte, waarin werd voorzien in de terugtrekking van de Franse troepen uit Rwanda en hun vervanging door een internationale troepenmacht, hoewel de samenwerking daarvan tijdens de onderhandelingen in Dar-es-Salaam nog niet was geregeld.

Op 10 maart meldde RFI dat de Franse regering het plan voor de terugtrekking van de Franse troepen aanvaardde op voorwaarde dat

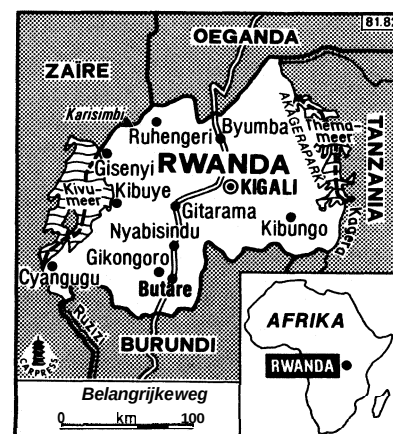

Paul Kagame, de militaire bevelhebber van het Rwandese Patriottische Front (RPF), aan het front op ca. 60 km ten noordwesten van de hoofdstad Kigali (13 februari).

het RPF zijn verplichtingen nakwam en zich uit de gebieden terugtrok die het tijdens zijn februari-offensief had bezet.

Ondanks het ingaan van het bestand op 9 maart, maakten de radiozenders van zowel de regering als van de rebellen vervolgens details bekend van aanhoudende omvangrijke militaire activiteiten. Niettemin begonnen de twee partijen op 16 maart een nieuwe gespreksronde in Arusha, zoals in het communiqué van Dar-es-Salaam was voorzien.

Deze gesprekken hadden grotendeels ten doel de oprichting van een verenigd en hervormd nationaal leger te regelen, en tegen eind maart was naar verluidt aanzienlijke vooruitgang geboekt. De

AFRIKA

vorderingen aan de onderhandelingstafel vonden hun weerslag op het slagveld: Tussen 17 en 19 maart trokken RPF-strijders zich zonder strijd terug uit de gebieden rond Mutara, Byumba en Ruhengeri welke zij tijdens hun opmars in februari hadden bezet. De Fransen hielden zich aan hun deel van de afspraken in Dar-es-Salaam en begonnen op 21 maart met de terugtrekking van hun troepen die naar de Centraal Afrikaanse Republiek werden overgebracht.

Terugroeping Belgische ambassadeur

In een rapport dat op 8 maart werd gepubliceerd door de Internationale Federatie voor de Mensenrechten waren bijzonderheden opgenomen over massale en systematische schendingen van de mensenrechten in Rwanda. Direct na de publikatie van dit rapport maakte de Belgische regering bekend dat zij haar ambassadeur in Rwanda voor overleg had teruggeroepen en dat zij bezig was een herwaardering van haar beleid inzake de civiele en militaire samenwerking met de regering.

Habyarimana treedt af als MRND-voorzitter

Op 30 maart trad president Juvenal Habyarimana af als voorzitter van de MRND, de voornaamste component van de regeringscoalitie. In een die dag uitgezonden boodschap tot de natie zei Habyarimana dat hij dit besluit had genomen „om een voorbeeld te stellen” en zich op die manier „volledig aan de leiding van het land (kon)wijden”.

(Vor.ber.pag. 858/1 e.v.-1992)

SAO TOMÉ EN PRINCIPE

PLAATSELIJKE VERKIEZINGEN

Bij de plaatselijke verkiezingen in december 1992 boekte de voormalige eenheidspartij MLSTP (Movimento de Libertação de São Tomé e Príncipe) een overwinning. Zij verwierf de meerderheid in 38 van de 59 plaatselijke raden. De regeringspartij PCD (Partido de Convergência Democrática) slaagde er bij haar eerste populariteitstest niet in ook maar in één district te winnen.

NIEUWE STAFCHIEF

Op 2 maart 1993 werd kapitein Antonio Paquete de Sousa benoemd tot chef van

de generale staf van het nationale leger in plaats van kapitein Joao Quaresma Bexigas, die in februari door enkele jonge legerofficieren van „corruptie” was beschuldigd. Paquete de Sousa was onder de vroegere president Manuel Pinto da Costa drie jaar lang commandant van de politie geweest.

In augustus 1992 was er melding gemaakt van „paniek en opschudding” na een mislukte inbraakpoging van 40 militairen in een politiepost om twee gearresteerde collega's te bevrijden. Er volgden enkele uren lang gewapende schermutselingen tussen politie en militairen.

(Vor.ber.pag. 479/3 e.v.-1992)

SENEGAL

BETREKKINGEN MET GUINEE-BISSAU

Op 12 december 1992 bestookten Senegalese infanteristen vermeende bases van rebellen uit Casamance in het gebied Sao Domingos in Guinee-Bissau, waarbij twee Guineese burgers werden gedood en drie andere ernstig gewond. De aanval volgde op een actie van leden van de separatistische Beweging van Democratische Krachten van Casamance (Mouvement des forces démocratiques de Casamance MFDC) op 11 december, waarbij twee Senegalese soldaten in een hinderlaag werden gedood.

De regering had volgehouden dat de MFDC haar aanvallen uitvoerde vanuit Sao Domingos, dat grenst aan Casamance. Guinee-Bissau,

een bemiddelaar in het conflict tussen de twee partijen, was dit echter systematisch blijven ontkennen. Op 15 december stuurde de regering van Bissau een nota naar de Senegalese autoriteiten, waarin zij protesteerde tegen het schenden van de landsgrenzen en herhaalde dat zij geen steun verleende aan de rebellen. De daaropvolgende dag bood de Senegalese regering haar verontschuldiging aan.

Op 22 december berichtte het Senegalese weekblad *Le Témoign* dat Diamacoune Senghor, leider van de MFDC, uit Guinee-Bissau was uitgewezen.

GEWELDIG PRESIDENTSVERKIEZINGEN. DIOUF HERKOZEN

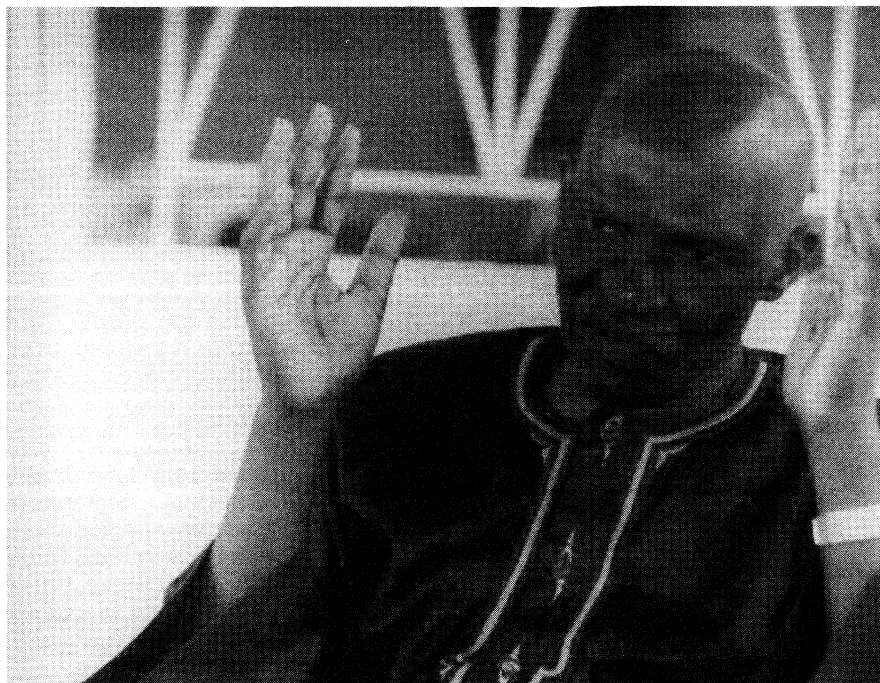
De eerste ronde van de presidentsverkiezingen op 21 februari 1993 werd ontstierd door gewelddadigheden die aan minstens 30 mensen het leven kostten. Alle slachtoffers vielen in de zuidelijke provincie Casamance en werden toegeschreven aan de activiteiten van de separatistische MFDC.

Ten minste 20 mensen werden gedood in de buurt van Ziguinchor toen de auto die hen naar het stembureau bracht, op een landmijn reed. Anderen vielen in een hinderlaag toen zij op weg waren om hun stem uit te brengen. Volgens een persbureau, dat „betrouwbare bronnen” aanhaalde, waren onder de doden twee functionarissen van de Senegalese Democratische Partij (PDS).

De aanslagen op de dag van de verkiezingen waren het hoogtepunt van verscheidene weken vol geweld in de regio, bedoeld om de verkiezingen, ten minste in Casamance, ongeldig te maken. Bewoners van Ziguinchor die begin februari zelf een avondklok hadden ingesteld, klaagden over toenemende bedreigingen door

President Abdou Diouf en zijn vrouw tonen hun handen (voor controle op onuitsprekbare inkt) voordat zij hun stem uitbrengen bij de presidentsverkiezingen op 21 februari.

Abdoulaye Wade, de kandidaat van de PDS, die voor de vierde keer zonder succes meedeed aan de presidentsverkiezingen in Senegal.

MFDC-leden die hen hadden gedwongen stemkaarten af te staan.

Verkiezingscampagne

Aan de eerste ronde van de verkiezingen deden acht kandidaten mee.

Zittend president Abdou Diouf van de Senegalese Socialistische Partij (PS) had zich kandidaat gesteld voor een derde en laatste ambtstermijn (zie pag. 159/3 e.v.-'88 voor zijn overwinning in 1988). Een van zijn zeven uitdagers was Abdoulaye Wade van de PDS, die voor de vierde keer mee deed aan de presidentsverkiezingen maar wiens imago als vasthoudend oppositieleider volgens velen ernstig beschadigd was door zijn deelname aan Dioufs regering tussen april 1991 en oktober 1992 (zie pag. 478/2/3-'91 en 86/3 e.v.-'92).

De veiligheid in het land en de situatie in Casamance vormden de hoofdthema's in de campagnes van de diverse kandidaten. Diouf, wiens campagne op 31 januari begon in de regio Casamance, vertelde een menigte aanhangers in Ziguinchor dat hij hen „zou beschermen, vandaag en na de verkiezingen" en dat er troepen in het gebied zouden blijven totdat de vrede was hersteld. Wade, wiens PDS in Casamance rekende op grote steun, zei dat hij nooit zou „marchanderen met de soevereiniteit van Senegal" maar bereid was de regio's meer autonomie te geven.

Bekendmaking uitslagen eerste ronde uitgesteld

Op 27 februari verklaarde de Nationale Kiescommissie dat de bekendmaking van de uitslagen van de eerste ronde voor onbepaalde tijd werd uitgesteld.

Voorzitter Andresia Vaz van de Kiescommissie zei dat de vertraging het gevolg was van „ernstige meningsverschillen" onder de leden van de commissie over de procedure en interpretatie van onderdelen van de verkiezingsreglementen evenals over de samenstelling van de commissie zelf. Eerder was bekend geworden dat verkiezingsfunctionarissen, vooral in Dakar, te kampen hadden gehad met een aantal praktische tegenslagen op de verkiezingsdag, zoals het ontbreken van noodzakelijk materiaal, een tekort aan stembiljetten en „niet-afwasbare" inkt die makkelijk te verwijderen bleek te zijn.

Uitslagen presidentsverkiezing. Derde ambtstermijn voor Diouf

Op 13 maart publiceerde het Constitutionele Hof alsnog de uitslagen van de eerste ronde van de presidentsverkiezingen. Daaruit bleek dat de zittende president, Abdou Diouf, een absolute meerderheid van de geldige stemmen had behaald en de steun van meer dan één kwart van alle geregistreerde stemmen had gekregen. Daarmee was hij herkozen voor zijn derde en laatste ambtstermijn, zonder dat een tweede beslissende verkiezingsronde nodig was.

De publikatie van de uitslagen maakte een eind aan het uitstel van bijna drie weken. De meningsverschillen onder de leden van de Nationale Kiescommissie bleken vooral te gaan over beschuldigingen inzake electorale onregelmatigheden die door de zeven oppositiepartijen waren geuit, maar die door de Senegalese Socialistische Partij (PS) van president Diouf waren gebagatelliseerd.

Een nauwkeurig onderzoek van de uitslagen zelf was door de Nationale Kiescommissie opgedragen aan een Nationale Commissie voor het tellen van de stemmen, waarin evenals in de kiescommissie vertegenwoordigers van alle acht politieke partijen zaten. Nadat de Nationale Commissie tevergeefs had getracht deze taak aan het Constitutionele Hof over te dragen, presenteerde zij uiteindelijk op 12 maart de verkiezingsuitslagen aan het Constitutionele Hof.

UITSLAG PRESIDENTSVERKIEZING

Kandidaten	Aantal kiezers (in%)	Geldige stemmen (in%)	Geregistreerd~
Abdou Diouf (PS)	757.311	58,40	29,70
Abdoulaye Wade (PUS)	415.295	32,04	16,29
Landing Savane (PADS)	37.787	2,91	1,48
Abdoulaye Bathily (LD/MPT)	31.840	2,41	1,23
Iba Der Thiam (CDP)	20.840	1,61	0,82
Madior Diouf (RND)	11.635	0,97	0,50
Mamadou Lô (SC)	11.058	0,85	0,43
Babacar Niang (PLP)	10.450	0,81	0,41
TOTAAL	1.297.216	100,00	50,86

PADS = Parti africain pour la déinocratie et le socialisme; LD/MPT = Ligue démocratique-/Mouvement pour le parti des travailleurs; CDP = Conventie van Democraten en Patriotten; RND = Rassemblement national démocratique; SC = Burgermaatschappij; PLP = Parti pour la libération du peuple.

Abdoulaye Wade, Dioufs voornaamste uitdager, gaf na de publikatie van de uitslagen niet onmiddellijk commentaar, maar op 28 maart riep hij zijn aanhangers op een campagne van „lijdelijk verzet" tegen Dioufs herverkiezing te beginnen. Hij sprak de hoop uit dat zijn PDS meer succes zou boeken bij de komende parlementsverkiezingen, die voor mei op het programma stonden.

Voortdurend geweld in Casamance

Het aan de MFDC toegeschreven geweld hield in maart aan. Bij gevechten met het leger werden van 12-14 maart in het dorp Badene, ten zuiden van Ziguinchor, mogelijk zelfs 80 rebellen gedood. Op 17 maart kondigde president Diouf, in zijn eerste toespraak sinds zijn herverkiezing, de uitbreiding van de veiligheidsmaatregelen in Casamance aan en het sturen van extra troepen ter versterking van de daar reeds gelegerde 2.000 militairen.

(Voorber. pag. 860/3 e.v.-1992)

TANZANIA

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 24 januari 1993 maakte president Ali Hassan Mwinyi bekend dat Augustine Lyatonga Mrema was benoemd tot vice-

AFRIKA

President Ali Hassan Mwinyi van Tanzania

premier, een nieuwe post. Mrema bleef tevens minister van binnenlandse zaken. Op 1 februari werd bericht dat Ahmed Hassan Diria, tot dusver minister van buitenlandse zaken en internationale betrekkingen, op 28 januari van portefeuille had gewisseld met Joseph Clemence Rwegasira, tot dan toe minister van arbeid en jeugdontwikkeling.

OVERTOLLIGE AMBTENAREN

Op 12 maart deelde het ministerie van voorlichting mee dat aan het eind van het financiële jaar 1993-'94 30.000 ambtenaren overtollig zouden zijn.
(Vor.ber.pag. 49/1/2-1993)

ZAÏRE

AANHOUDENDE MACHTSSTRIJD

Op 1 december 1992 probeerde president Mboetoe Sese Seko, tegen de wil van de Nationale Conferentie (in zitting sinds juli 1991, zie pag. 759/2 e.v.-'91) en van premier Etienne Tshisekedi (gekozen in augustus 1992, zie pag. 862/2-'92), de regering te ontbinden.

Toen Tshisekedi weigerde de opdracht van Mboetoe uit te voeren, greep het leger in. Op 2 december omsingelden militairen ministeries in de hoofdstad Kinshasa en gaven zij ambtenaren opdracht naar huis te gaan. Er werd gemeld dat de spanning in de stad ineens hoog was opgelopen.

Frankrijk, België en de VS, de belangrijkste hulpverstrekkers van Zaïre, zouden hun steun voor Tshisekedi hebben benadrukt. Op 3 december zou de Belgische regering een militaire interventie hebben overwogen, nadat Mboetoe zijn premier had bevolen om binnen 48 uur een nieuwe regering te vormen. Tshisekedi had geweigerd ministers te accepteren die geen zitting hadden in de Nationale Conferentie.

De afsluitende zitting van de Nationale Conferentie zou op 6 december hebben plaatsgevonden, nadat de leden een 453 leden tellende Hoge Raad van de Republiek (HCR, overgangsparlement) hadden gekozen. De voorzitter van deze raad werd Laurent Monsengwo Pasinya, de rooms-katholieke aartsbischop van Kisangani, die de Nationale Conferentie had voorgezeten. Mboetoe hield zich niet aan zijn belofte om de zitting bij te wonen.

Demonstrantengedood

Terwijl de situatie gespannen bleef, negeerden demonstranten adviezen van de oppositiepartijen en betoogden zij ook op 18 december in de straten van Kinshasa. Dit zou hebben geleid tot gevechten met veiligheidstroepen, waarbij vijf doden zouden zijn gevallen. Volgens onbevestigde berichten waren 50 mensen gedood nadat troepen in Kisangani op 21 december aan het muiten waren geslagen.

Druk op Mboetoe

President Mboetoe Sese Seko kwam onder zwaardere druk te staan nadat hij op 7 januari 1993 had verklaard dat hij van plan was om een „ultimatum“ te negeren van de HCR. Dit ultimatum hield in dat hij zou worden afgezet als hij zijn beslissing om de overgangsregering te ontbinden niet herzag (zie hierboven). Binnen een week gaf de HCR de regering toestemming om militaire hulp van bevriende buitenlandse staten in te roepen. Op 15 januari bevond de HCR de president schuldig aan hoogverraad en verklaarde de HCR dat Mboetoe „het functioneren van de instellingen van het land op elk niveau geblokkeerd“ had.

Op 16 januari kwam het openbare leven in Kinshasa tot stilstand tijdens een algemenestaking tegen Mboetoe. Bij een volgende staking op 18 januari werden elf anti-Mboetoe-demonstranten gedood toen militairen het vuur openden.

Verzoeningspoging van overgangsregering

Op 20 januari verklaarde premier

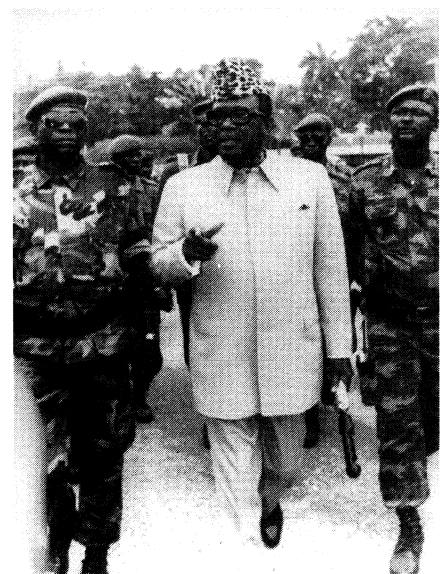
Etienne Tshisekedi zich bereid in zijn kabinet een lid op te nemen van de voormalige eenheidspartij, de Volksbeweging voor de Revolutie (MPR. Mouvement populaire de la révolution). Deze verzoeningspoging werd op 22 januari gevolgd door de beslissing van de oppositionele alliantie Heilig Verbond om de actie voor de afzetting van Mboetoe stop te zetten.

Militair geweld

Op 28 januari leidde de beslissing van Mboetoe om de presidentiële garde in te zetten tegen opstandige afvallige militairen tot ernstige gevechten in Kinshasa waarbij honderden doden vielen. Nadat de Franse ambassadeur, Philippe Bernard, was omgekomen door kogels uit een machinegeweer, werden Franse militairen ingezet om buitenlanders te evacueren.

Militairen uit een kamp in Kinshasa raasden door de stad en klaagden dat de nieuwe bankbiljetten (uitgegeven door het door Mboetoe beheerste ministerie van de schatkist, maar ongeldig verklaard door de premier), waarmee zij waren uitbetaald, waardeloos bleken, omdat handelaren ze niet accepteerden.

Op 30 januari riep de minister van buitenlandse zaken, Pierre Lumbi, op tot buitenlandse interventie. Het was de bedoeling dat buitenlandse militairen het democratische proces zouden herstellen en de bevolking zouden beschermen tegen de presidentiële garde, die, zo zei hij, vergeldingsmaatregelen nam tegen tegenstanders van Mboetoe. België was door Mboetoe gewaar-

President Mboetoe Sese Seko van Zaïre met leden van zijn presidentiële garde (archieffoto).

schuwd om niet te interveniëren, maar hield toch 300 militairen gereed in het naburige Kongo.

Internationaal isolement voor Moboetoe

Nadat bij rellen in de hoofdstad Kinshasa een groot aantal doden was gevallen, gaven België, Frankrijk en de VS op 3 februari een gemeenschappelijke verklaring uit waarin zij stelden dat president Moboetoe Sese Seko Zaïre in het verderf stortte en dat er geen hoop op herstel was tenzij hij zou ophouden de hervormingen te blokkeren. Zij drongen „er met klem“ op aan dat Moboetoe bijna zijn gehele uitvoerende macht in handen zou geven van zijn politieke rivaal, premier Etienne Tshisekedi, en zij gaven aan dat zij de president politiek en economisch volkomen zouden proberen te isoleren indien hij hun wensen naast zich neer zou leggen.

Diplomatiebronnen zeiden dat er ook andere opties besproken werden, waaronder interventie door de VN. Zij voegden er aan toe dat militair geweld weliswaar tot de mogelijkheden behoorde, maar als uiterste middel. Het standpunt van de drie belangrijkste donorlanden werd toegejuicht door Tshisekedi die ook zijn steun uitsprak voor de HCR, die had verzocht ommilitaire interventie van België.

In de tussentijd verbood de gouverneur van Kinshasa op 1 februari alle openbare bijeenkomsten in de hoofdstad met het oog op het aanhoudende geweld. De gevechten waren begonnen in januari toen soldaten aan het plunderen sloegen, nadat ze betaald waren in de omstreken bankbiljetten van Z 5 mln (ongeveer \$ 2, zie hierboven). Er waren tegenstrijdige berichten over het aantal dodelijke slachtoffers. Volgens diplomatieke bronnen zou het gaan om 80 tot 300 doden, maar kringen rond de HCR schatten dat er minstens 1.000 mensen waren omgekomen toen Moboetoe's presidentiële garde werd ingezet om de rellen neer te slaan. Naar aanleiding van het geweld verlieten ongeveer 1.000 in Zaïre woonachtige buitenlanders, voornamelijk Belgische en Franse staatsburgers, het land.

Moboetoe verwerpt „inmenging“. Posing om Tshisekedi te ontslaan

De eisen van de Westerse staten werden door Moboetoe als ongewenste inmenging verworpen. Op 5 februari maakt hij bekend dat hij de premier had ontslagen vanwege diens „onvermogen“ een regering van nationale eenheid te vormen. Moboetoe gaf Tshisekedi ook de schuld van de rellen en zette een

rechtszaak tegen hem in gang wegens misdrijven „tegen de binnenlandse en buitenlandse veiligheid van de staat“.

Hoewel Tshisekedi de bevoegdheid van de president om hem te ontslaan niet accepteerde, zei hij dat hij zou aftreden als de HCR hem daartoe opdracht gaf. De HCR echter, op 9 februari invergadering bijeen, keurde Moboetoe's handelwijze af en verklaarde dat de door de president gevolgde procedures niet juist waren geweest. De HCR voegde eraan toe dat premier Tshisekedi ermee had ingestemd zijn kabinet te herschikken om het etnische evenwicht te garanderen.

Op 20 februari herhaalde de HCR zijn steun aan de premier en riep op initiatief van zijn voorzitter, mgr Laurent Monsengwo Pasinya, op tot een verzoening tussen Tshisekedi en Moboetoe. De HCR stelde voor dat de president zou snel mogelijk een ontmoeting zou hebben met de leiders van diverse politieke partijen. Hoewel Moboetoe op 22 februari instemde met een ontmoeting, vertrok hij onmiddellijk naar Frankrijk, naar verluidt voor een bezoek aan zijn tandarts. Als nieuwe datum voor de bijeenkomst werd 1 maart vastgesteld, wanneer de president naar verwachting zou zijn teruggekeerd.

Optreden van het leger

Op 24 februari omsingelden militairen het Volkspaleis waar de HCR placht te vergaderen, engijelden de 1.000 mensen in het gebouw.

De ingang werd afgesloten met tanks, er werd een gracht gegraven rond het gebouw en de water- en voedselvoorziening werd afgesloten. Volgens luitenant-generaal Eluki Monga Aundu, stafchef van de strijdkrachten, was de actie bedoeld om de aandacht te vestigen op de „schandalige situatie die geschapen wordt door het biljet van Z 5 mln“. Hij eiste dat het bankbiljet werd goedgekeurd door de HCR. Ook maakte hij duidelijk dat het leger loyaal was aan Moboetoe aangezien „de strijdkrachten zich niet gebonden voelen aan de akte betreffende de constitutionele voorzieningen voor de overgangperiode, zolang deze akte niet is afgekondigd door het staatshoofd“. In een vernietigende aanval op HCR-voorzitter Monsengwo Pasinya beschuldigde Aundu hem van het aanzetten tot geweld en haat.

Op 25 februari maakte de Amerikaanse regering duidelijk dat zij Moboetoe verantwoordelijk stelde voor het leven van de gegijzelden. Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken vroeg hem met klem zijn legercommandanten opdracht te geven de HCR onmiddellijk vrij te laten en het overgangsproces doorgang te laten vinden. De crisis van het land, aldus het ministerie, zou „alleen opgelost (kunnen worden) indien de overgangsregering vrij van presidentiële inmenging“ kan functioneren.

Het beleg eindigde op 26 februari toen de soldaten zich terugtrokken. Zij zeiden dat de HCR hun eisen had „begrepen“ maar zij waarschuwden dat zij „hun verantwoordelijkheid zou nemen“ indien niet werd voldaan aan hun eisen. Op 8 maart maakte de HCR bekend dat soldaten hun soldij zouden uitbetaald krijgen in andere coupures dan de bankbiljetten van Z 5 mln.

Aartsbisschop Laurent Monsengwo Pasinya, de voorzitter van de Hoge Raad van de Republiek (HCR) in Zaïre, tijdens een persconferentie op 25 april in Antwerpen.

Moboetoe blijft HCR tarten

De betrekkingen tussen president Moboetoe Sese Seko en de door de oppositie gedomineerde HCR verslechterden in maart verder toen de president probeerde het gezag van de HCR te omzeilen.

Een bijeenkomst die een verzoening had moeten brengen tussen de president en de oppositie en die op 1 maart had moeten plaatsvinden (zie hierboven), ging niet door. Na een ontmoeting met HCR-voorzitter mgr Laurent Monsengwo Pasinya kondigde de president op 5 maart een „ronde-tafel” bijeenkomst met alle politieke partijen aan, waaraan volgens hem ook de HCR zijn fiat had gegeven. Dit werd echter ontkend door functionarissen van de HCR die meldden dat Monsengwo en Moboetoe het op geen enkel punt eens hadden kunnen worden.

Moboetoe had kennelijk geweigerd stappen te nemen tegen de soldaten die hadden deelgenomen aan de belegering van het Volkspaleis in februari. Ook had hij zijn eis herhaald dat Etienne Tshisekedi vervangen moest worden als premier (zie hierboven). Monsengwo had echter niet toegegeven en was erop blijven staan dat Moboetoe's politieke rivaal premier bleef (zie ook onder).

De conferentie, die een „politiek conclaaf” werd genoemd, vond plaats van 9-19 maart met drie hoofdpunten op de agenda:

(i) het aanwijzen van een nieuwe premier en het treffen van regelingen voor de structuur en samenstelling van de regering en een miniprogramma voor de nieuwe regeringsploeg; (ii) het vaststellen van een wettelijk kader voor de overgangsperiode, waaronder ook zouden vallen het heroverwegen van de samenstelling en het gezag van de overgangsortganen en de duur van de overgangsperiode; en (iii) een tijdschema voor de verkiezingen. De bijeenkomst werd geboycot door de HCR en de Heilige Unie, de belangrijkste oppositie-alliantie, die de bijeenkomst als een „staatsgreep” afdeed en het gezag van de president betwistte om een dergelijke vergadering bijeen te roepen.

Rivaliserende premiers

Op 17 maart benoemden de deelnemers aan het politieke conclaaf Faustin Birindwa tot premier en gaven hem de opdracht een regering van nationale redding te vormen. Birindwa, vroeger een naaste medewerker van Tshisekedi, was minister van financiën geweest in diens regering die eind september 1991 was gevormd en een kort leven beschoren was geweest (zie pag. 199/1-'92). Op 1 maart was hij echter uit Tshisekedi's Unie voor Democratie en Sociale

Vooruitgang (UDPS, lid van de Heilige Unie) gezet wegens „politiek spijbelen”. Birindwa weigerde zijn roeyement te aanvaarden en gaf op 18 maart nog eens te kennen trouw te zijn aan de partij en de Heilige Unie. Hij zei dat de president hem de vrije hand had gegeven om het land te besturen en zich niet zou bemoeien met zijn regering. Op 29 maart werd zijn benoeming formeel door Moboetoe bevestigd.

Birindwa's benoeming werd niet erkend door de HCR, die vasthield aan het premierschap van Tshisekedi. Ook de Belgischeregering verwierp de benoeming die bij monde van het ministerie van buitenlandse zaken een „onaanvaardbare beslissing” werd genoemd. Tshisekedi zou naar verluidt ook de steun hebben van Frankrijk en de VS.

Op 26 maart hechtte de HCR zijn goedkeuring aan een herziene en uitgebreide kabinetslijst (met 32 ministers en 11 onderministers) die op 22 maart door Tshisekedi was ingediend. Ofschoon er begin april slechts enkele bijzonderheden over de nieuwe benoemingen bekend waren, bleken twee portefeuilles toegekend te zijn aan de Volksbeweging van de Revolutie (Mouvement populaire de la révolution of MPR, de vroegere eenheidspartij) en twee andere aan aanhangers van de president. De resterende posten waren toegewezen aan leden van de oppositie en de civiele sector.

Birindwa presenteerde op 2 april zijn regering, die bestond uit 26 ministers, drie vice-premiers en 15 staatssecretarissen. Drie leden maakten tot dan toe deel uit van het Heilig Verbond.

Na een oproep van Moboetoe (op 26 maart) begon op 29 maart een buitengewone zitting van de Nationale Assemblée, in september 1992 in theorie door de Nationale Conferentie ontbonden (zie pag. 863/1/2-'92). De Assemblée, die voornamelijk bestond uit MPR-leden, zou naar verwachting de door het politieke conclaaf opgestelde grondwetsvoorstellen aannemen over de macht van de president, de betrekkingen tussen de president en de HCR, en de prerogatieven van de HCR.

RAMP MET VEERBOOT

Op 28 februari verdronken ten minste 147 Zaïrezen bij een veerbootongeluk.

De tragedie voltrok zich kennelijk toen een gangboot bezweek waardoor honderden opvarenden in de rivier de Kongo vielen. Alle passagiers aan boord van de veerboot Matadi waren Zaïrezen die uit de Kongolese hoofdstad Brazzaville hadden moeten vertrekken als onderdeel van de deportatie van 10.000 illegale immigranten. Het ongeluk zorgde voor een verdere bekoeling van de betrekkingen tussen de twee landen. Een aantal functionarissen in de Zaïrese hoofdstad Kinshasa uitte twijfels over de omstandigheden van de ramp. (Vor.ber.pag. 861/3 e.v.-1992)

ZIMBABWE

DODEN BIJ RELLEN

Op 1 februari 1993 werden drie mensen gedood en vijf gewond toen de oproerpolitie schoot op een amok makende menigte bij een goudmijn op 150 km ten westen van de hoofdstad Harare. Volgens een bericht in de *Herald*, het belangrijkste dagblad van het land, had de politie het vuur geopend toen vrouwen, jongeren en schoolkinderen stenen naar haar gooiden bij de Dalnymijn te Chakari, in de buurt van Kadoma. De krant zei dat de gewelddadigheden waren begonnen met een betoging van vrouwen die betaling eisten voor het maaien van gras.

UITSPRAAK OVERBURGERSCHAP

Op 19 februari vernietigde het Opperste Gerechtshof een eerdere uitspraak van het Hooggerechtshof waarin werd bepaald dat een in Zimbabwe geboren man, Terrence O'Hare, mocht terugkeren naar het land nadat hij naar Zuid-Afrika was geëmigreerd.

Het Opperste Gerechtshof aanvaardde het argument van de regering dat O'Hare zijn automatische recht op terugkeer had verloren omdat hij zijn Britse staatsburgerschap had behouden en daarmee zijn Zimbabweaanse staatsburgerschap had opgegeven. In 1985 hadden mensen met een dubbel staatsburgerschap moeten kiezen voor één staatsburgerschap. Duizenden blanke Zimbabweanen hadden ervoor gekozen ook het tweede staatsburgerschap te behouden en als gevolg van de uitspraak van het Hof moest iedereen die geëmigreerd was of langer dan zeven jaar buiten Zimbabwe had gewoond, een immigratieverzoek indienen om te kunnen terugkeren. Volgens de plaatselijke pers wilden bijna 70.000 in Zimbabwe geboren mensen die zich in Zuid-Afrika gevestigd hadden, terugkeren.

GEZAMENLIJKE MILITAIRE OEFENINGEN MET VS

Op 15 februari begonnen de VS en Zimbabwe aan hun eerste gezamenlijke trainingsmanoeuvre, waarbij 26 soldaten van de Special Forces Group uit Fort Bragg (Noord-Carolina) 45 dagen zouden optrekken met een Zimbabweans bataljon commando's. Het initiatief werd een vervolg genoemd van de samenwerking in Somalia waar Zimbabwe in januari 150 militairen naar toe had gestuurd om deel te nemen aan de door de VS geleide operatie Restore Hope (zie pag. 194/3-'93).

(Vor.ber.pag. 780/1 e.v.-1992)

JORDANIË

KONING HOESSEIN BEZOEKT EGYPT

Op 14 oktober 1992 bracht koning Hoessein voor het eerst in ruim twee jaar een bezoek aan Egypte. De officiële reden van het bezoek was om president Hosni Mubarak deelneming te betuigen voor de aardbeving die Cairo getroffen had (zie pag. 271/3 e.v.-'93). Het bezoek was echter tevens een belangrijke stap in het Jordaanse streven om weer aansluiting te vinden bij de heersende stroming in de Arabische wereld na de Golfoorlog.

VOORTGANG RECHTZAAK TEGEN ISLAMISTISCHE AFGEVAARDIGDEN

In oktober werd het controversiële proces voortgezet tegen Laith Shbeilat en Yaqoub Qarrash, twee onafhankelijke islamitische leden van het Huis van Afgvaardigden die ervan beschuldigd werden een complot beraamd te hebben om de regering omver te werpen (zie pag. 795/2-'92 voor het begin van het proces in september).

Op 24 oktober verzocht een groep afgvaardigden van het Huis, vakbondsleiders en mensenrechtenactivisten koning Hoessein in een petitie om de vrijlating van Shbeilat en Qarrash, die medio oktober in hongerstaking waren gegaan. De groep beweerde dat het proces in direct verband stond met gevallen van corruptie die in het Huis aan het daglicht waren gekomen.

Shbeilat en Qarrashgevangengezet en weer vrijgelaten

Op 10 november werden Laith Shbeilat en Yaqoub Qarrash veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf met dwangarbeid. Zij werden door het Staatsveiligheidshof schuldig bevonden aan het lidmaatschap van de verboden Shabab al-Nafeer al-Islami (Islamitische Jeugdvoorhoede) en aan verboden wapenbezit.

Shbeilat en Qarrash werden echter op 15 november vrijgelaten in het kader van een ter gelegenheid van koning Hoesseins verjaardag afgekondigde algemene amnestie. Onder de overige vrijgelatenen bevonden zich leden van andere islamitische groeperingen, zoals Het Leger van Profeet Mohammed en de Palestijnse organisatie Hamas.

Het proces tegen Shbeilat en Qarrash was zeer omstreden. Shbeilat, een van de populairste politici in Jordanië, was bekend geworden door

corruptie op het hoogste niveau aan de kaak te stellen toen hij een commissie van het Huis inzake corruptie leidde. Zijn aanhangers beweerden dat de beschuldigingen tegen hem en Qarrash door politieke motieven waren ingegeven. Over het verloop van het proces zelf was ook druk gespeculeerd toen bleek dat de meeste getuigen a charge gevangenen waren. Tijdens het proces herriep een „geheime getuige“, later geïdentificeerd als een Duitser van Iraakse afkomst, zijn verklaring en beweerde dat hij onder dwang een vals getuigenis had moeten afleggen.

KONING HOESSEIN SPREEKT VOLK TOE

Op 5 november hield koning Hoessein een televisietoespraak tot het volk, waarin hij voor het eerst openlijk gewag maakte van zijn kankeroperatie in de VS (zie pag. 795/3 e.v.-'92) en bekendmaakte dat hij in de VS verdere onderzoeken moest ondergaan. De koning verwees ook indirect naar zijn eigen sterfelijkheid omdat, zo werd algemeen aangenomen, hij de buitengewone persoonlijkheidscultus wilde temperen die was ontstaan nadat bekend was geworden dat hij aan kanker leed.

Indirect viel de koning ook de Iraakse president Saddam Hoessein aan. Dit was in overeenstemming met het algemene beleid van Jordanië om zich te distantiëren van Irak teneinde de betrekkingen met zijn voormalige bondgenoten in de Golf te herstellen.

Reeds medio september had koning Hoessein naar verluidt in Londen een ontmoeting gehad met Jalal Talabani, de leider van de Patriotistische Unie van Koerdistan. Vervolgens had de

Iraakse vice-president Taha Yassin Ramadhan op 29 september Jordanië bezocht voor besprekingen met koning Hoessein.

In een andere, op 23 november uitgezonden, toespraak verdedigde de koning echter zijn steun aan Irak tijdens de Golfoorlog en bekritiseerde hij de leiders van de Golfstaten.

Aangenomen werd dat de kritiek van de koning een reactie was op recente Saoedische eisen dat hij publiekelijk zijn excuses zou aanbieden voor de opstelling van Jordanië in de Golfoorlog. Hij pleitte voor een Arabische orde die „niets te maken had met de smetten van olie, consumptisme en tirannie“ en bekritiseerde „die Arabieren“ die „zich lieten leiden door stamverwantschap en arrogantie“ en die „het land (hadden) overstroomd met hun olie en opschepten over hun zetel (troon) die hun is teruggegeven door de vreemdelingen en die is beoedeld met het bloed van hun broeders“.

ZITTING VAN NATIONALE VERGADERING GEOPEND

Op 1 december opende koning Hoessein de vierde zitting, tevens de slotzitting, van de elfde Nationale Vergadering.

In zijn rede tot de Vergadering besprak de koning een aantal onderwerpen die verband hielden met Jordaanse binnenlandse en internationale zaken, waaronder het vredesproces in het Midden-Oosten. Hij schetste een wetgevingsprogramma betreffende de pers en uitgeverijen, arbeid, jeugdzorg en de oprichting van verenigingen van onderwijzend personeel. Ook steunde hij in niet mis te verstane bewoordingen de „territoriale integriteit“ van Irak.

Na de toespraak van de koning werd Abd Al-Latif Arabiyat van de Moslim Broederschap

Koning Hoessein van Jordanië (l.) met zijn premier Sharif Zaid Ibn Shaker.

MIDDEN-OOSTEN

voor een derde opeenvolgende ambtstermijn gekozen tot voorzitter van het Huis van Afgevaardigden (de Tweede Kamer van het parlement)

NIEUWE POLITIEKE PARTIJEN GEREGISTREERD

In december nam het ministerie van binnenlandse zaken aanvragen in behandeling van acht groeperingen die geregistreerd wilden worden als politieke partij. Drie werden afgewezen en vijf geaccepteerd. De aanvragen waren ingediend krachtens een in juli 1992 aangenomen wet die de vorming van politieke partijen toestond (zie pag. 795/1-'92).

Afgewezen werden de aanvragen van de Jordaanse Communistische Partij, de Arabische Socialistische Baath Partij en de Jordaanse Volksdemocratische Partij.

De vijf goedgekeurde groepen waren de Jordaanse Nationale Alliantie (een coalitie van bedoeïenen-stammen uit het midden en zuiden van het land); de rechtse Beloftepartij (al-Ahd); de Islamitische Actiepartij (die werd gesteund door de Moslim Broederschap); en twee Pan-arabische centrumgroeperingen, de Volksunie-partij en de Toekomstpartij (Mustaqbal).

Op 12 februari 1993 meldde de Middle East *Economic Digest* dat het ministerie van binnenlandse zaken kort daarvoor de Jordaanse Volksdemocratische Partij (JPDP), een Jordaanse tak van het Democratische Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP), had erkend als politieke partij. De regering had de aanvraag van de JPDP in december 1992 afgewezen, terwijl ze de aanvraag van vijf andere politieke partijen wel inwilligde (zie hierboven; voor goedkeuring in juli 1992 van wetten betreffende oprichting en erkenning van politieke partijen, zie pag. 795/1-'92). De Jordaanse Communistische Partij en de Arabische Socialistische Baath Partij, waarvan de aanvraag in december ook niet was gehonoreerd, kregen medio januari beide een vergunning.

BENOEMING VAN NIEUWE MUFTI VAN JERUZALEM

Op 17 februari maakte de Jordaanse televisie bekend dat de regering sjeik Sulayman al-Ja'bari had benoemd tot mufti van Jeruzalem. Hij volgde de overleden Sa'd al-Din al-Alami op.

De regering had ook de vorming van nieuwe raden bekendgemaakt die toezicht moesten houden op de heilige plaatsen in Jeruzalem en op de restauratie van de Al-Aqsa-moskee. Sjeik Abd al-Azim Salhab werd benoemd tot voorzitter van de Raad voor islamitische heili-

ge plaatsen en sjeik Izz al-Din al-Khatib al-Tamimi (minister van waqfs en islamitische zaken) werd benoemd tot voorzitter van de commissie voor de restauratie van de Al-Aqsa-Moskee en van de Heilige Koepel op de Rots.

(Vor.ber.pag. 795/1 e.v.-1992)

KOEWEIT

SCHANDAAL ROND HET ONTBREKEN VAN KIO FONDSEN

Op 4 december 1992 werd in Madrid de Grupo Torras, een Spaanse dochteronderneming van het in Londen gevestigde Kuwait Investment Office (KIO), onder curatele gesteld. Volgens berichten waren de verliezen in Spanje tussen 1986 en 1992 opgelopen tot circa \$ 4 mrd. Hierdoor zouden 35.000 Spaanse banen verloren kunnen gaan.

De \$ 5 mrd die Koeweit had geïnvesteerd in Spanje zou niets hebben opgeleverd. De mondiale verliezen van KIO werden geschat op \$ 5 mrd in 1992. Volgens de *New York Times* van 29 december had KIO een investeringsportefeuille ter waarde van \$ 100 mrd vanuit Londen beheerd en was „bijna 80 procent van KIO's enorme Fonds voor Toekomstige Generaties... opgegaan aan slechte investeringen en onkosten van de Golfoorlog”.

Op 18 december werd bericht dat KIO beloofd had nieuw geld te investeren in andere grote Spaanse bedrijven die door de ineenstorting van de Grupo Torras werden bedreigd. Dit gebeurde nadat de onroerend-goedmaatschappij Prima, die eigendom was van Torras, onder curatele was gesteld.

Onderzoek naar KIO-schandaal

Een delegatie van Koeweitse parlementariërs bracht in de week van 8 februari 1993 een bezoek aan het in Londen gevestigde KIO. Daar vonden ze bewijzen voor grootschalige verduisteringen, vooral bij KIO-investeringen in de Spaanse dochteronderneming Grupo Torras.

De parlementariërs zouden hebben gesproken met gewezen KIO-functionarissen en Britse adviseurs van KIO. De twee hoofdmanagers van KIO, sjeik Fadh Mohammed al-Sabah en Khalid Nasser al-Sabah, beiden behorend tot de heersersfamilie van Koeweit, kwamen niet opdagen. Onbekend was waar KIO's voormalig algemeen manager Fuad Jaffer verbleef.

Het nieuwe management van KIO zou zijn voorgangers ervan hebben beschuldigd sinds 1986 in Spanje een verlies te hebben geleden van \$ 5 mrd, waarvan \$ 1 mrd via Grupo Torras zou zijn gestolen. Wegens gebrek aan bewijs verwierp het Spaanse hooggerechtshof op 16 februari de aanklacht die KIO in Madrid tegen zeven voormalige directieleden had ingediend. Er werd bekendgemaakt dat KIO elders juridische stappen wilde nemen. Op 6 februari

werd bericht dat de elektronische bestanden met de financiële transacties van Gruppo Torras die in verband met het bankroet op 4 december waren opgeslagen, uit het ministerie van industrie in Madrid zouden zijn gestolen.

MINISTER TREEDT AF

Op 6 januari 1993 trad Dhari Abdullah al-Othman, die in oktober 1992 was benoemd tot staatsminister van kabinetsaangelegenheden en tot tweede vicepremier, wegens gezondheidsredenen af. Hij werd opgevolgd door Abd al-Aziz Dakhil al-Abdullah al-Dakhil.

OPNIEUW SPANNINGEN MET IRAK

Op 7 januari werd de Koeweitse luchtmacht in staat van paraatheid gebracht toen de spanning tussen Irak en de VS opliep naar aanleiding van de door Irak gestationeerde luchtdoelraketten (zie pag. 208/2 e.v.-'93).

Na een vermeende Iraakse aanval op een grenspost op 5 januari maakte de stafchef van de strijdkrachten, generaal-majoor Jabir al-Khalid as-Sabah, op 9 januari bekend dat de strijdkrachten bevel hadden gekregen op iedereen te schieten die de grens naderde.

De daarop volgende dagen steeg de spanning in het land na geallieerde luchtaanvallen op Irak. Op 18 januari werden passagiers op de luchthaven van Koeweit voor korte tijd in schuilkelders ondergebracht. Diezelfde dag stationeerden de VS een batterij Patriot-luchtdoelraketten in Koeweit. De Koeweitse regering zou de Britse en Franse regering hebben verzocht troepen te sturen, zoals de VS reeds hadden gedaan.

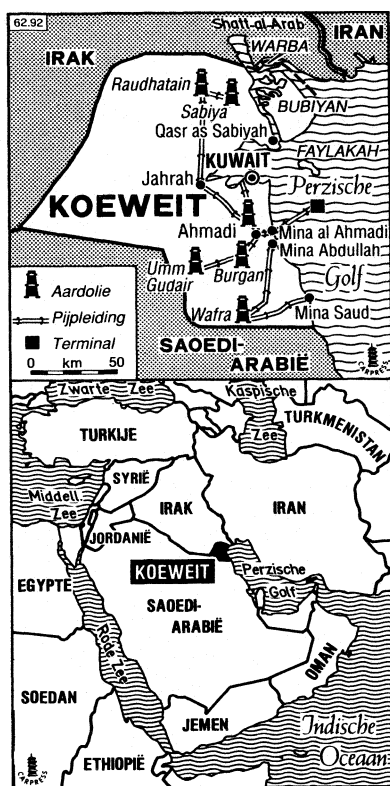
Het Londense dagblad de Guardian meldde op 20 januari dat als gevolg van de deportatie door Koeweit van Palestijnen, Jordaniërs en statenloze Badoun-Arabieren de strijdkrachten met een enorm tekort aan personeel kampten. De sterkte van de landmacht, die vóór de Golfoorlog 25.000 manschappen telde, bedroeg nog slechts 15.000 tot 16.000 manschappen.

DOODVONNIS

Op 30 januari zou het staatsveiligheids-hof een Koeweitse vrouw, Siham Hus-sain, ter dood hebben veroordeeld wegens collaboratie met Iraakse troepen tijdens de Golfoorlog.

VN-BESLUIT OVER GRENSTROEPEN. AFBAKENING ZEEGRENSEN MET IRAK

Nadat de spanningen in de regio in januari waren opgelopen, keurde de Veiligheidsraad van de VN op 5 februari unaniem een resolutie goed om de grens tussen Koeweit en Irak te laten bewaken door een bataljon van 750 soldaten en om indringers met geweld terug te slaan (zie pag. 208/2 e.v.-'93).

De VN-grensafbakingscommissie voor Irak en Koeweit deelde op 18 maart mee dat zij de afbakening van de zeegrens tussen de twee landen langs de medianlijn van de Khor Abdullahwatenveg had voltooid. De afbakening van de landgrens was reeds in juni 1992 afgerond (zie ook pag. 639/2/3-'92 en 208/2/3-'93).

BEZOEKEN MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Minister van buitenlandse zaken sjeik Sabah al-Ahmad al-Jabir al-Sabah bracht in februari bezoeken aan Pakistan, India, Turkije en Marokko.

OPPOSITIE TEGEN DEFENSIEPLANNEN

In maart verschenen berichten over kritiek van de oppositiepartijen in de Nationale Assemblée op het defensiebudget van de regering, dat voor 1992-1993 op een totaal van \$ 6,2 mrd werd geraamd. Het budget voor defensie-aankopen beliep volgens schattingen een bedrag van \$ 15 mrd in de komende zes jaar. Hoewel de afgevaardigden geen controle op het budget hadden, meenden waarnemers dat het geschil de aankoop van 236 Amerikaanse Abrams M1A2 tanks - door Koeweit officieel bevestigd op 11 oktober 1992 - konvertragen.

(Vor.ber.pag. 864/1 e.v.-1992)

QATAR

AKKOORD MET SAOEDI-ARABIË

Op 20 december 1992 ondertekende de emir, sjeik Khalifa ibn Hamad al-Thani, in Medina een akkoord met koning Fahd ibn Abdul Aziz van Saoedi-Arabië over de oprichting van een commissie die voor 1994 de omstreden grens tussen beide landen moest afbakenen. Bij een schermutseling aan de grens op 30 september 1992 waren twee grenswachten van Qatar om het leven gekomen (zie pag. 865/2-'92).

SAOEDI-ARABIË

WAARSCHUWING AAN FUNDAMENTALISTEN

Op 22 december 1992 hield koning Fahd ibn Abdul Aziz in Medina een algemeen openbaar gemaakte toespraak, waarin hij religieuze leiders waarschuwde zich niet met politieke aangelegenheden in te laten. Hij viel het islamitische fundamentalisme aan en maakte toespelingen op „buitenlandse stromingen“ die achter een campagne zaten om Saoedi-Arabië te destabiliseren. Volgens waarnemers werden hiermee duidelijk op Iran en Soedan gedomd.

ONTHOOFDINGEN

In december 1992 en januari 1993 zouden 15 mensen, onder wie drie vrouwen, zijn onthoofd. Het leven van twee Filipino's, die wegens het prediken van het christendom ter dood waren veroordeeld, zou volgens een bericht van eind december zijn gespaard.

Volgens een Pakistaanse regeringswoordvoerder, die op 13 februari in Islamabad werd geciteerd, zouden 38 Pakistaanse onderdanen, beschuldigd van drugsmokkel, in recente weken zijn onthoofd.

ORDER VOOR BRITSE TORNADO'S

Tijdens een ééndaags bezoek maakte de Britse premier John Major op 28 januari 1993 na besprekingen met koning Fahd in Riad bekend dat Saoedi-Arabië met British Aerospace een defensiecontract had gesloten over de levering van 48 Tornado-bommenwerpers. Met de order zou een bedrag zijn gemoeid van £ 4 mrd tot £ 5 mrd (\$6 mrd tot \$ 7,5 mrd).

(Vor.ber.pag. 865/2 e.v.-1992)

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

GESCHIL OVER EILANDEN MET IRAN

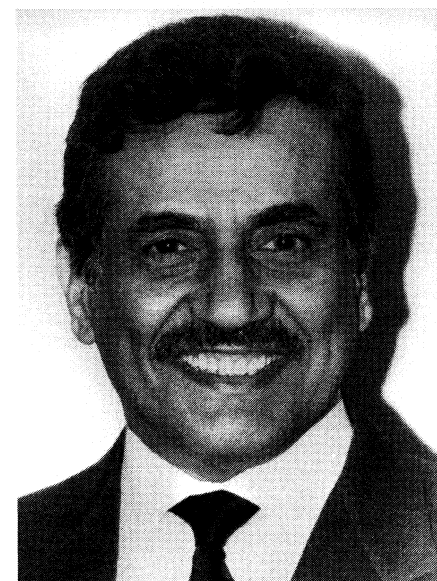
Op 13 november 1992 werd bericht dat Iran buitenlandse bewoners toestemming had gegeven terug te keren naar het eiland Abu Musa. Sinds medio april was er een geschil ontstaan over het bezit van dit eiland, nadat Iraanse troepen burgerinstallaties hadden bezet (zie pag. 709/3 e.v.-'92).

Volgens het persbureau *Reuter* was de toestemming aan twaalf leraren en een Indiase dokter en zijn vrouw terug te keren naar het eiland, een poging van Iran om een belangrijk geschil met de Arabische staten op te lossen.

Volgens een Egyptisch bericht van 30 november waarin het Koeweitse dagblad *Al-Anba* en „militaire bronnen in de Golf“ werden geciteerd, zou Irir lanceerinstallaties voor grond-grond-raketten van het type Zijderups op Abu Musa hebben geïnstalleerd.

Iraanse waarschuwing

Op 25 december waarschuwde de Iraanse president Hashemi Ali Akbar Rafsanjani de lidstaten van de Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC) dat zij „door een zee van bloed (zouden moeten) waden“ wanneer ze de drie Golf-eilandjes Abu Musa, Tunb al-Kubra en Tunb al-Sughra wilden bezitten. De Iraanse waarschuwing werd gezien

De Saoedische minister van financiën en nationale economie, Muhammad Ali Abalkhail.

als een reactie op een eis die de GCC-topconferentie in Aboe Dhabi op 21 december had gesteld, namelijk dat Iran een eind moest maken aan wat door de lidstaten als Irans annexatie van de eilandjes werd beschouwd (zie pag. 118/3-'93).

KABINETSWIJZIGING

Op 30 december benoemde president sjeik Zaid bin Sultan al-Nahayan luitenant-generaal Muhammad Said al-Badi tot minister van binnenlandse zaken ter vervanging van luitenant-generaal Hamoudah bin Ali Dhairi. Deze laatste werd benoemd tot speciale adviseur van de president met de rang van minister. Sjeik Hazza bin Zayid al-Nuhayan werd benoemd tot minister van staatsveiligheid.

BEZOEK VAN RUSSISCHE MINISTER

Op 3 januari 1993 kwam de Russische minister van defensie, maarschalk Pawel Gratsjew, in Aboe Dhabi aan voor een driedaags bezoek. Gratsjew, die vergezeld was van een grote delegatie, voerde besprekingen over militaire samenwerking met onder andere sjeik Zaid bin Sultan al-Nahayan. Op 4 januari brak hij zijn bezoek af vanwege de dood van zijn vader.

AANKOOP VAN FRANSE TANKS

Tijdens de Internationale Defensietoonstelling (IDEX93) die van 14-18 februari 1993 in Aboe Dhabi plaatsvond, maakte de regering bekend voor ruim \$4 mrd aan orders te hebben geplaatst. Met de belangrijkste order was een bedrag gemoeid van \$3,8 mrd, bestemd voor de aankoop van 436 van de nieuwe generatie Leclerc-tanks van de Franse GIAT-fabrieken.

De voorkeur van de regering ging uit naar de Leclerc, in plaats van naar de Abrams M1A2 van de Amerikaanse fabrikant General Dynamics en de Challenger II van de Britse fabrikant Vickers Defence Systems. De andere grote order, waarmee een bedrag van \$300 mln was gemoeid, werd afgesloten met de Amerikaanse Westinghouse Electric Company, fabrikant van een computergestuurd luchtverdedigingssysteem. Met een van de orders die op stapel stonden was een bedrag gemoeid van \$1,3 mrd voor de aankoop van gepantserde troepentransportvoertuigen. Deze order werd waarschijnlijk bij de Britse fabrikant GKN geplaatst. Bovendien zou de regering ook de aankoop van acht marinefregatten, kosten \$2 mrd, overwegen.

(Vor.ber.pag. 866/1 e.v.-1992)

BANGLADESH**LANDELIJKE STAKING**

Oppositiepartijen onder leiding van de Awami Liga riepen op tot een landelijke algemene staking op 8 november 1992. Zij eisten dat de leider van Jamaat-i-Islami Bangladesh, Gholam Azam, terecht zou staan. In juni hadden oppositiepartijen het parlement geboycot uit protest tegen de beslissing van de regering om geen speciaal tribunaal te benoemen dat Azam moest berechten voor oorlogsmisdaden, die hij tijdens de onafhankelijkheidsoorlog van 1971 zou hebben gepleegd (zie pag. 799/3 e.v.-'92).

Honderden leden van de oproerpolitie raakten op 2 november slaags met studenten die in Dhaka protesteerden tegen nieuwe wetgeving ter beperking van fraude bij indexamens. Krachtens een wet die de regering op 29 oktober had goedgekeurd, stond schoolkinderen die betrappt waren op fraude een gevangenisstraf van 5 tot 10 jaar te wachten. Leraren die schuldig bevonden waren aan het laten uitlekken van examenvragen konden even zwaar gestraft worden.

AKKOORD OVER AUTONOMIE VAN CHT

Op 14 november meldde de Economist dat regeringsfunctionarissen en vertegenwoordigers van de verboden Shanti Bahini-beweging, die een grotere autonomie voor de Chittagong Hill Tracts (CHT) nastreefde, een formeel akkoord hadden bereikt.

De afspraak, waarover al overeenstemming zou zijn bereikt bij gesprekken op 5 november, bood een politieke oplossing na 19 jaar van guerrilla-geweld in het zuidoosten van het land. Deze streek werd door voornamelijk boeddhistische, christelijke en hindoeïstische stammen bewoond. In juni 1991 was beperkte autonomie verleend aan de CHT (zie pag. 55/1/2-'92). Eerdere vredespogingen in de jaren '80 hadden geleid tot de oprichting in maart 1989 van drie gekozen CHT-districtsraden (resp. voor de districten Rangamati, Khagrachari en Bandarban) met beperkte bevoegdheden.

FUSIE POLITIEKE PARTIJEN

Op 22 februari 1993 fuseerden tien politieke partijen om een Nieuwe Democratische Alliantie (NDA) te vormen onder leiding van Khondaker Moshtaque Ahmed van de Democratische Liga. Deze was in augustus 1975 betrokken geweest bij de moord op de toenmalige president, sjeik Mujibur Rahman, die hij voor korte tijd was opgevolgd tot hij in november 1975 zelf ten val werd ge-

bracht (zie pag. 546/2 e.v.-'75 en 204/1 e.v.-'76). De NDA zou streven naar de invoering van islamitische beginselen.

GOEDKEURING VAN HERZIEN VIJFJARENPLAN

Op 8 maart keurde de Nationale Economische Raad een herzien vijfjarenplan goed voor de periode 1990-1995. De totale uitgaven werden met 11 procent teruggebracht tot 620 mrd taka (\$16 mrd). De uitgaven voor de openbare sector werden vermindert met 17 procent terwijl die voor de particuliere sector enigszins werden verhoogd.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Van 3-5 november 1992 vonden in Dhaka gesprekken plaats tussen minister van buitenlandse zaken Mustafizur Rahman en de Chinese onderminister van buitenlandse zaken Xu Dunxin. Tijdens deze gesprekken bood China aan als bemiddelaar op te treden bij de kwestie van de repatriëring van duizenden islamitische vluchtelingen naar Myanmar (zie pag. 653/3 e.v.-'92).

Tijdens de eerste zitting van de Gezamenlijke Commissie van Experts uit Bangladesh en India spraken beide landen op 20 november in New Delhi af de bilaterale onderhandelingen over het gezamenlijk gebruik van rivierwater te hervatten (zie ook pag. 799/1-'92). Na een volgende gespreksronde op 30 en 31 maart 1993 deed de regering van Bangladesh een beroep op India om „meer politieke goodwill" te tonen.

Op 14 november 1992 ondertekende Bangladesh in de Armeense hoofdstad Jerewan een protocol waarin diplomatieke betrekkingen met Armenië werden aangegaan.

Van 6-8 maart 1993 hield een defensiedelegatie uit Frankrijk besprekingen met hoge militaire leiders.

(Vor.ber.pag. 798/2 e.v.-1992)

HONGKONG**GOVERNEUR LEGT BELEIDSVERKLARING AF**

Op 7 oktober 1992 legde de nieuwe gouverneur van Hongkong, Chris Patten, bij de opening van het zittingsjaar 1992-'93 van de Wetgevende Raad (Legco) zijn eerste beleidsverklaring af. Hierin deed hij uit de doeken wat er op de politieke agenda stond gedurende de laatste vijf jaar van het Britse bestuur

over Hongkong, vóór de overdracht van de kolonie aan China in 1997.

Patten deelde mee dat de Legco onmiddellijk van de Uitvoerende Raad (Exco) zou worden losgemaakt. Voortaan zou geen enkel Legco-lid, benoemd of gekozen, zitting mogen hebben in de Exco, het lichaam dat fungeerde als een pseudo-kabinet. Hij maakte de benoeming van een nieuwe Exco bekend. Hierin nam hij vooraanstaande advocaten en academici op, terwijl hij tal van niet-politici, die door zijn voorganger Lord Wilson of Tillyorn waren benoemd, in hun functie handhaafde. Patten maakte ook de instelling van parlementaire commissies bekend, die toezicht moesten houden op het werk van de regering, en de invoering van een maandelijks vraaguurtje van de gouverneur in de Legco.

Wat de verkiezingen van 1995 betrof, onthulde Patten dat de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest, Douglas Hurd, de kwestie van een groter aantal democratisch gekozen zetels officieel met China had besproken. Hij gaf echter weinig hoop dat China het aantal rechtstreeks gekozen Legco-zetels wilde uitbreiden.

In plaats daarvan kwam hij met het meest verregaande pakket democratiseringsvoorstellen, dat op grond van de Basic Law mogelijk was. De Basic Law was de grondwet van Hongkong, die in 1990 door China was goedgekeurd. Patten stelde voor dat in 1995 alle 230 districts- en gemeenteraadsleden rechtstreeks zouden worden gekozen; op dat ogenblik werd een derde van de leden benoemd. De 230 leden zouden vervolgens een kiescollege vormen, dat 10 van de 60 Legco-leden moest kiezen. Op grond van de Basic Law zouden nog eens 30 Legco-leden worden gekozen door zogenaamde „functionele kieskringen”, zoals kamers van koophandel, vakbonden en beroepsorganisaties. Patten maakte plannen bekend om de electorale basis van de 21 bestaande „functionele kieskringen” te verbreden en negen nieuwe in het leven te roepen, die brede industriële groeperingen moesten vertegenwoordigen. Hij zei dat in het nieuwe stelsel iedere werknemer in Hongkong een stem zou krijgen. Hierdoor zou een einde worden gemaakt aan de bevoorrechte positie die de leden van kieskringen op dat moment hadden. Hij deelde ook mee dat de stemgerechtigde leeftijd zou worden verlaagd van 21 naar 18 jaar.

Patten maakte ook een veelomvattend pakket van sociale en economische hervormingen bekend. Dit behelsde de instelling van een monetair autoriteit om monetaire stabiliteit te waarborgen, de oprichting van een raad voor het bedrijfsleven om de gouverneur te adviseren „horwe het best onze economische groei kunnen volhouden”, een herziening van de wetten op de vrijheid van informatie en de persvrijheid, de invoering van een burgerhandvest om de aansprakelijkheid van het ambtenarenapparaat te vergroten, en de afschaffing van de doodstraf. Hij kondigde ook een forse stijging van de overheidsuitgaven aan voor sociale zorg, onderwijs en milieu. Daarnaast bekieintoonde hij zijn sterke voorkeur voor lage belastingen.

In een verklaring op 7 oktober deed het in Hongkong gevestigde kantoor van Xinhua, het officiële persbureau van China (dat de factote Chinese ambassade in Hongkong was), Pdt-

tens hervormingspakket af als „onverantwoordelijk en ondoordacht”. Het pakket wekte ook de woede op van een groot aantal liberalen in Hongkong, die betoogden dat de hervormingen niet ver genoeg gingen.

BEZOEK VAN GOUVERNEUR AAN CHINA

Van 20-23 oktober bracht Chris Patten zijn eerste bezoek aan China als gouverneur. Chinese functionarissen gaven uiting aan hun verbolgenheid over zijn hervormingspakket en volgens de *Far Eastern Economic Review* van 5 november dreigden zij met represailles, die Hongkong in de laatste vijf jaar, waarin het nog onder Britse heerschappij stond, praktisch onbestuurbaar konden maken.

In een vlak na Pattens vertrek op 23 oktober uitgegeven verklaring beschuldigde Lu Ping, hoofd van het Bureau voor Aangelegenheden betreffende Hongkong en Macao van de Chinese Staatsraad, Patten ervan dat hij de Basic Law had geschonden, en dat hij bovendien een reeks geheime Chinees-Britse overeenkomsten verloochende over „convergentie” tussen het op dat moment in Hongkong heersend politieke stelsel en de status van Hongkong als een speciale bestuursregio na 1997.

ESCALEREND GESCHIL MET CHINA OVER HERVORMINGEN VAN PATTEN

Na de vijandige Chinese reactie op de begin oktober gepresenteerde blauw-

druk voor politieke hervormingen van de Hongkongse gouverneur Chris Patten (zie hierboven), verslechterden de betrekkingen tussen de Chinese regering enerzijds en de regeringen van Groot-Brittannië en Hongkong anderzijds in november aanzienlijk.

Goedkeuring van Legco voor hervormingspakket van Patten

Na afloop van een intensief debat op 11 november stemde de Wetgevende Raad (Legco) met 32 tegen 21 stemmen voor een motie om Patten „algemeenesteun” te verlenen voor zijn hervormingsplan. Begin 1993 zou de wet voor invoering van de hervormingen aan de Legco worden voorgelegd.

Het hervormingsprogramma werd gesteund door een gelegenheidscoalitie van liberale en onafhankelijke afgevaardigden die, in het verleden, veel kritiek hadden geuit op het Britse beleid inzake Hongkong. Vertegenwoordigers van de traditionele conservatieve zakenwereld probeerden daarentegen de hervormingsvoorstellen te dwarsbomen door te eisen dat ze slechts met volledige Chinese steun doorgang konden vinden.

Op 9 november had de invloedrijke Zaken- en Beroepsfederatie van Hongkong er bij Patten op aangedrongen om zijn voorstellen voor democratische hervormingen te laten vallen en met de Chinese regering over nieuwe plannen

De gouverneur van Hongkong Chris Patten(1) tijdens een ontmoeting op 21 oktober 1992 in Beijing met Lu Ping, de directeur van het Bureau voor Aangelegenheden betreffende Hongkong en Macao van de Chinese Staatsraad

te onderhandelen. Het was voor het eerst dat een machtige Hongkongse organisatie openlijk de Chinese partij in het geschil steunde.

Het Hongkongse kantoor van het officiële Chinese persbureau Xinhua bekritiseerde de uitslag van de stemming in de Legco op 12 november. Xinhua verklaarde dat de Legco slechts een „adviesorgaan” was en derhalve niet het recht had een resolutie goed te keuren die strijdig was met overeenkomsten en afspraken tussen Groot-Brittannië en China. De volgende dag noemde de adjunct-directeur van het kantoor van Xinhua in Hongkong, Zhang Junsheng, Patten in een persoonlijke aanval „irrationeel”.

Bezoek van Zhu Rongji aan Groot-Brittannië. Besprekingen over Hongkong

Zhu Rongji, een Chinese vice-premier die onlangs was gekozen tot lid van het permanente comité van het politburo van de Chinese Communistische Partij, bracht van 15-20 november een bezoek aan Groot-Brittannië voor handelsbesprekingen (zie ook pag. 126/3-'93). Zhu gebruikte zijn bezoek om de Chinese bezwaren tegen Patten's hervormingspakket naar voren te brengen.

In een toespraak op 16 november wees Zhu erop dat China volledig bereid was zijn geschil met Groot-Brittannië over Hongkong te koppelen aan de toekomstige economische betrekkingen tussen de twee landen. De voorstellen van Patten waren volgens Zhu niet alleen strijdig met de uit 1984 daterende Chinees-Britse Gezamenlijke Verklaring over de toekomst van Hongkong, maar ook met een akkoord

Guo Fengmin, het hoofd van de Chinese delegatie in de Chinees-Britse Joint Liaison Group inzake Hongkong (JLG), tijdens een persconferentie op 10 december 1992 na afloop van de 25ste JLG-bijeenkomst.

over „convergentie” tussen het politieke systeem van Hongkong en de Basic Law, de grondwet van de kolonie. Met het zogenaamde „convergentieakkoord” werd de onlangs openbaar gemaakte correspondentie tussen China en Groot-Brittannië bedoeld, die volgens China een geheim akkoord vormde.

Tijdens hun onderhoud met Zhu op 17 november benadrukten de Britse premier John Major en zijn minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Douglas Hurd beiden hun steun voor de hervormingen van Patten. Zowel Major als Hurd hadden op 14 november in Londen een ontmoeting gehad met Patten om hem van hun steun te verzekeren.

China dreigt commerciële contracten te annuleren

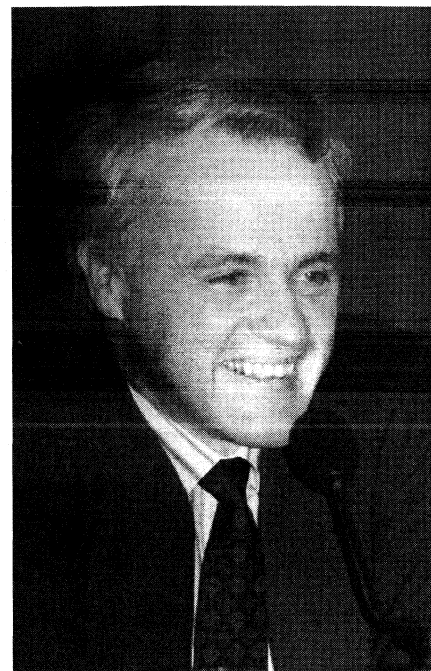
China liet het geschil op 30 november ernstig escaleren met het dreigement om in 1997, bij Hongkongs terugkeer onder Chinese soevereiniteit, alle commerciële contracten, huurovereenkomsten en akkoorden tussen de regering van Hongkong en de particuliere sector, die zonder volledige Chinese instemming waren ondertekend, nietig te verklaren. Het Britse ministerie van buitenlandse zaken en het Gemenebest wees het dreigement van de hand omdat het strijdig zou zijn met de Basic Law.

Het Chinese dreigement was een reactie op eerdere beslissingen in Hongkong met betrekking tot de omstreden \$24 mrd kostende aanleg van een nieuw vliegveld. De regering van Hongkong had op 19 november aangekondigd dat zij vaart zette achter de volgende fase van de aanleg van het vliegveld, ondanks het feit dat er geen overeenstemming was met China. De financieringsvoorstellen voor het grootste bouwcontract waren derhalve aan de financiële commissie van de Legco voorgelegd, die op 27 november met 27 tegen 25 stemmen voor financiering van het contract stemde (het contract was in juli voorlopig aan een consortium onder Japanse leiding toegekend). Vlak voor de stemming had Guo Fengmin, hoofd van de Chinese delegatie in de Chinees-Britse Joint Liaison Group (JLG), plotseling en in het openbaar de afzonderlijke kwestie van een geplande nieuwe containerterminal in de haven van Hongkong aan de orde gesteld. Hij verklaarde dat de zaak in de JLG niet aan de orde was geweest en dreigde dat China het contract niet zou erkennen. Devolgende dag leverde Guo Fengmin kritiek op het besluit van de financiële commissie. Desalniettemin werd het contract op 30 november ondertekend.

Uitstel van Britse militaire oefening

Britse functionarissen maakten op 5 november bekend dat een militaire oefening die in Hongkong zou plaatsvinden, was afgelast.

De oefening zou gebaseerd zijn geweest op een scenario waarin de Chinees-Britse betrekkingen werden verbroken en Chinese troepen het land binnenvielen. De Financial Times van 6 no-

Anthony Galsworthy, het hoofd van de Britse delegatie in de Chinees-Britse Joint Liaison Group (JLG).

vember stelde in een commentaar dat de oefening „zeer zeker tot nog meer onenigheid” in de Chinees-Britse betrekkingen zou hebben geleid.

Geschil met China duurt voort

Het door gouverneur Chris Patten in oktober 1992 voorgestelde pakket van politieke hervormingen voor Hongkong (zie hierboven), bleef een schaduw werpen over de relaties tussen enerzijds de Chinese regering en anderzijds de regeringen van Groot-Brittannië en Hongkong.

Op 3 januari 1993 bekritiseerde Lu Ping, hoofd van China's Bureau voor Aangelegenheden betreffende Hongkong en Macao, opnieuw de voorstellen van Patten in een interview met een televisiestation in Hongkong.

Lu zei dat Patten al zijn voorstellen zou moeten intrekken voordat China en Groot-Brittannië verder konden spreken over de politieke ontwikkelingen. Als Patten doorging met zijn hervormingen, zei Lu, zou China deze volledig terugdraaien na Hongkongs terugkeer onder Chinese soevereiniteit in 1997.

In het interview leek Lu het bedrijfsleven van Hongkong ervan te willen overtuigen dat het geschil geen economische consequenties behoeft te hebben. Hij benadrukte dat de Chinese regering „onze verplichtingen (aangaande zakelijke contracten zou) nakomen”. Eind november had China gedreigd de commerciële contracten tussen de autoriteiten van Hongkong en de particuliere sector, voor zover die zonder volledige Chinese instemming waren getekend, in 1997 te zullen opzeggen (zie hier-

boven). Het Chinese dreigement had de Hang Seng-index (de voornaamste beursnotering van de kolonie) met honderden punten doen dalen en had het vertrouwen van het bedrijfsleven ernstig geschaad.

Na een pauze van drie weken in het geschil ging de Chinese regering op 28 januari opnieuw in het offensief met de publicatie van een nieuwe aanval op het hervormingspakket.

Het pro-Chinese tijdschrift *Mirror* publiceerde details van een toespraak van Deng Xiaoping, China's hoogste leider, waarin hij zei dat van een compromis over de hervormingen geen sprake was. Het tijdschrift publiceerde eveneens een aantal zeer kritische opmerkingen van Zhou Nan, directeur van het Hongkongse kantoor van het officiële Chinese persbureau Xinhua. Zhou opperde dat de voorstellen van Patten deel uitmaakten van een Brits complot om de controle over de kolonie na 1997 te handhaven. Na deze aantijging daalde de Hang Seng-index met 2,3 procent, de grootste val die de index in één dag maakte sinds twee maanden.

Verzet in Hongkong tegen hervormingsvoorstellen

Op 12 januari presenteerde Patten zijn hervormingspakket aan zijn raadgevend kabinet, de Uitvoerende Raad (Exco). Op 12 januari meldde de *Financial Times* dat de beraadslagingen van de Exco „een maand of zo” konden duren, veel langer dan algemeen was aangenomen.

Op 13 januari verwierp de Wetgevende Raad (Legco) een motie waarin de gouverneur werd verzocht om zijn hervormingsplannen in te trekken ten einde het overleg met China te heropenen. De motie, die was ingediend door een lid van de pro-Beijinggezinde Chinese Algemene Kamer van Koophandel, werd verworpen met 35 tegen twee stemmen bij 15 onthoudingen.

Op 19 januari voerden de Britse premier John Major en minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Douglas Hurd in Londen besprekingen met een delegatie van Legco-leden van het Co-operative Resources Centre (CRC). Het conservatieve CRC was tegen Pattens hervormingsplannen gekant en had de Britse regering verzocht zorg te dragen voor een hervatting van de dialoog tussen Londen en Beijing. Op 20 januari meldde de *Guardian* dat Major en Hurd de delegatie hadden laten weten dat ze niet bereid waren de voorstellen van Patten te wijzigen. De *Financial Times* meldde echter dat Hurd „demogelijkheid (had) opengelaten” dat de voorstellen van Patten gewijzigd zouden worden als ze uiteindelijk aan de Legco werden voorgelegd.

Verdere ontwikkelingen betreffende Pattens hervormingspakket

Ook in februari bleef het controversiële

hervormingspakket van gouverneur Patten de gebeurtenissen in Hongkong domineren.

Patten zag ervan af zijn hervormingsvoorstellen bij de Legco in te dienen in de hoop dat China onderhandelingen zou kunnen openen over het pakket.

Begin februari verstrekke de Britse regering een kopie van het wetsontwerp aan het Chinese ministerie van buitenlandse zaken. Volgens de *Far Eastern Economic Review* van 4 maart reageerden de Chinezen „onverwacht positief op het gebaar”. De Britse ambassadeur in Beijing, Sir Robin McLaren, begon daarop een dialoog met functionarissen van het ministerie en van het Bureau voor Aangelegenheden betreffende Hongkong en Macao van de Staatsraad. Medio februari gaven Chinese functionarissen te kennen dat China open stond voor het sluiten van een compromis en dat het mogelijk bereid was over de hervormingen te spreken (tot dan toe had China erop gestaan dat, als een prelabel voorwaarde voor substantiële besprekingen, het hervormingspakket eerst van de baan moest zijn). Maar in een op 22 februari uitgegeven verklaring stelde Lu Ping, hoofd van het Bureau voor Aangelegenheden betreffende Hongkong en Macao van de Staatsraad, dat er geen sprake was van een spoedige hervatting van de onderhandelingen.

Chinese goedkeuring van plan voor „tweede broeikas”

Van 5-7 februari vond een bijeenkomst van hoge Chinese functionarissen en hun adviseurs inzake Hongkong plaats in Guangzhou. Tijdens deze bijeenkomst bevestigden functionarissen het bestaan van Chinese plannen om een alternatief „lichaam met belangrijke bevoegdheden” in Hongkong in te stellen (een zogenaamde „tweede broeikas”), indien de Legco het hervormingspakket van Patten zou goedkeuren.

De creatie van de „tweede broeikas” was naar verluidt voorgesteld door China's hoogste leider, Deng Xiaoping. De ogenschijnlijke functie van de organisatie zou zijn de overgang naar de Chinese soevereiniteit in 1997 te leiden. Volgens een bericht in de *Far Eastern Economic Review* van 18 februari zou de organisatie Chinese functionarissen kunnen omvatten en zou zij met aanzienlijke bevoegdheden worden uitgerust, waaronder het doorlichten van contracten die door de regering van Hongkong waren afgesloten.

Hervormingspakket gepubliceerd

Op 12 maart publiceerde gouverneur Chris Patten uiteindelijk zijn politieke hervormingsvoorstellen in de staatscourant als wetsontwerp voor de Legco. Hij nam het besluit tot publicatie slechts enkele uren nadat een maand durende reeks „gesprekken over gesprekken” tussen Groot-Brittannië en

China op niets was uitgelopen. De reacties in de Legco op de stap van de gouverneur liepen uiteen al naar gelang de opstelling van de facties: liberale leden steunden in het algemeen het optreden van Patten, terwijl conservatieve, pro-Chinese leden teleurgesteld reageerden. In een bijeenkomst op 23 maart stemde de Exco ermee in de formele introductie van het hervormingspakket uit te stellen. Volgens de *Far Eastern Economic Review* van 1 april kon het uitstel „dienen als afkoelingsperiode en de weg banen voor een hervatting van diplomatieke contacten”.

China reageerde boos op de publicatie van het wetsontwerp. In een toespraak tot de openingssessie van het Nationale Volkscongres in Beijing op 15 maart zei een zichtbaar boze Chinese premier Li Peng dat het hervormingspakket van Patten een poging vormde van Hongkong en Groot-Brittannië „om wanorde te stichten en de soepele machtsoverdracht te belemmeren”. Hij zei dat het wetsontwerp „perfide” was voorgesteld in strijd met alle relevante Chinees-Britse bilaterale overeenkomsten.

In een rechtstreeks persoonlijke aanval op Patten zei Lu Ping op 17 maart tegen verslaggevers in Beijing dat het optreden van de gouverneur „de deur dichtgeslagen” had voor eventuele besprekingen. Lu waarschuwde ook dat China voorbereidingen zou treffen om zijn eigen concurrerende schaduwregering (de zogenaamde „tweede broeikas” of „keuken”-kabinet) in Hongkong te creëren. Op 18 maart waarschuwde Li Lanqing, China's minister van buitenlandse economische betrekkingen en handel, dat de Britse economische banden met China „onvermijdelijk (zouden) worden beïnvloed” als Patten „vasthoudt aan zijn tegenwoordige manier van zakendoen”.

Het in Shanghai gevestigde *Bevrijdingsdag*-blad publiceerde op 23 maart een commentaar waarin Groot-Brittannië werd opgeroepen Patten terug te roepen omdat hij „niet alleen een obstakel is geworden voor de pogingen van de twee landen een akkoord te bereiken, een onruststoker in Hongkongs soepele overgang, maar ook een schelm die Groot-Brittannië's internationale reputatie heeft vernietigd”.

(Vor.ber.pag.800/2 e.v.-1992)

INDONESIË

MILITAIR ONDERZOEK NAAR BLOEDBAD DILI, VN-RESOLUTIE

De Indonesische strijdkrachten publiceerden op 14 juli 1992 de resultaten van hun onderzoek naar de rol van Indonesische militairen bij de massamoord op demonstranten in Dili (Oost-Timor) in november 1991 (zie pag. 279/3 e.v. en 652/1/2-'92). Volgens het door de bevelhebber van de strijdkrachten

AZIË

(ABRI), generaal Try Sutrisno, gelaste onderzoek waren 31 van de 115 eerder als vermist opgegeven personen op 28 juni weer in hun dorpen teruggekeerd, terwijl bij Hera 18 graven waren ontdekt.

Volgens inlichtingen van politie en dorpschouwen werden nog 66 mensen vermist. Hoewel geen andere graven waren ontdekt, werd aangenomen dat een aantal van hen dood was. De overigen zouden zich hebben aangesloten bij een „groep onruststokers“, die zich, volgens een ABRI-functionaris, schuilhield.

In een reactie op buitenlandse kritiek dat burgers na het bloedbad zwaardere straffen hadden gekregen dan soldaten (zie pag. 652/1/2-'92) zei de ABRI-woordvoerder dat de burgers waren veroordeeld wegens „subversieve handelingen“ tegen de Indonesische regering, terwijl de soldaten schuldig waren bevonden aan eigenmachtig optreden tegen de demonstranten.

Algemene Vergadering VN

De Algemene Vergadering van de VN keurde op 27 augustus een resolutie goed waarin Indonesië werd veroordeeld wegens zijn schending van „fundamentele rechten“ in Oost-Timor.

HULP TOEGEZEGD. EG-ASEAN-AKKOORD BEVROREN

Donorlanden, waaronder Japan, Frankrijk, de VS en (voor het eerst) Zuid-Korea, zegden Indonesië voor het boekjaar 1992 hulp toe ter waarde van in totaal \$ 4,94 mrd. In 1991 had de hulp \$ 4,75 mrd bedragen.

Het besluit werd genomen tijdens een bijeenkomst van de nieuwe uit 14 leden bestaande Adviesgroep voor Indonesië in Parijs op 16 en 17 juli. De groep was opgezet nadat Indonesië in maart een door Nederland geleid hulpforum had ontbonden uit protest tegen vermeende Nederlandse inmenging in zijn binnenlandse aangelegenheden (zie pag. 595/1 e.v. en 651/3 e.v.). De bijeenkomst in Parijs, waaraan Nederland niet deelnam, werd voorgezeten door de Wereldbank.

De donorlanden zouden teleurgesteld zijn dat de plannen van de regering voor economische deregulering geen betrekking bleken te hebben op de invoer van tarwe, suiker en cement en evenmin leiden tot opheffing van de regeringscontrole op de binnenlandse prijzen. Wel was de invoer van staal versoepteld.

De ministers van buitenlandse zaken van de Europese Gemeenschap (EG) kwamen op 20 juli in Brussel overeen de voorgestelde verbetering van een samenwerkingssakkoord met de Association of South East Asian Nations (ASEAN), waarvan Indonesië lid was, op te

schorten tot het najaar. Dit besluit viel na een verslag van de Portugese minister van buitenlandse zaken, Joao de Deus Pinheiro, overschendingen van de mensenrechten door het Indonesische leger in Oost-Timor.

SOEHARTO STELT ZICH VOOR EEN ZESDE TERMIJN VERKIESBAAR

Wahono, de voorzitter van Golkar (de regerende Functionele Centrumgroep of Golongan Karyan Pusat) maakte op 20 oktober bekend dat president Soeharto had ingestemd met het voorstel van Golkar om hem voor te dragen als presidentskandidaat voor een zesde termijn van vijf jaar. Wahono citeerde Soeharto die gezegd zou hebben: „Als het volk het wil en mij dit ambt toevertrouwt, dan is het mijn plicht de wil van het volk te eerbiedigen.“ De presidentsverkiezingen waren voor 1993 gepland.

BEZOEK VAN MILITAIRE BEVELHEBBER AAN CHINA

Generaal Try Sutrisno, de opperbevelhebber van de Indonesische strijdkrachten, bracht van 8-12 oktober een bezoek aan China. Hij leidde de eerste Indonesische militaire delegatie die China bezocht sinds de twee landen in augustus 1990 de diplomatieke betrekkingen hadden hersteld (zie pag. 760/1 e.v.-'90).

De *Far Eastern Economic Review* van 22 oktober noemde het bezoek „een volgende belangrijke stap op weg naar normalisering van de betrekkingen“. Generaal Sutrisno voerde gesprekken met hoge Chinese militairen, onder wie generaal Qin Jiwei, minister van defensie,

en generaal Chi Haotian, chef van de generale staf van het Chinese Volksbevrijdingsleger.

VS BEVRIEZEN HULP VOOR MILITAIRE TRAININGEN. DEFENSIEAKKOORD MET GROOT-BRITTANNIË

De *Far Eastern Economic Review* berichtte op 22 oktober dat het Amerikaanse Congres een wetsvoorstel voor buitenlandse hulp had goedgekeurd, dat onder meer voorzag in de bevroering van ongeveer \$ 2,3 mln aan hulp voor Indonesië ten behoeve van militaire opleidingen. Dit gebeurde uit protest tegen het bloedbad dat het Indonesische leger in november 1991 had aangericht onder ongewapende burgers in Oost-Timor (zie pag. 279/3 e.v.-'92).

Luchtmaarschalk Siboen, stafchef van de Indonesische luchtmacht, maakte op 18 oktober bekend dat Indonesië bij Groot-Brittannië een order had geplaatst voor 24 Hawk-gevechtsvliegtuigen, waarmee een bedrag zou zijn gemoeid van \$ 500 mln. Luchtmaarschalk Siboen verklaarde dat de order gezien moest worden in het licht van de ontwikkeling van de Indonesische luchtmacht op de lange termijn. Hij maakte bovendien bekend dat de Britse Koninklijke Luchtmacht (RAF) bezig was een aantal leden van de Indonesische luchtmacht op te leiden.

ARRESTATIE VAN FRETILIN-LEIDER. BLOEDBAD IN DILI HERDACHT. OVERLEG MET PORTUGAL. BEGIN VAN PROCES TEGEN GUSMAO

José Xanana Gusmao, de militaire bevelhebber van het Front voor een Onaf-

José Xanana Gusmao (m.), de militaire bevelhebber van het Front voor een Onafhankelijk Oost-Timor (Fretilin), met vier Indonesische mariniers na zijn arrestatie op 20 november 1992.

hankelijk Oost-Timor (Fretilin), werd op 20 november in een buitenwijk van de Oosttimorese hoofdstad Dili door Indonesische soldaten gearresteerd.

Gusmao werd reeds lange tijd beschouwd als het symbool van het verzet tegen het Indonesische bewind in Oost-Timor. Zijn arrestatie betekende een geweldige klap voor Fretilin. Portugal (dat Oost-Timor regeerde tot de annexatie door Indonesië in 1975) eiste Gusmao's vrijlating en bood hem asiel aan.

Gusmao, die voor verhoor naar Bali werd overgebracht, verscheen op 23 november kort op de Indonesische televisie. De opperbevelhebber van de Indonesische strijdkrachten, generaal Try Sutrisno, zou op 23 november hebben gezegd dat Gusmao zou worden „beschuldigd van subversieve activiteiten, moord en diefstal, beschuldigingen die de doodstraf kunnen betekenen”. Een naaste medewerker van de Indonesische president Soeharto liet echter in een eveneens op 23 november afgelegde verklaring weten dat Gusmao niet zou worden geëxecuteerd.

Op 1 december verscheen Gusmao op de televisie voor een door de Indonesische autoriteiten vrijgegeven interview. Hij legde verklaringen af waarin hij zich van de onafhankelijkheidsstrijd distantieerde en zijn mede-guerrillastrijders opriep zich over te geven.

Op 2 december beschuldigde de Portugese president Mario Soares Indonesië ervan Gusmao te martelen en te bedreigen.

In de loop van december maakte de Indonesische regering melding van de overgave van grote groepen Oosttimorese rebellen in antwoord op een amnestie-aanbod van de regering.

Herdenking van bloedbad in Dili. Vermeende verklaring van gouverneur over bloedbad

De eerste herdenking van het bloedbad dat op 12 november 1991 op de begraafplaats Santa Cruz in Dili, dat ten minste 50 Oosttimorese burgers het leven kostte (zie pag. 279/3 e.v.-'92), vond zonder incidenten plaats. De mensenrechtenorganisatie Amnesty International verklaarde op 9 november dat de Indonesische autoriteiten honderden verdachte Fretilin-sympathisanten hadden gearresteerd om demonstraties tijdens de herdenking te voorkomen.

Begin november zou Abilio José Osorio Soares, de (Timorese) gouverneur van Oost-Timor, tegen het Indonesische tijdschrift *Forum Keadilan* hebben verklaard dat Indonesische soldaten in november 1991 op de begraafplaats Santa Cruz meer mensen hadden moeten doden. Soares beweerde vervolgens dat zijn opmerkingen verkeerd waren geïnterpreteerd.

Overleg met Portugal over Oost-Timor

Ali Alatas en José Manuel Durao Barroso, de Indonesische minister van buitenlandse zaken en zijn Portugese ambtgenoot, hadden op 17 december in het VN-hoofdkantoor te New York een eerste ontmoeting over Oost-Timor in het kader van een reeks gesprekken op instigatie van VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali. Een tweede ontmoeting stond voor 20 april 1993 in Rome op het programma.

Beide ministers erkenden dat tijdens de eerste ontmoeting geen belangrijke vooruitgang was geboekt.

Begin van proces tegen Gusmao

Op 1 februari 1993 ging in Dili het proces van start tegen José Xanana Gusmao, de gevangengenomen Fretilin-bewindhebber.

Aan het begin van het proces werd Gusmao een reeks misdaden ten laste gelegd, uiteenlopend van rebellie en samenzwering om een onafhankelijke staat Oost-Timor op te richten, tot bezit van vuurwapens. Dit laatste was een halsmisdad. In een verklaring op 1 februari noemde president Mario Soares van Portugal (de voormalige koloniale machthebber in Oost-Timor) het proces „een klucht”.

AARDBEVING OP FLORES

Op 12 december 1992 trof een aardbeving met een kracht van 6.8 op de schaal van Richter het eiland Flores en omliggende eilanden in de oostelijke provincie Nusa Tenggara. President Soeharto sprak op 15 december van een nationale ramp.

Als gevolg van de beving en de erop volgende vloedgolven kwamen zeker 2.500 mensen om, maar gevreesd werd dat het dodental tot 4.000 kon oplopen als alle gegevens uit de meer afgelegen rampgebieden binnen waren.

OLIEVERVUILING IN STRAAT VAN MALAKKA

In de Straat van Malakka, tussen Sumatra (Indonesië) en Malakka (Maleisië), trad ernstige olievervuiling op nadat de Deense supertanker Maersk Navigator op 21 januari 1993 in botsing was gekomen met een lege tanker en in brand vloog. Omstreeks 25.000 ton ruwe olie stroomde naar buiten voordat duikers er op 29 januari in slaagden het lek te dichten. Een groot deel van de olie vormde een vlek van ca. 50 km lengte die in westelijke richting naar de Nicobaren (een Indiase eilandengroep) dreef.

BEGROTING 1993-'94

Op 7 januari 1993 presenteerde president Soeharto het Huis van Afgevaardigden het begrotingsvoorstel voor het financiële jaar 1993-'94, dat inging op 1 april 1993. Soeharto vertelde dat Indonesië het komende financiële jaar inging met een stabielere economie situatie dan het jaar daarvoor.

De totale inkomsten werden geraamd op Rp 62.300 mrd, een stijging van 11.1 procent ten opzichte van de begroting voor 1992-'93 (\$ 1 = Rp 2.053,96 op 11 januari 1993). De binnenlands inkomsten werden geraamd op Rp 52.700 mrd, die uit ontwikkelingshulp op Rp 9.600 mrd. Omstreeks Rp 15.000 mrd van de binnenlands inkomsten zouden afkomstig moeten zijn uit olie- en gasopbrengsten, waarbij was uitgegaan van een wereldolieprijs van \$ 18 per vat. Dit was een stijging van 8,5 procent ten opzichte van de begroting voor 1992-'93. De overige binnenlandse inkomsten zouden naar verwachting stijgen met 15 procent. Binnen deze categorie werd verwacht dat de inkomstenbelasting met een stijging van 36 procent een bedrag zou opleveren van Rp 14.800 mrd.

De algemene uitgaven werden geraamd op Rp 37.100 mrd, een stijging van bijna 12 procent. De rente en aflossing op buitenlandse leningen zouden ruim Rp 16.000 mrd bedragen, een stijging van 5 procent. Daarnaast zou een nieuwe salarisstructuur voor ambtenaren en militair personeel neerkomen op een stijging van 23 procent in de begrotingsuitgaven voor salarissen en pensioenen. Aan ontwikkeling zou in totaal bijna Rp 25.200 mrd worden uitgegeven. Dit bedrag zou worden verdeeld over verbindingen en toerisme, onderwijs, energievoorziening en mijnbouw, en landbouw en irrigatie.

BEZOEK VAN DUITSE KANSELIER. AANKOOP VAN OORLOGSSCHEPEN

De Duitse bondskanselier Helmut Kohl bracht van 23-25 februari een bezoek aan Indonesië, waar hij besprekingen voerde met president Soeharto.

Radio Republiek Indonesië verklaarde op 24 februari dat Soeharto Kohl had ingelicht over de mensenrechten in Indonesië. Hij zou de noodzaak van een meer uitgebreide en open dialoog in deze kwestie hebben benadrukt.

Indonesische functionarissen hadden begin februari onthuld dat Duitsland kort daarvoor 39 marineschepen aan Indonesië had verkocht. De vaartuigen vormden eenderde van de voormalige Oostduitse marine. De transactie was in december 1992 ondertekend. Volgens de *Far Eastern Economic Review* van 18 februari ging het om een order van naar schatting \$120 mln.

Begin februari werd tevens bericht dat in september 1992 een akkoord was ondertekend over de aankoop van mogelijk drie Duitse diesel-elektrische onderzeeërs van het type-209. Indonesië was het enige Zuidoostatische land met onderzeeërs.

NIEUWE OPPERBEVELHEBBER VAN DE STRIJDKRACHTEN. SUTRISNO GENOMMEERD ALS VICE-PRESIDENT

Op 17 februari diende generaal Try Sutrisno zijn ontslag in als opperbevelhebber van de Indonesische strijdkrachten (ABRI). Hij werd op 19 februari opgevolgd door generaal Edi Sudrajat die tot dan toe stafchef van het leger was geweest. Door zijn ontslag kon Sutrisno bij de verkiezingen in maart 1993 kandidaat staan voor het vice-presidentschap.

In de loop van januari en februari kreeg de campagne van Sutrisno voor het vice-presidentschap brede steun van een meerderheid van de facties in de Consultatieve Volksassemblée, het orgaan dat de vice-president koos. Commentatoren benadrukten echter dat de uiteindelijke beslissing over de keus van de vice-president door president Soeharto zou worden genomen

In januari verklaarde de Indonesische Democratische Partij dat zij Sutrisno's kandidatuur steunde. In februari werden soortgelijke steunverklaringen afgelegd door de regeringspartij Golkar, de Verenigde Ontwikkelingspartij en ABRI. Een van Sutrisno's belangrijkste tegenkandidaten, B.J. Habibie, viel half februari af toen hij tegenover verslaggevers verklaarde dat hij op zijn huidige post van staatsminister van research en technologie wilde blijven.

Generaal Try Sutrisno, die op 17 februari zijn ontslag indiende als opperbevelhebber van de Indonesischestrijdkrachten.

President Soeharto spreekt op 11 maart de Consultatieve Volksassemblée toe, kort nadat hij was beëdigd voor zijn zesde ambtstermijn.

HERVERKIEZING SOEHARTO. SUTRISNO VICE-PRESIDENT. NIEUW KABINET

Op 10 maart ging de 10de algemene vergadering van de Consultatieve Volksassemblée over tot de unanieme herverkiezing van generaal b.d. Soeharto voor een zesde opeenvolgende ambtstermijn van vijf jaar als president van Indonesië (zie voor vijfde ambtstermijn pag. 177/1 e.v.-'88). De 71-jarige Soeharto was de enige kandidaat en hij werd op 11 maart beëdigd.

Radio Australia meldde op 9 maart dat een groep Indonesische studenten die dag een korte demonstratie buiten het gebouw van de Assemblée had gehouden tegen Soeharto's aanstaande herverkiezing. Politie en veiligheidsfunctionarissen hadden snel een einde gemaakt aan de demonstratie. Een aantal studenten werd opgepakt voor ondervraging.

In een toespraak tot de openingszitting van de Assemblée op 1 maart duidde Soeharto op een versterkte democratisering tijdens zijn zesde ambtstermijn. Hij zei tegen de afgevaardigden: „Wij hebben meer dan een kwart eeuw een dynamische nationale stabiliteit genoten. Zo'n stabiliteit kan niet worden gehandhaafd met een ijzeren hand, ongeacht de kracht daarvan.”

Verkiezing vice-president

De Assemblée koos luitenant-generaal Try Sutrisno op 11 maart tot vice-president. Hij volgde generaal b.d. Sudharmono op, die in maart 1988 was gekozen (zie pag. 177/3-'88). Sutrisno's verkiezing bevestigde hem als de favoriete kandidaat voor de opvolging van Soeharto als president.

Benoeming van nieuw kabinet

Op 17 maart maakte president Soeharto de samenstelling van het zesde ontwikkelingskabinet (Kabinet Pembangunan VI) bekend. Het telde 41 leden vergeleken met 38 leden van het vijfde (zie pag. 814/1-'88).

De taken waren als volgt verdeeld:

Coördinerende ministers: politieke zaken en veiligheid - generaal b.d. Soesilo Soedarman+; economie, financiën, industrie en supervisie op ontwikkeling - Saleh Afiff+; industriële zaken en handelsaangelegenheden - Hartarto+; volkswelzijn - generaal-majoor Azwar Anas+.

Ministers: binnenlandse zaken - luitenant-generaal b.d. Yogi S. Memet*; buitenlandse zaken - Ali Alatas; defensie en veiligheid, opperbevelhebber Indonesische strijdkrachten - generaal Edi Sudrajat*; justitie - Utoyo Usman*; voorlichting - Harmoko; financiën - Mar'ie Muhammad*; handel - Satrio Budiarmo*; industrie - Tungki Arinibowo+; landbouw - Sjarifuddin Baharsyah+; mijnbouw en energie - luitenant-generaal Ida Bagus Sujana*; openbare werken - Radinal Mochtar; verbindingen - Haryanto Danudirto*; coöperaties - generaal-majoor b.d. Bustanil Arifin; arbeid - Abdul Latief*; transmissie en bosnederzettingen - Siswono Yudohusodo+; toerisme en PTT - Joop Ave*; coöperaties en leiding van het kleinbedrijf - Subiarto Cakrawerdarya*; onderwijs en cultuur - Wardiman Joyonegoro*; gezondheid - Suyudi*; religieuze zaken - Tarmizi Taher*; sociale zaken - mevr. Endang Kusiima Intan Suweno*; bosbouw - Jamaludin Suryohadikusumo*; staatssecretariaat - generaal-majoor b.d. Moerdiono.

Staatsministers: kabinetssecretaris - Saadilah Mursjid; nationale ontwikkelingsplanning, voorzitter van Bappenas - vice-luchtmarschalk b.d. Johnny Ginandjar Kartasasmita+;

onderzoek en technologie, voorzitter raad voor technologische toepassing en research en hoofd van de strategische industriële raad - Bachruddin J. Habibie; voedselzaken, hoofd van logistieke raad - Ibrahim Hassan"; bevolking, hoofd van de nationale raad voor gezinsplanning - Haryono Suyono*; investeringen, voorzitter van de coördinatieraad voor investeringen - Sanyoto Sastrowardoyo*; agrarisch? zaken, voorzitter van het nationale landagentschap - Sonny Harsono*; volkshuisvesting - Akbar Tandjung+; milieu - Sarwono Kusumaatmadja+; vrouwenzaken - mevr. Mien Sugandhi*; jeugd en sport - Hayano Isman"; bestuursvorming - generaal-majoor Tiopan Bernard Silalahi*; procureur-generaal - Singgih; gouverneur van de Bank Indonesia - Soedradjat Djiwandono+.

* nieuwe benoeming
+ andere taken

Het zesde ontwikkelingskabinet telde 22 nieuwe leden, van wie de meesten betrekkelijk jonge burgers waren. De aanwezigheid van de strijdkrachten in het kabinet verzwakte met het vertrek van L.B. (Benny) Mardani en Rudini, twee machtige generaals uit de zogenaamde „overgangsgeneratie” van de Abri; het aantal militairen nam af van 12 tot negen.

Er vond een uitgebreide reorganisatie van de economische portefeuilles plaats: Radius Prawiro (coördinerend minister van financiën), J.B. Sumarlin (minister van financiën) en Adrianus Mooy (gouverneur van de Bank Indonesia) werden allen vervangen door jongere, meer nationalistische technocraten. Saleh Afiff, de nieuwe coördinerend minister van economie e.a., was de enige overlevende van de oorspronkelijke „Berkely Mafia”, de groep van technocraten die aan het eind van de jaren '60 een prominente plaats had veroverd.

Volgens AFP telde het nieuwe kabinet meer islamitische burgers (29 in plaats van 22) en minder christenen (drie in plaats van acht).

(Vor.ber.pag. 651/3 e.v.-1992)

Sudharmono, vice-president van Indonesië van 11 maart 1988 tot 11 maart 1993.

Op 9 maart protesteerde een groep studenten in Jakarta tegen de nominatie van president Soeharto als enige kandidaat voor het presidentschap. Een van die studenten, Fery Joko Yulianto (m.) wordt afgevoerd door politiemannen en veiligheidsfunctionarissen in burger.

MYANMAR

GRENSCONFLICT MET THAILAND OPGELOST

In december 1992 werd een grensgevecht tussen Myanmar en Thailand, dat herhaalde malen bedreigd had te zullen uitlopen op een grensoorlog, opgelost dankzij interventie van koning Bhumibol Adulyadej van Thailand.

Troepen uit Myanmar hadden de omstreken Heuvel 491 langs de grens tussen Myanmar en Thailand bezet gehouden sinds ze begin 1992 de Karen-rebellen uit het gebied hadden verdreven. In november zetten de oppositie en het leger de Thaise regering onder hevige druk om de heuvel te laten ontruimen door het leger. Op 4 december greep koning Bhumibol persoonlijk in, hetgeen hoogst ongebruikelijk was. Hij deed een beroep op de twee partijen om de zaak in der minne te schikken. Enkele dagen later kwamen militaire delegaties van Myanmar en Thailand bijeen en op 25 december werden de troepen uit Myanmar teruggetrokken.

TOETREDING TOT NPT

Op 3 december meldde Radio Burma dat Myanmar was toegetreden tot het Nucleaire Non-Proliferatie Verdrag (NPT). Het toetredingsdocument was op 2 december bij het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken gedeponeerd, waarmee Myanmar de 154ste staat werd die het NPT tekende.

BEZOEK VAN VN-DELEGATIE EN KRITISCHE VN-RESOLUTIE. OPPOSITIELEIDER VOLGENS BERICHTEN IN HONGERSTAKING

Yozo Yokota, een vertegenwoordiger

van de VN-commissie voor de mensenrechten, bracht begin december een bezoek aan Myanmar. Yokota voerde besprekingen met diverse ministers en bracht bezoeken aan gevangenen en vluchtelingenkampen.

Tijdens Yokota's bezoek keurde de commissie voor sociale, humanitaire en culturele zaken van de Algemene Vergadering van de VN eenstemmig een resolutie goed waarin de militaire junta van Myanmar, de Staatsraad voor Herstel van Recht en Orde (SLORC), werd veroordeeld wegens haar weigering om de macht over te dragen aan het democratisch gekozen parlement van Myanmar. Ook werd in de resolutie opgeroepen tot de onvoorzakelijke vrijlating van oppositieleider Aung San Suu Kyi, die sinds 1989 onder huisarrest stond.

Volgens berichten van begin december was Aung San Suu Kyi in hongerstaking gegaan uit protest tegen haar voortdurende detentie, hetgeen echter door de autoriteiten van Myanmar werd ontkend.

NATIONALE CONVENTIE

Op 9 januari 1993 ging een nationale conventie van start om de opstelling van een nieuwe grondwet te coördineren. De conventie was in april 1992 aangekondigd als onderdeel van het proces van „politieke liberalisering” dat begonnen was na de vervanging in april 1992 van generaal Saw Maung als voorzitter van de SLORC door generaal Than Shwe (zie pag. 656/3-'92).

De conventie werd bijgewoond door 699 afgevaardigden en voorgezeten door generaal-ma-

joor Myo Nyunt, lid van de SLORC, minister van religieuze zaken en commandant van het militaire commando Rangoon. Er waren vertegenwoordigers van 10 politieke partijen, waaronder de pro-militaire Nationale Eenheidspartij (voorheen de regerende Burmese Socialistisch Programma Partij) en de Nationale Liga voor Democratie, de grootste maar vrijwel krachteloze oppositiepartij

Myo Nyunt vertelde de afgevaardigden aan het begin van de conventie dat hun taak bestond uit het coördineren van het opstellen van een nieuwe grondwet in overeenstemming met zes doelstellingen: (i) het bijhouden van de unie; (ii) het behouden van de nationale solidariteit; (iii) handhaving van de soevereiniteit; (iv) het stimuleren van een waarachtig democratisch meerpartijensysteem; (v) ontwikkeling van lawkapala (externe) principes van recht, vrijheid en gelijkheid; en (vi) deelname van het defensie-apparaat aan de belangrijke rol in de toekomstige nationale politiek.

Op 11 januari deelde Myo Nyunt mee dat de conventie verdaagd was tot 1 februari om de afgevaardigden „meertijd voor studie“ te geven.

Volgens een bericht van Radio Australia op 15 januari was de conventie verdaagd om „openlijke meningsverschillen te voorkomen“ in verband met de nadruk die de militairen legden op de grote rol die zij zouden moeten hebben in elk toekomstig politiek systeem.

Op 1 februari werd de nationale conventie hervat en in de loop van februari hielden de afgevaardigden diverse bijeenkomsten.

Generaal-majoor Myo Nyunt, de militaire commandant van Rangoon, tijdens zijn openingstoespraak tot de door hem voorgezeten nationale constitutionele conventie op 9 januari 1993.

REPATRIËRING ROHINGYA-VLUCHTELINGEN

Op 15 januari werden 2.588 islamitische Rohingya-vluchtelingen vanuit Bangladesh gerepatriëerd. Hiermee kwam het totaal aantal gerepatriëerden sinds september 1992 op 17.073. Meer dan 200.000 Rohingya-vluchtelingen waren begin 1992 uit de provincie Arakan naar Bangladeshgevlucht (zie ook pag. 657/1-'92).

AANVAL VAN REBELLEN OP TREIN

Op 10 februari berichtte Radio Birma dat rebellen op 8 februari in de deelstaat Mon een trein hadden overvallen. Daarbij waren negen mensen gedood en 18 gewond. Volgens het bericht was de aanval uitgevoerd door de Nieuwe Partij van de Staat Mon en het Democratisch Front van Studenten van Geheel Birma.

WINNAARS VAN NOBELPRIJS VOOR DE VREDE DOEN OPROEP VOOR VRIJLATING AUNG SAN SUU KYI

Half februari bracht een groep Nobelprijswinnaars voor de vrede een bezoek aan Thailand om de aandacht te vestigen op de benarde situatie van de Birmaanse oppositieleidster Aung San Suu Kyi, die in 1991 zelf met de Nobelprijs voor de vrede onderscheiden (zie pag. 65/2-'92).

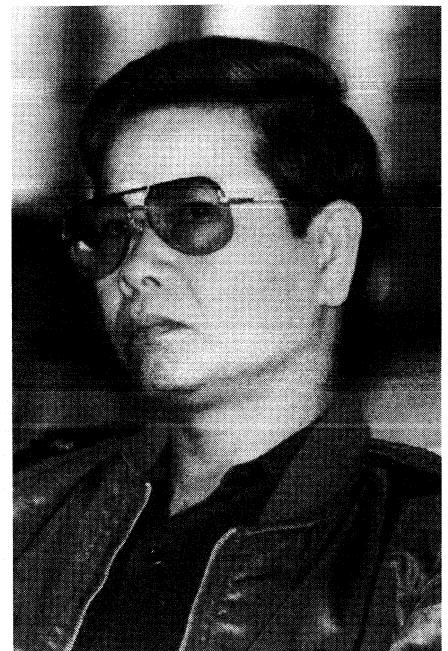
De groep riep het militaire regime in Myanmar op Aung Suu Kyi en andere politieke gevangenen vrij te laten. Zij bracht ook een bezoek aan het grensgebied van Thailand en Myanmar waar zij een ontmoeting had met Birmaanse studenten en dissidenten die na de militaire machts-overname in 1988 uit hun land waren gevlucht.

De delegatie bestond uit: Tenzin Gyatso, de 14de Dalai Lama en de geestelijk leider van het Tibetaanse volk; de Zuidafrikaanse aartsbisschop Desmond Tutu; Oscar Arias Sánchez, de voormalige president van Costa Rica; Betty Williams en Mairead Corrigan-Maguire uit Noord-Ierland; de Argentijn Adolfo Perez Esquivel; en namens Amnesty International Ross Daniels.

Het besluit van de Thaise regering om de Dalai Lama een visum te verstrekken voor een bezoek aan Bangkok, werd door China veroordeeld (in 1984, 1987 en 1990 hadden de Thaise autoriteiten de Dalai Lama uit eerbied voor China een visum geweigerd). Het besluit viel evenmin in goede aarde bij hoge Thaise militaire leiders die waarschuwden dat de hele onderneming de betrekkingen van Thailand met China en Myanmar kon schaden.

MUTATIES EN BENOEMINGEN VAN MINISTERS

De SLORC keurde op 17 februari een aantal ministersbenoemingen goed.

Generaal-majoor Khin Nyunt, de eerste secretaris van de SLORC in Myanmar en de chef van de militaire inlichtingendienst.

Brigade-generaal David Abel, tot dan toe minister van planning en financiën, werd benoemd tot hoofd van het nieuwe ministerie van nationale planning en economische ontwikkeling. Brigade-generaal Wen Tin werd benoemd tot hoofd van het nieuwe ministerie van financiën en inkomsten. Generaal-majoor Mya Thinn, tot dan toe minister van coöperaties, werd benoemd tot minister van binnenlandse zaken in plaats van luitenant-generaal Phone Myint die wel het beheer van het ministerie van cultuur behield. U Than Aung werd de nieuwe minister van coöperaties.

VERMEENDE COUP TEGEN KHIN NYUNT

De *Far Eastern Economic Review* van 18 februari meldde dat generaal-majoor Khin Nyunt, de eerste secretaris van de SLORC en hoofd van de invloedrijke militaire inlichtingendienst, eind 1992 een coup van een groep legerofficieren had overleefd.

In het bericht werden militaire commentatoren geciteerd die beweerden dat een groep officieren onder leiding van majoor Thura Naing Lin Oo van de 11de lichte infanteriedivisie op 27 november op de militaire basis Hmawbi, in een buitenwijk van Rangoon (Yangon), door agenten van de geheime politie was gearresteerd. In het bericht werd gesteld dat de officieren betrokken waren bij een samenzwering tegen Khin Nyunt. Het bleef echter onduidelijk wat hun motieven waren. Volgens sommige commentatoren waren de officieren het niet eens met de nauwe betrekkingen die Khin Nyunt met China onderhield.

BEZOEK VAN CHINESE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Van 1-3 februari bracht de Chinese minister van buitenlandse zaken, Qian Qichen, een bezoek aan Myanmar. Het was de eerste keer dat een hoge Chinese functionaris Myanmar bezocht sinds de SLORC in 1988 aan de macht was gekomen. Tijdens zijn bezoek voerde Qian Qichen besprekingen met hoge SLORC-functionarissen, onder wie Khin Nyunt.

(Vor.ber.pag. 63/2 e.v.-1993)

(waarvan Nepal economisch afhankelijk was), dat op het punt stond de Indiase roepie converteerbaar te maken.

HANDELSAKKOORD MET INDIA

Op 16 februari werd in Katmandu een handelsakkoord met India ondertekend, bedoeld om de Nepalese export te bevorderen door Nepalese particuliere commerciële voertuigen toestemming te geven over Indiaas grondgebied te rijden.

(Vor.ber.pag. 867/2/3-1992)

NEPAL

WISSELKOERS VAN ROEPIE LOSGELATEN

Op 12 februari 1993 maakte het ministerie van financiën bekend dat de roepie volledig inwisselbaar was geworden tegen buitenlandse valuta. Daarmee kwam een einde aan het systeem van gedeeltelijke converteerbaarheid dat in juli 1992 was ingevoerd. Het besluit, waarvoor de waarde van de Nepalese roepie ten opzichte van de Indiase roepie opnieuw moest worden vastgesteld, zou direct verband houden met India

PAKISTAN

WATERSNOODRAMP

Medio september 1992 zouden 2 a 3.000 mensen zijn omgekomen en ten minste 3 mln mensen dakloos zijn geraakt bij de ergste overstromingen die het land deze eeuw troffen. In een voorlopige schatting van de regering bedroeg de schade ongeveer \$400 mln. In andere schattingen werd de schade echter geraamd op \$2 mrd.

De overstromingen werden veroorzaakt door drie dagen lang aanhoudende stortregens in het noorden die op 8 sep-

tember waren begonnen. Het water bereikte snel de provincies de Punjab en Sind. Door de overstromingen werden historisch belangrijke plaatsen bedreigd, duizenden dorpen overspoeld en liepen enorme gebieden akkerland onder water. In Punjab, de ernstigst getroffen provincie, zou meer dan 1,7 mln hectaren landbouwgrond zijn overstroomd. 20 a 50 procent van de verwachte katoenoogst, die pas ten dele was binnengehaald en de belangrijkste bron van buitenlandse valuta was, werd vernietigd.

Eind september was meer dan \$ 3 mln aan noodhulp binnengekomen, hoewel de regering weigerde een beroep te doen op internationale donoren omdat zij wilde vasthouden aan haar autarkisch beleid. Het optreden van de regering na de ramp leidde ertoe dat haar politieke tegenstanders en delen van het leger haar strafbare nalatigheid en incompetentie verweten. Haar werd vooral kwalijk genomen dat ze had verzuimd de bevolking te waarschuwen toen de sluizen van de Mangla-dam werden opengezet om te voorkomen dat het stroomgebied van de Indus in het zuiden overstroomde. Meer dan 400 mensen waren verdronken als direct gevolg van het openzetten van de sluizen.

GESCHIL OVER IDENTITEITSKAART

Op 13 oktober gelastte de regering dat op alle identiteitskaarten voortaan ook de religie van de houder van de kaart vermeld moest worden. Religieuze partijen in Islamabad hadden demonstraties georganiseerd ter ondersteuning van deze maatregel, die door velen geïnterpreteerd werd als een poging van de steeds meer scheuren vertonende regeringscoalitie om de steun van islamitische partijen te winnen. In juni had de Jamaat-i-Islami Pakistan zijn steun opgezegd. De partij beschuldigde de regering ervan dat zij de islamitische belangen verried (zie pag. 501/2/3-'92).

Mensenrechtengroeperingen en sommige liberale bladen beweerden dat deze jongste regeringsmaatregel „de deur opende voor discriminatie en intimidatie op grond van religie”. Op 18 oktober dreigden christelijke organisaties een hongerstaking te organiseren als de regering zou weigeren op haar besluit terug te komen. De angst voor een escalatie van de religieuze spanningen nam verder toe, nadat op 22 oktober bekend was gemaakt dat in de buurt van Lahore een christelijke onderwijzer zou zijn doodgestoken omdat hij de profeet Mohammed belasterd zou hebben. In augustus 1991 was de doodstraf verplicht gesteld voor iedereen die schuldig was bevonden aan het belasteren van de profeet (zie pag. 124/1/2-'92).

VERLENGING LEGEROPERATIE IN SIND

Op 22 oktober werd officieel bekendgemaakt dat de legeroperatie in Sind tot

januari 1993 verlengd was (zie pag. 801/2 e.v.-'92). Begin oktober had de stafchef van het leger, generaal Asif Nawaz Janjua, te kennen gegeven dat zijn troepen zich pas zouden terugtrekken uit de provincie als de orde en het gezag daar hersteld zouden zijn.

Op 3 oktober gelastte de regering van Sind na de ontbinding van alle gemeenteraden nieuwe verkiezingen. Het zou hier een poging betreffen om de invloed van de in Sind gevestigde Mohajir Qaumi Mahaz (MQM) teniet te doen.

Op 26 september heropende een gerechtelijke commissie het onderzoek naar het vliegtuigongeluk waarbij president generaal Zia ul-Haq in augustus 1988 om het leven was gekomen (zie pag. 813/1 e.v.-'88). De commissie hoorde getuigen beweren dat het ongeluk zou zijn geësceneerd door de voormalige stafchef van het leger, generaal Mirza Aslam Beg (zie pag. 642/1-'91).

MASSA-EXECUTIES. DOODVONNIS

Op 15 november werden elf ter dood veroordeelde moordenaars opgehangen bij wat volgens mensenrechtenactivisten de grootste massa-executie in de geschiedenis van Pakistan was. De executies, die plaatsvonden in de provincie Punjab, volgden op vonnissen van „speciale snelrechtbanken“. Deze rechtbanken waren in juli 1991 in het leven geroepen na de moord op twee rijke families (zie pag. 122/3 e.v.-'92).

Doodvonnis wegens godslastering uitgesproken

Op 5 november ging de Pakistaanse Mensenrechtencommissie bij het Hoogerechtshof van Lahore in beroep tegen het doodvonnis, dat was uitgesproken tegen Gil Masih. Masih was een christen, die werd beschuldigd van het bezoedelen van de naam van de profeet Mohammed. Het vonnis was het eerste in zijn soort op grond van een wet uit augustus 1991, waarin de doodstraf werd gesteld op godslastering.

Op 29 oktober had een rechtbank in Multan (Punjab) een aanklacht wegens godslastering verworpen, die was ingediend door militante islamitische groeperingen tegen een op sociaal gebied actief moslim. Akhtar Hameed Khan.

PROTESTMARS VAN OPPOSITIE

Op 18 november bereikte de confrontatie tussen enerzijds ex-premier Benazir Bhoetto, de leider van zowel de oppositionele Pakistaanse Volkspartij (PPP) als de Democratische Volksalliantie (PDA), en anderzijds de regering van premier Nawaz Sharif een

kritiek punt. Toen Bhoetto een mars van Rawalpindi naar Islamabad leidde om haar eis om nieuwe verkiezingen uit te schijven kracht bij te zetten, werd er traangas tegen haar gebruikt. Bhoetto werd de toegang tot Islamabad ontzegd wegens het negeren van een verbod van de gouverneur om op het Parlementsplein een demonstratie te organiseren.

Eind november werd een regeringsbevel ingetrokken dat Bhoetto in haar bewegingsvrijheid beperkte tot de stad Karachi in het zuiden. Hierop zwoer Bhoetto dat ze alsnog zou beginnen aan wat ze haar „Lange Mars“ naar Islamabad noemde. Deze verklaring deed de vrees herleven dat wijd en zijd nieuwe politieke onrust zou oplossen.

Bhoetto beweerde dat de regering-Sharif „onwettig“ was en het resultaat was van vervalste verkiezingen in oktober 1990 (zie pag. 63/1 e.v.-'91). Haar beweringen werden door vooraanstaande politici uit de pas opgerichte Nationale Democratische Alliantie (NDA) gesteund (zie pag. 802/2-'92). Onder hen bevond zich Ghulam Mustapha Jatui, die in augustus 1990 na Bhoetto's ontslag was benoemd tot interimpremier (zie pag. 773/1 e.v.-'91).

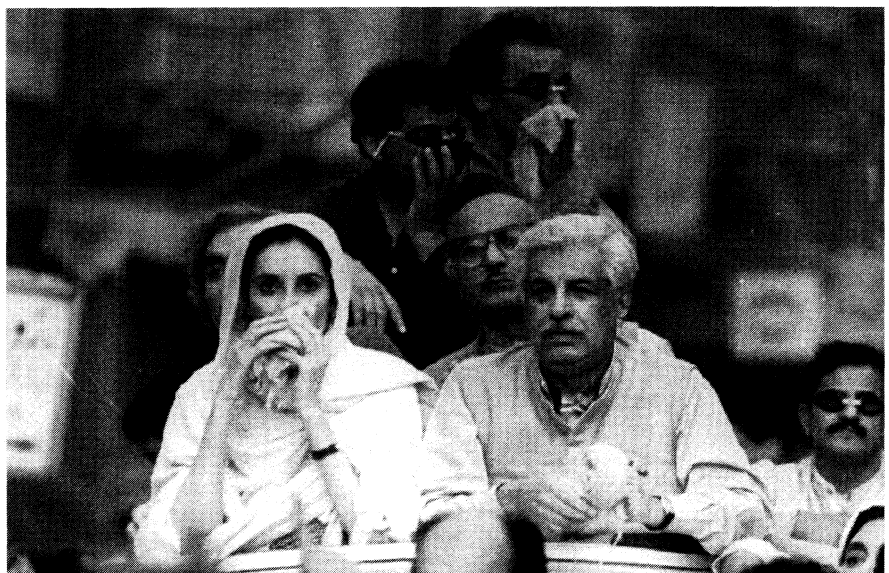
Gedurende een week van gewelddadige botsingen tussen politie en demonstranten, waarvan de gebeurtenissen van 18 november het hoogtepunt vormden, werden in het hele land duizenden activisten opgepakt. Er waren berichten over ernstige ongeregeldeheden in Punjab en de Noordwestelijke Grenzprovincie. Het aantal arrestanten werd door de regering

gesteld op 1.900, door de PPP op 27.000 en door de plaatselijke pers op ongeveer 15.000. In Lahore werd traangas gebruikt tegen Bhoetto's moede Nusi-at Bhoetto. Zij werd tot 20 november zonder enig contact met de buitenwereld vastgehouden. Ook tal van PDA-leiders werden aangehouden en ten minste één PPP-functionaris, Salman Taseer, zou zijn gefolterd.

Premier Sharif, die Bhoetto's protestmars veroordeelde als „openlijke rebellie“, had opdracht gegeven rond Islamabad een strikt veiligheidsordonnatie te leggen. Bruggen zouden zijn opgeblazen en wegen naar de hoofdstad versperd om de mars tegen te houden. Op 18 november beweerde de staatstelevisie dat het protest van de oppositie „was verstomd, omdat de mensen zich distantiëerden van de politiek van ontwrichting en geweld“. Niettemin werd toegegeven dat in Lahore het gooien met stenen en het gebruik van traangas „ongemak hadden veroorzaakt“.

Het weggebben van de steun van de bevolking voor Bhoetto's mars zou Sharif moed hebben gegeven. Op 23 november zinspeelde hij op een compromis. Bhoetto mocht in Karachi op een trein naar Rawalpindi stappen en zich met politieke activiteiten bezig houden, „zolang deze vreedzaam zijn“. Volgens onbevestigde berichten had de regering aangeboden overleg te voeren met Bhoetto, in ruil voor een akkoord over beëindiging van de acties.

Op 24 november leverde de Libische leider kolonel Moamer Kadhafi in een unieke inmeniging kritiek op de „barbaarse praktijken“ van de Pakistaanse politie bij het uiteenjagen van demonstraties van de oppositie.

Benazir Bhoetto (l.), ex-premier van Pakistan, bedekt haar neus nadat de politie traangas had gebruikt om een door haar geleide protestmars van Rawalpindi naar Islamabad tegen te houden. Aan Bhoetto's linkerzijde staat de voormalige interimpremier Ghulam Mustapha Jatui.

DEFENSIEBERAAD MET VERENIGDE STATEN

De Amerikaanse onderminister van defensie voor internationale veiligheidsaangelegenheden, James Lilley, sprak tijdens een bezoek op 24 september met president Ishaq Khan en hoge defensiefunctionarissen over de veiligheid in de regio. In november 1991 waren de bilaterale onderhandelingen over defensie en veiligheid hervat (zie pag. 126/2-'92), nadat de verhoudingen maandenlang verkoeld waren geweest omdat de VS de militaire hulp aan Pakistan in oktober 1991 hadden opgeschort (zie pag. 651/1 e.v.-'91 en ook pag. 499/3 e.v.-'92).

PRESIDENT BEZOEKT TURKIJE EN SAOEDI-ARABIE

Van 26 september - 2 oktober bracht president Ghulam Ishaq Khan een bezoek aan Turkije, waar hij geruchten tegensprak dat Pakistan Turkije gevraagd zou hebben reserveonderdelen voor F-16 vliegtuigen te leveren (zie ook pag. 502/1-'92). Op 4 oktober had Khan in Riad een ontmoeting met de Saoedische koning Fahd.

AKKOORDEN MET FRANKRIJK

Op 2 oktober berichtte Le Monde (zie ook pag. 499/3-'92) dat tijdens een bezoek van de Franse minister van defensie Pierre Joxe in september (zie pag. 803/1-'92) een akkoord was gesloten over de aankoop van drie Franse Agosta-90 onderzeeërs.

Op 9 februari 1993 werd in Islamabad met Frankrijk een akkoord gesloten over samenwerking op het gebied van wetenschappelijke toepassing van nucleaire technologie. Van 8-12 februari hadden hierover besprekingen plaats tussen de Franse minister van buitenlandse zaken Georges Kiejan en hoge functionarissen van het ministerie van defensie en van buitenlandse zaken.

Aankoop van Franse onderzeeërs vertraagd

Problemen over de financiering dreigden de aankoop te vertragen van de drie Franse onderzeeboten van het type Agosta 90. De vertraging, waarover medio maart werd bericht, zou ontstaan zijn nadat het Franse ministerie van financiën openlijk had betwijfeld of Pakistan zijn afbetalingsverplichtingen kon vervullen. Op 21 maart zei de aftredende Franse minister van defensie Pierre Joxe echter dat Frankrijk begin

april een „laatste aanbod" zou doen over de kredietbepalingen van de aankoop, waarmee 3,5 mrd (\$620 mln) gemoeid was.

Deze stap was volgens berichten het gevolg van een concurrerend Zweeds aanbod aan Pakistan voor preferentiële voorwaarden voor de helft van de waarde van een daarmee geplaatste order en voor rentevrij krediet voor de rest van de som.

DEFENSIE- EN HANDELSAKKOORD MET CHINA

Op 22 oktober 1992 werd bevestigd dat tijdens een tweede bezoek van premier Nawaz Sharif aan China van 6-10 oktober een akkoord was gesloten over de levering van 40 Chinese F-7P gevechtsvliegtuigen vóór eind 1993.

Van 15-19 november werd in Beijing tijdens besprekingen tussen de Pakistaanse minister van financiën en economische zaken Sartaj Aziz en hoge Chinese handelsfunctionarissen een protocol ter bevordering van de grenshandel met China opgemaakt.

BETREKKINGEN MET DUITSLAND EN GROOT-BRITTANNIE

Tijdens besprekingen in Islamabad deden de Duitse minister van buitenlandse zaken Klaus Kinkel (27-28 oktober) en de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Douglas Hurd (31 oktober) een beroep op een ministersdelegatie om een oplossing te vinden voor de kwestie Kashmir.

De Britse minister van binnenlandse zaken Kenneth Clarke bracht van 5-7 januari 1993 een bezoek aan Pakistan. Tijdens zijn verblijf zei hij dat, terwijl Pakistan het recht had om politieke en morele hulp te bieden aan de bevolking van Kashmir, Groot-Brittannië bereid was om Pakistan en India te helpen bij het zoeken naar een politieke oplossing voor de kwestie-Kashmir.

Sharif bezoekt Groot-Brittannië

Tijdens een privé-bezoek aan Londen voerde de Pakistaanse premier Sharif op 29 maart met zijn Britse collega John Major besprekingen over de bilaterale handelsbetrekkingen en schendingen van de mensenrechten door Indiase troepen in Kashmir (zie ook pag. 802/3 e.v.-'92).

BESPREKINGEN TUSSEN INDIA EN PAKISTAN

Van 2-4 november 1992 werd in New Delhi de zesde ronde van het overleg (op het niveau van secretarissen van defen-

sie) hervat dat was bedoeld om de spanning over de 72 km lange Siachen-gletsjer in het noorden te verminderen (zie pag. 641/3-'91).

De hoop op een doorbraak, die werd gevoerd door berichten dat de twee partijen op „bepaalde terreinen" een akkoord hadden bereikt, bleek echter voorbarig. Een woordvoerder van de Pakistaanse regering bevestigde op 11 november dat de besprekingen waren geëindigd „zonder dat enige vooruitgang was geboekt". Hij zei dat „de Indiase partij prealabele voorwaarden had gesteld ... (die) verder gingen dan het in juni 1989 gesloten akkoord tussen de beide landen". Volgens Indiase berichten had Pakistan bezwaar gemaakt tegen de Indiase eis dat het Saltorogebied, dat liep van NJ 9842 tot het aan China afgestane Shaksgam-gebied van het door Pakistan bezette deel van Kashmir, als de feitelijke controlelijn werd erkend. Pakistan zou erop hebben aangedrongen dat beide partijen weer de posities van december 1971 zouden innemen, zoals was overeengekomen in het Simla-akkoord (zie pag. 442/1-'72).

Op 5 en 6 november kwamen in New Delhi hoge functionarissen uit India en Pakistan bijeen voor de vijfde gespreksronde over het Sir Creek-grensgeschil. Dit geschil ging over de vaststelling van de zeegrenzen in de Grote Rann van Kutch (zie pag. 641/3-'91 en 124/3-'92). In een gezamenlijke verklaring werden de besprekingen „diepgaand en nuttig" genoemd. Volgens Indiase functionarissen was het ontbreken van grotere vooruitgang te wijten aan de technische ingewikkeldheid van het probleem.

Diplomatiek personeel. Nucleaire installaties

Op 10 januari 1993 gelastte India Pakistan de personeelssterkte van de hoge commissie van dat land in New Delhi terug te brengen van 150 naar 110. Hoewel India ontkende dat dit een vergeldingsactie was, volgde de stap op een recent verzoek van Pakistan aan India om het personeel van het Indiase consulaat-generaal in Karachi voor 31 januari terug te brengen van 64 naar 20 leden. In juni 1992 had Pakistan India een gedragscode voorgelegd voor de behandeling van diplomatiek personeel in elkaars land (zie pag. 802/3-'92).

Op 4 januari deelde een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken mee dat, evenals het jaar tevoren, Pakistan en India gegevens hadden uitgewisseld over nucleaire installaties zoals bepaald in het non-agressieakkoord tussen beide landen.

NOODHULP IMF

Het Internationaal Monetair Fonds

(IMF) keurde op 25 november 1992 een pakket noodhulpmaatregelen goed ter waarde van 189,55 mln SDRs (circa \$ 262 mln) waarmee Pakistan over zijn direct benodigde buitenlandse valuta kon beschikken in de periode na de overstromingen van september (zie hierboven).

CONTROVERSE MET VS OVER KERNWAPENPROGRAMMA EN AANKOOP CHINESE RAKETTEN

In december 1992 dreigden de kort daarvoor verbeterde betrekkingen tussen de VS en Pakistan opnieuw te verslechteren na beschuldigingen betreffende de Pakistaanse kernwapen capaciteit (zie pag. 499/3 e.v.-'92 en hierboven).

De Amerikaanse senator Larry Pressler zei op 1 december dat Pakistan volgens de Amerikaanse centrale inlichtingendienst (CIA) beschikte over onderdelen om tenminste zeven kernbommen te kunnen vervaardigen. In januari 1992 had Pressler, voorstander van een wet uit 1985 die het in oktober 1990 mogelijk had gemaakt dat de VS alle economische en militaire hulp aan Pakistan opschortten omdat Pakistan wellicht kernwapens had ontwikkeld (zie pag. 65/1 e.v.-'91), beweerd dat Pakistan twee kernwapens kon vervaardigen. Aan deze verklaring was een omstreken uitspraak van de Pakistaanse secretaris van buitenlandse zaken Shahryar Khan voorafgegaan, die had gezegd dat Pakistan de kennis in huis had om één kernbom te maken (zie pag. 500/2-'92).

Een zegsman van het Pakistaanse ministerie van buitenlandse zaken had de laatste beschuldigingen op 2 december tegengesproken, waarbij hij de nadruk legde op het feit dat „het Pakistaanse nucleaire programma bestemd is voor vreedzame doeleinden“. Wel had hij hieraan toegevoegd dat „Pakistan tijdens de ontwikkeling van dit programma enige technische vaardigheden had verworven“.

Op 9 december ontkende Pakistan ook berichten, die werden bevestigd door functionarissen van Amerikaanse inlichtingendiensten, dat Pakistan onlangs een twintigtal Chinese geleide raketten van het type M-11 had aangekocht. Dit zou een eventuele schending inhouden van het Missile Control Technology Regime (MCTR). Berichten omtrent de verkoop werden door Chinese functionarissen afgedaan als „ongegrond“. In oktober had Pakistan bevestigd 40 Chinese gevechtsvliegtuigen te hebben gekocht (zie hierboven).

SHARIF BEZOECT JAPAN. BESPREKINGEN OVER NON-PROLIFERATIEVERDRAG

Tijdens een bezoek aan Japan van 16-19 december 1992 voerde premier Nawaz Sharif besprekingen over de non-proliferatie van kernwapens in zuidelijk Azië met zijn Japanse ambtgenoot Kii-

chi Miyazawa en andere vooraanstaande ministers.

Pakistaanse functionarissen ontkenen berichten dat deze besprekingen pasten in het kader van het recente Japanse beleid om ontwikkelingshulp te koppelen aan kwesties betreffende nucleaire zaken en wapens. Pakistan zal voor het fiscale jaar 1992-'93 steun van Japan ontvangen ter waarde van naar schatting 55 mrd yen (circa \$445 mln) voor vijf verschillende projecten.

Non-proliferatieverdrag

In een toelichting op de besprekingen met Japanse functionarissen die op 11 februari 1993 in Islamabad plaatsvonden, zei een regeringswoordvoerder op 13 februari dat Pakistan „op het nucleaire vlak enige technische vaardigheden had verworven“. Berichten dat Pakistan zou moeten toetreden tot het Nucleaire Non-proliferatieverdrag (NPT, zie hierboven), wilde het in aanmerking komen voor Japanse hulp ter waarde van \$300 mln tot 400 mln, deed hij af als „volslagenonjuist“.

VS DREIGEN PAKISTAN TOT TERRORISTISCHE STAAT TE VERKLAREN

Op 7 januari 1993 maakte het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken bekend dat de nieuwe regering van de aanstaande president Bill Clinton Pakistan de komende vier maanden scherp in de gaten zou houden om te zien of de VS Pakistan al dan niet tot „terroristische staat“ zouden verklaren vanwege zijn vermeende steun aan militante Kashmiri en sikhs in India.

Premier Mian Mohammed Nawaz Sharif reageerde op de verklaring door te zeggen dat Pakistan „alleen morele, diplomatieke en politieke hulp bood aan de bevolking van Kashmir“ en dat elke andere indruk „ongerechtvaardigd“ was.

AKKOORD MET TURKIJE. BESPREKINGEN MET POLEN EN BULGARIJE

Op 9 februari werd in Islamabad een akkoord met Turkije getekend dat de basis vormde voor het instellen van een gezamenlijke militaire overleggroep.

Het Poolse ministerie van handel en industrie bevestigde medio februari dat er onderhandelingen gaande waren over de verkoop van 320 T-72 tanks van Poolse makelij aan Pakistan.

Op 7 maart bevestigde de minister van defensieproductie, Hazar Khan Bijrani, dat met

Bulgarije onderhandeld werd over de aankoop van militaire uitrusting en technologie.

IAEA-CONTROLE AANVAARD

Op 1 maart werd in Wenen een overeenkomst getekend waarin Pakistan akkoord ging met de controle door het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) van de met Chinees geld gebouwde kerncentrale van 300 megawatt (zie pag. 802/3-'92).

NIEUWE STAFCHIEF LEGER

Op 12 januari 1993 passeerde president Ghulam Ishaq Khan zeven hoger geplaatste generaals door generaal Abdul Waheed Kakar, net als hij een Pathaan, te benoemen tot stafchef van het leger als opvolger van generaal Asif Nawaz Janjua, die vier dagen eerder onverwachts was overleden aan een hartaanval.

Nawaz, een in juni 1991 aangestelde Punjabi, werd algemeen beschouwd als meer pro-westers dan zijn voorganger generaal Mirza Aslam Beg. Hij had getracht het leger buiten de politiek te houden (zie pag. 642/1-'91). Nog onlangs had Nawaz een meningsverschil gehad met de regering nadat hij had aangedrongen op ruimere bevoegdheden voor het leger krachtens de staat van beleg, als steun voor de militaire operaties in Sind (zie pag. 801/2 e.v.-'92 en hierboven). Nieuwsanalisten opperden dat Janjua's dood het machtsverwicht zou wijzigen en de kansen van de president op herverkiezing zou vergroten, daar hij nu achter de schermen meer steun van het sympathiserende leger zou krijgen.

BHOETTO BENOEMD TOT HOOFD PARLEMENTSCOMMISSIE

Op 12 januari benoemde de regering de leider van de oppositionele Pakistaanse Volkspartij (Pakistan People's Party, PPP), Benazir Bhoetto, tot voorzitter van de parlementsc commissie voor buitenlandse betrekkingen. Dit was een stap in de richting van politieke verzoening.

Bhoetto, die kort daarvoor nog zwaar gestraft was voor het organiseren van een protestmars (zie hierboven), aanvaardde de benoeming en zei dat dit een „positieve stap“ was. Wel hield ze vol dat de Nationale Vergadering „onzin“ was en dat de regering het „produkt van vervalste verkiezingen“ was.

KOMST BIHARI-VLUCHTELINGEN. OPPOSITIE PROTESTEERT

Op 10 januari arriveerden in Lahore 323 Bihari-vluchtelingen uit Bangladesh, waarmee een begin werd gemaakt met de in augustus 1992 overeengeko-

men repatriëring (zie pag. 799/1/2-'92) van zo'n 238.000 Urdu-talige Pakistaanse staatsburgers die in Bangladesh waren achtergebleven nadat dit zich in 1971 had afgescheiden van Pakistan.

Op 11 januari vonden ten minste 20 mensen de dood nadat een bom was ontploft in een Bihari-nederzetting in de stad Kotri in Sind. De aanslag was waarschijnlijk het werk van militante nationalistes uit Sind die gekant waren tegen de repatriëring. Op 24 januari kwamen nog eens 23 mensen om het leven door twee bommen in de stad Hyderabad (Sind).

NIEUWE POLITIEKE PARTIJ EN LANDHERVORMINGEN IN SIND. VERDERE BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In januari gingen vijf kleine politieke partijen in Sind een fusie aan om de Nationale Alliantie (United National Alliance, UNA) te vormen uit verzet tegen wat werd omschreven als Pakistans „onderdrukkende federale systeem“.

Op 7 februari maakte premier Mian Mohammed Nawaz Sharif een nieuw landhervormingsprogramma voor de zuidelijke provincie Sind bekend. Ongeveer 30.000 boerengezinnen die niet over land beschikten, zouden ieder een perceel van ongeveer 6,5 hectare krijgen.

Voorafgaand aan deze maatregel, die door Sharif werd toegejuicht als een „revolutionaire stap“ om „deboeren in het binnenland van Sind een gevoel van zekerheid en vertrouwen“ te geven, voerde het leger in de provincie een grootscheepse operatie uit om stedelijk geweld en wijdverbreid banditisme op het platteland (zie pag 801/2 e.v.-'92 en hierboven) de kop in te drukken.

Vrijlating Zardari. Voortdurende onenigheid over algemene verkiezingen

Op 6 februari werd Asif Ali Zardari, echtgenoot van PPP-leider Benazir Bhoetto, na een verblijf van twee jaar in de gevangenis op borgtocht vrijgelaten.

Het besluit werd door waarnemers beschouwd als een nieuw bewijs voor de groeiende toenadering tussen de regering en de PPP (zie hierboven). Zardari was inmiddels vrijgesproken van negen (waaronder moord) van de twaalf aanklachten die in oktober 1990 tegen hem waren ingediend (zie pag. 64/2/3-'91). Op 7 februari werd hem toestemming verleend zijn vrouw en pas geboren dochtertje in Londen te bezoeken.

De onenigheid over de wettigheid van de algemene verkiezingen van oktober

1990 laaide opnieuw op nadat de gewezen stafchef van het leger, generaal Mirza Aslam Beg, op 4 februari in een toespraak in Lahore beweerde had dat „de uitslag was bepaald nadat „engelen te hulp kwamen“. Op 21 februari werd Beg aangeklaagd wegens minachting van het Hof. Hij had gezegd dat politieke beweegredenen ten grondslag hadden gelegen aan het besluit van het Opperste Gerechtshof de in mei 1988 ontslagen regering van premier M.K. Junejo (zie pag. 753/2-'88) niet opnieuw te installeren.

Op 19 januari veroordeelde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International in een rapport de massale arrestaties en martelingen van vooraanstaande PPP-activisten tijdens de landelijke demonstraties in november 1990 (zie hierboven).

Resolutie over religieuze minderheden

Op 9 februari aanvaardde de Nationale Vergadering unaniem een resolutie om de heilige plaatsen van religieuze minderheden te beschermen. Het besluit werd genomen nadat in december 1992 verscheidene hindoe-tempels waren aangevallen uit wijdverbreide boosheid over de bestorming van de moskee te Ayodhya in India (zie pag. 137/1 e.v.-'93).

Op 8 februari bepaalde een rechtbank in Dera Ismail Khan dat een moslimvrouw wegens bigamie zou worden gestenigd. Op 11 februari werd bekendgemaakt dat een rechtbank in Bhawalpur de moslim Arshad Javeed ter dood had veroordeeld omdat hij beweerde Jezus Christus te zijn.

Uitspraak van rechtbank over Gilgit en Baltistan

Op 8 maart besliste het Hooggerechtshof van Azad Kashmir dat de noordelijke regio's Gilgit en Baltistan vielen onder de jurisdictie van Azad Kashmir en volledige parlementaire en politieke vertegenwoordiging moesten krijgen. Beide gebieden waren tot dan toe bestuurd door de centrale vertegenwoordigende macht waarin geen van beide gebieden was vertegenwoordigd.

Op 21 maart maakte de regering plannen bekend om een anti-terreureenheid op te richten die onder controle zou staan van het ministerie van binnenlandse zaken. In januari hadden de VS gedreigd Pakistan tot „terroristische staat“ te verklaren vanwege de steun die het land gegeven zou hebben aan militante Kashmiri en Sikhs in India (zie hierboven).

Junejo overleden

Op 18 maart overleed Mohammad

Khan Junejo in de Amerikaanse stad Baltimore waar hij behandeld werd voor leukemie. Junejo werd 61 jaar oud en was voorzitter van de Moslimliga geweest en premier van Pakistan (1985-1988).

AANZET TOT CRISIS

Eind maart gaf het aftreden van een aantal kabinetsleden voedsel aan geruchten dat er een crisis op handen was die voornamelijk ging om meningsverschillen tussen premier Mian Mohammed Nawaz Sharif en president Ghulam Ishaq Khan. De kabinetsleden namen ontslag toen Sharif pogingen ondernam de uitvoerende macht van de president te beperken door het achtste amendement op de grondwet te schrappen, dat in 1985 was afgekondigd door de toenmalige president Zia ul-Haq. Het amendement, dat bepaalde dat de macht van de president hoger was dan die van de premier, was in mei 1988 en augustus 1990 gebruikt om gekozen regeringen naar huis te sturen (zie pag. 753/2 e.v.-'88 en 773/3 e.v.-'90).

Op 28 maart waren tegenstellingen in de regering aan het licht gekomen nadat minister Hamid Nasir Cattha van planning en ontwikkeling en minister Anwar Saifullah Khan van stedelijke aangelegenheden (Khans schoonzoon) hun aftreden hadden bekendgemaakt. Zij zeiden gekant te zijn tegen Sharifs benoeming tot voorzitter van de Moslimliga (bevestigd op 27 maart) na de dood van M.K. Junejo (zie hierboven). Asad Ali Junejo, een van Sharifs belangrijkste adviseurs met de rang van kabinetslid, trad op hetzelfde moment af. Op 31 maart stapte ook staatsminister Haji Gulsher Khan voor zekat (islamitische tienden) op nadat hij zijn steun had betuigd aan de president in diens geschil met premier Sharif. Hij zei Khan te zullen steunen als deze zich kandidaat zou stellen voor een tweede ambtstermijn als president.

Volgens berichten had Khan gelobbyd om steun te winnen voor zijn herverkiezing als president en was zijn benoeming van generaal Abdul Waheed Kakar, die gekant zou zijn tegen iedere aantasting van de presidentiele macht, tot stafchef van het leger in januari een beslissende stap in deze richting geweest (zie hierboven).

Op 29 maart verklaarde het Opperste Gerechtshof de aanklachten tegen generaal Mirza Aslam Beg, een voormalige stafchef van het leger, wegens minachting voor de rechtbank niet ontvankelijk (zie hierboven).

(Vor.ber.pag. 801/2 e.v.-1992)

NAVO

AMERIKAANS-TURKSMARINEONGELUK

De NAVO-opperbevelhebber in Europa, generaal John Shalikashvili, zegde een „snel en diepgaande onderzoek” toe naar een „vriendschappelijke beschieting” op 1 oktober 1992. Bij dit ongeluk viel het Amerikaanse vliegdekschip Saratoga een Turkse oorlogsschip aan en kwamen vijf Turkse militairen om het leven. Militaire deskundigen zeiden dat het ongeluk, dat zich voordeed tijdens een marineoefening op ca. 80 mijl ten westen van Izmir, waarschijnlijk was te wijten aan extreme spanningen waaraan jonge officieren door een lang verblijf op zee blootstonden. Andere recente gevallen van een „vriendschappelijke beschieting” waarbij Amerikaanse militairen waren betrokken, betroffen onder meer de luchtaanvallen op Britse soldaten tijdens de Golfoorlog (zie pag. 525/1/2-'92).

INSTALLATIE VAN GEALLIEERDE SNELLE REACTIEMACHT

Een nieuw multinational Geallieerd Snel Reactiekorps (ARRC), waarvan de oprichting in mei 1991 was goedgekeurd (zie pag. 574/3 e.v.-'91), werd op 2 oktober in Bielefeld (Duitsland) formeel geïnstalleerd onder bevel van luitenant-generaal sir Jeremy Mackenzie, die eerder commandant was van het Eerste (Britse) Korps in Noordwest-Duitsland.

VERGADERING MINISTERS VAN DEFENSIE

De ministers van defensie van de NAVO kwamen op 20 en 21 oktober in het Schotse vakantieoord Gleneagles bijeen. Zij keurden nieuwe richtlijnen goed om „de afhankelijkheid van kernwapens te beperken” en besloten voor december duidelijke plannen op te stellen voor internationale vredeshandhavende operaties, waarvoor in mei en juni de eerste voorstellen waren gedaan (zie pag. 735/1 e.v.-'92). De ministers steunden ook een Duits voorstel voor nauwere militaire samenwerking tussen landen van de NAVO en het voormalige Warschaupact onder auspiciën van de Noordatlantische Samenwerkingsraad (NACC, zie pag. 735/13-'92).

De discussie over maatregelen om in te grijpen in de burgeroorlog in het voormalige Joegoslavië ging vooral over de legering van 5.000 militairen uit NAVO-landen in Bosnië-Herzegovina in begin december en over de bescherming van de hulpkonvooien die op weg waren naar de belegerde hoofdstad Sarajevo. Duitsland, dat krachtens zijn grondwet geen soldaten buiten het NAVO-grondgebied mocht inzetten, gaf te kennen dat het \$ 39 mln beschikbaar zou stellen voor de logistieke ondersteuning.

De ministers zouden ook hebben gepraat over nauwere samenwerking met Frankrijk, dat sinds 1966 niet meer deel uitmaakte van de geïntegreerde militaire organisatie van de NAVO. Speculaties over een wijziging van het Franse beleid waren gevoed door uitspraken van de Franse minister van defensie, Pierre Joxe. Deze opperde op 29 september in Parijs dat Frankrijk „een belangrijker rol in politiek-militaire discussies (moest) spelen dan voorheen”.

NIEUWE VOORZITTER ASSEMBLEE

De Assemblée van de NAVO, gevormd door parlementariërs uit de 16 lidstaten, koos op 19 november de Fransman Loïc Bouvard (63) tot voorzitter voor een termijn van twee jaar als opvolger van Charles Rose, een lid van het Amerikaanse Congres. Bouvard is de eerste Franse voorzitter in 33 jaar.

MINISTERSBIJEENKOMSTEN IN DECEMBER

De NAVO verklaarde op 17 december bereid te zijn haar bijdrage aan het handhaven van de vrede in Bosnië-Herzegovina te vergroten.

De ministers van defensie van de NAVO-landen, die op 10 en 11 december bijeenkwamen in Brussel, zouden noodplannen besproken hebben voor een grotere rol in Bosnië-Herzegovina. Maar de inzet van omvangrijke grondeenheden behoorde kennelijk nog niet tot deze plannen.

De ministers van buitenlandse zaken van de NAVO, die op 17 december bijeenkwamen in Brussel (met Finland als waarnemer), legden de verantwoordelijkheid voor het conflict vooral bij de leiders van Servië en van de Bosnische Serviërs. Ze deden een oproep tot een oplossing van het conflict via onderhandelingen, waarbij de soevereiniteit van de republiek en de territoriale integriteit hersteld zouden moeten worden. Volgens de ministers waren de Servische leiders verantwoordelijk voor „grovige schendingen van de mensenrechten en van internationale humanitaire wetten” en voor het molesteren van hulpkonvooien.

De ministers merkten op dat NAVO-lidstaten zowel individueel als in groepsverband bijdroegen aan het implementeren van VN-resoluties in het gebied, en zeiden dat ze zouden ingaan op verdere verzoeken van de VN. De ministers steunden het VN-besluit om een vredesmacht naar Macedonië te zenden, en zeiden voor een „preventieve VN-aanwezigheid” in Kosovo te zijn. Ze riepen op tot verdere preventieve stappen door de VN of de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE).

De NAVO leverde reeds personeel en apparatuur voor het hoofdkwartier van de vredesmacht van de Verenigde Naties (UNPROFOR) bij Sarajevo, de Bosnische hoofdstad. In de Adriatische Zee hielpen NAVO-schepen bij de naleving van het VN-wapenembargo, en „early warning”-vliegtuigen van de NAVO (AWACS) voorzagen de VN van inlichtingen ten behoeve van de controle op het verbod inzake militaire vluchten boven Bosnië-Herzegovina.

Wörner opnieuw benoemd

Op 17 december besloten de ministers van buitenlandse zaken van de NAVO Manfred Wörners mandaat als secretaris-generaal te verlengen met drie jaar. Zijn huidige mandaat was al met een

V.l.n.r. NAVO-opperbevelhebber generaal John Shalikashvili, NAVO-secretaris-generaal Manfred Wörner en luitenant-generaal Jeremy Mackenzie, de bevelhebber van het ARRC, tijdens een gezamenlijk persconferentie in Bielefeld (Duitsland) op 2 oktober 1992.

jaar verlengd tot medio 1993 (zie pag 217/2-'92).

Bijeenkomst NACC over handhaving van de vrede

Vertegenwoordigers van 37 landen van de NAVO en het voormalige Warschaupact kwamen op 18 december in Brussel bijeen in de Noordatlantische Samenwerkingsraad (NACC)

Ze zeiden dat hun besprekingen zouden leiden tot „samenwerking tussen belanghebbende leden bij de voorbereiding op activiteiten ter handhaving van de vrede". Hiertoe behoorden planning, opleiding en mogelijke gezamenlijke oefeningen ter handhaving van de vrede.

De NACC-leden waren bereid, per afzonderlijk geval een bijdrage te leveren aan de wederoperaties onder auspiciën van de VN of van de CVSE

RICHTLIJNEN VOOR FRANS-DUITS KORPS

Op 22 december keurden de NAVO-vertegenwoordigers een overeenkomst goed over de inzet van een korps van 35.000 man dat door Frankrijk en Duitsland zou worden opgericht. De overeenkomst moest nog wel formeel ondertekend worden.

In geval van nood zou het nieuwe Europese korps vallen onder het operationele commando van het Geallieerde Opperbevel Europa van de NAVO (SACEUR). Hiermee leek een geschil opgelost te zijn waarbij de VS twijfels hadden uitgesproken over het effect van het nieuwe korps op de NAVO.

ALBANIË VERZOEKT NAVO-LIDMAATSCHAP

Op 16 december diende Albanië als eerste voormalig lid van het Warschaupact een formeel verzoek in voor het lidmaatschap van de NAVO.

De Albanese president Sali Berisha bracht op 15 en 16 december een bezoek aan het NAVO-hoofdkwartier in Brussel, waarbij hij zei dat de NAVO een rots van stabiliteit was binnen Europa. Hij waarschuwde voor een mogelijke Balkan-oorlog, als de Servische leiders zouden pogen hun „etnische zuivering" uit te breiden door etnische Albanezen te verdrijven uit „huizen die ze duizenden jaren bewoond hadden" in Kosovo. Volgens hem was een vredesmacht in Kosovo de enige manier om te voorkomen dat het conflict tot daar zou worden uitgebreid.

Op 26 januari 1993 meldde het persbureau Reuter dat de Albanese aanvraag van het NAVO-lidmaatschap was verworpen.

NAVO-opperbevelhebber generaal John Shalikashvili (m.), de Franse stafchef generaal Jacques Lanxade (r.) en de Duitse stafchef generaal Klaus Naumann (l.) ondertekenen op 21 januari in Brussel een overeenkomst over de inpassing van het nieuwe Frans-Duitse Eiiro-korps in de militaire structuur van de NAVO.

AKKOORD OVER TAAK VAN FRANS-DUITS EURO-KORPS

Op 21 januari 1993 ondertekenden Frankrijk en Duitsland een akkoord met de NAVO over de betrekkingen tussen het door hen geplande Europese Korps en de NAVO-strijdkrachten. Op grond van het akkoord, dat deels in december was goedgekeurd (zie hierboven), zou het uit 35.000 man bestaande korps, dat in de Franse stad Straatsburg zou worden gelegerd, in een noodsituatie onder NAVO-bevel komen te staan. Luitenant-generaal Helmut Willmann, commandant van de Duitse Zevende Pantserdivisie, werd met ingang van 1 oktober 1993 benoemd tot de eerste bevelhebber van het Europese Korps.

Het akkoord, dat in Brussel werd ondertekend door de Franse en Duitse stafchefs en de NAVO-opperbevelhebber in Europa (SACEUR), de Amerikaanse generaal John Shalikashvili, zette luister bij aan de 30ste verjaardag van het in 1963 gesloten Frans-Duitse samenwerkingsverdrag. NAVO-secretaris-generaal Manfred Wörner noemde het akkoord „een mijlpaal in de vorming van de nieuwe Euro-Atlantische veiligheidsorde". In een gezamenlijke verklaring nodigden de Franse minister van defensie Pierre Joxe en zijn Duitse ambtgenoot Volker Ruhe andere Westeuropese landen uit ook troepen te leveren voor het koms.

De onderhandelingen over de betrekkingen tussen het Europese Korps en de NAVO vonden plaats tegen de achtergrond van twijfels in de VS en in een aantal Europese staten, in het bijzonder Groot-Brittannië, over mogelijke schadelijke effecten van een sterkere „Europese defensie-identiteit" op de toekomst van de NAVO als een transatlantische alliantie.

(Vor.ber.pag. 733/1 e.v.-1992)

OESO

BIJEENKOMST DAC

De commissie voor ontwikkelingshulp (Development Assistance Committee, DAC) van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) hield haar jaarlijkse bijeenkomst op 30 november en 1 december 1992 in Parijs (zie voor DAC-bijeenkomst 1991 pag. 369/2-'92). Luxemburg werd toegelaten als 22ste DAC-lid en ook Turkije en Griekenland namen deel aan de bijeenkomst.

Ministers en leiders van hulporganisaties ontvingen het jaarverslag van de DAC-voorzitter over de hulpstroom. Hieruit bleek dat officiële ontwikkelingshulp (ODA) in 1991 gestegen was met 3,3 procent, voornamelijk dankzij de verhoogde bijdrage van Japan. Wat betreft de constante behoeften aan ontwikkelingshulp werd de nadruk gelegd op de noodzaak van een herziene definitie van het begrip ODA en van een verdere aanpassing van de hulpstroom. Dit bleek vooral nodig „om ontwikkelingslanden te helpen zelf constructief mee te werken aan het oplossen van gemeenschappelijke mondiale problemen".

Als eerste stap bij het opstellen van een herziene lijst van ontwikkelingslanden werd besloten Kazachstan, Kirgizstan, Tadzjikistan, Toerkmistan en Oezbekistan met ingang van januari 1993 op de lijst te zetten en met ingang van 1996 de Bahama's, Broenei, Koeweit, Qatar, Singapore en de Verenigde Arabische Emiraten van de lijst te schrappen.

(Vor.ber.pag. 660/1 e.v.-1992)

- BANGLADESH Landelijke staking 348
BOSNIË-HERZEGOVINA Nieuwe premier 297
 ECUADOR Beslissende ronde presidentsverkiezingen 325
 Herziening van buitenlandse investeringen 326
 EQUATORIAAL GUINEE Veroordeling schending mensenrechten door VN 335
 EUROPA Drie van Visegrad 296
 Topontmoeting met EG 296
 Conferentie over illegale immigratie 297
 GRIEKENLAND Stakingen 297
 Akkoord met voormalige koning 298
 Nieuw kabinet 298
 GROOT-BRITTANNIE Nieuwe leiding voor Labour Party 299
 Minister Mellor dient ontslag in 299
 Sluiting van kolenmijnen 300
 Fraudezaken bij Maxwell en BCCI 301
 Koningin gaat inkomstenbelasting betalen 302
 Olieramp bij Shetland-eilanden 303
 Hervormingen in Schotland 304
 Vooruitgang bij gesprekken over toekomstige status Noord-Ierland 305
 Engels-Ierse ontmoeting 306
 HONGKONG Gouverneur legt beleidsverklaring af 348
 Bezoek van gouverneur aan China 349
 Hervormingspakket gepubliceerd 351
INDONESIË Militair onderzoek naar bloedbad Dili 351
 Arrestatie van Fretilin-leider 352
 Herverviering Soeharto 354
 IERLAND Nieuwe regering 307
 IVOORKUST Spanning wegens ECO-MOG-bombardement 335
JOEGO-SLAVIË Maatregelen van VN, NAVO en WEU ten aanzien van vliegverbod en sancties 308
 Verder internationaal overleg 309
 Nieuwe vredesvoorstellen 310
 Moord op Turajlic 311
 Tijdelijke verlenging van UNPROFOR-mandaat 312
 Amerikaanse voedseldroppings 314
 Gevechten in moslim-enclaves in Oost-Bosnië 315
 Verkiezingen in Federale Republiek Joego-Slavië 316
 Nieuwe federale premier 317
JORDANIË Koning Hoessein bezoekt Egypte 345
 Zitting van Nationale Vergadering geopend 345
 Benoeming van nieuwe mufti van Jeruzalem 346
 KOEWEIT Opnieuw spanningen met Irak 346
KROATIË Verkiezingen Eerste Kamer 318
 Regering treedt af 319
LIBIË Verlenging van sancties 336
MACEDONIË De kwestie van de erkenning 319
 MADAGASCAR Overwinning voor Zafy in tweede ronde van presidentsverkiezingen 336
 MALI Moussa Traore ter dood veroordeeld 337
 MEXICO Berichten over fraude bij deelstaatverkiezingen 326
 Vooruitzichten op hervorming kiesstelsel 327
 Kabinetswijzigingen 328
 Betrekkingen met Verenigde Staten 329
MYANMAR Toetreding tot NPT 355
 Nationale Conventie 355
 NAVO Installatie van geallieerde snelle reactiemacht 362
 Akkoord over taak Frans-Duits Euro-Korps 363
 NEDERLAND Nieuw WAO-voorstel 289
 Voorjaarsnota 1993 293
 Voorstellen Ter Veld inzake Bijstandswet 294
 Jaarverslag Nederlandsche Bank 1992 295
 Cao-ontwikkelingen in 1993 295
 NEPAL Handelsakkoord met India 357
 NIGER Meerpartijensysteem bij referendum goedgekeurd 337
 Presidentsverkiezingen 337
 OEGANDA Plannen voor constituerende vergadering 338
 OESO Bijeenkomst DAC 363
 PAKISTAN Watersnoodramp 357
 Protestmars van oppositie 358
 Bhoetto benoemd tot hoofd parlementscommissie 360
 Aanzet tot crisis 361
 PANAMA Verstoring van bezoek president Bush 330
 Nederlaag voor Endara bij referendum 330
 Vice-president treedt af 331
 PERU Parlementsverkiezingen 331
 Couppoging voorafgaand aan verkiezingen 332
 IMF-besluit 333
QATAR Akkoord met Saoedi-Arabië 347
 RWANDA Voormalige eenheidspartij wijst akkoord over machtsdeling af 338
SAOTOMË EN PRINCIPE Plaatselijke verkiezingen 340
 SAOEDI-ARABIE Waarschuwing aan fundamentalisten 347
 SENEGAL Geweld bij presidentsverkiezingen 340
 Diouf herkozen 341
SLOVENIË Presidents- en parlementsverkiezingen 320
 SPANJE Ibercorp-schandaal 321
 Nieuwe minister van buitenlandse zaken 322
 Inval in hoofdkantoor van PSOE 323
 Baskische partijen nemen gezamenlijk standpunt in over ETA 324
 TANZANIA Kabinetswijzigingen 341
 VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN Geschil over eilanden met Iran 347
 ZAIRE Aanhoudende machtsstrijd 342
 Internationaal isolement voor Mobottoe 343
 ZIMBABWE Doden bij rellen 344

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneservice)
 * Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen.
 Telefoon: 0313243890

O Keesings Historisch Archief

O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ANDORRA

NIEUWE GRONDWET BIJ REFERENDUM
GOEDGEKEURD

Op 14 maart 1993 werd Andorra's eerste grondwet door een referendum goedgekeurd. Nadat de stemmen geteld waren, bleek dat 74,2 procent van het electoraat vóór had gestemd en 25,8 procent tegen. Van de 9.123 kiesgerechtigde Andorrezen bracht 75,7 procent zijn stem uit (het merendeel van de circa 60.000 zielen tellend bevolking van Andorra bestond uit buitenlanders die geen stemrecht hadden).

Krachtens de grondwet, die Andorra betitelde als een onafhankelijk, democratisch „parlementair dubbel-vorstendom“, berustte de soevereiniteit bij het volk, maar bleven de Spaanse en Franse co-prinsen met constitutioneel vastgelegde doch beperkte volmachten het gezamenlijke staatshoofd. De grondwet voorzag in een onafhankelijke rechterlijke macht en in de verkiezing van de Algemene Raad van de Dalen (Consell General de las Valls, het parlement) op basis van algemeen stemrecht. Bovendien stond zij Andorrezen toe politieke partijen en vakbonden op te richten en daar lid van te worden. De regering werd voor het eerst gemachtigd inkomsten te verwerven door het heffen van inkomstenbelasting en andere maatregelen.

Samenstelling van de regering

Co-prinsen: president van Frankrijk - François Mitterrand; bisschop van Urgel - Joan Martí Alanís.

Permanente afgevaardigden. permanente Franse afgevaardigde - Pierre Steinmetz; permanente episcopale afgevaardigde - Nemesi Marques Oste; Veguer de França - Jean-Pierre Courtois; Veguer Episcopal - Francesc Badia Batalla.

Uitvoerende Raad: president - Oscar Ribas Reig; financiën - Josep Casal Casal; landbouw, handel en industrie - Modest Baró Moles; overheidsdiensten - Joan Albert Montané Teixé; toerisme en sport - Xavier Espert Miro; werkgelegenheid, volksgezondheid en sociaal welzijn - Bibiana Rossa Torres (v)

(Voorber.pag. 451/3-1992)

CYPRUS

RECHTSTREEKSE BESPREKINGEN

In een reeks ontmoetingen tussen 15 juli en 14 augustus 1992 in New York voerde

sec etaris-generaal Boutros Boutros Ghali van de Verenigde Naties afzonderlijke besprekingen met president Georgios Vassiliou van Cyprus en president Rauf Denktaş van de eigenmachtig uitgeroepen Turkse Republiek van Noord-Cyprus. Rechtstreekse besprekingen tussen Denktaş en Vassiliou op 12-14 augustus leidden noch tot de ondertekening van een ontwerp-akkoord noch tot de goedkeuring van een landkaart waarop voorgestelde territoriale aanpassingen waren aangebracht.

In het „directeoverleg“ kwamen de twee leiders bijeen om een raamakkoord tot stand te brengen overeenkomstig Resolutie 750 van de VN-Veiligheidsraad van april 1992 (zie pag. 514/1/2-'92). Boutros Ghali kwam opnieuw in het VN-voorstel dat Cyprus een uit twee zones bestaande federatie met twee politiek gelijkwaardige gemeenschappen onder leiding van een seculiere federale regering moest a-orden; zij zouden samen één soevereine staat vormen met één staatsburgerschap. Tevens werd het voorstel gedaan een parlement in te roepen: in de Eerste Kamer in het leren te roepen; in de Eerste Kamer zou de verhouding tussen Grieks-Cyprioten en Turks-Cyprioten 50:50 zijn en in de Tweede Kamer 70:30.

De vijf permanente leden van de Veiligheidsraad ondernamen pogingen de Turks-Cypriotische houding te versoepelen; evenals de Amerikaanse regering, vroegen zij de Turkse regering zich ook hiervoor in te spannen. Op 26 augustus nam de VN-Veiligheidsraad Resolutie 774 aan, die bepaalde dat de VN-voorstellen en de door Boutros Ghali ingediende landkaart de basis voor een toekomstige oplossing van de kwestie-Cyprus vormden.

In een verklaring die werd afgelegd na een kabinetvergadering van de Turks-Cypriotische regering op 27 augustus werd Resolutie 774 verworpen, omdat deze „geen gezonde bijdrage aan het Cypriotische onderhandelingsproces“ vormde. Nieuwe besprekingen onder leiding van de VN zouden op 26 oktober beginnen.

Denktaş verwierp de op 25 augustus door de VN gepubliceerde landkaart, waarop de grens tussen de twee voorgestelde zones was aangegeven. De Turks-Cypriotische zone besloeg 28,2 procent van het eiland in plaats van de 37 procent die op dat ogenblik was bezet. Door de voorgestelde grenswijzigingen zouden ook Varosha, een buitenwijk van Famagusta, en de citrusvruchten verbouwende stad Morphou (in het Turks Guzelyurt genoemd) weer in de Grieks-Cypriotische zone komen te liggen. Verder werd voorgesteld dat 80.000 tot 100.1300 ontheemde Grieks-Cyprioten weer naar hun huizen in het noordelijke deel van het eiland zouden mogen terugkeren.

Denktaş' eigen voorstellen betekenden dat „meer dan 29 procent“ van het grondgebied in Turks-Cypriotische handen bleef. Hij aan-

vaardde in principe het „recht op terugkeer“ van Grieks-Cypriotische vluchtelingen (en stapte kennelijk af van zijn voorkeur voor grootscheepse schadeloosstellingen), maar hij kwam met een aantal beperkingen die dat recht feitelijk beknotten. Denktaş betoogde dat de VN-voorstellen betekenden dat 40.000 Turks-Cyprioten zouden worden gedwongen de huizen te verlaten, waarin zij sinds de Turkse invasie van het eiland in 1974 hadden gewoond.

Besprekingen uitgesteld

Op 28 oktober werd in New York een begin gemaakt met de derde gespreksronde tussen Boutros Boutros Ghali, Georgios Vassiliou en Rauf Denktaş. Op 11 november ontstond er echter een patstelling, waarna de besprekingen tot maart 1993 werden uitgesteld.

Sinds de eerste gespreksronde in juli hadden er in totaal 59 ontmoetingen plaatsgevonden tussen Boutros Ghali en de twee leiders. Uitgangspunt van deze gesprekken vormde een door Boutros Ghali geopperde „Ideeënreeks“.

Op 25 november keurde de VN-Veiligheidsraad unaniem een resolutie goed waarin werd opgemerkt dat de ontmoetingen mislukt waren. Volgens de resolutie was dat „voornamelijk te wijten aan bepaalde Turks-Cypriotische standpunten die absoluut niet te verenigen waren met de Ideeënreeks“. Beide partijen werden opgeroepen in te stemmen met een aantal door de secretaris-generaal aanbevolen maatregelen om een nieuwe vertrouwensbasis te scheppen.

Op 6 november was Denktaş berispt door Boutros Ghali, omdat hij zich „krachtig verzette tegen alle VN-resoluties, de volkerenrechtelijke en de Veiligheidsraad“ door de terugkeer van vluchtelingen af te keuren, te blijven vasthouden aan twee afzonderlijke soevereine staten, devorgesteldelandskaart te verwerpen en te weigeren om Varosha, de Griekse voorstad van Famagusta, onder VN-gezag te plaatsen.

Terugtrekking Canadese en Deense
VN-contingenten

Canada maakte op 11 december 1992 bekend dat het op 15 juni 1993 een begin zou maken met de terugtrekking van zijn contingent van 575 manschappen bij de VN-vredesmacht op Cyprus (UNFICYP). Het uit 341 manschappen bestaande Deense contingent begon zich op 16 december 1992 terug te trekken.

KABINETSWIJZIGING

Minister van financiën Georgios Syri-mis kreeg eveneens de portefeuille van

President Georgios Vassiliou brengt op 7 februari 1993 zijn stem uit bij de eerste ronde van de presidentsverkiezingen.

handel en industrie toegewezen na het aftreden van minister Takis Nemitsas op 16 januari 1993.

PRESIDENTSVERKIEZINGEN

In de tweede ronde van de presidentsverkiezingen behaalde Glafkos Clerides op 14 februari 1993 een verrassende overwinning met 50,3 procent van de stemmen. Daarmee versloeg hij de zittende president Georgios Vassiliou met een verschil van slechts 0,6 procent.

Er moest een tweede en beslissende ronde worden gehouden omdat in de eerste ronde, die op 7 februari was gehouden, geen van de kandidaten meer dan de vereiste 50 procent van de stemmen had behaald (Vassiliou had met 44 procent de meeste stemmen behaald). Er waren 393.375 kiesgerechtigden: het was verplicht te gaan stemmen en de opkomst bedroeg meer dan 93 procent.

Vassiliou nam deel als onafhankelijk kandidaat en werd gesteund door de communistische progressieve Partij van de Werkende Klasse (AKEL) en de kleine linkse Democratische Socialistische Vernieuwingsbeweging (ADISOK).

Clerides was voorzitter van de rechtse Democratische Concentratie (DISY) en had ook de steun van de Liberale Partij. Hij behaalde in de beslissende ronde ongeveer driekwart van de stemmen die in de eerste ronde naar Paschalis Pascalides waren gegaan.

Pascalides werd gesteund door de centrum-

Resultaten presidentsverkiezingen

Kandidaat'	Eerste ronde		Tweede ronde	
	%	Stemmen	%	Stemmen
Glafkos Clerides	36,74	30.663	50,31	178.945
Georgios Vassiliou	44,15	157.027	49,69	176.769
Paschalis Pascalides	18,64	66.300		

*Er waren nog twee, minder belangrijke, kandidaten

rechtse Democratische Partij (DIKO), door het Front van Gevechtstroepen waarin begrepen de Socialistische Partij (EDEK) en ook door de kerk. Hij verzette zich tegen het VN-vredesplan voor Cyprus (zie onder).

De 73-jarige Clerides was het eerste staats-hoofd sinds de onafhankelijkheid in 1960 die niet werd gesteund door de AKEL. Hij had bij de verkiezingen van 1988 van Vassiliou verloren en ook zonder succes aan de twee voorgaande verkiezingen deelgenomen. Als advocaat had hij leden verdedigd van de Nationale Organisatie van Cypriotische Strijders (EO-KA, die naar Enosis - eenwording - met Griekenland streefde). Hij had gevangen gezeten voor verzet tegen de Britse overheersing in de jaren '60, en hij onderhield persoonlijke betrekkingen met de Turks-Cypriotische leider Rauf Denktash. Hij was in 1959-'60 minister van justitie geweest en daarna tot 1976 voorzitter van het Huis van Afgevaardigden. Dankzij deze laatste functie werd hij na de Turkse inval in juli 1974 waarnemend president tot de terugkeer van aartsbisschop Makarios in december. Hij was ook de belangrijkste onderhandelaar bij intercommunale gesprekken met de Turks-Cyprioten.

Na zijn verkiezing zei Clerides op 15 februari dat hij de VN-vredesonderhandelingen over Cyprus die in maart hervat zouden worden, wilde uitstellen. Hij zou een Panhelleense conferentie bijeenroepen en Griekse leiders in Athene raadplegen om te onderhandelen over radicale wijzigingen in hoofdelementen van de „Ideeënreeks”, die de VN in 1992 op tafel hadden gelegd om te komen tot een herenigde maar uit twee zones en twee gemeenschappen bestaande federatie van Griekse en Turkse Cyprioten (zie boven). Clerides had zijn campagne gebaseerd op het standpunt dat deze clausules de elementaire mensenrechten schonden: zij verboden Cyprioten namelijk terug te keren naar hun vroegere huizen en beletten Cyprus lid te worden van de Europese Gemeenschap. Later bevestigde hij echter dat hij bereid was deel te nemen aan de onderhandelingen na het Grieks-orthodoxe paasfeest op 18 april. Denktash riep op tot annulering van de aanstaande besprekingen en tot onvoorwaardelijke rechtstreekse onderhandelingen met Clerides.

Clerides trad op 28 februari in functie, evenals zijn geheel uit nieuwe ministers bestaande regering, die op 25 februari bekend was gemaakt.

Samenstelling van het kabinet

Buitenlandse zaken - Alexandros Michaelides (DISY); financiën - Faidros Oikonomides (DISY); binnenlandse zaken - Konstantinos Michaelides (DIKO); defensie - Konstantinos Iliadhis (DIKO); onderwijs - Claire Angelidhou (DISY); handel en industrie - Stelios Koiliari (onafh.); werkgelegenheid - Andreas Mousioutas (onafh.); justitie en openbare orde - Alexandros Evangelou (onafh.); verbindingen en openbare werken - Adhamos Adhamidhes (onafh.); volksgezondheid - Manolis Khristofides (DISY); landbouw en natuurlijke hulpbronnen - Konstantinos Petrides (onafh.); woordvoerder van de regering - Ioannis Kasoulides (DISY).

BESPREKINGEN TUSSEN PRESIDENT EN GRIEKSE LEIDERS

Van 4-6 maart bracht president Glafkos Clerides een bezoek aan Athene. Bij die gelegenheid voerde hij besprekingen met Griekse leiders over de organisatie van een Panhelleense conferentie over de toekomst van Cyprus. In een gezamenlijk communiqué dat na de besprekingen werd uitgevaardigd, verklaarden Clerides en de Griekse premier

Presidentskandidaat Glafkos Clerides bij de stembus op 7 februari 1993. Links naast hem zijn vrouw Lila.

De Griekse premier Konstantinos Mitsotakis (l.) begroet de Cypriotische president Glafkos Clerides (2dev.r.) bij diens aankomst in Athene op 4 maart 1993.

Konstantinos Mitsotakis zich in principe bereid een conferentie te houden. Ze bevestigden dat besprekingen over Cyprus in VN-verband zouden moeten plaatsvinden, maar stelden voor om een aantal bepalingen uit de in 1992 opgestelde „Ideeënreeks” van de VN opnieuw te formuleren. Voorts drongen zij erop aan de procedure voor toelating van Cyprus tot de EG te versnellen.

Op 30 maart besloten Clerides, de Turks-Cypriotische leider Rauf Denktash en VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali tijdens een vergadering in New York dat na voorbereidende besprekingen in Nicosia, op 24 mei een nieuwe gespreksronde over de kwestie-Cyprus zou beginnen.

(Vor.ber.pag. 513 e.v.-1992)

FRANKRIJK

ONTWIKKELINGEN IN RECHTSZAKEN BETREFFENDE VOORAANSTAANDE POLITICI. FABIUS IN STAAT VAN BESCHULDIGING GESTELD WEGENS SCHANDAAL RIETBESMET BLOED. VERDERE ONTWIKKELINGEN

De leider van de Socialistische Partij, Laurent Fabius, eiste op 11 december

1992 dat hij de gelegenheid zou krijgen om zichzelf van alle blaam te zuiveren door voor een parlementair hooggerechtshof terecht te staan voor het schandaal rond het met HIV geïnfecteerde bloed (zie pag. 150/3 en 521/2-'92: 90/3 e.v.-'93). Hij werd ervan beschuldigd in 1984-'85, toen hij premier was, het gebruik van met HIV-geïnfecteerd bloed bij bloedtransfusies niet te hebben kunnen beëindigen.

Op 19 en 20 december stemden respectievelijk de Nationale Assemblée en de Senaat vrijwel unaniem voor een motie van de Socialistische Partij om Fabius terecht te laten staan, samen met de voormalige minister van Sociale Zaken, Georgina Dufoix en de voormalige staatssecretaris van gezondheidszorg, Edmond Hervé op beschuldiging van onder meer doodslag.

In november had president François Mitterrand voorgesteld het Hooggerechtshof bijeen te roepen, het enige orgaan dat politici kon berechten voor overtredingen die zij tijdens hun ambtsperiode hadden begaan. De Senaat besloot op 10 december in eerste instantie om alleen Dufoix en Hervé voor de rechter te dagen, maar Fabius te ontzien. Op 11 december werd echter een motie, die mede door de Socialisten was opgesteld en waarin Hervé en Dufoix, maar niet Fabius in staat van beschuldiging werden gesteld n-egens „nalaten om mensen in nood te helpen”, tegengehouden toen de Socialisten van gedachten veranderden en weigerden om hun stem op deze motie uit te brengen. Later, op 17 december diende Fabius bij de Nationale Assemblée een verzoek in om in

een speciale zitting over zijn aanklacht te stemmen. Hij verklaarde zelf vóór te zullen stemmen. De uitslag van de stemming in de Nationale Assemblée op 19 december was 518 tegen één en in de Senaat was de uitslag op 20 december 281 tegen één met twee onthoudingen.

Op 16 februari 1993 ondernam de Senaat opnieuw gerechtelijke stappen tegen Laurent Fabius, Edmond Hervé en Georgina Dufoix. Hiermee leek de Senaat een beslissing van een jury van Franse rechters op 6 februari naast zich neer te leggen, dat Fabius en zijn ministers niet terecht zouden kunnen staan omdat teveel tijd was verstreken sinds de vermeende delicten.

Aanklachten wegens corruptie tegen Bérégovoy ingetrokken

Op 16 februari verbood het ministerie van justitie een gerechtelijk onderzoek naar een rentevrije lening van Ffr 1 mln in september 1986 aan premier Pierre Bérégovoy.

Het ministerie van justitie zei dat het geen bewijzen had gevonden voor de beschuldiging dat de lening op frauduleuze wijze verkregen was.

Begin februari werd voor het eerst melding gemaakt van deze lening. De industrieel Roger-Patrice Pelat (later beschuldigd van effectenhandel met voorkennis) zou haar aan Bérégovoy hebben verstrekt voor de aankoop van een appartement in Parijs. Bérégovoy hield vervolgens vol dat het voorschot wettelijk was geregistreerd en opgegeven was aan de belastingdienst, en dat de lening volledig was terugbetaald. Hij ontkende ook dat hij gunsten had verleend in ruil voor de lening.

Vrijpraak voor Léotard

Op 5 februari sprak een hof in Lyon François Léotard, leider van de centrum-rechtse Republikeinse Partij (PR), vrij van beschuldigingen wegens corruptie in verband met de bouw van een jachthaven in de stad Fréjus aan de Côte d'Azur, waarvan hij burgemeester was geweest. Er stond Léotard echter wel een nieuw onderzoek te wachten in verband met andere mogelijk frauduleuze handelingen en de moord op een projectontwikkelaar.

In december had Léotard, die zich in juni 1990 uit zijn politieke functies had teruggetrokken (zie pag. 37/3-'93), zijn politieke conie-back gemaakt door zijn kandidatuur als afgevaardigde voor de Nationale Assemblée bekend te maken. Alom werd geïnd dat president François Mitterrand graag zag dat Léotard premier zou worden van een regering van „cohabitation”, die naar alle verwachting na de parlementsverkiezingen in maart zou worden gevormd.

De nieuwe minister van stadsontwikkeling, Bernard Tapie (l.) en zijn voorganger François Londeposere voor de pers bij de overdracht van het ministerie op 4 januari 1993.

Benoeming van Tapie

Bernard Tapie werd op 24 december opnieuw benoemd tot minister van stadsontwikkeling, de functie waaruit hij in mei 1992 ontslagen was nadat hij was beschuldigd van verduistering van fondsen en fraude in de boekhouding (zie pag. 521/3-'92). De Gaullistische afgevaardigde Georges Tranchant, zijn voormalige zakenpartner, trok de aanklachten tegen hem begin november in. De zaak werd vervolgens in december geseponeerd.

Politie schiet Marokkaan dood

Een politieman werd beschuldigd van doodslag na een schietpartij op 21 december in Béziers, waarbij een van autodiefstal verdachte Marokkaanse jongen tijdens zijn arrestatie werd neergeschoten. Als gevolg van de schietpartij ontstonden er die nacht overal in de stad rellen.

Controverse over mafia-rapport

Er ontstond een nieuw politiek geschil naar aanleiding van beweringen dat de auteurs van een controversieel parlementsrapport over mafia-praktijken in Zuid-Frankrijk, dat begin februari was gepubliceerd, verdachte mafia-leden hadden gewaarschuwd door hun namen te publiceren. François d'Aubert, de afgevaardigde van de centrum-rechtse Unie voor de Franse Democratie (UDF) die het parlementaire onderzoek had geleid, verdedigde de publikatie van de namen met het argument dat de namen

van de verdachten al in de Italiaanse pers waren genoemd.

Erkenning van Duitse taal

Begin januari 1993 tekenden minister van onderwijs en cultuur Jack Lang en een hoge ambtenaar uit Elzas een handvest, waarin voor het eerst op scholen in Elzas het Duits erkend werd als officiële taal naast het Frans.

Decreet over herdenking van jodenvervolg onder Vichy

Op 4 februari bepaalde president Mitterrand dat 16 juli een nationale herdenkingsdag werd ter nagedachtenis van de jodenvervolg tijdens het Vichy-regime in de Tweede Wereldoorlog (zie ook pag. 88/3-'93).

De beslissing volgde op een reeks antisemitische aanslagen en de vernieling in januari en februari van synagogen in Parijs en Mulhouse.

Op 19 februari beweerde de leider van het extreem-rechtse Nationale Front (FN) Jean-Marie Le Pen, dat de „autochtone Franse bevolking“ in Franse steden het slachtoffer was geworden van „etnische zuivering“ door immigranten.

Voorstellen voor grondwetwijzigingen

Een door de regering benoemde commissie die op 15 februari haar voorstellen voor grondwetshervormingen voorlegde, deed de aanbeveling dat de bevolkingsamen met leden van het parlement het recht kreeg een volksreferendum te eisen. De commissie stelde

ook voor dat afgevaardigden geen andere openbare functies mochten bekleden zoals het burgemeesterschap, of het voorzitterschap van een regionale raad. Met betrekking tot de presidentiële ambtstermijn beval de commissie echter aan dat het huidige systeem werd gehandhaafd, waarin de president voor zeven jaar werd gekozen en kon worden herkozen.

De conservatieve oppositie had geweigerd met de commissie samen te werken. Zij was van mening dat de regering de commissie had ingesteld om de aandacht af te leiden van de politieke problemen van het land.

CENTRUM-RECHTS WINT PARLEMENTSVERKIEZINGEN. FORMING VAN CENTRUM-RECHTSE REGERING

Op 21 en 28 maart 1993 vonden de twee verkiezingsrondes voor de Nationale Assemblée (Tweede Kamer van het parlement) plaats (zie pag. 371/2 e.v.-'88 voor de parlementsverkiezingen in 1988). De regerende Socialistische partij (PS) kreeg de helft van de stemmen die ze in 1988 had veroverd en behield slechts 54 van haar 252 zetels in de Nationale Assemblée. De gaullistische Vergadering voor de Republiek (RPR) veroverde 247 zetels (voorheen 126) en werd daarmee de grootste partij. De centrum-rechtse Unie voor de Franse Democratie (UDF) ontpopte zich met 213 zetels tot de op één na grootste partij (voorheen 131 zetels). Deze verkiezingsuitslag betekende dat de RPR en de UDF samen meer dan driekwart van de 577 zetels binnen de Nationale Assemblée bezetten.

Hoewel velen verwacht hadden dat de grote partijen veel stemmen zouden verliezen, boekten zowel de linkse als de rechtse kleine partijen magere resultaten.

Het extreem-rechtse Nationale Front (FN) verloor de zetel die het sinds een in 1989 gehouden tussentijdse verkiezing in Dreux bezet had: Marie-France Stirbois, de weduwe van de voormalige secretaris-generaal van het FN Jean-Pierre Stille, kwam 105 stemmen tekort. De 64-jarige FN-leider Jean-Marie Le Pen behaalde geen overwinning in Nice, een regio waar het FN traditioneel op veel steun kon rekenen.

De in opiniepeilingen voorspelde zetelwinst voor de radicale milieupartij de Groenen (les Verts) en de meer pragmatische Génération Ecologie (GE; deze twee partijen zouden volgens de peilingen gezamenlijk goed zijn voor 19 procent van de stemmen) werd niet bewaarheid. De in november 1992 tot stand gekomen alliantie tussen beide partijen werd deels onderminnd door de aanhoudende rivaliteit.

Verkiezingscampagne

In een over het algemeen matte campagne, waarbij velen uitgingen van een nederlaag van de PS, stond de vraag centraal hoeveel zetels de twee in de Unie voor Frankrijk (UPF) verenigde partijen zouden veroveren: de UDF (de grootste van de twee partijen binnen het parlement) en de RPR.

Vooruitlopend op de nederlaag van de PS lanceerde de 62-jarige Michel Rocard, voormalig premier en de vermoedelijke presidentskandidaat voor de PS bij de in 1995 geplande presidentsverkiezingen, op 18 februari het plan om een "politieke oerknal" te bewerkstelligen door een nieuwe centrum-linkse alliantie op te richten. Zijn eerste doel was naar zijn zeggen "de hereniging van de PS zelf" en hij verklaarde te hopen dat daarna een "brede moderne en open beweging" opgericht zou kunnen worden die ook zou bestaan uit milieu-activisten, mensenrechtenactivisten, leden van de gematigde partijen en hervormingsgezinde communisten. Het welk zijn plan gunstig werd ontvangen door Génération Ecologie, werd het verworpen door de gematigde partijen.

Andere onderwerpen die tijdens de campagne aan de orde kwamen waren de volgende:

Op 19 maart meldde de *Guardian* dat de campagne onder meer draaide om het "morele

bankroet van de regering", dat onder meer tot uiting was gekomen in een aantal corruptieschandalen en in de affaire rond in 1984-'86 toegediende transfusies niet bloed dat met HIV besmet was (zie boven).

Daarnaast publiceerde *Libération* op 4 maart tijdens de campagne documenten waaruit bleek dat een onder het gezag van de president vallende terreurbestrijdingseenheid in 1985-'86 illegaal telefoongesprekken had afgeluisterd van een journalist van *Le Monde* die een onderzoek instelde naar liet incident waarbij Franse agenten in 1985 in Nieuw-Zeeland een actieschip van Greenpeace hadden opgeblazen (zie pag. 465 e.v.-'86) en naar de arrestatie in 1982 van drie leraren nadat er geweren en explosieven in hun appartement in Vineennes waren verstoppt. Toen een woordvoerder van de eenheid voihield dat het af luisteren een op zichzelf staande actie betrof die was uitgevoerd zonder officiële goedkeuring, publiceerde *Libération* op 12 maart nieuw materiaal waaruit bleek dat de eenheid aanvragen had ingediend voor het af luisteren van 114 telefoons.

Ook de zorgelijke toestand van de economie stond centraal in de campagne. In januari 1993 waren 2.992.600 mensen werkloos (10,5 procent van de beroepsbevolking). De PS hoopte de werkloosheid terug te dringen door een op economische groei gericht Europees programma te steunen. De CPF bepleitte naast belastinghervormingen en bezuinigingen op de overheidsuitgaven een privatiseringsprogramma om het begrotingstekort terug te dringen.

Op het gebied van de handel, met name met betrekking tot de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT), verzetten zowel de RPR als de UDF zich tegen het in november 1992 gesloten **GATT-akkoord** (zie pag. 69/3

r.v.-'03). Beide partijen stelden voor om in plaats daarvan de Uruguay-ronde van het GATT-overleg te herzien en eventueel te hervatten. Daarnaast trachtten de partijen de Franse vissers die protesteerden tegen de import van goedkope vis te sussen.

De UDF en de RPR waren verdeeld over het beleid ten aanzien van Europa. Bij het in september 1992 gehouden referendum over de ratificatie van het Verdrag van Maastricht over de Europese Eenwording (zie pag. 750/3 e.v.-'92) had meer dan 60 procent van de aanhangers en parlementariërs van de RPR tegen Maastricht gestemd, terwijl een meerderheid van de aanhangers en leiders van de UDF vóór had gestemd. De 12-jarige Valéry Giscard d'Estaing, de UDF-leider en voormalig president, toonde zich een voorstander van een hervorming van de Bank van Frankrijk, zodat dit instituut volledig onafhankelijk van de regering zou worden. Hij deed dit voorstel in het kader van het proces dat moest leiden tot een economische en monetaire unie (EMU) binnen de Europese Gemeenschap (EG).

Aftreden van minister van defensie

Op 10 maart kondigde Pierre Joxe aan te zullen aftreden als minister van defensie, omdat hij voorzitter werd van de Cour des comptes, het orgaan dat toezicht hield op de overheidsuitgaven. Premier Pierre Bérégovoy nam de verantwoordelijkheid voor de vacante portefeuille op zich tot de verkiezingen. Conservatieve politici beschuldigden president François Mitterrand ervan dat hij, vooruitlopend op de te verwachten nederlaag van de PS bij de verkiezingen, zijn medestanders aan veilige hoge ambtenarenfuncties hielp.

Verkiezingsuitslag

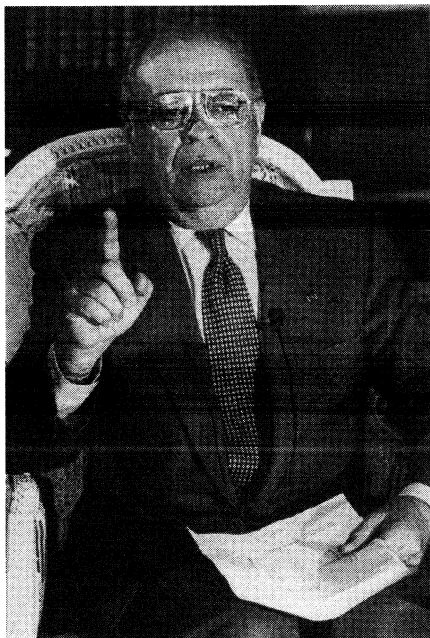
De verpletterende nederlaag van de PS, die bij de eerste verkiezingsronde geen enkele zetel wist te behalen, bleek met name uit het feit dat een groot aantal PS-ministers en voormalige PS-ministers - onder wie met name Rocard - hun zetel verloor.

Naast Rocard ging het hier om (i) minister van staat voor buitenlandse zaken Roland Dumas; (ii) minister van economische zaken en financiën Michel Sapin, die zijn zetel in de eerste ronde verloor; (iii) minister van staat voor overheidszaken en bestuurlijke hervormingen Michel Delebarre; (iv) zegelbewaarder en minister van justitie Michel Vauzelle; (v) minister van industrie en buitenlandse handel Dominique Strauss-Kahn; en (vi) regeringswoordvoerder en contactpersoon met het parlement Louis Mermaz. Negen andere leden van de ministerraad slaagden er evenmin in een zetel te veroveren.

Tot degenen die hun zetel behielden, behoorden premier Bérégovoy, minister van staat voor onderwijs en cultuur Jacques Lang en minister van stadsontwikkeling Bernard Tapie.

Rrice Lalonde, de leider van Génération Ecologie (l.) en Antoine Waechter, de leider van de Groenen tijdens een persconferentie op 26 januari 1993 in Parijs.

Premier Pierre Bérégovoy riep via een televisietoetspraak op 21 maart 1993 de Franse kiezers op massaal tegen rechtse kandidaten te stemmen.

(die geen PS-lid was). Ook de eerste secretaris van de PS en voormalig premier Laurent Fabius werd herkozen

De RPR leed een belangrijke nederlaag door de verkiezing van Michel Noir in Lyon ondanks zijn vermeende betrokkenheid bij de „Botton-affaire”, waarbij zijn schoonzoon Pierre Botton verdacht werd van corrupte praktijken. Noir was in december 1990 uit de RPR gestapt, nadat hij de conservatieve oppositie beschuldigd had van middelmatigheid (zie pag. 514/1-'91).

Georges Marchais, de orthodoxe leider van de Franse Communistische Partij (PCF), behield zijn zetel in een Parijse voorstad, maar Charles Fiterman, de leider van de hervormingsgezinde vleugel van de PCF, verloor de zijne.

De uitslagen in de overzeese departementen (DOM) en territoria (TOM) waren als volgt:

Guadeloupe (DOM): PS 1, Parti progressiste démocratique guadeloupéen (PPDG) 1, „diverse rechtse partijen” 1, RPR 1.

Réunion (DOM): PS 1, Pai-ti communiste réunionnais (PCR) 1, UPF 1, RPR 1, UDF-CDS 1.

Martinique (DOM): UPF 1, RPR 2, Parti progressiste martiniquais 1

Frans Guyana (DOM): diverse linkse partijen 1, RPR 1.

Nieuw-Caledonië (TOM): RPR 2.

Uitslagen van de parlementsverkiezingen

	Stemmenpercentage		Zetelverdeling	
	eerste ronde 1993	(1988)	tweede ronde	Nieuwe Assemblée Bij ontbinding- parlement
Extreemlinks	1,77	(0,36)	0,10	0
PCF	9,18	(11,32)	4,61	23
PS	17,59	(34,76)	28,25	54
*MRG	0,89	(1,14)	1,15	6
+Presidentiële meerderheid	1,79	(1,65)	2,17	10
GE	3,62	(-)	0,08	0
Les Verts	4,01	(0,35)	0,09	0
Regionalisten	0,45	(0,07)	0,17	0
Anderen	3,76	(-)	0,00	0
RPR	20,39	(19,18)	28,27	247
UDF	19,08	(18,49)	25,84	213
Diverse rechtse partijen	4,71	(2,85)	3,56	24
Front National	12,41	(9,65)	5,66	0
Extreem-rechts	0,27	(0,13)	0,00	0

* Mouvement des radicaux de gauche

+ Verzameling van verschillende linkse kandidaten

Bij de eerste stembingsronde waren er 38.968.660 geregistreerde stemgerechtigden. Er werden 26.860.177 stemmen uitgebracht, waarvan 25.442.403 geldig; het onthoudingspercentage bedroeg 31,07 procent.

Bij de tweede stembingsronde bedroeg het onthoudingspercentage 32,48 procent.

(Bron: Frans ministerie van binnenlandse zaken.)

Er waren 5.319 kandidaten voor de 577 zetels van de Nationale Assemblée (vergeleken met 2.880 in 1988). In de nieuwe Nationale Assemblée hadden 35 vrouwen zitting.

Frans Polynesië (TOM): RPR 2.

Wallis en Futuna (TOM): MRG 1

Mayotte (collectivité territoriale): UDF-CDS 1.

St Pierre en Miquelon (collectivité territoriale): UDF-CDS 1.

Benoeming van centrum-rechtse regering

Op 29 maart benoemde de 76-jarige president François Mitterrand, wiens tweede zevenjarige presidentiële ambtstermijn in 1995 zou aflopen, Edouard Balladur van de RPR tot premier. Zijn benoeming luidde een tweede periode van „cohabitatie” tussen een socialistische president en een rechtse regering in (de eerste periode viel in 1986-'88). Hoewel Jacques Chirac Mitterrand opriep om „in het belang van Frankrijk” af te treden, herhaalde Mitterrand dat hij vastbesloten was zijn volledige presidentiële ambtstermijn te zullen uitoefenen.

De 60-jarige RPR-leider Jacques Chirac, premier gedurende de eerste periode van cohabitatie in 1986-'88 en burgemeester van Parijs, had afgezien van het premierschap. Hij gaf te kennen dat hij zich tot de presidentsverkiezingen in 1995 afzijdig wilde houden (zijn partijvoorzitterschap was tijdens het partijcongres van de RPR op 7 maart herbevestigd).

De 51-jarige François Léotard, erevoorzitter van de tot de UDF toegetreden Republikeinse Partij (RP), was kandidaat geweest voor het premierschap, maar uiteindelijk boekte de UDF niet zulke goede verkiezingsresultaten als de RPR.

De nieuwe rechtse coalitieregering, die op 30 maart werd bekendgemaakt, be-

De nieuwe Franse premier, Edouard Balladur.

stond uit leden van de RPR, de UDF en een niet-partijgebonden lid

Samenstelling ministerraad

Premier - Edouard Balladur (RPR)

Ministers van staat

sociale zaken, volksgezondheid en stadsontwikkeling - Simone Veil (v); binnenlandse zaken en bestuurlijke hervormingen - Charles Pasqua (RPR); zegelbewaarder, justitie - Pierre Méhaignerie (UDF-CDS); defensie - François Léotard (CDF-PR)

Ministers

buitenlandse zaken - Alain Juppé (RPR); onderwijs - François Bayrou (UDF-CDS); economische zaken - Edmond Alphandéry (UDF-CDS); industrie, posten en telecommunicatie en buitenlandse handel - Gérard Longuet (UDF-PR); infrastructuur, vervoer en toerisme - Bernard Bosson (UDF-CDS); bedrijfsleven en economische ontwikkeling met verantwoordelijkheid voor het midden- en kleinbedrijf, handel en de ambachtelijke sector - Alain Madelin (UDF-PR); werkgelegenheid en beroepsopleidingen - Michel Giraud (RPR); cultuur en francofone zaken - Jacques Toubon (RPR); begroting, regeringswoordvoerder - Nicolas Sarkozy (RPR); landbouw en visserij - Jean Puech (UDF-PR); hoger onderwijs en wetenschap - François Fillon (RPR); milieu - Michel Barnier (RPR); ambtenarenkorps - André Rossinot (CDF-rad.); huisvesting - Hervé de Charette (UDF-P. et R.); samenwerking - Michel Roussin (RPR); overzeese departementen en territoria - Dominique Perben (RPR); jeugdzaken en sport - Michèle Alliot-Marie (RPR) (v); verbindingen - Alain Carrignon (RPR); veteranen en oorlogsslachtoffers - Philippe Mestre (UDF).

Daarnaast waren er zes gedelegeerde ministers aangesteld: volksgezondheid - Philippe Douste-Blazy; mensenrechten - Lucette Michaux-Chevry (v); betrekkingen met de senaat - Roger Romani; ruimtelijke ordening - Daniel Hoeffel; betrekkingen met de Assemblée Nationale - Pascal Clément; samenwerking - Michel Roussin; Europese zaken Alain Lamassoure.

De volgende bij de UDF aangesloten partijen of groeperingen waren vertegenwoordigd in de ministerraad: de Republikeinse Partij (PR), het Centrum van Sociaal-Democraten (CDS), de Radicale Partij (rad.) en Perspectieven en Realiteiten (P. et R.).

De 63-jarige premier Balladur was geboren in Turkije. Na voltooiing van zijn studie aan de Ecole nationale d'administration trad hij in diplomatieke dienst. In 1986-'83 was hij minister van economische zaken, financiën en privatisering en de belangrijkste architect van het privatiseringsprogramma van de regering-Chirac.

Tot de andere leden van de regering behoorde de 65-jarige Simone Veil, een joodse overlevende van een Duits concentratiekamp, die van 1974-'79 minister van volksgezondheid

Familieportret van de nieuwe Franse ministerraad op 31 maart 1993. V.l.n.r. op 1ste rij: Edmond Alphandéry, Alain Juppé, Pierre Méhaignerie, Simone Veil, Edouard Balladur, Charles Pasqua, François Léotard, François Bayrou en Gérard Longuet; op 2de rij: Hervé de Charette, Michel Barnier, Jean Puech, Jacques Toubon, Alain Madelin, Michel Giraud, Nicolas Sarkozy, François Fillon en André Rossinot; 3de rij: Dominique Perben, Philippe Douste-Blazy, Philippe Mestre, Bernard Bosson, Alain Carrignon, Michèle Alliot-Marie, Lucette Michaux-Chevry, Roger Romani; 4de rij: Daniel Hoeffel, Pascal Clément, Michel Roussin en Alain Lamassoure.

was en in die functie een wet indiende ter legalisering van abortus. Van 1979-'82 was ze voorzitter van het Europees Parlement. Ze genoot in brede kring respect en was een populaire persoonlijkheid in de Franse politiek. Pasqua, van 1986-'88 minister van binnenlandse zaken, was de leider van de RPR in de Senaat. Bij het referendum over het Verdrag van Maastricht in 1992 ontpopte hij zich tijdens de campagne tot een prominente tegenstander van ratificatie. Méhaignerie was minister van landbouw in 1977-'81 en minister van voorzieningen, huisvesting, territoriaal bestuur en transport in 1986-'88. Sinds 1982 was hij voorzitter van het CDS binnen de UDF. Léotard (zie ook boven) was minister van cultuur en communicatie in 1986-'88 en sinds 1990 erevoorzitter van de PR. Daarnaast was hij burgemeester van de stad Fréjus. Juppé was in 1986-'88 gedelegeerd minister in de regering-Chirac en sinds 1988 secretaris-generaal van de RPR. Bayrou was secretaris-generaal van de UDF. Alphandéry was een voormalig hoogleraar economie. Longuet was van 1986-'88 gedelegeerd minister in de regering-Chirac en voorzitter van de PR. Sarkozy was plaatsvervangend secretaris-generaal van de RPR.

ONTWIKKELINGEN VOORAFGAAND AAN DE VERKIEZINGEN. INWERKINGTREDING VAN NIEUW WETBOEK VAN STRAFRECHT

Op 1 maart trad een nieuw wetboek van strafrecht in werking, nadat het in juli 1992 grotendeels door de Eerste en Tweede Kamer van het parlement was goedgekeurd (zie pag. 88/2/3-'93 voor details). Volgens de *Neue Zürcher Zeitung* beperkte het nieuwe wetboek de voorheen uitgebreide volmachten van

politiefunctionarissen en onderzoeksmagistraten. Bovendien werden de rechten van mensen die verdacht werden van een misdrijf uitgebreid, zodat ze bijvoorbeeld binnen 20 uur na hun arrestatie mochten overleggen met een advocaat.

Grondwetwijziging

Op 10 maart keurde de ministerraad twee teksten goed die betrekking hadden op de grondwetwijzigingen die Mitterrand in november 1992 voorgesteld had (zie pag. 90/2/3-'93). De eerste hield verband met de rechtspleging en de bescherming van de rechten van individuen en de tweede met de omstrede uitbreiding van de volmachten van het parlement.

De teksten voorzagen in (i) de afschaffing van artikel 16 van de grondwet, dat de president buitengewone volmachten verleende in tijden van ernstige crises; (ii) de mogelijkheid tot het houden van een ieterenclum als een brede laag van de bevolking daartoe het initiatief wilde nemen; en (iii) de verplichting voor een nieuwe regering om zich in de Nationale Assemblée van een motie van vertrouwen te verzekeren. De teksten hadden geen betrekking op de door Mitterrand voorgestelde beperking van de duur van de presidentiële ambtstermijn. Het was nog onduidelijk wat er na de verkiezingen met de voorstellen zou gebeuren.

Moord op leider van peds noirs

Op 5 maart werd Jacques Roseau, een woordvoerder van Recours-France, een

organisatie die de pieds noirs (voormalige Franse kolonisten in Noord-Afrika) vertegenwoordigde. in Montpellier doodgeschoten. Rechercheurs verklaarden dat Roseau kwaad bloed had gezet bij extreem-rechtse leden van de pieds noirs, die kritiek hadden geleverd op Roseau's steun aan de gaullistische RPR, aangezien volgens hen voormalig president generaal Charles de Gaulle Frans Algerije had verraden.

Mitterrand bezoekt Verenigde Staten en Rusland

Tijdens de verkiezingscampagne had Mitterrand op 9 maart voor het eerst een ontmoeting met de nieuwe Amerikaanse president Bill Clinton in Washington. Beide leiders onderstreepten de dringende noodzaak van verdeelsteun aan het hervormingsprogramma van de Russische president Boris Jeltsin.

Tijdens een bezoek aan Moskou op 16 maart voerde Mitterrand ook besprekingen met Jeltsin. Dit bezoek werd een „steunbetuiging aan de Russische president vanwege zijn positieve stellingname ten aanzien van hervormingen en democratie" genoemd. Voor het eerst sinds twee eeuwen werd er een vriendschaps- en samenwerkingverdrag ondertekend. Daarnaast werden er nog talrijke andere samenwerkingsakkoorden gesloten. Op 2 maart ondertekende minister van buitenlandse zaken Roland Dumas in Moskou een protocol over de uitwisseling van ratificatieakkoorden voor het in februari 1992 ondertekende samenwerkingsverdrag (zie pag. 396/3-'92).

(Voorber.pag. 87/3 e.v.-1993)

ITALIË

PRESIDENTIEEL VETO VOOR VOORGESTELDE EXTRA ECONOMISCHE BEVOEGDHEDEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Ondanks een deviezen crisis die later uitmondde in de devaluatie van de lire en de tijdelijke verdwijning uit het wisselkoersmechanisme (WKM) van het Europese monetaire systeem (zie pag. 756/2-'92), sprak president Oscar Scalfaro zijn veto uit over een op 9 september 1992 geuit verzoek van de regering om extra bevoegdheden op economisch gebied gedurende een periode van drie jaar. waardoor zij snel per decreet zou

kunnen optreden wanneer de Italiaanse Bank van mening was dat de economie gevaar liep.

Eveneens op 9 september maakte de regering de privatisering bekend van de Credito Italiano, de op rijf na grootste bank van Italië, en van het constructiebedrijf Nuovo Pignone, een dochter van het staatsenergiebedrijf ENI. Bovendien presenteerde de regering een nieuw systeem om het inkomen te berekenen. bedoeld om een einde te maken aan de belastingontduiking.

Na de noodmaatregelen die in juli waren afgekondigd (zie pag. 829/1/2-'92), werd op 30 september, na een nacht vergaderen door de ministerraad, een ingrijpende begroting voor 1993 goedgekeurd. De begroting voorzag in een bezuiniging op de overheidsuitgaven en voorstellen voor nieuwe belastingen die 93.000 mrd lire moesten opleveren. Met deze maatregelen moest het tekort van de overheid worden teruggebracht van 160.000 mrd naar 130.000 mrd lire, meer dan 10,5 procent van het bruto nationaal produkt.

De leeftijdsgrens voor staatspensioenen zou gedurende de komende tien jaar voor mannen worden verhoogd van 60 naar 65 jaar en voor vrouwen van 55 naar 60 jaar. Een verhoging van de staatspensioenen, die in november zou worden doorgevoerd, werd bevroren. De meeste ambtenarsalarissen werden bevroren op het niveau van 1992 en de uitbetaling van een „13de maand" werd aan banden gelegd.

Met onmiddellijke ingang werd een minimumbelasting van 0,75 procent op alle transacties van kracht. Bovendien werd per decreet een eenmalige belasting ingevoerd voor alle ingeschreven bedrijven ter hoogte van 7,5 procent van hun netto waarde. De belastingen werden uitgebreid naar luxegoederen en voor mensen die meer dan 40 mln lire per jaar verdienden werden bepaalde tegemoetkomingen in de kosten voor gezondheidszorg beperkt.

De vakbondsfederaties organiseerden op 22-29 september in verschillende regio's enkele vier uur durende algemene stakingen uit protest tegen de begrotingsvoorstellen. Op 23 september vonden in Milaan en Bologna grootscheepse demonstraties tegen de regering plaats, u-aarbij vakbondsleiders met stenen en andere projectielen werden bestookt. De communistische vakbondsfederatie CGIL koos op 4 september opnieuw de eind juli afgetreden Bruno Trentin tot leider (zie pag. 829/2-'92).

Vorming van grondwetscommissie

Op 9 september werd een commissie in het leven geroepen die zich zou bezighouden met het opstellen van voorstellen voor wijziging van de uit 1947 daterende grondwet. De commissie, die bestond uit 40 afgevaardigden en 20 se-

natoren en onder voorzitterschap stond van Ciriaco de Mita van de Christen-Democratische Partij, had als opdracht gekregen het electorale stelsel (waaronder de verkiezing van de president en lokale functionarissen), de bevoegdheden van het parlement, de aard van het presidentschap en de rol van de diverse regio's aan een grondig onderzoek te onderwerpen.

Begrotingsmaatregelen goedgekeurd via moties van vertrouwen

Op 9 oktober werden in de Kamer van Afgevaardigden en op 22 oktober in de Senaat vier moties van vertrouwen aangenomen die verband hielden met decreten over de hervorming van de gezondheidszorg, het pensioenstelsel, het ambtenarenapparaat en het plaatselijk bestuur (deze hervormingen waren in juli aangekondigd in het kader van de budgettaire noodmaatregelen, zie pag. 829/1/2-'92). De moties van vertrouwen in de Senaat werden door de oppositie geboycot omdat de wetgevende functie van het parlement werd ingeperkt.

Op 23 oktober werd in de Kamer van Afgevaardigden opnieuw een motie van vertrouwen aangenomen die betrekking had op onderdelen van de begroting voor 1993 inzake de bevestiging van ambtenarsalarissen en het invoeren van nieuwe belastingen.

In heel Italië hadden op 2 oktober duizenden mensen gedemonstreerd tegen de begrotingsvoorstellen. Tegelijkertijd vond in Rome en de provincie Lazio een regionale algemene staking plaats waaraan 3,5 mln ambtenaren deelnamen. De staking mondde uit in botsingen tussen militante demonstranten, vakbondsfunctionarissen en politie, waarbij 60 mensen gewond raakten en ongeveer 100 mensen werden gearresteerd.

De vakbondsfederaties, met name de communistische CGIL, organiseerden op 13 oktober een landelijke algemene staking uit protest tegen de bezuinigingen in de welzijnssector. Hierbij kwam het in Milaan tot gewelddadigheden tegen vakbondsleiders. Werknemers bij de overheid en bij dienstverlenende instellingen waren niet in staat geweest tien dagen van te voren hun deelname te bevestigen; tien mln anderen namen echter wel aan de staking deel.

Op 15 oktober deed de regering beperkte concessies aan de vakbonden over de bezuinigingen in de welzijnssector, de verhoging van de jaarlijkse maximale stijging van de pensioenen naar 3,5 procent gedurende de komende twee jaar en aanpassing van het jaarlijkse inkomensplafond in verband met het toewijzen van tegemoetkomingen in de gezondheidszorg.

Op 16 oktober werd het werk in de Italiaanse havens stilgelegd. Het was het begin van een vierdaagse staking van de vervoersbonden uit protest tegen het naderende einde van hun monopolie op dokwerkzaamheden, zoals was bepaald in de wet op mededinging van de Europese Gemeenschap (EG)

Half oktober lieten de inactieve Gewapende Communistische Cellen (NCC) opnieuw van zich spreken door bommen te plaatsen op het terrein van het verbond van industriële en de werkgeversorganisatie Confindustria uit protest tegen de „collaboratie” tussen de regering, de vakbonden en de werkgevers.

Uiteindelijke goedkeuring van begroting

Op 12 november won de regering met 157 tegen 70 stemmen in de Senaat een motie van vertrouwen over de belangrijkste punten in de begroting voor 1993. Veel senatoren gaven middels hun afwezigheid blijk van hun ongenoegen over de procedure.

Verzoek om lening van EG

Op 2 oktober diende Italië bij de EG een verzoek in voor een overbruggingskrediet ter ondersteuning van de betalingsbalans en om een snelle terugkeer naar het wisselkoersmechanisme (WKM) te bewerkstelligen (zie pag. 756/2 e.v.-'92 voor opschorting van deelname van lire in september als gevolg van Europese monetaire crisis).

De nieuwe voorzitter van de Christen-Democratische Partij Rosa Russo Jervolino

Premier Giuliano Amato verklaarde dat het krediet, dat later die maand op ECU 3 mrd (ongeveer \$ 10,6 mrd) werd geschat, voornamelijk bedoeld was om zichtbare EG-steun voor de financiële problemen van Italië te krijgen en pas zou worden gebruikt als de EG zich „positief” had uitgesproken over de Italiaanse begroting en het economische beleid.

Nieuwe DC-bestuurders

De 61-jarige Mino Martinazzoli, een voormalige minister van justitie en defensie uit de noordelijke stad Brescia, werd op 12 oktober gekozen tot de nieuwe secretaris van de Christen-Democratische Partij (DC). Hij volgde Arnaldo Forlani op, die sinds zijn aftreden in juni deze functie als waarnemer had vervuld. Op 27 oktober werd Rosa Russo Jervolino, de minister van onderwijs, gekozen tot de eerste vrouwelijke voorzitter van de DC. Zij volgde Ciriaco De Mita op, die zijn ontslag had ingediend omdat hij voorzitter werd van de nieuwe grondwetsvormingscommissie.

Vorming van Democratische Alliantie

Tijdens een bijeenkomst van ongeveer 12.000 mensen op 10 oktober in Rome, richtte de DC-afgevaardigde Mario Segni de Democratische Alliantie op. Hij wilde de kiezers een breed „eerlijk Italiaans” alternatief bieden voor de bestaande partijen en corrupte en in diskrediet geraakte politici uit hun posities verwijderen. Hij noemde de DC „een rotte appel met een gezond hart” en zijn belangrijkste voorstel behelsde het verbreden van de bestaande steun in de diverse partijen voor zijn ideeën om de kieswet door middel van een referendum te veranderen.

Aanhang van Liga van Lombardije groeit bij verkiezingen in Mantua

De Liga van Lombardije, de belangrijkste partij van de Noordelijke Liga, behaalde op 27 september bij verkiezingen in de noordelijke stad Mantua 34 procent van de stemmen, terwijl de nieuwe Alpine Liga 6,7 procent behaalde. Het gezamenlijke linkse programma van de Socialistische Eenheidspartij (nog altijd bekend als de PSI), de Sociaal-Democraten (PSDI) en de communisten (PDS) leverde in totaal slechts 25 procent van de stemmen op en de partijen van de regeringscoalitie (DC, PSI, PSDI en de liberale PLI) behaalden in totaal slechts 23 procent.

De Liga, die in het hele land al campagne had gevoerd om geen belasting te be-

talen, zorgde op 9 oktober opnieuw voor opschudding toen zij kleine spaarders opriep vooral geen staatsobligaties te kopen omdat hun spaargeld dan gevaar zou lopen

Half oktober trokken 50 000 aanhangers van de neo-fascistische Italiaanse Sociale Beweging (MSI) door Rome om te protesteren tegen het slechte economische beleid, de corruptie en de ondermijning van de nationale eenheid door groeperingen als de Liga van Lombardije

Ontwikkelingen in Zuid-Tirol

De leider van de Zuidtirolse Volkspartij (SVP), Rolarid Riz, trad op 21 november af en werd opgevolgd door Siegfried Brugger

Op 10 november werden vijf leden van de groepering Eén Tirol veroordeeld tot gevangenisstraffen die uiteenliepen van twee tot 15 jaar. In de periode 1986-'88 hadden zij aanslagen op spoorwegverbindingen, banken en elektriciteitscentrales in Zuid-Tirol gepleegd. Vier van hen werden bij verstek veroordeeld.

PCI financieel gesteund door CPSU

Op 17 juni 1992 arriveerde generaal G.W. Stepankow, het hoofd van de juridische afdeling van het Russische ministerie van financiën, in Rome met documenten waaruit zou blijken dat de voormalige Communistische Partij van de Sowjet-Unie (CPSU) tot 1987 staatsfondsen had vrijgemaakt om de voormalige Italiaanse Communistische Partij (PCI, omgedoopt tot PDS) financieel te steunen. Berichten over deze fondsen, die krachtens de wet van de voormalige Sowjet-Unie illegaal waren, waren de voorafgaande maanden uitgelekt en de Russische regering hoopte dat zij althans een deel van het geld kon terugvorderen. Op 20 juni berichtten de Russische media dat de Russische president Boris Jeltsin en de Italiaanse president Francesco Cossiga in december 1991 besloten hadden de Italiaanse politie inzage te geven in Sowjet-documenten over de financiële betrekkingen tussen de CPSU en de CPI.

Internationale drugsoperatie. Mafia-arrestaties

In Italië werden op 28 september negenentwintig mensen, onder wie leden van de Camorra (Napolitaanse mafia) en van de toonaangevende Corleoneclan van de Siciliaanse mafia gearresteerd. De arrestaties maakten deel uit van een grootscheepse internationale

EUROPA

drugsoperatie die was gericht op de Colombiaanse drugskartels en de Amerikaanse en Italiaanse mafia.

De operatie, waarbij negen landen betrokken waren, resulteerde in 200 arrestaties (waarvan 112 in de VS) en de inbeslagname van grote hoeveelheden contant geld en drugs. Een van de mensen die in "Operatie Groen IJs" werd gearresteerd, was José „de paus“ Durán, hoofd van een Colombiaans drugskartel, en zijn contactpersoon met de mafia, Pedro Felipe Villalquira.

Sleutelfiguren binnen de mafia die in september los van deze grootschalige operatie werden gearresteerd waren: op 8 september Giuseppe Madonia, de tweede man van de Siciliaanse mafia; Pasquale, Paolo en Gaspare Cuntrera, invloedrijke mafia-„bankiers“ en drugshandelaren die op 11 september na jaren vertraging door Venezuela werden uitgeleverd; op 11 september Carmine Alfieri, het hoofd van de Camorra, ook wel de belangrijkste gangster van Italië genoemd; en op 16 september in Marseille Domenico Libri, het vermeende hoofd van de Calabrische mafia of 'ndrangheta.

Aanval op leiderschap van Craxi. Ontwikkelingen in corruptieschandalen van Milaan en Reggio

Bettino Craxi's leiderschap van de Socialistische Eenheidspartij (meestal nog steeds PSI genoemd) kwam in september onder hevige druk te staan na zijn verbale aanval op de Milanese onderzoeksrechter Antonio di Pietro, die het onderzoek leidde naar de corruptie in het Milanese lokale bestuur (zie pag. 533/1 e.v. en 828/3-'92). Zijn belangrijkste uitdager, minister van justitie Claudio Martelli (de voormalige ondersecretaris-generaal van de PSI), kreeg steun van een aantal belangrijke partij-collega's, onder wie Rino Formica, de voormalige minister van financiën, en 22 PSI-afgevaardigden.

Sergio Moroni, een afgevaardigde van de Socialisten in Milaan en een nauwe medewerker van Craxi, pleegde op 2 september zelfmoord. Hiermee was hij de derde en meest vooraanstaande persoon die hiertoe overging, terwijl zijn rol in het Milanese schandaal werd onderzocht.

In Reggio Calabria, waar een regeringscommissie de taken van de gemeenteraad had overgenomen nadat in juli 25 van de 50 leden op beschuldiging van corruptie waren gearresteerd, werden op 7 september nog eens 22 mensen gearresteerd onder wie drie parlementsleden.

Craxi wil aftreden als leider PSI

Bettino Craxi; wiens leiderschap van de Socialistische Eenheidspartij onder zware druk stond (zie boven), stelde op

7 november voor om op een niet nader genoemde datum af te treden. Hij stelde premier Giuliano Amato voor als zijn opvolger. Op 25-26 november riep Craxi de 500 leden tellende algemene vergadering van de partij (dienog altijd de Socialistische Partij, PSI, werd genoemd) bijeen, en maakte bekend dat in april 1993 een volledig partijcongres zou worden gehouden.

Milanees corruptieschandaal

Op 18 oktober werd een arrestatiebevel uitgevaardigd tegen de nationale bestuursvoorzitter van de PSI, Vincenzo Balzamo. De week daarvoor was Alberto Mario Zamorani, onderdirecteur van Italstat, het regeringsinstituut dat contracten voor de overheid toeweest, in hechtenis genomen op beschuldiging van corruptie in verband met de toewijzing van spoorwegcontracten in Milaan.

In andere delen van Italië werden eveneens mensen op beschuldigingen van corruptie gearresteerd. Op 29 september werden de voorzitter van de DC in de regionale regering van Abruzzi en acht van zijn regeringsleden, die werden beschuldigd van onrechtmatig gebruik van EG-fondsen, aangehouden. Op 26 oktober werden de voormalige voorzitter van de PDS in Toscane, Marco Marcucci, gearresteerd en de leider van de PSDI-fractie in de Senaat, Roberto Cenci. Op 23 oktober trad de PSDI-burgemeester van Genua af.

Begin van P-2 proces

Op 12 oktober begon, na een elf jaar durend politieonderzoek, het proces tegen Licio Gelli, de voormalige grootmeester van de vrijmetselaarsloge P-2 en 15 anderen. De beschuldigingen omvatten samenzwering, spionage, onthulling van staatsgeheimen en het in gevaar brengen van de grondwet. Onthullingen over het bestaan van de geheime loge in 1981 brachten destijds de regering van Arnaldo Forlani ten val (zie pag. 586/3 e.v.-'81).

Mafia-arrestaties

Op 17 november werden in Sicilië en andere delen van het land meer dan 200 arrestatiebevelen uitgevaardigd tegen vermoedelijke mafiameden, van wie sommigen reeds in de gevangenis zaten. Op 27 november werden nog eens 69 arrestatiebevelen uitgevaardigd. Dit hield rechtstreeks verband met de getuigenis van belangrijke mafia-informanten als Tommaso Buscetta, die vanuit de Verenigde Staten naar Italië was gevlogen om voor een parlementaire mafiabestrijdingscommissie een getui-

genverklaring af te leggen. Onder de 100 mensen die onmiddellijk werden gearresteerd, bevonden zich drie parlementsleden en het hoofd van de mafia van Catania.

Privatiseringsprogramma

Op 14 november presenteerde Amato aan het parlement een ambitieus privatiseringsprogramma dat de schatkist gedurende de volgende drie jaar L 27.000 mrd zou moeten opleveren. De staat zou volgens dit programma in veel sectoren nog slechts „belangrijke“ minderheidsbelangen overhouden. Het resterende belang zou uiteindelijk worden ondergebracht in een nieuw bedrijf dat voor 51 procent staatseigendom zou zijn.

De staat ontdeed zich onder meer van meerderheidsbelangen in het Istituto Nazionale delle Assicurazioni (INA, een verzekeringsmaatschappij van het ministerie van financiën) en van belangen in de petrochemische houdstermaatschappij ENI en haar dochterondernemingen, van een groot minderheidsbelang in het elektriciteitsbedrijf ENEL en van een belang van 50 procent in de financiële adviseringsmaatschappij van het Istituto Mobiliare Italiano (IMI). Bovendien zouden ondernemingen die deel uitmaakten van de houdstermaatschappij IRI, worden verkocht om de schuld van IRI te verminderen; het ging hierbij voornamelijk om aandelen in banken (in de Banco Commerciale Italiano en de Banco di Roma). Er zou gezocht worden naar externe geldschieters om de Banco Nazionale del Lavoro, die eveneens eigendom van het ministerie van financiën was, nieuw leven in te blazen. Haar dochteronderneming Efibanca zou worden verkocht. Enkele leveringsvencle industrieën zouden worden gereorganiseerd alvorens te worden geprivatiseerd.

Joodse vergelding tegen extreem rechts

Op 5 november haalde een groep joden in Rome het hoofdkwartier overhoop van de neo-nazistische groep skinheads, de Westerse Politieke Beweging, waarbij het tot vechtpartijen kwam tussen joden en skinheads. De actie was een vergelding voor het met leuzen bekladden van joodse eigendommen en de schending van joodse graven op 2-3 november. Op 9 november, de 54ste verjaardag van de Kristallnacht (toen nazi's in 1938 een landelijke pogrom startten tegen de joden in Duitsland) liepen meer dan 100.000 mensen, van wie sommigen een gele davidster droegen, in een vreedzame optocht door Rome om te protesteren tegen antisemitische en racistische aanslagen. In veel andere steden vonden eveneens demonstraties en herdenkingen plaats.

Belangrijkste partijen lijden verlies bij lokale verkiezingen

Bij gemeenteraadsverkiezingen die op 14-15 december in 53 gemeenten werden gehouden en bij provinciale verkiezingen in La Spezia (Liguria), werd de federalistische Noordelijke Liga de grootste partij in het noorden van Italië en vergrootte zij haar aanhang in het midden van Italië ten koste van de christen-democratische en socialistische partijen, wier aanhang in het noorden werd gehalveerd. In Varese (de stad van Umberto Bossi, de leider van de Noordelijke Liga) behaalde de partij 37 procent van de stemmen in vergelijking met 27 procent bij de algemene verkiezingen in april 1992. In Monza steeg haar aandeel in de stemmen van 20 naar 32 procent.

In het zuiden verdrievoudigde de neo-fascistische Italiaanse Sociale Beweging (MSI) in Reggio Calabria haar aanhang tot 17 procent en werd daarmee de op één na grootste partij in de stad. De partij stelde een coalitie voor met het anti-Mafianetwerk (La Rete) dat 8,2 procent van de stemmen behaalde, met de Deïnochratische Partij van Links (PDS, de voormalige Communistische Partij) en met de extreme marxistische Heropgerichte Communistische Partij om te wedijveren met de traditionele partijen.

Over de hele linie daalde de steun voor de DC in vergelijking met de algemene verkiezingen van april 1992 met 4,8 procent, voor de Socialisten met 3,6 procent en voor de PDS met 1,9 procent, terwijl de aanhang van de Noordelijke Liga met 3,4 procent toenam, die van La Rete met 2,7 procent en van de MSI met 1,1 procent.

De Noordelijke Liga kwam op 18 januari 1993 aan de macht in de gemeenteraad in Varese en op 10 februari in Monza.

Officieel onderzoek naar Craxi

De leider van de socialisten (PSI) Bettino Craxi ontving op 15 december een als waarschuwing bedoeld aanhoudingsbevel, waarin hij erop werd gewezen dat Milanese onderzoeksrechters een onderzoek hadden ingesteld naar veertig gevallen waarin hij sinds 1983 illegaal geld zou hebben ontvangen, hetgeen in strijd was met de wet op de partijfinanciering. Minister van stadsontwikkeling Carmelo Conte, eveneens een socialist, ontving een soortgelijk aanhoudingsbevel. Craxi ontkende alle aantijgingen ten stelligste en weigerde af te treden tijdens een besloten vergadering van de partijtop op 17 december. De partijtop stelde een besluit over Craxi's toekomst uit tot half januari.

Sinds februari 1992 waren meer dan zeventig landelijke en plaatselijke politici in het kader van het Milanese corruptie-onderzoek aangeklaagd wegens corruptie (zie pag. 533/1 en 828/2 e.v.-'92). Mario Chiesa, de (socialistische) directeur van een Milanees bejaardenhuis, werd als eerste veroordeeld in de Milaan-affaire; hij kreeg op 29 november zes jaar gevangenisstraf wegens verduistering van L 6 mrd, waarvan een deel in de partijkas terecht was gekomen.

Op 10 december besloot de Kamer van Afgevaardigden uni de parlementaire onschendbaarheid van de ondersecretaris-generaal van de Socialistische Partij en voormalig minister van buitenlandse zaken Gianni de Michelis op te heffen om Venetiaanse onderzoeksrechters de kans te geven een onderzoek in te stellen naar beschuldigingen wegens corruptie.

Motie van vertrouwen. Budgettaire bezuinigingen

Op 15 december won de regering met 309 tegen 256 stemmen en één onthouding een motie van vertrouwen, die was gekoppeld aan een wetsvoorstel over regionale hulp aan het zuiden. Op 22 december keurde het parlement bezuinigingen goed van ongeveer L 93.000 mrd (ongeveer \$ 6,6 mrd) op de begroting voor 1993. Dit werd onmiddellijk gevolgd door een verlaging met 1 procent van het disconto tot 12 procent.

Nieuwe openbare aanklager in Palermo

Op 17 december werd Giancarlo Caselli benoemd tot de nieuwe openbare aanklager van Palermo (Sicilië). Hij volgde Paolo Borsellino op die op 19 juli was vermoord (zie pag. 827/3 e.v.-'92).

Toezegging voor referenda over electorale en institutionele hervormingen

Bij gebrek aan overeenstemming binnen de grondwetshervormingscommissie van het parlement (de bicamerale) gaf het Constitutionele Hof op 16 januari 1993 toestemming voor een tiental referenda over electorale en andere hervormingen, waaronder de afschaffing van de evenredige vertegenwoordiging. Deze zouden tussen 18 april en 13 juni moeten plaatsvinden.

De referenda, die deel uitmaakten van 13 voorstellen van de dissidente christen-deïncraat Mario Segni, konden alleen worden opgeschort indien het parlement een wet met dezelfde bedoeling als de voorstellen in de referenda goedkeurde, of in geval van vroegtijdige algemene verkiezingen. Segni was lid van de bicamerale geworden nadat hij in oktober zijn pro-referendum-alliantie had opgericht (zie boven). Hij trok zich echter terug nadat het besluit over de referenda was gevallen.

Volgens het voorgestelde nieuwe systeem voor senaatsverkiezingen zouden 238 zetels op grond van een eenvoudige meerderheid van Stemmen worden gekozen en 77 zetels volgens het bestaande systeem van evenredige vertegenwoordiging. Evenredige vertegenwoordiging zou hij alle lokale verkiezingen worden afgeschaft.

De andere referenda hadden betrekking op het intrekken van wetten op financiële overheidssteun voor politieke partijen en op drugs. De ministerraad aanvaardde op 12 januari een decreet dat het bezit van verdovende middelen voor persoonlijk gebruik niet langer strafbaar stelde.

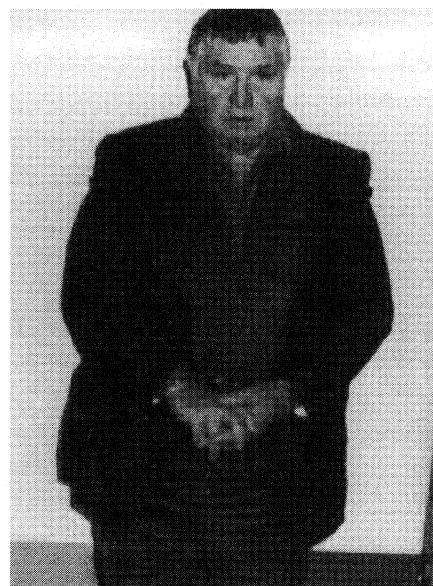
Arrestatie van topfiguren mafia

De 62-jarige Salvatore Riina, sinds 1984 het hoofd van de Cupola ofwel de raad waarin 14 belangrijke Siciliaanse mafiafamilies waren vertegenwoordigd, werd op 15 januari door de politie in Palermo gearresteerd na zich 23 jaar te hebben schuilgehouden.

Begin januari werd de christendemocratische voormalige premier Giulio Andreotti gedagvaard om te praten over samenwerking bij de anti-mafiacoïmissie te beantwoorden over zijn mogelijke connecties met de organisatie.

Op 17-18 januari kwamen de ministers van justitie van Frankrijk, Griekenland, Italië, Portugal en Spanje in het Zuidfranse Arles bijeen om te praten over samenwerking bij de bestrijding van de mafia. Een Franse verbindingsofficier werd met ingang van 1 februari op het Italiaanse ministerie van justitie benoemd.

Op 5 februari werd het op een na machtigste lid van de Camorra (de Napolitaanse)

Mafia-leider Salvatore „Totò“ Riina werd op 15 januari 1993 gearresteerd.

Minister van financiën Giovanni Gorla trad op 19 februari 1993 af.

taanse mafia), de 57-jarige Rosetta Cutolo, bij Napels gearresteerd nadat zij dertien jaar ondergedoken was geweest. Zij was een zuster van de in 1982 gearresteerde bendeleider Raffaele Cutolo en was in 1990 bij verstek veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf voor moord en afpersing.

Ontwikkelingen in Milanese corruptie-zaak

Rechters die het Milanese corruptieschandaal onderzochten, stelden op 9 januari de leider van de Socialistische Partij (PSI) Bettino Craxi op de hoogte van hun onderzoek naar zijn betrokkenheid. Op 12 januari dienden zij een aanvraag in om zijn politieke onschendbaarheid op te heffen. Terwijl er al stemmen opgingen die meenden dat de Socialisten zich uit de regering moesten terugtrekken, weigerde premier Giuliano Amato op 31 januari een crisisbijeenkomst van zijn partij bij te wonen. Op 1 februari verklaarde hij dat de interne problemen van de PSI het voortbestaan van de regering niet in gevaar mochten brengen.

Regeringsleden treden af in verband met Milanese corruptie-affaire

Terwijl het Milanese corruptieschandaal tot een steeds groter aantal arrestaties en ontslagen leidde in politieke en industriële kringen (zie boven), kon de val van de regering in februari maar nauwelijks vermeden worden.

In februari traden drie ministers af. Minister van justitie Claudio Martelli trad op 10 februari af, omdat hij ervan werd verdacht voor de Socialistische Partij (PSI) geld gekregen te

hebben van de voormalige Banco Ambrosiano, die in 1982 failliet was gegaan. Minister van financiën Giovanni Gorla van de Christen-Democratische Partij (DC) en minister van gezondheid Francesco De Lorenzo van de Liberale Partij (PLI) traden op 19 februari af.

Martelli's naam was genoemd in de bekentenissen van de Milanese architect Silvano Larini, die zich na een onderduikperiode van acht maanden op 7 februari had aangegeven bij de politie van Milaan. Larini onderhield nauwe betrekkingen met de leider van de Socialistische Partij Bettino Craxi en werd beschouwd als de „penningmeester” voor de omkoopgeld van de PSI. Gorla, die in 1987-'88 premier was geweest, trad af uit protest tegen beschuldigingen van onjuiste informatie in verband met het faillissement van een spaarbank in Asti in 1976; hij werd daarna vrijgesproken van deze aanklacht, maar er liepen nog onderzoeken voor andere aanklachten. De Lorenzo, wiens parlementaire onschendbaarheid op 17 februari was opgeheven door een parlementaire commissie in verband met beschuldigingen over het kopen van stemmen in Napels, trad af na de arrestatie van zijn vader, de 89-jarige Ferruccio De Lorenzo, een vooraanstaand medisch hoogleraar.

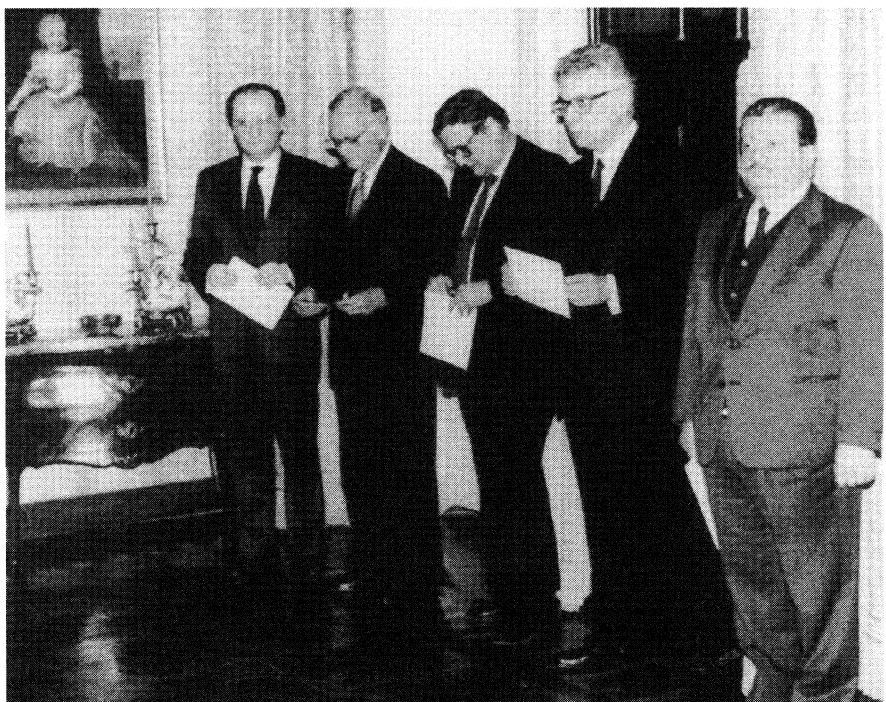
Na de arrestatie in februari 1992 van Craxi's campagneleider Mario Chiesa (zie pag. 532/3-'92) waren de onderzoeken naar corruptie binnen het lokale bestuur van Milaan tegen de achtergrond van de zogenaamde zaak van de „schone handen” in de laatste twaalf maanden steeds intensiever geworden. Daarbij kwam een groot web van corruptie in het openbare leven aan het licht. Ongeveer 150 parlements-

leden ontvingen vervolgens officiële waarschuwingen dat een onderzoek naar hen werd ingesteld en 126 mensen werden gearresteerd door de Milanese politie.

Kabinetswijzigingen

Op 12 februari werd Giovanni Conso, een eminent rechter zonder partijbinding, benoemd tot minister van justitie. Bij een reorganisatie op 21 februari werd Beniamino (Nino) Andreatta, economisch adviseur van DC-secretaris Mino Martinazzoli en voormalig minister van begroting en financiën, benoemd tot minister van begroting. Hij volgde Franco Reviglio (PSI) op die de portefeuille van financiën overnam. Raffaele Costa van de PLI werd minister van gezondheidszorg en zijn vorige post als minister zonder portefeuille verantwoordelijk voor betrekkingen met de Europese Gemeenschap en regionale aangelegenheden werd overgenomen door Gianfranco Ciaurro (PLI).

De 53-jarige Paolo Baratta, een PSI-gezinde bankier, werd benoemd op de nieuwe post van minister zonder portefeuille verantwoordelijk voor de privatisering. Eerder had de (niet aan een partij gebonden) minister van industrie en staatsdeelname, Giuseppe Guarino, die fel tegen het privatiseringsbeleid van de regering gekant was, geweigerd een andere kabinetspost te aanvaarden. Minister van milieu Carlo Ripa di Meana bleef in het kabinet

De nieuwe ministers v.l.n.r. Raffaele Costa, Franco Reviglio, Beniamino Andreatta, Paolo Baratta en Gianfranco Ciaurro werden op 21 februari 1993 beëdigd.

De nieuwe PSI-leider Giorgio Benvenuto (r) schudt op 17 februari 1993 de hand van PDS-voorzitter Achille Occhetto

maar verliet de PSI voor de Democratische Alliantie (zie boven voor de oprichting van deze partij in oktober 1992). Er liep een officieel onderzoek naar Carmelo Conte, de minister voor stadsontwikkeling, maar hij bleef in de regering.

Craxi treedt af

De secretaris-generaal van de PSI, Bettino Craxi, trad op 11 februari eindelijk af na zeventien jaar in functie te zijn geweest, maar hij bleef volhouden dat de beschuldigingen van corruptie aan zijn adres ongegrond waren.

Craxi had zes officiële waarschuwingen gekregen dat een onderzoek naar hem gaande was in verband met circa vijftig aanklachten van corruptie en ongeoorloofde partijfinanciering en ook in het betrekking tot het frauduleuze faillissement van de Banco Ambrosiano. Zijn secretaresse Vincenza Tomaselli werd op 17 februari gearresteerd wegens twaalf aanklachten van medeplichtigheid.

PSI-premier Giuliano Amato had na overleg met president Oscar Luigi Scalfaro op 1 februari afstand genomen van Craxi en de PSI-leiding door te weigeren deel te nemen aan een crisisvergadering van de PSI.

Craxi werd middels een geheime stemming in de nationale assemblee van de PSI op 12 februari vervangen door veteraan-vakbondsleider Giorgio Benvenuto. Benvenuto was van 1976 tot 1992 algemeen secretaris van de vakbond Unione Italiano del Lavoro (UIL) geweest en nu directeur-generaal van het ministerie van financiën. Hij behaalde 56 procent van de stemmen tegen de reformistische kandidaat Valdo Spini.

Republikeinse leider en burgemeesters van Rome en Milaan treden af

Een andere vooraanstaande politicus die betrokken was bij het Milanese corruptieschandaal was Giorgio La Malfa. Hij was sinds 1987 de leider van de Republikeinse Partij (PRI), en was op 25 februari afgetreden nadat officieel een onderzoek naar hem was ingesteld voor onregelmatigheden met betrekking tot de partijfinanciën. Ook Antonio Cariglia, voorzitter van de Sociaal-Democratische Partij (PSDI) was betrokken bij het corruptieschandaal.

Op 3 februari traden de PSI-burgemeester en wethouders van Rome af en op 16 februari de PSI-burgemeester van Milaan, in beide gevallen nadat wethouders waren gearresteerd

In het bedrijfsleven strekten de gevolgen hiervan zich uit tot ENEL, de groep staatsbedrijven voor de opwekking en distributie van elektriciteit: tot het staatsoliebedrijf ENI, waarvan de voormalige financieel directeur Florio Fiorini, zei dat ENI in de jaren '70 jaarlijks 1,2 mrd lire had betaald aan de belangrijkste politieke partijen: en tot Fiat. Italië's grootste particuliere onderneming, waar op 22 februari de belangrijkste financiële functionarissen, Francesco Paolo Mattioli, en Antonio Mosconi, de directeur van Toro Assicurazioni, de verzekeringstak van Fiat, werden gearresteerd

Moties van vertrouwen

Op 25 februari won de regering met 310 tegen 263 stemmen een motie van vertrouwen die premier Amato had ingediend. Met deze motie daagde Amato het parlement uit met een alternatieve regering te komen voor „de meest dramatische en moeilijke dagen van onze republiek”. De regering overleefde ook een eerdere motie van wantrouwen die de Partij van Democratisch Links (PDS) op 5 februari had ingediend.

Nieuwe secretaris voor Radicale Partij

Tijdens een partijcongres op 8 februari koos de Radicale Partij Emma Bonino tot nieuwe secretaris als opvolgster van Sergio Stanzani.

Tankers geweerd uit Baai van Venetië

De regering trof in januari de eerste maatregelen om olietankers te weren uit de Baai van Venetië. Minister Ripa Di Meana zei dat tankers zonder dubbelwandige ruimen als eerste verboden zouden worden om het gevaar van

lekkages te verkleinen. Er zou een volledig verbod op tankers volgen als Porto Marghera een ander olietoevoersysteem had kunnen opzetten. In overeenstemming met de Franse regering werd ook voorgesteld tankers te weren uit de zeestraat tussen Corsica en Sardinië.

Aanhoudende institutionele crisis

Eind maart werd het onderzoek naar corruptieschandalen uitgebreid naar Napels, het machtscentrum van de Christen-Democraten (DC), toen Siciliaanse rechters op 28 maart voorlopige aanhoudingsbevelen uitvaardigden tegen vijf Napolitaanse politici met een lange staat van dienst, wegens contacten met de mafia. De vijf waren: zeventvoudig premier Giulio Andreotti, de Napolitaanse DC-leiders Antonio Gava en Paolo Cirino Pomicino, en de DC-parlementariërs Alfredo Vito en Vincenzo Meo.

Omdat de regering op het punt stond te vallen, riep president Oscar Luigi Scalfaro premier Giuliano Amato op in ieder geval aan te blijven tot de op 18 april geplande referenda over de institutionele hervormingen achter de rug zouden zijn. Op 30 maart had Scalfaro een ontmoeting met Achille Occhetto, de leider van de Democratische Partij van Links (PDS), die verklaarde dat zijn partij na de referenda bereid was deel te nemen aan een nationale noodcoalitie.

De Mita treedt terug uit Bicamerale. Ontslag voor bestuur van DC

Op 2 maart trad de voormalige DC-premier Ciriaco De Mita af als voorzitter van de parlementaire commissie die zich bezighield met de constitutionele hervormingen (Bicamerale), nadat zijn broer Michele De Mita met elf anderen was gearresteerd op beschuldiging van het verduisteren van hulpfondsen die waren uitgekeerd na de aardbeving in Zuid-Italië in 1980 (zie pag. 89/1 e.v.-'81). Zijn aftreden werd aanvankelijk niet aanvaard door de commissie, maar op 10 maart werd Nilde Iotti (PDS) tot zijn opvolger benoemd.

Decreet over milde straffen bij illegale financiële transacties van politieke partijen verworpen

Op 9 maart trok premier Giuliano Amato het decreet in dat voorzag in een clemente behandeling van het toenemend aantal politici dat bij corruptieschan-

EUROPA

dalen betrokken was. Het decreet, dat op 2 maart door een parlementaire commissie en op 3 maart door de ministerraad was goedgekeurd, had de woede gewekt van het publiek, de oppositie en de rechterlijke macht. Op 7 maart trad de socialistische minister van milieu Carlo Ripa Di Meana (PSI) uit protest af en op 8 maart weigerde president Scalfaro het decreet te ondertekenen, omdat het strijdig zou zijn met het aanstaande referendum over de financiering van politieke partijen. De ministerraad besloot vervolgens een gewijzigd voorstel in de vorm van een wetsontwerp aan het parlement voor te leggen.

Het decreet zou de straffen voor illegale financiële transacties van politieke partijen met terugwerkende kracht verzacht hebben, omdat dergelijke vergrijpen werden gereduceerd tot administratieve overtredingen die met een boete konden worden afgedaan. Bovendien zouden deze vergrijpen niet meer onder de jurisdictie van magistraten vallen. 'maai' onder die van door de regering aangestelde regionale prefecten. Schuldigen zouden een boete moeten betalen die drie keer hoger was dan de som die ze op illegale wijze hadden ontvangen en zouden drie a vijf jaar geen openbare functies meer mogen bekleden.

Op 10 maart won de regering met 143 tegen 99 stemmen en één onthouding een motie van vertrouwen in de Senaat na tumultueuze scènes waarbij Amato voortdurend werd onderbroken en uitgejouwd, terwijl senatoren met elkaar op de vuist gingen. Bij de verdediging van zijn poging om een politieke oplossing af te dwingen, gaf Amato de Senaat te verstaan dat er een einde moest komen aan de dagelijkse „onheilstijdingen” over arrestaties en onderzoeken. Bovendien waarschuwde hij de oppositie niet op algemene verkiezingen aan te sturen zolang er geen nieuwe kieswet was aangenomen.

Op 16 maart sprak ook de Kamer van Afgevaardigden met 295 tegen 248 stemmen en zeven onthoudingen haar vertrouwen in de regering uit, nadat een debat over „morelevraagstukken in de politiek” tot even rumoerige taferelen had geleid als in de Senaat, waarbij leden van de oppositie zwaaiden met sponzen en werkhandschoenen (het decreet werd door hen „de slag met de spons” genoemd). Tijdens dezelfde parlementsitting besloten de afgevaardigden met 289 tegen 281 stemmen de onschendbaarheid van Vito, Di Donato en de voormalige minister van gezondheidszorg van de Liberale Partij (PLI), Francesco De Lorenzo, op te heffen. Voorts werd met 196 tegen 192 een

decreet verworpen dat voorzag in een hervatting van openbare projecten die hangende het onderzoek waren stilgelegd.

Nieuwe minister van milieu. Arrestatie van ENI-directeuren

Op 9 maart werd Valdo Spini benoemd tot de nieuwe minister van milieu en op 21 maart werd Ripa Di Meana gekozen tot nationale woordvoerder van de Groene Partij.

Op 9 maart werden Gabriele Cagliari, sinds 1989 directeur van het staatsenergiebedrijf ENI (Ente Nazionale Idrocarburi), en Franco Ciatti, directeur van ENI's dochteronderneming Nuovo Pignone, gearresteerd. Op 11 maart werden de directeuren van vier andere dochterondernemingen van ENI gearresteerd.

Onder de andere arrestanten die in maart werden ingerekend, bevonden zich Giuseppe Santoro, de Italiaanse permanente vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties, wegens misbruik van fondsen voor ontwikkelingshulp toen hij van 1972 tot 1992 bij het ministerie van buitenlandse zaken werkzaam was, en de directeur-generaal van het exportkredietbureau Sace.

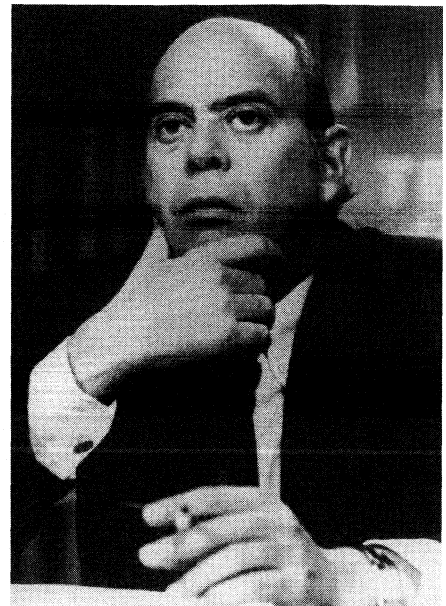
Stappen om de onschendbaarheid van Craxi en De Michelis op te heffen. Nieuwe PSI-voorzitter

Op 9 maart adviseerde een parlementaire commissie de onschendbaarheid van voormalig PSI-leider en premier Bettino Craxi op te heffen, zodat hij terecht kon staan voor corruptie. Er waren tot dusver zeven aanklachten tegen hem ingediend. Een rechter in Venetië vaardigde op 24 maart een arrestatiebevel tegen de voormalige minister van buitenlandse zaken Gianni De Michelis uit, wegens verduistering van voor ontwikkelingshulp bestemde gelden, nadat eerder een aanvraag was ingediend om zijn onschendbaarheid op te heffen.

Op 15 maart werd Gino Giugni gekozen tot voorzitter van de PSI.

Stappen tegen functionarissen van de PLI en de PSDI. Bestuur DC uitgedund

De arrestatie van de leider van de Liberale Partij (PLI) Renato Altissimo op 16 maart werd gevolgd door de arrestatie van plaatsvervangend partijleider Attilio Bastianini op 19 maart. Ook tegen de secretaris van de Sociaal-Democraten (PSDI), Antonio Cariglia, werd een

PLI-leider Renato Altissimo

voorlopig aanhoudingsbevel uitgevaardigd.

Op 23 maart werd de bestuurlijke top van de Christen-Democratische Partij aanzienlijk uitgedund, toen 33 van de 48 permanente leden ontslagen werden. Partijvoorzitter Rosa Russo Jervolino waarschuwde leden die betrokken waren bij het schandaal niet aan de vergadering deel te nemen.

Aftreden van ministers van landbouw en financiën en van Segni

Op 21 maart trad DC-minister van landbouw Angelo Fontana af, nadat rechters uit Verona een onderzoek tegen hem hadden aangespannen in verband met corruptie. De volgende dag werd hij vervangen door partijgenoot Alfredo Diana. De op 21 februari tot minister van financiën benoemde Franco Reviglio (PSI) trad op 30 maart af, nadat hij ervan beschuldigd was ENI-fondsen naar politieke partijen te hebben doorgesluisd.

Op 29 maart trad Mario Segni, leider van de dissidente Democratische Alliantie, terug als DC-parlementariër. Op 31 maart volgde een andere DC-parlementariër zijn voorbeeld. De regeringsmeerderheid werd daarmee teruggebracht tot 14 zetels.

Referenda

Op 18-19 april gingen de Italiaanse kiezers naar de stembus om zich in een re-

Minister van financiën Franco Reviglio trad op 30 maart af.

ferendum uit te spreken over acht vragen. Sommige van de vragen behelsden voorstellen voor grondwetswijzigingen die door de overgrote meerderheid van de kiezers werden goedgekeurd. De opkomst bedroeg 77 procent (84,9 procent in het noorden, 81,2 procent in Midden-Italië, 64,3 procent in het zuiden en 64,7 procent op Sicilië en Sardinië). Een belangrijke vraag betrof de wijziging van het systeem van evenredige vertegenwoordiging bij verkiezingen voor de Senaat, hetgeen naar verwachting weer zou leiden tot wijziging van het kiesstelsel voor de Kamer van Afgevaardigden.

In september 1992 was een gezamenlijke commissie van de twee kamers ingesteld om de grondwet uit 1947 te herzien (zie boven), maar zij was er niet in geslaagd met voorstellen te komen. Tot de tien vragen waarover in januari 1993 werd besloten een referendum te houden (zie boven), behoorden echter wel de grondwetswijzigingsvoorstellen waarvoor de dissidente christendemocraat Mario Segni zich sterk had gemaakt. Twee van de tien referendumvragen (over het beëindigen van de extra hulp aan de „mezzogiorno“, het zuiden, en over rechtstreekse burgemeestersverkiezingen) werden geschrapt nadat er relevante wetgeving was aangenomen.

Segni, die de „ja“-campagne had geleid; zei dat de uitslag „een overwinning (betekende) voor het Italiaanse volk dat vandaag met overweldigende meerderheid de fundamenteën heeft gelegd voor een nieuwe republiek“. De uitslag weerspiegelde de wijdverbreide teleurstelling in de bestaande „partitocratie“ die door en door corrupt

was en ernstig gecompromitteerd bleek door haar banden met de mafia (zie onder)

Zoals wettelijk vereist waren alle referendumvragen opgesteld als amendementen op bestaande wetgeving. Het percentage „ja“-stemmen was als volgt verdeeld over de verschillende thema's:

Bij de vraag over het kiesstelsel voor de Senaat stemde 82,7 procent voor wijziging van het bestaande stelsel zodat 238 van de 315 verkiesbare zetels op basis van een meerderheid van stemmen werden verdeeld en de rest op basis van proportionele vertegenwoordiging.

Het beëindigen van de financiering van politieke partijen door de staat werd goedgekeurd door 90,3 procent; 70,1 procent stemde in met de opheffing van het ministerie van landbouw en 82,2 procent stemde voor afschaffing van het ministerie van toerisme (waardoor de regio's volledige verantwoordelijkheid kregen op deze twee beleidsterreinen).

53,3 procent keurde het intrekken goed van een wet die drugsgebruik strafbaar stelde (waardoor een vroegere wet van kracht werd die het bezit van meer dan een kleine hoeveelheid drugs strafbaar maakte).

89,8 procent steunde in met de afschaffing van de regeringsbevoegdheid om directeurs van lokale spaarbanken te benoemen die gedeeltelijk of geheel in bezit waren van de lokale autoriteiten; 90,1 procent keurde de opheffing goed van het ministerie van staatsdeelname (dat in feite reeds ontmanteld was); en 82,5 procent stemde ermee in dat de lokale gezondheidsautoriteiten werden ontheven van de taak toe te zien op milieuvraagstukken.

Regering-Amato treedt af. Benoeming van Ciampi tot premier

Zoals werd verwacht trad Giuliano Amato, die men in maart had kunnen overhalen aan te blijven tot na het referendum (zie boven), op 22 april af als premier.

Op 26 april werd Carlo Azeglio Ciampi door president Oscar Luigi Scalfaro verzocht de 52ste na-oorlogse regering van Italië te vormen.

De 72-jarige Ciampi was sedert 1979 president van de Bank van Italië geweest. Hij had de bank onafhankelijk van de regering weten te maken en had volgens de *Independent* van 27 april een reputatie verworven als „een symbool van eerlijkheid, integriteit en politieke onafhankelijkheid“. Hij was de eerste Italiaanse premier in de 20ste eeuw die geen lid was van het parlement.

Ciampi nam in zijn regeringsploeg, die op 28 april bekend werd gemaakt en op 29 april beëdigd, drie ministers op van de Democratische Partij van Links (PDS, de voormalige communisten). Dit was een opmerkelijke ontwikkeling gezien het feit dat er in Italië sedert 1947 geen communisten deel hadden genomen aan de regering. Voor het eerst telde de regering ook een minister van de Groene Partij. Andere ministers kwamen uit de Italiaanse Republikeinse Partij (PRI) en de vier partijen van de aftredende coalitie, de Christen-Democraten (DC), de Socialisten (PSI), de Italiaanse Liberale Partij (PLI) en de Italiaanse Sociaal-Democratische Partij (PSDI). Vijf ministers waren partijloos. (Zie beneden over aftredende ministers PDS en Groenen naai-aanleiding van het handhaven van de parlementaire onschendbaarheid van Craxi).

Mario Segni opent op 19 april 1993 in Rome een fles champagne om de uitslag van de referenda te vieren. Naast hem PDS-leider Achille Occhetto (2de v.r.) en de afgevaardigden Giuseppe Ayala (r.) en Alfredo Biondi (in.).

De nieuwe Italiaanse premier. Carlo Azeglio Ciampi (1.).

Ciampi zei dat de regering „absolute prioriteit” gaf aan het hervormen van het kiesstelsel. Economische problemen zouden worden aangevat „met hernieuwde energie” om het begrotingstekort terug te dringen, terwijl de produktie zoï worden verhoogd en gemoderniseerd om de werkgelegenheid te vergroten.

Samenstelling van het kabinet

Premier - Carlo Azeglio Ciampi (partijloos); kabinetssecretaris - Antonio Maccanico (PRI); landbouw - Alfresco Diana (DC); begroting en planning - Luigi Spaventa (partijloos); cultureel erfgoed - Alberto Ronchey (partijloos); defensie - Fabio Fabbri (PSI); betrekkingen met het parlement - Augusto Barbera (PDS); electorale hervormingen - Leopoldo Elia (DC); EG en regionale zaken - Valdo Spini (PSI); onderwijs - Rosa Russo Jervolino (DC)(v); milieu - Francesco Rutelli (Groenen); financiën - Vincenzo Visco (PDS); buitenlandse zaken - Beniamino Andreatta (DC); gezondheidszorg - Maria Pia Garavaglia (DC)(v); industrie en privatisering - Paolo Savona (PRI); binnenlandse zaken - Nicola Mancino (DC); justitie - Giovanni Conso (partijloos); arbeid - Gino Giugni (PSI); buitenlandse handel - Paolo Baratta (PSI); posten en telecommunicatie - Maurizio Pagani (PSDI); openbare werken - Francesco Merloni (DC); sociale zaken - Fernanda Contri (PSI)(v); vervoer - Raffaele Costa (PLI); schatkist - Piero Barrucci (DC); wetenschappelijk on-

derwijs en onderzoek - Luigi Berlinguer (PDS); ambtenaren - Sabino Casse (partijloos).

Craxi's onschendbaarheid niet opgeheven

Slechts tien uur na haar beëdiging werd de nieuwe regering zwaar op de proef gesteld toen de ministers van de PDS en de Groenen aftraden nadat er in de Kamer van Afgevaardigden een aantal stemmingen had plaatsgevonden waarvan de uitslag betekende dat Bettino Craxi gevrijwaard bleef van gerechtelijke vervolging. Tegen Craxi, oudpremier en PSI-leider tot januari 1993 (zie boven); was een gerechtelijk onderzoek ingesteld in verband met 41 corruptiezaken.

Een verzoek om Craxi's parlementaire onschendbaarheid op te heffen, dat voor het eerst was ingediend op 12 januari (zieboven), had de steun gekregen van een commissie van de Kamer van Afgevaardigden. Toen de Kamer zich echter op 29 april moest uitspreken over het opheffen van Craxi's onschendbaarheid in zes zaken, stemde ze slechts in met de gerechtelijke vervolging van twee minder belangrijke aanklachten van Romeinse rechters betreffende de overtreding van de wet op de partijfinanciering. Craxi's onschendbaarheid werd echter niet opgeheven in verband met vier ernstige onderzoeken van Milanese rechters naar corruptie, het aannemen van gestolen goederen en onwettige financieringen.

De stemming leidde tot een handgemeen in de kamer tussen afgevaardigden en op straat tot

gevechten tussen uiterst linkse en fascistische betogers en de politie.

Op 30 april maakten Milanese rechters bekend dat zij de zaak voor het Constitutionele Hof zouden brengen. Zij bekritiseerden de Kamer die zich nu had begeven op het terrein van „de beoordeling van misdaden, een oefening die voorbehouden is aan strafrechterlijke actie”.

Commissie stemt voor opheffing van Andreotti's onschendbaarheid

Op 27 april besloot een Senaatscommissie met elf stemmen voor, één tegen en elf onthoudingen de Senaat te adviseren de onschendbaarheid op te heffen van de 74-jarige Giulio Andreotti, zeven keer premier en senator voor het leven. De Senaatscommissie had in hoorzittingen, die op 14 april begonnen waren, verbijsterende beschuldigingen gehoord aan het adres van Andreotti van vooral drie „pentiti” ofte wel spijtoptanten.

Andreotti had op 5 april een kennisgeving ontvangen dat er een onderzoek naar hem werd ingesteld betreffende overtredingen van de wet op de partijfinanciering, in verband met onderzoek van Milanese rechters naar onwettige partijfinanciering. Hij had eind maart van het gerecht in Palermo al voorlopige aanhoudingsbevelen ontvangen voor betrokkenheid bij de mafia (zieboven).

Getuigenverklaringen, die op 14 april werden onthuld door de Senaat, gaven aan dat twee aan de mafia toegeschreven moorden waren gepleegd met goedkeuring van Andreotti. Mino Pecorelli, een rechtse journalist die in 1979 was vermoord, en generaal Carlo Alberto Dalla Chiesa, een belangrijke inafbestrijder in Palermo die in 1982 was vermoord (zie pag. 150/1 e.v.-'83), zouden uit de weg zijn geruimd omdat beiden in het bezit waren van gevoelige informatie over de ontroering van en moord op oud-premier Aldo Moro (zie pag. 273 e.v.-'78 en 430/3 e.v.-'91).

Volgens Tommaso Buscetta, een mafia-informant die onder bescherming in de Verenigde Staten leefde, was Andreotti „de politicus tot wie de mafia zich wendde alvorens te beslissen hooggeplaatste personen te vermoorden”. Francesco Manino Mannoia, een andere informant in de VS, beweerde dat Andreotti in 1979 in Rome en in 1980 in Palermo leiders van de Cosa Nostra (de Siciliaanse mafia), onder wie het toenmalige hoofd van Cosa Nostra Stefano Bontade, had ontmoet. Volgens zowel Buscetta als Mannoia was de moord in maart 1992 op Salvatore Lima, ook wel de rechterhand van Andreotti op Sicilie genoemd, bedoeld als een signaal voor Andreotti dat de mafia niet tevreden was met diens onvoldoende bereidheid in te gaan op haar verlangens.

Bovendien beweerde Baldassare Di Maggio,

Oud-premier Giulio Andreotti (m) arriveert op 14 april 1993 voor de eerste hoorzitting door een Senaatscommissie naar zijn betrokkenheid bij de mafia.

de chauffeur van Salvatore Riina die in januari 1993 op basis van Di Maggio's informatie was gearresteerd (zie boven). op 20 april dat Andreotti en Lima in september 1988 in Palermo Riina en andere mafialeiders hadden ontmoet. Andreotti zou Riina bij de begroeting hebben gekust, hetgeen naar Di Maggio aannam „een teken van respect" was.

Andreotti ontkende deze beschuldigingen verontwaardigd. Op 13 april berichtte *La Stampa* dat hij gezegd had. „Geef me een beu-ij. een enkel bewijs van mijn banden met de mafia, een enkele daad of contact om de beschuldigingen geloofwaardig te maken." Op 15 april zei hij: „Ik ben het slachtoffer van schamteloze leugens." Hij noemde Di Maggio's beschuldigingen „zeer ernstige laster".

Andere corruptieonderzoeken

Op 5 april werd Arnaldo Forlani, die in 1981 kort premier en van februari 1989 tot oktober 1992 partijvoorzitter van de DC was geweest, ervan in kennis gesteld dat er tegen hem een onderzoek werd ingesteld in verband met overtreding van de wet op de partijfinanciering en de betaling van L 1.2 mrd aan steekgelden voor een wegenbouwcontract in de buurt van Florence.

Op 8 en 9 april verzochten rechters om de opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van 15 belangrijke politici die verdacht werden van banden met de Camorra (de Napolitaanse mafia). Tot hen behoorden oud-minister van onderwijs Riccardo Misasi, oud-minister van binnenlandse zaken Antonio Gava (een van zijn taken was ge-

weest de bestrijding van de mafia), die volgens de rechters „een onderdeel - en niet alleen een bondgenoot van - de criminele structuur van de Camorra" was, en oud-minister van begroting Paolo Cirino Pomicino.

Acties in de industrie

Op 2 april hielden de drie belangrijkste vakbondsfederaties een algemene verrassingsstaking van vier uur om de regering onder druk te zetten de toeneemende werkloosheid te bestrijden die in de buurt van de 11 procent kwam. In de grote steden werden betogingen gehouden: de grootste demonstratie met 70.000 deelnemers vond plaats in Milaan, terwijl er in Napels en Turijn botsingen plaatsvonden tussen fascistische en uiterst linkse elementen. (Zie boven voor staking in oktober 1992.)

Door druk op de lire daalde de waarde van de munt ten opzichte van de Duitse mark tot meer dan 1.000, hoewel de lire de dag afsloot op 998.

Guido Carli overleden

Op 23 april overleed Guido Carli op 79-jarige leeftijd. Carli was directeur van de Bank van Italië van 1960-'75, voorzitter van Confindustria (het Italiaanse verbond van industriëlen) van 1975-'80 en minister van de schatkist van 1989-'92.

(Voorber.pag. 826/2 e.v.-1992)

ALGEMEEN

VIJFHONDERDSTE VERJAARDAG KOMST VAN COLUMBUS

Duizenden Zuidamerikaanse Indianen en hun medestanders hielden op 12 oktober 1992 demonstraties in een groot aantal landen in Latijns-Amerika; van Mexico tot Chili. Hiermee slaagden zij erin de aandacht af te leiden van de festiviteiten rond de 500ste verjaardag van de komst van Christophorus Columbus in Amerika en deze te vestigen op de benarde situatie waarin de 40 miljoen inheemse bewoners op dat moment verkeerden.

In een rapport van de mensenrechtenorganisatie Amnesty International, dat ter gelegenheid van de viering werd gepubliceerd en een geschiedenis schetste van discriminatie, geweld en onrechtvaardigheid, werd verklaard: „De massamoorden op inheemse volkeren mogen in de afgelopen 500 jaar dan zijn afgenomen, ze zijn nooit opgehouden."

Een centrale plaats in het continentale protest werd ingenomen door de derde bijeenkomst van het Volksverzet van Inheemse en Afrikaanse Amerikanen, die van 6-12 oktober plaatsvond in de Nicaraguaanse hoofdstad Managua en werd bijgewoond door 300 afgevaardigden uit 27 landen. (De eerste en tweede continentale bijeenkomst van het Volksverzet hadden respectievelijk in 1989 in Bogota, Colombia, en in 1991 in Quetzaltenango, Guatemala, plaatsgevonden.) In een toespraak tijdens de bijeenkomst zei Rigoberta Menchu, een Indiaanse actievoerster uit Guatemala aan wie later de Nobelprijs voor de Vrede van 1992 werd toegekend (zie pag. 68/2-'93 en onder), dat de Europeanen ziekten, slavernij en de vernietiging van vele inheemse culturen hadden gebracht en dat de inheemse volkeren in Amerika hun eigen overleving zouden moeten vieren.

In Colombia maakte de politie een einde aan een protestmars bij de zuidelijke stad Popayan, waaraan enkele duizenden Indianen deelnamen: onder de demonstranten vielen hierbij 21 gewonden. Groepen van duizenden Indianen hielden protestmarsen in Guatemala, blokkeerden wegen in Ecuador, bezetten het centrale plein in Mexico Stad, hielden een protestmars naar het nationale paleis in Panama Stad en verbrandden Amerikaanse en Spaanse vlaggen in de Costa Ricaanse hoofdstad San José. Eerder, op 7 oktober, waren in het zuiden van Chili in de plaats Temuco 1.500 Mapuche-Indianen door de politie uiteengedreven met traangas en oproeruitrusting. De Indianen demonstreerden voor hun recht op grondbezit en tegen het staatsbezoek van kroonprins Felipe van Spanje, dat op dat moment plaatsvond.

Toekenning Nobelprijs voor de Vrede

Als symbolische kroon op het succes van de protesten werd op 17 oktober de Nobelprijs voor de Vrede toegekend aan

AMERIKA

de 33-jarige Quiche-Indiaan Rigoberta Menchu

In 1980 was Menchu uit Guatemala naar Mexico gevlucht nadat haar ouders en broer waren vermoord door het toenmalige militaire regime. Sindsdien had zij gestreden voor de rechten van de inheemse volkeren van Amerika. Door haar consequente veroordeling van grove schendingen van de mensenrechten had zij veel vijanden gemaakt in Guatemala. De regering van president Jorge Serrano Elias had getracht haar nominatie voor de Nobelprijs te dwarsbomen door een alternatieve kandidaat voor te dragen en te beweren dat Menchu de linkse guerrillabeweging Guatemalteke Nationale Revolutionaire Eenheid (URNG) vertegenwoordigde.

De regering-Serrano stuurde Menchu een verlate gelukwens, maar weigerde haar officieel te ontvangen. President Carlos Salinas de Gortari van Mexico bood haar echter op 19 oktober een speciale audiëntie en de sleutels van Mexico Stad aan.

Opening vuurtoren in Dominicaanse Republiek. Pauselijk bezoek

De Dominicaanse Republiek was het enige land in de regio waar de verjaardag van de komst van Columbus officieel werd gevierd.

Tijdens een bezoek van paus Johannes Paulus II van 9-14 oktober had de officiële opening moeten plaatsvinden van de Faro a Colon (Columbus-vuurtoren), een project waartoe president Joaquín Balaguer persoonlijk opdracht had gegeven en dat naar schatting \$ 25 mln had gekost. Vanwege voortdurende demonstraties, waarbij op 20 en 21 september twee mensen werden gedood toen politieën en militairen in het wilde weg op demonstranten schoten, zag het Vaticaan zich echter gedwongen de deelname van de paus aan de opening zelf af te gelasten. De plechtigheid werd verschoven naar 6 oktober. João Baena Soares, de secretaris-generaal van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) was de enige voorstaande Zuidamerikaan die erbij aanwezig was; ook de koning en koningin van Spanje hadden een uitnodiging afgeslagen.

De paus droeg op 11 oktober wel een openbare mis op bij de vuurtoren. Hij benadrukte dat Columbus de „edelekiem van het geloof” naar Amerika had gebracht, hetgeen hij karakteriseerde als een van de „grootste gebeurtenissen in de geschiedenis”, en zei dat de kerk een leidende rol had gespeeld bij pogingen om misbruiken door de kolonisten te beteugelen.

EPISCOPALE CONFERENTIE

De paus leidde ook de opening van de Vierde Algemene Latijnsamerikaanse Episcopale Conferentie, die van 12-28 oktober werd gehouden in Santa Domingo. In tegenstelling tot de „bevrijdingstheologie”, die door grote delen van de Zuidamerikaanse geestelijkheid werd voorgestaan als basis voor het op-

lossen van de problemen van boeren die geen land bezaten en vraagstukken als armoede en discriminatie op grond van ras of cultuur. benadrukte de paus dat de rol van de kerk lag in het bevorderen van spiritueel werk, en niet in sociaal activisme.

MIDDENAMERIKAANSE TOP

Van 9-11 december 1992 vond in Panama Stad de 13de halfjaarlijkse bijeenkomst van Middenamerikaanse staatshoofden plaats. Deze werd bijgewoond door de presidenten van Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua en Panama; de premier van Belize en de vice-president van de Dominicaanse Republiek waren als waarnemer aanwezig.

De resultaten van de conferentie werden neergelegd in de „Verklaring van Panama”, die door de deelnemers op 11 december werd uitgegeven. De belangrijkste punten van deze verklaring behelsden nieuwe maatregelen voor een grotere regionale integratie.

Het voornaamste onderdeel van het akkoord was de oprichting van het Middenamerikaanse Integratiestelsel (Centraal American Integration System, SICA), dat moest toezien op de integratie. Het SICA zou op 1 februari 1993 in werking treden (zie onder). Op de conferentie werd verder de Hondurees Roberto Herrera Caceres benoemd tot secretaris-generaal van het SICA, waarvan het secretariaat werd gevestigd in San Salvador. Panama en Costa Rica moesten het SICA-protocol nog ratificeren, maar hun regeringsleiders maakten duidelijk dat zij vastbesloten waren om deel te nemen.

Andere maatregelen omvatten de verbetering van de financiële integratie van Middenamerikaanse landen, de samenwerking tussen effectenbeurzen in de regio, en de verbetering van bankvoorschriften en het toezicht op banken.

De staatshoofden gaven hun steun aan de inspanningen voor vrede, verzoening en wederopbouw in El Salvador, Guatemala en Nicaragua. Ook steunden zij de toenadering tussen Guatemala en Belize in hun territoriaal geschil (zie pag. 170/1/2-'92) en schaarde zij zich achter de uitspraak van het Internationale Gerechtshof inzake het territoriale conflict tussen Honduras en El Salvador (zie onder HONDURAS). Verder waren zij er voorstander van dat Panama weer lid zou worden van de Rio-groep van Latijnsamerikaanse staten. De beslissing van Panama om een commissie in het leven te roepen, die de noodzakelijke stappen moest ondernemen om Panama weer aansluiting te laten krijgen bij het regionale integratieproces, werd met instemming ontvangen.

Een door Panama opgesteld ontwerpverdrag over wederzijdse juridische bijstand werd goedgekeurd. Ook werden plannen goedgekeurd om in februari 1993 in Belize een conferentie te houden over maatregelen voor de bestrijding van de narcoticahandel in de regio

(zie onder). Bovendien werd een statuut voor een Middenamerikaans Gelechtschhof ondertekend.

In de slotverklaring werd ook benadrukt dat het belangrijk was een akkoord te bereiken over de Uruguay-ronde van de Algeinene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT) en bevredigende overeenkomsten voor bananen en koffie te sluiten. Door deze overeenkomsten moesten Middenamerikaanse landen met hun produktie eerlijk toegang krijgen tot de internationale inmarkten. Bezorgdheid werd geuit over de mogelijke gevolgen van het Noordamerikaanse Vrijhandelsakkoord (NAFTA, zie pag. 767/2 e.v.-'92 en 329/3 e.v.-'93). Hierdoor werden voorkeursregelingen voor de Amerikaanse invoer uit Midden-Amerika verminderd.

De presidenten aanvaardden de aanbevelingen van het Centraal Amerikaans Parlement (Parlacen) voor de bevordering van de integratie en zijn plannen voor maatschappelijke ontwikkeling.

(Vor.ber.pag. 765/2 e.v.-1992)

MERCOSUR-TOP

Op 28 december 1992 vond in de Uruguayaanse hoofdstad Montevideo de derde topconferentie plaats van Mercosur, de Zuidamerikaanse Gemeenschappelijke Markt (voor de conferentie van juni zie pag. 766/1/2-'92). De presidenten van de vier lidstaten, Uruguay, Argentinië, Brazilië en Paraguay besloten, vooruitlopend op de volledige afschaffing van de tarieven eind januari 1994, de gemeenschappelijke handels-tarieven op de meeste produkten te binden aan een maximum van 20 procent.

(Vor.ber.pag. 766/1/2-1992)

VRIJHANDELSAKKOORD

Ter afsluiting van de besprekingen die op 12-13 februari 1993 werden gevoerd in de Venezolaanse hoofdstad Caracas: ondertekenden de presidenten van de vijf leden van de Middenamerikaanse Gemeenschappelijke Markt (Costa Rica, El Salvador, Honduras, Guatemala en Nicaragua) en de presidenten van Colombia en Venezuela een vrijhandelsakkoord. Mexico was ook vertegenwoordigd op de vergadering. Panama, dat op dat moment was uitgesloten, zou naar verwachting een aanvraag indienen om te mogen deelnemen aan het akkoord.

Alle partijen waren het eens over de noodzaak het akkoord in overeenstemming te brengen met het akkoord dat de vijf Middenamerikaanse landen en Mexico in augustus 1992 (zie pag.

De presidenten van zeven Latijnsamerikaanse landen. v.l.n.r. Jorge Serrano van Guatemala, Rafael Callejas van Honduras, Violeta Chamorro van Nicaragua, Sixto Duran Ballen van Ecuador, Cesar Gaviria van Colombia, Guillermo Endara van Panama en Rafael Calderon van Costa Rica, arriveerden op 11 februari 1993 in Guayaquil, Ecuador, voor overleg over EG-maatregelen ten aanzien van de import van bananen.

766/1-'92) hadden gesloten, teneinde een bindend akkoord te bereiken tussen Midden-Amerika en de G-3 (Groep van Drie, bestaande uit Colombia, Mexico en Venezuela) als voorbereiding op de vorming van een aparte vrijhandelszone. Na aanvankelijke aarzelingen werd Costa Rica, dat van mening was dat het met zijn economische beleid aanzienlijk verder was dan zijn burens en dat had laten weten gereserveerd te staan tegenover verplichte „blok“-onderhandelingen, over de streep gehaald nadat kleine wijzigingen door de andere landen waren aanvaard.

Het akkoord dat in juni 1993 van kracht zou worden, voorzag in de (i) de tolvrije toegang van 500 produkten uit Midden-Amerika tot Venezuela en Colombia; (ii) eenzelfde behandeling van Colombiaanse en Venezolaanse exportprodukten die op dat moment niet in de Middenamerikaanse landen te krijgen waren; (iii) een tariefplafond van 20 procent op andere produkten die tussen de zeven landen werden uitgewisseld, met uitzondering van Nicaragua maar het maximumtarief 40 procent zou bedragen; (iv) de opheffing van alle handelsbarrières na 10 jaar; en (v) mechanismen voor de bevordering van samenwerking en productieve investeringen tussen alle landen.

Op 4 maart 1993 werd bekendgemaakt dat Bolivia, Colombia, Ecuador en Venezuela, die alle lid waren van het Andes-pact, een overeenkomst hadden gesloten over de oprichting van een douaneunie per 1 januari 1994. Peru, dat zich in augustus 1992 tijdelijk had teruggetrokken als volledig lid van het Pact (zie pag. 36/2/3-'93), maakte echter geen deel uit van de overeenkomst.

die erop gericht was een regionale vrijhandelszone op te richten.

SAN JOSÉ IX

Op 22-23 februari 1993 ontmoette de San José-Groep van de vijf Middenamerikaanse ministers van buitenlandse zaken in San Salvador hun collega's van de Europese Gemeenschap voor hun negende jaarlijkse conferentie (zie pag. 316/3-'92 voor de achtste conferentie). Mexico, Venezuela en Colombia waren aanwezig als geassocieerde landen.

De EG stelde in totaal \$ 25 mln aan ontwikkelingshulp ter beschikking aan de Middenamerikaanse regio, in ruil voor een vijfjarenplan voor grotere economische samenwerking met de EG. Het slotcommuniqué bevatte bepalingen waarin werd aangedrongen op de consolidatie van de democratie en de mensenrechten in de regio door vrede te koppelen aan economische ontwikkeling en sociale rechtvaardigheid. Er werd echter geen melding gemaakt van de omstreden kwestie van de Middenamerikaanse bananenexport naar de Europese markt, waarover naar verluidt geen overeenstemming was bereikt.

AKKOORD OVER DRUGS

Op 19 februari ontmoetten de presidenten van El Salvador, Honduras, Nicaragua en Panama, de premier van Belize en vertegenwoordigers van Costa Rica en Guatemala elkaar in Belmopan, de hoofdstad van Belize. Mexico, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten hadden waarnemers gestuurd.

De deelnemers aan de bijeenkomst besloten internationale hulp te zoeken bij de vorming van een regionale drugsbestrijdingscommissie en bij de coördinatie van de bestrijding van de drugshandel, die naar ieders inzien een grote bedreiging vormde voor het democratiseringsproces in de regio. Volgens cijfers van de Panamese president Guillermo Endara Galimany bleef 40 procent van de drugs die uit Zuid-Amerika naar Midden-Amerika werden vervoerd en bedoeld wa en voor de Verenigde Staten, in de regio om daar geconsumeerd te worden.

President Alfredo Cristiani Burkard van El Salvador zei bij aankomst dat het Amerikaanse Drug Enforcement Agency (DEA) zich naar zijn mening beter niet rechtstreeks kon mengen in de strijd tegen de drugs in de regio maar eerder een „adviserende“ rol moest vervullen.

NIEUW REGIOSXLE KADER-ORGANISATIE

Op 1 februari woonden de presidenten van El Salvador en Guatemala in San Salvador een plechtigheid bij waarop het Middenamerikaanse Integratiestelsel (SICA) officieel werd ingeluid (zie boven). De afwezigheid van andere staatshoofden uit de regio wierp twijfels op of het SICA werkelijk in staat zou zijn de supranationale autoriteit uit te oefenen die beoogd werd.

Het SICA, dat formeel was opgericht in december 1991 op de elfde Middenamerikaanse topconferentie in de Hondurese hoofdstad Tegucigalpa (zie pag. 315/1/2-'92), was bedoeld om de spanningen van bestaande institutionele structuren te stroomlijnen en te coördineren en de ingeslapen Organisatie van Middenamerikaanse Staten (ODECA), opgericht in 1951, nieuw leven in te blazen. Ondanks een aanpassing van de organisatie in 1962 was de ODECA er niet in geslaagd zijn opdracht te vervullen om „een politieke en economische gemeenschap (tescheppen) met als doel de integratie van Midden-Amerika“. Om zijn nieuwe rol naar behoren te kunnen vervullen was het de bedoeling dat de uitvoerende commissie en de raad van ministers van het SICA niet alleen regeringen van advies zouden dienen maar ook, en dat was een cruciaal punt, de besluiten die de regionale presidenten op topconferenties namen, om te zetten in wettelijk bindend beleid.

CXRICORI. SPECIALE TOPONTMOETING

Van 28-30 oktober 1992 vond in Port of Spain, in Trinidad, een speciale topontmoeting plaats van leiders van de Caribische Gemeenschap (CARICOM). Tijdens de top besloten zij hun regeringen aan te bevelen een nieuw regionaal tarievenstelsel in te voeren met als doel een einde te maken aan de diepe verdeeldheid onder de 13 CARICOM-lidstaten over de hoogte van de tarieven (zie pag. 766/2/3-'92 voor CARICOM-top in juni). Het hoogste niveau van het

AMERIKA

Gemeenschappelijk Extern Tarief (CET), dat tussen 1 januari en 30 juni 1993 zou worden ingevoerd, zou worden verlaagd van 45 tot 30-35 procent. Het CET zou in de periode tot 1995 verder worden verlaagd tot 23-30 procent en voor 1997 tot 20-25 procent. De regering van de Amerikaanse president Bush had getracht de Gemeenschap tot omvangrijkere verlagingen op kortere termijn te bewegen.

De regeringen van Antigua en Barbuda, St Christopher en Nevis en St Lucia, die nog niet aan het CET voldeden, hadden toegezegd dit alsnog te doen.

Overeenkomst met Venezuela

De CARICOM tekende ook een overeenkomst met Venezuela (dat aan de CARICOM was verbonden als waarnemer), dat toezegde voor eind 1996 een pakket van 1.300 produkten vrij te stellen van invoerrechten. Deze vrijstelling zou gefaseerd worden ingevoerd. Bij het in werking treden van de overeenkomst op 1 januari 1993 zou van het totale pakket produkten eerst 15 procent worden vrijgesteld van invoerrechten. Dit zou vervolgens worden uitgebreid tot 50 procent vanaf 1994, 75 procent vanaf 1993 en 100 procent vanaf 1996. In ruil hiervoor zou Venezuela voor zijn export naar het CARICOM-gebied de status van „meest begunstigd land” worden toegekend en vanaf 1996 wederkerige vrijstelling van invoerrechten krijgen (zie ook pag. 9012- en 766/3-'92).

Tussentijdse vergadering

Van 22-24 maart 1993 werd in de Dominicaanse hoofdstad Roseau de vierde tussentijdse vergadering van regeringsleiders van de Caribische Gemeenschap (CARICOM) gehouden. In het slotcommuniqué werd geconstateerd dat ontwikkelingslanden, dus ook de leden van de CARICOM, zich gesteld zagen voor een grote economische uitdaging door de handelsliberalisatie die in een stroomversnelling was geraakt na de ondertekening van het Noordamerikaanse Vrijhandelsakkoord (North American Free Trade Agreement of NAFTA, zie pag. 316/3-'92; 767/2 e.v.-'92) en door de vorming van de Europese markt (zie pag. 237/2 e.v.-'93). Wel werd de beslissing van de EG over de bananenexport, uit december 1992, begroet als een besluit dat „de legitieme belangen van alle betrokken partijen op hoogst evenwichtige wijze” diende.

Ook het vooruitzicht van ineenpartijenbesprekingen in Zuid-Afrika werd met instemming

begroet en men besloot dat de CARICOM-regeringen in overleg met het Gemeenebest heereid zouden zijn de handels- en investerings-sancities op te heffen zodra door de meerpartijenovereenstemming was bereikt „over overgangsregelingen naar de instelling van een niet-rationale democratie”. De opheffing van financiële sancities zou worden overwogen „wanneer de constituerende vergadering was geïnstalleerd en de meerpartijengroep om de opheffing van alle sancities vroeg”.

Bijeenkomst van CARICOM-SIECA

Op een bijeenkomst van CARICOM-functionarissen en het Permanente Secretariaat van het Interamerikaanse Economische Integratieverdrag (SIECA), die in maart plaatsvond in Guatemala Stad, werd de noodzaak benadrukt voor nauwere samenwerking om effectief over ontwikkelingshulp te kunnen onderhandelen met multilaterale geldschieters en de internationale gemeenschap, en met handelsblokken als het NAFTA.

40ste vergadering over gemeenschappelijke markt

Op 5 maart werd in Georgetown, de hoofdstad van Guyana, de 40ste CARICOM-vergadering over een gemeenschappelijke markt gehouden. De vergadering constateerde met bezorgdheid de daling van de interregionale handel in 1992 met bijna 3 procent, die vooral het gevolg was van een daling in de aankoop van olieprodukten. In het bijzonder Gviana en Jamaica kochten hun olie nu buiten de regio. Negen CARICOM-lidstaten hadden echter wetgeving ingevoerd om de restricties op regionale importprodukten op te heffen. De resterende handelsbeperkingen hadden vooral betrekking op landbouwprodukten en niet op industriële produkten.

(Voorber. pag. 766/2/3 e.v.-1992)

BRAZILIË

AANKLACHT TEGEN COLLOR DE MELLO. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 12 november 1992 diende procureur-generaal Aristides Junqueira een aanklacht in wegens „passieve corruptie en illegale samenwerking” tegen de geschorste president Fernando Collor de Mello, in verband met een corruptieschandaal waarmee vele miljoenen aan overheidsgeld waren gemoeid. Er hing Collor een impeachment-procedure

door de Senaat boven het hoofd (zie pag. 830/2 e.v.-'92) en op 27 november keurde de speciale onderzoekscommissie, met 16 stemmen tegen 1, een verslag goed dat zou worden aangeboden aan de voltallige Senaat, waarin zijn definitieve afzetting werd aanbevolen.

Junqueira verklaarde later dat hem via een collega, die op 17 november in de hoofdstad Brasilia door een zakenman was benaderd, \$ 50 mln was geboden om de aanklacht in te trekken.

Terugtrekking van getuige in proces tegen Collor

Een verrassende ontwikkeling was dat Paulo Cesar Farias (nationaal bekend als PC), een zakenman en Collors voormalige campagneleider, op 4 november door de aanklager werd teruggetrokken als getuige tegen Collor. Naar verluidt was Farias het brein achter plannen om de federale overheid een bedrag van naar schatting tussen de \$ 150 mln en \$ 200 mln afhandig te maken.

Aanklager Evandro Linse Silva verklaarde dat het land wenste dat de zaak snel afgehandeld zou worden en dat het niet gediend zou zijn met „meer spectaculaire beschuldigingen” of met geloof hechten aan „de leider van een criminele organisatie”. Collors verdedigers bevestigden dat ook zij Farias niet als getuige zouden oproepen (er werd algemeen verwacht dat Farias zich tegen Collor zou keren omdat diens verdediging erop gebaseerd zou zijn alle schuld op Farias te schuiven).

Belastinghervormingen

De regering van nationale eenheid van interim-president Itamar Franco kondigde op 6 november een controversieel pakket fiscale hervormingsmaatregelen aan dat \$ 15 mrd zou moeten opleveren. Het pakket omvatte een aantal grondwetsamendementen waarvoor instemming van het Congres nodig was.

Volgens minister van planning Paulo Haddad en minister van economie en financiën Gustavo Krause waren de maatregelen meer dan een koerscorrectie en vertegenwoordigden ze Itamar's „gehele” programma. Zij verklaarden dat de regering de helft van de extra opbrengst zou besteden aan het afbetalen van schulden en dat zij haar uitgaven in 1993 zou beperken, wat onder meer inhield dat projecten die geen banen opleverden zouden worden opgeheven.

De belangrijkste punten waren: (i) een belasting van 0.3 procent op financiële transacties (ITMF), die zou gelden tot 1994, maar niet van toepassing was op salarisbetalingen, pensioenuitkeringen en gewone spaarrekeningen; (ii) een instructie aan hanken om in speciale gevallen en op verzoek van de minister van financiën, alle veranderingen op de rekening van een persoon of bedrijf door te geven, om

het ontduiken van belastingen tegen te gaan; (iii) de vereenvoudiging van het belastingstelsel waarbij drie sociale premies zouden worden vervangen door een BTM van tussen de 7 en 10 procent; (iv) het opheffen van de belastingen op gefabriceerde producten, brandstofverkoop en extra inkomsten, die zouden worden vervangen door een selectieve belasting (waarvan de hoogte nog moest worden vastgesteld) op auto's, alcoholische dranken, brandstoffen, elektriciteit en telecommunicatie; (v) de afschaffing van de aparte belastinginning door staten en gemeenten en alleen door gemeenten, zodat alle belastingen (behalve de ITMF) door de federale overheid zouden worden geïnd en zouden worden gedeeld met de staten en de gemeenten, hetgeen naar verwachting hun belastinginkomsten met respectievelijk 9 en 17 procent zou verhogen; (vi) een verbod voor het Federale District, de staten en de gemeenten om nieuwe schulden aan te gaan tot het jaar 2000.

Lokale verkiezingen

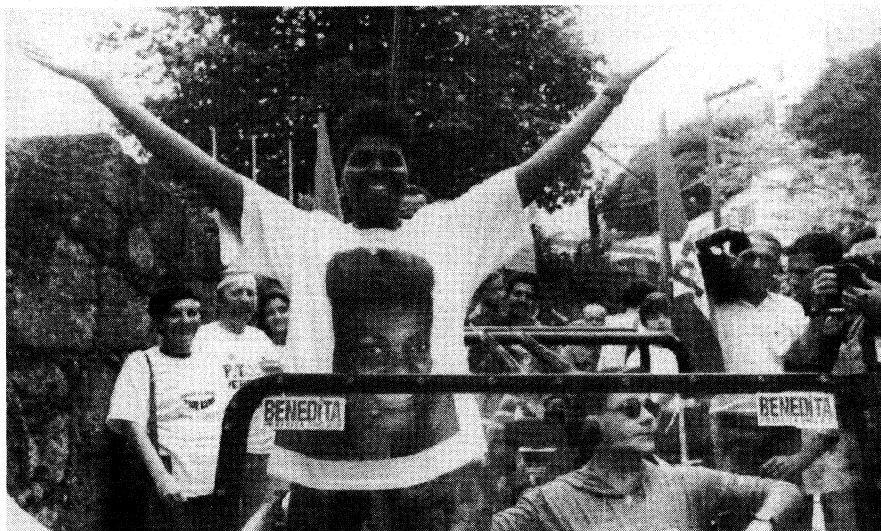
De uitslagen van landelijke gemeenteraadsverkiezingen op 15 november, lieten een aanzienlijke verschuiving naar links zien, die werd uitgelegd als een reactie op de berichten over grootschalige corruptie binnen de regering van Collor.

De Arbeiderspartij (PT), wier leider Luis Inacio da Silva („Lula”) na Collor als tweede was geeindigd in de laatste ronde van de presidentsverkiezingen in december 1989 (zie pag. 150/3 e.v.-'90), boekte belangrijke winst, maar verloor de meerderheid in het stadsbestuur van Sao Paulo en kreeg ook geen meerderheid in Rio de Janeiro. Ondanks het succes van de PT behield de centrum-linkse Partij van de Braziliaanse Democratische Beweging (PMDB) de macht in meer dan de helft van de gemeenten van het land.

De PT behaalde een meerderheid in enkele belangrijke hoofdsteden van staten: Belo Horizonte (Minas Gerais), Porto Alegre (Rio Grande do Sul) en Goiania (Goiias) en in de belangrijke industriestad Ribeirao Preto. De post van burgemeester van Sao Paulo, dat het grootste en machtigste gemeentebestuur van het land had, ging naar Paulo Maluf, een rechtse populist van de Sociaal-Democratische Partij (PDS) met ambities om president te worden. Maluf was niet alleen een persoonlijke vriend van Collor maar ook een voormalige bondgenoot van Farias. In de burgemeestersverkiezingen in Rio de Janeiro versloeg Cesar Maia van de PMDB Benedita da Silva van de PT, die in 1987 als eerste zwarte vrouw in het Congres was gekozen.

Aftreden en impeachment van Collor

Op 29 december 1992 legde president Fernando Collor zijn ambt neer toen de Senaat impeachment-procedures tegen hem in gang zette. Vice-president Itamar Franco, waarnemend president sinds Collor in september was geschorst, werd tijdens een gemeenschap-

Benedita da Silva, de candidate van de Arbeiderspartij voor het burgemeesterschap van Rio de Janeiro, begroet supporters tijdens een verkiezingsbijeenkomst op 12 november 1992.

pelijke zitting van het Congres onmiddellijk beëdigd als president voor de resterende twee jaar van de vijfjarige presidentiële termijn. Alhoewel de Senaat het erover eens was dat afzetting niet meer tot de gerechtelijke mogelijkheden behoorde nadat Collor zijn ambt had neergelegd, besloot zij met 73 tegen 8 stemmen om door te gaan met de impeachment-procedure. Nadat Collor op 30 december schuldig werd bevonden aan corruptie en machtsmisbruik, besloot de Senaat met 76 tegen 3 stemmen om hem voor 8 jaar uit te sluiten van openbare ambten, een sanctie die gelijk stond aan afzetting.

Aangezien Collor nog moest terechtstaan voor strafbare handelingen, mocht hij het land niet verlaten zonder toestemming van het Opperste Gerechtshof.

Ondanks een stemming in de Senaat op 2 december, waarin hij formeel werd aangeklaagd, had Collor geweigerd af te treden en had hij voortdurend geprobeerd de impeachment-procedures te vertragen. Zo had hij op 21 december zijn twee advocaten ontslagen (de dag voor de rechtszaak moest beginnen) om een week respijt te krijgen, terwijl het Opperste Gerechtshof een pro deo-advocaat aanstelde. Op 28 december verwierp de president van het Opperste Gerechtshof, Sidney Sanches, het verzoek van Collor om de rechtszaak nog een maand uit te stellen.

Franco's inaugurele rede

Op 30 december zei Franco in zijn eerste toespraak als president dat de strijd tegen armoede, sociale ongelijkheid en corruptie prioriteit kreeg, en beloofde hij de internationale verplichtingen van Brazilië te respecteren.

Hij veroordeelde Collors „onrealistisch” inoderniseringsbeleid, dat volgens hem een economische stap terug had betekend en het land had verarmd, terwijl de hoge rente de regering ervan had weerhouden te investeren in productieve activiteiten. Franco zei dat modernisering de middenklasse niet mocht verarmen en niet ten koste zou mogen gaan van de arbeiders. Over privatisering (zie onder) zei hij dat alleen de ethische oriëntatie van het programma zou veranderen en hij garandeerde dat aan de economische regulering niet getornd zou worden; ook beloofde hij dat er geen milieukrassen maatregelen genomen zouden worden. Tot slot zei hij te hopen op een tijdperk van nieuwe regeringsverantwoordelijkheid, dat werd gesteund door de wetgevende, de uitvoerende en de rechterlijke macht.

Nieuwe minister van economische zaken

Minister van planning Paulo Haddad nam naast zijn eigen portefeuille die van economie en financiën op zich, nadat Gustavo Krause, die slechts twee maanden in functie was geweest (voor zijn benoeming zie pag. 832/1-'92, waar hij abusievelijk Kraus wordt genoemd) op 16 december aftrad.

Krause trad af nadat Franco op 15 december besloot het privatiseringsprogramma drie maanden uit te stellen. Dit leidde tot bezorgdheid dat de vrije-marktpolitiek en het inoderniseringsbeleid vertraagd zouden worden ten gunste van het populistische en nationalistische beleid dat Franco in het verleden bepleit had.

Op 31 december zei Haddad, terwijl hij de grote lijnen schetste van een nieuw economisch programma voor Brazilië, dat de verhoging van de levensstandaard prioriteit kreeg boven de strijd tegen de inflatie, op dat moment jaarlijks ongeveer 1.500 procent. De levensstandaard wilde hij verhogen door het minimum-

loon te verdubbelen en wellicht te verviervoudigen en door in de volgende twee jaar 4 mln nieuwe banen te scheppen door middel van selectieve economische ontwikkeling. Haddad zei in samenwerking met werkgevers en werknemers selectieve groei na te streven. De regering zou zeer tevreden zijn, zei hij, als zij de inflatie zou kunnen terugbrengen tot 60 procent op jaarbasis. Andere doelstellingen omvatten het tegengaan van overheidsverspillingen, een geleidelijke verlaging van de rente en de liberalisering van investeringsvoorschriften.

Collor in staat van beschuldiging gesteld

Op 4 januari 1993 werd voormalig president Fernando Collor de Mello er door het federale Opperste Gerechtshof van op de hoogte gesteld dat hij als gewoon burger terecht zou staan op verdenking van „passieve corruptie en criminele samenwerking”. Eerder had de Senaat besloten zijn onschendbaarheid tegen vervolging tot het jaar 2000 op te heffen. Op 19 januari waarschuwde de voorzitter van de Braziliaanse Vereniging van Advocaten, Marcelo Lavenere, die had geholpen de impeachment-procedure van het parlement in gang te zetten, de autoriteiten dat zij moesten voorkomen dat Collor het land uit zou vluchten.

Op 29 april oordeelde het Opperste Gerechtshof dat oud-president Fernando Collor de Mello moest worden aangeklaagd op grond van „passieve corruptie en criminele samenwerking” in verband met de rol die hij tijdens zijn ambtsuitoefening gespeeld zou hebben in de grootschalige fraude met overheidsgelden en staatscontracten. Negen rechters aanvaardden een deel van de door procureur-generaal Aristides Junqueira gepresenteerde zaak tegen Collor, die nu een strafrechtproces voor het Opperste Gerechtshof tegemoet kon zien.

Nieuwe belasting op financiële transacties

Het Huis van Afgevaardigden stemde op 20 januari met 375 tegen 87 stemmen voor een wet die 0,25 procent belasting hief op alle financiële transacties, inclusief cheques. Met de extra inkomsten die door de belasting zouden worden gegenereerd, naar schatting een bedrag van \$ 7,2 mrd. en de \$ 6 mrd van een voorheffing op de vennootschapsbelasting op financiële winsten die in december was goedgekeurd zou de regering een gat van \$ 13 mrd in de begroting voor 1993 kunnen dichten. Bovendien zou zij daarmee haar positie

kunnen versterken bij nieuwe onderhandelingen met het Internationale Monetair Fonds (IMF) over een verlopen overbruggingskrediet van \$ 2,1 mrd (zie pag. 548/2-'92 en pag. 832/3-'92).

De politieke steun voor de belasting op financiële transacties was veiliggesteld tijdens een vergadering op 8 januari van alle negentien partijen die vertegenwoordigd waren in het Congres, waarbij Franco brede steun vroeg voor veertien wetsvoorstellen van de regering die hij „essentieel” noemde in de strijd tegen inflatie en economische recessie.

In ruil voor steun voor de belastingmaatregel moest de regering echter afzien van voorstellen om het bankgeheim op te heffen zodat het ministerie van financiën onderzoek kon doen naar belastingontduiking, en om speciale tribunalen in te stellen die hard zouden optreden tegen belastingontduikers. Om centrum-links tevreden te stellen had de regering ook de voorgestelde nieuwe belastingen op bedrijfsmiddelen en brandstof achtenvege gelaten en moest zij beloven meer geld te besteden aan sociale programma's.

Nieuwe privatiseringsregels

Op 19 januari maakte minister van economie en financiën Paulo Haddad nieuwe privatiseringsregels bekend die Franco een centrale rol gaven in het toezicht op de overdracht van staatsbedrijven, hetgeen voorheen gebeurde door de Nationale Economische en Sociale Ontwikkelingsbank (BNDES). Franco zou het recht hebben te bepalen welke bedrijven moesten worden verkocht en welke staatseigendom bleven, en hij mocht in elk stadium van de verkoop ingrijpen als dat het nationale belang diende. Hij kon ook per geval het

niveau van buitenlandse investeringen bepalen; daarbij zou de buitenlandse deelneming mogelijk meer dan de huidige 40 procent mogen bedragen en misschien zelfs 100 procent. afhankelijk van de onderneming. Pensioenfondsen van staatsbedrijven zouden worden uitgesloten van deelname aan privatiseringen.

Benoemingen in het kabinet

Franco voltooide half januari zijn kabinet met de benoeming van twee vrouwen op belangrijke ministeries; zijn regering droeg een duidelijk centrum-links karakter.

De professor in de economie Yeda Crusius van de Braziliaanse Sociaal-Democratische Partij (PSDB) nam het ministerie van planning over van Haddad, die al eerder minister van economie en financiën was geworden. Luiza Erundina, de voormalige burgemeester van Sao Paulo, werd minister van federaal bestuur, ondanks oppositie binnen haar eigen partij, de linkse Arbeiderspartij (PT).

Gesprekken met het IMF

Na weken durende gesprekken in Washington bleef het IMF op 10 februari 1993 bij zijn standpunt dat de Braziliaanse regering een volledig uitgewerkt economisch programma moest overleggen voordat er sprake kon zijn van een nieuw overbruggingsakkoord. Het IMF stemde er wel mee in het akkoord uit januari 1992 over een overbruggingskrediet ter waarde van 1,5 mrd SDRs (\$ 2,1 mrd, zie pag. 548/2/3-'93) te gebruiken als basis voor nieuwe onderhandelingen.

Minister van economie en financiën Paulo Haddad geeft op 19 januari 1993 een persconferentie.

Dit akkoord, dat formeel in augustus 1993 afliep, was na een eerste betaling opgeschort omdat de regering-Collor er niet in was geslaagd de overeengekomen anti-inflationaire maatregelen te treffen. Een nieuw akkoord zou het mogelijk hebben gemaakt een commerciële schuld van \$ 44 mrd te herstructureren, waarvoor naarschatting \$ 3,2 mrd nodig was als onderpand; tenminste de helft van dit bedrag moest van multilaterale instellingen komen. In de voorafgaande tien jaar was de totale buitenlandse schuld van Brazilië meer dan verdubbeld tot \$ 120 mrd hoewel er reeds \$ 112 mrd aan aflossingen was betaald.

In november 1992 was een ambitieus pakket belastinghervormingsmaatregelen ingevoerd in een poging een aantal hardnekkige structurele problemen op te lossen vóór de vaststelling van een nieuw economisch plan (zie boven). Het Congres had echter de voorstellen om de belastinginkomsten te verhogen gewijzigd zodat deze naar verwachting slechts \$ 2 tot \$ 3 mrd zouden opleveren. In januari 1993 bedroeg de maandelijkse inflatie 27,45 procent, twee procent hoger dan in december en hoger dan het totale inflatiepercentage dat in het IMF-akkoord van 1992 was voorzien voor 1993.

Decreet over financiële verslaglegging

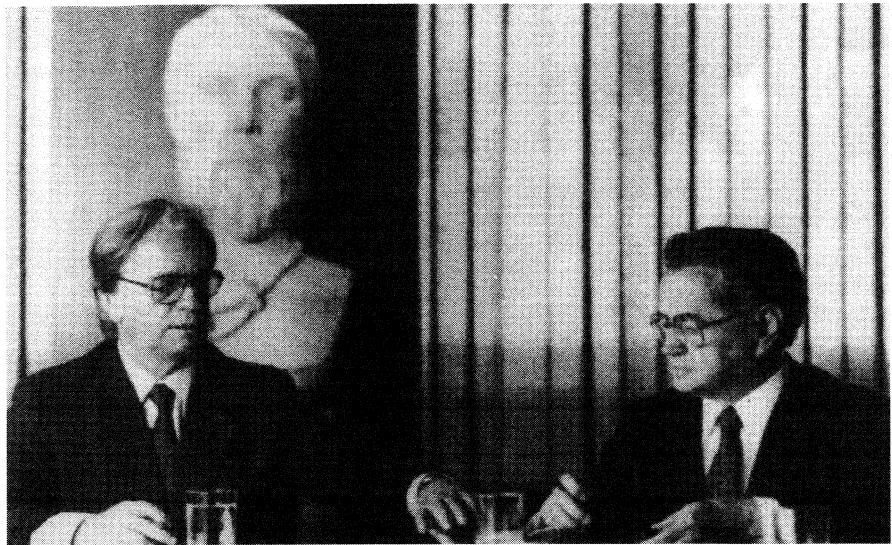
Op 12 februari reageerde de zakenwereld boos op een presidentieel decreet dat de vennootschapsbelasting verhoogde door nieuwe regels voor financiële verslaglegging in te voeren.

Het decreet schafte de wet van juni 1991 af die bepaalde dat bedrijven de waarde van hun activa opnieuw konden bepalen en reeds betaalde belasting konden terugvragen. Naar verwachting zouden de belastinginkomsten nu \$ 1 mrd hoger uitvallen. De regering had gehoopt precies dit bedrag te innen door een nieuwe belasting op cheques, een van de maatregelen uit het oorspronkelijke hervormingspakket van november 1992. Deze maatregel werd op 11 februari echter door het Congres afgewezen, vooral door een succesvolle lobby van het machtige bedrijfsleven in São Paulo.

Minister van financiën vervangen

Op 1 maart trad minister Paulo Haddad van economie en financiën af en volgde Eliseu Rezende hem op. Haddad, die pas medio december 1992 minister was geworden; had zijn ontslag aangeboden nadat president Itamar Franco hem openlijk had berispt omdat hij er niet in was geslaagd de inflatiespiraal tot stilstand te brengen; de inflatie bedroeg op dat moment circa 30 procent per maand. Franco had eind februari tevens openlijk Haddads voorstel verworpen om de cruzeiro door een nieuwe munt te vervangen.

Haddad zou hebben beklemtoond dat hij meer tijd nodig had voor een stabiliseringsplan gebaseerd op structurele veranderingen zodat men zijn toevlucht niet meer zou hoeven te ne-

President Itamar Franco (l.) en de nieuwe minister van economie en financiën Eliseu Rezende overleggen op 1 maart 1993 voordat Rezende zijn ambt aanvaardt.

men tot „shokplannen” en prijsbevrozingen, maatregelen die onder de twee vorige regeringen tot niets hadden geleid.

Haddad had zich ook verzet tegen politieke invloed op het beleid van de Centrale Bank, waarvan president Gustavo Loyola en de hele raad van bestuur eveneens op 1 maart aftraden. Antonio Barros de Castro, de directeur van de Nationale Ontwikkelingsbank, trad op 5 maart af, waarbij hij de regering beschuldigde van „notoire incompetentie”. Loyola werd vervangen door Paolo Cesar Ximenes, een directeur van de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank (IDB).

De reeks aftredens leidde tot heftige kritiek op de regering in de media en veroorzaakte een daling op de financiële markten. Zij viel ook samen met de aankomst van een IMF-missie die overleg kwam voeren over de aanpassingsstrategie van de regering. Dit was nodig om een akkoord te kunnen voltooien over de herstructurering van de commerciële schuld van \$ 44 mrd.

De 64-jarige Rezende stond aan het hoofd van het staatselektriciteitsbedrijf ELETROBRAS en was opgeleid tot ingenieur. Hij had hoge functies bekleed onder het militaire regime dat het land in de jaren zestig en zeventig bestuurde. Hij had aanvankelijk geaarzeld de portefeuille van economie en financiën te aanvaarden, maar had het uiteindelijk toch gedaan vanwege zijn nauwe vriendschap met Franco. Hij werd de derde minister die deze post bekleedde sinds het begin van de politieke crisis in september 1992 (zie pag. 830/2-'92 en boven voor vorige aftredens).

Op 9 maart maakte Rezende bekend dat hij geen drastisch anti-inflatiepakket zou invoeren zoals algemeen was gevreesd. Hij hield nog steeds vast aan de „strakke controle op en rationalisatie van de staatsbedrijven”, waarvan de verkoop nu zou worden versneld (zie

onder). Andere voornemens waren een „streng fiscaal beleid” en strikt toezicht op de uitgaven, belastinghervormingen, nieuwe wisselkoersniveaus „geschikt om de export te bevorderen” en het nakomen van de aflossingen van de buitenlandse schuld.

Deze aankondiging was bedoeld om de bezorgdheid in het Congres te temperen over het beleid van de regering, in het bijzonder Rezendes geschiktheid om een economische politiek te voeren zonder bemoeienis van Franco.

Rezendes doel om het vertrouwen van de zakenwereld te herstellen werd echter onmiddellijk in gevaar gebracht toen de Senaat op 10 maart besloot een controversiële belasting op financiële transacties (IPMF of chequebelasting) goed te keuren. Volgens ramingen zou deze belasting maandelijks \$ 600 mln aan extra inkomsten opbrengen om het tekort terug te dringen. Het Huis van Afgevaardigden had deze maatregel in januari goedgekeurd (zie boven).

Franco's voortdurende ingrijpen stuitte op toenemend politiek verzet. In strijd met een akkoord dat beide kamers van het Congres in januari hadden gesloten, dat deelstaten het recht gaf hun eigen elektriciteitsprijzen vast te stellen, decreteerde hij op 25 maart dat de elektriciteitsstarieven per direct met niet meer dan 30 procent mochten stijgen en dat de stijging in de volgende vijf maanden maximaal 5 procent boven de inflatie mocht liggen. Dit was een reactie op het besluit van de deelstaat Mato Grosso do Sul op 24 maart om de elektriciteitsprijzen met 56 procent te verhogen.

AMERIKA

Privatiseringsprogramma hervat

Franco's steun onder de bevolking nam af toen op 19 maart het privatiseringsprogramma werd hervat (dat was opgeschort sinds december 1992, zie boven) en het overheidsaandeel in het petrochemische bedrijf Poliolefinas werd verkocht tegen de minimumprijs van \$ 86,1 mln. Juridische bezwaren vertraagden de verkoop met meer dan vijf uur.

Nieuw economisch plan

Met een economisch „actieplan“ dat op 24 april werd gepresenteerd en het zesde plan in zeven jaar tijd was, wilde minister van economie en financiën, Eliseu Rezende 3,5 procent economische groei bereiken in 1993 en de inflatie bestrijden die op dat moment 30 procent per maand bedroeg. Tot opluchting van de financiële sector en het bedrijfsleven werden er geen ingrijpende maatregelen voorgesteld zoals het bevriezen van prijzen of bankrekeningen. Linkse economen zeiden echter dat het plan de belangen diende van machtige groepen zoals bouwondernemingen en maatregelen ontbeerde zoals landbouwhervormingen om de onderliggende oorzaken van de crisis aan te pakken.

Kern van het plan was de verkoop van overheidsaandelen in meer dan 1.000 particuliere bedrijven en het uitbreiden van het privatiseringsprogramma tot mijnen, elektriciteits- en communicatiebedrijven. Buitenlandse ondernemingen mochten voor het eerst 100 procent van de te koop aangeboden bedrijven kopen. De baten zouden gebruikt worden om de buitenlandse schuld te verminderen en sociale programma's te financieren waarmee 1,8 mln banen geschapen moesten worden.

Andere maatregelen omvatten (i) een toename van de federale belastingopbrengsten in 1993 met 20 procent, nauw gerelateerd aan een campagne tegen belastingontduiking en fraude; (ii) het snoeien op de uitgaven van staatsondernemingen met 10 procent; (iii) prikkels en subsidies voor de landbouw bedoeld om de verbouw van basisvoedselproducten te stimuleren en voedselvoorzieningsprogramma's van sociale aard nieuw leven in te blazen; (iv) het uitgeven van \$ 2,6 mrd aan basishuisvesting en van \$ 590 mln aan wegenonderhoud; (v) aanpassing van de tarieven der nutsbedrijven in de energiesector en het openstellen van deze sector voor energielevering door de particuliere sector; (vi) een „Hongeren-Armoede-bestrijdingsplan“ met financiële prikkels voor basisindustriën zoals huisbouw voor de particuliere sector en hulp voor kleine en middelgrote bedrijven.

Om de werking van het plan te versterken maakte president Itamar Franco tegelijkertijd bekend dat financiële speculatie „gebaseerd op de financiële

d aaimolen van hoge rentetarieven“ niet langer zou zijn toegestaan. Daarom zou de rente op korte-termijninvesteringen teruggebracht worden tot onder het inflatieniveau om speculatie af te schrikken en groei te stimuleren. Ook maakte hij bekend dat er wetsvoorstellen voorbereid werden om de toekomstige onafhankelijkheid van de Centrale Bank te garanderen.

De maatregelen moesten nog worden goedgekeurd door het Congres, dat de uitvoering van een federale begroting van \$234 mrd had vertraagd, die in augustus 1992 was opgesteld en pas op 1 april was goedgekeurd.

Democratische Arbeiderspartij stapt uit regering

Begin april maakte Leonel Brizola, gouverneur van Rio de Janeiro en leider van de Democratische Arbeiderspartij (PDT), bekend dat de PDT uit de coalitieregering zou stappen na Franco's besluit door te gaan met de privatisering van de Nationale Staalcompagnie (CSN), waartegen Brizola zich fel had verzet.

Op 6 april liet PDT-minister van justitie Mauricio Correa Lima, die Franco krachtig had gesteund in diens geschil met oud-minister van financiën Paulo Haddad (zie boven) en daardoor zijn positie in het kabinet had versterkt, weten dat hij nog niet had besloten of hij gehoor zou geven aan Brizola's verzoek om uit de partij te stappen.

PMDB-leider treedt af

Het aftreden op 26 april van Orestes Quercia, de leider van de Partij van de Braziliaanse Democratische Beweging (PMDB, de grootste partij van het land), kwam als een volkomen verrassing voor politieke commentatoren. Er was reeds geruime tijd druk op Quercia uitgeoefend om af te treden na aanhoudende beschuldigingen van grootscheepse corruptie tijdens zijn ambtstermijn als gouverneur van de staat Sao Paulo.

Nieuwe chef strijdkrachten

Op 16 april werd admiraal Arnaldo Leite Pereira benoemd tot chef van de gezamenlijke staven van de strijdkrachten. Hij volgde generaal Antonio de Rocha Veneu op, die het leger verliet.

Monarchie in referendum verworpen

In een op 21 april gehouden referendum werd de algehele desillusie over het presidentiële stelsel niet vertaald in enthousiasme onder de kiezers voor een parlementair alternatief of voor de terugkeer van de monarchie.

Ondanks de stemplicht kwamen naar schatting 40 a 45 mln van de 91 mln kiezers niet opdagen of leverden blanco of ongeldige stembiljetten in. Volgens voorlopige officiële cijfers die op 22 april werden bekendgemaakt, bleek dat 68,9 procent van de kiezers voor een republikeinse regeringsvorm was en slechts 10 procent voor een monarchie; 58,7 procent verkoos een presidentieel stelsel en 23,9 procent een parlementaire structuur. De definitieve uitslag zou begin mei bekend worden gemaakt.

Het referendum, dat werd gehouden krachtens de grondwet van 1988, zou oorspronkelijk plaatsvinden in september, maar was vervroegd om te voorkomen dat het overschaduwd zou worden door de campagne voor de presidentsverkiezingen in 1994. In oktober zou worden begonnen met een algehele herziening van de grondwet.

Van de meer dan 140 nakomelingen van Dom Pedro II (de laatste koning die in 1889 was afgezet) zou de 80-jarige Dom Pedro Alcantara de Orleans e Bragança als eerste in aanmerking zijn gekomen voor een mogelijke troonopvolging.

Onderhandelingen over nieuwe nederzetting voor kleine boeren

Na onderhandelingen met minister van justitie Mauricio Correa Lima, stemden de Guajajara-indianen van het Canabrava-reservaat in de noord-oostelijke staat Maranhao er op 10 november 1992 mee in om de 400 kleine boeren die zij gegijzeld hadden, vrij te laten in ruil voor de belofte van de regering om 2400 kolonisten te verwijderen en hun dorp, Sao Pedro de Cacetes, te verplaatsen naar buiten het reservaat.

Een reeks aanvallen door beide zijden was vanaf mei in hevigheid toegenomen en in juni was de spanning nog verder opgelopen nadat een federale onderzoeksc commissie het verzoek van de dorpsbewoners om het land van de stam te onteigenen, had geweigerd. Op 1 november werd Augusto Pereira Guajajara, de zoon van het plaatselijke opperhoofd, door boeren vermoord.

Rapport over slachtpartij door politie

Na de vrijgave van een rapport van de militaire politie op 11 februari werden meer dan 100 geschorste agenten van de militaire politie weer in hun functie hersteld. Zij waren ervan beschuldigd betrokken te zijn geweest bij de slachtpartij op 111 gevangenen in de Casa de Detencao, de belangrijkste gevangenis van Sao Paulo, op 2 oktober 1992 (zie pag. 832/3 e.v. - '92).

In het rapport werd toegegeven dat de agenten als groep schuldigmarrn aan „excessen“ maar dat het moeilijk was de individuele verantwoordelijkheid van elke agent vast te stellen.

Kolonel Ubiratan Guimaraes, die de leiding had gehad over de actie, bleef echter geschorst. Volgens de openbare aanklager zou hem een gevangenisstraf van 12 tot 13 jaar boren het hoofd hangen.

Moordenaars van Mendes ontsnapt

Op 15 februari wisten Darly Alves da Silva en zijn zoon Darci Alves Pereire uit de gevangenis te ontsnappen. Zij waren in december 1990 veroordeeld voor de moord op de milieuactivist Francisco „Chico” Mendes Filho in december 1988 (zie pag. 170/2/3 - '91).

Aanhangers van Mendes en de politie garen de schuld aan de slappe beveiliging waardoor de twee mannen de tralies in de gevangenis in de staat Acre in het uiterste noord-westen van het land, hadden kunnen doorzagen. Een advocaat die Mendes' weduwe vertegenwoordigde, gaf de plaatselijke autoriteiten de schuld voor de ontsnapping, waarvoor plaatselijke mensenrechtengroeperingen volgens hem al veel eerder hadden gewaarschuwd.

Verwijdering goudzoekers

Volgens berichten op 20 februari maakte de regering voorstellen bekend om op 25 februari te beginnen met de verwijdering van 11.000 illegale goudzoekers of garimpeiros in het 94.000 vierkante km grote reservaat der Yanomami-Indianen in de Amazone-staat Roraima.

De voorgestelde operatie, met codenaam „Operatie Vrij Oerwoud”, zou naar verwachting drie tot vier maanden duren, 250 mensen volledig bezig houden en ongeveer \$ 1,4 mln kosten. De goudzoekers, die in aantal de 7.500 Yanomami's overtroffen, hadden geslachtsziekten en malaria naar het gebied gebracht, waaraan honderden Indianen gestorven waren. Zij hadden rivieren en stroompjes ernstig verontreinigd door het roekeloze gebruik van kwik bij het winnen van goud.

(Vor.ber.pag. 830/1 e.v.-1992)

COLOMBIA

NOODTOESTAND UITGEROEPEN. GUERRILLA-AANVALLEN. STRIJD TEGEN MEDALLIN-DRUGSKARTEL

President Cesar Gaviria Trujillo riep van 10-16 juli 1992 denoodtoestand uit, die hij een periode van „binnenlandse onrust” noemde. In deze periode vaardigde hij een aantal decreten uit om te voorkomen dat mensen die in de gevangenis zaten op verdenking van lidmaatschap van het Medellin-drugskartel zouden worden vrijgelaten.

Een aantal mensen zat al sinds 1991 zonder proces in de gevangenis op beschuldiging van drugsmokkel. Sinds begin juli hadden rechters in Medellin meer dan 200 verzoeken om vrijlating ontvangen. aangezien advocaten gebruik probeerden te maken van een nieuwe strafwet volgens welke iedereen die zonder proces 180 dagen had vastgezet kon worden vrijgelaten. De decreten die tijdens de zesdaagse noodtoestand waren uitgevaardigd om te voorkomen dat gevangenen zouden worden vrijgelaten, zouden 90 dagen van kracht blijven.

Escobar ontsnapt

Pablo Escobar, de leider van het Medellin-drugskartel, ontsnapte op 22 juli uit de gevangenis La Catedral in Eivivado, enkele kilometers buiten Medellin, toen men hem wilde overbrengen naar een legerkazerne. Op 26 juli werden de voorwaarden bekend waaronder Escobar bereid zou zijn naar de gevangenis terug te keren. Zo zou hij naar een gevangenis in de provincie Antioquia willen en zou hij willen dat bij zijn overgave de „politieke krachten” van het land aanwezig waren.

Escobar ontsnapte samen met zijn broer Roberto Escobar en acht medegevangenen uit de op een ranch lijkende gevangenis. Bij een schietpartij met beveiligingstroepen vielen ten minste twee doden. De vluchtelingen namen twee gijzelaars mee, de onderminister van justitie Eduardo Mendoza en kolonel Hernando Navas, directeur-generaal van het gevangeniswezen; beiden werden later ongedeed vrijgelaten. De gevangenisdirecteur werd op 24 juli ontslagen en diezelfde dag vroeg waarnemend luchtcommandant generaal Hernando Monsalve onmiddellijke overplaatsing aan wegens beschuldigingen van incompetentie tijdens de gebeurtenissen bij La Catedral. Mendoza werd op 28 juli ontslagen.

Guerrilla-aanvallen

In een rechtstreekse reactie op het laatste linkse guerrilla-offensief, sloot de regering op 5 september uit dat de vredesbesprekingen, die in maart waren afgebroken (zie pag. 619/1 e.v.-'92) en in mei voor onbepaalde tijd waren opgeschort, hervat zouden worden. Bij twee afzonderlijke aanvallen bij de steden Villavicencio (75 km ten zuidoosten van Bogota) en Santander (circa 300 km naar het zuidwesten), die werden toegeschreven aan de Revolutionaire Gewapende Strijdkrachten van Colombia (FARC) en het Nationale Bevrijdingsleger (ELN), werden 14 politiemannen gedood en vijf gewond. Bij het opblazen van een pijlpijn tussen de noordwestelijke steden Segovia en Zaragoza diezelfde dag door het ELN kwamen drie kinderen om het leven en raakten acht mensen gewond.

Rechter vermoord. Drugshandelaar geeft zich over. Voorwaardenvoor overgave Escobar

Op 18 september 1992 werd Myriam Rocio Velez, een 38-jarige districtsrechter in Medellin door onbekenden doodgeschoten. Daarmee was het bewijs geleverd dat de drugskartels waren geïnfiltrerd in het meest recente gerechtelijke veiligheidssysteem. Velez stond op een lijst van rechters, de zogenaamde „jueces sin rostro”, wier namen geheim gehouden waren om hen te beschermen tegen dergelijke aanvallen en om hun onafhankelijkheid te waarborgen.

Jorge Eduardo Avendaño Arango, een van de negen die in juli samen met Pablo Escobar Gaviria uit de gevangenis waren ontsnapt en een van Escobars grootste vertrouwelingen, gaf zich op 15 september over aan de autoriteiten. Naar verwachting zou ook Escobar zich op korte termijn overgeven.

Eerder die maand was een op band opgenomen bericht van Escobar gepubliceerd in het dagblad *El nuevo Siglo*. Hierin stelde hij dat hij overgave zou overwegen indien de regering zich garant stelde voor zijn veiligheid en hem opsloot in een gevangenis in de provincie Antioquia, maar hij vandaan kwam. Op dat moment werd jacht op hem gemaakt door 5.000 militairen met 17 helikopters en drie vliegtuigen van de Amerikaanse Drug Enforcement Agency (DEA). Openbaar aanklager Gustavo de Greiff verklaarde op 8 september dat Escobars voorwaarden „volkomen wettig en acceptabel” waren.

Verhoging van uitgaven voor strijd tegen subversie

Het Congres gaf op 28 oktober zijn steun aan een plan van de regering om de uitgaven „terbestrijding van de subversie in het land” te verhogen, met de toevoeging van zes nieuwe anti-oproerbataljons aan de reeds bestaande 13. Het Congres wees echter de instelling van een Nationale Vredesraad af, die op 2 oktober was voorgesteld door president Cesar Gaviria Trujillo.

De Vredesraad had moeten bestaan uit afgevaardigden van bonden, politieke partijen, de particuliere sector en de regering en had een nieuwe vredesstrategie moeten uitzetten. De Nationale Guerrilla Coördinatieraad Simon Bolivar (CNGSB), waarin de guerrillabewegingen FARC en ELN samenwerkten voor onderhandelingsdoeleinden, had op 7 oktober laten weten geïnteresseerd te zijn in deelname aan een dergelijke vredesraad, alsmede in een hervatting van de vastgelopen vredesbesprekingen (zie pag. 619/1-92) en in een bilaterale wapenstilstand. Vervolgens maakte de CNGSB echter op 22 oktober bekend dat het

AMERIKA

van plan was „een nieuwe en krachtige terreurcampagne in het land" te starten. al verzachtte de beweging deze verklaring door te herhalen dat zij stappen van „politiekepartijen, de uibeidende klasse, vakbonden en anderen" om een politieke oplossing te vinden, zou blijven steunen.

Leider drugskartel vermoord. Overgaven

Op 28 oktober werd de 33-jarige Brance Muñoz Mosquera, die bekend stond als de „militaire bevelhebber" van het Medellín-drugskartel, in Medellín doodgeschoten door leden van een speciale drugsbestrijdingseenheid van de politie. Hoewel dit een succes betekende voor de regering, maakte deze gebeurtenis het minder waarschijnlijk dat kartelleider Pablo Escobar Gaviria zich binnen afzienbare tijd zou overgeven.

Muñoz was voortvluchtig sinds hij in 1988 met een helikopter uit de gevangenis was ontsnapt. waar hij werd vastgehouden tot hij zou worden berecht op aanklacht van moord. De regering-Gaviria had hem in 1990 clementie aangeboden om tot een einde aan het geweld te komen (zie pag. 24/1/2-'91), maar Muñoz had dit aanbod genegeerd.

Drie van Escobars belangrijkste ondergeschikten, te weten zijn broer Roberto Escobar Gaviria, Otoniel Gonzalez en John Jairo Velasquez, hadden zich op 8 oktober overgegeven aan de autoriteiten.

Noodtoestand afgekondigd

Onder toenemende druk van het Congres en de zakenwereld kondigde president Cesar Gaviria Trujillo op 8 november in het hele land voor 90 dagen de noodtoestand af, om aan een golf van geweld door linkse guerrillastrijders en drugshandelaren een halt toe te roepen.

Op 7 november hadden guerrillastrijders van de FARC 26 politiemensen gedood die een installatie van de staatsoliemaatschappij Ecopetrol bewaakten in het zuidelijke district Putumayo. De aanslag maakte deel uit van een toenemend offensief van de groeperingen die verenigd waren in de Nationale Guerrilla Coördinatieraad Simon Bolivar (CNGSB), dat volgde op de weigering van de regering om de vastgelopen vredesbesprekingen te hervatten (zie pag. 619/1-'92 en boven). Op dezelfde dag werden er verspreid over heel Colombia 33 aanslagen uitgevoerd. Op 6 november hadden opstandelingen ook de oliepijplijn Caño Limon-Covenas in het departement Norte de Santander gebombardeerd en aanvallen uitgevoerd op 12 banken en twee politiebureaus in de hoofdstad Bogota.

In de daaraan voorafgaande tien dagen hadden drugshandelaren in afzonderlijke incidenten meer dan 20 politiemensen gedood als vergelding voor de dood in oktober van Brance

Muñoz Mosquera, die de militaire bevelhebber van het Medellín-drugskartel was geweest (zie boven). Volgens berichten keerde de ontsnapte leider van het kartel, Pablo Escobar, een premie uit voor elke gedode politiemann.

Een van de noodmaatregelen van de regering was een verbod, geldend voor alle gemeentelijke en provinciale regeringsambtenaren, op contact met de guerrillastrijders. Er werd ook een verbod ingesteld op berichtgeving in de media over uitlatingen van guerrillastrijders of drugshandelaren en er werd bedreigd met schorsing of het intrekken van vergunningen bij overtreding van het verbod. Van televisiestations werd verwacht dat zij foto's van guerrillastrijders zouden uitzenden met de boodschap dat informatie zou worden beloond.

Bovendien was het boeren en ondernemers verboden om losgeld of protectiegeld te betalen aan de guerrillastrijders; bedrijven die dat wel deden zouden hun bedrijfsvergunning kwijtraken. Bezittingen en bankrekeningen die gebruikt werden voor het witwassen van geld van de guerrillastrijders, zouden worden geconfisqueerd, en het bankgeheim zou worden opgeheven om onderzoek te vergemakkelijken. De eerste bedrijven die onderzocht zouden worden waren zes kolonmijnen, een goudmijn en verscheidene landbouwbedrijven die beheerd werden door het ELN. De olieopbrengsten in de districten Arauca, Putumayo en Casanare zouden rechtstreeks door de regering beheerd worden om te voorkomen dat ze in handen van de rebellen zouden vallen. Tegelijkertijd werd bekendgemaakt dat er nieuwe anti-guerrilla-eenheden geformeerd zouden worden en er meer uitgegeven zou worden aan veiligheidsinstanties.

Ondanks de noodmaatregelen explodeerden op 11 november bommen in de steden Medellín en Cali, waarbij één persoon werd gedood en 35 gewond.

In een brief die op 22 november verscheen in het hoofdstedelijke dagblad *El Tiempo*, deden ongeveer 50 vooraanstaande academici, artiesten en journalisten, onder wie de beroemde schrijver Gabriel Garcia Marquez, een beroep op de CNGSB om politieke oplossingen te zoeken voor de problemen van het land. Volgens de oproep had de gewapende actie van het CNGSB „een klimaat van politieke en ideologische verwarring" geschapen.

Wijzigingen in leger top

Op 12 november maakte de regering bekend dat zij het ontslag had aanvaard van de drie belangrijkste bevelhebbers van de strijdkrachten. Daarbij werd met nadruk gesteld dat de wijzigingen te maken hadden met de jaarlijkse promoties en dat ze niet voortkwamen uit onenigheid over de aanpak van de anti-guerrillacampagne.

De bevelhebbers die hun ontslag indienden, waren generaal Jaime Forero Quiñonez, bevelhebber van de luchtmacht en waarnemend bevelhebber van

de strijdkrachten generaal Manuel Alberto Murillo Gonzalez, bevelhebber van het leger en admiraal Gustavo Angel Mejia, bevelhebber van de marine. De plaatsvervangende bevelhebbers van het leger en de marine dienden ook hun ontslag in. Benoemd werden generaal-majoor Ramon Emilio Gil Bermudez (bevelhebber van de strijdkrachten), generaal-majoor Hernan Jose Guzman Rodriguez (bevelhebber van het leger), vice-admiraal Hernando Garcia Ramirez (bevelhebber van de marine), en brigadegeneraal Alfonso Abondano Alzamora (bevelhebber van de luchtmacht). Generaal-Majoor Luis Alberto Rodriguez Rodriguez verving generaal Farouk Yanine Diaz als voorzitter van de Verenigde Chefs van Staven.

M-19 trekt zich terug uit de regering. Nieuwe minister van gezondheidszorg

Op 24 november trok de 19 Aprilbeweging (M-19), de voormalige guerrillabeweging, zich terug uit de regering van president Gaviria. Deze stap, waarbij de minister van gezondheidszorg, Gustavo Roux, en 350 lagere regeringsfunctionarissen hun ontslag indienden, kwam nadat president Gaviria het verzoek van M-19 om een staakt-het-vuren met de guerrillastrijders had geweigerd. M-19 protesteerde tegen de steeds hardere opstelling van de regering en verzocht om interventie van de Verenigde Naties om verder bloedvergieten in het land te voorkomen.

Op 28 november werd Juan Luis Londoño benoemd tot nieuwe minister van gezondheidszorg.

Dreigement van Escobar

Op 18 januari 1993 berichtten de Colombiaanse media dat de voortvluchtige leider van het drugskartel van Medellín, Pablo Escobar Gaviria, in een brief aan Openbaar Aanklager Gustavo de Greiff had gewaarschuwd dat hij zich niet zou overgeven. Tevens maakte hij de oprichting bekend van zijn eigen guerrillagroepering Antioquia Rebelde (Rebellerend Antioquia).

Escobar beweerde dat de staatsveiligheidstroepen tijdens hun zoektocht naar hem naar „barbaarse middelen" hadden gegrepen, waaronder het ontvoeren en martelen van mensen die connecties zouden hebben met zijn drugskartel en dat hem daarom geen andere mogelijkheid restte dan met zijn eigen leger (genoemd naar de provincie waarvan Medellín de hoofdstad was) vergeldingsmaatregelen te nemen. Volgens Escobar had de staat het bovendien meer gemunt op het drugskartel van Medellín dan op het ri-

valiserende kartel van Cali. Le *Monde* van 7 januari meldde dat de zoekacties van de staatsveiligheidsdienst werden gesteund door speciale eenheden van het Amerikaanse Drug Enforcement Agency (DEA)

In zijn brief verklaarde Escobar bovendien dat hij bereid was met de regering te onderhandelen, mits hij dezelfde politieke status als de linkse guerrillagroeperingen zou krijgen. Minister van defensie Rafael Pardo, reageerde hierop met de verklaring dat Escobars verzoek voor een politieke status als rookgordijn fungeerde om zijn criminele activiteiten te verdoezelen en dat de regering onder geen enkele voorwaarde met Escobar zou onderhandelen

In een eerdere brief, die volgens de lokale media via zijn moeder aan de autoriteiten in Antioquia was doorgespeeld, had Escobar begin januari gedreigd met een nieuwe golf van aanslagen op autoriteiten, diplomaten en media, tenzij de voorwaarden voor zijn overgave zouden worden ingewilligd. Deze waren onder meer een „multinationale vredesmacht" om de gevangenis waar hij zijn straf zou moeten uitzitten te beschermen (voor ontsnapping van Escobar in juli 1992, zie boven). Hij gaf er de voorkeur aan bij zijn medewerkers te worden opgesloten in de Estrella-gevangenis in Antioquia. Volgens de autoriteiten had Escobar sinds het begin van de laatste golf van gemeld zeventig politiemensen laten vermoorden (zie boven).

Nieuwe minister van binnenlandse zaken. Veiligheidswetten

Fabio Villegas Ramirez, een voormalige secretaris-generaal van het bureau van de president en van 1987-'88 onderminister van binnenlandse zaken, aanvaardde op 14 januari de post van minister van binnenlandse zaken. Hij volgde Humberto de la Calle Lombana op, die op 12 januari zijn ontslag had ingediend.

Op 19 januari keurde president Cesar Gaviria Trujillo een nieuwe wet op ontvoeringen goed. Volgens deze wet zou het vermogen van ontvoeringsslachtoffers en hun familieleden worden bevroren en werden de gevangenisstraffen voor ontvoerders verdubbeld.

Op 20 januari maakte Villegas bekend dat de noodtoestand, die in november was uitgeroepen (zie boven), met ingang van 6 februari met nog eens negentig dagen zou worden verlengd.

Mensenrechtengroeperingen en andere organisaties beweerden dat de extra bevoegdheden die gepaard gingen met de noodtoestand zogenaamd bedoeld om het gemeld van de guerrillastrijders en de drugshandelaren te bestrijden, werden aangewend om wettelijk toegestane politieke activiteiten en sociale protesten in te dammen.

Arrestatie van guerrillaleiders

Op 3 januari kondigden de autoriteiten

de „rode alarmfase" af na dreigementen van de Nationale Guerrilla Coördinatieraad Simon Bolivar (CNGSR). Deze waren geuit naar aanleiding van de arrestatie van een vooraanstaand lid van een dissidente factie van het EPL, dat in februari 1991 samen met de regering een vredesakkoord had ondertekend. De gearresteerde man stond bekend onder de namen Humberto Ruiz en Humberto Javier Callejas.

Op 20 januari meldden Colombiaanse en buitenlandse media de arrestatie van de bevelhebber van een van de eenheden van de linkse guerrillagroepering FARC. Hij stond bekend onder de namen José Humberto Lopez Muñoz en Ever Ortiz Ruiz.

Grotere veiligheid

Op 22 februari 1993 maakte de regering duidelijk dat het haar ernst was met de binnenlandse veiligheid toen zij de begroting voor leger en politie met 140 mrd peso (\$ 170 mln) verhoogde. Daarmee zouden 8.000 nieuwe soldaten en politieagenten worden aangetrokken en zeven nieuwe terreurbestrijdingscompagnieën worden gevormd; daarnaast zouden er 100 extra politiebureaus op het platteland en 50 politiebureaus voor de bescherming van de infrastructuur komen en acht nieuwe inlichtingennetwerken worden opgezet.

Eind februari werd de omvangrijkste veiligheidsoperatie die Colombia ooit had gezien, uitgevoerd in Medellín en omgeving in de provincie Antioquia met als doel Pablo Escobar Gaviria te vangen. Hij werd ervan verdacht opdracht gegeven te hebben voor een terreurcampagne waarmee hij de regering wilde dwingen te onderhandelen over nieuwe voorwaarden voor zijn overgave.

Op 31 januari en 15 februari ontplofte in de hoofdstad Bogota een aantal zware autobommen, waardoor 25 burgers (onder wie verschillende kinderen) omkwamen en 160 anderen ernstig gewond werden. De aanslagen werden toegeschreven aan het Medellín-drugskartel. Als vergelding pleegde een nieuw waakzaamheidscomité, Mensen vervolgd door Pablo Escobar (Pepes), in Medellín een reeks bomaanslagen op verwanten en bezittingen van Escobar waarbij 30 van diens medewerkers zouden zijn omgekomen. Volgens politiebronnen bestond Pepes uit voormalige leden van het Medellín-drugskartel, behorende tot de families Moncada en Galeano, die een jaar eerder vier van hun verwanten hadden verloren in een benedstrijd met Escobars vleugel. Op 19 februari werden Escobars moeder, vrouw en twee van zijn zonen door de veiligheidspolitie vastgehouden op de internationale luchthaven van Medellín toen zij op het punt stonden naar Miami te vertrekken.

Op 6 februari werden Alex Duran Fernandez,

een afgevaardigde van de Liberale Partij (PL) en de broer van een vermeende drugshandelaar die in december 1992 was vermoord, met drie van zijn lijfwachten doodgeschoten. Op 10 februari doodde een autobom 13 mensen en verwondde 15 anderen in de stad Barranquermeja, 250 km ten noorden van Bogota. Op 14 februari werd de voormalige onderdirecteur van de nationale politie, generaal Carlos Arturo Casadiego Torrado, doodgeschoten.

Op 16 februari werden in Medellín 6 jongeren gedood en zeven gewond bij een lukrake aanslag, die nadien werd opgeëist door Popular Militias, een groep die sedert twee jaar actief was. Volgens de politie was Popular Militias verwikkeld in een oorlog met andere drugsbenden.

Guerrillaleiders gearresteerd

De arrestatie van twee linkse guerrillaleiders op 18 februari werd door de regering aangehaald als bewijs dat haar inspanningen op het gebied van de veiligheid vruchten afwierpen.

Luis José Guillermo Meneses Reyes aan het ELN zou de voorgaande acht jaar de commandant zijn geweest van het Kapitein Pariniento Front van het ELK. Fernan Fortich Gonzalez zou de commandant zijn van het noordelijke front van het ELN.

Vredesaanbod van guerrillastrijders

Op 17 maart werd bericht dat de regering een aanbod had ontvangen van ongeveer 500 leden van het ELN die de wapens wilden neerleggen in ruil voor garanties voor hun persoonlijke veiligheid en de mogelijkheid een politieke partij op te richten. De regering had de deelname van guerrillastrijders aan een „Nationale Top voor de Vrede" afgewezen. Deze „Top voor Vrede" was voorgesteld door de linkse coalitie Democratische Alliantie M-19 (ADM-19) om het geweld te analyseren en de „reïntegratie" van de guerrillastrijders in het burgerleven te bespreken.

Op 10 maart werden drie vernieuwelijke leiders van de FARC gearresteerd in Medellín. Een van hen zou Diego Alberto Gomez Cardona zijn, de commandant van het stedelijke netwerk van de Bolivarische Militia's. Diezelfde dag werd in Cartagena Reinaldo Avila Manjares opgepakt, de vermoedelijke commandant van het Jaime Batenian Front van het ELN, dat aan de Caribische kust opereerde.

Kartelleden geven zich over

Op 17 februari hadden de autoriteiten een onverwachte meevaller toen Carlos Alzate Urquijo zich overgaf. Alzate was Escobars veiligheidschef en zou de leider zijn van de gewapende vleugel van het Medellín-kartel. Op 25 februari gaf Giovanni Lopera, een van de beruchtste

AMERIKA

moordenaars van het kartel, zich over aan de autoriteiten nadat hij door Pepes bedreigd zou zijn. Lopera werd daarmee het veertiende kartellid dat zich had overgegeven sinds Escobars ontsnapping uit de gevangenis.

Escobar wijzigt voorwaarden voor overgave

Op 17 maart 1993 verklaarde mgr Dario Castrillon, de aartsbisshop van Bucaramanga, dat hij door advocaten was benaderd die optraden namens Pablo Escobar Gaviria. Escobar, die de voorwaarden waaronder hij zich wilde overgeven aan de autoriteiten had verzacht, wilde dat Castrillon zich garant stelde voor zijn veiligheid en herhaalde met name de eis die hij kort daarvoor aan de Amerikaanse autoriteiten had gesteld.

In gefaxte antwoorden op vragen die de New York Times hem via zijn advocaten had gesteld had Escobar op 2 maart een eerdere lange lijst met voorwaarden voor zijn overgave gereduceerd tot één voorwaarde, namelijk dat hij zich zou overgeven als de Verenigde Staten zijn familie zouden voorzien van verblijfsvergunningen. De dag daarna verklaarde de Amerikaanse ambassade in de hoofdstad Bogota dat het aanbod onaanvaardbaar was.

Medio februari hadden de Colombiaanse autoriteiten verhinderd dat Escobars familie per vliegtuig het land verliet met bestemming VS (zie boven).

De regering hield vast aan een onvoorwaardelijke overgave van Escobar.

Nieuwe tegenslagen voor het Medellín-kartel

Escobar kwam met zijn nieuwe aanbod nadat de leiding van het Medellín-kartel nieuwe tegenslagen te verduren had gekregen (zie boven voor gevallen van overgave in februari). Op 1 maart werd Hernan Dario Henao, het hoofd van de veiligheidsafdeling van het kartel, doodgeschoten door speciale veiligheidstroepen en diezelfde dag gaf William Cardenas Calle zich over. Dario Cardozo Metante, Gonzalo Antonio Restrepo Henao en het vermoedelijke „financiële brein“ van het kartel, José Fernando Posada Fierro, gaven zich op 2 maart over. Julian David Gomez werd op 7 maart gearresteerd.

Waarnemers waren het erover eens dat deze successen nauw verbonden waren met de niet aflatende activiteiten van vermoedelijk voor-

malige kartelliden tegen het Medellín-kartel: deze laatsten hadden zichzelf verenigd in de paramilitaire groep Pepes, de Spaanse afkorting voor Mensen Vervolgd door Pablo Escobar (zie boven).

Rapport van procureur-generaal over UNASE

Op 18 februari maakte het bureau van de procureur-generaal bekend dat 150 leden van de Nationale Eenheid tegen Afpersing en Ontvoering (UNASE), onder wie kolonels, luitenants, majoors, kapiteins en meer dan 100 onderofficieren, politiemensen en soldaten, waren aangeklaagd wegens machtsmisbruik. Er waren aparte aanklachten voor marteling, onwettige arrestaties en illegale onderhandelingen met ontvoerders en ontvoerders, naast een uitgebreid scala aan andere „niet volgens de voorschriften“ gepleegde handelingen. Het grootste deel van de gevallen had betrekking op activiteiten van UNASE in Medellín.

Minister van landbouw ontslagen

Minister van landbouw en veeteelt Alfonso Lopez Caballero werd ontslagen nadat het bureau van de procureur-generaal hem op 2 februari had aangeklaagd. Hij werd ervan beschuldigd zich niet gehouden te hebben aan de code betreffende belangenverstrengeling tijdens de procedures voor de aankoop van land in het district Casanare. Minister van mijnbouw en energie Guido Nule Amin zou tijdelijk de portefeuille van Lopez waarnemen.

Kabinetswijziging

In maart traden de ministers Carlos Holmes Trujillo Garcia van onderwijs en Alfonso Lopez Caballero van landbouw af. Beiden waren lid van de Liberale Partij (PL) en wilden zich kandidaat stellen voor de volgende parlementsverkiezingen. Zij werden vervangen door respectievelijk Maruja Pachon de Villanizar en José Antonio Ocampo.

Vulkaanuitbarsting

Op 14 januari kwam de vulkaan Galeas, in de buurt van de zuidelijke stad Pasto, tot uitbarsting. Ten minste zeven Colombiaanse en buitenlandse wetenschappers kwamen om het leven. Zij hadden een internationaal congres bijgewoond in het kader van een wereldwijde studie naar de voorspelbaarheid en het voorkomen van natuurrampen.
(Voorber.pag. 617/3 e.v.-1992)

CUBA

ALDANA AFGEZET

Lokale media maakten op 24 september 1992 bekend dat Carlos Aldana (50), die algemeen beschouwd werd als de derde belangrijkste man van het land, van zijn functies ontheven was; hij droeg de verantwoordelijkheid voor ideologie, buitenlands beleid en cultuur.

Later werd de degradatie van Aldana - die zijn zetel in het politburo van de regerende Cubaanse Communistische Partij (PCC) behield - officieel bevestigd. Als redenen werden „ernstige persoonlijke tekortkomingen en het onvoldoende navolgen van de hem gestelde taken“ aangevoerd. Roberto Robaina, een lid van het politburo en leider van de Jonge Communisten, verklaarde dat Aldana zich „een levensstijl had aangemeten, ver boven die van de rest van het volk.“ Er deden geruchten de ronde dat Aldana een bedrag van \$ 20.000 had ontvangen - in ruil voor de garantie van een verkoopcontract - van een vertegenwoordiger van de Sony Corporation in Cuba, die vervolgens gevangen was genomen op verdenking van spionage voor de Amerikaanse Inlichtingendienst (CIA).

Het snelle stijgen van Aldana's ster binnen de PCC sinds 1986 had het groeiende belang weerspiegeld van een hervormingsgezinde tendens binnen de partij. Zijn degradatie deed vermoeden dat president Fidel Castro Ruz de macht weer naar zich toe trok in antwoord op de bestaande economische crisissituatie (voor de constitutionele hervormingen van juli, zie pag. 771/3 e.v.-'92). José Ramon Balaguer Cabrera, de voormalige Cubaanse ambassadeur in de Sowjet-Unie, en Ricardo Alarcon de Quesada kregen de verantwoordelijkheid voor respectievelijk ideologie en buitenlands beleid. Maria de los Angeles Garcia, lid van het politburo, werd belast met culturele zaken.

Aldana uit PCC gezet

Op 26 oktober werd Carlos Aldana uit het centrale comité van de PCC gezet en als partijlid geroyeerd. Hetzelfde lot trof Raul Castellanos, die verantwoordelijk was geweest voor onderwijs en nauwe banden met Aldana had onderhouden. Ricardo Alarcon de Quesada en José Ramon Balaguer Cabrera werden op de vrijgekomen plaatsen in het centrale comité gekozen.

JAARLIJKSE HERDENKINGSREDE CASTRO

Castro stelde zijn jaarlijkse herdenkingsrede op 26 juli ter ere van een sleu-

telgebeurtenis in de Cubaanse revolutie - de aanval op de Moncada-kazerne in 1953 - uit en combineerde deze met een rede ter gelegenheid van de 35ste verjaardag van de opstand in Cienfuegos. In deze redevoering, die hij op 5 september in Cienfuegos hield en die in het hele land werd uitgezonden, illustreerde Castro met cijfers welke „enorme schade” de economie had geleden doordat Cuba zijn meest begunstigde status in het handelsverkeer met de voormalige Sowjet-Unie was kwijtgeraakt.

Vergeleek men 1992 met 1989, verklaarde Castro, dan verloor Cuba jaarlijks een bedrag van \$ 4,7 mrd als gevolg van verlaagde exportprijzen. Daarbij kwam nog \$ 1 mrd ten gevolge van de ontvricting van de leveranties, moeilijkheden met de exportproductie en andere financiële oorzaken. Berekeningen van de regering hadden volgens hem aangetoond dat de koopkracht was gedaald van \$ 8,1 mrd in 1989 naar een te verwachten \$ 2,2 mrd in 1992.

Als een „ongelooflijke prestatie” karakteriseerde Castro het feit dat de suikeroogst zeven mln ton bedroeg in deze „bijzondere” periode waarin extreme bezuinigingsmaatregelen werden getroffen op het gebied van brandstof, voedsel en transport. Hiervoor had men slechts 30 procent van de gebruikelijke middelen nodig gehad, en de hele oogst was verkocht, aldus Castro. Voor de ongeveer 1 mln ton aan Rusland verkochte suiker ontving Cuba ongeveer 1,5 mln ton olie. Castro inerkte evenwel op dat, krachtens vroegere handelsverdragen met de voormalige Sowjet-Unie, één ton suiker 7,5 ton olie opleverde.

Op 20 september werd in de Amerikaanse Senaat de Cuban Democracy Act (Wet inzake Democratie op Cuba) aangenomen, waarin het dertig jaar durende economische embargo werd aangescherpt. Verwacht werd dat hierdoor de economische positie van Cuba nog meer zou verslechteren. Deze maatregel, gebaseerd op een presidentieel besluit van George Bush in april (zie pag. 770/2/3-'92), moest nog worden goedgekeurd door het Huis van Afgevaardigden.

NIUWE KIESWET

De Nationale Assemblée van Volksmacht (ANPP) keurde op 29 oktober een nieuwe kieswet goed, waarin een systeem was vastgelegd voor de verkiezing van afgevaardigden en leden van provinciale raden „via directe en geheime stemming”. De wet verlaagde verder de stemgerechtigde leeftijd tot 16 jaar en bepaalde dat gekozen functionarissen op ieder tijdstip konden worden ontslagen en regelmatig verslag moesten uitbrengen aan het electoraat (zie pag. 771/3 e.v.-'92 voor grondwetswijzigingen in juli).

PLAATSELIJKE VERKIEZINGEN

Op 20 december merden 13.865 afge-

vddridigen gekozen die zitting zouden nemen in 169 gemeenteraden. Op 27 december werd vervolgens in kiescolleges gestemd over de verdeling van die zetels waar geen absolute meerderheid voor was behaald. Hoewel het niet verplicht was, was de overgrote meerderheid van de kandidaten lid van de Communistische Partij (PCC).

Krachtens het hervormde kiesstelsel zouden de gemeenteraden op 19 januari 1993 de kandidaten kiezen die op 24 februari zouden deelnemen aan de rechtstreekse nationale en provinciale verkiezingen. Dit zouden de eerste rechtstreekse verkiezingen zijn voor de tweede en derde bestuurslaag sinds de nieuwe grondwet van 1976.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 25 februari 1993 konden de Cubanen voor het eerst direct afgevaardigden kiezen voor de Nationale Assemblée van Volksmacht (ANPP), die voorheen indirect werd gekozen door gemeenteraadsliden. Uit cijfers die de Nationale Kiescommissie de volgende dag vrijgaf, bleek dat alle 589 kandidaten voor 589 zetels meer dan de voor verkiezing noodzakelijke 50 procent van de stemmen hadden gekregen; 80 procent had meer dan 93 procent van de geldige stemmen gekregen waarbij de hoogste resultaten veelal in de armoedigste districten in de hoofdstad Havana waren behaald. De opkomst onder de 7.842.617 kiezers bedroeg officieel 99,6 procent, hetgeen betekende dat 0,4 procent was thuis gebleven. Tegelijkertijd werden 1.190 afgevaardigden gekozen voor 14 provinciale assambles.

Het officiële dagblad van de Communistische Partij (PCC) Granma zei dat slechts een onbeduidende minderheid van de kiezers „zich aan de zijde van het imperialisme tegen het vaderland had geschaard”. Buitenlandse journalisten, westerse diplomaten en plaatselijke oppositiegroeperingen waren het erover eens dat ongeldige en blanco stemmen, die door politieke commentatoren beschouwd merden als de enige graadmeter voor een afwijkende mening vanwege het ontbreken van alternatieve kandidaten, de 12 procent niet overschreden hadden. De illegale Commissie van Mensenrechten en Nationale Verzoening schatte het cijfer op hooguit 15 procent.

De voorspelbaarheid van het resultaat beroofde de verkiezingen van veel politieke betekenis in Cuba en het buitenland, maar bevestigde de omvang van de steun die de regering ook in deze periode van zware economische crisis bij het volk genoot. Daardoor werd de voortzet-

Luchtmachtkolonel b.d. Alvaro Prendes, een nationale held vanwege zijn aandeel in de strijd om de Varkensbaai in 1961, vertelt journalisten op 3 december 1992 dat hij Fidel Castro in een brief heeft verzocht „wezenlijke veranderingen” door te voeren teneinde Cuba te redden.

ting van het bemind van president Fidel Castro Ruz en andere politburoleden van de PCC die dan de verkiezingen deelnamen als onderdeel van een veelgelaagd proces om hun posities te bevestigen gewettigd.

Officieel werden alle kandidaten geselecteerd door Basiscomités van de Revolutie en hoefden zij geen PCC-leden te zijn. In de praktijk was geen enkele kandidaat echter gekant tegen het eenpartijregime. Vanaf december 1992 tot aan de verkiezingen waren er ook berichten over leden van kleine groepen dissidenten die openlijk en soms met geweld werden lastiggevallen en verhinderd werden verkiezingsbijeenkomsten bij te wonen.

Veel aandacht werd geschonken aan enkele opmerkingen die Castro op 24 februari had gemaakt op een persconferentie, toen hij zei te hopen over vijf jaar geen president meer te zijn, hoewel hij de kwestie open liet door te stellen dat hij zou zien hoe de natuur hem in de tussenliggende periode behandelde. Hij zei dat „zelfs marathonlopers vermoeid raken” en voegde eraan toe dat met de werkdruk van het moment „vijf jaar zeer, zeer zwaar wegen”.

Verkiezing van topfunctionarissen

Tijdens haar eerste zitting koos de Nationale Assemblée van Volksmacht (ANPP), onverwacht minister van buitenlandse zaken Ricardo Alarcon de

AMERIKA

Quesada op 15 maart tot nieuwe voorzitter. Volgens waarnemers impliceerde dit dat de ANPP een belangrijkere rol zou gaan spelen dan het automatisch instemmen met het beleid van de PCC dat zij tot nu toe had gedaan. Dit werd bevestigd door de benoeming van de econoom Jaime Crombet Hernandez Maurell, een vice-premier van de vorige regering, tot vice-voorzitter van de ANPP.

Roberto Robaina Gonzalez eerste secretaris van de Unie voor Jonge Communisten, werd op 30 maart benoemd tot minister van buitenlandse zaken. Robaina werd opgevolgd door Juan Contino.

Eveneens op 15 maart koos de ANPP van een „eenheidslijst” de 31 leden van de Staatsraad; meer dan de helft van hen had er al eerder deel van uitgemaakt. Fidel Castro Ruz en generaal Raul Castro Ruz werden herkozen als respectievelijk president en vice-president van de Staatsraad. Zij kregen elk de stem van alle 578 aanwezige afgevaardigden (opeen totaal van 589).

Van de vijf vice-voorzitters van de Staatsraad werden Juan Almeida Bosque (576 stemmen) en José Ramon Machado Ventura (566) herkozen. Nieuwe benoemingen waren Abelardo Colome Ibarra (576), Carlos Lage Davila (578) en Juan Esteban Lazo Hernandez (374). José M. Miyar Barrueco (576) bleef aan als secretaris van de Staatsraad.

Osmany Cienfuegos Gorriaran en Pedro Miret Prieto werden vervangen als vice-voorzitter, maar bleven lid van de Staatsraad. Veteraan Carlos Rafael Rodriguez Rodriguez trad om gezondheidsredenen af, terwijl een aantal „leiders van de revolutie” als Guillernio Garcia Frias en Ramiro Valdes Menendez uit de Raad werden gezet.

Fidel Castro werd krachtens de Grondwet automatisch president van de nieuwe ministeraad, waarvan de leden nog benoemd moesten worden.

WERKZAAMHEDEN AAN KERNCENTRALE STOPGEZET

In zijn herdenkingsrede op 5 september 1992 in Cienfuegos (zie boven) bevestigde Fidel Castro dat de bouwwerkzaamheden aan de Juraga-kerncentrale in Cienfuegos, wegens gebrek aan financiële middelen voor onbeperkte tijd waren stilgelegd. Sinds 1972, toen met de bouw werd begonnen, was negentig procent van het complex voltooid. Er was een bedrag van naar schatting \$ 1 mrd mee gemoeid geweest. In april had Rusland een financieel voorstel gedaan om de bouw te voltooien, maar volgens Castro was dat onvoldoende geweest.

Legde men de bouwwerkzaamheden aan de door de Sowjet-Unie ontworpen centrale stil, dan betekende dit een besparing van 200 000 ton olie.

OVERLEG OVER TERUGTREKKING RUSSISCHE TROEPEN

Van 9-14 september 1992 vonden besprekingen plaats tussen een Cubaanse regeringsdelegatie enerzijds, en Wjatsjeslaw Aleksandr Oestinow, de ambassadeur voor bijzondere zaken bij het Russische ministerie van buitenlandse zaken, en generaal Andrej Nikolajew anderzijds. Laatstgenoemde stond aan het hoofd van de in Cuba gestationeerde militaire opleidingsbrigade - driehonderd man sterk - van de voormalige Sowjet-Unie. Op 16 september werd bekendgemaakt dat beide partijen het eens waren geworden over de geleidelijke terugtrekking van de troepen (die nu deel uitmaakten van de Russische strijdkrachten). Eind juni 1993 moesten de laatste troepen vertrokken zijn. Een elektronisch inlichtingenstation, dat bemand werd door personeel uit de voormalige Sowjet-Unie, zou worden gehandhaafd.

De president van de voormalige Sowjet-Unie, Michail Gorbatsjow, had in september 1991 laten weten zijn troepen te zullen terugtrekken. Hierop had Cuba geëist dat dit gelijktijdig diende te gebeuren met de terugtrekking van Amerikaanse troepen uit de marinebasis Guantanamo op de zuidoostelijke punt van Cuba (zie pag. 822/3-'92; zie ook pag. 168/2 e.v.-'92). Cuba zou deze eis inmiddels hebben ingetrokken.

Handelsakkoord met Rusland

Topoverleg in Moskou op 3-4 november leverde het belangrijke akkoord op tussen Cuba en Rusland sinds de ontbinding van de Sowjet-Unie.

Het akkoord werd ondertekend door een Cubaanse vice-premier, Lionel Soto Prieto, en de

Russische vice-premier belast met buitenlandse economische betrekkingen en sociaal beleid, Aleksandr Sjochin. Het voorzag in (i) de ruil, op basis van wereldprijzen, van 1 mln ton Cubaanse ruwe suiker tegen 1,6 mln ton Russische olie in 1993; (ii) het behoud van het Russische radio-elektronisch centrum in Cuba, dat voornamelijk ten dienste zou staan van het diplomatieke verkeer met Noord-Amerika en zijn inlichtingentaken tot een „minimum” beperkt zag; (iii) de levering van Russische onderdelen voor bestaande Cubaanse wapens, maar de beëindiging van de export van nieuwe typen Russische wapens; en (iv) de hervatting van de in september gestaakte bouw van de Cubaanse kerncentrale Juraga (zieboven), onder voorwaarde dat voor 1 februari 1993 een derde partner (mogelijk Frankrijk) bij het project zou worden betrokken.

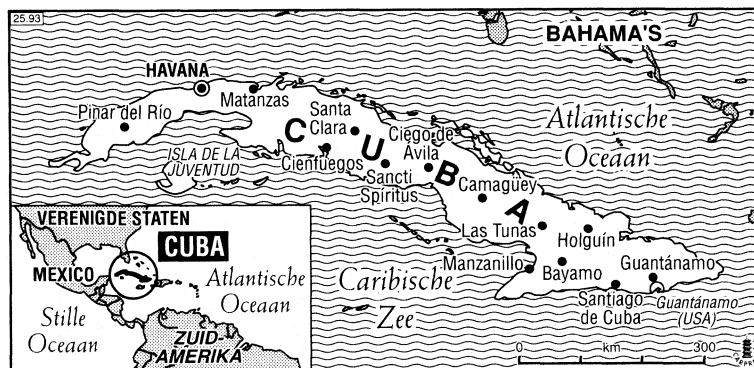
Over de toekomst van de Russische basis voor onderzeeboten in Cienfuegos en over de Cubaanse schulden aan Rusland (die tweeën geschat tussen \$ 16 mrd en \$ 20 mrd) was geen overleg gevoerd.

VERSCHERPING AMERIKAANS HANDELSSEMBARGO

De Amerikaanse president George Bush ondertekende op 23 oktober 1992 de Wet inzake Democratie in Cuba, beter bekend als de „Wet van Torricelli”, naar haar indiener Robert J. Torricelli, een Democratisch lid van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden.

De nieuwe wet, die op 20 september was goedgekeurd door de Amerikaanse Senaat (zie boven) en op 2 oktober door het Huis van Afgevaardigden, verbood dochterondernemingen van Amerikaanse bedrijven, ongeacht waar ter wereld deze bedrijven waren gevestigd, om handel te drijven met Cuba, en bepaalde dat Amerikaanse havens geen toegang mochten verlenen aan schepen die in de voorgaande zes maanden in Cuba waren geweest.

Het expliciete doel van deze wet was het versnellen van de overgang naar democratie door de regering van president Fidel Castro Ruz te dwingen vrije en eerlijke verkiezingen te houden. Er was op gerekend dat de wet ook in goede aarde zou vallen bij het Cubaans-Amerikaanse electoraat, dat naar schatting 700.000 kiezers telde. Het politieke actiecomité Vrij

Cuba, dat werd geleid door Jorge Mas Canosa, eveneens leider van de rechtse anti-Castrobeweging de Cubaans-Amerikaanse Nationale Stichting (CANE), had \$ 17.000 aan Torricelli gedoneerd en naar verluidt \$ 500.000 aan 50 andere Amerikaanse politici ter ondersteuning van het wetsontwerp.

De Europese Commissie waarschuwde in een verklaring van 8 oktober uit naam van de Europese Gemeenschap (EG) dat deze uitbreiding van het reeds 30 jaar bestaande Amerikaanse embargo „ernstige schade kan toebrengen aan de transatlantische betrekkingen”. met de toevoeging dat de EG niet kon accepteren dat „de Verenigde Staten unilateraal bepalingen en beperkingen opleggen aan de economische en commerciële betrekkingen van de EG met landen die niet door de Verenigde Naties worden aangemerkt als bedreigend voor vrede of orde”. De Britse en de Canadese regeringen, die beide Amerikaanse bedrijven in hun landen aanmoedigen om civiele handelsmogelijkheden in Cuba te benutten, verklaarden met nadruk dat hun eigen wetten, en niet die van het Amerikaanse Congres, bepalend zouden blijven voor alle toekomstige handel. De regeringen van Argentinië, Chili en Mexico keurden de wet eveneens in krachtige bewoordingen af.

Verenigde Naties veroordelen Amerikaanse handelsembargo

De Algemene Vergadering van de VN nam op 23 november een resolutie aan waarin het Amerikaanse handelsembargo tegen Cuba, dat in oktober was verscherpt (zie boven), werd veroordeeld. Volgens de resolutie werkte het embargo volkomen averechts, was het in strijd met de geest van internationale samenwerking en een miskenning van de mensenrechten.

MENSENRECHTEN

Op 4 december 1992 aanvaardde een commissie van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties een Amerikaanse resolutie waarin Cuba werd veroordeeld wegens het schenden van de fundamentele rechten van de mens. Deze resolutie volgde op een veroordeling van de Amerikaanse blokkade van het eiland. Op 10 december werden twee vooraanstaande mensenrechtenactivisten, Rodolfo Gonzales van het Cubaanse Mensenrechtencomité en Elizardo Sanchez Santa Cruz van de Commissie voor Mensenrechten en Nationale Verzoening, gearresteerd door de Cubaanse politie.

Sanchez, die voor zijn arrestatie zou zijn gemolesteerd door aanhangers van de regering, had er bij de Cubaanse autoriteiten op aangedrongen de twee VN-resoluties te aanvaarden. Hij werd later beschuldigd van „het verspreiden van vijandelijke propaganda” en het illegale bezit van buitenlandse valuta.

Commandanten van het FMLN geven onder aanvoering van Rene Mijango (zittend rechts) op 23 oktober 1992 een persconferentie in het guerrillabolwerk Guazapa.

Van 11-13 oktober had Sanchez eveneens vastgezet.

Vakbondsleider gearresteerd

Op 10 februari 1993 maakte het bestuur van het verboden Vakverbond van Cubaanse Arbeiders (USTC) bekend dat zijn leider Rafael Gutierrez Santos was gearresteerd in het weekeinde van 6-7 februari. Het USTC was aan het begin van dat jaar opgericht na een breuk met een andere verboden organisatie, de Algemene Bond van Cubaanse Arbeiders (UGTC).

ONTSNAPPINGEN PER VLIEGTUIGEN

Op 29 december 1992 moest een Cubaans vliegtuig tijdens een binnenlandse vlucht van Havana naar Varadero uitwijken naar de Amerikaanse stad Miami, nadat de piloot en passagiers de co-piloot en een veiligheidsfunctionaris hadden overmeesterd.

Na de landing in Miami vroegen 48 van de 53 passagiers en bemanningsleden asiel aan in de Verenigde Staten. Het incident werd door Cuba veroordeeld als „kaping” en „terrorismede daad”.

Bij een eerder incident was op 19 december de voormalige Cubaanse luchtinacht-officier Orestes Lorenzo Peres, die in september 1991 naar de Verenigde Staten was gevlucht met een MiG-23 straaljager, in een klein vliegtuigje naar Cuba gevlogen om zijn vrouw en kinderen op te halen, zonder daarbij te worden opgemerkt door luchtverdedigingssystemen. Tervolgens vloog hij weer terug naar de VS. De Cubaanse autoriteiten hadden eerder hun hereniging verhinderd.

(Voorber. pag. 769/2 e.v.-1992)

EL SALVADOR

VREDESPROCES IN GEVAAR. VERDERE ONTWIKKELINGEN

President Alfredo Cristiani Burkard maakte op 28 oktober 1992 bekend dat hij had besloten tot de opschorting van alle maatregelen ter hervorming, zuivering en reductie van het leger die waren vastgelegd in het VN-vredesakkoord van januari 1992 (zie pag. 242/2-'92), totdat de guerrillastrijdkrachten van het Farabundo Martí Nationaal Bevrijdingsfront (FMLN) volledig waren ontwapend en gedemobiliseerd.

De bekendmaking zorgde onmiddellijk voor verhoogde politieke spanning in het land en leidde tot speculaties dat de houding van Cristiani nu de zienswijzen van extreem-rechtse elementen in het leger en in zijn eigen partij: de Nationalistische Republikeinse Alliantie (Arena), weerspiegelde. De ondersecretaris-generaal van de Verenigde Naties, Marrack Goulding, en assistent-secretaris-generaal Alvaro de Soto kwamen op 30 oktober naar El Salvador om te trachten een nieuwe crisis af te wenden (zie pag. 240/3 e.v.-'92; pag. 24211-'92; pag. 772/2-'92 voor verloop van het vredesproces).

VN-initiatief

Cristiani had eerder de indruk gewekt dat de regering akkoord was gegaan met een voorstel van VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Gali van 23 oktober om de uiterste datum voor de vol-

tooiing van het vredesproces (op dat moment 31 oktober) uit te stellen opdat beide partijen meer tijd zouden hebben om aan de bepalingen van het akkoord te voldoen.

Als reactie op de voorgestelde nieuwe richtlijnen ging het FMLN, dat in juni de eerste 20 procent van zijn strijdkrachten had gedemobiliseerd (zie pag. 773/3-'92) en de volgende 20 procent op 21 september, akkoord met de ontbinding van nog eens 20 procent op 31 oktober (op welke datum volgens afspraak circa 1.000 guerrillastrijders werden ontwapend), 20 procent op 20 november en de laatste 20 procent op 15 december. Als tegenprestatie werd van de regering geëist dat zij aan de VN een lijst overhandigde met leden van de strijdkrachten die wegens schendingen van de mensenrechten zouden worden weggezuiverd.

Deze lijst bevatte de namen van 110 officieren van hoge en middelhoge rang, onder wie minister van defensie generaal Rene Emilio Ponce, diens onderminister en verscheidene diplomaten in het buitenland. De lijst was opgesteld en aan Cristiani overhandigd door de onafhankelijke Commissie van de Waarheid (Comision de la Verdad), die volgens het vredesakkoord de taak had vast te stellen wie gedurende de burgeroorlog (1980-1991) verantwoordelijk waren geweest voor schendingen van de mensenrechten (zie pag. 242/1-'92).

Een rechts doodseskader, de Maximiliano Hernandez Martinez Brigade, had in een verklaring die op 23 oktober op de radio was voorgelezen, bedreigd de gehele leiding van het FMLN te vermoorden. Hiermee zou op 31 oktober, de oorspronkelijke uiterste datum voor de voltooiing van het VN-vredesproces, worden begonnen.

Opgraving van doden

Een internationaal team van antropologen begon op 15 oktober met het opgraven van de stoffelijke resten van honderden mensen, onder wie veel kinderen, in en rond het dorp El Mozote in de noordoostelijke provincie Morazan, dat tijdens de burgeroorlog een FMLN-bolwerk was geweest. Mensenrechtengroeperingen en inwoners zeiden dat de doden slachtoffers waren van een bloedbad dat in december 1981 was aangericht door het Atlacatl-bataljon, een elite-eenheid die was opgeleid door Amerikaanse instructeurs en die nog niet was ontbonden. Leden van dit bataljon waren veroordeeld voor de moord op zes Jezuïeten, hun huishoudster en haar dochter in november 1989 (zie pag. 384/1/2-'91; pag. 242/3 e.v.-'92 en onder).

Geruchten over staatsgreep. Demobilisatie hervat

Het FMLN verklaarde op 27 november dat het zijn resterende guerrillastrijdkrachten (die bestonden uit naar schatting 3.000 nog niet gedemobiliseerde strijders) in de hoogste staat van paraatheid had gebracht omdat het plannen zou hebben ontdekt voor een opstand zijnde staatsgreep. President Alfredo Cristiani Burkard wees de bewering van het FMLN echter van de hand. Hij bevestigde opnieuw dat het leger achter het VN-vredesproces stond, dat in januari 1992 in gang was gezet ter beëindiging van de 12-jarige burgeroorlog (zie pag. 242/1 e.v.-'92).

Eerder die maand was officieel ontkend dat er plannen voor een staatsgreep bestonden, zoals op 5 november in Washington was beweerd door Eduardo Molina Olivares, een lid van de onafhankelijke Commissie van de Waarheid.

Cristiani was eind oktober door rechtse elementen binnen zijn eigen Arena-partij en door het leger onder druk gezet om het vredesproces te verlaten (zie boven), maar zijn regering stond tegelijkertijd onder grote diplomatieke druk van de VN om vast te houden aan 15 december als datum voor de formele beëindiging van alle vijandelijkheden.

Tijdens besprekingen met het FMLN op 7-8 november zegde de regering toe dat zij zou doorgaan met het wegzuiveren van 110 officieren die waren beschuldigd van schendingen van de mensenrechten en dat zij drie elitebataljons zou ontbinden - het Atlacatl op 8 december en het Atonal en het Arce op 7 januari. Als tegenprestatie zou het FMLN op 1 december beginnen met het vernietigen van zijn wapens onder VN-toezicht.

Demobilisatie voltooid

Op 15 december 1992 kwam in El Salvador officieel een einde aan de twaalf jaar oude burgeroorlog. Op die dag werd na een reeks verdragen en tegenslagen de geplande demobilisatie van de guerrillatroepen en actieve regeringstroepen voltooid.

Tijdens een plechtigheid in de hoofdstad San Salvador werd 15 december uitgeroepen tot Nationale Verzoeningsdag. De gebeurtenis werd bijgewoond door president Alfredo Cristiani Burkard, hoge regeringsfunctionarissen en officieren, en leiders van het FMLN, dat nu een politieke partij werd. Verder waren aanwezig VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali, president Violeta Barrios de Chamorro van Nicaragua, president Rafael Leonardo Callejas van Honduras, president Jorge Serrano Elias van Guatemala, de Amerikaanse vice-president Dan Quayle en vertegenwoordigers van de regeringen van Colombia, Costa Rica, Mexico, Spanje en Venezuela.

De VN hadden bepaald dat 15 december de uiterste datum zou zijn, nadat Cristiani had geprobeerd een zuivering van hoge militairen uit te stellen (zie boven). Op 30 november maakte de uit drie leden bestaande Commissie van Waarheid, die was ingesteld om een onderzoek in te stellen naar schendingen van de mensenrechten door het leger tijdens de burgeroorlog, de namen bekend van 223 militairen. Onder hen waren ongeveer 100 officieren en de minister van defensie en staatsveiligheid, generaal René Emilio Ponce. Op 1 december stemde Cristiani in met het ontslag van de officieren, hoewel men er rekening mee hield dat Ponce niet op staande voet zou worden ontslagen. Als reactie begon het FMLN op 2 december met de vernietiging van zijn wapens.

De ontbinding van het guerrillabestrijdings-

Een soldaat die het Indiaanse opperhoofd Atonal uitbeeldt, loopt aan het hoofd van het gelijknamige elitebataljon tijdens zijn officiële demobilisatie op 6 januari 1993.

bataljon Atlacatl op 8 december werd beschouwd als een nieuw bewijs van de oprechtheid van de regering. Er werd evenwel bezwaar gemaakt tegen het feit dat Cristiani de leden van het bataljon „nationale helden” noemde, aangezien het bataljon een slechte reputatie had wegens schendingen van de mensenrechten (vooral de maasamoord bij El Mozote in 1981). De regering was niet alleen traag met het nemen van stappen tegen de strijdkrachten, maar zij was ook te laat met de oprichting van een burgerpolitie-macht en de invoering van hervormingen op het gebied van het rechtswezen en het kiesstelsel.

De nieuwe raad voor de herziening van het rechtsstelsel viel onder het gezag van het Opperste Gerechtshof, dat volgens algemene opvatting sterk onder invloed stond van Cristiani's regerende rechtse Nationalistische Republikeinse Alliantie (Arena). In de op 13 december aangenomen wet op de hervorming van het kiesstelsel ontbraken bepaalde, eerder overeengekomen voorzieningen, die waren bedoeld om kleine partijen te helpen, zoals de invoering van beperkingen op uitgaven voor de verkiezingscampagne.

Het FMLN zag zich geplaagd door moeilijkheden bij het zich houden aan het oorspronkelijke tijdschema, daar een aantal van zijn plaatselijke commandanten hun wapens niet wilden inleveren. Er was ook bezorgdheid dat de regering haar beloften niet zou nakomen ten aanzien van de integratie van voormalige verzetsstrijders, in het bijzonder wat betreft de verdeling van land. Nadat Amerikaanse functionarissen de verzekering hadden gegeven dat de Verenigde Staten het vredesproces nauwlettend in het oog zouden blijven houden, demobiliseerde het FMLN zijn laatste gevechtseenheid van ongeveer 2 000 strijders en droeg het op 14 december zijn laatste wapens (waaronder 55 grond-luchtraketten) over aan de VN.

Registratie van FMLN als politieke partij

Op 15 december werd het FMLN offici-

cieel geregistreerd als politieke partij. Op 21 december kozen de partijleden een uit 15 personen bestaand politiek directoraat en werd Jorge Shafik Handal benoemd tot algemeen coördinator van de partij gekozen. Ferman Cienfuegos bleef de leider van het FMLN.

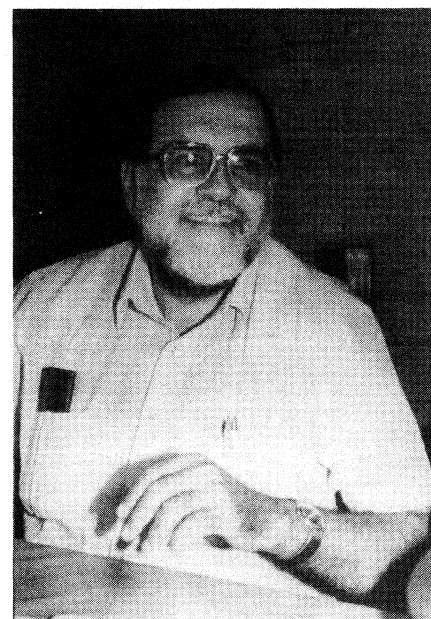
Kwijtschelding van Amerikaanse schuld

Tijdens de demobilisatieplechtigheid maakte de Amerikaanse vice-president Dan Quayle bekend dat de VS ter ondersteuning van het vredesproces El Salvador schulden ter waarde van \$464 mln zouden kwijtschelden. Deze schulden vormden 75 procent van de schulden waarin het land zich tijdens de burgeroorlog had gestoken. Daarnaast zou El Salvador de rente op de schuld niet rechtstreeks aan de VS hoeven te betalen, maar in plaats daarvan een gelijk bedrag moeten besteden aan lokale projecten tegen milieuvervuiling en kindersterfte. Door deze regeling werd de jaarlijkse schuldaflossing van El Salvador verminderd met \$25 mln.

Een gevolg van het vredesproces zou zijn dat de Tijdelijke Asielzoekersstatus van ongeveer 30.000 Salvadoranen, die legaal als vluchtelingen in de Verenigde Staten woonden, zou worden opgeheven.

Vredesproces opnieuw bedreigd. Zuivering van legerofficieren

De tweede fase van het door de VN gesteunde vredesakkoord (zie pag 772/3-'92), dat een einde moest maken aan de burgeroorlog in El Salvador, kwam begin januari 1993 op losse schroeven te

Shafik Handal werd op 21 december 1992 gekozen tot algemeen coördinator van de Farabundo Marti partij

staan toen de rechtse Arena-regering onder druk van het leger geen gehoor gaf aan de aanbevelingen van de Ad Hoc-Commissie van het vredesakkoord. De Commissie werkte nauw samen met de Commissie van de Waarheid om de strijdkrachten te zuiveren van militairen die de mensenrechten hadden geschonden.

Op 31 december maakte president Cristiani bekend dat het leger in een Algemeen Besluit institutionele wijzigingen had gepubliceerd, waarbij geen namen waren genoemd van hoge militairen die zich volgens de Commissie schuldig hadden gemaakt aan schendingen van de mensenrechten. Terwijl de oppositiepartijen en de katholieke kerk felle protesten lieten horen, verklaarde de regering op 4 januari over een lijst te beschikken die een aanvulling vormde op het Algemeen Besluit. De lijst zou echter geheim worden gehouden, naar verluidt met instemming van de VN. Bovendien werd bekendgemaakt dat de zuiveringen volgens een nieuw tijdschema zouden plaatsvinden. De wijzigingen zouden hun beslag krijgen voor het einde van president Cristiani's ambtstermijn in mei 1994, in plaats van voor 15 januari 1993 zoals in het vredesakkoord was bepaald.

VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali beklagde zich bij de Veiligheidsraad dat het optreden van de regering strijdig was met zijn uitleg van het akkoord. Nadat de VN druk hadden uitgeoefend op de regering, zag deze zich genoodzaakt andere maatregelen aan te kondigen betreffende de reorganisatie van het leger. Op 11 januari lichtte Boutros Ghali de Veiligheidsraad in dat 87 van de 102 officieren op de lijst van de Ad Hoc-Commissie naar tevredenheid van de VN waren verwijderd. Wat

De leiders van de guerrillagroepering FMLN leggen in het bijzijn van aartsbisschop Arturo Rivera y Damas (r.) de eed af bij de officiële oprichting van hun politieke partij. V.l.n.r. de commandanten Eugenio Chica, Francisco Jovel, Shafik Handal, Leonel Gonzalez en Joaquin Villalobos, en de advocaat Fabio Castillo.

er met de 15 andere officieren was gebeurd. werd echter nog steeds strijdig met het akkoord geacht.

Onder deze 15 zouden zich minister van defensie en openbare veiligheid generaal René Emilio Ponce, en zijn plaatsvervanger Orlando Zepeda bevinden, evenals de bevelhebber van de Eerste Brigade Julio Grijalva en Ernesto Vargas. plaatsvervangend hoofd van het Gezamenlijke Opperbevel van het leger. Deze vier waren allen lid van de zogenoemde Tandona-groep van hoge officieren.

Om kritiek op haar standpunt over de zuiveringen te voorkomen en te tonen dat zij „tegoeder trouw” was waar het het vredesakkoord betrof, maakte de regering een verdere inkrimping van de strijdkrachten bekend: voor het einde van de maand zouden deze moorden teruggebracht van 63.000 naar 31.500 man.

Reactie van FMLN

Het FMLN waarschuwde dat het zijn troepen niet verder zou demobiliseren totdat de zuiveringen hadden plaatsgevonden. Bovendien werd de vernietiging van de laatste vijftig groeidlucht-raketten opgeschort. Volgens berichten zouden er echter binnen het FMLN fricties zijn ontstaan over de te volgen tactiek met betrekking tot de zuiveringen. Enkele leiders zouden in onderhandelingen met de regering, die achter de schermen plaatsvonden, zich bereid hebben verklaard een vertraging van het tijdschema te aanvaarden.

Eind januari had het FMLN zijn raketten nog steeds niet vernietigd. Ondertussen hield de regering vol dat het wegsturen van de resterende 15 officieren de politieke stabiliteit van het land in „gevaar” zou brengen.

Kabinetswijzigingen

Arturo Zablah nam op 17 februari ontslag als minister van economische zaken toen hij de functie op zich nam van presidentieel gevolmachtigde voor internationale handelsbesprekingen, in het bijzonder toegespitst op het Middenamerikaanse economische integratieproces. Hij werd opgevolgd door Mauricio Salazar.

Op 26 februari werd minister van arbeid en sociale zekerheid Mauricio Gonzalez Dubon vervangen door Juan Sifontes.

Rapport van de Commissie van Waarheid

Secretaris-generaal van de VN Boutros Boutros Ghali bracht op 15 maart 1993 in New York het rapport uit van de Commissie van de Waarheid, die de schendingen van de mensenrechten in El Salvador tussen 1980 en juli 1992 had onderzocht. Exemplaren van het

rapport, getiteld „Van waanzin naar hoop” (De la locura a esperanza), werden overhandigd aan afgevaardigden van de regering van president Alfredo Cristiani Burkards rechtse Arca-par-tij en van de voormalige guerrillagroepering FMLN

De Commissie, die bestond uit de voormalige Colombiaanse president Belisario Betancur, de voormalige Venezolaanse minister van buitenlandse zaken Reynaldo Figueiredo en de Amerikaanse mensenrechtenadvocaat Thomas Buerghental, was van mening dat het leger en de daarmee verbonden paramilitaire eenheden verantwoordelijk waren voor het overgrote deel van de onderzochte wrede-heden en dat de meesten van de 75.000 slachtoffers van de burgeroorlog burgers waren die door de veiligheidstroepen beschouwd werden als sympathisanten van links. Het FMLN zou verantwoordelijk zijn voor 300 „verdwijnin-gen” en 400 moorden. moorden op rechters, rege-ringsgezinde burgemeesters en dissidenten van het Front inbegrepen.

De bevindingen van de commissie waren gebaseerd op een analyse van meer dan 2.000!er-klaringen die betrekking hadden op 7.000 slachtoffers en op informatie uit secundaire bronnen over nog eens 18.000 personen.

In het rapport werd geconcludeerd dat de wrede-heden van de veiligheidstroepen geen ongecontroleerde excessen waren, maar voort-vloeiden uit een vooropgezette strategie van de staat om de opstand neer te slaan. Het door de VS getrainde Atlacatl-bataljon werd verant-woordelijk geacht voor het bloedbad onder 1.000 burgers in Mozote in 1981 en ongeveer 40 met name genoemde militairen werden expli-ciet in i-erband gebracht met andere misdaden tegen de mensheid. Onder hen waren minister van defensie generaal René Emilio Ponce, zijn rechterhand generaal Orlando Zepeda en de voormalige luchtmachtcommandant generaal Juan Rafael Bustillo. Zij zouden kolonel Guil-lermo Benavides opdracht hebben gegeven de moord te plannen op zes prominente jezuïeten aan de Central American University in novem-ber (zie pag. 384/1/2-'91 en 242/3 e.v.-'95)

De genoemde veertig militairen zouden staan op een lijst met officieren van de krachtens het VN-akkoord ingestelde Ad Hoc-Commissie die tot taak had het leger te zuiveren van schenders van de mensenrechten. Deze com-missie had al in een eerder stadium aanbeoo-len deze militairen uit het leger te verwijderen. Op deze lijst stonden ook 15 officieren wier zaak naar tevredenheid van de VN was behan-deld door president Cristiani Burkard.

De onverzettelijkheid van de regering over deze kwestie leidde ertoe dat de VS op 12 maart de voor 1993 toezegde \$ 11 mln aan militaire hulp opschortten. Als gevolg hiervan diende minister van defensie generaal Ponce diezelfde dag zijn ontslag in.

Ook majoor Roberto d'Aubuisson, de inmid-dels overleden oprichter van Arena, werd ge-noemd in het rapport van de Commissie. Hij

zou verantwoordelijk zijn geweest voor de or-ganisatie van doodseskaders en voor de moord op aartsbisschop Oscar Romero in 1980 (zie pag. 284/3-'80). Het rapport adviseerde een speciaal onderzoek in te stellen naar de doods-eskaders, die volgens het rapport nog steeds een „potentiële bedreiging” vormden.

Onder de vooraanstaande FMLN-leden die in het rapport werden genoemd, waren Joaquin Villalobos en Ana Guadalupe Martinez, beide leiders van het Revolutionaire Volksleger (ERP).

Het rapport van de Commissie adviseerde om alle personen die in het rapport genoemd wer-den, ten minste 10 jaar uit te sluiten van open-bare ambten en bovendien nooit in aanmerking te laten komen voor functies die verband hie-den met de openbare veiligheid en nationale defensie. Aangezien de rechterlijke macht geen stappen had ondernomen om de mensenrech-ten te verdedigen, riep het rapport alle rechters van het Opperste Gerechtshof op hun ambt neer te leggen teneinde de hervorming van de rechterlijke macht en de gerechtelijke vervol-ging van de misdaden te vergemakkelijken.

De aanbevelingen van de commissie werden geaccepteerd door het FMLN. De regering en de legerleiding stelden echter dat deze niet wettelijk bindend waren en vielen het rapport aan omdat ze het te zeer bevooroordeeld vonden. VN-functionarissen verklaarden even-wel dat de aanbevelingen van de Waar-heids- en Ad Hoc-Commissie krachtens de bepalingen van het VN-akkoord een verplichtend karakter hadden.

De Nationale Assemblée, waar Arena het voor het zeggen had, besloot op 20 maart dat voor alle politieke misdaden die vóór 1 januari 1992 waren gepleegd, amnestie zou worden verleend. De voor-heen regerende Christen Democratische Partij (PDC), de Democratische Conver-gentie (CD)-coalitie en de Nationale Re-volutionaire Beweging (MNR) in de As-semblée, het FMLN en de katholieke kerk keerden zich tegen de wet, die de

vrijlating van alle eerder veroordeelden gelastte en alle nog uitstaande arresta-tiebevelen introk. Deze partijen stelden dat een amnestie alleen te overwegen zou zijn wanneer de aanbevelingen van de Waarheids- en Ad Hoc-Commissie uitgevoerd zouden zijn.

VS beschuldigd van betrokkenheid bij repressie

Door de publicatie van het rapport van de Commissie van Waarheid werd de aandacht ook gevestigd op de beschul-digingen dat de VS betrokken waren geweest bij de onderdrukking.

Robert Torricelli, voorzitter van de subcom-missie voor het westelijk halfrond van het

Amerikaanse Huis van Afgevaardigden, beschuldigde de regering-Reagan ervan schendingen van de mensenrechten in de doofpot te hebben gestopt teneinde zich te verzekeren van de toestemming van het Congres voor militaire hulp aan El Salvador in de jaren tachtig. De leden van de VN-Commissie van de Waarheid hadden de subcommissie verteld dat Amerikaanse functionarissen in El Salvador moesten hebben geweten dat zich schendingen van de mensenrechten voordeden.

Moordenaars van jezuïeten op vrije voeten

Op 1 april werden kolonel Guillermo Alfredo Benavides en luitenant Yushy Mendoza, die in januari 1992 waren veroordeeld tot 30 jaar gevangenisstraf voor de moord op zes jezuïeten, hun huishoudster en haar dochtertje in november 1989 (zie pag. 242/3 e.v.-'92), in vrijheid gesteld na slechts 15 maanden van hun straf uitgezeten te hebben. Zij werden daarmee de eersten die profiteerden van de controversiële amnestiewet die het parlement in maart had aangenomen en die algemeen werd beschouwd als een middel om militairen te beschermen die werden beschuldigd van ernstige schendingen van de mensenrechten tijdens de twaalfjarige burgeroorlog (zie boven). De vrijlating werd in niet mis te verstane bewoordingen veroordeeld door de oppositiepartijen en de plaatselijke leiding van de jezuïeten.

Op 12 april beriepen de voormalige guerrillastrijders van het FMLN zich op de bepalingen van de amnestiewet om de vrijlating te eisen van twee van hun leden die waren gearresteerd voor de moord op twee Amerikaanse militaire adviseurs in januari 1991 (zie pag. 385/1/2 - '91).

Nieuw hoofd van ONUSAL

Op 12 maart werd bekendgemaakt dat de voormalige Colombiaanse minister van buitenlandse zaken, Augusto Ramirez Ocampo met ingang van 1 april was benoemd als hoofd van ONUSAL, de VN-waarnemingsmissie in El Salvador.

(Voorber. pag. 772/2 e.v.-1992)

HAÏTI

DIPLOMATIEK INITIATIEF OAS

Van 18-21 augustus 1992 leidde de secretaris-generaal van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), Joao Baena Soares, een 13 leden tellende delegatie tijdens een bezoek aan Haïti.

Nadien verklaarde hij dat er „enkele mogelijkheden waren overgebleven om te praten over beëindiging van de huidige crisis (voor eerder ingrijpen van de OAS zie pp. 245/2, 246/3, 247/2, 623/3 e.v.-'92). Op 25 augustus meldde Radio Tropic, een plaatselijke omroep in de Haïtiaanse hoofdstad Port-au-Prince, dat Baena Soares vertegenwoordigers van de door het leger gesteunde regering van premier Marc Bazin (voor diens inauguratie zie pag. 625/2-'92) had uitgenodigd voor besprekingen in Washington op 1 september met aanhangers van de sinds de militaire staatsgreep in september 1991 in ballingschap levende president Jean-Bertrand Aristide (zie pag. 825/1 e.v.-'91, 245/1 e.v.-'92).

Tijdens het bezoek van de OAS-delegatie werden in een lijkenhuis in Port-au-Prince de stoffelijke overschotten van drie bekende aanhangers van Aristide aangetroffen, waaronder dat van Matine Remilien, die in juli betrokken was geweest bij de oprichting van Louvri Baye (Open de Poorten), een pro-Aristide partij. De drie mannen waren op 17 augustus door het leger gevangengenomen omdat zij in het openbaar afbeeldingen van Aristide zouden hebben verspreid. Volgens de nog overgebleven onafhankelijke media waren er sinds augustus twintig burgers gedood door militairen.

Aankomst OAS-missie

Op 17 september arriveerde een delegatie bestaande uit zes leden van de OAS in de Haïtiaanse hoofdstad Port-au-Prince. De overige leden van de OAS-burgermissie waarvan de zes deel uitmaakten, zouden later aankomen. De aanwezigheid van de 18 mensen tel-

lende commissie was bedoeld om gemeld te voorkomen, respect voor de rechten van de mens te vergroten en toe te zien op de verdeling van humanitaire hulpverlening. Tevens moest zij adviezen verstrekken omtrent de mogelijke aanpassing van het bestaande economische embargo en de vorderingen evalueren welke gemaakt waren om de politieke crisis te beëindigen die was ontstaan na de militaire staatsgreep van september 1991.

Op 14 september veroordeelden drie regeringsgezinde partijen, de Assemblée van Nationale Democraten (RDNP), de Beweging voor Nationale Ontwikkeling (MDN) en de Democratische Denken en Actie Groep (GRAD), premier Marc Bazin voor het feit dat hij akkoord was gegaan met de komst van de missie. Zij omschreven het bezoek als een vorm van „bezetting door een buitenlandse macht“.

Door de oppositie echter werd de bereidheid van Bazin door het leger gesteunde regering om de missie te ontvangen, beschouwd als bewijs dat deze geen kans van slagen had. Waarnemers wezen erop dat de beperkte omvang van de missie erop duidde dat de OAS bereid was door overleg met het Bazin-regime tot een overeenkomst te komen, aangezien economische sancties Aristide tot dusver nog niet terug in het zadel hadden geholpen (zie pag. 623/3 e.v.-'92). Klaarblijkelijk werd de positie van de Amerikanen zowel beïnvloed door het feit dat president Bush de verkiezingen in november in het vooruitzicht had, als door de toenemende oppositie in het land tegen het harde repatriëringsbeleid van de regering (zie pag. 624/2 e.v.-'92 en hierboven): men verwachtte dat de Verenigde Staten grotere druk zouden gaan uitoefenen op Aristide om Bazin als premier te erkennen (zie pag. 625/2-'92).

De secretaris-generaal van de OAS, Joao Baena Soares (2de v.r. met bril) loopt naast de opperbevelhebber van het Haïtiaanse leger, generaal Raoul Cedras, na hun drie uur durend overleg op 19 augustus 1992 in het legerhoofdkwartier in Port au Prince.

Een op 4 september gehouden bijeenkomst in Santo Domingo, de hoofdstad van de Dominicaanse Republiek, tussen Bazin en president Joaquin Balaguer (van wie bekend was dat hij een oplossing van de Haïtiaanse impasse nastreefde), werd ook bijgewoond door Robert Pastorino, de Amerikaanse ambassadeur in de Dominicaanse Republiek.

Francois Benoit, Bazins minister van buitenlandse zaken, werd uitgenodigd deel te nemen aan besprekingen met Antoine Adrien, Aristide's woordvoerder, in Washington van 1-4 september, die door de OAS tot stand waren gebracht. Officiële overeenstemming werd niet bereikt, maar in een brief die Bazin op 3 september schreef aan de secretaris-generaal van de OAS, Baena Soares, verklaarde hij een ontmoeting met Aristide als een „onvermijdelijke oplossing” van de constitutionele crisis te beschouwen.

Rapport van Amnesty

De mensenrechtenorganisatie Amnesty International publiceerde op 20 augustus 1992 een rapport; dat was gebaseerd op nauwgezet onderzoek dat in de twee laatste weken van maart op Haïti was gedaan. Hierin werden de militaire autoriteiten ervan beschuldigd de repressieve structuren van de voormalige dictator Duvalier te hebben hersteld. In het rapport werd vastgesteld dat martelingen, terechtstellingen en willekeurige arrestaties aan de orde van de dag waren.

Amerikaans vluchtelingenbeleid aan de kaak gesteld

In het rapport van Amnesty werd tevens de Amerikaanse regering beschuldigd van schending van het internationale recht. In haar beleid om de Haïtiaanse bootvluchtelingen te repatriëren, waartoe in mei besloten was, zou geen onderscheid worden gemaakt tussen hen die het risico liepen aan schending van de mensenrechten bloot te staan, en anderen (zie pag. 624/2 e.v.-'92).

Op 1 augustus verwierp het Amerikaanse Opperste Gerechtshof de op 29 juli gedane uitspraak van een hof van appel in New York waarin het repatriëringsbeleid onwettig werd verklaard. Voorafgaand aan de formulering van zijn definitieve uitspraak verleende het Hof de regering echter tot 24 augustus en haar juridische tegenstanders tot 8 september de mogelijkheid om hun standpunten te verdedigen.

Volgens cijfers die de Amerikaanse kustwacht medio augustus publiceerde, waren van de 37.381 mensen die gevlucht waren sinds de omverwerping van Aristide, er 27.440 gerepatriëerd.

Op 14 augustus had de Haïtiaanse veiligheids-politie 150 vluchtelingen gevangen gezet, slechts enkele minuten nadat zij in Port-au-Prince waren teruggebracht door de Amerikaanse kustwacht.

Amerikaans standpunt inzake vluchtelingen

Op 14 januari 1993 maakte de toekomstige Amerikaanse president Bill Clinton bekend dat hij het beleid van de regering-Bush om Haïtiaanse bootvluchtelingen onder dwang te repatriëren „voorlopig” zou voortzetten. Hij brak hiermee een verkiezingsbelofte om Haïtiaanse vluchtelingen in de VS op te nemen totdat de democratie was hersteld. Op 15 januari zette een flottilje van de Amerikaanse kustwacht koers naar Haïti om 12 mijl voor de kust van het eiland een „blanke patrouille-omheining” te leggen om een massale exodus van vluchtelingen te verhinderen. Onder druk van de regering-Bush en medewerkers van Clinton zond Aristide over de radio boodschappen uit waarin hij zijn mensen met klem vroeg niet naar de VS te vluchten.

Op 18 januari werd ook bericht dat de VS ongeveer \$50 mln aan „niet-dodelijke” militaire hulp aan het Haïtiaanse leger hadden aangeboden als het leger bereid was een akkoord met Aristide te sluiten. Als onderdeel van de gezamenlijke coördinatie van de vertrekkende regering-Bush en de komende regering-Clinton had generaal-majoor John Sheenari van de Amerikaanse marine de Haïtiaanse legerleiders tijdens een driedaags „beleidingsbezoek” begin januari laten weten dat zij een politiek akkoord moesten sluiten als ze wilden dat de hulp werd hervat.

Dominee Jesse Jackson, de zwarte Amerikaanse democratische politicus en voorvechter van de burgerrechten, zei tijdens een bezoek aan Haïti eind januari dat de VS, hoewel ze alle iniddelen en mogelijkheden bezaten om het door het leger gesteunde regime in een oogwenk te verwijderen, „naar de generaals lonkten”

Verkiezingsboycot

In heel Haïti boycotten kiezers in grote getale de parlementsverkiezingen die op 18 januari 1993 werden gehouden voor een derde van de Senaatszetels en vier zetels in het Huis van Afgevaardigden (zie pag. 321/2-'91). Acht oppositiepartijen hadden het Opperste Gerechtshof gevraagd de verkiezingen af te gelasten die werden gezien als een

door het leger gesteunde poging van het regime om zijn macht te legitimeren. Zowel de Verenigde Naties als de Verenigde Staten beschouwden de verkiezingen als onwettig.

Ondanks de boycot zei premier Marc Bazin dat de „opkomstmassaal” was geweest. Niettemin zag het regime zich gedwongen de in de hoofdstad Port-au-Prince uitgebrachte stemmen, goed voor een derde van het electoraat, ongelukkig te verklaren. Bazin gaf „saboteurs”-de schuld van „ongeregeldheden”

De beschikbare resultaten wezen op een grotere regeringsmeerderheid in de Senaat, waardoor het waarschijnlijker werd dat het regime de verbannen president Jean-Bertrand Aristide zou kunnen afzetten, wanneer deze in zijn functie zou terugkeren.

Bezoek van OAS

Kort voor de verkiezingen had de VN-bemiddelaar in de Haïtiaanse crisis, de voormalige Argentijnse minister van buitenlandse zaken Dante Caputo, een bezoek gebracht aan het land als vertegenwoordiger van zowel de VN als de OAS. Hij had het houden van verkiezingen afgeraden en gezegd dat het parlement niet als een democratisch gekozen lichaam kon worden beschouwd.

Caputo presenteerde een aantal voorstellen tijdens gesprekken met leger- en regeringsleiders in Haïti als onderdeel van een nieuw VN-plan voor het herstel van de democratie. Hij stelde voor een grotere internationale waarnemersmacht van de VN en de OAS in Haïti in te zetten en besprekingen te beginnen tussen de betrokken partijen om de crisis te beëindigen. Dergelijke besprekingen zouden impliciet gaan over de benoeming van een voor alle partijen aanvaardbare interimpremier en de voorwaarden waaronder Aristide zou kunnen terugkeren.

Nadat het regime een brief had ontvangen waarin Aristide er voor het eerst in een instemde te onderhandelen met degenen die hem hadden verjaagd, gaf het leger via de televisie te kennen dat het wellicht bereid was deel te nemen aan besprekingen onder auspiciën van de VS. Ook uit een brief van legerchef generaal Raoul Cedras aan Caputo was een dergelijke positiewijziging van het regime op te maken, maar er werd niet gerept over de beëindiging van de rol van het leger in de regering, een van Aristide's eisen tot dusverre. Op 27 januari maakte Bazin echter bekend dat hij de VN-OAS-voorstellen voor een 400 personen tellende waarnemersmacht niet kon aanvaarden omdat haar aanwezigheid zou neerkomen op buitenlandse betutteling.

Missie van VN en OAS

Op 9 februari maakte de speciale VN-bemiddelaar Dante Caputo in New York bekend dat er met de door het leger gesteunde regering een akkoord

VN-bemiddelaar Dante Caputo (r.) praat met journalisten na zijn aankomst in Port au Prince op 15 januari 1993.

was bereikt. Onder auspiciën van de VN en de OAS zou een uit 200 leden bestaande internationale missie in Haïti worden gestationeerd.

Caputo liet op 11 februari weten dat de missie tot taak had „de gewelds- en mensenrechtensituatie in het land onder controle te houden”. Hij noemde dit een „eerste aanzet tot een algemene oplossing voor de crisis” en tot het herstel van de democratie na de militaire staatsgreep van september 1991 (zie pag. 825/1 e.v.-'91 en 245/1 e.v.-'92). De VN-leden van de missie zouden worden uitgezonden zodra een team van inensenrechtendeskundigen en technisch personeel verslag had uitgebracht over de situatie in het land.

Op 1 februari had een groep van 300 betogers bij aankomst van een klein onderhandelings-team van de VN-OAS in de hoofdstad Port-au-Prince tegen de missie gedeïnonstreerd. Het team zou onder leiding van Caputo driedaagse besprekingen roeren. Leiders van negen het leger gunstig gezinde politieke partijen lieten eveneens weten tegen de missie te zijn, evenals premier Marc Bazin, die werd gesteund door legercommandant en coupleider generaal Raoul Cedras. Deze verklaarde dat een eventuele missie de soevereiniteit van het land in gevaar bracht.

Op 9 februari maakte Bazin een volledige ommezwaai en verklaarde dat er een overeenkomst was bereikt over de taken van de missie en dat de regering zou samenwerken met het gezantschap van de VN-OAS. vooropgesteld dat het zich „aan zijn mandaat hield” en niets ondernam dat in strijd was met 's lands grondwet of soevereiniteit. Hij zei dat als alles naar wens zou verlopen, de regering een „gefaseerd verloop van de ontwikkelingen” verwachtte: het opstellen van een plan om toezicht te houden op en het beschermen van de mensenrechten, een tweede plan voor institutionele hervormingen en een laatste plan om de politieke dialoog n-er op gang te brengen. Bazin beloof-

de dat het Congres dat fungeerde als „de hoeksteen van de democratie”, in iedere fase regelmatig geraadpleegd zou worden

Bazin deed zijn toezeggingen in een periode waarin de Alliantie voor Parlementaire Samenhang en het Constitutionele Anti-Corruptieblok in een verborgen strijd om de macht in de Senaat waren verwickeld. Beide facties bestonden uit senatoren die op de hand van het leger waren. Op 3 februari maakte een plaatselijk radiostation bekend dat de Senaat had besloten Bazin te ontslaan wegens diens besprekingen met het team van Caputo over de VN-OAS-missie.

Amerikaanse diplomatiek initiatief

Op 26 maart hield premier Marc Bazin in de hoofdstad Port-au-Prince besprekingen met de speciale VN en OAS-afgeezant Dante Caputo, die voortbouwde op zijn recente diplomatieke inspanningen (zie boven). en Lawrence Pezzullo, de speciale afgeezant van de Amerikaanse president Bill Clinton. Bazin verklaarde na afloop dat de regering had besloten „het onderhandelingsproces volledig te steunen” teneinde een oplossing te vinden voor de politieke crisis. Pezzullo zou tegenover Haïtiaanse legerleiders hebben verklaard dat het geduld van Clinton met het regime, dat van grove inensenrechtenschendingen werd beschuldigd, begon op te raken

De missie van Pezzullo vloede direct voort uit de ontmoeting op 16 maart in Washington tussen Clinton en de verbannen president Jean-Bertrand Aristide. Clinton maakte bekend dat hij zijn steun zou geven aan ontwikkelingshulp ter waarde van \$ 1 mrd. die gespreid over vijf jaar zou worden uitgekeerd, op voorwaarde dat de democratie zou worden hersteld. Op-

merkelijk was echter dat hij weigerde een uiterste datum te noemen waarop Aristide in zijn ambt moest zijn heisteld.

Politieke waarnemers waren het erover eens dat door het initiatief van Clinton nauwelijks extra druk op de militairen werd uitgeoefend en dat de VS in de eerste plaats een nieuwe stroom asielzoekers wilden voorkomen (zie boven).

Drama rond veerboot

Havenautoriteiten in Port-au-Prince vreesden dat 1 700 a 2 000 opvarenden waren verdrongen bij een van de ergste zeerampen in de jongste geschiedenis. Op 17 februari kapseisde en zonk de Neptune, een oude en gammele veerboot met drie dekken, waarvan het bovenste in een storm bezweek

Aan boord bevonden zich dorpelingen en arme boeren die met hun ree en koopwaar op weg waren van het landbouwcentrum Jérémie naar de markten in Port-au-Prince. Vóór het vertrek waren slechts 800 kaartjes voor de overtocht verkocht, maar evenals voorgaande keren was de boot afgeladen vol. Het Rode Kruis verklaarde dat er 285 overlevenden waren, maar andere bronnen hadden het over een aantal van 150.

(Voorber.pag. 622/2 e.v.-1992)

HONDURAS

LANDBOUWHERVORMINGEN

Volgens de *Financial Times* van 20 maart 1992 werd in maart wetgeving goedgekeurd die de bestaande landbouwwetten efficiënter maakte: Twintig wetten en decreten werden gewijzigd en pachtregelingen en het prijs- en kredietbeleid werden verduidelijkt.

Uit 1975 daterende wetgeving betreffende landhervorming werd zodanig herzien dat er slechts twee redenen voor verplichte herverdeling resteerden: braakligging van landbouwgrond gedurende 18 maanden (in buitengewone omstandigheden twee jaar), en individueel landbezit boven het (vrij hoge) plafond van 1975. Leden van de 2.800 nationale landhervormingscoöperaties kregen het recht deze bedrijven op te heffen en individuele, verhandelbare delen van de grond te ontvangen. Voor het eerst werden vrouwen gezien als potentiële begunstigten van de landhervorming. Critici van de nieuwe wet hielden echter vol dat dit „de doodsteek voor de landherverdeling hettekent, en de bestaande gepolariseerde pachtstructuur voorgoed vastlegt”.

Ook werden de in 1991 geïntroduceerde wijzigingen in het prijsbeleid bevestigd, zoals de afschaffing van het staatsmonopolie op de buitenlandse graanhandel en de introductie van een heffing van 15 procent op geïmporteerd graan.

AMERIKA

Centrnl America Report van 6 maart berichtte dat oppositie van milieu-activisten ertoe had geleid dat het parlement niet had ingestemd met een 40-jarige ontginningsvergunning voor de Amerikaanse internationale papieronderneming Stone Container Corporation. Deze vergunning zou de onderneming hebben toegestaan meer dan 1 mln ha in de regio Mosquitia (in Oost-Honduras) te ontbossen, met de optie een groter gebied te ontginnen indien de opbrengst niet voldoende bruikbaar materiaal zou opleveren. De regering zou op haar beurt diverse projecten hebben opgezet om de infrastructuur van de regio te verbeteren.

GRENSOVEREENKOMST MET EL SALVADOR

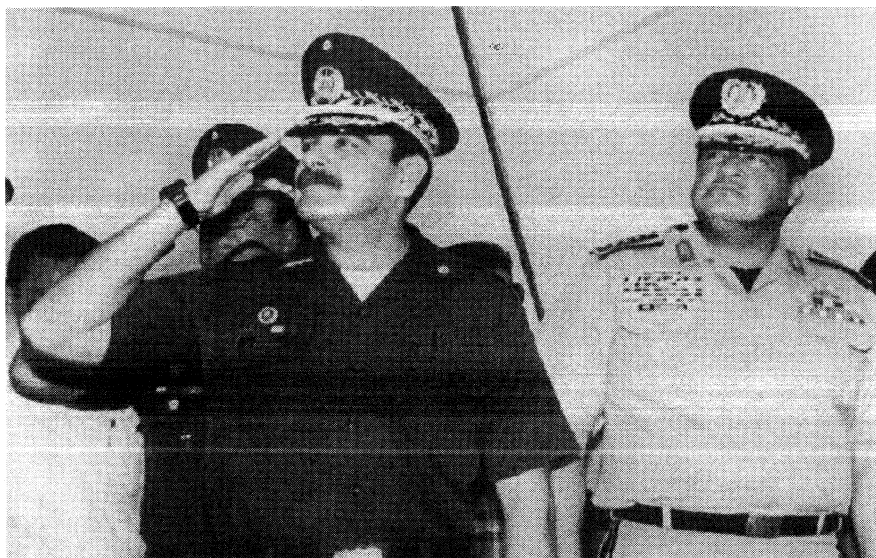
Op 11 september 1992 leidde een slepend en bitter grensconflict tussen Honduras en El Salvador tot de beëindiging van de kwestie, die terugging tot 1839 en in 1969 tot de zogenaamde „voetbaloorlog“ had geleid (zie pag. 449 e.v. '69), werd beslecht door een uitspraak van het Internationaal Gerechtshof te Den Haag. Beide partijen gingen akkoord met de beslissing, die een zestal stukken grond op het vasteland en drie eilanden betrof.

Honduras zou ongeveer tweederde (290 vierkante km) van het betwiste grondgebied op het vasteland krijgen, met inbegrip van volledige zeggenschap over de delta van de Goasoran-rivier en twee andere stukken grond grenzend aan de rivieren Negro-Quigara en Salalapa. Het gedeelte dat El Salvador ten deel viel (ongeveer 150 vierkante km) bestond grotendeels uit het betwiste gebied waar de gemeenschappelijke grens tussen Honduras en El Salvador die van Guatemala raakte. Twee andere gebieden, gelegen aan de rivieren Suinul en Torola, werden verdeeld tussen beide landen. De eilanden Meanguera en Meanguerita werden El Salvador toebedeeld en El Tigre, een eiland in de Golf van Fonseca - die voortaan met het buurland Nicaragua gedeeld moest worden - aan Honduras.

De kwestie was in 1986 aan het Internationaal Gerechtshof voorgelegd.

ONTVOERINGSDRAMA

Luis Fishman Zonzinski, de Costa Ricaanse minister van binnenlandse zaken en veiligheid, Mgr. Luis Alfonso Santos, de Hondurese bisschop van Santa Rosa de Copan, Jesus Cabrera Muñoz Ledo, de Mexicaanse ambassadeur in Costa Rica, en een kolonel van politie in Honduras werden in de Costa Ricaanse hoofdstad San José op 23 september gegijzeld door een lid van de linkse Hondurese Cinchonero Volksbevrijdingsbeweging (MPLC ofwel Cinchoneros), met wie de mannen een ontmoeting hadden. Tijdens dit 24 uur durend drama eiste de kidnapper, Orlando Ordoñez Betancourt, een vliegtuig naar Honduras, waar hij met zijn

De Salvadoraanse minister van defensie, Emilio Ponce (l.), saluëert tijdens een ontmoeting op 11 september 1992 tussen de regeringen van El Salvador en Honduras na de beëindiging van hun grensconflict. Naast hem de stafchef van de Hondurese strijdkrachten, Luis Alonso Discua.

gijzelaars heenvloog. Na een belegering op het vliegveld aldaar kreeg hij een vrije aftocht naar Mexico.

Volgens berichten werd de 33-jarige Ordoñez gezocht negens verkrachting, mishandeling en moord. Zijn ontmoeting in José met zijn latere gijzelaars zou deel uitmaken van onderleiding van Fishman gevoerde onderhandelingen tussen Ordoñez en de Hondurese regering aangaande de terugkeer van twee landgenoten die acht jaar tevoren „verloren“ waren.

KABINETSWIJZIGING

Op 4 januari 1993 werd kolonel Claudio Lainez Coello als minister van defensie vervangen door generaal Lazaro Melanio Avila Soleno.

Deze stap werd gezien als een poging van de stafchef van de strijdkrachten, generaal Luis Alonso Discua, om zijn machtspositie in het leger te consolideren door de twee mannen op bestuurlijk-politieke posten te houden nadat ze verzet hadden aangetekend tegen de bevorderingen van Discua tijdens een wijziging van de legertop in december 1992.

Op 11 januari traden minister van financiën Benjamin Villanueva Tabora en minister van economische zaken Ramon Medina Luna af nadat er ongerustheid binnen de regerende Nationale Partij was gerezen over minder rooskleurige verkiezingsvooruitzichten van de partij in 1993 als gevolg van het economische structurele aanpassingsprogramma van de regering. President Rafael Leonardo Callejas maakte bekend dat de regering zou beginnen met een programma van \$ 500 mln om de sociale

gevolgen van het aanpassingsprogramma te verzachten.

De twee ministers werden vervangen door respectievelijk René Ardon Matute die deze post al eens had bezet, en Carlos Chaim, voorzitter van de Kamer van Koophandel in Cortes. Medina werd verantwoordelijk voor regionale economische integratie en kwesties betreffende de bananenhandel.

MENSENRECHTENCOMMISSIE

Op 16 maart 1993 werd een speciale commissie bevestigd die mensenrechtenschendingen door de strijdkrachten (FFAA) moest onderzoeken.

De commissie werd geleid door Mgr. Oscar Andres Rodriguez Madariaga van het aartsbisdom Tegucigalpa, en bestond verder uit leden van regering en parlement, vertegenwoordigers van de rechterlijke macht en de media en de vier presidentskandidaten.

Als eerste stap verzocht de commissie om de instelling van een arbitragecommissie die de Nationale Onderzoeksdienst (DNI), de geheime contraspionagedienst van het leger, moest onderzoeken met de bedoeling deze onder burgercontrole te plaatsen of een alternatief voor de dienst voor te stellen.

President Rafael Leonardo Callejas had op 1 maart de instelling van de commissie bekendgemaakt. De president was hiertoe gedwongen nadat hij vergeefs had getracht een einde te maken aan de roep van het volk om maatregelen. Een openstapeling van bewijzen voor

machtsmisbruik door de FFAA, die waren verzameld door groepen als het Hondurese Comité voor de Bescherming van de Mensenrechten (CODEH), toonde aan dat de veiligheidsdienst was betrokken bij moorden en andere criminele activiteiten.

STEDEN BEZET DOOK LEGER

Callejas maakte op 1 maart eveneens bekend dat troepen uit de hoofdstad Tegucigalpa en uit San Pedro Sula waren teruggetrokken. Beide steden waren het voorafgaande weekeinde met ondersteuning van tanks bezet. Het FFAA beweerde dat de bezetting als doel had „criminaliteit en terrorisme te bestrijden”, maar de pers en een aantal leiders van oppositiepartijen meenden dat de regering hiermee de bevolking wilde „intimideren”.

De stafchef van de strijdkrachten, generaal Luis Alonso Discua Elvir, bevestigde op 2 maart dat „normale patrouilles” in beide steden bleven gehandhaafd en zei dat de mobilisatie had plaatsgevonden „op verzoek van de president als reactie op de eis van de bevolking om veiligheidsmaatregelen”. Hij wees geruchten over een coupoging van de hand.

(Vor.ber.pag. 248/3 e.v.-1992)

VENEZUELA

HERSTEL VAN CONSTITUTIONELE WAARBORGEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 9 april 1992 maakte minister van binnenlandse zaken Luis Piñerua Ordaz bekend dat de regering had ingestemd met het herstel van de constitutionele waarborgen die sinds de militaire coupoging in februari waren opgeschort (zie pag. 401/1 e.v.-'92).

De bekendmaking volgde op een „burgerstaking” één dag eerder. Deze vond hoofdzakelijk plaats in de hoofdstad Caracas, waar de meeste scholen werden gesloten, maar waar slechts weinig overlast werd gemeld, en in steden her en der in het land. Betogers eisten het ontslag van president Carlos Andres Perez en het herstel van bepaalde vrijheden, in het bijzonder het recht om te demonstreren. Troepen van de Nationale Garde schoten in de lucht om demonstranten te verspreiden in de zuidwestelijke wijken van Caracas, en er werd melding gemaakt van ongeregeldeheden in Valencia, 80 km ten westen van de hoofdstad. Op 2 april had in Caracas een „stille omgang” voor het herstel van de constitutionele rechten plaatsgevonden, die door de regering de dag ervoor was verboden: de menigte was door de politie met waterkanonnen, traangas en hagel uiteengegreven.

Op 23 april maakten de politie en eenheden van de Nationale Garde gebruik van traangas om studenten uiteen te jagen. De studenten steunden politie-agenten die staakten uit ontevredenheid over salariëring en werkomstandigheden in de stad Merida in de Andes. Er werd geen melding gemaakt van arrestaties of letsel.

Aftreden van president van centrale bank

Op 1 april nam Miguel Rodriguez, die in februari was benoemd tot president van de centrale bank, ontslag. Hij werd opgevolgd door Ruth de Krivoy, de eerste vrouw in deze functie. Naar verluidt was Rodriguez, die de belangrijkste architect was van het bijzonder inpopulaire economische bezuinigingsprogramma van Perez, opgestapt om de druk op de regering te verlichten, die op dat moment zware kritiek had te verduren.

Vrijlating van rebellen

Het persbureau AFP berichtte dat 42 officieren die de coupoging van februari hadden gesteund, op 3 april in vrijheid waren gesteld. Volgens berichten was dit gebeurd op persoonlijk verzoek van Perez. Na een „psychologische heraanpassing” zouden zij hun militaire loopbaan mogen voortzetten. Naar schatting 47 rebellenleiders, met als voornaamste luitenant-kolonel Hugo Chavez Frias, bleven in hechtenis.

Eisen tot verkorting van presidentiële ambtstermijn

Humberto Celli, de voorzitter van de regerende Democratische Actiepartij (AD), maakte op 22 mei 1992 bekend dat de leiding van zowel de AD als de grootste oppositiepartij, de Sociaal-Christelijke Partij (COPEI), akkoord waren gegaan met een gemeenschappelijk „programma van overeenstemming”. Dit programma zou worden opgesteld door commissies van beide partijen. De partijen gingen ervan uit dat het programma kon worden ontwikkeld tot een „nationale overeenkomst”, die werd gesteund door de zakenwereld, de vakbonden en andere politieke partijen, en die na de termijn van de huidige regering van kracht zou blijven.

Volgens deskundigen was de bekendmaking van Celli bedoeld als veer tegen oppositieleden en dissidenten binnen de AD die op 11 maart hadden beweerd dat zij meer dan 100 handtekeningen hadden verzameld van congresleden die de ambtstermijn van president Carlos Andres Perez en de zittingsperiode van het parlement met een jaar verkort wilden

zien. Daarnaast wilden zij door middel van een referendum de bevolking voortdurend bij de politiek betrekken. Eduardo Fernandez, de secretaris-generaal van COPEI (waarvan twee leden op 10 maart lid waren geworden van een „kabinet van nationale eenheid”, zie pag. 402/2/3-'92) waarschuwde op 12 maart dat een dergelijke verkorting van de presidentiële ambtstermijn zou kunnen leiden tot een herhaling van de militaire coupoging van februari (zie pag. 401/1 e.v.-'92).

Stakingen

Op 11 mei braken zowel bij de overheid als in de particuliere sector stakingen uit. Deze escaleerden op 14 mei toen ook koopvaardijpersoneel het werk neerlegde. Hierdoor ontstond de vrees dat de voor Venezuela belangrijke olie-export ernstige schade zou oplopen. De regering weet de onrust aan de activiteiten van verschillende kleine linkse groeperingen, die algehele instabiliteit zouden willen veroorzaken Douglas Bravo, een veteraan uit de guerrilla-oorlog van de jaren zestig en leider van de Revolutionaire Partij van Venezuela (PRV), werd op 28 mei gearresteerd.

Nieuwe president Opperste Gerechtshof

Gonzalo Rodriguez Corro werd op 27 mei bij een interne verkiezing gekozen tot de nieuwe president van het Opperste Gerechtshof.

Aanhoudende onrust

Op 18 juni overleefde president Carlos Andres Perez een poging om zijn ambtstermijn te verkorten, toen het bestuur van de regerende Democratische Actiepartij (AD) geen gehoor gaf aan de stemmen die binnen en buiten de partij opgingen om reeds in november een jaar eerder dan gepland, presidentsverkiezingen te houden (zie hierboven). In de voorafgaande weken hadden in de hoofdstad Caracas en andere grote steden onder aanvoering van studenten talloze gewelddadige anti-regeringsdemonstraties plaatsgehad; betogers eisten dat Perez zou aftreden en dat er een einde zou komen aan het economische bezuinigingsbeleid en aan de onderdrukking door de politie.

Op 26 juni werden in de wijk Caricuao in Caracas twee studenten gedood, toen een vreedzame demonstratie met bruut geweld door de politie werd neergeslagen. Hiermee kwam het totale aantal studenten dat sinds 11 juni bij dergelijke botsingen was gedood op vier.

AMERIKA

COPEI trekt zich terug uit regering. Ministers treden af

De druk op Perez nam op 11 juni toe, toen de belangrijkste oppositiepartij, de Sociaal-Christelijke Partij (COPEI), Humberto Calderon Berti, de minister van buitenlandse zaken en Jose Ignacio Moien Leon een staatssecretaris die voorzitter was van het Venezolaanse Investeringsfonds, terugtrok uit het kabinet van „nationale eenheid“, waarvan zij sinds 10 maart deel uitmaakten (zie pag 402/2/3-'92)

De ware reden voor de gedwongen aftredens bleef onduidelijk. Het was bekend dat het bestuur van COPEI zich had verzet tegen het plan van Perez (dat hij uiteindelijk had ingetrokken) om de VN-„Milieutop“ in Rio de Janeiro bij te wonen op een moment dat in eigen land sprake was van een crisis. De meeste waarnemers beweerden echter dat COPEI eenvoudigweg besloten had dat zij er geen haat meer bij had om nog langer geassocieerd te worden niet de zeer inpopulaire AD-regering.

Op 13 juni benoemde Perez voor het eerst in 34 jaar democratisch bestuur een legerfunctionaris op de post van minister van buitenlandse zaken. Deze stap werd algemeen gezien als een gebaar naar de strijdkrachten, waarsinds de mislukte coup van 4 februari (zie pag. 401/1 e.v.-'92) nog steeds grote ontevredenheid heerste.

De nieuwe minister van buitenlandse zaken, generaal Fernando Ochoa Antich, werd bij defensie opgevolgd door luchtmachtgeneraal Ivan Jimenez Sanchez, terwijl Carlos Hernandez Delfino, een deskundige op het gebied van onderhandelingen over buitenlandse schulden, werd benoemd tot nieuwe voorzitter van het Venezolaanse Investeringsfonds.

Het imago van de regering leed op 14 juni nog meer schade toen Pedro Vallenilla, minister van ontwikkelingszaken en een onafhankelijk politicus, zijn ontslag indiende. Hij verklaarde dat zijn beslissing was gebaseerd op de terugtrekking van COPEI en op het feit dat het zo moeilijk was om aanbevelingen van de Presidentiële Adviesraad, bedoeld om de politieke crisis tegen te gaan, door te voeren. Op 15 juni werd Frank de Armas benoemd tot nieuwe minister van ontnikkelingszaken.

Op 29 juni accepteerde Perez uiteindelijk het ontslag van zes ministers uit zijn kabinet en vijf lagere regeringsleden. Hij had om deze aftredens gevraagd, omdat hij op de lange termijn het aantal ministeries wilde terugbrengen tot negen en omdat hij op de korte termijn wilde aantonen dat de regering erop gebrand was een grotere doelmatigheid te bewerkstelligen.

De kabinetsministers die hun ontslag hadden

ingediend waren: Ricardo Haussnien (samenwerking en planning), José Antonio Abreu (cultuur), Enrique Rivas (drugsbestrijding), Victor Gamboa (toerisme), Leopoldo Sucre-Figarella (Venezolaans bureau voor de regio Guyana), en Dulce Arnao de Uzcategui (wetenschap en technologie).

Aanbod inzake commerciële oliewinningen contracten

Op 22 juni werd bericht dat de regering aan verscheidene bedrijven contracten met een looptijd van 20 jaar zou aanbieden voor de exploratie en ontwikkeling van weinig rendabele olievelden. Het was voor het eerst sinds de nationalisering van de olie-industrie in 1976 dat commerciële bedrijven een dergelijk aanbod kregen.

Koninklijke Nederlandse/Shell, de Japanse oliemaatschappij Teikoku, het Amerikaanse Benton Oil and Gas, en twee particuliere Venezolaanse bedrijven, Vinciler en Lingoteras, zouden naar verwachting in 1996 \$480 mln in de olievelden investeren en in het decennium daarna nog eens \$720 mln. Alle geproduceerde ruwe olie zou echter moeten worden verwerkt door dochtermaatschappijen van Petroleos de Venezuela SA (PDVSA), de houdstermaatschappij van de nationale olie-industrie.

Bezuinigingen

De regering van president Perez maakte op 23 augustus nieuwe bezuinigingsmaatregelen bekend. Zij liep daarmee vooruit op de debatten in het Congres over financiële hervormingen, nieuwe belastingen en de begroting voor 1993. De nieuwe maatregelen waren kennelijk bedoeld om te laten zien dat de regering vastbesloten was de overheidsuitgaven in te dammen en haast te maken met de verkoop van overheidsbezittingen.

Perez zei dat de fiscale crisis het gevolg was van de ineenstorting van de olie-industrie, traditioneel de ruggegraat van de economie. De export van olie leverde bijna 80 procent van de inkomsten in buitenlandse valuta op. De olieinkomsten voor 1992 werden geschat op \$ 11,4 mrd in vergelijking met \$ 13 mrd in 1991.

De belangrijkste onderdelen van het bezuinigingsprogramma waren (i) een plan om het aantal banen bij de overheid in 1993 met 29.000 te verlagen door een personeelsstop bij de federale overheid en een grote reorganisatie van het ministerie van landbouw, (ii) opschorting van nieuwe openbare werken tot februari 1994, het tijdstip waarop de regeerperiode afliep; (iii) een korting van \$ 373 mln op de bedrijfs- en personeelskosten van de staatsoliemaatschappij Petroleos de Venezuela SA (PDVSA); (iv) stopzetting van nieuwe investeringsprojecten van Petroquímica de Veiezuola (Pequiven), de petrochemische dochtermaatschappij van PDVSA, en de verkoop van haar aandelen op de wereldmarkt om haar lopende

investeringsprogramma van \$7.6 mrd te bekostigen; (v) een verbod op de aankoop van nieuw militair materieel; en (vi) de privatisering van Alcasa, een overheidsproducent van aluminium en van delen van Siderurgica del Orinoco CA (Sidor), de overheidsproducent van staal.

Dreiging van nieuwe coup

Luitenant-kolonel Hugo Chavez Frias, de leider van de mislukte militaire coup in februari 1992 (zie pag. 401/1 e.v.-'92), waarschuwde in een radio-interview dat werd uitgezonden vanuit de gevangenis waar hij op zijn proces wachtte, dat de dissidente Boliviaanse Revolutionaire Beweging (MBR), die de coup in februari leidde, in legerkringen steeds meer steun genoot. Hij zei dat zij opnieuw naar de wapens zou grijpen als de leiding van het land niet drastisch gewijzigd werd.

Chavez zei dat de amendementen op de grondwet waarover in het congres werd gedebatteerd een „achteruitgang“ betekenden omdat ze de sociale misstanden in het land misken. Hij voegde daaraan toe dat de MBR bij de coup als taak had gehad de grondslag te leggen „voor diepgaande juridisch-politieke en sociaal-economische veranderingen“. Hij zei dat de MBR een laatste voorstel had, namelijk een beroep te doen op „het verlangen van het land en de soevereiniteit van het volk om tot de zo noodzakelijke overeenkomst te komen“. Wanneer dit niet zou lukken, zou de MBR opnieuw haar toevlucht nemen tot de wapens.

Aanslag op presidentiële stoet

Ondanks nadrukkelijke ontkenningen van de regering waren plaatselijke media het erover eens dat een aanval op de presidentiële stoet op 12 oktober 1992, in de westelijke grensplaats Paraguai-poa in de staat Zulia een mislukte moordaanslag op president Carlos Andres Perez was geweest.

Eén overheidsfunctionaris, vier soldaten, vier kinderen en twee volwassenen raakten gewond toen twee Goajira-Indianen met een vrachtwagen in volle vaart recht op de presidentiële stoet inreden. Zowel de bestuurder als de passagier waren gewapend en losten een aantal schoten voordat zij door veiligheidsfunctionarissen werden doodgeschoten. De vrachtwagen ploegde zich vervolgens in de menigte.

De wens van de regering om de ernst van het incident af te zwakken hing samen met de grote politieke spanning die in de voorafgaande maanden was opgeblazen door brede protesten tegen de bezuinigingsmaatregelen en de overheids corruptie en door hardnekkige geruchten dat ieder moment een herhaling van de militaire coup poging van februari kon plaatsvinden.

De regering verbood op 25 september twee radioprogramma's omdat deze de meningen van

twee tot dan toe onbekende organisaties hadden uitgezonden, de Rechters van Venezuela (LJV) en de Bolivariëse Bevrijdingsmacht (FBL), die voorstanders waren van gewelddadige acties tegen corrupte overheidsfunctionarissen. Beide groeperingen hadden de verantwoordelijkheid opgeëist voor een moordaanslag op Antonio Rios, oud-voorzitter van de Confederatie van Arbeiders van Venezuela (CTV) en een vooraanstaand lid van de iegrende Democratische Actiepartij (AD), die kort tevoren uit zijn functie was getreden en terecht moest staan op beschuldiging van machtsmisbruiken. De LJV beweerde dat de naam van Rios bovenaan een „zwarte lijst“ met 127 overheidsfunctionarissen stond die volgens de organisatie betrokken waren bij corruptie. Hoog op deze lijst stonden de namen van oud-presicent Jaime Lusinchi en diens vrouw en vroegere secretaresse Blanca Ibanez. De FBL beweerde banden te hebben met de Bolivariëse Revolutionaire Beweging 200 (MRB-200), de rebellen-groepering binnen het leger die had aangezet tot de coup-poging in februari.

Naarmate de geruchten over een militaire coup eind september toenamen, waren in de straten van alle belangrijkste steden steeds meer soldaten aanwezig om een escalatie van demonstraties tegen de regering, vooral die onder aanvoering van studenten, te voorkomen.

Het Directoraat voor Militaire Inlichtingen (DIM) had volgens de pers op 6 oktober in de hoofdstad Caracas een militaire samenzwering van ontevreden elementen binnen het leger verijdeld, waarna 20 officieren zouden zijn opgeroepen voor verhoor.

Poging tot staatsgreep

Op 27 november 1992 vond de tweede coup-poging van het jaar plaats. Dissidente militairen maakten zich meester van belangrijke luchtmachtbases, de Libertador-basis in Maracay, ten westen van de hoofdstad Caracas, en de Francisco de Miranda-basis in Oost-Caracas, alsmede de militaire en civiele luchthaven La Carlota. Gevechtsvliegtuigen van de rebellen bombardeerden het presidentiële Miraflores-paleis, politiebureaus en andere belangrijke gebouwen. Aan de coup-poging werd deelgenomen door elementen van de luchtmacht, de marine, de nationale garde en, in geringe mate, het leger.

Vanuit veroverde stations van de staatstelevisie en -radio in de hoofdstad riepen de rebellen de Venezolanen op om zich aan te sluiten bij de opstand tegen de regering, die volgens hen corrupt was en een kleine elite had bevoorrecht ten koste van toenemende armoede onder de bevolking. Zij zonden ook een op videofilm vastgelegde toespraak van luitenant-kolonel Hugo Chavez Frias uit, die de opstand van 4 februari had geleid en vanuit de gevangenis, waar hij in afwachting van zijn proces werd vastgehouden, in interviews recentelijk opnieuw had bedreigd met een coup (zie hoven).

De meeste Venezolanen gaven geen gehoor aan de oproep van de rebellen, hoewel honderden burgers, van wie sommigen gewapend en gemaskerd, naar het Miraflores-paleis optrokken, waar zij werden teruggedreven met traangas. Anderen gingen de straat op of verwelkomden de opstand vanaf hun balkons door op pannen te slaan.

De secretaris-generaal van de oppositionele Sociaal-Christelijke Partij (COPEI), Eduardo Fernandez, veroordeelde de coup-poging, hoewel hij zijn ontevredenheid uitte over de regering en de beperkingen die aan de democratie waren opgelegd.

In televisietoeloespraken tot het volk zei president Perez dat tot de coup-poging was aangezet door rebellerende officieren van de Bolivariëse Revolutionaire Beweging (MBR-200) die luitenant-kolonel Chavez steunden, en door een aantal kleine linkse groeperingen, waaronder Bandera Roja („Rode Vlag“) en Tercei Camino („Derde Weg“). Laatstgenoemde groepering werd geleid door Douglas Bravo, die in de jaren zestig actief was geweest als guerrillastrijder.

Ook de tweede dag werd nog gevochten, waarbij het presidentiële paleis opnieuw vanuit de lucht en door sluipschutters onder vuur werd genomen, ondanks de verzekering van de president dat de situatie onder controle was. Giteindelijk heroverden regeringsgetrouwe troepen de luchtmachtbases en op 29 november was de orde hersteld, zij het dat op straat werd gesurveilleerd door zwaarbewapende soldaten en politie, de noodtoestand van kracht was en de grondwet buiten werking was gesteld. Er werd een uitgaansverbod ingesteld en de nieuwsuitzendingen van *Radio Rumbos*, de grootste omroep, werden opgeschort.

Op 29 november maakte de minister van defensie, generaal Ivan Jimenez Sanchez, bekend dat 142 burgers en 27 leden van de strijdkrachten waren gedood. Hij noemde de namen van 10 hooggeplaatste leden van de strijdkrachten die de coup hadden beraamd, onder wie twee schouten-gemacht, Hernan Gruber Odreman en Luis Cabrera Aguirre, en brigadegeneraal Francisco Visconti van de luchtmacht. Ongeveer 1.300 deelnemers aan de opstand waren gearresteerd. De gouverneur van Caracas, Antonio Ledezina, maakte bekend dat in de Catia-gevangenis in het westelijk deel van Caracas 100 gevangenen waren gedood en 200 gewond toen soldaten een massale vluchtpoging verijdelden die door de coup was uitgelokt.

In een toespraak tot de natie op 29 november erkende Perez weliswaar dat de regering fouten had gemaakt, maar zei hij dat het proces van economische bezuinigingen en hervormingen noodzakelijk was geweest. Hij wees oproepen van de oppositie en de pers om zijn aftreden van de hand en verklaarde met nadruk dat de op 6 december geplande deelstaats- en gemeenteraadsverkiezingen zouden doorgaan zonder dat er gestemd zou worden over een verkorting van zijn presidentiële ambtstermijn. (Op 4 november had de Senaat tegen de wil van de regerende Democratische Actiepartij (AD) haar goedkeuring gegeven aan een dergelijk referendum als onderdeel van de regionale verkiezingen.)

Eduardo Fernandez, de secretaris-generaal van de Sociaal-Christelijke Partij (COPEI), opent het 10de Internationale Congres van Christen-Democraten in Brussel op 1 maart 1993.

Perez kondigde tevens aan dat hij de topontmoeting van de Groep van Rio van Latijns-Amerikaanse landen, die op 1 december van start zou gaan in Buenos Aires, niet zou bijwonen. De Groep van Rio had, net als een speciale vergadering van de Organisatie van Amerikaanse Staten, in een op 27 november uitgevaardigde verklaring de coup-poging veroordeeld.

Op 30 november dreigde een diplomatieke rel met Peru toen president Alberto Fujimori politiek asiel verleende aan 93 Venezolaanse soldaten, onder wie brigadegeneraal Visconti, die hadden deelgenomen aan de coup-poging in Venezuela.

Verkiezingsnederlaag voor regering

De voor 6 december uitgeschreven regionale en gemeenteraadsverkiezingen vonden normaal doorgaan en verliepen zonder incidenten, hoewel ze werden overschaduwd door de mislukte militaire coup van 27 november. Door vertragen bij de bekendmaking van de uitslagen waren de einduitslagen onduidelijk, maar uit de trend viel een duidelijke afkeuring van het beleid van president Perez af te lezen.

Uit de uitslagen voor de 22 gouverneurszetels in de deelstaten en federale districten kon worden opgemaakt dat de regerende Democratische Actiepartij (AD) verscheidene gou-

De Venezolaanse brigadegeneraal Francisco Visconti, een van de initiatiefnemers van de coup van 27 november 1992, arriveerde een dag later in Peru, waar hij politiekasiel kreeg.

verneurszetels had verloren en dat kandidaten van de oppositionele Sociaal-Christelijke Partij (COPEI), die een verbond had gesloten met de Electorale Volksbeweging (MEP), instens 10 zetels hadden gewonnen. De Beweging naar het Socialisme (ILIAS) had ook in ten minste vier staten gezegevierd. De grootste verrassing deed zich echter voor in het Federale District, waar de linkse partij La Causa-R (Radical Zaak) de meeste stemmen binnenhaalde. Aristobulo Istariz, de leider van La Causa-R, werd burgemeester van Caracas.

De regering had het volk opgeroepen de verkiezingen aan te grijpen om steun te betuigen aan de democratie en het geweld te verwerpen. De verkoop van alcohol werd verboden, evenals het dragen van wapens. Ondanks deze maatregelen en talrijke officiële oproepen via de media om te gaan stemmen, bedroeg de opkomst naar schatting slechts zo'n 55 procent. De nederlaag van de AD naas voor een aantal vooraanstaande partijleden, onder wie partijvoorzitter Humberto Celli, aanleiding om zich van Perez te distantiëren.

Nasleep van de coup

Het uitgaansverbod dat tijdens de coup was opgelegd, werd op 1 december opgeheven en de rechten op vergadering en vrije meningsuiting, die tegelijkertijd waren opgeschort, werden hersteld. Andere grondrechten werden op 19 december hersteld, maar de waarborg tegen arrestaties zonder gerechtelijk bevel bleef buiten werking.

Op 5 december maakte de minister van defensie, generaal Ivan Jimenez Sanchez, bekend dat 240 personen, onder wie zowel militairen als burgers, terecht zouden staan wegens deelname aan de coup en konden worden veroordeeld tot

maximaal 30 jaar gevangenisstraf. Onder hen bevonden zich 40 van de soldaten die naar Peru waren gevlucht nadat de coup poging naas mislukt. 41 andere militairen, overwegend luchtmacht personeel, keerden op 5 december vanuit het Peruaanse Iquitos terug naar Venezuela. Ongeveer 600 leden van de strijdkrachten werden ontslagen op verdenking van bet okkenheid bij de coup poging.

Straffen voor deelnemers coup

Op 14 januari 1993 beval het Opperste Gerechtshof dat de straffen die twee dagen eerder waren opgelegd aan onge-

President Carlos Andres Perez nift naar omstanders na hel uitbiengen van zijn stem bij de verkiezingen op 6 december 1992

veer 30 deelnemers aan de coup poging moesten worden opgeschort.

De straffen waren opgelegd door een speciale krijgsraad, die was bijeengeroepen krachtens noodbevoegdheden die naas ingevoerd door het regime van president Perez tijdens de tegen hem gerichte coup poging. Deze krijgsraad paste een korte procesgang toe die normaal alleen in oorlogstijd werd gebruikt. De meeste noodbevoegdheden waren ingetrokken om de regionale en gemeenteraadsverkiezingen in december mogelijk te maken (zieboven).

Het bevel van het Opperste Gerechtshof hield in dat de vrijgesprokenen, in afwachting van een nadere uitspraak waarin de straffen mogelijk geheel zouden worden nietig verklaard, niet konden worden vrijgelaten. De procureur - generaal zei verder dat het hevel alleen van toepassing was op degenen die erom hadden verzocht en dat de andere door de krijgsraad opgelegde straffen bleven gehandhaafd. (Oorspronkelijk naas in totaal 254 mensen in staat van beschuldiging gesteld. Op 12 januari waren aan 97 leden van de strijdkrachten gevangenisstraffen opgelegd, die in lengte uiteenliepen van 14 tot 25 jaar, en waren 59 militairen en 40 burgers vrijgesproken.)

Regeringsgetrouwe veiligheidstroepen hadden op 12 januari een opstand neergeslagen in Fort Tiuna, het gebouw van het ministerie van defensie in de hoofdstad Caracas. Soldaten die in het gebouw in hechtenis werden gehouden hadden de directeur van de militaire politie, kolonel Ernesto Navarro Martinez, gegijzeld en een uitspraak geëist van het Opperste Gerechtshof over de grondwettigheid van de procesgang die tot hun veroordeling had geleid.

Minister van binnenlandse zaken treedt af

Luis Piñerua Ordaz, die van plan zou zijn mee te dingen naar de nominatie van presidentskandidaat namens de re-

gerende Democratische Actiepartij (AD), kondigde op 7 januari zijn aftreden aan als minister van binnenlandse zaken. Hij werd op 18 januari vervangen door Jesus Ramon Carmona.

Begin januari was de onderminister van defensie, generaal Oscar Esdra, afgetreden, hetgeen werd gezien als een nieuw teken van verdeeldheid en instabiliteit binnen het leger.

Nasleep verkiezingen

De gehele maand januari stond in het teken van verhitte onenigheid over de uitslagen van de regionale en gemeenteraadsverkiezingen van december. De door de AD gecombineerde deelstaatsparlementen in Sucre en Barinas beweerden dat fraude was gepleegd. Zij weigerden het gezag van de nieuwgekozen gouverneurs te erkennen en stelden interimregeringen aan.

In Sucre waren de verkiezingen gewonnen door de linkse Beweging naar het Socialisme (MAS) en in Barinas door de Sociaal-Christelijke Partij (COPEI). Op 12 januari maakte de politie met behulp van traangas en de wapenstok een einde aan een demonstratie van de MAS buiten het gebouw van de hoogste kiesraad (CSE). Volgens de MAS was haar ook door fraude een gouverneurszetel onthouden in Lara. Vanwege onlusten in Sucre riep Perez op 16 januari een uitgaansverbod in de deelstaat uit.

De nieuwgekozen burgemeester van Caracas, Aristobulo Isturiz, van de linkse La Causa-R (Radicale Zaak), weigerde op 2 januari te worden beëdigd en verklaarde dat hij zijn ambt niet zou aanvaarden voordat duidelijkheid bestond over de positie van alle nieuwgekozen gemeenteraadsleden. Isturiz zei dat de zaak bij de hoofdofficier van justitie lag, nadat de CSE had geweigerd tegemoet te komen aan de eis van La Causa-R dat de stemmen opnieuw moesten worden geteld.

Nadat de CSE er niet in was geslaagd de AD de resultaten van Sucre en Barinas te laten erkennen, had zij aanvankelijk aangekondigd de zaak te zullen overdragen aan het Opperste Gerechtshof. De raad kwam echter op deze beslissing terug, toen de leiding van de AD dreigde haar afgevaardigden in de CSE te zullen terugtrekken op grond van het feit dat het orgaan samenzweerde tegen de regerende partij. Op 27 januari riep de CSE op tot het houden van nieuwe verkiezingen op 14 maart, maar de AD wijzigde vervolgens ook haar standpunt en eiste dat geen stappen zouden worden ondernomen totdat het Opperste Gerechtshof uitspraak had gedaan.

Ongeregeldheden in provinciaal hoofdsteden

Op 16-17 februari werden soldaten en eenheden van de oproerpolitie ingezet om een einde te maken aan ernstige ongeregeldeheden in het aan de oostkust

gelegen Cumana, de hoofdstad van de deelstaat Sucre en in Barinas, de hoofdstad van de gelijknamige staat in het zuidwesten van het land.

In beide steden was het tot rellen en plunderingen gekomen nadat het Opperste Gerechtshof had bepaald dat de op 14 maart geplande verkiezingen in de twee deelstaten moesten worden opgeschort en dat de zittende AD-gouverneurs, die vóór de omstreden regionale en gemeenteraadsverkiezingen van december (zie boven) deze functie bekleedden, in een waarnemende hoedanigheid mochten aanblijven. De belangrijkste oppositiepartijen, de Sociaal-Christelijke Partij (COPEI) en de Beweging naar het Socialisme (MAS), die benoerden de recente verkiezingen in respectievelijk Barinas en Sucre te hebben gewonnen, lieten weten tegen de uitspraak in beroep te gaan.

In Cumana waren twee studenten gedood en 15 andere burgers gewond. De plaatselijke Kamer van Koophandel verklaarde dat de schade als gevolg van plunderingen naar schatting 1,2 mrd bolívares (ongeveer \$ 14,7 mln) bedroeg. Enkele honderden mensen zouden zijn gearresteerd in de twee steden, die onder strenge militaire controle bleven.

Minister Jesus Ramon Carmona van binnenlandse zaken verklaarde op 17 februari dat er geen plannen bestonden om in een van beide deelstaten de grondrechten op te schorten, maar waarschuwde dat de regering hiertoe zou overgaan als zij dit noodzakelijk achtte.

Beschuldigingen van de mensenrechtenorganisatie Amnesty International dat de mensenrechten in het land werden geschonden, waren op 4 februari door Carinona tegengesproken.

President beschuldigd van corruptie

Op 11 maart vroeg procureur-generaal Ramon Escovar Salom het Opperste Gerechtshof te bepalen of er voldoende grond was om president Carlos Andres Perez te berechten voor „misbruik van fondsen en verduistering”. De affaire betrof overheids gelden ter waarde van 250 mln bolívares (ongeveer \$ 17 mln) die in maart 1989 tegen voorkeurskoersen waren omgewisseld in Amerikaanse dollars. Perez zei op 12 maart dat hij licht wilde brengen in de kwestie en zich daarom niet zou verzetten tegen een procedure die tot een rechtszaak moest leiden. Hij verklaarde dat het geld was gebruikt voor „geheime” veiligheids- en defensiedoelinden. Tegenstanders klaarentegen stelden dat het geld was uitgegeven aan zijn campagne voor de presidentsverkiezingen in 1989 en aan andere projecten die niets met de veiligheid te maken hadden.

Perez werd uitgesjouwd in het Congres toen hij op 11 maart een redevoering over de toestand van de natie wilde houden die rechtstreeks werd uitgezonden. Senatoren en afgevaardigden van de oppositionele Beweging naar het Socialisme (MAS) verlieten de kamer.

Presidentieel decreet nietig verklaard

De positie van Perez werd verder ondermijnd toen het Opperste Gerechtshof op 11 maart besloot presidentieel decreet 2669 nietig te verklaren. Het decreet had een speciale rechtbank ingesteld die iedeleen moest berechten die beschuldigd werd van medeplichtigheid aan de coup poging van 27 november 1992 (zie boven). Degenen die reeds waren vrijgesproken door deze speciale rechtbank zouden dat nu, naar het zich liet aanzien, blijven terwijl de veroordeelden zowel burgeris als militairen, waarschijnlijk opnieuw berecht zouden worden door een gewone krijgsraad.

Krachtens de bestaande wetgeving konden burgers terecht staan voor een militaire rechtbank indien het vergriep „rebellie” hetrof.

Felle protestacties tegen regering

Op 7-9 maart vonden in de hoofdstad Caracas felle protestdemonstraties plaats tegen de regering. In Caracas en de steden Baryuisimeto en Los Teques, respectievelijk 260 en 20 km van de hoofdstad, vonden heftige botsingen plaats tussen politie en studenten. In zuidwestelijke districten van Caracas blokkeerden scholieren het verkeer en vielen zij de oproerpolitie aan met stenen en stokken; 20 personen werden gearresteerd en 14 gewond en één student werd gedood door een traangasgranaat.

Op 11 maart dreef de politie een protestdemonstratie buiten het Congres in Caracas uiteen met hagel.

Nominatie presidentskandidaten

De 43-jarige Claudio Fermin, een voormalige burgeineester van Caracas; werd bij een voorverkiezing op 18 april gekozen tot presidentskandidaat van de regerende Deinocratische Actiepartij (AD). Oswaldo Alvarez Paz (50), gouverneur van de westelijke oliestaat Zula, werd bij een voorverkiezing op 25 april gekozen tot kandidaat van de belangrijkste oppositiepartij COPEI.

(Vor.ber.pag. 400/1 e.v.-1992)

AFRIKA

ALGERIJE

AVONDKLOK INGESTELD TOENEMEND GEWELD AANKONDIGING REFERENDUM NOODTOESTAND VERLENGD LERDEREBIN ENLANDSE ONTWIKKELINGEN N

In een communiqué van het ministerie van binnenlandse zaken, dat op 2 december 1992 werd uitgezonden, werd bekendgemaakt dat vanaf 5 december in Algiers en in de provincies Tipaza, Boumerda, Blida, Medea en Bouira tussen 22.30 en 5.00 uur plaatselijke tijd een avondklok gold als onderdeel van de campagne tegen islamitische extremisten.

Tijdens de twee daaropvolgende dagen waren naar verluidt 30.000 soldaten en politieagenten betrokken bij de opsporing van verdachte extremisten. Circa 9.000 vermeende islamitische activisten of sympathisanten zouden volgens sommige berichten al zijn aangehouden sinds de afkondiging van de noodtoestand in februari 1992 (zie pag. 556/1 e.v.-'92).

Desalniettemin nam het geweld in de loop van december toe. Naar verluidt vielen er vijf doden onder politieagenten en zes onder islamieten in een vuurgevecht op 14 december in Kouba, een buitenwijk van Algiers en bolwerk van het verboden Islamitisch Front der Verlossing (FIS). Veiligheidstroepen beweerden de dag erna 13 „terroristen” gedood te hebben.

Kamel Rezzak Bara, voorzitter van een commissie belast met het onderzoek naar de moord in juni 1992 op president Mohammed Boudiaf (zie pag. 558/3 e.v.-'92), zei op 10 december voor de Algerijnse televisie dat de moord deel had uitgemaakt van een meer omvangrijke samenzwering die de belangen van fundamentalistische moslim-bewegingen diende.

Aankondiging van referendum

In een toespraak op 14 januari 1993 bevestigde waarnemend staatshoofd Ali Kafi dat er een referendum gehouden zou worden over de toekomst van het land, overigens zonder een datum te noemen. Dit werd algemeen beschouwd als een poging van de regering om tijd te winnen in haar campagne tegen de islamitische fundamentalisten en om de roep om algemene verkiezingen te doen verstommen.

Kafi zei dat het referendum zou worden voorafgegaan door een dialoog met politieke partijen en volksorganisaties, maar niet met die welke zich van geweld bedienden. Dit was een duidelijke verwijzing naar het FIS, de partij die in februari 1992 was verboden toen de noodtoestand werd uitgeroepen. Kafi maakte tegelijkertijd bekend dat er amnestie verleend zou worden aan 6.000 personen die gevangen zaten voor niet-terroristische misdaden.

Doodvonnissen

Op 11 januari maakte het ministerie van justitie bekend dat twee islamitische fundamentalisten, beiden lagere officieren in actieve dienst, waren geëxecuteerd wegens hun rol in een aanslag in februari 1992 op een reparatiewerf van de marine, waarbij 10 mensen werden gedood.

Volgens het persbureau AFP was het voor het eerst dat officieel werd bekendgemaakt dat er doodvonnissen van de 47, die tijdens de noodtoestand waren uitgesproken, tenuitvoer waren gebracht. Sedert het begin van de noodtoestand zouden in totaal 210 leden van de veiligheidstroepen zijn gedood.

Op 31 december 1992 werd door AFP bericht dat een tot de islam bekeerde Fransman, Roger-Didier Guyan, ter dood veroordeeld was wegens het beramen van een bloedbad. Negentien anderen, voornamelijk militairen, werden door een militaire rechtbank in Bechar (Zuid-

west-Algerije) op 2 januari ter dood veroordeeld wegens samenzwering tegen de staatsveiligheid.

Op 24 januari verschenen op soortgelijke beschuldigingen 20 legerofficieren voor een militair tribunaal te Ourgla. Op 26 januari werd bericht dat de doodvonnissen waren bekrachtigd van 12 islamitische activisten die in december 1991 veroordeeld waren.

In januari werd melding gemaakt van meerdere aanslagen waarbij een groot aantal leden van het veiligheidspersoneel en islamitische fundamentalisten zouden zijn omgekomen.

Regeringswijziging

Lakhdar Brahimi, beschouwd als een van de meest gerespecteerde diplomaten in de Arabische wereld, trad op 3 februari af als minister van buitenlandse zaken, hetgeen leidde tot een paar kleine wijzigingen in de regering.

Brahimi werd opgevolgd door Redha Malek, lid van het HCE. Radio Algiers meldde dat HCE-voorzitter Ali Kafi Belkacem Belarbi had benoemd tot minister van industrie en mijnbouw als opvolger van Abdenour Keraïane, en Tahar Hamdi tot minister van arbeid en sociale zaken in de plaats van Maamar Benguerba. Hamdi werd zelf als onderminister van handel vervangen door Mustapha Mekroui. Mohamed Arezki Isli werd benoemd tot minister van transport.

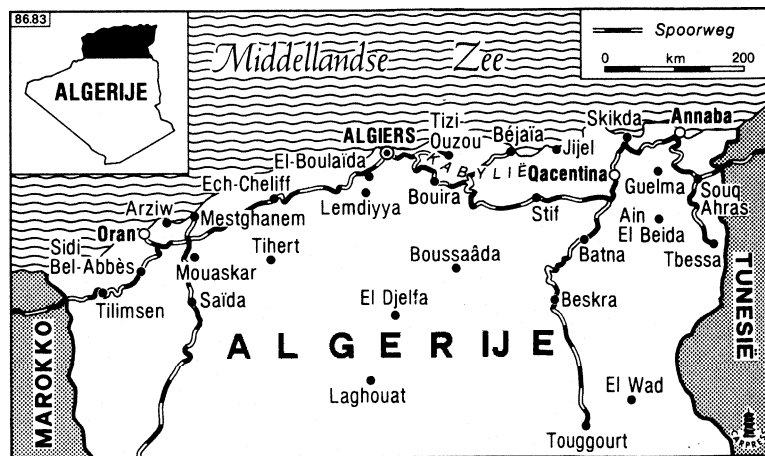
Noodtoestand verlengd

Zoals verwacht, maakte de regering op 7 februari bekend dat de noodtoestand die in februari 1992 was afgekondigd, voor onbepaalde tijd zou worden verlengd vanwege het aanhoudende geweld waarbij islamitische fundamentalisten betrokken waren.

Minister van binnenlandse zaken Mohammed Hardi zou hebben gezegd dat oppositiegroepen die een versoepeling van de noodtoestand hadden geëist, erop uit waren „de staat de middelen te ontnemen om terrorisme en corruptie te bestrijden”. De noodtoestand was uitgeroepen nadat de regering algemene verkiezingen, die vrijwel zeker door het FIS gewonnen zouden worden, had afgelast. Radio France Internationale berichtte op 8 februari dat de voorzitter van de Algerijnse Nationale Groep voor Toezicht op de Mensenrechten, Kamel Rezzak Bara, zou hebben verklaard dat tijdens de noodtoestand ongeveer 600 mensen waren omgekomen. Onder hen bevonden zich 250 leden van de veiligheidstroepen en 150 burgers die waren gedood omdat zij voor de regering werkten of „aanhangers van het regime” waren.

Veroordeling van Belloucif

De voormalige stafchef, generaal-majoor Mustapha Belloucif, werd op 10 fe-

bruari veroordeeld tot 15 jaar gevangenisstraf wegens corruptie, samen met twee anderen. Dezen waren instaat van beschuldiging gesteld wegens illegale activiteiten tijdens het bewind van president Chadli Bendjedid, die in januari 1992 was afgetreden.

Bomaanslag op minister van defensie

Op 13 februari ontsnapte generaal-majoor Khaled Nezzar, minister van defensie en één van de vijf leden van het Hoge Staatscomité (HCE), aan de dood toen hij in Algiers langs een geparkeerde auto reed waaronder een zware bom ontplofte. Er vielen geen slachtoffers bij de ontploffing. Een vooraanstaand FIS-leider in ballingschap, Rabeh Kebir, verklaarde dat hij de aanslag, die door het FIS werd opgeëist, steunde.

In berichten werd de aanslag het begin genoemd van een nieuwe golf van geweld door islamitische fundamentalisten waarbij een aantal gewapende mannen en politieagenten zou zijn gedood bij verschillende voorvallen en waarbij ook arrestaties zouden zijn verricht. Premier Belaid Abdesselam zou op 26 februari hebben gezegd dat er nog 3.500 islamitische sympathisanten werden vastgehouden. Op 1ste februari maakte het ministerie van justitie de executie bekend van vier islamitische fundamentalisten die in mei 1992 waren veroordeeld wegens het doden van drie soldaten tijdens een poging wapens te stelen uit een grenspost in november 1991.

Khaled Nezzar, de Algerijnse minister van defensie.

Op 16 februari verwierp het Opperste Gerechtshof het beroep tegen gevangenisstraffen van 12 jaar die in juli 1992 waren opgelegd aan twee FIS-leiders, Abassi Madani en Ali Belhadj (zie pag. 43/1/2 - '93), in verband met anti-regeringsactiviteiten medio 1991.

Rapport over mensenrechten

De in Londen gevestigde mensenrechtenorganisatie Amnesty International verklaarde op 3 maart dat er sinds de afkondiging van de noodtoestand in februari 1992 meer dan 9.000 vermeende islamitische activisten zonder aanklacht of proces gevangen waren gehouden in interneringskampen in de woestijn, waar 1.000 van hen nog steeds vastzaten. Amnesty verklaarde ook dat meer dan 300 mensen waren gedood door de veiligheidstroepen. In een groot aantal gevallen zou het om onschuldige omstanders gaan die met opzet waren gedood.

Verdere doodvonnissen

Op 20 maart werden elf van een groep van 51 moslims die schuldig bevonden waren aan verscheidene terroristische misdrijven, waaronder moord, door een speciale rechtbank ter dood veroordeeld. Het vonnis was tekenend voor de vastbeslotenheid van de regering om met harde hand op te treden tegen terrorisme. Minister van binnenlandse zaken Mohammed Hardi beklemtoonde dat de regering "terroristen en misdadigers nooit genadig" zou zijn.

De rechtszaak was op 15 maart geschorst aangezien de verdediging het proces boycotte na de beschuldiging te hebben geuit dat de beklagden door hun bewakers waren geslagen.

Protesten tegen terrorisme

Op 22 maart demonstreerden in de hoofdstad Algiers naar schatting 100.000 mensen tegen de recente escalatie van terroristische acties door islamitische groeperingen. Hoewel de demonstratie een „spontane" actie werd genoemd, bleek duidelijk dat zij door de regering was georganiseerd. Staatsbedrijven hadden namelijk de opdracht hadden gekregen te sluiten en er was voor vervoer van duizenden werknemers naar de hoofdstad gezorgd.

Aanleiding tot de demonstratie waren de moorden op verscheidene vooraanstaande figuren uit het openbare leven, aangezien terroristische acties van islamieten voor 't eerst tegen burgers waren gericht.

Op 17 maart werd Laadi Flici el-Hadi, arts en lid van de Nationale Adviesraad (CCN, zie pag. 557/3 e.v. - '92) doodgeschoten, een dag na Djilali Liabes, voormalig minister van hoger onderwijs. Hafid Senhadri, eveneens lid van de CCN, overleed op 18 maart aan de gevolgen van schotwonden die hij had opgelopen bij een aanslag op 14 maart. Tahar Hamdi, de pas benoemde minister van arbeid en sociale zaken, raakte licht gewond bij een moordaanslag op 16 maart.

Het aantal islamitische aanvallen op veiligheidstroepen nam ook toe. Dit was vooral te merken op 30 maart, toen 23 rebellen en 18 soldaten zouden zijn omgekomen tijdens een overval op de kazerne van Boughzoul, 100 km ten zuiden van Algiers.

Arrestatie van islamitische leider

Er werd gedacht dat het toenemende geweld direct in verband stond met de arrestatie op 26 februari van Ikhlef Cherati, prediker en een belangrijke figuur binnen het verboden FIS. Cherati, die vanaf juli 1991 ondergedoken zat, was ook een belangrijke kracht binnen de Gewapende Islamitische Beweging (MIA) en werd gezocht wegens het leiden van aanvallen op de veiligheidstroepen.

Arrestatie van journalist

Correspondent John Baggaley van het persbureau Reuter werd op 18 maart gearresteerd en 24 uur vastgehouden nadat Reuter het onjuiste bericht had gepubliceerd dat de minister van jeugd en sport, Abdelkader Khamri, was vermoord. Baggaley verklaarde dat hij het bericht had gebaseerd op informatie van de politie.

Operaties tegen militante islamieten

In de loop van april voerden de veiligheidstroepen een aantal operaties tegen militante islamieten. Volgens een verslag in de Middle East *Economic Digest* van 30 april werd ook „een steeds groter aantal eenheden en organisaties" betrokken bij anti-islamitische operaties, waaronder de Organisation secrète pour le salut de l'Algérie (OSSA) die was samengesteld uit voormalige leden van de militaire veiligheidsdiensten.

Oinar Leulmi, een ondergrondse islamitische leider en moefiti van de Gewapende Islamitische Beweging, werd samen met drie collega's op 6 april in Khemis el-Khechna, ten zuiden van Algiers, doodgeschoten door veiligheidstroepen. Het officiële persbureau *Algérie Press Service (APS)* meldde op 19 april dat vier islamieten waren gedood bij twee afzonderlijke schermutselingen met de veiligheidstroepen. De Algerijnse televisie berichtte op 15 april dat de veiligheidstroepen zes „terroristen"

AFRIKA

hadden gearresteerd van de groep Cité Mahieddine in verband met de moordaanslag op Tahar Hamdi, de minister van arbeid en sociale zaken, op 16 maart (zie hierboven).

In de westelijke stad Oran begon op 13 april een massaproces tegen 41 islamieten. Zij werden beschuldigd van een samenzwering om de staat omver te werpen, lidmaatschap van terroristische groepen en pogingen tot moord.

Aanslagen op veiligheidstroepen

Van hun kant voerden islamitische groepen in april ook diverse aanslagen op de veiligheidstroepen uit.

De politiechef van het district Larbaa (ca. 30 km ten zuiden van Algiers) werd op 12 april door drie schutters verinoord. De volgende dag werden drie gendarmes gedood bij een aanval in de provincie Tlemcen. Op 17 april werden negen politiefunctionarissen door islamieten gedood nadat zij te Msila in een hinderlaag waren gevallen. APS meldde op 24 april dat generaal-majoor Kamel Abderrahim, een voormalige marinecommandant, die dag ternauwernood een moordaanslag in de stad Rouiba, ten oosten van Algiers, had overleefd.

Goedkeuring economisch plan 1993

De ministerraad keurde tijdens een bijeenkomst op 14 april een nationaal economisch plan voor 1993 goed alsook een decreet inzake de oprichting van een effectenbeurs.

Het economisch plan beoogde een groei van het BNP met 2 procent en een terugdringing van de inflatie tot beneden de 20 procent. Afgezien van de verplichtingen jegens het IMF werd de buitenlandse schuld geraamd op omstreeks \$23,3 mrd of wel ca. 44 procent van het BNP, vergeleken met bijna 56 procent voor 1992.

Hervormingen in openbare sector gestaakt

De *Middle East Economic Digest* van 30 april berichtte dat de regering had besloten de herstructurering van verlieslijdende overheidsbedrijven te staken.

De beslissing werd genomen na besprekingen met de nationale vakbeweging, de Union Générale des Travailleurs Algériens (UGTA), die zich had verzet tegen stappen om markthervormingen in te voeren. In het bericht werd gesteld dat het besluit „internationale donors waarschijnlijk niet zou behagen”, die de neiging hadden hervormingen in de openbare sector als een wezenlijk element van de economische herstructurering te beschouwen.

BEZOEK VAN MINISTER DUMAS

Roland Dumas, de Franse minister van buitenlandse zaken, bracht op 8 en 9 ja-

nuari een bezoek aan Algiers. Hij zegde nieuwe, niet nadere aangeduide maar substantiële financiële steun toe voor de geplande economische hervormingen, een gebaar dat door velen werd gezien als een belangrijk succes voor het regime in Algerije. Er werd verwacht dat de verbetering in de betrekkingen zou leiden tot de hoognodige herschikking van de schulden. De regering had er naar verluidt op gewezen dat er in 1993 \$ 2 mrd aan internationale steun nodig zou zijn.

DIPLOMATIEKE BANDEN MET IRAN VERBROKEN

De regering maakte op 27 maart bekend dat zij de diplomatieke betrekkingen met Iran had verbroken en haar ambassadeur in Soedan had teruggeroepen naar Algiers. Als reden noemde zij vermeende contacten tussen het FIS en islamitische groeperingen in het buitenland.

(Vor.ber.pag. 42/2 e.v.-1993)

ANGOLA

BURGEROORLOG. BESPREKINGEN. BELEID VN EN VS

Tijdens een offensief van de regering in de eerste helft van januari 1993 werden de aanhangers van de rebellerende Nationale Unie voor Totale Onafhankelijkheid van Angola (UNITA) verdreven uit de meeste grote steden en gemeenten. Op 18 januari omschreef de vertegenwoordiger van de Verenigde Naties, Margaret Anstee, de situatie als die van een „volledige burgeroorlog” en op 21 januari zei zij dat het VN-mandaat in Angola „steeds minder relevant werd”.

Op 12 januari werd volgens berichten gevochten in 15 van de 18 provincies van Angola. De meeste slachtoffers vielen in Zuid-Angola. Meer dan 250 aanhangers van UNITA werden op 3 januari gedood bij een incident in Lubango, dat door UNITA werd omschreven als een bloedbad. En honderden vonden de dood in drie dagen durende straatgevechten in Cuito Cuanavale.

Op 7 januari meldde het persbureau *Associated Press* 1.000 doden in Benguela. Een van de zwaarste gevechten vond plaats rond Huambo, waar het hoofdkwartier van UNITA was gevestigd. Op 9 januari werd in een communiqué van het leger bekendgemaakt dat regeringstroepen het hoofdkwartier van UNITA-leider Jonas Savimbi hadden veroverd. Savimbi zelf zou naar Zaïre zijn ge-

vucht. UNITA ontkende echter de overwinning van de regering in Huambo.

Vanaf medio januari sloeg UNITA terug met een aantal militaire successen. Op 14 januari beweerden de rebellen dat zij M'banza-Congo, de hoofdstad van de noordelijke provincie Zaïre, hadden ingenomen. Op 19 januari nam UNITA de strategisch gelegen oliestad Soyo in, 300 km ten noorden van Luanda er, verantwoordelijk voor een derde van de nationale olieproductie. Op 24 en 25 januari sneed UNITA de watertoevoer naar Luanda af.

Naar verluidt duurden de gevechten in Huambo en Menongue aan het einde van januari nog voort.

Een naar werd verwacht op handen zijnde aanval van UNITA op Cabinda en de daar voor de kust gelegen booreilanden werd klaarblijkelijk afgewend na een directe waarschuwing van de Amerikaanse vertegenwoordiger in Angola, Edmund De Jarnette. Op 24 januari zei deze: „De boodschap is eenvoudig. Het zijn onze mensen. Het is ons eigendom. Handen thuis, meneer Savimbi.”

Vermeende betrokkenheid van Zaïre, blanke huurlingen en Zuidafrikanen. UNITA beschuldigt Namibië van betrokkenheid

Op 19 januari diende de Angolese regering een schriftelijk protest in bij de Zaïrese ambassade in Luanda, waarin zij haar bezorgdheid uitte over de betrokkenheid van Zaïrese soldaten bij de strijd aan de kant van UNITA. Zaïre ontkende direct betrokken te zijn, maar gaf toe dat hooggeplaatste Zaïrese functionarissen steun hadden verleend aan UNITA.

Angolese regeringsfunctionarissen uitte ook hun bezorgdheid over het feit dat er blanke huurlingen gezien zouden zijn in het gezelschap van UNITA-soldaten. Ook bleven zij zeer ongerust over betrokkenheid van Zuid-Afrika (zie pag. 107/3-'93).

Op 24 januari beweerde de regering dat een Zuidafrikaans C-130 transportvliegtuig was neergeschoten in de buurt van Jamba. Op 25 januari echter kregen belangrijke leden van het kabinet, die in Zuid-Afrika waren voor besprekingen in het minister van buitenlandse zaken Roelof „Pik” Botha en president F.W. de Klerk, te horen dat de Zuidafrikaanse regering geen enkele band had met UNITA. Desalniettemin vroeg Venancio de Moura, de nieuwe minister van buitenlandse betrekkingen van Angola, op 27 januari de secretaris-generaal van de VN een speciale zitting van de Veiligheidsraad bijeen te roepen, zodat Angola bewijzen kon overleggen van de Zuidafrikaanse betrokkenheid.

UNITA beschuldigde op haar beurt Namibië van steun aan het Angolese leger en beweerde een Namibische soldaat gevangen te hebben genomen.

Beperking VN-personeel

Met het oog op het aflopen van het mandaat van het VN-waarnemerscontingent op 31 januari en de scepsis van Anstee ten aanzien van zijn relevantie (zie hierboven), drong zowel de Angolese regering als UNITA erop aan dat de aanwezigheid van de VN zou worden verlengd. Op 27 januari zei president José Eduardo dos Santos dat de VN „het VN-mandaat zouden moeten verlengen en uitbreiden, en hun militaire en politiemacht zouden moeten versterken om de naleving van het akkoord van Bicesse effectief te controleren”.

VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali adviseerde de Veiligheidsraad het aantal VN-medewerkers in Angola terug te brengen tot 60 en deze allemaal te concentreren in Luanda. Bovendien stelde hij voor dat als er op 30 april nog geen vrede was, zelfs die functionarissen zouden moeten worden teruggehaald. Tegen het eind van de maand had de VN zich al teruggetrokken uit 41 van de 67 waarnemingsposten.

Beleid van de Verenigde Staten

Het beleid van de Amerikaanse regering, die voorheen het Angolese MPLA-PT regime vijandig gezind was, gaf in januari een merkbare verschuiving te zien. Nog voordat de nieuwe Amerikaanse regering was aangetreden, gaven de VS te kennen UNITA niet langer te steunen.

De Amerikaanse missie in Luanda zou op 12 januari het gebruik van geweld door UNITA „onaanvaardbaar” genoemd hebben en op 13 januari zei de aftredende minister van buitenlandse zaken Lawrence Eagleburger dat UNI-

VN-vertegenwoordiger Margaret Anstee (r.) in gesprek met Faustino Muteka, de leider van de Angolese regeringsdelegatie, op de laatste dag van de vredesbesprekingen in Addis Abeba (30 januari).

TA „grotendeels verantwoordelijk” was voor de gevechten in Angola.

Op 27 januari maakte de nieuwe regering van president Clinton bekend dat zij bezig was het Amerikaanse beleid ten aanzien van Angola „actief te herzien”.

Besprekingen in Addis Abeba

Op 27 januari begonnen in Addis Abeba, de hoofdstad van Ethiopië, besprekingen tussen UNITA en de Angolese regering, onder voorzitterschap van Margaret Anstee. De ambassadeurs van Portugal, Rusland en de VS woonden de besprekingen bij als waarnemers.

De besprekingen mochten officieel niet door de media verslagen worden, maar er schenen vier hoofdpunten op de agenda te hebben gestaan: (i) het instellen van een staakt-het-vuren; (ii) de tenuitvoerbrenging van de vredesakkoorden van Bicesse (van mei 1991, zie pag. 617/1 e.v.-'91); (iii) het bepalen van de rol van de VN met betrekking tot de overeenkomsten over het staakt-het-vuren en de tweede ronde van de presidentsverkiezingen; en (iv) het vrijlaten van gevangenen.

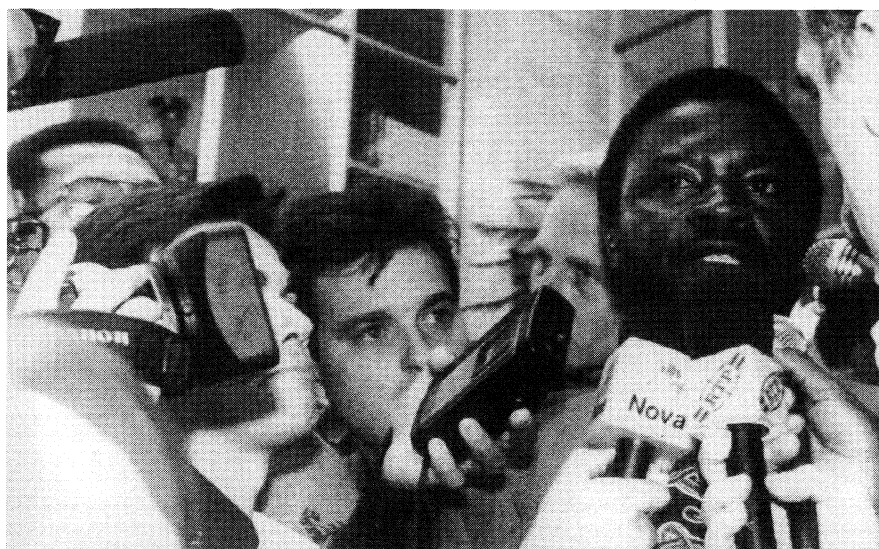
Op 30 januari werden de besprekingen afgesloten. Geen resultaten werden bekendgemaakt.

Nieuwe gespreksronde uitgesteld. Burgeroorlog geëscaleerd

Terwijl duizenden mensen stierven als gevolg van zware gevechten in Centraal-Angola, werd een tweede ronde van vredesbesprekingen tussen de regering en UNITA, die oorspronkelijk op 7 februari in Addis Abeba zou beginnen, herhaaldelijk uitgesteld wegens afwezigheid van de belangrijkste UNITA-delegatieleden.

De drie internationale waarnemers bij de vredesbesprekingen, uit Portugal, Rusland en de VS, verklaarden op 13 februari dat als UNITA niet binnen drie dagen een datum voor de besprekingen zou vaststellen, zij daaruit „de conclusies zouden trekken die zij het meest geschikt achtten”. Dit ultimatum werd afgewezen door UNITA-leider Jonas Savimbi, maar op 20 februari verklaarde UNITA dat de beweging „beschikbaar” was voor verdere besprekingen. Vervolgens werden regelingen getroffen om de besprekingen op 26 februari te laten beginnen.

Op 23 februari gaven de drie waarnemersdelegaties een verklaring uit waarin zij vaststelden

Eduardo Manuakola, leider van de UNITA-delegatie, spreekt met verslaggevers vóór de besprekingen met de Angolese regeringsdelegatie in Addis Abeba op 29 januari 1993.

AFRIKA

dat de uitvoering van het vredesakkoord van Bicesse uit mei 1991 de enige politieke oplossing van het conflict was en ook dat de algemene verkiezingen van september 1992 over het algemeen vrij en eerlijk waren verlopen (zie pag. 104/2 e.v.-'93). Zij verklaarden dat „oplossingen binnen het bereik van de regering en UNITA liggen” en dat zij een „gepast internationaal antwoord aan diegenen die aandringen op het blokkeren van de vrede”. zouden aanbevelen.

De besprekingen werden op 1 maart afgelast toen bleek dat de belangrijkste UNITA-delegatieleden, waarvan de komst verschillende malen was uitgesteld, ze niet zouden bijwonen. De waarnemers hadden veel kritiek op UNITA en zeiden dat zij hun regeringen zouden raadplegen over hun te nemen volgende stappen.

Deze diplomatieke activiteiten vonden plaats terwijl in de strategisch belangrijke stad Huambo, in Centraal-Angola, hevig werd gevochten.

UNITA hield de stad, eens een van zijn bolwerken, sinds januari belegerd (zie hierboven). Tegen het einde van februari waren daar 10.000 tot 13.000 doden gevallen bij de nog onbesliste gevechten.

Verdeeldheid binnen UNITA

Op 3 februari maakten zes UNITA-generaals die door de regering gevangen werden gehouden, bekend dat zij zich opnieuw zouden aansluiten bij de Angolese Strijdkrachten (FAA), het nieuwe nationale leger waaruit UNITA zich in oktober 1992, een week na de oprichting, had teruggetrokken (zie pag. 105/2/3-'93).

Zij zeiden dat zij niet naren gedwongen tot hun besluit, dat er geen reden meer was om niet toe te treden tot de FAA en dat zij graag een einde zouden zien komen aan de strijd. Zij weigerden echter te zeggen of zij bereid waren tegen UNITA te vechten.

Op 18 februari namen 10 van de 70 UNITA-leden die in september 1992 in de Nationale Assemblée waren gekozen, hun zetels in.

Zij zeiden dat zij „vrede en dialoog verkozen boven oorlog”. Zij hielden vol dat zij lid van UNITA bleven, hoewel zij verklaarden gekant te zijn tegen de „oorlogszuchtige leiding” van de partij.

UNITA reageerde boos en beschuldigde de regering ervan de officieren en afgevaardigden fysiek en psychologisch onder druk te hebben gezet.

Huambo gevallen

De 56 dagen durende belegering van

Angolese regeringsmilitairen rijden door de stad Dondo, in de provincie Kuanza Norte, nadat de stad op 28 maart op de CNITA-rebellen was heroverd.

Huambo eindigde op 7 maart toen de FAA zich terugtrok na zware bombardementen door UNITA. Terwijl hij bekendmaakte dat hij zijn troepen terugtrok, riep generaal Joao de Matos, stafchef van de FAA, de Angolese bevolking op om zich voor te bereiden op een „moeilijke” strijd die één tot twee jaar zou kunnen gaan duren en waarbij in totaal meer slachtoffers zouden vallen dan in de gevechten van de afgelopen 16 jaar samen. De strijd om Huambo, een strategisch belangrijke stad, was het symbool geworden van het verzet van de regering tegen UNITA en het feit dat de stad was gevallen had een aanzienlijk effect op het moreel van beide partijen.

Tegen het einde van de maand werden er hevig gevechten gemeld in Kuito, Menongue en Luena (zie kaart op pag. 107-'93). Er werd bericht dat UNITA op het punt stond Malanje in te nemen, en de oliestad Soyo, die in januari door UNITA was veroverd, werd een „tweede Koeweit” genoemd omdat de olie-installaties in lichterlaaie stonden toen de FAA-troepen probeerden de stad te heroveren.

Veiligheidsraad veroordeelt UNITA

Nadat de vredesbesprekingen onder toezicht van de VN in februari niet waren doorgedaan (zie hierboven), nam de VN-Veiligheidsraad op 12 maart een resolutie aan waarin UNITA ervan werd beschuldigd als enige verantwoordelijk te zijn voor de hervatting van de strijd in Angola.

De Veiligheidsraad eiste dat UNITA de uitslag van de algemene verkiezingen van september

1992 onvoorwaardelijk zou accepteren. De Raad veroordeelde de schendingen van het

vredesakkoord van Bicesse door UNITA, zijn weigering om te participeren in politieke instellingen, zijn terugtrekking uit de onlangs opgerichte Angolese Strijdkrachten (FAA) en zijn inname van gemeenten en steden. Resolutie 811 (1993) werd unaniem aangenomen en de Veiligheidsraad eiste dat UNITA vóór 30 april aantoonde dat er wezenlijke vooruitgang was geboekt wat betreft de tenuitvoerbrenging van het vredesakkoord. In de resolutie werd ook geëist dat er onmiddellijk een staakt-het-vuren van kracht zou worden en dat de onderhandelingen onder auspiciën van de VN zouden worden hervat. Er werd gewaarschuwd dat „alle passende maatregelen” zouden worden genomen om de uitvoering van het vredesakkoord te bevorderen. Boutros Boutros Ghali, de secretaris-generaal van de VN, werd gevraagd vóór 30 april een topontmoeting tussen de twee strijdende partijen te organiseren om de taak van de VN-Verificatiemissie voor Angola (UNAVEM) opnieuw te bekijken.

UNITA noemde de resolutie een „verraderlijke dolkstoot in de rug” en beschuldigde de Veiligheidsraad ervan partij te trekken voor de regerende Volksbeweging voor de Bevrijding van Angola-Arbeiderspartij (MPLA-PT), die volgens UNITA het akkoord van Bicesse als eerste had geschonden.

Deze kritiek op de VN volgde op de eis dat Margaret Anstee, de speciale afgezat van de VN in Angola, teruggeroepen moest worden. In een toespraak op 9 maart verklaarde UNITA-leider Jonas Sarimhi dat UNITA de onderhandelingen alleen zou hervatten als Anstee werd vervangen.

De Angolese regering reageerde positief op resolutie 811, hoewel zij enige bezorgdheid uitte over de tijd die aan UNITA werd gegund om het vredesakkoord ten uitvoer te brengen.

Diplomatieke betrekkingen met Washington

Na de algemene verkiezingen van september 1992 had de Angolese regering gerekend op erkenning door de Amerikaanse regering, maar deze vond niet onmiddellijk plaats. Op 11 maart klaagde José Patricio, de Angolese ambassadeur bij de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), dat de Amerikaanse regering bezig was „de doelpalen te verplaatsen”. Hij verklaarde ook dat de VS op multilateraal niveau, als een van de drie internationale waarnemers bij het vredesproces, de legitimiteit van de instellingen die na de verkiezingen waren opgericht, weliswaar hadden erkend, maar dat dit nog vertaald moest worden in bilaterale betrekkingen.

De Amerikaanse president Bill Clinton werd ook door zijn Congres onder druk gezet om de regering van president José Eduardo dos Santos te erkennen. Op 25 maart werd een gezamenlijke resolutie, waarin UNITA veroordeeld werd en tevens werd gevraagd om erkenning van de Angolese regering, door de Senaat en het Huis van Afgevaardigden unaniem aangenomen. In de resolutie werd ook gevraagd om de benoeming van een speciale afgezant van de VS voor Angola en om uitbreiding van de Amerikaanse humanitaire hulp.

De activiteit van het Congres vond gelijktijdig plaats met gesprekken in Abidjan (Ivoorkust) tussen de Amerikaanse plaatsvervangende onderminister van buitenlandse zaken voor Afrikaanse aangelegenheden, Jeffrey Davidow, en UNITA. Tijdens deze gesprekken, die werden omschreven als een „laatstewanhopige” poging om Savimbi over te halen tot een terugkeer aan de onderhandelingsstafel, bracht UNITA een acht-puntenplan voor „nationale verzoening” naar voren. Dit plan behelsde onder meer de ontbinding van de gekozen regering, de installatie van een voorlopige regering voor twee jaar en een zekere mate van regionale decentralisatie waardoor UNITA een dominerende positie zou krijgen in delen van het land. Het plan werd door de regering afgewezen.

Hervatting vredesbesprekingen

Op 27 april stemde UNITA-leider Jonas Savimbi „in beginsel” in met een staakt-het-vuren. Daarmee wakkerde hij de hoop aan dat de vredesbesprekingen tussen UNITA en de Angolese regering, die op 12 april waren hervat in Abidjan (Ivoorkust), met succes konden worden afgesloten. Tegen het eind van

de maand werd bericht dat een 47 punten tellend „memorandum van overeenstemming” nagenoeg gereed was voor ondertekening. Maar het optimisme werd getemperd door scepticisme t.a.v. de verbintenis van UNITA met betrekking tot de overeenkomst en door het voortduren van intensieve gevechten.

De onderhandelingen werden voorgezeten door Margaret Anstee, de VN-vertegenwoordiger in Angola, ondanks aanhoudende UNITA-eisen om haar te vervangen (zie hierboven). De agenda telde negen punten, waaronder het staken van de vijandelijkheden, de uitvoering van het vredesakkoord van Bicesse en het treffen van regelingen voor de tweede ronde van de presidentsverkiezingen (zie pag. 105/1 e.v.-'93). Omdat het mandaat van de VN-Verificatiemissie voor Angola op 30 april zou aflopen, waarschuwde VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali de twee partijen (in een door Anstee overgebrachte boodschap) dat een voortzetting van de VN-aanwezigheid afhing van een succesvol resultaat van de besprekingen.

Hoewel de twee partijen diverse punten van overeenstemming leken te hebben bereikt, bleef de kwestie van het staken van de gevechten een struikelblok. UNITA drong aan op een „opschorting van de vijandelijkheden”, terwijl de regering daarentegen een onverwijld „staakt-het-vuren” eiste. Generaal Higinio Carneiro, een lid van de regeringsdelegatie, verwierp de gedachte dat dit alleen maar een kwestie van semantiek was en hij handhaafde de stelling dat UNITA oprise tot een tijdelijk bestand en zich niet wilde vastleggen op een duurzame vrede. Savimbi's kennelijke volte face op 27 april werd door de regeringsdelegatie met wantrouwen begroet, omdat zij zich onzeker over zijn positie bleef voelen. Later repte Savimbi van een „stap voor stap” beweging van een opschorting van de vijandelijkheden naar een „totaal staakt-het-vuren”.

Voorts bleef er een fundamenteel gebrek aan overeenstemming bestaan over de bezetting door UNITA van grote delen van het land. Op 28 april beklemtoonde Carneiro dat de bezetting illegaal was en veroordeeld was door de VN-Veilighedsraad in resolutie 811 (zie hierboven). UNITA maakte evenwel duidelijk niet van zins te zijn grondgebied over te dragen dat sinds de liervatting van de vijandelijkheden in september 1992 was veroverd, voordat een VN-vredesmacht was gearriveerd.

Aanhoudende gevechten

Terwijl intensieve gevechten plaatsvonden in Luena en Cabinda alsmede in de provincie Cuanda Sul en er sprake was van hernieuwde UNITA-aanvallen op Kuito en Menongue, deelde het Angolese ministerie van buitenlandse zaken op 24 april eenzijdig mee dat de „Triple Zero”-clausule uit het vredesakkoord van Bicesse was vervallen. Deze clausule, die beide partijen verbood

Jorge Valentin, leider van de UNITA-delegatie, arriveert op 12 april in Abidjan voor de vredesbesprekingen met de Angolese regering.

militair materieel en logistieke steun te verwerven, was volgens een functionaris van het ministerie reeds eerder door UNITA geschonden toen deze materieel uit Zuid-Afrika ontving (zie hierboven).

Met het ontbreken van een secuur bestandsakkoord en met het loslaten van de „Triple Zero”-clausule gaven vertegenwoordigers van de drie waarnemers bij het vredesproces (Portugal, Rusland en de VS) uiting aan hun bezorgheid dat het conflict nog verder zou escaleren, als de besprekingen in Abidjan mislukten.

OMSTREDEN DEVALUATIE

Op 24 februari werden minister van financiën Salomao Xirimibimbi en Sebastiao Labrador, gouverneur van de Nationale Bank, door president José Eduardo dos Santos ontslagen. Hun taken werden tijdelijk overgenomen door respectievelijk Emmanuel Moreira Carneiro, minister van handel en toerisme, en Generoso de Almeida, plaatsvervangend gouverneur van de Nationale Bank. In een persbericht werd uitgelegd dat de ontslagen het gevolg waren van het feit dat de twee mannen „hun bevoegdheid te buiten” waren gegaan toen zij op 1 februari de nationale munt met 91,71 procent devalueerden.

De devaluatie, een poging om het verschil tussen de officiële wisselkoers en die op de zwarte markt te verkleinen, verlaagde de officiële koers per 1 februari van \$ 1 = 580 kwanza naar \$ 1 = 7.000 kwanza. De devaluatie lokte in brede kring kritiek uit, zowel bij het plaatselijke bedrijfsleven als bij verscheidene leden van het parlement.

(Voorber.pag. 103/2 e.v.-1993)

AFRIKA

BENIN

AMBTENARENSTAKING

Op 8 februari 1993 begon een driedaagse staking van ambtenaren uit protest tegen de begroting-1993 die naar hun zeggen „geen substantiële maatregelen (bevatte) ... om het lijden van arbeiders, de jeugd en het volk te verlichten". De stakers eisten de annulering van het in 1989 in gang gezette structurele aanpassingsprogramma (zie pag. 668/3-'89).

REORGANISATIE TOP STRIJDKRACHTEN. AFTREDEN MINISTER VAN DEFENSIE

Op 10 maart werden wijzigingen aangebracht binnen de hogere rangen van de veiligheidstroepen, waarbij het merendeel van de hoofden van de krijgsmacht ontslagen. De wijzigingen, die volgden op de ontsnapping van ruim 100 gedetineerden uit de Ouidah-gevangenis, leidden tot het aftreden van Jean-Florentin Féliho, die als gedelegeerd minister in het bureau van de president met defensie was belast. Hij beweerde niet te zijn geraadpleegd. Zijn taak werd ad interim opgedragen aan Desiré Vieyra, secretaris-generaal in het bureau van de president.

GEWELD IN PORTO NOVO

Er werd melding gemaakt van ernstige gewelddadigheden in Porto Novo op 16, 17 en 18 april, nadat aanhangers van de Zagbeto-sekte plaatselijke moslims ervan hadden beschuldigd hun idool te hebben ontheiligd. Op 19 april was de rust in de stad teruggekeerd, waarmee de vrees voor de uitbarsting van een langdurig religieus conflict verdween.
(Vor.ber.pag. 853/1/2-1992)

CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK

NIEUWE REGERING

Op 4 december 1992 benoemde president André Kolingba generaal Timothee Malendoma tot premier, nadat zijn voorganger Edouard Frank diezelfde dag was afgetreden.

Malendoma was een vooraanstaand lid geweest van de Adviesgroep van Democratische Krachten (CFD), een alliantie van 14 oppositiepartijen die had geëist dat er een onafhankelijke nationale conferentie zou worden gehouden over de toekomst van het land. In augustus werd hij echter als lid van de CFD geroyeerd, nadat hij had deelgenomen aan het Groot Nationaal Debat waartoe president Kolingba het initiatief genomen had (zie pag. 443/3-'93).

Op 9 december benoemde Malendoma een nieuwe regering, waarin zeven van de 16 portefeuilles, waaronder de belangrijkste (defensie, buitenlandse zaken, financiën en economie), werden beheerd door leden van de partij van de president, de Rassemblement démocratique centrafricain (RDC). Negen leden van het kabinet waren afkomstig uit oppositiepartijen, waaronder de Nationale Democratische Beweging, de Centraalafrikaanse Republikeinse Partij en de Centraalafrikaanse Volksbevrijdingsbeweging.

De voornaamste ministersposten waren als volgt verdeeld:

Economie, financiën, planning en internationale samenwerking - Thierry Bingaba; buitenlandse zaken - Christian Lingama-Toleque; defensie, energie en waterbronnen - Raymond Mbitikon; openbare veiligheid en territoriaal bestuur - kolonel Ismaila Nimaga.

Begin december werden de data voor nieuwe parlements- en presidentsverkiezingen vastgesteld op 14 en 28 februari 1993. In verband met onregelmatigheden waren de verkiezingen in oktober geannuleerd (zie pag. 45/1-'93). Kolingba verlengde zijn ambtstermijn als president, die oorspronkelijk op 28 november zou aflopen, tot aan de verkiezingen.

Op 1 december werd het vonnis van de voormalige keizer Jean-Bedel Bokassa omgezet van 20 jaar in 10 jaar dwangarbeid. In 1987 was hij ter dood veroordeeld, maar het vonnis was daarna al tweemaal eerder omgezet (zie pag. 257/2/3-'92).

VONNIS BOKASSA HERZIEN

Op 1 december werd het vonnis van de voormalige keizer Jean-Bedel Bokassa omgezet van 20 jaar in 10 jaar dwangarbeid. In 1987 was hij ter dood veroordeeld, maar het vonnis was daarna al tweemaal eerder omgezet (zie pag. 257/2/3-'92).

VOORLOPIGE RAAD OPGERICHT. NIEUWE DATUM VOOR VERKIEZINGEN

Op 7 februari 1993 werd een Nationale Voorlopige Raad voor de Republiek (Conseil national provisoire pour la république, CNPPR) opgericht als tijdelijk wetgevend orgaan om het machtsvacuüm te vullen dat was ontstaan nadat de parlements- en presidentsverkiezingen in oktober 1992 waren afgelast (zie pag. 45/1-'93). De Raad kreeg als taak toezicht te houden op de strikte naleving van de grondwet tijdens de periode tot de nieuwe verkiezingen. De CNPPR, die eens per maand bijeen zou komen, bestond uit de voorzitter van de

Economische en Regionale Raad (CER) en de vijf kandidaten van de afgelaste presidentsverkiezing, onder wie zittend president André Kolingba en voormalig president David Dacko, die tot voorzitter werd benoemd.

Dacko maakte onmiddellijk bekend dat de nieuwe verkiezingen, die op 14 februari zouden beginnen, zouden worden uitgesteld als gevolg van technische problemen en geldgebrek. Op 16 februari werden de data voor nieuwe verkiezingen officieel vastgesteld op 18 april en 2 mei.

ONTSLAG PREMIER. NIEUW KABINET

Op 25 februari werd premier generaal Timothee Malendoma door president Kolingba ontslagen omdat hij „het democratiseringsproces in het land belemmerd" had. Kolingba beschuldigde Malendoma, die in december 1992 was benoemd (zie hierboven), ervan onjuiste beweringen te hebben geuit over „vermeende obstakels, verscheidene onregelmatigheden en weigeringen om medewerking te verlenen" en het volk te hebben opgestookt. Hij verklaarde verder dat de premier met zijn handelwijze de voorbereidingen voor de nieuwe verkiezingen had gefrustreerd en het land op de rand van chaos had gebracht.

CNPPR-voorzitter Dacko bevestigde dat Kolingba krachtens de grondwet het recht had om de premier te ontslaan en de overgangsregering te ontbinden. Hij hield ook vol dat de nieuwe data voor de verkiezingen niet zouden worden veranderd, mits de president een „dynamische" nieuwe premier zou kiezen. De zet van de president werd echter afgekeurd door een ander lid van de CNPPK, Abel Goumba, die de redenen voor het ontslag van Malendoma in twijfel trok.

Deze had kort tevoren zelf zijn minister van voorlichting ontslagen, maar die - een vertrouweling van de president - had de maatregel genegeerd en de ambtsbezigheden voortgezet.

Op 26 februari werd Enoch Derant Lakoue door Kolingba benoemd tot opvolger van Malendoma. Lakoue, ook lid van de CNPPR, had in de afgelaste presidentsverkiezingen kandidaat gestaan voor de Sociaal-Democratische Partij (PSD).

Nieuw kabinet benoemd

Nadat hij op 26 februari benoemd was tot premier (zie hierboven), maakte Enoch Derant Lakoue op 2 maart zijn kabinet bekend. Hij zei dat hij geprobeerd had een regering te vormen met een brede basis, waarin een groot aan-

tal partijen vertegenwoordigd was. Zijn pogingen dreigden echter bijna meteen te mislukken toen op 4 maart Etienne Goyemide en Louis Papeniah, die benoemd waren tot respectievelijk minister van toerisme, kunst en cultuur en minister van transport en burgerluchtvaart, weigerden zitting te nemen in de nieuwe regering. De twee mannen, die nauwe banden zouden onderhouden met voormalig president en onafhankelijk kandidaat voor het presidentschap David Dacko, verklaarden dat zij niet vooraf geraadpleegd waren. Er werd ook bericht dat leden van de Volksbevrijdingsbeweging van de Centraal Afrikaanse Republiek hadden geweigerd zitting te nemen in de regering en dat de Democratische Alliantie voor vooruitgang haar secretaris-generaal, Tchakpa Mbredé, als partijlid had geroeverd nadat hij de portefeuille van onderwijs had geaccepteerd.

De belangrijkste leden van het nieuwe kabinet waren:

Premier - Enoch Derant Lakoue; staatsminister, economie, planning en internationale samenwerking - Thierry Bingaba; justitie, zegelbewaarder - Jacques Bosso; financiën - Emmanuel Dokouna*; buitenlandse zaken - Jean-Marie Bassia*; openbare veiligheid en territoriaal bestuur - generaal Alphonse Goumbadi*; hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek - Michel Koyt*; basis- en voortgezet onderwijs - Tchakpa Mbredé; defensie, oorlogsveteranen, energie, mijnbouw en watervoorziening - Raymond Mbitiko*; ambtenarij, arbeid en sociale zekerheid, beroepsonderwijs - Ismaela Nimaga; minister verantwoordelijk voor het algemene secretariaat van de regering en de betrekkingen met het parlement - Emile Djapou.

* Lid van de vorige regering

Op 16 april trad Simon Feikoumon af als minister van openbare gezondheid wegens vertragingen in het politieke hervormingsproces. De eerste ronde van de presidents- en parlementsverkiezingen was op 3 april opnieuw uitgesteld en wel tot 30 mei.

(Vor.ber.pag. 44/3 e.v.-1993)

GHANA

PROCLAMATIE VIERDE REPUBLIEK

Nadat er in november en december 1992 respectievelijk presidents- en parlementsverkiezingen waren gehouden waaraan meerdere partijen hadden deelgenomen (zie pag. 109/2 e.v.-'93).

werd op 1 januari 1993 Ghana's Vierde Republiek ingehuldigd.

De ceremonie werd bijgewoond door Jerry Rawlings, de voormalige militaire leider die in november tot president gekozen was, en door vice-president Kow Arkaah, de pas gekozen parlementsleden, de traditionele leiders en vertegenwoordigers van 78 landen en internationale organisaties.

Tijdens de eerste zitting van het parlement, die op dezelfde dag plaatsvond, werd rechter D F Annan unaniem tot voorzitter gekozen.

NIEUW KABINET

Na goedkeuring door het parlement werden op 22 maart de leden van het nieuwe kabinet door president Jerry Rawlings beëdigd.

Rawlings had zijn kandidaten stapsgewijs aan het parlement voorgesteld, de eersten begin februari, de latsten op 4 maart. Op enkele uitzonderingen na werden alle voorgedragen kandidaten zonder problemen goedgekeurd door de Parlementaire Benoemingscommissie, wat bij de oppositie en het publiek de kritiek opriep dat de gang van zaken niet meer dan een inarionetenspel was. De oppositie beweerde dat de commissie de kandidaten niet goed genoeg had ondervraagd en herhaalde enkele van de duidelijk oppervlakkige vragen. Een kandidaat was bijvoorbeeld gevraagd de kleuren te noemen van het regerende Nationaal Democratisch Congres.

De commissie keurde echter de benoeming van twee kandidaten af. Kojo Thompson, voorgedragen als minister van de westelijke regio, bleek niet in overeenstemming gehandeld te hebben met de wetgeving op het declareren van bezittingen door ambtenaren, terwijl de benoeming van Ekow Spio-Garbrah tot minister van voorlichting niet doorging omdat hij niet als kiezer geregistreerd stond, hetgeen krachtens de grondwet vereist was voor alle ministers.

Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Vice-president - Kow Nkensen Arkaah; financiën en economische planning - Kwesi Botchwey*; wetenschap en technologie - Geoi-ge Kofi Akosah (P); onderwijs - Harry Sawyer; defensie - Mahama Iddrissu; parlementaire zaken - J.H. Owusu-Acheampong (P); mijnbouw en energie - Richard Kname Prah; buitenlandse zaken - Obed Y Asamoah*; binnenlandse zaken - kolonel (b.d.) E.M. Osei-Owusu*; gezondheidszorg - commodore (b.d.) Steoe Obimpeh (P); voedsel en landbouw - Ibrahim Issaka Adam*; milieu, wetenschap en technologie - mevr. Christine Amoako-Nuamah; werkgelegenheid en sociale zaken - David Sarpong Boateng (P); justitie, procureur-generaal - Anthony Kofi Forson; handel en industrie - mevr. Emma Mitchell; wegen en snelwegen - Ato Quarshie (P); transport en communicatie - Edward Saha; toerisme - Stephen Ayidiya; landzaken en bosbouw - Da-

vid Kwesi Amankwa (P); plaatselijk bestuur en plattelandontwikkeling - Kmamena Ahwoi; voorlichting - Kofi Totobi Quakyi*; openbare werken en huisvesting - majoor (b.d.) C.K. Sowu (P); noordelijke regio - luitenant-kolonel (b.d.) Abdulai Ibrahim; centrale regio - J.E. Ekuban (P); regio Brong Ahafo - I.K. Adjei-Mensah (P); opperste oostelijke regio - S.A. Guma; opperste westelijke regio - Amidu Sulemana (P); regio Groot Accra - Michael Afedi Gizo (P); regio Ashanti - Daniel Ohene Agyekum (P); oostelijke regio - Paul Kofi Pehrah (P); westelijke regio - John Abu; ministers zonder portefeuille - B.A. Fuseini (P), mevr. Vida Yeboah (P), Godfrey Abulu (P) en Ebenezer Kobena Fosu (P).

* Lid van vorige regering
(P) Parlements lid

Van de 35 ministers die door het parlement werden goedgekeurd, hadden er 21 op een bepaald moment zitting gehad in de Commissie van Secretarissen onder het bewind van de Voorlopige Nationale Defensieraad (PNCD), dat op 7 januari had plaatsgemaakt voor de Vierde Republiek (zie hierboven). Onder hen waren Kwesi Botchwey, Obed Y. Asamoah en Mahama Iddrissu, die alledrie lange tijd deel hadden uitgemaakt van de Commissie. Iets minder dan de helft van de leden van het nieuwe kabinet bestond uit gekozen parlementsleden.

(Vor.ber.pag. 108/3 e.v.-1993)

KAMEROEN

NIEUW KABINET

Op 27 november 1992, twee dagen na de herbenoeming van Simon Achidi Achu tot premier, werd een nieuw kabinet benoemd. Volgens veel mensen gebeurde dit om de oppositie gerust te stellen na de betwiste verkiezingsoverwinning van president Paul Biya in de presidentsverkiezingen van oktober (zie pag. 45/3 e.v.-'93).

In het nieuwe kabinet hadden ook leden zitting van de Nationale Unie voor Democratie en Vooruitgang (UNDP) en de Unie van Volkeren van Kameroen (Union of the Peoples of Cameroon, UPC), tot dan de enige twee oppositiepartijen die vertegenwoordigd waren in de Nationale Assemblée (zie pag. 325/2-'92). Zowel Hamadou Moustapha van de UNDP als Frederic-Augustin Kodock, secretaris-generaal van de UPC, kreeg een belangrijke post toegewezen. Moustapha werd vice-premier belast met stadsplanning en huisvesting.

Andere belangrijke posten werden als volgt verdeeld:

Secretaris-generaal in het bureau van de president - Joseph Owana: plaatsvervangend secretaris-generaal - Ephraim Imoni: staatssecretaris voor binnenlandse veiligheid - Jean Fochire: vice-premier belast met territoriaal bestuur - Gilbert Andze-Tsoungui: directeur van het civiele kabinet in het bureau van de president - Laurent Ezzo.

Commentatoren merkten op dat als enige echte oppositiepartij het Sociaal Democratisch Front (SDF) overbleef, dat, doordat het de parlementsverkiezingen van maart 1992 geboycot had, niet vertegenwoordigd was in de Nationale Assemblée (zie pag. 325/2 - '92).

NOODTOESTAND OPGEHEVEN

Op 29 december berichtte de nationale radio dat de noodtoestand in de Noordwestelijke Provincie was opgeheven. De provincie was het bolwerk van SDF-leider John Fru Ndi, wiens huisarrest begin december was beëindigd maar die bleef volhouden dat hij de werkelijke verkiezingsoverwinnaar was (zie pag. 46/1-'93).

SALARISVERLAGING BIJ OVERHEID

Op 9 januari 1993 maakte minister van financiën Antoine Ntsimi salarisverlagingen van 4 tot 20 procent bekend voor ambtenaren en staatsfunctionarissen. Het alternatief was naar zijn zeggen geweest het laten afvloeien van 50.000 arbeidskrachten.

ROEP OM NATIONALE CONFERENTIE

Op 6 april maakte SDF-leider John Fru Ndi bekend dat zijn partij van plan was een soevereine nationale conferentie bijeen te roepen. Naar zijn zeggen zou de conferentie „de politieke toekomst van het land voorbereiden”.

Op 23 maart had de regering aangekondigd dat zij tegen rind mei een groot nationaal debat over constitutionele hervormingen wilde houden. De mededeling van Fru Ndi volgde op het aflopen van een SDF-ultimatum waarin werd geëist dat alle beslissingen die in het kader van zo'n debat zouden worden genomen, aan een referendum zouden worden onderworpen. Volgens Fru Ndi was de weigering van de regering gebaseerd op haar verlangen „haarelectorale staatsgreep te consolideren”.

Op 14 april traden kennelijke meningsverschillen binnen het SDF aan het licht toen Bernard Muna, een hoge partijfiguur, zich uitsprak ten gunste van deelname door het SDF aan het door de

regering gesponsorde debat. Hoewel hij suggesties inzake een scheuring van de hand wees, zei hij dat het SDF alsnog een standpunt over het bijeenroepen van een nationale conferentie moes: goedkeuren.

(Vor.ber.pag. 45/3 e.v.-1993)

MALAWI

VOORBEREIDINGEN VOOR REFERENDUM

Op 11 januari 1993 benoemde president Hastings Kamuzu Banda een acht leden tellende commissie die toezicht moest houden op de voorbereidingen voor het referendum over een meerpartijenstelsel dat in maart zou worden gehouden.

Brown Chimphamba, rector magnificus van de universiteit van Malawi, werd benoemd tot voorzitter van de commissie. De oppositionele Alliantie voor Democratie (AFORD) verwierp de samenstelling van de commissie met het argument dat deze nooit neutraal kon zijn: de leden waren namelijk of direct betrokken bij de regerende Congrespartij van Malawi (MCP) of waren al dan niet gepensioneerde regeringsambtenaren.

Op 12 januari riepen AFORD en een andere oppositiegroep, het Verenigd Democratisch Front (UDF), op tot uitstel van het referendum tot juni. Verder eisten zij dat een onafhankelijke referendumcommissie werd opgericht, dat alle partijen vrij toegang tot de media kregen, dat de beperkingen op het voeren van campagne werden opgeheven en dat de veiligheidswetten en de wetten tegen opruiing werden ingetrokken.

De twee oppositiegroeperingen hadden hun campagne voor een meerpartijendemocratie op 10 januari vervolgd met een grote demonstratie in Blantyre. Volgens *Reuter* namen er 100.000 mensen deel. Deze schatting werd echter betwist door een regeringswoordvoerder, die kritiek uitte op het persbureau met de bewering dat „het overdreven hoge getal (...) een bevestiging was voor de geringe mate van betrouwbaarheid en het onthutsende gebrek aan respect voor de waarheid, die kenmerkend zijn voor een hoer”. Andere nieuwsbronnen schatten het aantal deelnemers op 10.000 à 20.000.

Oppositie trekt zich terug uit besprekingen over referendum

Op 20 maart maakte AFORD bekend dat zij en het UDF zich hadden teruggetrokken uit de onderhandelingen met de regering over het referendum. Zij deden dit uit protest tegen het feit dat zij niet genoeg toegang hadden tot de media. Het bericht dat AFORD was sa-

mengegaan met de Vrijheidsbeweging van Malawi (MAFREMO), was op 1 maart uitgezonden door de Zambiaanse Nationale Omroep.

KABINETSWIJZIGINGEN

Bij kabinetswijzigingen die op 20 januari werden bekendgemaakt, werd Michael Mlambala benoemd tot minister van energie en mijnbouw. Op het ministerie van onderwijs en cultuur werd hij opgevolgd door Kate Kainja. Sonet Kingtona werd benoemd tot minister zonder portefeuille.

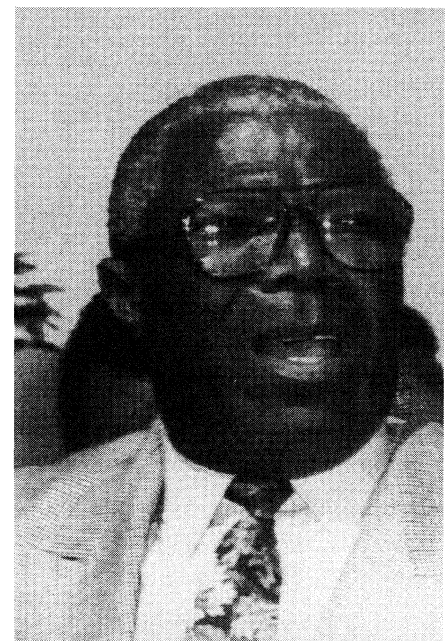
VERA CHIRWA VRIJGELATEN

Op 24 januari werd Vera Chirwa, de langst vastgehouden vrouwelijke politieke gevangene in Afrika, vrijgelaten na een gevangenschap van twaalf jaar.

Zij en haar man, Orton Chirwa, zouden in 1981 door agenten van Malawi uit Zambia zijn ontvoerd en werden vervolgens in 1983 voor verraad tot de doodstraf veroordeeld. Het jaar daarop werd hun veroordeling na internationale protesten omgezet in levenslange gevangenisstraf. Orton Chirwa stierf in oktober 1992 in de gevangenis (zie pag. 113/1-'93).

STRAFVERMINDERING VOOR CHIHANA. AFTREDEN MINISTER VAN JUSTITIE

Op 29 maart besloot het Opperste Gerechtshof het vonnis van Chakufwa Chihana, leider van de AFORD, om te

De Malawische oppositieleider Chakufwa Chihana.

zetten van twee jaar in negen maanden gevangenisstraf. Chihana, die in december 1992 veroordeeld was wegens opruiing (zie pag. 113/2-'93), was in beroep gegaan tegen het vonnis omdat hij voorafgaand aan het referendum over een meerpartijstelsel (dat inmiddels was uitgesteld tot 14 juni) campagne wilde voeren voor de democratie.

Minister van justitie treedt af

Op 24 maart aanvaardde president Hastings Kamuzu Banda het ontslag van minister van justitie Friday Makuta. Makuta, die officieel om „persoonlijke redenen” aftrad, zou het niet eens geweest zijn met de vermeende inmenging van de regering in gerechtelijke zaken, in het bijzonder die van Chihana.

(Vor.ber.pag. 112/1 e.v.-1993)

SAHARA (WEST)

GESPREKKEN UITGESTELD

De speciale afgezant van de VN in het gebied, Yakoub Khan, zou naar verluidt op 28 oktober 1992 een pessimistisch rapport hebben voorgelegd aan de Veiligheidsraad. In dit rapport werd benadrukt dat het zeer moeilijk was om vast te stellen wie moest stemmen in een referendum over zelfbeschikking in de Westelijke Sahara.

Westerse landen, met Frankrijk voorop, zouden volgens sommige rapporten bang zijn voor destabilisatie in Marokko als een door de VN georganiseerde stemming zou resulteren in een verwerping van de aanspraken van koning Hassan II op de Westelijke Sahara. Het Frente Polisario, dat lang had gestreden voor onafhankelijkheid van de Westelijke Sahara, hield op 16 november het Maghreb-beleid van Frankrijk.

Een door de VN georganiseerde bijeenkomst van Saharaanse notabelen op 30 november in Genève werd geannuleerd nadat het Polisario bezwaar had gemaakt tegen de aanwezigheid van door Marokko gesteunde personen in één delegatie.

DREIGENDE NIEUWE VIJANDELIJKHEIDEN

Na berichten begin februari 1993 dat de VN-Veiligheidsraad geneigd zou zijn de reeds vele jaren omstreden annexatie van het gebied door Marokko te legitimeren, dreigde secretaris-generaal Mohammed Abdelaziz van het Frente Poli-

sario de guerrillaoorlog te hervatten. Op 21 februari vertelde Abdelaziz aan correspondenten in Madrid dat het Polisario slechts één van de drie opties aanvaardbaar achtte die door de Veiligheidsraad in overweging genomen zouden zijn: verdere besprekingen over de manier waarop Marokko en het Frente Polisario dichter bij elkaar konden worden gebracht.

De twee andere opties die afkomstig zouden zijn van VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali, waren een referendum met herziene kiescriteria (een suggestie van de vorige VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar) en het zoeken naar een geheel nieuwe benadering.

De guerrillacampagne van het Fiente Polisario was in september 1991 opgeschort toen een door de VN gecontroleerd staakt-het-vuren tot stand kwam in afwachting van een referendum (zie pag. 31/1/2-'92). Beide kanten hadden het sedertdien niet eens kunnen worden over een kieslijst.

VN-RESOLUTIE OVER REFERENDUM. OVERLEG YAKOUB KHAN

Op 2 maart nam de Veiligheidsraad van de VN unaniem resolutie 809 aan waarin werd gevraagd vóór het einde van het jaar een referendum over zelfbeschikking voor de Westelijke Sahara te houden. De bevolking van het gebied zou worden gevraagd te kiezen tussen onafhankelijkheid en integratie in Marokko.

Het referendum zou oorspronkelijk in 1992 plaats hebben moeten vinden krachtens een VN-vredesplan dat in september 1991 leidde tot een staakt-het-vuren tussen Marokkaanse troepen en de guerrillastrijders van het Frente Polisario, dat naar onafhankelijkheid streefde (zie pag. 31/1/2-'92). Zowel het Polisario als de VN-vertegenwoordiger van Marokko zou zich hebben kunnen vinden in de tekst van de resolutie.

Begin april overlegde Yakoub Khan, de speciale vertegenwoordiger van VN-secretaris-generaal Boutros Ghali, met Marokkaanse en Algerijnse leiders over plannen voor het houden van het referendum.

(Vor.ber.pag. 859/3 e.v.-1992)

TOGO

ISOLATIE VAN KOFFIGO. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 3 januari 1993 boycotte het Collectief van Democratische Oppositie-2

(COD-2) gesprekken met premier Joseph Kokou Koffigoh. Later brandmerkte COD-2 de premier als een „belemmering voor democratie”. De organisatie deed dit in een reactie op de oproep van de premier op 29 december 1992 om een eind te maken aan de algemene staking die in november was begonnen (zie pag. 51/1-'93). Vervolgens eiste COD-2 de benoeming van een nieuwe regering, maar president Gnassingbe Eyadema sloeg hierop geen acht en bekrachtigde Koffigoh op 18 januari als premier.

Op 19 januari herinnerde de voorzitter van de Hoge Raad van de Republiek (HCR), mgr. Philippe Sanouko Kpodzro, de president eraan dat alleen de Raad het recht had om de premier te benoemen.

Terwijl in Lomé werd gedemonstreerd tegen het premierschap van Koffigoh, gaven hoge officieren van de strijdkrachten, onder wie de chef van de generale staf, een verklaring uit ter verdediging van de president en de premier. Het was de eerste keer dat zij zich openlijk voor Koffigoh uitspraken.

Demonstranten beschoten

Op 25 januari escaleerde de politieke crisis toen er ten minste 22 doden vielen nadat de politie had geschoten op een demonstratie in Lomé „ter ere” van de bezoekende Franse gedelegeerd minister voor samenwerking en ontwikkeling, Marcel Debarge, en de Duitse staatssecretaris van buitenlandse zaken, Helmut Schäfer. De oppositie zei dat er 50 doden waren gevallen en demonstranten wierpen barricaden op in de straten van de hoofdstad. De twee bezoekende ministers pleitten voor een onafhankelijk onderzoek.

Angst voor buitenlandse interventie

Op 27 januari beweerde minister van defensie Inoussa Traore Bouraima dat functionarissen van de Franse Socialistische Partij verantwoordelijk waren voor een „destabiliseringsplan” om „van ons land een laboratorium voor een of ander geheim experiment” te maken. Eerder die maand, op 11 januari, zou een hoge Ghanese functionaris hebben gezegd dat zijn regering wenste dat de Economische Gemeenschap van Westafrikaanse Staten (ECOWAS) zou interveniëren in Togo, zoals zij dat ook in Liberia had gedaan.

CRISIS DUURT VOORT

Terwijl de kloof tussen de concurrerende politieke facties groter werd, zoch-

Op 5 februari 1993 trokken duizenden Togolese vluchtelingen over de grens met Benin.

ten Frankrijk en Duitsland naar een vreedzame oplossing voor het aanhoudende conflict. Nadat er op 30 januari ten minste zes burgers waren gedood door plunderende soldaten, brak er in de hoofdstad Lomé grote paniek uit en kwam begin februari 1993 een massale exodus op gang van vluchtelingen die naar het platteland trokken of de grens overstaken.

Volgens lokale berichten van 6 februari waren minstens 300.000 mensen, de helft van de bevolking van Lomé, naar Ghana en Benin gevlucht om aan het geweld te ontsnappen. De soldaten hadden kennelijk een kameraad die op 29 januari was gedood, willen wreken. Op 1 februari brachten de Ghanese autoriteiten het leger in staat van paraatheid en lieten weten dat zij overwogen uit voorzorg het Ghanese contingent bij de VN-vredestroepen in Cambodja en Libanon alsmede de soldaten bij de regionale vredesmacht in Liberia terug te roepen.

Gesprekken in Frankrijk mislukt

Op 8 en 9 februari vonden in de Franse plaats Colmar gesprekken plaats tussen vertegenwoordigers van president Gnassingbe Eyadema, de Rassemblement du peuple togolais (RPT, voorheen de enige regeringspartij), premier Joseph Kokou Koffigoh, de Hoge Raad van de Republiek (Haut conseil de la république of HCR, het overgangsparlement) en het Collectief van Democratische Oppositie-2 (COD-2).

Aan de bijeenkomst, een Frans-Duits initiatief, deden ook mee de Franse gedelegeerde minister voor samenwerking en ontwikkeling Marcel Debarge en de Duitse staatssecretaris voor buitenlandse zaken Helmut Schäfer. De-

barge en Schäfer waren in Togo toen militairen in januari het vuurden hadden geopend op een menigte betogers (zieboven).

De gesprekken liepen op een mislukking uit toen Eyadema's vertegenwoordigers opstapten nadat de partijen er niet in waren geslaagd het eens te worden over troepenbeperking en internationaal toezicht op het leger tijdens de verkiezingen.

Franse hulp opgeschort

Op 11 februari maakte Frankrijk bekend dat het met onmiddellijke ingang de hulp aan civiele projecten opschortte. Een functionaris van het Franse ministerie van buitenlandse zaken zei dat deze beslissing het gevolg was van het mislukken van de gesprekken in Colmar en dat de opschorting van kracht zou blijven totdat een aanvang was gemaakt met het democratiseringsproces dat moest uitmonden in vrije verkiezingen.

De Franse stap volgde op het besluit van de Duitse regering op 4 februari om de financiële hulp aan ontakkelingsprojecten op te schorten.

President en premier zoeken naar akkoord

Op 11 februari voerden Eyadema en Koffigoh bilaterale besprekingen toen zij het eens werden over de vorming van een nieuwe regering en over een aantal „basisbeginselen” met betrekking tot de positie van het leger. Men kwam overeen dat het leger in de kazernes zou blijven met dien verstande dat de rege-

ring troepen zou mogen inzetten in het geval van „ernstige moeilijkheden die de binnenlandse openbare orde bedreigen”. De dag daarna werd er een „crisisregering” benoemd waarbij het grootste deel van de belangrijkste portefeuilles onveranderd in handen bleef van medestanders van de president. De belangrijkste leden van de nieuwe Togolese „crisisregering” waren:

Premier - Joseph Kokou Koffigoh*; defensie - Inoussa Traore Bouraima*; economie en financiën - Doh Franck Fiagnon; buitenlandse zaken en samenwerking - Ouatarra Fambare Natachaba*; justitie en zegelbewaarder: verantwoordelijk voor betrekkingen met de HCR - Aregba Polo*; territoriaal bestuur en veiligheid - Georges Comberi Agbodjan*.

* leden van vorige regering

Het akkoord tussen Eyadema en Koffigoh werd verworpen door de HCR en COD-2. De HCR verklaarde de nieuwe regering op 18 februari onwettig en noemde het initiatief een „constitutieve staatsgreep”.

Aanslag op presidentiële residentie

Na een commandoaanval op het legerkamp Tokoin, het verblijf van president Gnassingbe Eyadema, werd op 25 maart 1993 een avondklok ingesteld en

De Togolese vredesbesprekingen in Colmar (Frankrijk) werden op 8 februari o.a. bijgewoond door de Togolese minister van buitenlandse zaken, Ouatarra Fambare Natachaba (r.) en de Togolese oppositieleider Gilchrist Olympio.

werden de grenzen met Benin en Ghana gesloten. Vlak voor de dagenraad had een onbekend aantal zwaarbewapende mannen het kamp gedurende drie uur onder vuur genomen. Hoewel de president ongedeerd bleef; waren ten minste vijf leden uit zijn gevolg gedood, onder wie generaal Mawulikplimi Ameji, de persoonlijke chefstaf van de president.

Het persbureau *AFP* haalde de clandestiene radiozender Radio Liberté aan volgens wie de aanval het werk was van „democratische krachten” die poogden „dictator gevangen te nemen”. Leopold Gnininvi, de voorzitter van COD-2, ontkende elke betrokkenheid van de oppositie en zei niet te geloven dat het bericht afkomstig was van Radio Liberté. Op 29 maart echter beschuldigde minister Ouatarra Fambare Natachaba van buitenlandse zaken oppositieleider Gilchrist Olympio ervan persoonlijk verantwoordelijk te zijn voor de aanslag. Hij herhaalde tevens de beschuldiging dat ook Ghana in het complot zat en hield staande dat de aanvallers Ghanezen waren geweest, die in eigen land waren gerecruteerd en getraind.

Deze beschuldigingen werden vervolgens categorisch ontkend door de Ghanese regering, wier betrekkingen met het buurland sedert het begin van het jaar waren verslechterd (zie hierboven). Olympio wees alle aantijgingen over zijn betrokkenheid eveneens krachtig van de hand. Tijdens een redevoering op 30 maart suggereerde hij dat de aanval het werk van de president zelf was geweest en vroeg hij om een internationale onderzoekscommissie. Ook eiste hij dat de president alle tegenmaatregelen zou stopzetten. Hij vertelde dat er een zuivering in het leger was doorgevoerd en dat verschillende hoge officieren die werden verdacht van betrokkenheid bij de aanslag zonder vorm van proces warenegeëxecuteerd.

Oppositie benoemt „premier”

Eerder die maand had COD-2, die de herbenoeming van premier Joseph Kokou Koffigoh door president Eyadema in februari (zie hierboven) had verworpen, een eigen premier benoemd.

Tijdens een vergadering in Benin van 20-22 maart had COD-2 Jean-Lucien Savi de Tome, de leider van de Partij van Democraten voor Eenheid (PDU), aangesteld als hoofd van een alternatief bestuur.

Deze stap werd verworpen door de president en het kabinet, dat stelde dat het voorrecht van de president was om de regering te benoemen. COD-2 echter hield vol dat dit uitsluitend aan de Hoge Raad der Republiek (HCR) was voorbehouden. Savi de Tome erkende dat zijn benoeming moest worden goedgekeurd door de HCR, wat op 1 april nog niet gebeurd was.

TIJDSHEMA VOOR VERKIEZINGEN

Op 7 april werd tijdens een ontmoeting tussen president Eyadema en premier Koffigoh van de „crisisregering” een nieuw tijdschema voor de verkiezingen aanvaard.

Afgesproken werd dat de eerste ronde van de presidentsverkiezingen op 6 juni zou worden gehouden, met zo nodig een tweede ronde op 20 juni. De parlementsverkiezingen zouden volgens plan in twee ronden plaatsvinden, respectievelijk op 11 en 25 juli. Voorts werd onder meer overeengekomen dat elke kandidaat bij de parlementsverkiezingen een deposito van 100.000 francs CFA moest storten, terwijl het bedrag voor de presidentskandidaten werd vastgesteld op 10 mln francs CFA (\$ 1 = 270,63 francs CFA per 6 april 1993).

Op het tijdschema werd behoedzaam gereageerd door COD-2 voorman Gilchrist Olympio, de voorzitter van de Unie van de Krachten voor Verandering. Hij verklaarde dat zijn partij aan de verkiezingen zou willen deelnemen, mits deze vrij en open waren. Hij eiste in het bijzonder dat het leger tijdens de verkiezingsperiode in de kazerne zou zijn geconsigneerd onder internationaal toezicht en dat internationale waarnemers het verkiezingsproces zouden controleren.

(Voorber. pag. 49/2 e.v.-1993)

TSJAAD

NATIONALE CONFERENTIE. COUPPO- GING. VERDER GEWELD

Op 15 januari 1993 opende president Idriss Déby officieel de Nationale Conferentie, zoals hij drie maanden eerder had aangekondigd (zie pag. 117/1-'93). De werkzaamheden van de conferentie begonnen de volgende dag, maar werden op 19 januari onder groot tumult weer opgeschort. Vele van de 800 afgevaardigden protesteerden namelijk tegen de poging van de minister van binnenlandse zaken en veiligheid, Koibla Djimasta, om een motie door te drukken die de conferentie soeverein zou verklaren en kennelijk tegelijk bestaande staatsinstellingen gedurende een onbepaalde overgangsperiode hun bevoegdheden liet behouden.

Djimasta was voorzitter van een commissie

Gnassingbe Eyadema, depresident van Togo

die Déby in november had ingesteld om de conferentie voor te bereiden, en waarin ongeveer dertig politieke partijen zouden deelnemen die in het laatste jaar waren gelegaliseerd.

Op 27 januari werd melding gemaakt van een poging om de regering omver te werpen en de voormalige president Hissene Habré weer aan de macht te krijgen. Volgens persbureaus die officiële bronnen citeerden, waren ongeveer tien officieren en mannen onder leiding van kolonel Kokoï Toke gearresteerd.

De coup was kennelijk zo gepland dat de coupgeplegers konden profiteren van de afwezigheid van Déby, die op 20 januari voor een medische spoedbehandeling naar Parijs was gevlogen. Déby kwam op 27 januari via Algiers terug en hij zou op 28 januari een bezoek aan Burkina Faso hebben gebracht.

Presidium Nationale Conferentie gekozen. Opnieuw gevechten

De soevereine Nationale Conferentie, die medio januari was begonnen (zie hierboven), koos op 11 februari haar presidium, die zou toezien op de be-raadslagingen hangende de verkiezing van een premier en overgangsparlement.

Onverwacht werd de vakbondskandidaat Adoum Maurice El-Bongo in een geheime stemming gekozen tot voorzitter van het presidium. Hij kreeg de voorkeur boven Delwa Kassiré Koumakoyé, de favoriet van de Patriotische Reddingsbeweging (MPS) van presi-

dent Idriss Déby wiens aanhangers naar schatting 75 procent van de afgevaardigden uitmaakten.

Ongeveer 40 oppositiepartijen, 20 andere organisaties en zes rebellenbewegingen zouden naar verwachting verklaringen afleggen. Het meest werd uitgekeken naar die van oud-president Goukouni Oueddei, ooit leider van liet eens oppermachtige Nationale Bevrijdingsfront van Tsjaad (FROLINAT) waartoe tweede van de afgevaardigden vroeger had behoord.

Ondanks een oproep van El-Bongo tot een staakt-het-vuren kwam er geen einde aan het geweld. De rebellerende Beweging voor Democratie en Ontwikkeling (MDD), die dicht bij oud-piesident Hissène Habré stond (zie pag. 117/2-'93), zei honderden soldaten te hebben gedood in het gebied rond het Tsjaadmeer, hetgeen werd ontkend door het leger. Uit zuidelijk Tsjaad werden gevechten gemeld tussen regerings-troepen en strijders van het Nationale Vernieuwingscomité voor Vrede en Democratie (CSNPD) van luitenant Moïse Tchiète.

Bloedbad onder burgers. Nationale Conferentie

Op 17 maart berichtte AFP dat volgens Adoum Maurice El-Bongo, de voorzitter van het presidium van de Soevereine Nationale Conferentie ongeveer 15.000 mensen naar de Centraal Afrikaanse Republiek gevlucht zouden zijn nadat soldaten die trouw waren aan president Idriss Déby, in het zuiden van Tsjaad een bloedbad onder de burgerbevolking hadden aangericht. Volgens de Tsjadische Mensenrechtenliga waren in het zuiden Fulanische en Arabische vee-fokkers afgeslacht en dorpen platgebrand door „gewapende groepen“.

De Nationale Conferentie werd niet zoals gepland op 25 maart afgesloten, maar zette haar zitting tot in april voort. Volgens berichten had de Conferentie een speciale rechtbank ingesteld voor een proces tegen voormalige president Hissène Habré die in 1990 was afgezet (zie pag. 184/1 e.v.-1991).

BEGIN OVERGANGSPERIODE

De Nationale Conferentie werd op 7 april afgesloten na de aanvaarding van een overgangshandvest en de verkiezing van Fidèle Moungar, tevoren minister van onderwijs, tot overgangspremier. De overgangsperiode, bepaald op 12 maanden met de mogelijkheid van één verlenging, ging op 9 april in.

Volgens de bepalingen van het overgangshandvest zou president Idriss Déby als staatshoofd en opperbevelhebber van de strijdkrachten aanblijven voor een periode tot de meerpartijenverkiezingen. Moungar, als hoofd van de overgangsregering, zou zorg dragen voor de uitvoering van de economische, politieke en sociale programmapunten zoals die door de Conferentie waren opgesteld. Tijdens een toespraak op 7 april kenschetste Moungar, van beroep chirurg, de bescherming van de mensenrechten en veiligheidskwesties als twee van zijn prioriteiten. Hij gaf ook te kennen erop te vertrouwen dat hij en Déby konden samenwerken.

Het handvest voorzag ook in de vorming van een interimparlement, de Hogere Overgangsraad (CST), waarvan de 57 leden door de afgevaardigden op de Conferentie werden gekozen. Op 8 april werd Lol Mahamat Choua door de CST-leden tot voorzitter gekozen.

Choua, leider van de Rassemblement pour la démocratie et le progrès (RDP), was van april-november 1979 staatshoofd geweest (zie pag. 350/2-'79, toen aangeduid als Lol Mohammed Shawwa) en had onder de voormalige president Hissène Habré als minister gediend.

Op 12 april maakte Moungar bijzonderheden van de overgangsregering bekend. Deze was als volgt samengesteld:

Premier - Fidèle Moungar; buitenlandse zaken - Mahamat Ali Adoum*; binnenlandse zaken en veiligheid - Valentin Neatobei; justitie en zegelbewaarder - Elie Romba; planning en coöperaties - Ibn Oumar Mahamat Saleh*; PTT - Ahmat Allabo; financiën en computer-diensten - Robert Roingam; landbouw - Mahamat Saleh Ahmat; verbindingen en vrijstellingen - Delwa Kassire Koumakoye; openbare diensten en arbeid - Abdelkader Wadal Kamougue; handel en industriële ontwikkeling - Saleh Kebzabo; veeteelt - Moustapha Ali Ali-fei; hoger onderwijs - Gali Gatta Ngothe; openbare werken en transport - Abderrahman Koulamallah; mijnbouw, energie en waterbronnen - Salifou Garba; openbare gezondheid - Mahamat Nouri; sociale zaken en vrouwenangelegenheden - mevr. Ngarmbatina Carmele; nationaal onderwijs en cultuur - Joseph Koumagoto; jeugd en sport - Younis Ibédou; milieu en toerisme - Hassan Kittir; bestuursvorming - Moussa Adoum; gedelegeerd minister, belast met nationale defensie, oorlogsveteranen en oorlogsslachtoffers - Loum Laina.

* ongewijzigd

Tevens werden vijf staatssecretarissen met kabinetsstatus benoemd.

(Vor.ber.pag. 117/1/2-1993)

IRAN

HOGE MILITAIR BEZOEKT CHINA EN NOORD-KOREA

Brigade-generaal Mohsen Rezai, bevelhebber van de Islamitische Revolutionaire Garde, bracht van 4-13 januari 1993 een bezoek aan China en Noord-Korea.

BETREKKINGEN MET HET WESTEN

Op 6 januari werd bericht dat de vertrekkende Amerikaanse regering van president George Bush de verkoop van een chemische fabriek aan Iran had geblokkeerd. Volgens de Amerikaanse regering kon in de fabriek waterstofcyanide worden geproduceerd, een gas dat eventueel gebruikt kon worden voor chemische oorlogvoering.

Volgens de berichten was onduidelijk of de fabrikant BP Chemical, een Amerikaanse dochteronderneming van British Petroleum (BP), in beroep kon gaan tegen het besluit.

President Hashemi Ali Akbar Rafsanjani zou op 31 januari op een persconferentie hebben gezegd dat Iran herstel van de diplomatieke betrekkingen met de VS pas zou overwegen nadat de Amerikaanse regering de Iraanse bezittingen zou hebben vrijgegeven die ten tijde van de islamitische revolutie in 1979 waren bevroren.

Rafsanjani bevestigde op dezelfde persconferentie de fatwa die de overleden ayatollah Ruhollah Khomeini op 14 februari 1989 had uitgesproken tegen de Britse schrijver Salman Rushdie, die zich sedertdien schuil hield (zie ook pag. 119/3-'93).

Op 26 januari werd gemeld dat een van spionage verdachte Duitser, die sinds 1991 werd vastgehouden, zou worden opgehangen: zijn naam werd niet bekendgemaakt.

Verslechterde relatie met Groot-Brittannië

Op 12 februari eiste de geestelijke leider van Iran, ayatollah Seyed Ali Khamenei, in een toespraak tot geestelijken, die twee dagen later in het gehele land werd uitgezonden, dat Groot-Brittannië de Britse schrijver Salman Rushdie zou uitleveren, zodat deze overeenkomstig de door Khomeini uitgesproken fatwa terechtgesteld kon worden.

De hernieuwde bekrachtiging van het doodvonnis was voor Douglas Hurd, de Britse mi-

nister van buitenlandse zaken eil het Gemeenebest, aanleiding om het betrokken edict op 2 februari tijdens een vergadering van de Raad van Europa in Straatsburg te hekelen.

Op 18 februari protesteerde een Britse staatsminister van buitenlandse zaken en het Gemeenebest, Douglass Hogg, bij de Iraanse zaakgelastigde Gholamzera Ansari tegen de „schandelijke inbreuk" op Rushdie's rechten. Twee dagen later werd bekendgemaakt dat Iran de visumprijs voor Britse zakenlieden had verhoogd van £ 14 (\$ 20) naar £ 500 (\$ 700) per reis.

Op 21 februari verzocht de schrijver de Britse premier John Major voor de televisie hem zijn steun te betuigen door hem in het openbaar te ontmoeten. Twee dagen later werd bericht dat Major met een ontmoeting had ingestemd.

Op 5 maart riep ayatollah Ahmad Jannati, de secretaris-generaal van de Raad van Hoeders, op Groot-Brittannië te treffen met handelssancties als vergelding voor de Britse steun aan Salman Rushdie. Op een gebedsbijeenkomst in Teheran deed Jannati een beroep op de Majlis ash-Shoura, het parlement van het land: „de economische betrekkingen en handelsrelaties met Groot-Brittannië met fijngevoeligheid te behandelen en indien nodig veel akkoorden met Groot-Brittannië te annuleren". Indien aangenomen zou Jannati's voorstel nadelig uitwerken op de Britse export naar Iran die in 1992 een waarde had van naar schatting \$ 830 mln. De waarde van de Britse import uit Iran in dezelfde periode werd geraamd op ca. \$ 240 mln.

De betrekkingen tussen Iran en Groot-Brittannië waren in februari verslechterd nadat Iran had aangekondigd de visumkosten voor Britten drastisch te verhogen (zie hierboven). Op 1 maart legde Groot-Brittannië strengere controles op aan de export van wapens en technologie die zowel voor vreedzame als militaire doeleinden gebruikt kon worden (de zogenaamde dual-use technologie). Dit werd gezien als een verdere indicatie van de spanning tussen de twee landen.

Op 10 maart gaf de VN-Commissie voor de Mensenrechten (UNCHR) in een resolutie uiting aan haar ernstige bezorgdheid over „de zaak van één persoon (waarmee Rushdie werd bedoeld) die onder de jurisdictie valt van een andere staat en wiens leven nog steeds bedreigd wordt met de kennelijke goedkeuring van de Islamitische Republiek Iran".

Betrekkingen met VS

In een op 7 maart uitgegeven verklaring

verwierp het Iraanse ministerie van buitenlandse zaken in krachtige bewoordingen Amerikaanse beschuldigingen dat de staat Iran „degevaarlijkste sponsor van terrorisme" ter wereld is en zijn uiterste best doet om aan kernwapens te komen.

De verklaring kwam nadat het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken op 3 maart had beweerd dat Iran de activiteiten van militante moslims in Egypte en Soedan steunde en bezig was met de ontwikkeling van een aanzienlijk potentieel aan nucleaire en chemische wapens. Deze aantijgingen waren naar verluidt gebaseerd op informatie van de Amerikaanse Centrale Inlichtingendienst (CIA).

Het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA), dat begin 1992 de Iraanse nucleaire faciliteiten had geïnspecteerd, zou de VS om bewijzen voor de aantijgingen hebben gevraagd. In januari was Iran een van de landen geweest die de Conventie over Chemische Wapens, waarmee chemische wapens werden verboden, hadden ondertekend (zie pag. 286/3-'93).

De betrekkingen met de VS gingen in april verder achteruit. Er was sprake van Iraanse beschuldigingen over een actieve Amerikaanse campagne om Iran te isoleren.

De spanningen waren toegenomen nadat de Wereldbank op 31 maart had gesuggereerd dat leningen aan Iran, tot een totaal bedrag van \$847 mln sinds 1991, konden worden opgeschort als Amerikaanse beschuldigingen over Iraanse schendingen van VN-sancties tegen Irak zouden worden bevestigd. Deze verklaring volgde op het door de pers uitgebreid gerapporteerde getuigenis van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher voor een subcommissie aan de Senaat op 30 maart, waarin hij Iran brandmerkte als „een internationale bandiet" die „niet de steun van de Wereldbank verdient".

HERDENKINGSREDE VAN RAFSANJANI. BERICHTEN OVER MACHTSSTRIJD

President Hashemi Ali Akbar Rafsanjani riep „werelddenkers" in een lange rede ter herdenking van de omverwerping van de monarchie op 11 februari 1979 op hun houding tegenover de Islamitische Republiek te wijzigen. Volgens Rafsanjani namen 30 mln mensen, de helft van de bevolking, deel aan de nationale viering en groeide de „revolutionaire opwindings" nog steeds.

Op 10 februari zou Rafsanjani tegenover het corps diplomatique in Teheran hebben verklaard dat de beschuldigingen over Iraans militarisme en steun aan terrorisme ongegrond waren. Op 11 februari werden tijdens een bijeenkomst in Teheran leuzen tegen de VS en Israël gescreend. Volgens het persbureau van

de Islamitische Republiek (IRNA) woonden 4 a 5 mln mensen de bijeenkomst bij. Reuter schatte hun aantal echter op 700.000.

De *Independent* van 13 februari berichtte dat zeker vijf „commando's" van de ondergrondse organisatie Babak Khorramdin, die tegen het islamitische regime was, waren gedood in een vuurgevecht met de presidentiële garde van Rafsanjani. Op 10 februari hadden zij gepoogd zijn autocolonne in een hinderlaag te lokken op een kruispunt in het noordwesten van Teheran.

Volgens het bericht, waarin een communiqué van de organisatie werd aangehaald, waren drie andere aanvallers gearresteerd. Vijf van de aanvallers zouden militairen zijn, onder wie twee leden van de Revolutionaire Garde.

Op 16 februari verschenen berichten dat de eens machtige ayatollah Hossein Ali Montazeri in arrest zat. In maart 1989 was Montazeri afgetreden als de aangewezen opvolger van de in juni daarop overleden ayatollah Ruhollah Khomeini (zie pag. 373/1 e.v.-'89).

Montazeri, die zichzelf zou zijn blijven beschouwen als de opvolger van de voormalige leider, zou hoge geestelijken, onder wie de huidige? geestelijke leider ayatollah Seyed Ali Khamenei, hebben aangevallen in een lezing voor theologiestudenten. Andere personen in de religieuze hiërarchie zouden zich hieraan hebben gestoord. Vijf van Montazeri's medewerkers zouden zijn gearresteerd en hijzelf zou door veiligheidsagenten naar een „veiliger oord" zijn gebracht, nadat zijn huis in de heilige stad Qom door een menigte was aangevalen. De autoriteiten ontkenden dat hij was gearresteerd.

OVERSTROMINGEN

Het persbureau IRNA berichtte op 25 februari dat verscheidenen provincies waren getroffen door overstromingen, die aan 500 mensen het leven hadden gekost en voor \$ 1 mrd aan schade hadden veroorzaakt. De overstromingen werden een van de ergste natuurrampen in Iran genoemd. De regering zou de internationale gemeenschap om hulp hebben gevraagd.

DISSIDENT VERMOORD

Op 16 maart werd Mohammad Hossain Naqli, vertegenwoordiger van de oppositionele Nationale Verzetsraad, in Rome doodgeschoten door onbekenden. Beschuldigingen dat de regering hierbij betrokken was, werden ontkend door de Iraanse ambassade in Rome.

Op 18 maart verscheen ayatollah Seyed Ali

MIDDEN-OOSTEN

Khamenei, de geestelijke leider van het land, op de televisie om berichten te ontzenuwen dat hij het slachtoffer geworden zou zijn van een bomaanslag op 17 maart.

LENING VAN WERELDBANK

Op 16 maart keurde de Wereldbank een lening ter waarde van \$ 157 mln goed voor irrigatieprojecten in vier Iraanse provincies.

(Vor.ber.pag. 118/3 e.v.-1993)

LIBANON

LEGER INGEZET IN BUITENWIJKEN ZUID-BEIROET

Op 29 en 30 december 1992 trokken voor eerst in acht jaar geregelde Libanese legereenheden buitenwijken van Zuid-Beiroet binnen. De buitenwijken waren bolwerken van de Hezbollah-beweging, die, in tegenstelling tot andere Libanese milities, niet was ingegaan op de eis van de regering de wapens in 1990 in te leveren.

De legereenheden, ongeveer 2.000 man sterk, ondervonden geen weerstand van Hezbollah-strijders. De militieleiders verklaarden blij te zijn met de komst van de soldaten.

Op 21 december had de Libanese premier Rafiq al-Hariri in Beiroet besprekingen gevoerd met Hezbollah-leiders. Volgens persberichten had Hariri tijdens de ontmoeting de vrees van Hezbollah weggenomen dat een groot aantal gebouwen in de zuidelijke buitenwijken zou worden gesloopt om plaats te maken voor een nieuw ziekenhuis.

AANHANGERS VAN AOUN GEARRESTEERD

Op 2 december meldde het persbureau AFP dat de Libanese veiligheidsdienst kort tevoren ongeveer 50 aanhangers van generaal Michel Aoun had gearresteerd, de opstandige maronitische leider die sinds augustus 1991 in ballingschap leefde (zie pag. 76513-'91). De arrestaties hadden plaatsgevonden nadat op 22 november, de onafhankelijkheidsdag van Libanon, anti-Syrische pamfletten waren uitgedeeld in Oost-Beiroet.

Op 20 december ontkende minister van defensie Muhsin Dallul in een interview met de Libanese krant *Al-Anwar* dat de regering aanhangers van Aoun „uitschakelde”. Hij benadrukte echter wel dat de binnenlandse veiligheid van het hoogste belang was.

PREMIER HARIRIBEZOEK SAOEDI-ARABIË, FRANKRIJK EN ANDERE STATEN IN HET MIDDEN-OOSTEN

Van 6-8 december bezocht premier Rafiq al-Hariri Saoedi-Arabië. Hij gaf te kennen dat het om een privébezoek ging, dat niet in verband moest worden gebracht met het hulpprogramma voor Libanon. Op 8 december berichtte het radiostation de Stem van Libanon evenwel dat Hariri een „Saoedischedenatie” van \$200 mln had losgekregen.

Van 10-12 december brachten Hariri en de Libanese minister van buitenlandse zaken Faris Buwayz een bezoek aan Frankrijk.

Er zouden besprekingen hebben plaatsgevonden met Franse functionarissen over een nieuw aflossingsschema van oude leningen van Libanon en over mogelijke nieuwe leningen. Hariri ontkende berichten dat hij in Frankrijk leden van de Libanese oppositie had ontmoet.

Op 24 januari en 10 februari 1993 bracht premier Rafiq al-Hariri een bezoek aan Syrië, waar hij met hoge Syrische functionarissen besprekingen voerde over ontwikkelingen in de regio. Van 11-13 februari bracht Hariri ook een bezoek aan Egypte. Daar sprak hij met president Hosni Mubarak en premier Atef Sidki over allerlei Panarabische en internationale kwesties, met inbegrip van het vredesproces in het Midden-Oosten.

Vervolgens bezocht hij op 15 en 16 februari Saoedi-Arabië en Koeweit.

BREUK IN FALANGISTISCHE PARTIJ

In januari en februari trad grote onenigheid aan het licht in de Al-Kataeb (Falangistische Partij), de voornaamste politieke organisatie van de maronitische christelijke gemeenschap.

Het conflict speelde tussen partijvoorzitter Georges Saadeh en aanhangers van de leider van de Libanese Strijdkrachten, Samir Geagea, die Saadeh verweet zich onvoldoende kritisch tegenover de regering-Hariri op te stellen. Op 11 februari werden tijdens een vergadering vier aanhangers van Geagea (die eerder een zogenoemde reddingscommissie had ingesteld) uit de partij gezet; zes andere leden van deze commissie kregen een schorsing van één jaar opgelegd.

LENING VAN WERELDBANK GEPARAFEERD. WEDEROPBOUWPLAN

Na maanden van onderhandelingen parafeerde de regering op 30 januari een lening van \$ 175 mln van de Wereldbank. Met het geld zouden dringend

noodzakelijke herstelwerkzaamheden aan de infrastructuur gefinancierd worden. Deze lening, de eerste die de Wereldbank sedert 14 jaar aan Libanon verstrekke, weerspiegelde het groeiende vertrouwen van de internationale gemeenschap in de regering van Rafiq al-Hariri.

Verwacht werd dat de door de Wereldbank gesteunde adviesgroep van internationale donoren naar aanleiding van de lening opnieuw bijeen zou komen. De Raad voor Ontwikkeling en Wederopbouw (ROW) van de regering schatte de kosten van het eerste deel van haar wederopbouwprogramma op ongeveer \$ 2.3 mrd. waarvan al ongeveer \$ 800 mln was toegezegd.

Libanon zou de lening, na een respijtperiode van vijf jaar, over een periode van 17 jaar afbetalen tegen de heersende rente van de Wereldbank (op dat moment 7,5 procent). Volgens het akkoord zou de ROW watervoorzienings- en rioleringsprojecten, het herstel van het elektriciteitsnet, vuilverbrandingsinstallaties, huizenbouw, vakscholen en technische hulp met de lening financieren.

Op 19 februari berichtte de *Middle East Economic Digest* dat de EG had besloten ca. \$ 38 mln bij te dragen aan het wederopbouwprogramma van de regering.

Wereldbank keurt lening goed. Bijzonderheden over wederopbouwplan.

Op 6 maart hechtte het bestuur van de Wereldbank zijn goedkeuring aan de lening van \$175 mln.

Op 17 maart maakte de Raad voor Ontwikkeling en Wederopbouw (ROW) aan de regering de bijzonderheden van zijn plannen voor de financiering van de wederopbouw van het land bekend.

Het programma, dat volgens de plannen zou lopen van 1993 tot 2002, was begroot op \$ 10 mrd met nog eens \$2.9 mrd voor rente en andere schuldverplichtingen. Met buitenlandse leningen en schenkingen zou \$ 7,6 mrd worden binnengehaald, terwijl deresterende \$ 5,3 mrd uit begrotingsoverschotten moest worden opgebracht. In het volledige plan, zoals de *Middle East Economic Digest* van 2 april openbaarde, waren de uitgaven als volgt verdeeld: herstel en wederopbouw van het elektriciteitsnet \$ 1,8 mrd; herstel riolering en afvoer \$ 820 mln; telecommunicatie \$ 620 mln; transport \$ 2,845 mrd; watervoorziening \$ 415 mln; onderwijs \$ 1,135 mrd; gezondheidszorg \$ 600 mln; huisvesting \$ 950 mln; landbouw \$ 585 mln; industrie \$ 350 mln; olie \$ 70 mln; particuliere dienstensector \$ 200 mln.

Volgens sommige commentatoren was het plan te ambitieus, maar premier Rafiq al-Hariri dedigde het programma in een op 21 maart op de televisie uitgezonden interview. Hij zei onder meer dat het wederopbouwprogramma nodig was om „Libanon in het voorste gelid te plaatsen van regionale landen die op eigen benen kunnen staan”.

Desgevraagd ontkende Hariri dat er een machtsstrijd aan de gang was tussen hemzelf, president Elias Hraoui en de Nationale Assemblée. Wel gaf hij toe dat „meningsverschillen en getouwtrek (tussen de uitvoerende en wetgevende macht) in een democratisch bestel natuurlijk zijn"

GEVECHTEN IN ZUID-LIBANON EN EL-DERS

Op 17 februari onden namen Hezbollah-guerrillastrijders een grootscheepse aanval op Israëlische militairen en op het Zuidlibanese Leger (SLA) in de eenzijdig door Israël uitgeroepen „veiligheidszone" in Zuid-Libanon. Hezbollah verklaarde in een communiqué dat de aanval plaatsvond ter herdenking van de eerste verjaardag van de moord op haar secretaris-generaal sjeik Abbas Musawi door Israël (zie pag. 419/2 e.v.-'92).

De aanval ging van start enkele uren voordat de Amerikaanse inlichtingen van buitenlandse zaken, Warren Christopher, aan zijn eerste reis door het Midden-Oosten begon. Het was het grootste offensief van Hezbollah sinds oktober 1992, toen vijf Israëlische soldaten in de „veiligheidszone" bij een aanslag op hun troepentransportwagens waren gedood (zie pag. 56/3-'93).

Het radiostation Stem van de Onderdrukten van Hezbollah meldde op 17 februari dat zeker tien soldaten van het Israëlische leger en het SLA bij de aanval waren gedood en 25 waren

gewond. Israël ontkende echter dat ook na een van zijn soldaten was gedood bij de aanval en volgens het SLA-radiostation de Stem van het Zuiden waren slechts zes SLA-soldaten omgekomen.

Op 17 februari maakte het Falangistische radiostation de Stem van Libanon bekend dat bij een tegengoffensief van het Israëlische leger en het SLA zes mensen waren gedood en meer dan 45 waren gewond. Volgens deze zender was uit Libanese veiligheidskringen vernomen dat twee Hezbollah-leden, twee leden van het Volksfront voor de bevrijding van Palestina (PFLP) en twee burgers bij artillerieaanvallen waren omgekomen.

Op 22 februari kwam een Nepalese soldaat van de troepenmacht van de Verenigde Naties in Libanon (UNIFIL) om het leven in het dorp Yatar in Zuid-Libanon toen een aantal mortiergranaten van het SLA een UNIFIL-stelling raakte. Sinds de stationering van UNIFIL in 1978 waren 192 leden van de vredesmacht gedood.

Op 16 februari trokken UNIFIL-eenheden zich terug uit drie dorpen in Zuid-Libanon en droegen hun stellingen over aan eenheden van het geregelde Libanese leger. De terugtrekking, die was begonnen in 1991, was bedoeld om de aanwezigheid van UNIFIL in het zuiden te verminderen.

Israëlische aanval op Palestijns doel

Op 6 maart voerden Israëlische leger-

helikopters in de buurt van Sidon een aanval uit op „een terroristisch doel" van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina - Algemeen Commando (PFLP-GC) van Ahmed Jibril. De Palestijnse radiozender Al-Quds berichtte dat de helikopters burgerdoelen hadden aangevallen in het vluchtelingenkamp Ain el-Helweh en dat daarbij een aantal mensen gewond was geraakt.

Gevechten tussen sjiiitische strijders in Zuid-Beiroet

Eveneens op 6 maart braken in de zuidelijke voorsteden van Beiroet gevechten uit tussen strijders van Hezbollah en Amal, de twee belangrijkste sjiiitische groeperingen. Eenheden van het geregelde leger drongen snel de voorsteden binnen om de orde te herstellen. Verschillende aanhangers van Hezbollah en Amal werden gearresteerd. In de nasleep van de onrust gaf het leger een verklaring uit waarin werd bedreigd dat iedereen die in de toekomst aan gevechten zou deelnemen gevangen genomen en vervolgd zou worden.

Gevechten tussen Palestijnen onderling. Moorden

Op 11 maart berichtte Radio Vrij Libanon dat drie Palestijnen waren gedood en negen anderen waren gewond in gevechten tussen rivaliserende Palestijnse facties die een dag eerder waren uitgebroken in de kampen Shabriha en Qasimiyah aan de rand van de stad Tyrus (zie pag. 213/1/2-'93 voor gevechten tussen Palestijnen onderling in de kampen rond Tyrus en Sidon in oktober 1992).

De interne Palestijnse machtsstrijd in Libanon tussen Al-Fatah en de Revolutionaire Raad van Fatah (FRC, de Abu Nidalgroep) duurde in april voort.

Kolonel Ihsan Mohammed Salem (Yunis Awad), de hoogste functionaris van Al-Fatah in Beiroet, werd op 1 april in de buitenwijk Tallet al-Kayyat vermoord. Op 15 april werd Faysal Salih, een FRC-functionaris, niet zijn zoontje in Sidon doodgeschoten. Vier dagen later werd Ibrahim Abdel Magid Turkiyeh, een functionaris van Al-Fatah, voor zijn huis in Sidon doodgeschoten. Eveneens op 19 april meldde het radiostation de Stem van de Bergen dat de lijken van twee FRC-functionarissen die dag door veiligheidsfunctionarissen in Sidon waren gevonden.

Verdere gevechten in Zuid-Libanon

Ook in april vonden in Zuid-Libanon sporadische en soms felle gevechten

Suhayl Shammās (r.), de leider van de Libanese delegatie bij de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten, in gesprek met verslaggevers op 27 augustus 1992 te Washington.

plaats tussen Hezbollah-strijders en troepen van Israël en het SLA.

De twee partijen raakten op 4 en 5 april met elkaar slaags toen de Hezbollah Katjoesja-raketten afvuurde op Noord-Israël en Israël reageerde met helikopteraanvallen op een door de Hezbollah beheerst dorp aan het uiteinde van Israël's „veiligheidszone“.

Op 13 april werden drie Israëlische militairen gedood en twee gewond bij een bomaanslag in de buurt van het dorp Qantara aan de rand van de „veiligheidszone“. Hezbollah eiste de verantwoordelijkheid op voor de aanslag welke de meest doeltreffende was sinds oktober 1992 toen vijf Israëlische militairen bij een bomaanslag omkwamen (zie pag. 56/3-'93). Als vergelding voerde Israël raketaanvallen op Hezbollah-posities uit, maar er werd geen melding gemaakt van slachtoffers.

Twee SLA-strijders werden op 20 april door een Hezbollah-eenheid in de „veiligheidszone“ ontvoerd. Er volgde een periode van zware artillerieduels tussen de twee partijen.

SHAMMAS TREEDT AF

Begin maart nam Suhayl Shammās, secretaris-generaal van het ministerie

van buitenlandse zaken en hoofd van de Libanese delegatie bij de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten, ontslag. Volgens een radiouitzending van de Stem van de Bergen op 10 maart was Shammās afgetreden vanwege „meningsverschillen“ met minister Faris Buwayz van buitenlandse zaken.

PREMIER HARIRI BEZOEKT GOLFSTATEN, SYRIË, FRANKRIJK EN ITALIË

Begin april lanceerde premier Rafiq al-Hariri een actie om meer geld van de Golfstaten te krijgen voor de financiering van het wederopbouwprogramma van zijn regering. Daartoe bracht hij bezoeken aan Koeweit, de Verenigde Arabische Emiraten, Saoedi-Arabië, Qatar en Bahrein.

Hariri's trip naar de Golf volgde op de onthulling in maart van het wederopbouwplan van de regering waarmee een bedrag van \$ 12,9 mrd was gemoeid (zie hierboven).

Op 14 april bracht Hariri een bezoek aan Syrië voor routinebesprekingen met president Hafez Assad.

Eind april bezocht Hariri Frankrijk en Italië voor gesprekken die vooral gingen over het wederopbouwplan van zijn regering.

(Vor.ber.pag. 52/1 e.v.-1993)

SYRIË

BETREKKINGEN MET IRAN

Van 3-5 januari 1993 bracht een Syrische delegatie onder leiding van vice-president Abdel Halim Khaddam en minister van buitenlandse zaken Farouk el-Chareh een bezoek aan Iran. De Syriërs voerden besprekingen met hoge Iraanse functionarissen, onder wie president Hashemi Ali Akbar Rafsanjani en minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velavati.

De Middle East *Economic Digest* van 15 januari berichtte dat het bezoek deel uitmaakte van Syrische pogingen om de betrekkingen tussen Iran en de Arabische landen te verbeteren.

DOUBA ONTSLAGEN ALS HOOFD VAN MILITAIRE INLICHTINGENDIENST

De Middle East *Economic Digest* van 19 februari berichtte dat president Hafez Assad generaal Ali Douba had ontslagen als hoofd van de Syrische militaire inlichtingendienst, een van 's lands invloedrijkste posten.

Volgens het bericht vond deze wijziging plaats in januari toen Douba werd bevorderd tot generaal en benoemd tot plaatsvervanger van stafchef generaal Hikmat al-Shihabi. Er werd geen officiële opvolger van Douba bekendgemaakt. Tegelijkertijd evenwel werd het hoofd van de binnenlandse veiligheidsdienst, Mohamed Nassif, bevorderd tot brigade-generaal. Verwacht werd dat hij verantwoordelijk zou worden voor alle inlichtingendiensten.

In de eerste helft van de jaren '80 vervulde Ali Douba een sleutelrol als tegenwicht tegen Assads jongere broer, kolonel Rifaat Assad, die in 1992 na een langdurige ballingschap naar Syrië terugkeerde. Waarnemers waren evenwel van mening dat het ontslag van Douba niet ten gunste van Rifaat Assad zou uitpakken. In bepaalde kringen werd het besluit opgevat als een stap in de voorbereiding van Basel Assad, de zoon van president Assad, op diens opvolging.

Het ontslag van Douba werd toegeschreven aan de westerse regeringen die het Assad-regime in het verleden zwaar hadden bekritiseerd in verband met sommige activiteiten van de Syrische inlichtingendiensten.

(Vor.ber.pag. 57/1/2-1993)

CHINA

MASSA-EXECUTIES

Op 9 januari 1993 werden ten minste 59 mensen geëxecuteerd in het kader van wat naar verluidt een strafexpeditie moest zijn tegen trein- en snelwegovervallers. De toename van trein- en wegverkeer, het resultaat van China's snelle economische groei, zou hebben geleid tot een stijging van de misdaad. In het hele land veroordeelden rechtbanken honderden andere misdadigers tot lange gevangenisstraffen.

VRIJLATING VAN DISSIDENTEN

In de loop van februari lieten de Chinese autoriteiten een aantal vooraanstaande dissidenten vrij. Waarnemers vatten dit op als een teken van bezorgdheid over een mogelijke verscherping van het Westerse beleid, en dan vooral dat van de Verenigde Staten, ten aanzien van China. De vrijlating van de dissidenten viel tevens samen met het aanbieden van documenten aan leden van het Internationale Olympische Comité, ter ondersteuning van Beijings kandidatuur voor de organisatie van de Olympische Spelen in het jaar 2000.

Op 1 februari werden Wang Xizhe en Gao Shan uit de gevangenis ontslagen. Wang zat vanaf 1982 een straf van 14 jaar uit vanwege de activiteiten die hij in 1979 voor de beweging Muur van de Democratie ondernam. Gao, adviseur van de in onmin geraakte vroegere secretaris-generaal van de Chinese Communistische Partij (CCP), Zhao Ziyang, was in augustus 1992 gevangengezet wegens zijn rol in de demonstraties van 1989 op het Plein van de Hemelse Vrede (zie pag. 121/2/3-'93).

De studentenactivisten van het Plein van de Hemelse Vrede, Wang Dan en Guo Haifeng, werden beiden op 17 februari vrijgelaten. Wang en Guo waren in januari 1991 tot vier jaar gevangenisstraf veroordeeld (zie pag. 275/12-'91) en zouden halverwege 1993 roer vrijlating in aanmerking komen. Eveneens op 17 februari werd de 76-jarige rooms-katholieke priester Vincent Zhu Hongsheng vrijgelaten, die in 1983 tot 15 jaar gevangenisstraf was veroordeeld. De uitgever Li Guiren werd op 18 februari vrijgelaten. Hij was in 1989 gevangen gezet na beschuldigd te zijn van het aanzetten tot acties tegen de regering in de provincie Shaanxi (zie pag. 490/1-'91).

r

DOOD VAN POLITBUROLID

Op 3 februari stierf de 63-jarige Tan Shaowen. Sinds het 14de partijcongres in oktober 1992 was hij lid van het politburo van de CCP.

Een archieffotografie van de Chinese dissident Wang Dan (in.) uit april 1989.

ZUIVERING ONDER TIBETAANSE FUNCTIONARISSEN

Op 19 februari meldde *de Independent* dat een groot aantal regerings- en partijfunctionarissen in Tibet onlangs bij een zuivering ing was vervangen, omdat zij de verbannen geestelijke leider van Tibet, de Dalai Lama Tenzin Gyatso, zouden steunen.

Volgens het bericht was de zuivering het initiatief van Chen Kuiyuan, die eind 1992 was benoemd tot secretaris van de CCP in Tibet. Hij volgde Hu Jintao op, die tijdens het 14de partijcongres in oktober 1992 (zie pag. 123/1 e.v.-'93) was gekozen als lid van het Permanente Comité van het politburo van de CCP.

ZITTING NVC

Van 15-31 maart had in Beijing de eerste zitting plaats van het achtste Nationale Volkscongres (NVC, uit één kamer bestaand parlement) (zie pag. 645/3 e.v.-'92 voor vijfde zitting van het Zevende NVC in maart-april 1992).

Werkverslag van de regering

Op 15 maart opende premier Li Peng de achtste zitting met de presentatie van zijn werkverslag van de regering. Aangaande het hoofdthema van de economie sloeg Li een meer hervormingsgezinde toon aan dan in zijn alom bekritiseerd verslag van 1992 (zie pag. 646/1-'92).

Li beraamde een groei van 8 procent op jaarbasis, een derde hoger dan het streefcijfer voor 1992, maar aanzienlijk lager dan de werkelijke opleving van 12,8 procent in dat jaar (zie on-

der). Hoewel Li in zijn verslag niet op bijzonderheden inging, zinspeelde hij op een privatiseringscampagne in de toekomst toen hij opmerkte dat „kleine“ staatsbedrijven „bij opbod“ konden worden verpacht of verkocht. Hij pleitte voor het loslaten van de graanprijzen en het onderbrengen van landbouwsubsidies van de staat in een „noodfonds voor natuurampen“.

Op 31 maart ratificeerde het NVC Li's werkverslag van de regering.

Begrotingsverslag

Op 16 maart werd het begrotingsverslag gepresenteerd door de minister van financiën, Liu Zhongli.

De begroting voor 1992, opgesteld door Liu's voorganger Wang Bingqian (zie pag. 646/1/2-'92), liet een recordtekort zien van 90,3 mrd yuan. Verscheidene commentatoren toonden zich verbaasd dat het tekort niet groter was, gezien de enorme stijging van het bruto nationaal produkt met 12,8 procent in 1992. Deze stijging was voornamelijk het gevolg van het politieke streven van de hoogste leider Deng Xiaoping naar een economische groei die in dubbele cijfers kon worden uitgedrukt. Liu voorspelde voor 1993 een tekort van 84,8 mrd yuan (tegenover inkomsten van 427,2 mrd yuan stonden uitgaven van 512 mrd yuan). Ondanks waarschuwingen van enkele economen van regeringszijde voor „oververhitting“, werd in de begroting voor 1993 een fikse stijging van de uitgaven voorgesteld. Groot-scheepse bouwprojecten, de grootste afzonderlijke begrotingspost, werden met 88,5 mrd yuan 11 procent hoger begroot dan het feitelijk uitgavenniveau van 1992. De post voor defensie werd met 12 procent verhoogd (tot 42,5 mrd yuan), die roer landbouw met 9 procent (tot 29,2 mrd yuan) en die voor onderwijs, wetenschap en gezondheid met 8 procent (tot 85,2 mrd yuan).

De aflossingskosten van binnen- en buitenlandse schulden zouden naar verwachting respectievelijk met 24 procent dalen tot 26,7 mrd yuan en met 2 procent tot 8,3 mrd yuan. Subsidies ter dekking aan verliezen van staatsondernemingen werden met 13 procent verlaagd (tot 38,9 mrd yuan). De inkomsten van de staatsondernemingen werden echter maar liefst 62 procent lager begroot, op 8,4 mrd yuan. Dit verlies werd gecompenseerd door een te verwachten stijging van 9 procent aan belastinginkomsten tot een bedrag van 358,9 mrd yuan.

Goedkenning amendementen op grondwet

Op 29 maart keurde het NVC verscheidene amendementen op de grondwet van 1982 goed, die in eerste instantie waren bekrachtigd door de CCP op haar 14de partijcongres in oktober 1992 (zie pag. 123/1 e.v.-'93).

Volgens de *Far Eastern Economic Review* van 11 maart stond in de preambule van de geamendeerde grondwet dat China zich nog in de „eerste fase van het socialisme“ bevond, waarin zogenaamd kapitalistische- en met buitenlands geld belegde bedrijven floreerden naast staatsondernemingen in het belang van de economische groei. Het document, dat werd geamendeerd om de zinsnede „economische planning“ te vervangen door „socialistische markteconomie“, bedeede de staat veel meer de taak toe van „economisch wetgeving (en) controle op macro-economisch gebied“ dan die van „algeheel in evenwicht houden“ van de economie. De geamendeerde grondwet koesterde tevens het systeem van boerenfamiliebedrijfjes als het voornaamste model voor de ontwikkeling van het platteland.

Jiang Zemin (m.) wordt gefeliciteerd door afgevaardigden op het Nationale Volkscongres na zijn verkiezing tot president van China op 27 maart 1993.

Jiang Zemin tot president gekozen

Op 27 maart werd Jiang Zemin, secretaris-generaal van de CCP, door het NVC tot president gekozen. Jiang volgde Yang Shangkun op, die in 1988 was gekozen (zie pag. 243/1-'88). Jiangs verkiezing tot president leek bedoeld ter ondersteuning van zijn gezag als de uitverkoren opvolger van hoogste leider Deng Xiaoping.

Eveneens op 27 maart werd Rong Yiren, tot dan toe voorzitter van de Chinese Internationale Trust- en Investeringsmaatschappij, gekozen tot vice-president. Hij volgde de op 12 maart overleden Wang Zhen op.

Verkiezing van nieuwe Staatsraad

Op 28 maart werd Li Peng door het NVC herkozen als premier van de Staatsraad. Hij was in november 1987 voor het eerst op deze post benoemd (zie pag. 826/3-'87).

Op 29 maart ging het NVC akkoord met een herstructurering van de Staatsraad. Deze was onderdeel van een meer uitgebreide revisie van het bureaucratisch apparaat die op 16 maart door secretaris-generaal Luo Gan van de Staatsraad was bekendgemaakt.

SAMENSTELLING NIEUWE STAATSRaad

Premier - Li Peng; vice-premier - Zhu Rongji; vice-premier - Zou Jiahua; vice-premier, minister van buitenlandse zaken - Qian Qichen; vice-premier - Li Lanqing; Staatsraad, mi-

Rong Yiren, de nieuwe vice-president van China.

nister van de staatscommissie voor economische herstructurering - Li Tieying; Staatsraad, minister van nationale defensie - Chi Haotian; Staatsraad, voorzitter staatscommissie voor wetenschap en technologie - Song Jian; Staatsraad, gouverneur van de Volksbank van China - Li Guixian; Staatsraad - Chen Junsheng; Staatsraad, minister van de staatscommissie voor nationaliteiten - Ismail Amat; Staatsraad, minister van de staatscommissie voor gezinsplanning - Peng Peiyun; Staatsraad, secretaris-generaal van Staatsraad - Luo Gan; minister van de staatscommissie voor planning - Chen Jinhua; minister van de staatscommissie voor economische handel - Wang Zhongyu; minister van de staatscommissie voor onderwijs - Zhu Kaixuan; minister van de commissie wetenschap, technologie en industrie ten behoeve van de nationale defensie - Ding Henggao; openbare veiligheid - Tao Sijun; staatsveiligheid - Jia Chunwang; supervisie - Cao Qingze; civiele aangelegenheden - Doje Cering; financiën - Liu Zhongli; justitie - Xiao Yang; personeel - Song Defu; arbeid - Li Boyong; energiecentrales - Shi Dazhen; steenkoolindustrie - Wang Senhao; elektronische industrie - Hu Qili; geologie en minerale rijkdommen - Zhu Xun; bouwnijverheid - Hou Jie; spoorwegen - Han Zhubin; communicatie - Huang Zhendong; metallurgische industrie - Liu Qi; machinebouw - He Guangyuan; chemische industrie - Gu Xiuliari; PTT - Wu Jichuan; waterbronnen - Niu Maosheng; landbouw - Liu Jiang; bosbouw - Xu Youfang; binnenlandse handel - Zhang Haoru; buitenlandse handel en economische samenwerking - Wu Yi; cultuur - Liu Zhongde; radio, film en televisie - Ai Zhisheng; volksgezondheid - Chen Minzhang; staatscommissie gymnastiek en sport - Wu Shaoyu; president van de rekenkamer - Lu Peijian.

*Nieuwe benoeming
+Anderetaken

Zhu Rongji. op 29 maart bevorderd tot eerste vice-premier.

Andere benoemingen

Op 27 maart volgde Qiao Shi, lid van het Permanente Comité van het politburo van de CCP Wan Li op als voorzitter van het Permanente Comité van het NVC (NVCPC). Cao Zhi werd gekozen tot secretaris-generaal van het NVCPC en volgde in die hoedanigheid Peng Chong op. Daarnaast werden 19 vice-voorzitters van het NVCPC en 134 leden gekozen. Onder de nieuwe leden waren verscheidene vertrekkende ministers.

Op 27 en 28 maart koos het NVC de Centrale Militaire Commissie van de staat (CMC). De leden van de nieuwe CMC vormden een getrouwe afspiegeling van de machtigere CMC van de partij, die werd voorgezeten door Jiang Zemin, die was gekozen tijdens het 14de partijcongres in oktober 1992 (zie pag. 125/1-'93).

ZITTING CPPCC

Van 15-27 maart vond in Beijing de eerste zitting plaats van het achtste Nationale Comité van de Politieke Raadgevende Conferentie van het Chinese Volk (CPPCC, het belangrijkste adviesorgaan van de rege ing). Li Ruihuan, die lid was van het Permanente Comité van het politburo van de CCP, werd gekozen tot voorzitter van de CPPCC.

BEZOEK VAN SPAANSE PREMIER. VERDERE BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Van 10-13 februari 1993 bracht de Spaanse premier Felipe Gonzalez Marquez een bezoek aan China. Gonzalez, die vergezeld werd door belangrijke ministers en vooraanstaande zakenlui, voerde besprekingen met hoge Chinese functionarissen, onder wie premier Li

Peng en CCP-secretaris-generaal Jiang Zemin.

De besprekingen tussen beide partijen concentreerden zich op de bilaterale economische betrekkingen. Volgens Spaanse berichten weigerden Li Peng en Jiang Zemin met Gonzalez de kwestie van de mensenrechten te bespreken.

Duitse en Amerikaanse sancties opgeheven.

Begin december 1992 stemde de Duitse Bondsdag erin om de handelsbeperkingen die Duitsland China had opgelegd na het neerslaan van de democratische beweging in 1989, officieel op te heffen.

Op 22 december maakten de Verenigde Staten bekend dat zij het verbod op verkoop van militaire technologie aan China, dat van kracht was geworden na het militaire optreden in 1989, zouden opheffen. Deze stap maakte de weg vrij voor de levering van radarapparatuur, torpedo's en luchtvaartelektronica, die China vóór mei 1989 gekocht had.

Bezoek van Amerikaans kabinetslid

Van 16-18 december 1992 bracht de Amerikaanse minister van handel Barbara Franklin een bezoek aan China. Het was het eerste bezoek van een Amerikaans kabinetslid sinds dat van minister van buitenlandse zaken James Baker in 1991 (zie pag. 356/2 e.v.-'92). In een artikel in de *Far Eastern Review* van 10 december werd vermeld dat het bezoek deels bedoeld was om een bezoek aan Taiwan van de Amerikaanse Afgevaardigde voor Handelsbesprekingen Carla Hills, eerder die maand, te compenseren.

Sluiting van Frans Consulaat

Op 23 december 1992 gaf China Frankrijk opdracht het Franse consulaat in de zuidelijke stad Guangzhou binnen een maand te sluiten. Het betrof een protest tegen recente Franse verkopen van jachtvliegtuigen en raketten aan Taiwan (zie pag. 869/2-'92).

(Vor.ber.pag. 120/2 e.v.-1993)

JAPAN

PREMIER OP RONDREIS DOOR ZUID-OOST-AZIË

Op 11 januari 1993 begon premier Kii-

chi Miyazawa aan een achtdaags officieel bezoek aan Indonesië, Maleisië, Thailand en Brunei. Het was Miyazawa's eerste rondreis langs lidstaten van de ASEAN (Associatie van Zuidoost-aziatische Naties) sinds zijn verkiezing als premier eind 1991.

De reis deed, zowel in Japan zelf als in het buitenland, een langdurige discussie weer oplaaien over de toekomstige rol van Japan als regionale macht.

Volgens artikel 9 van de uit 1947 stammende Japanse grondwet, opgesteld tijdens de militaire bezetting door de geallieerden, moest Japan ervan afzien om door middel van oorlog of oorlogsdreiging internationale geschillen op te lossen. Terwijl links in Japan zich zo goed als geheel in dit artikel kon vinden, vormde het voor vele nationalist en conservatieven een vernederende herinnering aan de nederlaag van Japan in de Tweede Wereldoorlog. Het voorstel om leden van de Japanse Zelfverdedigingsmacht (SDF) te laten deelnemen aan VN-vredesoperaties in het buitenland had tot enorm verzet geleid (zie pag. 72112 e.v.-'92).

Miyazawa's toespraak in Bangkok

De discussie werd deels gevoed door toedoen van Miyazawa zelf. Op 16 januari hield hij in Bangkok een belangrijke toespraak over Japans betrekkingen met de ASEAN, waarbij hij in het bijzonder de klemtoon legde op het veiligheidsaspect. Waar vroegere Japanse leiders het niet hadden aangedurfd om de veiligheid in de regio ter sprake te brengen, zette Miyazawa een streep onder dit verleden en liet hij duidelijk weten dat zijn regering van plan was het voortouw te nemen in het bewerkstelligen van een Aziatische regionale veiligheidsstructuur in de toekomst, waarbinnen Japan een hoofdrol zou vervullen.

Miyazawa deed een beroep op de kustlanden van Azië en de Pacific om een „visie op lange termijn" te ontwikkelen voor wat betreft de toekomstige orde van vrede en veiligheid in hun regio". „De verschillende ideeën moeten worden ontrafeld door middel van dialoog over politiek en veiligheid tussen de landen in de regio," aldus Miyazawa, die zijn toehoorders verzekerde dat Japan „actief zou deelnemen aan dergelijke gesprekken". In een poging om de al lang bestaande vrees voor een wederopleving van Japans militarisme weg te nemen, gaf Miyazawa de verzekering dat Japan geen plannen had om te herbewapenen. Ook verklaarde hij dat het Japans-Amerikaanse verdrag uit 1960 over wederzijdse samenwerking en veiligheid, dat de aanwezigheid van Amerikaanse strijdkrachten op Japans grondgebied regelde, van kracht zou blijven. Als reden hiervoor voerde hij aan dat de overeenkomst bijdroeg „tot de vrede en de stabiliteit van de regio als geheel". Verder gaf hij aan dat zijn regering had toegezegd ervoor te zullen zorgen dat de tendens die uit de Japanse

schoolboeken naar voren kwam, om het agresië verleden jegens buurlanden in de periode vóór 1945 te negeren, zou worden gecorrigeerd.

Ondanks zijn openhartige uitspraken over regionale veiligheid deed Miyazawa geen concrete voorstellen over het raamwerk waarbinnen een dergelijke dialoog gestalte moest krijgen. Wel loofde hij de besprekingen die up de post-ministeriële conferentie (PMC) hadden plaatsgevonden in 1991 onder auspiciën van de ASEAN (zie pag. 767/3-'91).

Verder gaf hij aan dat Japan „het van belang achtte“ dat de landen van de ASEAN en de drie staten van Indo-China (Vietnam, Cambodja en Laos) „hun organische samenhang zouden versterken en zouden streven naar de ontwikkeling van de regio als geheel“. Om hierbij te helpen stelde Miyazawa voor een „Forum voor Allesomvattende Ontwikkeling van Indo-China“ op te richten, waarin landen van binnen en buiten de ASEAN „strategieën (konden) formuleren voor de harmonieuze ontwikkeling van de hele regio Indo-China“. Voor het voorstel was reeds op grote schaal gelobbyd en naar verluidt werden er al voorbereidingen getroffen voor de eerste bijeenkomst van het Forum in Tokio.

DEBAT BINNEN REGERINGSPARTIJ OVER GRONDWETSHERZIENING EN MILITAIRE ROL VAN JAPAN. BEZOEK BOUTROS GHALI

Hoewel Miyazawa in zijn toespraak in Bangkok verzekerd had dat Japan in zijn grondwet oorlog zou blijven afwijzen, werd er over dit punt in januari binnen de regerende Liberale Democratische Partij (LDP) hevig gediscussieerd. Het debat was ontstaan na een bijeenkomst van de onderzoeksraad voor beleidszaken van de LDP op 13 januari, bij welke gelegenheid men, op advies van voorzitter Hiroshi Mitsuzuka, het erover eens werd de Diet aan te bevelen, een uit twee partijen samengestelde commissie op te richten voor herziening van de grondwet.

Het standpunt van Mitsuzuka, een invloedrijk lid van de regeringspartij, werd naar men wist gedeeld door verschillende andere kopstukken van de LDP, onder wie minister van buitenlandse zaken en vice-premier Michio Watanabe, LDP-secretaris-generaal Seiroku Kajiyama en Ichiro Ozawa, voormalig secretaris-generaal en oprichter van de jongste LDP-factie. Veel leden van de oudere generatie binnen de partijleiding, onder wie Miyazawa zelf, waren echter gekant tegen een herziening van de bestaande grondwet. Toen hem in Broenei, tijdens de laatste etappe van zijn rondreis door Zuidoost-Azië, gevraagd werd naar het voorstel, trok Miyazawa de wijsheid van een debat over grondwetsherziening in de Diet in twijfel.

In zijn toespraak tijdens de openingszitting van de Diet op 22 januari beloofde Miyazawa dat hij de vredeshandhavende rol van Japan zou uitbreiden

door een grotere bijdrage van zowel manschappen als geld te leveren aan VN-operaties in het buitenland. Hij maakte echter niet duidelijk of zijn standpunt t.a.v. de wenselijkheid van een grondwetsherziening op enigerlei wijze was veranderd.

In een afzonderlijke toespraak op de openingsdag zei Michio Watanabe tot de Diet dat hij Miyazawa's visie deelde over een hoger peil van internationale deelname, maar dat hij ook vond dat Japan leiderschap moest tentoonspreiden evenredig aan zijn economische kracht.

In wat alom beschouwd werd als een poging om een openlijke breuk binnen de regering te voorkomen, verbood Miyazawa op 29 januari de ministers van het kabinet een verder openbaar debat over deze kwestie te staken. De grondwet, aldus Miyazawa, „stelde op ideeën van pacifisme en respect voor fundamentele mensenrechten; (...) deze ideeën moeten in stand gehouden worden“. De ministers mochten wel a titre personnel spreken; maar de regering „was niet van zins politieke discussies aan te gaan inzake een wijziging van de grondwet“.

Voortgezet debat over militaire rol van Japan

In een langvenvacht verslag van de regerende LDP, dat op 3 februari werd gepubliceerd, werd geconcludeerd dat deelname van eenheden van de Japanse Zelfverdedigingsmacht aan vredeshandhavende operaties van de VN in het buitenland niet in strijd was met de pacifistische grondwet. Het verslag kwam uit op het moment dat het militaire conflict in Cambodja oplaaide. De oppositie greep deze gelegenheid aan om de onmiddellijke terugtrekking te eisen van die Japanse troepen die deelnamen aan de VN-vredesmacht. Deze eis werd echter afgewezen.

Desalniettemin bleef de regeringspartij sterk verdeeld over de kwestie van Japans militaire toekomst, vooral met betrekking tot de vraag of de grondwet moest worden herzien, teneinde het artikel waarin het land afzag van oorlog, te kunnen schrappen. Premier Kiichi Miyazawa toonde zich een fel tegenstander van elke grondwetwijziging, maar zijn minister van buitenlandse zaken Michio Watanabe wierp zich op als spreekbuis van de partijleden die betoogden dat een grondwetsherziening onvermijdelijk was als Japan volledig wilde deelnemen aan de Verenigde Naties en in internationale aangelegenheden een rol wilde spelen die overeenstemde met zijn economische invloed. Grotere militaire betrokkenheid zou Japan, volgens Watanabe en zijn aanhang, ook de mogelijkheid geven effectie-

ver zijn aanspraak op een permanente zetel in de VN-Veilighedsraad te doen gelden. Hoewel secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali van de VN dit standpunt in een verklaring op 1 februari onderschreef, merd de koppeling op 3 februari door Miyazawa verworpen.

Bezoek van VN-secretaris-generaal

De kwestie van de Japanse deelname aan de VN werd uitgebreid besproken toen Boutros Ghali op 15 februari voor een vijfdaags bezoek in het land arriveerde. Het was zijn eerste bezoek aan Japan sinds zijn ambtsaanvaarding in januari 1992. Tijdens zijn bezoek voerde Boutros Ghali besprekingen met Miyazawa en Watanabe. Tijdens een diner op 16 februari, aangeboden door Miyazawa, sprak Boutros Ghali zijn lof uit over de in 1992 goedgekeurde wet die het sturen van militaire eenheden naar het buitenland mogelijk had gemaakt. De secretaris-generaal verklaarde echter dat „de internationale gemeenschap nog meer van Japan verwacht“ en dat „een actievare betrokkenheid van Japan“ een essentiële voorwaarde vormde voor het voltooiën van de „democratisering van internationale zaken“.

Boutros Ghali deelde aan Miyazawa mede dat een eerdere verklaring met de strekking dat de Japanse regering de grondwet zou moeten wijzigen zodat eenheden van de Zelfverdedigingsmacht konden deelnemen aan zwaar bewapende vredeshandhavende operaties, waaronder militaire offensieven, niet was bedoeld als inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Japan. Desalniettemin herhaalde hij zijn mens van volledige Japanse deelneming aan de vorming van de geplande zwaarbewapende VN-eenheden, die in staat waren via een snelle interventie de vrede te handhaven. Hij stelde tevens voor dat Japan zou bijdragen aan de VN-vredesmacht die op dat moment in Mozambique dienst deed. Miyazawa hield zich ten aanzien van beide kwesties op de vlakte en wilde geen toezeggingen doen. Hij verklaarde dat zijn regering bereid was dergelijk kwesties uitputtend te bespreken, maar wees erop dat Japan binnen de grenzen van zijn huidige grondwet zou blijven opereren.

NEDERLAAG REGERINGSPARTIJ BIJ TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN. AANHOUDENDE PROBLEEMEN LDP, ARRESTATIE SHINKANEMARU, VERDERE OSTWIKKELINGEN

Op 14 februari werd duidelijk dat het publiek teleurgesteld was in de LDP. De regeringspartij leed bij de gouverneursverkiezing in de prefectuur Yamagata (Noord-Japan), van ouds een bolwerk van de regering, een onverwachte nederlaag.

Morihiro Hosokawa, de voorzitter van de Japanse Nieuwe Partij (JNP)

De LDP-kandidaat werd verslagen door Morihiro Hosokawa, de kandidaat van de Japanse Nieuwe Partij (JNP). Hosokawa had deze partij halverwege 1993 zelf opgericht met een duidelijk tegen corruptie gericht partijprogramma (zie ook pag. 139/1-'93). Hosokawa's campagne kreeg niet alleen de steun van de Sociaal-Democratische Partij van Japan (SDPJ), de belangrijkste oppositiepartij in het land, maar ook van een aanzienlijk aantal „dissidenten“ uit de LDP. Dit laatste werd algemeen beschouwd als een nieuwe aanwijzing dat een breuk in de regeringspartij en een ingrijpende politieke hergroepering op handen waren.

Aanhoudende problemen voor LDP

De LDP bleef kampen met de nadelige effecten van interne verdeeldheid en schandalen. Op 17 februari willigde de regering de eisen van de oppositie in door oud-premier Noboru Takeshita en voormalig secretaris-generaal van de LDP Ichiro Ozawa te dwingen in de Diet opnieuw een getuigenis af te leggen over het Sagawa Kyubin-schandaal.

Ozawa beweerde dat hij niets wist van de onwettige schenkingen die de in ongenade gevallen „peetvader“ van de LDP, Shin Kanemaru, had ontvangen (zie pag. 140/1 e.v.-'93). Ozawa ontkende tevens direct betrokken te zijn geweest bij het inschakelen van een misdaadssyndicaat dat Takeshita in 1987 moest helpen het leiderschap van de LDP over te nemen.

Takeshita, die voor de derde keer in verband met het schandaal getuigde weigerde ondanks de aantijgingen dat hij connecties met de georganiseerde misdaad zou hebben. Gehoor te geven aan de roep om zijn zetel in de Diet beschikbaar te stellen. Tevens ontkende hij

recente beschuldigingen dat hij betrokken zou zijn bij een ander schandaal rond de inmiddels niet meer bestaande Heiwa Sogo Bank. Hij gaf toe dat zijn vroegere secretaris Ihei Aoki (die in april 1989 in verband met het Recruit-schandaal zelfmoord had gepleegd, zie pag. 486/1-'89) een ontmoeting had gehad met de voormalige accountant van de bank, Shigeki Isaka, maar hij ontkende dat hij ook maar iets had ontvangen van de 4 mrd yen (\$ 1,00 = 116.369 yen op 8 maart 1993) die gebruikt zouden zijn om aandelen in de bank te kopen en een aantal politici om te kopen. De beschuldiging dat Aoki 300 mln yen zou hebben ontvangen ten behoeve van Takeshita was geuit naar aanleiding van bewijsmateriaal dat bij het proces tegen Isaka boven tafel was gekomen.

Arrestatie van Shin Kanemaru

Shin Kanemaru, eens de machtigste man binnen de regerende LDP, werd op 6 maart samen met zijn voormalige secretaris Masahisa Haibara gearresteerd. De arrestatie volgde op beschuldigingen dat Kanemaru de inkomstenbelasting had ontdoken. Sinds 1987 zou hij tot mogelijk 800 mln yen aan inkomsten in de vorm van niet nader genoemde politieke schenkingen hebben verdoezeld.

Hoewel Kanemaru tot dan toe het meest vooraanstaande slachtoffer was van het Sagawa Kyubin-schandaal, had hij slechts een kleine boete gehad voor zijn rol in de affaire. De milde behandeling van Kanemaru door het openbaar ministerie in Tokio, en vooral het feit dat hij in staat werd gesteld schuld te bekennen aan een minder ernstig vergrijp en zelfs niet op

een politiebureau hoefde te verschijnen voor verhoor, leidde tot veel kritiek vanuit de samenleving.

De arrestatie van Kanemaru in maart volgde op een onderzoek van het bureau van de districtsaanklager van Tokio en het regionaal belastingkantoor in Tokio, twee instellingen die respectievelijk vielen onder de ministeries van justitie en financiën en die niet bekend stonden om hun geneigdheid tot samenwerking. De zaak baarde ook opzien omdat geen van beide bureaus ooit had getracht belastingwetten te gebruiken om een politicus te vervolgen wegens het misbruik van politieke fondsen. Anders dan in duidelijke smeergeldzaken, was het belangrijkste wapen tegen politici in het verleden de betrekkelijk zwakke Wet op de Controle op Politieke Fondsen geweest, die als hoogste straf op het aannemen van illegale bijdragen een boete van 200.000 yen stelde.

Na hun arrestatie werden Kanemaru en Haibara in hechtenis gehouden in afwachting van nader onderzoek. De volgende dagen doorzochten de autoriteiten de woning van Kanemaru, zijn kantoor en andere plaatsen en ontdekten zij verborgen bezittingen met een waarde van naar schatting 7 mrd yen. Hieronder bevonden zich obligaties waarvan de waarde tussen 2,8 mrd en 5 mrd yen werd geraamd en een verzameling goudstaven ter waarde van 1 mrd yen. De ontdekking van liquide middelen in de vorm van stukken die anoniem konden worden gekocht en niet hoefden te worden geregistreerd bij de autoriteiten, versterkte de specu-

Ichiro Ozawa (r.), de voormalige secretaris-generaal van de Japanse Liberale Democratische Partij (LDP), tijdens zijn getuigenis voor de begrotingscommissie van het Lagerhuis in de Diet op 17 februari 1993.

latie dat Kanemaru niet onthulde politieke bijdragen in dergelijke vormen had omgezet om de inkomstenbelasting te omzeilen.

Kanemaru werd op 13 maart in staat van beschuldiging gesteld wegens het ontdruken van 118 mln yen aan inkomstenbelasting in het belastingjaar 1987. Verwacht werd dat verdere aanklachten, die betrekking hadden op latere jaren, zouden volgen. Haibara werd beschuldigd van het ontdruken van 26 mln yen aan inkomstenbelasting over niet-opgegeven inkomsten van ten minste 50 mln yen in 1987. Net als in de zaak rond Kanemaru werd de aanklacht zodanig geformuleerd dat de uiterste datum van 14 maart (die voortvloeide uit een beperkend statuut) met betrekking tot de overtredingen uit 1987 werd omzeild. Naar verwachting zouden verdere aanklachten volgen.

Kanemaru werd op 29 maart vrijgelaten nadat hij een borgsom van 300 mln yen had betaald.

Voorstellen voor politieke hervorming

Premier Kiichi Miyazawa, die zijn verkiezing tot leider van de LDP in oktober 1991 grotendeels te danken had aan de steun van Kanemaru, reageerde op de aanklacht door het land zijn verontschuldigen aan te bieden voor de wijze waarop het met de politieke ethiek in Japan gesteld was. In een openbare verklaring noemde hij het „werkelijk betreurenswaardig dat het openbare wantrouwen in de politiek toeneemt door opeenvolgende schandalen". Hij wenste zijn „oprechte verontschuldigen aan het publiek over te brengen".

Hoewel een aantal LDP-leden trachtte het gedrag van Kanemaru te typei en als een verval van persoonlijke normen. versterkte de zaak zowel binnen de regeringspartij als bij de oppositie de roep om fundamentele politieke hervormingen teneinde de invloed van het geld binnen het Japanse politieke systeem te verminderen.

Begin maart, voorafgaand aan de arrestatie van Kanemaru, had de regering twee wetsontwerpen openbaar gemaakt die tot doel hadden het kiesstelsel te wijzigen door kiesdistricten met één enkel lid in te voeren als vervanging voor kiesdistricten met meerdere leden (een aspect dat LDP-leden noodzaakte tegen elkaar te strijden en daarom werd beschouwd als bevorderlijk voor de financiële invloed van facties binnen de partij). Nog een ander wetsontwerp werd opgesteld dat een maximum van twee voorschreef voor het aantal fondswervende organisaties dat door dezelfde politicus mocht worden gecontroleerd. (De geldende limieten voor de omvang van donaties werden alom omzeild. Hiertoe wer-

den grote bijdragen onder vele verschillende fondswervende organisaties verdeeld.) Tevens werd een wetsvoorstel voorbereid dat voorzag in ove heidssubsidies om de kosten van het voeren van een politieke campagne te dekken.

Goedkeuring begroting door Huis van Afgevaardigden

De arrestatie van Kanemaru en Haibara vond plaats enkele uren nadat het Huis van Afgevaardigden (het Lagerhuis) de begroting ter waarde van 72.339 mrd gen voor het begrotingsjaar 1993 had goedgekeurd. Het vermoeden heerste alom dat de arrestaties waren uitgesteld om te voorkomen dat de goedkeuring van de begroting werd vertraagd door eisen van de oppositie om onmiddellijk een debat te houden over de hechtenis van Kanemaru.

NIEUWE LEIDER OPPOSITIEPARTIJ

Tijdens een speciale conventie van de Sociaal-Democratische Partij van Japan (SDPJ), de voornaamste oppositiepartij, werd Sadao Yamahana op 6 januari gekozen tot nieuwe voorzitter.

Yamahana verving Makoto Tanabe, die was afgetreden na kritiek dat hij te weinig munt had geslagen uit de golf van schandalen die de LDP had geteisterd. Hoewel hij behoorde tot de linkervleugel van de partij, was van de 36-jarige Yamahana, die de afgelopen twee jaar secretaris-generaal van de SDPJ was geweest, bekend dat hij er voorstander van was om de minder populaire kanten van het SDPJ-beleid te herzien. Hiertoe behoorde onder andere haar onwrikbare verzet tegen het bestaan van de Japanse Zelfverdedigingsmacht.

Op 22 januari beloofde Yamahana tijdens een toespraak dat hij de SDPJ nieuw leven zou inblazen en dat hij zou aandringen op een diepgaand onderzoek naar het Sagawa Kyubin-schandaal.

VERSOEPELING VREEMDELINGENREGISTRATIE. UITSPRAKEN OPPERSTE GERECHTSHOE VOLTREKKING DOODVONNISSEN

De omstreden wet op registratie van vreemdelingen, die inhield dat van alle buitenlandse ingezetenen vingerafdrukken moesten worden genomen, werd op 8 januari versoepeld. Na jarenlange protesten werden de 640.000 buitenlanders met een pe manente verblijfsvergunning (voor het merendeel Koreanen) vrijgesteld van de verplichting. Wel moesten ze nog een pasfoto, handtekening en een bewijs over afkomst van de familie verschaffen ter

Makoto Tanabe, de vroegere voorzitter van de Sociaal-Democratische Partij van Japan (SDPJ).

identificatie. De versoepeling was niet van toepassing op de 363.000 buitenlanders die geen permanente verblijfsvergunning hadden.

Opperste Gerechtshof verwierpt beroep van veroordeelde leden Rode Leger

Op 19 februari verwierp het Opperste Gerechtshof het beroep van drie veroordeelde leden van het Verenigde Rode Leger (VRL), een linkse guerrilla-organisatie.

Het Hof bekrachtigde de doodvonnissen van de 48-jarige Hiroko Nagata ende 16-jarige Hiroshi Sakaguchi en de gevangenisstraf van 20 jaar die was opgelegd aan de 44-jarige Yasuhiro Uegaki. De drie waren in 1982 voor het eerst veroordeeld in verband met 17 moorden (waaronder de om „disciplinaire redenen" gepleegde moord op 14 leden van het VRL) die tussen 1971 en 1972 waren gepleegd. Aanvankelijk werden 16 leden van het VRL aangeklaagd voor de moorden: één van hen pleegde zelfmoord, één werd vrijgelaten in ruil voor gijzelaars door het VRL in 1975 gemaakt, en elf van hen werden veroordeeld tot gevangenisstraffen die zij, tegen de tijd dat het Opperste Gerechtshof zijn uitspraak deed, hadden uitgezeten.

De beslissing maakte een einde aan een langdurige beroepsprocedu e en negeerde de stelling van de tegenstanders van de doodstraf die meenden dat het doodvonnis een schending inhield van artikel 36 van de grondwet, waarin wrede straffen werden verboden. Naast de twee VRL-leden waren er nog 58 an-

dere veroordeelde gevangenen in Japan en voorts 31 van wie het beroep nog in behandeling was. Sinds november 1989 waren er echter geen executies meer voltrokken.

Voltrekking doodvonnissen hervat

Naar algemeen werd aangenomen maakte Japan op 26 maart een einde aan het driejarige moratorium op executies, toen ten minste drie, en mogelijk meer dan vijf veroordeelde gevangenen werden opgehangen in gevangenis in Osaka, Sendai en mogelijk Fukuoka en Tokio. De mannen waren ter dood veroordeeld wegens moorden die zij 15 tot 23 jaar eerder hadden gepleegd.

Het exacte aantal terechtgestelden was onzeker omdat het ministerie van justitie geen oontgetrouw officiële bevestiging gaf van de uitvoering van doodvonnissen. Het onofficiële moratorium was in november 1989 ingegaan en was gehandhaafd door opeenvolgende ministers van justitie. In december 1992 was echter Masaharu Gotoda, een voorstander van de doodstraf, benoemd tot minister van justitie.

Uitspraak Opperste Gerechtshof over schoolboeken

Het Opperste Gerechtshof maakte op 16 maart een einde aan een 30 jaar durend juridisch gevecht over de controle en censuur op de inhoud van schoolboeken door het ministerie van onderwijs,

door te bepalen dat dergelijke inmen-ging niet in strijd was met de academische vrijheid en daarom niet ongrondwettig was.

De uitspraak had betrekking op een proces dat in 1965 was aangespannen door de historicus Sahuro Ienaga en bekrachtigde een uitspraak van een lagere rechtbank uit 1986 die in het voordeel van het ministerie was uitgevallen. De kwestie lag zeer gevoelig omdat Japan er door buurlanden, die vóór 1945 door Japan waren bezet, geregeld van was beschuldigd dat het consequent had geprobeerd het werkelijke karakter van de Japanse bezetting te verhullen en ook de wreedheden die waren begaan door leden van de keizerlijke strijdkrachten. De kwestie lag verder gevoelig omdat het ministerie van onderwijs in het recente verleden het gebruik op scholen van de nationale vlag en het volkslied op scholen had aangemoedigd (symbolen die geen van beide een officiële status kenden in de onder Amerikaanse invloed opgestelde grondwet van na de oorlog). De rehabilitatie van symbolen die verband hielden met de periode vóór 1943 leidde tot beschuldigingen, zowel in binnen- als buitenland, over het vermeend bestaan van een opkomend militarisme in Japan.

AARDBEVING

Op 15 januari werden grote delen van Noord- en Oost-Japan opgeschrikt door een hevige aardbeving, waarbij twee mensen om het leven kwamen en meer dan 420 gewonden vielen. De beving, met een kracht van 7.8 op de schaal van Richter, berokkende grote schade aan gebouwen en aan elektriciteits- en telefoonleidingen. Het was de zwaarste aardbeving in Japan sinds 1923, toen bij een aardbeving met een kracht van 7.9 op de schaal van Richter meer dan 140.000 mensen de dood vonden.

VERLAGING VAY RENTETARIEVEN

Op 4 februari verlaagde de Bank van Japan haar officiële discontotarif van 3,25 naar 2,5 procent, het laagste tarief sinds 1989.

De verlaging, de zesde sinds 1991 (hoewel de eerste sinds juli 1992, zie pag. 138/3-'93), was een gevolg van de sterke druk die werd uitgeoefend door de politiek en de zakenwereld om de sukkelende economie van het land nieuw leven in te blazen. De stap werd toegejuicht door minister van financiën Yoshiro Hayashi, die verklaarde dat de discontoverlaging samen met het pakket stimulerende maatregelen dat in augustus 1992 door de regering was bekendgemaakt (zie pag. 139/3 e.v.-'93), zou bijdragen tot herstel van het vertrouwen en tot een aanhoudende economische groei, zowel binnen de eigen grenzen als in de context van de actuele wereldwijde economischerecessie.

(Vor.ber.pag. 138/2 e.v.-1993)

KOREA/KOREA (NOORD)

OPSCHORTING NUCLEAIRE BESPREKINGEN

Op 25 januari 1993 stelde de Zuidkoreaanse regering Noord-Korea formeel op de hoogte van haar voornemen dat zij de jaarlijkse gezamenlijke militaire oefening met de Verenigde Staten onder de naam „Team Spirit” in 1993 vanaf medio maart gedurende 10 dagen zou houden. De beslissing om deze jaarlijkse oefening, die voor het eerst in 1976 was gehouden, te hervatten werd afgeschilderd als een rechtstreeks gevolg van de impasse waarin de onderhandelingen tussen de twee Korea's verkeerden en vooral van de weigering van de Noordkoreaanse regering om in te stemmen met gelijktijdige wederzijdse inspectie van nucleaire faciliteiten.

De oefening „Team Spirit”, die vanaf het begin geleid had tot groot misbaar van Noordkoreaanse zijde, was in 1992 in het kader van de verbeterende betrekkingen tussen de twee Korea's afgelast als gebaar van goede wil. Aan de oefening van 1993 zou 10 procent minder manschappen en materieel deelnemen dan aan de oefening van 1991. Noordkoreaanse, Russische en Chinese waarnemers werden uitgenodigd om de manoeuvres bij te wonen zodat zij zouden kunnen bevestigen dat deze defensief van aard waren.

De regering van Noord-Korea reageerde onmiddellijk op de Zuidkoreaanse beslissing door aan te kondigen dat zij alle geplande gezamenlijke Koreaanse nucleaire besprekingen zou bevriezen. Een bijeenkomst van het forum voor de besprekingen, de Gezamenlijke Nucleaire Controle Commissie (JNCC, zie pag. 580/1 - '92), die op 25 januari gehouden werd in het „vredesdorp” Panmunjom, eindigde zonder dat vooruitgang geboekt was en zonder dat beide zijden een nieuwe datum overeengekomen waren voor de volgende gespreksronde.

NOORD-KOREA IN CONFLICT MET IAEA OVER NUCLEAIRE INSPECTIES

In de loop van februari ontstond er een patstelling tussen de regering van Noord-Korea en het Internationale Atoomenergie Agentschap (IAEA) over de pogingen van laatstgenoemde instantie om twee Noordkoreaanse nucleaire locaties te inspecteren.

De vrees dat Noord-Korea zijn vermeende geheime kernwapenprogramma voortzette, merd opnieuw gevoed toen de regering op 1 februari aan IAEA-inspecteurs de toegang weigerde tot twee kernafvalopslagplaatsen in de buurt van de Yongbyon-reactor. De inspecteurs waren

Yasushi Mieno, gouverneur van de Bank van Japan, tijdens een persconferentie op 4 februari in Tokio n.a.v. de renteverlaging.

erop gebrand de locaties te bezoeken nadat de monsters, die tijdens zes eerdere inspecties van het IAEA (sinds begin 1992) waren genomen, waren geanalyseerd. Uit onderzoek van de kleine hoeveelheid plutonium die Noord-Korea naar eigen zeggen had geproduceerd, concludeerden deskundigen dat Noord-Korea over meer plutonium beschikte dan het land tot dan toe had toegegeven.

Na diverse dagen van vruchteloze onderhandelingen besloot het IAEA 11 februari formeel gebruik te maken van zijn bevoegdheden om een „speciale inspectie” van de betreffende locaties te eisen. Het was de eerste keer dat het IAEA een clergelijke eis had gesteld, die gepaard ging met mogelijke VN-sancities, wanneer de Noordkoreaanse regering weigerde mee te werken. De Noordkoreaanse regering reageerde met een verklaring dat de speciale inspectieprocedure en de dreiging van sancties betekenden dat „grote machten inbreuk maken op de onschendbare grond van ons land”. De regering voegde daaraan toe dat wanneer deze procedure zou worden voortgezet, dit ertoe zou kunnen leiden dat „het hele land van het Noorden en het Zuiden in de holocaust van een oorlog werd gestort”.

Het IAEA belegde op 22 februari in Wenen een vergadering van de Raad van Gouverneurs. Tijdens deze vergadering deelde directeur-generaal Hans Blix een formele berisping uit aan het adres van de Noordkoreaanse regering vanwege haar weigering om mee te werken. Op 25 februari stelde het IAEA de Noordkoreaanse autoriteiten formeel op de hoogte van het feit dat zij nog één maand de tijd had om aan de eis van een speciale inspectie tegemoet te komen. De volgende dag verwierp de Noordkoreaanse regering de eis echter in een formele verklaring, omdat die zou neerkomen op een „bedreiging voor de veiligheid” van het land. Zij verklaarde bovendien „defensievemaatregelen” te zullen nemen om de soevereiniteit van het land te beschermen.

VERSLECHTERING BETREKKINGEN TUSSEN NOORD- EN ZUID-KOREA. NOORD-KOREA TREKT ZICH TERUG UIT NUCLEAIR NON-PROLIFERATIEVER- DRAG. ULTIMATUM IAEA

In maart verslechterden de betrekkingen tussen Noord- en Zuid-Korea aanzienlijk toen Noord-Korea de mening van de internationale gemeenschap bleef trotseren door een volledige inspectie van zijn nucleaire industrie te weigeren (zie hierboven) en Zuid-Ko-

rea doorging met zijn grote jaarlijkse militaire oefeningen met de VS, ondanks de bittere veroordeling daarvan door Noord-Korea.

Militaire oefening „TeamSpirit”. Noord-Korea verklaart „semi-staat van oorlog”

De gezamenlijke militaire oefeningen van Zuid-Korea en de VS onder de naam „TeamSpirit 93” werden gehouden van 9-18 maart. Aan de oefeningen namen ongeveer 120.000 militairen deel. Het vermoeden bestond dat de B1-B strategische bommenwerper, de Stealth-bommenwerper en de F-15E van de Amerikaanse luchtmacht alle voor de eerste maal tijdens de manoeuvres waren ingezet. De Noordkoreaanse regering hekelde de oefeningen, die tot de grootste gezamenlijke militaire manoeuvres in de wereld behoorden, als een grove provocatie en als een voorbereiding voor nucleaire oorlogvoering op het Koreaanse schiereiland.

De Noordkoreaanse regering reageerde op Team Spirit 93 door een „semi-staat van oorlog” uit te roepen vanaf 9 maart. Deze stap had de vorm van een order van de opperbevelhebber van het Koreaanse Volksleger, Kim Jong Il (de zoon en aangewezen opvolger van de bejaarde president van Noord-Korea, Kim Il Soeng), die op 8 maart werd uitgevaardigd. De order was geformuleerd als een direct antwoord op het besluit van de „Amerikaanse imperialisten en de Zuidkoreaanse marionettenkliek” om door te gaan met Team Spirit 93, een oefening die werd geheld, omdat deze als doel zou hebben „een preventieve

verrassingsaanval op de noordelijke helft van onze republiek” uit te voeren. Meer dan 100.000 Noordkoreanen zouden op 9 maart in Pyongyang een protestbijeenkomst hebben bijgewoond om hun steun te betuigen aan de „semi-oorlogsverklaring”.

Noord-Korea trekt zich terug uit Non- Proliferatieverdrag

De spanning werd op 12 maart verder opgevoerd toen de Noordkoreaanse regering bekendmaakte dat zij zich terugtrok uit het Non-Proliferatieverdrag tegen de verspreiding van kernwapens (NPT). De terugtrekking werd gepresenteerd als een „defensieve stap” om het „hoogste belang van ons land te verdedigen”. Het plaatsvinden van Team Spirit 93 werd als één van de redenen gegeven voor het besluit, net als de recente beslissing van het secretariaat van het IAEA om aan Noord-Korea speciale inspectie-eisen op te leggen (zie hierboven).

Het nieuws over de terugtrekking van Noord-Korea uit het NPT leidde tot een spoedvergadering van het Zuidkoreaanse kabinet. Het ministerie van buitenlandse zaken kwam met een verklaring waarin het zijn bezorgdheid uitte en de terugtrekking beschreef als een „daad waarmee de trend in de wereld in de richting van non-proliferatie van kernwapens in gevaar wordt gebracht en een ernstige bedreiging van de vrede en de stabiliteit”. Verder verklaarde het ministerie: „De zogenaamde redenen van het Noorden om zich uit het verdrag terug te trekken overtuigen niemand. Dit versterkt alleen maar de ver-

Tijdens de militaire oefening Team Spirit trekken Zuidkoreaanse tanks door de rivier de Namhan (16 maart 1993).

denking dat het Noorden bezig is kern-wapens te ontwikkelen "

Internationaal zorgde de terugtrekking van Noord-Korea zowel in het Westen als in de naburige Aziatische staten voor vervarring. Een groot aantal regeringen, waaronder die van Duitsland, Japan, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten, verzochten de regering van Kim Il Soeng dringend haar besluit te heroverwegen. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Warren Christopher, dreigde met internationale sancties tegen Noord-Korea, terwijl het IAEA, dat de zaak naar oerwachting na het verstrijken van het ultimatum van 25 maart zou overdragen aan de VN-Veiligheidsraad, verklaarde dat het een spoedzitting zou houden om zijn antwoord te formuleren.

Zelfs China, Noord-Korea's enige overgebleven bondgenoot van betekenis, kwam met een milde veroordeling van de stap en sprak de hoop uit dat de zaak „op de juiste wijze wordt geregeld, door overleg op een manier die bevorderlijk is voor de universaliteit van het NPT".

De Noordkoreaanse regering wees het dreigement van sancties van de hand en beloofde dat iedere internationale maatregel zou worden beantwoord „met krachtige defensieve tegenmaatregelen". Op 15 maart nam de spanning verder toe toen Ri Tcheul, de Noordkoreaanse permanente vertegenwoordiger bij de VN, suggereerde dat een explosieve situatie was geschapen „die op ieder moment kon leiden tot het uitbreken van oorlog". Zo'n oorlog, zei Ri, „kan alleen een totale oorlog zijn". Verder werd gemeld dat buitenlandse diplomaten bevel hadden gekregen Pyongyang te verlaten, dat geen visa werden verstrekt aan buitenlandse bezoekers en dat een verduistering van zonsondergang tot zonsopgang was afgekondigd.

De Zuidkoreaanse president Kim Jong Sam riep op tot een voorzichtige reactie op de stappen van Noord-Korea en benadrukte het belang van het vermijden van een verdere isolatie van Noord-Korea. Terwijl hij elke economische samenwerking met het Noorden opschot, zei Kim dat hij veel belang hechtte aan een diplomatieke in plaats van een militaire oplossing van het probleem en verzocht hij China en Rusland hun invloed aan te wenden om de Noordkoreaanse regering over te halen terug te komen op haar beslissing om zich uit het NPT terug te trekken voordat de zaak de Veiligheidsraad bereikte.

Uitstel van het IAEA-ultimatum. Opheffing van de semi-staat van oorlog

Tijdens een spoedzitting van de raad

van gouverneurs van het IAEA op 18 maart werd bekendgemaakt dat het ultimatum voor de toelating van inspecteurs was verschoven van 25 maart naar 31 maart. Noord-Korea wees deze stap in een verklaring echter als irrelevant van de hand en herhaalde dat het vastbesloten was alle internationale druk te weerstaan.

Op 24 maart nam de spanning enigszins af toen Noord-Korea bekendmaakte dat liet de semi-staat van oorlog had opgeheven na de beëindiging van Team Spirit 93. De beslissing om zich uit het NPT terug te trekken bleef echter ongewijzigd en er kwamen berichten over grote demonstraties in het gehele land als steunbetuiging aan de afwijzing van internationale nucleaire controles.

IAEA-verklaring

Op 1 april besloot de raad van gouverneurs van het IAEA via een stemming de VN-Veiligheidsraad ervan in kennis te stellen dat de regering van Noord-Korea „in niet-nakoming" van het nucleaire Non-Proliferatieverdrag (NPT) verkeerde. De stemming volgde op de weigering van de Noordkoreaanse autoriteiten IAEA-personeel toe te laten om diverse nucleaire locaties in het land te inspecteren, en op het verstrijken van het IAEA-ultimatum van 31 maart zonder dat de twee partijen een compromis hadden bereikt.

Tijdens een persconferentie op 1 april te Wenen maakte IAEA-directeur-generaal Hans Blix (r) bekend dat Noord-Korea volgens het IAEA het nucleaire Non-Proliferatieverdrag had geschonden. Links IAEA-secretaris-generaal Mohammed Elbaradai.

De stap om de zaak naar de Veiligheidsraad te verwijzen – de eerste maal dat het 36 jaar oude IAEA een land „in niet-nakoming" had verklaard – werd goedgekeurd door 28 van de landen in het IAEA-bestuur. Vier landen onthielden zich van stemming: India, Pakistan, Syrië en Vietnam.

De twee enige landen die tegen het besluit stemden waren China en Libië. Op een persconferentie in Beijing op 31 maart herhaalde de Chinese premier Li Peng de bezwaren van zijn land tegen het optreden van Noord-Korea, maar hij benadrukte ook zijn geloof in geleidelijke internationale pressie in plaats van overhaaste actie.

Ondanks de formele verklaring van het IAEA tegen de Noordkoreaanse regering, bleef deze opstandig en gaf zij geen indicatie dat zij haar aanbelofte van 12 maart over haar terugtrekking uit het NPT – een besluit dat met ingang van 12 juni van kracht moest worden – zou herzien.

De kennelijke impasse bleek op 6 april eens te meer toen een ontwerp-resolutie van de Veiligheidsraad, die door Frankrijk, Groot-Brittannië en de VS was opgesteld en waarin werd geëist dat Noord-Korea zich opnieuw bij het NPT aansloot en zijn inspectieverplichtingen krachtens dit verdrag nakwam, werd ingetrokken, toen duidelijk werd dat China bereid was daartegen zijn veto uit te spreken. Bericht werd dat verdere intensieve diplomatieke pogingen werden ondernomen om de impasse te doorbreken, hoewel het standpunt van de betrokkenen naar buiten toe onverzoenlijk bleef.

De Opperste Volksvergadering (SPA, het Noordkoreaanse parlement), die op 7 april bijeenkwam, keurde unaniem een resolutie goed waarin werd gesteld dat „donkerewolken van een kernoorlog zich samenvakken boven het hoofd van de natie” als gevolg van inmenging door „krachten van buitenaf”. Er waren ook oorlogszuchtige verklaringen van Noordkoreaanse diplomaten die waarschuwden dat VN-sancties zouden u-oorden beantwoord met „effectieve tegenmaatregelen voor zelfverdediging” en die bevestigden dat Noord-Korea „geen oorlog wenst maar dat (we) daarvoor niet bang (zijn)”.

In een op 14 april uitgegeven verklaring benadrukte Hans Blix, de directeur-generaal van het IAEA, dat er geen compromisemogelijk was over de eis van het IAEA de twee nucleaire locaties, waarom het geschil ging, te inspecteren.

Op 10 april gaf het Noordkoreaanse ministerie van buitenlandse zaken een verklaring uit waarin het opriep tot rechtstreekse besprekingen met de VS als een middel om de impasse te doorbreken. Dit idee werd bij diverse gelegenheden herhaald en, tegen eind april, leek het waarschijnlijk dat besprekingen zouden plaatsvinden onder auspiciën van de Veiligheidsraad, die een dialoog tussen alle betrokken partijen aanmoedigde.

In een op 21 april gepubliceerde verklaring suggereerde de Noordkoreaanse regering – dat zij alleen bereid was zich opnieuw bij het NPT aan te sluiten en inspecties toe te staan als de VS ermee instemden af te zien van de jaarlijkse gezamenlijke militaire „Team Spirit”-oefeningen met Zuid-Korea, de garantie te geven dat zij geen kernaanval op Noord-Korea zouden uitvoeren en het bestaan van het socialistische systeem in Noord-Korea te eerbiedigen. Tevens werd het recht opgeëist om Amerikaanse en Zuidkoreaanse bases op het schiereiland te inspecteren

In een op 23 april uitgegeven verklaring beklemtoonde Peter Tarnoff, de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor politieke aangelegenheden, dat alle gesprekken met Noord-Korea zouden gaan over de nucleaire kwestie en zich zouden beperken tot het overreden van de Noordkoreaanse regering haar beslissing inzake het NPT te herzien. Tevens verklaarde hij dat er geen verbetering van de Amerikaans-Noordkoreaanse betrekkingen op lange termijn mogelijk was of enig langdurig diplomatiek contact op hoog niveau tot de nucleaire kwestie tot voldoening was opgelost.

(Vor.ber.pag. 58/1 e.v.-1993)

KOREA (NOORD)

VERVANGING VAN PREMIER

Op 11 december 1992 werd in Pyongang de vierde zitting van de negende Opperste Volksvergadering (SPA) geopend. De zitting werd bijgewoond door president Kim Il Soeng en zijn zoon en gekozen opvolger Kim Jong Il. De SPA bekrachtigde het voorstel, dat de vorige dag was gepresenteerd tijdens de 20ste plenaire vergadering van het zesde Centrale Comité van de regerende Koreaanse Arbeiderspartij (KWP), om Kang Song San te benoemen tot premier van de administratieve raad in plaats van Yon Hyong Muk.

De benoeming van de 67-jarige Kang, een in Moskou opgeleide economische technocraat die van 1984 tot 1986 premier was geweest, werd door velen beschouwd als een teken dat Kim Il Soeng de dringende noodzaak erkende van een hervorming van de sterk gecentraliseerde en grotendeels zieltogende economie. Tijdens zijn vorige ambtstermijn had Kang een wet inzake joint ventures geïntroduceerd waarmee hij wilde proberen Westerse investeringen in de Noordkoreaanse economie te stimuleren. Zuidkoreaanse functionarissen waren van mening dat de terugkeer van Kang naar het premierschap – een gebeurtenis zonder precedent in de geschiedenis van Noord-Korea – zou leiden tot een grotere economische samenwerking tussen de twee Koreaanse staten

De SPA keurde ook bepaalde veranderingen in de administratieve raad (kabinet) goed. Deze veranderingen hielden onder meer in dat de portefeuille van de metaalindustrie overgedragen werd aan vice-premier Cho Yong Nim, dat vice-premier Kim Tal Hyon werd benoemd tot voorzitter van de staatsplanningcommissie en dat Yi Song Tae werd benoemd tot Kim Tal Hyon's opvolger als voorzitter van de commissie voor de buitenlandse handel.

NIEUWJAARSTOESPRAAK KIM IL SOENG. YI KYE PAEK OVERLEDEN

President Kim Il Soeng sprak in zijn traditionele Nieuwjaarstoespraak op 3 januari 1993 de bereidheid uit, nationale hereniging te bespreken met „ieder een (die) naar ons toekomt met een oprechte houding (...) en zonder vragen te stellen over zijn verleden”. Ook schetste hij de economische doelstellingen van Noord-Korea in 1993 en herhaalde hij dat zijn regering onwrikbaar vasthield aan het revolutionaire socialisme.

Yi Kye Paek, de voorzitter van de Sociaal-Democratische Partij, overleed op 23 januari op

87jarige leeftijd. Op 25 januari kreeg hij een staatsbegrafenis in Pyongyang.

BETREKKINGEN MET CHINA

Op 21 januari ontkende het Chinese ministerie van buitenlandse zaken berichten dat Kim Il Soeng in november 1992 een geheim bezoek had gebracht aan China om te vragen om meer militaire en economische hulp. Het bezoek was gekoppeld aan het eind december 1992 bekendgemaakte Chinese besluit om vanaf 1993 de bilaterale handel met Noord-Korea te veranderen van ruilhandel in handel op basis van buitenlandse deviezen. Deze beslissing was uiterst nadelig voor Noord-Lorea, dat nauwelijks beschikte over buitenlandse deviezen.

NIEUWE PROMOTIE VOOR KIM JONG IL. ZITTING SPA

Op 15 april vierde de Noordkoreaanse president Kim Il Soeng zijn 81ste verjaardag. Geruchten dat de oude leider in slechte gezondheid verkeerde bleven echter de ronde doen en wonnen aan geloofwaardigheid doordat de machts-overdracht aan zijn zoon en aangewezen opvolger, Kim Jong Il (51), bleek te worden versneld.

De vijfde zitting van de negende Opperste Volksvergadering (SPA) koos Kim Jong Il op 9 april unaniem tot voorzitter van de Nationale Defensiecommissie van de Democratische Volksrepubliek, een post die vrijwel onbeperkte controle op de strijdkrachten van het land verschafte. Hij behield zijn bestaande posities, waaronder die van lid van het presidium van de regerende Koreaanse Arbeiderspartij (KWP), secretaris van het Centrale Comité van de KWP, en opperbevelhebber van het Koreaanse Volksleger. De enige sleutelposten die Kim Jong Il nog niet in handen had waren die van president van de republiek en secretaris-generaal van de KWP, welke beide in handen van zijn vader bleven.

De SPA-zitting, die op 7 april was geopend, hoorde een verslag van premier Kang Song San over de vooruitzichten op de hereniging van het Koreaanse schiereiland. De premier riep de Zuidkoreaanse regering op haar „afhankelijkheid van krachten van buitenaf” te laten varen en een Koreaanse dialoog „vanuit een onafhankelijk standpunt” aan te gaan. Voor de sluiting van de SPA-zitting op 9 april werd ook een verslag goedgekeurd over de uitvoering van de begroting voor 1992 alsmede een resolutie waarin de begrotingsdoelstellingen voor 1993 werden geschetst.

(Vor.ber.pag. 58/3 e.v.-1993)

KOREA (ZUID)

DLP WINT PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Op 18 december 1992 won Kim Young Sam, de kandidaat van de regerende Democratisch-Liberale Partij (DLP), de presidentsverkiezingen in Zuid-Korea. De 65-jarige Kim versloeg zijn naaste rivaal en voormalige oppositiecollega, de 67-jarige Kim Dae Jung van de Democratische Partij, met meer dan 1,9 mln stemmen.

Kim Young Sam was de eerste gekozen president van Zuid-Korea zonder militaire achtergrond sinds 1960. Hij won de verkiezingen in alle districten behalve in Seoel, waar hij 36 procent van de stemmen kreeg en Kim Dae Jung 37,6 procent, en in de provincie Cholla in het zuid-westen van Korea, de thuisbasis van Kim Dae Jung.

Sinds zijn verkiezing tot lid van de Nationale Vergadering in 1954 had Kim bijna constant deel uitgemaakt van de oppositie. In 1979 was hij uit de Nationale Vergadering gezet en was hem verdere deelname aan politieke activiteiten verboden. Kim Dae Jung en hijzelf werden de meest prominente dissidenten in Zuid-Korea, maar in tegenstelling tot Kim Dae Jung was hij nooit nauw verbonden geweest met de radicaal-linkse groeperingen. De presidentsverkiezingen in 1987 hadden een verwijdering bewerkstelligd tussen hem en Kim Dae Jung,

Kim Young Sam, kandidaat van de regerende Democratisch-Liberale Partij (DLP), en zijn echtgenote Son Myong-soon, brengen hun stem uit bij de Zuidkoreaanse presidentsverkiezingen op 18 december 1992.

toen zij er niet in slaagden het eens te worden over één kandidaat die het moest opnemen tegen Roh Tae Woo. Daarna had hij in 1990 zijn oppositiepartij een fusie doen aangaan met de regeringspartij van Roh Tae Woo, waaruit de DLP was ontstaan.

Derde bij de verkiezingen werd Chung Ju Yung, de 77-jarige oprichter van de Hyundai-groep en kandidaat voor de Verenigde Volks-partij (UPP). Chungs verkiezingscampagne was alom vergeleken met die van Ross Perot in de Verenigde Staten. Hij had zich gepresenteerd als een politieke buitenstaander met rechtstreekse economische ervaring die hij had opgedaan als hoofd van een gigantisch commercieel concern. In overeenstemming met de in november aangekondigde plannen (zie pag. 62/2-'93) was de pas opgerichte Nieuwe Korea Partij (NKP) op 14 december officieel samengegaan met de UPP. Als gevolg hiervan had UPP-kandidaat Lee Jong Chan zich uit de verkiezingsstrijd teruggetrokken ten gunste van Chung.

Park Chan Jong, de kandidaat van de Partij voor Nieuwe Politieke Hervorming (NPR), werd vierde. Zijn campagne was gebaseerd op een „anti-Kims”- en anti-corruptie-programma. Verder hadden nog drie kandidaten deelgenomen aan de verkiezingen.

Belangrijkste punt van de verkiezingscampagnes was de toestand van de Zuidkoreaanse economie geweest. Deze had met een groei van 3,1 procent tijdens het derde kwartaal van 1992 een dieptepunt bereikt. Een dergelijk laag groeicijfer was sinds 1981 niet voorgekomen. De drie belangrijkste kandidaten waren het erover eens dat de invloed van de Zuidkoreaanse „chaebols”, grote zakelijke conglomeraten die van oudsher nauw samenwerkten met de regering, moest worden teruggebracht en dat grotere nadruk moest worden gelegd op een laissez-faire-economie.

De verkiezingen verliepen vrij en eerlijk. Meer dan 81 procent van de 29 miljoen geregistreerde kiezers nam deel en de stemmen werden geteld met behulp van telramen. Dit om beschuldigingen van computerfraude te voorkomen, die de presidentsverkiezingen in 1987 hadden ontsierd. Desalniettemin waren er wijdverbreide geruchten dat, ondanks de officieelgeproclameerde neutraliteit van de regering, de autoriteiten op diverse manieren hadden ingegrepen om de kandidatuur van Kim Young Sam te steunen.

Kims overwinning werd alom toegeschreven aan de poore prestaties van Chung, die niet beantwoordde aan de verwachtingen. Daardoor had hij de conservatieve stemmers niet kunnen loswaken van de DLP. Ondanks zijn agressieve campagne tegen de economische staat van dienst van de regering, haalde Chung in niet één district meer stemmen dan Kim

Young Sam, zelfs niet in zijn thuisprovincie Kangwon. Dit falen was gedeeltelijk te wijten aan de aanhoudende officiële t eitercampagne tegen de UPP. Nadat de Hyundai-groep eerder in het jaar was onderworpen aan strenge financiële controles en belastinginspecties, viel de politie op 4 december de kantoren van de groep binnen en legde zij beslag op documenten waaruit zou blijken dat bedrijfsgelden op onwettige wijze waren doorgesluisd naar de verkiezingscampagne van de UPP, en dat Hyundai-personeel was gemobiliseerd om Chungs kandidatuur te steunen. Na de inval werd een aantal managers van Hyundai gearresteerd, waardoor het totale aantal UPP-campagnemedewerkers dat werd vastgehouden wegens overtredingen van de verkiezingswet, steeg tot ten minste 70

Volgens Kim Dae Jung waren ook zijn aanhangers gemolesteerd en was hij ten onrechte gedoodverfd als een aanhanger van de Noordkoreaanse president Kim Il Soeng. Een veel aangehaald voorbeeld van de vermeende t eitercampagne was het politieoptreden tegen een progressieve coalitiegroepering, de Nationale Alliantie voor Democratie en Vereniging, die de kandidatuur van Kim Dae Jung had gesteund. Volgens de Zuidkoreaanse verkiezingswetten mochten alleen officieel geregistreerde campagnemedewerkers formeel deelnemen aan de campagne. Hoewel echter alle partijen dit voorschrift aan hun laars lapten, zouden de autoriteiten overtredingen door de DLP systematisch hebben genegeerd terwijl zij wel optraden tegen wetsovertredingen van de oppositie. Kort voordat de stembussen opengingen werd tevens onthuld dat hoge gemeentebesturen op 11 december in Pusan waren bijeengekomen om te bespreken hoe Kim Young Sam op clandestiene wijze gesteund kon worden.

Beleidsverklaring van Kim Young Sam. Kim Dae Jung trekt zich terug uit politiek

Kim Young Sam, wiens vijfjarige ambtstermijn op 25 februari 1993 zou ingaan, beloofde het beleid van zijn voorganger in grote lijnen te zullen voortzetten. Hij zei van plan te zijn de banden met de traditionele bondgenoten van Zuid-Korea te consolideren, vooral met de VS en Japan, en zijn land te willen aanmoedigen om een grotere rol te spelen in regionale aangelegenheden. Onmiddellijk na de verkiezingsuitslag gingen Roh Tae Woo en hij aan het werk om een vlotte overgang van de oude naar de nieuwe regering mogelijk te maken.

Na zijn verkiezingsnederlaag maakte Kim Dae Jung op 21 december bekend zijn functies als mede-voorzitter van de DP en als lid van de Nationale Vergadering te zullen neerleggen. Kim, die zich ook in 1971 en 1987 tevergeefs kandidaat gesteld had bij de presidentsverkiezingen, zei zich onmiddellijk te willen terugtrekken uit de actieve politiek.

Chung Ju Yung reageerde daarentegen op zijn nederlaag door geruchten te ontkennen dat de UPP zou worden opgeheven. Op 28 december verklaarde hij de rest van zijn leven te willen wijden aan het ontwikkelen van de partij tot een grote politieke macht. Zijn uitspraak volgde echter op een verklaring van zijn jongere broer Chung Se Yung, de vigerende voorzitter van Hyundai, die op 21 december had gezegd dat Hyundai „nooit meer in beweging „gebracht zou worden door politieke winden”.

UITSLAGEN PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Kandidaat	Partij	Cremmen	Percentage
Kim Young Sam	DLP	9 977 332	41,96
Kim Dae Jung	DP	8 041 284	33,82
Chung Ju Yung	UPP	3 880 067	16,32
Park Chan Jong	NPR	1 516 047	6,38
Overigen		360 679	1,51
TOTAAL		23 775 409	100,00

Bron: Zuidkoreaans Centraal Managementcomité voor de Verkiezingen

AANSTELLING OVERGANGSTEAM

Op 4 januari 1993 kwam voor het eerst het uit 15 leden bestaande overgangsteam van de tot president verkozen Kim Young Sam bijeen. Onder voorzitterschap van voormalig premier Chung Won Shik werd een aantal werkstructuren opgesteld en werd de verantwoordelijkheid voor de belangrijkste regeringstaken verdeeld over de 15 leden.

Naast de communicatie met de vertrekkende regering was een van de belangrijkste taken van het team Kim terzijde te staan bij de kabinetsformatie, voordat hij op 23 februari als president beëdigd zou worden.

FUSIEPLANNEN OPPOSITIEPARTIJEN AFGELEAST

De leider van de Verenigde Volkspartij (UPP), Chung Ju Yung, maakte op 5 januari bekend dat de voorgenomen fusie van de UPP met de kleinere Nieuwe Korea Partij (NKP) een „vergissing” was geweest. Hij gaf aan dat individuele leden van de NKP welkom waren bij de UPP, maar maakte duidelijk dat de formele fusie van de twee organisaties niet zou doorgaan.

Enkele dagen voor de presidentsverkiezingen op 18 december 1992 waren de partijen overeengekomen te fuseren. Hierop had NKP-leider Lee Jong Chan zijn kandidatuur ingetrokken ten faveure van Chung. Chung, die wanhopig op zoek was naar mogelijkheden om zijn kansen op een verkiezingsoverwinning te vergroten en onvoldoende tijd had voor gedetailleerde onderhandelingen, had Lee's voor-

Kim Young Sam legt op 25 februari 1993 de ambtseed af als president van Zuid-Korea

waarden ongewijzigd goedgekeurd. Dit hield onder andere in dat hij Lee moest accepteren als mede-leider van de nieuwe partij. Na de teleurstellende verkiezingsuitslag en in de wetenschap dat de meerderheid van de Uitvoerende Raad van de UPP tegen de voorwaarden van de fusie was, zag Churig af van de voorgenomen stap.

Beide parlamentsleden van de NKP (van wie Lee Jong Chan er één was) spraken hun afkeuring uit over Chungs beslissing en zeiden dat zij de NKP niet zouden verlaten.

ICAO ONDERZOEKT NEERSCHIETEN VAN ZUIDKOREAANS LIJNVLIEGTUIG

Op 18 januari werd bericht dat de Raad van de Internationale Organisatie voor de Burgerluchtvaart (ICAO) had besloten het opgeschorte onderzoek (begonnen in 1983) naar het neerschieten van Korean Airlines-vlucht KAL 007 op 31 augustus 1983 te hervatten. De beslissing werd genomen nadat de Russische autoriteiten op 8 januari vluchtgegevens en geluidsbanden van gesprekken in de cockpit (de zogenaamde zwarte doos) uit het vliegtuig, overhandigd hadden aan de ICAO.

Er bleef onduidelijkheid bestaan over de omstandigheden waaronder de Sowjet-Unie het KAL-vliegtuig, dat in het Sowjet-luchtruim verzeild was geraakt en naar verluidt een spionagevlucht uitvoerde, had neergeschoten. De Russische president Boris Jeltsin had tijdens zijn eerste staatsbezoek aan Zuid-Korea in november 1992 een deel van het materiaal uit de zwarte doos teruggegeven (zie pag. 59/2 - '93), maar naar later bleek zaten de banden van de belangrijkste vluchtgegevens hier niet bij. Tij-

dens een bijeenkomst in Moskou in december 1992 hadden vertegenwoordigers van Zuid-Korea, Rusland, Japan en de Verenigde Staten een beroep gedaan op de ICAO om het onderzoek te hervatten. De landen waren overeengekomen de organisatie alle materiaal met betrekking tot het incident te overhandigen.

INAUGURATIE VAN PRESIDENT NIEUW KABINET. ONTWIKKELINGEN IN OPPOSITIEPARTIJEN

Op 25 februari werd Kim Young Sam, de leider van de regerende DLP, voor één termijn van vijf jaar geïnstalleerd als president van Zuid-Korea. Kim, die in december 1992 was gekozen (zie hierboven), volgde Roh Tae Woo op, die het presidentschap in 1988 had aanvaard.

De 65-jarige voormalige oppositieleider verklaarde in zijn inaugurele rede dat zijn regering, de eerste in 32 jaar die alleen uit burgers bestond, een „Nieuw Korea” zou opbouwen. Als belangrijkste doelstellingen van de regering noemde hij de economische deregulering, de corruptiebestrijding en het opvijzelen van het arbeidsmoreel. Hij bood ook aan „op elk tijdstip en elke plek” de Noordkoreaanse Kim Il Soeng te ontmoeten om te praten over hereniging. Hoewel de premiers van de twee Koreaanse staten in voorgaande jaren enkele topontmoetingen hadden gehouden, hadden de presidenten van Noord- en Zuid-Korea elkaar nog nooit ontmoet.

Benoeming van kabinet

Op 22 februari, kort voor zijn inauguratie, had Kim de 67-jarige voormalige generaal, minister en zakenman Hwang In Sung benoemd tot premier van zijn nieuwe regering. Hwang, die een be-

Hwang In Sung, op 22 februari 1993 benoemd tot premier van Zuid-Korea.

langrijk beleidsadviseur van de DLP was geweest, stond te boek als voorstander van stimulerende maatregelen om de noodlijdende economie van het land nieuw leven in te blazen. Ook had hij kritiek geleverd op de strakke monetaire regeringsbeleid.

Kims keuze van een oud-militair werd gezien als een poging de meerderheidsfactie in de DLP - die voortkwam uit de oude, autoritaire Democratische Gerechtigheidspartij - tot bedaren te brengen. Deze factie koesterde nog steeds enig wantrouwen jegens Kim, vanwege zijn rol als oppositieleider vóór 1990. De keuze werd tevens opgevat als een poging de regionale basis van de Zuidkoreaanse politiek af te zwakken. Hwang was geboren in de regio Cholla, het meest onderontwikkelde gebied van Zuid-Korea en een bolwerk van de oppositionele Democratische Partij. Hwang, die ooit gouverneur van Cholla was geweest, was één van slechts twee uit dit gebied afkomstige DLP-parlementariërs. Hij was minister van transport en minister van landbouw- en visserij geweest en had tot op dat moment aan het hoofd gestaan van Asiana Airlines, de op één na grootste luchtvaartmaatschappij van Zuid-Korea.

Het nieuwe kabinet, dat op 26 februari werd gepresenteerd, was als volgt samengesteld:

Premier - Hwang In Sung; vice-premier, minister van economische planning - Lee Kyung-Shik; vice-premier, minister van nationale eenwording - Han Wan-Sang; buitenlandse zaken - Han Sung-Joo; binnenlandse zaken - Lee Hae-Ku; financiën - HongJae-Hyung; jus-

titie - Kiin Doo-Hee; defensie - Kwon Young-Hae; onderwijs - Oh Byung-Moon; cultuur en sport - Lee Min-Sup; landbouw, bosbouw en visserij - Huh Shin-Heng; handel en industrie - Kim Chul-Su; bouwnijverheid - Koh Byung-Woo; gezondheidszorg en sociale zaken - mevr. Song Jeong-Sook; arbeid - Rhce In-Jae; transport - Lee Kye-Ik; communicatie - Yoon Dong-Yoon; regeringsbeleid - Choi Chang-Yoon; wetenschap en technologie - Kim Si-Joon; milieu - mevr. Hwang San-Sung; voorlichting - Oh In-Hlvan; eerste staatsminister voor politieke zaken - Kim Deog-Ryong; tweede staatsminister voor politieke zaken - mevr. Kwon Young-Ja; directeur van het bureau voor wetgeving - Hwang Kil-Su; bureau voor veteranenzaken - Lee Byung-Tae; burgemeester van Seoel - Lee Won-Jong; directeur van het bureau voor nationale veiligheidsplanning - Kim Deok.

Kims kabinet was een mengeling van bekende hervormers en voorzichtige economische bureaucraten.

Verder werd Park Kwan Yong benoemd tot hoofd van het presidentieel secretariaat, de meest invloedrijke post in het Blauwe Huis (ambtswoning van de president). Park was een vertrouweling van Kim. Hij bezette namens Pusan (de nieuwe thuisstad van de president) een zetel in de Nationale Assemblée en stond bekend als heivormer.

Park Jae Yoon werd benoemd tot economisch adviseur van de president. Als voormalig directeur van het Korea Instituut voor Financiën en professor aan de Nationale Universiteit van Seoel, had Park een reputatie opgebouwd als voorstander van financiële deregulering. Een andere hervormer, Choon Don Shik, werd aangewezen als Kims adviseur voor politieke zaken.

Verwarring bij oppositie

De inauguratie van Kim vond plaats in een periode waarin de oppositiepartijen in aanzienlijke verwarring verkeerden.

De Democratische Partij, de grootste oppositiepartij, was nog verward in de strijd om het leiderschap die was opgelaaid na het aftreden van haar leider Kim Dae Jung (zie hierboven). De partij bleef zich ook gekrenkt voelen over de manier waarop de DLP haar verkiezingcampagne had gevoerd en wel in het bijzonder over de beschuldiging dat de Democratische Partij sympathieën koesterde voor het communisme. De Democratische Partij, die ontevreden was over de vorm van de DLP-verontschuldiging, boycotte de inauguratie van Kim Young Sain. Zij liet bovendien verstek gaan bij de zitting van de Nationale Assemblée, die onmiddellijk na de inauguratie plaatsvond en waarin de kabinetsheiloezingen van Kim werden bekrachtigd.

De op één na grootste oppositiepartij, de Verenigde Volkspartij (UPP), was na de presidentsverkiezingen nog meer uit haar evenwicht gebracht. De in 1990 door Chung Ju Yong, de 77-jarige oprichter van het Hyundai-concern, in het leven geroepen partij, had bij de parlementsverkiezingen in 1992 (zie pag.

582/2 e.v.-'92) alle verwachtingen overtroffen. Maar Chung's prestatie bij de presidentsverkiezingen was teleurstellend. Hierna werd de partij geteisterd door interne verdeeldheid en liep zij schade op door het vetrek van enkele parlementariërs eil door het voortgezette onderzoek van de autoriteiten naar de financiën van het Hyundai-concern.

Chung Ju Yong in staat van beschuldiging

Op 9 februari maakte Chung officieel bekend dat hij zou aftreden als voorzitter van de UPP en dat hij zich volledig zou terugtrekken uit de politiek. Hij nam deze stap nadat hij op 6 februari in staat van beschuldiging was gesteld voor een reeks aanklachten.

Chung werd ervan beschuldigd een bedrag van ruim 50 mrd won (\$ 1.00 = 801.285 won op 8 februari 1993) aan illegale fondsen voor zijn campagne te hebben ontvangen van Hyundai Heavy Industries, de scheepsbouwdivisie van het concern. Hij werd ook beschuldigd van andere schendingen van de kieswetten. Hij zou bewindsliden van Hyundai onder druk hebben gezet om campagne te voeren voor de UPP. Hij zou lasterlijke uitspraken hebben gedaan over Kim Young Sam en hij zou zich niet hebben gehouden aan de in de grondwet vastgestelde campagneperiode van 28 dagen.

In een beknopte verklaring die hij op 9 februari tegenover de UPP-parlementariërs aflegde, zei Chung: „Ik zal mij niet langer met de politiek bezighouden. In plaats daarvan zal ik mij voor de economie inzetten." Hij liet niet blijken of hij al dan niet van plan was zijn zetel in de Nationale Assemblée op te geven, hoewel veel commentatoren er niet zeker

Han Sung V-Joo, op 26 februari 1993 gepresenteerd als minister van buitenlandse zaken van Zuid-Korea.

van waren of de partij na zijn vertrek wel zou blijven voortbestaan. Hoewel de autoriteiten verklaarden dat het aftreden van Chung niet betekende dat de gerechtelijke procedures tegen hem zouden worden gestaakt, werd algemeen verwacht dat zijn vertrek tot een versoepeling van het onderzoek naar de activiteiten van het Hyundai-concern zou leiden.

ONTWIKKELINGEN BINNEN NIEUWE REGERING. KABINETSWIJZIGING

Op 8 maart, nog geen twee weken na de vorming van zijn nieuwe regering, was president Kim Young Sam gedwongen zijn kabinet op verscheidene plaatsen te wijzigen. De kabinetswijziging volgde op onthullingen in de pers over het gedrag van sommige leden van zijn regering en was in overeenstemming met Kims verklaarde voornemen de corruptie te bestrijden.

Park Yang Shil, een van de drie vrouwen in Kims kabinet, werd ontslagen als minister van gezondheidszorg en sociale zaken nadat ze was beschuldigd van speculaties in onroerend goed en ontduiking van inkomstenbelasting. Ze werd opgevolgd door een andere vrouw, Song Jeong Sook, die redactrice bij een krant was.

Minister van justitie Park Hee Tae werd ontslagen omdat hij gebruik had gemaakt aan een toelatingsquotum voor buitenlanders om zijn in de VS geboren dochter te verzekeren van een plaats op een universiteit. Hoewel deze handelwijze strikt genomen niet in strijd met de wet was, werd zij toch uit ethisch oogpunt onaanvaardbaar geacht. Park werd opgevolgd door procureur-generaal Kim Doo Hee.

Huh Jai Young werd ontslagen als minister van bouwnijverheid, nadat was ontdekt dat zijn onroerend-goedbezit groter was dan redelijkerwijze van een levenslang ambtenaar kon worden verwacht. Zijn opvolger werd de voorzitter van de Koreaanse Effectenbeurs, Koh Byung Woo.

Ook de burgemeester van Seoel, Kim Sang Chul, werd na berichten over dubieuze onroerend-goedtransacties de laan uitgestuurd, nadat hij slechts zes dagen in functie was geweest. Hij zou zeven jaar eerder rijstvelden hebben gekocht en deze in strijd met de wet hebben bestemd voor de bouw van woningen. Hierbij streek hij een winst op van ongeveer 1,7 mln won (\$ 1.00 = 792.252 won op 8 maart 1993). Kim Sang Chul werd opgevolgd door Lee Won Jong.

De ontslagen brachten de nieuwe president te meer in verlegenheid, omdat Kim eerder (eind februari) in soortgelijke omstandigheden de voordracht van Chun Byung Min als zijn eerste secretaris voor politieke zaken had moeten intrekken. Nauwelijks twee dagen na Chuns voordracht was onthuld dat zijn schoonvader in 1945 een van de nationalistische leiders van Korea had vermoord.

Relatie van president met conservatieve establishment

Er werd druk gespeculeerd uit welke bron de informatie kwam over het ethisch niveau en het gedrag van de leden van de nieuwe regering in het verleden. Alom werd aangenomen dat het grootste deel hiervan aan de kranten ~~was toegespeeld door conservatieven~~ (leden van de factie van de regerende DLP, die was voortgekomen uit de Democratische Gerechtigheidspartij, DJP) of door figuren uit het militaire establishment, in het bijzonder militairen die banden hadden met het Bureau voor Nationale Veiligheidsplanning (NSP). Deze waren gekant tegen het streven van de nieuwe president naar democratische hervormingen.

Eerder in maart had Kim opdracht gegeven om 200 functionarissen van het NSP te ontslaan in een openlijke poging de macht van deze instelling in te perken. Dit bureau had vóór 1987 tijdens de jaren van het militaire bewind een belangrijke rol gespeeld bij het onderdrukken van de democratische oppositie.

Hierna volgde op 8 maart een reorganisatie van de militaire top. Deze reorganisatie behelsde het ontslag van generaal Kim Jin Young als stafchef van het leger en dat van luitenant-generaal Suh Wan Soo als hoofd van het Veiligheidscommando voor de Defensie, de belangrijkste militaire inlichtingendienst van Zuid-Korea. Het ontslag van deze twee militairen, beiden naaste medewerkers van Chun Doo Hwan (die in 1980 president was geworden na een militaire staatsgreep in 1979), werd gezien als een duidelijke poging om de greep van het burgerlijk gezag op de strijdkrachten te verstevigen.

Op 9 maart vond opnieuw een breuk met het verleden plaats. Op die dag werd Chang Se Dong, een voormalig hoofd van de NSP (toen bekend als de Koreaanse Centrale Inlichtingendienst, KCIA), gearresteerd op beschuldiging van onwettige activiteiten tegen de oppositie. Chang zou in 1987 de versterking van de oprichtingsplechtigheid van de Democratische Verenigingspartij (UDP) op touw hebben gezet. Kim Young Sam had in de leiding van de UDP gezeten.

Op 10 maart werd ook bekendgemaakt dat het NSP geen enkele controle meer zou uitoefenen op politieke activiteiten en zijn omvangrijke binnenlandse netwerk voor het verzamelen van politieke inlichtingen zou ontmantelen. Hoewel het NSP subversieve communistische activiteiten in de gaten zou blijven hou-

den, maakte een woordvoerder van het nieuwe NSP-hoofd Kim Deok duidelijk dat het bureau zijn energie zou richten op operaties in het buitenland, zoals het onderzoek naar drugshandel en smokkel.

De doortastendheid waarmee president Kim zijn gezag probeerde te vestigen, en de snelheid van zijn hervormingsprogramma verrasten veel waarnemers. Hij opende niet alleen de aanval op een aantal van de meest reactionaire instellingen van de Zuidkoreaanse staat, maar hij ging ook door met de strijd tegen de corruptie, het thema van zijn verkiezingscampagne. Kim maakte bekend dat de regering een op „ware namen" gebaseerd financieel systeem zou invoeren, waardoor mensen niet langer onder een valse naam in het geheim geld konden bezitten. Naar werd aangenomen stond op dat moment omstreeks 10 procent van de beurs aandelen en 5 procent van de banktegoeden geregistreerd onder een valse naam. Alom werd erkend dat deze situatie omkoperij en corruptie in de hand werkte.

Op 19 maart kondigde Kim een 100-dagenprogramma aan, dat was bedoeld om de economie te stimuleren en bureaucratische maatregelen op te heffen, waarbij hij echter suggereerde dat de ware-naam-bepaling niet in de onmiddellijke toekomst zou worden ingevoerd. Niettemin had zijn streven naar ingrijpende hervormingen, samen met geraffineerde symbolische handelingen zoals het laten weghalen van de veiligheidshekken rond het Blauwe Huis, zijn ambtswoning, en het gebouw van de Nationale Assemblée, tot gevolg dat Kims populariteit in de opiniepeilingen eind maart boven de 70 procent steeg.

Amnestie afgekondigd

Ter gelegenheid van zijn installatie als president kondigde Kim op 6 maart een amnestie af voor 41.886 personen, van wie 5.823 waren veroordeeld wegens misdrijven tegen de staatsveiligheid. De amnestie, die strafvermindering, voorwaardelijke invrijheidstelling en herstel van de burgerrechten met zich meebracht, was de grootste in haar soort die ooit in Zuid-Korea was afgekondigd. De regering besloot ook de strafdossiers van ongeveer 5 miljoen personen, die waren veroordeeld megens lichte misdrijven te vernietigen.

Onder de 2.132 personen die uit de gevangenis kwamen, bevond zich ook de veteraan-dissi-

dent dominee Moon Ik Hwan Moon was een presbyteriaanse predikant die in oktober 1989 gevangen was gezet omdat hij zonder toestemming een bezoek had gebracht aan Noord-Korea (zie pag 637/2- 91)

Gouverneur van de Centrale Bank vervangen

Op 12 maart trad de gouverneur van de Centrale Bank (Bank van Korea). Cho Soon, af, ondanks het feit dat hij slechts één jaar van zijn vierjarige ambtstermijn had volgemaakt. De dag daarop werd hij opgevolgd door het hoofd van het Bureau voor Toezicht op het Bankwezen van de Centrale Bank, Kim Myung Ko.

Hoewel geen officiële reden voor de vervanging werd gegeven, werd algemeen aangenomen dat Cho was ontslagen na een meningsverschil met de nieuwe regering over het monetair beleid. Cho, die bekend stond als een voorstander van het afschaffen van de politieke controle op de Bank van Korea, was de architect geweest van het strakke monetair beleid, dat afkoeling van de oververhitte economie tot doel had gehad. Dit beleid had de inflatie op jaarbasis teruggebracht van 9,3 procent in 1991 tot 4,5 procent in 1992.

Zijn beleid werd echter alom bekritiseerd, omdat het leidde tot economische recessie, faillissementen en daling van de winsten. Het was bekend dat de nieuwe regering van Kim Young Sam streefde naar stimuleringsmaatregelen: zoals een verlaging van de rentetarieven als onderdeel van een omvangrijker pakket maatregelen voor financiële regulering en economische hervormingen.

OPPOSITIELEIDER GEKOZEN

Op 12 maart koos de grootste oppositiepartij, de Democratische Partij, Lee Ki Taek tot haar voorzitter. Lee werd de opvolger van de oude oppositieleider Kim Dae Jung, die zich uit de politiek had teruggetrokken na zijn nederlaag bij de presidentsverkiezingen van december 1992 (zie hierboven).

Lee was lid geweest van de vroegere oppositionele Democratische Herenigingspartij (RDP) van Kim Young Sam, totdat deze met de regerende DJP en een andere, kleinere oppositie-groepering * as gefuseerd tot de DLP. Aangezien Lee liever in de oppositie bleef, was hij in 1991 togetreden tot de Democratische Partij, die op dat ogenblik 97 van de 299 zetels in de Nationale Assemblée bezette.

(Vor.ber.pag. 59/1 e.v.-1993)

AUSTRALIË

VERBOD OP HOMOSEKSUELEN IN DE STRIJDKRACHTEN OPGEHEVEN

Na een maandenlang debat maakte de Australische regering op 23 november 1992 bekend dat zij het verbod op homoseksuelen in de strijdkrachten had opgeheven.

In de kwestie had minister van defensie Robert Ray, die de hogere rangen in het leger steunde die zich tegen de opheffing van het verbod hadden verzet, zich ontpopt als tegenstander van procureur-generaal Michael Duffy, die had gepleit voor opheffing van het verbod op grond van de mensenrechten. Premier Paul Keating verklaarde dat de beslissing een weerspiegeling vormde van de „brede steun in de Australische gemeenschap voor het beeindigen van elke vorm van discriminatie op het gebied van werkgelegenheid”

NEDERLAAG VAN ALP IN WEST-AUSTRALIË

Na tien jaar aan de macht te zijn geweest leed de Australische Labor Party (ALP) op 6 februari 1993 een nederlaag bij verkiezingen in de deelstaat West-Australië. De vertrekkende ALP-premier van de deelstaat, Carmen Lawrence, gaf de nederlaag toe kort nadat de stemlokalen waren gesloten, en feliciteerde haar opvolger, de leider van de Liberale Partij Richard Court.

Verwacht werd dat de meerderheid van Courts Liberaal-Nationale regeringscoalitie uiteindelijk vijf tot negen zetels zou bedragen. Het verlies van de ALP in onzekere zetels lag tussen de 0 en 2 procent terwijl een verlies van meer dan 4 procent verwacht was.

Lawrence, die in 1990 de eerste vrouwelijke deelstaatspremier van Australië was geworden (zie pag. 34312-'go), had een doeltreffende campagne gevoerd, maar was benadeeld door de reputatie van corruptie die de ALP tijdens het tijdperk van haar voorgangers Brian Burke en Peter Dowding had gekregen.

De beslissing van de ALP om de verkiezingen in West-Australië drie maanden eerder te houden dan krachtens de grondwet was voorgeschreven, was ten dele een poging om de kiezers een gelegenheid te geven hun ongenoegen te uiten over de regeringspartij voordat er federale verkiezingen werden uitgeschreven. De ALP had alleen kans om haar macht op federaal niveau te behouden als zij de meeste van de zes onzekere zetels in West-Australië zou behouden.

ALGEMENE VERKIEZINGEN UITGESCHREVEN BEKENDMAKING VAN PAKKET ECONOMISCHE MAATREGELEN

Aangemoedigd door de uitslagen in West-Australië schreef federaal premier Paul Keating op 7 februari algemene verkiezingen uit die op 13 maart gehouden zouden worden. Op 8 februari maakte hij een pakket maatregelen van A\$ 4,5 mrd voor vier jaar bekend om de economie te stimuleren.

Een van de belangrijkste maatregelen uit het pakket was een verlaging van de vennootschapsbelasting van 39 naar 33 procent met ingang van 1 juli. Deze maatregel stond in scherp contrast met het plan van de oppositionele Liberaal-Nationale Partij om de belasting te verhogen tot 42 procent. Tot de maatregelen behoorden ook een onmiddellijke belastingaftrek van 10 procent op bepaalde uitrustings- en bedrijfsinvesteringen, en een verhoging van de kinderbijslag. De maatregelen zouden gedeeltelijk worden gefinancierd door een vergroting van het begrotingstekort en deels door de verkoop van een aandeel van 19 procent in de Commonwealth Bank die vroeger geheel in bezit was van de staat. De verkoop zou omstreeks A\$ 1 mrd moeten opbrengen en zou het overheidsaandeel terugbrengen naar 31 procent (\$ 1 = A\$ 1,4883 op 8 februari 1993).

PARLEMENTSVOORZITTER BETROKKEN BIJSCHANDAAL

Leo McLeay, de voorzitter van het federale parlement, die een schadevergoeding van A\$ 65.000 had ontvangen van de regering na een fietsongeluk, trad op 8 februari af om de regering van premier Keating verdere problemen te besparen in verband met deze affaire.

McLeay, een trouw lid van de ALP en naaste collega van de premier, was in 1990 gewond geraakt nadat een vouw-fiets die hij gehuurd had van het gezondheids- en recreatiecentrum in het parlamentsgebouw te Canberra onder hem bezweek. Hoewel hij van te voren was gewaarschuwd dat de vouwfiets ongeschikt was voor iemand van zijn omvang, had McLeay het Joint House Departement (een parlementair lichaam waaraan hij mede leiding gaf) gedagvaard en snel een royale schadevergoeding ontvangen.

Ondanks veel publiciteit in de media en kritiek van het publiek ontkende McLeay dat hij verkeerd gehandeld had, en op 20 februari werd bericht dat een parlementaire onderzoeksc commissie niet had kunnen bewijzen dat hij een voorkeursbehandeling had gekregen.

ALP WINT ALGEMENE VERKIEZINGEN. REORGANISATIE KABINET

Op 13 maart won de Australische Labor Party (ALP), die sedert 1983 aan de macht was, voor de vijfde achtereenvol-

gende keer de algemene verkiezingen. In weerwil van de algemeen voorspelde nederlaag van de partij groeide haar stemmenaandeel licht en nam haar aantai parlamentszetels fiks toe (voor de algemene verkiezingen van 1990, zie pag 340/3 e v-'90)

Verkiezingscampagne

De vijf weken durende verkiezingscampagne vond plaats terwijl een ernstige economische recessie heerste, de werkloosheid meer dan 11 procent bedroeg en de buitenlandse schuld fors was opgelopen. Daarom dachten de meeste waarnemers in het begin dat een overwinning van de oppositionele coalitie van de National Party en Liberal Party een uitgemaakte zaak was. Hoewel de ALP haar achterstand in de loop van de campagne wist te verkleinen, behield de oppositie een duidelijke voorsprong in veruit de meeste opiniepeilingen.

De oppositie trachtte te slaan uit de staat van dienst als regeringspartij van de ALP door zich in haar campagne te richten op economische kwesties en Paul Keating verantwoordelijk te stellen voor de ernstigste recessie in 60 jaar. Keating was negen jaar federaal minister van de schatkist geweest voor hij premier werd. De liberale leider en voorinlig professor in de economie John Hewson had succes met zijn optreden, hoewel zijn pogingen tot openlijk populisme zelden overtuigend waren.

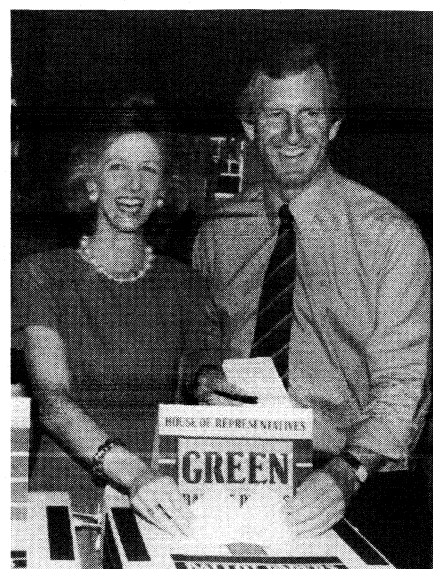
Keatings campagne kwam langzaam op gang en zijn eerste televisieoptredens waren bepaald geen succes. Gaandeweg echter verbeterde zijn optreden en

bleek hij zijn imago van kille technocraat in de 15 maanden van zijn premierschap grotendeels te zijn kwijtgeraakt. De strategie die hij volgde was tweeledig: hij wijdde in zijn campagne aandacht aan niet-economische kwesties, terwijl hij tegelijkertijd het economische programma van de oppositie haarfijn ontleedde.

In de eerste plaats benadrukte hij die terreinen die onder zijn premierschap erg belangrijk waren geworden, waaronder vrouwenemancipatie, kunst en rechten van de aboriginals. In het bijzonder buitte hij de kwestie van het Australische republikanisme uit, wat hem heel wat steun opleverde onder Australische nationalisten.

Op de tweede plaats viel hij de kern van het economische programma van de oppositie frontaal aan: de voorgestelde goederen- en dienstenbelasting (GST).

Met de GST moest een aanzienlijke verlaging van de inkomstenbelasting en de afschaffing van verscheidene indirecte belastingen worden gefinancierd. De ALP viel de GST aan omdat ze de prijzen van basisproducten en basisdiensten zou verhogen. De GST vormde de kern van een blauwdruk van de oppositie om de overheidsuitgaven terug te dringen, de rol van de vrije markt uit te breiden, het tempo van de tariefhervormingen te versnellen, het centrale loonstelsel af te schaffen en het particuliere initiatief in de sociale- dienstensector; waaronder gezondheidszorg en onderwijs, te vergroten. Hewson beweerde dat door het programma de bedrijfskosten zouden dalen, er voor het einde van het decennium 2 mln banen zouden bijkomen en 's lands hoge buitenlandse schuld zou verminderen door het peil van de besparingen op te voeren.

Oppositieleider John Hemson en zijn echtgenote Carolyn brengen hun stem uit bij de Australische algemene verkiezingen op 13 maart 1993.

De ALP, die tussen 1983 en 1990 radicale economische hervormingen had doorgevoerd (waaronder een zwevende inunt, deregulering van het financiële stelsel, verlaging van de tarieven en decentralisatie van de arbeidsmarkt), kwam in een voorzichtig programma dat de laissez-faire hervormingen doorzette, terwijl ze tegelijkertijd de eerste tekenen van economische herstel koesterde en opnieuw aandacht besteedde aan sociale rechtvaardigheid, een traditionele zorg van de partij.

Op 13 maart werden alle voorspellingen over de nederlaag van de ALP gelogenstraft toen de partij 52 procent van de stemmen behaalde. Hoewel door 's lands ingewikkelde kiesstelsel de definitieve uitslagen eind maart nog niet bekend waren, bleek de meerderheid van de ALP in het 147 leden tellende Huis van Afgevaardigden (tweede kamer) van negen tot omstreeks 15 zetels te zijn gestegen.

De voorlopige verkiezingsuitslagen voor Huis van Afgevaardigden waren:

Partij	zetelverdeling*	
	1993	1990
ALP	79	78
Liberal-National Parties	65	69
Andere	2	1
Totaal	146+	148

*Het bovenstaande overzicht is voorlopig, aangezien de telling in verscheidene kiesdistricten nog niet was afgerond.

+In het kiesdistrict Dickson in Queensland werden de verkiezingen afgelast na het overlijden van een kandidaat tijdens de campagne.

De Australische premier Paul Keating in actie tijdens de verkiezingscampagne (19 februari 1993).

Op 17 april zou in Dickson een tussentijdse verkiezing worden gehouden.

Er vonden ook verkiezingen plaats voor 40 van de 76 Senaatszetels.

Kabinetswijziging

Keating noemde de uitslag de „zoetste overwinning aller tijden“, en loofde de „ware gelovigen, de mensen die in moeilijke tijden hun vertrouwen niet hebben verloren“. Hij verklaarde dat de nieuwe regering prioriteit zou geven aan het economische beleid en het scheppen van banen.

Op 15 maart sloot Keating op een persconferentie de mogelijkheid uit van een referendum zou houden over de kwestie van het republikanisme tijdens de nieuwe regeringsperiode. Hij herhaalde zijn standpunt dat de banden met de Britse monarchie verbroken moesten worden, wilden de Australiërs „hun lot in eigen handen nemen“. Hij wees er evenwel op dat een dergelijke grondwetswijziging zorgvuldig moest worden overwogen en een uitgebreide maatschappelijke discussie vereiste. Ook herhaalde hij de toezegging dat een commissie zou worden geïnstalleerd om plannen op te stellen voor de overgang naar een republiek en sprak hij de hoop uit dat dit proces voor 2001 zou zijn voltooid, de honderdste verjaardag van de federatie van Australische staten.

Op 24 maart maakte Keating zijn nieuwe kabinet bekend. Hoewel verscheidene leden uit de vorige regering werden gehandhaafd, werd er een behoorlijk aantal nieuwe ministers van de „NSW Right“ benoemd, een factie binnen de ALP van rechtse vertegenwoordigers uit Keatings thuisstaat New South Wales.

De Australische minister van buitenlandse zaken. Garreth Evans.

De samenstelling van het nieuwe kabinet was:

Premier - Paul Keating; vice-premier, plaatselijk bestuur, huisvesting en gemeenschapsdiensten - Brian Howe*; gezondheid - Graham Richardson+; veteranenzaken - John Faulkner+; buitenlandse zaken - Gareth Evans*; handel - Peter Cook*; defensie - Robert Ray; schatkist - John Dawkins; financiën - Ralph Willis; werkgelegenheid, onderwijs en opleidingen - Kim Beazley; sport, milieu en territoria - mevr. Ros Kelly*; immigratie en etnische zaken - Nick Bolkus*; primaire industrieën en energie - Simon Crean; industrie, technologie en regionale ontwikkeling - Alan Griffiths*; transport en communicatie - Bob Collins*; sociale zekerheid - Peter Baldwin*; kunst en bestuurlijke diensten - Bob McMullen+; industriële betrekkingen - Laurir Brereton+; procureur-generaal (waarnemend) - Duncan Kerr+; toerisme - Michael Lee+.

*gewijzigde verantwoordelijkheid
+nieuwe benoeming

Graham Richardson, een vertrouweling van Keating en vooraanstaand lid van de NSW Right, keerde terug in het kabinet oin de gevoelige portefeuille van gezondheid over te nemen. In mei 1992 was hij onder druk afgetreden in verband met de Marshall Islands-affaire (zie pag. 586/1/2-'92). Een andere vertrouweling van de premier, Laurie Brereton, kreeg de portefeuille van industriële betrekkingen toebedeeld. Als minister in de regering van New South Wales had de publieke opinie zich tegen hem gekeerd omdat hij verscheidene grootschalige infrastructuurprojecten in Sydney had doorgedreven; in 1987 zag hij zich gedwongen af te treden.

OPPOSITIELEIDERSHERKOZEN

Binnen 18 uur na de verkiezingsnederlaag maakte John Hewson bekend dat het voorstel voor een GST werd ingetrokken. Hij weigerde evenwel af te treden als leider van de Liberale Partij. Bij fractieverkiezingen voor het partijleiderschap op 23 maart behaalde Hewson 47 stemmen; terwijl John Koward, een vroegere Liberale leider, 30 stemmen behaalde en Bruce Reid op één stem bleef steken.

Uit zeven kandidaten, onder wie zijn voorganger Peter Reith, werd Michael Wooldridge gekozen tot de nieuwe plaatsvervangend leider van de partij. Na zijn herverkiezing beloofde Hewson de basis van de partij te zullen verbreden en aanhangers te zullen werven onder vrouwen, milieuvrienden en ongeschoolde arbeiders. Hij opperde ook dat Howard een belangrijke positie toebedeeld zou krijgen in het schaduwkabinet.

Ook de National Party herkoos haar leider Tim Fischer. Wel werd een nieuwe plaatsvervangend leider gekozen in de persoon van John Anderson.

(Vor.ber.pag. 65/1 e.v.-1993)

NIUE

NIEUW PARLEMENT KIEST NIEUWE PREMIER

Op 13 maart 1993 maakte Radio Australia bekend dat de voormalige minister van arbeid Frank Louis premier was geworden van Niue. Hij volgde Young Vivian op, die sedert de dood van sir Robert Rex in december 1992 waarnemend premier was geweest. Louis versloeg Vivian met elf tegen negen stemmen in het 20 leden tellend parlement van het eiland.

De aanwijzing van de premier volgde na parlementsverkiezingen waarbij de 1.233 stemgerechtigden van het eiland zes kandidaten voor de algemene zetels en 14 voor de zetels van dorpsvertegenwoordigers kozen.

(Vor.ber.pag. 281/2-1993)

TONGA

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Kandidaten van de pro-democratie beweging wonnen zes van de negen zetels die op 4 februari 1993 inzet waren van algemene verkiezingen (voor de algemene verkiezingen van 1990 zie pag. 344/3-'90). Onder de kandidaten die een zetel behaalden bevond zich Akilisi Pohiva, de leider van de beweging, die herkozen was op het hoofdeiland Tongatapu. De uitslag zou naar verwachting de druk vergroten om ingrijpende hervormingen in het politieke systeem van Tonga door te voeren.

Krachtens de bestaande grondwet konden maar negen van de 30 parlementsleden gekozen worden door de 45.000 kiezers van het land. Van de overige 21 zetels werden 12 zetels permanent ingenomen door de koning en zijn 11 leden tellende Geheime Raad (Privy Council, die ook fungeerde als kabinet). Negen zetels waren gereserveerd voor en werden gekozen door de erfelijke edelen van het land.

In de voorafgaande jaren had de pro-democratie beweging, een losse associatie van liberalen en geestelijken, erop aangedrongen dat er een meer democratische grondwet zou komen. Het feit dat ongeveer tweederde van de kandidaten voor de negen verkiesbare zetels de democratische idealen steunde, werd beschouwd als een indicatie van het succes van de beweging om het hoofd te bieden aan het tot dan onbetwiste absolute gezag van koning Taufa'ahau Tupou IV.

(Vor.ber.pag. 291/2-1992)

SOCIALISTISCHE INTERNATIONALE

19DE CONGRES

Meer dan 800 afgevaardigden van socialistische en sociaal-democratische partijen in 132 landen woonden van 15-17 september 1992 in Berlijn het 19de congres bij van de Socialistische Internationale (SI).

Tijdens dit congres trad de voormalige Communistische Partij van Italië (PCI) onder haar nieuwe naam Democratische Partij van Links (PDS) toe als volwaardig lid. Andere nieuwe leden waren o.m. het Congres van Deinochratische Bewegingen (Konakom) uit Haïti en de Sociaal-Democratische Partij van Slowakije (SDPS), waarvan het lidmaatschap op 21 september werd bekendgemaakt.

Het Front van Socialistische Krachten (FFS) uit Algerije en het Ivoiraanse Volksfront (FPI) uit Ivoorkust werden geassocieerd lid. Twee voormalige revolutionaire partijen, M-19 uit Colombia en het Sandinistisch Nationaal Bevrijdingsfront (FSLN) uit Nicaragua kregen de waarnemersstatus nu ze sociaal-democratische partijen waren geworden. Verder kenden de afgevaardigden de na-aanemersstatus toe aan de Hongaarse Socialistische Partij (MSzP), die hiermee de eerste voormalige communistische partij uit Oost-Europa was waarvoor een dergelijke beslissing werd genomen.

De nieuwe voorzitter van de Socialistische Internationale, Pierre Mauroy (m...staande), tijdens het 19de congres van de SI te Berlijn. Links burgemeester Eberhard Diepgen van Berlijn, op de voorgrond SPD-leider Hans-Jochen Vogel

Op 16 september kozen de afgevaardigden de voormalige Franse premier Pierre Mauroy tot voorzitter. Hij volgde de vroegere Duitse bondskanselier Willy Brandt op, die het voorzitterschap sinds november 1976 had vervuld (zie pag. 131/1-'77) en wiens afwezigheid door ziekte (hij overleed op 9 oktober, zie pag. 85/1-'93) een schaduw had geworpen over de bijeenkomst.

UNCTAD

VERSLAG OVER EIANDEL EN ONTWIKKELING

Op 14 september 1992 publiceerde de VN-Conferentie voor handel en ontwikkeling (UNCTAD) haar Trade and Development Report 1992. Hierin werden de geïndustrialiseerde landen opgeroepen de overheidsinvesteringen te stimuleren en rentetarieven te verlagen om wereldwijd economisch herstel te stimuleren. Vooruitlopend op tegenwerpingen dat de industrielanden de heruitvoortvloeiende hogere kosten niet konden opbrengen, benadrukte het rapport dat hogere overheidsuitgaven zouden leiden tot inkomensgroei en verkleining van begrotingstekorten.

Kenneth Dadzie, secretaris-generaal van de UNCTAD.

Het rapport vestigde in het bijzonder de aandacht op de behoefte aan verlaging van de Duitse rentetarieven tot Japans en Amerikaans niveau zodat in heel Europa de rente omlaag kon. Ook zouden hierdoor de spanningen binnen het Europese Wisselkoersmechanisme (ERM) morden verminderd. Tegelijkertijd werd de Amerikaanse Federal Reserve Board (centrale bank) dringend verzocht het beleid van voor 1979 weer in te voeren en zich meer toe te leggen op de beheersing van rentetarieven dan op de geldstroom.

In het rapport werd opgemerkt dat „waar de jaren tachtig werden overheerst door de schulden crisis in de ontwikkelingswereld, de jaren negentig zijn begonnen onder de schaduw van een soortgelijke crisis in de ontwikkelde (landen)”. Er werd gewaarschuwd dat wanneer geen „Keynesiaans economisch beleid” werd ingesteld, de „schuldendeflatie” die de belangrijkste economieën ter wereld aantastte zou leiden tot nog een „verlorendecade”.

Het rapport erkende de neerwaartse spiraal die werd veroorzaakt door de ernstigste wereldwijde economische recessie sinds de Tweede Wereldoorlog, en voorspelde dat de economische groei over de hele wereld zou stijgen van 1.5 procent in 1992 tot slechts 3 procent in 1993. De wereldprijzen voor basisgoederen zouden in 1993 met circa 7 procent stijgen; alleen al de brandstofprijzen zouden 9 procent omhoog gaan.

(Vor.ber.pag. 370/3 e.v.-1992)

JAARVERSLAG OVER MINST ONTWIKKELDE LANDEN

Op 9 maart 1993 publiceerde de UNCTAD haar jongste jaarverslag over de 47 minst ontwikkelde landen (LDC's). In het verslag stond dat het inkomen per hoofd van de bevolking in de allerarmste ontwikkelingslanden de laatste drie jaar was gedaald. Hoewel in het verslag de stijging

van de totale produktie van de LDC's in 1992 werd geschat op 1.4 procent, na een stagnatie in 1991 en een lichte daling in 1990, zou naar verwachting het inkomen per hoofd van de bevolking een verdere daling te zien geven. Verder werd opgemerkt dat het hulpfonds voor LDC's uitgeput dreigde te raken door de vraag om extra hulp uit Oost-Europa, en werd gewaarschuwd dat het uitblijven van steun aan economische hervormingen in de LDC's „een sociale en economische ineenstorting, milieuschade, hongersnood en massale volksverhuizingen" konden veroorzaken.

Tegelijkertijd werd echter in het verslag erkend dat de economische prestaties van de LDC's uiteen liepen. In landen die werden gesteund door een burgeroorlog, zoals Afghanistan, Ethiopië, Liberia, Mozambique en Somalia, stond de ontwikkeling zo goed als stil. Landen met een stabiel politiek klimaat, waaronder Bangladesh, Botswana, Lesotho, de Maldiven, Nepal en Oeganda hadden hogere groeicijfers en een hoger inkomen per hoofd van de bevolking bereikt.

(Vor.ber.pag. 371/1-1992)

UNICEF

JAARRAPPORT

Op 17 december 1992 werd het jaarrapport van het VN-Kinderfonds (UNICEF) gepubliceerd. Hierin werd een dringend beroep gedaan op de regeringen een extra bedrag van \$ 23 mrd per jaar beschikbaar te stellen voor een actie ter bestrijding van de ergste gevolgen van armoede voor kinderen en voor het redden van 4 miljoen kinderlevens per jaar.

James Grant, directeur van UNICEF, vergeleek het streefgetal met de geschatte militaire uitgaven in de wereld die, naar hij zei, 30 maal hoger waren. Volgens UNICEF zou het streefgetal haalbaar zijn indien zowel ontwikkelingslanden als donorstaten voortaan 20 procent van hun uitgaven zouden willen besteden aan basisbehoeften en gezondheidszorg.

(Vor.ber.pag. 798/2-1991)

UNPO

BIJEENKOMST IN DEN HAAG

Van 19-24 januari 1993 werd in Den Haag een vergadering gehouden van de

in februari 1991 opgerichte (zie pag. 422/1-'91) Organisatie van Niet-vertegenwoordigde Naties en Volken (UNPO). De vergadering besloot 13 nieuwe leden toe te laten en twee nieuwe ondersteunende organen in het leven te roepen.

De nieuwkomers in de 39 leden tellende organisatie waren de Associatie voor de Belangenbehartiging van Batwa (Ruanda); Oost-Timor; het Nationale Toewasj-congres (dat de Turkse minderheid in de voormalige Sowjet-Unie vertegenwoordigde; Inkeri (Finnen uit St-Petersburg); het Nationale Komi-congres (uit de voormalige Sowjet-Unie); de Mapuchennatie (die Peruaanse Inca's vertegenwoordigde); de Beweging voor de Bescherming van het Ogoni-volk (Eigeria); de Nationale Moslim-Raad van Sandzak (die moslims uit Zuid-Servië en Montenegro vertegenwoordigde, zie pag. 18/3-'93); de Nationale Beweging van „Oedmoert Kenesj" (uit de voormalige Sowjet-Unie); de Nationale Socialistische Raad van Nagaland (Myanmar); Stifelsen Skanelans (Zweden); de Raad van Khalistan (India) en de Karen Staat (Myanmar).

De afgevaardigden besloten ook om een Hof in te stellen, dat moest optreden namens groepen die het recht op nationale zelfbeschikking opeisen. Een pas opgerichte Juridische Raad kreeg de taak om leden te adviseren over de juridische aspecten van het recht op zelfbeschikking.

Volgens berichten werden de twee nieuwe organen opgericht naar aanleiding van een verzoek van de Autonome Republiek Abchazië. Deze republiek, die streefde naar afscheiding van de voormalige Sowjet-republiek Georgië, had UNPO-secretaris-generaal Michel van Walt van Praag gevraagd voor haar als bemiddelaar op te treden.

(Vor.ber.pag. 422/1-1991)

WHO

CONGRES OVER AIDS IN AZIË EN DE PACIFIC

Van 8-12 november 1992 vond in de Indiase hoofdstad New Delhi het tweede Internationale Congres over aids in Azië en de Pacific plaats. Het congres werd georganiseerd door de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), het Ontwikkelingsprogramma van de VN (UNDP) en de Indiase regering.

In zijn openingsrede drong de Indiase vice-president K.R. Narayanan erop aan dat bij het onderzoek naar manieren om het menselijk afweersysteem te versterken, gebruik gemaakt zou worden van „zowel de allopathische geneeskunde als de traditionele geneeswijzen".

Op 8 november zei de directeur van het Wereldaidsprogramma van de WHO, Michael Merson, in zijn inleiding dat de aids-pandemie in Azië uiteindelijk wellicht veel omvangrijker en ingrijpender zou zijn dan elders in de wereld.

Volgens de WHO waren in Azië en de Pacific naar schatting meer dan 1,5 mln mensen besmet met het HIV-virus. Geschat werd dat alleen al in India het aantal bevestigde HIV-infectiegevallen zou toenemen van 11.000 tot minstens 50.000 in 1995.

In een tijdens het congres openbaargemaakt UNDP-rapport werd gewaarschuwd dat aids een bedreiging zou kunnen vormen voor de economische welvaart van Aziatische landen. In het jaar 2000 zou daar 42 procent van de verwachte 100 mln aidsgevallen over de hele wereld wonen. In een ander rapport, dat in december zou verschijnen, schatte het UNDP dat het verlies aan inkomsten als gevolg van sterfte aan aids varieerde van \$ 10.000 per patiënt in India tot meer dan \$ 240.000 per patiënt in Zuid-Korea. Medische kosten liepen uiteen van \$ 1.100 per patiënt in India tot meer dan \$ 4.000 per patiënt in Zuid-Korea.

De economisch kwetsbaarheid van ontwikkelingslanden, vooral in Afrika, werd ook benadrukt in een wereldomvattende studie van het Panos-Instituut in Londen. Uit dit op 26 november gepubliceerd onderzoek bleek dat in verscheidene Afrikaanse landen, vooral Oeganda en Zambia, „het productiefste deel" van de bevolking als gevolg van aids was vernietigd.

NAKAJIMA HERBENOEMD DOOR UITVOERENDE RAAD

Op 20 januari 1993 benoemde de Uitvoerende Raad van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) de Japanner Hiroshi Nakajima voor een tweede termijn van vijf jaar tot directeur-generaal. De Uitvoerende Raad gaf met 18 tegen 13 stemmen de voorkeur aan Nakajima boven de Algerijnse onderdirecteur-generaal Mohamed Abdelmoumene. Dit gebeurde na een met veel publiciteit omgeven confrontatie tussen de VS en Japan over de herbenoeming van Nakajima. De benoeming moest ter officiële goedkeuring worden voorgelegd aan de Wereldgezondheidsvergadering, die in mei in Genève bijeen zou komen.

Amerikaanse functionarissen zouden kritiek hebben uitgeoefend op Nakajima's stijl van leiding geven en de uitwerking hiervan op het moreel van de staf. Volgens berichten in de pers achtte de Japanse regering het in overeenstemming met de groeiende rol van Japan in internationale aangelegenheden dat Nakajima in deze functie werd gehandhaafd.

(Vor.ber.pag. 878/2 e.v.-1992)

INDEX AFLEVERING NR. 3070

ALGERIJE Toenemend geweld, aankondiging referendum, noodtoestand verlengd en verdere binnenlandse ontwikkelingen 408
Diplomatieke banden met Iran verbroken 410
AMERIKA 500ste verjaardag in-nij aankomst van Columbus 381
Middenamerikaanse top 382
Vrijhandelsakkoord 382
Speciale topontmoeting CARICOM 383
ANDORRA Nieuwe grondwet bij referendum goedgekeurd 365
ANGOLA Burgeroorlog, besprekingen, beleid VN en VS 410
Omstreden devaluatie 413
AUSTRALIË Bekendmaking pakket economische maatregelen 439
ALP mint algemene verkiezingen 439
Reorganisatie kabinet 441
Oppositieleiders herkozen 441
BENIN Reorganisatie top strijdkrachten 414
BRAZILIË Aanklacht tegen Collor de Mello 384
Aftreden en impeachment van Collor de Mello 383
Nieuwe minister van economische zaken 385
Gesprekken met het IMF 386
Minister van financiën vervangen 387
Nieuw economisch plan R88
CENTRAAL AFRIKAANSE REPCBLIEK Benoeming en ontslag premier Malendoma, nieuw kabinet met premier Lakoue 414
CHINA Massa-executies, vrijlating dissidenten 425
Zitting Nationaal Volkscongres 425
Verkiezing van nieuwe Staatsraad 426
Buitenlandse betrekkingen 427
COLOMBIA Noodtoestand uitgeroepen, guerrilla-aanvallen, strijd tegen Medellín-drugskartel 389
Kabinetswijzigingen 392
CUBA Aldana afgezet 392
Herdenkingsrede Castro 392
Parlementsverkiezingen 393
Overleg over terugtrekking Russische troepen 394
Verscherping Amerikaans handelsembargo 394
Mensenrechten 395
CYPRCS Rechtstreekse besprekingen 365
Presidentsverkiezingen, nieuw kabinet 366
Besprekingen tussen president en Griekse leiders 366
EL SALVADOR Vredesproces in gevaar 395
Demobilisatie voltooid 396
Zuivering van legerofficiëren 397
Rapport van de Commissie van Waarheid 398
FRANKRIJK Ontwikkelingen in rechtszaken

m.b.t. vooraanstaande politici 367
Centrum-rechts wint parlementsverkiezingen 368
Benoeming van centrum-rechtse regering 370
Nieuw wetboek van strafrecht 371
Grondwetswijziging 371
b'iitterrand bezoekt VS en Xusland 372
GHANA Proclamatie Vierde Republiek, nieuw kabinet bedigd 415
HAÏTI Diplomatiek initiatief OAS 399
Missie van VN en OAS 400
Amerikaans diplomatiek initiatief 401
HONDURAS Landbouwhervormingen 401
Kabinetswijziging 402
Steden bezet door leger 403
INTERNATIONALE ZAKEN 19de congres Socialistische Internationale 442
IRAK Betrekkingen niet het Westen 420
Berichten over machtsstrijd 421
Lening van Wereldbank 422
ITALIË Presidentieel veto voor voorgestelde extra economische bevoegdheden 372
Vorming van grondmetscommissie 372
Goedkeuring van begroting 373
Vorming van Democratische Alliantie 373
Mafia-arrestaties 373
Ontwikkelingen in corruptieschandalen 374
Kabinetswijzigingen 376
Aftreden Crasi en functionarissen andere partijen 377
Referenda 378
Regering-Amato treedt af 379
Nieuwe regering onder premier Ciampi 379
Senaatscommissie steint voor opheffing onschendbaarheid Andreotti 380
JAPAN Premier op rondreis door Zuidoost-Azië 427
Debat binnen regeringspartij over grondwetsherziening en militaire rol van Japan 428
Nederlaag regeringspartij bij tussentijdse verkiezingen, aanhoudende problemen 428
Arrestatie van Shin Kanemaru 429
Nieuwe leider oppositiepartij 430
Versoepeling vreeindelingenregistratie 430
Votrekking doodvonnissen hen-at 431
Verlaging van rentetarieven 431
KAMEROEN Nieuw kabinet 415
Roep om nationale conferentie 416
KOREA Opschorting nucleaire besprekingen 431
Verslechterende betrekkingen tussen Koord en Zuid, Noord-Korea verklaart „semi-staat van oorlog" J32
Opheffing „semi-staat van oorlog" 433
KOREA (NOORD) Noord-Korea in conflict met

IAEA over nucleaire inspecties 431
Noord-Korea trekt zich terug uit Non-Proliferatieverdrag 432
IAEA-verklaring 433
Vervanging van premier 434
Nieuwe promotie voor Kim Jong Il, zitting SPA 434
KOREA (ZUID) Militaire oefening „Team Spirit 93" met VS 432
DLP wint presidentsverkiezingen 435
Kim Dae Jung uit actieve politiek 433
Inauguratie van president Kim Young Sam, nieuw kabinet met premier Hwang In Sung 436
Chung Ju Yong in staat van beschuldiging 437
Ontwikkelingen binnen nieuwe regering 438
Oppositieleider gekozen 439
LIBANON Buitenlandse bezoeken presicent Hariri 422
Lening van Wereldbank, wederopbouwplan 422
Gevechten in Zuid-Libanon en elders 423
MALAWI Voorbereidingen voor referendum 416
NIUE Kieuw parlement kiest nieuwe premier 441
SAHARA (WEST) Gesprekken uitgesteld, VN-resolutie over referendum 417
SYRIË Betrekkingen niet Iran 424
Ontslag Douba als hoofd militaire inlichtingendienst 424
TOGO Isolatie van premier Koffigoh, crisis duurt voort 417
Tijdschema voor verkiezingen 419
TONGA Algemene verkiezingen 441
TSJAAD Nationale conferentie, couppoging, verder geweld 419
Begin overgangperiode 420
UNCTAD Verslag over handel en ontwikkeling, jaarverslag 442
UNICEF Jaarrapport 443
UNPO Bijeenkomst in Den Haag 443
VENEZUELA Herstel van constitutionele waarborgen, verdere binnenlandse ontwikkelingen 403
COPEI trekt zich terug uit regering 404
Aanslag op presidentiële stoet 404
Poging tot staatsgreep 403
Nederlaag regering bij gemeenteraadsverkiezingen 405
Nasleep van couppoging 406
President beschuldigd van corruptie 407
Nominatie presidentskandidaten 407
WHO Congres over aids in Azië en de Pacific 443
Nakajima herbenoemd door Uitvoerende Raad 443

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100. Deurne-Antwerpen, Telefoon: 03/3243890

O Keesings Historisch Archief

O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt dooi middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

BELGIË

PVV WORDT VLD

Niettegenstaande tegenkating in eigen rangen, bleef PVV-voorzitter Guy Verhofstadt hardnekkig doorwerken aan de vernieuwing en verruiming van de Vlaamse liberale partij PVV (zie pag. 444/2 e.v.-'92).

Op 6 juli 1992 riep het PVV-bestuur ge-
wezen minister Herman De Croo scherp tot de orde, nadat deze aan de krant *Het Laatste Nieuws* verklaard had dat alle leden van de PVV zich in een referendum moesten uitspreken over de verruimingsoperatie van Verhofstadt. De Croo zei dat hij ook kandidaat was voor het voorzitterschap.

Binnen de VU leidden de spanningen tussen de nieuwe voorzitter Bert Anciaux en gewezen voorzitter Jaak Gabriël~op 18 augustus 1992 tot een breuk. Gabriël verklaarde tegenover het weekblad *Humo* dat hij overstapte naar de nieuwe liberale partij in voorbereiding van Guy Verhofstadt. Het tijdstip liet hij nog in het ongewisse.

Op 24 augustus werd gewezen VU-voorzitter Gabriël uit de VU gezet. Bert Anciaux deelde de beslissing van zijn partijbestuur en van de parlementsfracties op een persconferentie mee. Aan die beslissing ging geen ultimatum onderhoud met Gabriël vooraf.

Op 11 oktober keerde het vroegere VU-boegbeeld Maurits Coppieters terug

Guy Verhofstadt

naar de partij. Coppieters had onder het voorzitterschap van Gabriël de partij de rug toegekeerd.

Deze terugkeer kon echter niet beletten dat de verruimingsoperatie van Verhofstadt steeds meer mandatarissen van CVP, VU en zelfs SP begon te interesseren.

Op 13 oktober stapte CVP-burgemeester van Harelbeke Pierre Lano over naar de partij van Verhofstadt. Het was, na Gabriël, het begin van een reeks overstap-operaties. Die reeks bereikte op 15 november een hoogtepunt aan het einde van een vierdaags liberaal verruimingscongres, waarop meer dan 1.500 PVV'ers Verhofstadt toestemming gaven om de Vlaamse Liberalen en Democraten, Partij van de burger, afgekort VLD; op te richten en de oude PVV te „begraven”. Op dat congres stapte de Brugse SP-voorman en gewezen staatssecretaris Pierre Chevalier over naar de VLD, wat aan SP-voorzitter Frank Vandenbroucke bittere commentaar over het privé-leven van Chevalier ontlokte

Veel VU-mandatarissen van de ondergeschikte besturen stapten over naar de VLD. Op 3 februari 1993 ging er een nieuwe schok door de VU, toen gewezen fractieleider in de Kamer Hugo Coveliers meedeelde dat hij naar de VLD overstapte. De VU startte daarop een media-campagne onder de slogan „Ik blijf”.

Op 27 maart 1993 keurde de VLD op een emotioneel congres in Kortrijk de nieuwe revolutionaire partijstatuten goed.

Het zijn de strengste statuten van het land. De macht over de partij wordt in feite aan de kiezer overgedragen. Wie een mandaat wil bekleden, moet zich aan strikte deontologische regels onderwerpen. In de statuten wordt een stelsel van „geregistreerde kiezers” en voorverkiezingen bij de opstelling van de lijsten ingeschreven. Politieke mandaten kunnen niet meer gecumuleerd worden met andere functies en er komt een totale onafhankelijkheid ten opzichte van pressiegroepen, de liberale vakbond of de liberale ziekenfondsen inbegrepen.

Op 20 juni zette Guy Verhofstadt de kroon op zijn werk. Met 22.443 stemmen (68,5 %) werd hij door de leden rechtstreeks verkozen tot VLD-voorzitter. Zijn tegenkandidaat was Herman De Croo (10.322 stemmen). Van de ruim 82.000 leden brachten er dus 32.767 hun stem uit.

(Vor.ber.pag. 444/2 e.v.-1992)

LEGERLEIDING UIT KRITIEK OP LEGERHERVORMINGEN

Op 8 december 1992 laaide de kritiek van de legerleiding op de legerhervormingen van defensie-minister Leo Delcroix (zie pag. 443/1 e.v.-'92) weer op met een uiteenzetting van luitenant-generaal José Charlier, chef van de generale staf, voor de verenigde commissies van landsverdediging van Kamer en Senaat. De stafchef vroeg zich af of de militairen nog wel kalm zouden blijven bij deze hervormingen.

Charliers schetste een somber beeld van de risico's, die het land liep. Door de afschaffing van de dienstplicht was volgens hem de intieme band tussen leger en natie verbroken. De militairen weten niet meer wat van hen wordt verwacht. De afschaffing van de binnengrenzen in Europa heeft voor de douaniers minder grote gevolgen dan de legerhervorming voor de militairen. Toch maken de douaniers meer kabaal dan de militairen. Tot nu toe is het kalm gebleven onder de militairen. De mensen hebben vertrouwen in hun militaire chefs. Maar die hebben vragen. En zullen de militairen kalm blijven? vroeg Charlier zich af.

Ondervraagd voor de televisie, erkende de stafchef het primaat van de politiek en ontkende hij dat het bij de legerhervorming zou gaan om een conflict tussen de militairen en de politici. Maar het viel volgens hem te bezien of de geplande legerhervorming wel haalbaar was binnen het budget van 99 miljard frank.

Die dag lekte ook een brief uit van NAVO-secretaris-generaal Manfred Wörner aan premier Jean-Luc Dehaene. Wörner uitte daarin zijn bezorgdheid of België nog wel al zijn NAVO-verplichtingen kon volbrengen gezien de geplande besparingen op de begroting van Landsverdediging. Volgens Wörner waren de drie uitgangspunten van het Belgisch beleid, nl. de afschaffing van de legerdienst, de bevrozing van de militaire uitgaven en de naleving van de internationale verbintenissen, niet met elkaar te verzoenen.

Op 14 december vroegen de Franstalige christen-democraten defensie-minister Leo Delcroix nog meer te besparen op de legeruitgaven. Zij stelden voor het toekomstige beroepsleger nog eens met 10.000 manschappen in te krimpen.

(Vor.ber.pag. 443/1 e.v.-1992)

REGERING VALT OVER BEGROTINGSBELEID

Op 21 maart 1993 rezen onder de meerderheidspartijen CVP, PSC, PS en SP

EUROPA

politieke problemen over het begrotingsbeleid. Dat bleek bij de begrotingscontrole om de begroting 1993 binnen aanvaardbare perken te houden. De tegenstellingen tussen CVP en PS over besparingen of nieuwe belastingen en een wijziging in het stelsel van de automatische koppeling van lonen en wedden aan de index waren onoverbrugbaar. CVP en PS waren het ook niet eens over de omvang van de besparingen.

Premier Dehaene slaagde er niet in de kloof te overbruggen en diende op 23 maart bij de koning het ontslag van zijn regering in. De koning hield het ontslag in beraad.

De eerste minister riep op een persconferentie alle verantwoordelijken van het land op zich bewust te zijn van de ernst van de toestand en van de immens problemen die zouden ontstaan indien de politieke crisis niet werd opgelost. Hij wees op de noodzakelijke sanering van de staatsfinancien en op de verwezenlijking van de staatshervorming. Iedereen doet er goed aan zich daarover te bezinnen in plaats van zich te profileren, aldus Dehaene. De premier zei dat iedereen zich ervan bewust was dat er ingrijpende maatregelen genomen moesten worden om tegen 1994 110 miljard te besparen.

Op 29 maart benoemde de koning ontslagnemend premier Dehaene tot bemiddelaar om een oplossing te vinden uit de regeringscrisis. Dehaene vatte onmiddellijk onderhandelingen aan met de voorzitters van de meerderheidspartijen. Op het ogenblik dat de regering ontslag nam was er reeds een virtueel akkoord over 75 miljard begrotingsmaatregelen. De resterende 33 miljard bleven een knelpunt.

Op 30 maart bereikten de partijvoorzitters een akkoord en weigerde de koning het ontslag van de regering, die aldus opnieuw in functie trad.

Het akkoord van de partijvoorzitters behelsde bijstellingen van de begrotingen voor 1993 en 1994 en voorzag in 113 miljard nieuwe besparingen en ontvangsten. De verdeling zag er als volgt uit: 42 miljard lastenverhogingen, 42 miljard besparingen en 29 miljard maatregelen die de burger niet meteen zou voelen, zoals schuldherschikking en privatisering van overheidsbedrijven. De sociale zekerheid kreeg bovenop de 192 miljard overheidssteun nog 21 miljard extra.

De 113 miljard nieuwe inkomsten of besparingen komen van:

- 33 miljard door de heffing van 3 procentiemen op de personenbelasting en de vennootschapsbelasting;
- 15 miljard besparingen of nieuwe inkomsten in de sociale zekerheid;
- 14 miljard door een betere inning van de belastingen;
- 10 miljard door privatisering van bedrijven;
- 9 miljard door de verhoging van de onroerende en roerende voorheffing;
- 7 miljard door maatregelen in de sector van de werkloosheid;
- 6 miljard besparingen op de departementen;
- 6 miljard door een beter schuldbeheer;
- 5 miljard door bestrijding van belastingontduiking;
- 5 miljard door beperking van de buitenlandse fiscale aftrek voor bedrijven;
- 3 miljard in de pensioensector

Van een ingreep in de loonindexering is in het akkoord gesproken.

De oppositie noemde de nieuwe belastingen zeer concreet, terwijl de regering volgens de oppositie vaag bleef over de besparingen.

(Vor.ber.pag. 820/3 e.v.-1992)

HERSCHIKKING VAN DE NATIONALE REGERING EN FRANSE GEMEENSCHAPS-REGERING

Op 4 mei nam minister van sociale zaken Philippe Moureaux (PS) ontslag om burgemeester te worden van de Brusselse gemeente Sint-Jans-Molenbeek. Moureaux wou deze afspraak die hij maakte bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1988 gestand doen. Het vertrek van Moureaux leidde tot een herschikking van de nationale regering en had ook gevolgen in de Franse gemeenschapsregering. Door het vertrek van de Brusselaar Moureaux, was Brussel niet langer vertegenwoordigd in de nationale regering. Dat leidde tot een ruime herschikking van het kabinet.

● Bernard Anselme (PS Namen) volgde Philippe Moureaux op als minister van sociale zaken.

● Magda De Galan (PS Brussel) volgde Laurette Onkelinx (PS Luik) op als minister van volksgezondheid en leefmilieu.

● Laurette Onkelinx volgde Bernard Anselme op als minister-president van de Franse gemeenschapsregering.

● Eric Tomas (PS Brussel) volgde in de Franse gemeenschapsregering Magda De Galan op als minister van sociale zaken en gezondheid.

(Vor.ber.pag. 143/1 e.v.-1992)

DE FEDERALISERING VAN BELGIË

Het Sint-Michielsakkoord is - voor het ogenblik althans - het sluitstuk van een federaliseringsproces dat eind jaren zeventig en begin jaren zeventig in gang werd gezet met grondwetsherzieningen en bijzondere wetten.

De opbouw naar een federaal staatsmodel werd ook ditmaal ingezet met de herziening van de grondwet „om het dak op het federale huis te zetten”, zoals premier Jean-Luc Dehaene zei. In totaal werden 35 grondwetsartikelen herzien, telkens met een tweetelcde meerderheid. Voor de herziening van de bijzondere wetten was een dubbele meerderheid nodig: een tweederde meerderheid plus een gewone meerderheid in elke taalgroep van Kamer en Senaat.

Daarnaast moesten krachtens het Sint-Michielsakkoord bij gewone meerderheid de ecotaks ingevoerd worden en de provinciewet en de kieswet herzien worden. Het is een indrukwekkend wetgevend geheel dat op 14 juli 1993 met de laatste stemmingen in de Kamer en Senaat werd besloten.

Dat gebeurde in de Kamer wel telkens met slechts 1 stem op overschot, namelijk die van Jan Decorte (ROSSEM), die zich daarmee de banbliksems van zijn fractie op de hals haalde. Er werd geïnnueerd dat Decorte de Sint-Michielsmeerderheid te hulp kwam in ruil voor een verzekerde financiering van zijn theateractiviteiten in Brussel.

Philippe Moureaux

In de Kamer werd op 14 juli de bijzondere wet ter uitvoering van de herziene grondwet goedgekeurd met de tweederde meerderheid van 143 stemmen (Sint-Michiels-nieerderheid van CVP, PS, PSC, SP, VU, Agalev en Ecolo) tegen 61 (PRL, VLD, Vlaams Blok, FDF en de meeste leden van ROSSEM). De meerderheid in de Franse taalgroep bedroeg 62 stemmen tegen 23 (PRL en FDF), de meerderheid in de Nederlandse taalgroep was 81 tegen 38 (VLD en Vlaams Blok en de resterende leden van ROSSEM).

In de Senaat werd de gewone wet op de staatsvorming met een grote meerderheid van 133 stemmen (Sint-Michiels-meerderheid); tegen 51 (Sint-Michiels-oppositie) goedgekeurd.

De stemming in de Kamer werd besloten met een luid applaus; op de tribune van de ambtenaren staken medewerkers van de premier een bordje omhoog met het opschrift „Bravo Jean-Luc; de VU-fractie zwaaide met Leeuwevlaggetjes; het Vlaams Blok ontvouwde oude affiches met verkiezingslogos van de VU.

Voorafgaandeontwikkelingen

Eer de eindstemming werd bereikt, had premier Dehaene te maken met, wat hij noemde, enkele ernstige bosbranden, namelijk het pleidooi van de Vlaamse minister-president, Luc Van den Brande, voor een confederaal staatsmodel en de opstelling van PS en PSC die inzake de ecotaks op de eenmalige verpakkingen gingen wankelen onder de grote druk van de PVC-industrie. Tevens diende hij inzake de gelden van de sociale zekerheid en de verdeling over Vlaanderen en Wallonië behoedzaam te manoeuvreren om zeker te zijn van de steun van de VU voor de staatsvorming, en tegelijk de PS niet voor het hoofd te stoten.

Op 11 januari 1993 werd Vlaams minister-president Luc Van den Brande door de koning ontboden, nadat hij in een vraaggesprek met de krant *La Libre Belgique* een pleidooi had gehouden voor een confederaal staatsmodel.

Met zijn verklaring nam Van den Brande afstand van het „unionistisch federalisme" van gewezen eerste minister Wilfried Martens. Van den Brande noemde het zogenaamde Sint-Michielsakkoord over de staatsvorming slechts een episode in het koninkrijk en zei te dromen van een nog autonoom en nog verantwoordelijker Vlaanderen. Van den Brande zag tegen het einde van de eeuw voor de federale

staat slechts een rol als „go between" tussen de gemeenschappen en Europa.

Aan Franstalige kant werd zeer negatief gereageerd op deze verklaring. Men zei daar niet het pad te willen effenen naar een confederaal staatsmodel dat grenst aan het separatisme. PS-voorzitter Busquin zei dat Van den Brande zich vergiste als hij dacht dat de Belgische economische en monetaire unie een splitsing van de sociale zekerheid zou kunnen overleven.

Het optreden van de koning, dat men interpreteerde als een vermaning voor Van den Brande, lokte in Vlaanderen afwijzende reacties uit. Men verweet de koning strenger te zijn voor Vlaamse politici dan voor Waalse.

De Vlaamse regering stond echter niet eensgezind achter Van den Brande. In een mededeling, nam SP-minister Leona Detiège op 13 januari afstand van de verklaringen van de voorzitter van de Vlaamse regering. Ook SP-voorzitter Frank Vandenbroucke was verbolgen op Van den Brande.

Geïnterpelleerd in het parlement door de oppositie verdedigde premier Dehaene op 18 januari de koning. Het staatshoofd ontvangt geregeld verantwoordelijken van het politieke, economische, sociale en culturele leven. Het is een vaste gewoonte dat het paleis achteraf inedeelt wie de koning in audiëntie heeft ontvangen, zei de premier.

Op 26 januari zegde de CVP haar volledige steun toe aan Van den Brande. De Vlaamse christen-democraten zeiden volledig achter de verklaringen te staan van de voorzitter van de Vlaamse regering.

Op 15 januari slaagde Dehaene erin het politieke probleem rond de ecotaks op PVC-verpakkingen te „ontmijnen" (zie pag. 820/3-92).

Deze verpakkingen vielen in het wetsvoorstel op de ecotaksen onder geen enkele uitzonderingsmaatregel. Na een felle campagne van de chlorochemie in het algemeen en de PVC-producenten Solvay, RASf en de Limburgse vinylmaatschappij in het bijzonder, vroegen PS en PSC de regeling voor PVC te herzien. Meteen bestond het gevaar dat de inilieu-partijen Agalev en Ecolo hun steun aan het Sint-Michielsakkoord zouden onttrekken. De geplande staatsvorming vereiste in het parlement een tweederde meerderheid. Hier toe hadden christen-democraten en socialisten de steun nodig van de Volksunie en van Agalev en Ecolo.

Op 15 januari bereikte Dehaene dan toch een akkoord, waarbij de ecotaks op PVC-verpakkingen met zes maanden werd uitgesteld. Een bijzondere commissie moest intussen de PVC-problematiek bestuderen en een milieubalans opstellen.

Op 28 januari verwierf de premier meer zekerheid over de steun van de Volksunie, die een doorzichtiger beleid wens te inzake de sociale zekerheid, en een halt wilde toeroepen aan, wat de partij noemde, onterechte transferten van

Premier Jean-Luc Dehaene.

miljarden Vlaams geld naar Wallonië via de sociale zekerheid.

De Volksunie maakte een rapport van de eerste minister bekend, waaruit bleek dat er een akkoord bestond om binnen de twee jaar de budgetten in de klinische biologie en de radiologie te verdelen op basis van objectieve criteria. In ruil zouden de VU-fracties in Kamer en Senaat hun volledige steun geven aan het Sint-Michielsakkoord. VU-voorzitter Bert Anciaux beklemtoonde dat de Franstaligen met het bereikte akkoord voor het eerst toegaven dat er in de sociale zekerheid ongerechtvaardigde transferten bestaan. Voor het eerst ook werd voorzien in mechanismen om de verschillen tussen Vlaanderen en Wallonië weg te werken, aldus de VU, die het bereikte akkoord historisch noemde.

Op 4 februari begonnen Kamer en Senaat aan een lange marathon voor de federalisering van België. De broze meerderheid van christen-democraten, socialisten, groenen en VU moest nog maanden standhouden. Die meerderheid werd in hitsige debatten vaak op de proef gesteld, maar kwam nooit echt meer in gevaar.

Federaal model

Artikel 1 van de nieuwe Grondwet van België luidt: „België is een federale staat, samengesteld uit de gewesten en de gemeenschappen". Naast de indeling in de gewesten Vlaanderen, Wallonië en Brussel erkent de Grondwet ook drie gemeenschappen, de Vlaamse, de Franse en de Duitstalige gemeenschap.

Ook in het federale België blijft het

EUROPA

hoogste gezag berusten bij de koning. Aan zijn bevoegdheden wordt nagenoeg niets gewijzigd. Nieuw in de grondwet is dat het koningschap voortaan zowel door een man, als door een vrouw uitgeoefend kan worden.

De federale regering blijft onverminderd bevoegd voor het hele grondgebied en de bevolking van België. Zij blijft 60 procent van de inkomsten beheren. Zij is verantwoordelijk voor de economische en monetaire unie tussen de gemeenschappen, zij bepaalt in hoge mate het buitenlands beleid en de defensiepolitiek. Zij blijft bevoegd voor het gerechtelijk apparaat, de ordehandhaving en de sociale zekerheid. De federale regering blijft dus beschikken over de sociaal-economische hefboomen van de macht.

In de Grondwet staat dat de federale regering ten hoogste 15 leden mag tellen. Over het aantal staatssecretarissen wordt niets gezegd. De taalpariteit op het niveau van de ministers blijft behouden: op de eerste minister na moeten er dus 7 Vlaamse en 7 Franstalige ministers zijn. Men kan niet tegelijk minister en parlamentslid zijn. Een regering kan slechts ten val worden gebracht als een meerderheid in de Kamer - en alleen in de Kamer - meteen een andere regering voorstelt. De koning moet dan deze nieuwe meerderheid aanvaarden.

De werking van Kamer en Senaat wordt grondig gewijzigd. De Kamer controleert de federale regering. Zij bestaat uit 150 leden (vandaag 212) en wordt rechtstreeks verkozen door de burgers ouder dan 18 jaar. De kieskringen worden groter door samenvoeging van bestaande kiesarrondissementen. Dit, alsmede enkele technische wijzigingen inzake de kiesdrempel, komt de kleinere partijen ten goede. De Kamer draagt de grootste politieke verantwoordelijkheid.

De Senaat beschikt over eigen bevoegdheden en wordt de reflectiekamer van de deelstaten en van de Kamer. Er zijn 71 senatoren van wie er 40 rechtstreeks worden verkozen in twee grote ééntalige kiesdistricten, Vlaanderen en Wallonië. In Brussel kan men kiezen tussen de Vlaamse of de Franstalige lijst. De Vlaamse kiezers kiezen rechtstreeks 23 senatoren, de Franstaligen 15.

De parlementen van de deelstaten duiden 21 senatoren aan, 10 Vlamingen, 10 Franstaligen en 1 Duitstalige. De huidige

ge functie van provinciaal senator wordt afgeschaft.

De aldus samengestelde Senaat coopteert 10 senatoren, 6 Vlamingen en 4 Franstaligen. In totaal zijn er dus 71 senatoren, tegen 184 vandaag.

In de Senaat zullen dus k achters de Grondwet 41 Vlamingen - van wie ten minste één in Brussel moet wonen - 29 Franstaligen, onder wie ten minste 6 Franstalige Brusselaars, en 1 Duitstalige zetelen. Elke provincie moet door ten minste één senator vertegenwoordigd zijn. Deze taalkundige verdeling geeft de huidige verhouding weer onder de gemeenschappen in België.

De Senaat wordt de ontmoetingsplaats bij uitstap tussen de gewesten en de gemeenschappen. De Senaat is exclusief bevoegd voor de regeling van belangenconflicten. De Senaat wordt ook een reflectiekamer voor het wetgevende werk van de Kamer. Als 15 senatoren dat vragen, kan de Senaat wetsontwerpen van de Kamer naar zich toetrekken om er nog eens over na te denken. De Senaat mag wijzigingen voorstellen, maar de Kamer behoudt het laatste woord.

Kamer en Senaat behouden hun volwaardige bevoegdheden voor de grondwetsherzieningen, over de Raad van State, de organisatie van de rechterlijke macht en dies meer.

● België bestaat uit drie gewesten: Vlaanderen, Wallonië en Brussel. Hun grondgebied is in de grondwet vastgelegd. De provincie Brabant wordt gesplitst in een provincie Vlaams Brabant, met de universiteitsstad Leuven als hoofdplaats, en een provincie Waals Brabant, waarvan de hoofdplaats nog niet is bepaald.

● De gewesten krijgen exclusieve bevoegdheden over ruimtelijke ordening, leefmilieu, landinrichting, huisvesting, economie, energiebeleid, texverstelling, openbare werken en verkeer: ondergeschikte besturen en wetenschapsbeleid. Binnen deze bevoegdheden beschikken de gewesten over verdragsrecht. Dit is echter niet onbeperkt. De samenhang van het federaal buitenlands beleid mag niet in het gedrang komen.

● De federale overheid blijft bevoegd voor de spoorwegen, de luchthaven van Zaventem, kernenergie. Voor landbouw en buitenlandse handel hebben de federale overheid en de gewesten een gedeelde bevoegdheid.

● De gewesten hebben een regering, waarvoor het aantal ministers ook beperkt is tot 11 voor Vlaanderen, 7 in Wallonië en 5 ministers en 3 staatssecretarissen in Brussel

● De gewestrazen worden voortaan rechtstreeks verkozen. De Vlaamse Raad telt 124 le-

den, waarvan er ten minste zes door Brusselse Vlamingen aangeduid moeten worden: de Waalse en Brusselse gewestrazen elk 75

● België bestaat uit: 3 gemeenschappen, de Vlaamse, de Franse en de Duitstalige. Zij zijn bevoegd voor cultuur, onderwijs, persoonsgebonden zaken, gebruik der talen. In Vlaanderen vallen gewest- en gemeenschapsraad samen in de Vlaamse Raad.

● De Franstaligen maken een onderscheid tussen het gewest en de gemeenschap. Daarom is er naast de Waalse gewestregering ook een Franstalige gemeenschapsregering van maximum 4 leden. De Franse gemeenschapsraad bestaat uit 94 leden, die niet rechtstreeks worden verkozen. De Franse gemeenschapsraad wordt gevormd door de 75 leden van de Waalse gewestraad, aangevuld met 19 Franstaligen van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad.

● De Duitstalige gemeenschap heeft een regering van 3 leden en een rechtstreeks verkozen raad van 25 leden.

● De Vlaamse, Waalse en Franstalige Raden vaardigen decreten uit, de Brusselse Hoofdstedelijke Raad ordonnances. Hiermee wil Vlaanderen duidelijk maken dat Brussel voor haar geen volwaardig derde gewest is.

● De Brusselse regering en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad kunnen zich enkel met gewestelijke bevoegdheden bezighouden. De Brusselse regering bestaat uit 5 ministers. Met uitzondering van de voorzitter moeten het 2 Franstaligen en 2 Vlamingen zijn. Van de 3 staatssecretarissen moet er ten minste 1 Vlaming zijn.

● De persoonsgebonden zaken zijn in Brussel toevertrouwd aan gemeenschapscommissies, die samengesteld worden uit de Vlaamse en Franstalige taalgroep van de Hoofdstedelijke Raad. Hun regering wordt college genoemd en dat bestaat telkens uit 2 ministers. Voor zaken van gemeenschappelijk belang vormen het Vlaams en het Franstalig college het Verenigd College.

● De verkiezingen van de tien provincieraden en de 589 gemeenteraden vallen voortaan samen op de tweede zondag van oktober. De eerstvolgende verkiezingen vallen in oktober 1994. Het mandaat duurt 6 jaar.

● De rechtstreekse verkiezing van de parlementen van de deelstaten valt samen met de Europese verkiezingen. Het mandaat duurt 5 jaar. De eerste rechtstreekse verkiezingen van de Raden van de deelgebieden zal echter samen vallen met de verkiezingen van Kamer en Senaat.

● De verkiezingen van Kamer en Senaat hebben op dezelfde dag plaats. Het mandaat duurt 4 jaar. Ven-roegde verkiezingen worden met de constructieve motie van wantrouwen bemoeilijkt.

(Bron: „Het St.-Michielsakkoord, naar een federaal België” van radiojournalist Jos. Bouveroux. Standaard Uitgeverij).

(Vor.ber.pag. 818/3 e.v.-1992)

KONING VRAAGT COMMUNAUTAIRE VREDE

Kort nadat België omgevormd werd tot een federale staat, riep koning Boudewijn de Belgen op tot federale burgerzin, verdraagzaamheid en communautaire vrede. Hier volgt de integrale tekst van zijn toespraak, ter gelegenheid van de nationale feestdag (21 juli):

„Mijn beste landgenoten,

De herdenking van onze onafhankelijkheid is ieder jaar opnieuw een goede gelegenheid om samen feest te vieren. Maar zij geeft ons ook de gelegenheid om ook een balans op te maken, om na te gaan hoe ons land ervoor staat, en welke uitdagingen ons in de toekomst nog te wachten staan.

Dit jaar hebben wij andermaal een belangrijke hervorming van onze politieke structuren doorgevoerd. Zij vormt het sluitstuk van wat sinds 1970 tot vandaag werd veranderd aan het staatsbestel. In de bewoordingen van onze grondwet is België voortaan een federale staat.

Het was de wil van het parlement om een nieuw evenwicht tot stand te brengen tussen, enerzijds, een verrijkende autonomie van de gewesten en de gemeenschappen, en, anderzijds, de noodzakelijke eenheid en samenhang van het land.

De hervorming is democratisch en vreedzaam verlopen. In de rest van de wereld zijn daar maar weinig voorbeelden van te vinden.

Nu komt het er op aan de nieuwe instellingen goed te doen werken. Dat zal pas mogelijk zijn wanneer alle verantwoordelijken blijken geven van verzoeningsgezindheid, van goede wil, van verdraagzaamheid en van federale burgerzin.

De overgrote meerderheid van onze medeburgers dringt daar op aan, want zij is niet te vinden voor om het even welke vorm van separatisme, en zij aarzelt niet om dat ook klaar en duidelijk te laten horen. Dat verheugt mij.

Burgerzin betekent ook dat iedere burger zich in grotere mate verantwoordelijk voelt voor de parlementaire democratie. De verkozenen moeten hun mandaat nauwgezet en onberispelijk uitvoeren. Maar ook de kiezers hebben in een democratie de plicht zich daadwerkelijk te bekommeren om het algemeen welzijn. Afkeer van de politiek is nutteloos, en kan gevaarlijk zijn voor onze instellingen. De jaren dertig hebben ons geleerd tot welke toestanden dat kan leiden.

Een van onze zorgen moet dus zijn een verantwoord burgerschap aan te moedigen, waarin de mannen en vrouwen van ons land de grote vraagstukken van onze maatschappij ter harte nemen.

De staatshervorming is goedgekeurd. Nu moet er dringend een duurzame communautaire vrede tot stand komen, want die is onontbeerlijk als wij samen werk willen maken van de andere problemen waarmee wij te kampen

hebben. Ik denk aan de tewerkstelling, de veiligheid, het ondenvijs, de Europese eenmaking.

Heel ons continent bevindt zich - economisch en sociaal - in een diepgaande crisis, die ook in andere delen van de wereld voelbaar is. Een wondermiddel om dit te verhelpen bestaat niet. Toch kunnen maatregelen genomen worden - zowel op internationaal, nationaal als regionaal vlak - om de tewerkstelling te bevorderen. De stijgende werkloosheid betekent een ongehoorde verkwisting van menselijk potentieel. Daarom hoop ik dat tijdens het Belgisch voorzitterschap een Europees plan voor de tewerkstelling ten uitvoer kan gelegd worden.

Nationaal en regionaal kunnen specifieke acties worden ondernomen die onder meer een versoepeling van de arbeidsmarkt beogen. Het is daarbij van belang het concurrentievermogen van onze economie te vrijwaren, en tevens onze staatsfinanciën gezond te maken, om opnieuw ruimte te scheppen voor een energiek tewerkstellingsbeleid.

Een van de oudste en meest voor de hand liggende verantwoordelijkheden van elke staat, is en-oor te zorgen dat alle burgers zich veilig voelen. Zowat overal in Europa, ook bij ons, merken wij een toename, niet alleen van de zware misdadigheid, onder al haar vormen, maar ook van de zogenaamde kleine criminaliteit, die dikwijls samengaat met druggebruik. De publieke opinie is door dit verschijnsel zeer verontust. Er werden reeds inspanningen gedaan om de misdaad te voorkomen en te bestrijden. Zij moet opgevoerd worden en, als de preventie faalt, moet het gerecht snel en doeltreffend zijn taak kunnen vervullen. Dit is een van de doelstellingen van het plan van de regering om de werking van ons rechtssysteem te verbeteren.

Ook het onderwijs verdient onze bijzondere aandacht. De opvoeders hebben in onze maatschappij een cruciale en moeilijke taak. Wij moeten daar waardering voor hebben, en tevens de kwaliteit van ons onderwijs verhogen, het aantal mislukkingen op school verminderen, want die liggen in onze gemeenschappen vergeleken met de andere landen van Europa - veel te hoog. De samenwerking tussen het technisch en beroepsonderwijs, en de ondernemingen kan opgevoerd worden. Dit is een van de mogelijkheden om de jongerenwerkloosheid doeltreffend te bestrijden.

Ik eindig met onze Europese opdracht. Sinds 1 juli en tot het einde van dit jaar, zit België de Gemeenschap voor, in delicate omstandigheden: het Verdrag van Maastricht werd nog niet door al onze Europese partners bekrachtigd, en de Europese economie is in recessie, wat de neiging overal doet toenemen om zich in zichzelf terug te trekken.

Toch blijft het van het grootste belang dat er vooruitgang wordt geboekt in de opbouw van een merkbaar federaal Europa. Want het is dat Europa dat ons in staat zal stellen de economische crisis beter te hestrijden, de werkgelegenheid te beschermen, en te weerstaan aan de bedrieglijke verleiding van het „ieder voor zich” of van bekrompen nationalisme.

Dankzij datzelfde Europa zullen wij beter onze verantwoordelijkheid kunnen opnemen buiten de grenzen van de Gemeenschap. De tragedie die zich zo dichtbij, in ex-Joegoslavië, afspeelt, herinnert ons dagelijks aan de noodzaak en aan de hoogdringendheid van een gezamenlijk beleid.

Tot daar, mijn beste landgenoten, enkele gedachten die ik vandaag met u wilde delen. De koningin en ik wensen ieder van u, en ook uw families, van harte een gelukkige nationale feestdag.”

(Vor.ber.pag. 821/1 e.v.-1992)

ARMENIË

AANHOUDENDE ESERGIECRISIS

In januari 1993 bleven de Armeense autoriteiten in onderhandelingen met Rusland, Turkije en de Centraalaziatische staten proberen oplossingen te vinden voor het brandstoftekort, dat steeds nijpender werd. Op 11 januari stemde de Russische premier Wiktor Tsjernomyrdin in met een uitbreiding van Russische leveranties van aardolie, dieselolie en benzine in 1993.

Op 16 januari werd de industriële productie op last van het ministerie van industrie twee weken stilgelegd. Op 23 januari kwam de hele republiek zonder licht te zitten, toen Azeri's in de Georgische regio Marneoeski een deel van de pijpleiding opbliezen die Armenië van gas voorzag.

NIJWE REGERING

Op 2 februari bekrachtigde president Lewon Ter-Petrosjan met de ondertekening van een decreet het ontslag van premier Chosrow Haroetoeanian. Hij zou „de etiquette grof geschonden hebben” door kritiek te leveren op de ontwerpbegroting van de regering en het economische plan voor 1993.

Ook de overige kabinetsleden kregen ontslag, maar bleven in functie als interimregering met als premier Hrand Bagratian, die op 12 februari beëdigd werd. Op 16 februari werd een nieuw kabinet benoemd, nadat de oppositiepartijen het aanbod van Ter-Petrosjan om daarin zitting te nemen van de hand hadden gewezen.

De 34-jarige Bagratian was eerste vice-premier onder Haroetoeanian geweest en stond bekend als een voorstander van radicale hervormingen en een snelle overgang naar een markteconomie. Hij verklaarde dat de nieuwe regering hoogste prioriteit zou geven aan de bevoorrading van regio's die grensden aan het naburige Azerbajdzjan en van de omstreken enclave Nagorno-Karabach: de oplossing van de voedsel- en brandstofcrisis; steunverlening aan en kredietuitbreiding voor grote bedrij-

EUROPA

ven; de verbetering van het transportsysteem; en de regulering van het fiscale stelsel en het bankwezen.

Bagratian verklaarde dat de Wereldbank op 15 februari had ingestemd met een lening van \$ 13 mln. Op 19 februari werden gesprekken afgerond met de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) over een lening van \$ 59,4 mln - met uitstel van betaling voor een periode van vier jaar - voor de ontwikkeling van de energievoorziening van het land. Op 22 februari werd bekendgemaakt dat de gastoevoer volledig werd hersteld na de recentste reparaties van een pijpleiding die in het aangrenzende Georgië op 11 februari opnieuw was vernield (zie boven).

Samenstelling van de regering

Premier - Hrand Bagratian+; vice-premier - Wigen Tsjettsjjan+; defensie - Wazgen Manoukian*; staatsminister (landbouw en voedselvoorziening) - Gagik Sjahbazian+; staatsminister (energie en industrie) - Sepoeh Tasjtsjjan+; buitenlandse zaken - Wahan Papazian; binnenlandse zaken - Wanik Siradeghian*; voedselvoorziening en staatsaankopen - Dawit Zadojan; verroer - Henrik Kotsjinian*; cultuur - Hagop Hagopian*; handel - Tigran Grigorian*; hoger onderwijs en wetenschap - Wardgez Gnoeni*; bouwnijverheid - Gagik Martirosian*; natuur en milieu-bescherming - Karine Danielian*; industrie - Asjot Safarian*; verbindingen - Grigor Poghpatian*; landbouw - Asjot Woskanian; werkgelegenheid en sociale zekerheid - Asjot Jessajan*; justitie - Wahe Stepanian*; lichte industrie - Roedolf Tejmorsian; lager onderwijs - Haik Ghazarian; grondstoffen - Wahan Melkonian*; financiën - Lewon Barchodarian; economie - Asjot Jeghiazarian; energie en brandstof - Melts Hakopian; volksgezondheid - Ara Bablojan; nationale veiligheid - Edward Simonians; voorzitter van de staatscommissie voor noodsituaties - Stefan Radalian; voorzitter van de staatscommissie voor grologie - Lazr Sarkissian; voorzitter van de staatscommissie voor speciale programma's - Leonard Petrosjan; voorzitter van de staatscommissie voor planning en bouwnijverheid - Romeo Joelchakian; voorzitter van de staatscommissie voor analyse van statistieken en informatie - Lewon Davitian; voorzitter van de staatscommissie voor vluchtelingen - Wladimir Mowsejan; voorzitter van de staatscommissie voor belastingen - Soeren Sahakian.

* Geen verandering

+ Gewijzigde verantwoordelijkheden

DEMONSTRATIE DOOR OPPOSITIE

Op 5 februari vond in de hoofdstad Jerewan een grote anti-regeringsmanifestatie plaats.

De bijeenkomst was georganiseerd door de oppositiepartijen van de Vereniging voor Nationaal Zelfbestuur en werd gesteund door 120 afgevaardigden. Volgens schattingen van de politie namen 100.000 mensen deel aan de bijeenkomst, maar volgens de oppositie moest

dat getal verdrievoudigd worden. De grieven van de demonstranten hadden betrekking op de energiecrisis, onverwarmde huizen en verminderde stroomtoevoer, voedselschaarste, prijsstijgingen van elementaire produkten en toenemende industriële chaos. Ze eisten het aftreden van Ter-Petrosjan en van de Armeense Opperste Sowjet, terwijl ze bovendien een Constitutionele Vergadering bijeen wilden roepen om toezicht te houden op vervroegde verkiezingen en de goedkeuring van een nieuw grondwet.

Op 12 en 18 februari organiseerde de Vereniging eveneens demonstraties in Jerewan.

(Voorberpag. 150/2 e v-1993)

AZERBAJDZJAN

STRIJD OM NAGORNO-KARABACH DUURT VOORT. NIEUW ARMEENS OFFENSIEE RESOLUTIE VN- VEILIGHEIDSRaad.

Gedurende de hele maand januari 1993 hielden de gevechten tussen Azerbajdzjaanse en Armeense troepen aan.

De Azeri's richtten hun aanvallen op de heuvels ten noorden van de Latsjin-corridor, die, volgens Azeri-zegslieden, eind 1992 was verbreed van 10 tot 30 km. Er vonden ook aanvallen plaats in de streek Martoeni in Karabach zelf. Aan het einde van de maand werden de regionale hoofdstad Stepanakei-t en het gebied rond Askeran en Mardakert aangevallen. Armeense troepen legden zich toe op de beschieting van Azerbajdzjaanse grensdorpen en aanvallen op Agdam aan de noordoostelijke grens van Karabach.

Op 3 januari gaven de Russische president Boris Jeltsin en de toenmalige Amerikaanse president George Bush een gezamenlijke verklaring uit over het conflict in Nagorno-Karabach. Zij riepen op tot een onmiddellijke beëindiging van het bloedvergieten en tot de hervatting van vredesonderhandelingen onder de vleugels van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE). De Azerbajdzjaanse president Abdoelfez Eltsjibej op zijn beurt bekritiseerde de internationale gemeenschap omdat zij de „openlijke agressie” van Armenië tegen Azerbajdzjan niet veroordeelde en hij beklemtoonde opnieuw bereid te zijn mee te werken aan de beëindiging van de strijd met wettelijke middelen.

Nieuw offensief in Nagorrio-Karabach

Op 9 februari werd bekendgemaakt dat Armeense troepen drie dagen eerder een nieuw offensief begonnen waren in Nagorno-Karabach. De Armeniërs be-

weerden onder meer de strategische dorpen Vagoeaz en Basjoenepaja op de Azeri's heroverd te hebben. Op 17 februari maakten ze bekend in totaal 12 dorpen te hebben heroverd en op 24 februari zouden ze de controle over het Sarsang-stuwmeer volledig in handen hebben gekregen.

Nieuw Armeens offensief

In de laatste week van maart zetten Armeense troepen een aanval in op Azerbajdzjaans grondgebied rond de betwiste regio Nagorno-Karabach. Na een geslaagd offensief op verschillende fronten hadden ze circa een tiende van het Azerbajdzjaanse grondgebied in handen.

Na aanvallen vanuit Armenië zelf, vanuit Karabach en in noordelijke richting vanuit de Latsjin-corridor, hadden Armeense troepen op 4 april het Kelbajar-district veroverd, waardoor zij controle uitoefenden over de gehele strook Azerbajdzjaans grondgebied die Armenië van Karabach scheidde. In de eerste week van april vielen Armeense troepen ook vanuit Karabach in zuidelijke richting de stad Fizoeli aan. Armenië ontkende echter dat zijn geregelde strijdkrachten bij de gevechten betrokken waren.

President Abdoelfez Eltsjibej kondigde voor heel Azerbajdzjan de noodtoestand af voor een periode van 60 dagen met ingang van 3 april.

Na de Armeense aanval trokken ten minste 40.000 vluchtelingen weg uit het Kelbajar-district. Op 14 april opende het bureau van de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de VN (UNHCR) een luchtbrug om de Azeri's van hulpgoederen te voorzien. Intussen gaven de Azerbajdzjaanse autoriteiten te kennen ernstig bezorgd te zijn over het lot van ten minste 13.000 mensen die nog in het Kelbajar-district zouden zijn ingesloten.

Verklaring van de VN-Veiligheidsraad. Turkse reactie

Op 7 april vaardigde de VN-Veiligheidsraad een verklaring uit waarin zij haar „ernstige bezorgdheid” over de ontwikkelingen uitsprak en opriep tot een staakt-het-vuren en de terugtrekking van Armeense troepen uit de bezette gebieden. De Veiligheidsraad verwierp echter het Turkse voorstel om de „Armeense agressie tegen Azerbajdzjan” te veroordelen. De Turkse minister van buitenlandse zaken noemde deze verklaring een „weinig effectieve internationale reactie”. Tijdens een toespraak die de Turkse president Turgut Ozal op 13 april aan het begin van zijn vierdaags staatsbezoek aan Azerbajdzjan hield, schaamde hij ervoor dat Turkije nooit de vorming van een „Groot Armenië” zou toestaan, maar

liet hij zich niet eenduidig uit over een eventuele Turkse militaire interventie ten gunste van de Azeri's.

Een week voordat hij naar Bakoe afreisde, had Ozal tegen journalisten gezegd dat de Turken niet bang moesten zijn „onze tanden te laten zien” en op 14 april verklaarde hij dat Turkije zich beraadde over een militaire alliantie met Azerbajdzjan. Aan het eind van zijn bezoek leek hij echter directe militaire interventie uit te sluiten en brak hij een lans voor internationale pressie en unilaterale economische sancties, waaronder een verscherping van het bestaande embargo op goederentransporten naar Armenië via Turkije.

Ontmoeting van de presidenten van Azerbajdzjan en Armenië in Ankara

President Eltsjibej had op 21-22 april een ontmoeting met zijn Armeense ambtgenoot Lewon Ter-Petrosjan, toen beiden in de Turkse hoofdstad Ankara verbleven om de begrafenis van president Özal bij te wonen.

Na afloop van deze ontmoeting verklaarde Eltsjibej tegenover verslaggevers dat informele vredesbesprekingen zouden worden hervat onder auspiciën van de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE). Op 6 april was de Azerbajdzjaanse delegatie vanwege het Armeense offensief opgestapt bij de door de CVSE georganiseerde besprekingen, maar een tijdelijk staakt-het-vuren in Nagorno-Karabach dat op 19 april om middernacht inging stelde waarnemers van een CVSE-delegatie in staat de enclave te bezoeken. Het overleg dat op 26-28 april onder auspiciën van de CVSE in Praag plaatsvond, leverde echter geen resultaat op, omdat de Azeri's te kennen gaven dat de vredesbesprekingen pas hervat zouden kunnen worden na terugtrekking van de Armeense troepen.

Resolutie VN-Veiligheidsraad

Op 30 april keurde de VN-Veiligheidsraad een resolutie goed waarin een onmiddellijk staakt-het-vuren en de terugtrekking van alle op Azerbajdzjaans grondgebied gestationeerde Armeense troepen werd geëist.

In de unaniem goedgekeurde resolutie 822 werd de Armeense betrokkenheid aan de kaak gesteld, hoewel Armenië niet direct beschuldigd werd van agressie. De resolutie riep op tot een hervatting van de besprekingen onder auspiciën van de CVSE (naaraanleiding waarvan de Armeniërs de hoop uitdrukten dat dit zou „helpen om Azerbajdzjan terug aan de onderhandelingsstafel te brengen” zonder voonvaarden vooraf. Voorts werd in de resolutie de Secretaris-generaal van de VN gevraagd een onderzoek in te stellen naar de situatie, ook naai- die in het Kelbajar-distict, en daar een verslag over uit te brengen.

PROTESTEN OPPOSITIE

Op 2 januari veroordeelde de Azer-

bajdzjaanse Beweging voor Democratische Hervormingen het optreden van veiligheidstroepen die op 24 december in Bakoe een vreedzame demonstratie met geweld uiteen hadden gejaagd. Meer dan 400 demonstranten waren tijdens de bijeenkomst opgepakt, van wie er vier nu in hongerstaking waren. De leiders van de Beweging eisten daarnaast ontbinding van het huidige parlement en het uitroepen van nieuwe meerpartijen-verkiezingen. *Le Monde* meldde op 3 januari de arrestatie van oppositieleider Nemat Panachow en zes van zijn medewerkers. Zij hadden ook deelgenomen aan de demonstraties. Op 5 januari beweerde de advocaat en mensenrechtenactivist Avaz Goembatow dat de opgepakte oppositieleiden waren gemarteld.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Minister van buitenlandse zaken Panach Goesejnow zei op een persconferentie bij zijn terugkeer uit Teheran op 4 januari dat van alle staten van de voormalige Sowjet-Unie Azerbajdzjan de belangrijkste handelspartner van Iran zou worden.

Volgens Goesejnow was in Teheran over een aantal akkoorden overeenstemming bereikt, met name over de transit van goederenvervoer, de aanleg van nieuwe spoorlijnen en de oprichting van 50 joint ventures. Het handelsvolume zou meer dan \$ 500 mln bedragen. Bovendien had Iran toegezegd Azerbajdzjan graan ter waarde van \$ 5 mln op krediet te verkopen.

Op 7 januari keurde het Azerbajdzjaanse parlement een privatiseringswet goed. Krachtens de nieuwe wet zouden gedurende de eerste fase, die 18 maanden zou duren, winkels, restaurants en culturele instellingen worden geprivatiseerd. Burgers zouden de beschikking krijgen over speciale privatiseringsrekeningen en de bij de privatisering gebruikte munt zou de manat zijn.

ONTSLAG VAN PREMIER. ANDERE REGERINGSWIJZIGINGEN.

Op 26 januari kondigde premier Rachim Goesejnow zijn aftreden aan. Volgens een Russisch radiostation hield zijn besluit ten dele verband met een meningsverschil met president Eltsjibej over een voorstel voor de reorganisatie van het overheidsbestuur, waardoor de macht van de premier aanzienlijk zou verminderen.

Nieuwe minister van defensie en waarnemend premier

Op 21 februari werd generaal Dadatsj Rzaew, die als „beroepssoldaat” te boek stond, benoemd tot de nieuwe minister van defensie. Hij volgde Rachim Gazijew op, die verantwoordelijk werd gesteld voor de recente verovering van delen van Nagorno-Karabach door Armeense troepen en voor het tekort aan geschikte wapens en voedselvoorraden bij de strijdkrachten aan het front.

Dit was de tweede belangrijke kabinetswijziging binnen een maand. Eerder was de 40-jarige Ali Masimow, de voorzitter van de staatscommissie voor economische zaken en planning, benoemd tot waarnemend premier als opvolger van Rachim Goesejnow, die op 26 januari was afgetreden.

Aftreden minister van binnenlandse zaken. Nieuwe premier

Op 16 april trad Iskender Kachmidow af als minister van binnenlandse zaken van Azerbajdzjan. Hij werd nog dezelfde dag opgevolgd door generaal-majoor Abdoella Allachwerdijew.

Een plaatselijk persagentschap bracht Kachmidows ontslag in verband met zijn „aanstootgevend activiteiten”, waarmee vermoedelijk werd gezinspeeld op een incident dat plaatsvond op 27 maart, toen hij Zardoesjt Ali Zade, de leider van de oppositionele Sociaal-Democratische Partij, gemolesteerd zou hebben, en eveneens op een rechtstreeks uitgezonden televisiedebat waarbij Kachmidow zowel vertegenwoordigers van de regering als de oppositie beledigd had.

Op voordracht van het Azerbajdzjaanse Volksfront en ondanks tegenstand van de oppositiepartijen werd Panach Goesejnow op 28 april benoemd tot premier. Ali Kerimow, een ander vooraanstaand Volksfront-lid, volgde hem op als minister van buitenlandse zaken.

Goesejnow maakte zijn voornemen bekend om de regering te herstructureren door haai- invloed op het economische beleid in verhouding tot die van het presidentiële ambt te versterken. Hij riep een nieuwe functie van eerste vice-premier voor economische hervormingen in het leven, die qua belangrijkheid direct onder de waarnemend premier stond- tot op dat moment Ali Masimow.

BEZOEK VAN GEORGISCHE PRESIDENT SJEWARDNADZE

Op 3 februari arriveerde de Georgische president Edoeard Sjewardnadze in de Azerbajdzjaanse hoofdstad Bakoe voor een gesprek onder vier ogen met president Aboelfez Eltsjibej. Er werden

EUROPA

diepgaande besprekingen gevoerd over een toekomstig „vriendschapsverdrag, ontspannen betrekkingen en de wederzijdse veiligheid”. Bovendien tekenden beide partijen een bilateraal verdrag dat voorzag in een uitbreiding van de commerciële en economische betrekkingen, een verbetering van de communicatie en de verbindingen over land, gezondheidsprogramma's, toeristische programma's en culturele en wetenschappelijke uitwisseling. Beide leiders verklaarden te hopen dat het verdrag het politieke klimaat in de Transkaukasische republieken zou verbeteren en dat het zou fungeren als opstapje voor een topontmoeting tussen Azerbajdzjan, Georgië en Armenië.

(Vor.ber.pag. 152/3 e.v.-1993)

BALTISCHE STATEN

ONTWIKKELINGEN ROND TERUGTREKKING RUSSISCHE TROEPEN

In januari 1993 werd de in oktober 1992 (zie pag. 153/3 e.v.-'93) opgeschorte terugtrekking van de Russische troepen hervat, maar halvenvege februari leidde de kwestie weer tot onenigheid.

Tot hervatting van de terugtrekking was op 5 januari besloten tijdens een vergadering van Russische, Estse, Letse en Litouwse functionarissen, waarbij ook Noorse en Deense vertegenwoordigers aanwezig waren. Aansluitend had er ook een aantal bilaterale ontmoetingen plaatsgevonden tussen Rusland en de afzonderlijke Baltische staten. Op 27 januari verklaarde generaal-kolonel Leonid Majorow, de opperbevelhebber van de in de drie republieken gestationeerde Noordwestelijke Groep van Russische Strijdkrachten, dat meer dan 40 procent van zijn troepen naar Rusland was teruggekeerd.

Estse oppositie beschuldigt Rusland van stationering extra troepen

Edgar Savisaar, lid van de oppositionele Riigikogu-Centrumfactie en voormalig premier van Estland (zie pag. 378/1-'92), beweerde op 8 februari in het parlement dat er 300 nieuwe Russische soldaten in Estland waren gestationeerd die klaarblijkelijk de terugtrekking moesten vergemakkelijken.

Zijn beschuldigingen werden ten stelligste tegengesproken door premier Mart Laar, die verklaarde dat alle Russische verzoeken om hun troepencontingent te mogen uitbreiden, waren afgewezen. In een op 12 februari uitgevaardigde verklaring verzekerde Laar dat de regering „alle noodzakelijke maatregelen zou treffen om het buitenlandse soldaten onmogelijk te

maken Estand illegaal binnen te komen”. Hij klaagde Savisaar aan als een „onruststoker” die de kwestie aangreep om zijn „zwakke positie” te versterken.

Ests bericht over Russische economische sancties naar aanleiding van rechten Russische minderheden

Op 5 februari berichtte de Estse radio dat het bestuur van de stad Moskou had besloten Estland en Letland economische sancties op te leggen, omdat de mensenrechten van de in beide landen verblijvende Russische minderheden geschonden zouden worden. Op 15 februari meldde de Estse radio dat de Russische regering met onmiddellijke ingang de douanetarieven voor de drie Baltische staten met 50 procent verhoogd had.

(Vor.ber.pag. 153/2 e.v.-1993)

BJELAROES

VERBOD OP COMMUNISTISCHE PARTIJ OPGEHEVEN

Op 3 februari 1993 hief de Opperste Sowjet het in augustus 1991 afgekondigde verbod op de Communistische Partij van de Sowjet-Unie (CPSU) en de Communistische Partij van Bjelaroes (zie pag. 693/3-'91) op. De eigendommen van beide partijen bleven echter onder staatscontrole.

STEMMING OVER GOS-VEILIGHEIDS-VERDRAG

Op 9 april ging de Opperste Sowjet er met 188 tegen 34 stemmen mee akkoord dat Bjelaroes het collectieve veiligheidsverdrag van het Gemeenbest van Onafhankelijke Staten (GOS) zou ondertekenen. Dit verdrag was in mei 1992 door een meerderheid van de GOS-lidstaten ondertekend (zie pag. 671/2 e.v.-'92).

Premier Wjatsjeslaw Kehitsj steunde de ondertekening van het verdrag en bepleitte bovendien de oprichting van een economische unie met Rusland, Oekraïne en Kazachstan. Stanislaw Sjoesjkewitsj, voorzitter van de Opperste Sowjet en president, verklaarde echter dat de ondertekening van het akkoord in strijd zou zijn met de in juli 1990 goedgekeurde Verklaring over de Staatsovereenkomst waarin Bjelaroes zich vastlegde op het streven naar neutraliteit (zie pag. 15/3 e.v.-'91). Krachtens zijn constitutionele rechten riep hij op tot het houden van een referendum over de kwestie en hij dreigde af te zullen treden als de uitkomst van dit referendum de ondertekening van het GOS-veiligheidsverdrag zou steunen. Hij ver-

klaarde dat het „mijn belangrijkste doel is om een onafhankelijke, neutrale staat te versterken”. De Opperste Sowjet zou medio mei over de kwestie debatteren.

ECONOMIE

Op 11 februari keurde de regering een resolutie goed die de prijscontrole verscherpte. Dit gebeurde nadat op 22 januari was aangekondigd dat per 1 februari waardebonnen voor alle elementaire voedselproducten heringevoerd zouden worden.

Volgens de begroting voor 1993, die op 18 januari door het kabinet was goedgekeurd, zouden de uitgaven 1.310 mrd roebel bedragen en de inkomsten 1.120 mrd roebel (officiële koers en marktkoers op 18 januari 1993 respectievelijk \$ 1 = 0,566 roebel en \$ 1 = 442,143 roebel). Zestig procent van de staatsfondsen zou worden besteed aan inflatiebestrijding en aan steun voor de agrarisch-industriële sector. De prijzen zouden naar verwachting stijgen, terwijl de productie in diverse sectoren met 8 a 10 procent zou dalen.

In een poging het privatiseringsprogramma van de regering nog verder te vertragen (zie pag. 154/1-'93), verwierp de Opperste Sowjet op 28 januari plannen om privatiseringswaardebonnen uit te delen die staatsburgers een aandeel gaven in staatsbedrijven.

Op 1 februari werden bepalingen van kracht die de export van Bjelaroesische roebels beperkten tot een niveau dat drie keer hoger lag dan het minimumloon.

PRESIDENT SJOESJKEWITSJ BEZOECT ROEMENIË

Tijdens een bezoek aan Roemenië op 6-7 mei ondertekende President Stanislaw Sjoesjkewitsj samen met zijn Roemeense ambtgenoot Ion Iliescu een verdrag voor vriendschap en samenwerking.

Op 14 mei werden, tijdens een bezoek van premier Wjatsjeslaw Kehitsj aan India, akkoorden getekend over samenwerking op defensiegebied alsmede op wetenschappelijk, technisch en economisch terrein.

(Vor.ber.pag. 154/1/2-1993)

ESTLAND

KABINETSWIJZIGING

Op 26 januari 1993 trad minister van economische zaken Ain Saarmann af, ogenschijnlijk om gezondheidsredenen; er werd echter op gezinspeeld dat de werkelijke reden het ongenoegen over

zijn optreden als minister ~ ~ Op 5 februari werd Toomas Sildmae benoemd tot zijn opvolger.

PRIVATISERINGSWET VOOR WONINGEN AANGENOMEN

Op 8 april nam het parlement (Riigikogu) een privatiseringswet voor woningen aan die gebaseerd was op de verspreiding van waardebonnen voor de aankoop van staatseigendom. Met uitzondering van diegenen die beroepshalve werkzaam waren geweest bij het Russische leger, de Estse communistische partij of de KGB gold de wet voor iedereen. De regering verklaarde beweringen van de oppositie als zou het parlement in strijd met de grondwet hebben gehandeld door bepaalde delen van de bevolking uit te sluiten, voor niet ontvankelijk.

(Vor.ber.pag.154/2 e.v.-1993)

GEORGIË

AANHOUDENDE GEVECHTEN IN ABCHAZIE. VERMEENDE RUSSISCHE BETROKKENHEID BIJ CONFLICT. BENOEMING VN-VERTEGENWOORDIGER.

In januari 1993 bleef het conflict in Abchazië voortduren, toen separatisten een aanval uitvoerden op de door Georgiërs bezette regionale hoofdstad Soechoemi.

Volgens Abchazische berichten waren Abchazische troepen op de ochtend van 3 januari de rivier de Goeinista overgestoken, waarna ze in het noordwesten van Soechoemi de hele dag zware gevechten hadden geleverd en ze zich tegen de avond op hun oude stellingen hadden teruggetrokken. Georgische bronnen ontkenden echter dat de Abchaziërs de Goeinista waren overgestoken. Beide partijen lieten weten dat de vijand zware verliezen geleden had. Op 6 januari gaf het Abchazische ministerie van defensie toe dat de aanval op Soechoemi mislukt was. De Abchaziërs bleven Soechoemi met tussenpozen beschieten.

Op 5 januari werd bekendgemaakt dat de Georgische president Edoeard Sjewardnadze aan de secretaris-generaal van de Verenigde Naties Boutros Boutros Ghali een brief had gestuurd waarin hij vroeg om de stationering van een vredeshandhavende VN-troepenmacht in Abchazië. Daarnaast vroeg hij de VN de buurlanden van Georgië op te roepen neutraal te blijven in het conflict. Op 6 januari verklaarde een VN-woordvoerder dat „de tijd nog niet rijp is” voor

VN-interventie. Op 20 januari arriveerde er echter een VN-missie in de Georgische hoofdstad Tbilisi om de noodzaak vast te stellen voor noodhulp aan slachtoffers van etnische conflicten in de republiek.

Bilaterale betrekkingen

Op 25 januari begon in Tbilisi een nieuwe ronde van Russisch-Georgische besprekingen. Beide partijen bespraken (i) een ontwerpverdrag over vriendschap en samenwerking tussen beide landen; (ii) een verdrag over de status van de in Georgië gestationeerde Russische troepen en een tijdschema voor hun vertrek; en (iii) een akkoord over de voorwaarden waaronder en de tijd waarbinnen Russische grenswachten operationeel zijn.

De besprekingen waren één dag opgeschort, nadat bij een aanval op een Russisch voorraaddepôt in Tbilisi twee Russische grenswachten gedood waren. De Georgische delegatie bij de besprekingen beloofde dat er een diepgaand onderzoek naar het incident zou worden ingesteld.

Gespannen betrekkingen met Rusland

Op 27 februari leverde de Georgische uresident Edoeard Sjewardnadze felle kritiek op een onaangekondigd bezoek van de Russische minister van defensie maarschalk Pawel Gratsjow, die de Russische troepen kwam inspecteren, die op het grondgebied van de autonome Georgische republiek Abchazië gestationeerd waren (zie boven voor gevechten in januari).

Sjewardnadze beweerde dat het bezoek van Gratsjow getuigde van „diplomatiek onfatsoen”, dat een weerspiegeling vorinde van Ruslands „ultimatum-gerichte benadering” van de behartiging van haar strategische belangen in de noordelijke Kaukasus en de Zwarte-Zeeregio in het algemeen. Hij herhaalde echter dat hij zich bleef inzetten voor verdere dialoog met Rusland.

Op 24 februari keurde het Georgische parlement een resolutie goed waarin de Russische regering volledig verantwoordelijk werd gesteld voor het „agressieve optreden” van in Abchazië gestationeerde Russische troepen tegen het Georgische leger. Sjewardnadze dreigde met een volledige mobilisatie als de Russische troepen niet zouden worden teruggetrokken. Een en ander was het gevolg van een bombardement op Soechoemi, de door Georgië gecontroleerde Abchazische hoofdstad. Daarbij op 20 februari onder de burgerbevolking één dode en acht gewonden vielen. Volgens de Georgische autoriteiten was het bombardement uitgevoerd door een Russisch vliegtuig. Russische woordvoerders ontkenden de beschuldiging en beweerden op hun beurt dat de Georgische artillerie beschietingen uitvoerde op hun stellingen.

Dit incident overschaduwde de ontmoeting die op 18 februari in de Georgische hoofdstad Tbilisi plaatsvond tussen de Georgische regering en twee Russische politici, namelijk Romazan Abdoelapow, eerste vice-voorzitter van de Russische Opperste Sowjet en voorzitter van de Sowjet van nationaliteiten, en Sergej Sjachraj, een Russische vice-premier en voorzitter van de staatscommissie voor het nationaliteitenbeleid. Beide partijen zouden tot de conclusie gekomen zijn dat veel kwesties en problemen in de Kaukasus verband hielden met elkaar en niet door een van beide landen afzonderlijk konden worden aangepakt. In ruil voor hulp bij de aanpak van de problemen in Abchazië verwachtte Rusland Georgische medewerking bij de oplossing van de interetnische problemen in Noord- en Zuid-Ossetie en in de regio Ingoesjetie. Volgens Sjachraj zouden de bilaterale betrekkingen pas genormaliseerd kunnen worden als het conflict in Abchazië uit de wereld was geholpen.

Vierde ronde van bilaterale besprekingen

De gespannen situatie in Abchazië dreigde de op 9 maart in Moskou geopende vierde gespreksronde met Rusland in gevaar te brengen. Op 11 maart werd echter een 34 artikelen omvattend voorlopig vriendschaps- en samenwerkingsverdrag vrijgegeven. En tijdens de afsluitende besprekingen op 20 maart werd naar verluidt overeenstemming bereikt over handelsbetrekkingen, de verstrekking van Russische kredieten aan Georgië en het gebruik van door de staatsbank van de Russische Federatie uitgegeven roebels op Georgisch grondgebied.

Aanval op Soechoemi

Op 14-17 maart voerden rebellerende separatistische troepen een groot-scheepse aanval uit op Soechoemi, de hoofdstad van de aan de Zwarte Zee gelegen omstreden Georgische provincie Abchazië. Hierdoor bereikten de betrekkingen tussen Rusland en de regering van president Edoeard Sjewardnadze een nieuw dieptepunt (zie boven). Bij de aanval, die volgens Georgië mede werd uitgevoerd met hulp van de Russische strijdkrachten, omdat er Russische SU-25 gevechtsbommenwerpers bij betrokken zouden zijn geweest, waren naar verluidt tenminste 110 doden en 1.000 gewonden gevallen. terwijl 800 gebouwen zouden zijn vernietigd. Op 17 maart vaardigde het Georgische parlement een resolutie uit waarin verklaard werd dat de aanval duidelijk maakte dat Rusland „zijn heimelijke oorlog tegen Georgië” uitbreidde.

Rusland ontkende ten stelligste bij de aanval betrokken te zijn geweest en

De Georgische leider Edoeard Sjewardnadze (m.) praat op 17 maart 1993 met inwoners van Soechoemi, nadat de stad enkele dagen hevig is gebombardeerd.

hield vol dat zijn strijdkrachten in de inmiddels zeven maanden oude burgeroorlog neutraal waren gebleven, hoewel Georgië op 18 maart een Russisch vliegtuig, dat door een Russische piloot werd gevlogen had neergeschoten.

Vermeende Russische betrokkenheid bij conflict

Op 10 april berichtte de *Independent* dat Sjewardnadze op 9 april na een viering ter gelegenheid van de vierde verjaardag van het incident waarbij Georgische demonstranten door Sowjet-soldaten waren gedood in Tbilisi (zie pag. 285/1 e.v.-'90) verklaard had dat Rusland „ten koste van alles in Transkaukasië wil blijven" en dat „wat er in Abchazië gebeurt, in Moskou is uitgedacht" door „het bekende machtsblok dat (de Russische president) Jeltsin bestrijdt".

Op 6-9 april had de Russische minister van defensie Pawel Gratsjov in de Russische Zwarte-Zeehaven Sotsji een ontmoeting met de Georgische premier Tengiz Sigoea en de Georgische minister van defensie Tengiz Kitovani. Bij die gelegenheid ontkende hij de volgens Sigoea harde bewijzen voor Russische militaire betrokkenheid. Volgens de Russische delegatie waren gesprekken over de situatie in Abchazië en over wapenstilstandsvorstellen slechts ten dele zinvol, omdat er geen Abchazische vertegenwoordigers bij het overleg aanwezig waren. Er werd echter naar verluidt overeenstemming bereikt over de vorming van een drie kilometer brede gedemilitariseerde zone om Georgische en Abchazische troepen uit elkaar te houden; en ook zou zijn besloten dat de in Abchazië en elders in Georgië gestationeerde Russische troepen daar tot eind 1995 zouden blijven.

Na een korte luwte in de gevechten werd het bombardement op de door Georgië beheerste Abchazische hoofdstad Soechoemi op 29 april hervat. De Georgiërs klaagden erover dat beschietingen werden uitgevoerd vanuit een Russische militaire testruimte in Esjera die niet viel binnen het akkoord dat over de gedemilitariseerde zone in Sotsji was bereikt en die volgens hun bewering in feite een basis voor Abchazische separatisten vormde en een dekmantel voor Russische militaire betrokkenheid.

Sjewardnadze, die zich op 29 april in Soechoemi bevond (endaar bijna gewond zou zijn geraakt), herhaalde zijn „onvoorwaardelijke heilichheid" om onderhandelingen te voeren over een politieke oplossing, maar waarschuwde dat het Georgische leger door rebellen bezette steden zou beschieten als het bombardement op Soechoemi niet gestaakt zou worden.

Cijfers over slachtoffers. Benoeming van VN-vertegenwoordiger

Op 16 april meldde de Georgische *Radio* dat bij het conflict in Abchazië tot op dat moment 1.008 Georgische soldaten gesneuveld waren en meer dan 3.500 gewond waren geraakt. Diezelfde dag meldde het persbureau *ITAR-TASS* in Moskou dat volgens cijfers van een Abchazische staatscommissie tijdens de beschieting van Soechoemi onder de burgerbevolking 116 doden en 336 gewonden waren gevallen.

Op 30 april meldde *ITAR-TASS* dat in 1992 in Georgië 46 Russische militairen de dood hadden gevonden en meer dan tien gewond waren geraakt en dat de Russen in Soechoemi in toenemende mate „onrechtmatig behandeld" werden.

Eind april werd bekendgemaakt dat Edouard Brunner door VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali zou worden benoemd tot speciale afgevaardigde voor Georgië om een oplossing van het conflict in Abchazië naderbij te brengen.

Op 20 april, tijdens het bezoek van een Poolse delegatie, herhaalde Sjewardnadze zijn pleidooi voor actievere betrokkenheid van internationale organisaties, waaronder de VN (zie boven). Op 23 april, toen hij een ontmoeting had met Istvan Gyarmat, de leider van een delegatie van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE), die in Georgië op bezoek was, herhaalde hij die oproep.

VALUTAWAARDEBON

Als reactie op een ernstig tekort aan contante roebels dat verergerd werd door de aanhoudende inflatie, introduceerde Georgië op 5 april een tijdelijke valutawaardebon die evenveel waard was als de Russische roebel. De waardebon werd beschouwd als een stap in de richting van een zelfstandige Georgische munteenheid.

BETREKKINGEN MET OEKRAÏNE

Op 12-13 april bracht Edoeard Sjewardnadze een bezoek aan Oekraïne. Bij die gelegenheid ondertekende hij een vriendschaps- en samenwerkingsverdrag; 20 andere overeenkomsten hadden met name betrekking op interparlementaire samenwerking en economische betrekkingen. Beide partijen beklemtoonden dat er sprake was geweest van „volledig wederzijds begrip".

Daarnaast verwelkomde Sjewardnadze een Oekraïens aanbod om te bemiddelen in het conflict over Abchazië. In een op 12 april uitgezonden toespraak had hij gesproken over het belang dat Georgië en Oekraïne erbij hadden om gezamenlijk tegenwicht te bieden tegen een „derde macht", waarmee hij op Rusland gedoeld zou hebben.

(Vor.ber.pag. 159/3 e.v.-1993)

GOS

TOPONTMOETING GOS-LEIDERS

Op 22 januari 1993 vond in Minsk, de hoofdstad van Bjelaroës, een topontmoeting van leiders van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) plaats. Na een dag van vaak verhitte debatten werd er slechts ten dele overeenstemming bereikt over een handvest voor nauwere politieke en economische integratie. Dit handvest zou de weg

moeten vrijmaken voor een defensieliga, een economische samenwerking~ commissie en een overkoepelend gerechtshof.

Het handvest werd ondertekend door zeven van de tien voormalige Sowjet-republieken die bij deze vergadering vertegenwoordigd waren (Rusland, Bjelaroës, Armenië, Kazachstan, Oezbekistan, Kirgizstan en Tadzjikistan). Van deze zeven lidstaten hadden alleen Rusland en Kazachstan het oorspronkelijke document onvoorwaardelijk gesteund. Bjelaroës had twijfels over de bepalingen omtrent de collectieve veiligheid, terwijl Oezbekistan bezwaar maakte tegen de clausules die betrekking hadden op de mensenrechten. Oekraïne, Moldowa en Toerkmenistan weigerden het handvest te ondertekenen. Deze drie landen zouden lid blijven van het GOS en hun stellingname opnieuw in overweging nemen. Azerbajdzjan werd niet vertegenwoordigd bij de top in Minsk, terwijl de twaalfde voormalige Sowjet-republiek, Georgië, geen lid was van liet GOS

De Russische president Boris Jeltsin verklaarde: „Ik denk dat we door een gemeenschappelijke geestelijke inspanning tot een voor iedereen aanvaardbare oplossing zijn gekomen die geen problemen oplevert voor de nationale belangen van de afzonderlijke lidstaten." Voorts gaf hij te kennen dat de deur nog op een kier stond, zodat de republieken met een afwijkende mening nog drie maanden de tijd hadden om te tekenen. De Oekraïense president Leonid Krawtsjoek verklaarde dat de voorwaarden van het handvest te bindend waren, maar dat de Oekraïense weigering om te tekenen niet impliceerde dat zijn republiek, de op één na machtigste GOS-lidstaat, uit het Gemenebest was gestapt.

De tien republieken bereikten overeenstemming over de oprichting van een overkoepelende bank, die zou moeten fungeren als een verrekenkantoor voor de onderlinge handel en als coördinatiecentrum voor het monetaire en budgettaire beleid en de kredietverstrekking van die republieken die binnen de roebelzone bleven.

De deelnemers aan de top verwierpen het Russische voorstel om de kernwapens in Oekraïne, Bjelaroës en Kazachstan onder Russisch gezag te plaatsen.

Luitenant-generaal Wladimir Zjoerbenko, de plaatsvervangend opperbevelhebber van de generale staf van de Russische strijdkrachten, had na een voorbereidend vergadering van de opperbevelhebbers van de vier republieken verklaard: „Wij stellen voor het probleem van de kernwapens in de drie landen op te lossen door ze te beschouwen als de strategische kernmacht van de Russische Federatie". Volgens de Russen vloeiende deze stap logisch voort uit de vastberadenheid van de drie republieken om kernwapenvrij te worden. Het Sowjet-arsenaal van 30.000 kernwapens was aanvankelijk onder gemeenschappelijk GOS-gezag geplaatst, maar Oekraïne en Kazachstan had-

den de kwestie op de spits gedreven door het gezag over de op hun grondgebied gestationeerde kernwapens op te eisen

BUITENGEWONE TOPONTMOETING VAN REGERINGSLEIDERS

Op 16 april vond in Minsk een buitengewone topontmoeting van de regeringsleiders van het GOS plaats.

De top was klaarblijkelijk bijeengeroepen naar aanleiding van de oproep die de Russische president Boris Jeltsin medio maart aan de staatshoofden van de GOS-lidstaten had gedaan om het GOS te versterken door nieuwe mechanismen in het leven te roepen die de samenwerking tussen de lidstaten zouden moeten versterken. Met de reguliere vergadering van de staatshoofden in Jerewan op 30 april in het vooruitzicht deden er echter hardnekkige geruchten de ronde dat Jeltsin de buitengewone topontmoeting wilde aangrijpen om zijn prestige te versterken als onderdeel van zijn campagne voor het Russische constitutionele referendum op 25 april.

De top werd bijgewoond door alle GOS-staatshoofden met uitzondering van de Toerkmeense president (afwezig om gezondheidsredenen) en de Kirgizische president (vanwege een al eerder gemaakte afspraak). Hoewel er geen tastbare resultaten werden bereikt, grepen de staatshoofden de gelegenheid aan om hun steun aan Jeltsin en de hervormingsbeweging in Rusland te betuigen. Zowel Jeltsin als de Kazachstaanse president Noersoeltan Nazarbijew beklemtoonden dat de staten die het GOS-handvest nog niet ondertekend hadden (zie boven), zouden moeten beslissen of ze al dan niet lid wilden zijn. Jeltsin verklaarde dat de staten die niet ondertekenden „buiten de belangrijkste samenwerkingsverbanden binnen het Gemenebest zullen vallen, met alle gevolgen van dien".

(Vor.ber.pag. 156/1 e.v.-1993)

LETLAND

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 19 januari 1993 werd Aivars Kreituss, het voormalige hoofd van de effectenbeurs in Riga, benoemd tot minister van economische hervormingen. De portefeuille was vacant gelaten na het aftreden van Arnis Kalnins, die een motie van wantrouwen in de Opperste Raad in oktober niet had overleefd (zie pag. 164/2-'93).

Op 27 januari meldde *Izwestija* het aftreden van Elmars Silins als inminister van financiën. Zijn onverwachte besluit zou volgens persbe-

richten zijn ingegeven door „de verschillende meningen die regeringsleden hebben over vraagstukken die onder de verantwoordelijkheid van de minister van financiën vallen". Voorts berichtte de krant het aftreden van minister van justitie Victors Skudra, die ontevreden zou zijn over de positie van de rechterlijke macht in het land.

Op 4 mei trad Dainis Gegeris af als minister van landbouw nadat de Opperste Raad een motie van wantrouwen had aangenomen die was ingediend door de voorzitter van de parlementaire commissie voor landbouw en bosbeheer, Janis Kinna. Deze bekritiseerde Gegeris omdat hij de beleidsbeslissingen van de commissie niet tenuitvoerbracht. De taken van Gegeris werden, in afwachting van het resultaat van de parlementsverkiezingen op 5-6 juni, toegevoegd aan onderminister Andris Skele.

HANDELSVERDRAG MET DE RUSSISCHE FEDERATIE

Op 8 maart maakte het in de hoofdstad Riga gevestigde *Letse Persbureau* bekend dat Letland een bilateraal handelsverdrag met de Russische Federatie gesloten had, dat gebonden was aan „quota" die moesten worden vastgesteld door overeenstemming tussen beide regeringen. Er werden ook voorzieningen getroffen die extra handelsactiviteiten mogelijk maakten, waardoor de Russische Federatie extra voedsel en medicijnen kon ontvangen en Letland gewalst staal en rubberprodukten.

NIUWE MUNTEENHEID

Op 5 maart werd de lat in omloop gebracht in de vorm van een bankbiljet van 5 lat. De lat verving de roebel, die bij wijze van tijdelijke maatregel in mei 1992 geïntroduceerd was (zie pag. 674/3 e.v.-'92). Een lat had de waarde van 200 roebel. Gedurende een overgangsperiode waarvan de tijdsduur niet nader aangegeven werd, zou zowel de roebel als de lat als wettig betaalmiddel gelden.

(Vor.ber.pag. 163/3 e.v.-1993)

LITOUWEN

PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Na zijn overwinning bij de directe presidentsverkiezingen op 14 februari 1993 werd Algirdas Brazauskas op 25 februari beëdigd als president.

Waarnemend president Algirdas Brazauskas en zijn vrouw Julija brengen op 14 februari 1993 hun stem uit in Vilnius

Brazauskas was in november 1992 door het parlement gekozen tot waarnemend president (zie pag. 166/1 e.v.-'93), nadat zijn Litouwse Democratische Arbeiderspartij (DAP, de voormalige Litouwse Communistische Partij) bij de algemene verkiezingen onverwacht de nationalistische Sajudis (Litouwse Hervormingsbeweging, die de voorhoede vormde in de campagne voor onafhankelijkheid in 1991) had verslagen.

Brazauskas moest het opnemen tegen één concurrent, namelijk Stasys Lozoraitis, de Litouwse ambassadeur in de Verenigde Staten. Aanvankelijk waren nog vijf andere kandidaten genomineerd, maar zij hadden zich vóór 20 januari, de uiterste registratiedatum voor de verkiezingskandidaten, teruggetrokken (onder wie Sajudisleider Vytautas Landsbergis, die zich op 3 januari terugtrok). Hoewel Lozoraitis als onafhankelijke kandidaat aan de verkiezingen meedeed, werd zijn kandidatuur door alle belangrijke oppositiepartijen gesteund. Bovendien hadden zij zich achter het door Lozoraitis voorgestelde „politieke akkoord” geschaard, dat voorzag in een brede coalitieregering waarin hij het presidentschap zou vervullen en Brazauskas het premierschap. Op 10 februari werd dit voorstel door Brazauskas van de hand gegeven.

Brazauskas genoot vooral populariteit op het platteland waar de boeren kritiek hadden geleverd op het abrupte decollectiveringspro-

gramma van de regering-Landsbergis. De gevolgen van dit programma waren nog verergerd door wetgeving die bepaalde dat land moest worden teruggegeven aan de eigenaren van vóór de machtsovername door de Sowjets in 1940 of aan hun nakomelingen. Brazauskas beloofde het tempo van de economische hervormingen te zullen vertragen; een beleid dat ook al werd uitgevoerd door zijn interimregering (zie pag. 166/3 e.v.-'93). Ook beloofde hij opnieuw banden met de Russische Federatie te zullen aanknopen om over goedkopere brandstof te kunnen beschikken. Daarnaast wilde hij de handelsbetrekkingen met de republieken van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) herstellen. Zijn succes werd ook toegeschreven aan het feit dat hij een bekende persoonlijkheid was, terwijl zijn tegenstrever alleen zijn jeugd in Litouwen had doorgebracht.

Uitslagen presidentsverkiezingen

Kandidaat	Stemmen aantal	Stemmen percentage
Algirdas Brazauskas	1.210.517	60,1
Stasys Lozoraitis	767.345	38,3
Ongeldige stemmen	33.933	1,6
Totaal	2.011.795	100

NIEUWE REGERING

Op 10 maart benoemde Algirdas Brazauskas, de onlangs gekozen president van Litouwen, Adolfas Slezevicius tot premier. Later die dag keurde de Seimas (het parlement) deze benoeming met 70 tegen 13 stemmen en 23 onthoudingen goed.

Op 16 maart maakte Slezevicius de samenstelling van de nieuwe regering bekend. Hierin hadden veel ministers zit-

ting die ook in het vorige kabinet geënd hadden.

Samenstelling van het kabinet

Premier - Adolfas Slezevicius; economische zaken - Julius Veselka; energievoorziening - Algimantas Vladas Stasiukynas; financiën - Eduardas Grikelis; defensie - Audrius Butkevicius; cultuur en onderwijs - Dainius Trinkunas; bosbeheer - Gintautas Kovalcikas; handel en industrie - Albe tas Sinevicius; verbindingen en voorlichting - Gintautas Zindelis; sociale zekerheid - Teodoras Medaickis; bouw en stadsplanning - Algirdas Vapsys; justitie - Jonas Prapiestis; vervoer - Jonas Birziskis; volksgezondheid - Jurgis Briedikis; buitenlandse zaken - Povilas Gylys; binnenlandse zaken - Romasius Vaitiekunas; landbouw - Rimantas Karajia.

* nieuwe benoeming

ONTBINDING GEMEENTERAAD UITGESTELD

Na het besluit van de Seimas op 15 april dat de gemeenteraad van Vilnius ontbonden moest worden en de stad tot aan de gemeenteraadsverkiezingen onder direkt bestuur geplaatst moest worden, deed de gemeenteraad niet zonder succes een beroep op president Algirdas Brazauskas om voor haar te bemiddelen. Op 20 april maakte Brazauskas bekend dat de ontbinding uitgesteld zou worden in afwachting van een hoger beroep bij het Constitutionele Hof.

(Vor.ber.pag. 164/2 e.v.-1993)

Presidentskandidaat Stasys Lozoraitis (r-)schudt aanhangers de hand na zijn stem te hebben uitgebracht op 14 februari 1993.

MOLDOWA

PLAN VOOR REFERENDUM VERHOORPEN.
NIEUWE PARLEMENTSVOORZITTER

Op 20 januari 1993 verwierp het parlement een door president Mircea Snegoer ingediend plan om een referendum over hereniging met Roemenië te houden. Uit in Moldowa gehouden opiniepeilingen was steeds gebleken dat nog geen tien procent van het electoraat de hereniging steunde.

Nadat Roemeense functionarissen op hereniging hadden aangedrongen, verklaarde Snegoer op 7 januari dat hij de kwestie aan het Moldowaanse volk wilde voorleggen. Een pleidooi van hem echter voor een versterking van de onafhankelijkheid van Moldowa leidde aangaande de kwestie van het referendum in het parlement tot een opsplitsing van afgevaardigden in voor- en tegenstanders van hereniging.

Het plan voor het referendum dat voor goedkeuring de steun van meer dan de helft van de afgevaardigden moest hebben, kwam één stem tekort. Oppositionele parlementariërs, onder wie de afgevaardigden van het Christen-Democratisch Volksfront, werden gesteund door de leiders in het parlement en grepen de afwezigheid van een aantal parlementariërs aan om het referendum tegen te houden.

De venverping van het plan leidde tot een onmiddellijk opstappen van afgevaardigden, die vóór gestemd hadden. uit de vergadering terwijl zij hun opposenten van een samenzwering beschuldigden. Op 29 januari traden Aleksandroe Mosanoe, de voorzitter van het Moldowaanse parlement, en een aantal vooraanstaande parlementariërs af uit protest tegen Snegoers oproep tot een referendum.

Nieuwe parlamentsvoorzitter

Op 4 februari werd Pjotr Loetsjinski tot voorzitter van het Moldowaanse parlement gekozen als opvolger van Aleksandroe Mosanoe.

Loetsjinski, die van 1989 tot 1991 eerste secretaris van de Moldowaanse Communistische Partij was geweest, stond te boek als een liberale hervormer. In zijn inaugurele rede tot het parlement verklaarde hij dat hij zou streven naar een politieke oplossing van het Dnjestr-conflict en naar evenwichtige betrekkingen met Roemenië en Rusland.

IMF-KREDIET

Op 3 februari maakte het Internationale Monetair Fonds (IMF) bekend dat

het had ingestemd met een lening aan Moldowa ter waarde van 13,5 mln SDR's (ongeveer \$19 mln) krachtens de compenserende financieringsfaciliteit voor onvoorziene uitgaven. Het Moldowaanse verzoek om compenserende fondsen was ingegeven door de mislukking van de graanoogst in 1992.

Het was de eerste keer dat het in augustus 1992 tot het IMF toetreden Moldowa een beroep deed op een IMF-krediet. Het Moldowaanse IMF-quotum bedroeg 90 mln SDR's (ongeveer \$125 mln).

MOLDOWAANS-RUSSISCHE BESPREKINGEN

Op 9 februari voerde president Mircea Snegoer in Moskou besprekingen met zijn Russische collega Boris Jeltsin. De twee leiders kwamen nauwelijks nader tot elkaar wat betreft de terugtrekking van het Russische 14de leger uit de Sepa atistische Dnjestr-regio. De verwachtingen dat Rusland ermee akkoord zou gaan in 1994 met de terugtrekking te beginnen, werden getemperd door Jeltsins weigering een tijdschema te bespreken en door zijn eis dat een toekomstige terugtrekking gekoppeld zou moeten worden aan de politieke status van de Dnjestr-republiek.

Beide partijen ondertekenden zes akkoorden op het gebied van handel en economische betrekkingen.

(Voorber.pag. 167/1 e.v.-1993)

OEKRAÏNE

TOPONTMOETING TUSSEN KRAWTSJOEK EN JELTSIN

Op 15 januari 1993 vond in Moskou een topontmoeting plaats tussen de Oekraïense president Leonid Krawtsjoek en de Russische president Boris Jeltsin (de ontmoeting was oorspronkelijk gepland voor 24 december). De dag daarvoor had de Oekraïense premier Leonid Koetsjma een ontmoeting met zijn Russische collega Wiktor Tsjernomyrdin.

De top vond plaats in het kader van het overleg over integratie binnen het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) maar was voornamelijk gericht op bilaterale kwesties.

Over het probleem van de buitenlandse schuld werden de premiers het niet eens en de Russische delegatie trof voorbereidingen voor verdere besprekingen, waarvoor ook vertegenwoordigers van westerse kredietverlenende

landen werden uitgenodigd. De Russische krant *Kommersant* berichtte op 29 januari dat de Russische vice-premier Aleksandr Sjochin en de Oekraïense vice-premier Igor Joechnomski, die een week eerder in Kiev besprekingen hadden gevoerd, nader tot elkaar waren gekomen wat betreft de criteria voor het taxeren van de waarde van Russische bezittingen in het buitenland, maar dat Rusland tot dusver geen schikking had weten te treffen in het Oekraïne - wat met andere voormalige Sowjet-republieken wel was gelukt - over een in november getroffen regeling die eind december alsnog door Oekraïne verworpen werd. Krachtens deze regeling nam Rusland de verantwoordelijkheid op zich voor alle financiële verplichtingen van de voormalige Sowjet-Unie (het Oekraïense aandeel in die schuld was geschat op 16,37 procent), als de republieken geen aanspraak zouden maken op hun aandeel in de buitenlandse bezittingen (ook hierin had Oekraïne een aandeel van 16,37 procent). Joechnowski's weergave van de besprekingen, zoals de Oekraïense televisie die op 21 januari berichtte, hield in dat beide partijen hun eigen aandeel in de buitenlandse schuld zouden betalen en dat Oekraïne dus ook recht had op zijn aandeel in de bezittingen.

Met betrekking tot de Russische olie- en gasleveranties aan Oekraïne schatten de Oekraïense delegatieleden dat hun land in 1993 45 mln ton olie nodig zou hebben. Rusland, dat voorheen slechts 11 a 15 mln ton wilde leveren, verhoogde daarop de bovengrens tot 20 mln ton. Deze concessie werd door Jeltsin onmiddellijk na de top bekendgemaakt en door Tsjernomyrdin op 20 januari officieel bevestigd. Beide partijen besloten in februari verder te onderhandelen over mogelijke manieren om de Oekraïense zorgen over de beperkte leveranties te verlichten. Zo zou Oekraïne misschien worden betrokken bij de ontginning van nieuwe Russische olievelden en de produktie van die velden krijgen. Een nog groter probleem vormde het Russische voornemen om de olietarieven te verhogen tot de wereldmarktprijs. (Op 5 januari, na bezoeken aan Kazachstan en Toerkmenistan, maakte Joechnowski bekend dat hij in Kazachstan een ruiltransactie gesloten had die Oekraïne 2 mln ton Kazachstaanse olie zou opleveren; en dat hij in Toerkmenistan een akkoord had gesloten dat Oekraïne Toerkmeens gas tegen 60 procent van de wereldmarktprijs opleverde.)

Met betrekking tot de veiligheidsgaranties herhaalde Jeltsin tijdens de topontmoeting op 15 januari dat de Russische Federatie bereid was de veiligheid en territoriale integriteit van Oekraïne te garanderen en het land tegen aanvallen met kernwapens te beschermen - een belofte die al was vastgelegd binnen de GOS-structuren - als Oekraïne tenminste het START I-verdrag (dat voorzag in de ontmanteling van voormalige Sowjet-kernwapens op Oekraïens grondgebied) en het Nucleaire Non-Proliferatie Verdrag zou ratificeren. (Mogelijke veiligheidsgaranties van de Verenigde Staten, in samenwerking met Rusland en Groot-Brittannië, waren in grote lijnen uiteengezet door de toenmalige Amerikaanse president George Bush tijdens een ontmoeting met een Oekraïense delegatie in Washington op 8 januari, maar ook die garanties werden

afhankelijk gesteld van de Oekraïense ratificatie van een kernwapenvrije status. Deze kwestie, die x-oor de Verenigde Staten aanleiding vormde Oekraïne flink onder druk te zetten, bleef controversieel, omdat het Oekraïense parlement nog debatteerde over de ondertekening van het Start I-verdrag en het Nucleaire Non-Proliferatie Verdrag. In januari voerden Oekraïense functionarissen ook onderhandelingen over veiligheidsgaranties met Frankrijk en China.)

Het probleem van de **ontmanteling** van op Oekraïens grondgebied gestationeerde **kernkoppen** bleef tijdens de top op 15 januari onopgelost. Tijdens de toespraak die Kramtsjoek in het kader van het Economisch Wereldforum in het Zwitserse Davos op 30 januari hield, zou de Oekraïense president hebben voorgesteld een internationaal fonds in het leven te roepen om de nucleaire ontwapening te financieren. Hij schatte de waarde van splijtstoffen in de kernkoppen op \$ 6 mld. waarvoor Oekraïne compensatie eiste. Maarschalk Jewgeni Sjaposhnikow, de opperbevelhebber van de gemeenschappelijke GOS-strijdkrachten, verklaarde op 26 januari in Moskou tegenover journalisten dat de Russische Federatie bereid was een compensatieregeling te treffen, die onder meer voorzag in de levering van splijtstof voor kerncentrales. Oekraïne had de toepassing van Russische verrijkingstechnologieën bepleit om het uranium in de kernkoppen geschikt te maken als splijtstof voor kerncentrales.

Met betrekking tot de **Zwarte-Zeevloot**, die tot 1995 onder gemeenschappelijk Russisch-Oekraïens commando zou staan, stemde de Oekraïense delegatie tijdens de top op 15 januari in met de benoeming van een Russische commandant, te weten vice-admiraal Edoeard Baltin (zie pag. 169/3-'93 voor de benoeming van een tijdelijke vervanger van de aftredende commandant in december). Inmiddels bleven beide partijen onderhandelingen voeren over de tenuitvoerbrenging van de voorgestelde verdeling van de vloot na 1995 onder de voorwaarden van het in augustus 1992 gesloten Jalta-akkoord (zie pag. 169/2/3-'93). Dit akkoord werd in januari opnieuw bekritiseerd door enkele hoge Oekraïense marineofficieren, terwijl er bovendien geklaagd werd over het gebrek aan duidelijkheid in de huidige situatie. Tijdens een vergadering van officieren van de Zwarte-Zeevloot in Sevastopol op 21 januari werd gepleit voor het behoud van de eenheid van de vloot gedurende de overgangsperiode. Rusland tekende bij die gelegenheid protest aan tegen vermeende Oekraïense pogingen om de vloot alleen over te nemen. De spanningen namen nog verder toe na een incident op 21-22 januari, toen een infanterie-eenheid van de vloot tijdens een oefening per ongeluk een gesimuleerde aanval uitvoerde op een Oekraïense luchtafweereenheid.

Tijdens de top op 15 januari kwam ook de **gespannen situatie op de Krim** aan de orde. Er werd vooral gesproken over Sewastopol, de belangrijkste havenstad, waar herhaaldelijk ongeregelde en demonstraties tegen het Oekraïense gezag hadden plaatsgevonden. Eind januari namen duizenden mensen deel aan een pro-communistische bijeenkomst in Sewastopol. Zij eisten een referendum en

hoopten dat een meerderheid van de Krim-bevolking zich daarbij vóór hereniging met Rusland zou uitspreken. Het Russische parlement had medio januari een werkgroep in het leven geroepen die onderzoek zou moeten doen naar de status van Sewastopol, hetgeen tot felle Oekraïense protesten leidde over vermeende Russische pogingen om „het oude rijk en de oude imperialistische politiek” in ere te herstellen.

BETREKKINGEN MET RUSSISCHE FEDERATIE IN FEBRUARI EN MAART AANGAANDE ENERGIE, VEILIGHEID EN BUITENLANDSE SCHULD

In februari werden de betrekkingen tussen de Russische Federatie en Oekraïne overschaduwd door een aanhoudend geschil over brandstofleveranties (zieboven)

Op 17 februari maakte de Russische premier Wiktor Tsjernomyrdin bekend dat de olieleveranties aan Oekraïne in 1993 zouden worden teruggebracht tot 15 mln ton en dat de op de wereldmarkt geldende prijs betaald zou moeten worden. Op 20 februari dreigde het Russische staatsgasbedrijf de gasleveranties op te schorten, tenzij Oekraïne een schuld van 165 mrd roebel vanwege het sinds het begin van het jaar geleverde gas zou aflossen.

In maart bleven de betrekkingen met de Russische Federatie ten aanzien van veiligheidszaken en economische kwesties gespannen.

Op 1 maart had het Oekraïense ministerie van buitenlandse zaken de door de Russische president Boris Jeltsin op 28 februari gedane uitslating dat de Verenigde Naties het speciale gezag van de Russische Federatie ten aanzien van beleidsverschillen in de voormalige Sowjet-Unie moesten erkennen, als „imperialistisch” afgedaan.

Aanhoudend geschil over olieleveranties en Sowjet-schuld

Na bilaterale besprekingen in Moskou op 17 maart verwierp de regering de Russische interpretatie van akkoorden over gasleveranties en over de uitstaande Sowjet-schuld aan westerse landen.

Op 19 maart nam zij afstand van de Russische bewering dat beide partijen waren overeengekomen dat Oekraïne voor geleverd gas de binnen de „roebelzone” geldende minimumprijs van 15.000 roebel per 1.000 kubieke meter betaalde in plaats van de gasprijs op de wereldmarkt. De Oekraïense regering hield vol dat de Russen 27.000 roebel per 1.000 kubieke meter rekenden.

Ook ontkende de regering dat zij een akkoord over buitenlandse schulden getekend zou hebben, waarna zij liet weten bereid te zijn de verantwoordelijkheid voor het beheer van haar aandelen in activa en passiva aan de Russische Federatie te willen overdragen.

Op 13 maart maakte het ministerie van economische zaken bekend dat de Russische olieleveranties in 1993 in totaal circa 40 mln ton zouden bedragen, waarvan 20 mln ton geleverd werd op basis van quotumbepalingen en 14,5 mln ton op basis van akkoorden met Russische commerciële bedrijven. Op 5 maart waren de beperkingen ten aanzien van Russische olieleveranties (zie boven) opgeheven, waardoor een extra quotum van 7,1 mln ton geleverd kon worden in ruil voor een Oekraïense toezegging om omgerekend \$ 10 mln in oliewinningsprojecten in Siberië te investeren.

Op 3 maart werden veiligheidsprotocollen getekend over samenwerking in de strijd tegen handel in drugs en terrorisme, de bescherming van nucleaire installaties en de veiligheid van koopvaardijvloeten.

BINNENLANDSE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Hervormingsgezinde leden van de Volksraad-factie binnen het Oekraïense parlement noemden de gebeurtenissen van 20 januari, toen naar hun zeggen voormalige communisten een buitengewone parlementaire zitting hadden afgedwongen om hun eisen - de Oekraïense ondertekening van het GOS-handvest, het intrekken van het verbod op de Communistische Partij en het aftreden van de regering - door te drukken, „een poging tot een parlementaire staatsgreep”.

De buitengewone parlementsitting van 20 januari, gehouden vanwege de pressie, uitgeoefend door conservatieve afgevaardigden, behaalde echter niet het vereiste quorum. De reden hiervoor was dat de Volksraad-afgevaardigden de zitting boycotten. Er werd toen besloten de vergadering een gemeenschappelijke zitting van parlementaire commissies te noemen. Het presidium van het parlement zette de kwesties met betrekking tot het GOS en de Communistische Partij niet op de agenda, en Koetsjma brak tot ongenoegen van de conservatieve afgevaardigden een lans voor zijn economische hervormingsprogramma.

Op 26 januari keurde het kabinet Koetsjma's regeringsplannen voor 1993 goed. Ze waren gericht op economische herstructurering en op privatiseringsmaatregelen om de overgang naar een markteconomie te bevorderen, terwijl bezuinigingen op sociale uitkeringen en op subsidies het begrotingstekort en de inflatie moesten terugdringen. Op 27 januari boog het parlement zich over het economische programma, nadat het op 25 januari al akkoord was gegaan met een ontwerpdecreet dat voorzag in de herinvoering van vaste prijzen voor een aantal voedselproducten en elementaire goederen.

Op 29 januari riepen vertegenwoordigers van het Congres van Nationale Democratische

Krachten tijdens een persconferentie te Kiev op tot de oprichting van een „anti-communistisch en anti-imperialistisch front” van democratische krachten dat weerstand moest bieden aan de pogingen van de Communistische Partij om haar macht te herstellen en de nationale onafhankelijkheid te ondermijnen.

In januari waren stappen ondernomen om de „Unie van Communisten van Oekraïne” onder een nieuwe naam te doen herleven. Begin januari was een krant met het partijprogramma massaal in omloop gebracht en op 16 januari vond in Odessa een oprichtingscongres plaats, waar Aleksandr Majorow tot partijvoorzitter werd gekozen. Op 11 januari meldde *ITAR-TASS* dat de eerste secretaris van de verboden Oekraïense Communistische Partij, Stanislaw Hoerenko, had aangekondigd uit het parlement te zullen stappen.

Benoemingen

Op 3 januari werd Anatoli Wasylowitsj Hrytsenko benoemd tot minister van energievoorziening. Hij volgde Witali Skljarov op.

Dezelfde dag werd Wiktor Hryhorowitsj Barjachtar benoemd tot voorzitter van een nieuwe commissie voor nucleaire vraagstukken.

Op 26 januari koos het parlement Wiktor Joesjtsjenko tot directeur van de Oekraïense nationale bank (zie pag. 171/1-'93 voor het aftreden van de vorige directeur na de invoering van karbowanets-geldbonnen).

Privatiseringsproces

Op 20 februari begon in Lwow de eerste fase van het privatiseringsproces met de verkoop van 17 restaurants en kleine bedrijven.

De vice-voorzitter van de stichting voor staatseigendommen Wadim Wasyliew verklaarde dat hij hoopte dat tegen het eind van de maand maart in alle regionale hoofdsteden van het land dergelijke verkopen zouden plaatsvinden.

Krawtsjoek bekritiseert ontwerpbegroting

Op 10 maart leverde president Leonid Krawtsjoek felle kritiek op de ontwerp-begroting voor 1993, omdat deze te weinig anti-inflatoire maatregelen bevatte en handhaving van de sociale zekerheid ontoereikend garandeerde. De ontwerp-begroting die op 18 maart door het kabinet werd goedgekeurd bevatte een tekort dat opliep tot 15,5% van het BNP (in vergelijking met 36% in 1992).

Westerse commentatoren en voorstanders van een vrije markteconomie hadden de ontwerp-

begroting inadequaat en zelfs onvolledig genoemd en ook gesuggereerd dat de kritiek van Krawtsjoek de voorbode was van een confrontatie met premier Leonid Koetsjma's hervormingsgezinde regering, die maatregelen had getroffen die volgens de *Financial Times* van 12 maart „demacht begonnen uit te hollen van de ex-communistische elite die de belangrijkste machtsbasis van Krawtsjoek vormde”

Congres over nieuwe communistische partij

Op 6-7 maart zouden 318 afgevaardigden uit 23 regio's, onder wie acht afgevaardigden van de Opperste Raad, hebben deelgenomen aan een nationale conferentie over de oprichting en legalisering van een nieuwe Oekraïense Communistische Partij. De vroegere Communistische Partij werd in augustus 1991 verboden.

Regeringswijzigingen

Op 17 maart kondigde vice-premier Igor Joechnowski zijn aftreden aan. Samen met vice-premier Wiktor Pynzenik werd Joechnowski er door afgevaardigden van de Opperste Raad, die de agrarische sector vertegenwoordigden, van beschuldigd een falend landbouwbeleid te voeren en met opzet collectieve boerderijen en staatsboerderijen tegen te werken.

Op 26 maart werd vice-premier Wasil Jewtoechow benoemd tot waarnemend eerste vice-premier, als opvolger van Igor Joechnowski.

Op 13 april werd Wiktor Pynzenik ontslagen als minister van economische hervormingen, hoewel hij aanbleef als vice-premier. Hij werd opgevolgd door Joeri Bannikow, die directeur was van Orisont, een bedrijf dat micro-electronica produceerde voor militaire doeleinden.

Op 26 april maakte president Leonid Krawtsjoek de oprichting bekend van een nieuw ministerie voor nationaliteitenkwesties en immigratie. Het nieuwe ministerie zou worden geleid door Aleksandr Jemets.

Nieuwe opperbevelhebber strijdkrachten

Op 25 maart werd bekendgemaakt dat kolonel-generaal Anatoli Lopata benoemd was tot stafchef en eerste onderminister van defensie.

Reeds eerder, op 2 februari, was Lopata benoemd tot waarnemend stafchef van de Oekraïense strijdkrachten.

WAARSCHUWINGSSTAKING IN DON-BASS. ECONOMISCHE PROBLEMEN

Op 26 februari werd in de mijnen van het Donbass-kolenbekken op initiatief van de Onafhankelijke Mijnwerkersvakbond een waarschuwingsstaking van 24 uur gehouden.

Volgens de vice-voorzitter van de vakbond werd in 162 mijnen gestaakt en werd in 32 mijnen het werk volledig stilgelegd. De vakbondsvetegenwoordigers hadden gedreigd na drie weken een ononderbrokenstaking te zullen uitroepen als er niet tegemoet zou worden gekomen aan hun eisen, te weten hogere lonen en meer onafhankelijkheid voor de mijnen. De besprekingen tussen stakers en regeringsvertegenwoordigers resulteerden evenwel in een akkoord over loonsverhogingen.

Economische problemen

In april trachtte de regering van premier Leonid Koetsjma het verzet tegen haar economische hervormingen te breken en de inflatie te beteugelen, nadat de waarde van de karbowanets (de in november 1992 ter vervanging van de roebel geïntroduceerde waardebonnen, zie pag. 170/3 e.v.-'93) op 30 maart in één dag met 46 procent was gedaald ten opzichte van de dollar. Deze waardevermindering werd veroorzaakt door de nationale bank, die gesubsidieerde kredieten ter waarde van 1.230 mrd karbowanets aan industriële en agrarische staatsbedrijven had verleend.

Ondrrminister van financiën Mykola Sywoelski verklaarde dat „door deze ene maatregel bijna alle vooruitgang die we in de afgelopen drie maanden geboekt hebben, teniet is gedaan”. In deze periode had de munt zich klaarblijkelijk gestabiliseerd ten opzichte van de dollar en was de inflatie teruggebracht tot 20 procent per maand.

Op 9 april keurde de Opperste Raad na een vierdaags debat (zie ook boven) de begroting voor 1993 goed. Het in Moskou gevestigde Economische Persbureau berichtte op 22 april dat de begroting voorzag in inkomsten van 4.632.429 mln karbowanets en uitgaven van 5.615.727 mln karbowanets, waardoor het begrotingstekort 983.298 karbowanets bedroeg.

Er zou een BTW van 28% geheven worden.

ECONOMISCHE BETREKKINGEN MET IRAN

Op 11 februari besloot Iran Oekraïne jaarlijks 4 mln ton olie te leveren in ruil voor tarwe en suiker of harde valuta.

KRAWTSJOEK BEZOEKT ISRAËL

Op 11-13 januari bracht Krawtsjoek een bezoek aan Israël. Bij die gelegenheid ontmoette hij de Israëlische president Chaim Herzog, premier Yitzhak Rabin, minister van buitenlandse zaken Shimon Peres en andere regeringsleiders.

In een toespraak tot de Knesset (het Israëlische parlement) op 12 januari beklemtoonde Krawtsjoek het belang van goede betrekkingen tussen Oekraïne en Israël in het kader van een evenwichtige Midden-Oosten-politiek en verklaarde hij dat er een uitwisseling van ambassadeurs was gepland. Beide partijen ondertekenden een memorandum van wederzijds begrip en een aantal akkoorden over bilaterale samenwerking. Tijdens het bezoek van Krawtsjoek eisten demonstranten in Kiew dat Israël John Demjanjuk zou vrijlaten. Demjanjuk, een Amerikaanse staatsburger van Oekraïense afkomst, was in Israël tijdens een proces geïdentificeerd als de bewaker „Iwan de Verschrikkelijke" van het nazi-concentratiekamp Treblinka en tot levenslang veroordeeld.

BEZOEK VAN POOLSE PREMIER

Tijdens een werkbezoek van de Poolse premier Hanna Suchocka op 12 januari aan Kiew werden door haar en haar Oekraïense ambtgenoot Koetsjma een aantal bilaterale economische en wetenschappelijke samenwerkingsverdragen ondertekend. Daarnaast werd besloten een gemeenschappelijke commissie van historici in het leven te roepen die zich zou verdiepen in het geschiedenisondenvijs en in het beeld daarin, dat beide landen van elkaar hadden.

Samenwerkingsverdrag op het gebied van defensie

Op 3 februari ondertekenden minister van defensie generaal-kolonel Konstantin Morozow en zijn Poolse collega Janusz Onyszkiewicz in Kiew een bilateraal samenwerkingsverdrag op het gebied van defensie.

KRAWTSJOEK BEZOEKT GROOT-BRITANNIË

Op 9 februari arriveerde de Oekraïense president Leonid Krawtsjoek in Groot-Brittannië voor een driedaags bezoek. Bij die gelegenheid had hij een ontmoeting met premier John Major en voerde hij ook gesprekken met Jacques Attali, de directeur van de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD).

In de gesprekken met Major was het belangrijkste agendapunt de Oekraïense weigering

om het START I-ontwapeningsverdrag (zie boven) te ratificeren. De Britse premier verklaarde dat de aanvaarding van Oekraïne als volwaardig lid van de internationale gemeenschap afhankelijk was van de Oekraïense ratificatie van dit verdrag en dat Groot-Brittannië pas bereid was de door Oekraïne verlangde veiligheidsgaranties te bieden als Oekraïne het uit 1968 stammende Nucleaire Non-Proliferatieverdrag had ondertekend.

BESPREKINGEN MET DUITSLAND

Op 15 februari voerde de Oekraïense minister van buitenlandse zaken Anatoli Zlenko gesprekken met zijn Duitse collega Klaus Kinkel. Zij spraken onder meer over Duitse hulp bij de ontmanteling van Oekraïense kernwapens.

(Voorber.pag. 169/1 e.v.-1993)

RUSSISCHE FEDERATIE

PRIJSSTABILISERINGSPLAN LOSGELATEN. ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Op 18 januari 1993 deed premier Wiktor Tsjernomyrdin afstand van het prijsstabiliseringsplan dat hij kort na zijn benoeming in december had aangekondigd, omdat het „onwerkbaar" was.

Het oorspronkelijke plan zou een bovengrens gesteld hebben aan de winsten van producenten die een groot deel van de markt beheersten, waarnemers die het ontwerpplan hadden gezien, noemden de lijst van goederen waarop het betrekking had „gigantisch", variërend van voedselproducten als melk, vlees, ingevroren vis, zout, brood, thee, babyvoedsel en wodka tot produktiegoederen als ijzer, staal, bauxiet, kunststoffen en hout. Bovendien zou het plan de regering verplicht hebben tot het verstrekken van hoge subsidies (bovenop de 2 a 3 mrd roebel die ze dagelijks kwijt was aan de stabilisering van de broodprijs), hetgeen ernstige gevolgen voor de omvang van het begrotingstekort kon hebben.

Het prijsstabiliseringsplan van Tsjernomyrdin was in december door tal van waarnemers geïnterpreteerd als een politiek signaal, dat erop duidde dat werd afgestapt van het vrije-marktbeleid. Zij wezen erop dat het limite en van de winsten bedrijven minder aantrekkelijk voor privatisering maakten. Het plan, dat voortborduurde op een minder omvangrijk subsidieprogramma dat in augustus 1992 door zijn voorganger, de radicale econoom Jegor Gajdar, was ingesteld, werd ook beschouwd als een antwoord op de inflatie. Mogelijk geen afdoend antwoord, aangezien het plan het gevaar in zich droeg dat goederen eenvoudigweg van de winkels naar de zwarte markt zouden verdwijnen en dat de produktie negatief beïnvloed zou worden, waardoor de inflatoire krachten zouden toenemen.

In januari behield de inflatiebestrijding de hoogste prioriteit. De roebel bleef ten opzichte van andere valuta kelderen en op de Moskouse internationale valutabeurs steeg de aankoopssom van \$ 1 binnen vier weken tijd van 474 tot 572 roebel. Er werd een bankbiljet van 50.000 roebel uitgegeven en economen waarschuwden dat Rusland zich op de rand van „hyperinflatie" bevond.

In december 1992 bleek uit cijfers van de staatscommissie voor statistiek dat de prijsindex voor consumptiegoederen in een jaar tijd met 2.539 procent was gestegen. In januari steeg het maandelijkse inflatiepercentage van 25 naar 50 procent, waarbij vooral de voedselprijzen de pan uitrezen.

De regering kondigde plannen aan om het maandelijkse inflatiepercentage eind 1993 tot vijf procent terug te brengen door de geldvoorraad te beperken en de industriële produktie te stimuleren. Op 20 januari werd de rentevoet verdubbeld om particulier spaargeld te trekken en bedrijven die in aanmerking wilden komen voor leningen, werd te verstaan gegeven dat ze eerst aan strikte criteria met betrekking tot produktie en lonen moesten voldoen.

De nieuwe voorwaarden voor kredietverlening werden beschouwd als een logisch gevolg van de eind 1992 ingevoerde faillissementswet. Boris Fedorow, de voor het economische beleid verantwoordelijke vice-premier, verklaarde op 18 januari in een uitzending van *Radio Rossija*: „In deze situatie moet een breed scala van maatregelen getroffen worden om bedrijven te dwingen efficiënter te produceren en zich aan te passen aan de nieuwe omstandigheden. U weet dat in dit land nog geen enkel bedrijf failliet is gegaan en dat er nog geen enkele directeur ontslagen is... Er moet selectief en openlijk, zonder verborgen subsidies, hulp worden geboden".

Privatisering

In januari begon de tweede fase van het Russische privatiseringsprogramma met voorstellen om grote en middelgrote bedrijven te verkopen in vijf regio's: Wolgograd, Nizjni-Nowgorod, Tomsk, Tsjeljabinsk en Nowosibirsk.

Tot de bedrijven die verkocht zouden worden, behoorden bouwondernemingen en één van de grootste tractorfabrieken van Rusland, waar duizenden mensen werkten. De transacties zouden eind maart voltooid moeten zijn en als ze succesvol zouden zijn, zouden ze model staan voor het hele land.

In 1992 waren circa 30.000 kleine bedrijven en winkels hij opbod verkocht. Ze brachten vier keer meer op dan hun aanvankelijk geschatte waarde (15 mrd roebel meer dan verwacht)

Belastingmaatregelen

Met ingang van 1 januari werden nieuwe belastingwetten van kracht die in-

vesteringen en de produktie moesten stimuleren.

Voor inkomsten die werden besteed aan investeringen, gold voortaan een belastingvrije voet van 50 procent. De exporttarieven voor Russische machines en eindprodukten werden verlaagd, terwijl de belastingen op importgoederen die concurreerden met Russische produkten (met uitzondering van graan en medicijnen) werden verhoogd. De BTW werd verlaagd van 28 tot tien procent voor primaire goederen als voedsel en artikelen voor kinderen, en tot 20 procent voor luxeartikelen.

Beperkte landbouwhervorming

De regering bleef afzien van de privatisering van land (hoewel in 1992 184.000 kleine landbouwbedrijven verkocht waren), omdat de infrastructuur van het wegennet en de brandstof- en energievoorziening op het platteland blijkbaar niet goed genoeg waren om op grote schaal particuliere kopers te trekken.

In januari werden plannen bekendgemaakt om de privatisering van boerderijen te stimuleren door wegen aan te leggen en kredieten te verstrekken, maar het was niet duidelijk waar dat geld vandaan moest komen. Op 14 januari berichtte de *Financial Times* dat de Russische president Boris Jeltsin steun had gezocht bij de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) voor de ontwikkeling van landprivatiseringsplannen. Intussen werden er noodsubsidies verstrekt aan boeren voor de aankoop van brandstof, kunstmest en materieel. Daarnaast werd er gediscussieerd over de ondersteuning van boeren door met name voor melk, vlees en eieren staatsprijzen te garanderen.

Pensioenen

Op 15 januari stemde de regering er onder druk van het parlement mee in dat de pensioenen ieder kwartaal aan de inflatie zouden worden aangepast, hoewel het begrotingsvoorstel voor 1993 daar niet in had voorzien.

Naar schatting 10 mln Russen waren afhankelijk van pensioenen, die in 1992 twee keer waren verhoogd. De laatste verhoging moest de prijsstijging van 193 procent tussen oktober en december compenseren. Gepensioneerden en personeelsleden die minimumlonen bij staatsbedrijven verdienden, hadden het zwaarst geleden onder de prijsstijgingen ten gevolge van de economische hervormingen.

Voorspellingen over stijgende werkloosheid

In januari voorspelde de regering dat het aantal werklozen in 1993 met 500 procent zou stijgen tot circa 5 mln. De werkloosheidsuitkeringen zouden naar verwachting net als de kosten voor herhuisvesting van militairen die uit het

buitenland terugkeerden, zwaar op de begrotingsbalans van de regering gaan drukken.

IMF waarschuwt voor hyperinflatie

Op 3 februari publiceerde *Izvestija* een interview met Michel Camdessus, de directeur van het Internationale Monetair Fonds (IMF), waarin laatstgenoemde de Russische regering opriep de hyperinflatie „tegen iedere prijs” te stoppen (zie boven voor nadere bijzonderheden over de recente inflatie). Camdessus verklaarde dat de besprekingen over een overbruggingskrediet van het IMF ter waarde van \$ 3 mrd pas konden beginnen als de regering zou beloven serieus werk te maken van de stabilisering van de macro-economie en van structurele hervormingen.

Mogelijke problemen naar aanleiding van faillissementswet

Begin februari rees er twijfel of de regering in staat zou zijn de langverwachte faillissementswet, die per 1 maart van kracht zou moeten worden, tenuitvoer te brengen.

Op 2 februari waarschuwde Alexej Manannikow, een lid van de parlementaire commissie voor economische hervormingen, dat een tekort aan gekwalificeerd personeel en gebrekkige samenhang in de regelgeving de tenuitvoerbrenging van de wet ernstig zouden belemmeren. Bovendien waarschuwde hij ervoor dat de inflatiespiraal krediteuren ervan zou weerhouden het aan hen verschuldigde geld terug te vorderen, tenzij de schulden zouden worden uitgedrukt in harde valuta.

Verhoging energieprijzen. Voortgang privatiseringsprogramma

In een poging de energieprijzen dichter bij de prijzen op de wereldmarkt te brengen, verhoogde de regering op 1 februari de gasprijs voor industriële en particuliere consumenten met meer dan 100 procent. Diezelfde dag werden bovendien de prijzen van vliegtickets, telefoneren en sommige importgoederen verhoogd.

Op 8 februari versnelde de regering het tempo van haar privatiseringsprogramma door aandelen van het beroemde Moskouse GUM-warenhuis en van fabrieken in de industriestad Wolgograd in de verkoop te doen (zie boven voor „fasetwee” van het in januari door de regering gelanceerde privatiseringsprogramma).

KABINETSBENOEMINGEN

Na de benoeming van Tsjernomyrdin tot premier in december 1992 (zie pag.

183/3 e.v.-'93) volgden in januari nog meer kabinetswijzigingen. De voormalige gouverneur van de olieregio Tjoemen, Joeri Sjafranik, werd tot minister van brandstof en energie benoemd, en Wladimir Kwasow, een voormalige collega van Tsjernomyrdin uit de gasindustrie, werd tot zijn stafchef benoemd. Sergej Filatow, de vice-voorzitter van het parlement, werd tot stafchef van Jeltsin benoemd. Daarnaast benoemde Jeltsin Wjatsjeslaw Bragin tot directeur van een Russisch omroepbedrijf, dat gericht was op het „behoud van een gemeenschappelijke nationale informatieruimte”. Michail Poltoranin, een naaste medewerker van Jeltsin die tot november 1992 vice-premier en minister van pers en voorlichting was geweest - en bij de regeringswijziging in december tot hoofd van het nieuwe Federale Voorlichtingscentrum was benoemd, zie pag. 184/3 e.v.-'93 - werd gepromoveerd tot vice-premier, hetgeen het belang onderstreepte dat Jeltsin de media toekende bij de aanstaande campagne voor het referendum over de grondwet.

Samenstelling van het kabinet

Premier - Wiktor Tsjernomyrdin*; eerste vice-premier, management van de economie - Wladimir Sjoemjeko; vice-premier - Boris Saltykow; vice-premier - Boris Fedorow*; vice-premier - Anatoli Tsjoebais; vice-premier - Georgi Chizja; vice-premier - Joeri Jarow*; vice-premier - Aleksandr Sjochin; vice-premier, voorzitter van het staatscomité voor het nationaliteitsbeleid - Sergej Sjachraj*; financiën - Wasili Bartsjoek; verbindingen - Wladimir Boelgak; defensie - maarschalk Pawel Gratsjow; buitenlandse zaken - Andrej Kozyrew; volksgezondheid - Edoeard Netsjajew*; ecologie en delfstoffen - Wiktor Danilow-Daniljan; werkgelegenheid - Gennadi Melikjan*; buitenlandse economische betrekkingen - Sergej Glazijew*; veiligheidsdienst - generaal-kolonel Wiktor Barannikow; binnenlandse zaken - luitenant-generaal Wiktor Jerin; sociale zekerheid - Ella Pamfilowa, pers en voorlichting - Michail Fedotow*; justitie - Nikolaj Fjodorow; vervoer - Witali Jefimow; brandstof en energie - Joeri Sjafranik*; wetenschap, hoger onderwijs en technologisch beleid - vacant; spoorwegen - Gennadi Fadejew; landbouw - Wiktor Chlystoen; economische zaken - Andrej Netsjajew; cultuur en toerisme - Jewgeni Sidorow; atoomenergie - Wiktor Michajlow; onderwijs - Jewgeni Tkatsjenko*.

Voorzitters van staatscomité's met de rang van minister

Voorzitter van het staatscomité voor architectuur en bouw - Jefim Basin*; voorzitter van het staatscomité voor anti-monopolistisch beleid - Leonid Botsjin*; voorzitter van het staatscomité voor douaneheffingen - Anatoli Kroeglow*; voorzitter van het staatscomité voor de sociaal-economische ontwikkeling

van de noordelijke regio's - Wladimir Koeramin: voorzitter van het staatscomité voor economische samenwerking met GOS-lidstaten - Wladimir Masjtsj; voorzitter van het staatscomité voor burgerbescherming en noodsituaties - Sergcjj Sjojgoe*; voorzitter van het staatscomité voor sociale zekerheid en de rehabilitatie van de door de ramp in Tsjernobyl en andere nucleaire rampen getroffen gebieden - Wasili Woznjak*.

*Nieuwe henoeming of veranderde verantwoordelijkheid

VOORBEREIDINGEN OP CAMPAGNE VOOR HET REFERENDUM

Verscheidene politieke facties begonnen met de voorbereidingen voor hun campagnes voor het op 11 april geplande referendum. In december 1992 was tijdens de zevende zitting van het Congres van Volksafgevaardigden besloten dat het referendum zou gaan over de „belangrijkste bepalingen van de nieuwe grondwet”.

Het electoraat moest zich uitspreken over negen door de constitutionele commissie opgestelde ontwerpbevestigingen, die onder meer betrekking hadden op de keuze tussen een presidentieel en een parlementair stelsel.

Critici van het referendum vreesden dat stemgerechtigden zouden kiezen voor een niet te verwezenlijken mengvorm van deze twee al-

ternatieven en dat sommige republieken binnen de Russische Federatie het referendum konden negeren of konden roorkomen dat het op hun grondgebied zou plaatsvinden.

Tsjernomyrdin en Roeslan Chasboelatow, de parlementsvoorzitter, ondertekenden op 16 januari een gemeenschappelijke instructie om permanente „ronde tafels van deskundigen” met een adviserende functie in het leven te roepen. Andere „ronde tafels” werden voorgesteld door vice-president Aleksandr Roetskoy, het Constitutionele Hof en de parlementaire factie van Burgerunie. Jeltsin weigerde echter hieraan deel te nemen. Gennadi Boerboelis, een van Jeltsins voormalige medewerkers, verklaarde dat de ervaring in Oosteuropese landen had geleerd dat „de ronde tafel een symptoom van instabiliteit is en niet de aangewezen manier om nieuwe gezagsstructuren te effectueren”.

Op 13 januari gaf Jeltsin het openbaar ministerie instructies openbare organisaties in de gaten te houden en over te gaan tot de vervolging van „paramilitaire groeperingen ... en groepen die het constitutionele stelsel met geweld willen hervormen of die sociale, etnische en godsdienstige tweedracht zaaien...” Hij gelastte ook dat „organisatiestructuren” die zich niet-constitutionele rolmachten toeëigenden, ontbonden moesten worden.

Politiek geharrewartussen Jeltsin en Chasboelatow

In februari bleven president Boris Jeltsin en de voorzitter van de Opperste Sowjet Roeslan Chasboelatow onverzoenlijk tegenover elkaar staan. Het ging hierbij opnieuw voornamelijk om de vraag of de hoogste politieke macht in het pist-communistische Rusland nu bij de president of bij het parlement berustte. In veel berichten over de kwestie werden Jeltsin en Chasboelatow afgeschilderd als de respectieve leiders van de strijdende machtsblokken van hervormingsgezinden en „conservatieven”.

De maand begon met een campagne van het Jeltsin-kamp voor het op 11 april geplande referendum over „de belangrijkste bepalingen van de nieuwe grondwet”. Bij dit referendum, dat in brede kring beschouwd werd als de „tweede ronde” van de machtsstrijd tussen parlement eripresident, zou het electoraat zich daadwerkelijk kunnen uitspreken voor een presidentieel of parlementair regeringsstelsel. Het referendum was als compromisvoorstel gelanceerd om de impasse te doorbreken die op de zevende zitting van het Congres van Volksafgevaardigden (het hoogste wetgevende orgaan) in december 1992 (zie pag. 182/3 e.v. '93 en boven) was ontstaan. Bij die gelegenheid had Jeltsin een nederlaag geleden, toen het Congres zijn kandidaat voor het premier-

schap, de hervormingsgezinde Jegor Gajdar, had afgewezen. Het uiteindelijke compromis, waarvan het referendum deel uitmaakte, kwam tot stand op initiatief van Waleri Zorkin, de voorzitter van het Constitutionele Hof. Het compromis van Zorkin voorzag echter niet in specifieke referendumvragen en stond zowel de president als het parlement toe vragenlijsten voor het electoraat in te dienen

Hoewel Chasboelatow akkoord ging met het compromis, verzette hij zich kort daarop tegen het referendum (waarvan hij en zijn aanhangers weinig voordeel te verwachten hadden) en riep hij in plaats daarvan op tot vervroegde parlements- en presidentsverkiezingen in 1994. Op 8 februari kondigde Jeltsin aan dat hij zou instemmen met vervroegde parlements- en presidentsverkiezingen, op voorwaarde dat beide verkiezingen met één jaar - respectievelijk naar 1994 en 1995 - vervroegd zouden worden. Hij verklaarde dat gelijktijdig gehouden verkiezingen de stabiliteit van de natie in gevaar zouden brengen. Diezelfde dag liet Jeltsin doorschemeren dat hij bereid was af te zien van het geplande referendum. Hij verklaarde tegenover zijn tegenstanders: „Laten we 1993 uitroepen tot het jaar waarin alle politieke schermutselingen en belangrijke politieke beslissingen worden opgeschort. Laten we ons op de economie richten, want juist deze kan ons naar de afgrond voeren”. Jeltsin kwam met deze concessie, nadat Zorkin de vergaderde leiders van de Russische autonome republieken op 9 februari te verstaan had gegeven dat hij een tegenstander was van het referendum. Een meerderheid van de republikeinse leiders nam een soortgelijk standpunt in, omdat zij van mening waren dat het referendum zou kunnen leiden tot een „oncontroleerbare machtsstrijd” en de aandacht zou kunnen afleiden van urgente economische taken.

Jeltsin en Chasboelatow worden het eens over een spoedzitting van het Congres onder leiding van een gezamenlijke commissie

Op 11 februari hielden Jeltsin en Chasboelatow een gespreksronde in Moskou. De twee kwamen niet tot een nieuw akkoord en na afloop van de ontmoeting suggereerde Jeltsin dat hij de voorbereidingen voor een referendum hoe dan ook doorgang wilde laten vinden. Op 15 februari vertrok Jeltsin onverwacht uit Moskou. Hij zou zich voor een twaalfdaagse vakantie in zijn buitenhuis hebben teruggetrokken, maar op 16 februari keerde hij kortstondig terug naar Moskou voor een tweede gespreksronde met Chasboelatow.

Dit korte gesprek werd na afloop bestempeld als een mogelijke doorbraak, omdat de gesprekspartners besloten het Congres van Volksafgevaardigden begin maart in spoedzitting bijeen te laten komen om constitutionele bepalingen te ratificeren die een duidelijk onderscheid moesten maken tussen de volmachten van de parlement en die van de

Waleri Zorkin, de voorzitter van het Russische Constitutionele Hof, beantwoordt op 10 februari 1993 in Moskou vragen van journalisten over het aanstaande referendum over de grondwet.

president. Bovendien besloten ze een speciale commissie in het leven te roepen (bestaand uit deskundigen uit beide kampen) die een „constitutioneel akkoord” moest opstellen dat aan het Congres zou worden voorgelegd.

De gezamenlijke commissie, voorgezeten door eerste vice-premier Wladimir Sjoemjko en de vice-voorzitter van de Opperste Sowjet Nikolaj Rjabow, kreeg instructies om „binnen tien dagen” een akkoord op te stellen. In het kamp van Jeltsin werd verondersteld dat de voorbereidingen voor het referendum zouden doorgaan, zolang het Congres het bewuste akkoord niet had goedgekeurd.

Pogingen gestaakt om al vóór de spoedzitting van het Congres tot een akkoord te komen

Op 18 februari zette Jeltsin in een door de televisie uitgezonden toespraak de hoofdpunten van zijn constitutioneel hervormingsplan uiteen. Hij stelde een scheiding van de staatsmachten voor die de bevoegdheden van het parlement zou beperken tot het bestuderen en goedkeuren van wetten, terwijl de uitvoerende macht het recht kreeg om uitvoerende beslissingen te nemen. Daarnaast stelde hij voor om het Constitutionele Hof toezicht te laten houden op een akkoord ter verdeling van de macht tussen de president en het parlement, totdat een speciale assemblée (en niet het Congres) bijeen zou komen om constitutionele wijzigingen op te stellen.

Op 19 februari veroordeelde Chasboelatow Jeltsins plan, waarna Wjatsjeslaw Kostikow, een woordvoerder van Jeltsin, vernietigend uithaalde naar Chasboelatow en diens ontslag eiste.

Op 25 februari liet Chasboelatow officieel de pogingen varen om vóór de spoedzitting van het Congres in maart een „constitutioneel akkoord” met Jeltsin op te stellen.

Jeltsin trachtte druk te blijven uitoefenen op zijn parlementaire tegenstanders door onverminderd doorgaan met de voorbereidingen voor een referendum in april. In een toespraak tot de gematigde Burgerunie op 28 februari leek hij alle hoop te hebben opgegeven om met het parlement tot een compromis te komen. Het parlement, zo zei hij, had hem zoveel macht ontfoeteld, dat het nu een „parallelle regering” vertegenwoordigde.

Anti-regeringsdemonstratie ter gelegenheid van voormalige Dag van de Sowjet-Strijdkrachten

Op 23 februari grepen ultra-nationalistische en orthodoxe communisten de eerste Russische „Dag van de Verdedi-

gers van het Vaderland” (voorheen de Dag van de Sowjet-Strijdkrachten) aan om een aantal anti-regeringsdemonstraties te houden. De grootste demonstratieve tocht door het centrum van Moskou werd aangevoerd door vijf leiders van de mislukte coup poging in 1991.

Zij werden vergezeld door maar liefst 40.000 demonstranten, van wie er een groot aantal vlaggen met hamer en sikkel meevoerde en de leus „Som-jet-Unie.Sowjet-Unie” scandeerde. Tegen de route zouden diverse sprekers hebben opgeroepen tot een gewelddadige omverwerping van de regering. Ook werd de vorming van een regering van nationale redding bepleit en gingen er stemmen op dat deze regering geleid zou moeten worden door generaal Albert Makasjow of generaal Wladislaw Atsjalow.

In een door de media uitgezonden toespraak ter gelegenheid van de „Dag van de Verdedigers van het Vaderland” verklaarde minister van defensie maarschalk Pawel Gratsjow met nadruk dat de opperbevelhebbers van de strijdkrachten niet zouden toestaan dat het leger zou worden gebruikt voor politieke doeleinden. Volgens de legerkrant *Krasnaja Zvezda* had Jeltsin de strijdkrachten er op 22 februari voor gewaarschuwd zich niet bij de politiek te laten betrekken door „verdorven en onverantwoordelijke” groeperingen.

Constitutioneel Hof noemt verbod op FNR strijdig met grondwet

Op 12 februari bepaalde het Constitutionele Hof dat Jeltsin in strijd met de grondwet had gehandeld door in oktober 1992 een decreet uit te vaardigen waarin het Front voor Nationale Redding (FNR) verboden werd (zie pag. 178/3 e.v.-'93). Het Hof bekrachtigde echter de paragrafen van het presidentiële decreet die de regering in staat stelden groeperingen illegaal te verklaren die de omverwerping van het constitutionele stelsel bepleitten of voedsel gaven aan etnische en sociale conflicten.

Het Front, dat circa 45 Russische neo-communistische en nationalistische groeperingen vertegenwoordigde, had het verbod in de wind geslagen en was zich over het hele land blijven organiseren.

Confrontatie tussen president en parlement

In maart werd de Russische politiek overheerst door de felle machtsstrijd tussen de regering van president Boris Jeltsin en het 1.033 leden tellende Congres van Volksafgevaardigden (het hoogste wetgevende orgaan in het land). Ogenscheinlijk draaide het conflict om de machtsverhouding tussen president en parlement, maar het duic-

de ook op de fundamentele meningsverschillen over het tempo en de koers van het politieke en economische hervormingsproces in Rusland.

Het conflict kreeg gestalte in de persoonlijke en vijandige confrontatie tussen president Jeltsin en de voorzitter van de Opperste Sowjet (het twee kamers tellende permanente orgaan waarin gekozen leden van het Congres zitting hadden) Roeslan Chasboelatow. In de westerse pers werden beide mannen afgeschilderd als de symbolen van respectievelijk de hervormingsgezinde en „conservatieve” krachten die met elkaar slagleverden.

Politiek gekonkel aan de vooravond van het Congres

Op 16 februari was naar aanleiding van de confrontatie in de maand februari tussen Jeltsin en Chasboelatow besloten in maart een spoedzitting van het Congres van Volksafgevaardigden te beleggen (zie boven).

Tijdens deze spoedzitting zou een constitutioneel compromis tussen Jeltsin en Chasboelatow geratificeerd moeten worden over de gezagsverhouding tussen de wetgevende en de uitvoerende macht. Eind februari bleek echter dat een dergelijk compromis uitgesloten was. Jeltsin kwam toen terug op zijn plan om - in overeenstemming met een compromis dat tijdens het zevende Congres van Volksafgevaardigden in december (zie pag. 182/3 e.v.-'92) bereikt was over de grondbeginselen van de nieuwe grondwet - op 11 april een referendum te houden. Hoewel Chasboelatow had ingestemd met het december-compromis, had hij zich later verzet tegen het referendum en te kennen gegeven dat hij de voorkeur gaf aan vervroegde parlements- en presidentsverkiezingen.

Begin maart werd dus duidelijk dat het Congres nog lang niet toe was aan het goedkeuren van een constitutioneel compromis, maar daarentegen de gelegenheid zou bieden tot een intensivering van de strijd tussen president en parlement. Kort voor de opening van het Congres beschuldigden beide partijen elkaar ervan in strijd met de grondwet te handelen, terwijl beide kampen bovendien erop zinspeelden dat er wellicht radicalere acties overwogen zouden worden om het geschil op te lossen.

Op 3 maart berichtte *Izvestija* dat Jeltsin in een toespraak tot hervormingsgezinde leden van de Democratische Keuze-coalitie (één van de vier belangrijke politieke coalities in het land) verklaarde dat hij zich niet gebonden voelde aan de voorwaarden van de huidige Russische grondwet, omdat die radicaal ver-

anderd was sinds hij in 1991 als president beëdigd was. Voorts verklaarde de president dat als het Congres zijn voorstellen over de constitutionele hervorming zou verwerpen hij zou overwegen om zonder toestemming van het parlement een referendum te houden. hetgeen in strijd met de grondwet zou zijn.

Ook werd op 3 maart bekendgemaakt dat het door Chasboelatow voorgezeten presidium van de Opperste Sowjet een motie had goedgekeurd waarin de procedure was vastgelegd die het parlement zou moeten volgen om de noodtoestand af te kondigen en de president alle feitelijke bevoegdheden te ontnemen. De goedkeuring van deze motie zou een antwoord zijn geweest op het toenemende wantrouwen onder de conservatieven dat Jeltsin de mogelijkheid overwoog om de noodtoestand af te kondigen en het land onder presidentieel gezag te plaatsen. Dit wantrouwen nam nog verder toe, toen Jeltsin op 3 maart in Moskou een ontmoeting had met de hoogste legercommandanten van het land. Westerse berichten suggereerden dat de generaals de kant van Jeltsin gekozen hadden en dat ze hem hadden opgeroepen resolute maatregelen te treffen om een einde te maken aan de politieke crisis. Minister van defensie Pawel Gratsjow herhaalde echter in het openbaar zijn reeds eerder verwoorde standpunt dat het leger zich niet met de politiek moest inlaten en hij ontkende ten stelligste dat er een militaire coup op handen was om het conflict ten gunste van Jeltsin te beslissen.

Op 5 maart besloot de Opperste Sowjet dat op 10 maart een vergadering in het kader van de achtste (buitengewone) zitting van het Congres van Volksafgevaardigden zou moeten plaatsvinden. Hoewel Jeltsin ervan uitging dat het Congres zijn constitutionele hervormingsvoorstellen (in feite een lijst met eisen die neerkwam op een beperking van de macht van het parlement) zou moeten goedkeuren, was de conservatieve meerderheid binnen het parlement eerder de mening toegedaan dat het Congres moest worden aangegrepen om het voorgestelde referendum te annuleren en om Jeltsin een groot deel van zijn volmachten te ontnemen. Het ging hier met name om de noodvolmachten die Jeltsin in december 1991 voor een periode van één jaar verleend waren en die verlengd waren tijdens het zevende Congres van Volksafgevaardigden in het kader van het compromis tussen Jeltsin en Chasboelatow. Er stonden slechts twee punten op de congresagenda: (i) de kwestie van het april-referendum; en (ii), „denaleving van de Constitutie - de grondwet van de Russische Federatie - door de hoogste organen van de Russische Federatie”. Door dit tweede punt hing de president (door de Russische wet omschreven als de „hoogstefunctionaris van de Russische Federatie”) impliciet de dreiging van

impeachment boven het hoofd, omdat het Russische Constitutionele Hof bepaald had dat verschillende decreten van Jeltsin strijdig met de grondwet waren geweest.

Op 7 maart, aan de vooravond van het Congres, maakte presidentieel woordvoerder Wjatsjeslaw Kostikow de vier vragen bekend die Jeltsin het electoraat tijdens het referendum in april wilde voorleggen, te weten (i) zou Rusland een presidentiële republiek moeten zijn?; (ii) zou de hoogste wetgevende macht in het land vertegenwoordigd moeten worden door de twee kamers tellende Opperste Sowjet of door het Congres van Volksafgevaardigden? (iii) zou de nieuwe Russische grondwet door een grondwetgevende vergadering moeten worden goedgekeurd?; en (iv) zouden staatsburgers het recht moeten hebben om land te kopen en te verkopen?

Congreszitting

De spoedzitting van het achtste Russische Congres van Volksafgevaardigden die op 10 maart begon, werd direct op de Russische televisie uitgezonden. De aanhangers van Jeltsin trachtten discussies over de vraag of de hoogste functionarissen van het land in strijd met de grondwet hadden gehandeld, van de agenda te schrappen. Na twee stemmingsrondes werd met een kleine meerderheid echter besloten deze kwestie toch op de agenda te handhaven.

In zijn openingsrede veroordeelde Chasboelatow in een duidelijke verwijzing naar Jeltsin die „hoge functionarissen” die de maatschappij bedreigden door ongrondwettige methoden te gebruiken om de heersende politieke en economische crisis op te lossen. Toen de middagzitting van het Congres vorderde, bleek duidelijk dat de kloof tussen Jeltsin en een meerderheid van de afgevaardigden sinds de laatste zitting van het Congres in december 1992 alleen maar groter was geworden. Slechts enkele afgevaardigden verklaarden in toespraken Jeltsin te steunen. Aan het einde van de eerste dag verklaarde presidentieel woordvoerder Wjatsjeslaw Kostikow dat het Congres het land in „een zeer gevaarlijke situatie” had gebracht en hij waarschuwde ervoor dat dit zou kunnen resulteren in het „gebruik van geweld”.

Op 11 maart opende Jeltsin de congreszitting met een toespraak. De president sloeg een verzoenende toon aan en suggereerde dat zowel de uitvoerende als de wetgevende macht vrijwillig een deel van hun privileges zouden moeten opofferen om met vereende krachten de regering van premier Wiktor Tsjernom

myrdin te steunen. Op 12-13 maart verwierp het Congres echter de door Jeltsin voorgestelde grondwetswijzigingen en het ap il-referendum. Bovendien beknotten de afgevaardigden Jeltsins volmachten door het moratorium op grondwetswijzigingen, dat deel bad uitgemaakt van het december-compromis, te beëindigen. Ten slotte besloten zij de volmacht van de president in te trekken die hem in staat stelde politieke en economische decreten uit te vaardigen. Na deze verpletterende nederlaag van president Jeltsin verlieten zijn aanhangers; onder wie de leden van het kabinet, op 12 maart de congreszaal. Jeltsin was al eerder weggebleven bij de debatten en verklaarde later dat hij verdere zittingen niet zou bijwonen. Eerste vice-premier Wladimir Sjoemeko liet weten dat de regering het referendum ondanks de nederlaag in het Congres doorgang wilde laten vinden. Als nieuwe datum noemde hij 25 april.

Op 13 maart vatte het Congres zijn bevindingen samen in een verklaring die de vorm kreeg van een „oproep aan de staatsburgers van de Russische Federatie”. In de verklaring heette het dat het Congres alleen maar uit was op een versterking van de democratie in Rusland en dat de afgelopen twee jaar waren gekenmerkt door een toename van de presidentiële macht, groeiende minachting voor de grondwet en een aantal economische hervormingen die voor de „meerderheid van het volk” schadelijk waren geweest.

Presidentiële toespraak tot de natie. Invoering van „speciaalregime”

Het antwoord van de president op de beslissingen van het Congres kwam op 20 maart in de vorm van een toespraak tot het Russische volk die door de radio en de televisie werd uitgezonden. Hij veroordeelde het Congres omdat het zich regeringsbevoegdheden had toegeëigend en bekritiseerde het Constitutionele Hof - dat eerder te kennen had gegeven dat het Congres zijn constitutionele bevoegdheden niet te buiten was gegaan - omdat dat gefaald had in zijn taak, namelijk de bescherming van de grondwet. Jeltsin maakte bekend dat hij een aantal decreten had ondertekend die de afkondiging van een „speciaal regime” mogelijk maakten en dat de kiezers op 25 april de kans zouden krijgen in een referendum hun vertrouwen in de president en de vice-president uit te spreken. Daarnaast zouden zij zich dan kunnen uitspreken over het ontwerp van de nieuwe grondwet. Jeltsin wees erop dat het Congres van Volksafgevaardigden krachtens de nieuwe

grondwet zou ophouden te bestaan, maar dat zowel het Congres als de Opperste Sowjet toestemming zouden krijgen hun zittingen voort te zetten totdat er nieuwe verkiezingen konden worden gehouden. Hij benadrukte echter dat als een van beide organen een beslissing zou nemen die tegen een presidentieel decreet zou ingaan, deze beslissing niet rechtsgeldig was.

Ook gaf Jeltsin de regering-Tsjernomyrdin opdracht met onmiddellijke ingang een aantal populistische economische maatregelen te treffen. Het ging hier om (i) de invoering van privatiseringswaardebonnen voor de aankoop van grond; (ii) een eigendomsgarantie voor bezit dat onlangs van de overheid in particuliere handen was overgegaan; (iii) financiële en technische steun aan kleine en middelgrote bedrijven; (iv) de ontwikkeling van programma's voor openbare werken en van maatregelen om de arbeidsmarkt te beschermen tegen faillissement en fabrieksluitingen; en (v) de invoering van strengere controle op de groei van de geldvoorraad om inflatie tegen te gaan.

Zowel in het parlement als op de televisie schaarden premier Tsjernomyrdin en zijn kabinet zich achter het besluit van Jeltsin om een „speciaal regime" af te kondigen. Het presidium van de Opperste Sowjet en vice-president Aleksandr Roetskoj veroordeelden deze maatregel echter als "strijdig met de grondwet".

Constitutioneel Hof spreekt zich uit tegen Jeltsin. Stappen om een impeachment-procedure te beginnen

Op 22 maart begon het Constitutionele Hof een onderzoek naar de rechtmatigheid van Jeltsins toespraak op 20 maart. Hoewel het decreet dat het „speciale regime" had moeten ondersteunen niet gepubliceerd was (volgens de wet werd het pas na publikatie van kracht), wees Waleri Zorkin, de voorzitter van het Hof, erop dat Jeltsin zijn boekje te buiten was gegaan. Aanhangers van Jeltsin beschuldigden Zorkin en de andere rechters er vervolgens van dat ze op de hand van Chasboelatow waren.

Dezelfde dag waarop het Hof met zijn hoorzittingen begon, voerde Roetskoj - die bij een impeachment van Jeltsin drie maanden lang het ambt van president zou vervullen totdat er nieuwe verkiezingen konden worden gehouden - zijn kritiek op Jeltsin op. Hij hekelde opnieuw de afkondiging van het „speciale regime" en verklaarde dat de confrontatie tussen president en parlement in de eerste plaats veroorzaakt was door de economische hervormingen van eerstgenoemde. Die hervormingen waren naar zijn zeggen veel te afhankelijk van „mythische westerse steun en gingen niet van het eigen Russische potentieel uit".

Op 23 maart deed het Constitutionele Hof uitspraak. Het kwam tot de slotsom dat „de acties en beslissingen van de president... in verband met zijn op 20 maart 1993 aan de Russische staatsburgers gedane oproep" een schending betekenden van de Russische grondwet, het Federatieverdrag en de referendumwet.

Het Hof bepaalde dat de president in strijd met de grondwet had gehandeld, omdat (i) hij alleen tijdens een op rechtmatige wijze uitgeroepen noodtoestand het recht had een speciaal regime af te kondigen; (ii) de bewering van de president dat met presidentiële decreten strijdige parlementsbeslissingen niet rechtsgeldig waren, een ongrondwettige beperking van de rechten van die instituties betekenden; (iii) de president weliswaar het recht had om het electoraat te vragen zijn vertrouwen in de president en vice-president uit te spreken, maar dat hij niet bevoegd was een referendum te organiseren over de vraag of de president of het parlement het hoogste gezag te tegenwoordigde. Bovendien was het Hof van mening dat de vorm van het voorgestelde referendum en de vragen die hierbij aan de orde zouden komen een schending van de nationale referendumwet betekenden en dat het ondergeschikt maken van plaatselijke overheidsinstanties aan het presidentschap een schending van het Federatieverdrag betekende.

Diezelfde dag beschuldigde Chasboelatow Jeltsin van pogingen om zijn „failliete" economische hervormingsprogramma door iniddel van een „poging tot staatsgreep" voort te zetten. Hij bevestigde dat het parlement de impeachment-procedure tegen de president wilde voortzetten. In het kader van die procedure hoorden de leden van de Opperste Sowjet op 24 maart een verslag van de secretaris van het Constitutionele

Hof, Joeri Roeclkin, waarna zij besloten het Congres van Volksafgevaardigden op 26 maart in een buitengewone zitting bijeen te laten komen. De dag daarvoor had de Opperste Sowjet van die beslissing afgezien, omdat Jeltsin toen de begrafenis van zijn moeder bijwoonde en de afgevaardigden besloten hadden dat het onethisch zou zijn op zo'n moment de impeachment van de president aan de orde te stellen.

Jeltsin bindt in. Overleg met Chasboelatow

Toen op 24 maart uiteindelijk de tekst van het decreet met betrekking tot zijn toespraak van 20 maart werd gepubliceerd, bleek dat Jeltsin ervan had afgezien de confrontatie met het Congres en het Constitutionele Hof op de spits te drijven. In de tekst werd niet verwezen naar de afkondiging van een „speciaal regime". Ook werd bevestigd dat het parlement het laatste woord zou hebben bij het bepalen van de vragen die bij het referendum gesteld zouden worden.

Het verzoenende gebaar van de president effende de weg voor overleg op 24 maart tussen Jeltsin, Chasboelatow, Tsjernomyrdin en Zorkin. Er werden geen tastbare resultaten geboekt, hoewel de vier gesprekspartners de mogelijke vorming van een regering van nationale consensus besproken zouden hebben. Terwijl Jeltsin bleef aandringen op een referendum, bepleitte Chasboelatow vervroegde presidents- en parlementsverkiezingen. Hij herhaalde dat het parlement de impeachment-procedure tegen Jeltsin wilde voortzetten.

In een door de televisie uitgezonden toespraak tot de natie beschuldigde

President Boris Jeltsin (l.) praat tijdens de buitengewone zitting van het achtste Russische Congres van Volksafgevaardigden op 11 maart 1993 met Roeslan Chasboelatow, de voorzitter van de Opperste Sowjet.

Jeltsin de parlementaire leiders op 25 maart van een complot dat erop gericht was hem af te zetten. Hij bekritiseerde het Constitutionele Hof, omdat het naar zijn mening te overijld een oordeel had geveld over zijn vorige toespraak (van 20 maart), die hij karakteriseerde als een „politiekeredevoering”. Hij riep de afgevaardigden op tijdens het aanstaande Congres niet de conservatieve leiders van het parlement te steunen, maar te luisteren naar de stem van het gewone volk, dat naar zijn zeggen de president nog altijd steunde.

Zitting van het Congres van Volksafgevaardigden. Kabinetswijzigingen

Op 26 maart kwam het Congres van Volksafgevaardigden bijeen voor zijn negende (buitengewone) zitting. In een toespraak tot de parlementariërs rechtvaardigde Zorkin de bevindingen van het Constitutionele Hof als een verdediging van de wetgevende en rechterlijke macht tegenover een al te opdringerige uitvoerende macht. De pleidooien voor Jeltsins afzetting noemde hij echter „extremistisch” en hij bepleitte een grondwetswijziging die de burgers in staat zou stellen vóór eind 1993 een twee kamers tellend parlement naar westers voorbeeld te kiezen.

In een toespraak tot het Congres benadrukte Jeltsin op 26 maart tijdens de middagzitting de noodzaak van een groter economisch rendement. Voorts beloofde hij wijzigingen te zullen aanbrengen binnen zijn kabinet. Hij riep

„verantwoordelijke politieke facties” op kandidaten voor te dragen die zouden kunnen worden opgenomen in de regering.

Diezelfde dag voerde hij drie kabinetswijzigingen door. Minister van economische zaken Andrej Netsjajew werd vervangen door Andrej Sjapowalians. Minister van financiën Wasili Bartsjoek werd ontslagen en zijn portefeuille werd overgedragen aan vice-premier Boris Fedorow. Boris Saltykow werd ontheven van zijn verantwoordelijkheden als vice-premier en benoemd tot minister op de vacante post van wetenschap en technisch beleid.

Na een ontmoeting tussen Jeltsin en Chasboelatow op 27 maart werd besloten een resolutie op te stellen waarin zou worden voorgesteld om in november 1993 vervroegde parlements- en presidentsverkiezingen te houden en om af te zien van het april-referendum. Dit betekende dat Jeltsin nog meer concessies had gedaan, omdat hij zich eerder tegen gelijktijdig gehouden verkiezingen voor parlement en president had verzet op grond van het feit dat een inkorting van de ambtstermijnen van president en parlement gelijke tred moest houden en dat het Congres daarom een jaar eerder dan de president herkozen zou moeten worden. Om dit voorstel voor vervroegde gelijktijdige verkiezingen aanvaardbaarder te maken voor de parlementariërs werd voorgesteld dat zij aanspraak mochten blijven maken op de aan hun ambt verbonden privileges tot de datum waarop hun ambtstermijn zou zijn vervallen als die niet ingekort zou zijn.

Op 28 maart bereikte het Congres een climax met een geheime stemming over een motie waarin Jeltsin gevraagd werd af te treden. Hoewel 617 afgevaardigden de motie steunden en slechts 268 afgevaardigden de president bleken te steunen, kwam de motie 52 stemmen tekort voor de voor bekrachtiging vereiste tweederde meerderheid van de 1.033 stemmen. Een soortgelijke motie over het aftreden van Chasboelatow, die door een absolute meerderheid (517 stemmen) zou moeten worden goedgekeurd, werd door 339 afgevaardigden aanvaard, maar door 558 verworpen.

Tijdens de stemming over het aftreden van de president vonden in tal van Russische gemeenten en steden pro-Jeltsin-demonstraties plaats. De grootste demonstratie bracht op 28 maart in Moskou circa 100.000 mensen op de been, die door Jeltsin werden toegesproken. Toen Jeltsin hoorde dat het Congres de motie niet had goedgekeurd, bedankte hij zijn aanhangers voor hun steun en drukte hij zijn blijdschap uit over het feit dat de „communistiche coup mislukt is”. Tegenstanders van Jeltsin in het Front voor Nationale Redding organiseerde in samenwerking met leden van de neo-communistische organisaties Werkend Moskou en Werkend Rusland op dezelfde dag elders in Moskou een tegendemonstratie waaraan door ongeveer 30.000 mensen werd deelgenomen.

Op 28-29 maart verwierp het Congres de resolutie waarover Jeltsin en Chasboelatow op 27 maart overeenstemming hadden bereikt. Het tekende in het bijzonder bezwaar aan tegen het voorstel om de parlementariërs hun privileges te laten behouden. De meeste afgevaardigden waren van mening dat dit een misplaatste poging tot omkoping was.

Congres stemt in met referendum. President berispt

Op 29 maart keurde het Congres tijdens de slotzitting vier vragen goed die bij het referendum op 25 april gesteld zouden worden (zie onder). Er werd besloten om geen voorstel voor een datum voor dergelijke vervroegde verkiezingen in de tekst op te nemen en om niet te verwijzen naar het voorstel om het Congres te vervangen door een ongedeeld parlement naar westers voorbeeld. Voorts bepaalde het Congres dat de eerste twee vragen van constitutionele aard waren en dat zij daarom alleen bevestigend konden worden beantwoord als meer dan 50 procent van het electoraat „ja” zou zeggen.

Op 29 maart keurde het Congres tijdens de middagzitting met 535 tegen 213

Een aantal afgevaardigden applaudiseert, wanneer tijdens de zitting van het Congres van Volksafgevaardigden op 27 maart 1993 een motie wordt voorgesteld om president Jeltsin van zijn functie te ontheffen.

stemmen en 31 onthoudingen een document goed dat voorzag in „urgente maatregelen om de constitutionele structuur van de Russische Federatie te beschermen". Volgens het document was Jeltsin persoonlijk verantwoordelijk voor de toenemende verdeeldheid binnen de Russische samenleving en moest het Constitutionele Hof een onderzoek instellen naar de rechtmatigheid van enkele van zijn recente decreten.

Daarnaast riep het document de president en de premier op een „regeringscoalitie van nationale eenheid" te vormen. Deze coalitie zou de verantwoordelijkheid op zich moeten nemen voor die presidentiële volmachten die eigenlijk onder de jurisdictie van de regering vielen. Op de lange termijn bepleitte het document de oprichting van een twee kamers tellend parlement en een verheldering van de status van de president en het Constitutionele Hof, maar het deed geen specifieke uitspraak over de toekomst van het Congres. Voorts eiste het de afschaffing van het systeem van de regionale presidentiële afgezanten. Het document stelde dat dit besluit tijdens de twee voorgaande congreszittingen ook was goedgekeurd, maar dat Jeltsin „had nagelaten het tenuitvoer te brengen".

Hoewel waarnemers het erover eens waren dat de positie van Jeltsin door het Congres verzwakt was, was eind maart nog steeds niet duidelijk welke partij als overwinnaar uit de bus zou komen. Ook bleef er onduidelijkheid bestaan over het al dan niet doorgaan van het april-referendum. Op 29 maart zouden zowel de president als het parlement het Constitutionele Hof gevraagd hebben acties van de tegenpartij te wraken. Jeltsin werd ervan beschuldigd tijdens een bijeenkomst van zijn aanhangers op 28 maart politiek ontoelaatbare opmerkingen te hebben gemaakt, terwijl het Congres procedurele fouten zou hebben gemaakt bij zijn pogingen om de president af te zetten.

REFERENDUMCAMPAGNE. CONSTITUTIONELE KWESTIES. ANDERE BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Op 25 april sprak het Russische volk bij referendum zijn vertrouwen uit in de president van de Russische Federatie Boris Jeltsin, terwijl het bovendien in meerderheid zijn sociaal-economisch hervormingsprogramma steunde. Volgens velen betekende de uitslag van dit belangrijke referendum een verlenging van het mandaat van de bekritiseerde Jeltsin, die daarmee zijn positie versterkte in de strijd tussen de uitvoerende en de wetgevende macht - met als in-

De Russische vice-president Aleksandr Roetskoj (r.) praat niet vice-premier Georgi Chizja tijdens een ronde-tafel-bijeenkomst over anti-crisismaatregelen en hervormingen, die op 6 april 1993 in Moskou werd gehouden.

zet een nadere bepaling van het constitutionele gezagen het tempo en de richting van het hervormingsprogramma - die de Russische politiek de afgelopen maanden overheerst had.

Achtergrond van referendum. Uitspraak Constitutioneel Hof

De vier vragen, die door het Congres van Volksafgevaardigden voor het referendum waren opgesteld, verschilden van de vragen die oorspronkelijk door Jeltsin waren opgesteld (zie boven) en luiden als volgt:

- (1) Heeft u vertrouwen in de president van de Russische Federatie, Boris Jeltsin?
- (2) Keurt u het sociaal-economische beleid goed dat door de president van de Russische Federatie en door de regering van de Russische Federatie sinds 1992 gevoerd is?
- (3) Acht u het noodzakelijk vervroegde verkiezingen te houden om de president van de Russische Federatie aan te wijzen?
- (4) Acht u het noodzakelijk vervroegde verkiezingen te houden om de volksafgevaardigden van de Russische Federatie te kiezen?

In zijn besluitvorming over de referendumvragen bepaalde het Congres dat een vraag pas met „ja" was beantwoord als meer dan 50 procent van de geregistreerde kiezers - en niet een absolute meerderheid van het aantal opgekomen kiezers - die mening was toegedaan. Deze eis werd door de aanhangers van Jeltsin veroordeeld als een poging om de uitslag van de stemming al bij voorbaat te beïnvloeden met de bedoeling aan te tonen dat de president niet genoeg steun onder het volk genoot. Volgens de aanhangers van de president troffen hun tegenstanders op deze manier voorbereidingen om Jeltsins macht nog verder in te dammen, hetgeen uiteindelijk zelfs tot zijn aftreden zou kunnen leiden.

Daarom maakten zij de zaak op 8 april aangehangig bij het Constitutionele Hof en op 21 april verwierp het Hof de voonvaarden van het Congres ten aanzien van de eerste twee referendumvragen. Het Hof bepaalde dat alleen de derde en vierde vraag door meer dan 50 procent van het totale aantal geregistreerde kiezers zouden moeten worden goedgekeurd, omdat alleen die vragen in constitutioneel owzicht van belang waren.

Referendumcampagne. Kabinetswijzigingen

De beslissing van het Constitutionele Hof betekende een morele opsteker voor Jeltsins aanhangers. Niettemin voerde de president een tamelijk matte campagne, die beperkt bleef tot drie plaatsen buiten Moskou. De daadkracht en energie die kenmerkend waren voor zijn verkiezingscampagne in 1991 waren nu ver te zoeken. Jeltsins strategie was erop gericht zich te presenteren als het symbool van vooruitgang en hervorming, terwijl hij zijn tegenstanders afschilderde als communisten die opnieuw de fouten wilden maken die in het verleden zo'n averechts effect hadden gehad. Jeltsin benadrukte dat er geen progressief alternatief voorhanden was en bood bovendien aan een „flexibele benadering" in acht te zullen nemen om de sociale ontwikkeling ten gevolge van het economisch hervormingsprogramma te beperken.

Met het oog hierop benoemde hij op 15 april Oleg Lobow tot eerste vice-premier. Deze benoeming had tot gevolg dat Lobow, die de portefeuille van economische zaken toegewezen had gekre-

Vice-premier Oleg Lobow

gen die in maart vacant was gelaten door Andrej Netsjajew, de meerdere werd van Boris Fedorow, de hervormingsgezinde vice-premier en minister van financiën. (Na het referendum benoemde Jeltsin eind april Oleg Soskowets tot derde vice-premier.)

Bovendien toonde Jeltsin zich bereid concessies te doen aan bepaalde groeperingen. Zo beloofde hij (i) een verhoging van de toelagen voor studenten en militaire veteranen; (ii) intrekking van het decreet over een verhoging van de benzineprijs; (iii) een beperking van de verhoging van de huurprijzen voor staatswoningen; (iv) een verlaging van de belasting op de export van kolen; (v) betere bescherming van arbeiders die bedreigd werden door faillissementen van bedrijven waarbij ze werkzaam waren; en (vi) de bestrijding van de werkloosheid in bepaalde regio's. Na het referendum verklaarden sommige ministers echter dat de verwezenlijking van dergelijke verkiezingsbeloften zou moeten worden uitgesteld in verband met geldgebrek.

In de campagne tegen Jeltsin waren belangrijke rollen weggelegd voor de voorzitter van de Opperste Sowjet Roeslan Chasboelatow en voor vice-president Aleksandr Roetskoj. Jeltsins tegenstanders beweerden dat hij zich steeds meer ontpopte als een dictator en dat hij een overwinning bij het referendum zou aangrijpen om het parlement als een onafhankelijk en representatief instituut af te schaffen. Bovendien werden Jeltsins aanhangers beschuldigd

Officiële uitslag van het referendum van 25 april

Vraag	Ja-stemmen			Nee-stemmen		
	aantal stemmen	stemmen-percentage	percentage van het electoraat	aantal stemmen	stemmen-percentage	ongeldige stemmen
(1) (Vertrouwen in Jeltsin)	40 405.811	58,7	37,7	26 995.268	39,2	1.468.868
(2) (Goedkeuring van hervormingsbeleid)	36 476 202	53,0	34,0	30 640 781	44,6	1 642 883
(3) (Vervroegde presidentsverkiezingen)	34.027.310	49,5	31,7	32.418.972	30,2	2.316 247
(4) (Vervroegde parlementsverkiezingen)	46 232 197	67,2	13,1	20 712.605	19,3	1.887.258

van massale corruptie in verband met het grootschalige Russische privatiseringsprogramma.

De oppositie had zich verenigd in de in allerijl in het leven geroepen Commissie ter Verdediging van de Constitutie en de Constitutionele Structuur, die bestond uit de parlementsfractie van Russische Eenheid, het Front voor Nationale Redding, de conservatieve Unie van Officiërs en de Liberaal-Democratische Partij van Wladimir Zjirinowski.

Terwijl de aanhangers van Jeltsin de kiezers opriepen om alle vragen met „ja” te beantwoorden, riep de oppositie de kiezers op de eerste twee vragen met „nee” te beantwoorden. Het oppositionele stemadvies ten aanzien van de derde en vierde vraag was echter niet eenduidig, omdat de nationalistische campagne voerden vóór vervroegde verkiezingen en de communisten zich daar juist tegen verzetten. Deze verdeeldheid benadrukte de belangrijke ideologische meningsverschillen binnen de Russische oppositiebeweging, die voornamelijk bijeen werd gehouden door haar vijandschap tegenover Jeltsin.

Referendumuitslag

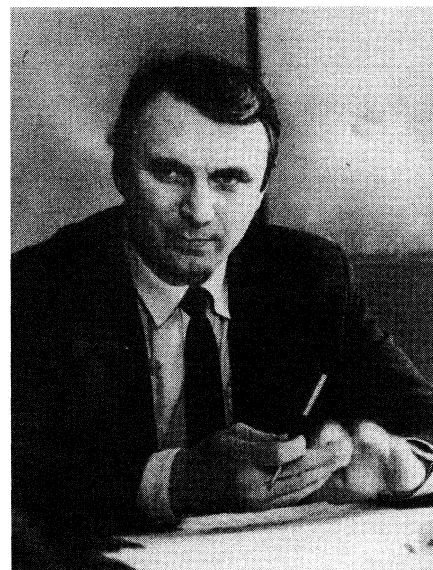
Op 25 april maakte 64,5 procent van het electoraat de gang naar de stembus, hetgeen betekende dat de opkomst hoger was dan verwacht. Hoewel de definitieve uitslag pas begin mei zou worden bekendgemaakt, gaven de op 27 april bekendgemaakte voorlopige uitslagen een nauwkeurig beeld van de stemmenverdeling.

De aanhangers van Jeltsin verwelkomden de uitslag als een bewijs dat de president een mandaat van het volk had gekregen om constitutionele hervormingen door te voeren en als bewijs dat hij zijn positie in de strijd met het parlement versterkt had. Niettemin had vraag vier officieel niet voldoende instemming gekregen om vervroegde verkiezingen af te dwingen. Tijdens een

persconferentie op 27 april bevestigde de voorzitter van de centrale kiescommissie Wasili Kazakow dat de uitslag van het referendum vervroegde presidents- en parlementsverkiezingen uitsloot en dat de zittende vertegenwoordigende organen gevraagd zou worden de resterende tijd van hun respectieve ambtsperiodes aan te blijven.

Er waren opvallend weinig regionale verschillen in het stemgedrag. De oppositie tegen de president was het sterkst in Noord-Kaukasie (met uitzondering van Noord-Ossetië, maar Jeltsin de vruchten plukte van de federale steun aan deze regio in haar territoriale geschil met Ingoesjetie), in bepaalde gebieden in Centraal-Rusland en in het gebied langs Oekraïne's noordgrens met Rusland. In het algemeen was het verzet tegen Jeltsin en diens beleid het grootst in de meer separatistische republieken en in die regio's waar de hervormers niet zoveel invloed hadden kunnen uitoefenen op de machtsinstituten.

In verschillende gebieden waren aan de vragen op het stemformulier extra vragen toegevoegd. In de stad Sint Petersburg en in de regio's Swerdlowsk en Tsjeljabinsk moesten de kiezers zich ook uitspreken over de vraag of ze

Vice-premier Oleg Soskowets.

zich konden vinden in een opwaardering van de constitutionele status van hun respectieve regio's, terwijl het electoraat in de republiek Basjkortostan gevraagd werd of het een grote economische onafhankelijkheid van de Russische Federatie nastreefde. In een antwoord op de belangrijkste van deze extra vragen bleek 70 a 80 procent van de kiezers in Sint Petersburg de convocatie van een grondwetgevende vergadering te steunen, een idee dat door Jeltsin werd gesteund.

Bekendmaking van grondwetsontwerp

Op 23 april, aan de vooravond van het referendum, maakte de staf van Jeltsin details van een nieuw grondwetsontwerp bekend dat de president tot wet zou proberen te verheffen in het geval de kiezers hem hun vertrouwen zouden geven bij het april-referendum. Deze constitutionele blauwdruk, waarvan alle details op 30 april bekend werden gemaakt, voorzorg in een president met veel volmachten, een twee kamers tellend parlement en een onafhankelijke gerechtelijke macht.

Het ontwerp, dat uitging van een federale Russische staat, incorporeerde de bepalingen van het Federatieverdrag en garandeerde naast etnische en culturele vrijheden de rechten van het individu. Het politieke systeem was gebaseerd op een representatieve regering en algemeen stemrecht, waarbij een gekozen president fungeerde als staatshoofd, regeringsleider en „degene die uiteindelijk garant staat voor de ondeelbaarheid en de integriteit van de staat“. Het twee kamers tellende parlement zou bestaan uit een federatieraad, samengesteld uit afgevaardigden van eenheden binnen de Russische Federatie, en een staats-doema, die zou bestaan uit afgevaardigden die in territoriale kiesdistricten waren gekozen.

Proces tegen coupleiders

Op 14 april maakte het Opperste Gerechtshof in Moskou een begin met het proces tegen de twaalf leiders van de mislukte legercoup van augustus 1991 (zie pag. 683/3 e.v.-'91). De twaalf, onder wie Oleg Sjenin, de huidige leider van de onlangs nieuw leven ingeblazen Communistische Partij van de Sowjet-Unie, stonden terecht op beschuldiging van verraad en machtsmisbruik.

Volgens de aangeklaagden had het hof niet het recht om een zaak te berechten die verband hield met de inmiddels opgeheven Sowjet-Unie, maar dat bezwaar werd niet ontvankelijk verklaard. Ook hun bewering dat het proces ongeldig zou zijn omdat het openbaar ministerie procedurele fouten zou hebben gemaakt, werd ongegrond verklaard. Op 16 april werd het proces niettemin voor onbepaalde tijd verdaagd, nadat één van de aangeklaagden, Aleksandr Tizjakow, wegens hartklachten verstek had moeten laten gaan.

REGIONALE ONTWIKKELINGEN

De strijd tussen Jeltsin en het Russische parlement werd op lager niveau weerspiegeld door een aantal constitutionele conflicten in verschillende republieken. De pers besteedde ruimschoots aandacht aan deze gebeurtenissen, omdat zij beschouwd werden als mogelijke modellen voor de afloop van het conflict tussen Jeltsin en het parlement.

Mordowa

In Mordowa kwam een sluimerend conflict op 3 april tot een uitbarsting, toen het plaatselijke parlement na een stemming besloot het gekozen presidentschap, dat bekleed werd door Wasili Goesljjannikow, af te schaffen.

In de strijd die daarna ontbrandde tussen de wetgevende en de uitvoerende macht werden beide partijen gesteund door hun respectieve tegenhangers binnen de Russische Federatie. Zo vaardigde Jeltsin op 8 april een presidentieel decreet uit om Goesljjannikow in zijn ambt te bevestigen. Jeltsins interventie werd genegeerd door het plaatselijke parlement, dat op 20 april opnieuw het uitvoerende gezag overdroeg aan een twaalf leden tellende raad van ministers (zoals deze raad ook gefunctioneerd had vóór de institutionalisering van het gekozen presidentschap in december 1991). Jeltsins tussenkomst werd ook ondermijnd door de Opperste Sowjet, die op 27 april het decreet van de Russische president herriep. De Opperste Sowjet deed dit krachtens artikel 109 van de grondwet, dat het parlement - hangende een uit-

spraak van het Constitutionele Hof - in staat stelde presidentiële decreten op te schorten die het in strijd met de grondwet achtte. De in de regio heersende angst dat een voor Jeltsin gunstige uitslag bij het april-referendum hem ertoe zou brengen presidentieel gezag in Mordowa af te kondigen, vond zijn weerslag in het feit dat slechts 38 procent van het electoraat in de republiek de Russische president steunde.

Tsjetsjenië

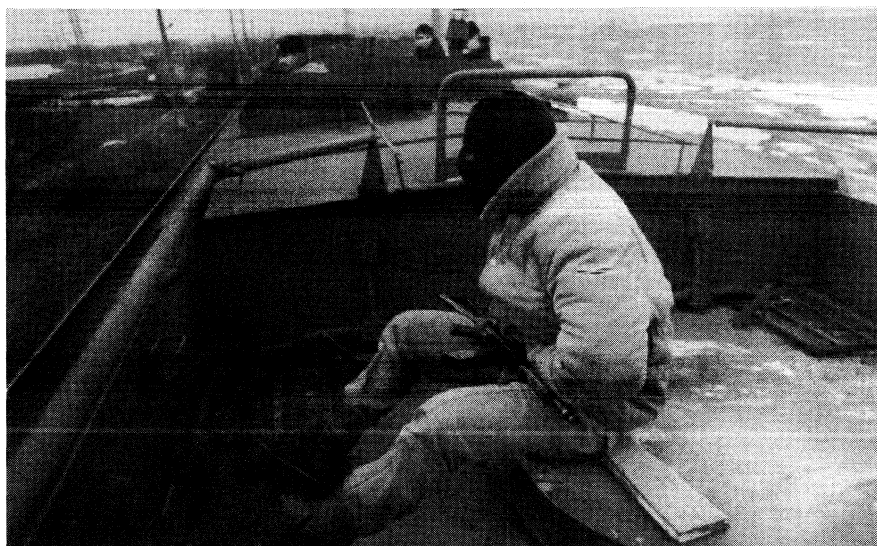
Een soortgelijk conflict werd uitgevochten in de republiek Tsjetsjenië, waar president Dzjachar Doedajew ai enkele maanden op gespannen voet met het parlement stond.

Op 17 april vaardigde Doedajew een aantal presidentiële decreten uit waardoor presidentieel bestuur werd afgekondigd, het parlement werd ontbonden, de regering moest opstappen en er van middernacht tot aan het ochtendgloren een avondklok van kracht werd. Deze maatregelen volgden op twee dagen van massale demonstraties waarbij het aftreden van president, regering en parlementariërs en de betaling van achterstallige lonen en studiebeurzen geëist werd. Tijdens een spoedzitting van het parlement op 18 april werden alle presidentiële decreten nietig verklaard (behalve het decreet dat de regering gelastte op te stappen, want dat was een maatregel waarop het parlement al enige tijd had aangedrongen) en werd besloten een afzettingsprocedure tegen Doedajew te starten. Op 19 april herriep het Constitutionele Hof van Tsjetsjenië officieel Doedajems decreten met betrekking tot de afkondiging van presidentieel bestuur en de ontbinding van het parlement.

Elf van de twaalf organisatoren van de mislukte coup in augustus 1991 poseren op 6 maart 1993 voor een groepsportret.

V.l.n.r. staand: Voormalig hoofd van de legerindustrie Oleg Baklanov, voormalig legergeneraal Valentin Warentnikow, voormalig eerste secretaris van de CPSU Oleg Sjenin, voormalig parlamentsvoorzitter Anatoli Loekjanow, voormalig KGB-generaal Joeri Plechanow, voormalig Sowjet-parlamentslid Aleksandr Krajko, voormalig hoofd van het veiligheidsbureau aan de president Wjatsjeslau- Generalow. Zittend: Voormalig minister van defensie Dmitri Jazow, voormalig premier Walentin Pawlow, voormalig KGB-chef Wladimir Krjoetsjkow en voormalig vice-president Gennadi Janajew.

Een lid van de Russische speciale militie OMON bewaakt een Russisch-Kaukasische passagiers-trein, die het station van Tsjerkesk in Tsjetsjenië passeert op 3 februari 1993

Kalmykija

Op 11 april vonden voor het eerst presidentsverkiezingen plaats in de republiek Kalmykija, een kleine voornamelijk van de landbouw afhankelijke republiek aan de Kaspische Zee.

Na het tellen van de stemmen bleek dat de jonge roebel-miljonair Kirsan Iljoemzjinow 65 procent van de stemmen had veroverd. In een toespraak ter gelegenheid van zijn verkiezingsoverwinning verklaarde Iljoemzjinow dat hij van plan was het parlement van de republiek te ontbinden om het te veivangen door een klein „professioneel” parlement. Bovendien suggereerde hij dat Kalmykija „een proeftuin (zou moeten worden) voor de politieke en economische hervormingen die in heel Rusland noodzakelijk zijn”

TOPONTMOETING TUSSEN JELTSIN EN CLINTON

Op 3-4 april hadden de Amerikaanse president Bill Clinton en de Russische president Boris Jeltsin in het Canadese Vancouver hun eerste topontmoeting. Opvallend was dat er niet langer gesproken werd over traditionele kwesties als het ontwapeningsvraagstuk, maar over de vraag hoe er een nieuwe economische alliantie tot stand kon worden gebracht die de Russische hervormingsbeweging kon ondersteunen.

De top, waarbij de Amerikanen de Russen een onverwacht hoog bedrag aan hulp aanboden, markeerde het begin van wat Clinton als een „nieuw democratisch bondgenootschap” begroette. Jeltsin, die het aanbod karakteriseerde als „een omvangrijk en verstandig hulppakket dat geschiedenis zal maken”, be-

loofde het initiatief te nemen tot „eerlijke concurrentie” en „wederzijds versterkende maatregelen” te treffen om de hervormingen in Rusland te bevorderen.

Tijdens de ontmoeting werden beide partijen het onder meer eens over Amerikaanse hulp aan Rusland ter waarde van \$ 1,6 mrd. Dit bedrag zou in liet fiscale jaar 1993 worden uitgekeerd. Clinton beloofde bovendien de beperkende bepalingen ten aanzien van Russische import- en exportprodukten te verzachten en grotere druk uit te oefenen op de andere leden van de Groep van Zeven (G-7) geïndustrialiseerde landen, het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en de Wereldbank om de economische hulp aan Rusland op te voeren.

Details van Amerikaans hulppakket

Het jongste Amerikaanse hulppakket voor Rusland, waarvan driekwart naar verluidt bestemd was voor niet-gouvernementele organisaties, werd gekenmerkt door de gedetailleerde aandacht die werd besteed aan management en supervisie om de doelstellingen van het pakket ook werkelijk te verwezenlijken en dubbele uitgaven te vermijden. Het pakket voorzag in een krediet van meer dan \$932 mln voor de import van graan en voor investeringsgaranties; \$ 470 mln voor technische hulp, opleidingsfaciliteiten en programma's voor de ontmanteling van kernwapens; en subsidies ter waarde van circa \$214 mln voor voedsel en medicijnen.

In afwachting van de goedkeuring van andere leden van de Groep van Zeven

(G-7) geïndustrialiseerde landen werd besloten dat het pakket zou worden beheerd door een centraal coördinatiekantoor in Moskou onder leiding van een Amerikaanse functionaris. Bovendien werden er precieze bedragen voor de afzonderlijke sectoren en een strikte tijdslimiet voor de aflevering van de hulp vastgesteld.

Mogelijke struikelblokken voor het pakket, zoals uit de Koude Oorlog stammende Amerikaanse bepalingen die hulp aan Rusland in de weg stonden - met name het in 1974 opgestelde Jackson-Vanik-amendement dat graanleveranties koppelde aan de versoepeling van het Sowjet-beleid ten aanzien van de emigratie van joden (zie pag. 732/1 e.v.-'74) - zouden worden herzien om de effectuering van de hulppakket te vergemakkelijken. Ook de beperkende maatregelen die waren opgesteld door het Coördinerend Comité voor Multilaterale Exportcontroles (COCOM) ten aanzien van de verkoop van technologische apparatuur aan het voormalige Sowjet-blok zouden worden herzien. Amerikaanse functionarissen benadrukten echter dat een succesvolle tenuitvoerbrenging van de hulppakketten afhankelijk zou zijn van de discipline van de Russische centrale bank, die door haar monetaire beleid blijkbaar had bijgedragen aan de Russische inflatiespiraal.

Volgens een voorlopige specificatie van het hulppakket zou het meeste geld - circa \$900 mln - moeten worden uitgetrokken voor

Kirsan Iljoemzjinow won op 11 april 1993 de presidentsverkiezingen in de Russische republiek Kalmykija.

r

gesubsidieerde voedselleveranties en voor toelagen in het kader van het Amerikaanse Voedsel-voor-Vooruitgang-programma, omdat daarmee de problemen omzeild werden die waren opgeworpen door de geblokkeerde verkoop van graan aan Rusland in verband met achterstallige betalingen - naar schatting \$ 630 mln - van dat land. (Op 5 april werd bekendgemaakt dat de \$ 700 mln die was uitgetrokken voor nieuwe graanleveranties aan Rusland werden bestemd om de sinds november 1992 gestagneerde export van landbouwproducten meer op gang te brengen.)

Een afzonderlijk voedselhulpprogramma ter waarde van \$ 194 mln, waarbij ook fondsen van het Voedsel-voor-Vooruitgang-programma betrokken waren, zou voorzien in directe leveranties aan hulpbehoevenden en in de voorraad van Russische veilingen.

Een ontwikkelingspakket ter waarde van circa \$ 148 mln voor de ontwikkeling van de particuliere sector zou in 1993 worden gereserveerd om een Russisch-Amerikaans ondernemingsfonds voor kleine bedrijven (\$ 50 mln) te starten, de privatisering te bevorderen (\$ 60 mln) en om de samenwerking in de agrarische bedrijfstak aan te moedigen (\$ 20 mln).

Een „Democracy Corps Initiative” ter waarde van \$ 48 mln, dat betrekking had op programma's betreffende onderwijs, het rechtssysteem, bestuur en de media, zou worden ontplooid om de overgang van Rusland uit een autoritair stelsel te ondersteunen.

Voor hulpprogramma's op het gebied van energievoorziening en milieubescherming zou \$ 38 mln worden uitgetrokken, terwijl er in 1993 bovendien nog eens \$ 215 mln beschikbaar zou worden gesteld voor de ontmanteling van Russische nucleaire en chemische wapens en ander wapentuig.

Ook zou er \$ 6 mln worden uitgetrokken om Russische officieren die terugkeerden uit de Baltische staten te herhuisvesten. Dit aanbod, gedaan in antwoord op een oproep van de Russische regering, ging gepaard met een op 5 april door Jeltsin geuit dreigement om het schema voor de terugtrekking van Russische troepen uit Estland en Letland te herzien ter vergelding van de behandeling van Russische minderheden in die landen.

Het handels- en investeringssegment werd overheerst door kredieten en assuranties ter waarde van \$ 232 mln van de Eximbank en de Overseas Private Investment Corporation. Dit plan voorzag onder meer in een lening van \$ 82 mln van de Eximbank ter financiering van de verkoop van materiaal en het aantrekken van deskundigen om een oliepijpleiding te herstellen. Daarnaast was er \$ 150 mln uitgetrokken voor de ontwikkeling van een groot oliewinningsproject.

Om de integratie van Rusland binnen de internationale handelsgemeenschap te verbeteren, besloten de Verenigde Staten het Russische lidmaatschap van de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT, waarin Rusland tot dan toe als waarnemer zitting had, zie pag 563/2-'90) te steunen. Bovendien

De Amerikaanse president Bill Clinton (l.), de Canadese premier Brian Mulroney (m.) en de Russische president Boris Jeltsin arriveren in Vancouver bij de locatie waar Mulroney hen een lunch aanbiedt.

besloten zij Rusland meer profijt te laten trekken van het in 1970-'71 voor ontwikkelingslanden in het leven geroepen Algemeen Voorkeursstelsel (Generalized System of Preferences, GSP), waardoor een keur aan Russische producten een voorkeursbehandeling kregen bij export naar de Verenigde Staten.

Andere agendapunten

Ook spraken Clinton en Jeltsin over buitenlandse politiek en veiligheidskwesties. Clinton bood zijn excuses aan voor een aanvaring met een onderzeeër die kort daarvoor in de Barentszee had plaatsgevonden. Hij beloofde een grondig onderzoek in te zullen stellen.

Volgens berichten had Jeltsin van de Verenigde Staten de verzekering gekregen dat Rusland toestemming zou krijgen om militair materieel aan het buitenland te verkopen. Deze verkopen waren nog steeds een belangrijke bron van inkomsten aan harde valuta, die voor Rusland van levensbelang waren.

WESTEN BIEDT UITGEBREIDE ECONOMISCHE HULP

Op 2 april, aan de vooravond van de topontmoeting, had de „Parijse Club” van westerse crediteurlanden besloten Rusland tegemoet te komen bij de enorme problemen waaronder het land gebukt ging bij de afbetaling van zijn buitenlandse schuld van \$ 80 mrd door die schuld te herschikken. Door deze beslissing, waarop Rusland sinds eind 1991 had aangedrongen, zouden de aflossingsverplichtingen van de Russische regering over 1993 naar schatting met \$ 15 mrd worden teruggebracht.

Tijdens een topontmoeting van de ministers van buitenlandse zaken en fi-

nanciën van de G-7-landen op 14-15 april in Tokio werd besloten Rusland financieel te ondersteunen met een bedrag van \$ 43 mrd. Het hulppakket had drie basiscomponenten: (i) circa \$ 14 mrd voor macro-economische stabilisering (met speciale aandacht voor de bestrijding van de inflatie); (ii) een soortgelijk bedrag voor structurele hervormingen (voornamelijk ter ondersteuning van de handel, de energiesector en het midden- en kleinbedrijf); en (iii) de \$ 15 mrd waarover op 2 april in het kader van de schuldenherschikking overeenstemming was bereikt (zie boven).

Hoewel dit bedrag hoger uitviel dan de in 1992 beloofde som van \$ 24 mrd en de Verenigde Staten, Japan en Groot-Brittannië in april aankondigden in het kader van bilaterale overeenkomsten meer dan \$ 4 mrd extra te zullen uitkeren, was slechts een klein deel van het hulppakket van \$ 43 mrd ook werkelijk nieuwe hulp. Naast de schuldenaanpak van \$ 15 mrd waarover al overeenstemming was bereikt, zou ongeveer \$ 10 mrd worden uitgekeerd in de vorm van exportkredieten die voor een groot deel al op bilaterale basis in het vooruitzicht waren gesteld door G-7-landen. Nog eens \$ 10 mrd zou worden uitgekeerd in de vorm van een IMF-overbruggingskrediet ter waarde van \$ 4 mrd en een fonds ter waarde van \$ 6 mrd om de roebel te stabiliseren (beide fondsen waren al in 1992 beschikbaar gesteld, maar nog niet opgenomen). Daarnaast werd bijna \$ 5 mrd uitgekeerd in de vorm van door de Wereldbank beschikbaar gestelde leningen voor structurele hervormingen waarover al maanden voor het begin van de topontmoeting onderhandeld was. Volgens de meeste schattingen bedroeg de werkelijk nieuwe multinationale hulp van het Tokio-pakket niet meer dan \$ 3.3 mrd, waarvan \$ 3 mrd in de vorm van een IMF-lening.

(Voorberpag. 172/2 e.v.-1993)

AMERIKA

VERENIGDE STATEN

MAATREGELEN VAN DE PRESIDENT IN JANUARI

Na zijn inhuldiging op 20 januari 1993 (zie pag. 257/2 e.v.-'93) trof president Clinton drie belangrijke beleidsmaatregelen op het gebied van hervorming van de gezondheidszorg, abortus en homoseksualiteit, alle drie politiek gevoelige onderwerpen.

Benoeming van Hillary Clinton tot hoofd van werkgroep

Op 21 januari plaatste de president zijn vrouw, Hillary Rodham Clinton, aan het hoofd van een werkgroep die zich moest bezighouden met de hervorming van het systeem van de gezondheidszorg. Aangezien Clinton, net als vele economen, ervan overtuigd was dat het begrotingstekort alleen beduidend kon worden teruggedrongen als de escaleerende kosten van de gezondheidszorg onder controle werden gebracht, beschouwde hij de hervorming van de gezondheidszorg als cruciaal voor het succes van zijn regering.

Op dit beleidsterrein was een sleutelpost weggelegd voor Hillary Clinton, die duidelijk had gemaakt dat zij geen genoegen zou nemen met de traditionele rol van „first lady”. Het feit dat zij de vrouw van de president was, betekende dat zij niet in aanmerking kwam voor een betaalde functie krachtens de zogenoemde Bobby Kennedy-wet, die de regering-Johnson na het aftreden van Robert Kennedy als minister van justitie had ingevoerd om nepotisme te voorkomen.

Opheffing van beperkingen op abortus

Clinton ondertekende op 22 januari een reeks regeringsbesluiten waarmee het beleid van zijn voorganger op het politiek gevoelige gebied van abortus ongedaan werd gemaakt. De nieuwe president maakte een einde aan de beperkingen op (i) het verstrekken van advies over abortus door artsen in door de federale overheid gesubsidieerde klinieken; (ii) het uitvoeren van abortus in militaire ziekenhuizen; (iii) het gebruik van Amerikaans geld voor VN-programma's voor geboortebepanking; en (iv) onderzoek waarbij weefsel van geaborteerde foetussen werd gebruikt. (Voor ontwikkelingen betreffende de abortuswetgeving zie onder).

Onderzoek naar verbod op dienst in de strijdkrachten door homoseksuelen

Van de eerste maatregelen die werden

President Bill Clinton maakte tijdens een gezamenlijke zitting van het Congres op 17 februari 1993 zijn economische plan bekend. Achter hem staan vice-president Al Gore (l.) en de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Thomas Foley (2de v.l.).

getroffen door Clinton was zijn stap in de richting van de afschaffing van het verbod op dienst in het leger door homoseksuelen het meest omstreden.

Naar schatting 80 procent van de Amerikaanse homoseksuelen had in november 1992 voor Clinton gestemd. Op 21 januari nam hij een eerste stap in de richting van het innemen van een verkiezingsbelofte door in minister van defensie Les Aspin op te dragen een regeringsbesluit op te stellen waarin het bestaande verbod op dienst in de strijdkrachten door homoseksuelen werd afgeschaft. De stap stuitte op aanzienlijke tegenstand van hooggeplaatste militairen. De voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven, generaal Colin Powell, liet doorschemeren dat hij overwoog ontslag te nemen als het verbod werd afgeschaft. Ondanks de opschudding wekte Clinton niet de indruk dat hij een compromis over de kwestie zou zoeken en benadrukte hij dat hij gelijke behandeling van homoseksuelen bij de strijdkrachten beschouwde als een principiekwestie.

Clinton stuitte ook in het Congres op vastberaden tegenstand, vooral van de Democratische voorzitter van de Senaatscommissie voor de strijdkrachten, Sam Nunn. Na een lange vergadering met vooraanstaande Congresleden gaf Clinton op 28 januari aan dat hij bereid was tot een gefaseerde en op overleg gebaseerde aanpak door de afschaffing, van het verbod zes maanden uit te stellen om een nadere bestudering van het vraagstuk mogelijk te maken. Om aan te tonen dat hij bleef vasthouden aan zijn verkiezingsbelofte, maakte hij ondanks de tegenstand in het Congres met onmiddellijke ingang een einde aan het ondervragen van rekruten over hun

seksuele voorkeur en aan disciplinaire maatregelen tegen militairen die voor hun homoseksualiteit uitkwamen.

ONTHULLING VAN ECONOMISCH PLAN

Tijdens een landelijk op televisie uitgezonden toespraak op 17 februari 1993 onthulde president Bill Clinton officieel ten overstaan van de beide huizen van het Congres zijn economische plan dat als doel had het begrotingstekort in de volgende vier jaar terug te dringen en een bescheiden stimulans te geven aan de economie. Teneinde het plan te kunnen financieren kwam de president echter terug op zijn verkiezingsbelofte om de belastingen voor de middenklasse te verlagen en kondigde hij in plaats daarvan vergaande belastingverhogingen op diverse fronten aan.

Vorbereiding op de onthulling van het plan

Vóór 17 februari had de president veel moeite gedaan het land voor te bereiden op de centrale boodschap dat hij het begrotingstekort wilde verminderen door middel van gezamenlijke offers.

Op 9 februari maakte hij bekend dat het aantal personeelsleden van het Witte Huis met ingang van 1 oktober 1993 met 23 procent zou worden teruggebracht. De bezuiniging, die tijdens de verkiezingscampagne was beloofd, betekende dat het aantal werknemers op het bureau van de president zou worden verkleind van 1.394 tot 1.044. Samen met salarisverlagingen van 6 tot 10 procent en de afschaffing van verschillende emolumenten zou dit jaar-

lijks een besparing opleveren van naa schatting \$ 10 mln. Andere overheidsdepartementen werd eveneens gelast te bezuinigen op personeel en kosten en op 10 februari maakte Clinton plannen bekend om in de volgende vier jaar 100.000 banen te schrappen bij de federale overheid.

Op 10 februari hield Clinton in Detroit de eerste van een reeks „elektronische stadhuisbijeenkomsten”. De bijeenkomst werd gelijktijdig naar televisiestations in Miami en Seattle uitgezonden. Tegelijkertijd trad vice-president Al Gore als gastheer op in een soortgelijk programma in Californië. Gezeten op een kruk loonde Clinton dezelfde combinatie van informaliteit en inzicht in details als tijdens zijn verkiezingscampagne. De president gaf antwoord op vragen van genodigden en bereidde daarnaast het publiek voor op zijn verklaring over de economie door het land op te roepen een „gezamenlijk offe ” te accepteren om de uiteenlopende economische problemen het hoofd te bieden.

Het voorbereidingsproces bereikte zijn hoogtepunt in een televisietoespraak op 15 februari, waarin Clinton een dringende oproep deed tot het Amerikaanse volk om het economische plan dat hij binnenkort bekend zou maken te accepteren uit „vaderlandsliefde”. Hij benadrukte hierbij dat hij het toenemende begrotingstekort alleen door belastingverhogingen kon terugdringen. Had hij tijdens zijn verkiezingscampagne toegezegd alleen belastingverhogingen door te voeren voor mensen met een inkomen van meer dan \$ 200.000, in zijn toespraak gaf hij toe dat 70 procent van de nieuwe belastingen zou worden betaald door mensen met een inkomen vanaf \$ 100.000.

Toespraak tot het Congres

De 58 minuten durende toespraak van Clinton op 17 februari was niet de jaarlijkse State of the Union-rede, maar kende in vele opzichten dezelfde ambivalence. De toespraak werd gehouden in de vergaderzaal van het Huis van Afgevaardigden en werd bijgewoond door het kabinet, de stafchefs van de strijdkrachten en de leden van het Hoogerechtshof en het Congres. De toespraak werd in het algemeen beoordeeld als indrukwekkend van toonzetting en presentatie en werd 75 keer onderbroken door applaus. Clinton haalde veel van de beleidsthema's uit zijn verkiezingscampagne aan, maar zijn toespraak draaide in hoofdzaak om de economie.

De president herhaalde zijn belofte om het jaarlijkse begrotingstekort, dat op dat moment ongeveer \$ 300 mrd bedroeg, niet \$ 140 mrd terug te brengen in het begrotingsjaar 1997. Dit betekende een totale bezuiniging van \$ 493 mrd in vier jaar, hoewel uit documenten van het Witte Huis, die op 19 februari waren gepubliceerd, bleek dat de totale netto-vermindering, na aftrek van een stimuleringspakket ter waarde van ruim \$ 169 mrd (zie onder), feitelijk zou uitkomen op ongeveer \$ 325 mrd.

Het plan voor de vermindering van het begro-

tingstekort beruiste meer op belastingverhogingen dan op besnoeiing van de uitgaven. De inkomstenbelasting voor alleenstaanden die meer dan \$ 113.000 per jaar verdienden en voor gezinnen met een inkomen van meer dan \$ 140.000 zou worden verhoogd van 31 tot 36 procent. Verder zou een extra belasting van 10 procent worden geheven op jaarinkomens van meer dan \$ 250.000. Bijna een kwart van degenen die op dat moment een uitkering ontvingen zouden naar verwachting daarover extra belastingen moeten gaan afdragen. De re-nootschapsbelasting zou worden verhoogd van 34 tot 36 procent.

Clinton stelde ook een gefaseerd in te voeren energiebelasting voor, die alle Amerikanen zou raken. Deze moest vanaf 1997, wanneer zij volledig van kracht zou zijn, \$ 22 mrd per jaar opbrengen. De uitgaven dienden te worden teruggebracht door het stroomlijnen van het overheidsapparaat, het in rekening brengen van kosten voor overheidsdiensten, het verminderen van de defensie-uitgaven en het beteugelen van de kosten van de gezondheidszorg, met name die van het Medicaid-programma.

Clinton maakte ook plannen bekend om in de volgende vier jaar \$ 169 mrd extra uit te geven ter bevordering van de economische groei. Dit bedrag zou onder meer worden gebruikt voor investeringen in vervoer (\$ 8,4 mrd), huisvesting (\$ 9,6 mrd), onderwijs (\$ 37,8 mrd), gezondheidszorg en voeding (\$ 26 mrd), en voor belastingverlagingen voor de laagste inkomens en uitkeringen voor tijdelijk werklozen (\$ 24 mrd). Verder kwam er een stimuleringspakket voor de korte termijn ter waarde van \$ 30 mrd, bestaande uit nieuwe fiscale prikkels en extra uitgaven, dat als doel had 500.000 nieuwe banen te scheppen.

De president wijdde een belangrijk deel van zijn toespraak aan een hartstochtelijk pleidooi over het belang van de herstructurering van het systeem van de gezondheidszorg, een vraagstuk dat op dat moment werd bestudeerd door zijn vrouw, Hillary Rodham Clinton. „Al onze pogingen om de economie te versterken zullen falen (...) tenzij we nog dit jaar, en niet volgend jaar of over vijf jaar, drastische stappen nemen om ons systeem van gezondheidszorg te hervormen,” aldus Clinton.

Uit de toespraak werd duidelijk dat Clinton een aantal belangrijke verkiezingsbeloften in-trok, zoals belastingverlagingen voor de middenklasse, de halvering van het begrotingstekort in vier jaar en de uitbreiding van de gezondheidszorg tegen verlaagde kosten. Andere toezeggingen uit de campagne werden echter gestand gedaan. Voor programma's voor kinderen en voor de behandeling van en het onderzoek naar aids zou meer geld worden uitgetrokken. Verder zou de economie worden gestimuleerd door middel van overheidsuitgaven, vermindering van de defensieuitgaven en het plaatsen van een groter deel van de belastingdruk bij de rijken.

Veel Republikeinen in het Congres bekritiseerden Clintons toespraak omdat deze een terugkeer zou aankondigen naar het traditionele Democratische beleid van „belastingen heffen en geld

uitgeven”. Desondanks werd in een groot deel van de media gunstig op de toespraak gereageerd. Blijkens de opiniepeilingen overheerste de indruk dat Clinton het begrotingstekort werkelijk wilde aanpakken.

Ook de voorzitter van de Federal Reserve Board (centrale bank), Alan Greenspan, maakte kenbaar achter het economische programma van de regering te staan. In het halfjaarlijkse monetaire rapport dat hij op 19 februari uitbracht aan het Congres, karakteriseerde Greenspan het plan van Clinton als een „serieusvoorstel” en verklaarde hij: „De economische basisveronderstellingen van het plan zijn aannemelijk en het is een pakket aanbevelingen dat een gedetailleerde reeks programma's bevat en niet louter bestaat uit algemene doelstellingen.” Hij verzekerde de Senaatscommissie voor het bankwezen dat de centrale bank niet zou toestaan dat overdreven angst voor inflatie zou leiden tot renteverhogingen die het economisch herstel zouden kunnen bemlemmeren.

Bij het uiteenzetten van zijn visie op de „nieuwe richting” die het land moest inslaan, vermeed Clinton nadrukkelijk zijn Republikeinse voorgangers de schuld te geven van de problemen die hij had geërfd. In plaats daarvan riep hij het Congres op het door hem voorgestelde pakket in zijn geheel te accepteren. „Dit economische plan kan niet iedereen tevreden stellen,” verklaarde hij, en hij waarschuwde: „Als alleen onderdelen van het pakket worden goedgekeurd, blijft er iets over dat bij ieder van ons verontwaardiging zal op ekken en niemand tevreden zal stellen. Maar als het in zijn geheel wordt geaccepteerd zal het ons allen helpen.”

Op 18 februari begon Clinton aan de eerste etappe van een landelijke, verkiezingsachtige campagne om steun te verwerven voor zijn voorstellen. De campagne bestond onder meer uit op televisie uitgezonden stadhuisbijeenkomsten, toespraken en optredens in praatshows, en werd algemeen beschouwd als een poging van Clinton om het Congres onder druk te zetten het pakket te aanvaarden door de publieke opinie achter zich te krijgen.

Ontwerpbegroting en plan voor vermindering begrotingstekort goedgekeurd

Het vierjarige pakket maatregelen van president Bill Clinton voor de economie en de vermindering van het begrotingstekort, dat in februari was onthuld, werd in maart door het Congres behandeld. In navolging van de strategie van president Ronald Reagan in 1981, riep Clinton het Congres op om het pakket in zijn geheel te beschouwen in plaats van het regel voor regel te onderzoeken en om het snel goed te keuren.

President Bill Clinton (2de el.) overlegt op 2 maart 1993 op het Witte Huis over zijn economische plan met Democratische Congresleiders: voorzitter van het Huis van Afgevaardigden Thomas Foley (l.), senator George Mitchell (2de v.r.) en afgevaardigde David Bonior (r.).

Door middel van een zogenaemde „verzoeningsprocedure“, die voor her eerst was gebruikt door president Jimmy Carter en tot perfectie was gebracht tijdens het tijdperk-Reagan, was het mogelijk het traditionele labirintische proces van begrotingsonderhandelingen te vereenvoudigen door een enkel wetsontwerp inzake uitgaven en belastingen te construeren en het Congres te dwingen dit als één geheel goed of af te keuren. Reagan had in 1981 met behulp van deze procedure binnen ongekend korte tijd goedkeuring verkregen voor zijn plan voor vermindering van het begrotingstekort en economisch herstel. In mei van dat jaar was een begrotingsresolutie aangenomen, in juli was de begroting goedgekeurd en in augustus was deze door Reagan ondertekend. De regering-Clinton hoopte haar plan binnen hetzelfde tijdsbestek te kunnen laten goedkeuren.

Op 8 en 9 maart deed zich een onverwachte ontwikkeling voor toen de Democratische meerderheid in het Congres, in ruil voor de toepassing van de snelle „verzoeningsprocedure“, van Clinton eiste dat hij verdergaande bezuinigingen in het pakket opnam.

Het plan van Clinton bevatte onder andere een vermindering van de uitgaven met \$ 247 mrd en belastingverhogingen van \$ 246 mrd in de periode 1994-'97. Deze zouden echter gedeeltelijk worden tenietgedaan door uitgavenverhogingen van \$ 109 mrd en belastingverlagingen van \$ 60 mrd. De regering schatte dat het pakket over het geheel genomen een besparing van \$ 473 mrd zou opleveren in vijf jaar. Volgens de berekeningen van het begrotingskantoor van het Congres (CBO), die Clinton had beloofd als de meest gezaghebbende te beschouwen, zou de besparing van het plan \$ 67 mrd lager uitvallen dan werd beoogd. Clinton kwam derhalve op 8 maart tegemoet aan een verzoek van het Congres om de uitgaven in de

volgende vijf jaar met \$ 55 mrd extra te verminderen teneinde het gat te dichten.

De volgende dag gaf de begrotingscommissie van het Huis van Afgevaardigden haar goedkeuring aan een begrotingsresolutie (een niet-bindende raming van de te heffen belastingen en de uitgavenlimieten voor vrije bestedingen en uitkeringen) als de eerste stap naar de goedkeuring van het pakket. De commissie besloot echter unaniem dat in de volgende vijf jaar in totaal \$63 mrd extra moest worden bezuinigd, hetgeen \$ 8 mrd meer was dan waartoe de president zich verplicht had. Clinton accepteerde de nieuwe bezuinigingen en verklaarde op 9 maart dat de herziening van de commissie „overeenkomt met het streven van mijn plan om het begrotingstekort te verminderen en meer te investeren“. Als reactie op voorstellen van de Senaat om \$ 90 mrd te bezuinigen waarschuwde de president echter dat het Congres moest oppassen dat het niet het beginnende economische herstel teniet deed en het land weer in een recessie deed belanden.

Na intensieve onderhandelingen in maart tussen de regering en leiders uit het Congres, keurde het Congres uiteindelijk een pakket voor vermindering van het begrotingstekort goed, dat voorzorg in een besparing van \$496 mrd in vijf jaar. Het plan werd op 31 maart in het Huis van Afgevaardigden goedgekeurd met 240 tegen 184 stemmen en op 1 april door de Senaat met 55 tegen 45 stemmen. In geen van beide kamers stemde een Republikein voor het plan. Twee Democratische senatoren en 12 Democraten in het Huis stemden tegen.

Het plan voor vermindering van het begrotingstekort vormde onderdeel van een begrotingsvoorstel ter waarde van \$ 1.500 mrd voor het begrotingsjaar 1994 (dat inging op 1 oktober 1993).

Het tekort werd op dat moment geschat op \$250 mrd en het plan beoogde in 1997 uit te komen op een tekort van \$ 192 mrd door met gemiddeld \$ 10 mrd per jaar onder de geschatte toename te blijven. De belangrijkste onderdelen van het uiteindelijk goedgekeurde plan waren nieuwe belastingen ter waarde van \$ 273 mrd, een vermindering van de defensie-uitgaven van \$ 106 mrd en bezuinigingen op niet-defensieprogramma's ter waarde van \$ 117 mrd.

Het economisch stimuleringspakket van \$ 16,3 mrd, dat bedoeld was om samen met het programma voor vermindering van het begrotingstekort te worden uitgevoerd, werd aan het eind van de maand opgehouden in de Senaat. Clinton zei echter goede hoop te hebben dat de maatregel uiteindelijk zou worden goedgekeurd.

In het volgende stadium van het begrotingsproces moest overeenkomst worden bereikt over een wetsvoorstel inzake de afstemming van de begroting. Dit voorstel moest een gedetailleerde begroting bevatten binnen het kader dat door de begrotingsresolutie was vastgesteld. Tijdens het opstellen van gedetailleerde voorstellen voor uitgaven en bezuinigingen zou waarschijnlijk zware druk worden uitgeoefend door belangengroepen. Vele deskundigen meenden dat deze druk Congresleden ervan kon weerhouden bezuinigingen door te voeren en derhalve een akkoord over de begroting kon dwarsbomen.

BEZUINIGINGEN OP DEFENSIE

Op 4 februari werd gemeld dat de regering-Clinton functionarissen van het ministerie van defensie had opgedragen bezuinigingen ter waarde van \$ 10,8 mrd voor te stellen op de nationale defensiebegroting van \$266 mrd voor het begrotingsjaar 1994, die was opgesteld door president Bush, kort voor het einde van diens presidentschap.

Deze stap was in overeenstemming met het door Clinton aangekondigde plan om de defensie-uitgaven in vijf jaar met \$60 mrd te verminderen (zie hieronder voor verdergaande voorstellen). Uit de beleidsrichtlijnen die bij het bezuinigingsvoorstel werden aangegeven, kon worden opgemaakt dat Clinton vastbesloten was om de omvang van de strijdkrachten beneden de 1.6 miljoen te brengen, een getal dat volgens Bush en het Pentagon minimaal noodzakelijk was om de nationale veiligheid te kunnen garanderen.

De indruk dat hooggeplaatste militairen bijzonder ongelukkig waren met de voorgestelde bezuinigingen werd versterkt door berichten dat generaal Colin Powell overwoog zijn functie van voorzitter van de gezamenlijke chefs van staf en nog voor het verstrijken van zijn tweede ambtstermijn op 30 september 1993 neer te leggen. Powell ontkende de berichten nadrukkelijk en verklaarde dat hij president

Rush reeds in 1992 op de hoogte had gebracht van zijn plan zich niet beschikbaar te stellen voor een derde ambtstermijn en van de mogelijkheid dat hij vervroegd ontslag zou nemen. Hoewel hij openlijk stelling had genomen tegen de plannen van Clinton om een eind te maken aan het meren van homoseksuelen uit de strijdkrachten (zie boven), ontkende Powell dat hij onenigheden had met de nieuwe regering over de hoogte van de defensie-uitgaven en verklaarde hij dat hij vast van plan was ten overstaan van het Congres de verminderde defensiebegroting te steunen.

Op 18 februari onthulde de regering-Clinton een defensieplan voor de lange termijn waaruit bezuinigingen voortvloeiden die verder gingen dan de regering tot dan toe had aangegeven. In het uitgavenplan, dat een periode van vijf jaar besloeg, werden bezuinigingen voorgesteld van in totaal \$ 123,9 mrd tussen 1994 en 1998. De grootste uitgavenvermindering (\$ 39,2 mrd) was gepland voor 1998. Volgens deskundigen betekenden dergelijke bezuinigingen dat de omvang van de strijdkrachten, die op dat moment 1,75 miljoen bedroeg, zou worden teruggebracht tot ver beneden de 1,4 miljoen die de regering tot dan toe had genoemd als doel voor 1997.

Defensiebegroting

Minister van defensie Lee Aspin maakte op 28 maart een defensiebegroting bekend die voorzag in bezuinigingen van \$88 mrd in de volgende vier jaar ten opzichte van de plannen van de regering-Bush. Naar verwacht zouden de defensieuitgaven in 1998 ongeveer 3 procent van het bruto binnenlands product bedragen, een niveau dat voor de Tweede Wereldoorlog voor het laatst was bereikt.

De begroting voor 1994 bedroeg \$ 263,4 mrd, ongeveer \$ 12 mrd minder dan de begroting van de regering-Bush. De vermindering moest worden bereikt door een reductie van de bestaande strijdkrachten met twee legerdivisies, 30 oorlogsschepen en twee vliegdekschepen, vier luchtgevechtseenheden en ongeveer 108.000 beroepsmilitairen. De toekomst van vele kostbare en contraristische uitrustingsprogramma's, zoals het C-17 transportvliegtuig, het V-22 Osprey-vliegtuig met kantelbare rotor en de Seawolf-onderzeeboot, bleef echter onzeker in afwachting van een "totale herziening van de defensiebehoeften en -programma's" waarin ook naar de toekomstige structuur van de strijdkrachten zou worden gekeken.

Geplandesluiting van bases

De door Aspin aangekondigde reducties bij de strijdkrachten volgden op een eerdere bekendmaking, op 12 maart,

waarin de militaire bases in binnen- en buitenland werden opgesomd die voor sluiting in aanmerking kwamen. De lijst bevatte 31 bases in het binnenland die mogelijk werden gesloten en 100 andere die zouden worden verkleind. In totaal 29 bases in het buitenland zouden worden gesloten of ingekrompen.

In een poging de publiciteit rond de sluitingen, waarvan de omvang ongekend was, te verzachten, had men de lijst van tevoren alom laten uitlekken. Verder had Clinton een dag voor de officiële publikatie van de lijst een omschollings- en investeringspakket ter waarde van \$ 19,5 mln aangekondigd dat als doel had de overgang naar de civiele economie te versoepelen voor zowel bedrijven als gemeenschappen die door de defensiebezuinigingen werden getroffen.

BEKENDMAKING VAN BEGROTING VOOR 1994

President Bill Clinton maakte op 8 april 1993 de details bekend van zijn begroting ter waarde van \$ 1.517 mrd voor het begrotingsjaar 1994 (dat in oktober 1993 zou ingaan). De begrotingsprocedure kende een omgekeerd verloop ten opzichte van de normale gang van zaken. De gedetailleerde begroting werd gepresenteerd nadat het Congres reeds zijn goedkeuring had gegeven aan een begrotingsresolutie waarin de totale belastinginkomsten en in grote lijnen de uitgavenposten waren vastgelegd op basis van het economische ontwerpplan dat Clinton in februari had gepresenteerd (zie boven). De inkomsten en uitgaven van de uitgewerkte begroting bleven over het algemeen binnen deze limieten. De uitgaven waren gericht op investeringen in de infrastructuur, technologie voor civiele doeleinden en onderwijs. De voorgestelde belastingverhogingen kwamen ten laste van bedrijven met veel winst en personen met hoge inkomens. Ook een aantal tarieven op energieverbruik zou omhoog gaan.

De directeur van het Bureau voor Beheer en Begroting (Office of Management and Budget, OMB), Leon Panetta, noemde de begroting een serieuze poging om het enorme begrotingstekort van het land gefaseerd te verminderen, van 5,2 procent van het bruto binnenlands product in 1993 tot 2,8 procent in 1997.

De begroting beoogde de uitgaven te verminderen van \$ 1.533 mrd in het begrotingsjaar 1993 tot \$ 1.517 mrd in 1994. Hierna zouden de uitgaven echter geleidelijk toenemen tot \$ 1.820 mrd in het begrotingsjaar 1998. De belastinginkomsten zouden stijgen van \$ 1.251 mrd in 1994 tot \$ 1.530,5 mrd in 1998. Het begrotingstekort zou worden te-

ruggebracht tot \$214 mrd in 1997, alvorens opnieuw te stijgen tot \$250 mrd in 1998.

Geschat werd echter dat de president ongeveer \$ 65 mrd extra zou moeten bezuinigen om de begroting volledig te laten stroken met de door het Congres aangenomen begrotingsresolutie. De gedetailleerde voorstellen voor 1994 gaven niet aan op welke posten een dergelijk bedrag kon worden bezuinigd. Evenmin werd duidelijk aangegeven waar het geld vandaan moest komen voor de vergaande hervormingen in de gezondheidszorg, die de regering-Clinton naar verwachting op korte termijn bekend zou maken.

De begroting van Clinton voorzag in de heffing van \$ 328 mrd aan nieuwe belastingen in een periode van vijf jaar. Een groot deel van dit bedrag zou moeten worden opgebracht door een verhoging van het hoogste tarief van de inkomstenbelasting van 31 naar 36 procent voor individuele belastingbetalers met een belastbaar inkomen van meer dan \$ 115.000, en tot 39,6 procent voor inkomens van meer dan \$ 250.000. De vennootschapsbelasting voor bedrijven met een winst van meer dan \$ 10 mln per jaar zou worden opgevoerd tot 36 procent. Op energie zou een nieuwe belasting worden geheven. Deze bedroeg 25,7 dollarcent per 1 miljoen BTU (British Thermal Unit) voor de meeste vormen van energie en 59,9 dollarcent per 1 miljoen BTU voor olieproducten. Op stookolie voor de centrale verwarming zou echter het basistarief van 25,7 dollarcent per 1 miljoen BTU worden geheven en de energiebelasting gold niet voor de meeste vervangbare brandstoffen.

Andere details van de begroting

De belangrijkste onderdelen van de begroting voor 1994 op departementaal niveau waren de volgende:

Landbouw. Op de landbouwbegroting van \$68 mrd werden voor 1994 bezuinigingen voorgesteld ter waarde van \$900 mln

Handel. De begroting van \$ 3,5 mrd van het ministerie van handel bevatte de grootste procentuele verhoging, namelijk 15 procent ten opzichte van de begroting voor 1993. De verhoging zou vooral ten goede komen aan onderzoek en technologie, teneinde de concurrentiepositie van de Amerikaanse industrie te verbeteren.

Defensie. In de defensiebegroting voor 1994, die \$ 263 mrd bedroeg maar in werkelijkheid voor \$ 277 mrd aan uitgaven bevatte, werden bescheiden reducties in het personeelsbestand voorgesteld, maar werden alle beslissingen over het schrappen van belangrijke wapenprogramma's uitgesteld tot het volgende jaar.

AMERIKA

Ongeveer \$ 2,5 mrd zou worden bespaard op het anti-raketsysteem SDI (Strategic Defence Initiative), maar de grootste bezuinigingen, \$ 5,8 mrd, moesten komen van besparingen op materieel.

Onderwijs. Hoewel de geraamde onderwijsuitgaven op het niveau van \$ 30 mrd bleven dat was voorzien in de laatste begroting van de regering-Bush, bevatten de onderwijsplannen van Clinton een nieuw programma van leningen dat als doel had de kosten van studiebeurzen te verminderen en een vrijwilligersprogramma dat schoolverlaters in staat moest stellen geld voor hun studie te verdienen (zie onder)

Energie. De energiebegroting bevatte een niet eerder opgenomen bedrag van \$6,55 mrd voor inilueanering en afvalbeheer in de kernwapenfabrieken van het departement. Dit was ongeveer even veel als de \$ 6,65 mrd voor wapenontwikkeling en andere activiteiten van het ministerie die verband hielden met defensie.

Gezondheid en welzijn. De begroting werd met 8,3 procent verhoogd van \$ 592 mrd in 1993 tot \$641 mrd in 1994. Het extra geld zou worden gebruikt om de gevolgen van de inflatie voor de uitkeringen en de ziekteverzekeringsprogramma's Medicare en Medicaid te compenseren.

Huisvesting en stadsontwikkeling. De begroting voor 1994 van dit departement werd ten opzichte van 1993 met \$ 200 mln verhoogd tot \$25,4 mrd

Binnenlandse zaken. De begroting van binnenlandse zaken werd van \$ 9 mrd verhoogd tot \$9,5 mrd.

Justitie. Het ministerie van justitie kreeg circa \$ 11,2 mrd toegewezen, ongeveer hetzelfde bedrag als in 1993. Clinton stelde voor \$ 50 mln uit te geven aan projecten met burgerwachten.

Arbeid. De begroting van het ministerie van arbeid werd verlaagd van \$ 47,9 mrd in 1993 tot \$ 40,4 mrd in 1994, hoewel het budget voor opleidingen en het scheppen van werkgelegenheid werd verhoogd van \$5,8 mrd tot \$7,5 mrd.

Buitenlandse zaken. De begroting van dit ministerie werd ten opzichte van het begrotingsjaar 1993 met \$ 450 mln verhoogd tot \$ 21,6 mrd.

Vervoer. De begroting werd ten opzichte van 1993 met 10,2 procent verhoogd tot \$ 40,24 mrd, waarvan 71 procent zou worden besteed aan de infrastructuur, vooral aan de aanleg en het onderhoud van wegen

Financiën. De werkbegroting van het ministerie van financiën werd vrijwel bevroren op het niveau van 1993. De totale begroting zou echter worden verhoogd van \$ 301,7 mrd in 1993 tot \$ 318,9 mrd in 1994, ten behoeve van de betaling van rente op de gestaag toenemende nationale schuld.

Veteranenzaken. De begroting voor 1994 bedroeg \$ 36,4 mrd, een verhoging van \$ 1 mrd ten opzichte van het begrotingsjaar 1993.

PRESIDENT LIJDT NEDERLAAG BIJ BEHANDELING ECONOMISCHSTIMULERINGSPPAKKET

Clinton werd geconfronteerd met een zware tegenslag toen zijn economische stimuleringspakket voor de korte termijn schipbreuk leed in de Senaat. Ondanks verwoede inspanningen van de regering in april wist de Republikeinse minderheid in de Senaat door vastberaden en gedisciplineerde obstructie te bereiken dat slechts een zeer klein onderdeel van het pakket van \$ 16,3 mrd werd goedgekeurd.

Het stimuleringspakket stond los van Clintons programma voor de langere termijn, dat als doel had de overheidsinvesteringen en de belastingen te verhogen en de uitgaven van de federale overheid te verminderen. Het pakket bestond vooral uit maatregelen voor de korte termijn, zoals werkgelegenheidsprogramma's voor staten en steden en extra uitgaven voor voedingsprojecten, studieleningen, inentingsprogramma's en water- en rioleringsprojecten. Ondanks de bezwaren van de Republikeinen dat de maatregelen niet urgent waren en dat de kosten van het pakket alleen maar het begrotingstekort zouden vergroten, was het stimuleringspakket een poging van Clinton om gebruik te maken van de goede wil waarover een pas ingehuldigde president doorgaans beschikte en om de Democratische meerderheid in beide huizen van het Congres aan te wenden om de Amerikaanse economie een directe, zij het beperkte prikkel te geven.

Het pakket was eind maart goedgekeurd door het Huis van Afgevaardigden. Zodra het wetsontwerp echter aan de orde werd gesteld in de Senaat, waar de lengte van het debat of het aantal amendementen dat kon worden voorgesteld veel minder werden beperkt door procedurele regels, werd duidelijk dat de Republikeinse minderheid vastbesloten was de kwestie te gebruiken als een middel om de nieuwe Democratische president in een vroeg stadium een nederlaag toe te brengen. Met 43 zetels waren de Republikeinen in de Senaat weliswaar in de minderheid ten opzichte van de 57 zetels van de Democraten, maar hun campagne werd bekwaam geregisseerd door fractieleider Bob Dole en veel commentatoren waren verrast over de felheid en doelmatigheid waarmee deze werd gevoerd.

De Democraten deden verscheidene vergeefse pogingen om de obstructie te doorbreken, maar slaagden er niet in de 60 stemmen te vergaren die nodig waren voor de sluiting van het debat. Als reactie beschuldigde Clinton de Republikeinen ervan tegen het scheppen van banen en voor „verlamming en impasse" te stemmen. De Democraten in het Congres dreigden de zitting van de Senaat te laten voortduren tijdens het paasreces om zo het economische pakket door te drukken. Ondanks deze strijdvaardige houding begonnen de leiders van de Senaat op 3 april onder-

handelingen om de impasse te doorbreken, die echter mislukten. Uiteindelijk, nadat voor de derde keer tevergeefs was getracht voldoende stemmen te vergaren: gaf de regering op 5 april aan dat zij bereid was het pakket af te slanken ten einde voldoende Republikeinse steun te verwerven.

Volgens een overeenkomst tussen de twee partijen werd het reces 's avonds op 5 april afgekondigd, drie dagen later dan oorspronkelijk gepland, waarmee een eventuele verdelingshandeling van het plan werd uitgesteld tot 20 april. Tijdens het reces zetten beide partijen hun campagne voort. De Democraten beschuldigden hun tegenstanders ervan schade aan de economie toe te brengen omwille van politieke doeleinden op korte termijn en de Republikeinen beweerden dat zij zich legitiem verzetten tegen de ondoordachte plannen van een Democratische regering die alleen dacht aan „belastingen heffen en uitgeven"

Op 16 april bood Clinton „met tegenzin" aan ongeveer \$ 4 mrd op het plan te bezuinigen, hetgeen door Dole werd afgewezen. Het goedkopere pakket werd niettemin op 21 april opnieuw tot stemming gebracht, maar de Democraten slaagden er weer niet in genoeg stemmen te verzamelen. Nadat de regering zelfs geen compromis had kunnen sluiten waarmee zij haar gezicht kon redden, bleef haar de keuze het pakket in zijn geheel in te trekken of de door de Republikeinen gedicteerde voorwaarden te accepteren. Uiteindelijk werd voor het laatste gekozen, hetgeen betekende dat het enige onderdeel van het oorspronkelijke pakket dat goedkeuring van de Senaat verkreeg, het bedrag van \$ 4 mrd aan uitkeringen was voor mensen die langer dan zes maanden werkloos waren

Hoewel zij hun nederlaag erkenden, gaven zowel Clinton als Democratische leiders in het Congres aan dat zij een aantal van de onderdelen van het pakket op een latere datum opnieuw zouden voorstellen als aparte maatregelen.

NOMINATIE VAN MINISTER VAN JUSTITIE

Clinton nomineerde op 11 februari Janet Reno, een aanklager uit Miami, als minister van justitie. Met de nominatie van Reno kwam een einde aan een pijnlijke zoektocht van de regering naar een kandidaat die het ministerie van justitie kon leiden, nadat in januari de nominatie van Zoë Baird, Clintons oorspronkelijke keuze, was ingetrokken (zie pag. 258/2/3-'93).

Baird had zich teruggetrokken na de onthulling dat zij de wet had overtreden door twee il-

legale immigranten in dienst te hebben als hulp in de huishouding. Clinton had toegezegd voor het eerst een vrouw te benoemen tot minister van justitie. Nadat hij verscheidene andere vrouwelijke kandidaten in overweging had genomen, zou zijn keuze zijn gevallen op Kimba Wood, de rechter die in 1990 het proces tegen de verguisd? financier Michael Milken had geleid. Bijna onmiddellijk daarna, op 5 februari, trok Wood zich echter terug omdat ook zij enkele jaren een illegale vreemdeling in dienst had gehad als kinderopas. Hoewel Wood benadrukte dat zij hiermee destijds niet de met had overtreden, concludeerde zij dat het gezien „het huidige politieke klimaat niet gepast zou zijn nog langer beschikbaar te blijven voor de nominatie”

De affaire, die inmiddels bekend stond als „Nannygate”, zorgde voor toenemende opschudding, mede door berichten dat Clinton verschillende mannelijke kandidaten voor de functie overwoog. Dit leidde weer tot beschuldigingen van vrouwenbewegingen dat de hele affaire discriminerend was voor vrouwen aangezien er werd gelet op de regeling van huishoudelijke zaken, waan-oor zij vaker rerantwoordelijkheid droegen dan mannen.

Nadat de keuze was gevallen op de 34-jarige Reno, die ongetrouwd was en geen kinderen had, leek het probleem te zijn opgelost. Reno, die rechten had gestudeerd aan de Harvard-universiteit, was 15 jaar openbaar aanklager geweest in Dade County in Florida en had de reputatie dat zij zich aan de hoogste ethische normen hield. Ze stond ook bekend als iemand die uiterst doeltreffend te werk ging in de rechtszaal, als tegen-

De benoeming van Janet Reno tot minister van justitie werd op 9 maart 1993 bekrachtigd.

stander van de doodstraf (hoewel zij in een aantal zaken de doodstraf had geëist) en als voorstander van burger-rechtzaken met veel publiciteit.

De verlegenheid waarin Clinton door de affaire was gebracht, werd verergerd door de bekentenis van minister van handel Ron Brown dat hij had nagelaten sociale premies af te dragen voor zijn schoonmaakhulp.

Brown verklaarde op 7 februari dat hij door een vergissing had nagelaten de premies af te dragen en dit had rechtgezet in januari 1993 „toen de meeste mensen erachter kwamen dat dit verplicht was”. Hoewel Brown in theorie voor de overtreding kon worden vervolgd, duidde niets op de mogelijkheid dat hij zijn kabinetspost zou opgeven. Dit leidde opnieuw tot beschuldigingen van vrouwengroeperingen dat mannelijke en vrouwelijke politici rollen verschillende maatstaven werden beoordeeld.

WET INZAKE GEZINSVERLOF GOEDGEKEURD

Op 5 februari bekrachtigde Clinton de Wet inzake Gezinsverlof, de eerste wet die door het nieuwe Congres was goedgekeurd. De maatregel, die na zes maanden van kracht zou worden, was van grote symbolische betekenis, aangezien hij identiek was aan wetsvoorstellen die Bush tweemaal met zijn veto had tegengehouden.

De nieuwe wet verplichtte bedrijven met meer dan 50 werknemers 15 weken onbetaald verlof toe te staan bij de geboorte van een kind of om voor een ziek gezinslid te zorgen. Het wetsvoorstel werd op 3 februari door beide huizen van het Congres goedgekeurd. In het Huis van Afgevaardigden stemden 247 leden voor en 152 tegen en in de Senaat, waar de Republikeinse minderheid met 43 leden de mogelijkheid had om de totstandkoming van de wet te obstructeren, bedroeg de stemverhouding 71 tegen 27.

De wet, waarmee binnen 16 dagen na de inauguratie van de nieuwe regering een verkiezingsbelofte werd ingelost, onderstreepte niet alleen het verschil tussen Clinton en Bush, maar werd bovendien toegejuicht als een teken dat een einde was gekomen aan de impasse die tijdens het tijdperk-Bush de moeizame verhouding tussen de president en het Congres (en tussen Democraten en Republikeinen) had gekenmerkt.

Versoepeling van regels inzake Medicaid

De goedkeuring van de Wet inzake Gezinsverlof viel binnen het kader van een reeks sociale beleidsinitiatieven die Clinton eerder in de maand had aange-

kondigd. Hiertoe behoorde ook een versoepeling van regels waaraan individuele staten zich dienden te houden bij het beheer van hun middelen uit Medicaid, het nationale programma dat de ziektekosten dekte voor gezinnen met een laag inkomen.

Tijdens een bijeenkomst met de gouverneurs van de verschillende staten op 1 februari, maakte de president bekend dat hij het ministerie van volksgezondheid en welzijn had opgedragen de procedures voor de verstrekking van ontheffingen van Medicaid-regels te versoepelen voor staten die nieuwe wegen zochten om problemen in de gezondheidszorg op te lossen. Gouverneurs van beide partijen hadden jaar in jaar uit geklaagd over de druk die Medicaid op de staatsbegrotingen uitoefende, vooral sinds de federale regering hogere bijdragen van de staten had geëist zonder daar automatisch een evenredige verhoging van de fondsen tegenover te stellen. Met het oog op het toenemende aandeel van Medicaid-verplichtingen in de staatsbegrotingen - in 1990 werd 14 procent van de gezamenlijke staatsbegrotingen uitgegeven aan Medicaid en dit zou naar verwachting stijgen tot 25 procent in 1995 - hadden veel staten nieuwe procedures ingevoerd in een poging om de kosten te drukken. Zij waren hierbij echter vaak belemmerd door de starheid van de federale regels.

Clinton ging dieper in op zijn voorstellen voor een heivorming van het Amerikaanse sociale bestel in een toespraak tot de Nationale Vereniging van Gouverneurs op 2 februari. Hij beloofde „eeneinde te maken aan de uitkeringen zoals wij die kennen” door ze te veranderen in „een tweede kans, in plaats van een levenswijze”. De president kwam terug op verschillende thema's uit zijn verkiezingscampagne en beloofde gegarandeerde gezondheidszorg voor de armen, strengere regels voor steun aan kinderen, een uitbreiding van de beroepsopleidingen en onderwijsprogramma's voor mensen die steun ontvingen uit het programma Hulp voor Gezinnen met Afhankelijke Kinderen, en grotere lastenverlichtingen voor de laagste inkomens.

Start van inentingsprogramma voor kinderen

Op 1 februari beloofde de president ook te zorgen voor gratis inenting van kinderen tegen een aantal uiteenlopende ziekten, waaronder polio en mazelen.

Als gevolg van de sterk gestegen kosten van vaccinaties in de vorige tien jaar was minder dan 50 procent van alle Amerikaanse kinderen volledig ingeënt en minder dan tien procent in veel van de arme stadswijken. Als reactie op de aankondiging verklaarden farmaceutische bedrijven dat de stijgende prijzen een gevolg waren van de hoge onderzoekskosten, een stelling

AMERIKA

die de president als misleidend van de hand wees.

Eet inentingsprogramma, dat door wettelijke maatregelen zou worden ondersteund, werd door Clinton formeel gestart op 12 februari toen hij meer hulp gaf aan volksgezondheidsprogramma's voor de aankoop van vaccins en de onderhandelingen met de farmaceutische industrie begonnen over een verlaging van de prijzen van vaccins. In een scherpe waarschuwing aan de farmaceutische bedrijven eiste Clinton dat zij hun „prioriteiten wijzigen” en „geen winst mogen maken ten koste van onze kinderen”.

AFSCHAFFING VAN BEPERKENDE MAATREGELEN TEGEN VAKBONDEX

Op 3 februari werd gemeld dat Clinton twee belangrijke verordeningen van de regering-Bush inzake vakbonden had ingetrokken. Volgens de nieuwe president waren de verordeningen „duidelijk tegen de vakbonden gericht” en was hun afschaffing nodig om de „balans op de werkvloer van Amerika” te herstellen.

Een van de afgeschafte verordeningen was kort voor de verkiezingen van 1992 door Bush ondertekend en had een einde gemaakt aan de eis dat federale instanties vakbondsleden moesten inhuren of vakbondstarieven moesten betalen voor bouwprojecten die door de federale overheid werden gefinancierd. De andere verordening, die eerder in 1992 was uitgevaardigd, bepaalde dat bij alle federale projecten mededelingen moesten worden opgehangen die werknemers wezen op hun recht om geen vakbondscontributie te betalen.

Hoewel Clinton zichzelf tijdens zijn campagne had gekarakteriseerd als een „Nieuwe Democraat”, die niet deelde in de traditionele banden van de Democratische Partij met werknemersorganisaties, had hij aanzienlijke steun gehad van de vakbonden. Zijn bereidheid om al zo vroeg in zijn ambtstermijn te beginnen met het afschaffen van de anti-vakbondsmaatregelen uit het tijdperk-Bush werd, net als zijn maatregelen op het gebied van abortus (zie boven), beschouwd als aanwijzing dat hij het verschil wilde aantonen tussen zijn regering en die van zijn Republikeinse voorganger.

UITSPRAAK OVER WERKGROEP GE- ZONDHEIDSZORG

Een federale rechter in Washington deed op 10 maart uitspraak over de ambtelijke relatie tussen de president en diens echtgenote. Districtsrechter Royce Lamberth bepaalde dat Hillary Rodham Clinton dezelfde status had als iedere andere „buitenstaander” die voor het Witte Huis werkte. Haar werk-

groep voor de hervorming van de gezondheidszorg (zie boven) moest derhalve krachtens de bepalingen van een wet uit 1972 inzake federale adviescommissies informatieve vergaderingen houden die openbaar toegankelijk waren.

De uitspraak vloeide voort uit gerechtelijke stappen die waren genomen door twee instanties in de gezondheidszorg en een openbaar beleidsorganisatie die wilden voorkomen dat de werkgroep in het geheim bijeenkwam. De regering-Clinton voerde aan dat Hillary Clinton de „functionele equivalent van een federaal werknemer” was en dat de wet uit 1972 daarom niet van toepassing was op de werkgroep. De wet bepaalde dat bestuurslichamen die bestonden uit niet-federale werknemers in het openbaar moesten vergaderen, om te voorkomen dat belangengroepen in het geheim invloed konden uitoefenen.

De uitspraak maakte echter onderscheid tussen vergaderingen ten behoeve van informatiewinning enerzijds en beleidsvorming anderzijds en stond toe dat die met het laatstgenoemde doel besloten waren. President Clinton reageerde instemmend op dit onderscheid, dat volgens hem de werkgroep de privacy schonk die noodzakelijk was om de wetsvoorstellen te kunnen formuleren die in mei aan het Congres zouden worden gepresenteerd.

ONTWIKKELINGEN BETREFFENDE ABORTUSWETGEVING

Zo'n 500.000 mensen hielden op 3 april 1992 een mars door Washington DC om te demonstreren voor handhaving van het legale recht op abortus. De mars was georganiseerd door de Nationale Organisatie van Vrouwen (NOW) om aan te tonen hoe groot de steun vanuit de samenleving voor het recht op abortus was. De demonstratie ging vooraf aan de bestudering door het Hooggerechtshof - met zijn nieuwe conservatieve meerderheid - van de uitspraak in de zaak-Roe vs Wade, het bedreigde wettelijke precedent uit 1973 waarop legale abortus als grondrecht was gebaseerd.

De betekenis van de uitspraak in Roe vs Wade was in 1989 reeds afgezwakt door de uitspraak in de zaak-Webster vs Reproductive Services, die afzonderlijke staten grotere vrijheid had gegeven om het recht op abortus te beperken. Na laatstgenoemde uitspraak werden talrijke stukken wetgeving doorgevoerd, onder andere in Pennsylvania (zie pag. 406/1 e.v.-'92).

De regering-Rush gaf opnieuw blijk van haar anti-abortusstandpunt, toen procureur-generaal Kenneth W. Starr op 6 april een petitie indiende bij het Hooggerechtshof, met het verzoek de overwegingen in de anti-abortuswet

van Pennsylvania te gebruiken om de uitspraak in de zaak-Roe vs Wade ongeldig te verklaren. „De bescherming van onschuldig menselijk leven, binnen of buiten de baarmoeder, is her dwingendste belang waarvoor een staat kan opkomen”, verklaarde Starr. „Naar onze mening weegt het belang van de staat bij de bescherming van ongeboren leven tijdens de gehele zwangerschap zwaarder dan het recht op abortus van een vrouw.”

Het Hooggerechtshof hield op 22 april een hoorzitting om kennis te nemen van de argumenten voor en tegen de anti-abortuswet van Pennsylvania als onderdeel van de zaak-Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania vs Casey. De uitspraak in de zaak werd medio 1992 verwacht.

Anti-abortuswet van Guam ongeldig verklaard. Nieuwe protestacties bij abortusklinieken

In april deden zich verschillende andere ontwikkelingen in de abortusstrijd voor. Het Negende Hof van beroep verklaarde een anti-abortuswet uit 1990 van Guam ongeldig (zie pag. 831/2/3-'90). Het hof nam Roe vs Wade als uitgangspunt en bepaalde op 18 april dat de anti-abortuswet van Guam, een van de meest draconische van de gehele VS, „duidelijk ongrondwettelijk” was. Naar verwachting zou tegen de zaak beroep worden aangetekend bij het Hooggerechtshof.

Bij het begin van de beraadslagingen van het Hooggerechtshof over de anti-abortuswet van Pennsylvania organiseerde de anti-abortusgroepering Operation Rescue een massale blokkade bij een abortuskliniek in Buffalo in de staat New York. Op 22 april, de tweede dag van de blokkade, werden ten minste 130 tegenstanders van abortus gearresteerd toen zij probeerden door het politiekordon rond de kliniek te breken. Medio 1991 had Operation Rescue reeds massale blokkades georganiseerd bij abortusklinieken in Wichita in de staat Kansas (zie pag. 21/2-'92 e.v.).

Uitspraak Hooggerechtshof over Pennsylvania-wetgeving

Op 29 juni 1992 deed het Hooggerechtshof eindelijk uitspraak in de zaak-Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania vs Casey. De zaak richtte zich op de grondwettelijkheid van een beperkende abortuswet die in de staat Pennsylvania was aangenomen en gezien werd als een cruciale test voor het uit 1973 daterende juridische precedent Roe vs Wade. Hoewel het Hof bijna alle

bepalingen van de abortuswet van Pennsylvania handhaafde, besloot het met vijf stemmen tegen vier de zaak-Roe vs Wade niet in zijn geheel teniet te doen.

Dit meerderheidsbesluit weerspiegelde een onverwachte coalitie tussen de twee resterende liberale rechters - Harry Blackmun, die verantwoordelijk was voor het vonnis in 1973, en John Paul Stevens - en een aan invloed winnende middengroep bestaande uit Sandra Day O'Connor, Anthony Kennedy en David Souter. Zij hadden hun krachten gebundeld om tegenspel te bieden aan de te verwachten poging van de conservatieven - in dit geval opperrechter William Rehnquist en de rechters Antonio Scalia, Byron White en Clarence Thomas - deze zaak aan te grijpen om het precedent van Roe vs Wade van tafel te vegen.

Op verzoek van de middengroep baseerde het Hof zich echter op een nieuwe methode om de grondwettigheid van de staatswetten voor abortus te toetsen door na te gaan of de wetten wel of niet een „onvermijdelijk obstakel of een ernstige beperking vormden voor de beslissing om tot abortus over te gaan“. Op basis van dit criterium van „overmatige belasting“ besloot het Hof uiteindelijk met zeven stemmen tegen twee (Blackmun en Stevens stemden tegen) bijna alle beperkende bepalingen in de wet van Pennsylvania te handhaven (zie pag. 406/1 e.v.-'92), waaronder een wachtijd van 24 uur die de rechtbank in 1983 als ongrondwettig had bestempeld. Alleen de bepaling dat getrouwde vrouwen in bijna alle gevallen vóór de abortus hun echtgenoten op de hoogte dienden te stellen, werd met vijf stemmen tegen vier ongrondwettig verklaard.

Zowel voor- als tegenstanders van abortus toonden zich tot op zekere hoogte teleurgesteld over de uitspraak.

Maar gegeven het feit dat het Hof Roe vs Wade had kunnen vernietigen, werd de uitslag algemeen beschouwd als een nederlaag voor de tegenstanders van abortus. Souter verklaarde bovendien na de uitspraak dat wanneer zij Roe vs Wade teniet hadden gedaan, dit „de wettigheid van het Hof zonder enige twijfel zou ondermijnen. Wanneer het Hof zou worden ondermijnd, zou dit ook gelden voor het land“. Deze impliciete aanvaarding van de verdere consequenties van het afschaffen van het recht op abortus - opiniepeilingen gaven aan dat een constante meerderheid achter het precedent uit 1973 stond - zaaide samen met de invloed van de drie leden tellende middengroep twijfel ten aanzien van de wijdverbreide veronderstelling dat het slechts een kwestie van tijd zou zijn voor het Hof Roe vs Wade uiteindelijk nietig zou verklaren.

Het directe gevolg van de uitspraak was dat de wetten in een aantal andere staten (waaronder Alabama, Idaho, Kansas, Maine en Noord-Dakota), die aan soortgelijke bepalingen vasthielden als de wet van Pennsylvania, maar waaromtrent grote juridische twijfels bestonden, nu met een grote mate van zekerheid grondwettig zouden worden verklaard. Daarentegen leken anti-abortuswetten die veel verder gingen dan die van Pennsylvania - met name in Louisiana, Utah en Guam, waar pogingen waren ondernomen om bijna alle gevallen van abortus te verbieden - geen lang leven beschoren.

Het opleggen van verdere beperkingen op de mogelijkheid van abortus leidde er tevens toe dat de Democraten in het Congres opnieuw de invoering van een Freedom of Choice Act eis-

ten om de principes van Roe vs Wade in de federale wet vast te leggen. De voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Thomas S. Foley, garandeerde dat een dergelijke maatregel binnenkort zou worden opgesteld. President George Bush, die zich onvermurwbaar tegen abortus verzette in alle gevallen behalve verkrachting, incest en wanneer er gevaar was voor de moeder, zou nu gedwongen worden een veto oer de wet uit te spreken. Hetgeen kwaad bloed zou zetten bij de kiezers en bij een groot deel van de Republikeinse Partij

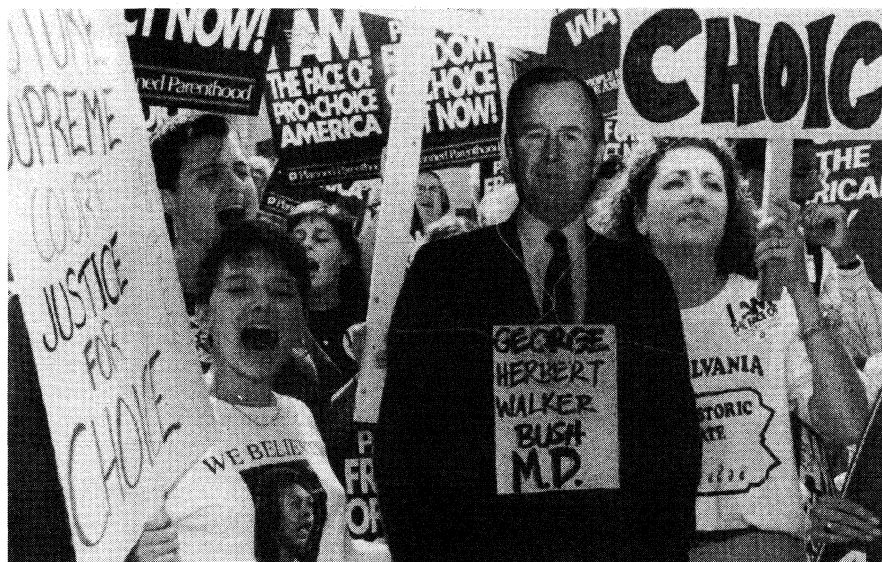
Presidentieel veto over wet inzake foetaal onderzoek

De abortuskwestie was eerder die maand aan de orde geweest, toen Bush op 23 juni zijn veto uitsprak over een wet die het federale verbod zou hebben opgeheven op het financieren van medisch onderzoek dat gebruik maakte van weefsel dat via abortus was verkregen. Bush rechtvaardigde zijn stap op grond van het feit dat de wet „voornamelijk onacceptabel is op bijna elk punt: ethisch, fiscaal, bestuurlijk, filosofisch en juridisch“.

In de toelichting die Bush voor het Congres op zijn veto gaf, onderstreepte hij nog eens dat hij een fel tegenstander van abortus was. Hij verklaarde dat het veto „belangrijk (was) om te voorkomen dat geld van de belastingbetalers gebruikt zou worden voor onderzoek dat de ineenste Amerikanen moreel verwerpelijk vinden“, maar ook omdat „de wet de gelegenheid schept abortus te bevorderen en te legitimeren“. Een van de meest uitgesproken tegenstanders van de opvattingen van de president was senator Edward M. Kennedy, die verklaarde dat „de gewoonte van de regering om via een veto te regeren er opnieuw toe heeft geleid dat het land wordt opgezaaid met een gebrekkig en onverantwoordelijk beleid“. Het veto, zo beweerde Kennedy, ontnam „miljoenen Amerikanen die aan de ziekte van Parkinson, de ziekte van Alzheimer, suikerziekte of een andere ernstige ziekte lijden, de hoop die alleen onderzoek op foetaal weefsel kan verschaffen“.

Deskundigen hadden in het Congres verklaard dat dergelijk onderzoek vanwege de enorm kosten die het met zich meebracht alleen met steun van de regering kon worden uitgevoerd. Onderzoek in andere landen, dat in beperkte mate ook in de VS werd uitgevoerd, had aangetoond dat transplantaties van foetaal weefsel bij mensen die aan verschijnselen zoals die van de ziekte van Parkinson leden, een aanzienlijke kans op verbetering betekenden, welke niet was geconstateerd bij andere behandelingsmethoden.

Het was het 30ste veto van Bush gedurende zijn ambtstermijn en het zesde dat te maken had met de abortuskwestie. Zoals in de 29 andere gevallen mislukte de poging van het Congres om het veto nietig te verklaren, omdat de benodigde tweederde meerderheid niet werd gehaald: op 24 juni stemde het Huis van Afgevaardigden met 271 tegen 156 stemmen voor opheffing van het veto.

Julie McKenna (l.) en Kelli McTaggart (r.) houden een kartonnen George Bush vast tijdens een protestdemonstratie in Washington tegen de uitspraak van het Hooggerechtshof van 29 juni 1992 inzake de abortuswetgeving in Pennsylvania.

AMERIKA

Voortgang in federale wetgeving ter bescherming van recht op abortus

De Senaatscommissie voor arbeid en welzijn keurde op 1 juli met 12 tegen 5 stemmen een wetsontwerp goed dat bedoeld was om het recht op abortus vast te leggen in de federale wetgeving. Op dat moment moest dit recht nog worden afgeleid uit de uitspraak van het Hooggerechtshof uit 1973 in de zaak-Roe vs Wade. Het wetsontwerp, dat waarschijnlijk door de volledige Senaat zou worden behandeld na het zomerreces, kwam in grote lijnen overeen met de wet die op 30 juli was goedgekeurd door de gerechtelijke commissie van het Huis van Afgevaardigden.

Uitspraken tegen abortuswetten van Michigan en Louisiana

Op 6 augustus werd gemeld dat districtsrechter Philip Schaefer had bepaald dat de 18 maanden oude abortuswet van de staat Michigan in strijd was met de grondwet. Volgens de wet moesten meisjes die jonger dan 18 jaar waren toestemming van één van de ouders of van een hof voor erfrecht hebben voor het verkrijgen van een abortus.

Op 22 september werd een statuut van de staat Louisiana, dat abortus onder de meeste omstandigheden verbood en draconische straffen voorschreef voor artsen die illegale abortussen uitvoerden, door een hof van beroep nietig verklaard. De uitspraak was de eerste belangrijke beslissing over het vraagstuk sinds het Hooggerechtshof op 29 juni in de zaak-Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania vs Casey het grondwettelijk recht op abortus had gehandhaafd, maar staten het recht had gegeven de mogelijkheid van abortus te beperken, zolang dit geen „overmatige belasting” betekende voor vrouwen die hun zwangerschap wensten te beëindigen (zieboven).

In de wet van Louisiana werd abortus onder alle omstandigheden als misdrijf aangemerkt, behalve wanneer voor het leven van de moeder werd gevreesd of wanneer de zwangerschap het gevolg was van verkrachting of incest. De clausules inzake verkrachting en incest golden alleen tot de 13de week van de zwangerschap. Voor artsen die een illegale abortus uitvoerden, gold een maximale gevangenisstraf van 10 jaar en een maximale boete van \$ 100.000. De drie rechters van het hof van beroep bevestigden dat de wet, met het oog op de uitspraak van het Hooggerechtshof van 29 juni, „duidelijk in strijd met de grondwet” was. Hun oordeel schiep echter weinig duidelijkheid over de vraag hoe lagere rechtbanken de „overmatige belasting” in de uit-

spraak van het Hooggerechtshof zouden interpreteren

Uitspraken van het Hooggerechtshof

Het Hooggerechtshof bracht op 7 december een slag toe aan de voorstanders van het recht op abortus door te weigeren een wet van de staat Mississippi te herzien die vrouwen verplichtte zich medisch te laten adviseren en 24 uur te wachten alvorens een zwangerschap te beëindigen.

De uitspraak bevatte impliciet het idee dat wanneer een beperking van abortus eenmaal in één staat was gehandhaafd, deze ook door andere staten kon worden ingevoerd. Deze interpretatie maakte het moeilijker beperkingen aan te vechten die we den opgelegd door individuele staten, zo lang deze niet strijdig waren met de uitspraak van het Hooggerechtshof in de zaak Roe versus Wade in juni 1992 (zieboven).

Op 3 december handhaafde een federaal hof van beroep de uitspraak van een lagere rechtbank waarin verordeningen van de regering-Bush (die op 1 oktober van kracht waren geworden) ~~ongeldig~~ ^{verklard} werden. De verordeningen verboden personeel van door de federale overheid gesubsidieerde klinieken, met uitzondering van artsen, patiënten te adviseren over abortus. Het Congres had eerder een wet aangenomen die deze verordeningen ongedaan maakte. Bush had vervolgens zijn veto over deze wet uitgesproken en bij een poging in het Huis van Afgevaardigden om het veto ongedaan te maken ontbraken tien stemmen voor de benodigde tweederde meerderheid. De rechtbank bepaalde echter dat de invoering van de verordeningen niet volgens de juiste procedure was verlopen.

Op 1 december werd gemeld dat de autoriteiten van de staat Louisiana hadden besloten het Hooggerechtshof te verzoeken de strenge anti-abortuswet van de staat te herzien. In september was de wet door een federaal hof van beroep ongrondwettig verklaard.

De autoriteiten namen hun beslissing ondanks de afwijzing door het Hooggerechtshof van een vergelijkbare wet van het Amerikaanse territorium Guam op 30 november. Deze wet was door lagere rechtbanken nietig verklaard en het Hooggerechtshof had geweigerd hun uitspraken te herzien.

Het Hooggerechtshof weigerde op 8 maart 1993 een nietig verklaarde wet van Louisiana, die een vrijwel geheel verbod op abortus in de staat zou inhouden, opnieuw geldig te verklaren. Het Hof handhaafde daarmee uitspraken waarin de anti-abortuswet als aantasting werd beschouwd van het grondrecht van de vrouw om haar zwangerschap te beëindigen (zie pag. 21/2 e.v.-'92)

Op 13 januari 1993 kwam het Hooggerechtshof met zes tegen drie stemmen tot de uitspraak dat een federale wet inzake de burgerrechten niet kon worden gebruikt om tegenstanders van abortus ervan te weerhouden abortusklinieken te blokkeren. In de lang verwachte uitspraak in de zaak-Bray vs Alexandria Women's Health Clinic concludeerde het Hof dat er „goede en respectabele argumenten bestaan om tegen abortus te zijn” en dat vrouwen die een abortus wilden geen groep vormden - zoals bijvoorbeeld een etnische minderheid - die in aanmerking kwam voor bescherming van de federale overheid.

Arts vermoord voor abortuskliniek in Florida

Op 10 maart werd voor een abortuskliniek in Pensacola, in Florida, de gynaecoloog David Gunn doodgeschoten door Michael Frederick Griffin, een anti-abortusactivist. Griffin pleegde de moord terwijl hij een demonstratie bijwoonde bij de kliniek, die was georganiseerd door de militante anti-abortus-groepering Rescue America.

Griffin werd ter plaatse gearresteerd en beschuldigd van moord. In een commentaar op de moord zei de leider van Rescue America, Don Treshman, dat het een „ongelukkige” daad was, maar dat Gunn „een aantal moeders in gevaar zou hebben gebracht en meer dan tien baby's door zijn toedoen zouden zijn gestomen.”

De moord op Gunn vond plaats tegen een achtergrond van steeds gewelddadiger anti-abortusdemonstraties. Medio februari was een aanslag met brandbommen gepleegd op een kliniek in Texas en begin maart was een aantal klinieken in Californië met zuur besproeid. Anti-abortusgroeperingen als Rescue America maakten ook steeds vaker gebruik van zogeheten „stoott oepen” om zowel het personeel van klinieken als hun patiënten lastig te vallen.

Demonstratie bij IPPF-kantoor in Londen

De Britse anti-abortusgroepering Rescue, die werd geleid door pater James Morrow, organiseerde op 30 maart een grote demonstratie voor de Londense vestiging van de International Planned Parenthood Federation (IPPF). De demonstratie werd bijgewoond door tegenstanders van abortus uit diverse landen, waaronder de VS. De politie arresteerde tijdens de demonstratie 19 mensen, van wie de meesten voorstanders van abortus waren.

Treshman was op 28 maart naar Engeland gereisd om de IPPF-demonstratie bij te wonen. Na een optreden op de Britse televisie werd hij

echter gearresteerd en op 30 maart kreeg hij een uittwijzingsbevel. In een toelichting verklaarde het Britse ministerie van binnenlandse zaken dat de aanwezigheid van Threshman in het Verenigd Koninkrijk „niet bevorderlijk voor het algemeen welzijn” was. Threshman werd op 1 april op borgtocht vrijgelaten in afwachting van de vaststelling van een datum voor zijn beroep tegen de uittwijzing.

(Voorber.pag. 405/2 e.v.-'92)

OPPERRECHTER MET PENSIOEN

De 75-jarige rechter Byron R. White, het enige lid van het Hooggerechtshof dat was benoemd door een Democratische president, kondigde op 19 maart aan dat hij bij het eerstvolgende reces, in juni of juli, met pensioen zou gaan. Hoewel hij ten tijde van zijn benoeming in 1962 werd beschouwd als gematigd, progressief, kwam White later meer op één lijn met de conservatieve meerderheid in het Hooggerechtshof die tot stand kwam tijdens de regeringen van Reagan en Bush. De kans dat Clinton White zou vervangen door een progressievere opvolger werd toegejuicht door voorvechters van de burgerrechten die het als een mogelijkheid zagen om te beginnen met een wisseling van de wacht in het Hof, waarvan de laatste 11 rechters waren benoemd door Republikeinse presidenten. Tijdens zijn verkiezingscampagne had Clinton herhaaldelijk verklaard dat hij rechters zou benoemen die net als hij voorstander waren van het recht op legale abortus.

VRIJWILLIGERSPROGRAMMA

Met een dringende oproep aan Amerikaanse tieners om mee te doen aan een „groot nationaal avontuur”. onthulde Clinton op 1 maart plannen voor een vrijwilligersprogramma voor schoolverlaters. Het voorstel, een onderdeel van Clintons verkiezingscampagne van 1992 dat bij het publiek in goede aarde was gevallen, had als doel de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te verbreden door studenten in staat te stellen geld voor hun studie te lenen van de federale overheid en dit terug te betalen door na hun studie vrijwilligerswerk te doen op scholen, in ziekenhuizen, bij de politie en bij milieudiensten. Als alternatief konden schoolverlaters geld voor een opleiding verdienen door voorafgaand aan hun studie vrijwilligerswerk te doen. r

De kosten van studies op Amerikaanse universiteiten (va en in de jaren '80 jaarlijks met gemiddeld meer dan 10 procent gestegen. De kosten van het hoger onderwijs waren hierdoor een belangrijk politiek vraagstuk geworden. Tijdens zijn verkiezingscampagne had

Clinton beloofd dat „iedereen in staat zal zijn een studietoelening te verkrijgen indien men bereid is hiervoor iets terug te doen.”

De president zette zijn plan in grote lijnen uiteen op de Rutgers-universiteit in Piscataway, in New Jersey alvorens zijn opwachting te maken in een televisieprogramma van de muzikant MTV, dat later zou worden uitgezonden. De bekendmaking van het plan viel samen met de 32ste verjaardag van de stichting van president Kennedy's Vredeskorps. Had dit korps zelfs op zijn hoogtepunt niet meer dan 16.000 vrijwilligers geteld, het plan van Clinton beoogde in 1997 een totaal van 100.000 deelnemers te bereiken. In een begeleidend artikel in de *New York Times* schreef Clinton dat het Vredeskorps „demanier waarop een generatie Amerikanen naar zichzelf en naar de wereld keek”, had veranderd en zei hij dat zijn plan een soortgelijke verandering in de zienswijzen van de Amerikanen teweeg kon brengen.

De kosten van het plan werden geraamd op \$ 9,5 mrd in vijf jaar. Het voorafgaande proefproject, waaraan ongeveer 1.000 mensen zouden moeten deelnemen, zou \$ 15 mln kosten en zou worden betaald uit Clintons economische stimuleringspakket voor de korte termijn.

KWESTIES ROND BEPERKING VUURWAPENBEZIT. PRESIDENT VEROOORDEELT NRA. BELEG IN WACO

Op 1 maart veroordeelde Clinton de National Rifle Association (NRA), één van de machtigste belangengroeperingen in de VS, vanwege haar tegenstand tegen pogingen om het vuurwapenbezit te beperken. Clinton verklaarde dat de NRA een „fout” maakte door zich te verzetten tegen „iedere poging om veiligheid en enige rationaliteit aan te brengen in de aanpak van onze ernstige criminaliteitsproblemen”, en drong er bij de belangengroep op aan zich weer meer te concentreren op het bieden van informatie over de jacht en veiligheid in plaats van zich te verzetten tegen beperkende maatregelen.

De president maakte zijn opmerkingen in reactie op het verzet van de NRA tegen beperkende maatregelen inzake vuurwapenbezit in Virginia en New Jersey. Eerder in het jaar had het parlement van Virginia een wet goedgekeurd die de aanschaf van handvuurwapens door individuele burgers beperkte tot één per maand, behoudens uitzonderlijke omstandigheden. Hoewel de wet minder streng was dan het oorspronkelijke voorstel van gouverneur Douglas Wilder, stuitte zij op fel verzet van de NRA. In New Jersey had het parlement in 1990 via een stemming het verbod op het bezit van halfautomatische wapens opgeheven. De wet was één van de strengste verboden op vuurwapenbezit. De Democratische gouverneur Jim Florio sprak zijn veto uit tegen de opheffing van de wet, maar dit werd teniet gedaan door

het lagerhuis van de staat. Op 15 maart leed de wapenlobby echter een zeldzame publieke nederlaag toen de Senaat van New Jersey, ondanks intensieve lobby-activiteiten van de NRA, het veto van Florio steunde.

Belegering in Waco

De opmerkingen van Clinton en de stemming in de Senaat van New Jersey vielen binnen de context van een gewapende belegering in de Texaanse plaats Waco, die begon op 28 februari toen agenten van het federale Bureau voor Alcohol, Tabak en Vuurwapens een aanval deden op het hoofdkwartier van de Branch Davidian-sekte, 15 km ten oosten van Waco. De aanval zou deel uitmaken van een onderzoek naar beschuldigingen dat de sekte een groot arsenaal aan zware wapens en explosieven had opgebouwd. Tijdens de aanval ontstond een fel vuurgevecht dat aan vier agenten en een onbekend aantal sekteleiden het leven kostte en de agenten dwong zich terug te trekken.

Er volgde een impasse waarbij de ranch werd omsingeld door enkele honderden zwaar bewapende federale agenten en leden van de staatspolitie, die naar verluidt de opdracht van Clinton hadden gehad om geen stappen te nemen die het dodental konden verhogen. Hoewel in maart een groot aantal kinderen de ranch mocht verlaten, bleven ongeveer 100 volwassenen achter die, naar werd vermoed, beschikten over grote voorraden munitie en proviand. De leider van de Branch Davidian-sekte, een afsplitsing van de Zevende Dag Adventisten, was de 33-jarige David Koresh, die zichzelf tot profeet had uitgeroepen.

Na 51 dagen kwam op 19 april een einde aan de belegering van het hoofdkwartier van de Branch Davidian-sekte bij Waco in Texas, toen het belegerde complex in vlammen opging en sekteleider David Koresh en de meeste van zijn volgelingen de dood vonden. Over de oorzaak van de brand bestond onenigheid, hoewel deze begon na een aanval op het complex door eenheden van de federale recherche FBI.

Aanvankelijk werd het dodental geschat op 86, onder wie 17 kinderen van onder de tien jaar. Eind april werd bij een onderzoek door de autoriteiten van de verkoolden resten van het complex, het definitieve dodental gewijzigd in 72. Medische onderzoekers hielden het echter voor mogelijk dat een aantal lichamen van kinderen dermate verbrand was dat zij niet meer konden worden teruggevonden. Autopsie leverde aanwijzingen op dat ten minste twee van de slachtoffers om het leven waren gekomen door schotwonden.

Na de eerste aanval op het complex was men, vanwege bezorgdheid over de veiligheid van de vrouwen en kinderen die er verbleven en de vrees dat een nieuwe aanval de sekteleiden tot

Een helikopter van de National Guard vliegt op 19 april 1993 over het brandende complex van de Branch Davidian-sekte bij Waco.

massale zelfmoord zou kunnen brengen, overgegaan tot een belegering door politie- en FBI-eenheden, die hierbij gebruik maakten van pantservoertuigen en tanks. Gedurende maart en begin april werden onderhandelingen gevoerd, maar hoewel 34 mensen (onder wie 21 kinderen) het complex verlieten, weigerde Koresh zich over te geven. Aangezien de operatie naar schatting \$ 1 miljoen per week kostte en er geen hoop bestond dat de onderhandelingen snel een oplossing zouden opleveren, besloten de autoriteiten een einde te maken aan de impasse door een directe aanval op het complex uit te voeren.

De aanval, die de goedkeuring had van Clinton en minister van justitie Janet Reno, werd rond 6 uur 's ochtends plaatselijke tijd ingezet met pantservoertuigen die gaten maakten in de muren van het belegerde complex en traangas naar binnen pompten. Nadat nieuwe onderhandelingen vergeefs waren gebleken, werd het tempo van de operatie kort voor 12 uur 's middags opgevoerd. Kort na de hervatting van de aanval ontstond een felle brand die werd aangewakkerd door de krachtige wind. Er waren geen brandweerwagens in de buurt gestationeerd en deze arriveerden pas 40 minuten na het begin van de brand, toen het gehele complex al in vlammen was opgegaan.

Volgens de FBI was de brand op drie verschillende plaatsen begonnen en aangestoken door leden van de sekte. Volgens overlevenden van de belegering was de vuurzee echter ontstaan doordat de kerosinelantaarntjes, die werden gebruikt omdat de autoriteiten de elektriciteitstoevoer naar het complex hadden afgesloten, waren omgestoten door een van de pantservoertuigen. De overlevenden spraken ook beweringen van de FBI tegen dat degenen die de

laatste aanval uitvoerden waren beschoten door sekteleiden.

De omvang van het dodental en de onduidelijkheid rond de brand alsmede eerder gestelde vragen over de manier waarop de eerste aanval op het complex was aangepakt, leidde tot de eis dat de gehele zaak zou worden onderzocht door het Congres. Verder werd geroepen om het aftreden van Reno en FBI-directeur William Sessions, wiens positie al was verzwakt door vermeend onethisch handelen (zie pag. 98/3-'93 en onder). Reno ontkende dat de zaak verkeerd was aangepakt en nam de volledige verantwoordelijkheid op zich voor de afloop van de belegering.

Clinton legde op 20 april een verklaring af waarin hij zijn vertrouwen in Reno bevestigde en de verantwoordelijkheid voor de aanpak van de belegering op zich nam. Niettemin zei hij dat Koresh, die volgens hem „gevaarlijk, irrationeel en waarschijnlijk krankzinnig" was, de werkelijke verantwoordelijkheid voor de doden droeg. Desondanks gaf Clinton de ministeries van justitie en financiën opdracht gezamenlijk een onderzoek in te stellen naar de wijze waarop de belegering tot een einde was gebracht en aan hem persoonlijk rapport uit te brengen.

BOETE VOOR FBI-DIRECTEUR SESSIONS

Op 17 november 1993 werd bekend dat een onderzoek door het bureau van ethiek van het ministerie van justitie tot de conclusie had geleid dat FBI-di-

recteur William S. Sessions herhaaldelijk FBI-voorschriften had overtreden en middelen van het bureau had gebruikt voor persoonlijke doeleinden. Naar aanleiding van het onderzoek gelastte de toenmalige minister van justitie, William P. Barr, Sessions belasting te betalen over de niet-opgegeven inkomsten en de FBI schadeloos te stellen.

RAPPORT OVER „RUBBERGATE"-SCHANDAAL

Het ministerie van justitie gaf op 16 december 1992 een verklaring uit over het zogenoemde „Rubbergate"-schandaal rond de bank van het Congres. In 1991 was onthuld dat deze bank had toegestaan dat Congresleden ongedekte cheques uitschreven en hierdoor tekorten opbouwden zonder rente of boetes te betalen (zie ook pag. 41/2/3-'93). Volgens de verklaring zou het ministerie van justitie een onderzoek instellen naar „mogelijk strafbaar gedrag" van een klein aantal leden en oud-leden van het Congres.

Het schandaal had al geleid tot de sluiting van de bank en bijgedragen tot het aftreden en de verkiezingsnederlagen van een ongekend aantal zittende Congresleden. Een speciale aanklager, Malcolm R. Wilkey, die door minister van justitie Barr was aangewezen om de affaire te onderzoeken, zou 329 verschillende gevallen hebben onderzocht. In het rapport dat hij daarop aan Barr overhandigde werden de meeste personen op wie deze zaken betrekking hadden van alle blaam gezuiverd. Barr verklaarde dat hij de adviezen in het rapport had opgevolgd en een speciale eenheid binnen de strafrechtelijke afdeling van het ministerie had opgericht met als taak de zaak verder te behandelen. De eenheid zou worden samengesteld uit personen die Wilkey hadden geholpen bij de opstelling van diens rapport.

ONTWIKKELINGEN IN HET IRAN-CONTRASCHANDAAL

Op 24 december 1992 wendde de toenmalige president George Bush zijn uitvoerende bevoegdheden aan om zes mensen die waren betrokken bij het Iran-contraschandaal te vrijwaren van rechtsvervolging. Onder hen bevond zich oud-minister van defensie Caspar Weinberger. In de voorbereiding van diens proces, dat op 5 januari had moeten beginnen, was documentatie naar boven gekomen die aanwijzingen bevatte dat Bush veel dieper bij de affaire betrokken was geweest dan hij ooit had toegegeven (zie ook pag. 97/1/2-'93).

Behalve aan Weinberger verleende de president ook gratie aan nationaal veiligheidsadviseur Robert C. McFarlane en de oud-ondermi-

nister van buitenlandse zaken Elliot Abrams, die beiden hadden bekend informatie te hebben achtergehouden voor het Congres (zie pag. 249/1-'92). Verder kreeg ook Clair E. George gratie, die een leidinggevende functie had bekleed binnen de centrale inlichtingendienst CIA en na een tweede rechtszaak op 9 december was veroordeeld wegens meened en het misleiden van het Congres (zie voor afloop van eerste rechtszaak pag. 9712-'93). (George was de eerste hooggeplaatste CIA-functionaris die ooit was veroordeeld voor het begaan van een dergelijk zwaar vergrijp tijdens het uitvoeren van zijn ambt. De overige personen die gratie kregen waren twee inlichtingenfunctionarissen. Duane R. Clarridge, het voormalige hoofd van de Europese afdeling van de CIA, die terecht zou staan op beschuldiging van het misleiden van het Congres (zie ook pag. 249/3-'92), en Alan D. Fiei-s, een CIA-functionaris die in 1991 voor de rechtbank had bekend dat hij informatie voor het Congres had achtergehouden, maar later had samengewerkt met de autoriteiten en als hoofdgetuige van de aanklagers was opgetreden in het proces tegen George (zie pag. 97/2-'93).

In de aankondiging waarin Bush de zes gratie verleende, verzekerde hij dat „de gemeenschappelijke noemer van hun motieven, of zij nu juist of onjuist hebben gehandeld, hun vaderlandsliefde was”. Hij wees ook op het feit dat zij niet persoonlijk van hun gedrag hadden geprofiteerd, dat zij „een lange en voortreffelijke staat van dienst” hadden en dat zij allen reeds in de vorm van emotioneel leed en schade aan hun carrière een prijs hadden betaald die „in geen enkele verhouding staat tot welke wandaden of beoordelingsfouten zij ook mogen hebben begaan”.

De gratieverleningen ontlokten een stortvloed van beschuldigingen dat Bush zijn uitvoerende bevoegdheden had misbruikt om te trachten verdere onthullingen over zijn eigen rol in de affaire te voorkomen. Lawrence E. Walsh, de speciale aanklager belast met het Iran-contra-onderzoek, reageerde op de stap door voor het eerst te suggereren dat Bush „onderwerp” van zijn onderzoek was. Hij noemde de gratieverleningen een bewijs „dat machtige mensen met machtige bondgenoten zonder consequenties ernstige misdaden kunnen begaan op hoge posities” en dat „de verhuiling van de Iran-contra-operatie, die meer dan zes jaar heeft voortgeduurd, nu is voltooid”. Verwijzend naar de vergrijpen waaraan Bush zich zelf had schuldig gemaakt, suggereerde Walsh ook dat de president mogelijk zou worden verhoord in verband met de affaire.

Op 16 januari gaf het Witte Huis fragmenten vrij uit een geheim dagboek van Bush. Deze leken erop te wijzen dat Bush veel eerder dan hij tot dusver had toegegeven op de hoogte was geweest van de Iran-contra-operatie, de illegale verkoop van wapens aan Iran en het ge-

bruik van de winst hiervan voor hulp aan de rechtse contra-rebellen in Nicaragua.

De eerste aantekening in het dagboek dateerde van 4 november 1986, de dag dat de eerste berichten over de Iran-contra-affaire in de pers waren verschenen. Op 5 november schreef Bush, destijds vice-president: „Ik ben één van de weinige mensen die op de hoogte zijn van alle bijzonderheden” over de Iran-contra-affaire. Deze aantekening dateerde van enkele maanden voor een interview met een krant, waarin Bush beweerde dat hij niet ingewijd was geweest over de geheime operatie. In verdere fragmenten leek Bush steeds minder van de affaire te weten, naarmate de opschudding rond het Iran-contraschandaal toenam.

Het vrijgegeven materiaal had betrekking op de laatste twee maanden van 1986. Honderden andere pagina's, die de periode daarna beschreven, zouden in december zijn overhandigd aan Lawrence E. Walsh, de speciale aanklager die was belast met het onderzoek naar de Iran-contra-affaire. Walsh had direct nadat hem het bestaan van het dagboek bekend was geworden hierom verzocht.

RAPPORT OVER IRAKGATE-SCHANDAAL

De voormalige federale rechter Frederick B. Lacey beëindigde op 9 december 1992 zijn onderzoek naar het „Irakgate”-schandaal met de overhandiging van een rapport waarin werd geconcludeerd dat het niet nodig was een speciale aanklager aan te stellen om de affaire te onderzoeken. Lacey was in oktober door minister van justitie Barr aangeesteld (zie pag. 98/3-'93) met de specifieke opdracht vast te stellen of een verdergaand onderzoek gerechtvaardigd was.

De Irakgate-affaire draaide om de beschuldiging dat de Amerikaanse regering in het geheim leningen had verstrekt aan Irak en vervolgens had getracht de bewijzen hiervoor te verhuilen. Het kanaal dat het geld aan het einde van de jaren '80 naar Irak zou hebben gesluisd, was het filiaal in Atlanta van de Italiaanse Banca Nazionale del Lavoro (BNL).

Volgens Lacey's rapport had het ministerie van justitie een „vrijwel perfect” onderzoek naar de affaire uitgevoerd en zich hierbij niet door de politiek laten beïnvloeden. Functionarissen van het ministerie van justitie en de CIA waren op onjuiste wijze omgesproilgen in het bepaalde geheime informatie over BNL-leningen. Lacey karakteriseerde de reeks fouten die zij hierbij hadden gemaakt als een „fiasco”, maar zij hadden zich volgens hem niet schuldig gemaakt aan strafbare feiten.

De bekendmaking van de conclusies veroorzaakte alom consternatie, niet in de laatste plaats omdat Lacey op 26 oktober nog aan Barr had meegedeeld dat er „voldoende specifieke en geloofwaardige beschuldigingen” be-

stonden om zijn onderzoek uit te breiden. Rechter Marvin Shoob, die de leiding had over het proces tegen Christopher Drogoul (zie pag. 98/2 e.v.-93), de voormalige bedrijfsleider van het BNL-filiaal in Atlanta, zei verbaasd en teleurgesteld te zijn over de conclusie van Lacey omdat er ruim voldoende bewijzen zouden zijn, niet alleen voor de doofpotaffaire, maar ook voor betrokkenheid van de regering.

CONCLUSIES VAN HET CONGRES INZAKE DE „OCTOBER SURPRISE”-AFFAIRE

Op 12 januari 1993 werden de conclusies bekendgemaakt van een panel dat was samengesteld uit leden van de Republikeinse en de Democratische Partij en dat door het Huis van Afgevaardigden was belast met het onderzoeken van de „October Surprise”-affaire. In zijn rapport concludeerde het panel dat er geen „geloofwaardig bewijsmateriaal” bestond ter ondersteuning van de bewering dat het campagne-team van Reagan en Bush voor de verkiezingen van 1980 had getracht de vrijlating van Amerikaanse gijzelaars in Iran uit te stellen om de kansen op herverkiezing van de toenmalige Democratische president Jimmy Carter te schaden.

De conclusies van het onderzoek kwamen min of meer overeen met de bevindingen van een kleinschaliger onderzoek door de Senaat. Was de Senaat echter tot het oordeel gekomen dat de pogingen van sommige leden van het campagne-team van Reagan en Bush om informatie over de gijzelaars in te winnen maar niet door de beugel konden, het panel van het Huis bevestigde alleen dat het Republikeinse campagne-team bezorgd was over het vooruitzicht dat de regering-Carter aan populariteit zou winnen door de vrijlating van de gijzelaars te bewerkstelligen vóór de verkiezingen in november 1980.

In het kader van het onderzoek van het Huis, dat \$ 1.35 mln had gekost en het meest diepgaande onderzoek naar het „October Surprise”-verhaal werd genoemd, waren 230 mensen in verschillende landen ondervraagd. De getuigenis van mensen die hadden beweerd kennis uit de eerste hand te hebben van de poging van de Republikeinen om de vrijlating van de gijzelaars uit te stellen, werd door het panel niet betrouwbaar geacht. In het rapport werd ook benadrukt dat één van de belangrijkste bronnen van dergelijk bewijsmateriaal, de Iraanse wapenhandelaar Jamshid Hashemi, zijn getuigenis naderhand had ingetrokken.

UITSPRAAK HOOGGERECHTSHOF OVER AFZETTINGSPROCEDURE

Het Hoogerechtshof kwam op 13 januari unaniem tot de uitspraak dat alleen de Senaat bevoegd was te beslissen over procedurele zaken bij het afzetten van de president, een federale rechter of een andere overheidsfunctionaris.

Distrietsrechter Walter L. Nixon Jr. was in 1989 door de Senaat veroordeeld wegens „zware misdaden en ernstig wangedrag" in verband met een veroordeling wegens meeneed van drie jaar eerder. Nixon vocht de veroordeling later aan en beweerde dat de Senaat onjuist gebruik had gemaakt van zijn grondwettelijke bevoegdheid „alle afzettingen te beslechten" door de zaak niet met de gehele Senaat te behandelen maar in handen van een commissie te geven. De lagere rechtbanken weigerden zich in de zaak te mengen, maar in 1992 werd de vraag opgeworpen of de rechterlijke macht de procedure in de Senaat kon herzien, toen een federale districtsrechter bepaalde dat de veroordeling door de Senaat van een andere rechter. Alcee L. Hastings uit Florida, onjuist was geweest.

De uitspraak van het Hooggerechtshof gaf een duidelijk antwoord op de vraag of een herziening door de rechterlijke macht van de procedure in de Senaat legitiem was. Het hof handhaafde daarmee de veroordeling van drie rechters (Nixon, Hastings en Harry E. Claiborne uit Nevada), die sinds 1986 waren afgezet. De ironie wilde echter dat Hastings (die twee weken eerder dan Nixon door de Senaat was veroordeeld) in november 1992 werd gekozen tot lid van het Huis van Afgevaardigden voor Florida en begin januari werd beëdigd als lid van de Amerikaanse volksvertegenwoordiging.

ALVAREZ MACHAIN VRIJGESPROKEN

De federale districtsrechter Edward Rafeedie sprak op 14 december een Mexicaanse gynaecoloog, Huinberto Alvarez Machain, vrij van aanklachten wegens marteling en moord. De uitspraak maakte een einde aan een proces dat door de Mexicaanse regering herhaaldelijk als onwettig was verworpen omdat de aangeklaagde naar de VS was ontvoerd, waarmee het uitleveringsverdrag tussen de VS en Mexico was geschonden.

Alvarez zou hebben deelgenomen aan de ontvoering van en de moord op Enrique „Kiki" Camarena Salazar, een agent van het Amerikaanse bureau voor drugsbestrijding DEA. Alvarez werd persoonlijk beschuldigd van het toedienen van drugs aan Camarena om hem in leven te houden terwijl hij werd gemarteld door leden van een drugskartel die hem hadden ontvoerd. In 1990 was Alvarez door premiejagers ontvoerd uit zijn huis in Guadalajara en naar de VS gesmokkeld, waar hij was uitgeleverd aan het DEA. Ondanks felle protesten van de Mexicaanse regering en de Amerikaanse Bond voor de Burgerrijheden, bepaalde het Hooggerechtshof in juni dat Amerikaanse agenten die staatsburgers van andere landen ontvoerden niet in strijd met de Amerikaanse wet handelden, zelfs niet als er een uitleveringsverdrag bestond (zie pag. 100/1 e.v.-'93).

Rafeedie wees de aanklachten tegen Alvarez van de hand als „wilde speculatie" en laakte het DEA voor zijn medeplichtigheid aan de ontvoering van Alvarez terwijl slechts indirecte bewijzen bestonden dat hij behoorde tot degenen die Camarena hadden gemarteld en verinoord. De zaak werd gezien als een belangrijke nederlaag voor het DEA, vooral omdat Rafeedie, door de aangeklaagde vrij te spreken in plaats van de aanklachten onontvankelijk te verklaren, verzekerde dat Alvarez nooit meer door een Amerikaanse rechtbank kon worden berecht voor de dood van Camarena.

Alvarez werd de dag na Rafeedies uitspraak vrijgelaten en mocht terugkeren naar Guadalajara. Hoevel de Mexicaanse autoriteiten instemmend reageerden op zijn vrijlating, verklaarden zij met nadruk dat hiermee de kwesties rond zijn ontroering niet waren opgelost. Nadat Alvarez was teruggekeerd, verzocht het departement van de Mexicaanse procureur-generaal om de uitlevering van twee DEA-agenten, die zouden hebben geholpen met het organiseren van de ontvoering van Alvarez.

Rafeedie had eerder geweigerd vrijpraak te verlenen aan Ruben Zuno Arce, die in een eerdere rechtszaak schuldig was bevonden aan het beramen van de ontvoering van en de moord op Camarena. Rafeedie had wel het vonnis vernietigd, omdat de aanklagers in hun slotpleidooi hadden verwezen naar zaken waarvoor geen bewijzen bestonden. Verwacht werd dat een nieuwe rechtszaak tegen Zuno zou worden aangespannen, hetgeen de Mexicaanse regering in ernstige verlegenheid bracht. aangezien bij de zaak getuigen zouden worden opgeroepen die hadden beweerd dat hooggeplaatste functionarissen uit de regering, het leger en de politie betrokken waren geweest bij de samenzwering om Camarena te vermoorden.

GERECHTELIJKE UITSPRAAK OVER DE STATUS VAN NORIEGA

De federale districtsrechter William Hoeveler bepaalde op 8 december 1992 dat de voormalige Panamese leider Manuel Antonio Noriega een krijgsgevangene was, een status die hem het recht gaf op volledige bescherming volgens de Conventies van Genève. Voorzover bekend was het de eerste keer dat een Amerikaanse rechtbank de status van krijgsgevangene aan een veroordeelde misdadiger had toegekend.

Noriega was in januari 1990 gevangengenomen na de Amerikaanse invasie in Panama. Nadat hij naar de VS was gebracht, werd hij in april 1992 schuldig bevonden aan drugsmokkel, het witwassen van geld en het aannemen van steekpenningen (zie pag. 698/2/3) en veroordeeld tot 40 jaar gevangenisstraf. Oorspronkelijk was aangenomen dat de Amerikaanse autoriteiten Noriega zouden opsluiten in een streng beveiligde gevangenis. De uitspraak van Hoeveler leek dit echter onmogelijk te maken zonder schending van zijn rechten als krijgsgevangene.

UITBREIDING VAN STEMRECHT IN HUIS VAN AFGEVAARDIGDEN

Het Huis van Afgevaardigden besloot op 5 januari 1993 om afgevaardigden van de Amerikaanse territoria stemrecht te verlenen tijdens zittingen in de vergaderzaal van het Huis (zie pag. 257/1/2- '93). Het voorstel werd met een meerderheid van 22 stemmen goedgekeurd. De Republikeinen stemden unaniem tegen.

VEROORDELING VAN TWEE POLITIEMENSEN IN DE ZAAK-RODNEY KING

Op 17 april kwam een van de meest omstreden rechtszaken in de Amerikaanse geschiedenis tot een einde met de veroordeling van twee van de vier blanke leden van het politiekorps van Los Angeles (LAPD) die betrokken waren geweest bij de arrestatie en de mishandeling van de zwarte autoinobilist Rodney King in maart 1991.

De arrestatie van King, die door de politie was aangehouden na een wilde achtervolging in Los Angeles, was op een amateurvideo vastgelegd, waarop te zien was hoe de agenten King herhaaldelijk sloegen en schopten. De vier politiemannen waren echter in april 1992 vrijgesproken van aanklachten wegens mishandeling. De onverwachte en alom bekritiseerde vrijpraak had aanleiding gevormd voor burgerlijke ongeregelheden die tot de ernstigste behoorden die de VS in de 20ste eeuw hadden meegemaakt. Groepen van overwegend zwarte en Spaanstalige jonge inwoners stichtten brand en plunderden in de wijk South Central van Los Angeles. Tegen de tijd dat begin mei de orde was hersteld door soldaten, waren meer dan 50 mensen om het leven gekomen en was voor meer dan \$ 1 miljard schade aangericht (zie pag. 695/3 e.v.-'92).

Op 4 augustus werden de vier politiemensen in staat van beschuldiging gesteld wegens schending van de burgerrechten van King. De kritiek dat de vier zouden worden berecht wegens zaken waarvoor zij reeds waren vrijgesproken, werd omzeild door de bewering dat het in het nieuwe proces om een andere aanklacht ging. Terwijl in het staatsproces van 1992 onderzocht was of de politieagenten buitensporig geweld hadden gebruikt, had de federale rechtszaak van 1993 als doel vast te stellen of zij met het gebruik van buitensporig geweld King hadden willen straffen omdat hij hun te weinig respect had getoond.

De rechtszaak begon eind februari met de selectie van een jury van acht mannen en vier vrouwen, onder wie twee zwarten en twee Spaanstaligen. In het proces werden veel van dezelfde bewijzen aangevoerd en getuigen gehoord als in de eerdere rechtszaak, maar er waren

twee belangrijke verschillen. Ten eerste gingen de federale aanklagers aan wie de zaak was toegewezen veel doelmatiger te werk dan hun ambtgenoten van de staat Californië en ten tweede werd King door de aanklagers gehoord als getuige, zodat hij persoonlijk zijn versie van het incident uiteen kon zetten.

Ondanks zijn omgang met crininen, kwam King over als een overtuigende en sympathieke getuige en gaf hij een treffende en aangrijpende beschrijving van de racistische opmerkingen en de mishandeling waaraan hij door de politiemensen was onderworpen. Slechts één van de vier aangeklaagden, sergeant Stacy Koon, die de leiding had gehad bij de arrestatie van King, wilde een getuigenis afleggen. Koon, die King niet had geslagen, werd ervan beschuldigd dat hij het recht van King volgens het 14de amendement op de grondwet, dat burgers in hechtenis vrijwaarde van geweld, had geschonden. De andere drie, die werden aangeklaagd wegens het schenden van het recht van King te worden gevrijwaard van onredelijk zwaar geweld, eveneens volgens het 14de amendement, waren: Laurence M. Powell, die de ineenste klappen had uitgedeeld, Theodore Briseno, die tijdens het proces in 1992 had getuigd dat de afranseling onterecht was, en Timothy Wind, een aspirant-politieman die King ten minste 12 keer had geslagen en geschopt. Na de afranseling waren Koon, Powell en Briseno geschorst en was Wind ontslagen.

Toen de jury op 11 april haar beraadslaging begon, riepen plaatselijke leiders op tot kalmte. Duizenden extra politiemensen werden op surveillance gestuurd en eenheden van de Nationale Garde werden in de stad gestationeerd. Op 17 april veroordeelde de jury Koon en Powell en sprak zij Briseno en Wind vrij.

Op de uitspraken werd alom met grote opluchting gereageerd. Berichten over ongeregelde heden in de stad bleven uit. Zwarte leiders prezen het rechtssysteem omdat dit een rechtvaardige uitspraak had voortgebracht, een zienswijze die werd gedeeld door Clinton, die verklaarde dat de uitspraak had bevestigd „wateen hoop mensen twee jaar lang hebben gedacht: dat de burgerrechten van Rodney King waren geschonden”

De strafmaat voor de twee schuldige politiemensen zou op 4 augustus worden bepaald. Zij konden maximaal 10 jaar gevangenisstraf en een boete van maximaal \$250.000 krijgen.

BOMAANSLAG IN WORLD TRADE CENTER

Het World Trade Center in New York liep op 26 februari schade op als gevolg van een zware bomexplosie in een parkeergarage onder het enorme kantoorgebouw. Bij de aanslag kwamen zes mensen om het leven en vielen meer dan 1.000 gewonden.

Binnen enkele dagen werd ongeveer 55 keer opgebeld door personen die de verantwoordelijkheid voor de aanslag opeisten, maar de autoriteiten zouden geen duidelijke aanspraken in de richting van de daders hebben. Als meest waarschijnlijke daders werden Servische nationalistische Irakezen of islamitische fundamentalisten genoemd.

Het gebouw werd op 1 maart weer gedeeltelijk geopend, nadat strenge veiligheidsmaatregelen waren getroffen. Van de meer dan 50.000 mensen die gewoonlijk in het gebouw werkten, kon echter minder dan een derde weer van de kantoren gebruik maken. De twee torens van het gebouw, die ieder 110 verdiepingen telden, zouden naar verwachting nog enkele weken gesloten blijven.

In maart arresteerden de federale autoriteiten een aantal mensen op beschuldiging van betrokkenheid bij de bomaanslag.

Op 4 maart arresteerde de federale recherche FBI Mohammed Salameh in Jersey City, in de staat New Jersey. Hij werd vervolgens aangeklaagd wegens het „meehelpen aan en aanzetten tot” de bomaanslag. De 25-jarige Salameh, die van Palestijnse afkomst was, werd gearresteerd terwijl hij trachtte een borgsom terug te krijgen voor een bestelwagen die bij de bomexplosie was vernietigd.

Volgens een bericht in de *International Herald Tribune* van 5 maart was Salameh lid van dezelfde „fundamentalistische moslimgroepering” die in november 1990 in New York de extreem-militante Zionistische leider rabbijn Meir Kahane had vermoord (zie pag. 269/2-91). Naar verluidt werd de groepering geleid door sjeik Umar Abdul Rahman, een Egyptische geestelijke die in Jersey City woonde. Rahman, die de bomaanslag op 5 maart onduidelijkzinnig veroordeelde in een verklaring, werd door velen beschouwd als een geestelijk leider van verschillende radicale groeperingen die vanuit Egypte opereerden onder de overkoepelende islamitische Jihad. Op 17 maart vaardigde een federale immigratierechter een uitwijzingsbevel uit tegen Rahman, op grond van het feit dat hij polygamie bedreef en was veroordeeld wegens het vervalsen van een cheque in Egypte in 1987.

Ibrahim Elgabrowni, een in Egypte geboren aannemer, werd eveneens op 4 maart gearresteerd, op beschuldiging van het belemmeren van de rechtsgang, omdat hij met FBI-agenten had gevochten die zijn appartement doorzochten op aanwijzingen.

Op 10 maart arresteerde de FBI Nidal Ayyad, een in Koeweit geboren scheikundig ingenieur, in zijn woning in New Jersey. Hij werd aangeklaagd wegens het „meehelpen aan en aanzetten tot” de bomaanslag. Ayyad en Salameh hadden samen de bestelwagen gehuurd die,

naar werd vermoed, voor de aanslag was gebruikt.

Salameh en Ayyad ontkenden op 25 maart in een federale rechtbank in New York te hebben meegeholpen aan of te hebben aangezet tot de bomaanslag. Tegelijkertijd ontkende Elgabrowni de beschuldiging dat hij federale agenten had aangevallen.

De Egyptische autoriteiten droegen op 24 maart in Cairo Mahmoud Abu Halima, die op 6 maart uit de VS was gevlucht, over aan FBI-functionarissen. Halima, die volgens FBI-functionarissen een belangrijke rol had gespeeld in de aanslag, werd uitgeleverd door Egypte en werd op 25 maart in New York beschuldigd van het meehelpen aan en aanzetten tot de bomaanslag. Verder meldde op 25 maart Bilal Alkai si zich bij FBI-functionarissen in Newark, in New Jersey, nadat hij had gehoord dat agenten hem wilden verhoren.

Federale aanklagers in de New Yorkse wijk Manhattan dienden op 31 maart een aanklacht in tegen een vierde verdachte. Ramzi Ahmed Yousef, die na de aanslag naar Egypte zou zijn gevlucht.

Verder werd een nieuwe aanklacht ingediend tegen drie mannen die in maart waren gearresteerd, te weten Mohammed Salameh, Nidal Ayyad en Mahmoud Abu Halima. De vier werden allen aangeklaagd wegens het veroorzaken van de bomexplosie. In de nieuwe aanklacht ontbraken de namen van twee andere mannen, Ibrahim Elgabrowni en Bilal Alkai si, die officieel in verband waren gebracht met de aanslag door federale functionarissen en in hechtenis zaten. Op 8 april werd echter ook Alkai si formeel aangeklaagd wegens de aanslag.

Districtsrechter Kevin T. Duffy stelde op 1 april de voorlopige datum van de rechtszaak vast op 14 september en weigerde het verzoek van de verdedigende advocaten om het proces binnen 60 dagen te laten plaatsvinden, zoals werd voorgeschreven in de federale wetgeving. Duffy legde ook een zwaartepunt op aan de advocaten en alle tussenpersonen die bij de zaak waren betrokken. De *Middle East International* van 16 april noemde het bevel „ongekend streng”.

In een op 5 april gepubliceerd interview met de New York Times beweerde president Hosni Mubarak van Egypte dat de bomaanslag te voorkomen was geweest als functionarissen van de Amerikaanse inlichtingendienst hadden geluisterd naar waarschuwingen uit Egypte over gevaarlijke islamitische fundamentalisten in de VS. In een verklaring van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken werd echter ontkend dat Egypte specifieke informatie had doorgegeven over op handen zijnde terroristies.

(Vor.ber.pag. 256/1 e.v.-1993)

AFRIKA

COMOREN

VERKIEZINGSUITSLAG. NIEUW KABINET

Uit de gedeeltelijke uitslag van de algemene verkiezingen van november 1992 (zie pag. 108/2-'93), voor zover die in januari 1993 bekend was, bleek dat geen enkele partij een absolute meerderheid zou behalen in de 42 zetels tellende Federale Assemblée.

Volgens deze voorlopige uitslag, waarin de gegevens uit ongeveer de helft van de kiesdistricten verwerkt waren, behaalde de door president Said Mohammed Djohar gesteunde Unie voor Democratie en Ontwikkeling zes zetels, terwijl Chuma, de Mouvement démocratique populaire (MDP), de Mayesha Bora en de Parti coïncideren pour la démocratie et le progrès (PCDP) elk drie zetels behaalden. Als gevolg van gewelddadige incidenten en onregelmatigheden tijdens de verkiezingen waren de uitslagen in zes kiesdistricten ongeldig verklaard. Hier werden op 13 en 20 december nieuwe verkiezingen gehouden.

Op 1 januari werd Ibrahim Abderamane Halidi door president Djohar benoemd tot premier. Op 6 januari maakte Halidi op zijn beurt een 11 leden tellende coalitieregering bekend. De premier nam zelf de portefeuille van handel en economie in beheer.

De post van minister van buitenlandse zaken ging naar Said Attoumane van de Mitsamiouli partij, van wie werd gedacht dat hij een aanhanger was van Mohammed Taki Abdoukarim, leider van de Union nationale pour la démocratie aux Comores (UNDC) en voormalig „coördinator“ (zie pag. 108/11-'93). Caabiel Yachrouu kreeg de verantwoordelijkheid over het ministerie van financiën, begroting en planning. De zoon van de president, Anis Djohar, werd benoemd tot secretaris-generaal van de regering met de rang van minister.

DOODVONNISSEN

Op 25 april legde het Hof voor de Staatsveiligheid doodvonnissen op aan negen personen die schuldig waren bevonden wegens deelname aan een coupoging in september 1992 (zie pag. 108/1/2-'93). Onder de ter dood veroordeelden waren luitenant Abderamane Abdallah en luitenant Cheikh Abdallah, zonen van wijlen president Ahmed Abdallah Abderrahman die zelf in november 1989 was vermoord (zie pag. 89/3 e.v.-'90).

Op 1 mei maakte president Said Mohammed Djohar bekend dat de negen doodvonnissen zouden worden omgezet in gevangenisstraffen.

VAL REGERING. NIEUWE PREMIER

Op 26 mei benoemde president Djohar een nieuwe premier, Said Ali Mohammed, en verzocht hem een nieuwe regering te vormen. De benoeming volgde op de aanvaarding van een motie van wantrouwen door de Federale Assemblée op 19 mei tegen de regering van Ibrahim Abderamane Halidi.

De motie was ingediend door Assembléeleden die als aanhangers golden van Mohamed Said Abdallah Mchangama, de schoonzoon van de president. De actie genoot naai verluidt de steun van Djohar, die er kennelijk voor terugdeinst was zelf Halidi te ontslaan. Zijn achtste premier sinds zijn verkiezing in maart 1990. uit vrees voor een negatieve reactie bij de hulpverlenendelanden.

Said Ali Mohammed was tweemaal minister geweest (eerst van islamitische zaken, later van justitie) en hij fungeerde als waarnemend staatshoofd tijdens de mislukte coupoging van september 1992, toen president Djohar in Frankrijk verbleef.

(Voorber: pag. 108/1 e.v.-1993)

KENIA

OMSTREDEN VERKIEZINGSOVERWINNING VOOR KANU. PARLEMENT GESCHORST. NIEUW KABINET

Na zijn overwinning bij de presidentsverkiezingen van 29 december 1992 begon president Daniel Arap Moi op 4 januari 1993 aan zijn vierde achtereenvolgende ambtstermijn. Zijn Kenya African National Union (KANU) had een overweldigende meerderheid bij de gelijktijdig gehouden parlementsverkiezingen behaald. De uitslagen van beide verkiezingen werden echter niet erkend door de drie voornaamste oppositiepartijen, omdat zij vervalst en frauduleus zouden zijn.

Bij de presidentsverkiezingen had Moi duidelijk geprofiteerd van verdeeldheid bij de oppositie. Hij behaalde net iets meer dan 36 procent van de stemmen, maar doordat de stemmen voor de oppositie verdeeld werden over drie kandidaten, behield hij een voorsprong van 10 procent op zijn belangrijkste rivaal, Kenneth Matiba van FORD-Asili. De kandidaat van de Democratische Partij (DP), Mwai Kibaki, eindigde als derde. De verwachting was geweest dat Oginga Odinga, de kandidaat van FORD-Kenya die als vierde eindigde, meer stemmen zou behalen. Vóór de scheuring binnen FORD, die officieel werd in oktober 1992 (zie pag. 110/3-'93), was hij door velen beschouwd als de meest voor de hand liggende uitdager van president Moi.

Uit de officiële cijfers bleek dat Moi in vijf van

de acht provincies de drempel van 25 procent had overschreden, die krachtens de veranderde grondwet (voor veranderingen aan grondwet in augustus 1992 zie pag. 110/11-'93) vereist was voor een overwinning. Hij behaalde minder dan 25 procent van de stemmen in Nyanza en Central Province en in de regio Nairobi. In de hoofdstad behaalde hij maar 16,6 procent. Uit de uitslagen kon worden geconcludeerd dat de stemming door regionale en etnische factoren was bepaald. In de Rift-vallei, waar het Kalenjin-volk van Moi leefde, behaalde de president een ovenveldigende meerderheid. In Central Province, een voornamelijk door het Kikuyu-volk bewoond gebied, behaalden twee Kikuyu-kandidaten 96 procent van de stemmen. In Nyanza, waar de meerderheid van de bevolking uit Luo's bestond, behaalde Odinga, zelf een Luo, 14 procent van de stemmen.

Bij de parlementsverkiezingen behaalde KANU 95 zetels en werden 88 kandidaten van de oppositie gekozen. Hoewel over vijf zetels nog getwist werd, was Moi toch verzekerd van een duidelijke meerderheid in de Nationale Assemblée, omdat hij krachtens de grondwet het recht had om zelf nog 12 leden te benoemen. Minstens de helft van de zittende parlementariërs, allen KANU-leden, onder wie 15 kabinetsministers, verloor zijn zetel. KANU deed het vooral slecht in de provincies Nairobi en Nyanza en in Central Province, waar helemaal geen KANU-kandidaten werden gekozen.

OFFICIËLE VERKIEZINGSUITSLAGEN

Parlementsverkiezingen

Partij	Zetels
KANU	95
FORD-Asili	31
FORD-Kenya	31
DP	23
Kenya Social Congress (KSC)	1
Kenya National Congress (KNC)	1
Party of Independent Candidates of Kenya (PICK)	1
Kenya National Democratic Alliance (Kenda)	0
Omstreden zetels	5
Totaal verkiesbare zetels	188

Presidentsverkiezingen

Kandidaat	Stemmen	In %
Daniel Arap Moi (KANU)	1.962.866	36,35
Kenneth Matiba (FORD-Asili)	1.404.266	26,00
Mwai Kibaki (DP)	1.050.617	19,46
Oginga Odinga (FORD-Kenya)	944.197	17,48
George Anyona (KSC)	14.273	0,26
Chilube Wa Tsuma (KNC)	10.221	0,19
John Karun Mwau (PICK)	8.118	0,15
Mukaru Ng'ang'a (Kenda)	5.766	0,11
Uitgebrachtesteinmen	5.400.324	

Oginga Odinga, presidentskandidaat van FORD-Kenya

Beschuldigingen van fraude bij de verkiezingen. Rapport van waarnemers-team Gemenebest

De verkiezingsuitslag werd niet geaccepteerd door de leiders van FORD-Asili, FORD-Kenya en de DP, die beweerden dat er gesjoemeld was met de stemmen en dat er op grote schaal fraude was gepleegd. De drie besloten op 4 januari een oppositie-alliantie te vormen om „activiteiten te coördineren” en ervoor te zorgen dat „democratische instellingen worden versterkt en de wet wordt nageleefd”. Zij beloofden met legale en niet-gewelddadige middelen nieuwe verkiezingen af te dwingen. Zij weigerden echter informatie te verstrekken over hun actieplannen. Na veel overleg kwamen zij ook overeen dat hun leden hun zetels in het nieuwe parlement zouden aanvaarden.

Op 25 januari maakte de oppositie-alliantie bekend dat zij de toewijzing van 31 zetels zou aanvechten en dat de aanvechting van 30 andere in voorbereiding was.

De beschuldigingen van de oppositie werden onderschreven in het definitieve rapport van het waarnemers-team van het Gemenebest, dat op 25 januari werd gepubliceerd. Hoewel in het rapport de verkiezingen weliswaar beschreven als „een enorme stap op weg naar een meerpartijendemocratie”, werd de regering verantwoordelijk gesteld voor geweld, intimidatie en corruptie tijdens de verkiezingsperiode en werd de conclusie getrokken dat de verkiezingen niet vrij en eerlijk waren geweest. In

het rapport werd vooral kritiek geuit op de benoeming van Rischard Zachaeus Chesoni tot voorzitter van de Nationale Kiescommissie, die toezicht hield op de verkiezingen. Eerder was bekend geworden dat regeringsfunctionarissen vóór de verkiezingen de onderstaatsbeheer staande Kenya Commercial Bank opdracht hadden gegeven een schuld van KSh 30 mln (ongeveer \$ 840.340) van Chesoni af te schrijven en dat Chesoni gedwongen was geweest zijn functie als rechter op te geven naar aanleiding aan een faillissementsprocedu-P.

Schorsing van parlement

Op 26 januari namen de parlementsleden hun zetels in, maar de volgende dag schorste Moi de Nationale Assemblée terwijl de oproerpolitie een anti-KANU demonstratie uiteenjoeg.

De oppositiepartijen veroordeelden deze zet en zeiden dat dit het bewijs was dat de president niet in staat was om de omschakeling naar een inderpartijendemocratie te maken. Volgens diplomatieke bronnen had Moi de oppositie willen tonen dat hij nog steeds de uitvoerende macht in handen had. Er werd geen datum vastgesteld waarop het parlement weer bijeen zou komen.

Nieuw kabinet

Op 13 januari maakte Moi een nieuw kabinet bekend, waarvan de samenstelling voorbijging aan de eis van Westerse donors dat er een nieuw economisch team moest komen. De samenstelling was:

Vice-president, minister van planning en nationale ontwikkeling - George Saitoti*; staatsministers in het bureau van de president - Hussein Maalim Mohamed* en Kipkalia Kones; landbouw, veeteelt en markthandel - Simeon Nyachae; financiën - Musalia Mudavadi*; buitenlandse zaken - Stephen Kalonzo Musyoka; onderwijs - Joshua Joseph Kamotho*; landzaken en huisvesting - Darius Mbeba; energie - John Kyallo*; milieu en natuurlijke hulpbronnen - John Sarnbu; transport en verbindingen - Dalmas Otieno*; handel en industrie - Kirugi M'Mkindia*; toerisme en natuurbescherming - Noah Katana Ngala*; gezondheidszorg - Joshua Angatia; lokaal bestuur - William Ole Ntimama*; binnenlandse zaken en nationaal erfgoed - Francis Loto; plattelands- en stadsontwikkeling - luitenant-generaal Jackson Mulinge; arbeid en werkgelegenheid - Philip Masinde*; voorlichting en omroep - Johnstune Makau; cultuur en sociale diensten - Jackson Kalweo; ontwikkeling van cooperaties - Kamwithi Munyo; openbare werken en huisvesting - Jonathan Ng'eno; research, technische opleiding en technologie - Zahary Onyonka*; procureur-generaal - Amos Wako.

* Lid van vorige regering

Vice-president George Saitoti, voormalig minister van financiën, kreeg de portefeuille van planning en nationale ontwikkeling. Een naaste medewerker van hem, Musalia Mudavadi

(tot dusver minister van bevoorrading en markthandel), volgde hem op als minister van financiën. Wilfried Konyange bleef permanent secretaris op het ministerie van financiën.

President Moi gebruikte zijn recht om 12 niet-gekozen parlementsleden te benoemen om Joshua Joseph Kamotho en Dalmas Otieno, beiden zwaar verslagen in de verkiezingen, in het kabinet te houden. De samenstelling van het nieuwe kabinet weerspiegelde het etnisch bepaalde stempatroon: de meeste leden waren Kalenjin, Masai, Luyha, Kisii en Kamba, terwijl er van de twee grootste etnische groepen, de Kikuyu's en Luo's, elk maar één vertegenwoordiger in het kabinet zat.

REPATRIËRING VAN VLUCHTELINGEN

Op 19 januari deed de regering een beroep op de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de VN (UNHCR) om 500.000 in Kenia verblijvende vluchtelingen uit Somalia, Ethiopië en Soedan te repatriëren.

De regering verklaarde dat zij „deze last niet langer (kon) dragen en de onveiligheid die zij hebben veroorzaakt niet langer (kon) tolereren”. Op 21 januari maakte zij in een verklaring duidelijk dat zij echter niet de intentie had devluchtelingen het land uit te zetten.

BEZOEK VAN IMF-DELEGATIE. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 21 februari arriveerde een delegatie van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) in Nairobi om vast te stellen welke vorderingen de regering gemaakt had met betrekking tot een aantal economische en politieke hervormingen. Naar aanleiding van het verslag van de delegatie zou bepaald worden of de hulp aan het land zou worden hervat. Tijdens een vergadering van de internationale donorgemeenschap in november 1991 (zie pag. 194/1/2-'92) was besloten de hulp, een bedrag van ongeveer \$ 350 mln per jaar, te bevriezen in een poging om de politieke en economische hervormingen te versnellen.

In de twee weken voor de aankomst van de delegatie kondigde de regering hervormingen in de graanhandel aan en maakte zij de bijzonderheden bekend van privatiseringsmaatregelen. Op 19 februari kondigde minister van financiën, Musalia Mudavadi, de liberalisering af van de monetaire handel met het buitenland, wat erop neerkwam dat de koers van de Keniaanse shilling met ingang van 24 februari werd vrijgelaten (\$ 1 = Ksh 49,8263 op 1 maart 1993 vergeleken met Ksh 36,475 op 22 februari). Mudavadi zei op 22 februari dat met deze maatregelen een heel eind tegemoet was gekomen aan de eisen van de buitenlandse donors, maar hij gaf toe dat er nog veel inoest gebeurde. De regering hield echter vol dat de meerpartijenverkiezingen van december 1992 (zie pag. 111/1 e.v.-'93) een bewijs vormden van radicale politieke hervormingen.

President Daniel Arap Moi van Kenia tijdens zijn bezoek aan Zuid-Afrika op 9 juni 1992 in gezelschap van de Zuidafrikaanse president F.W. de Klerk (l.), die Kenia in juni 1991 had bezocht (zie pag. 844/1-'91).

Voorwaarden voor hulp afgewezen

Op 22 maart maakte president Daniel Arap Moi bekend dat de regering had besloten de „onrealistische” voorwaarden af te wijzen waaronder het IMF en de Wereldbank Kenia hulp wilden bieden. In een verklaring van het bureau van de president zei Moi dat Kenia niet langer bereid was om zich „uit welke hoek ook onder druk” te laten zetten en dat de regering voortaan zou streven naar een „eigen” economie „waarbij zij het zelf voor het zeggen zou hebben”. Moi beschuldigde het IMF en de Wereldbank ervan dat zij probeerden Kenia's „toch al zwakke economie te gronde te richten” en hij beweerde dat de twee instellingen verdere „keiharde” maatregelen hadden aanbevolen, zoals het verhogen van de bankrente tot 45 procent en het verminderen van het aantal ambtenaren van 270.000 tot 225.000.

In een afzonderlijke verklaring herriep minister van financiën Musalia Mudavadi diezelfde dag de recente liberaliseringsmaatregelen en gelastte hij de herinvoering van controlemaatregelen t.a.v. de monetaire handel met het buitenland en de prijzen. De centrale bank schafte kort daarvoor geïntroduceerde „retentierekeningen” af, die het mogelijk hadden gemaakt dat exporteurs buitenlandse valuta vasthielden en verkochten via de interbancaire markt in plaats van deze over te maken naar de centrale bank tegen een veel lagere wisselkoers.

Volgens berichten zou besloten zijn tot het herzien van het economische liberaliseringsprogramma, dat gesteund werd door het IMF en de Wereldbank, nadat Westerse donoren tijdens een vergadering in Londen van 13-15 maart besloten hadden om de financiële hulp aan Kenia, die in november 1991 was bevroren (zie pag. 194/1/2 -'92), ondanks een persoonlijk verzoek van Moi niet te hervatten. Op 19 maart dreigde Moi zijn betrekkingen met de internationale donorinstanties te herzien omdat zij het land gedwongen zouden hebben tot „dictatoriale en suïcidale” hervormingen.

Pogingen om opnieuw buitenlandse hulp te krijgen, hadden medio februari aan kracht gewonnen toen de regering op het juiste moment, tijdens het bezoek van een IMF-delegatie, verreikende liberaliseringsmaatregelen afkondigde (zie hierboven). De delegatie verliet Kenia echter begin maart zonder dat er een overeenkomst was bereikt.

Wereldbank ontdooit bevroren financiële hulp

Op 21 april besloot de Wereldbank dat de financiële hulp aan Kenia zou worden hervat met een bedrag van ongeveer \$ 350 mln per jaar. De eerste uitbetaling van ca. \$ 85 mln zou tegen het einde van de maand plaatsvinden. Het besluit volgde na een reeks maatregelen die de Keniaanse regering had genomen om de financiële controle te verscherpen.

In maart hadden het IMF, de Wereldbank en Westerse donoren tijdens een vergadering in Londen volgehouden dat ondersteuning van de betalingsbalans uit zou blijven voor de regering aan een aantal economische voorwaarden had voldaan, waaronder het verhogen van de rentevoet, het drastisch verlagen van de uitgaven

voor het ambtenarenapparaat en het beheersen van de geldvoorraad. President Daniel Arap Moi had vijandig gereageerd op deze eisen (zie hierboven), maar in april ondernam zijn regering een aantal stappen om tot een verzoening te komen.

Op 15 april werden de activiteiten van een van de belangrijkste lokale banken, de Trade Bank, opgeschort en werden diverse functionarissen van deze bank gearresteerd. Minister van financiën Musalia Mudavadi verklaarde dat de Centrale Bank van Kenia (CBK) de zaken van de Trade Bank had overgenomen omdat accountants „liquiditeitsbeperkingen” alsmede „een slechte interne controle en schendingen van de bankwet” aan het licht hadden gebracht. Velen waren echter van mening dat deze stap verband hield met de verzekering van de regering aan functionarissen van het IMF en de Wereldbank dat banken niet banden met het politieke establishment (waartoe de Trade Bank behoorde) niet langer zouden kunnen overdisponeren bij de CBK. Eveneens om meer controle te krijgen op het bankwezen, benoemde Mudavadi op 19 april een aantal functionarissen van de CBK tot kapitaalmanagers om het geld in twaalf „zwakke” financiële instellingen te bewaken.

Op 20 april werd de Keniaanse shilling gedevalueerd met 23,47 procent (\$ 1,00 = KSh 59.0072 op 21 april vergeleken met \$ 1,00 = 45,160 op 20 april; zie hierboven voor devaluatie in februari). Deze maatregel kwam tegemoet aan de eis van de donoren om de geldvoorraad, die in 1992 met 35 procent was gestegen, te beteugelen.

Verbeterde betrekkingen met het IMF

Op 15 mei maakte president Moi bekend dat zijn regering een „consensus” met het IMF, de Wereldbank en donororganisaties had bereikt over het geven van nieuwe kracht aan de economie. Zijn mededeling werd gedaan aan het slot van een bezoek van een hoge IMF-missie.

Volgens de *Indian Ocean Newsletter* stemde het IMF ermee in Kenia voor zes maanden „onder observatie” te plaatsen, met dien verstande dat als, aan het eind van die periode, de economische hervormingen in het geraamde tempo waren uitgevoerd, er onderhandelingen konden plaatsvinden over een structureel aanpassingsprogramma, met inbegrip van het vrijgeven van kredieten.

Eerder, op 14 mei, had minister Musalia Mudavadi van financiën, in overeenstemming met IMF-voorwaarden, opnieuw economische liberaliseringsmaatregelen ingevoerd die in maart, na de verwerping door president Moi van de voorwaarden van IMF en Wereldbank voor hulp, waren ingetrokken (zie hierboven). Hij versoepelde de beperkingen t.a.v. de buitenlandse handel en paste de officiële wisselkoers per die datum aan tot \$ 1 = KSh 64, wat neerkwam op een devaluatie niet 8 procent. Ook voerde hij opnieuw „retentierekeningen” in waardoor exporteurs buitenlandse valutawinsten konden behouden en verkopen via de interbancaire markt.

NIEUWE OPPERRECHTER

Op 1 april aanvaardde Fred Kwasi Apaloo, een Ghanees staatsburger, de post van opperrechter na de pensionering van Alan Hancox, een Brits staatsburger. De benoeming van Apaloo betekende dat de Britse regering niet langer een functionaris voor deze post aanwees (zie pag. 196/1-'92).

OFFICIELE PARLEMENTAIRE OPPOSITIE ARRESTATIES

Op 8 april verklaarde de voorzitter van de Nationale Assemblée dat FORD-Asili de officiële oppositiepartij was en haar voorzitter Kenneth Matiba de leider van de oppositie. Hij negeerde daarmee een door 51 parlementsleden van de oppositie ondertekende verklaring, waarin Oginga Odinga van FORD-Kenya als leider van de oppositie werd aangewezen. Het besluit maakte een eind aan wekenlang geruzie tussen de twee partijen, die elk 31 zetels in het parlement bezetten (zie hierboven).

Oppositieleden gearresteerd

Op 6 april werd Raila Odinga, een parlements lid van FORD-Kenya, samen met vier anderen gearresteerd wegens het deelnemen aan een vermeende illegale demonstratie. Andere deelnemers, onder wie Paul Muite en James Orenge, ook belangrijke figuren binnen FORD-Kenya, konden echter ongehinderd tot het einde meedoen aan de demonstratie.

Sjeik Khalid Balala, leider van de niet-geregistreerde Islamitische Partij van Kenia (IPK), werd op 21 mei gearresteerd en aangeklaagd wegens het „voorneme te doden“.

Op 19 mei had Balala opgeroepen tot de moord op drie prominente politieke figuren in Mombasa die de IPK vijandig gezind waren. Ook had hij de vorming bekendgemaakt van een militaire vleugel om de regering-Moi te „verjagen“, die geweigerd had de partij te erkennen.

(Vor.ber.pag. 110/1 e.v.-1993)

LESOTHO

ALGEMENE VERKIEZINGEN

De parlementsverkiezingen van 27 maart 1993, de eerste sinds 1970, eindigden in een overweldigende overwinning voor de Basotho Congress Party (BCP) onder leiding van Ntsu Mokhehle. De partij behaalde alle 65 zetels in de Nationale Assemblée.

In veel kiesdistricten behaalde de BCP vijf keer zoveel stemmen als de Basotho National Party (BNP). Onder de verslagen BNP-kandidaten bevonden zich partijleider Evaristus Retselisitsoe Sekhonyana en generaal-majoor Justin Lekhanya, die van januari 1986 tot april 1991 aan het hoofd had gestaan van de militaire regering (zie pag. 65/1-'86 en 475/3-'91).

Omstreeks 80 procent van de 700.000 kiesgerechtigden, onder wie duizenden trekwerkers uit de Zuidafrikaanse mijnbouw, bracht zijn stem uit bij de verkiezingen. In afgelegen gebieden van het koninkrijk kwamen kiezers te paard naar de stemlokalen of werden zij met VN-helikopters gebracht. Sommige stemlokalen werden 24 uur opengehouden om kiezers met logistieke problemen toch in staat te stellen hun stem uit te brengen. Ongeveer 130 waarnemers uit 29 landen hielden, onder auspiciën van de VN, toezicht op de verkiezingen. Hun gezamenlijk oordeel was dat de verkiezingen, ondanks enkele „ernstige tekortkomingen“ bij het verspreiden van het kiezersinformatiemateriaal, vrij en eerlijk waren verlopen. Het enige slachtoffer was een jongen die op 28 maart werd overreden door een Gemeenebest-voertuig. Een waarnemer beschreef de verkiezingen als „derustigste na die van Canada“.

De uitslag van de verkiezingen werd echter aangevochten door de BNP, die naar verluidt gesteund werd door het leger. De BNP beweerde dat de verkiezingen frauduleus waren en verklaarde op 28 maart dat zij de uitslag niet zou aanvaarden.

Commentatoren merkten op dat de verkiezingen van 1970 ongeldig waren verklaard door Chief Leabua Jonathan, de toenmalige premier en leider van de BNP, toen de eerste resultaten op een overwinning voor de BCP wezen (zie pag. 81/1 e.v.-'70).

De BCP, voorheen een socialistische partij, had in haar verkiezingsprogramma verklaard dat zij zich voortaan zou inzetten voor een gemengde economie. De partij behield echter haar gereserveerde houding tegenover de koning en de traditionele autoriteiten en door haar succes bij de verkiezingen werd de politieke macht van de chiefs die zich hadden geallieerd met de BNP, daadwerkelijk verkleind.

NIEUW KABINET

Na de overwinning van de Basotho Congress Party (BCP) bij de algemene verkiezingen in maart 1993 (zie hierboven) werd BCP-leider Ntsu Mokhehle op 2 april beëdigd als premier. Tegelijkertijd zwoer koning Letsie III trouw aan de nieuwe grondwet van Lesotho.

In zijn installatierede erkende Mokhehle dat de BCP weliswaar alle 65 zetels in de Nationale Assemblée had veroverd, maar dat het „onverstandig“ zou zijn de „aanzienlijke massa“ te negeren, die gestemd had op de Basotho National Party (BNP) en op andere partijen. Hij verzocht de oppositiepartijen dringend niet de BCP samen te werken om de economie nieuw

leven in te blazen en de ontluikende democratie te beschermen.

Op 7 april maakte hij bekend dat hij bereid zou zijn BNP-leden op te nemen in verscheidene regeringsorganen zoals de Senaat (het Hogerhuis), die uit stamhoofden en benoemde leden bestond. Hij bleef er echter bij dat BNP-leden niet zouden worden opgenomen in de Nationale Vergadering (het Lagerhuis). Verder verwierp hij beschuldigingen van de oppositie dat het land een éénpartijstaat was geworden en wees hij er nadrukkelijk op dat de samenstelling van de Nationale Assemblée door middel van algemene verkiezingen was bepaald.

Op 8 april presenteerde Mokhehle zijn eerste kabinet. Dit was als volgt samengesteld:

Premier, minister van defensie, overheidsdiensten - Ntsu Mokhehle; vice-premier, minister van financiën, economische planning en scholing van arbeidskrachten - Selometsi Baholo; handel, industrie en toerisme, arbeid en werkgelegenheid - Shakhane Molhehle; landbouw, coöperaties en markthandel - Ntsukunyane Mphanya; binnenlandse zaken - Lesao Lehohla; onderwijs en opleiding, sport, cultuur en jeugdzaken - Pakalitha Moisisili; gezondheid en sociale zaken - mevr. Khauhele Deborah Raditapola; natuurlijke hulpbronnen - Monyane Moleleki; openbare werken, transport, PTT - David Mochoochoko; voorlichting en omroep - Mpho Malie; justitie, mensenrechten, wetten en constitutionele aangelegenheden - vacant.

BNP VERWERPT AANBOD REGERING

Op 11 mei verwierp de BNP een aanbod van de regering om twee zetels in de Senaat in te nemen van de acht zetels die voor benoemde leden waren gereserveerd. De BNP herhaalde haar stelling dat de nieuwe regering van de BCP onwettig was.

(Vor.ber.pag. 263/3 e.v.-1993)

MOZAMBIQUE

BEZORGDEHEID OVER VERTRAGINGEN IN VREDESPROCES. TERUGTREKKING ZIMBABWAANSE TROEPEN. AANKOMST UNOMOZ-EENHEDEN

De bezorgdheid nam toe over het langzame tempo waarmee het vredesakkoord van oktober 1992 ten uitvoer werd gebracht (zie pag. 189/1 e.v.-'93). Op 18 februari 1993 waarschuwde Don Matteo Zuppi, een van de officiële bemiddelaars bij de vredesbesprekingen, dat ogenschijnlijk kleine vertragingen ernstige gevolgen konden hebben. Hij meldde ook dat Afonso Dhlakama, leider van het opstandige Mozambikaanse Nationale Verzet (MNR of Renamo), eveneens zijn bezorgdheid had geuit.

AFRIKA

Krachtens de bepalingen van het akkoord van oktober had de demobilisatie van de troepen onder auspiciën van de VN binnen één maand na de parlementaire ratificatie van het akkoord, die op 9 oktober had plaatsgevonden, moeten beginnen. Op 15 februari waren echter minder dan 100 van de 7.500 man VN-vredes-troepen gearriveerd.

Op 4 februari inactc Aldo Ajello, de speciale afgezant van de secretaris-generaal van de VN, duidelijk dat de verdragingen deels te wijten waren aan de moeilijkheid om regeringen bereid te vinden troepen te leveren voor de VN-vredesmacht. Hij hield echter vol dat de problemen rond de uitvoering van het Angolese vredesakkoord zich hier niet zouden herhalen (zie pag. 411/3 e.v.-'93). Hij zei ook dat hij ervan overtuigd was dat beide partijen streefden naar vrede en noemde het feit dat beide partijen zich hielden aan het staakt-het-vuren een bewijs daarvan.

Op 17 februari bevestigde het ministerie van defensie van Zimbabwe dat de Zimbabweaanse troepen die de strategische corridors naar Beira en langs de Limpopo bewaakten - en die Mozambique volgens plan eind november 1992 zouden hebben verlaten - zouden worden teruggetrokken zodra de VN-troepen langs de transportcorridors gestationeerd waren.

De terugtrekking van de Zimbabweaanse troepen vond uiteindelijk op 14 april plaats.

Verkiezingen uitgesteld

Op 14 april uitte de VN-Veiligheidsraad zijn „ernstige bezorgdheid” over de verdragingen bij de uitvoering van het vredesproces toen duidelijk werd dat de algemene verkiezingen met meerdere partijen, die oorspronkelijk binnen een jaar na de ondertekening van het vredesverdrag in oktober 1992 (zie pag. 189/1 e.v.-'93) gehouden hadden moeten worden, niet op tijd zouden plaatsvinden.

Met de unanieme aanvaarding van resolutie 818 vroeg de Veiligheidsraad het tijdschema voor de uitvoering van het verdrag definitief vast te stellen en verzocht de Raad beide partijen de bewegingsvrijheid en verificatiemogelijkheden van UNOMOZ (UN Operation in Mozambique) te garanderen. Op 25 april bevestigde Aldo Ajello, de speciale afgezant van de VN-secretaris-generaal, eerdere waarschuwingen dat de verkiezingen vermoedelijk niet voor medio 1994 zouden plaatsvinden.

Het uitstel van de verkiezingen was ten dele te wijten aan verdragingen bij het inzetten van UNOMOZ-troepen die moesten toezien op het demobilisatieproces (zie hierboven). Afgezien van de soldaten die de transportcorridors naar de kust (zie hierboven) bewaakten, waren medio april nog maar 154 militairen van de vredesmacht gearriveerd. Bovendien waren er problemen met de financiering van de operatie doordat de VN slechts \$ 140 mln van de voor

het vredesproces begrote \$ 332 mln binnen hadden gekregen.

De operatie was verder opgehouden doordat vertegenwoordigers van Renamo zich op 9 maart hadden teruggetrokken uit de wapenstilstands- en controlecommissies die waren ingesteld krachtens de bepalingen van het vredesverdrag. Daarmee kwamen de voorbereidingen voor de instelling van verzamelpunten voor demobiliserende troepen tot stilstand. Renamo beweerde dat tot deze actie was overgegaan omdat de regering de Renamo-functionarissen in de hoofdstad Maputo niet had voorzien van adequate accommodatie en voer noch van voldoende voedsel.

Op 20 april bevestigde Renamo dat het pas weer zou toetreden tot de commissies als deze logistieke problemen waren opgelost. De rebellenbeweging had eerder verklaard dat haar soldaten pas gedemobiliseerd zouden worden wanneer zij internationale financiering had ontvangen. Op 7 april zei Renamo-leider Afonso Dhlakama dat zijn soldaten niet eerder opdracht zou krijgen zich te melden bij de verzamelpunten dan wanneer zijn organisatie \$ 15 mln had ontvangen ter ondersteuning van haar politieke activiteiten.

Voortgang vredesproces

De speciale afgezant van de VN-secretaris-generaal, Aldo Ajello, gaf op 28 mei te kennen erop te vertrouwen dat de in het kader van het vredesverdrag ingestelde commissies begin juni hun werkzaamheden zouden het-vatten.

Het werk van de commissies was door de terugtrekking van de Renamo-vertegenwoordigers in maart stil komen te liggen (zie hierboven), maar Ajello liet weten dat de logistieke problemen van Renamo waren opgelost. Voorts kondigde hij aan dat op een nader te bepalen datum in Maputo een ontmoeting zou

plaatsvinden tussen president Joaquim Chissano en Renamo-leider Afonso Dhlakama.

Eerder op 7 mei, was bericht dat alle leden van UNOMOZ in Mozambique waren gearriveerd. Volgens een GNOMOZ-communié waren 4.721 militairen aangekomen: de gewapende contingenten waren geleverd door Bangladesh, Botswana, Italië, Uruguay en Zambia, en ongewapende eenheden door Argentinië, India, Japan (zie pag. 428/3-'93) en Portugal.

HERSTEL HOOGSPANNINGSLEIDING CABORABASSA

Volgens lokale radioberichten op 28 april was een bedrag van \$ 125 mln toegezegd door Italië, Portugal en Zuid-Afrika voor het herstel van de hoogspanningsleiding tussen Cabora Bassa en Zuid-Afrika. De werkzaamheden aan de leiding zouden naar verwachting in september beginnen, en de stroomvoorziening van de waterkrachtcentrale aan Zuid-Afrika zou volgens plan in 1996 worden hervat. Omstreeks 40 procent van de 900 km lange leiding was tijdens de burgeroorlog door Renamo-rebellen onklaar gemaakt.

(Vor.ber.pag. 189/1 e.v.-1993)

NAMIBIË

AFTREDEN MUDGE

Op 4 april 1993 maakte Dirk Mudge, de voorzitter van de belangrijkste oppositiepartij, de Democratische Turnhalle Alliantie (DTA), zijn aftreden bekend als lid van de Nationale Vergadering.

President Joaquim Chissano van Mozambique inspecteerde op 15 april 1993 de Zimbabweaanse troepen in Chimoio, vóór hun vertrek uit Mozambique.

Mudge, die voor de onafhankelijkheid in verscheidene regeringen vooraanstaande posities had bekleed, probeerde geruchten te ontzenuwen dat zijn vertrek te maken had met de slechte resultaten van de DTA bij regionale en lokale verkiezingen in december 1992 (zie pag. 190/3-'93). Hij zei dat hij het besluit om zuiver persoonlijke redenen had genomen en dat hij zich wilde wijden aan het boerenbedrijf. Hij liet weten dat hij zijn zetel formeel zou opgeven aan het slot van het begrotingsdebat, dat naar verwachting eind juni gehouden zou worden.

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 15 april maakte president Sam Nujoma wijzigingen in zijn kabinet bekend, die naar zijn zeggen bedoeld was om de nijverheid te bevorderen. Hidipo Hamutenya werd minister van handel en industrie door van portefeuille te wisselen met Ben Amathila die daardoor minister van voorlichting en omroep werd. Naar verluidt was Amathila niet gelukkig met deze mutatie die neerkwam op een degradatie, zonder daarover te zijn geraadpleegd.

Een andere mutatie was de benoeming van Wilfred Emvula tot onderminister van handel en industrie. Hij was het eerste lid van de Nationale Raad, die pas in januari geïnstalleerde tweede kamer van het parlement (zie pag. 190/3-'93), die geroepen werd tot het ministersambt.

EERSTE ZITTING NATIONALE RAAD

De Nationale Raad begon zijn eerste zitting op 11 mei. De 26 Raadsleden hadden tevoren een opleiding ontvangen van een groep internationale adviseurs over parlementaire procedures en wetgeving.

(Vor.ber.pag. 190/3-1993)

SEYCHELLEN

GRONDWETSONTWERP VERWORPEN VOORTZETTING DEBATTEN. NIECWOONTWERP

Bij een referendum op 15 november 1992 kreeg een grondwetsontwerp van een commissie, die in meerderheid bestond uit leden van het regerende Progressieve Volksfront van de Seychellen (SPPF), niet de vereiste meerderheid van 60 procent. Uit de uitslag bleek dat 53,7 procent van de kiezers voor het ontwerp had gestemd, en 44,6 procent tegen. De opkomst was lager dan bij de algemene verkiezingen in juli (zie pag. 779/3-'92).

De oppositiegroepen onder leiding van de Democratische Partij (DP) hadden de laatste zittingen van de constitutionele commissie geboycot. Zij hadden op een „neen“-stem aangedrongen, met het argument dat het grondwetsontwerp het één-partijbewind van het SPPF zou bestendigen. Ook de invloedrijke rooms-katholieke kerk verzette zich tegen het ontwerp, omdat het abortus toestond.

Later werd bericht dat oppositiepartijen vraagtekens hadden gezet bij de bepaling in het grondwetsontwerp over de verdeling van de zetels in de Nationale Assemblée via evenredige vertegenwoordiging (de helft van het totaal, de rest werd met meerderheidsstemmen gekozen op basis van kiesdistricten). Deze zou gebaseerd moeten zijn op de uitslag van de presidentsverkiezingen. Aldus werd feitelijk gegarandeerd dat de president een welwillende meerderheid in de Assemblée kreeg.

Voortzetting grondwetsdebat

Het drie maanden durende mandaat van de constitutionele commissie, dat op 30 april 1993 zou aflopen, werd eind april verlengd. De commissie was in januari 1993 opnieuw bijeengekomen nadat haar grondwetsvoorstel bij een referendum in november 1992 was verworpen (zie hierboven). De Democratische Partij, die zich in september 1992 uit de commissie had teruggetrokken, had sinds januari gewoon aan de zittingen deelgenomen.

Nieuw ontwerp

De 22 leden van de constitutionele commissie keurden op 7 mei unaniem een ontwerp-grondwet goed. Dit herziene ontwerp zou op 15 juni aan een referendum worden onderworpen, en de leiders van de twee belangrijkste partijen, het SPPF en de DP, deden een beroep op de kiezers het nieuwe ontwerp goed te keuren.

KABINETSWIJZIGINGEN

Begin april voerde president France-Albert René enkele wijzigingen in zijn kabinet door. Een van de wijzigingen was dat hij de portefeuille van defensie aan James Michel afstond. Bovendien ruilde hij zijn portefeuille van industrie voor die van gemeenschapsontwikkeling (met toezicht op land- en huisvestingsaangelegenheden), die tot dan toe in handen van Esme Jumeau was geweest.

Michel, die zijn andere taken als minister van financiën en van voorlichting behield, was tot november 1992 stafchef van de strijdkrachten geweest. Torn had hij afstand gedaan van deze functie in het kader van een programma om een scheiding aan te brengen tussen de regeringspartij SPPF en het militaire apparaat.

(Vor.ber.pag. 779/3 e.v.-1992)

SOEDAN

MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN ONTSLAGEN

Op 13 februari 1993 onthief president Omar Hassan Ahmad al-Bashir minister van buitenlandse zaken Ahmad Ali Sahlul (zie pag. 434/3-'89) van zijn functie en benoemde hij Husayn Sulayman Abu Salih tot diens opvolger:

BERICHTEN OVER SCHENDINGEN VAN DE MENSENRECHTEN. BEZOEK VAN DE PAUS

Op 19 februari publiceerde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International een rapport waarin de regering werd beschuldigd van schending van de mensenrechten in het zuiden en westen van het land. Honderden burgers zouden eind december 1992 en begin januari 1993 geëxecuteerd zijn in het Nuba-gebied.

In andere berichten waarin gesproken werd van een bewuste genocide op het Nuba-volk, werd het aantal doden geschat op 6.000. Mensenrechtenactivisten en katholieke bisschoppen hadden de regering al eerder beschuldigd van mishandeling en massamoord (zie pag. 1911-'93). Volgens het rapport van Amnesty waren in de zuidelijke stad Juba meer dan 100 mensen verdwenen en was een onbekend aantal anderen geëxecuteerd bij de jacht van regeringstroepen op leden van het rebellerende Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA)

Op 10 februari bracht paus Johannes Paulus II een bezoek van 10 uur aan Khartoem ter afsluiting van een rondreis langs verscheidene West- en Middenafrikaanse landen. In Khartoem celebreerde hij een door de televisie uitgezonden mis in de openlucht waarbij hij aandrang op religieuze tolerantie.

De paus klaagde over „een verschrikkelijke oogst aan lijden“ in Soedan en zou verder gezegd hebben dat het Vaticaan zich verzette tegen het opleggen van de sharia (deislamitische wet) aan de christelijke minderheid. Luitenant-generaal Omar Hassan Ahmad al-Bashir, het Soedanese staatshoofd, zou volgens berichten tijdens zijn ontmoeting met de paus ontkend hebben dat er politieke gevangenen in Soedan waren.

GESPREKKEN VAN REGERING EN SPLA BURGERS IN BENARDE TOESTAND

Volgens berichten zou president Yoweri Museveni van Oeganda zijn opgetreden als bemiddelaar bij gesprekken in Entebbe (Oeganda) tussen de Torit-factie van het SPLA onder leiding van kolonel John Garang en een regeringsdelegatie, die op 22 februari begonnen. De twee

AFRIKA

partijen zouden op 23 februari zijn overeengekomen om de voor het laatst in juli 1992 gehouden vredesbesprekingen in Abuja (Nigeria) zonder voorwaarden vooraf te hervatten (zie pag. 703/2-'92).

De Nasir-factie van het SPLA geleid door Riek Nachar, zou begin februari in Nairobi (Kenia) een ontmoeting met andere rebellen-groeperingen hebben gehad in een kennelijke poging om de rebellenbeweging te verenigen voordat een verwacht regeringsoffensief in het droge jaargetijde zou beginnen.

Op 21 februari berichtte radio-Oeganda dat in de eerste twee weken van februari grote aantallen Soedanese vluchtelingen de grens met Noordwest-Oeganda waren overgestoken. Volgens een bericht van 25 februari hadden Amerikaanse humanitaire organisaties en enkele leden van het Amerikaanse Congres er bij de regering van de nieuwe Amerikaanse president Bill Clinton op aangedrongen om het voortouw te nemen bij het bestrijden van de steeds ernstiger wordende hongersnood in Soedan en om de Soedanese regering en rebellen met klem te vragen af te zien van aanvallen op vluchtelingenkampen.

Op 23 februari citeerde het perbureau *Reuter* bronnen van de VN en hulporganisaties dat in het 800 km zuidwestelijk van Khartoem gelegen Parayang-gebied aan de Bahr al-Ghazal (een zijrivier van de Nijl) naar schatting 60.000 mensen, bijna de helft van de plaatselijke bevolking, waren bezweken aan een uitbarsting van viscerale leishmaniasis of kala azar, een slopende ziekte veroorzaakt door de protozoön *leishmania donovani*.

PROBLEMEN BIJ HET VREDESPROCES IN HET ZUIDEN. BEGIN VREDESBESPREKINGEN

Na de ontmoetingen tussen de regering en drie facties van het rebellerende SPLA (zie hierboven) in Entebbe (Oeganda) en Nairobi (Kenia) duiden tekenen begin maart erop dat formele vredesonderhandelingen mogelijk nabij waren.

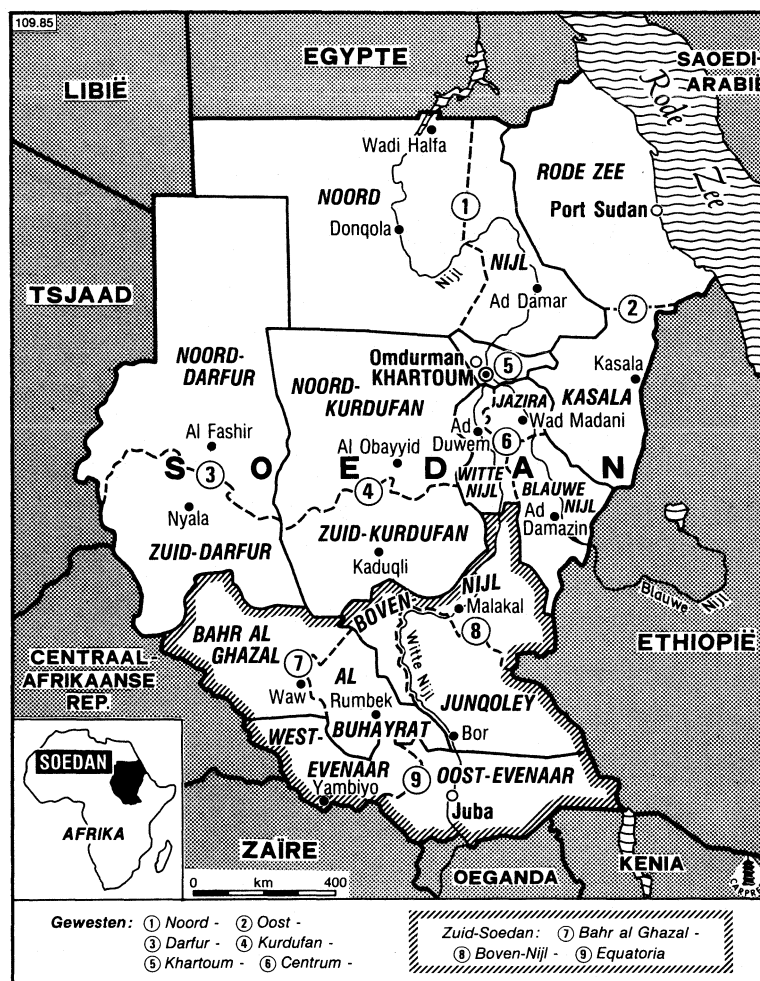
Na bemiddeling van president Yoweri Museveni van Oeganda gaf de Torit-factie van het SPLA onder leiding van kolonel John Garang te kennen bereid te zijn aan vredesbesprekingen in Abuja (Nigeria) deel te nemen. Daarna waren ook de rivaliserende Nasir-factie van Riek Nachar en de „Eenheidskrachten“-factie van William Nyuon Bany naar verluidt tot besprekingen (zie pag. 703/1 e.v.-'92 en pag. 191/3-'93 voor vorige vredesbesprekingen).

Op 3 maart zei Ali Elhag Mohammed, de minister van economische planning en investeringen en tevens officiële woordvoerder van de regering bij de vredesbesprekingen, in de Nationale Overgangsassamblée (het parlement) in Khartoem dat de regering probeerde het SPLA te verenigen en vastberaden naar vrede streefde.

Op 17 maart kondigde Garang, een christen, eenzijdig een staakt-het-vuren af. Volgens SPLA-functionarissen

gebeurde dat ter ere van de islamitische feestdag Id al-Fitr met de bedoeling een goede sfeer te scheppen voor de besprekingen in Abuja. Twee dagen later deed de regering een soortgelijke mededeling. Volgens berichten zou Garang hebben opgeroepen veiligheidszones in te stellen in Zuid-Soedan en het Nuba-gebergte waar de regering zich schuldig zou hebben gemaakt aan volkenmoord (zie pag. 191/1-'93), om vóór de waarschijnlijk in mei beginnende regentijd de hongerende bevolking in die gebieden van voedselhulp te voorzien.

Op 31 maart berichtte Radio-Omdurman over een treffen tussen Garangs troepen en de „Eenheidskrachten“-factie te Kongor in de provincie Boven-Nijl, dat het vredesproces leek te bedreigen. Een woordvoerder van de Nasir-factie beschuldigde Garangs manschappen ervan 50 ontheemden en oorlogsslachtoffers die steun ontvingen van het VN-Wereldvoedselprogramma (WFP), te hebben gedood en hulpgoederen te hebben gestolen.

Een plaatselijke VN-vertegenwoordiger, Jean-François Darq, zou volgens latere berichten mishandeld zijn door Garangs manschappen die de VN ervan beschuldigden Nachars groep te helpen. Hulpinstanties die samenwerken met Operation Lifeline Sudan van de VN, zouden begin april personeel uit het gebied hebben teruggetrokken. Zij twijfelden aan de toekomst van het akkoord over de voedseldistributie dat de VN en de facties hadden gesloten (zie pag. 191/3-'93) en dat sinds december 1992 tot een betere aanvoer van hulpgoederen had geleid.

Tot de slachtoffers in Kongor bleek later ook Joseph Odohu te behoren, een oudgediende politicus uit het zuiden en in het begin van de jaren zestig de auteur van het oorspronkelijke politieke manifest van het SPLA. Zijn dood zou naar verwachting de steun voor Garang verder verminderen. Het bleek dat na hun ontmoeting te Nairobi in februari de leiders van de twee dissidente SPLA-facties zich hadden teruggetrokken in Kongor voor overleg en daar in een hinderlaag waren gevallen.

Waarschuwing van Amerikaanse regering

In een toespraak tot de subcommissie voor Afrikaanse zaken van het Ameri-

kaanse Huis van Afgevaardigden deed Herman Cohen, de vertrekkende Amerikaanse onderminister voor Afrikaanse zaken, op 10 maart in Washington een beroep op alle partijen hun militaire posities te bevriezen en de burgeroorlog te beëindigen. Cohen zou gezegd hebben dat de VS overwogen het instellen van veiligheidszones in Zuid-Soedan voor mensen die de honger en de burgeroorlog ontvluchtten, te steunen. Cohen zou ook de Soedanese regering gewaarschuwd hebben dat Soedan op Washingtons lijst van terroristische landen gezet kon worden vanwege de contacten met Iran, Irak en Libië. Hij zei dat de VS bezorgd waren over vermeende schendingen van de mensenrechten die de Soedanese regering had ontkend. De VN-Commissie voor de Mensenrechten maakte eveneens op 10 maart bekend dat zij een rapporteur voor Soedan zou aanstellen na berichten over „ernstigste schendingen” van de mensenrechten aldaar.

Tijdens een bezoek aan Washington op 14 maart nodigde Ali Elhag Mohammed de subcommissie van het Congres uit voor een bezoek aan Soedan om de beschuldigingen te onderzoeken.

Begin vredesbesprekingen

In april begon de regering vredesbesprekingen met twee facties van het SPLA.

Op 8 april waren er al voorbereidende besprekingen geweest in Abuja (Nigeria), waarbij was afgesproken dat het staakt-het-vuren dat in maart was afgekondigd (zie hierboven) zou worden gehandhaafd.

De eigenlijke besprekingen tussen de regering en de Torit-factie van het SPLA begonnen op 26 april in de Nigeriaanse hoofdstad Abuja. Ondanks eerdere beloften woonde de leider van de Torit-factie, John Garang, de besprekingen niet bij. De delegatie van deze factie werd geleid door Silva Wiir. De belangrijkste vertegenwoordiger van de regering was minister Ali Elhag Mohammed van economische planning en investeringen. De onderhandelings, waarbij slechts langzaam vorderingen zouden zijn geboekt, duurden tot 11 mei voort.

Intussen had een regeringsdelegatie op 23 april in Nairobi (Kenia) een ontmoeting met afgevaardigden van SPLA-United, een alliantie van drie rebellenfacties die op 5 april was gevormd. De nieuwe groep verenigde de Nasir-factie van Riek Nachar, de „Eenheidskrachten”-factie van William Nyuon Bany en de factie die werd geleid door Carabino Kuany Bol onder het leiderschap van Riek Nachar.

In een voorafgaande gezamenlijke verklaring op 5 april hadden de drie facties verklaard te geloven dat er geen militaire oplossing voor het conflict was. Zij verklaarden zich te zullen inzetten voor een uitgebreide vredesregeling en kondigden per direct een eenzijdig staakt-

het-vuren af. Deze verklaringen werden bevestigd tijdens de ontmoeting met de regering in de Keniaanse hoofdstad Nairobi. Daar verklaarden de drie opnieuw dat zij zich zouden houden aan de bepalingen van de vredesconferentie van Abuja van mei-juni 1992 (zie pag. 703/1-2-'92). De partijen spraken af de besprekingen begin mei te hervatten.

Vredesbesprekingen in Abuja verdaagd

De vredesbesprekingen in Abuja (Nigeria) tussen de regering en de Torit-factie van het SPLA werden op 18 mei verdaagd tot 19 juni, nadat meningsverschillen waren gerezen over de overdracht van bevoegdheden aan de deelstaten.

Op de voornaamste geschilpunten was tot dan toe weinig vooruitgang geboekt: staat en religie; het behoud van nationale eenheid; veiligheidsregelingen voor een interimperiode en de duur ervan; en de verdeling van de bevoegdheden. Hoewel op 14 mei wel overeenstemming was bereikt over de vorming van een commissie voor de verdeling van het nationale inkomen, die verantwoordelijk zou zijn voor de toewijzing van geld aan de regio's, bestond er geen eenstemmigheid over de structuur van deze commissie.

Besprekingen met SPLA-United in Nairobi

De eerste ronde van formele vredesbesprekingen tussen de regering en SPLA-United vond van 7-26 mei plaats in Nairobi (Kenia). De regeringsdelegatie werd geleid door Muhammad Ibrahim al-Tahir en die van de rebellen door Lam Akol.

Volgens het gezamenlijke slotcommuniqué aanvaarden beide partijen het concept van een verenigde federale staat, waarbij enkele formele verschillen in het Zuiden zouden gelden tijdens de overgangperiode. Ook stemden beide partijen ermee in dat de deelstaatregeringen het recht zouden hebben wetten in te voeren die een aanvulling op federale wetten voor bijzondere gevallen vormden: zo zou de toepassing van de islamitische wet (sharia) in de noordelijke deelstaten zijn toegestaan, maar niet in het zuiden. Maar over de duur van de overgangperiode vóór een referendum over de mogelijke toekomstige machtsdeling bestond geen overeenstemming.

VN-voedselrapport

Volgens een rapport, dat op 17 mei door VN-instanties werd uitgebracht, zouden in 1993 bijna 1,5 mln mensen in Zuid-Soedan voedselhulp nodig hebben. Van hen zouden 600.000 mensen praktisch over geen andere voedselbron beschikken.

Ondanks een voorspeld overschot uit de nationale graanoogst dreigden een wijdverbreide hongerdood en ondervoeding als gevolg van de

strijd door de rebellen die grote delen van het Zuiden had geïsoleerd. Twee voornamelijk risicogebieden werden apart vermeld: een „hongersterftrihoek” tussen Kongor, Waat en Ayod in de deelstaat Jonglei, en het grensgebied van de deelstaten Bahr al-Ghazal, Kordofan en Boven-Nijl.

Op 28 mei tekenden de Torit-factie van het SPLA en SPLA-United een bestandsakkoord dat voorzag in de ontroofing door hun troepen van de landingsstrips te Ayod, Kongor, Waat en Yei om noodtransporten van humanitaire hulp mogelijk te maken.

EX-PREMIER GEARRESTEERD

Op 5 april werd ex-premier Sadiq el-Mahdi, die in 1989 door de militairen was afgezet (zie pag. 433/1-'89), gearresteerd en 24 uur vastgehouden. Hij had een kutba (preek) gehouden in de Khalifa-moskee in Omdurman tijdens het Id al-Fitr-feest eind maart, waarin hij fel uithaalde naar de regering en met name naar haar economische prestaties.

(Voorber. pag. 190/3 e.v.-1993)

SOMALIA

MOEIZAME OVERDRACHT VREDESTAAK VAN VS AAN VN. AANKOMST UNOSOM-II. AANHOUDEND GEWELD

In een klimaat van voortdurende onveiligheid en bloedvergieten werd begin februari 1993 bericht over meningsverschillen tussen functionarissen van de VS en de VN over het tijdschema en de modaliteiten van een eventuele overdracht van de taken van de United Task Force (UNITAF), een door de VS geleide militaire en humanitaire operatie die reeds twee maanden aan de gang was (zie pag. 192/2 e.v.-'93), aan een multinationale troepenmacht onder direct commando van de VN.

Volgens berichten zouden Amerikaanse militaire functionarissen in Somalia geïrriteerd zijn geweest door het trage tempo van de VN-voorbereidingen, terwijl de speciale afgezant van de VN in Mogadishu, Ismat Kittani, gezegd zou hebben dat hij gekant was tegen een voortijdige terugtrekking van de Amerikaanse troepen.

Op 12 februari werden diplomatieke en Amerikaanse functionarissen geciteerd die gezegd zouden hebben dat VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali van plan was de Amerikaanse soldaten te vervangen door een internationaal korps van 15.000-20.000 militairen (onderwie 3.000-5.000 Amerikanen) onder lei-

AFRIKA

ding van (naar later bleek) de Turkse luitenant-generaal Cevik Bir. Naar verluidt had de internationale troepenmacht eind januari een piek bereikt met 38.300 militairen.

Begin februari verbierden ongeveer 24.000 Amerikaanse manschappen in het land; toen had volgens de Amerikaanse militaire woordvoerder in Mogadishu, kolonel Fred Peck, het Centrale Commando van de VS Washington laten weten dat de inilitaire taak van het lierstel van de veiligheid zo goed als voltooid was. Aan het einde van die maand was het aantal Amerikaanse manschappen teruggebracht tot 17.000.

Volgens een bericht van de Washington Post van 15 februari vertrouwde de Amerikaanse president Bill Clinton erop dat de meeste Amerikaanse soldaten binnen twee maanden Somalia verlaten zouden hebben. Reuter citeerde diezelfde dag vanuit Mogadishu een VN-woordvoerder, Farouk Mawlawi, die gezegd zou hebben dat de troepenmacht van de VN in Somalia (UN Operations in Somalia, UNOSOM) hetzelfde mandaat zou hebben als UNITAF.

Begin februari werd bericht dat België het 6.15 man tellende Belgische contingent in de zuidelijke havenstad Kismayu zou versterken met 250 militairen. Op 14 februari werden Indiase diplomaten in Washington geciteerd die gezegd zouden hebben dat India overwoog aan UNOSOM deel te nemen met 4.000 manschappen van de marine en het leger. Nigeria zou volgens berichten in februari 660 man sturen. Op 25 februari werd bericht dat Pakistan, het eerste land dat troepen had bijgedragen aan de VN-operaties (zie pag. 707/1-'92), nog meer militairen zou sturen. Het Franse contingent zou medio april met de helft zijn teruggebracht tot minder dan 1.000 man.

Gewelddadige demonstraties tegen de VS

Ondanks officiële Amerikaanse beweringen dat de veiligheidssituatie was verbeterd, vonden er nog steeds uitbarstingen van geweld plaats, waaronder heftige botsingen in Mogadishu tussen betogers en Amerikaanse troepen. Op 5 februari gooiden ongeveer 200 jongeren stenen naar Amerikaanse soldaten nadat een 13-jarige jongen was doodgeschoten.

Honderden aanhangers van generaal Mohammed Farah Aydid, de leider van de Somalische Nationale Alliantie (SNA), barricadeerden op 23 en 24 februari straten in Mogadishu met brandende banden, terwijl ze onafgebroken strijd leverden met de buitenlandse militairen en probeerden de Amerikaanse en Franse ambassades te bestormen. De Somalische aanvallers waren kennelijk in woede ontstoken door geruchten dat de Amerikaanse regering generaal Mohammed Siyad Hersi Morgan, een van Aydids rivalen, zou bevoordelen. Volgens ooggetuigen zouden Amerikaanse

Een beeld van de situatie bij de groene lijn in de Somalische hoofdstad Mogadishu op 28 april 1993.

of geallieerde troepen tijdens de onlusten negen Somaliërs hebben gedood.

De Guardian van 1 maart berichtte dat hulporganisaties in Somalia Amerikaanse functionarissen ervan beschuldigden opzettelijk het mislukken van Operation Restore Hope te veroorzaken om de terugtrekking van hun inilitairen te bespoedigen.

Op 25 februari deden zich nieuwe gewelddadigheden voor in verschillende delen van Mogadishu toen UNITAF-militairen het aan de stok kregen met zwerfende bendes gewapende betogers. De gevechten zouden volgens berichten in de middag abrupt zijn opgehouden nadat generaal Aydid via de radio zijn aanhangers tot kalmte had gemaand. Hij gaf „schietgrage“ Amerikaanse militairen de schuld van de dood van vijf Somaliërs. Drie Amerikaanse mariniers en twee Nigeriaanse soldaten zouden gewond zijn geraakt.

Op 23 februari werd bericht dat een Ierse verpleegster, die meereed met een konvooi dat van Mogadishu op weg was naar Baidoa, was doodgeschoten. Drie Somaliërs in dienst van het Internationale Comité van het Rode Kruis en drie anderen waren om het leven gekomen toen hun voertuig op 3 februari in Noord-Somalia op een mijn reed.

Gevechten in Kismayu. Overeenstemming over gesprekken

In de laatste week van februari vonden volgens berichten van de Franse liefdadigheidsorganisatie Artsen zonder grenzen ongeveer 100 mensen de dood in gevechten tussen de milities van de SNA en Morgan in de zuidelijke havenstad Kismayu. Morgans troepen zouden

zijn gezwicht voor een ultimatum van Robert Oakley, de Amerikaanse politieke vertegenwoordiger in Somalia, om Kismayu op 24 februari te verlaten.

Belgische, Italiaanse en Amerikaanse militairen hadden de stad bezet, waar volgens berichten van 4 februari 15 strijders van Morgan waren afgeslacht. Op 1 maart werd bericht dat Italiaanse en Australische soldaten de twee voorafgaande dagen vier gewapende mannen hadden gedood.

Op 27 februari zeiden VN-functionarissen dat Somalische factieleiders het, ondanks eerdere bezwaren van Aydid, eens waren geworden over een agenda voor verzoeningsgesprekken die op 15 maart in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba moesten beginnen (zie pag. 197/1-'93).

Voorbereidingen voor UNOSOM-II

Terwijl de terugtrekking van de Amerikaanse troepen die hadden deelgenomen aan „Operation Restore Hope“, in volle gang was (zie pag. 197/1-'93 en hierboven), zou VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali op 5 maart hebben voorgesteld de operaties op 1 mei over te dragen aan een 28.000 koppen tellende VN-macht, de VN-Operatie in Somalia (UNOSOM-II).

De VN-macht zou worden ingezet in het hele land, dus ook in het noorden dat zich in mei 1991 onafhankelijk had verklaard (als de Republiek Somaliland, zie pag. 624/2/3-'91).

De eerste UNOSOM-macht, die klein en grotendeels ineffectief was geweest, was ingezet vanaf september 1992 (zie pag. 192/2 e.v.-'93).

en de door de VS geleide troepen, eveneens gesanctioneerd door de VN-Veiligheidsraad, waren in december 1992 gearriveerd (zie pag. 195/1 e.v.-'93).

Een Amerikaanse militaire woordvoerder in Mogadishu zou volgens Reuter op 3 maart gezegd hebben dat grote aantallen Amerikaanse militairen mogelijk nog twee maanden of langer zouden blijven. De VS zouden bereid zijn 5.000 manschappen bij te dragen aan UNOSOM-II.

Op 9 maart verving de Amerikaanse admiraal (b.d.) Jonathan T. Howe de Iraakees Ismat Kittani als de speciale vertegenwoordiger in Somalia van de VN-secretaris-generaal, met een mandaat van drie maanden om toe te zien op de overdracht aan UNOSOM-II.

In een resolutie keurde de VN-Veilighedsraad op 26 maart het voorstel van de secretaris-generaal inzake UNOSOM-II unaniem goed waardoor hij ongekende bevoegdheden kreeg krachtens hoofdstuk 7 van het VN-handvest dat de Veiligheidsraad in staat stelde zijn bevelen uit te voeren.

De troepenmacht zou naar verwachting bestaan uit 20.000 militairen, 8.000 man voor logistieke ondersteuning en 2.800 man burgerpersoneel, enzovoort naar schatting \$ 1,5 mrd kosten. UNOSOM-II was krachtens resolutie 813 gemachtigd al het nodige te doen om de vrede te handhaven, de strijdende facties te ontwapenen en de hulpverleners te beschermen, van wie velen voor hun veiligheid vreesden als de Amerikanen zich zouden terugtrekken. De troepenmacht zou tevens verantwoordelijk zijn voor de terugkeer van honderdduizenden vluchtelingen naar hun woonsteden, het opruimen van landmijnen, het opzetten van een politiemacht en het verlenen van hulp bij de wederopbouw van de economie.

Gevechten, situatie aanhoudend onbestendig

In de zuidelijke havenstad Kismayu, waar eind februari naar schatting 100 mensen waren omgekomen bij gevechten (zie boven), braken opnieuw vuurgevechten uit. Op 9 maart werd bericht dat nog eens 23 mensen om het leven waren gekomen.

De stad zou geïnfiltreerd zijn door strijders van Mohammed Said Hersi (ook bekend als generaal Morgan), een aanhanger van de verbannen ex-president Mohammed Siad Barre (zie ook pag. 193/1-'93). Zij vielen aanhangers aan van kolonel Ahmed Omar Jess, een supporter van Mohammed Farah Aydid, de leider van de Somalische Nationale Alliantie (SNA), waarbij ze vrouwen en kinderen als menselijk schilden gebruikten.

Op 18 maart arriveerde een snel inzetbare Amerikaanse troepenmacht van 500 mariniers in Kismayu om de orde te herstellen en de Amerikaanse en Belgische

garnizoenen te ondersteunen nadat ten gevolge van de gevechten de gesprekken in Addis Abeba een dag eerder waren afgebroken (zie hieronder). De mariniers werden een week later teruggetrokken, maar op 27 maart echter landden 1.300 nieuwe mariniers nadat de strijd opnieuw was opgelaaide. Persberichten die dag meldden dat er in Kismayu in vier dagen ongeveer 100 Somaliërs waren gedood bij de ernstigste gevechten tussen facties sedert begin december 1992.

In maart werden kleine schermutselingen gemeld in andere delen van Somalia waarbij een aantal Somaliërs om het leven kwam. Vier Belgische en twee Franse soldaten zouden die maand zijn omgekomen bij ongelukken.

Succesvolle vredesbesprekingen

Onder auspiciën van de VN begon op 15 maart een nationale verzoeningsconferentie in Addis Abeba waarmee de belangrijkste facties in januari hadden ingestemd (zie pag. 197/2-'93). Ali Mahdi Mohammed, die zichzelf tot president van Somalia had uitgeroepen en beweerde te kunnen rekenen op de steun van 11 facties, zou de vorming van een nationale overgangsregering geëist hebben, in afwachting van verkiezingen. Generaal Mohammed Farah Aydid en de leiders van andere delegaties zeiden dat zij liever eerst regionale gezagsorganen instelden die in staat waren het banditisme te bestrijden.

Na berichten dat zijn aanhangers uit Kismayu waren verdreven, beschuldigde generaal Ay-

did de internationale troepenmacht er twee dagen later van niet te hebben ingegrepen; ook zei hij niet meer te zullen deelnemen aan de besprekingen. Op 19 maart verscheen generaal Aydid weer aan de conferentietafel na de interventie van de Amerikaanse mariniers in Kismayu (zie hierboven).

Op 27 maart werd bekendgemaakt dat er een compromis was bereikt over de vorming van een Nationale Overgangsraad die het hoogste gezagsorgaan zou worden, met een mandaat om het land binnen twee jaar naar verkiezingen te leiden.

Het akkoord, door generaal Aydid „historisch” genoemd, verplichtte de facties naar verluidt ook zich binnen 90 dagen gelijktijdig te ontwapenen. Tevens werd de internationale gemeenschap om een multinationale troepenmacht gevraagd die het bestaande staakt-het-vuren moest controleren door overtreders te straffen met „strengere en werkzame sancties”. De 18 bestuursregio's van Somalia zouden ieder drie vertegenwoordigers leveren aan de raad en de 15 ondertekenende facties elk één.

Aankomst UNOSOM-II

Op 4 mei droeg de door de VS geleide multinationale Unified Task Force (UNITAF) formeel de controle op de militaire en humanitaire operatie in Somalia over aan de VN-Operatie in Somalia (UNOSOM-II) onder het bevel van generaal Cevik Bir (Turkije).

Bij een sobere plechtigheid in Mogadishu werd de Amerikaanse vlag boven het operationele hoofdkwartier gestreken en vervangen door de vlag van de VN. De plechtigheid werd bijgewoond door de Amerikaanse admiraal (b.d.)

De commandant van de VN-troepen in Somalia, de Turkse generaal Cevik Bir (l.), en de commandant van UNITAF, de Amerikaanse generaal Robert B. Johnston (2de v.l.), inspecteren de multinationale troepen tijdens de plechtigheid van 4 mei 1993, waarop UNITAF formeel de controle overdroeg aan de VN.

AFRIKA

Jonathan T Howe, de speciale afgezet van de VN-secretaris-generaal voor Somalia, die zei dat UNOSOM-II zou trachten te helpen voortgang te boeken op weg naar nationale verzoening en vrede te vinden om nationale en regionale instellingen weer van de grond te krijgen. UNOSOM-II zou naar zijn zeggen bijstand verlenen bij de uitvoering van de akkoorden van Addis Abeba uit maart 1993 inzake een staakt-het-vuren en de vorming van een nationale overgangsraad (zie hierboven).

Naar verwachting zouden de 20.000 militairen van UNOSOM-II geleverd worden door 33 landen, waaronder Botswana, India en Marokko. Voorts omvatte het contingent 4.761 militairen uit Pakistan (die de controle op de hoofdstad een week vóór de officiële overdracht overnamen). 1.600 militairen uit Duitsland en 4.000 manschappen van de Amerikaanse troepen die tot dan toe waren betrokken bij de „Operation Restore Hope“

De VN-interventie werd door verscheidene van de oorlogvoerende facties niet toegejuicht. De SNA onder leiding van Mohammed Farah Aydid stond bijzonder kritisch tegenover de rol van UNOSOM-II en waarschuwde herhaaldelijk dat de VN-operatie zich inoest beperken tot hulpverlening en moest ophouden „zich te mengen in de interne aangelegenheden“ van het land.

NIEUWE PRESIDENT SOMALILAND

Op 5 mei werd Mohamed Ibrahim Egal gekozen tot president van de op eigen initiatief geproclameerde onafhankelijke staat Somaliland.

Egal, die in de jaren 1967-1969 premier van Somalia was geweest, werd gekozen door 97 van de 140 leden van het centrale comité (parlement). Zijn voorganger Abdel-Rahman Ahmed Ali, wiens mandaat was afgelopen, had zich herkiesbaar gesteld en kreeg 24 stemmen. Abdel-Rahman Ali Farah, een voormalige kolonel uit de Somalische Nationale Beweging (SNM) werd tot vice-president gekozen.

(Voorberpag. 192/2 e.v.-1993)

TUNESIË

VERKIEZINGSDATUM. MAATREGELEN TEGEN TERRORISTEN

Op 27 december 1992 maakte president Zine el-Abidine Ben Ali in de Nationale Assemblée bekend dat in maart 1994 parlements- en presidentsverkiezingen zouden worden gehouden. De verkiezingen zouden plaatsvinden onder een herzien kiesstelsel dat, aldus de president, zou garanderen dat oppositiepartijen in het parlement werden vertegenwoordigd (zie pag. 118/1-'93 voor de aankondiging van beperkte hervormingen in november).

Volgens een bericht van 13 december

Nigeriaanse militairen op zoek naar wapens in een vluchtelingenkamp te Mogadishu op 8 mei 1993.

zou minister van binnenlandse zaken Abdullah Kallal hebben gezegd dat een terroristisch netwerk van islamitische fundamentalisten volledig ontmanteld was. President Ben Ali zou eerder hebben gezegd dat radicale moslims vanaf Franse bodem tegen Tunesië opereerden, waarbij hij opmerkte dat dit de betrekkingen met Frankrijk niet had geschaad.

UITSPRAAK OVER STATUS VAN LTDH. PROTESTEN OVER MENSENRECHTEN

De Tunesische Liga voor de Mensenrechten (LTDH) hervatte begin april 1993 haar activiteiten na een gerechtelijke uitspraak op 26 maart waarin een wet op het lidmaatschap van particuliere verenigingen niet van toepassing werd verklaard op de LTDH.

Deze wet, die in maart 1992 was aangenomen, bepaalde dat alle particuliere verenigingen het lidmaatschap moesten openstellen voor leden van alle politieke partijen. Tegelijk verbood de wet dat functionarissen van politieke partijen zich bij dergelijke verenigingen aansloten. De LTDH had geweigerd zich naar de wet te schikken en had in juni 1992 besloten zich op te heffen (zie pag. 63611-'92).

Meer dan 200 intellectuelen stelden op 9 april de activiteiten van de regering van president Zine el-Abidine Ben Ali op het gebied van de mensenrechten aan de kaak. Zij ondertekenden een petitie waarin zij de „verstikking van (de vrijheid van) meningsuiting en organisatie“ veroordeelden. Zij beschuldigden de regering van „ernstige misbruiken“ en riepen op

een eind te maken aan de politieke overheersing van Ben Ali's partij, de Rassemblement constitutionnel démocratique (RCD). De demonstranten stemden in met de uitspraak over de LTDH, maar waarschuwden dat de Liga nog steeds kwetsbaar was.

Op 23 april maakte president Zine el-Abidine Ben Ali bekend dat het land artikel 41 van het Internationale Verdrag van Civiele en Politieke Rechten uit 1966 aanvaardde.

NAAMSVERANDERING COMMUNISTISCHE PARTIJ

Nadat de Tunesische Communistische Partij (PCT) op 15 maart had aangekondigd dat zij onder een andere naam opnieuw van start zou gaan, vond op 22 en 23 april het tiende en laatste congres van de PCT plaats. Daar werd de Mouvement de la rénovation - Ettajid (ME) formeel als haar opvolgster geïntroduceerd. Mohamed Harmel, tot dan toe secretaris-generaal van de PCT, werd op dezelfde post in de nieuwe partij gekozen, en Mohamed Ali el Halouani werd gekozen tot voorzitter van de 40 leden tellende constituerende raad.

Reeds op 15 maart had Harmel gezegd dat het marxisme niet de officiële doctrine van de ME zou zijn. Deze zou worden geïnspireerd door „progressie“, denken.

BIJEENKOMST DONOREN

Vertegenwoordigers van de Wereld-

bank en andere donororganisaties en -landen kwamen op 6 en 7 mei in Tunis bijeen. De *Middle East Economic Digest* van 21 mei berichtte dat de deelnemers aan de bijeenkomst hun formele steun hadden betuigd aan het algemene economische hervormingsprogramma en het 8ste vijfjarenplan (1992-1996) van de regering.

Volgens het bericht had de regering berekend omstreeks \$ 4 mrd aan buitenlandse kredieten nodig te hebben om het 8ste plan te financieren. De minister van internationale samenwerking en investeringen, Mohammed Ghanouchi, stelde dat de regering zich reeds verzekerd had van een bedrag van ca. \$ 1.5 mrd.

(Vor.ber.pag. 117/2 e.v.-1993)

ZAMBIA

NOODTOESTAND AFGEKONDIGD. ARRESTATIES. BESCHULDIGINGEN VAN BUITENLANDSE BETROKKENHEID. NOODTOESTAND OPGEHEVEN

Op 4 maart 1993 kondigde president Frederick Chiluba voor onbepaalde tijd de noodtoestand af om „burgers (tegen te houden) die de natie in chaos willen storten“. Deze stap kwam nadat begin maart berichten verschenen over een coup poging met de codenaam „Nuloptie“. Deze coup zou zijn voorbereid door radicale elementen binnen de oppositionele Verenigde Nationale Onafhankelijkheidspartij (United National Independence Party, UNIP) die loyaal waren aan oud-president Kenneth Kaunda.

De regering rechtvaardigde haar optreden met een verwijzing naar de ontdekking door de politie van UNIP-documenten, waaruit bleek dat er plannen bestonden om door middel van burgerlijke ongehoorzaamheid en een gewapende opstand aan de macht te komen. Eerder zou UNIP-voorzitter Kebby Mnsokotwane hebben toegegeven dat hij een exemplaar van het coupplan had ontvangen. Hij ontkende echter dat het deel uitmaakte van het officiële beleid van de UNIP en zei dat hij de informatie voor nader onderzoek had doorgespeeld aan de regering.

Op 5 maart mees oud-president Kaunda, die in januari 1992 was afgetreden als leider van de UNIP (zie pag. 51/3-'93), berichten over een coup poging van de hand. Volgens hem waren ze verzonden door de regering en haar bondgenoten in de Amerikaanse CIA met de bedoeling de oppositie te verzwakken. De betrekkingen tussen de UNIP en Chiluba's Beweging voor een Meerpartijen-

democratie (Movement for Multiparty Democracy, MDD) waren gespannen sinds Chiluba bij de algemene verkiezingen van oktober 1991 (zie pag. 36/2 e.v.-'92) Kaunda uit het ambt van president had verdreven.

Arrestaties

Ten minste 25 mensen die betrokken waren bij de verineende coup poging zouden gearresteerd zijn onder wie de drie zonen van Kaunda, majoor Wezi Kaunda (het hoofd van de militaire vleugel van UNIP), Tilyenji Kaunda en Panji Kaunda. Deze laatste twee zouden op 23 maart zijn vrijgelaten.

Op 18 inaa-t begonnen straatverkopers relletjes in de hoofdstad Loesaka waarbij tientallen mensen gewond raakten. De regering gaf de schuld aan UNIP-provocateurs.

Ondertussen werd op 9 maart bekendgemaakt dat de regering de duui van voorlopige hechtenis had teruggebracht van 28 dagen naar 7 dagen nadat Westerse donoren omgaranties hadden gevraagd dat de nieuwe noodmaatregelen niet gebruikt zouden worden om de mensenrechten of de activiteiten van oppositiepartijen te beteugelen

Diplomatieke betrekkingen met Iran en Irak verbroken

Op 11 maart verbrak de regering de diplomatieke betrekkingen met Iran en Irak na deze landen ervan te hebben beschuldigd de vermeende coup poging te hebben gefinancierd. Beide landen ontkenen de aantijgingen. Als represaille annuleerde Iran in 1990 gesloten akkoorden over de verkoop van ruwe olie aan Zambia.

Opheffing noodtoestand

Op 25 mei werd de noodtoestand opgeheven.

Eerder, op 21 mei, hadden de autoriteiten de detentie-orders herroepen betreffende acht oppositiefiguren die in maart in verband met de beweerde coup poging waren opgepakt. Maar de acht, onder wie majoor Wezi Kaunda, werden onmiddellijk weer gearresteerd en in staat van beschuldiging gesteld wegens aanverwante misdrijven.

SCHULD KWIJTGESCHOLDENDOOR VS

Begin april werd gemeld dat de Amerikaanse regering een schuld van 59 mrd kwacha had kwijtgescholden. Een schuld van nog eens 28 mrd kwacha zou worden geannuleerd als Zambia zou instemmen met een programma voor rechtenaccumulatie. Een resterende schuld van 34,7 mrd kwacha hoefde pas

in oktobrr 2018 te worden terugbetaald

ZUIVERING KABINET

Op 15 april ontsloeg president Frederick Chiluba vier belangrijke ministers uit zijn kabinet. Chiluba wilde geen exacte redenen geven voor hun ontslag, maar hij waarschuwde wel dat geen lid van de regering „onmisbaar (was) of zo machtig dat hij kon ontkomen aan het collectieve vonnis van het land“. Hij voegde daaraan toe dat zijn ministers zowel in eigen land als daarbuiten een onbezoeeld reputatie moesten hebben. Chiluba was onder grote druk komen te staan van de bevolking, maar ook van internationale donoren, oin een eind te maken aan de vermeende corruptie binnen de regering.

Ontslagen werden: minister van financiën Emmanuel G. Kasonde, minister van onderwijs Arthur Wina, minister van landbouw en visserij Guy Scott, en minister van mijnbouw en minerale ontwikkeling Humphrey Mulemba (zie voor hun benoeming in november 1991 pag. 109/3-'92).

In de reorganisatie die daarvan het gevolg was, werd Ronald Penza benoemd tot minister van financiën. Zijn positie als minister van handel en industrie werd overgenomen door Alfeyo Hambayi, die op zijn beurt als ininister van energie en waterontwikkeling werd vervangen door Edith Nawakwi. Kabunda Kayongo werd benoemd tot minister van landbouw, Simon Zukas kreeg het ministerie van landbouw en visserij onder zijn hoede, en Paul Kapinga werd minister van mijnbouw en minerale ontwikkeling. Andere wijzigingen waren de benoeming van prinses Kakatindi Wina tot minister van gemeenschapontwikkeling en maatschappelijk werk. Dipak Patel werd minister van jeugd, sport en kinderonwikkeling. Zijn taken op het ministerie van informatie en omroep werden overgenomen door Remmy Mushota, die ook benoemd werd tot woordvoerder van het kabinet.

VLIEGRAMP

Alle 17 leden van de nationale voetbalselectie aan boord van een vliegtuig van de Zambiaanse luchtmacht, een De Havilland Buffalo, kwamen op 27 april om het leven toen het vliegtuig direct na de start in Libreville (Gabon) neerstortte. De ramp zou te wijten zijn aan een motorstoring. Alle 25 passagiers en de vijf koppige bemanning vonden de dood. Het vliegtuig was onderweg naar Senegal, waar het nationale team, beschouwd als een van de beste voetbal elftallen van Afrika, een kwalificatiewedstrijd voor het wereldkampioenschap zou spelen.

(Vor.ber.pag. 51/2/3-1993)

MIDDEN-OOSTEN

ALGEMEEN

ISRAELISCH COMPROMIS IN KWESTIE GEDEPORTEERDE PALESTIJNEN

Op 1 februari 1993 bood de Israëlische regering aan akkoord te gaan met de terugkeer van 101 van de 396 Palestijnen die nog vast zaten in het niemandsland in Zuid-Libanon, nadat Israël in december 1992 meer dan 400 Palestijnen had gedeporteerd (zie pag. 214/2 e.v.-'93). Israël bood ook aan de termijn voor de verbanning van de overige 295 gedeporteerden te bekorten zodat zij voor eind 1993 konden terugkeren.

Het compromis verschilde sterk van premier Yitzhak Rabin's eerdere verklaring dat niet getornd zou worden aan de deportatiebevelen. Commentatoren schreven Rabin koerswijziging toe aan zijn groeiend besef dat de VS zonder een of ander compromis niet zouden kunnen verhinderen dat de deportatiekwestie in de Veiligheidsraad van de VN aan de orde zou komen. Een dergelijk debat impliceerde de mogelijkheid dat er sancties tegen Israël werden ingesteld. De VS juichten het compromis toe en verklaarden dat verdere actie van de Veiligheidsraad nu onnodig was.

Op 13 februari juichte de Veiligheidsraad in een verklaring het Israëlische compromis toe als „een stap in de goede richting”. De toon van de verklaring was aanzienlijk milder dan die van resolutie 799, waarin de Veiligheidsraad op 18 december 1992 de onmiddellijke terugkeer van alle gedeporteerden had geëist (zie pag. 215/2-'93). De *Middle East Economic Digest* van 26 februari schreef dat de verklaring van 13 februari „een nederlaag voor de Palestijnen (leek) die des te schrijnender was”, aangezien de Veiligheidsraad op dat moment werd voorgezeten door Marokko, een Arabische staat.

Palestijnse leiders venierden het compromis omdat het volgens hen bij lange na niet voldeed aan een volledige Israëlische instemming met resolutie 799. Bovendien eisten zij dat de regering-Rabin publiekelijk zou beloven in de toekomst te zullen afzien van massale deportaties. De gedeporteerden zelf wezen het compromis bij monde van hun officiële woordvoerder Abd al-Aziz al-Rantisi onverminderd van de hand. Zij drongen er bij de Arabische delegaties op niet aan de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten deel te nemen totdat alle in december gedeporteerden waren teruggekeerd.

In een op 16 februari uitgegeven verklaring stelde Yassir Abd-Rabbuh, hoofd voorlichting van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO), nadrukkelijk dat de deportatiekwestie betekende dat de Palestijnse delegatie niet kon deelnemen aan de vredesbesprekingen. „ook niet als de andere Arabische staten daar wel toe bereid zijn”. Zijn verklaring was de eerste

openlijke aanwijzing van een mogelijk verschil tussen het standpunt van de Palestijnen en dat van andere Arabische staten.

• Multilaterale vredesbesprekingen over economische aangelegenheden en wapenvermindering die medio februari zouden plaatshebben, werden op 3 februari door de VS uitgesteld (zie pag. 198/3-'93 voor de bijeenkomst van de multilaterale stuurgroep in Londen in december 1992).

RONDREIS DOOR MIDDEN-OOSTEN VAN CHRISTOPHEK

Op 18 februari begon Warren Christopher, de nieuwe Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, aan zijn eerste rondreis door het Midden-Oosten. Hij milde het kwijnende vredesproces nieuw leven inblazen en daarnaast, althans volgens sommige commentatoren, de indruk bevestigen dat de deportatiekwestie een bron van toenemende onenigheid vormde tussen de Palestijnen en de andere Arabische deelnemers aan de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten. Vooral Syrië leek er veel aan gelegen dat de deportatiekwestie de voortgang bij deze besprekingen niet zou belemmeren.

Op 18 en 19 februari bracht Christopher een bezoek aan Egypte, waar hij sprak met president Hosni Mubarak en minister van buitenlandse zaken Amr Mohammed Moussa. Mubarak stemde in met het voorstel om begin april de VS te bezoeken voor overleg met president Bill Clinton. Mubarak zou Christopher een plan hebben voorgelegd in het kader waarvan alle gedeporteerden in drie fasen, de laatste in juni, zouden zijn teruggekeerd. Dit plan zou

zijn bedacht door Mubarak en PLO-voorzitter Yasser Arafat tijdens het bezoek dat laatstgenoemde van 5-7 februari aan Cairo bracht. Kort na Arafat's bezoek was Mubarak onverwacht naar Damascus afgereisd om met president Hafez Assad te praten.

Op 19 en 20 februari bezocht Christopher Jordanië voor besprekingen met koning Hoessein.

Op 20 en 21 februari verbleef de Amerikaanse minister in Syrië voor gesprekken met president Assad en minister van buitenlandse zaken Farouk al-Chareh. Na zijn ontmoeting op 21 februari met Christopher zei Chareh tegen journalisten dat de vredesbesprekingen „verderreikend en belangrijker” waren dan de deportatiekwestie.

Tijdens zijn bezoek aan Saoedi-Arabië op 21 en 22 februari benadrukte Christopher in gesprekken met koning Fahd ibn Abdul Aziz de Amerikaanse verbintenis ten aanzien van de veiligheid in de Golf.

Op 22 februari ontmoette Christopher in Koeït de emir van dat land, sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir as-Sabah.

Eveneens op 22 februari sprak Christopher in Libanon tijdens een bezoek van twee uur met premier Rafiq al-Hariri en minister van buitenlandse zaken en van Libanezen in het buitenland Faris Buwayz. Deze laatste herhaalde het Syrische standpunt over de gedeporteerden en verklaarde dat Libanon tevreden zou zijn als zij „binnen een aanvaardbare periode” naar huis zouden terugkeren.

Christopher beëindigde zijn rondreis in Israël (22-25 februari), waar hij niet alleen een aantal ontmoetingen had met premier Rabin en minister van buitenlandse zaken Shimon Peres, maar ook sprak leden van de Palestijnse delegatie bij de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten.

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Warren Christopher, in gesprek met de Israëlische militaire bevelhebber van Noord-Israël, generaal Yitzhak Mordechai, tijdens een bezoek aan een buitenpost bij Manara op 24 februari 1993.

ONRUST IN DOOR ISRAËL BEZETTE GEBIEDEN

Ook in februari 1993 kwam het in de Gazastrook dagelijks tot gewelddadige botsingen tussen Israëlische soldaten en Palestijnse jongeren (zie pag. 217/2-'93). Er was een opmerkelijke stijging te zien van het aantal gewapende aanslagen op Israëlische militairen. Het Israëlische leger meldde dat er in de eerste tien dagen van februari negen schietpartijen hadden plaatsgevonden.

Begin februari maakte de mensenrechtenorganisatie Betsalem een rapport openbaar waarin werd gezegd dat Israëlische soldaten tijdens de eerste zes maanden van de regering-Rabin (augustus 1992 - januari 1993) 76 Palestijnen hadden doodgeschoten, in vergelijking met 63 doden tijdens de laatste zes maanden van het harde bewind van de Likoe-regering (januari 1992 - juni 1992).

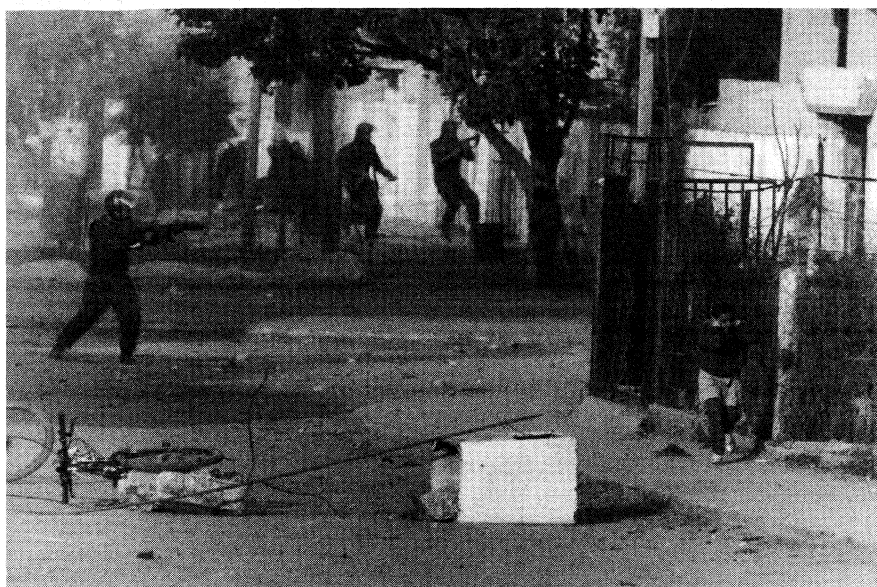
Op 5 februari schoten Israëlische soldaten in het vluchtelingenkamp Nusayrat in de Gazastrook op een auto waarbij drie Palestijnen gedood en twee gewond werden. Bij de daarop volgende onlusten schoot het leger nog drie andere bewoners van de Gazastrook dood. Op 7 en 8 februari werden bij onlusten op de Westoever drie Palestijnse jongeren door het Israëlische leger doodgeschoten. Eveneens op 7 februari overleed een Palestijn nadat hij tijdens een gevecht in het vluchtelingenkamp Shuafat in Arabisch Oost-Jeruzalem was neergeschoten. Op 10 februari schoot een Israëlische undercover-eenheid twee Palestijnse jongeren dood in het kamp Nusayrat.

Op 11 februari verwoestten Israëlische militairen in de stad Khan Yunis (Gazastrook) een aantal huizen bij een operatie tegen „terroristen“. Als gevolg van de operatie raakten bijna 200 Palestijnen dakloos. In de omgeving van Khan Yunis was op 9 februari een 50-jarige Israëlische doodgeschoten.

Op 23 februari schoten Israëlische militairen een verpleegkundige van de VN-organisatie voor Palestijnse Vluchtelingen (UNRWA) dood. De verpleegkundige was bezig medische hulp te verlenen aan een gewonde jongen in het vluchtelingenkamp van Rafah in de Gazastrook.

Escalatie geweld

In maart vond een ernstige escalatie plaats van het geweld tussen Palestijnen en Israëlische veiligheidstroepen in de bezette gebieden, in het bijzonder in de Gazastrook. De opleving van het geweld, die was begonnen nadat Israël in december 1992 meer dan 400 Palestijnen naar Libanon had gedeporteerd (zie pag. 214/2 e.v.-'93), leidde in Israël tot een hernieuwde discussie over terugtrekking uit de sedert 1976 door Israël bezette Gazastrook. Begin maart deed

Een optreden van Israëlische militairen in Gaza op 9 maart 1993

Chaim Ramon, de minister van volksgezondheid, in het openbaar een oproep voor een eenzijdige terugtrekking, een standpunt dat naar zijn zeggen werd gedeeld door zes andere ministers.

Het geweld begon op 1 maart in Tel Aviv toen een jonge Arabier uit de Gazastrook zonder aanleiding wild instak op een groep Israëlische burgers. Twee mannen overleden aan hun steekwonden en negen andere Israëli's raakten gewond. Volgens sommige berichten was de dader, ene Ziyad Salim Silmi, lid van de Islamitische Jihad. Het Israëlische leger sloot vervolgens op 2 maart de Gazastrook hermetisch af van de buitenwereld. Diezelfde dag merd een Israëlische burger gedood toen hij was verdwaald in de buurt van het vluchtelingenkamp Rafia, in de Gazastrook. Het leger stelde ineteen een uitgaansverbod in voor het gebied.

Op 8 maart hief de Israëlische regering de sluiting van de Gazastrook op. Enkele uren daarna merd een joodse kolonist, Uri Magidish, in Gan-Orin het zuidelijke Gazadistrict doodgestoken. Later die dag schoten medekolonisten uit vergelding voor de moord op Magidish een Palestijn dood.

Op 10 maart werd in Oost-Jeruzalem een Palestijnse student doodgeschoten door Israëlische soldaten. Twee dagen later werd in de Gazastrook een Israëlische vrouw met bijlslagen om het leven gebracht en werd in de stad Hebron op de Westoever een Palestijnse jongen door militairen doodgeschoten. Op 12 maart stierf een andere Palestijn toen een bom die hij aan het maken was voortijdig ontplofte in Beit Hanoun, een stad in de Gazastrook.

Op 14 maart keurde het Israëlische kabinet nieuwe veiligheidsmaatregelen goed om het escalerende geweld te bestrijden, maar Likoe en andere oppositiepartijen vonden deze maatregelen niet ver genoeg gaan

Krachtsens de nieuwe maatregelen zouden ca. 2.000 extra politieagenten worden opgeleid en zou de burgerwacht worden versterkt. Om het aantal Palestijnen uit de bezette gebieden die Israël binnenkwamen, te verminderen zou de regering Israëlische werkgevers stimuleren om joodse in plaats van Palestijnse arbeiders in dienst te nemen. Box-endien zouden Israëlische staatsburgers worden getraind in het gebruik van vuurwapens.

Van 16-18 maart vonden in de Gazastrook hevige botsingen plaats tussen Palestijnse jongeren en Israëlische troepen. Ten minste twee Palestijnen kwamen daarbij om het leven en 50 anderen raakten gewond. Op 18 maart ontsnapte Haider Abdel-Shafi, de leider van de Palestijnse delegatie bij de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten, ternauwernood aan een moordaanslag toen hij het vluchtelingenkamp Rafah in Gaza bezocht. Abdel-Shafi, op wie een aantal schoten werd afgevuurd maar die ongedeerd bleef, gaf Israëlische militairen de schuld. Volgens de Israëlische televisie was het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) echter verantwoordelijk voor de aanslag.

Op 20 maart werden twee Israëlische soldaten in de bezette gebieden gedood toen zij op patrouille in een hinderlaag liepen. Op 21 en 22 maart werden vier Palestijnen, onder wie een 12-jarige jongen, gedood tijdens gevechten in Khan Yunis, een stad in de Gazastrook.

Op 23 maart doodden joodse kolonisten op de Westoever een Palestijnse jongen. Deze werd vastgebonden en doodgeschoten nadat hij met een mes een groep kolonisten in de buurt van Hebron bedreigd zou hebben.

Op 28 en 29 maart werden in de Gazastrook twee joodse kolonisten doodgestoken. Na de eerste moord op 28 maart sloot het leger de Ga-

MIDDEN-OOSTEN

zastrook opnieuw van de buitenwereld af. Op 29 maart werd op de Westoever een Palestijn doodgeschoten en werden vijf anderen gewond bij botsingen met Israëlische militairen.

Op 30 maart schoten leden van Qassam, de militaire vleugel van de islamitische Verzetsbeweging Hamas in Hadera, ten noorden van Tel Aviv, twee Israëlische politieagenten dood. Het Israëlische kernkabinet besloot daarop de Westoever en de Gazastrook voor onbepaalde tijd af te sluiten. Ongeveer 100.000 Palestijnen konden daardoor niet gaan werken in Israël. De *Middle East Economy Digest* van 9 april stelde dat het besluit van de regering in sommige kringen werd beschouwd als „een eerste, voorzichtige stap naar het loslaten van die delen van de bezette gebieden waarom segmenten van de Israëlische opinie met klem hebben gevraagd”.

De regering versoepelde tevens de officiële restricties waaraan militairen in de bezette gebieden onderworpen waren wanneer ze het vuur wilden openen.

RABIN BEZOEKT VS. POGINGEN OM VREDESBSPREKINGEN WEER OP GANG TE BRENGEN

Op 15 maart had de Israëlische premier Yitzhak Rabin in Washington zijn eerste ontmoeting met de Amerikaanse president Bill Clinton.

Volgens een bericht in de *Middle East Times* van 23 maart kreeg Rabin van Clinton de belofte dat Israël elk Amerikaanse voorstel om de vredesbesprekingen vooruit te helpen, te zien zou krijgen voordat het aan de Arabieren werd gepresenteerd. Het bericht meldde tevens dat Clinton Rabins opvatting deelde dat het concentreren van de acties op het Israëlisch-Syrische spoor de beste kansen bood om het vredesproces te bevorderen. Daarom zou Clinton er niet bij Rabin op hebben aangedrongen enigerlei gebaar te maken om de Palestijnen weer aan de onderhandelingstafel te krijgen. Rabin moest zijn reis naar de VS vroegtijdig afbreken toen het geweld in de Gazastrook escaleerde. Hij keerde op 19 maart naar Israël terug in plaats van op 21 maart zoals oorspronkelijk gepland was.

Pogingen om de deelnemers aan de vastgelopen vredesbesprekingen over het Midden-Oosten medio april in Washington weer aan de onderhandelingstafel te krijgen werden bemoeilijkt door de escalatie van het geweld in de bezette gebieden.

De Palestijnse onderhandelingsdelegatie weigerde in te gaan op een formele gezamenlijke Amerikaans-Russische uitnodiging om op 20 april in Washington de negende gespreksronde bij te wonen. Deze uitnodiging werd op 10 maart overhandigd door de Amerikaanse consul-generaal in Jeruzalem. De Palestijnen ver-

klaarden dat zij de onderhandelingen alleen wilden hervatten indien Israël het deportatiebeleid opgaf. De Palestijnse delegatie gaf echter te kennen bereid te zijn haar eerdere eis te laten vallen als alle door Israël in december 1992 gedeporteerde Palestijnen onmiddellijk terug konden keren.

De Israëlische regering nam de uitnodiging voor de negende ronde van de vredesbesprekingen aan, maar Syrië, Jordanië en Libanon reageerden niet onmiddellijk.

Op 11 maart voerde de Syrische minister van buitenlandse zaken Farouk el-Chareh in Caïro besprekingen met de Egyptische president Hosni Mubarak. Na afloop van de bijeenkomst maakten de twee gesprekspartners bekend dat zij gedetailleerde voorstellen hadden om de gedeporteerden te laten terugkeren en soortgelijke acties in de toekomst te voorkomen. Op 27 maart voerde president Mubarak in Damascus gesprekken met de Syrische president Hafez Assad om een gezamenlijk Arabisch antwoord te formuleren op de uitnodiging voor de negende ronde van de vredesbesprekingen.

Op 28 en 29 maart kwamen Arabische ministers van buitenlandse zaken en PLO-functionarissen in Damascus bij elkaar voor overleg over de uitnodiging. Zij besloten een definitieve beslissing uit te stellen tot na een vergadering van PLO-leiders begin april in Tunis en Mubarak ontmoeting met Clinton op 6 april. Op 26 maart voerde een Palestijnse delegatie onder leiding van Faisal Husseini in Washington gesprekken met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher.

BEZETTE GEBIEDEN „GESLOTEN”

Op 11 april werd op een bijzondere zitting van het Israëlische kabinet besloten de bezette gebieden voor onbepaalde tijd „tesluiten”. Dit besluit, dat eind maart voor het eerst was genomen (zie hierboven), zou iedere week opnieuw worden bekeken. Het besluit werd gezien als een belangrijke stap op weg naar de loskoppeling en algehele afscheiding van de bezette gebieden van Israël.

Door de sluiting van de bezette gebieden konden naar schatting 120.000 Palestijnen niet naar hun werk in Israël, waar de meesten van hen werkten als goedkope ongeschoolde arbeiders in de bouw en de landbouw. En hoewel sommige Palestijnen in april vergunning kregen om in Israël te werken, stelde de regering begin april een commissie in die moest onderzoeken hoe deze arbeiders vervangen konden worden door Israëliërs.

Na de sluiting van de bezette gebieden begonnen Israëlische veiligheidstroepen begin april grootschalige zoek- en arrestatieacties, in het bijzonder in de Gazastrook. De *Guardian* van 3 april meldde: „militaire commandanten in de Israëlische pers” citerend, dat de veiligheidstroepen ten minste tien vooraanstaande Palestijnse militanten hadden gearresteerd en grote hoeveelheden wapens en munitie hadden ontdekt.

De sluiting van de bezette gebieden leidde aanvankelijk tot een vermindering van het geweld, hoewel de sfeer in de Gazastrook gespannen bleef en er botsingen tussen Palestijnse jongeren en Israëlische soldaten bleven plaatsvinden.

Op 18 april werd in Gaza-Stad een Israëlische advocaat, die als consulent voor de EG in de bezette gebieden werkte, met bijlages vermoord door leden van de Rode Adelaars (de militaire vleugel van het DFLP). Tijdens onlusten in het kamp Nusayrat in de Gazastrook kwamen op 21 april twee Palestijnen om het leven en raakten ongeveer 30 anderen gewond. Op 26 april werd een Palestijnse jongen gedood tijdens onlusten in het kamp Khan Yunis in de Gazastrook. Twee dagen later werden drie Palestijnen, onder wie een 12-jarige jongen, gedood tijdens onlusten in de Gazastrook.

VREDESBSPREKINGEN HERVAT

Een week later dan gepland begon in Washington op 27 april de negende ronde van de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten. Het was de eerste zitting sedert de ambtsaanvaarding van de Amerikaanse president Bill Clinton.

De achtste gespreksronde was in december 1992 geëindigd toen de Arabische delegaties zich terugtrokken uit protest tegen het besluit van Israël om meer dan 400 Palestijnen naar Libanon te deporteren (zie pag. 214/2 e.v.-'93).

Palestijns besluit om besprekingen bij te wonen

De leiding van de Palestijnen, die in het algemeen gekant was geweest tegen de hervatting van de vredesonderhandelingen over het Midden-Oosten, besloot tenslotte na weken van gezamenlijke Arabische druk de negende ronde bij te wonen.

De leiding van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) kwam begin april in Tunis bijeen, maar weigerde een formeel besluit te nemen over het bijwonen van de negende ronde. Ministers van buitenlandse zaken en hoge functionarissen van de Arabische staten die betrokken waren bij de besprekingen, kwamen op 16 en 17 april bijeen in de Syrische hoofdstad Damascus. Zij wilden een verenigd Arabisch front vormen vóór de op 20 april geplande opening van de negende ronde. Noodgedwongen vroegen de Arabieren echter de hervatting van de gesprekken uit te stellen tot 27 april.

De besprekingen tussen de Arabische partijen werden op 20 en 21 april in Damascus hervat. Aan het einde van deze bijeenkomst hadden Palestijnen die gekant waren tegen de hervatting van de onderhandelingen zeer tegen hun zin toegegeven aan druk van PLO-voorzitter Yasser Arafat, die gesteund werd door Syrische, Jordaanse, Libanese en Egyptische functionarissen, om de negende ronde bij te wonen.

Op 20 april 1993 had PLO-leider Yasser Arafat in Amman een ontmoeting met Palestijnse vertegenwoordigers bij de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten. Zittend v.l.n.r. Faisal Hussein, Arafat, Haider Abdel-Shafi en Hanan Ashrawi.

en zo te voorkomen dat het hele vredesproces op een volledige mislukking zou uitlopen.

Naai-werd bericht had Saoedi-Arabie de PLO grote sommen gelds aangeboden op voorwaarde dat zij zou deelnemen aan de gesprekken. De Saoedische financiële ondersteuning van Palestijnse instellingen, waaronder de UN Relief and Works Agency (UNRWA), was groten-deels stopgezet in de nasleep van de Golfoorlog.

Protesten van gedeporteerde Palestijnen en Palestijnse facties

Twee leden van het Palestijnse onderhandelings-team (beiden lid van de Palestijnse Volkspartij) „schortten" hun deelname op uit protest tegen de Arabische beslissing om de gesprekken bij te wonen ondanks de Israëlische weigering VN-resolutie 799 volledig ten uitvoer te brengen (zie hierboven).

Ook de gedeporteerde Palestijnen, van wie de meesten lid waren van Hamas en de Islamitische Jihad, verzetten zich tegen het besluit om de besprekingen bij te wonen.

Op 16 en 26 april hielden de gedeporteerden protestmarsen vanuit hun kamp in Marj al-Zuhur, aan de rand van Israël's „veiligheidszone" in Libanon, in de richting van de grensovergang Zummarayya.

Ook Hamas verzette zich tegen het besluit om de negende ronde bij te wonen. evenals de zogenaamde „tien Palestijnse facties", aangevoerd door het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) en het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP). Eind april riepen Hamas en de „tien

facties" stakingen uit in de bezette gebieden uit protest tegen het begin van de negende ronde.

Israëlische concessies

Het Palestijnse besluit om de besprekingen bij te wonen werd vergemakkelijkt door een aantal Israëlische concessies.

Op 11 april deed Israël een belangrijke concessie door ermee in te stemmen dat Faisal Hussein, het hoofd van de Palestijnse delegatie,

werd opgenomen in het onderhandelings-team, voor de negende ronde. Israël had eerder geweigerd Hussein deel uit te laten maken van het team omdat hij een inwoner was van Oost-Jeruzalem. Sedert het begin van de besprekingen in 1991 had Israël geweigerd te spreken met Palestijnen uit Oost-Jeruzalem uit angst dat die stap zou worden opgevat als een teken van flexibiliteit ten aanzien van de status van het door Israël geannexeerde Arabische deel van de stad.

Een andere Israëlische concessie werd bekendgemaakt op 28 april (de dag waarop de negende ronde werd hervat in Washington) toen Israël instemde met de terugkeer van 30 Palestijnse ballingen die tussen 1967 en 1987 het land waren uitgezet. Deze bekendmaking werd door de Palestijnse woordvoerder Hanan Ashrawi een „eerste afbetalingstermijn" genoemd. Tot de 30, van wie de meesten hun ballingschap in Jordanië hadden doorgebracht, behoorden prominente figuren als Ruhi Khatib, een vroegere burgemeester van Jeruzalem, en Hanna Nasser, oud-directeur van de Bir Zeit Universiteit. Het merendeel was lid van Al-Fatah, de door Arafat geleide belangrijkste PLO-organisatie. Waarnemers waren van mening dat deze stap gedeeltelijk bedoeld was om de positie van Al-Fatah bij de Palestijnse onderhandelaars in de bezette gebieden te versterken.

De *Middle East International* van 30 april maakte gewag van andere concessies en prikkels, onderdelen van een zogenaamd „verzekeringspakket" dat de Palestijnen zou zijn aangeboden op voorwaarde dat zij de besprekingen zouden bijwonen. Zo zou Israël onder

Op 30 april 1993 keerden 15 Palestijnse ballingen vanuit Jordanië over de Allenby-brug naar huis terug. Onder hen was Abdel Jawad Saleh, de voormalige burgemeester van El Bireh.

MIDDEN-OOSTEN

meer beloofd hebben dat het niet meer zijn toevlucht zou nemen tot deportaties en zouden Israël en de VS nogmaals bevestigd hebben dat de resoluties 342 en 338 van de VN-Veilighedsraad als het referentiekader voor de onderhandelingen over vrede in het Midden-Oosten golden.

Mubarak voert besprekingen met Clinton en Rabin

Een andere stimulans die bijdroeg tot de hervatting van de besprekingen kwam van de Egyptische president Mohammed Hosni Mubarak, die in april gesprekken voerde met alle hoofdrolspelers.

Na een bezoek aan Duitsland, Frankrijk en Groot-Brittannië had Mubarak op 6 april in Washington een ontmoeting met de Amerikaanse president Clinton en minister van buitenlandse zaken Warren Christopher. Mubarak en andere Arabische leiders venelkomden Clintons verklaring dat de VS bereid waren de rol te spelen van een actieve „volwaardige partner” in de vredesonderhandelingen. Clinton liet Mubarak echter ook weten dat hij niet bereid was Israël onder druk te zetten om in te stemmen met nieuwe „compromis”-voorstellen teneinde de Palestijnse deelname aan de vredesbesprekingen te waarborgen.

Op 14 april voerde Mubarak een aantal gesprekken met de Israëlische premier Yitzhak Rabin in de Egyptische stad Ismailiya. Vóór zijn ontmoeting met Rabin had Mubarak overleg gevoerd met Arafat en Husseini.

Begin negende gespreksronde

Op 27 april werd in Washington formeel het „vier-sporenoverleg” over vrede in het Midden-Oosten weer opgenomen. Bij het begin van de gesprekken had de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher een ontmoeting met de hoofden van alle deelnemende delegaties. Het was de eerste keer dat een dergelijke ontmoeting plaatsvond. De Jordaanse radio berichtte op 27 april dat Christopher de delegaties had gezegd dat het „de hoogste tijd was om procedurele kwesties aan de kant te schuiven en over te gaan tot de kern en essentie van het Arabisch-Israëlische conflict”.

Multilaterale besprekingen

Eind april vergaderden in Genève en Rome de commissies van de multilaterale tak van de vredesbesprekingen over de waterverdeling en economische samenwerking.

De commissies voor de vluchtelingen-problematiek en de wapenbeheersing vergaderden in mei, respectievelijk in Noorwegen en Washington.

NEGENDE RONDE VREDESBSPREKINGEN

De negende ronde van de vredesbesprekingen voor het Midden-Oosten, die op 27 april in Washington was begonnen (zie hierboven), eindigde op 13 mei in een impasse. Er werd geen datum voor hervatting van de besprekingen vastgesteld.

Israëlisch-Palestijnse besprekingen

De Israëlisch-Palestijnse besprekingen tijdens de negende ronde leidden naar verluidt niet tot concrete vooruitgang. De twee partijen bereikten geen overeenstemming over een zogenoemde „beginselverklaring” over zelfbestuur in de bezette gebieden, ondanks aanzienlijke inspanningen van de VS om tot een of ander compromis te geraken.

Beide partijen gaven echter te kennen dat er enige vooruitgang was geboekt. Op 14 mei zei Nabil Shaath, een adviseur van PLO-voorzitter Yasser Arafat, dat de koppeling tussen een voorlopige vredesregeling en een definitief akkoord iets dichterbij was gekomen. Hoewel hij toegaf dat „zeer diepe meningsverschillen” onopgelost bleven, zei de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shimon Peres dezelfde dag dat er niettemin een verandering had plaatsgevonden van „discussies over bestuurlijke zaken naar de kern van de zaak”.

De grote betrokkenheid van de VS bij het diplomatieke proces tijdens de negende ronde bevestigde de in april door president Bill Clinton gedane toezegging dat zijn regering als een „volwaardige partner” aan het vredesproces zou deelnemen (zie hierboven). De Palestijnse delegatie beschuldigde de VS er echter van openlijk de zijde van Israël tijdens de besprekingen te hebben gekozen. De algemene ontvredenheid van de Palestijnen over het verloop van de onderhandelingen bleek duidelijk toen de PLO op 10 mei gelastte dat de Palestijnse delegatie van 14 naar drie leden zou worden teruggebracht.

Door het uitblijven van concrete vooruitgang tijdens de negende ronde raakten de Palestijnse leiders verder verdeeld. Er deden geruchten de ronde over een ernstig meningsverschil tussen de algemene leider van de Palestijnse delegatie Faisal Husseini en hoofdonderhandelaar Haider Abdel-Shafi. Op 22 mei drong sjeik Abdel-Hamid al-Sayeh er bij de Palestijnen op aan hun deelname aan de besprekingen op te schorten. Daarnaast maakte hij bekend dat hij tijdens de volgende vergadering van de Palestijnse Nationale Raad (PNC, het Palestijnse „parlement in ballingschap”) zijn ontslag als voorzitter van de PNC wilde indienen.

Na een kabinetsvergadering op 23 mei suggereerde de Israëlische premier Yitzhak Rabin dat hij, na een eenmaal bereikt principeakkoord over een interimregeling van het Israëlisch-Palestijns conflict, geen reden kon bedenken die zou beletten dat die regeling allereerst van kracht zou worden in de Gaza-

strook. Husseini wees deze suggestie van de hand met als argument dat de Palestijnse delegatie een algemene regeling wilde die van toepassing was op zowel de Gazastrook als de Westoever en Oost-Jeruzalem. Arafat zou zich echter min of meer positief over Rabins suggestie hebben uitgelaten.

Op 10 mei zou Israël hebben aangeboden nog eens 25 van de 396 Palestijnen die in Libanon verbleven na hun gezamenlijke deportatie uit Israël in december 1992, te laten terugkeren. Deze 25 kwamen bij de 101 gedeporteerde Palestijnen wier terugkeer Israël reeds in februari had aangeboden (zie hierboven). Dit nieuwe aanbod werd, evenals het vorige, door de Palestijnse leiders van de hand gewezen.

Op 30 april en 3 mei keerde een groep Palestijnen in Israël terug na een lange ballingschap in het buitenland. Israël had met huil terugkeer ingestemd om de Palestijnen over te halen deel te nemen aan de negende ronde van de vredesbesprekingen (zie hierboven).

Israëlische onderhandelingen met Syrië, Libanon en Jordanië

Aan het begin van de negende ronde waren de commentatoren gematigd optimistisch over mogelijke vooruitgang bij de Israëlisch-Syrische onderhandelingen. Dit optimisme bleek echter net als bij voorgaande gelegenheden ongegrond en de gespreksronde eindigde zonder dat er een doorbraak op handen leek.

Suhayl Shammas, de leider van de Libanese delegatie, zei op 17 mei dat Israël en Libanon weinig vooruitgang hadden geboekt. Volgens Shammas had Israël, ondanks een voorstel zijn troepen uit Zuid-Libanon terug te trekken, geweigerd af te zien van de koppeling tussen de troepenterugtrekking en een algemene regeling (de Libanese delegatie had aangedrongen op een onvoorwaardelijke terugtocht van Israël uit Zuid-Libanon).

Koning Hoessein van Jordanië toonde zich op 17 mei in een interview met het televisiestation France-3 pessimistisch over mogelijke vooruitgang bij de Israëlisch-Jordaanse besprekingen.

ONRUST HOUDT AAN IN BEZETTE GEBIEDEN

Ook in mei vonden er veel gewelddadigheden plaats in de bezette gebieden, met name in de Gazastrook. De Middle East International van 14 mei stelde in een commentaar dat het dagelijks doodschieten van Palestijnen door Israëlische soldaten „eerder regel dan uitzondering bleef”.

Op 3 mei schoten Israëlische militairen vier Palestijnen dood in de Gazastrook. De radio-

zender Voice of Israel meldde op 4 mei dat ze alle vier lid waren van Al-Fatah en op een „lijst van gezochte personen” stonden.

Op 16 mei schoten Israëlische soldaten in de Gazastrook een Palestijns kind van één jaar dood. Volgens de Israëlische mensenrechten-groepering Betsalem was het kind de 34ste Palestijn jonger dan 16 jaar die door Israëlische veiligheidstroepen was doodgeschoten sinds de intifada op 9 december 1992 haar zesde jaar inging.

Op 18 mei schoten Israëlische soldaten in de Gazastrook vier Palestijnen dood, van wie drie bij één incident in de stad Jabalya.

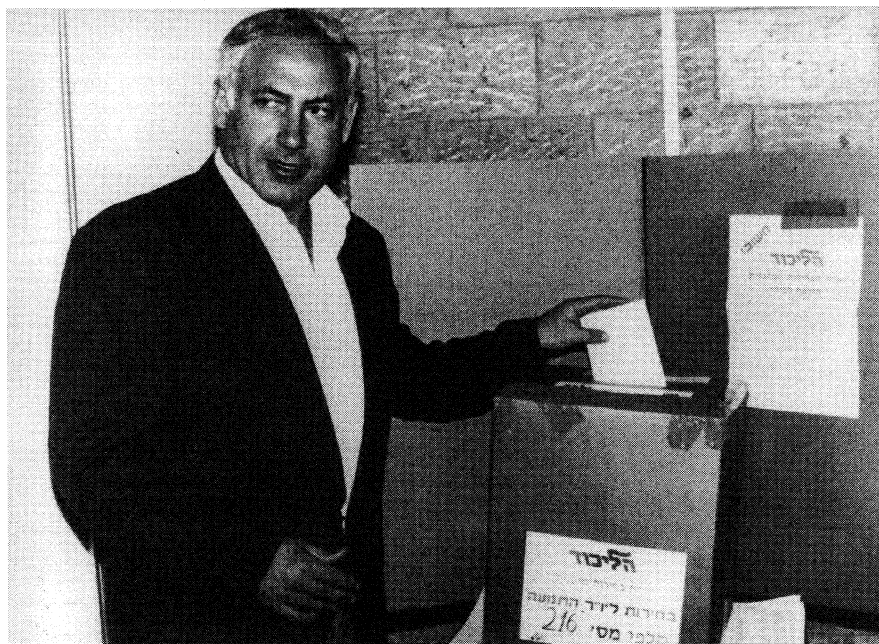
Een gezamenlijk commando van Al-Fatah en Harnas schoot op 16 mei Gazastrook twee Israëliërs en twee Palestijnen dood, die groenten aan het verhandelen waren in de Gazastrook.

(Vor.ber.pag. 197/3 en 214/2 e.v.-1993)

ISRAËL

VERKIEZING OPPERRABBIJNEN

Op 21 februari 1993 werden twee nieuwe opperrabbijnen - Eliahu Bakshi-Doron (van sefardische oorsprong) en Yisrael Meir Lau (van asjkenazische herkomst) - gekozen door een kiescollege van rabbijnen. Hun kandidatuur had de steun van de Shas (lid van de regeringscoalitie), maar stuitte op verzet van de Nationale Religieuze Partij.

Benjamin Netanyahu brengt op 24 maart 1993 in Jeruzalem zijn stem uit bij de voorverkiezingen voor het leiderschap van de Likoeid. Hij oenvierf 52,1 procent van de uitgebrachte stemmen en werd daarmee de opvolger van Yitzhak Shamir.

NETANYAHU GEKOZEN ALS NIEUWE LEIDER VAN LIKOEID

Op 24 maart werd Benjamin „Bibi” Netanyahu gekozen tot de nieuwe leider van de rechtse oppositiepartij Likoeid. De 43-jarige Netanyahu, een gewezen militair, diplomaat en onderminister van buitenlandse zaken, nam de plaats in van de 77-jarige oud-premier Yitzhak Shamir die na zijn nederlaag bij de algemene verkiezingen in juni 1992 had aangekondigd te zullen aftreden.

Netanyahu werd door zijn verkiezing de eerste van de jongere, in Israël geboren generatie politici die naar voren kwam als een pretendent voor het premierschap. Hij had internationale faam verworven als de hoffelijke eerste woordvoerder van Israël tijdens de Golfoorlog en werd algemeen beschouwd als een „havik”. De Middle East International van 2 april kenschetste hem als „openlijk militaristisch, expansionistisch en zeer hard waar het de mensenrechten betreft”. De Guardian van 26 maart stelde echter dat Netanyahu's jaren als diplomaat, in de Israëlische ambassade te Washington en bij de VN, hem „een vaste greep (hadden bezorgd) op de glibberige realpolitiek in het Midden-Oosten”

Het was de eerste keer dat de Likoeid-leider werd gekozen door de gewone partijleden in op Ame ikaanse leest geschoeide voorverkiezingen. Op 24 maart brachten maar liefst 145.000 van de 216.000 geregistreerde Likoeid-leden hun stem uit. Netanyahu kreeg 52,1 procent van de stemmen. Van de overige

47,9 procent verwierf voormalig vice-premier en minister van buitenlandse zaken David Levi 26,3 procent, Binyamin „Benny” Begin (de zoon van oud-premier Menachem Begin) 15,1 procent en oud-minister van transport Moshe Katsav 6,5 procent.

De verkiezingscampagne werd groten-deels gedomineerd door de extreme persoonlijke animositeit tussen Netanyahu en Levi alsmede door een buitenechtelijke affaire van Netanyahu.

Op 14 januari had Netanyahu voor de televisie moeten toegeven dat hij een buitenechtelijke relatie had gehad. Hij maakte toen melding aan een anoniem chantagetelefoontje dat afkomstig was van „iemand zeer hoog in de Likoeid... iemand die zich omringt met crimine-len”. Dit was volgens veel commentatoren een toespeling op Levi, die de beschuldiging onmiddellijk zou hebben ontkend.

Na zijn overwinning riep Netanyahu de partij op de eenheid te bewaren en vroeg hij zijn rivalen „de geschillen aan de kant te schuiven”. Levi weigerde Netanyahu te feliciteren en herhaalde dat hij niet van plan was onder hem te dienen.

WEIZMANN NIEUWE PRESIDENT

Op 24 maart koos de Knesset Ezer Weizmann (68) tot president voor een ambts-termijn van vijf jaar. Weizmann, die voormalige Knesset-voorzitter Dov Shilansky versloeg met 66 tegen 53 stemmen, was de opvolger van president Chaim Herzog. Weizmanns oom, Chaim Weizmann, was Israël's eerste president geweest na de onafhankelijkheid van 1948.

Weizmann was eerder minister van transport (1969-1970) en van defensie (1977-1980). Hij speelde een actieve rol bij het tot stand brengen van de vrede tussen Israël en Egypte, en was een voorstander van direct contact met de PLO. Na zijn verkiezing zei Weizmann dat hij als president van plan was een veel actievere rol te spelen in het vredesproces van het Midden-Oosten.

Op 13 mei werd Ezer Weizmann beëdigd als Israël's zevende president. In zijn inauguratiereed drong hij er bij zijn landgenoten op aan „trouw te blijven aan het (vredes)proces tot wij het verlangde doel bereiken”.

KABINETSCRISIS

Wrijvingen tussen de twee kleinere coalitiepartners van de regerende Arbeiderspartij leidden in mei tot een ernstige kabinetscrisis.

Op 13 mei 1993 sprak Ezer Weizmann (l.) de Knesset voor het eerst toe als president van Israël. Chaim Herzog, de vorige president, ziet toe.

Op 9 mei barstte de crisis los toen Aryeh Deri van de religieus-orthodoxe Shas zijn aftreden als minister van binnenlandse zaken bekendmaakte, als uiting van protest tegen de aanwezigheid in het kabinet van Shulamit Aloni, de secularistische minister van onderwijs en cultuur en leider van de linkse Meretz-alliantie (zie ook pag. 211/2-'93).

Op 11 mei overreedde premier Yitzhak Rabin minister Deri zijn aftreden voor korte tijd op te schorten om hem de tijd te geven voor het uitwerken van een compromis. Als het aftreden van kracht werd, dan zouden alle vijf Shas-leden van de Knesset zich uit de coalitie hebben teruggetrokken, waardoor de Arbeiderspartij voor een meerderheid afhankelijk werd van de Arabische partijen.

Op 30 mei werd de crisis opgelost, toen zowel Shas als Meretz akkoord ging met een kabinetswijziging. Aloni kreeg in plaats van de portefeuille van onderwijs en cultuur die van wetenschap, technologie en communicatie. Haar vroegere portefeuille werd overgenomen door haar Meretz-collega Amnon Rubinstein, tot dan toe minister van energie en infrastructuur.

PERES BEZOECT DUITSLAND

Op 10 en 11 maart bracht de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Shimon Peres, een bezoek aan Duitsland voor gesprekken met onder andere bondskanselier Helmut Kohl en president Richard von Weizsacker.

ISRAËLISCHE DELEGATIE BEZOECT VIETNAM

Van 13-18 maart bracht een delegatie van het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken een bezoek aan Viet-

nam om te praten over intensievere samenwerking tussen de twee landen. Het was het eerste officiële bezoek van een Israëlische delegatie aan Vietnam (zie pag. 487/3 - '92 voor berichten over een bezoek van een Israëlische diplomaat aan Vietnam en Cambodja in februari 1992).

PERES IN INDIA EN CHINA

Op 17 en 18 mei bracht Israëls minister van buitenlandse zaken Peres een be-

zoek aan India voor besprekingen met hoge Indiase functionarissen. Het was het eerste Israëlische bezoek op hoog niveau aan India sinds de twee landen begin 1992 diplomatieke betrekkingen hadden aangeknoopt (zie pag. 487/2-'92). Beide partijen ondertekenden akkoorden over toerisme en cultuur alsook een memorandum van overeenstemming inzake handel.

Kort na zijn verblijf in India bracht Peres een bezoek aan China voor gesprekken met zijn Chinese ambtgenoot Qian Qichen en andere functionarissen. Qian Qichen zou Peres hebben verzekerd dat China geen plannen had om raketten te leveren aan Syrië of Iran.

BEZOEK PREMIER ETHIOPIË

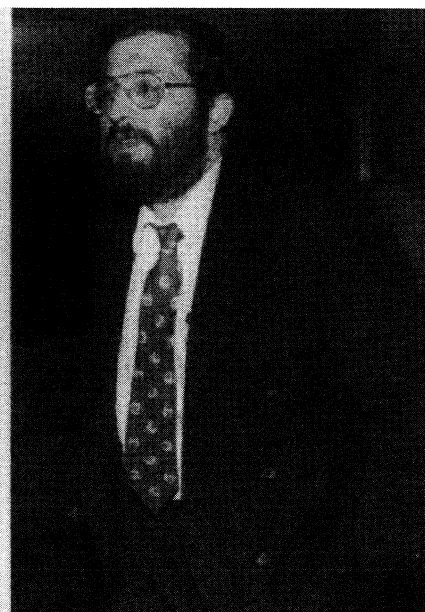
Medio mei bracht premier Tamirat Layne van Ethiopie een bezoek aan Israël. Beide partijen ondertekenden een protocol over samenwerking op tal van gebieden (techniek, onderwijs, cultuur, landbouw, handel, economie, wetenschap en de medische sector).

(Vor.ber.pag. 211/1 e.v.-1993)

PALESTIJNSE ZAKEN

PLO-BUREAU IN BRUSSEL KRIJGT HOGERE STATUS

In maart 1993 verhoogde België de status van het bureau van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) in Brus-

De twee hoofdrolspelers in de Israëlische kabinetscrisis van mei 1993. Shulamit Aloni (l.) en Aryeh Deri.

MIDDEN-OOSTEN

sel van „voorlichtingsbureau” tot „delegatie”. Ambtenaren van het Belgische ministerie van buitenlandse zaken zeiden dat deze stap een „politiek gebaar” was dat een erkenning betekende van de „gematigde en pragmatische benadering” van de PLO om vrede te bereiken in het Midden-Oosten. België, dat in juli het voorzitterschap van de EG zou overnemen van Denemarken, drong er bij de andere EG-lidstaten op aan de rol van de PLO als „essentiële partner” in de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten te erkennen.

BIJENKOMST VAN PALESTIJNSE EN BRITSE FUNCTIONARISSEN

Op 9 maart voerde de Palestijnse vertegenwoordiger Faisal Husseini in Londen gesprekken met de Britse onderminister van buitenlandse zaken en het Gemeenbest Douglas Hogg. Husseini werd vergezeld door Afif Safieh, de PLO-vertegenwoordiger in Londen, en door Hael Fahoum, het hoofd van de Europese sectie van de PLO in Tunis.

Dit was de eerste ontmoeting tussen vertegenwoordigers van Groot-Brittannië en de PLO sedert Groot-Brittannië de contacten in 1990 had opgeschort uit protest tegen de steun van de PLO aan Irak na de Iraakse invasie van Koeweit. De *Middle East Economie Digest* van 19 maart meldde dat de ontmoeting een groeiend internationaal besef weerspiegelde dat de PLO erkend moest worden om de militantere Hamas, wier populariteit onder de Palestijnse bevolking groeide, de wind uit de zeilen te nemen.

HOGERE STATUS VOOR PLO-BUREAU IN LUXEMBURG

Op 10 april verhoogde Luxemburg de status van het PLO-bureau aldaar tot het niveau van algemene commissie. De beslissing werd toegejuicht door de PLO, die liet weten graag bereid te zijn haar betrekkingen met alle Europese landen te versterken.

FRC-LEDEN IN STAAT VAN BESCHULDIGING GESTELD

Op 1 april maakte het Amerikaanse ministerie van justitie bekend dat vier leden van de Revolutionaire Raad van Fatah (FRC, de Abu Nidal Groep) door een federale Grand Jury in St Louis (Missouri) in staat van beschuldiging waren gesteld wegens misdadige praktijken, waaronder het beramen van terreurdaden en van moorden op joden. Volgens het ministerie ging het om Tawfiq Musa uit Milwaukee en Zein Isa, Saif Nijmeh en Luie Nijmeh uit St Louis.

(Voorber.pag. 213/1/2 -1993)

AZIË

FILIPPIJNEN

VRIJLATING VAN NONNEN. ZUIVERING POLITIEKORPS

Op 5 februari 1993 werden de twee Spaanse nonnen, die door een islamitische guerrillagroep waren ontvoerd, ongedeerd vrijgelaten. Er was geen losgeld betaald. De nonnen, die 20 dagen wa en vastgehouden, werden bij een guerrillabasis buiten de stad Jolo op de Sulu-eilanden aan de Libische en Palestijnse ambassadeurs overgedragen.

Op 23 februari werd bericht dat president Ramos een begin had gemaakt met een grondige zuivering van de Filipijnse Nationale Politie door de directe pensionering te eisen van 239 officieren met de rang van kolonel of hoger.

Het bevel, dat bestemd was voor de waarnemend directeur-generaal van het 100 000 man tellende korps, volgde na kritiek op de toenevende wetteloosheid in het land. Vooral de jongste golf van ontvoeringen, grotendeels gericht tegen de rijke Chinese gemeenschap op de Filippijnen, vormde een bron van bezorgdheid. Bij sommige ontvoeringen zouden politiefunctarissen betrokken zijn geweest (zie ook pag. 127/3-'93).

VULKAANUITBARSTING

Op 2 februari kwam de 330 km ten zuiden van Manila gelegen vulkaan Mayon tot uitbarsting. De vulkaan, die gedurende acht jaar rustig was geweest, verspreidde in een straal van 10 km as en brokstukken. Bij de uitbarsting kwamen ten minste 68 mensen om het leven. Ongeveer 24.000 mensen werden uit het gebied geëvacueerd.

PRESIDENT BEZOEKT SINGAPORE

Op 11 februari kwam president Fidel Ramos in Singapore aan voor een drie-daags officieel bezoek. Tijdens zijn verblijf voerde hij besprekingen met hoge regeringsfunctionarissen, onder wie president Wee Kim Wee en met premier Goh Chok Tong. Er werd gepraat over de mogelijkheden voor nauwere economische samenwerking tussen de twee landen. Tevens nam Ramos deel aan gesprekken over regionale veiligheid.

PRESIDENTIEEL BEZOEK AAN JAPAN

Van 9-13 maart bracht president Fidel Ramos zijn eerste staatsbezoek aan Japan, waar hij besprekingen voerde met de Japanse premier Kiichi Miyazawa en andere hoge functionarissen. Ook werd hij ontvangen door keizer Akihito.

AZIË

Miyazawa vertelde zijn gast dat de Japanse regering had besloten de Filippijnen het laatste deel van haar 18de lening te verstrekken, waarmee een bedrag van 72,1 mrd yen gemoeid u-as (op 15 maart 1993 gold \$ 1.00 = 118,508 yen). De 18de lening van 97,5 mrd yen was 22,7 mrd yen lager dan de 17de lening. Japanse functionarissen weten dit verschil aan het beperkte opnemingsvermogen van de Filippijnse economie. De leningen, die volgden op het voorschot van 25,4 mrd yen dat in 1992 werd verstrekt na de uitbarsting van de vulkaan Pinatubo, waren bedoeld voor de financiering van infrastructuurprojecten.

Op 11 maart bood Miyazawa tijdens een tafelrede zijn „oprechte verontschuldigingen” aan en sprak hij zijn spijt uit over de vele „vrouwen voor het gerief” (vrouwen die tijdens de oorlog in de Pacific gedwongen waren seksuele diensten te verlenen aan de Japanse strijdkrachten) die onder dwang geronseld waren op de Filippijnen. De recente onthullingen over de schaal en de georganiseerde wijze waarop deze vrouwen waren geronseld (zie ook pag. 427/3 e.v.-'92), hadden een negatieve uitwerking op de betrekkingen tussen Japan en veel van zijn Aziatische burenheden. Na de verontschuldigingen van Miyazawa zou Ramos de premier hebben verzocht de inspanningen van zijn regering te vergroten om de zaak „op een bevredigende manier” op te lossen.

Op 2 maart hadden Japanse staatsburgers een steungroep opgericht om financiële hulp te verlenen aan gewezen Filippijnse „vrouwen voor het gerief” die de Japanse regering gerechtelijk wilder~vervolgen voor schadevergoeding wegens hun behandeling. Onder de aan de groep verbonden advocaten waren ook vertegenwoordigers van vijf klagers die reeds een rechtszaak voerden tegen de Japanse regering om schadevergoeding te eisen. Zij waren de eerste „vrouwen voor het gerief” uit Zuidoost-Azië die hiertoe waren overgegaan.

PRESIDENTIËLE BEVOEGDHEDEN OM ENERGIECRISIS AAN TE PAKKEN

Op 5 april tekende president Fidel Ramos een door het Congres aangenomen wet waardoor hij vier van de elf speciale bevoegdheden kreeg waarom hij had gevraagd om het nijpende elektriciteitsstekort van het land te bestrijden. Bovendien zouden in april drie van de zes pas door particulieren gebouwde, met gas of dieselolie gestookte elektriciteitscentralen in dienst worden genomen als een noodoplossing om de problemen met de energietekorten in het gebied Luzon (met inbegrip van Manila) te bestrijden.

Uitval van de elektriciteit, soms wel acht uur per dag, had geleid tot ontwrichting, op non-actief stellen van arbeiders en arbeidstijdver-

korting op grote schaal. Deze „verduisteringen" waren een groot obstakel voor Ramos' regering die zich ten doel had gesteld een economische groei van 4,5 procent te bereiken in 1993, een doelstelling die nu algemeen als onrealistisch werd beschouwd. Door de belangrijkste noodbevoegdheden die door de wet van 5 april waren verleend, hoefde de regering zich niet te houden aan de normale offerte-procedures bij het onderhandelen over nieuwe contracten voor de bouw van energiecentrales. Ook werd daardoor een reorganisatie van het Nationale Energiebedrijf (Napocor) mogelijk alsmede een verhoging van de tarieven van Napocor (ondanks een vonnis van het Opperste Gerechtshof uit februari 1993 dat een rem zette op die verhogingen). Door het vooruitzicht op hogere tarieven zouden naar verwachting buitenlandse crediteuren hun terughoudendheid wellicht laten varen om toekomstige energieprojecten te steunen. Medio april zouden de gesprekken hervat worden met het Internationale Monetair Fonds (IMF) over een nieuw kredietprogramma nadat het lopende IMF-stabiliseringsakkoord was afgelopen. Dit akkoord gold oorspronkelijk voor 18 maanden tot maart 1992 maar was in die maand en nogmaals in oktober 1992 verlengd tot maart 1993.

NIEUWE GEVECHTEN MET COMMUNISTISCHE GUERRILLASTRIJDERS

Ondanks Ramos' verklaarde wens vrede te sluiten met het Nieuwe Volksleger (NPA), moslim-opstandelingen in het zuiden en rechtse legerdissidenten bleven er sporadisch gevechten plaatsvinden met de communistische guerrillastrijders van het NPA.

Op 10 en 11 april werden volgens officiële berichten ongeveer 30 NPA-rebel-

len en twee regeringssoldaten gedood in de buurt van Jones, ongeveer 200 km ten noorden van Manila. Het was de ernstigste botsing sedert de inauguratie van Ramos als president in juni 1992. Bij twee andere incidenten kwamen nog 10 rebellen om het leven.

KABINETSWIJZIGING

Op 20 mei werd bericht dat president Fidel Ramos een wijziging in zijn kabinet had aangebracht met de benoeming van Jesus Sison, een veteraan onder de columnisten, tot zijn presidentiële perschef. Hij kwam in plaats van Rodolfo Reyes die eerder was afgetreden.
(Vor.ber.pag. 126/3 e.v.-1993)

KAZACHSTAN

SIEUWE GRONDWET GOEDGEKEURD

Op 28 januari 1993 keurde de Opperste Kenges (het parlement) een nieuwe grondwet voor Kazachstan goed, ondanks onenigheid betreffende bepalingen over de officiële taal.

Russische parlementariërs spraken hun ongenoegen uit over het besluit om het Kazachstaans de officiële taal te maken in een land waar 39 procent van de bevolking uit etnische Russen bestond. De grondwet bepaalde ook dat de president Kazachstaans moest spreken. Het Russisch kreeg de speciale status van „de omgangstaal van het volk".

In de nieuwe grondwet werden ook de volmachten van de president vastgelegd. Hij kon de premier en de vice-premier, de minister van defensie, binnen- en buitenlandse zaken, de voorzitter van de nationale veiligheidsraad en alle ambassadeurs benoemen. De grondwet voorzag niet in een procedure om de president af te zetten, terwijl de president niet over de bevoegdheid beschikte om het parlement te ontbinden.

BEGROTING 1993 GOEDGEKEURD

Na een langdurig debat keurde het Kazachstaanse parlement op 23 januari de begroting voor 1993 goed. De uitgaven bedroegen in totaal 905 mrd roebel, terwijl de inkomsten werden geschat op 722 mrd roebel waardoor een begrotingstekort ontstond van 183 mrd roebel (\$ 1,00 = 0.5624 roebel, officiële koers op 25 januari 1993).

Op 18 maart maakte *Radio Moskou* enkele details bekend over de regeringsbegroting voor 1993. Er werden geen cijfers bekendgemaakt over de geraamde inkomsten en uitgaven. Het begrotingstekort zou in totaal 182,8938 mrd roebel bedragen.

Er werd een staatsmonopolie op de handel in alcohol en tabak afgekondigd, terwijl op olie accijnzen zouden worden geheven die konden oplopen tot 20 procent van het verschil tussen de exportprijs van olie en de prijs in de republiek zelf.

Op 10 maart was al bekendgemaakt dat voor defensie 69.362367 mrd roebel begroot was.

OPRICHTING VAN NIEUWE REGERINGS-GEZINDE PARTIJ. PRIVATISERINGSPROGRAMMA

Op 6 februari keurden de deelnemers aan de oprichtingsvergadering van de regeringsgezinde Unie van Volkseenheid in de hoofdstad Alma Ata een programma goed dat radicale economische hervormingen en politiek pluralisme beoogde. President Noersjoeltan Nazarbajew werd gekozen tot partijleider en Serik Abdrachmanow tot voorzitter van haar politieke raad.

Nazarbajew verklaarde tegenover de afgevaardigden dat de Unie „moet dienen als tegenwicht tegen (diegenen)... die de problemen van hun etnische gemeenschap willen oplossen ten koste van anderen" en dat zij alles in het werk moest stellen om een „brede basis" van eigenaars te scheppen. Abdrachmanow waarschuwde echter dat de „op Kazachstaans leest geschoeide" privatisering tot dusver had geleid tot de vorming van een „financiële oligarchie die afkomstig was uit de gelederen van de ambtenaren met een vaste baan".

Leopoldo Mabilangan (l.), een commandant van het Nieuwe Volksleger (NPA), schudt de hand van de Filipijnse vice-president Joseph Estrada (r), terwijl president Fidel Ramos toekijkt, tijdens de plechtige overgave van Mabilangan in het Malacanang-paleis op 19 februari 1993.

Privatiseringsprogramma

Op 10 maart werd het nationale privatiseringsprogramma van de regering voor 1993-'95 bekendgemaakt. Het in februari door de regering goedgekeurde programma voorzorg in de verkoop van de meeste staatsbedrijven met uitzondering van de bedrijven die bestaansmiddelen als water aanleverden. Buitenlanders zouden toestemming krijgen Kazachstaanse bezittingen te kopen na het verkrijgen van een staatsvergunning.

Een op 11 maart uitgevaardigd presidentieel decreet voorzorg in de privatisering van landbouwbedrijven tegen het eind van 1996.

OPRICHTING VAN MARINE

Op 2 april werd een presidentieel decreet over de oprichting van een marine uitgevaardigd. De vloot zou worden opgericht ter verdediging van de Kaspische-Zee kust. De maatregel vormde een reactie op het in 1992 door Toerkmenistan gedane voorstel om de Kaspische Zee gezamenlijk te verdedigen.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. PRODUCTIEDALING. JOINT VENTURE MET VS

Op 31 januari publiceerde de staatscommissie voor statistiek cijfers waaruit bleek dat de produktie in 1992 vergeleken met het jaar daarvoor met bijna 15 procent gedaald was. De produktie van consumptieartikelen was met 21,5 procent gedaald, terwijl de bouwnijverheid was teruggezaakt naar het niveau van de jaren vijftig.

Nieuwe regels voor verkoop van harde valuta

Op 3 maart werden nieuwe regels van kracht voor de verkoop van harde valuta. Bedrijven die handel met het buitenland dreven moesten - afhankelijk van de waarde van de geëxporteerde goederen - douanerechten in harde valuta betalen. Van alle ontvangen inkomsten moesten exporterende bedrijven 30 procent aan de staat verkopen (20 procent aan de nationale staatsbank tegen de vastgestelde koers van de roebel en 10 procent op de valutamarkt van de republiek rijk gemachtigde banken).

Samenwerkingsverband met Amerikaanse firma

Op 6 april ondertekenden president Noersjoeltan Nazarbaiev en Kenneth

Derr, de directeur van het Amerikaanse bedrijf Chevron Corporation, in Alma Ata een akkoord over de gezamenlijke ontwikkeling en exploitatie van de olievelden Tengiz en Korolew in West-Kazachstan. De voor een periode van 40 jaar afgesloten overeenkomst, die naar verwachting een waarde van \$ 20 mrd vertegenwoordigde, was de grootste tot nu toe tussen een grote multinational en een lid van het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS).

ECONOMISCHE BETREKKINGEN MET HET BCITENLXND

Op 7 januari werd bekendgemaakt dat Kazachstan en de Russische Federatie een akkoord over olieleveranties hadden bereikt. Kazachstan zou 14 mln ton olie aan Russische raffinaderijen leveren, terwijl Rusland 12 mln ton Westsiberische olie aan Kazachstan zou leveren. Op die manier zouden beide landen transportkosten besparen. Ook werd de mogelijke aanleg van een oliepijpleiding tussen West-Kazachstan en Noorossiysk besproken.

Op 15 maart werd in Moskou een akkoord met de Russische Federatie getekend ter uitbreiding van de economische samenwerking.

Op 24 februari was in Moskou een overeenkomst voor de duur van zeven jaar gesloten over samenwerking in de uraniumproductie

Op 13 januari bracht een Kazachstaanse delegatie een bezoek aan Pakistan waar akkoorden werden ondertekend op het gebied van olie en andere natuurlijke hulpbronnen, communicatie, energiecentrales, landbouw, machinebouw en gezondheidszorg.

Op 11 januari werd bekendgemaakt dat Turkije en Kazachstan gezamenlijk de Kazkommerts-Ziraat-internationale bank zouden oprichten.

Op 7-9 februari bracht voor het eerst een hoge Kazachstaanse delegatie onder leiding van premier Sergej Teresjtsjenko een bezoek aan Hongarije. Bij die gelegenheid werden protocollen over buitenlandse handel en economische samenwerking ondertekend.

Op 9-10 februari voerde Teresjtsjenko tijdens een bezoek aan Bulgarije besprekingen over nauwere economische betrekkingen.

Op 4 februari bracht de Iraanse minister van buitenlandse zaken, Ali Akbar

Velayati, een bezoek aan Kazachstan. Bij die gelegenheid werden protocollen over bankzaken, luchtverbindingen en onderwijsfaciliteiten voor Kazachstaanse studenten ondertekend.

Op 6-8 februari bracht de Kirgizstaanse president Askar Akajev een officieel bezoek aan Kazachstan.

Op 22 februari werden Teresjtsjenko en zijn Oekraïense collega Leonid Koetsjma het in Alma Ata eens over de levering van 500.000 ton ruwe olie aan Oekraïne (zie boven voor het akkoord over olieleveranties aan Rusland).

Verenigde Staten verlenen Kazachstan status van meest begunstigde natie

Na bilaterale handelsbesprekingen in Washington die erop gericht waren de handelsbetrekkingen tussen beide landen te normaliseren, verleenden de Verenigde Staten Kazachstan op 2 maart de status van meest begunstigde natie (Most Favoured Nation, MFN).

Op 31 maart werd bevestigd dat Israël Kazachstan „een uitgebreid en specifiek krediet" - de eerste kredietgarantie die Israël ooit aan een ander land had toegezegd - had toegekend.

BETREKKINGEN MET OOSTENRIJK

Op 2-3 februari voerde president Nazarbaiev in Wenen besprekingen met de Oostenrijkse kanselier Franz Vranitzky. Beide partijen ondertekenden akkoorden over economische samenwerking en de opening van een directe luchtverbinding. De twee landen zouden sinds februari 1992 18 belangrijke economische contracten hebben gesloten.

Op 25-27 april werden tijdens een bezoek van de Oostenrijkse kanselier Franz Vranitzky een verdrag over luchtvaartverbindingen en een memorandum over investeringen in de metaalindustrie ondertekend.

NAZARBAJEW BEZOEKT BELGIË EN EGYPTE

Op 1-2 februari bracht president Nazarbaiev een bezoek aan België. Bij die gelegenheid had hij een ontmoeting met koning Boudewijn en belangrijke leden van het kabinet. Daarnaast sprak hij functionarissen toe in het hoofdkwartier van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) in Brussel, waar hij plannen besprak voor een Aziatische tegenhanger van de Conferentie voor

Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE).

in een gemeenschappelijk communiqué dat werd uitgevaardigd na de besprekingen die op 13-15 februari in Caïro plaatsvonden tussen Nazarbijew en de Egyptische president Hosni Mubarak. werd verklaard dat beide landen samenwerkingsovereenkomsten hadden gesloten op het gebied van handel, economie, wetenschap, techniek, media en religieuze zaken.

BETREKKINGEN MET MONGOLIË

Op 30 maart roerde de Mongoolse minister van buitenlandse zaken Tserenpilyin Gombosuren besprekingen met president Noersoltan Nazarbijew en ander hoge functionarissen over „immigratie- en vestigingsproblemen“ van Kazachstan in Mongolië.

(Vor.ber.pag. 221/3 e.v.-1993)

KIRGIZSTAN

MINISTERS ONTSLAGEN

Op 6 februari 1993 ontsloeg president Askar Akajew de minister van economische zaken en financiën, Amangeldi Moeralijew. Moeralijew werd ervan beschuldigd dat hij geprobeerd had de ontwikkeling van particuliere ondernemingen te remmen. Tegelijkertijd verwierp de regering een door Moeralijew voorgesteld pakket noodmaatregelen, omdat het de vorming van vrije prijzen tegenging en de staat controle gaf over grondstoffen.

Op 2 maart werd minister van landbouw Karipbek Asanow door president Askar Akajew ontslagen, omdat hij de landbouwhervormingen gesaboteerd zou hebben en de zaakcampagne voor de lente in gevaar gebracht zou hebben.

Op 18 maart werd bekendgemaakt dat een officiële commissie een onderzoek zou instellen naar de tegen vice-resident Feliks Akoelov ingebrachte beschuldiging dat hij betrokken zou zijn geweest bij illegale handelstransacties.

NIEUWE POLITIEKE ALLIANTIE

Op 3 april kondigden verschillende gematigde partijen aan dat ze besloten hadden „vanwege de politieke stabiliteit“ een alliantie op te richten. In een verklaring bepleitte de nieuwe organisatie een sterke regering en een door de staat gereguleerde markteconomie.

INVOERING VAN MINIMUMLOON

In een op 1 februari uitgevaardigd presidentieel decreet werd het minimummaandloon voor werknemers bij bedrijven en organisaties (onafhankelijk van het eigendom) vastgesteld op 3.200 roebel.

CONTROVERSE OVER VESTIGING VAN AMBASSADE IN ISRAËL

Van 18-21 januari 1993 bracht president Askar Akajew een bezoek aan Israël. Bij die gelegenheid gaf hij te kennen dat Kirgizstan van plan was een ambassade in Jeruzalem te openen. Hetgeen een schending zou betekenen van de in 1980 door de VN-Veiligheidsraad uitgevaardigde resolutie 478, waarin alle lidstaten werden opgeroepen hun buitenlandse diplomatieke missies uit Jeruzalem terug te trekken.

In een interview met *Interfax* verklaarde president Akajew dat het besluit om een ambassade te openen een erkenning was van de „energieke pogingen“ van de Israëlische regering om het conflict tussen Arabieren en Israëli's te beëindigen. Bovendien benadrukte hij dat naar zijn mening de Palestijnen recht hadden op volledige onafhankelijkheid.

Vertegenwoordigers van de Kirgizstaanse islamitische gemeenschap stonden echter wantrouwend tegenover het besluit en op 28 januari annuleerde de Iraanse minister van buitenlandse zaken, Ali Akbar Velayati, uit protest een voorgenomen bezoek aan Bishkek.

Nadat vice-premier M. Zoelpoejew verklaard had dat er in Jeruzalem een handelskantoor en geen ambassade gevestigd zou worden, werden zijn woorden onmiddellijk tegengesproken door het ministerie van buitenlandse zaken, waarna Kirgizstaanse functionarissen verwarde pogingen ondernamen om het geschil bij te leggen. Een parlementslid verklaarde tegenover *Interfax* dat de aankondiging „zou kunnen leiden tot een volledige mislukking van de buitenlandse politiek van het land, als Kirgizstan geïsoleerd zou raken van de Arabische en islamitische wereld“.

MILITAIR AKKOORD RIJSLAND

Op 8 april werd een akkoord met Rusland ondertekend over bilaterale militaire samenwerking en het gebruik van militaire faciliteiten. Het akkoord zou naar verwachting officieel worden bekrachtigd tijdens de GOS-topontmoeting die op 30 april in de Armeense hoofdstad Jerewan zou plaatsvinden.

PRESIDENT AKAJEW BEZOEKT JAPAN

Op 20-24 april bracht president Askar Akajew een bezoek aan Japan. Bij die gelegenheid bood Japan Kirgizstan een lening met lage rente aan ter waarde van \$60 mln. Het was de eerste keer dat Japan een lidstaat van het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) op een dergelijke manier ondersteunde. De lening, die vanaf 2003 in 40 jaar zou moeten worden afgelost, maakte deel uit van een structurele aanpassingsfaciliteit van de Internationale Ontwikkelingsassociatie (International Development Association, IDA), een met de Wereldbank gelieerde organisatie die met financiële steun van Japan fondsen voor armere ontwikkelingslanden beschikbaar stelde).

VERDERE BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Tijdens zijn vijfdaagse bezoek aan Groot-Brittannië hield vice-premier Toersoenbek Tsjingisjew een pleidooi voor grotere buitenlandse investeringen door de Europese Gemeenschap (EG) om de dreiging van het islamitische fundamentalisme in Kirgizstan te bezweren. Tsjingisjew verklaarde ook dat Kirgizstan op korte termijn een kredietovereenkomst ter waarde van \$ 300 mln tot \$350 mln hoopte te tekenen met westerse kredietverlenende instellingen onder leiding van het Internationale Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank.

Op 25 februari werden diplomatieke betrekkingen met Libië aangeknoopt.

Op 4 februari werd een handels- en samenwerkingsovereenkomst ondertekend met Litouwen.

Op 28 januari werd in Tasjkent een akkoord gesloten waarin was vastgelegd dat Oezbekistan aan Kirgizstan jaarlijks 2,26 mrd kubieke meter aardgas zou leveren tegen een prijs die 60 procent van de wereldmarktprijs bedroeg.

(Vor.ber.pag. 222/3 e.v.-1993)

MALEISIË

STAPPEN OM PRIVILEGES MALEISE HEERSERS TE VERMINDEREN. GRONDWETSWIJZIGINGEN GOEDGEKEURD

In januari 1993 dreigden pogingen van de regering om de macht van de negen Maleise erfelijke heersers te beknotten, uit te lopen op een constitutionele crisis.

Het regeringsinitiatief volgde op een incident in november 1992 waarbij Mahmood Iskandar ibni al-Marhum, de sultan van Johore, zijn hockey-coach ernstig mishandeld had. In reactie hierop ontwierp de regering een constitutioneel amendement waarin de rechten zouden worden afgeschaft welke de gerechtelijke onschendbaarheid van de heersers waarborgden. Ook voorzag het amendement in de afschaffing van de bevoegdheid van de heersers om zichzelf en hun familie gratie te verlenen voor straf echtelijke aanklachten en werden de regels omtrent de berichtgeving over koninklijk wangedrag versoepeld.

De amendementen werden op 6 januari door het kabinet goedgekeurd en op 18 januari voorgelegd aan het Huis van Afgevaardigden (Lagerhuis). Enkele uren voordat het wetsvoorstel u-erd ingediend bij het Huis, gaven de Maleise heersers een verklaring uit waarin de amendementen werden verworpen. Het Huis keurde de amendementen op 19 januari goed met 133 stemmen voor en geen tegen, bij 16 onthoudingen. De volgende dag werden de amendementen goedgekeurd door de Senaat (Hogerhuis).

Nadat het wetsvoorstel was goedgekeurd door het parlement, werd de kwestie een zaak van constitutionele interpretatie. De Maleise heersers beweerden dat de amendementen alleen dan tot wet verheven konden worden wanneer zij ze zelf goedkeurden. Ze wezen op de artikelen 38 (4) en 159 (5) van de grondwet, waarin werd bepaald dat een meerderheid van de heersers hun toestemming moet geven voor elke grondwetswijziging die betrekking heeft op de monarchie. De regering haalde echter artikel 66 (4) van de grondwet aan, waarin werd gesteld dat een wetsvoorstel dat geen goedkeuring kreeg van het opperste staatshoofd (een van de negen heersers) desalniettemin na een uitstel van 30 dagen automatisch wet zou worden.

Op 20 januari trok het kabinet alle privileges en extra voordelen van de heersers in. Dit betekende onder andere dat de premier, Mahathir Mohamed, zijn wekelijkse informatieve bijeenkomsten met het opperste staatshoofd, sultan Azlan Muhibbuddin Shah, staakte.

Compromis over grondwetswijzigingen

Op 11 februari bereikten de regering en de negen Maleise erfvorsten een compromisafkkoord over grondwetswijzigingen in de grondwet, die vooral bedoeld waren om de juridische onschendbaarheid van de heersers te beperken.

Het compromis kwam tot stand op een bijeenkomst van de heersers met Ghafar Baba, vice-premier en vice-voorzitter van de regerende United Malays National Organization (UMNO). De essentie van het compromis werd niet onthuld, maar commentatoren suggereerden dat de regering enkele beperkte concessies had gedaan.

De *Far Eastern Economic Review* van 25 februari meldde dat de crisis rond de heersers

degenen die wedijverden om een positie in de race voor het UMNO-leiderschap een kans had geboden hun reputatie op te poetsen. In het bericht werd opgemerkt dat Ghafar Baba's "ster gerezen zou kunnen zijn vanaf het moment dat hij aanstuurde op het slotakkoord". Ghafar's belangrijkste rivaal, minister van financiën Anwar Ibrahim, verbleef in het buitenland toen het uiteindelijke compromis werd bereikt.

Grondwetswijzigingen goedgekeurd

Op 9 maart gaf de Dewan Rakyat (Huis van Afgevaardigden) zijn goedkeuring aan een herziene versie van het ontwerp-amendement op de grondwet van 1993. Door deze grondwetswijziging werd onder meer de wettelijke onschendbaarheid van de negen Maleise erfelijke heersers beperkt (zie hierboven).

Het wetsontwerp werd aangenomen met 167 stemmen vóór, geen enkele stem tegen, bij zes onthoudingen. De oppositionele Democratische Actiepartij (DAP) en de Verenigde Sabah Partij (Parti Bersatu Sabah, PBS) schaarden zich bij de stemming achter de regering.

MILITAIRE WIJZIGINGEN

De minister van defensie maakte op 23 februari nadere bijzonderheden bekend over een militaire reorganisatie.

Generaal Yaacob Mohamed Zain werd als hoofd van de defensietroepen vervangen door generaal Abdul Rahman Abdul Hainid, die tot dan toe aan het hoofd van het leger had gestaan. Generaal Abdul Rahman zou worden opgevolgd door zijn plaatsvervanger, luitenant-generaal Borhan Ahmed. Het hoofd van de luchtmacht, luitenant-generaal Mohamad Yunis Tasi, werd opgevolgd door zijn plaatsvervanger, generaal-majoor Abdul Ghani Abdul Aziz.

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN IN SABAH. FEDERAAL MINISTERIE VAN SABAH-ZAKEN

De gespannen betrekkingen tussen de federale regering en de regering van de deelstaat Sabah verslechterden verder in april ten gevolge van politieke manoeuvres in de deelstaat.

De deelstaat werd bestuurd door de Verenigde Sabah Partij (Parti Bersatu Sabah, PBS) die in conflict was met de federale regering en de United Malays National Organization (UMNO). Sedert de PBS enkele dagen voor de algemene verkiezingen in 1990 (zie pag. 60/3-91) was overgestapt van de door de UMNO gedomineerde regeringscoalitie, het Nationaal Front, naar de oppositie. De UMNO had vervolgens gepoogd te fseren in het haar bondgenoot in de deelstaat, de United Sabah Na-

Premier Mahathir Mohamed van Maleisië.

tional Organization (USNO), de belangrijkste tegenstander van de PBS in de deelstaat. Maar in april vond er een scheuring plaats in de USNO zelf waarbij vijf van de elf parlementsliden toetraden tot de door de PBS geleide regeringscoalitie en de zes overgebleven parlementariërs de partij verlieten om zich aan te sluiten bij de UMNO.

Joseph Pairin Kitingan, PBS-leider en premier van Sabah, gebruikte de scheuring van de USNO om de basis van de PBS te verbreden door de islamitische USNO-overlopers in zijn door christelijke Kadazans gedomineerde kabinet op te nemen.

Op 19 mei werd een voormalige premier van Sabah, Tun Datuk Mustapha Harun, benoemd tot hoofd van het zojuist ingestelde federale ministerie van Sabah-zaken.

BEZOEK VAN INDIASE MINISTER VAN DEFENSIE

De Indiase minister van defensie, Sharan Pawar, bezocht van 1-4 februari Maleisië. Tijdens dit bezoek ondertekenden beide partijen een memorandum van overeenstemming over samenwerking op defensiegebied.

Het memorandum, dat onder andere bedoeld was om de technische en logistieke ondersteuning van de Maleisische luchtmacht te versterken, was het eerste belangrijke defensieafkkoord tussen India en een lid van de Associatie van Zuidoostatische Naties (ASEAN). Commentatoren beweerden dat het memorandum voor Maleisië de weg vrij zou kunnen maken voor de aankoop van Russische Mig-29 gevechtsvliegtuigen, aangezien India vele Migs in dienst had en deze ook fabriceerde (zie ook hieronder).

PREMIER MAHATHIR MOHAMED IN BAN-GLADESH EN PAKISTAN

Premier Mahathir Mohamed bracht van 12-17 februari een bezoek aan Bangladesh en Pakistan. Tijdens zijn rondreis voerde hij besprekingen met Begum Khaleda Zia, de premier van Bangladesh, en Mian Mohammad Nawaz Sharif, de premier van Pakistan. Er werd gesproken over een reeks uiteenlopende bilaterale, regionale en internationale kwesties.

BEZOEK VAN RUSSISCHE VICE-PRESIDENT. SPECULATIE OVER WAPENTRANS-ACTIE

Het bezoek van de Russische vice-president Aleksandr Roetskoj aan Maleisië van 1-3 maart gaf aanleiding tot verdere speculaties dat Rusland en de VS voor de eerste keer wedijverden bij de verkoop van wapens aan een ASEAN-lid.

Tijdens het bezoek van Roetskoj bespraken Maleisische en Russische functionarissen de eventuele verkoop van Russische Mig-29 gevechtswliegtuigen en Mi-35 helikopters aan Maleisië. Naar verluidt bood Rusland aan in Maleisië ten behoeve van de Migs verscheidene werkplaatsen voor reserveonderdelen en technische bijstand op te zetten.

De mogelijkheid van een belangrijke wapentransactie tussen Maleisië en Rusland zou de Amerikaanse regering hebben aangespoord om via McDonnell Douglas en General Dynamics tegenoffertes uit te brengen. Volgens de *Far Eastern Economic Review* van 18 februari maakte de Amerikaanse regering zich zorgen over de pogingen van Rusland om in het gebied van Azië en de Pacific wapencontracten af te sluiten. In het artikel werd gezegd dat in Washington weer „Koude-Oorlogsretoriek” was te horen naar aanleiding van de Russische transactie en de implicaties ervan.

(Vor.ber.pag. 62/3-1993)

OEZBEKISTAN

MENSENRECHTENKWESTIES. ACTIE TEGEN DISSIDENTEN

Op 29 januari werd Abdoemannob Poelatow, de leider van de Oezbeekse mensenrechtenorganisatie (op pag. 224/2-'93 werd ten onrechte gesteld dat het hier ging om Abdoerachim Poelatow, de broer van Abdoemannob Poelatow en de voorzitter van Birlik), uit de gevangenis ontslagen. Hij schreef zijn vrijlating toe aan de bemoeienis van buitenlandse mensenrechtenorganisaties.

Poelatow, die was ontvoerd tijdens een mensenrechtenconferentie die in december 1992 in

de Kirgizstaanse stad Bisjkek plaatsvond (zie pag. 225/1/2-'93), was op 28 januari door het Hooggerechtshof tot een gevangenisstraf van drie jaar veroordeeld op beschuldiging van het belasteren van president Islam Karimow.

De vrijlating van Poelatow ten spijt wезen maatregelen tegen de illegaal verklaarde Birlik (Eenheid)-beweging erop dat het regime zijn greep op politieke tegenstanders versterkte.

De uitvoerende secretaris van Birlik, Wasilia Inojatowa, moest begin februari terechstaan op beschuldiging van „het beledigen van het staatshoofd”, waarop een gevangenisstraf van zes jaar stond. Op 19 januari verlengde het Opperste Gerechtshof het verbod op Birlik met drie maanden tot medio april, omdat de beweging „van plan is” openbare illegale demonstraties te organiseren. Volgens het ministerie van justitie waren in de periode 1991-'93 166 Birlik-leden gearresteerd, van wie er 20 niet nader omschreven beschuldigingen ten laste waren gelegd.

Vermeende betrokkenheid van de regering bij andere ontvoeringen en verdwijningen

Berichten over de ontvoering in januari van Alim Karimow, een lid van het presidium van Birlik, en over de verdwijning van de leider van de illegaal verklaarde Islamitische Wedergeboortepartij, Abdoellah Oetah, gaven aanleiding tot beschuldigingen van betrokkenheid van de regering bij de verdwijning en intimidatie van politieke dissidenten. Op 14 januari drukte de Russische parlementaire commissie voor de mensenrechten haar bezorgdheid uit over de schendingen van de mensenrechten in Oezbekistan. Eind januari beschuldigde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken het Oezbeekse regime in zijn jaarrapport over de mensenrechten van „grovemisstanden”.

NIEUWE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 2 februari benoemde president Karimow de 38-jarige Sadik Safajew, een voormalige eerste onderminister voor buitenlandse economische betrekkingen, tot minister van buitenlandse zaken. Hij volgde Oebajdoella Abdoerazakow op.

ECONOMIE

Krachtens een op 8 februari uitgevaardigd decreet werden de prijzen van vlees en suiker, die tot dan toe beschermd waren, verdubbeld.

Op 9 januari had de regering plannen

bekend gemaakt om „verlieslijdende” staatsboerderijen te veranderen in particuliere boerderijen, aandeelhoudende maatschappijen of coöperatieve bedrijven. Er waren naar schatting al 12.500 kleine boerenbedrijven opgericht, die 96.000 hectares land besloegen. Daarnaast bestonden er plannen om nog eens 200.000 hectares landbouwgrond aan kleine boeren toe te wijzen. Oezbekistan bezat in totaal naar schatting 4,3 mln hectares landbouwgrond.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Op 1-3 februari bracht de Iraanse minister van buitenlandse zaken, Ali Akbar Velayati, een bezoek aan Oezbekistan. Bij die gelegenheid voerde hij besprekingen met president Karimow en leden van het kernkabinet over economische samenwerking.

Op 20-21 februari werden tijdens een bezoek van premier Leonid Koetsjma akkoorden over de winning van olie en gas met Oekraïne gesloten.

(Vor.ber.pag. 224/2 e.v.-1993)

SAARC

RONDREIS VAN PREMADASA. TOPCONFERENTIE UITGESTELD

De Srilankaanse president Ranasinghe Premadasa bezocht in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Zuidaziatische Associatie voor Regionale Samenwerking (SAARC, South Asian Association for Regional Co-operation) in september en oktober 1992, aan de vooravond van de in december te houden SAARC-top, de verschillende lidstaten.

Premadasa bracht op 23 en 24 september een „werkbezoek” aan Pakistan en op 24 en 25 september aan Nepal. De besprekingen van 1-3 oktober in Delhi tussen Premadasa en de Indiase premier Narasimha Rao gingen vooral over het uitbannen van het terrorisme en over regionale handelsbelemmeringen. Op 3 oktober had Premadasa in de Bhoetaanse hoofdstad Thimpu een ontmoeting met koning Jigme Singye Wangchuk en op 4 en 5 oktober voerde hij in Dhaka uitgebreide besprekingen met premier Begum Khaleda Zia van Bangladesh over mogelijkheden om de armoede in de regio te bestrijden. De rondreis van Premadasa eindigde op 11 oktober met besprekingen in Male met de president van de Malediven, Maumoun Abdul Gayoom, over de vooruitgang die door de Zuidaziatische Commissie voor Armoedebestrijding was geboekt (zie pag. 213/3-'92).

Top uitgesteld

De zevende topconferentie van de staatshoofden van de SAARC, die op 13 en 14 januari 1993 in de Bengalese hoofdstad Dhaka had moeten plaatsvinden, werd op 9 januari voor onbepaalde tijd uitgesteld. De officiële reden voor dit uitstel was het feit dat de Indiase premier Narasimha Rao niet aanwezig kon zijn vanwege de voortdurende communautaire en politieke spanningen in India, die waren opgeroepen door de verwoesting in december 1992 van de Babri Masjid (moskee) in Ayodhya in de Indiase deelstaat Uttar Pradesh (zie pag. 137/3 e.v.-'93).

De beslissing van India hield naar werd aangenomen ook verband met een meningsverschil tussen India en Pakistan. Volgens berichten wilde Pakistan het SAARC-handvest wijzigen op de volgende punten: (i) er moest een einde komen aan het unanimitéitsbeginsel; en (ii) het moest toegestaan worden om binnenlandse en bilaterale aangelegenheden aan de orde te stellen, wat momenteel werd verhinderd door artikel 10.

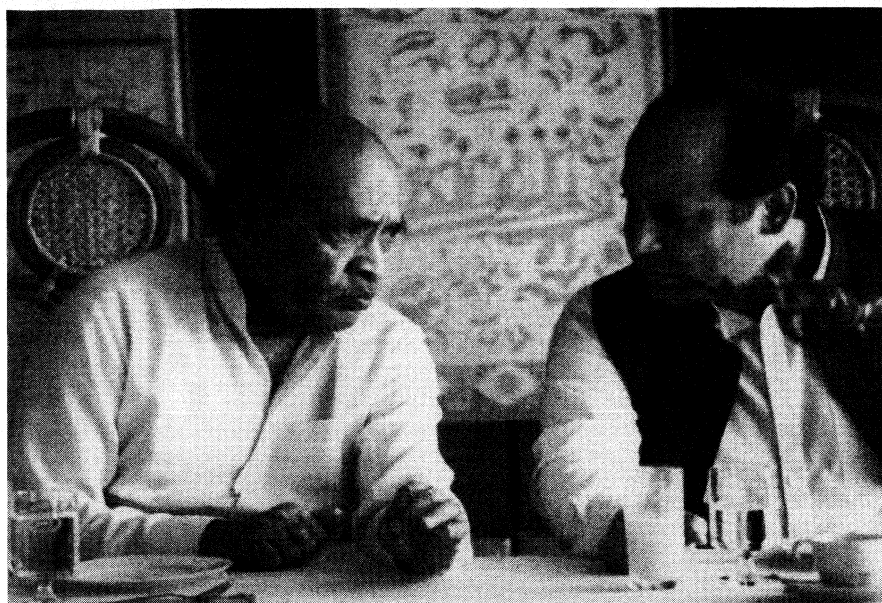
Bangladesh beschuldigde India van „insequent gedrag", maar R.L. Bhatia, de speciale afgezant van India die een bezoek bracht aan Dhaka en aan de Nepalese hoofdstad Katmandu om het standpunt van de Indiase regering uiteen te zetten, gaf te kennen dat het uitstel geen ernstige gevolgen zou hebben voor de toekomst van de SAARC.

ZEVENDE TOPCONFERENTIE

Op 10 en 11 april vond in Dhaka (Bangladesh) alsnog de zevende jaarlijkse topconferentie van de SAARC plaats, die eerder in januari (zie hierboven) en nogmaals in februari was uitgesteld.

De leiders van de zeven lidstaten van de SAARC legden op 11 april 1993 een krans op het graf van Ziaur Rahman, die in mei 1981 vermoorde president van Bangladesh.

Buiten de topconferentie van de SAARC om hadden de premiers van India en Pakistan, P.V. Narasimha Rao (l.) en Nawaz Sharif, op 10 april 1993 een bilateraal privé-onderhoud aan boord van de „Ostrich" in de buurt van Dhaka.

De vergadering, die werd bijgewoond door de leiders van alle zeven lidstaten, werd overschaduwed door massademonstraties tegen de deelname van de Indiase premier P. V. Narasimha Rao omdat zijn regering schuldig werd geacht aan de verwoesting van de Babri-moskee te Ayodhya (Uttar Pradesh) in december 1992.

In een gezamenlijke verklaring die de top op 11 april aannam, beloofden de leden in het jaar 2002 de armoede in de regio met wortel en tak uitgeroeit te hebben (zie pag. 213/3-'93). De leiders vroegen

ook om de oprichting van een regionale ontwikkelingsbank die gemeenschappelijke industriële projecten moest financieren.

Op de slotzitting van de topferentie paraferden de ministers van buitenlandse zaken van de SAARC het raamwerk voor een tariefakkoord, de Zuidaziatische Preferentiële Handelsovereenkomst (South Asian Preferential Trade Agreement of SAPTA) bedoeld om de handelstarieven in de regio te verlagen of af te schaffen. (De 11de zitting van de SAARC-ministerraad, die op 8 en 9 juli 1992 in de Sri Lankaanse hoofdstad Colombo was gehouden, had hiertoe de aanzet gegeven.)

Over de details van het akkoord zou naar verwachting in de volgende drie jaar worden onderhandeld voordat de SAARC het formeel zou ratificeren.

Buiten de top om werd gesproken over bilaterale kwesties, iets wat krachtens het SAARC-handvest verboden was. Tot de belangrijkste onderwerpen van deze bilaterale privé-gesprekken tussen de leiders behoorden de verslechterende Indiaas-Pakistaanse betrekkingen naar aanleiding van Pakistans vermeende rol in de recente bomexplosies in Bombay, en de verdeling van het rivierwater tussen India en Bangladesh (zie onder meer pag. 798/2-'92).

De voorzitter van de SAARC premier Begum Khaleda Zia van Bangladesh maakte bekend dat de volgende SAARC-top in 1994 in India gehouden zou worden.

(Vor.ber.pag. 213/2/3-1992)

Premier Goh Chok Tong van Singapore.

SINGAPORE

GOH CHOK TONG LEIDER VAN PAP

Goh Chok Tong, de premier van Singapore, werd op 2 december 1992 gekozen tot secretaris-generaal van de regerende People's Action Party (PAP).

Lee Kuan Yew, de voormalige premier en huidige senior minister die deze post zo'n 35 jaar bezet had, zou aanblijven als lid van het centrale uitvoerende comité van de partij.

Lee Kuan Yew's zoon Lee Hsien Loong nam Goh's post over als eerste assistent van de secretaris-generaal en bleef aan als vice-premier. Hij had de portefeuille van handel en industrie medio november opgegeven nadat hij had verklaard onder behandeling te zijn wegens kanker. Tegelijkertijd werd bekendgemaakt dat Ong Teng Cheong, de andere vice-premier, ook kanker had.

Begin december kondigde Goh aan dat Supiah Dhanabalan tijdelijk de portefeuille van handel en industrie zou overnemen. Dhanabalan, een bondgenoot van Goh, was in september 1992 afgetreden als minister van nationale ontwikkeling.

GOH WINT TUSSENTIJDSE VERKIEZING

Op 19 december behaalde Goh Chok Tong een klinkende overwinning voor de PAP bij tussentijdse verkiezingen in zijn eigen kiesdistrict Marine Parade. Ook drie andere PAP-leden werden gekozen in het vier zetels tellende kiesdistrict.

Goh was op 1 december formeel afgetreden als parlementslid (hoewel hij wel aanbleef als

premier) om te kunnen deelnemen aan de tussentijdse verkiezingen. Deze verkiezingen waren niet wettelijk vereist, maar Goh had tijdens zijn campagne voor de algemene verkiezingen in 1991 aangekondigd dat hij door middel van tussentijdse verkiezingen de kiezers een kans zou geven zijn mandaat te vernieuwen. Het kiesdistrict Marine Parade had in 1991 vier PAP-leden gekozen.

PREMIER BEZOEKT CHINA

Premier Goh Chok Tong bracht van 19-28 april 1993 een officieel bezoek aan China. Het was zijn eerste bezoek aan dit land sinds zijn benoeming tot premier in november 1990.

Goh leidde een hoge delegatie waarvan onder andere de ministers Wong Kan Seng (buitenlandse zaken) en Richard Hu Tsu Tau (financiën en nationale ontwikkeling) deel uitmaakten. Er werden besprekingen gevoerd, voornamelijk over economische samenwerking, met premier Li Peng, president Jiang Zemin en andere hoge Chinese functionarissen.

(Vor.ber.pag. 867/3 e.v.-1992)

TADZJIKISTAN

REGERINGSOFFENSIEF

In de hoofdstad Doesjanbe werd het weer enigszins rustig, nadat op 7 januari 1993 de noodtoestand was afgekondigd en een avondklok was ingesteld. Ondertussen zetten regeringstroepen in het oosten van het land hun offensief voort. Ze waren vooral actief in het gebied rond Garm en in Gorno-Badachsjan in het Pamir-gebergte, waar leden van de afgezette regering, onder wie voormalig president Akbarsjo Iskandarow, hun toevlucht hadden gezocht.

Op 12 januari werden rebellerende troepen uit de stad Obigarm verdreven. Vanaf eind januari concentreerden de regeringstroepen hun aanvallen op de 70 kilometer ten oosten van Doesjanbe gelegen Romit kloof, waar troepen van de oppositie - volgens sommige bronnen gesteund door Afghaanse mujaheddin - het offensief afsloegen.

Op 14 januari meldde *Le Monde* dat de communistische machtsvernauwde in november (zie pag. 227/2 e.v.-'93) gepaard was gegaan met het systematische vermoorden, onder leiding van militiecommandant Sangak Sarafow, van onder meer aanhangers van de vorige islamitisch-democratische regering. Op 3 januari tekende een aantal mensenrechtenorganisaties, waaronder Helsinki Watch en Amnesty International, bij de Tadzjiekse autoriteiten protest aan tegen de onderdrukking van de oppositie. De Tadzjiekse televisie had inmiddels bewijsmateriaal getoond van wrede daden die door het afgezette „fundamentalistische” regime zouden zijn begaan. Schattingen over het

aantal doden ten gevolge van de burgeroorlog liepen uiteen van 25.000 tot 100.000.

Eind februari wezen berichten erop dat de regeringstroepen tijdens hun recente offensief ten oosten van de hoofdstad Doesjanbe een aantal belangrijke militaire overwinningen hadden behaald op de Islamitisch-Democratische rebellen. Zij zouden zich toegang hebben verschaft tot de Pamir-regio door Garm, Komsomolabad, Novabad en Tadzjikbad te veroveren. Eerder hadden regeringstroepen het 200 kilometer ten oosten van Doesjanbe gelegen Tawildara, een strategisch bolwerk van de rebellen, veroverd.

Op 6 maart verklaarde minister van binnenlandse zaken Jakoeb Salimow dat de regering er eindelijk in was geslaagd de ten oosten van de hoofdstad Doesjanbe gelegen Romit-kloof op de troepen van de oppositie te heroveren.

Uit op 4 februari gepubliceerde officiële cijfers bleek dat de burgeroorlog in de tweede helft van 1992-aan 20.000 mensen het leven had gekost. Het persbureau ITAR-TASS meldde diezelfde dag dat bij dit cijfer niet de mensen die waren verdwenen waren inbegrepen. Volgens het persbureau waren naar schatting 200.000 mensen - nog afgezien van degenen die naar Afghanistan gevlucht waren - op de vlucht geslagen voor de gevechten.

Dood van militieleden

Op 30 maart kondigde de regering de noodtoestand af in de zuidelijke stad Koergan-Tjoebe en de aangrenzende provincie Chatlon, nadat op 29 maart Sangak Sarafow en Fajzali Saidow, respectievelijk de leider en de veldcommandant van het regeringsgezinde Tadzjiekse Volksfront, waren omgekomen.

De precieze omstandigheden van hun dood - ze kwamen om in Koergan-Tjoebe - waren niet geheel duidelijk. Volgens sommige berichten waren beide mannen omgekomen bij een auto-ongeluk, terwijl ze volgens andere berichten met elkaar slaags waren geraakt. Op 30 maart zou een Tadzjiekse ambassade-functionaris in Moskou verklaard hebben dat Sarafow en Saidow in een bitter conflict verweekeld waren over de doelstellingen van hun beweging.

STATIONERING VAN GOS-VREDESMACHT

Tijdens een persconferentie in het kader van de topontmoeting van het Gemene-

best van Onafhankelijke Staten (GOS) in Minsk (zie onder GOS) verklaarde de Russische president Boris Jeltsin op 22 januari, dat de staten die het GOS-handvest hadden ondertekend een 500 manschappen tellend bataljon naar Tadzjikistan zouden sturen om de Russische eenheden te versterken die bij de Afghaanse grenspatrouilleerden.

De Tadzjiekse leider Imamoli Rachmanow (eerder Imamali Rahmonow genoemd, zie pag. 227/2-'93) juichte de beslissing toe en verklaarde dat deze stap Afghanistan duidelijk zou maken dat „Tadzjikistan niet alleen staat en dat alle GOS-landen samenwerken om de grenzen te beschermen“. Op 27 januari arriveerden vertegenwoordigers van de staf van de verenigde GOS-strijdkrachten in Doesjanbe om besprekingen te voeren over de datum van de inzet van de vredesmacht. Op 29 januari werd langs de Afghaanse grens de noodtoestand van kracht, nadat Russische soldaten vijf sinokelaars hadden doodgeschoten. De maatregel was ook bedoeld om terugke ende vluchtelingen te beschermen.

Op 4-5 februari voerde de Russische minister van defensie maarschalk Pjotr Gratsjov in Doesjanbe besprekingen met Rachmanow over de status van de Russische 201ste gemotoriseerde divisie.

Op 3 maart arriveerde het eerste bataljon van de vredesmacht uit Kirgizstan. De troepen, die gestationeerd werden in het bij de grens met Afghanistan gelegen Gorno-Badaksjan, kregen bevel grensschendingen door vanuit Afghanistan opererende tegenstanders van de regering te voorkomen.

Op 18 maart eiste het parlement van Gorno-Badaksjan dat het gekend zou worden in de stationering van troepen in de regio.

Stationering van extra GOS-troepen

Op 27 april besloot de Russische Opperste Sowjet een 500 man sterke vredesmacht in Tadzjikistan te stationeren. Dit besluit kwam tot stand krachtens het akkoord dat in januari tijdens de topontmoeting van het GOS gesloten was.

Het eerste vredeshandhavende bataljon uit Kirgizstan was in maart gearriveerd (zie boven) en had zich gevoegd bij een klein aantal eerder gezonden manschappen uit Kazachstan en Oezbekistan.

VLUCHTELINGENCRISIS

Op 24 maart verbeterde de situatie van duizenden vluchtelingen die met de hongerdood merden bedreigd. Vijftien van hen waren al gestorven. Verder had

het I-loge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de VN (UNHCR) gewaarschuwd voor een enorme ramp nadat een plan van de regering om 8.000 vluchtelingen te repatriëren, was mislukt. De vluchtelingen, die vanuit Doesjanbe naar hun voormalige huizen in Sjartoez en Gabodian bij de Afghaanse grens waren gebracht, waren op grond van politieke motieven door de plaatselijke bevolking geweerd.

Op 12 maart verklaarden functionarissen dat 300.000 door de burgeroorlog ontheemde vluchtelingen huiswaarts waren gekeerd.

NIEUW MINISTERIE

Op 2 februari promoveerde president Imamoli Rachmanow de staatscommissie voor buitenlandse economische betrekkingen tot een volwaardig ministerie voor buitenlandse economische betrekkingen onder leiding van Izzatullo Hajojew (de voormalige voorzitter van de commissie). Op 3 februari meldde het persbureau Chowar-TASS dat deze stap was ingegeven door een gebrek aan buitenlands kapitaal om de ontwrichte economie van het land te herstellen.

Op 1 februari maakte premier Abdoemalik Abdoellojanow bekend dat de burgeroorlog had geresulteerd in een produktiedaling ter waarde van \$ 800 mln. Dit verlies was onder meer veroorzaakt door een ineenstorting van de aluminium- en roductie van in 1992 en 1993 bovendien de katoenoogsten mislukt waren. Uit op 12 februari gepubliceerde cijfers bleek dat de economie in totaal voor 200 mrd roebel schade had geleden, terwijl het tekort op de lopende rekeningen van de betalingsbalans 23 mrd roebel bedroeg.

PRIJSVERHOGINGEN

Op 12 februari verhoogde de regering de broodprijs met 150 procent. Op 5 februari zouden ten minste 30 mensen gestorven zijn na het eten van vergiftigd brood.

NIEUWE OPPER-KAZI

Op 12 februari werd Fathoello Sjarifow gekozen tot opper-kazi, de hoogste islamitische geestelijke van het land. Hij volgde Haji Akbar Toerandjonzonda op.

Eind januari had de regering Toerandjonzonda (geruchten wilden dat hij naar Afghanistan gevlucht was) in staat van beschuldiging gesteld, omdat hij gepoogd zou hebben een islamitische staat te vestigen.

DOOD VAN VOORMALIG PRESIDENTX

Op 11 april overleed de 62-jarige oud-

president Rachman Nabijew. Het stofelijk overschot van Nabijew, die zou zijn overleden na een hartaanval, werd aangetroffen door zijn lijf wachter in zijn flat in Doesjanbe.

Nabijew was tot 1982 voorzitter van de ministerraad geweest. In dat jaar werd hij benoemd tot eerste secretaris van de Tadzjiekse Communistische Partij, een ambt waarvan hij in 1985, kort nadat Michail Gorbatsjov tot secretaris-generaal van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie was benoemd, werd ontheven. Hij kwam opnieuw aan de macht nadat hij in november 1991 de presidentsverkiezingen in Tadzjikistan gewonnen had (zie pag. 160/2 e.v.-'92), maar moest in september 1992 aftreden nadat hij de militaire en politieke macht had moeten afstaan aan een oppositionele coalitie van islamitische en democratische groeperingen (zie pag. 226/2 e.v.-'93).

ONTVOERING EN VRIJLATING VAN RUSSISCHE GRENSWACHTEN

Tien Russische grenswachten die op 5 april naar Afghanistan waren ontvoerd, werden op 8 april vrijgelaten nadat het Tadzjiekse ministerie van defensie Afghanistan een ultimatum had gesteld waarin zij dreigde „allenoodzakelijke maatregelen“ te zullen treffen. Volgens niet-bevestigde berichten zouden de grenswachten ontvoerd zijn door het in Afghanistan gevestigde Volksfront Rastoech (Wedergeboortepartij).

Op 3 april verklaarde een lid van de parlementscommissie voor vluchtelingenzaken dat er zich in Afghanistan nog steeds 90.000 Tadzjiekse vluchtelingen bevonden.

ONTSLAG VOOR BURGEMEESTER VAN DOESJANBE

Op 3 april werd Maksoed Ikramow, de burgemeester van Doesjanbe, voor de tweede keer ontslagen op beschuldiging van corruptie. Ikramow was eind 1992 hersteld in zijn ambt, nadat hij in maart 1992 was gearresteerd en gevangen gezet wegens machtsmisbruik en het aannemen van steekpenningen (zie pag. 435/1-'92).

HULP VAN RUSLAND

Op 21 januari vonden in Moskou onofficiële besprekingen plaats tussen Jeltsin en Rachmanow. Na afloop van deze ontmoeting beloofde Jeltsin Russische hulp in de vorm van voedsel, medicijnen, brandstof en een lening van 200 mrd roebel. In februari zouden beide landen een samenwerkingsverdrag ondertekenen.

Olieverdrag met Rusland

Op 8 maart kondigde premier Abdoelmalik Abdoellojanom aan dat Tadzjikistan krachtens een onlangs met Rusland gesloten akkoord 2,5 mln & 3 mln ton olie per jaar zou ontvangen.

VERDERE BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Van 14-16 februari bracht premier Abdoellojanow een bezoek aan **India**. Bij die gelegenheid werden zes akkoorden op het gebied van economische samenwerking, handel, bankzaken, onderwijs, cultuur en sport ondertekend. Daarnaast bood India Tadzjikistan een krediet ter waarde van \$ 3 mln aan om de bilaterale economische samenwerking nieuwe impulsen te geven. In een op 15 februari uitgevaardigde verklaring heette het dat beide partijen „zich zorgen maakten over problemen die werden veroorzaakt door terrorisme aan beide zijden van de grens, religieus extremisme en religieus fundamentalisme“.

Op 5 februari meldde de *Armeense* Radio dat er diplomatieke betrekkingen met **Armenië** waren aangeknoopt.

Rachmanow bezoekt China

Tijdens zijn bezoek aan China op 7-11 maart voerde president Imamoli Rachmanow besprekingen met Chinese leiders. Op 8 maart maakten de Chinezen bekend dat ze Tadzjikistan een handelskrediet ter waarde van 30 mln yuan en humanitaire hulp ter waarde van 3 mln yuan hadden toegezegd (\$1 = 5.7438 yuan op 8 maart 1993). Bovendien sloten beide landen verschillende akkoorden op het gebied van bilaterale handel, toerisme, technische samenwerking en luchtvaartverbindingen.
(Vor.ber.pag. 226 e.v.-1993)

TAIWAN

BENOEMING VAN NIEUWE PREMIER. NIEUW KABINET

In februari 1993 behaalde president Lee Teng-hui een monsteroverwinning op zijn tegenstanders in de regerende Kwomintang (KMT), toen hij zowel de steun van zijn partij als van het parlement kreeg voor de door hem voorgedragen kandidaat voor het premierschap. Lee's prestatie betekende een

historische tegenslag voor de KMT-factie van het vasteland, die haar uiterste best deed de Taiwanese meerderheid, die voortdurend aan invloed won, een stap voor te blijven.

Het Chinese vasteland keek met bezorgdheid naar de politieke gebeurtenissen die zich in januari en februari in Taiwan afspeelden. Begin februari deelde een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken mee dat de regering „zeker niet passief zou blijven toekijken“ terwijl gepoogd werd Taiwan van het moederland af te scheiden. De Hongkongse krant *Hsin Pao* beweerde op 5 februari dat Chinese strijdkrachten onlangs in staat van paraatheid waren gebracht „met het oog op de drastische wijzigingen in de politieke situatie van Taiwan“.

President Lee's overwinning volgde op een periode van onenigheid binnen de KMT na de verkiezingen in december 1992 voor de Wetgevende Yuan (zie pag. 228/3 e.v.-'93). Lee's eigen liberale fractie had slechte resultaten geboekt bij de verkiezingen en had terrein moeten prijsgeven aan zowel de conservatieve, door het vasteland gedomineerde Nieuwe KMT-Alliantie (die werd geïdentificeerd met premier generaal (b.d.) Hau Pei-tsun) als aan de naar onafhankelijkheid strevende Democratische Progressieve Partij (DPP).

Kort na de verkiezingen van december 1992 had generaal Hau zijn voornemen bekendgemaakt om af te treden. Halverwege januari leek hij echter op zijn plannen terug te komen door pogingen in het werk te stellen om de benoeming van een in zijn ogen ongeschikte opvolger (Lien Chan, de in Taiwan geboren provinciale gouverneur van Taiwan), tegen te houden. Generaal Hau en andere conservatieven zetten zich in plaats daarvan in voor de benoeming van Lin Yang-kang, de voorzitter van de Rechterlijke Yuan, tot premier. Eind januari deden berichten de ronde dat generaal Hau en zijn aanhang in het leger een staatsgreep aan het voorbereiden waren om het politieke overwicht van het vasteland te handhaven. Op 3 februari diende generaal Hau echter uiteindelijk toch zijn ontslag in bij het centrale permanente comité van de KMT. Er volgde een periode van intensief overleg tussen president Lee en de verschillende partijen en facties, dat op 9 februari resulteerde in de formele nominatie van Lien Chan als premier. De volgende dag aanvaardde het centrale permanente comité van de KMT formeel de nominatie van Lien.

Op 26 februari werd de benoeming van Lien met 109 tegen 34 stemmen door de Wetgevende Yuan goedgekeurd.

Er werd pas gestemd nadat Lien drie dagen lang in een parlementaire hoorzitting, ter bevestiging van zijn kandidatuur, aan een intensief verhoor was onderworpen. Het was onvermijdelijk dat de meest vijandige vragen afkomstig waren van de Nieuwe KMT-Allian-

tie. Factieleider Jaw Shau-kung beweerde te beschikken over belastende informatie over Liens zakentransacties, maar tijdens de hoorzitting werden hierover geen nadere bijzonderheden onthuld.

Liens benoeming ging lijnrecht in tegen een ongeschreven regel dat de post van premier door iemand van het Chinese vasteland moest worden vervuld. Het betekende bovendien dat zowel de premier als de president autochtone Taiwanese liberalen waren. De 57-jarige Lien was weliswaar op het Chinese vasteland geboren, maar werd gezien als autochtone Taiwanese omdat zijn ouders allebei in Taiwan geboren waren. De multimiljonair Lien was vanaf 1990 gouverneur van de provincie Taiwan geweest. Daarvoor was hij vice-premier, minister van buitenlandse zaken en minister van communicatie geweest.

Op 26 februari werd Liens nieuwe Uitvoerende Yuan (kabinet) door het centrale permanente comité van de KMT goedgekeurd. De samenstelling was als volgt:

Premier - *Lien Chan; vice-premier - *Hsu Lithe; secretaris-generaal - *Li Hou-kao; binnenlandse zaken - *Wu Po-hsiung; buitenlandse zaken - *Frederick Chien Fu; financiën - *Lin Chen-kuo; onderwijs - *Kuo Wei-fan; economische zaken - *P.K. Chan; justitie - *Ma Ying-jeou; defensie - *Sun Chen; transport en communicatie - *Liu Chao-shiuan; zonder portefeuille - *Chiu Hung-ta en *Shirley Kuo Wan-jung; voorzitter van de raad voor zaken van het vasteland - *Huang Kun-hui; voorzitter van de raad voor atoomenergie - *Hsu Yih-yun; voorzitter van de commissie voor onderzoek, ontwikkeling en evaluatie - *Sun Te-hsiung;

De nieuwe premier van Taiwan, Lien Chan, na zijn beëdiging op 27 februari 1993.

voorzitter van de raad voor landbouw - Sim Ming-hsien; voorzitter van de raad voor arbeidszaken - Chao Shou-po; voorzitter van de raad voor economische planning en ontwikkeling - *Hsiao Wan-chang; voorzitter van de commissie voor overzeese Chinese aangelegenheden - **Chang Hsiao-yen; voorzitter van de nationale jeugdcommissie - *Ying Shih-hao; voorzitter van de nationale wetenschapsraad - +Kuo Nan-hung; directeur-generaal van de centrale personeelsadministratie - **Chen Keng-chin; voorzitter van de raad voor culturele planning en ontwikkeling - 'Shen Hsueh-yung; voorzitter van de commissie voor Mongoolse en Tibetaanse aangelegenheden - *Chang Chun-yi; voorzitter van de commissie voor beroepsbegeleiding van gepensioneerde militairen - Chou Shih-pin; voorlichtingsbureau van de regering - Hu Chih-chiang; hoofd van het bestuur voor milieubescherming - Chang Lung-sheng; directeur-generaal van het departement van gezondheidszorg - Chang Po-ya.

* nieuwe benoeming

+ gewijzigde verantwoordelijkheid

** gepromoveerd van onderminister tot minister

Van de acht belangrijkste ministersposten behielden alleen Frederick Chien Fu (buitenlandse zaken) en Wu Po-hsiung (binnenlandse zaken) dezelfde post. Onverwacht was de benoeming van Sun Chen, voorzitter van de Nationale Universiteit van Taiwan, tot minister van defensie.

BEZOEK VAN MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN AAN JAPAN EN INDONESIË

Van 11-18 februari bracht minister van buitenlandse zaken Chien Fu een onofficieel bezoek aan Indonesië en Japan.

Chien was de eerste Taiwanese minister van buitenlandse in meer dan 20 jaar die Japan bezocht. Het bezoek ontlokte onmiddellijk protesten aan de Chinese regering. Chien kreeg tijdens zijn bezoek echter niet de kans met regeringsfunctionarissen te spreken. Bij zijn terugkeer in Taiwan lanceerde Chien een aanval op de Japanse regering vanwege haar „vasteland-fobie“, die volgens hem „heel wat zaken had doen mislukken welke hadden moeten zijn volbracht“.

Tijdens zijn bezoek aan Indonesië zou Chien een ontmoeting hebben gehad met president Soeharto.

DUITSE WAPENTRANSACTIE

De Financial Times van 16 februari berichtte dat de Duitse regering had ingestemd met de export naar Taiwan van elektronische onderdelen voor Amerikaanse anti-raket-raketten van het type Patriot en Ram.

De Duitse federale veiligheidsraad had

Kwomintang-leiders tijdens een persconferentie op 19 december 1992 met v.r.n.l. James Chu, secretaris-generaal James Soong en Wang Shu-ching.

op 28 januari geweigerd toestemming te geven voor de verkoop van 10 onderzeeërs en 10 fregatten aan Taiwan. Volgens berichten in de Duitse pers had de raad de voorgestelde verkoop afgewezen uit vrees voor Chinese represailles op het gebied van handel en economie.

EERSTE BELEIDSTOESPRAAK VAN NIEUWE PREMIER

Op 2 maart hield de nieuwe premier Lien Chan zijn eerste beleidstoespraak tot de Wetgevende Yuan.

In zijn toespraak zei Lien dat zijn regering de hoogste prioriteit gaf aan „het opvoeren van het tempo van de modernisering van Taiwan“. Hij omschreef modernisering als „een democratisch beleid, economische voorspoed, een sterke defensie, een harmonieuze samenleving en een evenwicht tussen het geestelijke en het materiele leven“. Hij verzocht China dringend het „achterhaalde en onrealistische voorstel van één land, twee systemen“ te laten varen en „merkte op dat de regering van de Republiek China (Taiwan) nimmer haar doel om China in vrijheid en democratie te herenigen zou opgeven“.

NIEUWE SECRETARIS-GENERAAL KMT EN GOUVERNEUR VAN TAIWAN

Op 13 maart werd Hsu Shui-teh beëdigd als de nieuwe secretaris-generaal van het centrale comité van de regering van de Kwomintang (KMT).

Hsu, die tot dat moment afgevaardigde van het in Tokio gevestigde bureau van de Associatie voor Oostaziatische Betrekkingen was en die vroeger minister van binnenlandse zaken was geweest, volgde James Soong Chu-yu op. Soong had zijn ontslag ingediend na de slechte

resultaten van de KMT bij de verkiezingen voor de Wetgevende Yuan in december 1992 (zie pag. 228/3 e.v. - '93).

Op 16 maart werd James Soong Chu-yu officieel benoemd tot gouverneur van de provincie Taiwan, een functie die voorheen door premier Lien Chan was vervuld.

VOORAANSTAANDE DISSIDENT VRIJGESPROKEN

Op 20 maart werd de voorzitter van de in de VS gevestigde World United Formosans for Independence, George Chang, door het Taiwanese Hooggerechtshof vrijgesproken van aanklachten inzake opruiing.

In juni 1992 was Chang tot vijf jaar gevangenisstraf veroordeeld (zie pag. 868/1 - '92), maar in oktober was hij op medische gronden tegen borgtocht vrijgelaten. Daarna was hij in beroep gegaan bij het Opperste Gerechtshof, omdat volgens hem zijn arrestatie en proces op politieke gronden hadden berust. Het Opperste Gerechtshof gaf opdracht om de zaak bij het Hooggerechtshof opnieuw in behandeling te nemen. Het Hooggerechtshof vernietigde daarop zijn vorige vonnis. Naai- het oordeel van het Hof bestond er onvoldoende bewijs voor Changs betrokkenheid bij een aanslag met een bombrief tegen de gouverneur van de provincie Taiwan in 1976. Evenmin achtte het Hooggerechtshof bewezen dat Chang had opgeroepen tot het gebruik van geweld om de regering tegen te werken of om de onafhankelijkheid van Taiwan af te dwingen.

TEKORT OP BETALINGSBALANS

Op 4 maart publiceerde de Centrale Bank van China, de centrale bank van Taiwan, cijfers waaruit bleek dat de

betalingsbalans van Taiwan in 1992 voor de eerste keer in 12 jaar een tekort had vertoond.

Het betalingsbalansoverschot van \$ 7.33 mrd in 1991 ging in 1992 over in een tekort van \$ 639 mln. Volgens deskundigen waren de betalingsvoor de aanschaf van wapens in het buitenland eind 1992 één van de oorzaken van dit tekort. Zelfs zonder de wapenaankopen stond de betalingsbalans echter in 1992 onder zware druk als gevolg van de sterk groeiende import. Deze was bevorderd door een krachtige stijging van de consumptieve uitgaven en door overheidsprojecten op het gebied van de infrastructuur.

HISTORISCHE ONTMOETING MET CHINA

Op 27 en 28 april vonden in Singapore besprekingen met China plaats. Sinds de Communistische Partij in 1949 de macht op het Chinese vasteland had overgenomen, hadden beide partijen niet meer op een dergelijke hoog niveau contact met elkaar gehad. Over de besprekingen, die als „niet-officieel” werden aangeduid, werd vooraf niettemin in voorzichtige termen gezegd dat ze slechts „praktische en technische kwesties” betroffen.

De Taiwanese delegatie stond onder leiding van de 76-jarige multimillionair en zakenman Koo Chen-fu, lid van het permanente comité van de regerende Kwomintang (KMT) en voorzitter van de Straits Exchange Foundation (SEF), een semi-officieel orgaan dat betrekkingen onderhoudt met China (opgericht in november 1990, zie pag. 215/3-91). China werd vertegenwoordigd door de 78-jarige oud-burgemeester van Shanghai, Wang Daohan, hoofd van de non-gouvernementele Association for Relations Across the Taiwan Straits (Arats). Bovendien zou Wang Daohan op zeer goede voet staan met president Jiang Zemin en in mindere mate met Deng Xiaoping, China's „elder statesman”.

Beide partijen noemden in slotverklaringen als belangrijkste resultaat van de besprekingen dat er overeenstemming was bereikt over hoe er in de toekomst geregeld contact, minstens vier ontmoetingen per jaar, kon worden onderhouden.

De enige wanklank kwam van Taiwanese zijde. Secretaris-generaal van de SEF, Chiu Chin-yi, berispte Wang streng omdat deze op 27 april openlijk had voorgesteld om directe lucht- en scheepvaartverbindingen te openen. Taiwan interpreteerde dit idee als een duidelijk politiek voorstel dat buiten

* Arats was op 16 december 1991 door China in het leven geroepen om de uitwisseling en samenwerking tussen China en Taiwan te bevorderen.

het eigenlijke kader van de besprekingen viel.

Een 12 leden tellende delegatie van de Taiwanese oppositie, eveneens in Singapore om de besprekingen te volgen, zei in een verklaring dat de KMT-regering „mogelijk in een door China uitgezette ral liep”. Zij verzekerden „China en de wereld: Taiwan hoort niet bij China”.

De besprekingen in Singapore waren voorbereid door bezoeken die een vier leden tellende SEF-delegatie (4 april) en Chiu Chin-yi (7-11 april) aan de Chinese hoofdstad Beijing had gebracht.

Achtergronden

Analisten zochten naar een verklaring van de werkelijke redenen voor de ontmoeting, die plaatsvond terwijl de betrekkingen tussen beide landen op een laag pitje stonden.

Zij dachten dat de nieuwe verzoeningsgezinde opstelling van China t.o.v. Taiwan werd ingegeven door de wens (i) zijn snel groeiende economie te koppelen aan het kapitaal en de expertise van Taiwan; (ii) toegang te krijgen tot nieuwe markten en zich in te dekken tegen internationale protectionistische handelspraktijken door aansluiting te zoeken bij een potentieel Noordoostaziatisch handelsblok met Japan, Taiwan, Zuid-Korea en mogelijk het grondstoffenrijke verre oosten van de voormalige Sowjet-Unie; en (iii) steun te verlenen aan die krachten in Taiwan die naar hereniging met het vasteland streefden doch zwaar onder druk werden gezet door de oppositie, die meer democratie en onafhankelijkheid verlangde.

Voor de KMT-regering van Taiwan waren onder meer de volgende kwesties belangrijk: (i) het bewerkstelligen van een wettelijke be-

scherming van Taiwanese investeringen op het vasteland, die een waarde vertegenwoordigden van ca. \$ 8.9 mrd, en van de handel met China, waarmee in 1992 een bedrag gemoeid was van \$ 7 mrd; en (ii) ongerustheid over de groeiende oppositie en de wens deze tegen te gaan door met meer nadruk te streven naar hereniging en normalisering aan de betrekkingen.

Ook wensten beide landen de reisbeperkingen te versoepelen om gezinshereniging mogelijk te maken en het steeds lucratiever toerisme te bevorderen.

Vliegtuigkaping

De besprekingen in Singapore waren in gevaar gebracht doordat de Taiwanese regering op 7 april weigerde in te gaan op een officieel verzoek van China om twee Chinezen uit te leveren. Zij hadden de dag daarvoor een Chinees vliegtuig gekaapt tijdens een binnenlandse vlucht en de bemanning gedwongen het toestel te doen uitwijken naar de Taiwanese hoofdstad Taipeh. Beide kapers hadden asiël aangevraagd. Minister Ma Ying-jeou van justitie verklaarde dat de zaak onder het rechtssysteem van Taiwan diende te worden behandeld.

Nadat het Chinese toestel was vrijgegeven, werd de piloot verzocht via Hongkong terug te vliegen. aangezien directe vluchten naar het vasteland nog steeds illegaal waren. Naar verluidt had de piloot dit verzoek genegeerd.

ECONOMISCHE BETREKKINGEN BIET CHINA

De Taiwanese Beurscommissie (SEC), het orgaan dat toezicht houdt op de

De Taiwanese voorzitter van de Straits Exchange Foundation (SEF), Koo Chen-fu (l.), en de Chinese voorzitter van de Association for Relations Across the Taiwan Straits (Arats), Wang Daohan, wisselen op 29 april 1993 documenten uit na hun besprekingen in Singapore.

gang van zaken op de effectenbeurs van Taipeh, maakte op 13 mei bekend dat het bedrijven verboden zou worden kapitaal te vergaren op de effectenbeurs om projecten op het vasteland van China te financieren. De 260 bedrijven die op de beurs stonden genoteerd, werden ook verplicht de toestemming van de aandeelhouders te verwerven alvorens zij enigerlei investeringen op het vasteland deden.

Deze regels weerspiegelden de wens van de Taiwanese regering om de snelle groei van Taiwanese bedrijven in communistisch China af te remmen.

Sinds het begin van de jaren tachtig hadden Taiwanese ondernemers hun investeringen in arbeidsintensieve industrieën verplaatst naar het vasteland van China in verband met de stijgende arbeids- en onroerendkosten in Taiwan. De laatste jaren echter waren de investeringen verschoven naar kapitaalintensieve technologisch hoogwaardige projecten

Volgens officiële Chinese schattingen stegen de Taiwanese investeringen in China van \$ 3,4 mrd eind 1991 tot \$ 9 mrd eind 1992. Bovendien had het aantal door Taiwan gefinancierde projecten dat in 1992 was goedgekeurd, het totaal aantal van 3.815 officiële projecten uit de hele periode 1983-'91 overtroffen.

Officieuze Taiwanese schattingen lieten zien dat de Taiwanese investeringen in 1992 in werkelijkheid \$ 15 mrd a \$ 25 mrd bedroegen. Een van de gevolgen van dergelijke grote investeringen was een tekort aan vlottend kapitaal in Taiwan zelf, hetgeen leidde tot hoge rentetarieven. Bovendien ondervond de regering hierdoor moeilijkheden bij het bijeenbrengen van kapitaal voor een ambitieus zesjarenprogramma ter verbetering van de infrastructuur, dat 11-aarschijnlijk meer dan \$ 300 mrd zou gaan kosten.

In een poging om meer winsten van het vasteland naar Taiwan terug te laten vloeien (en zo de enorme netto kapitaaluitstroom naar China tegen te gaan) werd op 18 mei bekendgemaakt dat de regering had besloten het geldverkeer te liberaliseren en ondernemers toe te staan winsten direct vanuit China naar Taiwan over te maken. Dat betekende dat het geld niet langer via filialen van Taiwanese banken in derde landen moest worden overgemaakt.

AMERIKAANS COPYRIGHT

Een dreigement van de Amerikaanse regering om de import uit Taiwan ter waarde van \$ 600 mln per jaar, te belasten met een tarief van 100 procent zou ertoe geleid hebben dat de Taiwanese regering op 8 april bekendmaakte dat de import van nagemaakte Amerikaanse produkten zonder voorafgaande toestemming zou worden stopgezet.

De International Intellectual Property Alliance, vertegenwoordiger van meer dan 1.500 bedrijven, beweerde dat de VS in Taiwan in 1992 meer \$ 669 mln aan copyrights hadden gederfd door de verkoop van nagemaakte video's, cd's en computer-software

Beide partijen hadden in juni 1992 een pact ondertekend dat ten einde moest maken aan het plagiaatprobleem. Taiwan had echter een achttal bepalingen niet nageleefd omdat ze het nationale belang zouden schaden. Na het dreigement van Amerikaanse vergeldingsmaatregelen keurde de Nationale Assemblée de bepalingen alsnog goed. Taiwan bleef zich echter onder meer het recht voorbehouden niet-commerciële produkten in te voeren zonder toestemming van de bezitters van de copyrights en hun exclusieve agenten in Taiwan.

HANDGEMEEN IN ASSEMBLÉE

Op 12 april heerste er gedurende ruim een uur wanorde in de Nationale Assemblée. Meer dan 40 afgevaardigden deden klappen uit en gooiden met stoelen. Het geweld barstte los toen leden van de oppositionele Democratische Progressieve Partij (DPP) de KMT beschuldigde van fraude bij de verkiezingen voor functies in de Assemblée. KMT-afgevaardigde Li Cheng-chung was betrapt met het stembiljet van een andere KMT-afgevaardigde die afwezig was.

BREUK IN REGERINGSPARTIJ

In de regerende Kwomintang (KMT), reeds diep verdeeld tussen liberalen en conservatieven, deed zich op 19 mei een breuk voor toen ongeveer 30 conservatieve parlementsleden bekendmaakten dat zij uit de partij stapten om de Nieuwe Alliantie Nationalistische Partij op terichten.

De afsplitsing kwam nadat het centrale permanente comité van de KMT een voorstel had aangenomen om het aantal parlementariërs dat naar het 14de partijcongres (volgens plan in augustus) zou worden afgevaardigd, uit te breiden. Voorheen was ca. 90 procent van de afgevaardigden aangewezen door lokale partijcellen. Conservatieven hekelden het besluit als een poging om de samenstelling van het congres te beïnvloeden ten einde de herverkiezing van president Lee Teng-hui als voorzitter van de KMT veilig te stellen. Tijdens het leiderschap van Lee, de eerste in Taiwan geboren voorzitter, was de invloed van op Taiwan geboren partijleden snel gegroeid.

De meeste van de bij de nieuwe splinterpartij betrokken parlementsleden waren jong en conservatief en behoorden tot de tweede generatie van de van het vasteland afkomstige Taiwanese (in Taiwan geboren uit ouders van het vasteland). De onderhuidse spanningen tussen degenen wier voorouders afkomstig waren van het vasteland en de autochtone Taiwanese kwamen tot uitdrukking in tegenstrijdige politieke prioriteiten.

Terwijl de eerste groep zich identificeerde met de conservatieve vleugel van de partij en het belang benadrukte dat de claim van het regime werd gehandhaafd dat het de legitieme regering van het Chinese vasteland was, benadrukte de tweede groep, die liberaler was, het nationalisme en de onafhankelijkheid van Taiwan.

(Vor.ber.pag. 228/2 e.v.-1993)

THAILAND

AMNESTIE BEKRACHTIGD. POSITIE STRIJDKRACHTEN

Op 9 november 1992 bevestigde het Constitutionele Hof een omstreden amnestiedecreet. Door dit decreet werden militairen beschermd, die in mei betrokken waren geweest bij de bloedige onderdrukking van anti-regeringsdemonstraties in Bangkok (zie pag. 505/2 e.v.-'92).

Het hof was bijeengekomen, nadat het Huis van Afgevaardigden begin oktober unaniem had gestemd vóór intrekking van de amnestie (zie pag. 873/3-'92). Naar het oordeel van het hof had de regering niet de bevoegdheid te gelasten dat degenen die waren betrokken bij het harde militaire optreden, zouden worden vervolgd.

Het ministerie van binnenlandse zaken maakte op 12 november bekend dat bij het harde optreden 44 personen waren gedood en dat er verder nog 180 vermisten waren. Pro-democratiegroepen beweerden dat honderden demonstranten door het leger waren gedood en in het geheim begraven.

Verdere beperking bevoegdheden strijdkrachten

Op 3 november besloot het kabinet om de Wet op de Binnenlandse Vredeshandhaving uit 1976 in te trekken. Deze wet gaf de strijdkrachten omvangrijke bevoegdheden om een einde te maken aan binnenlandse onrust. Tegelijkertijd keurde het kabinet een wet goed, waarin van de strijdkrachten werd geëist dat zij toestemming van de regering zouden vragen, alvorens tegen een ordeverstoring op te treden.

Op 5 november bevestigde de minister van defensie dat het „geheime fonds" van het leger met 10 a 15 procent was verlaagd. Na deze verlaging omvatte het „geheime fonds" minder dan één procent van de totale defensiebegroting.

Terugkeer van Manoon Rupkachorn

Op 17 november keerde Manoon Rupkachorn, een omstreden ex-generaal-

majoor, die in de jaren tachtig twee mislukte coup pogingen had geleid, terug naar Thailand, na bijna 21 maanden in ballingschap te hebben doo gebracht. Manoon gaf zichzelf meteen aan bij de autoriteiten. Hij werd later beschuldigd van een samenzwering om in 1982 koningin Sirikit van Thailand te vermoorden, en van andere misdaden.

Het vermeende complot van Manoon was door het leger gebruikt als rechtvaardiging om in februari 1991 een staatsgreep te plegen (pag. 353/2 e.v.-'91). Kort daarop was Manoon het land uit gevlucht.

STAPPEN OM EIND TE MAKEN AAN KINDERPROSTITUTIE

Op 2 november riep premier Chuan Leekpai op de kinderprostitutie in Thailand uit te roeien.

Hij deed zijn oproep op een vergadering van hoge ambtenaren, politie- en legerofficiëren, drie dagen voor een debat in het Huis van Afgevaardigden. Tijdens dit debat werd geëist dat in het hele land alle bordelen zouden worden gesloten. Het Huis van Afgevaardigden gaf zijn goedkeuring aan de instelling van een speciale-commissie: die een manier moest vinden om kinderprostitutie en gedwongen prostitutie van volwassenen aan te pakken.

BEZOEK VAN CHINESE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Van 18-21 april 1993 bracht de Chinese minister Qian Qichen van buitenlandse zaken een bezoek aan Thailand voor besprekingen met zijn Thaise ambtgenoot (luchtmacht)majoor Prasong Sonsiri, die op zijn beurt begin maart in China met Qian Qichen had gesproken. De twee partijen bekeken hun bilaterale betrekkingen en bespraken de situatie in Cambodja. Ze bespraken ook een recent regionaal initiatief om het gebied rond de bovenloop van de Mekong-rivier in ontwikkeling te brengen, een project waaraan Thailand, China, Myanmar en Laos meededen.

PREMIERBEZOEKT INDONESIË EN ANDERE AZIATISCHE STATEN

Premier Chuan Leekpai leidde een hoge Thaise delegatie die van 26-28 april een bezoek bracht aan Indonesië. Tijdens het bezoek van Chuan, het eerste aan Indonesië sinds zijn benoeming tot premier in september 1992, sprak hij met president Soeharto en maakte hij bekend dat Thailand van plan was het lidmaatschap van de Beweging van Niet-Gebonden Landen (NAM) aan te vragen.

Eind maart had premier Chuan Leekpai reeds officiële bezoeken gebracht aan Singapore, de Filipijnen en Japan.

(Vor.ber.pag. 869/3 e.v.-1992)

TOERKMENISTAN

ECONOMISCHE HERVORMINGEN

Op 2 februari 1993 kondigde president Saparmoead Nijazow maatregelen aan die erop waren gericht het grondbezit te privatiseren. De maatregelen zouden over een periode van tien jaar worden doorgevoerd.

Op 2 januari had de regering subsidies op elektriciteit, gas en water afgeschaft.

MINISTER ONTSLAGEN

Minister F. Tsjarjarow van binnenlandse zaken werd op 3 april ontslagen wegens „ernstige tekortkomingen in het functioneren van het ministerie“.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Van 29 januari tot 1 februari 1993 bracht de Iraanse minister van buitenlandse zaken, Ali Akbar Velayati, een bezoek aan Toerkmenistan. Bij die gelegenheid werd een akkoord ondertekend over de verkoop van aardolieproducten aan Iran. In het akkoord was een memorandum van wederzijds begrip opgenomen dat voorzag in nauwere bilaterale samenwerking en actievere deelname aan de Organisatie voor Economische Samenwerking (Economie Co-operation Organization, ECO, zie pag. 589/2 e.v.-'92) met regelmatig overleg tussen de ministers van buitenlandse zaken en de staatshoofden van de aan de Kaspische Zee gelegen landen.

Op 27 januari werden tijdens een bezoek van de Tadzjiekse president Imamoli Rachmanow diplomatieke betrekkingen met Tadzjikistan aangeknoopt. Op 8 februari werd in Moskou officieel besloten diplomatieke banden met Egypte aan te gaan.

Op 21 februari begonnen in Asjchabad officiële besprekingen met een Amerikaanse zakendelegatie.

Tijdens een bezoek van de Oekraïense premier Leonid Koetsjma werden economische samenwerkingsverdragen ondertekend.

(Vor.ber.pag. 230/1/2 e.v.-1993)

ALGEMEEN

VERGADERINGEN VAN G-7-MINISTERS VAN FINANCIËN. BIJEENKOMST G-7 OVER HULP AAN RUSLAND

Op 27 februari 1993 kwamen in Londen de ministers van financiën en de centrale-bankdirecteuren van de groep van zeven belangrijkste industrielanden (G-7) bijeen voor wat de Britse minister van financiën Norman Lamont een „brede, informele beschouwing van de 'vereldeconomie'“ noemde. De vergadering werd bovendien aangekondigd als een gelegenheid voor kennismaking met de nieuwe staf van het Amerikaanse ministerie van financiën onder leiding van minister Lloyd Bentsen. Op de bijeenkomst heerste een vriendschappelijke sfeer, omdat de ministers met opzet een lage prioriteit toekenden aan de coördinatie van het beleid. Het besluit om geen officieel communiqué uit te geven of aanbevelingen te doen voor een krachtig beleid werd ook gezien als een bijdrage aan het soepele verloop van de besprekingen.

Niettemin waren er ook meningsverschillen gerezen, in het bijzonder over het groeiende handelsoverschot van Japan. Volgens schattingen was dit in 1992 met 61 procent omhooggeschoten naar \$ 117,6 mrd en de G-7-ministers vonden een handelsoverschot van deze omvang onaanvaardbaar voor de door een recessie getroffen industrielanden. Druk op Japan om zijn markten open te stellen, zijn binnenlandse economie verder tot ontwikkeling te brengen en de yen op te waarderen tegenover de dollar en een aantal Europese valuta's, met name de Duitse Mark, had naar het scheen krachtige weerstand ontmoet. Op een persconferentie na de vergadering verwierp de Japanse minister van financiën, Yoshiro Hayashi, Amerikaanse eisen om nieuwe belastingmaatregelen te heffen ten einde de Japanse economie nieuw leven in te blazen. Deze eisen gingen verder dan de Japanse maatregelen die in grote lijnen in een speciaal economisch reddingspakket (zie pag. 139/3 e.v.-'93) en in bestaande begrotingsplannen (zie pag. 146/3-'93) waren geschetst. Op 28 februari deed Hayashi echter water bij de wijn en zei hij dat Japan er naar zou streven om „de binnenlandse vraag (te) bevorderen“. Dit gebeurde na berichten dat de G-7-leiders hun tactiek hadden veranderd door er bij Japan op aan te dringen zijn economie te stimuleren als een manier om de import te vergroten en zo zijn handelsoverschot te beteugelen.

Een familieportret van de G-7 ministers van financiën in Londen op 27 februari 1993. Op de eerste rij (v.l.n.r.) Yosahiro Hayashi (Japan), Norman Lamont (Groot-Brittannië), Lloyd Bentsen (VS) en Piero Barruci (Italië). Op de tweede rij Donald Mazankowski (Canada), Theo Waigel (Duitsland) en Michel Sapin (Frankrijk).

Volgens berichten was er in tegenstelling tot eerdere vergaderingen minder druk op Duitsland uitgeoefend om de rentetarieven te verlagen, in de hoop dat de recente inzinking in de Duitse economie voldoende binnenlandse pressie op de Duitse Bundesbank zou oproepen om de tarieven te verlagen.

Het pakket maatregelen van de nieuwe Amerikaanse regering om het overheidstekort terug te dringen en haar steun voor de Uruguay-ronde van multilaterale handelsbesprekingen vondengrote bijval.

De ministers bleven echter somber gestemd over de vooruitzichten om de stijgende werkloosheid in de industrielanden binnen de perken te houden.

Op informele wijze kwamen voorstellen voor de versterking van de structuur van de G-7 ter sprake. Zij behelsden onder meer het afschaffen van routinecommuniqués, het beleggen van driemaandelijkse vergaderingen en het streven naar grotere betrokkenheid van het Internationaal Monetair Fonds (IMF).

Bijeenkomst G-7 over hulp aan Rusland

Op 14 en 15 april hielden de ministers van financiën en buitenlandse zaken van de G-7 in Tokio een buitengewone vergadering over verhoging van de steun aan het hervormingsprogramma van Rusland. Zij gingen akkoord met meer dan \$ 5 mrd aan nieuwe multilaterale steun (waardoor de totale multilaterale hulp aan Rusland in het voorgaande jaar op meer dan \$ 43 mrd kwam - zie ook pag. 471/2 e.v.-'93). Zij weigerden echter bekend te maken hoeveel precies door de G-7 was toegekend. Op 15 april zegden G-7-ministers tijdens een afzonderlijke vergadering met

een hoge Russische delegatie die werd geleid door vice-premier Boris Fedorow, opnieuw hun steun toe aan de Russische hervormingen.

Volgens berichten was een nieuw Amerikaans initiatief voor het vormen van een fonds ter waarde van \$ 4 mrd om de privatisering van de Russische industrie te bevorderen door een aantal G-7-ministers, onder wie die van Japan, verworpen. Zij beweerden dat het onduidelijk was hoe het geld zou worden besteed.

De Russische minister van buitenlandse zaken, Andrej Kozyrev (l.), schudt de hand van zijn Japanse ambtgenoot Kabun Muto voor de bijeenkomst op 15 april 1993 in Tokio van een Russische delegatie met de ministers van financiën en buitenlandse zaken van de G-7.

Naar verluidt voelde Japan er bovendien weinig voor om extra geld beschikbaar te stellen naast het Japanse hulppakket van \$ 1,82 mrd voor Rusland, dat op 14 april bekend was gemaakt.

Op 24 en 25 april vond in Tokio een gezamenlijke bijeenkomst plaats van de G-7-ministers van handel, industrie en economie met hun collega's uit de voormalige Sowjet-republieken Bjelaroës, Kazachstan, Rusland en Oekraïne, en die uit de vroegere communistische staten Tsjechië, Hongarije, Polen en Slowakije. Tijdens deze ontmoeting werd gesproken over steun aan hervormingen in de richting van een markteconomie,

Vergadering van G-7-ministers van financiën

Op 29 april spraken G-7-ministers van financiën tijdens een vergadering in Washington over het bevorderen van een stabiele niet-inflatoire groei en over beleidsmaatregelen „om een groter aantal mensen aan het werk te zetten”.

In hun verklaring legden zij de nadruk op samenwerking, een gezonde economische politiek en nieuwe inspanningen om de handel te liberaliseren. Verder werd in de verklaring de aandacht gevestigd op de onwenselijkheid van al te sterk schommelende wisselkoersen. De ministers wezen erop dat, nu de rentetarieven in Europa over het algemeen verlaagd waren, door beperking van de arbeidskosten en be-

teugeling van de inflatie „ruimte (zou ontstaan) voor een verdere daling van de rentetarieven" na de uitvoering van recente beleidsmaatregelen om het overheidstekort terug te dringen.

Daarnaast deden de ministers opnieuw een beroep op Japan om het herstel van de wereldeconomie te bevorderen door de groei van de binnenlandse vraag te stimuleren (zie hierboven). De oproep kwam op een moment dat er nog steeds ongerustheid heerste over het jongste Japanse stimuleringsprogramma, dat eerder leek bedoeld om het handelsoverschot van Japan terug te dringen door vermindering van de overheidsuitgaven dan door stimulering van de particuliere bestedingen.

(Voorber. pag. 805/3 e.v.-1992)

GATT

PROTESTEN TEGEN LANDBOUWAKKOORD. JAPANS RIJSTIMPORTBELEID. VERLENGING MFA

Op 1 december 1992 trokken ongeveer 50.000 boeren uit meer dan 15 landen op in de Franse stad Straatsburg om te protesteren tegen het op 20 november gesloten akkoord tussen onderhandelaars van de VS en de Europese Gemeenschap (EG) over nieuwe handelsbepalingen voor landbouwprodukten (zie pag. 69/3 e.v.-'93). Ongeveer evenveel boeren protesteerden op 8 december in Bonn (Duitsland).

Mogelijke verandering van Japanse beleid

Op 13 december zei de Japanse premier Kiichi Miyazawa dat Japan de GATT-onderhandelingen niet zou laten mislukken, ook al bleef het zijn boeren beschermen. Zijn verklaring werd alerwege uitgelegd als een bevestiging van het bericht dat zijn regering voorbereidingen trof om haar verbod op de invoer van rijst te verzachten.

Verlenging van het Multivezel-akkoord

Op 9 december besloot de GATT-textielcommissie het Multivezel-akkoord (MFA) met nog een jaar tot eind 1993 te verlengen, omdat de Uruguay-ronde van de GATT-besprekingen nog niet was afgerond.

IMPASSE IN URUGUAY-RONDE TUSSEN VS EN EG DUURT VOORT

Op 29 januari 1993 gaf de directeur-generaal van de Algemene Overeenkomst

voor Tarieven en Handel (GATT), Arthur Dunkel, toe dat een alomvattende oplossing voor de impasse in de Uruguay-ronde van de GATT vóór 1 maart uitgesloten was. Deze datum was de uiterste tijdslimiet in de zes jaar durende onderhandelingen over een nieuwe wereldhandelsorde (zie pag. 69/1-'93). Na deze datum zou de Amerikaanse regering een GATT-akkoord niet meer via een zogeheten „fast track"-procedure aan het Congres kunnen voorleggen. Hierbij werd een GATT-akkoord versneld behandeld en waren geen amendementen toegestaan.

Onderhandelaars van de VS en de EG waren er al niet in geslaagd de uiterste tijdslimiet van 15 januari te halen. Vóór deze datum, die zij zichzelf hadden opgelegd, wilden zij dus een doorbraak bereiken over belangrijke kwesties, voordat de Amerikaanse president Bush op 20 januari zijn ambt zou neerleggen. De onderhandelaars hadden zich optimistisch uitgelaten, nadat zij op 20 november een akkoord hadden bereikt in een langslappend geschil over landbouwsubsidies (zie pag. 69/3 e.v.-'93). Er was echter weer een groot aantal nieuwe controverse gerezen over handelsbepalingen en tarieven voor textiel, metaal, radio-en-televisieshows, elektronica en andere sectoren.

Een Amerikaans besluit van 27 januari om nieuwe importheffingen op staal in te voeren, leidde tot felle kritiek van Eurose regeringen en staalproducenten.

ONENIGHEID TUSSEN VS EN EG OVER SUBSIDIES EN OVERHEIDSAANBESTEDINGEN

Het oplaaien van een handelsconflict tussen de EG en de VS vormde een bedreiging voor een succesvolle afsluiting van de Uruguay-ronde van de GATT. Het jongste conflict over Europese subsidies aan het Airbus-consortium en over overheidscontracten brak uit toen de Amerikaanse regering op 11 februari bevestigde dat zij zou trachten het mandaat voor de „fast-track"-procedure, dat per 1 maart afliep, te verlengen.

Het overleg tussen de Britse premier John Major en de Amerikaanse president Bill Clinton op 24 februari in Washington stond in het teken van de onenigheid over de Europese subsidies. Begin februari had Clinton een beroep gedaan op de EG om „testoppen met de subsidiëring" van de Airbus. Op 20 februari had hij gezegd dat de door de Amerikaanse vliegtuigfabrikant Boeing aangekondigde ontslagen bij zijn fabriek in Seattle te wijten waren aan de EG-subsidies aan Airbus. EG-functionarissen beweerden echter dat de overheidssteun aan commerciële vliegtuigfabrikanten al was beperkt krachtens

Een beeld van het internationale boerenprotest op 1 december 1992 te Straatsburg tegen het akkoord tussen de EG en de VS over nieuwe handelsafspraken voor landbouwprodukten

een akkoord tussen de EG en de VS dat in juli 1992 was getekend.

Het meningsverschil over subsidies werd verscherpt door de spanning tussen de VS en de EG over overheidsaanbestedingen. Op 1 februari had EG-Commissaris voor buitenlandse handel, Leon Brittan, een Amerikaans besluit dat op 22 maart in werking zou treden, „unilaterale intimidatie" genoemd. Krachtens dit besluit mochten Europese bedrijven geen offertes uitbrengen voor een aantal overheidsorders bij Amerikaanse nutsbedrijven. Dit was een vergelding voor een EG-richtlijn die EG-lidstaten bevoordeelde op het gebied van de telecommunicatie en bij de aanbesteding van nutsbedrijven in staatsbezit.

Intussen kwam er schot in de pogingen om het conflict over de importheffingen op Europees staal die de VS in januari hadden ingevoerd (zie hierboven), op te lossen. GATT-handelsfunctionarissen, die eind februari bijeenkwamen, zouden onderhandelingen voeren over een multilateraal staalakkoord, nadat in maart 1992 besprekingen over toelaatbare subsidies en anti-dumpingmaatregelen waren mislukt.

Op 22 februari deed de Franse premier Pierre Bérégovoy een oproep om de GATT-onderhandelingen „helemaal" over te doen. Hij waarschuwde dat Frankrijk zijn veto zou uitspreken over het in november 1992 tussen de VS en de EG gesloten akkoord over de landbouwsubsidies (zie pag. 69/3 e.v.-'93).

CONFLICT OVER OVERHEIDSAANBESTEDINGEN TUSSEN VS EN EG VOORLOPIG BIJGELEGD. DEELAKKOORD

Op 29 maart besloten de EG en de VS hun geschil over overheidsaanbestedingen (zie hierboven) bij te leggen. Eerder hadden de VS bekendgemaakt dat zij de sancties tegen Europese bedrijven voorlopig, met terugwerkende kracht tot 22 maart, zouden intrekken in ruil voor een EG-aanbod om een einde te maken aan de voorkeursbehandeling van Europese ondernemingen waardoor Europese intekenaars op overheidsorders een prijsvoordeel van 3 procent genoten. Later zei de Amerikaanse afgezetant voor handelsbesprekingen, Mickey Kantor, dat de belangrijkste kwesties weliswaar onopgelost bleven, maar dat de EG „een substantieel pakket" maatregelen had aangeboden, waardoor Amerikaanse leveranciers ruimer toegang tot EG-markten kregen.

Naar werd aangenomen zou het bestand van kracht blijven tot een nieuwe ronde van bilaterale besprekingen in Washington op 19 en 20 april. Aan het bestand waren weken voorafgegaan waarin de spanning tussen beide partijen hoog was opgelopen.

Op 12 maart hadden de VS besprekingen, die eerder waren vastgesteld, afgelast met de reden dat door de onbuigzame houding van de EG verder contact zinloos was. Tegelijkertijd werd bericht dat volgens Kantor de sancties tegen Europese bedrijven op 22 maart „bijna zeker in werking zouden treden". Het besluit, dat op 14 maart door de EG-Commissaris voor buitenlandse handel, Leon Brittan, „een bijzonder negatieve stap" werd genoemd, deed de vrees voor een transatlantische handelsoorlog opnieuw groeien. Op 18 maart nam de bezorgdheid toe, toen Brittan, naar verluidt voor de eerste keer, suggereerde

dat de handelsgeschillen de politieke betrekkingen tussen Europa en de VS in gevaar konden brengen.

Ondertussen verschenen er berichten over nieuwe pogingen om de spanning te verminderen en om de hoop op een regeling te doen leven. Op 18 maart werd in Washington in aller ijle een ontmoeting van de voorzitter van de Europese Commissie, Jacques Delors, met de Amerikaanse president Bill Clinton tot stand gebracht. Bij die gelegenheid verzekerde Clinton Delors dat „ik geen handelsoorlog met de EG wil en ik ook niet denk dat we er een zullen krijgen".

Clintons verzekering werd gevolgd door een gezamenlijke verklaring, die werd uitgegeven na besprekingen tussen Delors en Kantor op 19 maart in Washington. In die verklaring werd bekendgemaakt dat de Amerikaanse sancties tegen de EG werden opgeschort tot dat eind maart het bilaterale overleg over de overheidsaanbestedingen werd hervat. Delors zei dat hij het Amerikaanse „gebaar" op prijs stelde. De hoogste handelsonderhandelaar van de EG, Hugo Paeman, verklaarde dat deze stap de atmosfeer tussen beide partijen aanzienlijk had verbeterd.

Deelakkoord over overheidsaanbestedingen

Op 21 april bereikten de EG en de VS een deelcompromis in hun geschil over overheidsaanbestedingen. Een akkoord over overheidsaanbestedingen op het gebied van telecommunicatie werd echter niet bereikt en dit leidde ertoe dat de VS bekendmaakten dat zij zouden doorgaan met het instellen van beperkte sancties tegen Europese bedrijven.

De gedeeltelijke doorbraak kwam na besprekingen in Washington op 19 en 20 april tussen de EG-handelscommissaris Leon Brittan en de Amerikaanse handelsafgezetant Mickey Kantor. Krachtens het akkoord steunde de EG in om artikel 29 van de EG-richtlijn voor openbare nutsbedrijven niet van toepassing te verklaren, waardoor Amerikaanse bedrijven konden intekenen op overheidsorders voor grote elek-

trische installaties. In ruil daarvoor hieven de VS beperkende bepalingen voor Europese intekenaars op die betrekking hadden op vijf Amerikaanse overheidsbedrijven en de Tennessee Valley Authority (TVA), niet het oog op de uiteindelijke afschaffing van de „Buy American"-clausules op sub-federaal niveau of op het terrein van de staten.

Naar verluidt was de weigering van de EG om een soortgelijke maatregel ook in de telecommunicatiesector te treffen een veldslag voor het Amerikaanse besluit om Amerikaanse telecommunicatiebedrijven zoals AT&T en de „Baby Bells" niet in het akkoord op te nemen, aangezien het particuliere ondernemingen betrof. De EG had betoogd dat deze bedrijven feitelijk het monopolie op het telefoonverkeer hadden en AT&T zowel fabrikant en leverancier als transportonderneming was. Daarom zou de Amerikaanse telefoonmarkt moeten worden opengesteld voor Europese mededinging.

Op 21 april gaf Kantor te kennen aan de Amerikaanse boetes voor Europese bedrijven ongeveer de helft zouden bedragen van de \$ 30 mln die men oorspronkelijk in gedachten had gehad. Dit was min of meer de waarde van de opdrachten die Amerikaanse bedrijven naar verwachting in Europa zouden mislopen als gevolg van de beperkte inschrijvingsmogelijkheden voor overheidsorders in de telecommunicatiesector.

Op 28 april ging een GATT-commissie van toezicht in op een verzoek van de EG om verzoeningsbesprekingen te organiseren over Amerikaanse strafheffingen op de import van staal uit de EG (zie hierboven).

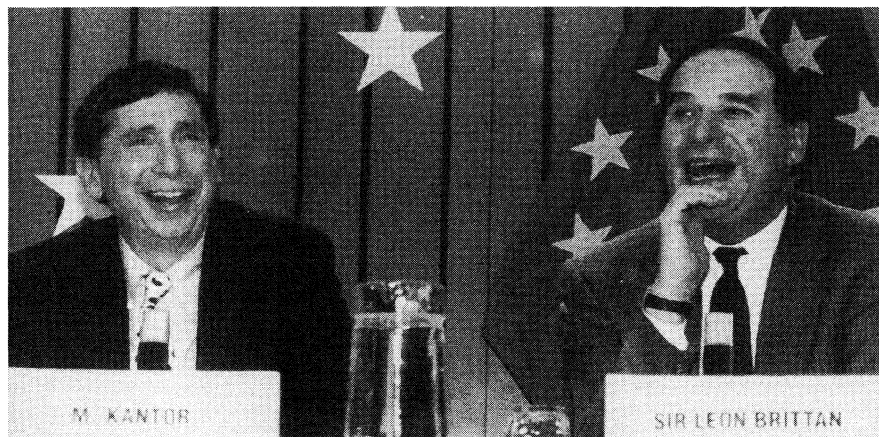
Voortdurende onenigheid over subsidies aan vliegtuigindustrie

Op 1 april eindigde in Brussel een tweedaags overleg tussen Amerikaanse en EG-functionarissen zonder dat een akkoord was bereikt over subsidies voor vliegtuigfabrikanten (zie hierboven). EG-functionarissen zeiden dat de VS onvoldoende informatie hadden versprekt over aan Amerikaanse vliegtuigfabrikanten verleende subsidies. Amerikaanse functionarissen verwierpen echter suggesties van de EG dat de VS de bepalingen van een in juli 1992 ondertekend akkoord tussen de EG en de VS hadden geschonden.

WAARNEMERSSTATUS VOOR BJELAROEES. NIEUWE LEDEN

Op 14 december 1992 werd Bjelaroës de waarnemersstatus bij de GATT verleend, aldus een bericht van het persbureau *Belinform*.

Op 11 januari 1993 werd Mali het 105de lid van de GATT. Eerder was het totale aantal GATT-leden gedaald van 105 naar 104 (pag. 68/3-'93), toen op Tsjechoslowakije op 1 januari ophield te bestaan.

De Amerikaanse handelsafgezetant Mickey Kantor (l.) en zijn EG-collega Leon Brittan tijdens hun persconferentie op 29 maart 1993 te Brussel.

INTERNATIONAAL

Het aantal GATT-leden steeg tot 110 na de toetreding van Swaziland (8 februari), St. Lucia (13 april), Tsjechië (15 april), Slowakije (15 april) en Dominica (20 april).

BESPREKINGEN OVER HERNIEUWD LIDMAATSCHAP VAN CHINA

Van 13-17 maart werden in Genève besprekingen gevoerd over de hernieuwde toekenning van het GATT-lidmaatschap aan China (dat lidmaatschap was in 1950 opgeschort door de Nationalistische regering). Bij deze besprekingen werd weinig vooruitgang geboekt. Naar verluidt werden de onderhandelingen (die sinds 1987 werden gevoerd, nadat China in 1984 de status van waarnemer had gekregen) afgebroken, toen de VS erop aandrongen de toelating van China tot de GATT afhankelijk te maken van internationaal toezicht op de omvang en het tempo van zijn markthervormingen.

Op 18 maart deelde China mee dat het de invoering van internationaal toezicht als "onnodig" van de hand wees. Chinese functionarissen bleven echter volhouden dat de terugkeer van China in de GATT „slechts een kwestie van tijd" was. Zij benadrukten ook dat China eerder dan Taiwan (dat als „Chinees Taipei" werd aangeduid) lid moest worden.

De VS hadden eerder bezwaren gemaakt tegen het GATT-lidmaatschap van China tijdens bilaterale handelsbesprekingen van 1-3 maart in Beijing (deze besprekingen waren in 1989 opgeschort na het brute optreden van China tegen politieke dissidenten). Bij de besprekingen hadden de VS China dringend verzocht in te stemmen met een volledige markteconomie en een stelsel van waarborgen, voordat het toelating tot de GATT zou aanvragen. Dit stelsel van waarborgen was bedoeld om andere landen te beschermen tegen een stortvloed van exportartikelen uit China.

RAPPORT OVER DE WERELDHANDEL

Volgens een op 29 maart gepubliceerd GATT-rapport steeg de waarde van de wereldhandel in 1992 met 5,3 procent tot \$ 3.700 mrd, in vergelijking met een stijging van 1,5 procent in 1991. Het volume van de handel nam toe met 4,5 procent. Hierdoor kwam een einde aan een periode van een steeds geringere groei sinds 1988, waarin het groeitempo te ugliet van meer dan 8 procent naai 3,5 procent in 1991.

De stimulans voor de groei kwam grotendeels uit Noord-Amerika (vooral de VS) en Azië (met uitzondering van Japan). De VS, die hun afzet met 6 procent vergrootten tot \$447 mrd.

behielden hun positie als de belangrijkste exporteur in de wereld. Zij werden gevolgd door Duitsland, waarvan de export met 6,5 procent was gestegen tot \$ 425 mrd. In Azië kwam de sterkste groei uit China en Hongkong. Hun export steeg met respectievelijk 18,2 en 20 procent.

De VS bleven de belangrijkste importeur met een stijging van 3,6 procent naai \$ 552 mrd. De sterkste groei van de import vond echter plaats in Latijns-Amerika met een toename van 18,5 procent tot \$170 mrd.

De produktie van diensten in de wereld steeg van \$ 890 mrd tot \$ 960 mrd in 1992, een stijging van 8 procent.

ZUID-KOREA IN HET ONGELIJK GESTELD. UITSPRAAK OVER BANANENINVOER

Naar verluidt had een GATT-geschillencommissie op 29 april bepaald dat Zuid-Korea de regels voor eerlijke handel had geschonden door opdracht te geven tot een anti-dumpingonderzoek en in 1991 invoerrechten te heffen op kunststofs uit Japan en de VS.

Op 26 mei bepaalde een arbitragepanel van de GATT dat het door de EG toegepaste importbeleid voor bananen een oneerlijke beperking oplegde aan de Latijnsamerikaanse uitvoer.

Het panel was ingesteld na klachten van Colombia, Costa Rica, Guatemala, Nicaragua en Venezuela dat de invoerbepalingen in zes EG-staten (Frankrijk, Griekenland, Groot-Brittannië, Italië, Portugal en Spanje) de regels voor eerlijke handel geweld aandeden. In het rapport van het panel werd aanbevolen discriminerende quota's af te schaffen en toltarieven te verlagen voor Latijnsamerikaanse producenten ten einde deze quota's en tarieven in overeenstemming te brengen met die welke voor andere GATT-ondertekenaars golden.

(Voorber. pag. 68/3 e.v.-1993)

VERENIGDE NATIES

ONENIGHEID OVER BEGROTING VREDESHANDHAVENDE TAKEN

In november 1992 staken berichten de kop over onenigheid tussen de VS en de Europese Gemeenschap (EG) over de financiering van vredeshandhavende operaties van de VN. Er bestond vooral verschil van mening over een plan van de VS om hun achterstallige bijdragen aan lopende vredeshandhavende operaties over te hevelen naar een nieuw VN-fonds, waaruit de startkosten van nieuwe vredeshandhavende operaties gefinancierd zou worden.

Volgens onbevestigde berichten hadden Duitsland en Nederland geëist dat de VS, die de financiële crisis van de VN door hun achterstallige betalingen hadden versneld (zie pag. 377/2/3-'92), niet zelf de bestemming van hun achterstallige bijdrage mochten bepalen. Uit een op 3 november gepubliceerd VN-rapport bleek dat de VS nog steeds de grootste schuldenaar van de VN waren. Zij waren de VN nog een bedrag van \$ 295 mln verschuldigd. In totaal moesten de VN nog \$ 576 mln aan contributies voor de reguliere begroting ontvangen (exclusief geraamde bedragen voor de vredeshandhavende operaties, die werden gefinancierd uit afzonderlijke vrijwillige bijdragen).

Op 29 oktober was de VN-Veiligheidsraad akkoord gegaan met aanbevelingen van VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali, die erop aandrong dat lidstaten vrijwillig troepen beschikbaar zouden stellen die snel ingezet konden worden bij internationale noodsituaties. In januari was de secretaris-generaal tijdens een topbijeenkomst van de Veiligheidsraad gevraagd om voorstellen te formuleren voor versterking van de rol van de VN als vredestichter (zie pag. 590/2 e.v.-'92).

UNEP-CONFERENTIE OVER OZONLAAG

Van 23-25 november kwamen ministers uit 91 landen in Kopenhagen bijeen voor een conferentie van het Milieuprogramma van de VN (UNEP) over de ozonlaag. Zij besloten de doelstellingen in het Protocol van Montreal uit 1987 (pag. 635/3 e.v.-'87) te verscherpen door de geleidelijke eliminatie van chloorfluoridekoolstoffen (CFK's) met vier jaar te bekorten tot 1996.

Het nieuwe akkoord werd mogelijk door de belofte van de industrielanden om, naast de reeds toegezegde \$ 240 mln, \$ 500 mln extra uit trekken om de ontwikkelingslanden te helpen zich in de periode 1994-'96 aan te passen. Op hun beurt stemden de ontwikkelingslanden ermee in methylbromide, een conserveringsmiddel voor fruit en graan, voor het eerst in het protocol onder te brengen en de produktie ervan in 1995 te bevriezen op het niveau van 1991.

UNEP-directeur Mostafa Tolba, die voor een kortere termijn had gepleit, noemde de maatregelen „ontoereikend" en voegde daaraan toe dat de afbraak van de ozonlaag door CFK's „oneerlijk was ten opzichte van toekomstige generaties". „Wij hebben de schade hebben aangericht; wij moeten haar ongedaan maken", aldus Tolba.

Ook iniliëugroeperingen bekritiseerden het akkoord en zeiden dat de regeringen hadden

toegegeven aan de eisen van de chemische industrie.

(Vor.ber.pag. 661/2 e.v.-1992)

INTERNATIONALE CONFERENTIE OVER VOEDING

Van 5-11 december werd in Rome de eerste Internationale Conferentie over Voeding (ICN) gehouden. Ministersdelegaties uit 160 landen kwamen bijeen met vertegenwoordigers van nog eens 160 voedsel- en gezondheidsorganisaties om de ontwikkeling van een beter mondiaal beleid op het gebied van voedsel en medische hulp te bestuderen. De conferentie was gezamenlijk georganiseerd door de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO) en de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).

De 1.400 afgevaardigden keurden op 11 december een resolutie goed waarin werd verklaard dat het hongerprobleem in de wereld niet langer geweten kon worden aan een chronisch voedseltekort. Ze verklaarden daarentegen dat de oorzaken moesten worden gezocht in armocdc, gebrekkige opleiding en slechte coördinatie van de beschikbare bronnen. Oorlogen en binnenlandse onlusten verstoorden niet alleen de voedselhulp en de medische hulpvoorziening in behoeftige gebieden, maar schiepen ook een vluchtelingenproblematiek die de situatie verergerde. De afgevaardigden riepen alle partijen op om samen te werken bij een veilige doorstroming van hulpgoederen.

De conferentie had op 5 december vernomen dat circa 780 miljoen mensen in ontwikkelingslanden over de hele wereld onvoldoende voedsel hadden voor hun dagelijkse behoeften, dat 190 miljoen kinderen onder de vijf leden aan ondervoeding (zie hierboven voor UNICEF-rapport) en dat bijna 2 miljard mensen leden aan minder ernstige voedseltekorten. In de ontwikkelde landen daarentegen was overconsumptie een ernstige bedreiging voor de gezondheid geworden. Paus Johannes Paulus II had op 5 december in zijn toespraak tot de conferentie een oproep gedaan aan de wereld om aandacht te schenken aan deze „paradox van overvloed“.

(Vor.ber.pag. 591/3 en 877/2 e.v.-1992)

SIEUWE VN-LEDEN. NIEUWE UNEP-DIRECTEUR

Op 19 januari 1993 ging de Algemene Vergadering akkoord met het VN-lidmaatschap voor de Tsjechische republiek en de Slowaakse republiek. Daarmee steeg het totaal aantal VN-leden van 179 (zie pag. 878/1-'92, met inbegrip van Tsjecho-Slowakije dat per 31 december 1992 ophield te bestaan) tot 180.

Voorts koos de Algemene Vergadering Elizabeth Dowdeswell (Canada) tot directeur van het Milieuprogramma van de VN (UNEP) voor een periode van vier jaar met ingang van 1 januari 1993.

Zij volgde Mostafa Tolba op die deze functie sinds 1975 had vervuld.

OPRICHTING VAN TRIBUNAAL VOOR BE-RECHTING VAN OORLOGSMISDADEN

Op 22 februari nam de Veiligheidsraad van de VN een historisch besluit door unaniem akkoord te gaan met Resolutie 808 over de oprichting van een tribunaal voor de berechting van oorlogsmisdaden in het voormalige Joego-Slavië. In de resolutie werd de VN-secretaris-generaal verzocht binnen 60 dagen te komen met voorstellen voor de vorming van een dergelijk tribunaal. Dit moest personen berechten die werden beschuldigd van grove schendingen van het internationaal humanitairrecht na 1991.

Het laatste rechtscollege van dit type was het tribunaal van Neurenberg geweest. Dit was na de Tweede Wereldoorlog door de geallieerde overwinnaars in het leven was geroepen om nazi-oorlogsmisdadigers te berechten.

Op 9 februari had VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali een interimrapport van een Commissie van Experts over oorlogsmisdaden in het voormalige Joego-Slavië doorgestuurd naar de Veiligheidsraad. In dit rapport was gepleit voor de oprichting van een tribunaal voor de berechting van oorlogsmisdaden door de Veiligheidsraad of door een andere internationale organisatie. Verder was in het rapport ook aangedrongen op de completering van haar databank over schendingen van mensenrechten in het voormalige Joego-Slavië „om de basis te leggen voor het trekken van conclusies over her voorkomen van oorlogsmisdaden“. Naar verluidt had de secretaris-generaal de Commissie laten weten dat op korte termijn een fonds zou worden gevormd om de werkzaamheden van de Commissie te financieren.

RAPPORT OVER FINANCIËLE CRISIS

Volgens berichten had op 23 februari een internationale commissie onder leiding van voormalig VN-onder-secretaris-generaal sir Brian Urquhart aan Boutros Ghali een rapport over de financiële crisis van de VN overhandigd (zie pag. 877/2/3-'92 en hierboven). In het rapport werd verzocht om een doorlopend fonds van \$400 mln om de aanloopkosten van vredesoperaties te dekken. Dit fonds zou moeten worden gefinancierd door de lidstaten drie jaarlijkse bijdragen op te leggen.

In het rapport werd opgemerkt dat het aantal blauwhelmen in de laatste twee jaar was gestegen van 15 000 naar bijna 33 000. Daarom werd in het rapport de aanbeveling gedaan een extra vredesbudget in te stellen om vredesoperaties uit te voeren en algemene taken te ver-

richten. Dit zou moeten worden gefinancierd door één jaarlijkse bijdrage van de lidstaten. De commissie stelde maatregelen voor om de regeringen aan te moedigen hun bijdragen op tijd te voldoen en drong er krachtig op aan dat de secretaris-generaal grotere bevoegdheden zou krijgen om in noodsituaties sneller te kunnen reageren.

Het rapport verscheen op een moment waarop de financiële crisis van de VN steeds ernstiger bleek. Op 22 februari bedroeg het begrotingstekort van de VN volgens officiële schattingen \$2.4 mrd, terwijl het tekort voor vredesoperaties \$1,1 mrd bedroeg. Slechts 18 van de 180 VN-leden hadden op 31 januari, de uiterste betaaldatum, hun bijdrage volledig gestort. Dit kwam neer op 20 procent van de totale vaste begroting voor 1993. De VS bleven de grootste schuldenaar van de VN met een totale schuld van \$835.7 mln. Van dit bedrag moest \$549,5 mln ten goede komen aan de vaste begroting en \$286.2 mln aan de begroting voor de vredesoperaties. Voor 1993 bedroegen de totale bijdragen aan de vaste begroting en de begroting voor de vredesoperaties van de VN respectievelijk \$1,07 mrd en \$681 mln.

RAPPORT OVER ORGANISATORISCHE HERVORMINGEN

Op 2 maart zou de aftredende ondersecretaris-generaal van de VN voor bestuur en management, de Amerikaan Richard (Dick) Thornburgh, VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali de uitslag hebben overhandigd van een intern onderzoek naar vermeende bureaucratische excessen en corruptie bij de VN. In het rapport werd de aandacht gevestigd op de „bijna surrealistische“ begrotingspolitiek van de VN en het archaïsch management, dat bestond uit „nutteloze“ functionarissen die door relaties werden beschermd. Beweerd werd dat de VN „overgeen enkel effectief middel beschikten om fraude aan te pakken“, en in het rapport werd dringend verzocht een permanente commissie van toezicht te benoemen, die misstanden moest onderzoeken.

Een VN-woordvoerder, die weigerde commentaar te geven op het op dat moment nog niet gepubliceerde rapport, zei echter dat beweringen dat een afdeling \$4 mln had uitgegeven voor een studie over het beheer van kunstwerken in het VN-hoofdkwartier in New York „bespottelijk“ waren.

In februari 1992 had Boutros Ghali opdracht gegeven tot een ingrijpende reorganisatie van het VN-secretariaat (zie pag. 591/2-'92). Daarna zou hij echter onder druk zijn gezet door zowel rijke als arme staten die streefden een eigen rol in de VN.

De Amerikaanse Melissa Wells werd benoemd tot opvolgster van Thornburgh. Haar benoeming ging in op 5 april.

(Vor.ber.pag. 877/2 e.v.-1992)

INDEX AFLEVERING NR. 3071

ARMENIË Aanhoudende energiecrisis 449

Nieuwe regering 449

AZERBAJDZJAN Strijd om Nagorno-Karabach duurt voort 450

Protesten van oppositie 451

Regeringswijzigingen 451

AZIË Zevende topconferentie SAARC 511

BALTISCHE STATEN Ontwikkelingen rond terugtrekking Russische troepen 452

BELGIË PVV wordt VLD 445

Legerleiding uit kritiek op legerhervormingen 445

Herschikking van de nationale regering en Franse gemeenschapsregering 446

De federalisering van België 446

Koning vraagt communautaire vrede 449

BJELAROE Stemming over GOS-veiligheidsverdrag 452

Economische ontwikkelingen 452

COMOREN Nieuw kabinet, nieuwe premier 486

ESTLAND Kabinetswijziging 452

FILIPPIJNEN Buitenlandse betrekkingen 505

Nieuwe gevechten met NPA 506

GATT Protesten tegen landbouwakkoord 520

Impasse in Uruguay-ronde tussen VS en EG duurt voort 520

Deelakkoord tussen EG en VS over overheidsaanbestedingen 521

Rapport over de wereldhandel 522

GEORGIË Aanhoudende gevechten in Abchazië 453

GOS Topontmoeting GOS-leiders 454

Buitengewone topontmoeting van egeringsleiders 455

INTERNATIONALE ZAKEN Vergaderingen van G-7 ministers, hulp aan Rusland 518

ISRAËL Onrust in door Israël bezette gebieden 499

Rabin bezoekt VS 500

Netangahu nieuwe leider Likoeid 503

Weizmann nieuwe president 503

Buitenlandse betrekkingen 504

KAZACHSTAN Nieuwe grondwet goedgekeurd 506

Buitenlandse betrekkingen 507

KENIA Omstreden verkiezingsoverwinning voor KANU, nieuw kabinet 486

Betrekkingen met IMF 487

Oppositieleden gearresteerd 489

KIRGIZSTAN Ministers ontslagen 508

Controverse over vestiging van ambassade in Israël 508

LESOTHO Algemene verkiezingen, nieuw kabinet 489

LETLAND Kabinetswijzigingen 455

Handelsverdrag met Russische Federatie 455

Nieuwe munteenheid 455

LITOUWEN Presidentsverkiezingen 455

Nieuwe regering 456

MALEISIË Stappen om privileges Maleise heersers te verminderen 508

Politie ontwikkelingen in Sabah 509

Buitenlandse betrekkingen 509

MIDDEN-OOSTEN Israëlsch compromis in kwestie gedeporteerde Palestijnen 498

Rondreis van Christopher 498

Vredesbesprekingen hervat 500

Negende ronde vredesbesprekingen 502

MOLDOWA Plan voor referendum verwerpen 457

Nieuw parlementsvoorzitter 457

IMF-krediet 457

MOZAMBIQUE Verdragen in vredesproces 489

NAMIBIË Aftreden Mudge 490

Kabinetswijzigingen 491

OEKRAÏNE Topontmoeting Krawtsjoek-Jeltsin 457

Binnenlandse politieke ontwikkelingen 459

Economische problemen 459

Buitenlandse betrekkingen 459

OEZBEKISTAN Mensenrechtenkwesties 510

PALESTIJNSE ZAKEN Onrust in door Israël bezette gebieden 499

PLO-bureau in Brussel en Luxemburg krijgen hogere status 504

RUSSISCHE FEDERATIE Economische ontwikkelingen 460

Kabinetbenoemingen, samenstelling van het kabinet 461

Vorbereidingen op campagne voor het referendum 462

Achtste zitting Congres van Volksafgevaardigden 464

Negende zitting Congres van Volksafgevaardigden 466

Referendumcampagne 467

Kabinetswijzigingen 467

Uitslag referendum 468

Regionale ontwikkelingen 469

Topontmoeting Jeltsin-Clinton 470

Details van Amerikaans hulppakket 470

Westen biedt uitgebreide economische hulp 471

SEYCHELLEN Grondwetsontwerp verwerpen in referendum, nieuw ontwerp 491

SINGAPORE Goh Chok Tong leider van PAP 512

SOEDAN Berichten over schending mensenrechten 491

Problemen bij het vredesproces in het Zuiden 492

Vredesbesprekingen in Abuja verdaagd 493

SOMALIA Moeizame overdracht vredes-taak van VS aan VN, aanhoudend geweld 493

Aankomst UNOSOM-II 495

Nieuwe president Somaliland 496

TADZJIKISTAN Regeringsoffensief, stationering van GOS-vredesmacht 512

Ontvoering en vrijlating van Russische grenswachten 513

Buitenlandse betrekkingen 514

TAIWAN Benoeming van nieuwe premier, nieuw kabinet 514

Tekort op betalingsbalans 515

Historische ontmoeting met China, economische betrekkingen 516

Breuk in Kwomintang 517

THAILAND Amnestie bekrachtigd, positie strijdkrachten 517

Buitenlandse betrekkingen 518

TOERKMENISTAN Buitenlandse betrekkingen 518

TUNESIË Maatregelen tegen terroristen, protesten over mensenrechten 496

VERENIGDE NATIES Onenigheid over begroting vredeshandhavende taken 522

UNEP-conferentie over ozonlaag 522

Internationale conferentie over voeding 523

Oprichting tribunaal voor berechting van oorlogsmisdaden 523

Rapporten over financiële crisis en organisatorische hervormingen 523

VERENIGDE STATEN Maatregelen van de president in januari 472

Onthulling van economisch plan 472

Bezuinigingen op defensie 474

Bekendmaking van begroting voor 1994 475

President lijdt nederlaag bij behandeling economisch stimuleringspakket 476

Nominatie van minister van justitie 476

Ontwikkelingen betreffende abortuswetgeving 478

Kwesties rond beperking vuurwapenbezit, beleg in Waco 481

Ontwikkelingen in het Iran-contraschandaal 482

Veroordelingen in de zaak-Rodney King 484

Bomaanslag in World Trade Center 485

ZAMBIA Noodtoestand afgekondigd en opgeheven 497

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneservice)

* Internationale Drukkerijen Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen.
Telefoon: 03/3243890

O Keesings Historisch Archief

O Longman Group UK Ltd. Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

BELGIË

KONING BOUDEWIJN I PLOTSSELING
OVERLEDEN

Op zaterdag 31 juli is koning Boudewijn I van België om 21u30 op zijn buitenverblijf „Astrida” in Motril (Spanje) plotseling overleden aan een hartstilstand. Dat maakte premier Jean-Luc Dehaene zaterdagnacht via het persbureau *Belga* bekend. Een inderhaast opgeroepen hartspecialist kon geen hulp meer bieden. Op 21 juli trad de koning voor het laatst in het openbaar op naar aanleiding van het militair défilé op de nationale feestdag. De opmerkelijke radio- en TV-toespraak die hij aan de vooravond hield (zie pag. 449/1 e.v.-'93) is zijn politiek testament geworden.

Koning Boudewijn werd op 7 augustus bijgezet in de koninklijke crypte van de kerk van Laken, na een uitvaartplechtigheid in de Brusselse Sint-Michielskathedraal. De plechtigheid werd onder meer bijwoond door koningin Beatrix van Nederland, koningin Elizabeth II van Groot-Brittannië, president François Mitterrand van Frankrijk, president Richard von Weizsacker van Duitsland, koning Juan Carlos van

Koning Boudewijn

Spanje, keizer Akihito van Japan, leden van alle Scandinavische koningshuizen en praktisch alle Europese regeringsleiders of staatshoofden. De VS vaardigden gewezen vice-president Walter Mondale af.

President Mobotoe van Zaïre kreeg

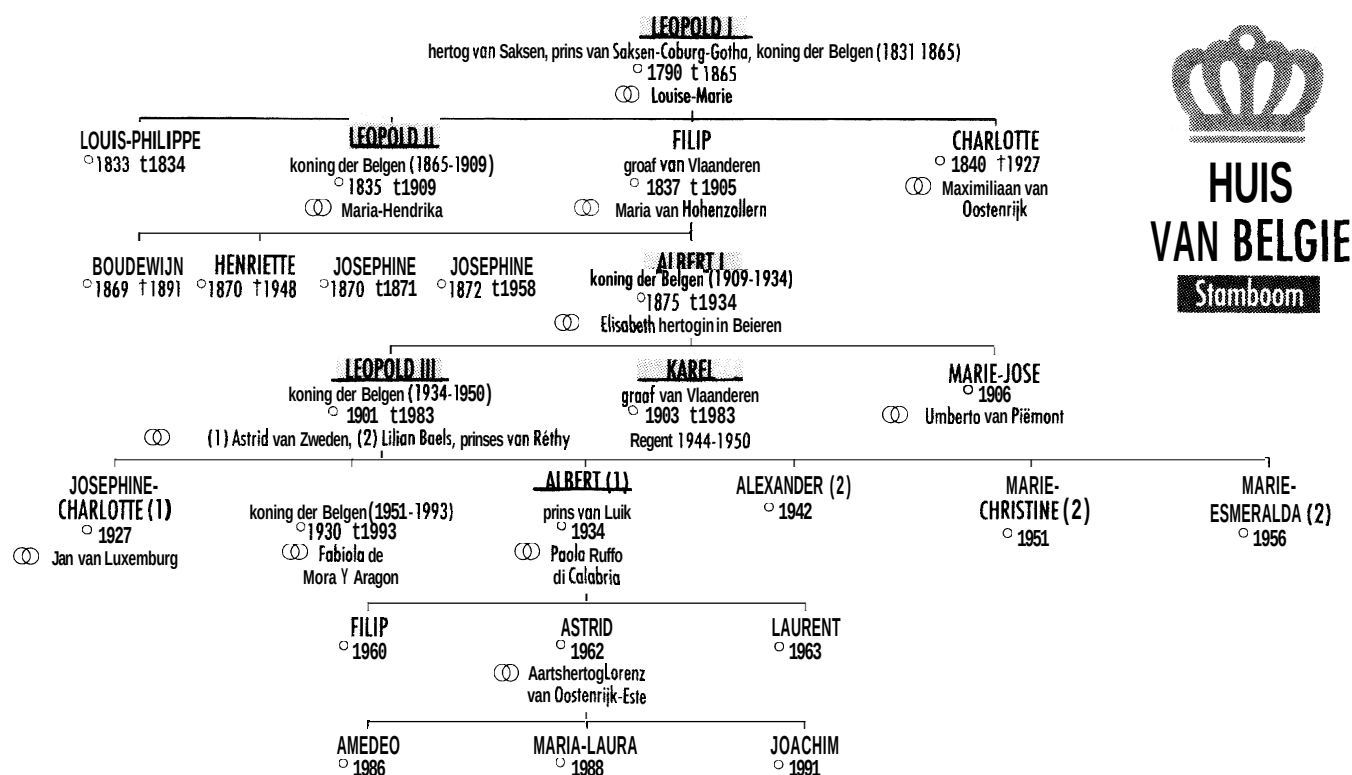
geen inreisvisum. De relaties tussen koning Boudewijn en president Mobotoe vertroebelden een eerste maal toen in 1973 de Zaïrisering werd doorgevoerd. In 1989 kwam het echter tot een breuk toen het Zaïrese persbureau *Azap* koning Boudewijn persoonlijk scherp aanviel.

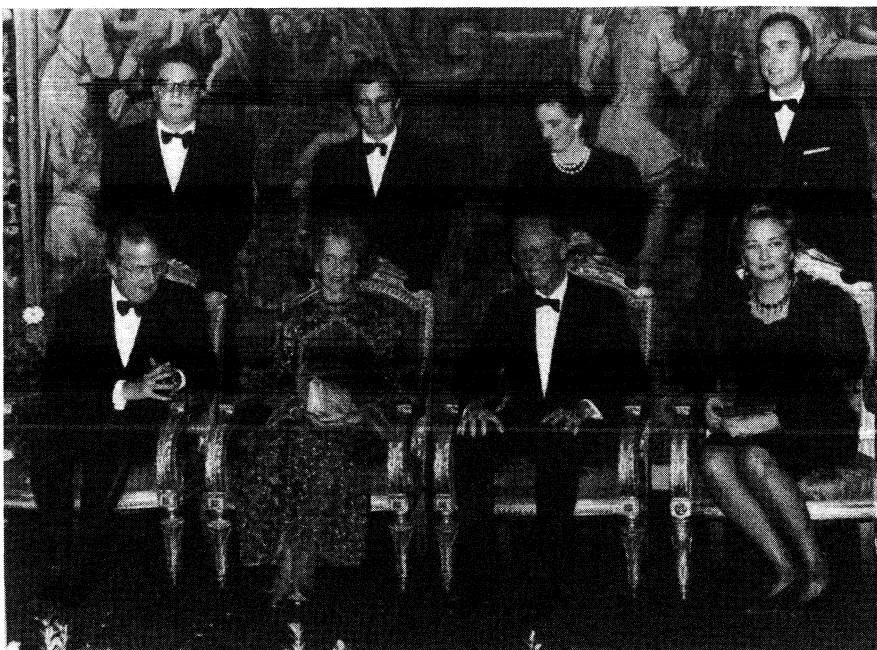
De Zaïrese ambassade in Brussel deelde mee dat, op uitdrukkelijk verzoek van het Vaticaan, de Zaïrese kerkleiders de uitvaart bijwoonden.

De Belgen gingen massaal het stoffelijk overschot in het paleis van Brussel begroeten en namen bij de uitvaart met honderdduizenden afscheid van hun geliefde vorst.

Het huwelijk van koning Boudewijn met dona Fabiola de Mora y Aragon bleef kinderloos. Koning Boudewijn wordt opgevolgd door zijn jongere broer Prins Albert van Luik, die in rechte troonopvolger is. Hij legde op 9 augustus voor de verenigde leden van Kamer en Senaat en tal van gerechtelijke, militaire, kerkelijke, administratieve en diplomatieke hoogwaardigheidsbekleders de grondwettelijke eed af.

Daarna nam de regering-Dehaene ontslag teneinde in de handen van koning

Een archiefphoto van de koninklijke familie (d.d. 19 november 1992) met v.l.n.r. zittend prins Albert, koningin Fabiola, koning Boudewijn en prinses Paola, en staand prins Laurent, prins Filip, prinses Astrid en aartshertog Lorenz.

Albert II de grondwettelijke eed af te leggen.

Necrologie Boudewijn

Koning Boudewijn werd op 7 september 1930 in Brussel geboren als tweede kind van prins Leopold en prinses Astrid. Op 17 februari 1934 verongelukte koning Albert I bij de beklimming van een rots in het Waalse Marche-les-Dames. Boudewijns vader, Leopold, betrad de troon. Boudewijn werd troonopvolger en kreeg de titel Hertog van Brabant.

Op 29 augustus 1935 kwam de geliefde koningin Astrid om het leven bij een auto-ongeval in het Zwitserse Kusnacht. De jonge Boudewijn leed volgens zijn Nederlandse gouvernante erg onder het overlijden van zijn moeder.

Bij de padvindsters werd hij niet alleen Spartaans getraind door scoutsleider Jan Lamquet, maar kreeg hij ook de totem „loyale eland" mee. Lainquet moest de prins harden en ervoor zorgen dat hij minder vlug verkouden werd.

Na de Duitse inval op 10 mei 1940 vluchtten Boudewijn, zijn zuster Joséphine-Charlotte en Albert eerst naar Frankrijk en later naar Spanje. Hun vader, koning Leopold III, en hun grootmoeder, koningin Elisabeth, bleven in België. Enkele weken na de overgave van het Belgisch leger keerden de kinderen terug naar België.

Het tweede huwelijk van koning Leopold III met Lilian Baels, in 1941, deed hem de sympathie van een deel van de bevolking verliezen. Dit huwelijk en het onderhoud van Leopold III met Hitler (op 19 november 1940 te Berchtesgaden) lagen na de oorlog aan de basis van de Koningskwestie.

Daags na de landing van de geallieerden in Normandië werd de koninklijke familie op 7

juni 1944 naar het slot Hirschstein (bij Dresden) gedeporteerd. Zij verbleven er als Duitse gevangenen. Op 7 maart 1943 brachten de Duitsers de koninklijke familie over naar Strobl in Tirol. Daar werd zij op 7 mei 1945 door het Amerikaanse zevende leger bevrijd.

Ingevolge de politieke beroering in België tussen voor- en tegenstanders van de terugkeer van de koning, kon de koninklijke familie niet

onmiddellijk terugkeren. Leopolds broer: prins Karel, werd regent van België.

De spanningen tussen koning Leopold en de politici waren er al voor de oorlog. Een van de twistpunten was de strikte neutraliteitspolitiek van de vorst. Ook het eigenmachtig optreden van de koning als opperbevelhebber van het leger zette kwaad bloed. Tijdens de Acht-tiendaagse Veldtocht voelde de regering zich door de koning gepasseerd. Op 25 mei 1940 kwam het tot een breuk tussen Leopold en de regering. Na de capitulatie bleef Leopold in het land en hij beschouwde de oorlog voor België als beëindigd. De regering-Pierlot dacht er anders over. Zij vluchtte naar Londen om van daaruit het verzet te leiden.

Gezien de politieke beroering in België, nam de koninklijke familie op 1 oktober 1945 haar intrek in villa „Le Reposoir" in het Zwitserse Pregny. Daar bleef het gezin tot juli 1950. Toen keerde Leopold en zijn gezin in het grootste geheim terug naar België. Dit feit raakte echter snel bekend en de beroering nam toe. België stond op de rand van de burgeroorlog. Leopold zag zich genoopt Boudewijn, met de titel van koninklijke prins, de uitoefening van de koninklijke prerogatieven op te dragen (wet van 10 augustus 1950, zie pag. 8922 e.v.-1950). Op 16 juli 1951 deed Leopold troonsafstand ten voordele van zijn oudste zoon (zie pag. 9493 p.v.-1951).

Op 17 juli 1951 legde de 20-jarige Boudewijn de grondwettelijke eed af als koning der Belgen. Kort voor de eedaflegging riep de voorzitter van de communistische partij, Julien Lahaut, „vive la république". Boudewijn bleef onverstoord.

De koningskwestie en de gedwongen abdicatie van zijn vader koning Leopold, voor wie hij veel bewondering had, tekende Boudewijn diep en gedurende vele jaren. Rond de persoon van Boudewijn kwam er echter een einde aan

De kist met het stoffelijk overschot van koning Boudewijn werd op 7 augustus overgebracht naar de Sint Michielskathedraal te Brussel voor de uitvaartmis. Naast de kist lopen (rechts op de foto) koningin Fabiola (in het wit), prins Albert en prinses Paola.

Albert II legt voor de verenigde Kamers plechtig de grondwettelijke eed af als zesde Koning der Belgen (9 augustus)

de verdeeldheid van het land, die communautair gekleurd was: Vlaanderen was in meerderheid koningsgezind; Wallonië republikeins. Hoewel minder duidelijk, was er ook een verdeeldheid van ideologische aard tussen katholieken en niet-gelovigen.

Op 15 december 1960 huwde koning Boudewijn met de Spaanse doña Fabiola de Mora y Aragon. Enkele dagen later kwam de eenheid van het land opnieuw in het gedrang bij de vooral Waalse oproer tegen de eenheidswet van de regering van Gaston Eyskens. Het was een economische en budgettaire herstelwet, waartegen de Waalse socialisten en de socialistische vakbond ABVV scherp van leer trokken. Het land stond weer dicht bij een burgeroorlog. Men noemde de eenheidswet de vrucht van een door Vlaanderen gedomineerd België, dat de ondergang van Wallonië wou bewerkstelligen (zie o.a. pag. 16219/2 e.v.-1960).

Het oproer in 1960 tegen de eenheidswet was het feitelijke begin van wat pas in de twaalfde helft van de jaren tachtig een echt federaliseringsproces zou worden. Een proces dat koning Boudewijn zoveel mogelijk afremde uit bekommernis om de eenheid van het land. Het Sint-Michielsakkoord over de feitelijke federalisering van België, waarvan de reële grondwettelijke en wettelijke bepalingen eind juli na marathonzittingen door Kamer en Senaat werden goedgekeurd, beschouwde hij als een eindpunt. Tijdens het federaliseringsproces beklemtoonde koning Boudewijn vooral de noodzaak aan federale loyaliteit (zie pag. 821/1 e.v.-'92).

Koning Boudewijn was diep gelovig en dat leidde in maart 1990 tot een „mini-koningskwestie”. Op 29 maart 1990 keurde een meer-

derheid in het parlement een wet goed inzake de versoepeling abortus. De dag nadien liet de koning in een brief aan premier Wilfried Martens weten dat hij zijn handtekening niet zou plaatsen onder die wet. Vermits de impasse rond deze kwestie niet doorbroken kon worden, zocht de regering naar een juridische oplossing. Zij verklaarde, op grond van een grondwettelijke bepaling, dat de koning in de tijdelijke onmogelijkheid verkeerde om te regeren. Deze grondwettelijke procedure was al eens gebruikt toen koning Leopold III krijsgesvangen werd genomen.

Nadat de tijdelijke onmogelijkheid om te regeren afgekondigd was, ondertekenden alle ministers de abortuswet, die aldus afgekondigd kon worden. Op 5 april herstelden de verenigde Kamers de koning in zijn grondwettelijke machten (zie pag. 269/1 e.v.-1990).

De jongste jaren beklemtoonde koning Boudewijn, naast de federale loyaliteit, de noodzaak om prangende problemen aan te pakken zoals werkloosheid, armoede, onveiligheid, criminaliteit, druggebruik, vrouwenhandel, migranten. Hij kwam steeds meer onder het volk, bezocht opvangthuizen voor armen, daklozen en slachtoffers van prostitutie, ging kijken en meeleven met het werk van de Brusselse straatreinigers en bezocht volksbuurten in Brussel en Antwerpen, waar ook veel migrantengezinnen wonen.

Koning Boudewijn ging hiermee in tegen de racistisch gekleurde politiek van het Vlaams Blok. Bij de rouwplechtigheden in Kamer en Senaat, bleef het Vlaams Blok afwezig.

Biografie Albert

Koning Albert II werd in Brussel geboren op 6 juni 1934. Hij kreeg de titel Prins van Luik. Hij was het derde en laatste kind van koning Leopold III en koningin Astrid. Na de oorlog kon hij zijn begonnen middelbare studies in Genève afronden en in 1952 begon zijn militaire opleiding. In 1976 werd hij Divisie-Admiraal. Sedert 1958 maakt hij van rechtswege deel uit van de Senaat.

Op 2 juli 1959 huwde hij met de Italiaanse donna Paola Ruffo di Calabria. Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren: prins Filip, prinses Astrid en Prins Laurent.

Als erevoorzitter van de Dienst voor Buitenlandse Handel leidde prins Albert talrijke Belgische handelsmissies in het buitenland met succes. Hij wordt door het bedrijfsleven zeer gewaardeerd. Hij speelde een vooraanstaande rol in het Belgische Rode Kruis, waarvan hij de federalisering meemaakte en in behoorlijke banenleidde.

Troonopvolging

Politici beklemtoonden dat koning Boudewijn zijn broer Albert aanduidde als troonopvolger, niettegenstaande prins Filip, zoon van prins Albert, intensief door Boudewijn en Albert op het koningschap werd voorbereid. Volgens politici is de troonopvolging van Albert hiermee niet in tegenspraak. Koning Boudewijn was van plan nog lang te regeren. Hij zou

opgevolgd worden door prins Filip wanneer hij en zijn broer Albert oud zouden zijn. Politici sluiten uit dat een zorgvuldig man als koning Boudewijn zijn troonopvolging niet voorbereid en met prins Albert besproken zou hebben, gezien zijn gezondheidsproblemen van de jongste jaren. Boudewijn werd geopereerd aan prostaatkanker en onderging een open hartoperatie. Bij een vroegtijdig overlijden zou continuïteit en ervaring de doorslag geven en moest Albert de troon opvolgen, aldus politici, die eraan toevoegen dat Albert zonder aarzelen de troonopvolging heeft aangenomen.

Albert II wacht nu de moeilijke taak om de federalisering van het land na het Sint-Michielsakkoord in goede banen te houden en de eenheid van het land te bewaren.

DUITSLAND

AANHOUDEND RACISTISCH GEWELD. VERBOD OPEXTREEM-RECHTSE GROEPINGEN. ASIELWET GEWIJZIGD

Na de racistische moorden in november 1992 in de stad Mölln, die in Duitsland en daarbuiten tot felle reacties hadden geleid (zie pag. 81/3 e.v.-'93), bleef de regering in december hard optreden tegen extreem-rechtse groeperingen. De belangrijkste partijen werden het eens over een grondwetswijziging om de toevloed van immigranten in te perken. De sterke toename van het aantal immigranten werd gezien als een van de belangrijkste oorzaken van het stijgend aantal aanslagen op buitenlanders.

In december werden de volgende groeperingen verboden: het Duits Alternatief (DA) dat met ongeveer 350 leden werd beschouwd als de snelst groeiende extreem rechtse groepering; het Nationalistisch Offensief (NO) met ongeveer 140 leden in Beieren en Saksen; en de Alliantie van Duitse Kameraden uit de noordelijke havenstad Wilhelmshaven met ongeveer 60 leden (zie pag. 82/1-'93 voor verbod eind november op het Nationalistisch Front). De organisaties werden stuk voor stuk verboden op grond van bezit van verboden materialen, waaronder propagandaliteratuur en wapens en inuitie, die bij invallen in de hoofdkwartieren van de groeperingen in beslag waren genomen.

Op 17 december diende minister van binnenlandse zaken Rudolf Seiters bij het Federale Bureau voor Bescherming van de Grondwet een verzoek in voor een onderzoek naar het democratisch gehalte van de Republiken, de grootste extreem rechtse partij in het land. In tegenstelling tot de verboden groeperingen

was het aantal leden van de Republiken groot. Deze partij, die in diverse deelstaatregeringen was vertegenwoordigd, sprak zich duidelijk uit, hoewel zij ontken- de neo-nazi-sympathieën te koesteren.

De politie begon hogere prioriteit te stellen aan het onderzoek naar aanslagen op buiten- landers en de rechtbanken gingen hogere straffen uitspreken. De gevangenisstraf van twee jaar en acht maanden, die op 9 december werd opgelegd aan de bekende Oostduitse neo-nazi- leider Thomas Dienel, was de zwaarste straf die tot dan toe was opgelegd voor het aanzet- ten tot rassenhaat.

In december bleek uit verscheidene grote demonstraties dat het publiek zich in toenemende mate verzette tegen racisme en geweld van extreem-rechts (zie pag. 82/1/2-'93 voor demonstraties in november). Op 6 december namen in München 350.000 mensen deel aan een fakkeloptocht en in Berlijn, Frankfurt, Hamburg en andere grote steden von- den op 13 en 20 december demonstra- ties van gelijke omvang plaats. Ook vanuit de politiek, de kerk en de sport- en zakenwereld gaven mensen blijk van solidariteit met buitenlanders en verzet tegen het geweld.

Op 10 december verklaarde bondskanselier Helmut Kohl tijdens een algemeen debat over het extreem-rechts geweld: „Het gebruik van geweld moet een taboe blijven in onze maatschappij. Degenen die dit taboe doorbreken moeten ervan uitgaan dat zij met alle middelen die de wet biedt zullen worden aangepakt." Desondanks werden de aanslagen door neo-nazi's voortgezet. Er werden met brandbom- men aanslagen gepleegd op vluchtelingenpen- sions, buitenlanders werden in elkaar geslagen en joodse begraafplaatsen werden geschonden.

Ontwikkelingen rond asielwet

Op 6 december werd een oplossing ge- vonden voor de gevoelige politieke vraag of en hoe de liberale Duitse asiel- wet gewijzigd zou moeten worden, die sinds 1990 de toevloed van honderd- duizenden voornamelijk economische vluchtelingen mogelijk had gemaakt. De leiders van de belangrijkste partijen werden het die dag eens over de inhoud van een grondwetswijziging (zie ook pag. 6/1 e.v.-'92 en 240/1/2-'93) die ver- volgens op 15 december werd goedge- keurd door de parlementaire afvaardig- ing van de Sociaal-Democratische Partij (SPD). (Voor SPD-congres in no- vember, waar overeenstemming werd bereikt over het aanscherpen van de wet, zie pag. 82/2/3-'93.)

De nieuwe regels, die in beide kamers van het warlement een tweederde meerderheid vereis- ten, zouden naar verwachting in de eerste helft van 1993 van kracht worden en zouden het

Duitse immigratie- en asielbeleid in grote lij- nen in overeenstemming brengen met dat van andere Westeuropese landen. Inmigratiefunc- tionarissen zouden de bevoegdheid krijgen om buitenlanders de toegang tot het land te wei- geren, indien zij van oordeel waren dat het om economische immigranten ging. Bovendien zou de behandeling van de asielaanvragen worden versneld.

Er werd veel aandacht besteed aan de gevol- gen die de veranderingen voor naburige lan- den zouden hebben. In het vervolg zouden im- migranten die via omringende „veilige" derde landen als Polen, Tsjechië en Oostenrijk Duits- land binnenkwamen, worden teruggestuurd. Als onderdeel van het compromis tussen alle partijen, stemde de regering in om met Polen en Tsjechië te onderhandelen over financiële hulp bij de opvang van migranten.

Aanhoudende racistische aanslagen

In februari vonden opnieuw in heel Duitsland brandbomaanslagen plaats op asielzoekerscentra, woningen van Turken en andere doelen. Er waren be- richten dat ook gehandicapten het doelwit van aanslagen waren geweest

Op 19 februari viel een groep van ca 40 skin- heads een 22-jarige man aan in Hoyerswerda, in Oost-Duitsland: zij sloegen hem in elkaar en wierpen vervolgens een minibus op hem om- ver. De politie maakte op 1 maart bekend dat het slachtoffer aan zijn reinvondingen bezwe- ken was. Op 23 februari werd een jonge Duit- ser doodgestoken door twee jonge buitenlan- ders (vermoedelijk uit Albanië of voormalig Joego-Slavië) bij gevechten die waren uitge- broken na carnavalsfeesten in Aschaffenburg in West-Duitsland.

Maatregelen tegen neo-nazistisch geweld

Op 3 maart veroordeelde een rechtbank

in Rostock een 22-jarige neo-nazi tot een gevangenisstraf van 2,5 jaar wegens pogingen tot het toebrengen van ernstig letsel, verstoring van de openbare orde en schending van de wapenwet tijdens de rellen in Rostock in augustus 1992 (zie pag. 79/3 e.v.-'92). Het ging hier om het zwaarste vonnis dat tot dusver in verband met de rellen was uitgespro- ken. Eerder waren 24 anderen tot ge- vangenisstraffen van maximaal acht maanden veroordeeld.

Op 17 maart veroordeelde een Eerlijnse rechtbank een rechtse extremist die medio 1992 een joods gedenkteken had geprobeerd op te blazen tot een gevan- genisstraf van 5 jaar en 9 maanden. Een andere rechtse extremist die medio 1992 een brandbom naar een pension voor asielzoekers had geworpen, werd diezelfde dag veroordeeld tot een ge- vangenisstraf van 2 jaar en 9 maanden.

De vonnissen duiden erop dat extremistische wetsovertreders voortaan strenger zouden worden aangepakt. Begin maart maakte het Bureau voor Bescherming van de Grondwet bekend dat gedurende de eerste twee maanden van 1993 136 aanslagen hadden plaatsgevon- den vergeleken niet 228 in dezelfde periode in 1992. Ongeveer twee derde van die aanslagen had plaatsgevonden in het westen van het land.

Parlement keurt wijziging van asielwet goed

Op 26 mei keurde de 662 leden tellende Bondsdag na een dertien uur durend de- bat (terwijl ongeveer 10.000 demon- stranten een kordon rond het parle- mentsgebouw vormden) met 521 tegen 132 stemmen en één onthouding - meer

Bondskanselier Helmut Kohl (r.) en minister van binnenlandse zaken Rudolf Seiters applaudis- seren wanneer het parlement op 26 mei 1993 de wijziging van de asielwet aanvaardt.

dan de vereiste tweederde meerderheid - een wijziging van artikel 16 van de grondwet goed. Daarnaast werden twee andere, meer gedetailleerde wetsvoorstellen goedgekeurd. Op 28 mei keurde de Bondsraad met 51 van de 68 stemmen de grondwetswijziging goed. De wet zou met ingang van 1 juli van kracht worden.

De oorspronkelijke formulering van artikel 16, dat „personen die op politieke gronden vervolgd worden, aanspraak kunnen maken op het asielrecht”, werd opgenomen in een nieuw artikel 16a. Dit recht werd echter niet langer van toepassing geacht op personen die afkomstig waren uit landen die als „veilig” te boek stonden. Tot deze categorie (die nog wettelijk zou moeten worden gedefinieerd) behoorden de lidstaten van de Europese Gemeenschap (EG); de landen die het uit 1951 stammende Verdrag over de Vluchtelingenstatus en het (Europese) Verdrag over de Bescherming van Mensenrechten en Fundamentele Vrijheden ondertekend hadden; en andere rechtstaten waar de democratie gerespecteerd werd. Asielzoekers uit deze landen konden worden toegelaten op voorwaarde dat ze konden aantonen dat ze politiek vervolgd werden.

Asielzoekers uit „veilige” landen, en anderen met „kennelijk ongefundeerde” bewijzen konden worden uitgewezen tenzij een rechtbank „serieuze twijfels” had ten aanzien van de wettigheid van een dergelijke stap (terwijl de rechtbank voorheen moest bewijzen dat er geen verzet bestond tegen uitwijzing - zie ook boven).

In 1992 hadden in totaal 438.000 mensen politiek asiel aangevraagd in Duitsland. Van januari tot april 1993 bedroeg dit cijfer 161.320.

Pools-Duits akkoord over asielzoekers

Op 7 mei ondertekenden minister van binnenlandse zaken Rudolf Seiters en zijn Poolse collega Andrzej Milczanowski in Bonn een akkoord over de uitwijzing van asielzoekers die via Polen Duitsland waren binnengekomen.

Krachtens het akkoord kon Duitsland in 1993 maximaal 10.000 asielzoekers uitwijzen (afgezien van degenen die onmiddellijk bij de grens werden uitgewezen), terwijl er voor 1994 geen limiet was vastgesteld. In ruil zou Duitsland Polen in 1993 en 1994 DM 120 mln schenken om de grenscontroles te verbeteren en opvangcentra voor vluchtelingen te bekostigen.

Seiters zei te hopen dat het akkoord zou kunnen dienen als een „model” voor andere landen, zoals met name Tsjechië. (Zie pag. 81/1/2-'93 voor het in september 1992 afgesloten akkoord met Roemenie.)

Aanslag met brandbommen in Solingen

Tegen een achtergrond van aanhouden- de aanvallen op buitenlanders en onmiddellijk na de goedkeuring van de heperkende maatregelen ten aanzien

De Turkse ambassadeur in Duitsland, Onur Öymen (m.), en de minister van binnenlandse zaken van Noordrijn-Westfalen, Herbert Schnoor (r.); bezoeken de plaats van de aanslag op de Turkse familie in Solingen op 29 mei.

van asielzoekers in de Bondsdag (zie boven), vonden op 29 mei vijf Turkse vrouwen en meisjes - in leeftijd variërend van vier tot 27 jaar - de dood na een aanslag met brandbommen op een huis in het in de buurt van Keulen gelegen Solingen. Drie andere personen werden ernstig gewond. In een nabijgelegen speeltuin was in een zandbak een hakenkruis aangebracht.

Gedurende de drie daarop volgende dagen werd door duizenden Turken en Duitsers in Solingen en andere Duitse steden gedemonstreerd uit protest tegen de aanslag. Deze demonstraties verliepen in het algemeen vreedzaam, maar in Solingen en sommige andere steden, waaronder Augsburg, Bremen en Duisburg, kwam het tot botsingen met de politie en vonden plunderingen plaats.

Op 30 mei veroordeelde de waarnemende Turkse premier Erdal İnönü de veiligheidsmaatregelen als ontoereikend, terwijl de Duitse bondskanselier Helmut Kohl de aanslag op 31 mei karakteriseerde als een „onvoorstelbare wreedheid die getuigt van verachting voor alles wat menselijk is”. Op 1 juni meldde de *Independent* dat Mustafa Cakmakoglu, de voorzitter van de Turkse gemeenschap in Berlijn (met 140.000 leden de grootste van Duitsland), verklaard had dat „we altijd gemakkelijke prooiën zullen blijven .. zolang u-e gestigmatiseerd worden als vreemdelingen. We zouden gelijke rechten (zoals dubbel burgerschap en stemrecht) moeten krijgen”.

Veroordeling van neo-nazi

In mei werd een aantal neo-nazi's be-

recht dat zich schuldig had gemaakt aan gewelddadigheden. Onder hen bevond zich een 25-jarige man die op 13 mei door een rechtbank in Stuttgart tot levenslang werd veroordeeld, omdat hij in juli 1992 een Albanees uit Kosovo in zijn slaap had aangevallen en doodgeslagen. Een medeplichtige werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van negen jaar.

VOORSTELLEN TOT GRONDWETSWIJZIGING OVER INZET STRIJDKRACHTEN BIJ INTERNATIONALE VREDESOPERATIES

Na maandenlange onderhandelingen tussen de coalitiepartijen werd op 13 januari 1993 overeenstemming bereikt over een grondwetswijzigingsvoorstel om Duitse soldaten te laten deelnemen aan internationale vredesoperaties buiten het territorium van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO). De consensus volgde op een pleidooi dat de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Boutros Boutros Ghali, op 11 januari tijdens zijn bezoek aan Duitsland (dat de op twee na grootste financiële bijdrage aan de VN leverde) had gehouden voor „daadwerkelijke (Duitse) participatie”. De onmiddellijke aanleiding voor de kwestie vormde de deelname van Duitse piloten aan NAVO-vluchten, als het VN-vliegverbod boven Bosnië-Herzegovina (zie pag. 311/3-'93) zou worden afgedwongen.

EUROPA

De eerste twee voorgestelde grondwetswijzigingen, die betrekking hadden op de artikelen 87 en 24, zouden deelname mogelijk maken aan vredeshandhavende VN-operaties (voortvloeiend uit resoluties van de VN-Veiligheidsraad of in het kader van regionale akkoorden) en aan vredestichtende opeaties (in overeenstemming met het VN-Handvest en voortvloeiend uit resoluties van de VN-Veiligheidsraad). Deze twee voorstellen moesten door een absolute meerderheid van de Bondsdag worden goedgekeurd. De derde wijziging, die door een tweederde meerderheid moest worden goedgekeurd, zou de uitoefening van het recht van „collectieve zelfverdediging” mogelijk maken, in overeenstemming met het VN-Handvest en in samenwerking met andere landen in het kader van „allianties en andere regionale akkoorden” waarbij Duitsland betrokken was.

Uitspraak over inzet Duitse strijdkrachten in Bosnië

Op 8 april 1993 bepaalde het Constitutionele Hof (Bundesverfassungsgericht, BVG) dat de Duitse strijdkrachten konden deelnemen aan AWACS (advance warning and control systems)-vluchten boven Bosnië om toe te zien op de naleving van het aldaar geldende vliegverbod (dat op 31 maart door de VN-Veiligheidsraad was goedgekeurd, zie pag. 316/1-'93). De uitspraak, die tot stand kwam met vijf tegen drie stemmen, maakte voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog de inzet van Duitse gevechtstroepen buiten het territorium van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) mogelijk. Daarmee werd de stellingname van bondskanselier Helmut Kohl en minister van defensie Volker Ruhe ondersteund dat de Duitse geloofwaardigheid als betrouwbare NAVO-lid en de internationale reputatie van Duitsland ernstig schade zouden lijden als het land niet zou deelnemen aan de NAVO-operatie.

De kwestie had verdeeldheid gezaaid binnen de regeringscoalitie van Christen-Democraten (CDU en CSU) en Vrije Democraten (FDP). Op 24 maart hadden de drie partijen echter besloten dat de CDU en de CSU tijdens een kabinetsvergadering op 2 april zouden instemmen met de inzet van Duitse troepen die moesten toezien op de naleving van het vliegverbod, terwijl de FDP daartegen zou stemmen en de zaak (evenals de oppositionele Sociaal-Democraten, SPD) aanhangig zou maken bij het BVG, dat zou moeten bepalen of deze beslissing al dan niet in strijd met de grondwet was.

De uitspraak bood geen oplossing voor het bredere probleem van de inzet van Duitse troepen en in het bijzonder voor de interpretatie van artikel 24 van de grondwet over de „toetreding tot een collectief veiligheidssysteem”, dat in het verleden geïnterpreteerd was als een beletsel voor de inzet van Duitse troepen buiten het NAVO-territorium.

Beslissing om troepen naar Somalia te zenden

De uitspraak van het BVG maakte de weg vrij voor het op 21 april genomen kabinetsbesluit om 1.600 Duitse soldaten naar Somalia te sturen die in juni de aldaar gestationeerde VN-troepenmacht zouden moeten helpen bij hun hulpoperatie. De secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali, had daartoe bij de Duitse regering een verzoek ingediend (zie ook pag. 494/3 e.v.-'93).

Bij deze gelegenheid steunde de FDP dit besluit omdat de VN hadden laten weten dat de Duitse soldaten geen gevechtstaken zouden vervullen, maar alleen hulpverleners zouden beschermen. De SPD besloot de zaak niet bij het BVG aanhangig te maken. Dit besluit betekende dat er voor de tweede keer Duitse „blauwe baretten” onder auspiciën van de VN actief zouden zijn (eerderwas er al een medisch team onder auspiciën van de VN naar Cambodja gestuurd; de AWACS-vluchten boven Bosnië vielen eerder onder verantwoordelijkheid van de NAVO dan van de VN).

Aankomst van Duitse soldaten in Somalia

Op 16 mei arriveerden 22 Duitse soldaten in de in Centraal-Somalia gelegen stad Belet Uen. Zij maakten deel uit van een troepencontingent van 1.600 manschappen dat zou bijdragen aan de UNOSOM-11-operatie van de VN in Somalia (zie pag. 495/3 e.v.-'93). Sinds de oprichting van de federale Duitse strijdkrachten in 1935 was het niet eerder voorgekomen dat gewapende Duitse soldaten waren ingezet bij een operatie buiten het territorium van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO).

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. SOLIDARITEITSPACT

Op 19 januari maakte de regering de details bekend van een door de coalitiepartijen voorgesteld „solidariteitspact”, dat de basis zou moeten vormen van nationale consensus over de financiering van de kosten van de hercniging.

De voorstellen werden verworpen door de oppositionele Sociaal-Democratische Partij (SPD), omdat ze sociaal onrechtvaardig zouden zijn, terwijl de belangrijkste werkgeversorganisaties besloten hun investeringen te verhogen en bedrijven aan te moedigen meer goederen in het voormalige Oost-Duitsland te kopen. Wel venvachten de werkgevers dat de vakbonden in ruil loonconcessies zouden doen.

Het „federale consolidatieprogramma”, dal

DM 18 mrd zou moeten besparen, voorzag onder meer in de herinvoering van een „extrasolidariteitsheffing” op inkomsten- en vennootschapsbelasting met ingang van 1995; andere belastingverhogingen; bezuinigingen op de sociale uitgaven, onder meer op de werkloosheidsuitkeringen en de sociale bijstand voor asielzoekers; bezuinigingen op de defensie-uitgaven en op de subsidies voor landbouw en industrie; strengere eisen voor bepaalde gezinstoelagen; en nieuwe wegenbelastingen en hogere benzineaccijnzen met ingang van 1994. De voorstellen waren gebaseerd op een aanzienlijke stijging van de overheidsleningen in 1993, hetgeen resulteerde in een begrotingstekort van circa DM 53 mrd (\$ 1 = DM 1.6301 op 11 januari 1993).

Bevriezing defensie-uitgaven

Op 3 februari maakte minister van defensie Volker Ruhe bekend dat alle belangrijke wapenuitgaven werden opgeschort. Hiermee werd een bezuiniging beoogd van DM 860 mln in het lopende jaar en DM 700 mln in elk van de drie volgende jaren. Deze bezuiniging moest geld opleveren voor de financiering van de toegenomen noodzakelijke uitgaven in Oost-Duitsland.

Voor overige uitgaven voor wapenprogramma's of voor de infrastructuur in het leger moest speciale toestemming van minister Ruhe worden verkregen. Hij annuleerde ook de bestelling van het in de Ve enigste Staten ontworpen Lapas-verkenningssvliegtuig voor grote hoogten. Men vermoedde dat deze annulering verband hield met beweringen dat een Beiers bedrijf dat was ingeschakeld bij de bouw van het vliegtuig, gratis reizen had aangeboden aan ambtenaren van het ministerie van defensie, aan een voormalige stafchef van de luchtmacht en aan de Beierse premier Max Streibl.

Er waren ook berichten dat de omvang van de strijdkrachten in de periode tot eind 1994 zou worden teruggebracht tot minder dan 370.000 man (het aantal dat was afgesproken in artikel 3 van het „twee-plus-vier”-verdrag van 1990 dat vlak voor de eenwording was ondertekend, zie pag. 717/1 e.v.-'90). Bovendien zou de duur van de militaire dienst mogelijk bekort worden. Op 8 februari probeerde bondskanselier Helmut Kohl de (Duitse) secretaris-generaal van de NAVO, Manfred Wörner, en anderen die ongerust waren over deze bezuinigingen, gerust te stellen. Hij zei dat „alle beslissingen die in dit kader moeten worden genomen uiteraard zullen worden besproken met en uitgevoerd in overeenstemming met de NAVO”.

Afspraken over lonen in de overheidssector

Op 4 februari, enkele uren na de be-

kendmaking van de Bundesbank dat zij haar rentetarieven verlaagde (zie onder EUROPESE GEMEENSCHAP), accepteerden de twee grootste vakbonden van overheidspersoneel, die samen 2,3 mln werknemers vertegenwoordigden, een loonstijging van 3 procent voor het kalenderjaar 1993. Hoewel zij daarmee in feite een loonsverlaging accepteerden, aangezien de inflatie in 1992 4,5 procent was geweest, kwamen er geen acties (zie pag. 460/3 e.v.-'92 en 461/3 e.v.-'92 voor acties in 1992 en uiteindelijke afspraken over een loonstijging van 5,4 procent).

Blijkens de cijfers die begin februari werden vrijgegeven was de werkloosheid in januari 1993 opgelopen tot 3,451 mln voor heel Duitsland. In West-Duitsland bedroeg de werkloosheid 7,4 procent, en in Oost-Duitsland 14,7 procent.

Akkoord over „solidariteitspact”

Op 13 maart werden federale regeringsleiders, oppositieleiders en de premiers van de 16 Länder (deelstaten) het 's avonds laat eens over een overheidsfonds dat deel zou uitmaken van het door de regering voorgestelde „solidariteitspact”.

Krachtens het akkoord zou per 1 januari 1995 (eendatum die de voorkeur van de regering genoot, omdat dan de algemene verkiezingen van 1994 gehouden zouden zijn) een „solidariteits-toeslag” van 7,5 procent bovenop de bestaande inkomstenbelasting worden ingevoerd. De oppositionele Sociaal-Democratische Partij (SPD) wist te bewerkstelligen dat in het pakket maatregelen ter bezuiniging van DM 9,2

mrd op de federale uitgaven de sociale uitgaven niet verlaagd zouden worden. De overheid zou DM 60 mrd extra lenen. Het aandeel in de BTW-inkomsten dat door de federale regering aan de Länder was toegewezen, zou verhoogd worden van 37 naar 44 procent, zodat zij de lasten van de financiële hulp aan het voormalige Oost-Duitsland gemakkelijker konden dragen.

Het akkoord, dat voor 1995 voorzag in financiële hulp aan de Länder in het voormalige Oost-Duitsland ter waarde van DM 110 mrd, terwijl de Westduitse economie in een recessie verkeerde, werd door SPD-leider Björn Engholm „een belangrijke stap in de richting van de verwerkelijking van de Duitse eenheid” genoemd.

Stemming over staking in staalindustrie

Op 26-28 april stemde 85 a 90 procent van de arbeiders van de staal- en metaalfabrieken en elektriciteitsbedrijven in het voormalige Oost-Duitsland vóór industriële acties vanaf 3 mei. Deze acties waren gericht op een loonsverhoging van 26 procent die de salarissen in het voormalige Oost-Duitsland in 1994 op gelijke hoogte met die in het voormalige West-Duitsland moest brengen. In maart 1991 was daarover een akkoord gesloten tussen IG Metall, de vakbond van de arbeiders in de staal-, elektriciteits- en metaalindustrie en de werkgeversorganisatie Gesamtmetall.

In de maand daarvoor hadden er al protestacties en waarschuwingstakingen plaatsgevonden zoals een protestdemonstratie in Bonn op 26 maart waaraan werd deelgenomen door 70 000 a 100 000 demonstranten, waarschu-

wingsstakingen vanaf 1 april van 300.000 arbeiders die werkzaam waren in de elektriciteits- en metaalindustrie van het voormalige Oost-Duitsland en demonstraties op 24-25 april in Leipzig, Keulen, Potsdam, Stuttgart, Hamburg en Dortmund waaraan werd deelgenomen door meer dan 200.000 metaalarbeiders. (Zie boven voor het in februari gesloten loonakkoord in de overheidssector; op 23 februari stemden de werkgevers in de chemische industrie in het voormalige Oost-Duitsland in met een loonsverhoging van 9 procent.)

Staking van arbeiders in staalindustrie in voormalig Oost-Duitsland

Op 3 mei gingen arbeiders in de metaalen staalindustrie van de vakbondsorganisatie IG Metall in het voormalige Oost-Duitsland in staking. Drie weken later werden de acties beëindigd, nadat er overeenstemming was bereikt over loonsverhogingen waardoor de lonen in deze industriële sector in 1996 (enniet in 1994, zoals in een in 1991 afgesloten akkoord was bepaald) in het voormalige Oost- en West-Duitsland gelijk zouden zijn.

De eind april goedgekeurde acties (zie boven) begonnen op 3 mei, toen 18.000 arbeiders bij 26 bedrijven in Saksen en Brandenburg in staking gingen. Deze eerste officiële staking in de regio sinds 1933 sloeg in de tweede week over naar in totaal 80 a 90 bedrijven, waar 40.000 arbeiders werkzaam waren, onder wie arbeiders in Mecklenburg-Vorpommern. Op 10 mei legden 12.000 arbeiders in het voormalige West-Duitsland bij drie autofabrieken van Mercedes Benz gedurende 30 minuten het werk neer uit solidariteit met hun stakende collega's in het voormalige Oost-Duitsland.

Op 12 mei besloot een meerderheid van in de staalindustrie in Berlijn, Brandenburg, Saksen-Anhalt en Thüringen werkzame arbeiders de stakingsacties tot deze Länder uit te breiden. Deze acties werden op 14 mei opgeschort, toen werkgevers en werknemers in de metaalen elektriciteitsindustrie het na 20 uur onderhandelen eens werden over een tijdschema voor loonsverhogingen, waardoor de lonen in het voormalige Oost-Duitsland in 1996 en niet in 1994 een westers niveau zouden bereiken. Er werden alleen uitzonderingen gemaakt voor bedrijven waarvan bekend was dat ze in financiële moeilijkheden verkeerden. Op 23 mei werd in de staalindustrie een soortgelijk akkoord afgesloten. Deze akkoorden vormden vervolgens de basis voor loonakkoorden die in de andere Länder in het voormalige Oost-Duitsland werden afgesloten.

VERDERE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN. AFTREDEN MINISTER VAN ECOSOCIETALE ZAKEN.

Op 3 januari trad Jürgen Möllemann af als vice-kanselier en minister van economische zaken, nadat gebleken was dat hij zijn invloed had aangewend om een produkt van een bedrijf van een familielid te promoten

De premiers van de deelstaten vergaderden op 11 maart 1993 in Bonn over het „solidariteitspact”. Op de foto zes van hen. V.l.n.r. Bernhard Vogel van Thüringen, Hans Eichel aan Hessen, Björn Engholm van Sleeswijk-Holstein, Bernd Seite van Mecklenburg-Vorpommern, Oskar Lafontaine van Saarland en Kurt Biedenkopf van Saksen.

Jürgen Möllemann (hier op een foto uit februari 1991) trad op 3 januari 1993 af als minister van economische zaken.

Möllemann, minister van economische zaken sinds januari 1991 en vice-kanselier sinds mei 1992, had in december verklaard dat een van zijn medewerkers zonder zijn medeweten door hem ondertekend blanco papier - bedoeld voor gebruik als hij niet op kantoor was - had gebruikt. In de verklaring waarin hij zijn aftreden bekendmaakte, gaf hij echter toe dat hij brieven aan supermarkten had ondertekend waarin veiligheidssystemen voor winkelwagentjes werden aanbevolen.

Nadat Möllemann te kennen had gegeven dat hij zijn kandidatuur voor het partijleiderschap van de Vrije Democratische Partij (FDP), waarover later in 1993 een beslissing zou vallen, introk, maakte minister van buitenlandse zaken Klaus Kinkel op 6 januari bekend dat hij zich kandidaat stelde.

Kabinetswijziging

Op 19 januari werd een beperkte kabinetswijziging aangekondigd.

Möllemann werd als minister van economische zaken vervangen door de door de FDP voorgedragen Günter Rexrodt, directeur van het privatiseringsbureau Treuhandanstalt en voormalig senator (minister) van Berlijn.

Wolfgang Bötsch (Christelijk Sociale Unie, CSU) volgde Christian Schwarz-Schilling op als minister van poste ijen en telecommunicatie. Schwarz-Schilling (Christen-Democratische Unie, CDU), een van de ministers van het eerste uur binnen de coalitieregering, was op 14 december 1992 afgetreden, nadat hij kritiek had geleverd op de „laksheid“ van de regering ten aanzien van de oorlog in het voormalige Joego-Slavië.

Jochen Borchert (CDU) verving Ignaz Kiechle (CSU) als minister van voedsel, landbouw en

bosbouw. Kiechle trok zich terug uit de politiek.

Matthias Wissmann, de CDU-fractiewoordvoerder voor economische zaken, werd benoemd tot inister van wetenschappelijk onderzoek en technologie. Hij volgde Heinz Riesenhuber (CDU) op.

Het aantal onderministers werd teruggebracht van 33 tot 26.

Aftreden burgemeester na anti-joodse uitlatingen

Op 26 januari werd Franz-Dieter Schlagkamp, burgemeester van het in de buurt van Koblenz gelegen Senheim, door de gemeenteraad gedwongen af te treden. Aanleiding voor zijn aftreden vormde de publikatie van een brief waarin hij de voorzitter van de Centrale Joodse Raad te kennen had gegeven dat hij geen joden in zijn dorp duldde.

In januari werden in verscheidene steden, waaronder Frankfurt am Main en Eisenhüttenstadt, joodse begraafplaatsen geschonden. Ter gelegenheid van de 60ste verjaardag van het ontstaan van het Derde Rijk gingen op 29-30 januari in heel Duitsland honderdduizenden mensen de straat op om te demonstreren tegen racisme en geweld tegen buitenlanders.

Nieuwe leider van de PDS

Op 30 januari werd de 51-jarige Lothar Bisky gekozen tot voorzitter van de Partij van het Democratisch Socialisme (PDS, de opvolger van de voormalige Oostduitse regeringspartij, de Duitse Socialistische Eenheidspartij, SED). Hij volgde Gregor Gysi op, die had aangekondigd te willen aftreden.

Ontslag van minister van Mecklenburg

Op 11 februari werd Lothar Kupfer ontslagen als minister van binnenlandse zaken van Mecklenburg/Vorpommern na maanden van kritiek op zijn optreden naar aanleiding van de tegen buitenlanders gerichte rellen die in augustus 1992 in Rostock waren uitgebroken (zie pag. 79/3-'93). Hij had in die periode „een zeker begrip“ voor de relschoppers uitgesproken. Hij werd opgevolgd door Rudi Geil, die, in tegenstelling tot Kupfer, uit West-Duitsland kwam en minister van binnenlandse zaken was geweest in Rijnland-Palts.

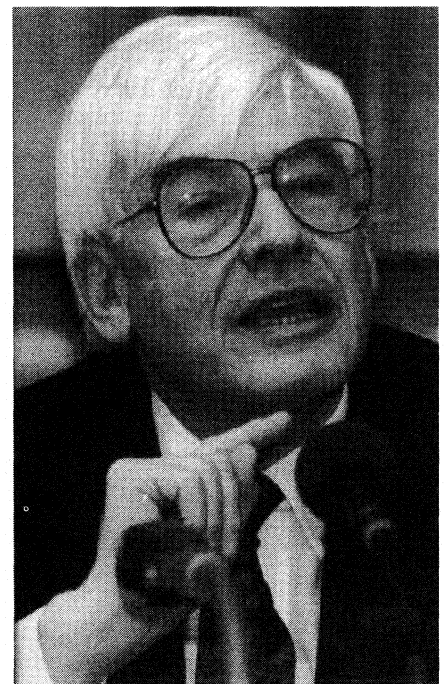
Plaatselijke verkiezingen in Hessen

Op 7 maart boekten de rechtse Republi-

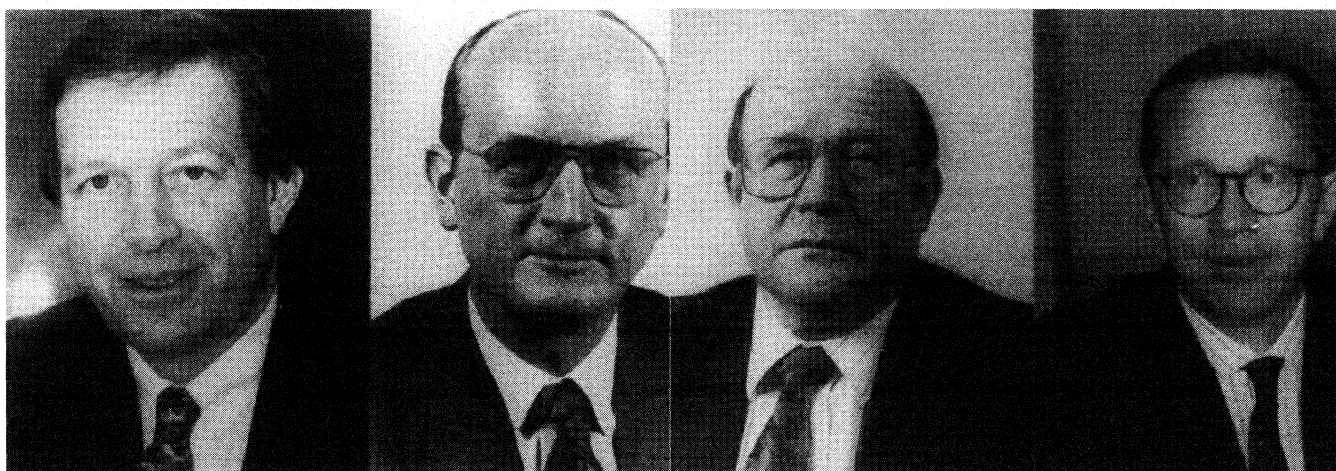
kaner, die zich verzetten tegen de aanwezigheid van vreemdelingen in Duitsland, belangrijke winst bij plaatselijke verkiezingen in Hessen. Pas in december, wanneer er plaatselijke verkiezingen zouden worden gehouden in Brandenburg, zou het stemgedrag van het Duitse electoraat opnieuw getoetst kunnen worden.

In heel Hessen steeg het stemmenaandeel van de Republiken van 0,7 procent bij de laatste verkiezingen in 1989 (zie pag. 327/1 e.v.-'89) naar 8,3 procent, terwijl zij in Frankfurt, maar een kwart van de bevolking niet-Duits was, 9,3 procent van de stemmen veroverden. Het stemmenaandeel van de SPD daalde daarentegen van 44,8 naar 36,4 procent en dat van de Christen-Democratische Unie (CDU) van 34,3 naar 32 procent. De Groenen (die Grünen) en de Vrije Democratische Partij (FDP) zagen hun stemmenaandeel stijgen (respectievelijk van 9,1 naar 11 procent en van 4,8 naar 5,1 procent). De opkomst daalde van 78,1 naar 71,3 procent.

Op 9 maart meldde Le Monde dat de verkiezingsuitslag de in de afgelopen maanden ontstane indruk bevestigde dat de Duitse samenleving in toenemende mate ontwricht werd door de stroom asielzoekers en door de problemen die samenhangen met de hereniging. Dit zou geleid hebben tot onvrede over het beleid van de grotere partijen. Een vooraanstaande Republiken verklaarde dat de partij nu een „geloofwaardige politieke belangengroepering“ was. De SPD gaf toe dat zij zich nog moest bezinnen op haar rol als oppositiepartij.

Minister Christian Schwarz-Schilling van posterijen en telecommunicatie licht tijdens een persconferentie op 14 december 1992 zijn aftreden toe.

De vier nieuwe ministers die op 19 januari 1993 in functie traden. V.l.n.r. Günter Rexrodt, Jochen Borchert, Wolfgang Botsch en Matthias Wissmann

en bondskanselier Kohl schreef de verkiezingsuitslag toe aan de „uitzonderlijke problemen” waarmee de politici na de hereniging te kampen hadden gekregen.

Nasleep van Barschel-affaire

Op 23 maart trad Gunther Jansen, een voormalig SPD-leider in Sleeswijk-Holstein, af als minister van sociale zaken van Sleeswijk-Holstein.

Jansen trad af, nadat hij begin maart had toegegeven dat hij uit eigen middelen DM 40.000 had betaald aan Reiner Pfeiffer, voorheen woordvoerder van de voormalige CDU-premier van Sleeswijk-Holstein Uwe Barschel. Pfeiffer had onthuld dat Barschel betrokken was geweest bij een mislukte campagne om de

SPD aan de vooravond van de deelstaatverkiezingen in 1987 in diskrediet te brengen. Na die verkiezingen was SPD-leider Engholm premier geworden. Kort daarna was Barschel dood aangetroffen in een Zwitserse hotelkamer (zie pag. 103/3 e.v.-'88). Hoewel Jansen had volgehouden dat hij het geld om filantropische redenen had weggegeven, hadden anderen daar hun twijfels bij. Het incident schaadde ook de reputatie van de federale SDP-leider Engholm.

Aftreden van vooraanstaande politici

In mei kregen de belangrijkste Duitse politieke partijen tegenslagen te verweten, omdat hooggeplaatste politici aftraden naar aanleiding van corruptieschandalen. Het ging hier met name om de partijvoorzitter van de oppositionele Sociaal-Democraten (SPD) Björn Engholm, de federale minister van transport Gunther Krause van de Christen-Democratische Unie (CDU), de Beierse premier Max Streibl van de Christen-Sociale Unie (CSU, de Beierse zusterpartij van de CDU) en Heidi Pfarr, een SPD-minister in Hessen.

Op 3 mei kondigde Engholm aan dat hij zou aftreden als SPD-roorzitter en dat hij zich niet kandidaat zou stellen voor het bondskanselierschap en voor het premierschap van Sleeswijk-Holstein. Engholm gaf toe dat hij, voor de zaak openbaar was gemaakt, op de hoogte was geweest van de „lastercampagne” die zijn opponent tegen hem had gevoerd bij de deelstaatverkiezingen van 13 september 1987 en dat hij deze voorkennis (zijnadvocaat had hem daarover op 6 september ingelicht) tegenover een parlementaire enquêtecommissie verzwegen had. De bekendmaking van de lastercampagne kort voor de verkiezingen had bijgedragen aan Engholms overwinning op de voormalige CDUI-premier Uwe Barschel, die later dood was aangetroffen in een Zwitserse hotelkamer (zie pag. 103/3 e.v.-'88).

Op 6 mei trad de 39-jarige CDU'er Krause, de prominentste van de drie voormalige Oost Duitsers in het federale kabinet en een belangrijke Oostduitse onderhandelaar bij de besprekingen over het uit 1990 stammende herenigingsverdrag (zie pag. 651/3-'90), na een aantal kleine schandalen af als federale minister van transport. (Zieboven voor het aftreden van de minister van economische zaken in januari.) Zo zou hij onder meer niet betaald hebben voor een vliegticket voor zijn zoon, toen hij met een toestel van de Duitse luchtmacht een officieel bezoek aan de Verenigde Staten bracht; ook zou hij de plaatselijke sociale dienst hebben laten opdraaien voor 70 procent van het maandloon dat hij aan een huishoudster betaalde, terwijl hij bovendien twee jaar eerder op kostenvandestaat DM 6.400 had gestoken in een verhuizing van Berlijn naar een nieuw huis in de buurt van Rostock aan de Oostzee.

Op 27 mei kondigde Streibl zijn ontslag als (CSU)-premier van Beieren aan. Streibl was in toenemende mate bekritiseerd in de zogenaamde „amigo-affaire”, omdat hij vliegtickets en vakantiereisjes geaccepteerd had van een Beierse wapenfabrikant.

Op 13 mei trad Pfarr af als (SPD)-minister van sociale zaken en vrouwenzaken in Hessen, nadat bekend was gemaakt dat ze een schadevergoeding van DM 50.000 had ontvangen om te verhuizen en haar nieuwe huis in te richten, toen ze in 1991 haar ambt aanvaard had.

Verkiezingscongres nieuwe SPD-leider. Nieuwe premier in Sleeswijk-Holstein

Op 18 mei werd bekendgemaakt dat op 25 juni een speciaal SPD-congres belegd zou worden om een nieuwe partijvoorzitter als opvolger van Engholm te kiezen. Johannes Rau, de premier van Noordrijn-Westfalen, werd benoemd tot waarnemend SPD-voorzitter. De SPD-kandidaat voor het bondskanselierschap bij de algemene verkiezingen van 1994 zou laterwordengekozen.

Björn Engholm trad op 3 mei 1993 af als voorzitter van de SPD.

Heide Simonis werd op 19 mei 1993 beëdigd als premier van de deelstaat Sleeswijk-Holstein

Op 19 mei werd de 49-jarige Heide Simonis beëdigd als premier van Sleeswijk-Holstein. Ze had als minister van financiën in de regering-Engholm gediend en was de eerste vrouw die premier werd van een Duitse deelstaat.

Federaal kabinet gewijzigd

Op 19 mei werd minister Krause van transport vervangen door de 44-jarige Matthias Wissmann, tot dan toe minister van wetenschappelijk onderzoek en technologie. Wissmanns portefeuille werd overgenomen door de 43-jarige Paul Kruger, een CDU-parlementariër die (net als Krause) afkomstig was uit Mecklenburg-Vorpommern.

Nieuwe Beierse premier

Op 28 mei besloot de Beierse Landtag (deelstaatsparlement) de 31-jarige Edmund Stoiber te benoemen tot opvolger van Streihl. Stoiber was tot dan toe minister van binnenlandse zaken van de deelstaat Beieren en stond bekend om zijn onverzettelijke standpunt ten aanzien van asielzoekers.

Met het oog op de concurrentie van de ultra-rechtse Republiken en de aanstaande deelstaatsverkiezingen in 1994 kreeg Stoiber de voorkeur boven de 54-jarige Theo Waigel, de federale minister van financiën die te kennen had gegeven de federale politiek in te willen ruilen voor de Beierse politiek.

Ontwikkelingen binnen kleinere partijen

In mei deden zich allerlei ontwikkelingen voor met betrekking tot de kleinere partijen.

De **Duitse Sociale Unie (DSU)**, die in december 1990 bij de verkiezingen in het herenigde Duitsland (zie pag. 298/1 e.v.-'91) in het voormalige Oost-Duitsland samen met de CSU een verkiezingscampagne had gevoerd, besloot op 24 april tijdens een partijcongres haar actieradius tot heel Duitsland uit te breiden. Toen dit besluit genomen was, verliet de algemene secretaris van de CSU, Erwin Huber, de vergaderzaal. Tijdens het congres werd Roberto Rink gekozen tot DSU-voorzitter.

Op 14 mei werd tijdens een congres in Leipzig de fusie tussen de **Groenen** en de Oostduitse groepering Alliantie '90, waartoe beide partijen op 16-17 januari hadden besloten tijdens gelijktijdig gehouden partijcongressen in Hannover, officieel een feit.

Marianne Birthler en Ludger Volmer werden gekozen tot woordvoerders (voorzitters) van de nieuwe partij, die zou voortbestaan onder de naam de Groenen.

Op 25 mei kregen de **Republiken** hun eerste zetel in de Bondsdag in de schoot geworpen, omdat CDC-parlementariër Rudolf Krause naar deze partij overliep. Krause was door CDU-collega's bekritiseerd vanwege rechtse opmerkingen.

Aftreden van voorzitter IG Metall

Op 25 mei maakte Franz Steinkühler

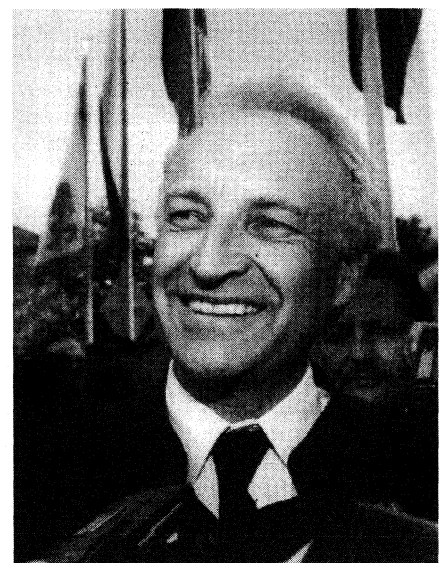
bekend dat hij aftrad als voorzitter van IG Metall, nadat was uitgekomen dat hij gespeculeerd had met aandelen van bedrijven die waren aangesloten bij Daimler-Benz, terwijl hij als vakbondsvertegenwoordiger zitting had in de directie van dit bedrijf.

Steinkühler, wiens plaatsvervanger Klaus Zwickel werd benoemd tot waarnemend voorzitter, ontkennde dat hij betrokken was geweest bij transacties met voorkennis (De regering moest nog steeds wetsvoorstellen indienen die dergelijke transacties illegaal zouden maken.)

Uitspraak Constitutioneel Hof over abortuswet

Op 28 mei bepaalde het Federale Constitutionele Hof met zes tegen twee stemmen dat de wet die abortuspraktijken in het westen en oosten van Duitsland op één lijn moest brengen en die medio 1992 door het parlement was goedgekeurd (zie pag. 82/3 e.v.-'93), strijdig was met de grondwet. Deze uitspraak leidde breed en zijde tot boze reacties. Ook de uit 1972 stammende Oostduitse wet die abortus tot de twaalfde week van de zwangerschap toestond, werd strijdig niet de grondwet bevonden.

Het Hof bepaalde dat abortus, gepleegd binnen de eerste twaalf weken van de zwangerschap, met ingang van 16 juni gedurende een overgangperiode „ongrondwettig” zou zijn, maar geen strafbaar feit, op voorwaarde dat de vrouw kon aantonen dat ze professionele hulpverleners geraadpleegd had die haar hadden aangemoedigd om de zwangerschap niet af te breken (engeen neutrale hulpverle-

De nieuwe minister van binnenlandse zaken van Beieren Edmund Stoiber

Franz Steinkühler, de voorzitter van de vakbond IG Metall, riep tijdens een persconferentie op 13 mei 1993 op tot solidariteit met de stakende metaalarbeiders in het voormalige Oost-Duitsland. Op 23 mei trad hij af in verband met een financieel schandaal.

ners, zoals de wet van 1992 had bepaald). Bovendien zou abortus niet langer zonder meer gefinancierd kunnen worden uit de staatskas. Deze nieuwe bepalingen zouden nog moeten worden goedgekeurd door het parlement.

Vrijlating Honecker

Op 13 januari werd de voormalige Oost-Duitse communistische leider Erich Honecker uit de gevangenis ontslagen. Hij kreeg toestemming zich bij zijn vrouw in Chili te voegen.

De 80-jarige Honecker, die aan leverkanker leed, had sinds juli 1992, toen hij vanuit de Chileense ambassade in Moskou naar Duitsland was teruggekeerd (zie pag. 84/1-'93), in de gevangenis gezeten. In november 1992 moest hij terechtstaan op beschuldiging van doodslag en verduistering en op 21 december verwierp de Berlijnse rechtbank het door zijn advocaten ingediende verzoek om hem van rechtsvervolging te ontslaan, aangezien hij nog slechts drie tot zes maanden te leven had. Het Constitutionele Hof bepaalde echter op 12 januari dat zijn verblijf in de gevangenis in strijd was met de menselijke waardigheid en de mensenrechten. Op 12-13 januari werden de beschuldigingen van doodslag en alle andere aanklachten tegen hem dan ook ingetrokken.

Op 27 januari werd de beslissing om de aanklachten te laten vallen onverwacht tenietgedaan door een hoger gerechtshof dat Honecker gelastte terug te keren om op 8 februari de slotzitting van zijn proces bij te wonen.

Tijdens het proces, dat volgens de oorspronke-

lijke verwachting tot het najaar van 1993 zou duren, las Honecker op 3 december in het gerechtshof een verklaring voor waarin hij de gerechtelijke stappen als een politiek spektakel veroordeelde. Hij zei de doden en alle slachtoffers van ontsnappingspogingen te betreuren, maar verdedigde zijn in 1961 genomen besluit om de Berlijnse Muur te bouwen. Hij aanvaardde de politieke verantwoordelijkheid voor de moorden, maar zei geen „wettelijke of moreleschuld” te voelen.

Op 7 april verdaagde een regionale rechtbank in Berlijn definitief de tegen Honecker ingediende aanklacht van doodslag.

Processen tegen Markus Wolf en Hans Modrow

Op 4 mei begon in Düsseldorf het proces tegen de 70-jarige Markus Wolf, van 1953-'86 hoofd van de voormalige Oost-Duitse buitenlandse inlichtingendienst. Wolf, die beschuldigd werd van hoogverraad en omkoperij, noemde de tegen hem ingediende aanklachten „absurd” en vroeg: „Welk land zou ik dan wel ver-raden hebben?”

Op 27 mei bevond een rechtbank in Dresden Hans Modrow, premier in het voormalige Oost-Duitsland van november 1989 tot de eerste vrije verkiezingen in maart 1990, schuldig aan verkiezingsfraude bij de plaatselijke verkiezingen van mei 1989. Op dat mo-

ment was hij voorzitter van de regerende Socialistische Eenheidspartij (SED) in Dresden. De rechter bij dit proces, dat op 20 april was begonnen, liet het bij een berisping van Modrow en drie andere aangeklaagden. Boetes variërend van DM 1.500 tot DM 21.000 zouden binnen één jaar vervallen, als zij zich niet opnieuw schuldig zouden maken aan soortgelijke misdrijven. (Zie pag. 457/3 e.v.-'93 voor het proces over de verkiezingsfraude in 1992.)

RAF-bomaanslag

Op 26-27 maart werd een nieuwe gevangenis in Hessen kort voor de opening door een bomaanslag verwoest. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door de Rote Armee Faktion (RAF). (Zie pag. 458/13-'92 voor het in april 1992 door de RAF gedane aanbod om aanslagen op prominente regeringsvertegenwoordigers en industriëlen te staken.)

Zelfmoord van Kelly en Bastian

Federale rechercheurs maakten op 4 maart bekend dat het onderzoek naar de dood van de parlementariërs Petra Kelly en Gert Bastian in oktober 1992 (zie pag. 85/1/2-'93) gestaakt werd, omdat alles erop wees dat ze zelfmoord gepleegd hadden.

Terugkeern naar Duitsland van afval uit Roemenië

Op 9 maart startte de Duitse regering een operatie om de 425 ton giftig chemisch afval dat door het voormalige Oost-Duitsland onder het mom van „landbouwulp” naar Roemenië was geëxporteerd, terug te brengen naar Duitsland. De regering had ermee ingestemd het transport van de giftige chemicaliën te financieren: nadat de initieelorganisatie Greenpeace had gedreigd het afval naar Duitsland terug te brengen en de kosten daarvan te verhalen op de Duitse regering. De operatie zou naar verwachting DM 3,3 mln kosten.

Fonds roer opruimen Oostduitse stortplaatsen

Medio maart kondigde de Duitse minister van milieu Klaus Töpfer aan dat er DM 15 mrd beschikbaar zou worden gesteld om de naar schatting 70.000 stortplaatsen voor giftig afval in het voormalige Oost-Duitsland op te ruimen.

EUROPA

Dit bedrag dekte 75 procent van de schoonmaakkosten. De rest van het geld zou moeten worden betaald door de plaatselijke overheden.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. AK-KOORD MET RUSLAND OVER VORDERINGEN

Tijdens een officieel bezoek van bondskanselier Helmut Kohl aan Moskou op 14-15 december 1992 werden Duitsland en Rusland het erover eens een aantal wederzijdse financiële vorderingen in te trekken. Duitsland stemde ermee in om de aflossing van schulden van de voormalige Sowjet-Unie aan het voormalige Oost-Duitsland tot het jaar 2000 op te schorten. In ruil daarvoor liet Rusland alle vorderingen vallen voor vergoedingen voor het militaire materieel en faciliteiten van de Sowjet-Unie in het voormalige Oost-Duitsland. De meeste waarnemers waren het erover eens dat Duitsland uiteindelijk de Sowjet-schulden zou kwijtschelden.

Op 13 april 1993 ondertekenden minister van defensie Ruhe en zijn Russische collega maarschalk Pawel Gratsjow een samenwerkingsverdrag op het gebied van defensie. Het verdrag voorzag in de uitwisseling van informatie en personeel, cursussen voor functionarissen van de Russische strijdkrachten in Duitsland en bezoeken van leden van de Duitse Bundeswehr (strijdkrachten) aan Rusland.

Op 3 maart (bij zijn terugkeer van een bezoek aan Japan, zie onder) had kanselier Kohl een ontmoeting met de Russische president Jeltsin in Moskou.

Kanselier Kohl bezoekt Japan

Van 26 februari-1 maart bezocht Kohl voor het eerst sinds 1983 Japan. Het was zijn voorlaatste stop op een rondreis van twee weken waarbij hij al een bezoek had gebracht aan India, Singapore en Indonesië; van Japan ging hij door naar Zuid-Korea (zie ook pag. 35313-'93).

Kohl en de Japanse premier Kiichi Miyazawa waren het erover eens dat de topontmoeting van de zeven rijkste geïndustrialiseerde landen, de Groep van Zeven (G-7), in juli in Tokio een sterke impuls moest geven voor wereldwijde economische groei. Kohl zou het Japanse handelsoverschot met Duitsland „een structureel probleem” hebben genoemd maar er geen grote nadruk op hebben gelegd. Dit overschot was in 1992 opgelopen tot bijna \$ 9,6 mrd. Kohl drong er echter op aan dat Japan „meer dan tot nu toe (zou) delen in de gezamenlijke westerse verantwoordelijkheid”

voor de deinocratisering en de economische hervormingen in Rusland en Oost-Europa (zie pag. 143/2-'93 voor het territoriale geschil van Japan mrt Rusland over de Koerilen-eilanden).

(Vor.ber.pag. 79/3 e.v.-1993)

EBRD

JAARVERGADERING

Op 26-27 april 1993 had in Londen de tweede jaarvergadering van de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling plaats (zie pag. 747/2/3-'92 voor jaarvergadering van 1992). De vergadering werd overschaduwd door onthullingen waaruit bleek dat er meer geld was besteed aan de exploitatiekosten dan aan leningen aan en investeringen in Midden- en Oost-Europa.

Op 13 april meldde de *Financial Times* dat de EBRD tussen april 1991 en eind 1992 slechts £ 101 mln aan leningen en investeringen had uitgegeven, terwijl £ 202,5 mln was besteed aan de inrichting van kantoren, salarissen, reizen en andere bedrijfskosten. De inrichting van het hoofdkantoor van de bank in Londen had R 53,3 mln gekost (waaronder R 750.000 voor de vervanging van het marmer in de foyer). Daarnaast was £ 18 mln uitgegeven aan de eerste tijdelijke huisvesting van de bank. £ 600.000 was opgegaan aan de huur van particuliere vliegtuigen.

De scherpe kritiek in de pers en het slechte imago als gevolg daarvan vormde voor Thro

Waigel, voorzitter van de raad van bestuur van de EBRD en minister van financiën van Duitsland, aanleiding om EBRD-president Jacques Attali de mantel uit te veegen; de 23 directeuren besloten tijdens een directievergadering op 19 april de begrotingsprocedures aan te scherpen.

Uit het jaarverslag bleek dat de EBRD in het voorgaande jaar 54 investeringsprojecten had goedgekeurd, waaraan de EBRD 1,2 mrd ECU zou bijdragen, terwijl het werkelijk uitgekeerde bedrag 126 ECU mln bedroeg (op 30 april 1993 gold 1 ECU = \$1,2379).

Op 22 april werd bekendgemaakt dat Don McCutchan, de Canadese uitvoerend directeur van de EBRD, zou terugkeren naar Canada. De *Independent* van 22 april berichtte dat hij als enige van de directie zich had verzet tegen een verhoging van de bedrijfskosten van de bank met 40 procent en dat hij een reputatie als „luis in de pels van Attali” had opgebouwd.

Attali treedt af

Jacques Attali maakte op 25 juni bekend af te treden als president van de EBRD. De Amerikaanse minister van financiën, Lloyd Bentsen, had eerder in de maand gezinspeeld op de „verkwisting” van de bank, welke ertoe had geleid dat het Amerikaanse Congres de toekenning van een nieuwe kapitaaltranche voor de EBRD ter waarde van \$70 mln geweigerd had.

(Vor.ber.pag. 747/2/3-1992)

Een archiefopname van de eerste directievergadering van de EBRD op 18 april 1991, die werd voorgezeten door president Jacques Attali (l) en secretaris-generaal Bart leBlanc.

EUROPESE GEMEENSCHAP

BUNDESBANK VERLAAGT RENTEVOET. VERDERE AANPASSINGEN BINNEN HEL' WKM

Op 4 februari 1993 zag de Duitse Bundesbank zich door de aanhoudende druk op het wisselkoersmechanisme (WKM) van de Europese Gemeenschap (EG) onverwacht genoodzaakt het disconto en de Lombard-rentevoet te verlagen

Het disconto werd teruggebracht van 8.25 procent (waarop het vanaf september 1992 gehandhaafd was, zie pag. 156/1-'92) naar 8 procent en de Lombard-rentevoet van 9.5 procent naar 9 procent.

De Duitse verlaging was eerder die dag voorgegaan door een verlaging van de Japanse rentevoet (zie pag. 431/2-'93). In januari had Groot-Brittannië zijn rentevoet verlaagd en eind januari had er een herschikking van het WKM plaatsgevonden (zie pag. 239/1 e.v.-'93). De Duitse maatregel werd gevolgd door verlagingen van de officiële leenrentevoeten in België, Nederland, Oostenrijk, Zweden en Noorwegen (hoewel de Belgische leenrentevoet op 10 februari opnieuw verhoogd werd).

In de dagen voor de Duitse renteverlaging was de Deense kroon onder druk komen te staan en op 3 februari werden de Deense discontofoet en depositorente met 2 procent verhoogd tot 11,5 procent (hoewel de discontofoet op 22 februari opnieuw werd verlaagd tot 10,5 procent). Ook het pond sterling (dat in september 1992 uit het WKM was teruggetrokken, zie pag. 756/2-'92) kwam onder druk te staan. Op 3 februari sloot het pond sterling af met een diepterecord van £1 = DM 2,3583.

Op 4 februari drukte Helmut Schlesinger, de directeur van de Bundesbank, tijdens een persconferentie de hoop uit dat „dit onvriendelijke spelletje, dat soms domino genoemd wordt en waarbij speculanten de ene na de andere munteenheid kiezen, nu eindelijk is afgelopen”.

Nieuwe verlaging Duitse rentevoet

Nadat op 13 maart overeenstemming was bereikt over een solidariteitspact in Duitsland (zie onder DUITSLAND), verlaagde de Duitse Bundesbank op 18 maart haar discontofoet met een half procent tot 7.5 procent. De Lombard-voet werd op 9 procent gehandhaafd. Op 19 maart noemde de *Independent* de maatregelen een bevestiging van de „vastberadenheid van de centrale bank om het monetaire beleid geleidelijk te versoepelen”.

Verlaging van Duitse en Franse rentetarieven

In april 1993 verlaagden zowel de Franse als de Duitse centrale bank opnieuw hun

rentetarieven. Deze verlagingen gaven aan dat de druk op de Franse franc in het wisselkoersmechanisme van de Europese Gemeenschap (EG) was verminderd.

In Frankrijk, waar de nieuwe regering op 8 april een beleidsverklaring aflegde, werden de rentetarieven viermaal verlaagd. Op 13 april verlaagde de Bank van Frankrijk de 5-10-daagse terugkooprente, de belangrijkste kortlopende leenfaciliteit, van 12 naar 10 procent (de koers van vóór januari, zie pag. 239/1 e.v.-'93). In drie stappen, op 19, 23 en 29 april, werd het officiële interventiepercentage verlaagd van 9.1 tot 8,25 procent en het 3-10-daagse terugkooppercentage tot 9.05 procent.

In Duitsland maakte de Bundesbank op 22 april een verlaging van de discontofoet van 7,5 naar 7.23 procent bekend en een verlaging van de Lombard-voet van 9 naar 8.5 procent. In de daaropvolgende dagen verlaagden ook België, Denemarken, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk en Zweden hun voornaamste rentetarieven.

(Voor druk op de lire vanwege de Italiaanse institutionele crisis, zie pag. 381/2-'93.)

Devaluatie van peseta en escudo

Nadat eind april de druk op de Spaanse peseta was toegenomen, werden de peseta en de Portugese escudo op 14 mei met respectievelijk 8 en 6,5 procent gedevalueerd binnen het wisselkoersmechanisme (WKM) van het Europese Monetair Systeem (EMS). Sinds de valutacrisis van september 1992 (zie pag. 755/3 e.v.-'92; zie pag. 238/1 e.v.-'93 voor latere aanpassingen) was de peseta in totaal met circa 20 procent gedevalueerd.

Deze maatregel stelde de Spaanse bank in staat op 15 mei haar interventiekoers te verlagen van 13 naar 11.5 procent. Op 6 juni zouden in Spanje algemene verkiezingen worden gehouden

Tegen een achtergrond van aanhoudende verlagingen van de rentevoet in heel Europa werd de Franse interventiefoet respectievelijk op 6, 13 en 24 mei in drie fases verlaagd van 8.25 naar 7,5 procent (zie boven voor eerdere verlagingen). In Italië werd de discontofoet op 20 mei teruggebracht van 11 naar 10,5 procent, een diepterecord sinds 1978.

Europese centrale wisselkoersen ten opzichte van de ECU

	vanaf 14 mei 1993	vanaf 1 februari 1993
België/Luxemburg (BF)	10.2123	40.2802
Denemarken (DK)	7.43679	7.44934
Duitsland (DM)	1.94964	1.95294
Frankrijk (FF)	6.53883	6.54988
Griekenland (Dr)*	264.513	295.306

Groot-Brittannië (£)*	0.786749	0.808431
Ierland (IR£)	0.808628	0.809996
Italië (IL)*	1793.19	1796.22
Nederland (Fl)	0.19672	2.20045
Portugal (Esc)	192.854	180.624
Spanje (Pta)	134.250	142.150

Fictieve koers op basis van de marktnaarden op 12 mei

BRITSE REGERING LIJDT NEDERLAAG OVER RATIFICATIE VERDRAG VAN MAAS-TRICHT. DENEN KEUREN RATIFICATIE GOED

Op 8 maart 1993 leed de Britse regering haar eerste nederlaag sinds het aantreden van premier John Major in november 1990, toen parlementariërs van Labour en de Liberaal-Democraten samen met dissidente Conservatieven een door de oppositie ingediende marginale wijziging van het wetsvoorstel ter ratificatie van het Verdrag van Maastricht over de Europese Eenwording goedkeurden. Het wetsvoorstel werd op dat moment nog bestudeerd door een Lagerhuis-commissie. De regeringsnederlaag zou naar verwachting de ratificatie van het Verdrag niet verhinderen, maar uitstellen.

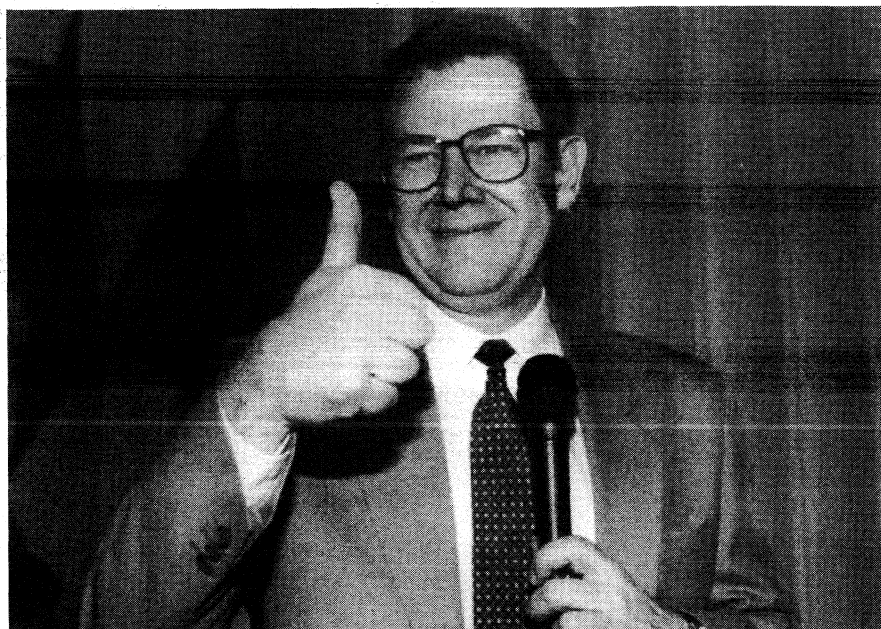
De Britse ratificatie van het Verdrag van Maastricht was in juni 1992 opgeschort na de negatieve uitslag van het Deense referendum (zie pag. 748/3 e.v.-'92). De beschouwingen over het wetsontwerp zouden in november (zie pag. 234/3 e.v.-'93) worden voortgezet.

Door het amendement zouden alleen gekozen afgevaardigden zitting kunnen nemen in de Commissie van de Regio's, die zou worden opgericht als de ratificatie een feit zou zijn. De regering had een bredere basis voor deze commissie bepleit, zodat ook zakenmensen en prominente plaatselijke vertegenwoordigers ervoor in aanmerking konden komen.

Het amendement werd goedgekeurd met 314 tegen 292 stemmen, hoewel de Conservatieven binnen het Lagerhuis een meerderheid van 20 zetels hadden. Kaar verluidt hadden 26 Conservatieven met de oppositie mee gestemd, terwijl 22 Conservatieven zich van stemming zouden hebben onthouden. Vier parlementariërs van Plaid Cymru uit Wales en drie Schotse nationalistische parlementariërs stemden met de regering mee.

Denen stemmen bij referendum in met ratificatie verdrag van Maastricht

Op 18 mei keurden de Deense kiezers met 56,7 tegen 43,3 procent van de stemmen (bijeen opkomst van 86,2 procent) de ratificatie van het Verdrag van Maastricht over de Europese Eenwording goed. (Zie pag. 748/3 e.v.-'92 voor het referendum dat in juni 1992 in De-

De Deense premier Poul Nyrup Rasmussen reageert op de eerste uitslagen van het referendum over ratificatie van het Verdrag van Maastricht op 18 mei 1993

nemarken plaatsvond en waarbij de ratificatie met een kleine marge verworpen werd.) Alleen Groot-Brittannië en Duitsland moesten het Verdrag nu nog ratificeren (zie onder).

Na het referendum van juni 1992 had de Deense regering tijdens de EG-top in Edinburgh in december 1992 onderhandeld over speciale voorwaarden die Denemarken in staat zouden stellen zich te onttrekken aan bepaalde paragrafen van het Verdrag over de Europese Eenwording (zie pag. 235/3 e.v.-'93).

De benoeming van een coalitieregering onder leiding van de Sociaal-Democraten in januari 1993 (zie pag. 233 e.v.-'93) zou het aantal door linkse kiezers uitgebrachte „ja“-stemmen verhoogd hebben. In hun referendumcampagnes pleitten zeven van de acht in het parlement vertegenwoordigde partijen vóór ratificatie, een standpunt dat werd gedeeld door de vakbeweging en het bedrijfsleven. De „nee“-campagne werd gecoördineerd door de Juni-Beweging, die zeer verschillende sectoren van het politieke spectrum vertegenwoordigde, waaronder de populistische Vooruitgangspartij. Een woordvoerder van de Juni-Beweging verklaarde dat het grote aantal „nee“-stemmen een graadmeter was voor „de grote kloof tussen het parlement en het volk“.

Jacques Delors, de voorzitter van de Commissie van de Europese Gemeenschap, verklaarde dat „het Deense „ja“ de Gemeenschap zou kunnen aansporen een periode van zwaarmoedigheid en passiviteit achter zich te laten“. De uitslag werd ook verwelkomd door de regeringen van Finland, Noorwegen, Oostenrijk en Zweden, die eerder dat jaar onderhandelingen hadden aangeknoopt over het EG-lidmaatschap (zie boven).

Demonstraties. Deense belastingmaatregelen

In de nacht van 18 op 19 mei leidde de referendumuitslag tot rellen in de Koppenhaagse voorstad Noerrebro, toen honderden anarchisten de straat opgingen om te protesteren tegen ratificatie. Bij wat de ernstigste rellen in Denemarken sinds 1945 werden genoemd, raakten 11 demonstranten die gewonde politiemensen met stenen bekogelden door politiekogels gewond; 26 politiemensen raakten gewond.

Op 19 mei kondigde de regering een programma aan om de economische groei te stimuleren en de werkloosheid (die twaalf procent bedroeg) te bestrijden. Daartoe zouden over een periode van vijf jaar de marginale belastingtarieven van een schijf van 52 a 68 procent worden verlaagd tot een van 38 à 58 procent. Deze belastingverlaging zou worden gecompenseerd met „groene“ belastingen op benzine, gas, water en elektriciteit. De rentevoet werd eveneens verlaagd (zie onder).

Ontwikkelingen met betrekking tot ratificatie in Groot-Brittannië en Duitsland

Op 20 mei keurde het Britse Lagerhuis bij een derde lezing met 292 tegen 112 stemmen (waaronder 41 Conservatieve tegenstemmers en 65 Labour-tegenstemmers) het (Wijzigings)wetsvoor-

stel over de Europese Gemeenschap goed. Het Hogerhuis zou begin juni een tweede lezing aan het wetsvoorstel wijden. De debatten over het wetsvoorstel waren in juni 1992 opgeschort, maar in november hervat (zie pag. 234/3 e.v.-'93; zie boven voor de nederlaag die de regering in maart 1993 leed naar aanleiding van het wetsvoorstel).

Hoewel in Duitsland de beide kamers van het parlement in december 1992 de ratificatie hadden goedgekeurd (zie pag. 235/3 e.v.-'92), was het wetsvoorstel daar nog niet door de president ondertekend hangende een uitspraak over de circa 20 klachten die waren ingediend bij het Federale Constitutionele Hof (Hooggerechtshof), omdat ratificatie van het Verdrag een schending zou betekenen van de grondwet.

SCHENGEN-AKKOORD. RATIFICATIE DOOR BELGIË

Op 11 maart berichtte de *European* dat het Belgische parlement het akkoord van Schengen over de afschaffing van wederzijdse grenscontroles had goedgekeurd (zie pag. 588/1-'91). Van de vijf landen die het verdrag in juni 1990 ondertekend hadden (Frankrijk, Duitsland en de Benelux-landen), moest alleen Duitsland nog tot ratificatie overgaan (zie ook pag. 295/3-'92).

Frankrijk blijft grenzen controleren

Op 29 april maakte de Franse regering bekend dat zij zou vasthouden aan politiecontroles bij de grenzen totdat verschillende politieke en technische problemen zouden zijn opgelost, zoals de Duitse problemen met betrekking tot de asielwetgeving (zie onder DUITSLAND), het Nederlandse liberale drugsbeleid en het Italiaanse „onvermogen om zijn grenzen met het buitenland afdoende te controleren“.

In 1990 had Frankrijk samen met alle andere EG-landen, met uitzondering van Denemarken, Ierland en Groot-Brittannië, het Schengen-akkoord over de wederzijdse opheffing van grenscontroles ondertekend (zie pag. 652/3 e.v.-'90). Aanvankelijk zou dit verdrag per 1 januari 1993 in werking hebben moeten treden, maar de grenscontroles op vliegvelden zouden nu pas per 1 december 1993 worden opgeheven en alle andere grenscontroles per 1 juli 1993.

ONDERHANDELINGEN OVER LIDMAATSCHAPS AANVRAGEN VAN FINLAND, OOSTENRIJK, ZWEDEN EN NOORWEGEN

Op 1 februari trad de EG officieel in

onderhandeling met Finland, Oostenrijk en Zweden over hun lidmaatschapsaanvragen. De betrokken partijen hoopten dat zij na afsluiting van de onderhandelingen op 1 januari 1995 tot de EG zouden kunnen toetreden.

De ministers van buitenlandse zaken van deze drie neutrale landen verklaarden in te stemmen met de doelstellingen van het Verdrag van Maastricht over de Europese Eenwording, die onder meer betrekking hadden op een gemeenschappelijk Europees defensiebeleid en buitenlands beleid.

Op 5 april begonnen de onderhandelingen over de EG-lidmaatschapsaanvraag van Noorwegen.

Op 24 maart had de commissie een positief advies uitgebracht over de aanvraag die Noorwegen in 1992 had ingediend (zie pag. 239/3 e.v.-'93). Doordat Noorwegen lid was van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en de Westeuropese Unie (WEU) zouden de onderhandelingen over veiligheidskwestie gemakkelijk verlopen (in tegenstelling tot de onderhandelingen met de drie andere lidstaten van de Europese Vrijhandelsassociatie die een aanvraag hadden ingediend). Verschillen op het gebied van landbouw, visserij, regio-beleid, concurrentiepositie en oliebeleid maakten de onderhandelingen met Noorwegen daarentegen weer moeilijker.

ASSOCIATIEVERDRAGEN MET ROEMENIE EN BULGARIJE

Op 1 februari ondertekende de EG een associatieverdrag met Roemenië en op 8 maart met Bulgarije. In december 1991 waren soortgelijke verdragen gesloten met Hongarije, Polen en Tsjechoslowakije (zie pag. 295/1-'92).

SAMENWERKINGSAKKOORD MET SLOVENIË

Op 5 april ondertekenden EG-functionarissen een samenwerkingsakkoord op het gebied van handel en economie met Slovenië. Het was het eerste akkoord van die aard dat met een staat van het voormalige Joego-Slavië werd gesloten. In mei 1992 werden met Albanië en de Baltische staten soortgelijke akkoorden getekend (zie pag. 754/3-'92).

IMPORT BANANEN

Op 12 februari keurden de EG-ministers van landbouw officieel de maatregelen goed die de invoer van bananen in de EG regelden. Op 17 december 1992 was overeenstemming over die maatregelen bereikt*. De maatregelen werden door een meerderheid goedgekeurd, hoewel Duitsland en de Benelux-landen zich ertegen verzetten.

Tijdens een vergadering op 11 februari van de presidenten of hun afgevaardigden van Colombia, Costa Rica, Ecuador, Guatemala, Honduras, Mexico, Nicaragua, Panama en Venezuela in Guayaquil werden de in december gelanceerde voorstellen bekritiseerd, omdat ze leidden tot „een uitgesproken protectionistisch, discriminerend en beperkend beleid ten aanzien van de Latijnsamerikaanse bananen-export“ (zie ook pag. 383/2 en 384/1-'93).

* Op 17 december 1992 kwam er een eind aan de langdurige onderhandelingen van de EG-ministers van landbouw over het beleid ten aanzien van de invoer van Latijnsamerikaanse bananen om de bananenexport van de Caribische landen (met name de tot het Gemeenebest behorende Windward-eilanden) te beschermen die het Verdrag van Lomé ondertekend hadden. De maatregelen, die in juli 1993 van kracht zouden worden, voorzagen in een invoerbelasting van 20 procent (ECU 100 tegen de huidige prijs) per ton voor een beperkt quotum van 2 mln ton bananen per jaar, terwijl bij overschrijding van dat quotum 170 procent (ECU 850) per ton geheven zou worden (zie ook pag. 755/2-'92).

STRATEGIE VOOR HERSTRUCTURERING EG-STAALINDUSTRIE

Op 25 februari werden de EG-ministers van industrie het tijdens een vergadering in Brussel eens over een strategie om de vrijwillige beperking van de overproductie te coördineren. De lidstaten beloofden uiterlijk 30 september 1993 overeenstemming te hebben bereikt over een gemeenschappelijk programma dat met uitzondering van speciale gevallen eind 1994 ten uitvoer zou worden gebracht. Er was geen sprake van een „manifeste crisis“, waardoor de EG gemachtigd zou zijn de markt bij decreet te reguleren (zoals het geval was in 1980-'88, zie pag. 420/3 e.v.-'88). (Zie pag. 520/2 e.v.-'93 voor een gelijktijdig gehouden GATT-vergadering over een nieuw multilateraal staalakkoord.)

Het akkoord was gebaseerd op voorstellen van de Europese Commissie die voorzagen in een beperking van de productie van ruw staal met 30 mln ton en van gewalst staal met 20 mln ton. Na bemiddeling van de EG had de industrie al ingestemd met een beperking van de productie van ruw staal met 25,8 mln ton en van gewalst staal met 17,9 mln ton. Het was nog niet helemaal duidelijk waar de overige productie-verlagingen zouden worden doorgevoerd. Uit krantenberichten bleek dat (i) Spanje nog steeds van plan was een nieuwe fabriek in Baskenland te bouwen; (ii) Italië een voorstander was van verdere staatshulp aan Ilva (de zwaarst gesubsidieerde fabriek van de EG); en (iii) Duitsland volhield dat het verlies lijdende Ekostahl in het voormalige Oost-Duitsland een speciaal geval was.

Volgens een rapport over de EG-staalindustrie van Fernand Braun, de „staalgeant“ van de EG, zou de produktieverlaging resulteren in 50.000 ontslagen. Volgens schattingen van de Duitse staalfederatie zouden er in de hele EG echter circa 100.000 banen verloren gaan. Medio 1992 waren er in de EG-staalindustrie in totaal 370.000 mensen tewerkgesteld (in 1980 waren er in de EG-staalindustrie in het uitzondering van Griekenland, Spanje en Portugal nog 600.000 mensen werkzaam). In november 1992 hadden de lidstaten besloten fondsen beschikbaar te stellen voor de herstructurering*.

Op 18 februari berichtte de *Independent* dat „de ergste crisis sinds een decennium“ op de Europese staalmarkt ve oorzaakt werd door „recessie, een herstructurering in de jaren tachtig die niet ingrijpend genoeg was en de gestegen export vanuit Oost-Europa“. In 1992 lag de productie van ruw staal in de EG hoger dan 132 mln ton. Sinds 1990 waren de prijzen met 30 procent gedaald. Op 25 februari berichtte de *Financial Times* dat de Oosteuropese export naar de EG was toegenomen van 240.000 ton per maand in 1990 tot 370.000 ton per maand in 1992 en dat de EG-ministers deze invoer wilden gaan belasten. (Zie pag. 520/2 e.v.-'93 voor de invoertarieven tot maximaal 110 procent waarmee de Verenigde Staten eind januari 1993 koolstofstaalprodukten uit 19 landen belastten.)

* Op 18 november had de Europese Commissie ECU 450 mln (aangevuld met een vergelijkbare bijdrage van de lidstaten) toegezegd voor de herstructurering en capaciteitsbeperking van de EG-staalindustrie over de periode 1993-'95.

HOOVER SCHUIFT MET ARBEIDSPLAATSEN

In februari bleef er onenigheid bestaan over de aankondiging van Hoover (een dochteronderneming van het Amerikaanse bedrijf Maytag die huishoudelijke apparaten fabriceerde) om 600 banen te schrappen bij de Franse fabriek in Longvic bij Dijon en tegelijkertijd 400 nieuwe banen te scheppen bij de Schotse fabriek in Cambuslang bij Glasgow.

Op 28 januari klaagde de Franse premier Pierre Bérégovoy over „ontoelaatbare sociale duinping“ (namelijk het verplaatsen van de productie naar locaties binnen de EG waar de rechten van de arbeiders iva en uitgehold om buitenlandse investeerders te trekken). De Franse regering vroeg de Europese Commissie te onderzoeken of de concurrentie- en pensioenbepalingen van de EG waren gerespecteerd bij de financiële hulp die Hoover in Schotland had ontvangen. Op 5 februari meldde de *Financial Times* echter dat de voorzitter van de Europese Commissie, Jacques Delors, verklaard zou hebben dat „de concurrentie-bepalingen niet geschonden zijn“, maar dat het ging om „verschillen in arbeidskosten“. Delors leverde echter wel kritiek op de Britse regering, omdat zij het in 1989 opgestelde Sociale Handvest van de EG niet ondertekend had.

(zie pag. 801 e.v.-'89). Op 29 januari had de Britse premier John Major verklaard dat het hem „niet verbaasde" dat Hoover Schotland boven Frankrijk verkoos.

PROTESTACTIES VAN VISSERS

In februari en maart werd er vooral in Frankrijk fel geprotesteerd tegen de invoer van goedkope vis uit derde landen, waardoor de visprijzen sinds eind 1992 met 15 a 30 procent gedaald waren.

Afgezien van de import uit derde landen hadden de devaluaties van het Britse pond, de Spaanse peseta en de Italiaanse lire eind 1992 de concurrentiepositie van deze landen ten opzichte van andere EG-landen op de exportmarkt verbeterd. Hoewel de ministers van de Europese Gemeenschap (EG) tijdens een vergadering op 25 februari minimum visprijzen hadden vastgesteld, werden deze niet gerespecteerd. Ook een volgende vergadering op 18 maart die deze maatregelen moest bekrachtigen, kon daar niets aan verhelpen. De Franse eis om de minimumprijzen met nog eens 30 procent te verhogen, werd verworpen.

Het in februari genomen besluit beoogde voor een periode van vier maanden minimumprijzen vast te stellen voor aan de kade verkochte witvis (waaronder kabeljauw, schelvis, wijting en zeeduivel) uit Rusland, IJsland, Noorwegen en Polen. Het besluit volgde op twee weken durende protestacties van Franse vissers in Bretagne (waar de helft van de Franse vissersvloot gestationeerd was) en in de Belgische hoofdstad Brussel. Op 23 februari werd de buiten Parijs gelegen nationale vismarkt Rungis geplunderd, hetgeen resulteerde in een schadepost van F 20 mln.

Op 12 maart werd een Franse vissersboot verhinderd de haven van Milford Haven in Wales binnen te varen. Op 17 en 18 maart, toen de EG-ministers vergaderden over het visserijbeleid, organiseerden duizenden vissers in heel Frankrijk protestacties waarbij het soms tot gewelddadige botsingen met de politie kwam. Op 22 maart blokkeerden vissersboten in het noordwesten van Engeland de monding van de rivier de Tees. De vissers eisten dat de goedkope import van Russische vis verboden zou worden en dat de regering de Sea Fish Conservation Act - die het aantal dagen beperkte waarop Britse vissers op zee werkzaam mochten zijn - zou intrekken. Op 26 maart werd ook de haven van Plymouth geblokkeerd.

Voorts werd in maart in verschillende Franse havens geïmporteerde vis (uit EG-landen en uit niet-EG-landen) vernietigd.

Eind maart spitte het conflict zich toe op de toegang van Franse en Britse vissers tot de wateren rond de Kanaaleilanden.

Op 28 maart enterden Britse functionarissen van het ministerie van visserij voor de kust van het op de Kanaaleilanden gelegen Alderney een Franse vissersboot: zij werden naar Cher-

bourg gebracht, waar ze werden vrijgelaten. Later die dag maakten Franse vissers zich in de haven van Cherbourg meester van een patrouilleboot van de Britse marine. Hoewel vissers van het eiland Guernsey een bestand waren overeengekomen met Franse vissers, bleef de Britse marine erop toezien dat de territoriale wateren rond de eilanden niet geschonden werden.

BENOEMING VAN VICE-VOORZITTERS VAN EUROPESE COMMISSIE

Na de benoeming van de nieuwe Europese Commissie in Januari (zie pag. 237/3 e.v.-'93) bevestigden de ministers van buitenlandse zaken van de EG op 8 maart de benoeming van Martin Bangemann, sir Leon Brittan, Manuel Marin, Henning Christophersen en Karel van Miert tot vice-voorzitters. Een zesde (Italiaanse) vice-voorzitter moest nog benoemd worden.

ONTMOETING KOHL-BALLADUR

Zijn eerste buitenlandse bezoek als premier van Frankrijk voerde Edouard Balladur naar Bonn waar hij op 22 april (de dag waarop de Duitse rentevoet werd verlaagd, zie boven) met de Duitse bondskanselier Helmut Kohl sprak over de Europese eenwording, de GATT-handelsbesprekingen en de op handen zijnde top van de Groep van Zeven in Tokio (zie pag. 519/1 e.v.-'93).

GROEIPLAN

Op 19 april keurden de in Luxemburg vergaderende EG-ministers van financiën gedetailleerde maatregelen goed om een economische groei van 0,6 procent te bewerkstelligen (zie pag. 236/3 e.v.-'93 voor in december 1992 goedgekeurde maatregelen), die in twee jaar 450.000 nieuwe banen moesten opleveren. De Europese Vakverbondsfederatie had op 2 april in de hele Europese Gemeenschap protestacties georganiseerd tegen de mislukte werkloosheidsbestrijding.

VERBOD OP IMPORT VAN VLEES EN ZUIVELPRODUKTEN UIT MIDDEN-EUROPA

Op 8 april vaardigde de EG een één maand durend verbod uit op de import van dieren, vlees en zuivelprodukten uit Midden- en Oost-Europa. Het verbod volgde nadat in Italië dieren met ziekten aan poten en mond waren aangetroffen die zonder de vereiste papieren uit Kroatië waren ingevoerd.

Als reactie vaardigden Hongarije en Polen de volgende dag soortgelijke verboden uit. De

daarop volgende dagen werd hun voorbeeld gevolgd door Bulgarije, Tsjechie en Slowakije.

Op 21 april besloot de EG-commissie het invoerverbod op te heffen voor die landen die zich neerlegden bij strengere controlemaatregelen, zoals een quarantaineperiode van 14 dagen en bloedproeven. Op 28 april werd het verbod ingetrokken voor Bulgarije, Estland, Hongarije, Roemenië, Slovenië, Slowakije en Tsjechië, landen die de EG-voorwaarden aanvaard hadden.

MAATREGELEN TER ONDERSTEUNING VAN DE LANDBOUW VOOR 1993-'94

Op 27 mei werden de ministers van landbouw van de EG het eens over maatregelen waarmee in 1993-'94 de landbouw ondersteund zou worden. Tot deze maatregelen behoorden een verlaging van de interventieprijzen, maar een verhoging van het bedrag dat betaald werd aan boeren voor land dat „improductief" werd gelaten van ECU 45 tot ECU 57 per hectare. Over een periode van drie jaar zou dit naar verwachting ECU 1 mrd kosten. De interventieprijzen voor graan en boter zouden over een periode van twee jaar respectievelijk met 22 en 5 procent verlaagd worden. De melkquota's zouden voor negen landen verhoogd worden met 0,6 procent.

Men hoopte dat deze maatregelen de Franse regering in staat zouden stellen het in november 1992 tussen de EG en de Verenigde Staten afgesloten verdrag over oliehoudende zaden (zie pag. 69/3 e.v.-'93) te ratificeren tijdens een vergadering van de EG-ministers van buitenlandse zaken op 8 juni.

(Voorber. pag. 234/1 e.v.-1993)

EVA

VRIJHANDELSAKKOORDEN MET BULGARIJE, HONGARIJE, SLOWAKIJE EN TSJECHIE

Op 29 maart ondertekende de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA) vrijhandelsakkoorden met Bulgarije en Hongarije. Sinds 1989 waren soortgelijke akkoorden ondertekend met Israël, Polen, Roemenië, Tsjechoslowakije en Turkije.

Op 19 april werd een vrijhandelsakkoord gesloten met Slowakije en Tsjechië; het was gelijk aan het akkoord dat in maart 1992 met het voormalige Tsjechoslowakije was gesloten (zie pag. 516/1-'92).

HERZIENING PROTOCOL EER-VERDRAG

Op 17 maart ondertekenden zes EVA-landen (exclusief Zwitserland), de twaalf lidstaten van de Europese Gemeenschap (EG) en de Europese Commissie een protocol bij het akkoord waardoor de Europese Economische Ruimte (EER) een feit was geworden. Nadat de Zwitsers in december 1992 de ratificatie van het EER-verdrag in een referendum hadden afgewezen (zie pag. 240/2 e.v. - '93) moesten de bijdragen van de andere EVA-lidstaten aan het cohesiefonds worden aangepast en kreeg Zwitserland de status van waarnemer binnen de EER.

(Voorber.pag. 240/2 e.v.-1993)

LIECHTENSTEIN

REFERENDUMS

In een referendum, dat op 14-15 mei 1992 werd gehouden, keurde 71,4 procent van de kiezers een motie goed die het mogelijk maakte referendums te houden over staatsverdragen. De opkomst was 64,7 procent.

In een referendum op 27-28 juni 1992 werden voorstellen om de kiesgerechtigde leeftijd te verlagen van 20 naar 18 jaar door 56,3 procent van de kiezers verworpen; de opkomst bedroeg 36,5 procent.

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Bij algemene verkiezingen op 7 februari 1993 gingen de meeste zetels naar de twee partijen die al sinds 1938 als coalitie het land regeerden, de rechtse Progressieve Burgerpartij (FBP, Fortschrittliche Bürgerpartei) en de centristpartij Vaderlandse Unie (VU, Vaterlandische Union). Een derde partij, de milieubeweging Vrije Lijst (FL, Freie Liste), behaalde dit keer voor het eerst in de geschiedenis van het prinsdom zetels in de Landtag.

De FL had aan twee eerdere verkiezingen deelgenomen en had in 1989 net niet de 8 procent van de stemmen behaald die nodig was om toegang te krijgen tot het parlement (zie pag. 541/2/3 - '89).

Alle drie de partijen stonden achter het akkoord over een Europese Economische Ruimte (EER) dat de kiezers middels een referendum in december 1992 hadden goedgekeurd, hoewel Zwitserland, waarmee Liechtenstein een douane-unie vormde, zich tegen de EER had uitgesproken (zie pag. 240/2 e.v. - '93). De partijen verschilden echter van mening over de

vraag hoe het bilaterale akkoord met Zwitserland moest worden gewijzigd om de verschillende resultaten van het referendum met elkaar in overeenstemming te brengen.

De vertrekkende regeringsleider, Hans Brunhart (VU), trad op 7 februari af. De FBP, die nu de grootste partij in de Landtag was, begon met de onderhandelingen voor de vorming van een coalitie.

Resultaten van de verkiezingen

	Zetels		Stemmenpercentage	
	1993	1989	1993	1989
FRP	1%	1%	11.19	42.13
VU	11	13	15.13	17.13
FL	2	0	10.38	7.56
Overige	—	0	—	*3.16

*Stemmen voor de niet partijgebonden Unabhängige Liste die besloot niet deel te nemen aan de verkiezingen van 1993

Nieuwe regering

Op 26 mei werd de 33-jarige advocaat Markus Buchel (FBP) de nieuwe premier van een kabinet, dat opnieuw gevormd werd door een coalitie van FBP en VU. Cornelia Gassner-Matt, Liechtensteins eerste vrouwelijke minister, kwam aan het hoofd te staan van het ministerie van bouw.

(Voorber.pag. 212/3 e.v.-1990)

NOORWEGEN

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 4 september 1992 verving premier Gro Harlem Brundtland zes ministers en reorganiseerde zij verschillende ministeries. Deze kabinetswijziging was er voornamelijk op gericht om het probleem van de werkloosheid efficiënter aan te kunnen pakken. Het ministerie van arbeid en overheidsbestuur, dat geleid werd door Tove Strand Gerhardsen, werd gesplitst. Gunnar Berge werd benoemd tot minister van plaatselijk bestuur en arbeid en Oddny Alexandersen werd benoemd tot de nieuwe minister van overheidsbestuur.

Ook het ministerie van volksgezondheid en sociale zaken werd gesplitst. Werner Christie nam de portefeuille voor volksgezondheid over en Grete Knudsen die van sociale zaken. Kari Nordheim Larsen verving Grete Faremo als in minister van ontwikkelingssamenwerking. Faremo werd benoemd tot minister van justitie en politie. Finn Kristensen, minister van aardolie en energie, zou voortaan ook verantwoordelijk zijn voor de industrie. Jan Henry T. Olsen, net als Strand Gerhardsen een tegenstander van de toetreding van Noorwegen tot de Europese Gemeenschap, werd benoemd tot de minister van visserij.

Nieuwe minister van buitenlandse zaken

Minister van defensie Johan Jørgen Holst werd op 2 april 1993 benoemd tot de nieuwe minister van buitenlandse

De nieuwe regering van Liechtenstein. V.l.n.r. Vice-premier Mario Frick, Michael Ritten premier Markus Buchel, Cornelia Gassner-Matt en Kurt Komer.

EUROPA

zaken Hij verving Thorvald Stoltenberg, die Cyrus Vance opvolgde als VN-bemiddelaar bij de vredesbesprekingen over de Golfoorlog. De portefeuille van defensie ging naar Jorgen Kosmo

NIEUWE LEIDER ARBEIDERSPARTIJ

Premier Gro Harlem Brundtland trad tijdens een congres van de Arbeiderspartij op 5-8 november 1992 onverwacht af als partijleider, nadat haar zoon een maand eerder zichzelf het leven had benomen. Zij werd opgevolgd door partijsecretaris Thorbjörn Jagland (42).

SPION VERVROEGD VRIJ

Arne Treholt (49), die in 1985 wegens spionage voor de Sowjet-Unie en Irak was veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf, werd op 3 juli 1992 om gezondheidsredenen in vrijheid gesteld. Zijn tweede vrouw was eerder dat jaar gestorven en hij leed aan depressies.

(Vor.ber.pag. 236/3 e.v.-1992)

OOSTENRIJK

r

VOORSTEL VOOR REFERENDUM TEGEN BUITENLANDERS. REACTIES

Op 21 november 1992 keurde de rechtse Vrijheidspartij van Oostenrijk (FPÖ, Freiheitliche Partei Österreichs), van de populist Jörg Haider, een twaalf punten tellend voorstel goed met de titel „Oostenrijk Eerst“, bedoeld om een halt toe te roepen aan immigratie. Haider hoopte dat het initiatief de 100.000 handtekeningen zou opleveren die nodig waren om het voorstel in het parlement aan de orde te stellen, zodat in januari 1993 een referendum over de kwestie kon worden gehouden.

In het voorstel stond dat Oostenrijkers het recht zouden moeten hebben om „in eeuwigdurende veiligheid“ van hun vaderland te genieten en dat in de grondwet een artikel moest worden opgenomen dat „Oostenrijk geen immigratieland is“. Verder werd gesteld dat er „een eind moet komen aan het idee van een inmulticulturele samenleving in Oostenrijk“. In het voorstel werd geëist dat de immigratie zou worden stopgezet totdat er weer voldoende woonruimte en werk beschikbaar zouden zijn voor immigranten, dat immigranten met een strafblad zouden worden uitgewezen, dat alle buitenlanders verplicht zouden worden op

hun werk een legitimatiebewijs bij zich te dragen (om het aantal illegale arbeiders te verminderen), en dat het aantal buitenlandse kinderen op scholen zou worden beperkt tot maximaal 30 procent.

Volgens officiële cijfers woonden er 542.300 buitenlanders in Oostenrijk, hetgeen neerkwam op minder dan 7 procent van de bevolking, een laag percentage in verhouding tot de omringende landen. In 1991 waren er 2.300 asielaanvragen ingediend. Eind 1992 waren er 50.000 vluchtelingen uit het voormalige Joegoslavië in Oostenrijk.

Op 30-31 oktober werden in Eisenstadt, nabij de Hongaarse grens, ongeveer 80 joodse graven met swastika's en antisemitische leuzen beklad.

De in november gestarte handtekeningenactie van de FPÖ tegen buitenlanders leverde tot de deadline van eind januari 1993 417.000 handtekeningen op (7,4 procent van het electoraat).

De steun voor de petitie was veel kleiner dan de voorzitter van de FPÖ, Jörg Haider, had voorspeld, en een woordvoerder van de Oostenrijkse Volkspartij (ÖVP, Österreichische Volkspartei) merkte op dat „hij (Haider) met één meedogenloze klap zijn air van onoverwinnelijkheid had verloren“. Haider had voorspeld dat er 780.000 handtekeningen zouden worden verzameld, het aantal stemmen dat de FPÖ had behaald bij de algemene verkiezingen van 1990.

Er waren echter slechts 100.000 handtekeningen nodig om een parlementair debat af te dwingen over de vraag of een referendum over de kwestie moest worden gehouden. Het voorstel zou eerst een commissie-fase doorlopen, en naar verwachting zou het debat niet voor oktober plaatsvinden.

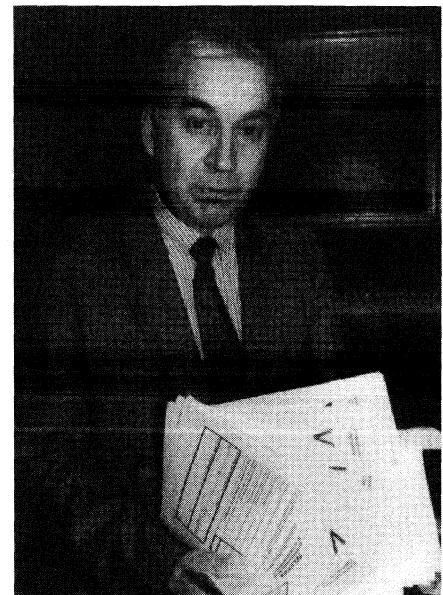
Demonstraties tegen racisme

Op 23 januari 1993 demonstreerden in Wenen ongeveer 200.000 mensen tegen vreemdelingenhaat en racisme. Sinds 1945 waren de Oostenrijkers niet meer zo massaal de straat op gegaan. Onder de betogers bevonden zich naast leiders uit de politiek, de vakbondswereld en de kerk, ook vooraanstaande kunstenaars en andere beroemdheden. De demonstratie kon bogen op steun van president Thomas Klestil en van de rooms-katholieke kerk. In andere steden vonden soortgelijke demonstraties plaats.

De demonstratie was vooral gericht tegen de handtekeningenactie die door de FPÖ was georganiseerd om steun te verkrijgen voor een referendum over haar anti-immigratieprogramma „Oostenrijk Eerst“ (zie boren).

Verdere beteugeling van immigratie

Op 1 januari 1993 werd een nieuwe

Minister van binnenlandse zaken Franz Löschnak toont op 1 februari 1993 een stapel faxberichten met uitslagen van de handtekeningenactie van de FPÖ tegen buitenlanders.

Vreemdelingenwet van kracht. Deze vormde de derde ingrijpende maatregel om de immigrantenstroom te beperken.

De eerste maatregel, de in december 1991 goedgekeurde Asielwet, was in juni 1992 ingegaan. In deze wet was vastgelegd dat de beoordelingsprocedures voor asielaanvragen werden versneld en dat er voortaan een onderscheid zou worden gemaakt tussen asielzoekers en immigranten (zie pag. 238/3-92: 746/1-92). De tweede maatregel, de Ingezetenenwet, was op 26 juni 1992 door de Nationalrat (tweede kamer) goedgekeurd en zou in juli 1993 van kracht worden. Deze maatregelen impliceerden behalve een jaarlijks quotum voor immigranten ook een leeftijdsgrens voor aanvragers. Bovendien konden immigranten pas na een verblijf van twee jaar hun familie laten overkomen. Een voorgestelde amnestie voor illegale immigranten die reeds in Oostenrijk verbleven, werd niet aanvaard.

De Vreemdelingenwet, die in december door het parlement werd goedgekeurd, gaf de politie meer bevoegdheden om huizen van mogelijk illegaal in het land verblijvende buitenlanders te doorzoeken. Bovendien maakte de wet een einde aan de mogelijkheid om toeristenvisa in Oostenrijk zelf te verlengen (hierdoor werden immigranten gedwongen in het buitenland een verblijfsvergunning aan te vragen). Er konden volgens de nieuwe wet boetes van maximaal Sch 50.000 worden opgelegd aan mensen die vluchtelingen het land in smokkelden. De maximale straf

voor mensen die zich schuldig maakten aan commerciële mensensmokkel was Sch 200.000. De nieuwe beperkingen waren niet van toepassing op inwoners van de Europese Economische Ruimte (EER), waar de landen van de Europese Gemeenschap (EG) en de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA) deel van uitmaakten. (\$ 1.00 = Sch 11,467 op 11 januari 1993.)

De Groenen verwierpen de nieuwe wet omdat deze een schending van de mensenrechten zou inhouden. De FPÖ wees de wet eveneens af, omdat deze volgens haar niet ver genoeg ging.

NIEUWE MINISTER VAN MILIEU

Op 25 november 1992 werd de 43-jarige Maria Rauch-Kallat beëdigd als minister van milieu, jeugd- en gezinszaken. Zij volgde Ruth Feldgrill-Zankel op die haar ontslag had ingediend om locoburgemeester van Graz te worden.

VORMING VAN LIBERAAL FORUM DOOR FPO-FRACTIE

Op 4 februari verklaarden vijf afgevaardigden van de FPÖ, onder wie de vice-voorzitter van de partij, Heide Schmidt, die bij de presidentsverkiezingen in mei 1992 namens de FPO kandidaat was gesteld (zie pag. 534/3-'92), dat zij uit de partij traden en een Liberaal Forum (Liberales Forum) zouden oprichten.

Het Liberale Forum zou een aparte tractie vormen in de Nationalrat en daarmee de FPO-af-

Maria Rauch-Kallat, de nieuwe minister van milieu, jeugd- en gezinszaken.

Vijf FPO-afgevaardigden maken tijdens een persconferentie op 4 februari 1993 bekend een nieuwe fractie te hebben gevormd. V.l.n.r. Thomas Barmüller, Klara Motter, Heide Schmidt, Friedrich Frischenschlager en Hans-Helmut Moser.

vaardiging verkleinen tot 28 leden. Schmidt zei dat de FPO de afgelopen jaren onder de populistische en opportunistische leiding van Haider was „afgedwaald van de principes waarvoor zij op verschillende essentiële punten staat“. Zo had zij haar eerdere steun voor het lidmaatschap van de Europese Gemeenschap teruggetrokken en het voorstel tegen buitenlanders gelanceerd.

PROVINCIALE VERKIEZINGEN IN NEDER-OOSTENRIJK

Bij de verkiezingen die op 16 mei 1993 in Neder-Oostenrijk plaatsvonden, verloor de Oostenrijkse Volkspartij (ÖVP) voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog haar absolute meerderheid in de Landtag (deelstaatsparlement).

De ÖVP veroverde 26 van de 59 zetels (29 bij de jongste verkiezingen in 1988, zie pag. 678/1-'89). De Sociaal-Democraten (SPÖ, Sozialdemokratischen Partei Österreichs) behaalden 20 zetels (22 in 1988), de rechtse Vrijheidspartij (FPÖ) zeven (vijf in 1988) en het Liberale Forum, dat zich in februari (zie boven) van de FPO had afgesplitst, drie.

UITSPRAKEN IS LUCONA- EN NORICUM-AFFAIRES

Voormalig minister van buitenlandse zaken Leopold Gratz werd op 5 oktober 1992 veroordeeld tot een boete van Sch 430 000 wegens het plegen van meeneed in verband met de Lucona-affaire (zie pag. 793/1-'90, 368/1/2-'91 en 239/1-'92); Gratz had ontkend bewijsmateriaal over de betrokkenheid van zijn vriend Udo Proksch bij het schandaal

achter te hebben gehouden en verklaarde in beroep te zullen gaan.

Een Weense rechtbank verklaarde op 24 juni 1993 voormalig kanselier Fred Sinowatz en voormalig minister van buitenlandse zaken Leopold Gratz niet schuldig aan machtsmisbruik of het schenden van de Oostenrijkse neutraliteit in verband met de wapenverkoop aan Iran in de Noricum-affaire (zie pag. 793/1/2-'90 en 368/1-'92). Voormalig minister van binnenlandse zaken Karl Blecha werd schuldig bevonden aan het vernietigen en vervalsen van documenten en kreeg een gevangenisstraf van 9 maanden.

BRAND IN HOFBURG

Op 27 november 1992 werd een deel van de Weense Hofburg, de residentie van de Oostenrijks-Habsburgse dynastie, door brand verwoest. De 16de eeuwse Redoutensaal, waar in 1979 het SALT-akkoord was ondertekend, werd volledig verwoest.

HERSTEL DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET ISRAËL

Op 16 juli 1992 werden de diplomatieke betrekkingen tussen Israël en Oostenrijk volledig hersteld. Israël had zijn vertegenwoordiging teruggebracht tot het niveau van zaakgelastigde, nadat Kurt Waldheim in 1986 de presidentsverkiezingen had gewonnen (zie pag. 401 e.v.-'86).

(Vor.ber.pag.533/3 e.v.-1992)

POLEN

GRONDWETSWIJZIGINGEN PLAN VOOR STAATSBEDRIJVEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Tegen het advies van zijn grondwetscommissie in stemde de Senaat, de Eerste Kamer van het Poolse parlement, op 10 september 1992 in met de door de Sejm (Tweede Kamer) op 1 augustus goedgekeurde „kleine grondwet” (zie pag. 760/1-'92).

De motie om de kleine grondwet te veiwerpen werd afgewezen met 18 tegen 63 stemmen en drie onthoudingen. De wet werd naar de Sejm teruggestuurd met circa 40 wijzigingen, die er vooral op gericht waren de macht van de Senaat in stand te houden, maar de presidentiele macht niet uit te breiden.

Op 9 september presenteerde de regering een reorganisatieplan voor staatsbedrijven dat eerst aan de vakbonden en later aan het parlement zou worden voorgesteld. Dit „ondernemingsakkoord” gaf arbeiders en managers van Poolse staatsbedrijven drie maanden de tijd om uit vijf modellen een privatiseringsplan voor hun eigen bedrijf te kiezen.

Ondernemingen die een herstructureringsprogramma met hun crediteuren overeenkwamen, werden beloofd met een gedeeltelijke kwijtschelding van hun schulden. Tot de belastinghervormingsplannen behoorde de vervanging van een belasting op activa door een winstbelasting. De door onderhandelingen overeengekomen loonbeheersing zou de belasting op loonsverhogingen (popiwek) vervangen.

Op 18 september overleefde minister van privatisering Janusz Lewandowski ternauwernood een motie van wantrouwen in de Sejm. De oppositiepartijen slaagden er niet in de voor zijn ontslag vereiste 201 stemmen bijeen te brengen. Wel wonnen zij de motie met 189 tegen 174 stemmen.

Op 3 september hervatten de arbeiders van de Ursus-tractorfabriek hun werk en op 15 september werd de zeven weken durendestaking bij de Tychy-autofabriek beëindigd (zie pag. 759/3 e.v.-'92). Het arbeidsbeleid van de regering bleek hiermee succesvol.

Walesa keurt „kleinegrondwet” goed

Op 17 november ondertekende president Lech Walesa de voorlopige „kleine grondwet”. Het Constitutionele Hof had de procedure die de Sejm had gevolgd bij het goedkeuren van de maatregel geldig verklaard.

De Sejm had op 16 oktober besloten het merendeel van de door de Senaat voorgestelde wijzigingen in de kleine grondwet te verwerpen, maar hiermee had de Sejm de procedure veranderd, hetgeen leidde tot een verzoek aan

het Constitutionele Hof om een uitspraak te doen over de wettigheid van de gewijzigde procedure.

In de kleine grondwet werden de bevoegdheden van en betrekkingen tussen parlement, president en regering vastgelegd. De wet was bedoeld om er zeker van te zijn dat de hoogste staatsorganen efficiënter zouden werken en om te garanderen dat er tussen hen geen conflicten zouden ontstaan. Krachtens de kleine grondwet kon de regering de behandeling van dringende wetten in de Sejm bespoedigen en gebruik maken van speciale bevoegdheden om decreten uit te vaardigen. De president zou niet langer het recht hebben een motie in te dienen om het ontslag van de regering te eisen.

De constitutionele commissie van de Nationale Assemblée, die een volledige nieuwe („grote”) grondwet moest opstellen, begon op 17 november met haar werkzaamheden. Walesa, die deze zitting bijwoonde, verklaarde na afloop dat hij na inwerkingtreding van de nieuwe grondwet meteen zou aftreden, om te bewijzen dat de nieuwe grondwet niet aan hem was aangepast.

Op 8 december trad de in november door Walesa ondertekende voorlopige „kleinegrondwet” in werking.

Diezelfde dag verklaarde premier Hanna Suchocka dat ze uitgebreid gebruik zou maken van de extra volmachten die haar krachtens de kleine grondwet verleend werden, waaronder het orders geven aan ministers dat voorheen niet mogelijk was.

Partijpolitieke ontwikkelingen

Op 20 september werd de oprichting van een rechtse Coalitie voor de Republiek (KdR) bekendgemaakt. Deze coalitie werd geleid door voormalig premier Jan Olszewski, de voormalige ministers van defensie Jan Parys en Romuald Szeremietiew en voormalig minister van binnenlandse zaken Antoni Macierewicz. Zij waren allen lid van de vorige regering die had moeten aftreden naar aanleiding van een schandaal over de ontmaskering van vermeende communistische collaborateurs (zie pag. 612/1 e.v.-'92). In een toespraak ter gelegenheid van de presentatie van de partij waarschuwde Olszewski voor de gevaren van een uitstel van „het zuiveringsproces”.

Op 20 september verloor de Democratische Unie (UD), die deel uitmaakte van de regeringscoalitie, haar status als grootste parlementspartij, toen zes afgevaardigden, aanhangers van het rechtse Forum van het Democratisch Recht, uit de UD stapten. De oppositionele Democratisch Linkse Alliantie werd daarmee de grootste parlementspartij (zie pag. 758/1/2-'92 voor een verdelingstabel van de Sejm-zetels).

Sociaal-economisch programma van de regering

Op 8 oktober presenteerde premier Hanna Suchocka in de Sejm het sociaal-economisch programma dat haar regering had opgesteld na in juli aan de macht te zijn gekomen (zie pag. 757/3-'92).

Volgens de *Financial Times* van 9 oktober waren de prioriteiten van de regering „terugdringing van het groeiende begrotingstekort, versnelling van de privatisering van staatsbedrijven, depolitisering van loononderhandelingen en ondersteuning van het door de export gestimuleerde herstel van de industriële productie zonder de inflatie aan te wakkeren”. Het nieuwe plan werd opgesteld in overleg met het Internationale Monetair Fonds (IMF), dat in september 1991 de betalingscrisis krachtens een in april 1991 gesloten kredietakkoord had bevroren (zie pag. 674/2/3-'91). Het afsluiten van een nieuw overbruggingsakkoord met het IMF van 18 maanden werd beschouwd als een essentiële voorwaarde voor de geslaagde afronding van gesprekken met commerciële banken over de vernieuwing van de \$ 12,2 mrd grote schuld van Polen.

Suchocka verklaarde: „Na drie jaar hervormingen staan we op een keerpunt. Tot nu toe hebben we het systeem opnieuw opgebouwd. (...) Polen, het eerste (land in Oost-Europa) dat hervormingen in gang zette, begint als eerste uit de recessie te komen”. Zij waarschuwde echter „het feit dat we het pad van economische ontwikkeling betreden, betekent niet dat we een snelle stijging van de levensstandaard kunnen verwachten”.

De industriële productie, met inbegrip van de staatsindustriën, was in april gaan stijgen na twee jaar teruggang waarin de productie meer dan gehalveerd was ten opzichte van de periode van voor 1989. De Poolse export, die concurrerender was geworden door de daling van de reële lonen en de waardedaling van de zloty, steeg in de eerste helft van 1992 met 12,5 procent tot \$ 6,88 mrd. De import daalde met 8 procent. Het handelsoverschot steeg tot \$ 976 mln met een betalingsbalansoverschot op de lopende rekening van \$ 389 mln. De inflatie bedroeg in juli 1992 41 procent (tegen gemiddeld 60 procent in 1991). De werkloosheid was eind september 13,8 procent.

Het nieuwe regeringsprogramma voorspelde een toename van het geplande begrotingstekort over 1992 van 63.500 mrd zloty tot bijna 82.000 mrd zloty (\$1=14.199,4 zloty op 3 oktober 1992). De inkomsten uit omzet- en inkomstenbelasting en privatisering waren lager dan verwacht. Het nieuwe programma voorzag in een verhoging van de omzetbelasting van gemiddeld 3 procent, de invoering van BTW, de verbetering van belastinginvordering in 1993 en een tijdelijke toeslag van 10 procent op 75 procent van de Poolse import. De regering stelde voor de uitgaven over de hele linie terug te brengen met 3,5 procent en de pensioenen minder te laten stijgen dan de inflatie.

Na een debat van dertien uur werd op

Premier Hanna Suchocka.

10 oktober met 171 tegen 159 stemmen en acht onthoudingen een motie verworpen die het programma afkeurde.

Op 17 oktober keurde de Sejm met 166 tegen 163 stemmen en acht onthoudingen de richtlijnen goed die Suchocka op 9 oktober had gepresenteerd. De Sejm verwierp echter bezuinigingen op de pensioenen (waardoor de overheidsuitgaven eind 1992 1.800 mrd zloty lager zouden uitvallen en in 1993 23.000 mrd zloty). De regering kwam op 20 oktober met alternatieve voorstellen voor bezuinigingen op het gebied van huisvesting, vervoer en landbouw.

Op 20 oktober hechtte de Senaat zijn goedkeuring aan de richtlijnen van het door de Sejm geamendeerde programma

Aanpassing van begroting voor 1992 goedgekeurd

Op 6 november keurde de Sejm met een meerderheid van 43 stemmen de wijzigingen van de begroting voor 1992 goed die door de regering waren ingediend.

De begroting werd van groot belang geacht voor mogelijke overeenkomsten met het Internationale Monetair Fonds (IMF) over nieuwe leningen. De wijzigingen maakten de weg vrij voor een hogere omzetbelasting en ingrijpendere bezuinigingen op de uitgaven, maar zorgden tevens voor een verhoging van het toegestane begrotingstekort tot 81.840 mrd zloty. Dit kwam neer op bijna 7,5 procent van het bruto nationaal product (BNP), terwijl aanvankelijk met het IMF een percentage van 5 procent was overeengekomen. Zonder de wij-

zigingen zou het begrotingstekort echter 20.000 mrd zloty hoger zijn uitgevallen.

Ondanks het hogere tekort uitten de IMF-functionarissen, die in Warschau overleg voerden met de Poolse regering, hun tevredenheid over de uitslag van de stemming in de Sejm. Zij beschouwden het als een teken dat de regering in staat was haar programma door het parlement te loodsen.

Op 19 november keurde de regering de ontwerp-begroting voor 1993 goed, die een tekort van 81.000 mrd zloty, ofwel 5,1 procent van het BNP, kende.

Overeenkomst met IMF over overbruggingskrediet

Op 24 november bereikten de Poolse regering en het IMF in beginsel overeenstemming over de voorwaarden die verbonden waren aan een nieuwe grote lening voor de periode tot eind 1993; het krediet moest nog worden goedgekeurd door het bestuur van het IMF en door de Sejm. Wanneer het akkoord definitief zijn beslag had gekregen, zou het het pad moeten effenen voor hervatting van de sinds juni 1991 opgeschoten besprekingen met westerse commerciële banken over vermindering van de schuldenlast. Het IMF had de samenwerking met Polen in 1991 bevroren, omdat de regering de toegestane limieten voor inflatie en het begrotingstekort had overschreden.

Goedkeuring van nieuw defensiebeleid

De Nationale Defensiecommissie (waar-

van Walesa voorzitter was en de premier en enkele andere ministers deel uitmaakten) aanvaardde op 2 november een nieuwe beginselverklaring voor het Poolse defensiebeleid.

Uitgangspunt vormde de veronderstelling dat het land geen natuurlijke vijanden kende en geen aanspraken maakte op territorium van zijn buurlanden. De veiligheid van Polen op de lange termijn zou besloten liggen in de vorming van een Euroatlantisch veiligheidssysteem. Tevens werd bevestigd dat het toekomstige lidmaatschap van de NAVO (Noordatlantische Verdragsorganisatie) nog steeds tot de doelstellingen behoorde. Het defensiebeginsel wees op de risico's die de regionale conflicten in de voormalige Sowjet-Unie voor het land vormden.

Mijnwerkersstaking in Silezië

Een vrijwel totale staking van de mijnwerkers gedurende de tweede helft van december vormde een ernstige uitdaging aan het economische en industriële beleid van de regering.

De regering had op 2 december een reorganisatieplan voor de mijnbouw gepresenteerd. Over een periode van tien jaar zouden 150.000 mijnwerkers ontslagen worden en daarmee zou het totale aantal banen met bijna de helft vermindert worden. De kolenwinning zou echter op een constant niveau van 133 mln ton blijven, omdat de productie verdubbeld zou worden. De mijnen zouden worden gereorganiseerd tot zeven holding-vennootschappen om winstgevende mijnen te dwingen verlieslijdende mijnen, die tweederde van de in totaal 63 mijnen vertegenwoordigden, te steunen.

Op 8 december maakten leiders van de vakbond Solidariteit bekend dat besprekingen met de regering over compensatiemaatregelen voor de stijgende kosten van levensonderhoud, zoals een gematigde loonbeheersing en een verhoging van het minimumloon en de pensioenen, op niets waren uitgelopen. Op 14 december volgde een twee uur durende „waarschuwingstaking" door leden van Solidariteit. De protestactie in de Silezische mijnen liep in de dagen daarna uit op een onafgebroken staking die door de meeste vakbonden gesteund werd. De bonden eisten een herziening van het reorganisatiebeleid van de regering, de oprichting van een fonds om de kolenindustrie te redden en een handhaving van de vaste koopkracht. Op 17 december was in 66 van de 70 Silezische mijnen het werk stilgelegd. De mijnwerkers werden gesteund door stakende spoorwegaarbeiders die het vrachtvervoer per spoor lamlegden.

Op 17-19 december hield de Sejm een spoeddebat over de situatie in de mijnindustrie. De afgevaardigden besloten uiteindelijk met 166 tegen 165 stemmen het regeringsplan te verwerpen.

Op 28 december werd er een compromisoplossing gevonden voor de spoorwegstaking, die al op 22 december was

opgeschort. Op 30 december schortte de regering met ingang van 1 januari 1993 de export van kolen om geroezemoeden over te houden voor de binnenlandse energievoorziening. Op 31 december bereikten Solidariteit en de regering een akkoord over de beëindiging van de staking.

Krachtens het akkoord zou de regering de mijnindustrie helpen haar schuldenlast te verlichten en fondsen vrijmaken voor herstructurering. Wel werd benadrukt dat aan de loonissen van de mijnwerkers, waaronder een gelijkschakeling van de lonen bij de diverse mijnen, niet was toegegeven. Het exportverbod werd opgeheven. Om de staking definitief te beëindigen, moesten de mijnwerkers op 4 januari 1993 nog instemmen met het akkoord.

Oprichting Conservatieve Partij

Op 6 december verenigden het Forum van het Democratische Recht (FPD, dat zich in september van de Democratische Unie had afgesplitst, zie boven), de Republikeinse Coalitie en de Conservatief-liberale Groep van Opper-Silezië en Zagłębie zich tot de Conservatieve Partij (PK).

Aleksander Hall, de leider van de FPD, werd gekozen tot voorzitter van de nieuwe partij, die zich zou richten op handhaving van traditionele waarden, vernieuwing van de burgermaatschappij en liberalisering van de economie.

In een brief aan de oprichters van de PK verklaarde Suchocka te hopen dat de nieuwe partij zich binnen het kader van de Poolse Conventie (een groepering die nu bestond uit de PK - als opvolger van de FDP - en twee leden van de regeringscoalitie, namelijk de Christelijke Boerenalliantie en de Christen-Democratische Partij) zou ontpoppen tot een stabiel lid van de regeringscoalitie.

Sejm-commissie keurt ontwerpabortuswet goed

Een speciale commissie van de Sejm aanvaardde op 12 november een ontwerpwet waarin abortus (krachtens een wet uit 1956 op verzoek mogelijk, zie pag. 613/2-'92 voor later ingestelde beperkingen) als misdaad werd bestempeld. Er werd een gevangenisstraf van twee jaar ingevoerd voor het uitvoeren en ondergaan van een abortus.

Tegenstanders van dit wetsvoorstel richtten op 13 november een commissie op onder voorzitterschap van Zbigniew Bujak, Solidariteitslid van het eerste uur die namens de Arbeidersunie zitting had in de Sejm, om campagne te voeren voor een nationaal referendum over deze kwestie.

Zowel Walesa als premier Hanna Suchocka verzetten zich tegen een referendum. De partij

van Suchocka, de Democratische Unie (UD), toonde zich voorstander van een referendum, maar Suchocka zelf was bang dat de regeringscoalitie in gevaar zou komen, omdat de Christelijke Nationale Unie (ZChN), die grotendeels verantwoordelijk was voor de ontwerpwet tegen abortus, deel uitmaakte van de regeringscoalitie. Op 27 november werden de fractievoorzitters van de CD en de ZChN het er echter over eens dat meningsverschillen over de abortuskwestie niet tot de val van de regering zouden moeten leiden.

Abortuswet aanvaard

Op 7 januari 1993 keurde de Sejm een wet goed die de mogelijkheden om een abortus te ondergaan beperkte. Toch was deze wet minder streng dan de versie die eerder door de beoordelingscommissie was goedgekeurd (zie boven). Op 30 januari werd het wetsvoorstel in de Senaat met een meerderheid van één stem aanvaard. De wet zou pas van kracht worden na ondertekening door president Lech Walesa.

Voor de stemming over het wetsvoorstel had de Sejm een motie voor een referendum over abortus verworpen (zie boven). Half december was een petitie voor een dergelijk referendum reeds door 780.000 mensen ondertekend.

De uitslag van de stemming in de Sejm op 7 januari luidde als volgt: 213 stemmen vóór, 171 tegen en 29 onthoudingen. In tegenstelling tot het wetsvoorstel dat eerder door de commissie was goedgekeurd, ontbrak in deze versie de paragraaf waarin zwangere vrouwen die een abortus ondergingen, als misdadigers werden betiteld. Bovendien zouden artsen die een abortus uitvoerden niet strafbaar zijn als het leven van de vrouw in gevaar was, de zwangerschap het gevolg was van verkrachting of incest, of als uit onderzoeken was gebleken dat de foetus blijvend letsel had opgelopen.

Op 28 februari werd bekendgemaakt dat 1.3 mln mensen een petitie hadden ondertekend waarin werd opgeroepen tot een referendum over het strafbaar stellen van abortus

Op 16 maart werd de abortuswet, die op 15 februari door president Walesa was ondertekend, van kracht.

Handvest voor Rechten en Vrijheden

Op 21 januari 1993 presenteerde president Walesa in de Sejm een Handvest voor Rechten en Vrijheden.

Hij verklaarde dat het handvest was bedoeld om de fundamentele burgerrechten in de grondwet te garanderen en de burgers te beschermen tegen machtsmisbruik van de staat. In het handvest werd censuur verboden, het recht op privacy vastgelegd, de gedwongen assimilatie van minderheden afgeschaft en de burgers het recht toegekend om hun persoonlijke dossiers bij de overheid in te zien en zo nodig te corrigeren. Burgers konden een wetsvoorstel indienen als zij door ten minste

100.000 kiezers werden gesteund, of een referendum eisen, wanneer dit ondersteund werd door 500.000 kiezers. De Sejm aanvaardde bij de eerste lezing het ontwerp handvest met 251 tegen 12 stemmen, waarna het verder door de commissiewerd behandeld.

Nieuwe omroepwet. Mediawet

Op 15 oktober 1992 keurde de Sejm wetgeving goed die een eind maakte aan het staatsmonopolie op radio- en televisieuitzendingen.

De wet, waaraan drie jaar was gewerkt, schiep het kader voor de legale activiteiten van particuliere radio- en televisiestations en voor een onafhankelijk publiek omroepbestel. Op de onafhankelijkheid daarvan zou worden toegezien door een nationale omroepraad, bestaande uit negen personen van wie er vier door de Sejm gekozen zouden worden, drie door de president en twee door de Senaat. Een motie dat de publieke omroep „het christelijke waardenstelsel (moest) respecteren" werd verworpen met één stem verschil. „De religieuze gevoelens van kijkers" moesten echter gerespecteerd worden door de publieke en particuliere omroep en de zendmachtiging kon worden ingetrokken als programma's een bedreiging vormden voor „de nationale cultuur of de staatsveiligheid en de landsverdediging". De wet moest nog goedgekeurd worden door de Senaat en de president.

Minister van verbindingen Krzysztof Kilian liet op 9 oktober weten dat er in Polen 41 illegale zendstations actief waren en dat tijdelijke zendmachtigingen waren verleend aan 19 radio- en televisiestations die voor het grootste deel eigendom waren van de katholieke kerk.

Op 15 oktober keurde de Sejm eveneens wetgeving goed die richtlijnen gaf voor radio- en televisieuitzendingen en commerciële stations toestond.

Ondertekening van radio- en televisiewet

Op 13 januari 1993 ondertekende president Walesa een wet die een einde maakte aan het staatsmonopolie op radio en televisie. Met de ondertekening werd de wet van kracht. De Sejm had op 29 december een wijzigingsvoorstel van de Senaat goedgekeurd, waarin was vastgelegd dat de omroep de christelijke waarden moest respecteren. Bij een eerdere lezing had de Sejm een dergelijk wijzigingsvoorstel verworpen.

Nieuwe organisatie van vakbonden

Vijf vakbonden, die boeren, mijnwerkers, treinmachinisten en arbeiders in de koperindustrie vertegenwoordigden, richtten op 20 januari een nieuwe organisatie op van onafhankelijke vakbonden met in totaal ongeveer 600.000 leden. Hoewel de leiders van de nieuwe

organisatie het a-politieke karakter van de nieuwe organisatie onderstreep-ten, verklaarden zij toch zich tegen de regering te zullen verzetten.

Ramp met veerboot

Op 14 januari vond het ernstigste veerbootongeluk in de geschiedenis van Polen plaats, toen de Jan Heweliusz in een zware storm voor de kust van het Duitse eiland Rügen verging. De veerboot was op weg van de Poolse havenstad Swinoujscie naar de Zweedse havenstad Ystad. Van de 63 opvarenden kwamen er 54 om het leven. Dezelfde dag maakte de regering bekend dat een commissie onder voorzitterschap van vice-premier Paweł Łaczkowski een onderzoek zou instellen.

Begroting voor 1993 goedgekeurd

Op 12 februari 1993 keurde de Sejm met 230 tegen 207 stemmen en drie onthoudingen de begroting voor 1993 goed. Tijdens de begrotingsdebatten had premier Hanna Suchocka de Sejm te verstaan gegeven dat de regering zou aftreden als de afgevaardigden een onrealistische begroting zouden goedkeuren. President Lech Wałęsa had op 11 februari verklaard dat hij het parlement zou ontbinden en verkiezingen zou uitschrijven als de regeringsbegroting niet zou worden goedgekeurd.

De mocrderheid van de afgevaardigden van Solidariteit binnen de Sejm stemde vóór. hoewel het nationale comité van Solidariteit een resolutie had goedgekeurd waarin zij werden opgeroepen de begroting te verwerpen.

In de begroting werd het geplande begrotingstekort beperkt tot 81.000 mrd zloty (\$ 1 = 16.427,4 zloty op 15 februari 1993). ofwel vijf procent van het bruto nationaal produkt (BNP) met een inflatie van 32 procent op jaarbasis. Deze limiet voor het begrotingstekort was eerder overeengekomen met het Internationale Monetair Fonds (IMF, zie boven) en de goedkeuring van de begroting schiep de voorwaarden voor een overbruggingsakkoord met het IMF.

Op 19 februari keurde de Senaat de begroting zonder wijzigingen goed. Diezelfde dag dreigde Wałęsa zijn veto over de begroting uit te spreken, als de regering geen rekening zou houden met de klachten van mijnwerkers en andere arbeiders in Silezie, die de dag daarvoor een 24-uurs-staking hadden gehouden uit protest tegen een nieuwe wet die echtgenoten afzonderlijk belaste. Op 22 februari ondertekend? Wałęsa de begroting echter.

Tegenstanders van Wałęsa richten comité op

Op 16 februari kondigden prominente

politici de oprichting van een Comité ter Verdediging van de Democratie aan. Daarmee trachtten zij hun anti-Wałęsa-campagne te koppelen aan de door hen geëiste vervroegde presidentsverkiezingen. Tot de leden van het comité behoorden Jaroslav Kaczyński, de voorzitter van de Centrum-Alliantie, en vooraanstaande politici die tussen december 1991 en juni 1992 deel hadden uitgemaakt van de regering van Jan Olszewski.

Kaczyński (voorheen een van de trouwste aanhangers van Wałęsa) en zijn medestanders waren van mening dat Wałęsa bezig was met steun van leden van het voormalige communistische regime een dictatuur in het leven te roepen. Bovendien beschuldigden zij Wałęsa en enkele van zijn naaste medewerkers ervan vóór de wisseling van het regime in 1989 agenten of informanten van de communistische veiligheidsdienst te zijn geweest. Op 27 januari verlangde Wałęsa dat alle dossiers die de veiligheidsdienst over hem had aangelegd aan een onafhankelijk onderzoek werden onderworpen. De voorzitter van het Hooggerechtshof, Adam Strzembosz, en minister van binnenlandse zaken Andrzej Milczanowski wezen zijn verzoek op wettelijke gronden af. Strzembosz riep de Sejm op een speciale wet goed te keuren waardoor de zaak-Wałęsa onderzocht zou kunnen worden.

Nieuwe minister van cultuur

Op 9 februari stemde Wałęsa in met de benoeming van Jerzy Goral tot minister van kunst en cultuur. Goral was voorgedragen door de Christelijk-Nationale Unie (ZChN), die deel uitmaakte van de regeringscoalitie, nadat Wałęsa de oorspronkelijke kandidaat van de ZChN, Zbigniew Klajnert, had afgewezen.

Door Wałęsa's verzet tegen de benoeming van Klajnert (die daarop zijn kandidatuur introk) dreigde er even een constitutionele crisis, aangezien Wałęsa zich krachtens de „kleine grondwet” (zie boven) alleen mocht bemoeien met de benoeming van de ministers van defensie, binnenlandse zaken en buitenlandse zaken. Aansluitend gaf Wałęsa toe dat hij een „tactische vergissing” had begaan door de kandidatuur van Klajnert af te wijzen. Door de benoeming van Goral werd een portefeuille bezet die sinds de vorming van de regering-Suchocka in juli 1992 vacant was gebleven (zie pag. 757/3 e.v.-'92).

Akkoord over staatsbedrijven

Op 22 februari ondertekenden de regering, zeven vakbonden (waaronde Solidariteit en de Nationale Vakbondsaliantie of OPZZ) en de Confederatie van Poolse Werkgevers het akkoord over de privatisering van staatsbedrijven (zie boven). Twee andere vakbondsorganisaties, Solidariteit '80 en de Federatie van Mijnwerkersvakbonden, verwierpen het verdrag.

Staking in regio Lodz

Op 25-27 februari vond in de provincie Lodz een 48-uurs-staking plaats, waarbij het openbaar vervoer en 200 bedrijven betrokken waren. De staking was onder meer georganiseerd uit protest tegen het feit dat de regering geen gevolmachtigde instantie had benoemd die de economie van de regio zou herstructureren.

Nieuwe leider van Partij van Bierliefhebbers

Op 28 februari werd Janusz Rewiński, de voorzitter van de Poolse Partij van Bierliefhebbers (PPPP), die bij de algemene verkiezingen voor de Sejm in oktober 1991 16 zetels veroverd had (zie pag. 153/3 e.v.-'92), tijdens een buitengewoon partijcongres van zijn functie ontheven en uit de partij gezet. Hij werd beschuldigd van verduistering van partijfondsen en van manipulatie, omdat hij de PPPP-parlementariërs de zijde had laten kiezen van de afgevaardigden van het Poolse Liberale Programma in de Sejm, samen met het Liberale Democratische Congres. Leszek Bubel werd benoemd tot de nieuwe PPPP-voorzitter.

Privatiseringsvoorstel verworpen

Op 18 maart verwierp de Sejm onverwacht het in juni 1991 gelanceerde (zie pag. 67512-'91) wetsvoorstel over de „grootscheepse privatisering” met 203 tegen 181 stemmen en negen onthoudingen.

Het wetsvoorstel voorzag in de overdracht van naar schatting 600 staatsbedrijven naar investeringsfondsen die zouden worden beheerd door buitenlandse managers. De aandelen zouden tegen hun nominale waarde aan de bevolking verkocht worden en de fondsen zouden na tien jaar worden opgeheven. Daarna zou de opbrengst onder de aandeelhouders verdeeld worden. De verworping van het wetsvoorstel, dat een belangrijke voorwaarde vormde voor het overbruggingskrediet dat het Internationale Monetair Fonds (IMF) eerder die maand had goedgekeurd (zie onder), werd beschouwd als een bewijs voor de kwetsbaarheid van de zeven partijen tellende coalitie die sinds juli 1992 aan de macht was (zie pag. 757/3 e.v.-'92).

Niettemin verklaarde premier Hanna Suchocka op 22 maart dat de regering niet kon toestaan dat „politieke spelletjes de hervormingen ondermijnen” en op 30 maart keurde de regering een gewijzigd wetsvoorstel goed dat aan de Sejm zou worden voorgelegd. Op 2 april

EUROPA

begonnen de debatten over het herziene wetsvoorstel. Diezelfde dag werd een motie om minister van privatisering Janusz Lewandowski te ontslaan, verworpen.

Het herziene wetsvoorstel verdeelde het programma in twee fases. In de eerste fase zouden 200 bedrijven worden ondergebracht in vijf a acht fondsen. Alleen gepensioneerden en ambtenaren zouden in aanmerking komen voor deze aandelen om hen schadeloos te stellen voor de later illegaal verklaarde bezuinigingen die in 1991 waren doorgevoerd door een geïndexeerde herwaardering van de pensioenen en de ambtenarsalarissen (zie ook pag. 611/3-'92). In de tweede fase zouden 400 bedrijven worden ondergebracht in 15 andere fondsen die open zouden staan voor alle Poolse staatsburgers. Deze aandelen zouden verkocht worden tegen een bedrag dat omgerekend minimaal 5 procent van het gemiddelde loon bedroeg (en niet 10 procent, zoals eerder was voorgesteld). De regering weigerde gehoor te geven aan de bezwaren van nationalistische partijen en hield vast aan haar standpunt dat de fondsen beheerd zouden moeten worden door westerse adviseurs.

Overbruggingskrediet IMF

Na de goedkeuring van de begroting voor 1993 in februari (zie boven) ging de raad van bestuur van het IMF er op 8 maart mee akkoord dat Polen een overbruggingskrediet ter waarde van 476 mln SDR's (ongeveer \$ 655 mln) verstrekt zou worden. Op verzoek van de regering zou 25 procent van iedere uitgekeerde krediettermijn apart worden gezet voor schuldsaneringsoperaties.

Een in april 1991 goedgekeurd krediet met een looptijd van drie jaar was in oktober 1991 opgeschort, omdat de regering niet had kunnen voldoen aan de eisen van het IMF (zie pag. 610/1-'92).

Naar verwachting zou het akkoord de weg vrijmaken voor een krediet van de Wereldbank en voor een schikking die de Poolse buitenlandse schuld aan de „London Club” van commerciële banken - waar in totaal een bedrag van \$ 12,1 mrd mee gemoeid was - terug moest dringen.

Aftreden van minister van justitie

Op 11 maart trad Zbigniew Dyka af als minister van justitie. Op 17 maart werd hij opgevolgd door Jan Piatkowski, die evenals Dyka lid was van de Christelijk-Nationale Unie (ZChN). Op 27 januari had Suchocka Dyka voor één maand geschorst en deze schorsing daarna verlengd. Hij was bekritiseerd omdat hij er niet in geslaagd was grote financiële schandalen en corruptieschandalen op te lossen.

Ontwikkelingen in de partijpolitiek

Tegen de achtergrond van een voortdurende herschikking van allianties en partijen zag de zetelverdeling van de grootste partijen binnen de Sejm er eind maart aldus uit: Democratisch Linkse Alliantie (SLD) - 58 zetels; Democratische Unie (UD) - 57 zetels; Poolse Liberale Programmacoalitie - die bestond uit het Liberaal-Democratisch Congres (KLD) en het Pools Economisch Programma (PPG) - 49 zetels; Poolse Boerenpartij (PSL) - 49 zetels; Confederatie voor een Onafhankelijk Polen (KPN) - 46 zetels; Christelijk-Nationale Unie (ZChN) - 44 zetels; Poolse Conventie (zie ook boven) - 28 zetels; Solidariteit - 26 zetels; Centrum-Alliantie (PC) - 24 zetels (zie pag. 758/1/2-'92 voor de zetelverdeling medio 1992 en pag. 760/2-'92 en boven voor latere veranderingen).

Op 27 februari had de Poolse televisie gemeld dat er een oprichtingscongres had plaatsgevonden van de Christelijke Nationale Beweging-Poolse Actie (RChN-AP). De nieuwe partij werd geleid door Antoni Macierevicz, die in 1992 uit de ZChN was gezet (zie boven). Poolse Actie zou kunnen rekenen op de steun van drie Sejm-ledeil.

Op 4 maart meldde het Poolse Persbureau (PAP) dat op 27 februari de nieuwe Partij van Poolse Democratie (SDP) was opgericht. Deze door Ziemowit Gauski geleide partij bezette twee parlementszetels.

Boerenalliantie trekt zich terug uit regering

Op 28 april trok de Boerenalliantie (PL) zich terug uit de in juli 1992 geformeerde zeven partijen tellende centrum-rechtse coalitie onder leiding van Hanna Suchocka (zie pag. 757/3 e.v.-'92) uit protest tegen het landbouwbeleid van de regering. PL-voorzitter Gabriel Janowski was op 8 april al afgetreden als minister van landbouw en voedselvoorziening, nadat de coalitie had besloten minimumprijzen voor tarwe en rogge in te voeren die beneden de marktprijs lagen.

Ook de twee andere PL-ministers dienden hun ontslag in. Het ging hier om minister van milieubescherming, natuurlijke grondstoffen en bosbouw Zygmunt Hortmanowicz en minister zonder portefeuille Jerzy Kaminski. Na het opstappen van de PL uit de regering wist het kabinet zich nog gesteund door 177 van de 460 leden van de Sejm.

Op 7 mei bekrachtigde het presidium van de Boerenalliantie (PL) met vijf tegen drie stemmen het in april genoemde partijbesluit uit de regering te stappen.

Op 10 mei aanvaardde Suchocka het ontslag van minister Zygmunt Hortmanowicz (hij werd opgevolgd door zijn onderminister Bernard Blaszczyk), maar weigerde het ontslag van minister Jerzy Kaminski, die geen plaatsvervanger had. Hij stapte echter nog dezelfde dag uit de PL.

Kieswet

Op 15 april keurde de Sejm met 239 tegen 132 stemmen en vier onthoudingen een kieswet goed die het parlementair stelsel stabiel moest maken door het aantal partijen dat in het parlement vertegenwoordigd was in te krimpen. Bij de laatste verkiezingen voor de Sejm in oktober 1991 hadden 29 partijen zetels veroverd.

De nieuwe wet moest nog worden goedgekeurd door de Senaat en door president Lech Walesa. Partijen zouden ten minste 5 procent van de in het hele land uitgebrachte stemmen moeten veroveren om in aanmerking te komen voor de zetels waarover in 391 kiesdistricten gestemd werd: allianties zouden ten minste 8 procent van de stemmen moeten veroveren. Om aanspraak te kunnen maken op de 69 zetels die werden verkozen op basis van stemmen die werden uitgebracht op nationale lijsten, zou een partijlijst ten minste 7 procent van de stemmen in een kiesdistrict moeten veroveren. Kandidatenlijsten konden pas geregistreerd worden in kiesdistricten als daarvoor 5.000 handtekeningen waren verzameld (voorheen 3.000). De verkiezingsdag zou worden verplaatst van zondag naar zaterdag.

Na de motie van wantrouwen tegen de regering (zie onder) keurde de Sejm op 28 mei de nieuwe kieswet goed, waardoor onder meer een kiesdrempel van 5 procent van kracht werd. Op 21 mei was het wetsvoorstel door de Senaat goedgekeurd. Een van de aangenomen amendementen op het wetsvoorstel hield in dat het aantal vereiste handtekeningen voor een kieslijst niet werd verhoogd van 3.000 naar 5.000. Walesa onterkende het wetsvoorstel op 1 juni.

Wetgeving inzake pensioenen en privatisering

Op 28 april verwierp de Sejm het door de Senaat goedgekeurde besluit om de indexering van pensioenen en invaliditeitsuitkeringen te verlagen. De meerderheid was groot genoeg om het besluit van de Senaat ongedaan te maken.

Minister van financiën Jerzy Osiatynski verklaarde dat hij de zaak aanhangig zou maken bij het Constitutionele Hof, omdat het besluit van de Sejm indruiste tegen de in februari goedgekeurde begroting voor 1993 (zie boven). Door dit besluit van de Sejm zouden de uitga-

ven stijgen met 23.000 mrd zloty (\$ 1.4 mrd) en dit had weer tot gevolg dat het begrotingstekort hoger zou uitvallen dan de bovengrens die de internationale financiële gemeenschap hieraan gesteld had.

Op 30 mei weigerde Walesa de pensioenwet te ondertekenen die de Sejm op 28 april tegen de wens van de Senaat had aangenomen.

Op 30 april keurde de Sejm met 213 tegen 178 stemmen en 22 onthoudingen een privatiseringswet goed die betrekking had op circa 600 bedrijven. Een eerder wetsvoorstel was in maart verworpen, maar in een gewijzigde versie begin april opnieuw ingediend (zie boven voor bijzonderheden). De goedkeuring was te danken aan de steun van afgevaardigden van de voormalige communistische Democratisch Linkse Alliantie (SLD); van de PL-afgevaardigden stemden er negen vóór en acht tegen.

De privatiseringswet werd op 7 mei door de Senaat bekrachtigd en op 18 mei door Walesa ondertekend. De wet zou op 1 juni in werking treden.

Proces over staat van beleg

Op 22 september 1992 verscheen generaal Wojciech Jaruzelski, de laatste Poolse communistische leider (van 1981 tot december 1990, toen Lech Walesa hem opvolgde als president), samen met 13 andere voormalige communistische leiders voor de Constitutionele Aansprakelijkheidscommissie op beschuldiging van het afkondigen van de staat van beleg in 1981. De Confederatie voor een Onafhankelijk Polen (KPN) had de zaak voor het gerecht gebracht, omdat de afkondiging van de staat van beleg in strijd met de grondwet zou zijn geweest. Jaruzelski nam de verantwoordelijkheid voor deze maatregel op zich, maar verklaarde dat de staat van beleg een veel groter kwaad, namelijk een invasie door de Sowjet-Unie, voorkomen had.

Nieuwe beschuldiging tegen Jaruzelski

Op 27 april 1993 werd generaal Wojciech Jaruzelski, door een openbare aanklager van de marine in Gdynia in de buurt van Gdansk beschuldigd van „het organiseren van acties” in december 1970 in Gdynia om een arbeidersopstand neer te slaan ten gevolge waarvan ten minste 44 mensen de dood vonden (zie pag. 801 e.v.-'70). Jaruzelski was in die tijd minister van defensie.

Op 10 maart begon een proces tegen 24 mensen die beschuldigd werden van betrokkenheid bij

de dood van negen mijnwerkers in Katowice op 17 december 1981 (zie pag. 380/1 e.v.-'87): onder de aangeklaagden bevond zich ook de voormalige minister van binnenlandse zaken, generaal Czeslaw Kiszczak. Het proces werd nog dezelfde dag verdaagd.

Corruptie

Op 18 februari waren zes mensen in staat van beschuldiging gesteld wegens fraude en verduistering. Deze zaak had betrekking op het Fonds voor de Aflossing van Buitenlandse Schulden (FOZZ), dat door functionarissen van het ministerie van financiën was gebruikt om de buitenlandse schuld van Polen tegen een gereduceerd tarief terug te kopen (zie pag. 151/2 en 152/2-'92). Op 25 maart meldde het Poolse persbureau PAP dat de directeur en de onderdirecteur van het FOZZ beschuldigd werden van het verduisteren van meer dan \$ 5 mln. Bovendien zouden zij de staat voor nog eens \$ 80 mln schade berokkend hebben.

Op 26 maart werden Grzegorz Wojtowicz, een voormalige directeur van de Poolse Nationale Bank die in september 1991 gearresteerd was (zie pag. 152/1/2-'92), en vier andere hooggeplaatste bankfunctionarissen in staat van beschuldiging gesteld wegens fraude en corruptie. Wojtowicz werd ervan beschuldigd door een falend toezicht op het banksysteem de schatkist bijna 138 mrd zloty (\$ 8.3 mln) te hebben laten verliezen.

Op 31 maart werd bekendgemaakt dat de aanklachten tegen Boguslaw Bagsik en Andrej Gasiorowski, de twee eigenaren van het bij illegale bankactiviteiten betrokken bedrijf Art-B (zie pag. 152/1/2-'92), waren opgeschort omdat beiden in augustus 1991 (kort voordat er een arrestatiebevel tegen hen was uitgevaardigd) naar Israël waren gevlucht en daarom niet in staat van beschuldiging konden worden gesteld.

Vijftigste verjaardag van opstand in getto van Warschau

Op 19 april vond een herdenkingsplechtigheid plaats ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de opstand in het getto van Warschau. Onder de aanwezigen bevonden zich Yitzhak Rabin (die als eerste Israëlische premier in Polen op bezoek was), de Amerikaanse vice-president Al Gore en de voorzitter van de Duitse Bundestag Rita Süsmuth.

De dag daan-ooi waren rooms-katholieke bisschoppen en rabbi's voorgegaan in een oecumenische dienst in de enige synagoge van Warschau, terwijl meer dan 50 antisemitische

actievoerders werden gearresteerd tijdens een neo-nazistische demonstratie.

Het Joodse Wereldcongres had zijn eisiging om de viering van de vijftigste verjaardag te boycotten uiteindelijk niet uitgevoerd. Het zag hiervan af, omdat het Vaticaan op 1 april besloten had dat de 11 carmelitessen die in een klooster woonden dat in 1984 was gebouwd op het terrein van het concentratiekamp Auschwitz (Osmiecim), verhuisd zouden worden naar een nabijgelegen klooster. Krachtens een in 1987 overeengekomen akkoord (zie pag. 78/1/2-'91) hadden de nonnen al moeten verhuizen, maar dat hadden ze nooit gedaan.

Arbeidsonrust

Na waarschuwingsstakingen in april gingen op 5 mei ongeveer 600.000 mensen in het onderwijs en de gezondheidszorg (ongeveer 40 procent van het totale personeel) in staking. Op 17 mei herhaalde Suchocka in een toespraak op de nationale televisie dat haar regering bereid was met Solidariteit te onderhandelen maar dat zij eraan vasthield het begrotingstekort niet boven de 5 procent van het BNP te laten stijgen, zoals door het IMF werd geëist.

Zij verklaarde: „Een algemene staking die tot de val van de regering en de ontbinding van het parlement leidt, lost niemand problemen op, maar maakt alles kapot wat we de afgelopen drie jaar hebben opgebouwd.”

De lonen in de overheidssector waren gedurende de voorafgaande drie jaar tot onder het nationale gemiddelde gedaald. Onderwijzers eisten Zł 600.000 per maand extra naast hun gemiddelde loon van Zł 2.1 mln, plus de uitbetaling van de inflatiestijging in 1991. De begroting voor 1993 voorzag in een loonsverhoging van Zł 100.000 per maand (\$ 1 = Zł 16.964,8 op 28 mei 1993). In de gezondheidszorg lagen de lonen zelfs nog lager.

Aangezien er geen oplossing voor het conflict werd bereikt, vroeg de nationale commissie van Solidariteit op 19 mei aan de parlement fractie van Solidariteit een motie van wantrouwen in te dienen (zie onder). De nationale commissie wachtte de uitslag van de stemming hierover af, alvorens een algemene staking uit te roepen (hoewel de afdeling Warschau op 20 mei een 24-uursstaking uitriep, die echter nauwelijks gehoor vond). In het onderwijs en de gezondheidszorg werd op 20 mei besloten de acties op te schorten.

Val van regering-Suchocka

Na een bewind van 11 maanden verloor de regering van Hanna Suchocka op 28 mei 1993 een door Solidariteit ingediende motie van wantrouwen met één stem verschil. De motie werd ingediend op aandringen van de nationale commissie van de vakbond Solidariteit omdat Suchocka onder geen beding wilde afwijken van de begroting voor 1993 en

EUROPA

weigerde tegemoet te komen aan de eisen van stakende werknemers in het onderwijs en de gezondheidszorg (zie bol en). Vóór de motie stemden 223 parlementsleden, tegen 198 en 24 onthielden zich van stemming (waardoor de vereiste absolute meerderheid van de 445 afgevaardigden die hun stem uitbrachten maar ternauwernood werd bereikt)

Uit de motie bleek dat de parlementsfractie van Solidariteit de regering-Suchocka niet langer steunde. Dit was wel het geval geweest bij het aantreden van de regering-Suchocka in juli 1992 en bij de stemming over de begroting voor 1993 in februari (zieboven).

Vóór de motie van wantrouwen stemden onder meer ook de voormalige communistische Democratisch Linkse Alliantie (SLD) en de Poolse Boerenpartij (PSL). Beide partijen hadden met Suchocka besprekingen gevoerd over hun mogelijke deelname aan de regering. Opmerkelijk was dat Zbigniew Dyka, lid van de Christelijk-Nationale Unie (ZChN), een van de voornaamste regeringspartners, wel in het parlementsgebouw aanwezig was, maar niet aan de stemming deelnam. Eerder dat jaar was hij door Suchocka ontslagen als minister van justitie (zieboven).

Een half uur na de motie van wantrouwen bood Suchocka haar ontslag aan, dat echter door president Lech Walesa werd geweigerd; hij verzocht Suchocka aan te blijven als interim-premier. Walesa ontbond de Sejm op 31 mei en schreef op 2 juni verkiezingen uit voor zowel de Sejm als de Senaat, die op 19 september onder de nieuwe kieswet (zie onder) zouden worden gehouden.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. BEZOEK RUSSISCHE PREMIER

Op 2-3 oktober 1992 bracht de waarnemende Russische premier Jegor Gajdar een bezoek aan Polen waar hij besprekingen voerde met premier Hanna Suchocka en president Lech Walesa. (Voor de overhandiging van documenten over Katyn medio oktober, zie pag. 181/1-192)

Er werden akkoorden getekend over de bescherming van investeringen, samenwerking tussen de twee landen en samenwerking tussen St. Petersburg en enkele Poolse regio's. Ook werd gesproken over een oplossing voor de schuldaanspraken. Volgens de Poolse televisie was Polen Rusland \$ 1,5 mrd en 5 mrd converteerbare roebels schuldig, terwijl Rusland voor \$ 300 mln en 7 mrd converteerbare roebels bij Polen in het krijt stond.

Op 28 oktober verliet de laatste in Polen gestationeerde Russische gevechtseenheid het land. Er bleven echter 6.000 niet-strijders achter om de terugtrekking van Russische troepen uit Oost-Duitsland via Polen te coördineren. Deze

operatie moest voor het einde van 1993 voltooid zijn.

Principeakkoord over gaspijpleiding

Op 19 maart 1993 ondertekenden de Poolse en Russische regeringen een principeakkoord over de aanleg van een 4.000 kilometer lange gaspijpleiding van Siberië naar Duitsland. Het Poolse deel van de pijpleiding zou lopen van het bij de Pools-Russische grens gelegen Bialystok naar het bij de Duits-Poolse grens gelegen Frankfurt aan de Oder. Met de aanleg van de pijpleiding, die naar schatting \$ 3 mrd zou gaan kosten, zou in 1994 begonnen worden. In 2010 zouden de werkzaamheden voltooid moeten zijn.

Bezoek van premier Suchocka aan Duitsland

Op 5-6 november 1992 bracht premier Hanna Suchocka een werkbezoek aan Duitsland, waar zij sprak met kanselier Helmut Kohl en minister van buitenlandse zaken Klaus Kinkel.

Tijdens deze gesprekken benadrukte zij dat het noodzakelijk was dat de Europese Gemeenschap (EG) haar grenzen openstelde voor Polen en de andere landen van de Drie van Visegrad - Hongarije en Tsjechoslowakije. Zij herhaalde nog eens dat een lening van ECU 1 mrd voor de financiering van het Poolse begrotingstekort de economie van het land enorm zou helpen. Kohl zegde toe te streven naar integratie van Polen in de rest van Europa. De activiteiten van neo-fascistische groeperingen in Silezië (waar het grootste deel van de Duitse minderheid in Polen woonde) vormden eveneens onderwerp van gesprek.

Samenwerkingsverdrag op het gebied van defensie met Duitsland

Op 25 januari ondertekenden minister van defensie Janusz Onyszkiewicz en zijn Duitse collega Volker Ruhe in Bonn een bilateraal samenwerkingsverdrag op het gebied van defensie. (Zie pag. 460/1-'93 voor verdrag met Oekraïne.)

Betrekkingen met Oekraïne en Litouwen

Op 12-13 januari 1993 bracht premier Hanna Suchocka een bezoek aan Oekraïne, waar zij met haar Oekraïense ambtgenoot Leonid Koetsjma politieke en economische kwesties besprak. Tijdens het bezoek werden enkele samenwerkingsakkoorden op het gebied van economie en onderwijs ondertekend.

Op 24-26 mei 1993 bracht president Lech Walesa een bezoek aan Oekraïne,

waar hij besprekingen voerde met zijn ambtgenoot Leonid Krawtsjoek en met premier Leonid Koehma. Naar verluidt reageerde hij koel op een voorstel van Krawtsjoek voor een regionale veiligheidsmacht in Midden- en Oosteuropa, waaraan in het zuiden landen als Roemenië en Hongarije zouden moeten deelnemen en in het noorden de Baltische Staten, maar waarvan Rusland uitgesloten zou worden.

Er werden bilaterale akkoorden gesloten op onder meer de volgende gebieden: nucleaire veiligheid, economische samenwerking en de „hertoelating” van illegale asielzoekers. (Voor bezoek van Suchocka in januari, zie boven: voor Pools-Duits verdrag over asielzoekers zie onder DUITSLAND). Op 10 mei werd met de Tsjechische Republiek een soortgelijk verdrag over de hertoelating van asielzoekers getekend.

Op 7 januari voerde premier Suchocka in Suwalki, een gebied in het oosten van Polen waar een groot deel van de Litouwse minderheid woonde, besprekingen met de Litouwse premier Bronislovas Lubys. De ontmoeting vond plaats na een periode van spanningen tussen beide landen. Tijdens het onderhoud werd besloten dat Polen een ontwerp-samenwerkingsverdrag zou opstellen en dat er begonnen zou worden met de voorbereidingen voor een vrijhandelszone tussen de twee landen.

(Voorber. pag. 757/3 e.v.-1992)

SAN MARINO

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 30 mei 1993 veroverde de Christen-Democratische Partij (PDCS) bij de algemene verkiezingen 26 zetels in de Grote en Algemene Raad (één minder dan bij de verkiezingen van 1988, zie pag. 12/3 e.v.-'89). De tweede partij die sinds maart 1992 deel uitmaakte van de regering was de Socialistische Partij (PSS) en niet, zoals foutief stond vermeld op pag. 761/2-'92, de Sociaal-Democratische Partij (PSDS). De PSS veroverde 14 zetels (ook één minder dan het aantal zetels dat de Unitaristische Partij en de Socialistische Partij van San Marino, die later samengingen in de PS, bij de verkiezingen van 1988 veroverden).

De voormalige communisten, die zich in 1990 hadden omgedoopt tot de Progressieve Democratische Partij (PDP), veroverden elf zetels, terwijl drie kleinere

partijen die in totaal negen zetels veroverden. voor het eerst zitting namen in het parlement

Verkiezingsresultaten

	Stemmen	Zetels	
		1993	1988
PDCS	9.010	26	27
PSS	5.167	14	15*
PDP	4.046	11	18**
Democratische Volksalliantie	1.676	4	-
Democratische Beweging	1.148	3	-
Heropgerichte Communisten	731	2	-
Totaal	21.778	60	60

Bestaand uit twee partijen

** Als Communistische Partij

(Vorbereid. pag. 761/2-1992)

TURKIJE

WETTELIJKE HERVORMING RECHTSSYSTEEM. DE KOERDISCHE OPSTAND. TERRORISTISCHE ACTIVITEITEN

Op 19 november 1992 keurde het parlement een wet goed die de detentieperiode van verdachten die op hun proces wachtten, inkortte. Bovendien zouden verdachten voortaan tijdens hun verhoor overleg kunnen plegen met een advocaat. Op aandrang van president Turgut Ozal zou de wet echter niet van toepassing zijn op personen die van terrorisme of misdaden tegen de staat verdacht werden en zou zij ook niet gelden in provincies waar de noodtoestand van kracht was.

Op 12 november maakte de mensenrechtenorganisatie Amnesty International bekend dat in 1992 in het zuidoosten van Turkije tot dan toe inminstens 100 ongewapende burgers vermoord waren. De meesten van hen waren eerst bedreigd, gevangengehouden of gemarteld. Volgens de organisatie zouden er nog „bijna dagelijks“ politieke moorden plaatsvinden.

Op 22 november werd op de campus van de universiteit van Istanboel een politieman doodgeschoten. Vermoedelijk was dit het werk van de stadsguerrillagroepering Revolutionair Links (Dev Sol).

Aanhoudend offensief in Noord-Irak

Het Turkse offensief tegen de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) in Noord-Irak (zie pag. 27/1 e.v.-'93) bleef onverminderd doorgaan en eind oktober beheersten Turkse troepen de Hakurk-driehoek. Volgens Turkse berichten zouden begin november bij de verovering van de Haftanin-regio circa 1.000 rebellen gedood zijn. Naar schatting 1.000 PKK-strijders gaven zich over aan Iraakse Koerden, die hen naar kampen ten zuiden van de Turkse grens brachten.

Op 4 november verklaarde de Turkse chef van de generale staf, generaal Dogan Gures, dat bij het oktober-offensief 2.000 guerrillastrijders gedood waren. Dit offensief zou naar zijn zeggen nog twee weken duren; daarna zouden de operaties in het zuidoosten van Turkije geïntensiveerd worden.

Nadat het merendeel van de 20.000 Turkse soldaten zich half december had teruggetrokken uit Noord-Irak, waar zij een vijf weken durende operatie tegen de PKK-bases over de grens hadden uitgevoerd (zie pag. 29/3 e.v.-'93 en boven), voerde de luchtmacht in januari luchtaanvallen uit op andere bases in het zuidoosten van Turkije.

De Duitse journalist Stephan Waldberg werd op 2 januari in Diyarbakir (Zuidoost-Turkije) tot drie jaar en negen maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens steun aan de PKK

Koerden en Assyriërs in hongerstaking

Ongeveer 700 Koerden gingen op 24 januari in Brussel in hongerstaking om de aandacht te vestigen op „de tragische situatie waarin onze landgenoten verkeren en om de westerse publieke opinie bewust te maken van de naderende volkerenmoord“. Begin februari sloten leden van het Koerdische parlement in ballingschap zich bij hen aan.

Ongeveer 1.000 Koerdische gedetineerden gingen op 10 februari in hongerstaking in een gevangenis in Diyarbakir uit protest tegen fysieke mishandelingen en beperkingen van de bezoeksregeling.

In februari ging tevens een groep christelijke Assyriërs in hongerstaking aan de Universiteit van Amsterdam uit protest tegen wat zij noemden de systematische onderdrukking aan Assyriërs in Zuidoost-Turkije door het Turkse leger en de Hezbollah.

PKK staakt het vuren

Op 17 maart kondigde Abdullah Ocalan, de leider van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK), een eenzijdig staakt-het-vuren af dat om te beginnen zou duren van 20 maart tot 15 april. Hij bood aan in deze periode te onderhandelen over een politieke oplossing van het Koerdische conflict. Ocalan liet eerder eisen van de PKK vallen over een aparte Koerdische staat en over de erkenning van de PKK als politieke

macht. Zijn aanbod was aanvankelijk overgebracht aan de Turkse regering door Jalal Talabani, de leider van de (Iraaks-Koerdische) Patriotische Unie van Koerdistan (PUK).

Ocalan had op 19 maart in Damascus ook een ontmoeting met Kemal Burkay, zijn gematigde rivaal van de Socialistische Partij van Koerdistan. De twee besloten de handen ineen te slaan om het Koerdische probleem op te lossen.

Ocalans aanbod werd met gemengde gevoelens ontvangen. Minister Izmet Sezgin van binnenlandse zaken zei dat Turkije niet zou onderhandelen. Premier Suleyman Demirel waarschuwde dat de PKK zich eerst moest overgeven maar weigerde het vredesinitiatief op voorhand te verwerpen. Hij gaf te kennen dat de reactie van de regering ten dele zou afhangen van wat er zou gebeuren tijdens de viering van het Turkse nieuwjaar op 21 maart (in 1992 werden bij die viering ongeveer 90 betogers gedood door veiligheidstroepen in Koerdistan). Uiteindelijk verliep de viering betrekkelijk vreedzaam en werd een lente-offensief van het leger in het zuid-oosten uitgesteld, officieel vanwege de Ramadan.

De PKK en de Turkse Hezbollah hadden op 2 maart afgesproken elkaar tijdens de Ramadan-maand niet aan te vallen.

In maart liefde de regering weten van plan te zijn in de volgende vijf jaar \$ 18 mrd te investeren in het zuid-oosten. Daarmee moesten de problemen die het gevolg waren van de Koerdische opstand, worden aangepakt en zouden elk jaar ongeveer 176.000 banen worden geschapen om de migratie uit het gebied tot stilstand te brengen.

PKK verlengt staakt-het-vuren

PKK-leider Abdullah Ocalan verklaarde op 16 april dat het in maart afgekondigde staakt-het-vuren voor onbepaalde tijd werd verlengd. Deze beslissing kwam na besprekingen medio-maart tussen Ocalan en Jalal Talabani, de Iraaks-Koerdische leider van de PUK die eerder een ontmoeting had gehad met Ozal en Demirel.

In een reactie op deze bekendmaking herhaalde Demirel op 16 april dat „over de soevereiniteit van de Turkse republiek absoluut niet onderhandeld kan worden“

Op 10 april werd Sehydavut Yalcinkaya, een vooraanstaand lid van de pro-Koerdische Volkspartij van de Arbeid (HEP), door onbekenden doodgeschoten in Kiziltepe aan de grens met Syrië.

Arrestatie van Britse journalist

Op 18 mei werd bekendgemaakt dat de Britse free-lance journalist Andrew

Koerdische leiders tijdens een persconferentie in Bar Elias (Libanon) op 16 april. Daar werd de verlenging van het bestand met Turkije bekendgemaakt. V.l.n.r. Hamdish Recho, Jalal Talabani (PUK), Abdullah Ocalan (PKK), Kemal Burkay (PSK) en Ahmet Turk (HEP).

Penny bij de Turks-Iraakse grens was gearresteerd. De Turkse autoriteiten beschuldigden hem van „collaboratie” met de PKK.

PKK richt bloedbad aan onder ongewapende soldaten. Nieuw regeringsoffensief

Op 24 mei werden 33 ongewapende soldaten en vijf burgers door guerrillastrijders van de PKK in de provincie Bingöl gedood, nadat ze in een hinderlaag waren gelokt. De aanslag maakte een einde aan het eenzijdige staakt-het-vuren dat in maart was afgekondigd door PKK-leider Abdullah Ocalan. Volgens sommige Turkse persberichten hadden PKK-haviken onder de commandanten bevel gegeven tot het leggen van de hinderlaag zonder mede te delen van Ocalan.

Op de dag voor de aanslag hadden het kabinet en de Nationale Veiligheidsraad een gedeeltelijke amnestie afgekondigd voor PKK-guerrillastrijders, maar toen het nieuws over de aanslag bekend werd, werd de amnestie ingetrokken.

Turkse veiligheidstroepen die PKK-posities waren blijven aanvallen ondanks het staakt-het-vuren vergelden het bloedbad met een grootscheeps offensief in het zuidoosten van het land. Op 3 juni maakten de veiligheidstroepen bekend circa 150 guerrillastrijders te hebben gedood.

Escalatie Koerdische opstand

In juni was sprake van een ernstige escalatie van de negen jaar oude oorlog

tussen regeringstroepen en de separatistische opstandelingen van de PKK. Volgens berichten waren er in de periode tussen het mislukken op 24 mei van het in maart afgekondigde eenzijdige staakt-het-vuren (zie boven) en het uitroepen van een „totale oorlog” door PKK-leider Abdullah Ocalan op 8 juni meer dan 300 mensen gedood, onder wie PKK-militanten, regeringssoldaten en burgers.

Gedurende de rest van juni namen de gevechten in hevigheid toe. Op 11 juni werden in Erzurum en Tunceli twintig Koerden gedood. Op 13 juni kwamen nog eens twintig mensen, onder wie 17 Koerden, om het leven bij gevechten in de provincies Diyarbakir, Sirnak en Elazig. Op 28 juni werden bij vier bomaanslagen in de badplaats Antalya aan de Middellandse Zee 26 mensen gewond, onder wie twaalf buitenlandse toeristen; de PKK ontkende verantwoordelijk te zijn voor deze aanslag. Eind juni vonden volgens berichten nog eens ten minste 34 mensen de dood bij gevechten tussen de PKK en veiligheidstroepen in verscheidene steden in het zuidoosten van het land.

In wat veel leek op een zorgvuldig georganiseerde campagne vielen PKK-militanten op 24 juni Turkse diplomatieke missies en bedrijven aan in ten minste 18 steden in Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Groot-Erittannië, Zweden en Zwitserland. In de Zwitserse stad Bern viel één dode en bij betogingen in andere Europese steden werden verscheidene mensen gewond. Op 28 juni bezetten Koerdische demonstranten korte tijd VN-kantoren in de Australische stad Sydney.

Op 29 juni keurde de Nationale Assemblee de verlenging van de noodtoestand goed in tien provincies in het zuidoosten

Bomaanslagen

Op 27 december 1992 werd een persoon gedood bij een bomaanslag door het extremistische Revolutionair Links, waarbij in de haven van Istanboel een zeiljacht tot zinken werd gebracht. De Franse president François Mitterrand was twee dagen eerder voor een privé-bezoek aan boord van het jacht geweest.

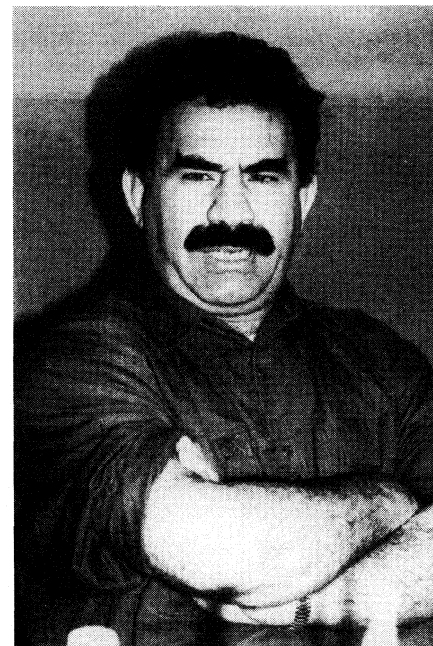
Op 5 december waren drie politiemannen gedood en 25 mensen gewond bij een aanslag op een touringcar in Antalya, waar de neek daarvoor twee leden van de Volkspartij van de Arbeid (HEP) waren vermoord.

Activiteiten van extreem links

De extreem linkse groep *ing Dev Sol*, waarvan in maart 1993 in Istanboel acht leden waren gedood door de politie, eiste de verantwoordelijkheid op voor een aanslag op een politiebuis in Istanboel waarbij op 18 maart tien politieagenten gedood werden. Op 16 maart ontploften dertig bommen die het Turkse Arbeiders- en Boerenbevrijdingsleger geplaatst had in Istanboel en vier andere steden.

Nieuw offensief van extreem links

De extreem linkse Turkse Revolutio-

PKK-leider Abdullah Ocalan maakt op 8 juni 1993 bekend het eenzijdige staakt-het-vuren te beëindigen en een „totale oorlog” te beginnen.

naire Communistische Unie (TIKB) eiste de verantwoordelijkheid op voor de moord op openbaar aanklager Ethem Ekin in Adana op 20 april 1993.

VERDERE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN. VERKIEZINGEN IN ISTANBOEL

Eind oktober 1992 vonden in Turkije verkiezingen plaats voor de nieuw opgerichte stadsdistrictsraden. Bij deze verkiezingen, waaraan werd deelgenomen door 800.000 kiezers in Istanboel en 200.000 kiezers in andere provincies, veroverde de de islamitisch-fundamentalistische Welzijnspartij (RP) 28 procent van de stemmen in Istanboel en in totaal 25 procent, terwijl de partij van het Juiste Pad (DYP) in totaal ongeveer 17 procent van de stemmen overde.

Turken per ongeluk gedood tijdens NAVO-oefening in Egeïsche Zee

Op 1 oktober 1992 lanceerde een Amerikaans vliegdekschip, de Saratoga, tijdens een oefening van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) in de Egeïsche Zee per ongeluk twee raketten. Een van deze raketten trof een Turkse torpedobootjager, de Muavenet, waardoor er onder de bemanningsleden vijf doden en 18 gewonden vielen. Uit een onderzoek bleek dat de kapitein en de bemanning van het Amerikaanse schip er tijdens de nachtelijke oefening stellig van overtuigd waren dat ze werden aangevallen.

Scheuring in ANAP

Op 1-2 december 1992 stapten ongeveer 70 afgevaardigden uit de belangrijkste oppositionele Moederlandpartij (ANAP, opgericht door president Turgut Ozal, maar sinds de verkiezingen van oktober 1991 in de oppositie). Zij verklaarden dat de partij in de greep verkeerde van militante rechts-extremisten en stelden de oprichting van een nieuwe partij voor onder leiding van Ozal.

Het vooruitzicht dat Ozal opnieuw direct betrokken zou raken bij de partijpolitiek, was een belangrijk discussiepunt geweest op het speciale ANAP-congres op 1 december. Die dag stapten de eerste 16 mensen uit de partij na een mislukte poging om partijleider Mesut Yilmaz af te zetten en te vervangen door de conservatievere Ahmet Kececiler.

Intussen was de meerderheid van de regeling gedurende het afgelopen jaar teruggelopen van meer dan veertig naar vijf doordat afgevaardigden de diverse coalitiepartijen hadden verlaten.

Moord op journalist. Onderzoek naar betrokkenheid van Iran

Ugur Mumcu, een vooraanstaande journalist van de linkse krant *Cumhuriyet* en een uitgesproken criticus van het islamitisch fundamentalisme, kwam op 24 januari 1993 in Ankara door een autobom om het leven. Verscheidene islamitische groeperingen eisten de aanslag op. De moord op Mumcu leidde tot ongekende uitbarstingen van publieke woede tegen het islamitisch fundamentalistische Iran. Op 25 januari trokken duizenden mensen in een demonstratie door de stad, evenals bij de begrafenis van Mumcu op 27 januari.

Tijdens een persconferentie op 4 februari noemde de regering voor het eerst openlijk de betrokkenheid van Iraanse elementen. Daarbij werd benadrukt dat er geen bewijs was dat de Iraanse regering bij de aanslag betrokken was. De Iraanse ambassade in Ankara reageerde ontkennend op de beschuldigingen, maar minister van buitenlandse zaken Hikmet Cetin en zijn Iraanse ambtgenoot Ali Akbar Velayati besloten na een ontmoeting op 6 februari dat beide landen een gezamenlijk onderzoek zouden uitvoeren.

Minister van binnenlandse zaken Ismet Sezgin zei op 4 februari dat 19 leden van de radicale Islamitische Actie Beweging waren gearresteerd, die hadden bekend te zijn opgeleid in Iran. Ze waren beschuldigd van de moorden in 1990-'91 op de uitgever Cetin Emec, de schrijver Turan Dursun en op een Iraanse dissident.

Daarnaast had men het vermoeden dat ze betrokken waren bij andere moorden, inclusief die op Mumcu. Sezgi voegde hieraan toe dat twee inannen die waren gearresteerd voor de inoordaanslag op 28 januari op een joodse zakenman, hadden toegegeven dat ze waren ingehuurd door een lid van de Islamitische Actie Beweging en waren getraind in Iran.

Elf van de gearresteerden kwamen uit de zuidoostelijke Anatolische stad Batman bij de Iraanse grens, waar vetes tussen Koerden en een Turkse Hezbollah-beweging hadden geresulteerd in 139 doden onder de burgerbevolking in 1992 en 40 in 1993. Onder deze slachtoffers bevond zich een aantal jolli-nalisten.

Nieuw privatiseringsbureau

Premier Suleyman Demirel kondigde op 31 januari aan dat het Bureau voor Openbare Participatie (KOI), dat tot dan toe verantwoordelijk was geweest voor de privatisering, zou worden opgesplitst en dat er een nieuwe instantie in het leven zou worden geroepen die zich direct met privatisering zou bezighouden. Het doel was om TL 25 mrd aan inkomsten te verkrijgen door middel van privatisering in 1993, meer dan vijfmaal de inkomsten in 1992 (\$ 1,00 = TL 9.069 op 1 februari 1993).

Uitzendverbod voor particuliere televisiestations

De regering gelastte 50 lokale particuliere televisiestations op 1 april hun activiteiten te staken omdat zij vitale verbindingskanalen van luchtvaart en politie zouden storen. Critici zeiden dat

Tijdens een persconferentie in Ankara op 27 januari 1993 ontkende de Iraanse minister van binnenlandse zaken, Abdollah Nouri (l.), beschuldigingen van mogelijke betrokkenheid van zijn land bij terroristische activiteiten in Turkije. Naast Nouri zijn Turkse ambtgenoot Ismet Sezgin.

deze stap bedoeld was om de toegang van Koerdische separatisten en islamistische radicalen tot de media te beperken.

Geschil over vergroting overheidsaandeel in bank

Na de controversiële beslissing van de regering om het overheidsaandeel in Türkiye Is Bankasi, een van de meest winstgevendende particuliere detailhandelsbanken van het land, te vergroten tot 40 procent, besloot de oppositionele Republikeinse Volkspartij (CHP) deze beslissing juridisch aan te vechten. Tot kort daarvoor had de CHP controle uitgeoefend over de Is Bankasi nadat CHP-leider en oprichter van de bank, Mustapha Kemal Atatürk, de partij zijn aandeel had nagelaten. Op de jaarvergadering van de bank begin april was het aandeel van de CHP afgenomen tot slechts 1.92 procent.

Stijging van BNP en buitenlandse schuld

Volgens cijfers die het Staatsinstituut voor de Statistiek medio april vrijgaf, groeide het bruto nationaal produkt (BNP) in 1992 met 5,9 procent en het bruto binnenlands produkt (BBP) met 5,5 procent. De regering streefde naar een groei van rond de 5 procent in 1993.

Het ministerie van financiën maakte op 14 april bekend dat de buitenlandse schuld in 1992 gestegen was met 8.3 procent tot \$ 54,7 mrd, vergeleken met \$ 50.4 mrd in 1991.

President Özal overleden

Op 17 april 1993 overleed president Turgut Özal op 66-jarige leeftijd in Ankara aan een hartaanval. De voorzitter van de Grote Nationale Assemblée, Husamettin Cindoruk, werd benoemd tot waarnemend president tot de verkiezing van een nieuwe president, die krachtens de grondwet binnen 40 dagen gekozen moest worden. Op 28 april begon een periode van tien dagen waarin men zich kandidaat kon stellen.

Özal, de achtste president van Turkije, was van oorsprong elektrotechnisch ingenieur en stamde uit een eenvoudige familie in Anatolië. Hij had in 1983 de Moederlandpartij (ANAP) opgericht door verscheidene rechtse groeperingen te verenigen en was dat jaar gekozen tot premier, een functie die hij in 1989 opgaf om president te worden (zie pag. 748/1 e.v.-'89). Hoewel zijn invulling van de functie van president op kritiek was gestuit omdat hij zich niets gelegen had laten liggen aan de beperkingen die de grondwet stelde aan het grotendeels ce-

President Turgut Özal overleed op 17 april 1993

remonele ambt. kreeg hij desalniettemin lof toegezwaaid omdat hij de basis voor de Turkse vrije-markteconomie had gelegd en de positie van het land als regionale macht met nauwe banden met het Westen had versterkt.

Strijd om opvolging

Bijna meteen na Özals verscheiden kwamen er speculaties los over zijn opvolging toen premier Suleyman Demirel en parlamentsvoorzitter Husamettin Cindoruk zich geïnteresseerd toonden in de functie. Een van de andere mogelijke kandidaten was vice-premier Erdal İnönü, de leider van de Sociaal-Democratische Volkspartij (SHP), de kleinere partij in de regeringscoalitie.

Op 23 april werd Demirel formeel genomineerd als presidentskandidaat door de conservatieve Partij van het Juiste Pad (DYP). Waarnemers merkten op dat zijn kandidatuur de coalitieregering van DYP en SHP in gevaar kon brengen aangezien Demirel niet kon rekenen op steun van de SHP?

Demirel tot president gekozen

Op 16 mei werd Suleyman Demirel, premier van Turkije sinds november 1991 en leider van de rechtse Partij van het Juiste Pad (DYP), door de Grote Nationale Assemblée voor een ambtstermijn van zeven jaar tot president gekozen. De in 1924 geboren Demirel was zeven keer premier geweest en twee keer door het leger afgezet.

Demirels kandidatuur was op 4 mei bekendge-

maakt, nadat hij zich verzekerd wist van de steun van de Sociaal-Democratische Volkspartij (SHP) - de kleinere coalitiepartner van de DYP - en van de kleine Nationalistische Beweging Partij. Demirels kandidatuur werd betwist door ANAP-voorzitter Mesut Yılmaz, omdat de verkiezing van een partijgebonden president in zou gaan tegen de geest van de in 1982 door het leger opgestelde grondwet. De ANAP slaagde echter niet in haar poging een „verzetfront” te verenigen rond een kandidaat die Demirel van het presidentschap zou moeten afhouden.

De vier kandidaten waren Demirel, Kamran İnönü van de ANAP, Lutfü Dogan van de islamistische fundamentalistische Welzijnspartij en İsmail Çeğin van de linkse Republikeinse Volkspartij. Een kandidaat zou 300 stemmen (tweerde van de in totaal 430 afgevaardigden) op zijn naam moeten brengen voor verkiezing in de eerste of tweede ronde. Bij eventuele volgende rondes zou een absolute meerderheid, te weten 226 stemmen, volstaan.

Er vonden drie kiesrondes plaats, namelijk op 8, 12 en 16 mei. Demirel veroverde 234 stemmen in de eerste ronde en 235 in de tweede, terwijl İnönü, zijn belangrijkste rivaal, in beide rondes 95 stemmen op zijn naam bracht. In de derde ronde stemden 244 parlementariërs op Demirel (18 meer dan noodzakelijk) en 94 op İnönü, terwijl Dogan en Çeğin samen 74 stemmen op hun naam brachten: 19 van de aanwezige 431 parlementariërs onthielden zich van stemmen.

Toen Demirel tot president gekozen was, moest er een nieuwe premier gekozen worden. SHP-leider Erdal İnönü, tot dan toe vice-premier, werd aangesteld als waarnemend premier totdat tijdens een buitengewoon congres van de DYP begin juni Demirels opvolger gekozen zou worden.

Benoeming van Ciller tot premier

Op 14 juni werd de 47-jarige Tansu Ciller beëdigd als premier nadat zij de strijd om het leiderschap van de regerende rechtse Partij van het Juiste Pad (DYP) had gewonnen. Zij was de eerste vrouw die deze post bekleedde.

Op 13 juni kwam Ciller, die was afgetreden als staatsminister van economie om genomineerd te worden door haar partij, op een speciale conventie van DYP-gedelegeerden onbedreigd als winnaar uit de bus in de tweede kiesronde. Nadat ze net geen absolute meerderheid had behaald in de eerste kiesronde, wist ze zich verzekerd van succes in de tweede ronde toen twee andere kandidaten, minister Ismet Sezgin van binnenlandse zaken en minister Koksall Toptan van onderwijs, bekendmaakten dat zij hun kandidatuur introkken.

Na een opleiding in de Verenigde Staten had de in Istanboel geboren Ciller een indrukwekkende academische loopbaan gevolgd voordat ze in 1990 Demirels aanbod accepteerde om zijn economisch adviseur te worden. Zij werd in 1990 gekozen tot lid van de algemene vergadering van de DYP en maakte in 1991 haar entree in de Nationale Assemblee. Na op Demirels verzoek in november 1991 tot zijn regering te zijn toegetreten werd Ciller bekend als uitgesproken exponent van de vrije-marktpolitiek. Ze verwierf faam door haar man over te halen haar meisjesnaam aan te nemen.

Kort nadat ze op 14 juni door Demirel was gevraagd een nieuwe regering te vormen zei Ciller in een toespraak tot een spoedconventie van DYP-afgevaardigden dat „we de handen

ineen hebben geslagen en de geschiedenis van Turkije hebben veranderd”

Vorming van nieuwe regering

Op 25 juni maakte Ciller haar nieuwe kabinet bekend, waardoor ze haar greep op de DYP, de grootste partij in de coalitieregering, consolideerde. Opmerkelijk was dat ze bijvoorbeeld vorige DYP-ministers als Sezgin, die banden hadden met de conservatieve partijvleugel die trouw was aan Demirel, niet had opgenomen in de regering.

Alle twaalf ministers van de kleinere coalitiepartner, de Sociaal-Democratische Volkspartij (SHP), behielden hun post. Daartoe behoorde ook vice-premier Erdal Inonu, die had aangekondigd het SHP-leiderschap te zullen neerleggen voor de volgende partijconventie in september.

Op 24 juni had de regering een nieuw regeerakkoord aangenomen, een vernieuwde versie van het oorspronkelijke regeerakkoord uit 1991. Daarin formuleerde de regering zes hoofdbeleidslijnen, waaronder meer privatisering van economische staatsbedrijven. Volgens berichten was de SHP, die gekant was tegen radicale privatisering, gedwongen geweest water bij de wijn te doen nadat Ciller met vervroegde verkiezingen had gedreigd als haar hervormingen niet werden goedgekeurd.

Samenstelling van de ministerraad

Premier - Tansu Ciller"; vice-premier, staatsminister - Erdal Inonu; buitenlandse zaken - Hikmet Cetin; binnenlandse zaken - Mehmet Gazioglu"; deense - Nevzat Ayaz; justitie -

Seyfi Oktay; financiën en douane - Ismet Atilla"; onderwijs - Nahit Mentese"; openbare werken en huisvesting - Onur Kumbaraci-basi; gezondheidszorg - Rifat Serdaroglu"; vervoer - Mehmet Kostepen"; landbouw en plattelandszaken - Refaettin Sahin"; arbeid en sociale zekerheid - Mehmet Mogultay; energie en natuurlijke hulpbronnen - Veysel Atasoy"; cultuur - Fikrit Saglar; milieu - Riza Akcali"; industrie en handel - Tahir Kose; toerisme - Abdulkadir Ates; bosbouw - Hasan Ekinci*.

* nieuwe benoeming

Proces tegen islamitische fundamentalisten

Op 10 mei startte in Istanboel het proces tegen 20 van subversieve activiteiten en moord beschuldigde islamitische fundamentalisten. Het openbaar ministerie eiste de doodstraf voor twee leden van deze groep.

BUITESLANDSE BETREKKINGEN. BEZOEK VAN PREMIER DEMIREL AAN SYRIË

Op 19-20 januari 1993 bracht premier Suleyman Demirel een bezoek aan Syrië, het eerste bezoek van een Turkse leider aan dat land sinds 1987.

Met president Hafez Assad sprak hij over de samenwerking op het gebied van veiligheid in verband met de vermeende Syrische steun aan de Koerdische Arbeiderspartij (PKK). Andere onderwerpen die tijdens de besprekingen aan de orde kwamen, waren de situatie in Irak en de gezamenlijke watervoorziening. Demirel verklaarde dat er geen akkoord was bereikt over een verlenging van het uit 1987 daterende protocol, waarin Turkije toestond dat per seconde 500 m³ water uit de Eufraat naar Syrië stroomde en daar 60 procent van de energie opwekte

President Ozal bezoekt Balkan en Centraal-Azië

Op 17-21 februari bracht president Turgut Ozal een bezoek aan Bulgarije, Macedonië, Albanië en Kroatië. De gesprekken gingen vooral over Bosnië-Herzegovina, de problemen van het voormalige Joegoslavië, bilaterale betrekkingen en regionale samenwerking. Bij zijn terugkeer zei Ozal tegen de pers dat Turkije niet eenzijdig in Bosnië zou ingrijpen maar bereid was deel te nemen aan door de Verenigde Naties gesanctioneerde acties.

Op 4-12 april 1993 bezocht president Ozal Oezbekistan, Kirgizstan, Kazachstan en Toerkmenistan. Op 13 april reisde hij verder naar Azerbajdzjan (zie pag. 450/3-'93).

De nieuwe Turkse premier, Tansu Ciller (l.) had op 17 juni 1993 een ontmoeting met SHP-leider Erdal Inonu.

Premier Suleyman Demirel van Turkije (l.) ontmoette op 19 januari 1993 in Damascus de Syrische president Hafez Assad.

Op 19 april had minister Hikmet Cetin van buitenlandse zaken in Ankara een ontmoeting met zijn Griekse collega Michalis Papakonstantinou. Na afloop zei hij op een persconferentie dat de twee landen het eens waren over de noodzaak vrede te stichten op de Balkan, maar dat zij van mening verschilden over de „middelen en methoden voor een oplossing”.

Bezoek van Duitse bondskanselier

Op 19-21 mei bracht de Duitse bondskanselier Helmut Kohl een bezoek aan Turkije voor besprekingen met president Demirel en andere leiders.

Kohl prees de vooruitgang die de Turken hadden geboekt op het gebied van de mensenrechten, maar hij pleitte wel voor concretere resultaten. Op het moment van Kohls bezoek waren de betrekkingen tussen beide landen gespannen, omdat er in Duitsland een aantal aanslagen van rechtse extremisten op Turken had plaatsgevonden. Het bezoek ging echter vooraf aan de ernstigste van deze aanslagen, waarbij vijf Turkse vrouwen en meisjes om het leven kwamen toen hun woning in de stad Solingen op 29 mei afbrandde (zie onder DUITSLAND)

Wapenakkoord en samenwerkingsverdrag met Rusland

Krachtens een op 19 maart in Ankara ondertekend protocol, dat voortvloeide uit een op 6 november 1992 gesloten akkoord, zou Turkije van Rusland militair

materieel en wapens kopen ter waarde van \$ 75 mln. Met het grootste deel van dit bedrag zou de Russische schuld van \$60 mln aan de Exportkredietbank van Turkije (Turk Eximbank) worden ingelost.

Op 10-14 mei bracht de Russische minister van defensie, maarschalk Pawel Gratsjow, een officieel bezoek aan Turkije. Rij die gelegenheid voerde hij uitgebreide besprekingen met zijn Turkse collega Nevzat Ayaz. Op 11 mei ondertekenden de twee ministers een samenwerkingsovereenkomst op het gebied van de wapenindustrie en militaire opleidingen.

Betrekkingen met de Verenigde Staten

Na gesprekken met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher in Ankara zei minister Hikmet Cetin van buitenlandse zaken op 12 juni dat „het onderwerp van de mensenrechten ter sprake was gekomen”. Tegelijkertijd deden berichten de ronde dat de VS hadden aangegeven dat grotere bilaterale samenwerking afhankelijk was van de verbetering van de mensenrechtensituatie in Turkije. In januari was Turkije er in een rapport van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken over de mensenrechten van beschuldigd vermeende terroristen te bestrijden met politiek gemotiveerde moorden, martelingen, onwettige hechtenis en ontvoeringen.

(Voorber.pag. 27/1 e.v.-1993)

CANADA

VERKIEZINGEN OP PRINCE EDWARD ISLAND, IN NEWFOUNDLAND EN ALBERTA

Catherine Callbeck, die in januari 1993 Joseph Ghiz was opgevolgd als leider van de Liberale Partij van Prince Edward Island en daardoor premier was geworden (zie pag. 253/1 -'93), werd de eerste Canadese vrouw die in de hoedanigheid van provinciale premier de verkiezingen won. Dit gebeurde bij de parlementsverkiezingen van 29 maart, waarbij de Liberale Partij 31 van de 32 zetels behaalde (een winst van 1 zetel; voor verkiezingen van 1989 zie pag. 665/2 -'90). De resterende zetel ging naar de Progressieve Conservatieve Partij (PCP).

De liberale regering van premier Clyde Wells, die sinds 1989 in Newfoundland aan de macht was, werd bij de provinciale verkiezingen op 3 mei herkozen. De Liberale Partij won 35 zetels en de PCP 16 en de Nieuwe Democratische Partij (NDP) wonnen er respectievelijk 16 en 1.

Op 15 juni won de regerende PCP, onder leiding van premier Ralph Klein, de verkiezingen voor het parlement van de westelijke provincie Alberta. De PCP veroverde 31 zetels en de resterende 32 zetels gingen naar de Liberale Partij. Bij de verkiezingen in april 1989 had de PCP 59 zetels gewonnen, de NDP 16 en de Liberale Partij 8 zetels.

EERSTE VROUWELIJKE PREMIER

Op 13 juni 1993 werd de 46-jarige Kim Campbell, tot dat toe minister van defensie en veteranenzaken en een voormalig openbaar aanklager, gekozen tot de nieuwe leider van de regerende Progressieve Conservatieve Partij (PCP) en derhalve tot premier van Canada. Op 25 werd zij beëdigd als opvolger van Brian Mulroney, die zich had teruggetrokken als premier.

Campbell werd daarmee de eerste vrouw en de eerste aan de westkust geboren en getogen Canadees die deze functie bekleedde. Met algemene verkiezingen in november 1993 in het vooruitzicht moest zij een mandaat zien te krijgen van kiezers die na negen jaar PCP-regering gedesillusioneerd waren.

De zeer beladen PCP-conventie in de Canadese hoofdstad Ottawa werd bijgewoond door 3.800 gedelegeerden, die moesten uitmaken wie de nieuwe PCP-leider zou worden. In de tweede kiesronde kreeg Campbell 52 procent van de stemmen en versloeg daarmee haar

grootste concurrent, de 34-jarige minister van milieu Jean Charest, die 47 procent kreeg. Campbell had haar overwinning te danken aan parlamentslid Jim Edwards uit Alberta, die in de eerste ronde als derde van de vijf kandidaten was geëindigd en die op het laatste moment overstapte naar het kamp van Campbell.

Doordat er nauwelijks belangrijke politieke verschillen waren, draaide de campagne voornamelijk om de persoonlijkheden van de twee grootste kanshebbers. Charest, een tweetalige Quebecois die het jongste kabinetslid in de geschiedenis van het land was geweest, legde de nadruk op zijn sterke federalistische overtuigingen, zijn jeugd en zijn vitaliteit. Campbell beklemtoonde haar Brits-Columbiaanse wortels, wat in de lijn lag van de bezorgdheid in de partij dat te veel vroegere leiders uit Quebec afkomstig waren, maar zij hield zich op de vlakte over de kwestie van het nationalisme in Quebec.

Haar voorsprong in de populariteitspeilingen nam snel af na enkele controversiële uitspraken, zoals die over „kwade paapse demonen“ in een overwegend katholiek land en over haar critici die ze had afgedaan als „vijanden van Canada“. Zij kwam ook onder vuur van de media, die haar persoonlijk aanvielen en afschilderden als een alleenstaande vrouw zonder kinderen, tweemaal gescheiden en onbetrouwbaar waar het de waarden van het gezin betrof. Charest, die een vlekkeloze campagne voerde en profi-

teerde van mr-diaberichten die hem als de ideale gezinsman neerzetten, zou volgens nationale opiniepeilingen aan de vooravond van de partijconventie de geschikste kandidaat zijn om de PCP naar een derde opeenvolgende overwinning bij de algemene verkiezingen te voeren.

UITSpraak VAN VERENIGDE NATIES OVER TAALWETTEN IN QUEBEC

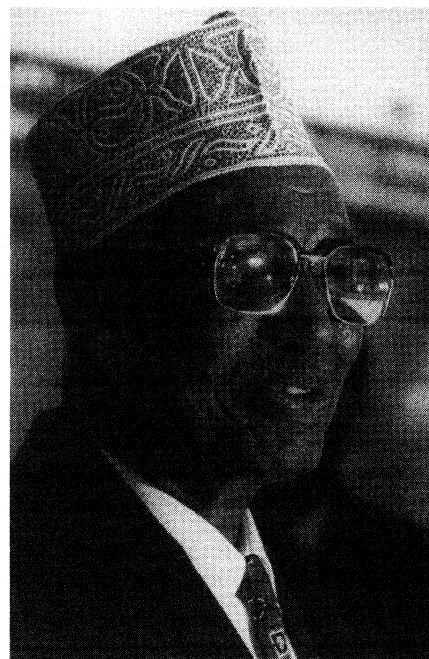
De *Washington Post* berichtte op 15 april dat de VN-mensenrechtencommissie in Genève zich had uitgesproken ten gunste van Gordon McIntyre, een ondernemer die een Engelse tekst wilde aanbrengen op het uithangbord van zijn bedrijf in het dorp Huntingdon in Quebec.

De niet-bindende uitspraak (die in afwachting van de vertaling in alle officiële VN-talen nog niet officieel was bekendgemaakt) luidde dat de wetgeving in Quebec, die dateerde uit 1947 en uitsluitend het gebruik van Franstalige uithangborden toestond (zie pag. 771 e.v. - '78), in strijd was met Artikel 19 van de Algemene Verklaring van de Rechten van de Mens van de VN waarin bepaald werd dat „iedereen recht heeft op vrijheid van meningsuiting en expressie“.

(Voorber. pag. 250/1 e.v. - 1993)

Kim Campbell (l.) na haar verkiezing tot leider van de PCP en tot nieuwe premier van Canada op 13 juni 1993. Haar medekandidaat Jean Charest (m.) en zijn vrouw kijken toe.

President Hassan Gouled Aptidon van Djibouti.

DJIBOUTI

PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Op 7 mei 1993 werd president Hassan Gouled Aptidon herkozen voor een vierde ambtstermijn. Gouled Aptidon versloeg zijn vier concurrenten al in de eerste kiesronde door meer dan 50 procent van de stemmen te veroveren. Een tweede en beslissende kiesronde was hierdoor overbodig. Het waren de eerste presidentsverkiezingen van het land waaraan meerdere kandidaten deelnamen.

De gedetailleerde uitslag was:

Kandidaat	Aantal stemmen	Geldige stemmen (in %)
Hassan Gouled Aptidon (RPP)	45 470	60.76
Mohamed Djama Elabe (PRD)	16.485	22.03
Aden Robleh Awaleh (PND)	9.170	12.25
Mohammed Moussa Ali „Tourtour“ (MUD)	2.239	2.99
Ahmad Ihrahiin Abdi (onafhankelijk)	1.474	1.97
Totaal	44 838	100.00

RPP = Rassemblement populaire pour le progrès; PXD = Parti du renouveau démocratique; PND = Parti national démocratique; MUD = Mouvement pour l'unité et la démocratie.

Ongeldige stembiljetten: 254. Opkomst: 49.9 procent. Aantal geregistreerde kiezers: 130.487.

AFRIKA

Nog voor de bekendmaking van de uitslag be-
weerden de vier andere kandidaten dat de
verkiezingen vrij noch eerlijk waren geweest.
In een gemeenschappelijk communiqué, uit-
gegeven op 8 mei, stelden zij dat de verkiezin-
gen gekenmerkt werden „door grootschalige
fraude” en „ernstige incidenten”. Aden Ro-
bleh Awaleh van de PND eiste dat de uitsla-
gen van 40 met name aangeduide stembu-
reaus ongeldig zouden worden verklaard. Hij
beweerde dat aanhangers van de oppositie
door functionarissen en aan de regering loya-
le leden van de strijdkrachten de toegang was
geweigerd tot de stemlokalen en dat aanhan-
gers van de president meerdere keren hadden
gestemd.

(Vor.ber.pag. 261/3 e.v.-1993)

ERITREA

VIERING VAN ONAFHANKELIJKHEID. INTERNATIONALE ERKENNING. AFEWERKI PRESIDENT

Op 24 mei 1993 vond de viering plaats
van de formele onafhankelijkheidsver-
klaring van Eritrea nadat het overgrote
deel van de bevolking in april had ge-
stemd voor onafhankelijkheid van E-
thiopië (zie beneden onder ETHIOPIË).
Op die dag zei Issaias Afewerki, de lei-
der van het Volksbevrijdingsfront van
Eritrea (EPLF) en secretaris-generaal
van de voorlopige regering die in de
voorgaande twee jaar het land had be-
stuurd, dat 24 mei „de dag van de we-
deropstanding van Eritrea (was), een
dag van vreugde en hoop” en de vrucht
van een „wrange strijd”. Hij deed ook
een beroep op de internationale ge-
meenschap om te helpen bij de weder-
opbouw van de nieuwe staat.

Internationale erkenning

In de weken na het referendum werd
Eritrea diplomatiek erkend door ver-
schiedene landen, waaronder Ethiopië
en de andere buurlanden alsook Egypte,
Israël, Syrië, Rusland, de VS, Italië
en andere landen van de EG.

In een toespraak tijdens de onafhankelijk-
heidsviering feliciteerde president Meles Ze-
nawi van Ethiopië de nieuwe staat en be-
drukte hij dat de toekomstige betrekkingen
tussen de twee landen gebaseerd zouden zijn
op „de hoogste graad van broederschap”. Afe-
werki had eerder geprobeerd de Ethiopiërs ge-
rust te stellen dat de onafhankelijkheid van
Eritrea geen nadelige gevolgen zou hebben
voor hun land en hij had met nadruk gezegd
dat Ethiopië niet beroofd zou worden van een
uitgang naar de Rode Zee.

Op 24 mei werd Eritrea toegelaten als 70ste lid
van de ACP-groep (landen in Afrika, het Cari-

bisch gebied en de Pacific). De ACP-minister-
raad, op 14 en 15 mei in vergadering bijeen in
Brussel, had bekendgemaakt de Eritrese aan-
vraag voor het lidmaatschap van de Conventie
van Lomé te steunen die de betrekkingen van
de ACP met de EG regelde.

Op 28 mei werd Eritrea toegelaten als vol-
waardig lid van de VN. Het lidmaatschap van
de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE),
dat op 4 mei was aangevraagd, zou naar ver-
wachting in behandeling worden genomen op
de OAE-topconferentie in juni te Cairo. Op 25
mei maakte Afewerki bekend dat Eritrea ook
lid wilde worden van de Arabische Liga.

Presidentsverkiezing

Op 19 mei vaardigde de voorlopige re-
gering een decreet uit over de vorming
en structuur van de regering gedurende
de overgangsperiode waarin een grond-
wet zou worden opgesteld. In deze pe-
riode, die ten hoogste vier jaar mocht
duren en moest uitmonden in meerpar-
tijverkiezingen, kwam de wetgeven-
de macht te liggen bij een Nationale As-
semblée en de uitvoerende macht bij
een Staatsraad.

Op 22 mei kwam Issaias Afewerki als
overwinnaar uit de bus bij presidents-
verkiezing die door de Nationale As-
semblée overeenkomstig het decreet
van 19 mei werd gehouden. Hij werd te-
vens voorzitter van de Staatsraad,
voorzitter van de Nationale Assemblée
en opperbevelhebber van de strijd-
krachten.

Staatsraad

Op 8 juni benoemde president Afewerki

formeel de Staatsraad. Deze bestond
uit de volgende leden:

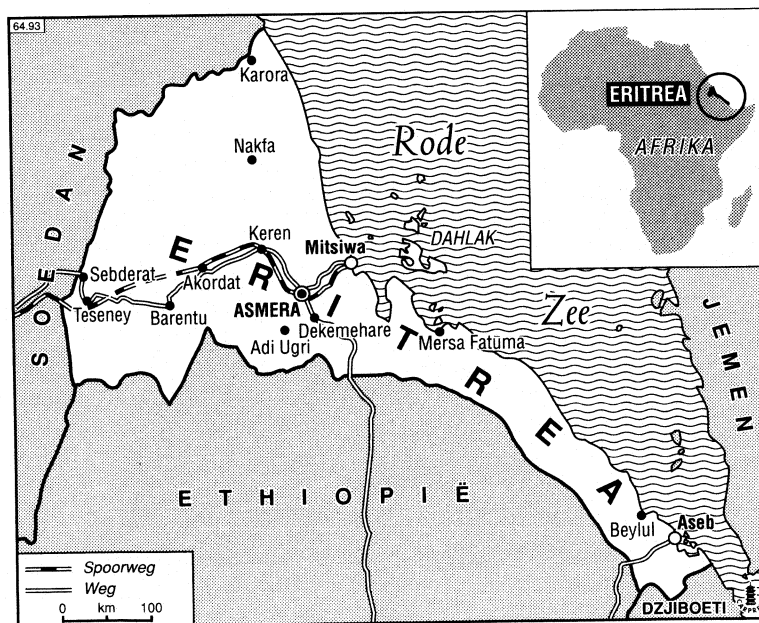
Regionaal bestuur - Ramadan Mohammed
Nur; binnenlandse zaken - Ali Said Abdella;
defensie - Petros Solomon; justitie - mevr. Fo-
zia Hashim; buitenlandse zaken - Mohamed
Ahmed Sherifo; cultuur en voorlichting - Ala-
min Mohammed Said; financiën en ontwikke-
ling - Haile Weldetensae; handel, industrie en
toerisme - Ogbe Abraha; landbouw - Tesfai
Ghermazien; maritieme hulpbronnen - Saleh
Meky; bouwnijverheid - Abraha Asfaha; ener-
gie, mijnbouw en waterbronnen - Tesfai Gebe-
reselassie; onderwijs - Osman Saleh; gezond-
heidszorg - Haile Mihtsun; gouverneur van
Sahel - Mohammed Said Nawd; gouverneur
van Senhit - Hamed Himid; gouverneur van
Barka - Abdella Jaber; gouverneur van Hama-
sien - Berhane Gebregzabiher; gouverneur van
Gash-Setir - Germano Nati; gouverneur van
Seraye - Adhanom Gebremariam; gouverneur
van Semhar - Ibrahim Idris Totil; gouverneur
van Akele Guzai - Saleh Ahmed Eyyay; gouver-
neur van Asmara - Sebbat Ephraim; gouver-
neur van Denkel - Mohammed Said Bareh.

(Vor.ber.pag. 262/3 e.v.-1993)

ERITREA: BASISGEGEVENS

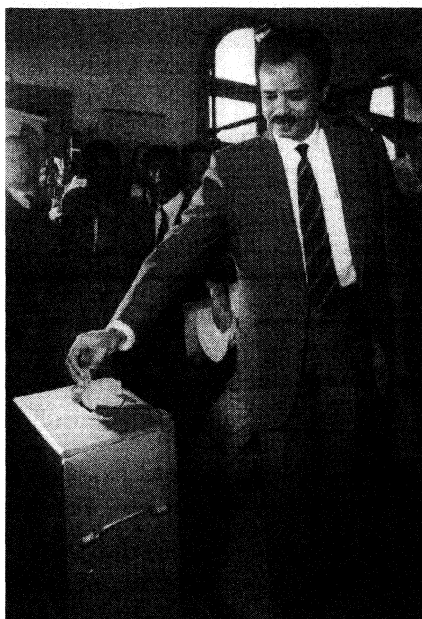
Officiële naam: Eritrea. Oppervlakte: 93.679
km². Inwoners: 3.500.000 (officiële schatting
van 1991). Hoofdstad: Asmara. Taal: Arabisch,
Engels; ook Afar, Bilen, Hadareb, Kunama,
Nara, Rashida, Saho, Tigre en Tigrinya. Reli-
gie: islam (50 procent), Koptische christenen
(50 procent). Strijdkrachten: 100.000 (leden
van het Volksbevrijdingsfront van Eritrea -
EPLF). Munt: Ethiopische birr (\$ 1 = 4,9379
birr op 28 mei 1993).

Politiek stelsel: Eritrea werd op 24 mei 1993
onafhankelijk verklaard nadat bij een referen-
dum in april 99,8 procent van de bevolking
zich had uitgesproken voor afscheiding van

Ethiopië. Het referendum markeerde het einde van een 30 jaar durende onafhankelijkheidsstrijd die eerst werd gevoerd tegen keizer Haile Selassie en van 1974 tot 1991 tegen het regime van president Mengistu Haile Mariam. Na de val van Mengistu in mei 1991 was Eritrea een autonome regio geworden, die werd bestuurd door een voorlopige regering van het Volksbevrijdingsfront van Eritrea (EPLF) (zie pag. 543/1/2-'91).

Bij het uitroepen van de onafhankelijkheid werd een overgangsregering, de regering van Eritrea, benoemd om het land voor een periode van maximaal vier jaar te besturen in afwachting van het opstellen van een grondwet en het houden van meerpartijenverkiezingen. De wetgevende macht is in handen van een uit één kamer bestaande Nationale Assemblée, gevormd door alle leden van het centrale comité van liet EPLF en 60 anderen, onder wie elf vrouwen voor wie zetels zijn gereserveerd. De Nationale Assemblée kiest de president die op zijn beurt de voorzitter van de Assemblée is. De uitvoerende macht ligt bij de Staatsraad die wordt benoemd door de president die ook zijn vergaderingen voorziet.

Issaias Afewerki, secretaris-generaal van de voorlopige regering van Eritrea, brengt op 23 april zijn stem uit bij het Eritrese referendum over onafhankelijkheid van Ethiopië.

ETHIOPIË

REFERENDUM OVER ONAFHANKELIJKHEID ERITREA

Op 13 maart hadden in totaal 1,018 mln mensen zich laten registreren als kiezer bij het Eritrese referendum over onafhankelijkheid van Ethiopië, dat op 23 april zou worden gehouden. Meer dan 200.000 van hen woonden buiten Eritrea: 40.000 in Ethiopië, 150.000 in Soedan en 28.000 in de VS.

Van 23-25 april stemde een overgrote meerderheid van de Eritrese bevolking in een referendum vóór onafhankelijkheid van Ethiopië. Uit de uitslag van de stemming, waarop toezicht werd gehouden door de VN, bleek dat 99,8 procent van de kiezers (bijeen opkomst van 98,2 procent) bevestigend geantwoord had op de vraag „Wilt u dat Eritrea onafhankelijk wordt?”. Slechts 1.882 mensen antwoordden met „Nee” (zie verder onder ERITREA).

OROMO-GEVANGENEN VRIJGELATEN. TERUGKEER VAN VLUCHTELINGEN

Eind februari 1993 werd bericht dat de voorlopige regering 16.000 voormalige leden van het opstandige Bevrijdingsfront van Oromo (OLF) die enkele maanden in kampen waren vastgehouden, had vrijgelaten. AFP berichtte dat er nog ongeveer 5.000 Oromo's werden vastgehouden. In juni 1992 had het OLF zich teruggetrokken uit de Raad van Afgevaardigden wegens discriminatie van het Oronio-volk (zie pag. 701/1-'92).

gevaardigden wegens discriminatie van het Oronio-volk (zie pag. 701/1-'92).

Op 6 maart werd bericht dat het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de VN (UNHCR) 44.300 Ethiopische vluchtelingen uit Kenia had gerepatriëerd, en dat er spoedig meer zouden volgen. De Soedanese vice-commissaris voor de vluchtelingen, Muhammad Ahmad al-As, verklaarde op 10 maart dat alle voorbereidingen getroffen waren voor de vrijwillige repatriëring van 300.000 Ethiopische vluchtelingen uit Soedan.

PARLEMENTSLEDEN WEGGESTUURD

Op 2 april besloot de Raad van Afgevaardigden, het voorlopige parlement dat werd gedomineerd door het Ethiopische Revolutionaire Democratische Volksfront (EPRDF), de vertegenwoordigers van vijf van de tien partijen die deel uitmaakten van de Zuidethiopische Democratische Volksunie (SEPDU), als lid te schorsen.

De SEPDU-partijen hadden eind maart in Parijs deelgenomen aan de door de oppositie georganiseerde conferentie „Vrede voor Ethiopië”. Tijdens deze conferentie werden resoluties aangenomen waarin gesteld werd dat er geen gezag en orde in het land was en waarin het overgangsproces als niet geschikt werd afgewezen. Meteen na afloop van de conferentie veroordeelde de Raad de SEPDU voor het bekritisieren van de overgangsregering, terwijl de partij er zelf deel van uitmaakte en

deed een beroep op zijn leden om hun positie duidelijk te maken.

Vijf van de tien SEPDU-partijen mezen hierop de resoluties van de conferentie in Parijs af, maar de andere vijf weigerden dit. Deze vijf partijen waren: de Bevrijdingsbeweging van Sidama (SLM), de Democratische Volksorganisatie van Oromo (OPDO), de Beweging voor de Yem Nationaliteit (YNM), de Democratische Volksoorganisatie van Hadiya (HPDO) en de Democratische Volksorganisatie van Gedeo (GPDO). In totaal bezetten deze vijf partijen acht van de 87 zetels in de Raad van Afgevaardigden. De status van de twee vice-ministers van deze partijen was onbekend.

PREMIER BEZOEKT VAE

Aan het slot van een driedaags bezoek aan de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) maakte de Ethiopische premier Tamirat Laynie op 5 mei bekend dat de diplomatieke betrekkingen met onmiddellijke ingang waren hersteld. Voorts deelde hij mee dat door de VAE financiële hulp was toegezegd ten behoeve van de Ethiopische programma's voor rehabilitatie en wederopbouw.

(Vor.ber.pag. 700/2 e.v.-1992)

GUINEE-BISSAU

BERICHTEX OVER VERIJDELE COUPPOGING

Op 17 maart 1993 werd majoor Robalo de Pina, de bevelhebber van de snelle-interventiemacht (FIR) en een naaste medewerker van president Joao Bernardo Vieira, door een ondergeschikte doodgeschoten. De volgende dag omschreef de stafchef van het leger het incident als een op zichzelf staande aanslag, in een poging geruchten over een coup poging de kop in te drukken.

Op 27 mei werd bericht dat Joao da Costa, leider van de Partij voor Vernieuwing en Ontwikkeling (PRD), die in de nasleep van de vermeende coup poging was gearresteerd, in een psychiatrisch ziekenhuis was opgesloten. De advocaat van Da Costa verklaarde echter dat zijn client in uitstekende geestelijke gezondheid verkeerde en hij beschuldigde de regering van een poging om Da Costa uit te schakelen met het oog op de aanstaande presidentsverkiezingen.

Op 15 juni werd Joao da Costa uit gevangenschap ontslagen. Zijn vrijlating viel samen met het vertrek van premier Carlos Correia voor diens eerste bezoek aan Europa.

(Vor.ber.pag. 45/2/3-1993)

AFRIKA

KAAPVERDIË

KABINETSWIJZIGING

Op 10 maart 1993 maakte premier Carlos Veiga een belangrijke kabinetswijziging bekend. De meest ingrijpende verandering was het ontslag van Jorge Carlos Fonseca als minister van buitenlandse zaken. Er werd geen officiële redenen gegeven voor de kabinetswijziging. De belangrijkste ministers van het gereorganiseerde kabinet waren:

Premier, defensie - Carlos Veiga; staatsminister voor justitie en arbeid - Enrico Correia Monteiro+; staatsminister voor economische coördinatie - José Tomas Veiga+; buitenlandse zaken - Manuel Casimiro de Jesus Chantre*; infrastructuur en transport - José Teófilo Figueiredo Almeida Silva; onderwijs - Manuel da Paixao Santos Faustino; gezondheidszorg - Rui Alberto Figueiredo Soares; openbaar bestuur en parlements zaken - Alfredo Teixeira+; binnenlands bestuur - Mario da Silva'; visserij, landbouw- en plattelandsonwikkeling - mevr. Helena Semedo'; cultuur en communicatie - Ondina Ferreira'; financiën - Ulpio Fernandes*; toerisme, industrie en handel - Joao Higino do Rosario*

+ Andere portefeuille

* Nieuw kabinetslid

(Vor.ber.pag. 263/2/3-1993)

KONGO

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. OPPOSITIE EIST NIEUWE VERKIEZINGEN. REPERCUSSIES

Op 2 mei 1993 werd eindelijk de eerste ronde van de parlementsverkiezingen gehouden, die om een aantal technische redenen was uitgesteld. De verkiezingen, die waren uitgeschreven nadat in november 1992 de minderheidsregering van Stéphane Maurice Bongho-Nouarra was gevallen en de Nationale Assemblée was ontbonden, hadden binnen 45 dagen na de onthinding van het parlement, hetgeen op 17 november 1992 geschiedde, moeten plaatsvinden (zie pag. 188/1-'93).

Hoewel de verkiezingen in een „rustige sfeer“ zouden zijn verlopen, verklaarde Bernard Kolelas, de leider van de oppositiecoalitie Unie voor Democratische Vernieuwing-Kongolese Partij van de Arbeid (URD-PCT), op 9 mei, dat de eerste ronde was „bezoedeld door enorme onregelmatigheden“ en eiste hij dat er in sommige gebieden opnieuw werd gestemd. Als gevolg van dit soort klachten werden de uitslagen van de eerste

ronde pas op 21 mei bekendgemaakt. Toen bleek dat de Panafrikaanse Unie voor Sociale Democratie (UPADS) van president Pascal Lissouba een voor sprong had genomen. Op 24 mei maakte de URD-PCT bekend dat zij niet zou deelnemen aan de tweede ronde, die van 23 mei was verschoven naar 6 juni, totdat er in 12 kiesdistricten opnieuw was gestemd voor de eerste ronde.

Tweede ronde

De tweede ronde van de parlementsverkiezingen, die op 6 juni plaatsvond, werd gekenmerkt door politieke controverse en toenemende vrees voor een burgeroorlog. De oppositiecoalitie URD-PCT boycotte de stembus, terwijl drie mensen zouden zijn gedood bij uitbarstingen van geweld tijdens het stemmen in de hoofdstad Brazzaville.

Volgens de officiële uitslagen, die op 11 juni door de minister van binnenlandse zaken, kolonel François Ayayene, werden gepubliceerd, had de „presidentiele beweging“ UPADS zeven van de 11 in de tweede ronde betwiste zetels gewonnen, terwijl de Union pour la démocratie et la république (UDR) van André Milongo de overige vier zetels verwierf. Dit resultaat gaf de aanhangers van president Lissouba een absolute meerderheid van 69 van de 123 zetels in de Nationale Assemblée, terwijl de URD-PCT in de eerste ronde 49 zetels had verworven.

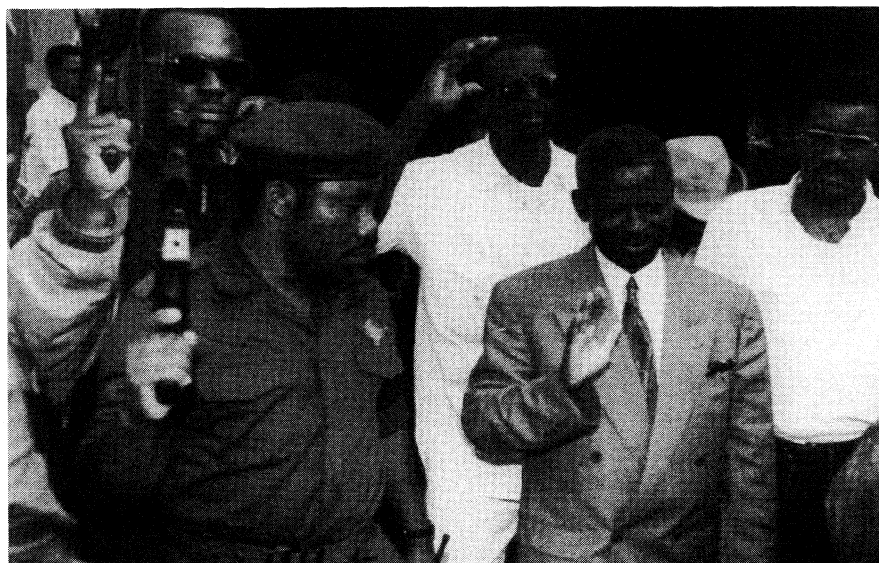
Nieuwe verkiezingen verlangd

De bekendmaking van de uitslagen ging gepaard met voortdurende oproepen

van de oppositie voor een herstemming van de eerste ronde in 12 kiesdistricten. Op 8 juni pleitte URD-PCT-leider Bernard Kolelas in een TV-uitzending voor een campagne van „burgerlijke ongehoorzaamheid“ om nieuwe algemene verkiezingen af te dwingen. In een verklaring op 13 juni waarschuwde president Lissouba dat het land aankoorste op „een opstand“ van gewapende oppositiegroepen.

Medio juni verkeerde Brazzaville in de greep van politieke protestacties en was het openbare leven in de hoofdstad verlamd door omvangrijke militaire activiteiten en gewelddadige demonstraties waarbij enkele burgers zouden zijn gedood. Op 13 juni werd de secretaris van het Libische Volksbureau (de ambassadeur): Mahmoud Mohammad Saad, doodgeschoten nadat hij niet zou zijn gestopt bij een militaire controlepost in Brazzaville. Een oproep van Kolelas voor gewapende interventie „om democratie en (het handhaven van) wet en orde te garanderen“, werd door aanhangers van Lissouba gehekeld als „anti-nationaal en anti-democratisch“.

Inmiddels deden berichten de ronde over pogingen om de crisis op te lossen. Tijdens een bijeenkomst met Kolelas zou Lissouba op 20 juni hebben aangeboden in 10 van de 11 kiesdistricten opnieuw voor de tweede ronde te laten stemmen, mits de oppositie de uitslagen van de eerste ronde aanvaardde. Dit voorstel werd verworpen door de URD-PCT die op 21 juni haar oproep herhaalde om de uitslagen van de eerste ronde te annuleren.

Bernard Kolelas(r) leider van de Kongolese oppositiecoalitie URD-PCT op 23 juni in Brazzaville

Op 22 juni vond de openingszitting van de Nationale Assemblée plaats. Deze werd geboycot door de oppositie. De Assemblée koos oud-premier André Milongo tot haar voorzitter.

Benoeming rivaliserende regeringen

De tegenstellingen tussen regering en oppositiepartijen werden verhard door de benoeming van rivaliserende regeringen. Op 23 juni benoemde president Lissouba de leider van de Rassemblement pour démocratie et développement (RDD), generaal Jacques-Joachim Yhombi-Opango (president van 1977-1979), tot premier. In een diezelfde dag uitgegeven verklaring maakte de oppositie bekend dat zij de leider van de Rassemblement pour démocratie et progrès social (RDPS), Jean-Pierre Thystère-Tchikaya, had aangewezen om een parallelle „regering van nationale redding” te leiden.

Op 24 juni maakte Yhombi-Opango de samenstelling van zijn regering bekend. Deze telde 24 ministers, onder wie één vrouw, Albertine Lipou-Massala (communicatie).

De voormalige premiers Claude-Antoine da Costa en Maurice Stéphane Bongho Nouarra werden benoemd tot voorzitters van resp. het comité voor nationale ontwikkeling en het comité voor sociaal-culturele ontwikkeling. Er werden nog twee comités ingesteld: het comité voor defensie met aan het hoofd generaal Raymond Damase N'golo en het comité voor wetgeving, juridische zaken en bestuursvorming onder leiding van Aïme Matsika (compagnon van ex-president Alphonse Massamba-Debat). Jean Martin M'beri kreeg opnieuw de portefeuille van binnenlandse zaken. Clément Mouamba (tevooren minister van financiën) en Nguila Moumouni Kombo (tevooren minister van het plan) wisselden van portefeuille. Benjainin Bounkoulou keerde terug op buitenlandse zaken.

Op 27 juni werd de samenstelling van de oppositionele regering bekendgemaakt. Deze bestond eveneens uit 24 leden.

Uitspraak Opperste Gerechtshof

Op 29 juni besliste het Opperste Gerechtshof dat de publikatie van de uitslagen van de eerste en de tweede ronde van de parlementsverkiezingen „inconsistent” d.w.z. „niet in overeenstemming met bestaande wetten” was.

(Vor.ber.pag. 188/1/2 - 1993)

MALI

REGERING AFGETREDEN

Op 9 april 1993 trad de regering van premier Younoussi Touré, die in juni 1992 was benoemd (zie pag. 631/2-'92), af na ernstige studentenonlusten in Bamako, waarbij één persoon om het leven kwam en enige tientallen gewonden vielen.

Volgens de regering hadden universiteitsstudenten en scholieren, die al enige tijd in de regering hadden onderhandeld over verhoging van de studietoelagen, afgezien van hun eisen op ondenvijsgebied, en stelden zij niet nader omschreven politieke eisen. Zij bestormden het gebouw van de Nationale Assemblée, regeringskantoren en de kantoren van zowel de regerende Alliantie voor Democratie in Mali (ADEMA) als van andere partijen in het parlement. Hun acties kregen de steun van een aantal niet genoemde politieke leiders, die volgens president Alpha Oumar Konaré aanzetten tot nieuw geweld en een militaire machtsovername eisten. De regering reageerde in het sluiten van alle scholen in de hoofdstad Bamako en het laten patrouilleren van het leger in de straten van de stad.

Bij de bekendmaking van zijn aftreden zei Touré dat hij zich zorgen maakte over de stabiliteit van de republiek en de „toekomst van het democratiseringsproces”. Hij sprak de hoop uit dat een nieuwe regering in staat zou zijn de vrede te herstellen en de nationale eenheid te consolideren. Touré's zorgen werden gedeeld door president Konaré, die scherpe kritiek uitte op de studenten en hun medestanders.

Nieuwe regering

Op 12 april werd Abdoulaye Sekou Sow door president Konaré tot premier benoemd. Naar verluidt stond Sow, die staatsminister van defensie was in de aftredende regering, in politiek opzicht „dicht” bij de ADEMA, hoewel hij geen lid van de partij van de president was.

Op 16 april presenteerde hij een kabinet met 22 leden, van wie er 12 zitting hadden gehad in het vorige kabinet. De belangrijkste ministers waren:

Premier, regeringsleider - Abdoulaye Sekou Sow; staatsminister van territoriaal bestuur en decentralisatie - Mohammed Lamine Traoré*; staatsminister van mijnbouw, waterkracht en energie - Yoro Diakite; defensie - Djonkouma Traoré*; buitenlandse zaken, Malinezen in het buitenland en Afrikaanse integratie - Mohammed Aloussine Toure*; justitie - Amadou Dibate.

* lid van het vorige kabinet

Hoewel de ADEMA in de nieuwe regering over een meerderheid beschikte, hadden daarin naar verluidt ook leden

van twee oppositiepartijen zitting. Een van deze partijen was het Nationale Comité voor Democratisch Initiatief (CN-ID), de op één na grootste partij in de Nationale Assemblée.

(Vor.ber.pag. 337/1/2-1993)

NIGER

OMSTREDEN VERKIEZING VAN PARLEMENTSVOORZITTER. NIEUWE REGERING

Na zijn verkiezingsoverwinning probeerde president Mahamane Ousmane van de Sociaal-Democratische Conventie (CDS), deel van de Alliantie van de Krachten voor Verandering (AFC), de afspraak na te komen die hij voor de tweede ronde van de verkiezingen in maart 1993 (zie pag. 338/1-'93) met andere AFC-partijen had gemaakt over het delen van de macht. Zodoende werd Moumouni Djermakoye van de Nigereze Alliantie voor Democratie en Vooruitgang (ANDP) op 13 april gekozen tot voorzitter van de Nationale Vergadering en werd Mahamadou Issoufou van de Nigereze Partij voor Democratie en Socialisme (PNDS) op 17 april benoemd tot premier.

Djermakoye's verkiezing bleek echter omstreden te zijn. Afgevaardigden van de oppositie betwistten de gevolgde procedure, weigerden een eigen kandidaat aan te wijzen en bleven weg uit de Vergadering bij de stemming. Op 14 april hielden aanhangers van de Nationale Beweging voor een Ontwikkelingssamenleving (MNSD), de voorinvalige eenheidspartij, een massadeemonstratie buiten de Nationale Vergadering om te protesteren tegen het volgens hen ongrondwettelijke karakter van de verkiezing. Na botsingen tussen leden van de AFC en de oppositie werd de zitting van de Vergadering op 15 april verdaagd.

In reactie op een door het MNSD ingediend bezwaarschrift oordeelde het Opperste Gerechtshof op 23 april dat de procedure een inbreuk op de grondwet was geweest en verklaarde het Hof Djermakoye's verkiezing nietig. Verwacht werd dat de Vergadering na hervatting van haar beraadslagingen op 26 april een nieuwe datum zou vaststellen voor een nieuwe verkiezing.

Nieuwe regering

Bij zijn aanvaarding van het premierschap zei Mahamadou Issoufou op 18 april dat hij een „oorlogskabinet” zou vormen om de economische en sociale crisis te bestrijden. Op 23 april presenteerde hij zijn regering. De samenstelling was:

AFRIKA

Premier - Mahamadou Issoufou; nationale defensie - Amadou Tahirou; binnenlandse zaken - Ousmane Oumarou; buitenlandse zaken en samenwerking - Abdourahamane Hama; financiën en planning - Abdallah Boureima; handel, vervoer en toerisme - Souley Abdoulaye; mijnbouw en energie - Gado Fomakoye; gezondheidszorg - Mahamane Koullou; uitrusting, huisvesting en territoriale ontwikkeling - Amadou Laouali; inaanschappelijk werk, bevolking en vrouwen - mevr. Mariama Ali; industrie en nijverheid - Emoud Effad; middelbaar en hoger onderwijs, en onderzoek - Djibo Garba; ambtenaren, arbeid en werkgelegenheid - Madougou Salissou; betrekkingen met het parlement en regeringswoordvoerder - Mactar Diallo; cultuur, jeugd en sport - Massoudou Hassoumi; justitie en zegelbewaarder - Mallam Adam Kandine; landbouw en veeteelt - Djoulde Sadio; watervoorziening en milieu - Soumana Billo; bestuurshervorming en decentralisatie - Mohamed Ibrahim Ibba.

Er werden ook tien staatssecretarissen benoemd met kabinetsstatii.

Nieuwe verkiezing van parlaments-voorzitter

Moumouni Djermakoye van de ANDP, onderdeel van de regeringsalliantie AFC, werd op 14 mei opnieuw tot voorzitter van de Nationale Vergadering gekozen. Hij kreeg de steun van alle 50 AFC-afgevaardigden. De 33 afgevaardigden van de oppositie weigerden aan de verkiezing deel te nemen, maar zij stemden erin toe met de nieuwe voorzitter samen te werken.

VERLENGING BESTAND MET TOEAREG. REBELLEN

De regering gelastte op 10 juni de opheffing van de noodtoestand die in april 1992 voor het noorden van het land was afgekondigd. Zij had reeds op 2 juni ingestemd met de verlenging voor de duur van nog drie maanden van een bestand dat in maart 1993 te Parijs ondertekend was met Toeareg-vertegenwoordigers van het Bevrijdingsfront van Air en Azawad (FLAA). Voorts stemde de regering ermee in vrij verkeer tussen Niger en Algerije toe te staan en beloofde zij hulp bij de hervestiging van naar schatting 10.000 Toearegs die naar Algerije waren uitgeweken.

Op 11 juni werd bericht dat het in Algerije gevestigde militaire opperbevel van het FLAA zich had gekant tegen het door de politieke vleugel van het FLAA gesloten bestandsakkoord. Op 24 juni werd door een zojuist gevormde Toeareg-groepering, het *Revolutionnaire Leger* voor de Bevrijding van Noord-Niger onder leiding van Attaher Abdulumin, bekendgemaakt dat zij zich niet aan het bestand zou houden.

(Vor.ber.pag.337/2 e.v.-1993)

NIGERIA

OPRICHTING VAN XDSC

De Overgangsraad en de Nationale Defensie- en Veiligheidsraad (NDSC, zie pag. 116/3-'93) werden op 4 januari 1993 officieel geïnstalleerd. Hun zittingstermijnen zouden naar verwachting tot augustus duren, wanneer de democratisch gekozen president volgens plan de macht zou moeten overnemen. De NDSC was als volgt samengesteld:

Voorzitter: president Ibrahim Babangida (op-
perbevelhebber van de strijdkrachten).
Leden: vice-president Augustus Aikhomu;
Chief Ernest Adegunle Shonekan (voorzitter van de Overgangsraad); generaal Sanni Abacha (secretaris van defensie, chef van de defensiestaf); vice-admiraal Murtala Nyako (plaatsvervangend stafchef); luitenant-generaal Salihu Ibrahim (stafchef van het leger); vice-admiraal Dan Preston Omatoshola (stafchef van de marine); luchtmaarschalk Akin Dada (stafchef van de luchtmacht); Aliyu Atta (inspecteur-generaal van de politie); Matthew T. Mbu (secretaris van buitenlandse zaken); Abdulrahman Okene (secretaris van binnenlandse zaken); Clement Akpangbo (procureur-generaal); luitenant-generaal Alipu Mohammed (adviseur voor nationale veiligheid); luitenant-generaal Joshua Dogonyaro (commandant van het commando- en stafcollege in Jaji).

De civiele Overgangsraad was voornamelijk een vervanging van de voormalige Ministerraad, maar de leden, die al in december waren benoemd, werden secretaris genoemd. De overwegend militaire NDSC (zie ledenlijst) verving de Bestuursraad van de Strijdkrachten (AFRC). De voorzitter van de Overgangsraad, Chief Ernest Adegunle Shonekan, bekleedde officieel de functie van regeringsleider. Commentatoren merkten echter op dat de feitelijke macht bij de president en de NDSC lag, aangezien de Overgangsraad volgens de afspraken voor de overgangperiode aan beiden verantwoordingschuldig was.

Eerder had president Ibrahim Babangida de positie van vice-president Augustus Aikhomu als tweede man in de regering verduidelijkt. Hij weerlegde daarmee beweringen van de oppositie dat de post van vice-president door de afspraken voor de overgangperiode feitelijk was afgeschaft.

GEVECHTENTUSSEN MOSLIMS

Op 22 januari werd bericht dat ten minste 60 doden waren gevallen tijdens drie dagen van gevechten tussen rivaliserende moslim-sekten in Funtua. In de noordelijkste staat Katsina. Lokale functionarissen konden geen verklaring voor het conflict geven.

ECONOMISCHE VOORSTELLEN. AMBTENARENSTAKING. BENZINESUBSIDIE

Vooruitlopend op een vergadering van internationale donoren in april, vroeg Chief Ernest Adegunle Shonekan, voorzitter van de Overgangsraad, op 15 februari Groot-Brittannië om steun voor de economische plannen van de raad.

Tijdens een ontmoeting in Londen met de Britse premier John Major gaf Shonekan in grote lijnen de begrotingsmaatregelen van de interimregering meer, waaronder een driejarig ontwikkelingsplan. Het plan, dat was uitgewerkt in Shonekan op 27 januari gepresenteerde begroting, had als doel voor 1995 een netto economische groei van 5,3 procent te bereiken; de jaarlijkse inflatie te verlagen van 46 procent in 1992 tot 5 procent in 1995; het financieringstekort, uitgedrukt als percentage van het bruto nationaal produkt (BNP), te verlagen van 12,4 procent in 1991 naar 3,3 procent in 1995; de wisselkoers stabiel te houden en een gezond uitvoersaldo te bereiken. Shonekan zou Major hebben laten weten dat zijn regering vastbesloten was om de privésector te versterken en het investeringsklimaat te verbeteren. Hij benadrukte dat het succes van de begrotingsplannen afhangt van het terugdringen van de schuldenlast van het land.

Major maakte duidelijk dat voor een eventuele herschikking van Nigeria's buitenlandse schuld van \$ 27,6 mrd, het land een overeenkomst zou moeten sluiten met het Internationaal Monetair Fonds (IMF), omdat de laatste standby-regeling in april 1992 was afgelopen. Hij gaf echter aan dat Groot-Brittannië bereid zou zijn om de „bepalingen van Trinidad” van 1990 (zie pag. 284/2/3 - '91) toe te passen op het Britse aandeel in de officiële schuld, wat betekende dat 50 procent van de schuld werd kwijtscholden en dat er voor de rest een langlopende herschikking zou komen.

Op 3 februari brak een landelijke staking van ambtenaren van de deelstaten uit die een loonsverhoging van 45 procent eisten, gelijk aan die welke het federale overheidspersoneel in juni 1992 had gekregen. Op 18 februari hadden de autoriteiten in de staten Lagos, Yorbe en Katsina toegegeven aan de eis. Vakbondsleiders verklaarden met klem dat de stakingen in de andere staten zouden worden voortgezet.

Omstreden benzinesubsidie

Geconfronteerd met dreigende stakingen en onlusten stelde de regering op 8 april de afschaffing van de benzinesubsidie uit. De afschaffing, die op 1 juni haar beslag had moeten krijgen, maakte deel uit van een pakket maatregelen dat bedoeld was om een akkoord met het Internationale Monetair Fonds (IMF) te bewerkstelligen. Met het IMF-akkoord zou de schuld van het land van \$ 16 mrd aan de westerse regeringen van de „Club van Parijs” herschikt moeten worden.

In een officiële verklaring, uitgegeven na een vergadering van vooraanstaande leden van de Nationale Defensie- en Veiligheidsraad onder voorzitterschap van president Ibrahim Babangida, werd gezegd dat het uitstel onrust moest voorkomen in de aanloop naar de presidentsverkiezingen. Chief Ernest Adegunle Shonekan, voorzitter van de Overgangsraad, zou ongelukkig zijn geweest met de stap, die zijn plannen doorkruiste om het begrotingstekort terug te dringen (zie hierboven). Door afschaffing van de subsidie zou de prijs van een liter benzine (op dat moment \$ 0,03 en daarmee naar verluidt de laagste in de wereld) aanzienlijk stijgen en zou de regering ongeveer 41 mrd naira per jaar meer in het laatje hebben gekregen (\$ 1=31,9158 naira op 6 april 1993).

NIEUWE PROCEDURES VOOR PRESIDENTSVERKIEZING. TWEE KANDIDATEN AANGEWEZEN. DOODSTRAF VOOR OPRUIING

Op 5 januari maakte de Nationale Verkiezingscommissie (NEC) de voorwaarden bekend voor nieuwe presidentsverkiezingen. Alle vroegere presidentskandidaten waren uitgesloten van deelname, evenals leden van de ontbonden uitvoerende comités van de twee partijen die mogelijk een aanklacht wegens financiële onregelmatigheden boven het hoofd hing (zie pag. 116/1-'93). De NEC eiste verder dat alle ambtenaren die zich kandidaat wilden stellen uiterlijk 31 december 1992 hun ontslag moesten hebben ingediend.

Op 18 januari maakte de NEC bekend dat zij was begonnen met een antecedentenonderzoek van de 250 mensen die tot 16 januari, de laatste dag, een aanvraag voor deelname aan de presidentsverkiezingen hadden ingediend. Alleen degenen die door de commissie werden goedgekeurd mochten zich laten nomineren bij de afdelingscongressen die op 6 februari zouden plaatsvinden. Aspirant-kandidaten moesten ook steun zien te verzamelen bij congressen van lokale besturen (op 20 februari) en bij deelstaatscongressen (op 6 maart).

Diskwalificatie van presidentskandidaten

De NEC maakte op 1 februari bekend dat zij 213 kandidaten toestemming had verleend om deel te nemen aan de komende presidentsverkiezingen. De commissie voegde eraan toe dat 71 van de kandidaten, van wie 42 van de Sociaal-Democratische Partij (SDP), waren uitgesloten van deelname omdat zij niet voldeden aan de gestelde eisen.

Generaal Chukwuemeka Odumegwu (Emeka) Ojukwu van 1967 tot 1970 de separatistische leider van Biafra was een van de kandidaten

aan wie deelname verboden werd. Onder de kandidaten die wel mee mochten doen, bevonden zich Baba Gana Kirigibe, de voormalige landelijke voorzitter van de SDP, en voormalig regeringsleider generaal Yakubu Gowon.

De NEC weigerde nadere uitleg te geven over de uitsluiting van de betrokken personen, maar verklaarde dat de criteria voor uitsluiting onder meer „een aanklacht door jury of rechtbank, een veroordeling, leeftijd en opleiding” waren.

Presidentskandidaten

Na de afgebroken presidentiële voorverkiezingen in 1992 (zie pag. 114/3 en 115/3 e.v.-'93) kozen de twee politieke partijen tijdens conventies (26-30 maart 1993) uiteindelijk hun presidentskandidaten. Beide kandidaten waren moslim en naar verluidt miljonair; zij onderhielden nauwe banden met generaal Babangida.

De kandidaat van de Sociaal-Democratische Partij (SDP) was Moshood Kashimawo Olawale „MKO” Abiola, een Yoruba-persmagnaat uit de deelstaat Plateau. De gedelegeerden van de Nationale Republikeinse Conventie (NRC) kozen Bashir Othman Tofa, een econoom uit de deelstaat Kano met uiteenlopende zakenbelangen.

Hoewel de verkiezingsdatum was vastgesteld op 12 juni, werd op 8 april ont-huld dat de NEC de bevoegdheid had gekregen om de presidentsverkiezingen eventueel voor onbepaalde tijd uit te stellen. Het in Lagos gevestigde Comité voor de Verdediging van Mensenrechten veroordeelde deze stap als „onderdeel van een groot plan” van de militairen om aan de macht te blijven.

Kandidaten voor het vice-presidentschap

De presidentskandidaat van de SDP, Abiola, deelde op 2 mei mee dat Baba Gana Kingibe was uitverkoren als zijn running-mate bij de presidentsverkiezingen. Sylvester Ugoh was op 21 april aangewezen als de NRC-kandidaat voor het vice-presidentschap naast presidentskandidaat Tofa.

Doodstraf voor opruiing

Een op 6 mei afgekondigd decreet inzake verraad en verraderlijke misdrijven stelde de doodstraf in voor personen die schuldig waren bevonden aan het uitspreken of publiceren van woorden die geacht werden „de algemene structuur” van het land te hebben ontwricht.

De maatregel volgde op een onomwonden aan-
* al eerder die maand op president Ibiyahini Ba-

Presidentskandidaat Moshood Kashimawo Olawale Abiola brengt op 12 juni in Lagos zijn stem uit.

bangida door generaal b.d. Olusegun Obasanjo, een voormalig staatshoofd (1976-1979), en op de inbeslagname van het weekblad *Tell*, dat twijfels had uitgesproken over het voornemen van de regering de macht over te dragen aan een gekozen bestuur. Obasanjo, wiens eigen militaire bewind op 1 oktober 1979 de macht had overgedragen aan een burgerregering (zie pag. 56/2 e.v.-'80), kenschetste de actuele overgang naar de democratie als een „schertsvertoning en een karikatuur van de democratie” en hij beschuldigde Babangida van „manoeuvres”, „manipulaties”.

PRESIDENTSVERKIEZINGEN NIETIG VERKLAARD

Geheel volgens plan vonden op 12 juni de presidentsverkiezingen plaats, die vervolgens echter op 23 juni nietig werden verklaard door de Nationale Defensie- en Veiligheidsraad (NDSC), de regerende militaire junta onder leiding van generaal Ibrahim Babangida. Door de nietigverklaring kwam de voltooiing van de moeizame overgang van Nigeria naar een burgerbestuur na tien jaar militair bewind in de lucht te hangen. Krachtens het tijdschema van de verkiezingen zou de NDSC op 27 augustus de macht moeten overdragen aan een burgerregering.

Hooggerechtshof probeert verkiezingen te stoppen

Op 10 juni, twee dagen voor de geplande verkiezingsdatum, gelastte het Hooggerechtshof in de federale hoofdstad Abuja de Nationale Verkiezings-

AFRIKA

commissie (NEC) de verkiezingen uit te stellen, hangende de behandeling van een rechtszaak die was aangespannen dooi een organisatie die het militaire bewind wilde continueren.

Deze duistere organisatie, de Associatie voor een Beter. Nigeria (ABN), werd geleid door de miljonair en zakenman Arthur Nzeribe, een voormalige presidentskandidaat die banden zou hebben met generaal Babangida. De ABN eiste een verlenging van het militaire bewind tot 1997 met als argument dat de burgerpolitici nog niet klaar waren om te regeren.

Op 11 juni verklaarde de NEC dat de verkiezingen volgens plan zouden plaatsvinden. Zij verwierp daarmee de uitspraak van het Hof op grond van Decreet 13 van april 1993 waarin werd bepaald dat geen enkele rechtbank de bevoegdheid had om het houden van verkiezingen te verhinderen. De beslissing van de NEC kwam ook na sterke diplomatieke druk van de VS, die de militairen openlijk lieten weten dat zij iedere vertraging bij de terugkeer naar een burgerbestuur met „ernstige bezorgdheid” zouden beschouwen.

Verloopverkiezingen. Bekendmaking uitslagen opgeschort

De verkiezingen op 12 juni verliepen soepel ondanks de slechte organisatie, maar de opkomst was laag.

Op 14 juni waren de uitslagen in ongeveer de helft van de 30 (deel)staten van het land bekend, en die toonden aan dat Moshood Kashimawo Olawale „MKO” Abiola; de presidentskandidaat van de centrum-linkse Sociaal Democratische Partij (SDP) met ruime marge aan de winnende hand was. De gedeeltelijke uitslagen gaven aan dat Abiola het uitstekend had gedaan in de traditionele SDP-bolwerken en ook terrein had gewonnen in gebieden van de centrum-rechtse Nationale Republikeinse Conventie (NRC) met Bashir Othma Tofa als presidentskandidaat.

Op 15 juni wist de ABN het Hooggerechtshof van Abuja ertoe te bewegen om de NEC te gelasten te stoppen met de publikatie van de verkiezingsuitslagen. De NEC gaf daaraan op 16 juni gehoor en schortte de publikatie „totnader order” op. Inmiddels gaven beide politieke partijen verklaringen uit waarin de publikatie van de uitslagen werd geëist. Naar mate de spanning steeg, verscherpte het leger de veiligheidsmaatregelen in de belangrijkste steden.

Op 18 juni maakte de in Lagos gevestigde Campagne voor Democratie de volgens haar bewering definitieve verkiezingsuitslagen bekend ondanks het verbod van het Hof. Uit de cijfers bleek dat Abiola een gemakkelijke overwinning had geboekt op Tofa door hem in 19 van de 30 staten te verslaan.

Verkiezingen nietig verklaard

Twee dagen nadat de NEC bij het Federale Hof van Beroep in Kaduna in beroep was gegaan tegen de uitspraak van het Hooggerechtshof van Abuja, maakte de NDSC op 23 juni bekend dat de presidentsverkiezingen nietig waren verklaard.

In een verklaring zei de junta dat „deze stappen” waren genomen „om ons rechtstelsel en de rechterlijke macht te beschermen en te voorkomen dat die nationaal en internationaal geridiculiseerd en gepolitiseerd worden”.

De VS noemden de nietigverklaring „ongehoord”. gezien het feit dat de verkiezingen gevrijwaard waren gebleven van enigerlei ernstige onregelmatigheden, en deelden mee dat alle aspecten van de Amerikaans-Nigeriaanse betrekkingen opnieuw bekeken werden. Ook Groot-Brittannië veroordeelde het besluit en maakte bekend dat het nieuwe hulp aan Nigeria zou bevriezen en alle militaire opleidingen zou beëindigen.

Aanvankelijk deden de SDP en de NRC er het zwijgen toe, maar op 24 juni riep Abiola zichzelf uit tot gekozen president en vroeg hij de internationale gemeenschap met klem hem te steunen tegen het leger. Tegelijkertijd riep de Campagne voor Democratie op tot een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid om de NDSC te dwingen de nietigverklaring ongedaan te maken.

In een op 25 juni uitgegeven verklaring beloofde Babangida dat er op 27 augustus, de geplande datum voor de machts-overdracht, een gekozen president geïnstalleerd zou worden en liet hij cloorschemen van plan te zijn toestemming te geven voor nieuwe verkiezingen. De dag daarop schetste hij een reeks nieuwe verkiezingsregels, waardoor Abiola en Tofa zich niet meer kandidaat zouden kunnen stellen in geval de verkiezingen zouden worden overgedaan.

Eind juni werd melding gemaakt van het uitbreken van onlusten in staten in het noorden en westen. Op 29 juni liet Babangida de gouverneurs van de staten weten dat zij verantwoordelijk zouden worden gehouden voor nieuwe onlusten. (Vor:ber.pag. 114/2 e.v.-1993)

ZUID-AFRIKA

CONSTITUTIONELE GESPREKKEN HERVAT. CAMPAGNE TEGEN APLA

Na een onderbreking van negen maanden werden de constitutionele gesprekken in Johannesburg hervat op 5 en 6 maart 1993. De tweedaagse planningsvergadering, waaraan afgevaardigden deelnamen van 26 groepen - waaronder de regering, het Afrikaanse Nationale Congres (ANC), de Inkatha Vrijheidspartij, de Conservatieve Partij en het Afrikaanse Congres (PAC) -, was de grootste politieke bijeenkomst sedert het begin van de onderhandelingen in december 1991 (zie pag. 334/2/3-'92). De vergadering eindigde met een akkoord dat er vóór 5 april een nieuw onderhandelingsforum zou worden opgericht. Dit zou in de plaats komen van CODESA (Conventie voor een Democratisch Zuid-Afrika), waarvan de werkzaamheden in juni 1992 waren opgeschort (zie pag. 784/2 e.v.-'92).

Campagne tegen APLA

Op 24 maart deed president De Klerk een „nogal dramatisch” mobilisatiebevel uitgaan voor reservisten en drong hij erop aan het zoeken naar een oplossing voor het politieke geweld bovenaan de agenda te plaatsen van de komende politieke meerpartijenbesprekingen. Hij kondigde tevens aan dat het parlement vrij zou mogen stemmen over de herinvoering van de doodstraf voor moord en andere ernstige misdaden (zie pag. 248/1-'90), waar hij zelf een voorstander van was.

De maatregelen waren bedoeld om het groeien de aantal aanslagen op blanke burgers tegen te gaan. zoals die op een auto in de buurt van Johannesburg op 22 maart waarbij een vrouw en haar twee kinderen werden gedood. De aanslagen werden algemeen toegeschreven aan het Azaniaanse Volksbevrijdingsleger (APLA), de militaire vleugel van het PAC (zie pag. 268/3-'93 voor incidenten in december 1992), dat echter weigerde zijn verantwoordelijkheid te erkennen of te ontkennen. In een toespraak na de publikatie van een rapport over de APLA van de commissie-Goldstone over politiek geweld liet De Klerk een ernstige waarschuwing horen aan het adres van generaal Bantu Holomisa, de leider van de bantoeaan (thuisland) Transkei. Volgens het rapport was het opperbevel van het APLA gevestigd in Transkei en werd de bantoeaan gebruikt als uitvalsbasis voor aanslagen. Op 31 maart werd Transkei door meer dan 1.000 soldaten afgesloten om de bewegingen van APLA-leden te stoppen.

NUCLEAIRE CAPACITEIT TOEGEGEVEN

Op 24 maart gaf president F.W. de Klerk

toe dat Zuid-Afrika aan het einde van de jaren '70 kernwapens had ontwikkeld en geproduceerd. Deze onthulling bevestigde voor het eerst de reeds lang bestaande verdenking van internationale atoomdeskundigeil en stemde overeen met berichten dat de Amerikaanse regering Zuid-Afrika onder druk had gezet om zijn kernwapens en voorraden verrijkt uranium te vernietigen.

De president zei dat de beslissing om kernbommen te maken een reactie was geweest op een „expansionistische dreiging van de Sowjet-Unie in zuidelijk Afrika". Hij zei verder dat alle wapens niet lang na zijn aibtsaanvaarding in september 1989 waren ontmanteld en ontkennde bovendien dat in 1979 een kernwapen was getest in de zuidelijke Atlantische Oceaan. Hij zei dat er inspecteurs van het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) in het land waren en dat zij toegang hadden gekregen tot alle gegevens en gebouwen die gebruikt waren bij het maken van de wapens. Algemeen werd echter aangenomen dat het grootste deel van de relevante documentatie reeds vernietigd was.

De onthullingen van De Klerk werden met enige scepsis ontvangen. Veel waarnemers twielfelden aan zijn bewering dat er slechts zes bommen van het „type-Hiroshima" waren gemaakt en dat er geen andere landen bij het project betrokken waren geweest. Op 25 maart haalde de *Johannesburg Citizen* een functionaris van het Internationale Instituut voor Strategische Studies (IISS) aan volgens wie Israël atoomexperts had geleverd in ruil voor Zuidafrikaans uranium en toegang tot de Zuidafrikaanse proefsterren.

Een verklaring die op 26 maart werd uitgegeven door Armscor, de wapenindustrie van de staat, gaf voedsel aan speculaties dat de Zuidafrikaanse regering in 1987 had overwogen kernwapens in te zetten in Angola. Armscor onthulde dat een in 1977 gesloten ondergronds kernproefsterrein tien jaar later heropend was „op een moment van hevige gevechten in Angola". Een officiële reactie van de Zuidafrikaanse regering bleef uit.

ECONOMISCH HERSTRUCTURERINGS-PROGRAMMA. BEGROTING

Op 9 maart werd een radicaal economisch herstructureringsprogramma in gang gezet. Het programma moest het aandeel van de investeringen in het bruto nationaal produkt (BNP) vergroten, de produktiviteit verhogen en weer zorgen voor een stabiel financieel klimaat.

In het kader van dit vijfjarenplan zouden de vennootschaps- en inkomstenbelasting verminderd, de tariefmuren verlaagd en de deviezencontrole geleidelijk afgeschaft worden. Andere maatregelen waren het beperken van de reële loonsverhoging tot 0,75 procent per jaar, het terugdringen van de lopende overheidsuitgaven tot 20,1 procent van het BNP in 1997 en het sluitend maken van de begroting voor 1997.

Minister Derek Keys van financiën, handel en industrie deed de eerste stap voor de uitvoering van het programma toen hij op 17 maart zijn eerste begroting indiende. Hij voorspelde een groei van het BNP in 1993 van 0 tot 0,5 procent, een opmerkelijke verbetering ten opzichte van 1992 toen het BNP met 2,1 procent was gedaald. Keys zei dat de overheidsuitgaven R 114 mrd zouden bedragen, een toename van 8,8 procent ten opzichte van 1992-'93 (\$1 = R 4,575 per 8 maart 1993). Met de verwachte inkomsten van R 89 mrd (een stijging van 16,5 procent ten opzichte van 1992-'93) zou het begrotingstekort naar ver-achtiguitkoinen op 6,8 procent van het BNP. Hoe groot het tekort ook was, het was een verbetering ten opzichte van het tekort van 8,6 procent van het jaar daarvoor. De vennootschapsbelasting werd van 48 procent teruggebracht tot 40 procent. Keys kondigde tevens aan dat de BTW in het onmiddellijke ingang met 4 procent zou stijgen tot 14 procent, een stap die door het ANC werd gekritiseerd vanwege de gevolgen voor zwarte gezinnen. Hij probeerde echter de lasten voor de arme zwarten te verlichten door de discrepanties in de pensioenen voor alle raciale groepen uit de weg te ruimen, zoals was toegezegd in de begroting voor 1992-'93. Hierdoor stegen de pensioenen van Afrikanen in concreto met 30 procent.

BESCHULDIGINGEN VAN SCHENDING VAN WAPENEMBARGO

Op 5 april gaf de Zwitserse regering toestemming voor de verkoop van 60 éénmotorige Pilatus PC-9 vliegtuigen aan Zuid-Afrika voor een bedrag van \$ 173 mln. Zij wees protesten van het sanctiecomité van de VN en van het ANC van de hand dat de vliegtuigen konden worden aangepast voor het vervoer van wapens en dat de verkoop een schending van het wapenembargo van de VN uit 1977 betekende (zie pag. 780/3-'77).

Woordvoerders van de Zwitserse regering bekeerden dat het geen militaire vliegtuigen waren en dat zij van de regering van de Zuidafrikaanse regering de verzekering hadden gekregen dat de vliegtuigen alleen zouden worden gebruikt voor de training van piloten. Zij voegden eraan toe dat Zwitserland, hoewel geen lid van de VN, het embargo zou blijven respecteren.

CHRIS HANI VERMOORD. GEVOLGEN EX VERDERE ONTWIKKELINGEN

Het toch al kwetsbare onderhandelingsproces over de constitutionele hervorming kwam opnieuw in gevaar na de moord op Chris Hani op 10 april. Hani was de secretaris-generaal van de Zuidafrikaanse Communistische Partij (SACP) en lid van het Nationale Uitvoerend Comité (NEC) van het Afrikaanse Nationale Congres (ANC).

In de daaropvolgende crisis, waarbij enkele anti-apartheidsactivisten om

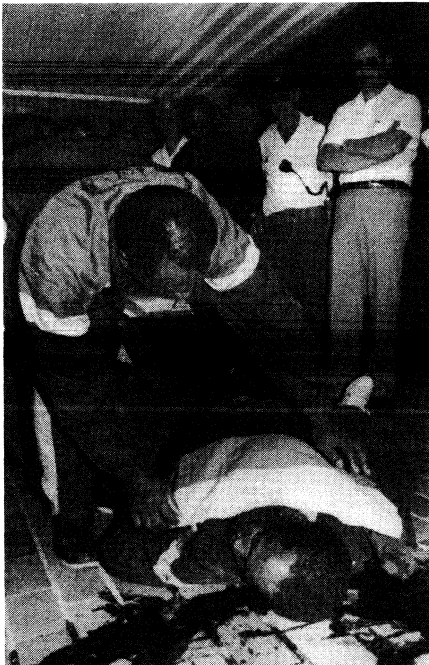
wraak riepen, deed het ANC zijn uiterste best om de woede van zijn aanhangers te beteugelen. De organisatie riep herhaaldelijk op tot kalmte en benadrukte dat zij en haar bondgenoten voorstander bleven van het onderhandelingsproces, maar dat er meer vaart achter de besprekingen moest worden gezet. Veel commentatoren geloofden dat dankzij het krachtige gezag dat de ANC-leiders ten toon spreidden, en dan vooral ANC-voorzitter Nelson Mandela, een ongebeheersbaar burgerconflict was vermeden.

Hani was een charismatische figuur die de steun genoot van zowel militanten als gematigden. Vooral de zwarte jeugd keek hoog tegen hem op. Bij een onafhankelijke opiniepeiling in november 1992 bleek dat hij na Mandela de populairste politieke leider van het land was. Hij was in 1962 tot de SACP toegetreden en tot Umkhonto we Sizwe (MK, Speer van de Natie), de militaire vleugel van het ANC. Hij verliet Zuid-Afrika kort daarop voor een militaire training en streed later aan de zijde van de guerrillastrijders van de Zimbabweanse Afrikaanse Volksunie (ZAPU) in hun vrijheidstrijd. In 1974 werd hij gekozen in het NEC van het ANC, en werd daarvan het jongste lid. Vervolgens verhuisde hij naar Lesotho waar hij zeven jaar leiding gaf aan de guerrilla-activiteiten van MK in de Oostkaap. In 1987 volgde hij Joe Slovo als stafchef van MK op. Hij deed afstand van deze positie kort nadat hij in december 1991 tot secretaris-generaal aan de SACP was gekozen (zie pag. 334/3-'92). Sinds zijn terugkeer in Zuid-Afrika in 1990 was hij een pleitbezorger geworden van het onderhandelingsproces. Hij ging beschuldigingen van lafheid of verraad wegens zijn verleden bij MK uit de weg. Na zijn dood noemde Mandela hem een „soldaat voor de vrede".

Arrestaties

Hani werd neergeschoten toen hij bij zijn huis in Boksburg, een overwegend blanke buitenwijk van Johannesburg, uit zijn auto stapte.

Janus Walus, een Poolse emigrant die zich in 1981 in Zuid-Afrika gevestigd had, werd binnen een uur na de moord gearresteerd. Hij werd op 13 april voorgeleid en aangeklaagd wegens de moord op Hani. Hij zou tot 12 mei in voorlopige hechtenis blijven. De politie zei dat zij in zijn huis een „zwarte lijst" van te vermoorden personen had gevonden. Ook zouden forensische proeven met een pistool dat daar was gevonden, hebben uitgewezen dat met dat pistool de dodelijke schoten op Hani waren gelost. Ook was bewezen dat Walus de trekker had overgehaald. Tevens onthulde de politie dat het wapen deel uitmaakte van een partij wapens die in 1990 uit het hoofdkwartier van de Zuidafrikaanse luchtmacht was gestolen.

De vermoorde SACP-leider Chris Hani

Op 12 april erkende de leider van de neo-nazistische Afrikaanse Weerstandsbeweging (AWB), Eugene Terre'Blanche, dat Walus al sinds 1986 lid van de AWB was geweest. Dit voedde de speculaties dat de moord onderdeel was van een blanke rechtse samenzwering. Deze vermoedens werden versterkt door de arrestatie op 17 april van Clive Derby-Lewis, een vooraanstaand lid van de Conservatieve Partij (CP). De bevestiging kwam op 21 april toen de politie diens vrouw Gaye arresteerde en verklaarde dat zij geloofde dat de moord op Hani deel uitmaakte van een samenzwering.

Clive Derby-Lewis, een lid van de Presidentiële Raad, was in 1980 voorzitter geworden van het Western Goals Institute, een in Londen gevestigde internationale anti-communistische organisatie. Hij was tussen 1987 en 1989 voor de CP lid van het parlement geweest. Gaye Derby-Lewis, een journalist van het CP-weekblad, de Patriot, zou lid zijn geweest van de CP-delegatie bij de meerpartijenbesprekingen in maart (zie hierboven). Politiebronnen gaven aan dat zij sterke bewijzen hadden om het echtpaar met de moordaanslag in verband te brengen. Beiden werden vastgehouden op grond van paragraaf 29 van de Binnenlandse Veiligheidswet, die voorzag in de mogelijkheid iemand zonder proces 10 dagen vast te houden met de mogelijkheid om de periode voor nader verhoor te verlengen.

Terwijl er geruchten circuleerden dat er meer arrestaties zouden volgen, kwamen op 21 april twee onafhankelijke onderzoekers naar Zuid-Afrika om de politie bij te staan. Het waren comman-

dant George Churchill-Coleman, een hoge Britse politieofficier en voormalig hoofd van de anti-terrorisme-afdeling van Scotland Yard, en Ralf Kruger, voormalig hoofd van het in Stuttgart gevestigde federale bureau voor strafrechtelijk onderzoek in Duitsland.

Geweld. Oproep tot kalmte

Ondanks oproepen van het ANC tot kalmte werd in de eerste 48 uur na Hani's dood hier en daar toch melding gemaakt van geweld.

In Kaapstad scandeerden boze demonstranten „Geen vrede. oorlog” en Peter Mokeba, leider van de Jeugdliga van het ANC, zette de menigte aan om „dood een Boer” te roepen. Ook Winnie Mandela, de ex-vrouw van Nelson Mandela, nam deze oproep over. De moord op Hani werd ook gebruikt door het Azaniaanse Volksbevrijdingsleger (APLA, de geapende vleugel van het Panafrikaanse Congres) om zijn standpunt ten opzichte van het aanhoudende gebruik van geweld te rechtvaardigen (zie hierboven).

Op 13 april, de avond voor de nationale rouwdag die het ANC had uitgeroepen, deed Nelson Mandela in een rechtstreekse televisieuitzending op „elke afzonderlijke Zuidafrikaan” een emotioneel beroep voor raciale eenheid.

Hij verklaarde dat Zuid-Afrika op een keerpunt stond en veroordeelde degenen die „van het land een tweede Angola” wilden maken. Zijn toespraak viel samen met een bekendmaking van de regering dat in drie gebieden in de Oostkaap plaatselijk de noodtoestand was afgekondigd nadat gebouwen in brand waren gestoken en aanslagen waren gepleegd op politieauto's en politiebureaus.

Met nog 23.000 extra politieagenten en militairen die in het hele land waren ingezet leek het erop dat het ANC op 14 april zijn boze jonge militante aanhangers niet in bedwang zou kunnen houden. In het hele land rouwden die dag 2,5 mln aanhangers bij 85 plechtigheden wegens Hani's dood. Er werden bij drie demonstraties gewelddadige incidenten gemeld en er zouden 17 mensen zijn gedood, van wie drie omkwamen toen de politie het vuur opende op een menigte bij een politiebureau in Johannesburg.

Cyril Ramaphosa, de secretaris-generaal van het ANC, bagatelliseerde het geweld echter met de mededeling dat de demonstranten met grote „terughoudendheid” hadden gehandeld. Hij sprak ook de hoop uit dat de tragedie als een katalysator zou fungeren, waardoor het onderhandelingsproces doelgericht zou worden voortgezet en er snel een uitvoerende overgangsraad (TEC) en een interimregering zouden kunnen worden ingesteld (zie pag. 269/2-'93).

Na het geweld op 14 april herzag het ANC zijn plannen voor een direct ingaande periode van zes weken van massale acties. Op 16 april maakte het ANC

bekend dat 19 april, de dag waarop Hani begraven zou worden, ook een dag van nationale rouw zou zijn. Bovendien zou op 1 mei een massaal actieprogramma starten naar het voorbeeld van dat van 1992 (zie pag. 785/3 en 787/2 e.v.-'92).

De campagne zou zich vooral richten op verscheidene eisen, waaronder beëindiging van het geweld: vrijheid van politieke activiteiten; onmiddellijke installatie van de TEC; en een datum voor de verkiezingen, te bepalen door een onderhandelingsforum van meerdere partijen.

Begravenis van Hani

Op 19 april wist het ANC, ondanks de waarschuwing van president F.W. de Klerk aan het parlement dat het land werd bedreigd door een burgeroorlog, de militante jeugd redelijk goed onder controle te houden. Aan misschien wel de grootste staking van het land namen omstreeks 4 mln mensen, bijna de helft van de werkende bevolking, deel, terwijl meer dan 100.000 mensen de begrafenisdienst voor Hani in een voetbalstadion in Soweto bijwoonden. Er werden weinig incidenten gemeld. Er vielen die dag 25 doden, onder wie 19 mensen die bij een bliksemaanval in de vroege uren in het woonoord Sebokeng in het wilde weg werden neergeschoten. Het ANC suggereerde later dat de aanvallers lid waren van de „Derde Macht” - agenten-provocateurs die betrekkingen onderhielden met het leger.

In zijn toespraak tijdens de begrafenis deed Mandela een felle aanval op de regering en de veiligheidsstroepen en stelde hij hen uiteinde-

ANC-leider Nelson Mandela en PAC-leider Clarence Makwetu (l.) tijdens een herdenkingsdienst voor de vermoorde Chris Hani op 14 april in Soweto.

ANC-aanhangers tijdens een protestmars wegens de moord op Chris Hani in het centrum van Johannesburg op 17 april.

lijk verantwoordelijk voor de moord. Hij noemde de regering „onwettig, niet representatief, corrupt en niet in staat om te regeren”.

Eisen van het ANC

Op 20 april feliciteerde het ANC, bij de evaluatie van de gebeurtenissen sinds de moord, zijn aanhangers met hun in het algemeen gedisciplineerde gedrag. De organisatie erkende dat sommige elementen binnen en buiten de organisatie geen acht hadden geslagen op de roep om vrede, maar zij beschuldigde de veiligheidstroepen ervan verantwoordelijk te zijn voor de meeste doden. Het ANC herhaalde ook zijn direct na de moord geformuleerde eisen, dat er onmiddellijk een datum voor verkiezingen zou worden vastgesteld en dat er een systeem voor toezicht op de strijdkrachten door meer partijen zou worden ingesteld voordat de TEC werd opgericht. Het ANC betoogde dat in de voorafgaande week, toen de politie had samengewerkt met vredeseenheden van de gemeenschappen en met inte nationale controleurs, „het vredesproces opmerkelijk goed had standgehouden ondanks extreme provocaties”.

Dood van Treurnicht

Op 22 april stierf Andries Treurnicht, de leider van de CP, aan een hartstilstand op 72-jarige leeftijd.

Treurnicht was een academicus, predikant van de Nederlands Gereformeerde kerk en een voorvechter van apartheid. Hij kwam in 1971 voor het eerst in het parlement als lid van de

Nationale Partij (NP) en was van 1972-1974 voorzitter van het machtige geheime Afrikaner genootschap, de Broederbond. Tegen de tijd dat hij in 1979 een volledig lid van het kabinet werd, stond hij bekend als „Dr.No” omdat hij zich met hand en tand bleef verzetten tegen elke wijziging van het apartheidssysteem. Hij verliet in 1982 de NP om de CP te stichten uit protest tegen de regeringsplannen om ook kleurlingen en Indiërs burgerrechten te verlenen. Hoewel de verkiezingssuccessen van de CP betekenden dat Treurnicht na de algemene verkiezingen van 1989 leider van de parlementaire oppositie werd (zie pag. 26/1-’90), leed hij een verpletterende nederlaag bij het alleen voor blanken toegankelijke referendum van maart 1992 over politieke hervormingen (zie pag. 339/3-’92).

Dood van Tambo

Terwijl het ANC nog rouwde om de dood van Hani kreeg het op 24 april een nieuwe klap te verduren, toen zijn oude nationale voorzitter, Oliver Tambo, stierf aan de gevolgen van een zware beroerte.

Tambo, een overtuigd christen, was een naaste collega van Mandela geweest. De twee mannen hadden in 1952 de eerste Afrikaanse advocatenpraktijk in Zuid-Afrika opgericht. Tambo was eind jaren ’40 opgeklommen tot een leidende positie in het ANC en was een van de 156 anti-apartheidsleiders die in 1956 werden aangeklaagd wegens hoogverraad. Na het oerbod van het ANC in 1960 verliet hij het land om de activiteiten van het ANC vanuit ballingschap te leiden. In 1967 werd hij voorzitter van het ANC. In december 1990 kwam hij terug naar Zuid-Afrika en bij het eerste congres van het ANC in het land in juli 1991 (zie pag. 845/1-’91) gaf hij, na slechts gedeeltelijk hersteld te zijn van een beroerte, het voorzitterschap op ten gunste van Mandela.

Nieuwe leider SACP

De SACP maakte op 24 april bekend dat Charles Nqakula de opvolger van Hani zou worden als secretaris-generaal van de partij.

Nqakula, een voormalige journalist, had in het begin van de jaren ’80 gewerkt bij de *Daily Dispatch* in de Oostkaap. Hij was actief geweest in het Verenigd Democratisch Front (UDF), de anti-apartheidscoalitie die van 1983 tot augustus 1991 in het land had geopereerd (zie pag. 849/1-’91).

Meerpartijenbesprekingen

Onder druk om het tempo van het onderhandelingsproces op te voeren vond op 26 april de eerste volledige vergadering plaats van een 104 leden tellende onderhandelingscommissie bestaande uit afgevaardigden van 26 groepen.

Het programma werd op de eerste dag echter verstoord toen diverse partijen onder leiding van de Inkatha Vrijheidspartij een aantal procedurele kwesties ter discussie stelden. Er werd uitgebid en zonder resultaat gediscussieerd over de naam van het nieuwe forum. Veelzeggender was echter het debat over de vraag of het forum een datum moest vaststellen voor algemene verkiezingen. Uiteindelijk werd men liet eens over een voorstel van de SACP dat er een exacte datum voor verkiezingen zou worden vastgesteld, maar pas nadat het politieke gemeld ter discussie was geweest. De gesprekken werden vervolgens tot 30 april verdaagd zodat de afgevaardigden meer tijd hadden om het rapport te lezen van de 10 leden tellende planningscommissie die op 1 april had vergaderd.

VOORUITGANG CONSTITUTIONELE BESPREKINGEN. POLITIEKE ONTWIKKELINGEN TOT EIND JUNI

Tijdens de constitutionele meerpartijenbesprekingen, die op 7 mei in Johannesburg werden hervat, werd aanzienlijke vooruitgang geboekt. De uit 26 partijen bestaande onderhandelingscommissie kwam namelijk overeen dat vóór april 1994 niet-rationale meerpartijenverkiezingen voor een overgangsregering zouden plaatsvinden.

In een door alle partijen geaccepteerde intentieverklaring, met uitzondering van de Conservatieve Partij (CP) en de vertegenwoordigers van de in naam onafhankelijke bantoestan (thuisland) Ciskei, zegde de onderhandelingsraad op 7 mei toe binnen vier weken de precieze verkiezingsdatum te zullen vaststellen. In de tussenliggende periode zou de raad ervoor zorgen dat een akkoord werd bereikt over bindende constitutionele beginselen, een constitutioneel raamwerk en een procedure voor het opstellen van de grondwet.

Hoewel sommige afgevaardigden betwijfelden of vóór begin juni een oplossing kon worden

gevonden voor de grote meningsverschillen tussen de diverse partijen. vergrootte de aankondiging van de verkiezingen het vertrouwen in de onderhandelingen bij de bevolking. De gewelddadigheden in de voorgaande weken waren algemeen toegeschreven aan de frustaties bij de bevolking over het tempo van de besprekingen, die door procedurele kwesties vertraging hadden opgelopen (zie hierboven).

Op 3 juni werd voorlopig afgesproken dat de meerpartijenverkiezingen op niet-rationale basis zouden worden gehouden op 27 april 1994. Tegen die datum was verzet aangetekend door de CP, de Afrikaner Volksunie (AVU) en de delegaties van de bantoestans Ciskei en Kwazulu.

Politieke acties van rechts

In mei werden bijzonderheden bekend over de oprichting van een „comité van generaals“, een groep van gepensioneerde leger- en politiecommandanten, die zich ten doel stelden blank rechts te verenigen en de komst van een meerderheidsbewind te dwarsbomen.

Op 6 mei vertelde generaal (b.d.) Tienie Groenewald, voormalig hoofd van de militaire inlichtingendienst, tegen de BBC niet bereid te zijn afstand te doen van de rechten van de blanken en hij beweerde dat er voorbereidingen werden getroffen voor de vorming van een afgescheiden blanke staat. Hij beweerde ook te beschikken over een strijdinacht van 500.000 man om die staat, die „binnenmaanden“ gegrondvest kon worden, te verdedigen.

Een van de eerste initiatieven van het comité was de oprichting op 7 mei van het Afrikaner Volksfront, een alliantie die het Afrikaner zelfbeschikkingsrecht wilde veilig stellen.

Het Volksfront verenigde 21 organisaties, waaronder de CP, de Afrikaner Volksunie (AVU), de Herstigte Nasionale Partij (HNP), de Afrikaner Weerstandsbeweging (AWB), blanke vakbonden en landbouworganisaties.

Generaal (b.d.) Constand Viljoen, van 1980 tot 1983 chef van het Zuidafrikaanse leger (SADF) en voorzitter van het comité van generaals, werd aangewezen als voorzitter van het Volksfront. Viljoen, die eerder niet was ingegaan op pogingen om hem te inobiliseren voor rechtse politieke activiteiten, zei dat hij had besloten zich bij het Volksfront aan te sluiten omdat duidelijk was dat president F.W. de Klerk bereid was de macht af te testaan aan het ANC en de South African Communist Party (SACP).

Tijdens de constitutionele meerpartijenbesprekingen op 19 mei bleken de partijen van het Volksfront op een aantal punten onderling verdeeld. Het bleek dat de AVU wel en de CP niet akkoord gingen met het door een technische commissie voorgesteld concept van zelfbeschikking („de uitdrukking van een fundamentele behoefte om zijn eigen bestemming te bepalen“), dat niet alleen beschouwd en be-

sproken moest worden in de context van fundamentele rechten, maar ook in die van regionalisme van „de staatsvorm“

Nieuwe CP-leider

Ferdi Hartzenberg werd op 17 mei unaniem gekozen tot leider van de CP. Hij volgde de in april overleden Andries Treurnicht op (zie hierboven). Na zijn verkiezing herhaalde Hartzenberg dat de CP zelfbeschikking voor de blanken bleef eisen. Hij wees het idee van een eenheidsstaat voor een toekomstig Zuid-Afrika af en pleitte daarentegen voor een confederaal stelsel.

Proces moordzaak Hani. Komplot tegen Slovo

CP-politicus Clive Derby-Lewis, zijn echtgenote Gaye Derby-Lewis en Janus Walus werden op 21 mei officieel in staat van beschuldiging gesteld in verband met de moord op SACP-secretaris-generaal Chris Hani op 10 april (zie hierboven). Zij werden ook beschuldigd van samenzwering tot moord en van illegaal bezit van wapens en munitie. Het drietal moest op 23 juni verschijnen voor het Rand Opperste Gerechtshof. Ze werden niet tegen borgtocht vrijgelaten.

Politiewoordvoerder brigadier Frans Malherbe zei op 19 mei in een commentaar op de tegenstrijdige verklaringen die ten tijde van de arrestatie van Gaye Derby-Lewis waren afgelegd, dat er geen bewijzen waren voor een rechtse samenzwering om Hani te vermoorden. Ook zei hij dat diepgaand onderzoek geen banden met politieke partijen of groeperingen aan het licht had gebracht en dat er geen verdere arrestaties werden verwacht.

Eerder die maand waren er bijzonderheden bekendgemaakt over een moordkomplot tegen Joe Slovo, landelijk voorzitter van de SACP en lid van het nationale uitvoerende comité van het ANC.

Volgens een bericht in de *Johannesburg Star* van 11 mei had een van de samenzweerders op 7 mei tegenover de politie bijzonderheden bekendgemaakt van een plan om Slovo op later in mei te vermoorden. Daarop bevestigde Slovo de bewering van de krant dat de politie hem niet op de hoogte had gesteld van de samenzwering, hoewel de politie volhield dat hij wel was gewaarschuwd voor een mogelijke moordaanslag. In een op 11 mei uitgegeven gezamenlijke verklaring eisten het ANC en de SACP een diepgaand onderzoek naar het komplot, dat zij „onderdeel (noemden) van een bredere samenzwering van krachten die het onderhandelingsproces met alle geweld wilden verstoren“

Op 17 mei verscheen John Beck, op 14 mei gearresteerd in verband met het komplot, voor de politierechter in Johannesburg wegens aanklachten inzake een samenzwering om een moord te plegen.

Politieoptreden tegen PAC

De vooruitgang bij de constitutionele besprekingen kwam in gevaar toen de politie op 25 mei voor het aanbreken van de dag tientallen vooraanstaande leden van het Pan-Afrikaanse Congres (PAC) en van zijn militaire vleugel, het Azaniaanse Volksbevrijdingsleger (APLA), arresteerde.

Volgens minister Hcrnus Kriel van wet en orde hielden de arrestaties, die kwamen na maanden van acties van het APLA (zie hierboven), verband met uiteenlopende misdaden, zoals moord, aanslagen op politie en burgers en illegaal bezit van wapens en munitie. Benny Alexander, secretaris-generaal van het PAC, zei op 25 mei dat de organisatie „in feite (was) verboden“ en maakte bekend dat de organisatie haar deelname aan de meerpartijenbesprekingen opschoortte.

De actie tegen het PAC werd op grote schaal veroordeeld door leden van de onderhandelingsraad. Het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) zei dat het onderhandelingsproces „ernstig gevaar“ liep en eiste het ontslag van Kriel. Roelf Meyer, minister van constitutionele ontwikkeling en de belangrijkste regeringsonderhandelaar bij de besprekingen, werd duidelijk verrast door het nieuws over de arrestaties en verklaarde vooraf niet op de hoogte te zijn gesteld van de actie. Op 27 mei maande de onderhandelingsraad Kriel tijdens spoedberaad om tekst en uitleg te geven over de actie van de politie.

Aan het eind van een op 28 mei inderhaast belegde ontmoeting tussen het PAC en regeringsvertegenwoordigers maakte het PAC bekend aan de onderhandelingen te blijven deelnemen, nadat de regering aan enkele van zijn eisen was tegemoet gekomen. Overeengekomen werd dat drie hoge PAC-functionarissen onmiddellijk in vrijheid zouden worden gesteld, terwijl Jakie Seroke, PAC-secretaris voor politieke zaken, zo snel mogelijk zou worden aangeklaagd wegens illegaal wapenbezit. Ook werd afgesproken dat de regering op 1 juni „informatie (zou) verstrekken“ over de PAC-leden die in hechtenis bleven en dat alle bij de arrestaties in beslag genomen eigendommen ogenblikkelijk zouden worden teruggegeven.

Doodstraf heringevoerd

Op 17 juni besloot het parlement de doodstraf weer toe te passen, nadat deze op 2 februari 1990 was opgeschort als onderdeel van de politieke hervormingen die De Klerk toen bekend had gemaakt (zie pag. 248/1-'90).

Het ANC reageerde woedend op het besluit en stelde vraagtekens bij de bevoegdheid van het „niet-democratische parlement“ om over een dergelijke belangrijke zaak te beslissen. Wijzend op het feit dat de 296 ter dood veroordeelde gevangenen bijna allemaal zwart waren en de rechterlijke macht vrijwel geheel uit blanken bestond (met één uitzondering, zie pag. 849/1/2-'91), betoogde het ANC dat het risico

van rechterlijke dwalingen bijzonder groot was gezien de verschillen in taal en cultuur tussen de rechters en de beïndachte personen.

Gewapende strijd van PAC

In juni heerste er verwarring over de opstelling van het Panafrikaanse Congres (PAC) ten opzichte van de gewapende strijd. Op 22 juni liet het PAC de onderhandelingsraad weten dat het een verklaring over de „beëindiging dan wel opschorting van de vijandelijkheden, de gewapende strijd en het geweld” aanvaardde. Onmiddellijk na de zitting van de raad zei Jakie Seroke, PAC-secretaris voor politieke zaken, op een persconferentie echter dat een beëindiging of opschorting van de activiteiten van het Azaniaanse Volksbevrijdingsleger (APLA), de gewapende vleugel van het PAC, „erniet in zat”.

Op 28 juni maakte Roelf Meyer, minister van constitutionele ontwikkeling en van communicatie bekend dat de regering de bilaterale besprekingen met het PAC opschortte, totdat de organisatie zou toezeggen de gewapende strijd op te schorten. Hij voegde eraan toe dat de politie gepaste actie zou blijven ondernemen tegen het PAC en de APLA (zie hierboven voor politieactie in mei).

Gesprekken tussen Mandela en Buthelezi

Op 23 juni hadden Nelson Mandela en Chief Mangosuthu Buthelezi, de leiders van het ANC en Inkatha, een ontmoeting van meer dan 10 uur in Johannesburg. Het was hun eerste ontmoeting in ruim twee jaar (zie pag. 394/1/2-'91) en deze vond plaats na een weekende waarin ten minste 34 mensen in de regio Natal werden gedood in het langdurige conflict tussen aanhangers van de beide organisaties.

Beide partijen benadrukten dat de ontmoeting op zich een doorbraak was en dat „aanzienlijke vooruitgang” was geboekt in de richting van een verzoening. Evenals in januari 1991 kwamen ze overeen stappen te ondernemen om het geweld terug te dringen en vrije politieke activiteiten te bevorderen. Buthelezi waarschuwde echter dat de verwachtingen niet te hoog gespannen moesten worden en dat „geen van ons beiden gelooft dat het geweld van de ene dag op de andere zal verdwijnen”. Hij maakte ook duidelijk dat hij niet bereid was in te stemmen met 27 april 1994 als verkiezingsdatum (zie hierboven).

AWB verstoort onderhandelingen

Op 25 juni werden de constitutionele meerpartijenbesprekingen ernstig verstoord toen het World Trade Centre in Johannesburg, de plaats waar de onderhandelingen werden gevoerd, werd

ANC-leider Nelson Mandela met Inkatha-leider Mangosuthu Buthelezi tijdens hun ontmoeting op 23 juni te Johannesburg

bestormd door een groep zwaar bewapende aanhangers van het Afrikaanse Volksfront (AVF, zie hierboven).

Aangeroerd door Eugene Terreblanche, de leider van de neo-nazistische Afrikaanse Weerstandsbeweging (AWB), bezetten ongeveer 500 AVF-aanhangers zwaaiend met geweren en revolvers de belangrijkste vergaderkamer waar zij zwarte afgevaardigden en journalisten aanvielen, zonder dat de 1.000 dienstdoende gepoliteerde politieagenten ingrepen. Nog eens 3.000 AVF-aanhangers wachtten buiten het gebouw binnen het veiligheidscordon van de politie. Nadat zij de hal hadden bezet, voerden Terreblanche, AVF-voorzitter generaal (b.d.) Constand Viljoen en CP-leider Ferdi Hartzenberg bijna twee uur lang gesprekken met regeringsfunctionarissen. Uiteindelijk werd overeengekomen dat zij het gebouw vreedzaam zouden verlaten als er geen arrestaties merden verricht. De functionarissen zeiden dat zij zich het recht voorbehielden later aanklachten in te dienen.

De AVF-actie leidde tot een storm van protest onder de meeste deelnemers aan de besprekingen, waarbij vooral de CP het moest ontgelden vanwege haar betrokkenheid bij het incident. ANC-voorzitter Nelson Mandela eiste de onverwijldde arrestatie van de rechtse leiders en kritiseerde de politie omdat die niets had ondernomen tegen de overvallers. Later legde de politie uit dat zij het vuur niet had geopend om een bloedbad te voorkomen. Ondanks de belofte van president De Klerk dat er krachtdadig zou worden opgetreden, waren op 29 juni slechts 25 arrestaties verricht. De politie weigerde de namen van de arrestanten bekend te maken, maar Terreblanche en Viljoen schenen er niet bij te zijn. Hoewel het incident met televisiecamera's werd opgenomen, beweerde de politie de meeste deelnemers niet te kunnen identificeren.

Vooruitgang bij constitutionele besprekingen

De regering van staatspresident F.W. de Klerk en het ANC verklaarden op 30 juni dat er grote vooruitgang was geboekt bij de constitutionele meerpartijenbesprekingen nadat er een „constitutioneel akkoord” was bereikt.

Het ANC en de regering hielden eraan vast dat de uiteindelijke grondwet van het land moest worden opgesteld door een gekozen constituerende vergadering, terwijl de Inkatha Vrijheidspartij van chief Mangosuthu Buthelezi had geëist dat de grondwet weid opgesteld door de onderhandelingsraad zelf. Het eind juni bereikte akkoord, geformuleerd door een groep rechtsgeleerden en academici, bepaalde dat de onderhandelingsraad de laatste hand zou leggen aan de grenzen, functies, plichten, bevoegdheden en structuren van de regio's. Dit zou juridisch bindend zijn voor een gekozen constituerende vergadering die de grondwet zou opstellen. Het akkoord kwam daarmee ten dele tegemoet aan Inkatha en haar bondgenoten in de Groep van Bezorgde Zuidafrikanen (Concerned South Africans Group, COSAG) die een federale grondwet hadden geëist. COSAG bestond naast Inkatha uit de Conservatieve Partij (CP), de Afrikaanse Volksunie (AVU), vertegenwoordigers van de in naam onafhankelijke bantoestans („thuislanden”) Ciskei en Bophuthats-

De nieuwe CP-leider Ferdie Hartzenberg (l.) en generaal b.d. Constand Viljoen (m.), leider van het Afrikaner Volksfront, tijdens een persconferentie op 25 juni in Johannesburg.

wana, en vertegenwoordigers van de niet-onafhankelijke bantoestan Kwa-zulu.

Toen een motie van de COSAG, waarin werd gesteld dat haar constitutionele voorstellen onmiddellijk in beraad moesten worden genomen, niet was aangenomen, hadden de zes COSAG-partijen op 15 juni tijdelijk de besprekingen verlaten.

MIJNRAMP

Op 13 mei verloren 53 mijnwerkers het leven bij een ondergrondse gasexplosie in de Middelbult-mijn in Seconda, 110 km van Johannesburg.

Het ongeluk deed zich voor een dag nadat de kolenmijn een landelijke veiligheidsprijs had gewonnen. In 1985 vond in de mijn, eigendom van de Sasol-corporatie, een soortelijke explosie plaats, die aan 29 kompels het leven kostte. De Nationale Unie van Mijnwerkers zei dat in 1993 166 mensen bij mijnongelukken omgekomen en dat er meer dan 2.000 gewond geraakt waren.

ECONOMISCHE GEGEVENS

Uit op 13 mei bekendgemaakte cijfers bleek dat het bruto nationaal produkt (BNP), na seizoenscorrectie, in het eerste kwartaal van 1993 was gestegen met 0,8 procent op jaarbasis. Dit betekende dat er voor het eerst sinds het derde kwartaal van 1991 weer sprake van groei was.

Uit het op 4 mei gepubliceerde rapport over 1992 van het ministerie van handel en industrie bleek dat de export in 1992 was gegroeid met 4,8 procent ten opzichte van 1991, on-

danks de kwakkelende economieën van Zuid-Afrika's belangrijkste handelspartners. In eveneens op 13 mei gepubliceerde cijfers werd het overheidstekort over 1992-'93, vóór het afsluiten van leningen, geschat op R 28.563,8 mrd, wat neerkwam op 8,6 procent van BNP, in vergelijking met een tekort in 1991-'92 van R 12.754,9 mrd ofwel 4,2 procent van het BNP.

AMNESTIE BISHO

Op 18 mei maakten de autoriteiten van Ciskei bekend dat aan iedereen die betrokken was bij de dood van 29 niensen in september 1992 (zie pag. 789/1 e.v.-'92), onvoorwaardelijk amnestie werd verleend.

De doden waren gevallen toen bantustan-soldaten het vuur openden op een menigte ANC-betogers die op weg waren naar Bisho. Een woordvoerder van brigade-generaal Joshua Oupa Qgozo, de militaire heerser van Ciskei, beweerde dat vervolging van de beklaagden een „negatieve uitwerking op het onderhandelingsproces" zou hebben en „in strijd met de heersende geest van verzoening" zou zijn.

BEROEP WINNIE MANDELA

Op 2 juni zette het Hof van Beroep te Bloemfontein de zes jaar gevangenisstraf van Winnie Mandela, de ex-vrouw van ANC-voorzitter Nelson Mandela, om in een boete van R 13.000 (\$ 1 = R 4,5912 op 8 juni 1993).

In mei 1991 was Winnie Mandela door het Rand Opperste Gerechtshof veroordeeld voor ontvoering en een medeplichtigheid aan mishandeling (zie pag. 552/1 e.v.-'91). Ook moest zij R 5.000 schadevergoeding betalen aan drie van de slachtoffers van de mishandeling.

(Vor.ber.pag.266/1 e.v.-1993)

ALGEMEEN

MINISTERSBIJEENKOMSTEN ONDERTEKENAARS VERKLARING VAN DAMASCUS

Op 18 mei 1993 kwamen de ministers van financiën en economie van de ondertekenaars van de Verklaring van Damascus (Egypte, Syrië en de zes landen van de Samenwerkingsraad voor de Golf of GCC - Bahrein, Koeweit, Oman, Qatar, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten-VAE) voor hun eerste vergadering bijeen in Qatar.

Het persbureau AFP berichtte op 19 mei dat de ministers er niet in waren geslaagd overeenstemming te bereiken over een Golf-hulpprogramma van \$ 10 mrd voor Egypte en Syrië. Volgens het bericht waren de Golfstaten „het niet eens waren geworden over hun bijdragen aan het fonds" (zie ook onder GCC).

Op 12 en 13 juni hielden de ministers van buitenlandse zaken van de ondertekenaars van de Verklaring van Damascus hun zevende bijeenkomst in de VAE-hoofdstad Aboe Dhabi. De *Middle East Economic Digest* van 25 juni meldde dat de staten „erniet in (waren) geslaagd enigerlei praktische stappen te ondernemen bij de uitvoering van het economische programma ... in de verklaring".

In een aan het slot van de bijeenkomst uitgegeven verklaring uitten de staten „hun reële vrees over het getreuzel van het Iraakse regime bij zijn uitvoering van fundamentele aspecten" van de resoluties van de VN-Veiligheidsraad over zijn bezetting van Koeweit. De verklaring riep ook op tot nauwere banden met Iran, maar bekrachtigde opnieuw de soevereiniteit van de VAE over de drie betwiste Golfeilanden.

Voorts bespraken de ondertekenaars een Libanees verzoek inzake toetreding tot de groepering.

(Vor.ber.pag.638/3 e.v.-1992)

BIJEENKOMSTEN ECO. TRNC TOEGELATEN

Op 6 en 7 februari 1993 hielden de ministers van buitenlandse zaken van de Organisatie voor Economische Samenwerking (Economic Co-operation Organization, ECO) hun derde reguliere bijeenkomst in Quetta (Pakistan). Zij werden het eens over een „actieplan om de samenwerking te bevorderen", aldus Radio Pakistan.

De ECO bestond oorspronkelijk uit drie lidstaten: Iran, Pakistan en Turkije. Afghanistan, Azerbajdzjan en de vijf voormalige Sowjet-republieken in Centraal Azie (Kazachstan, Kirgizstan, Oezbekistan, Tadzjikistan en Toerkmistan) sloten zich in 1992 bij de ECO aan (zie pag. 589/2-'92).

Op een vergadering die eind april in de Iraanse hoofdstad Teheran werd gehouden, werd de Turkse Republiek Noord-Cyprus (TRNC) toegelaten als lid van de ECO. De TRNC was alleen diplomatiek erkend door Turkije.

(Vor.ber.pag. 589/2/3-1992)

ARABISCHE LIGA

ZITTING RAAI IN CAIRO

Op 18 en 19 april 1993 kwam in Cairo de Raad van de Arabische Liga (het hoogste orgaan van de organisatie) bijeen voor zijn 99ste gewone zitting. Tot de gespreksonderwerpen behoorden de betrekkingen van Libië met het Westen, de Palestijnse kwestie en het vredesproces.

De Raad stemde in met de vorming van een politieke commissie over waterkwesties. In een op 19 april uitgegeven verklaring beklemtoonde secretaris-generaal Ahmed Esmat Abdel Meguid van de Arabische Liga dat de „Arabische waterveiligheid” een belangrijk thema was dat „politieke aandacht en veiligheidsmaatregelen” vereiste.

De Raad besprak de lidmaatschapsaanvraag van de Federale Islamitische Republiek van de Comoren, maar nam daarover geen beslissing.

(Vor.ber.pag. 271/2-1993)

De Saoedische minister van buitenlandse zaken, prins Saud al-Faisal (m.) bij de opening van de 99ste zitting van de Raad van de Arabische Liga in Cairo op 18 april.

GCC

VERGADERINGEN VAN MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 4 en 5 april 1993 kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de zes lidstaten van de Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC, bestaande uit

Bahrein, Koeweit, Oman, Qatar, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten) bijeen in de Saoedische hoofdstad Riad.

Op de vergadering werd Abdullah Yacoub Bishara als GCC-secretaris-generaal vervangen door sjeik Fahim Bin Sultan al-Qasimi.

Een van de belangrijkste gespreksonderwerpen was de voorgestelde energiebelasting in de Verenigde Staten (zie pag. 473/2-'93) en de landen van de EG (zie pag. 754/3 e.v.-'93). De ministers veroordeelden de geplande belastingen als een belemmering voor de wereldhandel, maar ze gingen niet zover om maatregelen uit te stippelen tegen de belastingen. Volgens analisten zouden eventuele veigeldingsmaatregelen besproken worden op een conferentie van olieproducerende staten. leden en niet-leden van de OPEC, die op 13 april in Muscat zou plaatsvinden.

De ministers van buitenlandse zaken veroordeelden de „iraakse grensschendingen (tegen Koeweit) en vertragingstactieken” en vroegen Irak in te klem alle resoluties van de VN-Veilighedsraad uit te voeren. Iraanse voorwaarden voor de hervatting van de gesprekken met de Verenigde Arabische Emiraten over de drie omstreden eilanden Abu Musa, Tunb al-Kubra en Tunb al-Sughia werden als „onaanvaardbaar” van de hand gewezen (zie pag. 866/3-'92). Er werd ook gesproken over het vredesproces in het Midden-Oosten en de gebeurtenissen in Somalia, Afghanistan en Bosnië-Herzegovina.

Volgens een bericht van de radiozender Stem van de Islamitische Republiek Iran van 6 april hadden de ministers van buitenlandse zaken van de GCC ge-

Tijdens een buitengewone vergadering in Islamabad werden op 28 november 1992 Afghanistan, Azerbajdzjan en vijf voormalige Sowjet-republieken uit Centraal-Azië toegelaten tot de Economic Co-operation Organization (ECO). Op de achtergrond de Iraanse minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velavati en de Pakistaanse premier Mian Mohammed Nawaz Sharif (resp. tweede en derde van links).

MIDDEN-OOSTEN

sproken over de Verklaring van Damascus, het veiligheidspact van de GCC met Egypte en Syrië (zie o.a. pag. 866/2/3-'92 en hierboven). In het bericht werd beweerd dat de GCC-leden het oneens waren over de economische aspecten van het pact. Sommige landen zouden weigeren financiële hulp aan Syrië en Egypte te verlenen.

Op 18 april kwamen de ministers van financiën van de GCC-staten en van Egypte en Syrië bijeen in Qatar om de economische aspecten van de Verklaring van Damascus te bespreken. Op 29 en 30 april kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de GCC-staten en van Egypte en Syrië bijeen in Abu Dhabi.

Op 7 en 8 juni kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de zes GCC-staten opnieuw bijeen in Riad (Saoedi-Arabië).

In een communiqué dat aan het slot van de bijeenkomst werd uitgegeven, werd het voortdurende „talmen” van Irak bij het uitvoeren van de resoluties van de VN-Veiligheidsraad m.b.t. zijn „agressie” tegen Koeweit veroordeeld, terwijl het „verlangen (van de GCC) om de eenheid en territoriale integriteit van Irak te bewaren” opnieuw werd bekrachtigd.

De Raad herhaalde haar „absolute steun” aan de Verenigde Arabische Emiraten in hun territoriale geschil met Irak over de soevereiniteit van Abu Musa en twee andere Golf-eilandjes (zie pag. 34713 e.v.-'93).

Inzake de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten deed de Raad een beroep op de internationale gemeenschap „alle noodzakelijke maatregelen te treffen” om Israël te dwingen de relevante VN-resoluties uit te voeren.

De Raad veroordeelde tevens de „Servische agressie” in Bosnie-Herzegovina en verlangde de opheffing van het wapenembargo om de (door moslims geleide) Bosnische regerings-troepen te kunnen bevoorraden.

(Vor.ber.pag. 118/2/3-1993)

IRAK

VERZOEK OM OPHEFFING VN-SANCTIES. VN-WAPENINSPECTIES. STATIONERING VN-GRENSTROEPEN. ANDERE VN-AC-TIES

In februari 1993 nam de internationale druk op de VN toe om de internationale hancleissancties tegen Irak op te heffen.

Op 18 februari riep de voormalige Amerikaanse procureur-generaal Ramsey Clark de VN op om het embargo op te heffen, aangezien het wekelijks aan meer dan 2.000 mensen het leven kostte. Clark, die een tegenstander van de Golfoorlog was en in februari 1991 als eerste westerling de zwaar gebombardeerde stad

Basra bezocht (zie pag. 259/1-'91), deed zijn oproep na afloop van een onderzoeksmissie, waarbij hij ook de Iraakse president Saddam Hoessein ontmoette.

Saddam Hoessein hernieuwde zijn aanbod om vriendschappelijke betrekkingen met de nieuwe Amerikaanse president Bill Clinton aan te knopen (zie pag. 209/2-'93). Dit werd door waarnemers beschouwd als een poging van Irak om de VS over te halen de sancties te beëindigen.

Begin februari erkende de regering-Clinton dat er een verandering in de houding van de Iraakse regering te bespeuren was. Eerder had Irak de sluiting van alle radarinstallaties gelast, kennelijk ter ondersteuning van het staakt-het-vuren dat Irak eenzijdig had afgekondigd na de geallieerde luchtaanvallen in januari (zie pag. 20912-W).

Op 10 februari drong de Turkse minister van buitenlandse zaken Hikmet Cetin, toen hij in Damascus verbleef voor overleg over de Koerdische kwestie (zie hieronder), in een verklaring aan op de opheffing van de VN-sancties, om, zo zei hij, de reïntegratie van Irak in de internationale gemeenschap gemakkelijker te laten verlopen. Op 8 februari had de Turkse premier Suleyman Demirel druk uitgeoefend op de VS om Irak toestemming te geven voor \$ 3 mrd aan olie te verkopen, in plaats van voor de \$ 1,6 mrd waarover nog overleg werd gevoerd (zie pag. 20011-'93).

Irak zou ook steun voor beëindiging van de sancties hebben gezocht tijdens besprekingen in Bagdad op 11 februari tussen een hoge functionaris van het Russische ministerie van buitenlandse zaken, Igor Melechov, en de Iraakse vice-premier Tariq Aziz.

Van 2-6 februari had de Iraakse vice-president Taha Yassin Ramadhan Algerije en Jordanië bezocht om de aandacht te vestigen op de ontberingen die het gevolg waren van de voortgezette handelsboycot van Irak.

Op 2 februari keurde Thailand de verzending van humanitaire spoedhulp naar Irak goed.

Berichten over behoeften aan humanitaire hulp in Irak

Op 11 februari werd bericht dat het Inter-Agency Humanitarian Programme van de VN in Irak zou hebben gewaarschuwd dat, ondanks enig succes in de vervulling van de elementaire humanitaire behoeften, het aantal Irakezen dat door ziekte en ondervoeding bedreigd werd, geleidelijk was toegenomen.

Eind januari had het Kinderfonds van de VN (UNICEF) aangeraden aanzienlijk meer brandstof te leveren aan het door de Koerden gecontroleerde noorden om hen te helpen de winter door te komen. Ook de in Groot-Brittannië gevestigde liefdadigheidsinstelling Oxfam bevestigde eind januari dat „gewone Irakezen nog steeds n-orden bedreigd door een humanitaire crisis”.

Stationering VN-grenstroepen

Op 5 februari nam de Veiligheidsraad unaniem een resolutie aan waarin het sturen van 750 gewapende militairen werd goedgekeurd om te patrouilleren langs de grens tussen Irak en Koeweit en waaraan toestemming werd gegeven voor het gebruik van geweld om alle invallen in Koeweit af te slaan.

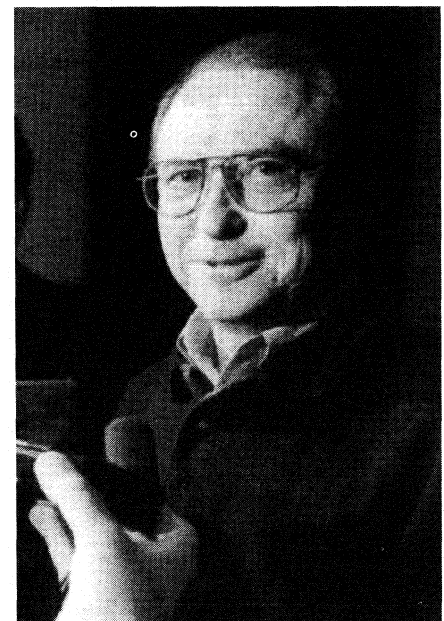
In januari waren de 300 ongewapende leden van de VN-Waarnemersmissie voor Irak en Koeweit (UNIKOM) er niet in geslaagd Iraakse invallen in de gedemilitariseerde zone ten noorden van Koeweit te verhinderen (zie pag. 208/2/3-'93).

VN-wapeninspecties

Op 22 februari brachten VN-wapeninspecteurs onder leiding van Nikita Smidowitsj een onverwacht bezoek aan Irak in een poging Scud-raketten op te sporen. Zij verklaarden evenwel niets te hebben gevonden.

Tot deze inspectie was besloten nadat ballistische deskundigen van de VN, onder leiding van Patrice Palanque, hun verblijf in Irak hadden verlengd omdat ze over nieuwe informatie over het ballistische-raketprogramma van Irak zouden beschikken. De VN dachten dat Irak het bestaan van omstreeks 100 Scud-raketten nog geheim had gehouden.

Op 24 februari verklaarde het hoofd van de Speciale Commissie voor Ontwapening van Irak van de VN, Rolf Ekeus, tegenover de Veiligheidsraad van de VN dat Irak had bedreigd

Dimitri Perricos, leider van een wapeninspectieteam van de VN, tijdens een persconferentie op 8 maart in de Iraakse hoofdstad Bagdad.

de VN-verkenningshelikopters neer te schieten die het team van Smidowitsj hielpen bij de zoeken naar een wapenopslagplaats ten westen van Bagdad. Aanvankelijk wilde de Iraakse regering VN-inspecteurs geen toestemming geven om helikopters in te zetten, maar in september 1991 was zij gewicht voor internationale druk (zie pag. 41/3-'92).

Van 3-11 maart voerden VN-kernwapenexperts onder leiding van Dimitri Perricos in meerdere plaatsen inspecties uit. Op 12 maart zei Perricos in Manama (Bahrein) dat de machinefabriek in Zafaraniya, die vroeger deel uitmaakte van 's lands nucleaire programma en in de Golfoorlog door Amerikaanse kruisraketten was verwoest, op een andere plaats was herbouwd. Hoewel kennelijk bestemd voor civiele doeleinden, zouden op het nieuwe complex ook installaties staan die op korte termijn konden worden gebruikt in een nucleair programma (zie pag. 210/2/3-'93).

Op 19 maart bevestigden VN-wapeninspecteurs de volledige vernietiging van 70 ton Iraakse zenuwgasvoorraden. Met het verbranden van 400 ton mosterdgasvoorraden zou een begin zijn gemaakt.

Op 8 maart protesteerde Irak bij de VN over het gebruik van Amerikaanse U-2 vliegtuigen door de wapeninspecteurs. Irak zei dat de inspecteurs in het geheim werden ingezet om de moord op president Saddam Hoessein te beramen.

Op 27 maart arriveerden VN-wapenexperts, onder leiding van Nikita Smidowitsj, in Bagdad om de inspectie van de Iraakse wapenarsenalen voort te zetten.

VN veroordelen schendingen van mensenrechten

In een rapport dat op 1 maart werd overhandigd aan de Mensenrechtencommissie van de VN (United Nations Commission on Human Rights. UN-CHR), beschuldigde Max van der Stoep, de speciale VN-rapporteur voor de mensenrechten in Irak (zie pag. 344/3-'92), de Iraakse regering van schendingen van de mensenrechten „van de ergste soort op massale schaal". Van der Stoep wees op economische onderdrukking, marteling en massa-executie van etnische minderheden, en concludeerde dat dergelijke schendingen één „alles overheersende reden (hadden): de huidige regering in Irak duldt geen echte oppositie".

Volgens het rapport waren vooral de sjiïeten in het zuiden van het land wreed vervolgd, waarbij in de voor-

gaande paar maanden „honderden" doden in „dodenkampen" waren gevallen. In het rapport werd gesteld dat door de regering uitgelokte rellen in het zuiden tevens hadden bijgedragen tot de dood van 2.000 mensen in de herfst van 1992.

Aangezien Van der Stoep bij het samenstellen van zijn jongste rapport de toegang tot Irak was geweigerd, had hij moeten vertrouwen op aanwijzingen en bewijzen van buiten Irak. Op 9 maart zei de regeringskrant *Al-Jumhuriya* dat Van der Stoep's rapport „valse aantijgingen" bevatte. Op 23 maart zei de in Londen gevestigde Iraakse Mensenrechtenorganisatie dat zij bereid was internationale organisaties bijzonderheden te verstrekken over geheime plaatsen waar Iraczen door de regering gevangen werden gehouden.

In een Amerikaans rapport dat op 19 maart werd aangeboden aan de VN, werden oorlogsmisdaden gedocumenteerd die tijdens de Iraakse bezetting van Koeweit van augustus 1990 tot februari 1991 waren begaan tegen Koeweitse staatsburgers en ingezetenen. Op 21 maart wees het dagblad *Ath-Thawra*, het orgaan van de regerende Socialistische Baath Partij, het rapport van de hand met de verklaring dat het vol „verdraaiingen en leugens" stond.

VN-sancties verlengd

Op 29 maart besloot de VN-Veiligheidsraad de economische sancties tegen Irak te handhaven omdat de regering nog steeds niet haar verplichtingen had vervuld krachtens de bestandsresoluties voor de Golf. Eerder, op 14 maart, had de Iraakse minister Umeed Madhat Mubarak van arbeid, sociale zaken en gezondheid verklaard dat met ingang van januari 1993 in totaal 233.789 mensen, onder wie 83.078 kinderen onder vijf jaar, waren gestorven als gevolg van de sancties sinds die in augustus 1990 van kracht waren geworden. Mubarak wees er tevens op dat het land sedert augustus 1990 jaarlijks 85 procent aan medicijnen en medische hulpmiddelen tekort kwam.

Eerder had Turkije ingestemd met een Iraaks verzoek om voedselhulp en medische ondersteuning ter bestrijding van de hoge sterfte onder kinderen en bejaarden. Op 9 maart deed de Internationale Federatie van Rode Kruis- en Halve-Maaninstellingen een dringend beroep op de internationale gemeenschap voedselhulp en medicijnen te geven aan Irak.

Beschuldigingen van de VS dat Iran de VN-sancties had overtreden door olieleveranties uit Irak te ontvangen, werden op 30 maart

door Iran verworpen. Volgens een gelijktijdig verschenen bericht in de *Middle East Economic Survey* had Irak ook olie en kunstmest verkocht aan Iran en Turkije.

Volgens ramingen van het ministerie van olie uit begin maart zou Irak eind 1992 ten gevolge van de sancties \$ 55 mrd aan olieinkomsten gederfd hebben. (Op 24 maart zouden de VN de tijdens de Golfoorlog aangerichte schade aan olieinstallaties vastgesteld hebben op \$ 6 mrd.)

Nieuwe onderhandelingen over VN-hulpakkoord

Medio maart werd bericht dat een VN-team nieuwe onderhandeling voerde over een hulpakkoord dat in oktober 1992 was getekend en dat op 31 maart zou aflopen (zie pag. 204/3 e.v.-'93). Volgens de berichten streefden de VN naar een akkoord op basis van een programma voor één jaar dat de eerdere akkoorden voor een half jaar moest vervangen.

Crisis door sancties

Op 8 april beweerde Umeed Madhat Mubarak, de Iraakse minister van arbeid, sociale zaken en gezondheidszorg, dat de Iraakse industrie „knarsend tot stilstand" kwam als gevolg van de nog altijd van kracht zijnde VN-sancties. Op 9 april zei Mubarak dat VN-sancties ziekenhuizen er ook toe hadden genoopt alleen noodgevallen te behandelen en drastische beperkingen in te stellen voor het aantal operaties, bloedtesten en röntgenfoto's.

Twee Russische parlementaire delegaties die op 6 en 12 april een bezoek brachten aan Irak, riepen op tot opheffing van de sancties.

Nieuwe schattingen van de kosten van de Golfoorlog door het Arabische Monetair Fonds (AMF), waarover op 26 april bericht werd, lieten zien dat de totale kosten voor de regio, met uitzondering van schade aan het milieu en de stagnatie van de economische groei, in 1990-'91 \$ 676 mrd bedroegen.

Voortzetting VN-wapeninspectie

Op 19 april arriveerde een wapeninspectieteam van de VN onder leiding van Maurizio Zifferero, plaatsvervangend directeur-generaal van het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA), om toe te zien op de verwijdering van de voorraden verrijkt uranium die het land uitgebracht zouden worden. Het uranium, naar schatting ongeveer 40 kilo, moest uit de nucleaire installatie in Thuwaitha worden weggehaald.

MIDDEN-OOSTEN

VN-militairen teruggetrokken uit Noord-Irak

Op 13 mei maakte Mohamed Zejjari, de hoogste VN-functionaris in Bagdad, bekend dat de 236 in Noord-Irak gestationeerde VN-militairen medio juni zouden worden teruggetrokken wegens gebrek aan geld.

Het VN-departement voor humanitaire zaken had begin 1993 ongeveer \$ 489 mln gevraagd om zijn activiteiten in Irak van april 1993 tot april 1994 te financieren. Volgens VN-functionarissen was er echter minder dan \$ 2 mln toegezegd. De eerste groep van 50 VN-militairen verliet Noord-Irak op 14 mei.

Spanningen rond wapeninspectie

In juni rezen nieuwe spanningen over het toelaten van de VN tot verdachte wapenlocaties. Op 18 juni waarschuwde de VN-Veiligheidsraad Irak voor ernstige consequenties indien het land bleef weigeren om toestemming te verlenen voor het installeren van camera's bij twee proefterreinen voor raketten, en om materiaal voor chemische wapens naar vernietigingsterreinen over te brengen.

Op 25 juni arriveerde een VN-team van nucleaire deskundigen in Bagdad om de laatste voorbereidingen te treffen voor het afvoeren van ongeveer 40 kg voor kernwapens verrijkt uranium (zie hierboven).

VN-verslag over VN-rekening Irak

De lidstaten van de VN werden aangespoord bevroren Iraakse tegoeden over te maken op of vrijwillig een bijdrage te leveren aan een door de VN aangehouden Iraakse rekening. Het verzoek kwam na een op 27 juni openbaar gemaakt rapport van de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali, waaruit bleek dat al het geld op de rekening, \$ 105,5 mln in totaal, na 30 april 1993 reeds was uitgetrokken voor VN-activiteiten in Irak. Deze rekening was in oktober 1992 geopend om tijdens de Golfoorlog aangerichte schade te kunnen vergoeden (zie pag. 204/2 e.v.-'93).

Op 2 juni eindigde een donorconferentie in Genève met toezeggingen van Westerse en Arabische landen om \$ 240 mln bij te dragen aan de humanitaire hulpverlening van de VN in Iraaks Koerdistan.

BENOEMING VAN PRESIDENTIEEL ADVISEUR

Op 23 februari benoemde president

Saddam Hoessein zijn halfbroer en Iraaks vertegenwoordiger bij de VN in Genève, Barzan al-Takriti, tot zijn politieke adviseur met de status van kabinetslid.

In februari 1992 was Saddams schoonzoon en neef, luitenant-generaal Hoessein Kamil (vier maanden eerder afgezet als minister van defensie, zie pag. 46/1-'92), benoemd tot presidentieel adviseur, met de rang van minister. Saddams andere halfbroer, Watan Ibrahim al-Hasan, werd in november 1991 benoemd tot minister van binnenlandse zaken (zie pag. 46/1-'92).

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. VALUTACRISIS

De door de staat gecontroleerde media maakten op 21 februari een decreet van de Revolutionaire Commandoraad (RCC) bekend waarin handelaars in verboden artikelen met executie werden bedreigd. In december 1992 had de regering een groot aantal importartikelen verboden verklaard (zie pag. 207/3-'93).

Een lichte daling van de prijzen van essentiële levensmiddelen in februari werd waarschijnlijk veroorzaakt door de verwachting dat de sancties spoedig zouden worden beëindigd. Ook herstelde de in november gekelderde Iraakse dinar zich enigszins en sloot op 16 februari op de zwarte markt met een koers van omstreeks \$ 1 = 31 dinar, terwijl de koers tevoren gemiddeld \$ 1 = 33 dinar bedroeg. Intussen benadrukte de Iraakse centrale bank op 15 februari dat er geen plannen bestonden voor verlaging van de officiële wisselkoers, die nog steeds \$ 1 = 0,32 dinar bedroeg.

AMF-leningen opgeschort

Op 4 maart maakte het Arabische Monetair Fonds (AMF) bekend dat het de leningen aan Irak, Soedan en Somalia had opgeschort omdat zij in gebreke bleven bij de aflossing van hun schulden.

Valutacrisis

Begin mei zette de Iraakse regering een reeks drastische economische maatregelen in gang om de steeds ernstiger wordende valutacrisis van het land te stoppen.

Sedert februari was de waarde van de Iraakse dinar op de zwarte markt gestaag gedaald van \$ 1 = 23 dinar tot \$ 1 = 95 dinar: een absoluut diepterecord (de officiële koers was \$ 1 = 0,32 dinar). Op 4 mei haalde de regering per decreet alle oude, in het buitenland gedrukte bankbiljetten van 25 dinar (bekend als „Zwitserse” biljetten) uit de roulatie en beval zij de bevolking deze in te wisselen voor nieuwere, in Irak gedrukte biljetten. De „Zwitserse” bil-

jetten, die buiten Irak zeer gangbaar waren, stonden in hoger aanzien dan de in Irak gedrukte bankbiljetten. Tegelijk met de bekendmaking van het decreet werden de Iraakse grenzen onmiddellijk gesloten voor de duur van de zes dagen waarin de bankbiljetten konden worden omgewisseld. Dat betekende dat iedereen buiten het land met grote hoeveelheden „Zwitserse” biljetten zijn spaarcentjes kwijt was. Vooral Jordaniërs werden zwaar getroffen; zij verloren ongeveer \$ 250 mln. De stap had ook zwaarwegende gevolgen voor het door de Koerden gecontroleerde noorden, waar de „Zwitserse” biljetten het belangrijkste betaalmiddel waren. Vanwege het geringe aantal bankfilialen in Irak zelf misten ook veel Irakezen de uiterste inwisseldatum.

ACTIVITEITEN IRAAKSE OPPOSITIE

Van 16-21 februari hielden oppositiepartijen onder auspiciën van het Iraakse Nationale Congres (INC) hun derde conferentie in Irak (zie pag. 205/3 e.v.-'93) in de noordelijke stad Salahuddin.

De afgevaardigden stelden een constitutionele raad in, kozen negen commissies en besloten meer diplomatieke initiatieven te ontplooiën om bredere internationale steun te winnen. Daarnaast wezen zij Salah al-Saikhy aan als woordvoerder van de uitvoerende raad.

De (sjiitische) in Teheran gevestigde Opperste Assemblee van de Islamitische Revolutie in Irak (SAIRI), die een eerdere bijeenkomst in juni 1992 had geboycot (zie pag. 642/13 e.v.-'92), ontkende op 11 februari berichten dat zij uit het INC was gestapt (zie pag. 642/3 e.v.-'92).

Major ontmoet INC-leiders

De Britse premier John Major was de eerste westerse regeringsleider die gesprekken voerde met leiders van het oppositionele INC. Na afloop van de gesprekken, die op 30 maart werden gehouden in Londen, vertelde Jalal Talabani, de leider van de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) en lid van de INC-delegatie, tegen verslaggevers dat de bijeenkomst de feitelijke erkenning betekende van het recht van het INC om het Iraakse volk te vertegenwoordigen.

Berichten over opstand

Oppositiepartijen beweerden dat verschillende hoge militairen en functionarissen van de Baath-partij medio april waren geëxecuteerd na een beëindigde opstand van gewapende sjiïten in een voornamelijk sjiïtische wijk in Bagdad. Op 17 april ontkende minister Muhammad Said Kazim al-Sahhaf van buitenlandse zaken echter alle berichten over onlusten in Bagdad.

Volgens beweringen van de oppositie - waarin ook sprake was van de executie van oud-minister van binnenlandse zaken Samir Muhammad Abdul Wahhab, die in maart 1991 was vervangen (zie pag. 33611-'91) - hadden speciale veiligheidstroepen het gebied belegerd nadat gewapende mannen hadden aangevoerd de minister van binnenlandse zaken; Watban Ibrahim al-Hasan, te ontvoeren. Andere berichten hadden melding gemaakt van verzet onder de bevolking tegen de instelling van teams ter bestrijding van de economische misdaad. Deze teams stonden onder de persoonlijke supervisie van minister Hasan en hadden tot taak de handel op de zwarte markt aan banden te leggen. Naar verluidt zouden medio april meer dan 300 handelaren zijn aangehouden omdat zij voor sommige goederen hogere prijzen hadden berekend dan krachtens de prijscontrole was toegestaan.

Nieuwe leider van Turkomaanse Partij

Op 18 april koos de Iraakse Nationale Turkomaanse Partij in haar ballingsoord in Ankara Muzaffer Arslan tot nieuwe partijleider.

Verdere activiteiten van de oppositie

Na besprekingen in Washington op 27 april met vertegenwoordigers van het INC bevestigde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Warren Christopher, dat er stappen werden ondernomen om president Saddam Hoessein te berechten voor oorlogsmisdaden.

Op 20 april werd bericht dat er in Londen een nieuwe oppositiegroepering was opgericht, het Centrale Iraakse Comité voor Dialoog en Voortzetting. De groepering, die werd beschouwd als een potentiële rivaal van het INC, stond onder leiding van generaal Aref Abdel-Razzak, die in september 1966 korte tijd premier was geweest en in het INC vroeger een vooraanstaande positie had bekleed.

COMMISSIE VOOR DE MENSENRECHTEN OPGERICHT

Op 8 mei stemde de Iraakse Nationale Assemblée in met de oprichting van haar negende permanente commissie die belast werd met het toezicht op de mensenrechtensituatie in Irak. Op 22 mei werden 15 Assembléeleden gekozen in de nieuwe commissie.

ONTWIKKELINGEN IN KOERDISTAN. PARTIJFUSIE

Op 10 februari maakten de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) en de Socialistische Partij van Koerdistan bekend dat zij na een 14 jaar durende breuk weer samen zouden gaan.

Op 18 maart stemde de Nationale Assemblée van Koerdistan in met het aftreden van de regering van Fuad Masum, die in juni 1992 tot premier was benoemd (zie pag. 642/3-'92). Volgens berichten had ontevredenheid bij de bevolking over Masum, die geen oplossing wist voor de voedsel- en brandstoftekorten, geleid tot oproepen hem te vervangen door een krachtiger leider.

Op 29 maart werd bericht dat er in Irbil massagraven waren ontdekt met de stoffelijke resten van ongeveer 1.500 Iraakse soldaten die bevelen hadden genegeerd om te vechten in de oorlog tegen Iran en de Koerden.

Nieuwe Koerdische regering

Op 26 april werd bekendgemaakt dat er een nieuwe Koerdische regering was gevormd onder leiding van Kosrat Abdullah Rasul. Rasul, die op 11 april was benoemd tot premier, nam de plaats in van Fuad Masum, die in maart was afgetreden (zie hierboven).

Op 19 april veroordeelde de PUK in een verklaring Iraanse artilleriebeschietingen op bases in Iraaks Koerdistan die onder controle zouden staan van de Koerdistaanse Democratische Partij van Iran (KDPI, een dissidente groepering van Iraanse Koerden). Meer dan 6.000 Iraakse en Iraanse Koerden in het gebied zouden tijdens de beschietingen uit hun huizen zijn gevlucht.

REGIONAAL OVERLEG OVER KOERDISCHE KWESTIE

Op 10 februari vergaderden de ministers van buitenlandse zaken van Iran, Syrië en Turkije voor de tweede keer over de Koerdische nationale kwestie (zie pag. 207/1/2-'93 voor eerste bijeenkomst). In een gezamenlijke verklaring betuigden zij steun aan de territoriale onschendbaarheid van Irak en deden zij een beroep op Irak zijn verplichtingen krachtens de bestandsresoluties van de VN te vervullen.

Het dagblad *Ath-Thawra*, het orgaan van de Socialistische Baath-partij, hekelde de vergadering als een „aanmatigende politieke truc“.

De ministers van buitenlandse zaken van Iran, Syrië en Turkije hielden op 7 juni in Teheran hun derde vergadering over de „situatie in Noord-Irak“. In een gezamenlijk slotcommuniqué werd opnieuw steun betuigd aan de territoriale integriteit van Irak.

TURKSE EN EGYPTISCHE CONSULATEN HEROPENEN

Op 5 en 14 maart heropenden respectievelijk Turkije en Egypte hun consulaten voor het eerst sinds het uitbreken van de Golfcrisis in augustus 1990. Deze beslissing werden beschouwd als kleine overwinningen voor de Iraakse regering die een campagne voerde om de betrekkingen met de vijanden uit de Golfoorlog te normaliseren.

De heropening van het Egyptische consulaat viel samen met aanvallen in de pers op de Egyptische regering en de oproep de Egyptische president Hosni Mubarak af te zetten.

BETREKKINGEN MET JOEGO-SLAVIË EN SOEDAN

Op 15 maart voerde minister Ali Hasan al-Majid van defensie in Bagdad besprekingen met generaal Zivota Panic, de chef van de generale staf van de Federale Republiek Joego-Slavië.

Op 15 maart werd in de Soedanese hoofdstad Khartoem een memorandum van overeenstemming ondertekend waarin Irak technische hulp toezegde aan Soedan.

BEZOEK VAN BRITSE PARLEMENTSLEDEN

Medio mei brachten twee Britse Labour-parlementariërs, George Galloway en Tam Dalyell, een bezoek aan Irak om de gevolgen van de VN-sancties te onderzoeken. Galloway en Dalyell waren de eerste Britse parlementsleden die een bezoek brachten aan Irak sedert de Golfoorlog in 1991.

Tijdens hun bezoek spraken de twee parlementsleden met vice-premier Tariq Aziz en andere functionarissen. Zij brachten ook een bezoek aan Michael Wainwright en Paul Ride, twee Britse staatsburgers die sedert 1992 gevangen zaten omdat zij het land illegaal waren binnengekomen (zie pag. 204/2-'93).

AMERIKAANSE SCHATTINGEN OVER OORLOGSSLACHTOFFERS

Op 11 maart werd bericht dat de inlichtingendienst van het Amerikaanse ministerie van defensie het aantal door geallieerde troepen tijdens de Golfoorlog gedode Iraakse militairen raamde op 1.500, een aanzienlijk lager aantal dan eerdere schattingen hadden gesuggereerd (zie pag. 34413-'92).

AXIERIKXANSE LUCHTAANVALLEN

Na Amerikaanse luchtaanvallen in

MIDDEN-OOSTEN

april op Iraakse installaties in het noorden van het land beschuldigde de Iraakse regering de Amerikanen ervan geen oog te hebben voor recente Iraakse pogingen om de betrekkingen tussen de twee landen te verbeteren.

Deze beschuldiging werd geuit nadat twee Amerikaanse vliegtuigen die op 18 april een patrouillevlucht uitvoerden in de „no fly“-zone in het noorden, een radarinstallatie hadden vernietigd op 55 km ten zuiden van de stad Mosul en ten zuiden van de 36ste breedtegraad. Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van defensie zei dat de vliegtuigen tot actie waren overgegaan nadat de radar bij een batterij luchtdoelraketten hen had gevolgd.

Eerder, op 9 april, had een Amerikaans vliegtuig dat patrouilleerde in de „no fly“-zone in het noorden, vier clusterbommen geworpen op een dam in de provincie Nineveh, kennelijk als vergelding voor beschietingen door Iraaks luchtdoelgeschut. Op 11 april gaf *Ath-Thawra*, het dagblad van de Baath-partij, lucht aan zijn verontwaardiging over deze aanval, die volgens dit blad „het feit belichaamt dat Amerikaanse functionarissen het standpunt van Irak en zijn oprechte wens nieuwe banden aan te knopen niet willen begrijpen“.

VERMEEND IRAAKS PLAN 0141 BUSH TE VERMOORDEN

In mei kwamen bijzonderheden aan het licht over een vermeend Iraaks complot om de voormalige Amerikaanse president George Bush te vermoorden tijdens diens bezoek aan Koeweit medio april.

Koeweitse veiligheidsfunctionarissen arresteerden 16 personen, onder wie 10 Iraakse staatsburgers, die betrokken zouden zijn bij het complot. Een van hen zou hebben bekend

een kolonel van de Iraakse veiligheidsdienst te zijn. Op 10 mei maakte de Koeweitse regering bekend dat de verdachten in Koeweit terecht zouden worden. De Iraakse regering van haar kant ontkende heftig alle betrokkenheid bij het vermeende complot, terwijl leiders in het Amerikaanse Congres aandrongen op militaire vergelding tegen Irak als die betrokkenheid werd aangetoond.

AMERIKAANSE RAKETAANVAL

Op 26 juni voerden Amerikaanse troepen een raketaanval uit op het hoofdkwartier van de Iraakse inlichtingendienst in Bagdad. De aanval vond plaats uit vergelding voor een vermeend Iraaks moordcomplot tegen de voormalige Amerikaanse president George Bush (zie hierboven). De Iraakse regering hield de aanval op 27 juni als een „laaghartige en laffe daad“. De Amerikaanse president Bill Clinton, die de aanval een „succes“ noemde, zei dat die een boodschap was voor „elk land, groepering of persoon, die onze leiders of staatsburgers kwaad wil berokkenen“.

Bij de aanval, waarbij 23 Tomahawk-kruisraketten werden afgevuurd vanaf Amerikaanse vliegdekschepen in de Golf en de Rode Zee, verloren verscheidene mensen het leven. Volgens Amerikaanse functionarissen werden ten minste zes burgers gedood en 20 gewond door drie verdwaalde raketten die in woonwijken terecht kwamen. Volgens de Iraakse regering bedroeg het aantal doden acht.

Op 28 juni zei de Amerikaanse permanente vertegenwoordiger bij de VN, Madeleine Albright, op een speciale zitting van de VN-Veiligheidsraad dat de Amerikaanse aanval een

De Iraakse VN-ambassadeur Nizar Hamdoun tijdens de zitting van de Veiligheidsraad op 27 juni.

daad van zelfverdediging was zoals gerechtvaardigd door artikel 51 van het VN-Handvest. Volgens Albright beschikten de VS over onomstotelijk bewijsmateriaal voor een Iraaks moordcomplot tegen Bush. Zij toonde foto's van een autobom en andere explosieven die in een auto over de Iraaks-Koeweitse grens waren gesmokkeld en beweerde dat deze explosieven uitsluitend van Iraakse makelij waren en, voor zover bekend, niet door andere terroristische groeperingen waren gebruikt.

De Iraakse permanente vertegenwoordiger bij de VN, Nizar Hamdoun, ontkende de beschuldigingen en zei dat het materiaal van „Koeweitse makelij“ was. Eerder, tijdens een ontmoeting tussen Albright en Hamdoun op 27 juni, had Irak gereageerd op een Amerikaanse waarschuwing geen wraak te nemen voor de raketaanval, met de verklaring dat het van plan was terug te slaan door de „wet van de jungle“ toe te passen die door de VS aan de internationale gemeenschap was opgelegd.

Op 29 juni diende Irak een klacht in bij de VN-Veiligheidsraad. Het verklaarde daarbij dat de aanval „een terroristische actie van de regering van de VS was, die was uitgevoerd om redenen die vals en ongerechtvaardigd waren“.

Internationale en Arabische reactie

Verscheidene westerse regeringen stonden achter de Amerikaanse actie.

Op 27 juni noemde de Britse premier John Major de aanval „een gerechtvaardigde daad van zelfverdediging“. De Russische president Boris Jeltsin betuigde eveneens steun, terwijl de Duitse kanselier Helmut Kohl vond dat de aanval een correcte reactie was op „een afschuwelijke terroristische aanslag“. Frankrijk en Italië waren voorzichtiger en beperkten zich tot uitingen van „begrip“ voor de

Buitenlandse diplomaten bezochten op 27 juni het door kruisraketten getroffen deel van de Iraakse hoofdstad Bagdad.

motieven achter de aanval. Op 28 juni liet China weten tegen iedere actie te zijn waardoor ..de spanningen (in de regio) zouden kunnen oplopen"

In de Verenigde Staten zelf n-as nauwelijks verzei tegen de aanval. hoewel critici van Clinton (wiens commentaar luidde. „Ik ben tevreden met wat er gebeurd is en ik vind dal het Amerikaanse bevolking dat uok zou moeten zijn") hem ervan beschuldigden de aanval te gebruiken als middel om zijn dalende populariteit op te krikken". Een aanval van Amerikaanse vliegtuigen. tijdens een patrouillevlucht in de zuidelijke verboden vliegzone op 29 juni, op een Iraakse radarinstallatie werd door Clinton vervolgens afgedaan als onbetekenend.

Reacties uit Golfgebied

Veel regeringen in de regio reageerden negatief op de Amerikaanse raketaanval op Bagdad. waaronder ook verscheidene bondgenoten van de VS tijdens de Golfoorlog. Maar Koeweit sprak zijn steun uit.

In een ongekend krachtige reactie uitte de in Cairo gevestigde Arabische Liga op 27 juni haar bezorgdheid over „het beleid van dubbele normen" met betrekking tot Irak en de Ser ische „misdaden tegen de bevolking van Bosnië-Herzegovina".

Op 27 juni stelde de Egyptische minister van buitenlandse zaken Amr Mohammad Moussa de Amerikaanse „kordaatheid" jegens Irak tegenover het uitblijven van Amerikaanse acties tegen de Bosnische Serviërs. Jordanië waarschuwde dat de Amerikaanse aanval zou leiden tot nog meer „vijandschap.doden en materiële schade".

Hoewel Turkije de aanval steunde, vond dit land dat de strijd tegen het terrorisme moest worden uitgebreid tot het verlenen van hulp aan de moslims in Bosnië. Ook Iran hekelde de aanval als een daad van „agressie" van een „bullebak".

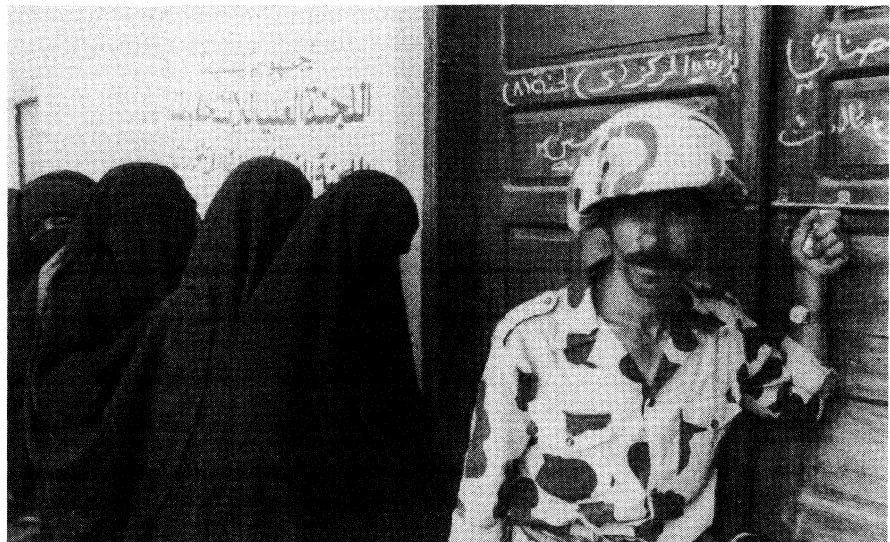
De reacties van de Iraakse oppositiegroeperingen liepen uiteen. Het in Londen gevestigde Iraakse Nationale Congres (INC)verweet president Saddam Hoessein Iraakse buigers bloot tr stellen aan een militaire aanval. De in Teheran gevestigde Opperste Assenblée voor de Islamitische Revolutie in Irak (SAIRI) liet zich daarentegen kritisch uit over de Amerikaanse actie en zei dat het lijden van de Irakezen er alleen maar door zou toenemen.

(Vor.ber.pag. 199/1 e.v.-1993)

JEMEN

VERBETERING VAN BETREKKINGEN MET GOLFSTATEN

In maart en april 1993 waren er tekenen dat de betrekkingen van Jemen

Jemenitische vrouwen bij een stemlokaal in Sanaa op 27 april.

met de Golfstaten verbeterden. Deze betrekkingen hadden te lijden gehad van de over het algemeen pro-Iraakse houding van Jemen tijdens de Golfoorlog.

Eind maart bracht Jemens minister van buitenlandse zaken. Abdul Ali al-Karim al-Iryani. een bezoek aan de Verenigde Arabische Emiraten (VAE).Dit was het eerste bezoek van een hoge Jemenitische functionaris aan de VAE sedert de Golfoorlog. Voordien waren de VAE een belangrijke hulpdonor van Jemen geweest.

Van 6-8 april bracht vice-president Ali Salem al-Bid een bezoek aan Oman voor de eerste besprekingen op hoog niveau sedert de ondertekening. van een grensakkoord in oktober 1992. Tijdens het bezoek van Al-Bid werden de twee landen het eens over maatregelen om grensposten te openen en de bilaterale handel te vergroten.

ALGEMENE VERKIEZINGEN

De op 27 april gehouden algemene verkiezingen betekenden de voltooiing van het Jemenitische eenwordingsproces, dat in mei 1990 in gang was gezet met het samengaan van Noord- en Zuid-Jemen (zie pag. 551/1 e.v.-'90).De verkiezingen waren oorspronkelijk gepland voor november 1992, maar waren kort voordien uitgesteld (zie pag. 274/3-'93). Zij kondigden het einde aan van de tijdelijke regering die het land had bestuurd sedert de formele eenwording. In deze regering deelden het Algemeen Volkscongres (GPC,voorheen de regeringspartij in Noord-Jemen) en de Jemenitische Socialistische Partij (JSP, de vroegere regeringspartij in Zuid-Jemen)de macht.

In de maanden voorafgaand aan de verkiezingen werd erover gespeculeerd dat hel GPC en de JSP formeel een fusie zouden aangaan om als één partij aan de verkiezingen deel te nemen (zie pag. 274/2-'93). Uiteindelijk deden beide partijen echter afzonderlijk aan de verkiezingen mee.

De verkiezingen, de eerste vrije algemene verkiezingen met meerdere partijen op het Arabische schiereiland. hadden ook aanzienlijke regionale implicaties. De Middle East International van 16 april stelde in een commentaar dat de „rijkere en meer autocratische bureu" van Jemen de verkiezingen met „bezorgdheid" tegemoet zagen.

Aan de verkiezingen namen ca. 4.730 kandidaten deel die 301 zetels in de Raad van Afgevaardigden betwistten. Minder dan 30 procent van de kandidaten was formeel gebonden aan een van de ongeveer 50 partijen die meededen aan de verkiezingen.

In de verkiezingsperiode werden intensieve veiligheidsmaatregelen genomen. In de hoofdstad Sanaa werden zelfs 35.000 militairen ingezet. Hoewel de verkiezingen over het algemeen vreedzaam verliepen. waren er berichten over sporadisch geweld. Het persbureau AFP meldde op 29 april dat vier mensen waren gedood en vijf gewond door rerkiezingsgeweld. De opkomst zou hoog geweest zijn en volgens de meeste commentatoren waren de verkiezingen eerlijk verlopen. ondanks enkele beschuldigingen over kiesfraude en intimidatie.

De GPC onder leiding van president Ali Abdullah Saleh behaalde met 121 zetels het grootste aantal zetels in de verkiezingen. De partij behield de con-

President Ali Abdullah Saleh van Jemen brengt op 27 april zijn stem uit bij de eerste parlementsverkiezingen in zijn land.

trole over haar traditionele stambolwerken in het noorden en de commentatoren waren het erover eens dat door de verkiezingen de persoonlijke legitimiteit van president Saleh was versterkt.

De Jemenitische Hervormingsalliantie (Al-Islah), die net als het GPC een stambasis in het noorden had, behaalde een goed resultaat met 62 zetels. Vóór de verkiezingen had Islah-leider sjeik Abdullah Bin Husayn al-Ahmar duidelijk gemaakt dat hij graag een coalitieregering zou willen vormen met het GPC.

De JSP, die derde werd met 56 zetels, behield haar aanhang in het zuiden.

De overige 62 zetels werden als volgt verdeeld:

Arabische Socialistische Baath-Partij	7
Waarheidspartij	2
Nasseristische Unionistische Volksorganisatie	1
Nasseristische Verbeteringsorganisatie	1
Verenigd Democratisch Front	1
Onafhankelijken	47
Nog niet toegewezen op 1 mei	3

AANSLAG OP JSP-KANTOOR

Op 30 april berichtte het persbureau AFP dat op 29 april ongeveer 25 mensen waren gedood en 50 anderen waren gewond toen aanhangers van Al-Islah een raketaanval uitvoerden op een JSP-kantoor in Hajjah, 70 km ten noordwesten van Sanaa.

VERGADERING NIEUWE RAAD VAN AFGEVAARDIGDEN. VERKIEZING VOORZITTER

Op 15 mei kwam de pas gekozen Raad van Afgevaardigden voor het eerst bijeen in Sanaa. Tijdens de eerste zitting werd sjeik Abdullah Bin Husayn al-Ahmar, de leider van Al-Islah, gekozen tot voorzitter van de Raad.

COALITIEREGERING GEVORMD

Op 30 mei werd een coalitieregering gevormd uit de drie grootste partijen, die 239 van de 301 zetels in de Raad van Afgevaardigden hadden veroverd bij de algemene verkiezingen op 27 april (zie hierboven).

Het coalitieakkoord werd getekend door de leiders van het GPC, de Jemenitische Alliantie voor Hervorming (Al-Islah) en de JSP. In het akkoord spraken de ondertekenaars zich onder meer uit voor democratie, politiek pluralisme en het islamitische geloof. Het akkoord bepaalde ook dat geen van de partijen zich uit de coalitie kon terugtrekken binnen een jaar na haar vorming.

Het coalitieakkoord kwam na de ondertekening op 10 mei van een overeenkomst tussen GPC en JSP over de vorming van een verenigd parlementair blok als eerste stap op weg naar een formele fusie.

Op 30 mei benoemde president Ali Abdullah Saleh, de leider van het GPC, formeel een nieuwe ministerraad die werd geleid door de vertrekkende premier Haider Abu Bakr al-Attas, de leider van de JSP. De samenstelling was als volgt:

Premier - Haider Abu Eakr al-Attas (JSP); eerste vice-premier - Hasan Muhammad Maki (GPC); vice-premiers - #brigade-generaal Mujahid Yahya Abu Shawarib (Baath) en #Muhammad Haider Masdus (JSP); sociale verzekeringen, sociale zaken en arbeid - **Muhammad Ali Haytan (GPC); bouwnijverheid - Abdullah Hussayn al-Kurshumi (GPC); planning en ontwikkeling - #Abdul Ali al-Karim al-Iryani (GPC); binnenlandse zaken - *Muhammed al-Mutawakkil (GPC); transport - #brigade-generaal Salih Ubayd Ahmed (JSP); industrie - Muhammad Said al-Attar (GPC); olie en minerale rijkdommen - Salih Abu Bakr bin Hussain (JSP); visserij - Fadl Mohsin Abdullah (JSP); huisvesting en stadsplanning - #Muhammad Said Abdullah Muh-sin (JSP); buitenlandse zaken - *Muhammad Salim Basindwah (GPC); overheidsdiensten en bestuurshervorming - *Yahya Husayn al-Arashi (GPC); justitie - *Abdullah Ahmad Ghanim (GPC); communicatie - Ahmad Muhammad al-Unsi (GPC); voorlichting - #Hasan Ahmad al-Lawzi (GPC); jeugd en sport - Muhammad Ahmad al-Kabab (GPC); financiën - Alawi Salih al-Salami (GPC); landbouw - Sadiq Amin Abu Ras (GPC); defensie - brigade-generaal Haytham Qasim Tahir (JSP); lokaal

bestuur - *Muhammad Hasan Daminaj (Al-Islah); cultuur - *Jarallah Umar al-Kuhali (JSP); onderwijs - *Abu Bakr al-Qirdi (GPC); elektriciteit en waterbronnen - *Ahmed Ali al-Sallami (JSP); b e o o r r a d i n g e n handel - *Abd al-Rahman al-Qadar Bafadl (Al-Islah); gezondheidszorg - *Najib Ghanim (Al-Islah); waqfs en oriëntatie - *Ghalib Abd al-Kafi al-Qirshi (Al-Islah)

#lid van de aftredende Raad van Ministers. andere portefeuille.

* nieuw lid.

** nieuw lid, dat volgens sommige berichten de benoeming niet zou hebben aanvaard.

+ niet benoemd als vertegenwoordiger van de Baath, maar vanwege zijn prominente nationale rol (ook reeds lid van aftredende regering)

Op 10 juni werd het aantal vertegenwoordigers van Al-Islah in de coalitieregering uitgebreid van vier tot zes door de benoeming van Abdel-Wahab Ali al-Ounsi tot vice-premier en van Abdel-Salam Khaled Karman tot staatsminister voor wettelijke en parlementaire zaken.

De Middle East *Economic Digest* van 25 juni meldde dat de benoemingen volgden op „protesten” van Al-Islah tegen het feit dat vier zetels in de ministerraad geen afspiegeling vormden van het goede resultaat van de partij bij de algemene verkiezingen.

(Vor.ber.pag. 274/1 e.v.-1993)

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET ETHIOPIË

Op 5 mei 1993 knoopten de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) diplomatieke betrekkingen aan met Ethiopië. Het besluit werd bekendgemaakt aan het einde van een bezoek van de Ethiopische premier, Tamirat Layne, aan de VAE.

BEZOEK VAN EGYPTISCHE PRESIDENT

Van 12-14 mei bracht president (Muhammed) Hosni Mubarak van Egypte een bezoek aan de VAE.

Mubarak voerde in Abu Dhabi besprekingen met president Zaid bin Sultan al-Vahajan over verschillende bilaterale en internationale kwesties, zoals het vredesproces in het Midden-Oosten en de voortgang van het initiatief inzake de Verklaring van Damascus (zie ook onder ALGEMEEN).

(Vor.ber.pag. 347/3 e.v.-1993)

Afghaanse leiders en vertegenwoordigers van islamitische landen in gebed na de ondertekeningssceremonie van een vredesakkoord voor Afghanistan op 7 maart in Islamabad. Zitlend v.l.n.r. de Afghaanse leiders Gulbuddin Hekmatyar; president Burhanuddin Rabbani en Seghbatullah Mujjadedi. Staande v.l.n.r. Mohammad Siddiyue Kanjoo (staatsminister van buitenlandse zaken Pakistan), Alleadin Broujerdi (onderminister van buitenlandse zaken Iran), Mian Mohammed Nawaz Sharif (premier Pakistan), Turki al-Faisal (vertegenwoordiger Saoedi-Arabië) en Najibullah Lafrai (staatsminister van buitenlandse zaken Afghanistan).

AFGHANISTAN

ONDERTEKENING VAN VREDESAK- KOORD. HEKMATYAR PREMIER

Op 7 maart 1993 ondertekenden president Burhanuddin Rabbani en zijn voornaamste rivaal Gulbuddin Hekmatyar een vredesakkoord. Voordat het akkoord werd ondertekend vochten soldaten van Rabbani en Hekmatyar en van andere mujaheddin-facties, vooral de door Iran gesteunde Hezb-i-Wahdat, in en rond Kaboel een verbeterd strijd uit (zie pag. 278/2/3-'93). Het akkoord kwam tot stand door bemiddeling van Pakistan, maar genoot ook de actieve steun van Iran en Saoedi-Arabië. Het feit dat Iran en Saoedi-Arabië het akkoord gezamenlijk steunden en waarborgden, had vergaande implicaties voor de regio. In het verleden hadden de twee landen in feite een oorlog bij volmacht in Afghanistan ontketend via hun rivaliserende mujaheddin-milities.

Het akkoord werd op 7 maart in Islamabad ondertekend door president Rabbani (leider van de Jamiat-i-Islami), Hekmatyar (leider van een van de facties van de Hezb-i-Islami) en door de volgende zes mujaheddin-leiders:

Mohammad Nabi Mohammadi (Harakat-i-Inqilab-i-Islam); Seghbatullah Mujjadedi

(Jebha-i-Nejat-i-Melli); Ahmed Shah Ahmadzay (Ittehad-i-Islami); Pir Sayed Ahmed Gailani (Mahaz-i-Melli-i-Islami); en ayatollah Fazl (Hezb-i-Wahdat). De onderhandelingen die aan de ondertekening voorafgingen, werden geboycot door de Hezb-i-Islami-factie van Mohammad Yunus Khales.

Bepalingen van het akkoord

Het akkoord bepaalde dat Rabbani vanaf 30 december 1992 gedurende 18 maanden president zou blijven. Op die datum was hij op omstreden wijze door een constituerende vergadering voor twee jaar tot president gekozen (zie pag. 277/3-'93). De Hezb-i-Islami-factie van Hekmatyar kreeg het recht de premier aan te wijzen, die op zijn beurt de bevoegdheid had een kabinet samen te stellen. De premier zou worden bijgestaan door een defensiecommissie en een economische commissie. De 16 leden tellende defensiecommissie (waarvoor ieder van de acht ondertekenaars van het akkoord twee kandidaten mocht aanwijzen) moest een nationaal leger op poten zetten en toezicht houden op de verwijdering van alle zware wapens die zich in en rond Kaboel bevonden.

Er zou een kiescommissie komen die toezicht moest houden op de verkiezingen voor een constituerende vergadering die zouden plaatsvinden in november 1993. Eenmaal gekozen moest de vergadering een nieuwe grondwet

goedkeuren en algemene verkiezingen uitschrijven voor medio 1994

In het akkoord werd ook aangedrongen op een permanente wapenstilstand, op de naleving waarvan de Islamitische Conferentie Organisatie (ICO) toezicht zou houden. Kort na de ondertekening van het akkoord kwamen er echter berichten van zware gevechten tussen regeringstroepen en strijders van de Hezb-i-Wahdat in West-Kaboel.

Hekmatyar benoemd tot premier. Onenigheid over Massoud. Positie van Dostam

Op 8 maart aanvaardde Hekmatyar formeel de vacante post van premier. Er rees echter onmiddellijk een geschil over het aanblijven van de minister van defensie. Ahmad Shah Massoud, in Hekmatyars kabinet.

Hekmatyar stond erop dat Massoud, zijn voornaamste rivaal en militaire commandant van Rabbani, niet herbenoemd zou worden. Rabbani eiste dat Massoud op zijn post bleef. De onderhandelingen over deze kwestie duurden de hele maand maart zonder dat er een definitieve beslissing werd bereikt en aan het einde van de maand had Hekmatyar nog geen nieuw kabinet benoemd.

Veel commentatoren suggereerden dat het weren van Massoud uit de nieuwermachtstructuur in Kaboel de mislukking van het akkoord slechts zou versnellen. Ook werd opgemerkt dat het akkoord geen enkele formele erkenning inhield van generaal Abdul Rashid Dostam, leider van de (in het noorden gelegerde) etnisch Oezbeekse militie en de machtigste militaire leider in het land. De afgevaardigde van Dostam naar de bijeenkomst te Islamabad begin maart zou naar verluidt de toegang zijn geweigerd.

ONENIGHEID OVER KABINETSBENOEMINGEN. HERVATTING GEVECHTEN. VERZOEK VAN NAJIBULLAH

Het begin maart gesloten vredesakkoord (zie hierboven) kwam onder zware druk te staan na berichten over een niet aflatende machtsstrijd tussen de nog niet geïnstalleerde premier Gulbuddin Hekmatyar en president Burhanuddin Rabbani. Inzet van de machtsstrijd was de vorming van een nieuw kabinet. Medio april beschuldigde Hekmatyar Rabbani ervan het vredesakkoord geschonden te hebben door zijn weigering het zittende kabinet te ontbinden. Hij dreigde met oorlog als Rabbani zijn goedkeuring bleef onthouden aan Hekmatyars lijst met ministers.

Op 3 april beweerde een woordvoerder van de president dat de door Hekmatyar voorgestelde kabinetslijst, een dag eerder aan Rabbani overhandigd, was opgesteld zonder echt over-

Ieg met de facties die het vredesakkoord in maart hadden ondertekend. Op 11 april zei Rabbani dat de meeste facties het niet eens waren met Hekmatyars lijst. Tezelfdertijd bleek uit berichten dat de meningsverschillen tussen Hekmatyar en Rabbani draaiden om Hekmatyars instemming in de handhaving van Ahmed Shah Massoud als minister van defensie.

Op 15 april maakte Hekmatyar bijzonderheden bekend over zijn voorgestelde kabinet. Daaruit bleek dat de ministeries van defensie, buitenlandse zaken en binnenlandse zaken als een raad georganiseerd zouden worden onder de collectieve supervisie van Massoud, oud-president Seghbatullah Mujjadeddi (leider van de Jebha-i-Nejat-i-Melli-factie) en Kazi Mohammad Amin Waqqad.

Opleving van strijd

Op 19 april zouden volgens berichten meer dan 200 mensen zijn omgekomen bij zware gevechten in de zuidelijke provincie Kandahar waarbij aanhangers van Rabbani en guerrillagroeperingen die het gouvernement van de provincie claimden, betrokken waren.

Een op 1 april gesloten vredesakkoord tussen de regering en de pro-sjiitische Hezb-e-Wahdat-e-Islami was van de haan nadat bij felle gevechten tussen de twee partijen in West-Kabool op 12 en 13 april veel slachtoffers waren gevallen.

Verzoek van Najibullah

Op 13 april zeiden VN-functionarissen dat oud-president Mohammed Najibullah, die na de omverwerping van zijn regime in april 1992 (zie pag. 423/3 e.v.-'92) zijn toevlucht had gezocht in VN-kantoren te Kabool, permissie had gevraagd het land te verlaten. Najibullah zou ook beloofd hebben de politiek vaarwel te zeggen. In maart had Rabbani toegezegd dat over Najibullahs toekomst beslist zou worden zodra er een nieuw kabinet was benoemd.

EUROPESE DIPLOMATEN ONTVOERD EN VRIJGELATEN

Op 22 april werden drie in Pakistan gevestigde Europese diplomaten in het zuiden van Afghanistan ontvoerd door Afghaanse stamleden.

De drie diplomaten - een Brit, een Duitser en een Fransman - zouden zonder toestemming Afghanistan zijn binnengekomen tijdens een officiële missie in de Zuidpakistaanse provincie Baluchistan waar zij de opiumproductie controleerden. Zij werden onmiddellijk ontvoerd door leden van de Noorazai-stam, met

Ghulam Nabi Noorazai als leider, die de reputatie genoten zich op grote schaal bezig te houden met de productie van en handel in heroïne. Op 26 april zou Pakistan hebben aangeboden twee leden van deze stam, die in maart gearresteerd waren op beschuldiging van drugs- en wapensmokkel, op vrije voeten te stellen in ruil voor de vrijlating van de diplomaten. Dit zou oorspronkelijk door de ontvoerders zijn geëist.

Op 13 mei werden de drie diplomaten vrijgelaten. Dit gebeurde naar verluidt onvoorwaardelijk.

NIEUW VREDESAKKOORD. ZWARE GEVECHTEN IN KABOEL

De machtsstrijd tussen president Burhanuddin Rabbani en de benoemde premier Gulbuddin Hekmatyar bleef voortduren tot eind mei - wat inhield dat er formeel geen nieuw kabinet aantrad -, ondanks hun ondertekening van een nieuw vredesakkoord op 20 mei.

Begin mei gingen in Jalalabad besprekingen van start tussen Hekmatyar, Rabbani en andere mujaheddin-leiders. Maar zelfs gedurende deze besprekingen braken in de hoofdstad Kabool zware gevechten uit tussen de rivaliserende facties, waarbij duizenden leden van de belegerde burgerbevolking van Kabool gedood of gewond werden.

Na zes dagen van lichte schermutselingen gingen de Hezb-i-Islami-troepen van Hekmatyar op 12 mei over tot zware beschietingen van de noordelijke en westelijke voorsteden van Kabool. Aan de artillerie-aanval van de Hezb-i-Islami werd ook deelgenomen door strijders van de pro-sjiitische Hezb-i-Wahdat-i-Islami. Na de eerste beschietingen volgden hevige artillerieduels en vonden er straatgevechten plaats. Bovendien voerden regeringsbomwerpers aanvallen uit op posities van de Hezb-i-Islami en de Hezb-i-Wahdat-i-Islami in het zuiden van Kabool.

Op 21 mei verklaarde een hoge functionaris van het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) dat de jongste beschietingen van Kabool ongekend hevig waren geweest en erger waren dan de gevechten die in 1992 in de stad hadden gewoed. De functionaris schatte dat bij de gevechten ten minste 1.000 doden en 4.500 gewonden waren gevallen.

Krachtens het vredesakkoord van 20 mei, dat in Jalalabad was ondertekend door Rabbani, Hekmatyar en leiders van zeven andere mujaheddin-facties, zouden twee ministers uit elk van de negen belangrijke facties het nieuwe Afghaanse kabinet vormen. Daarnaast zouden twee commissies worden ingesteld, respectievelijk voorgezeten door Rabbani en Hekmatyar, om leiding te geven aan het ministerie van defensie en van binnenlandse zaken. Na twee maanden zouden mujaheddin-commandanten permanente ministers voor de portefeuilles van defensie en binnenlandse zaken kiezen.

Afghaanse factieleiders verlaten het presidentiële Jalalabad op 20 mei na de ondertekening van een nieuw vredesakkoord. V.l.n.r. Gulbuddin Hekmatyar (Hezb-i-Islami), Kariin Khalili (Hezb-i-Wahdat-i-Islami), Seghbatullah Mujjadeddi (Jebha-i-Nejat-i-Melli), Ayatollah Asef Mohseni (Harakat-i-Inqilab-i-Islami), president Burhanuddin Rabbani (Jamiat-i-Islami) en Mohammed Dorran (Ittehad-i-Islami).

Ahmed Shah Massoud gaf op 20 mei te kennen dat hij het akkoord (van Jalalabad) aanvaardde door zijn aftreden als minister van defensie bekend te maken.

Het akkoord voorzag ook in een permanente wapenstilstand in het gehele land, waarop toezicht zou worden gehouden door een commissie waarin meerdere partijen zitting hadden. De wapenstilstand werd op 23 mei van kracht in Kaboel, hoewel sporadische gevechten in de stad aanhielden.

RXBBANI BEZOEKT PAKISTAN

Van 21-23 mei bracht president Burhanuddin Rabbani een bezoek aan Pakistan voor besprekingen met waarnemend premier Balkh Sher Mazari.

De twee leiders bespraken het akkoord van Jalalabad in detail en kwamen in beginsel overeen gezamenlijke commissies in te stellen op het gebied van economische samenwerking, communicatie, drugscontrole en terrorismebestrijding.

NIEUWE REGERING

De leider van de radicale Hezb-i-Islami, Gulbuddin Hekmatyar, werd op 17 juni formeel beëdigd als premier van een nieuwe regering. Daarmee moest een eind komen aan een intense machtsstrijd tussen hemzelf en president Burhanuddin Rabbani die vooral ging om de samenstelling van een nieuw kabinet (zie hierboven).

Begin juni zouden rivaliserende mujaheddin-groepen zijn overeengekomen zich te houden aan de bepalingen van het akkoord uit mei door een staakt-het-vuren te aanvaarden dat een eind moest maken aan twee weken van felle gevechten in de hoofdstad Kaboel.

Op 9 juni bracht Hekmatyar oor het eerst sinds de omverwerping van het communistisch bewind van president Mohammed Najibullah in april 1992 (zie pag. 423/3 e.v.-'92) een kort bezoek aan Kaboel.

Tijdens een plechtigheid in het dorp Qali Hayda Khan in het district Paghman (ten westen van Kaboel) beloofde Hekmatyar dat hij alle strijdende partijen in zijn coalitieregering zou dwingen hun wapens in te leveren. Rabbani, die de plechtigheid eveneens bijwoonde, zei dat hij in de nieuwe regering zou samenwerken en hij deed een beroep op alle partijen om het onzekere bestand te handhaven. De nieuwe regering zou naar verwachting opereren vanuit Hekmatyars militaire basis in Charasiab (25 km ten zuiden van Kaboel).

In zijn eerste uitvoerende besluit als premier gelastte Hekmatyar op 17 juni dat er een eind moest komen aan de roofovervallen op de hoofdwegen door werkloze mujaheddin.

Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Premier - Gulbuddin Hekmatyar; buitenlandse zaken - Heda-at Amin Arsal; planning - Sa-d Mohammad Ali Jawid; minister-adviseur voor economische zaken - Hamidollah Tarzi; bouwnijverheid - Sayd Mohammad; onderwijs en opleiding - Jalilollah Mawlawizada; handel - Hayatollah Ralaghi; waterstaat en energie - Sayd Mohammad Ayub; hoger en beroepsonderwijs - Ostad Sayd Omar; communicatie - Qazi Mohammad Amin Waqqad; religie en hajj - Arsalah Rahmani; openbare werken en sociale zaken - Sayd Hussain Anwari; onderminister van justitie - Abdur Rahim; huisvesting en stedenbouw - Ahmed Shah Ahmedzay; gezondheidszorg - Sayd Mohammad Ayub Fatimi; repatriëring vluchtelingen - Faruq Azam.

De speciale afgezant van de VN, Sotirios Mousouris, zou naar verluidt eind juni de druk op de nieuwe regering hebben hervat om de vrijlating van ex-president Najibullah, die ernstig ziek zou zijn, te bewerkstelligen.

(Vor.ber.pag. 275/1 e.v.-1993)

CAMBODJA

BEZOEK VAN MITTERRAND

Op 11 en 12 februari 1993 bracht de Franse president François Mitterrand een bezoek aan Cambodja. Het was het eerste bezoek van een Westers staats-hoofd sinds dat van De Gaulle in 1966.

Tijdens zijn bezoek voerde Mitterrand besprekingen met leden van de uit alle partijen samengestelde Opperste Nationale Raad (SNC), onder wie president Norodom Sihanouk. Mitterrand drong er bij alle Cambodjaanse facties op aan de bepalingen van het in oktober 1991 in Frankrijk ondertekende vredesverdrag te respecteren.

ZITTING VAN NATIONALE ASSEMBLÉE SOC

De Nationale Assemblée van de Staat Cambodja (SOC, het regime in Phnom Penh), die van 25-29 januari 1993 bijeenkwam, benadrukte het belang van het hervormingsprogramma van de regering voor een vrije-markteconomie en keurde de begroting voor 1993 goed.

De Assemblée keurde de benoeming van Suy Sem als minister van arbeid en welzijn goed.

SOC-OFFENSIEF

De strijdkrachten van de SOC begonnen eind januari een grootschalig offensief tegen eenheden van de Rode Khmer in het noorden en westen van Cambodja. Het „offensief van het droge seizoen" werd ingezet op het moment dat het Overgangsgezag van de VN in Cambodja (L^TN Transitional Authority in Cambodia, UNTAC) de laatste voorbereidingen trof voor de algemene verkiezingen in mei. Volgens UNTAC-functionarissen was het offensief de grootste militaire operatie sinds de komst van de eerste leden van de VN-vredesmacht in maart 1992. Zij beschuldigden de SOC-regering er tevens van het recht op zelfverdediging te verdoen te voeren.

Het offensief, dat begin februari werd afgebroken, was gericht op drie van de vier belangrijkste „bevrijde zones" van de Rode Khmer: de Pailin-basis van de 415de divisie in de provincie Battambang; de basis van de 616de divisie in de provincie Kompong Thom; en de 920ste divisie die langs de rivier de Mekong in de provincie Kratie was gestationeerd. De strijders van de Rode Khmer verdedigden hun posities, maar zetten geen tegenaanval in. Volgens SOC-gegevens werden alleen al bij de gevechten in Battambang 51 guerrillastrijders van de Rode Khmer gedood en 89 gewond.

De SOC-regering beweerde het offensief te hebben ingezet om vruchtbare gronden te heroveren, omdat er een groot tekort aan rijst dreigde. Veel Waarnemers beschouwden het offensief eerder als een politieke dan als een militaire operatie. De *Far Eastern Economic Review* van 11 februari citeerde een Amerikaanse commentator die verklaarde dat het opslaan van de gevechten tegen de Rode Khmer „zou kunnen helpen om de rol van de SOC te benadrukken als de enige barrière tegen een terugkeer aan de macht van de Rode Khmer".

Berichten eind februari wezen erop dat Vietnam grenstroepen in gereedheid bracht in verband met mogelijke invallen van guerrillastrijders van de Rode Khmer na de Cambodjaanse verkiezingen in mei.

Volgens sommige berichten vormde het bezoek van generaal Dao Dinh Luyen, de chef van de generale staf van Vietnam, half februari aan Pleiku in de centrale hooglanden een duidelijke aanwijzing voor Vietnams groeiende bezorgdheid over de weigering van de Rode Khmer om mee te werken aan het vredesplan van de VN.

AANVALLEN OP ETNISCHE VIETNAMEZEN

In maart was de Vietnamese gemeenschap in Cambodja het doelwit van ver-

scheidene gewelddadige aanvallen, hetgeen leidde tot angst voor anti-Vietnamese pogroms en tot ernstige verslechtering van de reeds gespannen betrekkingen tussen Vietnam en Cambodja. De meeste commentatoren waren het er over eens dat de aanvallen werden uitgevoerd door eenheden van de Rode Khmer, die de diepgewortelde raciale tegenstellingen ten behoeve van zijn eigen politieke en militaire doelstellingen wilde aanwakkeren.

In maart werd in de radio-uitzendingen van de Rode Khmer steeds vaker gebruik gemaakt van anti-Vietnamese retoriek: ook werden Cambodjanen regelmatig aangespoord aanvallen uit te voeren op etnische Vietnamezen (die stevast werden aangeduid niet het pejoratieve Khmer-woord *Yuon*). De Rode Khmers waren echter niet de enigen die zich bedienden van anti-Vietnamese propaganda, wat bleek uit de verkiezingsprogramma's van de meeste politieke partijen die zouden deelnemen aan de algemene verkiezingen in mei. Van de diverse partijen en facties in Cambodja hekelde alleen de COC-regering (door Vietnam in 1978-'79 in het zadel geholpen) de aanvallen op de Vietnamezen. Niettemin verschenen er in maart berichten over SOC-soldaten die vluchtende Vietnamese families aanvielen en beroofden.

Vanuit zijn residentie in Beijing gaf prins Norodom Sihanouk, voorzitter van de Opperste Nationale Raad, op 15 maart een verklaring uit waarin hij zich begaan toonde met het lot van de etnisch Vietnamese burgers. Hij gaf echter toe dat hij noch het VN-Overgangsgezag in Cambodja (UNTAC) in staat was „deze lust om de Vietnamezen te vermoorden" te bedwingen. Hij voegde daaraan toe: „De beste dienst die men de in ons land verblijvende onschuldige Vietnamese burgers onder deze omstandigheden kan bewijzen is hen aan te raden terug te keren naar hun land".

Door de aanvallen op etnische Vietnamezen in maart namen de speculaties over de omstreken kwestie van een Vietnamese militaire aanwezigheid in Cambodja toe. Vietnam hield onverkort staande dat het zijn laatste militairen in 1989 uit Cambodja had teruggetrokken (zie pag. 325/3-'90). De Rode Khmer hield echter vol dat zeker 40.000 Vietnamese militairen in Cambodja, vermoed als SOC-militairen, waren achtergebleven. De UNTAC maakte in maart bekend dat bij een onderzoek in deze zaak slechts drie voormalige Vietnamese militairen in Cambodja waren opgespoord, van wie er twee vanwege hun huwelijk met een Khmer-vrouw in het land waren gebleven.

Op 10 maart hadden onbekende schutters een overwegend door Vietnamezen bewoond drijvend dorp aangevallen aan het noordeinde van het Tonle Sap (het „Grote Meer"). Zeker 34 mensen werden bij de aanval gedood en nog eens 30 raakten gewond. Onder de doden en gewonden waren veel vrouwen en kinderen.

Op 25 maart maakte UNTAC bekend dat kort daarvoor acht Vietnamezen waren gedood bij een aanval in de centrale provincie Kompong

Chhnang (zie pag. 22111-'93 voor een aanval op Vietnamese dorpen in hetzelfde gebied in december 1992).

Op 29 maart werd een handgranaat gegooid in een door etnische Vietnamezen regelmatig bezocht café in Phnom Penh. Daarbij vielen twee doden en 14 gewonden. Het café bevond zich slechts 50 meter van het UNTAC-hoofdkwartier in de stad. Op 31 maart werd een videohal in een dorp in de provincie Kompong Thom getroffen door raketten, waarbij 27 Vietnamezen werden gedood en 20 gewond.

Naar aanleiding van de aanslagen ontvluchtten veel etnische Vietnamezen hun huizen in Cambodja. Eind maart bleek uit berichten dat veel Vietnamezen die op en rond het Tonle Sap woonden naar Phnom Penh trokken. Op 1 april maakte UNTAC bekend dat het gewapende marinepatrouilles opdracht had gegeven de uit Cambodja vluchtende etnische Vietnamezen bescherming te bieden. Vietnam gaf te kennen dat het de massale toelating van etnische Vietnamezen zou weigeren, omdat deze volgens Vietnam in feite Cambodjaanse onderdanen waren.

LAATSTE VLUCHTELINGENKAMPGE-SLOTEN

Op 30 maart sloot Sadako Ogata, de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de VN (UNHCR), officieel Kamp 2, het laatste Cambodjaanse vluchtelingenkamp langs de Thais-Cambodjaanse grens. De sluiting van Kamp 2 betekende de succesvolle afronding van het vrijwillige repatriëringsprogramma dat het UNHCR in maart 1992 was begonnen (zie pag. 643/3-'92). In het kader van het programma waren ongeveer 380.000 Cambodjaanse vluchtelingen gerepatriëerd.

VN-SOLDATEN EN -FUNCTIONARISSEN GEDOOD

Op 31 maart sneuvelde een Bengalese soldaat in UNTAC-dienst in een vuurgevecht met onbekende guerrillastrijders in de provincie Siem Reap. Hij was de eerste UNTAC-soldaat die bij gevechtsacties omkwam.

Op 29 maart kwam een burgerfunctionaris van UNTAC in Phnom Penh om het leven bij een incident met SOC-militairen.

Op 2 april werden drie ongewapende Bulgaarse UNTAC-soldaten doodgeschoten in de provincie Kompong Speu. Het leek om een executie in koelen bloede te gaan die zou zijn uitgevoerd door guerrillastrijders van de Rode Khmer. Op 19 april werd een vierde Bulgaarse soldaat gedood bij een aanval van de Rode Khmer in dezelfde provincie.

Op 8 april werden een Japanse UNTAC-

De secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali (r.), werd op 7 april bij zijn aankomst in Phnom Penh voor een tweedaags officieel bezoek begroet door het Cambodjaanse staatshoofd, prins Norodom Sihanouk (l.).

vrijwilliger en zijn Cambodjaanse tolk doodgeschoten door onbekenden in de provincie Kompong Thom. Na de moord werden veel vrijwilligers die hielpen bij de organisatie van de verkiezingen in mei in de meer afgelegen plattelandsgedebieden, teruggeroepen naar Phnom Penh.

In een op 9 april uitgegeven verklaring waar-schuwde Toshio Nakayama, directeur-generaal van het Japanse Defensiebureau, dat Japan zijn personeel uit Cambodja mogelijk zou terugtrekken als de Rode Khmer zijn aanslagen in de aanloop naar de verkiezingen zou opvoeren. Op 11 april zei Gareth Evans, de Australische minister van buitenlandse zaken en een van de architecten van het Cambodjaanse vredesplan, dat Australië zijn vredeshandhavende troepen uit Cambodja zou terugtrekken als de Rode Khmer een „frontale aanval" op het VN-personeel zou uitvoeren.

BEZOEK VAN VN-SECRETARIS-GENE-RAAL

Op 7 en 8 april bracht VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali een bezoek aan Cambodja. Zijn bezoek viel samen met de start van de zes weken durende verkiezingscampagne.

Op een persconferentie op 7 april maakte Boutros Ghali bekend dat de VS-troepen op 22 augustus uit Cambodja zou worden teruggetrokken.

TERUGTREKKING RODE KHMER UIT PHNOM PENH

Op 13 april trok de Rode Khmer al zijn functionarissen terug uit de Cambodjaanse hoofdstad Phnom Penh. Sedert eind 1991 waren er functionarissen van de Rode Khmer in Phnom Penh gevestigd geweest krachtens de bepalingen van het vredesakkoord van oktober 1991 (zie pag. 863/2-'91).

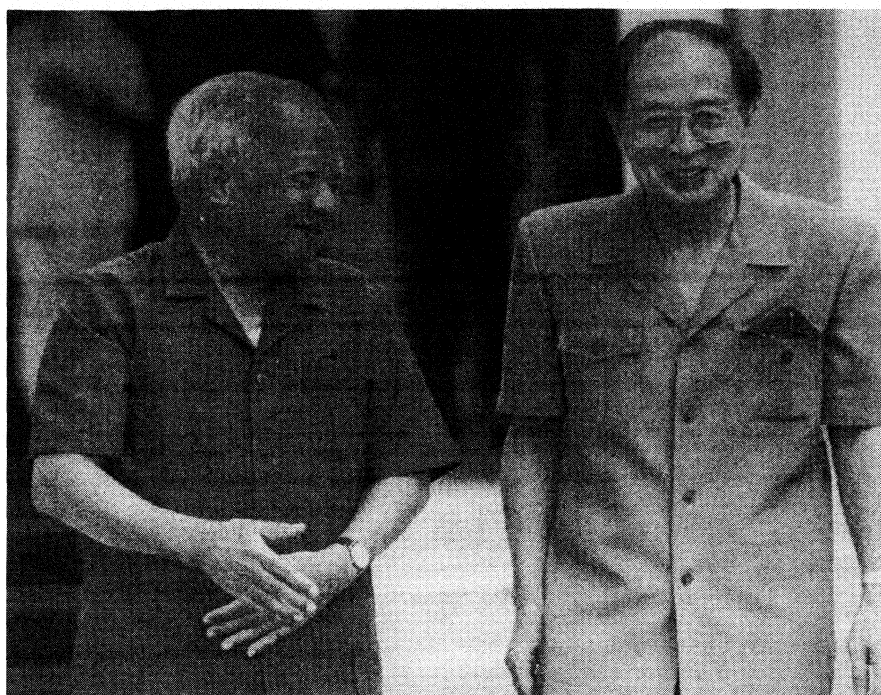
De Rode Khmer trok ook zijn militaire-verbindingfunctionarissen terug uit UNTAC-eenheden in onder meer de provincies Battambang, Siem Reap, Kompong Cham en Kompong Thom.

De *Far Eastern Economic Review* van 22 april berichtte dat een hoge functionaris van de Rode Khmer had verklaard dat de terugtrekking was gelast als reactie op een toespraak van UNTAC-hoofdcoördinator Yasushi Akashi op 10 april voor de uit alle facties bestaande Operste Nationale Raad (SNC).

In zijn toespraak had Akashi verzekerd dat de verkiezingen in mei in Cambodja zouden doorgaan en had hij gewaarschuwd dat pogingen van de Rode Khmer om de verkiezingen te verhinderen zouden leiden tot „veroordeling, isolering en nog erger“

In een toespraak tot de SNC op 4 april bevestigde Khieu Samphan, de nominale leider van de Rode Khmer dat zijn factie niet zou deelnemen aan de verkiezingen in mei. In zijn toespraak noemde Khieu Samphan de verkiezingen een „theatrale farce (bedoeld) om Cambodja uit te leveren aan Vietnam“ en „een grove schending van het akkoord van Parijs“ van oktober 1991.

De terugtrekking van de Rode Khmer uit Phnom Penh viel samen met een

UNTAC-hoofdcoördinator Yasushi Akashi (r) met prins Norodom Sihanouk.

reeks gecoördineerde legeroffensieven in de belangrijkste noordelijke en noordwestelijke provincies, kennelijk bedoeld om de VN-pogingen in verband met het organiseren van de verkiezingen zo veel mogelijk te schaden. Commentatoren waren het erover eens dat de Rode Khmer ongerust was over een mogelijke verkiezingsoverwinning van het in Phnom Penh gevestigde SOC-regime.

VERKLARING ONDERTEKENAARS VREDESAKKOORD VAN PARIJS

Op 23 april gaven de 18 ondertekenaars van het in oktober 1991 in Parijs gesloten vredesakkoord over Cambodja (zie pag. 863/2 e.v.-'91) een gezamenlijke verklaring uit waarin de rivaliserende facties in Cambodja werden opgeroepen de verkiezingen in mei niet te verstoren. In de verklaring werd een beroep gedaan op „alle Cambodjaanse partijen“ de noodzakelijke maatregelen te nemen om een einde te maken aan alle gewelddaden. De verklaring sprak ook steun uit voor en vertrouwen in prins Norodom Sihanouk, het Cambodjaanse staatshoofd, vanwege zijn „cruciale rol (...) bij het bevorderen van nationale verzoening“.

VERKIEZINGEN ONDER VN-TOEZICHT. AKKOORD OVER VORMING VAN VOORLOPIGE REGERING

Eind mei vonden onder toezicht van het Overgangsgezag in Cambodja van de VN (UNTAC, UN Transitional Authority in Cambodia) verkiezingen plaats voor een Cambodjaanse Constituerende Vergadering. De door commentatoren voorspelde gemelddadigheden bij de verkiezingen bleven uit en de verkiezingen verliepen in het algemeen vreedzaam. Uit de eerste uitslagen en reacties bleek echter dat de verkiezingen weinig

Premier Hun Sen tijdens een verkiezingsbijeenkomst op 1 mei in Phum Prasat

Prins Norodom Ranariddh, leider van het Funcinpec en zoon van prins Norodom Sihanouk, tijdens een verkiezingsbijeenkomst op 25 april in Takhmau.

hadden bijgedragen aan een oplossing van de diepere politieke tegenstellingen, die een jarenlange bloedige burgeroorlog in Cambodja hadden gevoed.

De verkiezingen vormden het hoogtepunt van een internationaal vredesplan voor Cambodja, dat in oktober 1991 in Parijs was ondertekend door de oorlogvoerende facties en de betrokken buitenlandse mogendheden (zie pag. 86312 e.v.,-'91). UNTAC werd begin 1992 in Cambodja gestationeerd om toezicht te houden op een broze wapenstilstand en om verkiezingen te organiseren. Het belangrijkste obstakel waarmee UNTAC te kampen kreeg was de weigering van de Rode Khmer (defactie van Pol Pot, die van 1975-1979 de regering van Democratische Kamnuchea had aangevoerd) om mee te werken aan het verkiezingsplan. De Rode Khmer was namelijk van mening dat de VN de terugtrekking van alle Vietnamese troepen uit Cambodja onvoldoende had geverifieerd (zie hierboven).

In mei 1981 hadden de laatste verkiezingen in Cambodja plaatsgevonden (zie pag. 814/3-'82). Dat was voor een 117 leden tellende Nationale Vergadering, het wetgevende orgaan van de Staat Cambodja (SOC), die zijn oorspronkelijke zittingstermijn in 1986 zelf met vijf jaar had verlengd, hetgeen daarna routinematig was gebeurd.

Verloop verkiezingen

De verkiezingen voor een 120 leden tellende Constituerende Vergadering vonden plaats van 23-28 mei. In alle 21 provincies van Cambodja werd gestemd en volgens voorlopige schattingen bedroeg de opkomst 90 procent. UNTAC had in totaal 4.618.000 stemgerechtigde kiezers geregistreerd.

De verkiezingen werden door twee van de 20 deelnemende politieke partijen gedomineerd:

(i) de Cambodjaanse Volkspartij (CPP), een door Chha Sim en Hun Sen geleide voormalige communistische partij die de dienst uitmaakte in de SOC; en (ii) het Verenigd Nationaal Front voor een Onafhankelijk, Neutraal, Vreedzaam en Samenwerkend Cambodja (Funcinpec). Deze laatste partij, die werd geleid door prins Norodom Ranariddh, was een nationalistische groepering die was opgericht en werd gesteund door Ranariddhs vader, de in naam neutrale president prins Norodom Sihanouk.

Gewelddadigheden hadden de verkiezingscampagne ontsierd. Strijders van de Rode Khmer hadden zich met geweld tegen verschillende groepen gekeerd, waaronder SOC-militairen, UNTAC-personeel en Vietnamese burgers. Dit leek op een poging van de Rode Khmer om het hele verkiezingsproces te ondermijnen. De SOC had de Rode Khmer met gelijke munt terugbetaald en had eind januari een grootscheeps offensief gelanceerd. De SOC-leiding zou ook, naar door velen werd bericht, een meer heimelijk offensief tegen betrekkelijk „softe“ doelen van Funcinpec hebben uitgevoerd, daarbij gebruikmakend van moordaanslagen en algemene intimidatie.

De meeste commentatoren voorspelden dat het campagne geweld zou aanhouden en zelfs zou escaleren tijdens de verkiezingen. Algemeen werd verwacht dat met name de Rode Khmer de verkiezingen met geweld zou proberen te verhinderen in het gebied dat onder zijn controle stond. Citeindelijk bleek er slechts sporadisch geweld te zijn voorgekomen (vooral tussen eenheden van de Rode Khmer en van de SOC). Rode Khmer-leiders lieten de verkiezingen in hun gebieden doorgaan, volgens sommige berichten moedigden zij hun strijders en aanhangers aan op Funcinpec te stemmen.

Het Japanse persbureau Kyodo meldde op 2 juni dat de Rode Khmer op 21 mei tijdens een bespreking met prins Sihanouk in Beijing had toegezegd te verkiezingen niet te zullen ver-

storen. Volgens het bericht had Sihanouk op zijn beurt beloofd de Rode Khmer in elke door hem te vormen regering te zullen opnemen.

Voorlopige uitslagen

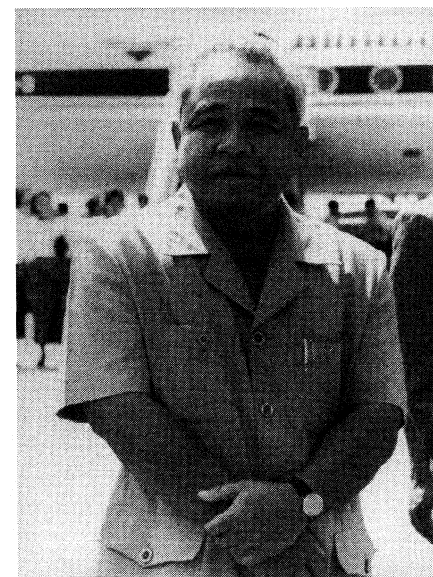
Begin juni waren de definitieve verkiezingsuitslagen nog niet bekend, maar uit voorlopige berekeningen bleek dat Funcinpec aan de winnende hand was. Uit op 31 mei door UNTAC bekendgemaakte cijfers bleek dat er 2,38 mln stemmen waren uitgebracht. Funcinpec had 984.157 stemmen behaald (42,3 procent) en de CPP 886.640 stemmen (37,2 procent). De CPP onthulde daarop een aantal vermeende electorale onregelmatigheden en eiste nieuwe verkiezingen in een aantal districten.

In een op 31 mei uitgegeven verklaring vestigde de CPP de aandacht op onregelmatigheden in vier „problematische kiesgebieden“ (Phnom Penh, Battambang, Kompong Chhang en Prey Veng). Volgens de verklaring zou de partij zich niet neerleggen bij het verkiezingsproces totdat in deze vier gebieden nieuwe verkiezingen waren georganiseerd.

Chea Sim stelde de kwestie op 1 juni aan de orde tijdens een ontmoeting met Yasushi Akashi, de hoofdcordinator van UNTAC, in Phnom Penh. Akashi zou Chea Sim hebben gezegd dat UNTAC onmogelijk nieuwe verkiezingen kon organiseren voordat er duidelijke bewijzen van kwalijke verkiezingspraktijken waren geleverd.

Definitieve uitslag

De definitieve uitslagen, die begin juni werden bekendgemaakt, kwamen overeen met de voorlopige berekeningen en

Chea Sim, een van de leiders van de Cambodjaanse Volkspartij (CVP).

bevestigden de nipte overwinning van Funcinpec op de CPP. De zetelverdeling in de Constituerende Assemblée werd:

PARTIJ	ZETELS
Funcinpec	58
CPP	51
Boeddhistische Liberale Democratische partij	10
Nationale Bevrijdingsbeweging van Kampuchea	1
Totaal	120

Interne SOC-manoevres en mislukte afscheiding. Vruchteloze coalitie-strategie van Sihanouk

De CPP-protesten inzake onregelmatigheden bij de verkiezingen hielden begin juni aan en het werd steeds twijfelachtiger of de partij, en het gehele SOC-apparaat met haar, zich zou neerleggen bij de Funcinpec-overwinning

Volgens sommige berichten heerste er verdeeldheid binnen de CPP over deze kwestie. Zogenaamde „haviken“, die werden aangevoerd door generaal Sin Song, SOC-minister van nationale veiligheid, verzetten zich tegen de neiging van meer gematigde figuren als CPP-voorzitter Chea Sim en vice-voorzitter Hun Sen de uitslag te accepteren en coalitie-onderhandelingen met Funcinpec te beginnen. NHK, een Japans televisiestation, meldde op 5 juni dat Sin Song het plan had beraamd om op 3 juni in Phnom Penh een coup „van de harde lijn“ te plegen. Het complot werd echter ontdekt door Chea Sim en Hun Sen, die president Norodom Sihanouk op de hoogte stelden.

Enkele uren voordat Sin Song het startsein zou geven voor de militaire actie, kwam Sihanouk in actie om de coup overbodig te maken door bekend te maken dat hij alle uitvoerende macht op zich had genomen en bezig was een coalitieregering van Funcinpec en CPP te vormen. Door zijn bekendmaking slaagde Sihanouk erin de plannen van de coupgelegers te dwarsbomen, maar Funcinpec en het Overgangsgezag van de VN in Cambodja (UNTAC) reageerden koel.

Op 4 juni herriep Sihanouk zijn eenzijdige actie en trok hij zich terug in zijn paleis in Phnom Penh niet de verklaring dat hij ziek was.

Op 10 juni maakten Sin Son en andere dissidente CPP-figuren, onder wie Bou Thang, lid van het permanente CPP-comité en voormalig vice-premier, bekend dat zij de „afscheiding“ van zeven oostelijke provincies aan de grens met Vietnam (Ratanakiri, Stung Treng, Mondolkiri, Kratie, Kompong Cham, Prey Veng en Svay Rieng) hadden geregeld. Tot de dissidenten behoorde ook Norodom Chakkrapong, een SOC-vice-premier, zoon van Sihanouk en halfbroer en rivaal van Funcinpec-leider Norodom Ranariddh.

De „afscheiding“ liep op 15 juni schipbreuk en, na een kort verblijf in Vietnam (dat zich ertegen had verzet), keerden de dissidenten terug naar Cambodja.

Prins Norodom Chakkrapong (r.) een zoon van prins Norodoin Sihanouk en vice-premier van de SOC-regering, tijdens een ontmoeting op 12 mei 1992 in Hanoi met Do Muoi (l.), de secretaris-generaal van de Vietnamese Communistische Partij

Akkoord over vorming voorlopige regering

Op 16 juni sloten Funcinpec en de CPP na bemiddeling van Sihanouk een voorlopig akkoord over het delen van de macht. Alle vier politieke partijen met afgevaardigden in de Constituerende Vergadering zouden vertegenwoordigd worden in een voorlopige nationale regering van Cambodja (VNRC). Funcinpec en de CPP zouden de zeggenschap over de belangrijkste ministeries verdeelen, en Ranariddh en Hun Sen zouden fungeren als co-voorzitters van de VNRC en als co-ministers van defensie, binnenlandse zaken en openbare veiligheid.

Ranariddh en Hun Sen ontmoetten elkaar op 24 juni om te praten over de vorming van de VNRC. Hoewel er een akkoord werd bereikt over de samenstelling van de regering, werd dit niet eerder dan begin juli aan de Assemblée voorgelegd.

Positie van Rode Khmer

Net als tijdens en na de verkiezingen stelde de Rode Khmer, die geweigerd had mee te werken aan het verkiezingsplan van de VN (zie hierboven), zich ook in juni over het algemeen betrekkelijk gematigd op.

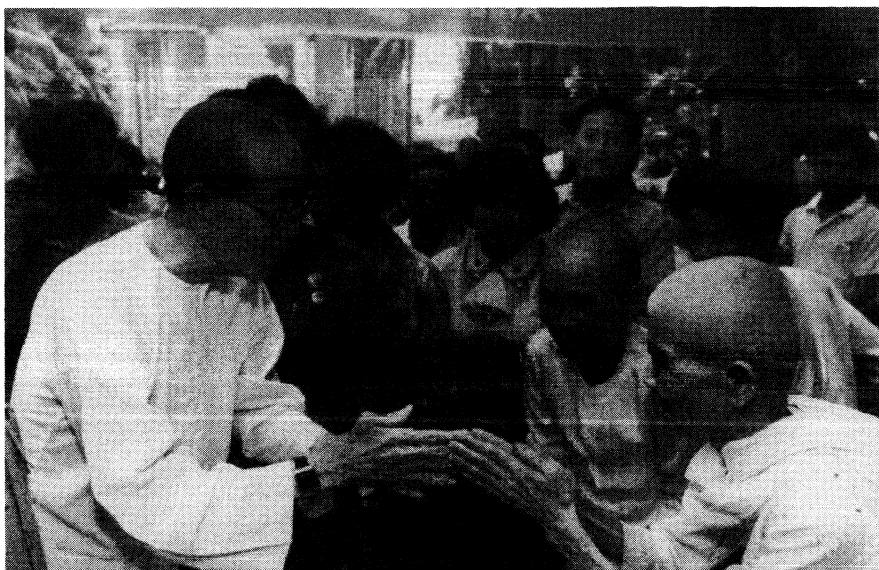
De *Far Eastern Economic Review* van 24 juni meldde dat Ranariddh kort daarvoor besprekingen had gevoerd met Khieu Samphan, in naam de leider van de Rode Khmer, en dat Ranariddh de ontmoeting als „erg, erg goed“ bestempeld had. Hij zei dat Khieu Samphan eer-

dere eisen van de Rode Khmer had laten vallen in ruil voor een rol in de nieuwe coalitie en beloofd had „ons gebied aan un-nieuwe wettige regering over te dragen“

Bijeenkomst van Constituerende Vergadering. Sihanouk staatshoofd. Coup van 1970 onwettig verklaard

Op 14 juni kwam de zojuist gekozen Constituerende Vergadering voor het eerst in Phnom Penh bijeen. Krachtens de bepalingen van het Parijse vredesakkoord (zie pag. 863/2 e.v.-'91) moest de Assemblée voor september 1993 een nieuwe grondwet opstellen. Als die nieuwe grondwet eenmaal opgesteld was, zou de Assemblée, die slechts over een tijdelijk gezag beschikte, zich naar verwachting omvormen tot een Nationale Assemblée en een permanente regering kiezen.

Het overgrote deel van de nieuwe Funcinpec-afgevaardigden was van boerenafkomst en een aanzienlijk aantal van hen had tijdens de burgeroorlog gediend als soldaat of bestuurder in het verzetsleger van Sihanouk. De CPP-afgevaardigden waren voornamelijk functionarissen uit relatief minder machtige sectoren van de voormalige SOC-regering, zoals propaganda en onderwijs. Het gemis aan echte invloedrijke mensen in de gelederen van de CPP (met uitzondering van erkend openbare figuren als Hun Sen, Chea Sim, Sar Kheng en generaal Tea Banh) bracht enkele analisten tot de speculatie dat de partij bewust verkozen had ondergronds te gaan met haar militaire machtsbasis en veiligheidsstructuur. Ondanks de verkiezingsoverwinning van Funcinpec bleef de CPP veruit de sterkste partij in Cambodja, die beschikte over ongeveer 200.000 militairen

Son Sann, leider van de Boeddhistische Liberale Democratische Partij, begroet boeddhistische nonnen die deelnemen aan een vredesmars (Phnom Penh, 22 mei).

en een nationale politiemacht van 40.000 agenten. Funcinpec had naar schatting 5.000 militairen onder beheer.

Tijdens haar eerste zitting nam de Assemblée een resolutie aan, waardoor prins Sihanouk werd bekleed met speciale volmachten die inherent zijn aan zijn hoedanigheid en plichten als staatshoofd opdat hij ons land zal redden". Ook keurde de Assemblée een resolutie goed waarin de coup van maart 1970 „van nul en gener waarde" werd verklaard (zie pag. 177/1 e.v.-'70). Bij deze coup was Sihanouk ten val gebracht door rechtse figuren onder leiding van Lon Nol.

Tijdens de eerste plenaire zitting van de Assemblée op 30 juni werd Son Sann (van 1982-1991 premier van de coalitieregering aan Democratisch Kampuchea in ballingschap), leider van de Boeddhistische Liberale Democratische Partij, gekozen tot voorzitter van de Assemblée, terwijl Chea Sim en Oeng Keat respectievelijk werden gekozen tot eerste en tweede vice-voorzitter. De Assemblée stelde ook een permanente commissie in die ervoor moest zorgen dat de nieuwe grondwet werd opgesteld.

(Voorber.pag. 218/2 e.v.-1993)

INDIA

NIEUW KABINET

Op 17 januari 1993 wijzigde premier P.V. Narasimha Rao zijn regering voor het eerst op een groot aantal posten. Naast vier ministers in het kabinet be-

noemde hij tien ministers op lagere posten. De belangrijkste posten werden verdeeld onder drie sterke voorstanders van Rao's economische hervormingen, namelijk de voormalige minister van financiën Pranab Mukherjee, de voormalige minister van handel Dinesh Singh en de ex-voorzitter van de financiële commissie N.P.K. Salve.

Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Premier, wetten, justitie, bedrijfszaken, industrie - P.V. Narasimha Rao; buitenlandse zaken - Dinesh Singh*; financiën - Manmohan Singh; binnenlandse zaken - S.B. Chavan; defensie - Sharad Pawar; meriselijke hulpbronnen - Arjun Singh; gezondheid en gezinszorg - B. Shankaranand; landbouw - Bajram Jakhar; spoorwegen - C.K. Jaffer Sharief; burgerluchtvaart en toerisme - Ghulam Nabi Azad; burgerbevoorrading, consumentenzaken en openbare distributie - A.K. Anthony*; stadsontwikkeling - Sheila Kaul; welzijn - Sitaram Kesri; waterbronnen en parlementszaken - V.C. Shukla; handel - Pranab Mukherjee*, energie - N.P.K. Salve*.

* nieuwe benoeming.
+ andere portefeuille.

Waarnemers zagen de herschikking als een poging van Rao om zijn geloofwaardigheid te redden, nadat leden van zijn eigen Congrespartij (I) kritiek op hem hadden geuit en leiders van de oppositie zijn ontslag hadden geëist in verband met het wijdverbreide communautaire geweld dat was uitgebarsten na de verwoesting van de moskee in Ayodha op 6 december 1992 (zie pag. 137/1 e.v.-'93).

De reacties op de herschikking waren echter negatief, vooral omdat Rao weigerde de bekritiseerde ministers van binnenlandse zaken, fi-

nancien en defensie te ontslaan. Volgens de oppositie waren zij verantwoordelijk voor de recentepolitieke crisis in het land.

Reeds op 10 januari had de minister van burgerluchtvaart, Madhav Rao Scindia, zijn ontslag ingediend nadat een chartervliegtuig van het type Tupolev-154 van Uzbek Airways de vorige dag in dichte mist was verongelukt op het vliegveld Indira Gandhi van New Delhi. Het toestel was geleased door Indian Airlines nadat de piloten van de binnenlandse luchtvaartmaatschappij op 10 december in staking waren gegaan. Alle 163 passagiers en bemanningsleden overleefden het ongeluk. Scindia zei dat hij de morele verantwoordelijkheid voor het ongeluk op zich nam omdat hij de staking niet had kunnen beeindigen.

Ministeriële benoemingen

Op 4 februari leek er een oplossing te zijn gevonden voor de interne machtsstrijd op het ministerie van binnenlandse zaken, toen de staatsminister van binnenlandse zaken, Rajesh Pilot, de belangrijke departementen van binnenlandse veiligheid, Jammu en Kashmir, en Punjab overnam. Dit zou tegen de wens van minister van binnenlandse zaken S.B. Chavan zijn gebeurd. Op 4 februari stemde Chavan in met de benoeming van P.M. Sayeed tot tweede staatsminister van binnenlandse zaken, belast met de betrekkingen tussen de centrale regering en de deelstaten, de pensioenen voor vrijheidstrijders en de unie-territoria.

Bhuvanesh Chaturvedi, staatsminister in het bureau van de premier, kreeg op 16 februari de extra verantwoordelijkheid van staatsminister van atoomenergie en ruimte toebedeeld.

COMMUNAUTAIRE GEWELD

Het intense communautaire geweld dat volgde op de verwoesting van de moskee in Ayodhya, laaide vanaf 5 januari weer op in de westelijke steden Bombay en Ahmedabad.

Op 10 januari kwam het openbare leven in Bombay tot stilstand toen bij ongeregelde 80 mensen om het leven kwamen. Ondanks de inzet van ongeveer 2.500 man extra veiligheidstroepen, die orders hadden zonder waarschuwing te schieten, gingen brandstichting en plundering onverminderd door. In een groot deel van Ahmedabad moest een uitgaansverbod worden ingesteld en de autoriteiten zagen zich genoodzaakt een cricketmatch tussen India en Engeland, die één dag zou duren, te annuleren. Op 11 januari was het dodental na zes dagen onlusten officieel tot 215 gestegen. De volgende dag consolideerden legereenheden hun greep op Bombay; er werden meer dan 1.700 mensen gearresteerd en 2.000 in preventieve hechtenis genomen.

ONTWIKKELINGEN NA VERWOESTING BABRI-MOSKEE IN AYODHYA

Op 7 januari kondigde president Shankar Dayal Sharrna een verordening af waarmee hij met onmiddellijke ingang de grond in en rondom het Ram Janambhoomi-Babri Masjid-complex in Ayodhya aankocht, met inbegrip van het omstreden terrein waarop het verwoeste gebouw had gestaan. Hij poogde hiermee alle tegenstrijdige aanspraken op het terrein een halt toe te roepen. In december had de regering aangekondigd van plan te zijn het omstreden stuk grond aan te kopen om er een moskee en een hindoe-tempel op te bouwen (zie pag. 138/2-'93).

Op 10 januari werden zes leiders van de pro-hindoe Bharatiya Janata Partij (BJP) onvoorwaardelijk vrijgelaten nadat ze in december waren gearresteerd op beschuldiging van het aanzetten tot „communautaire haat”. Onder de vrijgelatenen bevonden zich L.K. Advani en Murli Manohar Joshi.

Volgens berichten waren op 4 januari ten minste twee mensen omgekomen en een groot aantal gewond geraakt toen veiligheidstroepen van Bangladesh, gestationeerd in de grensstad Jessore, het vuur openden op 50.000 moslimdemonstranten. Deze waren op weg naar India om te protesteren tegen de bouw van een hindoe-tempel op het oinstoren terrein in Ayodhya. De Indiase regering had de mars veroordeeld als een onaanvaardbare inmenging in India's binnenlandse aangelegenheden en had de regering van Bangladesh gevraagd de demonstranten te beletten de grens over te steken.

BJP-bijeenkomst verboden

Vooruitlopend op een confrontatie met de pro-hindoe partij BJP trof de regering van premier P.V. Narasimha Rao strenge veiligheidsmaatregelen. Op 25 februari had zij reeds een massabijeenkomst in de hoofdstad New Delhi verboden en opdracht gegeven in het hele land 40.000 a 73.000 BJP-aanhangers te arresteren.

In de hoofdstad werden meer dan 75.000 politieagenten en paramilitairen ingezet bij de veiligheidsoperatie, die werd beschouwd als de grootste die ooit in de hoofdstad op touw was gezet. Met traangas en rubberkogels werden de demonstranten uiteen gejaagd en werd gepoogd een herhaling te voorkomen van de bloedige botsingen die hadden plaatsgevonden na de verwoesting van de moskee te Ayodhya in december 1992 (zie pag. 137/1 e.v.-'93). De voorzitter van de BJP, Murli Manohar Joshi, en de leider van de parlementsfractie, L.K. Advani, raakten bij de schermutselingen gewond en werden vervolgens gearresteerd.

De harde reactie van de regering op de bijeenkomst, die was georganiseerd om nieuwe verkiezingen te eisen, zou een initiatief zijn van Rao zelf. Deze werd door verscheidene partijleden, onder wie zijn potentiële rivaal, de invloedrijke minister van menselijke hulpbronnen Arjun Singh, onder druk gezet, omdat hij te inschikkelijk zou zijn tegenover de BJP (zie hierboven).

Op 22 februari steunde president Shankar Dayal Sharma in een toespraak tot het parlement openlijk het regeringsstandpunt. In zijn toespraak veroordeelde hij pogingen om spanningen tussen de verschillende geloofsgroepen voor politieke doeleinden uit te buiten. Advani, die Rao ervan beschuldigd had een „niet af-

kondigde noorltoestand' in te stellen, beweerde op 25 februari dat de regering „haai evenwicht had verloren”

Witboek van Ayodhya. Verdere ontwikkelingen in nasleep van Ayodhya

In een op 24 februari gepubliceerd witboek werd de centrale regering vrijgesproken van de verantwoordelijkheid voor de verwoesting van de moskee in Ayodhya. De deelstaatregering van Uttar Pradesh werd verweten het terrein niet te hebben beschermd. Zij was de garanties die aan het Hooggerechtshof waren verstrekt niet nagkomen (zie pag. 135/3-'93) en had het verzoek van de centrale regering om extra veiligheidstroepen te sturen op 6 december van de hand gewezen.

Op 2 februari had minister van menselijke hulpbronnen Arjun Singh zich teruggetrokken uit de commissie die het witboek had opstelde. Volgens hem zou het witboek op een „vergoeilijking” neerkomen

Op 3 februari gelastte het Hooggerechtshof in Bombay de inbeslagname van 77 audio-cassettes waarvan de inhoud moest aantonen dat de politie in januari tijdens de communautaire rellen in de stad de aanvallen van hindoes op moslims had gesteund (zie hierboven).

Het hoofd van de Islamic Swayam Sang (ISS, in december 1992 in de periode na de verwoesting van de moskee in Ayodhya verboden, zie pag. 137/3-'93), Abdoel Nasser Mahdani, werd op 27 januari in Thiruvananthapuram in de zuidelijke deelstaat Kerala gearresteerd.

Wet op grondaankoop in Ayodhya aangenomen

Een wet, die op 29 maart door beide kamers van het parlement werd aangenomen, verleende de regering toestemming het stuk grond rond de verwoeste moskee in Ayodhya kopen.

Uitspraak Hof over ontslag deelstaatregering

Op 16 april schortte het Opperste Gerechtshof het herstel in functie van de BJP-regering van Madhya Pradesh op. Daarmee werd een uitspraak nietig verklaard van het Hooggerechtshof van Madhya Pradesh dat het ontslag van de deelstaatregering in december 1992 „ongeldig” was geweest en „buiten het bestek van de grondwet” viel.

De regering was ontslagen nadat zij er niet in was geslaagd een verbod op hindoeïstische religieuze groeperingen door te voeren na de verwoesting van de moskee te Ayodhya in het naburige Uttar Pradesh (zie pag. 138/1-'93).

Leden van de paramilitaire politie kijken op 8 december 1992 neer op de brokstukken van de verwoeste Babri Masjid (moskee) in Ayodhya. Op de achtergrond is een hindoe-tempel in aanbouw.

AZIË

Verbod van RSS opgeschort en opgeheven

Het Hooggerechtshof van Allahabad gelastte op 18 mei de opschorting van het regeringsverbod t.a.v. de extreem rechtse hindoe-organisatie Rashtriya Swayam Sewak Sangh (RSS), totdat het door een rechtbank krachtens de (Preventieve) Wet op Onwettige Activiteiten was bekrachtigd. De regering had het verbod uitgevaardigd na de verwoesting van de moskee in Ayodhya in december 1992 en de daarop volgende gewelddadigheden (zie pag. 137/3-'93).

Op 4 juni hief het tribunaal inzake onwettige activiteiten het verbod van twee extremistische hindoe-organisaties op, de RSS en de Bajrang Dal. Daarentegen werd een verbod van de Vishwa Hindu Parishad (VHP) gehandhaafd.

Op 25 juni ging de regering bij het Op-erste Gerechtshof in beroep tegen de opschorting van haar verbod van de RSS en de Bajrang Dal.

Een uitspraak van een ander tribunaal op 4 juni handhaafde het regeringsverbod met betrekking tot de extremistische moslim-organisatie, de Islamic Sevak Sangh (ISS), dat eveneens sinds december 1992 van kracht was.

BOMEXPLOSIES IN BOMBAY EN CALCUTTA

Op 12 maart werden in Bombay meer

Reddingswerkers zoeken op 17 maart in de puinhopen naar slachtoffers van de bomaanslag in Calcutta.

Een beeld van de verwoestingen in Bombay na de reeks bomaanslagen op 12 maart

dan 250 mensen gedood en zeker 1.200 gewond toen verscheidene autobommen gelijktijdig ontploften. Door de ontploffingen werd het beursgebouw verwoest, brandden de kantoren van 's lands internationale luchtvaartmaatschappij af en werden vernielingen aangericht op een drukke markt, aan een bushalte, hotels en ziekenhuizen. Op 16 maart kwamen nog eens 86 mensen om en raakten 70 gewond toen een bom een drukke handels- en woonwijk in Calcutta vetwoestte. Bij een andere ontploffing in een van Calcutta's twee grootste spoorwegstations werden op 19 maart één persoon gedood en elf gewond.

De omvang van de bomaanslagen, uniek voor India, leidde ogenblikkelijk tot verhoogde waakzaamheid in alle grote steden. Dit zou mede een gevolg zijn van meldingen van Amerikaanse inlichtingendiensten waarin gewaarschuwd werd voor een op handen zijnde bomaanslag in de hoofdstad Delhi.

In Bombay gelastte Sharad Pawar, de nieuwe premier van Maharashtra (zie hieronder), versterking van de paramilitaire troepen. Hij was bang dat het land door een nieuwe golf van communautair geweld zou worden getroffen, zoals ook gebeurd was na de verwoesting van de moskee in Ayodhya in december 1992 (zie pag. 137/1 e.v.-'93). Kort na de ontploffingen zouden hindoes en moslims in verschillende delen van Bombay slaags met elkaar zijn geraakt.

Pakistan beschuldigd

De aanslagen leidden tot drukke speculaties over de identiteit van de daders

en hun banden met groepen in het buitenland. Enkele uren na de ontploffingen in Bombay verklaarde de minister van binnenlandse zaken, S.B. Chavan, dat zij deel uitmaakten van een „internationale samenzwering" tegen India, mat werd beschouwd als een verwijzing naar Pakistan of mogelijk Iran. De leider van de belangrijkste oppositiepartij, L.K. Advani van de BJP, beschuldigde Pakistan ervan verantwoordelijk te zijn voor de aanslagen in Bombay, maar benadrukte dat de dader in India moest worden gezocht: „De hand is stellig hier." Deze uitspraak werd geïnterpreteerd als een uiting van twijfel over de loyaliteit van de moslimbevolking in India.

Op 15 maart liet de regering beide kamers van het parlement weten dat met internationale organisaties, waaronder Interpol, contact was opgenomen om de Indiase politie te helpen bij het opsporen van „buitenlandse connecties".

Op 22 maart beweerde de politiecommissaris van Bombay, A.S. Samra, dat er een „waterdichte zaak" voor wat betreft de betrokkenheid van Pakistan bij de aanslagen. Zijn beschuldigingen werden beaamd door Sharad Pawar, de premier van Maharashtra, die een vergadering van het All India Congress Committee (AICC) op 27 maart voorhield dat Pakistans medeplichtigheid aan de aanslagen in Bombay „overtuigend bewezen" was.

Op 15 maart had Pakistan beschuldigingen dat het achter de bomexplosies in Bombay zat afgedaan als „wild en ongegrond". Eerder had

de premier van Pakistan, Mian Mohammed Nawaz Sharif, de aanslagen veroordeeld als „moedwillige gewelddaden”. Ook Iran hekeld de aanslagen als „terroristische” acties. en protesteerde op 14 maart tegen suggesties dat het bij de aanslagen betrokken was.

Premier P.V. Narasimha benadrukte aanvullende speculaties dat de aanslagen waren gericht tegen het kwetsbare economische hervormingsprogramma van zijn regering. Op 13 maart zei hij bij een bezoek aan de getroffen wijken in Bombay dat de aanslagen waren bedoeld om „paniek te zaaien in de zakenwereld in India en het buitenland”. Premier Pawar vestigde ook de aandacht op „anti-nationale krachten die de economie trachten te ondermijnen door de financiële hoofdstad te treffen”

Arrestaties

Op 18 maart verklaarde de politie in Bombay dat arrestaties in verband met de aanslagen „sluitend bewijsmateriaal” hadden opgeleverd waaruit bleek dat ze het werk waren van misdadigersbendes die trouw waren aan Ibrahim Abdul Razak Memon, een beruchte drugs- en goudsmokkelaar uit Bombay. Leden van de familie Memon zouden enkele uren voor de explosies naar Dubai in de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) zijn gevlucht.

Op 24 maart zegde Pakistan zijn volledige medewerking toe na berichten dat leden van de familie Menon vanuit Dubai via Jeddah (Saoedi-Arabië) in Karachi waren gearriveerd. Eind maart verrichtte de politie in Bombay en Calcutta nieuwe arrestaties nadat in beide steden aanzienlijke voorraden wapens en explosieven waren ontdekt.

Verder onderzoek naar de explosies in Bombay

Terwijl in april op officieel niveau verwarring zou heersen over de rol van Pakistan in de zaak, werd het onderzoek voortgezet naar de bomexplosies die in maart te Bombay grote verwoestingen hadden aangericht.

Op 17 april werd minister Dinesh Singh van, buitenlandse zaken aangehaald die gezegd zou hebben dat het onderzoek „tot dusverre geen enkel concreet bewijs had opgeleverd voor directe betrokkenheid van Pakistan”. Hij voegde eraan toe dat speculaties over een oorlog tussen de twee landen naar aanleiding van de kwestie elke grond misten. Op 18 april zei de staatsminister van binnenlandse veiligheid, Rajesh Pilot, echter dat het onderzoek naar de aanslagen „duidelijk wijst op betrokkenheid van Pakistan”

Pilots aantijgingen werden gesteund door de minister van binnenlandse zaken, S.B. Chavan, die op 21 april in een verklaring voor de Lok Sabha (het Lagerhuis) Pakistan betrok bij de „voorbereiding en uitvoering” van de

ontploffingen. Op 22 april wees Pakistan Chavans aantijgingen als „kwetsend” van de hand en zei het dat ze in tegenspraak waren met verklaringen van andere leden van de regering.

Tijdens bilaterale ontmoetingen op de jaarlijkse topconferentie van de SAARC (South Asian Association for Regional Co-Operation) op 10 en 11 april (zie pag. 511/1 e.v.-'93) had premier Mian Mohammad Nawaz Sharif van Pakistan zijn Indiase collega P.V. Narasimha Rao beloofd dat hij zou helpen zoeken naar de leden van de Memon-familie die naar verluidt naar Pakistan waren gevlucht.

Medio april had de politie in Bombay meer dan 60 arrestaties verricht in verband met de ontploffingen en meer dan 4.500 kilo explosieven ontdekt in verschillende delen van de stad.

ONTSLAGEN BIJ CITIBANK NA BOMBAY-ANDELENSCHANDAAL. RAPPORTEN RBI EN PARLEMENTAIRE COMMISSIE

Op 16 januari namen vier hoge functionarissen van de Amerikaanse Citibank ontslag. Ze waren verwikkeld in het aandelenschandaal in Bombay, dat in mei 1992 aan het licht was gekomen (zie o.a. pag. 130/3 en 133/3 e.v.-'93).

Bankiers zeiden dat na de vrijwillige ontslagen, kort na een bezoek van een delegatie van de Amerikaanse Federal Reserve Board, zeker opnieuw een nader onderzoek naar de Citibank door de recent benoemde parlementaire commissie zou worden geëist. Op 5 januari onthulden functionarissen dat het vermiste bedrag in het schandaal nu werd geschat op Rs 53 mrd (ongeveer \$ 1,8 mrd).

Het zesde en definitieve rapport van de Reserve Bank of India (RBI, de centrale bank) over het aandelenschandaal in Bombay, dat op 7 mei werd gepresenteerd, weet de affaire aan laks management.

Het rapport stelde dat ontoereikend intern accountantsonderzoek en onvoldoende inspecties het mogelijk hadden gemaakt dat zich onregelmatigheden voordeden tussen banken en effectenmakelaars die op de markt opereerden. Het rapport deed een aantal aanbevelingen, zoals een straffer toezicht op de interbancaire effectenmarkt, een stringenter toezicht op de effectenmakelaars en een betere kwaliteit van accountantsonderzoek en inspecties.

De in augustus 1992 benoemde parlementaire commissie van onderzoek (zie pag. 132/1-'93) legde in een op 22 juni gepubliceerd ontwerp-rapport de schuld bij buitenlandse banken die „met hun enorme rijkdommen, hun invloed, hun agressieve houding en aanmatiging de economie, als zij dat verkiezen; grondig in de war kunnen sturen”.

Het rapport beval een stringenter controle op financiële instellingen aan en leverde kritiek op de centrale bank (RBI) en het ministerie van financiën omdat zij hadden nagelaten een effectief inspectiesysteem in te voeren.

De directeur van de State Bank of India (een overheidsinstelling), V. Mahadevan, werd op 25 juni ontslagen vanwege zijn verineende rol in het aandelenschandaal in Bombay.

PRESENTATIE VAN BEGROTING VOOR 1993-1994. ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

De regeringsvoorstellen voor een op groei gerichte begroting voor 1993-1994, waarin de volledige converteerbaarheid van de roepie en aanzienlijke tariefsverlagingen werden aangekondigd, werden op 27 februari door minister van financiën Manmohan Singh gepresenteerd.

De totale overheidsuitgaven voor 1993-'94 werden begroot op Rs 1.310 mrd (\$ 40 mrd) en de opbrengsten op Rs 1.270 mrd, waarmee het begrotingstekort op Rs 43 mrd uitkwam. De belastingschuld zou samen met de overheidsleningen Rs 367 mrd bedragen. Dit zou overeenkomen met 4,5 procent van het BNP in 1993-'91.

In de nieuwe begroting werd meer geld uitgetrokken voor landbouw en onderwijs en voor investeringen in openbare voorzieningen, waarmee een grotere economische expansie werd ingeluid. Commentatoren noemden de begroting „dapper en vindingrijk”. Verwacht werd dat de voorstellen zouden profiteren van de eerdere bezuinigingsronde die het belastingtekort van 8,4 procent van het BNP in 1990-'91 had teruggebracht tot iets meer dan 5 procent in 1992-'93.

Het loslaten van de vaste wisselkoers van de roepie, voor het eerst in maart 1992 aan de orde gesteld (zie pag. 575/3-'92), vormde het belangrijkste punt in de begroting. Tevens werd het tweeledige wisselkoerssysteem afgeschaft volgens hetwelk bezitters van buitenlandse valuta maximaal 60 procent van hun aandelen tegen marktprijzen konden verkopen en alleen de resterende 40 procent tegen de officiële wisselkoers. De aankondiging dat de roepie vrij inwisselbaar zou worden, een maatregel die vooral bedoeld was om de exportinkomsten te verhogen, viel samen met aanwijzingen dat de export aanzienlijk was gedaald als gevolg van de afnemende handel met de landen van het voormalige Sowjet-blok. Dit werd bevestigd in het op 23 februari gepubliceerde economisch jaaroverzicht van de regering. Op internationale deviezenmarkten steeg de nu zwevende roepie licht ten opzichte van de Amerikaanse dollar, nadat de munt half februari met 6 procent was gezakt naar het laagste punt ooit bereikt.

De rentetarieven voor commerciële kredietnemers werden niet één procent verlaagd van 18 naar 17 procent. De importheffingen werden verder verlaagd van het maximumpercentage van 110 procent naar 85 procent. Door de ver-

lichting van de belastingdruk, die vooral tot stand moest komen door verlaging van de accijnzen die de prijzen van de belangrijkste consumptiegoederen zouden moeten drukken, zou naar verwachting een bedrag van Rs 45 mrd in de economie worden gepompt. Het algemene tarief voor kapitaalgoederen werd verlaagd van 55 naar 35 procent en in de exportindustrie werden de tarieven zelfs nog verder verlaagd.

In de begroting werd ook een verlaging van 65 naar 30 procent voorgesteld van de kortetermijn-vermogenswinstbelasting voor buitenlandse institutionele beleggers op de aandelenbeurs. Er werden een vijfjaarlijkse belastingstop en andere financieel prikkelende maatregelen voor investeringen in de energiesector.

Het bedrag dat voor landbouwonwikkelingsprojecten en voor leningen aan boeren werd uitgetrokken steeg met 62 procent, de onderwijsbegroting met 37 procent en het investeringsbudget voor de energiesector met 28 procent.

De regering ging ervan uit dat het BNP van de te verwachten 4 procent in 1991-1992 zou groeien tot 5 a 5,5 procent in 1993-1994. De inflatie die rond de 7 procent schommelde, zou naar verwachting dalen tot 5 a 6 procent.

Als klaarblijkelijke inleiding op de volledige converteerbaarheid van de roepie had de regering op 17 februari de gedeeltelijke deregulering afgekondigd van de binnenlandse brandstofmarkt. Het importeren van kerosine, vloeibaar aardgas en stookolie, waarop het staatsbedrijf Indian Oil Corporation (IOC) tot dan toe het monopolie had, werd nu ook toegestaan aan particuliere bedrijven.

Op 5 februari werd bekend dat het Amerikaanse bedrijf Enron Corporation formeel toestemming had gekregen in Maharashtra een op gas gestookte energiecentrale te bouwen.

Inkomstenuit toeristenindustrie

Op 8 maart maakte de *Press Trust of India* (PTI) bekend dat het toerisme in 1992 Rs 39,16 mrd (ongeveer \$ 1,24 mrd) aan buitenlandse deviezen had opgeleverd. Dit was 34 procent meer dan in 1991. Jaarlijks bezochten ongeveer 2 mln toeristen het land.

Verdere liberalisering

Op 14 april voerde de regering maatregelen in om investeringen van particuliere bedrijven, waaronder buitenlandse consortia, te bevorderen door de auto-, witgoed- en leerindustrieën te schrappen van de lijst van bedrijven waarvoor een vergunning nodig was.

Tussen augustus 1991 en december 1992 keurde de regering voorstellen goed voor buiten-

landse investeringen ter waarde van Rs 42,9 mrd (\$ 1 = Rs 30,9943 op 30 april 1993). Volgens het op 22 april verschenen jaarrapport van het ministerie van industrie was dit ruim acht keer meer dan het investeringsniveau in de periode augustus 1890-december 1991 (Rs 5,3 mrd). De VS bleven de grootste buitenlandse investeerder, gevolgd door Zwitserland en Japan.

Lening van Wereldbank

Functionarissen van het ministerie van financiën die op 9 februari in de *Financial Times* werden geciteerd, bevestigden dat de Wereldbank op het punt stond een lening van \$ 3,2 mrd goed te keuren. De lening zou in april 1993 ingaan voor een periode van 12 maanden en bevatte tevens een tegemoetkoming van \$ 1,3 mrd van de Internationale Ontwikkelingsassociatie (IDA).

De Wereldbank zou tevens een aanvraag hebben ingewilligd voor buitengewone financiering gedurende de komende drie jaar waarmee een bedrag was gemoeid van \$ 2,5 mrd per jaar. Dit was klaarblijkelijk een teken van erkenning voor het feit dat India steeds had voldaan aan de afbetalingen van de structurele aanpassingsfaciliteit van de Wereldbank. In december had de Bank een lening goedgekeurd van \$500 mln om een garantiefonds op te richten voor voormalige werknemers van niet levensvatbare staatsbedrijven.

Lening voor Narmada-dam geannuleerd

Op 30 maart verzocht de regering de Wereldbank het laatste deel van de lening, een bedrag van \$170 mln, voor het half voltooid project in de rivier de Narmada (zie pag. 131/1-'93) te annuleren. Zij zei dat ze „het project op eigen houtje zou voortzetten”.

Dit verzoek werd ingediend nadat de Bank ervan was beschuldigd India te confronteren met protesten van milieugroeperingen die vraagtekens plaatsten bij de gevolgen van het project voor het milieu en zich verzetten tegen de verhuizing van ongeveer 300.000 mensen, van wie het merendeel in stamverband leefde. Begin november had de Wereldbank de financiering van het project, waarmee in totaal een bedrag van \$ 3 mrd gemoeid was, tijdelijk opgeschort na pressie van milieugroeperingen. Maar medio november had de Bank bekendgemaakt dat zij het project zou blijven financieren.

Besprekingen met het IMF

Na gesprekken met hoge Indiase functionarissen in New Delhi besloot het Internationale Monetair Fonds (IMF) op 9 april het laatste deel ter waarde van 231 mln SDRs (ongeveer \$300 mln) vrij te geven van een in oktober 1991 overeengekomen standby krediet van 1,656 mrd SDRs (ongeveer \$ 2,2 mrd, zie ook pag. 131/2-'93).

Verlaging van rentetarief

Op 24 juni verlaagde de centrale bank RBI het minimumtarief voor leningen door banken met 1 procent tot 16 procent. Deze verlaging, de eerste sinds februari (zie hierboven), vond plaats terwijl er nieuwe aanwijzingen waren voor een daling van de inflatie tot beneden het peil van 6 procent, nadat in 1992 een piek van 16 procent was bereikt.

MASSAMOORD IN KASHMIR. ONTWIKKELINGEN IN ANDERE DEELSTATES

Op 6 januari kwamen meer dan 60 mensen om het leven in de stad Sopore nadat soldaten van de grensbewaking (Border Security Force, BSF) amok hadden gemaakt toen ze in het wilde weg schoten en gebouwen in brand staken uit vergelding voor een aanval van militante Kashmiri's. Duizenden Kashmiri's namen deel aan anti-India-demonstraties en gingen op 7 januari in staking. De Indiase premier P.V. Narasimha Rao stuurde zijn toenmalige minister van parlementaire zaken Ghulam Nabi Azad, zelf een Kashmiri, om het incident te onderzoeken.

De in de VS gevestigde mensenrechtenorganisaties Asia Watch en Artsen voor Mensenrechten beschuldigden op 28 februari de veiligheidstroepen ervan in Kashmir „een terreurcampagne tegen burgers” te voeren. Op 13 februari zouden nog eens 33 mensen bij schietpartijen en gewelddadige incidenten zijn gedood.

Op 15 maart werd voormalig legerchef, generaal (b.d.) K.V. Krishna Rao, benoemd tot gouverneur van Kashmir. Hij volgde Girish Sakseena op, die vooruitlopend op nieuwe politieke initiatieven om een einde te maken aan de opstand van de moslims, zijn ontslag had aangeboden. Rao was van 1988-1990 ook al gouverneur van de deelstaat geweest.

In de stad Srinagar (Kashmir) braken gewelddadigheden uit nadat de politie op 1 april het vuur had geopend op rouwende mensen die de begrafenis bijwoonden van Abdul Ahad Guru, een prominente islamitische hartchirurg en vooraanstaand lid van het Bevrijdingsfront van Jammu en Kashmir (JKLF). Guru was vermoord nadat hij op 31 maart door gewapende mannen was ontvoerd. In een nieuwe opleving van het geweld in de deelstaat kwamen medio april meer dan 70 mensen om het leven. Op 28 april werd het leger te hulp geroepen om een einde te maken aan een staking van duizenden voornamelijk islamitische politieagenten.

De mensenrechtenorganisaties Asia Watch en Artsen voor Mensenrechten beschuldigden in een op 29 juni gepubliceerd gezamenlijk rapport veiligheidstroepen in Kashmir van het „zonder vorm van proces terechtstellen van gedetineerden en het doden van burgers bij

vergeldingsaanvallen". Het rapport leverde ook kritiek op rebelligroeperingen wegens het schenden van mensenrechten „door zich bezig te houden met parate executies, verkrachting, ontvoeringen, bedreigingen en aanvallen op burgers"

Ontwikkelingen in andere deelstaten

In de maanden februari-mei werden vanuit diverse deelstaten de volgende ontwikkelingen gemeld.

Andhra Pradesh. De verboden maoïstische Vaksoorlogsgroep (PWG) liet op 21 februari in Andhra Pradesh de laatste twee gijzelaars vrij die eind januari waren ontvoerd. Daarmee kwam een einde aan een 23 dagen durende crisis die was veroorzaakt door de ontvoering van negen deelstaatfunctionarissen en een lid van het deelstaatsparlement.

Assam. Op 20 februari werd door de deelstaatregering van Assam, de centrale regering, vertegenwoordigers van de Bodo Studentenvakbond (ABSU, All-Bodo Student's Union) en het Actiecomité van het Bodo-volk (BPAC, Bodo People's Action Committee) een Memorandum van Schikking ondertekend, bedoeld om een einde te maken aan de zes jaar durende strijd voor een eigen apart thuisland voor de Bodo-stam (zie pag. 135/2-'93). Het akkoord, dat niet tegemoetkwam aan de eis voor een aparte Bodo-staat, voorzorg in de oprichting van een 40 leden tellende Autonome Raad van Bodoland (BAC) en een Uitvoerende Raad van Bodoland (BEC)

Bihar. Op 19 mei werd Asim Mahato, leider van de separatistische Jharkhand Mukti Morcha in Bihar, nabij Jamshedpur vermoord.

Goa. Ravi S. Naik trad op 17 mei af als premier van Goa nadat de afdeling Goa van het Hooggerechtshof van Bombay zijn diskwalificatie als lid van het deelstaatsparlement krachtens de wet die het overlopen naar een andere partij verbiedt had bekrachtigd. De dag daarop werd Naiks plaatsvervanger, Wilfred D'Souza, beëdigd als nieuwe premier.

Himachal Pradesh. De *Hindu* van 13 februari meldde dat Bali Ram Bhagat tot gouverneur van Himachal Pradesh was benoemd

Maharashtra. De premier van Maharashtra a. Sudhakar Rao Naik van de Congresspartij (I), trad op 25 februari af nadat er onenigheid was ontstaan over zijn beslissing om zes deelstaatsministers te ontslaan van wie bekend was dat zij nauwe contacten onderhielden met zijn politieke rivaal, minister van defensie Sharad Pawar. Naik kreeg ook kritiek te verduren wegens zijn aanpak van de rellen die in januari in de deelstaathoofdstad Bombay hadden plaatsgevonden (zie hierboven),

Op 3 maart werd de gewezen minister van defensie Sharad Pawar benoemd tot premier van Maharashtra. Hij volgde zijn politieke rivaal Sudhakar Rao Naik op, die in februari was afgetreden (zie hierboven). Verwacht werd dat Pawar door zijn onverwachte benoeming tijdelijk minder kans maakte een potentiële uitdager te worden van premier Rao. Op 31 maart bevond

een hooggerechtshof in Bombay Pawar schuldig aan kwalijke electorale praktijken tijdens de algemene verkiezingen van 1991.

Op 16 april ging premier Sharad Pawar van Maharashtra in beroep tegen een gerechtelijk vonnis dat hem schuldig had bevonden aan „corrupte electorale praktijken".

Manipur. K.V. Ragunath Reddy, gouverneur van Tripura, nam op 20 maart ook het gouverneurschap van Manipur op zich na het ontslag van Chintamani Panigrahi.

Na de verkiezingen van 6 april waarin linkse partijen een overweldigende overwinning behaalden, verloor de regerende Congresspartij (I) de zeggenschap over het parlement van de deelstaat Manipur. Op 11 april werd Dasarath Deb beëdigd als premier van een 14-leden tellende linkse coalitieregering.

Begin mei kwamen zeker 100 mensen om het leven bij ongebruikelijke gevechten tussen hindoes en moslims in deze betrekkelijk vreedzame noordoostelijke deelstaat. De meeste slachtoffers waren moslims die ongeveer 10 procent van de deelstaatbevolking (1,6 mln) vormen.

Meghalaya. Bij deelstaatverkiezingen op 15 februari in Meghalaya kwam de Congresspartij (I) opnieuw aan de macht. Selsang C. Marak werd tot deelstaatspremier benoemd.

Mizoram. De *Hindu* van 13 februari meldde dat P.R. Kyndiah tot gouverneur van Mizoram was benoemd.

Nagaland. Bij deelstaatverkiezingen in Nagaland op 15 februari kwam de Congresspartij (I) weer aan de macht. S.C. Jamir, de ervaren partijleider, zou de nieuwe deelstaatregering gaan leiden.

Tripura. De verkiezingen in Tripura, die op 15 februari gepland waren, werden uitgesteld nadat de verkiezingscommissie had bepaald dat de veiligheidssituatie in de deelstaat niet geschikt was voor vrije verkiezingen.

Op 11 maart werd Tripura onder direct bestuur van de president geplaatst.

Verlenging presidentieel bestuur

Op 12 mei werd het presidentieel bestuur in Uttar Pradesh, Madhya Pradesh, Rajasthan en Himachal Pradesh met zes maanden verlengd. Alle vier deelstaten waren onder presidentieel bestuur geplaatst na de wijdverbreide communautaire gewelddadigheden die volgden op de verwoesting van de moskee in Ayodhya in december 1992 (zie pag. 137/1 e.v.-'93).

Nieuwe gouverneurs

Op 23 mei werden in verscheidene deelstaten nieuwe gouverneurs benoemd.

B. Satya Narain Reddy werd overgeplaatst van Uttar Pradesh naar Orissa, waar de functie van gouverneur vacant was geweest.

De gouverneur van Rajasthan, M. Channa Reddy, werd overgeplaatst naar Tamil Nadu, waar hij Rhishnia Narain Singh opvolgde.

De gouverneur van Haryana, Dhanik Lal Mandal, nam ook het gouverneurschap van Rajasthan op zich.

Op 23 juni werden onder de gouverneurs diverse mutaties bekendgemaakt.

Mohammed Shafi Qureshi, de gouverneur van Bihar, werd tevens gouverneur van Madhya Pradesh na het aftreden van Kunwar Mahmood Ali.

Moti Lal Vora, een voormalige unieminister, werd gouverneur van Uttar Pradesh als opvolger van B. Satya Narain Reddy.

Bali Ram Bhagat, sinds februari gouverneur van Himachal Pradesh (zie hierboven), werd overgeplaatst naar Rajasthan.

Gulsher Ahmed werd de nieuwe gouverneur van Himachal Pradesh.

Op 26 juni werd melding gemaakt van het aftreden van Surendra Nath Dwiwedi als gouverneur van Arunachal Pradesh.

Eerder was Vakkom Parusothaman, volgens de *Hindu* van 20 maart, benoemd tot vice-gouverneur van de Andamanen- en Nicobaren-eilanden, een unie-territoriuim.

PROEFLANCERINGEN VAN AGNI-EN PRITHVI-RAKETTEN

Op 3 januari meldde de *Press Trust of India* (PTI) dat India voorbereidingen trof voor de derde proeflancering in maart van de Agni, de „meest prestigieuze" ballistische raket voor de middellange afstand. Bij dat experiment zou net als bij eerdere testvluchten (zie pag. 136/1-'93) 1.000 kg springlading worden vervoerd maar nu over een langere, nog niet nader aangeduide afstand.

De elfde proeflancering van de Prithvi, een grond-grond-raket voor de middellange afstand (350 km), werd op 12 juni uitgevoerd. Met een capaciteit van 1 ton springlading moest de raket op militaire bases, vliegvelden en industriële faciliteiten zoals oliedepots worden gericht.

NIEUWE OPPERRECHTER, AFTREDEN RECHTER

Op 12 februari werd M.N. Venkatachaliah benoemd tot opperrechter van het Opperste Gerechtshof. Zijn voorganger, L.M. Sharma, ging met pensioen.

Op 14 mei trad Veerswami Ramaswami af als rechter bij het Opperste Gerechtshof. Drie dagen eerder was een motie om tegem hem een impeachment-procedure in te stellen wegens aanklachten van corruptie in de Lok Sabha (Lagerhuis) verworpen. Deze motie van de op-

Generaal Sunith Francis Rodrigues, stafchef van het Indiase leger sinds 2 juli 1990

positie haalde het niet toen de regerende Congrespartij (I) zich van stemming onthield.

PROCES TEGEN UNION CARBIDE OVER BHOPAL-RAMP

Op 8 april besloot een rechtbank in Bhopal plaatselijke functionarissen van het Amerikaanse bedrijf Union Carbide, betrokken bij de gasramp in Bhopal in december 1984 (zie pag. 801/1 e.v.-'84), in staat van beschuldiging te stellen wegens dood door schuld. De rechtszaak tegen het bedrijf was in juli 1992 begonnen nadat het Opperste Gerechtshof de vrijstelling van rechtsvervolgning in oktober 1991 had opgeheven (zie pag. 272/1 e.v.-'92 en 131/2-'93).

NIEUWE STAFCHIEF LEGER

Op 9 april werd luitenant-generaal B.C. Joshi benoemd tot stafchef van het leger als opvolger van generaal S.F. Rodrigues die in juni met pensioen zou gaan.

VLIEGTUIGKAPING

Op 25 april werd de kaper van een Boeing 737 van Indian Airlines, kennelijk een militant uit Kashmir, doodgeschoten nadat hij door Indiase commando's was gevangengenomen. Alle 141 passagiers werden op het vliegveld van Amritsar bevrijd.

VLIEGTUIGRAMP

Een Boeing 737 van Indian Airlines kwam op 26 april in botsing met een vrachtauto op de startbaan van de luchthaven Aurangabad in de westelijke deelstaat Maharashtra en vatte vlak voor het opstijgen vlam. Er waren 112 passagiers aan boord van wie er meer dan 60 om het leven kwamen (volgens Indiase luchtvaartfunctionarissen mogelijk zelfs 84).

Volgens luchtvaartdeskundigen behoorde de veiligheidsreputatie van Indian Airlines tot de slechtste van de grote luchtvaartmaatschappijen. In de voorafgaande 20 jaar was de maatschappij betrokken geweest bij 19 grote rampen waarbij meer dan 813 mensen om het leven gekomen waren.

ADVANI OP NIEUW BJP-VOORZITTER

Lal Krishan Advani werd op 3 juni gekozen tot voorzitter van de Bharatiya Janata Partij (BJP) als opvolger van Murli Manohar Joshi, wiens tweejarige ambtstermijn door interne partijgeschillen was gekenmerkt. Advani had de post eerder gedurende twee opeenvolgende termijnen (1985-1991) bezet.

HANDELSPROTOCOL MET CHINA. BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Op 5 januari werd in Beijing een handelsprotocol voor 1993 met China ondertekend, waarin onder andere het openen van meer grensposten voor de handel werd geregeld.

Bezoeken van Major en Jeltsin

De premier van Groot-Brittannië, John Major, arriveerde op 23 januari in India voor een officieel vijfdaags bezoek. Na besprekingen met president Sharma en premier Rao zou Major gezegd hebben dat de relaties tussen India en Groot-Brittannië „sinds 1947 nooit zo hecht en diepgaand waren geweest”.

Major werd vergezeld door een aantal prominente Britse zakenlieden. Volgens berichten had hij gepleit voor verdere bilaterale economische samenwerking tussen Groot-Brittannië en India. Het bezoek resulteerde in twee overeenkomsten tussen enerzijds British Gas en British Aerospace en anderzijds hun Indiase tegenhangers.

Eerder bezocht de Britse minister van binnenlandse zaken Kenneth Clarke India van 1-5 januari voor besprekingen met zijn Indiase collega S.B. Chavan. Zij bespraken de voortgang van twee anti-terreurverdragen, die waren getekend in september 1992 (zie pag.

136/3-'93). Daarnaast spraken ze over verdere mogelijkheden voor samenwerking. India was vooral bezorgd over de immigratieproblemen die Aziaten in Groot-Brittannië ondervonden.

Op 27 januari arriveerde de Russische president Boris Jeltsin in New Delhi voor een driedaags staatsbezoek aan India. Premier Rao noemde het bezoek het begin van een „nieuw tijdperk in de Indiaas-Russische betrekkingen”. Op 28 januari ondertekenden Jeltsin en Rao een nieuw Indiaas-Russisch Verdrag voor Vrede, Vriendschap en Samenwerking, dat het x-verdrag met de Sowjet-Unie uit 1971 verving (zie ook pag. 274/3-'92). Daarnaast ondertekenden beide landen een roebel-roepie-overeenkomst en een militair akkoord.

Krachtens de roebel-roepie-overeenkomst zou India's uitstaande schuld van 380 mrd roepie aan de voormalige Sowjet-Unie worden gebaseerd op wisselkoersen. Hiermee zou de totale schuld in één derde verminderd worden en over een periode van omstreeks 45 jaar terugbetaald worden.

Het militaire akkoord stipuleerde de bevordering van bilaterale betrekkingen en samenwerking op defensiegebied en voorzag in gemeenschappelijke programma's voor onderzoek, onderhoud en training alsook in de export van India naar andere landen dan Rusland.

Bezoeken van Gonzales en Kohl

Tijdens een officieel bezoek van de Spaanse premier Felipe Gonzales Marquez (7-10 februari) werden drie akkoorden ondertekend. Een overeenkomst om dubbele belastingheffing te vermijden, een cultureel uitwisselingsprogramma voor 1993-1994 en een akkoord over de repatriëring van veroordeelden. Bovendien werd een verklaring ondertekend over de bestrijding van terrorisme, georganiseerde misdaad en economische delicten.

De Duitse bondskanselier Helmut Kohl, die van 19-22 februari voor een officieel bezoek in India was, drong er op aan dat India zou toetreden tot het Nucleaire Non-proliferatieverdrag (NPT). Kohl verklaarde dat dit „ten goede zou komen aan de Indiaas-Duitse economische en technologische samenwerking”. Duitsland nam als India's grootste handelspartner binnen de Europese Gemeenschap (EG) in 1992 bijna 8 procent van het totale Indiase handelsvolume voor zijn rekening.

Akkoorden met Italië

Op 19 februari werd in New Delhi met Italië een conventie ter voorkoming van dubbele belastingheffing ondertekend die de stroom van investeringen en technologie moest bevorderen. Op 20 februari sloten beide landen een handelsakkoord.

Bezoek van premier Rao aan Thailand

Premier P.V. Narasimha Rao voerde bilaterale besprekingen met Thaise leiders tijdens een bezoek van 7-9 april. Uit berichten bleek dat India zich door dit bezoek wilde profileren bij de leden van de ASEAN (Association of South East Asian Nations). De ASEAN had India in januari 1992 de status van „dialoog-partner” toegekend (zie pag. 270/2/3-'92).

VS dreigen niet handelssancties

Op 30 april wezen de VS India aan als een van de landen die in aanmerking kwamen voor onmiddellijke strafmaatregelen krachtens de „Special 301”-bepaling van de Amerikaanse Handelswet uit 1974, tenzij India intellectuele eigendomsrechten beter zou gaan beschermen. De Indiase minister van handel, Pranab Mukherjee, zei op 8 mei tijdens een debat in de Lok Sabha dat de maatregel „ongerechtvaardigd” was.

Bezoek Rao aan Kazachstan en Oezbekistan

Van 21-26 mei maakte premier Rao een rondreis door de Centraal-Aziatische republieken Kazachstan en Oezbekistan. India kwam met Kazachstan overeen de samenwerking op wetenschappelijk en technologisch gebied uit te breiden, terwijl het toezegde Oezbekistan kredieten ter waarde van \$ 10 mln te verstrekken.

Zesde ronde Chinees-Indiase besprekingen

De zesde ronde van de Chinees-Indiase besprekingen werd van 25-28 juni in New Delhi gehouden (zie voor vijfde ronde pag. 136/1/2-'93). Overeengekomen werd een extra grenspost te Shipkila in de noordelijke Indiase deelstaat Himachal Pradesh te openen. Voorts bereikten de twee partijen overeenstemming over verdere vertrouwenswekkende maatregelen, waaronder een grotere openheid t.a.v. de locatie van militaire posities.

(Vor.ber.pag. 130/2 e.v.-1993)

NIEUW-ZEELAND**NEDERLAAG REGERING BIJ TUSSENTIJDSE VERKIEZING**

Op 17 april 1993 leed de regering van de Nationale Partij van premier Jim Bolger door toedoen van Winston Peters, een voormalig partijlid en minister, een gevoelige nederlaag bij een tussentijdse verkiezing.

Peters, een uitgesproken non-conformist, was eind 1991 ontslagen als minister van Maori-zaken wegens „gebrek aan loyaliteit” nadat hij de regering herhaaldelijk had bekritiseerd in verband met haar economische „laissez-faire”-politiek en haar vermeend falen bij het nakomen van haar verkiezingsbeloften. Ondanks zijn problemen met de partij liet Peters alle politici in Nieuw-Zeeland ver achter zich in de opiniepeilingen met ongeveer 22 procent tegen slechts 7 procent voor Bolger. Door zijn niet aflatende kritiek op de regering werd hij uit de parlementsiractie van de Nationale Partij gezet. Daarop gaf hij zijn zetel op en nam hij aan de tussentijdse verkiezing deel als onafhankelijke kandidaat.

Hoewel hij de tussentijdse verkiezing won met een enorme marge van 11.000 stemmen, weigerde Peters vooruit te lopen op zijn plannen voor de toekomst. Toch werd er voortdurend over gespeculeerd dat hij met de algemene verkiezingen van november 1993 in het vooruitzicht ovenvoog een nieuwe politieke partij in het leven te roepen. Dit zou een fundamentele herschikking betekenen van de centrum-rechtse politieke krachten.

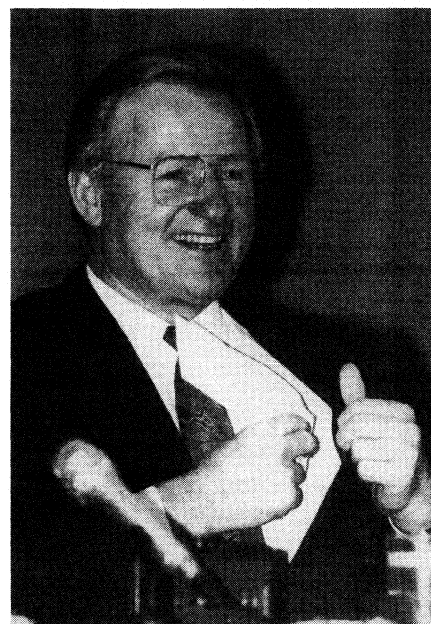
BEZOEK FRANSE MARINE

Op 10 mei meerde een Frans marinevaartuig, de Jacques Cartier, af bij de marinebasis Devonport te Auckland. Het was daarmee het eerste Franse oorlogsschip dat een Nieuwzeelandse haven aandeed sinds 1985, toen Franse agenten het vlaggeschip van Greenpeace, de Rainbow Warrior, in de haven van Auckland opbliezen (zie pag. 465/2 e.v.-'66).

(Vor.ber.pag. 67/1 e.v.-1993)

PAPOEA NIEUW-GUINEA**MEER PROVINCIALE BESTUREN GESCHORST. DREIGENDE AFSCHIEDING**

Als onderdeel van zijn aanhoudende strijd tegen de corruptie schorste de regering van premier Paias Wingti op 13 oktober 1992 vier van de 19 provinciebesturen. Hiermee kwam het totaal

Premier Jim Bolger van Nieuw-Zeeland

aantal geschorste provinciebesturen op zes. Ook bevestigde de premier dat hij van plan was een wetsvoorstel in te dienen waardoor de provinciale bestuursstructuur zou worden afgeschaft, met als argument dat deze aanleiding gaf tot begunstiging en corruptie. De vijf eilandprovincies dreigden zich te zullen afscheiden van Papoea Nieuw-Guinea als dit plan werd uitgevoerd.

Het dreigement werd geuit in de vorm van een verklaring tijdens de jaarlijkse conferentie in Rabaul (op 23 oktober), die werd bijgevoerd door de premiers van Manus, New Ireland en East en West New Britain, evenals door leiders van de bevolking van Bougainville. Wingti deed de verklaring af als een loos dreigement, hoewel ze volgens berichten werd bestudeerd om te zien of een dergelijke verklaring viel onder opruiing zoals omschreven in paragraaf 44 van het wetboek van strafrecht van Papoea Nieuw-Guinea.

BOUGAINVILLE OP NIEUW BEZET DOOR BEGERISGSTROEPEN. VOORTDURENDE STRIJD. RELATIE RIETSOLOMON EILANDEN

De veiligheidstroepen van Papoea Nieuw-Guinea begonnen eind oktober 1992 een grootscheeps offensief tegen de rebellen op het eiland Bougainville. Op 21 oktober meldde het Revolutionaire Leger van Bougainville (BRA), dat op afscheiding aanstuurde, dat de plaats Arawa, het laatste bolwerk van het BRA, onder zwaar mortiervuur lag. De eerste officiële bevestiging van het offensief was een verklaring van minister van defensie Paul Tohian, uitgezon-

den op 22 oktober, waarin werd gezegd dat legereenheden zich op minder dan 2 km van Arawa bevonden en hun opmars naar het zuiden voortzetten.

Op 25 oktober bevestigde premier Paias Wingti het offensief maar beweerde hier van tevoren geen weet van gehad te hebben. Zijn regering zou het leger gemachtigd hebben alle noodzakelijke tactische beslissingen te nemen om een einde te maken aan het conflict. De regering-Wingti beweerde verder dat het leger bij zijn opmars op zeer weinig tegenstand stuitte en dat de operatie was uitgevoerd op verzoek van plaatselijke leiders.

In april 1991 waren regeringstroepen voor het eerst op de noordkust van Bougainville geland sinds de gedwongen ontruiming van het gebied in 1990. In een reeks weinig opzienbarende en grotendeels niet bekendgemaakte acties was het leger langzaam opgetrokken naar het binnenland. Verzwakt door de twee jaar durende regeringsblokkade en verscheurd door interne tweestrijd bleek het BRA niet in staat deze opmars op lokaal niveau tot staan te brengen.

Op 29 oktober meldde Wingti dat Arawa in handen van de regeringstroepen gevallen was en dat het „regeringsgezag nu gevestigd is in centraal Bougainville”. Hij verklaarde dat hij van plan was het eiland in de nabije toekomst te bezoeken om het herstel van de openbare voorzieningen te inspecteren en om de overgebleven rebelleneenheden te vragen zich over te geven.

Vredesbesprekingen met Solomon Eilanden

Op 11 januari 1993 werd bericht dat er in Honiara besprekingen waren begonnen tussen hoge functionarissen van Papoea Nieuw-Guinea en van de Solomon Eilanden.

Het doel van de besprekingen was de betrekkingen tussen de twee landen te verbeteren, die uiterst gespannen waren door de afscheidingsoorlog op het eiland Bougainville. Omdat Papoea Nieuw-Guinea dacht dat de rebellen op Bougainville logistieke steun kregen van de naburige Solomon Eilanden, hadden Papoease troepen diverse aanvallen over de grens uitgevoerd, waaronder een operatie in september 1992 die aam twee burgers het leven had gekost (zie pag. 805/1/2-'92). De gesprekken waren in eerste instantie bedoeld om de basis te leggen voor een ontmoeting tussen de premiers van de twee landen later in 1993.

Opmars van regeringstroepen op Bougainville

Op 15 februari maakte de regering bekend dat haar strijdkrachten Arawa, de hoofdstad van Bougainville veroverd

hadden. Het Revolutionaire Leger van Bougainville (BRA) en vertegenwoordigers van de eenzijdig uitgeroepen onafhankelijke regering van Bougainville bevestigden dat de hoofdstad aangevallen werd, maar beweerden dat de regeringstroepen slechts een deel van de stad hadden weten te bezetten.

Beweringen van de regering dat het BRA uiteengevallen was en niet langer in staat was het leger tegenstand van betekenis te bieden, werden weerlegd toen liet BRA op 24 februari een reeks aanvallen uitvoerde. Bij één incident in de buurt van Arawa weiden tenminste zes regeringssoldaten gedood, twee gewond en twee als vermist opgegeven, nadat een groep regeringsmilitairen in een hinderlaag van het BRA was gelopen. In een persbericht van het BRA werd beweerd dat negen soldaten waren gedood bij de aanval.

Afscheidingsoorlog op Bougainville. Gespannen relatie met Solomon Eilanden

In weerwil van recente verklaringen van de regering dat het BRA was verslagen, werd er melding gemaakt van verscheidene gevechten in maart tussen guerrillastrijders en regeringstroepen op het eiland Bougainville.

Door het conflict bleven ook de betrekkingen van Papoea Nieuw-Guinea met de naburige Solomon Eilanden gespannen. Begin maart verschenen er berichten dat Papoease militaire vliegtuigen het luchtruim van de Solomon Eilanden diverse malen hadden geschonden. Radio Australia meldde op 5 maart dat bij een van deze incidenten een schotenwisseling had plaatsgevonden tussen op Shortland Island gestationeerde grondtroepen van de Solomon Eilanden en een vliegtuig van de Papoease strijdkrachten.

Op 5 maart werd bericht dat als gevolg van de voortdurende ministeriële besprekingen, bedoeld ter verbetering van de betrekkingen tussen de twee landen in de Pacific, de Solomon Eilanden waren begonnen met de vrijwillige repatriëring van vluchtelingen van Bougainville. Aangenomen werd dat omstreeks 1.000 mensen naar de westelijke provincies van de Solomon Eilanden waren gevlucht.

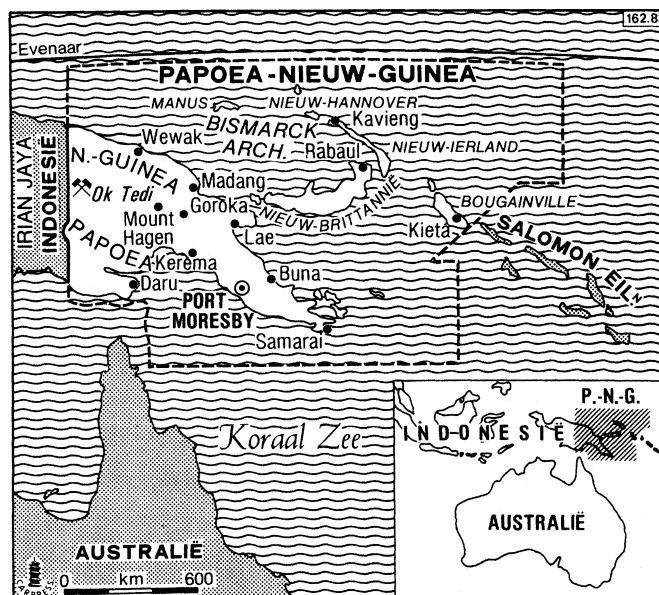
Invallen op grondgebied Solomon Eilanden

Begin april werd nog eens benadrukt dat de betrekkingen tussen Papoea Nieuw-Guinea (PNG) en de Solomon Eilanden gespannen waren. De politie van de Solomon Eilanden beweerde toen dat vier PNG-soldaten op 4 en 5 april geland waren op het Solomon-eiland Ovau, iets ten zuiden van Bougainville, en vervolgens ook hadden gepoogd te landen op het grotere eiland Mono.

Op 8 april berichtte Radio-Australia dat de PNG-regering op 5 april de inval had toegegeven en deze verdedigd had met het argument dat de Solomon Eilanden een groot wapenarsenaal aan het opbouwen waren en dat er een plan bestond wapens te leveren aan het BRA.

Berichten dat PNG-troepen op 8 april waren geland op een van de andere Solomon Eilanden en de soevereiniteit over dit eiland opeisten, werden op 13 april ontkend door de PNG-regering.

Op 15 april voerde premier Paias Wingti een telefoongesprek met zijn collega van de Solomon Eilanden, Solomon Mamaloni. Hij stemde ermee in „dedialoog gaande te houden”.

Rebellenleider gestorven

Op 28 april berichtte Radio-Australia dat de rebellenleider Ken Savia, minister van gezondheid in de eenzijdig uitgeroepen interimregering van Bougainville, die in februari was gearresteerd door PNG-militairen, in gevangenschap was gemarteld en vermoord. Dit bericht werd bevestigd door de mensenrechtenorganisatie Amnesty International.

OUD-MINISTERS AANGEKLAAGD

Op 7 januari werden Melchior Pep, Tiinothy Bonga en Peter Garong, gewezen parlementsleden en ministers in de regering van Rabbie Namaliu (die bij de verkiezingen van juni 1992 een nederlaag had geleden); aangeklaagd wegens corruptie tijdens hun ambtstermijn.

De drie zouden Nanialiu geld hebben afgeperst in ruil waarvoor zij hem hadden gesteund bij een parlementaire motie van wettelijke wijzigingen in 1990 (zie pag. 416/2/3-'91). De algehele zwakte van de partijstructuur in het land, in het bijzonder de traditie van wisselende loyaliteit tussen regering en oppositie in ruil voor begunstiging, had het politieke proces in Papoea Nieuw-Guinea tijdens de hele periode na de onafhankelijkheid parten gespeeld. De huidige premier, Paiax Wingti, had de verkiezingen in 1992 gewonnen met een campagne die als hoofdthema's had het scheppen van een grotere politieke stabiliteit en het voeren van een krachtige campagne tegen overheids corruptie.

PREMIER BEZOEKT INDONESIË

Op 10 februari kwam premier Paiax Wingti aan in Jakarta voor een officieel bezoek van vijf dagen aan Indonesië.

Wingti werd vergezeld door 200 mensen, onder wie veel zakenlieden die hoopten de economische contacten met Indonesië uit te breiden. Tijdens de gesprekken tussen Wingti en de Indonesische premier Soeharto werden verschillende zaken besproken, waaronder de kwestie aan de afscheidingsstrijd in Irian Jaya, die vanouds een irritatiefactor was geweest in de relaties tussen de twee landen.

AKKOORD RIETBUITENLANDSE MIJNBOUWMAATSCHAPPIJEN OVER PORGERA-MIJN

Op 17 maart kwam een einde aan een meningsverschil tussen de regering en drie buitenlandse mijnbouwmaatschappijen. Overeengekomen werd dat de regering haar aandeel in de Porgera-goudmijn zou vergroten van 10 tot 23 procent, waarmee een bedrag van 138,73 mln kina gemoeid was (1 kina = \$ 0,9757 op 8 maart 1993). Het aandelenvermogen van ieder van de drie door Australië gecontroleerde joint-venturepartners -

Placer Pacific, Renison Goldfields en Highlands Gold, een dochtermaatschappij van MIM Holding - werd bijgevolg verlaagd van 30 tot 25 procent.

Het akkoord betekende het einde van een geschil dat in 1992 was gerezen na de verkiezing van de regering van Paiax Wingti. De nieuwe regering wilde een groter aandeel in de mijn - de grootste goudmijn buiten Zuid-Afrika -, omdat de buitenlandse partners de Papoease autoriteiten met opzet misleiden zouden hebben over de rentabiliteit van de Porgera-mijn. In ruil voor de bereidheid van de partners een deel van hun aandelenvermogen in het project te verkopen, stemde de regering ermee in de beschuldiging van opzettelijke misleiding in te trekken.

AUSTRALISCH BEDRIJF TREKT ZICH TERUG UIT GOUDMIJNPROJECT

Op 4 april maakte het Australische mijnconcern Conzinc Riotinto of Australia Ltd (CRA) bekend dat het zich zou terugtrekken uit een omvangrijk goudmijnproject in de regio Mount Kare omdat zijn personeel bedreigd werd door rivaliserende bendes van gewapende landeigenaren.

MISDAADBESTRIJDING

Op 27 april maakte de regering nieuwe maatregelen bekend om de heersende misdaadgolf te bestrijden. Daartoe behoorde de vervanging van de juridische conventie dat een verdachte onschuldig was totdat zijn schuld bewezen was, door de regel dat wanneer er voldoende bewijzen waren het aan de beschuldigde was om zijn onschuld aan te tonen. Naast identificatiekaarten zouden er nieuwe repatriëringswetten worden ingevoerd en bovendien zou de bewegingsvrijheid worden beperkt.

Op 20 mei werd bericht dat de regering de parlementaire goedkeuring had verkregen voor een nieuwe wet op de binnenlandse veiligheid. Deze wet, die door oppositieleider Jack Gennia werd omschreven als een „angstaanjagend stuk wetgeving“, verschaftte de autoriteiten de bevoegdheid vele constitutionele vrijheden te beperken, waaronder de vrijheid van meningsuiting en de bewegingsvrijheid.

(Vor.ber.pag. 804/1 e.v.-1992)

SOLOMON EILANDEN

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 26 mei 1993 werden op de Solomon

Eilanden voor de vierde keer sinds de onafhankelijkheid in 1978 algemene verkiezingen gehouden. Voor de 47 zetels in het één kamer tellende Nationale Parlement (negen meer dan bij de vorige verkiezingen in 1989, zie pag. 45/1/2-'90) hadden zich 280 kandidaten aangemeld, een record.

Git onofficiële uitslagen bleek dat de Groep voor Nationale Eenheid en Verzoening (Group for National Unity and Reconciliation), de partij van de zittende premier Solomon Mamaloni, 21 zetels zou behalen. Hoewel de Groep het grootste blok in het parlement bleef, zou zij net geen absolute meerderheid hebben behaald. De People's Alliance Party (PAP), vroeger geleid door Mamaloni, behaalde zeven zetels. De pas opgerichte National Action Party of the Solomon Islands verzekerde zich van vijf zetels. De Labour Party en de United Party kregen elk vier zetels. Er werden vijf onafhankelijke kandidaten gekozen.

De uiteindelijke samenstelling van de regering bleef onzeker in afwachting van de bijeenkomst van het nieuwe parlement dat op 18 juni een nieuwe premier zou moeten kiezen. De belangrijkste oppositiepartijen, die beweerden 28 zetels te bezetten, sloten op 31 mei een akkoord om een alliantie aan te gaan onder de naam „National Coalition Partners“ die Mamaloni tot aftreden moest dwingen.

NIEUWE PREMIER

Na de algemene verkiezingen van 26 mei kwam het nieuwe Nationale Parlement op 18 juni bijeen om een premier te kiezen. Als winnaar kwam uit de bus Francis Billy Hilly, die 24 stemmen kreeg, terwijl de vertrekkende premier Solomon Mamaloni op 23 stemmen bleef steken.

Hilly kreeg de steun van leden van de Nationale Coalitiepartners, de oppositionele coalitie die na de verkiezingen was gevormd om een einde te maken aan de regering van Mamaloni en diens Groep voor Nationale Eenheid en Verzoening.

AMBTSTERMIJN VAN GOUVERNEUR-GENERAAL VERLENGD

Radio Australië maakte op 2 juni bekend dat de ambtstermijn van Sir George Lepping, de gouverneur-generaal van de Solomon Eilanden, met één jaar was verlengd. Lepping was in juli 1988 in functie getreden voor een ambtstermijn van hoogstens vijf jaar; in juni 1989 was hij formeel benoemd.

(Vor.ber.pag. 140/2 e.v.-1991)

INDEX AFLEVERING NR. 3072

AFGHANISTAN Ondertekening van vredesakkoord (7 maart), Hekmatyar premier 579
Onenigheid over kabinetsbenoemingen, hervatting gevechten 579
Nieuw vredesakkoord (20 mei), nog sporadische gevechten in Kaboel 580
Nieuwe regering 381
ARABISCHE LIGA Zitting Raad in Cairo 571
BELGIE Koning Boudewijn plotseling overleden 525
Necrologie Boudewijn 526
Biografie Albert 527
Troonopvolging 527
CAMBODJA SOC-offensief, aanvallen op etnische Vietnamezen 581
VN-functionarissen gedood, bezoek VN-secretaris-generaal 582
Terugtrekking Rode Khmer uit Phnom Penh 583
Verkiezingen onder VN-toezicht 583
Akkoord over vorming voorlopige regering, Sihanouk staatshoofd 585
CANADA Verkiezingen op Prince Edward Island, in Newfoundland en Alberta 556
Eerste vrouwelijke premier 556
DJIBOUTI Presidentsverkiezingen 557
DUITSLAND Aanhoudend racistisch geweld 527
Asielwet gewijzigd 528
Aanslag met brandbommen in Solingen 529
Inzet strijdkrachten bij internationale vredesoperaties 529
Solidariteitspact 530
Kabinetswijziging 532
Aftreden van vooraanstaande politici 533
Nieuwe premier Sleeswijk-Holstein 533
Nieuwe Beierse premier 534
Uitspraak Constitutioneel Hof over abortus 534
Buitenlandse betrekkingen 536
EBRD Jaarvergadering 536
Attali treedt af 536
ERITREA VIERING van onafhankelijkheid, internationale erkenning 538
Afewerki president 558
ETHIOPIE Referendum over onafhankelijkheid Eritrea 559
Parlementsleden geschorst 559
EUROPESE GEMEENSCHAP Bundesbank verlaagt rentevoet 537
Nederlaag Britse regering over ratificatie Verdrag van Maastricht, Denen keuren ratificatie goed 537

Onderhandelingen over lidmaatschapsaanvragen van Finland, Oostenrijk, Zweden en Noorwegen 538
Strategie voor herstructurering staal-industrie 339
Protestacties van vissers 540
EVA Vrijhandelsakkoorden met Bulgarije, Hongarije, Slowakije en Tsjechië 540
Herziening protocol EER-verdrag 541
GCC Vergaderingen ministers van buitenlandse zaken 571
GUINEE-BISSAU Berichten over verijdelde coup poging 559
INDIA Nieuw kabinet 586
Ontwikkelingen na verwoesting van Babri-moskee in Ayodhya 587
Bomexplosies in Bombay en Calcutta 588
Verdere ontwikkelingen in aandelen-schandaal 589
Presentatie begroting 1993-'94, economische ontwikkelingen 589
Massamoord in Kashmir, ontwikkelingen in andere deelstaten 590
Proeflanceringen raketten 591
Buitenlandse betrekkingen 592
IRAK Verzoek om opheffing VN-sancties, VN-wapeninspecties en andere VN-acties (februari-juni 1993) 572
Economische ontwikkelingen, valuta-crisis 574
Activiteiten Iraakse oppositie 574
Ontwikkelingen in Koerdistan 575
Buitenlandse betrekkingen 575
Vermeend Iraaks moordkomplot tegen Bush, Amerikaanse raketaanval, reacties 576
JEMEN Algemene verkiezingen 577
Coalitieregering gevormd 578
KAAPVERDIE Kabinetswijziging 560
KONGO Parlementsverkiezingen; op-uositie eist nieuwe verkiezingen 560
benoeming rivaliserende regeringen 561
LIECHTENSTEIN Algemene verkiezingen 541
Nieuwe regering 541
MALI Nieuwe regering 561
MIDDEN-OOSTEN Ministersbijeenkomsten ondertekenaars Verklaring van Damascus en ECO 570
NIEUW-ZEELAND Nederlaag regering bij tussentijdse verkiezing 593
NIGER Omstreden verkiezing van parlementsvoorzitter, nieuwe regering 561
Verlenging bestand met Toeareg-rebellen 562

NIGERIA Oprichting van NDSC 562
Economische voorstellen 562
Nieuwe procedures voor presidentsverkiezingen, aanwijzing kandidaten 563
Verloop presidentsverkiezingen, verkiezingen nietig verklaard 564
NOORWEGEN Kabinetswijzigingen 541
Nieuwe leider Arbeiderspartij 542
OOSTENRIJK Voorstel voor referendum tegen buitenlanders, reacties 542
Vorming van Liberaal Forum door FPO-factie 543
Provinciale verkiezingen in Neder-Oostenrijk 343
PAPOEA NIEUW-GUINEA Bougainville opnieuw bezet door regeringstroepen, voortdurende strijd, relatie met Solomon Eilanden 593
Akkoord met buitenlandse mijnbouw-maatschappijen 595
POLEN Grondwetswijzigingen 544
Sociaal-economisch programma van de regering 544
Mijnwerkersstaking in Silezië 545
Sejm aanvaardt abortuswet 546
Begroting voor 1993 goedgekeurd 547
Privatiseringsvoorstel verworpen 547
Overbruggingskrediet IMF 548
Val van regering-Suchocka 549
Buitenlandse betrekkingen 530
SAN MARINO Algemene verkiezingen 550
SOLOMON EILANDEN Algemene verkiezingen, nieuwe premier 595
TURKIJE De Koerdische opstand 551
Moord op journalist, onderzoek naar betrokkenheid van Iran 533
President Ozal overleden 534
Demirel tot president gekozen 554
Benaming van Ciller tot premier 555
Vorming van nieuwe regering 555
Buitenlandse betrekkingen 555
VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN Buitenlandse betrekkingen 578
ZUID-AFRIKA Constitutionele gesprekken hervat, campagne tegen AP-LA 564
Economisch herstructureringsprogramma, begroting 565
Chris Hani vermoord, repercussies 565
Treurnicht en Tambo overleden 567
Politieke ontwikkelingen tot eind juni 567
Vooruitgang constitutionele besprekingen 569
Beroep Winnie Mandela 370

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13.1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118.1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20. B 2100, Deurne-Antwerpen.
Telefoon: 03/3243890

O Keesings Historisch Archief

O Longman Group UK Ltd. Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaand schriftelijke toestemming van de uitgever.

NEDERLAND

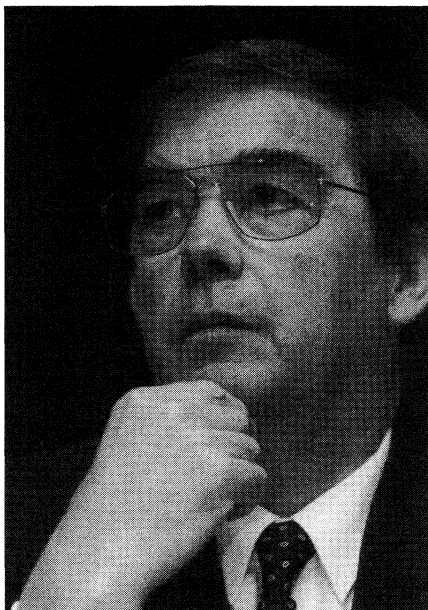
VAN VOORST TOT VOORST GOUVERNEUR
VAN LIMBURG. FRINKING STAATSSE-
CRETARIS VAN DEFENSIE

Berend-Jan Marie baron van Voorst tot Voorst (CDA), staatssecretaris van defensie, is per 1 juli benoemd tot commissaris van de koningin in Limburg. Hij volgde zijn partijgenoot E.M. Mastenbroek op, die dit ambt sinds 29 juni 1990 vervulde (zie pag. 806/1-'91) en aan wie per 1 juli eervol ontslag is verleend.

Van Voorst tot Voorst (49) was in verschillende functies werkzaam bij het directoraat-generaal voor de buitenlandse economische betrekkingen van het ministerie van economische zaken gedurende 1968-1969, 1970-1971, 1977-1980 en 1985-1988, laatstelijk als plaatsvervangend directeur-generaal. Hij was van 1981-1985 plaatsvervangend chef van het kabinet van EG-Commissaris Frans Andriessen. Van 27 september 1988 - 7 november 1989 was hij staatssecretaris van buitenlandse zaken en sedertdien staatssecretaris van defensie.

Als staatssecretaris van defensie werd Van Voorst tot Voorst per 1 juni opgevolgd door het Tweede-Kamerlid A.B.M. Frinking (CDA).

De beroepsmilitair Ton Frinking (62) kwam op 22 december 1977 in de Tweede Kamer. In de CDA-fractie was hij jarenlang defensiespecialist. Hij is sinds 1978 lid van de Noord-Atlantische Assemblée, die hij van 1986-1988 als president leidde.

De nieuwe staatssecretaris van defensie, A.B.M. Frinking.

AFTREDEN STAATSSECRETARIS TER
VELD VAN SOCIALE ZAKEN. WALLAGE
VAN ONDERWIJS NAAR SOCIALE ZAKEN.
COHEN STAATSSECRETARIS VAN ON-
DERWIJS NA VERTREK IN 'T VELD

Staatssecretaris Elske ter Veld (PvdA) van sociale zaken en werkgelegenheid heeft op 4 juni de koningin verzocht haar ontslag te verlenen uit haar functie. Haar besluit volgde op een gesprek de avond ervoor met PvdA-leider Wim Kok en het PvdA-fractiebestuur in de Tweede Kamer. Daarin werd haar te verstaan gegeven op te stappen, aldus Ter Veld tijdens een persconferentie in Nieuwspoort op 4 juni. „omdat de PvdA-fractie niet langer vertrouwen heeft in mijn politieke functioneren”. Tussen haar en de fractie was een „onherstelbare vertrouwensbreuk” ontstaan.

Fractievoorzitter Thijs Wöltgens legde de volgende verklaring af:

„De staatssecretaris van sociale zaken en werkgelegenheid heeft recentelijk, zowel intern als publiekelijk, kenbaar gemaakt dat de relatie tussen haar en de PvdA-fractie in de Tweede Kamer verstoord was.

Het bestuur van de PvdA-fractie heeft in een gesprek met de staatssecretaris vastgesteld dat die analyse wederzijds is.

De fractie meent dat als gevolg van een langdurig proces de vertrouwensrelatie tussen haar en de staatssecretaris steeds verder is uitgehold. De noodzakelijke vertrouwensbasis is hierdoor inniiddels onherstelbaar beschadigd. Die conclusie heeft de staatssecretaris doen besluiten haar portefeuille ter beschikking te stellen. De fractie acht die beslissing onvermijdelijk.

De conclusie van de PvdA-fractie heeft uitsluitend betrekking op de vertrouwensrelatie tussen fractie en staatssecretaris en betekent geen wijziging in de opvattingen van de fractie over het kabinetsbeleid.

Er is overigens geen sprake van dat de fractie de staatssecretaris verwijt dat zij de fractie onvoldoende of te laat geïnformeerd zou hebben over de plannen met betrekking tot de Bijstandswet. Dit heeft dan ook geen enkele rol gespeeld bij de afweging van de fractie.”

Namens partijleider Wim Kok werd verklaard:

„Wim Kok heeft gisteren na indringende gesprekken met staatssecretaris Ter Veld en de leiding van de fractie van de Partij van de Arbeid de conclusie getrokken dat de verhoudingen tussen de staatssecretaris en de fractie zodanig waren verstoord dat de basis voor haar politiek functioneren onherstelbaar verzwakt was. Hij heeft haar daarom aangeraden de consequenties hiervan te trekken.

Wim Kok wijst er met nadruk op dat het verbroken vertrouwen tussen fractie en staatssecretaris geen enkel gevolg heeft voor de politieke steun aan de Partij van de Arbeid voor het beleid van het kabinet...”

B.J.M. baron van Voorst tot Voorst, de nieuwe gouverneur van Limburg, kreeg op 20 augustus van premier Lubbers de versierselen omgehangen behorend bij Commandeur in de Orde van Oranje-Kassau.

Volgens persberichten kwam de fatale communicatiestoornis bij de presentatie op 21 april door Ter Veld van de voorstellen tot wijziging van de Bijstandswet (zie pag. 294/1 e.v.-'93).

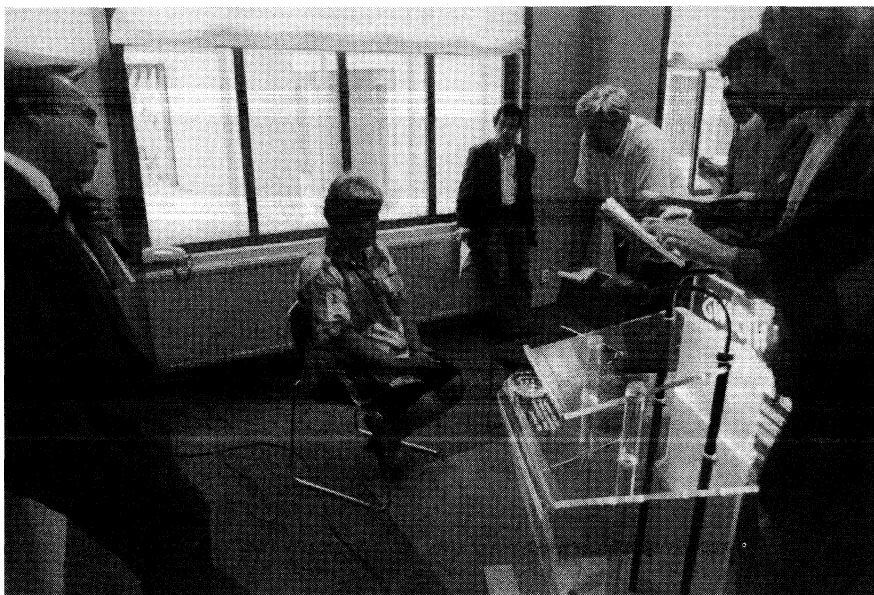
Voordien had zij, aldus *de Volkskrant* (5-6), met fractievoorzitter Wöltgens een afspraak gemaakt. „Hij zal de fractie inlichten en de klappen voor haar opvangen. Maar als blijkt dat Wöltgens dat onvoldoende doet [de voorzitter van de fractiecommissie sociale zaken, L.M. Schoots, bleek van niets te weten], en de betrokken fractieleden door de maatregelen worden overvallen, verkilt de relatie tussen haar en de fractietop nog verder.

Een week geleden begint de kritiek onder de PvdA-kamerleden aan te wellen. Na een mislukte lijmpoging tussen Wöltgens en Ter Veld lichten fractiebestuurders T. Netelenbos, U. van Gelder en M. Vliegthart het partijbestuur in. Het kan zo niet langer met Elske is de boodschap.

Haar interview met *NRC/Handelsblad* (29 mei), waarin ze de kritiek uit de fractie verwerpt, is de befaamde druppel. Ze zegt daarin over de kritiek: „Het klinkt zo vals, zoziekem, alsof ik expres probeer de fractie te vernachelen. De fractie is mijn partij, en ik ben ook mijn partij. Die belazer ik toch niet expres? Ik wil de partij toch niet voor het lapje houden? De fractie was wel geïnformeerd, maar heeft haar instemming niet gegeven. Zeg dan maar gewoon: we zijn het er niet mee eens.”

Dinsdagochtend (1 juni) stelt Wöltgens de moeilijke verhouding met de staatssecretaris op de wekelijkse fractievergadering aan de orde. Hij vraagt de kamerleden het mandaat om 'de kwestie verder met Elske af te handelen'. De fractie zwijgt.(...)

Dinsdag ontvangt Wöltgens Ter Veld in zijn kamer in het gebouw van de Tweede Kamer.(.)

Nadat zij haar aftreden had aangekondigd, stond staatssecretaris Elsje ter Veld van sociale zaken en werkgelegenheid op 4 juni in Den Haag de pers te woord.

(De volgende ochtend, woensdag 2 juni) schrijft ze een brief aan het fractiebestuur. Ze belooft de fractie de onderlinge contacten te versterken om nieuwe wrijvingen te voorkomen. In de brief vraagt ze om een gesprek met het fractiebestuur om 'het politieke klimaat te zuiveren'."

Op donderdagavond (3 juni) volgde een gesprek van Ter Veld met Kok en het fractiebestuur. In dat gesprek van een uur zei Kok tegen Ter Veld: „Als ik deze kritiek over me heen zou krijgen, zou ik mijn koffers pakken." Na afloop praatte ze een half uur met Kok alleen. Die liet weten geen uitweg meer te zien

Opvolging Ter Veld

Met ingang van 7 juni werd Jacques Wallage, sedert 7 november 1989 staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen, benoemd tot staatssecretaris van sociale zaken en werkgelegenheid. Op 9 juni werd prof. mr. dr. R.J. (Roel) in 't Veld, tevoren hoogleraar bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit van Rotterdam, beëdigd als de nieuwe staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen.

Roel in 't Veld (50) is afkomstig uit de universitaire wereld. Hij was als hoogleraar onder meer verbonden aan de Universiteit van Nijmegen en de Erasmus Universiteit van Rotterdam. Hij was van 1982-1988 directeur-generaal op het ministerie van onderwijs. In 1983 keerde hij terug naar de Erasmus Universiteit.

Tijdens een persconferentie op 7 juni omschreef PvdA-leider Kok de benoemingen als „een kwaliteitsimpuls in het kabinet". Fractievoorzitter Wöltgens voegde daaraan toe: „Wij hebben kwa-

liteit ingebracht in het kabinet. Dat betekent dat wij kiezen voor deze coalitie."

Aftreden in 't Veld

Op 18 juni verzocht staatssecretaris R.J. in 't Veld de koningin hem ontslag te verlenen uit zijn functie, aangezien hem gebleken was dat er onvoldoende vertrouwen bestond, met name van de minister van onderwijs en wetenschap-

pen, J.M.M. Ritzen, in zijn functioneren als staatssecretaris.

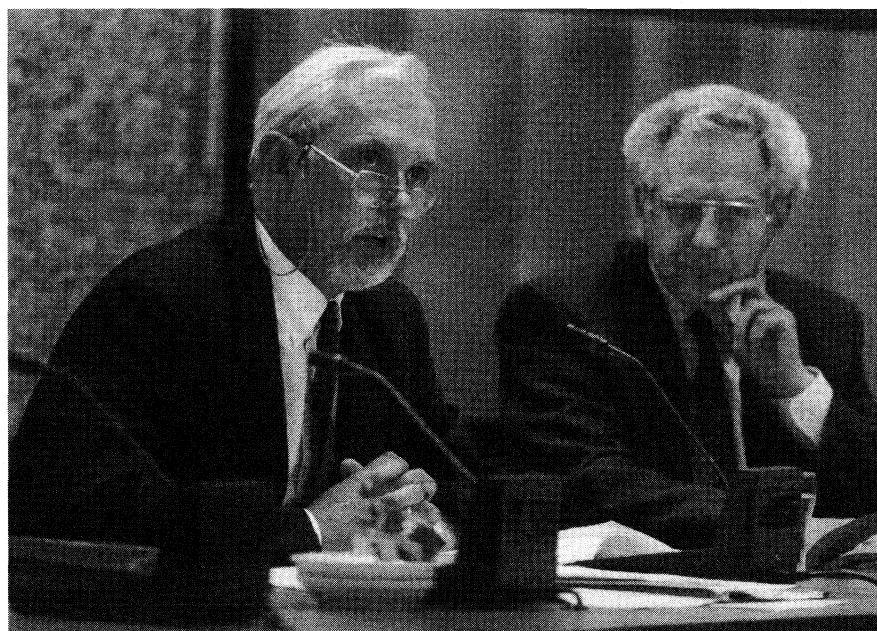
Deze conclusie volgde op onthullingen in de media dat In 't Veld zijn werk als hoogleraar aan de Erasmus Universiteit vermengd zou hebben met zijn nevenfuncties als bestuurskundig adviseur.

Direct bij zijn aantreden al raakte In 't Veld in opspraak over zijn sarcastisch bedoelde opmerkingen op 3 juni. Hij zou toen op het verjaardagscongres van de studentenorganisatie ISO hebben gezegd dat Kamerleden over het hoger onderwijs slechts „oud-bakken clichés" herhalen. „Het parlement is een sterk behoudende kracht. Er is structureel iets mis in de verhouding tussen het parlement en de Nederlandse universiteiten."

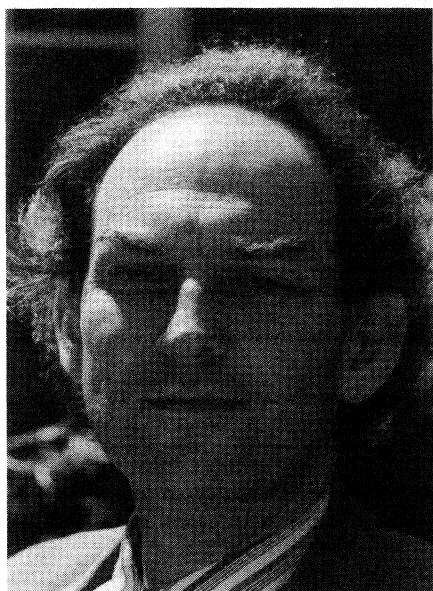
Het weekblad *Wij Nederland* meldde in zijn op 16 juni verschenen editie dat In 't Veld in de zomer van 1992 als hoogleraar briefpapier van de Erasmus Universiteit had gebruikt om een opdracht van de gemeente Eindhoven binnen te halen voor een eigen besloten vennootschap 'Bestuurskundig Advies BV'.

In een brief van 16 juni aan de Tweede Kamer meldde premier Lubbers dat staatssecretaris In 't Veld al zijn betaalde en onbetaalde nevenfuncties had neergelegd, waaronder zijn functie als directeur van Euro Consult Bestuurskundig Advies BV. Bovendien had hij zijn aandelen verkocht. Dit „ter voorkoming van enigerlei belangenverstrengeling".

Op 17 juni 's ochtends vond op het ministerie van financiën spoedoverleg plaats tussen PvdA-leider Kok, minister Ritzen en In 't Veld. Kok liet na een urenlang onderhoud weten dat hij de staatssecretaris niet liet vallen. Maar hij Ritzen was aanmerkelijke twijfel ontstaan,

Staatssecretaris van onderwijs Roel in 't Veld (l.) tijdens overleg met de onderwijscommissie in de Tweede Kamer op 17 juni. Rechts de voorzitter van de commissie, G. van Leijenhorst.

De nieuwe staatssecretaris van onderwijs, M.J. Cohen.

want met In 't Veld was mogelijk mee aan de hand dat nog niet bekend was. Bij het tweede gesprek op 17 juni 's middags werd het Kok snel duidelijk dat In 't Veld niet meer de steun had van Ritzen. Kok bewilligde in het vertrek van de staatssecretaris.

Positie Lubbers

Op 18 juni verklaarde premier Lubbers dat hij In 't Veld was blijven steunen als hij niet zelf tot aftreden had besloten. Hij vertelde dat hij de voorgaande avond nog tegen hem had gezegd: „Het enkele feit dat je hoogleraar was met nevenverdiensten is geen reden om te vertrekken. Zolang jij het ziet zitten, zie ik het ook zitten.”

Op 1 juni had de premier ook staatssecretaris Ter Veld geadviseerd aan te blijven, zolang de PvdA-fractie niet had aangegeven dat zij moest opstappen. Op 4 juni benadrukte Lubbers dat hij de breuk niet had kunnen voorkomen. „Als Wöltgens, Kok en Ter Veld er alle drie anders over dachten, was ik wellicht gaan praten. Dat is niet zo. Ze waren zo eensgezind. Ik kon daar geen licht tussen zien.”

Benoeming Cohen

Op 2 juli werd prof. mr. M.J. Cohen, voorheen rector-magnificus van de Rijksuniversiteit Limburg, beëdigd als de nieuwe staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen.

Job Cohen (45) is eveneens afkomstig uit de universitaire wereld. Van 1971 tot 1981 was hij medewerker van het bureau onderzoek van onderwijs aan de Rijksuniversiteit Leiden. In 1981 volgde zijn aanstelling bij de Rijksuniversiteit Limburg als wetenschappelijk hoofd-

medewerker. In 1983 werd bij daar hoogleraar: met als leeropdracht de ontwikkeling van het juridische onderwijs. In januari 1991 werd hij rector-magnificus.

EERSTE KAMER AANVAARDT WAO-VOORSTELLEN KABINET

Op 6 juli aanvaardde de Eerste Kamer met 42 stemmen voor (CDA en PvdA, behalve PvdA-senator mevr. M.A. van der Meer) en 31 stemmen tegen de WAO-voorstellen van het kabinet, officieel de Wet Terugdringing Beroep op de Arbeidsongeschiktheidsregelingen (TBA). Dit gebeurde pas nadat staatssecretaris Wallage van sociale zaken en werkgelegenheid in de ochtenduren gemeld had dat een afspraak was gemaakt met de particuliere verzekeraars over een aanvullende arbeidsongeschiktheidsverzekering voor werknemers met een sterk verhoogd arbeidsongeschiktheidsrisico die niet onder een collectieve regeling vallen. Dit betrof de groep van ca. 17.000 chronisch zieke werknemers die niet onder een collectieve regeling (CAO) vallen. Zij kregen tot 1 oktober de gelegenheid zich aan te melden voor een bijverzekering. Zonder zo'n regeling dreigden deze werknemers als ze arbeidsongeschikt zouden worden terug te vallen op de dan veel lagere wettelijke WAO-uitkering.

Debat

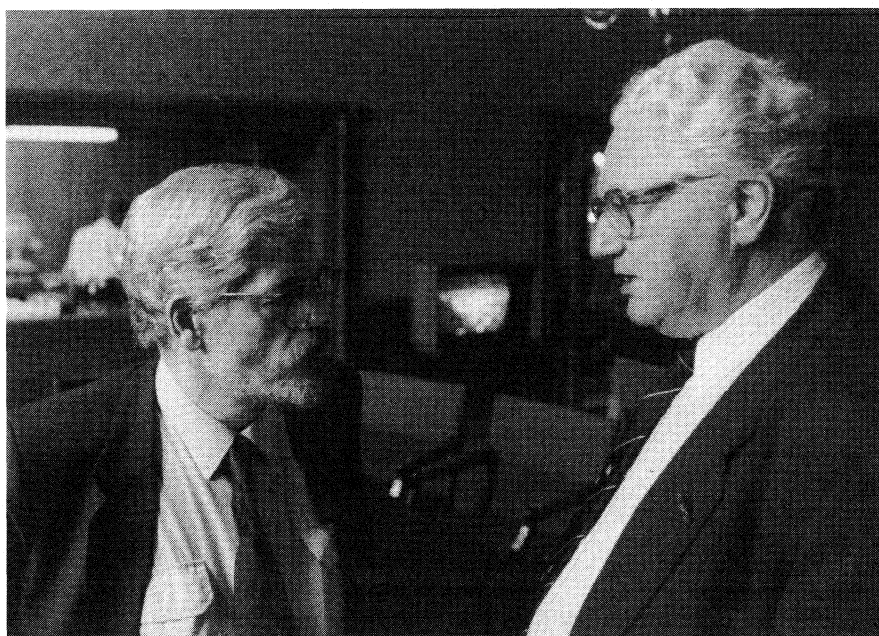
Bij het begin van de behandeling van het WAO-wetsvoorstel in de Eerste Ka-

mer op 29 juni bleek dat deze, anders dan de Tweede Kamer, geen genoegen nam met een in haar ogen tekortschietende regeling voor chronisch zieken en soortgelijke werknemers. Dat gold ook voor de regeringsfracties CDA en PvdA. Los daarvan gaven de fracties van VVD, D66 en Groen Links te kennen dat ze tegen het wetsvoorstel zouden stemmen.

Het kabinet overlegde toen nog met de verzekeraars over een individuele polis waarmee de chronisch zieke WAO'ers tegen een normale premie hun lagere uitkering zouden kunnen aanvullen. Maar op 28 juni maakte de Verzekeringskamer, de controleur van de verzekeraars, bekend dat de bedrijfspensioenfondsen geen bijdrage zouden leveren aan een waarborgfonds waaruit die aanvullende uitkeringen zouden worden betaald. Aan het fonds zouden alle gezonde verzekerden een bescheiden bijdrage moeten betalen, of ze nu verzekerd zijn bij een pensioenfonds of bij een particuliere verzekeringsmaatschappij. De bijdrage was een solidariteitsheffing, bedoeld voor de uitkering van de chronisch zieken.

Het kabinet weigerde de verzekeraars met een wet te dwingen de solidariteitsheffing aan de verzekerden op te leggen. Omdat een wettelijke regeling indruist tegen het principe van de nieuwe WAO-wet, waarbij de overheid een bepaald niveau van de uitkering garandeert, maar het sluiten van aanvullende verzekeringen overlaat aan de verzekeraars en de sociale partners. Bovendien vreesden de bewindslieden van sociale zaken, minister B. de Vries en staatssecretaris Wallage, dat een waarborgfonds gepaard zou gaan met financiële garanties van de overheid.

De senatoren W. van de Zandschulp (PvdA) en H. van der Meulen (CDA) eis-

De woordvoerders van de regeringsfracties, W. van de Zandschulp (PvdA, l.) en H. van der Meulen (CDA), overleggen voor de aanvang van het WAO-debat in de Eerste Kamer op 6 juli

EUROPA

ten op 29 juni van staatssecretaris Wallage een 'afdoende oplossing' dan wel „een bindende overeenkomst op hoofdlijnen" tussen het kabinet en de verzekeraars. Kwam zo'n regeling er niet, dan zou de Eerste Kamer het WAO-voorstel niet verder afhandelen.

Op 30 juni 's middags dreigde staatssecretaris Wallage met aftreden - „Ik moet mijn positie reserveren" - als de Eerste Kamer niet voor het zomerreces een besluit nam over de nieuwe WAO. Hij zei dit nadat hij de senatoren had laten weten dat hij nog geen akkoord tussen kabinet en verzekeraars kon overleggen. De Eerste Kamer besloot na de mededeling van Wallage de vergadering 's middags voort te zetten en haar vervolgens tot 6 juli te schorsen. CDA-senator Van der Meulen onderstreepte dat de voorwaarde van een 'bindend akkoord' op hoofdlijnen „nogsteeds overeind staat". Van de Zandschulp nam nu een soepeler standpunt in: Als het overleg met de verzekeraars geen akkoord oplevert, dan is „een politiek commitment" van het kabinet om tot een bevredigende oplossing voor de chronisch zieken te komen ook voldoende. Het kabinet moet zich binden aan een „resultaatverplichting", aldus de PvdA-woordvoerder.

Op 5 juli had Wallage nog niets van zich laten horen en dreigde een kabinetscrisis, omdat Wallage zich gesteund wist door premier Lubbers, vice-premier Kok en minister De Vries. Maar op 6 juli werd deze dreiging afgewend.

Akkoord. Hogere premie

's Middags maakte Wallage bekend dat hij met het Verbond van Verzekeraars was overeengekomen dat dit een rechtspersoon zou oprichten voor mensen met een moeilijk te verzekeren risico zoals een chronisch zieke. Om te voorkomen dat de concurrentie tussen de verzekeringsbedrijven werd vervalst en sommige bedrijven lage premies konden aanbieden omdat ze mensen met een progressief ziektebeeld uitsloten, was het kabinet van plan de rechtspersoon te steunen met een wettelijke regeling die deze bedrijven verplichtte om het tekort van de particuliere rechtspersoon aan te vullen. Van belang voor verzekeraars was dat ook pensioenfondsen, die tot dan toe niet aan het waarborgfonds wilden deelnemen, via een wettelijke regeling daaraan zouden worden gebonden.

Wallage wees op de „scheiding van verant-

woordelijkheden tussen het publieke en private domein" maar zei dat het kabinet „ergens een grens moet trekken". De overheid was naar zijn zeggen niet betrokken bij de rechtspersoon die de verzekeraars zouden oprichten.

„Het is een zelfregulering van de markt die de overheid met een wettelijke regeling ondersteunt. Als we verder zouden gaan, zouden we de grenzen van de overheid overschrijden. Het gaat om een beperkte wettelijke regeling van wat in de markt plaatsvindt. Daarmee kom ik tegemoet aan wat ⁱⁿ deze Kamer leeft, en hou rekening met de markt."

Tijdens een persconferentie van het Verbond van Verzekeraars op 6 juli, een paar uur na de aanvaarding van de WAO-voorstellen door de Eerste Kamer, werd duidelijk dat de speciale polis voor chronisch zieken een hoge drempel zal kennen en in de praktijk zeer duur uitpakt. De premie voor een verzekering bij de nog op te richten waarborgmaatschappij zou oplopen tot f 250 a f 330 per maand, vier keer de premie die gezonde werknemers moeten betalen. De senatoren verkeerden in de veronderstelling dat de premie maximaal 2,5 keer de normale premie was.

Volgens de verzekeraars zou in de voorwaarden voor de speciale polis staan dat alleen werknemers in aanmerking komen die noch via hun CAO, noch via hun werkgever van een collectieve regeling gebruik kunnen maken. Dat kwam erop neer dat niet alle chronisch zieken bij de waarborgmaatschappij konden aankloppen.

Namens de regeringspartijen reageerden Van der Meulen en Van de Zandschulp geschokt op de premievoorstellen. Maar hun verzoeken om in te grijpen wees staatssecretaris Wallage af. Hij wilde de kwestie nog wel eens aan de orde stellen, maar het vaststellen van de premies achtte hij een zaak van de verzekeraars en niet van de overheid.

Op 7 juli verklaarde de voorzitter van het Verbond van Verzekeraars, Idenburg, dat in de onderhandelingen met Wallage „nooit geheimzinnig (was) gedaan over de factor vier". De verzekeraars lieten weten dat de 'factor vier' genoemd was uit 'verzekeringstechnisch oogpunt' en dat de uiteindelijke premie nog moet worden vastgesteld. Op 8 juli schreef staatssecretaris Wallage in een brief aan de Eerste Kamer ervan overtuigd te zijn dat de verzekeraars een premie in rekening zouden brengen die 'maatschappelijk verantwoord' was. Hij erkende dat in de gesprekken met de verzekeraars door één van hen „een mogelijk plafond is ge-

noemd van vier keer de gangbare premie", maar dat was bij wijze van een „technische exercitie".

VAN THIEL OVERLEDEN

Oud-voorzitter van de Tweede Kamer F.J.F.M. van Thiel is op 2 juni 's avonds in zijn woonplaats Helmond overleden. Hij werd 86 jaar.

Frans Joseph van Thiel werd op 27 juli 1948 lid van de Tweede Kamer voor de Katholieke Volkspartij (KVP). Na vier jaar Kamerlidmaatschap trad hij op 9 september 1952 toe tot het tweede kabinet-Dreier als minister van Maatschappelijk Werk. Hij vervulde dit ambt tot 13 oktober 1956 en keerde op 6 november 1956 in de Tweede Kamer terug, waarvan hij sedert 29 januari 1963 als voorzitter fungeerde. In dit ambt wist Van Thiel vriend en vijand voor zich in te nemen. Op 6 december 1972 nam hij afscheid van het parlement en keerde hij naar zijn geboorteplaats Helmond terug.

TIJDBOM RARA VERNIELT DEEL MINISTERIE VAN SOCIALE ZAKEN

In de vroege ochtend van 1 juli explodeerde een tijdbom in het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid in Den Haag. De bom sloeg een tiental meters wand weg op de vierde verdieping van het ministerie waar de centrale afdeling van de Dienst Inspectie Arbeidsverhoudingen (DIA) huisde. Er vielen geen slachtoffers.

De nieuwe staatssecretaris van sociale zaken en werkgelegenheid, J. Wallage, antwoordt de Eerste Kamer tijdens het WAO-debat op 6 juli

De aanslag werd opgeëist door de actiegroep RARA (Revolutionaire Anti Racistische Actie), die in een bij Radio Rijnmond achtergelaten verklaring liet weten de DIA te beschouwen als „despil in de jacht op illegalen". RARA richtte zich vóór 1990 voornamelijk tegen Nederlandse betrokkenheid bij de apartheid in Zuid-Afrika, sinds begin 1990 in het bijzonder tegen het Nederlandse vreemdelingen- en asielbeleid. RARA heeft sinds 1985 30 aanslagen geclaimd, terwijl RARA of RARA-sympathisanten door justitie en politie van nog eens vijf aanslagen worden verdacht. De 30 geclaimde aanslagen betreffen:

1985: 17 september - brand Makro Duivendrecht (schadef 48 mln).

1986: 9 juli - brand Van Leer Amsterdam (f 750.000); 18 december - brand Makro Duivendrecht (f 49 mln); 18 december - brand Makro Duivendrecht (f 100.000).

1987: 10 januari - brand Makro Nuth (f 39 mln); 19 juni - vernieling Shell Nieuwegein (f 35.000); 26 juni - brand Shell Alphen aan de Rijn (f 350.000).

1988: 25 januari - inbraak en brand Elba Schiedam; 7 maart - vernielingen bij Shell-benzinestations in Amsterdam en Muiden; 11 april - vernieling Shell-pomp Almere-Haven; 24 augustus - brand Philips Amsterdam; 21 september - vernieling Shell-pomp Nieuwegein.

1989: brand Shell Hilversum; 17 april - vernielingen Shell-stations Nieuwerkerk aan de IJssel. Leiderdorp. Waddinxveen, Leiden, Hazerswoude. Reeuwijk en Bodegraven; 19 april - vernielingen Shell-stations Hoofddorp, Aalsmeer en Nieuw-Vennep.

1990: 13 maart - aanslag marechaussee-kantoren in Arnheim en Oldenzaal; 26 maart - bom-aanslag ministerie van justitie Den Haag; 27 maart - brand Byzantiumcomplex Amsterdam.

1991: 13 november - woning staatssecretaris van justitie A. Kosto in Groot-Schermer; 13 november - ministerie binnenlandse zaken Den Haag.

RARA wordt verdacht van:

1984: 10 februari - inbraak Marokkaans consulaat Amsterdam; 11 september - aanslag op Van Heutz-monument Amsterdam.

1985: 17 januari - brand oliehandel Deuss in Bergen Dal.

1986: 21 augustus - aanslag PTT-schotel in Amsterdam en aanslag IOC-kantoor in Amsterdam.

ADVIEZEN BESTUURLIJKE EN STAATKUNDIGE VERNIEUWING

Tweede-Kamervoorzitter W.J. Deetman heeft op 27 januari 1992 zes commissies - vier externe en twee bijzondere - geïnstalleerd om aanbevelingen te doen over een aantal 'vraagpunten' in het kader van de verkenning van de mogelijkheden van staatkundige vernieuwing.

Het voorbereidende werk was gericht door de bijzondere Commissie vraagstukken onder voorzitterschap van Deetman, die op instigatie van D66-fractievoorzitter Hans van Mierlo was ingesteld met de fractievoorzitters als leden. De commissie-Deetman presenteerde na driekwart jaar studeren op 16 november 1990 een rapport met 98 „oplossingsrichtingen" en „vraagpunten". Tijdens een debat van bijna 12 uur op 19.20 en 21 maart 1991 ging de Tweede Kamer in grote lijnen akkoord met het rapport van de commissie-Deetman en steunde zij in met nadere studies en onderzoeken. Maar een meerderheid van de Kamer (met CDA en VVD) wees een nadere studie naar invoering van het referendum af.

De zes commissies presenteerden in de loop van 1993 rapporten met conclusies en adviezen.

Commissie-De Jong

Op 17 februari bood de bijzondere Commissie vraagpunten adviesorganen haar rapport „Raad op maat" aan de Tweede-Kamervoorzitter Deetman aan.

De commissie, waarin alle Tweede-Kamerfracties vertegenwoordigd waren, stond onder voorzitterschap van het Tweede-Kamerlid G. de Jong (CDA).

De commissie was unaniem van mening dat alle adviesorganen van de regering binnen drie jaar moeten worden opgeheven, met uitzondering van de Raad van State. Per departement moet zoveel mogelijk met één adviesorgaan worden volstaan.

Niet-wettelijk ingestelde adviesorganen dienen op zo kort mogelijke termijn te worden opgeheven, doch uiterlijk binnen drie jaar. Voor wettelijk ingestelde organen dienen binnen drie jaar wetsvoorstellen tot opheffing te worden ingediend.

Momenteel is de wettelijke verplichting om advies te vragen ongeveer 500 keer vastgelegd in zo'n 160 wetten. De commissie stelt voor deze wettelijke verplichting af te schaffen.

Toekomstige adviesorganen moeten periodiek beoordeeld worden op basis van een deugdelijke (zelf)evaluatie aan de hand van de in 1987 opgestelde 'Aanwijzingen inzake externe adviesorganen'.

De commissie ineent voorts dat advies en overleg gescheiden moeten worden. Overleg is de verantwoordelijkheid van de minister en technische faciliteiten voor overleg worden door de overheid geleverd. De kosten van het overleg worden in principe gedragen door de vertegenwoordigers van maatschappelijke groepen zelf.

Het parlement moet rechtstreeks advies kunnen vragen aan de adviesorganen.

De advisering ten slotte moet aan termijnen gebonden worden en dat moet ook gelden voor de uiteindelijke standpuntbepaling van de regering over de uitgebrachte adviezen, aldus de commissie.

Commissie-Van Thijn

Op 31 maart bood de Commissie-Van Thijn haar rapport „De burgemeester ontketend" aan Tweede-Kamervoorzitter W.J. Deetman aan.

De commissie bestond uit de Amsterdamse burgemeester Ed van Thijn (voorzitter, PvdA), de Veendamse burgemeester H.H. Apotheker (D66), de Groningse gedeputeerde J.W. Remkes (VVD) en A. Klink (functionaris Justitie, CDA).

De commissie sprak zich in meerderheid uit tegen rechtstreekse verkiezing van de burgemeester door de burgers, maar adviseerde een verkiezing door de gemeenteraad in plaats van een benoeming door de Koningin. Wel moesten de kandidaten niet afkomstig zijn uit de plaatselijke politiek.

De commissie is naar eigen zeggen steeds op hetzelfde dilemma gestuit: een 'politiek gekozen' burgemeester mag dan mogelijkwerijs bijdragen aan het herstel van het vertrouwen van burgers in de politiek, hij ontbeert echter de bestuurlijke afstandelijkheid die een klasieke burgemeester juist dankzij zijn benoeming wel bezit.

Van iedere variant die bedacht is om de democratische legitimatie van het burgemeesterschap te verstevigen geeft de commissie in haar rapport aan welke voor- en nadelen eraan zitten. Als het stelsel van de benoemde burgemeester in stand wordt gehouden, moet de gemeenteraad wel het recht van aanbeveling krijgen. Remkes vond dit de beste variant.

In de variant van de rechtstreeks gekozen burgemeester is de kans op patstellingen tussen burgemeester en raad vrij groot en dat kan de slagvaardigheid en het vertrouwen van de burger in het bestuur aanzienlijk schaden, aldus de commissie.

Drie van de vier commissieleden zien het meest in een constructie waarbij de burgemeester door de gemeenteraad wordt gekozen. Daarbij moet een belangrijke voorwaarde uit de huidige benoemingswijze worden gehandhaafd: de burgemeester mag niet uit het lokale politieke circuit afkomstig zijn. Zou dat wel het geval zijn, dan zou de gewenste bestuurlijke afstandelijkheid ver te zoeken zijn.

De commissie wil de huidige ambtstermijn van zes jaar handhaven. Dat komt de continuïteit van het bestuur ten goede en onderstreept het feit dat de burgemeester net als de raad een bestuurscollege is.

De commissie onderkent dat door het uiteenvallen van de raadsperiode en de ambtstermijn van de burgemeester problemen kunnen ontstaan: na verkiezingen kan er immers een raad aantreden die heel anders denkt over de zittende burgemeester dan de vorige. De vertrouwensregel ondervangt echter het gevaar van een onwerkbaar verstandhouding.

Commissie-De Koning

Op 27 april verscheen het rapport „Het bestel bijgesteld" van de Commissie-De Koning.

De commissie bestond uit oud-minister Jan de Koning (CDA), M. Ernsting (Groen Links), Th. de Graaf (D66), J.M. Polak (VVD), L. de Rijk (PvdA) en J. de Vries (GPV).

De commissie wijst in meerderheid (vier van de zes leden) een rechtstreeks gekozen premier als „strijdijck met ons parlementaire stelsel” af en ziet meer in de voordracht van een kabinetsformateur tevens „beoogd premier” door de Tweede Kamer. Zij bepleit een beperkte verzwaring van de rol van de minister-president in de ministerraad. Bovendien zou de premier in de Europese Raad (van regeringsleiders) meer armslag moeten krijgen.

Voorts adviseert de commissie over het kiesstelsel, de kabinetsformatie en de positie van de Eerste Kamer.

Voor de uitbreiding van de bevoegdheden van de premier doet de commissie de volgende aanbevelingen: aanpassing van de procedure-regels van de ministerraad, bij een volgende grondwetswijziging aanscherping van de verantwoordelijkheid voor de samenhang van de regering en haar beleid. De premier zou bovendien ministers en staatssecretarissen moeten kunnen voordragen voor benoeming en ontslag.

Toekenning van een zogenaamde 'aanwijzingsbevoegdheid' tegenover de andere ministers vindt de meerderheid van de commissie niet te rijmen met het stelsel van collegiale besluitvorming, zelfs al zou die bevoegdheid beperkt blijven tot de uitvoering van aanvaard beleid.

Twee van de zes leden, De Graaf en Ernsting, pleiten in een 'ininderheidsnota' wel voor een direct gekozen premier en voor een aanwijzingsbevoegdheid „bij de uitvoering van het beleid”.

De invloed op de personele samenstelling van de Kamerfracties kan worden vergroot door verlaging van de voorkeurdrempel: kandidaten zouden minder stemmen nodig moeten hebben om in afwijking van de lijstvolgorde te worden verkozen. De meerderheid van de commissie stelt voor om die drempel te verlagen van 50 procent van de kiesdeler naar 25 procent. De Graaf en Ernsting gaan verder en pleiten respectievelijk voor 10 procent en 0 procent.

De commissie heeft ook de wenselijkheid van een gematigd districtenstelsel - waarbij het principe van de evenredige vertegenwoordiging overeind blijft - verkend, maar ziet er - met uitzondering van De Graaf - weinig heil in. Een districtenstelsel brengt kiezers en gekozenen niet of nauwelijks dichter bij elkaar, zo oordeelt de commissie.

De Tweede Kamer zou direct na de verkiezingen bij meerderheid een kabinetsformateur moeten voordragen, die vervolgens ook het ambt van premier zou moeten gaan vervullen. De kabinetsformatie zou kunnen worden versneld door het instituut van informateur af te schaffen (omdat deze geen verantwoording aflegt aan het parlement) en door het regeerakkoord te beperken tot „omstreden hoofdpun-

ten van beleid”. Overigens zou de formateur omwille van meer openheid de Kamer tussen-tijds in een periodiek verslag op de hoogte moeten houden van de voedingen van zijn werk. Nu gebeurt dit: alleen na afloop.

De Eerste Kamer zou het recht moeten krijgen om wetsvoorstellen die op overwegende bezwaren stuiten één keer terug te zenden naar de Tweede Kamer voor wijzigingen. De Tweede Kamer brengt dan op grond van de kritische geluiden uit de Eerste Kamer verbeteringen aan. De eindbeslissing valt in de Eerste Kamer. Deze constructie heeft de commissie bedacht om het dilemma 'slikken of stikken' waarvoor de Eerste Kamer regelmatig komt te staan, weg te nemen, zonder dat de Tweede Kamer zijn politieke primaat bedreigd ziet. Een novelle, waarin de regering verbeteringen voorstelt aan de Tweede Kamer n.a.v. kritiek van de Eerste Kamer, kan zich dan beperken tot het verhelpen van technische mankementen in wetsvoorstellen.

Commissie-Scheltema

Op 1 juni presenteerde de Commissie-Scheltema haar rapport „Steekhoudend ministerschap” aan Kamervoorzitter Deetman.

De commissie bestond uit de hoogleraren mr. M. Scheltema (voorzitter), dr. J. van den Berg, mr. C. Kortmann en dr. G. Zoutendijk.

Een sterk verkleinde ministerraad, van vijf tot zeven ministers, kan ervoor zorgen dat het rijksbeleid beter dan nu wordt gecoördineerd, zo stelde de commissie. In haar rapport geeft zij antwoorden op de vragen van de Tweede Kamer over de betekenis en toepassing van de ministeriële verantwoordelijkheid in het kader van de verkenning van de mogelijkheden van staatkundige vernieuwing.

De coördinatie van het rijksbeleid is volgens de commissie niet geholpen met versterking van de positie van coördinerende ministers door hen meer bevoegdheden toe te kennen of een onderraad of ministeriële commissie in het leven te roepen. Zo'n orgaan is slechts voor bepaalde beleidszaken wenselijk en dan nog met een beperkte reikwijdte. „Een mede-ondertekeningrecht voor de coördinerende minister en de minister-president van alle stukken die aan de onderraad of de ministeriële commissie worden aangeboden, dient eveneens te worden afgewezen”, aldus de commissie. Zij heeft meer fiducia in versterking van de positie van de minister-president en de vorming van een sterk verkleinde ministerraad.

Een keuze voor een kleiner aantal ministers dan de huidige 14, betekent formeel een grootschalige samenvoeging van de huidige departementen. De commissie wijst erop dat in haar optie bestaande departementen en departementsonderdelen intact blijven in de vorm van rijksdiensten binnen het vergrootte ministerie onder leiding van een staatssecretaris. Het kleiner kabinet moet zo worden bijgestaan door een groter aantal staatssecretarissen.

De commissie onderkent ook de nadelen die schuilen in een kleiner kabinet. Bij tegengestelde belangen over bepaalde kwesties bestaat het gevaar dat coördinatielrwesties lager in de hiërarchie worden opgelost en voor de ministerraad uit het zicht verdwijnen. Bovendien wordt „een wissel getrokken” op de niet in alle opzichten eren duidelijke verhouding tussen minister en staatssecretaris.

Commissie-Franssen

Op 15 juni bood de bijzondere Commissie vraagpunten decentralisatie haar rapport „Over decentralisatie is nog nooit een vers geschreven” aan Kamervoorzitter Deetman aan.

De commissie, waarin de zes grootste Kamerfracties waren vertegenwoordigd, werd voorgezeten door het Tweede-Kamerlid J. Franssen (VVD).

Het decentralisatiebeleid kan meer vruchten afwerpen als het beter voorbereid en geregisseerd wordt. Daartoe zou er uit de ministerraad een soort onderraad moeten worden gevormd die zich onder leiding van de minister-president bezighoudt met de planning, coördinatie en uitvoering van decentralisatie-operaties, aldus de Commissie-Franssen.

De vereiste strakke en intensieve regie zou in handen moeten komen van een „politieke regiegroep voor decentralisatie onder leiding van de minister-president”. De groep zou verder moeten bestaan uit de vice-premier, de minister van binnenlandse zaken en de beheerders van de fondsen.

In de opvatting van de commissie fungeert de regiegroep ook als verzamelpunt van decentralisatievoorstellen van lagere overheden. De regierol strekt zich nog verder uit. Zo mogen de ministers niet op eigen houtje voorstellen inbrengen in de ministerraad, zonder voorafgaand overleg met de regiegroep, en dus ook met de minister-president. Doen zij dat wel, dan moet afhandeling in de ministerraad worden opgeschort totdat het overleg alsnog heeft plaatsgevonden. De regiegroep zou bovendien bevoegd moeten zijn om zelf met decentralisatievoorstellen te komen na overleg met de vakminister en om zelf onderwerpen op de agenda van de ministerraad te zetten.

De Tweede Kamer krijgt ook een aandeel: de commissie wil de vaste Kamercommissie voor binnenlandse zaken een dominante rol toekennen op het terrein van de decentralisatie, en wel in de vorm van de benoeming van leden tot „algemeen rapporteur voor onderdelen van het decentralisatiebeleid”. De ministeries zouden bovendien periodiek moeten worden onderworpen aan een parlementaire decentralisatie-toets.

Op de vraag of de regiegroep een soort kernkabinet is, antwoordde de commissievoorzitter Franssen: „Die conclusie zou je kunnen trekken.” Volgens de *Staatscourant* (15-6) lijkt de regiegroep echter niet te vergelijken met de notie 'kernkabinet' zoals de Commissie-Schel-

tema die in haar rapport over de ministeriële verantwoordelijkheid (zie hierboven) hanteerde. Terwijl de Commissie-Scheltelna spreekt over een sterk verkleinde ministerraad die zich over de coördinatie van het rijksbeleid in het algemeen ontfermt, doelt de Commissie-Franssen op een ontterraad die zich beperkt tot het decentralisatiebeleid.

De commissie noemt het inkomensbeleid als een van de terreinen die wellicht voor meer zeggenschap van lagere overheden in aanmerking komen. Zij pleit er bijvoorbeeld voor om de mogelijkheden voor gemeenten uit te breiden een eigen belastingbeleid te voeren. De rijkssoevereïteit zou dan tegelijkertijd haar eigen belastingen moeten verlagen.

Commissie-Wiegel

Op 24 juni bood de Commissie-Wiegel haar rapport „Naar kerndepartementen, kiezen voor een hoogwaardige en flexibele rijksdienst” aan Tweede-Kamervoorzitter Deetman aan.

Deze commissie bestond uit de Commissaris van de Koningin in Friesland H. Wiegel (voorzitter), de burgemeester van Hengelo W. Lemstra, oud-staatssecretaris J. Lambers-Hacquebard, de Rotterdamse bestuursdeskundige R.J. in 't Veld (tot zijn benoeming als staatssecretaris, zie hierboven) en de Haagse gemeenten-ambtenaar M. Andriessen.

De commissie stelde dat grootschalige herindeling van departementen veel geld, tijd en moeite kost en in verhouding niet zoveel oplevert. In plaats daarvan zouden de ministerie; fors moeten worden ingekrompen tot kleine, daadkrachtige kerndepartementen, die zich uitsluitend bezighouden met beleidsvorming.

Tezamen vormen die kerndepartementen een kleinere rijksdienst van 10.000 tot 13.000 ambtenaren die flexibel kan reageren op veranderende omstandigheden en de eisen van de tijd. Dat is goed voor de bestuurskracht en de bestuurbaarheid van de rijksdienst. Daarbij tekent de commissie aan dat afslanking van de rijksdienst niet per definitie besparingen oplevert.

Om de rijksdienst te laten afslanken zullen zeer veel taken moeten worden geprivatiseerd, extern verzelfstandigd, gedecentraliseerd of afgestoten. Ook de planbureaus CPB, SCP, RPC en RIVM zullen verder moeten worden verzelfstandigd.

Een ander vergt wel een stevig web van goede verbindingen tussen rijksdienst en uitvoeringsdiensten, lagere overheden en maatschappelijke organisaties. De commissie waarschuwt voor verontachtzaming van die verbindingen en alle kwalijke gevolgen van dien. Er moet tijdig en voortdurend zorg worden besteed aan het onderhoud van die verbindingen, aldus de commissie. Zij verwijst naar het internationaal vergelijkend onderzoek naar kerndepartementen dat ze heeft laten uitvoeren door de vakgroep bestuurskunde

van de Erasmus Universiteit dat zeer nuttige aandachtspunten zou bevatten.

De nieuwe, veel kleinere ministeries worden bevolkt door ambtenaren die deel uitmaken van een „algemene bestuursdienst”, waarin interdepartementale mobiliteit en een gecoördineerd opleidingsbeleid centraal staan. De invoering zou in fasen moeten plaatsvinden onder leiding van het ministerie van binnenlandse zaken.

Ambtenaren moeten volgens de commissie meer bewegingsvrijheid krijgen: uitwisseling en overstap naar een ander departement zijn daarbij belangrijke prikkels. Zo'n loopbaanheide is niet alleen prettig voor zittende ambtenaren, maar maakt de overheid ook tot een interessantere werkgever op de arbeidsmarkt.

Ter verhoging van de daadkracht en flexibiliteit van de rijksdienst bepleit de commissie de invoering van een projectministerschap-nieuwe-stijl. Bij de kabinetsformatie zou voor „politieke topprioriteiten waarbij meerdere ministeries betrokken zijn” één of een paar projectministers kunnen worden aangewezen. Zo'n minister moet wel van het begin af aan kunnen bogen op heldere afspraken over bevoegdheden, doelstellingen, termijnen en vooral een eigen budget. Bij de uitvoering van een project moet hij kunnen steunen op een „klein hoogwaardig projectbureau”. Zijn sturingsbevoegdheden strekken zich uit tot buiten zijn eigen departement en daarmee wordt dus een tijdelijke inbreuk gemaakt op de bestaande indeling.

RAPPORT PARLEMENTAIRE ENQUÊTE-COMMISSIE SOCIALE ZEKERHEID

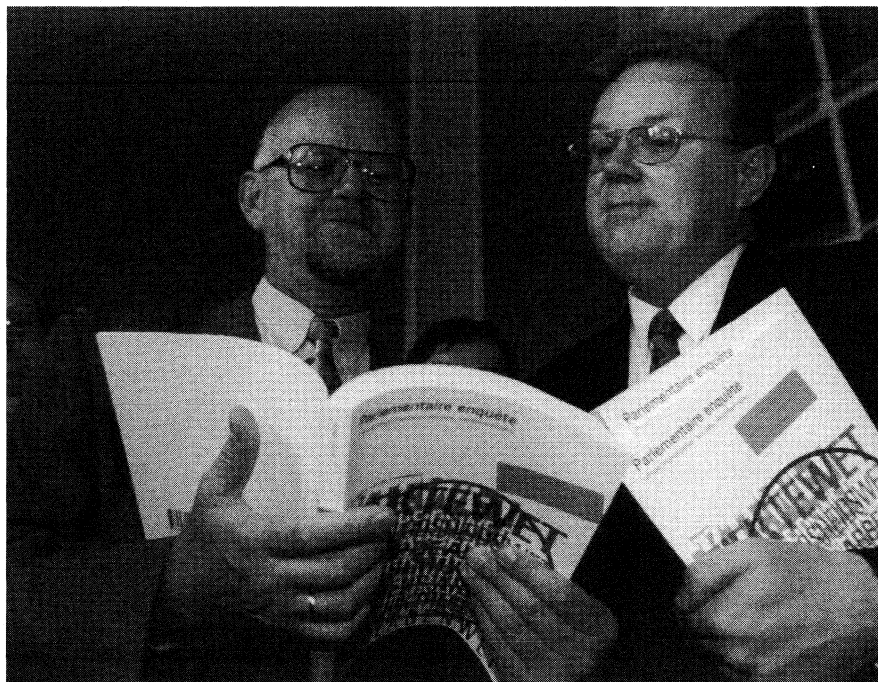
Op 7 september bood de voorzitter van de Parlementaire Enquêtecommissie

uitvoeringsorganen sociale verzekerings, J.F. Buurmeijer; het eindrapport van de commissie aan de Tweede Kamer aan. De commissie, die op 3 september 1992 was geïnstalleerd (zie pag. 593/1-'92) en op 11 juni 1993 vijf weken van openbare verhoren afsloot, kwam eensgezind tot conclusies en aanbevelingen. Zij concludeerde dat het stelsel van werknemersverzekeringen ingrijpend moet veranderen. Zij beval aan de Ziektewet af te schaffen, de WAO te beperken tot (bijna) volledig arbeidsongeschikten en de WW bij te stellen om deze wet toe te snijden op het verzekerde risico en de uitvoering ervan over te dragen aan arbeidsbureaus.

Conclusies

In haar analyse kwam de commissie tot de conclusie dat iedereen schuldig is: niet alleen de uitvoeringsorganen in de sociale zekerheid, niet alleen de werkgevers en vakbonden, die daar de dienst uitmaken, maar zeker ook regering en parlement, die de uitvoerders hebben opgezadeld met wetten die wel rechtvaardig, maar absoluut niet doelmatig zijn.

De uitvoeringsorganen in de sociale zekerheid zijn sterk gericht op het verstrekken van rechtvaardige uitkeringen in individuele gevallen. En dat is, aldus de commissie, precies het spiegelbeeld van wat er in de politiek ge-

De voorzitter van de parlementaire enquêtecommissie uitvoering sociale verzekeringen, J.F. Buurmeijer (l.) en de tweede voorzitter van de Tweede Kamer, F.W.C. Castricum, tijdens de presentatie van het eindrapport van de enquêtecommissie op 7 september.

EUROPA

beurt: bij het maken van de wetten staat (of stond) rechtvaardigheid voorop, niet de doelmatigheid. De sociale zekerheid zoals die nu in Nederland functioneert, is opgesteld vanuit een zorgfilosofie in een tijd waarin nog een vast geloof bestond in volledige werkgelegenheid. Het huidige stelsel is niet berekend op een grote structurele werkloosheid, zoals Nederland die nu kent.

Ook toen de politieke en maatschappelijke discussie zich in de jaren tachtig geleidelijk verplaatste naar de vraag hoe uitkeringsgerechtigden weer aan het werk te krijgen bleven de uitvoerders zich beperken tot hun primaire taak: het verstrekken van uitkeringen. Met beleid bemoeiden de besturen van de bedrijfsverenigingen zich niet.

In het algemeen heeft de Tweede Kamer de neiging zich nooit af te vragen waarom een bepaalde wet niet functioneert, pleegt zij geen analyse, maar komt direct met nadere wetgeving.

Ook het ministerie van sociale zaken wordt niet ontzien: dat heeft zich naar de uitvoering veel te afstandelijk opgesteld, de sociale partners hun gang laten gaan.

Maar de commissie spaart ook de uitvoeringsorganen niet.

Enkele hoofdconclusies waren volgens Trouw (8-9-'93):

- Een zwakke bestrijding van fraude en misbruik. De mogelijkheden die de wet biedt, zijn pover toegepast. Zo hebben de bedrijfsverenigingen 'passief en terughoudend' gebruik gemaakt van de mogelijkheid in de Ziektewet voor herplaatsing in de Ziektewetperiode. Controle op de sollicitatieplicht in de nieuwe werkloosheidswet (NWW) is lange tijd niet of nauwelijks gebeurd.

- Regelrecht in strijd met de wet was de praktijk bij de Gemeenschappelijke Medische Dienst (GMD) om gedeeltelijk arbeidsongeschikten een volledige uitkering te geven, terwijl ze voor een deel toch nog konden werken.

- „De rol van de GMD is volledig ondergeschikt geweest aan sociaal-economische belangen”, concludeert de commissie. Zij is er verbaasd over dat het topmanagement dit zelf ontkent. De GMD slaagde er niet in tot een goede samenwerking te komen met de arbeidsbureaus; die ook voor arbeidsongeschikten moesten bemiddelen. De commissie vindt het daarom begrijpelijk dat de GMD later zelf die bemiddelingstaak heeft willen overnemen. Maar daarvan kwam door gebrek aan tijd en menskracht weinig terecht.

- Akkoorden tussen de regering en de sociale partners werken nauwelijks of niet door naar de uitvoeringsorganen. Als het om de uitvoering gaat, treden de vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers eensgezind op, los van meningsverschillen op topniveau over het beleid. Deze vertegenwoordigers werken dan ook „zonderlast of ruggespraak” met hun organisaties, maar zien zich als representanten van een „brede achterban”.

- Het toezicht op de uitvoeringsorganen heeft gefaald 'op alle fronten'. Wel is er controle op de individuele uitkeringen, maar niet op de wijze waarop bijvoorbeeld de GMD zijn keuringen uitvoert. Het hoogste controlerende orgaan (de Sociale Verzekeringsraad, SVR) is de gevangene van de autonome bedrijfsverenigingen en het overkoepelende orgaan daarvan,

de Federatie van bedrijfsverenigingen (FBV), en het ministerie van sociale zaken. In de loop der jaren heeft de FBV, een privaatrechtelijk orgaan, steeds meer macht gekregen op coördinerend gebied, die eigenlijk toebehoort aan de SVR, een publiekrechtelijk orgaan.

- De wetgeving was het werk van specialisten in de Kamer, die in een ons-kent-ons-sfeer met vertegenwoordigers van het ministerie van sociale zaken en de specialisten van de uitvoeringsorganen in feite de wetten opstelden, volstrekt onnavolgbaar voor de niet-deskundigen. Zo was er veel aandacht voor rechtvaardigheid in de details, maar niet voor de doelmatigheid en de handhaafbaarheid van de wetten

Aanbevelingen

De belangrijkste aanbevelingen werden in de *Volkskrant* (8-9) als volgt samengevat:

- Schaf de Ziektewet af en regel in het Burgerlijk Wetboek dat zieke werknemers van hun werkgever minstens het wettelijk minimumloon krijgen doorbetaald gedurende anderhalf jaar, dat is een half jaar langer dan de huidige Ziektewet-periode.

- Werkgevers kunnen zich verzekeren tegen dit eigen risico bij een particuliere of onderlinge verzekeraar. Over aanvullingen op het ziekengeld kunnen werkgevers en werknemers onderling afspraken maken. Zieke werknemers moeten na een half jaar worden gemeld bij de keuringsdienst voor WAO'ers.

- De arbeidsongeschiktheidswetten AAW en WAO vervallen. In plaats daarvan komt de Arbeidsongeschiktheidsregeling (AR).

- Alleen werknemers die voor minstens tweederde arbeidsongeschikt zijn, krijgen een uitkering. Deze bedraagt 70 procent van het verschil tussen het oude loon en het loon dat iemand nog kan verdienen. Dat houdt in dat volledig arbeidsongeschikten 70 procent krijgen van het loon, ongeacht hun leeftijd. Dat is meer dan volgens de jongste WAO-maatregelen van het kabinet.

- Degenen die voor minder dan tweederde arbeidsongeschikt zijn, komen niet in de nieuwe WAO. Zij blijven in principe bij de werkgever in dienst. Arbeidsongeschiktheid mag geen ontslaggrond zijn. Wordt iemand toch ontslagen omdat er binnen het bedrijf geen passend werk is, dan rest de WW of de bijstand.

- Werkgevers en werknemers kunnen zich bijverzekeren tegen de risico's in de nieuwe WAO. Werkgevers tegen de schade die zij lijden doordat ze een werknemer in dienst hebben die niet

meer volledig presteert; werknemers tegen het risico dat ze erop achteruit gaan als ze ontslagen worden.

- Bedrijven kunnen ook een eigen risico krijgen in de nieuwe WAO.

- De keuring voor de nieuwe WAO gebeurt door drie aparte functionarissen. De arts bepaalt de mate van belastbaarheid, de arbeidsdeskundige stelt vast wat voor werk iemand nog kan doen en de beslissingsambtenaar beslist over de uitkering.

- De bonus-malus regeling die een werkgever behoort als een werknemer in de WAO komt en hem beloont als hij een WAO'er aanneemt, vervalt. Uitkeringen worden zoveel mogelijk verhaald op personen of bedrijven die schuld dragen voor iemands arbeidsongeschiktheid.

- De sollicitatieplicht in de Werkloosheidswet wordt aangescherpt. De WW blijft op 70 procent van het laatst verdiende loon.

- De belastingdienst int de premies voor de werknemersverzekeringen.

- Afspraken in CAO's over aanvullende regelingen voor uitkeringen bij ziekte, arbeidsongeschiktheid en werkloosheid worden niet meer algemeen verbindend verklaard. Dat betekent dat zij niet gelden voor de hele bedrijfstak, maar alleen voor de bedrijven die partij zijn in de CAO-onderhandelingen.

- De bedrijfsverenigingen, de door werkgevers en vakbonden bestuurde organen die nu de werknemersverzekeringen uitvoeren, houden op te bestaan.

- De keuringen voor de nieuwe WAO worden uitgevoerd door een nieuwe onafhankelijke instantie.

- De verantwoordelijkheid over de Werkloosheidswet (WW) komt bij de arbeidsbureaus, de RBA's.

- Voor het uitbetalen van de nieuwe WAO- en WW-uitkeringen worden administratiekantoren ingeschakeld die op contractbasis werken voor de RBA's en de WAO-keuringsdienst.

- De Toeslagenwet, die werkloze of arbeidsongeschikte kostwinners een aanvulling garandeert als zij onder het bestaansminimum zakken, vervalt. Die aanvullingen worden voortaan uitgekeerd door de gemeentelijke sociale dienst.

- Nieuwe wetten worden getoetst op hun uitvoerbaarheid.

- Het toezicht over de uitvoering wordt opgedragen aan een nieuwe onafhankelijke instantie, de Sociale Verzekeringskamer (SVK). De Sociale Verzekeringsraad (SVR), die nu toezicht houdt, wordt opgeheven.

Reactie vakcentrales

De grootste vakcentrale FNV reageerde als volgt: „In de bevindingen van de commissie-Buurmeijer krijgt niemand de zwarte piet toegespeeld. Maar in haar aanbevelingen is de toekomstige uitkeringsgerechtigde wel het kind van de rekening." De FNV spreekt van „wilde en ondoordachte aanbevelingen" omdat de uitkeringsgerechtigde veel zekerheden verliest. Te zeer gaan de voorstellen uit van de in de enquête uitgesproken wens tot volume-beheersing op zich en van de gedachte dat het huidige stelsel zijn eigen vraag zou oproepen. Het CNV stelde: „Een rechtvaardige sociale zekerheid is geofferd aan vernieuwingsdrang.(...) De WAO wordt compleet de nek omgedraaid." De aanbevelingen lijken een optelsom van 'politieke stokpaardjes'. Een werkelijke consensus over een operationele aanpak wordt hiermee op grote afstand gezet, aldus het CNV.

De vakcentrale voor middelbaar en hoger personeel MHP sprak over „eengenuanceerde beoordeling van het verleden, maar een niet geheel doordachte visie op de toekomst."

Reactie werkgevers

Het VNO ziet het rapport als een goede aanzet voor een fundamentele discussie over de sociale zekerheid. De aanbevelingen, die ingrijpen de wijzigingen met zich meebrengen voor stelsel en uitvoering, vereisen nadere bestudering, mede tegen de achtergrond van de door het kabinet voorgestelde wijzigingen in de Organisatiewet Sociale Verzekering, aldus het VNO.

Het NCOV is blij dat de commissie sociale partners niet eenzijdig de verantwoordelijkheid oplegt voor het uit de hand lopen van de werknemersverzekeringen. De aanbevelingen van de commissie op het gebied van deze verzekeringen zijn zeker nadere bestudering waard, maar de financiële gevolgen voor de kleinere ondernemingen met geringe draagkracht zijn nog onduidelijk, aldus het NCOV. Het KNOV vindt de aanbeveling van de commissie dat de rol van de overheid zich op het gebied van de sociale verzekering dient te beperken tot een minimumniveau, op zichzelf sympathiek. Het gevaar is wel dat het arbeidsvoorwaardenoverleg tussen sociale partners onevenredig zwaar wordt belast en dat verantwoordelijkheden eenzijdig bij werkgevers worden gelegd, aldus het KNOV.

BOSNIË-HERZEGOVINA

BENOEMINGEN

Om tot een betere samenwerking te komen tussen politie, veiligheidstroepen en leger, benoemde de Bosnische Presidentiële Raad op 8 juni (i) Bakir Alispahic tot minister van binnenlandse zaken als opvolger van Jusuf Pusic (die tot speciaal adviseur van de Presidentiële Raad op het gebied van binnenlandse zaken werd benoemd); en (ii) generaal Rasim Delic tot commandant van de generale staf van het opperbevel

van de strijdkrachten van Bosnië-Herzegovina - een nieuwe functie - hoewel generaal Sefer Halilovic hoofd van de generale staf bleef.

(Voorber.pag. 297/2/3 -1993)

JOEGO-SLAVIË

BOSNISCHE SERVIËRS VERWERPEN VANCE-OWEN-PLAN

Op 25-26 april 1993 kwam de zelfuitgeroepen Bosnisch-Servische Assemblée in spoedzitting bijeen in de in het noordoosten van Bosnië gelegen stad Bijeljina. De afgevaardigden stemden met overgrote meerderheid tegen de voorgestelde territoriale regelingen in het vredesplan dat Vance en Owen voor Bosnië hadden opgesteld (zie pag. 310/2 e.v.-'93). De Bosnische Kroaten en moslims hadden wel ingestemd met dit plan (zie pag. 315/2 e.v.-'93). Het besluit van de Assemblée om de Bosnisch-Servische bevolking op 15-16 mei bij referendum te laten beslissen over het vredesplan werd door westerse regeringen afgedaan als een vertragingstactiek.

Op 2 april had de Assemblée al een resolutie verworpen die voorzag in een voonvaardelijke goedkeuring van het Vance-Owen-plan, omdat haar leden van de harde lijn de voorgestelde toewijzing van slechts 43 procent van het grondgebied aan de Serviërs (wier strijdkrachten op dat moment 70 procent van het grondgebied bezet hielden) onaanvaardbaar achtten. Radovan Karadzic, de leider van de Bosnische Serviërs, had het plan uit tactische overwegingen niet onmiddellijk verworpen, maar riep in plaats daarvan op tot directe onderhandelingen tussen de drie strijdende partijen - Bosnische Kroaten, moslims en Serviërs - over de omstreken territoriale kwestie. Dit voorstel was onmiddellijk verworpen door Alija Izetbegovic, de (islamitische) president van Bosnië.

Servië veroordeelt besluit Assemblée

Het op 26 april genomen besluit van de Assemblée van de Bosnische Serviërs werd door de internationale gemeenschap veroordeeld en het was van cruciaal belang dat ook Servië en de Federale Republiek Joego-Slavië (FRJ, te weten Servië en Montenegro) - de beschermers en leveranciers van de Bosnische Serviërs die onmiddellijk getroffen werden door strengere VN-sancties (zie onder) - het besluit verwierpen. Eind april, toen de geïsoleerde positie van de Bosnische Serviërs nog eens werd onderstreept door-

dat Servië besloot het Vance-Owen-plan goed te keuren, toonde Karadzic zich bereid opnieuw onderhandelingen aan te knopen, vooral omdat de Griekse regering had aangeboden op te treden als gastheer voor een conferentie in Athene waaraan zou worden deelgenomen door alle bij het conflict betrokken partijen.

De presidenten van de FRJ, Servië en Montenegro - Dobrica Cosic, Slobodan Milosevic en Momir Bulatovic - hadden Vladislav Jovanovic, de minister van buitenlandse zaken van de FRJ, naar Bijeljina gestuurd om aan te dringen op goedkeuring van het Vance-Owen-plan. Jovanovic had de Assemblée ervan op de hoogte gesteld dat tijdens besprekingen met Lord Owen in de Servische hoofdstad Belgrado op 21 april overeenstemming was bereikt over „veiligheidscorridors" die niet aan elkaar grenzende Bosnisch-Servische provincies met elkaar verbonden, en dat de Verenigde Naties gegarandeerd hadden in de toekomst te demilitariseren Servische gebieden te zullen beschermen. Op 25 april vonden in Belgrado te elfder ure besprekingen plaats waarbij ook Lord Owen en Karadzic aanwezig waren, maar die leverden geen resultaat op; Momcilo Krajisnik, de voorzitter van de Bosnisch-Servische Assemblée, merkte bij die gelegenheid op dat de Bosnische Serviërs „aaneengesloten gebieden en niet een paar corridors" wilden.

Veel waarnemers interpreteerden het besluit van de Bosnische Serviërs als een weloverwogen gok dat het Westen zich voorzichtig in de kwestie zou blijven opstellen en dat er niet direct internationale militaire maatregelen getroffen zouden worden.

NAVO-reactie

Op 27 april vond in Brussel een vergadering van hoge militaire functionarissen van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) plaats. Generaal Colin Powell, de voorzitter van de Amerikaanse chefs van staf, zou bij die gelegenheid verklaard hebben dat de Amerikaanse regering geen militair ingrijpen overwoog zonder specifiek mandaat van de Verenigde Naties. Veldmaarschalk sir Richard Vincent, de voorzitter van de militaire commissie van de NAVO, haalde vernietigend uit naar westerse politici en benadrukte dat ze eerst helder voor ogen moesten hebben wat ze nu precies in Bosnië wilden bereiken alvorens voor militair ingrijpen te kiezen; hij verklaarde dat de vergadering gekenmerkt werd door „grote eensgezindheid".

Op 2 april had de NAVO het op 31 maart door de VS-Veiligheidsraad goedgekeurde vliegverbod boven Bosnië (zie pag. 316/1-'93) bekrachtigd. Bezorgd over de lange-termijngevolgen

van een militaire confrontatie met de Bosnische Serviërs had de NAVO echter strikte richtlijnen uitgevaardigd voor een treffen met Servische gevechtsvliegtuigen: de vliegtuigen die het vliegverbodschonden, zouden eerst moeten worden gewaarschuwd, en pas als ze geen gehoor zouden geven aan de waarschuwing, zouden ze worden beschoten. Servische grondtroepen mochten niet worden aangevallen.

Op 12 april maakten NAVO-gevechtsvliegtuigen uit Frankrijk, Nederland en de Verenigde Staten een begin met het afdwingen van het vliegverbod. Groot-Brittannië en Turkije bevestigden dat ook zij squadrons zouden sturen. (Zie pag. 530/1-'93 voor de op 8 april genomen beslissing van het Duitse Constitutionele Hof die de Duitse strijdkrachten toestond deel te nemen aan militaire operaties om toe te zien op de naleving van het vliegverbod.)

Servische goedkeuring van vredesplan voor Bosnië

Op 28 april 1993 keurde het parlement van de republiek Servië het Vance-Owen-vredesplan voor Bosnië goed, hetgeen aanaf dat de Servische president Slobodan Milosevic zich verzoeningsgezinder opstelde tegenover het Westen. Deze stellingname had echter geleid tot een ernstige breuk binnen de regeringsalliantie van Milosevics Socialistische Partij van Servië (SPS) en de ultra-nationalistische Servische Radicale Partij (SRS) van Vojislav Seselj.

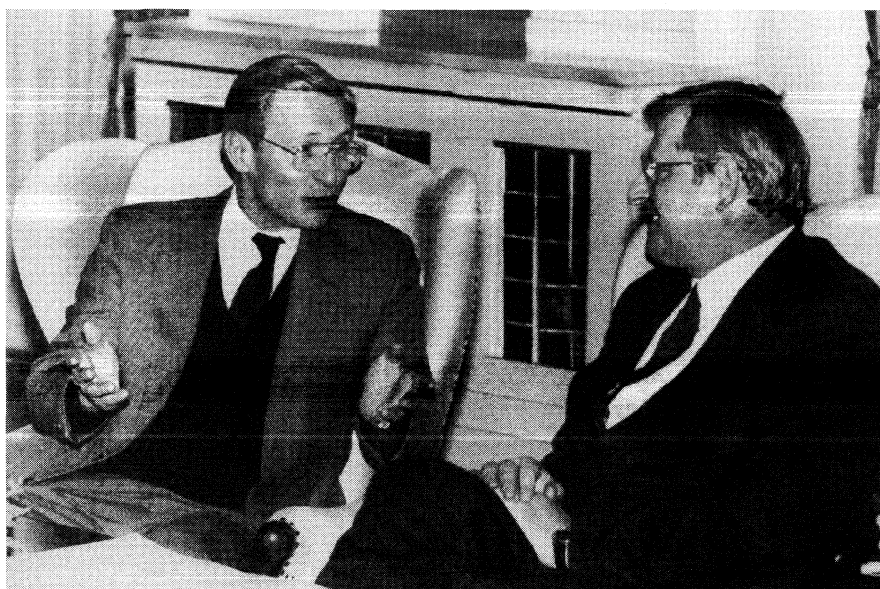
Op 26 april hadden de VN de Federale Republiek Joego-Slavië strengere sancties (zie onder) opgelegd om Milosevic te dwingen de Bosnische Serviërs te laten instemmen met het vredesplan.

Volgens westerse deskundigen had Milosevic zijn standpunt gewijzigd, omdat hij van mening was dat zijn Servische beschermelingen in Bosnië het merendeel van hun doelstellingen verwezenlijkt hadden en dat ze nu hun militaire macht in politieke macht moesten vertalen.

Onenigheid over voorgestelde opheffing van het wapenembargo om Bosnische moslims van wapens te voorzien

In de Verenigde Staten bereikte de regering-Clinton, die er zich van bewust was dat onder de bevolking verzet bestond tegen directe militaire interventie, in april geen consensus over een passende reactie. Er klonken echter steeds meer stemmen (met name in het Congres) om het in september 1991 goedgekeurde wapenembargo van de VN (zie pag. 14/3-'92) op te heffen zodat de Bosnische moslims van wapens voorzien konden worden. Ook zouden geallieerde luchtaanvallen de sancties en de diplomatieke druk moeten versterken.

De Europese regeringen bleven zich in het algemeen verzetten tegen dergelijke stappen (met name omdat er geen Ame-

Reginald Bartholomew (l.), de speciale gezant van de Verenigde Staten voor voormalig Joego-Slavië, praat op 12 april 1993 in Sarajevo met het lid van de Bosnische Presidentiële Raad Mirko Pejanovic.

rikaanse soldaten in Bosnië aanwezig waren in het kader van de aldaar gestationeerde vredeshandhavende troepenmacht van de VN en toonden zich veel eerder voorstander van een verscherping van de sancties (zie onder).

Op 25 april kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de Europese Gemeenschap bijeen in het Deense Middelfart. Zij bereikten een eigen „consensus" en stelden zich op het standpunt dat door een opheffing van het wapenembargo het conflict zou kunnen escaleren en langer zou kunnen gaan duren. Alleen Duitsland, dat zelf in een crisis verkeerde over de inzet van zijn strijdkrachten in het buitenland (zie pag. 530/1-'93), steunde de opheffing van het embargo. (In Groot-Brittannië verdedigde voormalig premier barones Margaret Thatcher hetzelfde standpunt in een op 13 april in tal van kranten gepubliceerde verklaring die de mening van een groeiend aantal Britten - overigens nog steeds een minderheid - zou verwoorden. De Britse regering benadrukte bovendien dat beperkte lucht-aanvallen op Servische aanvoer- en verbindingslijnen achter de hand moesten worden gehouden als de „minst slechte" optie. Lord Owen had dergelijke aanvallen bepleit om de impasse te doorbreken.

Er bleef verwarring bestaan over de gevolgen die het besluit van de in Middelfart bijegekomen EG-ministers zou hebben ten aanzien van een unilaterale belofte die Groot-Brittan-

nië aan Canada had gedaan. Groot-Brittannië had Canada toegezegd militair te zullen ingrijpen als de 130 Canadese soldaten die waren gelegerd in de omsingelde islamitische stad Srebrenica door Servische strijdkrachten zouden worden aangevallen.

Aankondiging van strengere sancties

Op 5 april dreigde de EG, ongeduldig geworden door het voortdurende uitstel van VN-goedkeuring ten aanzien van strengere sancties tegen Servië en de FRJ, eenzijdig strengere maatregelen te treffen, hoewel Groot-Brittannië zich daartegen verzette.

Rusland, dat zijn eigen diplomatieke kanalen met Servië aangreep om de Bosnische Serviërs over te halen het vredesplan te ondertekenen (zie onder), had op 9 april laten weten het niet eens te zijn met een verscherping van het VN-handels embargo. De Verenigde Staten, die de grip hadden voor de binnenlandse politieke problemen van de Russische president Boris Jeltsin, die te kampen had met felle oppositie van pro-Servische conservatieven, speelden een grote rol in het op 19 april door de VN-Veiligheidsraad genomen besluit om de stemming over strengere sancties uit te stellen tot na het Russische referendum van 25 april (voordit referendum zie pag. 467/1 e.v.-'93). Toen de ministers van buitenlandse zaken en financiën van de Groep van Zeven (G-7) geïndustrialiseerde landen op 11-13 april in Tokio bijeenkwamen (voornamelijk om te spreken over hulp aan Rusland, zie pag. 471/2/3 en 519/1 e.v.-'93), werd hun pleidooi voor strengere VN-sancties echter overgenomen door Rusland. Op 17 april werden de nieuwe VN-sancties goedgekeurd met 13 stemmen vóór, geen stemmen tegen en twee onthoudingen (van China en Rusland, dat onder druk van de Verenigde

Staten, Europese landen en niet-gebonden landen ermee akkoord was gegaan zijn veto-recht niet te gebruiken). De sancties zouden op 27 april van kracht worden.

Op 23 april besloten de ministers van buitenlandse zaken van de EG de aangescherpte sancties te effectueren door het aantal EG-waarnemers dat toezicht op de naleving van de sancties moest houden te verdubbelen. Ook de Tsjechische, Bulgaarse en Roerriense regeringen besloten respectievelijk op 25, 26 en 29 april tot strengere sancties.

Op 27 april waarschuwde Jeltsin, wiens positie inmiddels versterkt was door de uitslag van het Russische referendum (zie pag. 468/2 e.v.-'93), de Bosnische Serviërs dat ze niet hoefden te rekenen op Russische bescherming als ze zich zouden blijven verzetten tegen het Vance-Owen-plan.

VN-sancties van kracht

Op 27 april werden de nieuwe VN-sancties van kracht. Deze sancties, een verlengstuk van de maatregelen die al in mei 1992 waren afgekondigd (zie pag. 603/3 e.v.-'93), werden door leiders van de FRJ en Servië een „grootonrecht" en een „enorme vergissing" genoemd.

De nieuwe sancties voorzagen in (i) een bevestiging van bij buitenlandse banken gedeponeerde fondsen van de Joegoslavische regering en van Joegoslavische particulieren; (ii) een verscherping van het verbod op goederenvervoer per schip door Joego-Slavië via de Donau; (iii) een verbod op handeisscheepvaart naar Joegoslavische waterwegen; (iv) een toegangsverbod voor Joegoslavische schepen tot de territoriale wateren van VN-lidstaten; (v) een verbod op het transport van goederen naar Joego-Slavië over land, met uitzondering van medicijnen, voedsel en andere humanitaire producten; (vi) de inbeslagname van Joegoslavische schepen, treinen, vliegtuigen en motorvoertuigen op het grondgebied van VN-lidstaten als zij de sancties schonden; en (vii) een verbod op het verlenen van een groot aantal diensten door VN-lidstaten aan Joego-Slavië, afgezien van die diensten die om humanitaire redenen noodzakelijk waren.

Bovendien kondigde de Amerikaanse regering op 26 april aan dat alle Amerikaanse ondernemingen in de FRJ hun activiteiten zouden opschorten en dat alle Joegoslavische activa in de Verenigde Staten geblokkeerd zouden worden.

Op 5 april hadden de ministers van buitenlandse zaken en defensie van de Westeuropese Unie (WEU) besloten de blokkade van de bevoorrading van de FRJ via de Donau te verscherpen door het aantal patrouillevaartuigen en douanefunctionarissen uit te breiden.

Rusland roept FRJ op de bevoorrading van Bosnische Serviërs te staken. Verklaring van Cosic

Op 27 april riep de Russische minister van buitenlandse zaken, Andrej Kozyrew, de Joegoslavische leiders op de bevoorrading van de Bosnische Serviërs te staken. Hij verklaarde dat het Vance-Omen-plan de enige „realistische" oplossing voor de crisis was.

Witali Tsjoerkin, de speciale Russische afgezant bij de vredesbesprekingen, was één van de buitenlandse politici - onder wie ook de Griekse premier Konstantinos Mitsotakis en VN-functionarissen - die begin april betrokken waren bij diplomatieke initiatieven om Milosevic ervan te overtuigen dat de Bosnische Serviërs het vredesplan moesten ondertekenen. Tsjoerkin zou met Milosevic en FRJ-president Dobrica Cosic een compromisbenadering zijn overeengekomen, waarbij ze de Bosnische Serviërs zouden overhalen in te stemmen met de onomstreden gebiedsdelen van de Vance-Owenkaart voor Bosnië om vervolgens over de onstreden gebiedsdelen te onderhandelen.

Cosic verklaarde op 28 april dat de FRJ geen „radicale maatregelen" zou treffen of haar grenzen met Bosnië zou sluiten om de Bosnische Serviërs te dwingen het vredesplan te ondertekenen. In plaats daarvan riep Cosic op tot een internationale conferentie onder auspiciën van de VN om de Balkan-crisis op te lossen.

Nieuw Servisch offensief

Op 27 april trokken ongeregelde Servische troepen van de door de Serviërs gecontroleerde regio Krajina in Kroatië

naar de Bosnische moslim-enclave rond de in het noordwesten van Bosnië gelegen stad Bihac, waar circa 300.000 moslims een onafgebroken Servisch beleg en bombardementen moesten doorstaan. De Franse VN-troepenmacht in Bihac, die zou zijn uitgebreid tot 1.900 man, had van het VN-opperbevel opdracht gekregen de burgers met militaire middelen te beschermen.

Diezelfde dag zouden Bosnisch-Servische troepen ook de noordoostelijke steden Gorazde en Gradacac en dorpen in de buurt van de stad Rrcko aangevallen hebben. Bovendien zouden zij optrekken naar het noordelijke moslimbolwerk Tuzla, waar sinds kort duizenden vluchtelingen uit de oostelijke moslim-stad Srebrenica verbleven.

Uit tal van berichten bleek dat VN-konvoien gehinderd werden bij hun werkzaamheden. Toen de Serviërs een VN-hulpkonvoi in de buurt van de moslim-stad Zenica beschoten, raakten twee hulpverleners ernstig gewond.

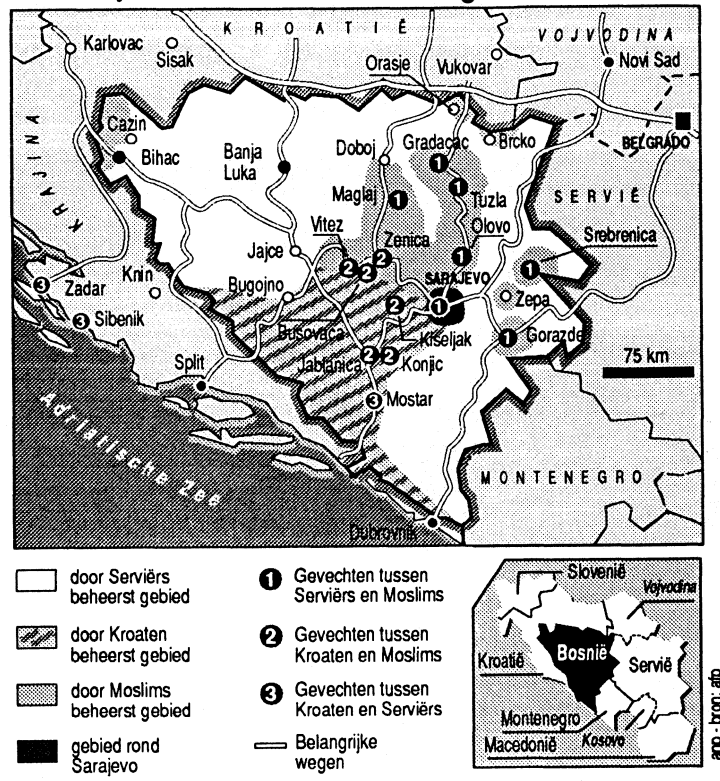
Beleg van Srebrenica

Op 18 april kwam er na een jaar een einde aan het beleg van Srebrenica, één van de drie overgebleven moslim-enclaves in het door Servië gecontroleerde Oost-Bosnië. Dat gebeurde nadat de stad midden in de aandacht van de internationale pers was komen te staan naar aanleiding van lukrake Servische bombardementen (alleen op 12 april vielen daarbij al 56 doden onder de burgerbevolking). Voor de VN vormden deze aanvallen een aanleiding hun sancties te verscherpen.

De Russische onderminister van buitenlandse zaken Witali Tsjoerkin (l.) en de Servische president Slobodan Milosevic voeren op 7 april 1993 in Belgrado overleg over de situatie in Bosnië.

Het strijdtoneel in Bosnië-Herzegovina

Hooggeplaatste VN-functionarissen ontdekten dat Srebrenica dank zij het door bemiddeling van de VN-Protectiemacht in Joego-Slavië (UNPROFOR) overeengekomen staakt-het-vuren van 18 april in de schoot van de Serviërs was geworpen. Krachtens dit wapenstilstandsverdrag kreeg een 150 man sterk Canadees VN-bataljon toegang tot de stad om het merendeel van de overgebleven 30.000 inwoners te evacueren. Daarnaast ontwapenden de VN-soldaten de overgebleven moslim-milities die de stad verdedigden om tegemoet te komen aan een Servisch ultimatum dat op 21 april zou verlopen. VN-helikopters haalden inmiddels de 500 zwaarst gewonden uit Tuzla weg, terwijl ze bovendien Servische commandanten naar de stad moesten vervoeren die toezicht kwamen houden op de vernietiging van de wapens van de moslims.

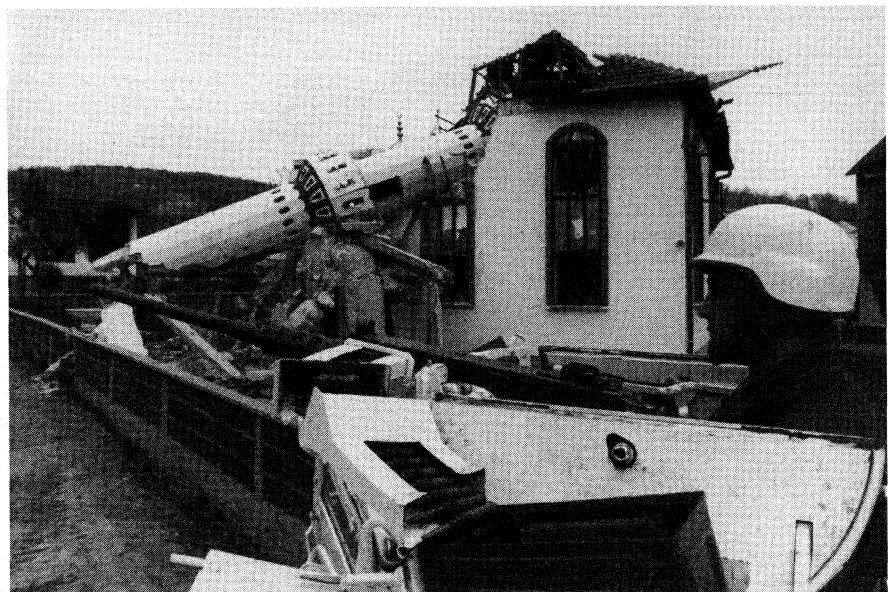
Uit de aankomst van een zes leden tellende onderzoekscommissie van de VN-Veiligheidsraad op 23 april - samengesteld uit vertegenwoordigers van niet-gebonden landen - bleek de aanhoudende zorg over de vredeshandhavenderol van de VN.

Frankrijk dreigt troepen terug te trekken

Op 28 april kondigde de Franse regering aan dat zij overwoog haar 5.000 in het voormalige Joego-Slavië gelegerde soldaten terug te trekken, als de VN niet

meer duidelijkheid zouden scheppen over hun rol en als zij niet hun organisatie op de grond zouden verbeteren.

Eerder die maand had Frankrijk bedreigd ge-

Een Franse „blauwhelm“patrouilleert op 27 april 1993 in het nabij Vitez in centraal Bosnië gelegen moslimdorp Ahinici, waar tijdens gevechten tussen moslims en Kroaten de moskee en de meeste huizen verwoest werden.

neraal Philippe Morillon, de Franse VN-commandant in Bosnië, terug te roepen.

Gevechten tussen Kroaten en moslims

Op 29 april werd een wapenstilstandsverdrag ondertekend door Bosnische Kroaten en moslims, hoewel er nog wel sporadische gevechten bleven plaatsvinden.

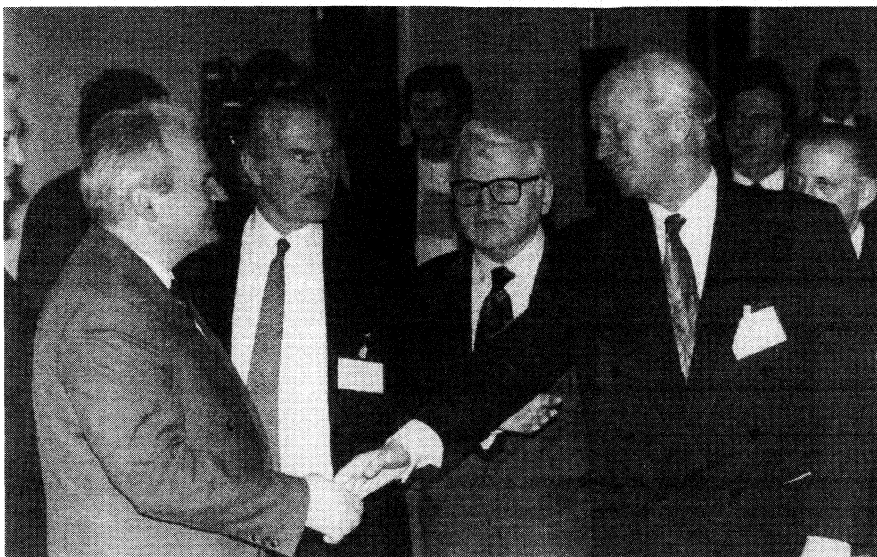
In april hadden er in de regio rond de in Mid-Bosnië gelegen stad Vitez zware gevechten plaatsgevonden, die zich kort daarop verspreidden naar de ten westen van de hoofdstad Sarajevo (dat nog voortdurend werd aangevallen door de Servische strijdkrachten) gelegen steden Jablanica en Kiseljak. Duizenden moslims zouden op de vlucht zijn geslagen voor wat hernieuwde „etnische zuiveringen“ werden genoemd.

Vance krijgt opvolger

Op 2 april bevestigde de Noorse minister van buitenlandse zaken Thorvald Stoltenberg dat de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali, hem gevraagd had de opvolger te worden van de 76-jarige Cgrus Vance, de speciale VN-bemiddelaar in de Balkan-crisis die in mei zou terugtreden. (Zie pag. 541/3 e.v.-'93 voor Stoltenbergs vervanging binnen de Noorse regering.)

Oproep Internationaal Gerechtshof

Op 8 april riep het Internationale Gerechtshof (ICJ) in Den Haag Servië op genocide in Bosnië-Herzegovinate voorkomen. De oproep, die overigens juridisch

De nieuwe VN-bemiddelaar voor Joego-Slavić, Thorvald Stoltenberg (r.) begroet de Servische president Slobodan Milosevic (l.) aan het begin van de conferentie in Athene op 1 mei 1993. Naast hen mede-bemiddelaar Lord Owen (2dev.l.) en president Dobrica Cosic van de FRJ (2dev.r.).

niet bindend was, werd uitgesproken naar aanleiding van de eerste beschuldiging van genocide die bij het ICJ sinds zijn oprichting in 1946 was ingediend.

Bosnisch-Servisch referendum

Op 15-16 mei verwierp een overgrote meerderheid van 96 procent van de Bosnisch-Servische bevolking het Vance-Owen-plan in een referendum. Tegelijkertijd stemden de kiezers voor de oprichting van een eigen staat.

Op 1-3 mei vond in Athene een speciale op initiatief van de Griekse premier Konstantinos Mitsotakis belegde spoedconferentie over het Vance-Owen-plan plaats. Op de laatste dag van die conferentie had Karadzic, vermoedelijk onder stevige druk van de Servische president Slobodan Milosevic, dit plan ondertekend. Later werd echter in het referendum de positie bekrachtigd van de zelfuitgeroepen Bosnisch-Servische Assemblée, die, nadat zij in april al de territoriale bepalingen in het Vance-Owen-plan verworpen had (zieboven), op 3 mei opnieuw tegen de internationale opinie inging door het hele plan te verwerpen. Dat gebeurde ondanks de aanwezigheid van Mitsotakis, president Dobrica Cosic van de FRJ en Milosevic, die allen hadden aangedrongen op goedkeuring van het plan.

Aanhoudende gevechten tussen Bosnische Serviërs en moslim-strijdkrachten

Op 27 mei bleken de dank zij bemiddeling van de VN overeengekomen fragiele wapenstilstandsakkoorden geen stand te houden, toen de artillerie van de Bosnisch-Servische strijdkrachten de moslim-stad Maglaj bestookte. Hierdoor kwamen naar schatting 32.000

moslim-burgers in de val te zitten. Volgens deskundigen maakte deze aanval deel uit van een definitieve Servische „zuiveringsactie” om in Noord-Bosnië een brede strategische corridor te creëren die bolwerken van de Bosnische Serviërs moest verbinden met Servisch grondgebied.

Offensief van Kroatische strijdkrachten

Op 9 mei veroordeelde de Veiligheidsraad van de VN „met klem” een groot-schalig militair offensief dat het Bosnisch-Kroatische Verdedigingsleger (HVO) die dag gelanceerd had in de gebieden rond Mostar, Jablanica en Dreznica. Het HVO zou hierbij steun hebben ontvangen van reguliere eenheden van de Kroatische strijdkrachten.

Het offensief, dat in strijd was met de goedkeuring die de Bosnische Kroaten aan het Vance-Owen-vredesplan gehecht hadden, hield aan ondanks enkele pogingen - waaronder een initiatief van Lord Owen - om een staakt-het-vuren te bewerkstelligen. Volgens waarnemers stond het offensief in het teken van pogingen van de Bosnische Kroaten om door „ethnische zuiveringen” de moslims te verdrijven uit die gebieden waar de Bosnische Kroaten krachtens het Vance-Owen-plan in de meerderheid zouden zijn. De HVO-troepen waren vastbesloten om Mostar tot de hoofdstad van de eenzijdiguitgeroepen staat Herceg-Bosna te maken.

De Kroatische president Tudjman veroordeelde het HVO-offensief niet, maar zou eind mei een „zegetocht” door het gebied gemaakt hebben waarbij hij zou hebben aangedrongen op exclusieve Kroatische beheersing van deze etnisch gemengde regio. Tijdens zijn rondreis

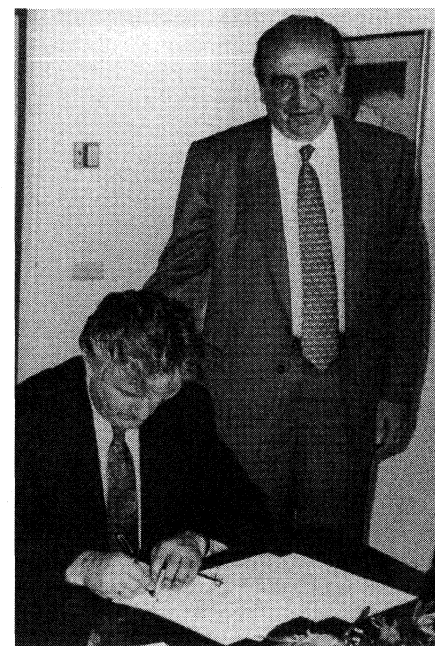
zou hij verklaard hebben dat de Bosnische Kroaten recht hadden op „vereniging” met het „moederland”, een tweevoudig burgerschap en een „soevereine” status. Bovendien zou hij hebben aangedrongen op exclusief Kroatisch gezag in delen van Bosnië-Herzegovina.

Op 28 mei laaide in de door Kroaten bezette maar door moslim-strijdkrachten belegerde Centraalbosnische stad Vitez een heftige strijd op waarbij Britse vredeshandhavende VN-troepen en in de stad achtergebleven moslim-vluchtelingen betrokken raakten.

Pan-Servische Assemblée

Op 14 mei werd in de Servische hoofdstad Belgrado een speciale pan-Servische Assemblée gehouden.

De bijeenkomst was bedoeld als een demonstratie van pan-Servische eenheid door leiders en afgevaardigden van alle door Serviërs gecontroleerde parlementen in de regio, te weten afgevaardigden van de FRJ (Servië en Montenegro) en van de Serviërs in Kroatië en Bosnië. Van de 637 afgevaardigden die verwacht werden, kwamen er echter slechts 371 opdagen. De bijeenkomst werd bij voorbaat geboycot door de Bosnische Serviërs, die bang waren dat Milosevic de vergadering zou aangrijpen om hen het Vance-Owen-vredesplan voor Bosnië in de maag te splitsen. Ook veel Servische leiders uit Kroatië bleven weg, evenals verschillende in de Depos-coalitie verenigde Servische oppositiepartijen. Zij zouden de vergadering geboycot hebben, omdat Milosevic deze wilde gebruiken als platform om het imago van zijn steeds feller bekritiseerde regering te verbeteren. De bijeenkomst zelf, waar opnieuw de bittere onderlinge verdeeldheid tussen de Serviërs

De Griekse premier Konstantinos Mitsotakis kijkt toe terwijl de Bosnisch-Servische leider Radovan Karadzic op 2 mei in Athene zijn handtekening zet onder het Vance-Owen-plan.

EUROPA

bleek, werd gekenmerkt door de eerste openbare confrontatie tussen Milosevic en de haviken onder de Serviërs die werden aangevoerd door Seselj. Bij afwezigheid van de Bosnische Serviërs wist Milosevic de goedkeuring van een resolutie ter ratificatie van het Vance-Owen-plan te bewerkstelligen, maar een aantal afgevaardigden onder leiding van Seselj verliet uit protest de vergadering, omdat de gedelegeerden naar hun mening niet de volmacht bezaten om beslissingen met betrekking tot Bosnië te nemen. Van de 272 afgevaardigden die vóór de resolutie stemden, waren er 174 lid van Milosevic's eigen Socialistische Partij van Servië (SPS).

Aanvankelijk was de strategie van Milosevic erop gericht geueest de Bosnische Serviërs te isoleren door andere Serviërs over te halen in te stemmen met het Vance-Owen-plan om vervolgens het op 15-16 mei terbevestiging van de verwerping van het Vance-Owen-plan gehouden Bosnisch-Servische referendum illegaal te verklaren (zie boven). Zo had Milosevic gehoopt het Westen van de goede trouw van Servië te overtuigen en steun te winnen voor de opheffing van de internationale sancties tegen Joego-Slavië. Tegelijkertijd trachtte hij de Bosnische Serviërs af te schilderen als „antinationalist” en als ondankbare bondgenoten die hun eigen belangen boven die van alle andere Serviërs stelden.

Plan voor veiligheidszones

Op 22 mei werden de ministers van buitenlandse zaken van de Verenigde Staten, Rusland, Groot-Brittannië, Frankrijk en Spanje het tijdens een vergadering in Washington eens over een gezamenlijke strategie om de gevechten in Bosnië te „beperken” en om de VN-„veiligheidszones” voor moslim-burgers die belegerd werden door Servische strijdkrachten te beschermen.

Op 6 mei had de Veiligheidsraad van de VN unaniem resolutie 824 goedgekeurd, waarin Sarajevo en de steden Tuzla, Zepa, Gorazde, Bihac en Srebrenica werden uitgeroepen tot „veiligheidszones”, alle betrokken partijen de opdracht kregen hen te vrijwaren van „gewapendeaanvallen of andere vijandigheden”, en militaire waarnemers van de VN toegang tot de zones zouden krijgen om toezicht te houden op de veiligheid van de moslims. In het gebied werkzame VN-functionarissen waren echter bang dat dergelijke gebieden „getto's” zouden worden waarvan de bewoners ten prooi zouden vallen aan ziekten en fanatisme; naar hun zeggen zouden deze gebieden volledig afhankelijk worden van onzekere VN-voedselhulp, en ingeklemd zitten tussen vijandige Serviërs en Kroaten die een willekeurig toelatingsbeleid konden voeren.

De ministers ontkenden dat met het op 22 mei in Washington overeengekomen akkoord afstand werd gedaan van het vredesplan dat Lord Owen en Cyrus Vance, die gezamenlijk het voorzitterschap bij de onderhandelingen bekleedden, in januari 1993 hadden gelanceerd om een duurzame politieke oplossing voor de Balkan-crisis te vinden (zie pag. 310/2 e.v.-'93) of dat de mogelijkheid van militair ingrijpen om het conflict te beëindigen werd uitgesloten.

De meeste westerse deskundigen waren het er echter over eens dat het controversiële nieuwe plan in feite berustte in de status quo in Bosnië, dat het de territoriale verdeling van Bosnië na 14 maanden burgeroorlog sanctioneerde en dat het zowel Servische als Kroatische nationalisten aanmoedigde te volharden in hun streven naar de verdeling van Bosnië ten koste van de moslim-bevolking. Naar hun zeggen stond de ontwerpers van het plan, dat vele niet relevante clausules bevatten, geen duidelijk doel voor ogen.

Vóór het afsluiten van het akkoord in Washington hadden de Russen medio mei intensief diplomatiek gelobbyd om het Vance-Owen-plan en de „stapsgewijze tenuitvoerbrenging” ervan te redden. Dit Russische initiatief werd door de Verenigde Staten impliciet gesteund. De Amerikaanse minister Warren Christopher van buitenlandse zaken, die begin mei gedurende een aantal bezoeken de situatie met Europese regeringen besprak, wist zijn gesprekspartners niet over te halen hun verzet te laten varen tegen Amerikaanse voorstellen om de Bosnische moslims te bewapenen en luchtaanvallen uit te roeren op posities van de Bosnische Serviërs.

Het akkoord van Washington

Het akkoord bevatte onder meer de volgende bepalingen:

Economische sancties van de VN. Aan de sancties die Servië en Montenegro waren opgelegd zou worden vastgehouden „totdat aan de noodzakelijke voorwaarden”, waaronder de terugtrekking van Bosnisch-Servische strijdkrachten, was voldaan (zie boven).

Hulp bij het afsluiten van de grenzen met Bosnië. Joego-Slavië zou kunnen rekenen op Waarnemers en technische hulp, waaronder verkenningsvluchten, om er zeker van te zijn dat het Joegoslavische aanbod om de grens tussen Servië en Bosnië af te sluiten ook verwekelijkt kon worden en dat de Bosnische Serviërs zich inschikkelijk zouden opstellen bij het internationale vredesoverleg (zie ook onder).

VN-veiligheidszones in Bosnië De „veiligheidszones” zouden worden uitgebreid, waarbij bovendien de mogelijkheid werd opengesteld dat Russische troepen de ter plekke gestationeerde troepen uit Groot-Brittannië, Frankrijk en andere landen zouden komen versterken. De Verenigde Staten toonden zich bereid de VN-strijdkrachten in het geval van een aanval te beschermen.

Vliegverbod. Aan het in maart afgekondigde vliegverbod boven Bosnië (zieboven) zou worden vastgehouden.

Tribunaal voor oorlogsmisdaden. Een dergelijk tribunaal zou zo spoedig mogelijk moeten plaatsvinden.

Duurzaam vredesakkoord Er zou gestreefd worden naar een akkoord op basis van onderhandelings om een op het Vance-Owen-plan gefundeerde duurzame vrede te garanderen

Bosnisch-Kroatische strijdkrachten. Naar aanleiding van bezorgdheid over gevechten tussen Bosnische Kroaten en de strijdkrachten van de Bosnische regering en over „etnische zuiveringen" werd Kroatië te verstaan gegeven dat zijn hulp aan de Bosnisch-Kroatische strijdkrachten die betrokken waren bij deze gevechten zou kunnen resulteren in de afkondiging van sancties tegen Kroatie (zie onder).

Beteugeling van het conflict. Er zou worden gestreefd naar nauwe samenwerking om de omvang van het conflict te beperken. De onderhandelaars in Washington werden het erover eens dat iedereen in de regio moest beseffen dat agressie tegen de **Voormalige** Joegoslavische republiek Macedonië ernstige gevolgen zou hebben. Ook werd besloten het aantal in de formeel autonome - in meerderheid door Albanezen bewoonde - Servische provincie **Kosovo-Metohija** gestationeerde internationale waarnemers uit te breiden, maar een onafhankelijkheidsoverklaring van Kosovo zou niet worden gesteund. Hetzelfde gold voor de door Serviërs bewoonde gebieden in **Kroatië**.

Verdere maatregelen. Het werd niet uitgesloten dat in een later stadium nog nieuwe en strengere maatregelen zouden worden uitgevoerd.

Reacties op plan

De strijdende partijen reageerden voorstelbaar op de in het plan opgenomen voorstellen.

Bosnische moslims. President Alija Izetbegovic verklaarde dat het plan volledig „onaanvaardbaar" was. Hij beschuldigde de internationale gemeenschap ervan zijn land in de steek te laten en Servische agressie te belonen, terwijl de Bosnische moslims tot een verblijf in VN-„reservaten" veroordeeld werden. Hij bezwoer dat de strijdkrachten van de Bosnische moslims zouden blijven vechten om de soevereiniteit van het land te verdedigen. Op 26 mei voerde Thorvald Stoltenberg, de nieuwe VN-bemiddelaar in Bosnië, overleg met Izetbegovic in de door Servië belegerde Bosnische hoofdstad Sarajevo in een poging hem over te halen in te stemmen met het Washington-akkoord. Nadien riep Izetbegovic opnieuw op tot westerse militaire interventie.

De Organisatie van de Islamitische Conferentie (ICO) veroordeelde het plan als een legitimatie van de agressie tegen Bosnische moslims.

Bosnische Serviërs. Radovan Karadzic, de leider van de Bosnische Serviërs, verklaarde dat het plan getuigde van een „meer realistische benadering" van het Westen en dat de voorstellen het Servische verzet tegen het Vance-Owen-plan rechtvaardigden. Het Vance-Owen-plan was naar zijn zeggen nu achterhaald. Hij bezwoer dat de Bosnische Serviërs het grondgebied dat ze op dat moment veroverd hadden, tweederde deel van Bosnië, niet meer zouden afstaan.

Omdat hij wist hoe aarzelend het Westen gereageerd had op de onomwonden renverping van het Vance-Owen-plan - de Bosnische Serviërs hadden dat eerder die maand bij referendum afgekeurd (zie onder) - had Karadzic op 19 mei opgeroepen tot besprekingen met Kroaten en moslims om overeenstemming te bereiken over een nieuwe kaart van een „confederatie" van afzonderlijke staten, „als dat de taak van de internationale gemeenschap vergemakkelijkt en als zij Bosnië-Herzegovina op de een of andere manier wil behouden". Diezelfde dag had de Assemblée van de Bosnische Serviërs in soortgelijke triomfantelijke bewoordingen aangekondigd dat de Bosnisch-Servische strijdkrachten alle militaire operaties zouden staken (zie onder).

Kroatië. Het bureau van de Kroatische president Franjo Tudjman liet weten dat het plan niet „effectief genoeg" was om vrede te brengen. Voorts kondigde hij aan dat de dreiging met sancties tegen Kroatie vanwege hulp aan de Bosnische Kroaten een „excuus" was waarmee de internationale gemeenschap de „schuld afwentelde" voor haar tekortschietende maatregelen (zie onder).

Reactie FRJ op vredesplan voor Bosnië

Het nieuws over het op 22 mei gesloten akkoord over nieuwe internationale voorstellen voor Bosnië-Herzegovina verhardde de stellingname van de Servische regering ten aanzien van het plan. Het leggen van sancties aan de Bosnische Serviërs. Op 25 mei sloot de Servische president Slobodan Milosevic een eventuele stationering van internationale waarnemers - die krachtens het Washington-akkoord toezicht moesten houden op de grenzen van het land - uit.

Westerse regeringen bleven zeer sceptisch over de doeltreffendheid van de sancties die Servië onmiddellijk na de verwerping van het Vance-Owen-plan door de Bosnisch-Servische Assemblée op 3 mei had aangekondigd. Deze sancties waren er klaarblijkelijk op gericht dat Bosnië verstoken zou blijven van alle levensnoodzakelijke goederen met uitzondering van humanitaire hulp. De parlementen van de FRJ en Montenegro steunden dit Servische besluit, dat deel uitmaakte van Milosevics strategie om de Bosnische Serviërs te isoleren in ruil voor een opheffing van de door de VN goedgekeurde handelssancties (zie boven) door het Westen.

Volgens deskundigen maakte de met het Servische besluit gepaard gaande veroordeling van de „luxueuze" levensstijl van sommige Bosnisch-Servische leiders in Belgrado, terwijl de Bosnisch-Servische bevolking een „onbuigzame ideologie van offervaardigheid en ontberingen" werd voorgehouden, deel uit van een weloverwogen lastercampagne.

In Servië begroetten nationalistische haviken de nieuwe internationale voorstellen voor Bosnië als een overwinning voor de Bosnische Serviërs. Vojislav Seselj, de leider van de extreem-nationalistische Servische Radicale Partij -

een partij die zowel binnen de Servische Assemblée als binnen de federale Assemblée een doorslaggevende invloed op het machtsverricht had - noemde het plan de „eerste verstandige openbare verklaring van het Westen".

Op 12 mei had Seselj gedreigd dat er in geval van geallieerde luchtaanvallen op de Bosnische Serviërs FF-22-raketten zouden worden afgeschoten op westerse burgerdoelen.

Internationale reacties

De ministers van defensie van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO), die op 23-26 mei vergaderden in Brussel, „debatteerden" over het plan zonder het goed te keuren. In een poging vast te blijven houden aan de levensvatbaarheid van het Vance-Owen-plan werd benadrukt dat het voorstel met betrekking tot de „veiligheidszones" beschouwd moest worden als een maatregel in het kader van dat plan en niet als een vervangend voorstel.

De Amerikaanse minister Les Aspin van defensie verklaarde dat hij „algemeen ontevredenheid" voor het (nieuwe) plan had bespeurd, omdat het een eerste stap zou kunnen zijn in de richting van een stopzetting van de moordpartijen". België, Nederland, Turkije, Duitsland en Italië uitten ernstige twijfels. In het name van de laatste twee landen, omdat die niet waren geraadpleegd. Zij bekritiseerden de voorgestelde „veiligheidszones" en tekenden daarbij aan dat het plan de Serviërs beloofde en de moslims strafte.

Groot-Brittannië, Nederland en Turkije boden aan het aantal gevechtsvliegtuigen dat ze beschikbaar hadden gesteld uit te breiden, maar er werd geen overeenstemming bereikt over de omstandigheden waaronder deze vliegtuigen konden worden ingezet. Groot-Brittannië en Frankrijk wilden dat luchtaanvallen beperkt zouden blijven tot de verdediging van VN-troepen, maar andere Europese NAVO-landen waren van mening dat ze ook moesten worden gebruikt om in de „veiligheidszones" ingesloten burgers te verdedigen. Omdat de belangrijkste NAVO-lidstaten zich terughoudend opstelden ten aanzien van het beschikbaar stellen van grondtroepen, werd er geen consensus bereikt over de vraag wat de „veiligheidszones" nu eigenlijk inhielden. Ook werd er geen oplossing gevonden voor de vraag hoe de bevoorrading van de naar schatting 40.000 VN-soldaten die de „veiligheidszones" zouden moeten beschermen, gestalte zou moeten krijgen. Evenmin werd duidelijk hoe deze troepen zich zouden moeten opstellen als ze zouden worden aangevallen door de Serviërs.

Er bleef vooral onduidelijkheid bestaan over de aard en omvang van toekomstige Amerikaanse betrokkenheid bij het conflict.

Aspin herhaalde dat de regering-Clinton geen Amerikaanse grondtroepen in Bosnië wilde inzetten. Macedonië was het enige gebied in

het voormalige Joego-Slavië waar de Verenigde Staten eventueel hun vredeshandhavende troepen wilden stationeren, naar verluidt om de uitbreiding van de crisis in zuidelijke richting „tegen te gaan“.

VN-goedkeuring

Op 26 mei maakte de VN-Veiligheidsraad een begin met het goedkeuren van de resoluties die de uitvoering van het plan mogelijk maakten. De afgevaardigden keurden resolutie 827 unaniem goed en besloten daarmee een in Den Haag te vestigen internationaal tribunaal op te richten dat zich zou moeten uitspreken over oorlogsmisdaden, waaronder „etnische zuiveringen“, moorden, verkrachtingen en martelingen in het voormalige Joego-Slavië.

Karadzic liet onmiddellijk weten dat hij zou weigeren mee te werken aan een dergelijk tribunaal en dat hij geen mensen zou uitleveren voor berechting. Hij beweerde dat dit tribunaal „probeerde partij te kiezen en één partij schuldig te verklaren“.

Begin juni werden verdere VN-resoluties verwacht in verband met de uitvoering van het Washington-akkoord.

Voorstel tot driedeling

Terwijl de gevechten in juni zonder duidelijke resultaten aanhielden, ondanks een staakt-het-vuren waarover op 15 juni overeenstemming was bereikt, werd in Genève een voorlopig akkoord gesloten over de driedeling van Bosnië-Herzegovina in islamitische, Servische en Kroatische gebieden. Hierdoor werd de uitvoering van het Vance-Owen-vredesplan, dat voorzag in de oprichting

VN-bemiddelaars Lord Owen (l.) en Thorvald Stoltenberg (m.) werden op 3 juni 1993 op het vliegveld van Sarajevo begroet door de bevelhebber van de VN-troepen in Bosnië, generaal Philippe Morillon (r.). De twee bemiddelaars waren op weg naar Pale voor gesprekken met Bosnisch-Servische leiders over de situatie in de oost-Bosnische stad Gorazde.

van tien autonome provincies (waarvan negen met een duidelijke etnische meerderheid: zie pag. 310/2 e.v.-'93), feitelijk onmogelijk. Dit plangenoot tot dan toe de steun van de door moslims geleide Bosnische regering en de Bosnische Kroaten, maar niet van de Bosnische Serviërs (zieboven).

UNPROFOR krijgt grotere volmachten

Op 4 juni keurde de VN-Veiligheidsraad met 13 tegen nul stemmen en twee onthoudingen (Pakistan en Venezuela)

resolutie 836 goed. Deze resolutie stelde de VN-Protectiemacht in Joego-Slavië (UNPROFOR) in staat geweld, waaronder luchtaanvallen, te gebruiken als de zes „tijdelijke“ veiligheidszones die een maand eerder in het kader van een gezamenlijk actieprogramma in het leven waren geroepen (zie boven), zouden worden aangevallen, of als humanitaire konvoien in hun activiteiten gehinderd zouden worden.

Op 7 juni werd bekendgemaakt dat de Bosnische regering ermee had ingestemd op basis van resolutie 836 met UNPROFOR samen te werken, maar wel eiste dat (i) de omvang van de zes veiligheidszones werd uitgebreid; (ii) corridors werden ingesteld die deze zones met elkaar verbonden; en (iii) de Servische artillerie die zich er omheen bevond, zich zou terugtrekken.

Na een oproep van Lord Owen, de medevoorzitter van de vredesonderhandelingen over het voormalige Joego-Slavië, bereikten de ministers van buitenlandse zaken van de twaalf lidstaten van de Europese Gemeenschap op 8 juni in Luxemburg een principeakkoord over een uitbreiding van de bevoegdheden van grondtroepen om de zes veiligheidszones te beschermen.

De volgende dag voegde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher zich bij zijn EG-collega's. Deze herhaalde dat zijn regering de oplossing van Vance en Owen alleen zou aanvaarden als alle drie bij het conflict betrokken partijen daarmee zouden instemmen en dat pas grondtroepen zouden worden gestuurd als er een levensvatbaar akkoord was gesloten (zie pag. 313/3-'93).

De Spaanse generaal Delimiro Prado werd op 8 juni 1993 benoemd tot verbindingsofficier van de VN-Protectiemacht in voormalig Joego-Slavië.

De bevelhebber van de VN-Protectie-inacht in voormalig Joego-Slavië, generaal Lars-Eric Wahlgren spreekt op 12 april 1993 in Sarajevo met verslaggevers. Achter hem generaal Philippe Morillon, de bevelhebber van de VN-macht in Bosnië.

Op 10 juni kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) in Athene bijeen. Zij boden gevechtsvliegtuigen aan die UNPROFOR zouden kunnen verdedigen „bij de uitvoering van zijn mandaat“. Het was echter niet geheel duidelijk of dit aanbod alleen betrekking had op de zes veiligheidszones in Bosnië. (Voor het Amerikaanse aanbod n— grondtroepen te sturen ter versterking van de VN-vredesmacht in Macedonië, zie onder MACEDONIE.)

Op 18 juni keurden de leden van de VN-Veiligheidsraad unaniem de voorstellen goed die de VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali hen op 14 juni had voorgelegd. Deze voorstellen voorzagen in de inzet van nog eens 7.600 soldaten om de tenuitvoerbrenging van de relevante resoluties van de Veiligheidsraad te garanderen, waarbij de bewaking van de grens tussen Bosnië en Joego-Slavië prioriteit kreeg. Daarnaast keurde de Veiligheidsraad op 22 juni unaniem resolutie 844 goed, die voorzag in een versterking van de in de veiligheidszones aanwezige UNPROFOR-troepen.

Op 30 juni keurde de Veiligheidsraad unaniem resolutie 847 goed. Krachtens deze resolutie werd het UNPROFOR-mandaat met nog eens drie maanden verlengd tot 30 september. Tegelijkertijd werd, in afwachting van een rapport dat de secretaris-generaal van de VN binnen één maand zou opstellen en rekening houdend met de stellingname van de Kroatische regering, besloten het UNPROFOR-mandaat voor Kroatië te heroverwegen.

Op 1 juli werd de Zweedse luitenant-generaal Lars-Eric Wahlgren, sinds 3 maart commandant van de UNPROFOR-strijdkrachten, opgevolgd door generaal Jean Cot, opperbevelhebber van het Eerste Franse Leger en militair gouverneur van Straatsburg.

Zittingen in het kader van de conferentie in Genève

In de week die voorafging aan de zitting die op 16 juni plaatsvond in het kader van de conferentie van Genève, werd in Bosnië en elders druk overleg gepleegd

Lord Owen en Thorvald Stoltenberg, die gezamenlijk het voorzitterschap bij de vredesconferentie bekleedden, roerden van 9-11 juni besprekingen met de Seroische president Slobodan Milosevic, de Albanese president Sali Berisha en president Momir Bulatovic van Montenegro. Van 11-12 juni voerden zij besprekingen met de Kroatische president Franjo Tudjman en met Mate Boban, de leider van de Bosnische Kroaten (president van de Kroatische gemeenschap Herzeg-Bosna). Op 13 juni voerden zij in Genève besprekingen met de Bosnische nresident Alija Izetbegovic.

De zitting van de Geneefse conferentie die op 16 juni onder gezamenlijk voorzitterschap van Owen en Stoltenberg gehouden werd, werd bijgewoond door de presidenten Izetbegovic, Milosevic, Tudjman en Bulatovic en door de leider van de Bosnische Serviërs Radovan Karadzic. Na afloop kondigden de Servische en Kroatische presidenten een akkoord aan over de stichting van een nieuw Bosnië dat zou bestaan uit drie

staten op etnische grondslag met een federale of confederale grondwet. Izetbegovic, die Genève diezelfde dag verliet gezien de steeds ernstiger wordende situatie in Gorazde (zie oncler), verwierp dit plan later ten stelligste, terwijl Karadzic het hartelijk verwelkomde,

Als de nieuwe voorstellen, die het op tien provincies gebaseerde Vance-Owen-plan achterhaalden, zouden worden uitgevoerd, zouden de „etnische zuiveringen“ de facto worden voortgezet in de vorm van massale volksverhuizingen die zouden resulteren in drie afzonderlijke en in etnisch opzicht grotendeels homogene staten. Kroatië bood de Bosnische moslims (wier grondgebied beperkt zou worden tot het noorden van Centraal-Bosnië en de noordwestelijke enclave Bihac) een uitweg naar de Adriatische Zee via het tussen Dubrovnik en Split gelegen Ploče.

Op 20 juni voerden Karadzic en Boban (de respectieve leiders van de Bosnische Serviërs en de Bosnische Kroaten) in Montenegro besprekingen over de uitvoering van het ontwerpakkoord.

Na overleg op 20 juni in Kopenhagen tussen Lord Owen en de ministers van buitenlandse zaken van de EG, vaardigde de in de Deense hoofdstad bijeengekomen Europese Raad na een vergadering op 21-22 juni een verklaring over Bosnië uit in het licht van de nieuwe situatie. Izetbegovic was op de eerste dag van de vergadering in Kopenhagen aanwezig.

In de verklaring werd (i) het volste vertrouwen van de Europese Raad in Owen en Stoltenberg uitgesproken; (ii) gesteld dat de Raad niet instemde met een door Serviërs en Kroaten gedicteerde oplossing van het territoriale geschil

De nieuwe bevelhebber van de VN-Protectiemacht in voormalig Joego-Slavië, de Franse generaal Jean Cot (r.), zet zijn blauwe baret op terwijl hij samen met UNPROFOR-woordvoerder Shannon Boyd naar de persconferentie loopt op het vliegveld van Zagreb op 1 juli 1993.

ten koste van de Bosnische moslims: (iii) herhaald dat de Raad ervan overtuigd was dat een door onderhandelingen bereikte oplossing gebaseerd moest zijn op de principes van de Conferentie van Londen over het voormalige Joegoslavië (zie pag. 13/1 e.v. '93) die ook in het Vance-Owen-vredesplan terug te vinden waren; (iv) het pleidooi van de Bosnische regering voor een onmiddellijk staakt-het-vuren overgenomen; (v) een onverwijld tenuitvoerbrenging van de resoluties van de Veiligheidsraad van de VN over veiligheidszones bepleit; en (vi) positief geëigend op het verzoek van de secretaris-generaal van de VN om troepen en geld te zenden. Het verzoek van Izetbegovic om Bosnië uit te zonderen van het krachtens resolutie 713 (1991) aan het voormalige Joegoslavië opgelegde wapenembargo van de VN (zie pag. 14/3-'92 en onder) werd echter afgewezen.

Onmiddellijk na zijn bezoek aan Kopenhagen woonde Izetbegovic op 21-22 juni in de Kroatische hoofdstad Zagreb beraadslagingen van de negen leden tellende collectieve Bosnische Presidentiële Raad bij. Daar zou hij in een heftig bek itiseerd zijn door Fikret Abdic, een moslim die vooral steun genoot in de regio Bihac. De kritiek van Abdic spitste zich toe op Izetbegovics vermeende overheersende invloed binnen het Bosnische presidium en zijn onbuigzame stellingnamen aanzien van de nieuwe omstandigheden. De Presidentiële Raad besloot een delegatie af te vaardigen naar toekomstige zittingen van de conferentie van Genève, maar dat deze delegatie geleid zou moeten worden door Franjo Boras (een etnische Kroaat). Voorts besloot de Raad dat Izetbegovic en vice-president Ejup Ganic geen deel zouden mogen uitmaken van de delegatie.

Tijdens de zitting van de conferentie van Genève op 23 juni dienden Milosevic en Tudjman voorstellen over de driedeling van Bosnië in, hoewel er in dit stadium nog geen officiële territoriale details bekend waren gemaakt. Deze voorstellen werden gesteund door Karadzic (die herhaalde dat als de moslims niet zouden instemmen met het nieuwe plan, zij geconfronteerd zouden worden met een rechtstreekse tweedeling van Bosnië tussen Serviërs en Kroaten) en eveneens door Boban.

Op 28-29 juni dienden vertegenwoordigers van de Bosnische Serviërs en de Bosnische Kroaten in Genève voorstellen in over overgangsregelingen, terwijl op 29 juni tijdens een vergadering van de voltallige Bosnische Presidentiële Raad in Sarajevo besloten werd dat drie leden van de Raad, onder wie Ganic, grondwetsontwerpvoorstellen voor Bosnië zouden opstellen.

In de loop van juni bracht Izetbegovic bezoeken aan een groot aantal Europese hoofdsteden, waaronder Parijs, Londen, Wenen (waarde Wereldconferentie over de Mensenrechten van de VN werd gehouden), Madrid, Ankara en Kopenhagen.

Mislukte Amerikaanse poging om wapenembargo tegen Bosnië op te heffen

Op 29 juni verwierp de VN-Veiligheidsraad een ontwerp-resolutie die Bosnië

wilde uitzonderen van het wapenembargo van de VN (zie ook boven).

Hoewel zes landen voor de ontwerp-resolutie stemden (Kaapverdië, Djibouti, Waiokko, Pakistan, de Verenigde Staten en Venezuela) en de andere negen leden zich onthielden van stemming kwam zij drie stemmen tekort om goedgekeurd te kunnen worden.

Boutros Boutros Ghali had zich uitgesproken tegen een dergelijke gedeeltelijke opheffing van het wapenembargo, omdat daardoor naar alle waarschijnlijkheid de vredeshandhaving en humanitaire VN-operaties op het spel zouden komen te staan. De Bosnische delegatie had zich uitdrukkelijk vóór de ontwerp-resolutie uitgesproken, terwijl zij ook fervent gesteund werd door de Verenigde Staten (de commissie voor buitenlandse zaken van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden had op 8 juni de gedeeltelijke opheffing van het wapenembargo goedgekeurd). Tijdens de EG-topontmoeting in Kopenhagen was een dergelijke maatregel echter verworpen.

Verloop van de gevechten

In juni bleven er heftige gerechten woeden, die vooral gecentreerd waren rond de stad Gorazde, de „veiligheidszone“ ten zuidoosten van Sarajevo die belegd werd door Servische strijdkrachten, de Centraalbosnische stad Travnik en de Zuidbosnische stad Mostar. Eind juni was de strijd om Gorazde nog steeds niet beslist.

Ondanks een staakt-het-vuren waarover op 5 juni overeenstemming zou zijn bereikt tussen het Bosnische leger en het Verdedigingsleger van de Bosnische Kroaten (HVO) in het gebied rond Travnik, zouden Kroatische soldaten en burgers op 7-8 juni op de vlucht zijn geslagen naar door de Serviërs gecontroleerde gebieden, nadat zij zware verliezen hadden geleden tijdens een offensief van de islamitische strijdkrachten. Op 15 juni ondertekenden islamitische, Kroatische en Servische legerleiders een algemeen akkoord dat op 18 juni van kracht zou moeten worden, maar niettemin bleven de gevechten aan de meeste fronten doorgaan. Op 26 juni lanceerden Servische en Kroatische strijdkrachten een gezamenlijke aanval op een aantal steden in Centraal-Bosnië, waar de islamitische strijdkrachten vooral in Maglaj, Konjic, Zepce en Zavidovici ernstig in de verdrinking kwamen.

Bij twee incidenten vielen onder de islamitische burgerbevolking talrijke slachtoffers. Op 1 juni vielen bij een mortieraanval op een voetbalstadion in Sarajevo elf doden en talrijke gewonden. Het leger van de Bosnische Serviërs ontkende verantwoordelijk te zijn voor het afvuren van de twee granaten en hield vol dat die waren afgevuurd door de islamitische strijdkrachten. Bij een tweede incident op 13 juni zouden bij een artillerieaanval op een ziekenhuis in Gorazde circa 50 Bosnische moslimpatiënten en leden van het verplegend personeel zijn omgekomen.

Eind mei en in de loop van juni werd een aantal leden van de VN-strijdkrachten

in Bosnië gedood. Ook sneuvelden er medewerkers van hulporganisaties en journalisten. Aangezien de gevechten tussen de verschillende bij het conflict betrokken partijen nogal chaotisch waren, was het in de meeste gevallen moeilijk de verantwoording delijken aan te wijzen.

Tot de gesneuvelden behoorden: (i) op 27 mei drie Italiaanse hulpverleners wier konvooi ongeveer 50 kilometer ten westen van Sarajevo in een hinderlaag werd gelokt; (ii) op 1 juni twee Deense bestuurders van vrachtwagens van een VN-konvooi dat in de buurt van Maglaj beschoten werd; (iii) op 2 juni een Belgische cameraman tussen Mostar en Jablanica; (iv) op 9 juni een Iraanse diplomaat en een Iraanse hulpverlener nabij Zenica; (v) op 11 juni een Spaanse legerofficier in de buurt van Mostar; (vi) op 12 juni vier Soedanese hulpverleners; (vii) op 18 juni in Visoko (nabij Sarajevo) een Canadees UNPROFOR-lid; en (viii) op 27 juni een Turkse verslaggever in Sarajevo. Bovendien werd op 2 juni op de Adriatische Zee een Italiaanse visser gedood, toen zijn schip beschoten werd door een Joegoslavisch patrouillevaartuig.

Op 11 juni vonden in de buurt van Novi Travnik twee Kroaten van de HVO-strijdkrachten de dood, toen zij bij een aanval op een hulpkonvooi dat op weg was naar de moslim-stad Tuzla werden neergeschoten door Britse soldaten die het konvooi escorteerden; het was de eerste keer dat er melding werd gemaakt van een actie van UNPROFOR-soldaten waarbij doden vielen.

BESPREKINGEN IN GENÈVE TUSSEN KROATIË EN RSK. WAPENSTILSTANDS-AKKOORD

In april werden in Genève de langlopende besprekingen onder auspiciën van de VN, waaraan werd deelgenomen door vertegenwoordigers van Kroatië en de eenzijdig uitgeroepen „Servische Republiek Krajina“ (RSK, de voornamelijk door Serviërs bevolkte enclave in Kroatië), hervat nadat ze in maart waren afgebroken (zie pag. 312/3 e.v. - 1993); op 4 mei kwam er opnieuw een einde aan het overleg.

Kroatië, dat melding maakte van aanhoudende aanvallen van Servische strijdkrachten op steden in Dalmatië, trok zich „tot nader bericht“ terug. T'00rdat de Kroatische delegatie opstapte, zou de Kroatische minister van defensie Gojko Susak echter hebben ingestemd met een sleutelvoorraad van de RSK voor een staakt-het-vuren. Krachtens deze voorwaarde zouden de Kroatische strijdkrachten zich terugtrekken tot op 10 kilometer van een scheidslijn tussen Kroatië en de RSK (hetgeen neerkwam op 30 procent van Kroatisch grondgebied dat bezet werd door Servische strijdkrachten), terwijl de VN-Protectiemacht (UNPROFOR) toezicht zou houden op deze scheidslijn.

Op 18 mei begon op initiatief van de VN een gespreksronde in het circa 100 kilometer ten zuiden van Zagreb op door Serviërs beheerst grondgebied gelegen Topusko. Op 20 mei tekenden vertegenwoordigers van de Kroatische regering en de RSK-regering daar een onvoorwaardelijke wapenstilstandsovereenkomst. Het betrof hier de eerste ontmoeting tussen beide partijen op dat niveau sedert de ernstige escalatie van het conflict in januari 1993 (zie pag 311/3 e v-'93).

Tot aan de vooravond van het staakt-het-VU-eren maakten radiostations van beide partijen melding van hevige wederzijdse artilleriebeschietingen en bombardementen, en van schermutselingen van infanteristen. Deze ongeregeldeheden vonden plaats in een groot gebied dat zich uitstrekte van de naaste omgeving van de aan de zuidkust gelegen steden Zadar en Sibenik tot aan de bijna 160 kilometer noordelijker gelegen stad Karlovac, die zich op slechts 50 kilometer van de Kroatische hoofdstad Zagreb bevond.

De ontmoeting in Topusko kwam tot stand na bemiddeling van Witalli Tsjoerkin, de speciale Russische afgezant bij de vredesbesprekingen over Joego-Slavië, en Leonid Kerestetzkijs, de Russische ambassadeur in Kroatië. Daartoe was in de eerste helft van mei druk diplomatiek overleg gevoerd tussen Zagreb en de RSK-„hoofdstad“ Knin. VN-voordvoerders verklaarden dat de ontmoeting bedoeld was om een platform te scheppen voor verdere besprekingen, met name over dringende praktische kwesties als het herstel van de elektriciteitsvoorziening in dorpen en steden.

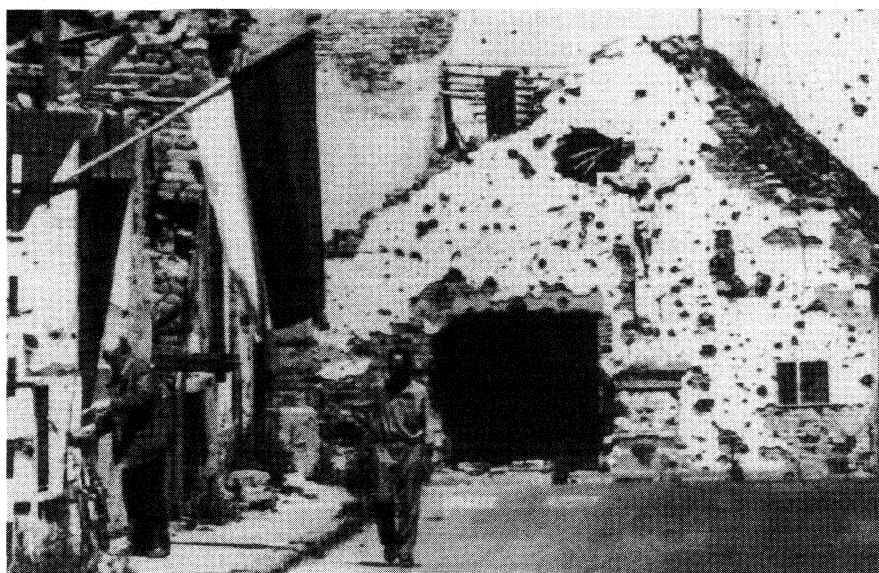
De onbuigzame RSK-„president“ Goran Hadzic zou op 19 mei in het openbaar hebben toegegeven dat Kroatie het recht had de weg- en spoorwegverbindingen tussen de Zuidoost-Dalmatische havens en Zagreb te heropenen. Deze verbindingen waren geblokkeerd door irreguliere Servische troepen, nadat de gevechten in Kroatie in augustus 1990 waren uitgebroken.

Bericht over geheime besprekingen met Servië

Op 21 mei werd bekendgemaakt dat Josip Manolic, de voorzitter van de Eerste Kamer van de Kroatische Assemblée en een van de naaste medewerkers van president Franjo Tudjman, was teruggekeerd van geheime besprekingen met Servië die erop gericht waren de bilaterale betrekkingen te herstellen.

Manolic zou voornamelijk gesproken hebben over erkenning van Kroatie door Servië in ruil voor het verlenen van „autonomie“ aan de RSK.

Volgens in mei uitgevaardigde RSK-verklaringen zou Kroatië zich echter systematisch militair versterken, hetgeen erop kon wijzen dat Kroatie een militaire oplossing van de kwestie Krajina niet had uitgesloten. Kroatie had altijd op het standpunt gestaan dat alle

Twee Serviërs gaan op 19 juni 1993 in Vukovar hun stem uitbrengen in het referendum over de vereniging van de „Servische Republiek Krajina“ met Bosnische Serviërs.

door rebellen beheerste gebieden volledig zouden moeten worden heringelijfd; de RSK vertolkte inmiddels het standpunt dat de normalisering van de betrekkingen tussen Servië en Kroatië afhankelijk zou moeten zijn van erkenning door Kroatie van Krajina als een afzonderlijke staat.

Referendum in Krajina

Op 19-20 juni werd in de RSK een referendum gehouden over de vereniging van een soevereine RSK met de aangrenzende „Servische Republiek van Bosnië-Herzegovina“ en met „andere Servische gebieden“ die dat wensten, en over de oprichting van een verenigde Servische staat. (Zie boven voor het referendum dat in mei onder de Bosnische Serviërs werd gehouden over de oprichting van een eigen staat die betrekkingen met andere staten kon aanknopen.)

Het besluit om een dergelijk referendum te houden was genomen tijdens een zitting van de RSK-Assemblée op 5 juni in Petrinja. Op 16 juni had het Kroatische Constitutionele Hof het referendum bij voorbaat venvorpen, omdat het onrechtmatig zou zijn.

Op 23 juni werd officieel bekendgemaakt dat bij een opkomst van 95 procent van de geregistreerde kiezers 297.425 zich vóór vereniging hadden uitgesproken en 2.341 tegen, terwijl 1.826 stembiljetten ongeldig waren. De door in Joego-Slavië of elders in het buitenland woonachtige RSK-staatsburgers uitgebrachte stemmen werden op dat moment nog geteld, maar zouden volgens een officiële verklaring in ovenveldigende meerderheid vóór vereniging hebben gestemd. Hoewel de RSK aanvankelijk een voorstel tot vereniging had gelaanceerd, werden de stappen hiertoe op 28 juni opgeschort om nader overleg te plegen.

Hervatting besprekingen tussen Kroatië en RSK

Op 22 juni begonnen in Genève besprekingen tussen vertegenwoordigers van Kroatië en de RSK. De Kroatische delegatie werd geleid door Slavko Degoricija en Zvonko Lerotic, de RSK-delegatie door „minister van buitenlandse zaken“ Slobodan Jarcevic. De twee voorzitters van de conferentie over het voormalige Joego-Slavië, Lord Owen en Thorvald Stoltenberg, speelden hierbij een bemiddelende rol.

Aanhoudende gevechten

Vanaf 9 juni laaiden de gevechten tussen de Kroatische en de RSK-Servische strijdkrachten met name in het zuiden op. Op 14-15 juni werden de aan de Dalmatische kust gelegen steden Biograd en Zadar zwaar door Serviërs gebombardeerd.

FEDERALE REPUBLIEK JOEGO-SLAVIE. DEVALUATIE DINAR. LILIC NIEUWE PRESIDENT. BEGROTING VOOR 1993 GOEDGEKEURD

Op 9 april zag de regering zich gedwongen de dinar drastisch te devalueren om de feitelijke waarde van de munt, zoals weergegeven in de zwarte-marktkoers, dichter te benaderen. Op 30 april was de wisselkoers \$ 1 = 61.211 nieuwe dinar, terwijl die op 8 april \$ 1 = 751.23 nieuwe dinar bedroeg.

De onstuitbare hyperinflatie, die in 1992 20.000 procent op jaarbasis bedroeg, werd in

EUROPA

maart met een inflatie van 225 procent op maandelijkse basis voortgezet

Gevolgen van VN-sancties

In mei bleken de door de Verenigde Naties aan Joego-Slavië opgelegde sancties (zie boven) duidelijk effect te hebben, hoewel er nog steeds mazen bleven bestaan in de douanecontroles op de Donau en er bericht werd dat Russische banken nog steeds Joegoslavisch kapitaal in ontvangst namen om het „wit te wassen”

Op 19 mei begon in Servië een algemene staking waartoe was opgeroepen door de vakbondsorganisatie Nezavisnost. De stakers eisten loonsverhogingen, omdat de prijzen van basisprodukten in snel tempo stegen. In Belgrado was er onder meer gebrek aan brandstof, waardoor het openbaar vervoer vanaf 4 mei grotendeels verlamd werd, omdat een groot deel van de nog resterende brandstof naar nabijgelegen landbouwgebieden werd getransporteerd om de zaaimachines te laten draaien teneinde de stadsbevolking in leven te houden.

Uit de cijfers eind mei bleek dat de import in vergelijking met een jaar daarvoor met 54 procent gedaald was. De produktie was over die periode gedaald met 42 procent, de export met 74 procent en de prijzen waren met 4.400 procent gestegen. Begin mei had de federale president Dobrica Cosic verklaard dat het land daarnaast te lijden had onder een „uittocht van het intellect”, omdat afgestudeerden en vaklui massaal naar het Westen bleven uitwijken.

President Cosic ontslagen

Op 1 juni 1993 keurden de twee kamers van de Federale Assemblée moties goed

die het ontslag ten gevolg hadden van Dobrica Cosic, sinds juni 1992 (zie pag. 606/1-'92) president van de Federale Republiek Joego-Slavië (FRJ). Velen waren van mening dat deze maatregel was getroffen om de macht van de Servische president Slobodan Milosevic te consolideren.

Het debat was met steun van Milosevics Socialistische Partij van Servië (SPS) geopend door de ultra-nationalistische Servische Radicale Partij (SRS, geleid door Vojislav Seselj). In de Kamer van Burgers was de stemmenverdeling 75 tegen 34 met tien ongeldige stemmen en in de Kamer van de Republieken 22 tegen tien met vier blanco stemmen.

Cosic was naar het oordeel van de parlementariërs zijn constitutionele bevoegdheden te buiten gegaan door de benoeming van een premier (zie pag. 317/2/3-'93) en van federale rechters uit te stellen. Voorts venveet men hem dat hij een buitenlands beleid had gevoerd (vooralin verband met de betrekkingen met Kroatië) zonder het parlement te raadplegen. De stemming volgde op een ontmoeting op 27 mei tussen Cosic en legerleiders over de constitutionele toekomst van het land

De voorzitter van de Kamer van Republieken, Milos Radulovic, nam voorlopig de presidentiële taken waar. Dat deed hij tot 25 juni, de dag waarop Zoran Lilic gekozen werd tot en beëdigd werd als president van de Federale Assemblée.

Lilic, sinds januari 1993 voorzitter van de Servische Assemblée, werd voorgedragen door de SPS en gesteund door de SRS en de Democratische Partij van Socialisten van Montenegro (op 30 juni maakte de SPS bekend dat zij samen

zou gaan met laatstgenoemde partij). Lilic versloeg drie andere kandidaten. In de Kamer van Burgers bracht hij 92 stemmen op zijn naam, terwijl elf parlementariërs tegen hem stemden en vijf een ongeldige stem uitbrachten. In de Kamer van de Republieken steunden 34 van de 37 aanwezige parlementariërs zijn kandidatuur en kreeg hij geen enkele stem tegen

Lilic werd als voorzitter van de Servische Assemblée opgevolgd door Zoran Arandjelovic, tot dan toe een Servische vice-premier, die op 29 juni met 197 tegen vijf stemmen en 37 onthoudingen gekozen werd.

Eerder, op 18 juni in alle vroegte, had de Servische Assemblée met 159 tegen 41 stemmen een motie van wantrouwen tegen de regering van Nikola Sainoric verworpen. De motie was ingediend omdat de regering niet de beloftes zou zijn nagekomen die ze bij haar benoeming in februari (zie pag. 318/1/2-'93) had gedaan.

Protestdemonstraties. Arrestatie van Draskovic

Het ontslag van Cosic gaf aanleiding tot demonstraties in Belgrado en de volgende dag (2 juni) werd Vuk Draskovic, de leider van de belangrijkste oppositionele Servische Vernieuwingsbeweging (SPO), in alle vroegte gearresteerd na een opstootje in het parlamentsgebouw en heftige gevechten daarbuiten, waarbij één politiemann om het leven kwam.

Draskovic en zijn vrouw Danica zouden verwond zijn door de politie en later werd bekendgemaakt dat zijn gezondheidstoestand achteruit was gegaan. Hoewel buitenlandse leiders pleitten voor zijn vrijlating (er waren onder meer oproepen van de Franse president François Mitterrand, de Griekse premier Konstantinos Mitsotakis en later ook van de Britse premier John Major, van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken en van de Europese Gemeenschap), bleven Draskovic en zijn vrouw in detentie op verdenking van pogingen om de constitutionele orde omver te werpen.

Op 30 juni werd Draskovic ervan beschuldigd een functionaris van het Servische ministerie van binnenlandse zaken te hebben aangevallen. Bovendien werd hij er samen met zijn vrouw van beschuldigd tot een groepering te behoren die gewelddadige activiteiten ondernam.

Begroting voor 1993 goedgekeurd. Devaluatie van dinar

Op 25 juni keurde de Federale Assemblée een begroting voor 1993 ter waarde van 1.277.756 mrd dinar goed (de dag daarvoor had de regering het totale bedrag waarin de oorspronkelijke op 15 juni gepubliceerde ontwerp-begroting voorzag, verminderd met 50.000 mrd dinar); 76,6 procent van de totale begroting zou worden besteed aan defensie.

De Servische president Slobodan Milosevic (l.) feliciteert de nieuwe president van de FRJ, Zoran Lilic (r.), na diens verkiezing op 25 juni 1993.

Op 16 juni werd de nieuwe koers van de dinar vastgesteld op \$ 1 = 1.1 mln dinar en DM 1 = 700.000 dinar (zie boven voor de devaluatie in april).

Tussen mei en juni bedroeg de inflatie 366.7 procent. De Joegoslavische economie bleef ernstig lijden onder de eind mei 1992 afgekondigde VN-sancties (zie pag. 603/3 e.v.-'92), die waren verscherpt door gezamenlijke toezicht-operaties van de Westeuropese Unie en Roemenië op de Donau. De eerste twaalf maanden waarin de sancties van kracht waren, zouden Joego-Slavië volgens officiële cijfers circa \$20 mrd gekost hebben, terwijl buurlanden een economische schadepost van \$ 33 mrd opliepen. Het Joegoslavische bruto nationaal product was gedaald met ongeveer \$12 mrd.

KOSOVO

Van 24 mei tot 3 juni organiseerde een groep van meer dan 20 schrijvers en journalisten een hongerstaking in Kosovo-Metohija - de formeel autonome provincie binnen Servië waarvan de bevolking voor ongeveer 90 procent uit etnische Albanezen bestond. Hun actie was een protest tegen censuur en tegen beperkende maatregelen ten aanzien van publikaties in de Albanese taal.

De actievoerders, die werden geleid door Adem Demaci (de winnaar van de in 1991 door het Europees parlement uitgereikte Sacharow-prijs), tekenden vooral protest aan tegen de door de autoriteiten opgelegde controlemaatregelen ten aanzien van Rilindja, de enige uitgeverij in de provincie die tot dan toe boeken in het Albanees publiceerde en die nu moest fuseren met een gemeenschappelijke Sen-isch-Albanees-Turkse onderneming, Pano-rama.

(Vor.ber.pag. 308/2 e.v.-1993)

KROATIË

NIEUWEREGERING

Op 3 april 1993 werd een nieuwe regering beëdigd, nadat de vorige regering op 29 maart was afgetreden (zie pag. 319/1-'93).

De nieuwe premier Nikica Valentice verklaarde dat zijn regering zich vooral zou richten op de terugkeer van vluchtelingen die ontheemd waren door de oorlog in Bosnië, en op de beëindiging van het conflict in de door rebellerende Serviërs opgeëiste regio Krajina. Hij beloofde de democratisering te zullen bevorderen door persvrijheid en de privatisering van de media te garanderen. Met betrekking tot de economie verklaarde hij dat de belangrijkste taken van de regering bestonden uit het herstel van de productie en het instellen van openbare werken. De belastingen zouden worden verlaagd om werkgelegenheid te scheppen en naast een

De nieuwe Kroatische premier Nikica Valentice na de beëdiging van zijn kabinet op 3 april 1993

strikt loonbeleid zouden monetaire en fiscale maatregelen de inflatie moeten beteugelen.

Samenstelling van Kroatische regering

Premier - Nikica Valentice; vice-premier - Mate Granic*; vice-premier - Vladimir Sek*; vice-premier - Borisav Skegro; defensie - Gojko Susak*; binnenlandse zaken - Ivan Jarnjak*; buitenlandse zaken - Zdenko Skrabalo*; financiën - Zoran Jasice*; bouw en milieubescherming - Zlatko Tomcic; industrie, scheepsbouw en energie - Ivan Cermak; onderwijs en cultuur - Vesna Girardi-Jurkic; land- en bosbouw - Ivan Tarnaj; scheepvaart, vervoer en verbindingen - Ivica Mudrinic; justitie en bestuur - Ivica Crnic*; arbeid en sociale zaken - Josip Juras*; toerisme en handel - Niko Bulic; wetenschap - Branko Jeren; zonder portefeuille - Cedomir Pavlovic*; zonder portefeuille - Iran Majdak*; zonder portefeuille - Zlatko Matesa.

* zelfde portefeuille als voorheen
+gewijzigde portefeuille

BETREKKINGEN MET RUSLAND

Op 14-15 april arriveerde een elf leden tellende delegatie van de Russische Opgeroepen Sowjet onder leiding van Jewgeni Ambartsoemow, de voorzitter van de commissie voor internationale betrekkingen, in de Kroatische hoofdstad Zagreb voor besprekingen over de crisis in Bosnië-Herzegovina en over de jongste gevechten in de eenzijdig uitgeroepen Servische Republiek Krajina (RSK, zie onder JOEGO-SLAVIË). Daarnaast had de speciale Russische afgevaardig-

de bij de vredesbesprekingen over Joego-Slavië. Witali Tsjoerkin, een ontmoeting met president Franjo Tudjman om van gedachten te wisselen over de situatie in Bosnië en Kroatië.

PROCES TEGEN HSP-LEIDERS HERVAT

Op 1 juni werd het proces hervat tegen vier leiders van de extreem-rechtse Kroatische Rechtenpartij (HSP). Dobroslav Paraga, Ante Djapic, Mile Dedakovic en Ante Prkacin werden beschuldigd van terrorisme en het aanzetten tot geëlddige veranderingen in de constitutionele orde van de republiek Kroatië.

Het proces was op 13 april opgeschort, omdat Paraga op dat moment als gast van leden van het Amerikaanse Congres in de Verenigde Staten verbleef.

(Vor.ber.pag. 318/3 e.v.-1993)

MACEDONIË

MOTIE VAN WANTROUWEN OVER NAAM

De erkenning door de Verenigde Naties van de compromisnaam Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië (VJRM, zie onder VERENIGDE NATIES), die was aanvaard omdat Griekenland erop had aangedrongen dat het

EUROPA

land zich niet gewoon Macedonië mocht noemen, bracht de oppositie er toe een motie van wantrouwen in te dienen tegen de regering van premier Branko Cvetkovski. Op 13 april 1993 werd deze motie door 62 van de 120 afgevaardigden van de Nationale Assemblée in Skopje verworpen.

Ljupco Georgievski, de leider van de Binnenlandse Macedonische Revolutionaire Organisatie-Democratische Partij voor Macedonische Nationale Eenheid (VMRO-DPMNE), de grootste oppositiepartij, noemde het VN-compromis een „belediging voor het Macedonische volk”. Bovendien werd de regering bekritiseerd vanwege de ernstige economische crisis waarin het land verkeerde.

Op 13 april was Denemarken de eerste lidstaat van de Europese Gemeenschap (EG) die de VJRM erkende. Het land volgde daarmee het voorbeeld van Albanië, dat de VJRM op 9 april erkend had.

BESPREKINGEN MET GRIEKENLAND

Nadat Macedonië in april tot de VN was toegelaten vonden er onder auspiciën van de VN in New York besprekingen plaats tussen de regeringen van Macedonië en Griekenland. In een op 20 mei gepubliceerde verklaring liet de Griekse minister Michalis Papaconstantinou van buitenlandse zaken weten dat hij tevreden was omdat „vertrouwenwekkende maatregelen” tussen beide landen „aanzienlijk dichterbij” waren gekomen. Tijdens de besprekingen stond een door de twee internationale vredesgezanten Cyrus Vance en Lord Owen opgesteld ontwerpverdrag centraal. Dit ontwerpplan had betrekking op velerlei onderwerpen, waaronder grensgaranties en het gebruik van historische symbolen.

Er werd echter nog geen overeenstemming bereikt over de naam die de prille onafhankelijke republiek zou mogen voeren. Griekse bezwaren tegen het gebruik van de naam „Macedonië” waren gebaseerd op de overwegingen dat de naam in historisch opzicht hoorde bij het oude Griekenland, dat er al een Griekse provincie met die naam bestond en dat de naam Slavische volkeren kon aanmoedigen territoriale aanspraken op Noord-Griekenland te maken. Om tot de VN toegelaten te worden had Macedonië na internationale arbitrage ingestemd met de compromisnaam Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië.

BEZOEK VAN SERVISCHES PRESIDENT

De besprekingen die op 31 mei 1993 in

De Macedonische president Kiro Gligorov (m.) zwaait na zijn terugkomst uit Washington op 10 april 1993 naar de menigte, die in Skopje de erkenning van Macedonië door de Verenigde Naties viert.

Ohrid werden gevoerd tussen president Kiro Gligorov en president Slobodan Milošević van Servië (een van de deelrepublieken van de Federale Republiek Joegoslavië) hadden onder meer betrekking op de eventuele stationering van Amerikaanse troepen bij de grens met Servië, op de uiteindelijke naam van het land en op de sancties die sinds mei 1992 aan Joegoslavië waren opgelegd.

VOORSTEL TOT STATIONERING AMERIKANSE TROEPEN

Op 10 juni kondigde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Warren Christopher, tijdens een vergadering van de ministers van buitenlandse zaken van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) in Athene aan dat de Verenigde Staten bereid waren een 300 man sterke troepenmacht naar Macedonië te sturen om de daar reeds gestationeerde 700 man sterke multinationale VN-macht (zie pag. 320/1/2-'93) te versterken. Het was de eerste keer dat de Verenigde Staten bereid waren grondtroepen in te zetten op het grondgebied van het voormalige Joegoslavië.

Macedonië stemde nog diezelfde dag in met het voorstel (hoen-el generaal Siermark Thomson, de Deense commandant van de VN-troepenmacht in Macedonië, op 12 juni zijn bijzets uitte over de noodzaak van een dergelijke stap). Op 18 juni keurde de VN-Veiligheidsraad unaniem resolutie 842 goed en gaf daarmee toestemming voor de inzet van extra troepen. Op 24 juni arriveerde een kleine voorbereidingsgroep in Macedonië.

CONTROVERSE OVER NAAM

Op 3 juni werd bekendgemaakt dat Gligorov niet akkoord ging met een voorstel van de Servische president Milošević om de naam „Slavomacedonië” aan te nemen. Hoewel deze naam ook de instemming van Griekenland genoot, werd er protest tegen aangetekend door niet-Slavische (voornamelijk Albanees) minderheden in Macedonië. In de nacht van 30 op 31 mei verklaarde de voorzitter van de Macedonische Assemblée, Stojan Andov, op de televisie dat de naam „Republiek Macedonië (Skopje)” aanvaardbaar was. Eerder zouden de toenmalige voorzitters van de vredesconferentie over Joegoslavië, Lord Owen en Cyrus Vance, de naam „Nova Macedonia” aan VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali hebben voorgesteld.

Op 18 juni keurde de VN-Veiligheidsraad unaniem resolutie 845 goed. Hierin werden Griekenland en Macedonië opgeroepen vóór eind september hun meningsverschil bij te leggen.

BASISGEGEVENS MACEDONIË

Officiële naam: Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië
Oppervlakte: 25.713 vierkante km
Bevolking: 2,1 mln
Hoofdstad: Skopje
Belangrijkste talen: Macedonisch, Albanees, Turks, Servisch
Godsdienst: Macedonisch oosters-orthodox, islam
Etnische samenstelling: Macedoniërs (65 procent), Albanezen (21 procent), Turken (5 procent)

cent). Roemenen (3 procent). Serviërs (2 procent)

Strijdkrachten 30 000
Munteenheid dinar

Politiek stelsel

In de in 1991 opgestelde grondwet werd de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië gedefinieerd als een staat die op burgerschap en niet op etnische afkomst was gebaseerd. De wetgevende macht ligt in handen van een 120 leden tellende Nationale Assemblée (Sobranje) die gemachtigd is een president te kiezen. De president benoemt een premier en het kabinet.

Regeringspartij: Coalitieregering beheerst door de Sociaal-Democratische Alliantie van Macedonië (SDSM), die voorheen bekend stond onder de naam Bond van Communisten van Macedonië-Partij voor Democratische Hervorming (BCM-PDH).

Samenstelling kabinet

Kabinet: premier - Branko Crvenkovski; eerste vice-premier - Stevo Crvenkovski; vice-premier - Becir Zuta; binnenlandse zaken - Ljubomir Frckovski; buitenlandse zaken - Denko Malevski; defensie - Vlado Popovski; financiën - Dzevdet Hajredini; justitie - Tuse Gosev; onderwijs - Dimtar Bajaldzijew; sociale zaken - Ilijaz Sabriju; cultuur - Dzuner Ismail; landbouw - Eftim Ancevi; volksgezondheid - Jovan Tofoski; wetenschap - Aslan Selmani; ontwikkeling - Sofija Todorova (v); minister zonder portefeuille - Jane Miljoski.

(Vor.ber.pag. 319/2 e.v.-1993)

RAAD VAN EUROPA

OVEREENKOMST OVER MINDERHEIDSTALEN

Op 5 november 1992 werd een overeenkomst van de Raad van Europa over minderheidstalen in Europa door 11 van de 27 lidstaten ondertekend.

In de overeenkomst, die was bedoeld om regionale talen te behouden en het gebruik ervan in onderwijs, regering, bestuur, rechtspraak, media en culturele activiteiten te stimuleren, werd een minderheidstaal gedefinieerd als een taal die „traditioneel gesproken“ werd door een groep mensen die „een numerieke minderheid“ vormden ten opzichte van de rest van de bevolking van een land. Speciale maatregelen in de overeenkomst omvatten onder meer het opzetten van ten minste één radiostation en televisiestation die in minderheidstalen zouden uitzenden.

De overeenkomst had ook betrekking op talen als Jiddisch en Romani, die niet slechts in één

bepaald deel van Europa werden gesproken. Dialecten van officiële talen en talen van immigranten van buiten Europa waren niet in de overeenkomst opgenomen. Geschat werd dat ongeveer 50 mln Europeanen een van de 40 a 60 regionale talen of minderheidstalen spraken, zoals deze in de overeenkomst waren gedefinieerd.

De overeenkomst zou van kracht worden nadat vijf staten deze hadden geratificeerd.

NIEUWE LEDEN

Op 14 mei 1993 werden Estland, Litouwen en Slovenië toegelaten als lid van de Raad van Europa.

De Russische minister van buitenlandse zaken, Andrej Kozyrew, tekende protest aan tegen de toelating van Estland, omdat dat land zijn Russische minderheid slecht zou behandelen en haar leden geen burgerschapsrechten wilde verlenen.

Op 30 juni werden de republieken Tsjechië en Slowakije toegelaten tot de Raad van Europa, die daarmee haar leden op 31 bracht. Tsjechoslowakije was van februari 1991 tot januari 1993 lid geweest (zie pag. 245/2 e.v.-'93).

Liechtenstein, waarvan het koninklijk huis ooit grond had bezeten in Bohemen en Moravie, onthield zich van stemming bij de beslissing over het Tsjechisch lidmaatschap.

Hongarije, dat bezorgd was over de behandeling van de 600.000 leden tellende Hongaarse minderheid in Slowakije, onthield zich van stemming bij de beslissing over het Slowaakse lidmaatschap.

Albanië, Bjelaroës, Letland, Oekraïne en Roemenië hadden de gaststatus.

(Vor.ber.pag. 760/3 e.v.-1992)

SLOVENIË

GRENSGESCHIL

Eind mei 1993 zouden de betrekkingen tussen Slovenië en Kroatië ernstig verslechterd zijn naar aanleiding van een grensgeschil. Op 24 mei dreigde de regering tegenmaatregelen te treffen als de Kroaten niet de openbare werken staakten die zij op door Slovenië opgeëist territorium uitvoerden.

Het geschil had betrekking op de vraag welke bedding van de rivier de Dragonja de grens vormde. Kroatië hield vol dat de grens samen viel met de loop van de rivier voordat deze was omgeleid toen er een zoutfabriek was gebouwd in de buurt van de Sloveense stad Portoroz; Slovenië, dat er niet voor voelde de zaak bij een internationaal tribunaal aanhangig te ma-

ken, stond op het standpunt dat de grens samen viel met de huidige loop van de rivier. Als de Kroatische aanspraken zouden worden erkend, zouden het vliegveld van Portoroz en de zoutfabriek op de noordelijke oever deel uitmaken van het Kroatische grondgebied.

(Vor.ber.pag. 320/2 e.v.-1993)

SPANJE

VERVROEGDE ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 12 april 1993 maakte premier Felipe Gonzalez Marquez, die het hoofd moest bieden aan een economische recessie, een corruptieschandaal en linkse oppositie binnen de regerende Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE), bekend dat de algemene verkiezingen op 6 juni gehouden zouden worden en niet in het najaar, zoals aanvankelijk was gepland. De beslissing werd beschouwd als een weloverwogen stap van Gonzalez om de gelederen te sluiten van de in een crisis verkerende PSOE, die volgens de laatste opiniepeilingen in een nek-aan-nek-race verwickeld was met de conservatieve Volkspartij (PP).

Om het imago van zijn partij met het oog op de aanstaande verkiezingen te verbeteren kondigde Gonzalez op 26 april aan dat gerespecteerde en onafhankelijke persoonlijkheden uit het openbare leren gevraagd zouden worden zich verkiesbaar te stellen op PSOE-lijsten, hoewel dat binnen de PSOE up verzet stuitte. Met name de kandidatuur van de 37-jarige Baltasar Garzon, de bekendste rechter van het land die geroemd werd om de vonnissen die hij had uitgesproken tegen drugshandelaren, terroristen en corrupte politiefunctionarissen, was controversieel. Garzon was uitgenodigd om samen met Gonzalez in de hoofdstad Madrid de lijst aan te voeren.

Intern PSOE-geschil

De aankondiging van de verkiezingsdatum volgde op een vergadering van het uitvoerend comité van de PSOE op 10 april, die eindigde in een impasse tussen Gonzales, de secretaris-generaal van de PSOE die gesteund werd door conservatieve kabinetsleden, en Alfonso Guerra, de plaatsvervangend secretaris-generaal van de PSOE en een voormalig vice-premier die de linker-vleugel van de partij leidde en de macht had over het partijapparaat.

Krachtens een compromisakkoord kreeg Gonzalez uitgebreidere volmachten bij het voeren van de verkiezingscampagne, op voorwaarde dat hij zijn dreigement introk dat hij zou aftre-

den als een hoge partijfunctionaris niet de verantwoordelijkheid op zich zou nemen voor en zou aftreden in verband met ernstige beschuldigingen over corruptie binnen de partij

De beschuldigingen in verband met de corruptie waren bevestigd in een rapport over de PSOE-financiën, dat op 26 maart door regeringsaccountants aan het Hooggerechtshof was voorgelegd. Het rapport bevestigde dat twee hoge PSOE-politici de in Barcelona gevestigde bedrijven Filesa en Time Export hadden gebruikt om een door sympathiserende banken en bedrijven gefourneerde som van ongeveer \$ 8,5 mln belastingvrij door te sluizen naar partijfondsen in ruil voor gefingeerde adviesrapporten. Enkele van deze „donors” zouden regeringscontracten in de wacht hebben gesleept (zie pag. 694/2/3-'91).

José Maria „Txiki” Benegas, de organisatie-secretaris van de PSOE die in de partijhiërarchie achter Gonzalez en Guerra kwam en een bondgenoot van laatstgenoemde was, had op 29 maart een brief aan Gonzalez openbaar gemaakt waarin hij zich bereid toonde af te treden. Dit aanbod koppelde hij echter aan een felle aanval op Gonzalez, waardoor de brief het karakter kreeg van een oorlogsverklaring van de partij aan de regering. Benegas beschuldigde ministers van het schenden van loyaliteits- en solidariteitstradities binnen de partij en van pogingen om hem af te zetten door hem de schuld te geven van het Filesa-schandaal.

Het ontslag van de voormalige PSOE-secretaris financiën en beheer, Guillermo Galeote, die in juni 1991 geschorst was in verband met het Filesa-schandaal, werd tijdens de vergadering van het uitvoerend comité bekrachtigd.

Archiefopname van de derde man van de PSOE, José Maria Benegas.

Algemene verkiezingen. Poging tot vorming coalitieregering

De PSOE behaalde een onverwachte overwinning bij de vervroegde algemene verkiezingen die op 6 juni werden gehouden. De PSOE verloor 17 zetels in de Kamer van Afgevaardigden, maar versloeg toch de conservatieve Volkspartij (PP) onder leiding van José Maria Aznar, die een stemmenwinst van 10 procent boekte en er 35 zetels in de Kamer van Afgevaardigden bij kreeg.

Bij de opening van de nieuwe Cortes (parlement) op 29 juni werd de weg geëffend voor een mogelijke vierde ambtstermijn van premier Felipe Gonzalez in juli. Er bleef echter enige onzekerheid bestaan, omdat de PSOE 17 zetels tekort was gekomen voor een absolute parlementaire meerderheid en Gonzalez nog de laatste hand moest leggen aan akkoorden met mogelijke coalitiepartners. Nadat hij een coalitie met de door communisten gedomineerde partij Verenigd Links (IU) had afgewezen, had hij contact gezocht met de kleine Baskische Nationalistische Partij (PNV) en de Catalaanse nationalistische Convergencia en Eenheid (CiU). Deze laatste partij wilde Gonzalez echter alleen steunen als hij ermee akkoord ging dat de federale regering 15 procent van de in Catalonië geïnde inkomstenbelasting aan de Catalaanse regering zou afstaan.

Verkiezingscampagne

Aan de vooravond van de PSOE-campagne zette Gonzalez de haviken binnen de partij buitenspel en vertrouwde hij, volgens sommige commentatoren met succes, op zijn imago van de enige persoon die het land kon verenigen. Ook bleken weifelende kiezers gevoelig voor het op het laatste moment door de PSOE gelanceerde campagne-argument dat een stem op de PP gelijk zou staan met een keuze voor een terugkeer naar het tijdperk van de Franco-dictatuur.

De PP profiteerde van de grote verkiezingsnederlaag van het Democratisch en Sociaal Centrum (CDS) en boekte een indrukwekkende stemmenwinst in grote steden als Madrid en Valencia en in slaapsteden, waar zij liet zien populair te zijn onder de middenklasse en onder jongeren die voor het eerst mochten stemmen. De PP verloor echter terrein door tegenvallende resultaten in de belangrijke zuidelijke provincie Andalusië en de noordelijke provincies Cantabrië, Asturië en Coruña. In deze gebieden bleven land- en industriearbeiders trouw aan de PSOE, die daarmee haar elders geleden verliezen kon compenseren.

Premier en PSOE-leider Felipe Gonzalez brengt in Madrid zijn stem uit bij de algemene verkiezingen op 6 juni 1993.

Daarnaast verzuimde de PP winst te boeken in Catalonië, Aragon, Valencia en op de Canarische Eilanden, waar zij in grote lijnen dezelfde campagne voerde als de regionale partijen. In Catalonië behaalde de PP bij voorbeeld acht zetels, tegenover 17 voor de PSOE. Verenigd Links (IU) slaagde er niet in winst te boeken ten koste van de PSOE. De Baskische separatistische groepering Euzkadi ta Askatasuna (ETA) leed met haar politieke organisatie Herri Batasuna (HB) een nederlaag door twee van haar vier zetels in de Cortes te verliezen.

Vertegenwoordiger van rechts tot PSOE-leider in Cortes gekozen

Gonzalez' voordracht van een rechtse PSOE'er, minister Carlos Solchaga, Catalan van financiën en economische zaken, als de nieuwe PSOE-woordvoerder in de Cortes, werd op 28 juni door socialistische afgevaardigden met 87 tegen 66 stemmen en zes onthoudingen aanvaard. De linkse PSOE-vleugel, gegroepeerd rond voormalig vice-premier Alfonso Guerra, had de kandidatuur van Martin Toval gesteund.

VALUTACRISIS

Na de tweede devaluatie van de peseta in november 1992 (zie pag. 238/2-'93) daalde deze op 23 april tengevolge van massale speculaties naar een historisch dieptepunt van Ptas 74,35 ten opzichte van de Duitse mark (despilkoers van de peseta in het wisselkoersmechanisme van het Europese Monetair Stelsel bedroeg Ptas 72,79). Dit gebeurde on-

danks een oproep van de Spaanse bank aan zes Europese centrale banken (die van Duitsland, België, Frankrijk, Nederland, Denemarken en Ierland) om de peseta te beschermen.

De crisis werd deels toegeschreven aan in de pers verschenen commentaren waarin Gonzalez de mogelijkheid van een coalitieregering in het geval van onbesliste verkiezingen verwierp. Hoewel de Duitse Bundesbank zijn rentevoet op 22 april verlaagd had, had de Spaanse Bank zich diezelfde dag gedwongen gezien zijn korte-termijntarieven met één procent te verhogen, tot 15 procent, in een poging de peseta te beschermen.

NIEUWE PRESIDENT OP CANARISCHE EILANDEK

Op 6 april werd de nationalist Manuel Hermoso Rojas beëdigd als de nieuwe president van de Canarische Eilanden.

Hermoso's Canarische Onafhankelijke Groep (AIC) had deel uitgemaakt van de voormalige door de PSOE geleide regerings-coalitie, maar had zich op 14 maart daaruit teruggetrokken uit protest tegen de voorwaarden van de Economische Wet, die met de regering in Madrid was overeengekomen en die voorbij zou gaan aan de dringende ontwikkelingsproblemen van de Eilanden. Hermoso kreeg vervolgens de steun van drie oppositiepartijen, samengevoegd tot de Canarische Coalitie (CC), waardoor hij op 31 maart met succes een motie van wantrouwen kon indienen tegen de zittende PSOE-president Jeronimo Saavedra. De oppositie steunde de motie met de binnen het 60 leden tellende parlement vereiste meerderheid van 31 stemmen. De 23 PSOE-afgevaardigden stemden tegen, terwijl de zes PP-afgevaardigden zich van stemming onthielden.

Jordi Pujol, de voorzitter van het Catalaanse parlement en leider van de CiU.

PP-leider José Maria Aznar (r.) stelde zich tijdens een persconferentie op 17 april 1993 officieel kandidaat voor het premierschap.

Op 6 april beloofde Hermoso in zijn inaugurale rede uiterlijk in januari 1994 de centrale macht over te dragen aan stads- en gemeenteraden. Daarnaast beloofde hij een plaatselijk televisiestation en een onafhankelijk politie-apparaat in het leven te zullen roepen. Critici stelden dat dergelijke beloften in tegenspraak waren met hetgeen hij op 1 april had beweerd, n.l. dat zijn regering geen maatregelen zou treffen die een verwijdering van de regering in Madrid tot gevolg zouden hebben en dat zij hechte banden met de Spaanse staat zou blijven onderhouden.

Op 19 april verloor Hermoso's coalitieregering haar krappe meerderheid, doordat een afgevaardigde van het Canarisch Initiatief (ICAN, één van de coalitiepartijen) opstapte.

VADER VAN KONING OVERLIJDT

Op 1 april overleed de 79-jarige Don Juan de Borbon y Battenberg, de graaf van Barcelona en de vader van de Spaanse koning Juan Carlos, in een kliniek in Pamplona aan keelkanker.

Hoewel Don Juan de zoon was van de Spaanse koning Alfonso XIII (die in 1931 was afgezet ten gunste van de Tweede Republiek), bepaalde de in 1969 door het Franco-regime goedgekeurde Successiewet dat hij geen koning mocht worden na Franco's dood, maar dat Juan Carlos de opvolger zou zijn. Gedurende de veertig jaar die Don Juan in ballingschap verbleef, leverde hij felle kritiek op Franco en voerde hij campagne voor de democratie en het herstel van de monarchie.

GRAPO-LEDEN GEDOOD

In de nacht van 7-8 april vonden drie leden van de extreem-linkse 1 Oktober Anti-Fascistische Vetzetsgroep (GRAPO) in de stad Zaragoza de dood, toen de bom explodeerde waarmee zij een

pantserwagen wilden beroven die 50 mln pesetas vervoerde. Hierbij werd ook een bewaker gedood. Twee guerrillastrijders ontkwamen met lege handen en twee anderen raakten ernstig gewond. Later identificeerde de politie de stoffelijke overschotten van GRAPO-leiders Pedro Luis Cuadrado Delabat en Isabel Santarnaria del Pino, maar zij kon niet bevestigen of de derde dode Fernando Silva Sande, hoofdleider van GRAPO en de echtgenoot van del Pino, was.

ETA-AUTOBOMMEN

Op 21 juni kwamen in Madrid bij de ontploffingen van twee door de ETA geplaatste autobommen vijf hoge legerofficiëren, een sergeant en hun burgerchauffeur om het leven. Bij de tweede ontploffing raakten 27 burgers gewond, van wie 15 ernstig. Sommige commentatoren waren van mening dat de ETA hiermee druk wilde uitoefenen op de PNV, die door Gonzalez voor coalitiebesprekingen benaderd was.

PAUSELIJK BEZOEK

Tijdens het vierde bezoek van paus Johannes Paulus II aan Spanje, van 12-17 juni, waarschuwde hij herhaaldelijk dat Spanje steeds verder verwijderd raakte van de kerk en van de katholieke waarden. Hij wees vooral op het uiteenvallen van familiebanden en op de toename van het aantal abortussen.

(Voorber.pag. 321/2 e.v.-1993)

Archiefopname van Don Juan de Borbon y Battenberg.

WEU

UITBREIDING VAN LIDMAATSCHAP

In het kader van haar steeds grotere rol als platvorm voor Westeuropese samenwerking op defensiegebied en in overeenstemming met de nauwere betrekkingen met de Europese Gemeenschap (EG), besloot de Westeuropese Unie (WEU) op 20 november 1992, tijdens een vergadering in Rome, om aan Griekenland, dat lid was van de EG en van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO), het volledige lidmaatschap toe te kennen.

Aan Denemarken en Ierland, beide eveneens lid van de EG, werd de status van waarnemer toegekend, aangezien zij een volwaardig lidmaatschap niet in overweging wilden nemen. IJsland, Noorwegen en Turkije, die weliswaar lid waren van de NAVO, maar niet van de EG, werden als geassocieerd lid toegelaten.

De WEU bestond dientengevolge uit tien EG-landen die volwaardig lid waren (België, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Groot-Brittannië, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal en Spanje), de twee resterende EG-landen die als waarnemers participeerden en drie geassocieerde leden.

In een verklaring stelde de WEU dat de verhuizing in januari 1993 van de WEU-Raad en het Secretariaat van respectievelijk Parijs en Londen naar Brussel zou „bijdragen aan de ontwikkeling van de specifieke betrekkingen van de WEU met de Europese Unie enerzijds en de NAVO anderzijds”.

(Vorber pag. 764/2/3-1992)

IJSLAND

PRESIDENT HERKOZEN

Vigdis Finnbogadottir, die sinds 1980 president was, werd op 26 juni 1992 herkozen voor een vierde ambtsperiode van vier jaar, die op 1 augustus inging; er waren geen andere kandidaten.

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 14 juni 1993 werd Jon Sigurdsson vervangen als minister van industrie en handel door Sighvatur Björgvinsson, wiens portefeuille van gezondheidszorg en sociale zekerheid werd overgenomen door Gudmundur Arni Stefansson. Daarnaast werd Eidur Gudnason als minister van milieu vervangen door Ösur Skarphedinsson.

DEVALUATIE

Op 28 juni kondigde premier David Oddsson aan dat de krona met 7,5 procent gedevalueerd zou worden ten opzichte van een valutamand. Hiermee hoopte men een voor 1993-'94 afgekondigde verlaging van de kabeljouwquota van 25 procent te ondervangen. In november 1992 was de munt reeds met 6 procent gedevalueerd (zie pag. 238/3-'93), terwijl de visserijquota in 1992-'93 met 22,5 procent verlaagd waren. (Op 29 juni 1993 bedroeg de wisselkoers van de krona \$ 1 = 71,118 kronur.)

(Vorber pag. 608/1 e.v.-1991)

De president van IJsland, Vigdis Finnbogadottir, ontving op 21 oktober 1990 een eredoctoraat van de Universiteit van Tampere (Finland) wegens haar culturelerediensten

ARUBA

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

De parlementsverkiezingen die op 8 januari 1993 op Aruba werden gehouden, leverden geen duidelijke winnaar op. De oppositionele Arubaanse Volkspartij (AVP) was de Movimiento Electoral di Pueblo (MEP) van premier Nelson Oduber weliswaar met zo'n 700 stemmen voorbijgestreefd, maar beide partijen behaalden 9 van de 21 zetels in de Arubaanse Staten. De MEP verloor een zetel, de AVP kreeg er een bij. De nieuwe partij OLA van Glenbert Croes, zoon van wijlen politiek leider Betico Croes, behaalde één zetel. De ADN (Accion Democratico Nacional) en PPA (Partido Patriotico Arubano) hielden allebei hun zetel in het parlement. De opkomst bij de verkiezingen bedroeg 88 procent. Het aantal stemgerechtigden was ruim 43.000. (Voorverkiezingen van 1989 zie pag. 427/1 e.v.-'89)

De campagne voor de verkiezingen was ongevoel fel verlopen. Vooral AVP en OLA hadden geen gelegenheid voorbij laten gaan om de MEP en de andere regeringspartijen ADN en PPA onder vuur te nemen. De media stonden in 1992 bol van beschuldigingen over corruptie, drugsgebruik, mafia-connecties en intimidatiepraktijken. Tot op de avond voor de verkiezingen werden propagandaborden van politieke tegenstanders neergehaald en werden zelfs mensen afgetuigd.

De gouverneur van Aruba, Olindo Koolman, wees eind januari Nelson Oduber aan als formateur.

FINANCIERING HOTELPROJECTEN

Medio mei maakte premier Nelson Oduber bekend dat één van de drie niet afgebouwde hotels op Aruba zou worden voltooid. Het betrof het voormalige Plantation Bay Hotel, dat in januari 1995 zijn 415 kamers zou openen. Met de afbouw en inrichting van het project was een totaalbedrag gemoeid van \$ 68 mln. De financiering was mogelijk geworden door onder meer garanties van Nederland (zie pag. 688/2-'92).

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. COMMISSIE ADVISEERT FORSE BEZUINIGINGEN

De regering van Aruba werd medio juli door een commissie van deskundigen geadviseerd forse bezuinigingen door te voeren in haar overheidsuitgaven en tegelijkertijd de accijnzen en invoerrechten te verhogen en een omzetbelasting van 5 procent in te voeren teneinde de

beg oting weer in evenwicht te brengen. Uit het advies bleek dat de begroting van het eiland in één jaar tijd drastisch was verslechterd. Begin 1992 was er volgens de Arubaanse regering nog sprake van een begrotingsoverschot van 20 mln gulden, maar in het rapport werd melding gemaakt van een financieringstekort dat 32 mln beliep.

Daar kwam nog een bedrag van 36 mln gulden bij dat moest worden afgedragen aan een garantiefonds wegens een aantal onafgebouwde hotels waarvan de Italiaanse aannemers failliet waren gegaan. Nederland had daarvoor in 1992 een lening van 55 mln van de Nederlandse Crediet Bank met overheidsgarantie beschikbaar gesteld, maar eiste dat Aruba zelf zorgde voor de aflossing en rentebetalingen. Volgens de afspraken moest er over een periode van 15 jaar elk jaar 20 mln gulden in een garantiefonds worden gestort. In 1992 was daarvoor nog geen geld gereserveerd. De adviescommissie beval de regering aan de verplichtingen van 1992 en 1993, in totaal 36 mln gulden, op teschorten tot 1994. Uit dit rapport bleek dat Aruba ook een achterstand had met het afdragen van premies aan het Algemeen pensioenfonds voor ambtenaren van 120 mln gulden en van sociale premies aan de Sociale Verzekeringsbank van 56 mln. In de voorafgaande twee jaar waren in het geheel geen premies afgedragen.

De Arubaanse overheid kon voor haar financieringstekort van 32 mln gulden voor de lopende begrotingsverplichtingen slechts 15 mln op de lokale markt lenen. Volgens de commissie moesten daarom de verplichtingen worden verminderd door bezuinigingen op ambtenarsalarissen van 20 mln gulden op jaarbasis en 10 mln op andere uitgaven. Maar volgens insiders in Oranjestad was een zo snelle korting op de salarissen of vermindering van het aantal ambtenaren praktisch onhaalbaar.

Belastingverhoging leidt tot protesten

Op 17 juli kondigde de regering een drastische verhoging van invoerrechten en accijnzen aan om het financieringstekort van de overheid te dekken. De oppositiepartij AVP organiseerde een protestdemonstratie tegen de prijsstijgingen op 27 juli en eiste intrekking van de maatregelen of het aftreden van de regering. De gezamenlijke vakbonden en de werkgeversorganisaties hadden zich van de demonstratie gedistantieerd omdat zij die te politiek getint vonden. De vakbonden hielden op 29 juli een afzonderlijke betoging.

Minister van justitie R. Croes had via advertenties in dagbladen de op het eiland wonende niet-Arubaanse gewaarschuwd niet aan de manifestaties deel te nemen. Volgens de minister betrof het een interne politieke kwestie en zou bemoeienis streng worden bestraft.

Op 23 augustus bleek uit een ministeriële beschikking dat de regering bereid was de aangekondigde prijsverhogingen terug te draaien. Er was een commissie ingesteld die binnen een maand met nieuwe voorstellen moest komen: deze zouden door de regering worden overgenomen indien ze tot eenzelfde of beter resultaat zouden leiden bij het saneren van delandsbegroting. De commissie zou bestaan uit 12 leden, waarvan er door regering, vakbonden en bedrijfsleven elk vier werden aangevoerd.

Aanslagen op MEP-leiders

In het weekeinde van 17-18 juli werd onder de auto van premier Nelson Oduer een met plakband vastgemaakte plastic fles met benzine gevonden, waaraan een soort donderbus was bevestigd. Ook het huis van Roland Laclé, fractieleider van de MEP, was doelwit van een aanslag toen er vanuit een auto twee bommen heen werden geworpen die met een enorme knal ontploften. Volgens de premier moesten de schuldingen in politieke kring bij de oppositie worden gezocht.

Nieuw toelatingsbeleid

Uit een op 27 augustus uitgegeven notitie van minister van justitie R. Croes bleek dat de Arubaanse overheid zich soepeler zou gaan opstellen bij de toelating van Nederlanders en Antillianen die op het eiland wilden komen werken. Bovendien werd het maximale verblijf voor toeristen uit het Koninkrijk verlengd van drie naar zes maanden.

Onder het nieuwe toelatingsbeleid voor werkrachten kwamen eerst in het buitenland wonende Arubanen in aanmerking, daarna Nederlanders en Antillianen en dan pas andere buitenlanders. Aruba wilde in samenwerking met Nederland en de Antillen op selectieve basis personeel in deze landen aantrekken; de kosten zouden door de landen worden gedeeld. (Vor.ber.pag. 687 e.v.-1992)

FALKLAND/MALVINAS-EILANDEN

ONTWIKKELINGEN IN 1992

De Argentijnse claim op de soevereiniteit over de eilanden bleef de politieke agenda in 1992 domineren. Argentinië volgde het hele jaar door een dubbele strategie, die in januari begon, toen president Carlos Menem in het openbaar een beroep deed op Groot-Brittan-

nië om een oplossing te zoeken voor het geschil tussen beide landen via internationale arbitrage, terwijl het Argentijnse ministerie van buitenlandse zaken de weg van de stille diplomatie bleef vervolgen.

De voormalige Britse premier Margaret Thatcher, die in juni een bezoek bracht aan de Falkland/Malvinas-eilanden, drukte de eilandbewoners op het hart waakzaam te blijven. In augustus beweerde president Menem dat de Chileense regering in deze kwestie volledig achter hem stond. In september speculeerde hij dat de eilanden omstreeks het jaar 2000 zouden worden teruggegeven aan Argentinië, gezien het feit dat Argentinië en Groot-Brittannië „bondgenoten” waren geweest in de Golfoorlog en beide deelnamen aan de VN-vredesmacht in voormalig Joegoslavië. Tijdens een min of meer informele bijeenkomst in november in Londen konden de Argentijnse minister van buitenlandse zaken Guido di Tella en vier eilandbewoners van gedachten wisselen over de situatie in beide landen: dit was de eerste directe ontmoeting met een Argentijnse functionaris sedert het einde van de Falklandoorlog.

Van dringender belang waren de exploitatierechten van olievelden en visgronden. Begin december kregen de eilanden te kampen met een ernstige economische crisis toen visserijvloeden uit Zuid-Korea, Taiwan en Spanje het voorbeeld van Japan dreigden te volgen en hun heil wilden zoeken in de Argentijnse visgronden in de regio. Dit was het gevolg van een kort daarvoor genomen beslissing van de Argentijnse regering om de prijs van de visvergunningen te laten zakken onder die van de Falkland/Malvinas-eilanden. De eilanden ontvingen in 1991 meer dan £ 30 mln aan visvergunningen, 64 procent van de jaarlijkse inkomsten.

ONDERZOEK NAAR VERMEENDE WREEDHEDEN TIJDENS FALKLAND- OORLOG

Op 2 februari 1993 vertrokken twee Britse onderzoekers naar de Falkland/Malvinas-eilanden om beschuldigingen te onderzoeken dat Argentijnse gevangenen tijdens de oorlog tegen Argentinië in 1982 niet volgens de conventie van Genève behandeld waren.

Het Britse ministerie van defensie had opdracht gegeven voor het onderzoek nadat in 1991 Excursion to Hell was verschenen, een boek met herinneringen van de voormalige soldaat-korporaal Vincent Bramley. De ernstigste beschuldiging in het boek was dat leden van het Derde Bataljon, het Regiment Parachutisten, vier Argentijnse gevangenen hadden geëxecuteerd na de slag bij Mount Longdon op 11-12 juni 1982.

De week voor de aankomst van de onderzoekers kwam een correspondent van de Britse krant *Daily Mail* met nieuwe aantijgingen, afkomstig van een

AMERIKA

paar plaatselijke bewoners die zeiden dat er ook Argentijnse gevangenen waren doodgeschoten na de slag bij Goose Green.

Argentijnse reactie

De reactie van de Argentijnse regering was zeer voorzichtig. De enige functionaris die werd geciteerd, gaf uiting aan zijn bezorgheid dat Argentijnse ex-soldaten naar aanleiding van deze berichten opnieuw zouden eisen dat het Internationale Comité van het Rode Kruis lijken op het kerkhof van Darwin zou opgraven voor onderzoek. De Argentijnse regering vreesde dat dit de aandacht in de betrekkingen met Groot-Brittannië weer zou vestigen op de kwestie van de soevereiniteit over de eilanden (zie pag. 248/2 e.v.-'93) terwijl het officiële beleid op dat moment zich concentreerde op de exploitatierechten van visgronden en olievelden in de Falkland-regio.

De Britse ambassade in de Argentijnse hoofdstad Buenos Aires wees exhumatie „in deze fase van het onderzoek” van de hand.

(Vor.ber.pag. 774/2/3/-1993)

GUATEMALA

RATIFICATIE VAN AKKOORD MET BELIZE

Het Opperste Gerechtshof bepaalde op 10 november 1992 met vier tegen drie

stemmen dat het besluit van president Jorge Serrano Elias in september 1991 om de buurstaat Belize te erkennen en met dit land diplomatieke betrekkingen aan te gaan (zie pag. 1701112-'92) niet in strijd was met de grondwet. Het Congres stemde op 26 november met 78 tegen 24 stemmen voor ratificatie van het besluit.

Serrano verklaarde op 14 november in een televisietoespraak dat de erkenning geen „definitief akkoord” betekende en dat Guatemala zijn 130 jaar oude territoriale aanspraak op Belize zou handhaven totdat de kwestie definitief zou zijn geregeld door het Internationale Gerechtshof in Den Haag of zou zijn overgedragen aan een arbitrale instantie. Hij beloofde dat over een definitieve overeenkomst een referendum zou worden gehouden.

De kwestie was door opeenvolgende regeringen gebruikt om nationale sentimenten op te wekken en was weer opgedoken toen de populariteit van Serrano een absoluut dieptepunt had bereikt. Zijn regering werd verweten te falen in de bestrijding van de chronische armoede en het tegengaan van mensenrechtenschendingen door militairen en door het leger gesteunde paramilitaire groeperingen. Serrano en zijn familie werden bovendien beschuldigd van corruptie. Deze beschuldiging werd onderschreven door voormalige directe collega's van de president, de oud-minister van volksgezondheid Miguel Angel Montepeque Contreras en de oud-gouverneur van de provincie Izabal, Lilian Vaquez.

AANVALLEN OP INDIAANSE ACTIVISTEN

Het Madrileense dagblad *El País* meldde op 30 november dat gewapende mannen een week eerder de vrouw van Indianenleider Almilcar Mendez had-

den gedwongen deel te nemen aan een demonstratie tegen haar echtgenoot. Zij hadden ook het hoofdkantoor overvallen van de Nationale Federatie van Weduwen van Guatemala, die nauwe banden onderhield met Rigoberta Menchu, de winnares van de Nobelprijs voor de Vrede van 1992 (zie pag. 381/3 e.v.-'93) en hadden daarbij documenten gestolen waaruit de betrokkenheid bleek van het leger bij aanvallen op Indiaanse dorpen.

TERUGKEER VAN VLUCHTELINGEN

Op 20 januari 1993 arriveerden ongeveer 2.480 Guatemalteekse vluchtelingen uit Mexico. Zij vormden de eerste groep vluchtelingen die werden gerepatriëerd. Guatemalteekse kerkleiders en internationale waarnemers die toezicht hielden op hun terugkeer, spraken van een historische gebeurtenis.

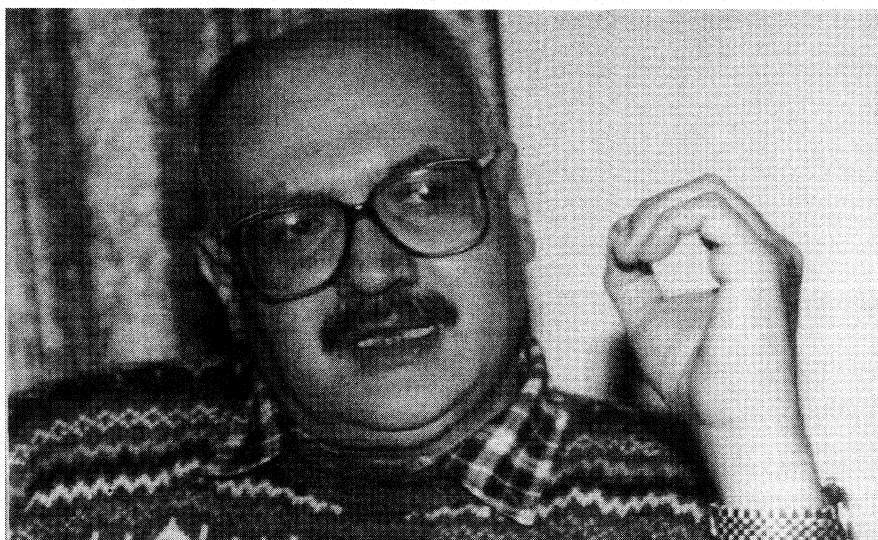
Ongeveer 45.000 Guatemalteken die in vluchtelingenkampen in de Zuidmeicaanse staten Campeche, Chiapas en Quintana Roo verbleven, werden door het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR) officieel als vluchteling beschouwd. Naar schatting 200.000 Guatemalteken waren in de jaren '80 het land uitgevlucht wegens een aantal tegen opstandelingen gerichte campagnes van het leger.

In het gezelschap van de naar Guatemala Stad terugkeerende vluchtelingen bevond zich Rigoberta Menchu, de Nobelprijswinnares voor de vrede in 1992. Zij had haar onderscheiding in december met goedkeuring van de Mexicaanse regering aan het Azteekse Museum in Mexico geschonken, bij welke gelegenheid zij verklaarde dat zij en haar medevluchtelingen pas naar Guatemala konden terugkeren als de garanties voor hun veiligheid waren verbeterd. Bij hun aankomst in de hoofdstad werden de vluchtelingen verwelkomd door een grote mensenmassa en werd er buiten de kathedraal een openluchtmis opgedragen.

De vluchtelingen keerden terug nadat op 8 oktober 1992 een akkoord was gesloten, krachtens welk zij gedurende drie jaar geen dienst hoefden te doen in het leger en niet geworven konden worden voor de „burgerwacht”. De Permanente Commissie van Vertegenwoordigers van Guatemalteekse Vluchtelingen (CCPP) had langdurig onderhandeld over een langere „overwinning” route, via de Panamerikaanse Snelweg en het binnenland van Guatemala naar de hoofdstad Guatemala Stad, maar een massabijeenkomst zou worden gehouden, om vervolgens door te reizen naar Poligono 14 in het noorden, de nederzetting voor de eerste vluchtelingen in de buurt van Ixcán in de provincie Quiché. De Speciale Commissie voor Vluchtelingenhulp van de regering (CEAR) had daarentegen, onder druk van de regering en het leger, de voorkeur gegeven aan een aanzienlijk kortere route door dunbevolkte jungle, die de vluchtelingen rechtstreeks naar Ixcán leidde.

Nobelprijswinnares Rigoberta Menchu (r.) had op 21 december 1992 in Guatemala Stad een ontmoeting met president Jorge Serrano.

URNG-leider Rodrigo Asturias (hier op archieffoto) verklaarde op 22 januari 1993 bereid te zijn de vredesvoorstellen van de regering te bespreken.

Sedert december was in Ixcán een nieuw garnizoen gelegerd. In deze stad hadden herhaaldelijk botsingen plaatsgevonden tussen leger en guerrillastrijders. De CEAR, die kenbaar maakte bezorgd te zijn over de veiligheid van de vluchtelingen, verklaarde dat de terugkerende vluchtelingen waren geïnfiltrerd door aanhangers van guerrillastrijders.

Op 12 januari bereikten de twee partijen een akkoord over de langere route van de CCPP in ruil waarvoor de terugkeer van de eerste groep repatrianten hoogstens twee weken werd uitgesteld. Het akkoord werd gesteund door het UNHCR, de procureur-generaal voor de mensenrechten Ramiro de León Carpio, de vertegenwoordiger van de katholieke kerk, mgr. Jorge Mario Avila del Aguila, en de Internationale Groep voor Overleg en Hulp voor Terugkeer (GRICAR, gevormd door vertegenwoordigers van de ambassades van Mexico, Canada, Zweden en Frankrijk).

VOORSTEL VOOR VREDESBSPREKINGEN

Op 14 januari ontvouwde president Jorge Serrano Elias tijdens zijn jaarlijkse toespraak tot het congres een nieuw en stoutmoedig plan om een einde te maken aan de 30 jaar oude burgeroorlog. Zijn voorstel kwam nadat de vredesbesprekingen met de Guatemalteekse Nationale Revolutionaire Eenheid (URNG) in een impasse waren geraakt (zie pag. 168/3 e.v.-'92). Mgr Rodolfo Quezada Toruño, de bemiddelaar van de katholieke kerk, had het plan op 6 januari in het geheim aan de URNG voorgelegd.

Serrano stelde voor binnen negentig dagen een definitief vredesplan te ondertekenen of, indien een definitief akkoord onmogelijk bleek, een definitieve wapenstilstand tesluiten. Aan gezien de regering bij haar eis bleef dat de

URNG de wapens moest neerleggen voordat er gesproken kon worden over de oorzaak van de oorlog, verschilde het plan nauwelijks van het eerdere standpunt van de regering. Serrano deed echter wel een concessie aan de eis van de URNG dat de VN een rol zouden spelen bij de oplossing van het conflict, door te zinspelen op de mogelijkheid dat nog voor de ondertekening van een vredesakkoord de mensenrechtensituatie onder toezicht van de VN onderzocht werd. In Serrano's plan zouden de VN, als onderdeel van een wapenstilstandsakkoord, ook betrokken worden bij de demobilisatie van de URNG, die zou plaatsvinden in speciaal voor dit doel aangewezen zones.

Op uitnodiging van de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali, reisde een Guatemalteekse delegatie onder leiding van Ser-

rano op 20 januari naar New York om het plan toe te lichten.

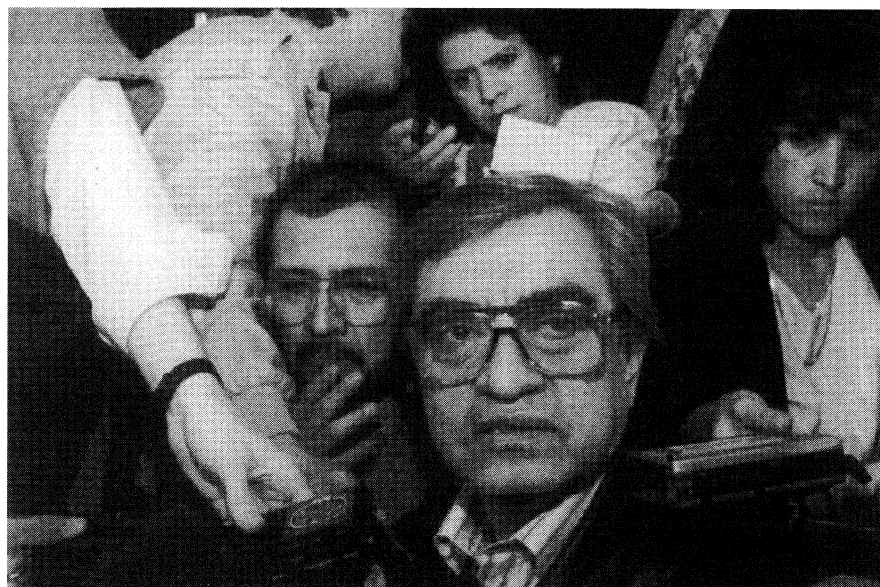
Op 21 januari noemde de URNG het plan van de regering een „positief gebaar“, ging akkoord met onderhandelingen en toonde zich bereid mee te werken aan een bilateraal staakt-het-vuren. Zij waarschuwde evenwel dat een akkoord over de mensenrechten niet afhankelijk kon zijn van demobilisatie en drong erop aan dat onderhandelingen onder meer zouden gaan over de sociale, economische en politieke kwesties die ten grondslag lagen aan de oorlog en dat de burgerbevolking bij de onderhandelingen zou worden betrokken.

Andere specifieke eisen van de GRNG voor de acceptatie van het plan waren halvering van de strijdkrachten, ontbinding van de burgerwachten, ontslag uit het leger van militairen die de mensenrechten hadden geschonden en ten slotte de vorming van een door de Verenigde Naties gesteunde internationale groep waarnemers om toezicht op het vredesproces te houden.

Hervatting van vredesbesprekingen

Op 23 februari werden in Mexico Stad de vredesbesprekingen hervat tussen de regering en de URNG. De vorige gespreksronde was in augustus 1992 zonder resultaat afgebroken (zie pag. 834/2-'92). De burgeroorlog had gedurende de voorafgaande drie decennia al aan minstens 120.000 mensen het leven gekost.

Op 24 februari maakten Spanje, Colombia, Mexico en Venezuela in een gemeenschappelijke verklaring bekend dat zij een „vriendenclub“ hadden gevormd om het vredesproces te ondersteunen en te bevorderen. Beide kanten

URNG-leider Rolando Moran beantwoordt vragen tijdens een persconferentie op 23 februari 1993 na de hervatting van de vredesbesprekingen in Mexico Stad.

AMERIKA

juichten dit initiatief toe en waren blij met de aanwezigheid in Mexico van Yago Pico de Coaña, secretaris voor Ibero-Amerikaanse zaken aan het Spaanse ministerie van buitenlandse zaken.

Het belangrijkste struikelblok bleef de eis van de URNG dat beide kanten een onroerendzake en internationaal verifieerbaar mensenrechtenakkoord moesten tekenen als noodzakelijke voorwaarde voor een staakt-het-vuren. De Guatemalteekse regering, die in januari haar eigen vredesplan had gepresenteerd, verwierp de tegenvoorstellen van de URNG waaronder het terugbrengen van het leger tot 50 procent van de sterkte op dat moment. Het Guatemalteekse leger bestempelde deze „als onbesprekbare zaken” en was van mening dat een verdere eis van de URNG betreffende het ontslag van militairen die betrokken waren bij schendingen van de mensenrechten, een zaak van nationale veiligheid was en als zodanig geheel en al was voorbehouden aan de legerleiding en de president. De URNG beschuldigde de regering op haar beurt van „een gebrek aan politieke wil” en „het uiten van bedreigingen en ultimata” om het vredesproces te obstructeren.

GEVANGENISOPROER

Ten minste zeven gedetineerden zouden zijn gedood en een onbekend aantal gewond en vermist bij een opstand op 11-13 april in de „Pavoncito”-gevangenis, 35 km van de hoofdstad Guatemala Stad. Ongeveer 1.200 gedetineerden hadden de gevangenis bezet nadat een medegedetineerde was overleden die volgens zijn nabestaanden ernstig was mishandeld door de politie en aan wie vervolgens medische hulp onthouden was. Honderden paasbezoekers, en ook de directeur van de gevangenis, waren in gijzeling genomen. Veel familieleden zouden echter zelf hebben besloten om te blijven om de gedetineerden tegen grof geweld te beschermen.

Uiteindelijk werd een overeenkomst gesloten (die moest worden bekrachtigd door de ombudsman voor de mensenrechten van de regering) waarin de autoriteiten beloofden dat er geen represaillemaatregelen zouden worden genomen, er een einde zou komen aan het politiegeweld en dat het voedsel en de leefomstandigheden in de gevangenis zouden verbeteren.

In enkele plaatselijke berichten werd gesuggereerd dat de opstand had moeten dienen als dekmantel voor de bevrijding door leden van de Presidentiële Militaire Staf (EMP, ondanks de naam een krachtig element binnen het veiligheidsapparaat) van Noel de Jesus Beteta Alvarez, een agent van de EMP, die in september 1990 veroordeeld was wegens de moord op de internationaal gerespecteerde antropologe Mirna Mack (zie pag. 243/1-’91). De bevrijding ging overigens niet dooi-

RAPPORT OVER MENSENRECHTEN

Americas Watch, de Amerikaanse men-

senrechtenorganisatie, stelde in een rapport dat eind maart verscheen, dat zij informatie had over directe betrokkenheid van het leger en de EMP bij de illegale opsluiting en tijdelijke verdwijning van mensen.

In het rapport werden drie gevallen - die van Carmen Valenzuela, een arts, Maritza Urrutia, een studente aan de universiteit, en een anonieme vrouw - in detail beschreven. De drie vrouwen waren allemaal ontvoerd en vrijgelaten in 1992 en hadden later een getuigenis afgelegd. Het verkrijgen van informatie over guerrillastrijders van de Guatemalteekse Revolutionaire Nationale Eenheid (URNG) scheen het belangrijkste motief te zijn geweest voor de ontvoeringen.

De belangrijkste stelling van het rapport was dat de EMP, opgericht in de jaren zestig met hulp van de Verenigde Staten, een grootschalige inlichtingendienst was met meer dan 1.000 specialisten, die de inlichtingendiensten van het leger en de veiligheidsstroepen coördineerde, hoewel zij onafhankelijk van beide opereerde.

PRESIDENTIËLE COUP

Terwijl geruchten de ronde deden over zijn spoedige aftreden, voerde de in het nauw gedreven president Jorge Serrano Elias op 31 mei langdurige besprekingen met Joao Clemente Baena Soares, secretaris-generaal van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS); deze was met een missie naar Guatemala gekomen om te proberen een oplossing te vinden voor de heersende politieke crisis in het land.

Op 25 mei had Serrano een door het leger gesteunde „zelf-coup” (autogolpe) gepleegd waarbij naast andere noodmaatregelen delen van de grondwet buiten werking waren gesteld, het Congres en het Opperste Gerechtshof waren ontbonden en de media een verschijningsverbod hadden gekregen. Deskundigen tastten in het duister over de motieven van de coup die als twee druppels water leek op de staatsgreep van president Alberto Fujimori in april 1992 in Peru (zie pag. 471/1 e.v.-’92).

Peru betuigde als enige land in de regio steun aan de coup. Op 26 mei trokken de Verenigde Staten hulp ter waarde van \$67 mln in. De Guatemalteekse ambassadeur in Washington, Edmond Molt, nam ontslag en noemde Serrano een dictator. De Europese Gemeenschap en Japan kondigden de opschorting van hulp aan en de OAS riep een vergadering bijeen om te praten over eventuele sancties.

Serrano zou ook op tegenstand zijn gestuit binnen zijn kabinet en de invloedrijke minister van defensie, generaal José Domingo García Samayoa, eiste een „zo snel mogelijke” terugkeer naar het constitutionele bewind. Ook Rigoberta Menchú, die in 1992 de Nobelprijs voor de vrede had ontvangen voor haar strijd voor de rechten van de autochtone bevolking

van het land (zie pag. 68/2-’93 en 38113-’93), verhefde haar stem en vroeg de bevolking te protesteren tegen de staatsgreep. Op 30 mei verwierpen oppositieleiders Serrano's laatste verzoeningsaanbod om geleidelijk aan de autoritaire maatregelen terug te draaien die hij de week ervoor had ingevoerd, en binnen 90 dagen grondwets hervormingen, waarover was onderhandeld, in een referendum voor te leggen.

Achtergronden van autogolpe van 25 mei

Serrano rechtvaardigde de autogolpe met het argument dat het land onbestuurbaar was geworden. Hij noemde studentenprotesten tegen prijsstijgingen en bezuinigingen op subsidies symptomatisch voor de algehele teloorgang van de openbare burgerlijke orde. Ook zei hij dat de met drugs verbonden corruptie de samenleving doordrenkte en het Congres, de rechtspraak en de media aantastte; bovendien zou een „mafia” van drugsbaronnen een complot hebben gesmeed om de macht in het land over te nemen.

Terwijl Serrano beloofde in januari 1996 af te treden wanneer zijn ambtsperiode afliep en „geen dag langer” in functie te blijven, eiste hij binnen twee maanden de verkiezing van een Constituerende Assemblée teneinde de „institutionele democratie zo snel mogelijk” te herstellen.

Tezelfdertijd werden er onmiddellijk militairen op pad gestuurd om Ramirio de Leon Carpio, een van Serrano's felste critici, onder huisarrest te plaatsen. De Leon Carpio, de overheidsombudsman voor de mensenrechten, wist echter te ontsnappen en sloot zich aan bij de roep om Serrano's aftreden. In Guatemala Stad werden ook de kantoren van mensenrechtenorganisaties en vakbonden omsingeld.

Serrano was steeds afhankelijker geworden van de goodwill van het leger toen zijn populariteit daalde nadat hij een streng economisch bezuinigingsbeleid had doorgevoerd. In een rapport van de mensenrechtenorganisatie Amnesty International was Serrano er op 19 mei van beschuldigd er niet in geslaagd te zijn een einde te maken aan de ernstige schendingen van de mensenrechten door het leger. Volgens Amnesty namen de gevallen van intimidatie, doodsdreigingen en onverklaarde verdwijningen toe. Serrano's aanzien nam verder af door beschuldigingen dat hij zich persoonlijk „illegaal verrijkt” had.

Vanaf begin mei kon Serrano's kleine partij Beweging voor Actie en Solidariteit (MAS) niet langer rekenen op een werkbare alliantie met oppositiepartijen in het Congres. Serrano beweerde dat de gemeenteraadsverkiezingen van 9 mei hadden laten zien dat de MAS kon bogen op de steun van het electoraat. De partij had toen inderdaad zetels gewonnen maar tegenstanders wezen op de lage opkomst van 40 procent.

Vredesbesprekingen met guerrillastrijders afgebroken

Op 8 mei liepen de besprekingen tussen de regering en de URNG volledig vast.

De mislukking van de besprekingen betekende een gevoelige slag voor Serrano's prestige gezien zijn belofte een einde te maken aan de burgeroorlog, het enige nog voortdurende conflict in Midden-Amerika (zie ook pag. 833/3 c.v.-'92). De katholieke kerk dreigde te stoppen met haar bemiddeling en beschuldigde beide partijen van onverzoenlijkheid.

INAUGURATIE NIEUWE PRESIDENT

Op 6 juni werd de 51-jarige Ramiro de Leon Carpio beëdigd als nieuwe president van Guatemala. Met de inauguratie van deze zeer populaire, hoog in aanzien staande voormalige ombudsman voor de mensenrechten leefde de hoop op dat de twaalf dagen durende politieke beroering na de „autogolpe” van president Jorge Serrano Elias op 25 mei (zie boven) als katalysator had gediend om een blijvende verandering te weeg te brengen na tientallen jaren politieke corruptie en geweld.

In de tweede stemronde waarin hij de enige kandidaat was, werd De Leon op 5 juni gesteund door 107 van de 116 afgevaardigden in het Nationale Congres. Hij was een van de drie kandidaten die gezamenlijk waren voorgedragen aan het Congres door twee onlangs gevormde coalities: de Nationale Consensusinstantie (INC) - een brede coalitie van vooraanstaande zakenlieden, politieke partijen en drie gematigde vakbonden - en het Multi-sectorale Sociale Forum (FMS), waarin volks- en autochtone organisaties waren verenigd. De andere kandidaten waren de 81-jarige voorzitter van het Kiestribunaal, Arturo Herbruger Asturias, en Mario Quiñonez Amezcuita, minister van buitenlandse zaken in 1986-'87.

Op 18 juni koos het Congres Herbruger tot vice-president; 101 van de 110 aanwezige afgevaardigden stemden voor hem.

Achtergronden. Serrano afgezet. Gooi van Espina naar presidentschap

De Leons onverwachte promotie tot het presidentschap was het gevolg van een zogenaamde „tegencoup” op 1 juni, waardoor Serrano werd verdreven. Het Hof van Grondwettigheid (CC), de hoogste gerechtelijke instantie van het land, was erin geslaagd op 31 mei zijn uitspraak te publiceren dat Serrano's coup in strijd met de grondwet was en dat „het recht” weer in ere hersteld moest worden. Minister van defensie generaal José Domingo García Samaya, die aan het hoofd stond van de „Con-

Ramiro de Leon Carpio (l.) legt op 6 juni 1993 tegenover parlamentsvoorzitter José Lebo Dubón de presidentiële eed af.

sensuscoalitie” (de voorloper van de INC), beweerde dat Serrano „was afgetreden” nadat hij hem op 31 mei voor de keus had gesteld president te blijven en vervolgd te worden, af te treden en het land te verlaten, of met geweld te worden afgezet.

Het unanieme verzet tegen Serrano in binnen- en buitenland, gevoegd bij de druk van de Verenigde Staten (die hulp opschortten en dreigden de belastingvrije status van de Guatemalteekse export op te heffen), had de legergeneraals die aanvankelijk Serrano's „autogolpe” hadden gesteund, ervan overtuigd dat ze beter konden kiezen voor een terugkeer naar grondwettelijk bestuur. Binnen de strijdkrachten waren de meningen over de coup kennelijk verdeeld: D-2, de inlichtingendienst van het leger, zou een „institutionalistisch” standpunt hebben ingenomen, terwijl de Presidentiële Militaire Staf (EMP) de kant van Serrano gekozen had.

In een laatste poging om in functie te blijven had Serrano geprobeerd het Congres, dat hij in mei had ontbonden, weer bijeen te roepen waarbij hij iedere afgevaardigde \$ 30.000 geboden zou hebben om de zitting bij te wonen. Slechts enkelen gingen daarop in en Serrano was gedwongen af te treden. Hij vluchtte op 2 juni onder militaire begeleiding naar El Salvador en kreeg op 7 juni politiek asiel in Panama.

Serrano's haastige vertrek leidde tot een nieuwe crisis toen vice-president Gustavo Espina Salguero, een van zijn aanhangers, zichzelf op 2 juni uitriep tot president.

Espina wist zich gesteund door García Samaya's toezegging dat het leger achter hem stond. García Samaya ging daarmee in tegeri-

zijn bekendmaking van 1 juni dat Espina zich had teruggetrokken en dat het Hof van Grondwettigheid, de legerleiding en de „Consensuscoalitie” een akkoord hadden bereikt. Krachtens dit akkoord zou het Congres zichzelf „zuiveren” van corrupte leden en daarna een nieuwe president kiezen.

Activisten van het pas opgerichte FMS (zie boven), waaronder Nobelprijswinnares Rigoberta Menchu, hekelden het „zelfzuiveringsakkoord” van het Congres, dat zou neerkomen op een militaire machtsovername, en organiseerden protestdemonstraties tegen Espina. Op 2 juni 's avonds werd voorkomen dat Espina het ambt zou aanvaarden, toen slechts 44 afgevaardigden kwamen opdagen in het Congres om zijn beëdiging goed te keuren.

De volgende dag dienden 13 kabinetsleden hun ontslag in. Alleen García Samaya en minister Francisco Perdomo Sandoval van binnenlandse zaken bleven op hun post. Op 4 juni besliste het Hof van Grondwettigheid dat Espina niet in aanmerking kwam voor het presidentsambt omdat hij Serrano's coup gesteund had. Het Hof gaf het Congres opdracht opnieuw bijeen te komen en binnen 24 uur een nieuwe president te kiezen. Bij die gelegenheid werd De Leon gekozen (zie boven).

Op 3 juni diende procureur-generaal Edgar Tuna Valladares aanklachten in tegen Espina, Serrano en minister Perdomo van binnenlandse zaken wegens onder meer overtreding van de grondwet, rebellie, machtsmisbruik en verduistering. Op 11 juni werd bericht dat Espina op weg was naar Costa Rica en dat Perdomo en oud-minister María Luisa Beltrán de Padilla hun heil in Panama hadden gezocht.

Vice-president Gustavo Espina Salguero verlaat in de nacht van 2-3 juni 1993 het parlamentsgebouw, nadat zijn gooi naar het presidentschap is verijdeld.

Legerleiding gewijzigd. Nieuwe ministers van buitenlandse zaken en defensie

Profiterend van een nieuwe geest van consensus en van de verwarring in het leger zei De Leon dat het zijn belangrijkste taak was om de democratie te consolideren. Hij begon met een grondige wijziging van de legertop.

Op 7 juni werd generaal Francisco Ortega Menaldo opgevolgd als hoofd van de Presidentieel Militaire Staf (EMP) door kolonel Otto Perez Molina, voormalig hoofd van de legerinlichtingendienst (de tak van de strijdkrachten die kennelijk gekant was geweest tegen Serrano's coup, terwijl de EMP deze gesteund had, zie boven). Tezelfdertijd werd Garcia Samayoa als minister van defensie echter vervangen door generaal Roberto Perussina Rirera, de voorinvalige stafchef van Nationale Defensie, die bekend stond als een man van de hardelijn. Perussina werd op 28 juni evenwel weer vervangen door de gematigde generaal Mario Enriquez Morales (die een vooraanstaande rol had gespeeld bij de vredesonderhandelingen). Generaal José Luis Quilo Ayuso werd benoemd tot chef van de generale staf.

Op 15 juni werd de carrière-diplomaat Arturo Fajardo Maldonado benoemd tot minister van buitenlandse zaken.

Begin juli zouden de overige leden van het kabinet en het globale regeringsbeleid bekend worden gemaakt.

De INC bood het Congres op 9 juni een document aan waarin alle 116 afgevaardigden werden opgeroepen af te treden om het parlement te zuiveren, 35 tot 40 Congresleden zouden reeds hebben aangeboden af te treden

Guerrillaleiding stelt staakt-het-vuren voor

Als gebaar van goede wil kondigden leiders van de URNG op 6 juni een wapenstilstand af en op 10 juni lieten ze weten bereid te zijn de in mei afgebroken vredesbesprekingen te hervatten om een einde te maken aan de 30 jaar durende burgeroorlog (zie pag. 833/3 e.v.-'92 en boven voor het vredesproces). De Leon had op 9 juni echter gezegd dat hervatting van de besprekingen op dat moment geen prioriteit van de regering was.

(Voorber pag. 833/3 e.v.-1992)

JAMAICA

IMF-AKKOORD

Op 14 december 1992 werd een akkoord bereikt tussen de Jamaicaanse regering en het Internationale Monetair Fonds (IMF) over een driejarige uitgebreide fondsfaciliteit (extended fund facility, EFF) om het economische programma van de regering te steunen.

Krachtens het akkoord zou de Jamaicaanse regering tui december 1995 kunnen beschikken over kredieten ter waarde van 109.1 mln SDRs (\$ 133 mln). De voorwaarden voor de lening behelsden de beteugeling van de inflatie en het herstel van de deviezenvoorraad, zodat na drie jaar de betalingsbalans positief zou zijn. Ver-

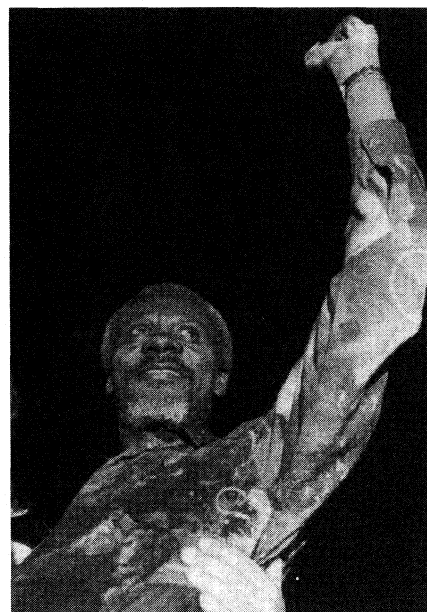
der moest in die periode de economie jaarlijks een gestage reële groei van 3 a 3,5 procent vertonen.

Herschikking van schulden

Eind februari 1993 werd bericht dat de Club van Parijs (Westerse crediteurlanden) akkoord was gegaan met een herschikking van een bedrag van \$281 mln van de bilaterale schuld; de Japanse regering had ingestemd met herschikking van een bedrag van \$ 85 mln van de schuld die tussen juni 1991 en juni 1992 moest worden afgelost.

ALGEMENE VERKIEZINGEN

De regerende sociaal-democratische People's National Party (PNP) bleef aan de macht door een verpletterende overwinning bij de algemene verkiezingen van 30 maart 1993. De verkiezingen hadden 11 maanden eerder plaatsgevonden dan krachtens de grondwet was vereist. De uitslag betekende een persoonlijke triomf voor Percival J. Patterson, die zijn premierschap voortzette, en een ramp voor de conservatieve oppositionele Jamaican Labour Party (JLP) en oud-premier Edward Seaga, sinds jaar en dag leider van de JLP. De PNP had 48 van de 60 zetels in het Huis van Afgevaardigden behaald en de JLP zes. Over zes zetels bestond nog onduidelijkheid. De uitslag betekende ook een machtsverschuiving van de hoofdstad Kingston, waar de JLP haar thuis-

Premier Percival J. Patterson wuift op 30 maart 1993 naar aanhangers na de overwinning van zijn People's National Party bij de algemene verkiezingen.

basis had, naar de plattelandsgemeenten.

In de verkiezingscampagne van de PNP was de zwarte Patterson afgebeeld als de man die opkwam roer de belangen van de Jamaicanen van Afrikaanse oorsprong. 90 procent van de bevolking. Op economisch gebied had de partij nadruk gelegd op haar vastbeslotenheid om door te gaan met de toepassing van vrijemarktinitiatieven, de privatisering van de staatssector en de deregulering van de deviezenmarkt.

Verder had de PLP handig gebruik gemaakt van de splende onenigheid binnen de JLP, die zij op grond hiervan had afgeschilderd als ongeschikt om te regeren. De zogenoemde „ben-de van vijf“, vooraanstaande leden van de JLP die Seaga voor alleenheerser hadden uitge-maakt en in juli 1992 hadden getracht hem als leider af te zetten, verloor al haar (vijf)zetels.

De drie weken durende verkiezingscampagne werd overschaduwd door geweld. Ten minste 10 mensen werden gedood, ondanks een gedragscode die door politieke leiders was ondertekend en alle kandidaten had verplicht hun aanhangers in toom te houden. Verkiezingsfunctionarissen ontkenden beschuldigingen van de JLP dat uit de kiesregisters duizenden namen waren weggelaten, hoewel bij de stemming ongeregelheden waren gemeld in probleemdistricten, vooral in noodlijdende delen van Kingston.

Einduitslag verkiezingen

Volgens de op 22 april bekendgemaakte officiële einduitslag van de verkiezingen kreeg de PNP 52 van de 60 zetels in het Huis van Afgevaardigden. De resterende acht zetels gingen naar de JLP. Volgens de *Caribbean Times* van 6 april bedroeg de opkomst 60 procent.

NIEUWE REGERING-PATTERSON

Op 6 april maakte premier Percival J. Patterson zijn nieuwe kabinet bekend. Hij beloofde de economische hervormingen waaraan de regering vier jaar eerder was begonnen, te zullen voortzetten.

Alle demissionaire ministers bleven deel uitmaken van het kabinet, zij het overwegend met andere portefeuilles. De nieuwe minister Horace Clarke had in 1991 moeten aftreden vanwege het toekennen van ontheffing van invoerrechten voor de Westindische tak van de oliemaatschappij Shell (zie pag. 172/1-'92).

Patterson beloofde op 3 april in een televisietoespraak een hervorming van het kiesstelsel, die bestond uit de invoering van een landelijke kiezersregistratie en geautomatiseerde identificatie- en stelsystemen. Hij reageerde echter afwijzend op de roep om een onderzoek naar beschuldigingen van fraude tijdens de verkiezingen. De oppositionele JLP boycotte vervolgens de officiële openingszitting van het parlement op 20 april

Samenstelling van liet kabinet

Premier, defensie - Percival J. Patterson'; vice-premier, landbouw (tevens verantwoordelijk voor parlementaire zaken en hervorming van het kiesstelsel) - Seymour Mullings'; financiën - Hugh Small'; arbeid en sociale zaken - Portia Simpson'; bouwnijverheid - Orville D. Ramtallie'; water en vervoer - Horace Clarke; openbare nutsbedrijven, mijnbouw en energie - Robert Pickersgill'; buitenlandse zaken en buitenlandse handel - Paul Kobertson'; juridische zaken - David Coore'; minister zonder portefeuille - Peter Phillips; toerisme, handel en industrie - Carlyle Dunkley'; nationale veiligheid en justitie - K.D. Knight'; overheidsapparaat en milieu - Easton Douglas'; onderwijs en cultuur - Burchell Whiteman'; volksgezondheid - Desmond Leakey'; plaatselijk bestuur, jeugd en gemeenschapontwikkeling - John Junor'; minister zonder portefeuille - Omar Davies.

Lid van demissionair kabinet met gewijzigde portefeuille

+ Ongewijzigde verantwoordelijkheid

(Voorber: pag. 399/3 e.v. - 1992)

MONTSERRAT

BEGROTING VOOR 1992

Premier Reuben Meade presenteerde op 6 maart 1992 zijn eerste begroting, waarin voor terugkerende uitgaven EC\$ 42,2 mln was uitgetrokken en voor kapitaaluitgaven EC\$ 16,5 mln; er werd een overschot verwacht van EC\$ 1.6 mln. Gepensioneerden hoefden geen inkomstenbelasting meer te betalen en mensen met kinderen of van hen afhankelijk verwanten kregen belastingaf-trek.

VOORMALIGE MINISTERS OP VRIJE VOETEN

Medio februari 1993 werd bericht dat oud-premier John Osborne en ex-minister van landbouw Noel Tuitt op vrije voeten waren gesteld. Beiden waren in juli 1992 aangehouden en in oktober van dat jaar berecht op verdenking van corruptie tijdens hun ambtsperiode in de regering van de Volksbevrijdingsbeweging (PLM) die in oktober 1991 bij de algemene verkiezingen was verslagen (zie pag. 99/2-'92).

Het proces volgde op een onderzoek van Britse rechercheurs naar beschuldigingen dat beide mannen met onbekenden hadden samenge-spannen om \$ 10 000 los te krijgen van een Amerikaanse particulier teneinde een stuk grond te kunnen pachten voor Providence Estate Limited

(Voorberpag. 99/2-1992)

NEDERLANDSE ANTILLEN

KONINKLIJK BEZOEK AAN NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA. TOELATINGSBELEID. FRAUDE-ONDERZOEK. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Van 7-20 november 1992 brachten koningin Beatrix, prins Claus, kroonprins Willem-Alexander en de prinsen Johan Friso en Constantijn een werkbezoek aan de eilanden Curaçao, Bonaire, St. Maarten, St. Eustatius, Saba en Aruba. Zij werden overal met groot enthousiasme ontvangen. Volgens minister Ernst Hirsch Ballin van Koninkrijkszaken, die de koninklijke familie vergezelde, bood het bezoek een goed totaaloverzicht van wat er op de eilanden gebeurde.

Op 9 november betuigde de koningin tijdens een informele ontmoeting met de Statenleden in Willemstad op Curaçao in het Papiaments onder meer haar medeleven met de slachtoffers van de vliegcrash in de Amsterdamse Bijlmermeer op 4 oktober 1992 (zie pag. 743/3 e.v. - '92).

Op St. Maarten woonde de koningin op 13 november een speciale zitting bij van de Eilandsraad. Het feit dat het bestuur van het eiland in juli onder curatele was gesteld (zie pag. 690/3 e.v. - '92) kwam in de vergadering nauwelijks aan de orde. Wel werd de koningin tijdens haar bezoek duidelijk gemaakt dat St. Maarten graag deel wilde blijven uitmaken van het Koninkrijk der Nederlanden.

Tweede Kamer debatteert over begroting voor Antillen en Aruba voor 1993

Tijdens het debat in de Tweede Kamer over de begroting voor de Nederlandse Antillen en Aruba voor 1993, dat op 27 oktober 1992 werd gehouden, werd door de Kamerfracties van VVD en CDA sterk aangedrongen op een toelatingsregeling voor Antillianen en Arubanen, die naar Nederland willen komen.

De VVD'er J. Wiebenga noemde de voortgaande emigratie vanuit de rijksdelen ernstig, nu er al 80.000 Antillianen en Arubanen in Nederland waren. CDA-woordvoerder J. Kruisbrink bepleitte het bezit van een werkvergunning als voorwaarde voor een verblijf van Antillianen langer dan drie of zes maanden in Nederland.

Minister Ernst Hirsch Ballin (Koninkrijkszaken) voelde niets voor een toelatingsregeling omdat deze in de rijksdelen „zeer negatief zou worden ontvangen“ en Nederland nu juist aandrang op een soepeler houding tegenover Nederlanders die op de Antillen wilden werken. Hij zag meer in verbeter-

AMERIKA

ring van toekomstkansen voor jongeren op de Antillen en beloofde daarvoor een planmatige aanpak

Hirsch Ballin wees ook de wens van bijna de gehele Kamer af om in de komende conferentie over de toekomstige staatkundige verhoudingen binnen het Koninkrijk de mogelijkheid van een lichte federatie van alle zes de eilanden (inclusief het zelfstandige Aruba) aan de orde te stellen.

Volgens de Kamer zou zo'n overkoepelend bestuur een nauwere samenwerking bevorderen en een verder uiteenvallen van de Antillen voorkomen. Maar Hirsch Ballin vreesde dat dit idee op de Antillen en Aruba zou worden opgevat als een terugkeer naar de vroegere verhoudingen.

De minister stond sympathiek tegenover het pleidooi van D66-Kamerlid A. Nuis om een plan te maken voor de uiteindelijke omvang van de overheidsapparaten op de Antillen, als deze met behulp van Nederlandse adviseurs waren gereorganiseerd. In dat plan moest ook worden aangegeven hoe de financiering werd geregeld, want niet elk eiland zou alle kosten van het bestuur kunnen dragen. PvdA-woordvoerder W. Vermeend wilde dat in het plan ook de economische ontwikkelingskansen voor de eilanden werden aangegeven, en een voortgaande controle op de sanering van de enorme overheidstekorten en schulden.

De minister stond daar positief tegenover en was het met Vermeend erover eens dat daarbij ook een „artikel 12 procedure“ kon passen zoals is voorzien in de Nederlandse Financiële Verhoudingswet. Volgens artikel 12 van de wet kunnen gemeenten onder rechtstreeks financieel toezicht van Den Haag worden geplaatst en krijgen ze alle deskundige bijstand voor hun financieel beheer. Vermeend zag ook mogelijkheden voor een aanpassing van de fiscale relaties tussen Nederland en de Antillen aan de Europese verhoudingen, waardoor de Antillen als financieel centrum met aantrekkelijke fiscale tarieven nieuwe investeringen konden aantrekken.

Wijzigingen in Antilliaanse regering en Eilandbestuur Curaçao

Als gevolg van verschuivingen binnen de regeringspartij Partido Nashonal di Pueblo (PNP, ook wel bekend onder de naam Nationale Volkspartij, NVP), werden eind oktober 1992 wijzigingen bekendgemaakt in de samenstelling van de Antilliaanse regering en het Eilandbestuur van Curaçao. De wijzigingen zouden na de behandeling van de begroting voor 1993 (medio december 1992) ingaan.

G. de Paula werd als minister van financiën vervangen door C. Smits, die nog minister van onderwijs was. Diens functie zou worden vervuld door S. Wallé. Er kwam een staatssecretaris voor financiën. I. Pikerie, die ook belastingen in haar portefeuille kreeg. Parlementsvoorzitter R. McWilliam trad af en werd opgevolgd door D. Lucia, de fractieleider van de PNP in de Staten.

In het Eilandbestuur van Curaçao werden de gedeputeerden Faroe Metry (financiën) en Ricardo Isebia (arbeidszorg) opgevolgd door respectievelijk Stanley Betrian en Hendrik Abraham. Metry en Isebia werden lid van de Eilandsraad.

Nieuwe president Gemeenschappelijk Hof

De rijksministerraad besloot op 4 december 1992 dat mr. Luis de Lannoy (42) per 1 juni 1993 benoemd werd tot president van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba.

De Lannoy, die op Curaçao was geboren, was sinds 1 augustus 1989 plaatsvervangend lid en vanaf 1 augustus 1990 lid van het Gemeenschappelijk Hof. Eerder werkte hij bij het openbaar ministerie te Curaçao en de rechtbank te Zwolle. Als president volgde De Lannoy mr. M.R. Wijnholt op, die op 1 juni zou aftreden.

Antilliaanse regering in financiële nood. Bonden dreigen met acties na aankondiging belastingverhogingen

Het eilandbestuur van Curaçao stelde op 15 december 1992 tot nader order een samenscholingsverbod in voor het centrum van Willemstad. Bovendien werden de toegangswegen naar de stad voor alle verkeer afgesloten. Reden voor de maatregel was het plan van de gezamenlijke vakbonden om in het centrum van Willemstad een protestdemonstratie te houden tegen aangekondigde nieuwe belastingmaatregelen van de Antilliaanse regering, die volgens de bonden een te forse aanslag betekenden op de koopkracht van de bevolking. Het conflict was op 14 december begonnen nadat de vakbonden een vergunning was geweigerd voor een manifestatie; zij kondigden daarop aan toch naar Punda, het historische stadshart van Willemstad, te zullen komen, waar de Eilandsraad vergaderde over de begroting voor 1993 en over belastingverhogingen. Op 17 december werd het centrum weer opengesteld.

In april 1992 was de regering onder druk van de bonden akkoord gegaan met een salarisver-

hoging van 14 procent voor het overheidspersoneel. Daarvan was 9 procent meteen van kracht geworden en zou de rest later worden uitbetaald (zie pag. 692/2 e.v.-'92). De regering probeerde nu via een verhoging van de belastingen, retributies, leges en de invoering van omzetbelasting alsnog aan de benodigde financiën te komen.

De vakbonden hadden zich teruggetrokken uit de dialoog die de regering eind november had opgezet over een „nieuw beleid“ en noodzakelijke financiële ingrepen. Volgens het Eilandbestuur kon niet langer gewacht worden met enkele maatregelen vanwege de hoge financiële nood. Het eiland kwam elke maand 12 mln gulden te kort om aan haar verplichtingen te voldoen. Op 15 december had de Eilandsraad al met enkele belastingverhogingen ingestemd.

Op 18 december kwamen vakbondsleden onder leiding van Errol Cova van de Kamer van Vakbonden naar de binnenstad om toegang te eisen tot de publieke tribune van het Statengebouw, waar de Eilandsraad vergaderde. Na overleg tussen de bonden en gezaghebber E. Wilsoe mochten Cova en zijn mensen op de tribune plaatsnemen.

De begroting voor 1993 werd diezelfde dag door de Eilandsraad goedgekeurd. Het officiële begrotingstekort voor 1993 bedroeg 87,5 mln gulden, maar daar waren bijvoorbeeld de uitstaande studieleningen niet bij inbegrepen. De totale schuldenlast van Curaçao bedroeg zo'n anderhalf miljard gulden.

Op 7 januari 1993 werd opnieuw een aantal noodmaatregelen aangekondigd om geld in de Curaçaose kas te brengen: de benzine werd zes cent duurder en de invoerrechten gingen met 6 procent omhoog. Gedeputeerde D. Mendes de Gouveia verklaarde dat „nadeze acute maatregelen“ gezocht moest worden naar een „nieuwe richting voor het overheidsbeleid“. Dat moest gebeuren via een brede dialoog met de vakbonden, werkgevers en maatschappelijke organisaties.

Hij erkende dat de overheid de laatste jaren geen goed voorbeeld had gegeven. Onder druk van de grote financiële tekorten waren storingen van overheidsbijdragen in het pensioenfonds en de sociale verzekeringsbank achterwege gebleven en waren veel obligatieleningen uitgeschreven. Hij kondigde nu een aantal maatregelen aan die moesten laten zien dat ook van overheidswege bezuinigd zou worden: reizen van ambtenaren en bestuurders en het gebruik van dienstauto's zouden aan banden worden gelegd.

Volgens vakbondsleider Errol Cova bestond de echte noodsituatie op Curaçao niet uit de financiële problemen, maar uit het gebrek aan vertrouwen tussen de regering en de sociale partners. Hij vond de bestuurders niet geloof-

waardig omdat er geen lange-termijnbeleid en geen toekomstvisie was. Het voorstel voor een dialoog a e i d door de vakbonden ook niet serieus genomen „omdat er geen werkelijke participatie komt”. „De regering behoudt immers de ongelijkheid om akkoorden die in een werkgroep van overheid, werkgevers en vakbonden zijn bereikt, terzijde te schuiven”. aldus Cova.

Op 26 januari bepaalde de rechtbank in Willemstad in een kort geding dat de verhoging van de invoerrechten op 1 januari onwettig was. De verhoging van de benzineprijzen was wel legaal.

Helpt volwassen Curaçaose bevolking leeft onder bestaansminimum

Begin februari bleek uit de resultaten van een volkstelling die in 1992 op Curaçao was gehouden; dat de helft van de Curaçaose bevolking boven de 15 jaar beneden het bestaansminimum leefde. Van de eilandbewoners moest 20 procent rondkomen van 1.000 gulden per maand; 30 procent had niet meer dan 600 gulden per maand.

Onderzoek rail vijf jaar daarvoor had uitgezeten dat het bestaansminimum voor een gemiddeld gezin van vier personen toen op 1.200 gulden per maand lag.

Bovenwindse eilanden willen samenwerken

De drie Bovenwindse eilanden van de Nederlandse Antillen besloten in januari 1993 in de toekomst op een aantal gebieden met elkaar samen te werken onder erkenning van elkaars zelfbeschikkingsrecht. Leden van de Eilandsraden van Saba, St. Maarten en St. Eustatius legden dat op 26 januari op Saba in een resolutie vast.

De samenwerking zou in ieder geval de terreinen volksgezondheid, werkgelegenheid, onderwijs en justitie omvatten. Er zou een comité van vertegenwoordigers van de drie eilanden worden gevormd om te onderzoeken naar welke gebieden de samenwerking kon worden uitgebreid en in welke vorm deze kon plaatsvinden.

Meer ambtenaren op Kabinet Antilliaanse en Arubaanse zaken

Op 10 februari werd bekend dat minister Hirsch Ballin het aantal ambtenaren op zijn kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse zaken (Kabna) met eenderde zou uitbreiden. De bestaande personeelsbezetting van 60 personen werd aangevuld met 17 plus nog vier full-time formatieplaatsen. Een nadere evaluatie in 1995 moest uitwijzen of de vier extra krachten later

weer konden vervallen of blijvend werden toegevoegd.

Hirsch Ballin had over de uitbreiding een akkoord gesloten met minister Ien Dales (binnenlandse zaken), die verantwoordelijk was voor het personeelsbeleid van de overheid. De extra kosten beliepen 2 mln gulden, die door de begroting voor de Antillen en Aruba n-erden opgevangen en dus in mindering kwamen op de ontwikkelingshulp. De totale begroting beliep in 1993 275 mln gulden.

De uitbreiding vloeide voort uit de veranderde relatie met de Antillen en Aruba en een extern reorganisatie-onderzoek bij Kabna. In het regeerakkoord van het kabinet-Lubbers III was afgesproken dat Nederland niet langer streefde naar spoedige onafhankelijkheid van de rijkdelen in de West; zij mochten zo lang lid van het Koninkrijk der Nederlanden blijven als ze zelf wilden. Hirsch Ballin was op basis van het reorganisatie-onderzoek tot de conclusie gekomen dat de huidige organisatie van Kabna in kwalitatief en kwantitatief opzicht niet kon voldoen aan de extra beleidstaken die voortvloeiden uit die beleidsverandering. De minister wilde de hoofdlijnen van zijn beleid beter zichtbaar maken. Tevens streefde hij naar een „duidelijke scheiding tussen beleids- en uitvoeringstaken, zowel bij de vestiging in Nederland (Kabna) als bij de vertegenwoordigingen op de Antillen en Aruba.”

Van de 21 nieuwe ambtenaren kwamen er 11 bij Kabna in Den Haag te werken en 10 in de rijksgelden. De versterking van de organisatie kwam onder andere tot uitdrukking in de vorming van aparte directies voor Wetgeving en staatkundige vernieuwing. Bestuurlijke ontwikkeling, Sociaal-economische ontwikkeling en voor de Vertegenwoordigingen op de Antillen en Aruba.

Vorbereidingen op Toekomstconferentie

In februari werd tijdens overleg in Willemstad (Curaçao) de Antilliaanse inbreng besproken voor de Toekomstconferentie tussen Nederland, de Antillen en Aruba, die begin maart zou worden gehouden. Premier Maria Liberia-Peters verklaarde na afloop van het overleg op 10 februari dat het politieke systeem van de Nederlandse Antillen failliet was. „Omdat de Antillen bestaan uit vijf eilanden en we geen nationale politieke partijen hebben maar eilandgebundene, is er geen binding tussen de eilanden en de nationale bestuurders. De politieke partijen kijken vooral naar de achterban op hun eiland.”

Het leek onwaarschijnlijk dat de Antillen met een eenduidig standpunt naar de Toekomstconferentie zouden gaan. De eilanden waren afgestapt van het denken in staatkundige mo-

dellen. Er werd gedacht vanuit uitgangspunten die door een werkgroep nog nader zouden worden uitgewerkt.

Oppositieleider Vance James jr. van St. Maarten stelde aan de vooravond van de Toekomstconferentie voor een staatsrechtelijk noodverband aan te leggen tussen de Antilliaanse eilanden en Nederland tot er in de West bestuurlijk en financieel orde op zaken was gesteld. James bepleitte opheffing van de Nederlandse Antillen als onderdeel van het Koninkrijk. Daarvoor in de plaats zou een rechtstreekse staatsrechtelijke band gesmeed moeten worden tussen afzonderlijke Antilliaanse eilanden, of groepjes eilanden, en Nederland.

Op de Toekomstconferentie zouden de criteria voor die nieuwe Koninkrijksrelatie kunnen worden vastgesteld, maar de precieze status van elk onderdeel van het Koninkrijk, bijvoorbeeld een provincie van Nederland of een land met een status aparte zoals Aruba die kent, kon later worden vastgesteld, aldus James. Op de conferentie moest worden voorkomen dat er bij voorbaat groepjes eilanden werden gevormd, als voorwaarde voor werkbare eenheden in een nieuw staatsrechtelijk verband. Zo'n benadering zou volgens de oppositieleider leiden tot onnodige vertraging en achterhoedegevechten.

Toekomstconferentie eindigt in impasse

Van 8-10 maart werd in Willemstad de Toekomstconferentie gehouden over de staatkundige verhoudingen tussen Nederland, de Nederlandse Antillen en Aruba. Uit de openingstoespraak van minister Hirsch Ballin op 8 maart bleek dat de meningen van de Antilliaanse en Nederlandse delegaties over de uitgangspunten lijnrecht tegenover elkaar stonden. De inzet van de Nederlandse delegatie was dat de Antillen eerst „de werkelijke problemen” in het functioneren van de overheden van de eilandgebieden op bestuurlijk en financieel gebied moesten verbeteren voordat er gesproken kon worden over nieuwe staatkundige verhoudingen. De Antilliaanse premier, Maria Liberia-Peters, had tijdens een persconferentie op 5 maart laten weten dat zij van mening was dat eerst de staatkundige structuur moest worden gewijzigd om de bestuurlijke en financiële problemen te kunnen oplossen.

De Toekomstconferentie werd georganiseerd om de consequenties te bespreken van het feit dat Aruba te kennen had gegeven niet uit het Koninkrijksverband te willen stappen per 1 januari 1996, zoals was afgesproken tijdens een Ronde-Tafelconferentie in 1983 (zie pag. 282/3 r.12.-'84). Vooruitlopend op de onafhan-

AMERIKA

kelijkheid had Aruba in 1986 reeds een status aparte als autonoom land binnen het Koninkrijk verworven. Het eiland Curaçao had vervolgens te kennen gegeven ook aanspraak te willen maken op een status aparte, zodat het eindelijk kon afkomen van de last van de minder draagkrachtige overge eilanden. Nederland onderkende dat Curaçao net als Aruba het recht had op eigen kracht verder te gaan, maar stelde daaraan voor-, vaarder, op bestuurlijk en financieel terrein.

De Nederlandse premier Ruud Lubbers, die als onafhankelijk conferentie-voorzitter fungeerde, presenteerde de deelnemers aan het eind van de eerste vergaderdag een „synthesedocument”, waaruit bleek dat een grotere autonomie van de eilanden gepaard zou gaan met aanzienlijk meer toezicht vanuit Den Haag.

In het voorstel van Lubbers werd niet gesproken over een artikel-12-procedure, maar wel over een grotere rol van de Algemene Rekenkamer, waardoor „het potentieel voor controle” kon worden versterkt. Verder werden in zijn voorstel betere waarborgen voor deugdelijk bestuur ingebouwd door op Aruba en de Antillen het strafrecht naar Nederlands model in te richten. Onder de vlag van het Koninkrijk zouden verder naast de gouverneur van de Antillen ook het gemeenschappelijk Hof van Justitie en de procureur-generaal moeten ressorteren, alsmede een centrale bank en een Rekenkamer.

Lubbers wilde de werk- en vestigingsmogelijkheden voor Nederlanders op de Antillen verruimen. Zijn voorstel bemoeilijkte de migratie van werklozen en criminelen. Mensen die op een uitkering waren aangewezen, criminele antecedenten hadden of een gevaar vormden voor de openbare orde, mochten niet in aanmerking komen voor werk of vestiging in een ander deel van het Koninkrijk.

Het voorstel van Lubbers werd door de delegatie van Curaçao woedend verworpen. Delegatieleider E.J.J.M. Mendes de Gouveia zei „ontgoocheld te zijn door de hoge en verwerpelijke prijs die aan Curaçao gesteld wordt” voor de verkrijging van een aparte status los van de overige eilanden.

De delegatie vond het met name onverteerbaar dat in het document werd voorgesteld dat de geplande uittreding van Aruba uit het Koninkrijk per direct ongedaan werd gemaakt. De door Curaçao gewenste autonomie zou pas bereikt worden nadat er bestuurlijk orde op zaken was gesteld.

St. Maarten reagee de eveneens afwijzend, maar in mildere termen. De overige eilanden stelden zich neutraal op.

Na bilateraal overleg met de acht deelnemende delegaties kwam premier Lubbers op 10 maart met concept-conclusies. De belangrijkste punten hieruit waren:

– Door de autonomie van Curaçao houdt het land de Nederlandse Antillen op te bestaan.

– Ook St. Maarten krijgt zelfbestuur.

Bonaire, Saba en St. Eustatius worden overzeese gemeenten in een directe band met Nederland.

– Aruba, dat vooruitlopend op onafhankelijkheid in 1996 al autonomie heeft, mag binnen het Koninkrijk blijven.

De rechtshandhaving komt door het wegval- len van de Nederlandse Antillen rechtstreeks onder het Koninkrijk.

– De financiële huishouding van de verschillende eilandgebieden of landen kan bij on- deugdelijk beheer onder toezicht komen van de Koninkrijksregering.

– De bestrijding van grensoverschrijdende cri- minaaliteit wordt een concrete taak van het Koninkrijk.

– Den Haag kan directe en concrete aanwij- zingen geven aan het bestuur. Er komt een apai-te kamer van de Raad van State waar be- stuursorganen uit de Antillen in beroep kun- nen tegen dergelijke aanwijzingen.

– Er komen toelatingsbeperkingen voor Antil- lianen die naar Nederland willen.

– Fiscale regimes in de verschillende landen van het Koninkrijk moeten op elkaar worden afgestemd.

– De eilanden die uit de voormalige Antillen voortkomen zullen de schulden van de Antil- len (2,5 mrd gulden) moeten overnemen.

Nadat duidelijk was geworden dat Aruba en de Nederlandse Antillen de voorgestelde concept-conclusies onac- ceptabel achtten, staakte Lubbers op 10 maart de onderhandelingen met de Antilliaanse delegaties. De conferentie zou drie maanden later worden voort- gezet. Mocht er dan nog geen overeen- stemming worden bereikt over de ver- bete ing van het bestuur op de Antillen, dan zou Nederland ingrijpen met een algemene maatregel van be- stuur. Volgens de Nederlandse premier was de conferentie „niet mislukt, maar nog niet geslaagd. Het zijn goede be- sprekingen geweest, maar de conferen- tie was nog niet tot conclusies in staat”.

De Nederlandse delegatielider, minister Hirsch Ballin zei wel teleurgesteld te zijn. „De resultaten waar wij op hebben gehoopt zijn uitgebleven”, aldus de bewindsman. De Antil- liaanse premier Liberia-Peters noemde het „goed dat bepaalde zaken niet geforceerd zijn”. Zij wilde de komende drie maanden be- nutzen om van gedachten te wisselen met de volksvertegenwoordiging „omdat daar ook het laatste woord ligt”. De premier wilde niet reageren op het dreigement van Lubbers de ei- landen onder curatele te stellen wanneer over- eenstemming ook in juni uitbleef. „Het zou van fatalisme getuigen om nu reeds te praten over het niet tot afspraken kunnen komen.” De delegatie-voorzitter van Curaçao, Mendes de Gouveia – een partijgenoot van Liberia-Peters – zei echter niet met het mes op de borst te wil- len verder praten”. Premier Nelson Oduber van Aruba onderstreepte dat het door Lubbers in het vooruitzicht gestelde ingrijpen niet be-

doeld kon zijn voor Aruba omdat daar de fi- nanciën en het bestuur wel goed geregeld ka- ren

Tweejaarlijks overleg tussen parlemen- tariërs

De Nederlandse Vaste Kamercommis- sir voor Antilliaanse en Arubaanse zaken verbleef van 11-21 maart op de Nederlandse Antillen voor de tweejaar- lijke besprekingen tussen parlementa- riërs van Nederland, de Nederlandse Antillen en Aruba.

De besprekingen dreigden de eerste dag al te mislukken, nadat het Antilliaanse statenlid Jolanda Evers van de regerende Nationale Volkspartij haar Nederlandse collega's had be- schuldigd van discriminatie wegens diverse uitlatingen in Nederlandse media en tijdens kamerdebatten. Dat geschil werd snel bijge- legd, maar de voorzitter van de Kamercom- missie, J. Wiebenga, erkende na afloop van de besprekingen dat de sfeer niet erg hartelijk was geweest. „Het mislukken van de Toe- komstconferentie was daarop ook van in- vloed”.

Om het heersende onbegrip en wantrouwen te verkleinen, was besloten om het contact te in- tensiveren. Behalve de tweejaarlijkse uitge- breide ontmoetingen werden er tussentijdse kleine gemengde werkgroepen ingesteld die een nader te bepalen thema zouden behan- delen. De eerste werkgroep zou in het voorjaar van 1994 van start gaan.

De Kamercommissie steunde het beleid van minister Hirsch Ballin om het bestuur op de Antillen te verbeteren, maar was van mening dat de kosten daarvoor de bestaande begroting voor Antilliaanse en Arubaanse zaken – 5 procent van de begroting voor ontwikkelingssa- menwerking – niet mochten overschrijden.

Tweede Toekomstconferentie uitge- steld

Op 21 juni werd besloten de tweede Toekomstconferentie over de verhou- dingen binnen het Koninkrijk, die van 24-26 juni in Willemstad zou worden gehouden, niet te laten doo gaan.

Premier Lubbers had de Tweede Kamer reeds op 31 maart laten weten dat er wellicht meer tijd nodig was voor een degelijke voorberei- ding van de vervolgonferentie.

Op Curaçao hadden oppositie en vakbonden op uitstel aangedrongen om eerst een referen- dum te kunnen houden. De oppositiepartij MAN van Don Martina vond dat de bevolking eerst de gelegenheid moest krijgen zich uit te spreken over de staatkundige toekomst van het eiland. Ook de invloedrijke Kamer van Vakbonden had sterke druk uitgeoefend om de conferentie uit te stellen tot na een referen- dum.

Op 10-11 juni had in Den Haag politiek voor- overleg plaatsgevonden tussen de Nederlan- se premier Lubbers, minister Hirsch Ballin, de

Antilliaanse premiers Liberia-Peters en Oduber en, namens het eilandbestuur van Curaçao, gedeputeerde Mendes de Gouveia en oppositieleider Martina. Men was overeengekomen de conferentie eind juni te laten doorgaan: de uitkomst ervan kon in een referendum worden voorgelegd aan de bevolking van Curaçao; later in het jaar moesten de afspraken in een slotconferentie worden uitgewerkt en vastgelegd.

Op 15 juni zette premier Lubbers in een brief aan de voorzitter van de Toekomstconferentie de punten op een rij waarover onderhandeld zou moeten worden: Op 1 januari 1994 zouden al regelingen moeten worden getroffen over de algemene administratieve rechtspraak, openbaarheid van bestuur en onafhankelijke klachtenbehandeling voor politietoedredten. Verschillen in fiscale regimes konden in de toekomst blijven bestaan, maar regimes die internationaal niet aanvaardbaar werden geacht of zouden leiden tot onevenredige benadeling van andere delen van het Koninkrijk moesten worden aangepast.

Lubbers stelde ook voor om ter bestrijding van de grensoverschrijdende criminaliteit en onwettelijk burgerlijk gedrag een Rijkswet interregionaal strafrecht te maken en een Rijkswet interregionaal privaatrecht. De landen zouden ook een onderlinge regeling treffen inzake samenwerking op het gebied van justitie binnen het Koninkrijk. Om een verantwoord financieel beleid te voeren zou er een apart fonds worden opgericht voor structurele begrotingstekorten van de Koninkrijks-eilanden en de incidentele begrotingstekorten van Curaçao en Aruba. De landen waren in de eerste plaats zelf verantwoordelijk voor de bestedingen en de verantwoording daarvan.

De Antilliaanse regering en het Eilandbestuur van Curaçao wezen op 16 juni de voorstellen van premier Lubbers af. Volgens hen waren er in het aide-memoire - een combinatie van de Nederlandse en Antilliaanse voorstellen - op twee punten principiële verschillen van mening.

Het ene punt betrof het voorstel om de rechtspleging op de Antillen onder Nederlandse verantwoordelijkheid te plaatsen. Het tweede geschilpunt betrof het belastingregime en Lubbers' wijziging naar regimes die „internationaal niet aanvaardbaar worden geacht“. Nederland had er al maandenlang op aangedrongen dat de Antillen het multilaterale Verdrag van Straatsburg over wederzijdse administratieve bijstand (WABB) zouden ondertekenen. Voor Curaçao zou dat rampzalige gevolgen hebben: de financiële off-shore sector, een van de economische pijlers van het eiland, zou dan naar omliggende landen verdwijnen, omdat men in die sector niet wilde dat andere landen zonder meer toegang hadden tot belastinggegevens. Volgens Curaçao moesten mala-

fide transacties op een andere, minder schadelijke manier, worden bestreden.

Nadat premier Lubbers op 21 juni besloten had de conferentie niet te laten doorgaan omdat het mislukken ervan op dat moment een te groot risico inhield, vertrok hij op 24 juni met de ministers Dales (binnenlandse zaken) en Hirsch Ballin (justitie en Koninkrijkszaken) toch naar Willemstad om te proberen in afzonderlijke besprekingen met de bestuurders van de eilanden een oplossing te vinden en de basis te leggen voor een conferentie later in het jaar.

Na afloop van het drie dagen durend overleg werd bekend dat Curaçao tot eind augustus de tijd had gekregen om te laten zien hoe het de gewenste autonome status uitgewerkt wilde zien. Het eiland zou een aantal nota's opstellen over de aanpak van financiële, bestuurlijke en justitiële problemen.

Ook was er de mogelijkheid om op korte termijn een referendum te houden.

Verder zou in de komende maanden tussen de eilanden gewerkt worden aan interne afspraken. Eind 1993 zou een nieuwe conferentie worden gehouden.

Meerderheid Tweede Kamer tevreden over resultaten Antillen-overleg

Tijdens een debat in de Tweede Kamer op 1 juli bleek een meerderheid van de Tweede Kamer tevreden te zijn over het overleg eind juni met de Nederlandse Antillen en Aruba over de toekomstige verhoudingen met Nederland. De meeste fracties zeiden het wel te betreuren dat Nederland geen inhoudelijke afspraken had kunnen maken met Curaçao. De Kamer sprak haar bezorgdheid uit over de houding van het eiland, maar volgens een meerderheid was er sprake van een lichte verbetering. „Curaçao begint aan een inhaalmanoeuvre“, verklaarde de CDA'er J. Krajenbrink. „Men lijkt nu aan de slag te willen.“

Bilateraal overleg over toekomstige staatsstructuur Curaçao en Bonaire

Op 30-31 augustus werd in Den Haag bilateraal overleg gevoerd tussen enerzijds premier Lubbers, minister Hirsch Ballin (Koninkrijkszaken) en minister Dales (binnenlandse zaken) en anderzijds een delegatie uit Curaçao onder aanvoering van gedeputeerde D. Mendes de Gouveia van staatkundige structuur en economische zaken.

De Curaçaose delegatie had een pakket voorstellen meegebracht over de staatkundige herstructurering van het eiland. Daarbij waren een proef van een grondwet voor een autonoom Curaçao en nota's over sanering van de financiën van het eiland, over verbetering van het belastingstelsel, verbetering van de „deugdelijkheid van bestuur“ en de rechtspleging en over mogelijke samenwerking met andere Antilliaanse eilanden. De Nederlandse afvaardiging kreeg bovendien de laatste versie van de Nota Nieuw Beleid aangeboden, die was samengesteld in samenspraak met de sociale partners en inaatschappelijke groeperingen.

Na afloop van het overleg werd officieel slechts meegedeeld dat een „openhartige en nuttige gedachtenwisseling“ was gevoerd, maar volgens een ingewijde bij het overleg waren Nederland en Curaçao niet nader tot elkaar gekomen en bleef Curaçao zich verzetten tegen wat werd genoemd „aantasting van de bestaande autonomie“.

Premier Lubbers had onderstreept dat Curaçao zelf koos voor voortzetting van banden met het Koninkrijk der Nederlanden. Dat bracht beperkingen met zich mee, vergeleken met volledige onafhankelijkheid. Nederland wilde de Antillen ook in een nieuwe koninkrijksrelatie zoveel mogelijk autonomie geven, maar een nauwe samenwerking was noodzakelijk omdat de rijksdelen niet alle bestuurstaken volledig konden vervullen. Ook de Curaçaose delegatieleider Mendes de Gouveia verklaarde „niet tevreden“ te zijn. „Wij hadden vandaag al tot afspraken willen komen en dat is niet gelukt“.

Op 3 september bespraken Mendes de Gouveia en Lubbers de vraag hoe het overleg zou worden voortgezet. De Curaçaose gedeputeerde verklaarde na afloop dat met Nederland was overeengekomen van 13-17 december een nieuwe Toekomstconferentie te houden.

Hij noemde het gesprek van die dag positief. Hoewel er inhoudelijk geen wezenlijke vooruitgang was geboekt, waren er procedureel belangrijke afspraken gemaakt. „Het feit dat we bereid zijn verder te praten stemt ons optimistisch“, aldus Mendes de Gouveia.

Op 19 november zou op Curaçao een referendum worden gehouden over de staatkundige toekomst van het eiland. De vier opties die de bevolking kreeg voorgelegd waren: Curaçao blijft deel uitmaken van de Nederlandse Antillen; het krijgt de status aparte; het wordt een soort provincie van Nederland; of het krijgt volledige onafhankelijkheid. Wanneer bij de eerste stemming geen van de vier opties 50 procent van de stemmen zou halen, volgde op 26 november een tweederonde.

Volgens een woordvoerder van het kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse zaken (Kabna) was het overleg dat Nederland op 30 augustus

met Bonaire had gevoerd „constructief" verlopen. Afgesproken was dat een gemengde werkgroep, bestaande uit Nederlanders en Kinaïr-zen de contouren zou opstellen van een nieuwe staatsstructuur voor het eiland binnen het Koninkrijk.

Premier Lubbers had al in juli gesteld dat Bonaire samen met St. Maarten, Saba en St. Eustatius de status van koninkrijkseiland zou krijgen, vallend onder direct Nederlands bestuur Bonaire en St. Maarten konden na een overgangperiode ook in aanmerking komen voor een status aparte. Een andere mogelijkheid was nog dat Bonaire aansluiting zocht bij Curaçao, als dat eiland zelf een status aparte had gekregen.

Antilliaanse wet tegen witwassen

De Staten (parlement) van de Nederlandse Antillen namen eind april in Willemstad een landsverordening aan, waarin het witwassen van door criminaliteit verkregen geld strafbaar werd gesteld. Voor het misdrijf konden gevangenisstraffen worden gegeven die varieerden van vier tot zestien jaar, en konden boetes worden opgelegd van 230.000 tot 1.250.000 gulden.

Onderzoek naar het „lozen" van criminele Antilliaanse jongeren naar Nederland na uitspraken van hoofdcommissaris Nordholt

Hoofdcommissaris Eric Nordholt van de Amsterdamse gemeentepolitie verklaarde in het radioprogramma *Actuele Zaken* op 31 januari 1993 dat de helft van het aantal in 1992 in Amsterdam gepleegde straatroven en overvalen moest worden toegeschreven aan jongeren uit Suriname en de Nederlandse Antillen. Hij baseerde zijn conclusies op de criminaliteitscijfers over 1992.

In een interview met het dagblad *Trouw* van 13 februari zei Nordholt over aanwijzingen te beschikken dat criminele jongeren, die op Curaçao waren gearresteerd, per vliegtuig naar Nederland werden „geloosd". Hij wilde niet bevestigen dat de Curaçaose overheid het lozingsbeleid daadwerkelijk steunde. „Daarvoor moet je keiharde bewijzen hebben, en die zijn niet zodanig dat ik die hier uitspreek", aldus de hoofdcommissaris.

In een reactie op de uitspraken van Nordholt verklaarde minister Ernst Hirsch Ballin op 13 februari te zullen laten onderzoeken of jeugdige Antilliaanse criminelen door autoriteiten op Curaçao op het vliegtuig naar Neder-

land werden gezet, zonder dat zij hun straf verder hoefden uit te zitten.

De Antilliaanse premier Maria Liberia-Peters deed in een brief aan de Nederlandse premier Ruud Lubbers haar beklag over Hirsch Ballin, omdat deze Nordholt niet had terechtgewezen voor de „ernstige beschuldigingen" u-aarvoor hij geen bewijs had en omdat hij zich publiekelijk over de kwestie had uitgelaten zonder met de Antilliaanse autoriteiten te overleggen.

De Antilliaanse minister van justitie, Susanne Römer, arriveerde op 16 februari in Nederland voor besprekingen in het kader van regulier overleg over rechtsbijstand. Bij aankomst op Schiphol betichtte zij hoofdcommissaris Nordholt ervan te stigmatiseren en eiste zij dat hij ter verantwoording werd geroepen en zijn verklaringen zou overhandigen aan de Antilliaanse procureur-generaal.

Het overleg op 17-18 februari in Den Haag met haar collega Hirsch Ballin stond voornamelijk in het teken van Nordholts uittalingen. In een gezamenlijke verklaring na afloop van het overleg lieten de beide indlieden weten dat „berichten over het door groepen of personen stimuleren van enkele reizen naar Nederland van veroordeelde of verdachte Antilliaanse jongeren door beide ministers ernstig worden genomen". De Antilliaanse procureur-generaal zou een onderzoek instellen naar de vraag of op jongeren „druk" werd uitgeoefend naar Nederland te vertrekken. De informatie van de Amsterdamse politie zou door minister Hirsch Ballin aan hem beschikbaar worden gesteld. In Nederland zou het reeds lopende onderzoek door politie en justitie worden voortgezet. In de verklaring werd gesteld dat het Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse zaken voorrang zou geven aan onder meer de verbetering van de justitiële capaciteit, de verslaafdenzorg en het gevangeniswezen op Curaçao.

Conclusies van BVD-rapport

Minister Ien Dales van binnenlandse zaken stelde op 7 juli de Tweede Kamer op de hoogte van de belangrijkste conclusies van een vertrouwelijk rapport van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) over de migratie van Antilliaanse probleemjongeren. Hoewel een meerderheid van de partijen in de Tweede Kamer openbaarmaking danwel inzage in het rapport had verlangd,

volhardde minister Dales in geheimhouding ervan.

In een brief aan de Vaste commissie voor Koninkrijkszaken in de Tweede Kamer liet zij weten dat er geen sprake was van actieve betrokkenheid van de Antilliaanse regering zelf „bij het wegsturen van criminelen naar Nederland". Niettemin waren er volgens de BVD-rapportage drie overheidsdiensten aan te wijzen die niet goed functioneerden en daardoor bijdroegen tot emigratie van probleemjongeren. Dit betrof „de druk tot het vertrek van Antillianen naar Nederland door het optreden van de politie, de situatie in het gevangeniswezen en het gedrag van de sociale dienst." De minister vond dat daardoor op de Antillen een situatie was ontstaan die zowel voor de Antilliaanse als voor de Nederlandse regering onaanvaardbaar was.

Gemengde task force onderzoekt situatie Antilliaanse probleemjongeren

In de zomer van 1992 werd een gemengde ambtelijke commissie van Antilliaanse en Nederlandse deskundigen ingesteld, die aanbevelingen moest doen om de problemen van Antilliaanse jongeren in Nederland en op de Antillen op te lossen en de „migratiestroom in te dammen". Begin juli 1993 bracht de task force een beleidsplan voor de jaren 1993-'97 uit, waarin werd geconcludeerd dat het ontbreken van een toekomstperspectief op de Antillen een belangrijke oorzaak was van het ontspreiden van een „groot aantal" jongeren, dat door de hopeloze situatie ter plekke en in de valse veronderstelling dat Nederland voor hen betere kansen bood, hun land had verlaten.

Hoewel volgens de commissie op de Antillen een „wijdverbreid cynisme" heerste over mogelijkheden om de maatschappelijke situatie en het toekomstperspectief voor de jeugd te verbeteren, achtte zij het onverantwoord nog langer te wachten met maatregelen die het tij zouden kunnen keren. Allereerst diende de situatie op de Antillen te worden verbeterd, zodat de prikkel voor jongeren om naar Nederland uit te wijken, afnam. Op Curaçao zou een voorlichtingscentrum moeten komen om jongeren een realistischer beeld te geven van de situatie in Nederland. Verder moest het onderwijs drastisch worden verbeterd om het grote aantal zittenblijvers (65 procent op de basisscholen) en „drop outs" te verlagen. Opvang, training en cursussen voor jongeren zonder opleiding en een betere arbeidsbemiddeling was een tweede prioriteit. Ook pleitte de task force voor afkickprogramma's en een drastische verbetering van de jeugdzorg, veel meer sportfaciliteiten, hulp voor het grote aantal psycho-sociaal gestoorde en een grootscheepse aanpak van de jeugdcriminaliteit.

Daarnaast was er betere opvang en begeleiding nodig voor de jongeren die wel naar Nederland vertrokken. De task force wees erop dat Antilliaanse jongeren pas een half jaar na aankomst in Nederland recht hadden op bijstand. De kans was groot dat ze in de tussentijd naar andere middelen moesten grijpen om in hun onderhoud te voorzien. Een tweede probleem was dat Antilliaanse jongeren die in Nederland geen scholing hadden gevolgd, buiten het Jeugdwerkgarantieplan vielen.

De task force begrootte de kosten van de door haar voorgestelde maatregelen op de Antillen op 23 mln gulden. Hiervan moesten de exploitatiekosten (14 mln) door de eilanden worden betaald; de investerings-, ontwerp-, opzet- en uitvoeringskosten (9 mln) moesten worden betaald met geld van Ontwikkelingssamenwerking.

ICM adviseert regulering toestroom Antillianen

In een advies aan de regering van de Interdepartementale Coördinatiecommissie Minderheden (ICM) medio juli stond dat inspanningen om op korte termijn het probleem van de ontspoorde Antilliaanse jongeren aan te pakken vruchteloos zouden zijn, als de toestroom van Antillianen naar Nederland niet werd gereguleerd.

Het kabinet had eind 1992 bekendgemaakt dat het een visumregeling voor Antillianen ongewenst achtte, omdat Antillianen rijksgenoten waren met Nederlandse paspoorten en onderscheid tussen Europese Nederlanders en Nederlanders uit de West niet juist zou zijn. Suggesties van de VVD-Tweede Kamerfractie voor een toelatingsregeling waren om dezelfde redenen bij herhaling door minister Hirsch Ballin afgewezen.

De ICM pleitte voor „een stelsel van vestigingsvoorwaarden op basis van wederkerigheid binnen de grenzen van het juridisch mogelijke. Dat zou kunnen betekenen dat van Antillianen die naar Nederland willen komen, wordt verlangd dat zij een baan en passende huisvesting hebben.” Voor Antillianen die naar Nederland op vakantie kwamen en dan onderdoken adviseerde de ICM een stelsel van striktere controle.

De ICM wees op de sterk groeiende stroom Antillianen die in Nederland een beter heenkomen zochten. Tussen 1980 en 1991 nam het aantal Antillianen en Arubanen in Nederland toe van 36.000 tot 76.000 en de meest recente immigratie bestond in belangrijke mate uit laaggeschoolde jongeren, ouderen en alleenstaande moeders met kleine kinderen. „Zou deze trend zich voortzetten, dan is ook in de komende jaren met een instroom van enkele tienduizenden Antillianen en Arubanen rekening te houden.” Voor het jaar 2000 voorzag de commissie een aantal van 120.000 tot 130.000 migranten uit de West.

De voorzitter van de commissie die de criminaliteit van Antilliaanse jongeren onderzocht, dr. Kurt Swierstra (l.) bekijkt op 17 augustus 1993 samen met de Antilliaanse minister van justitie, Susanne Römer, het rapport *Pani Rêspèt* (Brooden Respect).

Rapport over aard en omvang criminaliteit Curaçaose jongeren

Op 17 augustus werd in Den Haag het rapport „Pani Rêspèt; criminaliteit van geïmmigreerde Curaçaose jongeren” overhandigd aan minister Hirsch Ballin en zijn Antilliaanse ambtgenote Römer, die in Nederland was voor overleg met haar Nederlandse en Arubaanse collega's. In het ruim 200 pagina's tellende rapport, dat door het Utrechtse onderzoeksbureau OKU in opdracht van de Directie Jeugdbescherming en Reclasering van het ministerie van justitie was gemaakt, werd een beeld geschetst van de aard, omvang en achtergronden van de criminaliteit onder met name uit Curaçao afkomstige jongeren. Het onderzoek, dat de leeftijdscategorie van 12-24 jaar betrof, zette de omvang van de Antilliaanse jeugdcriminaliteit in het perspectief van de totale jeugdcriminaliteit en baseerde zich onder meer op de politiecijfers van de regio's Amstelland, Noord-Brabant-West en Rijnmond over de periode 1989-'91.

Van het totaal aantal jongeren dat in die periode een proces-verbaal kreeg wegens een misdrijf, was 4,1 procent van Antilliaanse afkomst (3,4 procent van Curaçao en 0,7 procent van de overige eilanden). Het percentage Nederlandse jongeren bedroeg 63, Marokkaanse jongeren 9,4, Surinaamse jongeren 7 en Turkse jongeren 4,6. Ondanks het relatief lage aandeel in de totale jeugdcriminaliteit noemden de onderzoekers deze uitkomsten „zorgwekkend” omdat van de Antilliaanse jongeren die in de genoemde regio's woonden, 12,1 procent in 1991 een proces-verbaal kreeg: van Nederlandse jongeren bedroeg dit percentage 2,5, van Marokkaanse jongeren 7,7 en van Turkse jongeren 3,3.

Opvallend was volgens de onderzoekers dat onder de Curaçaose criminele jongeren - in verhouding tot andere nationaliteiten - opmerkelijk veel meisjes waren. De verhouding meisje-jongen was voor Nederlandse jongeren 1 op 7,6; voor de onderzochte Curaçaose groep was dat 1 op 2,4. Bij de jongeren uit Curaçao ging het bovendien vaker om zwaardere vermogens- en geweldsdelicten dan bij hun leeftijdsgenoten uit andere bevolkingsgroepen.

Onderzoek naar de achtergronden van de geverbaliseerde jongeren leverde op dat 85 procent van hen uit een lagere sociaal-economische klasse op Curaçao stamde en opgroeide beneden de voor Curaçao geldende armoedegrens. „Bij velen ging het in hun vroege jeugd al mis in het gezin, op school en bij het zoeken naar werk”, aldus het rapport. Het mislukken op school meten de onderzoekers onder meer aan het feit dat het onderwijs op Curaçao nog steeds Nederlandstalig was en niet aansloot bij de belevingswereld van kinderen op het eiland.

Onderzoek naar de achtergronden van de geverbaliseerde jongeren leverde op dat 85 procent van hen uit een lagere sociaal-economische klasse op Curaçao stamde en opgroeide beneden de voor Curaçao geldende armoedegrens. „Bij velen ging het in hun vroege jeugd al mis in het gezin, op school en bij het zoeken naar werk”, aldus het rapport. Het mislukken op school meten de onderzoekers onder meer aan het feit dat het onderwijs op Curaçao nog steeds Nederlandstalig was en niet aansloot bij de belevingswereld van kinderen op het eiland.

De ministers Römer en Hirsch Ballin toonden zich beiden tevreden over het onderzoek en benadrukten dat het goede „aanknopingspunten voor het voeren van beleid” bood. Het rapport deed daarvoor een reeks aanbevelingen, zoals verbetering van het onderwijs op Curaçao, het geven van „opvoedingsondersteuning” aan ouders, het verbeteren van de arbeidspositie van jongeren

en het zorgdragen voor een betere opvang in Nederland, zaken die ook al door de task force waren voorgesteld. Afspraken over concrete maatregelen, met de daarbij behorende financiële middelen, waren echter nog niet gemaakt. Minister Hirsch Ballin verklaarde wel dat nu daadwerkelijk zou worden overgegaan tot een „lik-op-stukbeleid“ bij de aanpak van Antilliaanse criminaliteit. Minister Römer zei dat aan Antilliaanse zijde, behalve voor preventie, zou worden gezorgd voor „stevigerepressie“.

Schuld van Antillen aan Nederland verminderd. Geld voor aantal projecten

Uit het jaarverslag over 1992 van de Bank van de Nederlandse Antillen (BNA), dat medio augustus werd gepresenteerd, bleek dat de schuld van de Nederlandse Antillen aan Nederland voor het derde achtereenvolgende jaar was verminderd. In 1989 bedroeg de schuld nog 716,2 mln gulden, in 1992 was dat bedrag gedaald tot 637,8 mln

Volgens algemeen directeur Emsley Tromp van de BNA was de oorzaak van de schuldvermindering een nieuwe regeling tussen de Antillen en Nederland voor de ontwikkelingssamenwerking. Tot 1989 ontvingen de Antillen en Aruba samen gemiddeld 120 mln gulden aan ontwikkelingshulp, waarvan de helft door Nederland werd geschonken en de andere helft geleend. In 1989 werd het aandeel van de leningen omgezet in nog eens 36 mln gulden aan schenkingen, met de aantekening dat de overige 24 miljoen gulden op de kapitaalmarkt geleend zou kunnen worden. Zolang de Antillen erin slaagden eerdere leningen van Nederland uit de (geschonken) ontwikkelingsfondsen af te lossen, zoals de voorafgaande jaren was gebeurd, liep de schuld aan Nederland verder terug

Tromp lanceerde in het jaarverslag het idee om een fonds (revolving fund) in het leven te roepen waarin de Nederlandse ontwikkelingsgelden werden gestort, en om het geld vervolgens als „zachte“ lening - tegen lage rente en met een lange aflossingstermijn - beschikbaar te stellen voor ontwikkelingsprojecten. „Het fonds zal hierdoor op den duur middelen kunnen opbouwen om toekomstige projecten te financieren en onze afhankelijkheid van Nederland te beperken“, aldus de president van de BNA.

In een brief aan de Antilliaanse minister Statia van ontwikkelingssamenwerking schreef minister Hirsch Ballin van Koninkrijkszaken begin september, dat als de Antilliaanse regering

haar resterende schuldenverplichting voor 1993 aan Nederland volledig en tijdig betaalde, op de Nederlandse Antillen een begin kon worden gemaakt met de uitvoering van een reeks projecten op het gebied van onderwijs, bestuur en rechtshandhaving.

De Antillen moesten jaarlijks 45 mln gulden aan rente op schuld aflossen. Eerder in het jaar had de Antilliaanse regering in dit kader al 28 mln gulden overgemaakt. Als de resterende 17 mln op korte termijn werd betaald, kon het geld nog in 1993 worden teruggesluisd naar de bedoelde projecten.

St. Maarten bevrijd van schuldenlast luchthaven

De leningsovereenkomst van \$ 35 mln, die in 1989 was gesloten tussen Juliana Airport op St. Maarten en de Italiaanse financieringsmaatschappij ICLE en die bedoeld was voor een omvangrijke uitbreiding en verbetering van het vliegveld, werd eind december 1992 door het Gemeenschappelijk Hof van de Nederlandse Antillen in hoger beroep ongeldig verklaard.

Het nieuwe bestuur van de luchthaven, dat in juli 1990 aantrad, had zich op advies van mr. B.D. Wubs van landsadvocaten Pels Rijcken en Droogleeoor Fortuijn al eerder tot de rechter gewend met het verzoek de leningsovereenkomst als niet bindend te verklaren (zie pag. 690/2-'92). Ook was een tweede proces aangespannen om de aansprakelijkheid van het oude bestuur en met name van politiek leider Claude Wathey als initiator van het project vast te stellen. In beide gevallen had de rechter het verzoek van de luchthaven in eerste instantie afgewezen. In hoger beroep achtte het Hof echter genoeg termen aanwezig de luchthaven in het gelijk te stellen. Volgens het Hof had de Italiaanse bank verzuimd vast te stellen of de benodigde toestemming van de aandeelhouder, de Eilandsraad van St. Maarten, verkregen was en was geen accountantsverklaring voor de luchthaven overlegd.

In de zaak betreffende de aansprakelijkheid van Claude Wathey en diens zoon Al, die ten tijde van het afsluiten van de lening voorzitter was van het bestuur van de luchthaven, was inmiddels ook hoger beroep aangetekend.

De beslissing van het Hof vrijwaarde de Eilandsraad van de terugbetaling van de \$ 13,5 mln, die al van de lening was opgenomen en betekende bovendien dat het Italiaanse uitbreidingsplan van de baan was. Het nieuwe bestuur had al een ander plan voor uitbreiding van de luchthaven klaarliggen, maar de Eilandsraad had tot dan toe elke voortgang van dit nieuwe project tegengehouden.

Huiszoeken op St. Maarten en Aruba in het kader van fraude-onderzoek

Op 21 juni 1993 werden - in mat werd genoemd operatie Watersnood - op 28 plaatsen op St. Maarten en Aruba huiszoeken verricht door Nederlandse opsporingsambtenaren bijgestaan door lokale politiemensen. Doel was het achterhalen van bewijzen in een onderzoek naar een miljoenenzwendel bij de uitbreiding van de lucht- en zeehaven van St. Maarten en de bouw van het Beta-hotel op Aruba

Het vermoeden bestond dat een vaste groep personen verantwoordelijk was voor zwendelpraktijken op de twee eilanden tussen januari 1987 en medio 1991. Als hoofdverdachten golden de Italianen Spartago en Vittoria Ghini, die acteuren van het aanneinersconcern Sicel, dat verantwoordelijk was voor het niet-afbouwen van het Beta-hotel, en de Panamese oud-directeur van Beta Enterprises, Alfredo Oranges Bustos. Ook de in Rome woonachtige Vincenzo Rertucci, die als directeur van het bedrijf Exen Beta Enterprises, Aruba en de exportkredietverzekeraar Sace, een Italiaans staatsbedrijf, bij elkaar bracht, gold als verdachte. Tegen Sace was in Italië een justitieel onderzoek gaande naar infiltratie door de mafia.

Op St. Maarten werden onder meer de woningen doorzocht van Claude Wathey, leider van de Democratische Partij (DP), en van de Siciliaanse hotelmagnaat Rosario Spadaro. Er werden documenten in beslag genomen bij de vriendin van Wathey en bij twee van zijn zoons. Ook was onderzoek gedaan bij twee commissarissen van de luchthaven, Francis Carty en DP-Statelid Marcel Gumbs. Bij de uitbreiding van de lucht- en zeehaven: waarbij de Italiaanse bouwondernemingen C&D Construzione, Princess Juliana Consorzio en I.R.A. Construzione actief waren, waren tientallen miljoenen gulden verdwenen.

Operatie Watersnood was sinds december 1992 in het diepste geheim voorbereid door een uit 31 man bestaand opsporingsteam met de code-naam ROSA (Recherche Onderzoek St. Maarten en Aruba). Het bestond uit rechercheurs van de Rijkspolitie, een administrateur, twee accountants, een misdaadanalist en een opsporingsambtenaar van de Criminele Inlichtingendienst (CID). Behalve het vaste team werden ook regelmatig fiscaal specialisten en deskundigen op het gebied van computercriminaliteit uit Nederland overgevoerd.

Op 29-30 juni werden in het kader van de justitiële operatie Watersnood acht personen verhoord. De advocaat van Claude Wathey had de rechter-commissaris verzocht zijn cliënt voorlopig te

ontzien; de 66-jarige Wathey zou fysiek niet in staat zijn een verhoor te ondergaan.

Tot degenen die verhoord werden behoorden twee zoons van Wathey: Al, die president-commissaris was geweest van het luchthavenbedrijf, en Norman, die in het bestuur zat van liet havenbedrijf. Ook hotelmagnaat Spadaro en de voormalige gezaghebber (burgemeester) van St. Maarten. Ralph Richardson, en diens echtgenote werden verhoord, evenals de directeurs van het havenbedrijf en het vliegveld.

St. Maarten onder verscherpt toezicht

Via een Algemene Maatregel van Rijksbestuur werd het eiland St. Maarten met ingang van 23 februari 1993 onder verscherpt toezicht geplaatst van de gouverneur van de Nederlandse Antillen. In augustus 1992 was daarover al politieke overeenstemming bereikt tussen Nederland en de Antillen (zie pag. 691/1/2-'92), maar na een kritisch advies van de Raad van State, die vond dat de maatregel op enkele punten rammelde, moest opnieuw overleg worden gevoerd.

Alle belangrijke bestuurlijke voorstellen en uitgaven boven de 25.000 gulden moesten voortaan eerst ter goedkeuring worden voorgelegd aan gouverneur Jaime Saleh in Willemstad. Voordat deze zijn besluit nam, moest hij de minister-raad van de Nederlandse Antillen raadplegen, die beoordeelde of de maatregel nodig was. Het bestuurscollege van St. Maarten kon tegen een weigering van de gouverneur om een bepaalde maatregel door te voeren in beroep gaan bij de Kroon om alsnog deze goedkeuring te verkrijgen. De Algemene Maatregel voor het hoger toezicht had een looptijd van een jaar en kon via een Koninklijk Besluit verlengd worden.

Minister Ernst Hirsch Ballin (Koninkrijkszaken) had tijdens een werkbezoek van 20-23 december 1992 aan de Nederlands Antillen onder meer overlegd met het bestuurscollege van St. Maarten over de voortgang van het saneringsproces. Hij had uit zijn begroting een extra bedrag van 9,2 mln gulden beschikbaar gesteld voor sanering van de schulden van het eiland.

Illegale landwinning op St. Maarten

Officier van justitie mr. D.A. Piar maakte op 6 maart de aanhouding bekend van drie personen, die ervan verdacht werden betrokken te zijn bij illegale landwinning en malversaties bij de ontwikkeling van een landtong op St. Maarten. Een van de verdachten had op grote schaal delen van de lagune rond

de landtong zonder vergunning laten opvullen om extra bouwgrond te creëren. Deze grond bleek echter van de overheid te zijn, in tegenstelling tot wat de kopers was voorgespiegeld.

Actievoerders St. Maarten leggen openbare jeven stil

Het openbare leven op St. Maarten werd op 8 maart stilgelegd door actievoerders, die op strategische punten wegblokkades opwierpen. De actie werd gesteund door twee vakbonden, taxi- en buschauffeurs, casinopersoneel en het elektriciteitsbedrijf en was gericht tegen het „falende lokale bestuur“.

In telegrammen aan gouverneur Jaime Salch eisten de actievoerders onmiddellijke ontbinding van liet Eilandbestuur en de Eilandsraad (tevergelijken met het College van B & W en de gemeenteraad) en het houden van nieuwe verkiezingen. Ook eisten zij opheffing van de Algemene Maatregel van hoger toezicht en het aftreden van het managementteam van het water- en elektriciteitsbedrijf GEBE vanwege aanhoudende problemen met de distributie. De actie begon enkele uren voordat op Curaçao de Toekomstconferentie over de Nederlandse Antillen van start ging (zieboven).

Premier Liberia-Peters zond op 9 maart 25 man politie en 23 leden van het Vrijwilligers Korps Curaçao (VKC) naar St. Maarten om de orde op het eiland te herstellen.

Diezelfde avond bereikte de gezaghebber van St. Maarten, Russel Voges, een akkoord met vier actieleiders. De blokkades zouden op 10 maart worden opgeheven in ruil voor de toezegging dat de actievoerders hun grieven tegen het Eilandbestuur op 12 maart konden bespreken met de Antilliaanse premier Maria Liberia-Peters. Op 13 maart zouden zij een onderhoud hebben met de Eilandsraad. Ook zouden de zeven actieleiders, die die middag tijdens een protestdemonstratie voor het Restuurskantoor in Philipsburg door de politie waren opgepakt, worden vrijgelaten.

De besprekingen tussen de Antilliaanse regering en „De verenigde organisaties van St. Maarten en bezorgde burgers“ op 12 maart leverden vrijwel niets op. Premier Liberia-Peters zei op een persconferentie dat aan de meeste eisen van de organisaties niet kon worden tegemoetgekomen omdat het constitutionele zaken betrof. Over de eis van de actievoerders dat het Curaçaose interim-management van het energiebedrijf GEBE naar huis werd gestuurd, zou nog worden onderhandeld.

(Vor.ber.pag. 688/2 e.v.-1992)

PARAGUAY

ONTSLAG VAN HOOGGEPLAATSTE FUNCTIONARISSEN

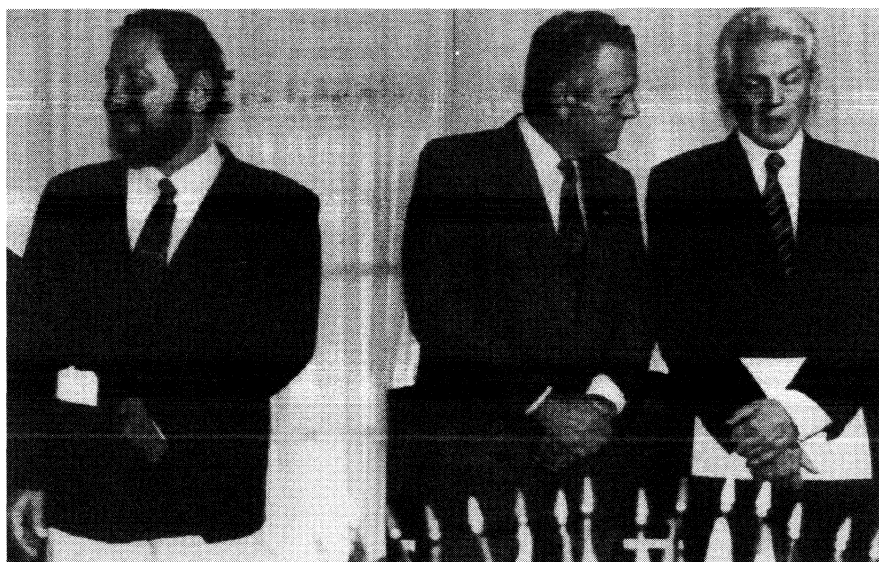
In een decreet van 4 november 1992 dat was ondertekend door president Andres Rodriguez en de minister van binnenlandse zaken, generaal Orlando Machuca Vargas, werd de minister van defensie, brigadegeneraal Angel Juan Souto Hernandez, vervangen door generaal Eumelio Bernal, die tot dan toe stafchef van de strijdkrachten was geweest. Rodriguez vroeg het Congres om goedkeuring voor de benoeming van Souto als ambassadeur in Spanje.

Volgens deskundigen was Souto gedwongen de verantwoordelijkheid op zich te nemen van recente onthullingen over vergaande betrokkenheid van verscheidene hooggeplaatste functionarissen in een omvangrijk netwerk dat handelde in gestolen auto's uit Brazilië en Argentinië; de meeste van deze auto's werden voor verkoop naar Bolivia getransporteerd. Generaal Humberto Garcete, de opperbevelhebber van het leger, had op 9 oktober onbeperkt verlof aangevraagd zodat hij „alseen normaal burger“ terecht kon staan wegens de tegen hem ingediende aanklachten. Hij werd op 27 oktober vervangen door generaal Pedro de la Cruz Concepcion.

Garcete stond tevens onder beschuldiging van betrokkenheid bij de op 29 september gepleegde aanslag op Hermes Saquier, een vooraanstaand lid van de belangrijke oppositiepartij PLRA (Authentieke Radicale Liberale Partij), en zou worden ondervraagd over de vermeende militaire betrokkenheid bij drugsmokkel.

Het schandaal rond de autosmokkel kwam pas in de openbaarheid nadat kolonel Luis Catalino Gonzalez Rojas, bevelhebber van het vierde infanteriebatallion, tegen de bevelen van zijn superieuren in bewijzen voor de affaire aan de pers had toegespeeld. Hij werd begin september onder militair arrest geplaatst en werd door het leger in hechtenis gehouden, ondanks een bevel van een burgerrechter tot zijn onmiddellijke vrijlating. Op 2 oktober vaardigden vervolgens twee burgerrechters onafhankelijk van elkaar arrestatiebevelen uit tegen Garcete en generaal Emilio Balbuena, de bevelhebber van het derde legerkorps, die door Gonzalez Rojas eveneens als medeplichtige aan de autosmokkel was aangewezen. Anderen die voor het gerecht moesten verschijnen waren generaal b.d. Lorenzo Carrillo Melo, een oud-bevelhebber van de vierde infanteriedivisie, en generaal Aldino Enciso, de bevelhebber van de derde infanteriedivisie.

Gonzalez Rojas, die op dat moment de status van een nationale held genoot, werd door sommige commentatoren beschreven als een op zichzelf staand persoon, terwijl hij volgens an-

De drie belangrijkste presidentskandidaten kwamen op 30 april 1993 overeen het gebruik van geweld tijdens de verkiezingen van 9 mei tegen te gaan. V.l.n.r. Domingo Laino (PLRA), Juan Carlos Wasmosy (Colorado) en Guillermo Caballero Vargas (EN).

deren eigenlijk had gehandeld in opdracht van generaal Lino Oviedo, die algemeen werd gezien als de „sterkeman“ van het land. Oviedo was op dat moment bevelhebber van het eerste legerkorps, de positie die Rodriguez bekleedde toen hij in februari 1989 met succes een staatsgreep pleegde tegen het bewind van generaal Alfredo Stroessner (zie pag. 141/3 e.v.-'89).

Nieuw hoofd van politie

Generaal Francisco Sanchez Gonzalez, het hoofd van politie, werd aanvankelijk genoemd als opvolger van Eumilio Bernal, maar werd gedwongen ontslag te nemen toen kort daarna werd onthuld dat het salarisbudget van de politie was opgedreven door de toevoeging van gefingeerde namen in het personeelsbestand. In plaats van een militair als opvolger te benoemen, hetgeen gebruikelijk was, benoemde Rodriguez een hooggeplaatste politiefunctionaris, commissaris-generaal German Franco Vargas, tot het nieuwe hoofd van politie.

Kabinetswijzigingen

Op 23 november werd de minister van binnenlandse zaken, generaal b.d. Orlando Machuca Vargas, vervangen door Hugo Estigarribia Elizeche, die tot dan toe minister van justitie en arbeid was geweest. De portefeuille van Estigarribia werd overgenomen door Oscar Paciello.

SPANSINGEN VOOR VERKIEZINGEN

In januari 1993 ontstond een verbitterd conflict binnen de regerende Nationale

Reublikeinse Bond-Colorado-partij, (ANR-PC) over presidentskandidaten voor de algemene verkiezingen in mei. Hierdoor nam de vrees toe dat de strijdkrachten met steun van president Andres Rodriguez een preventieve „zelf-coup“ zouden plegen.

Bij de interne partijverkiezingen, die na uitstel hadden plaatsgevonden op 27 december, was Luis Maria Argaña gekozen als kandidaat van de Colorado-partij. Hij versloeg oud-minister van integratie Juan Carlos Wasmosy, die de voorkeur genoot van Rodriguez. De aanhangers van Wasmosy beweerden dat verkiezingsfraude was gepleegd en weigerden de uitslag te erkennen. Argaña, de voorzitter van de partij, was in 1989-'90 minister van buitenlandse zaken en in 1983-'88, tijdens de dictatuur van Stroessner, president van het Hooggerechtshof geweest, hij was de leider van de Reconciliacion Colorado y Nacional-factie en had in juni 1990 de oppositie geholpen bij het opleggen van een grondwettelijk verbod op de herverkiezing van president Rodriguez (zie pag. 338/2-'92).

Generaal Lino Oviedo, de bevelhebber van het eerste legerkorps, had openlijk zijn steun betuigd aan de nominatie van Wasmosy als presidentskandidaat. Het bestuur van de Colorado's, waarin de aanhangers van Wasmosy een meerderheid hadden, ontbond de kiesraad van de partij en riep op tot het beleggen van een buitengewoon partijcongres ter benoeming van een nieuwe kiesraad die het conflict zou moeten oplossen. De vrees voor een coup nam toe toen een Congreslid, Julio Cesar Frutos, bekendmaakte dat het hoofdkwartier van de ANR-PC was bezet door gewapende politiemensen. Dit vormde voor de ambassade van de Verenigde Staten aanleiding om te waarschuwen dat de internationale gemeenschap krachtig zou reageren als de

algemene verkiezingen in mei niet zouden doorgaan.

Naar aanleiding van de coupgeruchten riepen zes presidentskandidaten van de oppositie onder aanvoering van Domingo Laino van de Authentieke Radicale Liberale Partij (PLRA) op tot een „dialoog tussen burgers en militairen“ om in het openbaar garanties van de strijdkrachten te krijgen dat zij niet zouden ingrijpen. Rodriguez wees de oproep van de hand en eiste dat het tijdschema voor de verkiezingen en de machtsoverdracht in augustus zou worden aangehouden, waarmee hij de suggestie van sommige Colorado's tot uitstel van de verkiezingen naast zich neerlegde.

PRESIDENTS- EN CONGRESVERKIEZINGEN

Op 9 mei 1993 werden in Paraguay de eerste volledig democratische verkiezingen gehouden. Op 24 mei werd de definitieve maar nog steeds „onofficiële“ uitslag bekendgemaakt door de Junta Electoral Central (JEC).

Bij de presidentsverkiezingen kreeg Juan Carlos Wasmosy, de kandidaat van de regerende Colorado-partij (ANR-PC), 40,9 procent van de stemmen. Domingo Laino van de Authentieke Radicale Liberale Partij (PLRA) werd tweede met 32,06 procent en Guillermo Caballero Vargas van de Nationale Ontmoetingscoalitie (Encuentro Nacional of EN) werd derde met 23,04 procent. De rest van de stemmen was verdeeld over ongeveer 10 kandidaten terwijl 3,63 procent van de stemmen ongeldig of blanco was.

Bij gelijktijdig gehouden verkiezingen voor het Congres behaalde de ANR-PC 42,99 procent van de stemmen, hetgeen 20 zetels in de Senaat en 40 in de Kamer van Afgevaardigden opleverde. De PLRA kreeg 35,1 procent, ofte wel 17 Senaatszetels en 32 zetels in de Kamer. De EN behaalde 17,09 procent en acht zetels in zowel de Senaat als de Kamer. Hoewel de Colorado-partij de grootste partij was, had zij in geen van beide kamers van het Congres de absolute meerderheid.

Door de aanwezigheid van 200 internationale waarnemers, met aan het hoofd de voormalige Amerikaanse president Jimmy Carter, waren er niet veel berichten over kiesfraude en verliep de gang naar de stembus in alle gebieden naar verluidt vreedzaam. Een radiostation dat sympathiseerde met de oppositie, werd echter beschoten waarbij twee mensen om het leven zouden zijn gekomen.

Carter verwoordde de bezorgdheid van de oppositie toen hij openlijk de politieke inmenging van generaal Lino Oviedo veroordeelde als een „flagrante schending van de grond-

wet". Oviedo was de commandant van het eerste legerkorps en de „sterke man" van het land die in een verklaring vlak voor de verkiezingen hadvoorspeld dat het leger en de Colorado-partij nog eeuwenlang aan het bewind zouden blijven. Op algemene kritiek weidook het vonnis onthaald van een echter met Colorado-sympathieën, die duizenden Paraguayanen in Argentinië het recht ontzegde terug te keren om hun stem uit te brengen. Het vonnis werd weliswaar nietig verklaard door het Hooggerechtshof maar het was te laat voor veel mensen om nog een stembureau te bereiken.

Het beleid dat de drie presidentskandidaten voorstonden, verschilde slechts op details. Alle drie ondersteunden een op de markt georiënteerd economisch beleid.

De 49-jarige Caballero, een advocaat en succesrijk zakenman die in de opiniepeilingen vóór de verkiezingen favoriet was, kreeg bijna de helft van de stemmen in de hoofdstad Xsuncion. Caballero vertegenwoordigde een nieuwe zakenklasse die zwoer bij vrijhandel en concurrentie, en was gekant tegen door het leger geleide staatsmonopolies en tegen het systeem van corruptie en patronage dat onder oud-dictator generaal Alfredo Stroessner vervolmaakt was. De kiezers van de EN, zijn ad hoc verkiezingscoalitie, waren vooral te vinden in de steden, onder dertigers en vrouwen. Laino, een advocaat en een jarenlange tegenstander van het regime, deed het verdienstelijk in de hoofdstad en op het platteland.

De 54-jarige Wasmosy, een zakenman en oud-minister, behaalde bescheiden resultaten in de hoofdstad. Maar bij een verdeelde oppositie gaf de mobilisering van het platteland door de Colorado-partij de doorslag nadat de partij zelf de diepe interne verdeelheid van voor de verkiezingen te boven was gekomen. De verdeelheid was veroorzaakt door de frauduleuze manier waarop Wasmosy, gesteund door de zittende nresident Rodriguez en door Oviedo, de nominatie van Luis Maria Argaña tot presidentskandidaat had weten te voorkomen (zie boven). Op een bepaald moment had Argaña zijn aanhangers geïaagd niet op Wasmosy te stemmen

AANBOD AAN STROESSNER

Op 11 mei maakte Wasmosy bekend dat het oud-dictator Alfredo Stroessner, die in ballingschap verkeerde in Brazilië, vrij stond naar Paraguay terug te keren. Hij stelde wel dat wanneer tegen Stroessner gerechtelijke stappen zouden worden ondernomen, „dat zijn probleem is".

Algemeen ging het gerucht dat de nieuwgekozen president een groot deel van zijn persoonlijke rijkdom te danken had aan grote bouwcontracten voor de Itaipu-dam, een door Stroessner in gang gezet gezamenlijk Paraguayaans-Eraziliaans project dat berucht was vanwege corruptiepraktijken.

(Vor.ber.pag. 838/2 e.v.-1992)

PUERTO RICO

REFERENDUM OVER RELATIE MET DE VERENIGDE STATEN

Naar schatting 2 miljoen mensen namen op 8 december 1991 deel aan een referendum over de toekomstige relatie van Puerto Rico met de Verenigde Staten. Het pakket voorstellen van gouverneur Rafael Hernandez Colon en zijn regerende Democratische Volkspartij (PPD), die de autonomie van het eiland wilde behouden, werd hierbij met 53 tegen 45 procent van de stemmen verworpen.

De voorstellen van de PPD behelsden onder andere handhaving van het Spaans als officiële taal, behoud van een duidelijke nationale en culturele identiteit en aparte vertegenwoordiging op internationale sportevenementen.

De oppositionele Nieuwe Progressieve Partij (PNP) beweerde dat goedkeuring van de regeringsvoorstellen de betrekkingen met de VS zou hebben verslechterd en mogelijk tot liet verlies van studiebeurzen en voedselhulp zou hebben geleid. Deskundigen interpreteerden de uitslag van het referendum echter als aanwijzing dat de meerderheid van het electoraat de voorkeur gaf aan handhaving van de quasi-koloniale status van „gemenebest" van de VS, boven de radicalere opties om een volwaardige staat van de VS te worden, zoals gepropageerd door de PNP, of volledige soevereiniteit te krijgen, zoals bepleit door de Puertoricaanse Onafhankelijkheidspartij (PIP). De beslissing hierover zou eveneens via een referendum worden genomen, op een nader te bepalen datum.

GOVERNEURS- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN

De toekomstige betrekkingen met de Verenigde Staten bleven gedurende 1992 het politieke klimaat in Puerto Rico beheersen en waren het belangrijkste thema van de gouverneurs- en parlementsverkiezingen op 3 november 1992. De PNP, die voor toetreding tot de VS was, kwam aan de macht door de PPD, die voor het gemenebest was, de ergste verkiezingsnederlaag toe te brengen die deze partij ooit had geleden. De 48-jarige kinderarts Pedro Rossello won namens de PNP het gouverneurschap en versloeg PPD-kandidaat Victoria Munoz Mendoza. (Rafael Hernandez Colon had zich na de PPD-nederlaag bij het referendum van 8 december '91 niet herkiesbaar gesteld). De zetel van het gebied in het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden werd gewonnen door PNP-kandidaat en oud-gouverneur Carlos Romero-Barcelo. De partij behaalde ook de meerderheid in beide kamers van het parlement.

Rossello en Romero-Barcelo waren er uitgesproken voorstanders van dat Puerto Rico de 51ste staat van de VS zou worden. De nieuwe gouverneur beloofde dat een referendum over de kwestie hoge politieke prioriteit had en nog in 1993 gehouden zou worden. Ook wilde hij de kansen van Puerto Rico op aansluiting bij de VS vergroten door een omvangrijk sociaal programma uit te voeren, waarvan deel uitmaakten de hervorming van de volksgezondheid, verbetering van het onderwijs, meer geïd voor de politie, en de intrekking van zijn voorgangers besluit om de officiële taal van het gebied te veranderen van Engels in Spaans.

(Vor.ber.pag. 247/3 e.v.-1991)

TRINIDAD EN TOBAGO

VRIJLATING VAN COUPPLEGERS

De leiders van de fundamentalistische zwarte moslimbeweging Jamaat al Muslimeen, Yasin Abu Bakr en Bilal Abdullah, werden op 1 juli 1992 samen met 144 andere leden van deze beweging uit de gevangenis vrijgelaten. Zij hadden twee jaar in hechtenis gezeten op beschuldiging van verraad, moord en ontvoering in verband met de coup-poging in juli-augustus 1990 (zie pag. 24/3 e.v.-'91). Het Hooggerechtshof bepaalde echter op 30 juni dat de toentertijd verleende gratie in ruil voor de vrijlating van gijzelaars, die was ondertekend door toenmalig senaatsvoorzitter en waarnemend staatshoofd Joseph Emmanuel Carter, hen vrijwaardde van rechtsvervolging.

Het hof bepaalde dat Carter niet onder dwang had gehandeld toen hij de amnestie afkondigde en dat hij zijn toevlucht had kunnen nemen tot alternatieve methoden om de coup te beeindigen. De moslims kregen hun juridische kosten vergoed en een schadevergoeding van circa \$12 mln.

De Geheime Raad in Londen, die diende als de hoogste beroepsinstantie van Trinidad, had in november 1991 toestemming gegeven voor een hoger beroep met als argument dat rekening moest worden gehouden met de verleende amnestie (zie pag. 175/1-'92).

VERKIEZINGEN

Bij lokale verkiezingen in september 1992 veroverde de Nationale Volksbeweging (People's National Movement, PNM) de meerderheid in 10 van de 14 gemeenteraden in Trinidad. De Nationale Alliantie voor Wederop-

President Noor Mohammed Hassanali van Trinidad en Tobago.

bouw (National Alliance for Reconstruction, NAR) behield bij verkiezingen in december de meerderheid in het parlement van Tobago door elf zetels te winnen tegen één voor de PNM.

PRESIDENT HERKOZEN

In december 1992 werd president Noor Mohammed Hassanali herkozen voor een tweede ambtstermijn van vijf jaar (zie ook pag. 254/1-'88).

AMNESTY BEZORGD OVER DOODSTRAF

In december 1992 uitte de mensenrechtenorganisatie Amnesty International haar bezorgdheid over de waarschijnlijke herinvoering van de doodstraf na een opschorting van dertien jaar, een van de langste „onofficiële” moratoria op de doodstraf in het Caribische gebied. Amnesty had raadslieden aangesteld om in beroep te gaan tegen de doodvonnissen van drie moordenaars.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN IN 1992

Ondanks beschuldigingen van de oppositie dat ze weinig had gedaan aan de hoge werkloosheid, het vertrouwen van het bedrijfsleven niet had weten te herstellen en geen buitenlandse investeringen had aangetrokken, behield de nieuwe PNM-regering in 1992 de steun van de bevolking.

Streng liquiditeitsbeslag, dat was opgelegd om een afvloeiing van buitenlandse valuta's tegen te gaan, was impopulair bij het bedrijfsleven en lokale bedrijfsactiviteiten daalden naai, schatting met dertig procent. Er was in het bijzonder kritiek op het snelle tempo waarin de regering de handel volledig had geliberaliseerd, terwijl daar naar de mening van lokale producenten meer controle op diende te zijn. Deze opvatting werd gedeeld door de vakbonden, die tevens klaagden over een gebrek aan prikkels om de economische groei te stimuleren.

In november werd het fiscale tekort ūver 1992 geschat op TT\$ 382,8 mln, ofte wel 1,7 procent van het bruto nationaal produkt (BNP). De begroting voor 1992, gesteld op TT\$ 8,54 mrd, leunde zwaar op verwachte olie-inkomsten van TT\$ 2,01 mrd, gebaseerd op de toen gangbare exportprijzen van US\$ 19 per vat.

De terugkerende uitgaven werden gesteld op TT\$ 6,34 mrd. De uitbetaling van een salaristoekenning uit 1988 door een industrieel tribunaal aan werknemers in de overheidssector kostte TT\$ 496 mln. De inkomsten- en vennootschapsbelastingen werden respectievelijk verhoogd van 30 naar 35 procent en van 40 naar 45 procent. De oude-dagsuitkeringen gingen met 10 procent eveneens omhoog. Verhoging van de accijnzen moest TTS 324 mln opbrengen.

Door een staking bij het staatsbedrijf Trintoc (Trinidad and Tobago Oil Company) in oktober daalde de olieproductie, hoewel de productie reeds voor de staking was afgenomen van 20.000 vaten per dag (vpd) tot 15.700 vpd. De olie-inkomsten zouden naar verwachting ook afnemen ten gevolge van de lage internationale olieprijsen.

In mei 1992 begon de regering het overheidsaandeel in de petrochemische sector te verkopen. Met de opbrengst moest de internationale-schuldenlast verminderd worden die de schatkist in 1992 \$612 mln aan rente kostte en in 1993 en 1994 naar schatting \$ 600 mln per jaar.

In november maakte de regering een investeringsprogramma voor de overheidssector bekend van TT\$ 956 mln. Dit maakte deel uit van een programma van TT\$ 4,1 mrd voor 1993-'95 waarmee de bruto-kapitaalvorming vergroot en het efficiënte gebruik van de financiën in de privé- en overheidssector verbeterd moest worden. Dit zou vooral ten goede komen aan landbouw, visserij, bosbouw, energie en industrie, die samen TTS 394,7 mln zouden ontvangen, ofte wel 41 procent van het totale bedrag. Het programma moest mede gefinancierd worden met multilaterale leningen.

In juli stelde de regering een programma voor ter waarde van TTS 80 mln om de suikerindustrie te herstructureren zodat deze binnen vijf jaar kostendekkend zou zijn. Naar verluidt was de schuld van TT\$ 2,1 mrd van Caroni, het staatsuikerbedrijf, afgeschreven.

ERNSTIGE ARBEIDSONRUST

De regering van premier Patrick Manning en diens Nationale Volksbeweging (PNM) bracht op 15 februari 1993 het leger in staat van paraatheid als reactie op de toenemende arbeidsonrust.

De Nationale Bond van Overheids- en Semi-overheidspersoneel (NUGFW), de Associatie van Dienstverlenend Overheidspersoneel (PSA) en de Nationale Vakbondscentrale (NATUC) hadden protestacties gehouden op het platteland en in de steden tegen de besnoeiing op gemeentelijke begrotingen, het uitstel van de betaling van achterstallige salarissen ter waarde van naar schatting TT\$ 2 mrd en een plan om meer dan 3.000 banen bij de overheid te schrappen. Als onderdeel van de protesten hielden geüniformeerde politiemensen een demonstratie, hetgeen nog nooit eerder was gebeurd.

Van de in totaal 83 bedrijven waarin de overheid een aandeel had, waren door de PNM 24 staatsbedrijven uitgekozen voor volledige of gedeeltelijke privatisering. Deze stap betekende een breuk met het traditionele PNM-beleid, waarin de staat een hoofdrol speelde in de economie, en werd door deskundigen een „ideologische draai van 180 graden” genoemd.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

In december 1992 werd een akkoord gesloten met Guyana en Barbados om te streven naar een nauwere economische en politieke unie.

(Vor.ber.pag. 174/1 e.v.-1992)

URUGUAY

REFERENDUM OVER PRIVATISERING

President Luis Alberto Lacalle Herrera werd geconfronteerd met een zware tegenslag bij de uitvoering van zijn privatiseringsprogramma, een hoofdonderdeel van zijn vrije-marktbeleid, toen op 13 december 1992 vijf wetten die voorzagen in de verkoop van overheidsbedrijven met grote meerderheid van stemmen werden afgewezen in een nationaal referendum. Volgens de eerste schattingen had meer dan 70 procent van het electoraat van 2,3 miljoen kiezers tegen gestemd.

Nadat het Congres in september 1991 de omstrede privatiseringswetten had goedgekeurd, was de oppositie erin geslaagd een referendum over de kwestie af te dwingen (zie ook pag. 848/3-'92).

De uitslag dwong de regering de verkoop van 51 procent van de aandelen van het staatstelecommunicatiebedrijf Antel, die zij voor onge-

veer \$ 500 mln aan een buitenlands bedrijf had willen aanbieden, op te schorten. Ondanks de tegenslag maakte Lacalle bekend het privatiseringsprogramma in de komende twee jaar te willen voortzetten.

MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN AFGETREDEN

De minister van buitenlandse zaken, Hector Gros Espiell, trad op 18 december terug uit het kabinet en werd vervangen door senator Sergio Enrique Abreu Bonilla.

Gros Espiell, die later werd benoemd tot ambassadeur in Frankrijk, ontken- de dat zijn besluit tot aftreden verband hield met de uitslag van het referen- duin, maar zijn vertrek werd gezien als een nieuwe tegenslag voor de regering.

REGERINGSCRISIS

Volgens de plaatselijke pers had presi- dent Lacalle op 12 maart 1993 minister Juan Andres Ramirez van binnenlandse zaken opgeclagen te bemiddelen tussen facties binnen de regerende Nationale Partij (PN of Blancos) in een poging om een ernstige politieke crisis in zijn co- alitieregering af te wenden. De pre- sident reageerde hiermee op een com- muniqué dat op 10 maart was uitgevaardigd door de factie Vernieu- wing en Overwinning (RV), waarin de „richtlijnen" van de regering in het algemeen werden gesteund, maar de fac- tie zichzelf het recht voorbehield het „beleid" van de regering te bekritis- ren, in het bijzonder waar dit „toekom- stige beslissingen over salarissen" be- trof.

De RV verklaarde ook dat zij Lacalle het ont- slag had aangeboden van RV-regeringsleden. van wie vice-president Gonzalo Aguirre Ra- mirez de belangrijkste was. De RV-minister van buitenlandse zaken Sergio Abreu mocht echter aanblijven vanwege zijn „opmerkelijke kwaliteiten voor de functie"

Senator Carlos Julio Pereira, de leider van de Nationale Rocha-Beweging (MNR), een andere factie van de PN, had Lacalle op 9 maart het ontslag aan- geboden van de minister van vervoer en openbare werken, Wilson Elso Goni, omdat de MNR het niet eens was met het economische beleid van de regering. Elso werd vervangen door Juan Carlos Raffo.

BELASTIGMAATREGELEN

De aankondiging op 17 maart van een zeventien punten tellend pakket fiscale hervormingen gaf aan dat de regering de crisis dacht te kunnen overleven. De

belangrijkste onderdelen van het pak- ket waren (i) salarisverhogingen in de overheidssector van 7 tot 9 procent; (ii) een minimumloon voor ambtenaren van 1.000 pesos (\$ 270) per maand; (iii) de privatisering van een aantal secun- daire overheidsdiensten en de fusie van andere; (iv) een „pensioneringsaan- moediging" voor 7.000 ambtenaren die vrijwillig ontslag namen, in de vorm van een premie van ten minste 12 maal hun salaris; (v) een korting van de so- ciale premies voor particuliere bedrij- ven die hen in dienst zouden nemen; (vi) een verlaging van de verplichte pen- sioengerechtigde leeftijd voor over- heidspersoneel en van vacatures bij de overheid; (vii) een netto-vermindering van soldaten met gevechtstaken bij de strijdkrachten; (viii) de sluiting van een aantal diplomatieke en consulaire ves- tingen; (ix) een brede herstructure- ring van de gezondheidszorg en de overdracht van staatsziekenhuizen aan gemeenten en particuliere verenigin- gen.

Verwacht werd dat het pakket op felle weer- stand van de ambtenarenvakbonden zou stui- ten.

REGERING LIJDT NEDERLAAG IN PAR- LEMENT

Op 20 mei berichtte de radiozender El Espectador uit Montevideo dat de PN- regering van president Luis Alberto Lacalle Herrera een dag eerder een ne- derlaag in het Congres had geleden toen „meer dan 90" van de 99 afgevaardig- den het regeringsveto op de heropening van de Algemene Financiële Inspectie verwierpen. Vice-president Gonzalo Aguirre Ramirez, de leider van de Ver- nieuwing- en Overwinningfactie (RV) van de PN, had ernstige kritiek op mi- nister Ignacio de Posada van financiën, omdat deze het regeringsveto had ge- steund

ALGEMENE STAKING

De achtste 24-uursstaking, die op 4 mei was uitgeroepen door de vakbondsfe- deratie PIT-CNT tegen het vrije-markt- en bezuinigingsprogramma van de re- gering-Lacalle, werd officieel een „ge- deeltelijk succes" genoemd. In Monte- video lagen de overheidssector en het openbare vervoer nagenoeg stil, net als de pers.

ONRUST IN HET LEGER

President Lacalle, die op 9 juni een reis door Europa afbrak en naar huis terug-

lieerde, sloot op 11 juni een overeen- komst met hoge militairen om een „in- stitutionele crisis" af te wenden in ver- band met de gevluchte Chileense voormalige agent Eugenio Berrios Sa- gredo.

Berrios, een deskundige op het gebied van che- mische wapens en rooi-malig agent van de Chi- leense geheime politie Dina, was in 1976 be- trokken bij de moord in Washington op Orlando Letelier, de Chileense oud-minister van buitenlandse zaken en socialistische lei- der in ballingschap (zie pag. 56/1 e.v.-'78). Ber- rios, tegen wie verschillende aanhoudingsbe- velen liepen, was in 1991 in Chili verdwenen nadat hij door geheime agenten van het Chi- leense en Uruguayaanse leger zou zijn ontvoerd en via Argentinië naar Uruguay was gebracht, waar hij in het geheim door het leger werd vastgehouden in de vakantieplaats Atlantida. Vervolgens ontsnapte hij op 15 november 1992, maar werd, nadat hij de autoriteiten van de ge- hele kwestie op de hoogte had gebracht, door een lokale politiecommissaris, kolonel (bd) Ramon Rivas, weer uitgeleverd aan het leger,

Politiefunctionarissen die het oneens waren met Rivas' actie, lichtten in juni 1993 drie Con- gresleden in over de kwestie, die vei- volgens met de dood bedreigd werden. Alle politiedos- siers over het voorval zouden zijn vernietigd.

Op 7 juni werd Rivas door het ministerie van binnenlandse zaken ontslagen, waartegen oer- zet rees van de legerleiding onder aanvoering van opperbevelhebber luitenant-generaal Ju- an Rebollo. Rebollo lokte een confrontatie met de regering uit door „alle verantwoordelijk- heid" te aanvaarden voor „ondergeschikten" die bij de Berrios-affaire betrokken waren.

Krachtens het op 11 juni bereikte ak- koord zouden alle militairen die bij de vermeende ontvoering betrokken wa- ren, door een militaire in plaats van een civiele rechtbank worden vervolgd. Lacalle ontsloeg evenwel generaal Ma- rio Aguerrondo van de inlichtingen- dienst van het ministerie van defensie en verving hem door generaal Luis Abraham.

Berrios, van wie was aangenomen dat hij dood was, meldde zich op 16 juni bij het Urugu- ayaanse consulaat in Milaan. De Uruguaya- ase ambassadeur in Italië verklaarde dat Ber- rios naar Uruguay zou gaan, zodat zijn rela- as van de gebeurtenissen kon worden gecontro- leerd.

Naar aanleiding van de affaire werd er in de media over gespeculeerd dat het zogenoemde Condor-netwerk, een organisatie van de ge- heime politie van de militaire regimes in La- tijns Amerika die in de jaren zeventig inlich- tingen verzamelde, nog steeds functioneerde om voormalige agenten te beschermen die be- schuldigd werden van schendingen van de mensenrechten of om agenten die als zeker- heidsrisico werden beschouwd, te laten ver- dwijnen.

(Vor.ber.pag. 847/2 e.v.-1992)

AFRIKA

BOEROENDI

PRESIDENTS- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN. MISLUKTE COUPPOGING. IN-VESTITUUR PRESIDENT NDADAYE. TOETSI-PREMIER BENOEMD

Melchior Ndadaye, leider van het oppositionele Front voor Democratie in Boeroendi (Front pour la démocratie au Burundi, FRODEBU) en lid van de grootste stam, de Hoetoe, werd bij 's lands eerste meerpartijenverkiezingen op 1 juni 1993 gekozen tot president. Hij versloeg de zittende president Pierre Buyoya.

De uitslag van de verkiezingen, die op 5 juni officieel werd bekrachtigd, was in lijnrechte tegenspraak met de voorspelde gemakkelijke overwinning voor Buyoya. Verwacht werd dat deze door middel van verkiezingen zijn presidentschap zou continueren, dat hij in september 1987 bij een coup zonder bloedvergieten had veroverd (zie pag. 782/3 e.v.-'87). De verkiezingsuitslag betekende ook het einde van de eeuwenlange politieke heerschappij van de Toetsi-stam, de minderheidsstam waartoe Buyoya behoorde. De uitslag van de presidentsverkiezingen was:

Kandidaat	aantal stemmen	percentage
Melchior Ndadaye (FRODEBU)	1483 904	64,75
Pierre Buyoya (UPRONA)	742 360	32 39
Pierre-Claver Sendegeya (PRP)	33 072	1 44

Stemgerechtigden: 2.355.126; ongeldige stemmen: 21.025. Opkomst: 97,31 procent. UPRONA: Union pour le progrès national; PRP: Parti de la réconciliation du peuple (monarchistisch)

De 40-jarige bankier Ndadaye was in 1983 teruggekeerd naar Boeroendi, nadat hij in 1972 was gevlucht vanwege de golf van etnische slachtpartijen die het land overspoelde (zie pag. 644/1 e.v.-'72). In 1986 richtte hij het FRODEBU op, als een clandestiene organisatie. In 1988 werd hij door het militaire regime van Buyoya korte tijd gevangengezet, nadat hij actie had gevoerd voor grotere Hoetoe-participatie in de regering. In juli 1992 werd het FRODEBU gelegaliseerd.

Opmerkelijk was dat de verkiezingen, waaraan drie kandidaten deelnamen, zonder geweld verliepen. De hoop dat er een einde zou komen aan de moorddadige rivaliteit tussen Hoetoes en Toetsi's, die het land had geteisterd sinds de onafhankelijkheid in 1962,

verdween snel toen honderden Toetsi-studenten en ambtenaren van 3-8 juni in de hoofdstad Boejoemboera demonstreerden. Zij beweerden dat „etnische sentimenten de overhand hadden gehad bij de verkiezingen”. Op 8 juni probeerde Ndadaye „de verliezers te kalmeren” door aan te kondigen dat hij een Toetsi als premier zou aanwijzen

Parlementsverkiezingen

De verkiezingen voor de nieuwe Nationale Assemblée, ingesteld krachtens de grondwet die in maart 1992 van kracht was geworden (zie pag. 473/3-'92), vonden plaats op 29 juni. Volgens de officiële uitslagen, die op 1 juli door het ministerie van binnenlandse zaken werden bekendgemaakt, kreeg het FRODEBU met 71,4 procent van de stemmen 65 van de 81 zetels. De overige 16 zetels gingen naar de UPRONA, die 21,43 procent van de stemmen verwierf. Geen van de overige vier deelnemende partijen had de kiesdrempel van vijf procent gehaald.

Couppoging militairen mislukt

Op 3 juli 's morgens ondernam een groep militairen van een elite-eenheid een poging tot staatsgreep. De putschisten sneden de twee belangrijkste toegangswegen tot de hoofdstad Boejoemboera af en probeerden steun te verwerven voor de staatsgreep bij de bewakers van het presidentiële paleis en bij diverse kazernes in de hoofdstad. Die steun bleef uit en na amper één uur gaven de opstandelingen hun couppoging op. Vier van de vijf bij de zaak betrokken officieren werden nog dezelfde dag gearresteerd, onder wie de kabinetschef van ontslagnemend president Pierre Buyoya, luitenant-kolonel Sylvestre Ningaba. Terwijl de putschisten zouden hebben gehandeld in opdracht van majoor Rumbete, ondercommandant van het 2de commando-bataljon, zou de orde zijn hersteld door de commandant van dit bataljon, majoor Isaie Nibizi.

Investituur president Ndadaye. Benoeming Toetsi-premier

Op 10 juli werd Melchior Ndadaye officieel in zijn ambt als president bevestigd. Hij werd daarmee de eerste president van Boeroendi die tot de Hoetoe-meerderheid behoort.

President Ndadaye benoemde onmiddellijk een nieuwe regering met als premier mevrouw Sylvie Kinigi. Zij be-

hoort tot de Toetsi-minderheid, is lid van de UPRONA en was in het vorige kabinet verantwoordelijk voor het structurele aanpassingsprogramma (en daardoor de belangrijkste gesprekspartner van het IMF en De Wereldbank).

De nieuwe regering, die 18 ministers en vier staatssecretarissen telt, bestaat voor circa 40 procent uit Toetsi's. Ongeveer de helft van de postenging naar het FRODEBU. Buitenlandse zaken werd toevertrouwd aan nationaal secretaris Sylvestre Nibantunganya, terwijl Jean-Marie Ngendahayo verantwoordelijke voor communicatie en tegelijk regeringswoordvoerder werd. Voorts kregen onder meer zeven „gematigde” UPRONA-leden op persoonlijke titel een post in de nieuwe bewindsploeg.

Bij zijn ambtsaanvaarding verklaarde Ndadaye dat zijn belangrijkste voorname was een definitief eind te maken aan de vijandschap tussen Hoetoes en de Toetsi-minderheid. Hij gelastte de vrijlating van 500 gevangenen, van wie de meesten om politieke redenen vast zaten.

(Vor.ber.pag. 853/2/3-1992)

IVOORKUST

ONTEVREDENHEID IN HET LEGER

Een geschil over het inkomen en de arbeidsvoorwaarden van leden van de Republikeinse Garde leidde binnen een week twee keer tot uitingen van grove insubordinatie.

Op 29 maart 1993 gijzelden 45 leden van het elite-korps een bevelhebber en twee onderofficieren in het presidentiële paleis in Abidjan om hun eisen kracht bij te zetten voor dezelfde privileges en een gelijke loonsverhoging als aan hun burger-collega's waren toegekend. De muiters trokken zich op 31 maart terug uit het paleis na een gesprek met president Félix Houphouët-Boigny, waarbij deze had beloofd hun eisen in overweging te nemen.

De aanvankelijke optimistische veronderstelling dat de gardeleden tevreden waren gesteld bleek echter ongegrond toen op 4 april werd bericht dat er was geschoten in het garnizoen van de Republikeinse Garde in Yamoussoukro en in de straten van de stad. Getuigen verklaarden dat ongeveer 250 gardisten door de stad waren geraasd en in de lucht hadden geschoten. Pas na uren van onderhandelingen tussen minister van defensie Léon Konan Koffi, de stafchef van het leger, en vertegenwoordigers van de gardisten keerde de rust in de stad terug.

(Vor.ber.pag. 335/2 e.v.-1993)

LIBERIA

BLOEDBAD ONDER VLUCHTELINGEN

Op 6 juni 1993 zouden meer dan 450 mensen zijn gedood bij een aanval op een vluchtelingenkamp in Kata bij Harbel, ongeveer 50 km ten noordoosten van de hoofdstad Monrovia. Functionarissen van het Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen van de VN (UNHCR) noemden het bloedbad een „een orgie van dood en vermindering”, die waarschijnlijk was aangericht door guerrillastrijders die uit waren op de rijst die VN de dag daarvoor in het gebied had uitgedeeld.

Algemeen werd aangenomen dat het opstandige Nationaal Patriottisch Front van Liberia (NPFL) van Charles Taylor, verantwoordelijk was voor het bloedbad.

Eind mei zou Taylor een „terreurbeleid” tegen burgers zijn begonnen door een aanval te gelasten op de stad Fasama, 160 km ten noorden van Monrovia, waarbij 20 burgers werden gedood. Taylor ontkende echter de beschuldigingen dat het NPFL betrokken was bij het bloedbad in Harbel, terwijl verdere berichten erop leken te wijzen dat de slachting mogelijk het werk was geweest van de Strijdkrachten van Liberia (AFL), het leger waaraan president Samuel Doe tot aan zijn dood in 1990 leiding had gegeven.

In een verklaring op 9 juni veroordeelde de VN-Veiligheidsraad het bloedbad en waarschuwde dat de daders ter verantwoording zouden worden geroepen. De Veiligheidsraad maakte ook bekend dat VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali zijn speciale vertegenwoordiger Trevor Gordon-Somers had gelast onmiddellijk naar Monrovia af te reizen om een diepgaand onderzoek in te stellen.

Eerder die dag was een communiqué uitgegeven namens president Nicéphore Soglo van Benin, de voorzitter van de waarnemersgroep (ECOMOG) van de Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse Staten (ECOWAS), waarin de aanval als een daad van „barbarij” werd veroordeeld en werd aangedrongen op een internationale commissie die de verantwoordelijkheid voor de misdaad zou moeten vaststellen. Ook het NPFL zou een internationaal onderzoek naar het bloedbad gevraagd hebben.

(Vol.-bei.-pag.264/1 c.v.-1993)

LIBIË

TOESPRAAK KADHAFI OVER STRENGERE TOEPASSING VAN SHARIA

Op 2 april 1993 drong de Libische leider, kolonel Moamer Kadhafi, in een televisietoespraak aan op strengere toepassing van de sharia (islamitische wetgeving). Volgens de *Middle East Economic Digest* van 16 april had een aantal analisten uit de toespraak opge maakt dat Kadhafi de religieuze tegenstanders van zijn bewind gunstig wilde stemmen.

In zijn toespraak pleitte Kadhafi er voor dat diefstal met een amputatie zou worden bestraft en overspel met een openbare geseling.

VERLENGING VN-SANCTIES

Op 8 april besloot de Veiligheidsraad van de VN de beperkte sancties tegen Libië, die sinds april 1992 van kracht waren, met nog eens 120 dagen te verlengen (voor afkondiging van de sancties zie pag. 565/1 e.v.-'92; voor verlenging van de sancties in december 1992 zie pag. 336/1-'93).

De VN-sancties werden afgekondigd nadat Libië de uitlevering had geweigerd van de twee verdachten van de bomaanslag op een Pan Am-verkeersvliegtuig boven het Schotse Lockerbie in december 1983. Dezelfde twee personen werden ook gezocht door de Franse autoriteiten in verband met een onderzoek naar de bomaanslag op een Frans UTA-toestel boven Niger in september 1989.

De hernieuwde sancties behelsden een verbod op vluchten naar en van Libië, inkrimping van Libische diplomatieke missies en een wapenembargo. Na de verlenging van de sancties lieten de VS weten dat zij overleg voerden met hun bondgenoten over de invoering van extra sancties, zoals een embargo op de uitvoer van Libische olie. Het was echter bekend dat Europese landen, zoals Italië en Duitsland, die grote hoeveelheden olie uit Libië importeerden, gekant waren tegen uitbreiding van de sancties.

In berichten werd gesuggereerd dat de secretaris-generaal van de Arabische Liga, Ahmed Esmat Abdel Meguid, zou blijven proberen om een compromis tot stand te brengen, dat zowel voor Libië als voor het Westen aanvaardbaar was. Pogingen van een aantal Arabische leiders (onderwie president Zine al-Abidine Ben Ali van Tunesië en PLO-leider Yasser Arafat) om in de weken vóór de verlenging een dergelijk compromis tot stand te brengen hadden schipbreuk geleden.

In Libië werden massale betogingen gehouden om te protesteren tegen het besluit van de Veiligheidsraad. In een petitie die betogers aan Westerse ambassades in Tripoli aanboden, werd

nogmaals gezegd dat Libië niet bereid was de twee mannen aan Groot-Brittannië of de VS uit te leveren. Met geen van beide landen had Libië een uitleveringsverdrag. In de petitie werd echter benadrukt dat Libië open stond voor ieder initiatief dat verenigbaar was met zijn soevereiniteit.

In een interview met de *International Herald Tribune* van 16 april gaf de Libische leider Kadhafi te kennen dat hij bereid was een meer verzoeningsgezinde houding tegenover de nieuwe Amerikaanse regering aan te nemen. Bovendien wilde hij „het Libische probleem tijdens de ambtsperiode van (de Amerikaanse president) Bill Clinton uit de wereld helpen” en noemde hij Clinton „derechter van de nieuwe wereld”. Tevens veroordeelde Kadhafi het islamitisch fundamentalisme scherp en noemde hij islamitische activisten „dolle honden” en „terroristen”.

KADHAFI VOOR MEER ECONOMISCHE LIBERALISERING

In een omvangrijke toespraak tot het Algemene Volkscongres (het parlement) bepleitte kolonel Moamer Kadhafi op 8 mei een grotere liberalisering van de Libische door de staat geregeerde economie.

In zijn rede stelde Kadhafi voor het massatoerisme te bevorderen, de dinar volledig convertibel te maken en nieuwe buitenlandse investeringen aan te trekken. In februari had Kadhafi al voorgesteld om de rol van de overheid in de Libische economie aanzienlijk terug te dringen. In september 1992 had het Algemene Volkscongres een wet afgekondigd, waardoor bepaalde ondernemingen geprivatiseerd konden worden (zie pag. 47/2-'93).

(Vor.ber.pag. 336/1/2-1993)

MAGHREB

BIJEENKOMST MINISTERS AMU

De ministers van buitenlandse zaken van de vijf lidstaten van de Arabische Maghreb Unie (AMU) kwamen op 18 en 19 juni bijeen in Tunis.

Zij bespraken onder meer het geschil tussen Libië en diverse Westerse landen over de bomexplosie van Lockerbie (zie hierboven, onder LIBIË). In een na afloop uitgegeven verklaring gaven de ministers uiting aan hun hoop op een „eervolle” oplossing van de affaire die „rekening (zou houden) met (Libië's) belangen en met de eisen van het internationale recht.

(Vor.ber.pag. 111/3 e.v.-1993)

Badia Sekkali (USFP), gefotografeerd op haar balkon in Casablanca, was een van de twee vrouwen die bij de verkiezingen van 15 juni 1993 in de Kamer van Afgevaardigden werd gekozen.

MALAWI

REFERENDUM OVER MEERPARTIJEN-SYSTEEM. NATIONALE UITVOERENDE RAAD

In een op 14 juni 1993 gehouden referendum stemde de bevolking in met de invoering van een meerpartijendemocratie en keurde zij de continuering van het bestaande éénpartijstelsel af. De voor het leven benoemde president Hastings Kamuzu Banda verwierp de eis van de oppositie dat hij moest aftreden, maar op 21 juni stemde de regerende Congrespartij van Malawi (MCP) in met de vorming van een uit meerdere partijen bestaande Nationale Uitvoerende Raad die moest toezien op de overgang naar een meerpartijendemocratie.

Het referendum werd gehouden met hulp van VN-waarnemers. Volgens de op 16 juni bekendgemaakte officiële uitslag was 67 procent van de kiezers ter stembus gegaan. Voor het meerpartijstelsel waren 1.993.996 stemmen uitgebracht (63,2 procent van alle stemmen) en voor de voortzetting van het éénpartijstelsel 1.088.473 stemmen. Er waren 70.979 ongeldige stemmen uitgebracht.

De verkiezingen waren een afspiegeling van de regionale en etnische verschillen. De steun voor Banda was het sterkst in de centrale regio, zijn thuisgebied en de machtsbasis van de MCP. Daarentegen kon het meerpartijstelsel

rekenen op een grote meerderheid in het zuiden - de machtsbasis van het oppositionele Verenigde Democratische Front (UDF) - en in het noorden, waar de Alliantie voor Democratie (AFORD) de belangrijkste oppositiepartij was. Chakufwa Chihana, de leider van AFORD, die in december 1992 was veroordeeld wegens opruiing (zie pag. 416/3 e.v.-'93), was twee dagen voor het referendum vrijgelaten.

Geconfronteerd met binnenlandse onrust en de opschorting door de donorlanden van alle hulp op humanitaire hulp na, had Banda in oktober 1992 het referendum uitgeschreven. Aanvankelijk had hij twee stembussen in elke stemlokaal willen neerzetten (een met het zwarte haantje van de MCP en een met een lamp voor oppositiegroeperingen), maar na bezwaren van internationale organisaties en een dreigende boycot van de oppositie had hij bekendgemaakt dat er één stembus gebruikt zou worden.

Op 15 juni riep Chihana Banda op om af te treden en zich aan het hoofd te stellen van een MCP-AFORD-UDF-overgangsregering die meerpartijverkiezingen zou voorbereiden. In een toespraak op 17 juni verklaarde Banda dat zijn aftreden „uitgesloten" was, maar zei hij tevens dat hij de uitslag van het referendum aanvaardde en hoopte op verkiezingen „binneneen jaar". Op 20 juni beëindigde de politie een UDF-bijeenkomst in een stadion te Blantyre omdat er volgens haar geen vergunning voor was afgegeven.

Akkoord over vorming Nationale Uitvoerende Raad

Tijdens een bijeenkomst op 21 juni besloten het oppositionele Comité voor Openbare Aangelegenheden (PAC, waarin verschillende oppositiegroeperingen zitting hadden) en het Presidentieel Comité voor Dialoog van de MCP een 14 leden tellende commissie in het leven te roepen, bestaande uit zeven PAC- en zeven MCP-leden. Deze commissie zou de verantwoordelijkheden uitwerken van een Nationale Uitvoerende Raad, die moest toezien op de overgang naar een meerpartijstelsel en het houden van verkiezingen, en van een Nationale Adviesraad die een nieuwe grondwet zou opstellen. Een andere commissie zou de werkzaamheden onderzoeken van de door de regering gecontroleerde omroep van Malawi.

(Vor.ber.pag. 416/2 e.v.-1993)

MAROKKO

KIESCOMMISSIE DOOR LINKSE PARTIJ-EN GEBOYCOT

Op 7 februari 1993 maakten de vier voornaamste oppositiepartijen - de Istiqlal, de Union socialiste des forces populaires (USFP), de Parti du progrès et du socialisme (PPS) en de Organisation de l'action démocratique et populaire (OADP) - bekend dat zij zich terugtrokken uit de nationale commissie die toezicht zou houden op de algemene verkiezingen van 30 april (zie pag. 114/2 -'93). Deze partijen, die alle van linkse signatuur waren, zouden hebben beweerd dat de commissie niet voldoende deed om ervoor te zorgen dat de verkiezingen vrij en eerlijk zouden verlopen.

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 15 juni vonden voor het eerst sinds 1984 parlementsverkiezingen plaats en wel voor de Kamer van Afgevaardigden. De verkiezingen hadden eigenlijk in 1989 gehouden moeten worden, maar waren herhaaldelijk uitgesteld. De nieuwe Kamer zou naar verwachting in oktober bijeen komen.

Campagne en verloop verkiezingen

Op 11 juni ging de verkiezingscampagne van start. In totaal 2.042 kandidaten streden om 222 van de 333 Kamerzetels (tegen 306 in 1984, toen 206 zetels di-

rect verkiesbaar waren). De overige 111 Kamerleden zouden op een later tijdstip gekozen worden door vertegenwoordigers van de vakbeweging, beroepsverenigingen en plaatselijke raden.

Fundamentalistische islamitische groeperingen als Adl wal Ihsan waren uitgesloten van deelname.

Volgens officiële cijfers, die op 26 juni werden vrijgegeven, bedroeg de opkomst 62,75 procent en naar verluidt was het stemmen betrekkelijk eerlijk verlopen. De *Middle Eastern Economic Digest* van 9 juli berichtte echter dat in enkele kiesdistricten het „traditionele misbruik van kiesprocedures” was waargenomen. In de *Independent* van 28 juni stond een bericht over grove kiesfraude in Bouznika, in de buurt van Rabat.

Uitslagen

De verkiezingen waren een groot succes voor het oppositionele Democratische Blok (Bloc démocratique) en zijn twee grootste partijen, de nationalistische Istiqlal en de centrum-linkse Union socialiste des forces populaires (USFP). Deskundigen voorspelden dat de 99 zetels die de oppositie had weten te veroveren, voldoende zouden zijn om de Istiqlal en de USFP een plaats in de regering te bezorgen.

De centrum-rechtse regeringspartijen wonnen de meeste zetels, maar verloren in vergelijking met de vorige verkiezingen terrein. De Union constitutionnelle (UC) veroverde slechts 27 zetels (56 in 1984) en haar belangrijkste rivaal, de Rassemblement national des indépendants (RNI), kreeg er 28 (39 in 1984).

De openingsceremonie van de 29ste topconferentie van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) werd op 28 juni in Cairo bijgewoond door VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali (l.), OAE-secretaris-generaal Salim Ahmed Salim (m.) en OAE-voorzitter Abdou Diouf, de president van Senegal.

Voor het eerst werden twee vrouwen gekozen in de Kamer. Zij vertegenwoordigden de USFP en de Istiqlal.

De gedetailleerde zetelverdeling luidde:

Partij	Direct gekozen zetels	
	1993	1984
*Union socialiste des forces populaires	48	35
*Istiqlal	43	24
+Mouvement populaire	33	31
+Rassemblement national des indépendants	28	39
+Union constitutionnelle	27	56
+Parti national démocrate	14	15
Mouvement national populaire	14	-
*Parti du progrès et du socialisme	6	2
+Parti démocratique pour l'indépendance	3	0
'Organisation de l'action démocratique et populaire	2	1
Parti de l'action	2	0
Parti du centresocial	0	1
Union générale des travailleurs marocains	0	2
Onafhankelijken	2	0
TOTAAL	222	206
*Lid van het Bloc démocratique.		
+Regeringspartij.		

(Vor.ber.pag. 113/2 e.v.-1993)

OAE

TOPCONFERENTIE IN CAIRO

Op 28 en 29 juni 1993 vond in de Egyptische hoofdstad Cairo de 29ste vergadering plaats van de staatshoofden of re-

geringsleiders van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE).

De OAE-ministers van buitenlandse zaken en de OAE-ininisteiraad vergaderden vooraf in Cairo, respectievelijk op 21-22 juni en 25-26 juni, toen de agenda van de top werd voorbereid. De top werd bijgewoond door afgevaardigden van de 52 lidstaten waaronder Eritrea, dat op de vergadering van de ministers van buitenlandse zaken unaniem werd toegelaten als lid van de OAE (zie pag. 558/1 e.v. - '93 voor de formele onafhankelijkheidsverklaring van Eritrea in mei 1993).

Kritiek van Eritrese president op „volledige falen” van OAE

Volgens de *Financial Times* van 29 juni „verbijsterde” president Issaias Afewerki van Eritrea de openingszitting van de topconferentie toen hij zei dat de OAE „30 jaar een volslagen mislukking” was geweest. Volgens Afewerki was Afrika mede door dit falen „geen plaats waar zijn burgers met opgeheven hoofd kunnen lopen maar een continent dat geminacht wordt door al zijn partners, een continent dat onophoudelijk de verkeerde handboeken schijnt te produceren voor economische ontwikkeling, democratisering en politiek bestuur”.

Resoluties

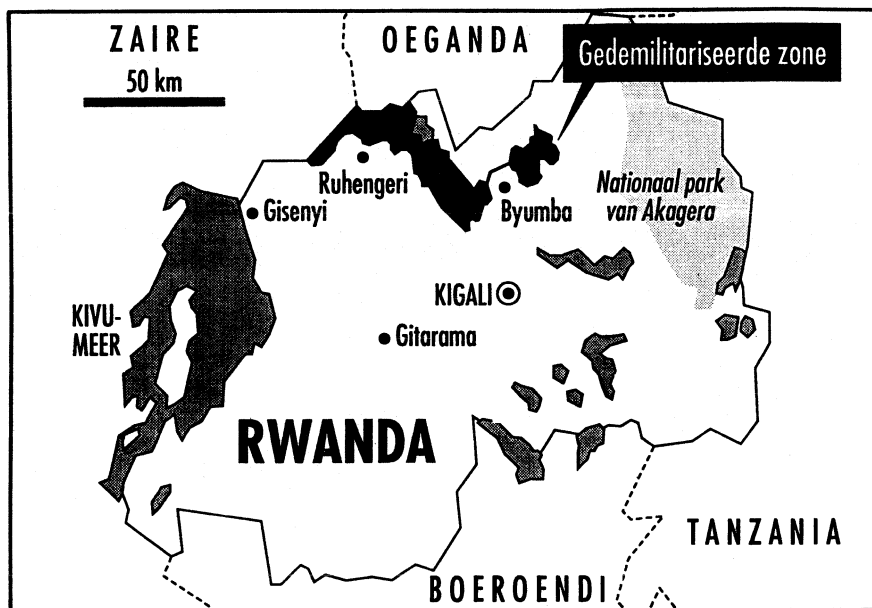
Op 29 juni eindigde de top met het aannemen van 10 resoluties. Het Egyptische persbureau *MENA* berichtte op 29 juni dat de belangrijkste resoluties gingen over (i) het scheppen van een mechanisme voor de vreedzame oplossing van conflicten; (ii) een instrument om het verdrag uit juni 1991 over de oprichting van de Afrikaanse Economische Gemeenschap uit te voeren (zie pag. 707/3-'91); en (iii) een instrument om het schuldenprobleem te verlichten.

Er werden ook resoluties aangenomen over het roeren van een verrekende voorlichtingscampagne om de verspreiding van aids te bestrijden en over de versterking van de Afrikaanse Ontwikkelingsbank. In een andere resolutie werden de lidstaten opgeroepen hun financiële verplichtingen aan de OAE na te komen.

Herverkiezing secretaris-generaal

De staatshoofden en regeringsleiders herkozen Salim Ahmed Salim uit Tanzania als secretaris-generaal van de OAE voor een tweede ambtstermijn van vier jaar (zie pag. 707/1-'91 voor zijn verkiezing in 1989).

(Vor.ber.pag. 778/1 e.v.-1992)

RWANDA

**VERLOOP VREDESBSPREKINGEN.
AKKOORDEN. VERDERE INTERNE ONT-
WIKKELINGEN**

In april 1993 werden er langzaam vorderingen geboekt bij de vredesbesprekingen, vooral over veiligheidskwesities (zie pag. 339/2-'93), tussen de regering en vertegenwoordigers van het rebellerende Rwandese Patriottische Front (FPR, eerder aangeduid als RPF).

Hoewel beide partijen het eens werden over de samenstelling van het opperbevel van het nieuwe geïntegreerde nationale leger, bleven de gesprekken steken op het punt van de samenstelling van de krijgsmacht zelf - het FPR leek het regeringsvoorstel te verwerpen dat leden van het FPR 25 procent van het nieuw te vormen leger zouden uitmaken. Er was ook onenigheid over de gendarmerie/politie: de regering bleef volhouden dat dit onderdeel de naam „gendarmerie” zou houden en onder toezicht van het ministerie van defensie zou blijven staan, terwijl het FPR verlangde dat het „politie” zou worden genoemd en onder supervisie van het ministerie van binnenlandse zaken zou vallen.

Beide partijen werden het echter wel eens over de noodzaak van de instelling van een internationale vredesmacht van de VN die toezicht moest houden tijdens de overgangperiode. Krachtens het akkoord dat op 6 april werd bereikt zou deze vredesmacht de algemene veiligheid waarborgen en humanitaire hulp mogelijk maken. Zij zou ook toezicht houden op de demobilisatie van de twee rivaliserende legers en op de training van het nieuwe nationale leger.

Verlenging van de regeringstermijn

De zittingstermijn van de overgangsre-

gering, die op 1 april zou aflopen (een jaar na haar vorming, zie pag. 478/2-'92), werd op 13 april met drie maanden verlengd. De vijf regeringspartijen waren het erover eens dat de vredesbesprekingen tegen die tijd afgerond zouden moeten zijn.

Vredesakkoorden

Van 10-30 mei vond in de noordelijke stad Kinyihira een nieuwe ronde van de vredesonderhandelingen plaats tussen de regering en vertegenwoordigers van het FPR. Deze ronde leverde een aantal akkoorden op.

Op 8 mei ging de regering, als concessie aan het FPR, akkoord met een programma voor de demobilisatie van 13.000 soldaten en 6.000 gendarmes in negen maanden.

Op 13 mei besloten de twee partijen tot de instelling van een bufferzone tussen de actuele posities van de regeringstroepen en de posities van het FPR vóór het offensief van 8 februari (zie pag. 339/1-'93). De veiligheid in de zone zou worden gehandhaafd door de neutrale Militaire Waarnemersgroep (GOM), die was opgericht krachtens het bestaande akkoord van juli 1992 (zie pag. 858/3-'92). Ook werd een verzoek ingediend bij de VN om humanitaire, materiële en financiële hulp.

Op 29 mei werd een akkoord bereikt over het tijdschema voor de oprichting van overgangsstructuren en de demilitarisatie van Kigali. Binnen 15 dagen na de ondertekening van een vredesakkoord zou een eerste contingent soldaten van een neutrale internationale troepenmacht en leden van de GOM worden gestationeerd in Kigali. Binnen 30 dagen na de ondertekening zouden verschillende overgangsorganen worden opgezet, zoals een overgangsregering op brede basis, een nationale

assemblee en raden voor het opperbevel van de strijdkrachten. Daarna zouden de troepen van beide kanten gedemobiliseerd worden en zou een geïntegreerd leger worden opgezet.

Op 30 mei werd een akkoord getekend ter bevordering van de terugkeer en herhuisvesting van de 650.000 mensen die als gevolg van de oorlog huis en haard hadden verlaten, hoewel er geen datum voor het begin van de operatie werd vastgesteld.

Ondanks de vooruitgang die er in deze ronde werd geboekt, drong president Ali Hassan Mwinyi van Tanzania, die als „facilitateur” bij de besprekingen was opgetreden, er bij beide partijen op aan het onderhandelingsstempo op te voeren. Op 25 mei uitte hij zijn bezorgdheid over de duur van de besprekingen en riep hij op om de procedure op 6 juni af te ronden.

Lid van MDR-leiding vermoord

Op 19 mei werd Emmanuel Gapyisi, een regionale voorzitter van de Republikeinse Democratische Beweging (MDR) en lid van haar politieke bureau, doodgeschoten.

Oud-minister van justitie Stanislas Mbonampaka beschuldigde het FPR van verantwoordelijkheid voor de moord, die volgens hem verband hield met Gapyisi's positie als voorzitter van het Forum voor Vrede en Democratie, een groepering die gekant was tegen zowel president Juvénal Habyarimana als het FPR. Deze aantijging werd in krachtige bewoordingen ontkend door het FPR dat suggereerde dat de verantwoordelijkheid lag bij aanhangers van de president.

Vredesonderhandelingen opgeschort

Op 23 juni werden de vredesonderhandelingen tussen de regering en vertegenwoordigers van het FPR voor onbepaalde tijd opgeschort, daags voor de geplande ondertekening van een globaal vredesakkoord. Na de opschorting beschuldigden de twee partijen elkaar ervan nieuwe militaire offensieven voor te bereiden.

Nadat in mei belangrijke vooruitgang was geboekt tijdens onderhandelingen in de noordelijke stad Kinyihira (zie hierboven), waren de besprekingen begin juni hervat in de Tanzaniaanse stad Arusha. Op 9 juni ondertekenden de twee partijen een protocol over de repatriëring van alle Rwandese vluchtelingen. De besprekingen liepen echter vast nadat de deelnemers er niet in waren geslaagd overeenstemming te bereiken over onder meer de details m.b.t. de vorming van een geïntegreerd leger, President Habyarimana maakte vooral voorbehoud bij de bepalingen over de integratie van het FPR in het geregelde Rwandese leger.

De mislukking van de besprekingen volgde te-

Premier Dismas Nsengiyaremye van Rwanda.

vens op een beslissing van het Rwandese kabinet op 23 juni oin premier Dismas Nsengiyaremye af te wijzen als kandidaat voor het premierschap van een nieuwe uitgebreide overgangsregering die zou worden gevormd na de ondertekening van een vredesakkoord.

Premier Nsengiyaremye verklaarde op 24 juni tegenover *De Standaard*: „President Juvénal Habyarimana is de hoofdverantwoordelijke voor het feit dat de ondertekening van het vredesverdrag voor onbepaalde tijd werd uitgesteld. Nochtans waren de onderhandelaars het op alle punten eens. (...) Hij (Habyarimana) eiste dat regering en parlement eerst het akkoord goedkeurden en dat zij het eens werden over de nieuw te benoemen eerste minister. Dat betekent zoveel als een boycot van het vredesverdrag, want de oude volksafvaardiging bestaat nog voor 80 procent uit leden van zijn voormalige eenheidspartij MRND (Mouvement républicain national pour le développement et la démocratie). Door handige manoeuvres kreeg Habyarimana ook twee andere regeringspartijen, de PL (Parti libéral) en de PSD (Parti social démocrate), op zijn hand. Voor hen was mijn kandidatuur niet aanvaardbaar.”

AKKOORD OVER VN-WAARNEMERSBIJSTAND AAN RWANDEES-OEGANDESE GRENS

Op 22 juni nam de VN-Veiligheidsraad unaniem resolutie 846 aan krachtens welke werd besloten een VN-Waarnemersmissie Oeganda-Rwanda (UN Observer Mission Uganda-Rwanda, UNOMUR) in te stellen die er aan de Oegandees-Rwandese grens op moest toezien dat het FPR geen militaire hulp ontving.

De 100-koppige missie zou aan de Oegandese kant van de grens worden ingezet voor een eerste periode van zes maanden

NIEUWE PREMIER OVERGANGSREGERING ONDERTEKENING VREDESAKKOORD

Op 16 juli 's avonds werd mevrouw. Agathe Uwilingiyimana, tot dan toe minister

van basis- en voortgezet onderwijs, benoemd tot premier van de overgangsregering. Het mandaat van de oude overgangsregering was die dag afgelopen. Aan de benoeming van de nieuwe premier - de eerste vrouw op die post in Rwanda - gingen twee dagen van moeizaam overleg vooraf tussen president Juvénal Habyarimana en de voorzitters van de vijf coalitiepartijen. Mevrouw. Uwilingiyimana behoorde, evenals haar voorganger Dismas Nsengiyaremye, tot de belangrijkste oppositiepartij MDR. Haar opdracht als premier luidde: het doorbreken van de patstelling in de vredesonderhandelingen met het FPR en het verwezenlijken van de herhaaldelijk uitgestelde ondertekening van een globaal vredesakkoord.

Maar leden van de harde Hoetoe-kern binnen de MDR, onder leiding van nationaal secretaris Donat Murego, vonden de benoeming van een meer verzoeningsgezinde regeringsleider een te grote concessie aan het FPR. Op een inderhaast bijeengeroepen buitengewoon congres op 23 juli 's avonds stootten zij eerst voorzitter Faustin Twagiramungu uit de partij en dwongen toen premier Uwilingiyimana met geweld een ontslagbrief te tekenen. Zelf stelden ze Jean Kambanda als nieuwe premier voor, een man die om zijn extremistische opvattingen bekend stond. Op 24 juli verklaarde mevrouw Uwilingiyimana voor de radio dat zij haar opdracht onveranderd voortzette. Haar ontslagbrief noemde zij van nul en gener waarde, en zij overwoog zelfs juridische stappen tegen de partijleden die haar enige tijd van haar vrijheid hadden beroofd.

Intussen wist de Tanzaniaanse „facilitateur”, minister van buitenlandse zaken Joseph Rwigasira, tijdens een nieuwe ontmoeting in Kinshasa, in de gedemilitariseerde zone, in het weekend van 24/25 juli de laatste knelpunten voor een globaal vredesakkoord uit de weg te ruimen. Het FPR schoof enkele oude eisen voorlopig opzij, president Juvénal Habyarimana ging akkoord met de voorgestelde regeling voor het leger, en de vijf partijen van de coalitie schaarden zich achter de kandidatuur van Faustin Twagiramungu, nu ook aanvaardbaar voor het FPR, als premier in de verruimde overgangsregering. Op 25 juli zetten de Rwandese minister van buitenlandse zaken, Anastase Gasana, en FPR-woordvoerder Pasteur Bizimungu hun handtekening onder de twee resterende protocols (over de militaire integratie en de concrete schikkingen van de nieuwe overgangsperiode).

Op 29 juli kondigde minister Gasana aan dat de herhaaldelijk uitgestelde ondertekening van het vredesakkoord tussen de Rwandese regering en het FPR op 4 augustus in Arusha zou plaatsvinden

(Voorberp 338/3e v-1993)

SENEGAL

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

De parlementsverkiezingen, die op 9 mei 1993 werden gehouden, hadden als resultaat dat de Socialistische Partij (PS) van president Abdou Diouf weliswaar de controle over de Nationale Assemblée behield, maar met een sterk verminderde meerderheid,

Terwijl de PS bij de verkiezingen in februari 1988 103 parlementszetels had veroverd (zie pag. 16013-'88), wist zij dit keer 84 van de 120 zetels te behalen. De PS verloor alle zetels in Dakar en in verscheidene cruciale gebieden in de binnenlanden en de provincie Casamance. De belangrijkste rivaal van de PS was de Senegalese Democratische Partij (PDS), die 27 zetels behaalde tegen 17 bij de ontbinding van de Assemblée.

Bij de verkiezingen dongen 1.222 kandidaten naar 70 zetels die werden toegekend op basis van evenredige vertegenwoordiging, en naar 50 die werden toegekend op basis van een eenvoudige meerderheid. De verkiezingen vonden plaats onder zwaar militair toezicht, waardoor een heftige haling werd voorkomen van het geweld dat de presidentsverkiezingen in februari had ontsierd (zie pag. 340/3 e.v.-'93). Er waren echter verschillende berichten over verkiezingsfraude. Volgens politiebronnen waren 31 mensen (16 leden van de PS en 15 van de PDS) gearresteerd in verband met aanklachten wegens stemmenmanipulatie.

De volledige uitslag van de parlementsverkiezing was als volgt:

Partij	Stemmen	Geldigestemmen (in %)	Zetels
PS	602.171	56,56	84 (40)
PDS	321.585	30,21	27 (21)
JLS	52.189	4,90	3 (3)
LD/MPT	43.950	4,13	3 (3)
PIT	32.348	3,04	2 (2)
UDS-R	12.339	1,16	1 (1)
Ongeldige stemmen	5.957		
TOTAAL	1 070 539	100	120 (70)

Opkomst 40,97 procent

* Tussen haakjes staat het aantal zetels behaald op basis van evenredige vertegenwoordiging.

Premier Habib Thiam van Senegal

PS = Socialistische Partij; PDS = Senegalese Democratische Partij; JLS = Jappoo Liggeeyal Senegal („Laten we ons verenigen“, een coalitie bestaande uit de Parti africain pour la démocratie et le socialisme, de Convention des démocrates et patriotes, de Rassemblement national démocratique en de Burgermaatschappij); LD/MPT = Ligue démocratique/Mouvement pour le parti des travailleurs; PIT = Parti de l'indépendance et du travail; UDS-R = Union démocratique sénégalaise - Rénovation.

SEYE VERMOORD

De verkiezingen werden overschaduwd door de moord op 15 mei op Babacar Seye, de vice-voorzitter van de Constitutionele Raad die de verkiezingsuitslag geldig moest verklaren.

De verantwoordelijkheid voor de moord werd opgeëist door het Volksleger, een tot dan toe onbekende groepering. Een lid van deze groep zei op 15 mei tegen het dagblad Sud Quotidien dat de moord „een waarschuwing“ was dat de Constitutionele Raad „de wil van het volk (moest) respecteren“. Hij voegde daaraan toe dat zijn organisatie „geen politieke partij“ was, maar „(...) veranderingen in het bewind op gang (wilde) brengen“.

Een van de personen die werden opgepakt voor verhoor na de moord, was PDS-secretaris-generaal Abdoulaye Wade, die twee dagen werd vastgehouden. Na zijn vrijlating op 18 mei zei Wade dat hij niets te maken had met de moord.

NIEUW KABINET

Na de verkiezingsoverwinning van zijn Democratische Partij (PS) in mei (zie hierboven) werd premier Habib Thiam

op 2 juni door president Abdou Diouf herbenoemd en maakte hij op 3 juni zijn kabinet bekend.

In het 28 leden tellende kabinet waren twaalf bewindsliden opgenomen die in de aftredende regering zitting hadden gehad. De samenstelling werd bekritiseerd door de oppositionele Senegalese Democratische Partij (PDS) die zei dat dit geen regering van nationale eenheid noch een regering van nieuwe persoonlijkheden was. Ousman Ngom, een vooraanstaand PDS-lid, noemde de nieuwe regering „een oorlogskabinet tegen Abdoulaye Wade (PDS-secretaris-generaal) en de PDS (...) onder het gezag van de man (d.w.z. Thiam) die heeft gezwoeren Wade politiek en fysiek uit de weg te ruimen“. Hij bevestigde dat de PDS niet was uitgenodigd om deel te nemen aan de regering.

De samenstelling van het nieuwe kabinet was:

Premier - Habib Thiam; staatsminister voor buitenlandse zaken en Senegalezen in het buitenland - Moustapha Niasse; staatsminister voor landbouw - *Robert Sagna; staatsminister voor presidentiële diensten en zaken - Ousmane Tanor Dieng; staatsminister voor binnenlandse zaken - *Djibo Laity Ka; justitie - *Jacques Baudin; strijdkrachten - *Madieng Khary Dieng; economie, financiën en planning - Papa Ousmane Sakho; milieu en natuurbescherming - Abdoulayé Bathily; stadsontwikkeling en huisvesting - *Amath Dansokho; nationaal onderwijs - *André Sonko; energie, mijnbouw en industrie - *Alassane Dialy Ndiaye; modernisering en technologie - *Magued Diouf; communicatie - Abdoulayé Elimane Kane; cultuur - mevr. Coura Ba Thiam; gezondheidszorg en sociaal welzijn - *Assane Diop; werkgelegenheid, arbeid en beroepsopleiding - *Serigne Lamine Diop; handel en ambachten - *Amidou Kané; uitrustingen en wegvervoer - Landing Sané; jeugd en sport - Ousmane Paye; visserij en zeevervoer - Abdourahmane Sow; toerisme en luchtvervoer - Tidiane Sylla; watervoorziening - Mamadou Faye; steden - Daour Cisse.

* lid van vorige regering

Er werden ook rijf gedelegeerd ministers benoemd met de status van kabinetsleden.

(Vor.ber.pag. 340/2 e.v.-1993)

ZAÏRE

PRESENTATIE REGERING-BIRINDWA.
VERDERE ONTWIKKELINGEN

Premier Faustin Birindwa, wiens benoeming door president Mobutu Sese Seko in weerwil van de Hoge Raad van de Republiek (HCR, het overgangsparlement, zie pag. 344/2-'93) was geschied, maakte op 2 april 1993

de samenstelling van zijn regering van „bredenationale eenheid en van nationale redding“ bekend. Opmerkelijk was dat voormalig oppositieleider en premier Jean Nguza Karl-I-Bond (zie pag. 862/3-'92) in de regering was opgenomen als vice-premier en minister van nationale defensie. De twee andere vice-premiers waren Kasusula Djuma en Cléophas Kamitatu (voormalig lid van de oppositie, nu tevens minister van landbouw). De portefeuille van buitenlandse zaken werd toevertrouwd aan Mpinga Kasenda, premier van juli 1977 - maart 1979 en sleutelfiguur in de vroegere eenheidspartij Mouvement populaire de la révolution (MPR). De benoemingen werden onmiddellijk verworpen door Etienne Tshisekedi, de door de HCR goedgekeurde premier.

Op 2 april kondigde Mobutoe, in een poging zijn legitimiteit te herstellen, de wijzigingen in de grondwet af (de geharmoniseerde grondwetstekst) die in maart door het politieke conclaaf van Mobutoe-gezinde partijen waren aangenomen (zie pag. 344/2-'93) en die de Nationale Vergadering op 31 maart had goedgekeurd. Het gevolg was dat de Nationale Vergadering, die in theorie in september 1992 was ontbonden (zie pag. 863/1/2-'92), tot een van de instellingen van het overgangsbewind werd uitgeroepen, samen met de president, de HCR en de regering. Krachtens de nieuwe grondwet had de president het recht om de premier te benoemen en was de regering verantwoording schuldig aan de president en de Nationale Vergadering, en niet aan de HCR. Zoals verwacht, werden de wijzigingen niet erkend door de HCR en Sshisekedi.

Isolement van het regime-Mobutoe

De betrekkingen van Mobutoe met Zaïre's drie belangrijkste donorlanden - België, Frankrijk en de VS - en met de landen van de Europese Gemeenschap (EG), werden steeds slechter.

Op 7 april weigerde de EG de benoeming van Birindwa en de wijzigingen in de grondwet te erkennen. In plaats daarvan verklaarde zij opnieuw zich achter mgr. Laurent Monsengwo Pasinya te scharen, de voorzitter van de HCR. De EG maakte bekend dat zij een wapenembargo zou afkondigen en het verlenen van visa zou beperken. België en Frankrijk hadden deze sanctie al ingevoerd.

De regering-Birindwa reageerde verbolgen op deze stappen die zij betitelde als inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Zaïre. Op 16 april werden twee Belgische diplomaten (rijkswachters die als veiligheidsagenten van de Belgische ambassade dienst deden) uitgewezen (België wees in een reactie op 20 april twee Zaïrese diplomaten uit) en op 23 april werd nog een lid van het Belgische diplomatieke personeel uitgewezen (België re-

ageerde dezelfde dag met de uitwijzing van een lid van de Zairese ambassade). Op 24 april riep de Nationale Vergadering op tot het verbreken van de betrekkingen met België. Ook oordeelde zij dat de voormalige koloniale macht BF 370 mrd moest betalen voor schulden die zij in de 19de eeuw had gemaakt. Birindwa wees deze eisen van de hand, maar zijn minister van buitenlandse zaken, Mpinga Kasenda, waarschuwde op 28 april wel dat de regering geen aanhoudende buitenlandse inmenging zou tolereren.

Verzoek om VN-interventie. Etnisch geweld in de provincie Kivu

Op 23 april verzocht Lambert Mende, de minister van communicatie in de regering-Tshisekedi, om VN-interventie in Zaïre.

Het verzoek, dat hij persoonlijk in België had ingediend bij secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali van de VN, volgde op de mishandeling van anti-Moboetoe-activisten waarbij ook de huizen van Tshisekedi (op 13 en 15 april) en van andere leden van zijn kabinet waren bestormd.

Lambert Mende verwoordde ook de bezorgdheid van zijn regering over het uitbreken van ernstig etnisch geweld in het noorden van de oostelijke provincie Kivu.

Hij vertelde de secretaris-generaal dat zijn regering geloofde dat de speciale eenheden van het Zairese leger, die trouw aan Moboetoe waren, betrokken waren bij aanvallen op de Banyarwanda (Hoetoe- en Toetsi-stammen die oorspronkelijk uit Ruanda komen). Daarbij zouden mogelijk zelfs 1.500 mensen om het leven zijn gekomen. Hij deed een beroep op de VN om ervoor te zorgen dat de mensenrechten werden gerespecteerd, om een commissie op te richten die een onderzoek naar het geweld zou instellen, om hulp te verlenen voor toekomstige verkiezingen en om een vredesmacht in te zetten om vrede en veiligheid te herstellen.

Mgr. Faustin Ngabu, de bisschop van Goma en voorzitter van de Zairese bisschoppenconferentie, schreef in een brief d.d. 10 april, die op 21 april in de krant *Umoja* werd gepubliceerd, dat er in de zones (gemeenten) Walikale en Masisi bij etnisch geweld tussen de „authentieke bewoners van Kivu“ (vooral Bahunde en Nyanga's) en „Rwandezen“ sinds 20 maart naar schatting 1.000 mensen het leven hadden verloren. Volgens mgr. Ngabu waren hele dorpen platgebrand, waren duizenden mensen op de vlucht geslagen en dreigde er honger. Hij verwees naar „provocaties die van buiten de botende etnische groepen komen“. Bovendien laakte hij de interventie van het leger, dat manschappen „volgens etnische criteria“ had geselecteerd, om het geweld op de spits te drijven.

Volgens *De Standaard* van 23 april zijn de Rwandezen ten dele Ruandeestaligen die van oudsher in het gebied leven, maar in

meerderheid „echte Rwandezen“. Deze vallen uiteen in drie groepen: 1. Mensen die in de jaren vijftig naar het toenmalige Kongo verhuisden om de demografische druk op het overbevolkte Rwanda te verlichten; 2. leden van de Rwandese Toetsi-minderheid, die tussen 1959 en 1973, in opeenvolgende fasen, op de vlucht gingen voor vervolgingen door de Hoetoe-meerderheid; en 3. vluchtelingen die sinds de in oktober 1991 begonnen Rwandese oorlog naar Zaïre vluchtten. *De Standaard* van 5/6 juni merkte nog op dat in Masisi en Walikale uitsluitend Rivandcse Hoetois wonen die zich daar - op last van de Belgische koloniale overheid - al in de jaren twintig vestigden.

Tijdschema verkiezingen

Na een bijeenkomst van de regering-Birindwa werd op 7 mei een tijdschema voor de verkiezingen bekendgemaakt. Volgens dit schema stond een constitutioneel referendum op het programma voor 30 juli, terwijl drie maanden later algemene verkiezingen moesten plaatsvinden.

Aanvankelijk bestond er enige verwarring over de vraag of de kiezers de keus zouden krijgen tussen twee constitutionele teksten - de geharmoniseerde grondwetstekst die in april door nresident Moboetoe Sese Seko was afgekondigd (zie hierboven) en de tekst die in september 1992 door de Nationale Conferentie was opgesteld (zie pag. 86311-'92) en die de steun had van de HCR en van premier Etienne Tshisekedi. Maar op 14 mei maakte het ministerie van binnenlandse zaken van de regering-Birindwa bekend dat een speciale commissie werd ingesteld om één tekst op te stellen.

Op 25 mei betwistte mgr. Laurent Monsengwo Pasinya, de voorzitter van de HCR, het gezag van de regering-Birindwa om een referendum uit te schrijven. Hij noemde haar optreden „onregelmatig en illegaal“.

Optreden OAE en VN

Salim Ahmed Salim, de secretaris-generaal van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE), kwam op 15 mei in Kinshasa aan voor een bezoek dat ten doel had vast te stellen welke rol de OAE het best kon spelen ten behoeve van een oplossing van het politieke conflict.

Volgens bronnen van de regering-Tshisekedi was een van de resultaten van Salims bezoek dat het Zairese conflict op de agenda van de aanstaande OAE-topconferentie in Cairo zou worden geplaatst. Ook zou Salim naar verluidt enkele leden van de oppositionele Heilige Unie hebben aangemoedigd tot een ontmoeting met president Moboetoe op 21 mei in Gbadolite (Noord-Zaire). Hoewel deze bijeenkomst

vriendschappelijk zou zijn verlopen, werd er geen consensus bereikt.

Volgens de voorzitter van de Parti démocrate en social chrétien (PDSC) Joseph Ileo, formuleerde de oppositie op 21 mei „viervoorwaarden voor nieuwe onclerhandelingen“: „Deheropening van het Volkspaleis (op 6 april werd de ingang door de presidentiële wacht afgesloten) met garanties voor het goed functioneren van de HCR, de vrijlating van alle politieke gevangenen, de toegang tot de openbare media en het respect voor de institutionele orde zoals de CNS (Soevereine Nationale Conferentie) die vastlegde.“ Maar op 23 juni verklaarde Ileo dat Moboetoe tot dan toe niet op deze voorwaarden had gereageerd.

Op 28 mei maakte een VN-functionaris bekend dat VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali had besloten een humanitaire missie naar Zaïre te zenden.

Die missie zou naar verwachting de behoeften beoordelen van de bevolking die door etnisch geweld in het noorden was getroffen (zie hierboven). In Noord-Kivu was toen sprake van wellicht duizenden doden.

Geweld in Shaba

Gevreesd werd dat er medio juni meer dan 20 mensen waren omgekomen bij een nieuwe uitbarsting van etnisch geweld in de zuidoostelijke provincie Shaba. Hulpverleners van de Franse organisatie Artsen zonder Grenzen zeiden dat de doden waren gevallen onder de 10.000 vluchtelingen die al enkele weken waren gestrand in treinwagons aan de provinciale grens tussen Shaba (Katanga) en Kasai.

Een verpleegkundige, die in opdracht van de Belgische hulporganisatie Mémisa de situatie in de Kasai opnam, meldde begin juni dat niet alleen in Shaba, maar ook in Noord- en Oost-Kasai tienduizenden vluchtelingen in uiterst penibele omstandigheden vastzaten.

Volgens *De Standaard* van 14 mei en 5/6 juni dreven oorspronkelijke bewoners van Shaba honderdduizenden destijds geïmmigreerde Kasaiërs met geweld op de vlucht. Vooral Kasaiërs in de mijnsteden Likasi en Kolwezi hadden het zwaar te verduren. Leden van de JUFERI, de jeugdmilitie van de UFERI-partij van Nguza Karl I Bond, voerden sinds september 1992 systematisch actie tegen nakomelingen van Baluba-gastarbeiders die ten tijde van het Belgisch koloniaal regime uit de Kasai kwamen om voor de toenmalige Unie Minière du Haut-Katanga te werken. Op 21 maart 1993 „zuiverden“ JUFERI-militanten alle mijnen van Kolwezi van Kasaiërs. Zij dreven in totaal 40.000 tot 50.000 Kasaiërs naar verzamelpunten: het station, het postgebouw, het Impala-motel en een paar scholen.

In zijn herderlijke Paasbrieven had mgr. Songa-

AFRIKA

songa, de room-katholieke bisschop van Kolwezi, het in dit verband over „ongehoordebrutaliteiten". In een gezamenlijke brief van de Katangese bisschoppen aan president Mobuto Sese Seko werd op 24 april protest aangekend tegen de „verbanning en de onmenselijke behandeling van mensen van Kasai-afkomst" en tegen de „manipulatie van de leiders van Katanga, om ze te verbranden en gehaat te maken in de rest van het land". In Shaba is het duidelijk dat Nguza Karl I Bond en zijn medestander, gouverneur Kyun-

gu wa Kumwanza de hand hebben in het conflict aldus De Standaard van 5/6 juni

ILO en FAO kiezen voor Birindwa-delegaties

Op 15 juni aanvaardde de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) dat een delegatie, die was samengesteld door premier Faustin Birindwa, het recht had een ILO-conferentie in Geneve bij te

wonen. De ILO benadrukte echter dat het besluit geen formele erkenning van de regering-Birindwa inhield. Een soortgelijk geschil bij de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) in mei was ook uitgevallen ten gunste van de regering-Birindwa.

Op 16 juni sprak ook de Voedsel- en Landbouworganisatie van de VN (FAO) zich voor de Birindwa-delegatie uit.

Ultimatum Monsengwo

Op 15 juni stelde de voorzitter van de HCR, aartsbisschop Laurent Monsengwo, dat hij zijn positie wilde herzien „als de politieke klasse er niet in slaagt voor 30 juni de problemen op te lossen".

Lambert Mende, minister van communicatie in de regering-Tshisekedi, verklaarde op 18 juni dat zijn regering ten volle het moeizame verzoeningswerk van aartsbisschop Monsengwo respecteert, maar geen heil meer zag in om het even welk gesprek met president Mobuto. „Voorons is de maat vol. Wij schorten alle onderhandelingen op"; aldus Mende. Hoewel Mobuto volgens zijn woordvoerder Kabuya Lumuna ontstemd was over Monsengwo's ultimatum, liet een presidentiële medewerker op 21 juni weten dat het staatshoofd „bereid" zou zijn met de oppositie over een herschikte overgang naar de democratie te onderhandelen.

Nieuwe politieke partijen

Zes ministers van de regering-Birindwa, voormalige leden van de Heilige Unie van premier Etienne Tshisekedi, maakten bekend dat op 20 juni de Vernieuwde Heilige Unie (Union sacrée rénovée, USR) was opgericht.

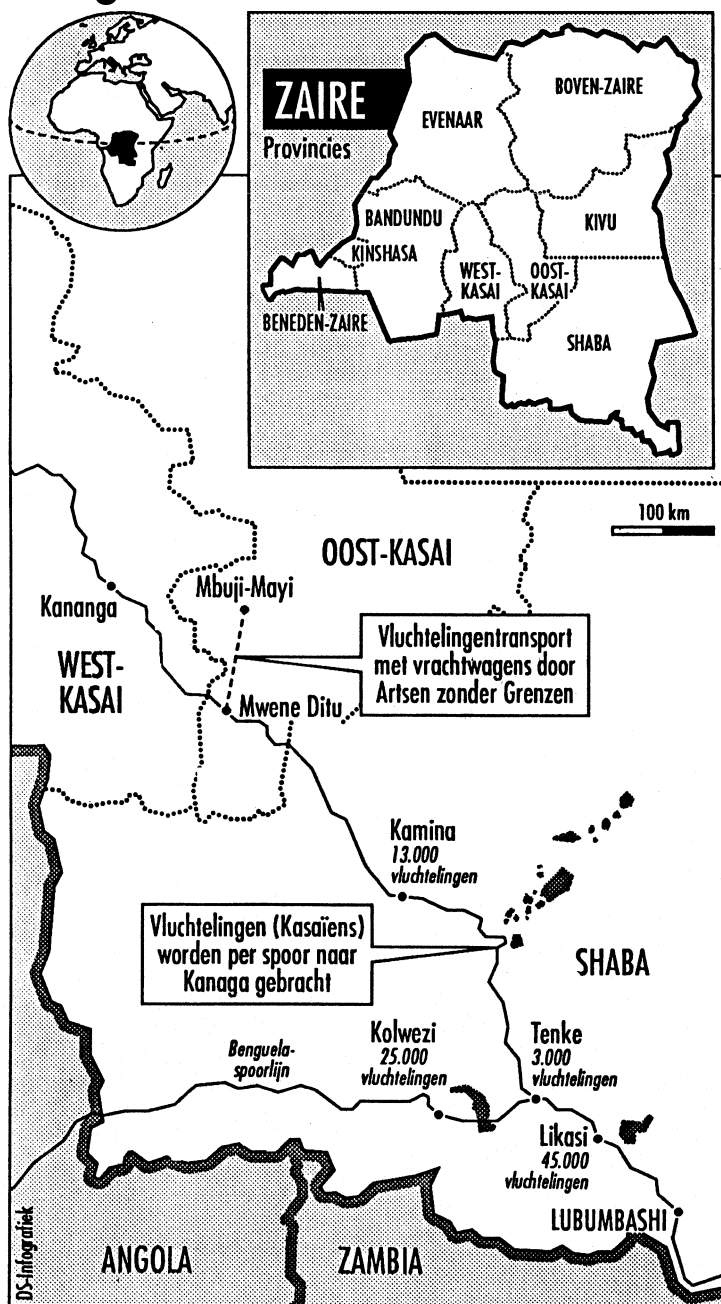
Op 27 juni werd de oprichting bekendgemaakt van de Heilige Alliantie voor Dialoog (Sacree alliance pour la dialogue, SAD), die werd geleid door generaal Nathaniel Mbumba.

Referendum uitgesteld

Op 30 juni maakte president Mobuto in Cairo bekend dat het door de regering-Birindwa voor eind juli aangekondigde referendum over de grondwet was uitgesteld tot eind augustus of begin september. Door het uitstel krijgt „de politieke klasse de tijd om het eens te worden over één enkel grondwetsontwerp", aldus de Zairese president. Hij voegde daaraan toe dat aartsbisschop Monsengwo „een derde weg" verkende om een einde te maken aan de politieke crisis.

(Vor.ber.pag. 342/1 e.v.-1993)

Weg uit Shaba

Leden van de fundamentalistische groepering Gammat-i-Islami roepen leuzen tegen de regering wanneer zij op 9 maart woeden overgebracht naar de militaire rechtbank in Cairo, waar een proces tegen 43 militante islamieten plaatsvond

EGYPTE

CAMPAGNE TEGEN ISLAMITISCHE MILITANTEN. AANSLAGEN. NIEUWE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN. EXECUTIES

Begin maart 1993 begon de regering een zeer harde campagne, volgens velen de bloedigste in meer dan tien jaar, tegen ondergrondse islamitische groeperingen die met hun jongste activiteiten de toeristenindustrie geruïneerd zouden hebben (zie pag. 272/2-'93). De opleving van het geweld viel samen met het begin op 8 en 9 maart van twee processen voor militaire rechtbanken tegen militante islamieten die werden beschuldigd van de moord op de voorzitter van de Volksassemblée, Rifaat al-Mahgoub, in oktober 1990 (zie pag. 48/3 e.v.-'91) en van aanslagen op toeristen (zie pag. 272/2 e.v.-'93).

Het offensief van de regering ging van start kort na de moord op luitenant-generaal Mahran Abdel-Rahim door leden van een islamitische groepering. Hij was tot dusverre de hoogste veiligheidsfunctionaris die was vermoord. Ook het pasgeboren zoontje van Abdel-Rahim verloor het leven bij de aanslag, die op 3 maart werd gepleegd in de buurt van de stad Asyut, 300 km ten zuiden van Cairo.

Op 5 maart waarschuwde president Hosni Mubarak dat hij „uiterst hard”

zou optreden tegen Egyptische moslim-extremisten. Op 9 en 10 maart viel de politie militante bolwerken in Cairo en Aswan binnen waarbij 23 mensen gedood werden. Op 17 maart kwamen nog eens 12 mensen om het leven toen veiligheidstroepen militante schuilplaatsen in Asyut bestormden. Een van de slachtoffers was Ahmad Zaki, die het brein zou zijn achter de tegen het toerisme gerichte campagne in Opper-Egypte.

De escalatie van het geweld viel ook samen met toenemende spanningen tussen christenen en moslims. Op 13 maart dreef de politie met traangas moslim-studenten uiteen die probeerden een kerk in Qalyub, 20 km ten noorden van Cairo, in brand te steken.

Nieuwe bedreigingen van toeristen

De verantwoordelijkheid voor een bomontploffing op 16 maart buiten het Egyptische Museum in het centrum van Cairo, een toeristische trekpleister van de eerste orde, werd opgeëist door Gammat i-Islami (op pag. 274/1-'93 aangeduid als Jama'ah al-Islamiyah). Deze islamitische groepering zou naar verluidt worden geleid door sjeik Umar Abdul Rahman, een blinde geestelijke die in de VS woonde en die door zijn huwelijk met een Amerikaanse vrouw tot dan toe nog niet aan Egypte uitgeleverd had kunnen worden om daar terecht te staan voor een aantal terroristische misdrijven. Er vielen geen slachtoffers. Het was de tweede bomaanslag op een

toeristische trekpleister in Cairo sinds eind februari drie mensen om het leven waren gekomen bij een bomontploffing (zie pag. 274/1-'93).

Het incident kwam na de waarschuwing die Gammat i-Islami op 6 maart had toegestuurd aan buitenlandse persbureaus dat alle toeristen het land moesten verlaten en dat buitenlandse investeringen „binnenkort een doelwit konden zijn”.

Politie beschuldigd van marteling

Beschuldigingen dat de veiligheidspolitie naar schatting 3.000 gearresteerde islamitische radicalen regelmatig martelde, werden gestaafd door de Egyptische Organisatie voor de Mensenrechten, aldus een bericht van 29 maart.

Op 22 maart vestigde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International de aandacht op de verslechtering van „de mensenrechtensituatie in Egypte” in het afgelopen jaar. Zij riep op tot een „dringende heroverweging” van het regeringsbeleid om gericht op militante islamieten te schieten met de bedoeling hen te doden.

In een eerder, op 24 februari gepubliceerd, rapport was de mensenrechtengroepering Middle East Watch uit New York eveneens tot de conclusie gekomen dat „voorlopige hechtenis in Egypte bijzonder hard” was.

Dreigingen tegen toeristen houden aan

Ondanks de slag die de regering begin maart had toegebracht aan ondergrondse islamitische groepen (zie hier-

Na de bomexplosie bij het Egyptisch museum in Cairo op 16 maart hield de politie de wacht bij beschadigde toeristenbussen.

MIDDEN-OOSTEN

boven). bleven toeristische trekpleisters het doel van aanslagen.

Op 30 maart vond in de piramide van Chephren, de op een na grootste van de drie piramiden van Giza aan de rand van Cairo, een explosie plaats. Twee arbeiders raakten bij de ontploffing gewond, maar een groep Russische toeristen die buiten de piramide stond, bleef ongedeerd. Op 1 april maakten regeringsfunctionarissen plannen bekend om de veiligheid op alle toeristische trekpleisters te verhogen door politiebewaking. Na de ontploffing hielden de veiligheidsstroepen eind maart en begin april meer dan 200 verdachte moslim-„extremisten“ in hechtenis.

Op 8 april werd dooi-onbekenden een cruiseschip op de Nijl met Duitse toeristen aan boord beschoten. Niemand raakte gewond bij de aanslag, die plaatsvond in de buurt van de zuidelijke stad El-Qusiya, een gebied waar moslim-„extremisten“ al eerder aanslagen hadden gepleegd op boten en bussen met toeristen.

Nieuwe minister van binnenlandse zaken benoemd. Andere benoemingen

Op 18 april ontsloeg president Mohammed Hosni Mubarak generaal Mohammed Abdel-Halim Moussa als minister van binnenlandse zaken. Enkele dagen voor zijn ontslag had generaal Moussa onthuld dat een groep „ulema“ (moslim-theologen) en intellectuelen had aangeboden te bemiddelen tussen de islamitische „extremisten“ en de veiligheidsstroepen. Volgens een aantal berichten had Moussa het aanbod aangenomen en had dit hem zijn functie had gekost. Hij werd vervangen door generaal Hussein Mohammed al-Alfi, die, net als Moussa, oud-gouverneur van Asyut was.

Na zijn benoeming beloofde Al-Alfi „een onvangrijke en beslissende confrontatie met de misdadigers“ aan te gaan. In een interview met Al-Ahram op 23 april sloot Al-Alfi uit dat hij een dialoog in welke vorm dan ook zou aangaan met „terroristische groepen“.

Op 18 april werd eveneens bekendgemaakt dat Youssef Boutros Ghali, een neef van VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali, was benoemd tot staatsminister voor kabinetszaken.

Op 21 april benoemde Mubarak negen nieuwe provinciegouverneurs: Faruq Mohammed al-Tallawi (Fayyum); Abd al-Rahim Hashim Shihatah (Giza); Mohammed Samih al-Said (Asyut); Mohammed Zahir Abd al-Rahman (Matruh); Mustafa Inrahim Sadiq (Suez); Mohammed Izzat al-Sayyid (Wadi al-Jadid); Fakhr al-Din Khalid Abduh (Port Said); Ibrahim Hasan al-Shayk (Daqahliyah); en Adli Abd al-Shakur Husayn (Minufiyah).

Veiligheidsfunctionaris vermoord. Moordaanslag op minister van voorlichting

Op 11 april werd brigade-generaal Mohammed al-Shaimi, plaatsvervangend hoofd van de veiligheidsdienst in de provincie Asyut, in Abu Tig in zijn auto doodgeschoten. Er kwamen ook twee politieagenten om het leven bij de aanslag, die volgens bronnen in de veiligheidsdienst het werk was van de groep Gammat i-Islami.

Brigade-generaal Al-Shaimi was begin april benoemd tot plaatsvervangend hoofd van de veiligheidsdienst in Asyut, het centrum van de onrust door militante islamieten. Hij was de hoogste regeringsfunctionaris die werd vermoord sinds militanten in oktober 1990 Rifaat al-Mahgoub, de voorzitter van de Nationale Volksassemblee, hadden doodgeschoten (zie hierboven).

Op 20 april ontkwam minister Sawfat Sharif van voorlichting ternauwernood aan een moordaanslag in Heliopolis, een voorstad van Cairo. Sharif raakte licht gewond toen hij met automatische wapens onder vuur werd genomen. Zijn lijfwacht en chauffeur werden bij de aanslag zwaar gewond. De verantwoordelijkheid werd opgeëist door Gammat i-Islami. Na de aanslag arresteerden veiligheidsstroepen meer dan 500 mensen bij een razzia in de voorsteden van Cairo.

Op 28 april werd in Dayrut (provincie Asyut) een politieagent vermoord.

Moslim-„extremisten“ ter dood veroordeeld

Op 22 april veroordeelde een militaire rechtbank 32 islamitische „extremisten“ wegens poging tot staatsgreep, het opzetten van een verboden groepering, illegaal wapenbezit en aanslagen op buitenlandse toeristen. Zeven van hen werden ter dood veroordeeld en de anderen kregen gevangenisstraffen variërend van twee jaar tot levenslang. De vier rechters spraken 17 anderen vrij. De beklaagden riepen leuzen tegen de regering toen de vonnissen werden voorgelezen.

Veiligheidssituatie

Op 21 mei ontplofte een autobom in het centrum van Cairo waarbij zeven mensen om het leven kwamen en 15 anderen gewond werden. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd door niemand opgeëist maar veiligheidsfunctionarissen gaven de schuld aan islamitische extremisten.

Op 9 en 10 mei kwamen drie politieagenten en een soldaat om het leven bij botsingen met islamieten in de regio Asyut.

Op 27 mei werden zes islamieten ter dood veroordeeld nadat ze schuldig bevonden ma en aan het plegen van aanslagen met als doel het omverwerpen van de regering, waaronder de poging tot moord op minister Sawfat Sharif van voorlichting in april (zie hierboven). Drie andere beklaagden kregen gevangenisstraffen variërend van 10 jaar tot levenslang.

Eind mei deden berichten de ronde over massaal-arrestaties van ongeveer 800 militante islamieten. Zij zouden leden zijn van de Voorhoede van de Islam, een pas afgesplitste tak van de Jihad-organisatie.

In een poging Egyptische islamieten te isoleren van hun vermeende buitenlandse beschermheren maakte de regering medio mei bekend dat de telefoonverbindingen met Afghanistan, Iran, Irak, Pakistan en Soedan voor onbepaalde tijd werden verbroken.

Rapport over de mensenrechten

Op 26 mei publiceerde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International een rapport waarin de Egyptische regering werd beschuldigd van ernstige schendingen van de mensenrechten.

Volgens het rapport was er kort daarvoor „een scherpe stijging (geweest) van het aantal personen die in verdachte omstandigheden waren gedood door veiligheidsstroepen“. Ook stonden er in het rapport bijzonderheden over massaal-arrestaties, martelingen, oneerlijke politieke processen en doodvonnissen. Op 31 mei oefende de regering kritiek uit op het rapport omdat Amnesty International volgens haar geen rekening gehouden had met de sociale, economische, culturele en politieke realiteit in Egypte.

Sawfat Sharif, de Egyptische minister van voorlichting die op 20 april bij een moordaanslag gewond raakte.

Executie van islamitische activisten

In juni werden twee islamitische activisten geëxecuteerd. Het was de eerste keer dat doodvonnissen tegen islamitische militanten werden voltrokken sinds in 1982 vijf mannen waren geëxecuteerd voor de moord op president Anwar Sadat (zie pag. 717/3 e.v.-'82).

Op 13 juni werd in Alexandrië Hassan Ahmed Muhammed Hasan geëxecuteerd. Hij was in december 1992 door een speciale militaire rechtbank veroordeeld wegens een complot om de regering omver te werpen (zie pag. 273/1-'93). In een gevangenis in Cairo werd op 23 juni Hassan Shehata Badran terechtgesteld, nadat hij schuldig was bevonden aan de moord op een politieagent.

Op 13 juni vond ook de terechtstelling plaats van Muhammed Abd al-Salam, een Egyptenaar die was veroordeeld wegens spionage voor Israël.

Opheldering bom- en moordaanslagen

In een interview met het dagblad *Al-Ahram* uit Cairo zei de minister van binnenlandse zaken, generaal Hussein Mohammed al-Alfi, op 4 juni dat de veiligheidstroepen onlangs een islamitisch fundamentalistisch complot hadden verijdeld om gedurende de Id al-Adha-periode een reeks bom- en moordaanslagen uit te voeren.

Volgens generaal Alfi hadden de fundamentalistische plannen beraamd om tien vooraanstaande politici en openbare figuren te vermoorden. Het complot was in het buitenland voorbereid door „terroristenleiders” die op en neer pendelden tussen Afghanistan, Pakistan, Iran en de Verenigde Staten.

Aanslag op toeristenbus. Autobom in Cairo

De regering stelde islamitische extremisten verantwoordelijk voor de bom-aanslag die op 8 juni in het centrum van Cairo op een toeristenbus werd gepleegd.

Bij de aanslag werden twee Egyptenaren gedood en 11 anderen gewond, onder wie vijf Britse toeristen. De aanslag paste in een nieuw patroon van islamitische aanslagen op buitenlanders met als doel de toeristenindustrie te verlammen. 's Lands voornaamste bron van buitenlandse valuta (zie pag. 273/3 e.v.-'93). Uit doel het ministerie van toerisme en burgerluchtvaart in juni gepubliceerde cijfers bleek dat in het eerste kwartaal van 1993 dertig procent minder toeristen Egypte had bezocht dan in de zelfde periode in 1992.

Op 18 juni doodde een autobom in Shubra, de noordelijke voorstad van

Cairo, zeven mensen en verwondde meer dan twintig anderen. Niemand eiste de verantwoordelijkheid voor de aanslag op, maar de veiligheidstroepen gaven de schuld aan islamitische „extremisten”.

Op 19 juni werd in Asyut een politieagent gedood en raakten twee andere agenten gewond bij een vuur gevecht met vermeende islamitische terroristen, van wie er eveneens één omkwam. Op 23 juni vonden in Asyut twee „terroristische vluchtelingen” de dood bij een treffen niet de veiligheidstroepen.

Op 26 juni begon in Cairo een proces tegen 32 vermeende islamitische fundamentalisten, die waren aangeklaagd wegens moordaanslagen en gewapende roofovervallen. De openbare aanklager had tegen de meeste beklaagden de doodstraf geëist.

OVERBRUGGINGSKREDIET VAN IMF AFGELOPEN. BESPREKINGEN OVER NIEUW KREDIET

Nadat het Internationale Monetaire Fonds (IMF) zijn tevredenheid had geuit over de economische hervormingen van Egypte, gaf het Fonds op 19 maart de laatste tranche vrij van een overbruggingskrediet van \$ 372 mln, waarover in mei 1991 overeenstemming was bereikt (zie pag. 554/3-'91).

Begin april vonden in Cairo gesprekken plaats tussen Egyptische functionarissen en het IMF over een akkoord dat moest volgen op de overbruggingskredietfaciliteit uit 1991, die op 31 mei 1993 zou aflopen.

Medio mei volgde in Cairo een nieuwe gespreksronde.

Op 29 juni begonnen in Washington besprekingen tussen een hoge Egyptische regeringsdelegatie en het IMF over het vervolgakkoord. Eerdere gespreksronden in april en mei (zie hierboven) waren geëindigd in meningsverschillen over het tempo en de omvang van de economische hervormingen.

De *Middle East Economic Digest* van 2 juli meldde dat het Egyptische onderhandelings-team, dat werd geleid door de gouverneur van de centrale bank, Salah Hamel, en de staatsminister voor kabinetszaken, Youssef Boutros Ghali, van president Mohammed Hosni Mubarak opdracht had gekregen „aan te sturen op soepeler voorwaarden” voor een nieuwe overbruggingsfaciliteit. Het IMF zou bij de regering hebben aangedrongen op een versnelling van het privatiseringstempo, de invoering van nieuwe tariefverlagingen en uitbreiding van de omzetbelasting zodat die het gehele scala aan goederen en diensten zou dekken. De regering was echter gekant tegen een snelle invoering van nieuwe door het IMF gesteunde hervormingen.

FRANKRIJK EN EGYPTISCHE SCHULD

Op 7 mei maakt de Franse regering bekend dat zij ongeveer \$ 100 mln van de Egyptische staatsschuld had verkocht, voor het grootste deel aan Franse banken. In maart was een akkoord getekend dat voorzag in de verkoop van een reeks schulden in de orde van 10 procent van de \$ 5 mrd grote Egyptische schuld aan Frankrijk.

BETREKKINGEN MET SOEDAN GESPANNEN

In mei namen de spanningen tussen Egypte en Soedan aanzienlijk toe. Als gevolg daarvan verhoogden beide landen het aantal militairen in en rond het omstreden gebied Halaib (zie pag. 192/1-'93). De troepenconcentraties gingen zoals gebruikelijk gepaard met wederzijdse beschuldigingen over inmenging in binnenlandse aangelegenheden. Soedan beschuldigde Egypte ervan het meesterbrein te zijn achter een complot om de regering omver te werpen. Egypte van zijn kant herhaalde beschuldigingen over Soedanese steun aan islamitische „terrorisme” (zie pag. 273/13-'93).

In juni bleven de betrekkingen tussen Egypte en Soedan gespannen.

De Soedanese minister van buitenlandse zaken, Husayn Sulayman Abu Salih, woonde van 20-22 juni in Cairo een vergadering bij van de ministers van buitenlandse zaken van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE). Tijdens zijn verblijf voerde Abu Salih besprekingen met zijn Egyptische ambtsgegenoot Amr Mohammed Moussa over bilaterale betrekkingen in het algemeen en het betwiste gebied Halaib in het bijzonder.

Kort na de besprekingen maakte Soedan bekend dat het besloten had de twee Egyptische consulaten in Soedan en de twee Soedanese consulaten in Egypte te sluiten.

Op 22 juni legde een woordvoerder van het Soedanese ministerie van buitenlandse zaken een verklaring af, waarin hij zei dat de Egyptische consulaten betrokken waren geweest bij „activiteiten die in strijd waren met de diplomatieke wetten en conventies” en dat Egypte „nog steeds de leiding gaf aan samenwerkingen tegen de veiligheid van Soedan”. Moussa noemde de sluiting „een stap waardoor de situatie alleen maar verder zou escaleren” en zei dat „ongeacht wie het besluit daartoe had geadviseerd, hij een fout had gemaakt”.

De Egyptische president Mohammed Hosni Mubarak en luitenant-generaal Omar Hassan Ahmad al-Bashir, voorzitter van de regerende Revolutionaire

MIDDEN-OOSTEN

Commandoraad in Soedan, ontmoeten elkaar in privésfeer op 30 juni in Cairo.

Bashir, die de jaarlijkse topconferentie van de OAE in Cairo bijwoonde, noemde de besprekingen „openhartig” en zei dat overeengekomen was dat Abu Salih en Moussa elkaar in Cairo zouden ontmoeten om „alle controversiële kwesties te bestuderen”.

MCBARAKS REIS NAAR DE GCC-STATEN

Van 9-16 mei maakte president Mohammad Hosni Mubarak een reis langs de zes lidstaten van de Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC, bestaande uit Bahrein, Koeweit, Oman, Qatar, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten).

De gesprekken gingen vooral over de veiligheid in de Golf en de dreiging die uitging van de subversieve activiteiten van islamitische groeperingen. Mubarak bracht vooral het thema ter sprake van de Iraanse en Soedanese steun aan militante islamieten (zie ook pag. 570/3-'93).

BEZOEK VAN ZUIDAFRIKAANSE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Van 24-26 mei bracht de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, Roelof F. Botha, een officieel bezoek aan Egypte om de mogelijkheid te bespreken diplomatieke betrekkingen aan te knopen. Het was het eerste bezoek van een hoge Zuidafrikaanse functionaris aan Egypte sedert ongeveer 35 jaar.

(Vor.ber.pag. 271/2 e.v.-1993)

JORDANIË

NIEUW KABINET

Op 29 mei 1993 benoemde koning Hoessein een nieuw kabinet. Een aantal vertrekkende ministers zou naar verwachting deelnemen aan de eerste algemene verkiezingen met meerdere partijen in Jordanië die voor november 1993 op het programma stonden.

Veldmaarschalk Sharif Zaid Ibn Shaker werd vervangen als premier door Abdul Salam Majali, het hoofd van de Jordaanse delegatie bij de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten. Twee andere leden van de delegatie, Talal al-Hassan en Jawad al-Anani, werden benoemd tot staatsminister.

Andere ingrijpende wijzigingen waren de benoeming van Sami Gammo tot minister van financiën als vervanger van Basil Jardaneh, een veteraan, en die van Salameh Hammad tot minister van binnenlandse zaken als vervanger van Jawdat al-Subul.

Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Premier, defensie, buitenlandse zaken - 'Abdul Salam Majali; landbouw - *Marwan Kamal; communicatie en posten - *Tareq Suheimat; cultuur - Mahmud al-Samrah; onderwijs en hoger onderwijs - "Khaled al-Oinmari; energie en minerale rijkdommen - *Walid Asfour; financiën - *Sami Gammo; gezondheidszorg - *Abdel-Rahim Malhas; voorlichting - *Maan Abu Nowar; binnenlandse zaken - *Salameh Hammad; justitie - *Rateb al-Wazani; arbeid - "Khaled al-Ghazawi; gemeentelijke zaken, plattelands- en milieuzaken - *Mohammad Mahdi al-Farhan; planning - Ziyad Fariz; openbare werken en huisvesting - *Khalaf Hamari; religieuze zaken - *Abdel-Salam al-Abbadi; sociale ontwikkeling - *Mohammad al-Saqour; bevoorrading - *Radi Ibrahim; toerisme en oudheden - Yanal Hikmat; handel en industrie - *Bassa al-Saket; transport - *Salman al-Tarawneh; water en irrigatie - *Bassam Qaqish; jeugd - *Abdullah Oweidat; staatsminister van buitenlandse zaken - *Talal al-Hassan; staatsminister van juridische zaken - Khaled al-Zuabi; staatsministers - *Jawad al-Anani en *Ahmad al-Akaleh; hoofd van de koninklijke hofhouding - Khaled al-Karaki.

—
* Nieuwe benoeming

BETREKKINGEN MET IRAK

Op 22 mei gaf koning Hoessein krachtiger dan ooit blijk van zijn vastberadenheid om Jordanië los te koppelen van zijn vroegere nauwe band met Irak. Tijdens een privé-ontmoeting met Jordaanse krantenredacteuren zou hij namelijk gezegd hebben dat hij de Iraakse leiders en hun beleid niet langer kon steunen. Daarnaast kapittelde hij de redacteuren omdat ze zijn eerdere kritische uitspraken over Irak niet hadden gepubliceerd en wel valse berichten over Saoedi-Arabië hadden verspreid.

KONING HOESSEIN BEZOEKT VS

Aan het begin van een tiendaags bezoek aan de VS voerde koning Hoessein op 18 juni besprekingen met de Amerikaanse president Bill Clinton. Het was de eerste ontmoeting op dit niveau sinds de Golfcrisis, toen Jordanië zich de woede van de VS op de hals had gehaald door openlijk Irak te steunen.

De nieuwe premier van Jordanië, Abdul Salam Majali.

Clinton noemde de ontmoeting, zijn eerste met koning Hoessein. „zeer, zeer goed”.

De twee leiders wisselden van gedachten over de kwestie Irak, maar hun belangrijkste gespreksonderwerp betrof de vredesbesprekingen voor het Midden-Oosten, die op 15 juni in Washington hun tiende ronde waren ingegaan. Ook de economische en politieke hervormingen in Jordanië passeerden de revue.

De *Middle East International* van 25 juni meldde dat koning Hoessein de opgeschorte hulp ter waarde van \$ 76 mln voor het fiscale jaar 1992 niet had u-eten los te krijgen. Volgens het bericht vormde een Congres-rapport daar de belangrijkste reden voor. In dit rapport, dat twee dagen voor de aankomst van de koning was gepubliceerd, werd Jordanië ervan beschuldigd de sancties tegen Irak te hebben overtreden door dit land tijdens de Golfoorlog van militaire steun en inlichtingen te hebben voorzien.

(Vor.ber.pag. 345/1 e.v.-1993)

KOEWAIT

NIEUWE STAFCHIEF LEGER

Op 5 juni 1993 maakte de minister van defensie, sjeik Ali Sabah as-Salim as-Sabah, bekend dat generaal-majoor Ali al-Mumin was benoemd tot stafchef van het leger. Generaal-majoor Mumin

was de opvolger van generaal-majoor Jaber Khaled al-Sabah, die begin 1993 ontslag had genomen.

DOODSTRAF VOOR LEIDER VAN DOOR IRAK GEINSTALLEERDE REGERINGEN VOOR ANDERE COLLABORATEURS

Op 5 juni veroordeelde het Staatsveiligheidsrechtshof kolonel „Ala” Ali Hussain al-Khafaji ter dood wegens zijn rol tijdens de Iraakse bezetting van Koeweit in 1990-1991. „Ala”, een Koeweitse staatsburger die in Bagdad verbleef en bij verstek werd berecht, was kort na de Iraakse invasie in begin augustus 1990 benoemd tot hoofd van het marionettenbewind. de „Voorlopige Vrije Regering van Koeweit” (zie pag. 693/1 e.v.-'90, waar hij Alaa Hussain Ali wordt genoemd).

Op 6 juni veroordeelde het hof vijf Irakezen ter dood, nadat ze schuldig waren bevonden aan collaboratie met de Iraakse bezetters. De vijf waren er onder meer van beschuldigd Koeweiti's te hebben geronseld voor de Iraakse regeringspartij, de Baath. Op 19 juni werd een Iraakse staatsburger door het hof ter dood veroordeeld wegens „actieve collaboratie” met de Iraakse invasietroepen.

Op 12 juni sprak het Staatsveiligheidsrechtshof doodvonnissen uit tegen 10 leden van het aan de PLO gelieerde Arabische Bevrijdingsfront (ALF) die schuldig waren bevonden aan het verlenen van steun en hulp aan Irak tijdens de invasie van Koeweit in 1990. Zij waren alle tien Jordaanse staatsburgers van Palestijnse afkomst.

In een op 13 juni door radio Republiek Irak uitgezonden verklaring waarschuwde het ALF „demisdadigers en moordenaars” van de regerende Sabah-familie in Koeweit de doodvonnissen niet te voltrekken. Het aan de PLO gelieerde Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) waarschuwde Koeweit de dag daarop in een verklaring voor de „consequenties van een terechtstelling van de tien”. De Jordaanse regering en de Palestijnse Nationale Raad (het Palestijnse parlement in ballingschap) deden op gematigder toon een beroep op de Koeweitse autoriteiten de doodvonnissen niet te voltrekken.

OPHEFFING „SECUNDAIRE” BOYCOT VAN ISRAËL

Sabah al-Ahmed al-Jabir as-Sabah, de minister van buitenlandse zaken en eerste vice-premier, maakte op 8 juni bekend dat Koeweit niet langer meedeed aan de „secundaire” aspecten van de Arabische economische boycot van Israël (het op een zwarte lijst plaatsen van bedrijven uit derde landen die sterke banden met Israël onderhielden).

Koeweit bleef echter wel de „primaire” boycot van directe handel met Israël steunen.

Hoewel Israël de maatregel met instemming begroette, waren analisten van mening dat het besluit, dat onder druk van de VS was genomen, weinig praktische consequenties zou hebben.

REGERINGSVERKLARING OVER BETREKKINGEN MET PRO-IRAAKSE STATEN

Sabah al-Ahmed al-Jabir as-Sabah maakte op 9 juni bekend dat Koeweit er geen bezwaar tegen had om de betrekkingen te herstellen met de Arabische staten die Irak tijdens de Golfoorlog hadden gesteund, „op voorwaarde dat ze duidelijk excuses aanboden voor hun dwaling”. Dit gold niet voor Jordanië en de leiding van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO).

De Tunesische minister van buitenlandse zaken, Habib Ben Yahia, bracht op 20 en 21 juni een bezoek aan Koeweit. Het bezoek van Ben Yahia werd algemeen beschouwd als een poging om de betrekkingen tussen de twee landen te verbeteren, die als gevolg van de Golfoorlog ernstig verslechterd waren.

(Vor.ber.pag. 346/2 e.v.-1993)

SAOEDI-ARABIË

MENSENRECHTENORGANISATIE HARD AANGEPAKT. RAPPORT AMNESTY

Op 3 mei 1993 richtte een kleine groep prominente progressieve geestelijken en academici het Comité voor de Verdediging van Legitieme Rechten in Saoedi-Arabië (CVLR) op. De eerste daad van het Comité was het uitgeven van een verklaring waarin aan iedereen wiens mensenrechten waren geschonden werd gevraagd hierover inlichtingen te verstrekken.

De zes leiders van de groep werden ontboden voor een bijeenkomst op 8 mei met prins Salman ibn Abdel Aziz, een vooraanstaand lid van de koninklijke familie en gouverneur van Riad. Volgens persberichten veegde prins Salman de zes de mantel uit beschuldigde hij hen van onwettig en onislamitisch gedrag.

Op 12 mei hekelde de Hoge Ulema Raad, het hoogste geestelijke orgaan

van het land, de oprichting van het Comité en verklaarde het onwettig. Een dag later werd een aantal aanhangers van het Comité, onder wie vier universiteitsmedewerkers, twee advocaten en een ambtenaar, naar verluidt ontslagen. In een op 18 mei uitgegeven verklaring beweerde het Comité dat in verschillende delen van Saoedi-Arabië mensen waren opgepakt, die banden hadden met het Comité.

Volgens een bericht in de *Guardian* van 14 mei had het Comité „steunbetuigingen” ontvangen van „oppositie geestelijken” - jongere geleerden en predikers, die aandrongen op andere officiële verantwoording en uitbanning van corruptie en Amerikaanse invloed in Saoedi-Arabië - met name op basis in de Nejd-stad Qasim lag.

Arrestatie van CVLR-leider

Berichten in juni duiden erop dat de Saoedische autoriteiten doorgingen met hun onderdrukingscampagne tegen het verboden Comité voor de Verdediging van Legitieme Rechten (CVLR).

Op 17 juni beweerde de in Londen gevestigde organisatie voor burgerlijke vrijheden Liberty dat een inedeoprichter van het CVLR, Abdullah al-Hamid, op 15 juni in Riad was gearresteerd door Saoedische veiligheidstroepen en dat een andere inedeoprichter, CVLR-woordvoerder Mohammed al-Masari, sinds medio mei in hechtenis werd gehouden.

Rapport Amnesty International

De mensenrechtenorganisatie Amnesty International publiceerde op 30 juni een rapport waarin werd beweerde dat het aantal politieke executies in Saoedi-Arabië alarmerend steeg.

Volgens het rapport waren in 1992-1993 105 mensen terechtgesteld, meer dan vier maal zoveel als in 1991-1992 en bijna tien maal zoveel als in 1990-1991 toen het aantal terechtgestelden 11 bedroeg. In het rapport werd niet alleen bezorgdheid geuit over het toepassen van de doodstraf, maar ook over het feit dat de slachtoffers werden veroordeeld na at oneerlijke processen werden genoemd.

De Saoedische ambassadeur in Groot-Brittannië, Ghazi Abdulrahman Alghosaibi, gaf op 1 juli een verklaring uit waarin hij het rapport verwierp. Alghosaibi noemde het „verbazend” dat Amnesty International zo overduidelijk minachting bleef tonen voor het geloof van alle moslims. Hij riep de organisatie op energie en tijd te steken in „het verdedigen van de slachtoffers in plaats van de moordenaars”.

(Vor.ber.pag. 347/2-1993)

BANGLADESH

NIEUWEINTERNATIONALE HULPTOE- ZEGGINGEN

Het door de Wereldbank geleide consortium van donorlanden en -organisaties, dat op 27 en 28 april 1993 in Parijs vergaderde, zegde \$ 2,15 mrd aan hulp voor 1993 toe. Dit was ongeveer \$ 120 mln meer dan gevraagd maar minder dan de \$ 2,5 mrd voor 1992.

Terwijl Bangladesh werd geprezen om zijn algemeen macro-economisch beleid, drongen de donoren erbij de regering op aan meer te investeren, de export te vergroten en de particuliere sector verder te ontwikkelen.

LANDELIJKE STAKINGEN

Onder leiding van de Awami Liga kondigden de oppositiepartijen voor 13 mei een landelijke staking van een halve dag af. Zij eisten dat Gholam Azam, leider van de Jamaat-i-Islami-Bangladesh, zou terechtstaan voor o.a. logsmisdaden die hij begaan zou hebben tijdens de onafhankelijksoorlog in 1971 (zie pag. 348/2-'93).

Op 22 april had het Hooggerechtshof van Dhaka verklaard dat Gholam Azam staatsburger van Bangladesh was. Hij had zijn staatsburgerschap verloren wegens vermeende collaboratie met Pakistaanse troepen in 1971.

De door de oppositie gesteunde Verenigde Arbeiders- en Werknemersraad organiseerde van 11-13 mei een landelijke staking om zijn looneisen kracht bij te zetten.

BETREKKINGEN MET INDIA. CHAKMA- VLUCHTELINGEN

Op 3 mei vonden in de Indiase hoofdstad New Delhi besprekingen plaats tussen de Indiase minister van handel, Pranab Mukherjee, en de Bengalese minister van verbindings-, spoorwegen en wegen, kolonel (b.d.) Oli Ahmed. Beide partijen besloten de bilaterale handel en economische samenwerking uit te breiden.

Op 8 en 9 mei bracht kolonel Ahmed een bezoek aan Indiase vluchtelingenkampen waar Chakma's verbleven die gevlucht waren voor de onrust in de Chittagong Hill Tracts (CHT) in Bangladesh.

r

In november 1992 hadden de regering en de Shanti Bahini Chakma-opstandelingen een

overeenkomst bereikt over meer autonomie voor de CHT (zie pag. 348/2-'93). De Bengalese televisie meldde op 22 mei dat de Shanti Bahini hadden toegezegd volledig mee te zullen werken aan de repatriëring van Chakma-vluchtelingen uit India.

Repatriëring Chakma-vluchtelingen vertraagd

De repatriëring van de eerste groep van de naar schatting 56.000 Chakma-vluchtelingen uit de Indiase deelstaat Tripura naar Bangladesh, waartoe de twee landen eind mei besloten hadden, was op 2 juni nog niet op gang gekomen. De vluchtelingen weigerden terug te gaan omdat ze naar hun zeggen in Bangladesh „weer blootgesteld (zouden worden) aan onmenselijke martelingen“.

Een 13 punten tellend eisenpakket dat de welzijnsorganisatie van Chakma-vluchtelingen op 10 juni had ingediend, behelsde onder meer de terugtrekking van het leger van Bangladesh uit de Chittagong Hill Tracts (CHT); de uitwijzing van islamitische kolonisten; en VN-bemoeienis met de repatriëring en hervestiging van de vluchtelingen.

ERSHAD OPNIEUW VEROORDEELD

Op 7 juni werd oud-president Hussain Mohammad Ershad veroordeeld tot zeven jaar gevangenisstraf voor het overdragen van staatseigendom aan zijn vrouw Raushan Ershad, die dezelfde straf kreeg. Het was Ei-shads derde veroordeling (zie pag. 52/3 en 350/1-'92 voor eerdere veroordelingen).

BEGROTING 1993-1994

De begroting voor het jaar 1993-1994, die op 10 juni in het parlement werd ingediend door minister Saifur Rahman van financiën, had een inkomstenoverschot van 30,35 mrd taka (\$ 1 = 39,3443 taka op 8 juni 1993).

De totale inkomsten voor het volgende fiscale jaar werden geraamd op 123,35 mrd taka, ongeveer 12 procent meer dan de herziene raming voor 1992-1993. De totale uitgaven werden gesteld op 93 mrd taka, 9 procent meer dan de herziene ramingen voor het lopende jaar.

De hervormingen van de structuur van de inkomstenbelasting hielden onder meer in dat de grens voor individuele inkomstenbelasting werd verhoogd van 40.000 taka tot 50.000 taka, en dat de hoogste inkomstenbelasting-schijf voor bepaalde bedrijven van 55 procent

naar 50 procent en de hoogste schijf voor alle andere bedrijven naar 40 procent werden verlaagd.

De groei van het bruto nationaal produkt (BNP) voor 1993-1994 werd geschat op 6 procent tegen 5 procent voor 1992-1993.

AKKOORD MET VS OVER KERBRAND- STOF

Op 21 juni besloot het kabinet een samenwerkingsovereenkomst met de VS over het vreedzame gebruik van kernbrandstof uit 1921 te verlengen.

(Vor.ber.pag. 348/2/3-1993)

INDONESIË

MILITAIRE BENOEMINGEN

Op 8 april 1993 werd luitenant-generaal Wismoyo Arismunandar (53) benoemd tot stafchef van het leger. Arismunandar, tot dan toe plaatsvervangend stafchef van het leger, volgde generaal Edi Sudrajat op, die in februari bevorderd was tot opperbevelhebber van de Indonesische strijdkrachten en in maart minister van defensie was geworden (zie pag. 354/1 e.v.-'93).

Arismunandar, een zwager van president Soeharto's vrouw, had zijn opleiding genoten aan de officiersacademie van Megelang en had een aantal militaire sleutelposten bezet, waaronder hoofd van de Strategische Reserve. De *Far Eastern Economic Review* van 22 april berichtte dat Arismunandar, volgens sommige commentatoren over de „juiste geloofsbrief (beschikte) om presidentskandidaat te worden wanneer Soeharto uiteindelijk aftreedt“.

Begin april werden ook andere militaire benoemingen bekendgemaakt. Vice-admiraal Tanto Koeswanto (51), tot dan toe commandant van de Oostelijke Vloot, werd benoemd tot stafchef van de marine; vice-luchtmaarschalk Rilo Pambuni, tot dan toe plaatsvervanger belast met de operaties bij de stafchef van de luchtmacht, werd de nieuwe stafchef van de luchtmacht; en luitenant-generaal Banurusman, tot dan toe hoofdcommissaris van politie in Jakarta, werd hoofd van de nationale politie. Alle drie waren eerder adjudanten van Soeharto geweest.

Op 10 april werd bericht dat de vroegere legercommandant van Oost-Timor, brigade-generaal Rudolf Warouw (zie pag. 281/1-'92), „eervol“ was ontslagen uit de Indonesische strijdkrachten.

De nieuwe militaire commandant van het Fretilin, Konis Santana (op de voorgrond, tweede van rechts), met medestrijders in Oost-Timor.

ONTWIKKELINGEN INZAKE OOST-TIMOR

Sinds februari deden zich inzake Oost-Timor onder meer de volgende ontwikkelingen voor.

Nieuwe Fretilin-leider opgepakt

Op 3 april namen Indonesische militairen Antonio Gomes da Costa (alias Mauhunu) gevangen in het district Ainaro op Oost-Timor. Mauhunu was de nieuwe militaire commandant van Fretilin nadat Jose „Xanana” Gusmao in november 1992 was gevangengenomen (zie pag. 352/3 e.v.-'93). Zijn functie zou zijn overgenomen door Konis Santana, de voormalige studentenleider.

Tijdens de korte periode waarin hij Fretilin had geleid, zou Mauhunu een betrekkelijk agressieve militaire strategie hebben gevolgd. De *Far Eastern Economic Review* van 29 april maakte melding van twee bevestigde Fretilin-aanvallen in maart waarbij acht Indonesische soldaten waren gedood. Volgens persbureaus zouden in de voorgaande vijf maanden zeker 78 Indonesische militairen in Oost-Timor zijn gesneuveld.

Bezoek VN-afgezant Wako

Van 5-7 april bracht Amr Wako, de speciale afgezant van VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali, een driedaags bezoek aan Oost-Timor. Hij voerde gesprekken met onder andere de gouverneur van de provincie, Abilio Osorio Soares, de rooms-katholieke apostolische administrateur, Carlos Filipe Ximenes Belo, en de gevangenge-

nomen militaire leider van het Front voor een Onafhankelijk Oost-Timor (Fretilin), José „Xanana” Gusmao, en diens opvolger Antonio 'Mauhunu' Gomes da Costa. De nieuwe Indonesische legercommandant van Oost-Timor, brigade-generaal Theo Syafei, was echter demonstratief „verhinderd”, aldus *NRC/H'blad* van 10 april.

Wako was op 3 april in Jakarta gearriveerd voor een vervolgbezoek (in aansluiting op dat van februari 1992, zie pag. 282/1-'92). Hij voerde gesprekken met minister van buitenlandse zaken Ali Alatas (op 4 april) en met Indonesische activisten als Adnan Buyung Nasution, erevoorzitter van de Stichting voor Rechtshulp (LBH), en Jan 'Poncke' Princen, directeur van het Instituut voor Verdediging van de Mensenrechten (LPHAM).

Besprekingen onder auspiciën van VN

Op 21 april hielden Ali Alatas en José Manuel Durao Barroso, de respectieve ministers van buitenlandse zaken van Indonesië en Portugal, in Rome onder auspiciën van de VN een tweede gespreksronde over Oost-Timor (zie pag. 353/2-'93 voor de eerste gespreksronde in december 1992).

Er werd geen vooruitgang van enige betekenis geboekt. Beide partijen kwamen overeen elkaar in september in New York te treffen voor een derde ronde.

Voormalig Fretilin-leider Gusmao veroordeeld

Op 21 mei werd José „Xanana” Gusmao, voormalig militair commandant

van het Fretilin, tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld. Hij was schuldig bevonden aan diverse aanklachten waaronder het leiden van een separatistische opstand, het verstoren van de nationale stabiliteit, illegaal wapenbezit en het veroorzaken van de dood van dorpelingen in Oost-Timor.

Het proces tegen Gusmao was op 1 februari 1993 in Dili, de hoofdstad van Oost-Timor, van start gegaan (zie pag. 353/2-'93). Op 26 april had openbare aanklager Endang Supardi ook levenslange gevangenisstraf geëist.

Op 17 mei kreeg Gusmao het woord voor een in het Portugees te houden pleidooi, maar eerst viel de geluidsinstallatie uit en vervolgens, nadat hij twee van zijn 26 handgeschreven vellen had voorgelezen, werd hij door de rechter afgehamerd, omdat zijn pleidooi „irrelevant” zou zijn. Uit Gusmao's tekst, waarvan een kopie eind april Australië bereikte, bleek dat de voormalige verzetsleider zich niet neerlegde bij de Indonesische annexatie van zijn vaderland. „Op 23 november vorig jaar tekende ik in Denpasar (Bali) een document waarin ik verklaar dat ik, net als alle Oosttimorezen, volgens internationaal recht Portugees staatsburger ben en naar mijn eigen geweten burger van Oost-Timor. Ik ontken de bevoegdheid van enig Indonesisch hof om mij te berechten. Deze rechtbank ontleent zijn positie aan wapengeweld en misdaden tegen mijn vaderland, Oost-Timor.” Voorts onderstreepte Gusmao dat hij tijdens zijn detentie in Denpasar werd „gedwongen” zich te verontschuldigen tegenover de Indonesische strijdkrachten voor het „bloedbad van Santa Cruz dat door het Indonesische leger werd aangericht en niet door mij”.

Portugal, de voormalige koloniale macht in Oost-Timor, leverde scherpe kritiek op het vonnis. De Portugese premier, Anibal Cavaco Silva, noemde het een „wreed” vonnis en zei dat zijn regering „er bij de Europese Gemeenschap, de VS en onze bondgenoten op zou aandringen zo veel mogelijk druk uit te oefenen op het Indonesische regime”.

De mensenrechtenorganisatie Amnesty International in Londen trok de geldigheid van het vonnis reeds enkele uren na de uitspraak in twijfel. In een verklaring stelde Amnesty: „Gezien het feit dat de soevereiniteit van Indonesië in Oost-Timor door de VN niet is erkend, is het twijfelachtig of Indonesische rechtbanken bevoegd zijn Gusmao en andere Timorezen te berechten”.

Op 13 augustus zette president Soeharto de levenslange gevangenisstraf van Gusmao om in 20 jaar cel.

NATIONALE MENSENRECHTENCOMMISSIE OPGERICHT

Op 8 juni maakte staatssecretaris generaal-majoor Moerdiono de oprichting bekend van een nationale, onaf-

hankelijke en niet-gouvernementele mensenrechtencommissie. De 25 leden tellende commissie zou worden voorgezet door Ali Said, een voormalige opperrechter van het Opperste Gerechtshof.

Volgens een bericht van de radiozender Republiek Indonesië van 8 juni was de commissie in het leven geroepen om een „gunstiger mensenrechtensituatie in Indonesië" te bevorderen.

BEZOEK VAN VIETNAMESE MINISTER VAN DEFENSIE

Van 2-6 juni bracht de Vietnamese minister van defensie, generaal Doan Khue, een bezoek aan Indonesië voor besprekingen met Indonesische militaire functionarissen, onder wie generaal Edi Sudrajat, zowel minister van defensie en veiligheid als opperbevelhebber van de Indonesische strijdkrachten.

SAMENWERKING OP DEFENSIEGEBIED MET AUSTRALIË

Begin juni nam een contingent militairen van de speciale strijdkrachten van Indonesië deel aan militaire oefeningen in Perth (West-Australië). Het was voor het eerst sedert 1985 dat Indonesische troepen hadden deelgenomen aan dergelijke oefeningen op Australische bodem.

BRITSE GEVECHTSVLIEGTUIGEN GEKOCHT

Op 10 juni bevestigde de Britse vliegtuigfabrikant British Aerospace dat hij een order had binnengehaald voor de levering van 24 Hawk-oefengevechtsvliegtuigen aan de Indonesische luchtmacht (zie pag. 352/3-'93 voor de Indonesische bekendmaking van de order in oktober 1992). De Indonesische luchtmacht had reeds 20 Hawks in dienst die in de jaren tachtig van Groot-Brittannië waren gekocht.

Volgens industriële bronnen zou met de nieuwe order een bedrag gemoeid zijn van ongeveer \$ 760 mln. Westerse mensenrechtengroeperingen uitten felle kritiek op de transactie, omdat de vliegtuigen naar hun zeggen door de luchtmacht gebruikt konden worden tegen opstandelingen in Oost-Timor en Irian Jaya.

AMNESTY OVER LEGEROPTREDEN OP ATJEH

In een op 28 juli verschenen rapport stelde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International dat sinds 1989

in de provincie Atjeh naar schatting 2.000 burgers (onder wie kinderen en bejaarden) zijn gedood en zeker 1.000 mensen zonder opgave van redenen zijn gearresteerd bij de pogingen van het Indonesische leger om de opstand onder leiding van de onafhankelijkheidsbeweging Aceh Merdeka (Vrij Atjeh) te onderdrukken.

„Een aantal van de slachtoffers werd in het openbaar terechtgesteld. Anderen vonden op mysterieuze wijze de dood, hun lichamen werden op pleinen en langs wegen achtergelaten. Blijkbaar moesten deze ijken andere burgers waarschuwen zich niet met de opstandelingen in te laten." Tientallen, mogelijk honderden politieke gevangenen zijn tijdens militaire detentie „verdwenen". Van velen wordt gevreesd dat ze zijn gedood.

Maar in de afgelopen 18 maanden is het aantal schendingen van de mensenrechten in Atjeh aanzienlijk verminderd. Deze ontwikkeling „schijnt een aanhoudende en diepgewortelde vrees voor vergelding door de regering te weerspiegelen bij gewone mensen die wonen in gebieden waar naar wordt aangenomen opstandige activiteiten plaatshebben", aldus Amnesty.

De mensenrechtelijke organisatie leverde tevens kritiek op de Indonesische rechtspraak. Zij stelde dat zeker 50 gevangenen geen eerlijk proces hebben gekregen; hun rechtszaken voldeden niet eens aan het Indonesische strafprocesrecht. Bovendien worden verdachten gemarteld.

Ook Aceh Merdeka werd door Amnesty beschuldigd van schending van de mensenrechten, zij het op veel kleiner schaal.

EERSTE CONGRES ONAFHANKELIJKE VAKBOND VERHINDERD

OP 29 juli weerhielden politiemannen en militairen in burger de Bond voor Arbeiderswelzijn (SBSI) ervan zijn eerste congres te houden. De SBSI, die in april 1992 werd opgericht als tegenhanger van de enige officieel erkende Indonesische Vereniging van Werknemers (SPSI), was door de regering niet verboden maar ook niet officieel erkend. Het voorlopig bestuur van de SBSI staat onder leiding van de advocaat Muchtar Pakpahan. Hij toonde zich teleurgesteld door het politieverbod, maar liet weten niet van plan te zijn een confrontatie met de regering aan te gaan.

De woordvoerder van de Amerikaanse ambassade in Jakarta, Pamela Smith, sprak op 3 augustus haar „teleurstelling" over het verbod op de SBSI-bijeenkomst. Zij stelde dat het politieverbod „in strijd lijkt met eerdere verklaringen van de Indonesische regering omtrent de vrijheid van vereniging". Inmiddels is de regering-Clinton onder druk komen te staan van Amerikaanse mensenrechtengroeperingen.

nisaties en vakbonden om Indonesië zijn handelsvoorrechten te ontnemen die zijn verbonden aan het Amerikaanse General System of Preferences (GSP)

(Voorber.pag. 351/3 e.v.-1993)

LAOS

ZITTING VAN NATIONALE ASSEMBLEE. NIEUWE MINISTERRAAD

De in december 1992 gekozen Nationale Assemblee (zie pag. 224/1-'93) hield van 20-25 februari 1993 haar eerste zitting. President Nhouhak Phoumsavan en premier Khamtay Siphandon werden op 22 februari bij acclamatie in hun ambt bevestigd. Later die dag keurde de Assemblée de benoeming goed van een nieuwe ministerraad die als volgt was samengesteld:

Premier - Khamtay Siphandon; vice-premier (mettoezicht op buitenlandse zaken) - Phoune Sipaseuth; vice-premier, voorzitter van de raad voor planning en samenwerking - Khamphoui Keouboulapha; defensie - generaal-majoor Chouminali Saygnasone; minister verbonden aan het bureau van de premier - Phao Bounnaphonh; binnenlandse zaken - generaal-majoor Asang Laoli; buitenlandse zaken - Somsavat Lengsavad; financiën - Khamtai Souphanouvong; landbouw en bosbouw - generaal Sisavath Keobounphanh; transport, PTT en bouwrijverheid - Bouathong; voorlichting en cultuur - luitenant-generaal Osakan Thammatheva; arbeid en maatschappelijk werk - Thongloun Sisoulit; industrie en nijverheid - Soulivong Daravong; justitie - Kham-ouan Bouppha; handel - Sompadit Volasan; gouverneur van de staatsbank - Bousabong Souvannavong; onderwijs - Phommason; gezondheidszorg (waarnemend) - Vannalet Latsapho.

+gewijzigde verantwoordelijkheden
*nieuwe benoeming

OUDE LEIDER GESTORVEN

Op 24 februari stierf op 77-jarige leeftijd Sisomphone Lovansay, een voormalig vice-premier en lid van het politiebureau van de regeringe Laotiaanse Revolutionaire Volkspartij (PPPL).

BEZOEK VAN CHINESE MINISTER

Op 30 en 31 januari bracht Qian Qichen, de Chinese minister van buitenlandse zaken, een bezoek aan Laos. Tijdens zijn bezoek voerde Qian besprekingen met hoge Laotiaanse leiders, onder wie premier Khamtay Siphandon, president Nhouhak Phoumsavan en de voor buitenlandse zaken verantwoordelijke vice-premier Phoune Sipaseuth.

Tijdens het bezoek ondertekenden beide partijen een akkoord over de bescherming van investeringen en een protocol over de Chinees-Laoitische grens.

BEZOEK VAN THAISE PREMIER

Van 4-6 juni bracht Chuan Leelipai, de premier van Thailand, een bezoek aan Laos voor gesprekken met zijn Laoitische ambtgenoot Khamtay Siphandon.

De twee partijen ondertekenden akkoorden over samenwerking op het gebied van elektriciteitsproductie en investeringen. Voorts kwamen grenskwesties en communicatiezaken ter sprake.

(Vor.ber.pag. 223/3 e.v.-1993)

MONGOLIË

PRESIDENT BEZOEKT RUSLAND

President Punsalmaagiyn Ochirbat bracht van 19-21 januari 1993 een bezoek aan Rusland. Ochirbat hield gesprekken met zijn Russische ambtsgenoot Boris Jeltsin en op 20 januari ondertekenden beide presidenten een verdrag van vriendschap en samenwerking (zie ook pag. 63/2-'93).

T01gens de bepalingen van het verdrag kwamen de twee landen overeen verder te gaan samenwerken op het gebied van politiek, economie, defensie, cultuur, onderwijs, wetenschap en technologie. Ook kwamen beide partijen overeen af te zien van deelname aan militair-politieke allianties die tegen de ander gericht waren.

NOMINATIE TUDEV VOOR PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Op 10 april werd op een bijzonder congres van de regerende Mongoolse Revolutaire Volkspartij (MPRP) Lodonggiyn Tudev genomineerd als kandidaat voor de directe presidentsverkiezingen die voor begin juni op het programma stonden. Tudev, hoofdredacteur van de officiële partijkrant *Unen*, kreeg de voorkeur boven de zittende president Punsalmaagiyn Ochirbat. De *Far Eastern Economic Review* van 22 april weet deze beslissing aan Ochirbat's felle steun voor politieke en economische hervormingen.

PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Bij de eerste directe presidentsverkiezingen in Mongolië, die op 6 juni werden gehouden, behaalde de zittende

president Punsalmaagiyn Ochirbat een gemakkelijke overwinning op zijn enige opponent, Lodonggiyn Tudev.

Ochirbat was in september 1990 president geworden onder het voormalige systeem van indirecte verkiezing door de Grote Volkshoeraal (zie pag. 61/2-'91). In de grondwet van 1992 (zie pag. 433/1-'92) was bepaald dat de president direct gekozen moest worden.

Ochirbat had in zijn eerste ambtstermijn als president de regerende Mongoolse Revolutaire Volkspartij (MPRP) vertegenwoordigd. Op een bijzonder congres had de MPRP echter op 10 april de voorkeur gegeven aan Tudev als presidentskandidaat boven Ochirbat (zie hierboven).

Kort na dit congres had Ochirbat ermee ingestemd mee te doen aan de verkiezingen namens de kleine oppositiecoalitie van Nationaal Democraten en Sociaal Democraten.

Het persbureau *ITAR-TASS* berichtte op 10 juni dat Ochirbat 57,8 procent van de stemmen had ontvangen en Tudev 38,7 procent. Volgens het bericht had 92,7 procent van de stemgerechtigden deelgenomen aan de verkiezingen, waarop toezicht werd gehouden door 22 buitenlandse waarnemers uit 12 landen.

Op 18 juni werd Ochirbat officieel beëdigd.

In zijn inaugurele rede tot de Grote Volkshoeraal zei hij dat Mongolië open bleef staan voor samenwerking met alle landen ter wereld. Met dit doel voor ogen, zei hij, zou de omvang van de strijdkrachten snel worden teruggebracht met 16 procent.

PROCES TEGEN GOUVERNEURS CENTRALE BANK

Op 14 juni begon het proces tegen twee voormalige gouverneurs van de centrale bank, Gochooigiyn Huderchuluun en Naidansurengiyn Zhargalsaikhan, die werden aangeklaagd wegens plichtsverzuim en fraude met deviezentransacties in 1990 en 1991. Volgens de *Financial Times* van 15 juni werden de twee ervan beschuldigd de Mongoolse deviezenreserves praktisch geheel te hebben uitgeput door ongeveer \$82 mln te verliezen in „onbezonnen transacties“.

ZWEVENDE MUNT. IMF-LENING. WET OP BUITENLANDSE INVESTERINGEN

Duidelijk om te voldoen aan de aanbevelingen van het Internationale Monetair Fonds (IMF), dat overwoog een lening te verstrekken aan Mongolië, besloot de regering op 27 mei de tug-

De herkozen president van Mongolië, Punsalmaagiyn Ochirbat.

rik, de nationale munt: vrij te laten zweven.

De koers op 28 mei was \$ 1 = 400,384 tugrik. Voorheen was de officiële koers \$ 1 = 130 tugrik.

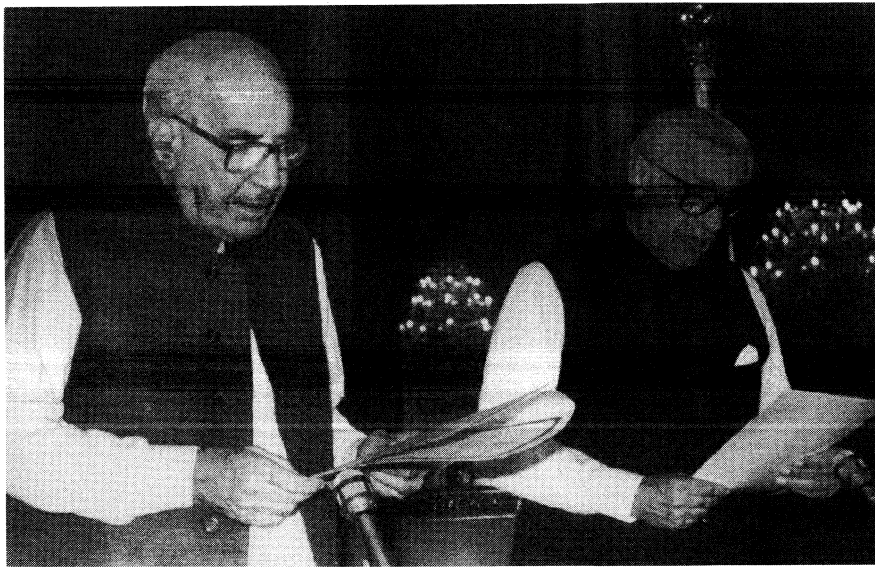
Op 20 juni maakte het IMF bekend dat het onder de uitgebreide structurele aanpassingsfaciliteit een driejarige lening van 40,81 mln SDRs (ongeveer \$ 57 mln) een driejarige lening had goedgekeurd. In het eerste jaar kon Mongolië daarvan het equivalent van 18,5 mln SDRs opnemen ter ondersteuning van zijn economische programma voor 1993-'94.

De Grote Volkshoeraal nam begin juni een wet op buitenlandse investeringen aan, met stimulerende en beschermende maatregelen voor buitenlandse investeerders.

JAPAN BIEDT LENING AAN

Op 10 juni maakte het Japanse ministerie van buitenlandse zaken bekend dat de Japanse regering een bedrag van ongeveer 2,6 mrd yen (\$ 1 = 100,074 yen op 14 juni 1993) had aangeboden als subsidie voor Mongolië.

Het grootste deel van de subsidie, ongeveer 1,12 mrd yen, was bestemd voor de bouw van overslagfaciliteiten aan de Chinees-Mongoolse grens.

De Pakistaanse president, Ghulam Ishaq Khan (l.), bij de beëdiging van Balkh Sher Mazari (r.), als waarnemend premier op 18 april.

BEZOEK VAN PREMIER AAN VERENIGDE STATEN

Eind juni bracht premier Puntsagiyn Jasray een officieel bezoek aan de Verenigde Staten.

(Vor.ber.pag. 63/1/2-1993)

PAKISTAN

BEZOEK KOZYREW

Van 6-8 april 1993 bracht de Russische minister van buitenlandse zaken, Andrej Kozyrew, een bezoek aan Pakistan voor besprekingen met premier Mian Mohammad Nawaz Sharif en de belangrijkste bewindslieden. De voornaamste gespreksonderwerpen waren Afghanistan, Kashmir en Tadzjikistan.

LENING WERELDBANK

Op 21 april werd bericht dat de Wereldbank had besloten Pakistan \$ 100 mln te lenen voor het herstel van de infrastructuur die zwaar te lijden had gehad van de overstromingen in september 1992 (zie pag. 357/2/3-'93).

REGERING-SHARIF ONTSLAGEN EN OP NIEUW GEÏNSTALLEERD

Met gebruikmaking van zijn omstreden presidentiële bevoegdheden krachtens het achtste amendement op de grondwet ontsloeg president Ghulam Ishaq

Khan op 18 april de regering van premier Mian Mohammad Nawaz Sharif, die zich volgens de president schuldig had gemaakt aan „wanbestuur, corruptie en nepotisme". Onmiddellijk daarna werd Balkh Sher Mazari, een dissident lid van de Moslimliga van Pakistan (PML), de grootste partij in de aftredende coalitie, beëdigd als waarnemend premier van een interimregering. Khan gelastte ook de ontbinding van de Nationale Assemblée en beloofde op 14 juli nieuwe verkiezingen te houden.

Asif Ali Zardari, echtgenoot van ex-premier Benazir Bhoetto en minister van water en energie in de interimregering van waarnemend premier Balkh Sher Mazari, begroet de menigte bij zijn aankomst in Lahore op 24 april.

In een in het gehele land uitgezonden televisietoespraak beweerde Khan dat de regering-Sharif op grove wijze overheidsmiddelen had misbruikt. „een schrikbewind (had) ontkennend tegen haar politieke tegenstanders en betrokken was geweest bij de omstandigheden rond de dood van de stafchef van het leger, generaal Asif Nawaz Janjua, in januari (zie pag. 360/3-'93). De regering-Sharif had op 12 april een justitiecommissie ingesteld die de beweringen van Janjua's weduwe moest onderzoeken dat haar man vergiftigd was.

Sharif stelde dat zijn ontslag onwettig was en zwoer de zaak voor het gerecht te brengen. Op 19 april dreigde hij ermee de straat op te gaan en zijn ontslag aan te vechten „in alle hoeken en gaten van het land". Op 20 april organiseerden zijn aanhangers in zijn eigen provincie Punjab een algemenestaking van 24 uur.

Het achtste amendement was in 1985 ingevoerd door de toenmalige president, generaal Mohamnad Zia ul-Haq, die het in 1988 had gebruikt om de regering van M.K. Junejo te ontslaan (zie pag. 753/2-'88). In 1990 had president Khan met dit amendement de regering van de Pakistan People's Party (PPP) van Benazir Bhoetto ontslagen (zie pag. 773/3 e.v.-'90). In februari had Sharif de benoeming van een commissie van de Nationale Assemblée aangekondigd die zich zou moeten buigen over intrekking van het achtste amendement.

De groeiende spanning tussen de president en de premier was in januari 1993 voor het eerst aan de oppervlakte gekomen toen Khan, met voorbijgaan aan Sharif, generaal Abdul Waheed Kakar, een betrekkelijk ondergeschikte officier, had benoemd tot opvolger van Janjua (zie pag. 360/3-'93). Volgens waarnemers

bleek uit deze benoeming dat Khari vastbesloten was de controle op militaire benoemingen terug te krijgen, nadat hij medio 1991 Sharifs keuze van de naar verluidt pro-westerse Janjua had moeten accepteren (zie pag. 642/1-'91). Binnen het kabinet scheidden zich de geesten over de benoeming van Sharif tot voorzitter van de PML in maart 1993 (zie pag. 361/3-'93). Het ontstaan van een duidelijk herkenbare pro-Sharif- en een pro-Khan-factie op dit moment was volgens waarnemers te wijten aan geheime acties van Khan om de regering te ondermijnen. Op 4 april probeerde Sharif een einde te maken aan de zich verhardende tegenstellingen door Khan formeel voor te dragen als de PML-kandidaat voor de presidentsverkiezingen in november. Maar uit het aftreden van ministers uit het Khan-kamp medio april bleek dat de twee partijen in een verbitterd conflict verwickeld bleven. In een televisietoespraak op 17 april ging Sharif in de aanval toen hij het presidentiële bureau een „samenzweerdershof” noemde.

Interim-regering benoemd

De nieuwe interim-regering bestond uit meer dan 30 federale ministers, staatsministers en speciale adviseurs, afkomstig uit dissidente PML-facties en de PPP.

De belangrijkste leden waren:

Waarnemend premier - Balkh Sher Mazari: buitenlandse zaken - Syed Sharifuddin Pirzada: financiën en economische zaken - Farooq Ahmed Khan Leghari: defensie - Mir Hazar Khan Bijarani: defensieproductie - Aftab Ahmed Khan Sherpao: handel - Ihsan-ul-Haq Piracha: voedsel en landbouw - Jehangir Badr: industrie - Zafar Ali Leghari: spoorwegen - Malik Muhammad Qasini: narcotica - *Asef Ahmad Ali: Kashmir en Noordelijke zaken - Amanullah Khan Jadon: bevolkingswelzijn - Zulfigar Ali Shah Jamote: voorlichting en omroep - Kausar Niazi: olie en natuurlijke rijkdommen - Arbab Muhammad Jehangir Khan: arbeidskrachten en Pakistani in het buitenland - Ghulam Murtaza Jatoi: speciaal onderwijs en sociaal welzijn - Ahmad Nawaz Bugti: vrouwenzaken - Wazir Ahmad Khan Jogezi: politieke zaken - Arbab Ghulam Rahim: parlementsaken - Khurshid Mahmood Kasuri: arbeid - Zahid Sarfraz: bestuursdiensten - Manzoor Ahmed Gichki: water en energie - Asif Ali Zardari: milieu en stadszaken - Anwar Saifulah Khan: communicatie, planning en ontwikkeling - Hamid Nasir Chatta: lokaal bestuur en plattelandsontwikkeling - Syed Yousaf Raza Gilani.

r

*lid van aftredende regering

Om het vertrouwen van de bevolking te herstellen beloofde waa nemend premier Mazari op 19 april vrije en eerlijke verkiezingen te houden en de wonden te genezen die door de „wandaden” van het vorige bewind waren ontstaan. Ook zegde hij toe een einde te maken aan de

„politiekeconfrontatie”. Terwijl hij onderstreepte vastbesloten te zijn de corruptie aan het licht te brengen, bena-

drukte Mazari dat „ik geen heksenjacht ga ontketenen”. Op 20 april verzekerde minister Leghari van financiën het bedrijfsleven dat Sharifs privatiseringsprogramma niet zou worden teruggedraaid.

Eind april waren er echter geschillen gerezen binnen de nieuwe coalitie. Benazir Bhoetto, die de deelname van haar partij aan de interim-regering had gerechtvaardigd met het argument dat zo nieuwe verkiezingen dichterbij werden gebracht, dreigde haar steun in te trekken tenzij alle vier provinciale parlementen ook werden ontbonden. Dat president Khan niet bijzonder genegen was op deze eis in te gaan, zou te maken hebben met zijn aanname dat hij bij zijn gooi naar presidentiële heilverkiezing gesteund zou worden door drie van de vier bestaande provinciale regeringen. (Op 25 april was Sharifs belangrijkste bondgenoot in de Punjab, premier Ghulam Haider Wyne, afgezet nadat hij een motie van vertrouwen niet had overleefd.)

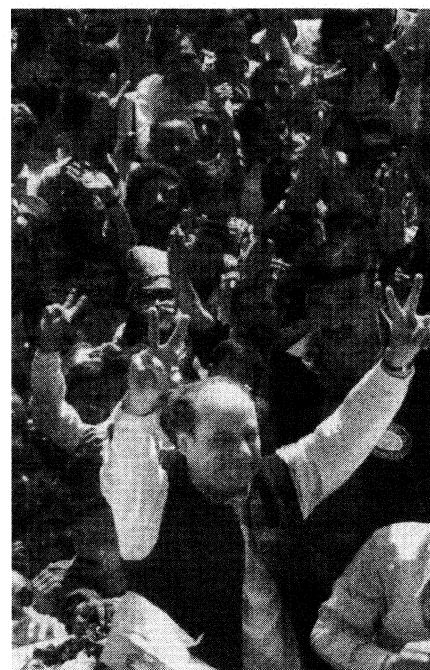
Premier Sharif in ambt hersteld

Op 26 mei herstelde het Opperste Gerechtshof van Pakistan de door Mian Mohammad Nawaz Sharif geleide regering van de Islamitische Democratische Alliantie (IDA) in haar ambt. Ook de ontbinding van de Nationale Assemblée werd door het Opperste Gerechtshof ongedaan gemaakt.

De uitspraak van het Hof, gesteund door 10 van de 11 rechters van dit Hof, kwam na een drie weken durende hoorzitting over een door Sharif ingediende petitie. Het Hof kwam tot de conclusie dat de presidentiële opdracht van 18 april „de grenzen van de aan de president verleende bevoegdheden” had overschreden en „daarom zonder wettig gezag is gegeven”. Terwijl de uitspraak van het Hof als een ernstige tegenslag voor Khan werd beschouwd, verzekerde een woordvoerder van de president dat deze er gehoor aan zou geven. Sharif, wiens machtsstrijd met Khan zich toespitste op zijn gelofte het amendement op de grondwet uit 1985 in te trekken dat de president machtigde regeringen te ontslaan, noemde de uitspraak een belangrijke mijlpaal in de geschiedenis van Pakistan.

Als direct gevolg van de beslissing van het Hof werd de door Khan benoemde interimregering van Balkh Sher Mazari uit haar ambt ontslagen en werden de voor 14 juli uitgeschreven algemene verkiezingen afgelast.

De interimcoalitie had bestaan uit 17 politieke partijen, met inbegrip van de belangrijkste oppositiepartij, de PPP van Benazir Bhoetto. Hoewel Bhoetto zelf in augustus 1990 door

Mian Mohammad Nawaz Sharif (m.), die op 18 april werd afgezet als premier van Pakistan, kondigde op 19 april tijdens een massabijeenkomst in Rawalpindi aan dat hij niet zou rusten tot het bestaande constitutionele systeem in Pakistan was gewijzigd.

Khan als premier was ontslagen, had zij in april 1993 Sharifs verzoek hem te steunen in zijn conflict met de president van de hand gewezen. De PPP had daarentegen het ontslag van Sharif gesteund omdat de verkiezingsoverwinning van de IDA in oktober 1990 op oneerlijke wijze tot stand zou zijn gekomen en omdat zij nieuwe en vrije verkiezingen noodzakelijk achtte voor de totstandkoming van een representatieve regering in Pakistan.

Hoewel de politieke situatie eind mei nog steeds instabiel was, waren er tekenen van een mogelijk vergelijk tussen de IDA en de PP. Hoewel de laatste partij nieuwe verkiezingen bleef eisen, reageerde de leider van de PPP positief op een hoffelijk geformuleerde uitnodiging van Sharif aan Bhoetto voor overleg.

Sharif en Chatta gekozen tot concurrerende leiders van de PML

Onduidelijk bleef of Sharif kon beschikken over een parlementaire meerderheid. De IDA zelf was verdeeld en bovendien was er sprake van een ernstige scheuring in de grootste IDA-component, de belangrijke „Pagaro”-groep van de Pakistaanse Moslim Liga (PML), die Mohammad Khan Junejo tot aan zijn dood in maart had geleid (zie pag. 361/2/3-'93) en waartoe Sharif zelf ook behoorde.

De breuk in de PML werd in mei bevestigd toen de ene groep Sharif als voorzitter voor-

droeg en hem op 7 mei in deze functie koos. terwijl de rivaliserende groep op 9 mei Hamid Nasir Chatta koos, een prominente figuur onder de anti-Sharif-dissidenten die een rol hadden gespeeld bij de vorming van de interimregering van Mazari in april.

MOORD OP AZIM TARIQ. TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN IN SIND

Op 1 mei werd Azim Tariq, de leider van de Muhajir Qaumi Movement (MQM), doodgeschoten. De aanslag werd gepleegd in Karachi, waar Tariq voorbereidingen trof voor de op handen zijnde tussentijdse verkiezingen voor 20 zetels in het parlement van de provincie Sind. De MQM was in 1992 in drie grote facties uiteengevallen, waartussen geweldadige botsingen plaatsvonden na de dood van Tariq.

Niettemin vonden de tussentijdse verkiezingen op 3 mei doorgang, hoewel de opkomst naar verluidt zeer laag was. Uit voorlopige uitslagen bleek dat de MQM zeven zetels kreeg, de aan de Pakistan People's Party (PPP) gelieerde People's Democratic Alliance vijf en onafhankelijke kandidaten vier. De overige vier zetels werden gelijkmatig verdeeld tussen de pro-Sharif-factie en de „functionele“-factie in de Pakistaanse Moslim Liga (PML).

BETREKKINGEN MET VS

De waarnemend chef van het bureau voor Zuid-Azië van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, John Mallet, voerde op 14 mei in Islamabad gesprekken met premier Mazari en ander hoge functionarissen. Alle aspecten van de Amerikaans-Pakistaanse betrekkingen zouden aan de orde zijn gekomen, met inbegrip van een Amerikaanse waarschuwing dat Pakistan moest ophouden militanten in Kashmir te steunen, wilde het land niet tot „terroristische staat“ worden verklaard.

Mocht Pakistan naast Noord-Korea, Libië en Iran worden geplaatst op de Amerikaanse lijst met landen het terrorisme steunen, dan zouden er automatisch sancties van kracht worden. Het verstrekken van hulp, reeds beperkt wegens Pakistans kernwapenprogramma, zou onmiddellijk worden gestaakt en de Amerikaanse investeringen, die meer dan de helft van alle buitenlandse investeringen in Pakistan bedroegen, zouden in gevaar komen door het intrekken van belastingvoordelen en door de invoering van allerlei heffingen.

Een andere bron van spanning tussen de VS en Pakistan vormde de proliferatie van kernwapens. Het Pakistaanse ministerie van buitenlandse zaken ontkende op 21 mei beschuldigingen van

Amerikaanse inlichtingendiensten dat Pakistan M-11-raketten uit China had ontvangen.

BEGROTING 1993-'94

Op 14 juni maakte de minister van financiën, Sartaj Aziz, in de Nationale Assemblée bijzonderheden bekend van de begroting voor 1993-'94.

De voorziene uitgaven bedroegen in totaal ruim Rs 332,5 mrd (met inbegrip van de ontwikkelingsuitgaven), 9 procent meer dan de schattingen voor het lopende jaar ~~ISI~~ = Rs 26,6413 op 14 juni 1993). De defensieuitgaven werden gesteld op Rs 89,1 mrd of wel 34,6 procent van de lopende uitgaven. De defensieuitgaven vertoonden een stijging van slechts 1,9 procent ten opzichte van het lopende jaar, maar bleven ruim onder de geschatte inflatie van 9 procent.

De bruto inkomsten voor het fiscale jaar 1993-'94 werden geraamd op meer dan Rs 267 mrd. Het begrotingstekort zou worden verminderd tot 5,3 procent van het bruto nationaal produkt (BNP); de schatting van het tekort voor 1992-'93 werd geraamd op 7 procent van het BNP (Rs 95 mrd). De stijging van de inkomsten zou komen door een verhoging van de indirecte belastingen, een prijsstijging van olieprodukten met 10 procent en een verhoging van de omzetbelasting met 2,5 procent tot 15 procent. Er werd geen belasting ingevoerd op inkomsten uit landbouw (zie pag. 502/1-'92).

Om de investeringen te bevorderen werd onder meer de accijns op bankleningen gehalveerd tot 1 procent en werd de belastingvrijstelling op vermogenswinsten met nog eens drie jaar verlengd tot 30 juni 1996.

COMMISSIE VOOR GRONDWETSWIJZIGINGEN

Op 22 juni stelde de Nationale Assemblée een bijzondere commissie in die grondwetswijzigingen moest bekijken, met inbegrip van het controversiële Achtste Amendement waarop kort tevoren een beroep was gedaan om het ontslag van de regering-Sharif te verdedigen (zie hierboven). In de commissie zaten ook vertegenwoordigers van de oppositiecoalitie PDA (onderleiding van de PPP).

GESPREKKEN TUSSEN REGERING EN OPPOSITIE

Op 26 juni werden de gesprekken over grondwetshervormingen tussen de regering en de oppositie, onder aanvoering van de PPP, afgebroken terwijl geruchten de ronde deden dat de regering eisen van de oppositie over vervroegde algemene verkiezingen had verworpen.

Eind mei waren premier Sharif en PPP-leider Benazir Bhoetto overeengekomen voor het eerst in vijf jaar weer rond de tafel te gaan zitten om te proberen een oplossing te vinden voor de politieke crisis van het land.

FEDERAAI, BESTUUR IN PUNJAB

Op 29 juni kreeg de machtsstrijd tussen president Ghulam Ishaq Khan en de onlangs opnieuw geïnstalleerde premier Mian Mohammad Nawaz Sharif (zie hierboven) een nieuwe dimensie, toen Sharif besloot Punjab, de dichtstbevolkte provincie van het land, onder direct federaal bestuur te plaatsen.

Er brak een waar pandemonium uit na pogingen van de regering om een resolutie van die strekking in te dienen tijdens een buitengewone gezamenlijke zitting van het parlement. Meer dan 100 parlementsleden van de oppositie, die Sharif beschuldigden van het ondergraven van de provinciale autonomie, riepen uit protest de vergaderzaal. De resolutie werd daarna aangenomen en kreeg vervolgens per proclamatie kracht van wet. Een gerucht dat president Khan deze proclamatie had goedgekeurd werd op 30 juni ontkend door een woordvoerder van de president.

Slechts één keer eerder in de geschiedenis van het land was een dergelijke proclamatie uitgevaardigd, namelijk in 1973 toen de federale regering de regering van de provincie Baluchistan, waar een opstand dreigde, had ontslagen en het leger had bevolen in te grijpen (zie pag. 437/3 e.v.-'73).

Het punt waar het in Punjab om draaide was de ontbinding van het provinciale parlement, waartoe president Khan op 29 mei opdracht zou hebben gegeven omdat er een motie van wantrouwen tegen premier Manzoor Wattoo dreigde. Wattoo, die bekend stond als een trouw aanhanger van president Khan, was zelf benoemd na de naar verluidt twijfelachtige afzetting in april van Sharifs bondgenoot, Ghulam Haider Wyne (zie hierboven). Pro-Sharif-partijen in het parlement van Punjab, die zich tegen de ontbinding verzetten, verkregen op 9 juni een rechterlijk bevel van het Hooggerechtshof in Lahore waardoor het parlement tijdelijk in functie werd hersteld. Dit vonnis werd op zijn beurt weer opgeschort nadat de regering-Wattoo had gesteld dat het geen vertrouwen had in de uitspraak van het Hof. In wat leek op een uiteindelijk rechtvaardiging van Sharifs positie bevestigde het Hooggerechtshof van Punjab op 28 juni het herstel van het parlement van Punjab.

Op 13 juni werd bij het Hooggerechtshof van Peshawar een bezwaarschrift ingediend tegen de ontbinding van het parlement van de Noordwestelijke Grensprovincie (NWFP) eind mei. Dit bezwaarschrift zou worden gesteund door bondgenoten van Sharif.

(Vor.ber.pag. 357/2 e.v.-1993)

Lalith Athulathmudali (r.) met president Ranasinghe Premadasa.

SRI LANKA

ATHULATHMUDALIVERMOORD

Op 23 april 1993 werd de leider van het oppositionele Democratic United National Front (DUNF) Lalith Athulathmudali buiten de hoofdstad Colombo door een onbekende doodgeschoten. Athulathmudali had een toespraak gehouden tijdens een openbare bijeenkomst om stemmen te werven voor het DUNF. Verwacht werd dat het DUNF bij de op 17 mei geplande regionale verkiezingen een grote concurrent zou blijven van de regerende United National Party (UNP).

Er heerste vervaring over de identiteit van de moordenaar. Op 24 april beweerde de plaatsvervangende leider van het DUNF, Gamini Dissanayake, dat Athulathmudali „een slachtoffer van doodseskaders (van de regering)” was geweest. Hij ontkende berichten dat het lichaam van Athulathmudali's moordenaar, samen met papieren waaruit diens lidmaatschap van de Bevrijdingstijgers van Tamil Eelam (LTTE) zou blijken, dicht bij de plaats van de moord was gevonden. Een woordvoerder van de LTTE ontkende eveneens dat zijn organisatie met de moord te maken had. Op 27 april verwierp president Ranasinghe

Premadasa echter de beschuldigingen van Dissanayake resoluut.

Athulathmudali (56) was afkomstig uit een vooraanstaande Singalese familie en had aan de universiteiten van Oxford en Harvard gestudeerd. Daarna werd hij advocaat en ging hij als lid van de UNP de politiek in. In de periode 1984-'88 venierf hij grote bekendheid als minister van nationale veiligheid door zijn meedogenloze optreden tegen de separatistische Tamil-guerrillastrijders. Na een mislukte gooi naar het presidentschap werd Athulathmudali door Premadasa in de regering gehandhaafd als minister van landbouw en ontwikkeling (1988-'90) en minister van onderwijs (1990-'91), zij het met minder invloed dan voorheen. Nadat hij augustus 1991 was afgetreden om mee te werken aan een uiteindelijk niet geslaagde poging om een impeachment-procedure in te stellen tegen de van corruptie beschuldigde Premadasa (zie pag. 62/2 e.v.-'92), stapte Athulathmudali in september 1991 uit de UNP. In januari 1992 richtte hij formeel het DUNF op.

Op 28 april werd één persoon gedood en raakte een groot aantal anderen gewond bij botsingen tussen politie en mensen die de begrafenis van Athulathmudali in Colombo bijwoonden.

PRESIDENT PREMADASA VERMOORD. WIJETUNGE OPVOLGER. NIEUWE PREMIER

Op 1 mei werd president Ranasinghe Premadasa tijdens een parade ter gele-

genheid van de dag van de arbeid in de hoofdstad Colombo door een bom gedood. Naast Premadasa verloren 23 anderen het leven en raakten 26 personen gewond. De moordenaar kwam bij de aanslag zelf ook om het leven. Premadasa was sinds 1989 president van Sri Lanka en van 1978-'88 premier onder president Junius Jayawardene.

De politie stelde de Bevrijdingstijgers van Tamil Eelam (LTTE) verantwoordelijk voor de aanslag. Op 2 mei maakte zij bekend om de hals van de vermoedelijke moordenaar de resten van een capsule met cyanide (vaak gebruikt door LTTE-guerrillastrijders die liever zelfmoord pleegden dan zich gevangen te laten nemen) te hebben gevonden. Op 9 mei werd bekendgemaakt dat Kulaweerasingham Veerakumar uit Jaffna de moordenaar was.

De LTTE wees de verantwoordelijkheid echter af, zoals zij ook had gedaan voor de moord op DUNF-leider Lalith Athulathmudali op 23 april (zie hierboven). (Een rechter in Colombo bepaalde op 27 mei dat diens moordenaar niet aan schotwonden was overleden, maar zelfmoord had gepleegd door een cyanidecapsule door te slikken.)

In een klimaat dat vooral werd gekenmerkt door onzekerheid vluchtten duizenden Tamils weg uit Colombo uit angst voor een gewelddadige reactie. Tegelijkertijd deden geruchten de ronde dat doodseskaders van de regering betrokken waren geweest bij de moord op Athulathmudali en dat Premadasa het slachtoffer was geworden van een wraakactie.

Na een driedaagse officiële rouwperiode die op 2 mei inging, werd het lichaam van Premadasa op 6 mei gecremeerd. Zijn weduwe Hema Premadasa hield een onverwachte populistische toespraak tot de duizenden rouwgangers, waarin zij beloofde dat zijzelf „met de inzet van al haar kunnen dezelfde weg zou gaan”!

De 68-jarige Premadasa was afkomstig uit een lage kaste en onderscheidde zich in de gemeentepolitiek van Colombo voor hij in 1960 lid werd van het parlement. Van 1965-'70 was hij in minister van plaatselijk bestuur van 1968 tot 1970 in de regering van de United National Party (UNP). In 1977 beheerde hij dezelfde portefeuille, die hij toen combineerde met die van huisvesting. Toen hij het jaar daarop premier werd, behield hij de portefeuille van huisvesting om zijn persoonlijke machtsbasis te versterken. Hij bouwde een imago op als de drijvende kracht achter de bouw van dorpen en de initiatieven op het gebied van de infrastructuur en werkgelegenheid. Hij genoot ook de reputatie geweld niet te schuwen om tegenstanders te intimideren. Hij was een tegenstander van het Indiaas-Sri-lankaans Akkoord van 1987. Nadat hij president was geworden, bereikte hij een wapenstilstand met de LTTE, die 15 maanden duurde voordat de strijd werd hervat en het conflict verder escaleerde. Daarnaast hield hij toezicht op de eliminatie van de dreiging van Singalese extreministen in de Janatha Vimukti Permana (JVP), waartoe hij een meedogenloze campagne

ne van staatsterreur voerde. In 1991 probeerden rivalen uit elitaire families die zich aan hem als president stoorden, een impeachment-procedure tegen hem dnoor te zetten. Hij overleefde deze poging, ondanks de kritiek dat hij te veel macht in eigen hand hield en buitensporig vertrouwd op door hem persoonlijk benoemde adviseurs.

Wijetunge gekozen voor de rest van de presidentiële ambtstermijn. Nieuwe premier

De UNP wees Dingiri Banda Wijetunge, die als premier automatisch waarnemend president werd, als haar kandidaat voor het presidentschap aan. Op 7 mei koos het parlement hem om Premadasa's ambtstermijn, die tot december 1994 duurde, uit te dienen. Hij werd zonder tegenkandidaat gekozen. Hoewel het DUNF op 2 mei had voorgesteld de leider van de Sri Lanka Freedom Party (SLFP), de veteraan mevr. Sirimavo Banaranaïke, te steunen als kandidaat van de verenigde oppositie, maakte zij op 3 mei bekend dat zij geen kandidaat wilde zijn.

Op de vrijkomende post van premier werd de 44-jarige Ranil Wickremasinghe benoemd, die daarnaast minister van industrie, wetenschap en technologie bleef. Er vonden geen andere kabinetswijzigingen plaats, terwijl Wijetunge de door Premadasa beklede portefeuilles van defensie, boeddhistische aangelegenheden, beleidsplanning en -uitvoering, onderwijs en hoger onderwijs op zich nam.

Op 7 mei verklaarde Wijetunge bereid te zijn te streven naar een vredesregeling met de LTTE. Hij bood aan LTTE-leider Vellupillai Prabhakaran persoonlijk te ontmoeten. Op 8 mei echter hervatte het Srilankaanse leger de operaties tegen de LTTE in het noorden.

Op 31 mei werd bericht dat de LTTE nabij Trincomalee zes soldaten had gedood bij een aanval op een patrouille en dat bij een LTTE-aanval in Thandikulam nabij Vavuniya minstens 24 mensen waren gedood. Bij deze aanval zou de LTTE volgens de rivaliserende (en nu met de regering samenwerkende) People's Liberation Organization of Tamil Eelam (PLOTE) burgers als menselijke schilden hebben gebruikt.

VERKIEZINGEN PROVINCIALE RADEN

De verkiezingen voor provinciale raden gingen op 17 mei gewoon door (zoals Wijetunge op 2 mei had bevestigd). In het noordoosten echter vonden geen verkiezingen plaats vanwege de Tamil-opstand. De verkiezingen zou rustig

zijn verlopen en de opkomst zou ongeveer 75 procent zijn geweest.

Bij de verkiezingen voor de zeven betwiste raden leed de UNP (die in alle zeven een meerderheid had gehad) een verpletterende nederlaag in de Westelijke provincie (met inbegrip van Colombo), en behaalde zelfs nog minder zetels dan de Volksalliantie, voortgekomen uit de SLFP, die het onverwacht goed deed. Dank zij een stembusakkoord met de Volksalliantie verzekerde het DUNF zich van 15 procent van alle uitgebrachte stemmen voor de zeven raden. De UNP behield de absolute meerderheid in Uva, Centraal, Sabaragamuwa en Noord-Centraal, maar behaalde in Noord-Westelijk en Zuidelijk minder zetels dan de gecombineerde oppositie van Volksalliantie en DUNF, hoewel ze daar wel de grootste partij bleef en haar kandidaten werden beëdigd als premiers door de provinciale gouverneurs (die door de regering waren benoemd).

Op 21 mei werd Chandrika Kumaranatunga (Volksalliantie), de dochter van Sirimavo Bandaranaike, beëdigd als premier van de Westelijke provincie.

PREMIER WICKREMASINGHE BEZOEKT INDIA

Premier Ranil Wickremasinghe voerde op 21 en 22 juni besprekingen met Indiase leiders in New Delhi, waar hij verbleef voor zijn eerste buitenlandse bezoek sinds zijn ambtsaanvaarding. Tijdens een persconferentie op 22 juni zei Wickremasinghe dat Sri Lanka geen voorstel had gedaan voor een gezamenlijke strategie met India in de strijd tegen de LTTE.

(Vor.ber.pag. 279/1 e.v.-1993)

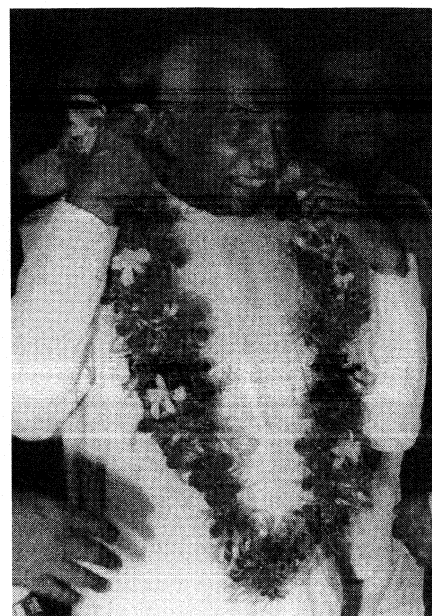
VIETNAM

BUITENLANDSE BETREKKINGEN (FEBRUARI-JUNI 1993)

In de periode februari-juni 1993 werden in Vietnams buitenlandse betrekkingen op politiek, militair en economische gebied onder meer de volgende ontwikkelingen gemeld.

Bezoek van minister van buitenlandse zaken aan Zuid-Korea

De Vietnamese minister van buitenlandse zaken, Nguyen Manh Cam, bracht van 1-5 februari een bezoek aan Zuid-Korea (zie pag. 231/1/2-'93 voor het herstel in december 1992 van de diplomatieke betrekkingen tussen Vietnam en Zuid-Korea).

De nieuwe president van Sri Lanka, Dingiri Banda Wijetunge, na zijn verkiezing op 7 mei.

Cams Zuidkoreaanse ambtgenoot, Lee Sang Ock, onthulde nadere bijzonderheden over een Zuidkoreaanse hulppakket voor de ontwikkeling van Vietnam ter waarde van \$ 50 mln. Tevens werden nadere bijzonderheden bekendgemaakt over een lening van \$ 120 mln van de Zuidkoreaanse bank voor Export-Import, waarmee Vietnam uitrusting en materiaal kon aanschaffen. Er werd een overeenkomst getekend over economische en technische samenwerking.

Japans-Vietnamese economische conferentie

Begin februari vond in Hanoi de eerste gemeenschappelijke Japans-Vietnamese economische conferentie plaats. De conferentie werd bijgewoond door een 120 leden tellende delegatie van de Keidanran, de Japanse Federatie van Economische Organisaties. De delegatie werd aangevoerd door Akira Nishio, directeur van de onderneming Nissho Iwai.

Bijeenkomst van Mekong-samenwerkingscommissie

Van 3-5 februari kwamen in Hanoi hoge functionarissen uit Vietnam, Thailand, Cambodja en Laos bijeen voor de eerste zitting van een werkgroep die een nieuw kader moest ontwerpen voor samenwerking bij de ontwikkeling van de natuurlijke rijkdommen van de rivier de Mekong.

De functionarissen kwamen overeen de discussie in april in Thailand voort te zetten. Ok-

tober werd als streefdatum vastgesteld voor de regeling van twee belangrijke kwesties: beginselen voor het toegestane gebruik van het water van de Mekong en institutionele en bestuurlijke kwesties in verband met de samenwerkingsovereenkomsten.

Bezoek van Mitterrand

Van 9-11 februari bracht de Franse president Mitterrand een historisch bezoek aan Vietnam (voor Mitterrands bezoek aan Cambodja zie pag. 581/2 - '93).

Mitterrand was het eerste Westerse staatshoofd dat Vietnam bezocht, sinds de hereniging in 1976. Bovendien was hij de eerste Westerse leider die een bezoek bracht aan Hanoi, sinds Ho Chi Minh in 1943 de (communistische) Democratische Republiek Vietnam had uitgeroepen. Volgens de *Far Eastern Economic Review* van 25 februari betekende het bezoek voor Mitterrand „dat een lang gekoesterde ambitie in vervulling ging om persoonlijk het pijnlijke hoofdstuk van de Franse militaire betrokkenheid in Indo-China af te sluiten". Op 10 februari bezocht Mitterrand Dien Bien Phu, waar hij eer betoonde aan de Franse soldaten die in 1954 waren gesneuveld bij de slag die het einde inluidde van de Franse koloniale aanwezigheid in Indo-China.

Mitterrand voerde gesprekken met zijn Vietnamese ambtgenoot, generaal Le Duc Anh, en de Vietnamese premier, generaal Vo Van Kiet. Verder had hij een min of meer formeel gesprek met Du Muoi, secretaris-generaal van de regerende Communistische Partij van Vietnam (CPV). Tijdens zijn bezoek kondigde Mitterrand een uitbreiding van de Franse hulp aan Vietnam aan, van \$ 35 mln in 1992 tot \$ 65 mln in 1993. De Fransen zegden tevens toe het Vietnamese verzoek om kwijtschelding van een schuld van ca. \$ 290 mln aan Frankrijk in overweging te nemen.

Tijdens het bezoek ondertekenden beide partijen enkele akkoorden over economische, juridische, medische en culturele samenwerking. Bovendien ondertekenden Franse bedrijven twee belangrijke zakelijke transacties.

In een toespraak tijdens een door generaal Le Duc Anh aangeboden diner riep Mitterrand de CPV op de democratie te vergroten en meer plaats in te ruimen voor de mensenrechten. Hij prees de partij echter ook voor haar programma voor economische vernieuwing, doem.

Mitterrand riep de Amerikaanse president Bill Clinton op het Amerikaanse economische embargo tegen Vietnam op te heffen.

Bezoek van Indonesische militaire delegatie

Half februari bracht een hoge Indonesische militaire delegatie onder leiding van minister van defensie en veiligheid generaal L.B. Murdani een bezoek aan Vietnam. Generaal Murdani voerde gesprekken met hoge Vietnamese leiders, onder wie president Vo Van Kiet en minister van defensie generaal Doan Khue.

Bezoek van premier aan Japan

Van 24-28 maart bracht de Vietnamese premier, generaal Vo Van Kiet, een officieel bezoek aan Japan. Het bezoek van Vo Van Kiet was het eerste van een Vietnamese premier sinds 1973 en volgde op het besluit van Japan uit november 1992 om na 14 jaar het verbod op hulp aan Vietnam op te heffen (zie pag. 230/2/3-'93).

Tijdens zijn bezoek voerde Vo Van Kiet gesprekken met hoge Japanse regeringsfunctionarissen, onder wie premier Kiichi Miyazawa, en met vooraanstaande figuren uit de zakenwereld. Naar verluidt drong Vo Van Kiet er bij de Japanse leiders op aan hun diplomatieke invloed te gebruiken om de VS aan te sporen hun betrekkingen met Vietnam te normaliseren. Japan maakte bekend dat het in mei een regeringsmissie naar Vietnam zou zenden om een plan te ontwerpen voor de ontwikkeling van de infrastructuur.

Bezoek Duitse minister van buitenlandse zaken

De Duitse minister van buitenlandse zaken, Klaus Kinkel, bracht van 2-4 april aan het einde van een rondreis door Azië en de Pacific een bezoek aan Vietnam.

Kinkel voerde gesprekken met hoge Vietnamese functionarissen, onder wie premier Vo van Kiet en minister van buitenlandse zaken Nguyen Manh Cam. De twee partijen ondertekenden verscheidene samenwerkingsakkoorden. Bovendien liet Kinkel, volgens de radiozender Stem van Vietnam op 5 april, Vietnamese functionarissen weten dat Duitsland zijn ontwikkelingshulp aan Vietnam, waarmee jaarlijks een bedrag van ca. DM 85 mln was gemoeid (ongeveer \$ 53 mln), zou hervatten.

De *Financial Times* van 8 april meldde dat de Duitse autofabrikant BMW een overeenkomst had getekend om een bescheiden aantal auto's in Vietnam te laten assembleren.

Bezoek van VN-secretaris-generaal

Van 11-13 april bracht de secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali, een bezoek aan Vietnam. Hij voerde gesprekken met vooraanstaande Vietnamese functionarissen, vooral over de gebeurtenissen in het buurland Cambodja.

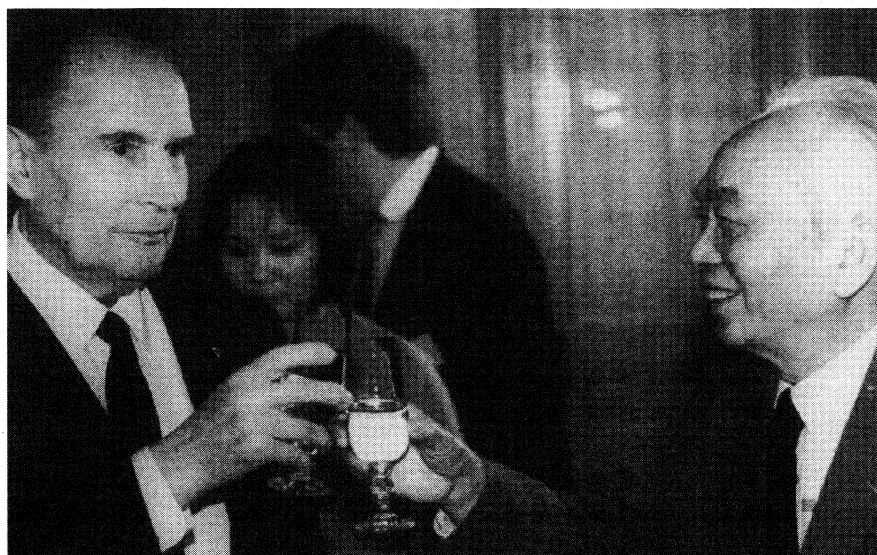
Belangrijk oliecontract

De *Financial Times* van 16 april berichtte dat een door het Australische BHP Petroleum geleid consortium op 15 april contracten had getekend over de exploitatie van het Vietnamese olie-veld Dai Hung („Grote Beer").

Dai Hung, gelegen voor de kust van Zuid-Vietnam, was het grootste nog niet geëxploiteerde olieveld in Azië en het contract, dat in totaal een investering van ca. \$ 1.5 mrd over 20 jaar vergde, was een van de grootste zakelijke transacties inzake Vietnam sinds het begin van het economische hervormingsprogramma's in het midden van de jaren tachtig.

Bezoek van premier aan Zuid-Korea, Australië en Nieuw-Zeeland

Van 13-16 mei bracht premier Vo Van

Tijdens zijn verblijf in Vietnam toostte de Franse president François Mitterrand (l.) op 9 februari in Hanoi met generaal Vo Nguyen Giap, de overwinnaar van Dien Bien Phu (1954).

De Chinese minister van defensie, generaal Chi Haotian (m.) wordt op 13 mei in Hanoi begroet door zijn Vietnamese ambtgenoot, generaal Doan Khue (r.).

Kiet zijn eerste bezoek aan Zuid-Korea (zie hierboven voor het bezoek van de Vietnamese minister van buitenlandse zaken Nguyen Manh Cam aan Zuid-Korea in februari 1993).

Vo Van Kiet voerde besprekingen met zijn Zuidkoreaanse collega Hwang In Sung en met president Kim Young Sam. De twee partijen tekenden akkoorden over handel, investeringsgaranties en samenwerking in de luchtvaart.

Van 24-31 mei bracht Vo Van Kiet een bezoek aan Nieuw-Zeeland en Australië. Het was het eerste bezoek van een Vietnamese leider aan deze twee landen sinds de hereniging van Noord- en Zuid-Vietnam in 1976.

Tijdens zijn reis voerde Vo Van Kiet besprekingen met zijn Nieuwzeelandse en Australische collega's, respectievelijk Jim Bolger en Paul Keating. Vo Van Kiet stemde in met een Australisch voorstel om voor het einde van 1993 een parlementaire mensenrechtendelegatie naar Vietnam te sturen.

Bezoek van Chinese minister van defensie

Van 13-21 mei bracht de Chinese minister van defensie, Chi Haotian, een bezoek aan Vietnam voor besprekingen met hoge Vietnamese functionarissen. Chi's bezoek was het eerste van een hoge Chinese militaire functionaris aan Vietnam sedert de grensoorlog tussen de twee landen in 1979

Lening van IFAD

In mei maakte het Internationale Fonds voor Agriculturele Ontwikkeling van de VN (International Fund for Agricultural Development, IFAD) be-

kend dat het Vietnam een lening zou verstrekken van \$ 18.35 mln ter ondersteuning van een zevenjarig project, bedoeld om de armen op het platteland te helpen bij het verhogen van de landbouwproductie en hun inkomen. De lening was de eerste multilaterale financiële hulp die Vietnam in meer dan twintig jaar kreeg.

(Vor.ber.pag. 230/2 e.v.-1993)

NIEUWMENINGSVERSCHIL OVER VERMISTE AMERIKAANSE MILITAIREN. BEZOEKEN YESSEY EN KERR

In de *New York Times* van 12 april stond een bericht dat volgens die krant nieuwe bewijzen bevatte waaruit bleek dat de Vietnamese regering informatie achterhield over het lot van Amerikaanse militairen die tijdens de Vietnam-oorlog als vermist in actie (MIA) waren opgegeven. Waarnemers waren het er over eens dat het meningsverschil het voor de Amerikaanse president Bill Clinton veel moeilijker maakte om te streven naar de normalisering van de betrekkingen met Vietnam.

In de *New York Times* werd een Russische vertaling van een Vietnamese document aangehaald, dat begin 1993 in Moskou was ontdekt

Generaal John Vessey (l) de Amerikaanse speciale afgezant sprak op 18 april in Hanoi met Nguyen Manh Cam (r) de Vietnamese minister van buitenlandse zaken

door een Australische onderzoeker. Uit dit document zou blijken dat Noord-Vietnam in 1972 837 Amerikaanse soldaten meer krijgsgevangen hield dan het had toegegeven. Het originele Vietnamese document zou zijn opgesteld door luitenant-generaal Tran Van Quang, die echter kortweg ontkende dat hij de auteur ervan was. In een op 13 april uitgegeven verklaring wees het Vietnamese ministerie van buitenlandse zaken het bericht categorisch af als „een met slechte bedoelingen samengesteld verzinsel”

Op 18 en 19 april bracht generaal John Vessey, Clintons speciale gezant, een bezoek aan Vietnam. Met hoge Vietnamese functionarissen (en met luitenant-generaal Tran Van Quang) voerde hij besprekingen over het Russische document en over andere MIA-kwesties.

De *Far Eastern Economic Review* van 29 april berichtte dat Vessey na zijn bezoek zijn twijfel had uitgesproken over de authenticiteit van het document. In het bericht werd echter ook een hoge Europese diplomaat in Washington aangehaald die gezegd zou hebben dat, zelfs als generaal Vessey president Clinton ervan overtuigde dat het document vals was, „de schade toch al aangericht kon zijn”.

De Amerikaanse senator John Kerr leidde een delegatie van Congresleden en vertegenwoordigers van oorlogsveranenorganisaties, die op 31 mei en 1 juni Vietnam bezocht. Hij had ook al een delegatie aangevoerd die medio mei in Vietnam verbleef voor besprekingen over het opsporen van de stoffelijke overschotten van Amerikaanse MIAs uit de Vietnam-oorlog.

Tijdens zijn bezoek van medio mei had Kerry een brief bezorgd aan de Vietnamese president Le Duc Anh van diens Amerikaanse ambtgenoot Bill Clinton. Volgens een AFP-bericht van 17 mei had Clinton in zijn brief Le Duc Anh laten weten dat hij „redelijk” zou zijn voor wat betreft de opheffing van het Amerikaanse economische embargo tegen Vietnam als de Vietnamese regering al haar documenten met betrekking tot Amerikaanse MIAs en krijgsgevangenen (POWs) vrijgaf

De *Guardian* van 19 juni meldde dat, volgens een Amerikaanse functionaris, de Amerikaanse Nationale Veiligheidsraad had aanbevolen het Amerikaanse verzet tegen multilaterale leningen aan Vietnam te staken. Indien de gemelde aanbeveling zou worden opgevolgd, zou dit de weg vrijmaken voor een overbruggingskrediet dat Vietnam in staat zou stellen een achterstallige schuld aan het Internationaal Monetair Fonds van ca. \$ 140 mln terug te betalen, waardoor het in aanmerking kwam voor nieuwelingen.

Op 8 juni droeg het Vietnamese MIA-bureau de stoffelijke overschotten van 26 Amerikaanse MIAs over aan het Amerikaanse MIA-bureau. Die waren bijeengebracht tijdens de 23ste gezamenlijke Vietnamese-Amerikaanse zoekactie die kort daarvoor was ondernomen. De 24ste gezamenlijke zoekactie startte op 24

juni en zou volgens plan tot 20 juli duren

Vietnamese, Amerikaanse en Laotiaanse functionarissen kwamen van 6-8 mei in Hanoi bijeen om de resultaten van zoekacties naar MIAs langs de grens van Vietnam met Laos te bespreken. De bijeenkomst was de derde in een reeks van tripartiete MIA-besprekingen.

(Vor.ber.pag. 230/3 en 231/3-1993)

GEWAPENDE OPSTAND VERIJDELD

Op 21 maart berichtte het persbureau Kyodo dat de veiligheidstroepen kort tevoren ongeveer 20 personen hadden gearresteerd, die van plan waren geweest om in Ho Chi Minh-stad een „gewapende opstand” te organiseren

In het bericht werden „gunstig gesitueerde bronnen” aangehaald, die zeiden dat een „groep gerepatrieerde Vietnamezen, die over vuurwapens, granaten en explosieven beschikten, van plan was om het staatsmonarchie en de kantoren van het communistische partijblad Nhan Dan in het centrum van Ho Chi Minh-stad te bezetten”. Naar verluidt kregen de autoriteiten lucht van het plan, en werden politie en leger ingeschakeld om de leiders van het complot gevangen te nemen.

CVP-PLENUM, OPENING ZITTING NATIONALE ASSEMBLEE

Het Centrale Comité van de regerende Communistische Partij van Vietnam (CPV) hield van 3-11 juni zijn vijfde plenum in de hoofdstad Hanoi. Tijdens de zitting werd een resolutie aangenomen over „voortzetting van de renovatie en sociaal-economische ontwikkeling op het platteland”. Overeengekomen werd in december 1993 een „tussentijds nationaal partijcongres” bijeen te roepen.

Na het tweede plenum van het Centrale Comité (van 25 november tot 4 december 1991, zie pag. 507/1-’92) was het derde plenum gehouden in juni 1992 en het vierde in januari 1993.

De derde zitting van de negende Nationale Assemblée werd op 16 juni in Hanoi geopend.

(Vor.ber.pag. 231/2/3-1993)

BEZOEK VAN PREMIER AAN WEST-EUROPA

Van 23 juni - 5 juli maakte premier Vo Van Kiet een rondreis door Frankrijk, Duitsland, België en Groot-Brittannië.

In een commentaar op de reis schreef Nhan Dan (het dagblad van de CPV) op 6 juli dat veel Westeuropese landen hun toezeggingen hadden bevestigd of nieuwe toezeggingen hadden gedaan voor hulp aan de economische wederopbouw van Vietnam.

(Vor.ber.pag. 876/1-1992)

IMF/WERELDBANK

IMF-LIDMAATSCHAP VOOR TSJECHIË, SLOWAKIJE, KROATIË EN SLOVENIË

Op 1 januari 1993 besloot de Raad van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) de republieken Tsjechië en Slowakije als volwaardig lid toe te laten. Op 30 december 1992 had de Raad besloten dat deze republieken het IMF-quotum van Tsjechoslowakije zouden overnemen na de opheffing van dit land op 1 januari 1993. Het Tsjechoslowaakse IMF-quotum van speciale trekkingsrechten (SDRs) werd tussen beide landen verdeeld. Voor Tsjechië werd een quotum van SDR 589,6 mln en voor Slowakije een quotum van SDR 257,4 mln vastgesteld (1 SDR = \$ 1,36664 op 8 januari 1993).

Op 15 januari besloot het IMF ook Kroatië en Slovenië toe te laten als volwaardig lid en maakte de voor hen geldende quota van speciale trekkingsrechten bekend. Voor Kroatië werd een quotum van SDR 180.1 mln vastgesteld, met een voorziening voor een uitbreiding tot SDR 261,1 mln bij betaling van contributie. Het quotum van Slovenië bedroeg SDR 99 mln met een voorziening voor een uitbreiding tot 150,5 mln.

Op 15 december 1992 had het IMF meegedeeld dat de plaats van het vroegere Joego-Slavië kon worden ingenomen door Bosnië-Herzegovina, Kroatië, Macedonië (voorlopig aangeduid als „voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië”), Slovenië en de Federale Republiek Joego-Slavië (FRJ, bestaande uit Servië en Montenegro). Elk van de opvolgers zou worden verzocht het IMF binnen één maand te laten weten of hij instemde met zijn aandeel zoals door het IMF vastgesteld. Iedere opvolger kon formeel tot het IMF toetreden zodra hij had voldaan aan de formele gespecificeerde voorwaarden.

Door deze mutaties steeg het ledental van het IMF tot 173.

NIEUWE LEDEN IMF

Op 21 april werd de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië volwaardig lid van het IMF met een beginquotum van SDR 33,5 mln en voorzieningen voor een verruiming tot SDR 49,6 mln.

Op 27 april werd Tadzjikistan volwaardig lid met een beginquotum van SDR 40 mln. Tadzjikistan zette als laatste van de 15 voormalige Sowjet-republieken deze stap

Op 24 juni werden de Gefedereerde Staten van Micronesië (FSM) tot het IMF

Lewis Preston (l.), president van de Wereldbank, in gesprek met Michel Camdessus, algemeen directeur van het IMF, tijdens het voorjaarsoverleg van beide instellingen op 29 april in Washington.

toegelaten met een beginquotum van SDR 2,25 mln. Minister van financiën Aloysius Tuuth tekende in Washington de akkoorden van overeenkomst met het IMF.

Door de toetreding van deze landen steeg het ledental van het IMF tot 178. (Vor.ber.pag. 71/3-1993)

LEXTEVERGADERINGEN IMF/WERELDBANK

Van 26 april - 1 mei vond in Washington de reeks lentevergaderingen plaats van het (toen) 177 leden tellende IMF en de 173 leden tellende Wereldbank.

De vergaderingen vonden plaats tegen de achtergrond van wat naar verwachting het derde opeenvolgende jaar zou zijn waarin de groei in de industrielanden minimaal was en de GATT-onderhandelingen in de Uruguay-ronde zich voortsleepten (zie pag. 520/1-'93).

De voornaamste onderwerpen die door de verschillende commissies en groepen besproken werden waren onder meer:

Industrielanden. Het Interimcomité was verheugd over de in Noord-Amerika (met name de VS) en in andere industrielanden aangekondigde programma's voor fiscale consolidatie, over het door Japan aangekondigde extra economische pakket, over het Europese groei-initiatief en de renteverlaging in Europa. Industrielanden die met grote structurele tekorten kampten, wilden vasthouden aan een strategie voor de middellange termijn om de tekorten terug te dringen; om de werkloosheid substan-

tieel en blijvend te verminderen, moesten de arbeidsmarkten flexibeler worden. De G-7 ministers verklaarden dat op de aanstaande topconferentie in Tokio (die was gepland in juli) een rapport zou worden aangeboden over deze en andere structurele hervormingen, waaronder het bijsturen van de overheidsinvesteringen in materieel kapitaal en „human capital“, het beteugelen van de uit de pan rijzende gezondheidskosten en het aanpakken van de economische gevolgen van de vergrijzende bevolkingen.

Wisselkoersen. De Groep van 10 (G-10) merkte op dat door de groeiende omvang, de integratie en beweeglijkheid van de internationale financiële markten veel meer druk werd uitgeoefend op een wisselkoers wanneer de stemming op de markten zich wijzigde. Ook zei de G-10 dat afspraken over beperking van wisselkoerswijzigingen ongeloofwaardig werden wanneer valutahandelaren van mening waren dat de geldende wisselkoersen op gespannen voet stonden met macro-economische beginselen.

De Groep van 24 over Internationale Monetair Aangelegenheden (G-24) vestigde de aandacht op de wereldwijde ongunstige gevolgen van instabiele wisselkoersen, terwijl de G-7-ministers bevestigden dat zij voorstander bleven van hechte samenwerking op de valutamarkten.

Ontwikkelingslanden. Volgens het Interimcomité moest de internationale gemeenschap de jongste goede prestaties van veel ontwikkelingslanden ondersteunen met financiële hulp en technische bijstand, met inbegrip van schuldverlichting indien dat gewenst was. Het Ontwikkelingscomité benadrukte dat de ontwikkelingslanden in de eerste plaats zelf verantwoordelijk waren voor het creëren van een aantrekkelijk klimaat voor buitenlandse investeerders, onder meer door het stipt nakomen van de betalingsverplichtingen en vermindering van de schuldenlast. De G-24 deed in dit verband een beroep op de industrielanden om allerlei bepalingen en beperkingen te versoepelen ten einde de stroom van particulier kapitaal te vergemakkelijken. Menig Afrikaans land kampte nog steeds met economische problemen en zag zich gesteld 1001 een langdurig aanpassingsproces. De Raad van Bestuur van het IMF werd verzocht voor eind november zijn werk af te ronden over een opvolger van de uitgebreide structurele aanpassingsfaciliteit of ESXF (zie pag. 649/3 e.v.-'87 voor de instelling van de ESAF eind 1987). De ministers begroetten de tiende door de Internationale Ontwikkelingsassociatie (IDA) verstekte aanvulling voor 1993-'96 (van \$ 13 mrd, zoals overeengekomen in december 1992) en drongen aan op de ratificatie en implementatie daarvan.

SDRs. Het Interimcomité verzocht de Raad van Bestuur vast te stellen hoe groot de langetermijnbehoefte aan een aanvulling op bestaande reserves was, wat de waarschijnlijke gevolgen van een SDR-toekenning waren en wat de toekomst was van de SDR als reserve-activa. (De laatste SDR-toekenning dateerde van 1981, zie pag. 279/1 e.v.-'82.)

Centraal geleide economieën. Het Interimcomité was blij met de instelling van de nieuwe systemische transformatiefaciliteit (STF) van het IMF, zoals die door het Fonds op 23 april was aangekondigd en later in mei voor het eerst door Kirgizstan was gebruikt. De nieuwe faciliteit was bedoeld om voormalige centraal geleide economieën te helpen bij de overgang naar markteconomieën. Dit betrof niet alleen de landen van Oost-Europa en de voormalige Sowjet-Unie, maar ook andere landen die in een overgangsproces verwickeld waren, vooral in Azië (waaronder Mongolië en de landen van het voormalige Indo-China). De ministers van de G-7 luichtten de uitslag van het recente referendum in Rusland (zie pag. 467/1 e.v.-'93) toe als een belangrijke steun voor president Boris Jeltsin. Zij waren ook blij over de toepassing door Rusland van maatregelen om de prijzen te stabiliseren en particuliere ondernemingen te stimuleren, waardoor het land het multilaterale hulppakket voor hervormingen, dat medio april was bekendgemaakt (zie pag. 519/1 e.v.-'93), volledig kon benutten.

Op 30 april stelde de toenmalige Britse minister van financiën, Norman Lamont, tijdens een vergadering van het Interimcomité de mogelijkheid aan de orde dat het IMF goud zou verkopen. Later die dag zei IMF-directeur Michel Camdessus op een persconferentie echter dat de kracht van het IMF zijn goud was, dat het goud het eigendom van zijn lidstaten was en dat hij zou „aarzelen om af te wijken van de uiterst behoudende koers die we tot dusver hebben gevolgd: een benadering die het beleid van veel centrale banken in de wereld weerspiegelt“.

WORLD ECONOMIC OUTLOOK VAN HET IMF

In de World Economic Outlook van het IMF, een rapport dat officieel in mei

verscheen, werd geschat dat de wereldproductie, die slechts bescheiden was gestegen van 0,5 procent in 1991 tot 1,75 procent in 1992, verder zou groeien tot 2,25 procent in 1993 en tot 3,5 procent in 1994. De vooruitzichten bleven echter „ongewoon onzeker“ (voor eerdere voorspellingen, zie pag. 659/3-'92). Hoewel de inflatie in de meeste industrie- en ontwikkelingslanden bleef afnemen, en ondanks de sterkere groei in de VS en Canada, waren de economische resultaten van Japan en vooral van Europa onlangs duidelijk verslechterd. In Europa zou de recessie vermoedelijk nog het grootste deel van 1993 aanhouden.

(Vor.ber.pag. 71/1 e.v.-1993)

OPEC

ZEVENDE BIJEENKOMST VAN MINISTERSCOMITÉ VAN TOEZICHT

Op een bijeenkomst in Wenen van 13-16 februari 1993 besloten de olieministers van de Organisatie van Olie-exporterende Landen (OPEC) de totale olieproductie van de lidstaten in het tweede kwartaal van 1993 met bijna 1 mln vaten per dag (vpd) te verminderen van 24.580.000 vpd tot 23.582.000 vpd. Volgens berichten kwam de overeenkomst, die de productie van Koeweit in het tweede kwartaal beperkte tot 1.600.000 vpd, na veel geruzie tot stand. De oorzaak daarvan was dat Koeweit met alle geweld uitgezonderd wilde blijven van de quotabeperkingen, gezien bijzondere omstandigheden die voortvloeiden uit de behoefte van het emiraat om tijdens de Golfoorlog gederfde inkomsten terug te verdienen. Iran en Saoedi-Arabië, die er eerder weinig voor hadden gevoeld om hun productie te verminderen, stemden in met quota van respectievelijk 3.340.000 en 8.000.000 vpd (zie pag. 147/e.v.-'93).

De hoop op een overeenkomst was gestegen, nadat Koeweit te kennengaf dat het een lager quotum wel zou accepteren. Koeweit verbond hieraan de voorwaarde dat in het officiële communiqué vermeld zou worden dat Koeweit in het derde kwartaal „evenveel olie mocht produceren als andere lidstaten met een gelijke productiecapaciteit, historisch marktaandeel en quota“. Aan deze voorwaarde werd voldaan.

Bijna direct daarna werd echter al duidelijk hoe wankel het slotakkoord was.

Op 17 februari verwierp de Iraanse olieminister Gholamreza Agazadeh het standpunt van zijn Koeweitse collega Ali Ahmad al-Baghli dat het communiqué een „expliciete afspraak“ inhield dat Koeweit op de volgende OPEC-vergadering in juni een gelijke positie zou worden toegekend als de Verenigde Arabische Emiraten (VAE). Het quotum van de VAE was in het jongste akkoord vastgesteld op 2.161.000 vpd. Volgens de laatste formele quotaregeling van de OPEC, die in juli 1990 was vastgesteld, was aan Koeweit en de VAE een gelijk quotum van 1.500.000 vpd toegekend, aangezien beide landen over ongeveer dezelfde productiecapaciteit beschikten. Deze schommelde rond 2.500.000 vpd (zie pag. 688/3 e.v.-'90). Naar ver-

wachting zot~de olieproductie van Koeweit inmiddels in maart een peil van 2.000.000 vpd bereiken.

Naar werd aangenomen was Irans verzet tegen elke toespel op pariteit of tegen elke openlijke verwijzing naar Koeweits bijzondere omstandigheden na de Golfoorlog ingegeven door angst voor herinvoering van de OPEC-contingenten van vóór de Golfoorlog. Krachtens deze allocaties waren Iran en Irak door pariteit gebonden aan gelijke quota van 3.140.000 vpd. Volgens een bericht van 18 februari had Irak, dat zijn olieminister niet naar de vergadering stuurde maar zijn quotum terugschroefde van 500.000 naar 400.000 vpd, de overeenkomst als „onzin“ van de hand gewezen. Het verklaarde dat het de quotaregeling van juli 1990 met haar stevig verankerde pariteit tussen Iran en Irak beschouwde als het enige criterium voor OPEC-allocaties.

WERELDPRODUCTIE VAN AARDOLIE IN 1992

Volgens de voorlopige cijfers van de *Petroleum Economist* zijn productie en verbruik van ruwe aardolie in 1992 slechts met 0,6 procent gestegen. Het totaal van 3.169 mln ton ligt 1,7 procent onder de recordproductie van 1979 (3.225 mln ton).

Door het uiteenvallen van de Sowjet-Unie is Saoedi-Arabië de grootste producent geworden, voor de Verenigde Staten en Rusland. De grote drie nemen samen 38,7 procent van de wereldproductie voor hun rekening. De globale achteruitgang in de voormalige Sowjet-Unie bedroeg 13 procent. Koeweit herstelde zich van de gevolgen van de Golfoorlog en klom van 9,6 mln ton in

1991 naar 53 mln ton in 1992. Ondanks het VN-embargo op de olie-uitvoer van Irak, steeg de Iraakse olieproductie van 14,9 mln ton naar 20,9 mln ton.

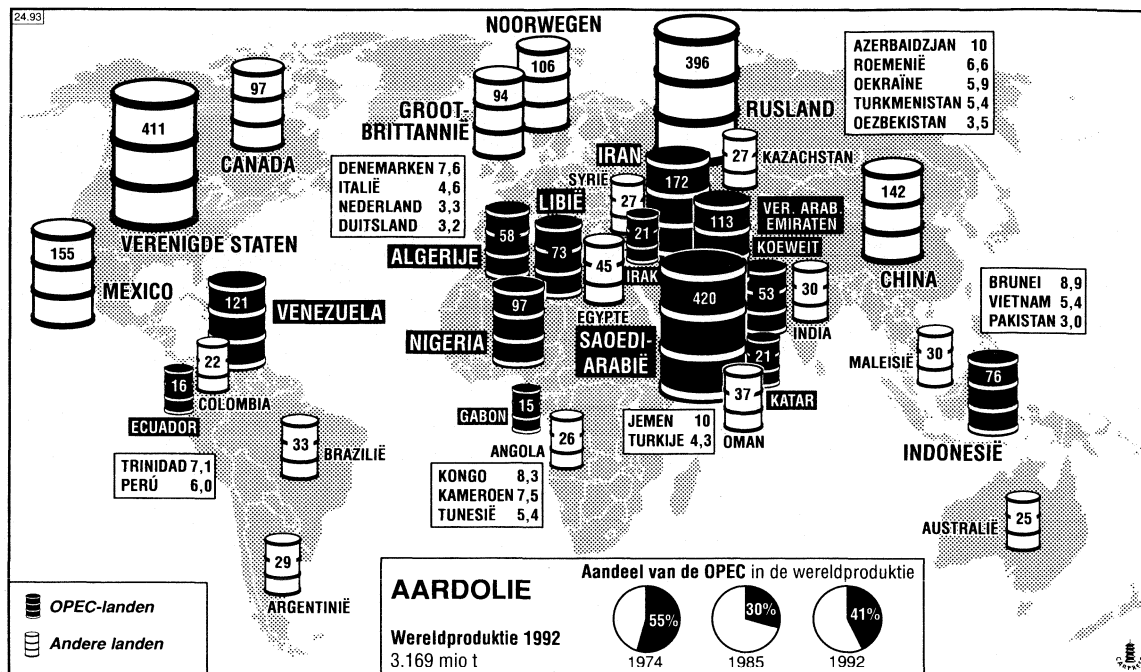
Het aandeel van de OPEC-landen in de totale productie klom van 39 procent in 1990 en 1991 tot 41 procent in 1992, maar blijft nog ver achter bij het recordjaar 1974 met een aandeel van 55 procent.

In de volgende landen is de vooruitgang opmerkelijk: Vietnam (38 procent), Argentinië (15 procent), Noorwegen (15 procent) en Qatar (11 procent). Bij producenten van enige betekenis werden in 1992 nieuwe records opgetekend voor Mexico, China, Noorwegen; Oman, Brazilië, Maleisië, Argentinië, Angola en Syrië.

WERELDRANGLIJST 1992

	1992	PRODUCTIE in mln ton (1991)	PERCENTAGE VAN WERELDPRODUCTIE
1. Saoedi-Arabië"	420	(410)	13,3
2. Verenigde Staten	411	(419)	13,0
3. Rusland	396	(470)	12,5
4. Iran*	172	(166)	5,5
5. Mexico	155	(155)	4,9
6. China	142	(139)	4,5
7. Venezuela*	121	(122)	3,8
8. Ver. Arabische Emiraten"	113	(118)	3,6
9. Noorwegen	106	(93)	3,4
10. Canada	97	(92)	3,1
11. Nigeria*	97	(96)	3,1
12. Groot-Brittannië	94	(91)	3,0
13. Indonesië*	76	(79)	2,4
14. Libië*	73	(74)	2,3
15. Algerije*	58	(58)	1,8
16. Koeweit*	53	(10)	1,7
17. Egypte	45	(45)	1,4
18. Oman	37	(35)	1,2
19. Brazilië	33	(32)	1,0
20. Maleisië	30		1,0
21. India	30	(33)	1,0

*lid van de OPEC

Experts merkten op dat het weerslagen van de jongste overeenkomst om de olieprijs op te sturen naar de OPEC-richtprijs van \$ 21 per vat, zou afhangen van de bereidwilligheid van de lidstaten om zich te houden aan hun respectieve contingenten. In januari hadden de OPEC-landen feitelijk iets meer dan 25.000.000 vpd geproduceerd. Dit was in strijd met de quota die in november 1992 waren vastgesteld (zie pag. 147/2/3-93).

VERGADERING MET NIET-OPEC-LEDEN

Op 13 april vond in Muscat (Oman) een vergadering plaats van olieministers uit meer dan 25 olieproducerende landen van de OPEC en de niet tot de OPEC behorende groep van Onafhankelijke Olie-Exporterende Landen (IOPEC). Tijdens deze vergadering verheven de ministers hun stem tegen de stijging van de energieheffingen in Westerse landen. In hun slotcommuniqué verklaarden zij dat „een nieuwe golf van belastingverhogingen een destabiliserende werking (zou) hebben op de oliemarkt” en het vermogen van de producenten zou verminderen om te investeren in nieuwe productiecapaciteit.

De ministers besloten ook om een gezamenlijke werkgroep op te richten, die toezicht zou moeten houden op de olie-vraag en op de olie-opbrengsten. Ook zou deze werkgroep „mogelijkheden om het effect (van olieheffingen) op hun (nationale) economie te verminderen” moeten onderzoeken. OPEC-voorzitter Alirio Parra zei later dat de vergadering was bedoeld om een dialoog met Wes-

terse landen te openen, en niet om aan te sturen op een confrontatie door aan te dringen op hogere olieprijsen.

Op 12 april, tijdens een informele bijeenkomst in Muscat, beloofden de OPEC-olieministers de in februari vastgestelde productiequota te eerbiedigen nadat er beschuldigingen waren geuit dat deze door een aantal lidstaten op flagrante wijze waren overschreden (zie hierboven).

(Vor.ber.pag. 147/1 e.v.-1993)

VERGADERING OLIEMINISTERS

De vrees voor een verdere daling van de olieprijs nam toe nadat de olieministers van de OPEC er op een vergadering in Genève van 8-10 juni niet in waren geslaagd een voor alle 12 leden van het kartel aanvaardbare formule te vinden. In een resolutie die Koeweit weigerde te onderschrijven, besloten de ministers het in februari vastgestelde productieplafond van 23.582.000 vaten per dag (vpd) voor alle lidstaten (zie hierboven) te verschuiven naar het derde kwartaal, d.w.z. van juli naar september. De quota's voor ieder afzonderlijk land zouden op de volgende bijeenkomst van de OPEC-controle-commissie, die voor eind september gepland stond, opnieuw worden bekeken.

De druk om de resolutie goed te keuren was toegenomen nadat de ministers een verzoek van Koeweit hadden verworpen om zijn quota voor het derde kwar-

taal te verhogen van 1,6 mln vpd tot 2,16 mln vpd. Koeweit had betoogd dat het OPEC-aanbod om de productie te verhogen tot 1,76 mln vpd (een verhoging van 10 procent) niet in de buurt kwam van de Koeweitse eis de productie op te voeren tot meer dan 2 mln vpd.

Verschillende ministers benadrukten echter dat de OPEC de productie niet kon verhogen als de olieprijs zouden stijgen. Op een persconferentie na de eerste gespreksdag zei de Saoedische minister van olie en minerale rijkdommen, Hisham Nazer, dat hij niet tevreden was met een situatie waarin de olieprijs met meer dan \$ 3 onder OPEC's referentieprijs van \$ 21 per vat weglkwijnden. Volgens berichten hadden Algerije, Iran en Libië er bij de andere leden op aangedrongen het productieplafond ongewijzigd op 23.582.000 vpd te houden, ook al zou de vraag naar OPEC-olie naar verwachting in het derde kwartaal iets stijgen.

De ministers kwamen snel in actie om de schade aan het marktvertrouwen te beperken. Kazer zei na de vergadering dat de prijzen in het derde kwartaal stabiel zouden blijven als alle leden zich aan hun quota's hielden.

Op 15 juni leek Koeweit, dat eerder had aangekondigd zijn productie te verhogen tot 2,2 mln vpd, zijn standpunt te verzachten toen het bekendmaakte dat het de productie in het derde kwartaal geleidelijk aan zou opvoeren tot 2 mln vpd zonder de markt te overspoelen of de prijzen omlaag te dringen.

(Vor.ber.pag. 147/1 e.v.-1993)

VERENIGDE NATIES

OPRICHTING VAN NIEUW ECOSOC-ORGAAN

Van 24-26 februari 1993 vond in New York onder auspiciën van de Economische en Sociale Raad van de VN (ECOSOC) de eerste vergadering plaats van de recent opgerichte 53 leden tellende Commissie voor Duurzame Ontwikkeling. Dit orgaan was ingesteld op advies van de VN-Conferentie over Milieu en Ontwikkeling (UNCED), die in 1992 was gehouden (zie pag. 662/3 e.v.-'92).

NIEUWE DIRECTEUR-GENERAAL UNIDO

Op 30 maart werd tijdens een bijzondere zitting van de Algemene Conferentie Mauricio de Maria y Campos (Mexico) benoemd tot directeur-generaal van VN-Organisatie voor Industriële Ontwikkeling (UNIDO) voor een ambtstermijn van vier jaar.

De Maria y Campos, die vanaf juli 1992 plaatsvervangend UNIDO-directeur-generaal voor Industriële Operaties was geweest, volgde de Domingo L. Siazon jr (Filippijnen) op, die dit ambt sinds augustus 1986 had vervuld en eind januari was afgetreden. In de tussenliggende periode was plaatsvervangend directeur-generaal Louis Alexandrenne (Senegal) waarnemend directeur-generaal geweest.

(Vor.ber.pag. 663/2/3-1992)

TOELATING VAN MACEDONIË. NIEUWE LEDEN

Op 7 april aanvaardde de Veiligheidsraad van de VN zonder stemming resolutie 817, waarin werd aanbevolen Macedonië onder de voorlopige naam Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië toe te laten als VN-lid. Dit besluit, dat op 8 april door de Algemene Vergadering van de VN werd bekrachtigd, bracht het totaal aantal VN-leden op 181.

De aanvaarding van de resolutie kwam na concessies van Griekse kant in februari. Griekenland accepteerde internationale arbitrage in de kwestie van de naam van Macedonië. Het had bezwaar gemaakt tegen de naam Macedonië omdat deze naam al was gegeven aan de bestaande Griekse provincie Macedonië (zie pag. 319/3-'93). Griekenland had ook betoogd dat internationale erkenning van deze voormalige Joegoslavische republiek Slavische territoriale aanspraken op Noord-Griekenland zou aanwakkeren.

De Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië werd toegelaten zonder een vlag, in

afwachting van de behandeling door een arbitragecommissie van Griekse bezwaren tegen het feit dat Macedonië de ster van Vergina gebruikte als zijn nationale symbool.

Op 28 mei werden Eritrea en Monaco toegelaten als lid van de VN.

JOEGO-SLAVIË GESCHORST ALS LID ECOSOC

Op 30 april werd de Federale Republiek Joego-Slavië geschorst als lid van de Economische en Sociale Raad van de VN (ECOSOC).

VEILIGHEIDSRaad STEMt VOOR INStELLING VAN TRIBUNAAL VOOR OORLOGSMISDADEN

Op 26 mei stemde de Veiligheidsraad van de VN, optredend krachtens hoofdstuk VII van het VN-handvest over bedreigingen van de internationale vrede en veiligheid, unaniem voor de instelling van een internationaal tribunaal in Den Haag. Het tribunaal zou de bevoegdheid krijgen personen te vervolgen die beschuldigd werden van oorlogsmisdaden en schendingen van de mensenrechten welke na 1 januari 1991 in het voormalige Joego-Slavië waren gepleegd.

Resolutie 827 bevatte maatregelen die waren aanbevolen in een rapport van secretaris-generaal van de VN Boutros Boutros Ghali. Daartoe had de Veiligheidsraad in februari opdracht gegeven toen hij resolutie 808 aannam, waarin in beginsel akkoord werd gegaan met de instelling van een dergelijk tribunaal (zie pag. 523/2-'93). Het tribunaal zou bestaan uit één openbare aanklager, twee strafrechtelijke kamers en één kamer van beroep, met in totaal 11 rechters. De rechters zouden niet gemachtigd zijn doodvonnissen te vellen.

UNDP-RAPPORT 1993 OVER ONTWIKKELING VAN DE MENSHEID

Medio mei verscheen het Rapport over de Ontwikkeling van de Mensheid 1993 (zie pag. 663/3-'92 voor Rapport 1992). Dit was de vierde jaarlijkse publikatie van een dergelijk rapport en deze reeks rapporten was uitgegroeid tot de invloedrijkste publikatie van het Ontwikkelingsprogramma van de VN (UN Development Programme, UNDP). Hierbij waren 24 landen aangesloten die specifieke ontwikkelingsstrategieën uitstippelden voor die kwesties waaraan in het rapport prioriteit werd gegeven.

Uit het rapport 1993, waarin vooral aandacht werd besteed aan het vermogen van mensen om te participeren in maatschappelijke instellingen, bleek dat 90 procent van de wereldbe-

volking geen zeggenschap had over de instellingen die hun leven bepaalden, en dat in de gehele wereld de kloof tussen rijk en arm steeds groter werd. In het rapport werd erop gehamerd dat er behoefte was aan veranderingen die ten goede zouden komen aan vrouwen, plattelandsbewoners, immigranten en etnische en religieuze minderheden. Daarnaast was een herstructurering van de buitenlandse hulp noodzakelijk om een grotere bijdrage te kunnen leveren aan gezondheidszorg, onderwijs en andere ontwikkelingsprogramma's. In het rapport werd ook aangedrongen op nieuwe modellen voor economische ontwikkeling ten einde het hoofd te kunnen bieden aan de nieuwe tendens van „baanloze groei” en op de instelling van een „economische veiligheidsraad” om ontwikkelingskwesties op de lange termijn te kunnen aanpakken. UNDP-administrateur William H. Draper III verklaarde dat „dehedendaagse strijd heel vaak om meer gaat dan verwerving van politieke macht: raak wordt gestreden om alledaagse levensbehoeften: land, water, werk, levensruimte en sociale basisvoorzieningen”.

De „menselijke ontwikkelingsindex” (HDI, human development index) in het rapport, een indicator voor de „kwaliteit van het leven” samengesteld uit de levensverwachting, alfabetiseringsgraad en reële koopkracht, leverde een top 10 op met Japan, Canada, Noorwegen, Zwitserland, Zweden, de VS, Australië, Frankrijk, Nederland en Groot-Brittannië. De enige vier ontwikkelingslanden in de top 30 waren Barbados (20), Hongkong (24), Cyprus (27) en Uruguay (30). Controversieel in het rapport was dat afzonderlijke indices voor Amerikaanse blanken, zwarten en Hispanics (Amerikanen van Latijns-Amerikaanse afkomst) te zien gaven dat de HDI van Amerikaanse blanken mondiaal gezien nummer 1 was, terwijl de HDI van Amerikaanse zwarten op de 31ste plaats kwam en die van de Hispanics op de 35ste, na Trinidad en Tobago, de Bahamas, Zuid-Korea en Estland.

In het rapport werd een aantal landen genoemd met een index die veel hoger was dan hun plaats op de wereldranglijst van het inkomen per hoofd van de bevolking: Chili, China, Colombia, Costa Rica, Madagascari, Sri Lanka, Tanzania en Crugway. Uit deze hoge index bleek welkainspanningen deze landen zich getroost hadden om „hun inkomen te vertalen in het leven van hun bevolking”. Andere landen daarentegen met „enorme mogelijkheden voor verbeteringen” en met een positie op basis van het inkomen per hoofd die veel hoger was dan hun HDI-plaats, waren onder meer: Algerije, Angola, Gabon, Guinee, Namibië, Saoedi-Arabië, Senegal, Zuid-Afrika en de Verenigde Arabische Emiraten.

AFTREDEN VAN UNDP-ADMINISTRATEUR

In mei maakte William H. Draper III bekend dat hij met ingang van 15 juli ontslag nam als UNDP-administrateur. Op 15 juni bekrachtigde de Algemene Vergadering van de VN de benoeming van James G. Speth (VS) als de nieuwe administrateur.

(Vor.ber.pag. 522/2 e.v.-1993)

INDEX AFLEVERING NR. 3073

- ARUBA** Parlementsverkiezingen 622
Economische ontwikkelingen 622
BANGLADESH Nieuwe internationale hulptoezeggingen 656
Begroting 1993-1994 656
BOEROENDI Presidents- en parlementsverkiezingen 642
Investituur president Ndadave 642
Benoeming Toetsi-premier 642
BOSNIE-HERZEGOVINA Benoemingen 605
EGYPT Campagne tegen islamitische militanten 651
Dreigingen tegen toeristen houden aan 651
Nieuwe minister van binnenlandse zaken 652
Besprekingen over nieuw IMF-krediet 653
Betrekkingen met Soedan gespannen 653
FALKLAND/MALVINAS-EILANDEN Ontwikkelingen in 1992 623
GUATEMALA Ratificatie akkoord met Belize 624
Voorstel voor vredesbesprekingen 625
Presidentiële coup 626
Inauguratie nieuwe president 627
IMF/WERELDBANK Nieuwe leden IMF 667
Lentevergaderingen 668
INDONESIË Militaire benoemingen 656
Ontwikkelingen inzake Oost-Timor 657
Eerste congres onafhankelijke vakbond verhinderd 658
IVOORKUST Ontevredenheid in het leger 642
JAMAICA IMF-akkoord 628
Algemene verkiezingen 628
Nieuwe regering-Patterson 629
JOEGO-SLAVIE Bosnische Serviërs verwerpen Vance-Owen-plan 605
Vance opgevolgd door Stoltenberg 608
Plan voor veiligheidszones 610
UNPROFOR krijgt grotere volmachten 612
Besprekingen in Genève tussen Kroatië en RSK 614
Lilic nieuwe president FRJ na ontslag Cosic 616
Begroting voor 1993 goedgekeurd. Devaluatie dinar 616
JORDANIE Nieuw kabinet 654
Koning Hoessein bezoekt VS 654
KOEWEIT Nieuwe stafchef leger 654
Opheffing „secundaire” boycot Israël 655
Regeringsverklaring over betrekkingen met pro-Iraakse staten 625
KROATIE Nieuwe regering 617
LAOS Zitting van Nationale Assemblée. Nieuwe ministerraad 658
LIBERIA Bloedbad onder vluchtelingen 643
LIBIË Verlenging VN-sancties 643
Kadhafi voor meer economische liberalisering 643
MACEDONIË Motie van wantrouwen over naam 617
Besprekingen met Griekenland 618
MAGHREB Bijeenkomst ministers AMU 643
MALAWI Referendum over meerpartijensysteem 644
Akkoord over vorming Nationale Uitvoerende Raad 644
MAROKKO Kiescommissie door linkse partijen geboycot 644
Uitslagen algemene verkiezingen 645
MONGOLIË Presidentsverkiezingen 659
Zwevende munt. IMF-lening 659
MONTERRAT Begroting voor 1992 629
NEDERLAND Van Voorst tot Voorst gouverneur van Limburg. Frinking staatssecretaris van defensie 597
Aftreden staatssecretaris Ter Veld van sociale zaken 597
Wallage van ondenvijs naar sociale zaken 598
Cohen staatssecretaris van onderwijs na vertrek In 't Veld 599
Eerste Kamer aanvaardt WAO-voorstellen kabinet 599
Tijdbom RARA vernielt deel ministerie van sociale zaken 600
Adviezen bestuurlijke en staatkundige vernieuwing 601
Rapport parlementaire enquêtecommissie sociale zekerheid 603
NEDERLANDSE ANTILLEN Koninklijk bezoek 629
Toekomstconferentie 631
Onderzoek situatie Antilliaanse probleemjongeren 634
Ontwikkelingen op St. Maarten 636
OAE Topconferentie in Caïro 645
Hervervolgingsecretaris-generaal 645
OPEC Zevende bijeenkomst van ministerscomité van toezicht 669
Wereldproductie van aardolie in 1992 669
Vergadering met niet-OPEC-leden 670
PAKISTAN Regering-Sharif ontslagen en opnieuw geïnstalleerd 660
Betrekkingen met VS 662
Begroting 1993-1994 662
Federaal bestuur in Punjab 662
PARAGUAY Ontslag hooggeplaatste functionarissen 637
Presidents- en congresverkiezingen 638
PUERTO RICO Gouverneurs- en parlementsverkiezingen 639
RAAD VAN EUROPA Overeenkomst over minderheidstalen 619
Nieuwe leden 619
RWANDA Verloop vredesbesprekingen 646
Lid van MDR-leiding vermoord 646
Akkoord over VN-waarnemersmissie aan Rwandees-Oegandese grens 647
Nieuwe premier overgangsregering 647
SAOEDI-ARABIË Mensenrechtenorganisatie hard aangepakt 655
Rapport Amnesty International 655
SENEGAL Parlementsverkiezingen 647
Nieuw kabinet 648
SLOVENIË Grensgeschil met Kroatië 619
SPANJE Vervroegde algemene verkiezingen 619
Valutacrisis 620
Nieuwe president Canarische Eilanden 621
SRI LANKA President Premadasa vermoord. Wijetunge opvolger 663
Nieuwe premier 664
TRINIDAD EN TOBAGO Verkiezingen 639
Ernstige arbeidsonrust 640
URUGUAY Referendum over privatisering 640
Regeringscrisis 641
Onrust in het leger 641
VERENIGDE NATIES Oprichting van nieuw ECOSOC-orgaan 671
UNDP-rapport 1993 over ontwikkeling van de mensheid 671
VIETNAM Buitenlandse betrekkingen 664
Nieuw meningsverschil over vermiste Amerikaanse militairen 666
CVP-plenum 667
WEU Uitbreiding van lidmaatschap 622
IJSLAND President herkozen 622
Kabinetswijzigingen 622
ZAIRE Presentatie regering-Birindwa 648
Isolément van het regime-Moboetoe 648
Optreden OAE en VN 649
Geweld in Shaba 649
Ultimatum Monsengwo 650

Uitgevers: * Systemen Keesing E.V., Hogehilweg 13, 1101CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen.
Telefoon: 0313243890

O Keesings Historisch Archief

O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk; fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ALBANIË

SHKODËR-PROCESSEN

Op 27 december 1992 werden vijf functionarissen van de voormalige Communistische Partij (APvda) en de politie veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 15 tot 20 jaar, omdat zij op 2 april 1991 in Shkodër veiligheidstroepen bevel hadden gegeven het vuur op demonstranten te openen. Bij deze actie waren vier doden en 57 gewonden gevallen (zie pag. 511/2/3-'91).

NIEUWE PROCUREUR-GENERAAL

Op 7 december werd Alush Dragoshi tot procureur-generaal benoemd (zie pag. 73/2/3-'93 voor het ontslag van zijn voorganger).

VEROORDELING VAN NEXHMIJE HOXHA

De 72-jarige Nexhmije Hoxha, weduwe van de Albanese leider Enver Hoxha, werd op 27 januari 1993 (haar proces was op 8 januari begonnen) tot negen jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens onrechtmatig gebruik van overheidsgeld tussen 1985 (het jaar waarin Enver Hoxha overleed) en 1990, het jaar waarin het bewind viel. De 39-jarige Kinos Buxheli, die tussen 1986 en 1990 aan het hoofd stond van een regeringsbureau dat geld verstrekke aan vooraanstaande communisten, werd wegens corruptie tot vier jaar veroordeeld.

Nexhmije Hoxha (r.) overlegt met haar advocaat aan het begin van haar proces op 8 januari 1993 in Tirana.

Op 17 mei bepaalde het Albanese Hof van Beroep dat de gevangenisstraf waartoe Nexhmije Hoxha was veroordeeld, moest worden verlengd van negen tot elf jaar.

De uitspraak van het Hof vloeiende voort uit het beroep dat Hoxha had aangetekend tegen de straf die de districtsrechtbank van Tirana haar eind januari had opgelegd. Het besluit om de straf te verlengen werd gerechtvaardigd met bewijsmateriaal dat Hoxha veel meer geld verduisterd had dan de 32.000 leks waarvoor zij aanvankelijk veroordeeld was, namelijk 550.000 leks (op 28 mei 1993 bedroeg de missetkoers van de lek ten opzichte van de Ainerikaanse dollar \$ 1.00 = 110,106 lek). De gevangenisstraf van vier jaar waartoe haar mede-aanklaagde Kinos Buxheli veroordeeld was, werd door het Hof van Beroep niet gewijzigd.

REHABILITATIE VAN VOORMALIGE POLITIEKE GEVANGENEN

Op 14 januari nam de Volksvergadering een wet aan „op de onschuld, amnestie en rehabilitatie van voormalige politieke gevangenen en de vervolgdgen”. Allen die waren veroordeeld voor politieke misdrijven of die in gevangenschap waren gestorven, die waren geëxecuteerd zonder proces, of die gedood waren toen zij probeerden de grens over te steken, werden onschuldig verklaard. De rehabilitatie gold echter niet voor leden van de partij of de regering die misdrijven tegen de staat hadden begaan. Een groep van voormalige politieke gevangenen in Shkodër die sinds half januari in hongerstaking waren, beëindigde daarop haar protest.

PRINCIPEAKKOORD OVER MENSEN-RECHTENWET

Na een vierdaags debat ging de Volksvergadering op 31 maart in principe akkoord met een wet die fundamentele mensen- en burgerrechten moest beschermen. De wet zou deel uitmaken van een nieuwe grondwet waarover de Volksvergadering zich medio 1993 zou uitspreken.

De wet werd goedgekeurd met 91 tegen drie stemmen 27 onthoudingen. De afgevaardigden die zich onthielden van stemming waren lid van de oppositionele Socialistische Partij van Albanië (SPA, de voormalige APvda). Tijdens het debat hielden zij rol dat de mensenrechten onder het bewind van de Albanese Democratische Partij, die sinds april 1992 aan de macht was, voortdurend geschonden waren.

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 6 april maakte de Albanese premier Aleksander Meksi een kabinetswijziging

bekend die betrekking had op ministers van de Democratische Partij (DP), die sinds april 1992 de overhand had binnen de coalitieregering. Twee van hen werden vervangen door niet-partijgebonden politici.

De 43-jarige Agron Musaraj werd benoemd tot minister van openbare orde. Zijn voorganger Bashkim Kopliku bleef aan als vice-premier en werd verantwoordelijk voor economische hervormingen. Rexhep Uka, tot dan toe eveneens vice-premier, werd benoemd tot minister zonder portefeuille met verantwoordelijkheid voor lokale overheidszaken. Uka's portefeuille van landbouw en voedselproductie ging naar Petrit Kalakula. De twee nieuwe niet-partijgebonden ministers, Xhezair Teliti en Edmond Spaho, werden benoemd tot de respectieve ministers van onderwijs en toerisme. Zij volgden Ylli Vejsiu en Osman Shehu op.

Minister van landbouw Petrit Kalakula nam op 15 augustus ontslag, nadat de DP-top hem ervan had beschuldigd „onaanvaardbare” opmerkingen te hebben gemaakt in een rede tot het parlement. Volgens *Rilindja Demokratike* had Kalakula fascistische uitspraken gedaan. De Albanese radio maakte op 21 augustus bekend dat Hasan Halili tot zijn opvolger was benoemd.

VOORMALIGE PREMIER EN MINISTERS AANGEHOUDEN

SPA-leider Fatos Nano, die in 1991 premier was geweest, werd op 30 juli in Tirana gearresteerd op beschuldiging van het verkeerd besteden van een bedrag van \$ 8 mln aan hulp van de Italiaanse regering. Een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken ontkende op 7 augustus dat Nano om politieke redenen was aangehouden.

Naar aanleiding aan Nano's arrestatie werd op 30 juli in Tirana gedemonstreerd door circa 20.000 van zijn aanhangers: 32 van hen werden opgepakt. Albanese inedia noemden de demonstratie „illegaal” en berichtten dat ook „duizenden” pro-regeringsdemonstranten op de been waren geweest.

De voormalige onderminister van buitenlandse zaken, Sokrat Plaka, en een voormalige secretaris-generaal van de ministerraad werden op respectievelijk 6 en 10 augustus gearresteerd op soortgelijke aanklachten.

Vilson Ahmeti, die van december 1991 tot maart 1992 premier was geweest, werd op 31 augustus wegens machtsmisbruik veroordeeld tot twee jaar gevangenis af.

Voormalig president Ramiz Alia, die in verband met beschuldigingen van machtsmis-

bruik onder huisarrest was geplaatst. werd op 19 augustus overgebracht naar de gevangenis.

BEZOEK VAN PAUS JOHANNES PAULUS II

Op 25 april bracht paus Johannes Paulus II een bezoek aan Albanië. Na zijn aankomst in Tirana droeg hij in Shkodër een mis op, waarbij hij vier bisschoppen wijdde. Hiermee werd de katholieke hiërarchie hersteld in het voorheen officieel atheïstische land, waarvan naar schatting 13 procent van de bevolking katholiek was.

Onder de aanwezigen bij de dienst bevonden zich president Sali Berisha en premier Meksi en de in Albanië geboren moeder Teresa van Calcutta, die in 1979 de Nobelprijs ontving. Bovendien waren er vertegenwoordigers aanwezig van de islamitische gemeenschap (naar schatting 50 procent van de bevolking) en de Autocefale Orthodoxe kerk (waarvan naar schatting 18 procent van de bevolking lid was, zie pag. 73/3-'93 voor het verzet van politieke leiders tegen de benoeming van Anastas Januallatos, een Grieks-orthodoxe bisschop).

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. ALBANEZEN GRIEKENLAND UITGEZET

Eind januari en begin februari 1993 zette Griekenland circa 1.500 Albanezen het land uit in het kader van een hardere aanpak van illegale immigranten van alle nationaliteiten.

De Griekse minister van openbare orde, Nikolaos Gelesthatis, zei dat de Albanezen verantwoordelijk waren voor meer misdrijven dan welke andere buitenlanders dan ook en dat het aantal misdrijven door Albanezen in 1992 ten opzichte van 1991 met 183 procent was toegenomen. Naar schatting waren ten minste 200.000 van de in totaal 400.000 à 600.000 illegale buitenlanders in Griekenland van Albanese afkomst.

Op 17-18 mei bracht de Albanese premier Aleksander Meksi een officieel bezoek aan Griekenland. Bij die gelegenheid voerde hij besprekingen met zijn Griekse collega Konstantinos Mitsotakis en met president Konstantinos Karamanlis. In de loop van het bezoek ondertekenden beide premiers een aantal samenwerkingssakkoorden, die werden gepresenteerd als verdere stappen in de positieve ontwikkeling van de Grieks-Albanese betrekkingen.

Door de deportatie van een Griekse geestelijke uit de Zuidalbanese stad Gjirokastër verslechterden de betrekkingen tussen de twee landen weer. Op 29 juni berichtte de Independent dat archimandriet Chrysostomos Maidhonis werd beschuldigd van „pogingen om

De Macedonische president Kiro Gligorov (r.) knipt in het bijzijn van de Albanese president Sali Berisha een lint door bij de opening van een nieuwe grensovergang tussen de twee landen.

Zuid-Albanië te helleniseren". De Griekse autoriteiten reageerden op deze uitzetting door op 28-29 juni 12.600 illegale Albanese immigranten naar Albanië te deporteren. De Griekse premier Konstantinos Mitsotakis verklaarde op 30 juni dat Albanië „zich voortdurend schuldig maakt aan ongewettigde provocaties".

Op 30 juni meldde het persbureau *Reuter* dat in de buurt van Gjirokastër circa 300 etnische Grieken slaags waren geraakt met Albanese politieagenten. De Grieken waren bijeengekomen om tegen de uitzetting van de archimandriet te protesteren en negeerden daarmee het verbod dat de politie op dergelijke demonstraties had uitgevaardigd.

Bezoek van Italiaanse president. Premier Meksi in Italië

Op 18 december 1992 bracht de Italiaanse president Oscar Scalfaro in gezelschap van minister van buitenlandse zaken Emilio Colombo een officieel bezoek aan Albanië (aanvankelijk gepland op 26 oktober, zie 75/2-'93). Tijdens de besprekingen werd veel aandacht besteed aan de situatie in het voormalige Joegoslavië, met name in Kosovo en Macedonië.

Tijdens een werkbezoek aan Italië van 31 januari-3 februari 1993 sprak premier Aleksander Meksi met zijn Italiaanse collega Giuliano Amato over economische samenwerking en de crisis in voormalig Joegoslavië. Op 1 februari ontmoette hij paus Johannes Paulus II die, zo had het Vaticaan op 23 januari

bekendgemaakt, op 25 april zijn eerste bezoek aan Albanië zou brengen (zie boven).

Vriendschapsverdragen met Bulgarije en Turkije

Op 13 maart keurde de regering officieel een nieuw vriendschaps- en samenwerkingsverdrag met Bulgarije goed dat het uit 1947 stammende verdrag verving. Het verdrag was in februari ondertekend tijdens een bezoek van de Bulgaarse president Zjelu Zjelow aan Albanië.

Op 23 april ratificeerde de Volksvergadering de vriendschapsverdragen die Albanië kort daarvoor met Bulgarije en Turkije gesloten had. Na enkele ontmoetingen in Bulgarije op ministerieel niveau was er op 7 april bovendien een samenwerkingsverdrag op het gebied van defensie met Bulgarije ondertekend.

Incident aan grens met Joego-Slavië

Op 28 april tekende Albanië diplomatiek protest aan tegen de „provocerende" schoten die Joegoslavische grenswachten gelost hadden op Albanezen die onopzettelijk de grens waren overgestoken. Ook de VN-Veiligheidsraad werd per brief op de hoogte gesteld van deze incidenten, waarbij op 25-27 maart acht of tien mensen zouden zijn omgekomen (zie ook pag. 32012-'93 voor de schoten die Macedonische grenswachten in februari losten).

President Berisha bezoekt Kroatië

Op 10 mei bracht president Sali Berisha een eendaags bezoek aan Kroatië. Bij

die gelegenheid werd hij vergezeld door minister Fatos Bitincka van vervoer en verbindingen en door minister Artan Hoxha van handel en buitenlandse economische betrekkingen. De Albanese delegatie voerde besprekingen met de Kroatische president Franjo Tudjman, de nieuwe premier Nikica Valentice en de nieuwe minister van buitenlandse zaken Zdenko Skrabalo.

(Vor.ber.pag. 73 e.v.-1993)

BULGARIJE

„ACTIEPLAN” REGERING

Op 9 februari presenteerde de nieuwe regering een „actieplan” aan de Nationale Vergadering waarin haar economische prioriteiten en verwachtingen voor 1993 waren vastgelegd.

Het plan voor 1993 een daling van het bruto nationaal produkt (BNP) met 4 procent, een inflatie van 90 tot 100 procent en een begrotingstekort dat 6 tot 9 procent van het BNP zou bedragen. De regering zou met name aandacht besteden aan het oplossen van specifieke problemen in de landbouw, de lichte industrie, het toerisme en bepaalde sectoren van de machine-industrie en de chemische industrie. In april zou een grootscheeps privatiseringsprogramma gelanceerd worden.

Eerste belangrijke privatiseringsovereenkomst

Begin mei ging het privatiseringsprogramma, dat was uiteengezet in het „actieplan” van de regering van februari, van start met de denationalisatie van het bedrijf Maize Products in de noordoostelijke stad Razgrad.

Krachtens het „actieplan” zouden in de loop van 1993 nog eens 217 bedrijven geprivatiseerd worden. Een meerderheid van de aandelen in het bedrijf Maize Products werd verkocht aan het Belgische bedrijf Amylum.

MOTIE VAN WANTROUWEN TEGEN BEROW VERWORPEN

Op 27 mei overleefde premier Ljuben Berow in de Grote Vergadering een door de Unie van Democratische Krachten (UDK) ingediende motie van wantrouwen.

De motie, die werd verworpen met 140 tegen 76 stemmen, was ingediend na een incident op 13 mei waarbij UDR-fractieleider Stefan Sawow tegen de grond werd geslagen tijdens ongeregelde heden tussen UDK-demonstranten en politiefunctionarissen buiten het parlementsbouw.

PROTESTACTIESTEGEN ZJELEW. AFTREDEN VICE-PRESIDENT

In juni organiseerde de UDK protestacties en demonstraties om het aftreden van president Zjelju Zjelew af te dwingen. Hoewel Zjelew zelf in het verleden een van de leiders van de coalitiegroepering UDK was geweest, beschuldigden de actievoerders hem eivaneen informele politieke alliantie gesmeed te hebben met de Bulgaarse Socialistische Partij (BSP) en andere voormalige communisten. Zjelew en premier Ljuben Berow veroordeelden de actievoerders en beschuldigden de UDK van pogingen om de staat te destabiliseren.

In de hoofdstad Sofia en in andere steden vonden dagelijks anti-Zjelew-demonstraties plaats, terwijl UDK-aanhangers bovendien een „tentenstad” buiten de presidentiële gebouwen op sloegen. GDK-parlementariër Edwin Sugarew vormde het middelpunt van de protestacties door van 7 tot 27 juni met een hongerstaking aan te dringen op het aftreden van Zjelew.

Op 30 juni diende Blaga Dimitrowa bij het Constitutionele Hof haar ontslag in als vice-president.

Volgens waarnemers had Dimitrowa medio juni in feite de kant van de UDK gekozen door op te roepen tot nieuwe verkiezingen om het vertrouwen van het electoraat in de regering en staatsinstellingen te herstellen. In januari 1992 was ze als running-mate van Zjelew gekozen tot vice-president (zie pag. 452/1 e.v.-'92).

WIJZIGING MIKISTERRAAD

Op 23 juni verleende de Nationale Vergadering premier Berow (met 126 tegen 84 stemmen) toestemming zijn zogenaamde „regering van deskundigen” te wijzigen (zie pag. 77/1 e.v.-'93 voor de benoeming van de ministerraad in december 1992).

Stanislaw Daskalow nam de portefeuille van buitenlandse zaken over van Berow.

Berow had begin januari de permanente vertegenwoordiger van Bulgarije bij de Verenigde Naties, Sla%Pasjowski, tot minister van buitenlandse zaken benoemd, maar deze had de functie op 18 januari geweigerd te aanvaarden.

Op 15 mei was Misjo Valtsjew, sinds december 1992 minister van defensie, aan een hartaanval overleden.

De UDK vocht de nieuwe benoemingen aan, die niets anders zouden zijn dan een poging om de regering opnieuw onder communistisch gezag te brengen. De regeringsgezinde (etnisch Turkse) Beweging voor Rechten en Vrijheden (BRV) venelkomde de wijzigingen echter,

omdat die naar haar mening de regering-Berow in staat stelden nog minstens een jaar in het zadel te blijven.

Gewijzigde Bulgaarse ministerraad

Premier - Ljuben Berow+; vice-premier, handel; - Walentin Karabasjew; vice-premier, arbeid en sociale zaken - Ewgeni Matintsjew; vice-premier - Nejtso Nejew+; buitenlandse zaken - Stanislaw Daskalow+; ven-oer - Kiril Najdenow+; landbouw - Georgi Tanew; milieu - Walentin Bosewski; financiën - Stojan Aleksandrow; gezondheidszorg - Dantsjo Gogulow; defensie - Walentin Aleksandrow; binnenlandse zaken - kolonel Wiktor Michajlow; justitie - Petur Kornazjew+; industrie - Ruinen Bikow; territoriale ontwikkelingen bouw - Christo Totew; onderwijs en wetenschap - Marin Todorow+; cultuur - Iwajlo Znepolski+.

*Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille
#Nieuwe portefeuille

NIEUWE POLITIEKE GROEPERING

Begin juni richtten hervormingsgezinde BSP-leden en andere linkse intellectuelen een nieuwe politieke groepering op, de Burgeralliantie voor de Republiek (BAR).

Tijdens de oprichtingsvergadering op 1 juni werden Aleksandar Tomow, een vooraanstaand BSP-efgevaardigde en voormalig vice-premier, en Slawjan Saparew, een voormalig UDK-afgevaardigde, gekozen tot partijvoorzitters.

PROCES TEGEN FUNCTIONARISSEN WERKKAMPEN

Op 8 juni begon het proces tegen oud-onderminister van binnenlandse zaken Mirtsjo Spasow en drie gevangenisfunctionarissen die ervan beschuldigd werden direct verantwoordelijk te zijn voor de dood van ten minste 14 gedetineerden in de werkkampen Lowetsj en Skrawena tussen 1959 en 1962.

GIFT VOOR NUCLEAIRE VEILIGHEID

Op 19 juni meldde de *Guardian* dat Bulgarije een gift van ECU 24 mln zou ontvangen van de Nuclear Safety Account (NSA).

Dit was het eerste project dat gefinancierd werd door de NSA, die in 1992 was opgericht op verzoek van de Groep van Zeven geïndustrialiseerde landen (zie pag. 806/2-'92). De NSA-begroting, naar schatting ECU 115 mln, werd beheerd door de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD).

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. BEZOEK VAN TURKSE PRESIDENT

Van 15-17 februari bracht de Turkse president Turgut Ozal een bezoek aan

EUROPA

Bulgarije voor besprekingen met president Zjelju Zjelew.

Op 3 februari had minister van binnenlandse zaken kolonel Wiktor Michailow een veiligheidsakkoord ondertekend met zijn Turkse collega Ismet Sezgin over gemeenschappelijke maatregelen tegen de drugshandel, de georganiseerde misdaad en terrorisme.

Bezoek van president Zjelew aan Polen

Van 24-26 februari bracht president Zjelew een bezoek aan Polen. Bij die gelegenheid ondertekenden hij en de Poolse president Lech Walesa een vriendschaps- en samenwerkingsverdrag met een looptijd van tien jaar.

President Zjelew bezoekt Roemenië

Op 27 maart bracht president Zjelju Zjelew een bezoek aan Roemenië. Bij die gelegenheid voerde hij besprekingen met zijn Roemeense collega Ion Iliescu.

De twee leiders bespraken een aantal bilaterale en internationale kwesties, waaronder de situatie in het voormalige Joego-Slavië en in Rusland. Beide partijen ondertekenden een akkoord over economische en politieke samenwerking.

Betrekkingen met Rusland

Van 19-20 april bracht premier Ljuben Berow een officieel bezoek aan Rusland. Bij die gelegenheid voerde hij besprekingen met zijn Russische collega Wiktor Tsjernomyrdin.

Berow en Tsjernomyrdin ratificeerden een voor een periode van tien jaar geldend vriendschaps- en samenwerkingsverdrag waarover was onderhandeld tijdens het bezoek dat de Russische president Boris Jeltsin in augustus 1992 aan Bulgarije had gebracht (zie pag. 79/3-'93). Bovendien ondertekenden beide partijen protocollen over samenwerking op het gebied van wetenschap, cultuur, onderwijs en politieke zaken. Hoewel er geen handelsprotocol werd ondertekend, werd wel overeenstemming bereikt over de oprichting van een gezamenlijke bank voor vereffeningsbetalingen in nationale valuta.

Van 8-11 februari had de Bulgaarse minister van defensie, Walentin Aleksandrow, een bezoek gebracht aan Rusland. Bij die gelegenheid voerde hij besprekingen met zijn Russische collega maarschalk Pawel Gratsjow. Beide partijen wisselden van gedachten over specifieke militaire stappen die zouden worden genomen in het kader van het in augustus 1992 ondertekende Russisch-Bulgaarse vriendschaps- en samenwerkingsverdrag (zie pag. 79/3-'93).

Presidentieel bezoek aan Koeweit

Op 25-26 april bracht president Zjelju Zjelew een officieel bezoek aan Koe-

weit. Bij die gelegenheid voerde hij besprekingen over bilaterale en internationale kwesties.

Bezoek van Duitse bondskanselier

Op 10-11 juni bracht de Duitse bondskanselier Helmut Kohl een bezoek aan Bulgarije om overleg te voeren met president Zjelew, premier Berow en andere leiders. Na afloop van de besprekingen, die voornamelijk bilaterale en Europese economische betrekkingen behelsden, werden er akkoorden getekend op het gebied van de luchtvaart en het milieu.

(Vor.ber.pag. 75/2 e.v.-1993)

FINLAND

OPLOSSING VOOR GESCHIL MET DENE-MARKEN OVER ÖRESUND-BRUG

Het Finse bezwaar tegen het Deense plan voor een verkeers- en spoorwegbrug over de Sont die Kopenhagen met het Zuidzweedse Malmö zou verbinden (zie pag. 732/2-'91), werd op 3 september 1992 ingetrokken. De procedures die Finland in juli 1991 bij het Internationale Hof van Justitie had aangespannen, werden op 10 september officieel stopgezet, waarmee een ergernis binnen de Scandinavische samenwerking uit de weg werd geruimd.

Onderdeel van de regeling vormde de betaling van een Deense schadevergoeding van DKr 90 mln (\$ 16,6 mln). Dit geld zou naar het Finse bouwbedrijf Rauma-Repoli Offshore gaan, omdat de grote booreilanden van dit bedrijf niet meer volledig gemonteerd de Noordzee zouden kunnen bereiken als de brug klaar zou zijn. De Finse regering had tot op dat moment aangedrongen op een zodanige wijziging van de plannen, dat een deel van de brug zou worden aangepast om platvormen met een hoogte van meer dan 65 meter te kunnen laten passeren.

BEZUINIGINGSPROGRAMMA. BANKVERLIEZEN

Op 14 oktober 1992 maakte de regering verdere plannen bekend om haar uitgaven over een periode van drie jaar te verminderen met FM 54,2 mrd (\$ 11,7 mrd). Afgezien van de verkleining van het begrotingstekort waren de bezuinigingen bedoeld om het vertrouwen in de financiële markten te herstellen, nadat door de Europese valutacrisis de marktaandeel van de vaste wisselkoers had moeten loslaten (zie pag. 755/3 e.v.-'92). De crisis was een combinatie van enerzijds de

Premier Esko Aho.

economische problemen als gevolg van de overbelasting van de economie eind jaren '80 en anderzijds het ineensinken van de export naar de Sowjet-Unie.

De bezuinigingsmaatregelen hadden voornamelijk betrekking op de gezondheidszorg, het sociaal welzijn, defensie en buitenlandse ontwikkelingshulp. Specifieke maatregelen waren onder meer de reële verlaging van de kindbijslag en de pensioenen, en de geleidelijke afschaffing van subsidies op de landbouwexport tot 1995. Aan de opbrengstenkant zouden de indirecte belastingen, met name op benzine, worden verhoogd en belastingbetalers zouden verplicht worden de regering een bedrag te lenen (van 2 a 4 procent van het jaarinkomen), dat in 1997 zonder rente zou worden terugbetaald.

Op 15 oktober maakten vijf toonaangevende banken bekend over de eerste acht maanden van 1992 verliezen van FM 6,9 mrd (\$ 1,49 mrd) te hebben geleden. Sinds de jaren '30 waren de verliezen niet zo groot geweest. Zij weerspiegelden de gevolgen van de recessie, die tot recordaantallen faillissementen en niet nagekomen betalingsverplichtingen had geleid.

PLAATSELIJKE VERKIEZINGEN

De partijen van de centrum-rechtse coalitie verloren aanzienlijk bij de op 18 oktober in het hele land gehouden plaatselijke verkiezingen. Algemeen werd de uitslag gezien als een eerste oordeel van de kiezers over de bezuinigingsmaatregelen. Er stonden 12.600 zetels in 439 gemeenten op het spel.

In vergelijking met de plaatselijke verkiezingen in 1988 daalde het stemmenaandeel van de

vier coalitiepartijen met 5,8 procent. De rechtse Nationale Coalitiepartij (KOK) was de grootste verliezer met een verlies van 4 procent. De steun voor de Centrumpartij (KESK) van premier Esko Aho daalde naar 19,3 procent. De belangrijkste winst werd geboekt door de oppositionele Sociaal-Democratische Partij (SSDP), die haar aanhang zag toenemen naar 27,1 procent, hetgeen in vergelijking met de verkiezingen van 1988 een stijging van 1,8 procent betekende en in vergelijking met de algemene verkiezingen in 1991 zelfs een winst van 5 procent. De andere minnaars waren de Groenen die hun aanhang zagen stijgen van 4,4 procent naar 6,8 procent.

VOORZITTER SSDP TREEDT AF

Ulf Sundqvist, die sinds november 1991 voorzitter was van de SSDP, maakte op 24 februari 1993 bekend op 1 maart te zullen aftreden. Een onderzoek naar het faillissement van de STS-bank, waarvan Sundqvist van 1982-'91 directeur was geweest, onthulde dat de bank aanzienlijke verliezen had geleden op een lening aan een bedrijf waarvan zijn broer mede-eigenaar was. Vice-voorzitter Antero Kekkonen werd waarnemend partijvoorzitter.

NIEUWE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Paavo Väyrynen (46) maakte op 15 april bekend af te treden als minister van buitenlandse zaken, nadat hij een week eerder door de KESK kandidaat was gesteld voor de presidentsverkiezingen van 1994. Op 4 mei werd Heikki Haavisto tot zijn opvolger benoemd, van wie bekend was dat hij kritisch stond

Heikki Haavisto tijdens zijn eerste persconferentie als minister van buitenlandse zaken op 5 mei 1993.

tegenover een Fins lidmaatschap van de Europese Gemeenschap (zie ook pag 538/3 e.v.-'93)

PRESIDENT KOIVISTO BEZOEKT RUSSLAND

President Mauno Koivisto bracht op 4-5 maart een bezoek aan Moskou, waar hij een ontmoeting had met de Russische president Boris Jeltsin. Tijdens gesprekken kwamen problemen op het gebied van de bilaterale handel aan de orde, zoals de Russische schuld aan Finland van naar schatting \$ 1 mrd, er werden akkoorden getekend met betrekking tot het bestrijden van de misdaad en het voorkomen van incidenten op zee.

Koivisto maakte op 19 maart bekend zich niet kandidaat te stellen voor een derde ambtstermijn bij de presidentsverkiezingen in 1994.

(Voorber. pag. 822/1 e.v.-1993)

HONGARIJE

MARS TEGEN EXTREEM-RECHTS. PERVERSE ONTWIKKELINGEN

Enkele duizenden aanhangers van de vooraanstaande rechtse ideoloog Istvan Csurka verzamelden zich op 19 september 1992 voor het parlamentsgebouw in Boedapest en eisten het aftreden van president Arpad Göncz en van de directie van de Hongaarse radio en televisie. Bovendien eisten zij dat „voormalige communisten” uit de media zouden worden verwijderd.

Op 24 september werd door de Democratisch Handvest Beweging een grootscheepse tegendemonstratie georganiseerd. Ongeveer 50.000 mensen liepen naar het parlamentsgebouw en ook in de steden op het platteland werd gedemonstreerd. Het was de tot dan toe grootste demonstratie tegen de recente opkomst van extreem rechts en de daarmee samenhangende toename van racistische aanslagen. Democratisch Handvest, dat in 1991 was opgericht, leverde kritiek op de regering, omdat zij er niet in geslaagd zou zijn zich te distantiëren van de opvattingen van Csurka.

Inspelend op een diepgeworteld extreem nationalisme en anti-semitisme had Csurka, een vooraanstaand toneelschrijver en vice-voorzitter van het regerende Hongaars Democratisch Forum (MDF), op 20 augustus een artikel

gepubliceerd waarin hij eiste dat er een einde kwam aan het gematigde en compromisgezinde klimaat in Hongarije. Hij beweerde dat joden, de voormalige communistische elite, liberalen en het Internationale Monetair Fonds (IMF) en de bankiers met elkaar samenzweerden om de regering ten val te brengen en de opnieuw oplevende nationalistische gevoelens in het land in de kiem te smoren.

Wetsvoorstel voor rechten minderheden

Op 29 september diende de regering in de Nationale Vergadering een wetsvoorstel in ter bescherming van de rechten van nationale en etnische minderheden.

Het wetsvoorstel waarschuwde tegen gedwongen assimilatie in de overheersende cultuur en pleitte voor het recht op een eigen nationale en etnische identiteit en het cultiveren van de moedertaal, het recht om betrekkingen te onderhouden met het vaderland en het recht op lokaal en nationaal zelfbestuur.

Partijpolitieke ontwikkelingen

Het Hooggerechtshof sprak zich op 16 september uit tegen een dissidente fractie van de Sociaal-Democratische Partij van Hongarije die de wettigheid van het partijcongres in het voorjaar van 1991 en de verkiezing van haar leider, Endre Borbely, had aangevochten.

De Nationale Democratische Federatie (NDSz), een centrumpartij die was opgericht door de voormalige hervormingsgezinde communisten Imre Pozsgay, Zoltan Biro en Istvan Kukorelli, werd op 19 september een officiële politieke partij.

Het onafhankelijke parlamentslid Zoltan Kiraly had de week daarvoor de linkse Sociaal-Democratische Volkspartij opgericht.

De Partij van Gepensioneerden verwierf op 25 september een zetel in de Nationale Vergadering toen de onafhankelijke afgevaardigde Imre Barcza zich bij de partij aansloot.

Nieuwe SzDSz-leider

Op 15 november koos de Alliantie van Vrije Democraten (SzDSz), de belangrijkste oppositiepartij, Ivan Petö tot haar leider.

De verkiezing van Petö tot opvolger van Peter Tölgyessy werd door waarnemers geïnterpreteerd als een bewijs dat de partij steeds verder naar het centrum opschoof. Bij de verkiezingen in 1990 had de partij zich voorstander getoond van een uitgesproken rechts economisch programma.

Istvan Csurka tijdens het MDF-congres, dat van 22-24 januari 1993 in Boedapest werd gehouden

Naamsverandering HSAP

Op 12 december besloot het centraal comité van de Hongaarse Socialistische Arbeiderspartij (HSAP) de naam van de partij te wijzigen in Arbeiderspartij. De partij was in 1989 opgericht door leden van de regerende communistische partij die het er niet mee eens waren dat deze veranderd werd in de Hongaarse Socialistische Partij.

Onenigheid binnen MDF

Op het congres van het regerende Hongaars Democratisch Forum (MDF) dat plaatsvond op 22-24 januari 1993, wist premier Jozsef Antall een aanval van de rechtse nationalistinnen binnen zijn partij af te slaan. Om voor de buitenwacht de eenheid te bewaren zag hij zich gedwongen een kwart van de zetels in het centrale presidium van de partij af te staan aan de nationalistinnen die werden geleid door toneelschrijver Istvan Csurka.

Antall werd herkozen als partijvoorzitter, maar verklaarde tegenover het congres: „Het moet niemand vervonderen dat ik het moeilijker vind om de aanval in te zetten wanneer ik door mijn eigen leger onder vuur word genomen." Hij had met aftreden gedreigd als de rechtervleugel bij de interne verkiezingen in het congres de macht in het presidium zou overnemen, omdat dit volgens hem de stabiliteit van Hongarije in gevaar zou brengen.

Door de publikatie in augustus 1992 van een manifest van Csurka, waarin werd beweerd dat het land werd bedreigd door een samenzwering van joden, bolsjewieken, liberalen en

westerse bankiers (zie boven) was de regering van Antall onder zware druk komen te staan. De populariteit van de regering was reeds tanende als gevolg van de economische hervormingen. Het optreden van Csurka had de reputatie van Hongarije in het buitenland geen goed gedaan en had ertoe geleid dat geëist werd dat Antall Csurka zijn machtspositie binnen de MDF zou ontnemen. Tijdens het partijcongres in januari 1993 wist Csurka echter zijn plaats in het partijpresidium te behouden. Tijdens de bijeenkomst beschuldigde hij Antall ervan het Hongaarse volk schade te berokkenen door het mislukte economische beleid van de voormalige communistische partij voort te zetten

Mediageschil

Op 31 december 1992 nam het steeds grimmiger wordende debat over de rol van de media (zie pag. 825/1-'92 voor de uitspraak van het Constitutionele Hof in deze kwestie) een nieuwe wending, toen de oppositiepartijen binnen de Nationale Vergadering hun krachten bundelden teneinde te voorkomen dat de regering de voor de goedkeuring van een nieuwe mediawet vereiste tweederde meerderheid behaalde.

Het wetsvoorstel, dat al twee jaar in voorbereiding was, zou een einde hebben gemaakt aan het staatsmonopolie op radio- en televisie-uitzendingen door deze media te veranderen in onafhankelijke openbare organen. De oppositiepartijen waren echter van mening dat het wetsvoorstel de regering teveel volmachten gaf met betrekking tot de toewijzing van etherfrequenties en de benoeming van hogere functionarissen. De directeur van de nationale televisie, Elemer Hankiss, ging in december in

beroep tegen het op 9 december door premier Jozsef Antall genomen besluit hem te schorsen in afwachting van een lopend onderzoek naar financiële malversaties. President Arpad Göncz had des schorsing niet geaccepteerd.

Op 6 januari 1993 dienden de respectieve directeuren van de staatsradio en -televisie, Csaba Gombar en Elemer Hankiss, hun ontslag in. Op die manier wilden zij garanties afdwingen voor de vrijheid van de media, die volgens hen werd bedreigd door rechtse krachten die de regeringspartij beïnvloedden. Een woordvoerder van Antall ontkende dat de regering zeggenschap over de media nastreefde.

Gombar en Hankiss hadden allebei een opzegtermijn van twee maanden, maar op 21 januari werden zij door de regering met onmiddellijke ingang van hun taak ontheven.

Nieuwe abortuswet

Na maandenlange debatten keurde de Nationale Vergadering op 12 december een nieuwe abortuswet goed die de in 1990 opgeschorte communistische wet - die alle abortusaanvragen inwilligde - verving.

Deze nieuwe wet, goedgekeurd met 193 tegen 39 stemmen en 33 onthoudingen, stond een beëindiging van de zwangerschap gedurende de eerst twaalf weken toe, als er sprake was van verkrachting, gevaar voor het leven van de moeder of een misvormde foetus. Een zwangerschap mocht ook worden afgebroken als zij tot een „psychologische crisis" of „sociale problemen" zou leiden. In een eerder wetsvoorstel was abortus op grond van psychologische en sociale motieven niet toegestaan.

Devaluatie van forint

Op 11 november werd de forint met één procent gedevalueerd; de munt was in de loop van 1992 in totaal 8,3 procent minder waard geworden.

Begroting voor 1993 goedgekeurd. Invoering BTW

Op 17 december keurde de Nationale Vergadering de begroting voor 1993 goed. Deze voorzag in een tekort van 185.340 mrd forint (\$ 2,26 mrd), een bedrag dat overeenkwam met zes procent van het BNP en net iets lager uitviel dan het voor 1992 voorziene tekort. In vergelijking met 1992 zouden de inkomsten naar verwachting met 40 procent stijgen tot 1.090 mrd forint, terwijl de uitgaven met ongeveer 30 procent tot 1.275 mrd forint zouden stijgen. Deze stijging van de uitgaven kwam voornamelijk op het conto van de aflossing van buitenlandse schulden.

In de begroting werd ervan uitgegaan dat het BNP in 1993 van nul tot drie procent zou stijgen (de eerste stijging sinds 1989); dat de werkloosheid, die in november tot 11,9 procent gestegen was, hoog zou blijven; en dat de inflatie, die tussen medio 1991 en begin 1993 gedaald was van 38,6 naar 20,1 procent, zich zou stabiliseren op een niveau van circa 21 procent.

Op 30 november keurde de Nationale Vergadering de invoering van BTW goed. Per 1 januari 1993 zouden de meeste goederen en diensten met een basistarief van 25 procent belast worden, terwijl voor voedselprodukten, brandstof, water, openbaar vervoer en boeken een tarief van zes procent zou worden gehanteerd. Medicijnen en elektriciteit voor huishoudelijk gebruik zouden niet worden belast.

Kabinetswijzigingen. Aftreden minister van financiën

Op 11 februari 1993 trad minister van financiën Mihály Kupa af nadat hij de portefeuille van vervoer en telecommunicatie had geweigerd die hem bij een kabinetswijziging was aangeboden door premier József Antall. De evenmin als Kupa aan een partij verbonden Ivan Szabo, die tot clan toe minister van industrie en handel was geweest, werd per 24 februari benoemd als vervanger van Kupa; hij streefde ernaar het economische beleid van zijn voorganger voort te zetten. Men zag in de wijziging een poging om een regering nieuw leven in te blazen die alom werd bekritiseerd vanwege de negatieve gevolgen van de vrije-markteconomie en de heersende economische crisis.

Kupa beweerde in een interview met de pers dat de internationale gemeenschap negatief zou reageren op zijn ontslag als minister van financiën, dat volgens hem vooral was ingegeven door „politieke overwegingen”.

Andere ontslagen troffen de minister van milieubescherming Sándor Keresztes (MDF), die ook verklaarde dat hij „geërgerd” was over zijn ontslag, drie andere leden van het MDF (minister zonder portefeuille Balázs Horváth, minister van cultuur en openbaar onderwijs Bertalan Andrasfalvy en minister van vervoer en verbindings Csaba Siklos), en minister van landbouw Elemér Gergátz van de Onafhankelijke Partij van Kleine Boeren (FKgP).

De nieuwe ministers die per 22 februari werden benoemd waren Miklós János Latorcai (onafhankelijk, opvolger van Ivan Szabo), János Gyurko (MDF, milieubescherming), György Schamschula (MDF, vervoer en verbindings), Ferenc Madl (onafhankelijk, cultuur en openbaar onderwijs) en János Szabo (FKgP, landbouw).

Besprekingen met IMF mislukt

Op 6 februari kwam een eind aan twee weken van gesprekken met een bezoekende delegatie van het Internationale Monetair Fonds (IMF) zonder dat er een overeenkomst was bereikt over opheffing van de opschorting van een uitgebreide faciliteit voor drie jaar ter waarde van 1.11 mrd SDRs (circa \$ 1,62 inrl). Deze regeling was in februari 1991 ingegaan, maar was in 1992 opgeschort omdat Hongarije niet aan de voorwaarden kon voldoen. Het IMF had de verwachte tekorten op de begrotingen (213 mrd forint voor 1994, 220 mrd forint voor 1995 en 222 mrd forint voor 1996) onaanvaardbaar groot gevonden (\$ 1 = 84,8905 forint per 8 februari 1993).

Privatiseringen

In een poging om de buitenlandse investeringen en de privatisering gaande te houden kondigde de regering op 3 februari aan dat zij in 1993 nationale nutsbedrijven in staatseigendom zou verkopen. Zij gaf daarbij echter geen precies tijdschema. De privatisering had betrekking op de sectoren telecommunicatie, gas en elektriciteit, en op handelsbanken in staatseigendom. Voor de uitvoering van het privatiseringsprogramma moest de regering echter eerst voor elke sector een regulerend kader opstellen en ervoor zorgen dat het parlement deze kaders goedkeurde.

Op 2 februari werd gemeld dat de regering plannen opstelde om het privatiseringsprogramma voor burgers toegankelijk te maken door miljoenen concessies voor kleine investeerders af te geven, inclusief goedkope kredieten, om aandelen te kopen in staatsbedrijven. Men beschouwde dit als een poging om de algemene kritiek te verzachten dat buitenlanders en managers van staatsbedrijven, onder wie veel voormalige communisten, alle voordelen van de privatiseringen naar zich toe trokken.

Tussentijdse verkiezingen

Bij een tussentijdse verkiezing op 4 april in het kiesdistrict Bacs-Kiskun werd Tamas Nagy, de gemeenschappelijke kandidaat van de nieuwe Partij van de Republiek en de Agrarische Bond, gekozen in plaats van de overleden afgevaardigde van de Onafhankelijke Partij van Kleine Boeren (FKgP).

Drie eerdere kiesrondes waren ongeldig verklaard, omdat minder dan 23 procent van het electoraat was komen opdagen, maar de vierde ronde kende een opkoint van 28,27 procent.

Nagy veroverde 36,67 procent van de stemmen, terwijl zijn belangrijkste rivaal, de kandidaat van de Hongaarse Socialistische Partij (MSzP), 35,94 procent van de stemmen op zijn naam bracht.

Verbod op het gebruik van „extremistische” symbolen

Op 14 april keurde het parlement een wetsvoorstel goed dat het dragen of vertonen van nazistische of communistische symbolen verbood. De regering had het wetsvoorstel ingediend na kritiek op haar vermeende lakse optreden ten aanzien van jonge skinheads met neo-nazistische uniformen die president Árpád Göncz tijdens de viering van de nationale feestdag op 23 oktober 1992 het spreken onmogelijk hadden gemaakt.

Nieuwe voorzitter FIDESz

Tijdens een congres op 16-18 april in Debrecen werd de Federatie van Jonge Democraten (FIDESz) definitief omgevormd van een (in 1988 opgerichte, zie pag. 340/2-'88) jeugdbeweging tot een politieke partij met de ve kiezing van haar fractieleider, de 30-jarige advocaat Viktor Orbán, tot de nieuwe functie van partijvoorzitter. Voortaan zouden ook mensen die ouder waren dan 35 jaar lid kunnen worden van de partij.

Splitsing binnen MDF

In juni leidden de spanningen in het Hongaars Democratisch Forum (MDF), de grootste partij binnen de conservatieve regeringscoalitie, tot een breuk waarbij de populistische nationalist István Csurka betrokken was.

Csurka, een toneelschrijver en medeoprichter van het MDF, had in november 1992, nadat hij in augustus een antiseinitisch artikel had gepubliceerd (zie boven), een brede volksbeweging onder de naam Hongaarse Weg opgericht. In januari 1993 had hij vergeefs geprobeerd het MDF-leiderschap van premier József Antall te betwisten, maar hij bleef wel deel uitmaken van het partijpresidium (zie boven).

Op 1 juni stelde de parlementaire fractie van het MDF zes parlementariërs op non-actief, twee van haar liberale vleugel en vier, onder wie Csurka, van haar nationalistisch-populistische vleugel. Vijf dagen later besloot de nationale stuurgroep van het MDF de ethische commissie van de partij te adviseren de vier nationalistische MDF-parlementariërs uit de partij te zetten.

Op 21 juni richtte Csurka samen met vier andere parlementariërs de Hongaarse Gerechtigheidsparlij (MIP) op. Later traden nog eens zes parlementariërs tot de MIP toe. De nieuwe partij gaf te kennen dat zij de regering in het

EUROPA

debat over op 15 juni gelanceerde aanvullende begrotingsvoorstellen niet zou steunen. Op 22 juni werden Csurka en een andere parlementariër officieel geroveerd als MDF-lid.

Op 11 juni riep een MDF-parlementariër over naar de Federatie van Jonge Democraten (FI-DESz)

AKKOORD MET RUSLAND OVER SCHADECLAIMS MET BETREKKING TOT SO-WJET-TROEPEN. VERDERE BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Op 10-11 november 1992 bracht de Russische president Boris Jeltsin een officieel bezoek aan Hongarije. Bij die gelegenheid troffen beide landen een schikking met betrekking tot wederzijdse schadeclaims.

Hongarije zag af van de eerder geëiste vergoeding voor de schade die de tussen 1956 en 1991 op zijn grondgebied gestationeerde Sowjet-troepen aan het milieu hadden toegebracht, terwijl Rusland van zijn kant niet langer aanspraak maakte op een vergoeding voor zijn investeringen in militaire bases. Ook stelde Hongarije het Russische leger humanitaire hulp in de vorm van medische artikelen in het vooruitzicht, terwijl het bovendien „naar vermogen” zou bijdragen aan de bouw van huizen voor Russische soldaten die in het verleden in Hongarije gestationeerd waren.

Beide regeringen bereikten geen overeenstemming over een andere financiële kwestie, de aflossing van de op \$ 1,7 mrd geschatte Russische handelsschuld aan Hongarije. Hongarije ging er echter mee akkoord een deel van het verschuldigde bedrag te verhalen door militair materieel en reserveonderdelen ter waarde van \$ 800 mln van Rusland te kopen. Functionarissen verklaarden dat zij eind 1992 een planning voor de aflossing van de schuld gereed hoopten te hebben.

In een toespraak tot de Hongaarse Nationale Vergadering drukte Jeltsin de hoop uit dat beide landen de „wederzijdse verbittering over het verleden” achter zich konden laten en „met een schone lei” bilaterale betrekkingen konden aanknopen. Hij veroordeelde de Sowjet-invasie van Hongarije in 1956 en bracht een bezoek aan het graf van Imre Nagy, de leider van de revolutionaire regering tijdens de opstand, die werd geëxecuteerd.

Op 23 juni werd tijdens een bezoek van president Arpad Göncz aan Rusland een akkoord ondertekend krachtens welk Hongarije 28 Russische Mig-29 gevechtsvliegtuigen zou krijgen in ruil voor de kwijtschelding van \$ 800 mln van de totale Sowjet-schuld van \$ 1,7 mrd aan Hongarije die uit de periode 1989-'91 stamde.

Betrekkingen met Slowakije

Na bemiddeling door de Europese Commissie kwamen Hongarije en Slowakije

op 5 april overeen hun geschil over de Gabčíkovo-dam in de Donau (zie pag. 247/1-'93) voor te leggen aan het Internationaal Hof van Justitie in Den Haag. De twee landen besloten ook (lat) geregeld overleg plaats zou vinden tussen hun premiers over verdere bilaterale kwesties*zoals de behandeling van de Hongaarse minderheid in Slowakije.

Militaire samenwerking met Duitsland

Op 6 april ondertekenden de Duitse en Hongaarse ministers van defensie een militair samenwerkingsakkoord dat onder meer voorzag in de opleiding van Hongaarse officieren in Duitsland en in een schenking van reserveonderdelen en trainingsvliegtuigen die hadden toebehoord aan de voormalige Oostduitse strijdkrachten.

Samenwerkingsverdrag met Oekraïne geratificeerd

Op 11 mei ratificeerde het parlement met 223 tegen 39 stemmen en 17 onthoudingen het samenwerkingsverdrag met Oekraïne, dat in 1991 was ondertekend (zie pag. 230/3-'92). Extreem-rechtse afgevaardigden van de nationalistische vleugel van MDF, waaronder Istvan Csurka, en József Torgyan van de FKgP hadden bezwaar gemaakt tegen artikel 2 van het verdrag waarin gesteld werd dat de landen geen aanspraak konden maken op elkaars grondgebied; eventuele Hongaarse aanspraken op Karpato-Oekraïne, waar naar schatting 180.000 Hongaren woonden, waren daarmee van de baan.

(Vor.ber.pag. 823/1 e.v.-1992)

ROEMENIË

NIEUWJAARSTOESPRAKEN. POLITIEKE EN ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

In een nieuwjaarsrede riep president Ion Iliescu op tot binnenlandse eenheid en zei hij te hopen dat Roemenië een bijdrage zou leveren aan de stabiliteit in de regio en dat het land op het wereldtoneel een actieve rol zou spelen, maar zich niet zou laten provoceren tot gevaarlijke acties.

Hij verklaarde dat de binnenlandse politiek in 1992 overheerst was door de verkiezingsstrijd en voegde daaraan toe: „Ik hoop dat we thuis meer vrede en rust zullen kennen en minder energie zullen verspillen aan het kweken van haat, tweedracht en sociale conflicten en meer energie steken in de promotie van nationale belangen”

De voormalige Roemeense koning Michael (Michael) verklaarde in een door de Roemeense radio uitgezonden nieuwjaarsrede dat hij ondanks zijn 45 jaar durende ballingschap de eenheid en de belangen van Roemenië zou blijven verdedigen. Hij verklaarde dat koninkrijk, kerk en volk de steunpilaren van Roemenië waren en voegde daaraan toe: „De huidige leiders zijn beducht voor mijn aanwezigheid in Roemenië, omdat ze weten dat die drie pijlers de natie kracht en deugd verlenen”.

HDUR-congres

Tijdens het partijcongres van de Hongaarse Democratische Unie van Roemenië (HDUR), dat op 17 januari 1993 eindigde, werd de schrijver Bela Marko tot partijleider gekozen.

Het congres riep de Roemeense regering op de Hongaarse minderheid te helpen bij het behoud van haar identiteit, cultuur, taal, godsdienst en onderwijs. Met betrekking tot de vraag om autonome Hongaarse gebieden namen men een gematigd standpunt in en pleitte voor regionaal zelfbestuur in plaats van territoriale autonomie.

Vorming van organisatie door voormalige Securitate-leden

Voormalige leden van de ontbonden Securitate, de veiligheidspolitie van het regime-Ceausescu, vormden in januari een organisatie om te strijden voor „verlorener”.

Deze Nationale Liga van Eerlijkheid, Waardigheid, Democratie en Gerechtigheid werd geleid door Gheorghe Ivascu. Volgens een bericht op de Hongaarse radio op 1 februari zou de Nationale Liga niet alleen voormalige Securitate-leden toelaten maar ook huidige werknemers van de inlichtingendienst en van het ministerie van binnenlandse zaken die „ten onrechte (waren) veronachtzaamd, vervolgd en gecompromitteerd in verband met hun verleden”.

Demonstraties tegen regering

Op 15 februari gingen duizenden Roemeense arbeiders de straten van Boekarest op om te protesteren tegen de stijgende prijzen, de dalende waarde van de salarissen en de toenemende werkloosheid. De demonstraties waren de eerste straatprotesten van de arbeiders sinds de regering van Nicolae Ceaușescu in november 1992 aan de macht was gekomen (zie pag. 25/2 e.v.-'93). Veel demonstranten riepen om 'het aftreden van president Ion Iliescu.

Regering overleeft motie van wantrouwen tegen economisch hervormingsprogramma

Op 19 maart overleefde de regering met 260 tegen 192 stemmen een motie van wantrouwen die door de gematigde oppositiepartijen was ingediend tegen haar economische hervormingsprogramma. De regering had het programma begin maart gepresenteerd tijdens een gezamenlijke parlementszitting.

Het programma zou gelden voor een periode van vier jaar en voorzag in maatregelen die gebaseerd waren op een afschaffing van de prijs-subsidies voor goederen en diensten in mei 1993 en op een geleidelijk terugdringen van de inflatie. Daarnaast werd in het programma de privatisering van 20 procent van de staatsindustrieën bepleit.

Congres van Romania Mare

Op 6-7 maart hield de extreem-nationalistische Romania Mare (Partij voor een Groot-Roemenië) haar eerste congres. Bij die gelegenheid werd Corneliu Vadim Tudor unaniem tot partijvoorzitter herkozen.

In een toespraak tot het congres verklaarde Tudor dat de activiteiten van de Hongaarse Democratische Unie van Roemenië aan banden zouden moeten worden gelegd. Hij beschuldigde die partij ervan dat ze een opdeling van Roemenië naar Joegoslavisch voorbeeld nastreefde. Voorts stak Tudor de loftrampet over het patriotisme van de roormalige Roemeense dictator Nicolae Ceausescu. Hij noemde de revolutie die hem in 1989 ten val had gebracht een „gewapende aanval” van de voormalige Sowjet-Unie en Hongarije op Roemenië.

Protestdemonstraties van vakbonden

Op 12 april namen in het hele land tienduizenden stakende Roemeense arbeiders deel aan protestmarsen. Zij eisten hogere lonen en een beteugeling van de prijsstijgingen. De stakingen en demonstraties waren georganiseerd door de Nationale Vrije Vakbondsconfederatie van Roemenië. Sommige demonstranten eisten het aftreden van president Ion Iliescu en de regering.

Algemene staking afgelast

De vijf grootste vakbondsconfederaties zagen ervan af op 7 mei een algemene staking te organiseren, nadat er na periodieke stakingsacties en een week van onderhandelingen tussen de regering en de vakbonden een akkoord was bereikt.

Het door de regering en de vakbonden ondertekende akkoord voorzag in een forse verhoging van het minimumloon en verplichtte de

regering betere mechanismen te scheppen voor een koppeling van de lonen aan de kostprijs van het levensonderhoud en aan de produktiviteit van afzonderlijke bedrijven.

Stakingen om hogere lonen

Op 2 augustus gingen mijnwerkers uit de Jiu-vallei (wier protesten in 1991 hadden geleid tot de val van de regering, zie pag. 298/2 e.v. - 92) in staking om een verdubbeling van hun maandloon tot 146.000 a 224.000 lei te eisen. Het tegenbod van de regering bedroeg een gemiddelde van ongeveer 166.000 lei. De door de vakbonden voorgestelde lonen van 146.000 a 207.000 lei werden uiteindelijk geaccepteerd en op 11 augustus gingen de mijnwerkers weer aan de slag. (Op 2 augustus 1993 gold \$ 1,00 = 807,853 lei.)

Op 10 augustus brak er een staking uit onder treinmachinisten, waardoor alle treinverkeer (met inbegrip van het internationale treinverkeer op de Balkan) kwam stil te liggen. Zij eisten een verhoging van hun gemiddelde maandloon van 180.000 tot 207.000 lei. Op 13 augustus legden zij een bevel van het Hooggerechtshof naast zich neer, en op 16 augustus gaven zij evenmin gehoor aan een verzoek van president Ion Iliescu om het merk te hervatten. Zij gingen echter weer aan het werk toen de regering van premier Nicolae Vacaroiu hen op 17 augustus gelastte binnen drie uur het werk te hervatten of ze zouden ontslagen worden.

Het gemiddelde maandloon in Roemenië bedroeg 50.000 lei, terwijl de inflatie 230 procent op jaarbasis bedroeg.

Akkoord over rechten Hongaarse minderheid

Op 18 juli bereikten vertegenwoordigers van de regering (onder wie de secretaris-generaal van de regering Viorel Hrebenciuc) en van de Hongaarse minderheid tijdens besprekingen in Napoca aan de Zwarte-Zee kust een akkoord over minderheidsrechten, dat leidde tot meer aandacht voor onderwijs in het Hongaars.

Er zouden meer dan 300 Hongaarse leraren worden opgeleid. Er zou meer geschiedenis- en aardrijkskundeonderwijs worden gegeven in minderheidstalen. In gebieden waar de bevolking voor minstens 40 procent uit een minderheid bestond, zouden tweetalige straatnaambordjes komen.

Beschuldigingen van corruptie

Op 6 juli deed Viorel Hrebenciuc de aan zijn adres gerichte beschuldigingen in

verband met corruptie af als politiek gemotiveerd. Deze beschuldigingen waren geuit in het rapport van een parlementscommissie, dat op 30 juni openbaar werd gemaakt. Ook minister van financiën Florin Gheorghescu en minister van binnenlandse zaken Gheorghe Ioan Danescu zouden zich schuldig hebben gemaakt aan corruptie.

Premier Nicolae Vacaroiu en president Ion Iliescu ontkennd enige betrokkenheid bij een frauduleuze scheepvaarttransactie, waarbij meer dan de helft van de aandelen van de Roemeense koopvaardijvloot was overgegaan in handen van een Griekse maatschappij. Op 38 juli maakte het ministerie van vervoer bekend dat er nieuwe onderhandelingen over die transactie zouden volgen.

Iliescu treedt op tegen extreem rechts

Op 10 juli drong president Iliescu er bij de openbare aanklager op aan de uitgever van een Roemeense eclitiek van Hitlers Mein Kampf te vervolgen. Ook verzocht hij om op te treden tegen rechtse extremistische partijen en anti-semitisme in de media. Op 29 juni had de opperrabbijn in Roemenië, Moses Rosen, Iliescu gewaarschuwd voor een „escalatie van anti-semitisme”.

Op 25 juni had de regeringscoalitie bekendgemaakt dat zij in het parlement een alliantie zou vormen met twee extreem nationalistische partijen: de Roemeense Nationale Eenheidspartij van Gheorghe Funar en Romania Mare.

Naamsverandering DFNR

Op 10 juli besloot het regerende Democratisch Front voor Nationale Redding (DFNR) tijdens een landelijke conferentie zijn naam te wijzigen in de Sociaal-Democratische Partij van Roemenië.

Voormalige ministers van binnenlandse zaken veroordeeld

Op 6 juli werden Gheorghe Homostean, minister van binnenlandse zaken van 1978-'87, en diens opvolger Tudor Postelnicu, die van 1978-'87 hoofd was geweest van het ministerie van staatsveiligheid, veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf, omdat zij in 1981 opdracht hadden gegeven drie kapers van een bus te doden.

Overeenkomst met IMF mislukt

Op 23 juli werden twee weken van onderhandelingen met het IMF afgesloten zonder dat er een akkoord werd bereikt. Het hoofd van de IMF-delegatie, Maxwell Watson, zei dat een akkoord over

EUROPA

een omvangrijk IMF-krediet was uitgebleven omdat de regering er niet in was geslaagd de staatsondernemingen verder te herstructureren en de inflatie terug te dringen.

Kabinetswijziging

Op 28 augustus maakte Vacaroiu bekend dat hij vier van zijn ministers had vervangen.

Misu Negritoiu werd als voorzitter van de Raad voor Economische Samenwerking vervangen door Mircea Cosea; Constantin Teculescu werd als minister van handel opgevolgd door Cristian Ionescu, Petre Salcudeanu verving Mihai Golu als minister van cultuur; en Alexandru Mironow volgde Gheorghe Angelescu op als minister van jeugdzaken en sport.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. GESCHIL OVER SANCTIES MET JOEGO-SLAVIË

Op 14 januari 1993 vroeg Roemenië de Verenigde Naties in te grijpen, nadat de Federale Republiek Joego-Slavië (FRJ) 22 Roemeense schepen op de Donau had geconfisqueerd. Het ging hier om een vergeldingsactie voor de 40 schepen die Roemenië in het kader van een striktere naleving van de VN-sancties in december aan de ketting had gelegd. Volgens FRJ-zegslieden konden de Roemeense schepen ongehinderd vertrekken.

Op 21 januari wisten Roemeense grenswachten niet te voorkomen dat een konvooi olieschepen het handelsembargo schond en via de Donau de FRJ bereikte. Het konvooi, dat 6.000 ton olie vervoerde, negeerde drie waarschuwingen om te stoppen. Op 29 januari weigerde een ander konvooi van vijf olieschepen gehoor te geven aan een Roemeens bevel om te stoppen. De bemanningen van de tankers dreigden hun schepen in brand te steken, als ze zouden worden aangehouden.

President Iliescu bezoekt Brussel

Op 16-17 februari bezocht president Ion Iliescu de Belgische hoofdstad Brussel. Tijdens zijn bezoek had Iliescu een ontmoeting met vooraanstaande Belgische politici en hoge functionarissen van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en de Westeuropese Unie (WEU).

Iliescu vertelde NAVO-functionarissen dat zijn regering vastbesloten was het VN-embargo tegen Joego-Slavië af te dwingen (zie pag. 314/3 e.v.-'93), maar dat Roemenië niet met geweld kon ingrijpen om schepen van Joego-Sla-

De Roemeense president Ion Iliescu (l.) omarmt zijn Colombiaanse ambtgenoot Cesar Gaviria (r.) na het ondertekenen van enkele bilaterale akkoorden tussen de twee landen op 5 augustus 1993 in Santa Fé de Bogota.

vie tegen te houden. Een dergelijke actie zou een milieuramp op de Donau veroorzaken en kon het Balkan-conflict verergeren.

Bezoek van Turkse en Griekse ministers van buitenlandse zaken

De Turkse minister van buitenlandse zaken Hikmet Cetin bezocht Roemenië op 11-12 februari voor gesprekken met zijn Roemeense collega Teodor Viorel Melescanu over politieke en economische samenwerking.

Michalis Papaconstantinou, de Griekse minister van buitenlandse zaken, bezocht Roemenië op 13-14 februari. Beide landen ondertekenden een protocol over politieke, diplomatieke en economische samenwerking.

Minister van buitenlandse zaken bezoekt Duitsland en Groot-Brittannië

Op 11 maart voerde de Roemeense minister van buitenlandse zaken, Teodor Viorel Melescanu, in Bonn gesprekken met zijn Duitse collega Klaus Kinkel. De gesprekken hadden betrekking op bilaterale kwesties en op de crisis in het voormalige Joego-Slavië.

Op 17 maart voerde Melescanu in Londen gesprekken met de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest, Douglas Hurd.

Bij die gelegenheid verklaarde Melescanu dat, zodra een vredesakkoord over de toekomst van Bosnië-Herzegovina getekend was, er een grote Balkan-conferentie gehouden moest wor-

den om de problemen in de regio aan de orde te stellen. Ook zouden beide ministers gesproken hebben over mogelijke herstelbetalingen aan Roemenië om de schade ten gevolge van de internationale sancties tegen FRJ te compenseren.

President Iliescu bezoekt Midden-Oosten. Minister van buitenlandse zaken in China

Van 10-13 april bracht Iliescu, vergezeld van een aantal ministers, bezoeken aan de Verenigde Arabische Emiraten, Syrië en Libanon. Tijdens zijn rondreis voerde Iliescu besprekingen over de situatie op de Balkan; in Syrië tekende hij een samenwerkingsakkoord op het gebied van handel en economie.

Van 24-25 april bracht minister van buitenlandse zaken Teodor Viorel Melescanu een bezoek aan China.

(Vor.ber.pag.21/1 e.v.-1993)

SLOWAKIJE

KOVAC TOT PRESIDENT GEKOZEN. VERDERE ONTU'IKKELINGEN

Op 15 februari 1993 koos de Slowaakse Nationale Raad (parlement) de 62-jarige Michal Kovac tot de eerste president van het land. Een en ander ging gepaard met beschuldigingen over en weer die de regerende Beweging voor een Democratisch Slowakije (HZDS) dreigden op te splitsen. Kovac, die was voorgedra-

gen als de officiële HZDS-kandidaat en krachtig werd gesteund door premier Vladimir Meciar, werd met een overweldigende meerderheid van 106 tegen 20 stemmen, 16 stemmen meer dan de vereiste drievijfde meerderheid, gekozen. In januari had Roman Kovac, een andere vooraanstaande HZDS-kandidaat en vice-premier, na twee stemmingsrondes niet de vereiste meerderheid op zijn naam weten te brengen (zie pag 241/3)

Michal Kovac, een voormalige bankier en een hervormingsgezinde communist, was voor de opsplitsing van Tsjechoslowakije op 1 januari 1993 (zie pag. 243/2-'93) voorzitter van de voormalige Tsjechoslowaakse Federale Assemblée geweest. Hij stond erom bekend voorstander te zijn geweest van een confederale regeling tussen de twee voormalige Tsjechoslowaakse republieken en zijn verkiezing werd toegejuicht door de Tsjechische regering.

In zijn toespraak tot het parlement na zijn verkiezing verklaarde Korac dat hij uit de HZDS zou stappen „om te laten zien dat we bereid zijn het algemene landsbelang boven partijbelangen te stellen”

Groeiende kloof binnen HZDS

Kovacs aanbod om uit de partij te stappen werd beschouwd als een verzoenend gebaar dat de spanningen binnen de HZDS moest doen afnemen, die waren veroorzaakt door een groeiende verwijdering tussen premier Vladimir Meciar en Milan Knazko, minister van buitenlandse zaken en de andere vice-premier, die zich fel verzet had tegen zijn door Meciar geëiste aftreden.

Eind januari had Knazko zich in het openbaar uitgesproken tegen de kandidatuur van Roman Korac voor het presidentschap, hetgeen volgens waarnemers met opzet was gedaan om de invloed van Meciar binnen de partij te beugelen. Op 7 februari had de regering bevel gegeven een gepland bezoek van Knazko aan het hoofdkwartier van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) in Brussel te annuleren

Spanningen binnen regering. Kabinetswijzigingen

In maart consolideerde Vladimir Meciar zijn positie als premier en als leider van de HZDS. Dit ging echter ten koste van het ontslag van minister van buitenlandse zaken en vice-premier Milan Knazko op 19 maart en van het aftreden van minister van economische zaken Ludovit Cernak op 18 maart. Beiden hadden kritiek geleverd op het naar hun zeggen autoritaire leiderschap van Meciar.

In de voorafgaande maanden hadden Meciar en Knazko steeds vaker meningsverschillen met elkaar gekregen (zie boven) en op 9 maart had Meciar aan Michal Kovac (die na zijn verkiezing in februari op 2 maart als president beëdigd was) gevraagd Knazko te ontslaan. Aanvankelijk had Kovac dit verzoek doorverwezen naar het Constitutionele Hof (op 8 maart was Milan Cic, Slowaaks minister van justitie in 1988-'89 - vóór de „fluwelen revolutie” - en Slowaaks premier van december 1989 tot juni 1990, benoemd tot voorzitter van het Hof). Toen Meciar echter dreig-

de af te treden als zijn verzoek niet zou worden ingewilligd, werd Knazko door Kovac ontslagen

Knazko, tevens vice-voorzitter van de HZDS, stond bekend om zijn op westerse leest geschoeide ideeën en werd beschouwd als de belangrijkste opponent van Meciar binnen de HZDS

Op 16 maart benoemde Kovac de niet-partijgebonden generaal-majoor Imrich Andrejcek tot minister van defensie. Twee dagen later kondigde Cernak zijn aftreden aan uit protest tegen zowel deze benoeming (vanwege Andrejceks communistische verleden en zijn vermeende pro-federalistische standpunten) als tegen de afhandeling van het conflict tussen Meciar en Knazko. Andrejcek was tot 1990 beroepsmilitair geweest en van juli tot december 1992 Tsjechoslowaaks minister van defensie.

Cernak, die leider was van de Slowaakse Nationale Partij (SNS) en het enige SNS-kabinetlid, verklaarde op 18 maart dat de benoeming van Andrejcek illustratief was voor de „politieke intolerantie” van de HZDS en zei dat de SNS „opbouwende oppositie” zou gaan voeren.

Op 19 maart werden Jozef Moravcik en Jaroslav Kubecka respectievelijk tot minister van buitenlandse zaken en tot minister van economische zaken benoemd. Beiden bekleedden dezelfde ambten binnen de voormalige federale Tsjechoslowaakse regering.

HZDS-congres

Op 27-28 maart werd Meciar tijdens een HZDS-congres met 183 stemmen herkozen tot partijvoorzitter. Knazko, die 41 stemmen kreeg, zegde zijn lidmaatschap van de HZDS op en werd onafhankelijk afgevaardigde. De HZDS bezette nu nog 73 van de 150 parlamentszetels.

HZDS onderhandelt met oppositie

Op 6 april kondigden zeven afgevaardigden van de HZDS aan dat zij de partij zouden verlaten om zich aan te sluiten bij een „fractie van onafhankelijke afgevaardigden” die was opgericht door Milan Knazko, die in maart uit het kabinet was verwijderd.

Inmiddels hadden de leiders van de SNS - die in maart met het aftreden van SNS-leider Ludovit Cernak haar enige kabinetszetel had verloren - er op 3 april inee ingestemd dat de partij officieel toetrad tot de oppositie.

Omdat de HZDS toen nog maar 66 van de 150 parlamentszetels bezette, knoopte premier Vladimir Meciar be-

De nieuwe Slowaakse president Michal Kovac verlaat met zijn echtgenote Emilia het parlement na zijn beëdiging op 2 maart 1993

Archiefopnamen van minister van buitenlandse zaken Jozef Moravcik (r) en minister van economische zaken Jaroslav Kubecka (l.).

sprekingen aan met oppositiepartijen, waaronder de omgedoopte communistische Partij van Democratisch Links (SDL) onder leiding van Peter Weiss.

Na besprekingen op 9 april wees Weiss Meciar aanbod om een kabinetsfunctie te bekleden van de hand, maar hij verklaarde wel dat de SDL bereid was de regering te steunen op die punten waarop het kabinetsbeleid overeenstemde met het verkiezingsprogramma van zijn eigen partij.

Op 22 april presenteerde Meciar zijn regeringsprogramma, dat op 26 april door het parlement werd goedgekeurd door 104 van de 124 aanwezige afgevaardigden.

Op 16 april protesteerden in Bratislava meer dan 4.500 mensen tegen het sociaal-economische beleid van de regering. Op 18 april berichtte Le Monde dat het begrotingstekort in de eerste drie maanden van 1993 was gestegen tot 13 mrd koruna (ongeveer \$ 460 mln); dat de harde-valutareserves dermate waren geslonken dat ze niet meer dan drie maanden import dekten, dat de export stagneerde en dat door verdere faillissementen de werkloosheid (op dat moment al 13 procent van de beroepsbevolking) dreigde te stijgen.

Verkorting militaire dienst

Op 27 april kondigde minister Imrich Andrejcek van defensie aan dat de dienstplicht per 1 juli 1993 zou worden teruggebracht van 18 tot 12 maanden.

Aftreden van ministers

Op 15 juni trad de voor het beheer en de privatisering van nationale eigendom-

men verantwoordelijke minister Lubomir Dolgos af. Op 18 juni trad minister Matus Kucera van onderwijs en wetenschappen af.

Beide ministers hadden een op 12 juni door de HZDS ingediende motie van wantrouwen niet overleefd. Op 22 juni benoemde president Michal Kovac premier Vladimir Meciar tot waarnemend minister van privatisering en vicepremier Roman Kovac tot waarnemend minister van onderwijs. Er werd bekendgemaakt dat de definitieve benoemingen voor deze portefeuilles afhankelijk zouden zijn van het resultaat van besprekingen tussen de HZDS en de oppositionele SNS over de vorming van een regeringscoalitie.

Op 23 juni kondigde Dolgos aan dat hij het vice-voorzitterschap van de HZDS zou neerleggen en dat hij uit de beweging zou stappen.

Oprichting van Alliantie van Democraten

Op 24 mei diende Milan Knazko, die in maart was ontslagen als minister van buitenlandse zaken en vervolgens uit de HZDS was gestapt om met zeven andere HZDS-afgevaardigden een onafhankelijke parlementaire fractie binnen het Slowaakse parlement op te richten (zie boven), een aanvraag in om een nieuwe partij, de Alliantie van Democraten, te registreren. Knazko verklaarde dat de partij een gematigd rechtse, liberale koers zou varen.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Op 8 maart bracht premier Vladimir Meciar een bezoek aan Londen. Bij die

gelegenheid voerde hij besprekingen met (i) de Britse premier John Major over Britse investeringen in Slowakije, de liberalisering van de Slowaakse handel met de Europese Gemeenschap en het Slowaakse geschil met Hongarije over de Gabčíkovo-Nagymaros-dam (zie onder HONGARIJE); en (ii) Jacques Attali, de directeur van de Europese bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD).

Op 24-25 maart bracht Meciar een bezoek aan Rusland. Bij die gelegenheid had hij een ontmoeting met president Boris Jeltsin, met wie hij een samenwerkingsverdrag op het gebied van economie, wetenschap en techniek ondertekende.

Op 9 maart staakte een openbare aanklager in Bratislava het onderzoek naar de af luisterapparatuur die in december 1992 in het Amerikaanse consulaat in Bratislava was aange troffen (zie pag. 247/1-'93). De aanklager verklaarde dat de apparatuur, die vóór 1986 geïnstalleerd was, op zijn laatst in het voorjaar van 1990 onklaar was gemaakt en zodoende begin 1992 buiten werking was.

Defensieakkoorden met Polen en Duitsland. Buitenlandse bezoeken

Op 9 juni sloot de Poolse minister van defensie, Janusz Onyszkiewicz, een bezoek aan Slowakije af met de ondertekening, samen met de Slowaakse minister van defensie Imrich Andrejcek, van een samenwerkingsakkoord op het gebied van defensie.

Tijdens het bezoek werden ook besprekingen gevoerd over samenwerking in de wapenindustrie en over de oprichting van een gezamenlijk trainingskamp voor Poolse en Slowaakse legerfunctionarissen die deel zouden gaan nemen aan vredesmissies van de VN.

Op 15 juni besloten Andrejcek en zijn Duitse collega Volker Ruhe in Bonn de militaire samenwerking tussen Slowakije en Duitsland uit te breiden.

Op 24-20 juni bracht premier Meciar een officieel bezoek aan Roemenië, terwijl president Kovac op 7-9 juni een bezoek aan Italië bracht en op 29-30 juni aan Oekraïne.

Meciar's besprekingen met de Roemeense president Ion Iliescu en met de Roemeense premier Nicolae Vacaroiu hadden onder meer betrekking op de kwestie van de Hongaarse minderheden in zowel Slowakije als Roemenië. Kovac en de Oekraïense president Leonid Krawtsjoek ondertekenden een vriendschaps- en samenwerkingsakkoord dat bepaalde dat beide landen geen aanspraken op elkaars grondgebied konden maken.

(Vor.ber.pag. 241/3 e.v.-1993)

TSJECHIË

HAVEL BEEDIGD. BETREKKINGEN MET SLOWAKIJE. VERDERE, ONTWIKKELINGEN

De op 26 januari 1093 gekozen Vaclav Havel (zie pag. 242/2-'93) werd op 2 februari beëdigd als de eerste president van de Tsjechische Republiek. Opvallend bij de officiële inauguratie was de afwezigheid van de Slowaakse premier Vladimir Meciar, die zei dat hij het „te druk had met officiële verplichtingen” om aanwezig te zijn. In juli 1992 had Meciar meegewerkt aan het afzetten van Havel als president van het toenmalige Tsjechoslowakije (zie pag. 762/3-'92).

Een van de eerste officiële verrichtingen van president Havel was de afkondiging van de traditionele amnestie, die in dit geval gold voor 129 gevangenen.

Ontkoppeling van valuta's

Op 8 februari kregen Tsjechië en Slowakije elk een aparte munteenheid. Beide valuta's werden nog steeds de koruna (kroon) genoemd, en hadden bij aanvang een gelijke waarde. Op 9 februari benadrukte de Slowaakse minister van financiën Julius Toth, dat de introductie van aparte valuta's geen invloed zou hebben op het akkoord voor

een douaneunie tussen de twee republieken, dat in oktober 1992 was ondertekend (zie pag. 244/1 e v-'93)

De omschakeling naar twee aparte munten was op 2 februari gelijktijdig door de twee regeringen bekendgemaakt, nadat er een overweldigende instemming was geweest in de Tsjechische en Slowaakse parlementen. De beslissing zou zijn verhaast door onenigheid tussen Tsjechische ambtenaren en de ambtenaren van de nieuw opgerichte Slowaakse centrale bank.

Op 4 februari waren Tsjechië en Slowakije een verrekeningssysteem in ECU's (de Europese munteenheid) voor betalingen tussen de twee landen overeengekomen

Overige betrekkingen met Slowakije

Op 22 februari sprak premier Vaclav Klaus tijdens zijn eerste officiële bezoek in de Slowaakse hoofdstad Bratislava met zijn collega Meciar. Hun gesprek concentreerde zich op de voltooiing van de verdeling van eigendommen en de gezamenlijke organisatie van de staatsgrenzen.

Op 4 februari eindigden gesprekken tussen minister van buitenlandse zaken Josef Zieleniec en zijn Slowaakse collega Milan Knazko in Bratislava met een akkoord over samenwerking op het gebied van consulaire diensten en over de opening van diplomatieke missies in Praag en Bratislava op 1 maart.

De Tsjechische parlementsvoorzitter Milan Uhde (l.) en zijn Slowaakse ambtgenoot Ivan Gasparovic (r.) op 7 januari 1993 bij de eerste officiële ontmoeting tussen parlementaire delegaties van beide landen sinds de splitsing.

Geen privatiseringsaandelen voor Slowaakse investeerders

In een poging Slowakije te dwingen een regeling te treffen voor de resterende problemen met betrekking tot de verdeling van Tsjechoslowaakse federale eigendommen en andere aanspraken, maakte de Tsjechische regering op 17 maart bekend dat zij Slowaakse investeerders geen aandelen in onlangs geprivatiseerde bedrijven zou verstrekken. Premier Vaclav Klaus verklaarde dat „de aandelen als onderpand worden achtergehouden, totdat de twee regeringen akkoorden ondertekenen over eigendommen en een in evenwicht brengen van de activa en passiva van de voormalige staatsbank” (Zie pag. 536/1 en 764/1-'92 voor achtergronden van Tsjechoslowaaks privatiseringsprogramma)

Het besluit leidde tot een ernstige verslechtering van de betrekkingen met de Slowaakse regering. De Slowaakse premier Vladimir Meciar noemde de maatregel een „schending van het internationale i-echt” die zou kunnen leiden tot een „handelsoorlog” tussen beide landen.

Slowakije zou voor ongeveer \$ 1 mrd aandelen in Tsjechische bedrijven bezitten, een bedrag dat overeenkwam met de hoogte van de Tsjechische schadevergoedingen aan Slowakije.

Aandelen Slowaakse staatsburgers vrijgegeven

Op 12 mei kondigde de Tsjechische regering aan dat zij terugkwam op haar besluit van 17 maart om de uitgifte van aandelen in geprivatiseerde Tsjechische bedrijven aan Slowaakse investeerders te blokkeren. Op 24 mei begon de uitgifte van deze aandelen.

De in maart genomen beslissing had niet alleen de bilaterale betrekkingen onder druk gezet, maar bovendien het Tsjechische privatiseringsproces gestagneerd. De herziening van de beslissing was het resultaat van de vooruitgang die was geboekt bij besprekingen tussen Tsjechische en Slowaakse functionarissen, die op 11 mei een akkoord bereikten over de verdeling van voormalige federale eigendommen. Er bleven echter twee belangrijke kwesties onopgelost: de activa van de voormalige Tsjechoslowaakse staatsbank en de federale begroting voor 1992.

Trilateraal akkoord over arbeidsvoorwaarden. IMF-lening

Op 11 maart sloten de regering en de belangrijkste werkgevers- en vakbondsfederaties een algemeen akkoord over de arbeidsvoorwaarden voor 1993. Het

akkoord handelde voornamelijk over werkgelegenheidsvraagstukken, omscholing, lonen en sociale verzekerings.

Op 17 maart maakte het Internationale Monetair Fonds (IMF) bekend dat het had ingestemd met een overbruggingskrediet ter waarde van 177 mln SDR's (ongeveer \$ 234 mln) ter ondersteuning van het nationale economische programma voor 1993. Op korte termijn zou het krediet de reservevoorraad harde valuta van de Nationale Bank een vervroegde injectie moeten geven.

Partijpolitieke ontwikkelingen

Tijdens een congres van de Tsjechoslowaakse Sociaal-Democratische Partij (CSSD) op 27-28 februari werd de naam van de partij veranderd in Tsjechische Sociaal-Democratische Partij (eveneens CSSD). De econoom Milos Zeman, de kandidaat van de linkse vleugel van de partij, werd tot leider gekozen. Hij volgde Jiri Horak op.

Op 9 maart kondigde Jiri Svoboda, de leider van de Communistische Partij van Bohemen en Moravië (KSCM), aan dat hij van plan was af te treden, aangezien het uitvoerend comité zijn voorstel verworpen had om het woord „communistisch” uit de naam van de partij te schrappen. Vier dagen later kwam hij echter op zijn beslissing terug, toen het uitvoerend comité vertegenwoordigers van de harde lijn uit de partij had gezet.

Op 27 juni werd Miroslav Grebenicek gekozen tot voorzitter van de KSCM. De conservatieve Grebenicek volgde de hervormingsgezinde Jiri Svoboda op, die binnen de partij steeds verder geïsoleerd was geraakt. Twee dagen voor het partijcongres had hij aangekondigd te zullen terugtreden als voorzitter en partijlid.

Op 19 juni stapte de onlangs herdoopte Liberale Nationale Sociale Partij (Liberalni strana narodne socialni, LSNS), voorheen de Tsjechoslowaakse Socialistische Partij (CSS), uit de Liberale Sociale Unie, die zodoende alleen nog bestond uit de Agrarische Partij (ZS) en de Groene Partij (SZ).

Op 29 mei, drie dagen na de verkiezing van Pavel Hirs tot partijvoorzitter, was LSNS als nieuwe naam aanvaard.

Verscherping grenscontroles

Op 8 maart maakte het ministerie van binnenlandse zaken bekend dat het de controles zou gaan verscherpen aan de grenzen met Slowakije en Duitsland. Hiermee hoopte Tsjechië de toevloed van illegale immigranten en vluchtelingen (die verder wilden reizen naar

Duitsland) en de activiteiten van smokkelaars een halt toe te roepen. Voortaan zouden Tsjechische en Slowaakse staatsburgers geldige paspoorten nodig hebben om de Tsjechisch-Slowaakse grens over te gaan.

Opening van effectenbeurs. Faillissementswet

Op 30-31 maart bracht Michal Kovac zijn eerste officiële bezoek als president van Slowakije aan de Tsjechische hoofdstad Praag. Hij voerde gesprekken met Havel en de Tsjechische premier Vaclav Klaus.

Havel en Kooac besloten elkaar ten minste drie keer per jaar te ontmoeten. Er werd een akkoord getekend over het oprichten van grensposten, maar er werd geen oplossing gevonden voor de meningsverschillen over de verdeling van de bezittingen van voormalig Tsjechoslowakije (zie pag. 245/3-'93). Hoewel vier van de negen resterende akkoorden waarmee deze meningsverschillen zouden worden opgelost, op 7 april werden geparafeerd, bleef de Tsjechische regering weigeren aandelen in Tsjechische geprivatiseerde bedrijven ter beschikking te stellen aan Slowaakse investeerders (zie boven).

Toen de Praagse effectenbeurs op 6 april na vijftig jaar opnieuw haar deuren opende, werd er alleen gehandeld op de secundaire markt. totdat de kwestie van aandelen voor Slowaakse investeerders kon worden opgelost.

Op 22 april trad een faillissementswet in werking. Krachtens de nieuwe wet zouden debiteuren en krediteuren van insolvente bedrijven drie tot zes maanden de tijd krijgen om een regeling te vinden, waarna het faillissement zou worden uitgesproken. Naar verwachting zou de nieuwe wet een aanzienlijke stijging van de werkloosheid tot gevolg hebben.

Goedkeuring voor kerncentrale

Minister van handel en industrie Vladimir Dlouhy maakte op 24 februari bekend dat de regering had besloten de bouw van de kernenergiecentrale bij Temelin in Zuid-Bohemen te voltooien.

De centrale zou naar verwachting een capaciteit van 2.000 MW hebben. Hierdoor kon de capaciteit van 5.000 MW van de op bruinkool gestookte energiecentrales in Noord-Bohemen, die ernstige milieuschade bleven veroorzaken, met 40 procent worden gereduceerd. Vertegenwoordigers van de vakbonden voor de energie en mijnindustrie in Noord-Bohemen uitten kritiek op de regering voor het feit dat zij de winst van thermische centrales gebruikte voor de bouw van de Temelin-centrale, en niet om de krachtcentrales in Noord-Bohemen schoon te maken. Milieugroeperingen uitten kritiek op de regering omdat zij kernenergie stimuleerde, terwijl andere Europese landen daar geleidelijk van terugkwamen en er nog geen oplossing was voor het probleem van het opruimen van radioactief afval.

Dubceks chauffeur veroordeeld

Op 31 maart werd Jan Reznik, de chauffeur van de auto waarin Alexander Dubcek het ongeluk kreeg dat leidde tot zijn dood in november 1992 (zie pag. 245/3 e.v.-'93), door een militaire rechtbank in Ceske Budejovice veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van 12 maanden.

Geplande vermindering van strijdkrachten

Op 26 april verklaarde minister Antoin Baudys van defensie dat Tsjechië van plan was de omvang van haar strijdkrachten terug te brengen van 106.500 naar 65.000 in 1995.

Arrestaties in verband met geplande aanslag op Havel

Op 6 mei meldde de Tsjechische televisie de arrestatie van vijf buitenlanders en de inbeslagname van auto's en wapens in verband met een poging tot moord op president Vaclav Havel. In een anonieme brief werd het incident in verband gebracht met opmerkingen die Havel tijdens een bezoek aan de Verenigde Staten in april gemaakt had, waarin hij de Servische wredeheden in Bosnië bekritiseerde had.

Oprichting Constitutioneel Hof

Op 17 juni keurde de Kamer van Afgevaardigden een wet goed die voorzag in de oprichting van een Constitutioneel Hof. De wet, die nog diezelfde dag ondertekend werd door president Vaclav Havel, zou per 1 juli van kracht worden.

Het Hof zou gevestigd worden in Brno en bestaan uit 15 rechters die voor een amts termijn van tien jaar benoemd werden. Zij zouden worden voorgedragen door de president met instemming van de Senaat (dienog moest worden samengesteld). Als de Senaat de nominaties niet binnen 60 dagen had verworpen of goedgekeurd, zouden de rechters worden aangesteld.

Daarnaast definieerde de wet verraad van de president als handelingen die „gericht zijn tegen de soevereiniteit en territoriale integriteit van de staat en tegen de democratische staatsorde”.

Nieuwe minister van gezondheid

Op 22 juni werd Peter Lom van de Democratische Burgerpartij (ODS) als minister van gezondheid vervangen door

Ludek Rubas (ODS) Lom was beliritscerd omdat hij de privatisering van gezondheidsdiensten traag zou hebben afgehandeld

Strikter visumbeleid

Op 23 juni werd bekendgemaakt dat staatsburgers van Armenië, Azerbajdzjan, Georgië Tadzjikistan, Bosnie-Herzegovina en Joego-Slavië per 1 juli de datum waarop in Duitsland de strenge asielwet van kracht zou worden (zie pag. 528/3 e.v.-'93), visa nodig zouden hebben om Tsjechië binnen te komen

BETREKKINGEN MET DUITSLAND

Op 23 maart bracht premier Vaclav Klaus een officieel bezoek aan Duitsland. Hij sprak met bondskanselier Helmut Kohl en andere hoge regeringsfunctionarissen over de betrekkingen tussen Tsjechië en de Europese Gemeenschap, de structuur van de samenwerking in Midden-Europa en de gevolgen die de voorgestelde wijzigingen van artikel 16 van de Duitse grondwet voor Tsjechië zouden hebben (zie pag. 528/3 e.v.-'95).

Aan het einde van een driedaags bezoek aan Duitsland had president Vaclav Havel op 26 april 1993 een ontmoeting met bondskanselier Helmut Kohl en president Richard von Weizsäcker.

Naderhand liet Havel weten dat de Duitse regering naar wegen zou zoeken om Tsjechische nazi-slachtoffers schadeloos te stellen, terwijl de Tsjechische regering zich beraadde over mogelijke vormen van schadeloosstelling voor Sudetenduitsers. Kohl beloofde een lans te zullen breken voor de toenadering van Tsjechië tot de Europese Gemeenschap (EG) en de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en hoopte op een spoedig akkoord over de terugkeer van vluchtelingen naar Tsjechië wier asielaanvragen waren afgewezen.

Militair samenwerkingsakkoord

Op 24 mei ondertekenden Antonin Baudys en Volker Ruhe, de respectieve ministers van defensie van Tsjechië en Duitsland, in Bonn een militair samenwerkingsakkoord dat voorzag in een regelmatige uitwisseling van informatie en kennis. (Zie pag. 550/2-'93 voor een soortgelijk akkoord dat in januari 1993 tussen Duitsland en Polen gesloten was.)

(Vor.ber.pag. 242/2 e.v.-1993)

ZWEDEN

PRESENTATIE BEGROTING 1993-'94. BEZUINIGINGEN

Op 11 januari 1993 presenteerde minister van financiën Anne Wibble de begroting voor het fiscale jaar 1993-'94 (dat op 1 juli inging). In haar toespraak tot het parlement gaf Wibble toe dat „Zweden een economische crisis doormaakt" en dat „het moeilijk zal zijn en tijd gaat kosten om de problemen op te lossen". Haar begroting voorzag in ingrijpende bezuinigingen op de uitgaven van in totaal SKr 11,9 mrd. bovenop de reeds eerder aangekondigde bezuinigingen van SKr 4,9 mrd die het tekort op de begroting beheersbaar moesten maken (zie pag. 95/1/2-'93). (\$ 1.00 = SKr 7,349 op 11 januari 1993.)

Voor 1993-'94 werd het tekort beraamd op SKr 162,3 mrd, gelijk aan 11,1 procent van het BNP (bruto nationaal produkt). Het tekort voor 1992-'93 was op SKr 198,3 mrd geschat (13,8 procent). De totale inkomsten werden op SKr 358,4 mrd beraamd en de uitgaven op SKr 520,7 mrd. Op de sociale diensten (vooral de werkloosheidsuitkeringen), onderwijs, defensie, ziektekostenverzekering en huursubsidies zou het meeste worden bezuinigd.

De voorspelling voor de belangrijkste economische indicatoren luidde als volgt: het BNP zou in 1993 1,4 procent dalen en in 1994 met 1,6 procent stijgen; de werkloosheid zou in 1993 6,2 procent bedragen en in 1994 7,0 procent; de inflatie zou in 1993 4,9 procent bedragen en in 1994 2,9 procent.

Op 22 april presenteerde de regering een gewijzigd wetsvoorstel dat voorzag in bezuinigingen van SKr 81 mrd (\$ 11 mrd) in 1994-'98. Ondanks deze bezuinigingen zou het begrotingstekort in het financiële jaar beginnend op 1 juli naar verwachting SKr 191,2 mrd, ofte wel 12,9 procent van het BNP bedragen, SKr 28,9 mrd meer dan in januari bij de presentatie van de begroting was voorspeld.

Het bevrozen van overheidsbestedingen, de verlaging van uitkeringen en het hervormen van pensioenen zouden besparingen moeten opleveren van SKr 66 mrd. De inkomsten zouden moeten stijgen met SKr 15 mrd door de belastinginning efficiënter te maken, door de basis voor BTW te verbreden en via andere belastingmaatregelen. Het BNP zou nu naar verwachting in 1993-'94 dalen met 1,7 procent, maar in het daaropvolgende jaar stijgen met 1,2 procent.

Op 2 april had de minderheidsregering parlementaire goedkeuring gekregen voor de verlaging van de werkloosheidsuitkering van 90 tot 80 procent van het loon.

Op 17 maart had de regering een motie van vertrouwen gewonnen voor haar economische en sociale beleid doordat de populistische Nieuwe Democratie zich van stemming onthield en niet mee stemde met de oppositionele Sociaal-Democraten en de Linkse Partij. Op 10 maart had Nieuwe Democratie twee keer tegen de regering gestemd (onder meer tegen de begroting voor 1993-'94) in een poging meer invloed te krijgen op het economische beleid van de coalitie

NIEUWE LEIDER VP

Op 7 januari werd Gudrun Schyman gekozen tot leider van de Linkse Partij (Vp. de voormalige communistische partij) in opvolging van Lars Werner, die de partij sinds 1973 had geleid. Schyman, een voormalig sociaal werker, verklaarde dat de partij zich zou gaan bezighouden met het opstellen van een radicaal socialistisch manifest, waarin milieukwesties en vrouwenzaken centraal zouden staan.

RUSSEN GEVEN DUKBOOTACTIVITEIT TOE

Tijdens het bezoek van premier Carl Bildt op 4-7 februari aan Moskou erkende Rusland voor het eerst openlijk dat duikboten van de toenmalige Baltische Sovjet-vloot de Zweedse territoriale wateren hadden geschonden. Tijdens een gezamenlijke persconferentie na gesprekken met Bildt op 4 februari beloofde de Russische president Boris Jeltsin dat „Russische duikboten nooit meer de Zweedse territoriale wateren zouden schenden". Zijn uitspraak, die werd gezien als een grote concessie, zou naar verwachting de twaalf jaar controverser beëindigen waarin Rusland de Zweedse beschuldigingen had afgedaan als „het periscoopsyndroom".

SCHENDING JOODSE GRAVEN

In de nacht van 2-3 mei werden op een joodse begraafplaats in Stockholm 124 grafstenen beschadigd. (Voor soortgelijke acties in november 1999 zie pag. 95/3-'93).

(Vor.ber.pag. 94/3 e.v.-1993)

ZWITSERLAND

AFTREDEN VAN MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKE?:

De 59-jarige minister van buitenlandse zaken, René Felber, wiens éénjarige ambtstermijn als federaal president in december 1992 was afgelopen, maakte op 13 januari 1993 bekend dat hij eind maart om gezondheidsredenen zou aftreden.

VROUW GEKOZEN IN BUNDES RAT

Op 10 maart werd de 53-jarige Ruth Dreifuss gekozen in de Bundesrat (Federale Raad of Kabinet), hetgeen door de Financial Times op 11 maart een „zeldzame overwinning op het Zwitserse mannelijke chauvinisme" werd genoemd. De omstreden verkiezing was op 3 maart voorafgegaan door een stemmingsronde waarin Christiane Brunner, de kandidaat die aanvankelijk was voorgedragen door de Sociaal-Democratische Partij (SPS/PSS), een nederlaag leed tegen de 51-jarige Francis Matthey, ook een SPS/PSS-lid, weigerde echter onder druk van zijn partij de functie te aanvaarden.

Dreifuss volgde René Felber op, die in januari zijn vertrek had aangekondigd (zie boven).

De kandidatuur van Brunner, een 46-jarige advocaat en vakbondsleider uit

Genève die in 1991 in de Nationalrat (Tweede Kamer van het parlement) was gekozen, kwam begin februari op losse schroeven te staan door toedoen van een anoniem „comité tilt redding van de zedelijke beginselen van onze instituties". Het comité beschuldigde Brunner ervan een (in Zwitserland verboden) abortus te hebben ondergaan en dreigde naaktfoto's van haar te publiceren. Op 9 februari ontkende Brunner het bestaan van compromitterende foto's en weigerde ze het bericht over een abortus te bevestigen of te ontkennen. Op 13 februari werd haar kandidatuur goedgekeurd door de partijleiding van de SPS/PSS en op 19 februari door de parlementsfractie van de partij.

Op 3 maart koos de Bundesversammlung (Eerste en Tweede Kamer van het parlement) Matthey, lid van de Nationalrat voor Neuchâtel. In de eerste stemmingsronde kreeg hij 117 stemmen (minder dan de vereiste absolute meerderheid van 120 stemmen), tegen 101 voor Brunner, 21 voor andere kandidaten en vijf blanco stemmen. In de tweede ronde veroverde hij 130 stemmen, tegen 108 voor Brunner en vier voor anderen.

Bij de stemmingsronde op 10 maart schoof de SPS/PSS twee vrouwelijke kandidaten naar voren: Brunner en Dreifuss, die econoom was en secretaris van de Zwitserse Vakbondsfederatie. Pas na drie stemmingsronden behaalde een van hen de vereiste meerderheid. De eerste ronde bleek een nek-aan-nek-race waarin Dreifuss 92 stemmen op

haar naam bracht en Brunner 90, in de tweede ronde veroverde Dreifuss 112 stemmen en Brunner 86. In de derde ronde behaalde Dreifuss uiteindelijk 144 stemmen en Brunner 38. Aan alle drie stemmingsrondes deden ook nog andere kandidaten mee. Voor het parlamentsgebouw hadden zich circa 10 000 demonstranten verzameld die de verkiezing van een vrouw in de Bundesrat steunden.

Dreifuss werd uiteindelijk pas gekozen nadat de SPS/PSS in bedekte termen gedreigd had uit de coalitie te stappen; daarmee zou de Zaubermethode - de „toverformule" - waardoor de vier belangrijkste partijen sinds 1959 regeerden, zijn verbroken.

Brunner was de tweede vrouw die gekozen werd in de Bundesrat. In 1984 was Elisabeth Kopp gekozen (zie pag. 26/2-'86), maar deze was in 1988 afgetreden (zie pag. 639/1 e.v.-'89).

In kranten werd erop gewezen dat Brunners ongedwongen manieren, haar informele kleding en het feit dat ze in 1991 een van de organisatoren van een vrouwenstaking was geweest (zie pag. 313/2-'92), een te grote bedreiging vormden voor de door mannen beheerste gevestigde orde. Zowel Brunner als Dreifuss waren vakbondsmedewerkers en stonden bekend om hun kritiek op de rol van het leger.

Kabinetswijziging

Op 11 maart werd besloten Felbers verantwoordelijkheid voor buitenlandse zaken over te dragen aan Flavio Cotti (Christen-Democraat), die tot dan toe minister van binnenlandse zaken was, en dat Dreifuss binnenlandse zaken over zou nemen.

REFERENDA

Bij een referendum op 7 maart, waaraan door 50,5 procent van het electoraat werd deelgenomen, stemde 54,6 procent van de kiezers vóór een verhoging van de benzineaccijns met 20 centimes per liter, terwijl 72,5 procent vóór de legalisering van casino's stemde. Beide maatregelen moesten het in 1992 tot SFr 2,86 mrd (ongeveer \$ 1.86 mrd) gestegen federale begrotingstekort terugdringen. Een voorstel om alle experimenten met dieren te verbieden, werd verworpen door 72,2 procent van de kiezers.

Oppositie moet zich neerleggen bij modernisering strijdkrachten

Op 6 juni verwierpen de Zwitserse kiezers bij referendum twee voorstellen

Ruth Dreifuss werd op 10 maart 1993 gekozen tot federaal minister.

EUROPA

Minister van buitenlandse zaken Flavio Cotti

die waren ingediend door groeperingen die zich verzetten tegen de modernisering van het leger. Hun voorstellen voorzagen in (i) de annulering van de aankoop door de regering van 34 in de Verenigde Staten gebouwde F/A-18 Hornet-gevechtsvliegtuigen (verworpen met 57,1 tegen 42,9 procent); en (ii) de beperking van het aantal militaire oefenterreinen tot 40 (verworpen met 55,3 tegen 44,7 procent).

Op 10 juni keurde de Nationalrat na een derde lezing met ovenveldigende meerderheid het door de regering ingediende wetsvoorstel goed om Zwitserse strijdkrachten te laten deelnemen aan vredesmissies van de Verenigde Naties. Tegenstanders van het wetsvoorstel gaven te kennen dat zij het electoraat bij referendum over deze kwestie wilden laten stemmen, waarbij zij aantekenden dat de kiezers in 1986 hadden gestemd tegen een Zwitsers VN-lidmaatschap (zie pag. 697/2/3-'87) en dat het land gekenmerkt werd door sterk neutralistische tradities.

BOMEXPLOSIES

Op 7 januari kwam in Bern een autobom vroegtijdig tot ontploffing. Daarbij kwam de inzittende, van wie werd aangenomen dat hij deel uitmaakte van de separatistische jeugdgroepering Béliers, om het leven. De groepering streefde naar vereniging van bepaalde delen van het kanton Bern en het kanton Jura om een Franstalige Jura-regio te creëren. In Courtelary (Bernse Jura) ontplofte eveneens een bom voor het huis van een plaatselijke politicus.

(Vor.ber.pag. 96-1993)

AMERIKA

ALGEMEEN

BIJEENKOMST GROEP VAN RIO

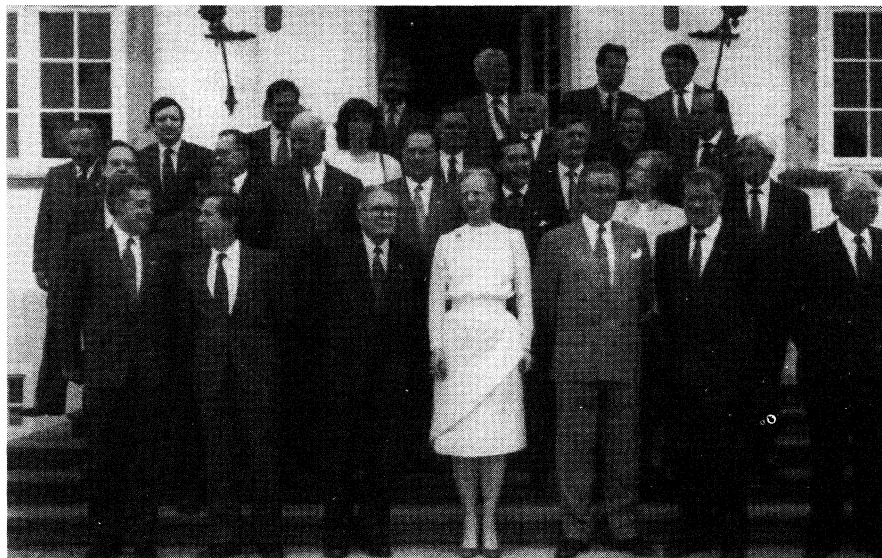
Op 5 april 1993 werd in Santa Cruz in Bolivia een bijeenkomst gehouden van de landen van de Groep van Rio (Argentinië, Bolivia, Brazilië, Chili, Colombia, Ecuador, Mexico, Paraguay, Uruguay en Venezuela).

Tijdens de vergadering werd bij stemming besloten om twee geschorste leden opnieuw tot de groep toe te laten: Peru (geschorst na de door het leger gesteunde presidentiële coup in 1992; zie pag. 471/1 e.v.-'92) en Panama (geschorst in 1988 tijdens de dictatuur van generaal Manuel Antonio Noriega). Op 6 april verkoos Panama echter om niet op de uitnodiging in te gaan omdat het land niet het volledige stemrecht zou krijgen, dat het wel had gehad in 1988. Op 7 april maakte Peru bekend het aanbod (dat pas gedaan werd nadat Venezuela zijn veto had opgeheven) in overweging te zullen nemen alvorens een definitief antwoord te geven.

(Vor.ber.pag. 765/1 e.v.-1992)

CARICOM. VERGADERING VAN MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 10-11 mei 1993 vond in Grenada de jaarvergadering plaats van de ministers van buitenlandse zaken van de Caribische Gemeenschap (CARICOM). De ministers uitten hun „ernstige ongerustheid” over het Latijnsamerikaanse verzet tegen een nieuwe regeling van de Europese Gemeenschap (EG) om bananen uit de CARICOM-landen krachtens de Lomé-conventie toe te laten tot de

De Deense koningin Margrethe (m.) poseert op 23 april 1993 voor paleis Fredensborg met de ministers van buitenlandse zaken van de Groep van Rio en van de Europese Gemeenschap, die in Kopenhagen hun derde ministeriële conferentie hielden.

AMERIKA

EG-markt (zie 539/1/2-'93). Zij stelden voor deze kwestie „openhartig” aan de orde te stellen tijdens de CARICOM-Midden-Amerika vergadering in Jamaica op 27-28 mei

De ministers schorpten het besluit over de voorgestelde oprichting van een gezamenlijke CARIKOM-Cubaanse commissie op nadat er onenigheid was gerezen over een clausule in het ontwerpvoorstel waarin bedenkingen werden geuit over de naleving van de democratische rechten in Cuba. Bij de vergadering waren geen Cubaanse vertegenwoordigers aanwezig.

Op 27-28 mei vond op Jamaica een ontmoeting plaats tussen vertegenwoordigers van Middenamerikaanse landen en van de lidstaten van de CARICOM

CARICOM waarschuwde op 31 mei in een ministeriële verklaring dat de betrekkingen tussen beide regio's ernstig geschaad konden worden, indien Middenamerikaanse regeringen bleven vasthouden aan hun eis dat de EG een einde zou maken aan de bevoorrechte condities waarop de Caribische staten krachtens de Lomé-conventie bananen konden invoeren in Europa. De organisatie verklaarde dat echte samenwerking eerder bevorderd zou worden als Middenamerikaanse staten het nieuwe EG-bananenakkoord zouden accepteren in plaats van te proberen het te laten herzien door een tweede panel van de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT) (zie pag. 755/2-'92 en 539/112-'93).

(Vor.ber.pag. 383/3 e.v.-1993)

OECS. JAARVERGADERING

Op 3-4 juni 1993 vond in Castries op St. Lucia de 22e jaarvergadering plaats

van de Organisatie van Oostcaribische Staten (OECS). De zeven lidstaten (Antigua en Barbuda, Dominica, Grenada, Montserrat, St. Christopher en Nevis, St. Lucia, St. Vincent en de Grenadines) bevestigden dat zij voor een gezamenlijke OECS-markt waren, maar toonden zich bezorgd over het feit dat lidstaten voorrang bleven geven aan het beschermen van hun binnenlandse industrieën.

Een speciale OECS-commissie deed verslag over de vertraging die de volledige invoering van het Gemeenschappelijk Extern Tarief (CET) van de Caribisch? Gemeenschap (CARICOM) had opgelopen (zie pag. 383/3 e.v.-'93), hoewel erop werd gewezen dat St. Vincent en de Grenadines eind mei hadden besloten het CET op 1 juni te laten ingaan. Ook werd erop gewezen dat investeringen werden belemmerd als gevolg van de trage invoering van gemeenschappelijke handelswetgeving, vooral waar het grondeigendomsrechten in het buitenland en de versoepeling van reisbeperkingen gold.

De OECS besloot om in augustus een gezamenlijke diplomatieke missie in Brussel te openen ten einde de belangen van de regio met betrekking tot de Europese Gemeenschap beter te behartigen.

MIDDENAMERIKAANSE TOP

De presidenten van Belize, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua en Panama ontmoetten elkaar op 17 juni 1993 in Guatemala Stad (zie pag. 382/2/3-'93 voor top december 1992). Zij toonden zich verheugd over het herstel van de democratie in Guatemala (zie pag. 627/1 e.v.-'93) en besloten nauwer te gaan samenwerken.

NAFTA. INWERKINGTREDING VERDRAG IN GEVAAR

De geplande inwerkingtreding op 1 januari 1994 van het Noordamerikaanse Vrijhandelsakkoord (North American Free Trade Agreement of NAFTA), dat van Canada, de VS en Mexico één gemeenschappelijk handelsgebied maakte (zie pag. 316/3-'92 en 329/3 e.v.-'93), liep gevaar toen een Amerikaanse federale rechtbank op 30 juni bepaalde dat bij de goedkeuringsprocedure van NAFTA onvoldoende rekening was gehouden met de eisen van de Amerikaanse milieuwetgeving.

Krachtens de National Environment Policy Act (NEPA) moest er een gedetailleerd rapport over de gevolgen van de voorgestelde wetgeving worden voorgelegd. Drie groepen, Public Citizen en de milieuorganisaties Sierra Club en Friends of the Earth, waren naar de rechter gestapt omdat zij ongerust waren over de gevolgen van een snelle industriële ontwikkeling

in de Mexicaans-Amerikaanse grensstreek. Verwacht werd dat de Amerikaanse regering in hoger beroep zou gaan, terwijl de Mexicaanse regering zei ervan uit te gaan dat de inwerkingtreding volgens plan zou verlopen.

Ondanks fel verzet van de oppositie had het Canadese Lagerhuis op 27 mei met 140 tegen 124 stemmen voor ratificatie van het verdrag gestemd. Op 23 juni volgde de Senaat zijn voorbeeld met 47 tegen 30 stemmen.

(Vor.ber.pag. 381/3 e.v.-1993)

ANTIGUA EN BARBUDA

SOCIALE ONRUST

De vermeende verduistering van EC\$ 67.000 (US\$ 25.000) aan overheids gelden leidde in de periode januari-maart 1992 tot sociale onrust, terwijl leden van de regerende Antigua Labour Party (ALP) het aftreden van de 82-jarige premier Vere Bird sr eisten (zie pag. 769/1-'92). De crisis hield ook aan nadat Bird op 30 maart had bekendgemaakt dat hij zou afzien van deelname aan de volgende algemene verkiezingen. De belangrijkste oppositiepartij, de United Progressive Party (UPP), ontstond na een fusie van drie oppositiepartijen in maart, bleef druk uitoefenen door begin april een massale demonstratie en een algemene staking te organiseren en op 1 mei een grote protestbijeenkomst.

Een ALP-conventie op 24 mei om een opvolger voor Bird te kiezen leidde noch tot een oplossing voor de crisis noch tot een einde aan de onenigheid tussen de verscheidene partijfacties. De stemmen voor het nieuwe leiderschap van de ALP werden verdeeld tussen minister Lester Bird van buitenlandse zaken en minister John St Luce van Voorlichting. Bird sr bevestigde van plan te zijn als premier aan te blijven tot de volgende algemene verkiezingen, die volgens de grondwet in 1994 moesten plaatsvinden. In een poging om het vertrouwen van de bevolking te herwinnen, verklaarden verscheidene ministers in juni bereid te zijn bekend te maken hoeveel zij aan bezittingen hadden.

HOGE ALP-FUNCTIONARIS GESCHORST

Eind februari 1993 werd bericht dat de regerende ALP de voormalige minister van handel, industrie en energie, Hugh Marshall, die eerste vice-president was van de partij, had ontheven van zijn of-

ficiële partijtaken en van het bijwonen van bestuursvergaderingen omdat hij zich verzet had tegen een wetsvoorstel van de regering om de Wet op de nutsbedrijven (Public Utilities Act) te wijzigen (zie pag. 699/3 e.v.-1991 voor onenigheid binnen ALP en het vertrek van Marshall uit het kabinet). De partij zou disciplinaire stappen nemen tegen Marshall.

Het wetsvoorstel voorzag in de oprichting van een uit vijf leden bestaande commissie die toezicht moest houden op de Antigua Public Utilities Authority (APUA). Dit staatsbedrijf was verantwoordelijk voor de telefoon, en de water- en stroomvoorziening van het land. De commissie zou ook bezwaren behandelen tegen nieuwe tarieven voor de door deze nutsbedrijven geleverde diensten en aanbevelingen doen aan het kabinet. Het wetsvoorstel wilde ook de premier of de minister van nutsbedrijven, vervoer en energie - op dat moment respectievelijk Vere C. Bird sr en Robin Yearwood - de bevoegdheid geven om de voorzitter of de leden van de commissie te ontslaan „wanneer daar voldoende redenen toe is”.

Marshall had betoogd dat dit een gevaarlijke inachtneming was en had bovendien de integriteit van Yearwood in twijfel getrokken. ALP-voorzitter Adolphus Freeland, tevens minister van gezondheidszorg en arbeid, dreigde Marshall te royeren en beschuldigde hem ervan gekant te zijn tegen „ieder wetsvoorstel” dat in het parlement werd ingediend. Minister van financiën Molwyn Joseph bevestigde Marshall ervan „verborgen motieven” te hebben en zei publiekelijk dat er „een of ander plan achter zit om deze organisatie (de ALP) te vernietigen”. De beroering om Marshall was de laatste in een reeks strubbelingen binnen de ALP, die zich vooral toespitsten op een machtsstrijd over de opvolging van Bird sr.

(Vor.ber.pag. 769/1-1992)

BAHAMA-EILANDEN

REGERINGSPROGRAMMA

De regering van de Free National Movement (FNM) van premier Hubert Ingraham, die op 19 augustus 1992 was gekozen (zie pag. 769/1/2-'92), presenteerde haar programma op 3 september 1992 tijdens de openingszitting van het Huis van Afgevaardigden.

Ingraham beloofde openheid en deugdzaamheid binnen de regering, betrouwbaarheid van ministers en het einde van het staatsmonopolie op radio- en televisieuitzendingen. De regering zou ook de hotels die tot dat moment eigendom van de staat waren, gaan privatiseren en zou belastingvoordelen en financiële hulp uit fondsen van de Bahamas Development Bank bieden om investeerders aan te trekken

en om de industrie en het kleinbedrijf te steunen. Er zou een onafhankelijke Commissie voor Openbare Voorzieningen komen, die de prijs van elektriciteit en andere voorzieningen opnieuw zou bekijken. Ook zou een nieuwe arbeidswetgeving met betrekking tot ontslagen, personeelsinkrimpingen en ziekteverlof worden ingevoerd en de kerk kreeg een grotere rol in het onderwijs.

De eerste belangrijke taak van de regering was echter het herstel van de enorme schade die was aangebracht door de orkaan Andrew die op 26 augustus over de Bahama's raasde. De Taiwanese en Amerikaanse regering storten respectievelijk \$ 300.000 en \$ 25.000 in een internationaal orkaannoodfonds, waarin uiteindelijk meer dan \$ 400.000 verzameld werd.

Ingraham's kabinet was op 24 augustus beëdigd. Ingraham beheerde zelf de portefeuilles van financiën en planning en Orville Alton Turnquest werd benoemd tot procureur-generaal en kreeg tevens de portefeuilles van justitie en buitenlandse zaken toebedeeld.

In december maakte de regering bekend dat ex-premier Sir Lynden Pindling (die eind november was afgetreden als PLP-leider, maar vervolgens had besloten aan te blijven) zou moeten getuigen voor een commissie die een onderzoek instelde naar beschuldigingen van corruptie.

BEGROTING VOOR 1992. PRIVATISERING STAATSBEDRIJVEN

In de begroting voor 1992 werden de inkomsten geraamd op \$ 627 mln, en de terugkerende uitgaven op hetzelfde niveau. De kapitaaluitgaven werden vastgesteld op \$100 mln, waarvan \$25 mln was bestemd voor de voltooiing van de uitbreiding van vliegveld Nassau. In november 1992 diende de regering-Ingraham een tussentijdse begroting in om de terugkerende uitgaven te bevriezen op \$ 309 mln, waarvoor een begrotingstekort ontstond van \$16 mln.

Onder druk van de grote scheepvaartmaatschappijen had de regering-Pindling de voorgestelde havenbelasting voor vertrekkende passagiers verlaagd van \$20 naar \$ 15. Desondanks bleven de Bahama's de duurste haven van de regio.

Op 14 mei 1993 maakte de regering bekend dat zij van plan was binnen de komende 18 maanden aan particuliere investeerders maximaal 49 procent van de aandelen aan te bieden van de Bahama Telecommunicatie Maatschappij, de Bahama Elektriciteitsmaatschappij en de Water- en Rioleringsmaatschappij, die alle het eigendom van de staat waren.

(Voorber.pag. 769/1/2-1992)

BARBADOS

ONTWIKKELINGEN IN 1992

Het economische bezuinigingsprogramma van de regering, dat gebaseerd was op een mini-begroting uit september 1991 en onder meer gericht was op het verkrijgen van een lening van het Internationale Monetair Fonds (IMF), had eind oktober 1991 tot massale protestdemonstraties geleid in de hoofdstad Bridgetown; daaraan werd door zowel aanhangers van de regerende Democratic Labour Party (DLP) als van de oppositionele Barbados Labour Party (BLP) deelgenomen.

Het programma behelsde onder meer een verlaging van pensioenen, een verhoging van bus-tarieven en van belastingen, een loonstop van twee jaar en een korting van 8 procent op het salaris van ambtenaren.

In februari 1992 keurde het IMF een lening goed van \$ 64,9 mln over 15 maanden, waarvan een krediet van \$ 31,25 mln onder de CCFF (Compensatory and Contingency Financing Facility) onmiddellijk kon worden opgenomen.

De in maart ingediende begroting werd door de oppositie „onmenselijk” genoemd en leidde begin april tot het ontslag van staatsminister Harold Blackman van financiën en economische zaken. Hij werd opgevolgd door David Thompson. Blackman riep premier Erskine Sandiford op af te treden, aangezien deze volgens hem alleen geïnteresseerd was in zijn eigen „politieke overleven” en niet het vertrouwen genoot van multilaterale kredietinstellingen, de particuliere sector en de vakbonden.

Eind november 1992 vond opnieuw een kabinetswijziging plaats, waarbij minister David Bowen van gemeenschapsontwikkeling en cultuur werd overgeplaatst naar landbouw, voedingsmiddelen en visserij. Hij volgde Harcourt Lewis op, die benoemd werd tot staatsminister in het bureau van de premier. Evelyn Greaves, de minister van huisvesting en land, kreeg eveneens de portefeuilles gemeenschapsontwikkeling en cultuur toegewezen.

Door een door het IMF goedgekeurde ingrijpende herziening van het belastingstelsel, die in juli door de Assemblée werd goedgekeurd, verdwenen veel belastingaftrekposten voor particulieren, maar werd het hoogste tarief voor de inkomstenbelasting verlaagd tot 40 procent. Dit leidde tot bittere kritiek en verwijten dat de regering huiseigenaren uit de middenklasse liet opdraaien voor het leeuwedeel van het tekort aan be-

lastinginkomsten. Aan het eind van het jaar moest de regering nog de laatste hand leggen aan een gecoördineerd economisch ondersteuningsprogramma met het IMF, de Wereldbank en de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank (IDB).

In maart 1992 werd een begroting van B\$ 1,2 mrd ingediend. Geschat werd dat de reële productie zou stijgen met 1,2 procent, terwijl ze het voorgaande jaar met 4 procent was gedaald. De uitgaven werden vastgesteld op B\$ 1,248 mrd en de inkomsten op B\$ 1,077 mrd, hetgeen een begrotingstekort opleverde van B\$ 170,5 mln, een opmerkelijke stijging ten opzichte van het tekort van B\$ 35,6 mln in 1991.

In september maakte de regering bekend dat de privatisering van overheidsondernemingen tot dan toe B\$ 61,7 mln had opgeleverd.

Uit overheidscijfers bleek dat de werkloosheid in september 23,81 procent bedroeg. Er waren 35.600 werklozen op een beroepsbevolking van 120.200, het hoogste aantal in 15 jaar. Sinds oktober 1991 hadden meer dan 3.000 ambtenaren moeten afvloeien opdat de regering kon voldoen aan de IMF-eis dat het fiscale tekort teruggebracht moest worden tot 1 procent van het BNP. Eind augustus bedroeg de inflatie 7,1 procent.

Op 8 januari werden diplomatieke betrekkingen op ambassadeursniveau met Guatemala aangeknoopt en op 20 november met Honduras. In augustus zegde China een rentevrije lening van \$ 10,8 mln toe. Begin juni noemde de regering-Sandiford de Amerikaanse regering-Bush „vijandig”, omdat zij Amerikaanse toeristen had gewaarschuwd voor de gestegen misdaad. In mei had de Britse regering dezelfde waarschuwing laten horen.

(Voorber.pag. 318/1 e.v.-1991)

BELIZE

ONTWIKKELINGEN IN 1992

In juni 1992 voerde de regering een nieuwe misdaadwet in om het overladen van cocaïne, die van Colombia naar de Verenigde Staten werd gesmokkeld, te bestrijden en om een einde te maken aan de daarmee verband houdende escalatie van bendeoorlogen, moorden, ontvoeringen en verkrachtingen in en rond Belize Stad. De belangrijkste oppositiepartij United Democratic Party

AMERIKA

(UDP) hekelde de maatregel als een bedreiging voor de burgerlijke vrijheden, omdat het de politie werd toegestaan om vergaderingen in openbare gebouwen te beëindigen en omdat het dragen van kleding die mogelijkwijze wees op het lidmaatschap van een bende als een overtreding werd beschouwd.

Ter bevordering van de integratie in de regio en het zuidelijk halfrond werd Belize op 28 september lid van de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank (IDB). Het land kreeg onmiddellijk een lening van de IDB toegezegd voor dringende herstelwerkzaamheden aan autowegen.

Uit in november bekendgemaakte cijfers bleek dat het immigratiebeleid van de regering verhardde. De voorgaande vijf maanden waren 896 illegale immigranten het land uitgezet tegenover 475 in geheel 1991.

De regering continueerde haar vijf-jarenontwikkelingsplan, dat erop gericht was de inkomsten en produktiviteit te verhogen en tegelijk sociale gelijkheid en scholing te garanderen. Verwacht werd dat grote investeringen in de citrus- en bananenteelt en de toeristenindustrie zouden leiden tot een economische groei van 6 a 7 procent, waardoor het handelstekort van \$ 12,5 mln in 1992 zou worden teruggebracht.

In november voorspelde de Associatie van Citrustelers echter dat de produktie vanwege ongunstige weersomstandigheden en het citrustristeza-virus met 17 procent zou dalen.

Het privatiseringsprogramma van de regering werd voortgezet met plannen voor de verkoop van de elektriciteitsmaatschappij. De regering behield een fiks aandeel in de reeds geprivatiseerde telefoonmaatschappij. De aankondiging in juli dat ambtenaren de volgende drie jaar konden rekenen op een jaarlijkse salarisverhoging van 10 a 12 procent, deed de angst ontstaan dat de regeringsuitgaven geen gelijke tred zouden houden met de inkomsten.

Op 8 januari werden diplomatieke betrekkingen op ambassadeursniveau met Argentinië aangeknoopt. In juli kwamen consulaire betrekkingen en handelsbetrekkingen tot stand met Cuba, dat aanbod om zijn deskundigheid op het gebied van de suikerindustrie te ruilen tegen beurzen voor Cubanen die Engels wilden leren.

UDP BOEKT OVERWINNING BIJ ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 2 juli 1993 werd de 53-jarige Manuel Esquivel, leider van de United Demo-

cratic Party (UDP) en premier van 1984-1989, opnieuw beëdigd als premier, nadat zijn partij op 30 juni bij de algemene verkiezingen een onverwachte overwinning had behaald. Bij die gelegenheid veroverde de UDP 16 van de 29 zetels in de Nationale Vergadering. De regerende People's United Party (PUP) veroverde onder leiding van de vertrekkende premier George Price de overige 13 zetels.

Price, een door de wol geveerde politicus die de politiek van het land langer dan 40 jaar gedomineerd had, had op 1 juni verkiezingen uitgeschreven. Volgens de grondwet zouden deze pas 15 maanden later hebben moeten plaatsvinden, maar Price hoopte blijkbaar dat de PUP bij vervroegde verkiezingen de vruchten zou plukken van de gestage economische groei van het land die de partij bij tussentijdse verkiezingen in januari 1993 en bij plaatselijke verkiezingen in april ook al overwinningen had opgeleverd. De verkiezingscampagne stond echter in het teken van algemene bezorgdheid over de nationale veiligheid, die nog versterkt werd door de politieke crisis in het aangrenzende Guatemala (zie pag. 62612 e.v.-'93). De UDP buitte deze kwestie uit door haar te koppelen aan de op 13 mei door de Britse regering gedane verklaring dat het Britse garnizoen in een periode van 15 maanden zou worden afgeslankt van 1.500 naar 200 manschappen. Op 8 juni vloog Price naar Londen om de door de UDP geuite beschuldiging te weerleggen dat hij op deze inkrimping van de protectiemacht had aangedrongen. De Britse regering kon hem echter niet beloven dat het land in geval van een Guatemalteekse invasie door Britse troepen verdedigd zou worden.

De UDP stelde ook dat de regering-Price corrupt was en dat zij duizenden vluchtelingen en migranten uit Guatemala, Honduras en El Salvador burgerrechten en stemrecht had verleend in een poging de verkiezingen te winnen.

Nieuw kabinet (belangrijkste portefeuilles)

Premier - Manuel Esquivel; vice-premier, justitie, buitenlandse zaken en economische ontwikkeling - Dean Barrow; binnenlandse zaken - Elito Urbina; handel en industrie - Salvador Fernandez.

OPSCHORTING AKKOORD MET GUATEMALA

Op 20 juli werd bekendgemaakt dat premier Esquivel een door de regering-Price met Guatemala ondektend territoriaal akkoord had opgeschort.

Het in september 1991 ondertekende akkoord was nog niet officieel geratificeerd. Als Guatemala zou afzien van een 130 jaar oude aanspraak op Belize en diplomatieke betrekkingen wilde aanknopen, zou Belize instemmen met een wijziging van de grenzen van de territoriale wateren, zodat Guatemala onghin-

derd toegang kreeg tot de Caribische Zee (zie pag. 1701112-'92 en 624/1/2-'93). Esquivel verklaarde dat in het akkoord teveel concessies waren gedaan en dat het electoraat zich bij referendum over de kwestie zou moeten uitspreken.

De nieuwe Guatemalteekse regering van president Ramiro de Leon Carpio had op 28 juni van haar kant laten weten dat Guatemala de bepalingen van het akkoord zou naleven.

(Vor.ber.pag. 167/1/2-1991)

BOLIVIA

SOCIALE ONRUST

Op 23 maart 1993 maakte de coalitieregering van president Jaime Paz Zamora bekend dat zij overeenstemming had bereikt met de Boliviaanse Arbeidersconfederatie (COB) na weken van wijdverbreide sociale onrust, waarin demonstraties van vakbondsleden en studenten tegen het neoliberale economische beleid van de regering waren uitgelopen op gewelddadige botsingen met het leger en de oproerpolitie. De regering had loonsverhogingen van 9 tot 20 procent toegezegd en er was overeenstemming bereikt over de toekomst van de staatsbedrijven, hoewel geen bijzonderheden werden vrijgegeven. Vakbonden van leraren en mijnwerkers waren naar ve luidt ontevreden met het akkoord.

Op 18 maart waren gesprekken tussen de COB en de regering over loonsverhogingen mislukt en waren politie en leger in het hele land in staat van paraatheid gebracht. In verscheidene steden wierpen demonstranten barricaden op in een poging te verhinderen dat tanks en gepantserde voertuigen zouden worden ingezet. Op 19 maart werden de hoofdstad La Paz en haar voorstad El Alto onder militair bestuur geplaatst. Diezelfde dag werd een 14-jarige scholier gedood en raakten tientallen betogers gewond bij botsingen met troepen in de zuidelijke stad Potosi.

Op 1 maart waren vier COB-leiders in hongerstaking gegaan uit protest tegen de weigering van de regering om te onderhandelen over de lonen. De COB herhaalde nog eens gekant te zijn tegen privatisering, vooral in de mijn- en oliesector, en onderstreepte problemen als de belastingheffing op de vakbonden, de decentralisatie van de gezondheidszorg en het onderwijs, de privatisering van de sociale zekerheid en de conflicten met boeren (campesinos) en coca-verbouwers.

NIEUWE WETTEN

Op 2 maart kondigde president Paz Zamora een nieuwe kieswet af die de

verkiezingen toegankelijker moest maken; de wet bevatte nieuwe regels voor politieke partijen en kandidaten, en maakte uitspraken van het Nationale Electorale Hof (CNE) onherroepelijk. Tegelijkertijd werd een nieuwe wet op het openbaar ministerie aangevaard.

PRESIDENTS- EN CONGRESVERKIEZINGEN

Op 7 juni riep de 63-jarige Gonzalo Sanchez de Lozada van de rechtse Nationalistische Revolutionaire Beweging (MNR) zijn partij uit tot overwinnaar van de een dag eerder gehouden verkiezingen. Ondanks organisatorische problemen, waardoor de verkiezingen in het belangrijke oostelijke departement Santa Cruz en in andere gebieden tot 13 juni werden uitgesteld, verliepen de gelijktijdig plaatsvindende presidents- en congresverkiezingen probleemloos onder toezicht van het nieuwe en onafhankelijke Nationale Electorale Hof (CNE).

Presidentsverkiezingen

Sanchez de Lozada kreeg 33,8 procent van de stemmen. Zijn belangrijkste rivalen, de 67-jarige generaal (bd) Hugo Banzer Suarez, die van 1971-'78 militair dictator was geweest, behaalde 20 procent. Banzer werd gesteund door het regerende Patriottisch Akkoord (AP), een coalitie van de rechtse Democratisch Nationalistische Alliantie (ADN) en de sociaal-democratische Beweging van Revolutionair Links (MIR), waarvan de leider, president Jaime Paz Zamora, niet herkiesbaar was.

De economische programma's van de twee belangrijkste kandidaten waren vrijwel identiek; beiden beloofden een voortzetting van het vrije-marktbeleid van het bezuinigingsprogramma dat Sanchez de Lozada in 1985 had opgesteld toen hij minister van planning was in de MNR-regering. Ook steunden zij de gedeeltelijke privatisering van staatsondernemingen.

Om hun populariteit te vergroten hadden beiden kandidaten voor het vice-presidentschap aangewezen wier imago scherp contrasteerde met dat van henzelf. Zo wist Sanchez de Lozada de stemmen te verwerven van de steeds zelfbewuster wordende plattelandsorganisaties en boeren (campesino)-groeperingen, dank zij Victor Hugo Cardenas, leider van de Tupac Katari Revolutionaire Bevrijdingsbeweging (MRTKL). Banzer werd gesteund door Oscar Zamora Medinacelli, een maoïstische revolutionair uit de jaren zeventig.

Twee populistische kandidaten, miljonair en biernagenaar Max Fernandez van de Unie van

Burgerlijke Saamhorigheid (UCS), en praat-programmapresentator Carlos Palenque Aviles van het Geweten van het Vaderland (CONDEPA) behaalden respectievelijk 13,1 en 13,6 procent. Hun programma's waren gebaseerd op kritiek op ouderwetse politici, op neoliberaal economisch beleid en op heersende corruptie.

Antonio Aranibar Quiroga van de gematigde Beweging voor een Vrij Bolivia (MBL) behaalde 5,1 procent, terwijl de overige stemmen onder negen andere kandidaten werden verdeeld.

Uitslagen congresverkiezingen

Partij	Zetels			
	Kamer van Afgevaardigden		Senaat	
	1993	1989	1993	1989
MNR	52	40	17	9
AP	35	*71	8	+16
CONDEPA	13	9	1	2
UCS	20	-	1	-
MBL	7	0	0	0
Nationale Vernieuwingsalliantie (ARBOL)	1	-	0	-
Sociaal Democratische Alliantie (ASD)	1	-	0	-
Nationale Convergentie-As-Patriottisch (EJE-P)	1	-	0	-
Verenigd Links (IU)**	-	10	-	0
Totaal	130	130	27	27

*ADN 38, MIR 33 +ADN 8, MIR 8

**Linkse verkiezingsalliantie van acht partijen

Banzer trekt zich terug

Op 9 juni maakte Banzer bekend dat hij zijn kandidatuur voor het presidentschap introk.

Krachtens de grondwet moest een stemming in het Congres uitkomst bieden als geen enkele kandidaat een duidelijke overwinning behaalde. Op 6 augustus zou een geheime stemming plaatsvinden in het Congres, maar de terugtrekking van Banzer maakte de weg vrij voor de verkiezing van Sanchez de Lozada (die bij de presidentsverkiezingen in 1989 een krappe overwinning had behaald, maar bij de stemming in het Congres werd verslagen door de door een alliantie van ADN en MIR gesteunde Zamora, die als derde was geëindigd, zie pag. 313 e.v.-'89).

MNR sluit pact in Congres

Aangezien de MNR niet over een absolute meerderheid in het Congres beschikte, sloot zij een pact met de UCS en

de MBL, in ruil waarvoor beide partijen elk een ministerspost in de nieuwe regering kregen.

VOORMALIG DICTATOR VEROORDEELD

Na een proces van 7 jaar werd generaal Luis Garcia Meza op 21 april door het Hooggerechtshof bij verstek veroordeeld tot 30 jaar gevangenisstraf wegens moord, plundering van de schatkist, corruptie en misbruik van zijn constitutionele macht als hoofd van het militaire regime dat in 1980-'81 met harde hand had geregeerd.

Het was de eerste keer dat in Bolivia een voormalige dictator op dergelijke wijze werd veroordeeld. Onder de aanwezigen in de rechtszaal bij het uitspreken van het vonnis bevonden zich Lidia Gueiler, de voormalige president die was afgezet door Garcia Meza, en nabestaanden van slachtoffers van het regime-Meza. Het was onbekend waar Garcia Meza zich bevond, maar vermoed werd dat hij door het leger en de politie in bescherming was genomen.

Er werden vergelijkbare of minder zware straffen uitgedeeld aan 14 van de 58 trouwste bondgenoten van Meza. Zo werd de voormalige minister van binnenlandse zaken, kolonel Luis Arce Gomez, die in december 1989 was uitgeleverd aan de Verenigde Staten waar hij vervolgens veroordeeld werd tot 30 jaar gevangenisstraf wegens drugshandel, een gevangenisstraf van 30 jaar opgelegd.

HANDELSONDEREENKOMST MET CHILI

Op 7 april werd een belangrijke 10-jarige handelsovereenkomst met Chili gesloten betreffende de verlaging van invoerrechten. Hiermee werd de verwachting gewekt dat de diplomatieke betrekkingen, die Bolivia in maart 1978 had verbroken in verband met het probleem rond het toegangsrecht van Bolivia tot de Stille Oceaan, zouden worden hersteld. Er werd ook besloten tot een haalbaarheidsonderzoek naar de aanleg van een pijpleiding voor de uitvoer van Boliviaans aardgas naar het noorden van Chili.

In het akkoord, dat bedoeld was om het handelstekort met Chili (geschat op \$ 117 mln in 1992) te verlagen, werd een gezamenlijke lijst van 100 producten opgenomen waarover in de toekomst geen invoerrechten betaald hoefden te worden: de lijst bevatte ook producten waarvoor eerder een gedeeltelijke vrijstelling gold krachtens de Latijnsamerikaanse Integratie Associatie (ALADI). Het aantal vrijhandelsproducten zou om de drie jaar opnieuw bepaald worden. Enkele industriële producten uit Bolivia, waaronder gesponnen katoen, tinlegeringen en soja-olie en -cake, zouden ook vrij ingevoerd kunnen worden.

(Voorber. pag. 248/3 e.v.-1993)

President Rafael Angel Calderon van Costa Rica (l.) werd op 25 januari 1993 ontvangen door de Duitse bondskanselier Helmut Kohl (r.).

COSTA RICA

ONTWIKKELINGEN IN 1992

Het politiek klimaat in 1992 stond in het teken van kritiek op het lopende structurele economische aanpassingsprogramma (SAL II) van de regering. Veel onafhankelijke economen, non-gouvernementele organisaties en vakbonden beweerden dat er nog steeds geen tastbare resultaten waren geboekt en dat de regering zich uitsluitend richtte op beperkte fiscale doelstellingen, terwijl de rest van het land sociaal en economisch ineenstortte. Zij pleitten voor een echte democratische consensus als werkbare aanpak van de problemen.

In mei stemde het IMF ermee in het lopende overbruggingsakkoord voor de voltooiing van SAL II met zes maanden te verlengen. Het fiscale tekort moest dan wel verder worden teruggebracht (van de geschatte 2-3 procent van het BNP) door de „vrijwillige" opheffing van nog eens 2.000 overheidsbanen en door versnelling van de economische liberalisering. Dit laatste moest verwezenlijkt worden door de gedeeltelijke opheffing van de prijscontrole, de verlaging van invoertarieven, de opheffing van deviezencontroles en de beëindiging van het overheidsmonopolie op bankdeposito's.

President Rafael Angel Calderon Four-

nier zei in mei dat het invoeren van deze maatregelen de weg vrij zou maken voor een derde fase van structurele aanpassing (SAL III).

Ondanks haar vrije-marktretoriek maakte de regering in mei een subsidie van \$ 50 mln voor koffieproducenten bekend en in augustus een subsidie van \$ 10,9 mln voor bananenproducenten ter compensatie van respectievelijk de ingezakte en verslappende internationale exportmarkt (zie beneden). De belastingonthefingen en preferentiële leningen aan de machtige bananensector

waren een bron van ongenoegen onder de bevolking in deze tijd van zware bezuinigingen.

Eind juli maakte Japan bekend dat het zijn bijdrage van \$100 mln aan SAL III terugtrok; volgens de Japanners waren de belastinghervormingen van mei met betrekking tot: rijkdom en inkomen onvoldoende. waren de industriële en financiële sectoren onvoldoende ontwikkeld en moesten de privatiseringsprogramma's waarmee de regering haar rol in de economische ontwikkeling wilde verminderen. herzien worden. In november zegden de Wereldbank en de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank (IDB) SAL III \$460 mln toe, vooropgesteld dat duidelijk omschreven doelen werden gehaald.

Op grond van prognoses in augustus schatte de Nationale Bananencorporatie (Corbana) dat de bananenexport in 1992 met 90 mln dozen, ter waarde van \$525 mln, een record zou bereiken. Dit betekende een toename van 19 procent ten opzichte van 1991 en van 55 procent ten opzichte van 1990.

Op de XIII Intergovernmental Group Conference van bananenproducenten en verbruikerslanden, die op 16-20 november werd gehouden in Honduras, verwierp Costa Rica het plan van de Europese Gemeenschap om hulp ter waarde van \$ 74 mln te geven als compensatie voor het verlies van bananenexporten naar de Europese markt in 1993. Costa Rica, de grootste bananenproducent ter wereld, exporteerde 50 procent van zijn bananen naar Europa.

Oppenrechter Luis Arce Saenz (m.) verlaat met zijn vrouw op 29 april 1993 de rechtbank in San José, waar hij in gijzeling had gezeten.

Premier Mary Eugenia Charles van Dominica

TERRORISTEN NA GIJZELING GEARRESTEERD

Vier leden van de zogenaamde Doodscommando Groep werden op 29 april 1993 door veiligheidstroepen gearresteerd toen zij op het punt stonden met een vliegtuig het land te verlaten, nadat zij 23 mensen (onder wie 18 opperrechters) hadden vrijgelaten na hen 3 dagen in gijzeling te hebben gehouden.

Terreurbestrijdingsdeskundigen uit Colombia en de Verenigde Staten hadden de regering van advies gediend; deze had geweigerd te voldoen aan het verzoek van familieleden van enkele gijzelaars om een losgeld van \$ 8 mln te betalen voor een medische spoedbehandeling in de Verenigde Staten van een van de gewapende mannen, een voormalige politiefunctionaris.

KABINETSWIJZIGING

Op 21 juli 1993 werd Carlos Muñoz, die zes jaar onderminister van financiën was geweest, beëdigd als de nieuwe minister van financiën. Hij volgde Rodolfo Mendez Mata op, die de dag tevoren was afgetreden.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Na de topconferentie van de presidenten van El Salvador, Guatemala en Honduras op 31 oktober 1992, die Nicaragua, Costa Rica en Panama hadden opgeroepen samen niet hen een regionale confederatie te vormen, verklaarde de regering in november dat een politieke vereniging niet „geschikt” was voor Midden-Amerika en dat de „nationale identiteit en individualiteit” gerespecteerd dienden te worden.

(Vor.ber.pag. 317/1-1992)

DOMINICA

ONTWIKKELINGEN IN 1992

Het controversiële „economisch burgerschap”-programma van de regering, dat paspoorten aanbood aan 1.200 investeerders uit het Verre Oosten die minimaal \$ 35.000 wilden investeren in toerisme, een te bouwen internationaal vliegveld en andere sectoren, leidde het gehele jaar door tot verzet. In mei hielden 400 aanhangers van de oppositionele Dominica United Workers' Party (DUWP) een racistisch getinte demonstratie tegen het plan. Door aanhoudende kritiek in de pers zag de regering van premier Eugenia Charles zich genoopt het beleid te herzien. In augustus maakte zij bekend dat met ingang van januari 1993 \$ 60.000 het nieuwe minimum was voor lokale investeringen en dat buitenlanders die het economisch burgerschap hadden gekregen, voor een niet nader genoemde periode in het land moesten wonen voordat zij stemrecht kregen. Als reactie op de protesten en de wijzigingen zouden vier investeerders uit Taiwan (de speerpunt in de regeringscampagne) in november hebben besloten het land te verlaten.

Net als de regeringsleiders van het naburige St. Vincent en de Grenadines, St. Lucia en Grenada reageerde premier Charles positief op het op 17 december bekendgemaakte bananepakkoord van de Europese Gemeenschap (zie pag. 539/1/2-'93). Zij zei dat het akkoord grofweg in de lijn lag van eerdere toezeggingen in het kader van de Conventie van Lomé die de bananenexport naar de Europese markt beschermden.

De op 22 juni gepresenteerde begroting voor 1992-'93 voorzag in uitgaven van EC\$ 229,8 mln (EC\$ 9 mln meer dan in 1991), maar bevatte geen nieuwe belastingmaatregelen. Een begrotingsgat van EC\$ 30 mln zou gevuld moeten worden met een verhoging van 50 procent van de posttarieven en hogere leges voor de rechtbank en registraties. De overheidsuitgaven op goederen, diensten en investeringsprogramma's zouden worden verlaagd en premier Charles riep op tot loonmatiging.

Volgens voorspellingen in juni zou een plan voor de ontwikkeling van de landbouw voor de periode 1991-'94 ter waarde van EC\$ 43,3 mln resulteren in een jaarlijkse groei van de landbouwproductie en de bloementeel van vijf procent en een stijging van de niet-traditionele export van EC\$ 8,2 mln in 1990 tot EC\$ 25,3. Ook werden belangrijke verbeteringen in de visserij voorspeld. Van de financiering van het

plan zou naar schatting 58 procent gedragen worden door de particuliere sector; 30 procent door kredietinstellingen en 12 procent door de regering

Eind november zei Charles dat de regering geen haast had om haar aandeel van 51 procent in de Nationale Handelsbank af te stoten

In december niaakten de havenautoriteiten van Dominica bekend dat met ingang van januari 1993 de havenbelasting met 50 procent zou worden verhoogd van naar schatting EC\$ 24 tot EC\$ 36 per ton vracht.

NIEUWE LEIDER REGERINGSPARTIJ

Minister van buitenlandse zaken Brian Alleyne won de beslissende verkiezingsronde voor het leiderschap van de regerende Dominica Freedom Party (DFP), die op 14 augustus 1993 werd gehouden; hij versloeg de diplomaat Charles Savarin met 65 tegen 46 stemmen.

De vertrekkende partijleider; de 74-jarige Mary Eugenia Charles, die de DFP naar drie opeenvolgende verkiezingsoverwinningen had geleid, zou tot de algemene verkiezingen van 1993 aanblijven als premier. Zij stelde met nadruk dat zij dat deed om bepaalde zaken te kunnen afwerken en niet „uit eigenbelang”.

(Vor.ber.pag. 175/1/2-1991)

DOMINICAANSE REPUBLIEK

NIEUWE CHEF GENERALE STAF

Op 24 november 1991 maakte president Joaquín Belaguer de benoeming bekend van generaal-majoor José Emilio Guzmán Fernández tot chef van de generale staf als opvolger van generaal-majoor Sancito Caro Brito (Coco Brito genoemd op p. 93/1-'91). Jacqueline Mercedes Malagón werd later benoemd tot minister van onderwijs in opvolging van Pedro Gil Iturbes. Deze was eerder dat jaar benoemd, maar was afgetreden nadat Belaguer hem er in het openbaar van had beschuldigd een overeenkomst tussen de regering en de bond van leraren in gevaar te hebben gebracht.

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN IN 1992

In zijn jaarlijkse toespraak op onafhankelijkheidsdag zei president Joaquín Balaguer in februari 1992 dat corruptie

het gevolg was van welvaart en materiele vooruitgang. In juni ontkende hij echter beschuldigingen van het Amerikaanse Drug Enforcement Agency (DEA) dat twee hoge functionarissen, van wie er een een naaste medewerker van hem was, betrokken waren bij een drugsbende die in april had geprobeerd cocaine tri waaide van \$300 mln naar Miami (Florida) te smokkelen. De beschuldigingen versterkten regionale en Amerikaanse aantijgingen dat het land een belangrijke opslagplaats was voor drugszendingen naar de Verenigde Staten.

In juni voerde de 85-jarige Balaguer ingrijpende wijzigingen in de regering en de legerleiding door en verscheen hij regelmatig in het openbaar. Met deze optredens, waaraan veel aandacht werd geschonken in de pers, beoogde hij de woede onder het volk over de strenge bezuinigingsmaatregelen te temperen. In de Dominicaanse Republiek werden deze stappen als bewijs gezien dat Balaguer besloten had zich in mei 1994 wederom verkiesbaar te stellen voor het presidentschap. Zijn persoonlijk aanzien kreeg echter een gevoelige klap toen Latijnsamerikaanse leiders en leden van de Spaanse koninklijke familie weigerden de overdadige festiviteiten bij te wonen die de regering had georganiseerd ter gelegenheid van de 500ste verjaardag van de komst van Columbus naar Amerika. Plaatselijk verzet hier tegen was met harde hand neergeslagen (zie pag. 382/1-'93).

In december maakte de 83-jarige oud-president Juan Bosch Gaviño, een oude politieke tegenstander van Balaguer die na zijn „aftreden“ in maart 1991 weer tot partijleider van de Dominicaanse Bevrijdingspartij van Dominica (Partido de la Liberación Dominicana, PLD) was benoemd, zijn kandidatuur voor het presidentschap bekend. De PLD was in april getroffen door een scheuring toen een aantal prominente linkse leden collectief hun lidmaatschap opzegden naar aanleiding van de heksenjacht op en het roeyement van Nelsida Marmolejos, een vooraanstaand vakbondsleider die tevens afgevaardigde van Santo Domingo was en zich tegen de steun van de partij aan de nieuwe arbeidswetgeving had uitgesproken.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

De begroting van 1992 werd geraamd op 73,23 mrd peso (17,9 procent van het BNP). De lopende uitgaven werden ge-

steld op 64,51 mrd peso en 6,29 mrd peso voor kapitaaluitgaven. Aan aflossing van buitenlandse schuld zou naar verwachting 2,42 mrd peso worden uitgegeven.

In oktober 1992 maakte de Centrale Bank bekend dat het reële BNP tussen januari en september was gegroeid met 6,8 procent. Volgens schattingen van onafhankelijke economen en buitenlandse ambassades lag het cijfer echter in de buurt van 5 procent. De inflatie zou naar verwachting 7 procent bedragen (4 procent in 1991) en er werd een handelstekort van ongeveer \$ 1,5 mrd (\$ 1.07 mrd in 1991) voorspeld. Hij een export van \$570 mln en een import van naar schatting \$ 2 mrd. De daling van de inkomsten uit traditionele exportartikelen - suiker, koffie, cacao, tabak en delfstoffen - werd gedeeltelijk gecompenseerd door inkomsten uit de toeristenindustrie en vooral door de toegenomen export uit vrijhandelszones, die de rol van de landbouw als bron van harde valuta's had overgenomen. Zo kwam er naar schatting \$ 300 mln aan plaatselijk toegevoegde waarde binnen. Vooral dank zij de export naar de Verenigde Staten van textiel en kledingstukken, die door 100.000 mensen werd geproduceerd.

In april 1992 werd bericht dat de totale overheidsschuld aan het einde van 1991 \$ 4,6 mrd beliep. Diezelfde maand gaf de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank (IDB) een lening van \$200 mln ten behoeve van de infrastructurele ontwikkeling, met name de elektriciteitsvoorziening, en de hervorming van de financiële sector.

Een in mei 1992 goedgekeurde nieuwe belastingwetgeving verhoogde de drempel voor de inkomstenbelasting van 3.000 tot 5.000 pesos en de BTW van 6 tot 8 procent, en legde een vennootschapsbelasting op van 25 procent met hogere percentages in de eerste twee jaren van het bestaan van een bedrijf.

Een rapport van de Wereldbank uit juli 1992 classificeerde 4,6 mln van de naar schatting 7,2 Dominicanen als arm: 2,8 mln van hen werden extreem arm genoemd.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

In juni 1992 bevestigde de regering dat de handelsbetrekkingen met Cuba vernieuwd zouden worden maar dat er geen nieuwe diplomatieke relaties zouden worden aangeknoopt. Er werd een overeenkomst over economische en technologische samenwerking ondertekend met de Nederlandse Antillen. In november kreeg luitenant-generaal Prosper Avril een voorlopige verblijfsvergunning. Avril, de voormalige militaire dictator van Haïti, was in november de toegang tot Haïti geweigerd nadat hij de wijk had genomen uit de Verenigde Staten waar hem een proces te wachten stond.

In augustus 1992 werd het suikerriet-quota tot de preferentiële markt in de Verenigde Staten met 17,6 procent verminderd van 358.000 ton tot 295.000 ton; deze maatregel ging in oktober 1992 in en zou duren tot september 1993. In december 1991 was met de VS een raamovereenkomst ondertekend om een adviesraad in te stellen over handel en investeringen; het was het vijftiende akkoord van dien aard krachtens het Amerikaanse Enterprise for the Americas Initiative. Nadat de VS hadden bedreigd voordelen die de Dominicaanse Republiek genoot krachtens het Caribbean Basin Initiative ongedaan te maken, haalden verschillende lokale TV-bedrijven in december diverse Amerikaanse programma's van de kabel, die zij hadden uitgezonden zonder vergoeding te betalen.

(Vor.ber.pag. 823/1 e.v.-1991)

FRANS GUYANA

ONTWIKKELINGEN IN 1992

De regerende Guyaanse Socialistische Partij (PSG), die wel voer bij scheuringen in verscheidene oppositiepartijen, behield haar machtspositie na een ruime overwinning in maart 1992 bij verkiezingen voor de Regionale Raad, die haar 16 van de 31 zetels opleverden. De partij voerde campagne voor een enkelvoudig gekozen assemblée en voor lokale onafhankelijkheid van Frankrijk op het gebied van transport, immigratie, onderwijs en gezondheidszorg. Het van het PSG afgesplitste Guyaans Democratisch Front (FDG) werd tweede met tien zetels. Onafhankelijk links behaalde drie zetels, terwijl de Gaullistische Vergadering voor de Republiek (RPR) er twee kreeg.

De PSG domineerde eveneens de tegelijkertijd gehouden verkiezingen voor negen van de 19 zetels tellende Algemene Raad, waarbij zij haar tien zetels behield. De PSG-er Antoine Karam werd gekozen tot voorzitter van de Regionale Raad en zijn partijgenoot Elie Castor werd herkozen als voorzitter van de Algemene Raad.

Bij het Franse referendum over het Verdrag van Maastricht, dat op 20 september plaatsvond, bleef 81,4 procent van de kiezers in Frans Guyana thuis. In oktober werd de PSG in een moeilijk pakket gebracht doordat de Verenigde Vakbeweging (MSU) een vijfdaagse

algemene staking organiseerde om haar eis kracht bij te zetten dat de Franse socialistische regering een „dringend“ plan moest opstellen om het hoofd te bieden aan wat genoemd werd de „buitengewoon ernstige crisis“ die het land bedreigde. De sociale onrust nam in december toe toen op 3-4 december 200 demonstranten in Cayenne slaags raakten met de politie. Elie Castor, die tevens een zetel bezette in de Franse Nationale Assemblée voor de regerende Socialistische Partij, verzocht de regering-Mitterrand een interdepartementale onderzoekscommissie in te stellen die een oplossing moest bedenken voor de heersende onzekere situatie en „permanente sociale malaise“.

In juni werd het handelstekort over 1991 geschat op \$ 678 mln.

(Vor.ber.pag. 452/3-1991)

GRENADA

ONTWIKKELINGEN IN 1992

Een al drie jaar slepend loongeschil met ambtenaren dreigde sinds het begin van 1992 de economie te ontwrichten en het drie jaar durende structurele aanpassingsplan van de regering, dat zijn tweede jaar inging, te laten ontsporen. Om de impasse te doorbreken trok premier Nicholas Brathwaite op 27 april tijdens een kabinetswijziging de portefeuilles van financiën en planning naar zich toe. In oktober, toen de Seaman and Waterfront Workes Trade Union weigerde om 200 ton voor de export bestemde bananen te laden, was er echter nog geen oplossing in zicht.

Een zeldzaam vertoon van eendracht tussen regering en oppositie leidde ertoe dat het Huis van Afgevaardigden in november voor een politieke unie met de Bovenwindse Eilanden stemde (zie onder). Het was echter nog afwachten of dit besluit ook door de bevolking gesteund zou worden.

De in februari aangenomen begroting voor 1992 voorzag in terugkerende uitgaven van EC\$ 177 mln en in kapitaaluitgaven van EC\$ 32 mln die gefinancierd zouden worden met giften ter waarde van EC\$ 26,5 mln en buitenlandse leningen ter waarde van EC\$ 14 mln. De inkomsten werden geraamd op EC\$ 171 mln, hetgeen zou resulteren in een begrotingstekort van EC\$ 6 mln.

De BTW op de meeste goederen werd verlaagd van 30 naar 27,5 procent, terwijl er voor het eerst een BTW van 5 procent werd geheven op primaire voedselprodukten. Inkomsten hoger dan EC\$ 10.000 zouden worden belast met een heffing ter verlichting van de nationale schulden, hetgeen naar verwachting EC\$ 9,3 mln zou opleveren. De schuldaflossing zou EC\$ 28,6 mln, ofte wel 16 procent van de terugkerende uitgaven bedragen.

In oktober had premier Brathwaite een ontmoeting met de premiers van de Dominicaanse Republiek, St. Lucia en St. Vincent en de Griadijnen. In een gezamenlijke verklaring zeiden zij zich te zullen verzetten tegen pogingen van de Verenigde Staten om de quotaregeling voor de banariëxport van de Bovenwindse Eilanden naar Europa teniet te doen.

KABINETSWIJZIGING

Bij een kabinetswijziging op 2 maart 1993 werd de minister van volksgezondheid, huisvesting en milieu, Michael Andrew, ontslagen en vervangen door Phinsleg St. Louis, die tot dan toe minister was van openbare werken, verbindingen en nutsbedrijven. Joan Purcell, de minister van toerisme, burgerluchtvaart, vrouwenzaken, jeugdzaken, sport en cultuur, volgde St. Louis op maar behield de portefeuille van vrouwenzaken. Haar andere portefeuilles werden overgenomen door Tillman Thomas; tot dan toe minister van financiën, wiens post voorlopig vacant bleef.

Andrew werd van zijn ambt ontheven vanwege zijn openlijke kritiek op Purcell, die zonder Andrews medeweten een onderzoek had laten instellen naar de toestand in het algemene ziekenhuis van de hoofdstad St. George's. Purcell weigerde in te gaan op Andrews eis dat zij haar verontschuldiging zou aanbieden.

(Vor.ber.pag. 833/1 e.v.-1992)

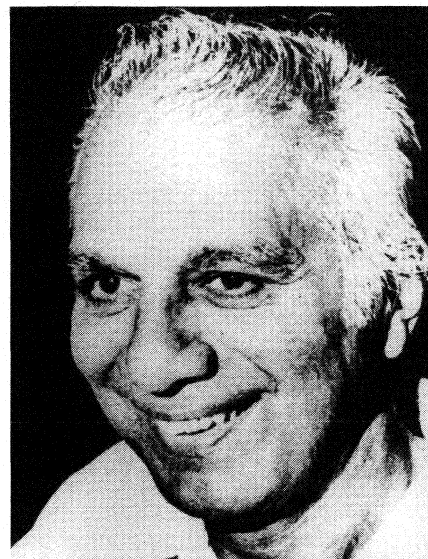
GUYANA

BENOEMING MINISTER VAN HANDEL

Op 17 november 1992 werd Shree Chand benoemd tot minister van handel, industrie en toerisme (voorsamstellingkabinet zie pag. 835/3-'92).

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

In de begroting voor 1992 werden de terugkerende uitgaven vastgesteld op G\$

President Cheddi Jagan van Guyana

10,8 mrd, de kapitaaluitgaven op G\$ 7 mrd en schuldaflossingen op G\$ 14 mrd. De inkomsten werden geschat op G\$ 15,6 mrd. Het begrotingstekort zou worden gedicht met buitenlandse leningen van G\$ 8,1 mrd, met buitenlandse giften van G\$ 1,8 mrd en met lokale, niet nader toegelichte leningen. Kapitaalinkomsten werden geraamd op G\$ 1,9 mrd.

Voorlopige voorspellingen wezen voor het tweede achtereenvolgende jaar op een groei van het BNP van circa 6 procent. De suikerproductie bedroeg 243.109 ton. De rijsttoegst van 155.000 ton, 49 procent hoger dan verwacht, werd toegeschreven aan het goede weer en een daling van de lokale consumptie en leidde tot een recordexport sinds 1978 van 115.102 ton ter waarde van G\$ 4,3 mrd (\$ 33 mln). De goudproductie van 2.252,19 kg. ter waarde van \$ 27 mln, was sedert 1913-'14 niet meer zo hoog geweest. De diamantproductie van 44.760 karaat was \$ 2,23 mrd waard. Het hoogste bedrag in 60 jaar. De export van ruwe diamanten steeg tot 35.675 karaat (18.190 karaat in 1991).

De nieuwe PPP-regering schortte het privatiseringsprogramma van de vorige regering op, in afwachting van een belangrijke beleidsverklaring en overleg met de particuliere sector. In de eerste zeven maanden van 1992 leverde de privatisering van staatsbedrijven \$ 8 mln op.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Minister Clement Rohee van buitenlandse zaken bracht in november 1992 een bezoek aan de diplomatieke missies van Guyana in Noord-Amerika en Europa. Hij maakte zijn reis omdat de PPP-regering het diplomatieke corps sterk wilde inkrimpen en herstructure-

AMERIKA

Vice-president Virgilio Godoy Reyes (r.) begroet op 31 januari 1993 enkele honderden boeren die in het stadje Chontales demonstreren tegen de regering van president Violeta Chamorro.

ren. De bedoeling was G\$ 1,2 mrd per jaar te bezuinigen en dit bedrag te besteden aan gezondheidszorg en onderwijs.

In maart 1992 werd aangekondigd dat de in maart 1974 verbroken betrekkingen met Israël zouden worden hersteld.

(Vor.ber.pag. 835/2/3-1992)

KAAIMAN EILANDEN

ONTWIKKELINGEN IN 1992

In april 1992 werd Lemuel Hurlston benoemd tot hoofdsecretaris, een functie die in 1986 was afgeschaft. Hurlston, de vorige regeringssecretaris, werd eerste officiële secretaris van de Uitvoerende Raad en de leider van regeringszaken in de Wetgevende Assemblée, die in februari was uitgebreid van 12 naar 15 zetels. In juli werd voor aanvankelijk één jaar de nieuwe functie van vice-hoofdsecretaris ingesteld, die werd toegewezen aan James Ryan.

Eind mei werd Michael Gore, op dat moment Hoge Commissaris voor Groot-Brittannië op de Bahama-eilanden, benoemd tot gouverneur van de Kaaiman eilanden; met ingang van 1 september zou hij Alan Scott opvolgen.

Bij de verkiezingen voor de Wetgevende Assemblée in november veroverde het oppositionele Nationale Team 12 van de 15 zetels. Het National Team, onofficieel geleid door Thomas Jefferson (de voormalige financiële secretaris die in

maart was afgetreden), had campagne gevoerd voor vermindering van de overheidsuitgaven en tegen het instellen van de functie van eerste minister. Drie leden van de Uitvoerende Raad werden niet herkozen en verloren hun zetel. In december werd Jefferson benoemd tot leider van regeringszaken en kreeg Hurlston, die hoofdsecretaris bleef, ook de verantwoordelijkheid voor binnen- en buitenlandse zaken.

In juni tekende de regering een akkoord met de Verenigde Staten, waardoor de VS illegale drugswinsten konden confisqueren op de Kaaiman Eilanden.

In november werd gemeld dat het begrotingstekort in 1991 \$ 1,6 mln bedroeg. Dit was het derde opeenvolgende jaar dat de begroting een tekort vertoonde.

De begroting over 1992 stelde de totale uitgaven op CI\$ 122,5 mln, waarvan CI\$ 13,3 mln aan kapitaaluitgaven; het tekort zou naar verwachting CI\$ 15,9 mln bedragen. De inkomsten zouden moeten groeien door een verhoging van de accijnzen op alcohol en tabak en door verhoging van de dieselolieprijzen (CI\$ 9,7 mln), door leningen (CI\$ 41 mln), door een overboeking uit de reserves (CI\$ 3,5 mln) en door het transport van een overschot uit 1991 (CI\$ 2,1 mln).

De werkloosheid bereikte in oktober een recordhoogte met 7,6 procent. Op een actieve bevolking van 16.470 mensen waren er 1.225 werkloos, van wie er 615 tussen 15 en 24 jaar oud waren.

(Vor.ber.pag. 177/3-1991)

NICARAGUA

POLITIEKE CRISIS. VERDERE ONTWIKKELINGEN

In december 1992 liepen de spanningen in het parlement tussen de kabinetsleden en de rechtervleugel van de regerende Nationale Oppositie Unie (UNO) hoog op (voor groeiende crisis zie pag. 836/3 e.v.-'92). Op 30 december gaf president Violeta Barrios de Chamorro politiefunctionarissen opdracht het gebouw van de Nationale Vergadering te bezetten en bezittingen en documenten in beslag te nemen. Chamorro maakte bekend dat een interimraad van bestuur zou worden benoemd, voorafgaand aan een bijeenkomst van de Nationale Vergadering op 9 januari; op die bijeenkomst zouden nieuwe functionarissen voor de Vergadering worden gekozen.

Oppositieleiders stelden de bezetting van de Nationale Vergadering onmiddellijk aan de kaak als een tegen het parlement gerichte „coup”

Op 27 november had het Hooggerechtshof in een uitspraak alle besluiten van de Nationale Vergadering na 2 september van nul en generlei waarde verklaard, aangezien op die dag niet het vereiste quorum was gehaald. De regering van president Chamorro steunde de uitspraak, maar de voorzitter van de Nationale Vergadering, Alfredo Cesar Aguirre, verwierp de beslissing. Hij beweerde dat het Hooggerechtshof niet het recht had zich te bemoeien met een onafhankelijk onderdeel van het staatsbestuur.

De kloof tussen enerzijds president Chamorro en haar kernkabinet en anderzijds de conservatievere partijen binnen de regerende UNO werd op 9 januari 1993 een openlijke breuk toen Chamorro de banden van haar regering met het oppositionele Sandinistische Nationale Bevrijdingsfront (FSLN) formeel versterkte.

Op een bijeenkomst van de 92 leden tellende Nationale Vergadering, heropend door de interim-raad die door Chamorro was benoemd nadat ze gesteund door het Hooggerechtshof het parlement op 30 december buiten spel had gezet (zie boven), bundelden de 39 Sandinistische afgevaardigden en de acht dissidente UNO-leden die Chamorro trouw waren gebleven, hun krachten en kozen de socialist Gustavo Tablada van de voormalige Communistische Partij tot de nieuwe voorzitter van de Vergadering. Tablada volgde de UNO-havik Alfredo Cesar Aguirre op.

Het nieuwe verbond, dat in de Vergadering weer voor een potentieel stabiel quorum zou zorgen na een lange periode van parlementaire conflicten en boycotten, deed volgens het *Central America Report* denken aan het Revolu-

tionaire Patriottische Front, de coalitie van Sandinisten, traditionele aanhangers van links en van het midden, die het land had bestuurd na de Sandinistische Revolutie van 1979.

Deze stap werd fel veroordeeld door de 44 UNO-leden onder leiding van vice-president Virgilio Godoy Reyes, die de zittingen van de Nationale Vergadering hadden geboycot. Zij zeiden dat de heropening van de Vergadering onwettig was en neerkwam op een presidentiële „coup”, zoals die in Peru had plaatsgevonden. Zij verklaarden in „oppositie” te gaan en kondigden aan een campagne te beginnen om het nieuwe parlement te ondermijnen. Op 30 januari werden de eerste tekenen zichtbaar van het conflict tussen het nieuwe parlement en de UNO toen de Nationale Vergadering het hoofd van de nationale rekenkamer, Guillermo Potoy, ontsloeg. Potoy, een bondgenoot van Cesar, werd van zijn taken ontheven omdat hij niet capabel genoeg zou zijn en omdat hij politiek gemotiveerde beschuldigingen had geuit tegen verschillende personen (hij had onder andere de voorzitter van de presidentiële raad, Antonio Lacayo Oyanguren, beschuldigd van corruptie).

Kabinetsbenoemingen

Op 30 januari maakte Chamorro een regeringswijziging bekend. De ministers van binnenlandse zaken en onderwijs, van wie de oppositionele FSLN niets moest hebben, behielden weliswaar hun post maar er werden ook twee Sandinisten in de regering opgenomen: Fernando Guzman Cuadra kreeg de nieuwe portefeuille van toerisme en Alvaro Fiallos Oyanguren werd vice-voorzitter op het Instituut van Landbouwhervorming. Er werd tevens een ministerie van sociale actie in het leven geroepen met aan het hoofd William Baez Sacasa. Dit werd gezien als een antwoord van Chamorro op kritiek van vooral het FSLN op de sociale gevolgen van het economische beleid van de regering.

Marta Palacios de Pereira nam de portefeuille van gezondheidszorg over van Ernesto Salmeron Bermudez, een Sandinist wiens vertrek volgens berichten werd goedgekeurd door de leiding van de parlamentsfractie van het FSLN omdat hij er niet in was geslaagd stakende Sandinistische werknemers in de gezondheidssector weer aan het werk te krijgen. Pablo Pereira nam het ministerie van economie en ontwikkeling over van Julio Cardenas en Pablo Vigil Icaza verving Jaime Icabaleta als minister van bouw en vervoer.

Economische maatregelen

Onmiddellijk na de kabinetswijziging werd een pakket economische maatregelen bekendgemaakt. Daarvan maakten deel uit een devaluatie van de cordoba met 20 procent om de export te bevorderen, stijgingen van de benzine-

en elektriciteitsprijzen, de bevrozing van de lonen en bezuinigingen op de overheidsuitgaven van ongeveer \$ 100 mln.

Het bespaarde geld zou worden gespendeerd aan het scheppen van nieuwe banen en financiële steun voor projecten in de particuliere sector om de werkgelegenheid te bevorderen. De loonstop en prijsstijgingen werden bekritiseerd door zowel onafhankelijke als Sandinistische vakbonden. De devaluatie kwam tot stand onder druk van donoren van buitenlandse hulp aan Nicaragua.

Gevechten tussen leger en re-contra's

Chamorro's confrontatie met de conservatieven in het parlement vond plaats terwijl er in de noordelijke provincies Esteli, Jinotega en Matagalapa gevechten werden tussen regeringstroepen en re-contra-rebellen; 2.000 soldaten voerden een offensief uit tegen ongeveer 500 opstandige re-contra's (voormalige anti-Sandinistische contra-revolutionairen: die waren herbewapend). Volgens berichten vonden tussen 22 december 1992 en 18 januari 1993 24 gevechten plaats waarbij 36 mensen de dood vonden en 29 anderen gewond geraakt. De re-contra's zeiden dat de regering haar beloften, die zij tijdens de onderhandelingen van begin 1992 had gemaakt, om de opstandelingen in de samenleving te integreren door voor land en huisvesting te zorgen, niet was nagekomen.

Instelling van verzoeningscommissie

De opperbevelhebber van het leger, generaal Humberto Ortega Saavedra,

maakte op 22 februari bekend dat de regering een commissie had ingesteld die moest trachten een verzoening tot stand te brengen met de herbewapende groepen van rechtse contra-rebellen („re-contra's”) en hun linkse, Sandinistische tegenhangers („recompa's”). De commissie zou worden samengesteld uit functionarissen van het ministerie van binnenlandse zaken, het leger en andere, niet met name genoemde instanties.

Op 18 februari had de regering een nieuw ontwapeningsprogramma aangekondigd met als hoofddoel het inzainelenvan ten minste 20 000 geweren die in het bezit zouden zijn van burgers en ongeregelde troepen in het hele land. Volgens officiële schattingen bedroeg het aantal re-contra's, recompa's en afvallige politiemensen in totaal niet meer dan 1.200.

Op 18 februari werden bij gevechten tussen re-contra's en het leger vier rebellen gedood in het dorp El Guabo, 160 km ten noorden van de hoofdstad Managua. Hiermee kwam het aantal doden dat sinds december bij gewapende confrontaties in de noordelijke provincies was gevallen op 70. Volgens militaire bronnen voerden naar schatting 600 re-contra's van verschillende groepen operaties uit in de provincies Matagalpa en Jinotega en waren ongeveer 100 recompa's actief in Madriz en Nueva Segovia.

Demonstraties tegen de regering

Conservatieve partijen binnen de UNO-regeringscoalitie, die in januari hun steun aan president Violeta Barrios de Chamorro en haar kernkabinet hadden opgezegd en zich bij de oppositie hadden aangesloten (zie boven), organiseerden op 28 februari een demonstratie in Managua waaraan 20.000

Voormalig Parlamentsvoorzitter Alfredo Cesar Aguirre (r.) richt het woord tot UNO-aanhangers tijdens een massale demonstratie op 28 februari 1993 tegen president Violeta Chamorro.

President Violeta Barrios de Chamorro.

mensen deelnamen. Een aantal UNO-leiders dreigde door middel van burgerlijke ongehoorzaamheidscampagnes het land lam te leggen als Chamorro de linkse Sandinisten niet uit haar regering verwijderde. Eerder, op 20-21 februari, hadden in Matagalpa, Granada, Chinandega en Rivas, reeds UNO-demonstraties plaatsgevonden. Op 22 februari hadden ongeveer 5.000 demonstranten deelgenomen aan een UNO-demonstratie in Managua.

Bezetting van ambassade in Costa Rica

Gewapende rechtse voormalige contrarebellen, die op 8 maart de ambassade van Nicaragua in de Costaricaanse hoofdstad San José hadden bestormd, lieten op 21 maart de laatste van hun 25 gijzelaars vrij. De leider van de bezetters, José Manuel Urbina Lara, kreeg politiek asiel in de Dominicaanse Republiek en drie andere ongeïdentificeerde mannen werden in een helikopter van het Costaricaanse leger naar een bergachtig gebied in het aangrenzende Nicaragua gevlogen. De aartsbisschop van Managua, kardinaal Miguel Obando y Bravo, was opgetreden als de belangrijkste bemiddelaar in de crisis, met steun van Nicaraguaanse en Costaricaanse functionarissen.

De Nicaraguaanse regering ontkende dat zij losgeld had betaald aan de gewapende mannen, leden van de zogeheten Yolaina Commando-eenheid. Zij beweerde daarentegen dat familieleden

van een van de gijzelaars, Alfonso Robelo (de Nicaraguaanse ambassadeur in Costa Rica), \$ 250.000 hadden betaald. De regering ontkende echter niet dat zij drie gewapende leden van het Democratische Front voor Nationale Redding (FDSN) had vrijgelaten, die op 12 maart Radio Mundia in Managua hadden bezet om een communiqué voor te lezen waarin zij hun steun verklaarden aan de bezetting van de ambassade.

De opstandelingen herhaalden de belangrijkste eisen van de conservatieve partijen die in januari hadden gebroken met de regerende UNO van president Chamorro en sinds februari campagne hadden gevoerd onder de naam Nationale Oppositie Unie-Politieke Oppositie Alliantie (UNO-APO) (zieboven).

Niet als deze partijen eisten zij het ontslag aan de vroegere leider van het Sandinistische Nationale Bevrijdingsfront (FSLN), generaal Umberto Ortega Saavedra, als opperbevelhebber van het leger en van minister Antonio Lacayo Oyanguren, de voorzitter van de presidentiële raad, die werd beschouwd als de architect van nauwere banden met het FSLN. Verder eisten zij een losgeld van \$ 6 mln, waarvan \$ 5 mln aan kardinaal Obando y Bravo gegeven moest worden voor sociale projecten; de rest zou ten goede komen aan hun eigen beweging. De regering verwierp de eisen en herhaalde haar oproep aan de oppositie om aan een nationale dialoog deel te nemen.

Verenigde Staten geven hulp vrij

Op 3 december 1992 gaven de Verenigde Staten een bedrag van \$ 54 mln aan hulp voor Nicaragua vrij. Deze hulp was bedoeld om de economie van Nica-

ragua te stabiliseren en het land te helpen om zijn betrekkingen met internationale financiële instellingen te normaliseren.

In mei van dat jaar had de Amerikaanse regering hulp voor in totaal \$104 mln bevroren wegens het gebrek aan vooruitgang bij de schade-loosstelling van Amerikaanse burgers voor door het vroegere Sandinistische bewind in beslag genomen eigendom (zie pag. 837/1-'92). Ongeveer \$ 40 mln van de vrijgegeven hulp was bestemd om de deviezenvoorraden aan te vullen, de olie-invoer te betalen en achterstallige betalingen aan internationale organisaties te voldoen.

De Amerikaanse regering gaf op 2 april 1993 de resterende \$ 50 mln vrij. Ook de Amerikaanse hulp voor 1993 en 1994 zou zijn bevestigd. De VS wezen hierbij op de verbetering van de mensenrechtensituatie in Nicaragua. Le Monde meldde op 4 april dat volgens een Amerikaanse regeringsfunctionaris president Chamorro in ruil voor de hulp had beloofd dat de opperbevelhebber van het leger, Humberto Ortega Saavedra, in 1995 zou „vertrekken". Het ontslag van Ortega was geëist door de rechtse tegenstanders van Chamorro (zie boven).

Nationale dialoog

Van 3-6 mei werd de eerste ronde gehouden van een „nationale dialoog", waarbij de regering optrad als gastheer en de grootste politieke partijen, vakbonden en het bedrijfsleven rond de tafel kwamen te zitten. Een tweede ronde zou op 20 mei moeten beginnen met als uiteindelijk doel een „nationaal akkoord" over de volgende sleutelkwesties: de reactivering van de door de crisis geteisterde economie en het scheppen van werk, sociale programma's voor de armen, het oplossen van resterende eigendomsconflicten die een erfenis waren van de burgeroorlog, en de versterking van democratische instellingen en de nationale veiligheid.

De regering beschouwde de bijeenkomst als een rechtvaardiging van haar strategie van „samenregeren" en nationale verzoening. Volgens het *Central America Report* van 7 mei zagen de twee belangrijkste concurrerende politieke groeperingen - het linkse Sandinistische Nationale Bevrijdingsfront (FSLN) en de uit tien partijen bestaande rechtse Nationale Oppositie Unie-Politieke Oppositie Alliantie (UNO-APO) - de besprekingen echter als een „potentieel keerpunt in de lange strijd voor de algemene verkiezingen in 1996".

Het bericht betoogde dat het FSLN nog te kampen had met de naweeën van zijn neder-

laag bij de president- en parlementsverkiezingen in 1990 (zie pag. 818/3 e.v.-'90). Het Front had te lijden gehad van een aanhoudende identiteits- en geloofwaardigheids crisis. Door de aanvankelijke bereidheid om samen te werken met de regering was het FSLN vervreemd van zijn basis bij de vakbonden, gemeenschapsorganisaties en vrouwengroepen die zich steeds onafhankelijker en kritischer hadden opgesteld tegenover de partij. De UNO-APO van haar kant had gebroken met de UNO-regering van president Violeta Chamorro en had zich fel verzet tegen haar verzoeningspolitiek: zij had zich daarmee „volledig vervreemd” van de machtscentra (zie boven) en was vervolgens gedwongen geweest „inveel opzichten te capituleren” door de vrijgave van Amerikaanse hulp in april, die naar veel-luidt afhankelijk was gemaakt van het doorgaan van de dialoog.

Het kernpunt van een uit 18 punten bestaand voorstel van de FSLN was de noodzaak te komen tot een herdefiniëring van het economische programma van de regering. De UNO-APO betoogde daarentegen dat de crisis voortkwam uit politieke instabiliteit en dat de dialoog uitsluitend moest gaan over politieke kwesties zoals de grondwetshervorming, de wet over de positie van het leger en eigendomsconflicten.

Het *Central America Report* schreef ook dat de vakbonden de gelegenheid te baat namen een „realistische sociaal-economische strategie” te formuleren „die zou kunnen rekenen op steun van de regering en invloedrijke sectoren”. Verscheidene vakbonden zouden ecliter twifelen aan het nut van een langdurige dialoog zonder onmiddellijke maatregelen die de economische crisis hielpen op te lossen. Het bedrijfsleven was aanwezig in de hoop zich te kunnen opwerpen „als een belangrijke medewerker aan een nationaal beleid met het vertrouwen en de steun van de bevolking”.

Grondrechten opgeschort. Uitnodiging om toe te zien op de mensenrechten

Op 29 mei nodigde de regering de internationale gemeenschap uit toezicht te houden op de tenuitvoerbrenging van een presidentieel decreet dat met ingang van 18 mei voor een periode van 30 dagen bepaalde grondrechten opschortte in 14 steden in vijf noordelijke departementen. Het recht op privacy en dat op vrijwaring van willekeurige arrestatie werden opgeschort en huiszoekingen zonder huiszoekingsbevel werden toegestaan. Naar schatting 1.000 tot 2.500 rechtse contra's (recontra's) en linkse Sandinisten (recompa's) die de wapens weer hadden opgepakt, zouden in het gebied actief zijn.

Moordenaars vrijgelaten

De 70-jarige Domingo Acevedo en zijn zoon Juan Ramon Acevedo werden op 20 april uit de gevangenis ontslagen nadat zij de helft van een 30-jarige gevangenisstraf hadden uitgezeten. Deze straf was hun opgelegd voor de moord in januari 1979 op Pedro Joaquín Chamorro Cardenal, de echtgenoot van de president, die eindredacteur van *La Prensa* was geweest en een voorstander van de dictatuur van Somoza (zie pag. 107/2/3-'78).

Op 21-22 juli zetten de strijdkrachten meer dan 2.000 soldaten, pantserwagens en bewapende helikopters in om een opstand neer te slaan van circa 150 recompa's, die de 125 kilometer ten noorden van de hoofdstad Managua gelegen noordelijke stad Esteli veroverd hadden.

Opstand in het noorden

Volgens officiële cijfers waren bij deze actie 45 doden (41 rebellen, twee soldaten en twee burgers) en meer dan 200 gewonden gevallen. De burgemeester van Esteli verklaarde dat er 20 burgers gedood waren, terwijl er 59 rebellen gevangen genomen zouden zijn. De Nicaraguaanse ambassadeur in Honduras, zijn vrouw en zijn chauffeur werden tijdens de gevechten door de rebellen gevangen genomen en gegijzeld, maar later weer op vrije voeten gesteld. De strijd om Esteli vormde het ernstigste gewapende conflict sinds in 1990 de oorlog tussen door de Verenigde Staten gesteunde rechtse contra-rebellen en de strijdkrachten van de voormalige FSLN-regering beëindigd was.

De rebellen, die zichzelf het Revolutionaire Front van Arbeiders en Boeren (FROC) noemden, werden geleid door de voormalige FSLN-commandant Victor Manuel Gallegos (alias Pedrito El Hondureño). Zij hadden drie particuliere banken overvallen en eisten dat de regering haar beloften aan gedemobiliseerde soldaten met betrekking tot de toewijzing van kredieten en stukken land zou nakomen en met betrekking tot gezondheidszorg, onderwijs en pensioenvoorzieningen. Voorts verzetten zij zich tegen de privatisering van goudmijnen en van suiker- en bananenplantages. Gallegos was ontsnapt met \$ 4 mln en had gezworen de strijd voort te zetten. Naar schatting 1.000 à 2.500 gewapende rebellen bleven actief in de noordelijke berggebieden (zie boven). De regering vaardigde een ultimatum uit waarin zij de rebellen gelastte zich vóór 31 juli naar tien ontwapeningszones te begeven.

President Violeta Chamorro de Barrios, die onder druk was gezet hard op te treden tegen recontra's en recompa's, verdedigde het optreden van het leger. Niettemin kreeg zij weinig steun voor haar optreden tegen de rebellen, dat in brede kring bekritiseerd werd.

Kardinaal Miguel Obando y Bravo, de conservatieve aartsbisschop van Managua, beschuldigde het leger ervan overmatig geweld te hebben gebruikt. Hij riep de Verenigde Naties op een vredesmacht in de regio te stationeren om de orde te herstellen. De rechtse meerderheid,

die in januari 1993 uit de UNO was gestapt (zie boven), stelde dat de opperbevelhebber van het leger en voormalig FSLN-leider, generaal Humberto Ortega Saavedra, de aanval door de vingers had gezien om tegenover buitenlandse - met name Amerikaanse - critici te bewijzen dat het leger vastbesloten was op te treden tegen voormalige FSLN-kameraden.

Het antwoord van de Sandinisten weerspiegelde de diepe verdeeldheid binnen de partij. De FSLN-leiding veroordeelde de rebellen, maar weet de opstand aan de strenge bezuinigingsmaatregelen van de regering, die vooral op het platteland zouden hebben geleid tot wijdverbreide werkloosheid en schrijnende armoede. Aan de basis werkende Sandinistenleiders in Managua die kritiek hadden op de tactische steun die het FSLN leverde aan Chamorro's rompregering in de Nationale Vergadering, veroordeelden het „brute gebruik van geweld” van het leger. Andere meer gematigde facties steunden het leger.

Opschorting Amerikaanse hulp

Op 28 juli besloot de Amerikaanse Senaat met 77 tegen 23 stemmen het aan Nicaragua voor 1993 toegezegde hulpbedrag van \$103 mln op te schorten totdat er garanties zouden worden gegeven dat er geen Nicaraguaanse functionarissen betrokken waren geweest of steun hadden verleend aan „daden van internationaal terrorisme”. Voorts wachtte de Senaat de resultaten af van een internationaal onderzoek naar de vondst van een groot verborgen wapendepot in Managua in mei.

Het wapendepot was aangetroffen in de arme voorstad Santa Rosa, waar ook 200 vervaste paspoorten zouden zijn aangetroffen en bewijsmateriaal voor een linkse bende van ontvoerders die contacten onderhield met de Spaans-Baskische separatistische groepering ETA. De Volksbevrijdingsstrijdkrachten (FPL), één van de vijf groeperingen die deel uitmaakten van het Farabundi Martí Nationale Bevrijdingsfront (FMLN), de voormalige Salvadoraanse guerrillastrijders, hadden in juni toegegeven dat de wapens hun toebehoorden.

Goedkeuring algemene amnestie

Op 17 augustus keurde de Algemene Vergadering een algemene amnestie goed. Rechtse UNO-parlementarissen die van de regering een strikte toepassing van de wet eisten ten aanzien van degenen die in hun ogen „criminelen” waren, verlieten de vergaderzaal. Deze amnestie, die derde sinds Chamorro in februari 1990 aan de macht was gekomen, zou „zonder uitsluitingen of beperkingen” betrekking moeten hebben op al diegenen die tot 15 augustus „politieke of daarmee verband houdende misdaden” hadden begaan. Hiernee

Recontra-leider José Angel Talavera Alaniz, alias de Jakhals (l.), praat op 25 augustus 1993 in Quilali met een van de resterende gegijzelden, FSLN-parlementarier Doris Tijerino (r.), nadat bekend was gemaakt dat allen zouden worden vrijgelaten.

beoogde men alle overgebleven gewapende rebellen (volgens schattingen in totaal 1.400 à 2.500) over te halen zich naar speciale beveiligde gebieden te begeven om daar hun wapens in te leveren. De amnestie zou tot 15 september van kracht zijn.

Crisis rond gijzelaars

De vrijlating op 26 augustus van alle resterende gijzelaars door linkse en rechtse rebellen markeerde het vreedzame einde van een crisis die een week lang had geheerst en die de angst had gezaaid dat de verwoestende oorlog uit de jaren tachtig opnieuw zou opblaaien.

Het drama begon op 19 augustus, toen 150 recontra's van het zogenaamde 3-80 Noordelijke Front onder leiding van José Angel Garcia Talavera Alaniz (alias de Jakhals) 42 gijzelaars gevangen namen in El Zungano, een 300 kilometer ten noorden van de hoofdstad Managua gelegen dorp. De gijzelaars, onder wie drie parlementariërs - twee van het linkse Sandinistische Nationale Bevrijdingsfront (FSLN) en één van de rechtse Onafhankelijke Liberale Partij (PLI) - waren als leden van een uit burgers en militairen bestaande officiële Speciale Ontwapeningsbrigade (BED) naar El Zungano gereisd om te overleggen over een algemene amnestie voor rebellen, waarover de Nationale Vergadering op 17 augustus overeenstemming had bereikt (zieboven).

De recontra's van het 3-80 Noordelijke Front dreigden alle gijzelaars te doden als president Violeta Chamorro de Barrios niet zou overgaan tot het ontslag van generaal Humberto Ortega Saavedra en van de aan het bureau van de president verbonden minister Antonio Lacayo Oyanguren, de architect van de pragmatische pogingen van de regering om met de steun van het FSLN te regeren.

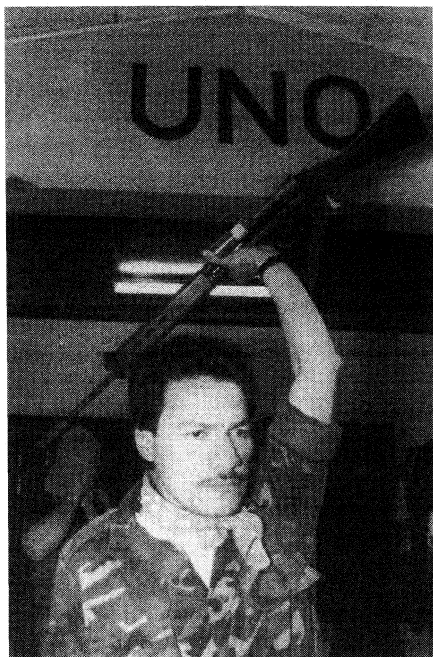
UNO-directeur Dulio Baltodano (2de v.l.), vice-president Virgilio Godoy Reyes (2de v.r.) en UNO-afgevaardigde Alfredo Cesar (r.) worden op 22 augustus bewaakt door een van de leden van Commando 40, dat heningijzeling houdt.

Ter vergelding bestormden op 20 augustus 20 recontra's, die zich het Commando voor Soevereiniteit en Waardigheid noemden (alias Commando 40) dat onder leiding stond van voormalig FSLN-majoor Donald Mendoza Garcia, het kantoor van de UNO in Managua. Officieel was de UNO de regerende coalitie, maar zij werd overheerst door rechtse partijen die inmiddels een vijandige houding hadden aangenomen ten aanzien van Chamorro en haar kernkabinet (zie boven). De recontra's namen 33 UNO-functionarissen gevangen, onder wie de elf leden van de politieke raad van de UNO, die geleid werd door vice-president Virgilio Godoy Reyes en voormalig parlamentsvoorzitter Alfredo Cesar Aguirre. Later werden bovendien negen plaatselijke journalisten gegijzeld.

Om de gemoederen te bedaren en om door middel van onderhandelingen tot een oplossing te komen, werden op 21 augustus twee commissies in het leven geroepen, waarbij de Internationale Commissie voor Steun en Verificatie van de Organisatie van Amerikaanse Staten (CIAV-OAS) betrokken was; alle partijen waren hierover tot overeenstemming gekomen.

Hierop maakten de betrokken partijen een aarzeland begin in het wederzijdse vrijlaten van de gijzelaars. In ruil hiervoor werd de rebellen gratie verleend als ze onmiddellijk hun leven in de bui-germaatschappij zouden hervatten. Twee helikopters met enkele recontra's aan boord vertrokken met noordelijke bestemming, terwijl verzoeken van het 3-80 Noordelijke Front om land en hulp zouden worden bekeken.

Na de definitieve demobilisatie van de contra's in juni 1990 (zie pag. 820/3-'90) waren aan beide zijden opnieuw rebellerende groepen ontstaan, omdat beloften met betrekking tot de

Donald Mendoza Garcia van Commando 40 maakt een overwinningsgebaar met zijn geweer bij het verlaten op 26 augustus 1993 van het UNO-kantoor in Managua na de beëindiging van de gijzeling.

toewijzing van land en financiële hulp en andere concessies, die door CLAV-OAS-waarnemers zouden worden gesteund, niet waren nagekomen.

(Vor.ber.pag. 836 e.v.-1992)

VENEZUELA

PRESIDENT VAN FUNCTIE ONTHEVEN

Op 21 mei 1993 besloot de Senaat met algemene stemmen dat de 70-jarige president Carlos Andres Perez terecht moest staan voor het Hooggerechtshof op beschuldiging van verduistering en misbruik van overheidsmiddelen. Perez werd onmiddellijk van zijn functies ontheven. Als hij schuldig werd bevonden, kon hij een afzettingsprocedure en mogelijk gevangenisstraf tegemoet zien.

Het besluit van de Senaat bekrachtigde een beslissing van het 15 leden tellende Hooggerechtshof dat op 20 mei met negen tegen zes stemmen had geoordeeld dat er voldoende gronden waren om een gerechtelijke vervolging in te stellen tegen Perez. Sedert begin maart had opperrechter Gonzalo Rodriguez Corro een verzoekschrift bestudeerd van procureur-generaal Kainon Escovar Saloin, waarin het Hooggerechtshof werd gevraagd te beslissen of Perez en twee oud-ministers aangeklaagd konden

worden vanwege een frauduleuze operatie in maart 1989 met 250 mln bolivares aan contanten van een geheime bankrekening van het ministerie van binnenlandse zaken. Het geld werd gewisseld in ongeveer \$ 17 mln en daarna weer gewisseld in bolivares; aangezien de regering een sterke devaluatie had doorgevoerd, leverde deze operatie een winst op van naar schatting \$ 10 tot \$ 11 mln (zie pag. 407/2/3-'93). Op 5 mei onthulde de pers dat Rodriguez een motivering had opgesteld ten gunste van een proces en kopiën daarvan had gestuurd aan de 14 andere opperrechters.

In een televisietoespraak op 20 mei en in een televisie-interview op 24 mei verdedigde een uitdagende en soms emotionele Perez zijn handelwijze en beweerde hij het slachtoffer te zijn van een politieke samenzwering. Hij beloofde te zullen vechten om zijn naam te zuiveren en zijn ambtstermijn af te maken (die in februari 1994 zou aflopen).

Eerder die maand had Perez vrienden en bondgenoten verteld dat hij wilde aftreden. Zijn eigen regerende Democratische Actiepartij (AD) had samen met de grootste oppositiepartijen Sociaal-Christelijke Partij (COPEI) en de Beweging naar het Socialisme (MAS) hem gevraagd terug te treden in het belang van denationalen stabiliteit.

Spontane viering van schorsing president

Inwoners van de hoofdstad Caracas vierden de beslissingen van het Hooggerechtshof en de Senaat uitbundig met vuurwerk, gefluit, en het traditionele slaan op potten en pannen. Toeterende de straten en grote mensenmenigten vierden feest buiten het Congresgebouw en het presidentiële paleis.

President Carlos Andres Perez arriveert op 7 mei 1993 bij het presidentiële paleis in Caracas.

De politie en de nationale garde hadden in Caracas de noodtoestand uitgeroepen met ingang van 15 mei omdat er protestacties werden verwacht. Er deden zich echter slechts betrekkelijk kleine incidenten voor, waarbij vooral studenten tegen de regering deinstreeden.

Volgens de minister van defensie, generaal Ivan Dario Jimenez Sanchez, was het rustig in het land hoewel volgens berichten op 22 mei de noodtoestand was uitgeroepen in de westelijke staat Zulia.

In een zeldzaam vertoon van eensgezindheid waren enkele hoge generaals op 9 mei samen met Jimenez op de televisie verschenen om te verzekeren dat zij toekomstige uitspraken van het Hooggerechtshof en het parlement zouden respecteren. Dit optreden was naar verluidt ook bedoeld om de vrees onder de bevolking voor een militaire coup weg te nemen en om dissidenten in het leger af te houden van herhalingen van de coup pogingen in februari en november 1992 (zie pag. 401/1 e.v.-'92 en 405/1 e.v.-'93).

Benoeming van interimpresident. Constitutionele verwarring

Als gevolg van de beslissing van de Senaat en zoals was vastgelegd in de grondwet werd Senaatsvoorzitter Octavio Lepage in zijn hoedanigheid van voorzitter van het Nationale Congres op 21 mei beëdigd als interimpresident. De 69-jarige Lepage was een vooraanstaand lid van de AD met een lange staat van dienst.

Er ontstond onmiddellijk onenigheid over de duur van zijn interimregering.

Lepage liet weten ten minste 90 dagen te willen aanblijven. Maar de oppositie, die onder leiding stond van de invloedrijke senator en oud-president (van 1969-74) Rafael Caldera Rodriguez, stelde dat Lepage binnen 30 dagen

Octavio Lepage werd op 21 mei 1993 beëdigd als interimpresident.

een gezamenlijke zitting van het Congres bijeen moest roepen om een nieuwe interimpresident te kiezen in afwachting van de presidentsverkiezingen in december.

De onenigheid ontstond omdat de grondwet, waarin zeer precieze opvolgingsprocedures waren vastgelegd in geval van het overlijden of het aftreden van een zittende president, vaag was over de tijdelijke afwezigheid van de president.

Kabinet afgetreden. Ministers blijven op post

Op 21 mei bevestigde minister Jesus Ramon Carmona van binnenlandse zaken dat alle kabinetsleden de avond daarvoor hun ontslag hadden ingediend zodat een nieuwe interimpresident de regering kon reorganiseren. Uiteindelijk bleven alle ministers op hun post in afwachting van een oplossing voor de constitutionele crisis.

Regeringsbeleid

Op 24 mei verklaarde Lepage dat de toestand in het land „kritiek maar beheersbaar” was. Hij beloofde het nationale economische beleid te herzien en voorrang te geven aan het terugdringen van de hoge binnenlandse rente. Hij zei echter dat Perez' uiterst impopulaire vrije-markthervormingen van de afgelopen vier jaar „in strategische zin juist” waren. Hij verwierp echter wat hij het „dogmatisme en het gebruik van buitenlandse modellen” noemde bij het uitvoeren van „economische aanpassingen in IMF-stijl”.

Nieuwe interimpresident

Op 5 juni wees het Congres de 76-jarige senator Ramon José Velasquez aan om de laatste acht maanden van de vijfjarige ambtstermijn van president Perez waar te nemen

Velasquez, een bekend historicus, journalist en openbaar figuur, genoot aanzien bij alle politieke partijen en in de zakenwereld: van groot belang was bovendien dat hij leek te kunnen rekenen op de steun van het leger; met inbegrip van de dissidenten achter de coupelingen in 1992 (zie pag. 401/1 e.v.-'92 en 405/1 e.v.-'93). Hij kreeg 205 stemmen in het Congres, terwijl zijn rivaal, afgevaardigde Reinaldo Cervini, op 11 stemmen bleef steken. Er waren 13 blanco stemmen, zes ongeldige stemmen en op één biljet was „gereserveerd” geschreven.

De in naam onafhankelijke Velasquez werd gesteund door de AD en COPEI maar niet door de MAS, de op twee na grootste partij. De afgevaardigden van deze partij brachten hun stem niet uit omdat ze niet geraadpleegd zouden zijn.

Velasquez verklaarde dat hij prioriteit zou geven aan sociale kwesties en onpartijdige „adviesraden” zou instellen voor sociale en economische vraagstukken en veiligheidsaangelegenheden. Hij vroeg de twee belangrijkste partijen om „speciale bevoegdheden” zodat hij per decreet een aantal hervormingen kon doorvoeren die het Congres verscheidene maanden had tegengehouden. De hervormingen, die waren bedoeld om het fiscale tekort van naar schatting \$ 3 mrd. a \$ 5 mrd. terug te dringen, behelsden onder meer nieuwe belastingen, heffingen op de nationale oliemaatschappij, herziening van de prioriteringswet en wetsvoorstel om de regering in het lopende jaar hogere leningen te laten afsluiten.

Nieuw kabinet. Nieuwe legercommandant

De AD en COPEI gingen ook akkoord met Velasquez' besluit om bekende, onafhankelijke deskundigen op te nemen in zijn kabinet, dat op 15 juni bijna geheel rond was.

Francisco Lairise werd benoemd tot directeur van het Venezolaanse Bureau voor de Guyaanse Regio (CVG), een functie die geen kabinetsstatus meer had.

Generaal Jorge Tagliaferro de Lima verving op 21 juni generaal Pedro Remigio Arangel Rojas als legercommandant.

Samenstelling van liet kabinet

Binnenlandse zaken - Carlos Delgado Chapellin; financiën - Carlos Rafael Silva; landbouw en veeteelt - Hiram Gaviria; decentralisatie - Allan Brewer Carriast; buitenlandse zaken - generaal Fernando Ochoa Antich*; buitenlandse handel - Miguel Rodriguez Mendoza; energie en mijnbouw - Alirio Parra*; gezinszaken - Teresa Alvanes*; ondenvijs - Elizabeth Caldera; stadsontwikkeling - Henry Jatar Senior; coordinatie en planning - Hernan Anzola; milieu - Adalberto Gabaldon; arbeid - Horacio Vivas; ontwikkeling - Gustavo Perez Mijares; vervoer en verbindingen - José Domingo Santander; gezondheidszorg en sociaal welzijn - Pablo Pulido; justitie - Fermin Marmol Leon; voorlichting - Rosana Ordoñez; secretaris van het presidentieel bureau - Ramon Espinoza; defensie - generaal Radames Muñoz; openbare aanklager - Ramon Escobar Salom*.

*dezelfde post
+nieuw ministerie

De nieuwe interimpresident, Ramon José Velasquez (l.), op 5 juni 1993 in gesprek met oud-president Luis Herrera Campins.

COPEI-oprichter uit partij gezet

Rafael Caldera Rodriguez, die in 1946 de COPEI had opgericht en van 1969-'74 president was geweest, werd op 8 juni uit de partij gezet

Caldera had geveigerd zich terug te trekken als onafhankelijke kandidaat voor de presidentsverkiezingen in december 1993 en werd ervan beschuldigd de partij te gronde te willen richten en de officiële COPEI-kandidaat, Oswaldo Alvarez Paz, van de overwinning te willen afhouden. Abdon Vivas Teran, Edecio La Riva Araujo en Julio Cesar Moreno, allen vooraanstaande aanhangers van Caldera, werden eveneens uit de partij gezet.

(Vor.ber.pag. 403/1 e.v.-1993)

VERENIGDE STATEN

CONGEESLEDES BETROKKEN BIJ CORRUPTIEZAKEN

De 58-jarige senator David F. Durenberger, een Republikein uit Minnesota die sinds 1978 lid was van de Senaat, werd op 2 april 1993 aangeklaagd wegens het declareren van gefingeerde reiskosten bij de Senaat. Hij was de negende senator in de geschiedenis van de VS die gerechtelijk werd vervolgd. De aanklachten hadden betrekking op de periode tussen april en augustus 1987 en betroffen een bedrag van \$ 3.825. Durenberger en twee van zijn adviseurs zouden geheim hebben gehouden dat hij een appartement in Minnesota bezat, om in aanmerking te kunnen komen voor een vergoeding wanneer hij daar verbleef. Durenberger noemde de beschuldigingen „volledig onjuist” en verwierp suggesties dat hij zou moeten aftreken.

De positie van Durenbergers fractiegenoot senator Bob Packwood, een Republikein uit Oregon, kwam op 2 april eveneens in gevaar toen een aantal van zijn kiezers, de 200 leden tellende groep Oregonians for Ethical Representation (OER), een tweede en definitieve verzameling akten van beschuldiging voorlegde aan de procedure- en bestuurscommissie van de Senaat, in een poging om zijn herverkiezing in november 1992 ongeldig te laten verklaren. De OER beweerde dat Packwood had gelogen tijdens zijn herverkiezingscampagne toen hij reageerde op beschuldigingen van seksuele misdadingen. Los hiervan liep nog een onderzoek van de ethische commissie van de Senaat naar beschuldigingen van 23 vrouwen dat Packwood hun oneerbare voorstellen

had gedaan. Packwood, die toegaf dat hij zich onfatsoenlijk tegenover de vrouwen had gedragen, had in het openbaar zijn verontschuldigungen aangeboden, maar had geweigerd nader op de beschuldigingen in te gaan.

Harold E. Ford, een Democratisch lid van het Huis van Afgevaardigden voor Tennessee, werd op 9 april door een federale rechtbank vrijgesproken van fraude met bankrekeningen. Met de uitspraak kwam een einde aan een juridische strijd van tien jaar. In 1990 was een proces tegen Ford nietig verklaard, omdat de jury niet tot een uitspraak had kunnen komen.

Senaatsbesluit over de zaak-Packwood

Op 20 mei wees de procedurecommissie van de Senaat de verzoeken om senator Bob Packwood zijn zetel te ontnemen van de hand

De 16 leden tellende commissie besloot unanimiteit verzoeken van de OER om een volledig onderzoek in te stellen naar beschuldigingen dat Packwood kiezers had bedrogen tijdens de verkiezingen van november 1992 niet te honoreren. Met deze beslissing kwam een einde aan pogingen om Packwoods verkiezing ongeldig te verklaren

Het onderzoek door de bijzondere Senaatscommissie voor ethiek naar aantijgingen dat Packwood de regels van de Senaat had overtreden door onzedelijke voorstellen te doen aan 23 vrouwen en hen daarna te intimideren om te voorkomen dat ze zouden praten met verslaggevers, zou worden voortgezet. Mocht de commissie Packwood schuldig bevinden, dan kon zij maatregelen adviseren die uiteenliepen van een berisping tot verwijdering uit de Senaat.

Admiraal Frank Kelso, de stafchef van de marine (2de v.l.) voert het woord tijdens een persconferentie op het Pentagon op 28 april 1993. Naast hem de stafchef van de luchtmacht, generaal Merrill McPeak (l.), minister van defensie Les Aspin (in.), de stafchef van de landmacht, generaal Gordon Sullivan (2de v.r.) en de commandant van het marinekorps, generaal Carl Mundy (r.). Tijdens de persconferentie werd bekendgemaakt dat beperkingen t.a.v. de deelname van vrouwen aan gevechtsluchten of hun verblijf op oorlogsschepen zouden worden opgeheven.

RAPPORT INZAKE TAILHOOK-SCHANDAAL

Het Pentagon publiceerde op 23 april een rapport over het Tailhook-schandaal dat was opgesteld door zijn onafhankelijke inspecteur-generaal. In het rapport werd geconcludeerd dat niet minder dan 117 hogere officieren zich schuldig hadden gemaakt aan beledigend en mogelijk strafbaar gedrag tijdens een bijeenkomst van de Tailhook Association, een vereniging van marinepiloten, die in september 1991 had plaatsgevonden in het Hilton-hotel van Las Vegas (zie pag. 260/1 e.v.-'93).

Volgens het rapport waren 84 vrouwen en zeven mannen aangerand gedurende de drie-daagse conventie, die zou zijn uitgelopen op een dronken orgie, waaraan sommigen waren gedwongen deel te nemen. In het rapport werd verder vastgesteld dat 51 officieren hadden gelogen tijdens onderzoeken naar de affaire.

Als reactie op het rapport beloofde Clinton dat disciplinaire stappen zouden worden genomen tegen degenen die bij het schandaal betrokken waren geweest, maar de president verzocht het publiek dringend het rapport niet te interpreteren als een „algemene aanklacht tegen de Amerikaanse marine”.

VEEKIEZING VAN NAACP-LEIDER

Het Nationale Genootschap voor de Positieverbetering van Kleurlingen (NAACP), de oudste burgerrechtenorganisatie in de Verenigde Staten, koos op 9 april Benjamin Chavis als zijn nieuwe voorzitter. Chavis, een dominee met een radicale achtergrond, was in 1976 vrijgekomen na vier jaar gevangene.

nisstraf, waartoe hij was veroordeeld omdat hij een menigte zou hebben aangezet tot brandstichting. Zijn veroordeling was later echter teniet gedaan.

Chavis werd pas de opvolger van Benjamin Hooks na een jaar lang strijd te hebben geleverd met de vooraanstaande politicus uit de Democratische Partij, dominee Jesse Jackson. Aanvankelijk gold Jackson als de grootste kanshebber voor het leiderschap van de NAACP, maar hij zou het bestuur van de organisatie tegen zich in hebben genomen door een tactloze lobby-campagne, en op 7 april trok hij zich terug als kandidaat.

BELANGRIJKE PERSONEELSWIJZIGINGEN IN PRESIDENTIELE STAF, DIRECTEUR COMMUNICATIE WITTE HUIS VERVANGEN

Onverwacht maakte president Bill Clinton op 29 mei de benoeming bekend van David Gergen tot directeur communicatie (woordvoerder) van het Witte Huis. Gergen, een bekende republikein, verving George Stephanopoulos, die een belangrijk lid van Clintons verkiezingsteam was geweest en nu een minder belangrijke adviseurspost binnen het Witte Huis kreeg.

Gergen was een zeer ervaren imagovormer die had gediend in de regeringen van de republikeinse presidenten Ronald Reagan, Gerald Ford en Richard Nixon. Als Reagans woordvoerder had hij aan het begin van de jaren tachtig een belangrijke rol gespeeld bij de ontwikkeling van het „Reaganomics“-concept.

Op een inderhaast georganiseerde persconferentie probeerde Clinton, die er zich in zijn verkiezingscampagne op had laten voorstaan een outsider in het Washingtonse establishment te zijn, de kritiek op de benoeming van een prominente republikeinse insider op zo een belangrijke post in zijn regering in zijn voordeel om te buigen. „De boodschap hier is dat we de politiek van partijdigheid overstijgen die het land de laatste paar jaren zo erg geschaad heeft om naar nieuwe ideeën, nieuwe gemeenschappelijke achtergronden en nieuwe nationale eenheid te zoeken.”

De benoeming viel samen met de publicatie van drie opiniepeilingen waaruit bleek dat Clintons populariteit sneller kelderde dan ooit eerder bij een Amerikaanse president in het recente verleden het geval was geweest. Slechts 36 procent van het electoraat kon zich vinden in zijn beleid wat hem zelfs minder populair maakte dan Jimmy Carter, de laatste Democratische president die slechts één ambtsperiode regeerde. De beslissing om gebruik te maken van de grote ervaring van Gergen werd daarom algemeen gezien als een teken van groeiende paniek binnen Clintons regering, die in mei te kampen had gehad met een reeks tegenslagen in de public relations.

Reorganisatie Witte Huis

De maand begon met commentatoren die erop wezen dat de regering doel en richting iit het oog verloren was. Truïtjes over kwesties als de rol van homoseksuelen in het leger en de affaire Zoë Baird (zie pag. 472/1/2-'93 en pag. 258/2-'93) werden verergerd door de onverwachte moeilijkheden die Clinton ondervond bij het verwerven van goedkeuring voor zijn begroting in het door Democraten gecontroleerde Congres. Clintons verlangen om het imago van zijn regering te verbeteren en betere contacten te krijgen met Congresleiders bleek duidelijk uit zijn benoeming op 3 mei van Roy Neel tot nieuwe vice-stafchef van het Witte Huis.

De 47-jarige Neel was lange tijd de rechterhand geweest van vice-president Al Gore toen deze senator was. De benoeming werd gezien als een poging om stafchef Thomas „Mack” McLarty, die als zakenman uit Arkansas geen deel uitmaakte van het Washingtonse establishment, een steuntje in de rug te geven. Perssecretaris Dee Dee Myers zei dat Neel zich zou concentreren op dagelijkse werkzaamheden, terwijl McLarty's andere plaatsvervanger, Mark Gearan, zich zou richten op lange-termijnplanning.

Problemen met public relations

Terwijl in het Congres de behandeling van de begroting traag verliep en belangrijke aspecten ervan ernstig bedreigd werden (vooral de voorstellen om belasting te heffen op energie en investeringen), had Clinton begin mei erkend dat „strakkeredoelegerichtheid en coördinatie” nodig waren en dat „we misschien maar één ding tegelijk kunnen doen”. In het verlengde daarvan werd de presentatie van een ingrijpend hervormingspakket voor de gezondheidszorg, dat was opgesteld door een werkgroep onder leiding van Hillary Rodham Clinton en begin mei gepresenteerd had moeten worden, uitgesteld tot juni. Toch waren daarmee de moeilijkheden voor de president in mei niet afgelopen.

De president kreeg veel kritiek toen bekend werd dat hij op 18 mei aan boord van Airforce One, het presidentiële vliegtuig, zijn haar voor \$ 200 had laten knippen door een coiffeur uit Beverly Hills. Niet alleen werden hierbij vraagtekens gezet vanwege de kosten maar ook omdat daardoor het vertrek van de president vanaf het vliegveld van Los Angeles met bijna een uur was uitgesteld en er op uitgebreide schaal vertraging en chaos was veroorzaakt onder reguliere vluchten. Clinton wees erop dat men hem tot twee keer toe had verzekerd dat het uitstel van zijn vertrek geen enkel openthoud tot gevolg zou hebben, toen hij vooraf hierna geïnformeerd had.

Alle zeven leden van de reisafdeling van het Witte Huis, die onder meer tot taak had de reizen te organiseren van leden van de regering en verslaggevers, werden op 19 mei ontslagen. Aanvankelijke beweringen dat hiertoe was overgegaan vanwege financieel wanbeheer werden later ingetrokken; later bleek dat de regering de zaak had afgehandeld - onder meer door de FBI te betrekken bij een onderzoek - in strijd met haar eigen interne richtlijnen. De kritiek nam toe toen bleek dat het reisbureau dat de ontslagen werknemers tijdelijk verving - in afwachting van een definitieve benoeming na een inschrijvingsprocedure - World Wide Travel was, een bedrijf uit Little Rock (Arkansas), dat financiële en politieke banden met Clinton had. Beschuldigingen van „vriendjespolitiek” werden luider toen aan het licht kwam dat Catherine Cornelius, die de dagelijkse gang van zaken in het reisbureau zou gaan leiden, een verre verwante van de president was en de reizen had georganiseerd tijdens diens verkiezingscampagne.

Al na 48 uur verbrak de regering de banden met het reisbureau uit Little Rock en gaf zij liet toezicht op het organiseren van de reizen van het Witte Huis tijdelijk in handen van American Express. De afgang van de regering was compleet toen zij op 25 mei bekendmaakte dat in tegenstelling tot eerdere berichten slechts een van de zeven oorspronkelijke werknemers was ontslagen. Een andere was met pensioen gegaan en de resterende vijf waren op volledig betaald „verlof” gestuurd in afwachting van een onderzoek naar de hele zaak door stafchef McLarty.

Dat woordvoerder Stephanopoulos er niet in slaagde de golven van verontwaardiging die deze incidenten losmaakten, tot bedaren te brengen, was de directe aanleiding hem te vervangen door Gergen. Meer algemeen maakte deze beslissing deel uit van pogingen de regering-Clinton meer gezag en richting te geven.

RAKETPROGRAMMA „STAR WARS” GESCHRAPPT

Op 13 mei maakte minister van defensie Les Aspin een ingrijpende reorganisatie bekend van het anti-raketprogramma van de VS, waaronder de formele beëindiging van het Strategisch Defensie-initiatief (SDI). Bij de bekendmaking van het „einde van het Star Wars-tijdperk” zei Aspin dat de doelstelling om anti-raketwapens in de ruimte te stationeren was verlaten. De Strategic Defence Initiative Organization van het ministerie van defensie zou worden omgedoopt in Ballistic Missile Defence Organization en zou zich voortaan concentreren op de verbetering van het verdedigend vermogen van raketten tegen tactische kernwapens.

Nadat „het Star Wars-decennium” was begonnen in maart 1983, aldus Aspin, had de ineenstorting van de Sowjet-Unie de defensiebe-

hoeften van de VS radicaal veranderd. Nu de VS niet langer bedreigd werden door een enorm arsenaal strategische kernwapens, had de Golfoorlog geleerd dat de anti-rakettechnologie prioriteit moest geven aan de verdediging tegen tactische kernwapens en tactische conventionele wapens. Aspin stelde dat de verdediging van het vasteland van de VS tegen strategische kernwapens die in de toekomst door vijandige staten zouden kunnen worden ingezet, op de tweede plaats kwam en zou toevallen aan op land gestationeerde defensiesystemen die momenteel werden ontwikkeld. Impliciet gaf Aspin te kennen dat een eventuele toekomstige bedreiging van de VS door strategische kernwapens afkomstig zou zijn van „misdadige“ Derde-Wereldlanden en daarom veel minder omvangrijk zou zijn dan de bedreiging door de voormalige Sowjet-Unie.

Hoewel er aan het eind van de jaren tachtig herhaaldelijk was bezuinigd op het programma, zou SDI naar schatting ongeveer \$ 29 mrd hebben gekost. Aspin zei dat de \$ 3,8 mrd die in het fiscale jaar 1994 waren voorzien voor SDI, zouden worden gebruikt om te beginnen met de modernisering van tactische defensiesystemen zoals de Patriot- en Aegissystemen die tijdens de Golfoorlog gebruikt waren.

WET OP KIEZERSREGISTRATIE AANGENOMEN

Op 11 mei behaalde de Democratische meerderheid in de Senaat een belangrijke overwinning toen zij een Republikeinse filibuster wist te doorbreken, waardoor een wet kon worden goedgekeurd, die was bedoeld om het aantal geregistreerde kiezers te vergroten met ongeveer 50 mln.

De maatregel stond algemeen bekend als de „motor-veter“-wet („auto-kiezer“-wet) omdat volgens een van de belangrijkste bepalingen van de wet staten moesten toestaan dat mensen bij het verlengen van hun rijbewijs zich als kiezer lieten registreren. Aangezien er ongeveer 172 mln houders van een rijbewijs waren en slechts 125 mln geregistreerde kiezers, zou naar verwachting het aantal geregistreerde kiezers, alleen al als gevolg van deze voorziening, aanzienlijk toenemen. Krachtens de wet moesten staten het mensen ook toestaan zich per post als kiezer te laten registreren en dienden zij registratieformulieren te verschaffen aan recruiteringsposten van het leger en, ondanks felle Republikeinse bezwaren, aan kantoren van de sociale dienst.

Algemeen was verwacht dat de wet, die eerder die maand aangenomen was door het Huis van Afgevaardigden, op een effectieve Republikeinse filibuster in de Senaat zou stuiten (zie pag. 476/2-'93 voor het succesvolle gebruik van deze tactiek om president Clintons economische herstelprogramma tegen te houden). Ondanks het resolute verzet

van de leider van de Republikeinse minderheid in de Senaat, Bob Dole, tegen de maatregel slaagden de Democraten erin zes Republikeinen zover te krijgen dat zij stemden vóór beëindiging van het debat. De beëindigingsmotie werd aangenomen met 63 tegen 37 stemmen en de wet zelf werd daarna aangenomen met 62 tegen 36 stemmen.

WET OP ZELFDODING VAN DE STAAT MICHIGAN NIETIG VERKLAARD

Op 21 mei vernietigde rechter Cynthia D. Stephens van het Wayne County district in Michigan een kort daarvoor van kracht geworden staatswet die hulp bij zelfdoding had verboden.

Stephens verwierp de wet op puur procedurele gronden. Zij oordeelde dat wanneer wetgeving, die voorzorg in de instelling van een commissie ter bestudering van hulp bij zelfdoding, werd geamendeerd teneinde deze handeling tot misdaad te maken, dit een schending betekende van een bepaling in de constitutie van de staat krachtens welke het verboden was een wet te amenderen teneinde zijn oorspronkelijke doel te veranderen. Stephens vond bovendien dat „het recht op zelfbeschikking, zoals geworteld in het 14e amendement van de federale grondwet en de grondwet van Michigan, ook het recht omvat om ervoor te kiezen op te houden met leven“ en voerde aan dat de wet op hulp bij zelfdoding ongrondwettelijk was omdat zij vaag was en een „ongepaste inperking“ betekende van de rechten van de twee ongeneeslijk zieken die tegen de wet in beroep waren gegaan.

De wet van Michigan, op overtreding waarvan een maximumgevangenisstraf stond van 4 jaar en een boete van \$ 2.000, was het directe uitvloeisel van de activiteiten van de gepensioneerde patholoog Jack Kevorkian. Sedert juni 1990 had Kevorkian, die algemeen bekend stond als „Dr Dood“, ongeneeslijk zieken geholpen bij het plegen van zelfdoding. Hij had daartoe een „zelfmoordmachine“ gebouwd waarmee patiënten zichzelf een dodelijke dosis medicijnen konden toedienen om hun leven te beëindigen. Kevorkian werd aangeklaagd wegens moord in verband met de eerste drie zelfdodingen waarbij hij een helpende hand had geboden. Men liet de aanklachten later vallen omdat de staat Michigan niet voorzorg in wetgeving in deze zaak. Om Kevorkians activiteiten te stoppen werd in december 1992 de staatswet op hulp bij zelfdoding aangenomen die op 31 maart 1993 van kracht moest worden. In reactie op de wet had Kevorkian echter zijn activiteiten opgevoerd en tussen december 1992 en medio-februari 1993 hulp geboden bij negen zelfdodingen. Daarop had het parlement van Michigan op 25 februari een noodwet aangenomen waardoor de wet van december '92 met onmiddellijke ingang van kracht werd.

Krachtens de nieuwe wet was Kevorkian op 16 mei gearresteerd nadat hij eerder die dag getuige was geweest van de zelfdoding van een kankerpatiënt die een einde aan zijn leven had gemaakt door

koolmonoxide in te ademen via een masker. De dode, Ron Mansur, was de 16e persoon die in Kevorkians aanwezigheid stierf en de eerste sedert 18 februari. Kevorkian werd echter niet onmiddellijk in staat van beschuldiging gesteld omdat het getuige zijn van een zelfdoding op zich geen misdaad was volgens de wet van de staat Michigan. De afwijzing van de met door het hof had tot gevolg dat het politieonderzoek naar Kevorkians rol bij Mansurs dood werd bekort.

HERSTEL VERTROUWEN IN REGERING SENAAT KEURT BEGROTING GOED

Op 25 juni verklaarde president Bill Clinton tijdens een persconferentie dat de goedkeuring van zijn economische plan door de Senaat een „overwinning voor het Amerikaanse volk“ was en hem een gunstige uitgangspositie bood voor de aanstaande G-7-top in Tokio. Door de goedkeuring van de economische maatregelen en andere in juni behaalde successen in het Congres ten aanzien van de financiering van verkiezingscampagnes en de vorming van een dienstverleningskorps, werden Clinton en zijn regering niet langer afgeschilderd als zwak en incompetent op het gebied van zowel binnen- als buitenlandse politiek. Hetgeen maandenlang het geval was geweest.

Op 25 juni was de beslissende stem van vice-president Al Gore nodig om Clintons begroting en zijn plannen om het overheidstekort terug te dringen (zie pag. 472/3 e.v.-'93) goed te keuren toen de stemmen in de Senaat met 49 tegen 49 staakten. (Tweesenenaren, een Republikein en een Democraat, waren afwezig omdat zij herstellende waren van een operatie.) De stemming in de Senaat werd voorafgegaan door dagenlange debatten, die een sterk partijpolitiek stempel droegen. Ondanks een intensieve lobbycampagne van het Witte Huis kon niet worden voorkomen dat zes Democraten, evenals de Republikeinse oppositie, tegen de plannen stemden.

Drie van de zes Democraten, die de zijde van de oppositie kozen, waren naar verluidt bang dat de nieuwe wet, die voorzorg in \$250 mrd aan nieuwe belastingen en \$ 100 mrd aan speciale bezuinigingen, hun herverkiezing in 1994 in gevaar zou brengen. De drie anderen, onder wie Sam Nunn van Georgia, wilden meer bezuinigingen.

Op 16 juni had de financiële commissie van de Senaat, die werd beheerst door conservatieve Democraten, ingestemd met Clintons doelstelling om het begrotingstekort in vijf jaar tijd met \$ 500 mrd terug te dringen, in ruil waarvoor ze de vrijheid had gekregen de begroting op onderdelen bij te stellen. Het wetsvoorstel van de Senaat, dat vooral betrekking had op belastingen

Leon Panetta, de directeur van het bureau voor inaiagement en begroting, geeft op 23 juni 1993 een persconferentie naar aanleiding van het debat in de Senaat over de bezuinigingsvoorstellen van president Clinton

en sociale uitkeringen, dekte voor ongeveer drie vijfde het totale plan ter vermindering van het begrotingstekort. De overige bezuinigingen werden latei- dat jaar verwacht als de bestedingscommissies van het Huis van Afgevaardigden en de Senaat de vrije bestedingen voor het fiscale jaar 1994 definitief vaststelden.

De Senaat herzag de oorspronkelijke begroting als volgt: (i) vervanging van de energiebelasting op basis van warmtecapaciteit (BTU) door een extra voertuigenbrandstofbelasting (met uitzondering van vliegtuigbrandstof) van 4,3 dollarcent per gallon (3,78 liter) (zie onder); (ii) verhoging van de vennootschapsbelasting met 1 procent tot 35 procent; (iii) verhoging van het plafond van de sociale uitkeringen waarover inkomstenbelasting moest worden betaald voor de hogere inkomens (paren met een belastbaar inkomen van meer dan \$40.000) van 30 naar 80 procent; (iv) verlaging van de aftrekposten voor zakenetentjes en -vertier van 80 naar 50 procent; (v) afschaffing van aftrekposten als lobbyactiviteiten, contributies en aftrekposten voor managersinkomens hoger dan \$1 mln; (vi) afschaffing van de belasting op luxe-bezittingen als jachten, vliegtuigen, juwelen en bontmantels; (vii) bezuiniging van 67 mrd in vijf jaar op de gezondheidszorg (Medicare) voor bejaarden en gehandicapten; (viii) invoering van investeringsaftrek voor machines.

Daarnaast wilden de Democraten de federale uitgaven, met uitzondering van uitkeringen en terugbetalingsverplichtingen, voor vijf jaar bevriezen. Uit amendement moest een extra besparing van \$100 mrd opleveren ter verlaging van de rentebetalingen op de schuldenlast van circa \$60 mrd.

Op 23 juni werd een haastig opgesteld „belastingvrij” alternatief bezuinigingsplan van de Republikeinen met 55 tegen 43 stemmen afgevoerd. Dit plan behelsde het stoppen van de groei van de uitgaven voor de gezondheidszorgverzekeringen Medicare en Medicaid, voedselbonnen, sociale uitkeringen, veteranen uitkeringen en subsidies voor landbouw-

produkten. Volgens de Democraten was het Republikeinse standpunt dat nieuwe belastingen nadelig zouden zijn voor kleine ondernemers en nieuwe investeringen zouden verhinderen, slechts bedoeld ter bescherming van de rijken, die in de jaren tachtig hun inkomsten zagen stijgen en belastingen zagen dalen.

Deskundigen meenden dat 79 procent van de nieuwe belastingen opgebracht zou worden door degenen die meer dan \$200.000 per jaar verdienden en dat degenen die minder dan \$30.000 per jaar verdienden konden rekenen op belastingverlaging.

Huis keurt begroting goed. Verdere con-

De door de Senaat herziene begroting moest nog worden goedgekeurd in een speciale gezamenlijke zitting van het Congres. Op 29 mei werd de bijgestelde begroting met 219 tegen 213 goedgekeurd door het Huis van Afgevaardigden. Ondanks een intensieve lobby stemden 38 Democraten in het Huis van Afgevaardigden tegen.

De aanvaarding van beide wetsvoorstellen was afhankelijk van de concessies die Clinton deed aan machtige conservatieve Democratische blokken. Verwacht werd dat de progressieve vleugel van de partij, met name de zwarte afgevaardigden, fel verzet zouden leveren.

In de aanloop naar het debat in de Senaat had Clinton onder druk van conservatieve Senatoren de bezuinigingen vergroot en de belastingverhogingen beperkt. Om senatoren uit olieproducerende staten tegemoet te komen, besloot hij op 8 juni de BTU-belasting (heffing die afhankelijk was van de warmtecapaciteit van de diverse brandstoffen) af te schaffen en te vervangen door een eenvoudiger belasting die was gebaseerd op de prijs. Om het verlies aan inkomsten te compenseren werden grotere

bezuinigingen voorgesteld, zoals op medische voorzieningen voor bejaarden.

Dat Clinton zou inbinden was te verwachten na zijn confrontatie met dissidente conservatieven in het Huis van Afgevaardigden. In ruil voor hun goedkeuring van de betreffende ongeschonden begroting, had Clinton op 28 mei akkoord moeten gaan met meer vrijstellingen van de BTU-belasting, opdat senatoren uit staten met energie-afhankelijke industrieën vóór de begroting zouden stemmen. Ook had hij ermee in moeten stemmen dat er jaarlijks een maximum werd vastgesteld voor de groeiende uitgaven van federale welzijnsprogramma's. Het Huis van Afgevaardigden had besloten om b 50 mrd te bezuinigen op de bejaardengezondheidszorg en om net \$11 mrd kostende supergeleidingsproject in Texas te stoppen, maar stemde vóór continuering van het ruimtestation Freedom

Wijziging financiering verkiezingscampagnes

Het op 17 juni met 60 tegen 38 stemmen genomen besluit van de Senaat om de invloed van specifieke belangengroepen op verkiezingscampagnes terug te dringen, werd eveneens als een overwinning voor Clinton beschouwd. De wet, die tevens de de pan uitrijzende verkiezingskosten beoogde te beteugelen, betekende de eerste belangrijke wijziging van de kieswet sinds 1974; de wet moest nog door het Huis van Afgevaardigden worden goedgekeurd.

In het wetsvoorstel van de Senaat, dat lang niet tegemoet kwam aan Clintons voorkeur voor volledige overheidsfinanciering, werd gekozen voor een „vrijwillige” beperking van de campagnekosten bij de verkiezingen voor het Huis van Afgevaardigden tot \$600.000 per kandidaat, terwijl de maximale uitgaven bij senaatsverkiezingen uiteen mochten lopen van \$2 mln tot \$8,2 mln in grote staten als Californië. Alleen kandidaten wier tegenstanders zich niets gelegen lieten aan deze vrijwillige maxima, zouden een beroep moeten kunnen doen op geld van de overheid.

Vorming nationaal dienstverleningskorps goedgekeurd

Op 17 juni gingen commissies van de Senaat en het Huis van Afgevaardigden akkoord met de oprichting van een nationaal dienstverleningskorps, dat echter kleiner zou worden dan hetgeen Clinton aanvankelijk wilde.

Clinton had zich persoonlijk sterk gemaakt voor dit plan, dat bedoeld was om een gunstig klimaat te scheppen voor vrijwilligerswerk en om afgestudeerden die sociaal vrijwilligerswerk verrichtten, te belonen door hun studieschuld jaarlijks met \$5.000 te verminderen (zie pag. 481/1/2-'93).

Groter handelstekort

Het begrotingsdebat leidde de aandacht af van de onenvacht slechte handelsresultaten die op 17 juni werden gepubliceerd.

AMERIKA

In april bleek het handelstekort \$ 10,5 mrd te bedragen, iets hoger dan het tekort in maart. Het was het grootste tekort sinds december 1988, toen het tekort \$ 10,8 mrd bedroeg. Geschat werd dat het handelstekort voor 1993 op jaarbasis \$ 109,54 mrd was, tegenover \$ 84,5 mrd in 1992.

Als belangrijkste oorzaken voor het tekort in april werden beschouwd een kwakkelende export naar belangrijke handelspartners die onder een recessie gebukt gingen, een groter handelstekort ten opzichte van Japan (\$ 5,5 mrd, het hoogste bedrag sinds oktober 1987) en handelstekorten ten opzichte van Canada (\$ 930 mln) en van China (\$ 1,49 mrd).

BELEGERING VAN GEVANGENIS IN OHIO

Ongeveer 450 gedetineerden begonnen op eerste Paasdag, 11 april, een opstand in een streng beveiligde gevangenis in Lucasville, in de staat Ohio, 130 km ten zuiden van de hoofdstad Columbus. In de gevangenis waren ongeveer 1.800 gedetineerden ondergebracht, onder wie een aantal van de meest gevaarlijke misdadigers van de staat. Aan de opstand en de daarop volgende belegering, die aan negen mensen het leven kostte, kwam op 22 april even voor half elf 's avonds een einde met de overgave van de gedetineerden. In ruil voor hun overgave beloofden staatsfunctionarissen de klachten van de gevangenen te onderzoeken.

Tijdens de opstand werden acht bewakers gegijzeld. Een van hen werd gewond en twee andere werden tijdens de belegering ongedoerd vrijgelaten (in ruil waarvoor de autoriteiten de gevangenen toestemming gaven hun klachten rechtstreeks op radio en televisie uit te zetten). De overige vijf bewakers werden bij de overgave van de gedetineerden vrijgelaten. De opstandelingen vermoordden ook een aantal medegevangenen in omstandigheden die onduidelijk bleven. In totaal vonden acht gevangenen de dood.

STORMSCHADE

Aan de oostkust van de VS werd van 12-15 maart 1993 zware schade aangericht door één van de zwaarste stormen die Noord-Amerika in de 20ste eeuw hebben getroffen. Hoewel de storm het hevigst woedde in de zuidelijke staten (en alleen in Florida al 50 tornado's veroorzaakte, terwijl in Birmingham, in de staat Alabama, meer dan 33 cm sneeuw viel), vielen in ten minste 17 staten, van Florida tot Maine, dodelijke slachtoffers. Naar verluidt kwamen in de VS ten minste 163 mensen om het leven, in Canada en Cuba resp. vijf en drie, en was een onbekend aantal mensen verdronken in internationale wateren. Aangezien nog minstens 70 mensen werden vermist, werd gevreesd dat het uiteindelike dodental boven de 200 zou liggen.

(Vor.ber.pag. 472/1 e.v.-1993)

AFRIKA

ALGEMEEN

PROCES TEGEN BOB DENARD

Rob Denard, die terechtstond in Parijs wegens aanklachten inzake moord en diefstal in verband met de moord in november 1989 op president Ahmed Abdallah Abderrahman van de Comoren (zie pag. 89/3 e.v.-'90), werd op 3 april 1993 op borgtocht vrijgelaten nadat hij schuldig was bevonden aan medeplichtigheid in een andere zaak, te weten de iecruterij van Franse huurlingen voor een poging tot staatsgreep in Benin in 1977 (zie pag. 495/3 e.v.-'78).

Denard, die de Franse nationaliteit had, was in oktober 1991 door een Franse rechtbank bij verstek veroordeeld tot een gevangenisstraf van 3 jaar in verband met de aanklachten inzake Benin. Dit vonnis was echter opgeschort na zijn terugkeer in Parijs op 1 februari 1993 uit een zelfgekozen ballingschap in Zuid-Afrika (zie pag. 391/2/3-'90).

Op 6 april beweerde Denard dat zijn huurlingenactiviteiten de goedkeuring van de Franse inlichtingendienst hadden gehad die zelfs het bevel had gegeven tot enkele operaties, inclusief de actie in Benin.

VOEDSELTOESTAND VERBETERD

De Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO) van de VN verklaarde op 22 april dat de voedselproductie in verschillende Afrikaanse landen was verbeterd. Er werd een vermindering van commerciële voedselimport en noodhulp voorspeld voor het grootste gedeelte van Afrika ten zuiden van de Sahara.

De FAO voorspelde dat de produktie van tarwe en andere granen opmerkelijk zou toenemen van 56 mln ton in 1992 tot 63 mln ton in 1993, vooral dankzij betere weersomstandigheden. De organisatie waarschuwde echter dat er hongersnoodgebieden bleven bestaan als gevolg van binnenlandse conflicten en regionale droogte. Somalia zou tegen eind augustus 200.000 ton voedsel nodig hebben voor 2,5 mln mensen, terwijl er 320.000 ton voedsel nodig zou zijn tot het einde van het jaar voor 2,5 mln mensen in Soedan.

(Vor.ber.pag. 700/1 e.v. en 779/1/2-1992)

ELFDE TOPCONFERENTIE PTA

De elfde topconferentie van de staats- en regeringsleiders van de lidstaten van het Preferentiële Handelsgebied van Oostelijk en Zuidelijk Afrika (Preferential Trade Area, PTA) vond op 20 en 21 januari plaats in Lusaka (Zambia). Tijdens de openingszitting werd president Yoweri Museveni van Oeganda tot voorzitter gekozen.

AFRIKA

Het voornaamste onderwerp van discussie was een voorgestelde fusie met de Ontwikkelingsgemeenschap van Zuidelijk Afrika (Southern African Development Community, SADC, zie pag. 779/2-'92). Simbarashe Makoni, uitvoerend secretaris van de SADC, had het fusievoorstel eerder verworpen, hoewel hij te kennen gaf dat zijn organisatie wel economische banden met het PTA wenste aan te knopen. De secretaris-generaal van het PTA, Bingu Wa Mutharika, bleef niettemin hardnekkig volhouden dat de twee groeperingen moesten fuseren, omdat tenminste acht staten die lid waren van beide organisaties het idee steunden. Er werd een gezamenlijke PTA-SADC-commissie opgericht om het voorstel nader te bestuderen.

Op 21 januari trad Namibië toe tot het PTA, waarmee het aantal lidstaten op 19 kwam. Een besluit over het lidmaatschap van Zaire werd uitgesteld na bezwaren van de Angolese delegatie vanwege Zaire's vermeende steun aan de Angolese UNITA-rebellen.

Tot het op 21 december 1991 opgerichte PTA behoren voorts: Angola, Boeroendi, Comoren, Djibouti, Ethiopië, Kenia, Lesotho, Malawi, Mauritius, Mozambique, Oeganda, Rwanda, Soedan, Somalia, Swaziland, Tanzania, Zambia en Zimbabwe.

(Vor.ber.pag. 175/3 e.v.-1982)

JAARVERGADERING ADB. ECONOMISCH RAPPORT. WIJZIGING AMERIKAANSE POLITIEK

Op 12 en 13 mei vond in Abidjan (Ivoorkust) de 29ste jaarvergadering plaats van de Afrikaanse Ontwikkelingsbank (ADB).

De bank werd op 10 september 1964 formeel opgericht op grond van een stichtingsbesluit van 4 augustus 1963 (zie pag. 522/3-'63). Lidstaten zijn alle leden van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) en omstreken 30 niet-Afrikaanse staten. De bank begon haar operaties in 1966. President van de ADB is Babacar N'Diaye.

De bekendmaking van een wijziging in het Amerikaanse schuldenbeleid duidde erop dat de nieuwe Amerikaanse regering van president Bill Clinton nu bereid was landen met huizenhoge schulden te ontlasten.

In een belangrijke toespraak maakte Lawrence Summers, de Amerikaanse onderminister van financiën verantwoordelijk voor internationale zaken, op 13 mei bekend dat de VS bereid waren 50 procent van de schulden van de kleinste Afrikaanse landen af te schrijven. Tot dan toe hadden de VS halstarrig geweigerd zich aan te sluiten bij plannen voor schulden-

vermindering. Summers erkende dat ofschoon het Amerikaanse aandeel in de officiële schuld van de Afrikaanse landen klein was, het nieuwe beleid een „waardevolle” stap was die zwaarwegende implicaties kon hebben voor de „Club van Parijs” van Westerse donorlanden. Hij waarschuwde echter dat de Afrikaanse regeringen nog altijd „meer uitgeven aan het leger dan aan gezondheidszorg en onderwijs samen” en dat zij „hun uitgavnprioriteiten (moesten) bijstellen naar investeringen in mensen als ze in aanmerking willen komen voor meer hulp”.

Summers had een commissie van het Amerikaanse Congres eerder verteld dat de VS \$228 mln aan schulden van 18 van de armste Afrikaanse landen konden kwijtschelden en bovendien in de komende twee jaar \$14 mln wilden investeren.

Economisch rapport ADB

De vergadering viel samen met de publicatie van het economische jaarrapport van de ADB.

Uit het rapport bleek dat de economische groei op het Afrikaanse continent voor het vijfde achtereenvolgende jaar was afgenomen. Voor het tweede achtereenvolgende jaar was het inkomen per hoofd van de bevolking gedaald. De levensstandaard was in dertig jaar niet zo laag geweest. Het rapport weet dit aan de ernstige droogte in zuidelijk Afrika (zie pag. 779/1/2-'92) en aan de afnemende internationale vraag naar en de dalende prijzen van basisproducten. Ook werd de groei van de totale officiële schuld - van \$ 246,8 mrd in 1991 tot \$235 mrd in 1992 - beschouwd als een belangrijke rem op de ontwikkeling van de Afrikaanse economieën. In het rapport werd erop gewezen dat de schuldaillossingen in 1992 32 procent van de inkomsten uit de export van goederen en diensten opslokten tegen 28,6 procent in 1991. Het rapport stelde dat een efficiënte en blijvende oplossing voor de Afrikaanse schulden crisis slechts tot stand kon komen door volledige en gedeeltelijke kwijtschelding van de schulden en door het aanpassen van de aflossingsbepalingen aan de financiële mogelijkheden van elk land afzonderlijk.

CENTRAALAFRIKAANSE REPUBLIEK

NIEUWE VERKIEZINGSDATUM

Op 29 april 1993 werd bekendgemaakt dat er een nieuwe datum was vastgesteld voor de parlements- en presidentsverkiezingen, namelijk 17 oktober. Men had verwacht dat de verkiezingen, die in plaats kwamen van de wegens onregelmatigheden ongeldig verklaarde verkiezingen van oktober 1992 (zie pag. 45/1-'93), op 18 april en 2 mei gehouden zouden worden. Op het uitstel werd furieus gereageerd door de

oppositieele Adviesgroep van Democratische Krachten (CFD), die president André Kolingba en premier Enoch Derant Lakoue beschuldigde van onwettig handelen.

Sprekend namens de CFD zei Abel Goumba, een van de zes leden van de Nationale Voorlopige Raad voor de Republiek (CNPPR, het overgangsparlement; zie pag. 414/2-'93), dat het mandaat van Kolingba was afgelopen. Hij zei verder dat de regering de aanbeveling van de kiescommissie om de verkiezingen op 30 mei te houden naast zich neer had gelegd en dat Kolingba en Lakoue -beiden presidentskandidaat - zouden proberen de vertraging te benutten om hun politieke fortuin te „herstellen”.

LEGER PROTESTEERT OVER SOLDIJ

Op 15 mei omsingelde de presidentiële garde het presidentiële paleis en de nationale radiozender in Bangui om haar eisen over de betaling van achterstallige soldij kracht bij te zetten. De gewapende soldaten, die in acht maanden niet betaald waren, keerden pas terug naar hun kazerne nadat Kolingba de uitbetaling van twee maanden soldij had gelast. Kolingba deed dezelfde concessie tegenover geregelde troepen die op 19 mei een soortgelijke actie ondernamen.

VERKIEZINGSDATUM VERVROEGD

Op 11 juni maakte premier Lakoue bekend dat de presidents- en parlementsverkiezingen die voor 17 oktober op het programma stonden, werden vervroegd. Op 18 juni werd bevestigd dat de eerste verkiezingsronde op 22 augustus zou plaatsvinden.

De bekendmaking kwam na het bezoek van de Franse minister van ontwikkelingssamenwerking, Michel Roussin, op 5 juni. Deze zou druk hebben uitgeoefend op president Kolingba om de verkiezingen te vervroegen. Volgens de Franse media benadrukte Roussin dat de voortzetting van de Franse hulp afhankelijk was van het tempo van de uitvoering van het verkiezingsproces dat in oktober 1992 was opgeschort.

KABINETSWIJZIGING

Op 24 juni werd duidelijk dat het niet boterde tussen president André Kolingba en premier Enoch Derant Lakoue, toen laatstgenoemde met ontslag dreigde naar aanleiding van de benoeming van Christophe Grelombe tot opvolger van generaal Alphonse Goumbadias als minister van openbare veiligheid en territoriaal bestuur.

De premier, die Grelombe „het onderdrukkingssymbool” noemde, zei dat diens benoe-

ming het „verkiezingsproces (zou) ontwichten”. Op 27 juni probeerde Kolingba een compromis te bereiken door de portefeuille te splitsen en Grelombe te benoemen tot minister van openbare veiligheid en een bestuursambtenaar die nauwe banden onderhield met Lakoue, tot minister van binnenlandse zaken.

EERSTE RONDE VERKIEZINGEN. PUBLICATIE VERKIEZINGSUITSLAGEN TE BELETEN

Op 22 augustus vond de eerste ronde van de parlements- en presidentsverkiezingen plaats. Maar het verkiezingsproces werd opnieuw uiterst omstreden toen president André Kolingba poogde de publicatie van de uitslagen te beletten.

Hoewel er op zichzelf staande berichten over fraude en geknoei met stemmen verschenen, verklaarden internationale waarnemers zich voldaan over het verloop van de campagne en het stemmen. Niettemin vaardigde Kolingba op 28 augustus, toen niet-officiële uitslagen onthulden dat hij in de race om het presidentschap was verslagen en op de vierde plaats was beland, twee decreten uit, die de verkiezingscode en de samenstelling van het Opperste Hof wijzigden. Daardoor werd de publicatie van de uitslagen in feite geblokkeerd. De president rechtvaardigde zijn beslissing met „massale fraude”.

Op het optreden van Kolingba werd zowel nationaal als internationaal woedend gereageerd. De zeven andere presidentskandidaten garen op 29 augustus een gezamenlijk communiqué uit waarin zij verklaarden dat de „ongrondwettige daad” van de president de kans op een burgeroorlog schiep. Zij drongen er bij het Opperste Hof op aan de uitslagen voor de wettelijk voorgeschreven uiterste datum (30 augustus) bekend te maken. Enoch Derant Lakoue, kandidaat van de Sociaal-Democratische Partij, dreigde tevens als premier af te treden.

Frankrijk, de vroegere koloniale mogendheid, reageerde snel. Op 29 augustus maakte de Franse minister van ontwikkelingssamenwerking, Michel Roussin, de onmiddellijke opschorting van alle vormen van Franse samenwerking bekend. Roussin benadrukte dat niet alleen het civiele Franse samenwerkingspersoneel zou worden teruggetrokken, maar ook dat Franse militaire uitrusting en personeel niet langer ter beschikking van de president zou staan.

Later op 29 augustus maakte president Kolingba de opschorting van de decreten bekend. Hij uitte zijn verrassing over het Franse optreden, dat hij als „buitensporig” kenschetste, en zei dat hij besloten had de decreten in te trekken „om de nationale eenheid en

Aanhangers van presidentskandidaat Abel Gouinba in de hoofdstad Bangui (Centraal Afrikaanse Republiek)

vriendschappelijke betrekkingen met Frankrijk te bewaren en te waarborgen dat het verkiezingsproces op de juiste manier voortging".

Publikatie uitslagen. Datum tweede ronde

De uitslagen van de presidentsverkiezingen, die uiteindelijk op 1 september werden gepubliceerd, toonden aan dat geen kandidaat meer dan 50 procent van de stemmen had gekregen. Er zou dus een tweede ronde volgen tussen Ange-Felix Patasse, leider van de Centraal Afrikaanse Volksbevrijdingspartij en premier in de periode 1976-1978 tijdens het regime van Jean-Bedel Bokassa, en Abel Goumba, leider van de anti-Kolingba-alliantie CFD. De datum van de tweede ronde werd bepaald op 12 september. De gedetailleerde uitslag van de eerste ronde van de presidentsverkiezingen was:

KANDIDAAT	STEMMEN	%
Ange-Felix Patasse (MLPC)	302.004	37,31
Abel Gouinba (CFD)	175.467	21,68
David Dacko (onafh.)	162.721	20,10
André Kolingba (RDC)	92.924	12,10
Enoch Derant Lakoue (PSD)	19.386	2,39
Timotheé Malendoma (FC)	16.400	2,03
François Bozize (onafh.)	12.169	1,50
Ruth Rolland (PRC)	8.068	1,00
Ongeldige biljetten	15.317	1,89
TOTAAL	809.456	100.00

MPLC = Mouvement pour la libération du peuple centrafricain; CFD = Adviesgroep van Democratische Krachten; RDC = Rassemblement démocratique centrafricain; PSD = Sociaal-Democratische Partij; FC = Burgerforum; PRC = Centraalafrikaanse Republikeinse Partij.

Ruth Rolland is minister van sociale zaken.

De opkomst bedroeg 68 procent

De uitslagen van de parlementsverkiezingen, waarbij omstreeks 400 kandidaten streden om de 85 zetels in de Nationale Assemblee, waren op 1 september nog niet gepubliceerd

Op 30 augustus deelde het Franse ministerie van buitenlandse zaken mee dat de ontwikkelingssamenwerking zou worden hervat zodra het democratisch proces opnieuw was ingevoerd

(Vor.ber.pag. 414/1 e.v.-1993)

EQUATORIAAL GUINEE

VERKIEZINGEN AANGEKONDIGD EN UITGESTELD

Op 16 juli 1993 maakte president Teodoro Obiang Nguema Mbasogo bekend dat de eerste parlementsverkiezingen met meer partijen in de geschiedenis van Equatoriaal Guinee op 12 september zouden worden gehouden. Maar de meerderheid van de 14 geregistreerde partijen gaf te kennen dat zij niet aan de verkiezingen zouden deelnemen uit protest tegen de weigering van de regering de kieswet te hervormen en het kiesregister in aanwezigheid van internationale deskundigen te herzien.

Op 14 augustus deelde de president, in reactie op druk van oppositieleiders, mee dat de parlementsverkiezingen waren uitgesteld. Op 25 augustus werd een nieuwe datum voor de verkiezingen vastgesteld en wel 21 november.

DOOD OPPOSITIELEIDER

De bekendmaking van de nieuwe verkiezingsdatum viel samen met het nieuws over de dood in hechtenis van Pedro Motu, een vooraanstaand lid van de oppositionele Volksunie (UP).

Volgens officiële bronnen pleegde Motu zelfmoord, maar volgens de Spaanse afdeling van de mensenrechtenorganisatie Amnesty International was hij overleden na ernstige martelingen.

De oppositie reageerde woedend en beweerde dat Motu's dood blijk gaf van de vervolging waaraan de oppositie was blootgesteld. Op 30 augustus lieten de oppositiepartijen weten dat zij bij gebrek aan een aanvaardbare kieswet de verkiezingen zouden boycotten.

GESPANNEN BETREKKINGEN MET SPANJE

De betrekkingen met Spanje, de vroegere koloniale mogendheid, verslechterden in augustus aanzienlijk.

De gespannen verhouding begon in de arrestatie van een Spaanse bezoeker op 8 augustus en de deportatie van een Spaanse hulpverlener de volgende dag. Na twee dagen van schermutselingen tussen betogers tegen de regering en de politie op het eiland Annobon, waarbij twee mensen werden gedood, beschuldigde vice-premier Miguel Oyanyo Ndong Mifumu de regering in Madrid ei-van het geweld aan te moeten. Dit werd door de Spaanse regering van de hand gewezen als „laster" en „de jongste episode in een lange reeks vijandige gebaren". Op 30 augustus waarschuwden de Guineese autoriteiten in een scherp gesteld communiqué Spanje zich te onthouden van steun aan tegen de regering gerichte activiteiten.

(Vor.ber.pag. 335/1-1993)

GABON

ONTWIKKELINGEN 1992. AANKONDIGING PRESIDENTSVERKIEZINGEN. WIJZIGING KABINET

Het jaar 1992 werd gekenmerkt door stakingen en politieke onrust. Medio februari joeg de politie een samenkomst van de Rassemblement des bouchouers uiteen die tevoren was verboden. Dit incident bracht de leider van deze belangrijke oppositiepartij, Mba Abbesole, ertoe voor 25-27 februari een algemene staking uit te roepen om de hoofdstad Libreville en Port Gentil, het centrum van de olie-industrie, tot „spooksteden" te maken. Zijn oproep werd door een groot deel van de werknemers gevolgd. Er verschenen berichten over sabotage bij een aantal installaties in Port Gentil en over gevallen van brandstichting in particuliere eigendommen. Er volgde een soortgelijke industriële actie in maart na de dood van een vrouw bij gevechten tussen de veiligheidstroepen en leraren die protesteerden tegen kortingen op hun salaris.

In juli 1992 overleefde de regering een motie van wantrouwen die in de Na-

AFRIKA

tionale Assemblée was ingediend door de Democratische Oppositie Coördinatie (COD). Het was de tweede motie van wantrouwen binnen twee maanden.

Op 14 februari 1992 maakte de minister van planning, economie en territoriaal bestuur, Emmanuel Ondo Methogo, bekend dat in december 1993 presidentsverkiezingen met meer partijen zouden plaatsvinden. Dat was twee maanden voor het aflopen van de ambtstermijn van president Omar Bongo, die op 9 november 1986 voor een derde termijn van zeven jaar was herkozen.

Na zijn nominatie als kandidaat van de Nationale Herstelbeweging voor de presidentsverkiezingen trad Simon Oyono-Aba'a in juli 1993 uit het kabinet. Dit leidde tot een beperkte kabinetswijziging. Oyono-Aba'a werd als minister van arbeid, arbeidsreserve en beroepsopleiding vervangen door Charles Mangouka, die op zijn beurt als gedelegeerd minister op het departement van mijnbouw, energie en waterkracht werd opgevolgd door Samuel Lambert Ondo. Albert Ndong Obiang werd benoemd tot staatssecretaris op het ministerie van landbouw, veeteelt en plattelandontwikkeling.

(Vor.ber.pag. 618/1 e.v.-1991)

MADAGASCAR

DIPLOMATIEKE ERKENNINGEN

Tijdens een zitting van de ministerraad op 17 april 1993 maakte president Albert Zafy de diplomatieke erkenning bekend van Israël, Zuid-Afrika en Zuid-Korea.

NIEUWE VOORZITTER UNDD

Overeenkomstig de constitutionele eis dat de president geen partij-ambt mag bekleden, trad president Albert Zafy op 9 mei af als nationaal voorzitter van de Nationale Unie voor Democratie en Ontwikkeling (UNDD), een element van het Comité des forces vives. Emmanuel Rakotovahiny, staatsminister van landbouw en plattelandontwikkeling, werd als opvolger van Zafy gekozen tot UNDD-voorzitter.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Uit op 22 juni door het ministerie van binnenlandse zaken bekendgemaakte

voorlopige uitslagen bleek dat het Comité des forces vives onder leiding van president Albert Zafy afstevende op een ruime meerderheid in de Nationale Assemblée na de parlementsverkiezingen van 16 juni.

De verkiezingen markeerden het einde van een langdurige periode van politieke en constitutionele veranderingen (zie pag. 775/3 e.v.-'92 en 336/3-'93). De gang naar de stembus, die werd gekenmerkt door een lage opkomst van 60 à 70 procent in sommige kiesdistricten, werd voorafgegaan door een periode van geweld.

Twee mensen werden gedood toen veiligheidstroepen op 1 juni het stadhuis in Toliara in het zuidwesten bestormden, dat bezet was door federalistisch gezinde aanhangers van Ratsiraka. Op 6 juni werd een kandidaat van het Comité des forces vives door onbekenden doodgeschoten in een hinderlaag in Arivonimamo, 45 km ten westen van de hoofdstad Antananarivo.

De officiële uitslag van de parlementsverkiezingen, die op 21 juli door het Hoge Constitutionele Hof werd gepubliceerd, bevestigde dat de politieke groeperingen verbonden met het Comité des forces vives in de Nationale Assemblée een meerderheid hadden verworven, te weten 75 van de 138 zetels.

De volledige zetelverdeling was als volgt:

PARTIJ	ZETELS
*Rasalama Kartel van Actieve Krachten	46
"Fihaonana	8
*AKFM-Fanavaozana (Congresp partij voor de onafhankelijkheid van Malagasy-Vernieuwingsfactie)	5
*Nationale Unie voor Ontwikkeling en Democratie (UNDD)-Rasalama Actieve Krachten	5
"Farimbona	2
*UNDD	2
*Comité voor steun aan de Ontwikkeling van Democratie in Madagascari (CSDDM)	2
'Accord	2
*Rasalama Actieve Krachten - Leraren en Onderwijzers	1
*GRAD-Iloalo	1
'Vatomizana	1
Beweging voor Proletarische Macht (MFM)	15
Leider-Fanilo	13
Famima	11
Verzameling voor Sociaal-Democratie (RPSD)	8
Fivoarana	2
Andere partijen	10
*"Vacant	4
TOTAAL	138

*Partijen in het nieuwe parlement die de regering steunen.

**In vier noordelijke kiesdistricten had het Hoge Constitutionele Hof de uitslagen, wegens onregelmatigheden, ongeldig verklaard en bepaald dat daar nieuwe verkiezingen gehouden moesten worden.

PARLEMENTSVOORZITTER

Op 3 augustus koos de nieuwe Nationale Assemblée dominee Richard Andriamajato, een van de leiders van het Comité des forces vives, tot haar voorzitter. Hij versloeg de aftredende premier Guy Razanamasy

NIEUW KABINET

Op 9 augustus werd Francisque Ravony door leden van de nieuwe Nationale Assemblée gekozen als eerste premier van de Derde Republiek.

Ravony (52), een lid van het Comité des forces vives en een aanhanger van president Albert Zafy, was eerste vice-premier in de aftredende regering van Guy Razanamasy. Hij kreeg de steun van 35 afgevaardigden. De officiële kandidaat van het Comité des forces vives, Roger Ralison, wiens kandidatuur door de meerderheid van de afgevaardigden van de Forces Vives was afgewezen, venierf 46 stemmen. Manandafy Rakotonirina van de oppositionele MFM kreeg 32 stemmen. Er waren nog negen andere kandidaten, van wie de onafhankelijke Philippe Rakotovoao twee stemmen verwierf.

Op 26 augustus werd Ravony's benoeming bekrachtigd door de president. De volgende dag werd een nieuw kabinet gepresenteerd dat als volgt was samengesteld:

Premier - Francisque Ravony"; staatsminister van landbouw en plattelandsonu-ikkelling - Emmanuel Rakotovahiny*; buitenlandse zaken - Jacques Sylla; ambtenaren, arbeid en sociale wetten - Henri Rakotovololona*; economie, planning en sociaal herstel - Tovonahary Rabetsitonta; bevordering industrie en toerisme - Herizo Razafimahaleo; binnenlandse zaken en decentralisatie - Charles Clement Severin; energie en mijnbouw - Bruno Betiana"; transport en meteorologie - Daniel Ramaromisa; financiën en begroting - José Yvon Raserijaona; regionale planning - Henri Raoul Mahatovo; cultuur en communicatie - Tsilavina Raliandimby; onderzoek ten bate van de ontwikkeling - Roger Andrianasolo; openbare werken - Royal Raelfils*; bevoordering van handel en nijverheid - Frederic Manelo Anony; gedelegeerd minister in het bureau van de premier belast met nationale politie - Bertin Razafindrazaka; gedelegeerd minister in het bureau van de premier belast niet de strijdkrachten - generaal Charles Rabenja. Voorts werden vier staatssecretarissen met kabinetsrang benoemd.

*Leden van vorige kabinet
(Vor.ber.pag. 336/3 e.v.-1993)

MAURETANIË

WIJZIGING KIESRECHT

Op 12 mei 1993 keurde de ministerraad een wetsvoorstel inzake het kiesrecht goed. De minimumleeftijd voor het actieve kiesrecht werd daarin verlaagd van 21 tot 18 jaar, die voor het passieve kiesrecht van 27 tot 25 jaar.

NIECWE MINISTER

Op 8 juni werd Taki Ould Sidi benoemd tot minister van planning. Hij verving Mohammed Ould Michel die werd benoemd tot gouverneur aan de centrale bank van Mauretanië.

(Vor.ber.pag. 265/2/3-1993)

MAURITIUS

ONTSLAG BÉRENGER

Premier Aneerood Jugnauth, wiens Mouvement socialist mauricien (MSM) een coalitie vormde met de Mouvement militant mauricien (MMM), ontsloeg Paul Bérenger, de secretaris-generaal van de MMM, op 18 augustus 1993 als minister van buitenlandse zaken. Hij motiveerde de maatregel met Bérengers constante kritiek op het regeringsbeleid.

De vrees voor een interne crisis in de regeringscoalitie nam tegen het einde van de maand af toen de MMM-ministers gehoor leken te hebben gegeven aan oproepen van partijfunctionarissen om op hun post te blijven. Ahmud Swaley Kasenally van de MMM, tot dusver minister van milieuzaken en de kwaliteit van het bestaan, werd op 28 augustus benoemd tot minister van buitenlandse zaken.

Maar cominentatoren wezen erop dat het ontslag van Rérenger (die op zijn beurt de premier had gekenschetst als „bruut, onmenselijk en grof“) waarschijnlijk tot een scheuring in de MMM zou leiden tussen enerzijds degenen die de coalitie met de MSM wilden handhaven en anderzijds degenen die streefden naar een alliantie niet de oppositionele Mauritius Labour Party (MLP) nog vóór de verkiezingen die in 1995 op het programma stonden. Daarbij werd opgemerkt dat Rérenger kort voor zijn ontslag had gedineerd met MLP-leider Navin Ramgoolam, de officiële leider van de oppositie.

(Vor.ber.pag. 568/2-1992)

OEGANDA

PROTEST BIJ ETHIOPIË OVER UITWIJZING DIPLOMAAT

Op 4 juni 1993 diende de regering van Oeganda een scherp protest in bij Ethiopië over de uitwijzing van Sebirumbi Kisinzi, de eerste secretaris op de Oegandese ambassade in Addis Abeba.

In een verklaring van het Oegandese ministerie van buitenlandse zaken werden vage beschuldigingen aan het adres van Kisinzi tegengesproken en werd gesteld dat een nader onderzoek van de affaire werd uitgevoerd. Volgens eerdere berichten zouden de Ethiopische autoriteiten Kisinzi hebben beschuldigd van het „zich inlaten met activiteiten onverenigbaar met zijn diplomatieke status“.

OPNIECW EEN KONING VAN BOEGANDA

Ronald Muwenda Mutebi, uitgeroepen tot Ssabataka (leider van de Baganda-clans), werd op 31 juli tot 36ste Kabaka (koning) van Boeganda gekroond tijdens een plechtigheid in Kampala die de restauratie van het oude koninkrijk Boeganda markeerde. De kroning werd bijgewoond door president Yoweri Museveni en werd beschouwd als een gebaar van zijn kant om de 4 mln Baganda te belonen voor hun aansluiting bij zijn Nationale Verzetsleger (NRA) tijdens de burgeroorlog (1981-1986).

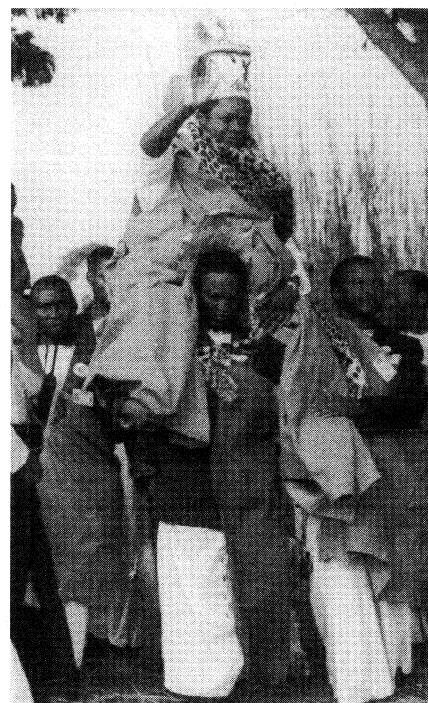
Op 15 juli had de Nationale Vergadering het grondwetsamendement Statute 1993 goedgekeurd dat de afschaffing van traditionele heersers ongedaan maakte (zoals dit was geformaliseerd in de grondwet van september 1967, zie ook pag. 269/1/2-'66). De vorige Kabaka (en eerste federale president van Oeganda), Sir Edward Frederick Mutesa („King Freddy“), die in 1966 was afgezet, was op 21 november 1969 als balling in Londen overleden (zie pag. 816/2-'69). Mutebi, zijn zoon, had ook in Londen gewoond en aan de Universiteit van Cambridge rechten gestudeerd (zonder zijn graad te halen).

REBELLENLEIDER GEDOOD

Berichten over de dood van Amon Bazira, leider van het opstandige Nationale Leger voor de Bevrijding van Oeganda (NALU), werden op 14 augustus in Kenia bevestigd door zijn familieleden.

Bazira was leider van de inlichtingendienst en onderminister tijdens het bewind van president Milton Obote.

(Vor.ber.pag. 338/2/3-1993)

Ronald Mutebi werd na zijn kroning tot 36ste Kabaka (koning) van Boeganda door functionarissen rondgedragen.

SAHARA (WEST)

BEZOEK VAN VN-SECRETARIS-GENERAAL

Van 31 mei-G juni 1993 bracht VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali een bezoek aan Marokko, Algerije en Tunesië om te praten over het geplande referendum over zelfbeschikking in de Westelijke Sahara (zie pag. 417/2-'93 voor resolutie 809 van de VN-Veiligheidsraad van maart waarin werd opgeroepen eind 1993 een referendum te houden). Boutros Ghali werd vergezeld door luitenant-generaal Sahabzada Yaqub Khan, minister van buitenlandse zaken van Pakistan in 1982-'87 en 1988-'91 en sedert 1992 speciale afgezant van de VN in de Westelijke Sahara.

Op zijn reis voerde Boutros Ghali gesprekken met koning Hassan II van Marokko, waarnemend president Ali Kafi van Algerije en Mohammed Abdelaziz, de voorzitter van het Frente Polisario dat naar onafhankelijkheid van de Westelijke Sahara streeft. Op het einde van zijn reis maakte Boutros Ghali bekend dat hij Polisario een document had overhandigd dat „een nieuw compromis“ bevatte over het referendum. Functionarissen van Polisario zeiden dat het document eerst zorgvuldig bestudeerd moest worden voordat er een oordeel over kon worden gevormd.

AFRIKA

EERSTE DIRECTE BESPREKINGEN MAROKKO-POLISARIO

Het vastgelopen VN-vredesproces in de westelijke Sahara leek een nieuwe impuls te krijgen door de eerste rechtstreekse gesprekken tussen de Marokkaanse regering en het Frente Polisario in juli.

De bijeenkomst was op 1 juli aangekondigd door VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali na zijn bezoek aan het betwiste gebied. Het beoogde referendum over zelfbeschikking had ineningsverschillen over het kiesregister aan het licht gebracht. Terwijl Marokko aandrong op de toevoeging van 120.000 nieuwe namen, wilde Polisario het register baseren op de volkstelling van 1974 (georganiseerd door de Spaanse koloniale autoriteiten) die minder dan 74.000 inwoners in totaal had geregistreerd.

Van 15-19 juli werden in El Aaiun, de hoofdstad van de Westelijke Sahara, verscheidene gespreksrondes gehouden, maar er werd geen overeenstemming gemeld. Niettemin werd de bereidheid van de twee partijen om deel te nemen aan rechtstreekse gesprekken door velen geïnterpreteerd als een veelbelovende ontwikkeling. Gehoopt werd dat verdere bijeenkomsten in de nabije toekomst zouden plaatsvinden.

(Vor.ber.pag. 417/1/2-1993)

SIERRA LEONE

MILITAIRE OPERATIES

Op 30 maart 1993 heroverden regeringstroepen Pujehun, op 210 km ten zuidoosten van de hoofdstad Freetown. 24 uur nadat de plaats was ingenomen door le-

Kapitein Valentine Strasser, president van Sierra Leone.

den van het opstandige Revolutionary United Front (RUF). Regeringsbronnen meldden dat verscheidene rebellen waren gedood bij de tegenaanval en ook bij gevechten in andere plaatsen in het gebied.

ONTSLAG TWEEDE MAN

Op 5 juli ontsloeg president Valentine Strasser zijn rechterhand luitenant Solomon Anthony James Musa, vice-voorzitter van de Opperste Staatsraad (SCS) en leider van de regering. Hij werd op beide posten vervangen door luitenant Julius Maada Bio, een lid van de SCS. Ter rechtvaardiging van de maatregel zei een officiële woordvoerder op 5 juli dat „valsclaster" over Musa's reputatie de nationale stabiliteit haddengeschaad. Musa, die zijn toevlucht had gezocht in de Nigeriaanse ambassade in Freetown, verliet het land op 23 juli, nadat hem in Groot-Brittannië politiek asiel was verleend.

Musa, die als een man van de harde lijn werd beschouwd, had bekendheid verworven als nauwe medewerker van Strasser, met wie hij de militaire coup in april 1992 had georganiseerd (zie pag. 481/1-'92). Sinds zijn benoeming als vice-voorzitter van de SCS in december 1992 (zie pag. 265/3-'93) was hij bekritiseerd wegens zijn voorkeur voor repressieve maatregelen. Volgens recente geruchten zou hij de ambitie hebben gekoesterd staatschef te worden.

Eveneens op 5 juli werd een reorganisatie van de Raad van Staatssecretarissen (CSS), in gang gezet door het ontslag van Musa, bekendgemaakt. In totaal werden zeven wijzigingen aangebracht.

Na deze mutaties bezetten de voornaamste leden van het bewind de volgende posten:

Kapitein Valentine Strasser - president, voorzitter SCS en defensie; luitenant Julius Maada Bio - vice-voorzitter SCS en voorzitter CSS; John Kariinu - staatssecretaris financiën; luitenant Kargbo Karifa (nieuw) - staatssecretaris buitenlandse zaken; kolonel b.d. Alimany Usman Kamara - staatssecretaris binnenlandse zaken en plattelandsontwikkeling.

(Vor.ber.pag. 265/3 e.v.-1993)

TOGO

BESPREKINGEN REGERING-OPPOSITIE. ONTWIKKELINGEN TOT PRESIDENTSVERKIEZINGEN. BOYCOT OPPOSITIE. OVERWINNISG EYADEMA

Op 1 mei 1993 werd onthuld dat vertegenwoordigers van president Gnassingbe Eyadema op 15 april in Ouagadougou (Burkina) een ontmoeting hadden gehad met leden van het Collectief van Democratische Oppositie-2 (COD-2). Dit was het eerste rechtstreekse contact tussen

de twee partijen sinds de mislukte besprekingen in Colmar (Frankrijk) in februari (zie pag. 418/1/2-'93).

De besprekingen gingen vooral over de voorbereiding van de aanstaande verkiezingen, aangezien COD-2 duidelijk had gesteld dat zijn deelname afhing van internationaal toezicht op het verkiezingsproces en het consigner van de strijdkrachten in de kazerne (zie pag. 419/2-'93). Later werd bericht dat er weliswaar in beginsel overeenstemming bereikt was over het consigner van het leger, maar dat er meningsverschillen bleven over de vraag hoe het proces zou worden uitgevoerd.

In een kennelijke poging meer tijd voor onderhandelingen te winnen, maakte de regering op 7 mei een herzien tijdschema voor de verkiezingen bekend. Daarin werden de twee rondes van de presidentsverkiezingen bepaald op 20 juni en 4 juli en de twee rondes van de parlementsverkiezingen op 18 juli en 1 augustus.

In een op 10 mei uitgegeven communiqué bevestigde COD-2 dat het bij gebrek aan overeenstemming met de regering de verkiezingen zou boycotten.

Nieuwe politieke groepering

Op 11 juni werd de oprichting bekendgemaakt van Coördinatie van Nieuwe krachten (Coordination des forces nouvelles, CFN) een nieuwe oppositiecoalitie onder leiding van premier Joseph Kokou Koffigoh. De uit zes partijen bestaande CFN liet weten „zich onvoorwaardelijk te bekennen tot een onomkeerbaar democratisch proces".

Nieuw tijdschema presidentsverkiezingen

Nadat de regering op 1 juni de eerste ronde van de presidentsverkiezingen had uitgesteld van 20 juni tot 4 juli, maakte zij op 24 juni bekend dat de verkiezingen opnieuw waren uitgesteld, nu tot 18 juli, met een eventuele tweede ronde op 1 augustus. De regering rechtvaardigde het uitstel, het vijfde sedert augustus 1992, met het argument dat ze „geen andere keuze" had en zij beschuldigde de oppositie, die de schuld kreeg van het mislukken van de onderhandelingen tussen de twee partijen, van „halsstarrigheid".

Op 22 juni werden de besprekingen tussen vertegenwoordigers van president Gnassingbe Eyadema en COD-2, die in Ouagadougou (Burkina) waren hervat, afgebroken tem-jl geruchten de ronde deden over „hardnekkige meningsverschillen" over het tijdschema van de verkiezingen. Aan het geschil lag de eis van de oppositie ten grondslag, dat de presidentsverkiezingen zouden worden uitgesteld zodat de oppositiekandidaten meer tijd kregen om hun campagne voor te bereiden. De regering had deze eis afgewezen.

Op 30 juni wees een woordvoerder van COD-2 het nieuwste verkiezingschema van de regering als „juridisch onmogelijk” van de hand.

Akkoord over verkiezingsdatum

Na een akkoord op 11 juli tussen de regering en de oppositiepartijen werd de eerste ronde van de presidentsverkiezingen uitgesteld van 18 juli tot 25 augustus (met een eventuele tweede ronde op 8 september). Het nieuwe tijdschema werd overeengekomen tijdens besprekingen, die op 9 juli waren hervat in Ouagadougou (Burkina), tussen vertegenwoordigers van president Gnassingbe Eyadema en COD-2. Het werd beschouwd als een concessie aan de oppositiepartijen die hadden gedreigd verkiezingen op een vroeger tijdstip te boycotten (zie hierboven).

In een op 19 juli uitgegeven communiqué beloofde Eyadema vreedzame verkiezingen te waarborgen alsook „de veiligheid van alle politieke leiders tijdens de presidentsverkiezingen”. Op 28 juli besloot de regering de avondklok die in sommige delen van het land van kracht was geheel op te heffen, na te hebben gewezen op het „algemeeneklimaat van ontspanning”.

Nominatie presidentskandidaten

Per 25 juli waren zeven kandidaten genomineerd voor de presidentsverkiezingen, onder wie Eyadema. De hoop op één enkele oppositiekandidaat bleek ijdel toen vier concurrerende kandidaten van COD-2 werden aangewezen.

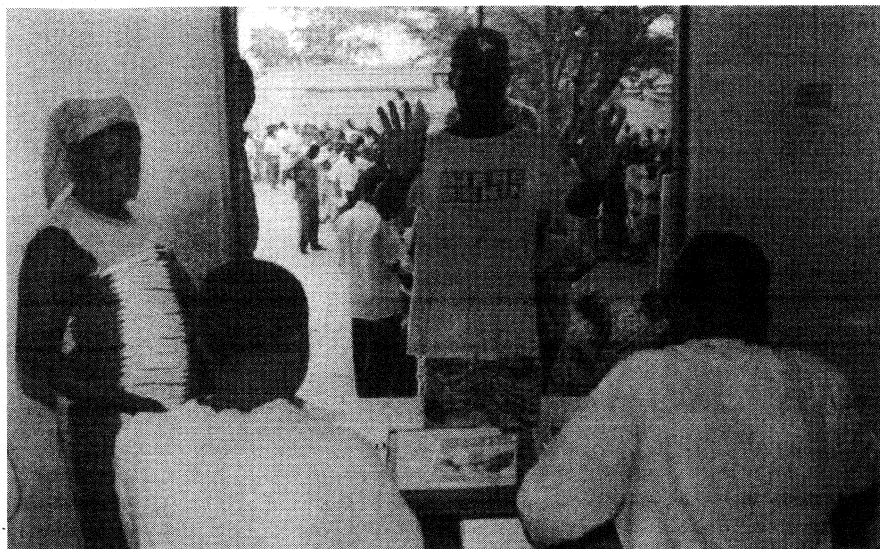
Op 25 juli maakte Gilchrist Olympio, zoon van Togo's eerste president en de leider van de Unie van Veranderingskrachten (UFC), als vierde COD-2-leider zijn kandidatuur bekend. De drie andere kandidaten waren: Edem Kodjo, voormalig secretaris-generaal van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE), die door in Benin gevestigde COD-2-partijen was aangewezen; Abou Djobo Bokari, vertegenwoordiger van de Parti démocratique togolais (PDT) en de Démocratie sociale togolaise (DST); en Yao Agboyibor, kandidaat van het Comité d'action pour le renouveau (CAR).

Komst buitenlandse waarnemers

Op 28 juli arriveerde een team van Franse militaire waarnemers om de aanstaande presidentsverkiezingen voor te bereiden. Eerder was reeds een contingent militairen uit Burkina Faso aangekomen, waarvan het mandaat op 16 juli door de Nationale Assemblée van Burkina was goedgekeurd.

Kandidatuur Olympio afgewezen. Boycot verkiezingen door oppositie

Op 5 augustus verwierp het Opperste Gerechtshof de kandidatuur van Gilchrist Olympio (UFC).

Een beeld van de verkiezingen in Togo op 25 augustus. Kiezers moesten voor zij hun stem uitbrachten hun handen laten zien om aan te tonen dat zij geen inkt op een van hun vingers hadden. Om fraude door het uitbrengen van meerdere stemmen te voorkomen werd bij de kiezers na het uitbrengen van hun stem inkt op een vinger aangebracht.

Olympio werd uitgesloten op grond van het feit dat zijn medische papieren niet in orde waren. Nadat hij in mei 1992 zwaar gewond was geraakt bij een moordaanslag, waarbij Eyadema's zoon betrokken was geweest (zie pag. 569/1 e.v.-'92 en 49/2/3-'93), had Olympio geweigerd zich in Togo aan een medisch onderzoek te onderwerpen, uit vrees voor een tweede aanslag op zijn leven.

De drie andere kandidaten van COD-2 trokken zich vervolgens terug en sloten zich bij Olympio aan in een oproep de verkiezingen te boycotten.

Edem Kodjo, de voornaamste COD-2-uitdager van Eyadema na Olympio's uitsluiting, maakte het intrekken van zijn kandidatuur op 20 augustus bekend. Zijn voorbeeld werd op 21 augustus gevolgd door Abou Djobo Bokari en Yao Agboyibor.

Verkiezingsoverwinning voor Eyadema

President Gnassingbe Eyadema werd op 25 augustus in zijn ambt bevestigd bij de eerste presidentsverkiezingen met meer partijen in Togo. Deze verkiezingen werden echter gekenmerkt door het ontbreken van echte tegenkandidaten en door beschuldigingen van verkiezingsfraude.

Volgens de uitslagen, die op 29 augustus door de Nationale Kiescommissie werden gepubliceerd, kreeg Eyadema 96,49 procent van de stemmen. De overige stemmen werden uitgebracht op Jacques Amouzou (1,87 procent), een onafhankelijke kandidaat, en Ife Adani (1,64 procent), van de Togolese Alliantie voor Democratie. De opkomst bedroeg 36,16 procent.

De beschuldigingen over verkiezingsfraude betroffen vooral de bewering van de oppositie

dat de regering 600.000 namen aan het kiesregister had toegevoegd door stembiljetten te verlenen aan kinderen en mensen die al lang dood waren. Deze beschuldigingen kregen steun van diplomaten en buitenlandse waarnemers die vaststelden dat het statistisch onmogelijk was meer dan 2,7 mln geregistreerde kiezers te hebben in een land met een bevolking van omstreeks 3.761.000 mensen, van wie bijna de helft jonger dan de kiesgerechtigde leeftijd van 18 jaar was.

Op 23 augustus trokken Duitse en Amerikaanse waarnemers, geleid door de voormalige Amerikaanse president Jimmy Carter, zich terug. Carter verklaarde dat het geen zin had toezicht uit te oefenen op een verkiezing die onvolledig was voorbereid en waaraan geen noemenswaardige oppositie deelnam. Waarnemers uit Frankrijk en Burkina Faso bleven echter aanwezig.

(Voorber. pag. 417/2 e.v.-1993)

TSJAAD

BLOEDBAD IN ZL'IDEN. ANDERE ONTWIKKELINGEN

Op 1 mei 1993 erkende de regering dat leden van de strijdkrachten tussen januari en april een bloedbad hadden aangericht onder ongewapende dorpeelingen in de in het zuiden gelegen prefectuur Logone Oriental (zie pag. 420/1-'93). Waarschijnlijk hadden ze gehandeld uit wraak voor de activiteiten van het rebeliserende Nationale Vernieuwingscomité voor Vrede en Democratie (CSNPD).

In een rapport van een onderzoekscommissie onder voorzitterschap van minister Valentin Neatobei van binnenlandse zaken en veiligheid, die eind april was ingesteld, werden eerdere he-

vindingen van mensenrechtengroeperingen bevestigd. Het rapport stelde dat leden van militaire eenheden, die in januari waren aangekomen, meer dan 200 burgers hadden vermoord en dat op 5 april bij één enkele actie 135 mensen waren gedood. Soldaten hadden zich op grote schaal schuldig gemaakt aan plundering en hadden oogsten verwoest en vee gedood. De commissie meldde ook dat plaatselijke gezondheidswerkers waren bedreigd en dat duizenden dorpelingen naar de aangrenzende Centraal Afrikaanse Republiek waren gevlucht.

Premier Fidele Moungar maakte op 1 mei bekend dat er een gerechtelijk onderzoek was ingesteld. Hij maakte melding van de arrestatie van alle in her rapport genoemde verantwoordelijken, van de benoeming van nieuwe militaire gezagsdragers en bestuurfunctionarissen in het gebied en van de vervanging van de leger-eenheden door groepen gendarmes. Ook kondigde hij een aantal praktische maatregelen aan om de herhuisvesting van de vluchtelingen te bespoedigen. Om een oplossing te vinden voor wat hij het „politieke aspect“ van de situatie noemde, zou de regering in overleg treden met het CSNP over de „omschakeling (ervan naar een legale status“, aldus de premier:

Ontbinding van CRCR

Op 10 mei maakte president Idriss Déby bekend dat het in mei 1991 opgerichte Centrum voor Onderzoek en Coördinatie (CRCR), de inlichtingendienst van de regering, ontbonden zou worden. Oppositie en mensenrechtenorganisaties hadden het CRCR bekritiseerd omdat het een politieke organisatie van de regering zou zijn. De ontbinding ervan was een van de eisen geweest van de in april afgesloten nationale conferentie.

Mensenrechtengroep stap uit CST

Op 13 mei maakte de mensenrechtengroep Tsjaad Tegen Geweld bekend dat ze uit de Hogere Overgangsraad (CST, het overgangsparlement) stapte. Zij verklaarde dat ze haar vertegenwoordiger Abderrahman Ali Haggar tijdelijk terugtrok, omdat de regering zich niet hield aan verscheidene besluiten van de nationale conferentie. Zij sprak met name haar bezorgdheid uit over de wrede heden van het leger en de gewelddadigheden in het zuiden.

Ontmoeting met FNT

Een regeringsdelegatie onder leiding van Loum Laina, gedelegeerd minister van nationale defensie, oorlogsveteranen en oorlogsslachtoffers, sprak op 13 en 14 mei met vertegenwoordigers van het Tsjadische Nationale Front (FNT), de opstandige beweging onder leiding van Harisse Bachar.

Tijdens de ontmoeting, die plaatsvond na de ondertekening van een vredesakkoord in oktober

1992 (zie pag. 117/1-'93), werden de voorwaarden opgesteld voor een bestand en voor de terugkeer van Bachar uit ballingschap. Hoewel de regering weigerde het FNT als een politieke partij te erkennen, aanvaardde zij de organisatie als een politieke en militaire beweging en nam zij er nota van dat het FNT wilde voldoen aan de noodzakelijke voorwaarden om zich als politieke partij te laten registreren.

NIEUW OVERGANGSKABINET. HOORZITTING ICJ

Op 24 juni maakte premier Fidele Moungar de benoeming bekend van een 16 ministers tellend kabinet ter vervanging van de 22 leden tellende regering die op 12 april was benoemd (zie pag. 420/2-'93). De president gaf daarmee gehoor aan de eis van de Hogere Overgangsraad (CST, het parlement) dat de omvang van de regering moest worden beperkt.

Nieuwe gezichten waren Ahmed Karoum als minister van buitenlandse zaken (ter vervanging van Mahamat Ali Adoum), Ali Djalbor als minister van binnenlandse zaken en veiligheid (ter vervanging van Valentin Neatobei die overstapte naar mijnbouw, energie en waterbronnen) en Miskine Abderahmane Izo als minister van onderwijs, cultuur en hervormingen (ter vervanging van Joseph Koumagoto).

Hoorzitting ICJ over geschil met Libië

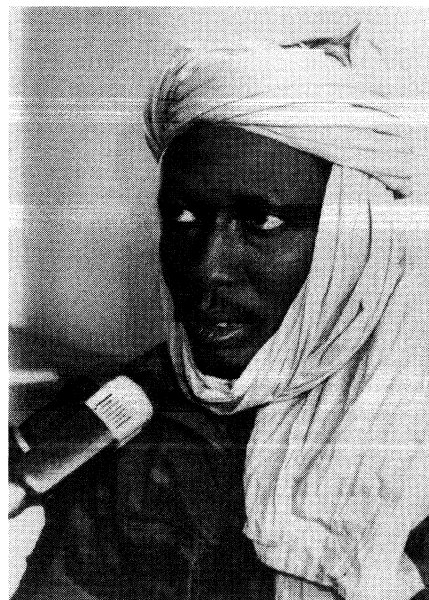
Op 14 juni woonde president Idriss Déby de openingszitting bij van hoorzittingen van het Internationale Gerechtshof (ICJ) in Den Haag inzake het territoriale geschil tussen Tsjaad en Libië over de Aouzou-strook. Volgens een verklaring van de Hogere Overgangsraad op 11 juni was dit geschil een van de redenen voor zijn weigering een samenwerkingssakkoord met Libië te ratificeren.

ERNSTIGE ONLUSTEN. TERUGKEER KOTY

Op 8 augustus werd een nationale avondklok ingesteld van 20.00 uur tot 5.00 uur na ernstige onlusten in Ndjamena waarbij zeker 41 mensen werden gedood en 152 gewond.

De onlusten volgden na de moord op meer dan 80 burgers door onbekenden op een marktplein in Chokoyan, in de regio Ouaddai in oostelijk Tsjaad, op 4 augustus.

In Ndjamena was een demonstratie georganiseerd uit protest tegen de toenemende onveiligheid in het oosten. Een aantal mensen, onder wie zeven leden van de veiligheidstroepen, werd gedood toen leden van de Republikeinse Garde zonder waarschuwing het vuur op de menigte openden. De demonstranten, van wie vele waren gewapend, vielen vervolgens kennelijk de veiligheidstroepen aan, terwijl zij te

Idriss Déby, president van Tsjaad

vens een politiebureau bestormden en politievoertuigen in brand staken. Er werden meer dan 200 arrestaties verricht.

President Idriss Déby, die tot het instellen van de avondklok opdracht gaf, omschreef de onlusten als een uitdaging aan het staatsgezag en als „een ernstige bedreiging voor de eenheid en democratie“. Hij nam ook economische maatregelen om het moreel van de veiligheidstroepen op te vijzelen door de hetalingen aan ambtenaren op te schorten en het betreffende geld over te hevelen naar het leger.

Het optreden van de regering werd veroordeeld door de CST. In een op 10 augustus gepubliceerd communiqué hekelde de CST het inzetten van de Republikeinse Garde zonder voorkennis van premier Fidele Moungar of van Lol Mahamat Choua, de voorzitter van de CST. De CST gelaste ook de onmiddellijke opheffing van de avondklok, die echter tot 20 augustus van kracht bleef.

Terugkeer Koty

Rebellenleider kolonel Abbas Koty, de vroegere minister van openbare werken en transport die in juni 1992 naar Algerije uitweek (zie pag. 635/3-'92), keerde op 17 augustus in Tsjaad terug. De terugkeer van Koty, leider van de Conseil national de redressement du Tchad (CNRT), was een gevolg van een vredesakkoord, dat door bemiddeling van Libië en Soedan tot stand was gekomen en op 15 augustus in Tripoli door de Tsjadische regering en Koty was ondertekend.

Er werden geen bijzonderheden van het akkoord gepubliceerd, maar alom werd gehoopt dat het zou helpen de rust te herstellen. Aanhangers van Koty hadden van diverse zijden

de schuld gekregen voor de moordaanslag in Chokoyan, hoewel hun betrokkenheid door Koty werd ontkend.

(Vor.ber.pag. 419/2 e.v.-1993)

ZIMBABWE

NIEUWE PARTIJ

Begin april 1993 werd de oprichting geïnnitiatief van de Forum Party Onder leiding van de voormalige opperrechter Enoch Dumbutshena wilde de partij intellectuelen en zakenlieden (zowel Shona als Ndebele) samenbrengen alsook een aantal blanke liberalen

LANDVERWERFING PRESIDENT MUGABE OVER BUITENLANDSE KRITIEK

Op 1 mei publiceerde de regering een lijst van 70 commerciële landbouwbedrijven (met in totaal 190.000 ha grond), waaronder enkele van de meest productieve bedrijven in het land. Zij zouden door de staat worden aangekocht voor hervestiging volgens de bepalingen van de controversiële Landverwervingswet uit 1992 (zie pag. 331/3-'92). De Commercial Farmers' Union, die omstreeks 4.000 blanke boeren vertegenwoordigde, beschuldigde de regering ervan een belofte te breken dat alleen onbeheerd en amper gebruikt land zou worden geconfisqueerd (zie ook pag. 780/2-'92).

President Robert Mugabe gaf in een reeks toespraken in augustus uiting aan zijn woede over buitenlandse kritiek op de Landverwervingswet.

Mugabe beschuldigde Westerse regeringen ervan zich te laten leiden door raciale dwepelij bij hun steun aan blanke commerciële boeren in hun verzet tegen plannen voor de gedwongen verkoop van hun land. Hij zei dat een aantal regeringen, waaronder die van Duitsland en Groot-Brittannië, had bedreigd hulp en investeringen te staken als de regering van Zimbabwe doorging met haar plannen voor herverdeling van land en hervestiging. Hij leverde in het bijzonder kritiek op de Canadese regering die begin augustus een toernooi van Zimbabwaanse ministers had geannuleerd wegens „zenuwachtigheid” in de Canadese zakenwereld over de kwestie. Op 11 augustus verklaarde Mugabe dat Zimbabwe „vies geld” zou weigeren als investeringen gekoppeld werden aan het opgeven van het landverwervingsbeleid. Op 14 augustus verklaarde hij tijdens een bijeenkomst in Muroinbedi (op het platteland ten westen van Harare) dat de „gevechtslinies worden ingenomen”; hij waarschuwde dat hij, als de Westerse druk aanhield, de landbouwbedrijven zonder schadevergoeding zou confisqueren. Later dreigde hij blanken die zich tegen het beleid verzetten uit te wijzen.

(Vor.ber.pag. 344/3-1993)

ALGEMEEN

TIENDE RONDE VREDESBESPREKINGEN

De tiende ronde van de vredesbesprekingen voor het Midden-Oosten, die in Washington plaatsvond van 15 juni - 1 juli 1993, eindigde in een impasse. Er werd geen datum afgesproken voor een hervatting van de besprekingen. Tijdens de zitting gaf het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken in een verklaring uiting aan zijn ongenoegen over de voortgang en werd er bij de delegaties op aangedrongen van hun respectieve regeringen de vereiste toestemming te krijgen om „verder te gaan dan de bekende standpunten”.

Arabisch „coördinatiebijeenkomst”

Vóór het begin van de tiende ronde brachten de ministers van buitenlandse zaken van Jordanië, Syrië, Libanon en Egypte op 6 juni een bezoek aan Palestijnse functionarissen in Amman voor een „coördinatiebijeenkomst”.

In een slotverklaring riepen de ministers de VS op hun rol van „volwaardige partner” in de onderhandelingen efficiënter te vervullen, zoals de VS die zelf kort daarvoor hadden gedefinieerd. Deze kwestie bleek later een van de belangrijkste thema's van de tiende ronde.

Israëliisch-Palestijnse onderhandelingen

Net als in vorige gespreksrondes bereikten Israël en de Palestijnen geen overeenstemming over een zogenaamde „beginselverklaring” over zelfbestuur in de bezette gebieden. De twee partijen besloten echter wel een commissie in het leven te roepen die een dergelijke verklaring moest voorbereiden. Een discussiestuk dat de Palestijnen aan het einde van de besprekingen door de VS kregen voorgelegd, werd vervolgens door de Palestijnse onderhandelaars „buitengewoon teleurstellend” geacht.

Tijdens de tiende ronde bleek de status van Jeruzalem een belangrijke hindernis voor vooruitgang. Ondanks Palestijnse pogingen de kwestie aan de orde te stellen, bleef de Israëlische delegatie er onvermurwbaar aan vasthouden dat daar niet over gepraat kon worden.

Onderhandelingen tussen Israël en Syrië, Jordanië en Libanon

Evenmin werd er vooruitgang geboekt in de onderhandelingen tussen

Israël en Syrië. De sfeer tussen beide partijen was van meet af aan verbiterd als gevolg van opmerkingen die de Israëlische premier Yitzhak Rabin aan de vooravond van de besprekingen zou hebben gemaakt over de Golanhoogte.

Rabin zou op 14 juni tegen de Knesset-commissie van buitenlandse zaken hebben gezegd dat de Israëlische Golanhoogte nooit helemaal aan Syrië zou teruggeven, zelf niet als de Syrische regering akkoord zou gaan met een volledig vredesakkoord. Muwaffaq al-Allaf, hoofd van de Syrische delegatie, zei in een reactie dat indien Rabin correct geciteerd was, het zinloos was dat Israël een delegatie naar de besprekingen stuurde. Op dat moment grepen de VS in om een crisis te bezweren. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Warren Christopher, gaf te kennen dat zijn regering zou overwegen veiligheids garanties te bieden voor de Golanhoogte, indien Israël en Syrië belangrijke vooruitgang boekten. Op de openingsdag van de besprekingen werd onthuld dat de Amerikaanse president Bill Clinton en de Syrische president Hafez Assad een briefwisseling over het vredesproces hadden gevoerd.

De Israëlisch-Jordaanse besprekingen leverden eveneens weinig op.

Voor het begin van de besprekingen had de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Shimon Peres, op 7 juni bekendgemaakt dat Israël en Jordanië nog slechts een „pennestreek” verwijderd waren van een bilateraal vredesakkoord. Peres' uitspraak werd echter onmiddellijk renvoerd door Jordaanse functionarissen, die hem beschuldigden van een overdreven optimisme en die er nadrukkelijk op wezen dat Jordanië niet uit was op een bilateraal vredesverdrag met Israël, maar op een alomvattend vredesakkoord voor het Midden-Oosten.

De Jordaanse delegatie werd tijdens de tiende ronde geleid door Fayez Tarawneh, die tot dan toe ambassadeur in de VS was. Hij verving de vorige delegatieleider Abdul Salam Majali, die eind mei was benoemd tot premier van Jordanië (zie pag. 654/1-'93).

Ook bij de Israëlisch-Libanese besprekingen werd naar verluidt geen vooruitgang geboekt.

Speciale Amerikaanse coördinator benoemd

In juni werd bekendgemaakt dat president Clinton Dennis Ross had aangewezen als „speciale coördinator” bij de vredesbesprekingen. Ross, tot dan toe adviseur van Warren Christopher, werd in de *Middle East International* van 25 juni een „warm supporter van Israël” genoemd.

Op 18 juni benoemde Clinton Edward Djerdjian, tot dan toe onderminister

MIDDEN OOSTEN

van buitenlandse zaken voor het Nabije Oosten, tot ambassadeur van de VS in Israël. Hij volgde William C. Harrop op.

(Vor.ber.pag. 500/3 e.v.-1993)

ONTWIKKELINGEN INZAKE BEZETTE GEBIEDEN

In juni deden zich met betrekking tot de bezette gebieden onder meer de volgende ontwikkelingen voor.

Geslaagd optreden Israël tegen Hamas

Op 6 juni werd door de Israëlische veiligheidstroepen bekendgemaakt dat bij een onlangs voltwoide operatie in twee maanden 15 Hamas-cellen waren vernietigd en 120 activisten waren gearresteerd.

Onder de gearresteerden bevonden zich de vier leden van een cel uit Oost-Jeruzalem die werden beschuldigd van de moord op politieagent Nissim Toledano in december 1992 (zie pag. 214/3-'93) en van de moord op twee andere politieagenten in maart 1993 (zie pag. 500/1-'93). De Israëlische reactie op de moorden had zowel in binnen- als buitenland grote gevolgen. Na de moord op Toledano waren meer dan 400 Palestijnen gedepoteerd die banden zouden onderhouden met Hamas. Na de moorden in maart had de regering de bezette gebieden voor onbepaalde tijd afgesloten.

Een aantal commentatoren legde bijzondere nadruk op de onthulling door de veiligheidstroepen dat de cel in Oost-Jeruzalem pas na de moord op Toledano banden was aangegaan met Hamas.

Kritiek mensenrechtenorganisatie op Israëlische geheime eenheden

De in de VS gevestigde mensenrechtenorganisatie Middle East Watch publiceerde op 29 juni een rapport waarin werd beweerd dat Israëlische geheime agenten sinds het begin van de intifada in 1987 meer dan 120 Palestijnen hadden gedood. Meer dan de helft van de slachtoffers zou na januari 1992 zijn gedood.

Volgens de organisatie had eigen onderzoek naar 17 gevallen, waarbij sprake was van 20 doden, een „patroon van ongerechtvaardigd dodelijk geweld" door speciale eenheden aan het licht gebracht. De doden vormden geen uitzonderingen, maar een patroon „dat alleen mogelijk was met de medeplichtigheid van de Israëlische regering". In zeven van de 20 in het rapport gedocumenteerde gevallen ging het om slachtoffers van 16 jaar of jonger. Slechts twee van de 20 slachtoffers droegen een vuurwapen toen ze werden gedood.

Het Israëlische leger gaf een verklaring uit waarin de „ongegronde aantijging

dat soldaten willekeurig op onschuldige plaatselijke bewoners hadden geschoten" resoluut van de hand werd gewezen.

(Vor.ber.pag. 499/1 e.v.-1993)

BEKENDMAKING VAN GEHEIM AKKOORD TUSSEN PLO EN ISRAËL

Op 30 augustus werd bekendgemaakt dat Israël en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) in het geheim onderhandelingen hadden gevoerd over een ontwerp-vredesakkoord.

De ontwikkelingen die plaatsvonden vanaf deze aankondiging tot aan de ondertekening van het akkoord op 13 september en de gebeurtenissen die daarop volgden zullen in het novembernummer aan de orde komen. Hieronder wordt nader ingegaan op de gebeurtenissen die plaatsvonden vóór de bekendmaking op 30 augustus.

Overeenkomst over de oprichting van Jordaan-Palestijnse commissies

Medio juli besloten Jordanië en de PLO een aantal commissies in het leven te roepen die overleg zouden moeten voeren over de betrekkingen tussen Jordanië en de bezette gebieden gedurende een toekomstige overgangsperiode van Palestijns bestuur. Het akkoord werd in brede kring beschouwd

als bedoeld om de impasse te doorbreken die was ontstaan bij de onderhandelingen tussen de Palestijnse en Israëlische delegaties. De *Middle East Economic Digest* van 23 juli stelde dat de commissies de basis zouden kunnen vormen voor toekomstige federale ministeries.

De overeenkomst werd bereikt na overleg tussen koning Hoessein van Jordanië en PLO-voorzitter Yasser Arafat in de Jordaanse hoofdstad Amman. De zes commissies, die zouden bestaan uit Jordaanse functionarissen, PLO-functionarissen en Palestijnen van de Westelijke Jordaanoever en uit de Gazastrook, zouden aandacht schenken aan: (i) de status van Jeruzalem; (ii) vluchtelingen; (iii) grenzen en veiligheid; (iv) economische samenwerking; (v) water; en (vi) wetgeving.

Rondreis van Amerikaanse minister van buitenlandse zaken

Van 2-6 augustus maakte de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Warren Christopher, een rondreis door het Midden-Oosten. Denis Ross, de Amerikaanse „speciale coördinator" voor de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten, had medio juli al een bezoek aan de regio gebracht.

Tijdens de rondreis van Christopher zou de ontwerp-principeverklaring centraal hebben moeten staan die door de VS was opgesteld aan het slot van de tiende ronde van de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten, die in juni in Washington had plaatsgevonden (zie hierboven). Uiteindelijk werd zijn bezoek aan Israël, Egypte, Syrië, Jordanië en Libanon echter voor

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Warren Christopher (r.), en de Palestijnse woordvoerder Hanan Ashrawi schudden elkaar de hand bij de aanvang van de ontmoeting in Oost-Jeruzalem op 3 augustus van Christopher met leden van de Palestijnse delegatie bij de vredesbesprekingen.

een groot deel overheerst door de repercussies van de bombardementen die Israël eind juli op Zuid-Libanon uitvoerde. Met betrekking tot het algemene vredesproces leverde het bezoek weinig op.

Groeiende verdeeldheid onder Palestijnse leiders

In augustus kwam er grote verdeeldheid onder de belangrijkste Palestijnse leiders aan het licht over de zeggenschap ten aanzien van de vredesonderhandelingen.

Het geschil kwam op 8 augustus in de openbaarheid, toen drie leden van het Palestijnse onderhandelingssteam uit de bezette gebieden (in tegenstelling tot de in Tunis gevestigde PLO-vertegenwoordigers) - algemeen coördinator Faisal Husseini, woordvoerder Hannan Ashrawi en Saeb Erakat - uit het onderhandelingssteam dreigden te stappen. Zij betoogden dat PLO-voorzitter Arafat in zijn recente contacten met Warren Christopher het onderhandelingssteam herhaaldelijk genegeerd had en dat hij bovendien te veel concessies had gedaan. Hun ongenoege richtte zich met name op de voorstellen inzake een Palestijnse interim-entiteit in de Gaza-strook en de op de Westelijke Jordaanoever gelegen stad Jericho (de zogenaamde „Gaza-Jericho eerst“-optie), die steeds meer ingang vonden. Ze klaagden er in het bijzonder over dat Arafat en de PLO-leiding klaarblijkelijk besloten hadden dat de status van Jeruzalem pas in het allerlaatste stadium van het onderhandelingsproces met Israël besproken zou worden.

Het belang van de schijnbaar onoplosbare kwestie Jeruzalem was begin juli opnieuw gebleken, toen Avraham Kahila, de onderburgemeester van de stad, onofficiële statistieken had gepresenteerd waaruit bleek dat de Israël's ten gevolge van Israël's agressieve nederzettingen bleid de Palestijnen in het door Israël geannexeerde Oost-Jeruzalem in aantal overtroffen. Kahila betoogde dat er ongeveer 160.000 joden in dat stadsdeel woonden tegenover 155.000 moslims en christelijke Arabieren.

Husseini, Ashrawi en Erakat trokken hun dreigement om af te treden in na ampel overleg met PLO-leiders in Tunis op 9 augustus. Tijdens deze vergadering zou de PLO ermee hebben ingestemd het onderhandelingssteam directer bij het besluitvormingsproces te betrekken. Voorts zou de PLO er akkoord mee zijn gegaan de kwestie Jeruzalem in alle fasen van het onderhandelingsproces op de agenda te plaatsen.

PLO-voorzitter Yasser Arafat (l.) schudt de hand van Mahmoud Darwish, lid van het uitvoerend comité van de PLO, tijdens een bijeenkomst in Tunis op 28 augustus.

Op 12 augustus maakte Arafat bekend dat Husseini, Ashrawi en vijf andere leden van het Palestijnse onderhandelingssteam waren toegelaten als volwaardige PLO-leden. Israël had lang volgehouden dat het geen directe onderhandelingen met de PLO wilde aanknopen. Het besluit van de Israëlische regering om ter wille van de toekomst van de vredesonderhandelingen geen punt te maken van Arafats mededeling werd door de Palestijnen bijgevolg beschouwd als een aanwijzing dat Israël de PLO thans de facto erkende.

Op 22 augustus rees er opnieuw onenigheid, toen Mahmoud Darwish opstapte uit het 18 leden tellende uitvoerend comité van de PLO. Volgens commentatoren trad Darwish af omdat hij zich verzette tegen de Palestijnse concessies bij de vredesonderhandelingen. Daarnaast zou hij zo hebben willen protesteren tegen de financiële crisis van de PLO. Op 23 augustus trad ook Shafiq al-Hout, de PLO-vertegenwoordiger in Libanon met een lange staat van dienst, uit het uitvoerend comité uit protest tegen de concessies. Diezelfde dag eiste Munir Maqdash, de commandant van Arafats Al-Fatah-strijdkrachten in Libanon, openlijk het aftreden van Arafat als PLO-voorzitter.

Akkoord over de terugkeer van Palestijnse gedeporteerden

Op 15 augustus stemden de 395 Palestijnen die in december 1992 uit Israël

gedeporteerd waren (zie pag. 214/2 e.v.-'93), unaniem in met een Israëlisch aanbod om 187 van hen in september te laten terugkeren en de rest in december.

NIEUW ECONOMISCH ONDERZOEKSI NSTITUUT

Tijdens een conferentie in Caïro van 4-6 juni werd een nieuw economisch onderzoeksinstituut voor de Arabische landen en Iran en Turkije opgericht. Het nieuwe orgaan zou beleidsmatig economisch onderzoek in de regio moeten gaan verrichten.

Het beginkapitaal voor het project weid verstrekt door onder andere het AFESD (Arab Fund for Economic and Social Development), de Wereldbank en de Europese Gemeenschap. De Egyptische econoom Heba Handoussa werd de eerste directeur van het instituut.

AKKOORD OVER REGIONAAL ELEKTRICITEITSNET

Op 12 juni ondertekenden de directeurs van de departementen voor elektriciteit van Egypte, Irak, Jordanië, Syrië en Turkije een protocol inzake de samenwerking van hun landen ten behoeve van een gezamenlijk elektriciteitsnet. Het protocol werd ondertekend aan het einde van een tweedaagse bijeenkomst in de Jordaanse hoofdstad Amman.

De kosten van het project dat negen jaar zou gaan duren, werden geraamd op \$ 380 mln. Het project zou mede gefinancierd worden door het AFESD en de Islamitische Ontwikkelingsbank.

(Vorbepag 570/3 e v-1993)

MIDDEN OOSTEN

ISRAËL

DERI BESCHULDIGD VAN CORRUPTIE

Op 20 juni 1993 werd bericht dat procureur-generaal Yosef Harish premier Yitzhak Rabin een voorlopige aanklacht had overhandigd waarin Aryeh Deri, de minister van binnenlandse zaken, werd beschuldigd van omkoping en fraude.

Tegen Deri, de leider van de kleine Shas-partij (Partij van Sefardische Torawachters) in de door de Arbeiderspartij geleide regeringscoalitie, liep sedert 1990 een onderzoek van het fraude-team van de politie (zie pag. 847/3-1990). Volgens de uitgelekte aanklacht zou hij in staat van beschuldiging worden gesteld voor het aannemen van steekpenningen, het schenden van het openbaar vertrouwen, ernstige fraude en het frauduleuze registreren van bedrijfsdocumenten.

Op 20 juni berichtte de Israelische televisie dat Deri gezegd zou hebben dat als hij werd aangeklaagd voor het gerecht, „hij zijn deelname aan het kabinet zou opschorten” maar dat Shas niet uit de regeringscoalitie zou stappen. Volgens andere berichten had rabbi Ovadia Yosef, de geestelijke mentor van Shas, Deri echter op acht gegeven zijn deelname aan het kabinet niet op te schorten.

VRIJHANDELSZONE GOEDGEKEURD

Op 13 juni keurde het kabinet plannen goed om een vrijhandelszone voor de particuliere sector op te richten om zo buitenlandse investeringen te bevorderen en nieuwe banen te scheppen.

De zone zou worden gevestigd in de Galilea- of de Negev-woestijn. Investeerders zouden 20 jaar lang „vakantie” van inkomstenbelasting krijgen en voor onbepaalde tijd worden vrijgesteld van invoerheffingen.

POSITIE VAN HOMOSEKSUELEN IN STRIJDKRACHTEN GEFORMALISEERD

Op 11 juni maakten de Israëlische strijdkrachten bekend dat homoseksuelen voortaan in het kader van een formeel beleid zouden worden opgeroepen voor de dienst en dat zij niet langer automatisch zouden worden uitgesloten van dienstvervulling op vertrouwensposten.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Tussen eind mei en medio juli deden zich in de buitenlandse betrekkingen

van Israël onder meer de volgende ontwikkelingen voor.

Libische pelgrims in Jeruzalem

Op 31 mei arriveerde een groep van 192 Libische moslim-pelgrims in Jeruzalem om Eid al-Adha te vieren in de Al-Aqsa-moskee, een van de vier heiligste plaatsen van de islam.

Het bezoek was georganiseerd door de Israëlisch ondernemer Yaacov Nimrodi en de Saoedische zakenman Adnan Khashoggi. De pelgrims zeiden dat zij alleen maar hadden ingestemd met het bezoek omdat de Saoedische autoriteiten hen hadden beier naar Mekka te vliegen om deel te nemen aan de hadj. De Saoedi's ontkenden deze bewering. Volgens sommige waarnemers was het bezoek echter de eerste stap op weg naar de Libische erkenning van Israël, bedoeld om het internationale isolement van het land te doorbreken.

De Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) en lokale Palestijnse leiders hekelden het bezoek en bij de Al-Aqsa-moskee werden de pelgrims vijandig bejegend door Palestijnen. In reactie op de kritiek hielden de Libiërs op 1 juni een persconferentie waarop ze alle moslims oproepen om Jeruzalem te bevrijden van de Israël's en Mekka en Medina van de Saoedi's. Israëlische functionarissen werden ernstig in verlegenheid gebracht door deze verklaring. De pelgrims verlieten Jeruzalem op 2 juni, een dag eerder dan gepland.

Israëlische pelgrims bezoeken Tunesië

Begin mei kreeg voor het eerst een groep Israëlische burgers toestemming om Tunesië te bezoeken. De Israël's wilden een pelgrimstocht maken naar Djerba om het feest te vieren van rabbi Shimon Bar-Yohay. De Tunesische premier, Hamed Karoui, gaf de autoriteiten opdracht te zorgen voor het welzijn van de pelgrims.

Bezoek van Oostenrijkse kanselier

Van 8-11 juni bracht de federale kanselier van Oostenrijk, Franz Vranitzky, een bezoek aan Israël. Vranitzky's bezoek was het eerste van een Oostenrijkse regeringsleider aan Israël. Op 9 juni vroeg Vranitzky in een toespraak vergiffenis aan de slachtoffers van de Holocaust voor de steun die de Oostenrijkers aan de nazi's hadden gegeven tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Tijdens zijn bezoek voerde Vranitzky gesprekken met onder andere premier Yitzhak Rabin en minister Shimon Peres van buitenlandse zaken. Op 9 juni wees Peres naar verluidt Vranitzky's aanbod van de hand om te bemiddelen tussen Israël en Iran.

Berichten over geheime onderhandelingen tussen Israël en Noord-Korea

Een aantal berichten in juni suggereerde dat Israël kort daarvoor geheime onderhandelingen had aangeknoopt met Noord-Korea en dat Israëlische functionarissen economische hulp hadden aangeboden om Noord-Korea ervan te weerhouden Rodong-l-raketten te verkopen aan Iran en Syrië.

De *International Herald Tribune* van 21 juni haalde functionarissen in Jeruzalem aan voor de bewering dat de eerste contacten dateerden van oktober 1992 toen hoge Israëlische functionarissen een geheim bezoek hadden gebracht aan de Noordkoreaanse hoofdstad Pyongyang. Volgens dit bericht waren de contacten onlangs opgeschort op dringend verzoek van de VS.

Op 17 juni berichtte het officiële Zuidkoreaanse persbureau *Yonhap* dat minister Peres van plan was Pyongyang te bezoeken om de „diplomatieke normalisering te bezegelen”.

Berichten over pacht van Baltische havens

De radiozender Stem van Israël berichtte op 3 juni dat Estland Israël had aangeboden een haven aan de Baltische Zee te pachten. Het aanbod zou zijn gedaan tijdens een bezoek van de Estlandse minister van huisvesting, Wladimir Weingurt, aan Israël.

Rabin in Frankrijk

Op 2 juli sloot de Israëlische premier Yitzhak Rabin een driedaags officieel bezoek aan Frankrijk af. Beide partijen noemden het bezoek hartelijk en constructief. Geruchten dat het bezoek duidde op het einde van de bevestiging van de wapenverkoop aan Israël door de Franse regering, waartoe president De Gaulle in 1967 had besloten, leken te worden bevestigd door afspraken over een uitwisselingsbezoek van de stafchefs van beide landen en over een bezoek aan Israël van de Franse staatsminister van defensie François Léotard in 1994.

Memorandum Israël-Vietnam

Op 12 juli ondertekenden Israël en Vietnam een memorandum van overeenstemming over het aanknopen van diplomatieke betrekkingen. Verwacht werd dat het document later in het jaar geratificeerd zou worden.

(Vor.ber.pag. 503/1 e.v.-1993)

ALGEMEEN

JAARVERGADERING AZIATISCHE ONTWIKKELINGSBANK

De jaarvergadering van de 52 leden tellende Aziatische Ontwikkelingsbank (ADB) vond van 4-6 mei 1993 plaats in Manila op de Filipijnen.

Evenals in 1993 werd er vooral gepraat over de aanvulling van de kapitaalmiddelen van de Bank. De VS bleven zich als enige verzetten tegen een door Japan gesteund verzoek om het maatschappelijk kapitaal van de Bank te verdubbelen tot ongeveer \$ 46,4 mrd. De Amerikaanse onderminister van financiën Jeffrey Shafer, hoofd van de Amerikaanse delegatie, voerde aan dat veel Aziatische landen geen behoefte hadden aan externe middelen om investeringen te stimuleren en dat de leningen van de Bank daarom gekoppeld moesten worden aan de middelen waarover de Bank al beschikte. Shafer drong erop aan dat de Bank, in plaats van aanvulling van haar middelen vanzelfsprekend te vinden, haar activiteiten en beleid aan een nader onafhankelijk onderzoek zou onderwerpen.

(Vor.ber.pag. 573/2-1992)

VEILIGHEIDSBESPREKINGEN ASEAN

Op 20 en 21 mei voerden functionarissen van de zes leden tellende Association of South East Asian Nations (ASEAN) en de zeven „dialogpartners” van de organisatie in Singapore voor het eerst besprekingen over Aziatische veiligheidskwesties.

(Vor.ber.pag. 218/1/2-1993)

AKKOORD OVER OPRICHTING ADVISE-RENDE RAAD VOOR SAMENWERKING OP VEILIGHEIDSGEBIED

Op 9 juni besloot een groep van tien landen in Azië en de Pacific een nieuw regionaal adviesorgaan in het leven te roepen, de Raad voor Samenwerking op Veiligheidsgebied in Azië en de Pacific (Council for Security Co-operation in the Asia-Pacific).

De tien lidstaten waren Australië, Canada, de Filipijnen, Indonesië, Japan, Maleisië, Singapore, Thailand, de Verenigde Staten en Zuid-Korea. Volgens een bericht in de *International Herald Tribune* van 10 juni zou het nieuwe orgaan mogelijk maken dat militairen en inlichtingenfunctionarissen op persoonlijke titel zouden samenkomen niet veiligheidsspecialisten om voorstellen te formuleren voor het regelen van conflicten en het nekken van vertrouwen. De Raad was van plan ook China, Rusland, Vietnam en andere landen in de regio toe te laten.

BIJENKOMST MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN ASEAN. OPRICHTING REGIONAAL VEILIGHEIDSFORUM

De ministers van buitenlandse zaken van de zes lidstaten van de ASEAN - Roemenië, Filipijnen, Indonesië, Maleisië, Singapore en Thailand - troffen elkaar op 23 en 24 juli in Singapore voor hun 26ste tweedaagse jaarlijkse bijeenkomst (zie voor 25ste jaarvergadering pag. 797/3 e.v.-'92). De ministers van buitenlandse zaken van China, Rusland en Vietnam waren als waarnemers aanwezig.

De bijeenkomst bereikte een compromis over een controversieel Maleisische plan een besloten Oostaziatische Economische Vergadering (East Asian Economic Caucus, EAEC) op te richten, waarvan zowel de VS als Australië zou zijn uitgesloten. Overeengekomen dat EAEC zou worden gevormd binnen het Asia Pacific Economic Co-operation (APEC) forum (zie pag. 269/2 e.v.-'92), waartoe de VS, Japan en Australië behoorden - maar dat het zou zijn toegestaan buiten het APEC-kader bijeenkomsten te houden. Voorts zou EAEC in eerste instantie worden geleid door de ministers van economische zaken van de ASEAN.

De belangrijkste beslissing die op de jaarvergadering werd genomen was het besluit om voort te gaan met de instelling van een formeel Regionaal Veiligheidsforum van de ASEAN (zie ook hierboven). Overeengekomen werd dat het forum zou bestaan uit de zes ASEAN-staten en hun belangrijkste handelspartners (de VS, Japan, Canada, Zuid-Korea, Australië, Nieuw-Zeeland en de EG), samen met China, Laos, Papoea Nieuw-Guinea, Rusland en Vietnam.

De eerste bijeenkomst van het forum vond plaats in de vorm van een informeel diner, gehouden op 25 juli en bijgewoond door de ministers van buitenlandse zaken. Verkennende besprekingen werden gehouden over een uiteenlopende reeks veiligheidskwesties. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Warren Christopher, verzekerde het forum: „De VS willen actief betrokken blijven bij Azië. Amerika is en zal een Aziatisch-Oceaanische mogendheid blijven.”

Hoewel de agenda voor het nieuwe forum enigszins vaag bleef, werd afgesproken dat de groep in 1994 formeel bijeen zou komen in Bangkok.

(Vor.ber.pag. 573/2/3-1992)

BHOETAN

BEZOEK VAN INDIASE PREMIER

Tijdens een bezoek aan de hoofdstad van Bhoetan, Thimphu, op 21 en 22 au-

gustus 1993 verklaarde de Indiase premier P.V. Narasimha Rao dat er „geen probleemgebieden tussen de twee landen” bestonden

Rao stemde ermee in een hoger tarief te betalen voor de elektriciteit die werd gekocht van het hydro-elektrische Chhukta-project, dat een van de vier energieprojecten in Bhoetan was dat hulp van India ontving. Tevens werd een memorandum van overeenstemming ondertekend over het hydro-elektrische San-kosh-project (waarover tijdens het bezoek in januari 1993 van koning Jigme Singye Wangchuk aan India was gesproken).

(Vor.ber.pag. 279/1-1993)

HONGKONG

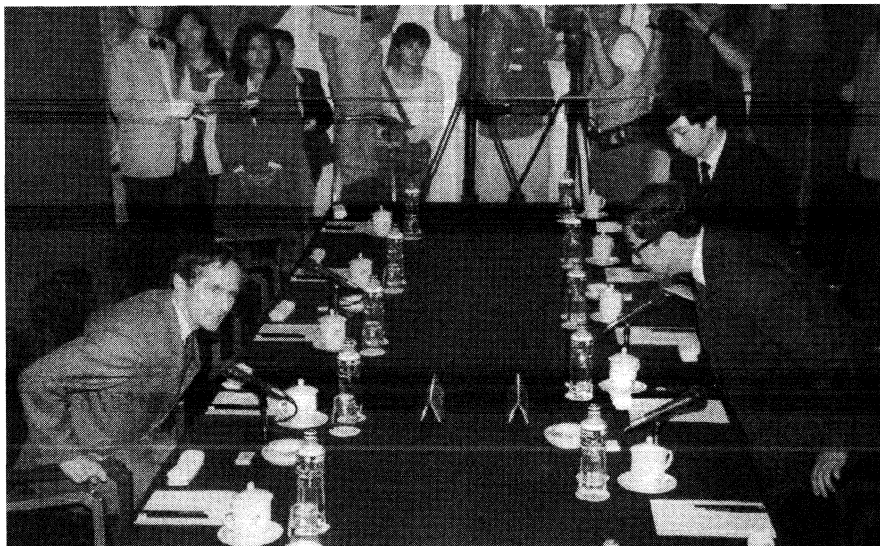
BESPREKINGEN TUSSEN CHINA EN GROOT-BRITANNIË HERVAT. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 13 april 1993 kwamen China en Groot-Brittannië overeen besprekingen te beginnen over de politieke ontwikkeling van Hongkong. Daarmee werd de impasse doorbroken die in oktober 1992 was ontstaan toen gouverneur Chris Patten van Hongkong bijzonderheden van zijn omstreken hervormingsplannen voor het politieke systeem van de kolonie bekend had gemaakt (zie pag. 348/3 e.v.-'93). Patten, die in Londen was voor gesprekken met de Britse premier John Major op 13 april, begroette het akkoord als „een overwinning voor het gezonde verstand”.

Volgens de *Financial Times* van 15 april was het akkoord een „echt compromis”. China aanvaardde de aanwezigheid van afgevaardigden van de regering van Hongkong in het Britse onderhandelingsstadium nadat het eerst iedere deelname aan Hongkong had afgewezen. Groot-Brittannië van zijn kant steunde er mee in dat de afgevaardigden van Hongkong slechts een „ondersteunende” rol zouden spelen bij de onderhandelingen.

De gesprekken werden van 22-24 april en op 28 en 29 april gehouden in de Chinese hoofdstad Beijing. Beide partijen zwegen in alle talen over de voortgang van de gesprekken.

De Britse delegatie stond onder leiding van sir Rohin McLaren, de Britse ambassadeur in China, en de Chinese delegatie onder leiding van Jiang Enzhu, een onderminister van buitenlandse zaken. Het Britse team werd „ondersteund” door verschillende Hongkongse functionarissen, onder wie politiek adviseur William Ehrinan en secretaris Michael Sze voor constitutionele zaken.

Sir Robin McLaren (l.), de Britse ambassadeur in China en leider van de Britse delegatie, en Jiang Enzhu, onderminister van buitenlandse zaken van China en leider van de Chinese delegatie, nemen hun zetels in de opening van de 12de ronde van de Chinees-Britse besprekingen op 26 september in Beijing.

Nieuwe Chinese „adviseurs" benoemd

Tijdens een ceremonie in Beijing op 2 april benoemde de Chinese regering formeel 49 „adviseurs" voor Hongkong (zie pag. 491/3 - '92 voor de benoeming van de eerste groep „adviseurs" in maart 1992).

Tot de nieuwe „adviseurs" behoorde sir David Akers-Jones, oud-hoofdsecretaris en voormalig waarnemend gouverneur van Hongkong. Sir David had zich openlijk verzet tegen Patten's politieke hervormingsplannen en zijn benoeming werd dan ook algemeen gezien als een bewuste poging van China de positie van de zittende gouverneur te ondermijnen.

Monetair Gezag opgericht

Op 1 april werd het Monetaire Gezag van Hongkong (Hong Kong Monetary Authority, HKMA) officieel opgericht als een soort centrale bank.

De oprichting van de HKMA, in oktober 1992 aangekondigd als onderdeel van Pattens hervormingsprogramma (zie pag. 349/1-'93), hield de fusie in van het Office of the Exchange Fund en het Office of the Commissioner of Banking, die voorheen de meeste functies van de centrale bank hadden gedeeld. Het nieuwe orgaan kwam onder leiding te staan van Joseph Yam.

Voortzetting Brits-Chinese onderhandelingen

De directe besprekingen tussen Groot-Brittannië en China over de toekomst van Hongkong, die in april waren hervat (zie hierboven), werden van 21-23 mei na een pauze van drie weken met

een derde ronde voortgezet. Evenals bij de eerdere gespreksronden handhaafden beide partijen een informatiestop over de voortgang van de besprekingen. Aan het eind van de derde ronde echter zei de leider van de Britse delegatie, sir Robin McLaren, dat de besprekingen in een „goede" sfeer waren verlopen. Op 28 en 29 mei vond een vierde gespreksronde plaats.

Aangenomen werd dat de in 1994 en 1995 te houden verkiezingen in Hongkong het belangrijkste onderwerp van de onderhandelingen vormden. De gouverneur van de kolonie, Chris Patten, had eerder verklaard dat hij wilde dat de Wetgevende Raad van Hongkong (Legco) de verkiezingsregels tegen eind juli 1993 zou hebben goedgekeurd. De Chinese regering beweerde dat Pattens plannen om het stemrecht te verlengen tot de districtsraadverkiezingen in 1994 en de verkiezingen voor de Legco in 1995 in strijd waren met eerdere afspraken tussen China en Groot-Brittannië. Doordat de Chinezen niet langer vasthielden aan hun eis tot intrekking van Pattens verkiezingsvoorstellen als prealabele voorwaarde voor onderhandelingen, was de hervatting van de besprekingen in april vergemakkelijkt. Desalniettemin bleven beide partijen diep verdeeld over deze kwestie.

Aan de vooravond van de derde ronde bleken de betrekkingen echter verbeterd doordat de Chinezen op drie punten onverwacht concessies hadden gedaan. Tijdens een officieuze bijeenkomst van de Chinees-Britse Joint Liaison Group maakten Chinese onderhandelaars bekend dat zij bereid waren akkoord te gaan met drie belangrijke overeenkomsten. De eerste betrof de oprichting van een kabeltelevisiestat-

tion in Hongkong; de tweede had betrekking op de vernieuwing van bepaalde rechten - na het herstel van de Chinese soevereiniteit in de kolonie in 1997 - voor een van Hongkongs beide elektriciteitsmaatschappijen; en de derde betrof een landwinningsproject.

Patten brengt bezoek aan VS

Wat de concessies nog onverwachter maakte, was dat eerder in de maand de Chinees-Britse betrekkingen onder druk waren komen te staan door een ontmoeting die de Britse minister van buitenlandse zaken Douglas Hurd, op 12 mei had met de Dalai Lama, de verbannen Tibetaanse leider, en door Patten's bezoek aan de VS van 3-5 mei.

Het belangrijkste doel van Patten's bezoek was president Bill Clinton over te halen China op nieuw de handelsstatus van meest begunstigde natie (MFN) te verlenen zonder daaraan voorwaarden te verbinden. Patten trachtte de

Amerikaanse regering ervan te overtuigen dat de economie van Hongkong zozeer verstrengd was met die van China, dat elke maatregel tegen het communistische bewind onherroepelijk nadelig zou uitwerken op de Britse kolonie. De Chinese autoriteiten echter hekelden het bezoek, terwijl het officiële persbureau Xinhua Patten op 12 mei een „hoer" noemde.

Verdere Chinees-Britse besprekingen

In juni vond een reeks directe bijeenkomsten plaats tussen Chinese en Britse functionarissen over de toekomst van Hongkong.

In juni hervatten Groot-Brittannië en China gesprekken over de financiering van het luchthavenproject van Hongkong (zie pag. 867/2-'91 en 800/3 e.v.-'92). De dialoog over dit miljardenproject was in oktober 1992 in een impasse geraakt toen gouverneur Chris Patten van Hongkong zijn controversiële plannen voor de politieke ontwikkeling van de kolonie bekend had gemaakt (zie pag. 348/3 e.v.-'93).

Op 18 juni gaf China zijn goedkeuring aan de bouw van een westelijke havenverbinding, een van de negen hoofdpunten van het project.

De vijfde en zesde ronde van de besprekingen over de politieke ontwikkeling van de kolonie vonden respectievelijk van 14-16 juni en van 23-23 juni plaats in de Chinese hoofdstad Beijing.

Net als bij eerdere zittingen hielden beide partijen een bijna volledige nieuwsstop in acht. Berichten in de Britse pers leken echter te wijzen op een bescheiden vooruitgang.

Van 21-23 juni hield de Chinees-Britse Joint Liaison Group in Hongkong haar

26ste vergadering, de eerste in ruim zes maanden. Tony Galsworthy, de hoogste Britse vertegenwoordiger, noemde de resultaten van de besprekingen „nogal marginaal“

Hurd in Beijing

De Britse minister van buitenlandse en Gemeenebest-zaken, Douglas Hurd, bezocht Beijing op 9 juli voor gesprekken met zijn Chinese ambtgenoot Qian Qichen en de Chinese president Jiang Zemin over de toekomst van Hongkong. De besprekingen gingen vooral over de omstreden plannen van Patten om een grotere mate van democratie in Hongkong in te voeren vóór de terugkeer van het gebied onder Chinese soevereiniteit in 1997.

De gesprekken werden als hartelijk omschreven, en Jiangs bereidheid Hurd te ontmoeten - toen Patten in oktober 1992 Beijing had bezocht was hij door de voornaamste leiders van China opvallend onheus bejegend (zie pag. 349/2-'93) - werd als een positief teken geïnterpreteerd.

De ontmoeting leverde ook een aantal beperkte overeenkomsten op, waaronder (I) een Chinese toezegging om het tempo van de besprekingen over de regelingen t.b.v. de verkiezingen in Hongkong aan 1994 en 1995 op te voeren; (II) het vaststellen van data voor de twee volgende bijeenkomsten van de Chinees-Britse Joint Liaison Group; en (III) China's goedkeuring van een landwinningsproject dat een integraal element vormde in de bouw van Hongkongs nieuwe luchthaven.

Installatie van „tweede broeikas“. Verklaring over Chinees garnizoen

Het „voorbereidend werkc comité van het voorbereidingscomité voor de speciale bestuursregio Hongkong“ (SARSPC PWC), onder leiding van Qian Qichen, hield zijn eerste vergadering op 16 juli. Dit orgaan, ook bekend als de „tweede broeikas“, was in maart ingesteld door het Nationale Volkscongres om toezicht te houden op alle aspecten van het herstel van de Chinese soevereiniteit (zie ook pag. 351/2/3-'93).

Behalve Qian Qichen zaten in het comité enkele vooraanstaande staatsburgers van Hongkong en voormalige adviseurs van de koloniale regering. Hun aanwezigheid werd vrij algemeen geïnterpreteerd als een bewijs voor de Chinese bewering dat vele lokale figuren gekant waren tegen Patten's plan om de representatieve democratie in Hongkong te verbreden. Beweringen dat dit orgaan zou fungeren als een soort schaduwregering vóór 1997 werden door Qian Qichen echter als ongegrond van de hand gewezen.

De Chinese regering verklaarde ook op 16 juli - en de Britse regering bevestigde

dit op 26 juli - dat was overeengekomen dat Chinese troepen zouden worden gelegerd in het hart van Hongkong nadat de kolonie onder Chinees bestuur was teruggekeerd. Er bleef echter enige onduidelijkheid bestaan over de vraag of het Volksbevrijdingsleger militaire gebouwen zou erven die thans door Britse troepen werden bezet.

Achtste en negende Chinees-Britse gespreksronde

De achtste gespreksronde tussen Groot-Brittannië en China over de toekomst van Hongkong (met inbegrip van regelingen t.b.v. de verkiezingen van 1994 en 1993) werd van 20-22 juli in Peking gehouden. Hoewel geen tastbare vooruitgang werd geboekt, verklaarde Sir Robin McLaren, de Britse ambassadeur in China en hoofd van de Britse delegatie, dat Hurds bezoek aan Beijing een „nieuwe stimulans“ aan de onderhandelingen had gegeven.

De negende gespreksronde vond, zoals vooraf aangekondigd, op 16 en 17 augustus in Beijing plaats. Er werd geen concrete vooruitgang geboekt. Een tiende ronde stond voor 4 en 5 september op het programma.

(Voorber. pag. 348/3 e.v.-1993)

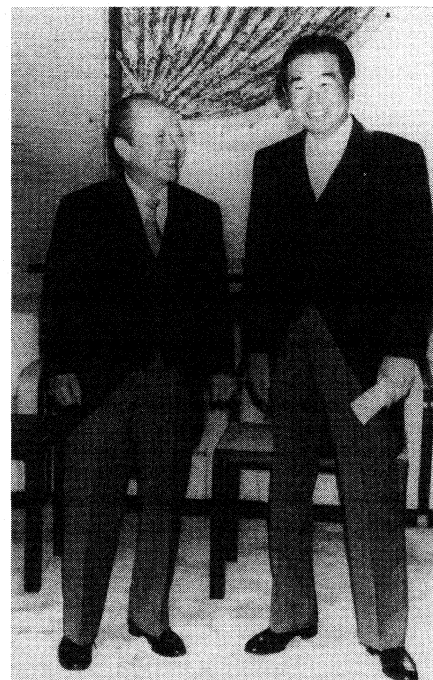
JAPAN

MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN AFGETREDEN

Op 6 april 1993 trad de 69-jarige vice-premier en minister van buitenlandse zaken Michio Watanabe af wegens gezondheidsproblemen. Volgens wijdverbreide geruchten was hij in het ziekenhuis behandeld voor kanker.

Premier Kiichi Miyazawa koos Kabun Muto, een lid van de Watanabe-factie van de regerende Liberaal-Democratische Partij (LDP) en oud-minister van landbouw (1990-1991) en van internationale handel en industrie, als nieuwe minister van buitenlandse zaken. Watanabe's post als vice-premier werd op 8 april overgedragen aan minister Masaharu Gotoda van justitie.

Hoewel Watanabe's vertrek naar verwachting weinig effect zou hebben op de Japanse buitenlandse politiek, leidde het toch tot een vacuüm in het hart van de LDP op een tijdstip dat een radicale herschikking van de facties dreigde.

De Japanse premier Kiichi Miyazawa (1.) stelt op 7 april in zijn residentie te Tokio zijn nieuwe inminister van buitenlandse zaken, Kabun Muto, voor:

Watanabe, de leider van de op twee na grootste factie binnen de LDP, was Miyazawa's voornaamste bondgenoot maar ook een van zijn belangrijkste potentiële rivalen. Hij maakte geen geheim van zijn ambitie om Miyazawa op te volgen achter wie hij als tweede was geëindigd in de strijd om het leiderschap van de LDP in 1991 (zie pag. 57/2 e.v.-'92). De toen door Miyazawa gevormde regering was gebaseerd op een alliantie van de Miyazawa-factie (de op één na grootste in de partij) met Watanabe en met Shin Kanemaru, de leider van de toen machtige Takeshita-factie. Hierdoor had de premier de steun gekregen van tweederde van de LDP-parlementsleden. In 1992 was Watanabe's invloed verder toegenomen toen Kanemaru de politiek had moeten verlaten als gevolg van het Sagawa Kyubin-schandaal (zie pag. 140/1 e.v.-'93) en de Takeshita-factie uiteen was gevallen.

Na Watanabe's aftreden werd de portefeuille van buitenlandse zaken eerst aangeboden aan oud-minister van financiën Tsutomu Hata, de oprichter van Hei-vormingsforum 21, een afgesplitste factie die bestond uit leden van de voormalige Takeshita-factie die fundamentele politieke hervormingen nastreefde. Hata besloot echter buiten het kabinet te blijven, wat volgens commentatoren een verdere ondergraving van Miyazawa's positie betekende.

BETREKKINGEN MET RUSLAND

Hoewel hij benadrukte vastbesloten te zijn de komende vergadering van de ministers van buitenlandse zaken en financiën van de G-7 in Tokio over hulp aan Rusland tot een succes te maken,

AZIË

maakte minister Kabun Muto tijdens zijn eerste persconferentie op 7 april duidelijk dat hij niet van plan was veranderingen aan te brengen in het bestaande regeringsbeleid waarbij het verlenen van economische hulp werd gekoppeld aan vooruitgang naar een oplossing voor het langlopende geschil over de Noordelijke Territoria.

Op 13 april (de dag voor het begin van de G-7-vergadering) maakte Muto echter een kennelijke beleidsombuiging bekend toen hij liet weten dat de twee kwesties niet langer met elkaar in verband stonden en dat het welslagen van de democratisering en economische hervorming in Rusland gezien hun immense internationale belang vóór bilaterale kwesties ging. Muto maakte echter duidelijk dat Japan zou blijven aandringen op de teruggave van de vier „door Rusland bezette“ eilanden.

De bekendmaking van 13 april kwam na sterke druk van het Westen en vooral van de VS in de onderhandelingen die aan de G-7-vergadering voorafgingen. Ook de aankondiging van de Russische president Boris Jeltsin op 12 april dat hij vóór de economische top van de G-7 die van 7-9 juli in Tokio gehouden zou worden een staatsbezoek aan Japan wilde brengen, hielp een handje. Met deze aankondiging werd de diplomatieke breuk enigszins geheeld die was ontstaan toen Jeltsin op het laatste moment had besloten een reis naar Japan in september 1992 af te zeggen (zie pag. 143/2-'93).

Op de openingszitting van de G-7-vergadering op 14 april boden de Japaners Rusland een hulppakket van \$ 1,8 mrd aan. Het grootste deel van het pakket, ongeveer \$ 1.1 mrd, bestond uit handelsverzekeringen en verder ongeveer \$ 400 mln aan exportkredieten, \$ 120 mln in de vorm van technische hulp; \$ 100 mln aan humanitaire giften en \$ 100 mln aan technologische bijstand aan de Russische kernindustrie.

Het aanbod van nucleaire bijstand was in het bijzonder bedoeld om het kernafval te verwijderen en kwam na onthullingen begin april dat in de voorgaande 30 jaar grote hoeveelheden Sowjet-russisch nucleair materiaal in de Japanse Zee waren gedumpt. De Japanse regering drukte haar „bezorgheid“ uit over een rapport dat de milieuorganisatie Greenpeace op 1 april had uitgebracht en waarin werd beweerd dat de Sowjet-Unie in 1978 twee kernreactoren had laten zinken in de Japanse Zee en tussen 1966 en 1991 16 andere in de Kariische Zee en de Barentssee.

Na de bekendmaking van het hulppakket probeerde minister Muto van buitenlandse zaken de relatie tussen de Japanse hulp aan Rusland en de kwestie van de Noordelijke Territoria te verduidelijken. In een op 20 april verschenen interview gaf hij aan dat, hoewel Japanse hulp

binnen een internationale context niet gekoppeld was aan de oplossing van de territoriale kwestie, grootschalige bilaterale hulp afhankelijk was van een bevredigende oplossing van het geschil.

PLAN VOOR ECONOMISCH HERSTEL BEKENDGEMAAKT

Behalve de bekendmaking van het Russische hulppakket onthulde de Japanse regering op 13 april een reeks nieuwe uitgaven en belastingverlichtingen ter waarde van 13.200 mrd yen (\$ 1 = 111,075 yen op 19 april 1993). Dit pakket maatregelen, een record in de geschiedenis van het land, moest de kwakkelende economie uit het slop halen. Volgens Miyazawa zou dit initiatief ervoor zorgen dat Japan de officieel voorspelde groei van 3,3 procent in het lopende fiscale jaar (eindigend in maart 1994) zou halen.

4.170 mrd yen was bestemd voor nieuwe openbare werken. 1.600 mrd yen voor de aankoop van land voor overheidsprojecten en ook beloofde de regering de financiering van reeds in het lopende fiscale jaar begrote openbare werken te versnellen. Andere maatregelen waren investeringen van 1.150 mrd yen in projecten voor de „sociale infrastructuur“ op gebieden als onderwijs, welzijn en telecommunicatie; de investering van 3.500 mrd yen door plaatselijke overheden: 1.800 mrd yen in nieuwe fondsen voor hypotheekinstellingen van de overheid (en lagere rentetarieven voor leners); en 1.910 mrd yen voor financiële semi-overheidsinstellingen die kleine en middelgrote bedrijven financierden.

De voorgestelde uitgaven van het economische herstelprogramma waren beduidend hoger dan het noodpakket van 10.700 mrd yen dat in augustus 1992 bekend was gemaakt (zie pag. 139/3-'93). Net als met dit eerdere pakket waren er grote meningsverschillen over de mate waarin het werkelijk nieuwe uitgaven betrof of bestaande uitgaven slechts anders werden geclassificeerd. Bovendien was de middenstand teleurgesteld dat het herstelplan geen vermindering van de inkomstenbelasting bevatte.

ONTMOETING MIYAZAWA-CLINTON

De timing van het herstelprogramma werd bepaald door Miyazawa's bezoek aan Washington DC op 16 april voor zijn eerste topconferentie met de pas geïnaugureerde Amerikaanse president Bill Clinton. Door de binnenlandse vraag te versterken en zo de economie te stimuleren zou het pakket in theorie ook enigszins tegemoet moeten komen aan Amerikaanse klachten over het Japanse handelsoverschot van \$ 46 mrd met de VS.

Terwijl er grote overeenstemming was over regionale zaken en veiligheidskwesties, was het verstoorde handels-

evenwicht een van de sleutelthema's die Clinton en Miyazawa bespraken. Op een persconferentie na de top benadrukte Clinton dat Japan dringend iets moest ondernemen om zijn handelsoverschot te verminderen en om de toegang van Amerikaanse bedrijven tot Japans binnenlandse markt te vergroten. „Het partnerschap uit de koude oorlog tussen onze beide landen is gedateerd,” zei hij, en moest vervangen worden door „een nieuw partnerschap, gebaseerd op wederzijds respect en verantwoordelijkheid.”

Clinton suggereerde ook dat het Japanse handelsoverschot kon worden teruggebracht door een revaluatie van de yen. Tengevolge van zijn opmerkingen steeg de yen snel in waarde ten opzichte van de Amerikaanse dollar en op 20 april bereikte de yen een na-oorlogs record van 110,25. Deze snelle waardeinstijging dwong de Bank van Japan tot een corrigerende interventie en leidde tot een storm van kritiek van Japanse politici en functionarissen op de „ongepaste” aard van Clintons opmerkingen. De stijging van de yen werd niet alleen gezien als een bedreiging van de van de export afhankelijke groei en economisch herstel, maar ook als het eerste concrete teken van frictie van de kant van een Amerikaanse regering die over het algemeen als assertiever werd beschouwd dan haar voorganger.

KEIZERBEZOEKT OKINAWA

Op 23 april bracht keizer Akihito als eerste Japanse keizer sedert het eind

De Amerikaanse president Bill Clinton (r.) en de Japanse premier Kiichi Miyazawa tijdens een persconferentie op 16 april in het Witte Huis te Washington.

van de Tweede Wereldoorlog een bezoek aan het eiland Okinawa.

Okinawa, met een andere etnische samenstelling dan de belangrijkste Japanse eilanden en pas aan het einde van de 19de eeuw door Japan geannexeerd, was het toneel geweest van een fanatieke verdedigingsslag van het keizerlijke Japanse leger. Deze slag, die duurde van maart tot augustus 1945 en waarbij 100.000 soldaten en evenveel burgeri- s - ongeveer eenderde van de bevolking van het eiland - lier leven verloren, leidde tot blijvende vei-bittering onder de inwoners van het subtropische eiland dat in 1972 door de VS werd teruggegeven aan Japan (zie pag. 406/2 e.v.-'72).

Ondanks zeer strenge veiligheidsmaatregelen werden er tijdens het keizerlijke bezoek verschillende branden gesticht. In de loop van het bezoek zei Xliihito „geen woorden te kunnen vinden" voor het leed dat het eiland was aangedaan, en bood hij de slachtoffers zijn „welgemeende condoleantie" aan.

BEZOEK RUSSISCHE PRESIDENT UITGESTELD

De betrekkingen tussen Japan en Rusland, die toch al gespannen waren door het langdurige geschil over de Noordelijke Territoria, verslechterden verder in mei toen de Russische president Boris Jeltsin zijn officiële bezoek dat hij eind mei aan Japan zou brengen, uitstelde.

Het uitstel werd op 5 mei in Moskou door een woordvoerder van de president bekendgemaakt. Het was de tweede keer dat Jeltsin een bezoek aan Tokio kort van tevoren annuleerde. Hij had in Japan een storm van protest teweeggebracht toen hij in september 1992 slechts vier dagen van tevoren een bezoek had afgezegd (zie pag. 143/2 e.v.-'93).

Het besluit volgde nadat de twee landen er niet in waren geslaagd een oplossing dichterbij te brengen voor hun geschil over de vier eilanden ten noorden van Hokkaido (die in Japan de Noordelijke Territoria hetten), die de Sowjet-Unie in 1945 bezet had. In april 1993 had de Japanse regering een noodhulppakket voor Rusland aangekondigd en leek zij de hulp aan Rusland losgekoppeld te hebben van een oplossing voor het geschil over de Noordelijke Territoria. Daarop had Jeltsin bekendgemaakt dat hij eind mei zijn eerste officiële bezoek aan Japan zou brengen.

Later verklaarde de nieuwe Japanse minister van buitenlandse zaken, Kabun Muto, dat het loslaten van de koppeling alleen betrekking had op hulp die langs internationale kanalen geleverd werd (het in april aangekondigde pakket behoorde tot een omvangrijk programma van de Groep van Zeven industrielanden), en geen wijziging betrekking van de oude voorwaarden waarop Japan bilaterale hulp aan Rusland wilde verlenen (zie hierboven).

Jeltsins woordvoerder suggereerde dat het bezoek met „wederzijdse overeen-

stemming" was uitgesteld en waarschijnlijk later in het jaar zou plaatsvinden. Op 6 mei ontkende Muto op een persconferentie echter dat de Japanse regering was geraadpleegd over het uitstel en zei dat hij langs diplomatieke weg om opheldering over het Russische besluit zou vragen.

PROBLEMEN ROND JAPANESE DEELNAME AAN VREDESOPERATIES VN

Op het gebied van de buitenlandse politiek rezen in mei ook nieningsverschillen over het omstreten regeringsbesluit uit 1992 om eenheden van het Japans Zelfverdedigingleger te laten deelnemen aan vredesoperaties van de VN in het buitenland (zie pag. 721/2 e.v.-'92). Ondanks verzet van de oppositie werden 75 civiele politieagenten en 600 militairen naar Cambodja gestuurd om deel te nemen aan de vredesoperatie van de VN.

De dood van een Japanse civiele vrijwilliger in april en van een politieagent in mei leidde tot een emotioneel debat in het Japanse politieke establishment over de deelname van Japan aan de VN-operatie.

Atsuhito Nakata, een burger die een verkiezingsteam in de provincie Kompong Thom leidde, werd op 1 april samen met een Cambodjaanse medewerker doodgeschoten. De aanslag zou zijn uitgevoerd in opdracht van de zoon van een hoge provinciefunctionaris van de regering in Phnom Penh, die Nakata niet had willen aanstellen als toezichthouder bij de verkiezingen. Op 4 mei werd de Japanse politieagent Haruyuki Takata gedood en raakten vier van zijn collega's gewond, van wie twee ernstig, bij een aanslag op een VN-konvooi in de buurt van Ainpil, aan de noordwestgrens van Cambodja met Thailand. Aangenomen werd dat de aanslag het werk was van Rode Khmer-guerrillastrijders, waardoor het debat over de rol van de Japanners in Cambodja heropend werd. De pacifistische grondwet van Japan, gevoegd bij de ongerustheid in de buurlanden over iedere stap die kon worden uitgelegd als het begin van een nieuw militarisme, had crtoc geleid dat de Japanse deelname aan de vredesmacht in Cambodja onderworpen was aan strikte voonvaarden. Zo mochten Japanse eenheden alleen worden ingezet als de oorlogsvoerende partijen in Cambodja een staakt-het-vuren hadden bereikt. Hoewel de Rode Khmer in 1991 het vredesakkoord van Parijs had ondertekend, zette zij de guerrillacampagne, waarin de hinderlaag van 4 mei slechts een klein incident was, voort. Dit vormde voor de Japanse oppositie reden om te beweren dat het stationeren van Japanners in het buitenland in strijd was met de meest fundamentele voonvaarden die de reging zelf had gesteld.

Na de dood van Takata reisde de Japanse minister van binnenlandse zaken, Keijiro Murata, op 9 mei naar Phnom Penh voor besprekingen met Yasushi Akashi, het Japanse hoofd van het Overgangsgezag voor Cambodja van de VN

(UNTAC). Murata zou tevergeefs hebben gevraagd de Japanse politie-eenheden meer bescherming te bieden of ze anders terug te trekken naar het betrekkelijk veilige Phnom Penh.

Ondanks de oppositie die een onmiddellijke terugtrekking van het Japanse personeel eiste, wijzigde de LDP-regering van Kiichi Miyazawa haar beleid niet. Tijdens een persconferentie op 12 mei noemde Miyazawa de dood van Takata „betreurenswaardig", doch verklaarde hij dat „we hebben toegezegd een bijdrage te leveren aan het verkiezingsproces in Cambodja, en die belofte zullen we gestand doen". Dezelfde dag vertrokken 41 verkiezingswaarnemers, 12 minder dan aanvankelijk de bedoeling was, vanuit Tokio naar Cambodja.

De kwestie werd nog ingewikkelder door het regeringsbesluit Japanse militairen naar Mozambique te sturen om deel te nemen aan de voorbereidingen van de op stapel staande verkiezingen, waarop de VN toezicht zou houden. Op 11 mei vertrokken zes kwartiermakers naar Mozambique en zij werden op 15 mei gevolgd door nog eens 48 Japanse militairen. Het grootste deel van het Japanse contingent zou worden ingezet bij transportoperaties en zou tot eind november 1993 in Mozambique blijven.

WRIJVING MET HANDELSPARTNERS

In mei nam ook de wrijving tussen Japan en zijn belangrijkste handelspartners over de omvang van het Japanse handelsoverschot toe.

Op 6 mei werd bekendgemaakt dat Japans handelsoverschot en zijn overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans een recordhoogte hadden bereikt in het fiscale jaar dat eindigde in inai-t. Het handelsoverschot bedroeg mee dan \$ 136 mrd, een stijging van 19,7 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Het overschot op de lopende rekening bedroeg \$ 126,08 mrd, een stijging van 39,7 procent ten opzichte van het voorgaande jaar, en was aanmerkelijk hoger dan het voorgaande record van \$ 94,11 mrd in 1986. Deels waren deze resultaten het gevolg van de jongste waardevermeerdering van de yen ten opzichte van de dollar; waardoor de waarde van de Japanse export uitgedrukt in dollars steeg. Desalniettemin werden deze cijfers bekritiseerd door degenen binnen de Amerikaanse regering die vonden dat er strengere maatregelen tegen Japan getroffen moesten worden, wilde de handelsbalans tussen beide landen ooit weer in evenwicht komen.

Een op 1 mei uitgegeven verklaring van het ministerie van buitenlandse zaken bevestigde echter de recente indruk dat de Japanse regering minder dan in het verleden bereid was zich bij dergelijke kritiek neer te leggen. De verklaring was

AZIË

een reactie op een Amerikaanse suggestie van de dag daarvoor dat sancties tegen Japan getroffen konden worden, tenzij er een akkoord werd bereikt over het toelaten van Amerikaanse bedrijven op de Japanse bouwmarkt. De Japanse verklaring luidde dat de bouwmarkt al „structureel voor iedereen in gelijke mate toegankelijk was”. Ook werd gewaarschuwd dat Japan in geval van eenzijdige Amerikaanse sancties „gepaste maatregelen” zou overwegen, mogelijk met inbegrip van „vergeldingsstappen”.

Deze assertieve Japanse houding werd bekrachtigd door het Rapport over Oneerlijk Handelsbeleid, dat de regering op 11 mei voor het tweede opeenvolgende jaar publiceerde.

Het rapport, dat was opgesteld door de adviescommissie van het ministerie van internationale handel en industrie, handelde over vermeende schendingen van internationale handelsregels door elk van de tien belangrijkste handelspartners van Japan. Het document herhaalde veel van de argumenten uit het rapport van 1992, dat verontwaardiging had gewekt onder veel handelspartners van Japan (zie pag. 721/1/2-'92).

AANVULLENDE BEGROTING GOEDGEKEURD

Een aanvullende begroting van 2.363,3 mrd yen (\$ 1 = 107,334 yen op 7 juni 1993), bedoeld om de economie uit de recessie te helpen, kreeg op 8 juni kracht van wet.

De maatregel, die werd aangenomen nadat het nieuwe fiscale jaar pas negen week oud was, was de eerste keer in 32 jaar dat Japan een

Kroonprins Naruhito en prinses Masako op hun huwelijksdag in het Keizerlijk Paleis te Tokio (9 juni 1993).

De Japanse regeringsbank met (v.l.n.r.) minister van financiën Yoshiro Hayashi, premier Kiichi Miyazawa en vice-premier Masaharu Gutoda op 18 juni, na de aanvaarding door het Lagerhuis van een motie van wantrouwen tegen de regering-Miyazawa.

aanvullende begroting had aangenomen tijdens de normale, 150 dagen lange Diet-zitting, die eind juni eindigde. De aanvullende begroting verhoogde de algemene begroting voor 1993-'94 tot 74.340 mrd yen en was bedoeld ter financiering van Japans jongste en omvangrijkste geldinjectiepakket, dat in april was onthuld en een waarde van 13.200 mrd yen had (zie hierboven).

In de aanvullende begroting was 1.200 mrd yen uitgetrokken voor openbare werken; 620 mrd yen voor de aankoop van materiaal en gebouwen; 401,7 mrd yen voor noodhulp bij rampen; 100,5 mrd yen voor ondersteuning van kleine en middelgrote bedrijven; en 41,1 mrd yen voor hulpfondsen voor Rusland. Om de inkomsten te vergroten zouden aanvullende bouwobligaties ter waarde van 2.200 mrd yen worden uitgegeven als mede herdenkingsmunten van het huwelijk van de kroonprins (zie hieronder) ter waarde van 62,5 mrd yen.

De aanvullende begroting kreeg kracht van wet hoewel het door de oppositie beheerste Hogerhuis haar volgens verwachting op 8 juni verwierp. Het door de LDP gecontroleerde Lagerhuis had de aanvullende begroting op 26 mei goedgekeurd, hetgeen voldoende was om kracht van wet te krijgen zonder de toestemming van het Hogerhuis.

HUWELIJK VAN KROONPRINS

Op 9 juni trad kroonprins Naruhito in het keizerlijke paleis te Tokio in het huwelijk met de voormalige diplomate Masako Owada.

De shintoïstische plechtigheid vond plaats in besloten kring hoewel 800 genodigden het paar de altaarkamer mochten zien binnengaan en verlaten. Er waren geen buitenlanders aanwezig en zoals de traditie vereiste werd de

plechtigheid niet bijgewoond door de keizer en keizerin. Naderhand ging het paar in een stoet auto's van het keizerlijke paleis naar de residentie van de kroonprins in Akasaka (Tokio), een route van 4 km.

Ondanks dreigementen van enkele extreem-linkse anti-keizerlijke organisaties in Japan werden er geen serieuze pogingen ondernomen om de plechtigheid te verstoren.

ONVERWACHT VERKIEZINGEN UITGESCHREVEN

In een opmerkelijke reeks ontwikkelingen in juni culmineerde de groeiende tweedracht in de regerende Liberaal-Democratische Partij (LDP), die bijna veertig jaar lang de dienst had uitgemaakt in de Japanse politiek, op 18 juni in een nederlaag van de regering in het Lagerhuis van de Diet door een motie van wantrouwen. Er werden inderhaast verkiezingen uitgeschreven voor 18 juli, die voor het eerst uitzicht boden op de verdringing van de LDP uit de regering door een coalitie van oppositiepartijen.

Motie van wantrouwen

De motie van wantrouwen werd ingediend door de Sociaal-Democratische Partij van Japan (SDPJ) en twee kleinere oppositiepartijen, toen duidelijk werd dat de regering haar pogingen had opgegeven om vóór het einde van de lopende zitting van de Diet op 20 juni een pakket politieke hervormingsmaatregelen door te drukken. Ondanks de sug-

gestie van LDP-premier Kiichi Miyazawa dat de Diet in buitengewone zitting kon worden bijeengeroepen om de kwestie verder te bespreken, werd hem door de hervormingsgezinden gebrek aan echte betrokkenheid verweten.

Het idee om het Japanse kiesstelsel van kiesdistricten met meerdere leden te vervangen door een gemengd kiesstelsel van kiesdistricten met één lid en kiesdistricten met meerdere leden, werd gesteund door alle oppositiepartijen. Electorale hervormingen zouden hun kansen op succes tegen de LDP immers vergroten en die hervormingen zouden ook de invloed van geld, zoals onthuld door de recente financiële schandalen, bij het bepalen van successen in de verkiezingen verminderen. Bovendien had de afkalvende invloed van de facties binnen de LDP, een tweede uitvloeisel van de schandalen, tot gevolg gehad dat een toenemend aantal jongere LDP-leden zich kon vinden in de gedachte aan politieke hervormingen. Tot de meest uitgesproken voorstanders daarvan behoorden de 33 leden van de pas opgerichte LDP-factie Hervormingsforum 21, die werd geleid door oud-minister van financiën Tsutomu Hata, en de voormalige LDP-secretaris-generaal Ichiro Ozawa.

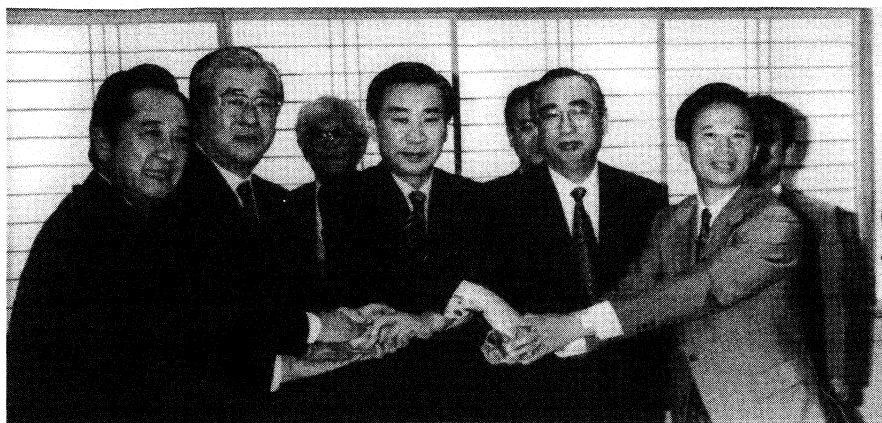
De motie van wantrouwen werd op 18 juni aangenomen met 255 tegen 220 stemmen. Naast de oppositiepartijen stemden 39 LDP-leden tegen de regering; 35 van hen behoorden tot Hata's factie. Enkele uren na de nederlaag maakte Miyazawa bekend dat er op 18 juli algemene verkiezingen gehouden zouden worden.

LDP valt uiteen. Nieuwe partijen

De meerderheid van de LDP-rebellen bundelde de krachten formeel in een

De leider van Shinto Sakigake, Masayoshi Takemura.

Op 27 juni sloten de leiders van vijf Japanse oppositiepartijen een samenwerkingsakkoord. V.l.n.r. Keigo Ouchi (DSP), Sadao Yamahana (SDPJ), Tsutomu Hata (Shinseito), Koshiro Ishida (Komeito) en Satsuki Eda (USDP).

nieuwe partij toen Hata en Ozawa op 23 juni Shinseito (Vernieuwingspartij) oprichtten. De nieuwe partij zou gesteund worden door 44 voormalige LDP-leden uit de aftredende Diet (36 uit het Lagerhuis en 8 uit het Hogerhuis) en werd daarmee de grootste afsplitsing van de LDP sedert haar oprichting in 1955.

Hata werd gekozen tot voorzitter van de nieuwe partij en beloofde dat Shinseito zou streven naar het bereiken van fundamentele politieke hervormingen en naar het beëindigen van het tijdperk van een LDP-bewind. Daai-toe verklaarde hij bereid te zijn een coalitie te vormen met iedere oppositiepartij die zich ook voor hervormingen inzette.

Twee dagen eerder, op 21 juni, hadden 10 andere oud-LDP-parlementariërs de oprichting bekendgemaakt van Shinto Sakigake (Voorbode van de Nieuwe Partij). De nieuwe partij koos Masayoshi Takemura tot leider. Hoewel Shinto Sakigake een hervormingsbeleid voorstond dat bijna identiek was aan dat van Shinseito, zeiden deskundigen dat het onduidelijk was in hoeverre de twee nieuwe groepen bereid waren samen te werken.

De oprichting van Shinto Sakigake werd begroet door de Japanse Nieuwe Partij (JNP) die in 1992 was opgericht op basis van een hervormingsprogramma (zie pag. 139/1-'93). Op 30 juni zei JNP-leider Morihiro Hosokawa dat zijn partij zou fuseren met Shinto Sakigake na de algemene verkiezingen. Aan de andere kant suggereerde Hosokawa echter dat de JNP „afstand (zou)houden" van Shinseito.

Hergroepering oppositiepartijen

Op 24 juni werd bericht dat Hata een akkoord had bereikt met Sadao Yamahana, de voorzitter van de SDPJ (de grootste oppositiepartij van Japan), „omde LDP-meerderheid in de komende algemene

verkiezingen te overschaduwen" en een coalitieregering te vormen.

Dit akkoord werd op 27 juni uitgebreid door een pact tussen de leiders van de SDPJ, Shinseito en drie andere partijen - Komeito (Partij voor een Schone Regering), de Democratisch-Socialistische Partij (DSP) en de Verenigde Sociaal-Democratische Partij (USDP). De leiders van alle vijf partijen kwamen overeen hun krachten te bundelen om de LDP te verslaan, en een nauwkeurige formule uit te werken om te voorkomen dat er dubbele kandidaten werden gesteld en dat de anti-LDP-stemmers werden verdeeld. Zij besloten ook het LDP-beleid op het gebied van defensie en buitenlandse politiek te handhaven.

In de SDPJ bestond echter enige verontrusting over het vooruitzicht van een alliantie met Shinseito en, in het bijzonder, over Yamahana's bereidheid vergaande politieke concessies te doen op het gebied van defensie en de buitenlandse politiek. Hoewel de SDPJ wat deze kwesties betreft in de voorgaande jaren naar rechts was opgeschoven, waren er nog steeds veel socialisten voor wie de partij zich juist op het gebied van defensie en buitenlandse politiek onderscheidde van de rest. Zo was de SDPJ gekant tegen het Japanse veiligheidsverdrag met de VS en vond ze dat de Japanse Zelf-e dedigingsinacht een inbreuk vormde op de pacifistische grondwet van Japan.

Verkiezingengemeenteraad Tokio

De verkiezingen voor de gemeenteraad van Tokio op 27 juni vormden een eerste aanwijzing voor de omvang van de door de LDP opgelopen schade. Met een electoraat van 9,3 mln mensen (ongeveer 10 procent van 's lands electoraat) werden de verkiezingen voor de 128 leden tellende gemeenteraad gezien als de beste indicatie voor de relatieve

sterkte van de partijen in de aanloop naar de algemene verkiezingen. Uiteindelijk vergrootte de LDP haar zetelaandeel van 42 tot 44. De SDPJ ging achteruit van 29 naar 14 zetels; terwijl de JNP haai zeteltal van 2 naar 20 uitbreidde.

De onverwachte veerkracht van de LDP, die traditioneel sterker was op het platteland dan in de steden, gevoegd bij het slechte resultaat van de SDPJ, bracht veel commentatoren ertoe te speculeren dat de regeringspartij er wellicht toch in zou slagen de macht te behouden bij de algemene verkiezingen. De uitstekende prestaties van de JNP, die buiten de oppositiecoalitie bleef en daardoor een potentieel coalitiepartner voor de LDP was, versterkte de opvatting dat voorspellingen over een zekere nederlaag van de LDP op 18 juli voorbarig waren.

HANDELSPACT MET VS

Op 10 juli maakten premier Kiichi Miyazawa en de Amerikaanse president Bill Clinton bekend dat zij overeenstemming hadden bereikt over een raamwerk voor het verminderen van de handelsspanning tussen beide landen. Dit betekende een nieuw beginpunt in de Amerikaans-Japanse handelsbesprekingen, in die zin dat Japan ermee akkoord ging dat aan de hand van „objectieve criteria“ zou worden vastgesteld hoe toegankelijk zijn binnenlandse markt was. In het verleden hadden Japanse regeringen een dergelijke benadering van de hand gewezen, omdat ze zou leiden tot „geleidehandel“.

Het concept van het raamwerk, voor het eerst geopperd door Clinton tijdens een ontmoeting met Miyazawa in april (zie hierboven), was gericht op de feitelijke hoeveelheid door Japan gekochte buitenlandse producten, en kwam in de plaats van de theoretische berekening van de reductie van de Japanse handelsbarrière. Krachtens de voorwaarden van de overeenkomst zouden er afzonderlijke onderhandelingen plaatsvinden over specifieke terreinen - waaronder overheidsbemoediging, hervorming van regelgeving, de auto-industrie, directe buitenlandse investeringen in Japan en het toezicht op de hestaande handelsbarrières - die medio 1994 zouden worden afgesloten. De overeenkomst hield ook de belofte van de Japanse regering in om het mondiale handelsoverschot van Japan van \$ 130 mrd „uiterst aanzienlijk“ terug te dringen. Alleen al met de VS bedroeg het handelsoverschot \$ 50 mrd.

In de overeenkomst ontbrak één element waarvan de Amerikaanse regering eerder had aangevoerd dat het van essentieel belang was voor het bereiken van welk nieuw handelsakkoord ook: de belofte dat Japan zijn handelsoverschot vóór een bepaalde datum zou terugbrengen tot een bepaald percentage van zijn bruto nationaal product (BNP). Het handelsoverschot bedroeg 3 procent van het Japanse BNP. Desalniettemin suggereerden Amerikaanse onderhandelaars dat zij de belofte om het handelsoverschot „uiterst aanzienlijk“ te

verlagen, hadden opgevat als de toezegging dat het binnen vier a vijf jaar zou worden teruggebracht tot minder dan 2 procent van het BNP.

Tijdens een persconferentie voor zijn vertrek naar Zuid-Korea waarschuwde Clinton, die in Tokio had deelgenomen aan de top van de Groep van Zeven, dat de verdere onderhandelingen moeilijk zouden zijn, maar hij voegde daaraan toe dat, als gevolg van het raamwerkakkoord, „we ten minste overeenstemming hebben bereikt over datgene waartoe deze onderhandelingen moeten leiden: concrete, meetbare vooruitgang“.

AARDBEVING

Op 12 juli werd de westkust van Hokkaido, het noordelijkste van de grote eilanden van Japan, getroffen door een aardbeving met een kracht van 7,8 op de schaal van Richter. Ten minste 192 mensen kwamen om het leven en 53 werden er als vermist opgegeven, nadat als gevolg van de aardbeving gebouwen waren verwoest, er grondverschuivingen hadden plaatsgevonden en vloedgolven van soms 30 meter hoogte de kust hadden bereikt. Het ernstigst getroffen werd het kleine eiland Okushiri voor de kust van Hokkaido, waar ook de meeste doden vielen. Aangenomen werd dat het epicentrum van de aardbeving slechts op 60 km ten westen van Okushiri lag.

NEDERLAAG LDP-REGERING BIJ ALGEMENE VERKIEZINGEN

De algemene verkiezingen van 18 juli 1993 betekenden het einde van het bewind van de Liberaal Democratische Partij (LDP), die Japan geregeerd had sinds 1955. Hoewel de partij als grootste uit de bus kwam, raakte ze haar absolute meerderheid in het Huis van Afgevaardigden, het Lagerhuis van de Japanse Diet (parlement), kwijt. Na de verkiezingen slaagde de LDP er niet in steun te verwerven voor een coalitie die onder haar leiding stond, terwijl haar tegenstanders overeenstemming bereikten over de vorming van een uit zeven partijen bestaande coalitieregering.

Verkiezingscampagne

De verkiezingscampagne begon formeel op 4 juli, waarbij 955 kandidaten in 129 districten, elk met meer dan één vertegenwoordiger, streden om de 511 zetels in het Lagerhuis (één minder dan in 1990).

De verkiezingen waren het gevolg van ontwikkelingen in juni, toen in de Diet een motie van wantrouwen tegen de LDP werd aangenomen (zie hierboven). De motie van wantrouwen formaliseerde de verdeeldheid in de LDP doordat bekendmaking van de oprichting van twee nieuwe partijen - Shinseito (Japanse Vernieuwingspartij) en de Shinto Sakigake (Voorbode van de Nieuwe Partij) - door parlementsleden van de regeringspartij. De nieuwe partijen en de wijdverbreide teleurstelling over de LDP onder de kiezers leidden tot een onzekere situatie die ongekend was in de moderne Japanse politiek.

Het belangrijkste onderwerp in de campagne was de noodzaak om het Japanse politieke stelsel te hervormen om de invloed van geld terug te dringen en, zo, de omvang van de corruptie te beperken, die de laatste jaren een alledaags verschijnsel was geworden. De LDP was er niet in geslaagd politieke hervormingen door te voeren. Samen met haar belangrijke rol in de jongste golf van financiële schandalen, leidde dit ertoe dat de partij defensief de verkiezingscampagne inging.

Hoewel de partijleiding voorstelde het vigerende stelsel van districten met meerdere vertegenwoordigers (waarvan werd aangenomen dat het de „geldpolitiek“ aanmoedigde doordat kandidaten zich genoodzaakt zagen het op te nemen tegen zowel partijgenoten als andere opponenten) te vervangen door een stelsel met districten met slechts één vertegenwoordiger, werd dit voorstel in het algemeen niet serieus genomen, onder meer niet omdat de partij in het verleden het politieke stelsel niet had weten te hervormen.

De meeste oppositiepartijen, met inbegrip van Shinseito en Sakigake, waren voor een gemengd stelsel met districten met één afgevaardigde en met partijkandidaten die op basis van evenredige vertegenwoordiging in het parlement werden gekozen. Veel oppositiepartijen voerden ook campagne voor het instellen van een strikter toezicht op de financiën van politieke partijen en voor het verminderen van het verschil tussen de kiezers op het platteland en die in de steden: de stemmen op het platteland waren driemaal zoveel waard als die in de steden. Aangenomen werd dat de oververtegenwoordiging van het platteland de LDP een voordeel van 30 zetels opleverde.

Hoewel opiniepeilingen voortdurend de indruk wekten dat de steun voor de LDP drastisch was verminderd, wist de Sociaal-Democratische Partij van Japan (SDPJ), de grootste oppositiepartij, de impopulariteit van de regeringspartij nauwelijks uit te buiten. In de partij was sprake van een tweestrijd tussen degenen die graag wilden samenwerken met de nieuwe centrum-rechtse partijen om aldus aan de macht te komen, en degenen die de traditionele standpunten van de partij op het gebied van defensie en buitenlandse politiek absoluut niet wilden opofferen. Hoewel de SDPJ de voorgaande jaren naar rechts was opgeschoven, bleven veel van haar leden van mening dat haar traditionele standpunten - zoals het onvermurwbare verzet tegen het veiligheidsver-

drag tussen Japan en de VS en de overtuiging dat het handhaven van de Zelfverdedigingsmacht in strijd was met de niet-militaristische grondwet van Japan - kenmerkend waren voor de partij. De daaruit voortvloeiende onduidelijkheid tijdens de campagne omtrent het standpunt van de partij in dergelijke kwesties werd vergroot door het weifelachtige leiderschap van Sadao Yamahana (zie ook pag. 430/2-'93).

Verkiezingsuitslag

De LDP kwam uit de verkiezingen te voorschijn met 223 zetels, 52 minder dan zij had behaald bij de verkiezingen van 1990. Zelfs met de steun van ongeveer de helft van de 30 onafhankelijke gekozen kandidaten bleef de partij ruim onder de 256 zetels die nodig waren voor een absolute meerderheid.

De drie nieuwe centrum-rechtse partijen, die beweerden de erfgenamen te zijn van de conservatieve traditie van de LDP, boekten indrukwekkende resultaten. Hoewel Shinseito nog geen maand voor de verkiezingen was opgericht, behaalde zij 55 zetels en werd daarmee de op twee na grootste partij in het Lagerhuis. Het aantal zetels van Sakigake nam eveneens toe. De Japanse Nieuwe Partij (JNP), die medio 1992 was opgericht en zich de enigszins onduidelijke taak had gesteld liet politieke stelsel te zuiveren, behaalde 35 zetels. De twee

kleinere oppositiepartijen - Komeito en de rechtse Democratisch-Socialistische Partij (DSP) - wisten hun zeteltal eveneens te vergroten.

Deze winst van de oppositie werd echter teniet gedaan door de magere verkiezingsresultaten van de SDPJ. Hoewel de SDPJ na de LDP de grootste partij bleef, behaalde zij slechts 70 zetels in vergelijking met de 136 zetels die zij in 1990 had bemachtigd

De wijdverbreide teleurstelling onder het publiek over de politiek werd geïllustreerd door een opkomst van slechts 67,3 procent, het laagste cijfer van de laatste jaren. In de steden, waar de LDP het meest te lijden had onder corruptie en wanbestuur, was de opkomst zelfs nog lager. In Tokio ging slechts 51,1 procent van de kiezers naar de stembus.

Van de 70 vrouwelijke kandidaten werden er 14 gekozen, terwijl in 1990 12 van de 66 vrouwelijke kandidaten succesrijk waren geweest. Tot de gekozen vrouwen behoorden de voormalige SDPJ-leider Takako Doi en Makiko Tanaka, de dochter van Kakuei Tanaka, die in de jaren 1972-1974 premier was en die was afgetreden na de bekendmaking van beschuldigingen van ongepaste zakelijke activiteiten. Ook gekozen werd Noboru Takeshita, die in 1989 als premier had moeten aftreden in verband met zijn betrokkenheid bij het Recruitschandaal (zie pag. 486/1 e.v.-'89), en die later was verwickeld in de Sagawa Kyubin-affaire, die in de loop van 1992 aan het licht kwam.

De leider van de Sociaal-Deinocratische Partij van Japan (SDPJ), Sadao Yamahana, tijdens een persconferentie in Tokio op 19 juli, de dag nadat de partij de zwaarste nederlaag uit haar geschiedenis had geleden.

Miyazawa treedt af als LDP-leider. Verkiezing van opvolger

Ondanks de nederlaag van de LDP legde premier Kiichi Miyazawa de eis dat hij zou aftreden naast zich neer. Miyazawa, die betoogde dat de LDP als de grootste partij de verantwoordelijkheid had een coalitieregering te vormen en politieke stabiliteit en continuïteit te garanderen, knoopte onderhandelingen aan met die oppositiepartijen die het minst voelden voor een coalitie waaraan Shinseito deelnam, te weten de JNP en Sakigake. Volgens de JNP en Sakigake waren de leiders van Shinseito ernstig besmet door de politieke corruptie, waarmee de JNP en Sakigake hadden gezworen de strijd aan te binden.

Op 20 juli kwam Miyazawa nog meer onder druk te staan door het aftreden van Junichiro Koizumi, de minister van PTT. Tijdens een kabinetsvergadering kreeg Miyazawa van Koizumi het advies om af te treden. Toen hoofdkabinetsscretaris Yohei Kono er bij Koizumi op aandrong zijn opmerkingen in te trekken, weigerde deze en diende vervolgens zijn eigen ontslag in. Andere belangrijke LDP-leden drongen minder expliciet aan op het aftreden van Miyazawa en de strijd om zijn opvolging verhevigde terwijl hijzelf nog aan zijn functie vasthield. Tot zijn gedoodverfde opvolgers behoorden voormalig minister van buitenlandse zaken Michio Watanabe, wiens aanspraken werden gedwarsboomd door aanhoudende geruchten dat hij ernstig ziek was (zie hierboven), en Hiroshi Mitsuzuka, de leider

VERKIEZINGSCITSLAG

Partij	Stemmen	Stemmen (in %)	Gewonnen	Herkozen	Zetels	
		1993	1990	zetels+	leden	oud* 1990
LDP	22 999 646	36,62	46,13	223	179	227 275
SDPJ	9.687.588	15,43	24,39	70	64	134 136
Shinseito	6.341.364	10,10		55	34	36
Komeito	5.114.351	8,14	5,98	51	24	45 45
JNP	3 033.981	8,05		35		
JCP	4 834 587	7,70	7,96	15	8	16 16
DSP	2 205 682	3,51	4,84	11	10	13 14
Sakigake	1.658.097	2,64		13	9	10
Shaminien	461 169	0,73	0,86	4	4	4 4
Andere	143 486	0,23	0,52			2 1
Onafhank	4 304 188	6,35	7,32	30	11	10 21
TOTAAL	62 804 139	100	100	511	343	497 512

+Partijconnectie op de verkiezingsdag. Enkele onafhankelijke kandidaten sloten zich na de verkiezingen bij een politieke partij aan.

*Bij de ontbinding van het Lagerhuis waren 15 zetels vacant.

van de grootste factie in de partij. Voormalig premier Toshiki Kaifu leek als kandidaat een outsider. Hij was succesvol geweest als interim-premier, tot hij in 1991 moest opstappen nadat hij politieke hervormingen op grote schaal had voorgesteld.

Tenslotte legde Miyazawa zich neer bij de onhoudbaarheid van zijn positie en op 22 juli trad hij als partijleider. (Hij moest aanbliven als premier totdat de Diet begin augustus een opvolger voor hem koos.)

In een toespraak tot een bijeenkomst van LDP-parlementariërs erkende Miyazawa dat „ik als partijvoorzitter volledig verantwoordelijk ben voor onze verkiezingsnederlaag". Ook na zijn bekendmaking bleef de sfeer tijdens de vergadering echter geprikkeld, doordat partijleden het aftreden van de gehele LDP-top eisten. Tijdens de vergadering werd tegemoet gekomen aan de eis dat de nieuwe leider door middel van open verkiezingen zou worden gekozen en niet op de traditionele wijze via onderhandelingen tussen factieleiders.

Tijdens een geheime stemming op 30 juli onder alle Diet-leden van de LDP versloeg Yohei Kono met 208 tegen 159 stemmen Michio Watanabe.

De 56-jarige Kono was geen vermaard of vooraanstaand partijlid en had zijn benoeming tot hoofdkabinetsscretaris te danken aan zijn nauwe relatie met Miyazawa. Hij stond echter bekend als een voorstander van politieke hervormingen en als een fel tegenstander van corruptie. Na in 1967 in de Diet te zijn gekozen, was hij in 1976 tijdens de nasleep van het schandaal rond vliegtuigfabrikant Lockheed uit de LDP gestapt om de Nieuwe Liberale Club op te richten. Deze partij, die in 1986 werd ontbonden, stond een alternatief conservatisme voor, dat niet was beoedeld door de „geldpolitiek" waarmee de LDP werd geassocieerd. Door het voorzitter-

schap van de LDP op zich te nemen, erkende Kono dat hij de partij allereerst op zo'n manier moest hervormen dat zij weer kon gaan regeren.

Vorming regeringscoalitie. Nominatie premier. Aftreden Miyazawa

Terwijl de LDP pogingen in het werk stelde om aan het bewind te blijven, waren de oppositiepartijen in intensieve onderhandelingen verwickeld om een stabiele coalitie tot stand te brengen.

De onderhandelingen draaiden om een gemeenschappelijk programma dat aanvaardbaar was voor een groep parlementariërs die varieerde van linkse socialisten tot centrumrechtse conservatieven (ex-LDP-ers) en om de vraag wie er tot premier zou worden gekozen. Op 23 juli werd er een doorbraak bereikt toen de JNP en Sakigake het politieke hervormingsprogramma onthulden, dat zij als voorwaarde stelden voor hun toetreding tot een oppositionele coalitie. Op 26 juli hadden de vijf oppositiepartijen die reeds voor de verkiezingen een akkoord hadden bereikt (zie hierboven), alle besloten dit hervormingspakket te aanvaarden.

De belangrijkste door de JNP en Sakigake gestelde voorwaarden waren (i) de invoering van een kiesstelsel voor het Huis van Afgevaardigden dat uitging van 230 kiesdistricten met één afgevaardigden en van 250 afgevaardigden die op basis van evenredige vertegenwoordiging werden gekozen; (ii) het beschikbaar stellen van verkiezingsfondsen aan politieke partijen door de overheid en het verbieden van donaties door grote ondernemingen; (iii) het ongedig verklaren van de verkiezing van parlementsleden wier assistenten zich schuldig hadden gemaakt aan verkiezingsfraude; en (iv) het beperken van onderhandelingen in achterkamertjes over wetsvoorstellen door partijhonzes. Verder werd bepaald dat de hervormingsvoorstellen eind 1993 zouden moeten zijri aangenomen.

Op 29 juli wees de zeven partijen tellende alliantie JNP-leider Morihiro Hosokawa formeel aan als haar kandidaat voor het premierschap. De alliantie ontvouwde in grote trekken ook een aantal fundamentele beleidsmaatregelen, waaronder de politieke hervorming die werden bepleit door de JNP. Bovendien zegde de alliantie toe „Japans bestaande basisbeleid op het gebied van diplomatie en defensie" te zullen continueren.

De zeven partijen die Hosokawa steunden, wa en: de Sociaal-Democratische Partij van Japan (SDPJ), Shinseito, Komeito (Partij voor een Schone Regering), de Japanse Rationale Partij (JNP), de Democratisch Socialistische Partij (DSP), Sakigake en Shaminren (Verenigde Sociaal-Democratische Partijen). De alliantie werd ook gesteund door de centrum-linkse partij voor Democratische Hervorming die elf zetels bezette in het Hogerhuis. Reke-

nend op de steun van onafhankelijke kandidaten en gezien de politieke hergroepering na de verkiezingen, werd aangenomen dat de alliantie zelfs zonder de steun van de 15 leden van de Japanse Communistische Partij (JCP) in het 511 zetels tellende Lagerhuis over circa 267 zetels zou beschikken.

De LDP, die haar absolute meerderheid was kwijtgeraakt bij de algemene verkiezingen in juli (zie boven), moest op het 6 augustus het veld ruimen. Zij werd opgevolgd door een coalitie van zeven partijen. Deze ontwikkeling, die werd beschouwd als een keerpunt in de Japanse politiek, betekende dat er een einde kwam aan een periode van 38 jaar onderbroken LDP-bewind en dat de partij voor het eerst in haar bestaan naar de oppositiebanken werd verwezen.

Op 5 augustus kwam de Diet, het uit twee kamers bestaande parlement, voor het eerst na de Lagerhuisverkiezingen bijeen. Zoals verwacht trad Kiichi Miyazawa af als premier. Eind juli had hij al het LDP-leiderschap neergelegd (zie boven). Tegen de verwachting in werd er niet onmiddellijk een opvolger voor hem gekozen, aangezien de LDP met een reeks van procedurele kunstgrepen de verkiezing van Hosokawa verhinderde.

Als grootste partij in het Huis van Afgevaardigden (het Lagerhuis) eiste de LDP dat, overeenkomstig de gewoonte, haar kandidaat zou worden aangewezen als de voorzitter van het Lagerhuis, een post die van oudsher werd bekleed door een lid van de regeringspartij. De LDP verzette zich ook tegen een voorstel van de coalitie om de zitting van de Diet binnen tien dagen te beëindigen zonder dat de nieuwe premier zijn politieke rede hadgehouden.

Verkiezing van Lagerhuisvoorzitter en nieuwe premier

De impasse werd op 6 augustus doorbroken door de verkiezing van de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden. De 64-jarige Takako Doi, voormalig leider van de SDPJ, versloeg daarbij LDP-kandidaat Seisuke Okuno met 264 tegen 222 stemmen. Doi was de eerste vrouw die deze functie bekleedde. Vice-voorzitter werd de LDP-er Hyosuke Kujiraoka, die de enige kandidaat voor deze post was.

Doi gelastte onmiddellijk dat er een nieuwe premier moest worden gekozen. Hosokawa kreeg 262 stemmen, terwijl de nieuwe LDP-leider, Yohei Kono, 224 stemmen behaalde. Tetsuzo Fuwa, de kandidaat van de Japanse Communistische Partij (JCP) kreeg 15 stemmen, terwijl er onverwacht twee stemmen werden uitgebracht op SDPJ-voorzitter

Yohei Kono werd op 30 juli gekozen tot leider van de Liberaal Democratische Partij (LDP).

Takako Doi werd op 6 augustus, als eerste vrouw, gekozen tot voorzitter van het Japanse Lagerhuis

Sadao Yamahana, die niet eens kandidaat stond.

Eerder die dag was Hosokawa tot premier gekozen door het Huis van Raadsheeren (Hogerhuis), waarvoor in juli geen verkiezingen waren gehouden maar waarin de LDP evenmin over een absolute meerderheid beschikte (zie pag. 138/2 e.v.-'93). In het Hogerhuis versloeg Hosokawa zijn tegenstander Kono met 132 tegen 93 stemmen.

De 55-jarige Hosokawa stamde uit een voornaam samurai-familie uit het zuidwesten van Japan en was de kleinzoon van prins Fumimaro Konoe, die tijdens het interbellum tweemaal premier was geweest (van april 1937 tot januari 1939 en van juni 1940 tot november 1941). Na zijn afstuderen werkte Hosokawa drie jaar als journalist, tot hij op 33-jarige leeftijd in het Huis van Raadgevers werd gekozen (als jongste lid tot dan toe). Hosokawa, die lid was van de Tanaka-fractie in de LDP, werd in 1977 herkozen en bekleedde verscheidene posten, waaronder die van onder-secretaris-generaal van de partij. In 1983 werd hij gekozen tot gouverneur van Kumamoto, een prefectuur waar zijn familie van de 17de tot de 19de eeuw als feodale heren had geheerst. Hij bleef twee ambtstermijnen aan, waarvan de tweede in 1991 eindigde. In september 1990 stapte hij uit de LDP en in mei 1992 richtte hij de JNP op om zich in te zetten voor omvangrijke politieke hervormingen. Twee maanden later behaalde de partij enige zetels in het Hogerhuis en in juni 1993 boekte zij een spectaculaire overwinning bij de gemeenteraadsverkiezingen in Tokio (zie hierboven). Hosokawa behoorde tot de 35 JNP-kandidaten die in juli in het Huis van Afgevaardigden werden gekozen.

Ondanks zijn verkiezing door de Diet, werd Hosokawa pas op 9 augustus formeel als premier geïnstalleerd, de dag

waarop keizer Hkihito uit België terugkeerde van de staatsbegrafenis van koning Boudewijn.

Benoeming van kabinet

In het kabinet van Hosokawa, dat eveneens op 9 augustus werd beëdigd, werden de 20 kabinetsposten als volgt onder de zeven partijen verdeeld: SDJP zes posten; Shinseito vijf; Komeito vier; DSP één; Sakigake één; Shaminren één; JNP geen. De twee resterende portefeuilles werden beheerd door niet-partijgebonden figuren. Het enige kabinetslid met regeringservaring was Tsutomu Hata, de leider van Shinseito. Hij was eerder minister van financiën en van landbouw, bosbouw en visserij.

Masayoshi Takemaru, leider van Sakigake werd benoemd op de belangrijke post van hoofdkabinetssecretaris. De vijf andere partijleiders - Sadao Yamahana (SDJP), Koshiro Ishida (Komeito), Tsutomu Hata (Shinseito), Keigo Ouchi (DSP) en Satsuki Eda (Shaminren) - werden ook in het kabinet opgenomen. De prestigieuze portefeuilles van buitenlandse zaken, handel, financiën en defensie gingen naar leden van Shinseito. De twee niet-partijgebonden figuren in het kabinet waren Akira Mikazuki, professor in de rechten aan de Universiteit van Tokio, en Ryoko Akamatsu, een ambtenaar. Akamatsu was één van de drie vrouwen (een record) in het kabinet. De twee andere vrouwen waren Manae Kubota (SDJP) en Wakako Hironaka (Komeito).

De samenstelling van het nieuwe kabinet was als volgt:

Premier - Morihiro Hosokawa (JNP); vice-premier, buitenlandse zaken - Tsutomu Hata (Shinseito); zonder portefeuille (verantwoordelijk voor politieke hervormingen) - Sadao Ya-

mahana (SDJP); justitie - Akira Mikazuki (partijloos); financiën - Hirohisa Fuji (Shinseito); onderwijs - Ryoko Akamatsu (partijloos); gezondheidszorg en welzijn - Keigo Ouchi (DSP); landbouw, bosbouw en visserij - Eijiro Hata (Shinseito); internationale handel en industrie - Hiroshi Kumagai (Shinseito); transport - Shigeru Ito (SDJP); PTT - Takenori Kanazaki (Komeito); arbeid - Chikara Sakaguchi (Komeito); bouwrijverheid - Kozo Igarashi (SDJP); binnenlandse zaken - Kanju Sato (SDJP).

Staatsministers: Hoofdkabinetssecretaris - Masayoshi Takemura (Sakigake); directeur-generaal van het bureau voor management en coördinatie - Koshiro Ishida (Komeito); directeur-generaal van het bureau voor defensie - Keisuke Nakanishi (Shinseito); directeur-generaal van het bureau voor economische planning - Manae Kubota (SDJP); directeur-generaal van het bureau voor wetenschap en technologie - Satsuki Eda (Shaminren); directeur-generaal van het bureau voor milieu-vraagstukken - Wakako Hironaka (Komeito); directeur-generaal van het nationaal bureau voor landzaken en van de bureaus voor de ontwikkeling van Hokkaido en Okinawa - Kosuke Uehara (SDJP).

Ichiro Ozawa, voormalig secretaris-generaal van de LDP en vooraanstaand lid van Shinseito, weigerde een kabinetspost. Desalniettemin werd algemeen aangenomen dat Ozawa, die samen met Hata het initiatief had genomen tot de oprichting van Shinseito, als gevolg waarvan de LDP haar meerderheid in het Lagerhuis was kwijtgeraakt, veel invloed zou hebben op de nieuwe regering.

Politieke verklaring van nieuw premier

Op 10 augustus legde premier Hosokawa tijdens een persconferentie zijn eer-

Op 9 augustus poseerden de leden van het kabinet-Hosokawa voor een familieportret. Op de eerste rij (v.l.n.r.): Wakako Hironaka (milieubureau), Manae Kubota (bureau economische planning), Ryoko Akamatsu (onderwijs), Keigo Ouchi (gezondheid en welzijn), Sadao Yamahana (minister zonder portefeuille), premier Morihiro Hosokawa, Tsutomu Hata (vice-premier, buitenlandse zaken), Koshiro Ishida (bureau management en coördinatie), Masayoshi Takemura (hoofdkabinetssecretaris)

ste belangrijke verklaring af. Hij maakte van de gelegenheid gebruik om de breuk met het verleden te accentueren door zich een meer informele en populistische stijl aan te meten dan zijn voorgangers van de LDP. Hij benadrukte dat een fundamentele hervorming van 's lands politieke stelsel de belangrijkste prioriteit van de nieuwe regering was. Hij verklaarde dat hij aan het einde van het jaar het kiesstelsel wilde hebben hervormd en liet weten dat hij „volledige verantwoordelijkheid” (wat algemeen als synoniem voor aftreden werd begrepen) op zich zou nemen, indien hij daar niet in zou slagen. Daarnaast brak hij met het verleden door de Japanse oorlog in de Stille Oceaan (1941-1945) „een oorlog van agressie, een oorlog die verkeerd was”, te noemen.

In zijn eerste beleidstoespraak tot de Diet herhaalde Hosokawa op 23 augustus dat hij het politieke stelsel wilde hervormen. Met betrekking tot de economische situatie zei hij dat de regering onmiddellijk maatregelen zou nemen om de scherpe waardevermindering van de yen tegen te gaan. De regering zou ook de egulering en structurele hervormingen aanmoedigen, evenals andere maatregelen op de lange termijn die waren bedoeld om de economische groei te stimuleren en Japans enorme overschot op zijn lopende rekening te verminderen. Hij sprak ook de wens uit het bestuurlijke stelsel van Japan te hervormen en bijvoorbeeld de prefecturen en gemeenten met meer macht te bekleden. Hij wees op het belang van Japans betrekkingen met de VS en sprak zich uit voor een grotere rol van de VN nu de Koude Oorlog eenmaal ten einde was. Daarnaast toonde hij zich voorstander van een verlenging voor onbepaalde tijd van het Nucleaire Nonproliferatie-verdrag (NPT), wanneer dat in 1995 afliep. Bovendien gaf hij uiting aan „diepe wroeging en excuses voor het feit dat Japanse acties in het verleden, waaronder agressie en koloniale heerschappij, ondraaglijk leed en smart aan zoveel mensen berokkendden”.

HERDENKING VAN EINDE OORLOG IN STILLE OCEAAN

Naast zijn ongekend openhartige verklaringen over de oorlog in de Stille Oceaan nam Hosokawa ook het besluit geen bezoek te brengen aan het Yasukuni-heiligdom voor de herdenking van de Japanse oorlogsslachtoffers op 15 augustus, de 48ste verjaardag van het einde van de oorlog.

Het heiligdom was een Shinto-herdenkingsplaats van de zielen van de Japanse oorlogsslachtoffers, onder wie premier Hideki Tojo en verscheidene andere leiders die waren geëxecuteerd als oorlogsmisdadigers. Vroegere bezoeken van Japanse leiders aan het heiligdom hadden geleid tot protesten van buurlanden die tijdens de oorlog onder de Japanse agressie hadden geleden, en van Japanners die beweerden dat dergelijke bezoeken een schending betekenden van de grondwettelijke scheiding tussen religie en staal

In plaats van een bezoek aan het heiligdom te brengen, woonde Hosokawa een door de regering gesteunde plechtigheid in Tokio bij, welke eveneens werd bijgewoond door keizer Akihito en keizerin Michiko. Hij maakte van deze gelegenheid gebruik om „zijndiepe medeleven te betuigen met de oorlogsslachtoffers en hun nabestaanden in de buurlanden in Azië en in de gehele wereld”.

Bestaan van troostmeisjes erkend

Dat Japan zijn oorlogsverleden onder ogen begon te zien, bleek eveneens toen de aftredende regering-Miyazawa op 3 augustus erkende dat de militaire autoriteiten in de periode 1932-1945 een zeer groot aantal vrouwen in de bezette landen had gedwongen seksuele diensten te verlenen aan leden van de Japanse strijdkrachten. De erkenning kwam na de voltooiing van een 18 maanden durend regeringsonderzoek naar de „troostmeisjes”, waarvan de bevindingen op 4 augustus openbaar werden gemaakt.

In het onderzoeksrapport werd toegegeven dat er „troosthuizen” (bordelen) waren geopend in Japan, China, de Filipijnen, Nederlands Oost-Indië (Indonesië), Thailand, Birma, Nieuw-Guinea, Hongkong, Macao en Frans Indo-China. Erkend werd dat het om zeer veel vrouwen ging, maar tegelijk werd verklaard dat het wegens „gebrek aan gegevens” onmogelijk was het totale aantal vast te stellen. Hoewel sommige bordelen geleid waren door particulieren, waren ze in opdracht van het Japanse leger in het leven geroepen en stonden ze, veelal, onder direct toezicht van de strijdkrachten.

De toenmalige hoofdkabinetsecretaris Yohei Kono, die een vooraf opgestelde verklaring voorlas, erkende dat de vrouwen, afkomstig uit Japan, Korea, China, de Filipijnen, Indonesië en Nederland, door de militaire autoriteiten vaak „tegen hun wil waren geroseld”. Namens de regering bood hij „zijn oprechte excuses en gevoelens van spijt (aan) jegens alle vrouwen die onmetelijke pijn hadden geleden en ongeneeslijke lichamelijke en psychische wonden hadden opgelopen als troostmeisjes”.

Een exemplaar van de verklaring en een samenvatting van het rapport werd toegestuurd aan de regeringen van China, Indonesië, Zuid-Korea, Maleisië, Nederland, de Filipijnen, Singapore en Taiwan. De reacties waren gemengd. Hoewel erkend werd dat deze Japanse bekentenissen de vergaandste tot nu toe was, bestond er ongerustheid over het feit dat er nog steeds gesuggereerd werd dat het beleid, althans ten dele, het werk van particuliere ondernemers was en niet zozeer deel uitmaakte van een wel cloordacht plan van het leger. Ook

was er veel kritiek op Japan omdat het de betrokken vrouwen geen schadevergoeding aanbood.

Nieuwe aanwijzingen over gebruik van biologische wapens

Op 14 augustus verklaarde een groep onderzoekers dat zij documenten hadden ontdekt, waaruit bleek dat het Japanse leger tijdens de Chinees-Japanse oorlog (1937-1945) in China zich had ingelaten met biologische oorlogvoering.

De documenten hadden betrekking op de beruchte Eenheid 731, die was gelegerd in Mantsjoerije, en die was beschuldigd van het ontwikkelen en gebruiken van biologische wapens. Ofschoon de Japanse regering het bestaan van Eenheid 731 in 1982 had toegegeven, had zij volgehouden dat zij niet over gedetailleerde informatie omtrent haar activiteiten beschikte. De nieuwe documenten zouden de beweringen stellen dat de eenheid uitgebreid had geëxperimenteerd met besmettelijke ziekten, zoals de builenpest en cholera, en dat zij Chinezen en mensen uit andere landen als proefkonijnen hadden gebruikt.

ERNSTIGE OVERSTROMINGEN

Een van de eerste acties van de regering-Hosokawa was het inrichten van een noodcentrum om de hulpverlening aan Kagoshima te coördineren, een gebied op het zuidelijke eiland Kyushu dat door ernstige overstromingen en aardverschuivingen was getroffen. Hoewel Kagoshima het ernstigst was getroffen, had ook het westenvan Honshu te lijden gehad van ongunstige weersomstandigheden. Een combinatie van stortregens en tyfoons in juli en augustus had aan zeker 80 mensen het leven gekost en vele duizenden dakloos gemaakt.

PROCES TEGEN SHIN KANEMARU

Op 22 juli begon voor de districtsrechtbank van Tokio het proces tegen Shin Kanemaru, tot eind 1991 de invloedrijkste manipulator binnen de LDP. De voormalige vice-premier en vice-voorzitter van de LDP zei zich niet schuldig hebben gemaakt aan belastingontduiking voor een bedrag van 1.037 mrd yen (ongeveer \$ 9.7 mrd) wegens niet gedeclareerde giften van hem welgezinde ondernemingen.

De rechtzaak volgde op Kanemaru's bekentenis in 1990 dat hij geld had aangenomen van het vervoersbedrijf Sagawa Kyubin. Het publieke ongenoegen over de clementie waarmee de autoriteiten Kanemaru aanvankelijk hadden behandeld, leidde tot een diepgaand onderzoek naar zijn financiële situatie en tot de

ontdekking van een enorm bedrag aan geheime giften. Hoewel hij tot dan toe het meest prominente slachtoffer was in het Saga\va Kpubin-schandaal, werd er druk gespeculeerd dat het proces tegen Kanemaru beschuldigingen tegen andere vooraanstaande politici aan het licht zou brengen.

Ook de voormalige secretaris van Kanemaru, de 49-jarige Masahisa Haibara, moest terechtstaan. Hij werd ervan beschuldigd 307 mln yen aan belasting te hebben ontdoken.

GESCHIL OVER NOORDELIJKE TERRITORIA

De Russische premier Wictor S Tsjernomyrdin verklaarde op 17 augustus dat Rusland de vier belangrijkste eilanden van de Koerilen-keten „nooit“ zou opgeven (zie kaart op pag 720/3- 92)

In een door het Japanse ministerie van buitenlandse zaken uitgegeven officiële verklaring werden Tsjernomyrdins opmerkingen, die hij tijdens een bezoek aan het gebied maakte, „buitengewoon betreurenswaardig“ genoemd.

Op 19 augustus probeerde de Russische president Boris Jeltsin de betekenis van Tsjernomyrdins woorden af te zwakken.

Hij wees erop dat zijn regering nog geen besluit had genomen over een oplossing voor het territoriale geschil, en dat het behoud van de eilanden „een van de vele mogelijkheden die we overwegen“ was. Dezelfde dag echter herhaalde Tsjernomyrdin zijn standpunt, toen hij verklaarde dat „we niet voornemens zijn de Koerilen aan wie dan ook af te staan en dat de regering problemen daarover met niemand zal bespreken“

(Vor.ber.pag.427/2 e.v.-1993)

MYANMAR

NATIOSALE CONVENTIE VERDAAGD

Op 5 april 1993 werd de nationale conventie die het opstellen van een nieuwe grondwet moest coördineren, verdaagd tot 7 juni. De conventie, die op 9 januari was begonnen, was op 11 januari verdaagd tot 1 februari (zie pag. 356/1-'93).

Volgens een bericht in de Economist van 17 april over de conventie hadden veel gedelegeerden geweigerd het kernpunt van de grondwet, zoals voorgesteld door de regerende junta, de Staatsraad voor het Herstel van Recht en Orde (SLORC), te aanvaarden, namelijk dat de strijdkrachten „een leidende rol“ zouden houden in de nationale politiek. Alle gedelegeerden op de conventie waren „behandeld als onhandelbare kinderen“ en wel 100 van de oorspronkelijke 699 afgevaardigden waren met de noorderzon vertrokken.

GRENSAKKOORD MET INDIA

Eind maart tekenden Myanmar en India enkele akkoorden die ten doel hadden de samenwerking tussen beide landen te versterken op het gebied van de onderdrukking van afscheidingsbewegingen en de drugssmokkel langs de gemeenschappelijke grenzen

De akkoorden werden getekend tijdens een overwacht bezoek dat de Indiase secretaris van buitenlandse zaken, J.N. Dixit, van 28-31 maart aan Myanmar bracht. Dixits bezoek was het eerste van een hoge Indiase functionaris sinds de SLORC in 1988 de macht had gegrepen. Volgens de *Far Eastern Economic Review* van 15 april wilde India met het bezoek zich mogelijk nadrukkelijker profileren in Myanmar op een moment dat China zijn invloed in de hogere echelons van de SLORC uitbreidde.

(Vor.ber.pag. 355/2 e.v.-1993)

NEPAL

PROTESTESTEGEN REGERING

Volgens berichten kwamen 25 mensen om het leven tijdens gewelddadige betogingen tegen de regering. Deze waren van 25-29 juni 1993 georganiseerd door de Verenigde Communistische Partij van Nepal (UCPN), nadat een onderzoek van de regering geen bewijzen voor boze opzet had gevonden voor het verkeersongeluk waarbij op 16 mei twee leiders van de partij het leven hadden verloren (zie ook pag. 498/2/3-'92).

Op 23 mei had de voornaamste communistische fractie, de Unie van Marxistisch-Leninisten (UML), Madav Nepal gekozen tot secretaris-generaal van de UCPN als vervanger van Madan Bhandari, één van de slachtoffers van het ongeluk.

Oproepen van de oppositie om het aftreden van premier Girija Prasad Koirala werden in juli steeds sterker, toen opnieuw gewelddadige protesten tegen de regering uitbraken.

De regering gaf toe aan eisen inzake een nieuw onderzoek naar de dood van de twee UCPN-leiders, maar onderhandelingen met de UML raakten niettemin in een impasse toen de regering weigerde een compromis te sluiten m.b.t. de UML-eis inzake het onverwijld aftreden van Koirala.

Op 19 juli schoot de politie vijf mensen dood tijdens landelijke demonstraties.

GEZAMENLIJK VLUCHTELINGENCOMITÉ MET BHOETAN

Op 18 juli 1993 werd in Thimphu (Bhoetan) de oprichting van een gezamenlijk

comité van Nepal er, Bhoetan bekendgemaakt om toezicht te houden op de problemen van Bhoetaanse vluchtelingen van Nepalese herkomst (zie pag 55/2/3-'92 en 498/1-'92)

In mei 1992 hadden functionarissen in Nepal beweerd dat meer dan 500 Bhoetaanse vluchtelingen van Nepalese herkomst, voor het merendeel kinderen, in geïmproviseerde kampen waren gestorven sinds hun vlucht uit Bhoetan in 1990-1991. In juli 1992 had het Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen van de VN (UNHCR) bevestigd dat omstreeks 650 vluchtelingen, meest vrouwen en kinderen, aan gastro-enteritis (buikgriep) en door water overgebrachte ziekten waren gestorven. Volgens Nepal zouden meer dan 75.000 vluchtelingen in Beldangi en andere kampen aan zijn oostgrens met Bhoetan zijn aangekomen sinds het begin van de exodus eind 1990, terwijl tegen oktober nog eens 40.000 vluchtelingen werden verwacht

Ook in juli 1992 werd bericht dat een juristen-team van de South Asian Association of Regional Co-operation (SAARC, zie pag. 510/3 e.v.-'93), dat Zuid-Bhoetan bezocht nadat besprekingen tussen Bhoetan en Nepal in maart en april niet tot een doorbraak in de impasse hadden geleid, tot de conclusie was gekomen dat Bhoetans discriminerende wetten en Bhoetans falen de mensenrechten te waarborgen in hoofdzaak verantwoordelijk waren voor de vluchtelingencrisis.

Eveneens in juli 1992 had koning Birendra van Nepal meegedeeld dat de stroom vluchtelingen uit Bhoetan een zaak van directe nationale zorg voor Nepal was, wat een voorbode leek van een verzoek van de Nepalese regering om interventie door India. Maar India zou Nepal hebben laten weten dat het het vluchtelingenprobleem als een interne aangelegenheid beschouwde. (Volgens bilaterale verdragen met India moesten Bhoetan en Nepal elk in overleg met India treden in alle kwesties die verband hielden met externe aangelegenheden.)

(Vor.ber.pag. 357/1/2-1993)

Girija Prasad Koirala, premier van Nepal

INTERNATIONAAL

ALGEMEEN

WAPENBEHEERSING

Van februari tot augustus 1993 werden op het gebied van de wapenbeheersing de volgende ontwikkelingen gemeld.

Ratificatie van START-I en Non-Proliferatieverdrag door Bjelaroës

Op 4 februari ratificeerde het parlement van Bjelaroës met 218 stemmen vóór, één stem tegen en 60 onthoudingen het Strategisch Wapenverminderingsverdrag I (Strategic Arms Reduction Treaty I, START-I) en het protocol van Lissabon (zie pag. 786/2 e.v.-'91). Hierin was bepaald dat Bjelaroës alle 81 SS-25 raketten met één kernkop die het had geërfd uit het kernwapenarsenaal van de voormalige Sowjet-Unie, moest overdragen. Het parlement van Bjelaroës ratificeerde ook het Nucleaire Non-proliferatieverdrag (NPT).

Verder gaf het ook zijn goedkeuring aan een overeenkomst met Rusland over de status van de kernwapens in Bjelaroës en aan een akkoord over militaire coördinatie met Rusland.

In juli 1992 had Kazachstan als eerste GOS-lidstaat het START-I-verdrag en de daarbij horende protocollen geratificeerd. Kazachstan had echter niet het NPT ondertekend om zijn kernwapenvrije status officieel te bekrachtigen. In oktober en november 1992 was START-I respectievelijk door de VS en Rusland geratificeerd (zie pag. 283/2 e.v.-'93). Alleen Oekraïne moest START-I en het protocol van Lissabon nog ratificeren. Hierin werd bepaald dat Rusland de enige kernmacht in het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) zou zijn (zie pag. 730/2/3-'92).

Op 18 februari werd bericht dat Oekraïne de ratificatie van START-I had uitgesteld. Eerder had Oekraïne beweerd dat de veiligheidsgaranties die Rusland op 15 januari tijdens een bijeenkomst in Moskou had verleend (zie pag. 286/1/2-'93 en 457/2 e.v.-'93), onvoldoende waren.

Op 4 februari werd door een Russische marinewoordvoerder bevestigd dat Rusland alle tactische kernwapens had verwijderd van zijn oorlogsschepen. Deze stap was in oktober 1991 bekendgemaakt (zie pag. 214/1-'92) en in januari 1992 bevestigd (zie pag. 72811-'92).

Amerikaans-Russisch uraniumakkoord

Volgens een bericht van het persbureau ITAR-TASS werd op 19 februari een akkoord tussen de VS en Rusland getekend over de verkoop van 50 ton Rus-

sisch uranium. Het ging om uranium dat afkomstig was van kernwapens en bestemd was om opnieuw te worden gebruikt als brandstof voor kernreactoren. Aan dit akkoord, waarmee een bedrag was gemoeid van \$ 1 mrd over een periode van vijf jaar, gingen maandelange onderhandelingen vooraf (zie pag. 282/2/3-'93). De verwachting was dat dit de eerste stap was naar een akkoord op langere termijn over de verkoop van in totaal 500 ton uranium in 10 jaar tijd.

Nucleaire proliferatie

In een op 1 maart gepubliceerd rapport deelde het Internationaal Instituut voor Vredesonderzoek in Stockholm (SIPRI) mede dat India, Israël en Pakistan genoeg nucleair materiaal hadden om meer dan 120 atoombommen te produceren.

Deze onthulling kwam nadat de Russische Buitenlandse Inlichtingendienst eind januari een lijst van 16 landen had gepubliceerd, die massavernietigingswapens zouden bezitten of „onderweg” zouden zijn naar het bezit van dergelijke wapens. Op de lijst stonden Algerije, Argentinië, Brazilië, Chili, Egypte, India, Irak, Israël, Libië, Noord-Korea, Pakistan, Syrië, Taiwan, Zuid-Afrika en Zuid-Korea.

Op 25 februari vestigde het Amerikaanse Congres de aandacht op het gevaar van chemische en biologische wapens voor de wereld. Een aantal Derde-Wereldlanden zou deze wapens in handen hebben.

Tweede ronde van besprekingen tussen Rusland en Oekraïne

Op 2 maart kwamen onderhandelingsdelegaties van Rusland en Oekraïne in Moskou bijeen voor de tweede gespreksronde over de definitieve vervijdering van kernwapens uit Oekraïne (zie pag. 730/2/3-'92 en 283/2/3-'93; zie pag. 286/1-'93 voor de eerste gespreksronde op initiatief van de presidenten Boris Jeltsin van Rusland en Leonid Krawtsjoek van Oekraïne). Het persbureau ITAR-TASS berichtte dezelfde dag dat hoge officieren, onder wie de Russische minister van defensie, maarschalk Pawel Gratsjew, en de opperbevelhebber van de strijdkrachten van het GOS, maarschalk Jewgeni Sjaposjnikow (die geen van beiden aanwezig waren bij de besprekingen), hadden gedreigd met de publikatie van een communiqué waarin kritiek werd geleverd op de „niet-constructieve houding van Oekraïne”. De algemene opvatting was dat hiermee werd gezinspeeld op het hardnekkig

verzet van Oekraïne tegen ratificatie van START-I zonder voldoende garanties.

Ondertussen zouden Amerikaanse functionarissen zich begin maart ongerust hebben uitgelaten over de mogelijke vertraging bij de ratificatie van START-II door Rusland. Daarnaast waren er berichten dat consensatie afgevaardigden in de Russische Opperste Sowjet, die op 2 maart begon met de beraadslagingen over de ratificatie van START-II, in een felle aanval hadden gezegd dat dit verdrag ongunstig voor Rusland was. Eind maart deed de groeiende binnenlandse politieke crisis in Rusland de bezorgdheid in het Westen toenemen over de toekomst van de kernwapenarsenalen in Bjelaroës, Kazachstan, Oekraïne en Rusland. Dmitro Pawlitsjko, het hoofd van de Oekraïense parlementscommissie voor buitenlandse zaken, verklaarde op 23 maart dat Oekraïne geen afstand kon doen van zijn kernwapens of tot het Non-Proliferatieverdrag (NPT) kon toetreden vanwege de heersende politieke crisis in Rusland.

Eerste gezamenlijke inspectie krachtens CFE-verdrag

Op 16 maart werd in Roemenië de eerste gezamenlijke multinationale inspectie krachtens het Verdrag over Conventionele Strijdkrachten in Europa (CFE) uitgevoerd. De gezamenlijke inspectie, waaraan Azerbajdzjan, Hongarije en Polen deelnamen als leden van de Noordatlantische Samenwerkingsraad (NACC), stond onder leiding van Italië, dat de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) vertegenwoordigde. Eind januari hadden de NAVO en de NACC in Brussel een principe-akkoord bereikt over deze inspectie.

Sinds het CFE-verdrag op 17 juli 1992 (zie pag. 281/3-'93) „voorlopig van toepassing” was verklaard, hadden er ongeveer 500 verificaties plaatsgevonden krachtens dit verdrag, dat in november 1990 in Parijs was ondertekend (zie pag. 141/3 e.v.-'91) en sinds 14 november 1992 officieel van kracht was.

Verlenging Amerikaans verbod op kernproeven. Reacties

Op 3 juli maakte de Amerikaanse president Bill Clinton bekend dat het Amerikaanse moratorium van negen maanden op kernproeven, dat in september 1992 door de Senaat was goedgekeurd (zie pag. 282/3-'93), tot september 1994 was verlengd „zo lang geen andere natie proeven uitvoert” in die periode.

Clinton zei dat het eind van de Koude Oorlog een vereiste dat opnieuw zou worden gedefinieerd „wat het betekent veiligheid te handha-

ven". Hij deed een beroep op alle landen steun te verlenen aan een wereldomvattend verdrag inzake een verbod op kernproeven, en verklaarde dat de VS andere middelen dan ondergrondse explosies zouden beproeven om de betrouwbaarheid en effectiviteit van hun nucleaire arsenaal te waarborgen.

Onder de eerste landen die positief op de Amerikaanse bekendmaking reageerden was Frankrijk. In een verklaring, die op 4 juli namens president François Mitterrand werd uitgegeven, werd gesteld dat Frankrijk „voorstander (was) van een verdrag dat proeven volledig verbiedt mits het universeel en verificerbaar is". Frankrijk had in april 1992 alle ondergrondse kernproeven opgeschort (zie pag. 521/1-'92).

Groot-Brittannië betuigde steun aan de Amerikaanse bekendmaking, maar stelde tegelijk dat beperkte kernproeven waarschijnlijk geen schade zouden toebrengen aan de stappen op weg naar een alomvattend verbod op proeven.

Op 5 juli verklaarde China in een reactie op de Amerikaanse mededeling dat het „terughoudendheid" zou betrachten bij zijn kernproeven.

President Boris Jeltsin van Rusland had reeds op 1 juli een toezegging gedaan dat Rusland niet als eerste land de kernproeven zou hervatten.

Geneefse ontwapeningsconferentie

Op 10 augustus machtigde de Geneefse ontwapeningsconferentie haar ad hoc commissie de onderhandelingen over een allesomvattend verdrag inzake een verbod op kernproeven te hervatten. De voormalige Sowjet-Unie, Groot-Brittannië en de VS waren onderhandelingen over een dergelijk verdrag begonnen nadat zij in 1963 een verdrag inzake een gedeeltelijk verbod op proeven hadden getekend (zie pag. 498/3 e.v.-'63). Maar de besprekingen waren in 1982 door de VS afgebroken.

(Vor.ber.pag. 281/3 e.v.-1993)

NAVO

VERGADERING VAN NACC-MINISTERS VAN DEFENSIE. ANDERE VERGADERINGEN. VORMING DUIJS-NEDERLANDS LEGERKORPS

Op 29 maart 1993 kwamen de ministers van defensie van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en van de landen van het voormalige Warschaupact onder auspiciën van de Noordatlantische Samenwerkingsraad (NACC) in Brussel bijeen (zie o.a.

pag. 735/3-'92). Tijdens deze vergadering besloten de ministers de samenwerking bij internationale vredesmissies te versterken. De ministers gaven ook uiting aan hun bezorgdheid over de aanhoudende gevechten in de voormalige Joegoslavische republiek Bosnië-Herzegovina en betuigden opnieuw hun steun aan pogingen van de VN om een eind te maken aan het conflict. (In december zouden de NAVO-ministers van defensie plannen hebben besproken voor uitbreiding van de militaire betrokkenheid in Bosnië-Herzegovina, zie pag. 362/3-'93.)

In hun slotverklaring gaven de ministers van defensie van de NAVO en de NACC ook lucht aan hun bezorgdheid over het besluit van Noord-Korea om uit het nucleaire Non-Proliferatieverdrag (NPT) te treden en het akkoord over nucleaire garanties met het Internationaal Atoom Energie Agentschap (IAEA) op te zeggen (zie pag. 432/3 e.v.-'93).

In een terugblik op de ontwikkeling van de NACC als een gemeenschappelijk veiligheidsforum noemden de ministers de staat van dienst van de organisatie in het voorbije jaar „indrukwekkend" en zij verklaarden dat „enkele honderden projecten door multinationale teams of door afzonderlijke bondgenoten (waren) uitgevoerd". Zij beklemtoonden dat „samenwerking in defensie-aangelegenheden nu stevig (was) verankerd in onze relatie" en merkten op dat een dergelijke samenwerking „in de huidige omstandigheden, waarin regionale instabiliteit en risico's zich snel hebben uitgebreid" des te belangrijker was.

Vermindering van Amerikaanse troepen in Europa

De op de NACC-vergadering aanwezige ministers werden op de hoogte gesteld van een Amerikaans besluit om het aantal militairen in Europa te verminderen tot 100.000 als onderdeel van een herziening van de Amerikaanse militaire strategie.

Deze troepenverminderingen behelsden de terugtrekking van 30.000 Amerikaanse militairen. Naar werd verwacht zou hierdoor het aantal in Europa gelegerde Amerikaanse militairen, dat in 1990 met 324.000 het hoogst was geweest, dalen onder de 130.000. Dit was het aantal dat de voormalige Amerikaanse president George Bush had vastgesteld.

Naar verluidt bracht het Amerikaanse besluit, dat samenviel met de bekendmaking van Rusland om de terugtrekking van Russische troepen uit de Baltische republieken op te schorten (zie ook pag. 452/1-'93), ongerustheid teweeg bij sommige ministers. Tijdens de vergadering verzekerde de Amerikaanse onderminister

van defensie William Perry echter dat de Amerikaanse stap niet was veroorzaakt door geringere betrokkenheid bij Europa, maar door „een geringere bedreiging van onze collectieve veiligheid". Ook NAVO-secretaris-generaal Manfred Wörner suste de angst voor een snelle Amerikaanse terugtrekking uit Europa. Volgens zijn verwachting zou de terugtrekking van de troepen „zeker niet vóór 1996" worden uitgevoerd.

Vorming Duits-Nederlands legerkorps

Op 30 maart ondertekenden Duitsland en Nederland een akkoord om voor 1995 een gezamenlijk legerkorps van 50.000 man onder een verenigd commando te vormen. Dit legerkorps zou volledig zijn geïntegreerd in de NAVO en open staan voor andere leden (voor Frans-Duits legerkorps opererend onder de paraplu van de Westeuropese Unie zie pag. 764/2-'92 en 363/2-'93).

Vergadering Noordatlantische Assemblée

De voorjaarszitting van de Noordatlantische Assemblée (NAA) vond op 21 en 22 mei plaats in Berlijn. De vergadering werd bijgewoond door ongeveer 500 parlementariërs uit de 16 NAVO-landen en 12 geassocieerde staten. Albanië werd op 23 mei toegelaten als geassocieerd lid van de NAA.

Vergadering ministers van defensie

Op 25 en 26 mei vond in Brussel de eerste halfjaarlijkse vergadering in 1993 plaats van de ministers van defensie van de lidstaten van de NAVO.

Een van de belangrijkste gespreksthema's was het conflict in Bosnië-Herzegovina en het Gezamenlijke Actieprogramma dat op 22 mei door die leden van de Veiligheidsraad van de VN bekend was gemaakt die voor de instelling van „vrijhavens" (veiligheidszones) waren. De besprekingen leverden echter geen consensus op (zie pag. 611/3-'93).

De ministers bogen zich ook over een rapport waartoe na hun vergadering in december 1993 opdracht was gegeven (zie pag. 362/3-'93). Het rapport handelde over de gevolgen van de NAVO-steun aan de vredeshandhavende activiteiten van de VN en van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) voor de defensieplanning. Zij zegden opnieuw hun steun toe aan het handhaven van de vrede en verklaarden dat de plannen voor de logistieke, infrastructurale en communicatieve ondersteuning van de vredeshandhaving herzien werden ten einde zo effectief mogelijk te werk te kunnen gaan.

(Vor.ber.pag. 362/1 e.v.-1993)

INDEX AFLEVERING NR. 3074

- AFRIKA Elfde topconferentie PTA, jaarvergadering ADB **709**
ALBANIE Veroordeling van Nexhmije Hoxha **673**
Regeringswijzigingen **673**
Buitenlandse betrekkingen **674**
AMERIKA Bijeenkomst Groep van Rio **689**
Vergadering ministers van buitenlandse zaken van CARICOM **689**
Jaarvergadering OECS **689**
Inwerkingtreding NAFTA in gevaar **690**
ANTIGUA EN BARBUDA Sociale onrust **690**
AZIE Jaarvergadering ADB **721**
Bijeenkomsten ASEAN, oprichting regionaal veiligheidsforum **721**
BAHAMA-EILANDEN Regeringsprogramma **690**
Privatisering staatsbedrijven **691**
BARBADOS Ontwikkelingen in 1992 **691**
BELIZE UDP boekt overwinning bij algemene verkiezingen **692**
Nieuw kabinet **692**
BHOETAN Bezoek van Indiase premier **721**
BOLIVIA Sociale onrust **692**
Presidents- en congresverkiezingen **693**
Handelsovereenkomst met Chili **693**
BULGARIJE Actieplan regering **675**
Wijziging ministerraad **675**
Buitenlandse betrekkingen **675**
CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK Legerprotesten, kabinetswijziging **710**
Uitslag eerste ronde presidentsverkiezingen **711**
COSTARICA Ontwikkelingen in 1992 **694**
Kabinetswijziging **695**
DOMINICA Nieuwe leider regeringspartij **695**
DOMINICAANSE REPUBLIEK Nieuwe chef generale staf **695**
Ontwikkelingen in 1992 **696**
EQUATORIAAL GUINEE Verkiezingen aangekondigd en uitgesteld **711**
FINLAND Bezuinigingsprogramma **676**
Nieuwe minister van buitenlandse zaken **677**
FRANS GUYANA Ontwikkelingen in 1992 **696**
GRENADA Ontwikkelingen in 1992 **697**
Kabinetswijziging **697**
GUYANA Economische ontwikkelingen **697**
HONGARIJE Partijpolitieke ontwikkelingen **677** w
Begroting voor 1993 goedgekeurd **678**
Kabinetswijzigingen **679**
Splitsing binnen MDF **679**
HONGKONG Besprekingen tussen China en Groot-Brittannië hervat, verdere ontwikkelingen **721**
Achtste en negende Chinees-Britse gespreksronde **723**
ISRAEL Ontwikkelingen inzake bezette gebieden **718**
Deri beschuldigd van corruptie **720**
Buitenlandse betrekkingen **720**
JAPAN Minister van buitenlandse zaken afgetreden **723**
Betrekkingen met Rusland **723, 725**
Flan i-oor economisch herstel **724**
Ontmoeting Miyazawa-Clinton **724**
Problemen rond Japanse deelname aan vredesoperaties VN **725**
Aanvullende begroting goedgekeurd **726**
Huwelijks van lironprins **726**
Motie van wantrouwen tegen regering-Miyazawa aanvaard, verkiezingen uitgeschreven **726**
LDP valt uiteen, nieuwe partijen, hergroepering oppositie **727**
Handelsact met VS **728**
Nederlaag LDP bij algemene verkiezingen **728**
Miyazawa treedt af als LDP-leider, Kono opvolger **730**
Vorming regeringscoalitie, Hosokawa tot premier gekozen **730**
Samenstelling nieuw kabinet, politieke verklaring premier **731**
Herdenking einde oorlog in Pacific **732**
Geschil over Noordelijke Territoria **733**
KAAIMAN EILANDEN Ontwikkelingen in 1992 **698**
MADAGASCAR Parlementsverkiezingen, nieuw kabinet **712**
MAURETANIË Wijziging kiesrecht **713**
MAURITIUS Ontslag Béranger **713**
MIDDEN-OOSTEN Tiende ronde vredesbesprekingen **717**
Bekendmaking van geheim akkoord tussen PLO en Israël, voorafgaande ontwikkelingen **718**
Nieuw onderzoeksinstituut **719**
MYANMAR Nationale conventie vandaag, grensakkoord met India **733**
NAVO Vergadering van NACC-ministers van defensie **735**
NEPAL Protesten tegen regering **733**
Vluchtelingencomité Nepal-Bhoetan **733**
NICARAGUA Politieke crisis **698**
Kabinetsbenoemingen **699**
Demonstraties tegen regering **699**
Nationale dialoog **700**
Opstand in het noorden **701**
Crisis rond gijzelaars **702**
OEGANDA Opnieuw een koning van Boeganda **713**
ROEMENIE Demonstraties tegen regering **680**
Stakingen om hogere lonen **681**
Buitenlandse betrekkingen **682**
SAHARA (WEST) Bezoek VN-secretaris-generaal **713**
Eerste directe besprekingen Marokko-Polisario **714**
SIERRA LEONE Ontslag tweede man **714**
SLOWAKIJE Kovac tot president gekozen **682**
Spanningen binnen regering, kabinetswijzigingen **683**
Defensieakkoorden met Polen en Duitsland **684**
TOGO Besprekingen regering-oppositie **714**
Presidentsverkiezingen, boycot oppositie, overwinning Eyadema **715**
TSJAAD Bloedbad in zuiden **715**
Nieuw overgangskabinet **716**
Ernstige onlusten, terugkeer Koty **716**
TSJECHIE Havel beëdigd als president **685**
Betrekkingen met Slowakije **685**
Partijpolitieke ontwikkelingen **686**
VENEZUELA President van functie ontheven **703**
Benoeming van interimpresident, constitutionele verwarring **703**
Nieuwe interimpresident **704**
Samenstelling nieuw kabinet **704**
VERENIGDE STATEN Senaatsleden betrokken bij corruptiezaken **705**
Directeur communicatie van Witte Huis vervangen **706**
Wet op kiezersregistratie aangenomen **707**
Senaat keurt begroting goed **708**
WAPENBEHEERSING Ontwikkelingen februari-augustus 1993 **734**
ZIMBABWE Uitvoering landverwingswet **717**
ZWEDEN Presentatie begroting 1993-'94 **687**
Russen geven duikbootactiviteiten toe **687**
ZWITSERLAND Vrouw gekozen in Bundesrat **688**
Modernisering strijdkrachten **688**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneservice)

* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen.
Telefoon: 0313243890

O Keesings Historisch Archief

O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ARMENIË

REGERINGSWIJZIGINGEN

President Lewon Ter-Petrosjan benoemde op 5 juli 1993 Miron Sjismjan tot staatsminister voor industrie en energie in opvolging van Sepoeh Tasjtjan.

Serzjik Sarkissian, die zitting had in zowel de Armeense Opperste Raad als in het parlement van Nagorno-Karabach, werd op 21 augustus benoemd tot minister van defensie; hij volgde Wazgen Manoukian op, die om gezondheidsredenen was afgetreden.

(Voorber.pag. 449/3 e.v.-1993)

AZERBAJDZJAN

PRESIDENT ELTSJIBEJ AFGEZET

Op 18 juni noopte een opstand onder leiding van de oneervol ontslagen kolonel Soerat Goesejnow president Aboelfez Eltsjibej de hoofdstad Bakoe te ontvluchten. Op 23 juni ontkende de Russische minister van buitenlandse zaken Andrej Kozyrew dat Rusland Goesejnow steunde. Er ontwikkelden zich gespannen betrekkingen tussen Goesejnow, die op 27 juni tot premier en „opperbevelhebber" werd benoemd, en Gejdar Alijew, de leider van de autonome regio Nachitsjewan (en van 1982-'87 lid van het

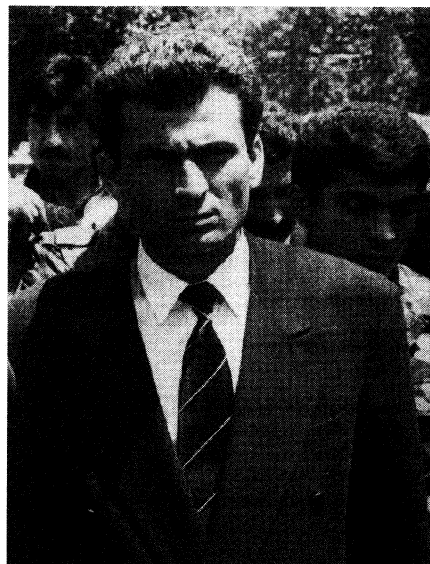
Sowjet-politburo, zie pag. 173/2 e.v.-'83) die voor zichzelf de status van staats-hoofd opeiste, nadat hij op 15 juni tot parlamentsvoorzitter was gekozen.

Goesejnow, een rijke wolhandelaar, had een eigen leger in het leven geroepen om de Armeniërs in Nagorno-Karabach te bevechten. Hij werd gedegradeerd wegens het niet opvolgen van bevelen en het gerucht deed de ronde dat hij vervolgens wapens had gekocht van de Russische 104de divisie, die zich in mei uit Gandzja, de op één na grootste stad van Azerbajdzjan, had teruggetrokken. Zijn opstand begon in de regio Gandzja, nadat er op 4 juni een gewelddadig treffen had plaatsgevonden tussen zijn troepen en het Nationale Leger, waarbij tientallen doden zouden zijn gevallen. Toen de opstand om zich heen begon te grijpen, rukten Goesejnows troepen op naar Bakoe en op 21 juni bereikten zij vrijwel ongehinderd de voorsteden van de hoofdstad.

Alijew benoemd tot voorzitter Opperste Sowjet

Op 7 juni trad premier Panach Goesejnow af en op 13 juni de voorzitter van de Opperste Sowjet, Isa Gambarow. Soerat Goesejnow en zijn rebellerende troepen bleven echter aandringen op het aftreden van Eltsjibej.

Op 15 juni koos de Milli Majlis (Nationale Assemblée of rompparlement) Alijew tot voorzitter van de Azerbajdzjaanse Opperste Sowjet. De Russische president Boris Jeltsin verwelkomde Alijews benoeming, omdat hierdoor de Russisch-Azerbajdzjaanse betrekkingen waarschijnlijk zouden verbeteren.

Soerat Goesejnow werd op 30 juni 1993 benoemd tot premier van Azerbajdzjan.

Vlucht en afzetting van Eltsjibej

Op 16 juni dreigde Eltsjibej geweld te gebruiken om de opmars van de opstandelingen te stuiten. De door Eltsjibej net benoemde waarnemende ministers, generaal Safar Abijew en Rawsjan Jawadow, die op 16 juni generaal Dadach Rzaew en generaal-majoor Abdoella Allachwerdijew hadden vervangen als respectievelijk minister van defensie en minister van binnenlandse zaken, weigerden echter tegen de rebellen op te treden. Op 18 juni vertrok Eltsjibej in alle vroegte naar Nachitsjewan en op 19 juni meldde de *Guardian* dat Alijew zijn besluit om te vertrekken een „onvergeeflijk plichtsverzuim" had genoemd.

Op 21 juni riep Soerat Goesejnow zichzelf uit tot „volledig bevoegd staats-hoofd met verantwoordelijkheid voor de toekomst van de republiek".

Ondanks Eltsjibejs aanbod om een deel van zijn gezag aan Alijew over te dragen, besloot de Milli Majlis op 24 juni 's avonds laat Eltsjibej af te zetten, omdat hij „niet in staat was de situatie in het land daadwerkelijk naar zijn hand te zetten en zijn taken uit te voeren" en het presidentiële gezag aan Alijew over te dragen. Op 25 juni noemde Eltsjibej het besluit van de Milli Majlis „de afronding van de door Soerat Goesejnow in gang gezette staatsgreep". Op 26 juni traden de staatssecretaris en minister van buitenlandse zaken, resp. Ali Kerimow en Tofik Gasymow, uit protest af. In Bakoe vonden kleine demonstraties plaats ter ondersteuning van Eltsjibejs Volksfront. Op 26 berichtte *Izvestija* dat Goesejnow gewaarschuwd had dat degenen die zijn naam mis-

Gejdar Alijew (in.) hier tijdens een bezoek op 14 juni aan de regio Gandzja, werd op 15 juni gekozen als parlamentsvoorzitter

bruikten „zonder uitzondering streng zouden worden gestraft”. Niettemin kwamen op 29 juni in Bakoe opnieuw enkele duizenden aanhangers van Eltsjibej bijeen.

Goesejnow benoemd tot premier en „opperbevelhebber”. Activiteiten Volksfront opgeschort

Op 27 juni benoemde de Milli Majlis Goesejnow tot premier en „opperbevelhebber” van de republiek. Nadat Alijew formeel met zijn benoeming had ingestemd, kreeg hij de portefeuilles van defensie, nationale veiligheid en binnenlandse zaken onder zich. Goesejnow beloofde het Nationale Leger te verenigen en de economische crisis op te lossen en bepleitte de afschaffing van het presidentschap. Op 30 juni benadrukte Alijew echter dat hij staatshoofd bleef en dat er geen vervroegde verkiezingen mochten worden gehouden.

In een op 29 juni gepubliceerde verklaring maakte het Volksfront bekend zijn activiteiten te zullen opschorten totdat Eltsjibej in zijn gezag zou zijn hersteld.

NIEUWE MUNTEENHEID

Hoewel op 2 juni de nieuwe Azerbajdzjaanse munteenheid, de manat, werd ingevoerd, zag de regering zich door de politieke beroering gedwongen de voor 15 juni geplande ongeldigverklaring van de roebel tot op zijn vroegst 1 juli uit te stellen.

OLIE-OVEREENKOMST GEANNULEERD

Het eerste besluit dat Alijew als waarnemend staatshoofd nam, was het annuleren van een op 11 juni met een consortium van westerse oliemaatschappijen afgesloten overeenkomst. Diplomaten gingen ervan uit dat Alijew zou verzoeken Rusland bij het akkoord te betrekken.

MOORDCOMPILOT TEGEN ALIJEW. ARRESTATIE VAN VOORMALIG PREMIER. MAATREGELEN TEGEN VOLKSFRONT

Op 16 juli hield de voorzitter van de Azerbajdzjaanse Opperste Sowjet en waarnemend staatshoofd Gejdar Alijew een toespraak tot de Milli Majlis. Bij die gelegenheid verklaarde hij dat leden van het Azerbajdzjaanse Volksfront die trouw waren gebleven aan de afgezette president Aboelfez Eltsjibej op 15 juli een poging hadden ondernomen om hem te vermoorden.

Persbureaus meldten dat twee vooraanstaande getrouwen van Eltsjibej, voormalig premier Panach Goesejnow en de voorzitter van het Azer-

bajdzjaanse Volksfront Isa Gambarow, op 16 juli gearresteerd waren. Op 19 juli stemde Alijew ermee in dat er Gambarow, die op 13 juni als voorzitter van de Opperste Sowjet was afgetreden (zie boven), in staat van beschuldiging gesteld zou worden. Het was onduidelijk welke aanklacht er tegen hem zou worden ingediend.

Op 17 juli onttaarde een bijeenkomst van het Azerbajdzjaanse Volksfront in gewelddadige botsingen, toen de politie charges uitvoerde om het hoofdkwartier van het Front in Bakoe te sluiten. Bij deze acties zouden 300 mensen gearresteerd zijn. Eerdere demonstraties van het Front in Bakoe op 3 en 10 juli hadden 4.000-5.000 mensen op de been gebracht, die eisten dat Eltsjibej in zijn macht hersteld zou worden. (Het Hooggerechtshof moest zich nog uitspreken over de rechtmatigheid van de op 24 juni door de Milli Majlis genomen beslissing om Eltsjibej uit zijn ambt te zetten.)

NIEUWE BENOEMINGEN

Op 4 juli stemde de Milli Majlis in met de benoeming van Nariman Imranow, een voormalige functionaris van het Staatsveiligheidscomité (KGB); tot minister van nationale veiligheid. Wagif Nowroezow, een voormalig politiecommandant in Bakoe, werd benoemd tot minister van binnenlandse zaken. Reiden zouden tot het kamp van Alijew behoren. Op 7 juli werd mevrouw Lala-Sjowket Gadjiyewa benoemd tot staatssecretaris. Etibar Mamedow, leider van de oppositionele Nationale Onafhankelijkheidspartij, zou op 8 juli de portefeuille van buitenlandse zaken hebben afgewezen. Mamedow hield een pleidooi voor vervroegde verkiezingen en een opschorting van de volmachten die sinds de afkondiging van de noodtoestand in maart van kracht waren.

UITSLAG VAN REFERENDUM OVER VERTROUWEN BEVOLKING IN ELTSJIBEJ

Op 31 augustus verklaarde de verdreven Azerbajdzjaanse president Aboelfez Eltsjibej in zijn ballingsoord in Nachitsjewan dat de uitslag van het op 29 augustus gehouden referendum over het vertrouwen van het electoraat in zijn presidentschap „vervalst” was.

Functionarissen verklaarden dat slechts 2 procent van de kiezers „ja” had geantwoord op de vraag „Stelt U vertrouwen in president Aboelfez Eltsjibej?”. Terwijl 97,5 procent die vraag met „nee” had beantwoord. De opkomst zou 92 procent bedragen hebben. Het Volksfront, de belangrijkste steunpilaar van Eltsjibej, had het referendum geboycot.

Offensief tegen aanhangers van Eltsjibej

Op 2 augustus werd bekend dat door strijdkrachten van het ministerie van

binnenlandse zaken een aanval was gedaan op het huis van de voorzitter van het Hooggerechtshof, Tair Kerimli. Kerimli, die had kunnen ontsnappen, had vraagtekens gezet bij de rechtmatigheid van de beslissing van de Milli Majlis om Eltsjibej uit zijn ambt te zetten (zie boven).

Op 17 augustus werd Isa Gambarow, de voorzitter van het Volksfront die op 9 augustus in hongerstaking was gegaan uit protest tegen zijn arrestatie, uit de gevangenis ontslagen. Gambarow kreeg te horen dat hij toch zou moeten terechtstaan.

TRIPARTIET VREDESPLAN VOOR NAGORNO-KARABACH

Eind april 1993 lanceerden Rusland, Turkije en de Verenigde Staten een plan voor de hervatting van vredesonderhandelingen tussen Azerbajdzjan en Armenië onder auspiciën van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE). Begin april had Azerbajdzjan zich teruggetrokken van de door de CVSE geleide besprekingen (die gericht waren op een schikking van het geschil over Nagorno-Karabach) als protest tegen het grootscheepse Armeense offensief dat geleid had tot de verovering van het strategisch gelegen Azerbajdzjaanse district Kelbajar dat Karabach van Armenië scheidde (zie pag. 450/3-'93).

Krachtens het plan moesten de Armeense strijdkrachten zich medio mei onder internationaal toezicht uit Kelbajar hebben teruggetrokken, en zouden daarna de vredesbesprekingen worden hervat tijdens een twee maanden durend staakt-het-vuren. Op 6 mei maakte de Azerbajdzjaanse regering bekend dat zij in principe met dit plan instemde. De Armeense regering noemde het plan in eerste instantie positief maar weigerde het goed te keuren, omdat de status van de (in december 1991, zie pag. 159/2-'92) eenzijdig uitgeroepen Republiek Nagorno-Karabach (RNK, naar het pro-Armeense „verdedigingscomité” van Karabach zich opwierp als de regering van de omstreken enclave) naar haar zeggen „opheldering” behoeft.

Tijdens een ontmoeting medio mei in Moskou (zie onder GOS) tussen de leiders van het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS), werd onder meer overleg gevoerd tussen de Azerbajdzjaanse premier Panach Goesejnow, de Armeense president Lewon Ter-Petrosjan en de Armeense premier Hrand Bagratian en Russische, Turkse en Amerikaanse functionarissen. De besprekingen eindigden op 17 mei zonder algemene consensus over het tripartiete plan.

Een enigszins gewijzigde versie van het plan die op 18 mei aan Armenië en de RNK werd voorgelegd, werd op 20 mei door de RNK verworpen. Op 24 mei kondigde Azerbaj-

dzjan aan een eenzijdig zesdaags staakt-het-vuren in acht te zullen nemen om te voldoen aan de noodzakelijke voorwaarden voor de uitvoering van het vredesplan. Twee dagen later werd het plan zowel door Armenië als door Azerbajdzjan officieel goedgekeurd. De RSK bleef het echter verwerpen, omdat het geen garanties bood voor de veiligheid van de bevolking van Nagorno-Karabach en niet had vastgelegd dat er een eind moest komen aan de Azerbajdzjaanse economische blokkade van de enclave. Het was echter hoopgevend dat de RNK op 27 mei alle bij het conflict betrokken partijen oproep bilaterale akkoorden over veiligheidsgaranties voor de bevolking van Nagorno-Karabach te ondertekenen als een eerste stap in de richting van een hervatting van de vredesonderhandelingen.

Doodvonnissen voor Russische soldaten

Op 11 mei veroordeelde het militaire college van het Azerbajdzjaanse Hoogerechtshof vijf Russische soldaten ter dood, omdat zij aan de zijde van de Armeense strijdkrachten in Nagorno-Karabach zouden hebben gevochten. Een zesde Russische soldaat werd veroordeeld tot 15 jaar gevangenisstraf. Hoewel de vonnissen definitief werden genoemd en er niet tegen in beroep kon worden gegaan, riep de Russische president Boris Jeltsin de Azerbajdzjaanse president Aboelefz Eltsjibej op 28 mei op clementie te betrachten.

De Azeri's hadden herhaaldelijk beweerd dat Russische troepen in het conflict aan Armeense zijde meevochten en deze beschuldiging werd opnieuw geuit in verband met het Armeense offensief in april 1993. De zes Russen die in mei terechtstonden, waren in september 1992 gevangen genomen en werden ervan beschuldigd te hebben deelgenomen aan een gevecht bij Mardakert waarbij 23 Azeri's waren gedood. Op 19 mei zouden de Armeense autoriteiten hebben voorgesteld zes Azerbajdzjaanse krijgsgevangenen te ruilen voor de zes Russen.

Hervatting van de strijd. Uitstel vredesplan

Op 14 juni noemde de Armeense president Lewon Ter-Petrosjan een door de CVSE opgesteld gewijzigd vredesplan een „uitzonderlijke kans op een staakt-het-vuren in de betwiste regio”.

Het plan voorzag in de terugtrekking van Armenië uit de door dat land bezette Kelbajar-regio per 15 juni. Op 14 juni stemde het parlement van Karabach onder druk van Ter-Petrosjan in met het plan, maar een dag later verzocht het het plan een maand uit te stellen, gezien de onzekere situatie in Azerbajdzjan en om tijd te hebben om dissidente legereenheden aan het front in het gareel te krijgen. Op 26 juni waarschuwde de voorzitter van het parle-

ment van Nagorno-Karabach dat de binnenlandse instabiliteit van Azerbajdzjan liet vredeplan in gevaar bracht.

Inmiddels trok Armenië vanaf 12 juni profijt van de politieke situatie in Azerbajdzjan met een offensief dat op 27 juni resulteerde in de verovering van Mardakert, de laatste belangrijke stad in Nagorno-Karabach die nog in handen van de Azeri's was. Ook vielen Armeense strijdkrachten de ten oosten van Nagorno-Karabach gelegen stad Agdam aan, waarbij ze enkele kilometers op Azerbajdzjaans grondgebied doordrongen. Op 27 juni trad een door bemiddeling van Rusland overeengekomen tijdelijk staakt-het-vuren in werking.

Azerbajdzjaanser verliezen. Tijdelijk staakt-het-vuren

Op 24 juli sloegen Azerbajdzjaanse troepen in wanorde op de vlucht, toen strijdkrachten van etnische Armeniërs Agdam veroverden.

Alijew noemde het verlies van de strategisch gelegen stad Agdam een „ernstig trauma” voor Azerbajdzjan, terwijl premier Soerat Goesejnow deze tegenslag „slechts van tijdelijke aard” noemde. Waarnemend minister van defensie Safar Abijew verklaarde dat 200 burgers gedood waren en dat alle belangrijke gebouwen in Agdam waren vernietigd. Op 26 juli meldde de *Independent* dat volgens een Azerbajdzjaanse bevelhebber 500 Azerbajdzjaanse soldaten gesneuveld waren.

De autoriteiten in Karabach ontkenden dat zij van plan waren geweest om Agdam, dat gediend had als een bruggehoofd voor de Azerbajdzjaanse troepen die in Karabach vochten, in te nemen. Op 5 juli zeiden zij slechts Azerbajdzjaanse artilleriestellingen te willen vernietigen, die de hoofdstad Stepanakert voortdurend bestookten.

In de nacht van 24 op 25 juli begon om middernacht een driedaags staakt-het-vuren, dat op 28 juli met vijf dagen werd verlengd, in afwachting van het resultaat van overleg en een mogelijke topontmoeting tussen Alijew en de Armeense president Lewon Ter-Petrosjan. Volgens sommige berichten zou het staakt-het-vuren niet overal zijn nageleefd.

Twijfels over CVSE-vredesplan

Er bleven twijfels bestaan over het in juni dank zij bemiddeling van de CVSE tot stand gekomen vredesplan, nadat de autoriteiten van Karabach op 13 juli een verzoek hadden ingediend om de

tenuitvoerbrengring van dit plan voor een tweede keer - tot augustus - uit te stellen.

CVSE-onderhandelaar Mario Rafaelli had respectievelijk op 10 en 11 juli besprekingen in Bakoe en de Armeense hoofdstad Jerewan gevoerd. Daarbij was hij het met Alijew en Ter-Petrosjan eens geworden het plan op 15 juli te laten ingaari. De autoriteiten in Karabach lieten echter weten dat zij niet aan het plan wilden meewerken zolang de politieke situatie in Azerbajdzjan instabiel bleef.

VN-Veiligheidsraad veroordeelt Armeens offensief

In de op 29 juli door de VN-Veiligheidsraad goedgekeurde resolutie 853 werd de inname van de Azerbajdzjaanse stad Agdam door Armenië veroordeeld, werden de Armeniërs opgeroepen zich onmiddellijk uit de stad terug te trekken en werd de Armeense regering gevraagd de autoriteiten in Nagorno-Karabach over te halen in te stemmen met het CVSE-vredesplan voor de regio.

Op 23 augustus gaf het Azerbajdzjaanse ministerie van defensie toe dat twee ten zuiden van Nagorno-Karabach gelegen Azerbajdzjaanse steden in handen van de strijdkrachten van Nagorno-Karabach waren gevallen. Azerbajdzjaanse troepen hadden zich op 18 en 23 augustus teruggetrokken uit respectievelijk Jebraïl en Fizoeli na te zijn omsingeld en gebombardeerd door Armeense strijdkrachten. Op 31 augustus maakte het Azerbajdzjaanse ministerie van defensie bekend dat Armeense troepen een offensief hadden gelanceerd om Koebatli, een derde in Zuid-Azerbajdzjan gelegen stad, te veroveren.

Iran veroordeelt Armeense agressie

Op 21 augustus veroordeelde het Iraanse ministerie van buitenlandse zaken de Armeense agressie en eiste dat Armeense troepen zich onvoorwaardelijke zouden terugtrekken van Azerbajdzjaans grondgebied.

De 60.000 inwoners van Fizoeli en Jebraïl zouden naar de 30 kilometer zuidelijker gelegen Iraanse grens zijn gevlucht. De vrees nam toe dat Iran nog door een veel groter aantal vluchtelingen overspoeld zou worden, omdat door het Armeense offensief een groot gebied in het zuidoosten van Azerbajdzjan met circa 250.000 inwoners afgesneden dreigde te raken.

(Vor.ber.pag.450/2 e.v.-1993)

BJELAROES

REGERING BINDT IN NA STAKINGS- DREI- GING

De op 5 juni 1993 aangekondigde verhogingen van de prijzen van voedsel, elektriciteit en gemeentelijke diensten vormden voor de Federatie van Vakverbonden van Bjelaroës aanleiding met een algemene staking te dreigen. Op 14 juni zag de regering zich gedwongen plannen voor diverse economische maatregelen aan te kondigen. Deze plannen voorzagen onder meer in betalingen door de staat ter compensatie van de met ten minste 70 procent gestegen kosten van goederen en diensten; de ondersteuning van verlies draaiende bedrijven met belastingvoordelen en belastingverlagingen; en preferente kredieten om bedrijven in staat te stellen achterstallig lonen te betalen.

Op 10 juni publiceerde de Nationale Bank van Bjelaroës cijfers waaruit bleek dat de inflatie 10 procent hoger lag dan in Rusland. Stanislau Bagdanewitsj, de voorzitter van de raad van bestuur van de bank, waarschuwde diezelfde dag dat „een strenge economische dictatuur” alleen vermeden kon worden door een beteugeling van de inflatie.

SJOESJKEWITSJ BOEKT PROCEDURELE OVERWINNING BIJ MOTIE VAN WAN- TROUWEN

Op 1 juli 1993 verloor de voorzitter van de Opperste Sowjet Stanislau Sjoesjkewitsj, het staatshoofd van Bjelaroës, een motie van wantrouwen in de 360 leden tellende Opperste Sowjet. Toch kon Sjoesjkewitsj aanblijven, omdat op het moment van de stemming niet het vereiste quorum aanwezig was: 27 afgevaardigden steunden hem, terwijl 168 afgevaardigden tegen hem stemden. Sjoesjkewitsj was door de afgevaardigden van de Opperste Sowjet bekritiseerd, omdat hij had nagelaten het collectieve veiligheidsverdrag van het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten te ondertekenen (zie pag. 671/2-'92 en 452/2-'93). Op 7 juli stemde Sjoesjkewitsj ermee in een referendum over het verdrag tot augustus uit te stellen.

ONTMANTELING VAN KERNRAKETTEN

Krachtens een op 22 juli in Washington ondertekend akkoord zegden de Verenigde Staten Bjelaroës \$59 mln toe om het land te helpen bij de ontmanteling van de 80 resterende SS-25 kernraketten voor de lange afstand die op het grondgebied van Bjelaroës gestationeerd waren. Sjoesjkewitsj, die tijdens

een bezoek aan de Verenigde Staten op 21-23 juli een ontmoeting met president Bill Clinton had, verklaarde dat Bjelaroës zich zou houden aan het Nucleaire Non-Proliferatieverdrag.

PRIVATISERINGSWET

Op 7 juli keurde de Opperste Sowjet een nieuwe privatiseringswet goed. De wet bepaalde dat 50 procent van de staats-eigendommen die voor privatisering in aanmerking kwamen, aan het publiek verkocht zouden worden. Aandelen zouden worden verkregen door middel van gratis onder de bevolking uit te delen privatiseringscoupons die ieder een nominale waarde van bijna 1.000 roebel zouden vertegenwoordigen. Burgers zouden een bepaald aantal coupons ontvangen, afhankelijk van hun leeftijd en staat van dienst.

Op 10 juli ondertekenden Bjelaroës, Rusland en Oekraïne in Moskou een akkoord over economische samenwerking (zie onder GOS voor nadere details).
(Vor.ber.pag. 452/2/3-1993)

ESTLAND

BENOEMING VAN STAFCHIEF STRIJD- KRACHTEN

Op 4 mei 1993 stemden de leden van de Riigikogu (parlement) met overgrote meerderheid in met de benoeming van kolonel Aleksander Einseln tot stafchef van de strijdkrachten.

De in Estland geboren Einseln, die Amerikaans staatsburger was, had het Amerikaanse leger verlaten waarin hij de rang van kolonel had bereikt; hij had deelgenomen aan de oorlogen in Korea en Vietnam en was adviseur geweest van de gezamenlijke Amerikaanse chefs van staf. De Amerikaanse regering was niet erg gelukkig met zijn benoeming en volgens bronnen binnen het ministerie van buitenlandse zaken zou hem zijn Amerikaanse staatsburgerschap ontnomen worden als hij de functie zou aanvaarden.

WETSVORSTEL OVER PRIVATISERING HUIZEN GEWIJZIGD

Op 6 mei keurde de Riigikogu een gewijzigd wetsvoorstel over de privatisering van huizen goed. In de nieuwe versie waren controversiële paragrafen weggelaten die de distributie verboden van coupons onder bepaalde groeperingen die in verband werden gebracht met het voormalige Sowjet-regime (zie pag. 453/1-'93). De wijzigingen bleken

noodzakelijk nadat president Lennart Meri had geweigerd het wetsvoorstel in zijn oorspronkelijke vorm goed te keuren.

SPANNINGEN TUSSEN ESTLAND EN RUSLAND

De wetgeving met betrekking tot vreemdelingen die op 21 juni door de Riigikogu werd aanvaard, veroorzaakte een ingrijpende verslechtering van de betrekkingen tussen Estland en Rusland en zaaide onrust onder de Russisch-talige bevolking van Estland. In een poging de crisis te bezweren kondigde president Lennart Meri op 26 juni aan dat hij de officiële bekrachtiging van de wet zou uitstellen totdat hij advies had ingewonnen bij internationale organen.

De voorstellen definieerden de 500.000 voormalige Sowjet-burgers in Estland, voor het merendeel etnische Russen, als „buitenlanders” die een aanvraag voor een verblijfsvergunning moesten indienen of anders het land uitgezet zouden worden. Personen die werkzaam waren (geweest) bij buitenlandse veiligheidsdiensten of strijdkrachten werd een verblijfsvergunning geweigerd. De verblijfsvergunningen zouden twee jaar geldig zijn en de houder in staat stellen deel te nemen aan plaatselijke verkiezingen. Aan het eind van deze periode werd van de ingezetenen verwacht dat ze een officiële aanvraag tot staatsburgerschap bij het land van hun keuze zouden indienen. Premier Mart Laar verdedigde de wetsvoorstellen op 21 juni als „in ieder opzicht normaal” naar Europese maatstaven.

De maatregelen werden veroordeeld door de oppositionele Centristische fractie, door Russisch-talige organisaties in Estland en door de Russische regering. Al deze organen beschuldigden de Estlandse autoriteiten van „etnische zuiveringen” en het scheppen van „apartheid” in Estland.

Russische organisaties in Estland beweerden dat de nieuwe wet een wettige basis bood voor massale deportaties en dreigden met gewapend verzet. De voornamelijk door Russen bewoonde stad Narva kondigde op 28 juni plannen aan om haar ingezetenen te raadplegen over autonomie.

Op 24 juni waarschuwde de Russische president Boris Jeltsin dat alle noodzakelijke maatregelen zouden worden getroffen om de Russen in Estland te beschermen. Op 25 juni werden de Russische gasleveranties aan Estland gestaakt omdat de rekeningen niet betaald zouden zijn. Op 30 juni drong de Russische Opperste Sowjet aan op het treffen van strafmaatregelen tegen Estland, waaronder economische sancties en een stopzetting van de terugtrekking van Russische troepen (zie pag. 452/1-'93).

Herziening van vreemdelingenwet

Op 12 juli bek achtigde president Lennart Meri een herziene versie van een wetsvoorstel dat op 21 juni door de Riigikogu was goedgekeurd. Meri verklaarde dat de wet dankzij de amendementen, die duidelijke garanties boden met betrekking tot de sociale zekerheid van etnische Russen en hen bovendien van de verplichting ontsloegen iedere vijf jaar een verblijfsvergunning aan te vragen. „nu aan de Europese normen” was aangepast.

De ministerraad van de Europese Gemeenschap (EG) venvelkomde de amendementen in een verklaring op 9 juli. Het Russische ministerie van buitenlandse zaken hield echter staande dat de herziene wet nog steeds de „discriminatoire geest” ademde van het aanvankelijke wetsontwerp.

Op Meri's verzoek was het wetsvoorstel onderzocht door de Raad van Europa, die het in een verklaring op 6 juli bekritiseerde, omdat het de autoriteiten te veel discretionaire bevoegdheden gaf. De Hoge Commissaris voor Minderheden van de Conferentie voor Vrede en Samenwerking in Europa (CVSE), Max van der Stoep, verklaarde op 1 juli dat de regering de wijzigingen van het wetsontwerp met vertegenwoordigers van de Russische gemeenschap moest bespreken en dat zij zich bewust moest zijn van de „psychologische gevolgen” van de wet. Op 8 juli keurde de Riigikogu de amendementen goed met 69 stemmen vóór, één stem tegen en twee onthoudingen.

Referendum over autonomie in Narva „vannul en generlei waarde”

Op 11 augustus bepaalde het Estlandse Hooggerechtshof dat het referendum over autonomie dat op 16-17 juli in de Russisch-talige stad Narva was gehouden van nul en generlei waarde was. Volgens de Financial Times van 12 augustus had Kait Maruste, de voorzitter van het Hooggerechtshof, verklaard: „Een gemeenteraad kan zich alleen over plaatselijke aangelegenheden uitspreken. Het door de gemeenteraad uitgeschreven referendum over de etnisch-territoriale kwestie is... strijdig met de grondwet.” Functionarissen in Narva, die te kennen hadden gegeven zich bij de uitspraak te zullen neerleggen, zouden overwegen bij het Internationale Hof van Justitie in beroep te gaan.

MINISTER VAN DEFENSIE TREEDT AF

Op 4 augustus trad de Estlandse minister van defensie Hain Rebas af naar aanleiding van zijn optreden in verband met de muiterij van een in Pulla-paa - in de buurt van Tallinn - gelegerde

infanterie-eenheid. Rebas verklaarde op 5 augustus dat de muitende soldaten waren opgehitst door „groeperingen met politieke connecties”. Op 12 augustus kwam er een einde aan de muiterij, toen Assos Kommer, de commandant van de eenheid, in staat van beschuldiging werd gesteld wegens machtsmisbruik.

Koininer had op 5 augustus gewaarschuwd dat de moraal van het leger zo laag was dat de regering een algemene muiterij riskeerde. Zijn troepen, die protesteerden tegen de slechte leefomstandigheden, hadden gedreigd geweld te gebruiken als de politie zou proberen de basis te bestormen.

Op 23 augustus werd Juri Luik, tot dan toe minister zonder portefeuille, door president Lennart Meri tot de nieuwe minister van defensie benoemd. De 27-jarige Luik zou bovendien de belangrijkste afgevaardigde van Estland in de onderhandelingen met Rusland blijven. (Voorber.pag. 452/3 e.v.-1993)

GEORGIE

TOPONTMOETING TUSSEN JELTSIN EN SJEWARNADZE OVER ABCHAZIË. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 20 mei 1993 werd in Abchazië een wapenstilstandsverdrag van kracht, nadat op 14 mei in Moskou een ontmoeting had plaatsgevonden tussen het Georgische staatshoofd Edoeard Sjewardnadze en zijn Russische collega president Boris Jeltsin. Daarnaast kwam Edouard Brunner, de kort daarvoor benoemde speciale afgezaant van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, op 20 mei aan in de Georgische hoofdstad Tbilisi om een bezoek te brengen aan de regio.

Aan de vooravond van de topontmoeting die op 14 mei in Moskou plaatsvond, had Sjewardnadze een relatief verzoeningsgezind standpunt ingenomen ten aanzien van de Russische betrokkenheid bij het conflict in Abchazië. Op 10 mei had hij in een interview verklaard dat de Russisch-Georgische betrekkingen „de belangrijkste factor” vormden en had hij gewezen op de voordelen van een akkoord en een algemene verbetering van de betrekkingen. Op 11 mei rond een incident plaats waarbij zeven personen die een aanval uitvoerden op een Russische basis bij Koetaisi, werden gedood door Russische strijdkrachten: volgens velen was de Georgische hichedroni-militie verantwoordelijk voor deze aanval, die volgens Sjewardnadze mogelijk bedoeld was om de top in Moskou te laten mislukken. De aanslag op de basis bij Koetaisi vormde het ernstigste incident uit deze periode dat bijdroeg aan de ge-

spannen Georgisch-Russische betrekkingen, die ook ondermijnd werden door herhaalde beschuldigingen aan het adres van de Russen vanwege hun steun aan de Abchazische separatisten.

Het in Moskou afgesloten akkoord voorzag naast een staakt-het-vuren in een terugtrekking van zware wapens en artillerie uit de regio en in een hervatting van de in september 1992 afgebroken (zie pag. 162/1/2-'93) besprekingen tussen vertegenwoordigers uit Abchazië, Rusland en Georgië. Op 15 mei werden de ministers van defensie het in een vergadering erover eens dat Russische militaire eenheden zich vóór eind 1995 uit Georgië zouden terugtrekken en dat een gezamenlijke onderzoekscommissie van iniltaire deskundigen onmiddellijk zou gaan proberen het Abchazische conflict beperkt te houden.

Vervanging van minister van defensie

Op 6 mei aanvaardde het Georgische parlement het ontslag van minister van defensie Tengiz Kitowani en de benoeming tot diens opvolger van de 27-jarige brigadegeneraal Giorgi Karkarasjwili, voormalig lid van het Rode Leger en veteraan van de oorlog in Afghanistan. De nieuwe minister sprak op 9 mei in Tbilisi de slottoespraak uit tijdens het oprichtingscongres van een nieuwe politieke partij, de Jonge Nationale Democraten.

Diezelfde dag gelastte Sjewardnadze de opheffing van de Nationale Veiligheids- en Verdedigingsraad onder leiding van Kitowani en Dzjaba Josseliani, de leider van de Mchedroni-militie.

Kitowani, die in april in verband was gebracht met (door hem tegengesproten) persberichten over een mogelijke staatsgreep tegen Sjewardnadze, had een belangrijke rol gespeeld bij het afzetten van voormalig president Zwiaid Gamsachoerdia en ondervond veel steun als voorstander van een harde aanpak van de Abchazische separatisten.

Georgisch-Abchazisch vredesproces stagneert

Nadat hij op 9 juni een bezoek had gebracht aan de Georgische hoofdstad Tbilisi en aan het hoofdkwartier van de rebellerende Abchazische regering in Goedaoeta, voerde de Russische minister van buitenlandse zaken Andrej Kozyrew op 16-22 juni in Moskou besprekingen met Georgische en Abchazische delegaties. Kozyrew trachtte het op 20 mei afgesloten staakt-het-vuren te herstellen. De speciale VN-afgevaardigde Edouard Brunner prees de Russische bijdrage aan het vredesproces als „zeer positief”.

De gevechten tussen de Georgische en Abchazische strijdkrachten speelden

zich voornamelijk af bij de rivier de Goemista en aan het front bij Otsjamsjirski. Gedurende de gehele maand werd de stad Soechoemi, die in handen van Georgië was, met tussenpozen gebombardeerd. Daarbij vonden volgens het Georgische parlement tijdens een aanval op 23 juni „tientallen“ burgers de dood. Naar aanleiding van het geweld dreigde het Russische ministerie van buitenlandse zaken op 26 juni „alle noodzakelijke maatregelen te zullen treffen“ tegen de verantwoordelijken.

Georgisch staatshoofd en parlementsvoorzitter Edoeard Sjewardnadze had op 31 mei verklaard dat aan alle noodzakelijke voorwaarden voor vredesbesprekingen was voldaan. Hij schreef de Russische militaire steun aan de Abchazische rebellen toe aan „reactionairen“ die zich verzetten tegen het bestuur van de Russische president Boris Jeltsin. Op 28 juni beschuldigde de Abchazische leider Wladislav Ardzinba, die Rusland ervan trachtte te weerhouden een mogelijk vriendschapsverdrag met Georgië te ondertekenen. Georgië daarentegen van „genocide“. Hij zinspeelde erop dat Abchazië zou overwegen om toe te treden tot de Russische Federatie.

Sjewardnadze vraagt meer macht

Het verzoeningsgezinde standpunt van Sjewardnadze ten aanzien van Rusland leidde tot kritiek van zowel de kant van de oppositie als van zijn belangrijkste steunpilaar, de Nationale Democratische Partij, die wantrouwig bleef ten opzichte van een eventueel Russisch expansionisme.

De steeds ernstiger wordende economische crisis bracht Sjewardnadze er op 14 juni toe te beloven dat hij af zou treden als het volk dat wenste. De Georgische leider ondernam echter ook stappen om zijn positie te versterken. Op 21 juni verklaarde hij tegenover het parlement dat het land een sterke leider nodig had en vroeg om een wezenlijke uitbreiding van zijn volmachten, voornamelijk op economisch gebied.

Wapenstilstandsakkoord tussen Georgië en Abchazië

Op 27 juli ondertekenden de Georgische president Edoeard Sjewardnadze en Abchazische separatisten een voorlopig wapenstilstandsakkoord in de Russische stad Sotsji. Rusland, dat bij de totstandkoming van het akkoord bemiddeld had, stemde ermee in een neutrale vredesmacht te sturen. De besprekingen over een definitief akkoord zouden worden voortgezet.

Van 5-12 juli hadden in Moskou voorbereiden- de besprekingen plaatsgevonden en van 13-19

juli had de Russische onderminister van buitenlandse zaken, Boris Pastoechow, bezoeken gebracht aan Tbilisi, Goedaeta en Soechoemi.

Het akkoord voorzag in een tijdschema - ingaand op de eerste dag van het staakt-het-vuren, namelijk 28 juli - voor de terugtrekking van gewapende eenheden uit het strijdgebied. Voorts was bepaald dat de Georgische strijdkrachten zich moesten terugtrekken uit Abchazië. Daarnaast werden er regelingen getroffen om toezicht te houden op het staakt-het-vuren en werden de Verenigde Naties uitgenodigd waarnemers te sturen.

Na 28 juli werd gemeld dat het staakt-het-vuren hier en daar geschonden werd, met name rond Soechoemi, de door Georgische strijdkrachten bezette Abchazische regionale hoofdstad.

Eerdere mislukking van Abchazische aanval op Soechoemi. Georgisch tegenoffensief

De hevige druk van de rebellen op Soechoemi in juli nam af na 16 juli, toen de Georgiërs een tegenoffensief inzetten.

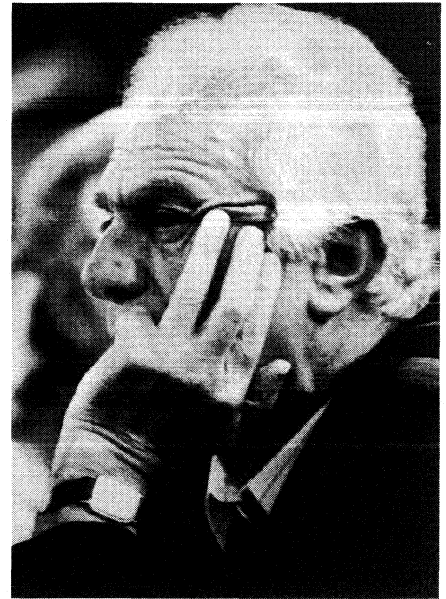
Aanvankelijk hadden er dagelijks aanhoudende bombardementen op Soechoemi plaatsgevonden en op 1-2 juli was de Abchazische marine er na een aanval op Tamisj in geslaagd de weg naar Tbilisi af te snijden. Op 8 juli bezwoer Sjewardnadze in Soechoemi te zullen blijven totdat de Abchazische aanval was afgeslagen. Hij verklaarde dat hij zou aftreden als de stad zou vallen. De Abchazische aanval werd echter afgeslagen en de Georgische minister van defensie, Giorgi Karkarasjwili, maakte op 10 juli bekend dat de weg naar Tbilisi opnieuw geopend was.

Rusland beschuldigd van hulp aan rebellen

Op 2 juli noemde het Russische ministerie van buitenlandse zaken de Georgische beschuldigingen dat Russische troepen zouden hebben meegewerkt aan het Tamysj-offensief een „laaghartige provocatie“. De Georgische premier Tengiz Segoea eiste echter op 7 juli dat Rusland „deze stille oorlog“ tegen Georgië zou staken. Zijn oproep om de diplomatieke betrekkingen met Rusland te verbreken, werd op 11 juli door Sjewardnadze als „ondenkbaar“ afgedaan.

Extra volmacliten voor Sjewardnadze

Op 1 juli verleende de Opperste Sowjet Sjewardnadze verschillende nieuwe volmachten, waaronder de bevoegdheden zonder parlementaire toestemming decreten uit te vaardigen en functionarissen, met uitzondering van de premier, te ontslaan.

De nieuwe premier van Georgië, Otar Patsatsia.

Aftreden van ministerraad

Op 5 augustus trad de ministerraad onder leiding van premier Tengiz Sigoea 's avonds laat af, nadat de Opperste Sowjet (parlement) de ontwerp-begroting voor april-december 1993 niet had goedgekeurd. Sigoea laakte de Opperste Sowjet vanwege haar besluiteloze houding in een periode waarin de politieke en economische crisis groeide.

Op 20 augustus werd Otar Patsatsia beëdigd als de nieuwe premier van Georgië. Zijn benoeming volgde op een korte periode waarin staatshoofd Edoeard Sjewardnadze tijdelijk het premierschap op zich had genomen. Patsatsia, die zichzelf een pragmaticus noemde, verklaarde dat hij een verzoeningsgezinde politiek zou nastreven.

Sjewardnadze dreigt met „noodregime“

Op 6 augustus verklaarde Sjewardnadze dat hij overwoog een noodregime af te kondigen.

Hij waarschuwde dat „Georgië... in gevaar is“ en dat „het bestaan van ons land op het spel staat“. Hij verzekerde zijn toehoorders dat „het woord van degene die staatshoofd is bindend moet zijn voor de organen die aan hem ondergeschikt zijn“ en drong er op 9 augustus op aan dat „de orde hersteld moet worden in het land... zelfs als we tijdelijk onze democratische verworvenheden aan banden moeten leggen om de democratie te redden“. De plannen ter hervorming van de regering, die Sjewardnadze op 29 augustus aan het parlement presenteerde, waaronder voorstellen om de volmachten van de Opperste Sowjet uit te breiden, waren echter betrekkelijk gematigd. De Opperste Sowjet schortte haar besluit over

Opstandelingenleider Loti Kobalia spreekt op 28 augustus 1993 de bevolking van Senaki toe nadat zijn troepen de stad veroverd hebben

de kwestie op tot 2 september, hoewel Sjewardnadze op 27 augustus had gewaarschuwd dat als de „gebrek aan daadkracht" van het parlement zou voortduren „ik op eigen gezag ministers zal aanstellen, waarna het parlement maar moet kijken wat het doet".

Aanhangers van Gamsachoerdia bezetten steden

Op 29 augustus verwelkomde de afgezette voormalige president Zviad Gamsachoerdia de „bevrijding" van de steden Senaki, Abasja en Kobi. Deze drie steden in de in het westen van Georgië gelegen provincie Mingrelia waren op 28 augustus bezet door de 1.000 manschappen tellende troepenmacht van Gamsachoerdia's bondgenoot Loti Kobalia.

Gamsachoerdia voorspelde dat een bevrijdingsbeweging in het hele land de regering-Sjewardnadze omver zou werpen. Op 29 augustus gaf Sjewardnadze toe dat de situatie in Mingrelia „zeergecoïncideerd en moeilijk" was.

Abchazische terugtrekking. Oprichting van speciale commissie. Plan voor VN-waarnemers

Na een ontmoeting met de Russische president Boris Jeltsin in Moskou verklaarde Sjewardnadze op 23 augustus dat „wij allebei tevreden zijn over de eerste stappen in de richting van een staakt-het-vuren (in Abchazië) en over de voorwaarden voor een definitieve oplossing van het conflict". Er waren geen meldingen van schendingen op grote schaal van het Op 27 juli overeengekomen staakt-het-vuren (zie boven).

Op 26 augustus meldde het Georgische leger dat al het zware legermaterieel en een bepaald aantal soldaten volgens schema waren teruggetrokken uit de frontlinie.

Op 25 augustus vaardigde Sjewardnadze een decreet uit krachtens welk een speciale commissie in het leven werd geroepen die een definitieve oplossing moest vinden voor het conflict in Abchazië. De commissie, die geleid zou worden door Sjewardnadze's speciale gezant Sandro Kawsadze, zou bestaan uit parlemen-tariers, ministers, hoge functionarissen en plaatselijke vertegenwoordigers.

Op 25 augustus stemde de VN-Veiligheidsraad in met het op 8 augustus door VN-secretaris-

generaal Boutros Boutros Ghali gelanceerde voorstel om 88 militaire waarnemers naar Georgië te sturen die toezicht zouden moeten houden op de naleving van het staakt-het-ruren. Het zou hier gaan om de eerste VN-missie in de voormalige Sowjet-Unie.

CIA-agent doodgeschoten

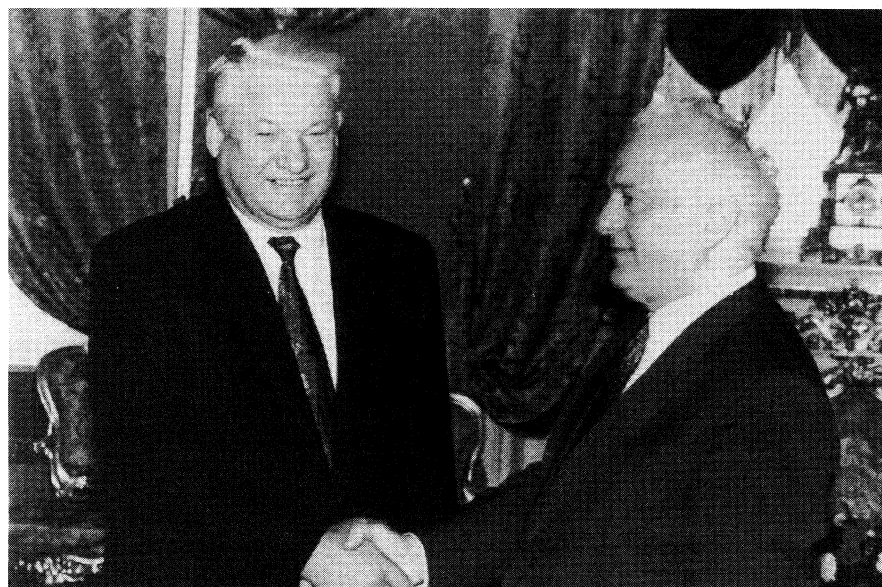
Op 8 augustus werd Fred Woodruff, een agent van de Amerikaanse Centrale Inlichtingendienst (CIA), in de buurt van Tbilisi in zijn auto doodgeschoten. Op 12 augustus ontkende de waarnemende Georgische procureur-generaal Wachtang Gwaramia berichten dat Sjewardnadze's uiligheidschef Eldar Goegoe-ladze, die zich ook in de auto bevond toen de schoten vielen, geschorst was. Berichten dat de fatale kogel binnen in de auto zou zijn afgevuurd bestempelde Gwaramia als „onwaar". Op 17 augustus verklaarde een woordvoerder van het ministerie van binnenlandse zaken dat een man had bekend de „moord per ongeluk" te hebben begaan

(Vor.ber.pag. 453/1 e.v.-1993)

GOS

AKKOORD OVER HECHTERE ECONOMISCHE UNIE

Op 14 mei 1993 vond in Moskou een topontmoeting plaats van de leiders van het Gemeenbest van Onafhankelijke Staten (GOS). Het belangrijkste agendapunt betrof de economische betrekkingen tussen de tien lidstaten,

De Russische president Boris Jeltsin (l.) verwelkomt zijn Georgische collega Edoeard Sjewardnadze in het Kremlin op 23 augustus 1993.

waarvan er negen een verklaring ondertekenden waarin zij steun betuigden aan een hechtere economische eenheid (zie pag. 45413 e.v.-'93). Het Toerkmeense staatshoofd, president Saparmoevad Nijazov, verklaarde dat het te vroeg was om bij een „economische unie” betrokken te raken.

De Russische president Boris Jeltsin noemde het akkoord een „keerpunt” voor het GOS. Hoewel het hier slechts een beginselverklaring betrof, maakte deze de weg vrij voor gedetailleerde eerste stappen op een aantal gebieden. en Jeltsin zei te hopen dat de uitgewerkte documenten op 16 juli, de datum van de volgende GOS-topontmoeting, klaar zouden zijn voor ondertekening. Belangrijke kwesties waarover nader gediscussieerd moest worden betroffen waarschijnlijk de vorming van een valuta-unie, de oprichting van een douane-unie die de handelsbarrières zou moeten opheffen of verminderen, het invoeren van een beter gecoördineerd macro-economisch beleid, en de oprichting van een overkoepelende bank.

De steeds hoger wordende handelsbarrières hadden geleid tot een afname van de totale productiecapaciteit van de republieken van de voormalige Sowjet-Unie. Dit probleem werd verergerd door de chaos waarin het bankwezen en het financiële stelsel verkeerden en door het besluit van sommige GOS-lidstaten om de roebel door nieuwe valuta's te vervangen. Naar aanleiding van het besluit van Kirgizstan in mei om de roebel door de „som” te vervangen (zie onder KIRGIZSTAN) - hetgeen een schending betekende van GOS-regels die eisten dat een dergelijke maatregel vooraf zou worden aangekondigd - werd de aanvankelijk voor 26 mei geplande GOS-topontmoeting vervroegd tot 14 mei.

In tegenstelling tot eerdere GOS-topontmoetingen werd deze vergadering gekenmerkt door eensgezindheid.

Slavische staten bereiken akkoord over gemeenschappelijke economische ruimte

Op 10 juli sloten Rusland, Oekraïne en Bjelaroës een voorlopig akkoord „over economische integratie”. Het akkoord werd in Moskou ondertekend door de Russische premier Wiktor Tsjernomyrdin, de Oekraïense premier Leonid Koetsjma en premier Wjatsjeslau Kebitsj van Bjelaroës. In een verwijzing naar de implicaties die het akkoord zou hebben voor het GOS, verklaarde Kebitsj dat een verdrag waaraan op 1 september de laatste hand zou moeten zijn gelegd, „een unie binnen een unie” zou vormen.

Het voorlopige akkoord zou voor de drie republieken een gemeenschappelijke markt in het leven roepen voor goederen, diensten en kapitaal. Er zouden supranationale instellingen

worden gecreeerd om toezicht te houden op een „gemeenschappelijke economische ruimte”; er werden verschillende maatregelen ingevoerd die gericht waren op economische samenwerking, zoals een gezamenlijk beleid met betrekking tot prijzen, investeringen en belastingen, en vastgestelde limieten voor begrotingstekorten. Het tempo van de economische hervormingen in Bjelaroës en Oekraïne zou worden opgevoerd om beter aan te sluiten bij de Russische hervormingen.

In het akkoord werd ook gesteld dat het voor een effectieve economische integratie nodig was „op grotere schaal multilaterale wederzijdse betrekkingen te onderhouden op het gebied van politiek, defensie en wetgeving”. Koetsjma benadrukte echter dat de geplande unie eerder op de Europese Gemeenschap dan op de Sowjet-Unie zou lijken.

Kazachstan verbijsterd over nieuwe unie

Kazachstan gaf te kennen bezorgd te zijn dat het GOS door het akkoord uiteen zou kunnen vallen. Op 20 juli verklaarde de Kazachstaanse staatsraad Toelegen Zjoechoew dat het feit dat Kazachstan niet was uitgenodigd deel te nemen aan de nieuwe unie zijn regering „met stomheid geslagen” had.

De Russische vice-premier Aleksandr Sjochin benadrukte dat andere GOS-lidstaten zouden kunnen toetreden tot de nieuwe unie, maar dat iedere staat die daarvoor zou opteren, af zou moeten zien van het lidmaatschap van soortgelijke organisaties. Zjoechoew noemde deze suggestie, die Kazachstan zou dwingen zijn banden met de Organisatie voor Economische Samenwerking (ECO, waar ook Turkije, Pakistan, Iran en de Centraalaziatische staten lid van waren, zie onder INTERNATIONAAL) te verbreken, tactloos.

Kazachstan en Oezbekistan bepleiten economische unie

Op 6 augustus bereikten Rusland, Kazachstan en Oezbekistan een principeakkoord over een nieuwe monetaire unie. De voorgestelde unie werd in het akkoord omschreven als „een nieuw type roebelzone die het effectief functioneren van een gemeenschappelijk monetair systeem garandeert”.

Op 8 augustus verklaarde de Kazachstaanse president Noersoeltan Nazarbajew dat het „steeds moeilijker werd voor voormalige Sowjet-republieken om zonder integratie en eenwording - vooral op economisch gebied - te overleven”. In zijn toelichting drukte hij bezorgdheid uit over het in juli gesloten akkoord over een economische unie tussen de „Slavische staten” Rusland, Bjelaroës en Oekraïne (zie boven), dat Nazarbajew en de Oezbeekse president Islam Karimov ertoe had gebracht op 28 juli een gezamenlijke verklaring uit te geven waarin zij waarschuwden voor „regionaal separatisme”.

Op 24 augustus verklaarde de Russische premier Wiktor Tsjernomyrdin dat de onderhandelingen over een economische unie met Kazachstan en Oezbekistan „een constructief verloop” hadden. Tsjernomyrdin legde deze verklaring af na een ontmoeting in Minsk met premier Wjatsjeslau Kebitsj van Bjelaroës. Inmiddels had de Oekraïense president Leonid Krawtsoek op 26 augustus kenbaar gemaakt tegen de geplande „Slavische unie” te zijn, omdat deze „de economische onafhankelijkheid van de staat” zou bedreigen.

GEMEENSCHAPPELIJK MILITAIR OPPERBEVEL AFGESCHAFT

Op 15 juni besloten de ministers van defensie van het GOS tijdens een vergadering in Moskou het gemeenschappelijke militaire opperbevel van het GOS af te schaffen en niet langer pogingen in het werk te stellen een gezamenlijke defensiestructuur voor het GOS in stand te houden. Het bestaande GOS-opperbevel zou vervangen worden door de „gezamenlijke staf voor het coördineren van de militaire samenwerking tussen de lidstaten van het Gemenebest”.

Kolonel-generaal Wiktor Samsonow werd voorlopig, tot eind 1993, benoemd tot chef van de gezamenlijke staven: zijn aanstelling moest nog worden bekrachtigd door de staatshoofden van het GOS.

Maarschalk Jewgeni Sjaposjnikow, die onder de oude structuur opperbevelhebber van de GOS-strijdkrachten was geweest, werd op 11 juni vooruitlopend op de beslissing van de top benoemd tot secretaris van de Russische Veiligheidsraad als opvolger van Joeri Skokow (zie onder RSCSISCHE FEDERATIE voor diens ontslag).

Volgens sommige berichten zou het gemeenschappelijke opperbevel op initiatief van Rusland zijn afgeschaft. De regering van president Boris Jeltsin had bezwaar tegen de geraamde kosten van een gemeenschappelijke GOS-defensiestructuur, en de Russische militaire leiders voelden steeds meer voor bilaterale militaire akkoorden met Ruslands buurlanden.

(Vor.ber.pag. 454/3 e.v.-1993)

LETLAND

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 5-6 juni 1993 werden verkiezingen gehouden voor de 100 zetels tellende Saeima (parlement). Nadat de stemmen geteld waren, bleek dat de rechtse partijen in de nieuwe assemblee zouden overheersen. Internationale waarne-

mers meldten dat de verkiezingen, waarbij de opkomst 89,4 procent bedroeg, zonder onrechtmatigheden waren verlopen

Het Letse Volksfront, dat met 128 zetels de grootste partij binnen de aftredende Opperste Raad was (zie pag. 582/3 e.v.-'90 voor de verkiezingen in maart 1990), was één van de 13 partijen die de kiesdrempel van 4 procent niet haalde. Krachtens de in 1992 goedgekeurde wet op het staatsburgerschap kon een groot deel van de Russisch-talige bevolking geen stem uitbrengen.

Op 12 juni werden tijdens een vergadering van de centrum-rechtse Letse Weg kandidaten genomineerd voor belangrijke regeringsfuncties. Valdis Birkavs werd voorgedragen als premier, Gunars Meierovics als president en Anatolijs Gorbunovs als voorzitter van de Saeima. Er werd voorkeur uitgesproken voor de Letse Boerenunie als coalitiepartner. De Christen-Democraten wilden steun verlenen aan een door de Letse Weg geleide coalitie in ruil voor de ondersteuning van hun presidentskandidaat, Aivars Jerumanis. De Christen-Democraten bleven ook in dialoog met uiterst rechts, dat geleid werd door de Nationale Onafhankelijkheidsbeweging.

Uitslag parlementsverkiezingen

Partij	Zetels	Stemmen percentage'
Letse Weg	36	32,38
Nationale Onafhankelijkheidsbeweging van Letland (LNNK)	15	13,33
Eendracht voor Letland en Wedergeboorte voor de		
Nationale Economie	13	11,99
Letse Boerenunie (LZS)	12	10,64
Gelijke Rechten (Ravnopravici)	7	5,8
Voor Vaderland en Vrijheid	6	5,4
Unie van Christen-Democraten	6	5,0
Democratische Centrumpartij	5	4,8

* De rest van het electoraat stemde op partijen die geen zetels binnen de Saeima wisten te veroveren.

SAEIMA KIEST PRESIDENT. NIEUWE REGERING

Op 7 juli werd Guntis Ulmanis van de Letse Boerenunie door de Saeima tot president gekozen. Gunars Meierovics van de Letse Weg, de grootste fractie binnen de Saeima, trok zijn kandidatuur in nadat hij bij de eerste kiesronde geen meerderheid had weten te behalen. Op 8 juli werd Valdis Birkavs van de Letse Weg benoemd tot premier.

Op 6 juli wijzigde de Saeima zowel de uit 1922 stammende grondwet als de uit 1925 stammende wet op de ministerraad: de regering bestond voortaan uit 12 ministeries. De ministers van justitie, economische zaken en staatsher-

vorming zouden ook zitting hebben in de raad van de premier of het „kernkabinet“

Voorts werden er negen kleine ministeries gevormd, die elk aan een bijbehorend ministerie werden verbonden. De onderministers mochten in de ministerraad slechts hun stem uitbrengen wanneer het kwesties uit hun portefeuillebetreffde.

Op 20 juli keurde de Saeima met 48 tegen 11 stemmen (de overige parlementariërs onthielden zich) de samenstelling van de nieuwe regering goed. Op 3 augustus ging haar zittingsperiode officieel in.

De samenstelling van Birkavs' regering was het resultaat van een coalitieakkoord tussen de Letse Weg (die 36 van de 100 Saeima-zetels bezette) en de Letse Boerenpartij (die 12 zetels had). Laatstgenoemde partij kreeg alleen de portefeuilles voor landbouw en sociale zaken toegewezen.

Samenstelling nieuwe regering

Staatshoofd: President - Guntis Ulmanis.

Ministerraad: Premier - Valdis Birkavs, staatshervorming, lid van de raad van de premier - Maris Gailis: economische zaken, lid van de raad van de premier - Ojars Kehris: justitie, lid van de raad van de premier - Egils Levits: financiën - Uldis Osis*: buitenlandse zaken - Georgs Andrejevs*: onderwijs, cultuur en wetenschap - Janis Vaioads: landbouw - Janis Kinna: binnenlandse zaken - Girts Kristovskis: welzijn - Janis Ritenis: vervoer - Andris Gutmanis*: defensie - Valdis Pavlovskis: milieu en regionale ontwikkeling - Girts Lukins: speciale verantwoordelijkheden (zonder portefeuille) - Edvins Inkens.

Onderministers: Energie (ministerie van economische zaken) - Andris Kiesslins: staats eigendommen (ministerie van financiën) - Edmunds Krastins: begroting (ministerie van financiën) - Janis Platais: buitenlandse handel en betrekkingen met de Europese Gemeenschap (ministerie van buitenlandse zaken) - Olgerts Pavlovskis: betrekkingen met de Baltische en Scandinavische staten (ministerie van buitenlandse zaken) - Gunars Meierovics: cultuur (ministerie van onderwijs, cultuur en wetenschap) - Raimonds Pauls*: bosbouw (ministerie van landbouw) - Kaziņš Slāliotā*: arbeid (ministerie van welzijn) - Andris Berzins: milieubescherming (ministerie van milieu en regionale ontwikkeling) - Indulis Encis.

Voorzitter van de Saeima - Anatolijs Gorbunovs.

* Bekleedde hetzelfde ambt in de vorige regering

Prioriteiten van nieuwe regering

Op 20 juli hield Birkavs een toespraak waarin hij de prioriteiten van de nieuwe regering uiteenzette. Hij verklaarde dat een akkoord over het landbouwbe-

leid aan „de basis van de coalitie“ had gestaan. De regering zou naar zijn zeggen de boeren tot het uiterste steunen om de Letse landbouw onafhankelijk te maken. Daarnaast benadrukte Birkavs het belang van de voortgang van de economische hervormingen, waarbij hij aantekende dat „in 1996 ten minste 75 procent van de staatsbedrijven geprivatiseerd moet zijn“. Bedrijven „zonder vooruitzichten“ zouden worden opgeheven.

Aftreden onderminister van cultuur. Nieuwe benoemingen

Op 4 augustus trad onderminister van cultuur Raimonds Pauls af uit protest tegen plannen om het ministerie van cultuur op te heffen. Op 5 augustus werd bekendgemaakt dat Pauls ermee had ingestemd presidentieel adviseur voor culturele aangelegenheden te worden.

Op 13 augustus berichtte *Latvijas Jaunatne* dat de Saeima de benoeming van Vilas Kristopans tot onderminister van nationale inkomsten (ressortterend onder het ministerie van financiën) had goedgekeurd. Druvis Skulte werd benoemd tot onderminister van privatisering (ressortterend onder het ministerie van economische zaken).

(Vor.ber.pag. 455/2/3-1993)

LITOUWEN

OPRICHTING VAN PARTIJ TER OPVOLGING VAN SAJUDIS

Op 1 mei 1993 werd een nieuwe politieke partij, Tevynės Santara (Vaderlandunie-Litouwse Conservatieven), opgericht. Deze partij moest Sajudis (de Litouwse Hervormingsbeweging) opvolgen; die in 1991 het voortouw had genomen bij de onafhankelijkheids-campagne, maar bij de parlementsverkiezingen in november 1992 een nederlaag had geleden (zie pag. 165/3-'93).

Volgens Vytautas Landsbergis, de leider van Sajudis die werd gekozen tot voorzitter en politiek leider van de nieuwe partij, waren de partijstatuten van Tevynės Santara gebaseerd op die van de Britse Conservatieven en zou de partij een rechtse koers varen. Landsbergis zei erop te vertrouwen dat de meeste Sajudis-leden lid zouden worden van Tevynės Santara en voegde daaraan toe dat hij ook voormalige leden van de Litouwse Communistische Partij (inmiddels de Democratische Arbeiderspartij) zou verwelkomen.

EUROPA

MINISTER TREEDT AF

Op 25 mei trad Albertas Sinevicius af als minister van handel en industrie nadat premier Adolfas Slezevicius in het openbaar erop had gezinspeeld dat hij betrokken was bij corruptiezaken.

VERKIEZING PRESIDIUM PARLEMENT

Op 17 juni leidde de afronding van de verkiezing van het presidium van het parlement, de Seimas, tot onenigheid, toen er extra functies in het leven werden geroepen voor leden van de regerende Democratische Arbeiderspartij (DAP).

Twee zittende vice-voorzitters, Aloyzas Sakalas (voorzitter van de Sociaal-Democratische Partij) en Egidijus Bickauskas (Centrumbeweging), werden herkozen, terwijl Juozas Bernotonis en Neris Germanas (beide DAP-leden) werden benoemd tot respectievelijk derde vice-voorzitter en parlementair kanselier.

Na zijn verkiezing tot president bij de eerste directe presidentsverkiezingen in februari (zie pag. 455/3 e.v.-'93) was Algirdas Brazauskas opgevolgd als voorzitter van de Seimas dooi-Ceslovas Jursenas (en als DAP-leider door premier Adolfas Slezevicius).

NIEUWE MUNT

Op 25 juni werd een nieuwe Litouwse munt, de litas, ingevoerd. De wisselkoers van de nieuwe munt (die de coupon of talon verving) werd vastgesteld op \$ 1 = 4,51 litas. Het Internationale Monetair Fonds (IMF) steunde de hervorming en beloofde een extra krediet van \$ 18,4 mln te zullen verstrekken.

TERUGTREKKING VAN LAATSTE RUSSISCHE SOLDATEN

Volgens persbureau *Reuter* verlieten de laatste 30 in Litouwen gestationeerde Russische soldaten op 31 augustus 1993 hun kazerne. Deze 30 manschappen voegden zich bij de laatste 300 soldaten die zich voorbereidden op hun vertrek uit Litouwen.

Er was twijfel gerezen over de terugtrekking, nadat de Russische minister van buitenlandse zaken, Andrej Kozyrew, op 18 augustus gedreigd had de repatriëring van soldaten te staken als Litouwen niet bereid was een officieel akkoord over de terugtrekking te ondertekenen. Litouwen had geëist dat Rusland zich in een dergelijk akkoord ertoe verplichtte \$ 143 mrd te betalen ter compensatie voor de Sowjet-bezetting. Kozyrew dreigde dat Rusland „snellen vastbesloten" actie zou onder-

nemen als leden van zijn strijdkrachten zouden worden geïntimideerd. Krachtens een op 30 augustus bereikte overeenkomst werd de discussie over de herstelbetalingen echter uitgesteld en werd de weg vrijgemaakt voor de terugtrekking van de laatste soldaten.

(Vor.ber.pag. 455/3 e.v.-1993)

MOLDOWA

MOLDOWAANS-RUSSISCHE BESPREKINGEN

Op 15 mei 1993 voerde president Mircea Snegoer in Moskou besprekingen met zijn Russische collega Boris Jeltsin (zie pag. 457/2-'93 voor de ontmoeting in februari).

In een gezamenlijk communiqué heette het dat de onderhandelingen over een akkoord betreffende de „procedure en tijdschema" voor de terugtrekking van het Russische 14de leger uit de separatistische Dnjestr-regio „opbouwend van aard" waren geweest. Het tijdschema voor de terugtrekking zou „samenvallen met een politieke regeling van het (Dnjestr) conflict".

Besprekingen over Dnjestr-regio in „impasse"

Op 2 juni berichtte de Moldowaanse pers dat de conservatieve Anna Wolkowa was benoemd tot nieuwe leider van de onderhandelingsdelegatie van de separatistische Dnjestr-regio. Leiders van de Dnjestr-regio eisten dat Moldowa afstand zou doen van zijn leger en op meer dan alleen economisch gebied met het Gemeenbest van Onafhankelijke Staten (GOS) zou samenwerken. Anatol Tsaranoe, de Moldowaanse ambassadeur in Rusland, verklaarde op 30 juni dat de besprekingen in een „impasse" verkeerden, maar tekende daarbij aan dat Moldowa bereid was zijn regio's „invergaande mate recht op plaatselijk zelfbestuur" toe te staan.

Het voorstel van de Russische president Boris Jeltsin om in voormalige Sowjet-republieken, waaronder Moldowa, militaire bases in te richten, werd op 16 juni door het Moldowaanse ministerie van buitenlandse zaken verworpen. Op 23 juni werd de zesde gespreksronde over de toekomst van het in Moldowa gestationeerde Russische 14de leger afgesloten.

Op 3 juli verklaarde Nicolae Andronic, de belangrijkste Moldowaanse onderhandelaar bij de besprekingen met vertegenwoordigers van de separatistische Dnjestr-regio, tegenover het weekblad *Respublika* dat de leiders

van de Dnjestr-regio het plan hadden opgevat een unie te vormen met pro-Russische politieke groeperingen in Oekraïne. Naar zijn zeggen beoogden ze daarmee de autonome regio „Noworossija" te creëren, die zou bestaan uit de Dnjestr-regio en de Oekraïense regio's Odessa, Donbassen en de Krim.

Op 5 juli voerde een Moldowaanse parlementaire delegatie in de oblast Odessa besprekingen met Oekraïense functionarissen. Beide partijen kwamen overeen de bestaande grenzen te respecteren en de aanvoerlijnen naar de separatisten in de Dnjestr-regio af te snijden door de grenscontroles te verscherpen. De leider van de Moldowaanse delegatie, parlementsvoorzitter Pjotr Loetsjinski, verklaarde met nadruk dat er alleen een vredesregeling voor de omstreken Dnjestr-regio getroffen kon worden als zowel Rusland als Oekraïne daaraan zouden deelnemen.

ONTMOETING TUSSEN SNEGOER EN ILIESCU

De Moldowaanse president Mircea Snegoer, die op 17 juli een bezoek aan Roemenië bracht om besprekingen te voeren met de Roemeense president Ion Iliescu, zou daarentegen verklaard hebben dat Rusland van de vredesbesprekingen zou moeten worden uitgesloten en dat er alleen een regeling kon worden getroffen tussen Moldowa, Roemenië en Oekraïne.

Snegoer ontkende dat de betrekkingen met Roemenië bekoeld waren en brak een lans voor de voortzetting van de culturele en economische integratie met Roemenië.

NIEUWE LEIDER MVF

Op 5 mei onthief het uitvoerend comité van het Moldowaanse Volksfront (MVF) Mircea Droek officieel van zijn functie als partijvoorzitter. Droek, voormalig Moldowaans premier, woonde in Roemenië en had de Roemeense nationaliteit aangenomen.

Droek werd veivangen door Iurie Rosca, tot dan toe vice-voorzitter en leider van de MVF-factie die een onmiddellijke vereniging met Roemenië voorstond. MVF-leiders die een meer geleidelijke vereniging bepleitend werden uit het uitvoerend comité verwijderd.

PRIVATISERING. PLANNEN VOOR NIEUWE MUNT

Op 7 mei meldde het persbureau *ITAR-TASS* dat Moldowa „de start van een

grootscheeps privatiseringcprogramma" had aangekondigd. Voorts werd gemeld dat het Internationale Monetair Fonds (IMF) de Moldowaanse regering financiële hulp had aangeboden bij de invoering van een nieuwe nationale munt (de leu, dezelfde naam als de Roemeense munt) ter vervanging van de roebel.

NIEUWE MINISTER VAN VERVOER

Op 7 juli werd Boris Gherasim benoemd tot minister van vervoer

PRESIDENT KRIJGT EXTRA BEVOEGDHEDEN

Tijdens een buitengewone zitting van het Moldowaanse parlement die op 3 augustus begon keurden de afgevaardigden plannen goed die voorzagen in een uitbreiding van de volmachten van president Mircea Snegoer teneinde het economische hervormingsproces te vergemakkelijken. Snegoer kreeg een mandaat om tot juli 1994 bij decreet te regeren, om de structuur van de regering te reorganiseren, en om, na overleg met de premier, ministers te benoemen en te ontslaan.

PARLEMENTAIRE CRISIS OVER GOS-LIDMAATSCHAP

Op 4 augustus stemde het parlement tegen ratificatie van het Moldowaanse lidmaatschap van het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS). Aanhangers van ratificatie kwamen vier stemmen tekort voor de krachtens de grondwet vereiste 50 procent van de stemmen.

Snegoer en de regering van premier Andrej Sangheli hadden zich uitdrukkelijk voorstander getoond van ratificatie. Sommige parlementariërs waren tegen lidmaatschap van het GOS, omdat zij meenden dat dit nauwere betrekkingen met Roemenië in gevaar zou brengen.

Door de uitslag van deze stemming geraakte Moldowa in een politieke crisis. Veel parlementariërs vreesden dat het in twee onverzoenbare kampen verdeelde parlement nu niet langer effectief kon functioneren. Op 10 augustus werd een door Snegoer en parlementsvoorzitter Pjotr Loetsjinski gesteunde motie, waarin werd gepleit voor het ontbinden van het parlement en het houden van vervroegde verkiezingen, echter verworpen.

(Vor.ber.pag. 457/1/2-1993)

OEKRAÏNE

POLITIEKE IMPASSE OVER UITVOEREN-DE MACHT. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 20 mei 1993 diende premier Leonid Koetsjma, die verweekeld was in een conflict met een parlement dat overheerst werd door voormalige communisten, zijn ontslag in nadat het parlement, de Opperste Raad, niet instemde met zijn verzoek om de speciale volmachten van het kabinet tot liet regeren bij decreet te verlengen.

Koetsjma had een verlenging gewild van de in november 1992 ingevoerde volmachten (zie pag. 171/1-93) teneinde de nationale bank, de staatscommissie tegen monopolisering en het staatsorgaan voor privatisering onder controle van de regering te brengen.

President Leonid Krawtsjoek reageerde onverwacht op de crisis door voor te stellen het premierschap af te schaffen, hemzelf de leiding over de uitvoerende macht te geven en de functie van vice-president in het leven te roepen. Op 21 mei weigerde de Opperste Raad het ontslag van Koetsjma te aanvaarden; ook weigerde zij aan Krawtsjoek of aan Koetsjma de uitgebreide volmachten te verlenen waar zij beiden afzonderlijk om gevraagd hadden (hoewel Krawtsjoek gemachtigd werd beslissingen te nemen in minder belangrijke economische kwesties). Op 2 juni weigerden de leden van de Raad opnieuw in te gaan op Krawtsjoeks verzoek om regeringsleider te worden, terwijl ze opnieuw negatief reageerden op Koetsjma's verzoek om speciale economische volmachten.

Op 22 mei meldde de *Financial Times* dat de kwestie waarschijnlijk te maken had met „de bekendmaking van Koetsjma van een door de Russen gestuurd telegram... waarin zij wereldprijzen voor hun olie en gas eisten”. een maatregel die „de Oekraïense economie onherstelbare schade zal toebrengen”.

Op 18 mei benoemde Krawtsjoek Dmytro Tsjernenko tot minister van machinebouw, het militair-industrieel complex en conversie in plaats van Wiktor Antonow, die zich te ugtrok uit de politiek.

Staking in kolenindustrie veroorzaakt crisis

In juni leidde een grootscheepse staking in het oosten van Oekraïne tot een politieke crisis, waarbij gevreesd werd voor een ineensorting van de economie en

voor etnische conflicten tussen de wettelijke Oekraïne en de Russischtalige oostelijke helft van de republiek. De crisis werd pas bezworen toen president Leonid Krawtsjoek toegaf aan een groot aantal eisen van de mijnwerkers. De aanhoudende constitutionele spanning tussen de belangrijkste machtsorganen, die bijdroeg aan de crisis, werd op 17 juni tijdelijk verminderd door het besluit van de Opperste Raad een referendum te houden. De op 26 september te houden volksraadpleging zou een graadmeter zijn voor het vertrouwen in de Opperste Raad en in Krawtsjoek en zou niogelijk de weg vrijmaken voor verkiezingen.

De staking begon op 7 juni in kolenmijnen in de stad Donetsk, waarna zij zich snel verspreidde over de Donbass-regio en het geïndustrialiseerde oosten van Oekraïne. Op 18 juni meldde de *Guardian* dat de acties waren overgeslagen naar meer dan 300 fabrieken en dat 90 procent van de Oekraïense kolenmijnen stil lag. De eisen van de stakers varieerden van regio tot regio. Op 7 juni bleek dat de acties ook een politiek karakter hadden, toen het aftreden van de president en „zelfbestuur” voor de oblast (regio) Donetsk werd geëist. Op 16 juni bleken de stakingscomité's in de in het oosten van Oekraïne gelegen belangrijkste steden echter niet langer vast te houden aan de door hen geëiste regionale autonomie, omdat ze bang waren voor een etnische verdeling van Oekraïne.

Op 19 juni schortte het interregionale stakingscomité van Oekraïne de staking op, hoewel de acties bij veel mijnen bleven voortduren. Op 24 juni hielden naar schatting 50.000 mijnwerkers in Charkow een „waarschuwingsstaking”. Mijnwerkers vreesden dat de regering door haar gedane concessies niet zou nakomen.

Regeringswijzigingen naar aanleiding van stakingsacties. Voorgestelde economische maatregelen en verzet van Koetsjma daartegen

Op 11 juni benoemde Krawtsjoek Joechim Zwjagilski tot eerste vice-premier als opvolger van de in maart afgetreden Igor Joechnowski (zie pag. 459/2-93). Krawtsjoek stelde Zwjagilski aan het hoofd van een speciale commissie die namens het kabinet met de mijnwerkers moest onderhandelen.

Zwjagilski, lid van de Opperste Raad en een voormalig manager in de kolenindustrie, genoot veel populariteit in de Donbass-regio. Op 14 juni voerde Krawtsjoek nog een wijziging dooi; toen hij Joeli Joffe, de voor brandstof- en energievoorziening verantwoordelijke vice-premier, ontsloeg.

Op 21 juni werd een door de speciale commissie van Zwjagilski aanbevolen pakket van economische maatregelen,

waaronder regelingen voor een hoger gemiddeld loon en lagere prijzen, tijdens een kabinetsvergadering verworpen. Premier Leonid Koetsjma noemde het pakket een „populistische oplossing” en sprak de angst uit dat de maatregelen de economische crisis zouden verlengen. Net als op 15 juni bleef Koetsjma een harde lijn voorstaan. Naar zijn mening zou de regering over buitengewone volmachten moeten beschikken om de economische crisis te lijf te gaan en het hervormingsproces te versnellen. „Alsdergelijke volmachten ons vandaag ontzegd worden, is over een maand de dictatuur onvermijdelijk”; verklaarde hij in een toespraak ten overstaan van de Opperste Raad.

Op 18 juni verwierp Krawtsjoek daarentegen het gebruik van geweld om de crisis op te lossen.

Krawtsjoek wees op het gevaar van vervreemding van het gerussificeerde oostelijke deel van Oekraïne, hetgeen een etnisch conflict zou kunnen veroorzaken en betrokkenheid van de Russische strijdkrachten. Hij steunde de eisen voor regionale autonomie en verklaarde op 18 juni: „Ik ben een aanhanger van een vergaande economische onafhankelijkheid van de regio's”; hij riep de Opperste Raad op tegemoet te komen aan een groot deel van de eisen van de stakeholders.

President mag geen hoofd van de regering zijn

Op 21 juni zag Krawtsjoek zich gedwongen een op 16 juni uitgevaardigd presidentieel decreet te herroepen waarmee hij zichzelf aan het hoofd van de regering had gesteld.

Het decreet had een buitengewone kabinetscommissie in het leven geroepen onder voorzitterschap van Koetsjma, die zich zou gaan bezighouden met de terugdringing van de inflatie, een beëindiging van de produktiedaling en een verbetering van de sociale bescherming van kwetsbare groeperingen. Krawtsjoek herriep het decreet, omdat het door de Opperste Raad zeer waarschijnlijk zou zijn afgekeurd. Premier Koetsjma had bedreigd naar aanleiding van deze kwestie af te treden, omdat het decreet de taken van de premier inperkte.

Oekraïens-Russische betrekkingen. Onrust onder personeel Zwarte-Zeevloot ondanks topontmoeting

Na zes weken durende acties naar aanleiding van een loonconflict streken op 1 juli meer dan 200 schepen van de Zwarte-Zeevloot de Russische marinevlag. Het personeel van de vloot was ontevreden vanwege de aanhoudende onzekerheid over hun toekomst.

De Oekraïense president Leonid Krawtsjoek (r.) wordt op 17 juni 1993 door zijn Russische ambtgenoot Boris Jeltsin (l.) rondgeleid op diens buitenverblijf in Tver. In het midden de Russische premier Wiktor Tsjernomyrdin.

In een poging de toestand tot bedaren te brengen belegden president Krawtsjoek en zijn Russische collega Boris Jeltsin op 17 juni een topontmoeting in de buurt van Moskou.

Het tijdens de topontmoeting genomen besluit om Rusland huur te laten betalen voor havenfaciliteiten in Sewastopol, bleek omstreden in Oekraïne. Het akkoord werd gepresenteerd als een concessie van de Russen bij het nakomen van hun sociale verplichtingen in de haven. Nog op 8 juni had het Oekraïense ministerie van defensie echter iedere voorgestelde verpachting van Sewastopol een schending van de territoriale integriteit van Oekraïne genoemd.

Krawtsjoek en Jeltsin besloten eveneens de vloot in twee gelijke delen op te splitsen. Hun plan viel noch bij teleurgestelde marineofficiëren noch bij Russische conservatieven in goede aarde. De commandant van de vloot, vice-admiraal Edouard Baltin, veroordeelde het plan. Volgens de *Independent* van 2 juli had Baltin gezegd: „Een verdeling in twee gelijke delen is rampzalig voor de Zwarte-Zeevloot.... Het akkoord heeft geen oplossing geboden voor de sociale, economische of politieke problemen (die met de vloot te maken hebben)”. Maarschalk Jewgeni Sjaposjnikow, de aangestelde secretaris van de Russische Veiligheidsraad, beweerde dat Oekraïne slechts recht had op 20 procent van de vloot.

Russische Opperste Sowjet maakt aanspraak op Sewastopol. Vermaning door VN-Veiligheidsraad

Op 9 juli keurde de Russische Opperste Sowjet (parlement) een resolutie goed waarin gesteld werd dat de Oekraïense havenstad Sewastopol onder Russisch gezag viel. Verder bepaalde de Opperste Sowjet dat de Zwarte-Zeevloot, die

grotendeels in Sewastopol voor anker lag, „onverdeelden roemrijk” zou moeten blijven en onder Russisch opperbevel. Op 12 juli werd dit besluit in Sewastopol toegejuicht tijdens een pro-Russische manifestatie van 5.000 mensen.

De resolutie maakte het niet erg waarschijnlijk dat de Russische Opperste Sowjet de plannen om de vloot te verdelen zou ratificeren. Op 9 juli bekritiseerde Krawtsjoek de Russische Opperste Sowjet vanwege zijn „anti-Oekraïense beleid” en noemde hij de resolutie een inmenging in de Oekraïense binnenlandse aangelegenheden. Op 10 juli reageerde Jeltsin met de verklaring dat hij zich „schaamde” voor de resolutie aan de Opperste Sowjet en dat de kwestie rond Sewastopol en de Zwarte-Zeevloot „geleidelijk en in alle rust” opgelost diende te worden. In een verklaring van het Russische ministerie van buitenlandse zaken werd op 11 juli kritiek geleverd op de Opperste Sowjet, omdat deze zich niet had gehouden aan het regeringsbeleid.

Op 20 juli gaf de VN-Veiligheidsraad een door de Russische permanente vertegenwoordiger bij de VN, Joelij Worontsow, gesteunde verklaring uit waarin bezorgdheid werd uitgesproken over de resolutie van de Russische Opperste Sowjet.

Volgens de VN-Veiligheidsraad ging de resolutie „lijnrecht in tegen de doelstellingen en principes van de VN” en was zij zowel in tegenspraak met het VN-handvest als met de Oekraïense soevereiniteitsverklaring uit 1990, die datzelfde jaar door Rusland erkend was.

Op 21 juli verwierp de Russische Opperste Sowjet een motie om de resolutie over Sewastopol in te trekken.

Verklaring over eigendomskwestie kernwapens

Op 2 juli besloot de Oekraïense Opperste Raad dat alle op het grondgebied van de republiek gestationeerde kernwapens eigendom waren van Oekraïne, maar dat Oekraïne „nooit zou toestaan ze te gebruiken”.

Het parlement ontkende naar controle over het gebruik van de wapens te strijken en herhaalde dat Oekraïne op de lange termijn naar een kernwapenvrije status streefde. Krawtsoek ondersteunde de aanspraak en verklaarde op 1 juli dat „Oekraïne de eigenaar moet blijven van de kernwapens in afwachting van hun vernietiging”. In een op 16 juli door het Russische ministerie van buitenlandse zaken uitgevaardigde verklaring werd Oekraïne ervan beschuldigd internationale akkoorden te schenden.

Op 22 juli meldde *Komsomolskaja Prawda* dat maarschalk Jewgeni Sjaposjnikow, de aftredende opperbevelhebber van de strijdkrachten van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten, kort voor zijn aftreden op 11 juni de technische middelen om op GOS-territorium kernraketten te lanceren had overgedragen aan de Russische minister van defensie Pawel Gratsjow.

Ontmanteling van kernraketten

Op 29 juli bevestigde de Oekraïense minister van defensie Konstantin Morozow tijdens besprekingen met de Amerikaanse minister van defensie Les Aspin dat tien op doelen in de Verenigde Staten gerichte kernraketten ontman-

teld werden. De kernkoppen van de SS-19-raketten zouden in Oekraïne blijven, terwijl de andere onderdelen zouden worden teruggestuurd naar Rusland. Aspin verklaarde dat Oekraïne nu kon rekenen op een toelage van \$ 175 mln om het ontwapeningsproces te versnellen.

Vice-premiertreedt af

Op 27 augustus trad de voor economische hervormingen verantwoordelijke vice-premier Wiktor Pynzenyk af, nadat hij erover geklaagd had dat men hem niet om advies had gevraagd bij belangrijke economische beslissingen (waaronder de invoering eerder die maand van een vaste wisselkoers voor de karbowanets ten opzichte van harde valuta's, hetgeen naar zijn zeggen „de genadeslag voor onze export” zou zijn) en dat de Opperste Raad weigerde bezuinigingsmaatregelen goed te keuren.

Op 30 augustus trad ook minister Joeri Bannikow van economische hervormingen af. Hij werd vervangen door Roman Sjpek. Op 18 augustus was minister Anatoli Hrytsenko van industrie in het pensioen gegaan; hij werd vervangen door Wilen Semjenjoek.

Op 31 augustus presenteerde premier Leonid Koetsjma aan de door communisten overheerste Opperste Raad een crisisprogramma van anti-inflatoire maatregelen, dat er onder meer in voorzag dat alle economische macht bij de regering kwam te liggen totdat nieuwe verkiezingen werden gehouden. De volgende dag werd dit programma niet goedgekeurd, maar ter bestudering doorgegeven aan verschillende parlementaire commissies.

Op 1 september schreef de *Financial Times* dat de regering „eindelijk ernst van de crisis begint te beseffen, hoewel zij duidelijk verdeeld is over de aanpak daarvan”. In het programma was gepleit voor controle van de regering over de Nationale Bank (centrale bank) en voor stopzetting van de kredieten aan landbouw en industrie. Deze kredieten vielen nu al hoger uit dan het totale bruto nationaal produkt (BNP) dat door de regering begin 1993 voorspeld was (zie pag. 459/3-'93 voor de unilaterale emissie door de Nationale Bank in maart van gesubsidieerde kredieten waardoor de waarde van de karbowanets ten opzichte van de dollar in één dag tijd met 46 procent daalde).

Gedurende de eerste tien dagen van augustus staakte Rusland zijn olieleveranties aan Oekraïne, omdat Oekraïne nog voor 850 mrd roebel bij Rusland in het krijt stond voor reeds geleverde olie. Hoewel de leveranties uiteindelijk werden hervat, was het onduidelijk of dit ook voor de lange termijn gold. Op 11 augustus bracht Koetsjma een bezoek aan Moskou, waar hij besprekingen voerde met de Russi-

sche president Boris Jeltsin en premier Wiktor Tsjernomyrdin over de Russische brandstofleveranties, waardoor Oekraïne met een schuld van 900 mrd roebel zat. Er werd besloten een krediet aan Oekraïne ter waarde van 250 mrd roebel, waarover in juni overeenstemming was bereikt, te activeren. (Op 16 augustus 1993 bedroeg de marktwisselkoers van de dollar ten opzichte van de roebel \$ 1 = 997.17 roebel, terwijl de officiële koers \$ 1 = 0.5863 roebel bedroeg.)

Voor referendum vereiste maatregelen niet goedgekeurd

Op 27 augustus werden maatregelen, die het houden van een referendum op 26 september over het veltrouwen van het electoraat in de Opperste Raad en in Krawtsoek mogelijk maakten, niet door de Opperste Raad aanvaard. Het referendum kon pas worden gehouden als deze maatregelen waren goedgekeurd.

Ongeluk in kerncentrale

Op 21 mei werd één werknemer gedood en raakte een andere ernstig gewond bij een ontploffing en brand in de vijfde reactor van de grootste kerncentrale in Oekraïne, die op 50 kilometer van de stad Zaporozje (430 kilometer ten zuidoosten van Kiev) lag. Volgens berichten zou er geen straling zijn vrijgekomen bij het ongeluk.

Benoeming van nieuwe patriarch

Op 14 juni koos de Oekraïense raad van orthodoxe geestelijken een nieuwe patriarch van de Oekraïense Autocefale Orthodoxe Kerk. Aartsbisschop Wolodjir van Lwow volgde wijlen patriarch Mstyslaw op.

DEFENSIEAKKOORDEN MET TURKIJE EN DUITSLAND

Op 14 juli ondertekenden minister van defensie Konstantin Morozow en zijn Turkse collega Nevzat Ayaz in Kiev een voorlopig akkoord over militaire samenwerking. Ayaz verklaarde dat Turkije Oekraïne zou steunen als het een aanvraag zou indienen voor het NAVO-lidmaatschap.

Tijdens een bezoek van de Duitse minister van defensie, Volker Ruhe, aan Oekraïne van 16-18 augustus werd een militair samenwerkingsverdrag ondertekend dat voorzag in regelmatige ontmoetingen en samenwerking op het gebied van wapenbeheersing en opleidingen. Daarnaast bood Ruhe financiële hulp aan voor het ontmantelen van

Vice-premier Wiktor Pynzenyk licht tijdens een persconferentie op 28 augustus 1993 zijn aftredentoe.

EUROPA

kernwapens als Oekraïne het Strategisch Wapenbeperkingsverdrag (Strategic Arms Reduction Treaty, START-1) zou ondertekenen.

(Vor.ber.pag. 457/2 e.v.-1993)

RUSSISCHE FEDERATIE

GEWELDDADIGE 1 MEI-VIERING. CONSTITUTIONEEL CONFLICT. VERDERE BINNENLANDSE KWESTIES

Op 1 mei 1993 raakten bij rellen in Moskou circa 600 demonstranten en politieagenten gewond tijdens een protestmars die georganiseerd was door pro-communisten en nationalistische tegenstanders van president Boris Jeltsin. Het betrof de ernstigste gewelddadigheden in de Russische hoofdstad sinds de mislukte coup poging van augustus 1991. Eén van de gewonden, een politieman die bekneld raakte door een manoeuvre van demonstranten met een vrachtwagen, overleed op 5 mei in een ziekenhuis.

De route van de mars was gewijzigd nadat Jeltsin op 29 april een decreet had uitgevaardigd waarin hij demonstraties in de buurt van regeringsgebouwen verbood. De problemen ontstonden toen veiligheidstroepen de demonstranten verhinderden het Rode Plein te betreden en hen vervolgens staande hielden toen ze het stadscentrum verlieten.

De nasleep van de gewelddadigheden illustreerde de diepe kloof tussen president en parlement. Op last van verschillende personen - onder wie Jeltsin, de Moskou openbare aanklager en Roeslan Chasboelatow, de voorzitter van de Opperste Sou-jet en belang-

rijkste tegenstander van Jeltsin - werden afzonderlijke onderzoeken ingesteld. Jeltsin weet het geweld aan „een openlijke poging van extremisten om de Russische maatschappij van de weg van vreedzame hervormingen af te brengen en het land in politiek geweld te dompelen". Zijn tegenstanders beschuldigden hem er echter van de confrontatie op touw te hebben gezet als excuus voor het instellen van een presidentieel noodbestuur. Chasboelatow verweet de demonstranten hun gewelddadig gedrag, maar leverde ook kritiek op de „misplaatste maatregelen" van de Moskou autoriteiten en op het op desintegratie en verdeeldheid gerichte beleid van Jeltsin.

De vrees bestond dat zich op 9 mei, de Dag van de Overwinning, een vrije dag waarop de verjaardag van de overwinning van de Sowjet-Unie op nazi-Duitsland in de Grote Vaderlandse Oorlog (1941-'43) gevierd werd, opnieuw gewelddadigheden zouden voordoen. Pro-communistische en nationalistische oppositionele groeperingen hadden voor die dag opnieuw een demonstratie gepland en hadden gewaarschuwd voor „honderden doden" als de politie zich met hun acties zou bemoeien. Uiteindelijk verliep deze mars echter vreedzaam. De veiligheidstroepen hielden zich dit keer afzijdig en de 40.000 demonstranten kregen toegang tot het Rode Plein.

Jeltsin was op de Dag van de Overwinning aanwezig bij een plechtigheid op de Poklonnaja Gora in Moskou waarbij een monument werd onthuld ter ere van de veteranen van de Grote Vaderlandse Oorlog. De lijfwachten van de president zorgden ervoor dat zowel Chasboelatow als Waleri D. Zorkin, de voorzitter van het Constitutionele Hof, zich niet bij Jeltsin op het podium konden voegen.

Ern beeld van de gewelddadige rellen in Moskou op 1 mei 1993

Strijd over constitutionele hervormingen

De gewelddadigheden in de straten van Moskou en de nasleep daarvan benadrukten de politieke strijd tussen Jeltsin en zijn door Chasboelatow geleide parlementaire tegenstanders over de goedkeuring van een nieuwe Russische grondwet.

Gesteund door de uitslag van het referendum in april (zie pag. 467/1 e.v.-'93) had Jeltsin aan het eind van die maand een grondwetsontwerp gepresenteerd dat voorzorg in een parlement met beperkte bevoegdheden en in een uitvoerend presidentschap met meer macht dan dat van de Verenigde Staten of Frankrijk. De constitutionele commissie van de Opperste Sowjet had daarop gereageerd door een alternatief document te presenteren dat voorzorg in een president met beperkte volmachten: alle benoemingen van de president, ook die van ministers en rechters, zouden krachtens dit document goedgekeurd moeten worden door een nieuw en machtig, twee kamers tellend, parlement.

Op 6 mei hield Jeltsin een door de televisie uitgezonden redevoering, zijn eerste belangrijke openbare optreden sinds het april-referendum, waarin hij de uitslag van de volksraadpleging interpreteerde als een overduidelijke motie van vertrouwen in zijn beleid.

In een verwijzing naar de gewelddadigheden op 1 mei veroordeelde hij kwaad de „onverzoenlijke oppositie" die voor niets zou terugschrikken om het hervormingsproces in Rusland te saboteren. „Degenen die het niet eens zijn met ons beleid moeten gewoon opstappen en zich niet met ons werk bemoeien", verklaarde Jeltsin. Voorts leverde hij expliciet kritiek op de van hem vervreemde vice-president Aleksandr Roetskoj en maakte bekend dat deze van al zijn officiële verantwoordelijkheden was ontheven. Daarnaast bekritiseerde hij Chasboelatow, omdat die op 6 mei een zitting van de constitutionele commissie belegd had. „Dit is illegaal", verklaarde de president. „Ik zal de commissie bijeenroepen als dat noodzakelijk is."

Hoewel Jeltsin de voorzitter was van de constitutionele commissie, waren zijn betrekkingen met dit orgaan ernstig verslechterd omdat de commissieleden in meerderheid parlementariërs waren. Nadat Jeltsin zijn eigen grondwetsontwerp eind april onthuld had, had hij dit ter goedkeuring voorgelegd aan de leiders van de Russische republieken en regio's. Jeltsin hoopte dat door deze strategie het grondwetsontwerp werd goedgekeurd zonder dat hij het hoefde voor te leggen aan het door de oppositie overheerste Congres van Volksafgevaardigden, hetgeen de formele procedure was bij de goedkeuring van een nieuwe grondwet. Het enige verzoeningsgezinde element in Jeltsins toespraak was zijn oproep aan „verstandige parlementariërs" om hem te helpen bij het opstellen van zijn definitieve grondwetsontwerp.

Ondanks de kritiek van Jeltsin kwam de constitutionele commissie op 7 mei bijeen om het grondwetsontwerp van de president te bespreken. Na een debat van anderhalf uur verwierp de commissie het document, omdat het de „mensrechten en burgerrechten wezenlijk beperkte“. Bij de vergadering waren slechts 48 van de 96 commissieleden aanwezig. Volgens Jeltsin, die de begrafenis had bijgewoond van de politiemann die tengevolge van de gewelddadigheden op 1 mei was gestorven, waren de overwegingen van de commissie zowel irrelevant als onwettig.

Tegenstanders van president ontslagen. Grondwetgevende vergadering bijeengeroepen

Op 10 mei werd Joeri Skokow door Jeltsin ontheven van zijn functie als secretaris van de Veiligheidsraad van de Russische Federatie.

Skokow, die beschouwd werd als een van de machtigste Russische politici, had Jeltsin bekritiseerd omdat hij in maart een speciaal presidentieel gezag had ingevoerd (zie pag. 464/3 e.v.-'93). Een woordvoerder van de president verklaarde dat Skokow ontslagen was omdat hij Jeltsin „in tal van opzichten“ niet langer steunde en het volk tegen de president had opgezet.

Op 11 mei werd Georgi Chizja ontslagen als vice-premier. Net als Skokow werd Chizja in brede kring beschouwd als een tegenstander van radicale hervormingen.

Jeltsin maakte, eveneens op 11 mei, bekend dat hij van plan was op 5 juni een constituerende vergadering bijeen te roepen; die zou bestaan uit vertegenwoordigers van alle Russische republieken en regio's, teneinde een nieuwe grondwet te voltooien en te aanvaarden.

In dit orgaan, dat zou worden voorgezeten door de president, zouden alle 89 regio's en republieken van de Russische Federatie met twee afgevaardigden vertegenwoordigd zijn; daarnaast zou er een aantal door Jeltsin benoemde leden van de Opperste Sowjet zitting in hebben. Jeltsin stelde ook voor dat als de nieuwe grondwet eenmaal in werking zou zijn getreden, de constituerende vergadering kon worden omgevormd tot één van de kamers van het nieuwe twee kamers tellende parlement.

Chasboelatow veroordeelde dit plan en waarschuwde Jeltsin geen „anti-constitutionele maatregelen te treffen om een nieuwe grondwet goed te keuren“. In een toespraak op 12 mei noemde hij Jeltsins pogingen om het Congres van Volksafgevaardigden - de hoogste wetgevende instantie in Rusland - te passe-

ren „crimineel“. Geheel in strijd met Jeltsins plannen maakte de constitutionele commissie van de Opperste Sowjet een eigen tijdschema voor constitutionele hervormingen bekend.

De commissie stelde voor in de Russische republieken en regio's een aantal hoorzittingen en debatten te houden over haar alternatieve grondwet. Dit zou moeten gebeuren vóór het begin van de parlementaire slotbesprekingen over het document op 6 juli.

Op 13 mei besloot de Opperste Sowjet dat het Constitutionele Hof uitspraak zou moeten doen over de rechtmatigheid van Jeltsins plannen.

Tijdens het debat van de Opperste Sowjet waren er echter tekenen van onenigheid onder Jeltsins oppositie. Nikolaj Rjabow, de vice-voorzitter van het parlement, koos onverwacht de zijde van Jeltsin. Hij verklaarde dat de president gesteund werd door een meerderheid van de Russische regionale leiders en riep zijn mede-parlementariërs op de constitutionele voorstellen van Jeltsin te steunen. Als zij dat niet zouden doen, zo waarschuwde hij, zou de Opperste Sowjet gevaar lopen geïsoleerd te raken van het politieke proces.

Na Rjabows toespraak wees Chasboelatow erop dat het misschien mogelijk was een compromis te bereiken dat beide grondwetsvoorstellen in zich zou verenigen. Hij herhaalde echter zijn overtuiging dat constitutionele hervormingen pas wettelijk bindend zouden zijn, als zij waren goedgekeurd door het Congres van Volksafgevaardigden.

Op 21 mei liet Jeltsin in een officieel decreet weten dat de constituerende vergadering op 5 juni bijeen zou komen.

In de bewoordingen van het decreet werd dit orgaan „de constitutionele conferentie“ genoemd, wier leden zouden moeten helpen de laatste hand te leggen aan het grondwetsontwerp. Het decreet kende de conferentie echter niet de bevoegdheid toe het ontwerp ook goed te keuren. In het geval het Congres zou weigeren het uiteindelijke document te ratificeren, stelde Jeltsin echter voor de kwestie in een referendum aan de orde te stellen.

Ontmoeting tussen Jeltsin en leiders van Russische republieken

Op 26 mei had Jeltsin een ontmoeting met 20 van de 21 leiders van de Russische republieken. Hoewel zij instemden met Jeltsins grondwetsontwerp, verbonden zij daar wel degelijk voorwaarden aan.

De leiders riepen de president op een compromis te sluiten door zijn grondwetsontwerp te combineren met dat van de Opperste Sowjet. Belangrijker was echter dat ze te kennen gaven de goedkeuring van een nieuwe grondwet

pas volledig te zullen steunen als hun bevoegdheden en rechten zouden worden uitgebreid. Hun belangrijkste eis was dat het in 1992 ondertekende Federatieverdrag concreet gestalte zou krijgen in wetten die de rechten van de republieken zouden garanderen. Het zou hier onder meer gaan om wettelijke bepalingen die iedere republiek het recht zouden verlenen een eigen centrale bank op te richten en zelfstandig geld te geven.

Conflict tussen Jeltsin en Roetskoj

Eind mei werd opnieuw duidelijk dat er sprake was van een conflict tussen Jeltsin en zijn vice-president, Roetskoj, die al eerder van zijn officiële verantwoordelijkheden en privileges ontheven was. werd op 28 mei opnieuw door Jeltsin vernederd.

Roetskoj had vertegenwoordigers van de Russische en buitenlandse pers voor een onderhoud in zijn kantoor uitgenodigd, maar bemaakkers van het Kremlin weigerden hen op instructie van Jeltsin toe te laten. Roetskoj beschuldigde Jeltsin en diens aanhangers ervan „iedereen, die protesteert tegen de desintegratie van Rusland en de ernstige crisis die zich nu voordoet, hevig aan te vallen“.

Constitutionele conferentie

Op 5 juni begon in het Kremlin in Moskou de door president Boris Jeltsin bijeengeroepen constitutionele conferentie. Het enige agendapunt waarover de 700 gedelegeerden zich moesten uitspreken, was het 133 artikelen omvattende „presidentieel ontwerp“ voor Ruslands nieuwe grondwet dat Jeltsin in april voor het eerst openbaar had gemaakt.

In zijn openingstoespraak herhaalde Jeltsin dat hij ervan overtuigd was dat de uitslag van het april-referendum had aangetoond dat het Russische volk een nieuwe grondwet wilde. De huidige grondwet, en met name het stelsel van sen-jets dat zij sanctioneerde, was naar zijn zeggen niet te rijmen met een democratische maatschappij en kon niet herzien worden. Hij pleitte ervoor dat de nieuwe grondwet gebaseerd werd op zijn ontwerp, maar sloot niet uit dat er ook delen in werden opgenomen van het rivaliserende grondwetsontwerp van de constitutionele commissie van de Opperste Sowjet, waarvan hij vooral de paragrafen over demenserechten kwalitatief beter achtte. Hij verklaarde dat de conferentie moest bepalen hoe de grondwet zou worden aanvaard, maar sloot niet uit dat ook het Congres van Volksafgevaardigden daarbij een rol zou spelen.

Ondanks voorspellingen van sommige commentatoren dat de conferentie zorgvuldig en strak geregisseerd zou worden, ontstond er op de eerste dag van de beraadslagingen tumult nadat Roeslan Chasboelatow, de voorzitter van de Opperste Sowjet en Jeltsins belangrijkste tegenstander, het spreken belet was. Jeltsin weigerde hem toestemming te geven vanaf het

podium op zijn openingstoespraak te reageren, omdat hij niet op de lijst van sprekers stond. Toen Chasboelatow vanuit de zaal trachtte te spreken, werd hij door aanhangers van Jeltsin onder langzaam handgeklap uitgeoeld. Chasboelatow verliet vervolgens demonstratief de conferentiezaal, gevolgd door ongeveer 50 andere afgevaardigden. Een andere afgevaardigde, Joeri Slobodkin, werd door veiligheidsfunctionarissen met geweld uit de zaal verwijderd.

Chasboelatow en andere afgevaardigden die waren opgestapt, kwamen kort daarna bijeen bij het Witte Huis, het parlamentsgebouw, om zich te beraden op een reactie. Zij gaven een verklaring uit waarin Jeltsin beschuldigd werd van pogingen „om de dicatuur van één enkele persoon met onbeperkte bevoegdheden te doen herrijzen”. Tegenover journalisten verklaarden zij op drie voorwaarden te zullen terugkeren naar de conferentiezaal: (i) dat er vrij zou worden gediscussieerd in plenaire zittingen en niet, zoals gepland, in vijf werkgroepen (vertegenwoordigers van federale organen: republikeinse en regionale autoriteiten; plaatselijke raden; politieke partijen, vakbonden en andere sociale organisaties; en het bedrijfsleven) die zouden worden geleid door een Jeltsin-getrouwe; (ii) dat Chasboelatow en Oleg Roemjantsew, uitvoerend secretaris van de constitutionele commissie, toestemming kregen te spreken; en (iii) dat het Congres van Volksafgevaardigden werd toegestaan te debatteren over de aanbevelingen van de conferentie.

Op 7 juni keerden de twee prominentste vertegenwoordigers van de groep afgevaardigden die demonstratief was opgestapt, Roemjantsew en de voorzitter van het Constitutionele Hof Waleri Zorkin, terug naar de conferentiezaal. Jeltsin trachtte tegemoet te komen aan de anderen die waren opgestapt door op 7 juni bij monde van zijn naaste medewerker Sergej Stankewitsj aan te kondigen dat Chasboelatow en anderen de kans zouden krijgen te spreken tijdens een speciale plenaire zitting die aan de conferentie-agenda zou worden toegevoegd. Op 10 juni ging Jeltsin nog verder in zijn verzoeningspogingen door aan te kondigen dat de werkgroepen zich ook zouden buigen over het grondwetsontwerp van de constitutionele commissie. Bovendien herriep hij zijn stelling dat sowjets niet te verenigen waren met democratie. Op 9 juni had Chasboelatow in een toespraak tot de Opperste Sowjet deze herroeping als voorwaarde gesteld voor zijn terugkeer naar de conferentiezaal. Chasboelatow keerde echter niet terug naar de conferentiezaal. Op 10 juni werd bekendgemaakt dat hij ziek was geworden.

Volgens plan zou de conferentie op 16 juni afgesloten moeten worden, maar de plenaire zitting die op die dag gehouden werd resulteerde alleen maar in de goedkeuring van een verklaring waarin de fundamentele principes van een nieuwe grondwet uiteen werden gezet. Er was geen definitief grondwetsontwerp opgesteld en er was ook geen akkoord bereikt over de brandende vraag hoe de nieuwe grondwet goedgekeurd

moest worden. Op 16 juni vaardigde Jeltsin een decreet uit waarin hij een speciale commissie opdracht gaf het definitieve grondwetsontwerp uiterlijk op 26 juni, de dag waarop de conferentie hervat zou worden, te voltooien.

Een belangrijk struikelblok vormde de constitutionele status van de regio's en de verhouding van de regio's en republieken met het centrale gezag. Op 16 juni gaf vice-premier Sergej Sjachraj echter aan dat er sprake was van een mogelijke doorbraak, omdat onderhandelingen met regionale leiders hadden geresulteerd in een compromisformule waarin was vastgelegd dat de regio's en republieken „gelijkwaardig in hun betrekkingen” in het centrale gezag zouden zijn, hoe hun constitutionele status gezien de soevereiniteit van de republieken zou verschillen.

Op 25 juni bepaalde de Opperste Sowjet dat haar leden niet langer mochten deelnemen aan de conferentie, met als argument dat de conferentie gecorrumpereerd was door de deelname van functionarissen die kort daarvoor met corruptie in verband waren gebracht (zie onder). Toen de conferentie werd hervat, sloeg een aantal afgevaardigden dit verbod van de Opperste Sowjet echter in de wind. Op 27 juni toonden circa 50 afgevaardigden zich voorstander van een motie van wantrouwen tegen Chasboelatow.

Na de hervatting van de conferentie werd vooruitgang geboekt bij de verdere uitwerking van het grondwetsontwerp. Openlijk werd erkend dat de conferentie nu werkte aan een compromisstekst die de „presidentiële” en „parlementaire” versies op één lijn bracht. Op 26 juni kondigde Jeltsin aan dat er nog één plenaire zitting gehouden moest worden om de laatste hand te leggen aan het grondwetsontwerp, maar daarvoor werd geen datum bekendgemaakt.

Constitutionele Conferentie keurt grondwetsontwerp goed

De Constitutionele Conferentie keurde op 12 juli met 433 tegen 62 stemmen (en 63 onthoudingen) een gewijzigde versie van het „presidentiële ontwerp” van een nieuwe grondwet en (zie pagina 469/1-'93) goed. De conferentie wijzigde 130 van de oorspronkelijke 133 grondwetsartikelen en voegde er daar nog 40 aan toe.

Conferentie van republikeinse leiders

Op 13 augustus verklaarde Jeltsin in een toespraak tot een conferentie van republikeinse leiders en regionale vertegenwoordigers in de Noordrussische stad Petrozawodsk dat hij nog steeds voorstander was van een sterke „Fede-

ratieraad” die was samengesteld uit vertegenwoordigers van Ruslands 88 regio's en republieken. De Federatieraad zou een „legitiem machtsorgaan” zijn en een voorloper van de geplande Eerste Kamer van het nieuwe parlement.

De conferentie in Petrozawodsk was belegd om te discussiëren over het grondwetsontwerp dat op 12 juli door de Constitutionele Conferentie was goedgekeurd. Bij die gelegenheid hadden slechts acht van de 21 republieken vóór gestemd. In plaats van het ontwerp goed te keuren, besloten de deelnemers aan de conferentie dat de Federatieraad louter een adviserende en geen wetgevende functie moest hebben. Hoewel het grondwetsontwerp regio's het recht verleende wetten op te stellen, keken tal van regio's met een scheef oog naar de klaarblijkelijk uitgebreidere volmachten die werden toegekend aan de in het grondwetsontwerp als soevereine staten aangeduide republieken. Hoewel het ontwerp de republieken niet het recht verleende zich af te scheiden, konden zij wel beschikken over een eigen grondwet, staatsburgerschapen officiële taal. Ook zouden zij een eigen begroting mogen opstellen.

Verskillende regio's waren ertoe overgegaan zichzelf tot republiek uit te roepen om zo op de voornoemde rechten aanspraak te kunnen maken. Op 1 juli riep de regio Swerdlowsk zich bijvoorbeeld uit tot de republiek Oeral. Op 6 juli noemde Jeltsin deze soevereiniteitsverklaringen „ongelegen” en verklaarde hij dat de betrokken regio's zich op een „gevaarlijk en onaanvaardbaar pad” hadden begeven dat naar een confederatie leidde.

Oprichting van nieuwe politieke groepering

Op 15 juni maakten Jegor Gajdar, de voormalige Russische premier, Aleksandr Jakowljew, een voormalige naaste medewerker van ex-Sowjet-president Michail Gorbatsjow, en Wladimir Sjoemejko de oprichting bekend van een Democratisch Blok van Hervormingsgezinde Krachten. Tijdens een persconferentie verklaarden ze dat het blok gesteund werd door veel van Ruslands nieuwe particuliere ondernemers en dat hun groepering voorbereidingen trof voor de verkiezingen, die, als Jeltsin de nieuwe grondwet erdoor zou krijgen, al in oktober 1993 gehouden zouden kunnen worden.

Valutahervorming mislukt

Op 24 juli kondigde de Russische centrale bank aan dat alle vóór 1993 uitgegeven roebels op 7 augustus uit de circulatie zouden worden genomen. Per persoon konden de Russen maximaal 35.000 vóór 1993 uitgegeven roebels inwisselen tegen nieuwe bankbiljetten. op voorwaarde dat zij konden aantonen

dat zij dat geld op legale wijze in hun bezit hadden gekregen. De rest van het geld zou op een bankrekening worden gestort met een minimumlooptijd van zes maanden (de waarde van dat geld zou aanzienlijk dalen, aangezien de inflatie hoger was dan de rente).

Op 26 juli meldde de *Financial Times* dat de liervorming was inge en door de volgende doelstellingen: (i) het opsporen van illegaal verworven contant geld; (ii) het terugdringen van de inflatie; (iii) het ontmoedigen van valsemunters; en (iv) de presentatie van duidelijk herkenbaar Russisch geld en tegelijkertijd de demonstratie van de superioriteit van de Russische centrale bank ten opzichte van voormalige Sowjet-republieken die zich nog binnen de roebelzone bevonden.

Terwijl plaatselijke banken alle zeilen moesten bijzetten om te voldoen aan de vraag naar nieuwe roebels, zag de regering zich door een golf van paniek gedwongen water bij de wijn te doen.

Terwijl premier Wiktor Tsjernomyrdin op 28 juli bevestigde dat de hervorming „in principe juist” was, suggereerde *Izvestija* op 25 juli dat de maatregel deel uitmaakte van een complot dat erop was gericht de regering te destabiliseren. Vice-premier en minister van financiën Boris Fedorow liet zich zeer kritisch uit over de hervorming en verklaarde dat hij hierover niet was geraadpleegd door andere kabinetsleden. Volgens de *Economist* van 30 juli zou hij verklaard hebben dat de hervorming veel weg had van „een welbewuste politieke actie die onvrede onder het volk moet zaaien”. Op 26 juli verlengde een eerder van vakantie teruggekeerde president Boris Jeltsin de uiterste inleverdatum voor de oude roebels tot 31 augustus, terwijl hij het maximaal inwisselbare bedrag tot 100.000 roebel verhoogde.

Volgens de *Izvestija* van 28 juli had de directeur van de centrale bank, Wiktor Gerasjtsjenko, verklaard dat de voorzitter van de Opperste Sowjet, Roeslan Chasboelatoew, betrokken was geweest bij het hervormingsplan. Diezelfde dag vaardigde het presidium van de Opperste Sowjet, eveneens voorgezeten door Chasboelatoew, echter een decreet uit waarin verklaard werd dat de hervorming een schending betekende van de constitutionele rechten van de burgers en dat alle beperkingen op het wisselen rail roebels werden afgeschaft. Wladimir Lisin, lid van het presidium van de Opperste Sowjet, verklaarde dat een onderzoek „ter verantwoording” zou roepen wie hiervoor verantwoordelijk was.

Op 28 juli hield Fedorow een pleidooi voor het aftreden van Gerasjtsjenko, die hij beschuldigde van „stalinistische nostalgie” bij zijn pogingen om economische problemen met administratieve methoden op te lossen. Fedorow verklaarde dat de centrale bank weliswaar verantwoording moest afleggen aan de Opperste Sowjet, maar dat het decreet waarmee het presidium van de Opperste Sowjet de hervorming verwierp ontoereikend was en dat Jeltsin het besluit van de bank ongedaan zou moeten maken.

IMF-akkoord. Hulp van geïndustrialiseerde landen

Het Internationale Monetaire Fonds (IMF), dat op 28 juli liet weten het te betreuren dat er „geen overleg” over de hervorming had plaatsgevonden, had op 30 juni bekendgemaakt dat de eerste helft van een systematische transformatiefaciliteit (STF) ter waarde van \$ 3 mrd werd vrijgegeven (deze was in april door het IMF gecreëerd, zie pag. 668/3-'93).

De Amerikaanse minister van financiën, Lloyd Bentsen, noemde deze IMF-faciliteit op 1 juli „een motie van vertrouwen in de Russische president Boris Jeltsin en zijn op de markteconomie gebaseerde democratische hervormingen”.

Krachtens de STF stelde het IMF in met een krediet van in totaal 1.087 mrd SDRs (ongeveer \$ 1.506 mrd). De tweede, even grote som zou worden uitgekeerd op voorwaarde dat „de vorderingen bij de tenuitvoerbrenging van het beleidsprogramma aanhouden”. De Russische regering had ingestemd met een aantal voorwaarden, waaronder een beperking van de kredietuitbreiding door de centrale bank, verhogingen van de rentetarieven en een aanzienlijke beperking van het begrotingstekort (zie onder voor het besluit waarmee de Opperste Sowjet het begrotingstekort goedkeurde). Op 14 juli verhoogde de centrale bank haar discontotarief voor commerciële kredieten tot 170 procent. Met een twaalfde van het jaarpercentage (ongeveer 14 procent) dat maandelijks berekend werd, zou de reële rentevoet voor het eerst het inflatiepercentage (ongeveer 17 procent per maand) benaderen.

In juli werden verschillende hulpovereenkomsten met Rusland afgesloten.

Tijdens de vergadering van de Groep van Zeven (G-7) geïndustrialiseerde landen op 7-9 juli in Tokio (zie onder INTERNATIONAL) werd overeenstemming bereikt over een voor privatisering bestemd hulpprogramma van \$ 3 mrd; men bevestigde in principe de instelling van een algemeen fonds ter waarde van \$ 43 mrd (waarover aanvankelijk in april overeenstemming was bereikt, zie pag. 471/2/3-'93). Op 7 juli, kort voor het begin van de G-7-vergadering, had de Amerikaanse Export-Import Bank een pakket van kredieten en kredietgaranties goedgekeurd ter ondersteuning van investeringen in de Russische energie-industrie; het pakket vertegenwoordigde een waarde van \$ 2 mrd.

Opperste Sowjet ratificeert begroting. Begrotingstekort hoger geraamd

Op 22 juli keurde de Opperste Sowjet een begroting goed waarin 430 amendementen op Fedorows aanvankelijke voorstellen waren opgenomen, waaronder een verhoging van de uitgaven en van het geraamde begrotingstekort. Dit

tekort werd nu geschat op 22 400 mrd roebel (ofwel bijna 25 procent van het BNP), terwijl Fedorow het op 30 juni op 12 600 mrd roebel had geraamd (hetgeen al hoger was dan de 8 500 mrd roebel die door het IMF als richtlijn waren gesteld).

Wijziging privatiseringsbeleid. Beperkende maatregelen voor buitenlandse banken

Op 20 juli verklaarde de Opperste Sowjet een van haar privatiseringswetten nietig, waardoor de staatscommissie voor het beheer over staats eigendommen van vice-premier Anatoli Tsjoebajts beroofd werd van haar volmachten om het privatiseringsbeleid uit te voeren. De verantwoordelijkheid werd weer overgedragen aan de meer conservatieve afzonderlijke ministeries.

Voorts herriep de Opperste Sowjet een in mei uitgevaardigd presidentieel decreet over privatisering, waardoor (i) kleinschalige privatisering niet langer vóór 1 augustus hoefde plaats te vinden, waardoor de vrees ontstond dat veel bedrijven de privatisering op de lange baan zouden schuiven; (ii) de bepaling kwam te vervallen dat minimaal 29 procent van de aandelen van kleinere bedrijven bij privatisering gereserveerd moest worden voor verkoop bij opbod aan kleinere kopers in ruil voor privatiseringcoupons. Tsjoebajts noemde de besluiten „een zoveelste revanchistische poging van de parlementariërs om de hervorming die zij het meest verafschuwden – privatisering – te torpederen”.

Op 21 juli wijzigde de Opperste Sowjet de wet op het bankwezen, waardoor buitenlandse banken hun activiteiten beperkt zagen tot operaties waarbij buitenlandse staatsburgers of geaccrediteerde buitenlandse organisaties in Rusland betrokken waren. Deze wijziging kwam tot stand ondanks tegenwerking van Gerasjtsjenko.

Jeltsin dreigt met verkiezingen in herfst

Op 10 augustus voorspelde president Boris Jeltsin dat de strijd tussen zijn hervormingsgezinde regering en haar conservatieve tegenstanders tijdens een „beslissende slag” in september beslecht zou worden. Jeltsin, die de Opperste Sowjet-leiding beschuldigde van „pogingen om de regering ten val te brengen” en verklaarde dat de constitutionele en politieke crisis de Russische staat verzwakte en de vooruitzichten op succesvolle hervormingen ondermijnde, liet nadrukkelijk meten dat er in de herfst parlementsverkiezingen zouden worden gehouden om de impasse in het land te doorbreken.

Op 12 augustus verklaarde parlementsvoorzitter Roeslan Chasboelatow echter dat de president niet het constitutionele recht had het parlement te ontbinden en verkiezingen uit te schrijven. Chasboelatow benadrukte dat „we niet zullen toestaan dat de grondwet geschonden zal worden”.

Jeltsins offensief volgde op verscheidene weken waarin Russische conservatieven onder leiding van Chasboelatow en vice-president Aleksandr Roetskoj volgens velen het politieke initiatief naar zich toe hadden getrokken ten koste van de hervormingsgezinde politici onder leiding van Jeltsin. De confrontatie werd uitgevochten op verschillende fronten, nadat de leden van de Opperste Sowjet in juli getracht hadden met een aantal resoluties (met name hun beslissing om het begrotingstekort te verdubbelen, zie boven en ook onder) het tempo van de hervormingen te vertragen.

Regering verdeeld over valutahervorming

De omstreden valutahervorming van de Russische centrale bank, bedoeld om de vóór 1993 uitgegeven roebels uit de circulatie te nemen, bleef een splijtzwam binnen de regering. Terwijl de centrale bank zelf op 3 augustus had laten weten dat bijna 75 procent van alle vóór 1993 in omloop gebrachte roebels met succes waren ingewisseld sinds de hervorming op 26 juli was aangekondigd, gaf premier Wiktor Tsjernomyrdin op 4 augustus toe dat de hervorming „slechtuitgedacht en gebrekkig georganiseerd” was. Niettemin hield hij vol dat de regering eensgezind achter de „noodzakelijke” en „rationele” principes van de hervorming stond. Jeltsin schaarde zich achter Tsjernomyrdin en de centrale

bank door op 4 augustus te verklaren dat „het besluit van de bank over het geheel genomen begrijpelijk is”.

Op 6 augustus verklaarde Tsjernomyrdin dat ministers die zich in het openbaar uitspraken tegen het regeringsbeleid, zouden moeten aftreden. Zijn waarschuwing was gericht tegen Boris Fedorow, de vice-premier en minister van financiën die volgens de *Financial Times* van 4 augustus verklaard zou hebben dat de hervorming een opzettelijke poging van conservatieve ministers was om de radicale hervormingen in diskrediet te brengen. Op 6 augustus hield Fedorow rol dat hij het volledig eens was met het regeringsbeleid, maar op 11 augustus verklaarde hij dat de hervorming „het vertrouwen in Rusland geschaad” had en dat ten gevolgedaarvan het hulppakket van de Groep van Zeven (G-7) ter waarde van \$ 43 mrd (zie onder INTERNATIONAAL) in gevaar was gekomen.

Jeltsin spreekt veto uit over begroting van Opperste Sowjet. Geschil over privatisering

Op 12 augustus veroordeelde Jeltsin de op 22 juli door de Opperste Sowjet goedgekeurde geamendeerde ontwerp-begroting als een „op een hypertekort gebaseerde begroting” die zou leiden tot de „ruïnering en vernietiging” van Rusland. Het ontwerp voorzag in een begrotingstekort van 22.400 mrd roebel, twee keer zoveel als het door de regering geraamde begrotingstekort. Jeltsin gaf de regering instructies de amendementen van de Opperste Sowjet te negeren en vast te blijven houden aan haar oorspronkelijke ontwerp-begroting. Bij een nieuwe stemming in de Opperste Sowjet op 27 augustus werden de meeste amendementen van Jeltsin met een overgrote meerderheid verworpen. Fedorow waarschuwde dat de begroting, eenmaal doorgevoerd, hyperinflatie zou veroorzaken en dat „de geschiedenis en ons volk ons niet zullen vergeven als een dergelijke begroting wordt goedgekeurd”.

Inmiddels werd het regeringsprogramma van kleinschalige privatisering opnieuw aangevochten door de Opperste Sowjet tijdens een aantal aanvaringen tussen parlement en president die exemplarisch waren voor de machts-crisis binnen de Russische instellingen. Het op 13 mei door Jeltsin uitgevaardigde privatiseringsdecreet, dat op 20 juli door de Opperste Sowjet was opgeschort (zie boven), werd herbevestigd door een nieuw decreet van de president op 26 juli. Op 6 augustus werd ook dit decreet weer door de Opperste Sowjet opgeschort, waarna Jeltsin het op 10 augustus opnieuw bevestigde. De voor privatisering verantwoordelijke vice-premier Anatoli Tsjoebajns noemde het beleid van de Opperste Sowjet „economisch ongegrond, wettelijk onzinnig, politiek schadelijk en geheel gespeend van gezond verstand”.

Regeringsprogramma voor economisch beleid op de middellange termijn

Op 6 augustus werd een door Tsjernomyrdin voorgesteld economisch programma voor de middellange termijn goedgekeurd tijdens een vergadering van de ministerraad. „De stabilisatie van het financiële stelsel en anti-inflatoire maatregelen” kregen in dit programma de hoogste prioriteit. Een plan van minister van economische zaken Oleg Lobow om de economische hervormingen in een langzamer tempo te laten verlopen, werd verworpen.

Roetskoj en anderen beschuldigen regering-Jeltsin van corruptie

Vice-president Aleksandr Roetskoj herhaalde zijn eerder in april geuite beschuldigingen dat de regering-Jeltsin tot in de hoogste regionen corrupt was (zie pag. 468/1/2-'93). In een toespraak op 1 juni verklaarde Roetskoj dat de regering in haar economische beleid „leugens en bedrog” tot norm had verheven.

Op 24 juni werd de corruptiekwestie door de Opperste Sowjet besproken. Bij zijn toelichting op de bevindingen van een speciale commissie die in het leven was geroepen om de door Roetskoj geuite beschuldigingen na te trekken, verklaarde plaatvervangend procureur-generaal Nikolaj Makarow dat Wladimir Sjoemejko, de met economisch management belaste eerste vice-premier, en Michail Poltoranin, een naaste medewerker van de president die verantwoordelijk was voor contacten met de media, betrokken waren geweest bij het toekennen van handelscontracten „die de Russische belangen schade berokkend”. Naar zijn mening zouden de twee moeten aftreden. Ook tegen andere hoge functionarissen werden beschuldigingen geuit. Sjoemejko kondigde vervolgens aan dat hij Makarow wegens laster zou laten vervolgen.

Hooggeplaatste aanhangers van Jeltsin beschuldigd van corruptie

Op 23 juli stemde de Opperste Sowjet in met het verzoek van procureur-generaal Walentin Stepankow om een onderzoek in te stellen naar de van verduistering beschuldigde Wladimir Sjoemejko, eerste vice-premier en minister van economische zaken. Ook tegen Michail Poltoranin, vice-premier en hoofd van het Federale Informatiecentrum, mocht een soortgelijk onderzoek worden ingesteld.

Op 23 juli verklaarde Sjoemejko dat de beschuldigingen in verband met de aankoop van

Premier Wiktor Tsjernomyrdin.

babyvoedsel van een Zwitsers bedrijf in 1991 deel uitmaakten van een complot om Jeltsins aanhangers systematisch buitenspel te zetten. Andere aanhangers van Jeltsin die onder druk kwamen te staan waren de minister van binnenlandse zaken, luitenant-generaal Wiktor Jerin, en de burgemeester van Moskou, Joeri Loezjkow; zij werden beschuldigd van laks optreden tijdens de rellen op 1 mei in Moskou (zie boven). De Opperste Sowjet eiste hun ontslag in een resolutie die op 23 juli werd goedgekeurd.

Op 30 juni stemde de Opperste Sowjet tegen de benoeming van maarschalk Jewgeni Sjaposjnikow tot secretaris van de Veiligheidsraad. Sjaposjnikow, die ook van corruptie beschuldigd was, eiste dat de leden van de Opperste Sowjet hun excuses zouden aanbieden. Hij verklaarde dat hij ondanks de uitslag van de stemming zijn functie als secretaris zou blijven vervullen.

Ontslag van minister van veiligheid

Op 27 juli ontsloeg Jeltsin de voor de veiligheidsdienst verantwoordelijke minister Wiktor Barannikow, omdat hij zich schuldig zou hebben gemaakt aan nepotisme en omdat hij gefaald zou hebben bij de afhandeling van een schietpartij waarbij Russische soldaten waren omgekomen die waren gelegerd bij de grens tussen Tadzjikistan en Afghanistan (zie onder TADZJIKISTAN).

Als reactie daarop beschuldigde Chasboelatoew Jeltsin ervan te trachten „de organen van orde en gezag te vernietigen door al hun beroepskrachten buiten spel te zetten”. Op 28 juli noemde het presidium van de Opperste Sowjet Barannikows ontslag „ongeldig”, omdat Jeltsin hier zijn boekje te buiten gegaan zou zijn. Het persbureau *Interfax* inelidde echter nog diezelfde dag dat Nikolaj Goloesjko benoemd was tot waarnemend inister van veiligheid.

Roetskoj beschuldigd van corruptie. Procureur-generaal beschuldigd van betrokkenheid bij „moordcomplot”

Steeds meer hooggeplaatste politici werden beschuldigd van corruptie. Tijdens een vergadering van de interdepartementale commissie voor de misdaad van de Veiligheidsraad werd Roetskoj op 18 augustus van beschuldigd een Zwitserse bankrekening te hebben waarop Russische bedrijven „miljoenen dollars” zouden hebben gestort.

Roetskoj noemde de commissieleden „schurken”, die naar zijn zeggen Jeltsins tegenstanders „murw proberen te maken” ter voorbereiding

op de „beslissende slag”. Op 26 augustus riep hij de procureur-generaal op hem snel in staat van beschuldiging te stellen, zodat hij zijn naam kon zuiveren.

In een verrassende ontwikkeling eiste de commissie ook het aftreden van procureur-generaal Walentin Stepankow.

Commissielid Andrej Makarow beweerde dat Stepankow een inoercomplot tegen hem had beraamd en dat het bewijs daarvoor geleverd was in een gesprek tussen Stepankow en de Russische ondernemer Dmitri Jakoebowski dat in het geheim op band was vastgelegd. Op 19 augustus verklaarde de in Canada verblijvende Jakoebowski dat Stepankow hem gevraagd had de moord op Makarow op touw te zetten.

Makarow verklaarde dat hij en niet Stepankow (die bekend stond als een bondgenoot van Roetskoj) de aangewezen man was om de strafrechtelijke vervolging van Roetskoj te leiden

Ook minister Joeri Kalmykow van justitie (die op 5 augustus op die post benoemd was, nadat hij na het aftreden van Nikolai Fjodorow in april diens portefeuille al tijdelijk had beheerd) bekritiseerde Stepankow. Hij verklaarde dat „de dienst van de procureur-generaal verantwoordelijk (was geweest) voor een volledige mislukking van de strijd tegen de misdaad”. Op 19 augustus reageerde Stepankow hierop door zijn spijt te betuigen over het feit dat de strijd tegen corruptie „een pion in het politieke machtspeel” werd.

Daarnaast beschuldigde de commissie minister Sergej Glazjew van buitenlandse economische betrekkingen ervan aan het hoofd te staan van een chaotisch en corrupt departement. Glazjew, die verklaarde dat de beschuldigingen waren ingegeven door zijn pogingen om de exporthandel uit de invloedssfeer van de georganiseerde misdaad te halen, diende op 21 augustus zijn ontslag in, maar Tsjernomyrdin weigerde dat op 23 augustus te aanvaarden.

Aftreden van Sjaposjnikow en Fedotow

Op 10 augustus trad maarschalk Jewgeni Sjaposjnikow af als aangesteld secretaris van de Russische Veiligheidsraad.

Op 12 augustus meldde *Izwestija* dat Sjaposjnikow ontevreden was over de onzekerheid van zijn positie, nadat de Opperste Sowjet op 30 juni tegen de ratificatie van zijn benoeming had gestemd (zie boven). Jeltsin aanvaardde het ontslag met tegenzin.

Op 20 augustus trad minister Michail Fedotow van pers en informatie af. Hij beschuldigde de Opperste Sowjet ervan „de persvrijheid in Rusland te onderdrukken”.

Proces tegen leiders couppoging opgeschort

Op 18 mei werd het op 16 april verdaagde proces (zie pag. 469/1-93) hervat tegen de twaalf mannen die ervan beschuldigd werden in augustus 1991 een couppoging tegen Sowjet-president Michail Gorbatsjow op touw te hebben gezet. Er rezen echter onmiddellijk nieuwe problemen toen rechter Anatoli Oekolow de aanklagers ontsloeg.

De advocaten van de verdachten waren niet succes in beroep gegaan tegen liet openbaar ministerie op grond van het feit dat de Russische procureur-generaal, Walentin Stepankow, en zijn plaatsvervanger, Jewgeni Lisow, zich onbetamelijk hadden gedragen: dezen hadden een boek gepubliceerd waarin zowel de couppoging als de verdachten „misdadig” waren genoemd en hadden daardoor juridische principes - het sub judice-principe en het principe dat iemand als onschuldig beschouwd moest worden zolang het tegendeel niet bewezen was - geschonden. Hoewel beide functionarissen niet direct bij het proces betrokken waren, waren zij wel verantwoordelijk voor de rechtsvervolging.

Oekolow verwees de zaak door naar de Opperste Sowjet en verzocht het parlement zich te buigen over de vraag hoe de „werkelijke onafhankelijkheid” van de aanklagers kon worden gegarandeerd. Velen waren echter de mening toegedaan dat de opschorting van het proces impliceerde dat de beramers van de couppoging waarschijnlijk nooit meer berecht zouden worden.

Confrontatie in Tsjetsjenië

In de nacht van 3 op 4 juni kwamen in Grozny, de in de noordelijke Kaukasus gelegen hoofdstad van de separatistische republiek Tsjetsjenië, ten minste 14 mensen om het leven bij gewapende schermutselingen. De doden vielen nadat troepen die trouw waren gebleven aan president Dzjachar Doedajew zwaar bewapend in de aanval gingen om oppositionele demonstranten te verdrijven uit openbare gebouwen in het stadscentrum die ze sinds april, toen Doedajew getracht had presidentieel gezag af te kondigen en het parlement te ontbinden (zie pag. 469/3-'93), bezet hadden gehouden. Het had er alle schijn van dat de aanval een preventieve actie was tegen het door de oppositie op 5 juni geplande referendum, waarin de kiezers zich konden uitspreken voor presidentieel of parlementair gezag.

Tijdens een bijeenkomst op 6 juni gaf Doedajew zijn aanhang te verstaan dat zijn tegenstanders waren gesteund door een „Rus-

sisch complot". maar dat zij nu verdreven waren uit Grozny. Niettemin waren nog drie districten in Tsjetsjenië in handen van de oppositie.

Poljanitsjko in Ossetië vermoord

Op 1 augustus werd Wiktor Poljanitsjko. Jeltsins speciale afgezant voor de Zuidrussische republieken Noord-Ossetië en Ingoesjetië, vermoord. Op 3 augustus lieten beide republieken in verklaringen weten dat „gewapende bandieten" verantwoordelijk waren voor de moord. Er waren berichten dat Poljanitsjko van plan was geweest om vluchtelingen uit Ingoesjetië in vier dorpen in Noord-Ossetië onder te brengen.

Jeltsin zou de zoektocht naar de moordenaars persoonlijk leiden. Op 31 juli had hij in de twee republieken de noodtoestand uitgeroepen,

Stoffelijke resten van tsaar geïdentificeerd

Op 9 juli verklaarde Peter Gill, een functionaris van de forensische wetenschappelijke dienst van het Britse ministerie van binnenlandse zaken, dat hij na een DNA-analyse van botfragmenten „voor meer dan 98,5 procent zeker" was dat de stoffelijke overschotten die waren aangetroffen in de bossen bij Jekaterinberg toebehoorden aan de in 1918 doodgeschoten tsaar Nikolaas II, tsarina Alexandra en drie van hun dochters. Het bleek onmogelijk vast te stellen om welke drie van de vier dochters van de tsaar het ging en er was geen spoor aangetroffen van het stoffelijk overschot van Aleksej, de zoon van de tsaar.

Verbod op buitenlandse religieuze groeperingen

Op 14 juli keurde de Opperste Sowjet een wijziging van de wet op de godsdienstvrijheid goed, waardoor het buitenlandse organisaties verboden werd zonder officiële goedkeuring „onafhankelijke godsdienstige activiteiten" te ontplooiën.

Opperste Sowjet maakt aanspraak op Sewastopol en Zwarte-Zeevloot

Een resolutie van de Opperste Sowjet op 9 juli bevestigde de Russische soevereiniteit over Sewastopol en de Zwarte-Zeevloot (zie onder OEKRAÏNE voor het conflict hierover met dat land).

(Vor.ber.pag. 460/2 e.v.-1993)

ARGENTINIË

CONTROVERSE OVER CONDOR-RAKET. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 10 maart 1993 bevestigde president Carlos Saul Menem dat de regering wist dat onderdelen voor de Condor-2 lange-afstandsraket, die aanvankelijk bestemd waren voor Spanje, uiteindelijk voor de Verenigde Staten bedoeld waren.

Begin maart had een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van defensie aan het Spaanse persbureau EFE laten weten dat de onderdelen op 29 januari in de zuidelijke Spaanse havenstad Rota van een Argentijns koopvaardijship waren overgeladen op een ander schip met als bestemming een niet nader aangeduide Amerikaanse haven. Amerikaanse functionarissen beweerden daarna dat bij inspectie aan het licht was gekomen dat het computergestuurde geleidingssysteem van de raket ontbrak.

Minister Guido di Tella van buitenlandse zaken zou op 3 maart gezegd hebben dat de regering de VS had verzekerd dat het raketproject volledig ontmanteld was en dat Argentinië zich nu milde aansluiten bij het Missile Technology Control Regime (MTCR).

De belangrijkste oppositiepartij, de Radicale Burgerunie (UCR), had ernstige kritiek op de manier waarop de regering de affaire had aangepakt. Zij noemde de vermeende Amerikaanse eis om een deel van het Condor-bouwcomplex Falda del Carmen in de westelijke provincie Cordoba en de vermengingsinstallatie voor vaste brandstof te vernietigen een belediging voor de nationale soevereiniteit.

Op 30 juni maakte de regering bekend dat het Condor-2-raketproject niet langer als „militair geheim" werd aangemerkt en herhaalde zij tegen de proliferatie van kernwapens in de regio te zijn.

In lokale media werd op 6 juni verklaard dat de Amerikaanse ambassadeur Terence Todman er bij de regering op had aangedrongen de raket „volledig te ontmantelen" en dat de Amerikaanse regering ervan overtuigd was dat Argentinië vitale onderdelen niet wilde ontmantelen. Het Uruguayaanse ministerie van buitenlandse zaken ontkende op 29 juni nieuwe persberichten dat militaire leiders van beide landen samenspannen om Condor-%-raketten in Uruguay te verbergen.

Nieuwe minister van defensie

Op 2 maart werd bekendgemaakt dat Oscar Camilion op 3 april Antonio Erman Gonzalez zou opvolgen als minister van defensie. Camilion, een verrassende keuze, was van 1976-1981

ambassadeur in Brazilië geweest en had als minister van buitenlandse zaken gezind onder de militaire junta. Gonzalez, die in verschillende perioden ook de portefeuilles van economie, defensie en sociale zekerheid had beheerd, zou de kandidatenlijst van de rege-ende Partido Justicialista (PJ, de Peronisten) in de hoofdstad Buenos Aires gaan aanvoeren voor verkiezingen die in september 1993 gehouden zouden worden voor de helft van de zetels van de Kamer van Afgevaardigden.

Menem wil tweede ambtstermijn

Succes bij de verkiezingen in september werd als cruciaal gezien voor Menems pogingen de grondwet zo te veranderen dat hij zich in 1995 kandidaat zou mogen stellen voor een tweede achtereenvolgende ambtstermijn. Medio maart besloten 14 peronistische gouverneurs Menems herverkiezingscampagne te steunen, die formeel op 27 februari van start was gegaan op het congres van de PJ.

De UCR had laten weten hiertegen fel gekant te zijn ondanks peronistische pogingen de herverkiezingskwestie af te schilderen als onderdeel van een pakket progressieve grondwets-hervormingen.

De peronistische vakbonden binnen het Algemeen Vakverbond (Confederacion General del Trabajo, CGT), die tezamen '62 Organizaciones vormden, hadden hun steun afhankelijk gemaakt van de inwilliging van enkele eisen, zoals de intrekking van een decreet dat loonsverhogingen koppelde aan produktiviteitsstijgingen en het uitstellen van voorgestelde hervormingsmaatregelen ten aanzien van het beheer van ongeveer \$ 3,5 mrd aan sociale-zekerheidsfondsen, waarop de vakbonden toezagen. Zowel Menem als minister Domingo Cavallo van economie hadden deze eisen verworpen omdat ze nadelig zouden zijn voor het economisch herstel.

Economische prestaties

Uit handelscijfers die begin maart werden vrijgegeven maar nog niet definitief waren, bleek dat de verslechtering van de betalingsbalans in 1992 in een eerder stadium was onderschat. Na een overschot van \$ 3,7 mrd in 1991 had de handel een tekort opgeleverd van \$2.87 mrd.

Argentijnse oorlogsdokumentatie toegankelijk

Op 11 maart besloot Argentinië 400 oorlogsdokumenten waarin informatie zou staan over de activiteiten van voormalige nazi's in Latijns Amerika, onvoorwaardelijk openbaar te maken. De

toestemming werd gegeven krachtens een akkoord dat in Buenos Aires was getekend door de Argentijnse minister van buitenlandse zaken. Guido Di Tella, en de belangrijkste joodse organisatie van het land, de Delegatie van Israëlitische Verenigingen in Argentinië (Daia). In februari had president Carlos Menem bij decreet de geheimhoudingsplicht op alle documenten betreffende nazi-activiteiten in Argentinië opgeheven.

Op 13 maart verklaarde de voorzitter van het Joodse Wereldcongres, Edgar Rronfman, te hopen dat de Argentijnse beslissing tot een „domino-effect” zou leiden waardoor ook andere landen in de regio hun archieven zouden openen.

Belangrijke schuldenovereenkomst

Op 7 april werd in New York een plan voor schuldvermindering ondertekend met crediteurenbanken, dat was gebaseerd op het plan van de Amerikaanse oud-minister van financiën Nicholas Brady. Hiermee kwam een einde aan de 11 jaar durende schulden crisis en de regering berekende dat de rentebetalingen over de schuld van \$ 19,29 mrd een derde lager zouden uitvallen.

Krachtens het plan moesten de banken een schuldvermindering toekennen in ruil voor obligaties gedekt door „zero coupon” obligaties van het Amerikaanse ministerie van financiën. Op 7 april gaf Argentinië deze zogenaamde „Brady-obligaties” ter waarde van \$ 16,97 mrd aan de banken in ruil voor de overdracht van de contracten over de hoofdsom en een verder bedrag van \$ 8,3 mrd aan achterstallige renteaflissingen. De achterstallige betalingen werden gedekt door 12-jarige zwevende obligaties zonder zakelijk onderpand.

De 30-jarige „Brady-obligaties” waren er in twee soorten, waarbij banken konden kiezen of zij de hoofdsom of de rente wilden behouden. Pari-obligaties vertegenwoordigden de gehele hoofdsom van de schuld, maar hadden maar een lage, vaste rente van 4 procent per jaar, die in 7 jaar langzaam zou stijgen tot een maximum van 16 procent. Discount obligaties vertegenwoordigden maar 65 procent van de hoofdsom, maar hadden een wisselende rente van 13/16 procent van het Libor (Londense interbancaire rente).

Nederlaag na voorstellen over hervorming pensioenregeling

De reputatie van het kabinet, dat zijn beleid altijd gesteund wist door het parlement, onde vond tegenslag toen de parlementaire oppositie medio april de regering van president Carlos Saul Menem dwong een wetsvoorstel voor radicale veranderingen in de staats-

pensioenregeling van het land aan te passen. De regering gaf toe en beloofde het betalen van premies voor particuliere pensioenregelingen vrijwillig te maken.

Het wetsvoorstel, dat voor het eerst in augustus 1992 was ingediend, was bedoeld om het instortende staatssysteem te vervangen door een senli-particulier systeem. Dit veroorzaakte een storm van protesten vanuit het hele land, onder meer van een aantal dissidente afgevaardigden van de regerende Peronisten.

Minister van economie Domingo Cavallo had steeds gezegd dat de hervorming een cruciaal deel was van het economische beleid van de regering. Dit was erop gericht de staat te ontlasten en een particuliere pensioenregeling te bevorderen die was afgestemd op het stimuleren van de kapitaalmarkt, het vergroten van binnenlandse spaartegoeden, het verminderen van de invoer van kapitaal en het voorzien in lange-termijnfinanciering voor de industrie.

Beschuldigingen van corruptie

Op 11 april benadrukte Menem dat het feit dat Claudio Moreno, de ambassadeur in Italië, op 8 april in Rome in hechtenis was genomen, „de goede betrekkingen” tussen de twee landen niet zou schaden.

De arrestatie van Moreno hield verband met vermeende illegale activiteiten in betrekking tot de naleving van samenwerking- en investeringsakkoorden, die in december 1987 en februari 1988 door de voormalige Argentijnse UCR-regering met Italië en Spanje waren gesloten.

Er was een onderzoek gaande naar de rol van Menems zwager Karim Yoma, die ervan verdacht werd, in samenwerking met andere belangrijke regeringsfunctionarissen in Argentinië en Italië, „provisie” te hebben gevraagd aan bedrijven die leningen aanvroegen om Italiaanse apparatuur in te roeren of investeringen in Argentinië te financieren. Hij was in 1990 ontslagen op het ministerie van buitenlandse zaken, waar hij verantwoordelijk was voor de betrekkingen met Italië en Spanje. Karim Yoma's broer Emir, een economisch adviseur, was in januari 1991 ontslagen als presidentieel adviseur en beschuldigd van omkoping en corruptie (zie pag. 16/2-'91), terwijl Amira Yoma, de voormalige secretaresse van Menem, in juli 1991 was ontslagen nadat ze in staat van beschuldiging was gesteld wegens het witwassen van drugsgelden (zie pag. 93/1 e.v. -'92).

Rojas overleden

Op 12 april overleed admiraal (bd) Isaac Rojas op 87-jarige leeftijd. Hij speelde een belangrijke rol in september 1935 bij het ten val brengen van president Juan Domingo Peron en was vice-president van 1955-1958.

Moderniseringsprogramma voor de middellange termijn

In zijn toespraak tot de nieuwe gezamenlijke zitting van het Congres kondigde president Menem op 1 mei een veelomvattend economisch en politiek moderniseringsplan aan. De toespraak deed denken aan een verkiezingsrede, maar vermeer nadrukkelijk iedere verwijzing naar de omstreden herziening van de grondwet, die Menems herverkiezing in 1990 mogelijk moest maken (zie boven).

Menem beloofde dat zijn regering in de twee laatste jaar van haar bewind de inflatie zou terugdringen tot 4 procent, het bruto nationaal produkt (BNP) op een niveau zou brengen dat 43 procent hoger was dan dat van 1989 en 1 mln nieuwe banen zou creëren.

De werkgeversbijdrage aan de lonen zou worden verlaagd om de produktiekosten te verminderen en zo de werkgelegenheid te stimuleren. Vooruitbetalingen van belasting op kapitaalwinsten werden met onmiddellijke ingang opgeschort in de landbouwsector en in die sectoren die waren getroffen door een aanzienlijke daling van de prijzen op de internationale markt. Deze maatregel zou in januari 1994 worden verlengd. Tegelijkertijd echter werden er strengere maatregelen getroffen om belastingontduiking tegen te gaan.

In een poging om de concurrentiepositie van de binnenlandse industrie te versterken, zou de economie toegankelijk worden gemaakt voor buitenlandse handel, hetgeen weer gecompenseerd zou worden door een vermindering van de vennootschapsbelasting. Binnenlandse bedrijven zouden buitenlandse kapitaalgoederen en vrachtwagens kunnen kopen zonder invoerbelasting te betalen. Lokale fabrikanten van kapitaalgoederen zouden 15 procent verkoopsubsidie ontvangen om de buitenlandse concurrentie te compenseren.

Overheidsbanken zouden meer leningen verstrekken aan kleine en middelgrote boerderijen en bedrijven. De Bank van de Argentijnse Natie zou deze sectoren in 1993 \$ 4,5 mrd lenen, hetgeen zou oplopen tot \$ 6,2 mrd in 1995 tegen lagere rente dan de marktrente.

Ook zou werk worden gemaakt van de privatisering van de ondernemingen van het leger. Daarnaast werd een reorganisatie van de strijdkrachten voorgesteld om er voor te zorgen dat bestaande fondsen niet nog groter werden, maar op „rationelere” wijze werden besteed.

Menem beloofde dat in de overheidssector het bureau voor de statistiek nieuw leven zou worden ingeblazen en dat de recruiting van nieuwe ambtenaren voortaan professioneler zou geschieden om corruptie en begunstiging tegen te gaan. Binnen enkele maanden zouden er nieuwe overheidsbureaus in het leven worden geroepen om geprivatiseerde overheidsdiensten te reguleren.

Aandelen in de YPF-oliedeposito's van de overheid zouden bij opbod worden verkocht.

om de bij ongeveer 2 mln gepensioneerden uitstaande schulden af te betalen. Dertig procent van de privatiseringsopbrengsten zou worden aangewend om hun pensioenen in de toekomst veilig te stellen. Binnen twee maanden zouden alle gepensioneerden voor het eerst over een tandartsverzekering beschikken. Er zou een verdere deregulering van de algemene medische zorg plaatsvinden opdat werknemers zouden kunnen kiezen tussen de sociale fondsen die in het nationale gezondheidsstelsel werden aangeboden. Bovendien zou het mogelijk zijn om met deze fondsen gebruik te maken van specialistendiensten die niet gebonden waren aan vaste prijzen. Ook werd bestudeerd hoe openbare ziekenhuizen zichzelf financieel zouden kunnen bedripen.

Menem maakte ook bekend dat binnen enkele dagen een pakket wetsvoorstellen zou worden aangeboden aan het Congres, die waren bedoeld om „een structurele verandering van de politieke regels” in het land te bewerkstelligen.

Deze toegezegde nieuwe wetsvoorstellen waren bedoeld om de volgende zaken te bevorderen: (i) de hervorming van de financiering van politieke partijen; (ii) open en landelijke verkiezingen om onafhankelijke kiezers te laten meedelen aan de selectie van kandidaten; (iii) de directe verkiezing van de burgemeester van de federale hoofdstad Buenos Aires; (iv) de decentralisatie van districten op gemeentenniveau; (v) een grotere deelname door de bevolking door middel van plebisclen en referenda.

Menem kreeg applaus toen hij herhaalde dat het terugkrijgen van de Falkland/Malvinas-eilanden, de South Georgia- en South Sandwich-eilanden een „strategisch” onderdeel van het buitenlandse beleid bleef en dat men „binnende perken van de wet” zou blijven proberen ze terug te krijgen.

Wijzigingen in militaire top

Op 10 juni werd bekendgemaakt dat admiraal Jorge Ferrer en brigadegeneraal José Julia, de respectieve stafchefs van de marine en de luchtmacht, met pensioen gingen (zie pag. 60512-’89 voor hun benoeming in juli 1989). Op 13 juli werd Ferrer opgevolgd door viceadmiraal Emilio Molina Pico en Julia door brigadegeneraal Juan Paulik op 14 juli.

Minister van binnenlandse zaken treedt af

Onenigheid over pogingen om een wijziging in de grondwet aan te brengen met als doel in 1995 de herverkiezing en een tweede ambtstermijn van president Menem mogelijk te maken, leidde op 23 augustus tot het aftreden van minister

Gustavo Beliz van binnenlandse zaken. Hij werd vervangen door Carlos Ruckauf, die ambassadeur in Italië was geweest en van 1974-1976 minister van arbeid.

Beliz, die in december 1992 was belast met de bestrijding van de corruptie, had zich verzet tegen methoden die waren bedoeld om de goedkeuring van de grondwetsvorming door het parlement te jagen en die u-aren uitgedacht door de broer van Menem, Senaatsvoorzitter Eduardo Menem. De hervorming, die door de grootste oppositiepartij, de UCR, een bedreiging voor de democratie werd genoemd, had de steun nodig van tweederde van de leden van beide kamers van het Congres.

BETREKKINGEN MET GROOT-BRITANNIE. ONENIGHEID OVER VISVERGUNNINGEN

Op 7 mei protesteerde de Argentijnse regering heftig tegen het besluit van de Britse regering van 6 mei om het territoriale gebied rond South Georgia en de South Sandwich-eilanden uit te breiden van 12 tot 200 mijl. De Britse regering verklaarde dat haar besluit niet was bedoeld om Argentinië te tarten, maar om milieumaatregelen te kunnen treffen en de visstand in het gebied te beschermen tegen buitenlandse vissersvloeten, met name uit Chili, Japan en Rusland.

Op 8 mei besloten beide landen echter onderhandelingen aan te knopen over een „gezamenlijk beschermingsplan” voor de viswateren in de Zuidatlantische oceaan.

De Argentijnse regering dreigde op 9 augustus met tegenmaatregelen tegen de invoering door Groot-Brittannië van een nieuw stelsel van visvergunningen per 1 augustus voor de wateren rond South Georgia en de South Sandwich-eilanden, beide Britse gebiedsdelen.

Argentinië zou vooraf langs diplomatieke weg op de hoogte zijn gebracht van de nieuwe vangstregeling, dezelfde die zeven jaar eerder was afgekondigd voor de Falkland/Malvinas-eilanden. Volgens de regeling zouden nieuwe vergunningen voor buitenlandse vissers worden gebaseerd op een vangstpercentage.

Onderzoek Falkland/Malvinas-eilanden

Op 17 juni begon een „Onderzoekscommissie” met haar werkzaamheden in verband met eventuele executies van Argentijnse soldaten door het Britse leger en andere schendingen van de mensenrechten tijdens de oorlog om de Falkland/Malvinas-eilanden in 1982. Menem had op 26 mei opdracht gegeven tot het onderzoek en op 8 juni werd het

Internationale Rode Kruis om medewerking gevraagd. Op 31 mei had de regering toestemming gegeven voor een afzonderlijk onderzoek door Britse recherche (zie pag. 623/3-’93).

PRESIDENT MENEM BEZOEKT VS

Op 29 juni sprak president Carlos Saul Menem in Washington met de Amerikaanse president Bill Clinton. Menem noemde het gesprek naderhand een groot succes.

Wat her zuidelijk halfmond aanging, toonde Menem zich een voorstander van interventie van de Verenigde Naties op Haïti om er de orde te herstellen. Hij he-haalde tegen de regering van Cuba te zijn en vertelde Clinton van zijn plan een Zuidatlantisch Defensieverdrag in het leven te roepen. Met betrekking tot de Falkland/Malvinas-eilanden vroeg Menem de steun van de VS bij het uit de weg ruimen van een aantal beleineringen die een oplossing voor deze kwestie in de weg stonden. Ook stelde hij geschillen met Groot-Brittannië aan de orde, waaronder het in mei eenzijdig genomen Britse besluit haar exclusieve viszone rond de Falkland/Malvinas-eilanden uit te breiden (zie boven): hij liet echter onvermeld dat hij ervan overtuigd was dat de eilanden tegen het jaar 2000 weer onder Argentijnse soevereiniteit zouden vallen.

Op veiligheidsgebied verzekerde Menem dat het omstreken Condor-2-raketproject „volledig van de baan” was (zie boven). De VS zouden twee eskaders A4 Skyhawk-gevechtsschepen leverer (waar Groot-Brittannië zich waarschijnlijk tegen zou verzetten). In afzonderlijke besprekingen met generaal Colin Powell, de voorzitter van de Amerikaanse Gezamenlijke Chefs van Staven, werd de mogelijkheid geopperd in Argentinië een trainingscentrum te openen voor vredesstrijdkrachten van de VN.

Op handelsgebied beloofde de Amerikaanse regering te stoppen met de verkoop van gesubsidieerde tarwe aan Latijns Amerika, met name aan Brazilië en Venezuela, waardoor de markt voor de (ongesubsidieerde) Argentijnse exporttarwe zou verbeteren. Menem bevestigde dat het Argentijnse Congres discussieerde over een wetsvoorstel over patenten op medicijnen. Op dit terrein waren Amerikaanse klachten gerezen in verband met intellectuele eigendomsrechten. Menem vroeg de VS eveneens om werk te maken van het gelijkschakelen van de anti-drugs wetgeving op het gehele Amerikaanse continent.

(Voorber: pag. 247/2 e.v.-1993)

BRAZILIË

INGRIJPENDE KABINETSWIJZIGING. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 7 mei 1993 trad Yeda Crusius af als minister van planning; zij klaagde dat

ze niet was geraadpleegd over het in april gepresenteerde economische plan (zie pag. 388/1/2-'93). Crusius werd vervangen door Alexis Stepanenko, de vice-president van de Nationale Bank voor Economische en Sociale Ontwikkeling.

Op 19 mei nam de geloofwaardigheid van de regering van president Itamar Franco verder af toen minister Eliseu Rezende van economie en financiën aftrad na slechts 80 dagen in functie te zijn geweest.

Rezende, de derde minister van financiën binnen acht maanden, werd vervangen door minister Fernando Henrique Cardoso van buitenlandse zaken, een eminente socioloog die als het kundigste lid van het kabinet werd beschouwd. José Aparecido de Oliveira, de Braziliaanse ambassadeur in Portugal, werd op 21 mei benoemd tot minister van buitenlandse zaken.

Hoewel de benoeming van Cardoso met instemming begroet werd door het bedrijfsleven, zou ze consternatie hebben veroorzaakt onder die stromingen in de Sociaal-Democratische Partij van Brazilië (PSDB), die ervoor geijverd hadden dat de partij zich zou distantiëren van de regering-Fraco. PSDB-voorzitter Passo Jereissati zei tegen de pers dat als Cardoso, die een vooraanstaand lid was van de PSDB, de economie weer op orde kon brengen, hij in een uitstekende positie verkeerde om in december 1994 mee te dingen naar het presidentschap. Hij voegde eraan toe dat als Cardoso faalde, de partij zou „imploderen“.

Rezende was er op 12 mei niet in geslaagd de Senaat te overtuigen van de onjuistheid van beschuldigingen in de pers dat hij zijn voormalige werkgever, het bouwbedrijf Norberto Odebrecht, had geholpen aan overheidsfinanciering ter waarde van \$ 115 mln en \$ 15,6 mln voor projecten; daarmee had het bedrijf verschillende contracten in de wacht gesleept voor infrastructurele projecten in respectievelijk Peru en Ecuador. De Centrale Bank was tegen de financiering geweest. Ecuador zou als voorwaarde hebben gesteld dat Odebrecht in april de Ecuadoraanse overheidsschuld van \$ 427.000 aan Interbras, de oude dochteronderneming van de staatsoliemaatschappij voor handel met het buitenland, zou afbetalen.

Verdere kabinetswijzigingen

Op 19 mei merkten de onderminister voor federaal bestuur, Luiza Erundina, lid van de Arbeiderspartij (PT) en oud-burgemeester van São Paulo, en minister Lázaro Barbosa van landbouw ontslagen.

Erundina, wier ontslag kennelijk het gevolg was van haar steun aan een al zes dagen durende staking in de overheidssector, was de leider van de linkervleugel in de regering en een tegenstander van Rezende. Zij had diens benoeming in maart (zie pag. 387/1 e.v.-'93) beschouwd als een ongepaste keuze voor een

regering die aan de macht was gekomen nadat grote betogingen tegen de corruptie oud-president Fernando Collor de Mello tot aftreden hadden gedwongen (zie pag. 830/2 e.v.-'92 en 385/1 e.v.-'93).

Generaal (bd) Romildo Canhim volgde Erundina op, terwijl Wilson Brandi Koinao op 24 mei werd aangesteld als waarnemend minister van landbouw. Later kreeg Nuri Andraus deze portefeuille toegewezen.

Jose Antonio de Barrios Munhoz volgde Nuri Andraus op 15 juni op als minister van landbouw. Andraus die slechts tien dagen in functie was geweest, moest aftreden toen het weekblad *Veja* onthulde dat het nog steeds rechtsvervolgung te wachten stond wegens het doodschieten van een buurman in 1975. Daarnaast werd hij er door de belastingdienst van beschuldigd een belastingsschuld te hebben van \$ 3,7 mln.

Hoofd van Bureau voor Indianenzaken ontslagen

Op 19 mei werd Sidnei Possuelo, hoofd van het Bureau voor Indianenzaken van de overheid (FUNAI), ontslagen kort nadat hij een decreet had getekend met betrekking tot het vormen van een groot reservaat voor de Macuxi-stam in de noordelijke deelstaat Roraima. Veeboeren en politici uit de staat hadden gelobbyd bij Franco om Possuelo te ontslaan.

Onenigheid binnen PDT

Op 24 mei maakte minister Mauricio Correa Lima van justitie bekend dat hij uit de Democratische Arbeiderspartij (PDT) zou stappen vanwege meningsverschillen met PDT-leider Leonel Brizola, de gouverneur van Rio de Janeiro (zie pag. 388/2-'93).

Onrust binnen strijdkrachten

Na intensieve gesprekken op 19 mei gaven Franco en de drie bevelhebbers van de strijdkrachten een gemeenschappelijk communiqué uit waarin ze waarschuwden dat de democratie geen „zelfmoordinocht plegen“.

De verklaring weerspiegelde de bezorgdheid in het leger over de instabiliteit van de regering, de lage defensieuitgaven, de onvrede onder officieren en manschappen over wedde en arbeidsomstandigheden, en een recente opleving van dreigend regionaal separatisme (zie ook beneden). Franco zou een loonstijging van 97 procent en geld voor de modernisering van het materieel in het vooruitzicht hebben gesteld in een poging de onrust te sussen.

De bevelhebbers zeiden dat de defensieuitgaven op dat moment \$ 3 per hoofd van de bevolking bedroegen tegen \$ 27 in Bolivia en \$ 17 in Argentinië.

Dreigend separatisme

Separatisten in de zuidelijke deelstaten Rio Grande do Sul, Paraná en Santa Catarina dreigden op 23 mei de onafhankelijkheid uit te roepen en de drie staten om te dopen in de Republiek Pampa (República do Pampa). Het plan ging niet door: naar verluidt wegens gebrek aan steun onder de bevolking. Het ministerie van justitie had laten weten dat de leider der separatisten, Irton Marques, gearresteerd zou worden als hij het in zijn hoofd zou halen „de oprichting van een nieuw land“ bekend te maken.

Rapport van Amnesty International over gevangenisproer

Begin tnei beschuldigde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International in een rapport hoge Braziliaanse functionarissen en de militaire politie van het vernietigen of vervalsen van bewijzen, waarmee 120 leden van de militaire politie veroordeeld konden worden voor de moord op 111 gevangenen die op 2 oktober 1992 een gedeelte van de Casa de Detenção, de belangrijkste gevangenis in São Paulo, hadden bezet (zie pag. 832/3 e.v.-'92).

Het rapport, dat steunde op eigen waarnemingen van Amnesty en forensisch bewijs, beschuldigde de gouverneur van São Paulo en zijn secretaris voor openbare veiligheid ervan dat zij de verantwoordelijkheid hadden afgescholen en dat zij de militaire politie hadden toegestaan de gevangenis met geweld te heroveren en gevangenen die zich overgaven en gewond waren systematisch te vermoorden.

Nieuw economisch plan

Minister Fernando Henrique Cardoso van economie en financiën maakte op 14 juni het jongste economische plan van de regering bekend.

Het plan, het tweede in twee maanden (zie pag. 388/1/2-'93), werd het „reële plan“ genoemd. Het plan beoogde \$ 6 mrd te besparen op de regeringsuitgaven en tevens de inkomsten van de regering te verhogen. Het veruit belangrijkste doel was de inflatie, die in mei 29,1 procent bedroeg, te bestrijden en strengere belastingcontrole door te voeren teneinde een geraamd begrotingstekort van \$ 12 mrd te overbruggen en economische groei mogelijk te maken.

Verscheidene economen vonden dat de inatregelen niet ver genoeg gingen en dat er op grote schaal geprivatiseerd moest worden, dat failliete staatsbanken gesloten moesten wor-

AMERIKA

den of de centrale bank meer autonomie moest krijgen. Andere critici beweerden dat de uitwerking op de inflatie minimaal zou zijn, dat het plan een recessie in de hand zou merken en van geen betekenis zou zijn voor de tientallen miljoenen mensen die beneden de armoedegrens leefden.

Het plan voorzag in (i) snellere privatisering; (ii) strengere maatregelen tegen belastingontduiking (volgens officiële schattingen \$ 40 mrd à € 60 mrd per jaar), voor het eerst met inbegrip van gevangenisstraf voor belastingontduikers; (iii) de opschorting van het overmaken van financiële middelen naar deelstaten, gemeenten en instellingen, om hen aan te sporen hun schulden aan de federale regering, geschat op ruim € 40 mrd, af te lossen; (iv) strengere controle op staatsbanken en de centrale bank, met de mogelijkheid van besnoeiing en sluiting van kantoren; (v) een nieuwe chequebelasting (zie onder); en (vi) een verlaging van de rentetarieven.

Na intensief lobbyen bij afgevaardigden, waarbij de financiering van bepaalde projecten in sommige deelstaten werd goedgekeurd, wist de regering gedaan te krijgen dat de Kamer van Afgevaardigden (Tweede Kamer) de nieuwe chequebelasting op 22 juni met 308 tegen 87 stemmen goedkeurde. De ratificatie in de Senaat, waarin de regering een meerderheid had, werd gezien als een formaliteit. Verwacht werd dat deze nieuwe belasting, die in augustus zou worden ingevoerd, de staat maandelijks \$ 600 mln aan extra inkomsten zou opleveren.

Het bedrijfsleven, dat zich ingenomen had getoond met de overheidsbezuinigingen in het „reële plan“, reageerde negatief op de chequebelasting omdat ze naar hun eigen zeggen al bedolven werden onder de belastingen (zie pag. 386/1 e.v.-'93).

Proces tegen Collor

Het proces tegen Fernando Collor de Mello begon op 15 juni met de ondervraging van de 43-jarige van corruptie verdachte oud-president door het Hooggerechtshof.

Tijdens de vier uur durende ondervraging ontkende Collor resoluut dat hij zich persoonlijk had verrijkt door systematisch machtsmisbruik, waarvoor de penningmeester van zijn verkiezingscampagne een systeem had bedacht en waardoor hij in december 1992 tot aftreden was gedwongen (zie pag. 385/1/2-'93). Hij verklaarde dat de beschuldigingen door politieke motieven werden ingegeven en verband hielden met het feit dat hij „invloedrijke belangen“ in het land had geschaad.

Rapport over politiemoorden

Een op 31 mei gepubliceerd rapport van de in New York gevestigde Human Rights Watch stelde dat het politiege geweld in de staten Sao Paulo en Rio de Janeiro in de voorafgaande vijf jaar was toegenomen. De politie werd verant-

woordelijk gehouden voor de moord in en rond Sao Paulo op circa 350 mensen in 1987. In 1992 was dit aantal reeds gestegen tot 1 470 meer dan de helft van het totaal aantal moorden van 2 774 in de stad.

Moord op straatkinderen

Op 26 juli werden drie leden van de militaire politie in hechtenis genomen, nadat vijf ooggetuigen hen hadden geïdentificeerd als de verantwoordelijken voor de moord op zeven zwervkinderen op 23 juli. De kinderen, in leeftijd uiteenlopend van acht tot vijftien jaar, hadden midden in de financiële wijk van Rio de Janeiro op straat geslapen. De 19-jarige Marco Antonio da Silva, naar verluidt de leider van de straatkinderen van Rio, overleed later aan schotwonden.

Het nieuws over het bloedbad bracht in het land een schok teweeg, ondanks het feit dat mensenrechtengroeperingen al lange tijd beweerden dat dergelijke moorden geregeld voorkwamen en op dat moment een gemiddelde van twee per dag kenden. Het hele land telde naar schatting 7 miljoen zwervkinderen.

Massamoord op Indianen

Op 23 augustus werd door president Itamar Franco een spoedzitting over nationale veiligheid belegd om te praten over de bescherming van de inheemse bevolking. Aanleiding daartoe vormde een massamoord op Indianen,

die in binnen- en buitenland tot een storm van protest leidde.

Volgens FUNAI, het Bureau voor Indianenzaken van de overheid, waren op 8 augustus in het afgelegen dorp Haximu, in de staat Roraima in het noorden van het Amazone-gebied, 19 leden van de Yanomami-stam (10 kinderen, 7 vrouwen en 2 mannen) afgeslacht door illegale goud- en tinzoekers (garimpeiros). De eerste berichten hadden gesproken over 73 slachtoffers, maar later bleek dat de meeste dorpsbewoners ten tijde van de aanval niet in het dorp waren.

Yanomami-leider Davi Kopenawa beweerde dat de regering al op 22 juli ervan op de hoogte was dat garimpeiros in het reservaat waren binnengedrongen, maar daar niets tegen had ondernomen.

Op 28 augustus werden door drie stammen de wegen naar verschillende garimpeiros-kampen aan de rand van het Yanomami-reservaat geblokkeerd.

De Yanomami woonden in een reservaat van 91.000 vierkante kilometer dat hun op 15 november 1991 per presidentieel decreet was toegewezen. In een poging de omvangrijke ertsvoorraden in het reservaat toegankelijk te maken voor exploitatie, werd door mijnbouwbedrijven, plaatselijke politici en militairen op dat moment gelobbyd om het decreet te vernietigen.

Kabinetswijzigingen

Op 26 augustus werd Celso Amorim benoemd tot minister van buitenlandse

Twee Yanomami-Indianen (1) doen op 23 augustus 1993 tegenover de federale politie verslag van de moordpartij in hun dorp

zaken. Hij had deze functie al sinds 20 juli waargenomen voor José Aparecido de Oliveira, die om gezondheidsredenen zijn werk had moeten neerleggen.

In de nasleep van het bloedbad in het Yanomami-reservaat (zie boven) werd Rubens Ricirperu, op dat moment ambassadeur in de Verenigde Staten, benoemd tot minister met speciale verantwoordelijkheid voor de Braziliaanse Amazone; een nieuwe kabinetsfunctie; de functie omvatte zowel wettelijke, ecologische en militaire kwesties als de rechten van de inheemse volken. Ricupero was in de jaren '70 verantwoordelijk geweest voor het afsluiten van een samenwerkingsakkoord met andere landen waar de Amazone doorheen stroomde.

Aftreden van voorzitter FUNAI

In de nasleep van de massamoord op de Yanomami-Indianen werd het hoofd van FUNAI op 2 september door president Franco ontslagen (voor het ontslag van zijn voorganger in mei zie boven).

Plan voor het Amazonegebied

Begin augustus maakte de regering een controversieel strategisch zevenjarenplan bekend voor de ontwikkeling van het Amazonegebied. Het plan voorzag ondermeer in de aanleg van nieuwe wegen en gaf multinationale chemische en farmaceutische bedrijven toestemming om de enorme en vrijwel onbekende natuurlijke rijkdommen van het gebied te exploiteren. Teneinde de veiligheidsmaatregelen te kunnen verscherpen, zou het leger \$ 500 mln krijgen voor het versterken van legerbases en het opzetten van een radarsysteem in het gebied.

Massamoord in sloppenwijk

Gemaskerde bewapende mannen vermoordden in de nacht van 29-30 augustus 24 mensen in Vigário Geral, een sloppenwijk in Rio de Janeiro. De moordenaars waren volgens velen politiemensen. Bewoners beweerden dat de aanval een vergelding was voor de moord op vier politiemensen die op 28 augustus in de buurt van de wijk had plaatsgevonden.

Franco gaf minister Mauricio Correa Lima van justitie opdracht een onderzoek naar de affaire te leiden.

Nieuwe munteenheid

President Itamar Franco tekende op 29 juli een decreet dat voorzag in een her-

vorming van het muntstelsel. Op 2 augustus werd de „echte cruzeiro" ingevoerd: de nieuwe munt had een waarde van 1.000 oude cruzeiro's (\$ 1 = 71,80 echte cruzeiros op 2 augustus 1993).

President centrale bank treedt af

De president van de centrale bank, Paulo Cesar Ximenes, trad op 14 augustus samen met het gehele bestuur van de bank af. Hij werd op 14 augustus vervangen door Pedro Malan, de belangrijkste onderhandelaar over de nationale schulden.

Ximenes, die binnen het economisch team van de regering de meeste dienstjaren had, had in liet openbaar een geschil gehad met Franco over de geldigheid van cheques die waren uitgeschreven vóór de hervorming van het muntstelsel in juli, maar die nog moesten worden geïnd. De twee waren ook regelmatig met elkaar in conflict geraakt over het door Franco gevoerde lage-rentebeleid.

Breken binnen regeringscoalitie

De regering van president Itamar Franco, die al aan macht had ingeboet omdat de Braziliaanse Socialistische Partij (BSP) zich in augustus uit de coalitie had teruggetrokken, werd tevens geconfronteerd met toenemende onenigheid van de kant van een belangrijkere coalitiepartner; de Partij van de Braziliaanse Democratische Beweging (PMDB). De PMDB-conventie van 12 september, tijdens welke Luiz Henrique werd gekozen tot partijvoorzitter, werd gekenmerkt door besluiteloze debatten over het al of niet deel blijven uitmaken van de regering. Op 21 september stemde de nationale raad van de PMDB echter met 25 tegen 22 stemmen tegen een door de gouverneur van São Paulo, Luiz Antonio Fleury Filho, en de gouverneurs van Pará en Goiás ingediend voorstel om de samenwerking van de partij met de regering te beëindigen teneinde afstand te nemen van de regering met het oog op de verkiezingen van 1994. Filho verklaarde de beslissing van de partij te zullen respecteren.

Aftreden van ministers

Het vertrek van de PSB uit de coalitie in augustus had het ontslag tot gevolg van minister van gezondheidszorg Jamil Haddad, die werd vervangen door Henrique Santillo, lid van de Progressieve Partij (PP) en voormalig gouverneur van de deelstaat Goiás. Eveneens in augustus nam Antonio Houaiss ontslag als minister van cultuur, toen hij werd benoemd tot hoofd van de Braziliaanse

UNESCO-delegatie; hij werd vervangen door Jeronimo Moscardo de Souza.

José Antonio de Barrios Munhoz (PMDB) nam, naar verluidt op verzoek van gouverneur Luiz Antonio Fleury Filho, eind augustus ontslag als minister van landbouw, na slechts twee maanden in functie te zijn geweest; zijn portefeuille werd tijdelijk waargenomen door de minister van handel en toerisme, José Israel Vieira. Filho had in augustus ook tevergeefs druk uitgeoefend op president Franco om minister van planning Alexis Stepanenko te ontslaan (voordien benoeming in mei zie boren), nadat deze het ontslag had gerist van Luis Carlos Deben Leite, de president van de Nationale Bank voor Sociale en Economische Ontwikkeling. Deben Leite was door Filho voorgedragen voor zijn functie en had zich klaarblijkelijk niet gehouden aan zijn plicht verslag uit te brengen aan Stepanenko.

Op 13 september dienden vier PMDB-leden van de regering hun ontslag in. Twee van hen, minister van sociale zaken Antonio Brito en minister van vervoer en verbindings Alberto Goldman, werden overgehaald in het kabinet te blijven. Degenen die wel aftraden waren Senaatsvoorzitter Pedro Simon en minister van milieu Fernando Coutinho Jorge, wiens portefeuille tijdelijk werd waargenomen door Rubens Ricupero, sinds augustus minister met speciale verantwoordelijkheid voor de Braziliaanse Amazone (zie boven). Pedro Simon verklaarde op 28 september, na een onderhoud met president Franco, zijn ontslag te hebben ingediend omdat hij het niet eens was met het beleid van de regering; hij zou aftreden zodra een opvolger voor hem was benoemd.

(Voorber. pag. 384/2 e.v.-1993)

CUBA

PARTICULIERE HULP CUBA VS. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 25 april 1993 arriveerde een vloot van 14 kleine schepen uit Key West in Florida (Verenigde Staten) met 10 ton particuliere hulpgoederen, waaronder medicijnen, voedsel en kleding. Het versturen van de goederen was georganiseerd door een groep die zichzelf „Basta" (Spaans voor „genoeg") noemde, en was een reactie op de bekentenissen van de Cubaanse regering op 6 april dat „duizenden" mensen getroffen waren door een epidemie van neuritis optica, een ziekte waardoor men langzamerhand het gezichtsvermogen verloor en die te maken had met een gebrek aan vitamine B.

AMERIKA

Cubaanse regeringsfunctionarissen verklaarden dat het door het Amerikaanse handelsembargo (zie pag. 770/2 e.v.-'92) moeilijk was om voedsel en medicijnen te verkrijgen. Het rantsoeneren van voedsel, dat was begonnen nadat de subsidies van de voormalige Sowjet-Unie in 1990 waren stopgezet (zie pag. 822/1 e.v.-'91), had tot ernstige problemen geleid.

Alarmtoestand op liet gebied van volksgezondheid

De Cubaanse regering riep de alarmtoestand uit op het gebied van de volksgezondheid om de bron te lokaliseren van een mysterieuze oogaandoening waardoor in korte tijd 28.000 mensen waren getroffen. Van 17-22 mei bracht een internationale groep medische deskundigen en voedingsdeskundigen, vooral uit de VS en vergezeld door het hoofd van het blindheidspreventieprogramma van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), Bjorn Thylefors, een bezoek aan Cuba om te helpen bij het onderzoek naar de epidemie.

Een eerste diagnose uit april dat de ziekte geheel en al te wijten was aan vitaminegebrek, werd gewijzigd toen uit nieuwe aanwijzingen bleek dat de aandoening ook andere delen van het lichaam aantastte en spieraandoeningen en pijnlijke krampen veroorzaakte. Deskundigen zeiden dat ze nog nooit dergelijke verschijnselen hadden gezien; men vermoedde dat er sprake was van een onbekend gif of virus.

Oogziekte uitgeroeid

Op 29 september maakte de WHO bekend dat Cuba de epidemische oogziekte met succes had bestreden door in het hele land vitaminepreparaten uit te delen.

Door de ziekte, een ontsteking aan de oogzenuw, waren sedert het begin van het jaar meer dan 50.000 mensen getroffen, waarvan 1.500 ernstig; in de ergste gevallen was er sprake van een verlies van het gezichtsvermogen van 70 procent. Deskundigen meenden dat de aandoening werd veroorzaakt door een gif dat in het huishouden gebruikt werd.

Dissidenten willen herziening van beleid VS

De vooraanstaande Cubaanse dissidenten Elisardo Sanchez, Vladimiro Roca, Rolando Prats, Lazaro Loreto en Francisco Chaviano stuurden op 16 april een gezamenlijke brief aan de Amerikaanse president Bill Clinton, waarin zij een beroep op hem deden het Amerikaanse beleid met betrekking tot Cuba te herzien om het mogelijk te maken tot een vreedzame oplossing te komen voor de „ernstige crisis" in de Cubaanse samenleving. Volgens de brief was het 30-jaar

oude Amerikaanse handelsembargo tegen Cuba ontstaan in de Koude Oorlog, „een situatie die niet meer bestaat"; handhaving ervan was in strijd met de geest van internationale gerechtigheid en had bovendien een „averechtse uitwerking", omdat het de houding van de Cubaanse regering en bevolking ten opzichte van de VS verhardde.

Beschuldigingen van drugshandel

Op 8 april berichtte de Miami Herald dat het Amerikaanse ministerie van justitie op het punt stond 15 Cubaanse regeringsfunctionarissen in staat van beschuldiging te stellen wegens vermeende directe betrokkenheid bij het verschepen van cocaïne van Colombia naar de VS. In de krant werd onder meer de naam genoemd van generaal Raul Castro Ruz, broer van president Fidel Castro Ruz en op dat moment eerste vice-president, minister van defensie en bevelhebber van de strijdkrachten.

Onder de andere personen die genoemd werden bevonden zich minister van binnenlandse zaken generaal Abelardo Colomé Ibarra, Manuel Pineiro, een voormalig directeur van de Amerikaanse afdeling van de regerende Communistische Partij (PCC), generaal Nelson Blanco en kapitein Rosa Maria Abicrno. Zeven Cubaanse functionarissen van het ministerie van binnenlandse zaken die in de krant genoemd werden, waren in juni 1989 in Cuba veroordeeld wegens handel in drugs; drie van hen waren vervolgens geëxecuteerd en de anderen hadden lange gevangenisstraffen gekregen (zie pag. 65/3 e.v.-'90).

De beschuldigingen volgden op verklaringen in Miami, de hoofdstad van Florida, van verschillende getuigen, onder wie de gevangengenomen Colombiaanse drugshandelaar Carlos Lehder: deze was getuige geweest in het proces in juli 1992 tegen de voormalige Panamese dictator, generaal Manuel Antonio Noriega (zie pag. 697/3 e.v.-'92 en 99/2/3-'93).

Vermeende drugshandelaren uitgewezen

Op 18 september maakten de Cubaanse-Amerikaanse betrekkingen een belangrijke verbetering door, toen twee Amerikanen, die verdacht werden van handel in cocaïne en naar Cuba gevlucht waren, naar Miami gevlogen werden. Dit was de eerste keer dat de Cubaanse autoriteiten een boot en de bemanning hadden teruggegeven aan de VS voor vervolging wegens drugsdelicten.

Volgens een niet met name genoemde functionaris van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken had Cuba verscheidene keren

eerder een dergelijke aanbod gedaan, maar was dat telkens afgewezen door de regering-Bush (1989-1993) om de regering-Castro geen legitimiteit te geven. De Amerikaanse president Bill Clinton zei dat hij nog niet overwoog de blokkade van Cuba op te heffen, hoewel het Europees Parlement op 16 september een resolutie had aangenomen waarin de VS werden opgeroepen dat wel te doen.

Topfunctionaris PCC overleden

Op 29 maart overleed op 78-jarige leeftijd José Felipe Carneado. Hij was een veteraan van de revolutie van 1959 en als lid van het centrale comité van de PCC verantwoordelijk voor religieuze zaken.

Ontmoeting met ballingen

Volgens een bericht in het Franse dagblad Le Monde van 5 mei waren op 3 mei vertegenwoordigers van Cubaanse ballingen in de VS en Venezuela, die tegen de regering van president Fidel Castro Ruz waren, in Havana aangekomen voor „vrije en openhartige" gesprekken. Er werden geen verdere bijzonderheden gegeven.

Terugkeer van 120 ballingen uit Miami

Op 21 september vloog een eerste groep van 120 ballingen uit Miami terug naar Cuba nadat president Fidel Castro op 26 juli bekend had gemaakt dat de regering het aantal visa voor ballingen wilde verhogen als onderdeel van de economische hervormingen. De meeste ballingen hadden Cuba in 1980 verlaten via de Peruviaanse ambassade in Havana.

Dissident vrijgelaten

Medio mei werd Maria Elena Cruz Varela vrijgelaten. Deze dichteres en oprichtster van de oppositionele groep Kritisch Alternatief (CA) was in november 1991 opgepakt.

Tegenvallende suikeroogst. Export van suiker opgeschort en hervat

Op 6 mei berichtte de officiële krant van de Communistische Partij (PCC) Granma dat de suikeroogst op dat moment „50 procent van het potentieel" bedroeg. Als hoofdoorzaken werden aangevoerd de uitzonderlijke vochtigheid, de slechte toestand van het wegen- en spoorwegnet en het gebrek aan technische inbreng.

Op 4 juni steeg de wereldprijs voor witte suiker met bijna \$ 9 per ton tot onge-

veer \$ 283 per ton, nadat bekend was geworden dat Cuba niet in staat was zijn suikercontracten na te komen als gevolg van de zware regenval in de oostelijke provincies. De regering beriep zich op force majeure, een handelsclausule op de Londense suikerbeurs die gebeurtenissen dekte als natuurrampen en ongunstige weersomstandigheden waar producenten geen controle over hadden. Krachtens deze clausule had Cuba 45 dagen de tijd de verscheping van suiker te reorganiseren.

Op grond van het slechte weer en het ernstige gebrek aan brandstof, smeerolie, reserveonderdelen, banden en andere voor de oogst benodigde importartikelen hadden functionarissen voorspeld dat de suikeroogst in 1992-'93 slechts 4,2 mln ton zou bedragen tegen 7 mln ton in het jaar daarvoor.

Op 19 juli maakte de regering bekend dat de suikerexport hervat werd.

Aanbod om te onderhandelen over gecorfisqueerde Amerikaanse bezittingen

Als teken van bereidheid om de betrekkingen met de VS te normaliseren zei Ernesto Melendez, het hoofd van het Comité voor Economische Samenwerking; in een interview op 15 juni dat de regering bereid was te onderhandelen over schadevergoeding voor Amerikaanse bezittingen die in de jaren zestig waren geconfisqueerd. Men wachtte op een officiële Amerikaanse reactie. Volgens het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken hadden 5.911 Amerikaanse burgers bezittingen verloren bij de nationalisaties met een totale waarde van \$ 1,8 mrd, een bedrag dat door inflatie en renteberekening zou zijn opgelopen tot \$ 5 mrd a \$ 8 mrd.

Bezoek van Russische delegatie

Van 21-23 mei bracht een Russische delegatie, die onder leiding stond van eerste vice-premier Wladimir Sjoeimejko, en waarvan ook de directeur van de Petrochemische Staatsindustrie Wiktor Iranow deel uitmaakte, een bezoek aan Cuba. Het bezoek werd afgesloten met de ondertekening van een memorandum dat de bilaterale betrekkingen „nieuwe impulsen" moest geven.

In een perscommentaar zei Sjoeimejko dat de betrekkingen tussen de twee landen voortaan die tussen gelijkwaardige partners zouden zijn op basis van wederzijdse belangen. Hij zei dat het handelsakkoord uit november 1992 (zie pag. 394/2/3-'93) niet „naar de tevredenheid van beide partijen" werkte en herzien moest worden. Deze opmerkingen zinspeelden op de

naar verwachting lage Cubaanse suikeroogsten in de toekomst, de hoge kosten van het vervoer daarvan naar Rusland (voorheen gedragen door de voormalige Sowjet-Unie en nu ten laste van Cuba) en de stand van de totale Cubaanse buitenlandse schuld op dat moment, door westerse bronnen geschat op \$16 mrd.

Beide partijen besloten echter dat binnen twee maanden begonnen moest worden met werkzaamheden die de grote Matanzas-olieterminal, ten oosten van de hoofdstad Havana, toegankelijk moesten maken voor supertankers en die moesten leiden tot de heropening van de olieraffinaderij Cienfuegos.

Vertrek Russische troepen. Bezuinigingen bij strijdkrachten

Op 15 juni nam een 3.000 man sterke Russische gemotoriseerde infanteriebrigade deel aan een afscheidsplechtigheid die het einde markeerde van de dertig jaar lange aanwezigheid van gevechtstroepen op het eiland. De troepen zouden op 30 juni vertrekken, hoewel enkele Russische militaire adviseurs zouden achterblijven om militaire-inrichtingeninstallaties te bemannen (zie pag. 394/2-'93).

Op 16 juni maakte de regering bekend dat de „wanhopige economische situatie" ontslagen bij de strijdkrachten onvermijdelijk maakte. Hoewel er geen cijfers werden genoemd, waren deskundigen het erover eens dat de ontslagen tot grote sociale spanningen konden leiden omdat de economie niet de middelen had om tegemoet te komen aan de behoeften van duizenden veteranen die huisvesting en werk zochten.

Russische lening

Bilaterale besprekingen met Rusland in Moskou op 5-8 juli resulteerden in een Russische investeringslening ter waarde van \$ 380 mln. Dat geld zou worden besteed aan de voltooiing van twaalf projecten, waarover vóór de ineensorting van de Sowjet-Unie contracten waren afgesloten. Bovendien zegden de Russen een extra krediet ter waarde van \$30 mln toe dat was bestemd voor de voltooiing van de Juraga-kerncentrale in de provincie Cienfuegos (zie pag. 394/1 e.v.-'93).

Verbod op buitenlandse valuta opgeheven. Verdere economische maatregelen

Op 26 juli verklaarde president Fidel Castro Ruz dat het voor Cubanen geldende verbod op het bezit van buitenlands geld, dat vooral betrekking had op Amerikaanse dollars, zou worden

opgeheven om de broodnodige buitenlandse valuta's aan te trekken en om „de revolutie te beschermen" tegen de economische crisis; reisbeperkingen voor in het buitenland, met name de Verenigde Staten, verblijvende Cubanen zouden worden versoepeld, en er zou een actief aanmoedigingsbeleid komen ten aanzien van meer buitenlandse investeringen en grotere flexibiliteit in staatsbedrijven.

De aankondiging, die vooraf officieel was aangekondigd, werd gedaan tijdens Castro's toespraak ter gelegenheid van de 40ste verjaardag van de guerrilla-aanval op de Moncada-kazerne (die de revolutie van 1959 inluidde). In het kader van de kostenbesnoeiing hield hij zijn toespraak ten overstaan van enkele duizenden mensen in de zuidelijke stad Santiago de Cuba, en niet tijdens een massabijeenkomst in de hoofdstad Havana.

Volgens deskundigen betekende de valuta-bezetting, waarmee een einde kwam aan een verbod dat 30 jaar van kracht was geweest, dat de regering de facto het bestaan erkende van een bloeiende zwarte markt, waar één Amerikaanse dollar ongeveer 60 Cubaanse peso waard was, terwijl men volgens de officiële koers ongeveer 0,75 peso voor een dollar moest betalen. Het aantal overschrijvingen van Amerikaans-Cubaanse ballingen naar familieleden - krachtens de Amerikaanse wet moesten die beperkt blijven tot \$ 900 per jaar per familie, maar in 1992 vertegenwoordigden ze een totaalbedrag van \$ 300 mln - zou nu naar verwachting toenemen. Cubanen die in het bezit waren van dollars, zouden u-orde toegelaten tot speciale „dollarwinkels" (die voorheen waren voorbehouden aan toeristen en diplomaten), waar zij geïmporteerde goederen konden kopen die elders niet verkrijgbaar of schaars waren. Carlos Lage Davila, vice-voorzitter van de Staatsraad, secretaris van de ministerraad en de belangrijkste functionaris op economisch gebied, verklaarde echter op 23 juli dat de maatregelen die waren goedgekeurd om buitenlands geld aan te trekken vergezeld zouden gaan van andere maatregelen om overtollig geld uit de circulatie te halen en om de peso te hervoeren. Hij bevestigde dat de maatregelen niet impliceerden dat de revolutionaire beginselen waren afgezworen.

Op 2 juli had Castro in een toespraak tot de Nationale Assemblée van Volksmacht (ANPP, het officiële parlement) een pleidooi gehouden voor „economisch realisme", en functionarissen lieten doorschijnen dat de in 1986 buiten werking gestelde particuliere voedselmarkten zouden terugkeren en dat kleine ondernemingen gelegaliseerd zouden worden. Ook zou de oprichting van een deels door het buitenland beheerde bank onderwerp van studie zijn. Castro leek echter niet voornemens de economische veranderingen te koppelen aan politieke hervormingen. U-ant op 18 juli waarschuwde hij voor perestrojka, die naar zijn zeggen de voormalige Sowjet-Unie vernietigd had, maar die niet de kans zou krijgen om het 34 jaar oude eenpartijstelsel op Cuba te ondermijnen.

AMERIKA

Zelfstandig ondernemerschap gelegaliseerd

Op 9 september vaardigde de Cubaanse regering staatsdecreet 141 uit waardoor zelfstandig ondernemerschap gelegaliseerd werd voor bepaalde personen die toestemming zouden krijgen hun produkten of diensten rechtstreeks te verkopen. De maatregel, die sterk afweek van het traditionele economische beleid, was bedoeld om de zware druk op de economie te verlichten (zie boven) en de zwarte markt aan banden te leggen.

De wet maakte het mogelijk dat meer dan 100 categorieën arbeiders, zoals taxichauffeurs, kappers, monteurs, verkopers van landbouwprodukten en computerprogrammeurs, als zelfstandig ondernemer mochten opereren. Personen werkzaam in het onderwijs en de gezondheidszorg, academici, directeuren van bedrijven en managers werden nadrukkelijk uitgesloten van dit initiatief. Het algemene verbod op het aannemen van werknemers bleef onverkort van kracht. Hoewel arbeiders een verzoek konden indienen om de staatsdienst te verlaten, was het de bedoeling van de regering dat de nieuwe mogelijkheid vooral werd aangegrepen door werklozen, gepensioneerden en huisvrouwen.

De staat zou toezicht houden op de totstandkoming van deze privé-sector en zou maatregelen nemen om te voorkomen dat „de verbreiding van verkopers, vooral in bepaalde gebieden, de spuigaten zou uitlopen”. De staat zou in het begin een maandelijks belasting heffen variërend van 20 tot 60 peso op een vaste schaal (80 peso voor taxichauffeurs) (\$ 1 = 0,759 peso op 6 september 1993). Er zou vooralsnog geen progressieve inkomstenbelasting geheven worden, maar deze maatregel werd niet uitgesloten voor de toekomst.

Kabinetswijzigingen

Op 4 augustus verving de Staatsraad vier leden van de ministerraad die economische sleutelposten bekleedden. Alfredo Jordán Moisés, Nelson Torres Pérez en generaal Silvano Colás Sánchez werden benoemd tot de respectieve ministers van landbouw, suikerindustrie en verbindingen, terwijl José Luis Rodríguez García werd benoemd tot voorzitter van de staatscommissie voor financiën.

Canadese hulp

Op 11 augustus meldde *Radio Canada International* (Montreal) dat de regering haar 15 jaar oude verbod op bilaterale hulp had opgeheven en dat dit besluit enkele dagen daarvoor aan Cuba was meegedeeld. Canada zou voedselhulp ter waarde van \$ 1 mln naar Cuba sturen.

Pogingen van asielzoekers om VS te bereiken

Op 6 juli maakte het ministerie van binnenlandse zaken bekend dat veiligheidstroepen de derde poging binnen vijf dagen hadden vrijdeld van in de VS gevestigde Cubaanse ballingen om zogenaamde asielzoekers naar het Amerikaanse vasteland te smokkelen. Bij een van deze incidenten, op 1 juli, raakte een Cubaanse Amerikaan gewond en werden drie Cubanen gedood, toen een in de Verenigde Staten geregistreerde motorsloep werd beschoten.

Op 8 juli noemde de waarnemende minister van buitenlandse zaken, Roberto Robaina González, de door het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken geuite beschuldiging dat grenswachten eind juni vier Cubaanse zwemmers hadden doodgeschoten toen zij asiel probeerden te krijgen op de Amerikaanse marinebasis in Guantanamo „lasterlijk”.

Pogingen van Cubaanse burgers het eiland te verlaten via buitenlandse ambassades

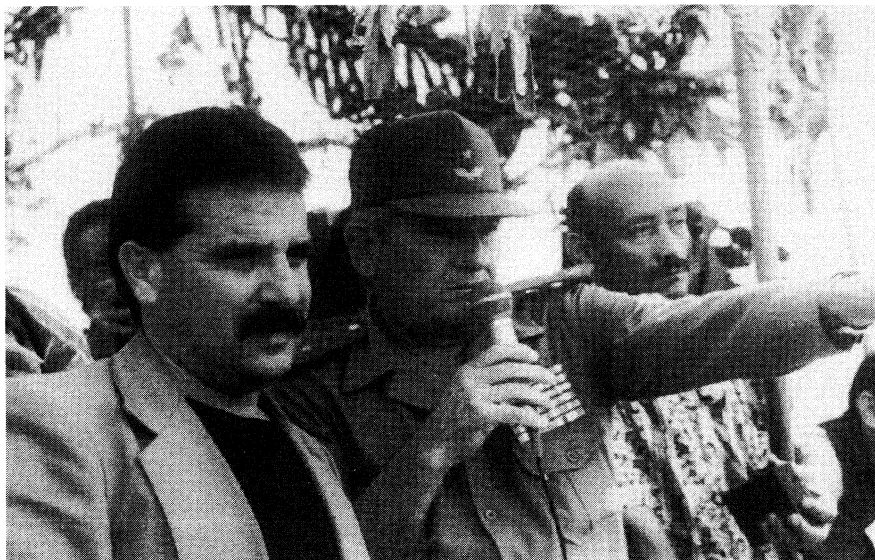
Op 10 september drong een groep van elf Cubanen de Mexicaanse ambassade

in Havana binnen. Zij wilden naar Mexico reizen en weigerden het gebouw te verlaten. Diezelfde dag probeerden vijf Cubanen tevergeefs asiel te vragen in de Argentijnse en Braziliaanse ambassades.

Op 12 september maakten de Cubaanse autoriteiten bekend dat er maatregelen genomen zouden worden om de veiligheid van buitenlandse ambassades te garanderen. De elf in de Mexicaanse ambassade kregen „buitengewone” toestemming het land te verlaten. De autoriteiten beklemtoonden echter dat de elf tijdelijk visa kregen en niet beschouwd mochten worden als politieke vluchtelingen; zij voegden eraan toe dat de beslissing was genomen „in het licht van het besluit van de Mexicaanse autoriteiten dat hun diplomatieke faciliteiten niet gebruikt mogen worden als voorwendsel voor emigratie van het eiland”.

De kwestie lag in beide landen gevoelig. Na heftige protesten van de Cubaanse gemeenschap in de Amerikaanse stad Miami had Mexico eind augustus de geplande uitwijzing van acht Cubanen, die aan land waren gekomen nadat hun vlot was gekapseisd voor de kust van Yucatan, moeten heroverwegen. Op 26 september kwamen nog acht Cubanen in Oost-Mexico aan toen hun boot mocht aanmeren omdat een van de opvarenden medische hulp nodig had.

Op 16 september bezette een groep van 7% Cubanen de Mexicaanse ambassade in de Dominicaanse Republiek. Zij eisten toestemming om naar de VS te reizen. Zowel de Dominicaanse als de Mexicaanse autoriteiten weigerden echter alle steun en een week later werd bericht dat de bezetters bereid waren het gebouw te verlaten.

De Cubaanse minister van buitenlandse zaken, Roberto Robaina González (l.) kijkt met generaal José Solar (m.) naar de in het zuiden van het eiland gelegen Amerikaanse marinebasis Guantanamo.

Twee luchtmachtofficiëren lopen over naar VS

Op 17 september vloog kapitein Enio Ravelo Rodriguez naar de Amerikaanse marine-luchtmachtbasis bij Key West in Florida en op 24 september bevestigden de Cubaanse autoriteiten dat kapitein Leonidas Basulto Seriano naar de Amerikaanse basis bij Guantanamo op Cuba was gevlogen en daar politiek asiel had gevraagd.

President Castro bezoekt Colombia

Van 9-11 augustus bracht president Fidel Castro Ruz een privé-bezoek aan de Colombiaanse havenstad Cartagena. Zijn ontmoetingen met president Cesar Gaviria Trujillo werden ook bijgewoond door de Spaanse minister van buitenlandse zaken, Javier Solana Madridaga.

Op 6 augustus had Castro de beëdiging van de Boliviaanse president Gonzalo Sanchez de Lozada bijgewoond. Het betrof zijn eerste bezoek aan Bolivia sinds Ernesto Che Guevara, een belangrijke voorman van de Cubaanse revolutie, daar in oktober 1967 gedood was (zie pag. 746/3-'67).

Castro's bezoek aan Colombia werd door beide landen (die geen officiële diplomatieke betrekkingen met elkaar onderhielden) gebagatelliseerd, maar het werd belangrijk geacht voor de herintegratie van Cuba in de regio, waaraan de in juli door Cuba genomen beslissing om zijn economie open te stellen voor Amerikaanse dollars (zie boven) aanzienlijk had bijgedragen. De Colombiaanse regering, lid van de Groep van Drie (Colombia, Mexico en Venezuela) die lange tijd informele betrekkingen met Cuba had onderhouden, werd beschouwd als een bemiddelende instantie die Castro zou kunnen overtuigen van het belang van politieke en economische hervormingen in ruil voor een verbetering van de betrekkingen met de Verenigde Staten. Tegelijkertijd met het bezoek plaatsten meer dan 230 Europese, Latijns-Amerikaanse en Caribisch-politici op 10 augustus echter advertenties in twee vooraanstaande Colombiaanse kranten waarin Castro werd opgeroepen af te treden en vrije verkiezingen uit te schrijven.

Een ontmoeting tussen Castro en de Spaanse premier Felipe Gonzalez Marquez tijdens de Ibero-Amerikaanse topontmoeting in Brazilië in juli had tot gevolg dat een team van Spaanse economische deskundigen van 29-31 juli een bezoek bracht aan Cuba. De delegatie, die geleid werd door de voormalige minister van economische zaken Carlos Solchaga, had de aanvaarding van een radicaal privatiseringsplan bepleit om de voor het behoud van het onderwijs en de gezondheidszorg (beschouwd als de belangrijkste verworvenheden van de revolutie) benodigde fondsen bijeen te brengen.

(Voorber. pag. 392/3 e.v.-1993)

HAÏTI

VOORSTELLEN VAN VN EN OAS AFGEWEZEN. AKKOORD OVER TERUGKEER PRESIDENT ARISTIDE. NIEUWEREGERING

Eind april 1993 werd bericht dat de Verenigde Naties (VN), de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), en de Amerikaanse regering strengere maatregelen overwogen tegen de leiders van de militaire coup in Haïti, nadat deze het meest recente plan van de VN en OAS om de crisis in het land op te lossen hadden afgewezen. De speciale VN- en OAS-afgezant Dante Caputo had tijdens zijn vijfde diplomatieke bezoek aan Haïti, dat op 14 april begon, voorstellen gedaan voor een algemene amnestie voor de legerleiding als zij de terugkeer van de verbannen president Jean-Bertrand Aristide, die bij de militaire coup in september 1991 was afgezet (zie pag. 825/1 e.v.-'91), mogelijk zou maken.

De door het leger gesteunde premier Marc Bazin verklaarde op 14 april, onmiddellijk nadat Caputo zijn voorstellen had ontvouwd, dat hij bereid was af te treden zodra Aristide een kabinet had samengesteld dat goedkeuring kreeg van het leger, twee belangrijke parlementaire groeperingen, het bedrijfsleven en kerkleiders. Op 21 april verklaarde Bazin echter, als gevolg van een verharding van het standpunt van de legertop, dat hij Caputo's plan nooit gezien had en Caputo zelf ook niet ontmoet had tijdens diens bezoek.

Verzet tegen vredesplan

Op 13 mei ontkende generaal Philippe Biamby, de „nummer drie" van de legerleiding van Haïti, tijdens een hoorzitting van de Haïtiaanse Senaat dat het leger bereid was in te stemmen met een 500 leden tellende internationale VN-politiemacht die moest toezien op de overgang naar de democratie. Hij stelde heftig verzet tegen een buitenlandse „invasie" in het vooruitzicht.

Het idee van een dergelijke politiemacht, die voornamelijk zou bestaan uit Frans en Creools sprekende militairen uit Frankrijk, Canada en het Caribisch gebied, was begin maart naar voren gebracht door de Amerikaanse regering als onderdeel van een langzaam vorm krijgend vredesakkoord en was op 10 mei in Grenada goedgekeurd tijdens de jaarvergadering van de ministers van buitenlandse zaken van de Caribische Gemeenschap (CARICOM, zie pag. 689/2/3-'93).

Andere onderdelen van het plan waren (i) een amnestie, die president Aristide zou verlenen aan de leden van het opperbevel van het leger die hem in september 1991 hadden afgezet, in

ruil voor hun aftreden; (ii) de vorming van een nieuwe regering in een brede basis; (iii) het toekennen van grote bedragen aan buitenlandse en technische steun; en (iv) een spoedige terugkeer van Aristide uit ballingschap.

Na een bijeenkomst met VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali zei de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Warren Christopher, op 12 mei dat een vreedzame terugkeer in functie van Aristide „aanzienlijk dichterbij" was gekomen. Hij weigerde in te gaan op nadere bijzonderheden.

Aristide zou bereid zijn een politiemacht te accepteren maar met een beperkt mandaat. In een boodschap die op 19 mei in de hoofdstad Port-au-Prince werd uitgezonden, legde hij terughoudendheid aan de dag over een compromis met het leger. Aristide beschuldigde de legerleiding ervan \$ 500 mln te hebben opgestreken uit de drugshandel, 40.000 politieke gevangenen vast te houden en meer dan 3.000 mensen te hebben vermoord.

Op 22 mei voerden VN- en OAS-afgezant Dante Caputo en Lawrence Pezzullo, de speciale afgezant van de Amerikaanse regering, in Port-au-Prince gesprekken met premier Marc Bazin en op 24 mei met generaal Raoul Cedras, de opperbevelhebber van de strijdkrachten. Cedras verwierp daarbij het idee van de politiemacht als „ongrondwettelijk". Bazin van zijn kant vond dat de politiemacht slechts een beperkte technische rol kon spelen. Hij stelde daarentegen voor mogelijk reeds begin juni een „nationale conferentie" te houden om de crisis op te lossen. Hieraan zouden groepen in het Congres en Aristide's in Haïti gevestigde „presidentieële commissie" moeten deelnemen; zijn regering en het leger zouden als waarnemers aanwezig zijn.

De gezamenlijke internationale missie van VN en OAS, die reeds verscheidene maanden op Haïti verbleef om toe te zien op de mensenrechten en de weg te effenen voor het herstel van de democratie, berichtte op 5 mei over „talloze ernstige" schendingen van de mensenrechten en meldde ook dat het leger probeerde te verhinderen dat die schendingen geregistreerd en tegengegaan werden.

Op 19 mei werd bekendgemaakt dat de missie zou worden uitgebreid van ruim 100 naar 250 personen. De nieuwe directeur zou Colin Granderson uit Trinidad en Tobago worden. Ian Martin, oud-secretaris-generaal van Amnesty International, werd vice-directeur en directeur voor de mensenrechten van de missie.

VN-sancties

Diplomatieke inspanningen om de vrede te herstellen (zie pag. 400/3 e.v.-'93 en boven) kregen nieuw elan toen de VN-Veiligheidsraad op 16 juni met algemene stemmen resolutie 841 aannam,

De verbannen Haïtiaanse president Jean-Bertrand Aristide (l.) wordt op 27 juni 1993 op Governors Island begroet door Dante Caputo, de bemiddelaar namens de VN en OAS.

waarin een mondiaal olie- en wapenembargo tegen Haïti werd afgekondigd en de buitenlandse tegoeden van het land werden bevroren.

De door de VS, Canada, Frankrijk en Venezuela opgestelde sancties, die op 23 juni zouden ingaan, vormden het tot dan toe zwaarste internationale pressiemiddel op het militaire regime en zijn aanhangers, hoewel de resolutie geen dwangmaatregelen bevatte. In een verklaring op 16 juni verzette de permanente vertegenwoordiger van Cuba bij de VN zich tegen de stappen van de VN-Veiligheidsraad. Hij zei dat de eerste verantwoordelijkheid van de Veiligheidsraad de „handhaving van de internationale vrede en veiligheid” was en dat dit niet „deheersende situatie op Haïti omvatte”

Eerder hadden de VS op 3 juni bekendgemaakt dat de tegoeden van de militaire elite en de rijke Haïtianen bij banken in de VS bevroren waren en dat hun reisvisa ingetrokken werden. De Algemene Vergadering van de OAS had tijdens een bijeenkomst in de Nicaraguaanse hoofdstad Managua gehoor gegeven aan een oproep van Aristide door op 8 juni te pleiten voor het staken van de olieleveranties en het verbreken van de luchtverbindingen.

Bazin treedt af als premier

Op 8 juni trad premier Marc Bazin af als hoofd van de door het leger gesteunde coalitieregering. Hij was er niet in geslaagd vier nieuwe kabinetsleden te benoemen toen de ministers die moesten

vertrekken, weigerden af te treden. Op 9 juni verwierp de OAS de mogelijkheid van een nieuwe regering die naar verluidt op dat moment werd gevormd door de in opspraak geraakte voormalige interim-president Joseph Nerette.

Uitspraak Amerikaanse Hooggerechts-hof over repatriëring

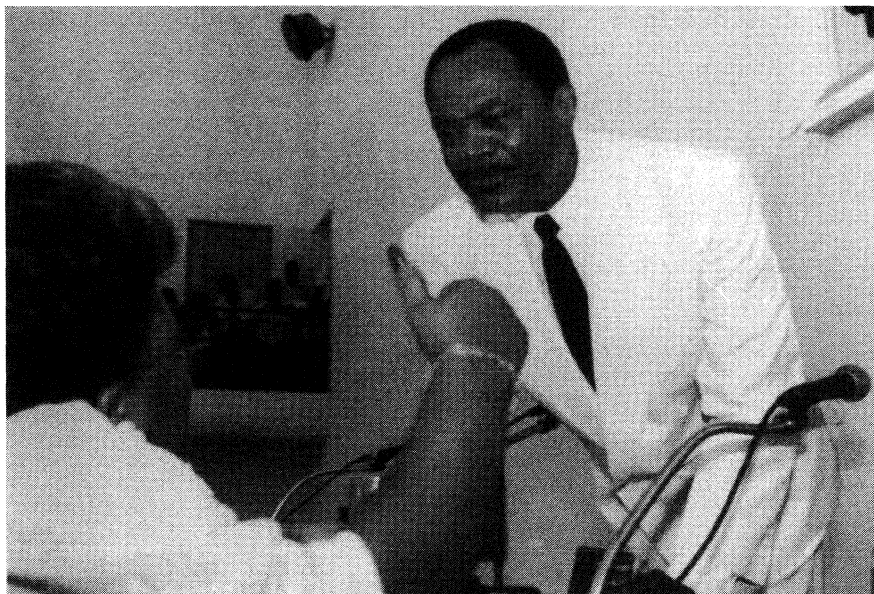
Op 21 juni bekrachtigde het Amerikaanse Hooggerechtshof met acht

stemmen tegen één de gedwongen repatriëring van Haïtiaanse vluchtelingen die op zee waren onderschept. Het Hof stelde dat dit geen schending betekende van het Amerikaanse of het internationale recht. Dit beleid, dat was begonnen onder de regering-Bush, was voortgezet door president Clinton.

De regering-Clinton was niet in beroep gegaan tegen een uitspraak van een Amerikaanse federale rechtbank op 9 juni dat 138 Haïtiaanse vluchtelingen, onder wie 146 seropositieven, niet langer mochten worden vastgehouden op de Amerikaanse marinebasis in Guantanamo op Cuba in toegang hadden tot de VS hangende de behandeling van hun asielaanvraag. In de uitspraak werden de regeringen van Bush en Clinton stevig op de vingers getikt voor de onmenselijke behandeling van de vluchtelingen en werd gesteld dat immigratie- en naturalisatiefunctionarissen onwettig hadden gehandeld door de asielaanvragen te behandelen zonder de vluchtelingen juridische bijstand toe te staan.

Besprekingen in New York

De eerste besprekingen tussen de afgezette president Jean-Bertrand Aristide en coupleider generaal Raoul Cedras begonnen op 27 juni en leken op 28 juni al vastgelopen. Cedras zou hebben vastgehouden aan een akkoord over deling van de macht als onderdeel van een plan om het burgerbestuur te herstellen, waaraan de legercoup van september 1991 een einde had gemaakt (zie pag. 825/1 e.v.-'91 en 245/1 e.v.-'92). Aristide eiste dat de militairen „onverwijld” zouden instemmen met zijn terugkeer en afstand zouden doen van de

Parlementsvoorzitter Thomas Eddy Dupiton praat met een afgevaardigde tijdens de Senaatszitting op 14 juni 1993 over de terugkeer van president Aristide.

De opperbevelhebber van de Haïtiaanse strijdkrachten, generaal Raoul Cedras (2de v.r.), ondertekent op 3 juli 1993, in aanwezigheid van een militaire delegatie, het vredesakkoord.

macht. Ook wilde hij dat enkele hoge legercommandanten en het hoofd van de politie in de hoofdstad Port-au-Prince zouden aftreden.

De besprekingen vonden voor de kust van Manhattan plaats op Governors Island, eigendom van de Amerikaanse kustwacht. Beide partijen spraken met elkaar via bemiddelaar Dante Caputo. Het werd niet duidelijk wanneer deze „nabije gesprekken” zouden overgaan in rechtstreekse onderhandelingen.

De militaire leiders hadden op 21 juni ingestemd met de besprekingen maar waren gekant geweest tegen voorwaarden vooraf. Op 12 juni hadden ze naar verluidt de „legitimiteit” van Aristide als staatshoofd erkend en het Congres opdracht gegeven een resolutie aan te nemen (met 62 tegen 37 stemmen), die zijn presidentschap krachtens de grondwet bevestigde. Aristide moest dan wel alle politieke en bestuurlijke besluiten aanvaarden die sinds zijn afzetting waren genomen. De grootste werkgeversvereniging van Haïti zou hebben ingestemd met dit voorstel, dat echter direct werd verworpen door aanhangers van Aristide, die een algemenestaking op 24 juni organiseerden. Dit was de jongste uiting in een golf van protesten waarin werd geëist dat Aristide onvoorwaardelijk weer in zijn ambt werd hersteld.

Vredesakkoord

Op 3 juli ondertekenden president Jean-Bertrand Aristide en generaal Raoul Cedras, een vredesakkoord dat door bemiddeling van de VN en de OAS tot stand was gekomen teneinde de politieke crisis in Haïti op te lossen.

Gedurende de zes dagen duende onderhandelingen op Governors Island hadden beide partijen geen direct contact met elkaar.

Het tien punten oinvattende vredesplan voorzag in (i) een door Aristide verleende amnestie (zonder specificatie op wie deze amnestie betrekking zou hebben); (ii) de terugkeer van Aristide naar Haïti op 30 oktober 1993; (iii) het aftreden van Cedras (maar niet van andere legercommandanten) en de benoeming door Aristide van een nieuwe opperbevelhebber van de strijdkrachten, die dan zijn eigen staf zou aanstellen; (iv) de aanvaarding van een

wet die een nieuwe politiemacht in het leven zou roepen en de benoeming door Aristide van een nieuwe politiecommandant; (v) de benoeming van een premier door Aristide; (vi) de ratificatie van de benoeming van deze premier door een „normale” Haïtiaanse Nationale Assemblée; (vii) de opschorting van de handels-sancties van de VN en de OAS zodra de nieuwe premier zijn functie zou aanvaarden; (viii) de start van een uitwisselingsprogramma voor politieke partijen onder auspiciën van de VN en de OAS om de politieke situatie in het land te normaliseren; (ix) internationale samenwerking die gestalte zou moeten krijgen in technische hulp om bestuurlijke en juridische hervormingen mogelijk te maken en om de strijdkrachten te moderniseren; en (x) toezicht van de VN en de OAS op een volledige naleving van het akkoord.

De snelle aanvaarding van het akkoord door de delegatie van Cedras zou naar verluidt zowel Aristide als de Haïtiaanse strijdkrachten onder maximale druk hebben gezet om eveneens akkoord te gaan.

Aristide wachtte enkele uren voordat hij zijn handtekening onder het akkoord zette. Hij zou daartoe pas zijn overgegaan, nadat de VN hem garanties hadden geboden voor een veilige terugkeer en de toezegging hadden gedaan dat het handelsembargo opnieuw van kracht zou worden als het leger de mensenrechten zou blijven schenden. Aanvankelijk had hij zich verzet tegen het voorstel zijn terugkeer naar de macht te laten voorafgaan door een „overgangsperiode” van vier maanden, en hij had aangedrongen op een snel aftreden van de legertop.

President Jean-Bertrand Aristide (2de v.r.) ondertekent op 3 juli 1993 het akkoord over herstel van de democratie op Haïti en zijn terugkeer aan de macht.

Robert Malval (l.) wordt op 30 augustus 1993 na zijn beëdiging tot premier gelukgewenst door de secretaris-generaal van de OAS, Joao Baena Soares (r.).

Cedras, die bij zijn terugkeer op Haïti op 3 juli het leger had opgeroepen naar de kazernes terug te keren, verklaarde op 9 juli zelfverzekerd dat de strijdkrachten het akkoord zouden naleven.

Na besprekingen in New York op 14-16 juli keurden ook vertegenwoordigers van de belangrijkste politieke partijen het akkoord goed. Zij stemden in met een politiek bestand van zes maanden om een stabiele overgangperiode voor de vestiging van democratie op het eiland te garanderen.

Het nieuws over het akkoord ten spijt vonden er op 10 en 17 juli pro-Aristide-demonstraties plaats. De demonstranten werden door het leger uiteengehouden.

Nieuwe premier

Op 26 juli maakte het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken bekend dat Aristide van plan was Robert Malval tot nieuwe premier te benoemen. Malval, die zijn opleiding had genoten in Europa, was eigenaar van het uitgeverijbedrijf Natal en kon rekenen op aanzien in de zakenwereld.

Aristide ontmoet Clinton

Op 22 juli had Aristide een ontmoeting met de Amerikaanse president Bill Clinton en de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher. Bij die gelegenheid kreeg Aristide de verzekering dat de Verenigde Sta-

ten 350 soldaten en genie-officieren naar Haïti zouden sturen om een helpende hand te bieden bij de herscholing van het Haïtiaanse leger en bij militaire bouwprojecten. Ook Frankrijk, Canada en enkele Caribische landen zouden naar verwachting hun bijdrage leveren aan een internationaal hulpkorps voor Haïti.

Beëdiging van premier

Op 30 augustus werd de 50-jarige Robert Malval door de verbannen president Aristide beëdigd als premier. Hij was daarmee de eerste premier in bijna twee jaar tijd die erkend werd door de internationale gemeenschap. De ceremonie, die plaatsvond in de Haïtiaanse ambassade in Washington, werd bijgewoond door Caribische diplomaten, vertegenwoordigers van de VS en de VN en Haïtiaanse afgevaardigden. Malval verklaarde dat zijn ambtsaanvaarding „het begin van een nieuw tijdperk" markeerde voor het land en beloofde de democratie te herstellen en de mensenrechten te verdedigen.

Malval zou op 31 augustus naar Haïti terugkeren en op 2 september zou zijn regering geïnstalleerd worden. Op 24-25 augustus hadden beide Kamers van het Haïtiaanse Congres schoorvoetend ingestemd met het door hem voorgestelde kabinet en regeringsprogramma.

In een op 24 augustus uitgezonden interview met het in de hoofdstad Port-au-Prince gevestigde *Radio Metropole* verklaarde Malval dat hij het premierschap slechts vier maanden wilde bekleden en dat hij het meeste be-

lang hechtte aan een „normalisering van de communicatie" in het land, waarbij hij in eerste instantie aan de pers dacht. Voorts kende hij prioriteit toe aan het leggen van een grondslag voor de ontwikkeling van Haïti, want dat was naar zijn zeggen „onontbeerlijk voor de sociale vooruitgang van het land".

Met de beëdiging van Malval werd voldaan aan één van de tien punten van het in juli gesloten akkoord over een eventuele terugkeer van Aristide op 30 oktober.

De ratificatie van Malvals benoeming door het Congres deed de VN-Veiligheidsraad op 27 augustus besluiten de olie- en wapenembargo's op te schorten en bevroren Haïtiaanse tegoeden vrij te geven (zie boven). De Veiligheidsraad waarschuwde echter dat de sancties opnieuw van kracht zouden worden als de voorwaarden van het juli-akkoord zouden worden geschonden.

Samenstelling van het kabinet

Premier - Robert Malval; buitenlandse zaken - Claudette Werleigh; binnenlandse zaken - kolonel (bd) René Prosper; financiën en economie - Marie Michèle Rey; defensie - generaal (bd) Jean Beliotte; planning, overheidsdienst en samenwerking met het buitenland - Jean Marie Cherestal; onderwijs, jeugdzaken en sport - Victor Benoit; gezondheidszorg en bevolking - Jean Molière; openbare werken, vervoer, verkeer - Rosemond Pradel; handel en industrie - Louis Dejoie; arbeid en sociale zaken - Berthony Berry; landbouw, natuurlijke hulpbronnen - François Severin; voorlichting - Hervé Y. Denis*; justitie - François Yves Malary*.

* onafhankelijk

Verkiezingen voor presidium Senaat

Op 10 augustus werd Firmin Jean-Louis, een lid van Aristide's Nationale Front voor Verandering en Democratie (FNCD), gekozen tot voorzitter van de Senaat. Een andere aanhanger van Aristide, Serge Joseph van het Constitutionalistisch Blok (BC), werd tot vicevoorzitter van de Senaat gekozen. De nieuwe secretaris van de Senaat, Ebrané Cadet van de Alliantie voor Parlementaire Cohesie (ACP), was het enige lid van het nieuwe presidium van de Senaat dat de militaire coup tegen Aristide gesteund had.

Opleving van geweld

In de tweede week van september werd de hoop dat met de ambtsaanvaarding van een nieuwe premier en het opheffen van de internationale sancties een periode van grotere stabiliteit zou aanbreken, de bodem ingeslagen toen het

politieke geweld plotseling weer opleefde en een persoonlijke vriend van president Aristide werd vermoord. De op 30 oktober geplande terugkeer van Aristide kwam daardoor op het spel te staan. Op 9 september werd bericht dat een groep van 40-60 Haïtianen in de VS werd opgeleid om op te treden als Aristide's lijfwachten na zijn terugkeer.

In de avond van 11 september hadden premier Robert Malval en andere ministers een ontmoeting met de stafchef van de strijdkrachten, generaal Raoul Cedras, en de chef van de militaire politie, kolonel Michel François, om de ontmanteling te eisen van de bendes gewapende „attachés” of helpers van de politie. Daarmee werden echter geen stappen ondernomen en op 12 september beschuldigde de speciale afgezant van de VN en de OAS voor Haïti, Dante Caputo, kolonel François er openlijk van „zeer dicht bij deze moordenaars te staan”.

Moorden en intimidatie

Op 8 september werden in Port-au-Prince vijf mensen gedood en ongeveer 30 gewond toen aanhangers van Aristide buiten het stadhuis, waar oud-burgemeester Evans Paul weer in zijn ambt werd hersteld (hij was bij de coup van 1991 afgezet), werden aangevallen door „attachés”.

Op 11-12 september werden ongeveer tien mensen vermoord, onder wie Antoine Izmary, de zakenman die Aristide's verkiezingscampagne in 1990 had gefinancierd. Een groep

„attachés” dwong Izmary een kerk te verlaten waar hij een herdenkingsbijeenkomst had. Buiten werd hij en plein public door het hoofd geschoten. Een officier van justitie die de opdracht kreeg de moord te onderzoeken, nam ontslag nadat hij met de dood bedreigd was.

Op 14-13 september drong een groep attachés het ministerie van financiën binnen. Zij bedreigden functionarissen en eisten minister Marie-Michèle Rey te zien, die naar verluidt werd gered door personeel van de Amerikaanse ambassade. De installatie van Claudette Werleigh als minister van buitenlandse zaken op 21 september werd voortdurend verstoord. Ook werd een aantal televisie- en radiostations belegerd en werd het personeel bedreigd. Op 22 september kon het parlement uiteindelijk in buitengewone zitting bijeenkomen, nadat de afgevaardigden een week eerder het gebouw niet hadden durven betreden ten gevolge van de dreigende aanwezigheid van een groep gewapende attachés buiten het parlement.

Nieuwe rechtse pro-Duvalier-groep

Op 16 september maakte een nieuwe organisatie, die zichzelf het Front voor de Bevordering en Vooruitgang van Haïti (Front pour l'Avancement et le Progrès Haïtien, FRAPH of le Frap) noemde, bekend dat zij Caputo als persona non grata beschouwde en dat zij hem 72 uur gaf om het land te verlaten. Caputo legde deze bedreiging naast zich neer. FRAPH deed ook een beroep op Malval om in zijn kabinet aanhangers van de in 1986 verdreven Duvalier-familie op te nemen (zie pag. 312 e.v.-'86) en eiste tevens het aftreden van Malval.

Op 22 september organiseerde FRAPH de grootste demonstratie sedert de verdrijving van Aristide ter gelegenheid van de 36ste verjaardag van de ambtsaanvaarding van

François „Papa Doc” Duvalier. De deelnemers werden beschermd door de politie, die deelnemers aan eerdere pro-Aristide-demonstraties had aangevallen.

Op 22 september werd de oprichting van een nieuwe partij, de Vergadering van Democraten voor de Republiek bekendgemaakt (Rassemblement des démocrates pour la république RDR). Haar eerste eis was dat de familie Duvalier weer aan de macht moest komen.

Besluit tot stationering VN-missie

Op 23 september keurde de VN-Veilighedsraad met resolutie 867 de onmiddellijke stationering goed van een licht bewapende VN-missie op Haïti van 1.300 manschappen. De missie, die onder bevel zou staan van Caputo, zou een adviserende rol vervullen bij de oprichting van een nieuwe politiemacht en bij de modernisering van het leger, maar had geen bevoegdheid zich te bemoeien met de activiteiten van de veiligheidstroepen.

(Voorber. pag. 399/1 e.v.-1993)

MEXICO

DEELSTAATVERKIEZINGEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

De regerende Institutionele Revolutionaire Partij (Partido Revolucionario Institucional, PRI) claimde een grote overwinning bij de tussentijdse gouverneursverkiezingen in de deelstaat San Luis Potosi op 18 april 1993.

De PRI ontkende de beschuldigingen van de oppositie dat zij fraude had gepleegd. Volgens de laatste officiële uitslagen had PRI-kandidaat Horacio Sanchez Cnzueta meer dan 63 procent van de stemmen behaald. Jorge Lozano, de kandidaat van de conservatieve Partij van Nationale Actie (Partido Accion Nacional, PAN), behaalde 20 procent. Concepcion Nava Calvillo, de schoonmoeder van Sanchez en weduwe van Salvador Nava Martinez, een vooraanstaand pleitbezorger van eerlijke verkiezingen (zie ook onder) die in mei 1992 was overleden, eindigde op de derde plaats met 12 procent van de stemmen. Zij was de kandidaat van de nieuwe Nava Politieke Partij (NPP) en vertegenwoordigde eveneens de centristische Partij van de Democratische Revolutie (Partido de la Revolucion Democratica, PRD). Interim-gouverneur Gonzalo Martinez Corbala, die uit de PRI was getreden en zich onafhankelijk kandidaat had gesteld, behaalde slechts een vierde plaats. De PRI behaalde ook 13 zetels bij de gelijktijdig gehouden verkiezingen voor het congres van de deelstaat.

De verkiezingen in San Luis Potosi waren de eerste in Mexico die onder toezicht stonden van onpartijdige functionarissen. Doel van de

Joudel Chamblain (m.), de secretaris-generaal van de FRAPH, laat samen met andere partijfunctionarissen duiven los tijdens een massale demonstratie op 22 september 1993.

AMERIKA

verkiezingen was de politieke stabiliteit in de staat te herstellen. nadat in oktober 1991 de pas gekozen gouverneur Fausto Zapata tot aftreden was gedwongen onder druk van brede protesten die waren geleid door Nava, de reëlerende kandidaat van de oppositionele coalitie (zie pag. 551/2 e.v.-'92).

Protesten in Yucatan

De PAN organiseerde op 24 april in Merida, de hoofdstad van de deelstaat Yucatan, een referendum en een demonstratie tegen de beslissing van de PRI om de voor november geplande gouverneursverkiezingen uit te stellen tot mei 1995. Aan de demonstratie namen meer dan 40.000 mensen deel. De PRI had, met steun van geestverwante partijen in het congres van Yucatan, op 23 april een wijziging in de grondwet van de deelstaat aangebracht om het uitstel mogelijk te maken. De reden voor het uitstel zou zijn dat de PRI, gezien de brede steun die de PAN in de deelstaat genoot, een nederlaag vreesde. Van februari tot juli 1995 zou het gouverneursambt worden bekleed door een benoemde interim-gouverneur.

Ontslagen bij PRI

De nieuwe PRI-voorzitter Fernando Ortiz Arana, die eind maart was benoemd (zie pag. 329/1-'93), liet onmiddellijk zijn gezag binnen de partij gelden door zes van de zeven leden van het uitvoerend comité te ontslaan wegens betrokkenheid bij corruptie.

De meest vooraanstaande onder hen was penningmeester Miguel Aleman, de zoon van het vroegere staatshoofd. Roberta Lajous, de secretaris voor buitenlandse betrekkingen, was het enige lid dat aanbleef.

Kardinaal vermoord

Op 24 mei werd de aartsbisschop van Guadalajara, de 66-jarige kardinaal Juan Jesus Posadas Ocampo, samen met zijn chauffeur en vijf andere mensen doodgeschoten in een vuurgevecht bij het internationale vliegveld van de stad.

De moord op Posadas, de op een na hoogste prelaat in de hiërarchie van de Mexicaanse rooms-katholieke kerk, sloeg het overwegend katholieke land met stomheid en bracht de regering in ernstige verlegenheid; in september 1992 waren na 75 jaar officiële vijandschap opnieuw diplomatieke betrekkingen aangeknoopt met het Vaticaan (zie pag. 330/1-'93). President Carlos Salinas de Gortari was een van de duizenden rouwenden die de dode aartsbisschop de laatste eer kwamen bewijzen.

Officiële verklaringen voor de moord stuitten op grote scepsis en de kerkelijke hiërarchie eiste een „geloofwaardige uitleg” en een diepgaand onderzoek.

Aanvankelijk zeiden de autoriteiten dat Posadas en zijn chauffeur, die wachtten op de aankomst van een vertegenwoordiger van het Vaticaan, verzeild waren geraakt in een vuurgevecht tussen twee rivaliserende drugsbaronnen. Vervolgens was de veronderstelling dat Posadas, die in een nieuwe witte auto zat van een type dat zeer geliefd was bij drugshandelaren, per ongeluk was aangezien voor een belangrijke drugsbaron, mogelijk Joaquín „El Chapo” Guzmán Loera, die in opdracht van de leiders van het concurrerende Tijuana-drugskartel vermoord had moeten worden. Gezien het feit dat Posadas, die 20 jaar ouder was dan Guzmán, 14 keer in de borst was geschoten op een afstand van niinder dan één meter, hadden forensische deskundigen ernstige twijfels geuit over de „toevallige samenloop van omstandigheden” van de moord.

Er deden ook geruchten de ronde over betrokkenheid van de federale politie die een drugskartel zou hebben geholpen bij een aanval op een ander kartel. Men wees erop dat er geen luchthavenpolitie aanwezig was op het moment van de schietpartij, dat een van de gedode burgers behoorde tot de federale politie en dat alle schutters (volgens berichten twaalf) kennelijk heelhuids in een auto hadden kunnen ontsnappen over een 19 km lange snelweg zonder aangehouden te worden.

Volgens een alternatieve theorie, die algemeen ingang vond, hadden drugsbaronnen samengespannen om Posadas te vermoorden (die zich openlijk had verzet tegen de economische en politieke macht van de drugskartels in Guadalajara en de naburige deelstaat Jalisco) en aldus tegenover de regering aan te tonen nog steeds over veel macht te beschikken. De regering had in de voorgaande jaren enkele belangrijke drugsbaronnen gevangengenomen, recordhoeveelheden drugs geconfisqueerd en onderzoeken ingesteld naar honderden vermeende corrupte politieagenten en legerofficiëren. Volgens berichten werd er jaarlijks voor miljarden Amerikaanse dollars aan drugs, meestal uit Colombia, over de Mexicaanse grens naar de VS gesmokkeld.

Op 27 mei loofde de regering een beloning uit van \$ 5 mln voor informatie die zou leiden tot de arrestatie van verschillende drugsbaronnen, onder wie Guzmán van het Sinaloa-kartel en de „gebroeders Arellano Félix”, de leiders van een rivaliserend kartel.

Moord op rechter

Op 18 mei werd Humberto Enríquez Tirado, een rechter van het Opperste Ge-

rechtelijke Tribunaal in Mexico Stad die bekend stond om zijn onderzoek naar en vervolging van drugshandelaren, doodgeschoten door onbekenden.

De politie zei dat de moord het werk was van drugskartels. Een ander vermoedelijk kartelslachtoffer was Francisco Labastida, een voormalige officier van justitie van de deelstaat Sinaloa, die op 28 april in Mexico Stad was doodgeschoten.

Anti-drugscampagne

Op 16 juni maakte president Salinas de oprichting bekend van het Nationaal Drugsbestrijdingsinstituut, een onafhankelijk orgaan dat verantwoording schuldig was aan de minister van justitie en dat de federale drugsbestrijdingseenheid, die bekend stond om haar corruptie, moest scheiden van de Federale Gerechtelijke Politie.

Dit was het belangrijkste onderdeel van een nieuwe campagne tegen drugshandelaren die de regering was begonnen na de moord op kardinaal Juan Jesus Posadas Ocampo op 24 mei.

In juni werden 35 mensen gearresteerd in verband met de moord op de kardinaal. Tot de arrestanten behoorden Guzmán, die op 9 juni in Guatemala werd gearresteerd en vervolgens naar Mexico werd gebracht, en drie hoge politiefunctionarissen, onder wie een commandant van de Federale Gerechtelijke Politie die ervan werd beschuldigd de moordenaars van de kardinaal te hebben helpen ontsnappen. Ook een voormalig hoofd der politie van Mexico Stad werd gearresteerd, omdat hij enkele jaren eerder Guzmán zou hebben laten ontkomen voor \$ 50.000.

Op 20 juni werden in de staat Sonora drie rechters gearresteerd op beschuldiging van samenzwering met drugshandelaren. Op dat moment verrichtte justitie onderzoek naar 67 ontslagen leden van de drugsbestrijdingseenheid en de federale gerechtelijke politie, onder wie 13 commandanten, wegens corruptie in verband met drugshandel.

Status centrale bank

Op 17 mei legde president Carlos Salinas een grondwetswijziging voor aan het Congres, die de Banco de Mexico (de centrale bank) onafhankelijk zou maken en een volmacht zou geven om de prijsstabiliteit te behoeden voor politieke beïnvloeding.

De maatregel, die naar verwachting zonder problemen zou worden goedgekeurd door het Congres, werd beschouwd als een poging van Salinas om te garanderen dat het monetaire beleid van zijn regering, vooral het streven naar lage inflatie, zou worden voortgezet na de beëindiging van zijn ambtstermijn in 1994.

Voorstel tot electorale hervormingen

Op 7 juli presenteerde de aan het laatste jaar van zijn ambtstermijn begonnen president Carlos Salinas een pakket hervormingsmaatregelen dat het verouderde politieke stelsel van het land moest aanpassen aan de pogingen van de president om de economie te moderniseren. Met in het vooruitzicht de presidentsverkiezingen van 1994, was het pakket erop gericht om beschuldigingen van de oppositie te ontkrachten dat de regerende PRI sinds de jaren twintig frauduleuze methoden had aangewend om aan de macht te blijven.

De hervormingen, die nog moesten worden goedgekeurd tijdens een speciale zitting van het Congres, zouden: (i) de kosten van verkiezingscampagnes beperken (zie pag. 327/3 e.v. en 328/1 e.v.-'93) en partijen toegang tot de media garanderen; (ii) het kiesregister onderwerpen aan controle door onafhankelijke organen; (iii) verkiezingstribunalen, en niet het Congres zelf, machtigen om toezicht te houden op verkiezingen voor het Congres; (iv) garanderen dat verkiezingsfunctionarissen willekeurig werden gekozen; (v) de onmiddellijke bekendmaking van verkiezingsuitslagen noodzakelijk maken; (vi) iedere staat drie in plaats van tweesenaatszetels toewijzen, waarbij de derde senator een minderheidspartij moest vertegenwoordigen die meer dan een bepaald aantal stemmen had veroverd; en (vii) een einde maken aan de „regeerclausule” - die een partij die 35 procent van de stemmen op haar naam had weten te brengen een meerderheid van de zetels in de Kamer van Afgevaardigden garandeerde - en waarborgen dat één enkele partij niet meer dan 65 procent van de afgevaardigden leverde.

De oppositiepartijen reageerden voorzichtig, maar de PAN zou het pakket naar verwachting ondersteunen. Het grootste bezwaar kwam van de kant van enkele PRI-afgevaardigden. Zij verklaarden niet vooraf geraadpleegd te zijn en noemden de hervormingen een cadeau-tje voor de oppositie.

Congreskeurt electorale hervormingen goed

De electorale hervormingen werden op 24 augustus door het Congres goedgekeurd en medio september afgerond, nadat uiteindelijk overeenstemming was bereikt over de kwestie van de eisen waaraan een presidentskandidaat moest voldoen.

De conservatieve PAN, die het pakket hervormingen grotendeels had ondersteund, was op een gegeven moment tijdens het debat weggelopen, toen leden van de PRI protesteerden tegen een voorstel dat bedoeld was om de PAN gunstig te stemmen: iedereen die in Mexico uit buitenlandse ouders was geboren, zou zich krachtens dit voorstel kandidaat mogen stellen voor het presidentschap.

Deelstaatsverkiezingen in Mexico

De hervormingen waren op 5 juli voorafgegaan door een overweldigende overwinning van de PRI bij de gouverneursverkiezingen in de uiterst belangrijke deelstaat Mexico. Deze deelstaat, de dichtstbevolkte van het land, werd beschouwd als een graadmeter voor de aanstaande presidentsverkiezingen.

Bij een opkomst van 50 procent bracht de PRI 63 procent van de stemmen op haar naam, terwijl de PAN en de PRD respectievelijk 18 en 9 procent van de stemmen veroverden. De op drie kleinere partijen uitgebrachte stemmen en het aantal ongeldige stemmen bedroegen 10 procent. Cuauhtémoc Cárdenas Solorzano, de presidentskandidaat van de PRD, spande een proces aan om de verkiezingen ongeldig te laten verklaren wegens fraude.

Op 4 juli won de PRI ook de gouverneursverkiezingen in de kleine aan de Stille Oceaan gelegen deelstaat Nayarit. Daar brachten de PRI en de Authentieke Partij van de Mexicaanse Revolutie (PARM) samen 61 procent van het totale aantal uitgebrachte stemmen op hun naam, terwijl de PRD en de PAN respectievelijk goed waren voor 27 en 4 procent. De Partij van het Cardenistisch Front voor Nationale Wederopbouw (PFCRN) veroverde 1 procent van de stemmen, terwijl het aantal op andere partijen uitgebrachte stemmen en de ongeldige stemmen in totaal 7 procent bedroegen.

Uitzettingen

Op 17 juli werden vluchtelingen uit de Volksrepubliek China het land uitgezet. Het betrof een eerste groep van de 400 illegale immigranten die met tweeschepen vanuit China de Stille Oceaan waren overgestoken.

Girolamo Prigione, de eerste ambassadeur van het Vaticaan in Mexico sinds 1857, spreekt op 23 november 1992 de pers toe na het aanbieden van zijn geloofsbriefven op het ministerie van binnenlandse zaken in Mexico Stad.

Tanker met zwavelzuur bedreigt milieu

Medio juli maakten Greenpeace International en plaatselijke milieuactivisten bekend dat de gestrande Noorse tanker Betula een ernstige bedreiging voor het milieu vormde. Zij verklaarden dat er zwavelzuur uit het schip lekte en dat dit ernstige gevolgen zou kunnen hebben voor de ondiepe wateren in en rond de haven van de aan de Stille Oceaan gelegen stad Lázaro Cárdenas.

Op 12 juli maakte de Mexicaanse marine bekend dat zij de 4.000 ton zwavelzuur binnen tien dagen hoopte te neutraliseren. Dertig vissers die de haven trachtten te blokkeren uit protest tegen de bedreiging van hun bron van inkomsten, werden gearresteerd.

Pauselijk bezoek

Op 11 augustus bracht paus Johannes-Paulus II voor de derde keer een bezoek aan Mexico. Het was zijn eerste bezoek aan het land sinds de diplomatieke betrekkingen tussen het Vaticaan en Mexico in september 1992 hersteld waren (zie pag. 330/1-'93).

Het bezoek aan Mexico, dat volgde op een tussenstop in Jamaica en voorafging aan zijn bezoek aan de Verenigde Staten, duurde minder dan 24 uur en bleef beperkt tot de zuidelijke deelstaat Yucatan, waar protestantse zendelingen grote invloed hadden op de inheemse bevolking. De paus had niet alleen in Mexico een ontmoeting met vertegenwoordigers van de inheemse gemeenschappen, maar ook in Bolivia, Colombia, Ecuador, El Salvador, Guatemala, Panama en Peru.

(Voorber.pag. 326/2 e.v.-1993)

AFRIKA

ANGOLA

GESPREKKEN IN ABIDJAN MISLUKT

Terwijl het mandaat van de VN-Verificatiemissie in Angola (UN Angola Verification Mission, UNAVEM II) met een maand was verlengd tot 31 mei 1993, werden in Abidjan (Ivoorkust) de vredesbesprekingen tussen de regering van president José Eduardo dos Santos en de rebellerende Nationale Unie voor de Totale Onafhankelijkheid van Angola (UNITA, zie pag. 413/1/2-'93) voortgezet. De hoop op een succesvolle afsluiting van de onderhandelingen werd echter de bodem ingeslagen toen duidelijk werd dat UNITA zich niet zou terugtrekken uit gebieden die zij had bezet na de hervatting van de gevechten in september 1992 (zie pag. 106/1 e.v.-'93).

Begin mei hadden de twee partijen overeenstemming bereikt over de meeste onderdelen van het 47 punten tellende „memorandum van overeenstemming“ dat was opgesteld door de drie internationale waarnemers bij het vredesproces: Portugal, Rusland en de VS. De vooruitgang die in deze periode werd geboekt, was vooral te danken aan de grote compromisbereidheid van de regering van de Volksbeweging voor de Bevrijding van Angola-Arbeiderspartij (MPLA-PT), die UNITA bijvoorbeeld meer kabinetsposten aanbood (zie pag. 107/2/3-'93). Als blijk van vertrouwen had de regering op 7 mei ook twee UNITA-generaals, Peregrino Wambu en Andrade Tachumbu dos Santos, respectievelijk beëdigd als adviseur van de generale staf en plaatsvervangend stafchef van de Angolese strijdkrachten (FAA).

De besprekingen werden echter op 8 mei verdaagd nadat een diepgaand meningsverschil aan de dag was getreden over punt 11 van het memorandum dat voorzag in de terugtrekking van de UNITA-troepen. UNITA herhaalde dat zij zich pas zou terugtrekken na de komst van een VN-vredesmacht. De regering van haar kant betoogde dat de bezetting door UNITA illegaal was en dat punt 11 in overeenstemming was met resolutie 811 van de VN-Veiligheidsraad (zie pag. 412/2/3-'93). Hoewel de besprekingen op 17 mei werden hervat, bleef UNITA onvermurwbaar.

Op 21 mei maakte Margaret Anstee, de VN-vertegenwoordiger in Angola, formeel bekend dat de besprekingen in Abidjan voor onbepaalde tijd waren opgeschort. Er was overeenstemming bereikt over alle punten van het memorandum (het protocol van Abidjan), op nummer 11 na.

VS ERKENNEN ANGOLESE REGERING. DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN

Op 19 mei maakte het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken bekend

dat de VS hadden besloten „de Angolese regering die in september 1992 op democratische wijze werd gekozen“ (zie pag. 104/2 e.v.-'93) te erkennen. Deze stap markeerde een ommekeer in de Amerikaanse politiek, aangezien de VS sedert de onafhankelijkheid in november 1975 geweigerd hadden de MPLA-PT-regering te erkennen (zie pag. 461/1/2-'76), en luidde ook het einde in van de Amerikaanse steun voor UNITA.

De Amerikaanse president Bill Clinton maakte duidelijk dat de directe aanleiding voor deze stap de verwerping van het Abidjan-vredesplan door UNITA was geweest. Hij zei dat de „Angolese regering daarentegen (had) besloten het vredesakkoord te tekenen, een democratisch gekozen nationale assenblée (had) beëdigd en UNITA deelname (had) aangeboden op alle regeringsniveaus“. Hij zei dat hij had geprobeerd het pressiemiddel van de erkenning te gebruiken om de oorlog te beëindigen, maar dat hij nu nog eens „de hoge prioriteit“ wilde bevestigen die zijn regering aan de democratie toekende.

De beleidswijziging kwam na druk van de leiders van het Afrikaanse Nationale Congres (ANC) uit Zuid-Afrika, die Amerikaanse delegaties bij de begrafenis van twee ANC-leiders in april hadden gewezen op het verontwaardigende precedent dat de verwerping van de verkiezingen van september 1992 door UNITA waarschijnlijk zou scheppen voor toekomstige verkiezingen in Zuid-Afrika en Mozambique.

De regering in Luanda toonde zich ingenomen met de Amerikaanse stap, die als een „juiste beslissing“ zou bijdragen tot de vreedzame oplossing van het conflict. Een regeringsfunctionaris zei dat dit het einde betekende van „alle aanmoediging“ die UNITA beweerde ontvangen te hebben van de VS Jorge Valentim

het hoofd van de UNITA-delegatie bij de vredesbesprekingen, zei echter dat de Amerikaanse beslissing „de atmosfeer (bij de onderhandelingen zou) vergiftigen“.

Op 21 juni ging Angola officieel volwaardige diplomatieke betrekkingen aan met de VS. Tegelijkertijd vonden er besprekingen plaats tussen president José Eduardo dos Santos en de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Afrikaanse aangelegenheden, George Moose, die een bezoek bracht aan Angola.

GEVECHTEN LAAIEN OP. VERDERE ONTWIKKELINGEN (MEI-SEPTEMBER)

Na de mislukking van de besprekingen in Abidjan verhevigde UNITA haar militaire operaties en nam op 26 mei na een gevecht van vier dagen Soyo in, de belangrijkste oliestad in het noorden.

Er werden ook gevechten gemeld uit andere delen van het land die bovendien dreigden over te slaan naar de aangrenzende landen. Volgens berichten uit eind mei zouden er in de noordoostelijke grenszone Zambiaanse troepen zijn geconcentreerd. Namibië zou soortgelijke stappen hebben genomen in het zuiden om het land te beschermen tegen een UNITA-aanval. Op 31 mei werd bericht dat Zaïrese troepen zich verzamelden met UNITA-strijdkrachten aan de grens bij Cabinda.

Anstee treedt af

Op 12 mei werd bericht dat VN-vertegenwoordiger Margaret Anstee had verzocht van haar verantwoordelijkheden ontheven te worden, ondanks verzoeken van de regering aan te blijven.

De president van Angola, José Eduardo dos Santos (l.), begroet op 21 juni de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Afrikaanse aangelegenheden, George Moose, voor hun bijeenkomst in Luanda.

Er was steeds fellere kritiek uitgeoefend op Anstee door hoge UTVITA-leden, die haar objectiviteit en oordeel in twijfel trokken en voortdurend hadden aangedrongen op haar vertrek (zie pag. 412/3-'93). Zij zou naar verwachting eind juni vervangen worden door Alioune Blondin Beye, oud-minister van buitenlandse zaken van Mali.

Verlenging van VN-mandaat

Op 2 juni verlengde de Veiligheidsraad van de VN het mandaat van UNAVEM II tot 15 juli, maar tegelijkertijd halveerde de Raad het aantal militaire waarnemers tot circa 50. In een resolutie waarin de verlenging werd bekrachtigd, de tweede sinds het mislukken van de vredesbesprekingen tussen de regering en UNITA in Abidjan (zie hierboven), stelde de Veiligheidsraad UNITA unaniem verantwoordelijk voor het mislukken van de vredesbesprekingen.

Aanhoudende gevechten

De gevechten namen in het gehele land in hevigheid toe, waarbij melding werd gemaakt van veel slachtoffers onder de burgerbevolking en van de evacuatie van buitenlanders uit belegerde steden, waaronder het in maart door UNITA veroverde Huambo (zie pag. 412/1/2-'93). Begin juni zouden hevige branden zijn uitgebroken in de olieopslag tanks bij de stad Soyo in het noordwesten, die eind mei door UNITA was heroverd.

Op 8 juni meldde de Angolese Nationale Radio dat in Kuito in Midden-Angola bij zware beschietingen van UNITA meer dan 50 burgers waren gedood. Van 17-20 juni kwamen bij nieuwe gevechten in Kuito nog eens 215 burgers om het leven. Tegelijkertijd werd bericht dat Menongue, 250 km ten zuiden van Kuito, omsingeld was door UNITA-troepen en dat daar dagelijks bijna 30 mensen stierven als gevolg van gebrek aan voedsel en medische zorg. Medio juni beweerde UNITA de noordelijke steden Ucuva en Quibaxi te hebben veroverd.

Op 8 juni veroordeelde de VN-Veiligheidsraad in scherpe bewoordingen de aanval die UNITA-opstandelingen op 27 mei op een burger-trein in Kigunga in Zuid-Angola hadden uitgevoerd. Daarbij werden naar schatting 300 mensen gedood en verscheidene honderden gewond.

Verzoek om humanitaire hulp

Op 3 juni vond in Genève een door de VN georganiseerde conferentie plaats waar de vertrekkende speciale VN-afgezetant Margaret Anstee (zie hierboven) een dringend oproep deed om Angola humanitaire hulp te verstrekken. Volgens Anstee voltrok er zich een „ongekilde menselijke ramp“. Zij schatte dat donorlanden minstens \$ 227 mln

bijeen moesten brengen om 2 mln Angolezen te helpen die geteisterd werden door honger, droogte en ziekte.

Trilaterale ontmoeting ministers van buitenlandse zaken

De ministers van buitenlandse zaken van Angola, Namibië en Zuid-Afrika, respectievelijk Venancio de Moura, Theo-Ren Gurirab en Rorlof „Pik“ Rotha, ontmoetten elkaar op 4 juni in Windhoek voor trilateraal overleg.

In een na de ontmoeting uitgegeven verklaring zeiden de ministers te hebben besloten „naar vrede in Angola en regionale samenwerking te streven“ en na te zullen denken over de status van de Angolese en Zuidafrikaanse vertegenwoordigingen in Pretoria en Luanda. Met betrekking tot de veiligheid in de regio besloten de ministers ook het subcontinentale luchtruim beter te gaan bewaken en hun nationale wetshandhavende instanties opdracht te geven toezicht te houden op het ronselen van huurlingen en het smokkelen van wapens en diamanten over de respectieve grenzen.

Tijdens bilaterale contacten zouden De Moura en Botha ook gesproken hebben over de kwestie van vermeende Zuidafrikaanse huurlingen die in Angola vochten en van Angolese staatsburgers die bij de Zuidafrikaanse veiligheids-troepen dienden.

Aantal slachtoffers in „'s werelds ergste oorlog“

Op 5 juli gaf Alioune Blondin Beye, die Margaret Anstee op 30 juni opvolgde als VN-vertegenwoordiger in Angola (zie hierboven), een schatting van het aantal slachtoffers in de burgeroorlog. Beye, die zich beriep op cijfers van de VN, zei dat dagelijks meer dan 1.000 mensen om het leven kwamen als direct en indirect gevolg van „'s werelds ergste oorlog“.

Pogingen om de ergste gevolgen van de oorlog te verlichten, werden gedwarsboomd toen UNITA-leden op 16 juli een vliegtuig van het VN-Wereldvoedselprogramma neerschoten toen het probeerde te landen in de noordelijke stad M'Banza Congo, die in banden was van de rebellen. Het was de eerste poging van de VN in drie maanden om steden in het binnenland, die door de oorlog waren afgesneden, per vliegtuig van hulpgoederen te voorzien. Na het incident werden alle hulpvluchten opgeschort tot 19 juli, toen de hulpverlening aan streken buiten het oorlogsgebied werd hervat. VN-functionarissen lieten weten dat de vluchten naar andere

De nieuwe VN-vei-teenwoordiger in Angola. Alioune Blondin Beye.

streken pas zouden worden hervat als de veiligheid van de vliegtuigen kon worden gegarandeerd.

Slag om Kuito

Op 28 juli werd bericht dat de centraal gelegen stad Kuito ieder moment in handen kon vallen van UNITA-rebellen, die de stad zes maanden hadden belegerd. Er zou een tekort aan voedsel en medicijnen zijn, terwijl het voornaamste ziekenhuis in handen van UNITA zou zijn gevallen. Drie dagen van aanhoudende beschietingen hadden aan meer dan 300 mensen het leven gekost en de straten in de stad waren met lijken bezaaid.

Ook elders zouden zware gerechten hebben plaatsgevonden, zoals in de provincie Cuanza Sul in het westen en de stad Menongue in het zuiden. Op 20 juli werd bericht dat regeringstroepen het district Camucuio in de centrale provincie Namibe hadden heroverd.

Diplomatieke activiteiten

Op 15 juli nam de VN-Veiligheidsraad resolutie 851 aan, waardoor het mandaat van UNAVEM II tot 15 september werd verlengd. De Veiligheidsraad herhaalde de eis dat UNITA alle militaire operaties zou beëindigen en zich zou neerleggen bij de uitslag van de verkiezingen van 1992 (zie pag. 104/1 e.v.-'92).

De Veiligheidsraad waarschuwde ook bereid te zijn een verplicht wapenembargo tegen UNITA in te stellen, tenzij VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali op 15 september kon melden dat er een effectief staakt-het-vuren was bereikt en dat er een akkoord was gesloten over de uitvoering van het vredesakkoord van Bicesse uit mei 1991 (zie pag. 617/1 e.v.-'91) en van de daarna aangenomen Veiligheidsraad-resoluties (zie pag. 412/2/3-'93 en hierboven).

Vertegenwoordigers van Portugal, Rusland en de VS, de internationale waarnemers bij het vredesproces, die op 10 juli in Moskou verga-

Angolese politie op patrouille in Ganda op 16 augustus, nadat de regeringstroepen deze stad op UNITA zouden hebben heroverd.

derden, hadden UNITA met woorden van gelijke strekking opgeroepen het vredesakkoord en de resoluties van de Veiligheidsraad na te leven. Zij hadden eveneens gesteld dat de regering van president José Eduardo dos Santos het legitieme recht had zich te verdedigen en zagen door de vingers dat die regering in april de „Triple Zero“-clausule van het Bicesse-akkoord had opgezegd (zie pag. 413/2-'93).

Intensivering gevechten

In augustus namen de gevechten toe toen Angolese regeringstroepen, die erop waren gebrand hun posities voor het begin van het regenseizoen in oktober te versterken, aan de winnende hand leken te zijn in de oorlog met UNITA.

In het begin van de maand roerden de Angolese Strijdkrachten (FAA) zware bombardementen uit op de stad Huambo, die in maart in handen van de opstandelingen was gevallen (zie pag. 412/1/2-'93) en werd beschouwd als een bolwerk van UNITA. Op 5 augustus beweerden de FAA het UNITA-hoofdkwartier in de stad te hebben verwoest; zij zwoeren de bombardementen te zullen voortzetten totdat Huambo was heroverd.

De UNITA-aanvallen op Kuito bleven doorgaan (zie hierboven), waarbij de stad dagelijks door 4.000 granaten werd getroffen en er gevechten van man tegen man in het stadscentrum plaatsvonden. De regeringstroepen, die op het punt hadden gestaan zich na een beleg van zes maanden over te geven, hergroepeerden zich echter en verdreven op 11 augustus de UNITA-troepen, die zich terugtrokken in de buitenwijken.

Op 22 augustus heroverden de FAA Camenongue in de provincie Moxico en boekten daarnaast terreinwinst in Huila.

Opheffing van wapenembargo

Op 9 augustus maakte de Britse regering de opheffing van haar wapenembargo tegen Angola bekend, dat sinds de onafhankelijkheid van Angola in 1975 van kracht was. Het ministerie van buitenlandse zaken zei in een verklaring in te stemmen met de uitspraak van de internationale waarnemers bij het vredesproces (Portugal, Rusland, en de VS) dat de Angolese regering een „legitiem recht op zelfverdediging had“ (zie hierboven).

Daartoe aangemoedigd door het Britse besluit maakte Rusland op 11 augustus bekend met de Angolese regering in onderhandeling te zijn over haar verzoek om militaire hulp. Uit kringen van het Franse ministerie van buitenlandse zaken werd vernomen dat Frankrijk tot soortgelijke actie bereid was.

Hulpakkoord

Op 20 augustus ondertekende president José Eduardo dos Santos een akkoord met het VN-Wereldvoedselprogramma (WFP) over nieuwe hulpverlening aan de slachtoffers van de oorlog.

Krachtens dit akkoord zou het WFP gedurende zes maanden een spoedoperatie uitvoeren om 93.000 ton voedsel te verstrekken aan 1,96 mln mensen. Tegelijkertijd maakte het WFP bekend dat de hulpvluchten naar Luena en Saurimo zouden worden hervat en dat er ook hulpvluchten naar Malanje en andere steden in het noorden op stapel stonden. Het besluit kwam nadat UNITA alle verantwoordelijkheid voor een aanval op een WFP-vliegtuig in juli (zie hierboven) op zich had genomen.

Toepassing VN-sancties

Op 26 september trad een verplicht olie- en wapenembargo tegen UNITA ingesteld door de VN, in werking. Slechts weinigen verwachtten dat de sancties de militaire capaciteit van de rebellen zouden verzwakken. Militaire waarnemers waren van mening dat UNITA, met haar bestaande wapenvoorraden, de oorlog nog twee jaar kon voortzetten. Maar de sancties demonstreerden wel een ondubbelzinnige internationale veroordeling van UNITA.

De VN-actie werd ondernomen op grond van de bepalingen van de op 15 september unaniem aanvaarde resolutie 864, die tevens het mandaat van UNAVEM II tot 13 december verlengde en voorzag in verdere sancties, waaronder handels- en reisbeperkingen, als per 1 november niet een bestand van kracht was. Resolutie 864 had de toepassing van de sancties uitgesteld, doordat zij UNITA nog eens 10 dagen de tijd gaf om gehoor te geven aan de VN-eisen van 15 juli, als antwoord op een onbevredigend verzoek van VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali.

Tijdens het debat hoopten de leden van de Veiligheidsraad verslagen over de verwoestende effecten van de oorlog, waaronder een rapport van de Angolese minister van buitenlandse zaken, Venancio da Silva Moura. Deze meldde dat inwoners van Kuito, reeds zeven maanden door UNITA-troepen belegerd (zie hierboven), mensenvlees hadden moeten eten om te overleven.

Het besluit van de Veiligheidsraad d.d. 26 september om de toepassing van het embargo door te zetten werd genomen ondanks de afkondiging van een eenzijdig bestand door UNITA-leider Jonas Savimbi met ingang van 20 september, omdat diplomatieke bronnen juist melding hadden gemaakt van een intensivering van de UNITA-activiteiten sinds die datum, vooral rondom Kuito. Evenmin was de Veiligheidsraad onder de indruk van een UNITA-plan voor onderhandelingen, dat op 24 september was gepresenteerd in gesprekken met Chris Garuba, de militaire commandant van UNAVEM II. In wezen riep dit voorstel beide partijen op het vredesakkoord van Bicesse en de verkiezingen onder toezicht van de VN te loochenen, en een regering in te stellen welke uitging van een machtsdeling op basis van de militaire bezetting.

Plannen voor ontmoeting Dos Santos-Savimbi

Aan het slot van een driedaags bezoek aan Angola maakte president Miguel Trovoada van Sao Tomé en Principe op 29 september bekend dat de Angolese president José Eduardo dos Santos ermee had ingestemd UNITA-leider Savimbi te ontmoeten, hoewel tijdstip en plaats van de ontmoeting nog moesten worden vastgesteld. Trovoada, die zijn bezoek had afgelegd met het doel zo'n

ontmoeting te regelen, zei voorts dat hij garanties van UNITA had gekregen dat zij de verkiezingsuitslagen van 1992 zou erkennen.

Eind september werd echter bericht dat UNITA nieuwe gevechten was begonnen in de zuidelijke provincie Benguela en dat UNITA-troepen oprukten naar Caxito, ca 120 km ten noorden van Luanda (zie kaart op pag. 107-'93)

(Vor.ber.pag. 410/2-e v.-1993)

COMOREN

REGERINGSCRISIS

Nadat op 18 juni 1993 een motie van wantrouwen was aangenomen tegen de regering van Said Ali Mohammed, ontbond president Said Mohammed Djohar op 19 juni de Federale Assemblée en wees hij een interimpremier aan.

Djohar noemde de motie tegen Mohammed ongrondwettig. De motie was kennelijk ingediend door aanhangers van Ibrahim Abderrahmane Halidi (die op 26 mei door Mohammed was vervangen als premier, zie pag. 486/2-'93). Toen hij de Assemblée ontbond, beloofde Djohar dat er in overeenstemming met de grondwet binnen 40 dagen verkiezingen zouden worden gehouden. Hij wees op de bestuurlijke instabiliteit sinds de verkiezingen van november 1992, waarbij geen enkele partij de absolute meerderheid wist te behalen in de Assemblée, en hij sprak de hoop uit dat de nieuwe verkiezingen een regering met een werkbare meerderheid zouden opleveren.

Hoewel Djohar op 18 juni in een nationale radio-uitzending opnieuw zijn vertrouwen in premier Mohammed had uitgesproken, verving hij hem de dag daarop door voormalig presidentieel adviseur Ahmed Ben Cheikh. Op 20 juni werd een uit 12 leden bestaand kabinet bekendgemaakt, met Athouma Said Ahmed, tot dan toe minister van buitenlandse zaken en samenwerking, als minister van binnenlandse zaken.

Caabi el Yachroutu Mohammed bleef minister van financiën en begroting. Enkele uren na de presentatie van het kabinet trad Moussa Said af als minister van buitenlandse zaken en maakte Ibrahim Hissane bekend voornemens te zijn af te treden als minister van onderwijs.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN LITGESTELD

Op 23 juli werd bekendgemaakt dat de parlementsverkiezingen in twee rondes zouden worden gehouden, en wel op 10 en 24 oktober.

Maar op 11 september deelde president Said Mohammed Djohar mee dat de verkiezingen waren uitgesteld en nu op 14 en 28 november zouden plaatsvinden.

De officiële reden die voor het uitstel werd gegeven was het „gebreken voldoende mate in aal en financiële middelen" om de verkiezingen op het oorspronkelijk geplande tijdstip te houden. Waarnemers merkten echter op dat de regering divers? toezeggingen voor financiële steun had ontvangen waaronder F 660.000 van de EG, F 400.000 van Frankrijk en F 120.000 aan de VN (in totaal ongeveer \$ 210 mln). Dit gaf aanleiding tot speculaties dat Djohar meer tijd wenste om partijen die beweerden hem te steunen ertoe te bewegen gemeenschappelijke kandidaten aan te wijzen, en daarmee de kansen op een presidentiële meerderheid in de Federale Assemblée te vergroten.

Djohar zou er in het bijzonder op gebrarid zijn de potentiële bedreiging te minimaliseren van de Union pour la république et le progrès (URP), die op 10 september was gevormd door de fusie van Cdzima met de Union nationale pour la démocratie aux Comores (UNDC). Ud-zima had Djohar tot november 1991 gesteund (zie pag. 258/1-'92), terwijl de UNDC de partij was van de voornaamste oppositieleider, Mohammed Taki Abdoukarim.

(Vor.ber.pag. 486/1/2-1993)

KAMEROEN

VOORSTELLEN VOOR GRONDWETSHERVORMING

Op 17 mei 1993 presenteerde de regering een wetsontwerp over een hervorming van de grondwet. De regering had al eerder voorgesteld hierover een groot nationaal debat te houden (zie pag. 416/1-'93).

Het wetsontwerp, opgesteld door een door de regering benoemde technische commissie, voorzag in een semi-presidentieel bewind met een onafhankelijke rechterlijke macht. Er zouden een constitutioneel hof, een rekenkamer, een staatsraad en een senaat worden opgericht. Hoewel in het voorstel ook enkele beperkte decentraliseringsmaatregelen waren opgenomen, ree-wierp de commissie de eis van een groot deel van de Engelstalige gemeenschap om de federale staat, die in mei 1972 was afgeschaft (zie pag. 629/1/2-'72), in ere te herstellen.

Standpunt van oppositiepartij SDF. Vooraanstaand SDF-lid uit de partij gezet

De leider van de grootste oppositiepartij, John Fru Ndi van het Sociaal Democratisch Front (SDF), die het regeringsvoorstel voor een groot nationaal debat had verworpen en in plaats daarvan een soevereine nationale conferentie had

geëist (zie pag. 416/1-'93), herhaalde Uit standpunt na de publikatie van het wetsontwerp van de regering.

Bernard Muna, één van de oprichters van het SDF, die zich daarentegen voor deelname van het SDF aan een groot nationaal debat had uitgesproken, werd op 7 mei uit de partij gezet.

Muna, die bovendien SDF-plannen om de protestbetogingen te hervatten gevaarlijk had genoemd, zei dat hij niet in kennis was gesteld van specifieke beschuldigingen tegen hem. Hij zei verder dat hij een trouw aanhanger van de partij bleef en dat hij niet in beroep zou gaan tegen zijn roeyement.

(Vor.ber.pag. 415/3 e.v.-1993)

KENIA

PARLEMENTSLEDEN OPPOSITIE NAAR KANU. NIEUWE OFFICIELE OPPOSITIE

Op 3 juni 1993 maakte oud-minister Paul Joseph Ngei, die lid was van de oppositionele Democratische Partij (DP), bekend dat hij zich aansloot bij de regerende Kenya African National Union (KANU). Volgens hem was KANU „de enige politieke partij die Kenianen van alle gemeenschappen kon verenigen". De dag daarop volgde Abdullahi Haji Mohammad, eind 1991 betrokken bij de oprichting van de DP (zie pag. 195/1/2-'92), zijn voorbeeld.

Op 19 juni liep Julius Njunga Njoroge, een parlements lid van de onlangs officieel erkende oppositiepartij FORD-Asili (zie pag. 489/1-'93), naar KANU over. Daardoor daalde het aantal parlements zetels van FORD-Asili van 31 naar 30.

Op 22 juni verklaarde de voorzitter van de Nationale Assemblée dat FORD-Kenya met 31 zetels nu de officiële parlementaire oppositie was, nadat hij het overlopen van Njoroge erkend had. Jaramogi Oginga Odinga van FORD-Kenya werd tot leider van de oppositie benoemd.

ONTBINDING VAN JEUGDORGANISATIE KANU

Op 12 juni ontbond president Daniel Arap Moi officieel de jeugdorganisatie van KANU, Youth KANU 92, waarbij hij verklaarde dat „bepaalde partij-functionarissen ... in strijd met de partijlijn hadden gehandeld en begonnen waren andere mensen te bedreigen".

AFRIKA

BANKSLUITINGEN.GOLDENBERG-SCHANDAAL

Om zich van de steun van de Wereldbank en het IMF te verzekeren bleef de regering proberen deze instellingen ervan te overtuigen dat zij vast van plan was de corruptie aan te pakken en strenge bankregels door te voeren (zie pag. 488/3-'93).

Op 20 juli gelastte minister Musalia Mudavadi van financiën de sluiting van een plaatselijke handelsbank, de Exchange Bank, die was verwickeld in een omvangrijke fraude. Een externe controle had aan het licht gebracht dat de Exchange Bank en haar moedermaatschappij, Goldenberg International, kennelijk exportkwitanties ter waarde van \$ 50 mln hadden vervalst, waardoor ze bij de centrale bank hadden kunnen dingen naar schaarse deviezen en zodoende van de regering een pre-exportkrediet hadden gekregen van 33 procent van de waarde van de fictieve export.

Op 23 juli maakte Mudavadi het begin van „eendiepgaand onderzoek” naar de activiteiten van de Centrale Bank van Kenia (CBK) en van enkele handelsbanken bekend. Tezelfdertijd trad Eric C. Kotut af als gouverneur van de CBK, hoewel hij iedere betrokkenheid bij malversaties ontkende. Op 23 juli werd de Pan African Bank, die ook bij de vervalsing van exportkwitanties betrokken zou zijn, gesloten.

Nasleep Goldenberg-schandaal

Naarmate er meer bijzonderheden bekend raakten over het Goldenberg-schandaal, kwam de regering onder grotere druk te staan om cloortastend op te treden.

De eis van de Raad van de Law Society van Kenia (LSK) dat vanaf het einde van de maand iedereen die betrokken was bij de fraude van \$ 50 mln vervolgd zou worden, werd op 11 augustus door procureur-generaal Amos Wako afgewezen. In een rapport van de Raad over het schandaal werden de namen genoemd van degenen tegen wie een aanklacht zou moeten worden ingediend. Onder hen bevond zich vice-president en minister van planning en nationale ontwikkeling George Saitoti, die in 1990 als minister van financiën de exportvergoeding aan Goldenberg International had goedgekeurd.

Ook verwickeld in het schandaal was Oginga Odinga, leider van de oppositiepartij FORD-Kenya, die eind juli erkende namens de partij tijdens de verkiezingscampagne van 1992 KSh 2 mln (ongeveer \$ 62.000) te hebben ontvangen van Kamlesh Pattni, een directeur van Goldenberg.

Op 24 augustus zei de Deense regering dat regeringscorruptie en het uitblijven van regeringsmaatregelen tegen degenen die bij het schandaal betrokken waren, de redenen vormden om de hulp voor 1993 met één derde te verlagen van Dkr 150 mln (ongeveer \$22 mln) tot Dkr 100.000 (\$14,5 mln).

OPNIEUW ETNISCH GEWELD

In september startte de regering een forse operatie om hernieuwd etnisch geweld in West-Kenia de kop in te drukken. Delen van de Rift-vallei, het toneel van felle gevechten in maart en april 1992 (zie pag. 563/3 e.v.-'92), waren: getuige van nieuwe gevechten in de districten Nakuru, Kericho en Uasin-Gishu. Een van de zwaarst getroffen gebieden was Molo in het district Nakuru, dat samen met andere gebieden in de provincie Rift Valley aan stringente veiligheidsmaatregelen werd onderworpen.

De verantwoordelijkheid voor de gevechten werd door de regering toegeschreven aan oppositiepartijen die volgens haar zeggen het etnische conflict bewust hadden opgestookt. Op 4 september werden 13 parlementsleden van de oppositie gearresteerd, toen zij poogden Molo binnen te komen ondanks een regeringsdecreet dat buitenstaanders verbodt het gebied te betreden. Een delegatie van Nederlandse parlementariërs die West-Kenia op 7 september wilde bezoeken, werd eveneens belet dat te doen.

Schattingen van het exacte aantal mensen dat bij de gerechten omkwam waren onzeker. Op 29 augustus ontkende de regering verklaringen die zouden zijn afgelegd door Kerry Keilnedy, directeur van de Roberi F. Kennedy Stichting voor Mensenrechten, die na een bezoek aan Molo zou hebben beweerd dat bijna 1.000 mensen bij de recente gevechten waren omgekomen. Op 3 september gaf Kennedy een toelichting: zij stelde dat haar schatting van het dodental, namelijk 365 a 1.000, betrekking had op ramingen sinds 1991.

Officieel cijfers over het aantal doden als gevolg van etnische botsingen, die op 1 september werden gepubliceerd, maakten melding van 365 doden in 1992 en van 29 doden tussen januari en mei 1993.

DEMONSTRATIES VAN RELIGIEUZE PARTIJEN

Toen de oproerpolitie ingreep in demonstraties op 9 en 10 september van aanhangers van de Islamic Party of Kenya (IPK) en haar rivaal, de United Muslims of Africa (UMA), werden twee mensen gedood en raakten nog meer mensen gewond. De onlusten deden zich hoofdzakelijk voor in de kuststeden Mombasa en Malindi.

CRISIS IN FORD-KENYA

De dreiging van een scheuring in de voornaamste oppositiepartij, FORD-Kenya, nam toe met het aftreden op 19

september van Paul Muite, de eerste vice-voorzitter van de partij en plaatsvervangend leider van de parlementaire oppositie. In een toelichting op zijn besluit zei Muite dat een fractie in de partij had getracht „misbruik te maken van de leeftijd van Oginga Odinga om persoonlijke ambities te verwezenlijken”.

NIEUWE PARTIJ

Op 24 september werd de Kenya Voice of Young People opgericht, een nieuwe politieke partij die trouw betuigde aan president Daniel Arap Moi (Voorber: pag. 486/2 e.v.-1993)

MOZAMBIQUE

INTERNATIONALE DONORCONFERENTIE

Een internationale vergadering van hulpdonors in Maputo eindigde op 9 juni 1993 met toezeggingen van hulp ter waarde van \$ 70 mln. Samen met de \$ 450 mln die reeds was toegezegd op een vergadering van donors te Rome in december 1992 (zie pag. 190/2-'93), was het totaal van \$ 520 mln minder dan de \$ 560 mln die volgens regeringsramingen nodig waren om haar humanitaire programma uit te voeren.

UITVOERING VREDESAKKOORD. REPATRIËRING VAN VLUCHTELINGEN

Op 12 juni werd officieel begonnen met de repatriëring van naar schatting 1,3 mln Mozambikaanse vluchtelingen. Onder toezicht van het VN-Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen (UNHCR) keerden de eerste vluchtelingen uit Zimbabwe terug naar Mozambique. Het zou gaan om de grootste operatie van dien aard in Afrika.

Volgens op 13 juni gepubliceerde regeringscijfers waren tussen oktober 1992 en mei 1993 meer dan 10.000 vluchtelingen teruggekeerd uit Zuid-Afrika, Swaziland en Zimbabwe. De meesten hadden zich gevestigd in de provincie Gaza. Volgens de plannen zouden eind juli ongeveer 145.000 in Zimbabwe verblijvende vluchtelingen gerepatriëerd moeten worden. Er zouden sedert oktober ook meer dan 150.000 ontheemden (deslocados) naar huis zijn teruggekeerd.

Demobilisatie troepen

Op 15 juni zei Aldo Ajello, de speciale vertegenwoordiger van de VN-secre-

taris-generaal, dat de ontwapening van regeringstroepen en de troepen van het Mozambikaanse Nationale Verzet (MNR of Renamo) krachtens de bepalingen van het vredesverdrag uit oktober 1992 (pag. 189/1 e.v.-'93) op 21 juni zou beginnen in de provincies Zambezia en Nampula. Het tijdspad werd, na enige vertraging ten gevolge van logistieke problemen en onenigheid over de verzamelpunten, bekendgemaakt nadat de commissies voor het vredesakkoord op 3 juni hun in maart onderbroken werkzaamheden hadden hervat.

Vooruitgang bij vorming verenigd leger

OP 14 augustus bereikte de Gezamenlijke Commissie voor de Vorming van de Mozambikaanse Defensiestrijdkrachten (CCFADM), die was ingesteld als uitvloeisel van het vredesverdrag van oktober 1992 (zie pag. 189/1 e.v.-'93), overeenstemming over de vorming van de toekomstige Mozambikaanse Defensiestrijdkrachten (FADM).

De documenten, ondertekend door hoge functionarissen van de regering en van het MNR (of Renamo), hadden betrekking op het tijdschema voor de vorming van de FADM, de structuur van het opperbevel en de richtlijnen voor het selecteren van manschappen die een opleiding zouden krijgen op het Militaire Opleidingscentrum Nyanga in Zimbabwe. Op basis van deze richtlijnen werden onmiddellijk 100 officieren, 50 van iedere partij, geselecteerd die op 17 augustus begonnen aan een cursus van 16 weken in Nyanga. Aan het einde van de cursus zouden zij FADM-infanteriebatallions moeten trainen. Naar verwachting zouden nog eens 540 soldaten deelnemen aan de cursus.

Akkoord over repatriëring

De ondertekening van een akkoord tussen Mozambique, Swaziland en de UNHCR op 19 augustus luidde een nieuwe fase van het UNHCR-programma voor de repatriëring van 1.3 mln vluchtelingen (zie hierboven).

Het akkoord voorzag in de terugkeer van 24.000 Mozambikanen uit Swaziland, die van de USHCR landbouw werktuigen zouden krijgen om een nieuw leven te beginnen. David Lambo, de UNHCR-coördinator van het project, zei dat soortgelijke akkoorden reeds waren getekend met Malawi, Zambia en Zimbabwe.

Ontmoeting tussen Chissano en Dhlakama

Op 23 augustus begonnen in Maputo de lang verwachte besprekingen tussen president Joaquim Chissano en

De president van Mozambique, Joaquim Alberto Chissano, met MNR-leider Afonso Dhlakama tijdens een gezamenlijke persconferentie op 23 augustus in Maputo na de eerste officiële besprekingen tussen beide partijen.

MNR-leider Afonso Dhlakama. De gesprekken tussen de twee leiders, de eerste sedert de ondertekening van het vredesverdrag in oktober 1992, eindigden op 3 september met een consensus op twee van de drie hoofdpunten die op de agenda stonden. Doordat beide partijen bereid bleken tot het aangaan van aanzienlijke compromissen, werden overeenkomsten bereikt over het territoriale bestuur vóór de nationale verkiezingen en over de controle op de politie. Geen oplossing werd gevonden voor het vraagstuk van de persvrijheid.

Dhlakama ging ermee akkoord de eis te laten vallen dat de post van gouverneur in vijf van de 10 provincies aan een MNR-lid zou worden toegekend. Hij aanvaardde in plaats daarvan het regeringsvoorstel om drie MNR-adviseurs te benoemen om elk van de provinciale gouverneurs te adviseren over alle zaken betreffende de herintegratie van de gebieden die tot dusver onder MNR-controle stonden, met inbegrip van economische en sociale kwesties. Van zijn kant gaf Chissano gehoor aan MNR-klachten dat de nationale politiemacht niet neutraal was en stemde hij ermee in de VN te vragen een team te sturen om op de politieactiviteiten toe te zien.

Het slotdocument, dat door de twee leiders werd getekend, maakte geen melding van de demobilisatieprogramma's van de wapenings- en demobilisatieprogramma's van beide troepen van beide partijen, zoals dat in oktober 1992 was vastgelegd in het Algemene Vredesakkoord. Tot dusver had Dhlakama zich verzet tegen de uitvoering van dit akkoord.

VN-resolutie over uitvoering vredesakkoord

De door de twee leiders bereikte overeenstemming werd door de VN toegejuicht. Op 13 september aanvaardde de Veiligheidsraad unaniem resolutie 863 die beide partijen dringend oproep ervoor te zorgen dat de vaart bij de uitvoering van het vredesakkoord erin werd gehouden. De Raad instrueerde regering en rebellen hun directe gesprekken voort te zetten en drong er bij hen op aan het zo spoedig mogelijk eens te worden over een kieswet opdat de meerpartijenverkiezingen uiterlijk in oktober 1994 konden plaatsvinden.

Aangespoord door de VN-resolutie hadden vertegenwoordigers van de twee partijen op 23 september een ontmoeting met Aldo Ajello, de speciale vertegenwoordiger van de VN-secretaris-generaal, om te spreken over een herzien tijdschema voor de uitvoering van het vredesakkoord. Maar er werd geen overeenstemming bereikt en een volgende bijeenkomst, gepland voor 28 september, rond geen doorgang omdat de MNR-delegatie niet op kwam dagen.

Vooraanstaande rebellenleiders hadden op 26 september verklaard dat het MNR bereid was aan de verkiezingen in oktober 1994 deel te nemen zelfs als het demobilisatieprogramma onvoltooid bleef. Deze gedachte werd verworpen door de regering die waarschuwde voor een herhaling van de gebeurtenissen die sinds september 1992 in Angola hadden plaatsgevonden (zie onder ANGOLA).

(Voorber.pag. 489/3 e.v.-1993)

AFRIKA

NAMIBIË

PRESIDENT NUJOMA IN WASHINGTON

Op 16 juni 1993 voerde president Sam Nujoma als eerste zwarte Afrikaanse staatshoofd in Washington besprekingen met de Amerikaanse president Bill Clinton. Na afloop prees Clinton Namibië als een „model” van geslaagde democratisering.

AKKOORD OVER TERUGGAVE VAN WALVISBAAI

Op 18 augustus maakte de Zuidafrikaanse president F.W. de Klerk formeel bekend dat Zuid-Afrika had besloten af te zien van zijn aanspraken op de soevereiniteit over Walvisbaai. De Namibische minister van buitenlandse zaken Theo-Ben Gurirab, begroette deze beslissing en verzekerde de Zuidafrikanen die in de enclave woonden dat hun rechten, belangen en bezittingen beschermd zouden worden.

De bekendmaking kwam na een resolutie die op 16 augustus was aangenomen door de uit meerdere partijen bestaande onderhandelingsraad van Zuid-Afrika. Daarin werd een oproep gedaan voor de „incorporatie-herintegratie” van de haven en een aantal eilandjes ten zuiden daarvan (de Pinguin Eilanden) in Namibië „bij de eerste de beste gelegenheid”

Voor de kwestie van de soevereiniteit over Walvisbaai, de enige diepe haven aan de Namibische kust, was nog geen oplossing gevonden op het moment dat Namibië in maart 1990 onafhankelijk werd (zie pag. 394/2 e.v.-'90). hoewel er in augustus 1992 een Gezamenlijk Bestuurslichaam was opgericht waarin beide regeringen in gelijke mate vertegenwoordigd waren (zie pag. 777/3 e.v.-'92). Begin augustus 1993 was de internationale druk op de Zuidafrikaanse regering om de Namibische soevereiniteit te aanvaarden toegenomen nadat de Zuidafrikaanse minister van landzaken en regionale aangelegenheden, André Fourie, had gezegd dat de enclave bestuurd moest worden vanuit Kaapstad als een deel van de Westelijke Kaapprovincie

(Zuid-Afrika had Walvisbaai vóór 1922 beschouwd als onderdeel van de Kaapprovincie en had in 1977 eenzijdig besloten dat weer te doen).

Op 8 september had de Namibische minister van buitenlandse zaken, Theo-Ben Gurirab, een ontmoeting met zijn Zuidafrikaanse ambtgenoot Roelof „Pik” Botha om een datum af te spreken voor de „incorporatie-herintegratie” van Walvisbaai in Namibië.

Als streefdatum voor de overdracht van de haven en de Pinguin Eilanden werd 1 maart 1994 vastgesteld. De wetsvoorstellen ten behoeve van de procedure zou vóór eind 1993 bij het Zuidafrikaanse parlement worden ingediend. Ook werd overeengekomen twee technische coördinaties in te stellen om een aantal onopgeloste vraagstukken te regelen, waaronder het staatsburgerschap, de toekomst van de Zuidafrikaanse ambtenaren in Walvisbaai, het eigendom van de haven en de toekomst van de Zuidafrikaanse luchtinachtbasis Rooikop. (Reeds op 8 juli hadden delegaties van beide landen ingestemd met het gezamenlijk beheer van het vliegveld van Rooikop.)

NIEUWE MUNT

Op 13 september werd de Namibische dollar geïntroduceerd. Tegelijkertijd werd een bilateraal monetair akkoord met Zuid-Afrika getekend om de nieuwe munt te koppelen aan de Zuidafrikaanse rand op basis van gelijkheid (één-op-één). Sinds de onafhankelijkheid van Namibië was de Zuidafrikaanse rand het wettige betaalmiddel gebleven.

(Voorber. pag. 490/3 e.v.-1993)

SEYCHELLEN

REFERENDUM OVER GRONDWET

Op 18 juni 1993 werd een nieuwe grondwet in een referendum door het volk goedgekeurd, toen 73,6 procent van de kiezers „ja” stemden.

De nieuwe grondwet werd gesteund door het regerende Progressieve Volksfront van de Seychellen (SPPF) en de oppositionele Democratische Partij (DP). Vertegenwoordigers van beide partijen hadden zitting gehad in de commissie die de nieuwe grondwet had opgesteld (zie pag. 491/2-'93). Drie oppositiepartijen - de Parti Seselwa, de Seychellois Nationale Beweging en de Nationale Alliantie Partij - hadden de kiezers opgeroepen „nee” te stemmen.

De nieuwe grondwet institutionaliseerde een meerpartijensysteem en voorzag in de oprichting van een 33 leden tellende Nationale Assemblée, waarvan 22 leden direct zouden worden gekozen en de rest zou worden benoemd in verhouding tot het aantal gekozen vertegenwoordigers van elke partij. Het mandaat van de president werd gesteld op vijf jaar en het kon drie keer verlengd worden.

Een eerder grondwetsontwerp was in november 1992 venvorpen door de kiezers, voornamelijk als gevolg van een campagne ertegen door de DP die had betoogd dat het ontwerp het éénpartijbewind van het SPPF zou bestendigen (zie pag. 491/1/2-'93).

MEERPARTIJENVERKIEZINGEN

Op 23 juli won president France-Albert René, die in juni 1977 via een gewapende coup aan de macht was gekomen (zie pag. 541/3 e.v.-'77), de eerste meerpartijenverkiezingen voor het presidentschap sinds het land in 1976 onafhankelijk was geworden (zie pag. 511/3-'76; zie pag. 779/3-'92 voor de meerpartijenverkiezingen in juli 1992 voor een constitutionele commissie). Zijn SPPF behaalde eveneens een absolute meerderheid bij de verkiezingen voor de Nationale Assemblée die gelijktijdig werden gehouden.

De belangrijkste rivaal van president René bij de presidentsverkiezingen was Sir James Mancham van de Democratische Partij (DP), die bij de coup in juni 1977 door René als president was afgezet. De derde presidentskandidaat was Philippe Boullé van de Verenigde Oppositie (UO), een zojuist gevormde coalitie van drie oppositiepartijen: de Parti Seselwa, de Seychellois National Movement en de Nationale Alliantie Partij (waarvan Boullé de leider was). De UO had zich verzet tegen de aanvaarding van de nieuwe grondwet (zie hierboven).

Verkiezingsuitslagen

De gedetailleerde verkiezingsuitslagen luiden als volgt:

Presidentsverkiezingen

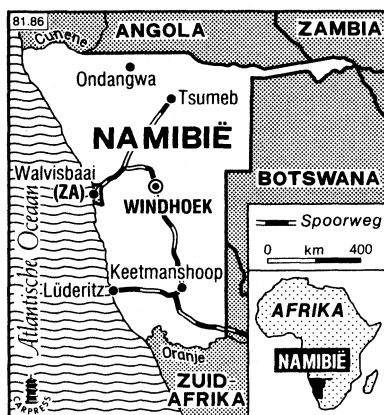
Kandidaten	Stemmen	%
France-Albert René (SPPF)	25.627	59,50
Sir James Mancham (DP)	15.815	36,72
Philippe Boullé (UO)	1.631	3,78
TOTAAL	43.073	100,00

Parlementsverkiezingen

Partij	Stemmen (in %)	Zetels*
SPPF	56,5	27 (5)
DP	32,3	5 (4)
UO	9,7	1 (1)
Andere	1,5	0 (0)
TOTAAL	100	33 (10)

*Cijfers tussen haakjes verwijzen naar extra zetels die worden toegewezen op basis van evenredigheid. Krachtens de nieuwe grondwet mogen 11 zetels op deze manier worden verdeeld onder die partijen die minstens 9 procent van de stemmen hebben behaald

De opkomst bedroeg 86 procent

NIEUWE REGERING

Na zijn overwinning bij de presidentsverkiezingen van juli maakte president France-Albert René op 3 augustus zijn nieuwe kabinet bekend. Hij deed afstand van alle ministeriële verantwoordelijkheid (tot dan toe had hij de portefeuilles van transport en toerisme, wetskwesties en gemeenschapsontwikkeling beheerd). De nieuwe regering werd amper veranderd. Jeremie Bonnelame kreeg ontslag als minister van landbouw en visserij en er waren drie nieuwe benoemingen.

Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Financiën, communicatie, defensie - James Michel: bestuur en arbeidskrachten - Joseph Belmont: buitenlandse zaken, planning en milieu - mevr. Danielle de St Jorre+: industrie - Esme Jumeau: lokaal bestuur; jeugd en sport - mevr. Sylvette Frichot+: gezondheidszorg - Ralph Adam: toerisme en transport - mevr. Simone Testa+: werkgelegenheid en sociale zaken - William Herminie; onderwijs en cultuur - Patrick Pillay*: gemeenschapsontwikkeling - Dolor Ernesta*: landbouw en visserij - Jacqueslin Dugasse*

+ Andere portefeuille.

* Nieuwe benoeming.

(Vor.ber.pag. 491/1/2-1993)

SOEDAN

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 8 juli 1993 werd Ali Uthman Mohammad Taha, de tweede man van het Nationale Islamitische Front (NIF), door president Omar Hassan Ahmad al-Bashir benoemd tot minister van sociale planning. Door deze benoeming groeide de ongerustheid over de toenemende invloed van het fundamentalistische NIF op de regering van Bashir. Bashir benadrukte echter dat Taha's opneming in het kabinet deel uitmaakte van het proces van overgang naar een burgerregering.

De ministeries van religieus leiderschap en van jeugdzaken werden opgeheven. De verantwoordelijkheid voor deze terreinen werd ondergebracht bij het nieuwe ministerie van sociale planning, dat ook wel een „hoeder van sociale activiteiten” werd genoemd en eveneens verantwoordelijk was voor de zakat (een religieuze belasting).

Een van de andere wijzigingen was de benoeming van Ali al-Hajj Mohammad (voorheen aangeduid als Ali Elhag Mohammed) tot minister van federaal bestuur, een nieuwe post die was bedoeld om federale structuren te ont-

wikkelen. Mohainied werd als minister van planning en investeringen opgevolgd door voormalig minister van handel Ibrahim Ubaydallah. Al-Hajj Mohammads taak als onderhandelaar in de vredesbesprekingen met de verschillende facties van het opstandige Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA, zie pag. 493/1 e.v.-'93) werd toegewezen aan Abdullah Deng Nhial, die ging werken voor het nieuwe ministerie van vrede en rehabilitatie. Nhial werd ook belast met de wederopbouw van de infrastructuur in het door de oorlog geteisterde zuiden.

Het ministerie van handel, samenwerking en bevoorrading werd met het ministerie van industrie samengevoegd tot het ministerie van industrie en handel, dat werd toegewezen aan Taj al-Sirr Mustafa Abd al-Salam. Ibrahim Nayil Idam werd benoemd tot hoofd van het nieuwe ministerie van communicatie en toerisme.

OFFENSIEF TEGEN REBELLEN

De regering, die op 5 augustus een grootscheeps offensief startte tegen John Garangs SPLA-factie, zette bomwerpers in om de aanvoerroutes van de opstandelingen af te snijden.

De militaire operatie leidde tot aanzienlijke verliezen aan de zijde van het SPLA en verdreef meer dan 100.000 mensen uit grensgebieden in het zuiden, van wie de meesten naar Oeganda vluchtten en sojningen naar Zaire. Medio augustus waarschuwden hulporganisaties voor de dreiging van een ernstig voedseltekort doordat de aanvoerroutes over land volledig waren afgesneden. Toen de gevechten aan het eind van de maand in hevigheid afnamen, meldden VN-instanties dat het SPLA nog steeds over een enorm vuurkracht beschikte.

SCHORSING DOOR IMF

Op 6 augustus schortte het IMF het stemrecht van Soedan op met ingang van 9 augustus en gaf als reden daarvoor dat Soedan voortdurend verzuimde aan zijn verplichtingen te voldoen. De minister van financiën, Abd al-Rahman Mahmoud Hamdi, hekelde het besluit, dat volgens hem „eerder uit politieke dan economische overwegingen” was goedgekeurd door „Westerse landen onder leiding van de VS”.

AMERIKAANSE BESCHULDIGINGEN VAN TERRORISME. SOEDANESE ONTKENNINGEN

De Soedanese regering sprak haar „verrassing en spijt” uit over het Amerikaanse regeringsbesluit van 19 augustus om Soedan te plaatsen op de lijst van staten die steun verlenen aan het terrorisme. Dit besluit was op 18 augustus aangekondigd door de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher. Het Soedanese minis-

terie van buitenlandse zaken, dat de Amerikaanse beschuldigingen over Soedanese betrokkenheid bij terrorisme ontkende; verweet de VS het op Soedan te hebben gemunt omdat het land een islamitische koers volgde.

Op 19 september herhaalde minister van buitenlandse zaken Hussain Abu Salih de ontkenning van de Amerikaanse beschuldigingen door zijn regering en hij voegde daaraan toe dat nieuwe Amerikaanse beschuldigingen over de betrokkenheid van Soedanese diplomaten bij terroristische activiteiten „ongegrond” waren.

Op 4 september waren in de Amerikaanse pers verdere aantijgingen gepubliceerd over Soedanese betrokkenheid bij de bomaanslag in februari op het World Trade Center in New York (zie pag. 485/1 e.v.-'93).

In een verklaring van de voormalige Amerikaanse president Jimmy Carter, die op 16 september in Washington werd afgelegd, werd beweerd dat het besluit om Soedan tot terroristische staat te verklaren ingegeven was door vijandigheid jegens de islam. Deze verklaring werd door de Soedanese president Omar Hassan Ahmad al-Bashir geprezen.

AFTREDEN AMBASSADEUR

Lawrence Mode Tombe, een voormalige minister en hoge functionaris uit Zuid-Soedan: trad op 8 september af als ambassadeur in Bulgarije en Roemenië, nadat hij het Soedanese regime had beschuldigd van „afgrijpselijke schendingen van de mensenrechten” bij zijn campagne om de opstand in het zuiden onder leiding van het SPLA neer te slaan.

Op 28 september stelde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International in een rapport dat aanvallen op burgers, gedwongen hervestiging en andere schendingen van de mensenrechten de hongersnood in het land aanzienlijk hadden verergerd.

(Vor.ber.pag. 491/3 e.v.-1993)

SOMALIA

MILITAIRE EN HUMANITAIRE OPERATIES ONDER UNOSOM-II. OPTREDEN TEGEN AYDID. GESCHIL ITALIE-VN

Sinds 4 mei 1993 staan de militaire en humanitaire operaties in Somalia onder toezicht van UWOSOM-II (UN Operation in Somalia, zie pag. 495/3-'93). Deze VN-macht onder bevel van generaal Cevik Bir raakte begin juni verwikkeld in gevechten met de factie van

AFRIKA

de Somalische Nationale Alliantie (SNA) onder leiding van generaal Mohammed Farah Aydid.

Pakistaanse soldaten gedood

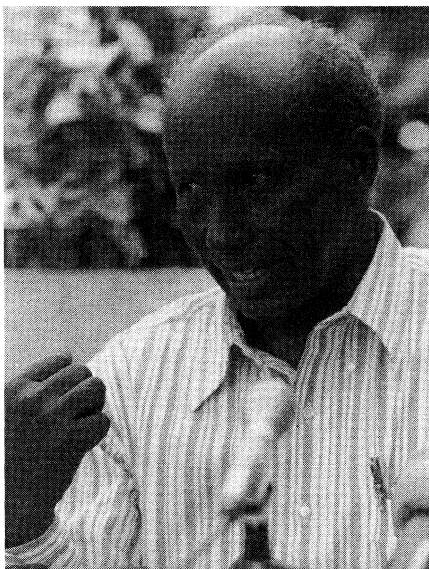
Op 5 juni werden bij gevechten in de Somalische hoofdstad Mogadishu tussen SNA-strijders van generaal Aydid en een Pakistaanse eenheid van UNISOM-II ongeveer 50 mensen gedood. Daarbij was het grootste aantal VN-soldaten dat sedert 1961 tijdens acties bij één incident was omgekomen. Het incident was het bloedigste sedert maanden in Mogadishu.

De Pakistaanse eenheid was een SNA-wapenopslagplaats aan het inspecteren die in de oniniddelijke nabijheid lag van het radiostation van de factie. Naar verluidt vreesden de SNA-strijders dat het doel van de operatie het radiostation zelf was, dat reeds enkele dagen tegen UNISOM-II gerichte propaganda uitzond. In het daaropvolgende gevecht werden 23 Pakistanen gedood en raakten meer dan 50 gewond, terwijl diverse Pakistanen vermist werden. Aan Somalische kant zou eenzelfde aantal mensen zijn omgekomen en zouden meer dan honderd gewonden zijn gevallen.

De Pakistaanse regering, die 4.750 man had bijgedragen aan de 18.000 man sterke troepenmacht van UNISOM-II, kritiseerde de VN omdat die de soldaten onvoldoende beschermd zouden hebben. Zij eiste tevens „strafmaatregelen tegen de aanvallers” en vroeg om een spoedzitting van de Veiligheidsraad.

Veroordeling van de VN-Veiligheidsraad

Op 6 juni nam de VN-Veiligheidsraad unaniem resolutie 837 aan waarin de

Generaal Mohammed Farah Aydid tijdens een persconferentie op 11 juni in Mogadishu.

Een Pakistaanse VN-militair loopt langs het beschadigde huis van generaal Mohammed Farah Aydid na de gevechten tussen Somalische strijders en VN-troepen op 17 juni in Mogadishu.

„niet uitgelokte aanval” op de Pakistaanse eenheid werd veroordeeld en de aanhouding en bestraffing werden geëist van de verantwoordelijken.

Volgens de verklaring was de aanval kennelijk onderdeel van een vooropgezette en van te voren beraamde reeks schendingen van het staakt-het-vuren met als doel te verhinderen dat UNISOM-II zijn mandaat kon uitvoeren. De Veiligheidsraad besloot tevens de regeringen te vragen zware wapens, waaronder tanks en gevechtsvliegtuigen, naar Somalia te sturen om de vredesmacht te ondersteunen.

Terwijl de spanning in Mogadishu na het incident steeg, werd een groot aantal personeelsleden van niet-gouvernementele organisaties (NGOs) en de VN naar Kenia geëvacueerd.

Operaties tegen SNA

Na het incident van 5 juni werden Amerikaanse strijdkrachten uit de Golf naar Somalia gebracht om de UNISOM-II-eenheden te versterken. Bovendien begon de VN-macht een reeks operaties tegen Aydid en de SNA die werden voorgesteld als een „energieke ontwapeningsactie”.

De acties gingen op 6 juni van start toen Amerikaanse helikopters drie wapenopslagplaatsen van Aydid in Mogadishu aanvielen. Ook het SNA-radiostation vormde een potentieel doelwit. UNISOM-II-troepen belegerden gebouwen in het zuiden van de stad waar Aydid zich schuil zou houden.

Tussen 12 en 16 juni vielen Amerikaanse vliegtuigen SNA-doelen in het zuiden van Mogadishu aan. Na de luchtaanvallen werden VN-grondtroepen ingezet tegen SNA-posities, waaronder het radiostation en de residentie van Aydid.

De Amerikaanse president Bill Clinton noemde de operaties „onontbeerlijk om een duidelijk signaal te geven aan de gewapende bendes ... en om de efficiëntie en geloofwaardigheid van de VN-vredesmacht te versterken”.

Aydid, die tijdens de vergeldingsacties niet gewond raakte en evenmin gevangen werd genomen, beschuldigde de Amerikaanse regering ervan „burgerdoelen” aan te vallen. Ook gaf hij aan dat hij bereid was te praten met de VN op voorwaarde dat de aanhoudende aanvallen werden gestaakt.

VN-troepen schieten betogers dood

De luchtaanvallen leidden tot protestdemonstraties in Mogadishu. Op 13 juni openden Pakistaanse soldaten het vuur op een dergelijke betoging; daardoor kwamen ten minste 20 mensen om het leven, onder wie vrouwen en kinderen, en raakten 50 anderen gewond. De commandant van de Pakistaanse eenheid, brigade-generaal Ikram Ul-Hassan, zei dat zijn manschappen waren beschoten door personen die zich schuil hielden achter de demonstrerende burgers. Hij ontkende dat de soldaten zich hadden willen wreken voor hun een week daarvoor omgekomen kameraden.

Arrestatiebevel van VN voor Aydid

Op 17 juni werden de woningen van Aydid en verschillende van zijn meest prominente aanhangers ingenomen door VN-grondtroepen. De precieze verblijfplaats van Aydid zelf bleef echter onzeker, hoewel uit interviews van hem was op te maken dat hij nog in Mogadishu was. Op 17 juni vaardigde de VN-Veiligheidsraad een officieel arrestatiebevel tegen Aydid uit, maar, ondanks een intensieve jacht, bleef Aydid de rest van juni op vrije voeten.

Er werd nog sporadisch gevochten. hoewel de operatie om Aydids troepen uit te schakelen tegen eind juni op een lager pitje werd gezet nadat ze door de VN tot een volledig succes was uitgeroepen. Volgens schattingen aan het einde van de inaan waren ten minste 31 VN-soldaten en enkele honderden Somaliërs gedood tijdens de gevechten in juni.

Conflict over vredeshandhaving

Op 2 juli vielen in Mogadishu bij een aanval van Somalische milities onder de aldaar gestationeerde Italiaanse parat oepen drie doden en 21 gewonden. Sinds de Tweede Wereldoorlog waren er geen Italiaanse soldaten meer in een oorlogssituatie gesneuveld. De geschokte reacties in Italië gingen vergezeld van een oproep van de oppositie om de Italiaanse deelnemers aan UNOSOM-II terug te trekken. In de Italiaanse media werd gesteld dat de agressieve houding van de Verenigde Staten, die in het bijzonder tegen de voortvluchtige Somalische krijgshoofd generaal Mohammed Farah Aydid gericht was, had bijgedragen tot de vernietiging van de speciale relatie die Italië met zijn voormalige kolonie onderhield.

Op 5 juli eiste de Italiaanse regering meer inspraak in de uitvoering van de UNOSOM-operaties. De Italiaanse minister van buitenlandse zaken, Beniamino Andreatta, verklaarde met nadruk dat het zwaartepunt van UNOSOM verplaatst moest worden naar het zoeken van een „politieke oplossing”. Op 13 juli, toen de spanningen hoog waren opgelopen na een aanval van Amerikaanse gevechtshelikopters op het hoofdkwartier van Aydid de dag daarvoor, verzocht de Italiaanse regering de VS en de VN hun gevechtsoperaties op te schorten. Voorts dreigde zij haar troepen uit Mogadishu terug te trekken omdat zij niet als een „bezettingmacht” gezien wilde worden.

Volgens het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) waren bij de Amerikaanse actie van 12 juli 54 doden en 174 gewonden onder de Somalische bevolking gevallen, maar door de VS en VN gepubliceerde cijfers over het aantal slachtoffers vielen veel lager uit. Als represaille werden vier buitenlandse journalisten door een woedende menigte Somaliërs doodgeslagen.

Geschil over het terugroepen van Italiaanse commandant

De betrekkingen tussen Italië en de VN verslechterden nog verder, toen Kofi Annan, assistent-secretaris-generaal van de VN voor vredesoperaties, op 14 juli eenzijdig bekendmaakte dat de commandant van de 2.600 Italiaanse militairen in Somalia, generaal Bruno Loi, „afgelost” zou worden en dat zijn

troepen naar alle waarschijnlijkheid ten noorden van Mogadishu zouden worden gestationeerd. De plaatsvervangend stafchef van het Italiaanse leger, generaal Bruno Buscemi, - één van de twee Italiaanse afgezanten die op 16 juli naar Somalia waren gestuurd - verklaarde dat Loi niet zou worden teruggeroepen.

Loi was er door de VN en de VS van beschuldigd dat hij opdrachten van de Italiaanse regering aannam en die van UNOSOM-II negeerde doordat hij in het geheim diplomatiek overleg had gevoerd met aanhangers van Aydid, terwijl de VN opdracht hadden gegeven tot diens arrestatie en detentie na de dood van 23 Pakistaanse soldaten in juni (zie hierboven). Zonder nader op details in te gaan stelde Italië dat de VN de Italiaanse strijdkrachten tot twee keer toe toestemming geweigerd hadden om Aydid te arresteren.

Herhaling VN-standpunt

Op 16 juli verklaarde James Jonah, de onder-secretaris-generaal van de VN voor politieke aangelegenheden, dat de VN onverminderd bleven vasthouden aan hun vredeshandhavende activiteiten. Voorts stelde hij dat laks optreden jegens de Somalische krijgsheren „fatale” gevolgen voor toekomstige VN-vredesoperaties zou hebben. Op 21 juli verklaarde Annan dit standpunt te delen, maar hij gaf toe dat het tijd werd om de operatie „beter af te stemmen”.

Eind juli ondernamen de VN en Italië naar verluidt pogingen om hun betrekkingen te herstellen; Amerikaanse en

Italiaanse vertegenwoordigers kwamen tijdens een bijeenkomst op 29 juli overeen „het vredesproces te reactiveren”.

Nieuwe Somalische Raad

Op 21 juli richtten enkele vooraanstaande leiders van Aydids Habar Gadir-clan een Opperste Raad op. Aydid maakte - naar verluidt op eigen verzoek - geen deel uit van deze Raad. Deze kennelijke verzwakking van Aydids invloed werd door deskundigen beschouwd als een signaal aan het adres van de VN om hun rol te beperken tot het handhaven van de vrede en om de Somaliërs het initiatief te laten bij de politieke wederopbouw van hun land.

Later werd bekend dat bij de Amerikaanse aanval op 12 juli (zie boven) ook sjeik Mohammed Iman, de religieuze leider van de Habar Gadir-clan, en ten minste één lid van de Hawiye-clan om het leven waren gekomen. Iman had drie dagen daarvoor een ontmoeting gehad met de speciale afgezant van de VN-secretaris-generaal, de Amerikaanse admiraal (b.d.) Jonathan T. Howe. Howe had ook leiders van de Hawiye-clan ontmoet, die hem om steun zouden hebben gevraagd bij de reorganisatie van het Verenigd Somalisch Congres. Dit Congres zou bestuurd moeten worden door de Hawiye-clan, maar zou ook plaats bieden aan vertegenwoordigers van andere clans (waaronder de Habar Gadir-clan).

Op 23 juli werd door Somalische bronnen onthuld dat twee Habar Gadir-leden van de Opperste Raad, Ahmed Rage en Abdikasim Salad Hassan, overleg hadden gevoerd met Amerikaanse functionarissen.

Aanhangers van generaal Aydid protesteren op 31 juli in Mogadishu tegen de vermeende verwoesting van moskeeën door Amerikaanse helikopters.

Mislukte aanval

Op 30 augustus namen Amerikaanse soldaten per vergissing een groep VN-hulpverleners en Franse ontwikkelingswerkers gevangen, toen zij in de vroege ochtend twee gebouwen in het zuiden van Mogadishu bestormden. De Rangers bliezen muren op en traptendeuren in, maar toen de rook was opgetrokken bleek het ene gebouw leeg en het andere bewoond door ontwikkelingswerkers. Majoor David Stockwell, de militaire woordvoerder van de VS in de hoofdstad, verklaarde ongegeneerd dat de uitvoering van de operatie, ondanks gebrekkige informatie, een groot succes was geweest, waarbij „zeer agressieve inbraakmethoden" waren gebruikt om „de missie tot een goed einde te brengen en de VN-troepen te beschermen".

De operatie was de eerste missie van een compagnie van 400 Amerikaanse elitesoldaten (Rangers) die op 24 augustus naar Somalia was gestuurd. Velen waren ervan overtuigd (hoewel dat door functionarissen van het Amerikaanse ministerie van defensie ontkend werd) dat zij waren ingezet om generaal Mohammed Farah Aydid, de voortvluchtige kriegsheer, te arresteren, en om een politiek stabiele situatie te scheppen die vereist was voor de terugtrekking van de Amerikaanse troepen.

De mislukte actie kwam aan het eind van een maand van aanhoudende gevechten tussen eenheden van UNOSOM-II en Somalische milities, waarbij aan beide kanten doden vielen. Op 8 augustus werden in Mogadishu vier Amerikaanse soldaten gedood door een landmijn. Aydid wees iedere verantwoordelijkheid voor deze aanslag van de hand en waarschuwde tegen vergeldingsmaatregelen, in een reactie op de belofte van de Amerikaanse president Bill Clinton dat er „gepaste maatregelen" zouden worden getroffen. Bij een incident dat op 11 augustus plaatsvond, doodden VN-soldaten zeven vermeende Aydid-aanhangers die schoten hadden gelost op een verkenningshelikopter.

Aanhoudende Italiaanse kritiek op VN-operatie. Terugtrekking Italiaanse troepen uitgesteld

De Italiaanse pogingen om het opperbevel van UNOSOM over te halen tot een minder harde aanpak leken te verslappen, toen de Italiaanse minister van defensie, Fabio Fabbri, op 12 augustus de terugtrekking van de in Mogadishu en elders in Somalia gestationeerde Italiaanse VN-troepen aankondigde. Deze beslissing volgde op Italiaanse kritiek op de VN-operatie in juli (zie hierboven) en viel samen met de aankondiging dat generaal Bruno Loi, de commandant van de Italiaanse troepen om wie het geschil

draaide, zou worden vervangen door generaal Carmine Fiore als Loi's mandaat aan het einde van de maand zou zijn afgelopen.

Op 13 augustus verklaarde Fabbri dat Italië niet het gebruik van geweld in Somalia in twijfeltrok, maar dat het zich zorgen maakte over de mate waarin en de manier waarop geweld erna toegepast. Radiotelevisione Italiana meldde later dat Fabbri gezegd zou hebben dat „we niet langer bevelen willen aannemen van meneer Howe, de Rambo van Sigonella [de Amerikaanse basis in Italië]". Hiermee doelde hij op de Amerikaanse admiraal (b.d.) Jonathan T. Howe, de speciale afgezant van de VN-secretaris-generaal in Somalia.

Het Duitse persbureau DPP meldde dat Helmut Harff, de commandant van het Duitse contingent, zich in soortgelijke kritische bemoeiingen had uitgelaten. Op 14 augustus zou Harff verklaard hebben dat de Verenigde Staten bij hun aanpak van generaal Aydid gebruik maakten van „Rambo-methoden".

Op 6 september maakte Italië bekend dat het de terugtrekking van zijn troepen uit Mogadishu „voor onbepaalde tijd" uitstelde. De bekendmaking was een antwoord op een persoonlijk beroep van VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali na de dood van zeven Nigeriaanse VN-militairen die dezelfde dag door gewapende Somaliërs te Mogadishu in een hinderlaag waren gelokt. Nog twee Italiaanse militairen werden op 15 september door sluipschutters in Mogadishu gedood.

VN-aanvallen op burgers

Naar verluidt werden omstreeks 200 mensen, meest vrouwen en kinderen, op 9 september gedood nadat een Amerikaanse helikopter het vuur had geopend op een menigte die VN-militairen zou hebben aangevallen toen deze verward waren in een vuurgevecht met Somalische militeleden. Ook één VN-militair werd gedood. Ter rechtvaardiging van het besluit om het vuur te openen, zei een militaire VN-woordvoerder dat de vrouwen en kinderen strijders waren die „een rechtstreekse bedreiging voor onze soldaten" vormden.

Op 11 september zei VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali dat de verantwoordelijkheid voor de burger-slachtoffers bij Somalische militeleden lag die vrouwen en kinderen als menselijke schilden gebruikten.

Een nieuwe aanval op burgerdoelen door VN-troepen werd op 19 september bevestigd. Het betrof een mortierbeschieting van het Digfer-hospitaal in

Mogadishu waarbij één docle viel. VN-troepen beweerden dat het hospitaal door militeleden als lanceerbasis werd gebruikt.

Het totale dodental onder VN-militairen bij de gevechten sinds mei steeg op 26 september tot 56. Drie Amerikaanse militairen kwamen die dag om het leven toen hun helikopter door militeleden in Mogadishu werd neergeschoten.

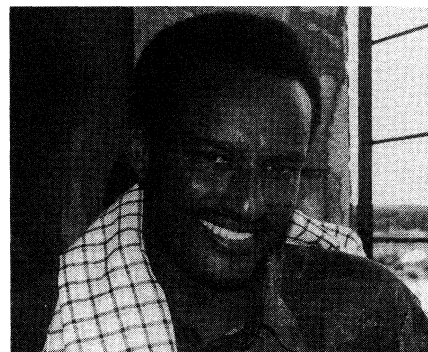
Datum voor terugtrekking VN-troepen. Heropening Somalische rechtbanken

Op 22 september aanvaardde de VN-Veiligheidsraad unaniem resolutie 865. Daarin werd het belang benadrukt van een beëindiging van operatie UNOSOM-II in maart 1995 en van een overdracht van de verantwoordelijkheid aan een gekozen regering.

Resolutie 865 verzocht de secretaris-generaal voorts de nodige stappen te nemen om de politie, het gerechtelijk apparaat en het strafstelsel in Somalia opnieuw te laten functioneren. Op 27 september deelde een VN-functionaris mee dat UNOSOM-II de heropening van de Somalische rechtbanken in Mogadishu officieel had bevestigd. Als onderdeel van het VN-mandaat om de rechtbanken in ere te herstellen had UNOSOM-II een gerechtelijke herstelraad opgericht, die geheel uit Somaliërs bestond, om rechters aan te wijzen en de ontwikkelingen te volgen.

Adjudant van Aydid gevangengenomen

De Amerikaanse Snelle Reactiemacht, een elitecompagnie van Rangers die eind augustus was gearriveerd (zie hierboven), nam op 21 september in Mogadishu vier Somaliërs gevangen, van wie één werd geïdentificeerd als Osman Ato, topadviseur en financier van de voortvluchtige generaal Mohammed Farah Aydid. De arrestaties werden verricht op gezag van resolutie

Osman Ato, naar verluidt financier van generaal Mohammed Farah Aydid (foto van 1 juli 1993).

837 van de VN-Veiligheidsraad, die de bestraffing eiste van de personen die verantwoordelijk waren voor de dood van 24 Pakistaanse VN-militairen in juni (zie hierboven).

(Vor.ber.pag. 493/3 e.v.-1993)

TANZANIA

KABINETSWIJZIGINGEN, BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Op 13 april 1993 vormde president Ali Hassan Mwinyi een nieuw ministerie van wettelijke en grondwettelijke zaken met Samuel Sitta aan het hoofd. Ook benoemde hij Juma Hamad Umar tot minister van toerisme, nationale hulpbronnen en milieu, ter vervanging van A. Mgumia.

Op 1 september werd gemeld dat Charles S. Kabehe om gezondheidsredenen was afgetreden als minister van onderwijs en cultuur. Op 26 september werd bekendgemaakt dat Stephen Kibona, staatsminister voor planning, in een ziekenhuis te Washington (VS) was overleden.

Tussentijdse meerpartijenverkiezingen

Bij tussentijdse verkiezingen op Zanzibar, de eerste verkiezingen waaraan meerdere partijen deelnamen sinds de invoering van het meerpartijenstelsel in juni 1992 (zie pag. 708/2-'92), behaalde de regerende partij Chama Cha Mapinduzi (CCM, Revolutionaire Partij van Tanzania) een verpletterende overwinning. Radio Tanzania meldde op 19 april dat de kandidaat van de CCM 89 procent van de uitgebrachte stemmen had gekregen. Waarnemers merkten echter op dat verschillende oppositiepartijen, waaronder het Civil United Front (CUF), zich hadden teruggetrokken uit de race, omdat er volgens hen sprake zou zijn van intimidatie en oneerlijke verkiezingsspraktijken.

Islamitische rellen

Op 25 april zette de regering drie Soedanese staatsburgers het land uit. Als toelichting op dit besluit zei vice-premier en minister van binnenlandse zaken Augustine Lyatonga Mrema dat de drie betrokkenen, islamitische onderwijzers op een islamitische school in Morogoro (175 km ten oosten van de hoofdstad Dar es Salaam), hadden aan-

gezet tot islamitisch fundamentalisme. Ook zouden zij hebben samengezworen om een jihad (heilige oorlog) te beginnen tegen de regering om een islamitisch regime in te stellen.

De uitzettingen kwamen na een golf van moslim-rellen in het hele land, die scherp werd veroordeeld door president Ali Hassan Mwinyi. Hij bezwoer dat alle mogelijkheden die de staat tot zijn beschikking had, zouden worden gebruikt om het fundamentalisme uit te roeien. In die maand werden meer dan 50 mensen gearresteerd na een reeks aanslagen op varkensslachters. De arrestanten zouden worden aangeklaagd wegens opruiing en het houden van illegale demonstraties.

Op 18 april werd Kasim Bin Juma, imam van een moskee in Dar es Salaam, in verband met de aanslagen gearresteerd. Volgens de lokale radio werd hij beschuldigd van opruiing en het smeden van een complot om de regering omver te werpen.

Mogelijke een afzonderlijke regering voor Tanganjika

Op 13 september lichtte de vice-voorzitter van de Nationale Assemblée, Pius Msekwa, een parlementaire resolutie toe inzake de instelling van een afzonderlijke regering voor Tanganjika (het vasteland van Tanzania). Hij bevestigde dat de op 23 augustus aanvaarde resolutie voorzag in de mogelijkheid van het instellen van een derde regering, naast de unie-regering en de regering van Zanzibar, en dat de mening van het volk over de structuur van de unie zou worden gepeild.

Terwijl de resolutie in de Assemblée unanieme steun ontving, waren de parlementsleden verdeeld over de vraag of er daadwerkelijk een afzonderlijke regering moest worden ingesteld. Zeker 50 leden tekenden een petitie waarin werd opgeroepen de Tanzanianen op het vasteland dezelfde zeggenschap over hun eigen zaken te verlenen als de eilandbewoners. Diverse prominente figuren, onder wie oud-president Julius Nyerere, drongen echter aan op de instelling van één enkele regering voor het bestuur van de hele unie.

(Vor.ber.pag. 341/3 e.v.-1993)

TUNESIË

RAPPORT AMNESTY INTERNATIONAL

Op 3 juni 1993 publiceerde de in Londen gevestigde mensenrechtenorganisatie Amnesty International een rapport waarin wijdverbreide schendingen van de mensenrechten in Tunesië aan de kaak werden gesteld.

Het rapport beweerde onder meer dat politieagenten in de voorgaande twee jaar honderden vrouwen hadden gearresteerd en misbruikt, van wie de meesten connecties hadden met de verboden radicale islamitische groepering Al-Nahda.

Het Tunesische ministerie van buitenlandse zaken gaf een verklaring uit waarin werd gesteld dat het rapport „naar vorm en inhoud onaanvaardbaar” was. De verklaring benadruk-

AFRIKA

te verde dat Tunesië zich had ingezet voor de mensenrechten en kon bogen op een „voorbeeldige” staat van dienst waar het de vrouwenrechten betrof

KABINETSBENOEMINGEN

Op 14 juni maakte premier Hamed Karoui bijzonderheden bekend van een kabinetswijziging, met inbegrip van de volgende benoemingen.

Mohamed Ben Rajab tot minister van landbouw; Ali Chaouch tot minister van uitrusting en huisvesting; en Xbderrahiin Zouari tot minister van jeugdzaken.

CONGRES VAN REGERINGSPARTIJ

Tijdens de openingszitting van het congres van de regerende Rassemblement constitutionnel démocratique (RCD) op 29 juli werd de Tunesische president Zine al-Abidine Ben Ali herkozen als partijvoorzitter.

In zijn toespraak tot het congres herhaalde Ben Ali dat hij politiek pluralisme een warm hart toedroeg en verwelkomde hij de aanwezige afgevaardigden van de vijf legale oppositiepartijen die het land rijk was. Tijdens de slotzitting van het congres op 1 augustus borduurde hij op dit thema voort door te verklaren dat hij verwachtte dat de oppositiepartijen vertegenwoordigd zouden zijn in de Nationale Assemblée na de verkiezingen die in maart 1994 op het programma staan. De RCD bezet thans alle 141 parlamentszetels.

Op 2 augustus wijzigde Ben Ali de leiding van de RCD door vijf nieuwe leden op te nemen in het 13 leden tellende politieke bureau.

Het ging hierbij om minister Habib Ben Yahia van buitenlandse zaken, minister Sadok Chaabane van justitie, de vooraanstaande presidentiële adviseur Salah Baccari, de ondersecretaris-generaal van de RCD Hatem Ben Othman en de voor vrouwenzaken in de partij verantwoordelijke Neziha Zarrouk.

GOEDKEURING VOOR HERVORMINGEN KIESSTELSEL

De *Middle East Economic Digest* van 17 september meldde dat de regering een reeks hervormingen van het kiesstelsel had goedgekeurd.

Volgens het bericht openden de veranderingen voor oppositiepartijen daadwerkelijk de toegang tot de Nationale Assemblée. Bij de Assemblée-verkiezingen van april 1989 had de regerende RCD alle 141 zetels verworven ondanks een theoretische concurrentie van zes gelegaliseerde oppositiepartijen (zie pag. 209/1/2-'89).

(Vor.ber.pag. 496/1 e.v.-1993)

MIDDEN-OOSTEN

ALGEMEEN

ISRAELISCH-PALESTIJNS VREDESAKKOORD

Op 13 september 1993 tekenden Israël en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) een historisch vredesakkoord.

Het akkoord, dat werd voorafgegaan door een overeenkomst over wederzijdse erkenning, kwam na maanden van geheime besprekingen tussen Israël en de PLO via bemiddeling van de Noorse regering tot stand. Het akkoord voorzag in een Israëlische terugtrekking uit de Gazastrook en de stad Jericho op de Westelijke Jordaanoever en de overdracht van de twee gebieden onder volledig Palestijns gezag, en in een beperktere mate van zelfbestuur voor de rest van de Westelijke Jordaanoever.

Terwijl het akkoord door de meeste landen algemeen werd begroet als een belangrijke doorbraak, reageerden veel Israëliërs en Palestijnen vijandig en sceptisch. Het akkoord leidde tot een aanzienlijke vooruitgang in de onderhandelingen tussen Israël en Jordanië en fungeerde als een katalysator voor de ontwikkelingen in de betrekkingen tussen Israël en andere Arabische landen. Het akkoord bleek evenwel weinig invloed te hebben op de onderhandelingen van Israël met Syrië en Libanon, die in een impasse bleven verkeren.

Bekendmaking van akkoord. Achtergrond

Op 30 augustus werd bekendgemaakt dat Israël en de PLO in geheime onderhandelingen een ontwerp-vredesakkoord hadden bereikt.

Het akkoord was kort daarvoor afgerond tijdens een geheime ontmoeting in Noorwegen tussen Shimon Peres, de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Mahmoud Abbas (Abu Mazan), een belangrijke PLO-functionaris, en Johan Joergen Holst, de Noorse minister van buitenlandse zaken. In 1993 hadden Holst, Peres, Abbas en andere belangrijke PLO-functionarissen, onder wie Abu Ala, elkaar talrijke malen in het geheim ontmoet in Noorwegen, in Tunesië (president Zine al-Abidine Ben Ali was kennelijk de enige Arabische leider die op de hoogte was van de geheime besprekingen) en op andere niet nader genoemde Europese plaatsen.

De bijeenkomsten hadden gelijktijdig plaatsgevonden met de viersporige vredesbesprekingen voor het Midden-Oosten, waarmee in

november 1991 in Madrid een begin was gemaakt (zie pag. 110/2 e.v.-'92), maar die tijdens negen erop volgende rondes in een impasse waren gebleven (zie pag. 717/2 e.v.-'93 voor de tiende ronde in Washington in juni-juli 1993). Het nieuws over het akkoord overschaduwde volledig de elfde ronde van de vredesbesprekingen, die in de eerste twee weken van september in Washington werd gehouden. Volgens berichten werd bij deze besprekingen geen vooruitgang geboekt.

Wederzijdse erkenning. Hervatting van besprekingen tussen VS en PLO

Op 10 september wisselden Israël en de PLO brieven uit waarin ze elkaar formeel erkenden. Op 8 september hadden Israël, de PLO en Noorse functionarissen in Parijs op de valreep overeenstemming bereikt over de voorwaarden van wederzijdse erkenning.

In zijn brief aan de Israëlische premier Yitzhak Rabin bevestigde PLO-voorzitter Yasser Arafat de volgende verplichtingen voor de PLO (i) erkenning van het recht van de staat Israël op een bestaan in vrede en veiligheid; (ii) aanvaarding van resoluties 242 (1967) en 338 (1973) van de VN-Veilighedsraad (zie pag. 701-'73); (iii) tot een vreedzame oplossing te komen van het conflict tussen beide partijen en van alle nog openstaande kwesties betreffende de „permanentestatus” door onderhandelingen; (iv) verwerping van het gebruik van terrorisme en aanvaarding van de verantwoordelijkheid voor „alle elementen en personeel van de PLO teneinde hun volgzzaamheid te waarborgen”; en (v) instemming met amendementen van die artikelen in het Palestijnse Hand-

PLO-voorzitter Yasser Arafat (l.) ondertekent op 9 september in het PLO-hoofdkwartier te Tunis de brief over de officiële erkenning van Israël. Naast hem zit de Noorse minister van buitenlandse zaken, Johan Joergen Holst. Staande v.l.n.r. Terje Roed Larsen (Noorwegen), Mahmoud Abbas (lid uitvoerend comité PLO) en Abu Ala (PLO-functionaris).

De Israëlische premier Yitzhak Rabin (m.) ondertekent op 10 september in Jeruzalem de brief over de officiële erkenning van de PLO in aanwezigheid van de Noorse minister van buitenlandse zaken Johan Joergen Holst (l.) en diens Israëlische collega Shimon Peres (r.).

vest (het oprichtingshandvest van de PLO) waarin het bestaansrecht van de staat Israël werd ontkend.

In een tweede brief aan Holst bevestigde Arafat dat hij na de ondertekening van het akkoord tussen Israël en de PLO de Palestijnen in de bezette gebieden zou „aanmoedigend deel te nemen aan de stappen die leiden naar normalisering van het leven“. Dit werd algemeen geïnterpreteerd als een verbintenis van de kant van Arafat om een halt toe te roepen aan de intifada.

In zijn brief aan Arafat zei Rabin dat de regering van Israël had „besloten de PLO te erkennen als de vertegenwoordiger van het Palestijnse volk en onderhandelingen te beginnen met de PLO in het kader van het vredesproces voor het Midden-Oosten“

Kort na de verklaring van wederzijdse erkenning maakte de Amerikaanse president Bill Clinton bekend dat de VS hun contacten met de PLO nieuw leven zouden inblazen. Op 29 en 30 september voerden functionarissen van de PLO en de VS in Tunis besprekingen met elkaar.

In juni 1990 hadden de VS na 18 maanden de dialoog met de PLO opgeschort, nadat Arafat had geweigerd een Palestijnse militaire aanval op Israël te veroordelen (zie pag. 619/2 e.v.-'90).

Ondertekening van Beginselverklaring

Het akkoord tussen Israël en de PLO, officieel met de titel Beginselverklaring, werd op 13 september in Washington door Peres en Abbas ondertekend.

Bij de ondertekeningsplechtigheid waren ongeveer 3.000 gasten aanwezig,

onder wie Arafat, Rabin en Clinton. Het betrof het eerste bezoek van Arafat aan de VS sinds 1974, toen hij de VN in New York had toegesproken. Na de ondertekening van de Beginselverklaring reikte een glimlachende Arafat de hand aan Rabin, die hem, met onverholven aarzeling, aanvaardde.

Er werden toespraken gehouden door Clinton, Rabin en Arafat.

Namens de PLO ondertekent Mahmoud Abbas het vredesakkoord tussen Israël en de PLO op 13 september in het Witte Huis te Washington. Staande v.l.n.r. de Israëlische premier Yitzhak Rabin, een niet-geïdentificeerde functionaris, de Amerikaanse president Bill Clinton en PLO-voorzitter Yasser Arafat.

Clinton huldigde de regering van Noorwegen voor „haar opmerkelijke rol bij de totstandkoming van deze overeenkomst“. Hij vervolgde: „Maar laten wij bovenal hulde brengen aan de leiders die de moed hadden hun volk naar de vrede te leiden, weg van de littekens van de strijd, de wonden en de verliezen van het verleden, naar een stralender morgen. De wereld dankt vandaag premier Rabin, minister van buitenlandse zaken Peres en voorzitter Arafat.“

Rabin zei onder meer: „Het onder-tekenen hier, vandaag, van de Israëlisch-Palestijnse Beginselverklaring is niet zo gemakkelijk - niet voor mijzelf als soldaat in Israël's oorlogen, niet voor het volk van Israël, niet voor het Joodse volk in de diaspora dat ons nu hoopvol maar tegelijk bevreesd gadeslaat. Het is zeker niet gemakkelijk voor de gezinnen van de slachtoffers van de oorlogen, het geweld, de terreur, bij wie de pijn nooit zal overgaan. Voor de vele duizenden die hebben gevochten voor ons leven en daarvoor zelfs hun eigen leven hebben gegeven. Voor hen is deze ceremonie te laat gekomen.“

We zijn hier gekomen vanuit Jeruzalem, de oude en eeuwige hoofdstad van het Joodse volk. We zijn gekomen vanuit een gekweld en treurend land. We zijn gekomen van een volk, een thuis, een familie, die geen jaar of zelfs geen maand heeft gekend, waarin moeders niet om hun zonen hebben geweend.

We zijn gekomen om te proberen een eind te maken aan de vijandelijkheden, zodat onze kinderen en kindskinderen niet langer de smartelijke prijs van oorlog, geweld en terreur hoeven te betalen. We zijn gekomen om hun leven veilig te stellen, om de herinneringen aan het verleden, vol pijn en verdriet, te verzachten, om te hopen en te bidden voor vrede.

Tegen jullie, de Palestijnen, wil ik zeggen, dat we voorbestemd zijn om in hetzelfde land, op dezelfde grond samen te leven.“

PLO-leider Yasser Arafat (r.) schudt de hand met Israël's premier Yitzhak Rabin (l.), terwijl de Amerikaanse president Bill Clinton hen omarmt (Washington, 13 september 1993).

Vandaag zeggen wij op luide en heldere toon tegen jullie: genoeg bloed en tranen! Genoeg! We willen geen wraak, we koesteren geen haat tegen jullie. We zijn mensen, net als jullie, mensen die een huis willen bouwen, een boom willen planten, willen liefhebben, zij aan zij met jullie willen leven, waardig en als gelijken, als mensen, vrije mensen.

Vandaag geven we de vrede een kans en we zeggen nogmaals tegen jullie: genoeg! Laten we bidden dat er een dag komt, waarop we allen de wapens vaarwel zeggen.(...) Onze innerlijke kracht, onze hogere morele waarden ontlenuen we sinds duizenden jaren aan het Boek der Boeken, waar wij in Koheleth [Prediker] lezen: „Vooralles is er een jaargetijde, een tijd voor ieder doel op aarde: Een tijd om geboren te worden, en een tijd om te sterven: een tijd om te doden, en een tijd om te genezen; een tijd om te huilen, en een tijd om te lachen; een tijd om lief te hebben, en een tijd om te haten; een tijd van oorlog en een tijd van vrede.”

Dames en heren, de tijd van vrede is gekomen ..”

Arafat zei onder andere: „Mijnheer de president [Clinton], ik grijp deze gelegenheid aan om u en het grote Amerikaanse volk te verzekeren dat wij uw waardering voor vrijheid, gerechtigheid en mensenrechten delen - waarden waarnaar mijn volk heeft gestreefd. Mijn volk hoopt dat het akkoord dat wij vandaag tekenen het begin inluidt van het einde van een hoofdstuk van pijn en lijden dat een eeuw heeft geduurd

Mijn volk hoopt dat dit akkoord (...) een tijdperk van vrede, coëxistentie en gelijke rechten zal inluiden.(..)

Laat mij, staande op de drempel van dit nieuwe historische tijdperk, me wenden tot het volk van Israël en zijn leiders, die wij vandaag voor het eerst ontmoeten, en laat mij hen verzekeren dat de moeilijke beslissing die wij samen namen buitengewoon grote moed vereiste.

We zullen nog meer moed en vasthoudendheid nodig hebben om door te gaan op de weg van de opbouw van onderlinge coëxistentie en vrede. Dit is mogelijk en zal ook gebeuren met wederzijdse volharding en dankzij de inspanningen van alle partijen (...) om de fundamenteën te leggen voor een rechtvaardige en alomvattende vrede.

Ons volk is niet van mening dat uitoefening van het i-echt op zelfbeschikking de rechten van zijn burens schendt of een aantasting van hun veiligheid betekent. Eerder zal het, omdat er een einde komt aan zijn gevoel van onrecht te zijn aangedaan en door de geschiedenis onrechtvaardig te zijn behandeld, de beste garantie bieden voor vreedzaam samenleven en openheid tussen onze beide volkeren en voor toekomstige generaties. Onze volkeren zien vandaag deze historische hoop tegemoet en zij willen vrede een echte kans geven.(..)

Dames en heren, de strijd voor de vrede is de moeilijkste strijd van ons leven. Hij verdient onze volledige inzet, want het land van de vrede smacht naar een rechtvaardige en alomvattende vrede. ..”

De Beginselverklaring beoogde een Palestijns gezagsorgaan voor interim-zelfbestuur op te richten. Dit orgaan zou de vorm hebben van een gekozen Raad voor Palestina op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook voor een overgangsperiode van hooguit vijf jaar, hetgeen moet uitmonden in een permanente regeling die gebaseerd is op resoluties 242 en 338 van de VN-Veilighedsraad.

De beginselverklaring zou een maand na ondertekening van kracht worden, maar over verscheidene protocollen zou vóór eind 1993 nog overeenstemming moeten worden bereikt om het akkoord ook van toepassing te laten zijn op gebieden als verkiezingen, politie en de terugtrekking van de Israëlische troepen.

Reacties in Israël op het akkoord tussen Israël en de PLO. Links de demonstratie van Vrede Nu op 4 september in Tel Aviv vóór het akkoord, rechts een protestmars van rechtse demonstranten op 10 september tegen het akkoord.

BEGINSELVERKLARING OVER DE OVERGANGSREGELINGEN VOOR DE AUTONOMIE

„De regering van de staat Israël en het Palestijnse team [in de Jordaan-Palestijnse delegatie naar de vredesconferentie over het Midden-Oosten] (de „Palestijnse delegatie“): dat het Palestijnse volk vertegenwoordigt, zijn het erover eens dat het tijd is een eind te maken aan de decennia van confrontatie en conflicten, elkaars wederzijdse legitieme en politieke rechten te e kennen, en ernaar te streven in vreedzame coëxistentie en wederzijds respect en veiligheid te leven, en tot een rechtvaardige, duurzame en alomvattende vredesregeling en een historische verzoening te komen, door middel van het overeengekomen politieke proces. Dienovereenkomstig gaan de twee partijen akkoord met de volgende beginselen:

Artikel I - Doel van de onderhandelingen

Het doel van de Israëlisch-Palestijnse onderhandelingen in het kader van het lopende vredesproces voor het Midden-Oosten is onder andere het totstandbrengen van een Palestijnse autoriteit voor interimzelfbestuur, de gekozen Raad (de „Raad“) voor het Palestijnse volk op de Westelijke Jordanoever en in de Gazastrook, voor een overgangperiode die niet langer zal duren dan vijf jaar; die zal leiden tot een permanente regeling gebaseerd op resoluties 242 en 338 van de VN-Veilighedsraad. Er is afgesproken dat de interimregelingen een integraal onderdeel uitmaken van het hele vredesproces en dat de onderhandelingen over de permanente status zullen leiden tot de uitvoering van resoluties 242 en 338 van de VN-Veilighedsraad.

Artikel II - Raamwerk voor de interimperiode

Het overeengekomen raamwerk voor de interimperiode wordt uiteengezet in deze beginselverklaring.

Artikel III - Verkiezingen

1. Opdat het Palestijnse volk op de Westelijke Jordanoever en in de Gazastrook zichzelf kan besturen volgens democratische beginselen, zullen er directe, vrije en algemene politieke verkiezingen worden gehouden voor de Raad onder overeengekomen toezicht en met internationale waarnemers, terwijl de Palestijnse politie de openbare orde zal waarborgen.

2. Er zal een overeenkomst worden gesloten over de exacte modus en voorwaarden voor de verkiezingen, overeenkomstig het als Aanhangel I bijgesloten protocol, met als doel dat de verkiezingen worden gehouden niet later dan negen maanden na het van kracht worden van deze beginselverklaring.

3. Deze verkiezingen zullen een belangrijke voorbereidende interimstap vormen op weg naar de renvenlijking van de legitieme rechten van het Palestijnse volk en zijn rechtvaardige eisen.

Artikel IV - Jurisdictie

De jurisdictie van de Raad zal gelden voor het gebied van de Westelijke Jordanoever en de Gazastrook, met uitzondering van kwesties die besproken zullen worden bij de onderhandelingen over de permanente status. De twee partijen beschouwen de Westelijke Jordanoever en de Gazastrook als één territoriale eenheid, waarvan de integriteit tijdens de interimperiode zal worden behouden.

Artikel V - Overgangperiode en onderhandelingen over permanente status

1. De overgangperiode van vijf jaar begint met de terugtrekking uit de Gazastrook en het gebied van Jericho.

2. De onderhandelingen over de permanente status tussen de regering van Israël en vertegenwoordigers van het Palestijnse volk zullen zo spoedig mogelijk beginnen, maar niet later dan in het begin van het derde jaar van de interimperiode.

3. Er is afgesproken dat deze onderhandelingen zullen gaan over de overgebleven kwesties, waaronder Jeruzalem, vluchtelingen, nederzettingen, veiligheidsregelingen, grenzen, betrekkingen en samenwerking met de andere bureaus, en andere vraagstukken van gemeenschappelijk belang.

4. De twee partijen komen overeen dat de uitkomst van de onderhandelingen over de permanente status niet zal worden beïnvloed of ontkracht door de overeenkomsten die worden gesloten voor de interimperiode.

Artikel VI - Voorbereidende overdracht van bevoegdheden en verantwoordelijkheden

1. Bij het van kracht worden van deze beginselverklaring en de terugtrekking uit de Gazastrook en het gebied van Jericho zal een gezagsoverdracht van het Israëlische militaire bestuur en zijn civiele bestuur aan de voor deze taak gemachtigde Palestijnen, zoals hier omschreven, beginnen. Deze gezagsoverdracht zal een voorbereidend karakter hebben, tot de installatie van de Raad.

2. Onmiddellijk na het van kracht worden van deze beginselverklaring en de terugtrekking uit de Gazastrook en het gebied van Jericho zullen, met als oogmerk de bevordering van de economische ontwikkeling van de Westelijke Jordanoever en de Gazastrook, de bevoegdheden aan de Palestijnen worden overgedra-

gen op de volgende terreinen: onderwijs en cultuur, gezondheidszorg, maatschappelijk werk, directe belastingen en toerisme.

Aan Palestijnse zijde zal men, zoals overeengekomen, beginnen met het opbouwen van een Palestijnse politiemacht. In afwachting van de installatie van de Raad kunnen de twee partijen onderhandelen over de overdracht van extra bevoegdheden en verantwoordelijkheden, zoals overeengekomen.

Artikel VII - Interimovereenkomst

1. De Israëlische en Palestijnse delegaties zullen onderhandelen over een overeenkomst voor de interimperiode (de „Interimovereenkomst“).

2. De Interimovereenkomst zal onder andere de structuur van de Raad, het aantal leden ervan en de overdracht van bevoegdheden en verantwoordelijkheden van het Israëlische militaire bestuur en zijn civiele bestuur aan de Raad specificeren. De Interimovereenkomst zal ook het uitvoerend gezag van de Raad, het wetgevend gezag overeenkomstig artikel IX hieronder, en de onafhankelijke Palestijnse gerechtelijke organen specificeren.

3. De Interimovereenkomst zal regelingen bevatten, die bij de installatie van de Raad van kracht zullen worden, voor de aanvaarding door de Raad van alle bevoegdheden en verantwoordelijkheden die eerder zijn overgedragen overeenkomstig artikel VI hierboven.

4. Teneinde de Raad in staat te stellen economische groei te bevorderen, zal de Raad bij zijn installatie onder andere een Palestijnse Electriciteitsautoriteit, een zeehavenautoriteit voor Gaza, een Palestijnse ontwikkelingsbank, een Palestijnse raad voor exportbevordering, een Palestijnse milieu-autoriteit, een Palestijnse grondautoriteit en een Palestijnse autoriteit voor waterbeheer instellen alsmede andere autoriteiten waarover men het eens wordt, overeenkomstig de Interimovereenkomst die hun bevoegdheden en verantwoordelijkheden zal specificeren.

5. Na de installatie van de Raad zal het civiele bestuur worden ontbonden en zal het Israëlische militaire bestuur worden teruggetrokken.

Artikel VIII - Openbare orde en veiligheid

Om de openbare orde en interne veiligheid voor de Palestijnen van de Westelijke Jordanoever en de Gazastrook te garanderen, zal de Raad een sterke politiemacht instellen, terwijl Israël de verantwoordelijkheid zal blijven dragen voor de verdediging tegen externe bedreigingen, evenals voor de algemene veiligheid van Israël's met als doel hun interne veiligheid en openbare orde te waarborgen.

Artikel IX - Wetten en militaire verordeningen

1. De Raad zal bevoegd zijn, overeenkomstig de Interimovereenkomst, wetten uit te vaardigen binnen het kader van alle bevoegdheden die aan hem zijn overgedragen,

2. Beide partijen zullen gezamenlijk die wetten en militaire verordeningen die op het moment op de overige terreinen gelden, aan een onderzoek onderwerpen.

Artikel X - Gezamenlijk Israëlisch-Palestijns verbindingscomité

Teneinde een vlotte inwerkingtreding te waarborgen van deze beginselverklaringen van alle volgende overeenkomsten die op de interimpe-

MIDDEN-OOSTEN

riode betrekking hebben, zal, tegelijk met het van kracht worden van deze beginselverklaring, een gezamenlijk Israëlisch-Palestijns verbindingscomité worden ingesteld dat zich zal bezighouden met kwesties die coördinatie behoeven, andere kwesties van gemeenschappelijk belang en geschillen.

Artikel XI - Israëlisch-Palestijnse samenwerking op economisch terrein

Erkende dat het tot wederzijds voordeel strekt samen te werken bij het stimuleren van de ontwikkeling van de Westelijke Jordaanoever¹, de Gazastrook en Israël, zal bij het van kracht worden van deze beginselverklaring een Israëlisch-Palestijns comité voor economische samenwerking worden ingesteld, ten einde op coöperatieve grondslag programma's te ontwikkelen en uit te voeren zoals genoemd in de Aanhangsels 3 en 4.

Artikel XII - Banden en samenwerking met Jordanië en Egypte

De twee partijen zullen de regeringen van Jordanië en Egypte uitnodigen deel te nemen aan het treffen van verdere verbindings- en samenwerkingsregelingen tussen de regering van Israël en de Palestijnse vertegenwoordigers enerzijds en de regeringen van Jordanië en Egypte anderzijds, om zo de onderlinge samenwerking te bevorderen. Deze regelingen zullen de vorming van een permanente commissie inhouden, die op basis van overeenstemming zal beslissen over de modaliteiten voor de toelating van personen die in 1967 van de Westelijke Jordaanoever en uit de Gazastrook zijn verdreven, tegelijk met noodzakelijke maatregelen om ontwrichting en wanorde te voorkomen. Andere aangelegenheden van gemeenschappelijk belang worden ook door deze commissie behandeld.

Artikel XIII - Hergroepering van de Israëlische strijdkrachten

1. Na het van kracht worden van deze beginselverklaring, en niet later dan aan de vooravond van de verkiezingen voor de Raad, zal een hergroepering plaatsvinden van de Israëlische strijdkrachten op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook, naast de terugtrekking van Israëlische strijdkrachten overeenkomstig Artikel XIV.

2. Bij de hergroepering van zijn strijdkrachten zal Israël zich laten leiden door het beginsel dat zijn strijdkrachten buiten bevolkte gebieden moeten worden gelegerd.

3. Verdere verplaatsingen naar nader gespecificeerde lokaties zullen geleidelijk worden uitgevoerd tegelijk met de overname van de verantwoordelijkheid voor de openbare orde en de interne veiligheid door de Palestijnse politiemacht overeenkomstig Artikel VIII hierboven.

Artikel XIV - Israëlische terugtrekking uit de Gazastrook en het gebied van Jericho

Israël zal zich terugtrekken uit de Gazastrook en het gebied van Jericho zoals gespecificeerd in het protocol dat is toegevoegd als Aanhangsel II.

Artikel XV - Oplossing van geschillen

1. Geschillen, die voortvloeien uit de toepassing of interpretatie van deze beginselverklaring of van andere overeenkomsten die betrekking hebben op de interimperiode, zullen

worden opgelost door onderhandelingeel in het gezamenlijk verbindingscomité, dat zal worden opgericht krachtens Artikel X hierboven.

2. Geschillen, die niet door onderhandelingen kunnen worden opgelost, kunnen worden opgelost via een verzoeningsmechanisme, waarover beide partijen het eens moeten worden.

3. De partijen kunnen overeenkomen geschillen, die betrekking hebben op de interimperiode en niet in gemeenschappelijk overleg kunnen worden opgelost, aan arbitrage te onderwerpen. Daartoe zullen de partijen - met instemming van beide partijen - een arbitragecommissie instellen.

Artikel XVI - Israëlisch-Palestijnse samenwerking inzake regionale programma's

Beide partijen beschouwen de multilaterale werkgroepen als een geschikt instrument om het stimuleren van een „Marshallplan”, de regionale programma's en andere programma's, waaronder speciale programma's voor de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook, zoals genoemd in het protocol toegevoegd als Aanhangsel 4.

Artikel XVII - Diverse bepalingen

1. Deze beginselverklaring zal één maand na haar ondertekening van kracht worden.

2. Alle protocollen, toegevoegd aan deze beginselverklaring en de overeengekomen notulen dienaangaande, worden als integraal onderdeel hiervan beschouwd.”

AANHANGELS AAN BEGINSELVERKLARING

Er zijn vier aanhangsels aan de beginselverklaring. Het zijn protocollen die betrekking hadden op 1) regelingen m.b.t. de verkiezingen; 2) de terugtrekking van de Israëlische troepen uit de Gazastrook en het gebied van Jericho; 3) de Israëlisch-Palestijnse samenwerking op economisch gebied en bij ontwikkelingsprogramma's; en 4) de Israëlisch-Palestijnse samenwerking bij regionale ontwikkelingsprogramma's.

De tekst van ANNEX I luidt:

„1. Palestijnen van Jeruzalem die daar wonen zullen het recht hebben deel te nemen aan het verkiezingsproces, overeenkomstig een akkoord tussen de twee partijen.

2. Bovendien moet het verkiezingsakkoord onder andere de volgende zaken regelen: a. het kiesstelsel; b. de modus van de overeengekomen supervisie en internationale waarneming en de persoonlijke samenstelling daarvan; en c. voorschriften en regels m.b.t. de verkiezingscampagne, met inbegrip van overeengekomen regelingen voor het organiseren van massamedia en de mogelijkheid tot het verlenen van licenties aan een radio- en televisiestation.

3. De toekomstige status van ontheemde Palestijnen, die op 4 juni 1967 werden geregistreerd, zal niet worden geschaad omdat zij wegens praktische redenen niet in staat zijn deel te nemen aan het verkiezingsproces.”

De tekst van ANNEX II luidt:

„1. De twee partijen zullen binnen twee maanden vanaf de datum van inwerkingtreding van

deze beginselverklaring, een overeenkomst sluiten en tekenen over de terugtrekking van de Israëlische strijdkrachten uit de Gazastrook en het gebied van Jericho. Deze overeenkomst zal alomvattende regelingen inhouden die moeten worden uitgevoerd in de Gazastrook en het gebied van Jericho na de Israëlische terugtrekking.

2. Israël zal een versnelde en schematische terugtrekking van de Israëlische strijdkrachten uit de Gazastrook en het gebied van Jericho uitvoeren, die begint onmiddellijk na de ondertekening van de overeenkomst over de Gazastrook en het gebied van Jericho en die moet zijn voltooid binnen een periode van uiterlijk vier maanden na de ondertekening van deze overeenkomst

3. De bovengenoemde overeenkomst zal onder andere inhouden:

a. Regelingen voor een soepele en vreedzame gezagsoverdracht van het Israëlische militaire bestuur en zijn civiele bestuur aan de Palestijnse vertegenwoordigers.

b. Structuur, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van het Palestijnse gezag in deze gebieden, uitgezonderd: externe veiligheid, nederzettingen, Israël's buitenlandse betrekkingen, en andere onderling overeengekomen zaken.

c. Regelingen voor de overname van (de verantwoordelijkheid voor) interne veiligheid en openbare orde door de Palestijnse politiemacht, die bestaat uit politiefunctionarissen die ter plaatse en van buitenaf zullen worden gerecruteerd en die in het bezit zijn van Jordaanse paspoorten of Palestijnse documenten uitgegeven door Egypte. Degenen die aan de Palestijnse politiemacht willen deelnemen en van buitenaf komen moeten worden opgeleid als politie-agenten en politiefunctionarissen.

d. Een tijdelijke internationale of buitenlandse aanwezigheid, zoals overeengekomen.

e. Instelling van een gezamenlijke Palestijns-Israëlische coördinatie- en samenwerkingscommissie ten behoeve van de wederzijdse veiligheid.

f. Een economisch ontwikkelings- en stabilisatieprogramma, met inbegrip van de instelling van een noodfonds, om buitenlandse investeringen aan te trekken alsmede financiële en economische steun. Beide partijen zullen gezamenlijk en afzonderlijk coördineren en samenwerken met regionale en internationale partijen om deze doelstellingen te steunen.

g. Regelingen voor een veilige doorgang van personen en vervoer tussen de Gazastrook en het gebied van Jericho.

4. De bovengenoemde overeenkomst zal regelingen omvatten voor coördinatie tussen beide partijen inzake de doorgangen: a. Gaza-Egypte; en b. Jericho-Jordanië.

5. De kantoren die verantwoordelijk zijn voor het uitvoeren van de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van het Palestijnse gezag krachtens deze Annex II en Artikel VI van de beginselverklaring zullen worden gevestigd in de Gazastrook en het gebied van Jericho, in afwachting van de installatie van de Raad.

6. Met uitzondering van deze overeengekomen regelingen zal de status van de Gazastrook en het gebied van Jericho een integraal onderdeel blijven van de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook, en (deze) zal in de interimperiode niet worden gewijzigd.”

REACTIES OF AKKOORD

Hieronder volgt een samenvatting van de voornaamste reacties op het akkoord.

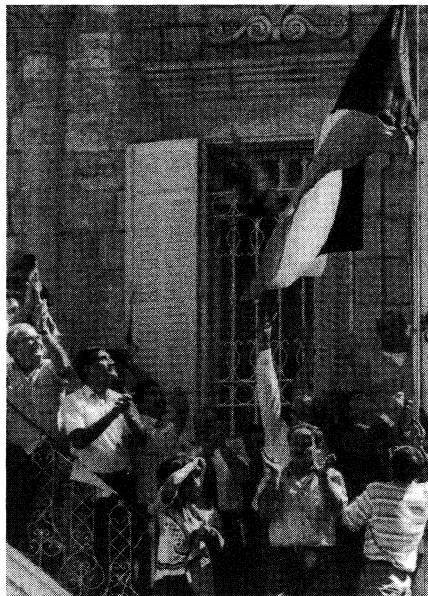
Verklaring door Knesset bekrachtigd

Na een stormachtig drie dagen durend debat bekrachtigde de Knesset (het Israëlische parlement) op 23 september de Beginselverklaring, de wederzijdse erkenning en de gezamenlijke agenda van Israël en Jordanië (zie hieronder). De betrokken wetsvoorstellen waren op 30 augustus door het kabinet goedgekeurd. Tijdens het debat verzamelden tegenstanders van het akkoord zich buiten de Knesset. In september werd in Israël vrijwel dagelijks voor en tegen het akkoord gedemonstreerd.

De regering won de stemming met een marge van 61 tegen 50 stemmen, bij acht onthoudingen, waaronder die van vijf Shas-leden. Deze ultra-orthodoxe partij maakte niet langer deel uit van de door de Arbeiderspartij geleide coalitie nadat haar leider, Aryeh Deri, op 14 september uit het kabinet was gestapt wegens beschuldigingen van corruptie (zie ook pag. 720/1-'93). Shas had gepleit voor een referendum over het vredesakkoord, en geruchten hadden de ronde gedaan dat de partij tegen de regering zou stemmen. De oppositionele Likod stemde tegen het akkoord en eiste algemene verkiezingen met de kwestie als inzet.

Palestijnse reactie

Zoals verwacht rees er fel verzet tegen het akkoord van de zijde van de „af-

Op 13 september werd een duif losgelaten en de Palestijnse vlag gehesen bij het Orient-gebouw in Jeruzalem, het hoofdkwartier van de lokale Palestijnse leiders.

wijzingsgezinde" Palestijnse facties die, al in 1991, Arafats besluit met Israël te gaan onderhandelen hadden betwist.

De belangrijkste Palesrijnse tegenstanders van Arafat waren de islamitische Hamas en het in Damascus gevestigde „afwijzingsfront" van 10 partijen. Uit front werd geleid door het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) en het Volkfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP). Deze groepen verwierpen het akkoord omdat het bij lange na niet tegemoet kwam aan de Palestijnse eisen voor een onafhankelijke staat.

Hoewel Arafat de goedkeuring van de overeenkomst mist te winnen van het Centrale Comité van Al-Fatah en het uitvoerende comité van de PLO, kostte de aanvaarding van een beperkte Palestijnse autonomie, samen met de Israëlische voorwaarden voor nederzijdse erkenning, hem de steun van enige van zijn naaste bondgenoten, onder wie volgens sommige berichten Farouk Kaddoumi, de secretaris-generaal van Al-Fatah en de „minister van buitenlandse zaken" van de PLO.

Arabische reacties. Andere internationale reacties

De bekendmaking van het akkoord bracht een schoktewegg in de Arabische hoofdsteden, en veel leiders konden hun ongenoegen niet verbergen over de geheimzinnige manier waarop de PLO de onderhandelingen had gevoerd.

In september bezocht Arafat de Arabische staten om steun te vergaren voor het akkoord, dat op 19 september in Cairo door de Raad van de Arabische Liga, zij het na veel tegenwerpingen, werd goedgekeurd.

Het akkoord kreeg een warm welkom van de regering van Egypte, die volgens sommige berichten een belangrijke bijdrage had geleverd aan de totstandkoming ervan.

Toen het nieuws over het akkoord eind augustus werd bekendgemaakt, hekelden de officiële media in Syrië meteen het beginsel dat Arabische partijen afzonderlijke en onvolledige akkoorden met Israël sloten. In de commentaren werd echter geen rechtstreekse kritiek geleverd op Arafat of de PLO.

Het Syrische ongenoegen bleek overduidelijk uit de toon van de officiële verklaringen die werden uitgegeven na de besprekingen tussen Arafat en de Syrische president Hafez Assad in Damascus op 5 september. Volgens een woordvoerder van de president lichtte Arafat het akkoord en „omstandigheden daar omheen" toe. Assad op zijn beurt „bevestigde Syrië's houding t.a.v. het consolideren van de rechten van het Palestijnse broedervolk en (zijn opvatting) dat het aan dit volk en zijn instellingen is om goed te keuren wat het juist acht".

In een lang en gedetailleerd interview, dat werd gepubliceerd in de Egyptische krant *Al-Akhbar* van 20 september, liet Assad zich openlijk kritisch uit over het akkoord. „Naar

mijn mening", aldus Assad, „heeft de PLO verloren, evenals de Arabieren." Assad ging niet zo ver dat hij met verzet tegen het akkoord dreigde, maar zei wel dat hij niets kon doen om een conflict tussen voor- en tegenstanders ervan te verhinderen. „Als we ons tegen liet akkoord hadden willen verzetten, hadden we het kunnen doen mislukken", aldus de Syrische president.

Koning Hoessein van Jordanië liet zich erg terughoudend uit over het akkoord, maar ondestreepde dat hij de wil van het Palestijnse volk zou steunen.

Nadat hij van het nieuws over het akkoord op de hoogte was gesteld, mas de koning onmiddellijk naar Syrië vertrokken voor spoedberaad met Assad. In een officiële verklaring werd gezegd dat de twee leiders hadden „gesproken over het Palestijns-Israëlische akkoord, dat voor de twee landen een verrassing was en waarover tussen de Arabische partijen geen coördinatie had plaatsgevonden".

Op 20 september bezocht Arafat Jordanië om koning Hoessein, die bezorgd was over het akkoord, gerust te stellen. Hoessein vreesde niet alleen dat Jordanië voortaan buiten het vredesproces werd gehouden, maar maakte zich ook zorgen over de concrete gevolgen van het akkoord voor de economische betrekkingen van zijn land met de Westoever en de toekomstige status van de Palestijnen in Jordanië, die meer dan de helft van de bevolking uitmaken.

De regering van Libanon bekritiseerde de PLO-leiding omdat zij een breuk in de Arabische geleiders veroorzaakte en zorgde voor een - volgens de Libanese regering - uiterst gebrekkig autonomie-akkoord. Bij een protestmars tegen het akkoord, die op 13 september werd georganiseerd door Hezbollah in de overwegend sjiietische zuidelijke voorsteden van Beiroet, vonden acht mensen de dood tijdens botsingen tussen het leger en de betogers.

De Samen erkingsraad voor de Golf (GCC) sprak zich begin september in een verklaring vóór het akkoord uit. Desteun van de GCC was opmerkelijk, aangezien de betrekkingen tussen de lidstaten (in het bijzonder Koeit en Saoedi-Arabië) en de PLO slecht waren geweest sinds de Golfoorlog, toen de Palestijnen zich grotendeels achter Irak hadden geschaard.

Het akkoord werd door Irak gehekel.

Op 14 september veroordeelde president Hashemi Ali Akbar Rafsanjani van Iran degenen die hun handtekening onder „degrootste daad van verraad jegens het Palestijnse volk" hadden gezet. Hij zwoer dat de krachten van de islam niet zouden rusten totdat „het laatste stukje" Palestina was bevrijd.

Op 10 september noemde de leider van Libië, kolonel Moamer al Kadhafi, het akkoord „een van de grappen van de geschiedenis" die als „een object voor spot en een farce moet worden beschouwd, en niet als een serieuze aangelegenheid".

Het akkoord werd buiten de Arabische wereld algemeen met instemming be-

MIDDEN-OOSTEN

groet. De VS en Rusland (medevoorzitters van de vredesbesprekingen voor het Midden-Oosten), China, India, Japan en de Europese Gemeenschap (EG) gaven krachtige steunverklaringen uit.

Financiering van het vredesproces

Een van de belangrijkste kwesties die uit het vredesakkoord voortvloeide was de toekomstige financiering van de economische en sociale ontwikkeling van de Westoever en de Gazastrook. De schattingen over het daarvoor benodigde geld liepen sterk uiteen.

In een rapport van de Wereldbank over de bezette gebieden werd geschat dat er gedurende een periode van 10 jaar een bedrag van circa \$ 3 mrd moest worden geïnvesteerd in de infrastructuur en de bevolking. Op 21 september maakte de raad van bestuur van UNCTAD bekend dat de komende 10 jaar een bedrag van \$ 1 mrd a \$ 10 mrd nodig was om de economie in de Gazastrook en op de Westoever nieuw leven in te blazen. In een Palestijns rapport, dat in april 1993 ten behoeve van de UNESCO was opgesteld, werd geraamd dat voor de periode 1994-2000 investeringen van \$ 11.648 mrd nodig waren.

Medio september maakte de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Warren Christopher, bekend dat er begin oktober in Washington een internationale conferentie zou worden gehouden om gelden bijeen te brengen voor de financiering van Palestijnse infrastructuurprojecten. Op 20 en 21 september vond een vergadering van de Wereldbank plaats voor een bespreking van de economische aspecten van het vredesakkoord.

Op 9 september maakten de VN bekend een speciale eenheid op hoog niveau te hebben ingesteld die zich moest concentreren op de sociale en economische ontwikkeling in de Gazastrook en op de Westoever.

Eveneens medio september zei minister Christopher dat de VS de Palestijnen de komende twee jaar \$ 250 mln zouden schenken in de vorm van contant geld, leningen en garanties. De Japanse premier Morihiro Hosokawa maakte op 26 september bekend dat Japan de komende twee jaar ongeveer \$ 200 mln zou bijdragen.

De *Middle East Economic Digest* van 8 oktober berichtte dat de Europese Commissie had voorgesteld dat de EG de Palestijnen voor de periode 1994-1998 ongeveer \$ 600 mln zou schenken. De Commissie hechtte ook haar goedkeuring aan ontwerp-richtlijnen voor onderhandelingen over een nieuw associatie-akkoord tussen de EG en Israël, dat in de plaats moest komen van een beperkter samenwerkingsakkoord uit 1975 (zie pag. 22/3 e.v.-'76).

In een interview op 26 september zei de gouverneur van de Bank van Israël, Jacob Frenkel, dat Israël technische hulp en zelfs geld kon verschaffen voor de ontwikkeling van de gebieden.

DIPLOMATIEKE ONTWIKKELINGEN

Na de ondertekening van de Israëlisch-Palestijnse Beginselverklaring vonden verdere diplomatieke ontwikkelingen plaats.

Israëlisch-Jordaanse „gemeenschappelijke agenda“

Met de ondertekening van een formele „gemeenschappelijke agenda“ voor onderhandelingen op 14 september in Washington zetten Israël en Jordanië een belangrijke stap in de richting van een vredesverdrag. Volgens waarnemers was de agenda al maanden klaar voor ondertekening, maar was op aandrang van Jordanië met ondertekening gewacht totdat er vooruitgang was geboekt op het Israëlisch-Palestijnse spoor. Met de ondertekening van de agenda werd Jordanië de eerste Arabische staat die een overeenkomst met Israël sloot sedert Egypte in 1979 een volwaardig vredesverdrag met Israël had getekend.

De agenda, met als algemeen doel „het bereiken van een rechtvaardige, duurzame en alom-

vattende vrede tussen de Arabische staten, de Palestijnen en Israël“, werd getekend door Elyakim Rubinstein, het hoofd van de Israëlische delegatie bij de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten, en zijn Jordaanse collega Fajez Tarawneh.

In het document beloofden beide partijen elkaars veiligheid niet langer te bedreigen. Voorts werden de belangrijkste onderwerpen voor toekomstige onderhandelingen vastgelegd - in het bijzonder waterrechten, economische samenwerking, kleine grenskwesties en de status van de vluchtelingen. Bovendien werd geopperd de mogelijkheden voor bilaterale samenwerking te onderzoeken op het gebied van de natuurlijke hulpbronnen, het arbeidspotentieel, de infrastructuur en economische zaken, waaronder het toerisme.

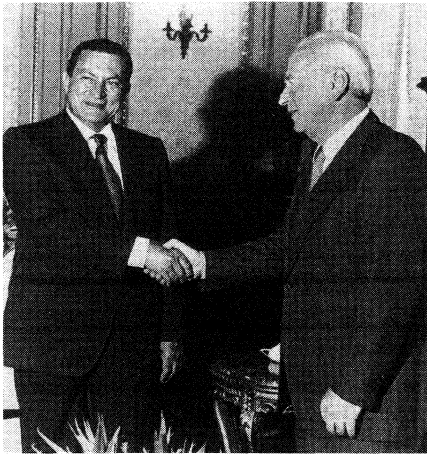
Rabin bezoekt Egypte. Gesprekken tussen Mubarak en Assad

Op 19 september bracht Rabin een bezoek aan Egypte voor gesprekken met president Hosni Mubarak.

Volgens berichten over de bijeenkomst zei Rabin tegen Mubarak dat de onderhandelingen

Elyakim Rubinstein (r.) de leider van de Israelische delegatie bij de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten, en Fajez Tarawneh, zijn Jordaanse collega, drukken elkaar de hand na de ondertekening van een „gemeenschappelijke agenda“ op 14 september in Washington.

De Egyptische president Hosni Mubarak (l.) drukt de hand van de Israëlische premier Yitzhak Rabin tijdens hun ontmoeting op 19 september in Alexandrië.

inet Syrië zouden doorgaan, maar dat het Palestijnse spoor voor Israël de hoogste prioriteit genoot. Hij verklaarde dat werkelijke vooruitgang op het Israëlisch-Syrische spoor grotendeels afhankelijk was van de stappen die Syrië zou nemen om de activiteiten van Hezbollah-strijders in Zuid-Libanon te beugelen.

Op 22 september bracht Assad een bezoek aan Egypte om uit de eerste hand van Mubarak te horen hoe deze zijn eerdere ontmoeting met Rabin beoordeelde. Na zijn ontmoeting met Assad drong Mubarak er bij Israël op aan snel voort te gaan op de weg naar een vredesovereenkomst met Syrië.

Andere ontmoetingen

Op 14 september bracht Rabin een kort bezoek aan Marokko voor gesprekken met koning Hassan II. Volgens waarnemers onderstreepte Rabin's bezoek Hassans rol bij het vergemakkelijken van de contacten tussen Israël en de Arabische staten. Op de vraag wanneer Marokko Israël officieel zou erkennen antwoordde Rabin dat „de zeer vriendelijke en warme ontvangst door de koning en zijn bereidheid te helpen voor zichzelf spreken”.

Naar verluidt zou Rabin in 1976 een geheim bezoek aan Marokko hebben gebracht. In 1986 had koning Hassan openlijk de toenmalige Israëlische premier Peres ontvangen (zie pag. 497/1 e.v.-'76).

In de Israëlische media verschenen talrijke berichten over een geheime ontmoeting tussen Rabin en koning Hoessein van Jordanië op 26 september in de Jordaanse havenstad Aqaba. Volgens deze berichten had Rabin de koning opnieuw verzekerd dat Jordanië niet buiten het vredesproces zou worden gehouden.

De eerste officiële Israëlische delegatie die Tunesië bezocht rondde haar driedaagse besprekingen met regeringsfunctionarissen op 23 september af.

Het bezoek was bedoeld ter voorbereiding van multilaterale onderhandelingen over het vluchtelingenvraagstuk die volgens plan in oktober te Tunis zouden worden gehouden. De Israëlische delegatie, die bestond uit functionarissen van het ministerie van buitenlandse zaken, zou naar verluidt ook hebben gesproken met Mahmoud Abbas en Harkam Balawi, de PLO-vertegenwoordiger in Tunis.

ONRUST IN DE BEZETTE GEBIEDEN

In september vonden in de bezette gebieden diverse gewelddadige incidenten plaats doordat tegenstanders van het vredesakkoord probeerden het vredesproces te verstoren.

Op 2 september werd een Israëlische soldaat doodgeschoten in de stad Hebron op de Westoever. Het leger stelde Hamas verantwoordelijk voor de aanslag.

Op 12 september, aan de vooravond van de ondertekeningsplechtigheid in Washington, kwam het tot bloedige botsingen op de Westoever, in de Gazastrook en in andere delen van Israël.

Het ernstigste incident deed zich voor in Gaza-stad, waar Hamas-strijders drie Israëlische soldaten in een hinderlaag lokten en doodschoten. Bij gevechten in kampen in Gaza kwamen ook drie tegenstanders van de vredesbesprekingen, onder wie twee PFLP-leden, om het leven. In de buurt van Ashdod stak een Palestijn een Israëlische burger dood voordat hijzelf werd gedood door een Israëlische soldaat.

13 september, de dag van de ondertekening, verliep over het algemeen vreedzaam. De volgende dag echter raakte een Israëlische soldaat gewond bij een schietpartij in Gaza; zijn Palestijnse aanvalleur werd vervolgens doodgeschoten. Later die dag kwam in Gaza een Palestijn om het leven bij een zelfmoordaanslag met een bom; er vielen daarbij geen slachtoffers. Op 26 september kwam in Gaza opnieuw een man met een bom om het leven bij een zelfmoordactie, waarbij geen andere slachtoffers vielen.

Tijdens de Rosh Hashana-vakantie (15-19 september) sloot Israël de gehele Gazastrook af. Op de Westoever hield de onrust echter aan. Op 15 september werd een Palestijn in Nabloes gedood en raakten vier Israëlische soldaten gewond bij een schietpartij in Hebron.

Mohammad Abu Shaban, een van de meest prominente Al-Fatah-leden in Gaza, werd op 21 september tijdens een bijeenkomst in de stad doodgeschoten.

Volgens sommige berichten werd Shaban het slachtoffer van een conflict binnen Al-Fatah.

Op 22 september schoten Israëlische soldaten een Palestijnse jongen dood in Gaza. De dag daarop doodden Hamas-strijders een Israëlische burger in de buurt van Ra'anana.

Op 29 september arresteerden Israëlische soldaten op de Westoever enkele Zwarte-Panther (Al-Fatah)-leiders. De PLO verklaarde dat de arrestaties een duidelijke schending betekenden van de geest van het Israëlisch-Palestijnse akkoord, in de zin dat Arafat openlijk alle Zwarte Panterers en Havikken (Al-Fatah) had opgeroepen hun militaire acties tegen Israël te staken.

Zoals in augustus was afgesproken (zie pag. 719/2/3-'93), mochten op 9 september meer dan 180 van de 395 Hamas-activisten die in december 1992 naar Libanon waren uitgewezen, naar Israël terugkeren.

(Voorber.pag. 717/2 e.v.-1993)

TIJDSCHEMA VREDESPLAN

13 september 1993 - Ondertekening van Beginselverklaring in Washington.

13 oktober 1993 - De Beginselverklaring treedt in werking. Het Israëlisch militair bestuur begint met de overdracht van het gezag op de Westoever en in de Gazastrook aan „bevoegde Palestijnen”.

13 december 1993 - Israël en de Palestijnen moeten overeenstemming hebben bereikt over een protocol inzake de terugtrekking van de Israëlische strijdkrachten uit de Gazastrook en het gebied van Jericho. De terugtrekking van de militairen begint onmiddellijk na ondertekening van het protocol.

13 april 1994 - Israël moet de militaire terugtrekking uit de Gazastrook en het gebied van Jericho hebben voltooid. Israël moet de bevoegdheden overdragen aan het benoemde Palestijnse gezag. Begin van de uiterlijk vijf jaar durende periode van Palestijns interim-zelfbestuur die geldt tot een permanente regeling ingaat.

13 juli 1994 - Er moeten verkiezingen voor een Palestijns Raad gehouden zijn. Na de verkiezingen moet de Raad v-orden geïnstalleerd en moet het civiele bestuur in de bezette gebieden, dat door Israëlische militairen wordt geleid, worden ontbonden.

13 april 1996 - De onderhandelingen tussen Israël en de Palestijnen over een permanente regeling moeten zijn begonnen.

13 april 1999 - De permanente regeling moet van kracht zijn.

MIDDEN-OOSTEN

IRAN

HERVORMING VAN DE MUNT DALING OLIE-INKOMSTEN

Na weken van onzekerheid die volgde op een officiële devaluatie van de rial met 95,6 procent op 27 maart 1993, verklaarde de Bank Markazi (de Iraanse centrale bank) de rial op 13 april „volledig convertibel“

De bekendmaking, die bedoeld was om kritiek in de pers te ontzenuwen dat de bank had nagelaten duidelijke richtlijnen vast te stellen, kwam toen de rial op de binnenlandse geldmarkt fluctueerde waardoor zij bijna 20 procent daalde onder haar officiële waarde ten opzichte van de dollar.

Op 17 april devalueerde de Bank Markazi de rial met nog eens 6,7 procent ten opzichte van de dollar tot een nieuwe koers van \$ 1 = 1.640,7 rial (op 19 april 1993) en verhoogde zij de verkoop van buitenlandse valuta in een poging de wispulturnige valutamarkt in de hand te houden.

De vrees voor een stijging van de inflatie na de devaluatie van de rial werd gevoed door lokale persberichten die aangaven dat huishoudelijke artikelen sedert begin maart 30 procent in prijs waren gestegen. Op 28 maart had de regering de verdubbeling van de broodprijs verboden en had zij gezegd dat graan en meel gesubsidieerd zou blijven tegen de oude wisselkoers. Door de nieuwe regelingen moesten ook staatsbedrijven officiële toestemming hebben om de prijzen te verhogen.

Daling olie-inkomsten

Uit cijfers die medio april werden vrijgegeven door het Plannings- en Begrotingsbureau, bleek dat mede door de lagere export en een zwakke dollar in de eerste negen maanden van het jaar dat eindigde op 20 maart, de export van ruwe olie was gedaald tot \$ 10,5 mrd, ongeveer \$ 1,9 mrd minder dan geraamd. (Cijfers over de olie-export in het laatste kwartaal van het jaar waren nog niet beschikbaar.) De invloed van de lagere olie-inkomsten op de handelsbalans van het land in de eerste negen maanden van het jaar werd echter gecompenseerd door een daling van de import die slechts \$ 17 mrd bedroeg. Dat was een flink stuk onder de doelstelling van \$ 20,8 mrd die de regering had gesteld om de schulden crisis, een erfenis van eerdere jaren, te bestrijden.

De import van olieproducten in dat jaar werd op dat moment geraamd op \$ 1,8 mrd. President Hashemi Ali Akbar Rafsanjani voorspelde echter in een bericht op 1 april (de Dag van de Islamitische Republiek) dat er in maart 1994

geen olie meer geïmporteerd zou hoeven te worden vanwege de capaciteitsvergroting door de nieuwe raffinaderijen in Arak en Abadan

Uit de lange-termijnstrategie voor de olieproductie, die het ministerie van olie begin april bekend maakte, bleek dat Iran een toename van de productiecapaciteit van ruwe olie had gepland tot meer dan 5,5 mln vaten per dag (vpd) in het jaar 2000. De toename, die neerkwam op ongeveer 1 mln vpd ten opzichte van het niveau van dat moment, zou naar verwachting Irans positie als de op één na grootste olieproducent na Saoedi-Arabië in de Organisatie van Olie-exporterende Landen (OPEC) consolideren.

Revaluatie van de rial

In mei revalueerde de Bank Markazi de rial twee keer iets ten opzichte van de Amerikaanse dollar. Volgens waarnemers zou de bank met deze stap hebben willen onderstrepen dat zij de valutamarkt onder controle had nadat de rial in april volledig convertibel was geworden (zie hierboven). De Middle East Economic Digest van 21 mei meldde dat de wisselkoers op de vrije markt binnen 10 rial van de officiële koers bleef (\$ 1 = 1.603,46 rial op 28 mei 1993)

BUITENLANDSE BETREKKINGEN (APRIL-MEI)

In april en mei deden zich op het terrein van de buitenlandse betrekkingen onder meer de volgende ontwikkelingen voor (zie ook pag. 421/2-'93).

Betrekkingen met Maleisië en Rusland. Akkoorden over nucleaire samenwerking

Tijdens een bezoek van de Maleisische premier Mahathir Mohamed van 3-6 april tekenden Iran en Maleisië akkoorden en memoranda inzake samenwerking op het gebied van mijnbouw, olie, telecommunicatie, gezondheidszorg en toerisme. De bilaterale handel tussen de landen zou naar verwachting toenemen tot \$ 200 mln per jaar.

Na besprekingen in Teheran tussen de Iraanse minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velayati en zijn Russische collega Andrej Kozyrew op 29 maart werden drie akkoorden gesloten over consulaire en diplomatieke betrekkingen.

Op 13 april ratificeerde de majlis (het parlement) afzonderlijke akkoorden met Rusland en China die respectievelijk in juli 1989 (met de voormalige Sovjet-Unie) en september 1990 (zie pag. 118/3-'93) waren gesloten over nucleaire samenwerking voor vreedzame doeleinden.

Akkoorden met Kroatië

Op 11 april berichtte de radiozender Stem van de Islamitische Republiek Iran dat Iran en Kroatië een akkoord hadden bereikt over de verkoop van 135.000 ton ruwe olie aan Kroatië. Begin april hadden de twee landen een akkoord gesloten over de uitbreiding van de bilaterale handel tot \$200 mln per jaar.

Velayati bezoekt Zuidoost-Azië

Begin mei bracht minister Ali Akbar Velayati van buitenlandse zaken een bezoek van een week aan Maleisië, Brunei en Indonesië. Ook woonde hij op Bali (Indonesië) een vergadering op ministersniveau bij van de Beweging van Niet-gebonden Landen (NAM).

Velayati's reis langs de GCC-staten. Territoriaal geschil met VAE

Medio mei maakte minister Ali Akbar Velayati van buitenlandse zaken een reis langs de landen van de Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC), kort nadat de Egyptische president Mohammed Hosni Mubarak een bezoek had gebracht aan de regio (zie pag. 654/1-'93). Volgens de Middle East Economic Digest van 28 mei had Mubarak tijdens zijn reis „deleiders van de Arabische Golf landen ervan proberen te overtuigen dat Teheran de islamitische onrust over zijn grenzen heen aan het opstoken was“.

Tijdens zijn bezoek aan Saoedi-Arabië, Oman, de Verenigde Arabische Emiraten (VAE), Qatar, Bahrein en Koeweit besprak Velayati een groot aantal onderwerpen, waaronder de strategie van de Organisatie van Olie-exporterende Landen (OPEC), de veiligheid in de Golf en de regeling van de jaarlijkse pelgrimageden naar Mekka.

In de VAE besprak Velayati het territoriale geschil tussen Iran en de VAE over de soevereiniteit van Abu Musa en twee andere Golf-eilanden. Sinds het ontstaan van de VAE in 1971 hadden de VAE en Iran de eilanden samen bestuurd en had Iran troepen op Abu Musa ingezet. In april 1992 hadden Iraanse troepen de school, het politiebureau en de ontzittingsinstallatie bezet waarmee het soevereiniteitsgeschil geboren was (zie pag. 347/3 e.v.-'93). Op 20 april had de Majlis een xvet aangenomen waarbij de Iraanse territoriale wateren werden uitgebreid zodat alle omstreken eilanden daarbinnen vielen. Voordat de wet werd aangenomen, had Iran een verklaring van de Arabische Liga die de aanspraak van de VAE op de eilanden steunde. „gevaarlijk en destructief“ genoemd

Onthullingen over Amerikaanse wapenleveringen via Paraguay

Volgens onthullingen in de *Guardian* van 3 mei had de Paraguayaanse rege-

ring in het begin van de jaren tachtig gefungeerd als kanaal voor illegale wapenhandel met Iran. De grootste deal had betrekking op de verkoop van Amerikaanse F4E-gevechtssliegtuigen via de bemiddeling van een firma in Londen. De beschuldigingen waren gebaseerd op documenten uit Paraguyaanse militaire archieven.

Vermeende aankoop van Oekraïense kruisraketten

De Egyptische krant AL-Ahram, die Britse en Amerikaanse inlichtingenbronnen aanhaalde, beweerde op 11 mei dat Oekraïne kort daarvoor acht kruisraketten had geleverd aan Iran. Het bericht kwam na de ondertekening begin mei van een aantal akkoorden tussen Iran en Oekraïne op het gebied van economische samenwerking.

Veroordeling van Zwitserse zakenman

Op 9 mei werd Hans Buehler, een Zwitserse zakenman, bij verstek tot drie jaar gevangenisstraf veroordeeld omdat hij illegaal contact had opgenomen met leden van de Iraanse strijdkrachten. Buehler was in 1992 opgepakt maar had het land verlaten na te zijn vrijgelaten op een boegtocht van \$ 1 mln.

Ontwikkelingen in zaak-Rushdie

Op 11 mei had Salman Rushdie een met veel publiciteit omgeven eerste ontmoeting met de Britse premier John Major in Londen. De in India geboren Britse schrijver Rushdie was in februari 1989 door wijlen ayatollah Ruhollah Khomeini ter dood veroordeeld wegens godslastering in zijn roman *De Duivelsverzen*.

Majors ontmoeting met Rushdie, algemeen gezien als een gebaar van steun voor de schrijver, kwam op een moment van verslechterende betrekkingen tussen Iran en Groot-Brittannië (zie pag. 420/3 e.v. - '93).

Iran reageerde kalm op de ontmoeting. In een interview met de *Tehran Times* van 29 april ontkende de voorzitter van de Majlis, Ali Akbar Nateq Nouri, categorisch dat Iran van plan was moordenaars op Rushdie af te sturen. Nateq Nouri veroordeelde Groot-Brittannië echter routinematig voor zijn „vijandige houding tegen Iran aangaande de zaak-Rushdie“.

START CAMPAGNE VOOR PRESIDENTSVERKIEZINGEN. POLITIEACTIE TEGEN GEESTELIJKHEID. MENSENRECHTEN-COMMISSIE MAJLIS

Op 16 mei ging de campagne voor de presidentsverkiezingen van 11 juni van start.

Van de 128 mensen die hun kandidatuur hadden ingediend, keurde de Raad van Wachters van de Constitutie er slechts vier goed: zittend president Hashemi Ali Akbar Rafsanjani; oud-minister van arbeid Ahmed Tavakkoli; Abdullah Jasbi, het hoofd van de Islamitische Open Universiteit; en Rajabali Taheri, een voormalig lid van de Majlis.

De *Independent* van 12 mei meldde dat er in Iran een „zuivering“ gaande was om de invloed van de hawzas (seminaries) tijdens de campagne van de presidentsverkiezingen te beperken. De „zuivering“ zou op touw zijn gezet door Rafsanjani en ayatollah Seyed Ali Khamenei, de geestelijke leider van het land. Het bericht haalde de oppositiekrant *Salam* uit Teheran aan en beweerde dat Salman Ahmadi, een hoge geestelijke uit Khoezestan, was geëxecuteerd in het kader van de „zuivering“ en dat tientallen andere geestelijken waren opgepakt.

Mensenrechtencommissie van Majlis opgericht

Medio mei werd een mensenrechtencommissie van de Majlis opgericht, bestaande uit 17 juristen en afgevaardigden van de Majlis. Op de agenda van de commissie stonden onder meer de verdediging van de „wettige persoonlijke en sociale vrijheden“ in Iran en de rest van de wereld.

HERVERKIEZING PRESIDENT RAFSANJANI. VERDERE POLITIEKE EN ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

Op 11 juni werd de 59-jarige president Ali Akbar Rafsanjani herkozen voor een tweede ambtstermijn van vier jaar. Volgens waarnemers duiden het onverwacht hoge aantal proteststemmen en de lage opkomst op onvrede bij de bevolking over het economische beleid van de regering.

Volgens officiële cijfers kreeg Rafsanjani 10.553.644 stemmen, of wel 63,2 procent van alle uitgebrachte stemmen, bij een opkomst van 56 procent. In 1989 was Rafsanjani tot president gekozen met ongeveer 15,5 mln stemmen, of wel 94,5 procent, bij een opkomst van 70 procent.

Rafsanjani's belangrijkste rivaal, voormalig minister van arbeid Ahmed Tavakkoli, behaalde 3.976.165 stemmen (23,8 procent). Rij de vijf voorgaande presidentsverkiezingen sinds de islamitische revolutie in 1979 had de verliezende kandidaat nooit eerder zoveel stemmen behaald. In de provincie Koerdistan behaalde Tavakkoli zelfs een meerderheid.

De resultaten van de twee andere kandidaten waren:

Abdullah Jasbi, 1.515.632 stemmen (9,1 procent) en Rajabali Taheri, 101.579 stemmen (2,4 procent).

Er waren 253.230 ongeldige stemmen geregistreerd op een totaal van 16.700.250 uitgebrachte stemmen. Het aantal stemgerechtigden bedroeg 29 mln.

Op 13 juni zei Rafsanjani in een toespraak dat zijn overwinning, tijdens het dieptepunt van een nationale economische depressie, betekende dat de bevolking hem een mandaat had gegeven om door te gaan met de vrije-markt hervormingen. Rafsanjani beloofde aandacht te zullen besteden aan de groeiende onrust onder de bevolking over corruptie bij de overheid, en hij erkende dat de bevolking terecht „ongerust“ was. Overheids corruptie was een belangrijk thema geweest in de verkiezingscampagne van Tavakkoli.

Anti-corruptie campagne

Rafsanjani erkende dat de medio juni met de steun van de regering gestarte anti-corruptie campagne ernstig ontspoord was. Op 22 juni verklaarde hij in een toespraak tot geestelijken in Teheran dat „de autoriteiten zich niet juist hebben gedragen, terwijl zij van de bevolking sociaal en moreel correct gedrag eisten en probeerden haar van corruptie te weerhouden“. Rafsanjani's uitspraken kwamen kort na berichten over de arrestatie van meer dan 800 mensen door leden van de Brigade voor de Verbreiding van Deugd en de Uitroeijing van Ondeugd, die hadden getracht de naleving van de islamitische kledingvoorschriften af te dwingen.

Bij een eerdere anti-corruptie campagne had de Majlis (parlement) op 25 mei een wet aangenomen die overheidsinstellingen verbood provisies op buitenlandse transacties in eigen zak te steken. Krachtens deze wet moesten overheidsfunctionarissen die na 1979 dit soort provisies hadden ontrangen, deze terugstorten in de schatkist. Op overtreding van de wet stond twee à vijf jaar gevangenisstraf en een boete die gelijk stond aan de ontrangen provisie.

Herschikkingschulden

Medio juni werd bekendgemaakt dat Iran erin was geslaagd zijn korte-termijnschulden van \$ 2,5 mrd a \$ 3 mrd te herschikken. Begin april zou met Franse, Duitse en Japanse banken een overeenkomst zijn bereikt over de kredietbrief waarin betaling in termijnen werd geregeld.

Op 7 juni had gouverneur Muhammad Hossein Adeli van de Bank Markazi Jomhuri Islami Iran (centrale bank) bekendgemaakt dat „spoedig“ een regeling over de herschikking

MIDDEN-OOSTEN

van schulden zou worden bereikt. Volgens Adeli bedroeg Irans totale korte-termijnschuld \$ 6 mrd. wat hoger was dan officieel ~~was~~ erkend. Hij beweerde dat de schulden tri-
viaal waren in een land met de grootte van Iran en met gegarandeerde hoge olie-inkomsten.

Moord op oppositiefiguur

Op 8 juni ontkende de regering iedere betrokkenheid bij de moord die op 6 juni in Karachi (Pakistan) was gepleegd op Mohammad Hassan Arbab, lid van de oppositionele Mojahedin-e Khaly.

Centra voor de verbreiding van deugdzaamheid

Ayatollah Jannati, hoofd van de Organisatie voor de verbreiding van de islam, maakte op 16 juli bekend dat er „in de nabije toekomst” in alle provinciehoofdsteden permanente hoofdbureaus voor „het verbreiden van deugdzaamheid en het verbod van onzedelijkheid” zouden komen.

Het besluit kwam op een moment dat er veel berichten waren over groeiende onrust van officiële zijde over de verbreiding van Westerse culturele invloeden die, zo werd gesuggereerd, niet met geweld alleen tegengegaan konden

worden. In juni had de regering toegegeven dat haar anti-corruptiecampagne ontoereikend was geweest (zie hierboven).

Nieuwe importregels

Op 27 juli maakte de Bank Markazi een versoepeling bekend van de beperkingen op de in contanten betaalde import van grondstoffen en reserveonderdelen. De controle op de invoer van goedkope consumentenartikelen via de vrijhandelszones Kisli, Qeshm en Chah Bahar zou echter verscherpt worden.

De regulering van de in contanten betaalde import via staatsbanken was in april van kracht geworden om valutaschommelingen tegen te gaan (zie hierboven). De bekendmaking van de jongste regels veroorzaakte op de vrije markt echter een nieuwe val van de rial, op 25 juli voor de tiende keer sinds medio april gerevalueerd: die daardoor uitkwam op een zwevende koers van \$ 1 = IR 1.583.

Jaarverslag centrale bank

Uit het jaarverslag van de Bank Markazi, dat op 3 augustus werd goedgekeurd, bleek dat het handelstekort van Iran in het financiële jaar dat eindigde op 20

maart 1993 was gedaald tot \$ 1mrd. Het voorgaande jaar bedroeg dat tekort nog \$ 6,5 mrd. Het bruto nationaal produkt was echter slechts met 6,3 procent toegenomen, in vergelijking met 10 procent in het voorgaande jaar. De groei in de industriële sector bedroeg 3 procent en die in de agrarische sector 7,4 procent.

In het financiële jaar 1992-'93 werd voor \$ 21 mrd geïmporteerd, hetgeen meer was dan de \$ 17 mrd waar medio april vanuit werd gegaan (zie hierboven) en ook meer dan de C 208 mrd waarnaar de regering streefde om de handelsbalans van Iran te herstellen. De export bedroeg \$ 20 mrd - wat meer was dan de \$ 17 mrd waarop medio april werd gerekend - waarbij de olie-inkomsten \$ 16,5 mrd bedroegen.

ONENIGHEID OVER NIEUW KABINET. MONETAIR BELEID

President Ali Akbar Rafsanjani leed op 16 augustus zijn eerste belangrijke politieke nederlaag sinds zijn herverkiezing in juni (zie hierboven) toen de Majlis weigerde in te stemmen met de herbenoeming van Mohsen Nourbakhsh als minister van economische zaken en financiën. Algemeen aangenomen werd dat Rafsanjani het parlement wilde tarten toen hij Nourbakhsh onmiddellijk daarop tot vice-president benoemde en hem belastte met economische zaken. Vervolgens benoemde hij de plaatsvervanger van Nourbakhsh, Javad Vahaji, tot waarnemend minister van financiën, een functie die hij drie maanden mocht bekleden.

Dat Nourbakhsh niet de goedkeuring van de Majlis kon wegdragen, werd algemeen toegeschreven aan het feit dat hij volgens relen slecht leiding had gegeven aan de economie die sinds kort leed onder een stijgende inflatie en een hoog oplopende buitenlandse schuld (zie hierboven). Parlementsleden zouden zich gestoord hebben aan Nourbakhshs voorkeur voor een op het Westen afgestemd economisch beleid en aan het feit dat hij de betaling van achterstallige schulden niet in de hand wist te houden, waardoor kortlopende buitenlandse schulden werden herschikt tot het exorbitante bedrag van \$ 3 mrd (zie hierboven).

Op 20 augustus zei Rafsanjani tijdens een bijeenkomst voor het vrijdaggebed dat het afwijzen van Nourbakhsh geen kritiek op het beleid betekende, maar op de manier waarop het werd uitgevoerd. Evenmin wilde hij iets weten van speculaties dat sommige parlementsleden tegen hem hadden samengezworen. Rafsanjani zei over de benoeming van Nourbakhsh tot vice-president dat die ten doel had de continuïteit van de economische herstructureringsplannen te waarborgen.

De Iraanse president Ali Akbar Rafsanjani spreekt de openingszitting van de Majlis (parlement) toe op 16 augustus. Achter hem Majlis-voorzitter Ali Akbar Nateq Nouri.

De stemming in de Majlis volgde na de bekendmaking op 8 augustus van een regeringswijziging, waarbij de sleutelportefeuilles van economie en financiën, olie, en buitenlandse zaken in dezelfde handen bleven.

Van de in totaal zes nieuw benoemde ministers was Ali Mohammad Besharati de voornaamste. Hij volgde hojatolislam Abdollah Nouri op als minister van binnenlandse zaken. Het ontslag van Nouri, die als een voorstander van de harde lijn werd beschouwd, werd opgevat als een tegemoetkoming aan de door gematigde krachten beheerste Majlis en als een graadmeter voor de ongerustheid van de regering over diens harde optreden tegen culturele invloeden uit het Westen (zie boven). Verwacht werd dat onder Besharati, de eerste leek die deze post bekleedde, de sociale controle zou worden versoepeld. De andere wijzigingen gaven die conservatieven die nauwe banden onderhielden met 's lands geestelijke leider ayatollah Ali Khomeini, een sterkere vertegenwoordiging.

De nieuwe ministerraad was als volgt samengesteld:

Buitenlandse zaken - Ali Akbar Velayati; binnenlandse zaken - Ali Mohammad Besharati*; economische zaken en financiën (waarne-mend) - Javad Vahaji*; olie - Gholamreza Agazadeh; handel - Yahya Ale Ishaq*; landbouw - Isa Kalantari; industrie - Mohammad Reza Nematzadeh; zware industrie - Mohammad Hadi Nezhad-Hosseini; inlichtingen en veiligheid - hojatolislam Ali Fallahian; mijnbouw en metalen - Mohammed Hossein Mahloji; energie - Namdar Zanganeh; wegen en transport - Ali Akbar Torkan*; defensie en logistiek - Mohammad Forouzandeh*; jihad voor wederopbouw - Gholamreza Foruzesh; huisvesting en stedelijke ontwikkeling - Abbas Ahmad Akhundi*; PTT - Mohammed Ghazali; arbeid en sociale zaken - Hossein Kamali; coöperaties - Gholamreza Shafei; hoger onderwijs - Mohammad Reza Heshemi Golpayegani*; onderwijs en training - Mohammad Ali Najafi; justitie - hojatolislam Ismail Shostari; cultuur en islamitische voorlichting - Ali Larjani; gezondheidszorg - Ali Reza Marandi*

*Nieuwe benoeming
+Gewijzigde verantwoordelijkheid

Versoepeling monetaire controle

De regering maakte bekend dat de monetaire controle zou worden versoepeld om de industrie nieuw leven in te blazen en de consumptieve bestedingen te stimuleren.

Op 24 augustus verklaarde de Bank Markazi Jomhuri Islami Iran dat ze leningen zou verstrekken aan importeurs wier kosten „astonomisch” waren gestegen als gevolg van de scherpe devaluatie van de rial (zie boven). Ook zou ze de regels voor de import van grondstoffen en reserveonderdelen versoepelen. Aangenomen werd dat de nieuwe maatregelen een reactie waren op de kritiek op het strikte monetaire beleid van Nourbakhsh.

BUITENLANDSE BETREKKINGEN (JUNI-SEPTEMBER)

Op het terrein van de buitenlandse betrekkingen werden in de maanden juni - september de volgende ontwikkelingen gemeld.

Nieuwe spanningen met Saoedi-Arabië

Er waren tekenen van nieuwe spanningen met Saoedi-Arabië na berichten dat de Saoedische oproerpolitie een anti-Amerikaanse demonstratie van Iraanse bedevaartgangers in Mekka op 1 juni uit elkaar had geslagen. Op 26 juni noemde Mohammad Reyshahri, Irans hoge hadj-afgezet, het incident een „onbeduidende kwestie”. Volgens waarnemers betekende deze uitspraak dat de regering de betrekkingen met Saoedi-Arabië wilde verbeteren.

Op 8 juni bevestigden de ministers van de Samenwerkingsraad voor de Golf (GCC), die in Riad (Saoedi-Arabië) bijeen waren, de soevereiniteit van de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) over de drie strategische Golfeilanden, met inbegrip van het eiland Abu Musa waarop Iran aanspraak maakte (zie ook pag. 572/1-'93).

Gespannen betrekkingen met VS

Op 10 juni veroordeelde de regering een nieuwe oproep van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher die er bij de Europese Gemeenschap (EG) op had aangedrongen economische sancties te treffen tegen Iran, aangezien het land naar zijn zeggen bezig was nucleaire, chemische en biologische wapens te produceren (zie ook pag. 421/2-'93).

Eerder hadden de VS zich verzet tegen een Japanse lening van 38,6 mrd yen (\$ 357 mln), die op 29 mei was bekendgemaakt, voor de financiering van een waterkrachtcentrale bij de Karun-rivier in het zuiden van Iran. Het was de eerste door een ontwikkeld industrieland aan Iran verstrekte lening sinds de Iraans-Iraakse oorlog van 1980-1988.

Medio augustus liepen de spanningen tussen Iran en de VS verder op nadat de regering de VS van „intimidatiepolitiek” had beschuldigd in verband met het toezicht dat Amerikanen op een Chinees schip hielden. De VS, die Iran verdachten van de ontwikkeling van chemische wapens, beweerden dat het schip stoffen vervoerde die essentieel waren voor de productie van chemische wapens.

Volgens Chinese berichten van 2 oktober bracht de gedeeltelijke inspectie van een Chinees vrachtschip door de Amerikanen geen verdachte stoffen aan het licht.

Nucleair akkoord met China

Op 4 juli bevestigde de Iraanse regering van China een kernreactor van 300 megawatt te hebben gekocht, die onder toezicht van het Internationaal Atoom-energie Agentschap (IAEA) zou worden gebouwd.

De transactie, die werd bekendgemaakt tijdens een bezoek van de Chinese vice-premier Li Lanqing, was algemeen verwacht sedert de beide landen in september 1992 een nucleair samenwerkingsakkoord hadden ondertekend (zie pag. 118/3-'93). In februari hadden de Chinese persberichten aangeduid dat China zou helpen met de bouw van twee kernreactoren van 300 megawatt in Iran. Het was onduidelijk waarom het jongste akkoord slechts betrekking had op één centrale.

Een op 6 juli afgesloten Chinees-Iraans protocol had ook betrekking op een Chinees krediet van \$ 270 mln voor de aanleg van een metro in Teheran en de bouw van cementfabrieken. Daarnaast besloot China Iraanse olie, staal en andere produkten te gaan invoeren.

Betrekkingen met India

President Ali Akbar Rafsanjani voerde gesprekken met de Indiase president Shankar Dayal Sharma, die op 13 juli voor een kort bezoek in Teheran was.

De vergadering van de gezamenlijke Indiaas-Iraanse economische commissie die van 10-13 juli in Teheran plaatsvond, werd afgesloten met een akkoord over Indiase hulp bij de bouw van een gaspijpleiding van Iran naar India, aldus de Indiase secretaris van buitenlandse zaken J.N. Dixit, die de Indiase delegatie leidde.

Betrekkingen met Irak

Op 29 juli diende Irak een officieel protest in bij Iran in verband met Iraanse invallen in Iraaks Koerdistan. De stap kwam na een nieuw Iraans offensief, dat het langdurigste in zeker één jaar zou zijn, tegen Iraans-Koerdische bases in Noord-Irak.

Aankomst van Russische onderzeeër

Op 8 augustus werd de aankomst van de tweede door Iran gekochte Russische onderzeeër in de haven van Bandar Abbas officieel bevestigd. De eerste van de drie onderzeeërs van de Kilo-klasse van Russische makelij was in november 1992 gearriveerd (zie pag. 119/2-'93).

Kaping Russisch vliegtuig door Iraniërs

Drie Iraniërs, die zichzelf „Iraanse moslem-fundamentalisten” noemden, kaaptten op 15 september een Russische Toepolew-134 op een vlucht van Bakoe

MIDDEN-OOSTEN

(Azerbajdzjan) naar Perm (Siberië). Zij gaven zich de volgende dag over, nadat zij de piloot gedwongen hadden in Oslo (Noorwegen) te landen. Naar verluidt zouden de kapers hebben gehandeld uit protest tegen vermeende schendingen van de mensenrechten in Iran.

(Vor.ber.pag. 420/3 e.v.-1993)

LIBANON

HARIRI'S BEZOEK AAN DE GOLF

Begin mei 1993 bracht premier Rafiq al-Hariri een bezoek aan de Verenigde Arabische Emiraten, Bahrein, Oman en Qatar. Deze reis langs de Golfstaten lag in het verlengde van Hariri's recente pogingen om geld los te krijgen voor de wederopbouw van Libanon (zie pag. 424/2-'93 voor Hariri's bezoek aan de Golf en Europa in april).

ONENIGHEID MET VS OVER BOMAAN-SLAG OP AMBASSADE IN 1983

Op 24 april oordeelde een militair hof in Beiroet dat de verantwoordelijken voor de zelfmoordaanslag op de Amerikaanse ambassade in Beiroet in 1983 (zie pag. 399/3-'83) vielen onder de algemene amnestie voor oorlogsmisdaden die de Nationale Assemblée in 1991 had goedgekeurd (zie pag. 765/3-'91).

Op 11 mei verklaarde een hof van beroep het vonnis nietig nadat de VS als vergelding het kantoor van Middle East Airlines (MEA), de nationale luchtvaartmaatschappij van Libanon, in New York hadden gesloten. De Amerikaanse autoriteiten beweerden dat MEA technisch gezien in overtreding was van het Amerikaanse verbod uit 1985 op vluchten naar Libanon.

MAATREGELEN TEGEN MEDIA

Op 12 mei legde het Hof van Beroep van Beiroet aan het Beiroetse dagblad *Al-Safir* een verscheidingsverbod van een week op omdat de krant met haar berichten „destaatsveiligheid in gevaar” bracht.

De officiële aanleiding tot het verscheidingsverbod was een artikel dat *Al-Safir* had gepubliceerd over de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten. Enkele journalisten van de krant suggereerden echter dat de werkelijke steen des aanstoots een zeer kritisch artikel over de Saoedische koninklijke familie was geweest, waarmee de Libanese premier Rafiq al-Hariri nauwe persoonlijke banden had.

Het verscheidingsverbod van *Al-Safir* kwam kort nadat ook de krant *Nidn al-Watan* een publicatieverbod en het televisiestation ICN (Independent Cable News) een uitzendingsverbod hadden gekregen omdat zij de nationale harmonie verstoord zouden hebben door te beweren dat Hariri van plan was Libanon te islamitiseren, en dat hij bovendien buitensporige activiteiten op de onroerend-goedmarkt had ontplooid.

De *Middle East Economie Digest* van 28 mei schreef in een commentaar dat deze „aanslagen op de pers” een weerspiegeling waren van „Hariri's frustratie over het trage tempo van de wederopbouw en de bestuurlijke hervorming”.

NIEUWE GOUVERNEUR CENTRALE BANK

Op 20 mei benoemde premier Hariri Riyad Salameh, een voormalige zakencompagnon, tot gouverneur van de Banque du Liban, de centrale bank. De benoeming van Salameh maakte deel uit van een grootschalige herschikking van hoge overheidsfuncties.

ONTSLAG VAN MINISTER

Op 11 juni ontsloeg premier Rafiq al-Hariri de minister van water en elektriciteit, George Afram.

Op 25 juni meldde de *Middle East Economic Digest* dat Afram's behandeling van een contract met een Italiaanse onderneming de belangrijkste reden voor zijn ontslag was. Het contract vormde het eerste onderdeel van een grootschalig regeringsproject voor de wederopbouw van de energiesector. Op 13 juni werd het betwiste contract, waarmee een bedrag was gemoeid van \$ 66 mln. afgesloten met Ansaldo Energia.

Afram werd gedegradeerd tot staatsminister en zijn portefeuille werd toebedeeld aan Elie Hobeika, die daarnaast staatsminister van sociale zaken en gehandicapten bleef.

Het geschil had politieke gevolgen aangezien het de kloof verbreedde tussen Hariri, een soennitische moslim, en het maronitisch-christelijke establishment. Afram, een maroniet, onderhield nauwe banden met Samir Geagea's Libanese Strijdkrachten (de invloedrijke maronitische falangistische groepering) en met Nasrallah Pierre Sfeir, de maronitische patriarch van Batrun. Jobbé en Sarba.

REGERING KEURT BELASTINGVERLAGING GOED

Op 14 juni hechtte de regering haar goedkeuring aan een plan tot aanzienlijke verlaging van de inkomstenbelasting en van de vennootschapsbelasting in een poging om investeringen te stimuleren.

ISRAËLISCHE MILITAIRE OPERATIE TEGEN HEZBOLLAH IN ZUID-LIBANON. BESTAND. STATIONERING LIBANESE LEGEREENHEDEN

Nadat begin juli 1993 een aantal Israëlische militairen door strijders van Hezbollah en Palestijnse strijders in Zuid-Libanon mas gedood, reageerde Israël met een militaire operatie - de grootste sinds de Israëlische invasie van 1982 (zie pag. 561/1 e.v.-'82) - waarbij van 25-31 juli guerrillabases en civiele doelen onafgebroken werden gebombardeerd en beschoten.

Voorafgaande gebeurtenissen

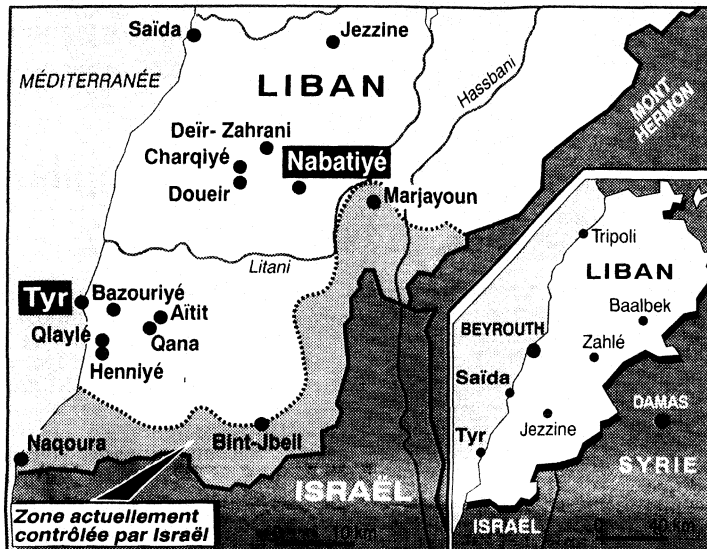
Israëlische strijdkrachten - gesteund door hun gevolmachtigde militie, het Zuidlibanese Leger (SLA) - en strijders van Hezbollah en Palestijnse milities raakten herhaaldelijk met elkaar slaags in en bij de door Israël geproclameerde „veiligheidszone” in Zuid-Libanon (voor gevechten in februari en april 1993 zie pag. 423/1 e.v.-'93).

Op 5 juli lokten Hezbollah-strijders een Israëlische patrouille aan de rand van de „veiligheidszone” in een hinderlaag, waardoor één Israëlische militair gewond raakte. De Israëlische troepen reageerden met artilleriebeschietingen en aanvallen met gevechtshelikopters op dorpen onder controle van Hezbollah. Daarbij kwamen twee mensen (onder wie een baby) om het leven.

De volgende dag vuurde Hezbollah een aantal Katjoesja-raketten af op de „veiligheidszone” en op Noord-Israël. Deze actie veroorzaakte weinig materiële schade en geen slachtoffers. Op 8 juli werd een Israëlische tank, die op patrouille in de oostelijke sector van de „veiligheidszone” was, door guerrillastrijders van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina - Algemeen Commando (PFLP-GC) aangevallen. Twee Israëlische militairen kwamen om en drie raakten gewond. Tijdens een zoekactie van Israëlische militairen in dit gebied kort daarop werd één guerrillastrijder van het PFLP-GC gedood. Vervolgens voerde Israël aanvallen met gevechtshelikopters uit op PFLP-GC-bases en -kampen in Libanon. Ook leverden Israël en het SLA zware artillerieduels met Hezbollah-strijders en Palestijnse milities. Bij deze gevechten werden nog drie Israëlische soldaten gedood, terwijl vijf andere gewond raakten. Hezbollah en de Palestijnen verstrekten geen gegevens over doden of gewonden.

Terwijl de spanning in de regio opliep, bracht Israël op 10 en 11 juli een aantal stuks zware artillerie naar de „veiligheidszone” over. De Israëlische positie in het gebied werd op 14 juli verder versterkt met nog eens 1.000 militairen en een grote hoeveelheid tanks en pantservoertuigen. Intussen voerden Israëlische jachtbommenwerpers schijnaanvallen uit op doelen in Zuid- en Oost-Libanon.

Op 20 juli leverden beide partijen een artillerieduel. Twee dagen later voerden Hezbollah

Zuid-Libanon (Le Monde, 31-7-1993)

en PFLP-GC een grootscheepse aanval uit op Israëlische stellingen en SLA-posities in de „veiligheidszone“, met behulp van artillerie en raketten. Zeker één Israëlische militair kwam bij deze aanval om het leven en verscheidene SLA-strijders raakten gewond.

Israëlisch bombardement

Op 25 juli startte Israël „Operatie Verantwoordelijkheid“ met een reeks luchtaanvallen op bases van Hezbollah en PFLP-GC.

In een verklaring, uitgegeven na de eerste acties, zei luitenant-generaal Ehud Barak, de stafchef van de Israëlische strijdkrachten, dat de operatie was gelanceerd „als reactie op een systematische escalatie van de activiteiten de laatste tijd door Hezbollah en andere terroristische organisaties langs de noordgrens van Israël“. Andere Israëlische leiders beschuldigden Syrië van steun aan de aanvallen en waarschuwden de Syrische regering Hezbollah en de Palestijnse strijders te beteugelen door hun wapenaanvoerlijnen vanuit Iran af te snijden. Syrië verwierp de Israëlische waarschuwing en verklaarde dat het elke aanval op Libanon als een aanval op zichzelf zou beschouwen. Ook stelde Syrië dat de Israëlische actie de stabiliteit van de regio in gevaar bracht alsook de voortzetting van de vredesonderhandelingen over het Midden-Oosten.

Tijdens de eerste fasen van de operatie op 25 juli troffen Israëlische jachtbommenwerpers en helikopters een Syrische basis in de Libanese Bekaa-vallei, waardoor minstens drie Syrische militairen werden gedood. Syrische strijdkrachten beantwoordden de aanval door SAM-7 raketten op de Israëlische vliegtuigen af te vuren. (De in Libanon aanwezige Syrische militairen werden geschat op zeker 35.000 man.)

Bij het begin van het Israëlische offensief gelastte Hezbollah de inobilisatie van al haar strijders en vuurde zij een aantal Katjoesja-

raketten op Koord-Israël af. Eén van deze raketten kwam neer op de grensstad Kiryat Shemona, waardoor twee Israëliërs burgers merden gedood en 23 gewond raakten.

Op 26 juli verhevigde Israël zijn offensief en voerde het aanvallen uit vanuit de lucht, vanaf zee en vanaf de grond, waarop werd gereageerd met raketten, mortiervuur en luchtdoelgeschut, waarbij zeker één Israëlische soldaat werd gedood en drie anderen gewond. De Israëlische doelen varieerden van Tripoli in het noorden tot Tyrus in het zuiden. Duizenden Libanese vluchtelingen zouden noordwaarts richting Beiroet zijn getrokken om het offensief te ontlopen.

Op 27 juli concentreerden de Israëlische troepen hun vuurkracht op de dorpen en sleden in zuidelijk Libanon. De Israëlische premier Yitzhak Rabin liet er geen twijfel over bestaan dat het doel van de bombardementen was om een stroom vluchtelingen te creëren, zodat de regeringen van Libanon en Syrië „hun eigen maatregelen (moesten) nemen“ tegen Hezbollah en de Palestijnse facties. Deze tactiek had succes voorzover een toenemend aantal burgers naar het noorden vluchtte. Door nieuwe aanvallen met Katjoesja-raketten op noordelijk Israël liet Hezbollah op haar beurt zien dat haar capaciteit niet noemenswaardig verzwakt was door de Israëlische acties.

Op 28 juli voerde Israël aanvallen op door vanaf kanonneerboten Tyrus en Sidon te bestoken. Tegelijkertijd ging Israël door dorpen ten zuiden en oosten van Tyrus met vliegtuigen en artilleriegeschut aan te vallen.

Op 29 juli bracht Israël nieuwe tanks en troepen in de „veiligheidszone“, waardoor speculaties over een mogelijk grondoffensief toenamen. Verscheidene Israëliërs raakten gewond toen Hezbollah opnieuw Katjoesja-raketten op nederzettingen in Noord-Israël afvuurde. Het offensief hield op 30 juli aan ondanks een aanbod van Hezbollah te stoppen met haar tegenaanvallen op voorwaarde dat Israël akkoordging met een staakt-het-vuren.

Internationale reacties op Israëlisch offensief. Financiële hulp Arabische Liga toegezegd

Bij het begin van het Israëlische offensief riep de Amerikaanse president Bill Clinton beide partijen op de vijandelijkheden te staken. Op 27 juli echter prees Clinton openlijk de terughoudendheid van de Syrische regering, die zich niet militair mengde in de Libanese crisis. Deze loftuiting werd algemeen beschouwd als impliciete kritiek op Israël. Eveneens op 27 juli brak de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher een reis door Azië af en keerde hij naar Washington terug voor „dringende beraadslagingen“ over de crisis.

De eerste rechtstreekse Amerikaanse kritiek op de Israëlische acties kwam op 28 juli, toen een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken zei dat het duidelijk was dat sommige Israëlische aanvallen tegen burgerdoelen waren gericht en dat de vluchtelingensroom uit het zuiden „zeerverontrustend“ was.

Op 28 juli sprak VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali zijn verontrusting uit over het feit dat de Israëlische bombardementen er voor een belangrijk deel op gericht waren om de burgerbevolking uit hun dorpen in Zuid-Libanon te verdrijven. Hij noemde het „betreurenswaardig“ dat een regering bewust een beleid volgde dat zou leiden tot het scheppen van nieuwe vluchtelingstromen.

De stafchef van de Israëlische strijdkrachten, luitenant-generaal Ehud Barak.

De Libanese premier, Rafiq al-Hariri, spreekt op 30 juli de ministers van buitenlandse zaken van de Arabische Liga toe tijdens hun vergadering in Damascus.

Op 30 en 31 juli kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de Arabische Liga in Damascus bijeen om het Israëlische offensief te bespreken. Behalve dat zij de Israëlische acties formeel veroordeelden, zegden zij een bedrag van \$ 500 mln aan de Libanese regering toe om de door Israël aangerichte schade te herstellen.

Akkoord over staakt-het-vuren en schatting aantal slachtoffers

Op 31 juli werd een voorlopig staakt-het-vuren van kracht. De *Financial Times* van 2 augustus citeerde de Libanese premier Rafiq al-Hariri, die gezegd zou hebben dat het Israëlische offensief aan 128 mensen het leven had gekost, van wie de meesten Libanese burgers waren. Daarnaast zouden 470 mensen verwondingen hebben opgelopen.

Hariri schatte dat ongeveer 300.000 Libanese burgers uit hun huizen waren verdreven en dat 30.000 huizen waren vervoest of ernstig beschadigd. Hij schatte de kosten van de wederopbouw van de vervoeste dorpen en steden op circa \$900 mln.

Het staakt-het-vuren, dat algemeen als een „afsprake” in plaats van een volledig akkoord werd beschouwd, werd bewerkstelligd door de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Christonher. Hoewel er geen bijzonderheden over de „afsprake” werden bekendgemaakt, leken geruchten erop te

wijzen dat Israël zijn offensief had beëindigd in ruil voor vage toezeggingen dat Syrië en Libanon hun invloed zouden aanwenden om de militaire activiteiten van Hezbollah te beteugelen. Volgens persberichten werd in de „afsprake” echter niet duidelijk de ontwapening van Hezbollah geëist.

Libanese troepen in zuiden gelegerd

Begin augustus werden eenheden van het reguliere Libanese leger in het zuiden van Libanon gestationeerd, dichtbij Israël's „veiligheidszone”. De stationering van troepen in dat gebied, de eerste keer sinds het eind van de jaren zeventig, bleek deel uit te maken van een informeel akkoord dat eind juli dankzij de bemiddeling van de VS tot stand was gekomen. Het akkoord hield ook in dat Israël ermee had ingestemd zijn zware bombardementen op burgerdoelen en op doelen van Hezbollah en Palestijnse strijders te staken (zie hierboven). De stap werd met instemming begroet door zowel Israël als de VS.

Op 9 augustus namen 600 soldaten van de vijfde brigade van het Libanese leger posities in vier steden in de provincie Tyrus in. De stationering in de steden, die eerder in naam onder controle van CNIFIL (UN Interim Forces in Lebanon) hadden gestaan, rond plaats in samenwerking met de UNIFIL-commandanten.

De Libanese regering en legerleiding wilden niets weten van beschuldigingen dat de inzet van het leger was bedoeld om de invloed van de Hezbollah-strijders in het zuiden in te dammen. De regering benadrukte dat het „plaatselijke verzet” het recht had om militair op te treden

tegen het Israëlische leger in de „veiligheidszone”. Ondanks deze garanties zou de Syrische regering de stationering van Libanese soldaten, waarover kennelijk niet u-as overlegd hebben afgekeurd. De Syrische regering was vooral bezorgd over het vooruitzicht dat Libanese troepen verwikkeld zouden kunnen raken in nieuwe gevechten tussen Israël en Hezbollah.

Op 16 augustus bracht de Libanese premier Rafiq al-Hariri, samen met president Elias Hraoui en de voorzitter van de Nationale Assemblée Nabih Berri, een bezoek aan Syrië voor besprekingen over de stationering van Libanese troepen met president Hafez Assad.

Aanval Hezbollah op Israëlisch konvooi. Veiligheidssituatie

Na het op 31 juli tussen Israël en Hezbollah overeengekomen staakt-het-vuren was er een korte gevechtspauze, maar vanaf 5 augustus vonden er gedurende de gehele maand weer sporadisch lichte beschietingen in en rond de „veiligheidszone” plaats. Op 17 augustus voerde Hezbollah een zware artillerieaanval uit op het SLA in de veiligheidszone, die beantwoord werd.

Op 19 augustus doodde Hezbollah in de „veiligheidszone” negen Israëlische soldaten in twee verschillende hinderlagen. Bij de eerste aanval sneuvelden zeven Israëlische soldaten en raakten er twee gewond. Israël reageerde onmiddellijk met luchtaanvallen op Hezbollah-posities bij Baalbek en Janta, waarbij twee guerrillastrijders het leven lieten. Na de Israëlische vergeldingsactie doodde Hezbollah in de „veiligheidszone” in een tweede hinderlaag nog eens twee Israël's.

Sjeik Nabil Kawuk, de militaire leider van Hezbollah in Zuid-Libanon, inspecteert de schade van de Israëlische bombardementen in het dorp Ain Qana op 31 juli.

De aanvallen, die het grootste aantal slachtoffers aan Israëlische zijde in Libanon eisten in acht jaar, logenstrafden beweringen van sommige waarnemers dat Syrië in het kader van de via Amerikaanse bemiddeling gemaakte „afspraken" had toegezegd de Hezbollah-activiteiten aan banden te leggen

Op 26 augustus viel Israël vanuit de lucht Hezbollah-posities nabij Ain Bouswar aan. De aanvallen, waarbij weinig slachtoffers vielen, waren een reactie op de Hezbollah-beschietingen van posities van het SLA in de „veiligheidszone".

In september bleef de veiligheidssituatie in Zuid-Libanon betrekkelijk stabiel. Het enige vermeldenswaardige incident vond op 23 september plaats in de „veiligheidszone". toen Hezbollah-strijders een aanval uitvoerden op een SLA-patrouille, waarvan twee leden werden gedood. Het SLA reageerde met een artilleriebeschieting op Hezbollah-posities ten noorden van de „veiligheidszone".

Arabishe hulp. Hariri bezoekt Golfgebied. Bezoek van emir van Koeweit

Van 21-23 augustus bracht premier Hariri een bezoek aan Bahrein, Qatar en Oman. Tijdens zijn reis; waaraan een kort bezoek aan Egypte en Syrië voorafging, kreeg hij \$ 54 mln aan hulp toegezegd in verband met de door de Is aëlsche bombardementen in juli aangerichte schade.

Volgens een rapport van een humanitaire VN-missie die van 8-13 augustus een bezoek aan Libanon bracht, was er naar schatting \$ 29 mln nodig om de door de jongste bombardementen veroorzaakte eerste nood van de bevolking te lenigen.

De emir van Koeweit, sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir as-Sabah, bracht op 24 augustus een bezoek aan Libanon. Het was het eerste bezoek aan Libanon van een heerser uit het Golfgebied sinds 1973.

Van 7-9 september bracht Hariri een bezoek aan Saoedi-Arabië. Hem was inmiddels hulp toegezegd ter waarde van in totaal ca. \$ 370 mln, inclusief \$ 150 mln van de Saoedische regering, \$ 73 mln van Koeweit en \$ 75 mln van de Verenigde Arabische Emiraten. Het grootste deel van deze hulp bestond naar verluidt uit produkten en uitrusting, hoewel \$ 100 mln van de Saoedische toezegging uit geld bestond.

De *Middle East Economic Digest* van 1 oktober meldde dat de Islamitische Ontwikkelingsbank ontwikkelingshulp van in totaal \$ 87,5 mln aan Libanon had toegelegd

HAMADI VRIJGELATEN

Op 6 augustus keerde Abbas Ali Hamadi terug in zijn geboorteland Libanon. na uit Duitsland te zijn uitgewezen waar hij de helft van een 13-jarige gevangenisstraf had uitgezeten in verband met de ontvoering van Duitse staatsburgers in 1987 (zie pag. 381/1 e.v.-'88).

Hamadi had de ontvoeringen op touw gezet om de Westduitse regering te bewegen zijn broer. Mohammed Ali Hamadi. vrij te laten, die vervolgens tot levenslang werd veroordeeld. Tegens zijn aandeel in de kaping van een TWA-vliegtuig hoven Beiroet in 1985 (zie pag. 498/3 e.v.-'89). Om de vrijlating van de twee broers te bewerkstelligen, ontvoerden andere leden van de Hamadi-familie in 1989 in Libanon twee Duitse hulpverleners. die zij uiteindelijk in juni 1992 vrijlieten (zie pag. 716/3-'92).

BERICHTEN OVER KABINETSCRISIS, AFTREDEN AFAM

De Middle East Economic Digest van 10 september meldde dat Hariri had overwogen om af te treden als premier vanwege de kritiek in de pers op zijn optreden (die naar hij meende het gevolg was van een lek in het kabinet). maar dat het eind augustus na bemiddeling van de Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam tot een oplossing voor de kwestie was gekomen. Khaddam zou Hariri hebben gegarandeerd dat hij de vrije hand in Libanese zaken zou krijgen.

Op 11 augustus werd George Afram als staatsminister ontslagen. Hij werd opgevolgd door Jean Obeid. eveneens een maronitische christen

Afrains positie in de regering was in juni zwakker geworden nadat hij de portefeuille van water en elektriciteit had moeten afstaan. na een geschil met Hariri over de verlening van contracten (zie hierboven).

ECONOMISCHE SAMENWERKING MET SYRIË

Op 15 en 16 september bracht een Syrische delegatie onder leiding van premier Mahmoud al-Zobhi een bezoek aan Libanon, nadat de Libanese premier, Rafiq al-Hariri op 13 september Syrië had bezocht voor besprekingen met president Hafez Assad.

Tijdens het bezoek van Zobhi tekenden de twee partijen vier belangrijke nieuwe overeenkomsten welke de weg baanden voor nauwere economische banden. Er werden weinig details bekendgemaakt, maar volgens een officieel communiqué hadden de overeenkomsten betrekking op. a) het verkeer van personen en goederen tussen de twee landen; b) samenwerking op landbouwgebied; c) gezondheidszorg; en d) economische en sociale samenwerking. De twee partijen kwamen ook overeen de samenwerking op het terrein van de buitenlandse politiek voort te zetten.

(Vor.ber.pag. 422/1 e.v.-1993)

SYRIË

BEZOEK VAN DUITSE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 4 en 3 mei 1993 bracht de Duitse minister van buitenlandse zaken, Klaus Kinkel, een bezoek aan Syrië voor gesprekken met president Hafez Assad en andere vooraanstaande Syrische functionarissen over het vredesproces in het Midden-Oosten en bilaterale kwesties. Aan het begin van het bezoek noemde Kinkel in een verklaring de Syrisch-Duitse betrekkingen „onberispelijk en voortreffelijk".

LENING VAN EIR

De Middle East Economic Digest van 7 mei meldde dat de regering een akkoord voor een lening had geratificeerd met de Europese Investeringsbank (EIB). Met de lening van ECU 20,4 mln zou een nieuwe dam bij Latakia gefinancierd worden (ECU 1 = \$ 1,22859 op 10 mei 1993).

PREMIER BEZOEKT EGYPTE

Van 7-10 juni bracht de Syrische premier. Mahmoud al-Zobhi, een bezoek aan Cairo voor besprekingen met zijn Egyptische ambtgenoot. Atef Sidki, en andere functionarissen.

De besprekingen vormden de vijfde zitting van de Egyptisch-Syrische hogere gezamenlijke commissie. Er werd overeenstemming bereikt over het oprichten van een aantal gezamenlijke bedrijven die zich zouden gaan bezighouden met wegvervoer en transport over zee. Ook werd een akkoord getekend voor de bouw van twee vrachtschepen voor Syrië op de scheepswerf van Alexandrie (Egypte).

SALAH JEDID OVERLEDEN

Salah Jedid, ex-leider van de Syrische Baath-partij, overleed op 19 augustus in de Mezza-gevangenis te Damascus. Jedid had een in september 1968 openlijk uitgebroken machtsstrijd met Hafez Assad definitief verloren. toen deze op 13 november 1970 middels een onbloedige coup de macht greep (zie pag. 793/2 e.v.-'70).

(Vor.ber.pag. 424/3-1993)

AZIË

CHINA

BETREKKINGEN MET DE VS

De *Washington Post* van 14 april 1993 berichtte dat China „devoorbijge weken met geld aan het smijten (was geweest) in de VS". Commentatoren beschouwden dit als een poging president Bill Clintons komende beslissing te beïnvloeden over de verlenging van China's handelsstatus van meest begunstigde natie (MFN). Volgens het bericht had China vliegtuigen, auto's en olieapparatuur gekocht ter waarde van bijna \$ 1 mrd om duidelijk te maken dat het zijn groeiende handelsoverschot met de VS wilde verminderen.

Clinton moest op 4 juni beslissen of hij China's MFN-status, waardoor Chinese exportartikelen naar de VS in een lage tariefgroep vielen, met nog eens 12 maanden zou verlengen. Tijdens zijn campagne voor de presidentsverkiezingen in 1992 had Clinton de voortdurende steun gehaald van zijn voorganger president George Bush voor de vernieuwing van China's MFN-status. Clinton van zijn kant had daarentegen eerdere pogingen van het Congres goedgekeurd om China's MFN-status te koppelen aan de verbetering van China's staat van dienst m.b.t. de mensenrechten en andere kwesties. Sinds zijn ambtsaanvaarding in januari 1993 had Clinton echter weinig gezegd over de betrekkingen met China. De MFN-kwestie werd beschouwd als de eerste belangrijke test voor het beleid dat hij beoogde.

(Vor.ber.pag. 427/2-1993)

VRIJLATING DISSIDENT. MFN-STATUS DOOR VS VERLENGD

Op 26 mei werd Xu Wenli, een van China's oudste dissidenten, vrijgelaten na-

dat hij 12 jaar van een 15-jarige gevangenisstraf had uitgezeten. Hij was de zesde prominente politieke gevangene die in 1993 in vrijheid werd gesteld.

Volgens het officiële Chinese persbureau *Xinhua* was de 49-jarige Xu Wenli voorwaardelijk vrijgelaten wegens goed gedrag. Hij was in 1981 gearresteerd en in 1982 veroordeeld omdat hij eind jaren zeventig tijdens de protestperiode van de Democratische Muur een ondergronds tijdschrift, *Forum*, van 5 april, had uitgegeven. Ondanks het feit dat hij jaren in eenzame opsluiting had doorgebracht, zei Xu bij zijn vrijlating dat hij goed was behandeld, hoewel hij ontkende enige misdaad tegen „mijn land of mijn volk" te hebben gepleegd.

Algemeen werd aangenomen dat het moment van Xu's vrijlating direct samenhangt met de op handen zijnde beslissing van de Amerikaanse regering over de verlenging van China's MFN-status (zie hierboven).

De erkenning als meest begunstigde natie garandeerde China een bevoorrechte toegang tot de Amerikaanse binnenlandse markt. Gezien het feit dat 30 procent van China's export (in totaal \$ 85 mrd in 1992) voor de VS was bestemd, werd deze erkenning als cruciaal beschouwd voor de economische ontwikkeling van China.

De onduidelijkheid rond de verlenging van de MFN-status werd tijdens een bezoek aan Beijing expliciet verwoord door de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Winston Lord, die een uitgesproken criticus was van de schending van de mensenrechten in China. Lord, die van 1983 tot 1989 ambassadeur van de VS in China was geweest, was de belangrijkste China-deskundige van de regering-Clinton. Tijdens besprekingen op 11 en 12 mei met waarnemend minister van buiten-

landse zaken Liu Huaqiu en andere leden van de Chinese regering, suggereerde Lord dat verlenging van de MFN-status waarschijnlijk afhankelijk zou worden gesteld van een betere naleving van de mensenrechten door China en van andere kwesties, zoals de proliferatie van wapens (zie pag. 662/1/2-'93 voor beschuldigingen dat China een belofte aan de VS uit 1991 had geschonden door M-II-raketten voor de middellange afstand aan Pakistan te verkopen) of China's handelsoverschot van \$ 18 mrd met de VS. De Chinese regering reageerde gepikeerd op de uitspraken van Lord en waarschuwde de VS geen voorwaarden te verbinden aan de verlenging van de status.

Op 28 mei vaardigde Clinton een presidentieel besluit uit waarin hij China's MFN-status met één jaar verlengde. Hij waarschuwde echter dat verlenging voortaan afhankelijk zou zijn van verbeteringen in China's houding jegens de mensenrechten, de proliferatie van wapens en de handel.

In het presidentieel besluit werd China in het bijzonder opgeroepen politieke gevangenen in vrijheid te stellen. Tibets „eigen religieuze en culturele erfgoed" te erkennen (zie ook hieronder), het stelsel van strafarbeid te humaniseren en internationale televisie- en radio-uitzendingen in China toe te staan.

In een voorlopige reactie verklaarde de Chinese regering deze voorwaarden onaanvaardbaar te vinden.

ONRUST IN TIBET. DALAILAMA BE-ZOEKT WESTEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Clintons verwijzing naar Tibet, dat door de Chinese regering de autonome regio Xizang Zizhiqu werd genoemd sinds zijn inlijving bij China na de militaire bezetting in 1950, was bijzonder actueel. Eind mei werd Tibet opgeschild door de ernstigste en gewelddadigste protesten sinds de afkondiging van de staat van beleg in 1989.

De onrust begon in medio mei toen veel dissidenten werden gearresteerd om te verhinderen dat ze zouden protesteren tijdens een bezoek van een delegatie van Europese ambassadeurs aan Tibet. De Chinese autoriteiten hadden de ambassadeurs toestemming verleend Tibet te bezoeken in een poging de Westerse kritiek op de politieke en religieuze onderdrukking in de regio te temperen. De arrestaties vielen echter averechts uit, aangezien de delegatie concludeerde dat het bezoek „geen geruststelling over de mensenrechtensituatie in Tibet" had opgeleverd. Zij gaf blijk van haar ongenoegen door, een diner af te zeggen dat voor 22 mei op het programma stond en brak haar bezoek af om op 23 mei terug te keren naar Beijing.

De arrestaties lokten ook gewelddadigheden uit onder Tibetaanse nationalist en verergerden een wijdverbreide onderhuidse onvrede over prijs- en

De Chinese dissident Xu Wenli na zijn vrijlating op 26 mei in gezelschap van zijn dochter Xu Jing (r.).

huurverhogingen. Op 23 en 24 mei vonden in Lhasa demonstraties plaats waarbij een onbekend aantal slachtoffers viel toen de Chinese autoriteiten met scherp schoten en traangas gebruikten om de orde te herstellen.

De Dalai Lama, de in ballingschap verblijvende geestelijk leider van Tibet, sprak zijn afschuw uit over het „buitensporig gebruik van geweld door de Chinese autoriteiten bij de minste aanleiding“. Eerder die maand had de Dalai Lama in de VS en Groot-Brittannië gelobbyd om steun te verwerven voor het Tibetaanse streven naar autonomie. In de VS werd hij ontvangen door vice-president Al Gore en had hij een korte ontmoeting met president Clinton. Hoewel de Amerikaanse regering de Tibetaanse regering in ballingschap nog steeds niet erkende, gaf liet Witte Huis een verklaring uit waarin „Beijing en de Dalai Lama (werden opgeroepen) hun dialoog nieuw leven in te blazen en China (gemaand werd) de schending van de mensenrechten in Tibet aan te pakken“.

In Groot-Brittannië sprak de Dalai Lama op 12 mei met minister Douglas Hurd van buitenlandse zaken. De Dalai Lama herhaalde zijn vrees voor een „culturele genocide“ in Tibet als gevolg van de massale immigratie van Chinezen in dit land. De Dalai Lama, die erkende dat het irreëel was een herstel van Tibets onafhankelijkheid te verwachten, verzocht de Britten om steun bij de onderhandelingen over een zekere mate van autonomie die was gebaseerd op het idee van „één land, twee systemen“. De Chinese regering had zich bereid getoond om deze methode in Hongkong en Taiwan toe te passen. Hurd verzekerde hem dat hij de immigratiekwestie bij China zou aankaarten en dat hij erbij China op zou aandringen een dialoog met de Dalai Lama aan te gaan „zonder voorwaarden vooraf“.

Verdere oïitwikkelingen betreffende Tibet

Kennelijk als reactie op de internationale verontrusting over de jongste onlusten en vermeende schendingen van de mensenrechten in Tibet (zie hierboven) herhaalde Gyaincain Norbu, de voorzitter van de autonome regio, op 3 juni zijn aanbod om besprekingen te voeren met de Dalai Lama.

In het bericht over het aanbod van Gyaincain Norbu benadrukte *Xinhua* echter dat het officiële Chinese standpunt, namelijk dat Tibet een „onvervreembaar deel van China“ is, niet was gewijzigd en dat het punt van de onafhankelijkheid niet op de agenda van de besprekingen kon worden geplaatst.

Hoewel er niet opnieuw grootschalige rellen uitbarsten, zoals in mei het geval was geweest, berichtte de officiële krant *Tibet Daily* dat op 5 juni een 70 kilo zware bom was ontploft in de Tibetaanse hoofdstad Lhasa, waarbij drie mensen waren gedood en 11 anderen gewond.

Onder druk van China werd de Dalai Lama belet de VN-Wereldconferentie over de Mensenrechten bil te wonen die op 14 juni in Wenen begon (zie ook onder INTERNATIONAAL).

De uitsluiting van de Dalai Lama, winnaar van de Nobelprijs voor de vrede, leidde tot een boycot 'i-an de openingsplechtigheid van de conferentie door 14 winnaars van de Nobelprijs voor de vrede. De Dalai Lama kreeg een warm welkom toen hij de volgende dag een niet-officiële bijeenkomst van de conferentie bijwoonde. Bij die gelegenheid verwierp hij het officiële Chinese standpunt dat de kwestie van de mensenrechten een volledig binnenlandse aangelegenheid was.

RENTESTIJGINGEN

Om de oververhitte economie af te koelen en de inflatie te bestrijden verhoogde de Chinese centrale bank op 14 mei de leenrentevoet. De Volksbank van China maakte bekend dat de rente op alle bankdeposito's zou worden verhoogd met gemiddeld 1,19 procent, terwijl de rente op particuliere en institutionele spaartegoeden met een vaste termijn met 2,18 procent zou worden verhoogd.

Deze maatregel was algemeen voorspeld, aangezien het groeitempo van de Chinese economie hoog bleef en de stedelijke inflatie in het eerste kwartaal van 1993 snel toenam. Fors toenemende verkopen in de detailhandel en snel stijgende kosten van levensonderhoud leidden ertoe dat de inflatie in de grote Chinese steden in het eerste kwartaal op jaarbasis meer dan 15 procent bedroeg. In april steeg de inflatie tot 17 procent op jaarbasis terwijl de detailverkoop met 23,4 procent steeg ten opzichte van het voorgaande jaar. De meeste Westerse economen betwijfelden echter of de verhoging van de rente voldoende was om de snelle economische groei in China af te remmen. Tijdens de eerste vier maanden van 1993 steeg de economische groei 14,1 procent op jaarbasis in vergelijking met 12,8 procent in 1992.

Het ministerie van financiën maakte op 14 mei bekend dat ook de rente op de in 1993 uitgegeven schatkistobligaties verhoogd zou worden. De rente op obligaties met een looptijd van drie jaar zou worden verhoogd van 10 tot 12,52 procent, terwijl de rente op obligaties met een looptijd van vijf jaar zou worden verhoogd van 11 tot 14,06 procent. De scherpe stijgingen volgden op de trage verkoop van schatkistobligaties in maart. Op 10 mei was gemeld dat de regering de uitgifte van alle nieuwe obligaties had verboden totdat de schatkistobligaties van 1993 voltekend waren.

SLECHTE GEZONDHEID PREMIER LI PENG OFFICIEEL BEVESTIGD

Na de bekendmaking op 20 mei dat premier Li Peng in de naaste toekomst niet in het openbaar zou verschijnen, laai-

den de geruchten op over zijn gezondheidstoestand en zijn politieke positie.

De 65-jarige Li Peng was sinds eind april niet in het openbaar gezien. Op 26 april was bekendgemaakt dat hij zijn officiële afspraken had afgezegd en met een „verkoudheid“ in het ziekenhuis was opgenomen. Daarna volgde een informatiestop en werden er geen foto's van Li meer gepubliceerd. Op 7 mei verscheen alleen nog een bericht van het persbureau *Xinhua* dat hij het advies had gekregen „enigstijdst rust te nemen“. Zijn langdurige afwezigheid voedde geruchten dat hij aan een hartaandoening leed en leidde tevens tot nieuwe speculaties over de opvolging van China's „eiderstateman“, de 88-jarige Deng Xiaoping, die in januari te Shanghai voor het laatst in het openbaar was verschenen.

Op 14 juni trad Li Peng voor het eerst in zeven weken weer in de openbaarheid toen hij in de Chinese hoofdstad Beijing een ontvangstplechtigheid voorzat ter ere van de bezoekende Maleisische premier Mahathir Mohamed (zie verder onder MALEISIË).

Op 24 juni gaf het officiële Chinese persbureau *Xinhua* toe dat Li Peng leed aan een hartaandoening. Het persbureau citeerde Li die tegen de bezoekende Australische premier Paul Keating (zie hieronder) gezegd zou hebben dat na een zware verkoudheid in april „een medisch onderzoek aan het licht bracht dat ik ook een lichte hartkwaal had“. Li beweerde dat hij „nu tamelijk goed hersteld was na een periode van medische behandeling en rust“, maar dat zijn artsen hem hadden afgeraden meteen zijn werkzaamheden volledig te hervatten.

ONGEREGELDHEIDEN IN SICHUAN. BOERENBELASTING VERLAAGD

Van 3-6 juni vonden in de provincie Sichuan in Midden-China ernstige ongeregeldeheden plaats. Volgens berichten, die op 13 juni uiteindelijk werden bevestigd door de autoriteiten, zouden de ongeregeldeheden zich hebben geconcentreerd in de regio Renshou, ongeveer 80 km te zuiden van de provinciehoofdstad Chengdu, en zouden er mogelijk 10.000 boeren aan hebben deelgenomen die protesteerden tegen belastingverhogingen. De betogers werden door de politie verspreid in het traangas.

Volgens waarnemers vormde de onrust een indicatie voor de toenemende onvrede onder de boeren over de groeiende kloof in welstand tussen de bevolking op het platteland en in de steden. Volgens officiële cijfers bedroeg het inkomen per hoofd van de 800 mln boeren in China gemiddeld 770 yuan, minder dan de helft van dat van de stedelingen (\$ 1 = 5,7014 yuan op 28 juni 1993).

Om de boerenbevolking te kalmeren maakte de Staatsraad op 22 juni bekend dat 37 plaatselijke belastingen en

heffingen waartegen de protesten in Sichuan vooral waren gericht, zouden worden afgeschaft.

GOUVERNEUR CENTRALE BANK ONT SLAGEN

De groeiende officiële bezorgdheid over de oververhitting van de Chinese economie, die in mei de rente had doen stijgen, bleek in juni duidelijk ook uit het ontslag van de gouverneur van de Volksbank van China (de centrale bank). Volgens berichten was Li Guixian op 29 juni van zijn functie ontheven en waren zijn taken overgenomen door vice-premier Zhu Rongji, de belangrijkste architect van het Chinese economische beleid.

Hoewel Zhu Rongji bekend stond als een hervormer en een voorstander van snelle economische groei, zou zijn hoofdtaak als leider van de centrale bank naar verwachting zijn het doorvoeren van strengere kredietbeperkingen. Zijn voorganger kreeg de schuld van de mislukte pogingen van de bank om de geldhoeveelheid te controleren en om effectieve maatregelen te treffen ter afkoeling van de economie. De snelle economische expansie van het land (de groei in de eerste zes maanden van 1993 werd geraamd op ongeveer 15 procent) werd aangewakkerd door een kredietexplosie, een enorme expansie in vaste beleggingen en een omvangrijk begrotingstekort. Het beleid van de centrale bank om als antwoord hierop de geldhoeveelheid te vergroten had geleid tot een snel stijgende inflatie.

CHINESE IMMIGRANTEN PROBEREN ILLEGAAL DE VS BINNEN TE KOMEN

Op 6 juni werden ongeveer 200 illegale immigranten aangehouden door de Amerikaanse autoriteiten toen het vrachtschip aan boord waarvan zij zich bevonden aan de grond liep ter hoogte

van Long Island (New York City). Ten minste acht immigranten verloren het leven en 16 anderen raakten gewond toen zij naar de kust probeerden te zwemmen.

Het incident was tekenend voor de wassende stroom illegale immigranten uit China naar de VS. Eind mei had een Chinees vrachtschip 270 immigranten aan land gezet in San Francisco, aan wie de meesten vervolgens waren opgepakt door de politie en immigratie-autoriteiten.

MIDDEN-OOSTEXREIS VAN VICE-PREMIER

Eind juni en begin juli leidde vice-premier Li Lanqing een Chinese handelsdelegatie op een rondreis door het Midden-Oosten. De delegatie bestond uit de directeuren van enkele van China's belangrijkste handelsbedrijven en industriële ondernemingen.

De delegatie bracht bezoeken aan Koeweit, Saoedi-Arabië, Bahrein, Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten, Oman en Iran. De *Middle East Economic Digest* van 2 juli meldde dat de handel tussen China en het Midden-Oosten in 1992 een waarde van meer dan \$ 2 mrd had

BEZOEK VAN AUSTRALISCHE PREMIER

Van 23-27 juni bracht de Australische premier Paul Keating een bezoek aan China. Tijdens zijn bezoek voerde Keating besprekingen met premier Li Peng en andere Chinese leiders over samenwerking op het gebied van de handel en over andere bilaterale en internationale kwesties.

PRESENTATIE VAN ECONOMISCH BEZUINIGINGSPLAN, FINANCIËLE MAATREGELEN

De benoeming van vice-premier Zhu Rongji tot directeur van de Volksbank van China (de centrale bank), die eind juni was gemeld (zie hierboven), werd op 2 juli bevestigd. Zhu nam snel maatregelen om de oververhitte economie af te koelen door op 3 juli een 16 punten tellend bezuinigingsplan te presenteren.

Tot de maatregelen, die de grootste bezuinigingen behelsden sinds 1988, behoorden onder meer het verhogen van de rentetarieven en het terugdringen van de overheidsuitgaven met 20 procent. Het was ook de bedoeling dat de economische groei, die de eerste vijf maanden van 1993 14 procent op jaarbasis bedroeg, zou worden afgeremd tot ongeveer 10 procent voor het gehele jaar.

Het bezuinigingsplan behelsde (i) het terugvragen van leningen voor speculatieve oegmerken; (ii) arbeiders te dwingen regerings-

obligaties te kopen; (iii) het verhogen van de rentetarieven; (iv) niet-financiële instellingen te dwingen leningen terug te betalen aan financiële instellingen; (v) het terugdringen van de overheidsuitgaven met 20 procent; (vi) het opschorten van prijsnervormingen; (vii) het verbieden van de uitgifte van nieuwe promessen aan boeren; (viii) het verhinderen van het bijeenbrengen van ongedekt geld; (ix) het temperen van de onroerend goedmarkt; (x) het vermindern van het aantal infrastructuurprojecten; (xi) striktere controle op de manier waarop bedrijven aandelen op de beurs lieten noteren; (xii) het hervormen van de financiering aan de export; (xiii) het verscherpen aan de toezicht op het verstrekken van bankleningen; (xiv) het versterken van de positie van de centrale bank; (xv) het verbeteren van de distributie door het oplossen van een aantal knelpunten in het transportsysteem; en (xvi) het instellen van inspectieteams om te bewerkstelligen dat de provincies bevelen van de centrale regering opvolgden.

Tijdens de presentatie van het plan benadrukte Zhu, die in het verleden kritiek had geleverd op het ongeremd speculeren op de onroerend goedmarkt en op het lakse toezicht op de nog jonge effectenbeurs, de noodzaak om te zorgen voor een „financiële orde en de financiële discipline te versterken“. Een inflatie van meer dan 20 procent op jaarbasis in veel Chinese steden en een groeiende ontevredenheid onder de boerenbevolking (zie hierboven) maakten dat het bezuinigingsplan werd beschouwd als een stoutmoedige maar beheerste poging om de economie in bedwang te houden. Algemeen werd ervan uitgegaan dat de positie van de 65-jarige Zhu als een van de hoogste Chinese leiders zou worden versterkt indien hij zou slagen, en dat succes hem zou onderscheiden als mogelijk toekomstig premier Zhu, een beschermeling van de hoogbejaarde leider Deng Xiaoping, had naam gemaakt als hervormer toen hij, vóór zijn benoeming tot vice-premier en directeur van de centrale bank, burgemeester van Shanghai en lid van de economische staatscommissie was.

Verhoging van rente

In overeenstemming met Zhu's plan verhoogde de Volksbank op 11 juli de rente op deposito's met gemiddeld 1,72 procent en met 1,38 procent op bankleningen. De rente op deposito's met een looptijd van één jaar werd verhoogd van 9,18 naar 10,98 procent.

Het was de tweede maal in twee maanden dat de rente werd verhoogd. Medio mei was de rente op termijn-spaarrekeningen met gemiddeld 2,13 procent verhoogd en die op bankleningen met 0,82 procent (zie hierboven). De jongste verhoging viel samen met de door het ministerie van financiën bekendgemaakte verhoging van het rendementsperscentage op schatkistobligaties met een looptijd van drie jaar van 12,52 tot 13,96 procent en op obligaties met een looptijd van vijf jaar van 14,06 tot 13,86 procent. De regering had moeilijkheden ondervonden bij de verkoop van de schatkistobligaties voor 1993 die een waarde vertegenwoordigden van 30 mrd yuan

De Chinese vice-premier Li Lanqing.

en was er vervolgens toe overgegaan een deel van het salaris van de arbeiders in obligaties te betalen.

De verhoging van de rente ging gepaard met een vastberaden campagne om de bevolking meer te laten sparen, ofschoon deze van oudsher wantrouwend stond tegenover het beleggen van spaargelden in financiële instellingen van de staat. Twee dagen voordat de rente werd verhoogd, had Zhu de banken in China onder meer gelast een einde te maken aan leningen die in strijd waren met de voorschriften en het aan niet-financiële instellingen verstrekte geld terug te vragen. De maatregel werd opgevat als een poging om het vertrouwen van het publiek te vergroten door de controle op te banken te verscherpen. Bovendien gaf de maatregel ook blijk van Zhu's intentie de Volksbank een rol te verlenen als de initiator van een onafhankelijk en éénduidig monetair beleid.

Centrale bank steunt yuan

Zhu's bedoelingen bleken ook toen de bank in juli ingreep op de buitenlandse valutamarkt van Shanghai om de waarde van de yuan ten opzichte van de dollar te ondersteunen.

Terwijl het tijdstip naderde waarop de yuan convertibel werd, was hij in juni ten opzichte van de dollar volgens de semi-officiële koers een derde minder waard geworden en daalde hij tot \$ 1.00 = 10.92 yuan, waarbij de ongerustheid steeg over het tempo waarmee de Chinese economie groeide. De Volksbank pompte tientallen miljoenen dollars in de markt en verhoogde de waarde van de yuan medio juli tot \$ 1.00 = 8.5 yuan. Aangenomen werd dat de bank uiteindelijk wilde uitkomen op een waarde van \$ 1.00 = 8 yuan.

Striktere controle op onroerend goed

Om het speculeren op de chaotische onroerend-goedmarkt in de hand te houden, een van de belangrijkste oorzaken van de enorme kredietgroei in de laatste jaren, ontvouwde de regering op 22 juli een 10 punten tellende „schoonmaak-campagne“. Dit betekende dat er strikte regels kwamen voor het gebruik en de overdracht van land, op de naleving waarvan zou worden toegezien door inspecteurs, die geëchtigd waren strenge straffen op te leggen aan overtreders. De campagne ging gepaard met een waarschuwing aan het adres van het leger, dat zeer nauw betrokken was geraakt bij zakelijke activiteiten, om niet langer te speculeren op de onroerend-goedmarkt.

KANKER DENG XIAOPING ONTKEND

Geruchten over de gezondheid van de 88-jarige Deng Xiaoping namen toe na een bericht in de Japanse krant *Yomiuri*

Shimbun van 11 juli dat hij was geopereerd aan kanker aan de testikels. Het bericht, waarin een anonieme bron uit het Volksbevrijdingsleger (PLA) werd geciteerd, leidde tot een stroom van officiële ontkenningen van de kant van de Chinese regering, waarin het Japanse bericht als „ongegrond“ werd afgedaan.

Ondanks de beweringen dat zijn gezondheid goed was, verscheen Deng niet in het openbaar. Hij was voor het laatst gezien toen hij in januari op de televisie verscheen ter gelegenheid van de viering van het Chinese nieuwjaar. Toen leek het alsof Deng nauwelijks kon lopen, dat hij zijn trillende handen met moeite stil kon houden en dat hij amper kon spreken.

OVERSTROMINGEN EN ANDERE RAM-PEN

In juli veroorzaakten zware stormen ernstige overstromingen in het midden, zuiden en oosten van China. Daarbij kwamen minstens 60 mensen om het leven en raakten vele duizenden dakloos. Vooral in de provincies Hunan, Zhejiang en Jiangxi waren de overstromingen bijzonder zwaar.

Op 5 augustus deed zich in de speciale economische zone van de zuidelijke stad Shenzhen een reeks enorme explosies voor. Volgens voorlopige berichten zouden daarbij zeker 70 mensen om het leven zijn gekomen en meer dan 200 gewond zijn geraakt.

Aangenomen werd dat de ramp het gevolg was van weglekkend salpeterzuur uit een legermagazijn, waardoor een nabij gelegen gasfabriek in brand vloog als gevolg waarvan nog eens acht andere loodsen in de buurt explodeerden. Door het incident steeg de ongerustheid in Hongkong over de veiligheid van de nabij gelegen Chinese kerncentrale Daya Bay die in de nabije toekomst operationeel zou worden.

Op 27 augustus brak een dam in de afgelegen westelijke regio Qinghai door, als gevolg waarvan verscheidene dorpen werden weggevaagd en zeker 223 mensen het leven lieten. Duizenden mensen zouden gewond zijn geraakt, terwijl de economische schade werd geschat op meer dan 100 mln yuan (\$ 1,00 = 5,775 yuan op 27 augustus 1993).

BETREKKINGEN CHINA-TIBET

De geestelijke leider van Tibet in ballingschap, de Dalai Lama, verklaarde op 11 augustus dat hij slechts beperkte autonomie voor zijn land nastreefde, in plaats van de volledige onafhankelijkheid van China waarop in het verleden aanspraak was gemaakt.

Op 6 augustus had de Tibetaanse regering in ballingschap bekendgemaakt dat de oudere broer van de Dalai Lama, Gyalto Thondup, die minister van reiligheid was, een delegatie naar Beijing geleid die daar „openhartige en hartelijke“ besprekingen met de Chinese regering had gevoerd. Hoewel Gyalto Thondup China eerder had bezocht als persoonlijk afgezant van zijn broer, was dit de eerste keer sinds 1984 dat hij China bezocht als vertegenwoordiger van de regering in ballingschap.

SANCTIES INGESTELD DOOR VS

Op 25 augustus maakte de Amerikaanse regering bekend dat zij economische sancties tegen China had ingesteld, waardoor de verkoop van bepaalde technologisch geavanceerde apparatuur, die veelal verband hield met de productie van satellieten, werd verboden. Hoewel de Amerikaanse beschuldiging dat China het Nucleaire Non-proliferatieverdrag (NPT) had geschonden door rakettechnologie aan Pakistan te verkopen, de aanleiding tot de maatregel vormde, was er ook sprake van toenemende spanningen tussen de twee landen in de laatste maanden. Het Chinese ministerie van buitenlandse zaken, dat de beschuldigingen aangaande Pakistan niet ontkende, noemde het Amerikaanse optreden „absoluut niet te rechtvaardigen“ en sprak tegen dat China het NPT had geschonden.

De Chinese dissident Han Dongfang

Een andere belangrijke oorzaak van de spanningen was de Amerikaanse kritiek op de mensenrechtensituatie in China, die onlangs was verwoord in een resolutie van het Amerikaanse Congres die was gericht tegen de kandidatuur van Beijing om als gastheer van de Olympische Spelen in 2000 op te treden. De mensenrechtencwestie leidde in augustus tot nog meer irritatie door de wijze waarop China de vooraanstaande dissident en vakbondsactivist Han Dongfang behandelde.

Han was een tijd in de VS gelieest; ogenschijnlijk voor geneeskundige behandeling (hij had tuberculose opgelopen tijdens zijn verblijf van 22 maanden in de gevangenis na de demonstraties voor democratie in 1989). In de VS had hij mensenrechtenconferenties bijgewoond en had hij gesproken met de Amerikaanse president Bill Clinton. De Chinese autoriteiten reageerden door Han geen toestemming te geven naar huis terug te keren. Desondanks arriveerde op 20 augustus op een boot in China. De dag daarop werd hij gearresteerd en naar Hongkong gedeporteerd.

Voorts liepen de spanningen op doordat de VS zich bemoeiden met een Chinees vrachtschip dat op weg was naar Iran met, naar werd beweerd, materiaal voor de produktie van chemische wapens (zie onder IRAN).

De jongste verslechtering van de bilaterale betrekkingen werd in verband gebracht met het Amerikaanse besluit in juni om China's status als meest begunstigde handelsnatie (MFN) met een jaar te verlengen. Door het grote economische belang van de MFN voor beide landen waren bestaande geschilpunten in de periode vóór juni bevroren, maar zij werden in juli en augustus ontdooid en gereactiveerd.

BEZOEK VATICANSE FUNCTIONARIS

Kardinaal Roger Etchegaray, de hoogste Vaticaanse functionaris die China sinds 1949 bezocht, arriveerde op 3 september om de opening van China's Nationale Spelen bij te wonen.

Hoewel hij was uitgenodigd als persoonlijk vriend van Wu Shaozu, de leider van de staatscommissie voor fysieke cultuur en sport, omschreef Etchegaray zijn bezoek als een „zichtbaar teken van de vrijwillige dialoog tussen de Volksrepubliek China en de Katholieke Kerk". De Chinese regering had de diplomatieke betrekkingen met het Vaticaan in 1950 verbroken en had de drie miljoen katholieken in China gedwongen het gezag van de Paus niet langer te erkennen en zich aan te sluiten bij de door de regering gesteunde Chinese Patriottische Katholieke Associatie.

VRIJLATING DISSIDENT WEI JING-SHENG

Op 14 september stelden de Chinese autoriteiten Wei Jingsheng, de meest prominente politieke gevangene van het land, in vrijheid, zes maanden voor zijn gevangenisstraf van 15 jaar erop zat. De vrijlating vond plaats negen dagen voor een stemming door leden van het Internationale Olympische Comité (IOC) over de aanwijzing van de plaats voor de Olympische Spelen in het jaar 2000. Vrij algemeen werd de vrijlating van Wei Jingsheng gezien als een poging van de Chinese regering om de kansen van Beijing te vergroten als gastheer van de Spelen te worden verkozen.

De 43-jarige Wei Jingsheng werd voorwaardelijk in vrijheid gesteld door een rechtbank in Tangshan (provincie Hebei), kennelijk wegens goed gedrag. Hij was in 1979 gevangen gezet wegens „contra-revolutionaire misdrijven" en de verkoop van militaire geheimen, hoewel de meeste commentatoren meenden dat zijn echte misdrijf bestond uit zijn rol in de protestbeweging van de Democratische Muur (1978-1979) en uit zijn kritiek op Deng Xiaoping. Als een symbool van de strijd voor meer democratie in China was Wei's vrijlating reeds lang bepleit door mensenrechtenorganisaties en Westerse regeringen.

Op 20 september verklaarde Wei, in zijn eerste commentaar sinds zijn vrijlating, dat hij zou blijven „vechten voor de zaak van de democratie". Maar dat hij genoodzaakt was zijn activiteiten te beperken in de drie jaar dat hij voorwaardelijk in vrijheid was.

TERECHTSTELLING FINANCIËLE MEDEWERKERS. ARRESTATIE VAN JOURNALIST

Op 27 september werden in Beijing acht jonge financiële medewerkers terechtgesteld.

De doodvonnissen werden gevelld als een reactie op mat de autoriteiten kenschetsen als het grootste geval van verduistering van openbare gelden sinds 1949. De betrokkenen, voor het merendeel accountants, zouden hebben geprofiteerd van het slechte management van de banken in China. De wijdberbreide publiciteit rond hun terechtstelling werd beschouwd als een duidelijke poging om andere en af te schrikken ook te profiteren van de chaotische financiële sector in het land.

Eveneens op 27 september werd Xi Yang, een correspondent van het in Hongkong gevestigde blad *Ming Pao*, door het gemeentelijke Staatsveiligheidsbureau van Beijing gearresteerd en aangeklaagd wegens „spionage inzake staatsgeheimen over het bankwezen".

(Vor.ber.pag. 425/1 e.v.-1993)

FILIPPIJNEN

RIJNISTER VAN FINANCIËN AFGETREDEN

Op 2 juni 1993 trad Ramon del Rosario af als minister van financiën, enkele uren nadat de becoemingscommissie van het Congres had geweigerd zijn benoeming te bekrachtigen, ondanks het dringende verzoek dat president Fidel Ramos op het laatste moment daartoe deed. Ernesto Leung, onderminister van financiën, werd benoemd tot waarnemend minister: Del Rosario was in juli 1992 op deze post benoemd (zie pag. 127/2-'93).

De *Far Eastern Economic Review* van 17 juni berichtte dat de commissie had geweigerd Del Rosario's benoeming te bekrachtigen wegens verontrusting over zijn zakelijke belangen, vooral in de bier- en cementindustrie. Volgens het bericht was het verzet van de Nationale Volkscoalitie (NPC) doorslaggevend geweest. Deze partij bezette zes van de 24 zetels in de commissie. Het verzet van de NPC tegen Del Rosario zou voortkomen uit de steun die hij in het verleden had gegeven aan Andres Soriano tijdens diens gevecht met de leider van de NPC, vice-president Joseph Estrada, om de controle over de San Miguel Corporation.

De commissie wees ook (voor de vierde keer) minister Jesus Garcia van vervoer en communicatie af, die daarop weer door Ramos werd benoemd en die beloofde door te zullen vechten voor de bekrachtiging van zijn benoeming. De commissie keurde wel de benoeming van twee andere ministers goed. Franklin Drilon (justitie) en Rafael Alunan (binnenlandse zaken en lokaal bestuur).

NIEUWE GOUVERNEUR CENTRALE BANK

Op 30 juni werd Edgardo Zialcita, tot dan toe plaatsvervangend gouverneur van de centrale bank van de Filippijnen, formeel benoemd tot nieuwe gouverneur. Zialcita verving Jose Cuisia wiens ontslag op 3 juni was aanvaard door president Ramos.

BINNENLANDSE VEILIGHEIDSKWESTIES

Op 2 augustus werd bericht dat president Fidel Ramos de politie en het leger tot 9 september de tijd had gegeven om de talloze particuliere legertjes op de Filippijnen te ontwapenen. Volgens officiële schattingen telden de 562 particuliere legertjes, waarvan de meeste opgericht waren door provinciale politici en landeigenaren, ongeveer 24.000 manschappen.

Hoewel de regering had gezworen de instabiliteit op de Filipijnen aan te pakken, waren de meeste commentatoren van mening dat de door Ramos gestelde termijn voor de ontwapening onrealistisch was. De moeilijkheden die de regering daarbij ondervond, werden vergroot door het besluit om de Burgerstrijdmacht van Geografische Eenheden (CAFGU) niet te ontbinden. Dit paramilitaire Legertje was opgericht door Ramos met de goedkeuring van de toenmalige president Corazon Aquino, als antwoord op de dreiging die uitging van de communistische guerrillastrijders van het Nieuwe Volksleger (NPA).

CAFGU, opgebouwd op basis van de civiele defensiestrijdkrachten die in het Marcos-tijdperk in het leven waren geroepen, ontwikkelde nauwe betrekkingen met plaatselijke krijgsheren en hun particuliere legertjes. Hoewel er medio 1993 van uitgegaan werd dat de sterkte van het NPA tanende was (volgens officiële schattingen bestond zijn gevechtsterkte uit ongeveer 12.500 manschappen), voerde de regering aan dat de ontbinding van CAFGU om veiligheidsredenen ongewenst was.

De *Far Eastern Economic Review* van 16 september meldde dat Ramos zijn uiterste termijn voor de ontbinding van de particuliere legertjes had verlengd van 9 september tot 30 november.

Begin september had de politie gerapporteerd dat slechts 258 van de naar schatting 562 gewapende groepen waren ontbonden en dat slechts 1.200 wapens vrijwillig waren ingeleverd.

Aanslagen

Op 1 augustus werden twee mensen gedood en 25 ernstig verwond als gevolg van een reeks bomaanslagen in steden op Mindanao. Aangenomen werd dat de aanslagen het werk waren van moslim-separatisten die banden onderhielden met het Moro Nationaal Bevrijdingsfront (MNLF).

TERUGKEER STOFFELIJK OVERSCHOT EX-PRESIDENT MARCOS

Het stoffelijk overschot van Ferdinand Marcos, wiens presidentiële ambtsperiode van 20 jaar was gekenmerkt door grootscheepse corruptie en schendingen van de mensenrechten, werd op 7 september teruggebracht op de Filipijnen voor een teraardebestelling in zijn geboortestad Batac, in de noordelijke provincie Ilocos Norte.

De in februari 1986 verdreven Marcos vluchtte naar Hawaï, waar hij op 72-jarige leeftijd op 28 september 1989 overleed (zie pag. 826/3-'89). Verzoeken van zijn weduwe Imelda om het stoffelijk overschot naar de Filipijnen te mogen laten terugkeren werden af-

gewezen door president Corazon Aquino, die de vroegere dictator verantwoordelijk hield voor de moord in 1983 op haar echtgenoot Benigno Aquino. Gevreesd werd dat de terugkeer van het lichaam zou worden gebruikt als een bindmiddel voor de aanhangers van Marcos, van wie sommigen betrokken waren bij de talrijke coup pogingen tegen de regering-Aquino. Hoewel Fidel Ramos, Aquino's opvolger als president, het verbod introk, weigerde hij verzoeken Marcos in Manila te laten begraven.

De organisatoren hadden voorspeld dat mogelijk wel een miljoen mensen de thuiskomst zouden bijwonen, maar uiteindelijk kwamen er maar een paar duizend. Verscheidene dagen stond de verzegelde kist centraal in een reeks plechtigheden.

De begrafenis vond op 10 september plaats en het stoffelijk overschot werd geplaatst in een grote glazen sarcofaag in een speciaal gebouwde niausoleum. Familieleden suggereerden dat het daar voor het publiek tentoongesteld zou blijven tot de regering verzoeken om het in Manila ter aarde te mogen bestellen inwilligde.

Van de gelegenheid werd ook gebruik gemaakt om de moeder van Marcos, de in 1988 overleden Donna Josefa, te begraven. Haar lijk was vijf jaar lang in een vrieskist bewaard, daar de familie Marcos had geweigerd haar ter aarde te bestellen totdat het stoffelijk overschot van haar zoon naar de Filipijnen was teruggekeerd.

VEROORDELING IMELDA MARCOS

Imelda Marcos, de weduwe van Ferdinand Marcos (zie pag. 127/3 e.v.-'93); werd op 24 september schuldig bevonden aan twee aanklachten wegens corruptie. Zij werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 18 a 24 jaar en voor het leven onbekwaam verklaard voor het bekleden van een openbaar ambt. Zij werd vrijgesproken van twee andere aanklachten, maar moest zich nog verantwoorden voor in dan 100 andere strafrechtelijke civiele zaken.

Hoewel Imelda Marcos in afwachting van een beroep bij het Opperste Gerechtshof op vrije voeten bleef, werden de veroordelingen en vonnissen - de eerste die door de autoriteiten tegen haar werden verwezenlijkt - beschouwd als symbolisch voor de vastberadenheid van de regering-Ramos verder te gaan in de campagne van de regering-Aquino om kapitaal terug te halen dat Imelda Marcos en haar echtgenoot tijdens hun jarenlange machtsuitoefening zouden hebben geplunderd.

Op 21 juni waren nieuwe aanklachten wegens corruptie ingediend tegen Imelda Marcos. De openbare aanklagers beschuldigden haar toen van samenzwering met vijf voormalige overheidsfunctionarissen om circa \$ 3,6 mrd aan overheidsgelden te verduisteren.

(Vor.ber.pag. 505/2 e.v.-1993)

KAZACHSTAN

MULTINATIONAAL OLIE-AKKOORD

Op 9 juni 1993 ondertekende een consortium van een Kazachstaanse en zeven westerse oliemaatschappijen in Alma Ata een akkoord ter waarde van \$350 mln voor de exploratie en mogelijk ontwikkeling van nieuwe olievelden in het gebied van de Kaspische Zee. In februari waren soortgelijke akkoorden ondertekend met de Franse oliemaatschappij Elf-Aquitaine en in april met het in de Verenigde Staten gevestigde oliebedrijf Chevron (zie pag. 507/1/2-'93).

RIJNWERKEBSSTAKING

Op 11 juni gingen mijnwerkers in de stad Kentaoe in de oblast (regio) Zuid-Kazachstan voor onbepaalde tijd in staking om hogere lonen af te dwingen. Medio mei hadden mijnwerkers van de Tentek-mijn in Karaganda met een staking gedreigd, nadat ze contante betaling van hun loon hadden geëist.

(Vor.ber.pag. 506/2 e.v.-1993)

KIRGIZSTAN

GRONDWET GOEDGEKEURD

Op 5 mei 1993 werd de eerste Kirgizische grondwet sinds de onafhankelijkheid officieel goedgekeurd door de Opperste Sowjet (het parlement). De goedkeuring, die een einde maakte aan maandenlange debatten over het document, kwam tot stand nadat president Askar Akajew en het parlement een compromisakkoord hadden gesloten.

Volgens het compromis gaf de Opperste Sowjet toe aan Akajew's wens om een paragraaf uit de grondwet te schrappen die de naleving van de morele waarden van de islam eiste, terwijl Akajew ermee instemde zijn verantwoordelijkheden als regeringsleider aan de premier over te dragen. Tot deze laatste maatregel had het parlement op 3 mei na een stemming besloten. De afgevaardigden hadden bij die gelegenheid verklaard Toersoenbek Tsjyngysjew als regeringsleider te steunen. Daarnaast werd besloten dat de lopende ambtstermijnen van de president, de vice-president en de leden van de Opperste Sowjet in 1995 zouden aflopen.

INVOERING VAN NIEUWE MUNTEENHEID

Op 10 mei werd in Kirgizstan een nieuwe munteenheid ingevoerd. De roebel, die vanaf 14 mei niet langer als wettig

betaalmiddel zou worden geaccepteerd, werd vervangen door de som. De wisselkoers werd vastgesteld op 200 ioebels voor één som.

Hoewel staatswinkels bevel kregen de nieuwe munteenheid tegen de officiële koers te accepteren, had de bevolking niet veel vertrouwen in de som. Zelfs op 15 mei was er naar schatting pas 3 inrd roebel ingewisseld, terwijl er in totaal naar schatting 53 mrd roebel in omloop was.

Het Internationale Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank hadden Kirgizstan aanzienlijke hulp aangeboden op voorwaarde dat het land een nieuwe munteenheid zou invoeren en uit de roebelzone zou stappen. Op 13 mei maakte het IMF bekend dat het had ingestemd met kredieten van 43.210.000 SDRs (circa \$ 62 mln) om het economische programma van de regering te ondersteunen. Van dit bedrag zouden 16.125.000 SDRs worden uitgekeerd krachtens de nieuwe systematische transformatiefaciliteit (STF) van het IMF. Kirgizstan was het eerste IMF-lid dat gebruik maakte van de op 23 april 1993 ingestelde STF (zie pag. 668/3-'93).

NIEUWE POLITIEKE PARTIJEN

Op 2 juni besloten de bij het derde congres van de Democratische Beweging van Kirgizstan aanwezige afgevaardigden hun organisatie, die in 1991 was opgericht om de activiteiten van een aantal democratische groeperingen te coördineren, om te vormen tot een politieke partij.

Op 29 mei hield de kort daarvoor opgerichte Republikeinse Volkspartij van Kirgizstan haar eerste congres in Bisjkek.

Op 7 juli hield de Sociaal-Democratische Partij haar oprichtingscongres in Bisjkek. Akajew was een van de belangrijkste aanhangers van de partij.

EMIGRATIE VAN VICE-PREMIER

Op 16 juli meldde het persbureau ITAR-TASS dat vice-premier German Koeznetsow, in het verleden één van de trouwste aanhangers van president Askar Akajew, naar Rusland was geëmigreerd.

Nog afgezien van een mogelijke stimulans die Koeznetsows vertrek zou kunnen betekenen voor in Kirgizstan woonachtige etnische Russen die ook emigratieplannen koesterden, veroorzaakte diens aftreden ook een vacature binnen het kabinet (hoewel over een officieel aftreden niets bekend was).

PRESIDENT AKAJEW BEZOEKT IRAN

Tijdens een officieel bezoek aan Iran van 20-22 juni 1993 voerde president Askar Akajew in Teheran besprekingen met de Iraanse president Ali Akbar Rafsanjani. Er werden zeven akkoorden ondertekend die onder meer betrekking hadden op verkeer, toerisme, bankzaken en handel.

AKKOORD MET OEZBEKISTAN

Op 16 juni werden in de Oezbeekse hoofdstad Tasjkent economische akkoorden ondertekend die de spanningen met Oezbekistan moesten verminderen.

Oezbekistan had gereageerd op Kirgizstans onverwachte invoering in mei van een eigen munteenheid, de som (zie boven), door het staken van aardgas- en olieleveranties. Het belangrijkste resultaat van de akkoorden, die gesloten werden na besprekingen tussen premier Toersoenbek Tsjyngysjew en zijn Oezbeekse collega Abdoelhasjim Moetalow, was het besluit om de dollar en niet de roebel als basisbetaalmiddel te gebruiken voor alle transacties van banken tussen de twee republieken. Bovendien erkende Kirgizstan officieel een schuld aan Oezbekistan te hebben, die \$ 13,3 mln bedroeg op het moment dat de som werd ingevoerd.

RUSSISCH-KIRGIZISCH MILITAIR AKKOORD

Op 5 juli besloten Rusland en Kirgizstan hun militaire samenwerking uit te breiden. Dit besluit was het resultaat van een ontmoeting tussen de Russische minister van defensie, maarschalk Pavel Gratsjov, en generaal-majoor Dzjanybek Oemetalijev, voorzitter van de Kirgizstaanse staatscommissie voor defensie.

(Voorber. pag. 508/1 e.v.-1993)

KOREA (NOORD)

GESCHIL OVER INSPECTIE NUCLEAIRE INSTALLATIES DUURT VOORT. RELATIE MET IAEA, VS, CHINA EN ZUID-KOREA. ANDERE ONTWIKKELINGEN (MEI-SEPTEMBER)

In mei 1993 escaleerde het geschil tussen de regering van Noord-Korea en de VN over de weigering van Noord-Korea om toestemming te geven tot internationale inspectie van verscheidene nucleaire installaties.

Het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) had de kwestie aan de Veiligheidsraad

van de VN voorgelegd (zie pag. 433/2 e.v.-'93), nadat Noord-Korea de toegang aan de IAEA-inspecteurs had ontzegd en te kennen had gegeven uit het nucleaire Non-Proliferatieverdrag (NPT) te willen stappen.

Op 11 mei nam de VN-Veiligheidsraad resolutie 825 aan waarin Noord-Korea dringend verzocht werd zich aan inspectie te onderwerpen en zijn terugtrekking uit het NPT opnieuw te overwegen. Om te voorkomen dat China - een van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad en van oudsher een belangrijke bondgenoot van Noord-Korea - zijn veto tegen de resolutie zou uitspreken, werd deze zorgvuldig opgesteld zonder enige verwijzing naar de mogelijke oplegging van sancties. Indien Noord-Korea zou nalaten gehoor te geven aan het verzoek van de VN. Bijgevolg werd de resolutie met 13 stemmen tegen nul aangenomen, terwijl China en Pakistan zich van stemming onthielden.

Vóór de stemming hield de Noordkoreaanse permanente vertegenwoordiger bij de VN, Pak Gil Yon, een openhartige toespraak waarin hij de opvatting van zijn regering herhaalde dat de kwestie alleen kon worden opgelost door directe onderhandelingen tussen Noord-Korea en de VS en dat op elke „niet te verantwoorden druk“ van de VN met „gepaste zelfverdedigingsmaatregelen“ gereageerd zou worden. Deze opstelling werd bevestigd door een verklaring van het Noordkoreaanse ministerie van buitenlandse zaken, die onmiddellijk na de stemming werd uitgegeven. In deze verklaring werd veroordeeld wat werd genoemd de manipulatie van de VN door de VS en werd de motie van de Veiligheidsraad afgeschilderd als een onrechtvaardige inmenging in het soevereine recht van Noord-Korea zich uit het NPT terug te trekken. Ook werd in de verklaring gewaarschuwd dat als er sancties werden opgelegd „wij dit niet anders kunnen interpreteren dan als een oorlogsverklaring“.

De Zuidkoreaanse regering was verheugd over de resolutie van de Veiligheidsraad. Op 12 mei suggereerde minister Han Sung Joo van buitenlandse zaken dat het opleggen van sancties onvermijdelijk zou zijn, tenzij Noord-Korea zich schikte.

Niettemin gaf de Zuidkoreaanse regering ook te kennen bereid te zijn tot concessies om Noord-Korea over te halen in het NPT te blijven. Deze concessies hielden onder meer de suggesties in om de omvang van de jaarlijkse militaire oefening „Team Spirit“ met de VS te beperken en de Amerikaanse militaire bases in Zuid-Korea open te stellen voor inspectie. Op 20 mei stelde de Zuidkoreaanse regering formeel voorbereidende contacten voor als eerste stap naar hervatting van het directe overleg tussen de premiers van de twee Koreaanse staten. In september 1992 hadden de twee leiders elkaar voor de achtste maal ontmoet (zie pag. 58/1/2-'93). Sindsdien waren de ontmoetingen opgeschort vanwege de verslechterende betrekkingen tussen Noord- en Zuid-Korea.

In de Noordkoreaanse reactie werd een ontmoeting voorgesteld tussen „speciale gezanten“ van de twee premiers ter voorbereiding van de hervatting van de besprekingen.

Besprekingen met VS

Naarmate de „deadline" van 12 juni nadert, de datum waarop Noord-Korea's terugtrekking uit het NPT van kracht zou worden, waren er tekenen dat de VS bereid waren op hoog niveau besprekingen te voeren met de Noordkoreaanse regering. Op 5 mei werden besprekingen op het niveau van juridische adviseurs tussen de twee landen in Beijing geïnisieerd en op 25 mei werd bevestigd dat contacten op hoger niveau waren afgesproken voor 30 juni.

Aan de onderhandelingen, die in New York onder auspiciën van de VN zouden plaatsvinden, zou worden deelgenomen door de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor politiek-militaire aangelegenheden, Robert Gallucci, en door de eerste Noordkoreaanse onderminister van buitenlandse zaken, Kang Sok Chu. Op 26 mei liet Gallucci in een verklaring doorschemeren dat de VS, net als Zuid-Korea, tot aanzienlijke concessies bereid waren - waaronder het openstellen van Amerikaanse bases in Zuid-Korea voor internationale inspecteurs en het roeren bilaterale besprekingen in de toekomst over politieke en economische samenwerking - om tot een oplossing van de nucleaire kwestie te komen en de terugtrekking aan Noord-Korea uit het NPT te voorkomen.

Berichten over binnenlandse onrust en conflict met China

Het interpreteren van de bedoelingen en motieven van de Noordkoreaanse regering werd extra bemoeilijkt door onbevestigde, maar aanhoudende berichten over binnenlandse onrust in Noord-Korea en over moeilijkheden in de betrekkingen van Noord-Korea met China.

Eind april en begin mei deden geruchten de ronde over onlusten bij de grens met China en over een „schietincident", waardoor de betrekkingen tussen China en Noord-Korea gespannen raakten. Ondanks ontkenningen van de Noordkoreaanse autoriteiten werd op 15 mei bericht dat Noord-Korea de directe vluchten tussen Beijing en Pyongyang had opgeschort. Ook zou een belangrijk lid van de Noordkoreaanse regering naar Beijing zijn afgereisd voor geheime besprekingen met de Chinese autoriteiten.

Deze berichten volgden op geruchten in april dat er ernstige onlusten en niet nader verklaarde troepenverplaatsingen in Noord-Korea hadden plaatsgevonden.

Besprekingen met VS. Spanning neemt af

Op 11 juni leidden gesprekken op laag niveau met de VS. in het kantoor van de

VS-missie bij de VN in New York, tot de publikatie van een gezamenlijke verklaring waarin Noord-Korea stelde dat het had besloten zijn dreigement met terugtrekking uit het nucleaire Non-Proliferatieverdrag (NPT), dat de volgende dag van kracht had moeten worden (zie pag. 432/3 e.v. - 'Y3 en hierboven), op te schorten.

De eerste twee gespreksronden, op 2 en 4 juni, hadden niet geleid tot overeenstemming. De Noordkoreaanse delegatie had gedreigd te vertrekken, maar vervolgens ingestemd met een nieuwe bijeenkomst op 10 juni. Hiertoe de VS benadrukten dat zij geen concessies hadden gedaan tijdens de besprekingen, zouden er volgens berichten wel verschillende aantrekkelijke voorstellen zijn aangeboden. Daartoe behoorden de belofte een einde te maken aan de jaarlijkse Amerikaans-Zuidkoreaanse legeroefening Team Spirit, de toezegging Noord-Korea niet met kernwapens aan te vallen en de belofte ervoor te zorgen dat nucleaire faciliteiten in Zuid-Korea aan internationale inspectie onderworpen zouden worden.

Uit de gezamenlijke verklaring van 11 juni bleek niet hoe lang Noord-Korea zijn dreigement zich uit het NPT terug te trekken opschortte en evenmin of het van gedachten was veranderd over zijn weigering volledige VN-inspectie toe te staan van zijn nucleaire installaties, de kwestie die voor Noord-Korea de aanleiding had gevormd tot zijn dreigement. In de gezamenlijke verklaring herhaalde Noord-Korea te streven naar vrede, veiligheid en de hereniging van het Koreaanse schiereiland door het verwerpen van geweld (met inbegrip van kernwapens), door het verschaffen van volledige waarborgen

voor wederzijdse eerbiediging van de soevereiniteit van Noord- en Zuid-Korea en door niet-inmenging in elkaars binnenlandse aangelegenheden.

Russische verklaring

Tijdens een 13-daagse reis van de Zuidkoreaanse minister van buitenlandse zaken Han Sung Joo door Europa verklaarde de Russische regering op 6 juni dat het Noordkoreaanse dreigement met terugtrekking uit het NPT „onaanvaardbaar" was. Hieruit bleek duidelijk dat de betrekkingen van Rusland met Zuid-Korea verbeterd waren.

Rusland beloofde via de VN-Veiligheidsraad en het IAEA en in direct contact met de Noordkoreaanse regering actie te ondernemen om Noord-Korea zijn dreigement te laten heroverwegen voordat de internationale gemeenschap zou grijpen naar „lastige obstakels".

Raketproeven

Op 24 juni maakte het Zuidkoreaanse ministerie van defensie bekend dat Noord-Korea eind mei een succesvolle proeflancering had uitgevoerd van vier raketten die kernkoppen konden vervoeren en die een bedreiging vormden voor de buurlanden.

Het Zuidkoreaanse ministerie beweerde dat twee van de raketten van de Rodong I-klasse waren (ontwikkeld op basis van de Scud C-raket van de voormalige Sowjet-Unie waarover lange tijd geruchten de ronde hadden gedaan), die een bereik hadden van 1.000 km en die doelen op 500 km in de Japanse Zee hadden geraakt. Japanse defensiebronnen hadden op 11 juni berichten over de proeflanceringen bevestigd.

Op 14 juli begonnen in Genève de nucleaire besprekingen tussen de VS en Noord-Korea. De Noordkoreaanse onderminister van buitenlandse zaken Kang Soli Ju (links) wordt begroet door de Amerikaanse functionaris Kenneth C. Quinones.

Nucleaire besprekingen met VS

Op 19 juli werd bekendgemaakt dat de VS en Noord-Korea een overeenkomst hadden bereikt over het nucleaire programma van Noord-Korea. De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor politiek-militaire aangelegenheden, Robert Gallucci, en de Noordkoreaanse eerste onderminister van buitenlandse zaken, Kang Sok Ju, hadden vanaf 14 juli in Genève in verscheidene zittingen over de overeenkomst onderhandeld.

De besprekingen in Genève vonden plaats nadat de Amerikaanse president Bill Clinton Noord-Korea op 11 juli vastberaden gewaarschuwd had de ontwikkeling van kernwapens niet door te zetten. Voor het overleg werd Noord-Korea ook gewaarschuwd dat de VS niet zouden dulden dat de besprekingen als rertragsmechanismen werden gebruikt om internationale actie te voorkomen die Noord-Korea zou moeten dwingen in te stemmen met de IAEA-eisen inzake het verlenen van toegang tot de twee terreinen van de nucleaire faciliteit van Yongbyon (zie pag. 431/3 e.v.-Y3).

Krachtens de bepalingen van het in juli bereikte akkoord stemde de Noordkoreaanse regering ermee in de besprekingen met het IAEA over de toegang tot de nucleaire faciliteiten te hervatten. Kang zegde ook toe dat zijn regering de dialoog met Zuid-Korea op hoog niveau zou hervatten, met de bedoeling een topontmoeting tussen de Zuidkoreaanse president Kim Young Sam en zijn Noordkoreaanse ambtgenoot Kim Il Soeng in de nabije toekomst mogelijk te maken. Op hun beurt beloofden de VS te overwegen Noord-Korea helpen met de vervanging van zijn grafietreactoren, een type reactor dat in verband werd gebracht met de produktie van plutonium dat voor wapengebruik in aanmerking komt, door lichtwater-reactoren. Ook lieten de VS weten dat er, mits Noord-Korea zijn beloften nakwam, binnen twee maanden een nieuwe ronde van bilaterale besprekingen zou plaatsvinden.

Stoffelijke resten van VN-soldaten teruggedgeven

Vóór de besprekingen was reeds duidelijk dat de Noordkoreaanse regering zich verzoeningsgezinder zou opstellen jegens de VS. Dit bleek daaruit dat zij haar anti-Amerikaanse retoriek afzwakte en dat zij de stoffelijke overschotten van 17 tijdens de Korea-oorlog gesneuvelde VN-soldaten teruggaf. De stoffelijke overschotten, die op 12 juli in het grensdorp Panmunjom werden overgedragen aan de Amerikanen,

vormden naar verluidt het grootste aantal stoffelijke resten dat sinds het einde van de Korea-oorlog in 1953 was teruggegeven. Naar schatting bleven 8 000 VN-soldaten officieel als „vermist” in de oorlog te boek staan.

Dat Noord-Korea zijn anti-Amerikaanse koers afzwakte werd door sommige commentatoren beschouwd als verder bewijs voor de stelling dat het land de nucleaire kwestie niet had aangegrepen om ernst te maken met een kernwapenprogramma, maar veeleer om, als een eerste stap naar verbetering van de bilaterale betrekkingen, te komen tot besprekingen op hoog niveau met de VS. Door zulke besprekingen tot stand te brengen, zo luidde de redenering, was het Noorden erin geslaagd een gedeeltelijke de facto-erkenning door de Amerikaanse regering te bexverkstelligen.

Broer Kim Il Soeng terug in de openbaarheid

Op 26 juli vonden in Noord-Korea allerlei plechtigheden plaats ter viering van de ondertekening van de wapenstilstand van 1953. Onder de hoogwaardigheidsbekleders die de officiële plechtigheden bijwoonden, bevond zich de broer van president Kim Il Soeng, Kim Yong Chu, die voor het eerst in het openbaar verscheen sinds hij in april 1975 van het toneel was verdwenen. Kim Yong Chu, ooit een prominent lid van het politburo van de regerende Koreaanse Arbeiderspartij (KAP), was door velen beschouwd als de gedoodverfde opvolger van Kim Il Soeng, tot dat de zoon van de president, Kim Jong Il, hem uit deze positie verdrong.

Een paar dagen voordat Kim Yong Chu weer in het openbaar verscheen, vertoonde Kim Jong Il zich voor het eerst sinds eind april ook weer in het openbaar. Door de aanwezigheid van de jonge Kim bij een bijeenkomst van veteranen op 23 juli verstomden de geruchten dat hij ernstig ziek was of bij zijn rader uit de gratie was geraakt.

Nieuwe geruchten over onlusten

In augustus doken in de Westerse media opnieuw onbevestigde berichten op over toenemende verwarring in Noord-Korea. Volgens de berichten, die gebaseerd zouden zijn op ooggetuigenverslagen, waren er troepen ingezet om de orde te handhaven die bedreigd werd door voedselrellen en zich uitbreidende oproeren.

IAEA-inspecteurs toegelaten

In overeenstemming met het in juli bereikte akkoord met de VS (zie hierboven) liet de Noordkoreaanse regering van 3-10 augustus voor het eerst sinds

mei weer inspecteurs van het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) toe. De autoriteiten bleven de inspecteurs echter de toegang ontzeggen tot de twee terreinen van het nucleaire complex Yongbyon, waar bewijsmateriaal aanwezig zou zijn voor Noord-Korea's pogingen kernwapens te ontwikkelen.

Op 9 augustus wees de Noordkoreaanse regering eveneens een voorstel van Zuid-Korea af om de besprekingen over wederzijdse nucleaire besprekingen te hervatten via de bilaterale Gezamenlijke Nucleaire Controlecommissie (JNCC). In plaats daarvan wilde zij de nucleaire onderhandelingen plaatsen op de agenda van een topontmoeting tussen de presidenten van de twee Koreaanse staten. Dit tegenvoorstel werd door het Zuiden afgewezen omdat het „prematuur” was een presidentiele top te houden voordat er een regeling was getroffen voor de nucleaire kwestie.

Op 16 augustus maakte de Amerikaanse regering bekend dat de derde ronde van de Noordkoreaanse-Amerikaanse besprekingen alleen zou doorgaan als Noord-Korea zijn omstreden nucleaire terreinen openstelde en ermee instemde een zinvolle dialoog met Zuid-Korea te hervatten. De dag daarop nodigde de Noordkoreaanse regering het IAEA formeel uit om besprekingen te beginnen over de data en voorwaarden voor toekomstige inspecties.

Maar in september duurde de confrontatie tussen de Noordkoreaanse regering en het IAEA voort, aangezien Noord-Korea bleef weigeren IAEA-inspecteurs onbeperkte toegang te verlenen tot twee terreinen van het nucleaire Yongbyon-complex.

In overeenstemming met een toezegging, gedaan tijdens de bilaterale besprekingen met de VS (zie hierboven), hervatte Noord-Korea de onderhandelingen met IAEA-vertegenwoordigers in Wenen (1-3 september). Een tweede onderhandelingsronde werd echter uitgesteld nadat Noord-Korea had verlangd dat deze in Pyongyang werd gehouden, een voorwaarde die het IAEA van de hand wees. De kwestie werd besproken tijdens een bijeenkomst van de IAEA-Raad van gouverneurs die op 21 september begon. Ondanks een Noordkoreaanse aanbod op het laatste moment oin verdere besprekingen in Wenen bij te wonen, aanvaardde de IAEA-Raad op 23 september een speciale resolutie die de kwestie naar de 37ste algemene vergadering van het IAEA verwees.

Tijdens de openingszitting van de algemene vergadering van het IAEA op 27 september deelde IAEA-directeur-generaal Hans Blix de afgevaardigden mee dat de bereidheid van Noord-Korea om in te stemmen met de garanties van het IAEA „eerder (leek) te zijn ver-

Hans Blix, directeur-generaal van het IAEA.

minderd dan toegenomen". Hij bevestigde ook dat de IAEA-analyse van de van Noord-Korea gekregen monsters erop duidde dat „enig nucleair materiaal bestaat dat niet is aangemeld". De vergadering keurde op 1 oktober een resolutie goed, waarin „ernstige bezorgdheid" werd uitgesproken over de weigering van Noord-Korea zich aan inspectie te onderwerpen en waarin de Noordkoreaanse regering werd opgeroepen gevolg te geven aan de eerdere IAEA-eisen (geformuleerd sinds mei) om het Nucleaire Waarborgenakkoord volledig uit te voeren.

De Noordkoreaanse regering opperde heftige bezwaren tegen het feit dat de kwestie tijdens de vergadering aan de orde was gesteld en zij trok haar aanbod om verdere besprekingen in Wenen te houden in.

Betrekkingen met VS en Zuid-Korea

De onwil van de Noordkoreaanse regering om in te stemmen met de IAEA-eisen belemmerde elke vooruitgang in haar bilaterale betrekkingen met zowel de VS als Zuid-Korea.

Terwijl de Noordkoreaanse regering naar verluidt erop gebrand was verdere besprekingen in de VS te voeren, maakte de Amerikaanse regering van president Clinton duidelijk dat een derde gespreksronde pas kon plaatsvinden als zij ervan overtuigd was dat Noord-Korea verwickeld was in serieuze onderhandelingen met het IAEA en met Zuid-Korea. Het Noord-

koreaanse ministerie van buitenlandse zaken hield deze prealabele voorwaarden en waarschuwde op 22 september dat zij konden leiden tot een herziening van het besluit van Noord-Korea zijn dreigement met terugtrekking uit het nucleaire Non-Proliferatieverdrag (NPT) op te schorten.

De bilaterale gesprekken tussen de twee Koreaanse staten waren sinds begin 1993 opgeschort, na de weigering van Zuid-Korea in te stemmen met de eis van Noord-Korea de jaarlijkse militaire oefening met de VS „Team Spirit", te annuleren.

Op 1 september leek Noord-Korea zijn houding te versoepelen via een aanbod om op 10 september speciale afgezanten uit te wisselen als een eerste stap op weg naar een behandeling van de nucleaire kwestie. De Zuidkoreaanse regering verklaarde zich bereid mee te werken en stelde een bijeenkomst op 8 september voor. Het voorstel leed echter schipbreuk nadat Noord-Korea prealabele voorwaarden voor de gesprekken had gesteld. Het verlangde onder meer dat Zuid-Korea zijn steun aan internationale pogingen om Noord-Korea te dwingen nucleaire inspecties te aanvaarden zou staken en dat het zou toezeggen zijn „nucleaire oorlogsspelen" - kennelijk een verwijzing naar „Team Spirit" - te beëindigen.

(Voorberpag. 431/3 e.v.-1993)

KOREA (ZUID)

STRIJD TEGEN CORRUPTIE GEÏNTENSIVEERD. BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In april 1993 werd de anti-corruptiecampagne van de nieuwe president Kim Young Sam geïntensiveerd. De campagne eiste haar eerste slachtoffers onder bedrijfsdirecteuren en hoge militairen toen ze werd uitgebreid naar die terreinen van de Zuidkoreaanse maatschappij die onder Kims voo gangers praktisch verschoond waren gebleven van een dergelijk nauwkeurig onderzoek.

Kim ging ook door met het proces, dat hij in maart in gang had gezet (zie pag. 438/2/3-93), om de strijdkrachten geheel onder burgercontrole te brengen door bevelhebbers te vervangen die zich in het verleden met politieke aangelegenheden hadden ingelaten. Op 2 april werden nog twee bevelhebbers vervangen: luitenant-generaal Ahn Byong Ho en luitenant-generaal Kim Hyung Sun.

Militairen gearresteerd

Toen onderzoekers op bewijzen stuitten van systematische corruptie in de strijdkrachten via de verkoop van promoties en het verlenen van contracten, liet Kim de militaire leiders op 26 april weten dat het onderzoek zonder pardon zou worden voortgezet en dat er „geen vrijplaats" zou zijn voor degenen die misdrijven hadden gepleegd.

Diezelfde dag werd admiraal (b.d.) Kim Jong Ho, stafchef van de marine van 1989-1991, in hechtenis genomen in verband met de verkoop van promoties. Op 27 april werd hij formeel gearresteerd en in staat van beschuldiging gesteld. Op 28 april werden vijf marineofficieren gearresteerd op grond van de beschuldiging dat zij Kim Jong Ho steekpenningen gegeven hadden in ruil voor promoties. Op 29 april werd bekendgemaakt dat vijf luchtmachtgeneraals waren gearresteerd en in staat van beschuldiging waren gesteld voor het geven van steekpenningen ter waarde van 30 mln won (\$ 1 = 795,921 won op 30 april 1993) aan de voormalige luchtmachtcommandant Chung Yong Hu in ruil voor promotie. Chung Yong Hu werd op 1 mei gearresteerd.

De regering maakte ook bekend dat zij een onderzoek wilde instellen naar de omstandigheden waaronder in 1991 de keuze voor een nieuwe generatie gevechtsvliegtuigen was gevallen op de F-16 van General Dynamics in plaats van op de FA-18 van McDonald Douglas. In 1989 was de keuze gevallen op de FA-18, maar het contract ter waarde van \$ 5 mrd werd later gegund aan General Dynamics met zijn F-16, ogenschijnlijk om bezuinigingsredenen.

Voorraanstaande zakenmensen gearresteerd

Op 26 april eiste de anti-corruptiecampagne haar eerste slachtoffers in krin-gen van de grote zakenwereld toen twee functionarissen van de Lucky-Goldstar-chaebol, het op twee na grootste zakenconglomeraat van het land, en een oud-directeur, op dat moment in dienst van Samsung, werden gearresteerd omdat ze steekpenningen aangenomen zouden hebben om lucratieve bouwcontracten binnen te halen van woningbouwcorporaties in Seoel.

De arrestaties kwamen na de bekendmaking op 6 april dat oneerlijke handelspraktijken van chaebols grondig onderzocht zouden worden en dat de anti-trustwetten van het land gebruikt zouden worden om de economische macht van de conglomeraten te beteugelen. De bekendmaking kwam van Han Lee Hun, de voorzitter van de Commissie voor Eerlijke Handel, op een bijeenkomst met vertegenwoordigers van de 30 grootste chaebols. Han kritiseerde de chaebols vanwege het feit dat ze zo groot waren dat ze de groei van kleine en middelgrote bedrijven smoorden en hij gaf aan dat er nieuwe belastingen op het gebied van erfrecht en giften ingevoerd zouden worden om de tendens tegen te gaan dat chaebols in het bezit kwamen van één enkele familie.

Relatie tussen president en strijdkrachten

Op 24 mei ontsloeg president Kim Young Sam generaal Lee Pil Sup als voorzitter van de Gezamenlijke Chefs van Staven en wees hij luchtmachtgeneraal Lee Yang Ho aan als zijn opvolger. Daarnaast werden nog drie andere

hoge legergeneraals ontslagen. De wijzigingen werden beschouwd als verder bewijs van het streven om een krachtige burgercontrole op het militaire apparaat in te voeren, een proces dat kenmerkend was voor de eerste drie maanden van Kims presidentschap (zie pag. 438/2 e.v.-'93 en hierboven).

De benoeming van een lid van de luchtmacht op een positie die traditioneel bekleed werd door een legergeneraal werd als een doelbewuste poging van Kim beschouwd om de invloed van de groep militairen die in de jaren vijftig aan de elitaire Koreaanse militaire academie waren afgestudeerd, verder terug te dringen. Tot deze groep behoorden de laatste twee Zuidkoreaanse presidenten, Chun Doo Hwan en Roh Tae Woo, en een groot aantal van de betrokkenen bij de militaire staatsgreep van 1979.

In een op 13 mei uitgegeven verklaring verweet Kim zijn voorgangers Chun Doo Hwan en Roh Tae Woo indirect dat zij de macht hadden gegrepen na de moord op president Park Chung Hee in oktober 1979 (zie pag. 705/1 e.v.-'79). Kim noemde de door hen gelaste troepenmobilisatie „een ontwikkeling die neerkwam op een staatsgreep waarbij lagere officieren de orders van hogere officieren negeerden". Algemeen werd aangenomen dat Kims verwijzingen naar de gebeurtenissen van eind 1979 zodanig waren verwoord dat zij geen aanleiding boden tot een eis om de twee voormalige presidenten wegens hoogverraad te vervolgen. Niettemin zetten Kims opmerkingen anderen wel aan tot het nemen van juridische stappen. Aan het eind van de maand verschenen er berichten dat er verscheidene rechtszaken waren gestart om Chun, Roh en andere betrokkenen bij de coup voor het gerecht te brengen.

Een andere bron van spanning tussen de nieuwe president en de militairen ontstond na de jongste onthullingen over wijdverbreide corruptie binnen de strijdkrachten (zie hierboven). Ondanks Kims verklaarde voornemen alle bij corruptie betrokken militairen te vervolgen, leek hij op 10 mei af te zien van een confrontatie over deze kwestie toen hij gelastte dat verdachten zouden worden vrijgelaten en uit het leger zouden worden ontslagen zonder gerechtelijk te worden vervolgd.

Dit besluit was in overeenstemming met een advies dat minister Kwon Young Hae van defensie op 8 mei had uitgebracht. Het had betrekking op vijf brigadegeneraals van de luchtmacht, vier commodores, één generaal van het korps mariniers en drie kapiteins van de marine, die allen geconfronteerd werden met beschuldigingen van betrokkenheid bij de verkoop van promoties. De mededeling op 10 mei van het presidentieel Blauw Huis hield in dat de officieren niet voor de krijgsraad zouden worden gedaagd „vanwege hun lange staat van dienst voor het land".

Herdenking Kwangju-opstand

Kims relatie met de strijdkrachten werd in mei nog verder gecompliceerd door de herdenking van de opstand in de zuidelijke stad Kwangju. Hier was in 1980 een negendaagse opstand wreed door het leger neergeslagen (pag. 353/1 e.v.-80).

In een voor de televisie afgelegde verklaring op 13 mei riep Kim de bevolking op niet te „vergeten wat in Kwangju gebeurde, maar laten wij vergeven". Hoen-de hij het door de oppositie geëiste onderzoek naar de gebeurtenissen van de hand wees, kondigde hij een reeks maatregelen aan om de aanhoudende wrok over de wijze waarop de opstand de kop was ingedrukt, weg te nemen. Deze maatregelen waren onder meer: 18 mei, de eerste dag van de opstand, werd tot nationale feestdag verklaard; een nieuwe poging om het aantal doden, gewonden en vermisten bij de opstand vast te stellen; medische hulp voor degenen die nog steeds last hadden van verwondingen die ze hadden opgelopen tijdens het militaire optreden in Kwangju.

Kim kon echter niet voorkomen dat het op 18 mei in Kwangju en Seoel tot gewelddadige botsingen tussen studenten en politie kwam. In de hoofdstad probeerden ongeveer 11.000 man van de oproerpolitie te voorkomen dat 4.000 studenten naar de woningen van Chun en Roh marcheerden om hun berechting te eisen in verband met het neerslaan van de opstand in Kwangju.

Studentenprotesten

Op 12 juni leidde een politieblokkade die moest verhinderen dat Zuidkoreaanse studentenleiders in contact zouden komen met hun Noordkoreaanse collega's, tot studentendemonstraties in de Zuidkoreaanse hoofdstad Seoel.

Rij een operatie om een snelweg schoon te vegen werd volgens berichten een politieagent doodgeslagen door studenten. Later bood de Koreaanse Federatie van Universitaire Studentenraden (Hanchongnyon) haar verontschuldiging aan voor het incident: zij riep twee dagen rouw uit voor de vermoorde agent, beloofde de zaak te onderzoeken en de verantwoordelijkheid te aanvaarden, met inbegrip van gerechtelijke vervolging, als de officiële beschuldigingen bleken teklopen.

Vijfjarenplan

Volgens een vijfjarenplan voor 1994-1998, dat op 17 juni bekend werd gemaakt door de Economische Planningsraad, zou de economie jaarlijks groeien met 6,9 procent en de export met 10,4 procent. Het bruto nationaal produkt (BNP) zou volgens de voorspellingen in 1994 toenemen met 6 procent en van

1995 tot 1998 met 7 tot 7,2 procent per jaar. Het doel was het scheppen van een overschot op de lopende rekening van \$ 5,3 mrd (8,8 procent van het BNP) in 1998. Voor het einde van de jaren negentig wilde Zuid-Korea lid worden van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OE-SO).

Een integraal onderdeel van het plan was de deregulering van de meeste rentetarieven, de liberalisering van de valuta- en kapitaalmarkten en het opheffen van het directe toezicht op de geldhoeveelheid en de kapitaalstromen. De regels voor de valutairansacties zouden niet ingang van juli worden versoepeld. Bedrijven zouden voortaan maximaal \$ 300 mln op hun vreemde-valutarekeningen mogen houden vergeleken met een bedrag van \$ 200 mln dat tot dusver de wettelijke limiet was.

Hyundai-staking

In juli breidden de industriële acties van arbeiders van de Hyundai-groep, het grootste conglomeraat van Zuid-Korea, zich uit. De acties waren begonnen als een reeks werkonderbrekingen wegens een loonconflict bij Hyundai Motor, het grootste bedrijf van het conglomeraat, waarbij arbeiders van andere bedrijven van het conglomeraat zich hadden aangesloten.

De aanleiding van de acties van de arbeiders was een door het bedrijf voorgestelde loonsverhoging van 4,7 procent, die beneden de regeringsrichtlijn van 5 procent voor loonsverhogingen bleef. De vakbond eiste echter een loonsverhoging van 16,5 procent en wilde bovendien dat de Hyundai-top met één vakbond onderhandelde, in plaats van afzonderlijke loonakkoorden af te sluiten met elk Hyundai-bedrijf, zoals tot dan toe het geval was.

President Kim Young Sam, een verklaard voorstander van vrije vakbondsactiviteiten, liet de staking aanvankelijk haar gang gaan zonder interventie van de regering. (Het was het eerste grote arbeidsgeschil onder zijn bewind.) De regering zette echter bijna 30.000 man oproerpolitie in om te verhinderen dat er, zoals soms in het verleden bij Hyundai was gebeurd, gewelddadigheden zouden plaatsvinden. Niettemin maakte Kim zich, toen de staking escaleerde, steeds meer zorgen over de consequenties voor de toch al kwakkelende economie van het land. En op 20 juli beriep hij zich op een noodwet uit 1963 om een afkoe-lingsperiode van 20 dagen bij Hyundai Motor af te kondigen, gedurende welke alle verdere industriële acties illegaal zouden zijn. De dag daarop liet de regering, op grond van een bestaande wet die stakingen in fabrieken met een militaire productie verbodt, de oproerpolitie een fabriek van Hyundai nabij Changwon, waar tanks werden vervaardigd, bestormen om deze te heropenen.

De arbeiders van Hyundai Motor, die zich gesteld zagen tegenover een rege-

ring die vastberaden was het geschil te beëindigen, stemden op 23 juli in kleine meerderheid voor aanvaarding van het loonaanbod van Hyundai (dataantrekkelijker was gemaakt door de secundaire arbeidsvoorwaarden te verbeteren). Hoewel bij andere Hyundai-bedrijven de acties nog op beperkte schaal doorgingen en stakende arbeiders bij Hyundai Heavy Industries op 30 juli met uitsluiting werden bedreigd, leek de ernstigste arbeidsonrust bij Hyundai tegen het einde van de maand voorbij.

Verbod op anonieme financiële transacties

Op 19 augustus maakte president Kim Young Sam op de televisie bekend dat hij een nationaal decreet had ondertekend, waardoor het gebruik van schuilnamen bij financiële transacties werd verboden. Dit verbod werd sinds lange tijd beschouwd als een essentiële hervorming van het Zuidkoreaanse financiële stelsel.

Door het gebruik van valse namen bij transacties, waarmee eind jaren zestig een begin was gemaakt, konden grote conglomeraten geld doorsluizen naar de regeringspartij, een van de belangrijkste middelen ter ondersteuning van de militaire regeringen, die in liet grootste deel van 's lands historie aan de macht waren geweest. Het gebruik van schuilnamen had ook persoonlijke corruptie aangemoedigd doordat het handelen met voorkennis gemakkelijk maakte en overheidsambtenaren in staat stelde smeergeld te verdoezelen.

Kim had de hervorming op 12 augustus onverwacht aangekondigd in de vorm van een presidentieel noodbesluit, waarna algehele paniek en financiële chaos uitbraken. De volgende dag zakten de effectenbeurs pijlsnel in elkaar, aangezien de effectenmakelaars werden overstelpt met orders om ongeveer 100 mln aandelen te verkopen, waarmee in totaal een bedrag was gemoeid van 2.000 mrd won (ongeveer \$ 2,5 mrd). Door strikte handelsbeperkingen aan transacties te stellen, werd voorkomen dat de markt instortte. Binnen ongeveer een week begon de effectenhandel sterke tekenen van herstel te vertonen.

In overeenstemming met de grondwet werd een spoedzitting van de Nationale Assemblée bijeengeroepen om het presidentieel besluit te bekrachtigen. Op één na stemden alle 299 parlementariërs op 19 augustus voor het hervormingsbesluit, waarna het door Kim werd ondertekend.

Voortzetting anti-corruptiecampagne

Een nieuwe fase in de anti-corruptiecampagne van president Kim Young Sam werd op 7 september ingeluid, toen de activa van meer dan 1.500 overheidsdienaren en parlementsleden openbaar werden gemaakt. Hoewel enkele vooraanstaande functionarissen eerder in 1993 het persoonlijke voorbeeld van de president hadden gevolgd door de waarde van hun activa aan te geven, bestond er geen precedent voor de omvang van de onthullingen die in september werden gedaan door onder meer ministers, onderministers, rechters, militairen en academici.

Een ethiek-commissie van de regering ging onmiddellijk aan de slag om de aangegeven activa te controleren teneinde stappen te kunnen nemen tegen die functionarissen die rijkdommen leken te hebben vergaard door corruptie of ongepaste middelen. Aangezien de eerste onthullingen in maart hadden geleid tot het aftreden van een aantal parlementsleden, werd nu verwacht dat de jongste onthullingen een soortgelijk, maar veel ruimer, effect zouden sorteren.

De jongste onthullingen leidden op 10 oktober tot het aftreden van het hoofd van de rechterlijke macht, opperrechter Kim Deok Joo. Deze had reeds enige tijd onder de verdenking gestaan dat hij van speculaties in onroerend goed had geprofiteerd, maar er waren - omdat rechters onschendbaar waren - geen uitvoerende machtsmiddelen om hem af te zetten. Zijn aftreden werd beschouwd als een gelegenheid die voor het Opperste Gerechtshof de weg baande voor een optreden tegen die rechters van wie het activabezit de suggestie wekte dat zij van hun ambt hadden geprofiteerd.

Procureur-generaal Park Jong Cheol trad op 13 september af. Deze stap werd beschreven als een poging om verantwoordelijkheid te aanvaarden voor de wijde breide corruptie die - via de onthulling van de activa - was aangehouden onder hoge functionarissen in het bureau van de openbare aanklager. Op 20 september traden het hoofd van de nationale politie, Kim Hyo Eun, en de chef van de gemeentepolitie van Seoel, Yo Kwan Ku, af. Reiden werden ervan beschuldigd door corruptie aanzienlijke rijkdommen te hebben vergaard.

Onderzoek van Roh Tae Woo

Ondanks het optreden van Kim Young Sam tegen de corruptie, leken de kanssen op vervolging van zijn voorganger Roh Tae Woo, wegens activiteiten gepleegd vóór of tijdens zijn ambtstermijn als president, in september kleiner te worden.

Regeringsaccountants, die beschuldigingen van corruptie in verband met de aankoop van Amerikaanse gevechtsvliegtuigen in 1991 onderzochten, maakten op 7 september bekend dat zij geen bewijsmateriaal hadden gevonden voor wetsovertredingen van Roh Tae Woo. Ook verklaarden zij geen aanklacht te zullen indienen in verband met zijn weigering om alle vragen die hem tijdens hun onderzoek waren gesteld te beantwoorden.

Op 13 september liet de regerende Liberale Democratische Partij (LDP) weten dat zij pogingen van de oppositie zou beletten om de oud-president te dwingen voor de Nationale Assemblée te getuigen in het kader van het afzonderlijke parlementaire onderzoek in deze zaak.

(Vor.ber.pag. 435/1 e.v.-1993)

ICAO-ONDERZOEK NAAR NEERSCHIETEN KAL-007 AFGESLOTEN. RUSSISCH RAPPORT

Op 14 juni sloot de Internationale Organisatie voor de Burgerluchtvaart (ICAO) haar onderzoek naar het neerschieten van een Boeing 747 van Korean Air Lines in de nacht van 31 augustus op 1 september 1983 (zie pag. 577/1 e.v.-'83) officieel af.

In haar slotrapport stelde de ICAO dat terwijl de bemanning van vlucht KAL-007 het vliegtuig niet op haar voorgeschreven koers had weten te houden, het Sowjet-Luchtverdedigingscentrum de ICAO-richtlijnen voor het onderscheppen van burgervliegtuigen had overtreden door niet de identiteit van het vliegtuig vast te stellen alvorens de aanval te gelasten.

Een door de Russische president Boris Jeltsin ingestelde commissie kwam op 30 augustus tot de conclusie dat het neerschieten van de KAL-Boeing het gevolg was geweest van een „reeksvergissingen en toevalligheden en niet van vooraf beraamde wrede complotten”.

Als eerste oorzaak van de ramp werd beschouwd de afwijking door het toestel van zijn vliegroue en als tweede de overtuiging van de Sowjet-defensie dat een militair vliegtuig met opzet het Sowjet-luchtruim was binnengedrongen. In tegenstelling tot het ICAO-rapport (zie hierboven) handhaafde de commissie de stelling dat de Sowjet-defensie correct had gehandeld door eerder de militaire dan de civiele voorschriften voor een onderschepping te volgen, en door een raket af te vuren toen het vliegtuig niet op waarschuwingen bleek te reageren.

(Vor.ber.pag. 436/2/3 - 1993)

BEZOEK VAN AMERIKAANSE PRESIDENT

Op 10 juli ontmoetten de Amerikaanse president Bill Clinton en zijn Zuidkore-

aanse ambtgenoot Kim Young Sam elkaar voor het eerst. Gedurende Clintons tweedaagse officiële bezoek aan Zuid-Korea, dat volgde na de topconferentie van de Groep van Zeven industrielanden in Tokio (zie onder INTERNATIONAAL), spraken zij verscheidene keren met elkaar.

In het gevolg van Clinton bevonden zich onder andere minister Warren Christopher van buitenlandse zaken en minister Les Aspin van defensie, de belangrijkste Amerikaanse veiligheidsfunctionarissen. In verklaringen aan de pers werd bevestigd dat Clinton en zijn functionarissen in de besprekingen bijna uitsluitend veiligheidskwesties aan de orde stelden en in het bijzonder de dreiging die uitging van het Noordkoreaanse kernwapenprogramma (zie ook onder KOREA-NOORD).

Clinton, die op 10 juli de Zuidkoreaanse Nationale Assemblée toesprak, schetste vier prioriteiten: (i) ren voortgezette Amerikaanse militaire betrokkenheid bij de regio; (ii) de noodzaak om nucleaire proliferatie krachtiger te bestrijden; (iii) meer regionaal overleg over veiligheidskwesties; en (iv) meer steun voor democratische hervormingen in de regio.

Op 11 juli hield Clinton een krachtige rede in het vredesdorp Panmunjom. Hij waagde zich daar dicht bij Noordkoreaanse bodem dan al zijn voorgangers om een Amerikaanse legereenheid te bezoeken die vlakbij de gedemilitariseerde zone was gestationeerd (de in 1953 overeengekomen bestandslijn, die thans de facto de grens tussen Noord- en Zuid-Korea vormt). Hij waarschuwde de Noordkoreaanse regering dat het „zinloos“ was om kernwapens te ontwikkelen, aangezien „hun land zal ophouden te bestaan, als ze die ooit gebruiken“. Zijn verklaring nam de vrees weg dat de in juni door de VS gedane belofte (om geen kernwapens tegen Noord-Korea te gebruiken, zie onder KOREA-NOORD) de van oudsher bestaande veiligheidsregeling tussen de VS en Zuid-Korea gewijzigd had.

(Vor.ber.pag. 286/3-1992)

BEZOEK VAN FRANSE PRESIDENT

Op 14 en 15 september bracht de Franse president, François Mitterrand, een officieel bezoek - het eerste van een Frans staatshoofd - aan Zuid-Korea. Hij voerde besprekingen met president Kim Young Sam en maakte afspraken over gezamenlijke maatregelen op het gebied van handel, technologie en investeringen.

Toen Mitterrand kort na zijn aankomst in Seoel het gastenboek in de presidentiële residentie tekende, werd hij onwel. Hij werd door zijn arts verzorgd en was binnen een half uur in staat zijn officiële verplichtingen te hervatten.

MALEISIË

PREMIER BEZOEKT CHINA

Van 14-22 juni 1993 bracht premier Mahathir Mohamed aan het hoofd van een grote Maleisische delegatie een bezoek aan China. Mahathir voerde besprekingen met hoge Chinese functionarissen, onder wie premier Li Peng, president Jiang Zemin en de voorzitter van het Nationale Volkscongres Qiao Shi. Tijdens een persconferentie op 22 juni sprak Mahathir in verband met het bezoek van „de succesrijkste van de vele overzeese delegaties“ die hij had geleid.

Mahathirs bezoek resulteerde in de ondertekening van ongeveer 30 akkoorden over de oprichting van joint ventures en over andere vormen van samenwe king. Radio Maleisië berichtte op 21 juni dat Maleisische zakenmensen in het gevolg van Mahathir contracten ter waarde van ca. \$ 568 mln hadden afgesloten met Chinese bedrijven.

De twee partijen bespraken een groot aantal bilaterale en regionale kwesties, waaronder de handel, de mensenrechten en de Chinese betrekkingen in de Associatie van Zuidoost-aziatische Naties (ASEAN, waarvan Maleisië lid was). Tijdens zijn gesprekken met Mahathir zegde Li Peng zijn steun toe aan het programma van de East Asian Economic Caucus, dat in januari 1992 door Maleisië was voorgesteld als middel om de economische samenwerking in de regio te bevorderen (zie pag. 269/3 e.v.-'92).

Tijdens het bezoek deed Najib Tun Razak, de Maleisische minister van defensie, het voorstel om als vertrouwenwekkende maatregel in Zuidoost-Azië een regionale wapenregistratie in te voeren. Najib zei dat China naar zijn mening op het moment geen bedreiging vormde voor de regionale veiligheid, ofschoon het land werd afgeschilderd als nieuwe „boeman“ van het Westen na de ineenstorting van de Sowjet-Unie.

KANDIDATUUR ANWAR VOOR PLAATS- VERVANGEND VOORZITTERSCHAP UMNO

Op 23 augustus maakte minister Anwar Ibrahim van financiën zijn besluit bekend zich kandidaat te stellen voor de post van plaatsvervangend voorzitter van de United Malays National Organization (UMNO), de grootste partner in de regeringscoalitie van het Nationale Front (Barisan Nasional). De UMNO-verkiezingen staan voor november 1993 op het programma.

De bekendmaking van Anwar, een van de vijf vice-voorzitters van de UMNO, maakte een einde aan maandenlange speculaties over de vraag of hij als uitdager zou optreden van de huidige plaatsvervangend voorzitter, vice-premier Ghafar Baba (zie ook pag. 62/3-'93). De winnaar van de strijd om het plaatsvervangend voorzitterschap zou zeer waarschijnlijk de opvolger worden van Mahathir Mohamed als premier.

(Vor.ber.pag. 508/3 e.v.-1993)

OEZBEKISTAN

AMNESTIE VOOR OUD-POLITICUS

Sjoekroella Mirsaidow, die van maart-november 1990 premier was geweest en van november 1990 tot zijn aftreden in januari 1992 vice-president, kreeg op 23 juni 1993 presidentiële amnestie na door een rechtbank in Tasjkent te zijn veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf wegens „misbruik van zijn status door het ten onrechte aanwenden van staatsfondsen“. Mirsaidow werd veroordeeld tot het terugbetalen van een bedrag van \$ 5,6 mln wegens schade berokkend aan de staat.

(Vor.ber.pag. 510/1 e.v.-1993)

SINGAPORE

VERKIEZING VAN PRESIDENT

Op 28 augustus 1993 werd Ong Teng Cheong de eerste rechtstreeks gekozen president van Singapore. Op 1 september werd hij beëdigd voor een ambtstermijn van zes jaar. Ong volgde Wee Kim Wee op, die in 1985 en 1989 door het parlement voor twee opeenvolgende ambtstermijnen van vier jaar was gekozen (zie pag. 32/3-'87 en 132/3-'91).

Het parlement had in januari 1991 besloten om de ceremoniële functie van president te veranderen in een rechtstreeks gekozen post met uitgebreidere bevoegdheden (zie pag. 280/2-'91). In tegenstelling tot zijn voorganger Wee beschikte Ong over de bevoegdheid om zijn veto uit te spreken over belangrijke kabinetsbesluiten aangaande de begroting, de benoeming van hoge ambtenaren en, heel cruciaal, de besteding van 's lands enorme financiële reserves (naarschatting \$46 mrd).

Krachtens de wet uit 1991, die de rechtstreeks gekozen president had geïntroduceerd, konden alleen die Singaporanen die in het kabinet hadden gediend, de hoogste ambtenarenposten hadden bekleed of leiding hadden gegeven aan bedrijven met een volgestort kapitaal van \$ 100 mln, in aanmerking komen voor de post

De nieuwe president van Singapore, Ong Teng Cheong, wuift naar zijn aanhangers, nadat hij op 29 augustus tot winnaar van de presidentsverkiezingen is uitgeroepen.

van president. Deze strenge criteria sloten in feite iedereen uit, behalve de voornaamste leden van het establishment van Singapore. De *Far Eastern Economic Review* van 19 augustus schatte dat slechts circa 400 Singaporen werkelijk in aanmerking komen voor de post.

Kandidaten moesten de officiële Presidentiële Verkiezingscommissie om een geschiktheidsverklaring vragen. Twee politici van de oppositie (J.B. Jeyaretnam en Tan Soo Phuan, beiden van de Arbeiderspartij) werden geen geschikte kandidaten geacht omdat het hun zou ontbreken aan de „integriteit, het goede karakter en de reputatie” om het ambt te bekleden.

Voordat hij zijn kandidatuur begin augustus bekendmaakte, moest Ong niet alleen het vicepremierschap neerleggen, een functie die hij sinds 1985 had bekleed, maar ook het voorzitterschap van de regerende People's Action Party (PAP), en het lidmaatschap daarvan. Hij bleef evenwel aan als secretaris-generaal van het Nationaal Vakbondcongres, 's lands enige arbeidsfederatie.

De enige tegenstander van Ong bij de verkiezing was Chua Kim Yeow, voormalige hoofd van de Rekenkamer en president van de Ontwikkelingsbank van Singapore.

Beide kandidaten voerden hun campagnes buitengewoon terughoudend. Ong behaalde 58,7 procent van de stemmen, tegen Chua 41,3 procent.

Jeyaretnam noemde de nipte overwinning van Ong een „duidelijk tegenslag” voor de PAP.

AFTREDEN LEIDER OPPOSITIEPARTIJ

Op 18 juni trad Chiam See Tong af als secretaris-generaal van de oppositionele Singapore Democratic Party. Waarnemers meenden dat zijn aftreden het gevolg was van een machtsstrijd in de partij.

(Voorber.pag. 512/1/2-1993)

TADZJIKISTAN

RAPPORT OVER MENSENRECHTEN

Op 5 mei 1993 publiceerde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International een rapport waarin melding werd gemaakt van „ontstellendescheidingen van de mensenrechten”, vooral in de hoofdstad Doesjanbe nadat deze in december 1992 door regeringstroepen heroverd was. De Tadzjiekse regering ontkende de beschuldigingen en liet opnieuw weten dat gevangenen onder aanvaardbare omstandigheden leefden en niet werden vastgehouden vanwege politieke redenen.

VERBOD OP OPPOSITIEPARTIJEN

Op 21 juni verbood het Hooggerechtshof vier oppositiepartijen: de Democratische Partij, Lale Badaksjon, Nazdate Islamiye Tadzjikistan en het Rastochez (Wedergeboorte) Volksfront. Het Hof achtte de partijen schuldig aan de illegale oprichting van militia's, het aanzetten tot burgeroorlog en het vermoorden of ontvoeren van parlementariërs.

TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN

Op 13 juni werden in 19 districten tussentijdse parlementsverkiezingen gehouden. Tot de gekozen parlementariërs behoorde premier Abdoemalik Abdoellojanow.

REGIME VAN ISKANDAROW ILLEGAAL VERKLAARD

Tijdens haar eerste zitting sinds het einde van de burgeroorlog bepaalde de Tadzjiekse Opperste Sowjet dat alle decreten die waren uitgevaardigd onder het bestuur van de in november 1992 uit zijn ambt gezette president Akbarsjo Iskandarow (zie pag. 227/2 - '93) illegaal waren.

BETREKKINGEK METRUSLAND

Op 25 mei had president Imamoli Rachmanow, tevens voorzitter van de Opper-

ste Sowjet van Tadzjikistan, in Moskou een ontmoeting met de Russische president Boris Jeltsin. De twee leiders ondertekenden een verdrag over „vriendschap, samenwerking en wederzijdse hulp” en Jeltsin verklaarde dat Rusland zijn belofte om „deleiders van de republiek Tadzjikistan te steunen bij hun pogingen vrede te bewerkstelligen” gestand zou doen.

Jeltsins verklaring kwam aan het eind van een maand waarin Tadzjiekse regeringstroepen er met hulp van Russische troepen in waren geslaagd islamitische rebellen uit een belangrijk bolwerk in de buurt van de aan de grens met Afghanistan gelegen stad Sjoeroabad te verdrijven.

Conflict aan Afgaanse grens na dood van Russische soldaten

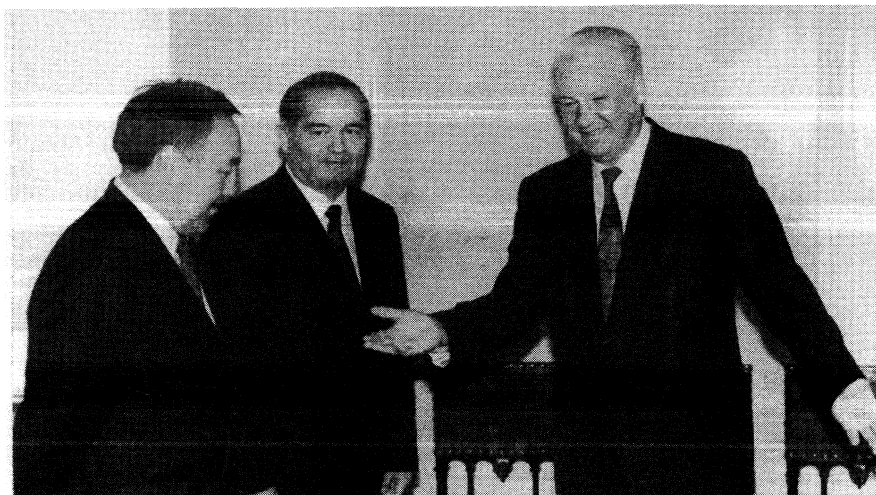
Op 13 juli sneuvelden 25 aan de Tadzjiekse-Afgaanse grens gelegerde Russische soldaten bij een aanval door Tadzjiekse rebellen, die vanuit Afghanistan opereerden. Bij diverse schermutselingen die daarop volgden, brachten Russische en Tadzjiekse regeringstroepen gezamenlijk verliezen toe aan groepjes rebellen in de buurt van de Afgaanse grens.

Het Afgaanse ministerie van buitenlandse zaken ontkende iedere betrokkenheid bij de aanval op 13 juli en liet weten dat alleen al bij de Russische en Tadzjiekse aanvallen op 15, 16 en 20 juli meer dan 600 mensen op Afgaans grondgebied gedood waren, terwijl 6.000 mensen dakloos waren geraakt. Russische legerwoordvoerders gaven toe dat hun strijdkrachten Afgaans grondgebied beschoten hadden, maar verklaarden op 20 juli dat het geslaagde bombardement rebellerende troepen uiteen had gedreven die zich ter plekke geconcentreerd hadden om een aanval voor te bereiden. Zij verklaarden dat de rebellen werden gesteund door gewapende islamitische fundamentalisten uit Afghanistan.

De Tadzjiekse minister van defensie, Aleksandr Sjiljapnikow, waarschuwde op 17 juli dat als de Centraalaziatische staten in handen van extremisten zouden vallen, er weldra militante islamieten „aan de poorten van het Kremlin” zouden staan.

Jeltsin ontstemd over gevechten

Op 27 juli ontsloeg de Russische president Boris Jeltsin, die verbolgen was over het feit dat de Russische troepen slecht waren voorbereid op de aanval

President Noersoltan Nazarabajew van Kazachstan (1.) en president Islam Karimow van Oezbekistan worden op 7 augustus 1993 in het Kremlin begroet door hun Russische ambtgenoot Boris Jeltsin (r.).

van 13 juli, de voor de veiligheidsdienst verantwoordelijke minister Wiktor Barannikow wegens incompetentie (zie onder RUSSISCHE FEDERATIE). Op 17 juli arriveerden Russische militairen in Tadzjikistan ter versterking van de 3.500 man tellende grenstroepen.

Op 30 juli pleitte de voorlopig aangestelde secretaris van de Russische Veiligheidsraad, maarschalk Jewgeni Sjaposjnikow, ervoor de Tadzjieks-Afghaanse grens, met behulp van de Centraalaziatische staten, volledig af te sluiten. Op 31 juli stelde Jeltsin een topontmoeting van de Centraalaziatische staten voor om de grenscrisis te bespreken.

Grensakkoorden met Afghanistan

In een op 25 augustus bekendgemaakt akkoord tussen Afghanistan en Tadzjikistan was opgenomen dat „in het geval van een schending van de staatsgrenzen... (Tadzjikistan en Afghanistan) maatregelen zouden treffen om (aanvallers) aan te houden en officieel over te dragen aan de grenstroepen". Het akkoord volgde op een bezoek op 15 augustus van de Afghaanse minister van buitenlandse zaken, Hedayat Amin Arsala, aan Tadzjikistan, waarbij een belofte van wederzijdse niet-inmenging aan de grens was gedaan.

Er bleven schermutselingen plaatsvinden aan de Tadzjieks-Afghaanse grens, maar deze waren aanzienlijk minder hevig dan die van een maand eerder (zie boven). Op 1 augustus werden bij een Russische aanval op Afghaans grondgebied 100 rebellen gedood die daar bijeen waren gekomen om een aanval op Tadzjikistan voor te bereiden.

Op 24 augustus ondertekenden vijf lidstaten van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) - Rusland, Kazachstan, Kirgizstan, Oezbekistan en Tadzjikistan - in Moskou een akkoord om aan de Tadzjieks-Afghaanse grens een geallieerde vredesmacht te stationeren.

Het akkoord volgde op een topontmoeting van de leiders van de vijf lidstaten in Moskou op 6-7 augustus, waarbij een overeenkomst over de onschendbaarheid van de grenzen was ondertekend. In een gezamenlijke verklaring werden de Tadzjiekse leiders op 7 augustus opgeroepen met de rebellen in onderhandeling te treden over een oplossing van het geschil, terwijl aan de Verenigde Naties gevraagd werd waarnemers naar de grensregio te sturen om toe te zien op de naleving van een staakt-het-vuren.

Russische doelstellingen m.b.t. Tadzjikistan

In een op 4 augustus in *Izvestija* gepubliceerd artikel verklaarde de Russische minister van buitenlandse zaken, Andrej Kozyrew dat de Russische doelstellingen met betrekking tot Tadzjikistan viervoudig waren: (i) het voorkomen van een hervatting van de burgeroorlog; (ii) het garanderen van de veiligheid van de Tadzjiekse bevolking (onder wie tal van etnische Russen); (iii) het bevorderen van democratie en nationale verzoening; en (iv) de bescherming van de gehele regio tegen politiek en religieus extremisme.

(Vor.ber.pag. 512/2 e.v.-1993)

ALGEMEEN

G-7-TOP

Van 7-9 juli 1993 ontmoetten de leiders van de Groep van Zeven (G-7) geïndustrialiseerde landen elkaar in Tokio voor de 19de jaarlijkse topconferentie (zie pag. 805/3-'92 voor de top van 1992).

Aanwezig waren o.a. de Canadese premier Kim Campbell, de Franse president François Mitterrand, de Duitse bondskanselier Helmut Kohl, de Italiaanse premier Carlo Azeglio Ciampi, de Japanse premier Kiichi Miyazawa, de Britse premier John Major en de Amerikaanse president Bill Clinton. Ook de pas benoemde directeur-generaal van de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT), Peter Sutherland, woonde de topconferentie bij.

Opvallende afwezigen waren de Franse premier Edouard Balladur en de voorzitter van de Europese Commissie Jacques Delors.

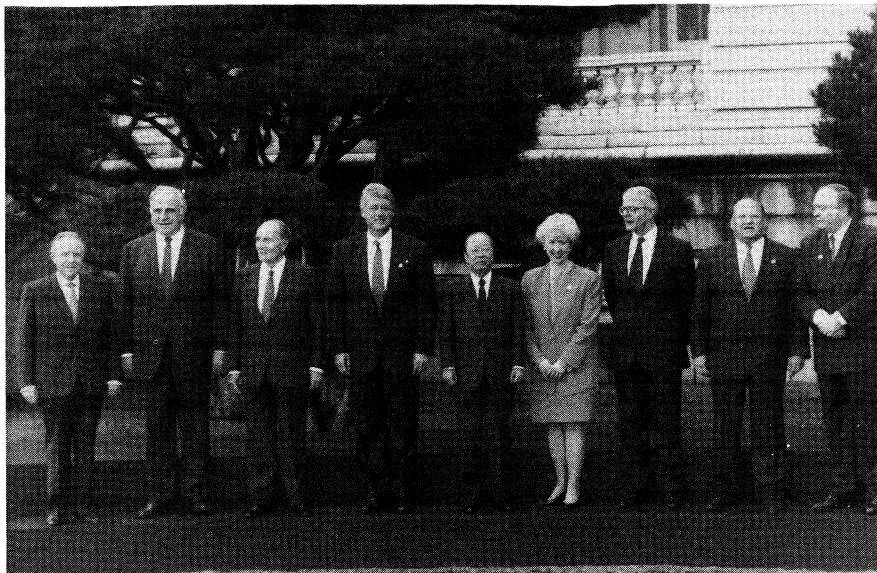
Net als bij de twee laatste topconferenties (zie pag. 784/1 e.v.-'91 en 805/3 e.v.-'92) aanvaardde de Russische president Boris Jeltsin een uitnodiging van de G-7-leiders om na afloop van de top besprekingen te voeren.

Een verzoek van de Indonesische president Soeharto om de top te mogen toespreken tijdens zijn bezoek aan Japan van 4-7 juli zou zijn afgewezen door de G-7-leiders, nadat was gebleken dat Soeharto als hoofd van de Beweging van Niet-gebonden Landen (NAM) een beroep had willen doen op de ontwikkelde landen hun handelspolitiek en hulpverlening niet te koppelen aan mensenrechtenkwesties.

Economisch communiqué

In hun op 9 juli uitgegeven economisch communiqué gaven de G-7-leiders uiting aan hun bezorgdheid over de werkloosheid in de geavanceerde industrielanden, die „onze kracht ondermijnt". De G-7-leiders wezen erop dat „meer dan 23 miljoen mensen werkloos zijn in onze landen" en zeiden dat dit „onaanvaardbaar" was. Gedeeltelijk was deze werkloosheid te wijten aan de trage groei, maar „een belangrijk deel van het huidige werkloosheidsniveau (was) structureel". Het communiqué beval een twee-sporenbenadering aan, gebaseerd op een „voorzichtig macro-economisch beleid" met „niet-inflatoire duurzame groei" en „structurele hervormingen om de efficiëntie van de markten, in het bijzonder de arbeidsmarkt, te verbeteren".

In een eerder uitgebracht verslag van de G-7-ministers van financiën over structurele hindernissen voor economische groei was gesteld dat „macro-economisch beleid alleen niet vol-

De G-7-leiders poseren op 7 juli in Tokio. V.l.n.r. Carlo Ciampi (premier Italië), Helmut Kohl (bondskanselier Duitsland), François Mitterrand (president Frankrijk), Bill Clinton (president VS), Kiichi Miyazawa (premier Japan), Kim Campbell (premier Canada), John Major (premier Groot-Brittannië), Jean-Luc Dehaene (premier België) en Henning Christophersen (EG-Commissaris voor economische en financiële zaken).

doende (zou) zijn om de structurele elementen van de werkloosheid terug te dringen". In het verslag werd gewaarschuwd dat tenzij diep gewortelde obstakels werden bestreden met structurele hervormingen, de economische groei laag zou blijven en werkloosheid een chronisch probleem.

Het communiqué riep op tot meer stimulering van de Japanse economie en drong aan op „snelle verlaging van de (Europese) rentetarieven" als onderdeel van een gecoördineerde groeistrategie.

De G-7-leiders besloten tot een „alomvattende benadering" van hulp aan en handel met de ontwikkelingslanden, gekoppeld aan een „gedifferentieerde benadering, aangepast aan de behoeften en prestaties van elk land".

De G-7-leiders herhaalden vastbesloten te zijn om „protectionisme in al zijn vormen te bestrijden", en zeiden dat hun „hoogste prioriteit" lag bij de succesvolle afsluiting van de Uruguay-ronde van handelsbesprekingen.

Akkoord over verlaging van tarieven

Op 7 juli hadden de G-7-leiders hun goedkeuring gegeven aan een verstrekkend akkoord over de verlaging van tarieven, een pact dat was bereikt door onderhandelaars uit de „Quadrilaterale" groep bestaande uit Canada, de EG, Japan en de VS. Bedoeld om onder de GATT de toegang van industrieproducten tot de markten te vergroten werd het door de Amerikaanse handelsvertegenwoordiger Mickey Kantor begroet als „de grootste tariefverlaging in de geschiedenis".

Het ontwerpakkoord dat werd voorgesteld aan de G-7-leiders bevatte de volgende voorstellen:

- de opheffing van tarieven en niet-tariefmuren voor acht categorieën industrieproducten;
- de harmonisering van tarieven voor chemische producten op een laag niveau;
- tariefverlaging in het helft van tarieven hoger dan 15 procent;
- onderhandeling over de verlaging van tarieven voor andere producten met gemiddeld ten minste één derde, met de mogelijkheid de tarieven voor bepaalde producten met meer dan de helft te verlagen.

Politieke verklaring

In een op 9 juli aangenomen politieke verklaring verhardde de G-7 haar kritiek op de Servische en Kroatische wredeheden in de voormalige Joegoslavische republiek Bosnië-Herzegovina, maar zij ging niet zo ver een militaire inmenging aan te bevelen.

In een krachtige verklaring, die zou zijn opgesteld op instigatie van Duitsland en de VS, waarschuwden de G-7-leiders dat „als de Serven en Kroaten Bosnië blijven uiteenrijten door gewelddadige grenscorrecties of 'etnische zuiveringen', zij zich buiten de internationale gemeenschap zullen plaatsen en niet langer kunnen rekenen op economische of commerciële steun, in het bijzonder hulp bij de wederopbouw".

In de verklaring bevestigde de G-7 vast te houden aan de nucleaire non-proliferatie en deed zij een beroep op Noord-Korea „de beslissing zich uit het Non-Proliferatieverdrag (NPT) te trekken. Onmiddellijk in te trekken" (zie

onder KOREA-NOORD). Ook werd er bij Oekraïne op aangedrongen het Strategic Arms Reduction Treaty (START) te ratificeren.

Met een opvallende verwijzing naar „aspecten van Irans gedrag" drongen de G-7-leiders er bij de Iraanse regering op aan „constructief deel te nemen aan internationale pogingen vrede en stabiliteit tot stand te brengen en op te houden met activiteiten die tegen deze doelstellingen indruisen".

Deze indirecte kritiek op Iran zou het gevolg zijn van Amerikaanse druk om de handelsbetrekkingen tussen verschillende G-7-landen en Iran in te perken vanwege Irans vermeende steun aan het terrorisme steunde en zijn verzet tegen de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten (zie onder IRAN).

Hulp aan Rusland

Tijdens hun ontmoeting na de top met Jeltsin op 8 juli keurden de G-7-leiders de oprichting goed van een fonds van \$ 3 mrd ter bevordering van de Russische privatisering. Het fonds was \$ 1 mrd kleiner dan de VS oorspronkelijk hadden voorgesteld tijdens de vergadering van de G-7-ministers van financiën in april (zie pag. 518/2-'93) en zou naar verwachting in de volgende 18 maanden worden uitgekeerd. De gelden voor het fonds kwamen uit een combinatie van nieuwe fondsen en middelen die reeds voor andere programma's waren gereserveerd.

Het fonds bestond uit \$ 1 mrd aan Westerse kredieten voor Russische ondernemingen om Westerse kapitaalgoederen te importeren; \$ 500 mln aan technische hulp van de G-7-landen; \$ 500 mln van de Wereldbank ter ondersteuning van gebieden die voorheen afhankelijk waren van nutsbedrijven van de overheid. Nog eens \$ 1 mrd zou komen van de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD), de Wereldbank en de International Finance Corporation (IFC).

(Voorber. pag. 518/3 e.v.-1993)

INTERNATIONALE MONETAIRE SITC-ATIE. VERSTERKING VAN YEN

De maandelijkse handelscijfers van Japan, die op 11 augustus werden bekendgemaakt, lieten zien dat het handelsoverschot in juli 1993 voor de 31ste opeenvolgende maand was gestegen. Het overschot lag 28 procent hoger dan dat van juli 1992. Het nieuws leidde tot een verdere versterking van de yen ten opzichte van de dollar.

De yen was het jaar begonnen op een koers van ongeveer \$ 1 = 125 yen en bereikte op 17 augustus een waarde van \$ 1 = 101,55 yen. De Amerikaanse Federal Reserve Board intervenieerde op 19 augustus op de valutamarkten om de dollar te steunen. Die dag sloot de beurs van Tokio op \$ 1 = 104,45 yen. Volgens de *Financial Times* van 21 augustus hadden Japanse func-

INTERNATIONAAL

tionarissen de interventie van de Federal Reserve Board toegejuicht en „toegegevend dat de trend van een stijgende yen naar alle waarschijnlijkheid niet zou stoppen totdat Japan concrete stappen ondernam om iets te doen aan zijn geweldige handelsoverschot door de binnenlandse economie te stimuleren". In september werd een pakket economische maatregelen van de Japanse regering verwacht (zie ook pag. 724/2-'93)

ECO

TWEDE TOPCONFERENTIE

Op 6 en 7 juli 1993 kwamen de staats- en regeringsleiders van Afghanistan, Azerbajdzjan, Iran, Kazachstan, Kirgizstan, Oezbekistan, Pakistan, Tadzjikistan, Toerkmenistan en Turkije, de tien leden van de Organisatie voor Economische Samenwerking (Economic Co-operation Organization, ECO), bijeen in Istanboel (Turkije) voor de tweede topconferentie (zie pag. 589/2/3-'92 voor de eerste top).

Een gezamenlijk communiqué, dat de „Verklaring van Istanboel" werd genoemd, riep op tot de oprichting van een „moderne en efficiënte infrastructuur" ter consolidering van een regionale gemeenschappelijke markt. De ECO-leiders schetsten doelstellingen „voor het jaar 2000 en daarna", waarbij zij de oprichting goedkeurden van een regionaal hoofdkantoor voor lucht- en scheepvaart in Iran, een ECO-verzekeringencentrum in Pakistan en een ECO-bank voor ontwikkeling en handel in Turkije.

In een speciaal communiqué over Azerbajdzjan werd de „Armeense agressie" veroordeeld en werd de onverwijld te rugtrekking van de Armeense troepen geëist. De Armeense „opstelling" werd „eernstige bedreiging van de VN-beginselen" genoemd en „een obstakel voor de vredespogingen die worden ontplooid binnen het kader van de CV-SE" (Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa).

Voor de parallelle bilaterale gesprekken tussen Iran en Turkije konden rekenen op bijzonder aandacht gezien berichten over hun onderlinge rivaliteit en pogingen erkenning te verkrijgen als de belangrijkste regionale macht. In deze context zei de Iraanse president Ali Akbar Rafsanjani op 6 juli dat de twee landen „stappen moesten nemen om de wederzijdse banden te versterken zonder acht te slaan op giftige propaganda tegen hun vriendschappelijke betrekkingen"

Bilaterale gesprekken tussen Azerbajdzjan en Turkije richtten zich vooral op hervatting van de onderhandelingen over de aanleg van een pijpleiding die via Turkije olie en gas zou vervoeren naar Europa (zie pag. 217/3-'93).

Op 7 juli tekenden Afghanistan, Pakistan en Toerkmenistan in Istanboel een tripartiet akkoord om de communicatieverbindingen binnen het algemene kader van de ECO uit te breiden.

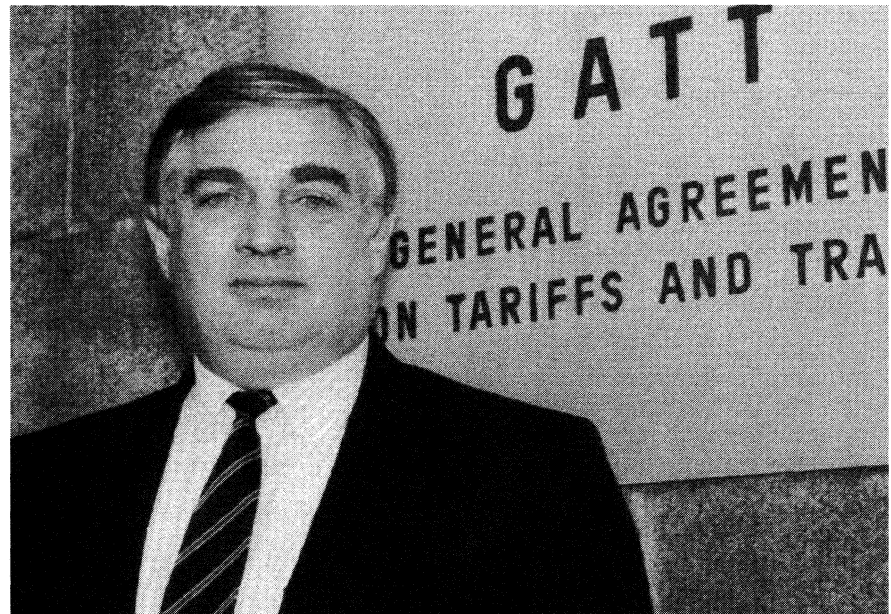
(Voorber. pag. 570/3 e.v.-1993)

GATT

UITSPRAAK OVER BANANENIMPORT

Op 26 mei 1993 bepaalde een arbitragecommissie van de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT) dat de importregels van de EG voor bananen (zie pag. 539/1/2-'93) de export van Latijns-Amerikaanse landen op oneerlijke wijze beperkten.

De commissie was ingesteld nadat Colombia, Costa Rica, Guatemala, Nicaragua en Venezuela hadden geklaagd dat de importregels van zes EG-staten (Frankrijk, Griekenland, Groot-Brittannië, Italië, Portugal en Spanje) in strijd waren met regels voor de eerlijke handel. In het rapport van de commissie, dat naar verwachting zou worden aangenomen tijdens een vergadering van de GATT-raad op 16 juni, werd geadviseerd om de discriminerende quota's af te schaffen en de douanetarieven voor Latijns-Amerikaanse producenten te verlagen.

De nieuwe directeur-generaal van de GATT, Peter Sutherland, vóór het GATT-hoofdkantoor in Genève.

ten einde ze op hetzelfde niveau te brengen als die van andere bij de GATT aangesloten landen.

NIEUWE DIRECTEUR-GENERAAL

Op 9 juni werd Peter Sutherland gekozen tot de vierde directeur-generaal van de GATT als opvolger van Arthur Dunkel.

De 47-jarige Sutherland zou zijn functie op 1 juli aanvaarden voor een eerste ambtstermijn van twee jaar die met vier jaar verlengd kon worden. Sutherland, een voormalig procureur-generaal van Ierland en een oud-lid van de Europese Commissie belast met concurrentie (1985-1989), zei hij zijn benoeming dat hij de hoogste prioriteit zou toekennen aan de totstandkoming van „een snelle, veelomvattende en verreikende afsluiting" van de zes jaar oude Uruguay-ronde van multilaterale handelsbesprekingen.

AMERIKAANS-EUROPEES AKKOORD OVER OLIEHOUDENDE ZADEN. DIVERSE PROBLEMEN

Op 8 juni liet Frankrijk zijn bezwaren varen tegen het in november 1992 bereikte akkoord tussen de EG en de VS over oliehoudende zaden (zie pag. 69/3 e.v.-'93), maar herhaalde zich te zullen blijven verzetten tegen andere aspecten van dat akkoord. Dat Frankrijk de overeenkomst zou aanvaarden - hetgeen was aangekondigd op een vergadering van de EG-ministers van buitenlandse zaken in Luxemburg -, werd sedert eind mei verwacht toen de EG haar goedkeuring hechtte aan ruimere

vergoedingen voor boeren die land „uit de produktie haalden" (zie pag. 540/3-'93).

Het nieuws van het gewijzigde Franse standpunt leidde op 9 juni in het hele land tot protesten van Franse boeren. Ministers van de Franse regering verzekerden de boeren echter dat Frankrijk gekant bleef tegen de EG-VS-overeenkomst als geheel. Dit werd nog eens onderstreept door de Franse premier Edouard Balladur die na gesprekken in Washington met de Amerikaanse president Bill Clinton op 15 juni zei dat zijn land het VS-EG-akkoord over de handel in landbouwprodukten niet zou aanvaarden „zelfs de rest van de GATT-handelsonderhandelingen bevredigend uitvalt"

Geschil over Amerikaans-Duits telecommunicatieakkoord

Na de onthulling van een Amerikaans-Duits telecommunicatieakkoord krachten hetwelk beide landen besloten sancties op te heffen, waarschuwde de Europese Commissie op 11 juni Duitse bedrijven de EG-wetgeving niet in de wind te slaan. In mei had de EG sancties getroffen tegen de VS uit vergelding voor Amerikaanse maatregelen tegen negen EG-lidstaten die buitenstaanders gediscrimineerd zouden hebben bij de overheidsaankoop van telecommunicatieapparatuur.

Hoorzitting over Amerikaanse staalheffingen. Onderzoek naar beperking bananenimport

Op 4 juni stelde de subsidiecommissie van de GATT een onafhankelijke geschillencommissie in die een uitspraak moest doen over klachten van de EG betreffende de invoering van Amerikaanse heffingen in januari op de import van staal uit Europa (zie pag. 520/2 e.v.-'93). Op 22 juni legden de VS herziene heffingen op aan staalproducenten uit de EG-lidstaten en 13 andere landen omdat zij in de VS staal verkocht zouden hebben onder de marktprijs.

Op 16 juni ging de GATT-raad in op een verzoek van Costa Rica om een formeel onderzoek in te stellen naar de rechtsgeldigheid van de nieuwe EG-restricties op de Latijns-Amerikaanse bananenexport, die op 1 juli van kracht zouden worden. In mei had een arbitragecommissie van de GATT de restricties als oneerlijk beoordeeld (zie hierboven).

Amerikaanse staalheffingen opgeschort

De Amerikaanse Commissie voor Internationale Handel annuleerde op 27 juli

voor een breed scala aan geïmporteerde staalprodukten een Amerikaans besluit daarvoor heffingen in te voeren (zie hierboven). De Commissie zei dat 80 procent van de importprodukten geen schade berokkende aan Amerikaanse staalproducenten. De Amerikaanse staalproducenten kregen echter gedeeltelijke protectie aangeboden, nadat de Commissie had beslist dat de import van bepaalde produkten uit 16 landen (in het bijzonder roestvrij staal) schadelijk was voor de Amerikaanse industrie.

NIEL'W LID

Op 18 mei traden St. Vincent en de Grenadines toe tot de GATT als 111de lid (zie ook pag. 522/1-'93).

HANDELSBESPREKINGEN OPGESCHORT

Op 14 juli werden in Genève de onderhandelingen over een multilateraal handelsakkoord, die sinds februari in een impasse verkeerden (zie pag. 520/1 e.v.-'93), hervat maar de volgende dag weer opgeschort toen de Europese Gemeenschap meer tijd vroeg om een gedetailleerd financieel onderzoek uit te voeren naar de gevolgen van het akkoord over de tariefverlagingen, dat was bereikt op de Tokio-top van de Groep van Zeven geïndustrialiseerde landen (G-7) (zie onder ALGEMEEN).

Op 28 juli kwam het Trade Negotiations Committee (TNC) bijeen onder voorzitterschap van de nieuwe directeur-generaal van de GATT, Peter Sutherland (zie hierboven), om de vooruitgang te bespreken die was geboekt bij de onderhandelingen over de toegankelijkheid van de markt en diensten.

(Voorber. pag. 520/1 e.v.-1993)

ICO

BIJEENKOMST VAN MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 17 en 18 juni 1992 kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de Islamitische Conferentie Organisatie (ICO) in Istanboel (Turkije) in spoedzitting bijeen, hoofdzakelijk om de crisis te bespreken in de voormalige Joegoslavische republiek Bosnië-Herzegovina. De Turkse minister van buitenlandse zaken en voorzitter van de ICO, Hikmet Cetin, vestigde tevens de aandacht op belangrijke kwesties als de territoriale onschendbaarheid van Azerbajdzjan en de noodzaak van een oplossing voor de kwestie Cyprus.

Op 18 juni beeindigden de ministers van buitenlandse zaken de bijeenkomst met de publicatie van drie resoluties.

De resolutie met betrekking tot Bosnië-Herzegovina veroordeelde de Servische leiders in Belgrado en riep de VN-Veiligheidsraad op tot het coördineren van acties ter land, ter zee en in de lucht om de internationale vrede te herstellen.

De resoluties inzake Palestina en Libanon gaven uiting aan de ongerustheid over de voortdunde vestiging van Joden in de door Israël bezette gebieden en over de Israëlische bezetting van delen van Zuid-Libanon. Israël werd opgeroepen om zich uit Libanon terug te trekken.

Een van de eerste acties van de ministers van buitenlandse zaken op 17 juni was de unanieme goedkeuring van de aanvraag van Toerkmenistan voor een volwaardig lidmaatschap van de ICO.

BUITENGEWONE VERGADERING OVER BOSNIË-HERZEGOVINA. NIEUWE LEDEN

Op 3 en 4 december 1992 werd door de Saoedische koning Fahd in Jeddah (Saoedi-Arabië) een buitengewone vergadering van de ministers van buitenlandse zaken van de ICO belegd om de situatie in Bosnië-Herzegovina te bespreken.

Onder de aanwezigen waren president Alija Izetbegovic van Bosnië-Herzegovina, president Sali Berisha van Albanië en de twee voorzitters van de internationale Geneefse vredesconferentie over Joego-Slavië, Cyrus Vance en Lord Owen.

In een verklaring van de vergadering werd een beroep gedaan op de VN-Veiligheidsraad om maatregelen te nemen tegen Servië en Montenegro, zoals het gebruik van geweld in overeenstemming met het VN-handvest, om de agressie tegen Bosnië tot staan te brengen. De ICO bood aan om financiële en militaire steun te verlenen aan een dergelijk ingrijpen. Zij drong er bij de VN op aan het wapenembargo tegen Bosnië-Herzegovina op te heffen om het land in staat te stellen zich te verdedigen, en vredeshandhavende troepen naar de grenzen van Bosnië met Servië en Montenegro te sturen. Verder verzocht de ICO de Veiligheidsraad dringend „vóór 15 januari 1993 een oordeel over de situatie te vellen om de relevante (VN-) resoluties uit roeren". De ICO eiste ook de oprichting van een internationaal tribunaal voor de berechting van oorlogsmisdadigers.

Zowel Iran (dat al wapens had gestuurd) als Saoedi-Arabië verklaarde bereid te zijn om troepen naar Bosnië te sturen. Het Turkse parlement had op 7 december de Turkse regering toestemming gegeven om troepen naar Bosnië en Somalia te zenden, als dat nodig zou zijn.

Nieuwe leden

Albanië, Kirgizstan, Tadzjikistan en Zanzibar werden toegelaten als lid van de ICO.

INTERNATIONAAL

Zanzibar bevestigde op 10 januari 1993 dat het tot de ICO was toegetreten, maar benadrukte dat het politieke kwesties gescheiden zou blijven hoiiden van religieuze kwesties. Bovendien zou zijn unie met het vasteland van Tanzania niet door zijn afzonderlijk lidmaatschap worden bedreigd, aldus Zanzibar: President Ali Hassan Mwinyi van Tanzania betuigde op 28 januari zijn steun aan Zanzibars lidmaatschap van de ICO; naar zijn zeggen hadden veeleer economische dan religieuze redenen Zanzibar tot toetreding bewogen.

BIJEENKOMSTICO-BUREAU

Op 11 januari 1993 kwam in Dakar (Senegal) onder voorzitterschap van de Senegalese president Abdou Diouf het bureau van de zesde ICO-topconferentie bijeen. De vergadering werd bijgewoond door o.a. president Alija Izetbegovic van Bosnië-Herzegovina, PLO-leider Yasser Arafat en de voorzitters van specialistische ICO-commissies. De bijeenkomst werd beheerst door discussies over de situatie in de voormalige Joegoslavische republiek Bosnië-Herzegovina, de deportatie van 400 Palestijnen uit de door Israël bezette gebieden in december en de verwoesting van de Babri-moskee in Ayodhya (India) in december (zie pag. 137/1 e.v. - '93).

President Turgut Özal van Turkije riep de internationale gemeenschap op tot het gebruik van geweld om vrede in Bosnië op te leggen.

In een na afloop uitgegeven slotverklaring merden Seivische leiders in Belgrado en in Bosnië-Herzegovina beschuldigd van verantwoordelijkheid voor tegen moslims en Kroaten gepleegde misdaden, terwijl op de VN een beroep werd gedaan Bosnië uit te zonderen van het wapeneinbargo tegen het voormalige Joego-Slavië. De verklaring veroordeelde ook de deportatie door Israël van Palestijnse activisten. Die deportatie werd omschreven als een schending van de mensenrechten en van alle internationale wetten en conventies.

Inzake de Babri-moskee in Ayodhya deed de verklaring een beroep op de Indiase regering de moskee onverwijd op haar oorspronkelijke plaats te herbouwen.

CONFERENTIE MINISTERS VAN RELIGIEUZE ZAKEN

Een conferentie van de ministers van religieuze zaken van de ICO vond op 21 januari in Cairo plaats. De conferentie riep op tot de oprichting van een „defensieve” strijdmacht om in moslem-conflicten tussenbeide te komen, en tot de instelling van een Islamitisch Gerechtshof.

Hoewel reeds op een topconferentie in januari 1981 was besloten dat er een Islamitisch Ge-

rechtshof zou worden ingesteld om te oordelen in geschillen tussen moslem-landen, en deskundigen in januari 1983 waren bijeengekomen voor het opstellen van een statuut voor dit hof, was het project nog niet geconcretiseerd.

VERGADERING VAN MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Van 23-28 april kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de ICO in Karachi (Pakistan) bijeen.

[De Bosnische president Alija Izetbegovic had tijdens een bezoek aan Saoedi-Arabië op 10 april de uitreiking van de internationale Koning Faisal-prijs voor verdiensten jegens de Islam en de toekenning van een ruime gift van de Saoedische regering en particulieren aan de Bosnische moslims aangegegrepen om andere islamitische regeringen te hekelen die zich volgens hem onvoldoende inzetten bij de verdediging van de Islam en bij het nakomen van hun verplichtingen tegenover de Bosnische moslims.]

In een unaniem aangenomen resolutie werd de Veiligheidsraad van de VN dringend verzocht onmiddellijk „effectieve stappen, zoals het gebruik van geweld, te ondernemen om een einde te maken aan de Servische agressie tegen Bosnië-Herzegovina”. De ministers eisten bovendien dat een totale economische blokkade van Servië en Montenegro zou worden ingesteld en dat alle Servische en Montenegrijnse tegoeden in het buitenland zouden worden bevroren. Op 28 april werd extra hulp aan Bosnië ter waarde van \$ 80 mln goedgekeurd. Een der was een zes leden tellende coördinatiecommissie onder leiding van Pakistan in het leven geroepen, die plannen moest opstellen voor hulp aan Bosnië.

Op 27 april kwam het conflict tussen Armenië en Azerbajdzjan aan de orde. De ministers veroordeelden toen de „Armeense agressie tegen Azerbajdzjan” en de „bezetting” door Armenië van Azerbajdzjaans grondgebied (zie pag. 450/3 e.v. - '93). Zij drongen er bij de lidstaten op aan Azerbajdzjan meer financiële en humanitaire hulp te verlenen.

In een op 25 april aan de ministers overhandigd onderzoeksrapport over Kashmir werd geadviseerd sancties tegen India te overwegen om een einde te maken aan de „onderdrukking” in Kashmir.

TERUGTREKKING VAN ZANZIBAR

Op 13 augustus maakte Salmin Amour, president van Zanzibar en tweede vice-president van de Verenigde Republiek Tanzania, bekend dat Zanzibar zich zou terugtrekken uit de ICO.

Op 14 augustus zei John Malecela, premier van Tanzania, echter dat de regering de mogelijkheid zou onderzoeken of de Verenigde Republiek Tanzania lid zou worden van de organisatie, die hij een „lichaam voor de bevordering van economisch en sociaal welzijn” noemde.

De stap volgde op groeiende meningsverschillen in Tanzania nadat Zanzibar in december 1992 was toegelaten tot de ICO (zie hierboven). Verscheidene vooraanstaande politici, onder wie oud-president Julius Nyerere, hadden gesteld dat het ICO-lidmaatschap van het eiland een schending van de grondwet was en de nationale eenheid bedreigde.

(Voorber. pag. 215/2 e.v. - 1992 en 607/3 - 1992)

VERENIGDE NATIES

WERELDCONFERENTIE OVER DE MENSENRECHTEN

Afgevaardigden uit meer dan 180 landen woonden de eerste Wereldconferentie over de Mensenrechten bij, die van 14-25 juni 1993 in Wenen werd gehouden onder auspiciën van de VN-Commissie voor de Mensenrechten (UNCHR). Een aan het slot van de conferentie unaniem aangenomen „Verklaring en Actieprogramma” bevestigde dat de mensenrechten „universeel, ondeelbaar en onderling afhankelijk” zijn en dat de bescherming ervan de legitieme zorg van de internationale gemeenschap is. De Verklaring benadrukte tevens de onderlinge samenhang van democratie, ontwikkeling en mensenrechten, en herinnerde alle staten aan hun verplichting maatregelen te nemen om speciale groepen, in het bijzonder vrouwen en kinderen, te beschermen tegen schendingen van de mensenrechten.

In het Actieprogramma drong de conferentie er bij de Algemene Vergadering van de VN op aan de hoogste prioriteit te geven aan de instelling van de post van VN-Hoge Commissaris voor de Mensenrechten. Het programma vroeg verder de middelen en mechanismen van het bij de UNCHR aangesloten VN-Mensenrechtencentrum te versterken, en verzocht de Commissie voor Internationaal Recht haar werk voort te zetten als internationale rechtbank voor strafzaken.

De conferentie nam ook twee afzonderlijke resoluties aan waarin werd gevraagd een einde te maken aan de strijd in Angola en Bosnië-Herzegovina. In krachtige bewoordingen werd aangedrongen op het onmiddellijke sturen van hulp naar Angola en werden de „ongekende schendingen van de mensenrechten en de genocide” door Serviërs en Kroaten in Bosnië-Herzegovina veroordeeld. Met de aanvaarding van deze resoluties werd het verbod op het vermelden van specifieke schendingen van de mensenrechten te niet gedaan.

Afro-Aziatische en Arabische bezwaren

De goedkeuring van de slotverklaring versluierde hevige meningsverschillen tussen enerzijds de Afro-Aziatische en Arabische landen, en anderzijds de Westerse landen, Japan en de meerderheid van de Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS). Het kernpunt van deze meningsverschillen werd gevormd door aantijgingen van diverse Derdewereldlanden die beweerden dat de Westerse landen hun waarden hadden willen opleggen aan verschillende religieuze en culturele tradities.

Tot de meest uitgesproken critici van het Westen behoorde China, wiens vice-minister van buitenlandse zaken Liu Huaqui op 15 juni de „Westerse“ interpretatie van de mensenrechten verwierp met de verklaring dat „individuele rechten en vrijheden steevast onderworpen (waren) aan de eisen en bepalingen van de wet“

De Chinese verklaring was een reactie op een toespraak die de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher op de openingsdag had gehouden. Hij had daarin gewaarschuwd dat „we cultuurrelativisme niet het laatste toevluchtsoord van de onderdrukking kunnen laten worden“ en had herhaald dat de „universaliteit“ van de mensenrechten in heel de wereld één norm vooraanvaardbaar gedragooststelt.

Ook de kwestie van nieuwe VN-bureaus met de bevoegdheid de naleving van de mensenrechten af te dwingen verdeelde de conferentie. Tegen de lobby van een aantal Westerse delegaties voor een VN-commissaris voor de mensenrechten was naar verluidt fel verzet van Aziatische en Arabische landen. Krachtens een uiteindelijk compromis besloot de conferentie de beslissing in laatste instantie over te laten aan de Algemene Vergadering van de VN.

Uit latere berichten bleek dat sommige Derdewereldlanden zich ook hadden verzet tegen plannen voor de oprichting van een VN-hof voor de mensenrechten. Zij waren echter wel voor de afgezwakte versie van het Actieprogramma dat de Commissie voor Internationaal Recht aanbeval te ovenvegen een internationaal hof voor strafzaken in te stellen.

De kloof werd nog vergroot door de kwestie van de koppeling van economische hulp aan mensenrechten. Op 17 juni vroeg de Indonesische minister van buitenlandse zaken Ali Alatas de geïndustrialiseerde wereld „grotere „soepelheid“ aan de dag te leggen bij haar benadering van de manier waarop de mensenrechten elders werden toegepast. Zijn oproep werd verworpen door de Japanse afgevaardigde Nabuo Matsunaga die op 18 juni verklaarde dat Japan ontwikkelingshulp beschouwde als een middel om demensenrechten te bevorderen.

Verwijzingen naar schendingen van de mensenrechten in verband met specifieke bilaterale en regionale geschillen, welke door de conferentie van de agenda uitgesloten waren, vergrooten de onenigheid nog meer. In felle woordenwisselingen over Kashmir beschul-

De secretaris-generaal van het UNFPA, Nafis Sadik.

digden India en Pakistan elkaar er op 16 en 19 juni van de mensenrechten aan hun laars te lappen. Op 16 juni beschuldigde Yasser Arafat, de voorzitter van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO), Israël ervan „genocide“ te plegen in de bezette gebieden, terwijl Portugal de schendingen van de mensenrechten in Oost-Timor ter sprake bracht.

Kritiek van niet-gouvernementele mensenrechtengroepen

Ongeveer 1.500 niet-gouvernementele organisaties (NGOs), die op aandringen van China niet mochten deelnemen aan het opstellen van de slotverklaring, gaven op 25 juni een aparte verklaring uit. Daarin werd de conferentie bekritiseerd omdat ze er niet in was geslaagd de regeringen te verplichten strengere maatregelen te nemen ter bescherming van de mensenrechten. Eerder waren mensenrechtengroeperingen in botsing gekomen met China nadat dit land zich met succes had verzet tegen pogingen van de geestelijke leider van Tibet, de Dalai Lama, om de conferentie toe te spreken.

Op 25 juni werd Japan door een door niet-gouvernementele organisaties georganiseerd forum veroordeeld omdat het probeerde uit te komen onder het betalen van schadevergoeding voor „oorlogsmisdaden“ in verband met het leveren van Koreaanse „vrouw en voor het gerief“ aan het Japanse keizerlijke leger tijdens de Japanse koloniale bezetting van Korea (zie pag. 427/3 e.v.-'92).

(Vor.ber.pag. 798/2/3-1991)

UNFPA: RAPPORT OVER TOESTAND VAN DE WERELDBEVOLKING

Op 7 juli publiceerde het Bevolkingsfonds van de VN (UN Fund for Popula-

tion Activities, UNFPA) een rapport over de Toestand van de Wereldbevolking in 1993. Het rapport waarschuwde dat massale migratie als gevolg van mondiale overbevolking „demenselijke crisis van onze tijd“ dreigde te worden. Wijzend op de toename van de migratie, zowel van het platteland naar de stad als van land naar land, drong het rapport aan op onmiddellijke wereldwijde actie van regeringen om de opkomende economische en sociale spanningen in de hand te houden.

Het rapport schatte dat 100 mln mensen, grotendeels in ontwikkelingslanden, internationale migranten waren geworden. Bijna 2 procent van de wereldbevolking leefde buiten hun geboorteland.

Het rapport suggereerde tevens dat het verstoorde evenwicht van de bevolkingsgroei tot de belangrijkste factoren hoorde die bijdroegen aan de internationale migratie. „Veertig jaar geleden namen de ontwikkelingslanden 77 procent van de groei van de wereldbevolking voor hun rekening. Vandaag nadert hun aandeel de 95 procent.“ De jaarlijkse bevolkingsgroei in Afrika bedroeg 3 procent (waar door de bevolking naar verwachting zou toenemen van 700 mln tot 1.6 mrd in 2025), wat scherp contrasteerde met een jaarlijkse groei van slechts 0.3 procent in Europa.

De totale wereldbevolking werd in 1993 geschat op 5,57 mrd mensen bij een jaarlijkse groei van 1,7 procent en zou naar verwachting in het jaar 2000 op 6,25 mrd en in het jaar 2030 op 10 mrd mensen uitkomen. (Het vorige rapport had 10 mrd mensen voorspeld in 2038, zie pag. 663/3-'92.)

INDEX AFLEVERING NR. 3075

ANGOLA Gesprekken in Abidjan mislukt 772
Diplomatieke betrekkingen met VS 772
Gevechten laaien op, ontwikkelingen (mei-september) 772
ARGENTINIË Controverse over Condor-raket 756
Belangrijke schuldenovereenkomst 757
Moderniseringsprogramma voor middel-lange termijn 757
Betrekkingen met Groot-Brittannië 758
ARMENIË Regeringswijzigingen 737
AZERBAJDZJAN President Eltsjibey afgezet 737
Goesejnow benoemd tot premier en "opperbevelhebber" 738
Tripartiet vredesplan voor Nagorno-Karabach 738
BJELAROE Regering bindt in na staakingsdreiging 740
BRAZILIË Ingrijpende kabinetswijziging 758
Nieuw economisch plan 759
Massamoord op Indianen 760
Breuken binnen regeringscoalitie 761
CHINA MFN-status door VS verlengd, vrijlating dissident 800
Onrust in Tibet 800
Ongeregeldeheden in Sichuan 801
Economisch bezuinigingsplan, financiële maatregelen 802
Sancties ingesteld door VS 803
Terechtstellingen 804
COMOREN Regeringscrisis, parlementsverkiezingen uitgesteld 775
CUBA Particuliere hulp uit VS 761
Tegenvallendesuikeroogst 762
Vertrek Russische troepen. Bezuinigingen bij strijdkrachten 763
President Castro bezoekt Colombia 765
ECO Tweede topconferentie 816
ESTLAND Benoeming van stafchef strijdkrachten 740
Spanningen tussen Estland en Rusland 740
FILIPPIJNEN Minister van financiën afgetreten 804
Veroordeling Imelda Marcos 805
GATT Nieuwe directeur-generaal 816
Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816
GEORGIË Topontmoeting Jeltsin-Sjewardnadze over Abchazië 741
Extravolmachten voor Sjewardnadze 742
Aftreden ministerraad 742
GOS Akkoord over hechtere economische unie 743
Gemeenschappelijk militair opperbevel afgeschaft 744
HAITI Voorstellen van VN en OAS afge-
wezen 765
Bazin treedt af als premier 766

Vredesakkoord 767
Malval nieuwe premier 768
Samenstelling van het kabinet 768
ICO Ministersbijeenkomsten, nieuwe le-
den 817
INTERNATIONALE ZAKEN Topconfe-
rentie G-7 814
IRAN Hervorming tnunt, daling olie-in-
komsten 792
Buitenlandse betrekkingen (april-mei) 792
Hervorkiezing president Rafsanjani, poli-
tieke en economische ontwikkelingen 793
Onenigheid over nieuw kabinet 794
Buitenlandse betrekkingen (juni-septem-
ber) 795
ISRAËL Zie onder **LIBANON** en **MID-
DEN-OOSTEN**
KAMEROEN Voorstellen voor grond-
wetshervorming 775
KAZACHSTAN Multinationaal olie-ak-
koord 805
KENIA Nieuwe officiële oppositie 775
Goldenberg-schandaal 776
Opnieuw etnisch geweld 776
KIRGIZSTAN Grondwet goedgekeurd
805
Akkoorden met Oezbekistan en Rusland
806
KOREA (NOORD) Geschil over inspectie
nucleaire installaties duurt voort, relatie
met IAEA, VS, China en Zuid-Korea 806
Berichten over binnenlandse onrust 807
KOREA (ZUID) Strijd tegen corruptie
geïntensiveerd 809
Vijfjarenplan 1994-1998 810
ICAO-rapport over neerschieten KAL-
007 811
Bezoek van Añerikaanse president 811
LETLAND Parlementsverkiezingen 744
Saeima kiest president. Nieuwe regering
745
LIBANON Nieuwe gouverneur centrale
bank, ontslag minister 796
Israelische militaire operatie tegen Hez-
bollah in Zuid-Libanon 796
Akkoord over staakt-het-vuren, Libanese
legereenheden in zuiden gelegerd 798
Arabische hulp voor Libanon, economi-
sche samenwerking met Syrië 799
LITOUWEN Verkiezing presidium parle-
ment 746
Terugtrekking laatste Russische soldaten
746
MALEISIË Premier bezoekt China 812
MEXICO Deelstaatverkiezingen 769
Kardinaal vermoord 770
Congres keurt electorale hervormingen
goed 771
MIDDEN-OOSTEN Israëlisch-Palestijns
vredesakkoord, achtergrond en voorge-
schiedenis 784

Ondertekening van Beginselverklaring,
toespraken in Washington 785
Tekst Beginselverklaring over de over-
gangsregelingen voor de autonomie 787
Reacties op Israëlisch-Palestijns akkoord
589
Diplomatieke ontwikkelingen 790
Onrust in bezette gebieden 791
Tijdschema vredesplan 791
MOLDOWA Besprekingen met Rusland
746
Parlementaire crisis over GOS-lidmaat-
schap 747
MOZAMBIQUE Uitvoering vredesak-
koord, repatriëring van vluchtelingen 776
Ontmoeting Chissano-Dhlakama 777
NAMIBIË Akkoord over teruggave van
Walvisbaai 778
OEKRAÏNE Politieke impasse over uit-
voerendemacht 747
Oekraïens-Russische betrekkingen 748
Ontmanteling van kernraketten 749
OEZBEKISTAN Amnestie voor oud-poli-
ticus 812
RUSSISCHE FEDERATIE Gewelddadige
1 mei-viering 750
Strijd over constitutionele hervormingen
750
IMF-akkoord. Hulp van geïndustriali-
seerd landen 753
Regering-Jeltsin beschuldigd van corrup-
tie 754
Confrontatie in Tsjetsjenië 755
SEYCHELLEN Referendum over grond-
wet, meerpartijenverkiezingen 778
Nieuwe regering 779
SINGAPORE Verkiezing van president 812
SOEDAN Kabinetswijzigingen 779
Amerikaanse beschuldigingen van ter-
rorisme 779
SOMALIA Militaire en humanitaire ope-
raties onder UNOSOM-II 779
VN-arrestatiebevel voor Aydid 780
Geschil Italië-VN 781
Datum voor terugtrekking VN-troepen
782
SYRIË Buitenlandse betrekkingen 799
Salah Jeditoverleden 799
TADZJIKISTAN Betrekkingen met Rus-
land 813
TANZANIA Kabinetswijzigingen, bin-
nenlandse ontwikkelingen 783
TUNESIË Rapport Amnesty Internatio-
nal 783
Congres van regeringspartij 784
VERENIGDE NATIES Wereldconferentie
over de mensenrechten 818
UNFPA-rapport over toestand van de we-
reldbevolking 819

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC
Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen.
Telefoon: 0313243890

O Keesings Historisch Archief

O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of
op welke wijze dan ook, zonder voorafgaand schriftelijke toestemming van de uitgever.

BELGIË

TROONSBESTIJGING VAN KONING ALBERT II

In de namiddag van maandag 9 augustus besteeg koning Albert II als zesde koning der Belgen de troon. Voor de verenigde Kamers (Kamer en Senaat), de gestelde lichamen en tal van binnen- en buitenlandse hoogwaardigheidsbekleders, legde hij in de drie landstalen de grondwettelijke eed af.

In zijn troonrede sloot Albert II zich aan bij wat hij het politiek testament van koning Boudewijn I noemde, met zijn toespraak tot de bevolking op de nationale feestdag (21 juli) (vor.ber. pag. 449/1 e.v.-1993).

Albert II riep de parlementsleden op de nieuwe instellingen van het land waar te maken en deze optimaal te doen functioneren in een geest van samenhang, righeid en goede wil, van verdraagzaamheid en federale burgerzin.

Hier volgt de integrale tekst van zijn rede.

„Dames en Heren. Ik heb zopas de grondwettelijke eed voor u afgelegd. Van ganser harte stellen de koningin en ik ons ten dienste van het land. Het voorbeeld van mijn broer en van koningin Fabiola zal voor koningin Paola en mijzelf een rijke inspiratiebron zijn. De waarden die zij zo treffend belichaamden, zullen ons tot leidraad dienen bij de uitoefening van onze taak.

Ik wens uzelf en de bevolking van het land te danken voor de uitzonderlijke hartelijkheid waarmee de voorbije dagen aan mijn broer, koning Boudewijn, hulde werd gebracht. Onze familie is zeer diep ontroerd.

Terecht hebt u koningin Fabiola bij dit buitengewoon huldebetoon nauw betrokken. De uitstraling van de koning was immers evenzeer de uitstraling van een echtpaar, waarin man en vrouw elkaar steunden, zowel in de blijde dagen, als in tijden van beproeving. Koningin Fabiola weze dan ook dank gezegd voor al wat zij voor het land gedaan heeft en, zonder twijfel, nog zal doen.

Het is u bekend dat het niet in de aard van mijn broer lag om gelaten te treuren, zelfs niet in de meest pijnlijke omstandigheden. Uit het verleden trok hij graag de les om de toekomst in te schatten. Dat is ook mijn bedoeling ten aanzien van u.

Op het politiek vlak meen ik dat wij ons niet beter kunnen laten leiden dan door de laatste toespraak van Koning Boudewijn, die nu zijn politiek testament is geworden.

U hebt kort geleden de staats hervorming voltooid waardoor België een federale staat is geworden. Ik vraag u dan ook de nieuwe instellingen waar te maken en ze optimaal te doen

werken in een geest van samenhang, righeid en goede wil, van verdraagzaamheid en federale burgerzin.

Het collectief egoïsme neemt zowat overal ter wereld verontrustende vormen aan; laat ons tonen dat vrouwen en mannen die tot verschillende culturen behoren, in eenzelfde land harmonisch kunnen samenleven. Er is geen mooiere hulde aan Koning Boudewijn denkbaar.

Laten wij die federale burgerzin waartoe wij ons aanspoorde beoefenen en laten wij ons ervan bewust zijn dat we hiernee een voorbeeld geven aan Europa.

Maar ook aan andere grote uitdagingen moeten wij samen het hoofd bieden. In eerste instantie is dat de werkgelegenheid. In verband hiermee lijkt het mij aangewezen dat wij bijzondere aandacht besteden aan de bevordering van de export.

Het ogenblik is, mijns inziens, aangebroken om een nieuwe economische en sociale consensus tot stand te brengen. Wij zijn daar onmiddellijk na de oorlog in geslaagd en wij werden als pioniers beschouwd. Laten wij het vandaag overdoen. Laten wij ambitie koesteren voor ons land.

Tot slot wil ik wijzen op het grote gevaar dat mannen en vrouwen van onze tijd op het morele vlak bedreigt. Meer dan 150 jaar geleden werd het reeds, uitzonderlijk helderziend, beschreven door Alexis de Tocqueville. Hij schreef: „Ik vraag mij af, welke de trekken zijn waaronder de tirannie weer een nieuwe gestalte zou aannemen. Ik zie dan voor mij een ontelbare massa van in alle opzichten gelijke mensen, die heel egocentrisch bezig zijn met het riisteloos najagen van de onbeduidende, burgerlijke genoegens, waar zij hun hart op gezet hebben. Ieder op zichzelf genomen vormt een eigen wereldje, waarbuiten het lot der anderen zich voltrekt; zijn gezin en zijn kennissen betekenen voor hem de mensheid, want ofschoon hij zich beweegt tussen zijn medemensen, hij neemt ze nauwelijks waar: hij is met hen in voortdurende aanraking, zonder dat zij hoegenaamd iets voor hem betekenen. Een vaderland kent hij niet meer, hoogstens een familieband”.

Om het dreigend individueel en collectief egoïsme te bestrijden zie ik slechts één middel: solidariteit. Laten wij op elk echelon solidair zijn:

- in de eerste plaats in ons eigen land, door de meest kwetsbaren onder onze medeburgers te beschermen;
- in de Europese Gemeenschap, door de opbouw van een dynamisch en sociaal federaal Europa te blijven nastreven;
- op ons continent, door hulp te bieden aan Centraal- en Oost-Europa bij zijn herstel;
- en ten slotte met de Derde Wereld waar zoveel vrouwen, mannen en kinderen in onmenselijke omstandigheden moeten leven.

Dames en Heren, laten wij al onze krachten bundelen om ons land tot een model te maken van rechtvaardigheid en van vrede en tot een voorbeeld van een moderne, federale staat.

Es Lebe Belgien, Vive la Belgique, Leve België!”

Intrede

Brussel haalde koning Albert II feestelijk en triomfantelijk in. Later op het jaar deed het vorstelijk paar zijn blijde intrede in de verschillende provinciale hoofdsteden.

Incident

Alvorens koning Albert II de grondwettelijke eed kon afleggen, lokte kamerlid Jean-Pierre Van Rossem een incident uit. Hij riep „Vive la république d'Europe, vive Julien Lahaut”. Senaatsvoorzitter Frank Swaelen wees hem streng terecht met de woorden: „Mijnheer, uw gedrag is onwaardig en schandalig. Het hele land zal u veroordelen”. Daarop werd Van Rossem uit het parlementair halfroond verwijderd en in zijn bureau opgesloten.

De koninklijke familie - in het bijzonder koningin Fabiola - reageerde zichtbaar geschokt op het incident. Koning Albert II legde daarna gespannen de grondwettelijke eed af.

Julien Lahaut was de communistische voorman die op 17 juli 1951 bij de troonsbestijging van koning Boudewijn „Vive la république” riep. Een week later werd Lahaut vermoord. Deze moord werd nooit opgehelderd.

Afwezig

De parlementsleden van het Vlaams Blok bleven afwezig bij de troonsbestijging van koning Albert II.

(Vor.ber.pag. 525/1 e.v.-1993 en 527/2 e.v.-1993)

NIEUWE BURGEMEESTER VAN BRUSSEL

Op 10 april overleed burgemeester Hervé Brouhon (PS) van Brussel na een langdurige ziekte.

Zijn opvolging plaatste de gemeenteraad van de hoofdstad voor een aantal problemen. Eerste schepen Michel Demaret (PSC), die Brouhon tijdens diens ziekte had vervangen, gaf niemand vol-doening.

De PS (Franstalige socialisten) verzette zich echter tegen de kandidatuur van gewezen eerste minister en minister van defensie Paul Vanden Boeynants (PSC). Indien Vanden Boeynants tot burgemeester verkozen zou worden, bestond bovendien het gevaar dat minister van binnenlandse zaken Louis Tobback zou weigeren zijn benoeming aan de koning ter bekrachtiging voor te leggen, wegens zijn strafrechtelijk verleden. Op 25 juni 1986 werd Vanden Boeynants door

EUROPA

de correctionele rechtbank van Brussel veroordeeld wegens fiscale fraude (zie pag. 595/1 e.v.-1986). Dat arrest werd op 21 januari 1987 bevestigd en verstrengd door het Hof van Beroep van Brussel (zie pag. 277/3 e.v.-1987).

De PSC (Franstalige christen-democraten) verzette zich tegen de aanstelling tot burgemeester van schepen van schone kunsten Freddy Thielemans (PS).

Zodoende kon men voor geen enkele kandidaat aan de vereiste meerderheid geraken. Dank zij verdeeldheid binnen de PS over de vervanging van de overleden Brouhon, verkreeg Michel Demaret naast de steun van zijn eigen fractie, ook die van 3 PS'ers, 3 groenen van Ecolo en de Volksunie (1stem). Demaret gaf toe aan alle eisen die voor het verkrijgen van deze steun waren gesteld. Alle bevoegdheden van de overleden Brouhon bleven in handen van de PS. Demaret moest bovendien een deel van zijn indrukwekkende lijst van bevoegdheden afstaan. Ecolo kreeg gedaan dat de bevoegdheden inzake stedenbouw in handen komen van een PSC-schepen, die het vertrouwen geniet van de groenen. De Volksunie bereikte dat de bevoegdheid inzake openbare werken toegewezen werd aan een Vlaamse christen-democraat (CBV), die het vertrouwen geniet van de VU. Bovendien

kreeg de VU waa borgen over de strikte tweetaligheid van het bestuur van Brussel en kreeg de partij de juridische controle over alle aangelegenheden die verband houden met het migrantenbeleid en het autopark van de stad

Burgemeester Deinaret heeft geen onbesproken verleden. Hij bracht het van portier-uitsmijter van een roemruchte Brusselse dancing tot eerste schepen van Brussel. In juli 1990 werd een gerechtelijk onderzoek gestart naar mogelijke corruptie bij de uitoefening van zijn eerste schepenambt. Dat onderzoek is tot op heden niet afgerond. Alle fracties van de Brusselse gemeenteraad gaan er van uit dat een ieder onschuld vast staat zolang het tegendeel niet bewezen is.

Tot zijn eerste omstreden initiatieven behoren uitspraken over het voorgeschreven taalexamen van kandidaat-agenten, dat hij onzinnig vindt, en zijn voornemen om de helft van de stadsbanken te verwijderen. Hiermee wil hij tegemoet komen aan klachten van handelaren, die vinden dat teveel daklozen er gebruik van maken, wat het stadsbeeld ontsiert. Minder banken, betekent minder daklozen, zei de burgemeester onder protest van Thuislozenzorg Vlaanderen en de VU.

EVOLUTIE VAN HET BEGROTINGSBELEID. JAARVERSLAG VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË

Op 22 februari 1993 publiceerde de Nationale Bank van België het jaarverslag over 1992. Dat was niet optimistisch

van toon. 1992 werd door gouverneur Alfons Verplaetse als tegenvallend aanzien. De problemen op internationaal economisch en monetair vlak werden nog vergroot door een algemeen wantrouwen bij de economische actoren en onrust op de valutamarkten.

In zijn inleiding tot het jaarverslag, die hier samengevat volgt, schrijft de gouverneur dat vijf lange jaren van stabiliteit binnen de EMS uiteindelijk mischien uit het oog hadden doen verliezen dat de economische voorwaarden, die vereist zijn om een dergelijke vastheid van de koersen te waarborgen, almaar minder waren vervuld. De kloof tussen de concurrentieposities van de verschillende landen werd geleidelijk dieper.

In die context was een incident voldoende om op ieder ogenblik aanleiding te zijn tot een ontvenderende klap. Die toevallige gebeurtenis was de Deense afwijzing van het verdrag van Maastricht. De dag van het Franse referendum fungeerde als katalysator die alle speculatieve druk kristalliseerde.

Conjunctuur

In 1991, toen de meeste industrielanden door een conjunctuurvertraging werden getroffen, kon België nog in hoge mate profijt trekken uit de voortgezette

BNP EN BELANGRIJKSTE BESTEDINGSCATEGORIEËN TEGEN WERKELIJKE PRIJZEN

(miljarden franken)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992 r
Particuliere consumptie'	2.720	2.914	3.104	3.221	3.367	3.534	3.764	4.030	4.268	4.469
Overheidsuitgaven	846	869	915	939	Y38	945	978	1.031	1.098	1.135
Overheidsconsumptie	722	755	809	839	845	845	882	930	988	1.023
Overheidsinvesteringen	124	114	106	100	93	100	96	100	110	113
Woongebouwen	113	118	152	164	184	L30	288	322	326	367
Brutovorming van vast kapitaal door de bedrijven	412	457	483	519	557	652	783	H77	897	903
p.m. Totale brutovorming van vast kapitaal ^{1,2}	669	709	741	783	U14	983	1.168	1.300	1.333	1.383
Voorraadwijziging'	-22	25	-35	-27	11	24	26	23	6	16
Totaal van de binnenlandse bestedingen	4.088	4.403	4.620	4.816	5.056	5.386	5.840	6.284	6.594	6.891
Uitvoer van goederen en diensten	3.079	3.505	3.645	3.528	3.616	4.039	4.641	4.751	4.874	4.894
Totaal van de finale bestedingen	7.167	7.909	8.265	8.344	8.672	9.425	10.481	11.035	11.469	11.785
Invoervangoederrendiensten	3.004	3.429	3.526	3.327	3.452	3.826	4.436	4.565	4.680	4.689
p.m. Netto-uitvoer van goederen en diensten	75	76	119	201	164	213	205	186	195	205
Statistische aanpassingen	-39	-47	2	-26	-7	-28	8	-44	-66	-66
BBP	4.124	4.433	4.741	4.991	5.213	5.571	6.053	6.426	6.723	7.030
Saldo van de factorinkomens	-63	-60	-76	-65	-57	-64	-50	-79	-42	-25
BNP	4.061	4.373	4.664	4.926	5.156	5.507	6.003	6.347	6.680	7.005

Bronnen: NS, NBB.

¹ Gegevens exclusief statistische aanpassingen. Deze laatste zijn in een afzonderlijke rubriek ondergebracht.

² Overheidsinvesteringen, woongebouwen en brutovorming van vast kapitaal door de bedrijven.

groei in Duitsland, zijn belangrijkste handelspartner. Deze troef is sedertdien weggevalen, aldus de gouverneur. De ommezwaai van de Duitse conjunctuur heeft de expansie van de uitvoer van goederen en diensten fors vertraagd: 0,6 % in 1992 tegen 3,1 % de voorgaande jaren.

In tegenstelling tot de buitenlandse vraag bleven de binnenlandse bestedingen even snel groeien als in 1991. Inzonderheid de verlaging van de rente voor hypothecaire kredieten - die nog werd versterkt door speciale promoties van verscheidene financiële instellingen - stimuleerde de vraag naar woningen, die met bijna 10 % steeg. De weerslag van die rentedaling liet zich des te sneller voelen omdat de schuldgraad van de Belgische gezinnen in vergelijking met de overige industrielanden zeer laag blijft en omdat zich, anders dan in het buitenland, tijdens de voorgaande periode van economische opgang geen speculatiegolf op de vastgoedmarkt had voorgedaan. De zeer gezonde vermogenssituatie van de gezinnen schraagde tevens de particuliere consumptie, zonder ze evenwel te doen versnellen. Zij nam in 1992 met 2,2 % toe tegen 2,5 % het voorgaande jaar. De bedrijfsinvesteringen liepen met 2 % terug, wat niet belet dat zij zich in procenten van het BBP op hetzelfde niveau als dat van de andere EG-landen hebben gehandhaafd.

Handelsbalans

Aangezien de verhoging van de activiteit veeleer op de vraag van de ingezetenen dan op die van de rest van de wereld stoelde, is de invoer meer gestegen dan de uitvoer. Die divergerende ontwikkeling woog op de groei van het BBP. Die is geslonken van 1,9 tot 0,8 % en heeft niet volstaan om de werkgelegenheid te

handhaven. Om deze laatste te stabiliseren, lijkt een groritempo van iets meer dan 2 % noodzakelijk. Dan nog lijkt dat percentage enkel te gelden voor de recente periode, waarin de deeltijdse arbeid uitbreiding nam en de matiging van de loonkosten misschien heeft kunnen voorkomen dat een verzwarende van de relatieve kosten van de factor arbeid ten opzichte van die van de factor kapitaal aanleiding zou geven tot voor de werkgelegenheid ongunstige diepte-investeringen, zoals dat in grotere mate het geval was tijdens het conjunctuurdal aan het begin van de jaren tachtig, aldus de gouverneur.

Werkgelegenheid

In 1992 trad een onderbreking op in de sedert 1985 gestage uitbreiding van de werkgelegenheid en klonde de werkloosheidsgraad opnieuw van 7,5 naar 8,2 % van de beroepsbevolking. Het verlies van 19.000 arbeidsplaatsen in 1992 volgde op de creatie van 233.000 jobs tijdens de zeven voorgaande jaren, wat overeenstemt met ruim 150.000 voltijdse banen. De stijging van de werkloosheid kan volgens de gouverneur de inspanningen bemoeilijken, die nog geleverd moeten worden om de structurele gebreken van de arbeidsmarkt te verhelpen. Inzonderheid het aantal langdurig werklozen zou opnieuw snel kunnen toenemen.

Rekening houdend met de nauwe band tussen activiteit en werkgelegenheid, is de manoeuvreerruimte des te smaller daar de overheid niet over de vereiste financiële middelen beschikt om de weerslag van de conjunctuurvertraging op de vraag te verzachten. Wat ze daarentegen volgens de Nationale Bank wel kan, is de stroefheid van de arbeidsmarkt aanpakken. Het opzetten van een structuur

die voortaan voorziet in een begeleidingsplan voor alle werklozen jonger dan 46 jaar die langer dan 9 maanden werkloos zijn, moet in dat kader bekeken worden. Daarnaast zijn meerdere regelingen getroffen om bepaalde misbruiken van milde stelsels van vervangingsinkomens verder in te perken. Bovendien gaat de leeftijdsdrempel voor het bruggensioen geleidelijk opgetrokken worden en zijn de uitkeringen teruggeschroefd aan werknemers die onvrijwillig deeltijds werken en aan de personen in loopbaan- of werkloosheidsonderbreking.

Concurrentievermogen en inflatie

Om het gevaar van een opflakking van de werkloosheid af te wenden, komt het er in de allereerste plaats op aan het concurrentievermogen te vrijwaren. Door het bestaan van veralgemeende iridexeringsmaatregelen, is het verloop van de consumptieprijzen een van de factoren die het behoud van dat concurrentievermogen rechtstreeks mede zullen bepalen. Op dat vlak is ontegensprekelijk succes geboekt. Met een jaarlijkse stijging die in 1992 teruggelopen is van 3,2 tot 2,4 %, is België niet alleen ruimschoots onder het gemiddelde van de EG gebleven, maar ook onder dat van zijn drie belangrijkste buurlanden en handelspartners.

De lagere inflatie werd vergemakkelijkt door de prijsdaling van de ingevoerde goederen en diensten tengevolge van de appreciatie van de frank. Zonder deze laatste zouden de invoerkosten niet met 1,5 % gedaald zijn, zoals in werkelijkheid het geval was, maar integendeel met ongeveer 0,5 % gestegen zijn. Door het spel van de indexeringsmechanismen zullen de prijsdalingen bij de invoer op het geheel van de binnenlandse kosten doorwerken.

Lonen

De binnenlandse kosten bestaan voornamelijk uit lonen, waarvan het verloop ook in 1992 een van de hoofdbekommernissen bleef. Op basis van het criterium van de wet op het behoud van 's lands concurrentievermogen, blijkt dat de stijging van de loonkosten voor de periode 1987 tot 1992 in België groter was dan bij de groep van zeven belangrijkste handelspartners.

Beschouwt men enkel 1992, dan blijkt dat die kosten in ongeveer dezelfde mate als bij de partners zijn opgelopen. De verslechtering van 1990 en 1991 is niet ongedaan gemaakt. Er blijken nogal niet-conventionele verhogingen van de reële lonen bedongen te zijn.

RECHTHEBBENDEN OP DE WERKLOOSHEIDSVZERKERING IN RUIME ZIN

(jaargemiddelden, duizendtallen)

	1989	1990	1991	1992 r
Uitkeringsgerechtigde volledig werklozen ...	364	348	369	411
Andere rechthebbenden	497	528	554	550
Conventionele bruggensioenen	137	141	141	139
Tijdelijk werklozen	39	38	52	52
Deeltijds werklozen'	173	179	178	170
Loopbaanonderbrekingen	38	46	49	58
Niet-werkzoekenden	98	113	122	119
Werklozen in beroepsopleiding	12	12	12	12

Bronnen: RVA, NBB

Het aantal bij de RV4 ingeschreven deeltijds werklozen ligt ruim 50.000 eenheden hoger. In de tabel wordt enkel rekening gehouden met de groep deeltijds werklozen die effectief recht hebben op een aanvullende werkloosheidsuitkering. Hun aandeel bedroeg in 1991 ongeveer 78 pct.

EUROPA

WERKGELEGENHEID PER BEDRIJFSTAK

(veranderingen in duizendtallen per 30 juni)

	1988	1989	1990	1991	1992 r
Bedrijven	51	60	48	18	-12
Landbouw	-2	-1	-1	-2	-2
Industrie	-13	12	...	-13	-20
Bouwnijverheid	8	13	10	7	2
verhandelbare diensten	58	37	39	26	9
Overheid	3	-2	4	-13	-7
Personeel in gewone overheidsdienst	...	-4	4	-9	-8
Speciale werkgelegenheidsprogramma's	2	2	...	-4	2
Grensarbeid (saldo)	...	...	2	-1	-1
Totaal	53	58	54	5	-19

Bronnen: Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, NBB

CAO

De moeilijkheid om het verloop van de loonkosten precies te meten, is niet nieuw. Het komt de sociale partners toe de manoeuvreerruimte waarover zij beschikken nauwgezet en zonder vooroordelen in te schatten. In december 1992 hebben de sociale partners voor 1993 en 1994 daadwerkelijk een centraal akkoord ondertekend, dat aanleiding zou moeten geven tot een vrij bescheiden stijging van de loonkosten. Het blijft echter ook noodzakelijk dat ook de onderhandelingen op sectorieel en ondernemingsvlak van diezelfde gematigdheid doordrongen zouden zijn, aldus de gouverneur. Die voorwaarde is volgens hem des te dwingender omdat de in 1991 vastgestelde verslechtering haar oorsprong blijktbaar vooral in het ondernemingsvlak vond.

Sanering van de overheidsfinanciën

Aangezien de overheid de hoofdrol speelt in het economisch leven van het land, ondergaat zij de volle weerslag van een activiteitenvertraging. Dat de overheidsfinanciën in België gevoelig zijn voor het conjunctuurverloop is uiteraard niet nieuw. In 1992 heeft dat feit echter bijzonder sterk gespeeld. Wellicht werd het ook als enigszins frustrerend ervaren tijdens een begrotingsjaar waarin nochtans inspanningen werden geleverd om de verslechtering goed te maken, die in de loop van het voorgaande jaar in een gunstiger economisch klimaat was opgetreden.

Het effect van de in 1992 genomen maatregelen werd zo goed als integraal tenietgedaan door de fiscale mindertentoonstellingen en de vermeerdering van de werkloosheidsuitkeringen, die het gevolg waren van de conjuncturomslag.

De rente-uitgaven gingen in 1992 met 0,6 % omhoog. Tijdens de eerste helft van het jaar, waarin de financieringsbehoefte van de staat het grootst is, lag de korte rente boven haar gemiddelde peil van 1991. Het begrotingstekort liep op van 6,7 % in 1991 tot 6,9 % van het BBP in 1992. De overheid is er dus in geslaagd de stijging van haar tekort tot 0,2 % te beperken. Maar er is volgens de Nationale Bank geen reden tot zelfverloochening. In betere tijden werden aan diezelfde overheid successen toegeschreven die voor een stuk te danken waren aan een meevallende economische groei, welke overigens onvoldoende werd benut voor een diepgaande sanering van de overheidsfinanciën. Zo ook kan één enkel conjunctureel zwak jaar niet verklaren waarom het begrotingstekort zich nog steeds op het peil van 1988 bevindt.

De redenen om in te grijpen zijn veelvuldig en hun aantal lijkt zelfs op onrustwekkende wijze toe te nemen, aldus de NBB. Vooreerst is het ondenkbaar dat de overheid gedurende een al te lange periode vrede zou nemen met een automatisch accumulatieproces van de overheidsschuld via een aanswelling van de rentelasten. Van de drie hefboomen die op dat mechanisme inwerken, namelijk het rentepeil; het tempo van de economische groei en het begrotingssurplus zonder de rentelasten, kan de overheid enkel de laatste volledig autonoom manoeuvreren. Door het respecteren van een zeer strikte doelstelling inzake de wisselkoers kan men weliswaar tot de laagst mogelijke rentetarieven komen. Het vrijwaren van het concurrentievermogen stelt de economie in staat rechtstreeks profijt te trekken van de minste opleving van de buitenlandse vraag. Maar enkel als zij het verloop van het begrotingssaldo zonder de rentelasten in de hand houdt,

zal de overheid echt vat krijgen op de loop van de gebeurtenissen.

Voorts is het volgens de NBB van cruciaal belang dat wordt voldaan aan de criteria die vereist zijn om deel te kunnen uitmaken van de groep van landen, die van bij de aanvang volwaardige leden van de EMU zullen kunnen worden. België voldoet ruimschoots aan de meeste van die criteria, maar de dubbele doelstelling inzake de overheidsfinanciën is nog niet bereikt. Tegen 1996 moet het tekort tot 3 % van het BBP teruggeschroefd zijn en moet het uitstaande bedrag van de overheidsschuld dichterbij de 60 % van het BBP komen te liggen. Het zou volgens de NBB echter een illusie zijn te denken dat de overheidsschuld, die eind 1992 121 % van het BBP beliep, in vier jaar tijd kan worden gehalveerd. Maar het is van belang dat ter zake een geloofwaardige aanzet wordt gegeven.

Sociale zekerheid

Tevens moet de overheid denken aan het scheppen van de nodige financiële ruimte voor de financiering van uitgaven die weliswaar geen onmiddellijk karakter hebben, maar op termijn toch onomkoopbaar zijn. Door de geleidelijke vergrijzing van de bevolking zal de sociale zekerheid onder een druk komen te staan, waarnaast het oplossen van de huidige moeilijkheden wellicht een gemakkelijke opgave lijkt. Ook voor de noden met betrekking tot de infrastructuur van het land, waaraan volgens vroegere beslissingen tot afremming van de overheidsinvesteringen niet steeds tegemoet is gekomen, zal de vereiste financiering gevonden moeten worden.

Ook om deze noden te financieren is het nodig het overheidstekort terug te schroeven tot 3 % van het BBP. Hierdoor zal de overheid het sneeuwbaaleffect van de rentelasten niet alleen tot staan kunnen brengen, maar het zelfs kunnen omkeren, zodat het mogelijk zou moeten worden de rentelasten te vervangen door andere uitgaven die rechtstreeks in de collectieve behoeften van de burgers voorzien.

Door het uitzetten van de bakens voor de gezamenlijke activiteit van de nationale overheid en de sociale zekerheid, leggen drie gedragsregels de basis voor een algehele aanpak van het probleem van de overheidsfinanciën.

De eerste van die normen bepaalt dat de sociale zekerheid in evenwicht moet blijven zonder dat de subsidies van de Schatkist in nominale termen ver-

hoogd moeten worden. De toename van het uitgavenvolume moet beperkt blijven tot 1,6 % per jaar. Dat betekent de opschorting van de mechanismen die tijdens de jongste twee jaren een verhoging van de sociale uitgaven veroorzaakten met telkens bijna 5 %.

De twee overige regels betreffen de nationale overheid. Die moet ervoor zorgen dat de fiscale ontvangsten in hetzelfde tempo blijven groeien als het BNP en dat haai, uitgaven zonder rentelasten ongewijzigd blijven.

De overheid, zoxvel de nationale, als de gemeenschappen en de gewesten, moet de discipline naleven die ze zichzelf in het convergentieplan heeft opgelegd, wat waarschijnlijk bijkomende maatregelen zal vergen. Tevens zal men de procedures moeten verfijnen om zo snel mogelijk elke afwijking van de uitgestippelde weg aan het licht te brengen.

Elke verbetering van de internationale omgeving, ongeacht of het gaat om een versnelling van de economische groei of om een verlaging van de rentetarieven, moet te baat worden genomen om de sanering te bespoedigen, geenszins om ze te vertragen. De ervaring van de jongste jaren toont genoegzaam aan dat iedere vermindering van de inzet na zeer korte tijd verdubbelde inspanningen noodzakelijk maakt, aldus de gouverneur.

Hoge Raad van Financiën

In een advies aan minister van financiën Philippe Maystadt, schreef de Hoge Raad van Financiën op 25 februari dat er tegen eind 1994 voor meer dan 120 miljard besparingen nodig zullen zijn om de gestelde begrotingsdoelstellingen te halen, namelijk het terugdringen van het overheidstekort tot 3 % van het BBP in 1996.

De door de Hoge Raad gevraagde structurele inspanningen moeten voor 110 miljard van de centrale overheid komen en van de sociale zekerheid. De Hoge Raad stelde overigens vast dat het met de uitvoering van de begroting voor 1992 al behoorlijk mis is gelopen. De overheid had het begrotingstekort moeten beperken tot 5,7 % van het BBP. Wegens de verslechtering van de conjunctuur kwam men uit op een tekort van 6,9 % van het BBP. De ontsporing lag vooral in de uitgaven voor rentelasten. Die stegen met 2,2 % terwijl het slechts 0,9 % had mogen zijn. Vooral de uitgaven voor de sociale zekerheid ontspoorde met een reële stijging van 4,1 %.

Standpunt werkgevers

Op 9 april luidde het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) de alarmbel België stevent volgens het VBO af op een negatieve economische groei. Voor de eerste maal sedert de recessie van 1981 zou het BNP weer dalen. Als gevolg van de uiterst zwakke conjunctuur; de dalende en vaak zelfs negatieve winstmarges, het aftakelende concurrentievermogen en de nieuwe fiscale lasten, komen volgens het VBO steeds meer bedrijven in ademnood.

Het VBO vraagt dat snel werk wordt gemaakt van een beleid dat gericht is op het herstel van de ondernemingen en de versterking van de concurrentiekracht. In zijn analyse wijst het VBO erop dat de conjunctuurbarometer van de Nationale Bank op zijn laagste peil staat sedert 1981. De kleinhandel, die in de eerste helft van 1992 nog met 4 % steeg, is sedert de vakantiemaanden fors gedaald. Sedert het midden van 1992 is de verkoop van nieuwe auto's spectaculair gedaald. Tevens daalden de investeringen fors. Tussen juli en november 1992 werd zelfs een teruggang van 8 % genoteerd. Tijdens het laatste kwartaal van 1992 daalde de industriële produktie, uitgezonderd in de bouwsector. Daarbovenop nam de regering op 30 maart 1993 begrotingsmaatregelen, waarbij de lasten voor de ondernemingen nog maar eens met 25 miljard frank worden verhoogd, aldus het VBO (zie pag. 445/3 e.v.-'93). Het VBO noemt de voortdurende lastenverhogingen voor het bedrijfsleven schier ondraaglijk.

Ministerie van financiën pessimistisch

Volgens een interne nota van het ministerie van financiën krijgt de overheid het begrotingstekort niet onder controle. Het zal oplopen tot 7,3 % van het BNP, in plaats van de verwachte daling tot 5,8 %. Deze verhoging komt neer op een overschrijding van de uitgaven met 100 miljard.

Financiën noemt de situatie rampzalig. De inkrimping van het BNP leidt tot de verhoging van een aantal categorieën van overheidsuitgaven en heeft een rampzalig weerslag op de inkomsten.

De Nationale Bank liet meteen weten de situatie niet zo zwart in te zien. Zij wijst erop dat het Internationaal Monetair Fonds (IMF) het voor 1993 bij een tekort van 6,5 % van het BNP houdt en voor 1994 bij 4,8 % van het BNP. De Na-

tionale Bank raamt het tekort voor 1993 zelf op 6,5 % van het BNP. mede gezien de voortgaande rentedaling.

Stormklok over staatsfinanciën

In een inte view met *De Standaard* luidde André Leysen, voorzitter van Agfa-Gevaert en gewezen voorzitter van het VBO, de stormklok over de staatsfinanciën. Volgens Leysen staan de staatsfinanciën op een zucht van de crisis. De nationale overheid is ontredend en ziet 55 % van haar netto-inkomsten opgaan aan interest op de staatsschuld. De rentesneeuwbal is een rentelawine aan het worden. De inlevering die van de bevolking wordt gevraagd dient om eventjes te beletten dat de put dieper wordt. Meer niet, aldus Leysen.

Eén van de oorzaken van deze toestand is volgens de bedrijfsleider de staats-hervorming. Die zadelt de federale overheid op met minder inkomsten, terwijl zij het grootste gewicht van de schuldenlast moet dragen. Leysen vraagt zich af of „devroede vaders dat mechanisme uit cynisme of uit onwetendheid hebben opgebouwd”. Als er niets verandert, dan zullen volgens Leysen de staatsfinanciën zodanig ontredend worden, dat de principes waarop het financieel beleid van het land gebouwd is, het zullen begeven, namelijk de beheersing van de inflatie en een stabiele munt.

Leysen gelooft niet dat men in België nog tot rechtlijnige beslissingen in staat is. „Dat men het Sint-Michielsakkoord en de staatshervorming er maar doorgekregen heeft door een taks op PVC-flessen te heffen, is een staaltje van de compromissen die men moet sluiten om er te geraken”, zei hij (zie ook pag. 447/1 e.v.-'93 en pag. 814/1 e.v.-'92).

FRANK IN MOEILJKHEDEN

Op 23 juli kwam de frank in zware moeilijkheden door een golf van speculaties op de xwisselmarkten. NBB-gouverneur Alfons Verplaetse benadrukte dat de Belgische frank in elk geval gekoppeld blijft aan de D-mark. Na opvolgende rentedalingen trok de NBB het rentepeil fors op. Het centraal tarief ging van 6,70 % naar 7,15 %. Het tarief voor voorschotten binnen plafond werd van 7,70 % opgetrokken tot 9,15 %. De rente op voorschotten buiten plafond ging van 8,50 naar 10 %. Het disconto werd op het peil van 6 % behouden. Na deze renteverhogingen herstelde de frank zich, maar de speculatie bleef aanhouden. De frank zakte ten

opzichte van de D-mark op zijn laagste peil sinds 1990. Het centraal tarief bereikte op 26 juli een peil van 8,50 %. Tegelijk verlapte de NBB haar strakke wisselkoersbeleid enigszins. Maar dit bracht slechts even soelaas voor de frank.

Op 29 juli ging de Duitse Bundesbank tot ieders verrassing niet over tot de verlaging van het Duitse disconto; wat de wisselmarkten in vuur en vlam zette. De Belgische frank beleefde moeilijke uren en moest ondersteund worden. De NBB trok haar belangrijkste korte-termijntarieven met 1 p ocentpunt op.

Op 4 augustus benadrukte minister van financiën Maystadt dat België ondanks het uiteenspatten van het EMS vasthoudt aan het strikte begrotings- en tijdschema van het Verdrag van Maasticht.

Intussen vocht de NBB een ware veldslag uit met de speculanten. Dat dreef de daggeldrente op een bepaald ogenblik op tot 27 %. Daardoor moesten de speculanten ijlings de franken terugkopen, die ze eerder voor D-marken hadden verkocht, rekenend op de waardevermindering van de frank. De frank verstevigde zijn positie, maar op 9 augustus was er opnieuw een inzinking, die echter de NBB niet noopte tot de dramatische ingrepen van de week voordien.

Rond midden augustus herstelde de frank zich opmerkelijk. Intussen pleitten Leuvense economen voor de loskoppeling van de frank van de D-mark. Tevens wezen zij op de noodzaak de loonindexeringen op te heffen. De loskoppeling van frank en D-mark noemden zij een arbeidsvriendelijk muntbeleid, omdat men de rente kan laten dalen. Dat stimuleert de economie en deze groeistimulans kan men gebruiken als hefboom om structurele hervormingen door te voeren, zoals een tijdelijke opheffing van de loonindexering, een versoepeling van de werking van de arbeidsmarkt en de verlaging van de drukkende lasten, die op de arbeid wegen.

Dat pleidooi van 14 economen van de KU Leuven vermurwde de NBB niet. Die bleef de koppeling van de frank aan de mark behouden. Maar als op 26 augustus de Duitse Bundesbank opnieuw weigerde de rente te verlagen, verzwakte de frank zienderogen, wat opnieuw tot zenuwachtigheid leidde op de geldmarkt. Op 31 augustus benadrukte NBB-gouverneur Verplaetse dat er

geen alternatief bestaat voor het „sterke-frankbeleid“. Een depreciatie van de frank houdt een algemene verarming van de nationale economie in ten opzichte van het buitenland. Dat betekent dat meer moet worden uitgevoerd om evenveel te kunnen invoeren. Bovendien knaagt een depreciatie de waarde aan van de spaartegoeden in nationale munt. De particuliere sector in België is een grote spaarder. Het behoud van de koopkracht van de munt tegenover het buitenland heeft bijgevolg ook een eminent sociaal karakter, aldus de gouverneur van de Nationale Bank. Hij verduidelijkte dat zeer veel zal afhangen van de onderhandelingen die tot een nieuw sociaal pakt moeten leiden. Bij een onverkorte handhaving van alle bestaande regels zal het tekort op de sociale zekerheid over enkele decennia opgelopen zijn tot 3 a 6 % van het BBP. Dat moet te allen prijze voorkomen worden, zei hij.

Die verwijzing naar de onderhandelingen over een nieuw sociaal pakt om de sociale zekerheid betaalbaar te houden, brachten de frank 's anderendaags in grotere moeilijkheden. De nadruk die de gouverneur had gelegd „op het cruciaal belang van een sociaal pakt met loonmatiging“ deed de financiële markten opschrikken. De NBB diende de rente op korte termijn opnieuw tot rekordhoogten op te trekken. Dat miste echter zijn effect.

Op 5 september snelde premier Jean-Luc Dehaene de NBB ter hulp met de verklaring dat de regering niet afwijkt van haar beleid dat gericht is op het behoud van een sterke frank. Tegen half september keerde de rust rond de frank weer. Er werd opnieuw een hogere koers genoteerd.

BEGROTING VOOR 1994

Op 30 juli - temidden van de speculatiegolf tegen het Europees Monetair Stelsel in het algemeen en de frank in het bijzonder - bereikte de regering een akkoord over de rijksmiddelenbegroting voor 1994. De regering raamt de inkomsten op 1.375 miljard en de uitgaven op 1.690 miljard. Het tekort bedraagt 313 miljard of 4,7 % van het BNP. De regering gaat uit van een economische groei van 1 % en een lagere gemiddelde rentelast van 6 in plaats van 7 %.

Het tekort in de sociale zekerheid wordt geraamd op 50 miljard, tegen 16,5 miljard in 1993. Dat komt vooral door een verwachte toename van de werkloosheid met 42.000 eenheden. Om het begrotingstekort binnen de perken van de

EMU te houden, ging de regering over tot besparingen ten belope van 83 miljard, waarvan 50 miljard in de sociale zekerheid. Deze taak werd toevertrouwd aan een commissie van deskundigen onder de leiding van de gouverneur van de NBB.

De besparingen komen bovenop de maatregelen die de regering reeds in het voorjaar nam en waarbij reeds voor 113 miljard besparingen of nieuwe inkomsten werden vastgelegd. De supplementaire besparingen ten belope van 83 miljard zijn nodig omdat de economische vooruitzichten sedert het voorjaar somberder zijn geworden (zie pag. 445/3 e.v.-'93).

HERSCHIKKING VAN DE REGERING

Op 5 september nam minister van begroting Mieke Officiers ontslag uit de regering om afgevaardigd beheerder te worden van het Vlaams Economisch Verbond (VEV), de Vlaamse patroonsorganisatie.

Zij werd opgevolgd door Hernian Van Rompuy, die tot dan de CVP had geleid (zie pag. 446/2-'93).

NIEUWE CVP-VOORZITTER

Op 7 september verkozen de fracties van kamer en senaat en het partijbestuur van de CVP Johan Van Hecke tot nieuwe voorzitter van de partij.

Van Hecke is 38 jaar. Hij was voorzitter van de CVP-jongeren en leidde de CVP-fractie van de kamer op het ogenblik van zijn verkiezing tot CVP-voorzitter.

(Vor.ber.pag. 523 e.v.-1993)

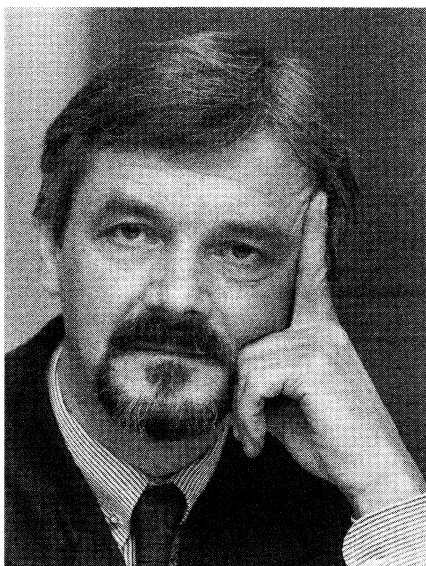
NEDERLAND

COMMISSIE-VAN DER ZWAN OVER UITVOERING BIJSTANDSWET

Op 14 september 1993 presenteerde de Onderzoekscommissie toepassing Algemene Bijstandswet (ABW) haar rapport aan staatssecretaris Jacques Wallage van sociale zaken en werkgelegenheid.

De onderzoekscommissie werd op 18 maart 1993 ingesteld door staatssecretaris Elske ter Veld en minister Bert de Vries van sociale zaken en werkgelegenheid. Aanleiding waren verontrustende signalen uit enkele gemeenten (waaronder Groningen en Rotterdam), die wezen op een aanzienlijk onterecht gebruik van de bijstand.

De commissie bestond uit prof. X. van der Zwan (voorzitter), J. Drijber (oud-voorzitter Vereniging van Nederlandse Gemeenten) en G. Engbersen (wetenschappelijk onderzoeker).

A. van der Zwan

De commissie kreeg tot taak de ernst en omvang en de achterliggende oorzaken van het onterechte gebruik van de ABW te onderzoeken en daarbij de wisselwerking tussen regelgeving en uitvoering te betrekken.

Voor zover haar bevindingen daartoe aanleiding zouden geven, diende de commissie aanbevelingen te doen om de bestendigheid van de bijstandswet tegen onterecht gebruik te herstellen.

Het onderzoek dat onder verantwoordelijkheid van de commissie is ingesteld, omvatte drie onderdelen:

- 1) Bronnenonderzoek waarin gedetailleerd is nagegaan hoe de ABW en het beroep op bijstand zich hebben ontwikkeld en waarbij uitkomsten van eerdere onderzoeken zijn betrokken;
- 2) veldonderzoek bij 28 gemeentelijke sociale diensten naar de uitvoeringsprocessen. Daarbij zijn ruim 3.100 persoonsdossiers van bijstandsontvangers onderzocht om een beeld te krijgen van de manier waarop de wet in de praktijk wordt toegepast. Dit veldonderzoek is uitgevoerd door onderzoeksbureau Regioplan.
- 3) veldonderzoek bij dezelfde gemeenten naar de administratieve systemen en procedures die gemeentelijke sociale diensten bij de uitvoering van de ABW hanteren. Dit veldonderzoek is uitgevoerd door Moret, Ernst & Young

De onderzoekscommissie komt op grond van het bronnenonderzoek en het veldwerkonderzoek tot harde kritiek over de uitvoering van de bijstand. „De uitvoering van de ABW houdt een aantasting in van de grondprincipes van goed bestuur. De integriteit van bestuur, de integriteit van de uitvoering zowel als van de normhandhaving worden door de aangetroffen werkwijze ondermijnd. Deze uitvoeringspraktijk zet de deur open voor misbruik door alle betrokkenen”. aldus de voorzitter van de Onderzoekscommissie. A. van

der Zwan, bij de aanbieding van het rapport. Deze kritiek „raakt niet het bestaansrecht van de ABW, maar wel de manier waarop burgers en uitvoerders, en in zekere zin ook de wetgever, met de ABW zijn omgesprongen. De noodzaak van een goede bijstandsregeling wordt door de commissie volledig onderschreven”, zo stelde Van der Zwan. Hij vervolgde: „Op de centrale en lokale overheid rust de verantwoordelijkheid om op de kortst denkbare termijn een eind te maken aan de ernstige gebreken die de regelgeving en uitvoeringspraktijk thans aankleven.” Herziening van de werkwijze diende daarbij volgens de commissie voorop te staan en niet bestuurlijke hervorming en verandering van structuren.

Tekortkomingen

In haar rapport merkt de commissie op dat de uitvoeringspraktijk wordt gekenmerkt door ontoelaatbare tekortkomingen. Dit geldt over de hele linie van de uitvoeringspraktijk en voor de overgrote meerderheid van de gemeenten. De administratieve organisatie, en dan met name de wijze waarop de uitvoering wordt geïnstrueerd respectievelijk gecontroleerd, zijn niet in overeenstemming met normen die na bijna 30 jaar ervaring met bijstandsverlening gesteld mogen worden.

Op dossier-niveau blijken de gevolgen hiervan zeer ernstig te zijn. Indien de wettelijke normen strikt worden toegepast, blijkt vrijwel geen van de ruim 3.100 onderzochte dossiers hieraan te voldoen. Indien de wettelijke norm verzacht wordt dooi-tegemoet te komen aan in de uitvoering ten onrechte ingeburgerde tekortkomingen t.a.v. de verificatie en het bewaren van bewijsstukken, dan blijkt nog steeds dat vrijwel geen van de onderzochte dossiers voldoet.

Inkomens-, vermogens- en partnertoets blijken in de praktijk zo onvolledig te worden uitgevoerd en in zo weinig gevallen tot verificatie te leiden, dat de betekenis hiervan bij de toekenning van bijstand door gemeenten, als ondergeschikt moet worden beschouwd. De praktijk verwijderd zich dus ver van wat in de wet wordt roegeschreven en beoogd.

Maar ook indien deze drie toetsen buiten beschouwing zouden blijven en de praktijk slechts getoetst wordt aan in de wet gestelde criteria m.b.t. formele aspecten, kring van rechthebbenden en identiteit, blijkt ruim 60 procent van alle in het onderzoek betrokken aanvraagbehandelingen niet te voldoen aan eisen van volledigheid en zorgvuldigheid.

Deze uitkomsten impliceren in feite dat in de uitvoering de norm zoek is, want de toekenning vindt in een meerderheid van de gevallen op ongefundeerde wijze plaats. Dit kan tot geen andere gevolgtrekking leiden dan dat de uitvoeringspraktijk als een onbeheerst proces moet worden gekenschetst.

De commissie is zich bewust van ernst en strekking van deze conclusie, maar meent op grond van de uitkomsten tot geen andere uitspraak te kunnen komen. Kennelijk gaapt er een diepe kloof tussen de gereglementeerde en de administratieve werkelijkheid: regelgeving en uitvoering zijn veruitengegroeid

Fraude

De commissie merkt op dat de geconstateerde tekortkomingen niet alleen ernstig van aard zijn doordat ze aantonen dat de uitvoering haaks staat op wat de wet voorschrijft, wat een inbreuk betekent op de ordelijkheid en berekenbaarheid van bestuur, maar ook doordat ze de deur open zetten naar misbruik, zowel van de kant van de client als van de behandelende contactambtenaar. Bijstandsgegedigden nemen immers op directe wijze kennis van de uitvoeringspraktijk en zijn dus ook snel op de hoogte van onvolledigheid in de gegevensverzameling, gebrek aan verificatie van verstrekte gegevens en lankmoedigheid in de beoordeling.

Deze wetenschap nodigt uit tot het lichten van de hand met verplichtingen die op aanvragers van bijstand krachtens de wet rusten. In tweede instantie lokken deze tekortkomingen onterecht beroep op bijstand uit, niet alleen door individuen, maar zeker ook op georganiseerd niveau.

Hoe deze geconstateerde tekortkomingen dooi-werken in frauduleuze verkrijging van bijstand is niet volledig bekend en moet schattenderwijs worden benaderd, aldus de commissie. Redelijk betrouwbare schattingen duiden erop dat zeker in circa 25 procent van de gevallen van bijstandstoekenning fraude in het spel is. Deze schatting kan als een ondergrens worden beschouwd. Niet valt uit te sluiten dat dit percentage in werkelijkheid substantieel hoger ligt, aldus de commissie. Omgerekend in geld zou inet fraude een bedrag gemoeid zijn dat overeenkomt met 10 tot 15 procent van het totale volume van de uitgekeerde bijstandsgelden, ofwel zo'n 1,5 miljard gulden.

Aanbevelingen

Het geheel van bevindingen overziende, komt de commissie tot de conclusie dat de ABW in opzet en uitvoering op de helling moet, teneinde van de toekenning van bijstand een beheerst proces te maken. De commissie gaat hierin verder dat het wetsvoorstel Herinrichting van de ABW. Terwille van het herstel van eenheid van regelgeving en uitvoering acht de commissie zulks ook geboden.

De commissie doet hiertoe in haar rapport een groot aantal voorstellen tot verbetering die de aard van het recht op bijstand bestrijken, de toegang tot dat recht, de verplichtingen van de bijstandsontvanger, de uitkeringsnormen alsook de uitvoering en het toezicht hierop.

Enkele hoofdpunten uit de aanbevelingen van de commissie zijn:

1. De wet zodanig te wijzigen dat aan de aanvrager van bijstand verdergaande vereisten gesteld kunnen worden (aantoonplicht);
2. de wet zodanig te wijzigen dat het recht op bijstand een voorwaardelijk karakter krijgt, en wel zodanig dat op de ontvanger van bij-

stand de materiele verplichting koint te rusten om zich in te spannen weer in eigen onderhoud te voorzien;

3. de uitkering te splitsen in een deeltuitkering voor persoonlijke uitgaven die 50 procent bedraagt van wat echt)paren/samenwonenden ontvangen en een deeltuitkering voor woonlasten. deze laatste te beperken tot aantoonbare lasten met inachtneming van een maximum: de commissie doet deze aanbeveling teneinde het voordeel te beperken dat samenwonenden hebben door bijstand te claimen als waren zij alleenstaand;

4. de bij de GSD te voeren procedure t.a.v. de bijstandstoekenning zodanig te herzien dat de instroom beter beheersbaar wordt;

5. de controle op de gegevensverstrekking door de bijstandsaanvrager te verscherpen door van de bestaande mogelijkheden tot verificatie en validering van gegevens een optimaal gebruik te maken;

6. ter ondersteuning van punt 5 het begrip gezamenlijke huishouding in de ABW anders te omschrijven;

7. coördinatie in de fraudebestrijding tot stand te brengen en deze effectiever te organiseren;

8. ter versterking van het uitstrooiinbeleid en activering van bijstandsontvangers trajectbemiddeling met kracht ter hand te nemen; gemeentebestuur en arbeidsbureau zouden hiertoe beide aan een inspanningsverplichting gehouden moeten worden;

9. het begrip passende arbeid in de ABW te schrappen;

10. het toezicht op een andere leest te schoeien, zodat er sprake is van een systematische uitvoeringscontrole, te onderscheiden in een eerste en een tweede lijn. De verantwoordelijkheid voor de eerstelijnscontrole dient bij de gemeenten zelf te worden gelegd, maar hiervoor dient wel een helder toetsingskader te worden ontwikkeld dat scherpe rapporterings- en toetsingsnormen bevat en duidelijke sancties voor gemeenten die in gebreke blijven. De resultaten van de door de commissie ingestelde onderzoeken leveren hiervoor belangrijke bouwstenen aan. De tweedelijnscontrole komt dan bij de rijksconsulent te liggen, wiens werkwijze en verantwoordelijkheid grondig gewijzigd dienen te worden;

11. bij de herinrichting van de ABW, waarvoor de commissie met een groot aantal aanbevelingen komt die hierboven slechts in enkele hoofdlijnen staan uergegeven, te bepalen dat de ingrijpend gewijzigde wet binnen enkele jaren na inwerkingtreding op grond van de ervaringen die erin in de praktijk ineen worden opgedaan, wordt getoetst en daarna in zijn uiteindelijke vorm wordt vastgesteld. Deze toetsing aan de praktijk dient volgens de commissie systematisch vervolgd te worden. Het ver uiteenlopen van regelgeving en uitvoeringspraktijk dient voor de toekomst uitgesloten te worden.

VNG-akkoord

Met betrekking tot het akkoord dat het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid op 2 september heeft gesloten met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) benadrukte Van der Zwan dat de commissie er geen behoefte aan had om fundamentele verande-

ringen aan te brengen in de verantwoordelijkheid van de centrale en lokale overheid.

„Dit betekent niet", aldus Van der Zwan, „dat de centrale overheid lijdzaam zou kunnen toezien als lokale overheden bij uitvoering van de wet grondprincipes van goed bestuur veronachtzamen. Medebewind waarbij beide partijen gelijkelijk verantwoordelijk zijn, heeft in de afgelopen jaren geleid tot een situatie waarbij geen van de partijen verantwoordelijkheid heeft genomen. Naar onze opvatting kan en moet medebewind inhouden dat de taken helder verdeeld worden met bijbehoevend scherp onderscheid van verantwoordelijkheden. Die aanscherping is thans meer dan wat ook geboden. Hiervoor is afstand nodig die zich niet verdraagt met een akkoord dat beide partijen opnieuw bindt op basis van diffuse verantwoordelijkheidsverdeling.”

„Gedurende de komende periode waarin de betrouwbareheid in de uitvoering hersteld moet worden, geven wij de voorkeur aan een duidelijke normering in de wet. Na deze noodzakelijke herstelperiode ontstaan ruimte voor gemeentelijke vrijheid en inbreng. Onder de huidige omstandigheden zijn die ongewenst.”

„De uitkomsten van ons onderzoek geven niettemin alle aanleiding het akkoord opnieuw te doordenken en wij achten het een gelukkige omstandigheid dat het akkoord hierin ook expliciet voorziet. De commissie zou het toejuichen als het akkoord met de VNG zou worden benut als aangrijpingspunt voor het ingrijpende herzieningsproces dat noodzakelijk is. De verantwoordelijkheden dienen daarbij scherp in het oog te worden gehouden, maar zonder goed samenspel tussen centrale en lokale overheid heeft de geboden herziening geen kans van slagen", zo stelde Van der Zwan.

Reactie Wallage

Staatssecretaris Wallage bedankte de commissie voor de grondigheid en precisie waarmee het onderzoek is uitgevoerd en zegde toe de aanbevelingen serieus te nemen. „Het herstel van het vertrouwen in de bijstandswet en het herstructureren van de uitvoering vormen wat mij betreft de grootste problemen voor de komende maanden": aldus Wallage.

Volgens de staatssecretaris biedt de driejarige overeenkomst met de VNG voldoende ruimte voor nadere afspraken of wijziging van de uitvoering van de ABW. Hij verwachtte nog voor het eind van de kabinetsperiode een wetsvoorstel voor wijziging van de ABW naar de Tweede Kamer te sturen waarin de voorstellen van de commissie-Van der Zwan nadrukkelijk zijn verwerkt. „Ik zie dit als een ultieme test voor het zelfreinigend vermogen van de Nederlandse regering", aldus Wallage.

Reactie VNG

De VNG wil in nader overleg met staatssecretaris Wallage bezien in hoeverre de aanbevelingen van de commissie-Van der Zwan ingepast kunnen worden in de verdere uitwerking van het op 2 september gesloten akkoord over de bijstand. Zo liet de VNG in een reactie op dit rapport weten.

Volgens de VNG past een belangrijk deel van de aanbevelingen van de commissie-Van der Zwan in het akkoord dat de VNG met Wallage sloot om de bijstandswet beter beheersbaar en uitvoerbaar te maken.

Maar bij de onderzoeksopzet plaatst de VNG een aantal kanttekeningen. De resultaten van het onderzoek zijn hoofdzakelijk gebaseerd op de inhoud van de dossiers bij gemeentelijke sociale diensten. „Deze aanpak gaat voorbij aan het feit dat werkinstructies bij sociale diensten vaak voorzien in een veelheid van uitvoerende handelingen, die geen neerslag krijgen in dossiers", aldus de VNG. Het onderzoek zou bovendien geen rekening houden met de regulerende werking die uitgaat van rijkscirculaires en jurisprudentie. Tenslotte merkt de VNG op dat de gemeenten met een inwonertal van beneden de 23.000 volstrekt buiten beschouwing zijn gebleven in het onderzoek.

(Zie ook pag. 603/2 e.v.-1993)

TROONREDE

In een verenigde vergadering van beide Kamers der Staten-Generaal heeft Koningin Beatrix op 21 september in de Ridderzaal te Den Haag de troonrede van 1993 uitgesproken.

De tekst ervan luidde als volgt:

Leden van de Staten-Generaal.

Verbondenheid tussen mensen en aandacht voor het kwetsbare: in dit teken stond het leven van Koning Boudewijn, van wie wij dit jaar afscheid hebben moeten nemen. Zijn boodschap was er een van bemoediging en hoop, en zijn oproep was voor het kwetsbare op te komen. Dat sprak ons allen bijzonder aan. In de wereld om ons heen is de verbondenheid tussen mensen vaak moeilijk terug te vinden.

Binnen de landen, maar ook tussen de landen, zien wij overal het gevaar van een neerwaartse spiraal van steeds minder samenwerking, en de dreiging van 'eigen volk eerst' in al haar verschijningsvormen. Wij hebben de plicht daartegen stelling te nemen, ieder naar eigen vermogen. Verbondenheid en inzet beginnen dicht bij huis.

Voor het eerst sinds heel lang stijgt nu ook in Nederland de werkloosheid weer. De situatie is alarmerend. Werk staat dan ook centraal in de voorstellen die de regering vandaag aan C. volksvertegenwoordigers, en aan de samenleving voorlegt. Voor meer werk is een stevig economisch fundament nodig. De investeringen in spoorverbindingen, in wegen en vaarwegen zullen sterk opgevoerd worden. Dat zal de goede positie van Nederland als vestigingsplaats versterken. Onderzoek en ontwikkeling

Koningin Beatrix leest de troonrede voor in de Ridderzaal. Rechts prins Claus

van nieuwe technieken zullen fiscaal gestimuleerd worden; dat beïnvloedt groei en werk. Investeren in eigen land wordt bevorderd door een grotere ondernemingsvrijstelling in de vermogensbelasting. Maar alleen met investeren in infrastructuur en bedrijven komen wij er niet.

Ei- moet ook meer gebeuren aan scholing, vooral voor diegenen die moeilijk aan de slag komen. Het leerlingstelsel wordt fors uitgebreid en datzelfde geldt voor werkervaringsplaatsen en banenpools voor met name oudere langdurig werklozen. Met het Jeugdwerkgarantieplan wordt ook voortgegaan. Het zal nu eveneens openstaan voor alle allochtone jongeren. Het is immers beter te overtuigen dan een uitkering te ontvangen. Voor alle burgers staat tegenover het recht op voorzieningen de plicht zich voor werk te scholen.

Investeren is nodig, scholing is nodig; maar er is meer te doen. Overheid en sociale partners mogen er niet in berusten dat zoveel mensen met weinig opleiding en werkervaring of met beperkte inoegkigheden niet aan de slag komen. Ieder moet zich inspannen, maar dan moet er ook wel een kans op werk zijn. Voor velen is die kans er niet, zolang in tal van bedrijven en instellingen de laagste loonschaal aanzienlijk hoger ligt dan het wettelijk minimumloon. Aan de Sociaal-Economische Raad zal daarin advies gevraagd worden over de mogelijkheid te allen tijde - ongeacht het in CAO's bepaalde - ook een aantal werknemers tegen het wettelijk minimumloon in dienst te nemen. Het is belangrijk dat eenvoudig werk afgesplitst wordt en dat mensen de mogelijkheid krijgen tegen het minimumloon merker- varing op te doen. Het doorbreken van de star- heid van de arbeidsmarkt vraagt voorts om meer deeltijdbanen en verlenging van bedrijfs- tijd. Daarin is het nodig de regels voor de ar- beidstijden te versoepelen. Herziening van het ontslagrecht en meer mogelijkheden voor uit- zendbureaus kunnen voor ondernemingen de drempel verlagen om personeel in dienst te ne- men. Het algemeen verbindend verklaren van CAO's schiet zijn doel voorbij voor zover dat

het deelnemen aan betaalde arbeid schaadt. Een nadere afweging is dus geboden.

Naast al deze structurele verbeteringen met het oog op meer werk, is het dringend noodza- kelijk het loonkostenpeil beter in de hand te houden. Ruim een jaar geleden adviseerde de Sociaal-Economische Raad dat voortaan de lonen niet verhoogd, maar de lasten beheerst moeten worden. Dat advies is door de regering gevolgd. Nadat vervolgens onze concurrentie- positie daaronder schade ondervond van muntontwaarding in andere Europese landen, is in 1993 in goed overleg tussen regering en sociale partners gekozen voor loonkostenma- tiging. Deze kwam echter te traag op gang en bovendien nam de internationale concurrentie - ook uit Azië - verder toe. Algemene salaris- verhogingen zijn daarom - na wat er in 1993 gcburd is - volgend jaar niet verantwoord. De regering spreekt de hoop uit dat de sociale partners voor werk zullen kiezen en de nood- zaak van een echte pas op de plaats zullen onderschrijven. Zonodig zal dit bij wet geregeld moeten worden. Dit betekent niet dat salaris- verbeteringen zoals periodieken en hogere betaling bij betere geschooldheid geen door- gang mogen vinden. Voor het goed functione- ren van de arbeidsmarkt zijn deze juist wel no- dig. In het verlengde van de algemene inkomensmatiging zal volgend jaar de zoge- naamde inflatiecorrectie niet worden toege- past, overigens op een wijze dat dit slechts ef- fect heeft op het inkomen boven de eerste schijf. Voorgesteld wordt het arbeidskosten- forfait aanzienlijk te verhogen. Zo zal voor werkenden in plaats van een algemene loons- ve hoging het grotere arbeidskostenforfait er- voor zorgen dat werken meer loont. Alles bij- een is er dan sprake van enige verlaging van de loon- en inkomstenbelasting. Een deel van de hogere inkomsten uit benzine- en dieselaccijns zal hiervoor worden gebruikt. Daarnaast wor- den ook andere lastenverlichtende maatreg- elen met het oog op investeren en groei in ons land hieruit betaald. Bij dit geheel is bijzon- dere aandacht gegeven aan het midden- en klein- bedrijf.

De benzine- en dieselaccijns zullen na de voor- genomen verhogingen in Duitsland en Neder- land op ongeveer hetzelfde niveau liggen.

In de afgelopen jaren is met wisselend succes begonnen aan het herijken van ons stelsel van sociale zekerheid en sociale voorzieningen. Kernpunt is steeds weer dat het beter is men- sen te activeren tot werk dan hun tekort aan inkomen aan te vullen; juist oin de voorzienin- gen in stand te houden voor hen die erop aan- gewezen zijn.

Als vervolg op eerdere voorstellen tot wijzi- ging van de Wet op de arbeidsongeschiktheid, de Ziektewet en de Nabestaandenwet worden nu voorstellen gedaan voor de We kloosheids- wet en de Algemene Bijstandswet. Bij de uit- voering van de bijstand zullen de gemeenten een grotere beleidsaansprakelijkheid krij- gen, opdat uitkeringen meer op maat zullen zijn. Bovendien zullen de gemeenten fraude en oneigenlijk gebruik veel actiever gaan bestrij- den. Koppeling van bestanden om gegevens te kunnen vergelijken en de toepassing van ad- ministratieve sancties zullen hieraan dienst- baar zijn.

Het devies moet steeds zijn: meer werk, en be- strijdung van fraude en oneigenlijk gebruik. Dat is ook de rode draad in het recent versche- nen rapport van de parlementaire enquete- commissie inzake de sociale zekerheid. Nu niet omzien met verwijten, maar aan de slag met veranderingen; die boodschap verdient waar- dering en v aagt om actie ter bescherming \an diegenen die het echt nodig hebben.

Het economisch klimaat is nog steeds guur. Toch zijn er ook bemoedigende ontwikkelin- gen. Ondanks de scherpe daling van de groei en van de belastingopbrengst is het tekort van de overheid teruggebracht, zij het nog niet tot het niveau dat in het regeerakkoord voor 1994 ten doel gesteld werd. De norm van 3% van het nationaal produkt die wij onszelf daarna in het Verdrag van Maastricht opgelegd hebben, moet echter over enige jaren bereikt kunnen worden. De rente, zo belangrijk voor bedrijven en voor investeringen, is sterk gedaald. Door een jarenlang volgehouden beleid van ombui- gingen is Nederland financieel meer solide, al noopt de hoge staatsschuld tot voortgaande soberheid in de overheidsuitgaven.

Bij de volkshuisvesting zullen overheveling van verantwoordelijkheden naar gemeenten en woningbouwcorporaties, alsmede de verbe- tering van financiële verhoudingen het moge- lijk maken om na 1994 een punt te zetten ach- ter algemene objectsubsidies in de sociale woningbouw. De stadsvernieuwing zal wel worden voortgezet en er kunnen nu ook mid- delen worden aangewend voor het benutten van duurdere locaties, die uit een oogpunt van ruimtelijke ordening en milieubeleid de voor- keur verdienen.

Ook bij het openbaar vervoer gaan meer inves- teringen gepaard met minder subsidies. Met decentralisatie naar de vervoerregio's en inet meer zelfstandige bedrijfsvoering door de spoorwegen wordt goede voortgang gemaakt. De kwaliteit van ons land is nauw verbonden met een actief voortzetten van het milieube- leid. Veel is de afgelopen jaren bereikt: schone- re produktie op geschikte plaatsen met betere verwerking van het afval. Het gaat om betrok- kenheid en om nieuwe technieken. Milieube- leid is succesvoller naarmate het beter begre- pen en breder gedragen wordt. Zo krijgt het in de praktijk gestalte. Heffingen en herschik-

king van ons fiscaal stelsel zijn daarbij instrumenten om het beleid te ondersteunen.

De evaluatie van het eerste Nationaal Milieubeleidsplan zal laten zien hoeveel er bereikt is en wat ons in het tweede nog te doen staat. Ons land is te mooi om te bederven; daarom streven we naar behoud en ontwikkeling van natuur en landschap, en zorguldigheid bij produktie en consumptie. Op dat punt is met bedrijfstakken en doelgroepen een goede samenwerking tot stand gekomen. Op die weg zal worden voortgegaan bij het investeren in duurzame ontwikkeling.

Bemoedigend is ook dat verbetering van de verkeersveiligheid mogelijk blijkt. Het menselijk verdriet als gevolg van verkeersongevallen motiveert om door te gaan met de aanscherping van het beleid.

In deze kabinetsperiode is aanzienlijke voortgang gemaakt met de decentralisatie, allereerst naar provincies en gemeenten. Dat proces in de regio's is nu zo ver voortschreden dat het moet komen tot verbetering van de 'Wet gemeenschappelijke regelingen' en tot ordening van de gebiedsindeling. Daarnaast wordt aan zeven grootstedelijke gebieden de mogelijkheid geboden een stap verder te gaan. Te beginnen in het Rotterdam en omstreken kan gekozen worden voor een eigen grootstedelijke provincie, die dan afgesplitst wordt van Zuid-Holland. Elk van de grootstedelijke gebieden zal op termijn een keus doen of men inderdaad zo ver wil gaan, dan wel er de voorkeur aan geeft tot een andere vorm van toereikende samenwerking te komen.

Behalve aan territoriale decentralisatie is er de laatste jaren veel gebeurd aan functionele decentralisatie om burgers en organisaties meer ruimte te geven voor eigen verantwoordelijkheid. Zo zullen het komende jaar decentralisatie en deregulering van het onderwijs nader gestalte krijgen. Scholen zullen hun werk daardoor beter en meer zelf kunnen doen. Goed onderwijs moet het hebben van gemotiveerde onderwijsgevers. Daarom komen er dan ook meer financiële middelen en krijgen schoolbesturen en schoolleiding meer beleidsverantwoordelijkheid.

Doelmatigheid in het onderwijs vereist een betere vervijzing na de basisvorming, en in het hoger onderwijs de juiste student op de juiste plaats. Dat is te meer van belang daar de komende jaren hogere eisen zullen worden gesteld aan de studievoortgang.

Bij het herijken van onze verzorgingsstaat staan steeds centraal het activeren van burgers en het zorgvuldig beheren van de middelen die de overheid zijn toevertrouwd. Tegelijk wil en moet de overheid schild voor de zwakken zijn en is een verantwoordelijke samenleving nodig om te voorkomen dat mensen van de weg raken of blijvend in een isolement terecht komen. Het gaat immers om verbondenheid tussen mensen en om opkomen voor het kwetsbare. Daarom moeten behouden blijven: de ouderdagvoorziening voor allen, een bijstand die de armoede weert, een gezondheidszorg die voor ieder betaalbaar blijft. Daarom ook moet voorzien worden in veel meer kansen op werk voor lagere school. Op de arbeidsmarkt mag het immers niet alleen om de sterken, maar moet het ook om de zwakken gaan. Zelfs dan zullen er in onze samenleving altijd mensen zijn die nooit hebben kunnen werken of uitgeschakeld zullen blijven. Zij hebben er evenzeer recht op in onze verbondenheid te delen.

Een overheid die zuinig moet zijn en dan terwille van de kwaliteit van de samenleving toch nog veel belastingen en premies van de burgers moet vragen, is gehouden de strijd aan te binden met fraude en oneigenlijk gebruik van voorzieningen. Dat heeft in deze kabinetsperiode dan ook steeds meer gestalte gekregen. Met het terugdringen van veelvoorkomende misdrijven werd reeds eerder een aanvang gemaakt. De betere preventie en de nieuwe vormen van het zogenaamde lik-op-stuk-beleid blijken succes te hebben. De invoering van de identificatieplicht zal tot verdere verbetering leiden.

Na vele jaren van discussie wordt in deze kabinetsperiode door de inspanningen van velen één politie tot stand gebracht. Gelofwaardig en effectief optreden vroeg en vraagt om uitbreiding van de capaciteit. Deze komt er dan ook. Maar dit kan niet het enige antwoord zijn op crimineel gedrag. De zorgelijke ontwikkeling van de misdaad onder jongeren eist een bredere aanpak. Nog dit jaar zal met een experiment worden begonnen waarin jeugdige delinquenten door een strak regime en intensieve begeleiding worden voorbereid op terugkeer in de samenleving. De afgelopen jaren zijn op het terrein van de wetgeving en de versterking van de gehele justitie keten belangrijke inspanningen verricht en veranderingen in gang gezet. Al met al is er bij de bestrijding van fraude en criminaliteit een omslag in denken en handelen. Er is echter nog veel te doen. Bestuur en wetgeving kunnen met al deze inspanningen ten bate van de burger alleen gelofwaardig blijven als zij voldoende aandacht geven aan de integriteit van het bestuur. Nederland is gelukkig nog geen land van corruptie en gebruik van publiek geld ten eigen bate, en dat moet zo blijven.

Dit najaar zal de Tweede Kamer de balans opmaken van de bestuurlijke en staatkundige vernieuwing, opdat er daadwerkelijke verbetering bereikt wordt. De regering ziet daarnaar uit en heeft haar zienswijze en alle aan haar gevraagde opvattingen daarom tijdig en concreet gegeven.

Bestuurlijke en staatkundige vernieuwing staan ook centraal bij de Toekomstconferentie die thans in en tussen de verschillende delen van het Koninkrijk plaatsvindt. Het Statuut is toe aan renovatie. De jaren negentig stellen ons voor andere problemen dan die van een generatie geleden. Samen antwoord vinden op vragen van goed en verantwoordelijk bestuur, dat is wat er in het belang van alle burgers van het Koninkrijk moet gebeuren.

De stroom van asielzoekers naar ons land is recentelijk toegenomen. Wie recht heeft op asiel moet hier kunnen blijven. Wie dat niet heeft, moet - juist om de werkelijk veiligheden te beschermen - de toegang worden geweigerd. Te lange onduidelijkheid daarover is in strijd met zorgvuldigheid, niet in de laatste plaats tegenover de betrokkenen zelf. Een nieuwe Vreemdelingenwet is daarom nodig gebleken. De criteria voor gezinshereniging werden al eerder dit jaar verduidelijkt.

Is men echter tot ons land toegelaten, dan moet het komen tot spoedige inburgering. Daarom zullen nieuwkomers opgevangen worden en wegwijs gemaakt, waardoor zij snel op eigen benen kunnen staan. Het gaat om elementaire vaardigheden: het leren van Nederlands en van de in onze samenleving geldende regels, waarden, normen en omgangsvormen. Dat

vraagt allereerst om inspanningen van de betrokkenen zelf. Het vraagt echter ook om inspanningen van allen in onze samenleving. Daarbij gaat het om meer dan tolerantie, om de ander werkelijk te waarderen. Onze maatschappij moet als kenmerk hebben: vervuiling van eigen plichten en respect voor anderen. Wij moeten werken aan een samenleving die talenten benut en daarmee verrijkt wordt.

De belangrijke stroom mensen uit het buitenland, volwassenen en kinderen, eerste en tweede generatie, heeft hoe dan ook een aantal veranderingen in onze samenleving tot gevolg. Meer woningen zijn nodig en zullen gebouwd worden. Er zijn steeds meer jongeren, van wie vele beginnen met een achterstand. Dat vergt veel van het onderwijs en vereist scholing gericht op arbeid. Er zijn meer mensen nodig voor laaggeschoolde nieuwkomers op de arbeidsmarkt. Op de gezondheidszorg zal vaker een beroep gedaan worden, maar tegelijk zullen daar ook vele nieuwe medeburgers aan de slag kunnen.

Bij de gezondheidszorg staat de inhoud van de zorg en van het werk voorop. Een voor ieder toegankelijk en betaalbaar stelsel van gezondheidszorg vraagt om vele gemotiveerde werkers. Zorgvuldig omgaan met medische consumptie en voorzieningen is geboden. Beroepsbeoefenaren en verzekeringsmaatschappijen hebben de plicht daaraan alles te doen, en van de burgers mogen meer eigen bijdragen en hogere eigen risico's gevraagd worden.

Een Nederland dat zichzelf sterk en geloofwaardig toont, dat blijft onze gemeenschappelijke opgave: vorig jaar was dit het thema van de Troonrede. Alleen zo kunnen wij onze opdracht omsamen te werken met andere landen en volkeren waarmaken. Er is geen alternatief. In Europa ligt onze toekomst, en ons Europa zal op zijn beurt moeten samenwerken met andere continenten. Dat is niet altijd eenvoudig. Onze boeren en tuinders ondervinden binnen en buiten Europa scherpe concurrentie. Toch is een open Europa en een internationaal handelsakkoord geboden. De regering wil met allen die werkzaam zijn in landbouw en visserij zorgvuldig naar oplossingen zoeken, of het nu de milieu- of de internationale problematiek betreft.

Datzelfde geldt voor al die bedrijven en werkers die bij verkeer en vervoer op de weg en op het water betrokken zijn. Ook voor hen is het economisch klimaat inoelijk. Dat vraagt om een beleidsaanpak te zamen met de regering, maar dan wel zo dat de gekozen oplossingen ook in het Europa van morgen houdbaar zijn.

Na het verdwijnen van de militaire dreiging van het communisme zijn de verhoudingen op het Europese continent gewijzigd. Onze krijgsmacht is dan ook definitief op weg naar een nieuwe bijdrage aan vrede en veiligheid. Aan U. leden van de Staten-Generaal, zal worden gevraagd in te stemmen met een herziening van de Grondwet, die het mogelijk maakt dat de Nederlandse strijdkrachten over een aantal jaren zullen bestaan uit mannen en vrouwen die op grond van een eigen keuze daar een functie vervullen. Een deel van het huidige defensiepersoneel zal in onze samenleving ander werk moeten gaan doen. Een aantal van hen zal elders bij de overheid aan de slag kunnen, bijvoorbeeld bij de bestrijding van de criminaliteit of in het gevangeniswezen.

Het belang van de vredesoperaties van de Verenigde Naties is sterk toegenomen. Onze militairen, zowel dienstplichtigen als beroeps, doen - van Cambodja tot Bosnië - veel belangrijk werk, dikwijls onder zeer moeilijke omstandigheden. Een woord van waardering en dank aan allen die zich hiervoor inzetten, is op zijn plaats. Ondanks die inzet is het pijnlijk dat Europa zich zo machteloos toont waar het veiligheid en vrede in ons werelddeel betreft. Ook daarom is het goed dat de strijdkrachten in Europa steeds meer samenwerken. Dit kan de roonvaarden scheppen voor doeltreffend en geloofwaardig optreden in de toekomst. Het Verdrag van Maastricht opent het perspectief voor een gemeenschappelijk veiligheidsbeleid: een sterk en besluitvaardig Europa dat de vrede daadwerkelijk dient en daarmee wezenlijk bijdraagt aan het Atlantisch Bondgenootschap. Het Verdrag van Maastricht is nu door de parlementen van alle lidstaten aanvaard, maar het echte werk moet nog beginnen. Eén Europa, met behoud van eigen identiteit van de lidstaten bij alle verscheidenheid van cultuur en tradities. Eén Europa, dat economisch herstel stimuleert, met veel investeringen, maar tegelijk met een zorgvuldig uitgavenbeheer. Eén Europa, dat samenwerkt in de internationale organisaties en consequent zijn bijdrage levert aan de mondiale milieu- en ontwikkelingsinspanning. Ook Nederland ziet toekomst in Europa, maar dan wel een Europa dat zich niet tot een fort ontwikkelt. Integendeel, ons land wil handel en samenwerking met andere continenten, en wij willen dat in het bijzonder met Midden- en Oost-Europa. Voor succesvolle internationale samenwerking kan culturele uitwisseling niet gemist worden. Een bloeiend kunstleren in ons eigen land is daartoe de beste voorwaarde.

Leden van de Staten-Generaal,

De beleidsnota die U ter zake van ontwikkelingssamenwerking enkele jaren geleden werd aangeboden, droeg de titel 'Een wereld van verschil'. De nota die U thans wordt aangeboden heet 'Een wereld in verschil'. Dat is veelzeggend. Internationale samenwerking is geboden. Dat vraagt niet alleen om een bredere norm voor internationale samenwerking, het vraagt ook om een hernieuwde en vergrote inspanning om conflicten op te lossen en te voorkomen, opdat deze eeuw niet eindigt zoals ze begon, namelijk in verdeeldheid. Bij alle zorgen past respect en dankbaarheid voor de doorbraak naar vrede in het Midden-Oosten, een teken van hoop en bemoediging. Verbondenheid tussen mensen en voor het kwetsbare opkomen, daar gaat het om. De regering is dankbaar voor de medewerking die zij deze kabinetsperiode van C, volksvertegenwoordigers, kreeg. Het was niet altijd gemakkelijk, maar het was wel altijd de moeite waard. De regering hoopt en vertrouwt ook dit jaar op Uw medewerking. Er is nog veel werk te doen en er is geen tijd te verliezen. Van harte wens ik C toe dat Gods zegen op Uw werk rust.

(Vor.ber.pag.737/1 e.v.-1992)

BEGROTING 1994. MILJOENENNOTA

Minister Wim Kok van financiën heeft op 21 september in de Tweede Kamer de begroting voor 1994 ingediend samen

met de miljoenennota. De centrale boodschap van deze nota was: Een offensieve aanpak is nodig om meer werkgelegenheid te scheppen en de economische structuur te verbeteren. Ook het verder gezond maken van de overheidsfinanciën en de gematigde inkomensontwikkeling kregen veel aandacht in de miljoenennota.

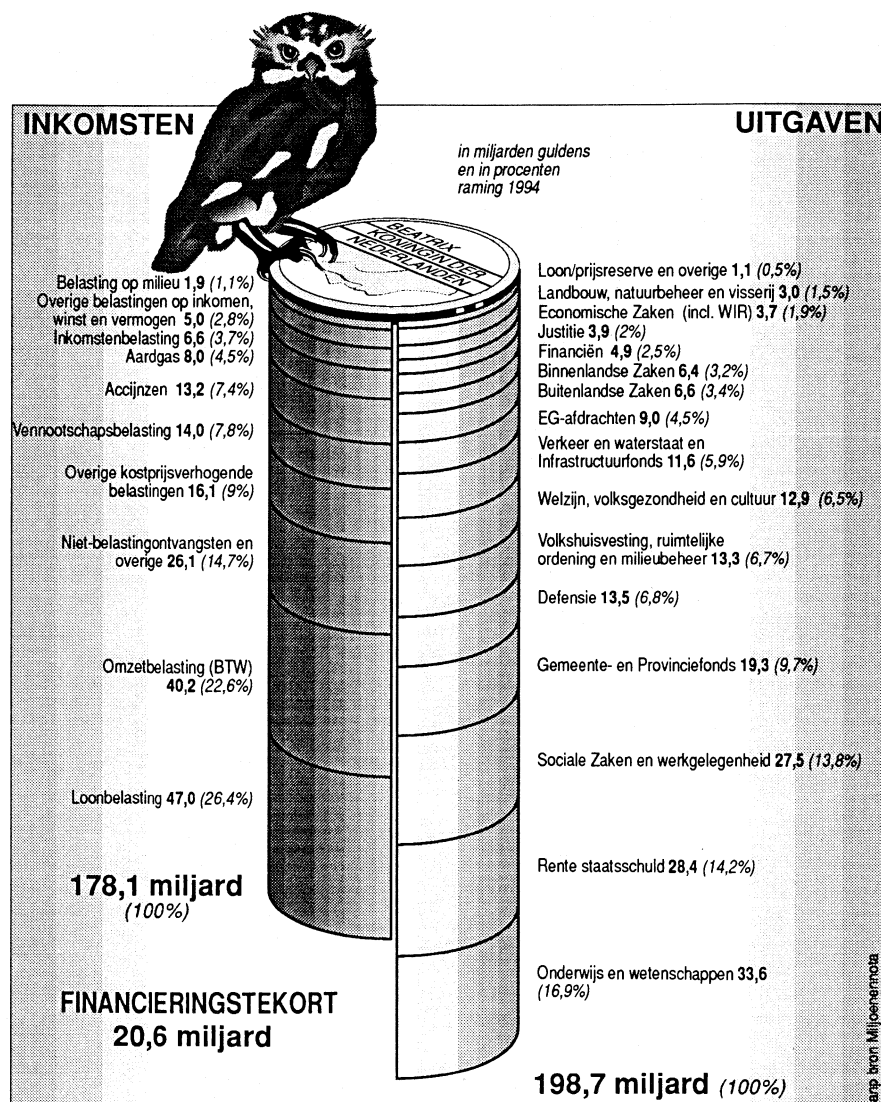
Terwijl de uitgaven van het Rijk in 1994 op f 198,7 mrd zijn geraamd, bedragen de geschatte ontvangsten f 177,5 mrd, zodat een tekort van f 21,2 mrd resulteert. Het financieringstekort blijft stabiel op 3,9 procent van het nationale inkomen, dat zelf van f 503 mrd naar f 322,2 mrd gaat, maar het financieringstekort komt daarmee 0,65 procent hoger uit dan in het regeerakkoord was afgesproken. De staatsschuld (f 389,9 mrd) stijgt van 73,4 naar 74,7 procent

van het nationale inkomen, terwijl de collectieve-lastendruk daalt van 54,7 naar 53 procent

De economische groei loopt in 1994 op van 0 naar 1 procent. De werkgelegenheid daalt voor het eerst sinds 1984 en wel van 5.286.000 naar 5.263.000 arbeidsjaren (volledige banen), terwijl de werkloosheid stijgt van 555.000 naar 623.000 personen.

Het aantal uitkeringen wegens werkloosheid zal toenemen van 650.000 tot 715.000, een naoorlogs record. Tegenover elke 100 werkenden staan volgend jaar 85,5 mensen zonder baan: dit jaar waren dat nog 83,9 inactieven.

De inflatie wordt op 3 procent geschat. De koopkracht daalt met 1,5 tot 2,5 procent: die van werkenden met 1,75 tot 2,25 procent en die van uitkeringsgerechtigden met 2,25 tot 2,5 procent.

Verdere hoofdpunten uit de miljoenennota zijn volgens *NRC/H'blad* (21-9-'93):

- De loon- en inkomstenbelasting gaat in de eerste schijf (dus over een inkomen tot ruim f 43.000) met 0,65 procent omlaag.
- Het arbeidskostenforfait, de fiscale aftrekpost voor mensen met een baan, stijgt met (maximaal) f 500 tot f 2.121, het percentage van 3 naar 6.
- De inflatiecorrectie wordt niet toegepast, zodat hogere inkomens eerder het tarief van de tweede schijf (50 procent) en derde schijf (60 procent) moeten betalen.
- De uitgaven voor sociale zekerheid dalen van f 110,7 mrd naar f 109,7 mrd, ook al stijgen de uitgaven voor werkloosheid met f 3,5 mrd.
- De uitkeringen worden niet aan de loonontwikkeling gekoppeld en gaan bruto niet omhoog.
- Voor investeringen trekt het kabinet in de periode 1994-1998 in totaal f 5 mrd extra uit, waarvan f 600 mln volgend jaar.
- De accijns op benzine gaat met 11 cent per liter omhoog, die op diesel met 8 cent.
- De tarieven van het openbaar vervoer stijgen: bus, tram en metro worden 6 procent duurder; over de trein wordt nog een besluit genomen.
- De huren stijgen gemiddeld met 5 procent, het huurwaardeforfait (voor huiseigenaren) gaat procentueel niet omhoog.
- De basisbeurs voor studerende daalt per 1 september ieder jaar met 10 tot 45 gulden, totdat in 1997 de basisbeurs f 423 per innaand zal zijn (nu f 560). De hoogte van de rente op studieleningen wordt verlaagd van 9,45 naar 8,65 procent. Het bedrag dat studenten zonder korting op hun beurs mogen bijverdienen wordt bijna verdubbeld van f 8.040 tot f 15.000 per jaar.

Voor nieuw beleid wordt volgend jaar f 1,6 mrd uitgetrokken, aldus *Het Parool* (21-9-'93).

- Het grootste deel van dit bedrag gaat naar verbetering van de spoor- en vaarwegen, autowegen, bruggen, tunnels en bodemsanering - totaal zo'n f 600 mln.
- Voor werkgelegenheidsmaatregelen wordt 300 mln gulden uitgetrokken. Het gaat daarbij om leerlingplaatsen, werkervaringsplaatsen, banenpoolplaatsen en banen in de zorgsector.
- Bouw van gevangenis cellen: f 275 mln.
- Uitbreiding politie: f 40 mln.
- Vredesoperaties van de VN: f 125 mln.
- Kinderopvang: f 85 mln extra.
- Gemeenten mogen voor f 50 mln extra investeren.

Aan het eerste hoofdstuk van de miljoenennota, de hoofdlijnen van het financieel-economisch beleid, wordt nog het volgende ontleend:

Voor de werkgelegenheid en voor een gezonde economische ontwikkeling is, aansluitend bij een goed functionerende arbeidsmarkt, een gezond en innovatief bedrijfsleven essentieel. In dit kader is een tweetal fiscale maatregelen

getroffen. Ter bevordering van onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten in het bedrijfsleven wordt in de eerste plaats een fiscale faciliteit in het leven geroepen voor loonkosten van R&D-uitgaven van (met name kleine en middelgrote) ondernemingen.

In de tweede plaats wordt met het oog op de positie van met name het midden- en kleinbedrijf de druk van de vermogensbelasting verlaagd. Dit gebeurt door de ondernemingsvrijstelling in de vermogensbelasting te verruimen en door het percentage van de samenloopregeling inkomstenbelasting/vermogensbelasting te verlagen.

De derde pijler die moet bijdragen aan optimale omstandigheden voor herstel van groei en werkgelegenheid betreft een gematigde loonkostenontwikkeling. De preciaire werkgelegenheidssituatie dwingt op korte termijn tot grote terughoudendheid met inkomensambities. Het cruciale belang daarvan zou in het licht van de ervaringen in de jaren tachtig geen betoog behoeven, ware het niet dat de te snelle stijging van de loonkosten gedurende recente jaren een hernieuwde, nationale inspanning op dit terrein op korte termijn absoluut noodzakelijk maakt.

Voor 1994 acht de regering een nominaal gelijk blijven van CAO-lonen, zowel in de collectieve sector als in de inaktsector, dringend geboden. Met het oog op de keuze voor werk - nu en in de toekomst - zijn koopkrachtoffers op de kortetermijn onvermijdelijk.

De met deze brede strategie te behalen resultaten zijn mede afhankelijk van de wijze waarop de initiatieven van de overheid een vervolg krijgen in de samenleving. Voor een zo breed en stevig mogelijk draagvlak is een evenwichtige spreiding van de inkomensgevolgen essentieel. Een gerichte beleidsinzet in de belasting- en premiesfeer draagt ertoe bij dat de koopkrachtoffers kunnen worden gedeeld door alle inkomensniveaus en inkomenscategorieën. Onderdeel van dit beleidspakket is het laten passeren van de inflatiecorrectie op het einde van de eerste en tweede tariefschijf: de opbrengst hiervan wordt besteed onder meer aan verlaging van het tarief eerste schijf en genoemde vei-hoging van het arbeidskostenforfait. Met dit pakket van maatregelen wordt bereikt dat het tarief eerste schijf in 1994 daalt ten opzichte van 1993. Ookeyenverwachte beperking van de huurstijging en bijstellingen in de sfeer van de Individuele Huursubsidie (IHS) zijn elementen die bij de keuze voor het samenstel van inkomenspolitieke maatregelen zijn betrokken.

(Voorber.pag. 739/2 e.v. -'92)

MACRO ECONOMISCHE VERKENNING 1994

Op 21 september heeft het Centraal Plan Bureau (CPB) de Macro Economische Verkenning 1994 gepubliceerd. Minister J.E. Andriessen van economische zaken schreef de volgende inleiding bij de MEV

„In perioden van conjuncturele turbulentie is het voorspellen van de macro-economische ontwikkelingen niet zonder complicaties. Natuurlijk geldt voor elke Macro Economische Verkenning dat het steeds u-eer de vraag is hoe

de realisaties zich tot de ramingen zullen verhouden. De onzekerheden zijn echter veel groter wanneer de economie zich in een dal of de top van een conjunctuurgolf bevindt. De ervaringen met de voorlaatste MEV spreken in dit verband boekdelen. De laagconjunctuur blijkt veel langer aan te houden dan toen verwacht. Voor de OESO wordt nu gerekend in een groei dit jaar van circa 1% (tegen 2,75% in de MEV van vorig jaar)

Bij deze MEV lijken de risico's op verder tegenvallende ontwikkelingen geringer. Voor continental Europa wijzen de voorlopige realisatiecijfers en de conjunctuurindicatoren in de richting van aanzelend groeiherstel. In andere delen van de geïndustrialiseerde wereld is men overigens al een stapje verder. Voor de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk wordt versnelling van de economische groei verwacht, en in Japan zal de economie blijven groeien (zij het met een voor dat land relatief lage snelheid). Ik zwijg dan nog maar over landen in Azië in een groeipercentage van meer dan 10%.

Tegenover dit gematigd optimisme over de conjunctuur staat in de MEV somberheid over de structurele gezondheid van onze economie. Dit jaar is het derde achtereenvolgende dat bedrijven minder winst maken. De investeringen vallen over een breed front terug. Het CPB verwacht dat de werkgelegenheid zich tot het eind van volgend jaar niet meer zal herstellen. Dat laatste zou nog kunnen worden afgedaan als een bekend economisch fenomeen: de ontwikkeling van de werkgelegenheid reageert vertraagd op de produktie. Maar we kunnen niet heen om de constatering van het CPB, dat de werkloosheid in 1990, op de top van de conjunctuur, twee keer zo hoog was als in 1979. En dat de recente toename een verontrustend scherp verloop vertoont. Overigens doet een dergelijk beeld zich in de meeste EG-landen voor. Er is echter geen sprake van dat gedeelde smart halve smart is. Daarom is op de EG-top in Kopenhagen afgesproken, dat elk land ideeën zal inbrengen over het herwinnen van Euroaese concurrentiekracht. Daarmee kunnen we immers ook de arbeidsmarkt weer op het goede spoor krijgen.

Grotere concurrentiekracht is ook hard nodig als we zien wat er allemaal in de wereld economie gaande is. In veel landen in de wereld hennut men de mogelijkheden van de voortgaande economische integratie. Er ontstaan steeds meer geduchte concurrenten voor ons bedrijfsleven. In een toenemend aantal landen kunnen produkten worden gemaakt en diensten worden verricht met (minstens) dezelfde kwaliteit als in de geïndustrialiseerde landen, maar tegen lagere kosten.

Het CPB spreekt over oude en nieuwe uitdagingen voor Europa. Er zijn inderdaad genoeg handschoenen om op te pakken. Voor ons land is economische structuurversterking, waaronder een verbetering van de werking van markten, het opgelegde antwoord. Het beleid van het kabinet is hierop gericht. Structuurversterking vindt plaats door de voorziene investeringen in de infrastructuur, de toestandkoming van een fiscale faciliteit voor investeringen in onderzoek en ontwikkeling (R&D) de activering van het mededingingsbe-

leid en de deregulering op de arbeidsmarkt. Met het laatste worden stappen gezet naar een beter functionerende arbeidsmarkt, waar plaats is voor arbeid van alle niveaus. De huidige problemen op de arbeidsmarkt geven aan dat hier nog een lange weg te gaan is. Vandaar tenslotte ook het zeer drijvende beroep op de sociale partners om het komende jaar de contractlonen niet te laten stijgen."

Tot slot wordt in het MEV gesteld:

Het zuinige uitgavenbeleid dat sedert de Tussenbalans wordt geroerd, kan door de tegenvallende conjunctuur niet leiden tot realisatie van de financiële doelstellingen die bij de start van de kabinetsperiode zijn gekozen. Wel steekt de uitgavenbeheersing gunstig af ten opzichte van de meeste andere EG-landen. Dit neemt niet weg dat ook als de ingezette meerjarige ombuigingsoperaties adequaat worden ingevuld en uitgevoerd, de overgang naar een trendmatig begrotingsbeleid, zoals door de Studiegroep Begrotingsruimte geschetst, nog niet eenvoudig zal zijn omdat de uitgangspositie is verslechterd.

De actuele stijging van de werkloosheid is toe te schrijven aan de sedert 1990 weer snel oplopende reële arbeidskosten in combinatie met de zwakke conjunctuur.

Dat echter het werkloosheidsniveau in 1994 zo hoog zal liggen dat het aantal personen met een werkloosheidsuitkering een naoorlogs record bereikt, moet in verband gebracht worden met structurele zwakheden van de Nederlandse economie, zoals die eerder werd uiteengezet in 'Nederland in Drievoud'.

Op een aantal terreinen is en wordt gewerkt aan structuurversterking van de Nederlandse economie. Aan de orde zijn verbetering van marktwerking op de markten voor goederen en diensten, beperking van regulering op de arbeidsmarkt, de start van een aantal grote infrastructurele werken, verbetering van de kwaliteit van het milieu, reductie van het begrotingstekort. Op het terrein van de sociale zekerheid zijn stappen gezet om het stelsel activerender te maken. Het arbeidsongeschiktheids criterium is aangescherpt, en het wettelijk uitkeringsniveau in de WAO is verlaagd. De afstand tussen het netto uitkeringsniveau en het netto loon op 'minimum-plus'-niveau is vergroot, door een achterblijvende bruto ontwikkeling en door fiscale maatregelen. Ook van de systeemveranderingen in de bijstand gaat een activerende werking uit. Het effect van de WAO-maatregelen wordt echter, net als eerder bij de Ziektewet, voor een groot deel teniet gedaan door bij CAO (>veel-eengekomen bovenwettelijke aanvullingen. En de problemen bij de loonvorming worden niet echt opgelost wanneer het algemeen verbindend verklaren van CAO's wordt vervangen door een loonmaatregel. Wat betreft de collectieve lastendruk is in de jaren negentig wel een milieuvriendelijke wijziging in de samenstelling gerealiseerd maar geen reductie van het in internationaal en historisch opzicht hoge niveau. Een verdere bezinning op de arrangementen rond arbeidsmarkt en welvaartsstaat zal nodig zijn om te voorkomen dat de structurele omvang van open en verborgen werkloosheid na iedere conjunctuurtegenval op een hoger niveau blijft steken.

(Vor.ber.pag. 741/3 e.v.-1992)

Enkele kerngegevens voor Nederland, 1990-1994

	1990	1991	1992	1993	1994
Mutaties per jaar in %					
Internationaal					
Relevante wereldhandel	5,0	4,0	3,1	1/2	4
Dollarkoers (niveau, gld)	1,82	1,87	1,76	1,89	1,98
Olieprijs (Brent, niveau, dollars per vat)	23,7	20,0	19,4	17 1/2	18
Lonen en prijzen					
Contractloon marktsector	2,9	3,5	4,5	3 1/4	3 3/4
Loonsom per werknemer marktsector	3,0	4,4	4,5	3 1/4	2
Prijsconcurrentiepositie ^a	-2,1	2,1	-2,4	0	3 3/4
Prijsindex gezinsconsumptie (excl. medische diensten)	2,5	3,3	3,3	2	3
Koopkracht modale werknemer (excl. incidenteel)	2,4	-0,1	0,2	1 1/4	-1 1/2
Volume bestedingen en produktie					
Goederenuitvoer (excl. energie)	5,9	5,3	2,3	0	4 1/4
Goederenimport	4,7	4,4	1,6	-1	3
Particuliere consumptie	4,2	3	2,1	1/2	1/2
Bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	2,4	4,4	-0,4	-4 1/4	0
Productie bedrijven (excl. energie)	4,5	2,4	1,4	0	1 1/4
Bruto binnenlands produkt	4,1	2,1	1,4	0	1
Reëel nationaal inkomen	4,3	1,6	0,7	-1/2	1 1/4
Arbeidsmarkt					
Werkgelegenheid (in dzd arbeidsjaren)	119	76	44	-37	-23
Werkgelegenheid personen (in dzd personen)	161	127	84	-18	-2
Niveaus					
Werkzoekenden zonder baan (in dzd)	523	493	481	555	625
Personen met een werkloosheidsuitkering (in dzd)	580	565	580	650	715
Verhouding niet-actieven versus actieven	82,1	81,5	81,4	83 3/4	85 3/4
(in %)					
Collectieve sector	4,6	3,7	3,9	3 1/2	3 3/4
Financieringstekort rijk (in % BBP)	4,6 ^b	2,5	3,5	4	4 1/2 ^b
Vorderingentekort collectieve sector (in % BBP)	78,3	78,5	79,2	80 1/2	81 1/4
Bruto schuld collectieve sector (ultimo jaar, in % BBP)	46,6	48,4	47,9	48 1/4	47
Collectieve lastendruk (in % BBP)	5,2	4,2	4,4	4	4 1/4
Financieringstekort rijk (in % NNI)	52,7	54,7	54,4	55	53 1/2
Collectieve lastendruk (in % NNI)					
Diversen					
Arbeidsinkomensquote marktsector (in %)	80,2	82,2	84,8	85 3/4	85
Saldo lopende rekening van betalingsbalans (mld gld)	19,0	14,6	13,1	14	19
Lange rente (% 10-jaars staatsleningen)	8,9	8,7	8,1	6 1/2	6

^a Prijsstijging relevante wereldhandel minus prijsstijging uitvoer (goederen excl. energie).

^b In 1990 en 1994 gecorrigeerd voor de vertekening door de AAW/AWW-operatie. De on gecorrigeerde EMU-cijfers zijn 5,1 en 4,0.

SOCIALE NOTA 1994

In de Sociale Nota 1994 geven minister De Vries en staatssecretaris Wallage van sociale zaken en werkgelegenheid aan hoe, als onderdeel van een breder kabinetsbeleid, de zorgelijke perspectieven ten aanzien van arbeid en inkomen verbeterd kunnen worden.

De komende jaren is de vraag aan de orde naai het verband tussen groei van economie en

werkgelegenheid, de ontwikkeling van de verzorgingsstaat en het geëigende bestuurlijke concept. Met de volgende zeven hoofdstukken van beleid zal geïnvesteerd moeten worden in een vernieuwingsstrategie.

1. Nederland zal moeten toegroeien naar een meer arbeidsintensieve economische groei. Gestreefd wordt naar een eeschaakende economische ontwikkeling met enerzijds uitbreiding van hoogwaardige kennisintensieve sectoren met hoog productieve werkgelegenheid (volop oiderhevig aan de internationale con-

currentie) en anderzijds sterke vergroting van laag productieve werkgelegenheid in de onderste segmenten van de arbeidsmarkt, veelal toe-espitst op de afgeschermden, op het binneland gerichte sectoren. De in de jaren '80 ingezette trend naar meer arbeidsintensieve groei zal moeten worden versterkt.

2. Loonkostenmatiging met tegelijkertijd differentiatie is onvermijdelijk, gezien de behoefte aan werkgelegenheids groei. de gegroeide verschillen in produktiviteit tussen de verschillende sectoren en de behoefte inkomensprikkels te ontwikkelen om uitkeringsgerechtigden te stimuleren werk te zoeken. Elk jaar opnieuw zal de juiste balans gevonden moeten worden, gezien ook de behoefte aan evenwichtige inkomensverhoudingen. Een meerjarig volgehouden reële koopkrachtdaling voor grote groepen werkenden en uitkeringsgerechtigden zal ervoor moeten zorgen dat de noodzakelijke werkgelegenheids groei weer enigszins op orde komt. Daarbij moet op een breed front het arbeidsmarktbeleid kwalitatief vernieuwd en geïntensiveerd worden.

3. Er is meer dynamiek en flexibiliteit nodig, ook op de arbeidsmarkt. Ordening en bescherming, hoe goed ook bedoeld, kunnen hun doel voorbijschieten, wanneer ze leiden tot bestendiging van uitkei-ingsafhankelijkheid en verscherping van tegenstellingen tussen werkenden en degenen die aan de kant staan. Flexibilisering van het uitzendmezen, van de ontslagwetgeving, van het institutioneel kader bij de loononderhandelingen en van arbeidstijden is noodzakelijk.

4. Tevens moet de vereiste regelgeving zo vernieuwd worden dat de activerende elementen ten opzichte van de beschermende worden geaccentueerd. Meer accent verdient daarnaast de wederkerigheid van relaties (tegenover rechten inzake de collectiviteit staan nadruk-

kelijk ook plichten), en sterker aanspreken op individuele en groepsverantwoordelijkheden is voor de komende periode evenzeer nodig.

5. Versterking van de legitimiteit en houdbaarheid van het sociale-zekerheidsstelsel is noodzakelijk. Hoofdlijnen hierbij zijn een betere, strengere uitvoering, bestrijding van on-eigenlijk gebruik en een grotere selectiviteit in toetredingsvoorwaarden. Voor een soberder inrichting, gericht op een bescherming voor uitsluitend diegenen die niet zonder kunnen, dan wel gericht op een basisniveau dat vanuit de publieke sfeer toereikend geacht mag worden. Daarbij groeit het besef dat een betere uitvoering niet mogelijk is zonder het inhouden van adequate prikkels (ook financiële) en andere op de uitvoeringsorganen gerichte instrumenten van zelfregulering en zelfbestuuring.

6. Er is dringend behoefte duidelijk te onderscheiden wat de publieke verantwoordelijkheid is en waarop bijvoorbeeld de sociale partners de komende periode aangesproken kunnen worden. Dit ter versterking van de positie van beide sferen. Binnen het publieke domein zal de overheid zich nadrukkelijk moeten concentreren op basisniveaus aan ordening en bescherming. De overheid zal selectiever moeten optreden. Aan de maatschappij kan overgelaten worden in vrijheid daarboven of daarnaast zelf zaken te regelen (via de werking van de markt of via overleg). Overigens blijft de overheid daar waar publieke belangen evident in geding zijn, in laatste instantie altijd een eindverantwoordelijkheid houden.

7. Gegeven de ernst en de complexiteit van de sociaal-economische vraagstukken, is het een illusie te menen dat één van de partijen exclusief de gewenste ontwikkeling zou kunnen afdwingen. Er is derhalve tevens dringend behoefte aan het ontwikkelen van nieuwe

samenwerkingsmodellen tussen centrale overheid, sociale partners en de centrale overheden. In de jaren negentig worden coördinatie en afstemming tussen de relevante instellingen van cruciaal belang. Het decentrale bedrijfsstakniveau en de regio's zijn perspectiefvolle kaders: wieuve samenwerkingsconvenanten zullen met en op dit niveau de komende jaren ontwikkeld moeten worden.

WERKGELEGENHEIDSBELEID. NOTITIE 'MEER WERK. WEER WERK'

Op 21 september bood minister De Vries van sociale zaken en werkgelegenheid de Tweede Kamer als een bijlage bij de begroting 1994 van zijn ministerie de notitie 'Meer werk, u-eer werk' aan. De notitie bevatte een beleidspakket dat gericht is op versterking van de werkgelegenheid en bestrijding van de werkloosheid.

De beleidsaanpak van het kabinet bestaat uit zes sporen

1. investeringen in de infrastructuur en stimulering R&D;
2. betere werking van de arbeidsmarkt;
3. afsprakenover scholing, werkervaring en deeltijdarbeid;
4. meer kansen voor langdurig werklozen en specifieke groepen;
5. werkgelegenheid in de zorgsector;
6. substantiële loonkostenmatiging.

ad 1. Extra investeringen in de fysieke infrastructuur (f 4.25 mrd) en kennisinfrastructuur (f 250 mln) zullen na afloop van de periode 1994-1998 veilig worden gesteld. Hiermee is een bedrag van f 1.5 mrd gemoeid. Inclusief de reeds voorgenomen investeringen in het kader van het aardgasbatenfonds (f 3 mrd) en beschikbaar gestelde middelen voor de bodemsanering (f 500 mln) maakt dit extra investeringen van in totaal f 9 mrd à f 10 mrd mogelijk. Voor een werkgelegenheidsimpuls worden in 1994 door het Rijk voor f 500 mln verplichtingen aangegaan ter medefinanciering van gemeentelijke investeringsprojecten. Om de kennisinfrastructuur te versterken zal de introductie van een R&Dfaciliteit plaatsvinden, waarvoor structureel f 350 mln beschikbaar wordt gesteld. Daarnaast zullen publiek-private samenwerkingsverbanden tot stand worden gebracht tussen overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen, bijvoorbeeld op de gebieden biotechnologie/bodemsanering, transport/distributie en ondergrondse bouw.

ad 2. Het arbeidskostenforfait zal worden verhoogd, waan-oor middelen worden vrijgemaakt ten bedrage van f 520 mln. Door verlaging van de laagste loonschalen kan de bestaande ruimte tussen die schalen en het wettelijk minimumloon worden benut om meer werk voor on- en laaggeschoolden mogelijk te maken. Nagegaan zal worden onder welke voorwaarden het inogelijk is dat 5 a 10 procent van het personeel niet meer dan het wettelijk minimumloon wordt betaald. In de fiscale sfeer zal onderzocht worden in hoeverre een verschuiving van heffingen op arbeid naar heffin-

Minister De Vries (l.) van sociale zaken en werkgelegenheid en zijn staatssecretaris Wallage (m.) luisteren naar premier. Lubbers.

gen op milicij mogelijk is. De preventieve ontslagtoets zal worden vervangen door een repressieve ontslagbescherming. Overwogen wordt het vergunningstelsel t.a.v. uitzendarbeid en private arbeidsbemiddeling af te schaffen. De arbeidstijdenwetgeving en de ARBO-regelgeving worden sterker geliberaliseerd. Een fundamentele gedachtenwisseling over het algemeen verbindend verklaren van CAO-bepalingen zal binnenkort plaatsvinden.

ad 3. De huidige economische situatie verdoozelt het feit van een structureel tekort aan vaklieden. Met sociale partners zullen afspraken gemaakt worden over het vergroten van de instroom in het leerlingwezen met 20.000 personen. Ongekwalficeerde werklozen zullen geïndiceerd moeten worden voor scholing, inclusief het volgen van taaltraining bij onvoldoende beheersing van het Nederlands. Bij weigering hieraan deel te nemen zal in beginsel een sanctie worden toegepast op de uitkering. Ook over een vermeerdering van de instroom- en werkervaringsplaatsen in 20.000 zijn taakstellende afspraken wenselijk. Hiertoel zal op basis van bespaarde uitkeringsgelden een extra finaalcierringsinogelijkheid worden gecreëerd tot maximaal f 115 mln. Een verdere bevordering van deeltijdarbeid acht het kabinet een positieve ontwikkeling.

ad 4. Ter bevordering van doorstroming van banenpoolers naar reguliere arbeid in de collectieve sector wordt een loonkostensubsidie van drie jaar in het leven geroepen. Hiervoor wordt een tot 1997 oplopend bedrag van f 33 mln (subsidie minus bespaarde uitkeringen) ter beschikking gesteld. dat daarna daalt tot f 25 mln in 1998. Aanvullend wordt f 100 mln beschikbaar gesteld voor concrete maatregelen ter voorkoming rail marginalisering van doelgroepen. Het betreft onder meer de instelling van een stuurgroep Tewerkstelling Allochtonen, de verhoging van de rijksbijdrage uitvoeringskosten van het Jeugdwerkgarantieplan (JWG), extra opvang van vluchtelingen en nieuwkomers, uitbreiding JWG voor migranten van 21 jaar en ouder, en een project allochtonemeisjes naar een baan in de kinderopvang.

ad 5. Om het tot nu toe gevoerde arbeidsmarktbeleid in de zorgsector voor de komende jaren veilig te stellen zal een werkgelegenheidsimpuls plaatsvinden. Dreigend verlies van werkgelegenheid kan hierdoor worden voorkomen en geleidelijk is een verdere uitbreiding van de instroom van personen uit de doelgroepen mogelijk. Voor dit plan zal de overheid f 200 mln beschikbaar stellen.

ad 6. Het cijferbeeld voor de komende jaren dwingt tot een contractuele loonontwikkeling volgens een nominale nullijn. Als de sociale partners niet adequaat reageren, dan is het kabinet zonodig bereid voor 1994 een loonmaatregel te treffen. Ook voor de jaren daarna is loonmatiging geboden. Daarnaast zal een betere werking van de arbeidsmarkt, ondersteund door de genoemde structurele ingrepen, een gemiddeld neerwaarts effect op de lonen moeten hebben.

REACTIES SOCIALE PARTNERS

De vakcentrales FNV, CNV en MHP meenden dat de maatregelen die het ka-

binet neemt voor stimulering van de werkgelegenheid contraproductief zijn en slecht uitwerken op de arbeidsverhoudingen. In het algemeen waren de reacties van de vakbeweging aanmerkelijk negatiever dan die van de centrale werkgeversorganisaties.

Volgens de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) zijn de voorgestelde maatregelen in de sfeer van de werkgelegenheid eerder contraproductief dan effectief, omdat de sociale maatvoering volledig uit het oog is verloren. Daardoor wordt de sociale samenhang in de samenleving bedreigd. De FNV heeft oog voor de kabinetsinspanningen om de economische ontwikkeling te bevorderen, maar vraagt zich af of de omvang van de inzet in 1994 wel voldoende is. Uitzicht op een gewone voltijd- of deeltijd baan wordt in ieder geval in onvoldoende mate geboden.

Net als het kabinet vindt de FNV loonmatiging voor 1994 noodzakelijk. Het wantrouwen in de bereidheid van sociale partners vrijwillig daartoe over te gaan, hetgeen duidelijk spreekt uit de dreiging met een loonmaatregel, is ongefundeerd. Bovendien is die houding in strijd met de decentralisatie van de loonvorming die sinds 1982 alleneven wordt bepleit. Zelfs met een loonmaatregel blijven de minimumuitkeringen in 1994 opnieuw achter bij de inkomens van werkenden. De verschillen tussen werkenden en uitkeringsgerechtigden zijn beduidend groter dan de 'macro-inkomensplaatjes' doen voorkomen. De FNV wil daarom dat de koopkrachtontwikkeling van de minima in het vervolg in een meerjarig kader wordt bezien. De aangekondigde bevrozing van de uitkeringen moet niet door gaan.

De FNV noemt het 'bijzonder wrang' dat het kabinet het recht op een WW-uitkering wil beperken. De slachtoffers van de huidige economische teruggang morden niet alleen met werkloosheid, maar ook met aantasting van hun sociale zekerheid gestraft", zo stelt de FNV.

Volgens het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV) verzuimt het kabinet voor de ernstige economische situatie goede oplossingen aan te dragen. Hierdoor komen de Nederlandse arbeidsverhoudingen onder druk te staan. In de beleidsvoorstellen is het evenwicht tussen werk en inkomen volledig zoek. „De kreet 'Werk boven inkomen' verwordt in de kabinetsvoorstellen tot het invoeren van overbodige arbeid tegen een schamel loon. Lastenverlichting en het afbreken van werknemersbescherming heten participatiebevordering en waarborgfunctie", aldus het CNV dat zijnoerk laring begint met de zin: „Het jachtseizoen op werknemers is geopend.

Het vakverbond staat afwijzend tegenover een loonmaatregel. Het kabinet zou er beter aan doen zich te richten op een beteugeling van overheidstarieven en het nalaten van de huurverhoging van 5% in 1991.

Volgens het CNV leidt het streven van het kabinet naar flexibilisering van de arbeidsverhoudingen tot 'eliminatie van de vakbeweging'.

Het CNV maakt zich zorgen over de plannen van het kabinet m.b.t. de studiefinanciering. Het vreest dat aan vormen van onderwijs (MBO, HBO en WO) niet evenredig door stu-

denten uit hogere en lagere sociaal-economische groeperingen kan worden deelgenomen

De vakcentrale voor middelbaar en hoger personeel MHP hekelt vooral het feit dat het kabinet er niet in slaagt de lasten verder te verlagen. De MHP valt er in het bijzonder over dat de wettelijk voorgeschreven inflatiecorrectie in de belastingschijven opnieuw is geschrapt. Hierdoor neemt de progressie in de belastingen toe, hetgeen ongewenst is.

Het Verbond van Nederlandse Ondernemingen (VNO) zegt waardering te hebben voor de structuur versterkende maatregelen van liet kabinet. Tezelfdertijd is het VNO zeer bezorgd over het nog niet op orde zijn van de overheidsfinancien. „Eris sprake van grote oningevulde bezuinigingen die doorgeschoven worden naar het volgende kabinet."

Ronduit zorgelijk noemt het VNO de situatie rond het financieringstekort en de lastenverzwaring voor burgers en bedrijven.

De ideeën van het kabinet t.a.v. de flexibilisering van de arbeidsmarkt worden door het VNO gedeeld, maar het verbond hoopt dat ze voortvarend worden geconcretiseerd.

Het VSO is teleurgesteld over de werkgelegenheidsnota van het kabinet.

De tevredenheid die het kabinet in de miljoenennota ten toon spreidt is niet op z'n plaats, aldus het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (NCW). Het kabinet laat geen fraaie erfenis na.

Op plaatsen waar het kabinet het beleid ten goede bijstelt worden volgens het NCW vaak averechts werkende maatregelen genomen. Als voorbeeld noemt het de fiscale R&D-stimulans. „Een goede zaak. Maar waarom de financiering van die maatregel uit verhoging van de accijns op benzine en diesel? Daarmee wordt datzelfde bedrijfsleven meer een voet dn-ars gezet. Deze verhoging moet dan ook niet doorgaan", aldus het NCW.

Het verbond is gematigd positief over de bereidheid van het kabinet om de flexibiliteit van de arbeidsmarkt te verbeteren, maar is kritisch over het werkgelegenheidsbeleid. Volgens het NCW vlucht het kabinet in 'kunstbanen'.

Volgens het Koninklijk Nederlands Ondernemersverbond (KNOV) toont de miljoenennota „half werk". De 'drive' waar ondernemend Nederland op zit te wachten komt onvoldoende uit de verf.

De introductie van de R&D-faciliteit is volgens het KNOV een eerste stapje in de goede richting. „Het kabinet laat evenwel na het instrument echt op het midden- en kleinbedrijf toe te snijden, terwijl de effecten op innovatie en werkgelegenheid juist hier het grootst zijn. Een veel hoger percentage dan de beoogde 12.5% en een lager plafond bieden hier uitkomst", aldus het KNOV.

Positief is deze werkgeversorganisatie over de verlaging van de verinogensbelasting. Negatief beoordeelt het KNOV het in stand houden van het opstapje in de vennootschapsbelasting en de verhoging van de accijns op diesel en benzine. Verder mist het KNOV een pleidooi voor het in het lage BTW-tarief brengen van arbeidsintensieve diensten.

Het kabinet he\ijst op papier lippendienst aan het economisch belang van het midden- en

EUROPA

kleinbedrijf, maar trekt daaruit niet de voorwaardenscheppende consequenties, aldus het Nederlands Christelijk Ondernemers Verbond (NCOV).

Het NCOV vindt ook dat het kabinet op fiscaal terrein te weinig tegemoetkomt aan zelfstandige ondernemers.

(Voorber.pag. 743/1 e.v.-1992)

ALGEMEENE BESCHOUWINGEN

In tegenstelling tot voorgaande jaren vonden de Algemene en politieke beschouwingen 1993 in de Tweede Kamer direct na Prinsjesdag plaats en wel op 22 en 23 september. Het was PvdA-fractie-leider Thijs Wöltgens die had bedacht dat vervroeging van de beschouwingen de frisheid in het politiek debat zou kunnen terugbrengen. De financiële beschouwingen volgden op 12 en 13 oktober.

Algemene beschouwingen

De laatste begroting van het derde kabinet-Lubbers leidde tot reël terugblikken op de afgelopen vier jaar, citeren uit elkaars ontwerp-verkiezingsprogramma's en aanbevelingen voor de volgende kabinetsperiode, aldus de Staatscourant van 23 september. Overheersend thema in de beschouwingen vormde de recessie en de snel stijgende werkloosheid.

Op de eerste dag bleek dat CDA, PvdA en D66 in grote lijnen instemden met het beleid voor 1994 zoals aangekon-

digd in de miljoenennota, terwijl VVD en Groen Links in scherpe bewoordingen afstand namen van vooral het n-erkgelegenheidsbeleid van de regering, zo stelde NRC/H'blad van 22 september.

De betogen van de fractievoorzitters van de vier grootste partijen werden in de *Staatscourant* als volgt samengevat

Frits Bolkestein (VVD): „Wij stonden ooit bekend als een volk van nijvere bijen. Nu lijken me gedoemd tot een slakkenbestaan: weinig ben-eiging en een torenhoge last op de rug." Hij verweet het kabinet „starheid en immobilisme". „Het is vaker gebeurd dat een kabinet niet al zijn doelstellingen weet te realiseren, maar het is een uitzonderlijk dieptepunt van een kabinet geen enkele doelstelling weet te halen", aldus Bolkestein. Het financieringsstekort is onvoldoende gedaald, de druk van belastingen en premies is niet gestabiliseerd, de werkgelegenheid neemt af, stabilisering van het aantal arbeidsongeschikten lukt niet, en de inkomensontwikkeling tenslotte is niet zoals beloofd „positief en evenwichtig". In plaats daarvan komt het kabinet met een begroting vol kunstgrepen die lijdt onder „de terreur van het koopkrachtplaatje".

Dieptepunt van de kabinetsplannen is de dreiging met een loonmaatregel, een „maatregel uit het jaar nul, alleen nog toegepast in landen als Brazilië". Veel beter is het afschaffen van de algemeen-verbindend-verklaring van CAO's en verlaging of afschaffing van het wettelijk minimumloon. De hoogte van de bijstand moet worden verlaagd en er zijn drastische maatregelen nodig om de fraude te bestrijden. Tenslotte moet er dringend een einde aan de overleg-economie komen: het primaat van de politiek moet worden hersteld.

L.C. Brinkman (CDA): Hij stelde dat meer mensen aan het werk boven alles prioriteit moet hebben: „Het is een sociale schande dat er zoveel werkloosheid is bij laag beloonde en hoger gesalarieerden. Een verdere stugging van de collectieve uitgaven is onacceptabel. In de komende kabinetsperiode moeten de collectieve uitgaven in reële termen gelijk blijven. Het middel daartoe is een structureel begrotingsbeleid, waarbij reële nulgroei het maximum voor de collectieve uitgaven is.

Verdergaande differentiëring van salarissen en uitkeringen moet mogelijk zijn. Een loonmaatregel is wat Brinkman betreft niet direct aan de orde: hij ging ervan uit dat werkgevers en werknemers „een positieve grondhouding" zullen innemen t.a.v. de oproep van het kabinet de loonkosten te matigen. Te dure CAO's moeten niet meer algemeen-verbindend worden verklaard en verlaging of afschaffing van het minimumloon is mogelijk, zeker zolang het minimumloon in Nederland uitsteekt boven dat in de omringende landen.

Brinkman vond verdere stelselwijzigingen bij de sociale zekerheid nodig: zo valt er „niet te ontkomen" aan heropening van de beraadslagingen over de WAO. Om de premielast te verlagen (en de werkgelegenheid te helpen bevorderen) zijn ook verdere stelselwijzigingen noodzakelijk bij AAW, ANW, ZW, WAO en WW.

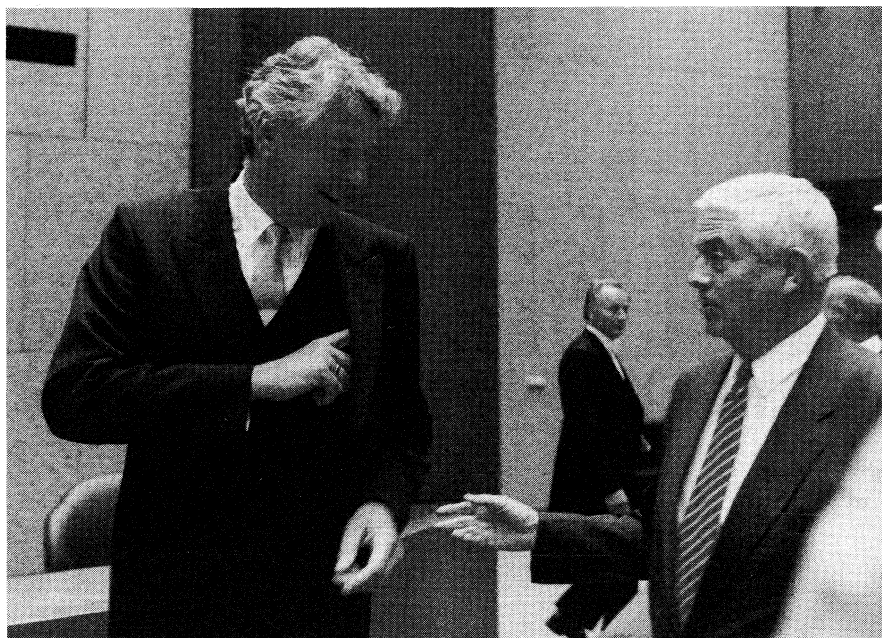
Hans van Mierlo (D66): Hij schetste een zorgelijke toekomst. Europa heeft zijn technologische voorsprong verloren: „Vroeger verdween eenvoudig produktiewerk uit ons land naar een land met lage lonen, nu ook technische hoogwaardige arbeid en werk in de dienstensector." Als we vasthouden aan het huidige welvaarts- en loonkostenniveau dreigt handhaving van de volledige werkgelegenheid een illusie te worden.

Financieringstekort en collectieve-lastendruk moeten daarom in de volgende kabinetsperiode omlaag. Zeker op microniveau is de lastendruk gestegen. Van Mierlo beweerde daarom een verlaging van het tarief in de eerste schijf van de inkomstenbelasting in 1%, waardoor tevens de wig wordt verkleind.

De kosten hiervan, zo'n twee miljard, kunnen worden bekostigd door middel van een lastenverschuiving: extra besparingen op subsidies op het gebied van landbouw, volkshuisvesting en economische zaken, vermindering van de progressie in de kinderbijslag, afschaffing van het algemeen reiskostenforfait en een bescheiden aftopping van de rente-afrekening van consumptief krediet. Een andere mogelijkheid is invoering van een energieheffing voor kleinverbruikers.

Van Mierlo zag eveneens weinig in een loonmaatregel: „Dat is niet meer van deze tijd." Afschaffing van het minimumloon is vooralsnog niet aan de orde, hoewel het voor D66 geen taboe is. Beter was het als de ruimte tussen minimumloon en CAO-lonen wordt benut en als de algemeen-verbindend-verklaring wordt afgeschaft.

Thijs Wöltgens (PvdA): Naar zijn mening mag het laagste belastingtarief zelfs terug naar 35%. Belangrijke sectoren van de arbeidsintensieve dienstensector zouden van het hoge naar het lage BTW-tarief inoeten worden overgeheveld; het kabinet zou zich daar in Brussel sterk voor moeten maken. Het arbeidskostenforfait kan fors omhoog dan het kabinet voorstelt.

Minister Kok van financiën in gesprek met VVD-leider Bolkestein (i) bij de Algemene Beschouwingen 1993

Evenals Brinkman zag Wöltgens de noodzaak van verdergaande hervormingen van de sociale zekerheid: „Het zal de komende jaren niet rustig zijn op het gebied van de sociale zekerheid.” Daarbij geldt dat de sociale zekerheid in stand moet blijven voor alle mensen die het echt nodig hebben. Maar: „Niemand zal een schriftelijke garantie afgeven dat een vermindering van uitkeringsrechten te allen tijde kan worden vermeden.”

Wöltgens waarschuwde voor het inflatoire effect van huurstijgingen. De door het kabinet gepredikte loonmatiging zal onder invloed van de verwachte, onvermijdelijke inflatie leiden tot koopkrachtverlies. Het kabinet moest daarom „uiterste behoedzaamheid” betrachten bij het treffen van maatregelen die inflatie in de hand werken en dus met de huurstijging. Bovendien was het argument dat ten grondslag lag aan het besluit uit 1991 om een gemiddelde huurverhoging van 5,5% per jaar aan te houden, verlopen nu de rente is gekelderd. Bovendien was een bij de Tussenbalans in 1991 afgesproken verdere verhoging van het huurwaardeforfait uitgebleven. Daarom wilde Wöltgens de huurstijging beperken tot 4 à 4,5 procent in plaats van de voorziene 5 à 5,5 procent. Daarnaast zou de huurstijging van de minima via huursubsidie met nog één procent extra beperkt moeten worden.

Fraudebestrijding en volumebeleid zijn hoog op de agenda gekomen door alle recente rapporten; de aanbevelingen en analyses hiervan hadden echter al aan het begin van de kabinetsperiode beschikbaar moeten zijn. Wöltgens kwam daarom met de volgende suggestie: „Zou het niet wijs zijn om de komende maanden een parlementair onderzoek te starten naar het functioneren van de volksgezondheid? Zo'n onderzoek zou moeten nagaan hoe het toch komt dat we al bijna 20 jaar plannen maken om tot een sociale verzekering van de gezondheidszorg te komen die nooit tot afronding komen.”

Bij de kleinere partijen was er weinig enthousiasme voor de kabinetsplannen.

P. Lankhorst (Groen Links): Hij vreesde als gevolg van de kabinetsmaatregelen het afbrokelen van het draagvlak van de Nederlandse maatschappij, de sociale zekerheid. De nieuwe bijstandsplannen bewezen volgens hem dat dit fatale schuiven al is begonnen. Ook hij keerde zich tegen een loonmaatregel. De sociale partners dienen hun verantwoordelijkheid te nemen en moeten loonmatiging combineren met werkgelegenheids- en milieubeleid. Eindelijk moet er een verschuiving komen van de lasten van arbeid naar milieu en grondstoffen.

De interim-fractieleider pleitte eveneens voor een aanzienlijke beperking van de huurstijging. Als het kabinet zijn belofte van gelijke behandeling van eigenaar-bewoners en huurders na zou komen dan zou de huurstijging voor het volgend jaar niet op 5 procent, maar op 2,28 procent neerkomen, aldus Lankhorst.

G.J. Schutte (GPV): Hij sprak de vrees uit dat door al fraude en criminaliteit de geloofwaardigheid van de overheid in het geding komt. Het kabinet moet daarom maatregelen nemen tegen misbruik van de sociale zekerheid: „Die zure appel mag niet naar een volgend kabinet worden doorgeschoven.” Ook het GPV wees een loonmaatregel af en gaf

evenals de andere partijen in de Kamer de voorkeur aan het afschaffen van de algemeen-verbindend-verklaring van CAO's.

Een opvallende gebeurtenis op 22 september was de bijdrage aan de algemene beschouwingen van Kamerlid Marjet Ockels. Zij was op 17 september uit de PvdA getreden en overgestapt naar De Nieuwe Partij. Hoewel ze van het presidium vijf minuten spreektijd had gekregen, gebruikte ze slechts de haar aanvankelijk toebedeelde 61,2 seconden (1/49ste deel van de 50 minuten spreektijd van de PvdA).

Voorts trok een voor parlementaire begrippen ongewone aanval op H. Janmaat, fractieleider van de Centrumdemocraten, de aandacht. Lankhorst van Groen Links noemde hem „bekrompen en in feite een racist”.

Op 23 september 's avonds aan het slot van de Algemene en politieke beschouwingen bleek dat het D66-voorstel om volgend jaar de loon- en inkomstenbelasting extra te verlagen t.o.v. de kabinetsvoorstellen voorlopig van de baan was. Het kabinet, CDA, PvdA en VVD vonden het voorstel financieel onvoldoende onderbouwd, hoewel premier Lubbers en de regeringspartijen aanvankelijk nogal positief op het plan hadden gereageerd. Wel moet er volgend voorjaar een beslissing worden genomen of de lasten voor de burger verder kunnen worden verlaagd, zo stelde Lubbers, maar hij liet zich niet uit over de methode.

Premier Lubbers beloofde de mogelijkheden voor een mindere stijging van de huren (PvdA-suggestie) te onderzoeken.

Voorts bleek aan het slot van het debat dat een meerderheid van de Tweede Kamer vraagtekens bleef zetten bij de voorgestelde accijnsverhoging op benzine en diesel en dat over de voorgenomen sluiting van de bejaardenoorden het laatste woord nog niet was gezegd.

Financiële beschouwingen

De voornaamste punten bij deze beschouwingen waren a) lastenverlichting, b) arbeidskostenforfait en c) accijnsverhoging.

a) Op 12 oktober schaalden PvdA en VVD zich achter het D66-voorstel om de eerste schaal van de loonbelasting met één procent te verlagen. De PvdA stelde echter als voorwaarde dat het kabinet meer belastinginkomsten heeft dan waarop tot nu toe wordt gerekend. PvdA-woordvoerder A.P.W. Melkert drong er bij minister Kok van financiën op aan nog in oktober bekend te maken welke financiële ruimte hiervoor bestaat. Dit in verband met het centraal

overleg tussen het kabinet en werkgevers en werknemers over loonmatiging in november.

Het CDA stond niet afwijzend tegenover het D66-voorstel, maar gaf er de voorkeur aan de lastenverlichting te bewerkstelligen via een verlaging van de AWBZ-premie. Hiervoor zou het verzekeringspakket in de AWBZ moeten worden verkleind en delen van het pakket worden overgeheveld naar de aanvullende ziektekostenverzekering.

Maar minister Kok bleek op 13 oktober weinig overtuigd. „Ik ga geen nullijn afkopen met duur geld. Ook ben ik het niet eens met de stelling dat het centraal akkoord tot mislukken is gedoemd zonder lastenverlichting. Het pakket zoals dat in de miljoenennota 1994 is vastgelegd is voldoende om dit te bewerkstelligen.”

Wel zegde de minister de Kamer toe om in het kabinet te overleggen welke mogelijkheden er zijn voor een extra lastenverlichting. Cruciaal was volgens hem of de belastingmeevaller van de eerste negen maanden van dit jaar (f 3 mrd) ook in de resterende drie maanden overeind blijft. Van een automatische koppeling tussen belastingmeevaller en lastenverlichting wilde Kok niets weten. Indien er aan het eind van het jaar werkelijk sprake is van een structurele belastingmeevaller dan nog zal een deel worden gereserveerd voor verlaging van het financieringstekort.

b) De vier grote fracties bleken in 1994 de laagste inkomensgroepen tegemoet te willen komen door een andere invulling van het arbeidskostenforfait (de vaste belastingaftrek voor werkenden). PvdA-woordvoerder Melkert stelde voor het percentage dat van de belasting kan worden afgetrokken te verhogen van 6 procent (kabinetsvoorstel) naar 10 procent met een maximum van f 1.500 (kabinetsvoorstel verhoging met f 500 tot ruim f 2.100). D66 en VVD steunden dit voorstel.

In een gezamenlijke motie vroegen CDA en PvdA tenslotte om het arbeidskostenforfait in 1994 op te trekken tot 8 procent en het maximum niet met f 500, maar met f 400 te verhogen. Minister Kok zegde op 13 oktober toe dat hij met minister De Vries van sociale zaken en werkgelegenheid zou bekijken welke mogelijkheden er zijn voor een andere opzet van de verhoging van het arbeidskostenforfait.

c) Het kabinetsvoorstel om de benzine- en dieselaccijns in 1994 te verhogen met resp. 12 en 8 cent, riep grote weerstanden op bij de verschillende fracties. De VVD wees de verhogingen geheel van de hand. CDA en PvdA wilden de accijnsverhogingen gedeeltelijk compenseren door o.a. te bezuinigen op het budget van externe (advies-) opdrachten. Het CDA stelde scherpe voorwaarden aan de accijnsverhogingen. Volgens CDA-woordvoerder G.H. Terpstra mochten die alleen doorgaan als 1) ook Duitsland tot accijnsverhoging overgaat en 2) als het bezuinigingspakket daarvoor de mogelijkheden biedt. De CDA-opstelling ondervond scherpe kritiek van G. Ybema (D66) en I. Brouwer (Groen Links).

Terwijl het kabinet toezegde de verhoging van de dieselaccijns voor de helft te compenseren via een verlaging van de motorrijtuigenbelasting, wilden de regeringspartijen in een motie deze compensatie volledig maken door f 200 mln te bezuinigen op de overheidsvoorlichting en adviesopdrachten aan derden. Volgens Kok

was dit een onhaalbare kaart en was er slechts ruimte voor een bezuiniging van enkele tientallen miljoenen.

De minister wilde de Kamer echter tegemoet komen door de compensatie voor de invoering van het Eurovignet (voor 1995 gepland) naar voren te halen en reeds op 1 januari 1994 in te voeren.

Kok stelde echter als absolute voorwaarde dat werkgevers en werknemers in de vervoerssector voor 1994 overeenstemming bereiken over loonmatiging. Hij wees in dit verband op de dure CAO voor 1993 die neerkomt op een loonkostenstijging van f 250 mln. Als de sector zich volgend jaar niet aan de nul-groei houdt, dan kan ei. volgens de minister van de extra-compensatie geen sprake zijn: „Het gaat er mij om dat de compensatie die door de voorkeur binnenkomt niet door een te hoge loonkostenontwikkeling via de achterdeur weer ongedaan wordt gemaakt.”

GRIEKENLAND

REGERING OVERLEEFT MOTIE VAN WANTRouwen OVER KWESTIE-MACEDONIE. ECONOMISCH VIJFJARENPLAN. VAL VAN REGERING-MITSOTAKIS. VERKIEZINGSOVERWINNING PASOK

Op 29 maart 1993 overleefde de regering met 152 tegen 135 stemmen een door de Panhelleense Socialistische Beweging (Pasok) ingediende motie van wantrouwen, nadat premier Konstantinos Mitsotakis had ingestemd met het plan van de Verenigde Naties om Macedonië onder de naam „Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië” tot de VN te laten toetreden.

Op 11-12 maart bracht Mitsotakis een officieel bezoek aan Bulgarije om politieke en economische kwesties te bespreken. Na afloop van dit bezoek verklaarde hij dat beide partijen van mening waren dat de kwestie-Macedonië geen invloed mocht hebben op de bilaterale betrekkingen en dat Grieks noch Bulgaars grondgebied gebruikt zou mogen worden in geval van militaire interventie in het conflict in het voormalige Joego-Slavië.

Plan voor aanpassing Griekse economie

Op 16 maart keurden de ministers van financiën van de EG een ambitieus vijfjarenplan goed dat de Griekse economie geschikt moest maken voor toetreding tot de Economische en Monetair Unie. Het plan voorzag tussen 1993 en 1998 een jaarlijkse groei van het BNP met 2 a 4 procent, een verlaging van het jaarlijkse inflatiepercentage van 12,6 naar 4 procent, en een vermindering van het overheidstekort van 8,6 naar 0,2 procent; het werkloosheidspercentage moest dalen van 9,8 naar 7,7 procent.

Opheffing deviezencontrole

In het kader van de plannen om de Griekse economie en het Griekse monetair stelsel aan te passen aan de Europese Gemeenschap (EG) maakte minister Stefanos Manos van economische zaken en financiën op 11 mei bekend dat „de kapitaalbeweging tussen ons land en de Gemeenschap vrij zal zijn”. Deze verklaring kwam na het besluit van de Griekse bank om de wisselcon-

troles af te schaffen. Grieken konden nu geld lenen of investeren in andere EG-lidstaten.

Algemene staking

Op 18 maart organiseerde de Algemene Confederatie van Griekse Arbeiders (GSEE) een 24-uursstaking in de particuliere sector en de overheidssector uit protest tegen het privatiseringsbeleid. Bovendien eiste zij loonsverhogingen die overeen kwamen met de economische indices.

Sluiting van Amerikaanse basis op Kreta

Op 15 maart maakte het ministerie van buitenlandse zaken bekend dat de Verenigde Staten hun militaire telecomunicatiebasis Gournes op Kreta in juni 1994 zouden sluiten.

Resolutie Europees Parlement over gewetensbezwaarden

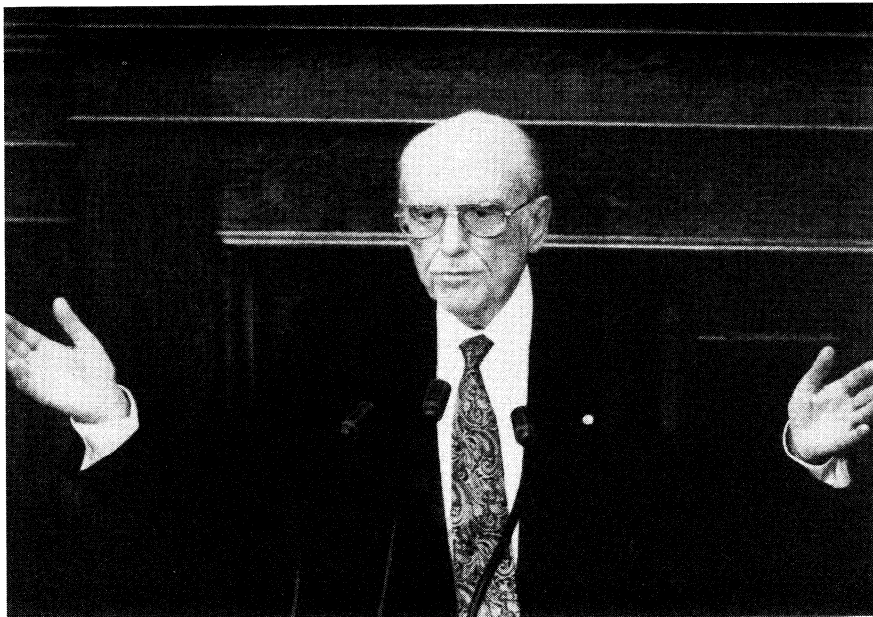
Op 11 maart keurde het Europees Parlement voor het eerst een resolutie over de mensenrechten in Europa goed. De resolutie veroordeelde Griekenland, omdat het gewetensbezwaarden als misdadigers beschouwde en hen tot lange celstraffen in militaire gevangenissen veroordeelde. Gewetensbezwaarden, die bereid waren taken te vervullen waar geen wapens aan te pas kwamen, moesten twee keer zo lang in dienst als anderen.

Minister van staat treedt af

Op 10 mei aanvaardde premier Konstantinos Mitsotakis het ontslag van minister van staat en regeringswoordvoerder Andreas Andrianopoulos, die klaarblijkelijk gepleit had voor beperking van de staatscontrole op twee televisienetten.

Schandaal naar aanleiding van het aftappen van telefoongesprekken

Volgens sommige berichten zou Andrianopoulos zijn opgestapt uit protest tegen een schandaal over het aftappen van telefoongesprekken. Een voormalige hoge functionaris van een telefoonmaatschappij had Mitsotakis en andere leiders van de regeringspartij Nieuwe Democratie ervan beschuldigd in 1988-'89 een groot aantal telefoongesprekken van politici en journalisten te hebben laten aftappen. Op 20 mei werd een parlementaire commissie in het leven geroepen om de beschuldigingen te onderzoeken

Pasok-leider Andreas Papandreou dient op 27 maart 1993 een motie van wantrouwen in tegen de regering

Op 10 juni werd het verslag gepubliceerd van een onderzoek door technici van de telecom-unicatiemaatschappij OTE: volgens OTE-vakbondsleider Giorgos Maniotis had het onderzoek het bestaan bevestigd van „de ongetwijfeld grootste af luistercampagne die ooit in dit land heeft plaats gehad”.

Aftreden regering-Mitsotakis. Verkiezingen uitgeschreven

Op 9 september diende Konstantinos Mitsotakis, die sinds april 1990 premier was (zie pag. 439/2-'90), het ontslag van zijn regering in en vroeg om het houden van vervroegde verkiezingen, die een dag later door president Konstantinos Karamanlis werden uitgeschreven. De verkiezingsdag werd vastgesteld op 10 oktober.

De 75-jarige Mitsotakis had sinds april 1990 aan het hoofd gestaan van een door de Nieuwe Democratie (ND) gedomineerde regering, die gesteund werd door de Democratische Vernieuwingspartij. Zijn positie was echter verzwakt door onenigheid met de 42-jarige Antonis Samaras, die hij in april 1992 had ontslagen als minister van buitenlandse zaken (zie pag. 466/2-'92). In juni 1993 had Samaras een populistisch-nationalistische splinterpartij onder de naam Politieke Lente (POLA) opgericht en op 6 september had hij geestverwante ND-parlementariërs opgeroepen zich bij POLA aan te sluiten en de regering ten val te brengen. In de drie daarop volgende dagen stond één afgevaardigde zijn zetel af en twee anderen kondigden aan onafhankelijk in het parlement zitting te zullen nemen, waardoor Mitsotakis niet langer op een meerderheid kon rekenen.

Voormalig minister van buitenlandse zaken Antonis Samaras maakt tijdens een persconferentie in Athene op 30 juni 1993 de vorming van een nieuwe partij bekend, Politieke Lente.

Pasok-leider Andreas Papandreou en zijn vrouw Dimitra vieren op 10 oktober 1993 in Athene zijn overwinning in de algemene verkiezingen.

Verkiezingsoverwinning Pasok

Op 10 oktober won de door Andreas Papandreou geleide Pasok de vervroegde algemene verkiezingen, waardoor zij na vier jaar opnieuw aan de macht kwam. Pasok veroverde 46,3 procent van de stemmen, een stijging van 8,3 procent vergeleken met de laatste algemene verkiezingen in 1990 (zie pag. 438/3 e.v.-'90), terwijl de rechtse regeringspartij ND van Konstantinos Mitsotakis 39,3 procent van de stemmen veroverde, een verlies van 7,6 procent in vergelijking met 1990. De partij van Papandreou bezette na de verkiezingen 170 zetels in de 300 zetels tellende Vouli (parlement) en Nieuwe Democratie 111.

De POLA van Antonis Samaras veroverde met 4,9 procent van de stemmen tien zetels. POLA had campagne gevoerd voor de beëindiging van de overheersende invloed op de Griekse politiek door de „dinosauriërs” Papandreou en Mitsotakis en had een onbuigzaam standpunt ingenomen in de kwestie rond de naam van de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië (zie ook onder).

Van de twee kleine linkse partijen boekte de orthodoxe Communistische Partij van Griekenland (KKE) aanzienlijk meer succes dan de opiniepeilingen in de voorgaande twee jaar hadden doen vermoeden, terwijl de Coalitie van de Linkse en Progressieve Krachten (Synaspismos) bijna de kiesdrempel van 3 procent haalde. De KKE had samen in het Synaspismos aan de verkiezingen van 1990 deelgenomen, maar was een jaar daarna uit de alliantie gestapt (zie pag. 464/2-'92).

De verkiezingsuitslag vormde volgens velen een opmerkelijke persoonlijke triomf voor Papandreou. Toen zijn eerste ambtstermijn als premier in 1989 eindigde, werd hij beschuldigd van economisch wanbestuur, terwijl hij bovendien in verband werd gebracht met een aantal corruptieschandalen en onder persoonlijke problemen gebukt ging (zie pag. 490 e.v.-'89). Later werd hij in staat van beschuldiging gesteld wegens verduistering, maar vrijgesproken (zie pag. 463/3 e.v.-'92). De 74-jarige Papandreou, van wie bekend was dat zijn gezondheid slecht was, was tijdens de verkiezingscampagne slechts vier keer in het openbaar verschenen.

De nederlaag van ND werd in het algemeen toegeschreven aan de onvrede onder de kiezers over het economische beleid van de regering, haar bezuinigingsprogramma dat in de overheidssector tot loonsverlagingen en banenverlies had geleid, beschuldigingen dat Mitsotakis zijn ambt voor persoonlijke verrijking had gebruikt en kritiek op wat zijn al te toegankelijk standpunt in de kwestie-Macedonië werd genoemd (zie boven en pag. 319/2 e.v. en 617/3 e.v.-'93).

Het verkiezingsprogramma van Pasok deed afstand van een groot aantal punten van het links-populistische programma dat de partij in de jaren tachtig, toen zij aan de macht was, had gepropageerd. Tijdens de campagne noemde de partij zichzelf „sociaal-deinocratisch” en zei zij te streven naar een „maatschappij met een menselijk gezicht”, waarbij naast goede betrekkingen met de Verenigde Staten het belang van een constructieve Griekse bijdrage aan de Europese Gemeenschap (EG) en aan de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) werd benadrukt. Evenals POLA nam Pasok een sterk nationalistisch standpunt ten aanzien van de kwestie-Macedonië en de betrekkingen met buurland Turkije in.

EUROPA

Verkiezingsuitslag

	Zetels		Steinmen percentage	
	1993	1990*	1993	1990
Paihrleense Socialistische Beweging (Pasok)	170	124	46.9	38.6
Nieuwe Democratie (ND)	111	152	39.3	46.9
Politieke Lente (POLA)	10	-	4.9	-
Communistische Partij van Griekenland (KKE)+	9	-	4.5	-
Linkse Alliantie (Synaspismos)	0	21	2.9	10.2
Overige	0	3	1.5	4.3

* Na een herverdeling van de zetels door het Hooggerechtshof

+ De KKE nam in 1990 als onderdeel van Synaspismos aan de verkiezingen deel

Nieuw kabinet

Op 13 oktober werd de nieuwe 36 leden (inclusief onderministers) tellende regering beëdigd. Enkele ministers hadden ook al zitting gehad in de laatste Pasok-regering en sommigen kregen hun oude portefeuilles terug, onder wie Karolos Papoulias (buitenlandse zaken), Georgios Yennimatas (economie en financiën) en Melina Mercouri (cultuur). Omstreden waren de benoemingen van Papandreou's vrouw Dimitra tot hoofd van zijn privé-politieke bureau en van zijn rigen arts Dimitris Kremastinos tot minister van volksgezondheid.

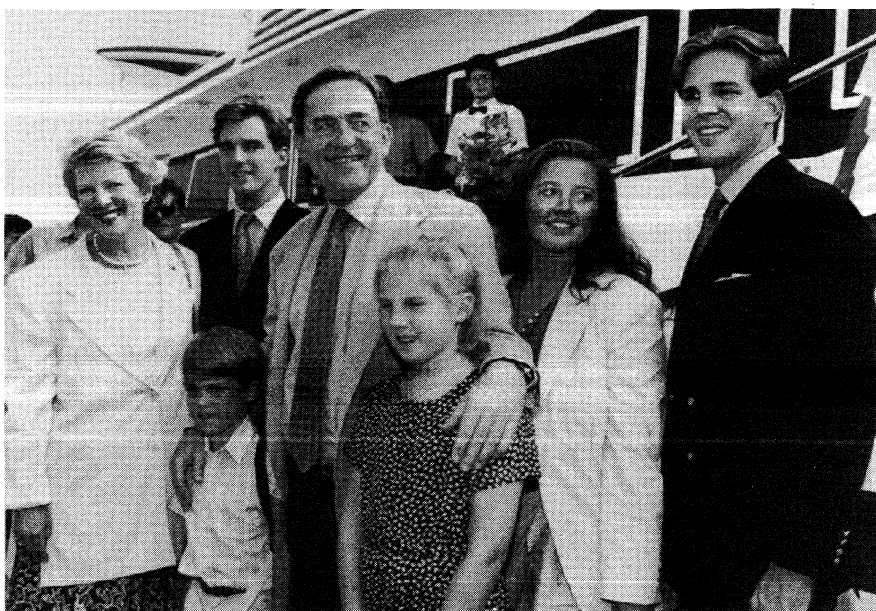
Samenstelling van liet kabinet

Premier - Andreas Papandreou'; minister in het bureau van de premier - Anastasios Peponis*; defensie - Gerasimos Arsenis; buitenlandse zaken - Karolos Papoulias*; binnenlandse zaken - Apostolos Tsochatsopoulos'; nationale economie en financiën - Georgios Yennimatas*; landbouw - Georgios Moraitis; arbeid - Evangelos Yiannopoulos*; volksgezondheid en sociale zekerheid - Dimitris Kremastinos; justitie - Georgios Kouvelakis; onderwijs en religie - Dimitris Fatouros; cultuur - Melina Mercouri* (v); koopvaardij - Georgios Katsifaras; openbare orde - Stelios Papathe-melis'; Macedonië en Thracië - Konstantinos Triaridis; Egeïsche Zee - Kostas Skandalidis; milieu en openbare werken - Kostas Laliotis; industrie, handel, energie en technologie - Kostas Simitis; vervoer en verbindingen - Ioannis Charalambous

* Lid van vorig Pasok-kabinet

Economiisch programma

Op 23 oktober maakte Papandreou tijdens een toespraak tot het parlement bekend dat de economische en sociale

Ex-koning Constantijn en zijn gezin arriveren op 9 augustus 1993 met hun jacht in Thessaloniki. V.l.n.r. koningin Anna Maria, Nikolaos, koning Constantijn met Filippos en Theodora, Alexia en Pavlos.

prioriteiten van de regering zouden liggen bij het herstel van de sociale zekerheid, de terugdringing van inflatie en rente, de herziening van de geplande privatisering van het staatstelefoonbedrijf en de bestrijding van belastingontduiking. Tegelijkertijd onderstreepte hij echter het belang van fiscale discipline.

De toespraak werd geïnterpreteerd als een poging om de bezorgdheid weg te nemen dat Pasok net zoveel geld zou uitgeven als tijdens haar regeerperiode in de jaren tachtig. „De wereld is veranderd en de regering moet zich aan de nieuwe werkelijkheid aanpassen”, verklaarde Papandreou.

Mitsotakis treedt af als ND-leider

Op 26 oktober maakte Mitsotakis bekend af te treden als leider van de ND, een functie die hij sinds 1984 had bekleed.

Campagne tegen omleiding rivier

Begin maart kondigden milieudeskundigen aan campagne te gaan voeren tegen de geplande omleiding van de grootste rivier van het land, de Acheloos. Het plan werd door de regering op 23 maart goedgekeurd.

Een gedeelte van het water van de Acheloos zou naar het westen worden geleid over de Thessalische vlakte naar de Egeïsche Zee en zou gebruikt worden voor het opwekken van elektriciteit en voor irrigatie. Voor het project was geld beschikbaar gesteld door de Europese Gemeenschap.

Bezoek van ex-koning Constantijn

Ex-koning Constantijn, die sinds 1967 in ballingschap leefde, arriveerde op 9 augustus in Thessaloniki, vanwaaruit hij en zijn gezin aan een rondvaart van twee weken langs de Griekse eilanden begonnen. Oppositieleider Andreas Papandreou noemde het bezoek „een grote provocatie” en verklaarde op 10 augustus dat Constantijn geen toestemming had mogen krijgen het land binnen te komen.

(Vor.ber.pag. 297/3 e.v.-1993)

LIECHTENSTEIN

VERKIEZINGEN UITGESCHREVEN

Op 15 september 1993 ontbond prins Hans-Adam II de Landstag (het uit één kamer bestaande parlement) en schreef vervroegde algemene verkiezingen uit, die naar verwachting op 23 oktober zouden plaatsvinden.

Op 14 september aanvaardden 17 van de 25 parlementariërs de tegen Markus Büchel, premier sinds mei 1993 (zie pag. 541/2-'93), ingediende motie van wantrouwen. De motie was ingediend door diens eigen Progressieve Burgerpartij (FBP, Fortschrittliche Bürgerpartei). Prins Hans-Adam ging echter niet in op het hem lichte een tweede aanvaarde motie gedane verzoek om Büchel te ontslaan.

Prins Hans-Adam II (r.) schudt de hand van premier Hans Böhler, nadat hij op 15 september 1993 nieuwe verkiezingen heeft aangekondigd.

VU wint verkiezingen

Bij de algemene verkiezingen op 24 oktober, die slechts acht maanden na de vorige werden gehouden (zie pag. 541/1/2-'93), behaalde de centristische Vaderlandse Unie (VU, Vaterlandische Union) een zetelwinst ten koste van de FBP en de Vrije Lijst (FL, Freie Liste).

Mario Frick, de lijsttrekker van de VU, zou aan het hoofd van de nieuwe regering komen te staan. Oud-premier Mar-

kus Buchel was als lijsttrekker van de FBP opgevolgd door Josef Biedermann (49).

Verkiezingsresultaten

	Zetels		Stemmenpercentage	
	oktober	februari	oktober	februari
VU	13	11	50,12	45,43
FBP	11	12	41,34	44,19
FL	1	2	8,54	10,38

Opkomst in oktober: 85,31 procent (87,54 procent in februari).

(Voorber. pag. 541/1/2-1993)

NOORWEGEN

ARBEIDERSPARTIJ VERGROOT MEERDERHEID BIJ ALGEMENE VERKIEZINGEN

De regerende Noorse Arbeiderspartij (DNA) vergrootte haar aanhang bij de algemene verkiezingen op 12-13 september 1993, toen zij 67 van de 165 zetels in de Storting (Tweede Kamer van het parlement) veroverde. De Centrumpartij (Sp), die haar zeteltal bijna verdrievoudigde, kwam als de op één na grootste partij van het land uit de bus, terwijl de Conservatieven (Høyre) een derde van hun zetels verloren. Ook de rechts-populistische Vooruitgangspartij (Frp) leed een zware nederlaag. De opkomst be-

droeg 75,9 procent, een diepterecord sinds 1927 (zie pag. 593 e.v.-'89 voor de algemene verkiezingen van 1989).

Het succes van de Sp was voornamelijk te danken aan haar verzet tegen de toetreding van Noorwegen tot de Europese Gemeenschap (EG). De winst van de partij maakte de toekomst van de lidmaatschapsaanvraag onzeker, daar deskundigen er van uitgingen dat de tegenstanders van toetreding nu een parlementaire meerderheid vertegenwoordigden. De DNA-regering liet echter weten de procedure rond de aanvraag te zullen voortzetten.

Afgezien van het EG-lidmaatschap werd de verkiezingscampagne beheerst door het werkloosheidsvraagstuk. De Arbeiderspartij hield vol dat haar economische bezuinigingsbeleid vrucht begon af te werpen en dat de werkloosheid teruggedrongen diende te worden met belastingverhogingen en extra banen in de overheidssector. Voorts benadrukte de partij dat een andere regering niet levensvatbaar zou zijn. Daarnaast had de regeringspartij geprofiteerd van de in september in de openbaarheid gekomen sleutelrol die regeringsfunctionarissen gespeeld hadden bij de doorbraak in de betrekkingen tussen Israël en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO, zie pag. 784/2 e.v.-'93).

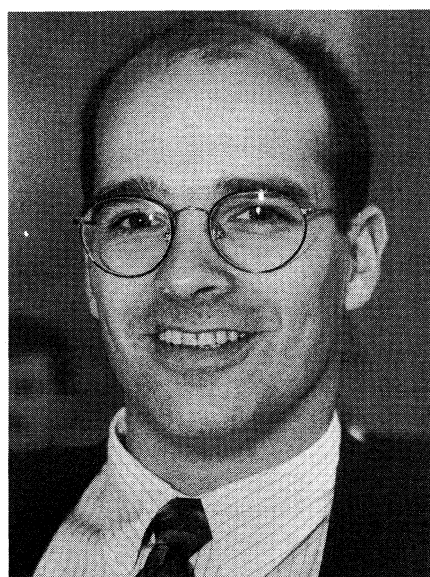
Een computerstoring en de daaruit voortvloeiende verwarring over het toepassen van handmatige stelsystemen zaaiden twijfel over de uitslagen in de hoofdstad Oslo. De stedelijke kiescommissie stelde voor om nieuwe verkiezingen te houden voor de 15 betreffende zetels, maar een uiteindelijke beslissing daaromtrent zou worden genomen door de permanente kwalificatiecommissie van de Storting.

Verkiezingsuitslagen

	Stemmenpercentage		Zetels	
	1993	1989	1993	1989
Noorse Arbeiderspartij (DNA)	37,0	34,3	67	63
Centrumpartij (Sp)	16,8	6,5	32	11
Conservatieve Partij (Høyre)	16,9	22,2	28	37
Christelijke Volkspartij (KrF)	7,9	8,5	13	14
Partij van Linkse Socialisten (CV)	7,9	10,1	13	17
Vooruitgangspartij (Frp)	6,3	13,0	10	22
Liberale Partij	3,6	3,2	1	0
Rode Verkiezingsalliantie (RV)	1,1	0,7	1	0
Anderen	2,5	1,5	0	1

Nieuwe regering

Premier Gro Harlem Brundtland maakte op 7 oktober enkele wijzigingen bekend in de samenstelling van haar kabinet. De belangrijkste kabinetsposities hielden dezelfde bezetting. Jens

De nieuwe premier van Liechtenstein, Mario Frick.

Premier Gro Harlem Brundtland (r) levert samen met de leider van de Centruumpartij, Anne Enger Lahnstein (m.) en de leider van de Conservatieve Partij, Kaci Kullmann (l.) commentaar op de verkiezingsuitslag tijdens een tv-optreden op 14 september 1993.

Stoltenberg (34), de zoon van voormalig minister van buitenlandse zaken Thorvald Stoltenberg, volgde Finn Kristensen op als minister van industrie en aardolie en energie; Nils Olav Totland verving Oddny Aleksandersen als minister van overheidsbestuur.

Op 11 oktober werden Kirsti Kolle Groendahl van de Arbeiderspartij en Edvard Grimstad van de Centruumpartij gekozen tot respectievelijk president en vice-president van de Storting.

PRESENTATIE ONTWERPBEGROTING VOOR 1994

De minderheidsregering van de Arbeiderspartij presenteerde op 13 oktober een ontwerp-begroting voor 1994. Deze voorzag in een begrotingstekort van NKr 46,4 mrd (6,1 procent van het BNP) tegenover een tekort in 1993 van NKr 51,5 mrd. Het overschot op de lopende uitgaven zou naar verwachting stijgen van NKr 25,3 mrd naar 35,5 mrd, hoofdzakelijk vanwege een hogere olieproductie. (Op 11 oktober 1993 bedroeg de koers \$ 1 = NKr 7.023.)

(Vor.ber.pag. 541/3 e.v.-1993)

POLEN

WALESA RICHT RBWR („NIET-PARTIJGEBONDEN BLOK“) OP. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 15 juni 1993 bevestigde president Lech Walesa dat hij bezig was met de

oprichting van een presidentieel Niet-partijgebonden Blok ter Ondersteuning van Hervormingen (Bezpartyjny Blok Wspierania Reform, BBWR) dat aan de verkiezingen voor beide kamers van de Nationale Assemblée zou deelnemen. Na de val van regering van Hanna Suchocka in mei (zie pag. 549/3 e.v.-'93) waren er voor 19 september verkiezingen uitgeschreven.

Het BBWR had dezelfde initialen als het Niet-partijgebonden Blok voor Samenwerking met de Regering, dat in 1928 was opgericht door aanhangers van maarschalk Jozef Pilsudski, die in 1918 met succes voor het herstel van een onafhankelijke Poolse staat had gevochten en na een militaire staatsgreep in 1926 negen jaar lang een autoritair bewind had gevoerd.

Op 18 juni noemde Walesa zijn BBWR een „aanbod aan al degenen die nog steeds geloven dat politieke hervormingen zinvol zijn“. Op 27 juni noemde Tadeusz Mazowiecki van de Democratische Unie (CD), die in 1989-'90 premier was, het blok echter „niet geheel onpartijdig“: naar zijn mening bracht het alleen maar „chaos in het democratische stelsel“.

Op 26 juni kreeg het BBWR een tegenslag te verwerken, toen een congres van de vakbond Solidariteit besloot onafhankelijk van het RBWR aan de verkiezingen deel te nemen. Na besprekingen met Walesa op 9 juni is de vakbond schoorvoetend bereid geweest „voorlopig“ af te zien van een algemene staking (zie pag. 549/3-'93 voor acties in de industriële sector in mei).

Verdere partijpolitieke ontwikkelingen

Ook andere partijen gingen allianties aan met het oog op de nieuwe kieswet

die het aantal partijen in het parlement naar verwachting drastisch zou terugbrengen (zie pag. 548/3-'93).

Op 20 juni richtten de Christelijk-Nationale Unie (ZChN) en de Boerenalliantie (PL), die beiden lid waren geweest van de coalitie van Suchocka, een rechtse Nationale Verkiezingscoalitie van Christelijke Boeren (CLNKW) op.

Voorts werd op 20 juni een centruin-rechtse Poolse Unie (PZ) opgericht, die ook leden telde van de Centrum-Alliantie (PC) van Jaroslav Kaczynski en van de Beweging voor de Republiek (RdR) van voormalig premier Jan Olszewski.

Op 24 juni besloten Suchocka's UD en het Liberaal-Democratisch Congres (KLD) bij de verkiezingen voor de Senaat met een gezamenlijke lijst uit te komen, maar bij de verkiezingen voor de Sejm (tweede kamer van het parlement) met afzonderlijklijsten.

Nieuwe minister van landbouw

Op 19 juli werd Jacek Janiszewski van de Christelijke Boerenalliantie (SLCh) benoemd tot minister van landbouw en voedselvoorziening. Hij verving Janusz Bylinski, die de functie vanaf april tijdelijk had waargenomen (zie pag. 548/2-'93).

Privatiseringswet

De in april door de Sejm goedgekeurde privatiseringswet (zie pag. 549/1-'93) werd op 14 juni, twee weken na haar officiële publikatie, van kracht.

Invoering BTW

Op 5 juli werd een BTW van 22 procent ingevoerd. Alleen voor voedselproducten en basisgoederen gold een tarief van 7 procent.

Devaluatie zloty

Op 27 augustus werd de zloty met 8 procent gedevalueerd. De vaste maandelijkse „kruipende steundevaluaties“ zouden voortaan 1,6 in plaats van 1,8 procent bedragen (zie pag. 609/2-'92 voor de laatste grote devaluatie in februari 1992).

Klooster op terrein Auschwitz ont-ruimd

Op 1 juli meldde het persbureau PAP dat alle karmelietessen die het klooster op het terrein van het voormalige concentratiekamp Auschwitz (Oświęcim) bewoonden, waren vertrokken (zie pag. 549/3-'93).

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Op 24 juli ondertekenden Polen en Roemenië een akkoord over de repatriëring van illegale immigranten (zie pag. 550/3-'93 en 529/1-'93 voor soortgelijke akkoorden met Tsjechië en Duitsland).

Concordaat met Vaticaan

Op 1 juni keurde de ministerraad een concordaat met het Vaticaan goed waarin bepalingen waren opgenomen over de betrekkingen met het Vaticaan en die tussen kerk en staat in Polen. Wanneer het conco daat ondertekend was door de minister van buitenlandse zaken, moest het nog worden goedgekeurd door het parlement en worden ondertekend door de president.

Krachtens het akkoord, dat uitging van de wederzijdse onafhankelijkheid en autonomie van beide partijen, werden kerkelijke huwelijken door de staat wettelijk erkend; bovendien ging de staat ermee akkoord dat op scholen godsdienstonderwijs zou worden gegeven aan de hand van door de kerk gemaakte programma's. Er zou een commissie in het leven worden geroepen om de financiële status van de kerk onder het nieuwe economische systeem te bepalen.

Op 28 juli werd het concordaat in Warschau ondertekend.

Bezoek van Russische president Jeltsin

Tijdens zijn eerste officiële bezoek aan Polen van 24-26 augustus sprak de Russische president Boris Jeltsin over een nieuwe fase in de bilaterale betrekkingen, waarin „geenplaats (was) voor hegemonie en diktaten, de politieke psychologie van Big Brother en Little Brother". Zijn bezoek was in mei 1902 voorafgegaan door een bezoek van president Lech Walesa aan Moskou (zie pag. 614/2-'92).

Jeltsin en Walesa bespraken onder meer de Poolse wens om toe te treden tot de NAVO. In een gezamenlijke verklaring werd gesteld dat „een dergelijk besluit op de lange termijn... niet zal ingaan tegen de belangen van andere staten, waaronder... Rusland". Op 7 juli hadden beide landen een militaire samenwerkingsovereenkomst ondertekend.

Op 25 augustus verklaarde Jeltsin dat de troepen van de voormalige Sowjet-Unie die nog in Polen waren achtergebleven op 1 oktober (drie maanden eerder dan voorzien, zie pag. 156/1/2-'92 en 550/1/2-'93) vertrokken zouden zijn. Dezelfde dag legde hij een krans bij een monument dat was opgericht ter herinnering aan de slachting bij Katyn in 1940 (zie pag. 722/2 e.v.-'90 voor de Russische erkenning van verantwoordelijkheid voor deze moordpartij). Op 26 augustus overhandigde hij Walesa de notulen van een vergadering van het Centraal Comité van de voormalige Communistische Partij van de Sowjet-Unie, die kort voor de afkondiging van de staat van beleg in Polen in december 1981 had plaatsgevonden: uit het verslag bleek dat het Centraal Comité tegen militaire interventie was geweest

De kwestie van de bilaterale schuld bleef onopgelost, maar naast samenwerkingsovereenkomsten op het gebied van handel en economie werd tevens een akkoord gesloten over de aanleg van een 4.000 kilometer lange gaspijpleiding van het schiereiland Jamal in het Russische deel van de Noordelijke IJszee via Polen naar West-Europa. In het jaar 2021 zou via deze pijpleiding jaarlijks 67 mrd kubieke meter gas getransporteerd moeten worden, waarvan 14 mrd kubieke meter voor Polen bestemd zou zijn (aanzienlijk meer dan het huidige jaarverbruik).

VERTREK LAATSTE RUSSISCHE TROEPEN. HERBEGRAFENIS SIKORSKI. ONDERZOEK NAAR KATYN-SLACHTING

Op 17 september, de 54ste verjaardag van de Sowjet-invasie in Polen, werd de terugtrekking van de laatste op Pools grondgebied gestationeerde Russische troepen met een officiële plechtigheid gevierd.

Later die dag werd generaal Wladyslaw Sikorski, in de Tweede Wereldoorlog de leider van de Poolse regering in ballingschap, tijdens een staatsbegrafenis in Krakow opnieuw ter aarde besteld. De ceremonie werd bijgewoond door alle nationale leiders en duizenden Polen hadden zich langs de route verzameld om Sikorski de laatste eer te bewijzen. In 1943 was hij bij een vliegtuigongeluk om het leven gekomen en in Groot-Brittannië begraven. Het was zijn laatste wens om in een niet door buitenlandse mogendheden gedomineerd Polen begraven te worden.

Velen waren ervan overtuigd dat Walesa om symbolische en partijpolitieke redenen beide plechtigheden tot twee dagen vóór de algemene verkiezingen vervroegd had. De voltooiing van de terugtrekking van de Russische troepen was aanvankelijk op 1 oktober gepland.

Op 8 september kondigde minister van justitie Jan Piatkowski aan dat het openbaar ministerie een officieel onderzoek zou instellen naar het bloedbad in Katyn, waarbij in 1940 duizenden Poolse officieren door de geheime politie van de Sowjet-Unie waren afgeslacht (zie pag. 722/2 e.v.-'90 voor historische achtergrond en erkenning van schuld door Sowjet-Unie).

Voormalige minister van binnenlandse zaken in staat van beschuldiging gesteld

Op 8 september werd voormalig minister van binnenlandse zaken Antoni Macierewicz in staat van beschuldiging gesteld wegens het publiceren van staatsgeheimen. Zijn in juni 1992 genomen besluit om een lijst te publiceren met de namen van personen die onder het communistische regime met de geheime dienst zouden hebben samengewerkt, had tot zijn ontslag en dat van de toenmalige regering geleid (zie pag. 612/1 e.v.-'92).

VERKIEZINGSOVERWINNING VOOR VOORMALIGE COMMUNISTEN. NIEUWE REGERING

De algemene verkiezingen die op 19 september werden gehouden nadat de

regering van Hanna Suchocka in mei een motie van wantrouwen niet had overleefd (zie pag. 549/3 e.v.-'93), resulteerden in een nieuwe Sejm die qua samenstelling radicaal verschilde van de in 1991 gekozen volksvertegenwoordiging (zie pag. 153/2 e.v.-'92).

De wijzigingen vloeiden voort uit een verschuiving naar links en uit een nieuw in mei goedgekeurd kiesreglement krachtens welk partijen (behoudens groeperingen van nationale minderheden) 5 procent van de stemmen moesten veroveren om zetels te bemachtigen (terwijl allianties ten minste 8 procent nodig hadden). Partijen die meer dan 7 procent van de stemmen op hun naam brachten, konden rekenen op bonuszetels. Slechts zes partijen en allianties slaagden erin zetels te veroveren (in 1991 waren dat er 29): voor veel - inet name rechtse - partijen bleek de kiesdrempel te hoog, waardoor 35,1 procent van het electoraat niet vertegenwoordigd werd in de Sejm.

De Democratisch Linkse Alliantie (SLD) en de Poolse Eierenpartij (PSL), beide geworteld in de partijstructuur van het voormalige communistische regime, kwamen met respectievelijk 20,4 en 15,4 procent van de stemmen, ofwel 171 en 132 zetels in de 460 zetels tellende Sejm, als de grootste overwinnaars uit de bus. Ook de uit Solidariteit voortgekomen Arbeidersunie (UP), die een minder uitgesproken links programma had dan de andere erfgenamen van Solidariteit, boekte aanzienlijke winst.

De sterkste partner binnen de SLD was de Sociaal-Democratische Partij van de Republiek Polen (SdRP), de directe opvolger van de communistische Verenigde Poolse Arbeiderspartij (PZPR). Onder het communistische regime was de PSL verbonden geweest met de PZPR. Zowel de SLD als de PSL hadden jonge leiders die niet al te zeer waren besinet door het communistische regime, namelijk Aleksandr Kwasniewski (die in de laatste communistische regering een ministerspost had vervuld) en Waldemar Pawlak.

Alle partijen die sinds de voor een deel vrije verkiezingen van 1989 hadden deelgenomen aan verscheidene coalitieregeringen, verloren zetels. Toch veroverde de centrum-linkse Democratische Unie (UD) 74 zetels, terwijl de centrum-rechte Centrum-Alliantie (PC), het Liberaal-Democratisch Congres (KLD) en de Boerenalliantie (PL) (partijen die waren voortgekomen uit Solidariteit, de beweging die in de jaren tachtig de oppositie tegen het communistische gezag geleid had) de kiesdrempel niet haalden.

De andere grote verliezers waren de rechtse partijen, waarvan alleen de Confedcratie voor een Onafhankelijk Polen (KPN) en het Niet-partijgebonden Blok ter Ondersteuning van Hervormingen (BBWR) - de in juni dooi, Walesa opgerichte politieke beweging, zie boven - ieder één zetel wisten te veroveren. Ondanks langdurige

EUROPA

onderhandelingen in de maanden voorafgaande aan de verkiezingen waren de centrum-rechtse partijen er niet in geslaagd kiesallianties met een brede basis te vormen. Zelfs Vaderland (Ojczyzna), een vierpartijenalliantie waarvan ook de Christelijk-Nationale Cnie deel uitmaakte, haalde de kiesdrempel niet.

De verkiezingsnederlaag van de meeste rechtse partijen werd voor een deel toegeschreven aan hun loyaliteit jegens de katholieke kerk en aan hun steun voor de strenge anti-abortuswet die in januari (zie pag. 546/2- '93) was goedgekeurd. Waarnemers interpreteerden de verkiezingsuitslag in het algemeen echter als een protest tegen de sociale en economische prijs die Polen moest betalen voor de overgang naar een markteconomie. De belangrijkste partijen, waaronder de SLD en de PSL, stonden in principe achter de marktgerichte hervormingen, maar waren van mening dat de druk op de armere sectoren van de samenleving verlicht diende te worden.

De uitslag van de verkiezingen voor de 100 leden tellende Senaat, die op provinciale basis gekozen werd, was als volgt: SLD 37 zetels, PSL 36, Solidariteit 10, CD 4, en anderen 13. Zowel de SLD als de PSL hadden de afschaffing van de Senaat bepleit

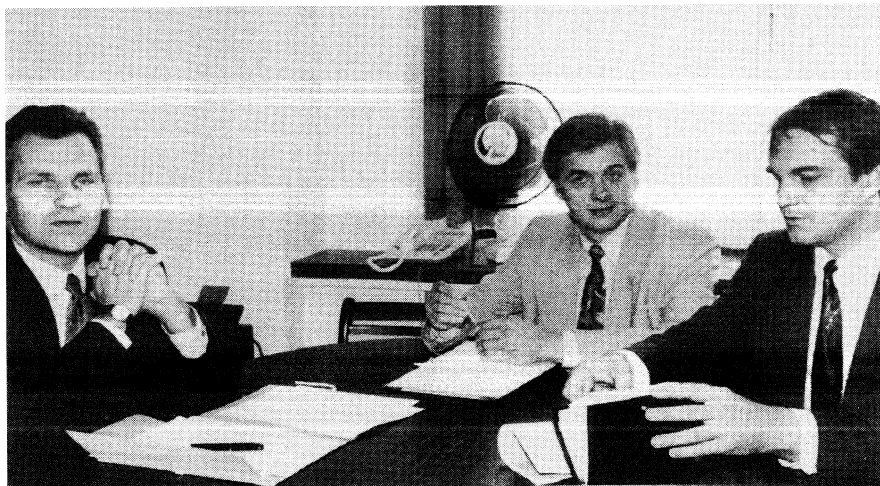
De opkomst was met 52,1 procent beduidend hoger dan in 1991, toen zij 43,1 procent bedroeg.

Poolse verkiezingsuitslag

	Stemmen percentage		Zetels	
	1993	1991	1993	1991
Democratisch Linkse Alliantie (SLD)	20,4	11,9	171	60
Poolse Boerenpartij (PSL)	15,4	8,7	132	48
Democratische Unie (CD)	10,6	12,3	74	62
Arbeidersunie (UP)	7,3	2,1	41	4
Confederatie voor een Onafhankelijk Polen (KPN)	5,8	7,5	22	46
Niet-Partijgebonden Blok ter Ondersteuning van Hervormingen (BBWR)	5,4		16	-
Organisaties van Duitse minderheden	x		4	7
Vaderland (Ojczyzna of KKE„O”)	6,4	8,7	0	49
Solidariteit	4,9	5,1	0	27
Centruin-Alliantie (PC)	4,4	8,7	0	44
Liberaal-Democratisch Congres (KLD)	4,0	7,5	0	37
Unie van Realpolitiek (UPR)	3,2		0	3
Zelfverdediging (Samoobrona)	2,8		0	-
Partij-X	2,1		0	3
Coalitie voor de Republiek (KdR)	2,7		0	-
Boerenalliantie (PL)	2,3	5,5	0	28

* In 1991 Arbeiderssolidariteit

+ In 1991 Katholieke Electorale Actie (WAK)

De leiders van de Democratisch Linkse Alliantie, Aleksander Kwasniewski (l.) en Włodzimierz Cimoszewicz (m.), spraken op 24 september 1993 met Waldemar Pawlak (r.), de leider van de Poolse Boerenpartij, over de vorming van een coalitieregering.

Coalitieonderhandelingen. Vorming van „post-communistische” regering

Nadat er een eerste uitwisseling van standpunten had plaatsgevonden tussen de belangrijkste partijen in het parlement, waren eind september onderhandelingen over de vorming van een coalitie gevoerd door de SLD, PSL en UP; deze resulteerden op 28 september in een principeakkoord tussen de SLD en de PSL. De belangrijkste meningsverschillen hadden betrekking op bepaalde aspecten van het economische beleid en de verdeling van de ministersposten. De UP trok zich uit de onderhandelingen terug, toen de overige twee partijen niet bereid bleken het privatiseringsproces te vertragen.

Zowel de SLD als de PSL waren in principe duidelijk voor een marktgerichte economie: veel vooraanstaande SLD-leden wilden graag hervormingen in de richting van een vrije markt, maar de PSL was voor een meer gematigde benadering en meer overheidsingrijpen, met name om haar grootste kiezersgroep, de boeren, te helpen.

Op 14 oktober maakten de twee partijen bekend dat ze overeenstemming hadden bereikt over het te voeren beleid. Ze ven vierden president Lech Walesa's eis dat hij uit drie kandidaten een premier mocht kiezen. Vervolgens trok Walesa zijn eis in en op 18 oktober benoemde hij Pawlak - de keuze van de coalitiepartijen - officieel tot premier. Na nog een week onderhandelen maakte Pawlak op 26 oktober de samenstelling van de nieuwe ministerraad bekend.

De coalitiepartijen, die beide geworteld waren in de partijstructuur van het voormalige com-

munistische bewind, bezetten samen 303 van de 460 zetels in de Sejm en 73 van de 100 zetels in de Senaat. Met de steun van de UP zou de coalitie in beide kamers op tweederde meerderheid kunnen bogen. Deze meerderheid zou nodig zijn voor de goedkeuring van een nieuwe grondwet, die als „grootste prioriteit” werd gezien.

Regeringsprogramma

Tijdens de beëdigingsplechtigheid op 26 oktober zette Pawlak het nieuwe regeringsprogramma uiteen. Hij ontkrachtte de vrees dat de vrije-markthervormingen, die sinds 1989 werden ingevoerd, zouden worden teruggedraaid. Hij verklaarde dat de coalitie de vorming van een marktgerichte economie zou voortzetten, maar eraan zou streven de kosten van de hervormingen eerlijker te verdelen en de slachtoffers van de hervormingen meer steun te verlenen.

De regering zou maatregelen invoeren om de werkloosheid terug te brengen, de uitgaven voor sociale zekerheid te verhogen, geen voorkeursbehandeling te geven aan de overheidssector: de rentetarieven te verlagen en de schuldencompensatie voor de industrie uit te breiden. Pawlak bevestigde bovendien het Poolse streven om zo snel mogelijk lid te worden van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO).

Nieuwe ministerraad

De PSL leverde acht van de twintig ministers en de SLD vijf, maar deze laatste partij leverde twee van de drie vicepremiers en kreeg het beheer over de belangrijkste economische ministeries. Zes ministers waren niet-afgevaardigden en een was er lid van de UP.

Leden van de nieuwe Poolse regering geven een persconferentie op 27 oktober 1993. Achter de tafel v.l.n.r. de vice-premiers Marek Borowski en Włodzimierz Cimoszewicz, premier Waldemar Pawlak en vice-premier Aleksander Luczak

Tot de onafhankelijke ministers behoorden Andrzej Olechowski, een oud-minister van financiën die tot minister van buitenlandse zaken werd benoemd; Andrzej Milczanowski, die de post van minister van binnenlandse zaken behield; en admiraal Piotr Kołodziejczyk, die in de periode 1989-'91 minister van defensie was geweest. Volgens de in 1992 aangenomen „kleine grondwet” (zie pag. 760/1-'92) had Walesa het recht advies te geven over de benoemingen op deze drie posten. Aangenomen werd dat de keuzes met zijn wensen overeenkwamen.

Samenstelling van de ministerraad

Premier - Waldemar Pawlak (PSL); vice-premier (economie, financiën) - Marek Borowski (SLD); vice-premier (staatsbestuur, onderwijs) - Aleksander Luczak (PSL); vice-premier (sociaal beleid, justitie) - Włodzimierz Cimoszewicz (SLD); hoofd van het bureau van de ministerraad - Michał Strak (PSL); buitenlandse zaken - Andrzej Olechowski (onafh.); binnenlandse zaken - Andrzej Milczanowski (onafh.); defensie - admiraal Piotr Kołodziejczyk (onafh.); hoofd van het bureau centrale planning - Mirosław Pietrewicz (PSL); buitenlandse economische betrekkingen - Lesław Podkański (PSL); landbouw - Andrzej Smietanko (PSL); vervoer en maritieme economie - Bogusław Liberadzki (onafh.); milieubescherming, grondstoffen en bosbouw - Stanisław Zelichowski (PSL); arbeid en sociaal beleid - Leszek Miller (SLD); cultuur - Kazimierz Dejmek (PSL); gezondheid en sociaal welzijn - Jacek Zochowski (SLD); industrie en handel - Marek Pol (CP); verbindingen - Andrzej Zieliński (onafh.); eigendomsoverdracht - Wiesław Kaczinarek (SLD); hoofd van de wetenschappelijke onderzoekscornmissie - Witold Karczewski (onafh.).

Bekleedde dezelfde post in vorige regering

In juni 1991 was Pawlak, een voormalig directeur van een boerenbedrijf, gekozen tot leider van de PSL. In 1992 was hij kortstondig premier geweest - met 33 jaar de jongste die Polen ooit had gehad - maar hij diende zijn ontslag in toen hij niet in staat bleek een regering te vormen (zie pag. 757/3-'92).

Een aanzienlijk deel van de nieuwe ministers had tijdens het communistische bewind hoge posten bezet. Een van hen was minister van arbeid Leszek Miller, die secretaris was geweest van het centrale comité van de PUWP/PZPR.

De leider van de SLD, Aleksander Kwasniewski, werd geen lid van de regering, maar leider van de parlementaire fractie van de partij.

Verkiezing van voorzitter Sejm

Op 14 oktober werd Jerzy Oleksy, econoom en vice-voorzitter van de Sociaal-Democratische Partij van de Republiek Polen (SdRP), gekozen tot Marshal (voorzitter) van de Sejm.
(Vor.ber.pag. 544 e.v.-1993)

SPANJE

NIEUWE REGERING. ONDERHADELINGEN OVER SOCIAAL PACT. BEGROTING VOOR 1991 GOEDGEKEURD

Op 9 juli 1993 won Felipe Gonzalez Marquez, wiens Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE) bij de algemene verkiezingen van 6 juni (zie pag. 620/2-

'93) geen absolute parlementaire meerderheid had behaald, een motie van vertrouwen voor een vierde ambstermijn als premier. Op 13 juli werd de samenstelling van zijn nieuwe PSOE-minderheidsregering bekendgemaakt.

De op 9 juli ingediende motie van vertrouwen werd gesteund door 181 parlementariërs, te weten die van de PSOE, de Catalaanse nationalistische Convergencia en Eenheid (CiU) en de Baskische Nationalistische Partij (PNV). Onder de 165 tegenstemmers bevonden zich 141 afgevaardigden van de belangrijkste oppositiepartij, de Volkspartij (PP), en 18 afgevaardigden van de door communisten gedomineerde partij Verenigd Links (IU).

Na langdurige discussies begin juli hadden zowel de CiU als de PNV besloten niet deel te nemen aan een coalitieregering. Aangezien er geen officieel parlementair akkoord met deze twee partijen was gesloten, moest de minderheidsregering van Gonzalez zich bij de goedkeuring van ieder wetsvoorstel verzekeren van de steun van de individuele afgevaardigden.

Nieuw kabinet

Het nieuwe kabinet telde acht nieuwe ministers en weerspiegelde de dominantie van de rechtervleugel van de PSOE. De benoeming van drie vrouwen, van wie er één een belangrijke portefeuille (volksgezondheid en consumentenzaken) kreeg toebedeeld, was naar verluidt bedoeld om het progressieve imago van de regering te ondersteunen. De benoeming van zes onafhankelijke kabinetsleden werd door deskundigen geïnterpreteerd als een gebaar van goede wil aan het bedrijfsleven, dat niet geheel gerust was over een door de PSOE gedomineerde minderheidsregering.

De bekleding van de meeste belangrijke portefeuilles, waaronder die van buitenlandse zaken, defensie en binnenlandse zaken, bleef ongewijzigd. De pro-Europese technocraat Pedro Solbes, die voorheen minister van landbouw was, kreeg de portefeuille van financiën en economische zaken toegekend. Solbes vervangde Carlos Solchaga Catalan, die tot PSOE-fractieleider in de Kamer van Afgevaardigden (de Tweede Kamer van de Cortes) was benoemd (zie pag. 620/3-'93). Er waren twee nieuwe ministeries in het leven geroepen, namelijk het ministerie van handel en toerisme (voorheen deel uitmakend van het ministerie van industrie) en een aan het bureau van de president verbonden ministerie.

Deskundigen en oppositionele politici waarschuwden voor oproer en splitsingen binnen de PSOE, omdat de machtige linkervleugel van de PSOE niet langer in het kabinet was vertegenwoordigd. Deze fractie werd geleid door Alfonso Guerra, de plaatsvervangende secretaris-generaal van de partij, die tot januari 1991 vice-premier was geweest (zie pag. 444/1-'91).

Samenstelling van het kabinet

Premier (presidente del gobierno) - Felipe Gonzalez Marquez; vice-premier - Narcis Serra. defensie - Julian Garcia Vargas; binnenlandse zaken - José Luis Corcuera Cuesta; buitenlandse zaken - Javier Solana Madariaga; economische zaken en financiën - Pedro Solbes Mira (onafh.); justitie - Juan Alberto Belloch Juive (onafh.); industrie en energie - Juan Manuel Eguigaray Ucelay; arbeid en sociale zekerheid - José Antonio Griñan Martinez; onderwijs en wetenschap - Gustavo Suarez Perterra (onafh.); overheidsbestuur - Jeronimo Saavedra Acevedo; landbouw - Vicente Albero Sillas; cultuur - Carmen Alborch (onafh.); volksgezondheid en consumentenzaken - Angeles Amador Millan (onafh.); handel en toerisme - Javier Gomez Navarro (onafh.); sociale zaken - Cristina Alberdi Alonso (onafh.); openbare werken en vervoer - José Borrel Fontelles; bureau van de president en parlementaire zaken - Alfredo Perez Rubalcaba*.

* Nieuwe benoeming

+ Gewijzigde verantwoordelijkheden

++ Nieuw ministerie

Regeringsprogramma

Op 8 juli, aan de vooravond van zijn nieuwe ambtsperiode, trachtte Gonzalez zich tijdens een debat te distantiëren van partijpolitieke kwesties. Hij riep het land op de noodmaatregelen te steunen die noodzakelijk waren om het hoofd te bieden aan de ernstigste economische crisis sinds meer dan 30 jaar.

Geconfronteerd met voorspellingen dat het begrotingstekort in 1993 zou oplopen tot 5 procent van het bruto nationaal produkt (BNP), beloofde Gonzalez het tekort te beper-

ken met bezuinigingen op de sociale uitgaven in plaats van belastingverhogingen. Bovendien stelde hij een verlaging van de rentevoet en een deregulatie- en decentralisatiebeleid in het vooruitzicht om de economie te stimuleren. Voorts verklaarde hij dat het scheppen van nieuwe banen, dat niet het huidige werkloosheidspercentageraam 22 procent een zeer hoge prioriteit had, afhankelijk was van een verhoging van het concurrentievermogen en een hervorming van de arbeidsmarkt.

Sociaal pact

Op 27 juli namen vertegenwoordigers van de vakbonden, de werkgevers en de regering deel aan een eerste gespreksronde die gericht was op het afsluiten van een driejarig tripartiet sociaal pact dat in januari 1994 van kracht zou moeten worden. Dit pact moest het begrotingstekort beperken, de toename van arbeidskosten tot beneden de 7 procent houden en de arbeidsmarkt flexibeler maken.

Op 5 juli had Gonzalez steun voor de besprekingen over het pact gekregen van de twee belangrijkste vakbonden - de met de PSOE verbonden UGT (Algemene Arbeidersvakbond) en de door communisten geleide CCOO (Arbeiderscomités). Die steun kreeg hij in ruil voor de belofte de ontwerpstakingswet waarover beide partijen het in november 1992 eens waren geworden, niet aan te scherpen: de uitvoering van deze wet was uitgesteld door de algemene verkiezingen van juni (zie pag. 323/2-'93).

Aftreden van PSOE-factieleider in Kamer van Afgevaardigden

Op 21 juni trad José Maria Mohedano, secretaris-generaal van de PSOE-fractie in de Kamer van Afgevaardigden en

plaatsvervanger van Solchaga, af. Hij verklaarde dat hij dat had gedaan om „het imago van de partij niet te schaden" en stelde dat de juridische adviezen die hij had uitgebracht aan een in opspraak geraakte makelaar in onroerend goed strikt beroepsmatig waren geweest.

Na de corruptieschandalen waarmee de PSOE in verband was gebracht (zie pag. 694/2/3-'91 en 619/3 e.v.-'93), was Gonzalez vastbesloten de nieuwe regering van iedere smet te zuiveren.

Presentatie ontwerp-begroting voor 1994

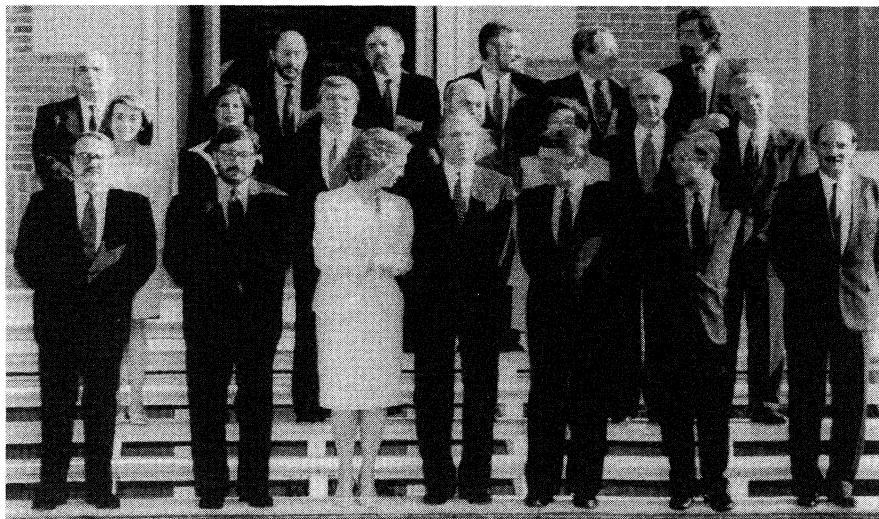
Op 24 september legde het kabinet de laatste hand aan de ontwerp-begroting voor 1993, waarin fiscale maatregelen waren opgenomen die in de eerste plaats het begrotingstekort moesten terugdringen.

De minderheidsregering van de Socialistische Arbeiderspartij (PSOE) had verwacht het begrotingsvoorstel met de steun van vakbonden en werkgevers aan het Congres te kunnen presenteren, maar de onderhandelingen over een sociaal pact (die in juli waren begonnen, zie boven) leidden niet tot overeenstemming. Zodoende kon de regering niet buiten de steun van de Catalaanse nationalistische alliantie Convergencia i Unió (CiU) en van de Baskische Nationalistische Partij (PNV), die in ruil daarvoor van de regering eisten dat de autonome regio's 15 procent van de in hun regio geïnde belastinggelden mochten spenderen.

Het op 30 september aan het Congres gepresenteerde begrotingsvoorstel voor 1994 voorzag onder meer in een loonstop voor ambtenaren en in een beperking van de stijging van de ambtenarenpensioenen tot 3,5 procent (corresponderend met het door de regering voor dat jaar geraamde inflatiepercentage).

Tot de economische doelstellingen voor 1994 behoorden (i) een groei van het bruto nationaal produkt (BNP) met 1,3 procent, vergeleken met een voorspelde daling over 1993 van 0,8 procent; (ii) een inflatie van 3,5 procent; en (iii) een terugdringing van het begrotingstekort tot 5,7 procent van het BNP. Minister van financiën Pedro Solbes Mira maakte bekend dat het begrotingstekort over 1993 ongeveer 6,2 procent van het BNP zou bedragen en niet 3 procent, een naar zijn zeggen al te optimistisch percentage dat door zijn voorganger Carlos Solchaga Catalan was gegeven. Solbes waarschuwde dat de gematigde groei van de economie geen nieuwe banen zou opleveren, maar hij voorspelde dat het aantal ontslagen zou dalen van 630.000 in 1993 tot 150.000 in 1994.

Begin september werden er verscheidene gespreksronden over het sociale pact gehouden en op september besloten de vakbonden te onderhandelen over een loonmatigingsakkoord voor de komende drie jaar.

De nieuwe regering poseert op 14 juli 1993 met het koningspaar. Eerste rij v.l.n.r. Pedro Solbes, Narcis Serra, koningin Sofia, koning Juan Carlos, premier Felipe Gonzalez, Javier Solana, Julian Garcia Vargas; tweede rij, Cristina Alberdi, Carmen Alborch, José Luis Corcuera, Javier Gomez Navarro, Angeles Amador, Gustavo Suarez, José Borrel; derde rij, Vicente Albero, Alfredo Perez Rubalcaba, Juan Manuel Eguigaray, José Antonio Griñan Martinez, Jeronimo Saavedra en Juan Alberto Belloch.

liet belangrijkste geschilpunt was dat de vakbonden wilden dat de loonsverhogingen zouden worden gekoppeld aan het inflatiepercentage over het afgelopen jaar, terwijl de regering juist pleitte voor een geïndexeerde koppeling aan het voorspelde inflatiepercentage voor het komende jaar. De vakbonden bleven vasthouden aan hun standpunt dat de regeringsvoorstellen te grote offers vroegen als zij geen nieuwe banen zouden opleveren. Uiteindelijk bleek het voor het sluiten van een ionakkoord vastgestelde ultimatum van 20 september voor geen van beide partijen haalbaar. De onderhandelingen over loonmatiging zouden in oktober worden voortgezet.

De werkgeversorganisaties streefden binnen het sociale pact naar juridische hervormingen die hun meer armslag zouden geven bij de afluering en herintreding van werknemers. Zij wilden vooral meer buitenlandse investeringen aantrekken, maar beschouwden de Spaanse industriële wetgeving van dat moment als een belemmering daarvoor.

Begroting goedgekeurd. Renteverlaging

Op 21 oktober keurde het Congres van Afgevaardigden met 178 tegen 157 stemmen de regeringsbegroting voor 1994 goed.

De begroting kon alleen goedgekeurd worden met de steun van de CiU en de Canarische Coalitie (CC, zie pag. 621/1-'93). De CiU, die zei gehandeld te hebben in het belang van de nationale stabiliteit, eiste dat er nog meer bezuinigd werd op de overheidsuitgaven. De Baskische Nationalistische Partij (PNV), waarvan de regering tijdens de langdurige begrotingsonderhandelingen ook de steun had trachten te winnen (zie boven), onthield zich van stemming.

Om investeringen aan te moedigen verlaagde de Bank van Spanje op 22 oktober de rente met een kwart procent tot 9,25 procent.

Politiek hervormingsprogramma. Dialoog met PP

Om tot een algemenere consensus met de oppositie te komen, presenteerde de regering op 22 oktober haar politieke programma voor de komende maanden in de vorm van hervormingsvoorstellen, die waren bedoeld om „de democratie te bevorderen”, de fraude te bestrijden en de politiek dichterbij de mensen te brengen.

Het programma voorzag in hervormingen van de reglementen van politieke partijen en van hun financiën, van de kieswet, het rechtsstelsel, van voorschriften betreffende de twee kamers van de Cortes Generales (het parlement), en van de staats televisie (RTVE).

Op 28 oktober bevestigden de regering en de Volkspartij (PP) dat zij waren

overeengekomen onderhandelingen te beginnen over de aanpak van de economische crisis.

ONTWIKKELINGEN ROND ETA. ANTI-ETA-BEWEGING

In augustus deed een vredesbeweging die zich verzette tegen de Baskische afscheidingsbeweging ETA nadrukkelijk van zich horen in Baskenland en Catalonië.

Op 3 juli had de ETA Julio Iglesias Zamora, de directeur van het familieconstructiebedrijf Ikusi, ontvoerd en losgeld voor zijn vrijlating geëist. Dit had de aanzet gegeven tot een zich snel uitbreidende campagne onder de Basken tegen de ETA en tegen het terrorisme. Op 13-14 augustus namen duizenden vredesactivisten die blauwe lintjes droegen (het symbool van de vredescampagne en Zamora's vrijlating) deel aan demonstraties in San Sebastian die samenvielen met de fiesta die ieder jaar in de stad werd gehouden. Op 14-15 augustus vielen bij botsingen met ETA-aanhangers in de stad 80 gewonden, van wie zes ernstig; tijdens nachtelijke rellen werden 30 arrestaties verricht.

Op 20 augustus resulteerden soortgelijke gewelddadige botsingen tussen ETA-aanhangers (die de aandacht trokken met groene lintjes) en vredesdemonstranten tijdens festiviteiten in de Baskische havenstad Bilbao in 16 arrestaties, terwijl een politieagent ernstig gewond raakte. De gemeenteraadsleden van Bilbao werden bekritiseerd omdat zij het festival niet naar het voorbeeld van hun collega's in San Sebastian hadden aangepakt om het vredesproces te bevorderen.

Op 15-16 augustus werden in de Catalaanse hoofdstad Barcelona vier bommen geplaatst, hetgeen het werk van de ETA zou zijn geweest (de laatste ETA-aanvallen hadden plaatsgevonden kort voor het begin van de Olympische Spelen van 1992 in deze stad). Een bom werd onschadelijk gemaakt, maar twee andere ontploften in drukke restaurants, waarbij vijf mensen gewond raakten, van wie één ernstig. In een reactie gingen op 20 augustus in Barcelona en in andere Catalaanse steden honderdduizenden mensen met blauwe lintjes de straat op. Onder hen bevond zich de voormalige Amerikaanse president George Bush, die op dat moment in Catalonië op vakantie was.

Op 28 oktober werd Julio Iglesias Zamora in vrijheid gesteld, naar verluidt nadat er losgeld was betaald.

ETA-afpersersbende

Op 6 augustus werden bij een gezamenlijke actie van de Franse en Baskische politie in totaal acht mensen gearresteerd die ervan werden verdacht lid te zijn van een ETA-afpersersbende. Onder hen bevond zich ook bendeleider Carlos Almorza Arrieta, die in Parijs werd aangehouden.

De verdachten werden ervan beschuldigd in het jaar daarvoor 30 Baskische bedrijven gechanteerde te hebben om ruim 1 mrd ptas aan „revolutionaire belastingen” te kunnen innen waarmee ETA-operaties gefinancierd werden. Er zou ongeveer 15 mln ptas zijn teruggevonden (op 2 augustus 1993 bedroeg de wisselkoers van de dollar ten opzichte van de peseta \$ 1 = ptas 141,759).

Op 11 augustus meldde *El País* dat de politie geloofde dat de familie van Zamora met de ETA was overeengekomen een losgeld van 300 mln ptas in termijnen te betalen voor de vrijlating van de industrieel.

Nieuwe ETA-leiders

Op 22 augustus meldde *El País* dat zich in Parijs nieuwe ETA-leiders hadden gevestigd, waar zij beschermd werden door niet nader omschreven radicaal-linkse groeperingen. Het zou hier gaan om Ignacio Gracia, Felix Lopez, Armando Rivero Tormo en Felipe San Epifanio.

Overlijden ETA-arrestanten

Na een periode van relatieve rust (zie boven), raakten de separatistische gemeenteraden in Baskenland opnieuw verhit toen twee leden van de Baskische separatistische organisatie ETA overleden terwijl ze in hechtenis zaten.

Op 24 september overleed de 31-jarige Miren Gurutze Yanci op weg naar een ziekenhuis aan een hartaanval. ETA-woordvoerders verklaarden dat zij gemarteld was door de politie, terwijl de landelijke pers meldde dat zwaarlijvigheid en kettingroken haar fataal waren geworden. De 27-jarige Xabier Galparsoro overleed op 26 september na twee dagen in coma te hebben gelegen, volgens politierapporten had hij geprobeerd te ontsnappen door uit een raam te springen. Minister José Luis Corcuera Cuesta gelastte een uitgebreid onderzoek naar de sterfgevallen, die op 26 september in Bilbao, San Sebastian en Pamplona tot rellen leidden.

ETA-aanslag. Koninklijk bezoek aan Baskenland

Op 19 oktober werd generaal Dioniso Herrero Albinana, hoofd van de geneeskundige dienst van de Spaanse luchtmacht, in Madrid doodgeschoten door gemaskerde leden van ETA.

Op 5 oktober brachten koning Juan Carlos en koningin Sofia onder strenge veiligheidsmaatregelen een bezoek aan Baskenland.

Aangenomen werd dat het bezoek van de koning, het vierde in 18 jaar, een gebaar van solidariteit was jegens lokale zakenmensen, wie de ETA „revolutionaire belasting” afperste.

EUROPA

VERKIEZINGEN IN GALICIË

Op 17 oktober resulteerden de parlementsverkiezingen in de autonome regio Galicië in een klinkende overwinning voor de rechtse Volkspartij (PP).

Volgens *El País* was het de grootste overwinning ooit door een partij bij verkiezingen behaald sinds Spanje weer een clemocratisch land was. Voor de Socialistische Arbeiderspartij (PSOE) vormde de uitslag haar slechtste resultaat, ofschoon ze de PP in juni nog had verslagen bij de algemene verkiezingen (zie pag. 620/2-'93). Algemene teleurstelling over de regeringsaanpak van de economische crisis werd als de belangrijkste reden gezien voor de nederlaag van de PSOE.

De PP van de 71-jarige Manuel Fraga Iribarne, minister onder Franco en de voorgaande vier jaar president (premier) van de Galicische Xunta (regering), zag haai. stemmenaandeel stijgen tot 52,21 procent (44,08 procent in 1989) en behaalde 43 van de 75 parlementszetels (38 in 1989). De PSOE behaalde 23,47 procent (32,53 in 1989) en 19 zetels (28 in 1989).

Het centrum-linkse Galicische Nationalistische Blok (BNG) behaalde 18,67 procent van de stemmen (8 procent in 1989), 13 zetels (vijf in 1989) en bleef de PSOE voor in vijf van de zeventien grootste steden in de regio.

Acht andere partijen wisten geen zetel te veroveren.

GEEN GRATIE VOOR TEJERO

Op 17 september maakte de regering bekend dat ze besloten had de gevangenisstraf van de voormalige luitenant-kolonel Antonio Tejero Molina, de leider van de coup poging in 1981 (zie pag. 478/1 e.v.-'93), te versoepelen door hem overdag in vrijheid te stellen: hij kreeg echter geen gratie. Tejero was de enige coupplager die nog in de gevangenis zat.

BOSBRANDEN

Op 7-11 augustus vernietigden grote bosbranden ongeveer 5.000 hectaren bos aan de Middellandse-Zee kust. De ergst getroffen regio's waren Catalonië, Valencia en Andalusië. Op 7 augustus was de weg van de stad Valencia naar de hoofdstad Madrid ten gevolge van de vuurhaarden vijf uur lang onbegaanbaar. Volgens de politie waren de ergste bosbranden, die onder meer 500 hectaren eiken en pijnbomen in as legden in het nabij de stad Granada gelegen nationale park Huetor-Santillan, het werk van brandstichters.

(Vor.ber.pag. 619/3 e.v.-1993)

AMERIKA

BERMUDA

VERKIEZINGSOVERWINNING VOOR UBP

De regerende United Bermuda Party (UBP) van premier Sir John Sman, vanouds de partij van het bedrijfsleven, behaalde bij de algemene verkiezingen op 5 oktober 1993 haar achtste opeenvolgende overwinning. De UBP behield haar 22 zetels in het 40 zetels tellende House of Assembly. De belangrijkste oppositiepartij Progressieve Labour Party (PLP), die zich lange tijd geïdentificeerd had met de vakbonden en bewegingen voor burgerrechten, veroverde 18 zetels, drie meer dan bij de verkiezingen van 1989 (zie pag. 504/3 e.v.-'89).

Van de 34.500 kiesgerechtigden bracht 77,5 procent zijn stem uit. De UBP had 40 kandidaten op haar lijst geplaatst (voor elk van de 20 districten werden twee leden gekozen), de PLP 36 kandidaten en de National Liberal Party (NLP) 8; er waren 5 onafhankelijke kandidaten.

Het aandeel van de UBP in het totale stemmenaantal daalde scherp, terwijl het aandeel van PLP-stemmen aanzienlijk toenam, hetgeen gedeeltelijk werd toegeschreven aan het verlagen van de minimum-kiesgerechtigde leeftijd van 21 naar 18.

Tot de prominente UBP-afgevaardigden die niet werden herkozen behoorden Sir John Sharpe, die 30 jaar politiek actief was geweest, en Gerald Simon, die werd voorgedragen voor een zetel in de Senaat en werd herbenoemd tot minister van milieu. De PLP won zetels ten koste van de onafhankelijken (van wie er één in 1989 was gekozen als UBP-afgevaardigde, die kort daarop de partij had verlaten) en van de NLP, die haar enige zetel (van de 70-jarige partijleider Gilbert Darell) verloor.

NIEUWE GOUVERNEUR

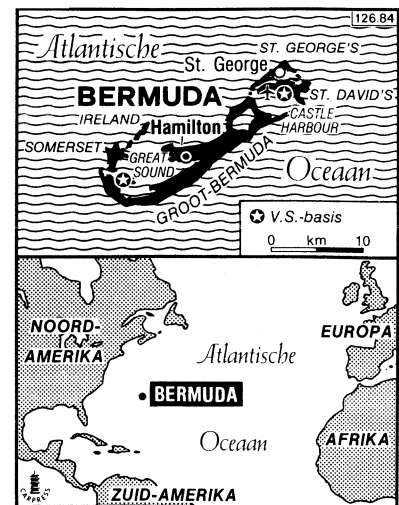
Op 13 april 1992 was de voormalige Britse minister van binnenlandse zaken Lord Waddington benoemd tot nieuwe gouverneur in opvolging van Sir Desmond Langley.

(Vor.ber.pag. 168/1-1991)

CANADA

ANNULERING VAN SALARISVERHOOGING VOOR SENAATSLEDEN. VERKIEZINGS-NEDERLAAG VOOR PCP

De Canadese Senaat, de Eerste Kamer van het twee kamers tellende par-

ment, zwichtte op 12 juli voor druk vanuit de samenleving en annuleerde een salarisverhoging die zij zichzelf nog geen drie weken eerder had toegekend.

De verhoging, die de vorm had van onkostenvergoedingen ter waarde van C\$ 6.000 per jaar, was op 23 juni goedgekeurd (\$ 1 = C\$ 1,2802 op 26 juli 1993) en had grote verontwaardiging onder de bevolking veroorzaakt. Met een werkloosheid van meer dan 11 procent en een inflatie van 1,8 procent per jaar; stond veel ambtenaren een bevrozing van het salaris te wachten en in het bedrijfsleven zouden de werknemers slechts symbolische loonsverhogingen krijgen. De verontwaardiging leidde ook tot een sterkere roep om een fundamentele hervorming of een complete afschaffing van de niet-gekozen Senaat.

Met het oog op de algemene verkiezingen aan het eind van het jaar was zowel de regerende Progressieve Conservatieve Partij (PCP) als de oppositionele Liberale Partij van Canada erop gebrand de publieke onrust te sussen om te voorkomen dat de steun voor de kleinere partijen, waarvan een groot aantal voor grondwets-hervormingen waren, verder zou toenemen. Nadat de leiders van de beide grote partijen tussenbeide waren gekomen, stemde de Senaat dan ook met 80 stemmen tegen één, bij twee onthoudingen, voor de annulering van de salarisverhoging.

Algemene verkiezingen uitgeschreven

Op 8 september gaf Kim Campbell, die in juni was gekozen tot federaal premier van Canada (zie pag. 556/3 e.v.-'93), de gouverneur-generaal opdracht voor 25 oktober algemene verkiezingen uit te schrijven.

De PCP, die sinds 1984 aan de macht was (zie pag. 577 e.v.-'84) en in 1988 was herkozen (zie pag. 664/1 e.v.-'88), bezette 153 zetels in het af-

De premier van Quebec, Robert Bourassa kondigde op 14 september 1993 zijn aftreden aan

tredende, uit 295 leden bestaande parlement. De PCP had het in de voorgaande jaren erg slecht gedaan in de opiniepeilingen, maar Campbells verkiezing tot partijleider in juni 1993 (zie pag. 556/3 e.v.-'93) had de populariteit van de partij enorm verhoogd

De oppositionele Liberale Partij, die 79 zetels had, bleef favoriet voor de verkiezingszege. De uitslag viel echter moeilijk te voorspellen gezien de gedaalde populariteit van de centrum-linkse Nieuwe Democratische Partij (NDP) - die 43 federale zetels had maar veel van haar steun verloren was vanwege haar matige optreden als regeringspartij in de provincie Ontario - en het onbekende effect van de pas opgerichte Hervormingspartij en het Bloc Québécois (BQ). De eerste partij, een populistische rechtse groepering, had maar een zetel in het parlement, maar had grote invloed in de Engelstalige provincies in het westen van het land. Het BQ, dat in medio 1990 was opgericht door een uit Quebec afkomstige groep separatistische parlementariërs van de federale PCP en Liberale Partij (zie pag. 170/3 e.v.-'90), bezette acht zetels. Veel commentatoren voorspelden dat deze groepering grote minst zou boeken gezien de groeiende steun van de bevolking voor grotere autonomie van de provincie.

Robert Bourassa treedt af

Op 14 september maakte Robert Bourassa, de liberale premier van Quebec die er vurig voor gepleit had dat de overnegen Franssprekende provincie deel zou blijven uitmaken van de Canadese federatie, bekend dat hij zich zou terugtrekken uit de politiek vóór de provinciale verkiezingen van 1994. Hoewel de 60-jarige Bourassa leed aan kanker, zou hij naar verwachting aanblijven als premier van Quebec totdat de partij een opvolger voor hem had gekozen.

Visverbod in Atlantische Oceaan

Op 31 augustus verbood de regering met ingang van 1 september de kabeljauwvangst in grote delen van de Canadese kustwateren in de St Lawrence-golf en ten zuiden van Newfoundland. Ongeveer 12.000 vissers en werknemers in de visverwerkende industrieën zouden naar verwachting werkloos worden ten gevolge van deze besissing, die ook de vangsten in andere delen van de Canadese wateren beperkte.

Slechts in een klein deel van de Canadese wateren mocht nog op kabeljauw gevist worden, nadat medio 1993 een moratorium was ingesteld op de kabeljauwvangst in de noordoostelijke wateren bij de Grand Banks voor de kust van Newfoundland.

Verpletterende verkiezingsnederlaag voor PCP

De algemene verkiezingen op 23 oktober leverden de Liberale Partij van Canada van Jean Chrétien een beslissende overwinning op. De Liberalen sleepten 41 procent van het totale aantal stemmen in de wacht en 177 van de 295 zetels in het Lagerhuis, de tweede kamer van het federale parlement. De Progressieve Conservatieve Partij (PCP), die Canada vanaf 1984 had geregeerd, leed haar zwaarste nederlaag uit de geschiedenis en behield slechts twee zetels. (Voor de verkiezingen van 1988, zie pag. 664/1 e.v.-'90).

Speculaties dat de omvang van de nederlaag van de PCP een keerpunt betekende in de poli-

tieke geschiedenis; van Canada, werden versterkt door de wijze waarop de verkiezingen het conflict tussen de Engelstalige gebieden van Canada en de voornamelijk Franssprekende provincie Quebec verscherpten. Dit werd geïllustreerd door het spectaculaire succes van twee regionale partijen: het Bloc Québécois van de vroegere PCP-minister Lucien Bouchard, dat onafhankelijkheid voor Quebec eiste, en de populistische Hervormingspartij onder leiding van Preston Manning, die zich verzette tegen concessies aan Quebec en meer invloed eiste voor de westelijke provincies

Verkiezingscampagne

Rij het begin van de 47 dagen durende verkiezingscampagne beschikten de PCP en de Liberalen volgens de opiniepeilingen over ongeveer evenveel steun onder de bevolking. Naar het leek was Kim Campbell, de nieuwe PCP-leider en Canada's eerste vrouwelijke premier, die in juni de impopulaire Brian Mulroney was opgevolgd (zie pag. 556/3 e.v.-'93) verreweg de populairste van alle kandidaten voor het premierschap. Naarmate de verkiezingscampagne vorderde leidde het grillig optreden van de PCP echter tot een dramatische daling van de steun voor de partij en haar leider. Chrétien en de Liberalen voerden daarentegen een bijna vlekkeloze verkiezingsstrijd, waarbij ze de nadruk legden op het voornemen van de partij om de werkloosheid terug te dringen door de uitvoering van een op Keynesiaanse leest geschoeid programma voor openbare werken.

Campbell probeerde munt te slaan uit haar betrekkelijk jonge leeftijd en haar onervaren-

De toekomstige nieuwe premier van Canada, Jean Chrétien, viert met zijn vrouw Aline op 25 oktober 1993 de verkiezingszege van de Liberale Partij op het partijhoofdkwartier in Shawinigan, Quebec.

AMERIKA

heid, maar naarmate de r-erkiezingscampagne vorderde, begonnen deze kwaliteiten in haar nadeel te werken. Zij leek niet in staat leiding te geren aan de PCP-campagne en zij maakte ten overstaan van de pers een reeks spontane opmerkingen die als ondoordacht, naïef of soms gevoelloos werden aangemerkt. Zij sloeg ook een slecht figuur bij de televisiedebatten tussen de partijleiders op 3 en 4 oktober. De r-erkiezingscampagne kreeg in de laatste dag een onaangenaam slot, toen Campbell werd gedwongen een PCP-advertentie in te trekken, waarin werd geprobeerd de aangeboden afwijking waardoor het gezicht van Chrétien aan een kant gedeeltelijk was verlamd, aan de orde te stellen. De advertentie veroorzaakte een storis van openbare kritiek en werd door veel PCP-kandidaten afgekeurd.

De PCP ondervond ook nadeel van het economische beleid van de regering-Mulroney en het verlies van aanhangers in Quebec, omdat het haar niet was gelukt het Meech Lake-akkoord en het Charlottetown-akkoord aanvaard te krijgen. In beide akkoorden was geprobeerd Quebec grotere autonomie te verlenen binnen de Canadese federatie (zie pag 250/1 e v.-'93).

De verkiezingsstrijd werd gevoeld terwijl de werkloosheid 11,2 procent bedroeg en het federaal begrotingstekort in 1992 meer dan C\$ 35 mrd (\$1.00 = C\$ 1,3151 op 1 november 1993) was ofwel 5,2 procent aan het bruto nationaal produkt (BNP).

De vervanging van de in Quebec geboren Mulroney door de uit Brits Columbia afkomstige Campbell, die met kennelijke moeite had deelgenomen aan een in het Frans gevoerd televisiedebat tussen partijleiders, had alleen maar geleid tot een verdere uitholling van de positie van de PCP in Quebec.

Verkiezingsuitslag

In totaal 2.155 kandidaten: onder wie vertegenwoordigers van 14 politieke partijen en talrijke onafhankelijken, stredden om de 295 zetels in het Lagerhuis. Aan het einde van de verkiezingsstrijd leek het zeker dat de Liberalen weer aan de macht zouden komen, ofschoon het onduidelijk bleef of de partij een absolute meerderheid zou behalen. De omvang van het succes werd echter snel duidelijk en de overwinning stond al vast vóór de sluiting van de stembureaus in de westelijke provincies. Na de verkiezingen bleef de partij de enige echte nationale politieke organisatie, aangezien zij de enige partij was die zetels had behaald in alle tien de provincies.

In zijn overwinningstoespraak verklaarde Chrétien dat zijn nieuwe regering de opdracht had „al onze inspanningen te concentreren op de economie, nieuwe banen te scheppen, de economische groei te bevorderen en de werk-

Verkiezingsresultaten					
	Zetelverdeling			Stemmenpercentage	
	In 1933 behaalde zetels	Zetels in aftredende parlement	In 1988 behaalde zetels	1993	1988
PCP	2	154	170	16,1	43
Liberalen	177	79	82	41,6	32
NDP	9	43	43	6,6	20
Bloc Québécois	54	8	—	13,9	—
Hervormingspartij	52	1	—	18,1	—
Overigen	1	2	0	3,7	5
Vacante zetels	0	8	0		
Totaal	295	295	295	100	100

Zetelverdeling per provincie						
	PCP	Liberalen	NDP	Bloc Québécois	Hervormings- partij	Onafhan- kelijken
Newfoundland	0(2)	7(5)	0(0)	—(-)	0(0)	0(0)
Prince Edward Island	0(0)	4(4)	0(0)	—(-)	0(0)	0(0)
Nova Scotia	0(5)	11(6)	0(0)	—(-)	0(0)	0(0)
Nem Brunswick	1(5)	9(5)	0(0)	—(-)	0(0)	0(0)
Quebec	1(63)	19(12)	0(0)	54(-)	0(0)	1(0)
Ontario	0(47)	98(42)	0(10)	—(-)	1(0)	0(0)
Manitoba	0(7)	12(5)	1(2)	—(-)	1(0)	0(0)
Saskatchewan	0(4)	5(0)	5(10)	—(-)	4(0)	0(0)
Alberta	0(25)	4(0)	0(1)	—(-)	22(0)	0(0)
Brits Columbia	0(12)	6(1)	2(19)	—(-)	24(0)	0(0)
Yukon/Northwest Territories	0(0)	2(2)	1(1)	—(-)	0(0)	0(0)
Totaal	2(170)	178(82)	8(43)	54(-)	52(0)	1(0)

(Tussen haakjes de zetelverdeling na de verkiezingen in 1988.)

nemers waardigheid te geven". Hij had ook begrip voor de frustraties die kiezers ertoe hadden gebracht steun te verlenen aan het Bloc Québécois en de Hervormingspartij, en beloofde „te proberen ons tot elkaar te brengen door niet een beroep te doen op wat ons verdeelt, maar op wat ons verenigt”.

De duidelijkste verliezer bij de verkiezingsstrijd was de PCP, die terugviel tot slechts twee zetels en daardoor tien zetels te kort kwam om haar status als officieel erkende partij in het Lagerhuis te behouden. Op één uitzondering na verloor elk lid van het kabinet zijn zetel, terwijl Campbell er niet in slaagde te worden herkozen in haar kiesdistrict Vancouver. De enige die zich wist te handhaven, was vice-premier en minister van industrie Jean Charest, die in juni de strijd om het partijleiderschap had verloren van Campbell.

Campbells persoonlijke vernedering werd enigszins verzacht door de waardige wijze en de zelfkritiek, waarmee zij de nederlaag aanvaardde. Zij verzekerde haar aanhangers dat de PCP als een politieke macht in Canada zou terugkeren en wees erop dat de partij een groter aandeel van de stemmen in de wacht had gesleept dan het Bloc Québécois: de PCP was er echter niet in geslaagd een vergelijkbaar aantal zetels te behalen omdat haar aanhang gelijkmatig over het hele land was verspreid en niet in een bepaald gebied was geconcentreerd. Krachtens de regels voor het partij-

leiderschap impliceerde de nederlaag van Campbell automatisch dat een nieuwe partijvoorzitter moest worden gekozen. Hiervoor werd geen datum vastgesteld en het werd onwaarschijnlijk geacht dat Campbell zich kandidaat zou stellen.

De andere grote verliezer bij de verkiezingen was Canada's derde landelijke partij, de Nieuwe Democratische Partij (NDP). In de jaren tachtig waren er aanwijzingen geweest dat de NDP een serieuze bedreiging ging vormen voor het tweepartijensysteem, en werd de partij bovendien de meest succesvolle sociaal-democratische organisatie van Noord-Amerika. Bij de verkiezingen zakte het zetelaantal van de NDP echter van 44 naar 9 zetels, waardoor de partij, evenals de PCP, beneden de drempel van twaalf zetels kwam, die nodig was voor officiële erkenning. Daar de NDP de natuurlijke bondgenoot van de Liberalen was in kwesties als het creëren van banen, werd de zware nederlaag van de NDP beschouwd als een duidelijke nederlaag voor Chrétien.

Het Bloc Québécois behaalde 54 zetels, alle in Quebec. Het werd de op één na grootste partij in het Lagerhuis en zou naar verwachting de officiële oppositie gaan vormen, wanneer het nieuwe parlement bijeen zou komen. Na de verkiezingen verklaarde Lucien Bouchard dat „het Bloc zich in het parlement positief

en verantwoordelijk zal opstellen, terwijl het op krachtige wijze zal streven naar zelfstandigheid voor Quebec". De verkiezingsuitslag, zo beweerde hij, bevestigde dat „er in dit land twee landen zijn”.

Ook de steun voor de Hervormingspartij was in een bepaald gebied geconcentreerd. In dit geval in de westelijke provincies, waar de partij erin slaagde een groot deel van de stemmen van de rechtse kiezers te winnen, die tot dusver tot de natuurlijke PCP-achterban hadden behoord. De partij behaalde 52 zetels waarvan 46 in Alberta en Brits Columbia en had een eenvoudig maar populistisch programma van sluitende begrotingen, een kleinere regering, grotere nadruk op gezag en orde, en beperking van de immigratie. Preston Manning, de zoon van een voormalige premier van Alberta, verklaarde opnieuw dat hij was gekant tegen de vermeende overheersing van het land door Ontario en Quebec en tegen de speciale behandeling, die door opeenvolgende regeringen was gegeven aan de Franssprekende provincie. Hij beloofde ook dat de Hervormingspartij „krachtige bezuinigingsmaatregelen” zou eisen om een einde te maken aan Canada's begrotingstekorten en zou optreden als „het fiscale geweten van de natie”.

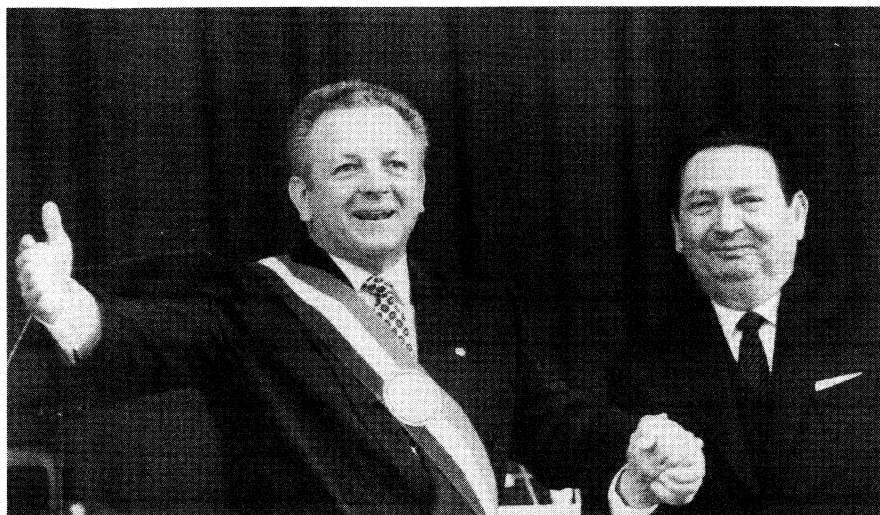
(Vor.ber.pag. 556/3 e.v.-1993)

PARAGUAY

NIUWE PRESIDENT

Op 15 augustus 1993 werd Juan Carlos Wasmosy van de Colorado-partij (ANR-PC) beëdigd als Paraguays eerste volledig democratisch gekozen president sinds de stichting van de staat in 1811. De plechtigheid werd bijgewoond door de presidenten van Argentinië, Brazilië, Chili, Peru en Uruguay. In zijn inaugurele rede riep Wasmosy op tot „dialoog, tolerantie, begrip en eenheid” en beloofde hij het politieke en economische liberaliseringsbeleid van zijn voorganger, generaal Andres Rodriguez, voort te zullen zetten.

De bekendmaking van de samenstelling van het kabinet ontlokte oppositieleiders en vertegenwoordigers van de rooms-katholieke kerk beschuldigingen dat Wasmosy niet wilde of kon breken met het verleden en dat hij „betrouwbare” politici en bureaucraten had gekozen die naar de pijpen van de strijdkrachten dansten. Velen van hen hadden gediend onder Rodriguez en on-

De nieuwe president van Paraguay, Juan Carlos Wasmosy (l.), wordt na zijn beëdiging op 15 augustus 1993 gefeliciteerd door zijn voorganger Andres Rodriguez.

der generaal Alfredo Stroessner, de voormalige dictator. De benoeming op 18 augustus van generaal Lino Cesar Oviedo, de „sterkeman” van de strijdkrachten, tot de nieuwe opperbevelhebber, leidde opnieuw tot protesten van de oppositie.

Als bevelhebber van het eerste legerkorps in de hoofdstad hsuncion had Oviedo kort voor de congres- en presidentsverkiezingen in mei bedreigd dat de strijdkrachten zich niet zouden neerleggen bij een overwinning van de oppositie, maar wel bereid waren voor onbepaalde tijd „samen (met de Coloradoafgevaardigden) te regeren” (zie pag. 638/3 e.v.-'93).

De Colorado-partij, die in geen van beide kamers van het parlement een duidelijke meerderheid had, moest een „regeerakkoord” met de oppositie sluiten, maar op 11 augustus verklaarde Domingo Laino, de leider van de Authentieke Radicale Liberale Partij (PLRA), de belangrijkste oppositiepartij, dat de Colorado-partij in een dergelijk akkoord zou moeten instemmen met ingrijpende politieke hervormingen die het democratische proces zouden consolideren en verdiepen.

Dissidente Colorado-afgevaardigden, onder leiding van de voormalige minister van buitenlandse zaken Luis Maria Argaña, die Wasmosy's Itandidatuur voor het presidentschap heftig bestreden hadden (zie pag. 638/1 e.v. en 638/3 e.v.-'93), waren een alliantie aangegaan met de PLRX en de Nationale Ontmoetingscoalitie (EN) om de Colorado-afgevaardigden buiten alle belangrijke parlementaire functies te houden.

Samenstelling van het kabinet

Buitenlandse zaken - Diogenes Martinez; defensie - Hugo Estigarribia Elizache; binnenlandse zaken - Carlos Podesta; volksgezondheid - Candido Nunez Leon; openbare werken - Carlos Facetti; financiën - Crispiano Sandoval; justitie en arbeid - Juan Manuel Morales;

onderwijs en cultuur - Cesar Nicanor Duarte Frutos; industrie en handel - Ilbardo Scarone (onafh.); landbouw - Raul Torres+.

* Lid van het vorige kabinet, maar nu met andere portefeuille
+ Ongewijzigd

(Vor.ber.pag. 637/3 e.v.-1993)

SURINAME

NIUWE VOORZITTERS POLITIEKE PARTIEN

De voormalige bevelhebber van het Nationaal Leger, Desi Bouterse, werd op 30 januari 1993 gekozen als voorzitter van de Nationale Democratische Partij (NDP). Hij was de enige kandidaat.

Begin februari werd Paul Somohardjo benoemd tot voorzitter van de kleine oppositiepartij Pendawalima, de partij die hij in de jaren zeventig oprichtte als concurrent van de KTPI, die van oudsher de partij was voor Javaanse Surinamers.

Somohardjo was op 2 februari na een afwezigheid van tien jaar teruggekeerd in Suriname. Hij was naar Nederland gevlucht omdat hij door de militairen verdacht werd van betrokkenheid bij een coup tegen het bewind-Bouterse.

President Ronald Venetiaan werd op 23 april met algemene stemmen gekozen als voorzitter van de Nationale Partij Suriname (NPS). Hij volgde Henck Arron op, die in februari had laten weten zich niet meer herkiesbaar te stellen.

Arron had in 1970 de leiding van de NPS overgenomen van de in dat jaar overleden Johan

AMERIKA

Adolf Pengel. In 1975 leidde hij als premier het land naar de onafhankelijkheid. Na de militaire coup van 1980 werd de NPS-leider enige tijd zonder beschuldiging gevangen gehouden door het revolutionair commando. Arron speelde een belangrijke rol bij het democratiseringsproces dat in de tweede helft van de jaren tachtig op gang kwam. Na de overwinning van het Front voor Democratie en Ontwikkeling bij de verkiezingen van 1987 werd hij vice-president. In december 1990 werd de regering waarvan hij deel uitmaakte afgezet door de militairen.

SPANNINGEN TUSSEN REGERING EN LEGERTOP. GORRÉ BENOEMD TOT BEVELHEBBER NATIONAAL LEGER

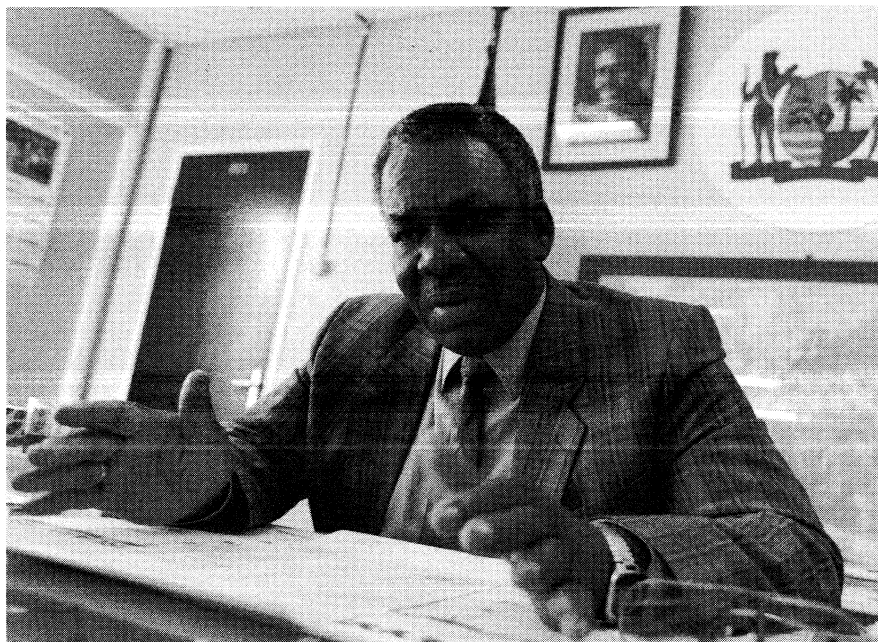
Minister van defensie Siegfried Gilds verklaarde op 27 februari dat het punt was bereikt waarop de Surinaamse regering moest beslissen of ze verder wilde werken met de legerleiding of haar zou vervangen. Twee dagen eerder had ex-legerleider Desi Bouterse op grootscheepse wijze met gebruik van militaire voertuigen en manschappen de herdenking van de Dag van de Revolutie gevierd.

In zijn hoedanigheid van voorzitter van de NDP had Bouterse eind januari een comité opgericht ter herdenking van 25 februari, de dag waarop sinds 1980 de revolutie als gevolg van de eerste militaire staatsgreep werd gevierd. Medio februari maakte de regering, door middel van een brief van vice-president Jules Ajodhia aan enkele ministers en de staatsmedia, bekend dat 25 februari niet langer een nationale feestdag was. Volgens de regering was het vieren van die dag een partijpolitieke aanlegenschap.

Gilds zei dat er een eind moest komen aan de voortdurende provocaties van de leger top. „We moeten optreden omdat deze legerleiding zich nooit loyaal zal opstellen.”

Machtsvertoon van legerleiding. Minister Gilds beticht van samenzwering

President Ronald Venetiaan liet op 13 maart weten dat minister van defensie Gilds onder zijn persoonlijk toezicht was gesteld. Dat gebeurde nadat de drie topmilitairen Badrissen Sital, Chas Mijnaals en Iwan Graanoogst die ochtend Venetiaan een brief van 22 officieren hadden overhandigd, die het vertrouwen in de minister hadden opgezegd. Gilds zou volgens de militairen de staatsveiligheid in gevaar hebben gebracht door buiten waarnemend bevelhebber Graanoogst om gesprekken te voeren met hoge militairen over vervanging van de leger top. Om de gemeoederen te bedaren beloofde Venetiaan de zaak voor te leggen aan de procureur-generaal. Verder zouden ge-

Minister van defensie Siegfried Gilds

sprekken met de legerleiding voortaan rechtstreeks door hemzelf worden gevoerd en niet meer via minister Gilds.

Desi Bouterse was op 20 november 1992 teruggetreden als legerleider na een conflict met de regering over zijn politieke speelruimte als initiatief (zie pag. 846/1 e.v.-'92). Op 25 januari 1993 had de regering zijn ontslag officieel aangevraagd. Sinds het vertrek van Bouterse had minister Gilds gesprekken gevoerd met onder meer Etienne Boerenveen en Arthy Gorré over de openstaande vacature van bevelhebber. Daarnaast had hij gezocht naar kandidaten die andere leden van de leger top konden vervangen.

In een op 14 maart uitgegeven verklaring zei waarnemend bevelhebber Iwan Graanoogst dat Gilds en een niet bij name genoemde hoge militair hadden samengespannen over „hardhandige vervanging van de legerleiding”. In Paramaribo werd aangenomen dat met de „hoge militair” commandant Etienne Boerenveen werd bedoeld, het vierde lid van de legerleiding en de voorzitter van de commissie die moest adviseren over een reorganisatie van het leger. Een rapport van deze commissie, waarin werd gepleit voor het samenvoegen van onderdelen van de krijgsmacht om een kleiner militair apparaat te creëren, was op 27 januari aan minister Gilds aangeboden.

Procureur-generaal C. de Ranclamie liet op 31 maart in een rapport aan president Venetiaan weten de beschuldiging van de militairen aan het adres van minister Gilds ongegrond te achten.

Gilds had weliswaar in een gesprek met commandant Boerenveen gezegd dat „niet iedereen tevreden zal zijn met de beslissing ter vervanging van de legerleiding en dat wij hierdoor misschien het risico lopen dat er over en weer kogels kunnen vliegen en dat er bloed kan vloeien”, maar deze uitlating kon volgens de Randamie niet worden uitgelegd als „willens en wetens aanzetten tot bloedvergieten”, zoals de militairen hadden gedaan.

Leger verzet zich tegen benoeming van Gorré tot bevelhebber

Op 1 april stemde de ministerraad in met de benoeming van Arthy Gorré tot nieuwe bevelhebber van het Nationaal Leger. Hij kreeg van de regering twee bijzondere opdrachten mee: herstructurering van het Nationaal Leger - dat een veel kleinere organisatie moest worden - en transformatie van het leger „naar letter en geest van de gewijzigde grondwet”.

De 43-jarige Gorré werd opgeleid in het Nederlandse leger. Van 15 januari 1968 tot 1 november 1975 diende hij bij het korps mariniers. Bij de onafhankelijkheid nam hij dienst in de Surinaamse krijgsmacht. In 1980 volgde hij een training voor commando-instructeurs in Roosendaal en in 1982 een militaire cursus in de Verenigde Staten.

Gorré was een van de zestien oud-officieren die in 1980 de coup pleegden die Bouterse aan de macht bracht. Op 16 februari 1987 verliet hij het leger en vestigde zich in het bedrijfsleven als exploitant van een duikbedrijf. De reden van zijn vertrek was nooit meegedeeld, maar algemeen werd aangenomen dat hij het oneens was met de koers die Bouterse als alleenheerser volgde. Sinds mei 1992 werkte Gorré als beleidsadviseur van minister Gilds van defensie.

De overdracht van het commando over het Nationale Leger aan Arthv Gorré die op 2 april had moeten plaatsvinden, ging na heftig protest van de legertop niet door. President Ronald Venetiaan, tevens opperbevelhebber van het leger, verklaarde dat commandant Iwan Graanoogst voorlopig weer met de waarneming werd belast.

Venetiaan had's ochtends 20 van de 22 groepscommandanten en de legerleiding ontvangen om hun de benoeming van Gorré officieel inee te delen. De militairen zeiden de benoeming niet te accepteren en liepen boos weg. In een persverklaring gaf de legerleiding te kennen zich diep geschokt en beledigd te voelen over de benoeming van de nieuwe bevelhebber. „Gorré is een burger die niet voortkomt uit de hiërarchie van het leger. Hij heeft geen kwaliteiten om een leger te kunnen leiden”. Desi Bouterse hield vervolgens een toespraak in de sociëteit naast de Memre Boekoekazerne en verklaarde dat hij de rol van „bemiddelaar” op zich had genomen.

De Nederlandse premier Ruud Lubbers noemde de situatie in Suriname op een persconferentie op 2 april „verdrietig en ernstig”. Ook sprak hij de morele steun uit van de Nederlandse regering aan de parlementaire democratie in Suriname. Het ministerie van buitenlandse zaken had zich eerder die dag in een verklaring „verontrust” getoond en had er op gewezen dat in een parlementaire democratie de strijdkrachten ondergeschikt dienden te zijn aan de regering. „Elke ontwikkeling in strijd met de parlementaire democratie kan niet anders dan negatieve gevolgen hebben voor de bilaterale relaties”. Ook de Verenigde Staten hadden als reactie op de onrust in het leger onmiddellijk steun betuigd aan Venetiaan.

De Raad van Vakcentrales in Suriname (Ravaksur) kondigde op 4 april aan een algemene staking te zullen uitroepen als de militairen een staatsgreep zouden plegen. Een verklaring van die strekking was ondertekend door alle vakbonden met uitzondering van de Moederbond, die sympathiseerde met de aan het leger gelieerde NDP.

Op 20 april verklaarde president Venetiaan na een langdurig onderhoud met de legerleiding, dat er geen soepele oplossing van het conflict mogelijk was. Volgens hem hadden de militairen verschillende voorstellen van de regering venvorpen, zoals de optie om Gorré voor een korte tijd als bevelhebber te benoemen. Daarom had hij het parlement gevraagd zich uit te spreken over de benoeming van Gorré en over de werkrelatie tussen de legerleiding en het ministerie van defensie.

Sinds het ontstaan van het conflict over de benoeming van Gorré hadden alle partijen, op de NDP na, de regering gesteund. Tijdens inten-

siet overleg tussen de leiders van de regeringspartijen en de president bleken de duiven, vooral vertegenwoordigd in de Verenigde Hervormings Partij (VHP) van parlementsvoorzitter Jaggernath Lachmop, er meer voor te voelen de machtsstrijd tussen leger en regering door middel van dialoog op te lossen. De havi-ken, vooral uit de Surinaamse Partij van de Arbeid (SPA) van Fred Derby en Venetiaans eigen Nationale Partij Suriname (NPS), drongen echter aan op een lichterdadige, snelle oplossing.

Op 5 mei gaf president Venetiaan een partijgenoot van ex-bevelhebber Bouterse, de gepensioneerd zakenman Oscar Boodie, de opdracht een voorstel van ex-legerleider Bouterse ter oplossing van het conflict te beoordelen. Dit voorstel hield in dat minister Gilds een andere kabinetspost zou krijgen, dat Arthy Gorré zich zou terugtrekken als bevelhebber en dat de hele legerleiding zou opstappen. De bemiddeling liep stuk riva woedende reacties van onder meer de oppositiepartij Democratisch Alternatief '91 en van ondervoorzitter Arti Jessurun van de Nationale Partij Suriname (NPS), die dreigde zijn functies te zullen neerleggen als de regering concessies deed aan Bouterse.

Op 8 mei besloot de regeringscoalitie Nieuw Front de benoeming van Gorré tot legerleider te handhaven en minister Gilds niet naar een andere kabinetspost te plaatsen. Ex-legerleider Bouterse riep tijdens een bijeenkomst van de NDP de dag erna zijn aanhang op op 10 mei, wanneer het parlement zich over de kwestie zou buigen, de straat op te gaan.

Parlement steunt regering

De Nationale Assemblée nam op 11 mei's avonds laat met 41 tegen negen stemmen een motie aan, waarin de leden van de legerleiding werden „uitgenodigd” in het belang van de staat terug te treden en hun functies ter beschikking te stellen van de regering. Tevens werd de regering gevraagd de benoeming van Arthy Gorré tot bevelhebber te effectueren. De motie werd ingediend door de fracties van de regeringscoalitie Nieuw Front en van de Democratische Partij (DP). Pendawalima en Democratisch Alternatief (DA'91).

De parlementsbehandeling van het conflict tussen regering en legerleiding was de dag ervoor begonnen met uitzettingen van minister Gilds van defensie en president Venetiaan.

De zitting werd bijgewoond door onder anderen de Nederlandse en Amerikaanse ambassadeurs. Pieter Koch en J.

Leonard, en de afgezant van de Organisatie van Amerikaanse Staten, Edgardo Reis.

Venetiaan liet er geen twijfel over bestaan dat de regering Gilds onvoorwaardelijk steunde, vasthield aan de benoeming van Gorré en aan de wens de legerleiding van Bouterse-getrouwen te vervangen door loyale militairen. „De regering heeft alles in haar mogelijkheden gedaan om een oplossing te vinden. Zij is bijzonder ver gegaan ondanks kritiek op haar werkwijze”, aldus de president. Hij sloot niet uit dat de regering buitenlandse hulp zou vragen om het conflict op te lossen.

Minister Gilds onthulde in zijn toelichting dat hij Bouterse om advies had gevraagd toen Gorré zou worden benoemd als burgerlid van de commissie die moest adviseren over herstructurering van het leger. Bouterse had Gorré toen „degeschikteman” gevonden.

Aanslag op televisiestation STVS. Veroordeling daders

In de nacht van 10 op 11 mei werd de studio van de *Surinaamse Televisie Stichting (STVS)* door vier gemaskerde en gewapende mannen in brand gestoken; het gebouw brandde in enkele uren nagenoeg af. Aanwezige personeelsleden werden bij de actie mishandeld. De STVS verzorgde een rechtstreekse uitzending van het debat in de Assemblée over het conflict tussen regering en leger en zou het vervolg ervan de volgende dag live uitzenden. In Suriname werd geschokt op de aanslag gereageerd. Volgens waarnemers werd er ernstig rekening mee gehouden dat het een politieke aanslag betrof van sympathisanten van oud-bevelhebber Bouterse en diens NDP.

Ook werd verwezen naar de gebeurtenissen van 1982, toen in de nacht van 7 op 8 december, een nacht voor de deinceinbermoorden die vijftien vooraanstaande Surinamers het leven kostten, de gebouwen van de radiostations *Radika* en *ABC* en van de drukkerij *de Vrije Stenz* in brand waren gestoken. De verantwoordelijkheid voor die aanslagen was toen openlijk door het leger opgeëist (zie pag. 849 e.v.-'02). Na de kerstcoup van december 1990 (zie pag. 470/2 e.v.-'91) werd het STVS-gebouw korte tijd bezet en het personeel in gijzeling genomen. Deze keer onder leiding van bevelhebber Iwan Graanoogst.

Op 13 mei maakte de politie de aanhouding bekend van een voormalige lijfwacht van Bouterse, Orlando („Ollie”) Brakke, in verband met de aanslag op het STVS-station. In de woning van de man werd een grote hoeveelheid vuurwapens en explosieven aangetroffen.

Brakke, die in het bezit was van een militair tenue en pasje, beriep zich bij zijn aanhouding op zijn rang van sergeant in het leger; zodat hij

AMERIKA

aan de militaire politie zou moeten worden overgedragen. Volgens het ministerie van defensie kwam de man echter niet op de loonlijst van het ministerie voor en was hij geen militair.

Enkele dagen later werden nog drie verdachten van de aanslag gearresteerd die allen merkzaam waren bij de Speciale Troepen van het leger

Op 10 december veroordeelde de krijgsraad na een proces van vier dagen de drie militairen tot gevangenisstraffen van viereneenhalf jaar wegens brandstichting, mishandeling en bedreiging. De voormalige lijfwacht van Bouterse, die toch toestemming had gekregen voor de krijgsraad terecht te staan, werd veroordeeld tot vijf jaar; hem werd tevens illegaal wapenbezit ten laste gelegd. Aangezien de verdachten vanaf het begin van hun arrestatie gebruik hadden gemaakt van het zwijgrecht, was niet duidelijk geworden of zij in opdracht hadden gehandeld.

Legerleiding treedt terug. Beëdiging Gorré en vaandelloverdracht

Een regeringswoordvoerder maakte op 13 mei bekend dat waarnemend bevelhebber Iwan Graanoogst de dag erna zijn ontslag zou aanbieden. Op dat moment zou Gorré in functie treden. De commandanten Sital, Mijns en Boerenveen zouden op een nader te bepalen tijdstip hun functie ter beschikking stellen.

President Venetiaan had de commandanten op 12 mei meegedeeld dat ze conform het besluit uit hun functie zouden worden ontheven. Ze kregen de keuze tussen ontslag en overplaatsing.

Kolonel Arthy Gorré werd op 14 mei in het kabinet van de president beëdigd als nieuwe bevelhebber van het Nationaal Leger. Behalve Venetiaan werd de plechtigheid bijgewoond door onder anderen minister Gilds van defensie, de vice-voorzitter van de Nationale Assemblée Jules Wijdenbosch en de plaatsvervangend commandanten van luchtmacht, landmacht, marine, militaire politie en Speciale Diensten. President Venetiaan hield Gorré voor dat hem „een zware taak” te wachten stond, „die op een moeilijke weg wordt aanvaard en die ook langs moeilijke weg zal worden uitgevoerd. Behalve de herstructurering van het leger - een technische aangelegenheid - moet het leger mentaal getransformeerd worden, opdat de democratische verhoudingen die in Suriname gelden, worden ge-

schraagd. Laat het Nationaal Leger een modelleger worden waar iedere burger van hoog tot laag trots op kan zijn.” Waarnemend bevelhebber Graanoogst had kort voor de betdiging, mede namens de commandanten Sital, Mijns en Boerenveen, zijn ontslag ingediend en de president daarbij een protestbrief van enkele officieren overhandigd, die Gorré niet als bevelhebber wilden. Venetiaan zei de open brief te zullen „evalueren”. „Het is wel jammer dat er geen handtekeningen onderstaan”, aldus de president.

Vooraftgaand aan de ceremonie hadden de vertrekkende commandanten op een bijeenkomst in de Memre Boekoekazerne lange en emotionele toespraken gehouden waarin ze onder meer kritiek leverden op de manier waarop in het parlement over het leger was gepraat, en over de Nederlandse politiek om Suriname te „herkoloniseren”. Graanoogst riep in zijn rede echter ook op „met respect de toekomst tegemoet te treden. Laten we deze dag beschouwen als een dag waarop een rancune plaatsmaakt voor omhelzing, en waarop wij als Surinamers besluiten hand in hand te gaan werken aan de opbouw van dit land”

Sital gaf in zijn toespraak aan na zijn vertrek uit het leger politiek actief te zullen worden ten behoeve van „het verpauperde deel van onze bevolking”. Graanoogst zei zich te zullen inzetten voor „de ontwikkeling van het land”

Op 21 mei werd door president Venetiaan in de Memre Boekoekazerne het geel-groen-rode vaandel overhandigd aan Arthy Gorré. De plechtigheid werd bijgewoond door leden van het corps diplomatique, door hoge militaire func-

tionarissen uit de Verenigde Staten, Frankrijk en Nederland, en tientallen gasten onder wie Ilse Labadie van de Organisatie voor Gerechtigheid en Vrede en de mensenrechtenactivist Stanley Rensch.

Venetiaan sprak de hoop uit dat het leger zou worden omgevormd tot „een ontwikkelingsleger; dat naast de strikt militaire taken een bijdrage levert aan de ontwikkeling van ons land”.

Volgens waarnemers was de sfeer in de kazerne ontspannen en lieten de militairen merken geen enkel probleem te hebben met de nieuwe bevelhebber. In de week na zijn beëdiging had Gorré gesprekken gevoerd met de commandanten van de diverse leereonderdelen en had hij kennismakingsbezoeken gebracht aan kazerne, landinacht, militaire politie, de groep Speciale Diensten, marine en luchtmacht.

Vier ex-leden legerleiding bevorderd

Op 29 mei werd bekend dat Etienne Boerenveen was benoemd tot beleidsadviseur van bevelhebber Arthy Gorré op het ministerie van defensie. Hij kreeg een coördinerende en adviserende rol bij de reorganisatie en herstructurering van het Nationaal Leger.

Medio juli werden de vier voormalige leden van de legerleiding bevorderd tot luitenant-kolonel. Iwan Graanoogst, Chas Mijns en Badrissein Sital werden als hoofdamtenaar-A tweede klas overgeplaatst van het leger naar het ministerie van binnenlandse zaken. Ze werden ingedeeld in salarisschaal 22;

President Ronald Venetiaan (l.) buigt voor het vaandel, terwijl bevelhebber Arthy Gorré saluut tijdens de officiële vaandelloverdracht in de Memre Boekoekazerne op 21 mei 1993.

naast hun saaris van 5.600 gulden (Surinaams) ontvingen zij een maandelijks militaire toelage van 573 gulden. Boerenveen had dezelfde financiële regeling gekregen als zijn ex-collega's.

Nederlandse hulp bij heropbouw Nationaal Leger

De leider van een Nederlandse defensie-delegatie, plaatsvervangend chef defensiestaf luitenant-generaal der mariniers H. van den Breemen, gaf op 27 mei aan het slot van een driedaags bezoek aan Suriname een persconferentie, waarin hij uitgebreide Nederlandse hulp aankondigde bij de wederopbouw van het Surinaams Nationaal Leger. Van den Breemen, die alle legeronderdelen had bezocht, zei geschrokken te zijn van de verwaarloosde staat waarin het leger verkeerde.

Eij de marine droeg de helft van de manschappen niet het vereiste blauwe uniform maar noodgedwongen groene landmachtleding. De militaire politie had nauwelijks vervoer en gebrek aan verbindingsmiddelen. De luchtmacht en landmacht waren er niet beter aan toe, er was gebrek aan veld-uitrusting, veel voertuigen waren defect en de kazernes waren vervallen.

Op 26 mei was een technische Nederlandse missie gearriveerd die het gebrek aan onderdelen en materiaal zou inventariseren. Begin mei zou een tweede missie arriveren voor opleiding en trainingen. Daarna zou op verzoek van minister van defensie Siegfried Gids een team komen dat het plan voor herstructurering van het leger zou helpen uitwerken. De projecten zouden grotendeels worden gefinancierd door het Nederlandse ministerie van defensie.

In de loop van augustus en september kreeg het Nationaal Leger in het kader van het Nederlandse hulpprogramma voor Suriname een partij nooddrantsoenen, die met Fokker F-27-toestellen vanaf Curaçao naar Paramaribo werden gevlogen. Een woordvoerder van het ministerie van defensie in Den Haag benadrukte op 27 september dat alleen nooddrantsoenen vervoerd waren en geen wapens of andere strategische goederen.

Hij refereerde daarmee aan het geharrewar rond het Orion-verkenningsvliegtuig van de marine-luchtvaartdienst, dat op 15 mei een lading lichte wapens voor het Nationaal Leger had overgevoerd om de nieuwe bevelhebber Gorré een steuntje in de rug te geven. Defensie in Den Haag had geheimzinnig gedaan over het mapentransport en in eerste instantie gezegd dat de Orion „plunjebalen en computer-

apparatuur" had gebracht; in Suriname zei Gorré dat het „voedsel" betrof.

In december 1992 had Nederland militaire goederen aan het Surinaamse leger geleverd ter waarde van een half miljoen gulden. Het ging om persoonlijke standaarduitrusting (PSU) voor 2500 militairen, die onder meer kleding, schoeisel, helmen en schoppen omvatte; daarnaast waren veldkeukens en EHBO-materiaal gestuurd.

Minister Ter Beek bezoekt Suriname. Leger gaat bezuinigen

De Nederlandse minister van defensie Relus ter Beek verklaarde op 7 oktober: aan het eind van een vierdaags bezoek aan Suriname, diep onder de indruk te zijn van de vastbeslotenheid van de regering-Venetiaan om de problemen het hoofd te bieden. Hij beloofde er bij zijn collega's in Den Haag op aan te zullen dringen de betalingsbalanssteun aan Suriname te hervatten (voorstopzetting van de steun zie onder). Ter Beek noemde de relatie met Suriname op het gebied van defensie „bijzonder goed". Tijdens zijn bezoek waren nieuwe afspraken gemaakt over onder meer de uitbreiding van opleidingsmogelijkheden.

Voor verbetering van de kazernes zou twee miljoen gulden beschikbaar worden gesteld. Verder zou Nederland technische steun verlenen bij de bewaking van de Surinaamse territoriale wateren om de controle op illegale visserij en drugstransporten te verscherpen. Er zouden onderdelen worden verstrekt om kapotte vliegtuigen en schepen weer operationeel te maken. Suriname beschikte op dat moment over een marineboot en twee legervliegtuigen. Ook had het leger een chronisch gebrek aan bekwaame piloten: er was slechts een legerpiloot in het bezit van een geldig vliegbrevet. Om die reden zou Nederland trainingen en opleidingen verzorgen voor personeel.

Minister van defensie Gids kondigde bij het afscheid van Ter Beek bezuinigingsmaatregelen voor het Nationaal Leger aan. De marine en luchtmacht zouden worden samengevoegd en het leger zou sterk moeten inkrimpen. Voor zo'n tien procent van de drieduizend militairen was er geen plaats in het leger, maar Gids benadrukte dat hij geen militairen op straat zou zetten.

De beide ministers tekenden op 7 oktober een protocol over faciliteiten voor oefeningen van verschillende krijgsmachtsonderdelen uit Nederland en Suriname in beide landen en op de Antillen.

Surinaamse militairen hebben recht op aanvullend salaris

De Haagse rechtbank stelde op 1 maart twee Surinaamse militairen in het ge-

lijk bij hun ei; om hervatting van de suppletie op hun soldij. Het ministerie van defensie moest de twee nog elk 200 000 gulden aan achterstallig loon betalen.

De suppletieregeling was bedoeld voor 34 militairen die na de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 hun Nederlanderschap opgaven en overstapten naar het Surinaams Nationaal Leger waardoor zij in inkomen achteruitgingen. Na de decembermoorden in 1982 en de machtsvername door legerleider Bouterse werden de betalingen opgeschort zonder de militairen hiervan in kennis te stellen. Volgens de rechtbank was stopzetting alleen gerechtvaardigd geweest wanneer had vastgestaan dat de militairen daadwerkelijk waren betrokken bij de moorden.

RECHTSHULPVERDRAG MET NEDERLAND ONDERTEKEND

Op 18 mei 1993 ondertekenden de Nederlandse minister van justitie Ernst Hirsch Ballin en zijn Surinaamse collega Soeshiel Girjasing een protocol betreffende het herstel van het rechtshulpverdrag tussen beide landen. Het nieuwe verdrag zou van kracht worden wanneer het door de parlementen van de twee landen was geratificeerd. De wederzijdse rechtshulp was in 1982 - na de decembermoorden - opgeschort.

Nederlandse en Surinaamse officieren van justitie en agenten belast met de aanpak van de drugshandel waren zeer verheugd over het herstel van de justitiële samenwerking, die de uitwisseling van processen-verbaal en contacten tussen politiemensen mogelijk maakte. In beide landen was in de voorafgaande jaren het onderzoek naar belangrijke drugszaken en afrekeningen in de ondenvereld uitermate bemoeilijkt doordat samenwerking niet mogelijk was.

Op 16 september werd het nieuwe rechtshulpverdrag door de Tweede Kamer aanvaard.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. BACXIETAKKOORD

De Nationale Assemblée stemde op 9 januari 1993 na een marathondebat in met het omstreden bauxietakkoord, dat de regering met de maatschappijen Suralco en Billiton had gesloten. Volgens het akkoord mochten Suralco (Alcoa-dochter) en Billiton (Shell-dochter) vanaf 1993 tegen een veel gunstiger dollarkoers hun overmakingen van en naar Suriname verrekenen. De maandelijks deviezeninkomsten van Suriname zouden daardoor met circa \$ 2,5 mln afnemen.

Tot dan toe gold de officiële koers van \$ 1 = 1.80 Surinaamse gulden. De nieuwe koers voor de

Minister van justitie Soeshiel Girjasing (l.) en zijn Nederlandse ambtgenoot Ernst Hirsch Ballin (m.) tekenen op 18 mei 1993 in Den Haag het aanvullend protocol bij het rechtshulpverdrag tussen Suriname en Nederland.

bauxietmaatschappijen zou 1 op 8 bedragen en zou onder meer worden gehanteerd voor de storting van dollars bij de Surinaamse centrale bank als tegenwaarde voor uit te betalen lokale salarissen. Suralco en Billiton hadden eind 1992 hun dollarovermakingen gestaakt wegens het uitblijven van een akkoord.

President Venetiaan erkende de inkomstenderving, maar daar stond volgens hem tegenover dat de continuering van de voor Suriname belangrijke bauxietsector werd gegarandeerd. Zo wilden de bauxietmaatschappijen de capaciteit van de aluinaardefabriek uitbreiden en ook de mogelijkheden onderzoeken voor de exploitatie van bauxietvoorkomens in het nog onontgonnen Bakhuisgebergte in West-Suriname.

Staking legt aluminiumproductie stil

Op 1 februari ging het grootste bauxietbedrijf in Suriname, Suralco, dicht nadat 1.500 werknemers in Paramaribo het werk hadden neergelegd. De staking was mede een gevolg van het bauxietakkoord, waardoor ook de werknemers meer voor hun vreemde valuta moesten gaan betalen. Tot voor kort konden zij via hun werkgever voor de officiële wisselkoers levensmiddelen en consumptiegoederen kopen, die in de winkels vaak tien keer zo duur waren. Op 14 februari hervatten de stakers het werk nadat hun een loonsverhoging van 40 procent was toegezegd. De leden van de Paramaribo Werknemers Bond en de

Moengo Mijnwerkers Bond hadden aanvankelijk 400 procent geëist, maar namen uiteindelijk genoegen met 40 procent, aangezien binnen enkele weken de onderhandelingen over een nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst zouden starten.

Forse verhoging brandstofprijzen

Vanaf 18 januari werden de prijzen van benzine en diesel fors verhoogd om een einde te maken aan de brandstofcrisis in het land. De regering bereikte op 15 januari overeenstemming met de olie-maatschappijen Shell, Esso en Texaco over het aflossen van haar schuld van \$ 55 mln. De maatschappijen hadden megens de achterstallige betalingen de voorraad teruggebracht tot een kwart.

Voor een liter benzine moest in het ven-olg zes Surinaamse gulden worden betaald en voor diesel 5,70; voorheen was dat respectievelijk 1,50 en 0,85. De regering zou op korte termijn de prijs voor benzine verder verhogen naar 7,26 voor een liter. Voor speciale groepen werd een uitzondering gemaakt. Het openbaar vervoer en diverse staatsbedrijven, zoals het Energie Bedrijf Suriname (EES) bleven subsidie ontvangen.

De schaarste aan benzine had in de voorafgaande weken een enorme chaos veroorzaakt. Lange rijen automobilisten brachten de nacht door bij de pompstations, het openbaar vervoer lag stil en taxi's reden niet meer. Bij gebrek aan vervoer waren ook veel werknemers thuisgebleven.

Extra Nederlandse betalingsbalanssteun. Verkoop vreemde valuta stopgezet

De Nederlandse minister voor ontwikkelingssamenwerking Jan Pronk, deelde de Surinaamse regering op 5 februari mee dat Nederland een extra bedrag van 26 mln gulden beschikbaar zou stellen als betalingsbalanssteun om negatieve effecten van een onderbreking van de deviezensteun te voorkomen.

In 1992 had Nederland 10 mln gulden als betalingsbalanssteun gegeven (zie pag. 845/1-'92). Dat bedrag was, omgerekend in Amerikaanse dollars, via zeven inschrijvingen terechtgekomen bij ondernemers in de produktieve sector. De laatste veiling, in januari, had een recordkoers opgeleverd van ruim 25 Surinaamse gulden voor één dollar.

Pronk verbond aan verlenging van de steun de voorwaarde dat Suriname het begrotingstekort zou terugdringen en de financiering ervan „met de geldpers" zo snel mogelijk stopzette.

Medio februari liet de minister aan de Tweede Kamer weten dat het met de veilingen niet gelukt was de informele wisselkoers van de Surinaamse gulden omlaag te brengen, hetgeen wel een belangrijk doel van de operatie was geweest. Het beoogde doel was volgens hem onder meer achterwege gebleven doordat de Surinaamse regering opnieuw geld had laten bijdrukken om het overheidstekort te dekken.

Uit een op 17 februari uitgegeven bericht van de deviezencommissie in Paramaribo bleek dat met ingang van 16 februari geen vreemde valuta meer werden verkocht aan reizigers. Tot die tijd was het mogelijk maximaal 100 dollar te kopen. Reizigers konden voortaan alleen nog terecht op de zwarte markt.

Minister Kooijmans bezoekt Suriname

De Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Pieter Kooijmans, voerde tijdens een driedaags werkbezoek aan Suriname medio februari lange gesprekken met onder meer president Ronald Venetiaan, parlementsvoorzitter Jaggernath Lachmon en minister van buitenlandse zaken Subhas Mungra over de economische en politieke situatie in het land. Kooijmans mees erop dat Nederland pas geld beschikbaar zou stellen voor een Surinaams industrie-fonds wanneer de koers van de Surinaamse gulden was gereguleerd. In de huidige situatie zou het geld volgens hem via oncontroleerbare kanalen wegvloeien.

Over het industriefonds, waarvoor een bedrag van 300 mln gulden zou worden uitgetrokken, was gesproken bij de voorbereiding van het Raainveidrag tussen Nederland en Suriname dat de ontwikkelingssamenwerking tussen de twee landen regelt (zie pag. 841/3 e.v.-'92). In het verdrag was ook 150 mln gulden uitgetrokken voor een sociaal programma ter bescherming van de zwaksten in de Surinaamse samenleving. Kooijmans zei daarover dat Nederland „bereid is boter bij de vis te leveren" zodra de Surinaamse regering het programma klaar had en cijfermatig had onderbouwd. Kooijmans uitte verder bezorgdheid over het welslagen van de economische sanering in Suriname door het ontbreken van geschoold kader. Hij zei in zijn gesprekken met president en politici het belang te hebben onderstreept van het terugdringen van het financieringstekort en van de invoering van een nieuwe vaste wisselkoers. De officiële koers was nog één op één, maar de regering rekende al met een koers van één op zes en op de zwarte markt werden voor een Nederlandse gulden twintig Surinaamse betaald.

In een vraaggesprek met het dagblad *De West* verklaarde minister Mungra dat Nederland zich niet hield aan de afspraken uit het Raamakkoord, maar steeds nieuwe eisen stelde aan de hernieuwde uitbetaling van toegezegde ontwikkelingsgelden.

Bij de Surinaamse regering en in het bedrijfsleven was volgens ingewijden paniek ontstaan over het verlangen de wisselkoersen aan te passen. Het zou, zo meenden regeringsfunctionarissen, de economie doen „instorten". Volgens Mungra was het niet haalbaar om binnen één jaar een eind te maken aan de monetair chaos in het land. Hij werd daarin gesteund door het Surinaamse parlement, dat wees op een studie van het Warwick Research Institute over de Surinaamse economie. Daarin stond dat sanering van de koers drie jaar zou kosten.

Nederlandse steun voor sociaal urgentieprogramma

Op 26 mei vond in Den Haag overleg plaats tussen minister Pronk en de Surinaamse minister van planning en ontwikkelingssamenwerking, Edwin Sedoc. Uit een gezamenlijke verklaring na afloop van het overleg bleek dat Nederland in verband met de ernstige sociale situatie in Suriname steun zou verlenen voor de financiering van een sociaal urgentieprogramma. Het ging daarbij om een bedrag van 110 mln Surinaamse gulden in 1993, dat werd besteed aan enige bestaande sociale voorzieningen en aan urgente sociale projecten.

EG-missie verontrust over Surinaamse economie

Begin juni bracht een missie van de Europese Gemeenschap (EG) onder lei-

ding van EG-functionaris R. Petit een bezoek aan Suriname om onderzoek te doen naar de uitvoering van het Structureel Aanpassingsprogramma (SAP) dat Suriname in overleg met de EG had opgesteld (zie pag. 841/1 e.v. en 845/1 e.v.-'92) en dat voorzag in invoering van een nieuwe wisselkoers, liberalisering van de economie, en inkrimping van het ambtenarenapparaat. Volgens Petit was van deze maatregelen nog weinig terechtgekomen. De EG-missie was er vooral ontevreden over dat Suriname zich niet had gehouden aan afspraken over het verstrekken van gegevens over de begroting voor 1993, het begrotingstekort, de kwantificering van het SAP en een sociaal programma. In februari had de EG nog aangedrongen op maatregelen als een uniforme wisselkoers, stopzetting van de monetaire financiering van het begrotingstekort en uitvoering van een sociaal programma.

De kritiek van de EG-missie kwam hard aan in Suriname. Minister Sedoc zei „niet zulk een grote mate van openheid" verwacht te hebben. Hij gaf toe dat door gebrek aan mankracht veel zaken bleven liggen, maar volgens hem werd concreet gewerkt aan het behoud en het aantrekken van kader.

Suriname voert vrije wisselkoers in

Op 8 juni werd door de regering een vrije wisselkoers ingevoerd met het doel een einde te maken aan de zwarte markt. De dagkoers bedroeg 39,10 Surinaamse gulden voor een dollar. De tot dan toe geldende officiële koers van 1,80 Surinaamse gulden voor een dollar zou alleen nog administratief bestaan. Aflossing van staatsschulden en andere door de staat erkende buitenlandse schulden zouden nog op deze koers betaald worden; dat gold eveneens voor de inning van vorderingen op het buitenland.

Volgens de president van de Centrale Bank, H. Goedschalk, zou de vrije koers dagelijks bepaald worden door de Centrale Bank, de handelsbanken en de houders van de nieuwe geldmiskantoren (cambio's). De zwarte marktkoers voor de dollar schommelde rond de 42 Surinaamse gulden.

Voor de bouwindustrie gold per 1 juli een aparte koers: twaalf Surinaamse gulden voor een dollar. Deze koers zou ook voor een aantal andere transacties gelden, zoals import van goederen en diensten in de medische en onderwijssector, goederen ter voorziening in de eerste levensbehoeften, en de kosten voor patiënten die door het Staatsziekenfonds voor medische behandeling naar het buitenland

waren verwezen. Na een jaar zou deze koers afgeschaft worden, omdat dan één n-isselkoers zou gelden.

De veilingkoers, die werd bepaald op veilingen van door Nederland geleverde valuta, bedroeg 35,66 Surinaamse gulden voor een dollar. Deze koers gold voor de productiesector; overmaking van opbrengsten uit de export van rijst, bananen, garnalen en aardolieproducten, overmaking van geld in het kader van ontwikkelingssamenwerking, en de verplichte inwisseling van 300 Nederlandse gulden voor toeristen.

Deel Nederlandse steun aan Suriname stopgezet. Regering overleeft motie van wantrouwen

Op 23 juli besloot het Nederlandse kabinet dat de betalingsbalanssteun aan Suriname met ingang van 1 augustus zou worden stopgezet omdat de Surinaamse regering te weinig vorderde met de sanering van de economie. De Nederlandse ambassadeur in Suriname, Pieter Koch, deelde op 24 juli aan president Venetiaan mee dat Nederland geen nieuwe verplichtingen zou aangaan voor voortzetting van de betalingsbalanssteun, financiële steun voor de productieve sector (waaronder financiering van het industriefonds), steun aan de infrastructuur, aan de sociale programma's en steun voor de schuldenlast van Suriname. De directe aanleiding voor het Nederlandse besluit was een brief van de Europese commissaris van ontwikkelingssamenwerking, Manuel Marin, aan het kabinet, waarin stond dat de Commissie geen heil zag in het begeleiden van het Surinaamse aanpassingsprogramma (SAP).

Het overheidstekort, dat in 1993 zou worden teruggedrongen naar 300 mln Surinaamse gulden, was inmiddels opgelopen tot circa 600 mln en zou naar verwachting nog verder groeien, onder meer door een recente salarisverhoging voor ambtenaren.

Voorts was de loonbelasting onlangs na dijk van de vakbeweging verlaagd, hetgeen de schatkist 70 mln Surinaamse gulden kostte. Verder had de regering nagelaten een aantal inkomsterhogende maatregelen te nemen, waaronder een verhoging van invoerrechten. Ook een reorganisatie van de belastingdienst had niet zijn beslag gekregen: deze moest over de afgelopen jaren nog 1,5 à 2 mrd Surinaamse gulden innen.

Nederland adviseerde de Surinaamse regering de Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds (IMF) te benaderen om een nieuw aanpassingsprogramma op te stellen en te vragen of deze instellingen het „monitorschap" op zich wilden nemen. Suriname had daar in het verleden nooit aan willen beginnen omdat IMF en Wereldbank volgens haar te weinig oog hadden voor de sociale gevolgen van de economische saneringen.

AMERIKA

Tijdens een debat in de Nationale Assemblée op 27 juli over het stopzetten van de Nederlandse steun eiste de oppositie in een motie van wantrouwen het aftreden van de regering-Venetiaan. De motie werd met 17 stemmen voor en 28 tegen verworpen.

Tijdens de zitting, die zeer chaotisch verliep, beschuldigden de oppositiepartijen DA'91, DP en NDP de regering ervan niet in staat te zijn een deugdelijk economisch aanpassingsprogramma uit te voeren. DA'91, die een verregaande samenwerking met Nederland voorstond, meende dat de oorzaak van de problemen in Suriname zelf lag. „Als er in Suriname niets gedaan wordt, is het terecht dat Nederland de steun stopt”, aldus parlementarier Winston Jessurun.

Venetiaan toonde zich, in tegenstelling tot de leden van de Assemblée, niet bezorgd. Hij erkende dat er een belangrijke achterstand was in de uitvoering van het SAP, maar zei dat de regering haar beleid zou voortzetten. En als er niets anders op zat dan naar het IMF te stappen, „dan moet het maar”, aldus de president.

In haar officiële reactie stelde de regering-Venetiaan op 9 augustus dat Nederland de met Suriname gesloten verdragen „in hun volle omvang” moest uitvoeren. Suriname achtte het „eenzijdige” besluit van Nederland om de hulp te staken in strijd met het verdrag bij de onafhankelijkheid in 1973, met het Bonaire-akkoord van 1991 en met het Raamverdrag plus protocol van 1992. Daarin werden partijen volgens Suriname verplicht besluiten in overleg te nemen. De regering verklaarde dat het SAP verder zou worden uitgevoerd, voor zover mogelijk met steun van de Europese Gemeenschap.

President Venetiaan had op 2 augustus, na afloop van een vergadering met de politieke leiders van de vier regeringspartijen, gezegd dat de Nieuw Front-coalitie „de verwijzing door Nederland naar het IMF niet accepteert”. Als Nederland bij zijn besluit bleef, zat er volgens hem niets anders op dan bij andere landen middelen te zoeken om het SAP te financieren.

Sociale onrust over benzinetekort. Protestacties tegen regering

Op 30 augustus werd bekendgemaakt dat benzine voortaan op de bon ging. Automobilisten konden maandelijks tachtig liter kopen tegen een nog nader te bepalen prijs bij een pompstation dat zij bij registratie hadden opgegeven. Voor extra verbruik moesten ze de koers op de vrije wisselmarkt betalen. De regering was tot rantsoenering van

brandstof overgegaan omdat ze de maandelijks rekeningen bij de oliemaatschappijen Esso, Shell en Texaco niet meer kon betalen. Volgens de oliemaatschappijen waren de leveranties aan de pompstations tot 70 procent teruggebracht.

De ruim 42.000 voertuigbezitters betaalden op dat moment zes gulden per liter benzine. De overheidssubsidie met één gulden per liter kwam bij de rantsoenering te vervallen.

Op 20 september leidden klachten over de distributie van benzine tot acties van ontevreden transporteurs en rijsthandelaars en opstootjes bij distributiepunten voor benzinebonnen.

Het regeringsgebouw in het centrum van Paramaribo werd de gehele dag gebarricadeerd met zandwagens en ander materieel van de Unie van Transporteurs en Zwaar Materieel uit protest tegen het distributiebeleid. De transporteurs eisten de garantie dat ze brandstof tegen een vaste prijs konden krijgen.

Groentetelers leverden geen rijst aan de markt en in het district Nickerie werd geen rijst verwerkt en vervoerd. Voorzitter Sonny Chotkan van de Associatie van Landbouwers Organisaties, die eveneens protesteerde tegen de brandstofsituatie, verklaarde eerst resultaat te willen zien van beraad met de overheid voordat er weer groente zou worden geleverd.

Voormalig legerleider Desi Bouterse riep tijdens een bijeenkomst van de NDP op 23 september op tot een algemenestaking vanaf 4 oktober tegen de regering. Ook de tweede grote oppositiepartij, DA'91, had acties aangekondigd met als doel de regering-Venetiaan te doen opstappen; de acties, die onafhankelijk van die van Bouterse NDP zouden worden gevoerd, richtten zich tegen het onderwijs en het Energiebedrijf Suriname (EBS). De regering had voor de komende maand een verhoging van de elektriciteitsstarieven aangekondigd met 400 procent tot 700 procent.

Op 28 september zag de regering af van de aangekondigde tariefserhoging en droeg het EBS op het innen van elektriciteitsrekeningen via de banken op te schorten. Het ging daarbij om 45 procent van de totale EBS-inkomsten.

Diezelfde dag bereikte de regering, na bemiddeling van parlementsvoorzitter Jaggernath Lachmon, een compromis met de stakende rijstverwerkers in Nickerie, die de rijsthandel in het land volledig hadden stilgelegd. De verwerkers kregen een iets gunstiger koers voor hun exportkosten.

De regering negeerde op 6 oktober de oproepen van twee partijen om af treden

NDP-voorzitter Bouterse overhandigde die dag parlementsvoorzitter Lachmon een ultimatum: als de regering die dag niet zou aftreden zou de partij haar protestacties verscherpen. Leden van DA'91 boden de president een petitie aan, waarin zij een beroep deden op Venetiaan zijn mandaat terug te geven en binnen zes maanden verkiezingen te laten houden.

Reagerend op het ultimatum en de petitie verklaarde Venetiaan in een televisieboodschap dat „de buitenparlementaire acties slechts minimale bijval hebben gekregen”

Op 4 oktober hadden enkele duizenden mensen voor het gebouw van de Nationale Assemblée geprotesteerd tegen de geringe daadkracht van de regering. Het protest verliep ordelijk: de scholen werden op deze eerste schooldag na de vakantie druk bezocht en de winkels waren gewoon open. Bij een tweede demonstratie op 6 oktober kwamen minder mensen op de been.

Tweede Kamer akkoord met Raamverdrag. Brief van premier Lubbers

Tijdens het Kamerdebat op 7 oktober over ratificatie van het Raamverdrag inzake vriendschap en nauwere samenwerking tussen Suriname en Nederland (zie pag. 842/1 e.v.-'92) bleek dat de steun voor het verdrag unaniem was.

De meeste Kamerleden beoordeelden de ontwikkelingen in Suriname als zeer somber; door de smeergeldaffaire (zie volgende aflevering), de corruptie in het algemeen, de onwil van de huidige regering om harde economische maatregelen door te voeren en de weigering om daarbij het IMF te betrekken. Hun conclusie was echter dat dit eerder aanleiding was tot het aantrekken van de banden dan om meer afstand te nemen.

Het Surinaamse parlement had op 1 oktober unaniem besloten niet in te gaan op de uitnodiging van de Tweede Kamer om het ratificatiedebat bij te wonen. De eenzijdige opschorting van de werking van het Raamverdrag door Nederland speelde bij de besluitvorming een belangrijke rol.

De Nederlandse premier Ruud Lubbers had president Venetiaan op 21 september een brief geschreven, waarin hij het beleid van de president op het gebied van de rechtsstaat en de democratie prees, maar waarbij hij hem tegelijk vroeg „een extra inspanning te leveren” om de Surinaamse

economie uit het slop tr halen. Nederland was „ten volle bereid” Suriname te helpen, maar dan moest de regering in Paramaribo wel „structurele aanpassingsmaatregelen” nemen die uitzicht gaven op herstel en groei van de economie, aldus Lubbers. In een reactie op de brief zei Venetiaan op 25 september dat Nederland Suriname in een moeilijke economische situatie alleen had gelaten. Kennelijk had Nederland „niet genoeg onderscheidingsvermogen om zich te realiseren dat op dit moment in Suriname een harde strijd gaande is... Het volk moet overleven om de kracht te hebben om datgene dat het volk bedreigt inderdaad buiten Suriname te houden”.

Steun aan Suriname deels hervat

Aan het eind van een ééndaags bezoek aan Suriname op 23 november maakte de Nederlandse minister voor ontwikkelingssamenwerking, Jan Pronk, bekend dat een deel van de stopgezette ontwikkelingshulp zou worden hervat. Een aantal projecten in de produktieve sectoren waarvan financiering was stopgezet, zou het stempel krijgen van „sociale en technische hulp”. Dit soort hulp was steeds doorgegaan. Volgens Pronk was in 1992 92 mln gulden besteed aan ontwikkelingshulp en in 1993, ondanks de bevriezing van een deel van de hulp, 99 mln. De Surinaamse regering noemde het besluit van Pronk „zeer verrassend”. Met het geld zou worden gewerkt aan herstel van de infrastructuur, waaronder de reparatie van dijken en bruggen.

Pronk wilde ook geld uittrekken voor sociale projecten. Voor de medicamentenvoorziening was voor 1994-96 1% mln gulden gegarandeerd. Sederland zou tevens het herstel financieren van de oliepalmbakkerij van Patamacca en de politiepost die gedurende de guerrilla in het binnenland schade hadden opgelopen. Uit ontwikkelingsgeld zou ook een „paleis van justitie” worden gebouwd. Sinds het kantongerecht in december 1989 afbrandde (zie pag. 461/3-91) was de rechterlijke macht slecht gehuisd.

In Suriname was ook verheugd gereageerd op een „de-escalerende” nuance die Pronk had aangebracht in de eis van Nederland dat Suriname voor begeleiding van het economisch herstel zou aankloppen bij het IMF. Volgens Pronk kon Nederland alleen op advies van het IMF betalingsbalanssteun verlenen, maar was de bereidheid te helpen wel aanwezig. Suriname had steelast geweigerd het IMF te vragen de economische sanering te begeleiden, maar wilde het fonds niet vragen om „technische assistentie”. Het IMF had al enkele missies naar

Suriname gezonden om de techniek te toetsen van het structurele aanpassingsprogramma van de regering.

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 18 en 19 september traden vier ministers terug omdat zij niet naar behoren functioneerden in het coalitiekabinet. Het betrof de ministers Tj. Gobardhan (handel en industrie), Edwin Sedoc (planning en ontwikkelingssamenwerking), Reynold Simons (arbeid) en H. Pollack (natuurlijke hulpbronnen). Verwacht werd dat op korte tijd meer ministers het veld moesten ruimen, waaronder minister van landbouw Soeratno Setroredjo.

Gobardhan en Pollack waren opgestapt op aandringen van president Venetiaan. Deze stelde Gobardhan verantwoordelijk voor de moeilijkheden met rijsthandelaren, die rijst in hun schuren lieten liggen in de hoop dat de koers van de dollar zou stijgen en zij meer voor hun produkt konden krijgen. Pollack was het mikpunt aan felle kritiek in het land wegens het nijpende gehrek aan brandstof en de aangekondigde verhoging van de energieprijzen. Simons was zelf afgetreden uit onvrede met de voortgang van het regeringsbeleid en Sedoc had als reden gezondheidsproblemen opgegeven.

Op 20 oktober werden vijf nieuwe ministers beëdigd. Saban Sabiran (KTPI) werd benoemd tot minister van binnenlandse zaken. Zijn voorganger op die post, Johan Sisal, ging naar landbouw, veeteelt en visserij, waarvan hij al eerder minister was. Ronald Assen (NPS), die directeur was van het Statistiekbureau, kreeg de portefeuille planning en ontwikkelingssamenwerking en Franco Demon (NPS), die voorzitter was van de deviezencommissie, de portefeuille natuurlijke hulpbronnen. Richard Kalloe (VHP), rijstprocluent en ondervoorzitter van de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven, werd minister van handel en industrie. Jack Kross (SPA), vakbondsleider bij C'47, werd minister van arbeid. Sabiran en Kross waren in de jaren '50 lid van de Nationale Assemblée.

President Venetiaan riep op 17 oktober de oppositie op terug te keren naar het parlement. De oppositiepartijen hadden op 1 oktober uit onvrede met het regeringsbeleid de openingszitting van het parlementaire jaar, waar Venetiaan de begroting voor 1994 presenteerde, geboycot. Venetiaan zei dat de oppositie door het volk in het parlement was geplaatst om daar aanwezig te zijn en niet op straat hun belangen te behartigen. De regering zou niet door straatacties naar huis worden gestuurd, zei hij.

ALGERIJE

BINNENLANDSE POLITIEK EN VEILIGHEID (MEI-OKTOBER 1993)

Referendum over grondwetsherroeping aangekondigd

In een toespraak op 8 mei 1993 ging president Ali Kafi, voorzitter van het regerende Hoge Staatscomité (HCE) nader in op zijn in januari gedane belofte een referendum te houden over de toekomstige politieke ontwikkeling van het land (zie pag. 408/2-'93). Hij maakte bekend dat vóór eind 1993 een referendum zou worden gehouden over de hervorming van de grondwet. Dit zou de eerste stap zijn naar het herstel van het democratisch proces.

Kafi sprak ook over uitbreiding van de bevoegdheden van de Nationale Adviesraad, het uit 60 leden bestaande lichaam dat in april 1992 door het HCE in het leven was geroepen om het geschorste parlement te vervangen (zie pag. 557/3 e.v.-'92). Kafi gaf aan dat het lidmaatschap van de Raad wellicht zou worden opengesteld voor leden van de oppositie.

Avondklok uitgebreid. Aanhoudend geweld

Op 29 mei werd de avondklok, die in december 1992 in een aantal provincies was ingesteld (zie pag. 408/1-'93), uitgebreid tot de provincies M'Sila, Chlef en Djelfa. Hiermee gaven de regering blijk van haar ongerustheid over het toenemende islamitische geweld. In de maand mei werd gemiddeld meer dan één dode per dag gemeld. Velen daarvan vielen in heftige schietpartijen tussen veiligheidstroepen en islamieten in de voorsteden van Algiers.

Op 16 mei werd de openbare aanklager Mohamed Said doodgeschoten in de noordwestelijke stad Tlemcen. Op 26 mei werd de vooraanstaande schrijver en journalist Tahar Djaout neergeschoten; hij stierf enkele dagen later.

Begin mei werden 46 islamieten gearresteerd in Laghouat, ongeveer 330 km ten zuiden van Algiers. Zij werden aangeklaagd voor pogingen tot sabotage van de pijpleiding door de Middellandse Zee, waardoor aardgas naar Italië werd getransporteerd.

Op 26 mei veroordeelde een rechtbank in Algiers 38 islamieten ter dood wegens hun aandeel in de boiaanslag op het vliegveld van Algiers in augustus 1992 (zie pag. 42/2/3-'93). Van de terdoodveroordeelden werden 26 bij verstek berecht, onder wie Rabah Kebir, een hoge functionaris van het Islamitische Front der Verlossing (Front islamique du salut, FIS).

Belaid Abdesselam, premier van Algerije tot 21 augustus 1993.

Aanslagen van islamitische extremisten. Reactie regering

Ook in juni vonden er dagelijks botsingen plaats tussen islamitische extremisten en de veiligheidstroepen. Op 19 juni herhaalde premier Abdesselam Belaid in een toespraak tot een nationale conferentie van de Organisatie van Martelaarszones dat de regering geen dialoog zou aangaan met de islamitische extremisten, die hij „een destructieve macht, in verzet tegen de staat en de natie" noemde.

In juni werden ten minste twee prominente seculaire intellectuelen vermoord. Hoewel geen enkele groepering de verantwoordelijkheid voor de moorden opeiste, wezen de veiligheidstroepen met een beschuldigende vinger naar islamitische „terroristen".

Op 15 juni werd de internationaal vermaarde psychiater Mahfoud Boucebci doodgeschoten bij het Drid-Hocine-ziekenhuis in Algiers, waarvan hij directeur van was. De socioloog en het hoofd van het Nationaal Instituut voor Mondiale Strategie (INSEG) Mohammed Boukhobza werd op 22 juni in zijn huis te Algiers vermoord. Boukhobza's voorganger als hoofd van het INSEG, de voorinalige minister van hoger onderwijs Djilali Liabes, was in maart vermoord (zie pag. 409/3-'93).

Radio Monte Carlo meldde op 19 juni dat een „gewapende islamitische groep" op 13-14 juni 40 à 50 Algerijnse soldaten had gedood in een hinderlaag in de Chrea-bergen boven Blida, ten zuiden van Algiers. Volgens het bericht,

waarin „verscheidene betrouwbare bronnen" werden aangehaald, voerden de militairen een zuiveringsoperatie uit in de bergen.

Op 23 juni veroordeelde een rechtbank in de oostelijke stad Constantine 12 islamitische extremisten ter dood (van wie 10 bij verstek) wegens het „in gevaar brengen van de veiligheid van de staat". In juni werd ook een aantal andere islamitische extremisten ter dood veroordeeld.

Op 6 juni berichtte radio Republiek Algerije dat de veiligheidstroepen die dag in Algiers vijf „terroristen" hadden gedood. Op 29 juni schoten paramilitaire gendarmes in Algiers twee extremistische islamieten dood die enkele uren eerder een veiligheidsagent hadden vermoord.

FIS-leider in Duitsland gearresteerd

Rabeh Kebir, de belangrijkste woordvoerder in Europa van het verboden FIS, werd op 7 juni in Duitsland gearresteerd op grond van een internationaal arrestatiebevel van een Algerijnse rechtbank. Kebir behoorde tot de 26 Algerijnen die in mei bij verstek ter dood waren veroordeeld wegens hun betrokkenheid bij de bomaanslag op de luchthaven van Algiers in augustus 1992 (zie hierboven). Aangezien er tussen Algerije en Duitsland geen uitleveringsverdrag bestond, berustte de beslissing over de uitlevering van Kebir bij de Duitse autoriteiten.

Begin juni werd ook Oussama Madani, de zoon van FIS-leider Abbasi Madani, in Duitsland gearresteerd.

Voorstellen voor herstel democratie

Op 21 juni onthulde het HCE een blauwdruk voor „de terugkeer naar het verkiezingsproces" in Algerije. De bekendmaking van het plan kwam na een derde ronde van besprekingen tussen het HCE, politieke partijen en andere groeperingen. Tijdens dit overleg probeerde het HCE een consensus te bereiken over de overdracht van de macht en de oprichting van nieuwe politieke instellingen.

Volgens het plan zou uiterlijk in december 1993 een overgangperiode van twee à drie jaar ingaan die inoest leiden tot het volledige herstel van de democratie. Het plan zou worden besproken tijdens een nationale conferentie en, na te zijn geamendeerd en goedgekeurd, in een referendum aan de bevolking worden voorgelegd (zie pag. 408/2-'93 en hierboven voor eerdere verklaringen van HCE over een referendum).

Minister van defensie Nezzar vervangen

Op 10 juli benoemde het regerende Hoge Staatscouncil (HCE) brigade-generaal (b.d.) Lamine Zeroual tot minister van defensie in plaats van generaal-majoor Khalid Nezzar.

Nezzar, „de sterke man van het regime", bleef evenwel lid van het HCE. Hij gaf geen officiële verklaring over de reden waarom hij zijn ministerpost had opgegeven, hoewel er geruchten de ronde deden dat het verband hield met zijn slechte gezondheid.

Eveneens op 10 juli benoemde het HCE generaal-majoor Mohammed Lamari tot stafchef van het leger in plaats van generaal-majoor Abdelmalek Guenai-zia, die „met andere taken werd belast".

Lamari was een vooraanstaande havig in het leger, die sinds september 1992 was belast met de organisatie van de anti-terreureenheden die met harde hand moesten optreden tegen islamitische groeperingen.

Aanslagen van islamieten. Reactie van regering

Gedurende de gehele maand juli zond de staatsradio routineberichten uit over „terroristische" aanslagen op burgers en soldaten en over regeringsoperaties tegen „terroristen".

Ook in juli spraken speciale militaire rechtbanken doodvonnissen uit tegen islamieten. Volgens de *Middle East Economic Digest* van 23 juli waren er ca. 150 islamieten ter dood veroordeeld sinds het HCE begin 1992 aan de macht kwam; zes islamieten waren begin 1993 geëxecuteerd (zie pag. 408/2 e.v.-'93). Bovendien waren er volgens het bericht sinds begin 1992 minstens 1.000 inwoners door politiek geweld om het leven gekomen.

In juli werd een aantal vooraanstaande figuren vermoord, onder wie de burgemeester van El Affroun in de provincie Blida, een plaatsvervangende openbare aanklager van het hof van Algiers en een hoofdinspecteur van de nationale veiligheid.

De onafhankelijke krant *El-Watan* van 4 juli meldde dat minister van uitrusting Mokdad Sifi een moordaanslag had overleefd tijdens een officieel bezoek aan het bestuursdistrict Tizi-Ouzou.

Begin juli werden voor het eerst verscheidene vrouwen gearresteerd vanwege hun vermeende lidmaatschap van islamitische organisaties.

Publikatie krant opgeschort

Op 1 augustus maakte het ministerie van cultuur en communicatie bekend

Redha Malek, premier van Algerije sinds 21 augustus 1993.

het dagblad *El-Djazair El-Youm* in Algiers een tijdelijk publicatieverbod te hebben opgelegd. Het ministerie verklaarde dat de krant informatie had gepubliceerd „dieschade berokkende aan zowel de openbare orde en de openbare veiligheid als 's lands hoogste belangen“.

Nieuwe premier

Op 21 augustus benoemde het HCE Redha Malek tot premier als opvolger van Belaid Abdesselam. Malek, die lid was van het HCE, was sinds februari 1993 minister van buitenlandse zaken geweest (zie pag. 408/3-'93).

Abdesselam had sinds juli 1992 het premierschap bekleed (zie pag. 42/2-'93). Volgens de *Financial Times* van 23 augustus was het mislukken van het economische bezuinigingsbeleid van Abdesselam de oorzaak van zijn ontslag.

Moord op voormalig premier

Op 21 augustus werd kolonel Kasdi Merbah vermoord. Hij was de leider van de oppositionele Algerijnse Beweging voor Gerechtigheid en Ontwikkeling en bekleedde in de jaren 1988-1989 het premierschap. De moord op Merbah was het meest ernstige incident sinds de moord op Mohammed Boudiaf, voorzitter van het HCE, in juni 1992 (zie pag. 558/3 e.v.-'92).

Op 24 augustus eiste de Al-Jamah al-Islamiyah al-Mussallah (Gewapende Islamitische Groepering) in een verklaring de verantwoordelijkheid op voor de moord. Volgens berich-

ten had de publicatie in juli van een open brief van hlei-bah, waarin hij islamitische militanten opriep de wapens neer te leggen, de aanleiding tot de moord gevoerd. Volgens de *Middle East Economic Digest* van 10 september had de „goede voorbereiding“ van de moord „de verdenking“ doen rijzen „dat elementen van de veiligheidstroepen mogelijk (bij de moord) betrokken waren“.

De 55-jarige Merbah, een Berber, kwam om het leven toen zijn auto door schutters in een hinderlaag werd gelokt in de kustplaats Bordj el-Bahri. Zijn zoon, zijn broer, de chauffeur en een lijfwacht kwamen eveneens bij de aanslag om het leven.

Voordat hij werd benoemd tot premier na de onlusten in oktober 1993 (zie pag. 146/1-'89) was Merbah hoofd geweest van de militaire veiligheidsdienst. In september 1989 werd hij als premier ontslagen (zie pag. 718/1/2-'89). Het jaar daarop stapte hij uit het regerende Nationale Bevrijdingsfront (FLN) en richtte hij de Algerijnse Beweging voor Gerechtigheid en Ontwikkeling op (zie pag. 107/1/2-'91).

Op 24 augustus meldde het persbureau AFP de arrestatie door veiligheidstroepen van één van de vijf mensen die werden gezocht in verband met de moord op Merbah.

Executies. Aanhoudend geweld

Op 31 augustus werd het doodvonnis voltrokken van de zeven mannen die schuldig waren bevonden aan de bom-aanslag op het vliegveld van Algiers in augustus 1992 (zie pag. 43/2/3-'93). Evenals in voorgaande maanden werd in augustus een aantal islamieten ter dood veroordeeld.

Onde de zeven geëxecuteerden bevonden zich Hocine Abderramane, een van de leiders van het veld-boden FIS, en Mansouri Meliani, een leider van de Al-Jamah al-Islamiyah al-Mussallah. Waarnemers merkten op de executies werden voltrokken één dag voor de verjaardag van de profeet Mohammed, gewoonlijk een gelegenheid voor het betrachten van clementie.

Op 4 augustus werd in Algiers een televisieverslaggever vermoord. Op 9 augustus werd daar ook een journalist van het weekblad *Algérie Actualité* vermoord. In augustus werd melding gemaakt van nog meer aanslagen en zowel leden van de veiligheidstroepen als fundamentalistische islamieten zouden daarbij zijn omgekomen.

Nieuw kabinet benoemd

Op 3 september benoemde Redha Malek, premier sedert 21 augustus (zie hierboven), een nieuw kabinet. Volgens de *Middle East Economic Digest* van 10 september was de vertraging bij de benoeming te wijten aan zowel verdeelheid in de regerende junta, het Hoge Staatscabinet (HCE), over de koers van het economische beleid, als aan „diepgaande facticverschillen“.

Bij de plechtige beëdiging op 5 september gaf Malek te kennen dat hij hard zou blijven optreden tegen de islamitische oppositie. Hij zei: „Een van onze prioriteiten is de orde te herstellen en de veiligheid van mensen en eigendommen te garanderen.“ Over het economische beleid van zijn regering zei hij dat „wij pragmatisch naar een vrije-markteconomie zullen overgaan, waarbij we rekening zullen houden in de bijzondere noden van onze samenleving“.

De sarriensstelling van het nieuwe kabinet was:

Premier - Redha Malek; defensie - brigade-generaal Lamine Zeroual; buitenlandse zaken - Mohamed Salah Dembri; binnenlandse zaken en plaatselijke gemeenschappen - kolonel (b.d.) Salim Saadi; justitie - Mohamed Teguia; economie - Mourad Benachnou; communicatie - Mohamed Merzoug; religieuze zaken - Abdalafid Amokrane; onderwijs - Ahmed Djebbar; jeugd en sport - Sid-Ali Lebib; PTT - Tahar Allan; beroepsopleiding - Hacene Laskri; arbeid en sociale bescherming - Lounes Bourenane; landbouw - Ahmed Hasim; uitrusting - Mokdad Sifi; industrie en mijnbouw - Mokhtar Meherzi; transport - Mohamed Arezki Isli; gezondheidszorg en bevolking - Mohammed Seghir Babes; oorlogsveteranen - Brahim Chibout; energie - Ahmed Benbitour; huisvesting - Mohamed Meghlaoui; gedelegeerd minister voor begrotingszaken - Ali Brahiti; gedelegeerd minister voor handel - Mustapha Mokraoui; gedelegeerd minister voor midden- en kleinbedrijf - Redha Hamiani; gedelegeerd minister voor universiteiten en wetenschappelijk onderzoek - Boubekeur Benbouzid; staatssecretaris voor samenwerking en Maghreb-zaken - Ahmed Ouyahia; secretaris-generaal van de regering - Said Bouchair.

* Nieuwe benoeming.
+ Andere oortefeuille.

Kasdi Merba, de Algerijnse oud-premier die op 21 augustus werd vermoord.

AFRIKA

De nieuwe minister van binnenlandse zaken, kolonel (b.d.) Salim Saadi, een nauwe bondgenoot van Malek, was in het begin van de jaren '80 minister van landbouw en industrie geweest. Hij vulgde Mohammed Hardi op, een burger, die op aandrang van het leger was vervangen. Brigade-generaal Zeroual bleef aan als minister van defensie, een post waarop hij in juli 1993 n-as benoemd (zie hierboven).

Mohamed Salah Dembri, tot dan toe de Algerijnse ambassadeur in Griekenland, volgde Malek op als in minister van buitenlandse zaken. Volgens de *Middle East Economic Digest* van 17 september was Deinbri een politieke bondgenoot van HCE-voorzitter Ali Kafi.

Mourad Benachnou, een voormalige directeur van de Wereldbank, werd benoemd tot minister van economie, een functie die voorheen was bekleed door Maleks voorganger als premier, Belaid Abdesselam. De benoeming van Renachnou, die bekend stond als een voorstander van schuldenherschikking, leidde tot speculaties dat de regering zou afstappen van haar eerste beleid en zou proberen een formeel akkoord te sluiten over de schulden van het land met het IMF en andere officiële crediteuren. Volgens cijfers van de Wereldbank bedroeg de totale buitenlandse schuld van Algerije in 1991 \$ 28,636 mrd.

Ahmed Benbitour, voorheen gedelegeerd minister voor de schatkist, werd bevorderd en nam de belangrijke portefeuille van energie over van Hacene Mefti.

Aanslagen door islamitische extremisten. Reactie van regering

De oorlog tussen gewapende islamitische groepen en de staatsveiligheidstroepen werd in september onverminderd voortgezet. De islamieten gingen door met het plegen van aanslagen op bekende tegenstanders, onder wie journalisten en academici, en bleven de economie van het land schade berokkenen door branden te stichten in boerderijen en fabrieken. De veiligheidstroepen gingen door met het arresteren van islamitische verdachten; anderen werden gedood bij veelvuldige vuurgevechten.

In de nacht van 10 op 11 september werd een journalist van het weekblad *Elminbri* (het orgaan van de Volksvereniging voor Eenheid en Actie) ontvoerd en vermoord in de provincie Blida. De schrijver en intellectueel Abderrahmane Chergou, die een aantal anti-islamitische artikelen had gepubliceerd, werd op 27 september buiten zijn huis in Mohammadia doodgeschoten.

Proces moordenaars Merbah geopend

Op 30 september werd een groep van 36 mensen formeel in staat van beschuldiging gesteld voor onder meer medeplichtigheid aan de moord op oud-premier Kasdi Merbah medio augustus (zie hierboven).

Op 8 september, veroordeelde een speciale rechtbank in Algiers vijf militante moslims ter dood wegens onder meer het oprichten van een „terroristische” groep, het aanzetten tot rebellie; het plegen van moorden.

Twee Franse burgers gedood

Twee Franse landmeters die op 20 september door islamieten waren ontvoerd in de buurt van Tlelat in het zuidwesten van Algerije, werden een dag later dood aangetroffen. Zij waren de eerste buitenlanders wier dood in direct verband stond met de islamitische opstand. De autoriteiten gaven de schuld van de moord aan een splintergroepering, die de Verenigde Maatschappij van de Jihad werd genoemd.

Vooraanstaande FIS-figuren vrijgelaten in Duitsland

Op 7 september werden Rabeh Kebir, de belangrijkste woordvoerder van het verboden FIS in Europa, en Oussama Madani, de zoon van FIS-leider Abbasi Madani, vrijgelaten uit een Duitse gevangenis

Kebir en Madani waren in juni gearresteerd door de Duitse autoriteiten (zie hierboven). Het Duitse openbare ministerie gelastte hun vrijlating toen niet onomstotelijk kon worden aangetoond dat zij aan de aanslag op het vliegveld van Algiers in augustus 1992 hadden deelgenomen.

Terechstellingen. Verdere aanslagen van islamieten. Acties tegen buitenlanders

Op 11 oktober werden de doodvonnisen van 13 militante islamieten voltrokken.

In de eerste helft van oktober vermoordden militante islamieten drie journalisten, twee professoren en een vooraanstaande kinderarts. De moord op een aantal buitenlanders leek een nieuwe fase in de islamitische campagne in te luiden. Evenals in voorgaande maanden werd ook in oktober een aantal veiligheidsfunctionarissen en islamieten gedood.

Het eerste ernstige incident met buitenlanders had in september plaatsgevonden toen islamieten twee Franse burgers ontvoerden en doodden (zie hierboven)

Op 19 oktober schootten gewapende mannen twee Russische militaire adviseurs dood en verwonden een derde Rus in de woestijnstad Laghouat in de Sahara (ca. 340 km ten zuiden van Algiers). Een tot dusver onbekende groep, de Verenigde Maatschappij van de Jihad, eiste de verantwoordelijkheid voor de aanslag op. De Algerijnse autoriteiten verklaarden islamieten ook schuldig aan de dood van een Colombiaan, een Peruaan en een Filippijn -

werknemers van een Italiaans bedrijf -, die op 19 oktober in Tiaret werden ontvoerd en op 21 oktober dood werden aangetroffen.

Drie medewerkers van het Franse consulaat werden op 24 oktober in Algiers ontvoerd bij een actie die door de Islamitische Gewapende Groep werd opgeëist. Zij werden bevrijd door Algerijnse veiligheidstroepen tijdens een operatie in de nacht van 30 op 31 oktober waarbij ze 5 islamieten werden gedood en de Fransen ongedeerd bleven.

President Mitterrand van Frankrijk onthulde op 25 oktober dat de Franse regering overwoog de naar schatting 76.000 Franse staatsburgers uit Algerije te evacueren.

Instelling CDN

Op 13 oktober stelde het HCE een acht leden tellende Commissie voor de Nationale Dialoog (CDN) in om het fundament te leggen voor een geleidelijke overgang naar een gekozen regering. Het opnemen van drie legerofficiëren in de CDN trok de aandacht, omdat het HCE daarmee voor het eerst de strijdkrachten openlijk in het politieke proces betroek.

Hoewel het leger door velen werd beschouwd als de voornaamste machtsfactor in Algerije, had het in het algemeen vermeden een openlijk politieke rol te spelen. Volgens sommige commentatoren vormde de stap om het leger in het politieke proces te betrekken een concessie aan de oppositie, die had geëist dat de strijdkrachten als een waarborg voor de overgang naar de democratie fungeerden.

De drie militaire leden van de CDN waren: generaal-majoor Mohammed Touati (adviseur van het ministerie van defensie), generaal-majoor Tayeb Derradji (inspecteur-generaal van de landmacht) en brigade-generaal Ahmed Senhadji (directeur-generaal van de militaire infrastructuur). De overige vijf leden van de CDN waren burgers, onder wie de voorzitter Youcef Khatib

(Voorber.pag. 408/1 e.v.-1993)

BENIN

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 8 september 1993 maakte president Nicéphore Soglo een ingrijpende kabinetswijziging bekend.

De belangrijkste minister die werd ontslagen, was Richard Adjaho, tot dan toe minister van binnenlandse zaken. Hij werd vervangen door Antoine Alabi Gbegan, tot dan toe minister van ambtenarenzaken en bestuurs Hervorming. Andere ministers, wier verantwoordelijkheid werd gewijzigd, waren Theodore Holo, tot dan toe minister van buitenlandse zaken en samenwerking, die

Marius Francisco verving als minister belast met betrekkingen met het parlement en regeringswoordvoerder. Francisco op zijn beurt werd minister van cultuur en communicatie. Het gewijzigde kabinet telde verschillende nieuwe gezichten en was als volgt samengesteld:

Staatsminister van nationale defensie - Desiré Vieyra+; buitenlandse zaken en samenwerking - Robert Dossou*; binnenlandse zaken, veiligheid en territoriaal bestuur - Antoine Alabi Gbegan+; financiën - Paul Dossou; justitie en wetgeving, zegelbewaarder - Yves Yehouessi; nationaal onderwijs - Karim Dramane; planning en economische herstructurering - Robert Tagnon; plattelandsontwikkeling - Adamou Ndiaye; minister belast met betrekkingen met het parlement en regeringswoordvoerder - Theodore Holo+; arbeid, werkgelegenheid en sociaal welzijn - Kapuoe Koumourade Osseini*; cultuur en communicatie - Marius Francisco+; openbare werken en transport - Lazare Kpatokpa*; ambtenarenzaken en bestuurs-hervorming - Timothee Adahui*; industrie en de bevordering van midden- en kleinbedrijf - Rigobert Ladikpo; milieu, huisvesting en stadsplanning - Roger J. Ahoyo*; gezondheidszorg - mevr. Veronique Lawson; energie, mijnbouw en waterkracht - Aurelien Houes-sou; handel en toerisme - Yacoumo Kpatashi*; jeugd en sport - Allassance Idriss*.

+ Nieuwe benoeming.
+ Andere portefeuille.

HERSCHIKKING PARLEMENTAIRE VERHOUDINGEN

De steun voor president Nicéphore Soglo in de Nationale Assemblée kwam ernstig in gevaar toen 15 van zijn voormalige aanhangers op 11 oktober bekendmaakten voornemens te zijn een onafhankelijke beweging te vormen. Onder de overlopers was Théophile Behanzin-Paoletti, tot dusver leider van Renouveau, een parlementaire fractie die in maart 1992 was gevormd om de president te steunen in het kader van diens Union pour la triomphe du renouveau démocratique (UTRD).

De dissidente groep beschuldigde Soglo ervan de Nationale Assemblée te nege en te genieten van de „eenzame uitoefening" van de macht. In het bijzonder werd hem verweten dat hij voor een privébezoek naar Frankrijk was vertrokken zonder de in september doorgevoerde kabinetswijzigingen (zie hierboven) aan de Assemblée te melden.

De 64 leden tellende Assemblée bestond nu uit 19 afgevaardigden die Soglo steunden. 15 leden van de nieuwe afgescheiden groepering. 12 niet-gebonden afgevaardigden van de oppositie en 18 „gematigden" die handen onderhielden met de groepering Democratie en Solidariteit.

(Voorber.pag. 414/1-1993)

BOEROENDI

VERKIEZINGSOVERWINNING FRODEBC. COUPPOGING

Op 29 juni 1993 consolideerde Melchior Ndadaye zijn overwinning bij de presidentsverkiezingen eerder dit maand (zie pag. 642/1-'93) toen zijn Front pour la démocratie au Burundi (FRODEBU) bij de parlementsverkiezingen een overweldigende meerderheid van de zetels in de Nationale Assemblée verwierf. De definitieve verkiezingsuitslagen werden op 9 juli bekendgemaakt. Behalve FRODEBU veroverde alleen de voorheen enige legale partij de Union pour le progrès national (UPRONA) zetels in het parlement. De uitslag van de parlementsverkiezingen was

Partij	Aantal stemmen	Stemmen (in %)	Zetels
FRODEBU	1.532.106	72.57	65
UPRONA	461.691	21.86	16
RPB	35.932	1.70	0
PKP	30.251	1.43	0
Raddes	26.519	1.25	0
PP	24.372	1.15	0
Onafh. kandidaten	853	0.04	0
TOTAAL	2.111.724	100.00	81

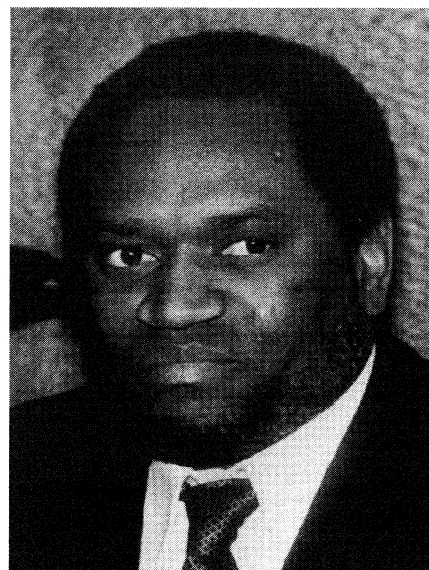
RPB = Volkspartij van Boeroendi; PRP = Parti de la réconciliation du peuple; Raddes = Vergadering voor democratie en economische en sociale ontwikkeling; PP = Volkspartij.

De opkomst bedroeg 91.38 procent

De viering van Ndadaye's overwinning werd op 3 juli, zeven dagen voor zijn inauguratie, verstoord door een coup poging. De samenzwering, die snel werd teniet gedaan, bleek op touw te zijn gezet door vijf hoge officieren die trouw waren aan de vorige president, majoor Pierre Buyoya. De nieuwe president deed echter veel moeite om te benadrukken dat Buyoya persoonlijk niets met het complot te maken had.

Nieuw kabinet

In zijn inaugurele rede op 10 juli vestrekte Ndadaye bijzonderheden over het nieuwe kabinet, dat voor het eerst geleid werd door een vrouw: Sylvie Kinigi, voorheen lid van UPRONA en tot dan toe belast met de uitvoering van het structurele aanpassingsprogramma. De nieuwe president, de eerste Hoetoe die staatshoofd was, kwam in de persoon van Kinigi tevens zijn belofte na dat een Toetsi premier zou worden (zie pag. 642/2/3-'93). Zes ander leden van de nieuwe regering waren eveneens Toetsi's.

Melchior Ndadaye, president van Boeroendi van 10 juli tot 21 oktober 1993.

De samenstelling van het nieuwe kabinet was:

Premier - mevr. Sylvie Kinigi; vice-premier voor economische en sociale zaken - Bernard Ciza; vice-premier voor institutionele hervormingen en ontwikkeling - Melchior Ntahoramwa; buitenlandse betrekkingen en samenwerking - Sylvestre Ntibantunganya; territoriaal bestuur en gemeenschapsontwikkeling - Juvénal Ndayikeza; planning, ontwikkeling en financiën - Gaspard Sindayigaya; defensie - luitenant-kolonel Charles Ntakije; ambtenarij, arbeid en repatriëring van vluchtelingen - Léonard Nyangoma; landbouw en veeteelt - Cyprien Ntaryamira; nationaal onderwijs - Liboire Ndashayo; justitie, zegelbewaarder - Fulgence Dwidwa Bakana; handel, industrie, ambachten en toerisme - Jacques Ngendakumana; natuurlijke hulpbronnen en territoriaal beheer - Ernest Kabushemeye; transport en PTT - Shadrak Niyonkuru; openbare werken en uitrusting - Anatole Kanyenkiko; communicatie en regeringswoordvoerder - Jean-Marie Ngendahayo; sociale zaken, mensenrechten en vrouwenzaken - mevr. Marguerite Bukuru; volksgezondheid - Jean Minani; jeugdzaken, cultuur en vrije tijdsbesteding - Cyriaque Simbizi; staatssecretaris voor gemeenschapsontwikkeling - Emmanuel Ndayihereje; staatssecretaris voor planning en ontwikkeling - Prosper Banyankiye; staatssecretaris voor begroting en fiscaal bestuur - Salrator Toyi; staatssecretaris voor binnenlandse veiligheid - luitenant-kolonel Lazare Gakoryo.

Amnestie

In zijn inaugurele rede van 10 juli ging president Ndadaye ook nader in op een actieprogramma voor zes maanden. Dit voorzag onder meer in een amnestie en in de repatriëring van ca. 300.000 Boeroendese vluchtelingen (voornamelijk Hoeto's) uit buurlanden.

AFRIKA

De Nationale Assemblée verleende op 8 september haar goedkeuring aan een algemene amnestie, waardoor omstreeks 5.000 gevangenen in i-rijheid werden gesteld. Van de amnestie waren uitgezonderd recidivisten en personen die veroordeeld waren wegens moord, georganiseerde misdaad, brandstichting of drugsmisdrijven.

MILITAIRE STAATSGREEP VERIJDELD. GOLF VAN GEWELD

Een golf van tribaal geweld teisterde het land na een mislukte staatsgreep van paratroepen die op 21 oktober president Melchior Ndadaye vermoordden.

De mislukking van de staatsgreep werd op 28 oktober bevestigd toen premier Sylvie Kinigi, die met enkele andere ministers haar toevlucht had gezocht in de Franse ambassade te Boejoemboera, uit haar schuilplaats te voorschijn kwam om bekend te maken dat zij de regeringsmacht weer uitoefende.

De coup, de bloedigste sinds de onafhankelijkheid in 1962, leek te zijn gepland door dissidente officieren van de Toetsi-minderheid nadat Ndadaye als eerste lid van de Hoetoe-meerderheid tot president was gekozen (zie pag. 642/1 e.v.-'93). Ndadaye, leider van het Front pour la démocratie au Burundi (FRODEBU), was de opvolger van Pierre Buyoya, leider van de Union pour le progrès national (UPRONA), een partij die 31 jaar lang aan de macht was geweest en vrijwel uitsluitend door Toetsi's werd gesteund.

Het was onduidelijk over hoeveel steun de coup onder de door Toetsi's gedomineerde strijdkrachten beschikte. Sommige berichten suggereerden dat de stafchef van het leger, luitenant-generaal Jean Bikomagu, met de coup-plegers had samengespannen, maar dat hij in paniek was geraakt toen hij met de omvang van het ontketende geweld werd geconfronteerd. Op 24 oktober distantieerde Bikomagu zich van de coup-plegers en riep hij de regering op het bestuur weer over te nemen. Tegelijk drong hij er bij de regering op aan „dekwestie van amnestie voor de deelnemers aan de coup (te)bestuderen”. De trouw van het leger aan de regering en de loochening van elke politieke ambitie door het leger werden op 25 oktober herhaald door een militaire woordvoerder. Eerder hadden militairen het door de coupleiders opgerichte Nationale Comité van Openbare Redding ontbonden. François Ngeze, minister van binnenlandse zaken in de regering van de vorige president Buyoya, was tot leider van dit comité aangewezen, waarbij het feit dat hij een Hoetoe was de indruk moest maken dat de coup geen etnische motieven had.

Berichten over tribaal geweld

De ernst van de politieke crisis bleek te meer uit de berichten over wijdverbrei-

de wreedheiden met tribale motieven. Op 23 oktober meldde de Franse radio dat het door Toetsi's gedomineerde leger was begonnen met het „climineren” van Hoetoe-intellectuelen en prominente Hoetoes in Kayanza, 20 km van de grens met Rwanda. Op 25 oktober werd melding gemaakt van een heftige reactie onder de Hoetoes: honderden Toetsiboeren in Kakuzi en Gitega, ten oosten van Boejoemboera, werden vermoord. Berichten van 28 oktober meldden dat zeker 400 mensen waren omgekomen bij tribaal geweld in de omgeving van de noordelijke stad Karuzi en dat 100 Toetsi-vrouwen en -kinderen levend waren verbrand door plunderende Hoetoes in het dorp Banga.

Vluchtelingencrisis

Op 29 oktober berichtte het VN-Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen (UNHCR) dat meer dan 500.000 vluchtelingen het land sinds de coup poging hadden verlaten om aan de slachtingen te ontkomen. Naar schatting 342.000 vluchtelingen waren uitgeweken naar Rwanda, 214.000 naar Tanzania en 21.000 naar Zaïre. Het UNHCR vroeg om een bijdrage van \$ 3 mln a \$ 4 mln voor noodhulp aan de vluchtelingen.

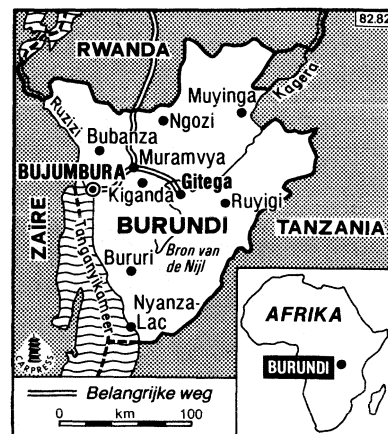
Internationale reacties

De staatsgreep zelf en het geweld dat erdoor werd ontketend werden krachtig veroordeeld door de VN-Veilighedsraad, de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) en de EG. Sommige leden dreigden met economische sancties tegen Boeroendi. De ondersecretaris-generaal voor politieke zaken van de VN, James Jonah, die als speciale afgezant van secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali naar Boeroendi ging, zei daar op 28 oktober dat de VN plannen zouden overwegen om de veiligheid van de Boeroendese ministers te waarborgen. Hij legde die verklaring af terwijl werd bericht dat sommige ministers, uit vrees voor hun leven, geweigerd hadden de Franse ambassade te verlaten.

Op 29 oktober vond in Kigali (Rwanda) een regionale topconferentie plaats van de leiders van Rwanda, Tanzania en Zaïre. Zij keurden een plan goed voor een Afrikaanse „stabilisatiemacht” om de democratie in Boeroendi te herstellen.

Regering weer in functie

Op 2 november begeleidde een contingent van 20 Franse militairen de Boeroendese ministers vanuit hun schuilplaats in de Franse ambassade.

Op 8 november hield de regering van premier Sylvie Kinigi haar eerste kabinetszitting sinds de mislukte coup. De bijeenkomst vond plaats in een hotel aan de rand van Boejoemboera en werd door omstreeks 15 ministers bijgewoond.

Bij het door de coup ontketende geweld kwamen volgens schattingen uit november meer dan 150.000 mensen om het leven. Officieel werd bevestigd dat behalve president Melchior Ndadaye ook minister Juvénal Ndayikeza (te - toriaal bestuur en gemeenschapsontwikkeling) en parlementsvoorzitter Gilles Bimazubute de dood hadden gevonden evenals diverse parlementsleden en enkele hoge functionarissen.

Op 8 november deelde een officiële woordvoerder mee dat het ambt van president voorlopig collectief zou worden uitgeoefend door de regering, omdat de constitutionele opvolger van Ndadaye, parlementsvoorzitter Bimazubute, ook dood was.

Nieuwe leider FRODEBU

Op 11 november wees het uitvoerend comité van FRODEBU Sylvestre Ntibantunganya, de minister van buitenlandse betrekkingen en samenwerking, aan als partijleider in de plaats van Ndadaye. Ntibantunganya, een 37-jarige Hoetoe, was een van de oprichters van FRODEBU.

(Vor.ber.pag. 642/1 e.v.-1993)

BURKINA FASO

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 3 september 1993 maakte premier Youssof Ouedraogo een reorganisatie van het kabinet bekend.

Twee van de drie zittende staatsministers kregen een andere portefeuille. Roch Christian Kabore vertrok van financiën en planning om de leiding over te nemen van naar het nieuwe ministerie belast met betrekkingen met de instellingen (d.w.z. het parlement). Kanidoua Naboho nam territoriaal bestuur op zich, terwijl Hermann Yameogo's positie als staatsminister ongewijzigd bleef. Ousmane Ouedraogo werd als vierde staatsminister verantwoordelijk voor financiën en planning.

Een andere verandering was de benoeming van Idrissa Zampaligre, tot dan toe belast niet met betrekkingen met het parlement, tot minister van transport. Nieuwe benoemingen waren die van Joseph Ouedraogo en Alice Tiendrebeogo tot respectievelijk minister van water (als opvolger van Seyni Macaire Nare) en minister van basisonderwijs en alfabetisering.

(Voorber.pag. 560/3 e.v.-1992)

CENTRAALAFRIKAANSE REPUBLIEK

BOKASSA VRIJGELATEN

Op 1 september 1993 gaf aftredend president André Kolingba, die in de eerste ronde van de presidentsverkiezingen met een vierde plaats genoeg had moeten nemen (zie pag. 711/1-'93), toestemming tot de vrijlating van veroordeelde misdadigers om de 12de verjaardag van zijn ambtsaanvaarding luister bij te zetten. Tot de honderden personen die vrijgelaten zouden worden, behoorde ook Jean-Bedel Bokassa, de voormalige keizer.

Rokassa, die in september 1979 was afgezet door zijn neef David Dacko bij een met Franse hulp gepleegde coup (zie pag. 625/1 e.v.-'79), v-as in 1986 uit ballingschap teruggekeerd om berecht te worden voor meervoudige moord en verduistering (zie pag. 763/3 e.v.-'87). [Aanklachten wegens kannibalisme werden later ingetrokken.] Het doodvonnis dat in juni 1987 tegen hem was uitgesproken, was omgezet in levenslang en later verminderd tot 20 jaar en in december 1992 tot 10 jaar gevangenschap (zie pag. 414/2-'93). Zijn vrijlating werd veroordeeld door presidentskandidaat Abel Goumba, die dit een „daad van wraak” noemde „tegen al degenen die van dit land een democratie willen maken”.

Na zijn vrijlating werd Rokassa naar een verblijf op het terrein van het presidentiële paleis geëscorteerd, dat gewoonlijk gebruikt werd door hezoevende staatshoofden. Op 26 september verscheen hij voor het eerst in het openbaar toen hij sprak tijdens een kerkdienst in de openlucht in Bangui die werd bijgewoond door 4.000 aanhangers. Gekleed in vol militair ornaat vergeleek hij zichzelf niet Jezus Christus omdat ook deze was „veroordeeld in de naam van het volk”. Het was niet bekend of Bokassa in het land zou blijven.

NIJWE PRESIDENT

Op 27 september werd Ange-Felix Patasse van de Mouvement pour la libération du peuple centrafricain (MLPC) uitgeroepen tot president nadat hij op 19 september de tweede, beslissende verkiezingsronde had gewonnen (zie pag. 710/3 e.v.-'93 voor de eerste ronde). Patasse veroverde 52,47 procent van de stemmen. Zijn tegenstander Abel Goumba, de kandidaat van de Adviesgroep van Democratische Krachten (CFD), kreeg 45,62 procent.

Patasse, een door de wol geveerd politicus, was premier geïorden in september 1976, drie maanden voordat de toenmalige president Jean-Bedel Bokassa zichzelf tot keizer uitriep, en was aangebleven totdat hij in juli 1978 werd ontslagen (zie pag. 760/1-'78). Hij keerde in 1979 uit zijn ballingschap in Frankrijk terug en bracht een jaar in de gevangenis door waaruit hij in november 1980 werd vrijgelaten (zie pag. 763/3 e.v.-'79). Hij was kandidaat in de presidentsverkiezingen van maart 1981 (zie pag. 193/1 e.v.-'81).

Volgens berichten waren de verkiezingen vrij en eerlijk verlopen. De dreigende verstoring van de tweede ronde werd op 14 september voorkomen toen oud-president David Dacko (president in de jaren 1960-1966 en 1979-1981), die in de eerste stemronde was uitgeschakeld (zie pag. 711/1-'93), zijn beroep bij het Opperste Gerechtshof tegen de uitslag van de eerste ronde introk.

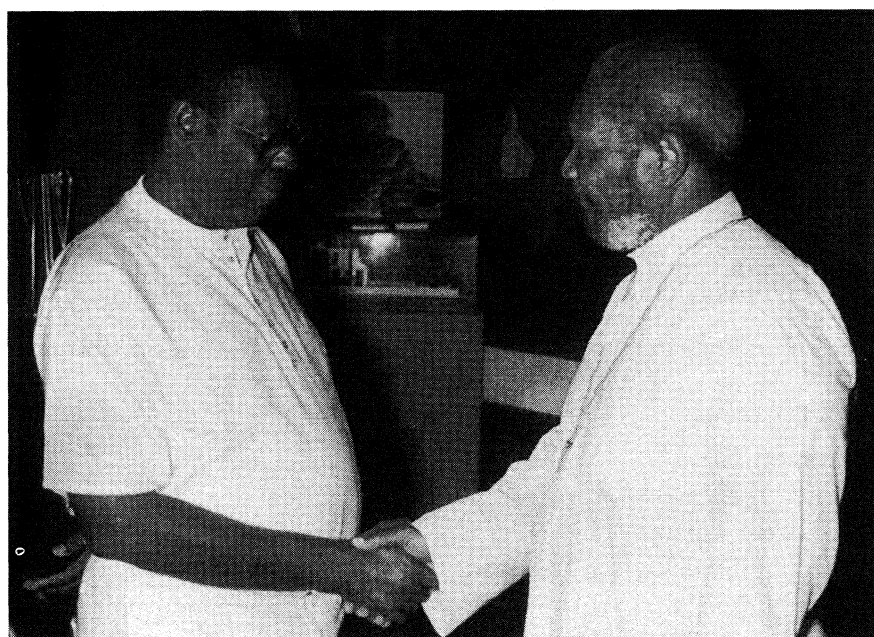
CITSLAG PARLERIENSVERKIEZIXGEN

Op 9 oktober werd de definitieve uitslag gepubliceerd van de parlamentsverkiezingen, waarvan de tweede ronde eveneens op 19 september was gehouden. Deze uitslag bevestigde dat de Mouvement pour la libération du peuple centrafricain (MLPC) van de zoiuist gekozen president Ange-Felix Patasse verreweg het grootste aantal zetels in de Nationale Assemblée had verworven, maar geen absolute meerderheid had behaald. Op de tweede plaats kwam de Rassemblement démocratique centrafricain (RDC) van ex-president André Kolingba. Daarop volgde het Patriottisch Front voor Vooruitgang, dat deel uitmaakte van de Adviesgroep van Democratische Krachten (CFD) en werd geleid door Abel Goumba, de voornaamste rivaal van Patasse bij de presidentsverkiezingen.

De 85 zetels in de Nationale Assemblée werden als volgt verdeeld:

Partij	Zetels
MPLC	34
RDC	13
Patriottisch Front voor Vooruitgang	7
Liberalistische Democratische Partij	7
Alliantie voor Democratie en Vooruitgang	6
Mouvance David Dacko	6
Nationale Conventie	3
Sociaal-Democratische Partij	3
Beweging voor Sociale Evolutie in Zwart Afrika	1
Euroforum	1
Centraalafrikaanse Republikeinse Partij	1
Beweging voor Democratie, Renaissance en Evolutie van Centraal Afrika	1
Onafhankelijken	2
TOTAAL	83

*Formeel onafhankelijke kandidaten die David Dacko steunden.

Na zijn vrijlating werd ex-keizer Jean-Bedel Bokassa (r) op 1 september begroet door André Kolingba, toen nog president van de Centraal Afrikaanse Republiek.

AFRIKA

NIEUWE PREMIER

Op 25 oktober maakte president Ange-Felix Patasse bekend dat Jean-Luc Mandaba (MPLC) tot premier was benoemd. Mandaba had in de regering van André Kolingba gediend als minister van gezondheid (1981-1982) en was vervolgens gevangengezet. Hij beloofde een coalitieregering te vormen en zei dat hij reeds vertegenwoordigers van diverse parlamentsfracties had ontmoet om zijn coalitieplannen te bespreken.

Op 30 oktober werd tie regering-Mandaba gepresenteerd. Deze bestond uit 17 ministers en twee staatssecretarissen die uit diverse partijen en de Mouvement David Dacko afkomstig waren. Volgens Le Monde van 2 november behielden drie ministers uit de regering van premier Enoch Derant Lakoue hun post: Emmanuel Dokouma (financiën), Jacyues Bosso (justitie) en Gérard Gaba (secretariaat-generaal regering en betrekkingen met het parlement). Minister van buitenlandse zaken en francophonie werd Simon Bedaya-Ngaro.

(Vor.ber.pag. 710/1 e.v.-1993)

GUINEE

AANKONDIGING VERKIEZINGEN. GEWELDDADIGE DEMONSTRATIES. MEERPARTIJENBESPREKINGEN

Op 3 september 1993 maakte president Lansana Conte bekend dat er op 5 december presidentsverkiezingen zouden worden gehouden, waar voor het eerst in de geschiedenis van het land meerderpartijen aan mochten meedoen.

Hoewel enkele oppositieleiders de aankondiging toejuichten, gaven ze tevens uiting aan hun bezorgdheid over het feit dat er niet gelijktijdig parlamentsverkiezingen gehouden werden. President Conte had besloten dat deze 60 dagen na de presidentsverkiezingen zouden plaatsvinden. De oppositieleiders herhaalden tevens hun eis dat er een overgangsregering van nationale eenheid moest komen om toe te zien op de periode tot de verkiezingen en dat de organisatie van de verkiezingen moest worden toegewezen aan een onafhankelijke nationale kiescommissie.

Politie-optreden tegen demonstranten

Op 28 september opende de politie het vuur op betogers die door de straten van Conakry trokken om de eisen van de oppositie kracht bij te zetten. De betogers gingen de dag daarop weer de straat op en werden opnieuw uiteengedreven toen de politie met scherp schoot en

traangas gebruikte. Volgens officiële cijfers kwamen twee mensen om het leven. De Guinese Organisatie voor de Verdediging van de Mensenrechten zei echter dat ten minste acht mensen waren gedood en dat tientallen ernstig waren gewond. De organisatie berichtte ook over gewelddadige botsingen in andere delen van het land, zoals in Boke, 200 km ten noordwesten van de hoofdstad, waar de huizen van de prefect en de burgemeester waren aangevallen.

Volgens een communiqué, dat op 6 oktober werd uitgegeven door de leiding van Changement démocratique (CD, een groepering van 30 oppositiepartijen), hadden demonstraties op 28 en 29 september aan 63 mensen het leven gekost en waren 403 mensen gewond geraakt. Deze cijfers weken af van de officiële mededeling van 30 september, waarin melding werd gemaakt van 18 doden en 198 gewonden bij de botsingen tussen demonstranten van de oppositie en de politie. In het CD-communicé werd opgeroepen tot de installatie van een nationale overgangsregering en werd een internationale commissie van onderzoek geëist om de verantwoordelijkheid voor de volgens de CD „onrechtvaardigde repressie" vast te stellen.

Besprekingen tussen president en vertegenwoordigers partijen

Op 13 oktober vonden ronde-tafelbesprekingen plaats tussen president Lansana Conte en vertegenwoordigers van alle geregistreerde partijen. Bij deze eerste meerpartijenbijeenkomst sinds de goedkeuring in december 1991 van de wet inzake de legalisering van politieke partijen (zie pag. 258/2-'92) herhaalde de oppositie haar eis betreffende de installatie van een overgangsregering. Dit werd door president Conte van de hand gewezen, maar hij beloofde dat de presidentsverkiezingen van 5 december vrij en eerlijk zouden zijn.

(Vor.ber.pag. 854/2/3-1992)

KONGO

GEWELD NA VERKIEZINGEN HOUDT AAN. AKKOORD OVER GEDEELTELIJKE HERHALING PARLEMENTSVERKIEZINGEN. UITSLAG

Terwijl na de omstreden verkiezingen in mei en juni 1993 de gewelddadigheden aanhielden (zie pag. 560/1 e.v.-'93).

begonnen de regering en de oppositie-coalitie Unie voor Democratische Vernieuwing-Kongolese Partij van de Arbeid (URD-PCT) eind juli aar, onderhandelingen.

Ondanks het nachtelijk uitgaansverbod dat op 7 juli was afgekondigd, waren medio juli minst 1-24 mensen omgekomen bij botsingen tussen regering en aanhangers van de oppositie in Brazzaville. Volgens berichten in de Franse pers gingen gewapende leden van de oppositie „uitzinnig tekeer" in de stad, waar zij huizen plunderden en aanhangers van president Pascal Lissouba aanvielen. Onder de doden bevond zich Xntoine Ngayot, leider van de Partij voor een Nationaal Geweten (PCN) die Lissouba steunde.

Noodtoestand

Op 16 juli kondigde Lissouba voor 15 dagen in het gehele land de noodtoestand af. Bovendien maakte hij de oprichting bekend van een crisiscomité dat moest zorg dragen voor het herstel en de handhaving van de openbare orde en veiligheid. Ook werden verscheidene hoge militaire benoemingen bekendgemaakt, waaronder die van kolonel Marcel Eta-Onka tot chef van de generale staf. Hij volgde generaal Jean-Marie Michel Mokoko op, die de functie sinds 1987 had bekleed (zie pag. 79811-'87) en wiens trouw aan de regering van premier generaal Jacques-Joachim Yhombi-Opango in twijfel zou worden getrokken.

Na zijn eerste vergadering op 18 juli eiste het crisiscomité, voorzeten door Yhombi-Opango, dat alle verboden wapens en munitie voor 26 juli bij de autoriteiten werden ingeleverd.

Onderhandelingen

Gedurende het grootste deel van juli heerste tussen de twee partijen een impasse. De URD-PCT eiste het aftreden van de regering-Yhombi-Opango en de ontbinding van de Nationale Assemblée, terwijl president Lissouba niet verder wilde gaan dan de tweede verkiezingsronde in 10 van de 11 omstreden districten af te gelasten. Op 26 juli echter gaven de twee partijen na besprekingen van enige uren een gezamenlijke verklaring uit, waarin zij beloofden de veiligheid te bevorderen, de orde te herstellen, hun aanhangers te ontwapenen en „uitsluitend door middel van een dialoog een einde te maken aan de huidige crisis".

Op 29 juli werden de onderhandelingen in Libreville (Gabon) voortgezet onder auspiciën van president Omar Bongo van Gabon.

Op 31 juli werd de noodtoestand met 15 dagen verlengd.

Akkoord over verkiezingen

Op 4 augustus bereikten de Mouance présidentielle (aanhangers van president Pascal Lissouba) en de oppositiecoalitie (URD-PCT) een akkoord om de omstreden parlementsverkiezingen van mei-juni gedeeltelijk over te doen,

Het akkoord volgde op een week van ongedeelde handelingen in Libreville (Gabon) onder bemiddeling van president Omar Bongo van Gabon, van de Algerijnse diplomaat Mohamed Sahnoun (een voormalige speciale VN-vertegenwoordiger in Somalia die op 21 juli als bemiddelaar was aangewezen door de Organisatie van Afrikaanse Eenheid-OAE) en van de Kongolese generaal Raymond Damase (staatsminister en voorzitter van de nationale defensiecommissie).

Krachtens het „Akkoord van Libreville” zou de tweede en beslissende ronde die in juni in 11 districten was gehouden en door de URD-PCT was geboycot (zie pag. 560/2 e.v.-'93), worden overgedaan (op 26 augustus werd 3 oktober als verkiezingsdatum bekendgemaakt). De omstreden uitslagen van de eerste ronde (de URD-PCT had in 12 districten herraakiezingen geëist) zouden worden voorgelegd aan een uit zeven leden bestaand internationaal arbitragecollege. Beide partijen zouden de andere uitslagen van de eerste ronde accepteren (zie pag. 560/1-'93): de Mouance présidentielle had 62 zetels veroverd, de URD-PCT-alliantie 49, de Union pour la démocratie et la république (UDR)-Mounia twee en de Union patriotique pour le renouveau national (UPRN) één.

De organisatie van en het toezicht op alle verkiezingen en de bekendmaking van de uitslagen op 15 oktober werden toevertrouwd aan een commissie die bestond uit vertegenwoordigers van de Europese Gemeenschap (EG), Frankrijk, Gabon en de OAE, die samen met uit zeven leden bestaande arbitragecollege vormden. Eind augustus had het arbitragecollege de 56 petitie die zij had ontvangen, waaronder 26 van de aanhangers van de president, nog steeds in beraad.

De op 16 juli afgekondigde noodtoestand werd op 16 augustus opgeheven. Het op 7 juli ingestelde uitgaansverbod zou van kracht blijven, maar voortaan slechts van middernacht tot 5 uur 's ochtends.

Senaat obstakel bij uitvoering akkoord van Libreville

Op 5 september verwierp de Senaat, de eerste kamer van het parlement, unaniem een wetsvoorstel van de regering om een internationaal college van rechters op te richten dat zou arbitren bij electorale geschillen. Dit college was een van de punten van het „akkoord van Libreville”, dat in augustus was overeengekomen door aanhangers van president Pascal Lissouba en de oppositiecoalitie URD-PCT (zie hierboven).

Tijdens een buitengewone zitting besloot de Senaat dat het akkoord „een privé-overeenkomst was tussen politieke partijen” en niet automatische kon worden goedgekeurd. De regering stemde erin toe het wetsvoorstel in te trekken en het parlement meer inlichtingen te verschaffen. Het was niet duidelijk of het zeven leden tellende arbitragecollege, dat zich intussen had gebogen over 56 petitie naar aanleiding van de eerste ronde van de parlementsverkiezingen in juni (zie pag. 560/1-2-'93), zijn werkzaamheden intussen zou voortzetten. De Senaat besloot wel de verkiezingen in 11 districten te laten overdoen en deze te laten organiseren door een internationale commissie zoals bepaald in het akkoord van Libreville. Op 17 september werd bevestigd dat er op 3 oktober gestemd zou worden.

Op 17 september werd eveneens het nachtelijk uitgaansverbod, dat op 7 juli was ingesteld, opgeheven

Uitslag herverkiezingen

Op 3 oktober werd de tweede ronde van de parlementsverkiezingen herhaald in alle 11 betwiste kiesdistricten, zoals was afgesproken in het „akkoord van Libreville”. De oppositie onder leiding van de URD-PCT-coalitie, die haar boycot van de verkiezingen had opgeheven, won zeven van de betwiste zetels. Ondanks deze winst echter bleek uit de definitieve uitslag van de verkiezingen, die op 10 oktober werd bekendgemaakt, dat de aanhangers van president Pascal Lissouba - de UPADS en haar bondgenoten - 63 van de 123 zetels hadden verworven en daarmee een absolute meerderheid in de Nationale Assemblée hadden gekregen.

De volledige uitslag van de parlementsverkiezingen leverde de volgende zetelverdeling op:

Partij	Zetels
UPADS	47
MCDDI	28
PCT	15
RDPS	10
RDD	6
Unie van Democratische Krachten	3
UDR	2
Kongolese Partij voor Vernieuwing	2
VRD	2
Unie van Kongolese Democratie	1
UPRN	1
Unie voor Ontwikkeling en Sociale Vooruitgang	1
Andere partijen	3
Onafhankelijken	9
TOTAAL	125

UPADS = Gnion panafricaine pour la démocratie sociale; MCDDI = Mouvement congolais pour la démocratie et le développement intégral; PCT = Parti congolais du travail; RDPS

= Rassemblement pour démocratie et progrès social; RDD = Rassemblement pour démocratie et développement; UDR = Union pour la démocratie et la république; URD = Union pour le renouveau démocratique; UPRN = Union patriotique pour le renouveau national

Commentatoren wezen erop dat de herverkiezing in de tweede ronde niet noodzakelijk het einde van het controversiële verkiezingsproces hoefde in te luiden, omdat, ondanks de bezwaren van de Senaat, het internationale arbitragecollege nog steeds de 56 petitie uit de eerste ronde bestudeerde.

(Voorber. pag. 560/1 e.v.-1993)

LIBERIA

VREDESAKKOORD, NIEUWE OVERGANGSREGERING, VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 25 juli 1993 werd in Cotonou (Benin) een vredesakkoord ondertekend, dat een einde moest maken aan de burgeroorlog die sinds 1990 woedde.

Het akkoord vormde het resultaat van gesprekken die tot stand waren gekomen dankzij bemiddeling van de Economische Gemeenschap van Westafrikaanse Staten (ECOWAS), de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) en de VN. Het akkoord werd ondertekend door interim-president Amos Sawyer, Enoch Dogolee namens het Nationaal Patriotisch Front van Liberia (NPFL) en Alhaji Koromah namens de Verenigde Democratische Bevrijdingsbeweging van Liberia voor Democratie (United Liberation Movement of Liberia for Democracy, Ulimo). Van de bemiddelaars ondertekenden ECOWAS-voorzitter president Nicéphore Soglo van Benin, de OAE-afgezet Canaan Banana (van 1980-1987 president van Zimbabwe) en VN-ondersecretaris-generaal James Jonah. Alle partijen toonden zich optimistisch over de beëindiging van de oorlog, die aan 150.000 mensen het leven had gekost en eenderde van de bevolking had doen vluchten.

Het akkoord was grotendeels gebaseerd op het in oktober 1991 bereikte Yamoussoukro IV-akkoord, dat evenwel nooit in werking was getreden (zie pag. 30/3-'92; 264/2 e.v.-'93). Tijdens een week van onderhandelingen in Genève (Zwitserland), die op 10 juli begon, was overstemming bereikt over de belangrijkste nog onopgeloste geschilpunten. Binnen één maand na ondertekening van het akkoord zou Sawyer zijn macht afstaan aan een vijf leden tellende staatsraad, waarvoor de regering-Sawyer, het NPFL en Climo elk een kandidaat zouden leveren en waarvoor twee leden zouden worden aangewezen door „eminente Liberianen”. Alle facties zouden gezamenlijk een uit 35 leden bestaand overgangsparlement benoemen. Na afloop van een overgangsperiode van zeven maanden zouden er meerpartijenverkiezingen worden gehouden

Deelnemers aan de vredesbesprekingen inzake Liberia in Genève bijeen op 17 juli. V.l.n.r. Alhaji Koromah (Ulimo), Trevor Gordon-Somers (VN-vertegenwoordiger), Momolu Sirleaf, Canaan Banana (oud-president Zimbabwe) en Bacchus Matthews (minister van buitenlandse zaken Liberiaanse interim-regering).

Op de naleving van een staakt-het-vuren, vanaf 31 juli, zou toezicht worden gehouden door een Afrikaanse vredesmacht, voor welk doel de ECOMOG (ECOWAS Monitoring Group) zou worden versterkt met troepen uit andere Afrikaanse landen. Dit was een belangrijke eis geweest van het NPFL, waarvan de leider Charles Taylor erop was gebrand de dominante rol van Nigeria in het vredesproces af te zwakken (zie pag. 856/3 e.v.-'92). Daar het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) had gewaarschuwd dat meer dan 110.000 Liberiaanse vluchtelingen gevaar liepen van honger om te komen, voorzag het akkoord ook in de levering van humanitaire hulp en de repatriëring en reïntegratie van vluchtelingen onder auspiciën van de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de VN (UNHCR).

Hervatting van hulpzendingen

De sluiting van de grens met Ivoorkust op 31 juli belemmerde het sturen van hulpgoederen. De sluiting, waartoe in het vredesakkoord was besloten, was bedoeld om te voorkomen dat er wapens werden gesmokkeld, maar had ook tot gevolg dat hulpkonvoien werden tegengehouden. Op 9 augustus waren er echter VN-inspecteurs bij de grensposten gestationeerd om het verkeer te controleren. Op 13 augustus vertrokken uit Moravia de eerste zendingen met voedsel en medicijnen sinds oktober 1992 die bestemd waren voor ongeveer 200.000 burgers die vast zaten achter de NPFL-linies.

Nieuwe overgangsregering

De drie facties in de burgeroorlog, die op 23 juli een vredesakkoord hadden

getekend (zie boven), bereikten op 16 augustus overeenstemming over de samenstelling van de staatsraad, het uitvoerend overgangsorgaan dat het land naar de verkiezingen in februari 1994 moest leiden.

De vijf leden van de raad, gekozen van een kandidatenlijst die was opgesteld door de facties, waren Bismark Kuyon, tot dan toe voorzitter van het interim-parlement, en David Kpomakpor, voormalig rechter van het Opperste Gerechtshof, die beiden waren voorgedragen door de interim-regering van de vertrekkende president Amos Sawyer; Mohained Sheriff en Thomas Ziah van de Ulimo; en Dorothy hlusuleng-Cooper van het NPFL.

Op 17 augustus koos de raad Kuyon tot voorzitter en Musuleng-Cooper en Sheriff tot eerste respectievelijk tweedevices-voorzitter:

Afgesproken was dat de regering-Sawyer op 24 augustus afstand zou doen van de macht. Kuyon stelde dit echter uit wegens problemen bij de ontwapening, die werden verergerd door de vertraging die optrad bij de stationering van de Afrikaanse vredesmacht. Het NPFL, dat felle kritiek op het uitsstel leverde, beschuldigde Kuyon van schending van het vredesakkoord van Cotonou, dat bepaalde dat de overgangsinstellingen binnen 30 dagen na ondertekening in functie moesten zijn. Kuyon voerde echter aan dat in het akkoord nadrukkelijk stond dat de inauguratie van de raad moest „samenvallen” met het ontwapeningsproces en dat de raad pas aan de macht mocht komen nadat ECOMOG officieel had verklaard en de VN hadden bevestigd dat het ontwapeningsproces niet meer teruggedraaid kon worden.

Aan het einde van de maand waren de namen van de 35 leden van het overgangsparlement.

waarin 13 leden van zowel de interimregering als het NPFL en negen leden van Ulimo zitting hadden, nog niet bevestigd.

SWAZILAND

GERECHTELIJKE AKKOORDEN MET ZUID-AFRIKA

Op 3 juni 1993 werden drie gerechtelijke akkoorden met Zuid-Afrika ondertekend die voorzagen in de detachering van Zuidafrikaanse rechters, magistraten en openbare aanklagers bij gerechtshoven in Swaziland. Ook zegde Zuid-Afrika toe opleidingsfaciliteiten te verschaffen voor Swazisch rechtbankpersoneel.

JACHT OP OPPOSITIELEIDERS

Volgens een bericht van de Zuidafrikaanse omroep SABC van 26 augustus werd een aantal oppositieleiders door de politie gezocht wegens het verspreiden van opruiende pamfletten. Onder hen was Kislong Shongwe, voorzitter van de People's United Democratic Movement (PUDEMO), die zijn toevlucht zou hebben gezocht in het gebouw van de Britse hoge commissie in Mbabane.

DETENTIEDECREET INGETROKKEN

Op 27 september trok koning Mswati III het decreet in dat detentie zonder vorm van proces tot maximaal 60 dagen mogelijk maakte. Het decreet was in 1973 ingevoerd kort na de afschaffing van de grondwet (zie pag. 420/3 e.v.-'73).

ALGEMENE VERKIEZINGEN

De verkiezingen voor het House of Assembly (het Lagerhuis van de uitgebreide Libandla) werden in twee rondes gehouden, namelijk op 18 september en 11 oktober. Aan de verkiezingen mochten geen politieke partijen deelnemen. De laatste verkiezingen voor de Libandla vonden op 5 november 1987 plaats (zie pag. 47/2-'89).

Slechts drie ministers uit het kabinet werden herkozen. Premier Obed Dlamini werd in de tweede ronde uitgeschakeld. De overige 12 kabinetsleden werden niet herkozen of waren bij voorbaat gediskwalificeerd vanwege een nieuwe regel die leden van de koninklijke familie uitsloot.

De drie ministers die een zetel verwierven waren Themba M. Masuku (landbouw en coöperaties), Solomon Dlamini (economische plan-

AFRIKA

ning en ontwikkeling) en Albert Nhlanhla Shabangu (transporten verbindingen).

Door de nederlaag van premier Obed Dlamini moest de koning op 25 oktober een waarnemend premier benoemen met verantwoordelijkheid voor alle 16 ministeries. Dat werd Andreas Fakudze.

De 55 verkiesbare leden van het Huis (het waren 40 bij de ontbinding) werden voor het eerst rechtstreeks gekozen, waarbij de kiezers één vertegenwoordiger voor elk van de Tinkhundla (traditionele assenblées) aanwezen. Yog eens 10 leden van het Huis werden door koning Mswati III benoemd.

Verwacht werd dat de koning ook 20 leden van de Senaat zou benoemen (10 bij de ontbinding) en dat 10 andere leden door het Huis uit eigen kring zouden worden gekozen.

NIEUW KABINET

Op 4 november benoemde koning Mswati III prins Jameson Mbilini Dlamini tot premier tijdens een plechtigheid in de traditionele hoofdstad, Ludzidzini.

Op 10 november werd de samenstelling van het nieuwe kabinet bekendgemaakt. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier - prins Jameson Mbilini Dlamini; vice-premier - Sishayi Nxumalo; justitie - chief Maweni Simelane; arbeids- en openbare diensten - Albert Nhlanhla Shabangu; onderwijs - prins Khuzulwandle; landbouw en coöperaties - chief Dambuzo Lukhele; huisvesting en stadsontwikkeling - John Carmichael; financiën - Isaac Shabangu; economische planning - Thcniba M. Rlasulru; handel en industrie - Muntu Mswane; omroep en voorlichting - prins Phinda; binnenlandse zaken - prins Sobandla; buitenlandse zaken - Coloinon Dlamini; openbare werken en bouwnijverheid - prins Mahlalelangeni; gezondheid - Derick von Wissel; transport en verbindingen - Ephraem Magagula; natuurlijke hulpbronnen, bodemexploitatie - Arthur Khoza.

"Lid van vorige regering.

Prins Jameson Mbilini Dlamini, een niet-gekozen lid van het House of Assembly, was minister van openbare werken en bouwnijverheid in het kabinet van Obed Dlamini, dat in oktober na de algemene verkiezingen was ontslagen. De promotie van Mbilini Dlamini, die als een conservatief politicus bekend stond, werd door traditionalisten toegejuicht, hoewel zijn kabinet ook diverse hervormingsgezinde ministers bevatte. Vice-premier Sishayi Nxumalo was een veteraan in de politiek.

Oud-premier Obed Dlamini, die niet in het parlement was herkozen, werd door de koning tot lid van de Senaat benoemd evenals de in ongenade gevallen ex-premier prins Bhekiimpi Dlamini. Deze was in maart 1938 wegens hoogverraad veroordeeld (zie pag. 47/3-'89) voor zijn aandeel in de afzetting van koning-regentes Dzeliwe in augustus 1983 (zie pag. 32/1 e.v.-'84).

(Vor.ber.pag. 861/2/3-1992)

MIDDE-OOSTEN

IRAK

AKKOORD OVER WAPENTOEZICHT OP LANGE TERMIJN. ANDERE VN-ACTIES NASLEEF GOLFOORLOG

De angst voor een dreigend conflict tussen Irak en de geallieerden uit de Golfoorlog verminderde nadat de Iraakse regering er voorlopig mee akkoord ging dat er krachtens VN-resolutie 715 (1991) langdurig toezicht werd gehouden op het wapenarsenaal van Irak. Tot dan toe was deze resolutie verworpen omdat zij een inbreuk op Iraks soevereiniteit betekende (zie pag. 42/1/2-'92). In een „standpuntenverklaring”, die op 22 juli 1993 naar de VN-Veiligheidsraad werd verzonden, wees de regering erop dat de uitvoering van het akkoord afhankelijk was van de opheffing van de VN-handelssancties tegen Irak, die onder VN-resolutie 687 (1991) vielen (zie pag. 407/3 e.v.-'91). van de opheffing van de verboden vliegzones in het noorden en zuiden van Irak en van garanties dat met Iraaks materieel luchtverkenningsvluchten en controles zouden worden uitgevoerd.

Het akkoord was tot stand gekomen tijdens besprekingen die van 15-19 juli in Bagdad werden gevoerd door vice-premier Tariq Aziz en het hoofd van de speciale VN-commissie voor Irak, Rolf Ekeus. Daarmee kwam een einde aan weken van escalerende spanningen die begonnen toen Irak geen toestemming wilde ge-

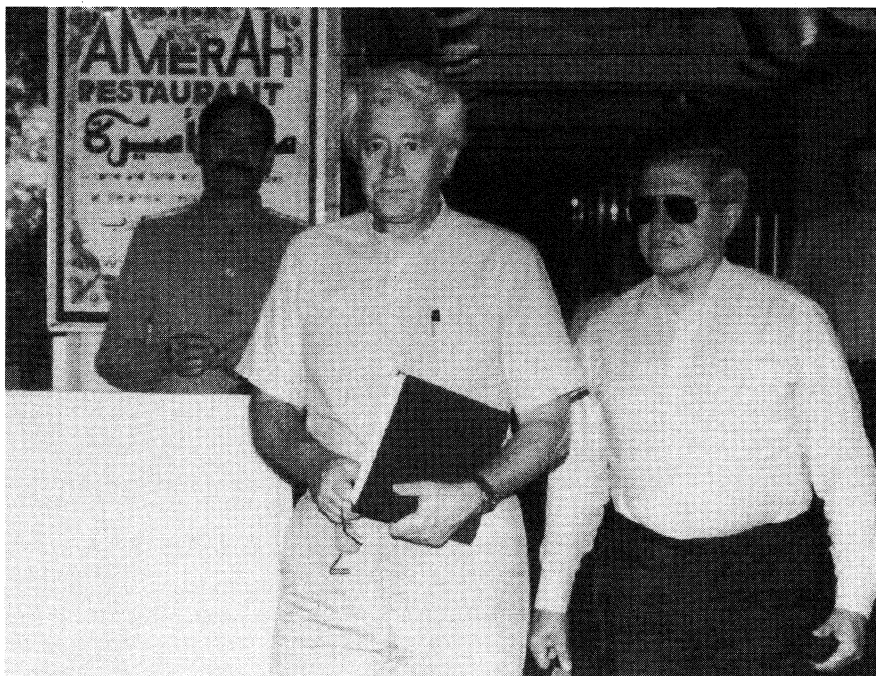
MIDDE-OOSTEN

ven voor de plaatsing van controlecamera's en weigerde akkoord te gaan met de verzegeling van voor raketten bestemd materieel dat zich bevond op twee testbases in Yawm al-Azim en Al-Rafah ten zuiden en zuidwesten van de hoofdstad Bagdad (zie pag. 574/1-93)

Achtergrond van crisis

Medio juni waarschuwde de Veiligheidsraad van de VN Irak rekening te houden met „ernstige consequenties” nadat Irak zich had verzet tegen de plaatsing van videocamera's op de bases te Yawm al-Azim en Al-Rafah. VN-wapeninspecteurs, die sedert 4 juni in Bagdad waren gestationeerd, werden op 5 juli nadat ze geen toestemming hadden gekregen om camera's op de twee bases te plaatsen en zo te verhinderen dat er proeven werden uitgevoerd met raketten met een bereik van meer dan 150 km, waarop krachtens de bestaande resoluties van de VN een verbod rustte.

Pogingen van de Speciale Commissie van de VN om een tijdelijke oplossing te vinden, door een nieuw inspectieteam de testbases te laten verzegelen zolang er nog geen camera's waren geplaatst, bleken vergeefs toen de leider van het nieuwe team, Mark Silver, op 11 juli binnen een etmaal na zijn aankomst zijn vertrek uit Bagdad aankondigde met de woorden „ik kreeg geen toestemming te doen waarvoor ik ben gekomen”. In een boodschap aan de VN-Veiligheidsraad verklaarde Irak nog diezelfde dag dat het inspectieteam als „alternatief voor het verzegelen” de verplaatsing van ontmanteld materieel naar elders had afgewezen.

Rolf Ekeus (m.), het hoofd van de speciale commissie van de VN voor Irak, bij aankomst in zijn hotel te Bagdad (17 juli) na een bezoek aan de raketbasis van Al-Aluthana.

MIDDEN-OOSTEN

Ter opheldering van het regeringsstandpunt zei het officiële Iraakse Persbureau (INA) in een uitzending op 13 juli dat de toepassing van VN-resolutie 715, die voorzag in een langdurig toezicht, afhankelijk was van de volledige uitvoering van VN-resolutie 687, krachtens welke na de ontmanteling van de Iraakse massavernietigingswapens de VN-handelssancties zouden worden opgeheven.

De kennelijke wijziging van het regeringsstandpunt tijdens de besprekingen in het VN-functionarissen werd op 19 juli bevestigd door Rolf Ekeus, die aan journalisten ei-telde dat Irak „niet langer vasthoudt" aan de opheffing van het embargo als voorwaarde voor het langdurige toezicht krachtens resolutie 715.

Op 25 juli kwam een groep wapeninspecteurs onder leiding van Bill Eckert in Bagdad aan om een begin te maken met de plaatsing van camera's op de raketbases te Yawm al-Azim en Al-Rafah. Op 27 juli bevestigde Eckert dat het nog enige weken zou duren voor de camera's in gebruik zou worden genomen.

Verlenging van sancties

Op 21 juli besloot de VN-Veiligheidsraad de volledige sancties tegen Irak, die om de 60 dagen werden beoordeeld, te handhaven. Het besluit ging vooraf aan een rapport van de speciale VN-Commissie voor Irak, waaruit naar werd verwacht zou blijken dat er verbeteringen werden gemaakt met de ontmanteling van Iraks massavernietigingswapens.

In een toelichting op het besluit zei de voorzitter van de Veiligheidsraad, Sir David Hannay, dat het niet „veroordelend" was bedoeld, maar dat de Veiligheidsraad „geen woorden, maar daden.. van Irak eiste.

Ontwikkelingen andere wapeninspecties

Een hoge VN-wapeninspecteur, Arie Wynmaalier, zei op 8 juli in New York dat Irak gereed was met de vernietiging van installaties voor de produktie van chemische wapens.

Een team van deskundigen van het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) arriveerde in juli in Bagdad om in september te assisteren bij de verscheping van 40 kg radioactief kernafval naar Rusland. Hierover hadden Rusland en het IAEA in juni een contract gesloten (zie pag. 573/3 en 574/1-'93).

Besprekingen over olieexport onder VN-toezicht

De onderhandelingen op hoog niveau over de export van Iraakse olie onder

VN-toezicht (zie pag. 204/1-'93), waarmee op 7 juli in Washington een begin was gemaakt, werden op 14 juli opgeschort, nadat Irak „wegens technische redenen" om uitstel had gevraagd.

Volgens onbevestigde berichten hadden de besprekingen, die sedert juli 1992 muurvast zaten (zie pag. 200/1 en 204/1-'93), bijna een akkoord opgeleverd, waardoor Irak gedurende zes maanden voor \$ 1,6 mrd aan olie mocht verkopen om de benodigde humanitaire goederen te kunnen betalen. Aangenomen werd dat nieuwe akkoorden moesten worden goedgekeurd door de VN, aangezien de Veiligheidsraadresoluties betreffende de Iraakse olieexport in maart 1992 waren verlonen.

Iraks hoofdonderhandelaar, onderminister van buitenlandse zaken Riyad al-Qaysi, die de „zeer korte" onderbreking van de besprekingen toelichtte, zei dat „we zijn aangeland in een fase van het onderhandelingsproces waarin ik nieuwe instructies van mijn regering nodig heb". Op 18 juli werd Al-Qaysi teruggeroepen naar Bagdad om aanwezig te zijn bij besprekingen die bedoeld waren om de wapencrisis te bezweren (zie boven). Daardoor werd voedsel gegeven aan de geruchten dat de regering trachtte om haar instemming met het langdurige toezicht te koppelen aan de opheffing van het embargo op de Iraakse olieexport.

VS geven fout bij luchtaanval toe

Op 30 juli erkende een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van defensie dat Amerikaanse piloten, die op 24 en 29 juli met hitte-zoekende raketten vuurden op radarinstallaties in de verboden vliegzone boven Zuid-Irak, de Iraakse grondradar abusievelijk hadden aangezien voor radarinstallaties voor het opsporen van vliegtuigen.

Eerder had de Iraakse regering ontkend ook maar iets te weten van Amerikaanse luchtaanvallen in het zuiden.

Plaatsing van VN-camera's

De VN-wapeninspecteurs onder leiding van Bill Eckert, die eind juli arriveerden (zie hierboven), vertrokken op 5 augustus uit Bagdad nadat zij camera's hadden geplaatst op de raketbases te Yawm al-Azim en Al-Rafah.

Aangenomen werd dat de camera's niet in gebruik zouden worden genomen voor het einde van een nieuwe ronde van technische besprekingen tussen Irak en de VN, die op 31 augustus in New York begon en ten doel had de details van het akkoord uit te werken. Ondertussen arriveerde op 25 augustus een nieuw VN-team van wapeninspecteurs in Bagdad om waarnemingen te verrichten bij proeven op de omstreken raketbases.

Op 19 augustus hekelde de regering een Amerikaanse luchtaanval op een raket-

basis nabij Mosul, ten noorden van de 36ste breedtegraad, als een „niet uitgelokte daad van agressie".

Amerikaans rapport over Golfoorlog

Uit een rapport van het Amerikaanse Congres over de Golfoorlog dat op 16 augustus openbaar werd gemaakt, bleek dat de schattingen over de door geallieerde vliegtuigen aangerichte schade aan het Iraakse wapenarsenaal behoorlijk overdreven waren.

In het rapport stond dat er volgens de aanvankelijke schattingen 388 van de 846 tanks van de elitetroepen van de Republikeinse Garde waren uitgeschakeld, terwijl er in werkelijkheid slechts 166 waren vernietigd. Het aantal Iraakse marineschepen die tot zinken zouden zijn gebracht, was driemaal groter dan de totale omvang van de Iraakse vloot. Het aantal lanceerinstallaties voor Scud-raketten dat zou zijn vernietigd, was ook viermaal groter dan het totaal aantal installaties. In het rapport werd de conclusie getrokken dat de Amerikaanse militaire inlichtingendienst „absoluut niet op de hoogte" was van het leeuwedeel van het Iraakse kernwapenprogramma.

Schatting slachtoffers als gevolg van sancties

Uit berichten in augustus bleek dat de regering zich meer diplomatieke inspanningen getroostte om een volledige opheffing van de VN-handelsancties tegen Irak te bewerkstelligen.

De berichten kwamen tegelijkertijd met nieuwe Iraakse officiële cijfers, die medio augustus werden vrijgegeven, over slachtoffers als gevolg van de sancties. Daaruit bleek dat in 1991 en 1992 meer dan 136.190 kinderen jonger dan vijf jaar waren omgekomen. Geschat werd dat in de periode tot april 1993 in totaal 264.738 kinderen, onder wie 170.888 kinderen ouder dan vijf jaar, waren omgekomen. Alleen al in juni zouden ongeveer 4.067 mensen, van wie meer dan de helft kinderen jonger dan vijf jaar, zijn gestorven als gevolg van het acute gebrek aan voedsel en medicijnen.

Besprekingen met VN over toezicht op wapens

Op 11 september werden de eind augustus in New York begonnen onderhandelingen op hoog niveau tussen Iraakse en VN-functionarissen over de lange-termijn controle van Iraks wapenbezit afgebroken zonder dat er een overeenkomst was bereikt.

Volgens berichten werden de besprekingen opgeschort nadat de VN-functionarissen geen garanties van Irak hadden kregen dat het zijn militairprogramma niet zou hervatten.

Aan het slot van een reeks vervolgbesprekingen over ontwapening, die van

1-8 oktober in Bagdad plaatsvonden met de Speciale Commissie van de VN voor Irak en het IAEA, overhandigde Irak een lijst met de namen van buitenlandse wapenleveranciers. Deze stap volgde op een waarschuwing van Rolf Ekeus, de voorzitter van de Speciale Commissie, die had laten weten dat hij geen opheffing van het embargo op Iraakse olieverkopen zou aanbevelen tot hij garanties binnen had over een toezicht op lange termijn op de wapenprogramma's van Irak en een volledige opsomming van zijn leveranciers. Er werd geen besluit over de opheffing van de VN-sancties verwacht voordat de VN hadden vastgesteld dat de lijst alle leveranciers vermeldde.

Op 10 oktober meldde *INA* dat Iraakse functionarissen de lijst pas hadden ingediend nadat de Speciale Commissie een brief had ondertekend met de belofte „de informatie over de leveranciers (slechts) voor technische doeleinden te gebruiken ... en het confidentiele karakter van de gegevens (te) handhaven”

Besprekingen over opheffing VN-sancties en olie-embargo

Op 1 september had Iraks vice-premier Tariq Aziz in New York een ontmoeting met VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali om de opheffing van de VN-sancties te bespreken. De ontmoeting vond plaats terwijl er opnieuw stemmen opgingen om het internationale exportembargo tegen Irak op te heffen.

Begin september maakte Turkije bekend dat het weer bepaalde goederen naar Irak ging exporteren en dat het de Iraakse Koerden voor \$ 13,5 mln aan humanitaire hulp zou geven.

Uit op 12 september door het ministerie van volksgezondheid bekendgemaakte cijfers bleek dat er in de drie jaar sinds het begin van de VN-sancties meer dan 300.000 mensen waren gestorven als gevolg van een tekort aan medicijnen.

Op 21 september stemde de VN-Veilighedsraad, die de sancties iedere zestiende dagen opnieuw overwoog, voor continuering van het economische embargo tegen Irak.

Op 6 oktober werden in New York besprekingen over de opheffing van het olie-embargo van de VN gevoerd tussen VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali en de Iraakse vice-premier Tariq Aziz. In een verslag aan de Veiligheidsraad na afloop verklaarde Boutros Ghali dat Irak de VN-voorwaarden voor de verkoop van Iraakse olie krachtens VN-resoluties 706 en 712 bleef af-

wijzen. Deze voorzagen in een scherp toezicht op olieverkopen en op de aankoop en distributie van humanitaire hulpzendingen.

Het Iraakse ministerie van volksgezondheid publiceerde op 20 oktober nieuwe statistische gegevens over een forse stijging van het sterftecijfer onder kinderen beneden de vijf jaar en onder personen boven de 50 jaar in de periode tussen augustus 1990 en september 1993. Deze stijging werd in hoofdzaak geweten aan de VN-sancties.

VN-wapeninspectie

De camera's bij de raketbases te Yawm al-Azim en Al-Rafah (zie hierboven) werden op 24 september in werking gesteld.

Na kortstondig verzet van de regering zetten de VN vanaf 16 september laagvliegende helikopters in om Iraks wapenarsenaal beter te kunnen controleren.

Het tot dusver uitvoerigste VN-onderzoek naar opgegeven en niet-opgegeven Iraakse wapenopslagplaatsen werd van 1-30 oktober uitgevoerd door meer dan 50 internationale wapenexperts. Inmiddels deden onbevestigde berichten de ronde dat Irak verboden wapenprogramma's had hervat.

Compensatieclaims inzake Golfoorlog

De in januari 1992 ingestelde VN-Compensatiecommissie onthulde op 1 oktober dat er meer dan 2,2 mln schadeclaims in verband met de Iraakse bezetting van Koeweit bij Koeweit waren ingediend. Het totale bedrag aan claims zou naar verwachting kunnen oplopen tot \$ 15 mrd. De eerste compensatieclaim van een bedrijf werd in januari 1993 ingediend.

ACTIVITEITEN OPPOSITIE

De oppositionele Raad voor een Vrij Irak beweerde op 11 augustus dat onlangs minstens 210 officieren en burgers, van wie de meesten afkomstig waren uit Takrit, de thuisbasis van president Saddam Hoessein, waren gearresteerd op beschuldiging van samenzwering tegen de regering.

De belangrijkste sjiitische oppositiepartij, de in Teheran gevestigde Opperste Vergadering van de Islamitische Revolutie in Irak (SAIRI), zei op 31 augustus dat minister van defensie Ali Hasan al-Majid persoonlijk had toegezien op de executie van legerofficieren, die er niet in waren geslaagd de sjiitische opstand in het zuiden neer te slaan. De executies zouden zijn voltrokken in een kamp in de streek Medina in de provincie Basra. Ook zouden verscheidene

hoge officieren die betrokken waren bij operaties in het zuiden, in september 1992 zijn gearresteerd wegens „nalatigheid” (zie pag. 203/2-'93).

De oppositie verklaarde een belangrijke morele overwinning op de regering te hebben behaald, toen twee vooraanstaande Iraakse diplomaten op 24 augustus ontslag namen en bekendmaakten te zijn overgelopen naar het Iraakse Nationale Congres (INC)

Tijdens een persconferentie in Londen vertelden de Iraakse ambassadeurs in Canada en Tunesië, respectievelijk Hisham Ibrahim al-Shawi en Hamed Alwan al-Jabouri, naar Groot-Brittannië te zijn gevlucht om te strijden tegen het „schrikbewind en de ellende” van het Iraakse regime. Beiden zouden toestemming hebben gekregen om zes maanden in Groot-Brittannië te blijven, hoewel geen van beiden al formeel politiek asiel was verleend.

In een reactie op het overlopen van de twee diplomaten hekelde het orgaan van de regerende Baath-partij, *Ath-Thawra*, de ex-gezanten op 26 augustus als „waardeloze afdankertjes”. In een dezelfde dag uitgegeven verklaring prees Saddam Hoessein de voornamelijk uit soennieten bestaande Jabourstam, omdat deze Hamed Alwan al-Jabouri, een sjiïet, ter dood had veroordeeld. Het was bekend dat de Jabourstam, na de heersende Takriticlan de belangrijkste in het land, zijn trouw aan het regime had betuigd.

ONTSLAG PREMIER. VERMEENDE COUP-POGING EN EXECUTIES. BERICHTEN OVER CAMPAGNE IN ZUID-IRAK

Op 5 september ontsloeg president Saddam Hoessein premier Muhammad Hamzah al-Zubaydi. Bovendien benoemde hij nieuwe ministers van olie en van industrie.

Zubaydi werd opgevolgd door minister Ahmad Husayn Khudayyir van financiën, die zijn oorspronkelijke portefeuille behield. Khudayyir (wiens stamnaam Ahmad al-Samarrai luidde, die hij echter volgens regeringsgebruik niet meer droeg), was in 1991 voor het eerst in de regering opgenomen (zie pag. 336/3-'91).

Hoesseins schoonzoon en adviseur luitenant-generaal Hoessein Kamil al-Majid, in 1991 minister van defensie, werd benoemd tot minister van industrie en militaire industrialisatie, een post die hij van 1988-1991 ook al bekleed had, en van delfstoffen. Safa Hadi Jawad (ook bekend als Safa al-Habubi), voormalig directeur van een in Lon-

den gevestigde Iraakse wapenhandelmaatschappij, werd benoemd tot minister van olie. Vijf ministers van de vertrekkende regering, met uitzondering van Zubaydi, werden benoemd tot adviseur van de president.

Ei werd geen officiële verklaring gegeven voor de regeringswijziging, hoewel in een persbericht van de Iraakse ambassade in Amman (Jordanië) werd gezegd dat zij bedoeld was om „de opbouw van Irak na de Golfcrisis een nieuwe impuls te geven”. Oppositiepartijen verklaarden echter dat de regeringswijziging het gevolg was van het ontslag van Zubaydi, die een recente coup poging door leden van Saddam Hoesseins Takriti-clan niet had weten te verhinderen (zie hierboven).

De belangrijkste leden van de ministerieraad na de reorganisatie waren:

Premier, financiën - Ahmad Husayn Khudayyir; vice-premier - Tariq Aziz; binnenlandse zaken - Watban Ibrahim al-Hasan; buitenlandse zaken - Muhammad Said Kazim al-Sahhaf; defensie - Ali Hasan al-Majid; planning - Samal Majid Faraj; handel - Mohammad Mehdi Saleh; olie - Safa Hadi Jawad*; industrie en militaire industrialisatie, delfstoffen - luitenant-generaal Hoessein Kamil al-Majid; voorlichting en cultuur - Hamid Yusuf Hammadi.

*Nieuwe benoeming.
+Gewijzigde portefeuille.

Couppogingen executies

In september verschenen er berichten over een gecoördineerde actie van het

De Iraakse minister van buitenlandse zaken, Muhammad Said Kazim al-Sahhaf.

regime om de laatste liai-den van politiekverzet op te ruimen.

Op 6 september zciden in Jordanië gevestigde oppositiepartijen dat Saddam Hoessein „tientallen executies en arrestaties” had gelast. nadat hij een coup poging van leden van zijn eigen Takriti-clan had vrijdeld. De beschuldigingen volgden op berichten eind augustus over de executie van vijf voormalige leden van het regime, van wie er twee tot de Takriti-clan behoorden. Op 14 september meldde een Koerdische radiozender in Koord-Irak dat generaal-majoor Salam, de hoogste officier van de Iraakse luchtmacht, op 7 september in Bagdad was geëxecuteerd.

De mensenrechtenorganisatie Amnesty International bevestigde op 6 september dat heel rvaat prominente soennieten, die van oudsher trouw aan het regime werden geacht, in de tweede helft van augustus in hechtenis waren genomen. Onder hen bevonden zich twee oud-ministers (niet uit het kabinet dat onlangs opstapte), en verscheidene leden van de Jabourstam die waren gearresteerd uit wraak voor het overlopen in augustus van Hamed Alwan al-Jabouri (zie hierboven).

Verscheidene mensenrechtenorganisaties bevestigden eveneens berichten over meer dan 1.000 gevangenen, vooral sjiieten, die eind augustus standrechtelijk waren geëxecuteerd in het gevangenkamp Al-Radwanieh, ten zuidwesten van Bagdad. De executies zouden onder toezicht van Hoesseins schoonzoon Kamil al-Majid zijn voltrokken. Eerde had de in Teheran gevestigde sjiiitische oppositiegroep, de Opperste Assemblée van de Islamitische Revolutie in Irak (SAIRI), verklaard dat 1.000 uit Zuid-Irak afkomstige gevangenen waren geëxecuteerd omdat ze eind augustus hadden deelgenomen aan een volksofstand.

Berichten over gebruik chemische wapens

De Speciale Coinmissie van de VN voor Irak begon op 23 oktober een onderzoek naar berichten dat Irak eind september chemische wapens tegen sjiiitische dissidenten had gebruikt die in de zuidelijke Hammar-moerassen opereerden.

In getuigenverklaringen, afgelegd voor de in Teheran gevestigde onderzoeksgroep Golfoorlog-slaclitoffers, beweerden sjiiitische vluchtelingen dat Iraakse troepen chemische granaten hadden afgevuurd in de noordoostelijke sector van de regio Hammar, en dat zij hadden gedreigd chemische wapens in te zetten tegen de drie inoerasnederzettingen Al-Hayadir, Al-Abbad en Al-Mahyat. Op 23 oktober citeerde Radio Koeweit sjiiitische oppositiegroepen die zouden hebben gezegd dat er dooi chemische wapens in het zuiden 3.000 mensen waren gedood.

Volgens internationale mensenrechten-groepen waren zeker 600 mensen omgekomen bij een „zuiveringscampagne” van de regering die eind augustus in het zuiden was gelanceerd.

Ahmad Chalabi, voorzitter van het uitvoerende comité van het oppositionele INC en rooi-naamste woordvoerder, beweerde op 18 oktober dat zijn organisatie in Irak zelf vaste voet had gevestigd. METRO OKTOBER werd gemeld dat het INC niet succes exemplaren van de partijkrant *Al-Mutamarr* in Bagdad en andere gebieden onder controle van de regering had weten te verspreiden.

BETREKKINGEN METRUSLAND

Officiële berichten van Iraakse zijde waarin werd beweerd dat Irak overeenkomsten met Rusland had getekend op het gebied van hanclei, economie en wetenschappelijke samenwerking, werden op 5 augustus door de Russische regering ontkend. Op 6 augustus zei een woordvoerder van het Russische ministerie van buitenlandse zaken dat onlangs gehouden bilaterale besprekingen beperkt waren gebleven tot de regeling van Iraks uitstaande schulden.

ZWEDEN VRIJGELATEN

Drie Zweedse ingenieurs die in september 1992 gevangengenomen waren omdat ze het land illegaal zouden zijn binnengekomen, werden op 22 september vrijgelaten na een presidentiële gratieverlening in antwoord op een beroep van koning Carl Gustaf van Zweden.

OPENING IRAAKSE BELANGENSECTIE IN FRANKRIJK

Op 30 september werd een sectie ter behartiging van Iraakse belangen geopend in de Marokkaanse ambassade te Parijs. Irak had de diplomatieke betrekkingen met Frankrijk in februari 1991 verbroken en Frankrijk benadrukte dat deze ontwikkeling niet een wijziging van zijn houding jegens Irak betekende.

Van 17-13 oktober verbleef vice-premier Tariq Aziz in Parijs voor een medische behandeling. (Vor.ber.pag. 572/1 e.v.-1993)

JEMEN

MINISTER OVERLEDEN

Muhammad Ali Haytan, de eind mei 1993 benoemde minister van sociale verzekeringen, sociale zaken en arbeid (zie pag. 578/2-'93), overleed op 9 juli aan een hartaanval.

POLITIEKE CRISIS. HERVERKIEZING PRESIDENT SALEH

In oktober brak over de verkiezing van een nieuwe Presidentiële Raad een poli-

tieke crisis uit die een weerspiegeling vormde van de aanhoudende spanning tussen de twee voornaamste politieke partijen in het verenigde Jemen. het Algemene Volkscongres (GPC, voor de vereniging in 1990 de regeringspartij in Noord-Jemen) en de Jemenitische Socialistische Partij (JSP, de vroegere regeringspartij in Zuid-Jemen).

Op 11 oktober koos het Huis van Afgevaardigden, het in april gekozen parlement, een nieuwe Presidentiële Raad van vijf leden (zie pag. 551/2-'90) die op zijn beurt luitenant-generaal Ali Abdullah Saleh (GPC) tot zijn voorzitter herkoos en daarmee tot president van Jemen.

De verkiezing vond plaats in afwezigheid van vice-president Ali Salim al-Bid (leider van de JSP), die in augustus na een geschil met president Saleh naar zijn zuidelijke machtsbasis in Aden was teruggekeerd. De weigering van Al-Bid om van Aden naar de hoofdstad Sanaa te komen hadden tot de speculatie geleid dat de presidentsverkiezing niet zou doorgaan en dat het presidentschap, volgens de bepalingen van de grondwet, zou toevallen aan de voorzitter van het Huis, sjeik Abdullah Bin Husayn al-Ahmar, de leider van de conservatieve, tribale Jemenitische Hervormingsgroep (Al-Islah). Ahmar stemde er echter mee in de verkiezing niet te blokkeren, nadat het GPC had toegezegd één van zijn drie Raadszetels aan Al-Islah te geven.

Hoewel de Raad Ali Salim al-Bid unaniem tot vice-voorzitter herkoos, werd hij niet beëdigd. De drie overige Raadsleden waren: Abdel Aziz Abdel Ghani (GPC), Salim Saleh Mohammed (JSP) en de nieuweling Abdul-Majid al-Zindani (Al-Islah).

BEZOEK SULTAN VAN OMAN

Sultan Qaboos bin Said van Oman bracht van 2-4 oktober zijn eerste bezoek aan Sanaa voor besprekingen met president Saleh. Het bezoek was een teken van de recente verbetering van de betrekkingen tussen de twee landen.

Tijdens het bezoek zegde Oman een bedrag van \$ 21 mln toe voor de financiering van de aanleg van een verbindingsweg tussen beide landen.

BEZOEK FRANSE PRESIDENT

President François Mitterrand van Frankrijk bezocht Jemen op 17 en 18 oktober voor besprekingen met president Saleh en premier Haider Abu Bakr al-Attas.

(Vor.ber.pag. 577/1 e.v.-1993)

SAOEDI-ARABIË

BETREKKINGEN MET FRANKRIJK

Op 3 en 4 juli 1993 bracht de Franse minister van buitenlandse zaken, Alain Juppé, een officieel bezoek aan Saoedi-Arabië, waar hij sprak met zijn Saoedische ambtgenoot prins Saud al-Faisal. Zij praatten onder meer over het vredesproces in het Midden-Oosten en de veiligheidssituatie in Bosnië.

KABINETSWIJZIGINGEN

Koning Fahd ibn Abdul Aziz vaardigde op 11 juli verscheidene decreten uit waarmee hij de ministerraad (kabinet) op een aantal plaatsen wijzigde. Algemeen werd aangenomen dat hij de gevestigde religieuze orde op die manier meer macht wilde toebedelen. Een van de wijzigingen betrof de instelling van een ministerie van islamitische zaken, giften, roeping en leiding, dat verantwoordelijk zou worden voor alle islamitische aangelegenheden, met uitzondering van religieuze edicten en de controle op de religieuze politie.

Abdullah Ibn Abdulmonhsen al-Turki, een voormalige universiteitsvoorzitter, die bekendstond om zijn gematigde ideeën, werd benoemd tot minister van het nieuwe departement. Een andere wijziging betrof de benoeming van sjeik Abdulaziz Bin Baz, de leider van de gevestigde religieuze orde, tot Oppermoefiti van Saoedi-Arabië met ministeriële status. Mahmoud Ibn Mohammad al-Safar werd benoemd tot minister van bedevaartszaken, een nieuwe kabinetspost. Sjeik Abdul Wahhab Ahmad Abdul Wasi, die voordien minister van bedevaartszaken en religieuze giften was geweest, werd aangewezen als raadgever aan het koninklijk hof met de rang van minister. N

BEKENDMAKING VAN LEDEN VAN ADVIESRAAD. AMBTSPERIODE RIINISTER-RAAD

In een op 20 augustus uitgevaardigd koninklijk decreet werden alle 60 leden bekendgemaakt van de Adviesraad (Majlis ash-shoura). Er werd geen datum voor de eerste vergadering van de nieuwe Raad bekendgemaakt.

Ofschoon de Raad geen wetgevende macht had en slechts een adviserende functie vervulde, werd de vorming ervan algemeen beschouwd als de belangrijkste politieke verandering in het uiterst conservatieve koninkrijk sinds dit in 1932 een onafhankelijke staat werd. Met deze wijziging volgde Saoedi-Arabië de andere Golfstaten, waaronder Koeweit, Oman en Bahrein, die na de Golfcrisis van 1990-'91 voorzichtige stappen hadden gezet om de politieke participatie te vergroten.

In maart 1992 was een koninklijk decreet uitgevaardigd dat voorzag in de vorming binnen zes maanden van een Raad (zie pag. 421/3 e.v.-'92). In september 1992 wees koning Fahd sjeik Muhammad ibn Ibrahim Jubair aan als voorzitter van de Raad; enkele maanden nadien werd sjeik Abdullah ibn Omar Naseef benoemd tot vice-voorzitter.

De Raad bestond uit universiteitsdocenten, regeringsfunctionarissen, religieuze leiders, mensen uit de media, voormalige legerofficieren en zakenlieden. Het waren allen mannen, van wie er geen enkele behoorde tot de heersende Al-Saud-familie.

In een op 20 augustus uitgevaardigd koninklijk decreet werden de regels voor de organisatie van de ministerraad herzien. In de nieuwe regeling werd de ambtsperiode van de ministerraad en van ieder afzonderlijk lid vastgesteld op vier jaar.

DECREET OVER PROVINCIAAL BESTUUR

In een op 16 september uitgevaardigd koninklijk decreet werden bijzonderheden verstrekt over een nieuw provinciaal bestuursstelsel, dat in maart 1992 was bekendgemaakt (zie pag. 421/3 e.v.-'92).

In het decreet werd bekrachtigd dat het koninkrijk werd verdeeld in 13 regio's, die elk werden bestuurd door een gouverneur die onder de minister van binnenlandse zaken viel. Regionale raden, waarin door de premier benoemde functionarissen en burgers zitting hadden, zouden de ontwikkelingen in de regio volgen en het bestuur adviseren.

De regio's (met regionale hoofdstad tussen haakjes) en hun gouverneurs waren:

Riad (Riad) - prins Salman Ibn Abdel-Aziz;
Mekka (Mekka) - prins Majed Ibn Abdel-Aziz;
Medina (Medina) - prins Abdel-Majeed Ibn Abdel-Aziz;
Qassim (Brida) - prins Faisal Ibn Bandar Ibn Abdel-Xziz;
Oostelijke regio (Dammam) - prins Mohammad Ibn Fahd;
Asir (Abha) - prins Khaled al-Faisal;
Tabuk (Tabuk) - prins Fahd Ibn Sultan Ibn Abdel-Aziz;
Hail (Hail) - prins Miqren Ibn Abdel-Aziz;
Noordelijke grens (Arar) - prins Abdullah Ibn Abdel-Aziz Ibn Musaad Ibn Jiluxvi;
Jizan (Jazan) - prins Mohammad Ibn Turki al-Sudairi;
Narjan (Narjan) - prins Fahd Ibn Khalid al-Sudairi;
Baha (Baha) - prins Mohammad Ibn Saud Ibn Abdel-Aziz;
Jouf (Sakaka) - prins sultan Ibn Abdelrahman al-Sudairi.

(Vor.ber.pag. 655/2/3-1993)

CAMBODJA

BEËDIGING VAN VOORLOPIGE NATIONALE REGERING

De in juni 1993 aangekondigde Voorlopige Nationale Regering van Cambodja (PNGC) (zie pag. 585/2-'93), een uit vier partijen bestaande coalitie waarin het Verenigd Front voor een Onafhankelijk, Neutraal, Vreedzaam en Samenwerkend Cambodja (Funcinpec) van de Sihanoukisten en de voormalige communistische Cambodjaanse Volkspartij (CPP) de belangrijkste partijen waren, werd op 1 juli in Phnom Penh aan de Constituerende Vergadering voorgesteld door mede voorzitter prins Norodom Ranariddh, de zoon van prins Sihanouk. De andere mede voorzitter, CPP-leider Hun Sen, zette het programma van de nieuwe regering in grote lijnen uiteen. De vergadering bevestigde de regering door de hand op te steken. De dag daarop werd de regering officieel beëdigd.

De PNGC was als volgt samengesteld:

Mede voorzitter, minister van defensie, binnenlandse zaken en nationale veiligheid - Norodom Ranariddh; mede voorzitter, minister van defensie, binnenlandse zaken en nationale veiligheid - Hun Sen; vice-premier - Keat Chhon; vice-premier - Ung Phan; staatsminister, energie en mijnbouw, openbare werken - Oeng Keat; staatsminister - Hor Namhong; staatsminister - Van Molivan; minister in het bureau van de ministerraad - Sok An; minister in het bureau van de ministerraad - Veng Sereivut; buitenlandse zaken en internationale samenwerking - prins Norodom Sereivut; financiën - Sam Rungsit; landbouw, bosbouw, dieren in het wild en visserij - Kong Sam-ol; voorlichting en pers - Khieu Kanharit; justitie - Chem Snguon; betrekkingen met Nationale Assemblée - Say Bori; religieuze aangelegenheden - Chhini Siekleng; milieu - Mok Maret; vrouwen, jeugdzaken en sport - Keat Sokun; PTT - Ing Huot; planning - Chea Chanto; industrie - Pu Sothirak; handel - Va Huot; transport - So Khun; plattelandsontwikkeling - Thach Reng; toerisme - Eng Roland; overheidssdiensten - Prak Sok; arbeid en sociaal welzijn - Suy Sein; gezondheidszorg - Hong Sun-huot; veteranen - Prum Neakareach; onderwijs - Mom Chanhuy; hoger onderwijs en technologie - Tol Lah; cultuur en kunst - Nut Narang.

In de regering hadden eveneens 30 onderministers zitting. Thao Pongleat werd benoemd tot gouverneur-generaal van de Djationale Bank van Cambodja.

Op 2 juli benoemde Sihanouk (i) Ranariddh en Hun Sen tot mede-opperbevelhebbers van de Cambodjaanse nationale strijdkrachten, elk met de rang van vijfsterrengeneraal; (ii) op 3 juli benoemde hij generaal Ke Kimyan tot

chef van de generale staf; (iii) op 6 juli verklaarde hij dat tijdens zijn afwezigheid voorzitter van de Assemblée Son Sann waarnemend staatshoofd en voorzitter van de Opperste Nationale Raad zou zijn

Op 2 en 3 juli werd bevestigd (i) dat de naam van het land, de Staat Cambodja in het Engels „Cambodia” zou luiden, in het Frans „Cambodge” en in het Cambodiaans „Kampuchea”; (ii) dat de vlag uit de periode vóór 18 maart 1970 de nationale vlag zou worden; (iii) dat het „Nokoreach” het volkslied zou worden, evenals in de jaren 1940-1960, maar dat het eerste couplet zou worden afgeschaft; en (iv) dat 9 november de nationale feestdag zou worden (de verjaardag van de volledige onafhankelijkheid in 1953).

Rode Khmer niet in regering

Medio juli rees er onenigheid over de mogelijkheid dat de Rode Khmer op de een of andere manier deel zou uitmaken van de Cambodjaanse regering. Op 20 juli gaf Sihanouk in Beijing een verklaring uit waarin hij het idee, onder druk van de VS en Frankrijk, liet varen.

De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Clifton Wharton had kort daarvoor in een vraaggesprek gezegd dat Sihanouk tijdens zijn bezoek aan de VS in juni ervan op de hoogte was gesteld dat „de VS het uiterst moeilijk vonden om Cambodja hulp te geven”, indien de Rode Khmer in de regering zat, tenzij die afzag van geweld, zijn troepen ontwapende en internationale waarnemers toeliet in de door de Rode Khmer gecontroleerde gebieden. Sihanouk merkte op dat de Amerikaanse waarschuwingen zo „onophoudelijk” voorkwamen dat hij daardoor bijna in een „gekenhuis” belandde. Hij zou naar zijn zeggen noch in september noch op een later tijdstip een „rondetafelgesprek” met de Rode Khmer organiseren.

In zijn toespraak tot de Assemblée op 2 juli had Sihanouk gesteld dat het nodig was de Rode Khmers inschikkelijk te tegemoet te treden, waarbij hij opmerkte dat het voor hen makkelijker was om tot het leger toe te treden dan tot de regering. Tevens, zo zei hij, was het nodig „behoedzaam” te zijn, aangezien buitenlandse hulpverstrekkers „meer op hun hoede (waren) dan wij Cambodjanen”. In een op 7 juli uitgegeven communiqué had de Rode Khmer bevestigd voor nationale verzoening en vrede te zijn. De kwestie kreeg nog meer aandacht door een verklaring die Khieu Samphan, president (in naam leider) van de Rode Khmer, op 13 juli uitgaf. Tijdens een ééndaags bezoek aan de Cambodjaanse hoofdstad Phnom Penh, zijn eerste sinds medio april, voerde Khieu Samphan besprekingen met Sihanouk en de militaire commandant van de VN, luitenant-generaal John Sanderson. Na afloop zei hij slechts een adviseurschap in de regering te hebben geambieerd, maar dat Sihanouk de Rode Khmer ministersposten had willen aanbieden. Tevens had hij voorgesteld „een uit vier partijen bestaand leger op te richten” in plaats van de

strijdkrachten van de Rode Khmer apart onder controle te houden, omdat dit de enige manier zou zijn om „botsingen en conflicten” te vermijden.

De dag daarop zei Hun Sen dat het allerbelangrijkste was dat Cambodja weer één zou worden en dat „het niet moest toestaan dat andere landen hun economische invloed zouden aanwenden om Cambodja te verdelen”. Op 15 juli maakten Hun Sen en Ranariddh echter duidelijk dat voor de vertegenwoordigers van de Rode Khmer een taak als adviseur in plaats van als minister werd overwogen.

Sihanouks verklaring van 20 juli wekte bezorgdheid dat de Rode Khmer op de uitsluiting zou reageren met verheviging van de aanvallen op de regeringstroepen.

Luitenant-generaal Sanderson zei op 22 juli van mening te zijn dat de guerrillastrijders van de Rode Khmer „Cambodja een hoop problemen kunnen bezorgen”. ook al „zijn ze, naar mijn mening, niet bij machte om strategische doelen te veroveren en in handen te houden”. De eerste tien dagen van juli vonden er verscheidene schermutselingen plaats, vooral op 5 juli, toen drie regeringssoldaten en acht guerrillastrijders sneuvelden in het noordoosten in de buurt van Siem Reap, en op 7 juli toen de Rode Khmer de Preah Vihear-tempel bij de Thaise grens veroverde. Op 9 juli zei Sanderson dat VN-soldaten zouden helpen de tempel te heroveren, zodra duidelijk was dat het Thaise leger bij de zaak betrokken was, mat leden van de Cambodjaanse regering hadden beweerd, maar ten stelligste was ontkend door Thailand.

Sihanouk bezoekt China en Noord-Korea

Sihanouk vertrok op 15 juli uit Phnom Penh met als eerste bestemming Beijing (waar hij op 16 en 17 juli aan een beeninfectie werd behandeld). Op 20 juli verliet hij Beijing met bestemming Pyongyang (Noord-Korea) om een vriendschapsbezoek af te leggen.

REGERINGSOFFENSIEF TEGEN RODE KAMER

Het Cambodjaanse Nationale Leger (CNA), het begin juli gevormde leger van de Voorlopige Nationale Regering van Cambodja (PNGC), startte begin augustus een grootscheeps offensief tegen de aanhoudende guerrilla-activiteiten van de Rode Khmer. Het VN-Overgangsgezag in Cambodja (UNTAC) gaf zijn goedkeuring aan de operatie, die „zuiver defensief” werd genoemd.

Terwijl de Rode Khmer een adviseursrol wilde vervullen in de nieuwe Cambodjaanse regering die de PNGC volgens plan eind september zou opvolgen, bleef de PNGC op het standpunt staan dat er voor de Rode Khmer alleen een

taak in de regering was weggelegd als de Rode Khmers de door hen gecontroleerde gebieden zouden opgeven en zich zouden onderwerpen aan een verenigd militair opperbevel. Halverwege het augustus-offensief van het CNA verklaarde prins Norodom Ranariddh, medevoorzitter van de PNGC, op 18 augustus dat de regering niet zou „toestaan dat de Rode Khmers hun eigen zones nog langer bezet hielden”, waaraan hij toevoegde: „Van nu af aan staat iedere groep of partij die niet in de regering zit, buitende wet.”

Het offensief van het CNA, dat uiterst succesvol verliep, was de eerste operatie van het nieuwe leger. Dit amalgaam van voormalige vijanden bestond aan de ene kant uit het leger van het regime van Hun Sen en Chea Sim in Phnom Penh, en aan de andere kant uit troepen (voorheen geallieerd in de Rode Khmer) onder bevel van prins Ranariddh en van Son Sann. Sinds juli bekleedden alle vier mannen hoge posten in de PNGC-regering.

Achtergrond van het CNL-offensief. Aanvallen van Rode Khmer op etnische Vietnamezen en andere doelen

Op 2 augustus hadden guerrillastrijders van de Rode Khmer op ongeveer 20 km van de kuststad Kampot een trein overvallen, waarbij zeker 10 mensen omkwamen en 30 gewond raakten. Volgens sommige berichten was het de bedoeling geweest om de motorfietsen die door de trein werden vervoerd, te roven. Op 16 augustus werd de trein van Battambang naar Phnom Penh aangevallen, waarbij twee doden vielen.

Behalve betrekkelijk onschuldige doelwitten als treinen viel de Rode Khmer ook enkele dorpen aan die werden bewoond door mensen van Vietnamese afkomst. Op 10 augustus werden zes etnisch Vietnamese burgers gedood bij een aanval op hun huis in de centraal gelegen provincie Kompong Chhnang. Tevens werden Khmers door de radiozender van de Rode Khmer herhaaldelijk opgeroepen om etnische Vietnamezen aan te vallen en te doden. In augustus kwamen er berichten dat duizenden etnische Vietnamezen die na een golf van aanslagen door de Rode Khmer het land nog voor de verkiezingen van mei 1993 waren ontvlucht, werden verhinderd naar huis terug te keren. Volgens de PNGC konden de vluchtelingen Cambodja niet opnieuw binnenkomen, omdat de Rode Khmer een gevaar voor hen vormde.

Bijzonderheden over regeringsoffensief

Het CNA startte zijn offensief begin augustus in de centraal gelegen provincie Kompong Thom. Ongeveer 1.500 a 2.000 soldaten slaagden er in het hoofdkwartier van de 616de Rode Khmer divisie in Sakrean en haar bolwerk in Krayai te veroveren. Eind augustus hadden zeker 300 soldaten van de 616de divisie zich overgegeven, onder wie verscheidene compagniecommandanten. In de provincie Siem Reap in het noordwesten veroverde het CNA medio au-

Premier Chuan Leekpai van Thailand (l.) en de twee Cambodjaanse premiers, Hun Sen (m.) en prins Norodom Ranariddh (r.), inspecteren de erfwacht op 13 augustus in Bangkok.

gustus de controle over de strategische bergketen Phnom Kulen ten noorden van de stad Siem Reap. Ook Svay Leu viel hun in handen, een belangrijke verzamelaarsplaats van de Rode Khmer.

Op 20 augustus veroverde het CNA een belangrijk wapenopslagplaats en logistiek centrum in Phum Chat, in de noordwestelijke provincie Banteay Meanchey. Phum Chat viel na een massale artilleriebeschieting die twee dagen aanhield.

TWEE BIEDEVOORZITTERS VAN CAMBODJANSE MINISTERRAAD BEZOEKEN LAOS, THAILAND EN VIETNAM

Hun Sen en Norodom Ranariddh brachten van 28-31 juli als medevoorzitters van de Cambodjaanse ministerraad een bezoek aan Laos, van 12-15 augustus aan Thailand en van 23-20 augustus aan Vietnam (het eerste bezoek van leiders van de voorlopige Cambodjaanse regering).

Zij spraken met Vietnamese leiders, zoals president Le Duc Anh (de architect van Vietnams geslaagde militaire invasie in Cambodja in 1978) en premier Vo Van Kiet. In een op 25 augustus uitgegeven communiqué werd verklaard dat de gesprekken in een „sfeer van vriendschap en wederzijds begrip” waren verlopen. De Cambodjanen verklaarden Vietnams „warme gastvrijheid” te beschouwen als de „levende uitdrukking van de traditionele goede betrekkingen tussen Vietnam en Cambodja in het nieuwe tijdperk”.

De twee partijen leken bij hun overleg kwesties die belangrijk waren of tot conflicten zouden kunnen leiden niet aan de orde te stellen, zoals de netelige positie van de etnisch Vietnamese minderheid in Cambodja of betwiste land- en zee grenzen.

AFKONDIGING VAN NIEUWE GRONDWET. SIHANOUK TOT KONING GEKOZEN

Op 21 september werd de nieuwe grondwet van Cambodja met 113 tegen vijf stemmen bij twee onthoudingen door de Constituerende Vergadering geratificeerd (in mei 1993 gekozen in het kader van het VN-vredesplan voor Cambodja, zie pag. 583/3 e.v.-'93). De nieuwe grondwet voorzag in een pluralistisch liberaal-democratisch politiek stelsel en in een beperkte monarchie. De aanvaarding van de grondwet betekende dat het mandaat van het VN-Overgangsgezag in Cambodja (UNTAC) teneinde was, hoewel er tot medio november VN-militairen in het land zouden blijven. Op 26 september vertrok Yasushi Akashi, de hoofdcoördinator van UNTAC, uit Cambodja.

In zijn hoedanigheid als staatshoofd kondigde prins Norodom Sihanouk de grondwet op 24 september af. Later die dag werd Sihanouk krachtens de nieuwe grondwet gekroond tot koning van Cambodja, waarmee hij een troon besteedde waarvan hij in 1933 afstand had gedaan.

Sihanouk was formeel en unaniem tot koning gekozen door de zeven leden van de Kroonraad, bestaande uit de twee medevoorzitters van de PNGC - Sihanouks zoon prins Norodom Ranariddh en Hun Sen -, drie leden van de Constituerende Vergadering en twee boeddhistische monniken.

In de nieuwe grondwet heette het dat de koning zou „regeren maar niet (zou) heersen”. De monarch mocht benoemingen verrichten maar alleen in overleg met ministers of hoge ambte-

De commandant van de VN-vredesmacht in Cambodja, luitenant-generaal John Sanderson, neemt op 25 september afscheid van een Chinese VN-militair vlak voor zijn terugkeer naar Australië.

naren. Hij kon de noodtoestand afkondigen, maar alleen met toestemming van de premier en het kabinet.

De Constituerende Vergadering werd omgedoopt in een Nationale Assemblée, met volledige wetgevende bevoegdheden. De Assemblée vergaderde voor het eerst op 28 september, maar wist geen voorzitter te kiezen, terwijl de vorming van een nieuwe regering werd uitgesteld tot oktober.

Het systeem met twee medepremiers waartoe in juni was besloten (zie pag. 585/2-'93) en waardoor de twee belangrijkste politieke partijen (het nationalistische en monarchistische Verenigd Front voor een Onafhankelijk, Neutraal, Vreedzaam en Samenwerkend Cambodja - Funcinpec - en de Cambodjaanse Volkspartij - CPP) het gezamenlijk voor het zeggen hadden in het kabinet, zou in een gewijzigde vorm worden gehandhaafd.

Volgens de grondwet moesten de ininisters worden gekozen uit de partijen die in de Assemblée waren vertegenwoordigd, waardoor de Rode Khmer van regeringsdeelname werd uitgesloten. De PNGC echter, die vanaf begin oktober aan de macht bleef, bood de Rode Khmer opnieuw slechts een „adviseerende taak“ aan, op voorwaarde dat alle militaire activiteiten van de Rode Khmer werden gestaakt. In de hele maand september kwamen er berichten dat strijders van de Rode Khmer zich overgaven aan de voorlopige gezagsdragers.

Waarnemers merkten op dat de nieuwe grondwet onduidelijk was over de mensenrechten en waarschijnlijk onvoldoende bescherming bood voor de rechten van de Vietnamese gemeenschap in Cambodja.

HULPTOEZEGGINGEN. CAMBODJA WEER VOLWAARDIG IMF-LID

Op 8 en 9 september werd in Parijs de eerste vergadering van het Internatio-

nale Comité voor de Wederopbouw van Cambodja gehouden. De vergadering werd voorgezeten door Japan en bijgewoond door functionarissen van 33 landen en 12 internationale organisaties.

Tijdens de vergadering zegden donors ongeveer \$ 119 mln aan financiële hulp toe. Dit bedrag kwam bovenop de \$ 880 mln die in 1992 was beloofd

Op 28 september besloot een groep van zes landen onder aanvoering van Frankrijk \$ 52 mln te schenken om Cambodja's achterstallige betalingen aan het IMF te dekken. Deze hulp maakte de weg vrij voor het IMF om de hulp aan Cambodja te hervatten, die sinds de overwinning van de Rode Khmer in 1975 was bevroren.

Prins Norodom Ranariddh (l.) en Chea Sim zien toe hoe de voorzitter van de Constituerende Vergadering, Son Sann, op 21 september als eerste de nieuwe grondwet van Cambodja ondertekent.

De Japanse minister van buitenlandse zaken, Tsutomu Hata, bracht medio september een bezoek aan Cambodja. Hata, de eerste Japanse minister van buitenlandse zaken die Cambodja in 34 jaar bezocht, beloofde Cambodja nieuwe ontwikkelingshulp te geven.

Op 8 september tekenden Cambodja en Rusland een militair en economische samenwerkingsprotocol dat voorzag in de vervanging van verouderd „technisch materieel“.

Op 4 oktober erkende het IMF Cambodja weer als volwaardig lid en keurde het een lening goed van 6,25 mln SDRs (ca \$ 9 mln) krachten? de systemische transformatie faciliteit (STF) om het economische en financiële regeringsprogramma voor 1993-1994 te steunen

Deze stappen volgden op de regeling per 1 oktober van de achterstallige financiële verplichtingen van Cambodja jegens het IMF - in totaal 36,9 mln SDRs (ca. \$ 52 mln) - dankzij giften van leden van een steungroep met Frankrijk en Japan als medevoorzitters (zie hierboven). Hoewel het lidmaatschap van Cambodja door het IMF nooit officieel was opgeschort, waren de betrekkingen verbroken na de installatie van het Rode-Khmerregime in 1975. Zij werden pas opnieuw aangeknoopt in het halfjaar dat direct aan de herinstallatie voorafging.

Het IMF-quota van Cambodja bedroeg 25 mln SDRs (ca 835 mln)

ANNULERING VREDESBESPREKINGEN

Op 25 oktober werd bekendgemaakt dat de in november geplande besprekingen tussen de Cambodjaanse regering en de Rode Khmer voor onbepaalde tijd waren uitgesteld. De mededeling van mede-premier prins Norodom Ranariddh volgde op een verklaring van zijn vader, koning Norodom Sihanouk, dat hij vanwege een slechte gezondheid niet in staat was bij de besprekingen te bemiddelen.

Ranariddh zwakte het heimgang van deze ontwikkeling af en betoogde dat recente verklaringen van de Rode Khmer, samen met de aanhoudende militaire acties van de organisatie, hadden betekend dat de besprekingen toch al weinig kans van slagen hadden gehad.

De Cambodjaanse Nationale Assemblée koos Chea Sim op 25 oktober met 99 tegen 14 stemmen tot haar voorzitter. De leider van de CPP was onder het voormalige communistische bewind 10 jaar lang voorzitter van de Assemblée geweest.

(Vor.ber.pag. 581/2 e.v.-1993)

MALEDIVEN

HERVERKIEZING PRESIDENT GAYOOM

Op 4 oktober 1993 werd de 56-jarige president Maumoun Abdul Gayoom herkozen voor een vierde opeenvolgende ambtstermijn van vijf jaar. Hij verwierf bij een nationaal referendum meer dan 92 procent van het aantal uitgebrachte stemmen, nadat de Majlis (het parlement) hem op 23 augustus tot de enige kandidaat voor het presidentschap had genomineerd.

De Majlis telt 48 leden, van wie 40 voor een termijn van vijf jaar worden gekozen (het laatste op 24 november 1989) en acht door de president worden benoemd. Het land kent geen politieke partijen.

KABINET

Begin 1993 waren de voornaamste portefeuilles in het kabinet als volgt verdeeld:

Defensie, nationale veiligheid en financiën - president Maumoun Abdul Gayoom; buitenlandse zaken - Fathulla Jameel; handel en industrie - Xhmed Mujuthaba; binnenlandse zaken en sport - Umar Zahir; visserij en landbouw - Abbas Ibrahim; toerisme - Isniail Shafeeu; onderwijs - Abdulla Hameed.

Aan het begin van zijn vierde ambtstermijn benoemde president Gayoom op 11 november een nieuw kabinet van 23 leden. De voornaamste portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Defensie, nationale veiligheid, financiën en schatkist - president Maumoun Abdul Gayoom; buitenlandse zaken - Fathulla Jameel; opperrechter - Moosa Fathy; minister in het bureau van de president - Mohamed Zahir Hussain; binnenlandse zaken - Abdulla Jameel (voorheen bestuur atollen); bouw, nijverheid en openbare werken - Umar Zahir (voorheen binnenlandse zaken en sport); Abdulla Hameed, tevoren minister van onderwijs, werd nu voorzitter van de Majlis als opvolger van Ahmed Zaki, die permanent vertegenwoordiger bij de VN werd.

(Vor.ber.pag. 799/2-1988 en 277/3-1991)

PAKISTAN

AFTREDEN SHARIF EN KHAN. BENOEMING INTERIM-REGERING. DEVALUATIE ROEPIE. NIEUW ECONOMISCH PROGRAMMA

Terwijl er geruchten circuleerden dat zij onder zware druk stonden van de stafchef van het leger, generaal Abdul Waheed, traden premier Mian Mohammad Nawaz Sharif en president Ghulam Ishaq Khan op 18 juli 1993 af.

Senaatsvoorzitter Wasim Sajjad Jan werd in overeenstemming met de grondwet waarnemend president. Voormalig vice-voorzitter van de Wereldbank Moeen Qureshi werd op 18 juli beëdigd als interim-premier.

De Nationale Assemblée werd ontbonden en 6 oktober werd aangewezen als datum voor nieuwe verkiezingen, terwijl de verkiezingen voor de vier provinciale parlementen op 9 oktober werden vastgesteld. Ook werden er provinciale interim-regeringen aangewezen, waarvan de meeste werden geleid door gepensioneerde legerofficieren, bureaucraten of rechters.

Het aftreden van de twee leiders betekende het einde van de bittere machtsstrijd tussen Sharif en Khan, die een verlamdende uitwerking op het bestuur van het land had gehad.

De politieke meningsverschillen tussen beiden waren verergerd na Sharifs ontslag en herbe-

noeming in april en mei (zie pag. 660/1 e.v.-'93), en namen in juni verder toe toen Sharif probeerde Khan op een zijspoor te rangeren door de controle over 's lands grootste provincie Punjab naar zich toe te trekken (zie pag. 662/3-'93). Het conflict bereikte begin juli een hoogtepunt toen Khan weigerde een proclamatie om Punjab onder direct federaal bestuur te plaatsen, te bekrachtigen.

Pogingen van het leger om in het conflict te bemiddelen, werden bemoeilijkt door de Pakistaanse Volkspartij (PPP), die bekendmaakte voornemens te zijn naar de hoofdstad Islamabad te marcheren om nieuwe verkiezingen af te dwingen. Sharif noch Khan zou bereid zijn nieuwe verkiezingen uit te schrijven, tenzij de ander zou aftreden.

Intensief overleg tussen generaal Waheed, Sharif, Khan en PPP-leider Benazir Bhoetto, bedoeld om de impasse te doorbreken, leidde op 15 juli tot een akkoord over het gelijktijdige aftreden van de premier en de president, nieuwe verkiezingen en de benoeming van een interim-regering die voor alle partijen acceptabel was.

Sharif en Khan wezen er in hun ontslagtoespraken nadrukkelijk op dat zij uit vrije wil aftraden. Sharif echter, die gewag maakte van „samenzweringen” tegen zijn regering, repte bitter van „een kunstmatige crisis”, die tot stand was gebracht om moeilijkheden te veroorzaken en hem als „premier op non-actief” te stellen. In een kortere toespraak die spoedig daarop werd uitgezonden, zei Khan dat hij „opstapte in het algehele belang van het land”.

Op 19 juli eiste Bhoetto electorale hervormingen om zeker te kunnen zijn van eerlijke verkiezingen. Zij zei dat „we een proces moeten ontwikkelen dat niet beïnvloed is door drugsgeld”.

Op 18 juli kwamen hij bomexplosies in Sind twee mensen om het leven en raakten er 11 ge-

De aftredende president Ghulam Ishaq Khan (l.) neemt de ambtseed af van Moeen Qureshi (r.) bij diens aantreden als waarnemend premier op 18 juli.

De waarnemend president van Pakistan, Wa-seein Sajjad Jan (r.), begroet waarnemend premier Moeen Qureshi.

wond. De Sind People's Youth Organization, die amnestie had geëist voor Murtaza Bhoetto, de verbannen broer van PPP-leider Benazir Bhoetto, werd verantwoordelijk gesteld voor de aanslag.

Benoeming van interim-regering

Op 23 juli beëdigde waarnemend president Sajjad zes leden van een interim-regering, 's lands tweede interim-regering in vier maanden (zie pag. 661/1-'93). Op 2 augustus werden drie andere benoemingen bekendgemaakt. Alle nieuwe ministers zouden voormalige overheidsambtenaren zijn, of legerofficieren, die waren gekozen omdat aangenomen werd dat ze politiek neutraal waren en toegezegd hadden niet aan de volgende verkiezingen deel te nemen.

Na de benoeming van nog drie ministers op 5 augustus (aangeduid met *) was de samenstelling van de interim-regering:

Waarnemend premier - Moeen Qureshi; buitenlandse zaken - Abdus Sattar; financiën en economische zaken - Syed Babar Ali; binnenlandse zaken, drugsbestrijding, provinciale coördinatie - Fateh Khan Bandial; wetten en parlementaire aangelegenheden, religie en inlinderheden - Abdus Shakurussalam; olie, natuurlijke hulpbronnen, productie en defensie - productie - luitenant-generaal (b.d.) Rahim Dil Bhatti; verbindingen en spoorwegen - Ahmed Farouq; voorlichting en omroep - Nisar Memon; bevolking en sociaal welzijn - Mohammad Shafiq; voedsel en landbouw, lokale organen en plattelandsontwikkeling, huisves-

ting, openbare werken en landbouwkundig onderzoek - Ali Khan Junejo; industrie en arbeid - D.K. Riaz Baloch*; water en energie - Khurshid Marker*; handel en toerisme - Hafeez Pasha

Devaluatie roepie

Op 22 juli devalueerde de interim-regering de roepie met 6 procent om de export te bevorderen. Door dit besluit, dat volgde op een devaluatie met 3 procent op 15 juli, kwam de officiële koers voorlopig op \$ 1,00 = Rs 29,85

Nieuw economisch programma

Op 19 augustus maakte waarnemend premier Moeen Qureshi maatregelen bekend om het begrotingstekort terug te dringen. Een opmerkelijke hervorming was de invoering, voor het eerst, van belasting op landbouwbezittingen. Deze maatregel had vooral consequenties voor de machtige klasse van feodale landeigenaars, die het van oudsher zowel in het federale parlement als in de provinciale parlementen voor het zeggen hadden, en werd daarom beschouwd als een van de politiek gevoeligste maatregelen van de interim-regering.

Andere maatregelen waren een verhoging van 15 procent van de steunprijs van tanve; beperkende maatregelen tegen belastingontduiking en het niet betalen van nutsrekeningen door de rijken, wat de regering jaarlijks naar schatting Rs 100 mln (\$ 3,3 mln) aan inkomsten kostte; een verhoging van de benzineprijzen met 10 procent; en een prijsverhoging van 15 procent voor bakolie, gas en elektriciteit.

Crisis binnen PPP

De dreiging van een splitsing binnen de PPP werd groter na op 8 augustus bevestigde berichten dat Murtaza Bhoetto, de in ballingschap verblijvende broer van PPP-leider Benazir Bhoetto, het tegen de PPP zou opnemen door als onafhankelijke kandidaat aan de komende verkiezingen deel te nemen.

Murtaza Bhoetto, leider van de verboden organisatie Al-Zulfiqar, was in 1977 het land ontvlucht en had asiel gezocht in Syrië, nadat hij bij verstek was aangeklaagd wegens moord en terrorisme

Op 29 augustus beschuldigde de PPP de regering van partijdigheid, nadat verscheidene van haar leden, onder wie partijleider Benazir Bhoetto, op een lijst van wanbetalers waren gezet. Begin augustus had waarnemend premier Qureshi er voor gewaarschuwd dat per-

sonen met een schuld van meer dan Rs 1 mln. van deelname aan de verkiezingen zouden worden uitgesloten

PAKISTAN VOOR VS NIET LANGER TERORISTISCHE STAAT

Op 14 juli maakten de VS bekend dat Pakistan niet langer voorkwam op de Amerikaanse lijst van „terroristische staten“.

In januari hadden Amerikaanse functionarissen laten doorschermen dat Pakistans vermeende steun aan Kashmiri- en Sikh-militanten aanleiding zou kunnen vormen om het land te beschuldigen van het steunen van terroristen (zie pag. 36012-'U3 en 662/1-'93). Bij het jongste Amerikaanse besluit, dat volgens een Pakistaanse regeringswoordvoerder betere bilaterale betrekkingen inluide, werden vraagtekens geplaatst door India omdat „het niet op objectieve feiten steunde, maar op andere politieke overwegingen“.

Waarnemend premier Qureshi, die op 27-30 juli een bezoek aan Washington bracht, ontkende Amerikaanse beschuldigingen dat Pakistan lange-afstandsraketten van het type M-11 van China had ontvangen (zie pag. 662/1/2-'93).

AMERIKAANSE SANCTIES

Op 25 augustus legde de Amerikaanse regering sancties op aan Pakistan, nadat zij tot de slotsom was gekomen dat Pakistan het Missile Technology Control Regime (MTCR) had geschonden door van China middellange-afstandsraketten (480 km) van het type M-11 te ontvangen. Amerikaanse inlichtingendiensten beweerden te hebben vastgesteld dat China onderdelen van deze raketten aan Pakistan had geleverd.

Op 27 augustus noemde Qureshi de sancties tegen Pakistan „onrechtvaardig“. Qureshi, die staande hield dat het Amerikaanse besluit was gebaseerd op „verkeerde informatie“, benadrukte dat de meer dan een jaar eerder door Pakistan ontvangen Chinese raketten kortere-afstandsraketten waren en zeker binnen de bepalingen van het MTCR vielen.

Begin augustus startten in Islamabad onderhandelingen over 71 nog niet geleverde F-16-gevechtsvliegtuigen, over de levering waarvan in juni 1989 een akkoord was bereikt. Vervolgens vielen de vliegtuigen onder een Amerikaanse wapenembargo dat in oktober 1990 van kracht werd (zie pag. 65/1 e.v.-'91). Aanleiding voor de besprekingen zou zijn het Pakistaanse besluit om een termijn van \$92 mln voor de afbetaling van de vliegtuigen vast te houden. Volgens onbevestigde berichten zou Pakistan de vliegtuigen doorverkopen aan een derde land, mogelijk Saoedi-Arabië of Taiwan, ter dekking van de naar schatting \$ 500 mln die Pakistan al aan de VS zou hebben betaald.

BESPREKINGEN MET VS

In september werden de besprekingen hervat die waren gericht op de hervatting van de Amerikaanse militaire en economische hulp.

In oktober 1990 was de Amerikaanse militaire en economische hulp opgeschort als gevolg van het Pressler-amendement (zie pag. 65/1 e.v.-'91). Dit was een bepaling die voor het eerst in 1985 was ingevoerd (maar vóór 1990 door de Amerikaanse regering was genegeerd) om dergelijke hulp te verbieden, tenzij het Amerikaanse Congres een presidentiële garantie zou krijgen voor de vreedzame bedoelingen van het Pakistaanse nucleaire programma. In augustus 1993 waren nog meer sancties opgelegd (zie hierboven), na berichten van Amerikaanse inlichtingendiensten dat Pakistan uit China raketten voor de middellange afstand had geïmporteerd.

Op 3 september noemde secretaris Shahryar Khan van buitenlandse zaken de vier dagen van bilateraal overleg met functionarissen van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken in Washington, die die dag waren afgerond, „constructief en positief”. Op 14 september had het hoofd van het Amerikaanse Centrale Commando, generaal Joseph Hoar, in Islamabad een ontmoeting met waarnemend president Wasim Sajjad. Naderhand deed Sajjad een oproep het „discriminerende” Pressler-amendement met spoed te herzien.

De verklaring van premier Moeen Qureshi op 23 september, dat Pakistan het nucleaire programma had „stopgezet en afgerond” bracht een golf van berichten op gang over de mogelijkheid dat de regering was gezwicht voor de Amerikaanse eisen in ruil voor de gedeeltelijke opheffing van de Amerikaanse sancties. Op 26 september gaf een officiële woordvoerder echter een toelichtende verklaring uit, waarin werd benadrukt dat Pakistan niet van plan was de nucleaire optie uit te sluiten, zolang India nog over zijn nucleaire capaciteit beschikte.

GOEDKEURING VAN IMF-LENING. STAKINGEN

Op 16 september keurde het IMF een standby krediet over de komende twaalf maanden goed ter waarde van SDR 265 mln (ongeveer \$ 377 mln). Het krediet, dat aanvankelijk was aangevraagd om de sterke daling van de buitenlandse-valutareserves te compenseren, werd kennelijk verleend op basis van economische en fiscale maatregelen die de interim-regering in augustus had bekendgemaakt in het kader van een allesomvattend economisch hervormingsprogramma (zie hierboven). Het standby krediet zou waarschijnlijk worden vervangen door een lening voor de middellange termijn na onderhandelingen met een nieuwe regering na de algemene verkiezingen van oktober

Half september werd bericht dat de legering voorstellen bestudeerde om de Staatsbank van

Pakistan (decentrale bank) de mogelijkheid te geven een eigen monetair en administratief beleid te voeren. De stap zou zijn ingegeven door de behoefte de buitensporige overheidsleningen te beperken en een einde te maken aan de manipulatie van staatsinstellingen door functionarissen, politici en zakenlieden.

Stakingen

Eind augustus en begin september leidden de kort daarvoor afgekondigde economische maatregelen van de regering tot een reeks openbare protesten. Volgens berichten kreeg geen van de acties landelijke steun.

Op 31 augustus werd alleen in Karachi, de grootste stad van Pakistan, gestaakt door werknemers in de transportsector uit protest tegen de verhoging van de benzineprijs. Aan de algemene staking die voor 2 september was uitgeroepen door het Pakistaans Islamitisch Front - een coalitie van islamitische politieke partijen -, werd alleen in Karachi massaal gehoor gegeven. In andere steden, waaronder de tweede stad van het land, Lahore, werd de stakingsactie slechts op beperkte schaal gesteund. In Karachi zouden op 18 september bedrijven en commerciële ondernemingen ten dele gehoor hebben gegeven aan een staking waartoe was opgeroepen door de in Sind gevestigde Mohajir Qaumi Beweging.

MOORD OP VOORMALIGE PROVINCIALE PREMIER

Op 29 september werd Ghulam Haider Wyne, oud-premier van Punjab en een nauwe politieke bondgenoot van de voormalige federale premier Mian Mohammad Nawaz Sharif, in de buurt van Khanewal (in het midden van Punjab) door onbekenden doodgeschoten.

De politie was van mening dat de aanslag niet was ingegeven door politieke motieven, maar dat er stammentwisten aan ten grondslag lagen. Wyne, die campagne voerde voor de verkiezingen van oktober, was eind april uit zijn ambt gezet nadat er een motie van wantrouwen tegen hem was aangenomen. De motie was ingediend door tegenstanders van Sharif die de voormalige president Ghulam Ishaq Khan zouden steunen (zie pag. 661/2 en 662/3-'93).

Op 28 september werd bericht dat aan ten minste acht vermeende drugshandelaren uit de Noordwestelijke Grensprovincie (NWFP) een verbod was opgelegd om mee te doen aan de aanstaande algemene verkiezingen. Op 27 september had de regering strenge nieuwe sancties aangekondigd tegen drugshandelaren, waaronder de invoering van de doodstraf als de maximale straf voor mensen die schuldig werden bevonden aan drugshandel.

ALGEMEENE EN PROVINCIALE VERKIEZINGEN. BHOETTO KEERT TERUG ALS PREMIER

Op 6 oktober resulteerden de algemene verkiezingen voor de 217 zetels tellende

Nationale Vergadering in een parlement waar geen enkele partij kon bogen op een duidelijke meerderheid.

Er stonden 201 zetels op het spel (de overige waren gereserveerd voor minderheden en vrouwen). De Pakistan People's Party (PPP) veroverde 86 zetels, de Nawaz-groep van de Pakistan Muslim League (PML-N) 72, andere partijen 28 en onafhankelijke kandidaten 15.

De PPP kreeg naar schatting bijna 38 procent van de stemmen, terwijl de PML-N met 41 procent uit de bus kwam. De in het Pakistan Islamic Front (PIF) verenigde religieuze partijen veroverden iets meer dan 3 procent van het totale aantal stemmen, Islami Jamhoori Mahaz (IJM) 2,2 procent en Muttahida Deeni Mahaz ongeveer 1 procent.

De opkomst bij deze verkiezingen was met circa 41 procent laag te noemen, waarbij vooral de kiezers in de provincie Sind, de thuisbasis van de PPP, het lieten afweten. In Karachi, de grootste stad van Sind, bedroeg de opkomst circa 10 procent, tenzij die in sommige door de Urdu-sprekende migrantenpartij Mohajir Qaumi Mahaz (Altaf-groep, MQM-A) gecontroleerde wijken slechts 2 procent bedroeg. MQM-A had de verkiezingen geboycot uit protest tegen de vermeende discriminatie van haar kandidaten door het leger. (Later schortte MQM-A haar boycot op om mee te doen aan de provinciale verkiezingen in Sind, zie hieronder.)

De gedetailleerde uitslag van de algemene verkiezingen was:

Partij	Gekozen zetels
Pakistan People's Party	86
Pakistan Muslim League (Nawaz)	72
Pakistan Muslim League (Junejo)	6
Islami Jamhoori Mahaz	4
Awami National Party	3
Pakistan Islamic Front	3
Pakhtoonkwa Milli Awami Party	3
Jamhoori Watan Party	2
Muttahida Deeni Mahaz	2
Baluchistan National Movement (Hai)	1
Baluchistan National Movement (Mengal)	1
National Democratic Alliance	1
National People's Party	1
Pakhtoonkwa Qaumi Party	1
Onafhankelijken	15
TOTAAL	201

Provinciale verkiezingen

Daarnaast werden op 9 oktober verkiezingen voor 458 zetels van provinciale parlementengehouden.

In Punjab, de grootste provincie van het land en de thuisbasis van oud-premier Mian Mohammad Nawaz Sharif, die naar verwachting in deze provincie aan de macht zou blijven, veroverden de PPP en haar bondgenoten genoeg zetels om een regering te kunnen vormen.

In Sind kon de PPP blijven rekenen op een comfortabele meerderheid hoewel Murtaza

Benazir Bhoetto (r.) leider van de Pakistan People's Party. tijdens een ontmoeting met haar bondgenoot Hamid Nasir Chatta (l.) van de Pakistan Muslem Ligue (Junejo) op 8 oktober in Lahore.

Bhoetto, de verbannen broer van PPP-leider Benazir Bhoetto, die bedreigd had de partij te splijten (zie hierboven). één zetel veroverde.

In de Noordwestelijke Grensprovincie (NWPF) verzekerden de PML-N en haar bondgenoten zich van voldoende zetels om een regering te kunnen samenstellen, terwijl in Baluchistan geen duidelijke overwinnaar uit de bus kwam.

De uitslagen van de provinciale verkiezingen waren:

Partij	Baluchistan	NWPF	Punjab	Sind
PPP	3	22	94	56
PML (Nawaz)	6	15	106	8
Awami				
National Party	1	20	0	0
PML (Junejo)	0	4	18	0
MQM (Altaf)	0	0	0	27
Andere	21	7	5	3
Onafhankelijken	9	11	17	5
Totaalaantalzetels	40	79	240	99

Bhoetto keert terug als premier

Op 19 oktober werd Benazir Bhoetto beëdigd als premier, nadat zij in de zojuist gekozen Nationale Vergadering in een beslissende stemming door 121 parlementariërs gesteund werd. Oud-premier Nawaz Sharif, de enige tegenkandidaat, bracht 72 stemmen op zijn naam. Acht parlementariërs onthielden zich van stemming. Zij behoorden in meerderheid tot religieuze partijen die zich tegen een leidende functie voor een vrouw verzetten.

Bhoetto was premier geweest van december 1988 tot augustus 1990, toen rij moest aftreden

op beschuldiging van corruptie, waarvoor zij nooit berecht werd.

Bhoetto, die aan het hoofd kwam te staan van een fragiele coalitie, beloofde in een toespraak ter gelegenheid van haar ambtsaanvaarding de door de interim-regering geïnitieerde economische hervormingen voort te zetten en politieke corruptie uit te roeien. In haar pleidooi voor de beëindiging van de politieke confrontatie van de afgelopen jaren deed zij een beroep op de provinciale regeringen om samen te werken bij de vorming van een stabiele federale regering. Haar regering zag zich geconfronteerd met een van de sterkste oppo-

sities uit de nationale geschiedenis, die geleid werd door haar aartsrivaal Sharif. Zowel zij als Sharif had zich echter fel verzet tegen de pogingen die door de interim-regering en het leger zouden zijn ondernomen, om een „brede coalitie" te vormen waarin de twee belangrijkste partijleiders ieder 2.5 jaar lang het premierschap zouden bekleden.

Nieuw kabinet

Bhoetto benoemde een ongewoon klein kabinet, hetgeen geïnterpreteerd werd als een opzettelijke poging om af te stappen van ministeriële benoemingen als middel om politieke steun te verwerven. Een opvallende afwezigheid in het kabinet was Asif Ali Zardari, de echtgenoot van Bhoetto, wiens controversiële rol tijdens de eerste ambtstermijn van zijn vrouw uitgebreid in de openbaarheid was gekomen.

Het nieuwe kabinet was als volgt samengesteld:

Premier, financiën, handel - Benazir Bhoetto (PPP); buitenlandse zaken - Farooq Ahmed Leghari (PPP); industrie en produktie - Muhammad Ashgar (PML-Junejo); defensie - Aftab Shahban Mirani (PPP); binnenlandse zaken - Naseerullah Babar (PPP); parlementaire zaken - Sher Afghani Niazi (onafhankelijk); financieel adviseur met kabinetsstatus - V.A. Jafarey (partijloos); minister zonder portefeuille - Mohammad Afzal Khan (ANP); staatsminister van handel - Chaudhry Ahmed Mukhtar (PPP).

NOORDELIJKE GEBIEDEN KRIJGEN GROTEKE VOLMACHTEN

Op 4 oktober, aan de vooravond van de verkiezingen, had de interim-regering

De zojuist beëdigde premier Benazir Bhoetto (r.) in gesprek met generaal Abdul Waheed, de stafchef van het Pakistaanse leger (19 oktober).

besloten provinciale volmachten aan de Noordelijke Gebieden te delegeren. Het ging hier om de drie bestuursdistricten Baltistan, Gilgit en Hunza. Het hoofd van deze districten (Commissioner), die een 16 leden tellende gekozen Raad van de Noordelijke Gebieden zou voorzitten, zou de status van federaal minister krijgen.

(Vor.ber.pag. 660/1 e.v.-1993)

TAIWAN

NEDERLAAG REGERING OVER WET OP FINANCIËLE INFORMATIE

Op 15 juni 1993 leed de regeringspartij Kwomintang (KMT) haar eerste grote nederlaag in de Wetgevende Yuan (parlement) toen dissidente KMS-leden de kant kozen van leden van de oppositie en stemden voor een uitgebreide wet op financiële informatie. De wet werd zonder bezwaar goedgekeurd nadat de dissidenten en de oppositie op 8 juni een afgezwakt regeringsvoorstel hadden weggestemd.

Volgens de *Far Eastern Economic Review* van 24 juni leek Taiwan niet de zogenaamde „zonneschijnwet” de „strengste regels in Azië (te krijgen) voor het geven van informatie over hun financiële situatie door overheidsfunctionarissen”. De wet zou gelden voor naar schatting 23.000 gekozen en benoemde functionarissen, onder wie de president, leden van de Uitvoerende Yuan (het kabinet) en gekozen leden van de Wetgevende Yuan, de Nationale Assemblée, gemeente- en provincieraden

ONGEREGLDHEDEN OVER VIERDE KERNCENTRALE

Discussies in de Nationale Assemblée en de Wetgevende Yuan eind juni over een regeringsvoorstel om door te gaan met de bouw van Taiwans vierde kerncentrale onttaardden in een chaos toen tegenstanders elkaar achternazaten en op elkaar insloegen. Als gevolg daarvan werd de stemming over het voorstel verdaagd.

Buiten de Assemblée en de Yuan braken felle gel-echten uit tussen voor- en tegenstanders van kernenergie.

14DE CONGRES KWOMINTANG. NIEUWE PARTIJ SCHEIDT ZICH AF

Op 16 augustus begon in Taipei het 14de congres van de regerende Kwomintang (KMT), dat een week zou duren (voor het 13de congres, dat plaatsvond in juli 1988, zie pag. 465/1 e.v.-'88). Het congres viel samen met een ongebruikelijke periode van verdeeldheid in de KMT. Deze verdeeldheid werd gesymboli-

seerd door de afscheiding van een nieuwe partij die een paar dagen voor de opening van het congres werd opgericht. In het verleden waren de congressen weinig meer geweest dan een forum voor het demonstreren van de partijeenheden en loyaliteit aan de partijleiding.

Nieuwe partij scheidt zich af

Op 10 augustus korigde een kleine groep van dissidente KMT-leden van de Wetgevende Yuan (het hoogste wetgevende orgaan van de staat) aan zich te zullen afscheiden als de Chinese Nieuwe Partij (CNP). Eind augustus dienden ze hun verzoek om een nieuwe partij op te richten formeel in bij het ministerie van binnenlandse zaken. Deze stap betekende de eerste formele scheuring in de KMT sinds haar vestiging als regeringspartij in Taiwan in 1945 (toen Taiwan door de Japanners weer onder Chinees beheer werd gesteld).

De CNP hoopte aanhang te verwerven onder de tweede generatie van Chinese vastelanders, wier ouders in de jaren veertig naar Taiwan waren gekomen. Zij streefde naar „Eén China”, in plaats van naar onafhankelijkheid, zoals de Democratische Progressieve Partij (DPP), en was voor rechtstreekse besprekingen met China. Bovendien steunde zij het idee van een Chinese economische zone, waarvan Taiwan, Hongkong en Zuidoost-China deel moesten uitmaken. De zes oprichters van de CNP waren Jaw Shau-kung en Wang Chien-shien (voormalige leden van de Citvoerende Yuan), Lee Ching-hua (zoon van voormalig premier Lee Huan), en Yok Mu-ming, Chou Chuan en Chen Kuei-miao. Zij waren verbonden geweest met de conservatieve „Eén China”-factie van de KMT, de zogenaamde „Nieuwe KMT-alliantie” vereenzelvigd met oud-premier Hau Pei-tsun, en hadden kritiek geleverd op zowel het leiderschap van president en partijvoorzitter Lee Teng-hui, als op het tempo van de hervormingen.

KMT-congres. Hervormingen. Lee herkozen als KMT-voorzitter. Andere verkiezingen en benoemingen

Het KMT-congres werd bijgewoond door ongeveer 1.400 binnen de KMT gekozen afgevaardigden. Daarnaast waren er nog zo'n 700 „natuurlijke” of benoemde afgevaardigden. Tot de „natuurlijke” afgevaardigden behoorde een groot aantal parlementariërs die aanhangers waren van Lee, hetgeen tot de beschuldiging leidde dat de president het congres had „voorgekookt”.

Op 16 augustus erkende president Lee in zijn openingsrede tot het congres dat de partij werd bedreigd door interne factietwisten en dat het hervormingsproces moeilijk bleek.

„De afgelopen jaren”, aldus Lee, „vormde het pluralisme in de samenleving, dat heeft geleid tot ineningsve schillen over de politieke ideologie tussen onze kameraden, een ernstige bedreiging voor ons bij de verkiezingen.” Hij gaf toe dat „het doorvoeren van interne hervormingen moeilijker is dan het hoofd te bieden aan externe uitdagingen”; maar hij bevestigde dat „onsdoel is bepaald en dat we alle hindernissen moeten overwinnen”.

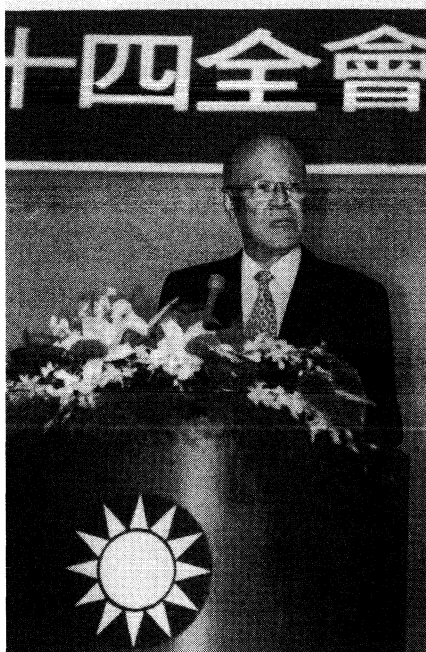
Op 18 augustus werd president Lee, die als enige kandidaat stond, opnieuw voor een vierjarige termijn gekozen tot KMT-voorzitter. De KMT-voorzitter werd voor het eerst in een geheime stemming gekozen, in plaats van bij acclamatie. Tijdens het 13de congres in 1988 was Lee voor de eerste keer tot voorzitter gekozen.

Lee's tegenstanders wilden aanvankelijk de voormalige burgemeester van Taipei en oudstaatsminister Chang Feng-shu als alternatieve kandidaat naar voren schuiven. Bij de verkiezing behaalde Lee 1.686 stemmen, 82,5 procent van de 2.043 uitgebrachte stemmen. De overige 357 stembiljetten waren met opzet ongeldig gemaakt voordat ze werden uitgebracht, hetgeen een ongekend teken van een afwijkende inening was.

Op 17 augustus debatteerde het congres over een motie om de post van vice-partijvoorzitter in het leven te roepen. De motie was ingediend door anti-Lee facties, die de post als een potentiële machtsbasis beschouwden. De motie

Jaw Shau-kung (nl.) een van de leiders en oprichters van de Chinese Nieuwe Partij (CNP) tijdens een bijeenkomst op 22 augustus, met mede-oprichter Lee Ching-hua (l.) en Lee Sen-fong (r.). CNP-kandidaat bij de lokale verkiezingen in november.

President Lee Teng-hui van Taiwan voert het woord na zijn herverkiezing als voorzitter van de Kwomintang op 18 augustus.

werd in eerste instantie afgewezen en werd pas goedgekeurd nadat president Lee haar in een onverwachte en bezielende rede steunde.

Op 18 augustus benoemde Lee vier vice-voorzitters, te weten oud-premier Hau Pei-tsun, voorzitter van de gerechtelijke Yuan Lin Yang-kang, vice-president Li Yuan-tsu en premier Lien Chan.

In het nieuwe 210 leden tellende centrale comité (uitgebreid met 30 extra leden), dat op 19 augustus werd gekozen, zaten verscheidene jongere parlementsleden en regeringsfunctionarissen die de plaats hadden ingenomen van vertegenwoordigers van de „oudegarde“. Het comité benoemde bijna de helft van de 31 leden van het machtige permanente centrale comité. In het verleden waren alle leden benoemd door de voorzitter en moesten de benoemingen alleen door het centraal comité worden bekrachtigd.

TAIWAN OP AMERIKAANSE „SPECIAL 301“-LIJST GEHANDHAAFD

Op 2 augustus maakte de Amerikaanse regering bekend dat Taiwan op de „Special 301“ observatielijst bleef staan en dat zij zich het recht voorbehield tegenactie te ondernemen indien Taiwan naliel verdere maatregelen te treffen om intellectuele eigendomsrechten te beschermen (zie ook pag. 359/1-'92). Taiwans onderminister van

economische zaken Sheu Ke-sheng zei dat de regering „bijzonder teleurgesteld was over het Amerikaanse besluit“.

De VS. die schatten dat het stelen van copyright in Taiwan Amerikaanse bedrijven honderden miljoenen dollars per jaar kostte, hadden de Taiwanese autoriteiten gedurende lange tijd onder druk gezet om de wetgeving inzake copyright te herzien en krachtiger de hand te houden aan hun naleving.

NIEUWE REGULERING EFFECTENBEURS

De *International Herald Tribune* van 23 augustus berichtte dat de regering van Taiwan voornemens was de toegang tot de Taiwanese effectenbeurs voor buitenlandse investeerders gemakkelijker te maken door de regels te wijzigen, wat zou neerkomen op een verdubbeling van het marktaandeel voor buitenlandse fondsen. Begin 1991 had de regering voor het eerst buitenlandse investeerders op de effectenbeurs toegelaten, maar had zij strikte beperkingen gesteld aan buitenlandse bezittingen.

KAPING CHINEES VLIEGTUIG

Op 10 augustus kaapte de Chinese wolverkoper Shi Yuebo een vliegtuig van Air China dat op weg was van Beijing naar Indonesië. Hij gelastte de piloot naar Taiwan te vliegen, nadat hij bedreigd had zuur over de passagiers te gieten. Zodra het vliegtuig in Taiwan was geland gaf Shi zich aan de autoriteiten over en vroeg hij politiek asiel aan. Het vliegtuig keerde naar China terug.

Het was het derde keer sinds april 1993 dat een Chinees vliegtuig tijdens een vlucht naar Taiwan werd gekaapt. In een verklaring beweerden de Chinese autoriteiten dat Taiwan de kapingen aanmoedigde. Taiwan ontkende de beschuldiging en benadrukte dat Shi in Taiwan terecht zou staan wegens piraterij.

BETREKKINGEK MET HET VASTELAND

Eind augustus begonnen Taiwan en China een nieuwe ronde van „onofficiële“ besprekingen, de eerste sinds de historische Koo-Wang-bijeenkomst die in april in Singapore had plaatsgevonden (zie pag. 516/1 e.v.-'93). Aan de besprekingen kwam echter een voortijdig einde toen een Chinees witboek werd gepubliceerd over het Chinese beleid inzake Taiwan, waarin de traditionele „herenigings“ koers werd benadrukt. Volgens de *Far Eastern Economic Review* van 16 september had er door het afbreken van de besprekingen en de publicatie van het witboek „een kentering

plaatsgevonden in de pro-Chinese gevoelens in Taiwan“, die sinds de bijeenkomst in Singapore aan het licht waren gekomen.

De besprekingen tussen de Taiwanese Straits Exchange Foundation (SEF) en de Chinese Association for Relations Across the Taiwan Straits (Arats) gingen op 30 augustus in de Chinese hoofdstad Beijing van start, nadat Arats volgens een bericht van 20 juli een formele uitnodiging voor een bezoek aan China had verstrekt aan Chiu Chin-yi, de secretaris-generaal van de SEF.

Op 31 augustus publiceerde China zijn witboek, getiteld *De Taiwanese Kwestie en de Hereniging van China*. Het document bevestigde China's soevereiniteitsaanspraken op het eiland Taiwan en herhaalde nog eens dat China niet zou schromen geweld te gebruiken om zijn doel, de vereniging, te verwezenlijken. Op 3 september eindigden de besprekingen tussen SEF en Arats voortijdig en zonder dat er enige vooruitgang was geboekt.

Hei Chinese beleidsstuk onderstreepte liet verzet van de regering tegen pogingen de Taiwanese kwestie te internationaliseren. Het vasteland was met name fel gekant tegen het Taiwanese streven het VN-lidmaatschap te verwerven, dat in 1993 een politieke impuls had gekregen (voor Taiwans roeyement als VN-lid in 1971 op aandringen van China, zie pag. 705/1 e.v.-'71).

Begin september diende een groep Latijns-Amerikaanse landen een formeel verzoek in om de kwestie van het Taiwanese lidmaatschap op de agenda te plaatsen van de volgende Algemene Vergadering van de VN. De stuurgroep van de VN verwierp het verzoek voorafgaand aan de opening van de Algemene Vergadering eind september. Taiwanese functionarissen verklaarden echter dat Taiwan zijn pogingen zou voortzetten om tot de VN te worden toegelaten.

Secretaris-generaal SEF dreigt met aftreden

Op 7 september maakte Chiu Chin-yi zijn voornemen bekend om af te treden als secretaris-generaal van de SEF. Chiu's bekendmaking zou het gevolg zijn van een reeks scherpe discussies binnen de SEF en de regering over het beleid ten aanzien van het vasteland.

BERICHTEN OVER AMERIKAANSE WAPENTRANSACTIES

De Taiwanese krant *China Times* berichtte op 5 september dat de VS hadden ingestemd met de verkoop van 41 Harpoon anti-scheepsrakketten aan Taiwan, waarmee een bedrag van ca. \$ 75 mln gemoeid was (voor Amerikaanse wapentransactie in 1992, zie pag. 869/1-'92). De krant meldde dat Taiwanese en Amerikaanse functionarissen op 3 september in Washington de documenten betreffende de verkoop hadden ondertekend.

AZIË

Op 17 september meldde het persbureau *Reuter* dat de VS hadden ingestemd met de verkoop aan Taiwan van vier Hawkeye E-2T vliegtuigen, een radarwarschuwingssysteem dat gebruik maakt van vliegtuigen, ter waarde van ongeveer \$ 700 mln. In september waren er tevens berichten dat de VS ermee hadden ingestemd aan Taiwan drie Knox Class-f egattente te vei-huren

De Chinese regering protesteerde bij de VS tegen de wapenverkoop

REGERING ONDERNEEMT STAPPEN OM CORRUPTIE TE BESTRIJDEN

Op 2 september keurde de Uitvoerende Yuan een bestuurlijk hervormingsplan goed dat voorzag in strengere straffen voor functionarissen die schuldig werden bevonden aan corruptie. De regering was onder druk komen te staan om stappen te ondernemen na een reeks in het oog lopende corruptieschandalen.

Het plan wilde alle functionarissen in veertien specifieke categorieën van de overheidsdienst onder streng toezicht plaatsen. Bovendien zou de regering beloningen uitkeren van maximaal NT\$ 6 mln (ongeveer S 220.000) voor informatie die zou leiden tot de veroordeling van een corrupte functionaris.

VERLICHTING VAN KREDIETVOORWAARDEN

Op 16 september verlichtte de centrale bank de kredietvoorwaarden om de kwijnende economie nieuw leven in te blazen.

De eisen voor de bankreserves werden verlaagd niet 0.75 a 1 procent. Deze stap was bedoeld om de banken aan te moedigen meer leningen af te sluiten en de rentepercentages te verlagen.

TOESPRAAK PRESIDENT

President Lee Teng-hui hield op 10 oktober een toespraak t.g.v. de Nationale Dag van Taiwan, waarin hij het „economisch wonder“ dat door Taiwan verlicht was stelde tegenover de situatie op het Chinese vasteland waar, naar zijn zeggen, het „machtsmonopolie van corrupte bevoorrechte klassen“ een „gapende kloof tussen rijk en arm“ had geschapen. Hij kenschetste de voortdurende deling van China als „een historische tragedie“ en herhaalde dat zijn regering streefde naar toekomstige hereniging, waarbij hij het leggen van contacten in de particuliere sector tussen Taiwan en het vasteland noemde als een belangrijke stap naar dit doel.

(Vor.ber.pag. 514/1 e.v. - 1993)

OCEANIË

ALGEMEEN

TOPCONFERENTIE VAN SOUTH PACIFIC FORUM

De 24ste conferentie van de regeringsleiders van het 15 leden tellende South Pacific Forum vond op 10 en 11 augustus 1993 plaats op Nauru. De regeringsleiders, die zich vooral over milieukwesties bogen, verklaarden zich onder meer tegenstander van kernproeven in de regio en drongen aan op meer economische ontwikkeling door de intraregionale handel te vergroten.

De regeringsleiders spraken informeel over de langdurige afscheidingsstrijd op Bougainville, maar de kwestie werd niet op de formele agenda geplaatst uit achtung voor het standpunt van Papoea Nieuw-Guinea dat het slechts om een zaak van binnenlandse veiligheid ging.

Evenals in voorgaande jaren volgden na de top twee dagen van informele besprekingen met de „dialogpartners“ van het Forum, die bestonden uit belangrijke clonorlanden en regionale machten.

(Vor.ber.pag. 803/2/3-1992)

FIJI

KABINETSWIJZIGING

De premier van Fiji, generaal-majoor Sitiveni Rabuka voerde op 2 juni 1993 een reorganisatie van zijn kabinet door. In het juli-nummer van *Pacific Islands Monthly* stond dat hij had „afgezien“ van een luid aangekondigde revisie van het hele kabinet en in plaats daarvan een herschikking van enkele portefeuilles had bekendgemaakt. De *Daily Post* van Fiji berichtte dat Rabuka tevens van al zijn ministers had geëist een loyaliteitsverklaring te tekenen.

De enige slachtoffers van de regeringswijziging waren Ilai Kuli (voorlichting, radio, televisie en telecommunicatie), Mesulame Narawa (energie en elektrificatie van het platteland) en twee orderministers. Etuate Tarai en Vincent Lobendahn. De ervaren politicus William Togonivalu werd in het kabinet opgenomen als staatsminister en belast met bijzondere taken in het bureau van de premier. Vice-premier Filipe Bole, die al minister van buitenlandse zaken en burgerluchtvaart m.s. kreeg ook de portefeuille van buitenlandse handel toebedeeld.

(Vor.ber.pag. 586/3 e.v. - 1992)

NAURU

AUSTRALIË HONOREERT SCHADECLAIM

De Australische premier Paul Keating, die op Nauru de topconferentie van het

OCEANIË

South Pacific Forum bijwoonde (zie onder ALGEMEEN), rnaakte van de gelegenheid gebruikte om op 9 augustus 1993 bekend te maken dat er een regeling was getroffen in verband met de schadeclaim die Nauru bij zijn voormalige koloniale bestuursmacht had ingediend. Australië stemde ermee in om A\$ 107 mln (circa \$ 73 mln) te betalen als vergoeding voor de door fosfaatmijnen veroorzaakte schade in de periode vóór de onafhankelijkheid.

Dit aanbod, dat bekendgemaakt werd na besprekingen tussen Keating en de president van Nauru, Bernard Dowiyogo, voorzag in een minnelijke schikking van een rechtszaak die Nauru tegen Australië had aangespannen bij het Internationaal Gerechtshof (zie pag. 803/3 e.v. - '92). Kern van de aanklacht was de bewering dat Australië (samen met Groot-Brittannië en Nieuw-Zeeland, die ook verantwoordelijkheid hadden gedraaen voor het bestuur van Nauru in de periode vóór de onafhankelijkheid in 1968) Nauru van royalties had beroofd door de op het eiland gewonnen fosfaat onder de marktprijs te verkopen. De schadevergoeding was bedoeld voor de financiering van saneringswerkzaamheden op het eiland, dat als gevolg van de mijnbouwactiviteiten voor 50 procent onbewoonbaar en onvruchtbaar was geworden.

Keating verklaarde dat de Australische regering Groot-Brittannië en Nieuw-Zeeland formeel zou vragen om bij te dragen aan de toegezegde schadevergoeding.

(Vor.ber.pag. 281/2-1993)

TUVALU

ALGEMENE VERKIEZINGEN ONBESLIST

Op 2 september 1993 werden in Tuvalu voor de vierde keer sinds de onafhankelijkheid algemene verkiezingen gehouden. Toen het nieuwe, uit 12 leden bestaande parlement in de hoofdstad Funafuti bijeenkwam, slaagde het er echter niet in uit zijn midden een premier te kiezen.

Hoewel het land geen formele politieke partijen kent, is het politieke stelsel gebaseerd op een ingewikkeld systeem van allianties en loyaliteiten die voortspruiten uit clan- en familieconnecties. De zetels in het parlement waren gelijkelijk verdeeld tussen aanhangers van de zittende premier Bikenibeu Paeniu en oud-premier Tomasi Puapua, die na de verkiezingen van september 1989 door Paeniu was opgevolgd (zie pag. 45/3-'90).

Na twee mislukte pogingen de parlementaire impasse te doorbreken ontbond gouverneur-generaal sir Taoripi Lauti het parlement op 22 september met de intentie nieuwe verkiezingen uit te schrijven. Op welke datum deze zouden plaatsvinden, werd niet bekendgemaakt.

(Vor.ber.pag. 45/3-1090)

INDEX AFLEVERING NR. 3076

- ALGERIJE Binnenlandse politiek en veiligheid (mei-oktober 1993) 859
Nieuw kabinet 861
BELGIË Troonsbestijging koning Albert II 821
Nieuwe burgemeester van Brussel 821
Jaarverslag Nationale Bank van België 822
Frank in moeiijkheden 825
Begroting voor 1994 826
Herschikking regering 826
BENIN Kabinetswijzigingen 862
Herschikking parlementaire verhoudingen 863
BERMUDA Verkiezingsoverwinning voor UBP 848
BOEROENDI Verkiezingsoverwinning FRODEBU, nieuw kabinet 863
Militaire staatsgreep vrijdeld, president Ndadaye vermoord, golf van geweld 864
BURKINA FASO Kabinetswijzigingen 864
CAMBODJA Beediging van Voorlopige Nationale Regering 874
Regeringsoffensief tegen Rode Khmei 874
Afkondiging nieuwe grondwet, Sihanouk tot koning gekozen 875
Hulptoezeggingen 876
CANADA Annulering van salarisverhoging voor Senaatsleden 848
Verpletterende nederlaag voor PCP bij algemene verkiezingen 849
CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIC Ex-keizer Bokassa vrijgelaten 865
Nieuwe president uitslag parlementsverkiezingen 865
Nieuwe premier 866
FIJI Kabinetswijziging 883
GRIEKENLAND Economisch vijfjaarplan 838
Val van regering-Mitsotakis 839
Verkiezingsoverwinning Pasok 839
Nieuw kabinet 840
GUINEE Aankondiging verkiezingen gewelddadige demonstraties 866
IRAK Akkoord over wapentoezicht op lange termijn, andere VN-acties, nasleep Golfoorlog 869
Activiteiten oppositie 871
Ontslag premier, vermeende coup poging 871
Berichten over campagne in Zuid-Irak 872
JEMEN Politieke crisis, herverkiezing president Saleh 872
KONGO Gemeld na verkiezingen houdt aan 866
Uitslag herverkiezingen 867
LIBERIA Vredesakkoord 867
Nieuwe overgangsregering 868
LIECHTENSTEIN VU wint vervroegde algemene verkiezingen 840
MALEDIVEN Herverkiezing president Gayoom, nieuw kabinet 877
NAURU Australië honoreert schadeclaim 883
NEDERLAND Commissie-Van der Zwan over uitvoering Bijstandswet 826
Troonrede 1993 828
Begroting 1994, miljoennota 831
Macio Economische Verkenning 1994 832
Sociale Nota 1994 833
Notitie 'Meer werk, weer werk' 834
Reacties sociale partners 835
Algemene Beschouwingen 836
NOORWEGEN Arbeiderspartij vergroot meerderheid bij algemene verkiezingen 841
OCEANIE Topconferentie South Pacific Forum 883
PAKISTAN Aftreden premier Sharif en president Khan 877
Benoeming interim-regering 878
Amerikaanse sancties 878
Algemene en provinciale verkiezingen 879
Bhoetto Keert terug als premier, nieuw kabinet 880
PARAGUAY Nieuwe president 851
POLEN Walesa richt „niet-partijgebonden blok" (BBWR) op, verdere binnenlandse ontwikkelingen 842
Vertreklaatste Russische troepen 843
Verkiezingsoverwinning voor voormalige communisten 843
Samenstelling nieuwe ministerraad 845
SAOEDI-ARABIË Kabinetswijzigingen, leden Adviesraad 873
Decreet over provinciaal bestuur 873
SPANJE Nieuwe regering 845
Sociaal pact 846
Begroting voor 1994 goedgekeurd 847
Ontwikkelingen rond ETA 847
SURINAME Nieuwe voorzitters politieke partijen 851
Spanningen tussen regering en leger-top, Gorré benoemd tot bevelhebber Nationaal Leger 852
Nederlandse hulp bij heropbouw Nationaal Leger 855
Rechtshulpverdrag met Nederland ondertekend 855
Economische ontwikkelingen, bauxietakkoord 855
Nederlandse steun aan Suriname deels hervat 859
Kabinetswijzigingen 859
SWAZILAND Algemene verkiezingen 868
Nieuw kabinet 869
TAIWAN 14de congres Kwomintang, nieuwe afgescheiden partij 881
Betrekkingen met China 882
Stappen tegen corruptie 883
TUVALU Algemene verkiezingen onbeslist 883

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam. Telefoon: 020-5641222 (Abonneservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100. Deurne-Antwerpen.
Telefoon: 03/3243890

O Keesings Historisch Archief

O Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudig en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

definitieve index op deel XLVII
januari/december 1993

Redactie: J. Goedvolk (hoofdredacteur), E. Brouwers (eindredacteur), P. Brouwers; (voor België) A. Wouters.

Adres redactie: Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, telefoon (020) 564 11 27.

Uitgevers: Systemen Keesing B.V., Amsterdam.

Administratie Nederland: Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, telefoon (020) 564 12 22.

Administratie België: N.V. Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B2100 Deurne-Antwerpen, telefoon 03 324 38 90, postrekening 000.0012775-68, bankrekening 408-0004545-51.

Vriendelijk verzoeken wij u adreswijziging binnen 4 weken tevoren op te geven, met vermelding van uw abonnee-nummer.

het gebruik van de index

Keesings Historisch Archief (KHA) legt maandelijks het belangrijkste politieke en economische gebeuren in de wereld vast. De onmisbare sleutel tot het verzamelde berichtenmateriaal is de index. Deze bestaat uit een periodiek verschijnend, cumulatief - **alfabetisch-systematisch** gedeelte (I), een lijst met veel voorkomende afkortingen (II), een naamregister (III) en een jaarkalender (IV).

Enkele aanwijzingen betreffende deze alfabetisch-systematische index zijn vermeld aan de ommezijde.

de alfabetisch-systematische index

AFDELINGEN - De gepubliceerde berichten zijn in dit gedeelte van de index in een groot aantal **AFDELINGEN** gerangschikt. Deze afdelingen omvatten - in alfabetische volgorde - de **LANDEN** en verder de volgende begrippen: **AFBEELDINGEN (Foto's en Tekeningen, Grafieken, Landkaarten)**, **AFRIKA, AMERIKA, AZIË, BIOGRAFIEËN, EUROPA, INTERNATIONAAL, MIDDEN-OOSTEN, NECROLOGIEËN, OCEANIE EN TEKSTEN**.

RUBRIEKEN - De in bovengenoemde afdelingen geïndiceerde berichten zijn voorts dikwijls gerangschikt in enige **RUBRIEKEN**, t.w. **ALGEMEEN - ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN - OVERZEESE GEBIEDEN - POLITIEK BINNENLAND - BUITENLANDSE BETREKKINGEN**. In de afdeling **INTERNATIONAAL** zijn verder ondergebracht de berichten over internationale vraagstukken, conferenties, organisaties e.d. Deze afdeling omvat de volgende rubrieken: **ALGEMEEN - ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN - ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING - ORGANISATIES**.

WIJZE VAN INDICEREN - De in KHA opgenomen berichten zijn - zeer kort omschreven - ondergebracht in de desbetreffende, bovengenoemde afdeling(en) en rubriek(en). Bij ieder geïndiceerd bericht is vermeld: a) paginacijfer en b) kolom (b.v. 160/1 - pagina 160, 1ste kolom).

BELANGRIJKE TEKSTEN - Van de vele sinds 1945 in KHA opgenomen teksten van belangrijke documenten, verdragen enz. zijn hieronder enige van de meest geraadpleegde vermeld (met aanduiding van paginacijfer en jaar).

Handvest der Verenigde Naties 6335 (1945)

Verdrag van Brussel 7524 (1948)

Universele Verklaring der Rechten van de Mens 7931 (1948)

Noordatlantisch Verdrag (NAVO) 8027, 8038A (1949)

RTC-overeenkomsten Indonesië 8403 (1949)

Plan-Schuman 8826 (1950)

Verdrag van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal 9291/2, 9373 (1951)

Beginselverklaring der Socialistische Internationale 9515 (1951)

Vredesverdrag met Japan 9631 (1951)

Vredesverdrag met W.-Duitsland 10029 (1952)

Akkoorden van Genève i.z. Indo-China 11381 (1954)

Europees verdrag i.z. de Rechten van de mens 11425 (1954)

Parijse Akkoorden 11559 (1954)

Statuut Koninkrijk der Nederlanden 11662 (1954)

Verdrag van Warschau 11906 (1955)

Oostenrijks Staatsverdrag 11931 (1955)

Belgisch schoolpact 14431 (1958)

Europees Sociaal Handvest 677 (1961)

Statuut Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling 30 (1961)

Kernstopverdrag tussen de Verenigde Staten, Engeland en de Sowjet-Unie 480 (1963)

Verdrag tegen de verspreiding van kernwapens 402 (1968)

Communautair Akkoord België 130 e.v. (1970)

Viernogendhedenakkoord i.z. Berlijn 582/3 e.v. (1971)

Basisverdrag DDR-Bondsrep. Duitsland 740/2 e.v. (1972)

Verklaring i.z. vestiging nieuwe internationale economische orde 292/2 e.v. (1974)

VN-Handvest van de economische rechten en plichten van staten 404/3 e.v. (1975)

Gemeenschapspact België 374/3 e.v. (1977)

Vredesverdrag Egypte-Israël 193/3 e.v. + annexen 846/3 e.v. (1979)

Besluiten Ronde Tafel Conferentie Nederland-Nederlandse Antillen (1983) 283/3 e.v. (1984)

Israëliisch - Palestijnse Beginselverklaring over de overgangsregelingen voor de autonomie 787/1 e.v. (1993)

OUDE JAARGANGEN - Om het opzoeken in oude jaargangen te vergemakkelijken is hieronder aangegeven welke pagina's in de eerste veertien delen (1931 t/m 1960) voorkomen. Verder is vermeld welke jaargangen nog leverbaar zijn.

Deel I (1931-'34)	pag. 1-1412	uitverkocht
Deel II (1934-'37)	pag. 1413-2842	idem
Deel III (1937-'40)	pag. 2843-4278	idem
Deel IV (1940-'43)	pag. 4279-5582	idem
Deel V (1943-'46)	pag. 5583-6788	idem
Deel VI (1946-'48)	pag. 6789-7886	idem
Deel VII (1949-'50)	pag. 7887-9156	idem
Deel VIII (1951-'52)	pag. 9157-10406	idem
Deel IX (1953-'54)	pag. 10407-11670	idem
Deel X (1955-'56)	pag. 11671-12918	idem
Deel XI (1957)	pag. 12919-13750	idem
Deel XII (1958)	pag. 13751-14566	idem
Deel XIII (1959)	pag. 14567-15398	idem
Deel XIV (1960)	pag. 15399-16230	idem

De delen XV t/m XLVII (1961 t/m 1993) zijn alle afzonderlijk gepagineerd (steeds vanaf pag. 1). Zij zijn vanaf 1977 leverbaar.

I de alfabetisch-systematische index

AFBEELDINGEN

Abalkhail, Muhammad Ali: minister van financiën en nationale economie (Saoedi-Arabië) 347

Abdesselam, Belaïd: premier van Algerije 43; tot 21 augustus 1993 860;

Abiola, Moshood Kashimawo Olawale: presidentskandidaat (Nigeria), bij de stembus in Lagos 563

Abisala, Aleksandras: premier van Litouwen 164

Afawerki, Issaias: secretaris-generaal van de voorlopige regering van Eritrea 559

Afghanistan: kinderen zoeken nuttige zaken in puinhopen van huizen te Kaboel 275; vluchtelingenkonvooi gehinderd door aardverschuiving op aeg Kaboel-Jalalabad 275; Afghaanse leiders en vertegenwoordigers van islamitische landen in gebed na ondertekeningssceremonie van een vredesakkoord op 7 maart 1993 in Islamabad 579; Afghaanse factieleiders verlaten het presidentiële Jalalabad op 20 mei '93 na ondertekening van nieuw vredesakkoord 580;

Afrika: openingsceremonie van 29ste topconferentie OAE in Caïro bijgewoond door VN-secretaris-generaal Boutros Ghali, OAE-secretaris-generaal Salim en OAE-voorzitter Abdou Diouf 645;

Aho, Esko: premier van Finland 676

Akashi Yasuichi: UNTAC-hoofdcoördinator in Cambodja 583

Akmadzic, Mile: premier van Bosnië 314

Albanie: overleg tussen Nexhmije Hoxha en haar advocaat aan het begin van haar proces in Tirana 673; presidenten Berisha en Gligorov (van Albanie en Macedonije) openen nieuwe grensovergang tussen beide landen 674;

Albert II: legt grondwettelijke eed af als zesde Koning der Belgen 527

Aloni, Shulamit: een van de twee hoofdrolspelers in Israëlische kabinetscrisis van mei 1993 504

Altissimo, Renato: leider PLI (Italië) 378

Amerika: aankomst zeven Latijnsamerikaanse presidenten in Guayaquil, Ecuador voor overleg 383; groepsfoto samen met Deense koningin Margrethe van ministers van buitenlandse zaken van Groep van Rio en EG tijdens hun derde ministeriële conferentie te Kopenhagen 689;

Andriessen, Frans: lid Europese Commissie 70

Angola: UNITA-leider Savimbi samen met generaal Bock tijdens verkiezingscampagne in Luanda 104; president dos Santos ontmoet de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken Botha in Luanda 106; de leider van UNITA-delegatie bij vredesbesprekingen, Eduardo Manuvakola, in gesprek met de pers in Addis Abeba 411; regeringsmilitairen in de stad Dondo na herovering op UNITA-rebellen 412; president dos Santos begroet de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Afrikaanse aangelegenheden, George Moose, voor hun bijeenkomst in Luanda 772; politiepatrouille in Ganda na herovering van de stad op UNITA door regeringstroepen 774;

Anstee, Margaret: VN-vertegenwoordiger voor Angola 411

Assad, Hafez: president van Syrië 556

Astafjew, Michail: leider Constitutionele Democratische Partij (Rusland), tijdens opening partijcongres te Moskou 178

Asturias, Rodrigo: CRNG-leider (Guatemala) 625

Athulathmudali, Lalith: leider van DUNF (Sri Lanka) 663

Ato, Osman: naar verluidt financier van generaal Aydid (Somalia) 782

Aydid, Mohammed Farah: clan-leider (Somalia) 780

Aylwin Azocar, Patricio: president van Chili 255

Azerbajdzjan: Gejdar Aliev tijdens een bezoek aan de regio Gandzja, één dag voor zijn verkiezing tot parlementsvoorzitter 737;

Azië: leiders van de zeven SAARC-lidstaten leggen krans bij graf ex-president Rahman van Bangladesh 511;

Aziz, Tariq: vice-premier van Irak 206

Badawi, Ahmad: minister van buitenlandse zaken (Maleisië) 63

Balladur, Edouard: nieuwe premier van Frankrijk 370

Barak, Ehud: stafchef van de Israëlische strijdkrachten 797

Bastian, Gert: voormalig legergeneraal en pacifist Duitsland, samen mei Petra Kelly 85

Beatrix, Koningin der Nederlanden 829

Beek, A.L.ter: ininister van defensie (Nederland) 149

België: stamboom Huis van België 525; koninklijke familie 526; de kist met het stoffelijk overschot van koning Boudewijn I wordt overgebracht naar de Sint Michielskathedraal te Brussel voor de uitvaartmis 526;

Benegas, José Maria: derde man van de PSOE (Spanje) 670

Benvenuto, Giorgio: nieuwe leider PSI (Italië) 377

Bérégovoy, Pierre: premier van Frankrijk, tijdens televisietoespraak 370

Berow, Ljuben: nieuwe premier Bulgarije 78

Berri, Nabih: leider van de sjiiitische Amal (Libanon), na zijn verkiezing tot parlementsvoorzitter 55

Beye, Alioune Blondin: nieuwe vel-tegenwoordiger voor de VN in Angola 773

Bhoetto, Benazir: ex-premier van Pakistan tijdens protestmars 358

Biermann, Achim: leider VN-wapeninspectieteam (Duitsland), staat op 28 juli 1992 de pers te woord in Bagdad 199

Blix, Hans: directeur-generaal IAEA 433; 809;

Boban, Mate: Kroatische leider van Bosnië 314

Boerhoelis, Gennadi: voorzitter groep presidentiële adviseurs (Russische Federatie) 181

Bolger, Jim: premier van Nieuw-Zeeland 593

Borbon y Battenberg, Don Juan de: graaf van Barcelona en vader van de Spaanse koning Juan Carlos 622

Borchert, Jochen: nieuwe minister van voedsel, land- en bosbouw (Duitsland) 533

Bötsch, Wolfgang: nieuwe minister van posten en telecommunicatie (Duitsland) 533

Boudewijn I: koning van België 525

Bourassa, Robert: premier van Quebec (Canada) 250; kondigt op 14 september 1993 zijn aftreden aan 849;

Boutros Ghali, Boutros: secretaris-generaal Verenigde Naties 310; aankomst in Phnom Penh (Cambodja) voor een tweedaags officieel bezoek 582;

Brandt, Willy: voormalig bondskanselier Duitsland 85

Braun, Carol Moseley: eerste zwarte vrouw in Senaat (Verenigde Staten) 38

Brazasukas, Algirdas: leider van Democratische Arbeiderspartij (Litouwen), na vernemen uitslagen parlementsverkiezingen van 26 oktober 1992 166; als waarnemend president samen met zijn vrouw Julija bij de stembus 456;

Brazilië: kandidaat Benediia da Silva van de Arbeiderspartij tijdens verkiezingsbijeenkomst burgermeesterschap Rio de Janeiro 385; twee Yanomami-indianen doen tegenover de federale politie verslag van de moordpartij in hun dorp 760;

Brinkman, L.C.: fractievoorzitter CDA Tweede Kamer (Nederland) 291

Brittan, Leon: EG-handelscommissaris 521

Brundtland, Gro Harlem: premier Noorwegen, bij overhandiging officiële aanvaar EG-lidmaatschap 240

Bulgarije: voormalig premier Lukanow woont onder politiebewaking een hoorzitting bij 78; voormalig leider Ziwwkow wordt beëleid naar de rechtszaal 79

Buurmeijer, J.F.: voorzitter parlementaire enquêtecommissie uitvoering sociale verzekeringen (Nederland) 603

Calderoi, Rafael Angel: president van Costa Rica 694

Canada: premier Bob Rae van Ontario begroet demonstrant van Assemblée van Eerste Volken bij Meech Lake 251; leider Jacques Parizeau met applaus verwelkomd bij betreden hoofdkwartier van zijn partij, de separatistische Parti Québécois 252; Kim Campbell na haar verkiezing tot leider PCP en tot nieuwe premier, samen met medekandidaat Charrest en diens vrouw 557; de toekomstige premier Jean Chrétien viert in zijn vrouw Aline de verkiezingszege van de Liberale Partij in het partijhoofdkwartier in Shawinigan te Quebec 849;

Caiibodja: twee Indonesische UNTAC-militairen inspecteren zojuist herstellende brug 219; inspectie CNTAC-troepen door prins Norodom Sihanouk, UNTAC-hoofdcoördinator Akashi en militaire commandant van UNTAC luitenant-generaal Sanderson 220; Rode Khmer strijder bewaakt lading hout in Pailin 220; leider van Boeddhistische Liberale Democratische Partij, Son Sann, begroet boeddhistische nonnen in Phnom Penh 586; luitenant-generaal Sanderson neemt afscheid van Chinese VN-militair i-or terugkeer naar Australië 876; de voorzitter van de Conitituerende Vergadering, Sonn San, onderte-

kent als eerste de nieuwe grondwet onder toezien oog van prins Norodom Ranariddh en Chea Sim 876

Camdessus, Michel: algeineen directeur van het IMF 668

Carey, George: aartbisschop van Canterbury (Groot-Brittannië), tijdens de algemene synode van de Kerk van Engeland 303

Casey, Eamonn: bisschop van Galway (Ierland) 92

Castricum, F.W.C.: tweede voorzitter van de Tweede Kamer (Nederland) 603

Centraal Afrikaanse Republiek: aanhangers van presidentskandidaat Abel Goumba in de hoofdstad Bangui 711; na zijn vrijlating wordt ex-keizer Jean-Bedel Bokassa op 1 september begroet door president Kolingha 865;

Chakkrapong, Norodoin: vice-premier van SOC-regering (Cambodja) 585

Chamorro, Violeta Barrios de: president van Nicaragua 700

Charles, Mary Eugenia: premier van Dominica 695

Chasboelatoev, Roelant: voorzitter Russische parlement, in een reactie op Jeltsins toespraak van 10 december 1992 184

Chea Sim: een van de leiders van de CVP (Cambodja) 584

Chien, Frederick: minister van buitenlandse zaken van Taiwan, kondigt verbreking diplomatieke betrekkingen met Zuid-Korea aan 60

Chihana, Chakufwa: oppositieleider (Malawi) 416

Chiluba, Frederick: president van Zambia 51

China: president Yang Shangkun ontmoet Iraans president Rafsanjani in Beijing 119; politiefunctionarissen pogen kandidaatkopers van aandelen te Shenzhen in garcel te houden 121; leden Permanent Comité politburo Qiao Shi, Li Ruihua en Zhu Rongji 124; Jiang Zemin, secretaris-generaal van de CCP, tijdens staatsbanket in Beijing met Japanse keizer Akihito 144; ondertekening samenwerkingsovereenkomsten door minister van economische zaken Li Lanqing en de Vietnamese minister van financiën, Ho Te, in bijzijn van premier Li Peng en premier Vo Van Kiet (Vietnam) 231; dissident Wang Dan temidden van andere studenten 425; felicitaties in het Nationale Volkscongres voor Jiang Zemin na zijn verkiezing tot president 426; voorzitter Wang Daohan van Arats wisselt documenten uit met Taiwanese voorzitter van SEF, Koo Chen-fu, na hun overleg in Singapore 516; dissident Xie Wenli na zijn vrijlating in gezelschap van zijn dochter Xu Jing 800;

Chissano, Joaquim Albert: president van Mozambique 777

Chizna, Georgi: vice-premier van Russische Federatie 467

Christopher, Warren: leider overgangsteam Clinton (Verenigde Staten), tijdens een persconferentie 39

Chung Won Shik: premier van Zuid-Korea 58

Ciampi, Carlo Azeglio: nieuwe premier Italië 380

Claus; Prins: Nederland 829

Clerides, Glafkos: presidentskandidaat (Cyprus), met zijn vrouw Lila bij de stembus 366; president van Cyprus 367

Clinton, William (Bill) Jefferson: president van de Verenigde Staten, tijdens persconferentie in het Witte Huis 724

Cohen, M.J.: nieuwe staatssecretaris van onderwijs (Nederland) 599

Costa Rica: opperrechter Luis Arce Saenz verlaat niet zijn vrouw de rechtbank in San José waar hij in gijzeling heeft gezeten 694;

Cotti, Flavio: minister van buitenlandse zaken (Zwitserland) 689

Csurka, Istvan: leider van nationalistische MDF (Hongarije), tijdens het congres van 22-24 januari te Boedapest 678

Cuha: minister van buitenlandse zaken Robaina Gonzales kijkt niet generaal Solar naar de Amerikaanse marinebasis Guantánamo 764;

Dadzie, Kenneth: secretaris-generaal UNCTAD 442

Déby, Idriss: president van Tsjaad 716

Dehaene, Jean-Luc: premier van België 447

Demirel, Süleyman: premier van Turkije 556

Deng Xiaoping: hoogste Chinese leider, na acht maanden weer in het openbaar 123

Dennis, Bengt: president van de Riksbank (Zweden) 95

Deri, Aryeh: ren van de twee hoofdrolspelers in Israëlische kabinetscrisis van mei 1993 504

Dhlakama, Afonso: MNR-leider (Mozambique) 777

Dimitrow, Filip: premier Bulgarije, tijdens vertrouwensstemming in Nationale Vergadering 77

Discua Elvir, Luis Alonso: stafchef strijdkrachten (Honduras) 402

Dogan, Ahmed: leider Beweging voor Rechten en Vrijheden (Bulgarije), tijdens een stemming in de Nationale Vergadering 76

Doi, Takako: als eerste vrouw gekozen tot voorzitter van het Lagerhuis (Japan) 731

Do Muoi: secretaris-generaal Vietnamese Communistische Partij (Vietnam) 585

Dreyfuss, Ruth: gekozen in de Bundesrat (Zwitserland) 688

Duitsland: politiefunctaris neemt foto's van verwoestingen na brandbom in asielzoekerspension in Ketzin 80; minister-president Engholm van Sleeswijk-Holstein condoleert Faruk Arslan 82; president van Weizsacker en minister van gezinszaken Angela Merkel aan kop van de demonstratie tegen racisme in Berlijn 82; Federaal Constitutioneel Hof over de nieuw-e abortuswet 83; voormalig Ooitdits leader Honecker met Erich Mielke voor het begin van de rechtszitting 84, persciferentie te Berlijn over oprichting „comité's voor rechtvaardigheid“ met Gregor Gysi, Klaus Grehn, Peter-Michael Diestel en Tamara Danz 87: plaats van de aanslag op Turkse familie in Solingen wordt bezocht door Turkse ambassadeur Onur Oymen en Herbert Schnoor, minister van binnenlandse zaken van Noordrijn-Westfalen 529; zestal premiers van deelstaten bijeen tijdens vergadering in Bonn 531;

Duran Ballen, Sixto, president van Ecuador 325

Egypte: doorzoeken van puinhopen van gebouw te Caïro na aardbeving 272; president Mubarak spreekt tijdens openingszitting parlement 272; leden van fundamentalistische nioslemgroepering voor het begin van hun proces in Alexandrië in gesprek met advocaten en verwanten 273; leden van fundamentalistische Gammāt-i-Islami roepen leuzen onderweg naar hun proces voor de militaire rechtbank te Caïro 651; politie houdt de wacht bij beschadigde toeristenbussen na bomexplosie bij het Egyptisch museum te Caïro 651;

Ekeus, Rolf: hoofd speciale VN-commissie voor Irak 205

Elbaradal, Mohammed: secretaris-generaal IAEA 433

Ellemann-Jensen, Uffe: minister van buitenlandse zaken (Denemarken), bij het nieuwe logo voor het Deense voorzitterschap van de EG 236

El Salvador: commandanten van FMLN, onder wie Rene Mijango, op een persconferentie in Guazapa 395; officiële demobilisatie van het elitebatallion Atonal 396; eedsaflegging leiders Chica, Jovel, Handal, Gonzalez, Villalobos en Castillo van het FMLN tijdens oprichting van hun politieke partij in bijzijn van aartsbisschop Arturo Rivera y Damas 397;

Eltsjibej, Aboelfez: winnaar presidentsverkiezingen juni 1992 (Azerbajdzjan) 153

Emmanueli, Henri: voorzitter Nationale Assenihlé (Frankrijk) 88

Engholm, Björn: aftredend SPD-voorzitter (Duitsland) 533

Europa: nieuwe leden EG-commissie poeren samen met voorzitter Jacques Delors 237; eerste directie-vergadering EBRD onder voorzitterschap van president Attali en secretaris-generaal le Blanc 536; groepsfoto samen met Deense koningin Margrethe van de ministers van buitenlandse zaken van de EG en van Groep van Rio tijdens hun derde ministeriële conferentie te Kopenhagen 689;

Evans, Garreth: minister van buitenlandse zaken (Australië) 441

Eyadema, Gnassingbe: president van Togo 419

Faisal, Saud al-. minister van buitenlandse zaken (Saoedi-Arabië), bij opening 99ste zitting Raad van de Arabische Liga te Caïro 571

Felber, René: president van Zwitserland 1992, brengt stem uit in referendum over EER-toetreding 240

Fernandez, Eduardo: secretaris-generaal van COPEI (Venezuela), tijdens opening 10de Internationale Congres van Christen-Democraten te Brussel 405

Fernandez Ordóñez, Francisco: aftredend minister van buitenlandse zaken (Spanje) 322

Filippijnen: president Ramos ondertekent in bijzijn van vice-president Estrada en Senaatsvoorzitter Gonzalez wet die Communistische Partij legaliseert 128; schout-bij-nacht Mercer, laatste Amerikaanse commandant van marinebasis Subic Bay schudt Ramos de hand in bijzijn van minister van buitenlandse zaken Romulo 129; ex-brigade-gelieraal en voortvlucht-

tig samenzweerder Zumel meldt zich na een onderduikperiode van zes jaar bij autoriteiten 130; plechtige overgave van een commandant van het NPA, Leopoldo Mabilangan, in het Malacanang-paleis in bijzijn van Ramos en Estrada 506;

Finnbogadottir, Vigdis: president van IJsland 622

Franco, Itamar: president van Brazilië 387

Frankrijk: nieuwe Senaatsvoorzitter Monory wordt gefeliciteerd door collega's 89; leider Millon van de UDF in de Nationale Assemblée in overleg met premier Bérégovoy en minister van buitenlandse zaken Dumas voor stemming over GATT-regeringsverklaring 90; voorzitter van boerenakbond FNSEA aan het woord tijdens speciale bijeenkomst in Parijs 90; familieportret van nieuwe ministerraad op 31 maart 1993 371;

Frick, Mario: nieuwe premier Liechtenstein 841

Frinking, A.B.M.: nieuwe staatssecretaris van defensie (Nederland) 597

Fru Ndi. John: presidentskandidaat oppositie (Kameruun), tijdens verkiezingsbijeenkomst in Douala 46

Ftacinik, Milan: presidentskandidaat Partij van Democratisch Links (Slowakije) 242

Galsworthy, Anthony: hoofd Britse delegatie in JLG (Hongkong) 350

Gasperevic, Ivan: voorzitter Slowaakse parlement 685

Georgië: Edouard Sjewardnadze stemt met zijn vrouw Nanoeli in Tbilisi voor de parlementsverkiezingen 160; voorzitter van Staatsraad Sjewardnadze neemt deel aan demonstratie in Tbilisi 161; minister van defensie Kitovani met leden van de Nationale Garde na herwering Soechoemi 161; Sjewardnadze praat met inwoners van Soechoemi na hevige bombardementen op de stad 454; opstandelingenleider Loti Kohalia spreekt na verovering van de stad Senaki de bevolking toe 743; president Sjewardnadze wordt op het Kremlin ontvangen door president Jeltsin 743;

Gilds, Siegfried: minister van defensie (Suriname) 852

Goesejnov, Soerat: benoemd tot premier van Azerbajdzjan 737

Goh Chok Tong: premier van Singapore 512

Gonzalez Marquez, Felipe: premier van Spanje en PSOE-leider, brengt zijn stem uit bij de algemene verkiezingen 620

Goria, Giovanni: aftredend minister van financiën (Italië) 376

GOS: generaal Samsonov tijdens openingstoespraak van bijeenkomst comité van stafchefs van de Gezamenlijke Strijdkrachten 159; waarnemend premier Gajdar van Rusland aan het woord tijdens vergadering regeringsleiders in Moskou 160;

Gouled Aptidon, Hassan: president van Djibouti 557

Griekenland: ex-koning Constantijn en zijn gezin arriveren met hun jacht in Thessaloniki 840;

Groot-Brittannië: partijconferentie Labour Party te Blackpool zingend afgesloten door nieuwe leider John Smith, plaatsvervangend leider Margaret Beckett en secretaris-generaal Larry Whitty 299; leider van Mijnwerkersvakbond, Arthur Scargill, en secretaris-generaal van de TUC, Norman Willis, staan de pers te woord 300; Labourparlementariërs Skinner, Cook en Jackson levden meer dan 600.000 handtekeningen af op Downing Street 10 301; gestrande olietanker Braer bij de Shetland-eilanden 304; Ierse delegatie o.l.v. vice-premier Wilson treedt parlementsgebouw in Belfast voor Noord-Ierland-overleg 305;

Guatemala: ontmoeting tussen Nobelprijswinnares Rigoberta Menchu en president Serrano op 21 december 1992 624; URNG-leider Moran beantwoordt vragen op een persconferentie na hervatting van de vredesbesprekingen in Mexico Stad 625; Ramiro de Leon Carpio legt de presidentiële eed af tegenover parlementsvoorzitter Lebo Dubon 627; vice-president Espina Salguero verlaat het parlementsgebouw na vrijdijding van diens gooi naar het presidentschap 628;

Guo Fengming: hoofd Chinese delegatie in JLG inzake Hongkong 350

Haavisto, Heikki: minister van buitenlandse zaken (Finland) 677

Haddad, Paolo: minister van economie en financiën (Brazilië) 386

Hadzic, Goran: president van Servische Republiek Krajina 312

Haiti: secretaris-generaal van OAS Joao Baena Soares samen met opperbevelhebber Haïtiaanse leger generaal Raoul Cedras na hun overleg in Port au Prince 399; VN-bemiddelaar Dante Caputo na aankomst in Port au Priiicc in gesprek met journalisten 401: ver-

bannen president Aristide wordt op Governors Island begroet door Dante Caputo 766; parlementsvoorzitter Dupiton in gesprek met een afgevaardigde tijdens de Senaatszitting over de terugkeer van Aristide 766; Raoul Cedras ondertekent het vredesakkoord in aanwezigheid van een militaire delegatie 767; Aristide ondertekent het akkoord over herstel van de democratie en zijn terugkeer aan de macht 767; gelukwensen van Joao Baena Soares voor de nieuwe premier Robert Malval 768; secretaris-generaal Joudel Chamblain van de FRAPH laat tijdens een massale demonstratie samen met andere partijfunctionarissen duiven los 769;

Hamdoun, Nizar: VN-ambassadeur Irak 576

Handal, Sharif: gekozen tot algemeen coördinator van Farabundo Marti partij (El Salvador) 397

Han Dongfang: dissident (China) 803

Han Sung Joo: minister van buitenlandse zaken (Zuid-Korea) 437

Hariri, Rafiq al-. nieuwe premier van Libanon, omringd door lijfwachten 55; tijdens vergadering van de Arabische Liga te Damascus 798.

Hassanali, Noor Mohammed: president van Trinidad en Tobago 640

Hata, Tsutomu: minister van financiën (Japan) 140

Hekmatyar, Gulbuddin: leider van Hezb-i-Islami (Afghanistan) 276

Herzog, Chaim: voormalig president van Israël 504

Hewson, John: oppositieleider (Australië), samen met echtgenote bij de stembus 440

Hills, Carla: handelsvertegenwoordiger (Verenigde Staten) 69

Hoessein: koning van Jordanië 345

Hongkong: leden van beide delegaties, de Britse ambassadeur in Chiia, Sir Robin McLaren, en de Chinese onderminister van buitenlandse zaken, Jiang Enzhu, nemen hun plaatsen in bij de opening van de 12de ronde van de Chinees-Britse besprekingen in Beijing 722;

Hosokawa, Morihiro: voorzitter JNP (Japan) 429

Hsu Hsin-liang: voorzitter DPP (Taiwan), bij de stembus 229

Hu Jintao: nieuw lid Permanent Comité politburo (China) 125

Hun Sen: premier van Cambodja, tijdens verkiezingsbijeenkomst in Phum Prasat 583

Hwan In Sung: benoemd tot premier van Zuid-Korea 437

Hyun Soong Jong: premier Zuidkoreaanse overgangsregering 62

Ierland: premier Reynolds en zijn vrouw Kathleen brengen hun stem uit in Dublin 93; leiders van belangrijkste politieke partijen O'Malley (Progressive Democrats), Bruton (Fine Gael), premier Reynolds (Fianna Fail), Spring (Labour Party) en De Rossa (Democratic Left) in parlementsgebouw te Dublin 307;

Iliescu, Ion: president Roemenië, tijdens een verkiezingsbijeenkomst 24

Iljoemzjinow, Kirsan: winnaar presidentsverkiezingen republiek Kalmykia (Russische Federatie) 470

India: beëdiging president Shankar Dayal Sharma door opperrechter Madhukar Hiralal Kania in New Delhi 131; hindoeïfundamentalisten slopen Bahri Masjid (moskee) in Ayodhya 137; Jain-hindoetempel in Lahore stort ineens als gevolg van verwoestingen 138; leden paramilitaire politie kijken neer op brokstukken verwoeste Bahri Masjid in Ayodhya 587; verwoestingen in Bombay na de reeks bomaanslagen op 12 maart 1993 588; reddingswerkers zoeken in puinhopen naar slachtoffers bomaanslag in Calcutta 588;

Indonesië: militaire bevelhebber van Fretilin, José Xanana Gusmao, na zijn arrestatie te midden van vier Indonesische militairen 352; president Soeharto spreekt Consultatieve Volksassemblee toe na beëdiging 354; studentenprotest in Jakarta tegen nominatie Soeharto als enige kandidaat voor het presidentschap 355; nieuwe militaire commandant van Fretilin, Konis Santana, samen met medestrijders in Oost-Timor 657;

Internationaal: Amerikaanse president Bush feliciteert Russische aibgenoot Jeltsin bij ondertekening START 11-verdrag 284; nieuwe voorzitter Socialistische Internationale Pierre Mauroy op het 19de congres te Berlijn samen met de burgemeester van die stad, Eberhard Diepgen, en SPD-leider Hans-Jocheil Vogel 442, presidenten van Amerika en Rusland, Clinton en Jeltsin, arriveren in gezelschap van premier Mulroney van Canada in Vancouver voor een gezamenlijke lunch 471; familieportret G-7 ministers van financiën te Londen op 27 februari 1993 519; internationaal boerenprotest in Straatsburg tegen akkoord EG en VS in kader GATT-onderhan-

delingen 520. buitengewone vergadering LCO op 28 november 1992 in Islamabad 571: groepsfoto van G-7-leiders op 7 juli in Tokio 815:

Irak: peshmerga's en Turkse militaire eenheden voeren gezamenlijk strijd in Hakurk-vallei tegen PKK-guerrillastrijders 29: verbranding Amerikaanse vlag voor ministerie van landbouw door demonstranten 199: minister van buitenlandse zaken Kazim al-Sahhaf in gesprek met VN-afgezat Eliasson en zijn team op het ministerie te Bagdad 200: VN-ambassadeur Nizar Hamdoun in gesprek met voorzitter Veiligheids- raad Hatano 205: Iraakse Koerdische leiders Talabani en Barzani ontmoeten Turkse brigade-generaal Bilis in Sirnak (Zuidoost-Turkije) 207: puinruimen bij vermeende kernwapenfabriek Zafaraniyah na aanval met kruisraketten 209: buitenlandse diplomaten bezoeken het door kruisraketten getroffen deel van Bagdad 576: hoofd van de speciale VN- commissie voor Irak, Rolf Ekeus, arriveert in zijn hotel te Bagdad na bezoek aan de raketbasis van Al-Muthana 869:

Iran: president Rafsanjani ontmoet ambtgenoot Yang Shangkun in Beijing 119: Rafsanjani spreekt de openingszitting van het parlement (Majlis) toe met op de achtergrond Majlis-voorzitter Nateq Nouri 794:

Israël (incl. bezette gebieden): flatgebouw dat door raket werd getroffen in Kiryat Shemona 57: betoging kolonisten Golan-hoogte op vliegveld Ben Gurion regen verklaring premier Rabin over bereidheid tot territoriaal compromis inet Syrië 210: optreden van Israëlische militairen in Gaza 499:

Italië: premier Amato ontmoet in Rome premier Crvenkovsky van Macedonië 319: beëdiging van de nieuwe ministers Costa, Reviglio, Andreatta, Baratta en Ciurro op 21 februari 1993 376: Mario Segni viert uitslag referenda inet champagne 379: oud-premier Andreotti arriveert voor hoorzitting Senaatscommissie naar zijn mafia-betrokkenheid 381:

Ivoorkust: president Houphouët-Boigny begroet onder toezienend oog van minister van buitenlandse zaken, Amara Essy, de Amerikaanse functionaris Jeffrey Davidow in Abidjan 335:

Izetbegovic, Alija: president van Bosnië-Herzegovina 310

Jagan, Cheddi: president van Guyana 697

Japan: premier Miyazawa ontvangt president Roh Tae Woo (Zuid-Korea) 62: voorzitter Miyazawa en vice-voorzitter Kanemaru van de LDP volgen uitslagen Hogerhuisverkiezingen op televisie 139: kandidaten van Japanse Nieuwe Partij Yoshio Terasawa, Kunitaro Takeda, Morihito Hosokawa en Yuriko Koike gekozen in Hogerhuis 139: getuigenis ex-premier Takeshita voor begrotingscommissie Lagerhuis 142: keizer Akihito tijdens een staatsbanket in Beijing samen met secretaris-generaal Jiang Zemin van de CCP 144: het nieuwe kabinet-Miyazawa op 12 december 1992 146: getuigenis van voormalig secretaris-generaal van LDP Ichiro Ozawa voor begrotingscommissie Lagerhuis 429: kroonprins Naruhito en prinses Masako op hun huwelijksdag in het Keizerlijk Paleis 726: de regeringsbank niet minister van financiën Hayashi, Miyazawa en vice-premier Gotoda na aanvaarding van inotie van vrouwen door het Lagerhuis 726: leiders van vijf oppositiepartijen, Ouchi (DSP), Yamahana (SDPJ), Hata (Shinseito), Ishida (Komeito) en Eda (USDP) sluiten een samenwerkingsakkoord 727: familieportret van het kabinet- Hosokawa 731:

Jatoi, Ghulam Mustapha: voormalig interimpremier van Pakistan tijdens protestmars 358

Jeitsin, Boris: president Russische Federatie 184

Jemen: vrouwen bij een stemlokaal in Sanaa 577:

Jiang Zemin: secretaris-generaal van de CCP (China) 60

Joego-Slavië: UNHCR-commissaris Sadako Ogata op vliegveld Sarajevo verwelkomd door VN-bevelhebber Mackenzie 9: ontmoeting Bosnische president Izetbegovic op vliegveld Zagreb met Turkse minister van buitenlandse zaken Çetin 11: opperbevelhebber UNPROFOR, Satish Nambiar, neemt afscheid van bataljon Nederlandse militairen 12: Cyrus Vance (VN-afgezat) met Lord David Owen (nieuwe voorzitter EG-vredesconferentie) in Londen 13: voormalig Bosnisch parlementsgebouw na een Servische mortieraanval in brand 14: inwoners van Jayce ontvluchten de stad 16: president Cosic van de FRJ feliciteert de nieuwe premier Milan Panic 17: Servisch? soldaat maakt mortier gereed aan front met Kroatië 312: leider van Servische Radicale Partij, Vojislav Seselj, stemt tijdens motie van vrouwen tegen premier Panic in Kamer van Burgers

316: premier Panic voert overleg met Depos leider Micunovic 317: VS-gezat voor voormalig Joego-Slavië Bartholomew in Sarajevo in gesprek met Pejnovic, een lid van de Bosnische Presidentiële Raad 606: president Milosevic in Servië te Belgrado in overleg met Russische onderminister van buitenlandse zaken Tsjoerkin 607: Franse „blauwhelm“ patrouilleert in het door gevechten verwoeste moslim-dorp Ahinici in centraal-Bosnië 608: Milosevic begroet nieuwe VN-bemiddelaar Stoltenberg aan begin van de conferentie te Athene in bijzijn van Lord Owen en president Cosic 609. Bosnisch-Servische leider Karadzic ondertekent Vance-Owen-plan te Athene onder toezienend oog van Griekse premier Mitsotakis 609: bevelhebber van VN-macht in Bosnië, generaal Morillon, begroet de twee VN-bemiddelaars Owen en Stoltenberg op vliegveld Sarajevo 612: UNPROFOR-bevelhebber Lars-Eric Wahlgren in gesprek met verslaggevers met generaal Morillon rechts naast hem 613: nieuwe UNPROFOR-bevelhebber generaal Jean Cot samen met UNPROFOR-woordvoester Shannon Boyd op vliegveld van Zagreb 613: twee Serviërs brengen stem uit in Vukovar inzake het RSK-referendum 615: Milosevic feliciteert nieuwe president van FRJ Zoran Lilic na dieni verkiezing 616:

Jonah, James: ondersecretaris-geïraal van de Verenigde Naties 215

Jordanow, Aleksandar: gekozen tot parlementsvoorzitter Bulgarije 77

Kafi, Ali: voorzitter Hoge Staatscomité (Algerije) 42

Kagame, Paul: militaire bevelhebber RPF (Rwanda), aan het front 339

Kaland, A.J.: fractievoorzitter CDA Eerste Kamer (Nederland) 291

Kantor, Mickey: handelsafgezat (Verenigde Staten) 521

Karadzic, Radovan: leider van de Bosnische Serviërs 15

Keating, Paul: premier van Australië, staat de pers te woord 65: in actie tijdens de verkiezingscampagne 440:

Kelly, Petra: vooraanstaand Groenen-activiste Duitsland, samen met Gert Bastian 85

Kenia: oppositieleiders Odinga (FORD-Kenya), Matiba (FORD- Asili en Kikabi (Democratic Party)) tijdens persconferentie in Nairobi 111:

Khan, Ghulam Ishaq: president van Pakistan 660

Khin Iiyunt: eerste secretaris van SLORC en chef militaire inlichtingendienst (Myanmar) 356

Khoei, Aholqassem al.: groot-ayatollah (Irak) 201

Kim Young Sam: verkozen tot voorzitter DLP (Zuid-Korea) 61: brengt als kandidaat DLP met zijn vrouw stem uit voor de presidentsverkiezingen 435: legt anhtsew af als president 436:

Klerk, FW.de: president van Zuid-Afrika 488

Knazko, Milan: vice-premier en minister van buitenlandse zaken (Slowakije) 242

Koetsjma, Leonid: nieuwe premier van Oekraïne 170

Koffigh, Joseph Kokou: premier van Togo 50

Kohl, Helmut: bondskanselier van Duitsland 528: 694:

Koirala, Girija Prasad: premier van Nepal 733

Kok, Wim: vice-remier Nederland, tijdens behandeling Voor-jaarsnota 293

Kolelas, Bernhard: leider oppositiecoalitie CRD-PCT (Kongo) 560

Konare, Alpha Oumar: president van Mali 48

Kono, Yohei: gekozen tot leider van de LDP (Japan) 730

Kontic, Radoje: nieuwe premier van Joego-Slavië 317

Korea (Noord): de onderminister van buitenlandse zaken, Kang Sok Ju, wordt te Genève bij het begin van de nucleaire besprekingen met de VS begroet door de Amerikaanse functionaris Quinones 807:

Korea (Zuid): president Roh Tae Woo samen met premier Miyazawa (Japan) 62: tanks trekken door de rivier de Namhan tijdens militaire oefening Team Spirit 432:

Kovac, Michal: nieuwe president van Slowakije, na zijn beëdiging, samen met echtgenote Emilia 683

Kovac, Roman: presidentskandidaat Beweging voor een Democratisch Slowakije (Slowakije) 242

Kozyrew, Andrej: minister van buitenlandse zaken (Russische Federatie) 519

Kubecka, Jaroslav: minister van economische zaken (Slowakije) 684

Kucan, Milan: president van Slovenië 321

Laar, Mart: preiier Estland, drie dagen vóór benoeming 156

Lalonde, Brice: leider van Génération Ecologie (Frankrijk) 369

Lamont, Norman: minister van financiën (Groot-Britannië) 304

Lee Teng-hui: president van Taiwan, na zijn herverkiezing als voorzitter van de Kwomintang 882

Leijenhorst, G. van: voorzitter onderwijscommissie Tweede Kamer (Nederland) 598

Lepage, Octavio: beëdigd als interimpresident van Venezuela op 21 mei 1993 704

Libanon: islamitische vrouwen brengen hun stem uit bij algemene verkiezingen 53: Bahyeh al-Hariri, kandidaat van de sjiiitische Amal viert haar verkiezingsoverwinning 54: een van de maronitische verkiezingskandidaten, Faris Buwayz, bij een bijeenkomst in Zouk 54: Hezbollah-basis ten oosten van Sidon na Israëlische luchtaanval 56: de militaire leider van de Hezbollah in Zuid-Libanon, sjeik Nabol Kawouk, neemt de schade op in het door Ain Qana als gevolg van Israëlische bombardementen 798:

Liberia: deelnemers aan de vredesbesprekingen in Genève bijeen op 17 juli: Alhaji Koromah (Ulimo), Trevor Gordon-Somers (VN-vertegenwoordiger), Momolu Sirleaf, Cnaan Banana (oud- president Zimbabwe) en Bacchus Matthews (minister van buitenlandse zaken van de Liberiaanse interimregering) 868.

Liechtenstein: nieuwe regering, bestaande uit: premier Buchel, vice-premier Frick en de ministers Ritter, Gassner-Matt en Komer 541: Prins Hans Adam II schudt premier Buchel de hand na aankondiging van nieuwe verkiezingen 841:

Lien Chan: nieuwe premier van Taiwan, na zijn beëdiging 514

Li Langqing: vice-premier van China 802

Litouwen: aftredend premier Vagnorius inet voorzitter van de Opperste Raad Landsbergis 165: presidentskandidaat Stasys Lozoraitis begroet aanhangers na het uitbrengen van zijn stem 456:

Liu Huaqing: nieuw lid Permanent Comité oolitburo (China) 125

Lobow, Oleg: vice-premier Russische Federatie 468

Loncle, François: ex-iiinister van stadsontwikkeling (Frankrijk) 368

Loschnak, Franz: minister van binnenlandse zaken (Oostenrijk) 542

Lubbers, Ruud: premier van Nederland, tijdens behandeling Voorjaarsnota 293

Lu Ping: directeur van het Bureau voor Aangelegenheden betreffende Hongkong en Macao van de Chinese Staatsraad 349

Macedonië: preiier Branko Crvenkovski ontmoet in Rome Italiaanse ambtgenoot Amato 319: Deense UNPROFOR-bevelhebber Saemark-Thomsen op bezoek in gezelschap van Macedonische generaal Postolovski 320: president Gligorov zwaait na terugkeer uit Washington naar menigte in Skopje die de erkenning van hacedonië door de VN viert 618:

MacSharry, Ray: EG-landbouwcommissaris 70

Madagascar: president Ratsiraka brengt zijn stem uit bij eerste ronde presidentsverkiezingen 189:

Madigan, Edward: minister van landbouw (Verenigde Staten) 69

Mahathir Mohamed: premier van Maleisië 509

Majali, Abdul Salam: nieuwe premier van Jordanie 654

Major, John: preiier Groot-Britannië 240

Makarow, Andrej: afgevaardigde aan de president (Russische Federatie) 181

Makuetu, Clarence: PAC-leider (Zuid-Afrika) 566

Malek, Redha: preiier van Algerije vanaf 21 augustus 1991 861

Malevski, Denko: minister van buitenlandse zaken (Macedonië) 20

Mandela, Nelson: ANC-leider (Zuid-Afrika) 566

Mazari, Balkh Sher: beëdigd als waarnemend premier van Paki- stan 660

McDougall, Barbara: minister van buitenlandse zaken (Canada) 253

Mecredi, Ovide: opperhoofd van de Assemblée van Eerste Volkeren (Canada) 250

Mellor, David: minister van cultuur (Groot-Britannië), dient ontslag in 299

Menchu, Rigoberta: winnares Nobelprijs voor de Vrede 1992 (Guatemala), tijdens een demonstratie tegen onderdrukking 68:

Mendoza Garcia, Donald: leider van Commando 40 (Nicaragua), hij het verlaten van het UNO-kantoor na de gijzelingsactie 703

Merbah, Kasdi: oud-premier van Algerije 861

Meri, Lennart: oktober 1992 gekozen tot president Estland 155

Merrera Cainpiris, Luis: oud-president van Venezuela 704

hlcxico: PRD-kandidaat Cristobal Arias viert ver-

kieszingsoverwinning voor gouverneurschap van Michoacan samen met PRD leider Cardenas 327;

Midden-Oosten: ontmoeting in Oost-Jeruzalem tussen de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Christopher en leden van de Palestijnse delegatie bij de vredesbesprekingen, onder n. Hanan Ashrawi 718; PLO-voorzitter Arafat ondertekent in Tunis de brief over officiële erkenning van Israël in bijzijn van Noorse minister van buitenlandse zaken Holst, de Noor Terje Rød-Larsen, lid van het uitvoerend comité van de PLO. Mahmoud Abbas, en PLO-functionaris Abu Ala 784; de Israëlische preiier Rabin ondertekent in Jeruzalem de brief over de officiële erkenning van de PLO in bijzijn van de ministers van buitenlandse zaken Holst en Peres (Israël) 785; namens de PLO ondertekent Mahmoud Abbas het vredesakkoord te Washington tussen Israël en de PLO onder toezicht van Rabin, Arafat en de Amerikaanse president Clinton 785; Arafat schudt de hand met Rabin terwijl Clinton hen omarmt (Washington, 13 september 1993) 786; uiteenlopende reacties in Israël op het vredesakkoord met de PLO 786; bij het hoofdkwartier van de lokale Palestijnse leiders in Jeruzalem wordt op 13 september 1993 een duif losgelaten en de Palestijnse vlag geheesen 789; leider van de Israëlische delegatie bij de vredesbesprekingen over het Midden-Oosten, Rubenstein, drukt de hand van Jordaanse collega Tarawneh na de ondertekening van een „gemeenschappelijke agenda“ in Washington 790; Egyptische president Mubarak schudt de hand van premier Rabin tijdens hun ontmoeting in Alexandrië 791;

Mieno, Yasushi: gouverneur van Bank van Japan 431

Milosevic, Slobodan: president van Servië, brengt zijn stem uit 317

Mitsotakis, Konstantinos: premier van Griekenland 367

Miyazawa, Kiichi: premier van Japan 723; 724;

Moboetoe Sese Seko: president van Zaïre, met leden van de presidentiële garde 342

Moetlow, Abdoullah: premier van Oezbekistan 225

Moi, Daniel Arap: president van Kenia 488

Moldova: premier Sangheli begroet in Boekarest de Roemeense president Iliescu 168;

Möller, Jürgen: aftredend minister van economische zaken (Duitsland) 532

Moisengwo Pasinya, Laurent: aartsbisschop en voorzitter HCR (Zaïre), tijdens persconferentie in Antwerpen 343

Moravcik, Jozef: minister van buitenlandse zaken (Slovakië) 684

Morillon, Philippe: UNPROFOR-bevelhebber (Frankrijk) 315

Moureaux, Philippe: aftredend minister van sociale zaken en nieuwe burgemeester van Sint-Jans-Molenbeek (België) 446

Mozambique: president Clissano en Renamo-leider Dhlakama toosten na ondertekening vredesakkoord te Rome 189; Zimbabwaanse troepen in Chinioio voor vertrek geïnspecteerd door president Chissano 490;

Mulroney, Brian: aftredend premier Canada 253

Muntasir, Oinar Mustafa al-: minister van buitenlandse zaken (Libië) 336

Muteka, Faustino: leider Angolese regeringsdelegatie bij vredesbesprekingen in Addis Abeba 411

Muto, Kabun: minister van buitenlandse zaken (Japan) 519; 723;

Mwinyi, Ali Hassan: president van Tanzania 342

Myanmar: protesterende dissidente studenten buiten de ambassade van Myanmar in Bangkok (Thailand) 64;

Myo Nyunt: minister van religieuze zaken en militaire commandant van Rangoon (Myanmar), tijdens openingstoespraak tot nationale constitutionele conventie 356

Nasrallah, sjeik Hassan: secretaris-generaal van Hezbollah (Libanon) 53

Nastase, Adrian: nieuwe voorzitter Huis van Afgevaardigden (Roemenië) 25

Natachaba, Ouataru Fambare: minister van buitenlandse zaken (Togo) 418

NAVO: opperbevelhebber Shalikashvili, secretaris-generaal Wörner en de bevelhebber van het AHRG, luitenant-generaal Mackenzie op een persconferentie in Bielefeld 362; ondertekening te Brussel van overeenkomst over inpassing Euro-korps door Shalikashvili, de Franse stafchef Lanxade en de Duitse stafchef Naumann 363;

Ndadaye, Melchior: president van Boeroendi van 10 juli tot 21 oktober 1993 863

Nederland: vertrekkend minister van buitenlandse zaken Hans van den Broek met opvolger P.H. Kooijmans 9;

staatssecretaris ter Veld van sociale zaken samen met minister de Vries tijdens de WAO-persconferentie te Den Haag 289; WAO-onderhandelingen tussen Biesheuvel en Wolters (CDA) en Linschoten en Dijkstal (VVD) nabij Lelystad 290; staatssecretaris ter Veld staat in Den Haag de pers te woord na haar aftreden te hebben aangekondigd 598; woordvoerders van de regeringsfracties, W. van de Zandschulp (PvdA) en H. van der Meulen (CDA) in de Eerste Kamer overleggen voor aanvang WAO-debat 599; overzicht inkomsten/uitgaven van begroting 1994 831; minister de Vries en staatssecretaris Wallage van sociale zaken en werkgelegenheid luisteren naar premier Lubbers 834; minister Kok van financiën in gesprek met VVD-fractieleider Bolkestein tijdens de Algemene Beschouwingen 1993 836;

Nederlandse Antillen: minister van justitie Suzanne Römer bekijkt het rapport Pan i Respect samen met voorzitter Swierstra van de Nederlandse Onderzoekscommissie inzake criminaliteit onder Antilliaanse jongeren 635;

Netanyahu, Benjamin: nieuwe leider Likod (Israël) 503

Nezzar, Khaled: minister van defensie (Algerije) 409

Nguyen Manh Cam: minister van buitenlandse zaken (Vietnam) 666

Nicaragua: vice-president Godoy Reyes begroet honderden boeren in Chontales tijdens demonstratie tegen de regering van president Chamorro 698; voormalig parlementsvoorzitter Cesar Aguirre spreekt UNO-aanhangers toe tijdens massale demonstratie tegen president Chamorro 699; contra-leider Talavera Alaniz, alias de Jakhals, in gesprek met een van de gegijzelden, FSLN-parlementslid Tijerino, nadat de vrijlating van allen bevestigd is gemaakt 702; UNO-directeur Baldodano, Godoy Reyes en UNO-afgevaardigde Cesar Aguirre in gijzeling bewaakt door een lid van Commando 40 702;

Nigeria: kiezers brengen stem uit op kandidaat parlementsverkiezingen door rij te vormen achter zijn foto 115;

Noorwegen: televisieoptreden op de avond van de verkiezingsuitslagen van premier Brundtland, de leider van de Centrum partij Anne Enger Lahnstein en de leider van de Conservatieve Partij Kaci Kullmann 842;

Nouri, Abdollah: minister van binnenlandse zaken (Iran) 553

Nsengiyaremye, Dismas: preiier van Rwanda 647

Nugis, Ulo: nieuwe parlementsvoorzitter Estland 156

Obuchi, Keizo: nieuwe leider Takeshita-factie binnen de LDP (Japan) 141

Occlietto, Achille: voorzitter PDS (Italië) 377

Ochirbat, Punsalmaagijn: herkozen als president van Mongolië 659

Odinga, Jaramogi Oginga: presidentskandidaat FORD-Kenya (Kenia) 487

Ogenda: na zijn kroning tot 36ste Kabaka (koning) van Boeganda wordt Ronald Mutebi rondgedragen 713;

Ogi, Adolf: president van Zwitserland in 1993 96

Olympio, Gilchrist: oppositieleider (Togo) 418

Ong Teng Cheong: nieuwe president van Singapore, wuivend naar aanhangers 813

Oostenrijk: bekendmaking vorming nieuwe fractie door FPÖ-afgevaardigden Barmüller, Motter, Schmidt, Frischenschlager en Moser 543;

OPEC: olieministers Agazadeh (Iran), Umayr bin Yusuf (VAE), Nazer (Saoedi-Arabië) en Okongwu (Nigeria) arriveren in de Hofburg te Wenen voor 93-ste bijeenkomst 147; aandeel OPEC in wereldproductie van ruwe aardolie in 1992 670;

Ousinane, Mahaniane: winnaar presidentsverkiezingen Niger 338

Oiven, Lord: voorzitter EG-vredesconferentie over Joego-Slavië, op een persconferentie te Parijs 316

Özal, Turgut: president van Turkije, overleden op 17 april 1993 554

Pakistan: minister van water en energie Asif Ali Zardari, tevens echtgenoot van ex-premier Benazir Bhutto, begroet de menigte bij aankomst in Lahore 660; afgezette premier Sharif spreekt tijdens een tiassabijeenkomst in Rawalpindi 661; aftredend president Khan neemt de ambtsed af van Moen Qureshi bij diens aantreden als waarnemend premier 877; waarnemend president Waseem Sajjad Jan begroet waarnemend preiier Moen Qureshi 878; leider van de PPP, Benazir Bhutto, tijdens een ontmoeting in Lahore niet bondgenoot Hamid Nasir Chatta van de PML 880; stafchef van het leger generaal Abdul Waheed in gesprek met de zojuist bedigde premier Be-

nazir Bhutto 880;

Palestijnse zaken: scholieren verbranden autobanden bij ingang Palestijns Kamp Aij el-Helweh bij Sidon 213; studenten van Bir Zeit houden portretten omhoog van PLO-leider Arafat 214; het kamp van gedepoteerde Palestijnen te Marj al Zuhour in Zuidlibanees niemandsland 216; ontmoeting in Amman tussen Arafat en Palestijnse vertegenwoordigers bij vredesbesprekingen over Midden-Oosten. Faisal Hnsseini, Haider Abdel-Shafi en Hanan Ashrawi 501; terugkeer van 15 Palestijnse ballingen vanuit Jordanië, onder wie de voormalige burgemeester van El Bireh, Abdel Jawad Saleh 501; Arafat schudt tijdens bijeenkomst in Tunis de hand van Mahmoud Darwish, lid van het uitvoerend comité van de PLO 719;

Panetta, Leon: directeur van het bureau voor management en begroting (Verenigde Staten), tijdens persconferentie 708

Papandreu, Andreas: Pasok-leider (Griekenland), tijdens het indienen van motie van wantrouwen 838; na zijn overwinning in de algemene verkiezingen, samen met vrouw Dimitra te Athene 839;

Paraguay: de drie belangrijkste presidentskandidaten Lainn (PLRA), Wasmosy (Colorado) en Caballero Vargas (EN) op 30 april 1993 bijeen 638;

Pashko, Gramoz: oud-vice premier Albanië 73

Patsatsia, Otari: nieuwe premier van Georgië 742

Patten, Chris: gouverneur van Hongkong 349

Patterson, Percival J.: premier van Jamaica 628

Paz Zamora, Jaime: president van Bolivia 249

Pena, Elias Salupeto: leider UNITA (Angola), in Luanda 106

Peres, Shimon: minister van buitenlandse zaken (Israël) 215

Perez, Carlos Andres: president van Venezuela, na het uitbrengen van zijn stem 406

Perricos, Diinitri: leider van een VN-wapeninspectieteam, op 8 maart 1993 in Bagdad 572

Peru: leden van Huancayo stadsmilitie nemen deel aan parade voor Onafhankelijkheidsdag 35; leider van Sendero Luminoso, Abimael Guzman Renoso, wordt in hechtenis aan gearrest 35; president Fujimori schudt de hand van een guerrillaleider van Sendero Luminoso na diens overgave in Tarapoto 332;

Petersen, Niels Helveg, nieuwe minister van buitenlandse zaken (Denemarken) 233

Phoumsavan, Nouthak: nieuwe president Laos 224

Pinochet Cgane, Augusto: opperbevelhebber van het leger (Chili), in een toespraak tot zijn manschappen 224

Polen: leiders van de Democratisch Linkse Alliantie, Kwasniewski en Cimoszewicz praten met de leider van de Poolse Boerenpartij, Waldemar Pawlak, over de vorning van een coalitieregering 844; leden van de nieuwe regering, de vice-premiers Borowski, Cimoszewicz en Luczak en premier Pawlak geven een persconferentie op 27 oktober 1993 845;

Ponce, René Enillio: minister van defensie (El Salvador) 402

Portugal: nieuwe minister van buitenlandse zaken José Manuel Durao Barroso samen met voorganger Joao de Deus Pinheiro 94;

Prado, Delimiro: Spaanse generaal, op 8 juni 1993 benoemd tot UNPROFOR-verbindingsofficier 612

Premadasa, Ranasinghe: president van Sri Lanka 663

Prendes, Alvaro: luchtmachtcolonel b.d. (Cuba) 393

Preston, Lewis: president van de Wereldbank 668

Prigione, Girolamo: eerste ambassadeur van het Vaticaan in Mexico sedert 1857, tijdens een persconferentie in Mexico Stad 771

Pujol Soley, Jordi: voorzitter Catalaanse parlement en leider van de CiU (Spanje) 621

Pynzenyk, Viktor: aftredend vice-premier van Oekraïne, tijdens een persconferentie 749

Rabbani, Burhanuddin: president van Afghanistan, tijdens een speech tot de constituerende vergadering 277

Rabie, Jac: nieuwe minister van bevolkingsontwikkeling (Zuid-Afrika) 270

Ranariddh, Norodom: leider van het Funcinpec (Cambodja), tijdens een verkiezingsbijeenkomst in Takhmau 584

Rao, P.V. Narasimha: premier van India 511

Rasmussen, Poul Nyrup: nieuwe premier Denemarken 233; reageert op eerste uitslagen referendum over ratificatie Verdrag van Maastricht 538;

Rauch-Kallat, Maria: nieuwe minister van milieu, jeugd- en gezinszaken (Oostenrijk) 543

Reno, Janet: benoemd tot minister van justitie (Verenigde Staten) 377

Reviglio, Franco: aftredend minister van financiën (Italië) 379

Rexrodt, Günter: nieuwe minister van economische zaken (Duits-land) 533

Rezende, Eliseu: nieuwe minister van economie en financiën (Brazilië) 387

Riina, Salvatore „Toto”: inafia-leider (Italië), gearresteerd op 15 januari 1993 375

Roberto, Holden: leider FNLA (Angola), tijdens verkiezingsbijeenkomst in Luanda 104

Rodrigues, Sunith Francis: stafchef van het leger (India) 592

Rodriguez, Andres: ex-president van Paraguay 851

Roemenië: ex-koning Mihai I woont met vrouw Ana en kleinzoon prins Nicolae een dienst bij in Putna-klooster in Suceava 22; presidentskandidaat Constantinescu spreekt na nominatie aanhangers toe 23; presidentskandidaat Mircea Druc voor een kaart van Groot-Roemenië 26; president Iliescu begroet in Boekarest premier Sangheli van Moldova 168; Iliescu omarmt president Gaviria van Colombia na ondertekening van bilaterale akkoorden in Sanra IC de Bogota 682

Roetskoi, Aleksandr: vice-president van Russische Federatie 467

Roh Tae Woo: president van Zuid-Korea 60; 61

Rong Yiren: nieuwe vice-president van China 426

Russische Federatie: officieuze voorzitter van verboden Front van Nationale Redding Ilja Konstantinov in gesprek met Sergej Baboelin, een van de leiders van het oppositieblok 179; president Jeltsin in gesprek met oud-vice-premier Poltoranin tijdens Congres van Russische Intellectuelen 182; minister van defensie Gratsjov en zijn collega van binnenlandse zaken Jerin tijdens een debat over de strijdkrachten 183; Jeltsin tijdens zitting van achtste Congres van Volksafgevaardigden in gesprek met voorzitter van de Opperste Sowjet, Roesslan Chasboelatow 465; applaus van aantal volksafgevaardigden bij motie-voorstel van 27 maart 1993 om president uit functie te zetten 466; groepsportret van elf van de twaalf organisatoren van mislukte coup van augustus 1991 469; lid OMON-militie bewaakt passagierstrein bij passeren van station van Tsjerkesk in Tsjetsjenie 470; Jeltsin leidt de president van Oekraïne, Leonid Krawtsjoek rond op zijn buitenverblijf in Tver, in het bijzijn van premier Tsjernomyrdin 748; gewelddadige rellen in Moskou op 1 mei 1993 750; Jeltsin begroet de presidenten van Kazachstan en Oezbekistan, Nazarbaiev en Karimov, in het Kremlin 814

Russo Jervolino, Rosa: nieuwe voorzitter van DC (Italië) 373

Sadik, Nafis: iecretaris-generaal van het UNFPA 819

Sahhaf, Muhammad Said Kazim al-: minister van buitenlandse zaken (Irak) 206; 872

Saleh, Ali Abdullah: president van Jemen, bij de stembus 578

Saleh, Mohammad Mehdi: minister van handel (Irak) 201

Salinas de Gortari, Carlos: president van Mexico, tijdens ondertekening NAFTA-akkoord 329

Samaras, Antonis: voormalig minister van buitenlandse zaken (Griekenland), tijdens bekendmaking vorming nieuwe politieke partij 839

Santos, José Eduardo dos: leider regeringspartij MPLA-PT (Angola), met traditionele Soba-muts op 103

Schleifinger, Helmut: president Bundesbank Duitsland 86

Schluter, Poul: aftredend premier Denemarken 233

Schwarz-Schilling, Christian: aftredend minister van posten en telecommunicatie (Duitsland), op een persconferentie 532

Seiters, Rudolf: minister van binnenlandse zaken (Duitsland) 528

Sekkali, Badia: vrouw die namens USFP in Kamei aan Afgevaardigden werd gekozen (Marokko) 644

Senegal: president Abdou Diouf en zijn vrouw tonen hun handen voordat zij hun stem uitbrengen 340

Sezzin, Ismet: minister van binnenlandse zaken (Turkije) 553

Shaker, Sharif Zaid Ibn: premier van Jordanië 345

Shammas, Suhayl: leider Libanese delegatie bij vredesbesprekingen over het Midden-Oosten te Washington 424

Sharif, Mian Mohammed Nawaz: premier van Pakistan 511

Sharif, Sawfat: minister van voorlichting (Egypte) 652

Shen Tong: verbannen Chinese dissident, tijdens persconferentie in Newton (Massachusetts) 123

Sihanouk, Norodom: staatshoofd van Cambodja 582:

samen met UNTAC-hoofdcoördinator Akashi 583; Silajdzic, Haril: minister van buitenlandse zaken (Bosnië-Herzegovina) 10

Silva, Gerry de: nieuwe stafchef van Sri Lankaanse leger, in gesprek met Indiase generaal-majoor Fernandes 279

Simonis, Heide: nieuwe premier van deelstaat Sleeswijk-Holstein (Duitsland) 534

Siphandon, Khamtay: nieuwe voorzitter PPPL (Laos) 224

Skrabalo, Zdenko: minister van buitenlandse zaken (Kroatië) tijdens een persconferentie 20

Smidowitsj, Nikita: leider VN-wapeninspectieteam (Rusland), op 16 augustus 1992 te Bagdad 200

Soedan: de voedselmarkt in het Zuid-Soedanese Juba op 4 december 1992 191

Solana Madariaga, Javier: nieuwe minister van buitenlandse zaken (Spanje) 322

Somalia: hoofdstad Mogadishu op 11 oktober 1992 193; schoonzoon van ex-president Siad Barre, generaal Morgan, niet enkele van zijn strijders 193; uitgehongerd kind krijgt in Bardera te drinken van Care-hulpmedewerker 194; Amerikaanse mariniers inspecteren auto in hlogadishu 195; ontmoeting krijgsheren Aydid en Mahdi Mohammed in Mogadishu 195; graanlevering ten noordwesten van Baidoa onder toezicht Amerikaanse militairen 196; Belgische para's op zoek naar wapens in Kismayu 197; situatie bij de groene lijn in Mogadishu op 28 april 1993 494; overdracht controle UNITAF door Amerikaanse generaal Johnston aan VN-commandant generaal Cevik Bir 495; Nigeriaanse militairen op zoek naar wapens in een vluchtelingenkamp te Mogadishu 496; een Pakistaanse VN-militair loopt langs het beschadigde huis van generaal Aydid na gevechten met Somalische strijders in Mogadishu 780; protest van Aydid-aanhangers tegen vermeende verwoesting van moskeeën door Amerikaanse helikopters 781

Soskowets, Oleg: vice-premier Russische Federatie 468

Spanje: PP-leider Aznar stelt zich kandidaat voor het premierschap tijdens persconferentie 621; de nieuwe regering poseert op 14 juli 1993 met het koningspaar 846

Spring, Dick: leider van Labour Party (Ierland), samen met vrouw Kristi en dochter Laura bij de stembus 93

Steinkühler, Franz: voorzitter van vakbond IG Metall (Duitsland), tijdens een persconferentie 535

Stephanopoulos, George: woordvoerder van het Witte Huis (Verenigde Staten) 258

Stoiber, Edmund: nieuwe minister van binnenlandse zaken van deelstaat Beieren (Duitsland) 534

Strasser, Valentine: president van Sierra Leone 714

Suchocka, Hanna: premier van Polen 545

Sudharmono: vice-president van Indonesië (11 maart 1988-11 maart 1993) 355

Suriname: officiële vaandeloverdracht in de Memre Boekoekazerne met president Ronald Venetiaan en een saluerende bevelhebber Arthy Gorre 854; ondertekening te Den Haag van het aanvullend protocol bij het rechtshulpverdrag tussen Suriname en Nederland door de ministers van justitie Girjasing en Hirsch Ballin 856

Sutherland, Peter: nieuwe directeur-generaal van de GATT, voor het hoofdkwartier in Genève 816

Sutrisno, Try: vertrekkend opperbevelhebber strijdkrachten (Indonesië) 354

Taiwan: president Lee Teng-hui brengt zijn stem uit in bijzijn van echtgenote Tseng Wen-hu en de voorzitter van de verkiezingscommissie Wu Po-hsiung 228; Kwomintang-leiders James Chu, secretaris-generaal James Soong en Wang Shu-ching op een persconferentie 515; voorzitter Koo Chen-fu van SEF wisselt documenten uit met Chinese voorzitter Wang Daohan van Arats na hun overleg in Singapore 516; Jaw Shau-kung, een van de leiders en oprichters van de CNP, samen met mede-oprichter Lee Ching-hua en Lee Senfong 881

Takemura, Masavoshi: leider van Shinto Sakieake (Japan) 727

Tanabe, Makoto: vroegere voorzitter SDPJ (Japan) 430

Tapie, Bernard: nieuwe minister van stadsontwikkeling (Frankrijk) 368

Thailand: premier Chuan Leekpai inspecteert samen met de twee Cambodjaanse premiers, Hun Sen en prins Norodom Ranariddh, de erewacht in Bangkok 875

Thiam, Habib: premier van Senegal 648

Togo: duizenden vluchtelingen trekken de grens over met Benin 418; kiezers moeten vóór zij hun stem uitbrengen hun handen laten zien om aan te tonen dat

zij al geen inkt (van het stemmen) op hun vingers hebben 715

Tsjechoslowakije: ondertekening nieuwe grondwet Slovaakse Republiek op 3 september 1992 in Bratislava door Gasparovic, de voorzitter van de Slowaakse Nationale Raad, en premier Meciar 243; bestudering verklaring over opheffing Charta '77 door Vaclav Havel, Jiri Dienstbier, Eva Joachimova en Dana Nemcova 246; luchtopname Gabcikovo-Nagyamaros- dam 246

Tsjernomyrdin, Wiktor: nieuwe premier Russische Federatie 184; 754

Tudjman, Franjo: president Kmaric, tijdens beëdiging voor nieuwe ambtsperiode 19

Turkije: minister van buitenlandse zaken Cetin ontmoet Bosnische president Izetbegovic op vliegveld Zagreb 11; het Turkse leger in actie in Sirkak 27; de verwoestingen in Sirkak 28; militaire eenheden samen met Iraakse peshmarga's in de strijd tegen PKK-guerrillastrijders in de Hakurk-vallei (Irak) 29; Duitse reddingswerkers met behulp van handen op zoek naar overlevenden na aardbeving in Erzincan 31; brigade-generaal Esref Bitlis ontmoet Iraakse Koerdische leiders Talabani en Barzani in Sirkak 207; Koerdische leiders Recho, Talabani (PUK), Ocalan (PKK), Burkay (PSK) en Turk (HEP) maken in Libanese Bar Elias verlenging bestand met Turkije bekend 552. nieuwe premier Tansu Ciller ontmoet SHP-leider Erdal Inonu 555

Uhde, Milan: voorzitter Tsjechische parlement 685

Vacariou, Nicolae: benoemd tot premier (Roemenië) 25

Valentic, Nikica: nieuwe premier van Kroatië, na zijn benoeming 617

Valentin, Jorge: leider UNITA-delegatie bij Angolese vredesbesprekingen in Abidjan 413

Vance, Cyrus: VN-afgezant voor Joego-Slavië, op persconferentie te Parijs 316

Vassiliou, Georgios: president van Cyprus, bij de steinbus 366

Velasquez, Ramon José: nieuwe interimresident van Venezuela 704

Veld, R J in t staatssecretaris van onderwijs (Nederland) 598

Venezuela: president Perez arriveert bij het presidentiële paleis in Caracas 703

Verenigde Staten: Bill Clinton wuift in Little Rock met vrouw en dochter naar menige na bekendwording resultaten presidentsverkiezingen 37; president Bush verlaat met zijn vrouw aanhangers in Houston 39; beëdiging Clinton tot 42ste president door opper-rechter Rehnquist in bijzijn van zijn vrouw Hillary Rodhain Clinton 257; beëdiging kabinetleden Aspin (defensie), Bentsen (financiën) en Christopher (buitenlandse zaken) in het Witte Huis 258; beëdiging leden Huis van Afgevaardigden bij opening 103-de Congres 259; Clinton maakt zijn economisch plan bekend tijdens zitting Congres in bijzijn van vice-president Gore en de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Thomas Foley 472; overleg over economisch plan tussen Clinton, Foley, senator Mitchell en afgevaardigde Bonior 474; protestdemonstratie in Washington tegen uitspraak Hoogerechtshof inzake abortuswetgeving Pennsylvania 479; helikopter van National Guard boven het brandende complex van de Branch Davidian-sekte bij Waco 482; minister van buitenlandse zaken Chriiophor in gesprek met militaire bevelhebber van Noord-Israël, generaal Mordechai, tijdens een bezoek aan buitenpoort Manara 498; admiraal Frank Kelso, stafchef van de marine, voert het woord tijdens een persconferentie op het Pentagon in het bijzijn van generaal McPeak, stafchef van de lucht macht, minister van defensie Les Aspin, generaal Sullivan, stafchef van de landmacht en generaal Mundy, commandant van het marinekorps 705

Verhofstadt, Guy: voorzitter VLD (België) 445

Vessey, John: Amerikaanse generaal en speciale afgezant voor president Clinton in MI-akwestie met Vietnam 666

Vietnami: ondertekening samenwerkingsovereenkomsten door minister van financiën Ho Te en de Chinese minister van econ. zaken, Li Lanqing, in bijzijn van premier Vo Van Kiet en zijn Chinese ambtgenoot Li Peng 231; de overwinnaar van Dien Bien Phu (1954), generaal Vo Nguyen Giap, toost met de Franse president Mitterrand tijdens diens bezoek aan Vietnam 665; begroeting in Hanoi tussen de Chinese minister van defensie Chi Haotian en zijn Vietnamese ambtgenoot Doan Khue 666

Viljoen, Constand, leider van het Afrikaner Volksfront (Zuid Afrika) 570

Visconti, Francisco: brigadegeneraal en een van de initiatiefnemers van de coup van 27 november 1992 (Venezuela) 406
 Voorst tot Voorst, Berend-Jan Marie, baron van: nieuwe gouverneur van Limburg (Nederland) 597

Wade, Abdoulaye: PDS-presidentskandidaat (Senegal) 341
 Waechter, Antoine: leider van de Groenen (Frankrijk) 369

Waigel, Theo: minister van financiën Duitsland 86
 Wallage, Jacques: nieuwe staatssecretaris van sociale zaken en werkgelegenheid (Nederland), tijdens WAO-debat Eerste Kamer 600

Wasmosy, Juan Carlos: nieuwe president van Paraguay 851

Weizmann, Ezer: president van Israël 504
 Wijetunge, Dingiri Banda: nieuwe president van Sri Lanka 664

Wissmann, Matthias: nieuwe minister van wetenschappelijk onderzoek en technologie (Duitsland) 533

Woolsey, James: kandidaat-directeur CIA (Verenigde Staten), tijdens hoorzitting Senaat ter bekrachtiging van zijn benoeming 256

Yamahana, Sadao: leider van de SDPJ (Japan), tijdens een persconferentie 729

Zafy, Albert: winnaar presidentsverkiezingen Madagascar 188

Zhu Rongji: bevorderd tot eerste vice-premier (China) 427

Zieleniec, Josef: minister van buitenlandse zaken (Tsjechoë), in een toespraak tot de Algeïense Vergadering van de VN 245

Zjirinowski, Wladimir: leider verboden Liberaal-Deiocratische Partij (Rusland), tijdens toespraak in St. Petersburg 177

Zorkin, Waleri: voorzitter Constitutionele Hof (Russische Federatie) 462

Zuid-Afrika: minister van buitenlandse zaken Botha ontmoet Angolese president dos Santos in Luanda 106; demonstratie ANC buiten parlamentsgebouw Kaapstad 266, boze hoeren dragen borden niet leuzen tegen president De Klerk in Ficksburg 268; De Klerk en zijn vrouw hiarieke brengen de groet voor de opening van de parlementszitting in Kaapstad 270; de veroordeelde SACP-leider Chris Hani 566; ANC-aanhangers tijdens een protestmars in centrum Johannesburg wegens de moord op Hani 567; ANC-leider Mandela tijdens ontmoeting in Johannesburg met Inkatha-leider Buthelezi 569;

Zwan, A. van der: voorzitter Onderzoekscinmissie toepassing Algemene Bijstandswet (Nederland) 827
 Zwitserland: persconferentie van minister van economie Delamuraz, president en minister van buitenlandse zaken Felber, vice-kanselier Casanova en minister van justitie Koller over aanvraag EG-lidmaatschap 96;

LANDKAARTEN

AFRIKA:

-Algerije 408
 -Angola 107
 -Boeroendi 864
 -Eritrea 558
 -Liberia 264
 -Maghreb 112
 -Namibië 778
 -Nigeria 116
 -Rwanda: algemene kaart 339; gedeïnilitariseerde zone 646;
 -Soedan 492
 -Tanzania 783
 -Zaire: weg uit Shaba 650

AMERIKA:

-Bermuda 848
 -Cuba 394

AZIË:

-India 134
 -Pakistan 357
 -Sri Lanka 280

EUROPA:

-Bosnië-Herzegovina: het strijdtonel 608; driedeling en veiligheidszones voor Moslims 610;
 -Joego-Slavië: gebieden onder Servische controle in Bosnië en Kroatië 313
 -Rusland 186
 -Slowakije: met Tsjechoë 245
 -Tsjechoë, met Slowakije 245

MIDDEN-OOSTEN:

-Irak 202
 -Israël: met Palestijns zelfbestuur in Gaza en Jericho 787
 -Jemen 274
 -Koeweit 347
 -Libanon: met grensgebied Israël/Syrië, en Golanhoogte 423; Zuid-Libanon met Israëlische veiligheidszone 797

OCEANIE

-Micronesie 281
 -Nieuw-Zeeland 67
 -Papoea Nieuw-Guinea 594

AFGHANISTAN

Buitenlandse betrekkingen

Iran: bezoek van president Rabbani 276 2 Velayati op bezoek 2771

----- Oezbeïstan: bezoek van president Rabbani 225/3

Pakistan: standpunt inzake conflict regering versus Hekmatyar 275/3; bezoek van president Rabbani 27612; sluiting van mujaheddin-kantoren 27811; bezoek van president Rabbani 58111

----- Tadzjikistan: premier Akbar Mirrojev op bezoek 22612; conflict aan grens na dood Russische soldaten 81313; grensakkoorden 814/1

Burgeroorlog: bombardement op Kaboel 275/1; kort bestand 27611; aanhoudende gerechten 276.3; gevechten in Kaboel 277/2; gevechten in de hele maand januari 27811; strijd gaat door in februari 278/2; opleving van strijd 580/1; zware gevechten in Kaboel 58012

Constituerende Vergadering: eerste zitting op 29 december 1992 277/3; interimparlement met 250 afgevaardigden gekozen 278/1

Doodstraf: openbare terechtstellingen 27612

Economië: toetreding tot ECO 277.2

Geweld: chef van politie in Kaboel vermoord 278/3

Gijzelaars: Europese diplomaten ontvoerd en vrijgelaten 58011

Justitie: arrestatie van Rafi 276/1

Leiderschapsraad: Hekmatyar formeel eruitgezet 275/3; Rabbani's ainstertermijn verlengd tot 15 december 1992 27613

Overheid: provinciegouverneur om het leven gekomen 27813

President: berichten over verblijfplaats ex-president Najibullah 27611; Rabbani gekozen als eerste president 277/3; dood van vice-president Mir Hanza 27811; verzoek van ex-president Najibullah 58011

Rampen: overstroming 27612

Regering: premier ontslagen 275/2; nieuwe ministers benoemd 276/2; Hekmatyar premier 57911; onenigheid over Massoud 57913; onenigheid over kabinetbenoemingen 579/3; nieuwe beëdigd 58111; samenstelling kabinet 581/2

Verenigde Naties: aanslag op VN-medewerkers 27813
 Vredesproces: regionale pogingen om vredesconferentie te organiseren 27813; ondertekening akkoord 579/1; bepalingen van het akkoord 579/2; positie van Dostam 57913; nieuw akkoord 58012

AFRIKA

Afrikaanse Ontwikkelingsbank: jaarvergadering 70913; economisch rapport 710/1

Algemeen proces tegen Bob Denard 70912 voedseltoestand verbeterd 709 2

ECOWAS: Senegal trekt zich terug uit ECOMOG 265/1; betrekkingen met Ivoorkust gespannen vanwege ECOMOG-bonibardeinent 33513

Maghreb, vijfde topconferentie AMU in Nouakchott 11113; bijeenkomst ministers AMU 643/3

OAE: waarnemers naar Eritrea 262/3; aanvraag lidmaatschap Eritrea 558/2; topconferentie in Caïro 64512; kritiek Eritrese president op „volledig falen” 645/3; resoluties top 645/3; hervorming secretaris-generaal 645/3; bezoek van Salim Ahmed Salini aan Zaire 64912

PTA: elfde topconferentie 70912

Verenigde Staten: wijziging politiek 70913

ALBANIË

Amnestie: rehabilitatie voormalige politieke gevangenen 673/2

Bankwezen: oprichting van islamitische bank 74/2

Binnenlandse veiligheid: SPA-eigendommen geconfisqueerd 73/1

Buitenlandse betrekkingen:

----- Bulgarië: vriendschapsverdrag 67413

----- EG: toespraak president Berisha tot Europees Parlement 74/3

----- EVA: vrijhandelsakkoord 241/3

Griekenland: Griekse premier op bezoek 7413; samenwerkingssakkoord 7413; onderhoud over recente uitzetting Albanezen uit Griekenland 27912; Albanezen Griekenland uitgezet 674/1

Groot-Brittannië: oplossing voor geschil 75 1

----- Italië: repatriëring 108 Albanezen opvarenden 7411; bezoek van premier Meksi 7512; president Scalfaro op bezoek 67412; bezoek van premier Meksi 67412

----- Joego-Slavië: premier Panic op bezoek 18/2; incident aan grens 67413

----- Kroatië: besprekingen over bilaterale betrekkingen 7512; bezoek van president Berisha 67413

Macedonië: onafhankelijkheid erkend 21 1; Albanees bij grensovergang doodgeschoten 320'2; erkenning onder de naam VJRM 618/1

----- NAVO: verzoek om lidmaatschap 363/1

----- Raad van Europa: gaststatus 61912

----- Slovenië: bezoek van president Berisha 7512

----- Turkije: militair samenwerkingssakkoord 7512; vriendschapsverdrag 67413

----- Vaticaan: paus Johannes Paulus II op bezoek 674/1

----- Verenigde Staten: bezoek van president Berisha 7511; toezegging economische hulpfondsen door VS 7512

Decreeten: decreet over dubbele nationaliteit 7312

Doodstraf: openbare terechtstelling 74/1

Economië: decreet over „80 procent-regeling” 7411; vergadering G-24 in Tirana over hulpverlening aan Albanië 74/2; geldelijke steun en voedselhulp van EG 74'2

Justitie: voormalige preident onder huisarrest 73'2; arrestatie van procureur-generaal 73/2; Shkodër-processen 673/1; nieuwe procureur-generaal 67311; veroordeling van Nexhmije Hoxha 67311; voormalige premier en ministers aangehouden 673/3

Meisissenrechten: terugkeer van Ismail Kadare 7411; principeakkoord over wet 673/2

Parlement: protesten tegen kerkelijke benoeming 7313

Politieke partijen:

----- ACP: buiten de wet gesteld 73/2

----- Albanese Volksliga: eerste vergadering 7312; naam veranderd in Volkspartij 7312

----- Algemeen: verbod op „stalinistische” partijen 73'1

----- APvA: stoffelijk overschot Hoxha herbegraven 7311

----- Democratische Alliantie: opgericht 7313

----- DP: splitsing 73/3

Regering: wijzigingen 67312

Verkiezingen: plaatselijke verkiezingen 7311

Vluchtelingen: pogingen tot emigratie 7411

ALGERIJE

Binnenlandse veiligheid: arrestatie gewapende groepelingen 4312; regering wil nationale verzoening 44/1; waarschuwing aan fundamentalisten 44/2; avondklok ingesteld 408/1; operaties tegen militante islamieten 30913; avondklok uitgebreid 859/3; reactie regering op aanslagen 86011; reactie regering op terroristische aanslagen 860 3; aanhoudend geweld 86112; reactie regering 862/1

Buitenlandse betrekkingen:

----- Frankrijk: minister Dumas op bezoek 41011

----- Irak: instelling vrije luchtzone afgekeurd 20211

----- Iran: beschuldiging betrokkenheid bij fundamentalistische activiteiten 11913; diplomatieke banden verbroken 41012

----- Kroatië: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 2012

----- Maghreb: deelname aan AMU-top in Nouakchott 11113

----- Mali: repatriëring Toearegs voorbereid 33712

----- Sahara (West): overleg over zelfbeschikkingsreferendum 41712

----- Soedan: ambassadeur teruggeroepen naar Algiers 410/2

CDN: instelling 862/3

Censuur: publicatieverbod kranten 43/3; zes kranten verboden 44/2; publicatie krant opgeschort 860/3

Doodstraf: executies 861/2; 86212;

Economië: bezuinigingsmaatregelen 44/1; plan 1993 goedgekeurd 410/1

Grondwet: referendum over hervorming aangekondigd 859/3

Hoog Staatscomité: nieuwe HCE-voorzitter 4212;

onderzoek naar moord op Boudiaf 43/1; voorstellen voor herstel democratie 860/2

Justitie: onderzoek naar moord op Boudiaf 43/1; twee radicale FIS-leiders veroordeeld 431/1; arrestatie van verdachten van bomaanslag op vliegveld 44/2; doodvonnissen 408/2; veroordeling Belloucif 408/3; verdere doodvonnissen 409/2; arrestatie van islamitische leider 409/3; arrestatie van journalist 40913; proces moordenaars Merbah geopend 862/1

Mensenrechten: rapport Amnesty International 40912

Noodtoestand: verlengd 40813

Oppositie: toenemend geweld 43/3; aanhoudend geweld 859/3

Overheid: hervormingen in openbare sector gestaakt 40/1

Politieke partijen

FIS: leider in Duitsland gearresteerd 860/2; vooraanstaande figuren vrijgelaten in Duitsland 862/2

Referendum: over toekomst van het land aangekondigd 408/2; over grondwetsvorming aangekondigd 859/3

Regering: nieuwe premier benoemd 42/2; nieuw kabinet 4212; wijzigingen 44/2; wijziging 408/3; minister van defensie Nezzar vervangen 860/3; nieuwe premier 861/1; nieuw kabinet benoemd 861/2

Terrorisme: bom ontploft op luchthaven 43/2; maatregelen ertegen 44/1; bomaanslag op minister van defensie 409.1; protesten ertegen 409/2; aanslagen op veiligheidsstroepen 410/1; aanslagen van islamitische extremisten 86011; aanslagen van islamieten 86013; moord op voormalige premier 861/1; aanslagen door islamitische extremisten 862/1; twee Franse burgers gedood 862/2; verdere aanslagen van islamieten 86212; acties tegen buitenlanders 862/2

AMERIKA

Algemeen: vijfhonderdste verjaardag komst Columbus 381/3

Andes-pact: Peru tot eind 1993 alleen waarnemer 3612

CARICOM: speciale topontinoeting 383/3; overeenkomst met Venezuela 38411; tussentijdse vergadering 38411; bijeenkomst met SIECA 38412; 40ste vergadering wer gemeenschappelijke markt 384/2; vergadering van ministers van buitenlandse zaken 68912

Groep van Rio: bijeenkomst op 5 april 689/2

Latijns-Amerika: Vierde Algemene Episcopale Conferentie 382/1

Mercosur: aanvraag lidmaatschap Bolivia 249/1; derde topconferentie in Montevideo 382/3

Midden-Amerika: 13de halfjaarlijkse bijeenkomst staatshoofden 382/2; vrijhandelsakkoord ondertekend 382/3; negende jaarlijkse conferentie San José-Groep 383/2; akkoord over drugs 383/2; SICA officieel ingeluid 383/3; top in Guatemala Stad 69011

NAFTA: onderhoud Salinas-Clinton 32913; inwerking-treding verdrag in gevaar 690/1

OECs: jaarvergadering 68913

Organisatie Amerikaanse Staten (OAS): aandringen op snelle terugkeer naar democratie in Peru 32/3; besluit toezicht te houden op verkiezingen in Peru 3313; delegatie bezoekt Haïti 399/1; bezoek van Dan-re Caputo aan Haïti 10013; missie onder auspiciën OAS en VN in Haïti gestationeerd 40013; voorstellen door Haïti afgewezen 765/2

ANDORRA

Grondwet: bij referendum goedgekeurd 365/1

Regering: samenstelling 365/1

ANGOLA

Buitenlandse betrekkingen:

- Namibië en Zuid-Afrika: trilaterale ontmoeting ministers van buitenlandse zaken 77312
- Verenigde Staten: merkbare verschuiving in beleid VS 411/1; diplomatieke betrekkingen 413/1; erkenning Angolese regering 772/1
- Zuid-Afrika: bemanning Zuidafrikaans vliegtuig vastgehouden 107/3; diplomatieke vertegenwoordigers uit Angola teruggetrokken 1073; ANC-gevangenkampen 26711

Burgeroorlog: gevechten in Malanje 103/3; aanhoudend geweld tussen regering en UNITA 106/1; begin offensief UNITA in het noorden op 19 november 10712; regeringsoffensief 41012; vermeende betrokkenheid Zaïre, huurlingen en Zuid-Afrika 410/3; UNITA beschuldigt Namibië van betrokkenheid 410/3; geëscaleerd 111/3; Huambo gevallen 412/1; aanhoudende gevechten 413/2; gevechten laaien op 772/3 r.v.; schatting aantal slachtoffers 773.2. slag

om Kuito 773/3; intensivering gevechten 774/1; opheffing wapenembargo 77412

Grondwet: wijzigingen 103/3

Militaire raken: vorming nieuw nationaal leger 104/1

Munt: omstreden devaluatie 413/3

Parlement: bijeenkomst 106/3; voorzitter gekozen 107/1

Politieke partijen:

- Algemeen: meerpartijenbesprekingen zonder UNITA 106/3
- UNITA: dreig guerrilla te hervatten 10512; verdeeldheid 412/1

Regering: benoeming van overgangspremier 10613; nieuwe regering benoemd 1072; minister van financiën ontslagen 413/3

Verenigde Naties: aanzienlijke logistieke en technische hulp bij verkiezingen 104/3; bemiddeling bij gesprekken die leidden tot Namibië-verklaring 10712; beperking VN-personeel 411/1; vredesbesprekingen onder voorzitterschap VN 41112; Veiligheidsraad veroordeelt UNITA 41212; Anstee treedt af 772/3; verlenging van mandaat 773/1; verzoek om humanitaire hulp 77311; hulpakkoord 774/2; toepassing sancties 774/3

Verkiezingen: registratie presidentskandidaten 10312; eerste algemene meerpartijenverkiezingen 10412; houding van UNITA 10511; uitslagen parlementsverkiezingen 105.2, uitslagen eerste ronde presidentsverkiezingen 105/2

Vredesproces: vorming nieuw nationaal leger 104/1; Namibië-verklaring van Dos Santos en Savimbi 107/1; terugtrekking UNITA 107/3; besprekingen in Adjis Abeba 411/2; nieuwe gespreksronde uitgesteld 411/3; verdeeldheid binnen UNITA 41211; hervatting besprekingen 41311; gesprekken in Abidjan mislukt 77211; diplomatieke activiteiten 77313; plannen voor ontmoeting Dos Santos-Savimbi 77413

ANTIGUA EN BARBUDA

Oppositie: sociale onrust 690/2

Politieke partijen:

- ALP: hoge functionaris geschorst 69012

ARGENTINIË

Antisemitisme: oorlogsdocumentatie toegankelijk 756/3

Arbeid: algemenestaking 24713

Buitenlandse betrekkingen:

- Frankrijk: akkoord over samenwerking inzake kern-energie 282/3
- Groot-Brittannië: minister van buitenlandse zaken Hurd op bezoek 248/2; onenigheid over visvergunningen 758/2; onderzoek Falkland/Malvinas-eilanden 758/2
- Verenigde Staten: bezoek van president Menem 758/3

Corruptie: beschuldigingen 75712

Economie: overeenkomst met Club van Parijs 24713; maatregelen 248/1; sociaal plan ter bestrijding van de armoede 248/2; prestaties 756/3; belangrijke schuldenovereenkomst 75711

Militaire zaken: controverse over Condor-raket 756/2; wijzigingen in top 75811

Parlement: nederlaag regeringsvoorstellen hervorming pensioenregeling 757/1

President: Menem wil tweede ambtstermijn 756.3; moderniseringsprogramma middellange termijn 75713

Regering: kabinetruizigingen 247/2; ontslag minister van justitie 247/2; nieuwe minister van defensie 756/2; minister van binnenlandse zaken treedt af 758/1

Volksgezondheid: nieuwe gevallen van cholera 248/2

ARMENIË

Buitenlandse betrekkingen:

- Bangladesh: diplomatieke betrekkingen 348/3
- Georgië: diplomatieke betrekkingen 151/1
- Russische Federatie: intergouvernementeel akkoord 187/2
- Tadzjikistan: diplomatieke betrekkingen 514/1
- Turkije: verzoek om Turks graan 150.3; ontmoeting presidenten Armenië en Azerbajdzjan in Ankara 451/1

Economie, energiecrisis 150/3; aanhoudende energiecrisis 449/3; leningen van Wereldbank en EBRD 450/1

Nagorno-Karabach: conflict 151/1; resolutie over status gebied door Opperste Sowjet aangenomen 151/2; besprekingen in Rome 151/2; verloop van de oorlog 151/3; vervanging regering door Defensiecomité 151/3; vredesonderhandelingen 152/1; schendingen

van bestanden 152/1; nieuwe wapenstilstand van kracht 152/1; strijd duurt voort 45012; nieuw Armeens offensief 450/3; verklaring VN-Veiligheidsraad 450/3; Turkse reactie 45013; tripartiet vredesplan 738/3; hervatting van de strijd 73911; uitsstel vredesplan 739/1; Azerbajdzjaanse verliezen 739/2; tijdelijk staakt-het-het-uren 739/2; twijfels over CVSE-vredesplan 73912; Veiligheidsraad veroordeelt Armeens offensief 739/3

Oppositie: demonstratie 450/1

Parlement: Opperste Sowjet neemt resolutie over Nagorno-Karabach aan 15112

President: positie president Lewon Ter-Petrosian ter discussie 15012

Regering: nieuwe minister van defensie 150/2; minister van buitenlandse zaken treedt af 150/3; nieuw kabinet 44913; sainenstelling 450/1; wijzigingen 73711

Verenigde Naties: noodhulpprogramma 15111

ARUBA

Economie: financiering hotelprojecten 622/3; commissie adviseert forse bezuinigingen 62213; belastingverhoging leidt tot protesten 62311; nieuw toelatingsbeleid 623/2

Nederland: koninklijk bezoek 62913; Tweede Kamer debatteert over begroting voor 1993 629/3; huiszoekingen in kader van fraude-onderzoek 63613

Terrorisme: aanslagen op MEP-leiders 623/2

Verkiezingen: parlementsverkiezingen 62213

AUSTRALIË

Aboriginal-zaken: juridisch precedent inzake het opeisen van land door Aboriginals 6511

Begroting: presentatie van expansieve begroting 1992-1993 6513

Buitenlandse betrekkingen:

- Cambodja: bezoek van premier Keating 21912
- China: bezoek van mensenrechtendelegatie 126/2; bezoek van premier Keating 80212
- Indonesië: samenwerking op defensiegebied 65811
- Nauru: honorering schadeclaim Nauru 883/2
- Papoea Nieuw-Guinea: akkoord met mijnbouwmaatschappijen over Porgera-mijn 59511; Australisch bedrijf trekt zich terug uit goudmijnproject 595/2
- Vietnam: bilaterale hulp 230/3; belangrijk contract voor Vietnamese olievelde 66513; premier Vo Van Kiet op bezoek 66611

Deelstaten:

- New South Wales: aftreden van premier 6511; uitspraak Opperste Gerechtshof 65/1
- Queensland: verkiezingen 6612
- Victoria: ALP verslagen bij deelstaatverkiezingen 6612
- West-Australië: oud-premier wegens fraude gearresteerd 6512; verslag Koninklijke Commissie over corruptie 6613; nederlaag ALP bij verkiezingen 439/2
- Zuid-Australië: premier afgetreden 66/1

Economie: bekendmaking pakket maatregelen 43913

Justitie: juridisch precedent inzake het opeisen van land door Aboriginals 6511; uitspraak Opperste Gerechtshof van New South Wales 6512; oud-premier West-Australië wegens fraude gearresteerd 6512; Bond vrijgelaten 6611

Kroon: Australië doet afstand van Britse onderscheidingen 6711

Militaire zaken: verbod homoseksuelen in strijdkrachten opgeheven 439/2

Parlement: voorzitter betrokken bij schandaal 439/3

Politieke partijen:

- ALP: verslagen bij deelstaatverkiezingen in Victoria 66/2
- LP: John Hewson herkozen als partijleider 441/2
- KP: Tim Fischer herkozen als partijleider 441/2

Regering: kabinetswijziging 44111

Schandalen: verslag Koninklijke Commissie over corruptie in West-Australië 66/3; parlementsvoorzitter betrokken bij schandaal 43913

Verkiezingen: ALP verslagen bij deelstaatverkiezingen in Victoria 66/2; nederlaag ALP in deelstaat West-Australië 43912; algemene verkiezingen uitgeschreven 43913; ALP wint algemene verkiezingen 439/3; campagne 440/1; voorlopige uitslagen voor Huis van Afgevaardigden 440/3

AZERBAJDZJAN

Binnenlandse veiligheid: offensief tegen aanhangers Eltsjibey 738/2

Buitenlandse betrekkingen:

- Georgië: president Sjewardnadze op bezoek 451/3
- Iran: bezoek kan Panach Goesejnow 451/2: veroordeelt Armeense agressie 739/3
- Russische Federatie: vriendschapsverdrag 152/2: intergouvernementeel akkoord 187/2
- Turkije: Özal op bezoek 451/1; ontmoeting presidenten Azerbajdzjan en Armenië in Ankara 451/1

Economie: toegetreten tot IMF 71/3; privatiseringswet goedgekeurd 451/12; olie-overeenkomst geannuleerd 738/1

Justitie: voormalig president aangeklaagd 152/3; voormalige premier 'gearresteerd' 738/1; doodvonnissen Russische soldaten 739/11

Militaire zaken: nieuwe chef van de generale staf 152/13; Soerat Goesejnow benoemd tot „opperbevelhebber” 738/11

Munt: de manat wettig betaalmiddel 152/3; ongeldig-verklaring roebel uitgesteld 738/12

Nachitsjewan: spanningen naar aanleiding van benoeming nieuwe minister van binnenlandse zaken 153/1

Nagorno-Karabach: conflict 151/1; Armeense resolutie over status Nagorno-Karabach 151/2: besprekingen in Rome 151/2; verloop van de oorlog 151/3; vredes-onderhandelingen 152/1; schendingen van beloften 152/1; nieuwe wapenstilstand van kracht 152/1; strijd duurt voort 450/12; nieuw Armeens offensief 450/13; verklaring VN-Veilighedsraad 450/13; Turkse reactie 450/13; tripartiet vredesplan 738/13; doodvonnissen Russische soldaten 739/11; hervatting van de strijd 739/1; uitslet vredesplan 739/11; verliezen 739/12; tijdelijk staakt-het-vuren 739/12; twijfels over CVSE-vredesplan 739/2; Veiligheidsraad veroordeelt Armeens offensief 739/3

Oppositie: protesten 451/1

Parlement: instemming met nieuwe benoemingen 738/2

— Opperste Sowjet: Alijew benoemd tot voorzitter 737/12

Politieke partijen:

— Istiklal: oprichtingsvergadering 152/13; Etibar M a medou tot voorzitter gekozen 152/13

— Musavat: opnieuw opgericht 152/13; Isa Kambarow voorzitter 152/13; opvolger van Nieuwe Musavat Partij 152/13

— Volksfront: activiteiten opgeschort 738/1; maatregelen ertegen genomen 738/12

President: voormalig president Moetalibow aangeklaagd 152/13; Eltsjibej afgezet 737/1; moordkomplot tegen Alijew 738/1

Referendum: uitslag over vertrouwen bevolking in Eltsjibej 738/12

Regering: ontslag premier 451/12; andere wijzigingen 451/3; Soerat Goesejnow benoemd tot premier 738/11; voormalige premier Panach Goesejnow gearresteerd 738/11

AZIË

APEC: vergadering van ministers in Bangkok 218/1

ASEAN: vergadering van ministers van economische zaken 218/1; bijeenkomst van minister, van buitenlandse zaken van ASEAN en EG 218/2; akkoord met EG bevoren 352/11; rondreis Japanse premier langs lidstaten 427/13; toespraak Miyazawa over Japanse betrekkingen met ASEAN 427/13; veiligheidsbesprekingen 721/11; bijeenkomst ministers van buitenlandse zaken 721/12; oprichting regionaal veiligheidsforum 721/12

Aziatische Ontwikkelingsbank: jaarvergadering 721/1

Centraal-Azië: Centraalaziatische top in Ankara 217/13; top in Tasjkent 217/3

Raad Samenwerking Veiligheidsgebied: oprichting 721/11

SAARC: rondreis van voorzitter Premadasa 510/13; top uitgesteld 511/1; zevende topconferentie 511/1

BAHAMA-EILANDEN

Begroting: voor 1992 691/11

Economie: privatisering staatsbedrijven 691/11

Regering: presentatie programma 690/13

BAHREIN

Buitenlandse betrekkingen:

— Libanon: premier Hariri op beroek 424/2

Consultatieve Raad: benoeming aangekondigd 118/2

BALTISCHE STATEN

Algemeen: resolutie over samenwerking op gebied van energie 154/11

Baltische Raad: waardering voor akkoord tussen Russische Federatie en Litouwen 153/2

Buitenlandse betrekkingen:

— Russische Federatie: terugtrekking Russische troepen uitgesteld 153/3; ontwikkelingen rond terugtrekking troepen 452/1

Economie: akkoord over energielevering 154/1

BANGLADESH

Arbeid: landelijkestaking 656/1

Begroting: voor 1993-1994 ingediend 656/2

Buitenlandse betrekkingen:

— Armenië: diplomatieke betrekkingen 348/13

— China: onderminister van buitenlandse zaken op bezoek 348/3

— Frankrijk: defensiedelegatie op bezoek 348/13

— India: officiële veroordeling verwoesting Ayodhya-moskee 138/2; hervatting bilaterale onderhandelingen gebruik rivierwater 348/13; Chakma-vluchtelingen 656/1; uitbreiding bilaterale betrekkingen 656/1

— Maleisië: premier Mohamed op bezoek 510/11

— Pakistan: begin gemant repatriëring vluchtelingen naar Pakistan 360/13

— Verenigde Staten: kernbrandstofakkoord verlengd 656/3

CHT: akkoord over autonomie 348/12; repatriëring Chakma-vluchtelingen vertraagd 656/12

Economie: goedkeuring herzien vijfjarenplan 348/3; nieuwe internationale hulptoezeggingen 656/11

Justitie: Ershad opnieuw veroordeeld 656/12

Parlement: oproep oppositiepartijen tot landelijke staking 348/2

Politieke partijen:

— NDA: ontstaan na fusie 348/2

BARBADOS

Algemeen: ontwikkelingen in 1992 691/12

Buitenlandse betrekkingen:

— Trinidad en Tobago: samenwerkingsakkoord 640/13

BELAU

Grondwet: voorstel tot wijzigingen in referendum goedgekeurd 280/13

Verkiezingen: presidents- en parleinventverkiezingen 280/13

BELGIË

ALGEMEEN

Grondwet: federaal model 447/3 e.v.

Koninklijk Huis: stamboom Huis van België 525/13, in trede vorstelijk naar 821/3

— Koning Albert II: biografie 527/2; troonopvolging 527/2; troonsbestijging 821/11

— Koning Boudewijn I: vraagt communautaire vrede 449/1; plotseling overleden 525/11; necrologie 526/11 e.v.

Militaire zaken: kritiek legerleiding op legerhervormingen 445/3

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Kazachstan: president Nazarbayev op bezoek 507/13

Roemenië: president Iliescu op bezoek 682/11

Rwanda: ambassadeur teruggeroepen 340/11

Vietnam: premier Vo Van Kiet op bezoek 667/12

Zaire: betrekkingen steeds slechter 648/13

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Begroting: evolutie kan het beleid 822/12 e.s.; advies Hoge Raad van Financiën 825/11; ministerie van financiën pessimistisch 825/12; voor 1994 826/12

Economische ontwikkeling: standpunt werkgevers 825/12; stormklok over staatsfinanciën 825/13

Munt: frank in moeilijkheden 825/13

Nationale Bank van België: jaarverslag over 1992 822/12 e.v.

POLITIEK BINNENLAND

Gemeenten:

— Brussel: nieuwe burgemeester 821/13

Parlement: incident niet kamerlid Jean-Pierre van Rossem 821/3

— Senaat: ratificatie Verdrag van Maastricht goedgekeurd 235/12

Politieke partijen:

— CVP: nieuwe voorzitter 826/13

— PVV: wordt VLD 445/1

— Vlaams Blok: afwezig bij troonsbestijging 821/3

Regering: valt over begrotingsbeleid 445/3; herschikking van nationale regering en Franse gemeenschapsregering 446/2; herschikking 826/13

Staatsvorming: federalisering van België 446/13; voorafgaande ontwikkelingen 447/1; federaal model 447/13 e.v.

BELIZE

Algemeen: ontwikkelingen in 1992 691/3

Buitenlandse betrekkingen:

— Guatemala: opschorting akkoord 692/12

Politieke partijen:

— UDP: winst bij algemene verkiezingen 692/11

Regering: belangrijkste portefeuilles nieuw kabinet 692/12

Verkiezingen: overwinning CDP bij algemene verkiezingen 692/11

BENIN

Arbeid: ambtenarenstaking 414/1

Geweld: in Porto Novo 414/1

Militaire zaken: reorganisatie top strijdkrachten 414/1

Parlement: herschikking verhoudingen 863/11

Regering: aftreden minister van defentie 414/1; kabinetswijzigingen 862/3; samenstelling 863/11

BERMUDA

Gouverneur: Lord Waddington benoemd 848/2

Verkiezingen: overwinning voor UDP 848/12

BHOETAN

Buitenlandse betrekkingen:

— India: staatsbezoek van koning Jigme Singye Wangchuk 279/11; premier Rao op bezoek 721/12

— Nepal: gezamenlijk vluchtelingencomité 733/12

BJELAROES

Begroting: voor 1993 goedgekeurd 452/13

Buitenlandse betrekkingen:

— India: bezoek van premier Kabisj 452/13

— Raad van Europa: gaststatus 619/12

— Roemenië: president Iliecu op bezoek: vriendschaps- en samenwerkingsverdrag 261/3; bezoek van president Sjosjkewitsj 452/13

— Russische Federatie: schuldenovereenkomst 175/12

Economie: toegetreten tot IMF 71/3; privatisering opgeschort 154/1; invoering van waardebonden 154/2; prijscontrole verscherpt 452/13; export Bjelaroessische roebels beperkt 452/13; waarnemersstatus GATT 521/13; privatiseringswet 740/12

Kernwapens: ontmanteling raketten 740/11

Parlement:

— Opperste Sowjet: stemming over GOS-veiligheidsverdrag 452/12; Sjosjkewitsj boekt procedurele overwinning bij motie van wantrouwen 740/11

Politieke partijen:

— CPSU: verbod opgeheven 452/2

Referendum: campagne mislukt 154/2

Regering: bindt in na stakingsdreiging 740/11

BOEROENDI

Amnestie: verleend 863/13

Buitenlandse betrekkingen

— Algemeen: internationale reacties op staatsgreep 864/12

Politieke crisis: militaire staatsgreep verijdeld 864/11; berichten over tribaal geweld 864/11

Politieke partijen:

— FRODEBC: overwinning bij parlementsverkiezingen 863/12; nieuwe leider 864/13

President: Ndadaye gekozen 642/1; investituur Ndadaye 642/12; Ndadaye vermoord 864/11

Regering: coupogging militairen mislukt 642/12; benoeming Toetsi-premier 642/12; coupogging 863/2; Sylvie Kinigi eerste vrouwelijke premier 863/2; samenstelling nieuw kabinet 863/13; weer in functie 864/2

Verkiezingen: uitslag presidentsverkiezingen 642/11; parlementsverkiezingen 642/12

Vluchtelingen: crisis 864/2

BOLIVIA

Buitenlandse betrekkingen

— Chili: handelsovereenkomst 693/3

— Cuba: president Castro op bezoek 7651
 — Mercosur: aanvraag lidmaatschap 24911
 — Verenigde Staten: overeenkomst over financiële hulp 24911; anti-Amerikaanse gevoelens 24912
 Corruptie: beschuldiging van corruptie in privatiseringsproces 24913; beschuldigingen van corruptie bij politie 249/3
 Justitie: voormalige dictator veroordeeld 693/3
 Oppositie: sociale onrust 692/3
 Parlement: MNR sluit pact in Congres 69312
 Politieke partijen:
 — Algemeen: meerpartijen-akkoord 24813
 — MNR: voorzitter treedt af 25011
 Regering: aftreden van minister van financiën 250/1; nieuwe benoemingen 25011
 Verkiezingen: nieuwe kieswet 692/3; presidentsverkiezingen 69311; uitslagen congressverkiezingen 693/2; Banzer trekt zich terug 69312

BOSNIË-HERZEGOVINA

Buitenlandse betrekkingen
 — Duitsland: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 297/2
 — EG: verklaring Europese Raad over conflict 23613
 — Frankrijk: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 297/2
 — Kroatië: verdedigingsakkoord 15/2
 Militaire zaken: commandant generale staf opperbevel strijdkrachten benoemd 60511
 Regering: Pelivan als premier opgevolgd door Akmadzic 29712; wijzigingen 29712; benoeming Alispahic tot minister van binnenlandse zaken 60511

BOTSWANA

Buitenlandse betrekkingen:
 — Zuid-Afrika: ontmoeting PAC en Zuidafrikaanse regering in Gaborone 266/3

BRAZILIË

Amazonegebied: plan voor ontwikkeling 7611
 Bankweten: president centrale bank treedt af 76112
 Deelstaten: dreigend separatisme 75913
 Economie: belastinghervormingen 38413; nieuwe belasting op financiële transacties 38611; nieuwe privatiseringsregels 38612; gesprekken met het IMF 38613; privatiseringsprogramma hervat 38811; nieuw plan 38811; nieuw „reëel“ plan 75913
 Indianen: onderhandelings over nieuwe nederzetting voor kleine boeren 38813; verwijdering goudzoekers 389/1; hoofd Bureau voor Indianenzaken ontslagen 75912; massamoord 76012; aftreden voorzitter FUNAI 7611
 Justitie: aanklacht tegen Collor de Mello 38412; terugtrekking getuige in proces tegen Collor 38413; aftreden en impeachment van Collor 38511; Collor in staat van beschuldiging gesteld 38611; rapport over slachtpartij door politie 388/3; moordenaars van Mendes ontsnapt 38911; proces tegen Collor 760/1
 Mensenrechten: rapport Amnesty International 75913; rapport over politiemoordenaars 760/1
 Militaire zaken: nieuwe chef strijdkrachten 38812; onrust binnen strijdkrachten 75912
 Monarchie: in referendum verworpen 388/2
 Munt: „echte cruzeiro“ ingevoerd 7611
 Politieke partijen:
 — PDT: stapt uit regering 38812; onenigheid 75912
 — PMDB: leider treedt af 38812
 President: aftreden en impeachment van Collor 38511; Franco's inaugurele rede 38512; decreet over financiële verslaglegging 38711
 Referendum: monarchie verworpen 388/2
 Regering: nieuwe minister van economische zaken 385/3; benoemingen in het kabinet 38613; minister van financiën vervangen 387/1; ingrijpende wijziging 75813; verdere wijzigingen 75911; 76013; breuk binnen coalitie 761/2; aftreden ministers 76112
 Terrorisme: moord op straatkinderen 760/2; massamoord in sloppenwijk 76111
 Verkiezingen: lokale verkiezingen 385/1

BROENEI

Buitenlandse betrekkingen:
 — Japan: premier Miyazawa op bezoek 42713

BULGARIJE

Arbeid: arbeidsonrust 7513
 Begroting: regering aanvaardt ontwerp-begroting 76/1

Buitenlandse betrekkingen:

— Albanië: vriendschapsverdrag 67413
 — Duitsland: schuldenherbschikkingsakkoord 79/1; bondskanaliër Kohl op bezoek 67612
 — Kazachstan: premier Teresjtsjenko op bezoek 50712
 — Koeweit: bezoek van president Zjelow 676/1
 — Macedonië: onafhankelijkheid erkend 21/1
 — Moldowa: verklaring over Djneitr-regio 16713; president Sneider op bezoek 169/1; in februari 1992 diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 16911
 — Pakistan: besprekingen 360/2
 — Polen: bezoek van president Zjelow 67611
 — Roemenië: bezoek van president Zjelow 67611
 — Russische Federatie: president Jeltsin op bezoek 79/3; bezoek aan premier Berow 676/1
 — Soedan: aftreden Sneider als ambassadeur 779/3
 — Spanje: bezoek van premier Dimitrow 79/1
 — Turkije: bezoek van Dimitrow 79/2; militair akkoord 79/2; president Ozal op bezoek 675/3
 Economie: sluiting van uraniummijnen 7611; privatiseringsplan 78/3; IMF-krediet 78/3; schuldenherbschikkingsakkoord met Duitsland 78/3; eerste belangrijke privatiseringsovereenkomst 67511
 Justitie: leider van vakbondsfederatie Podkrepa gearresteerd 7612; voormalige leiders gearresteerd 77/3; veroordeling Zijikow 7812; Atanasow veroordeeld 78/3; proces tegen functionarissen werkkampen 675/3
 Kerk en staat: conflict binnen Orthodoxe Kerk 79/1
 Kernenergie: gift voor nucleaire veiligheid 67513
 Monarchie: ontmoeting tussen premier Dimitrow en ex-koning Simeon II 79/1
 Oppositie: groeiende kritiek op UDK-regering 76/2; protestacties tegen Zjelow 67512
 Parlement: motie van wantrouwen tegen voorzitter Stefan Sawow 7613; motie van wantrouwen tegen de regering aangenomen 76/3; nieuwe parlementsvoorzitter Jordanow 7711; motie van wantrouwen tegen Berow verworpen 67511
 Politieke partijen:
 — BAR: opgericht 67513
 President: aftreden vice-president 67512
 Regering: kabinetswijziging 7512; val van regering-Dimitrow 7513; vorming van „regering van deskundigen“ 7711; Berow tot premier benoemd 7713; samenstelling van het kabinet 7713; „actieplan“ 67511; wijziging ministerraad 67512; samenstelling gewijzigde ministerraad 67513
 Vakbeweging: leider van vakbondsfederatie Podkrepa gearresteerd 7612

BURKINA FASO

Buitenlandse betrekkingen:
 — Togo: aankomst in Togo van waarnemers presidentsverkiezingen 7511
 Regering: kabinetswijzigingen 86413

CAMBODJA

Assemblée: eerste bijeenkomst 58513; Sihanouk tot staatshoofd verklaard 58513; resolutie over coup maart '70 aangenomen 58611; Son Sann gekozen tot voorzitter 58611
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Australië: premier Keating op bezoek 21912
 — China: onderminister van buitenlandse zaken Xu Dunxin op bezoek 21912; vredesbesprekingen in Beijing mislukt 22011; Cambodjaanse vredesonderhandelingen bijgewoond 220/1; bezoek van Sihanouk 874/3
 — Frankrijk: minister van defensie op bezoek 21912; Mitterrand op bezoek 58112
 — Indonesië: minister van defensie op bezoek 21912
 — Japan: Japanse militairen naar Cambodja 14413
 — Korea (Noord): bezoek van Sihanouk 87413
 — Laos: bezoek van twee medevoorzitters Cambodjaanse ministerraad 87512
 — Thailand: bezoek van twee medevoorzitters Cambodjaanse ministerraad 87512
 — Vietnam: bezoek van twee medevoorzitters Cambodjaanse ministerraad 87512
 — Vietnam, Thailand en Laos: bijeenkomst Mekong-samenwerkingscommissie 66413
 Economie: hulptoezeggingen 87611; weer volwaardig IMF-lid 87611
 Functionarissen: aanvallen op functionarissen 22112
 Geweld: aanval Rode Khmer op etnische Vietnamezen 221/1; aanvallen op functionarissen van Functionec 22112; twee UNTAC-medewerkers gedood 22113
 Grondwet: afkondiging 875/3
 Militaire zaken: offensief regering tegen Rode Khmer

874/3; achtergrond CNL-offensief 875/1; bijzonderheden over regeringsoffensief 875/1
 Minderheden: aanval Rode Khmer op etnische Vietnamezen 221/1; 58113; 87511
 Monarchie: Sihanouk koning 87513
 Parlement: zitting Nationale Assemblée SOC 58112
 Politieke partijen:
 — CNUP: oprichting 22013
 Regering: SOC-offensief 581/3; interne SOC-manoeuvres en mislukte afscheiding 58511; vruchteloze coalitie-strategie Sihanouk 58511; akkoord over vorming PNGC 58512; beëdiging Voorlopige Nationale Regering 87411; samenstelling PNGC 874/1
 Rode Khmer: terugtrekking uit Phnom Penh 583/1; positie 58512; niet in regering 87412; doel van regeringsoffensief 874/3; aanvallen op etnische Vietnamezen en andere doelen 87511
 SNC: nieuwe voorwaarden voor vredesplan bekendgemaakt 218/3
 Verenigde Naties: vredesproces blijft moeilijk verlopen 218/2; Rode Khmer kondigt einde van boycot vredesproces aan 21813; aanhoudende impasse in vredesplan 21911; aankomst van eerste Japanse troepen in Cambodja 21912; VN-ultimatum voor medewerking van Rode Khmer aan vredesplan 21912; vredesonderhandelingen in Beijing bijgewoond door UNTAC-coördinator Akashi 22011; sancties opgelegd aan Rode Khmer 220/2; Rode Khmer neemt VN-militairen gevangen 22111; nieuwe volmachten voor UNTAC 22112; twee UNTAC-medewerkers gedood 221/3; VN-soldaten en -functionarissen gedood 58212; Boutros Ghali op bezoek 58213; UNTAC-toezicht op verkiezingen 58313
 Verkiezingen: verwarring over presidentsverkiezingen 22111; registratie van partijen en kiezers 22112; verklaring ondertekenaars vredesakkoord Parijs 58313; onder toezicht UNTAC 58313; verloop 58411; voorlopige uitslagen 58413; definitieve uitslag 58413
 Vluchtelingen: laatste kamp gesloten 58212
 Vredesbesprekingen: in Beijing mislukt 22011; uitstel 87613

CANADA

Buitenlandse betrekkingen:
 — Cuba: Canadese hulp 76412
 — Cyprus: terugtrekking uit UNFICYP 36513
 — Peru: economische hulp aan Peru opgeschort 3213
 Grondwet: akkoord over grondwetsontwerp 25011: conferentie over Pearson-akkoord 25012: referendum over constitutioneel akkoord 25112; Charlottetown-akkoord afgewezen 25113
 Inuit: stichting van Nunavit goedgekeurd 25213
 Parlement:
 — Senaat: annulering salarisverhoging leden 848/2
 Politieke partijen:
 — PCP: Ralph Klein leider in Alberta 25311; verpletterende verkiezingsnederlaag 84912
 Provincies:
 — Alberta: nieuwe premier 25213; parlementsverkiezingen 55613
 — Newfoundland: provinciale verkiezingen 55613
 — Prince Edward Island: nieuwe premier 25311; parlementsverkiezingen 556/3
 — Quebec: uitspraak VN over taalwetten 55712; Robert Bourassa treedt af 84911
 Regering: kabinetswijzigingen 25311; Campbell eerste vrouwelijke minister van defensie in Canada 253/1; samenstelling nieuwe regering 25312; premier Mulroney kondigt aftreden aan 25312; eerste vrouwelijke premier 55613
 Verenigde Naties: uitspraak over taalwetten Quebec 55712
 Verkiezingen: in Yukon 25212; algemene verkiezingen uitgeschreven 84813; verpletterende nederlaag PCP 84912; campagne 849/3; uitslag 85011; resultaten in cijfers 85012
 Visserij: visverbod in Atlantische Oceaan 84912

CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK

Amnestie: Bokassa vrijgelaten 86511
 Justitie: vonnis Bokassa herzien 41412
 Militaire zaken: leger protesteert over soldij 71012
 Nationale conferentie: „Groot Nationaal Debat“ 4413
 President: Patasse tot president uitgeroepen 86512
 Regering: nieuwe premier benoemd 4141; premier Malendoma ontslagen 41413; nieuwe premier 41413; belangrijkste leden 415/1; kabinetswijziging 71012; nieuwe premier 866/1

Verkiezingen: annulering van algemene verkiezingen 4511; data vastgesteld op 14 en 28 februari 1993 41412; data vastgesteld op 18 april en 2 mei 1993 41413; presidents- en parlementsverkiezingen opnieuw uitgesteld tot 30 mei 1993 41511; nieuwe datum 710/1; datum vervroegd 710/2; eerste ronde 71013; poging publikatie uitslag te beletten 71013; publikatie uitslagen 71111; datum tweede ronde 71111; uitslag parlementsverkiezingen 86513
 Voorlopige Raad: opgericht 41412

CHILI

Binnenlandse veiligheid: hoofd militaire inlichtingendienst ontslagen 25412
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Bolivia: handelsovereenkomst 693/3
 — Verenigde Staten: Amerikaans waarderingscijfer investeringen 25513; bezoek van president Aylwin 255/3
 Justitie: de raak Letelier 254/3; aanklacht tegen voormalig junta-lid ingetrokken 255/1; confrontatie in Hooggerechtshof 255/2
 Mensenrechten: sluiting van kerkelijk mensenrechten-centrum 25512
 Militaire zaken: waarschuwing aan Pinochet 25411; leger gemobiliseerd 254/2; hoofd militaire inlichtingendienst ontslagen 25412
 Oppositie: demonstraties ter herdenking van de coup in 1973 254/2
 Regering: kabinetswijzigingen 25413
 Verkiezingen: gemeenteraadsverkiezingen 25313

CHINA

ALGEMEEN

Amnestie: voor studenten in het buitenland 12113
 Doodstraf: massa-executies 42511; terechtstelling financiële medewerkers 80412
 Grondwet: goedkeuring amendementen op grondwet 42611
 Justitie: rechtszaak en gevangenzetting Bao Tong 12012; laatste proces tegen pro-democratie-activist 12112; arrestatie en verbanning van dissident Shen Tong 12213; officiële verklaring over aantal gedetineerde „contrarevolutionairen” 12612; arrestatie van journalist 804/2
 Kernwapens: ontwapeningsconferentie voor Azië en Pacific te Shanghai 28212
 Mensenrechten: rapport van Asia Watch over kampen voor dwangarbeid 12113
 Militaire zaken: reorganisatie strijdkrachten 125/3
 Rampen: overstroeringen en andere rampen 80312

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Algemeen: handelsreis onder leiding van vice-premier door Midden-Oosten 80212
 Australië: mensenrechtendelegatie op bezoek 12612; premier Keating op bezoek 80212
 Bangladesh: bezoek van onderminister van buitenlandse zaken 34813
 Cambodja: bezoek van onderminister van buitenlandse zaken Xu Dunxin 21912; vredesoverleg in Peking mislukt 220/1; vredesonderhandelingen bijgewoond 220/1; Sihanouk op bezoek 87413
 Denemarken: bezoek van vice-premier Zhu Rongji 12613
 Duitsland: minister Kinkel op bezoek 126/3; sancties opgeheven 42712
 Finland: bezoek van vice-premier Zhu Rongji 12613
 Frankrijk: sluiting Frans consulaat 427/2
 Groot-Brittannië: bezoek van vice-premier Zhu Rongji 12613; gouverneur Hongkong op bezoek 34912; escalander geschil over hervormingspakket Patten 34913; bezoek van Zhu Rongji 350/1; China dreigt commerciële contracten Hongkong te annuleren 35012; uitstel Britse militaire oefening 35013; besprekingen over Hongkong hervat 72113; voortzetting Brits-Chinese onderhandelingen 72211; verdere Chinees-Britse besprekingen over Hongkong 72213; minister Hurd in Beijing op bezoek 72311; achtste en negende Chinees-Britse gespreksronde 72312
 India: inminister van defensie Sharad Pawar op bezoek 13611; grenshandel hervat 13611; vijfde gespreksronde Chinees-Indiase werkgroep 13611; inminister van arbeidsmarktontwikkeling Arjun Singh op bezoek 13612; handelsprotocol 592/2; zesde ronde besprekingen 59311
 Indonesië: militaire bevelhebber op bezoek 35212
 Iran: president Rafsanjani en minister van defensie Akbar Torkan op bezoek 11813; hoge militair op bezoek 42013, nucleair akkoord bevestigd 79513

Israël: bezoek van minister van buitenlandse zaken Qian Qichen 211/3; president Herzog op bezoek 212/3; minister Peres op bezoek 504/2
 Italië: bezoek van vice-premier Zou Jiahua 12213
 Ivoorkust: staatsbezoek van president Yang Shangkun 122/1
 Japan: controverse in Japan over gepland keizerlijk bezoek aan China 14411; keizer op bezoek 14412; spijtbetuiging Japanse keizer over Chinees-Japanse oorlog 14413
 Kazachstan: bezoek van minister Qian Qichen 126/2; minister van buitenlandse zaken Soeileimenow op bezoek 22212
 Kirgizstan: bezoek van Qian Qichen 12612
 Korea (Noord): Kim Il Soeng in het geheim op bezoek 43413; berichten over conflict 80711
 Korea (Zuid): diplomatieke betrekkingen genormaliseerd 5913; president Roh Tae Woo op bezoek 60/1
 Laos: bezoek van minister van buitenlandse zaken Qian Qichen 658/3
 Maleisië: premier Mohamed op bezoek 812/2
 Marokko: staatsbezoek van president Yang Shangkun 122/1
 Mauritanië: economische akkoorden 265/2
 Moldowa: president Snegoer op bezoek 126/3
 Myanmar: bezoek van minister van buitenlandse zaken 357/1
 Nederland: bezoek van vice-premier Zou Jiahua 12213
 Noorwegen: bezoek van vice-premier Zhu Rongji 12613
 Oekraïne: handelsakkoord 12211
 Oezbekistan: bezoek van Qian Qichen 12612
 Pakistan: defensie- en handelsakkoord 359/2
 Roemenië: inminister van buitenlandse zaken Melescanu op bezoek 682/3
 Russische Federatie: president Jeltsin op bezoek 12612; besprekingen over Chinees-Russische militaire samenwerking 126/2; bezoek van minister Qian Qichen 12612
 Singapore: Goh Chok Tong op bezoek 51212
 Slovenië: handelsakkoord 321/1
 Spanje: bezoek van vice-premier Zou Jiahua 12213; premier Gonzalez op bezoek 42711
 Tadzjikistan: president Rachmanow op bezoek 51411
 Taiwan: historische ontmoeting 51611; achtergronden ontmoeting 51612; verzoek uitlevering Chinese vliegtuigkapers 51613; economische betrekkingen 516/3
 Thailand: bezoek van minister Qian Qichen 51811
 Tunesië: staatsbezoek van president Yang Shangkun 122/1
 Vaticanië: Vaticaanse functionaris op bezoek 804/1
 Verenigde Staten: handelsbesprekingen 122/1; geschil 122/2; dissident Shen Tong naar de VS verbannen 123/1; handelsakkoord 125/3; sancties opgeheven 42712; Amerikaans kabinetlid op bezoek 42712; MFN-status door VS verlengd 80011; immigranten proberen illegaal VS binnen te komen 80211; economische sancties van VS 803/3
 Vietnam: bezoek van premier Li Peng 23111; bezoek van minister van defensie Chi Haotian 66611
 Zweden: bezoek van vice-premier Zhu Rongji 126/3

ECONOMIE, FINANCIER' EN SOCIALE ZAKEN

Algemeen: opleving van buitenlandse handel 122/3
 Bankwezen: gouverneur centrale bank ontslagen 802/1
 Begroting: verslag 1992 42513
 Beurs: rellen op aandelenbeurs in Shenzhen 12013; crisis op aandelenbeurs in Shanghai 121/1
 Economisch beleid: prijsliberalisering 12213; rentestijgingen 80112; presentatie bezuinigingsplan 80212; verhoging van rente 802/3; striktere controle op onroerend goed 80311
 GATT: besprekingen over hernieuwd lidmaatschap 522/1
 Munt: centrale bank steunt yuan 80311

POLITIEK BINNENLAND

Nationaal Volkscongres: eerste zitting achtste congres 42512; werkverslag van de regering 42512; andere benoemingen 42711
 Oppositie: rechtszaak en gevangenzetting Bao Tong 12012; laatste proces tegen pro-democratie-activist 121/2; arrestatie en verbanning van dissident Shen Tong 12213; definitieve uitspraak over Zhao Ziyang 125/2; vrijlating van vooraanstaande dissident 12612; officiële verklaring over aantal gedetineerde „contrarevolutionairen” 12612; vrijlating dissidenten 42511; 800/1; vrijlating dissident Wei Jingsheng 804/2
 Partij: tekenen van aanhoudende strijd tussen conservatieven en hervormers 12012; 14-de congres CCP

123/1; programmaverklaring van Jiang Zemin 12411; wijziging van partijstatuten goedgekeurd 12412; verkiezing van Centraal Comité 12412; verkiezing van politburo en andere toporganen 12412; leden van toporganen 12413; definitieve uitspraak over Zhao Ziyang 125/2; zitting CPPCC 427/1
 President: Jiang Zemin gekozen 42612

PROVINCIES

— Sichuan: boerenbelasting verlaagd 80113
 Regering: nieuwe ministers van financiën en spoorwegen 122/3; verkiezing nieuwe Staatsraad 426/2; samenstelling nieuwe Staatsraad 426/2; slechte gezondheid premier Li Peng officieel bevestigd 80112; kanker Deng Xiaoping ontdekt 80311
 Tibet: zuivering onder functionarissen 42512; onrust 800/3; Dalai Lama bezoekt westen 800/3; verdere ontwikkelingen 80111; betrekkingen China-Tibet 803/2

COLOMBIA

Binnenlandse veiligheid: guerrilla-aanvallen 389/2; verhoging uitgaven voor strijd tegen subversie 38913; arrestatie van guerrillaleiders 391/1; grotere veiligheid 39112; vredesaanbod guerrillastrijders 39113
 Buitenlandse betrekkingen:
 Cuba: president Castro op bezoek 765/1
 Peru: asiel voor voormalig president van Peru 33/2; oud-president Garcia van Peru niet uitgeleverd 33413
 Drugs: Escobar ontsnapt 38912; handelaar geeft zich over 38913; voorwaarden voor overgave Escobar 38913; leider drugskartel vermoord 39011; overgaven 390/1; dreigement van Escobar 39013; kartelleden geven zich over 39113; Escobar wijzigt voorwaarden voor overgave 392/1; nieuwe tegenslagen voor het Medellín-kartel 392/1
 Justitie: Escobar ontsnapt 389/2; drugshandelaar geeft zich over 389/3; voorwaarden voor overgave Escobar 38913; arrestatie van guerrillaleiders 391/1; guerrillaleiders gearresteerd 391/3; kartelleden geven zich over 391/3; rapport van procureur-generaal over CNAE 39212
 Militaire zaken: wijzigingen in legerpot 39012
 Noodtoestand: uitgeroepen 389/1; afgekondigd voor negentig dagen in het hele land 39011; verlengd 39111
 Rampen: vulkaanuitbarsting 39212
 Regering: M-19 trekt zich terug uit regering 39013; nieuwe minister van gezondheidszorg 39013; nieuwe minister van binnenlandse zaken 39111; kabinetswijziging 39212; minister van landbouw ontslagen 39212
 Terrorisme: rechter vermoord 38913

COMOREN

Justitie: doodvonnis 48611
 Oppositie: coup poging mislukt 108/1; militaire opstand 10812
 Regering: nieuwe overgangsregering 10811; coup poging mislukt 108/1; nieuw kabinet 48611; val na motie wantrouwen 48612; nieuwe premier 48612; crisis 775/1
 Verkiezingen: parlementsverkiezingen 10812; uitslag 486/1; voor parlement uitgesteld 775/1

COSTA RICA

Algemeen: ontwikkelingen in 1992 69411
 Buitenlandse betrekkingen:
 Algemeen: regionale conferentie niet „geschikt” voor Midden-Amerika 69511
 — Nicaragua: hezetting ambassade in Costa Rica 70011
 Justitie: arrestatie terroristen na gijzeling 69511
 Regering: wijziging 69511
 Terrorisme: terroristen gearresteerd na gijzeling 695/1

CUBA

Amnestie: dissident vrijgelaten 76213
 Asiel: pogingen asielloekers om VS te bereiken 76412; pogingen Cubaanse burgers het eiland te verlaten via buitenlandse ambassades 76412
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Bolivia: bezoek van president Castro 765/1
 — Canada: Canadese hulp 76412
 — Colombia: bezoek van president Castro 765/1
 — Dominicaanse Republiek: handelsbetrekkingen vernieuwd 696/2
 — Kroatië: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 2012
 Russische Federatie: overleg over terugtrekking

troepen 394/2; handelsakkoord 394 2: Russische delegatie op bezoek 76311: vertrek Russische troepen 763 2: bilaterale besprekingen 763/2

Slovenië: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 27/1

— Spanje: Spaans tram economische deskundigen op bezoek 76511

— Verenigde Staten: verscherping handelsembargo 39413; particuliere hulp 761/3; dissidenten willen herriening van beleid VS 76211: aanhoud om te onderhandelen over geconfisqueerde Amerikaanse bezittingen 76311

Drugs: beschuldigingen van drugshandel 76212: vermeende drugshandelaren uitgewezen 76212

Economie: tegenvallende suikeroogst 762/3: export van suiker opgeschort en hervat 762 3; verbod op buitenlandse valuta opheffen 76312: verdere maatregelen 763/2: zelfstandig ondernemerschap gelegaliseerd 764/1

Justitie: bakbondsleider gearresteerd 395/2

Kernenergie: werkzaamheden aan kerncentrale stopgezet 394/1

Kieswet: nieuwe kieswet goedgekeurd 39311

Mensenrechten: activisten gearresteerd 395 i: resolutie VN over schendingen 39511

Militaire zaken: bezuinigingen bij strijdkrachten 76312: twee luchtinacht officieren lopen over naar VS 765/1

Oppositie: ontsnappingsen per vliegtuig 395/2: ontmoeting niet ballingen 762/3: terugkeer van 120 ballingen uit Miami 762/3

Parlement: Quesada gekozen tot voorzitter 393/3; vice-voorzitter gekozen 39411

Politieke partijen:

— PCC: Aldana als partijlid geroyeerd 39213. topfunctionaris overleden 762/3

President: jaarlijkse herdenkingsrede 39213

Regering: Aldana afgezet 392/3; Gonzalez benoemd tot minister van buitenlandse zaken 39411; kabinetswijzigingen 76411

Staatsraad: 31 leden gekozen 394/1; Fidel Castro Ruz herkozen als president 39411: Raul Castro Ruz herkozen als vice-president 39411

Vakbeweging: vakbondsleider gearresteerd 395/2

Verenigde Naties: veroordelen Amerikaans handelsembargo 39511

Verkiezingen: plaatselijke 393/1: voor het parlement 393/2

Volksgezondheid: alarmtoestand 76211: oogziekte uitgeroeid 762/1

CYPRUS

Buitenlandse betrekkingen:

— Griekenland: besprekingen president met Griekse leiders 366/3

President: Clerides gekozen 36612

Regering: kabinetswijziging 36513: samenstelling kabinet 366/3

Verenigde Naties: rechtstreekse besprekingen Vassiliou-Denktaş 36511: besprekingen uitgesteld 365/3; terugtrekking Canadese en Deense contingenten bij CNFICYP 365/3: begin nieuwe gespreksronde 367/1

Verkiezingen: tweede ronde presidentsverkiezingen 36611: resultaten presidentsverkiezingen 36612

DENEMARKEN

Buitenlandse betrekkingen:

— China: vice-premier Zhu Rongji op bezoek 12613

— Cyprus: terugtrekking uit UNFICYP 36513

— EG: witboek over Maastricht 23413; eerste halfjaar 1993 voorzitter Europese Raad 23713; Denen stemmen bij referendum voor ratificatie Verdrag van Maastricht 53713

— Finland: oplossing voor geschil Öresund-brug 676/2

— Macedonië: erkenning onder naam VJRM 618/1

— WEU: status van waarnemer 622/1

Economie: belastingniaatregelen 538 2

Justitie: rapport over „Tamilgate“-affaire 233/1

Parlement: zeven van de acht fracties bereiken „nationaal compromis“ over 2-de referendum 23512

Regering: premier Schluter treedt af 233/1: nieuwe centrum-rechts regering 233/2: sainenstelling van het kabinet 233/3

DJIBOUTI

Buitenlandse betrekkingen

— Frankrijk: Franse troepen teruggetrokken rond kuststad Tadjoura 261/3

Burgeroorlog: nieuwe gevechten 261 3

Politieke partijen:

— RPP: totale overwinning bij verkiezingen 261/3

President: Aptidon herkozen 557/3

Regering: reorganisatie kabinet 26211

Verkiezingen: algemene meerpartijenverkiezingen uitgesteld 261/3; totale overwinning voor RPP 261/3; voor presidentschap 557/3; uitslag presidentsverkiezing 557/3

DOMINICA

Algemeen: ontwikkelingen in 1992 695/2

Economie: limaatenschap GATT 522/1

Politieke partijen:

— DI-P: nieuwe leider 695/3

COMINIGAANSE REPUBLIEK

Algemeen: komst Columbus officieel gevierd 382/1

Buitenlandse betrekkingen:

— Cuba: handelsbetrekkingen vernieuwd 696/2

— Haïti: voorlopige verblijfsvergunning Prosper Avril 69612

— Nederlandse Antillen: economische- en technologische samenwerkingsovereenkomst 696/2

— Vaticaan: paus Johannes Paulus II op bezoek 382/1

— Verenigde Staten: suikerrijaakquote verminderd 696/3

Economie: ontwikkelingen 696/1

Militaire zaken: nieuwe chef generale staf 695/3

President: jaarlijkse toespraak 69513

DUITSLAND

ALGEMEEN

Abortus: wet goedgekeurd 82/3

Antisemitisme: bom onschadelijk gemaakt bij herdenkingsmonument holocaustslachtoffers 80/2; antisemitische aanslagen 8112: vernielingen aangericht op joodse begraafplaats Berlijn 8112; smartegeld voor joodse slachtoffers van nazi-vervolgingen 8313; af-treden burgemeester na anti-joodse uitlatingen 53212

Asiel: cijfers over asielzoekers 8012: SPD bepleit wijziging paragraaf grondwet over asielrecht 8013; SPD-congres over asielbeleid 8212: ontwikkelingen rond asielwet 528/1; akkoord met Polen over asielzoekers 529/1

Grondwet: SPD vóór wijziging ten einde troepeninzet in VN-vredesverband mogelijk te maken 8212; voorstel tot wijziging m.b.t. inzet strijdkrachten bij intern. vredesoperaties 52913

Justitie: vonnissen tegen reischoppers 8111: smartegeld voor joodse slachtoffers van nazi-vervolgingen 83/3; voormalige grenswachten vrijgesproken 84/1; proces tegen Honecker 8411; RAF-vonnissen 8412; aanklachten tegen Wolf 8413; Klaus Croissant, vroegere advocaat RAF-leden, in Berlijn aangehouden 84/3; maatregelen tegen neo-nazistisch geweld 52812: veroordeling neo-nazi 52912: uitspraak over inzet Duitse strijdkrachten in Bosnië 53011: uitspraak Constitutioneel Hof over abortuswet 53413; vrijlating Honecker 535/1; proces tegen Hans Modrow 535/2

Mensenrechten: ontdekking van massagraven 8412

Milieu: fonds voor opruimen Oostduitse stortplaatsen 53513: afval uit Roemenië terug naar Duitsland 53513

Militaire zaken: wapenvernietiging in kader CFE-verdrag 28212; rijkrijnen voor Frans-Duits korps door NAVO goedgekeurd 363/1; akkoord over taak Frans-Duits Euro-korps ondertekend 363/2; bevestiging defensie-uitgaven 53013

Racisme: aanslagen op asielzoekerscentra 7913: demonstraties tegen racisme in Berlijn, Frankfurt en Rostock 8011: aanhoudend geweld tegen buitenlanders 80/3; politieke reacties op vreemdelingenhaat 81/2: moord op vrouw en twee meisjes van Turkse afkomst 81/3; anti-racistische manifestaties 8211; aanhoudend geweld 52713; aanhoudende aanslagen 528/2

Schandalen: aftreden van vooraanstaande politici 53312

Vluchtelingen: akkoord over deportatie van Roemenen 8111

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Algemeen: opening van kanaal tussen Main en Donau 87/2

Bosnie-Herzegovina: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 29712

Bulgarije: schuldenherschikkingsakkoord voor Bulgarije 79/1: bezoek van bondskanselier Kohl 676/2

China: bezoek van minister Kinkel 126/3; sancties opgeheven 427/2

Egypte: president Mubarak op bezoek 502/1

Frankrijk: premier Balladur op bezoek 540/2

Groot-Brittannië: Koningin Elisabeth II op bezoek 87/1

Hongarije: militaire samenwerking 68012

India: bezoek van kanselier Kohl 53611; bezoek van Kohl 59213

Indonesië: bezoek van kanselier Kohl 35313: aankoop van oorlogsschepen 35313

Iran: moord op 4 leden Iraanse oppositiepartij in Bertlijn 11911

Israël: premier Rabin op bezoek 21113: minister Peres op bezoek 504/1

Japan: bezoek van kanselier Kohl 536/1

Joego-Slavië: besluit om torpedobootjager naar Adriatische Zee te sturen 83/2

Kazachstan: president Nazarbaiev op bezoek 22213

Korea (Zuid): bezoek van kanselier Kohl 53611

Oekraïne: besprekingen 46012: defensieakkoord 749/3

Pakistan: aandringen op oplossen kwestie-Kashmir 359/2

Polen: akkoord over asielzoekers 529/1: premier Suchocka op bezoek 550/2: samenwerkingsverdrag defensie 55012

Roemenië: 10-jarig bilateraal verdrag voor samenwerking 26/2; financiële hulp voor Duitse minderheid in Roemenië 26/3; akkoord over deportatie Roemenen 81/1; terugkeer afval uit Roemenië 53513: inminster van buitenlandse zaken Melescanu op bezoek 682/2

Russische Federatie: akkoord over vorderingen 536/1

Singapore: bezoek van kanselier Kohl 53611

Slowakije: defensieakkoord 684/3

Syrië: bezoek van minister van buitenlandse zaken Kinkel 79913

Taiwan: bezoek van minister van economische zaken Möllemann 228/3: wapentransactie 515/1

Tsjechië: premier Klaus op officieel bezoek 687/1; president Hwel op bezoek 68711: militair samenwerkingssakkoord 68711

Turkije: opheffing van wapenembargo tegen Turkije 8713; bezoek van bondskanselier Kohl 55611

Verenigde Naties: aankomst Duitse soldaten in Somalia 530/2

Vietnam: bezoek van minister Kinkel 66513; premier Vo Van Kiet op bezoek 66712

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: stemming over staking in staalindustrie 53112: staking Staalarbeiders in voormalig Oost-Duitsland 531/3

Bankwezen: reorganisatie Bundesbank 83/1

Begroting: voor 1993 8512: bevestiging defensie-uitgaven 530/3

Economisch beleid: verhoging discontovoet 8513; hulp aan voormalige Oostduitse scheepswerven 8611; crisis over financiële steun aan Oost-Duitsland 8612: solidariteitspact 53012: afspraken over lonen overheidsector 530/3; akkoord over „solidariteitspact“ 53111: Bundesbank verlaagt rentevoet 53711

Handel: opening van kanaal tussen Main en Donau 8712

Sociaal beleid: hervormingen in gezondheidszorg 83/3

Treuhand-instituut: hulpplan voor industrie 8711

Vakbeweging: aftreden voorzitter IG Metall 534/2

POLITIEK BINNENLAND

Binnenlandse veiligheid: proces tegen Markus Wolf 53512

Deelstaten:

Algemeen: buitengewone conferentie bestrijding racistisch geweld door federale ministers 8113

Baden-Württemberg: nieuwe regering 8312

Beieren: nieuwe premier 53411

— Hesaen: plaatselijke verkiezingen 53212

Mecklenburg/Vorpommern: ontslag van minister 532/2

Sleeswijk-Holstein: nasleep Barschel-affaire 533/1; Heide Simonis premier 534/1

Extremisme: nieuwe rechtse aanslagen 8012: ledental rechtse organisaties 80/2: verbod op neo-nazistische Nationalistische Front 8211: verbod op extreem-rechtse groeperingen 527/3

Parlement: speciaal debat deelname aan toezicht op naleving VN-sancties Joego-Slavië 8313: zelfmoord parlementariërs Kelly en Bastian 53513

— Bondsdag: goedkeuring abortuswet 8213: ratificatie Verdrag van Maastricht bij eerste lezing goedgekeurd 235/1: goedkeuring wijziging asielwet 528/3

Bondsraad: keurt abortuswet goed 8213: goedkeuring wijziging asielwet 529/1

Politieke partijen:

Algemeen: oprichting „comité's voor rechtvaardig-

heid" 8611; ontwikkelingen binnen kleinere partijen 534/2

- Duitse Volksunie (DVU): 24000 leden 80/2
- Groenen: fusie niet Alliantie '90 534/2
- PDS: nieuwe leider 532/2
- Republiken: overwinning bij gemeenteraadsverkiezingen in Beieren 83/3
- SPD: herzielt asielbeleid 8013; bepleit wijziging paragraaf grondwet over asielrecht 8013; congres over asielbeleid 8212; vóór grondwetwijziging die strijdkrachten laat deelnemen aan VN-vredesoperaties 82/2; verkiezingscongres voor nieuwe partijleider 533/3

Regering: beslissing om troepen naar Somalia te zenden 53012; aftreden minister van economische zaken 53113; kabinetswijziging 53211; federaal kabinet gewijzigd 53411

Terrorisme: antisemitische aanslagen 8112; aanslag met brandbommen in Solingen 52911; RAF-bomaanslag 535/3

Verkiezingen: rechtse overwinning in Beieren 83/3

ECUADOR

Arbeid: protesten en stakingen 32611

Buitenlandse betrekkingen:

- OPEC: terugtrekking als lid 14711

Economie: bezuinigingsmaatregelen 32513; herziening van buitenlandse investeringen 32611

Militaire zaken: legerleider omgekomen 32612

Regering: nieuw kabinet 32512; samenstelling 32512; minister ontslagen 32612; iiiiinister omgekomen 32612

Terrorisme: bomaanslagen op openbare voorzieningen 326/2; guerrillagroepering legt wapens neer 32612

Verkiezingen: beslissende ronde presidentsverkiezingen 32512

EGYPTE

Binnenlandse veiligheid: campagne tegen islamitische militanten 65111; veiligheidssituatie 652/2; opheldering boni- en moordaanslagen 65311

Buitenlandse betrekkingen:

- Algemeen: Mubaraks reis langs GCC-staten 65411
- Duitsland: bezoek van president Mubarak 50211
- Frankrijk: minister Duillias op bezoek 19811; bezoek van president Mubarak 50211; verkoop Egyptische schuld 65313
- Groot-Brittannië: bezoek van Mubarak 50211
- Irak: ernstige bezwaren tegen instelling vrije luchtzone 202/1; Egyptisch consulaat heropend 575/3
- Irak, Jordanië, Syrië en Turkije: overeenkomst over elektriciteitsnet 19713
- Iran: beschuldiging betrokkenheid bij fundamenteelistische activiteiten 11913; Mubarak beschuldigd van dienen westerse belangen 11913; beschuldigingen Egypte inzake opleiding terroristen 27213; zaakgeplastigde teruggeroepen 27313
- Israël: minister van buitenlandse zaken ontmoet in nister Peres 19713; bezoek van minister van buitenlandse zaken Amr Mohannied Moussa 21711; premier Rabin op bezoek 50211; 79013
- Jordanië: koning Hoessein op bezoek 34511
- Kazachstan: president Nazarbaev op bezoek 508/1
- Kroatië: handelsovereenkomst ondertekend 20/2
- Libanon: premier Hariri op bezoek 422/2
- Libië: Libische leiders ontmoeten president Mubarak 4711; Kadhaifi op bezoek 33612
- Marokko: koning Hassan II op bezoek 11412
- Soedan: geschil 192/1; beschuldigingen Egypte inzake opleiding terroristen 27213; afgezant Soedanees staatshoofd op bezoek 27313; betrekkingen gespannen 65313
- Syrië: president Assad op bezoek 5712; bezoek van president Mubarak 27313; president Assad oo bezoek 791/1; premier Mahmoud al-Zobhi op bezoek 79913
- Verenigde Arabische Emiraten: bezoek van president Mubarak 57813
- Verenigde Staten: bezoek van president Mubarak 50211
- Zuid-Afrika: minister van buitenlandse zaken Botha op bezoek 654/1

Doodstraf: voor militanten 27311; executie van islamitische activisten 653/1

Economie: gevolgen terrorisme voor toeristenindustrie 27313; overbruggingskrediet IMF afgelopen 65312; besprekingen over nieuw krediet IMF 65312

Justitie: verdere arrestaties 27113; arrestaties 272/2; nieuwe arrestatiegolf 273/1; arrestaties 27411: moslim-, „extremisten" ter dood veroordeeld 65212

Mensenrechten: kritiek Middle East Watch op veiligheidsdienst 27113; politie beschuldigd van marteling 651/3; rapport Amnesty International 65213

Parlement: wetgeving tegen „terrorismen" 27112

Rampen: aardbeving 27113

Regering: nieuwe minister van buitenlandse zaken benoemd 65211; andere benoemingen 65211

Terrorisme: aanslagen op toeristen 27212; nieuwe aanslagen ????: gevolgen voor toeristenindustrie 27313; buitenlanders gedood 27411; dreigingen tegen toeristen houden aan 651/2/3; veiligheidsfunctionaris vermoord 65212; moordaanslag op minister van voorlichting 65212; aanslag op toeristenbus 65311; autobom in Caïro 653/1

Vakbeweging: protesten tegen vakbondswetten 273/3

EL SALVADOR

Amnestie: moordenaars van jezuïeten op vrije voeten 19911

Buitenlandse betrekkingen:

- Honduras: grensovereenkomst 40211
- Verenigde Staten: kwijtschelding schuld 397/2; beschuldigd van betrokkenheid bij repressie 398/3

Mensenrechten: opgraving van doden 39611; zuivering van legerofficiëren 397/3; rapport van de Commissie van Waarheid 3981

Politieke partijen:

- FMLN: registratie 39711

Regering: geruchten over staatsgreep 39612; kabinetswijzigingen 39811

Verenigde Naties: nieuw hoofd ONUSAL 39911

Vredesproces: in gevaar 39513; VN-initiatief 395/3; de-inobilisatie hervat 396/2; demobilisatie voltooid 396/3; opnieuw bedreigd 39712; zuivering van legerofficiëren 397/3; reactie van FMLN 39811; rapport van Commissie van Waarheid 39811

EQUATORIAAL GUINEE

Buitenlandse betrekkingen:

- Spanje: gespannen betrekkingen 7113

Mensenrechten: veroordeling schending door VN 3351/1; decreet inzake vrijlating politieke gevangenen 33511; dood oppositieleider 7112

Politieke partijen:

- Algemeen: fusie van oppositiepartijen 33511
- UP: dood van vooraanstaand lid in hechtenis 711/2

Verkiezingen: aangekondigd en uitgesteld 7112

ERITREA

Algemeen: viering onafhankelijkheid 55811; basisgegeven? 55812

Buitenlandse betrekkingen:

- ACP-Groep: toelating als 70-ste lid 55811
- Algemeen: internationale erkenning 55811
- OAE: lidmaatschap aangevraagd 55812

President: Afewerki gekozen 55812

Regering: samenstelling Staatsraad 558/3

Verenigde Naties: volwaardig lid 55812

ESTLAND

Buitenlandse betrekkingen:

- Israël: berichten over pacht van Baltische haven 72013
- Raad van Europa: toetreding 61912
- Roemenië: president Iliescu op bezoek; vriendschaps- en samenwerkingsverdrag 2613
- Russische Federatie: betrekkingen verslechterd 15413; vrijhandelsakkoord 155/1; intergouvernementeel akkoord 187/2; beschuldiging stationering extra troepen 452/1; bericht over Russische economische sancties 45212; spanningen 74013

Economie: IMF-akkoord over financiële steun 15413; privatiseringswet voor woningen aangenomen 45311; wetsvoorstel privatisering huizen gewijzigd 74012

Grondwet: nieuwe grondwet van kracht 15412

Justitie: referendum over autonomie Narva 74111

Media: hoofd televisie neemt ontslag 15611

Militaire zaken: benoeming stafchef strijdkrachten 74012

Minderheden: herziening vreemdelingenwet 74111

President: Lennart Meri tot president gekozen 15513

Regering: Mart Laar premier 15513; belangrijkste leden nieuwe regering 15611; kabinetswijziging 45213; aftreden minister van defensie 74111

Verkiezingen: presidentsverkiezingen onbeslist 155/1; uitslag parlementsverkiezingen 15512, uitslag presidentsverkiezingen 155/2

ETHIOPIË

Buitenlandse betrekkingen:

- Angola: vredesbesprekingen Angolese regering-

UNITA in Addis Abeba 4112

- Israël: vlucht van Eritrese leider 26311; bezoek van premier Layne 50413
- OAE: waarnemers gestuurd voor onafhankelijkheidsreferendum 26213
- Oeganda: protest over uitwijzing diplomaat 713/2
- Soedan: bezoek van minister van binnenlandse zaken Kuma Demkesa 26312; tripartiete overeenkomst met UNHCR 26312
- Somalia: verzoeningsconferentie Somalia in Addis Abeba 495/7
- Verenigde Arabische Emiraten: bezoek van premier Layne 55913; diplomatieke betrekkingen 57813

Burgeroorlog: berichten over wijdverbreide activiteiten tegen de regering 26212

Economie: renteverhoging 26212; verhoging ambtenarsalarissen 26212

Eritrea: plannen voor referendum over onafhankelijkheid 262/3; oppositie tegen regerende partij 26213; aankondiging van datum voor referendum 262/3; vlucht van Eritrese leider naar Israël 263/1; bevolking stemt voor onafhankelijkheid 559/1

Munt: de birr gedevalueerd 26212

Oromo: gevangenen i rijgelaten 559/1

Parlement:

- Raad van Afgevaardigden: ontwerpproclamatie over macht centrale en regionale regering aangenomen 26211; leden weggestuurd 55912

Terrorisme: kaping 26212

Verenigde Naties: geweld tijdens bezoek Boutros Ghali 263/1; plan sturen waarnemers referendum Eritrea 26311; UNHCR repatriëert vluchtelingen uit Kenia 559/2

Vluchtelingen: terugkeer van vluchtelingen uit Soedan 263/2

Voedselsituatie: toenemende hongersnood in Ogaden 262/2

EUROPA

Barents Euro-Arctische Raad: opgericht 29711

Centraal Europees Initiatief: bijeenkomst in Graz van ministers van buitenlandse zaken over oorlog in Bosnië 30911

Drie van Visegrad: topontmoeting met EG 29611; bijeenkomst ministers van defensie 29612; vorining van vrijhandelszone 29612; ondertekening van vrijhandelsakkoord 29612

EBRD: hulpprogramma ter ondersteuning Oekraïense privatisering 17011; toetreding van Tsjechië en Slowakije 24513; lening aan Armenië 45011; jaarvergadering 53612; Attali treedt af 53613; gift NSA voor nucleaire veiligheid Bulgarije 67513

Europese Investeringsbank: lening voor Syrië 79913

Karpatische Euroregio: oprichting 29613

Migratie: conferentie over illegale immigratie 29711; bijeenkomst van Centraaleuropese landen over immigratie 29712

Zwarte Zee: vergadering over Econoinische Samenwerking 29613

EUROPA (WEST)

ORGANISATIES

EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (EG)

Albanië: geldelijke steun en voedselhulp 742

toespraak president Berisha tot Europees Parlement 7413

Amerika: negende conferentie met Middenamerikaanse San José-Groep 38312

ASEAN: ontmoeting ministers van buitenlandse zaken EG en ASEAN 21812; akkoord bevroren 35211

Belastingen: akkoord over BTW 23912

Bulgarije: associatieverdrag 53911

Drie van Visegrad: topontmoeting in Brussel 29611

Duitsland: hulp aan voormalige Oostduitse scheepswerken 8611

Economie: import bananen goedgekeurd 53911; strategie herstructureren staalindustrie 53912; Hoover schuift met arbeidsplaatsen 53913; groeiplan goedgekeurd 54012

EER: verdrag ondertekend 54111

EMS: gevolgen van monetaire crisis 238/1; aanpassing wisselkoersmechanisme 23812; koersen van de EG-valuta ten opzichte van de ECU (nov.1992) 23813; Noorse krone vrijgelaten 23813; opnieuw aanpassing WKM 239/1; koerseii van de EG-valuta ten opzichte van de ECU (febr.1993) 23912; Bundesbank verlaagt rentevoet 53711; nieuwe verlaging Duitse rentevoet 53711; verlaging Duitse en Franse rentetarieven 53711; devaluatie peseta en escudo 53712; Europese centrale wisselkoersen ten opzichte van

ECU (mei 1993) 537/2
 hiuropees Parlement: bestaande regelingen over vestigingsplaatsen van EG-instanties bevestigd 23612; aantal zetels van 518 naar 567 23613; resolutie over gewetensbezwaarden 83813
 Europese Akte: gemeenschappelijke Europese markt op 1 januari 1993 in werking 237/2
 Europese Commissie: nieuwe Europese Commissie treedt aan 237/3; samenstelling 23811; positief advies over Finse lidmaatschapsaanvraag 23913; benoeming vice-voorzitters 540/2
 Europese Hof Rechten van Mens (EVRM): Ierse regering in strijd met Eui. Conventie inzake informatie-verstreking abortus 9213
 Europese Raad: top in Birmingham 234/1; conclusies over het Verdrag van Maastricht 234/2; conclusies over economische en monetaire samenwerking 234/2; conclusies over GATT-Uruguay-ronde 23412; verklaring van Birmingham 234/2; verklaring over voormalig Joego-Slavië 234/3; verklaring over Somalië 234/3; Deens witboek over Maastricht 23413; Britse stemming over Verdrag van Maastricht 23413; ratificatie-proces Verdrag van Maastricht in andere landen 23511; top in Edinburgh 23513; „Deens probleem” en ratificatie van Maastricht 235/3; het „pakket-Delors” over toekomstige financiering 236/1; groei-initiatief goedgekeurd 236/2; verklaringen over buitenlands beleid 23613; samenvatting conclusies 236/3; voorzitterschap, eerste halfjaar 1993 naar Denemarken 23713; nederlaag Britse regering over ratificatie Verdrag van Maastricht 53713; Denen stemmen in referendum vóór ratificatie Verdrag van Maastricht 53713; ontwikkelingen m.b.t. ratificatie in Groot-Brittannië en Duitsland 53812; ontmoeting Kohl-Balladur 54012
 Finland: onderhandeling over lidmaatschapsaanvraag 538/3
 Grensverkeer: Schengen-akkoord. Ratificatie door België 538/3; Frankrijk blijft grenzen controleren 538/3
 Griekenland: vijfjarenplan Griekse economie goedgekeurd 838/2
 Immigratie: vergadering van EG-ministers van immigratie 24011
 Italië: verzoek om lening 373/1
 Joego-Slavië: betrokkenheid EG bij vredesopingen 1012; permanente conferentie in Genève onder gezamenlijk voorzitterschap Vance-Owen 1411; weigering aanvaarding FRJ als enige opvolger voormalig Joego-Slavië 1712
 Landbouw: verbod import vlees- en zuivelproducten Midden-Europa 54012; maatregelen ter onderruening voor 1993-1994 54013
 Milieu: akkoord over beperkingen vervoer giftige afvalstoffen 23912
 Noorwegen: lidmaatschapsaanvraag 23913; onderhandeling over lidmaatschapsaanvraag 53813
 Oostenrijk: onderhandeling over lidmaatschapsaanvraag 538/3
 Roemenië: associatieverdrag 53911
 Slovenië: samenwerkingsakkoord 53911
 Slowakije: Tsjechoslowaaks associatieakkoord per 1 januari 1993 herzien 24513
 Sociaal beleid: akkoord over zwangerschapsverlof 23912
 Somalia: bezoek van ministers 19213
 Suriname: missie verontrust over Surinaamse economie 85711
 Transport: ministers in spoedvergadering bijeen 304/1
 Tsjechië: Tsjechoslowaaks associatieakkoord per 1 januari 1993 herzien 245/3
 Turkije: kritiek EG via resolutie in Europees Parlement 2713
 Verenigde Staten: impasse over landbouwsubsidies in Uruguay-ronde van GATT-overleg 6813; akkoord over landbouwsubsidies in GATT-overleg 6913; eerdere ontwikkelingen in geschil over landbouwsubsidies 70/1
 Visserij: protestacties vissers 540/1
 Zaire: betrekkingen steeds slechter 648/3
 Zweden: onderhandeling over lidmaatschapsaanvraag 538/3
 Zwitserland: vraagt lidmaatschap aan 9612

ECROPESE VRIJHANDELSASSOCIATIE (EVA)

Albanië: verklaring over samenwerking 241/3
 Bulgarije: brijhandelsakkoord 54013
 EER: Zwitsers referendum verwerpt EVA-akkoord met EG 24012; Liechtensteins referendum keurt EER goed 241/1; geratificeerd door parlement in Oostenrijk 24112; geratificeerd door parlement in Finland 241/2; geratificeerd in parlement IJsland 241/2; ge-

ratificeerd in parlement Noorwegen 211/2; geratificeerd in parlement Zweden 241/2; geratificeerd door Europees Parlement 241/2; verdrag ondertekend 54111; Zwitserland status waarnemer 541/1
 EG: ratificatie EER in Europees Parlement 24112
 Finland: parlementaire ratificatie EER 241/2
 Hongarije: vrijhandelsakkoord 54013
 IJsland: parlementaire ratificatie EER 241/2
 Israël: vrijhandelsakkoord 241/2
 Liechtenstein: EER in referendum goedgekeurd 24111
 Noorwegen: parlementaire ratificatie EER 241/2
 Oostenrijk: parlementaire ratificatie EER 241/2
 Polen: vrijhandelsakkoord 24113
 Roemenië: vrijhandelsakkoord 241/3
 Slowakije: voorlopige overname vrijhandelsakkoord Tsjechoslowakije 241/3; vrijhandelsakkoord 540/3
 Tsjechië: voorlopige overname vrijhandelsakkoord Tsjechoslowakije 24113; vrijhandelsakkoord 540/3
 Zweden: parlementaire ratificatie EER 241/2
 Zwitserland: verwerpt EVA-akkoord met EG (EER) in referendum 240/2

WESTEUROPESE UNIE (WEU)

Denemarken: status van waarnemer 622/1
 Griekenland: volledig lidmaatschap 62211
 Ierland: status van waarnemer 62211
 IJsland: geassocieerd lid 622/1
 Joego-Slavië: discussie over militair ingrijpen in Bosnië-Herzegovina binnen WEU 1112; strenger toezicht op naleving sancties 1411; maatregelen ten aanzien van sancties 308/2
 Noorwegen: geassocieerd lid 62211
 Turkije: geassocieerd lid 622.1

FALKLANDIMALVINAS-EILANDEN

Algemeen: ontwikkelingen in 1992 62312
 Mensenrechten: onderzoek vermeende wredeheden Falklandoorlog 623/3; Argentijnse reactie 624/1

FIJI

Regering: kabinetswijziging 88312

FILIPPIJNEN

Ainnstie: vrijlating van rebellenleiders 12811; verworpen door moslim-opstandelingen 12911
 Bankwezen: nieuwe gouverneur centrale bank 80413
 Binnenlandse veiligheid: zuivering politiekorps 505/2; ontbinding particuliere legerijes 80413
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Japan: bezoek van president Ramos 505/2
 — Maleisië: afzien van territoriale aanspraken op Sabah door de regering-Ramos 129/1
 — Singapore: bezoek van president Ramos 50512
 — Thailand: premier Chuan Leekpai op bezoek 51812
 — Verenigde Staten: sluiting van Amerikaanse marinebasis Subic Bay 12911; vertrek van laatste Amerikaanse militairen 12912
 Economie: controle op buitenlandse valuta opgeheven 127/3
 Familie Marcos: 11 van de 39 aanklachten tegen Marcos niet ontvankelijk verklaard 12811; begrafenis roffelijk overschot Marcos uitgesteld 12811; terugkeer stoffelijk overschot ex-president Marcos 80511; veroordeling Imelda Marcos 80512
 Gijzelaars: vrijlating nonnen 50512
 Justitie: veroordeling Imelda Marcos 805/2
 Nationale Unificatie Commissie: informeel overleg niet communistische opstandelingen 12811; bestand door militaire dissidenten ondertekend 130/1
 Oppositie: amnestie verworpen door moslim-opstandelingen 129/1; incidenten met moslim-rebellen 130/2; separatistische moslimgroep laat Amerikaanse missionaris vrij 13012; nieuwe gevechten met communistische guerrillastrijders 50611
 Parlement: presidentieel toespraak tot Congres 12613
 — Huis van Afgevaardigden: Jose de Venecia tot voorzitter gekozen 127/1
 — Senaat: voorzitterschap naar LDP-voorzitter Neptali Gonzales 12711
 Politieke partijen:
 — CPP: legalisering 12812
 — CPP-ML: voorstel verbod op te heffen 12711
 President: bevoegdheden om energiecrisis aan te pakken 50513
 Rampen: vulkaanuitbarsting 50512
 Regering: samenstelling van het kabinet 12712; uitvoerend minister Peter Garrucho dient ontslag in 12712; kabinetswijziging 50612; minister van financiën afgetreden 804/3

Schandalen: aftreden politiefchef 127/3
 Terrorisme: aanslagen 805/1
 Vredesoverleg: akkoord over begin formele vredesbesprekingen met opstandelingen 12813

FINLAND

Bankwezen: bankverliezen 676/3
 Buitenlandse betrekkingen:
 — China: vice-premier Zhu Rongji op bezoek 12613
 — Denemarken: oplossing voor geschil Oresund-brug 676/2
 — EG: positief advies Europese Commissie over lidmaatschapsaanvraag 239/3
 — Russische Federatie: bezoek van president Koivato 677/2
 Economie: bezuinigingsprogramma 67612
 Parlement: ratificatie EER in Eduskunta 24112
 Politieke partijen:
 — SSDP: voorzitter treedt af 67711
 Regering: nieuwe minister van buitenlandse zaken 677/1
 Verkiezingen: plaatselijke verkiezingen 676/3

FRANKRIJK

ALGEMEEN

Grondwet: voorstellen voor wijzigingen 36812; wijziging 37113
 Immigratie: verhuizing Malinese immigranten 91/3
 Justitie: vice-voorzitter Léotard van Nationale Assemblée beschuldigd van corruptie 8713; voorzitter Emmanuelli van Nationale Assemblée aangeklaagd wegens corruptie 88/2; herziening wetboek van strafrecht 8812; proces rond met HIV-virus besmet bloed 9013; „Carlos” veroordeeld 9112; Fabius in staat van beschuldiging gesteld vanwege affaire besmet bloed 36711; aanklachten wegens corruptie tegen Bérégovoy ingetrokken 36713; vrijspraak voor Léotard 36713; politie doodt Marokkaan bij arrestatie 36811; inwerkingtreding nieuw wetboek van strafrecht 37112
 Kernwapens: staking productie Hades-kernraket voor korte afstand 9112; verslapping van nucleaire waakzaamheid 91/3; ondertekening NPT 28213
 Mensenrechten: 50-ste verjaardag van eerste grootschalige deportatie joden onder Vichy-regime 8813
 Militaire zaken: richtlijnen Frans-Duits korps door NAVO goedgekeurd 36311; akkoord over taak Frans-Duits Euro-korps ondertekend 36312
 Onderwijs: erkenning Duitse taal op scholen in Elzas 36812
 Rampen: overstromingen 9113
 Schandalen: UDF-senator beschuldigd van corruptie 8812

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Algerije: bezoek van minister Dumas 41011
 Argentinië: akkoord over samenwerking inzake kern-energie 28213
 Bangladesh: bezoek van defensiedelegatie 34813
 Bosnië-Herzegovina: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 297/2
 Cambodja: bezoek van minister van defensie 21912; bezoek van president Mitterrand 58112
 China: sluiting Frans consulaat 42712
 Diaboute: Franse troepen teruggetrokken rond kuststad Tadjoura 26113
 Duitsland: bezoek van premier Balladur 54012
 Egypte: bezoek van minister Dumas 19811; president Mubarak op bezoek 50211; verkoop Egyptische schuld 65313
 India: protocol ondertekend over opzetten telecommunicatienetwerk 13613; premier Narasimha Rao op bezoek 136/3
 Irak: opening Iraakse belangensectie in Frankrijk 872/3
 Israël: bezoek van minister van buitenlandse zaken Dumas 19811; minister Peres op bezoek 21113; bezoek van Franse president 21212; premier Rabin op bezoek 720/3
 Ivoorkust: visum voor Fransen 33512
 Japan: verscheping Japans plutonium ban Frankrijk naar Japan 14413
 Jemen: bezoek van president Mitterrand 87311
 Joego-Slavië: voorstel om gevangenenkampen te bevrijden 31113; dreigement terugtrekking troepen 60811
 Kazachstan: president Nazarbaev op bezoek 22213
 Korea(Zuid): bezoek van president Mitterrand 81211
 Libanon: premier Hariri op bezoek 42212, 42412;
 Mali: financiële steun bij uitvoering nationaal vredes pact 48/2
 Marokko: bezoek van premier Bérégovoy 114/2; bezoek van minister van industrie en buitenlandse handel 11412

Mauretanïe: financieringsakkoord 26513
 Nieuw-Zeeland: bezoek van Franse marine 59312
 Pakistan: akkoorden 35911; aankoop Franse onderzeers
 verdrag 35911
 Russische Federatie: minister van buitenlandse zaken
 Kozjrev op bezoek 187/3; bezoek van president
 Mitterrand 37211
 Ruanda: terugtrekking Franse troepen 339/2
 Saoedi-Arabië: officieel bezoek van minister van bui-
 tenlandse zaken Juppé 873/2
 Somalia: steun Vreemdelingenlegioen bij „ontwape-
 ning” Mogadishu 195/3
 Syrië: bezoek van minister Dunias 19811
 Taiwan: bevestiging van wapentransactie 22812
 Togo: Franse hulp opgeschort 41812; aankomst
 waarnemers voor presidentsverkiezingen in Togo
 71511
 Turkije: bezoek van president Mitterrand 2811; defen-
 siecontract voor Frans bedrijf 3111; verlenging man-
 daat Franse vliegtuigen voor oneraries vanuit
 Zuid-Turkije 32/1
 Verenigde Arabische Emiraten. aankoop van Franse
 tanks 348/1
 Verenigde Staten: bezoek van president Mitterrand
 37211
 Vietnam: bilaterale hulp 23013; bezoek van president
 Mitterrand 66511; premier Vo Van Kiet op bezoek
 667/2
 Zaïre: Franse ambassadeur omgekomen 34213; betrek-
 kingen steeds slechter 64813

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Begroting: voor 1993 gepresenteerd 8913
 GATT: protest tegen akkoord EG-VS over landbouw-
 subsidies 7013
 Landbouw: hulp voor boeren 89/1
 Sociale partners: akkoord over uitkeringsfonds Unedic
 8813

POLITIEK BINNENLAND

Binnenlandse veiligheid: bendegeweld op Corsica esca-
 leert 9111; functionaris van Russische ambassade in
 Parijs loopt over 9113; moord op leider van peds
 noirs 371/3
 Parlement: controverse over mafia-rapport 368/1
 — Nationale Assenblée: motie van wantrouwen ver-
 worpen 87/3; aftreden van vice-voorzitter Léotard
 8713; voorzitter Emmanuelli aangeklaagd wegens
 corruptie 8811; herziening wetboek van strafrecht
 goedgekeurd 8812; motie van wantrouwen tegen be-
 groting haalt geen meerderheid 89/3; anti-
 corruptiewet goedgekeurd 90/1; tweede motie van
 wantrouwen binnen één maand van centrum-rechts
 mislukt 90/1
 — Senaat: herziening wetboek van strafrecht goedge-
 keurd 88/3
 Politieke partijen:
 — Beweging van Hervorinners: opgericht 89/2
 — MRG: Hory voorzitter als opvolger van Zuccarlli
 8813
 — PS: buitengewoon congres op 10-12 juli in Bordeaux
 87/3
 President: Mitterrand stelt grondwetwijziging voor
 90/2; decreet over herdenking jodenvervolgung
 onder Vichy 368/2
 Regering: kabinetswijziging 8911; Bernard Tapie op-
 nieuw minister 36811; afreden minister van defensie
 36913; Balladur tot premier benoemd 370/2; samen-
 stelling ministerraad 37111
 Verkiezingen: driejaarlijkse verkiezingen voor de Se-
 naat in Réunion en Nieuw-Caledonië 8911; uitslag
 senaatsverkiezingen 8912; centrum-rechts wint par-
 lementsverkiezingen 36813; campagne 36911; uitslag
 36913; uitslagen in overzeete departementen en ter-
 ritoria 37011; uitslagen parlementsverkiezingen
 370/2

FRANS GUYANA

Algemeen ontnikkehgen in 1992 696/3

GABON

Algemeen: ontwikkelingen 1992 711/3
 Regering: kabinetswijziging 712/1
 Verkiezingen: aankondiging presidentsverkiezingen
 711/3

GAMBIA

Buitenlandse betrekkingen

— ECOWAS: deelnemer ECOMOG 265/2
 — Israël: diplomatieke betrekkingen hersteld 212/1

GEFEDEREERDE STATEN VAN MICRONESIË

Economie: toetreding tot IMF 667/3

GEMENEBEST VAN ONAFHANKELIJKE STATEN

Algemeen: verjaardag van mislukte Sowjet-coup 15712;
 terugblik van Jeltsin op hervormingsproces 15712
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Algemeen: hulpconferentie in Tokio 159/1
 — Verenigde Staten: Congres keurt Amerikaanse hulp
 goed 15713
 Economie: akkoord over hechtere economische unie
 743/3; akkoord Slavische staten over gemeenschap-
 pelijke economische ruimte 744/1; Kazachstan en
 Oezbekistan bepleiten economische unie 744 1; Ka-
 zachstan verbijst over nieuwe unie 74412
 Lidstaten, ontmeting in Tasjkent 156/3; ecologische
 raad opgericht 15711; gemeenschappelijk omroepbe-
 drijf gesticht 15711; andere GOS-akkoorden 158/2;
 top in Bisjkek 15813; vergadering van ministers van
 buitenlandse zaken 15913; Russisch-Oekraïense top
 over integratie 45712; stationering vredesmacht in
 Tadzjikistan 51213; stationering extra troepen in
 Tadzjikistan 51311; crisis over lidmaatschap in Mol-
 dowa 74711
 Militaire zaken: vergadering van stafchefs 158/1; verga-
 dering van ministers van defensie 159/2; gemeen-
 schappelijk militair opperbevel afgeschaft 74413
 Oppositie: persconferentie van Gorbatsjov 157/3
 Parlemen: eerste interparlementaire assenblée op 16
 september 158/2
 Regeringsleiders: top in Bisjkek 15813; op 13 november
 te Moskou bijeen 15913; buitengewone topontmoe-
 ting in Minsk 45512; akkoord over hechtere econo-
 mische unie 743/3
 Schulden: vermindering schuldenlast door G-7 7112
 Staatshoofden: top in Moskou 15611; top in Bisjkek
 15813; topontmoeing in Minsk 45413

GEORGIË

Abchazië: soevereiniteitsverklaring 16111; gewapend
 conflict 16112; troepen van de Georgische Nationale
 Garde geïnobiliseerd 16112; onderhandelingen over
 wapenstilstand 16211; einde aan wapenstilstand
 162/2; aanhoudende gevechten 45311; aanval op Soe-
 choeni 45313; vermeende Russische betrokkenheid
 bij conflict 454/1; cijfers over slachtoffers 45412;
 vredesproces stagnert 74113; wapenstilstandsak-
 koord 742/1; eerdere mislukking van Abchazische
 aanval op Soechoeni 74212; Georgisch tegenoffen-
 sief 742/2; Rusland beschuldigd van hulp aan rebel-
 len 74212; terugtrekking Abchaziërs 74311;
 oprichting speciale commissie 74312
 Binnenlandse veiligheid: CIA-agent doodgeschoten
 743/3
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Armenië: diplomatieke betrekkingen 151/1
 — Azerbajdzjan: bezoek van president Sjewardnadze
 45113
 — Oekraïne: bezoek van president Sjewardnadze 454/3
 — Russische Federatie: beschuldiging van Russische
 betrokkenheid 16212; Russisch protest naar aanlei-
 ding van helikopter-incident 163/1; gespannen be-
 trekkingen 453/2; nieuwe ronde van besprekingen
 45312; vierde ronde bilaterale besprekingen 453/3;
 vermeende betrokkenheid bij conflict Abchazië
 45411; topontmoeing over Abchazië 741/2; beschul-
 diging van hulp aan rebellen 71212
 Economie: introductie valutawaardebon 45413
 Grondwet: decreet over staatsmacht 16011
 Noodtoestand: opgeheven 16211
 Oppositie: aanhangers van Gansachoerdia actief 160/3;
 aanhangers Gansachoerdia bezetten steden 74311
 Parlement: Sjewardnadze nieuwe voorzitter 159/3;
 keurt decreet over de staatsmacht goed 160/1; Sje-
 wardnadze vraagt meer macht 74211
 President: Sjewardnadze tot staatshoofd benoemd 160/1;
 Sjewardnadze vraagt meer macht 74211; extra vol-
 machten 742/2; dreigt met „noodregime” 74213
 Regering: Tengiz Sigoea herkozen tot premier 160/2; sa-
 menstelling van het kabinet 160/3; minister van defen-
 sie vervangen 74113; aftreden van ministerraad 742/3
 Verenigde Naties: benoeming VN-vertegenwoordiger
 45412; plan voor waarnemers 743/1

Verkiezingen: parlementsverkiezingen 159/3
 Zuid-Ossetie: vredesmacht ingezet 16312

GHANA

Buitenlandse betrekkingen:
 — ECOWAS: deelnemer ECOMOG 265/2
 Justitie: hechteniswetren gewijzigd 109/1
 Militaire zaken: Rawlings neemt ontslag uit de strijd-
 krachten 10813
 Oppositie: rellen en spanning 109/3
 Parlement: voorzitter gekozen 415 2
 Politieke partijen:
 — NCP: stembusalliantie met NDC 11011
 — NDC: kiest Rawlings tot kandidaat voor presidents-
 verkiezingen 10813; stembusalliantie met de NCP
 11011
 — NIP: stembusalliantie met PHP en PPDD 109/1
 — PHP: stembusalliantie niet NIP en PPDD 109/1
 — PPDD: stembusalliantie met PHP en NIP 109/1
 Regering: proclamatie vierde republiek 415/1; kabinet
 beëdigd 415 2; samenstelling nieuwe kabinet 415 2
 Verkiezingen: Rawlings stelt zich verkiesbaar voor eer-
 ste vrije presidentsverkiezingen 108/3; betwiste
 overwinning van Rawlings 10912; uitslag van par-
 lementsverkiezingen 10913; NDC wint parlementsver-
 kiezingen 10913
 Vierde Republiek: proclamatie 41511

GRENADA

Algemeen: ontwikkelingen in 1992 697/1
 Regering: kabinetswijziging 69712

GRIEKENLAND

Arbeid: stakingen in de overheidssector 29713; algeme-
 ne staking 83813
 Begroting: voor 1993 goedgekeurd 29813
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Albanië: bezoek van premier Mitsotakis 74/3; sa-
 menwerkingsakkoord 7413; onderhoud over recente
 uitzetting Albanezen uit Griekenland 297/2; Albane-
 zen Griekenland uitgezet 67411
 — Cyprus: besprekingen Cypriotische president met
 Griekse leiders 366/3
 — Macedonië: olie-embargo ingesteld 21/1; besprekin-
 gen onder auspiciën VN 618/1
 — Roemenië: bezoek van minister van buitenlandse za-
 ken Papaconstantinou 682/2
 — Russische Federatie: vriendschaps- en samenwer-
 kingsakkoord 29912
 — Verenigde Staten: aankoop Amerikaanse vliegtuigen
 29812; sluiting Amerikaanse basis Kreta 83813
 — WEU: volledig lidmaatschap 622/1
 Economie: plan voor aanpassing Griekse economie
 83812; opheffing deviezencontrole 83812; econo-
 misch programiia regering-Papandreou 840/1
 Justitie: arrestatie van studenten 29713; proces tegen
 Koskotas 298/3
 Mensenrechten: rapport Aninesty International 29713;
 protesten over geloofsvermelding op identiteitskaart
 29911; resolutie Europees Parlement over gewetens-
 bezwaarden 83813
 Milieu: campagne tegen omleiding rivier 840/2
 Militaire zaken: aankoop Amerikaanse vliegtuigen 298/2
 Monarchie: akkoord met voormalige koning Constantijn
 29812; verklaring over terugkeer van voormalige kon-
 ning 298/2; ex-koning Constantijn op bezoek 81013
 Parlement: regering overleefte motie van wantrouwen in
 kwestie-hlacedonie 838/1
 Politieke partijen:
 — ND: Mitsotakis treedt af als leider 84012
 — Paioi: wint algemene verkiezingen 83912
 Regering: kabinetswijzigingen 29811; nieuw kabinet
 29813; samenstelling kabinet 29813; minister van
 staat afgetreden 83813; aftreden regering-Mitsotakis
 83911; nieuw kabinet 84011; samenstelling kabinet
 84011
 Schandalen: schandaal naar aanleiding van aftappen te-
 lefoongesprekken 83813
 Terrorisme: aanslagen door 17-november-groepering 29813
 Verkiezingen: uitgeschreven 839/1; overwinning Pasok
 83912; uitslag 840/1

GROOT-BRITTANNIË

Justitie: uitspraken regering over jeugdcriminaliteit na
 peulierrmoord 30213

ALGEMEEN

Abortus: demonstratie bij IPPF-kantoor in Londen 480/3

Justitie: gerechtelijke uitspraak over mijnsluitingen 30013; schikking in BCCI-zaak 302/1; schikking in zaak van seksdiscriminatie 302/2; proces tegen drie voormalige directeuren van Matrix Churchill 30312; uitspraak in zaak tegen Chaniël 4 306/2; IRA-leden veroordeeld 307/1
 Kerk en staat: Kerk van Engeland stemt over wijding vrouwelijke priesters 303/2
 Media: uitspraak in zaak tegen Channel 4 306/2
 Misdaad: uitspraken regering over jeugdcriminaliteit na peutermoord 302/3
 Monarchie: koningin gaat minkoijenbelasting betalen 302/3; prins en prinses van Wales uit elkaar 303/1
 Rampen: olieramp bij Shetland-eilanden 30313
 Schandalen: fraudezaak bij Maxwell 301/3
 Volksgezondheid: plan om ziekenhuizen Londen te sluiten 30112

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Albanië: oplossing voor geschil 75/1
 Argentinië: bezoek van minister van buitenlandse zaken Hurd 248/2; oienigheid over visvergunningen 75812; onderzoek Falkland/Malvinas-eilanden 758/2
 China: vice-premier Zhu Rongji op bezoek 12613; bezoek van gouverneur Hongkong 349/2; escalierend geschil over hervormingspakket Patten 34913; Zhu Rongji op bezoek 350/1; dreigt commerciële contracten Hongkong te annuleren 35012; uitsel Britse militaire oefening 35012; besprekingen over Hongkong hervat 72113; voortzetting Brits-Chinese onderhandelingen 72211; verdere Chinees-Britse besprekingen over Hongkong 722/3; bezoek van minister Hurd aan Beijing 723/1; achtste en negende Chinees-Britse gespreksronde 72312
 Duitsland: bezoek van Koningin Elisabeth II 87/1
 EG: stemming in Lagerhuis over Verdrag van Maastricht 234/3; nederlaag regering over ratificatie 53713
 Egypte: Mubarak op bezoek 502/1
 Ierland: ontmoeting tussen premiers Major en Reynolds 30611; datum voor Brits-Ierse Conferentie 306/1; hervatting regelmatig ministerieel overleg 306/1; Engels-Ierse ontmoeting 30612
 India: anti-terreurakkoord 136/3; bezoek van premier Major 592/2
 Indonesië: defensieakkoord 352/3; verkoop Britse gevechtsvliegtuigen 65811
 Irak: ongerustheid Britse Lagerhuis over slepend Iraaks conflict 21011; wapenleveranties aan Irak 30312; Major ontmoet leiders INC-oppositie 57413; bezoek van parlementsleden 575/3
 Iran: Britse protesten tegen Iraanse oproep om Rushdie te vermoorden 11913; verslechterde relatie 420/3; ontwikkelingen in zaak-Rushdie 79311
 Israël: minister Peres op bezoek 211/3; premier Rabin op bezoek 212/2
 Joegoslavië: schepen naar de Adriatische Zee gestuurd 311/3
 Kirgizstan: vice-premier Tsjingisjev op vijfdaags bezoek 50813
 Libië: overleg met Britse functionarissen 47/1
 Nigeria: Shonekan vraagt steun economische plannen 562/3
 Oekraïne: president Krawtsjoek op bezoek 460/1
 Pakistan: aandringen op oplossen kwestie-Kashmir 35912; bezoek van minister van binnenlandse zaken Clarke 35912; premier Sharif op bezoek 359/2
 Roemenië: minister van buitenlandse zaken Melescanu op bezoek 682/2
 Russische Federatie: functionaris Russische ambassade Parijs vraagt verblijfsvergunning in Londen aan 91/3; president Jeltsin op bezoek 18713
 Saoedi-Arabië: order voor Britse Tornado's 31712
 Sierra Leone: opschorting hulp 266/1
 Slowakije: premier Meciar op bezoek 68412
 Turkije: beroek van minister van buitenlandse zaken Hurd 28/1; verlenging mandaat Eilgelse vliegtuigen voor operatie 5 vanuit Zuid-Turkije 32/1
 Vietnam: bilaterale hulp 230/3; premier Vo Van kiet op bezoek 667/2

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Begroting: voor 1993-1994 gepresenteerd 304/1
 Economisch beleid: Lagerhuis-debat over economie 300/2; sluiting van kolenmijnen 300/2; witboek over mijnbouw 301/1; ontslagen in industriële sector 301/2
 Verzekeringswezen: verliezen bij Lloyd's 300/1
 Werkloosheid: ontslagen in de industriële sector 301/2; ontslagen bij British Rail 30112

POLITIEK BINNENLAND

Voord-Ierland vooruitgang bij gesprekken over toe-

komstige status 305/2; DUP trekt zich tijdelijk terug uit rondetafelgesprekken 305/3; gespreksronde in Dublin 305/3; besprekingen over toekomstige status mislukt 306/1; UDR-leden vrijgelaten 30612; UDA verboden 306/2; bomaanslagen in Londen 30613; bomaanslagen in Warrington 306/3; IRA-leden veroordeeld 307/1; sectarisch geweld 307/1

Parlement:

— Lagerhuis: spoedzitting over regeringsbeleid inzake valuta-crisis 300/2
 Politieke partijen:
 — Alliance Party: Philip McGarry nieuwe leider 307/1
 — Labour Party: John Smith gekozen als leider 29912
 Regering: minister Mellor dient ontslag in 29913
 Schotland: pakket hervormingen om behandeling Schotse zaken in parlement te verbeteren 304/3

GUATEMALA

Buitenlandse betrekkingen:
 — Belize: ratificatie akkoord 624/1; opschorting akkoord 69212
 Geweld: gevangenisoproer 626/1
 Indianen: aanvallen op activisten 624/2
 Mensenrechten: Nohelprijs voor de vrede 1992 voor Rigoberta Menchu 6812; rapport van Americas Watch 626/1
 Militaire zaken: legerleiding gewijzigd 628/1
 President: inauguratie Ramiro de Leon Carpio 62711; Serrano afgezet 627/1; gooi van Espina naar presidentschap 62711
 Regering: presidentiële coup 62612; achtergronden 626/3; nieuwe ministers van buitenlandse zaken en defensie 628/1
 Vluchtelingen: terugkeer uit Mexico 62413
 Vredesbesprekingen: voorstel 62511; hervatting 62513; met guerrillastrijders afgebroken 627/1; guerrillaleiding stelt staakt-het-vuren voor 628/2

GUINEE

Binnenlandse veiligheid: politie-optreden tegen demonstranten 86611
 Buitenlandse betrekkingen:
 — ECOWAS: deelnemer ECOMOG 26512
 President: besprekingen niet vertegenwoordigers partij en 866/2
 Verkiezingen: aankondiging 86611; meerpartijenbesprekingen 866/2

GUINEE-BISSAU

Buitenlandse betrekkingen:
 — Senegal: schendingen landsgrenzen 34012
 Militaire raken: grote aantallen militairen gedeserteerd 4512
 Oppositie: terugkeer FLING-leider 4512
 Regering: ontslag ministers 4512; berichten over vrijdelde couping 55913
 Verkiezingen: instelling verkiezingscommissie 4512; uitsel presidents- en parlementsverkiezingen 4513

GUYANA

Buitenlandse betrekkingen:
 — Algemeen: rondreis minister van buitenlandse zaken langs diplomatieke missies 69713
 Israël: betrekkingen hersteld 698/1
 — Trinidad en Tobago: samenwerkingsakkoord 64013
 Economie: ontwikkelingen 69712
 Regering: benoeming minister van handel 697/2

HAÏTI

Binnenlandse veiligheid: opleving van geweld 768/3; moorden en intimidatie 769/1
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Dominicaanse Republiek: voorlopige verblijfsvergunning Prosper Avril 696/2
 — Verenigde Staten: Amerikaans standpunt inzake vluchtelingen 400/2; Amerikaans diplomatiek initiatief 401/2; Aristide ontmoet Clinton 76811
 Mensenrechten: rapport Amnesty 400/1; Amerikaans vluchtelingenbeleid aan de kaak gesteld door Amnesty 400/1
 OAS: diplomatiek initiatief 399/1; aankomst missie 399/2; Daiite Caputo op bezoek 400/3; missie onder auspiciën OAS en VN gestationeerd 400/3; voorstellen afgewezen 765/2
 Oppositie: nieuwe rechtse pro-Duvalier-groep 769/2
 Parlement: verkiezingen voor presidium Senaat 768/3
 President: akkoord over terugkeer Aristide 765.2

Rampen: drama rond veerboot 401/3
 Regering: Bazin treedt af als premier 766/1; nieuwe premier 768/1; samenstelling kabinet 76813
 Verenigde Naties: Dante Caputo op bezoek 40013; missie onder auspiciën VN en OAS gestationeerd 400/3; voorstellen afgewezen 765/2; verzet tegen vredesplan 765/2; sancties 76513; besluit tot stationering inissie 769/3
 Verkiezingen: massale boycot parlementsverkiezingen 40012
 Vluchtelingen: uitspraak Amerikaans Hooggerechtshof over repatriëring 76612
 Vredesproces: besprekingen iii New York 76613; akkoord ondertekend 767/1

HONDURAS

Binnenlandse veiligheid: steden bezet door leger 403/1
 Buitenlandse betrekkingen:
 — El Salvador: grensovereenkomst 402/1
 Landbouw: hervormingen 401/3
 Mensenrechten: onderzoekscommissie beëdigd 40213
 Oppositie: ontvoeringsdrama 40211
 Regering: kabinetswijziging 402/2

HONGARIJE

Abortus: nieuwe wet 67813
 Begroting: voor 1993 goedgekeurd 678/3
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Duitsland: militaire samenwerking 68012
 — Israël: bezoek van president Arpad Göncz 21211
 — Kazachstan: premier Teresjtsjenko op bezoek 507/2
 — Oekraïne: samenwerkingsverdrag geratificeerd 68012
 — Roemenië: „open-skies“-akkoord in werking 26/2
 — Russische Federatie: president Jeltsin op bezoek 18713; akkoord schadeclaims met betrekking tot Sowjet-troepen 68011
 — Slovenië: bezoek van minister van buitenlandse zaken Jeszensky 32111
 — Slowakije: geregeld bilateraal overleg 68011
 — Tsjechoslowakije: problemen in Slowaakse betrekkingen 246/3; geschil rond Gabčíkovo-dam 24711
 Economie: invoering BTW 67813; besprekingen met IMF mislukt 67912; privatiseringen 67912
 Extremisme: mars tegen extreem-rechts 67712; verbod op gebruik „extremistische“ symbolen 67913
 Minderheden: wetsvoorstel voor rechten 67713
 Munt: devaluatie forint 67813
 Parlement: mediageschil 67812
 Politieke partijen:
 — FIDESz: nieuwe voorzitter 679/3
 — HSAP: naamsverandering in Arbeiderspartij 67811
 — MDF: onenigheid 67811; splitsing 67913
 — NDSz: officiële politieke partij geworden 677/3
 — Partij van Gepensioneerden: zetel in Nationale Vergadering 677/3
 — Sociaal-Democratische Volkspartij: opgericlit 67713
 — SzDSz: nieuwe leider 67713
 Regering: kabinetswijzigingen 67911; aftreden minister van financiën 67911
 Verkiezingen: tussentijdse 67912

HONGKONG

Bankwezen: Monetair Gezag opgericht 72211
 China: bezoek van gouverneur Patten 34912; escalierend geschil over hervormingen Patten 349/2; dreigt commerciële contracten te annuleren 350/2; geschil duurt voort 350/3; Chinese goedkeuring van plan voor „tweede broeikas“ 351/2; nieuwe Chinese „adviseurs“ benoemd 72211; installatie van „tweede broeikas“ 72311; verklaring over Chinees garnizoen 723/1
 Gouverneur: legt beleidsverklaring af 348/3
 Hervormingspakket: escalierend geschil met China 349/2; geschil met China duurt voort 350/3; verzet in Hongkong tegen voorstellen 351/1; verdere ontwikkelingen 351/1; gepubliceerd 35112
 Militaire zaken: uitsel Britse militaire oefening 35012
 Politieke toekomst: besprekingen tussen China en Groot-Brittannië hervat 721/3; voortzetting Brits-Chinese onderhandelingen 72211; verdere Chinees-Britse besprekingen 72213; minister Hurd in Beijing 723/1; achtste en negende Chinees-Britse gespreksronde 723/2
 Verenigde Staten: bezoek van Patten 72213
 Wetgevende Raad (Legco): beleidsverklaring gouverneur bij opening zittingsjaar 348/3; goedkeuring hervormingspakket Patten 349/3

IERLAND

Abortus: Britse krant verboden na paginagrote advertentie over abortus 9211; uitspraak Hooggerechtshof inzake informatievervalsing over abortus 92/2; drie referendums over abortus-kwestie 9212

Begroting: voor 1993 bekendgemaakt 30811

Buitenlandse betrekkingen:

- Groot-Brittannië: ontmoeting tussen premiers Major en Reynolds 306/1; datum voor Brits-Ierse Conferentie 306/1; hervatting regelmatig ministerieel overleg 306/1; Engels-Ierse ontmoeting 30612
- Somalië: bezoek van Ierse president 19312
- WEU: status van waarnemer 62211

Economie: ernstige valutacrisis 30811

Justitie: uitspraak Hooggerechtshof inzake informatievervalsing over abortus 9212

Munt: zwakke punt 30811

Regering: nieuwe regering onder leiding van Albert Reynolds 307/1; samenstelling kabinet 307/3

Schandalen: affaire rond bisschop van Gaivay 92.1

Verkiezingen: algemene verkiezingen 93/1; verkiezingsuitslagen 93/2; definitieve uitslag van Ierse verkiezingen 307/2

INDIA

Arbeid: oproep tot algemene staking 13111; staking vervoersbedrijven 13112; algemene stakingen 13313

Begroting: presentatie voor 1993-94 589/3

Binnenlandse veiligheid: eenheid ter bestrijding van communautaire onlusten opgericht 13312

Buitenlandse betrekkingen:

- Bangladesh: hervatting bilaterale onderhandelingen gebruik rivierwater 348/3; Chakma-vluchtelingen 65611; uitbreiding bilaterale betrekkingen 65611
- Bhoeat: koning Jigme Singye Wangchuk op staatsbezoek 27911; bezoek van premier Rao 72112
- Bjelaroës: premier Kebitsj op bezoek 45213
- China: bezoek van minister van defensie Sharad Pawar 13611; grenshandel hervat 136/1; vijfde gespreksronde Chinees-Indiase werkgroep 13611; bezoek van minister van arbeidsmarktonwikkeling Arjun Singh 13612; handelsprotocol 59212; zesde ronde besprekingen 593/1
- Duitsland: kanselier Kohl op beroek 53611; Kohl op bezoek 59213
- Frankrijk: protocol ondertekend over opzetten telecommunicatienetwerk 13613; bezoek van premier Narasimha Rao 13613
- Groot-Brittannië: anti-terreurakkoord 13613; premier Major op bezoek 59212
- Iran: minister van buitenlandse zaken Velayati op bezoek 13711; bezoek van president Shankar Dayal Sharma 79513
- Israël: industriële samenwerkingsovereenkomst 13613; minister Peres op beroek 504/2
- Italië: handelsakkoord 59311
- Japan: bezoek van premier Narasimha Rao 13611
- Kazachstan: bezoek van staatsminister van buitenlandse zaken Raghunadan Lal Bhatia 13613; bezoek van premier Rao 59311
- Kirgizstan: handelsakkoord 13613
- Koeweit: minister van buitenlandse zaken op bezoek 34711
- Maleisië: bezoek van minister van defensie 50913
- Myanmar: grensakkoord 733/2
- Nepal: handelsakkoord 35712
- Oekraïne: bezoek van minister van defensie Sharad Pawar 13612
- Oezbekistan: handelsakkoord 13613; bezoek van premier Rao 59311
- Pakistan: besprekingen 359/2; reductie diplomatiek personeel 35913; gegevens over nucleaire installaties uitgewisseld 359/3; beschuldiging van betrokkenheid bij bomaanslagen 58812
- Russische Federatie: Russische parlementaire delegatie op bezoek 13612; staatssecretaris Boerboelis op bezoek 13612; bezoek van minister van defensie Sharad Pawar 13612; defensiebesprekingen 13613; president Jeltsin op bezoek 59213
- Spanje: premier Gonzales op bezoek 59213
- Sri Lanka: bezoek van premier Wickremasinghe 664/2
- Tadzjikistan: premier Abdoellodzjanow op bezoek 514/1
- Thailand: bezoek van premier Rao 59311
- Verenigde Staten: besprekingen over nucleaire non-proliferatie 135/3; gesprekken over samenwerking op defensiegebied 13611; akkoord over invoer Amerikaanse tarwe 13611; Amerikaanse beschuldigingen

van verkoop chemische wapens aan Syrië 13613; dreiging niet handelssancties 59311

Deelstaten:

- Algemeen: nieuwe gouverneurs 591/2
- Andhra Pradesh: K. Vijayabaskara Reddy beëdigd als premier 135/2; einde aan crisis 5911
- Assam: Bodo Security Force (BSF) verantwoordelijk voor bomaanslagen 13512; Memorandum van Schikking ondertekend 59111
- Bihar: Jharkand People's Party (JPP) beëindigt economische blokkade 135/2; moord op ieder separatistische beweging 5911
- Goa: premier afgetreden 59111
- Gujarat: Congresspartij(I) op 7 juni aan de macht 13412; onlusten tussen hindoes en moslims in Ahmedabad 13413
- Himachal Pradesh: ontslag deelstaatinisterie 13811; gouverneur benoemd 591/1; verlenging presidentieel bestuur 59112
- Jammu en Kashmir: plannen verkiezing deelstaarparlement uitgesteld 13413; grote overstromingen in Kashmir 135.1; massamoord op burgers 590/3
- Karnataka: premier neemt ontslag na beschuldiging van corruptie 135/2
- Madhya Pradesh: arbeiders door de politie doodgeschoten 13413; ontslag deelstaatinisterie 138/1; uitspraak Opperste Gerechtshof over ontslag regering 587/3; verlenging presidentieel bestuur 59112
- Maharashtra: premier afgetreden 591/1
- Manipur: Deb beëdigd als premier 59112
- Meghalaya: Marak tot premier benoemd 59112
- Mizoram: gouverneur benoemd 59112
- Nagaland: oprichter en voorzitter van de DLP doodgeschoten 13511; verkiezingen 59112
- Punjab: 57 mensen gedood uit wraak voor de moord op drie militante Sikh-leiders 135/1; Congresspartij(I) winnaar van gemeentelijke verkiezingen 13511
- Rajasthan: ontslag deelstaatinisterie 13811; verlenging presidentieel bestuur 59112
- Tripura: vuurgevecht tussen politie en de verboden ATTF 13511; verkiezingen uitgesteld 591/2
- Uttar Pradesh: ontslag deelstaatregering 13712; verlenging presidentieel bestuur 59112
- West-Bengalen: oproep tot een 24-uursstaking 135/1; staatsminister van arbeidsmarktontwikkeling uit de regering gestapt 13512

Economie: meer hulp van westerse donorlanden 13111; IMF-krediet 131/2; jaarverslag centrale bank 1991-1992 133/1; liberalisering kapitaalmarkt 13311; privatisering van olie- en gasvelden 13312; renteverlaging 13312; inkomsten uit toeristenindustrie 59011; verdere liberalisering 59011; lening Wereldbank 59012; lening Narmada-dam geannuleerd 59012; besprekingen IMF 59012; verlaging rentetarief 59013

Grondwet: wijziging 13213

Justitie: arrestaties 131/1; schadevergoeding slachtoffers Bhopal-ramp 13111; opening rechtszaak Union Carbide 131/2; uitspraak Opperste Gerechtshof inzake Bofors 13213; uitspraak Opperste Gerechtshof over reserveren van banen 134/1; uitspraak Hof over ontslag deelstaatregering 58713; verbod RSS opgeschoort en opgeheven 588/1; arrestatie 589/1; verder onderzoek naar explosies in Bombay 589/1; nieuwe opper-rechter 59113; aftreden rechter 59113; proces tegen Union Carbide over Bhopal-ramp 59211

Militaire raken: proeflanceringen van Agni- en Prithviraketten 59113; nieuwe stafchef leger 59211

Munt: vaste wisselkoers roepi losgelaten 58913

Parlement: kritiek van oppositie 138/1; wet op grond-aankoop in Ayodhya aangenomen 58713

Politieke partijen:

- Algemeen: bijeenkomst alle partijen over geschil rond Ayodhya 135/3
- BJP: zes leiders vrijgelaten 58711; bijeenkomst verboden 58712; Advani opnieuw voorzitter 59212
- Samajwadi Party: opgericht 134/1; Mulayam Singh Yadav tot voorzitter gekozen 134/1

President: Shankar Dayal Sharma beëdigd als negende president 13113; K.R. Narayanan gekozen tot negende vice-president 13113

Rampen: vliegtuigongeluk 59212

Regering: minister Chidambaram treedt af 13113; nieuw kabinet 58611; samenstelling 58612; ministeriële benoemingen 586/3

Religie: hernieuwde controverse over Ayodhya-tempel 132/2; bijeenkomst van alle partijen over geschil rond Ayodhya 135/3; communautair geweld 137/1; moskee verwoest 13711; stad Ayodhya het toneel van gevechten tussen hindoes en moslims 13712; internationale reacties na verwoesting Ayodhya-moskee 13812; communautair geweld laait weer op 58613;

aankoop terrein Rabri-moskee Ayodhya 58711; witboek van Ayodhya 587/3; verdere ontwikkelingen in nasleep Ayodhya 58713

Schandalen: rapport over financieel schandaal 13013; verdere ontwikkelingen in financieel schandaal 13013; ontwikkelingen in financieel schandaal 13313; ontlagen Citibank na Bombay-aandelenschandaal 589/2; rapport RBI 589/2; rapport parlementaire commissie 58912

Terrorisme: bomexplosies in Bombay en Calcutta 58811; vliegtuigkaping 59211

Verkiezingen: tussentijdse verkiezingen Lok Sabha en deelstaarparlementen 13012; voor Rajya Sabha 13013; verkiezing nieuwe president en vice-president 12111

Volksgezondheid: internationaal congres over aids te New Delhi 44312

INDONESIË

Begroting: voorstel voor 1993-94 gepreïenteerd 353/3

Buitenlandse betrekkingen:

- Australië: samenwerking op defensiegebied 65811
- Cambodja: bezoek van minister van defensie 21912
- China: bezoek van militaire bevelhebber 35212
- Duitsland: kanselier Kohl op bezoek 35313; aankoop oorlogsschepen 35313
- Groot-Brittannië: defensieakkoord 35213; aankoop Britse gevechtsvliegtuigen 65811
- Japan: premier Miyazawa op bezoek 42713
- Papoea Nieuw-Guinea: premier Paias Wingti op bezoek 59511
- Portugal: overleg over Oost-Timor 35312; besprekingen Oost-Timor te Rome 657/2
- Slovenië: diplomatieke betrekkingen aangeknoot 27/1
- Taiwan: minister van buitenlandse zaken Chien Fu op bezoek 51511
- Thailand: premier Chuan Leekpai op bezoek 51811
- Verenigde Staten: bevriezing hulp voor militaire trainingen 35213
- Vietnam: ininister van defensie Doan Khue op bezoek 65811; bezoek van militaire delegatie 66512

Economie: hulp donorlanden toegezegd 352/1

Justitie: arrestatie van Fretilin-leider 35213; begin proces Gusmao 35312

Mensenrechten: nationale commissie opgericht 65713; Amnesty over legeroptreden in Atjeh 65811

Militaire zaken: militair onderzoek naar bloedbad Dili 35113; nieuwe opperbevelhebber strijdkrachten 35411; benoemingen 65613

Oost-Timor: militair onderzoek naar bloedbad Dili 35113; Algemene Vergadering VN keurt resolutie goed 35211; EG-ASEAN-akkoord bevroren 352/1; arrestatie van Fretilin-leider 35213; herdenking van bloedbad Dili 353/1; vermeende verklaring gouverneur over bloedbad 35311; overleg met Portugal 35312; nieuwe Fretilin-leider opgepakt 65711; bezoek van VN-afgezet Wako 657/1; besprekingen te Rome onder VN-auspiciën 65712; voormalig Fretilin-leider Gusmao veroordeeld 65712

President: Soeharto stelt zich voor een zesde termijn verkiebaar 352/2; Soeharto herkozen 354/2; Sutrisno vice-president 35412

Rampen: aardbeving op Flores 35312; olievervuiling in Straat van Malakka 35312

Regering: benoeming nieuw kabinet 35413

Vakbeweging: eerste congres onafhankelijke vakbond verhinderd 658/2

Verenigde Naties: Algemene Vergadering keurt resolutie Oost-Timor goed 35211

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

Nobelprijs voor de Vrede 1992: toegekend aan Rigoberta Menchu 6812

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Schulden: herstructurering Russische schuld door G-7 7112; besprekingen over schuldaflissing 17313

Wereldeconomie: toezegging G-7 ministers te zullen zorgen voor „stabiele” wisselkoersen 7111; ministers van financiën van de Groep van 24 (G-24) bijeen 7113; vergadering G-24 over hulp aan Oost-Europa te Tirana 7412; G-7 hulppakket Rusland ter waarde van mrd \$ 43 47113; vergadering G-7 ministers van financiën op 27 februari 51813; bijeenkomst G-7 over hulp aan Rusland 51911; vergadering G-7 ministers van financiën op 29 april 51913; G-7-top in Tokio 814/3; economisch communicé van Gd-leiders

814/3: G-7-akkoord over verlagig tarieven 815/1: politiek verklaring G-7-top Tokio 815/2: hulp G-7-landen aan Rusland 815/3: internationale monetair situatie. Versterking yen 815/3

ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING

Algemeen: ontwapeningsconferentie voor Azië en de Pacific in Shanghai 282/2

biologische wapens: akkoord over inspectie van Russische biologische wapens 286/2

CFE: verdrag over Conventionele Strijdkrachten in Europa in werking getreden 281/3; wapenvernietiging in Duitsland 282/2; uitvoering verdrag in gevecht 284/1; eerste gezamenlijke inspectie krachtens CFE-verdrag 734/3

Chemische wapens: ondertekening verbod door 130 landen 286/3

Kernwapens: terugtrekking tactische wapens over de hele wereld voltooid 282/1; Amerikaans-Russische besprekingen over gezamenlijk defensiesysteem 282/1; Frankrijk ondertekent NPT 282/1; Anierhaanse Senaat stemt over verbod op kernproeven 282/1; Amerikaans-Russisch akkoord over uraniumleverantie 282/2; Amerikaanse Senaat keurt moratorium op ondergrondse kernproeven goed 282/3; Amerikaans-Russisch akkoord over opslag kernafval uit bommen en raketten 283/1; verlenging van Russisch moratorium op kernproeven 283/1; samenwerking tussen Amerikaanse en Russische inlichtingendiensten 283/2; Frans-Russisch akkoord over vernietiging 284/1; Myanmar treedt toe tot NPT 355/2; Noord-Korea trekt zich terug uit NPT 432/3; ratificatie NPT door Belarus 734/1; Amerikaans-Russisch uraniumakkoord 734/1; nucleaire proliferatie 734/2; verlenging Amerikaans verbod op kernproeven. Reacties 734/3; Geneefse ontwapeningsconferentie 735/1

Strategisch evenwicht: Amerikaanse ratificatie van START 283/2; Rusland ratificeert START 283/2; START II-verdrag ondertekend 284/2; inhoud van START II 284/3; gang van zaken rond ondertekening START II 285/3; Oekraïne onder druk om START I-verdrag te ratificeren 286/1; ratificatie van START-I door Belarus 734/1; tweede ronde besprekingen tussen Rusland en Oekraïne 734/2

Troepenvermindering: overeenkomst inzake troepenreductie in Europa 281/3

Werelddefensie-systeem: Amerikaans-Russische besprekingen hervat 282/3

ORGANISATIES

ALGEMENE OVEREENKOMST VOOR TARIEVEN EN HANDEL (GATT)

Arbitragepanel: uitspraak over bananenimport EG 522/2

Belaroes: waarnemersstatus 521/3

Directeur-generaal: Peter Sutherland gekozen 816/3

Geschillencommissie: Zuid-Korea in het ongelijk gesteld 522/2; hoorzitting over Amerikaanse staalheffingen 817/1; onderzoek naar beperking bananenimport 817/1

Importheffingen: Amerikaanse staalheffingen opgeschort 817/1

Kazachstan: status van waarnemer 68/3

Leden: Mozambique en Namibië toegelaten 681/3; Mali 105-de lid 521/3; toetreding Swaziland. St. Lucia. Tsjechië, Slowakije en Dominica 522/1; besprekingen over hernieuwd lidmaatschap China 522/1; St. Vincent en de Grenadines het lid-de lid 817/2

Multilateraal handelsakkoord: besprekingen opgeschort 817/2

Overheidsaanbestedingen: onenigheid VS-EG over subsidies en overheidsaanbestedingen 520/2; conflict VS-EG voorlopig bijgelegd 521/1; deelakkoord VS en EG 521/2; voortdurende onenigheid over subsidies vliegtuigindustrie 521/3; geschil over Amerikaans-Duits telecommunicatieakkoord 817/1

Rapport: over de wereldhandel 1992 522/1

Taiwan: status van waarnemer 68/3

Textielcommissie: verlenging Multivezel-akkoord 520/1

Uruguay-ronde: VS en EG in impasse over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

Wetgeving: Amerikaanse wetgeving over landbouwsubsidies 68/3; Frans verzet 69/2; akkoord tussen VS en EG over landbouwsubsidies 69/3; eerdere ontwikkelingen in geschil tussen EG en VS 70/1; reacties op akkoord van 20 november 70/3; Frans protest tegen akkoord VS-EG over landbouwsubsidies 70/3; conclusies Europese Raad 234/2; protesten tegen landbouwakkoord 520/1; mogelijke verandering Japans beleid 520/1; impasse VS en EG duurt voort 520/1; Amerikaans-Europees akkoord over oliehoudende zaden 816/3

CONFERENTIE VOOR VEILIGHEID EN SAMENWERKING IN EUROPA (CVSE)

Armenië tripartiet vredesplan voor Nagorno-Karabach 738/3; twijfels over vredesplan 739/2

Arerabdzjan: tripartiet vredesplan voor Nagorno-Karabach 738/3; twijfels over vredeplan 739/2

CSO: rapport over voormalige Joegoslavische republieken 287/1

Forum Veiligheid en Samenwerking: formeel geïnstalleerd in Wenen 287/1

Hof voor Arbitrage: hof voor vrijwillige arbitrage ingesteld 287/3

Joego-Slavië: discussie over militair ingrijpen in Bosnië-Herzegovina binnen CVSE 11/2; rapport over gevangenenkampen in Bosnië-Herzegovina 14/3

Kazachstan: ondertekening Handvest van Parijs 222/3

Leden: toelating Tsjechië en Slowakije 287/3

Macedonië: niet als gewoon lid geaccepteerd 18/1; permanente missie in de republiek versterkt 18/1

Ministers: vergadering over strijd in voormalig Joego-Slavië 287/2; Russische „schokdiplomatie“ 287/3

Parlementaire Assemblée: eerste bijeenkomst 287/1

Slowakije: toetreding op 1 januari 1993 245/2

Troepenreductie: overeenkomst door 29 lidstaten ondertekend 281/3

Tsjechië: toetreding op 1 januari 1993 245/2

GROEP LANDEN IN AFRIKA, CARIBISCH GEBIED EN PACIFIC (ACP-GROEP)

Eritrea: toegelaten als 70-ste lid 558/1

Ministerraad: bijeen te Brussel 14-15 mei 558/2

INTERNATIONAAL ATOOMENERGIE AGENTSCHAP (IAEA)

Irak: controverse over VN-wapeninspecteurs 1991/1; VN-wapeninspecties 2001/2; geen afgifte „gezondheidsverklaring“ Iraakse nucleaire sector 2001/3; VN-inspecties van ballistische raketten 2051/2; vernietiging van chemische wapens 2061/3; VN-inspectie van chemische wapens 2071/1; nieuwe wapeninspecties door VN op 21 januari 2101/2; wapeninspecties 5721/3; voortzetting wapeninspecties 5731/3; spanningen rond wapeninspectie 574/1; verschepping kernafval naar Rusland 870/1; besprekingen over toezicht op wapens 870/3

Korea (Noord): conflict over nucleaire inspecties 4311/3; ultimatum verschoven 3331/2; verklaring status „in niet-nakoming“ 4331/2; geschil over inspectie nucleaire installaties duurt voort 8061/2; inspecteurs toegelaten 8081/2

Pakistan: aancaardt controle kerncentrale 3601/3

Internatioivaal GERECHTSHOF (ICJ)

Joego-Slavië: oproep om genocide in Bosnië-Herzegovina te voorkomen 6081/3

Libië: hoorzitting over geschil met Tsjad 716/2

Tsjad: hoorzitting over geschil met Libië 716/2

INTERNATIONALE ARBEIDSORGANISATIE (ILO)

Zaire: kiest voor Birindwa-delegatie 6501/3

INTERNATIONALE COMITÉ VAN HET RODE KRUIS (ICRC)

Palestijnse zaken organisatie luchtbrug 17 gedeporteerde Palestijnen 217/2

INTERNATIONALE MONETAIRE FONDS (IMF)

Albanië: delegatie onder leiding van Camdessus op bezoek in Tirana 741/2

Brazilië: gesprekken 3861/3

Bulgarije: krediet ter waarde van 155 mln SDRs 78/3

Cauibodja: wrer volwaardig lid 876/1

Egypte: overbruggingskrediet afgelopen 653/2; besprekingen over nieuw krediet 653/2

Estland: kredieten ter waarde van \$ 40 mln 154/3

Hongarije: besprekingen mislukt 679/2

India: vrijgave eerste tranche ter waarde van \$ 647 mln 1311/2; besprekingen 5901/2

Interimcomité: verzoek om een stijging van de Amerikaanse rentetarieven 711/1; financiële problemen IMF belicht op bijeenkomst 20-21 september 71/2

Jamaica: akkoord over EFF 6281/2

Kenia: bezoek van dclgatie 1871/3; voorwaarden hulp afgeweren 488/1; verbeterde betrekkingen 488/3

Leden: Zwitserland lid geworden 71/3; Azerbajdzjan en

San Marino toegetreden 71/3; lidmaatschap voor Tsjechië, Slowakije, Kroatië en Slovenië 6671/3; Macedonië toegetreden onder naam VJRM 667/3; Tadzjikistan volwaardig lid 6671/3; Gefedereerde Staten van Micronesië (FSM) toegetreden 6671/3

Lentevergadering: niet Wereldbank te Washington 6681/1; voornaamste onderwerpen 668/1

Mauretanië: lening 33,9 mln SDR goedgekeurd 265/3

Moldowa: krediet ter waarde van min 13,5 SDR's 437/1

Mongolië: driejarige lening goedgekeurd 6591/3

Pakistan: noodhulp 3601/1; goedkeuring lening 8791/1

Peru: EFF uitgesteld vanwege achterstallige schuld 333/2

Polen: overbruggingskrediet 548/1

Rapporten: World Economic Outlook 6681/1

Roemenië: overeenkomst mislukt 681/3

Russische Federatie: krediet ter waarde van \$ 1.04 mrd goedgekeurd 173/2; waarschuwing voor hyperinflatie 461/2

Soedan: schorsing 779/2

Sri Lanka: lening ter waarde van 112 mln SDR goedgekeurd 279/3

Tsjechië: lening 685/3

Uitvoerend comité: uitbreiding van 22 naar 24 leden goedgekeurd 71/2

Wereldbank: 47-ste jaarvergadering IMF en Wereldbank 71/1

Zwitserland: keurt lidmaatschap in referendum goed 961/1

INTERNATIONALE ORGANISATIE VOOR DE BURGERLUCHTVAART (ICAO)

Korea (Zuid): hervatting onderzoek neerschieten lijn-vliegtuig 4361/2; onderzoek afgesloten 8111/3

ISLAMITISCHE CONFERENTIE ORGANISATIE (ICO)

Bosnië-Herzegovina: buitengewone vergadering 8171/3

India: verwoesting Ayodhya-moskee omschreven als „gruwelijke misdaad“ 1381/2

Joego-Slavië: resolutie van ICO en Algemene Vergadering VN 121/2

Leden: Albanië, Kirgizstan, Tadzjikistan en Zanzibar toegelaten als lid 817/3; terugtrekking van Zanzibar 8181/2

Ministers van buitenlandse zaken: speedzitting op 17-18 juni 1992 8171/2; vergadering van 25-28 april 1993 8181/2

Ministers van religieuze zaken: conferentie 8181/1

Topconferentie: bijeenkomst ICO-bureau 8181/1

NOORDATLANTISCHE VERDRAGSORGANISATIE (NAVO)

ARRC: installatie 362/1

Defensie: vergadering ministers van defensie 3621/2; ministersbijeenkomsten in december 3621/3; vergadering ministers van defensie 7351/3

Euro-korps: richtlijnen voor Frans-Duits korps goedgekeurd 3631/1; akkoord over taak ondertekend 3631/2; vorming Duits-Nederlands legerkorps 7351/3

Joego-Slavië: discussie over militair ingrijpen in Bosnië-Herzegovina binnen NAVO 111/2; maatregelen ten aanzien van sancties 3081/2; vergadering op 27 april te Brussel 6051/3

Leden: Albanië verzoekt lidmaatschap 3631/1

Militaire oefening: Amerikaans-Turks marineongeluk 362/1

NACC: bijeenkomst over handhaving vrede 3631/1; vergadering inministers van defensie 7351/1; vermindering Amerikaanse troepen in Europa 7351/2

Noordatlantische Assemblée: nieuwe voorzitter 3621/3; vergadering 7351/3

Secretaris-generaal: Wörner opnieuw benoemd 3621/3

Turkije: Zeken yer ongeluk gedood tijdens oefening in Egeïsche Zee 553/1

ORGANISATIE VAN OLIE-EXPORTERENDE LANDEN (OPEC)

IPEC: vergadering met OPEC 6701/1

Leden: terugtrekking van Ecuador als lid van Opec 147/1

Ministers: 92-ste ministeriële bijeenkomst 1471/1; 93-ste bijeenkomst olieministers 1471/2; zevende bijeenkomst niiministersconitë van toezicht 669/1; vergadering olieministers 6701/2

Prijs- en productiebeleid: geschil over productie en prijzen 147/1; Iraanse kritiek op slotcommuniqué 1471/1; wereldproductie van aardolie in 1992 6691/2

ORGANISATIES VOOR ECONOMISCHE SAMENWERKING (ECO)

Leden: toetreding Afghanistan 2771/2; TRNC toegelaten 571/1

Ministers: derde reguliere bijeenkomst in Quetta 57013
Topconferentie: tweede topconferentie 81611

ORGANISATIE VOOR ECONOMISCHE SAMENWERKING EN ONTWIKKELING (OESO)

DAC: jaarlijkse bijeenkomst 36313

SOCIALISTISCHE INTERNATIONALE (SI)

Congres. 19-de in Berlijn 442/1

VERENIGDE NATIES

Afghanistan: aanslag op medewerkers 27813

Angola: aanzienlijke logistieke en technische hulp bij verkiezingen 10413; bemiddeling bij „Verklaring van Namibië” 10712; VN-verificatiemissie(UNAVEM-II) bevestigt terugtrekking UNITA 10713; beperking personeel 411/1; voorzitterschap bij vredesbesprekingen 411/2; veroordeling UNITA in resolutie 811 412/2; Anstee treedt af 772/3; verlenging mandaat 773/1; verzoek om humanitaire hulp 773/1; hulpakkoord met Wereldvoedselprogramma 77412; toepassing sancties 774/3

Armenië: UNHCR biedt noodhulp 1511; verklaring Veiligheidsraad 45013; resolutie Veiligheidsraad 4511; Veiligheidsraad veroordeelt Armeens offensief 73913

Azerbeidzjan: verklaring Veiligheidsraad 45013; resolutie Veiligheidsraad 4511; Veiligheidsraad veroordeelt Armeens offensief 73913

Begroting: onenigheid over financiering vredeshandhavingen taken 52212; rapport over financiële crisis 523/2

Cambodja: vredesproces blijft moeilijk verlopen 21812; Rode Khmer kondigt hervatting samenwerking met UNTAC aan 21813; aanhoudende impasse in vredesplan 21911; aankomst van eerste Japanse troepen in Cambodja 21912; ultimatum voor medewerking van Rode Khmer aan vredesplan 219/2; vredesonderhandelingen in Beijing bijgewoond door UNTAC-coördinator Akashi 22011; sancties opgelegd aan Rode Khmer 22012; Rode Khmer neemt VN-militairen gevangen 2211; nieuwe volmachten voor UNTAC 22112; twee UNTAC-medewerkers gedood 22113; VN-soldaten en -functionarissen gedood 58212; afronding repatriëringsprogramma CNHCR 58212; bezoek van Boutros Ghali 58213; verkiezingen onder toezicht UNTAC 58313

Canada: uitspraak UNCHR over taalwetten Quebec 55712

Cuba: veroordeling Amerikaans handelsembargo 39511; resolutie over schendingen mensenrechten aangenomen 39511

Cyprus: rechtstreeks overleg Vassiliou-Denkash 36511; besprekingen uitgesteld 36513; terugtrekking Canadese en Deense contingenten bij UNFICYP 36513; nieuwe gespreksronde 367/1

ECOSOC: oprichting 6711; Joego-Slavië geschorst als lid 6712

El Salvador: vredesinitiatief 39513; Ocampo benoemd tot hoofd ONUSAL 39911

Equatoriaal Guinee: UNCHR veroordeelt mensenrechtensituatie 33511

Ethiopië: bezoek van Boutros Ghali 26311; plan sturen waarnemers voor referendum Eritrea 263/1. UNHCR sluit tripartiete overeenkomst met Soedan en Ethiopië 263/2. UNHCR repatriëert vluchtelingen uit Kenia 559/2

Georgië: benoeming vertegenwoordiger 45412; plan voor waarnemers 74311

Handvest: Veiligheidsraad stemt voor instelling tribunaal oorlogsmisdaden 67112

Haiti: bezoek van Dante Caputo 40013; missie onder auspiciën VN en OAS gestationeerd 400/3; voorstellen afgewezen 765/2; verzet tegen vredesplan 76512; sancties 76513; besluit tot stationering insissie 76913

Indonesië: resolutie in Algemene Vergadering over schending fundamentele rechten Oost-Timor 352/1; bezoek afgezant Wako aan Oost-Timor 65711

Irak: controverse over VN-wapeninspecties 199/1; sancties 199/1; hernieuwd verzoek om opheffing sancties 200/1; wapeninspecties 200/2; geen vernieuwing humanitair memorandum VN 20013; inspecties van chemische wapen en kernwapens 2011; uitzicht op overeenstemming over levering noodhulp en olie aan Koerden 20411; rapporten over Koerden 20411; inkomiten uit olieoverkoop in beslag genomen 204/2; nieuw humanitair memorandum 204/3; inspecties van ballistische raketten 20512; handhaving sancties 20611; inspecties VN 20612; hervatting humanitaire hulp 206/3; inspectie van

chemische wapens 20711; verbod op VN-luchten 20813; reactie op aanvallen 209/3; nieuwe wapeninspecties op 21 januari 210/2; Turks bedrijf claimt schadevergoeding bij Schadevergoedingscommissie 21013; verzoek om opheffing sancties 572/1; bericht over behoefte humanitaire hulp 572/2; stationering VN-troepen langs grens met Koeweit 572/3; wapeninspecties 572/3; UNCHR rapport Max van der Stoep 573/1; sancties verlengd 57312; nieuwe onderhandelingen over hulpakkoord 57313; crisis door sancties 573/3; voortzetting wapeninspectie 573/3; militairen teruggetrokken uit Noord-Irak 574/1; spanningen rond wapeninspectie 57411; verslag over VN-rekening Irak 57411; akkoord over wapentoezicht op langere termijn 86912; achtergrond van crisis over wapentoezicht 86913; verlenging sancties 87011; besprekingen over olieoverkoop 87011; plaatsing van camera's 87012; besprekingen over toezicht op wapens 87013; schatting slachtoffers als gevolg van sancties 87013; besprekingen over opheffing sancties en olie-embargo 871/1; wapeninspectie 871/2

Iran: rapport en resolutie over schendingen mensenrechten 120/1

Israël: Veiligheidsraad veroordeelt deportatie Palestijnen in resolutie 799 215/2; bezoek van ondersecretaris-generaal James Jonah 21513; bezoek van VN-afgezant 21711; rapport Boutros Ghali 217/1

Japan: troepen naar Cambodja in verband vredesoperaties VN 144/3; bezoek van Boutros Ghali 428/3; problemen rond deelname aan vredesoperaties 72512

Joego-Slavië: UNHCR-conferentie 9/3; betrokkenheid VN bij vredesopingen 1012; grenscontroles door UNPROFOR in Kroatië 11/1; discussie over militair ingrijpen in Bosnië-Herzegovina binnen VN 11/2; Veiligheidsraad aanvaardt resolutie over wredeheden 11/3; Mensenrechtencommissie veroordeelt etnische zuivering 11/3; Veiligheidsraad aanvaardt resolutie 770 12/1; Veiligheidsraad aanvaardt resolutie 771 12/1; resolutie van Algemene Vergadering en ICO 12/2; permanente conferentie in Genève onder gezamenlijk voorzitterschap Vance-Owen 14/1; uitbreiding UNPROFOR 1412; Veiligheidsraad stelt commissie in voor oorlogsmisdaden 15/3; vliegverbod boven Bosnië-Herzegovina 1611; maatregelen ten aanzien van vliegverbod en sancties 30812; UNHCR over vluchtelingenkwestie 30912; vredesplan Vance-Owen voorgelegd 311/2; resolutie Veiligheidsraad 31211; t e e verlenging van UNPROFOR-mandaat 31213; problemen bij distributie hulpgoederen 314/1; resolutie Veiligheidsraad over bewapening UNPROFOR 314/3; rapport over moord op Bosnische minister 31413; oproep tot herstelbetalingen vanwege VN-sancties 314/3; vliegverbod bekrachtigd in resolutie Veiligheidsraad 31611; Veiligheidsraadunaniem vóór Resolutie 808 523/2; aankondiging van strengere sancties 606/3; sancties van kracht 60711; goedkeuring resoluties ter uitvoering Akkoord van Washington 61211; UNPROFOR krijgt grotere volmachten 61212; Veiligheidsraad verwierpt ontwerpresolutie gedeeltelijk opheffing wapenembargo 614/1

Kenia: verzoek aan UNHCR ter reparatie vluchtelingen 48713

Koeweit: besluit over grenstroepen 34613; afbakening zeggens met Irak 347/1

Korea(Noord): geschil over inspectie nucleaire installaties duurt voort 80612; stoffelijke resten VN-soldaten teruggegeven 80811

Leden: lidmaatschap Tsjechoë en Slowakije 52311; toelating Macedonië onder een voorlopige naam 671/1; Eritrea en Monaco toegelaten 67112

Libanon: bezoek van ondersecretaris-geïeraai James Jonah 21513

Liberia: wapenembargo ingesteld 26413; aankomst VN-afgezant 264/3; hervatting hulpzendingen 868/1

Libië: verlenging sancties 4711; 336/1; 643/2;

Macedonië: stationering vredesmacht 32011; aanvraag lidmaatschap 320/2; Veiligheidsraad keurt unaniem resolutie 845 goed 618/3

Mensenrechten: eerste wereldconferentie 81813; Afro-Aziatische en Arabische bezwaren 81911; kritiek van niet-gouvernementele meningenrechtengroepen 81912

Mozambique: speciale afgezant af interim benoemd 19011; UNOMOZ goedgekeurd 190/2; UNOMOZ-troepen gearriveerd 490/3; resolutie over uitvoering vredesakkoord 77713

Myanmar: bezoek aan gevangenen en vluchtelingen-kampen 35513; resolutie veroordeelt SLORC 35513

Oeganda: instelling UNOMCR 64711

Ontwapingsconferentie: Conventie over Chemische Wapens opgesteld 286/3

Russische Federatie: vermaning Veiligheidsraad inzake Sewastopol 748/3

Rwanda: instelling UICOMCR 647/1

Sahara (West): gesprekken uitgesteld 41711; resolutie Veiligheidsraad over referendum 417/2; overleg VN-afgezant Yakoub Khan 41712; bezoek van Boutros Ghali 71313

Secretariaat: rapport over organisatorische hervormingen 523/3

Soedan: humanitaire operaties in Zuid-Soedan opgeschort 191/2; medewerkers UNDP gedood 191/3; CNHCR sluit tripartiete overeenkomst met Ethiopië en Soedan 26312; voedselrapport Zuid-Soedan 493/2

Somalia: aankomst 66 Pakistaanse VN-soldaten 192 2; inspanningen VN belemmerd 19213; speciale VN-gezant treedt af 19312; aanhoudende veiligheidsproblemen 19312; operatie „Restore Hope” door Veiligheidsraad goedgekeurd 19412; VN-contingent betrokken bij schermutselingen 19413; voortgang militaire operaties onder leiding van VS 19511; bezoek van Boutros Ghali 19711; voorbereidingen UNOSOM-II 49413; aankomst UNOSOM-II 495/3; Duitse soldaten deelachtig aan UNOSOM-II 530 2; militaire en humanitaire operaties onder UNOSOM-II 77913. Pakistaanse soldaten van UNISOM-II gedood 78011; veroordeling Veiligheidsraad 780/1; operaties tegen SKA 780/2; VK-troepen schieten betogers dood 780/3; arrestatiebevel voor Aydid 78013; conflict over vredeshandhaving 781/1; geschil over terugroepen Italiaanse commandant 78111; herhaling VK-standpunt 781/2; aanhoudende Italiaanse kritiek op operatie 78211; terugtrekking Italiaanse VN-troepen uitgesteld 78211; aanvallen op burgers 78212; datum boor terugtrekking troepen 78213; lieropening Somalische rechtbanken 782/3; adjudant Aydid gevangengenomen 78213

UNCTAD: verslag over handel en ontwikkeling 442/2; jaarverslag over minst ontwikkelde landen 44213

UNDP: medewerkers gedood in Soedan 191/3; congres over aids in Azië en de Pacific 44312; rapport 1993 over ontwikkeling van de mensheid 67112; aftreden administrateur 67113

CNEP: conferentie over ozonlaag 52213; nieuwe directeur 52311

UNFPA: rapport over toestand wereldbevolking 81912

UNICEF: jaarrapport 443/1

UNIDO: nieuwe directeur-generaal 671/1

UNPO: bijeenkomst in Den Haag 443/1; Vietnam: bezoek van Boutros Ghali 66513; lening van IFAD 66612

Zaire: verzoek om interventie 649/1; humanitaire missie 64913

VOEDSEL EN LANDBOUWORGANISATIE VAN DE VN (FAO)

Conferenties: eerste ICN gehouden te Rome 52311

Zaire: kiest voor Birindu-a-delegatie 65013

WERELDBANK

IMF: 47-ste jaarvergadering IMF en Wereldbank 71/1

Jaarverslag: over 1992 71/3

Kenia: voorwaarden hulp afgewezen 48811; ontdooiing bevroren financiële hulp 488/2

Leden: Letland toetreden 16411

Leningen: \$600 mln aan Russische Federatie 17313; lening Iran goedgekeurd 422/1; lening Libanon goedgekeurd 422/3; lening van S 13 mln aan Armenië 45011; lening aan India goedgekeurd 59012; Pakistan S 100 mln geleend 66011

Lentevergadering: met IMF te Washington 668/1; voornameste onderwerpen 66811

Vietnam: besprekingen over een mogelijk structureel aanpassingsprogramma 23113

Zwitserland: keurt lidmaatschap in referendum goed 9611

WERELDGEZONDHEIDSGORGANISATIE (WHO)

Aids: congres 443 2

Conferenties: eerste ICY gehouden te Rome 523 1

Cuba: oogziekte uitgeroerd 762 1

Uitvoerend Raad: Nakajima herbenoemd tot directeur-generaal 44313

IRAK

Begroting: op 19 december begroting boor 1993 goedgekeurd 207/3

Buitenlandse betrekkingen:

— Algemeen: internationale en Arabische reactie op raketaanval 57613; reacties Golfgebied op Amerikaanse raketaanval 577/1

— Algerije: afkeuring instelling vrije luchtzone 20211

— Egypte: ernstige bezwaren tegen instelling vrije luchtzone 20211; Egyptisch consulaat heropend 57583

Egypte, Jordanië, Syrië en Turkije: overeenkomst over elektriciteitsnet 197/3

Frankrijk: opening belangensectie in Frankrijk 872/3

GCC: goedkeuring vrije luchtzone boven Irak 203/3

Groot-Brittannië: ongerustheid Britse Lagerhuis over slepend Iraaks conflict 2101: wapenleveranties aan Irak 303/2; parlementsleden op bezoek 575/3

Iran: Irak beschuldigt Iran van betrokkenheid in het zuiden 203/1; vrijlating van krijgsgevangenen door Iran 20611; officieel protest bij Iran 795/3

Jenica: afkeuring instelling vrije luchtzone 202/1

Joego-Slavië: stafchef, generaal Panic op bezoek 575/3

Jordanië: afkeuring instelling vrije luchtzone 202/1; Iraakse kerngeleerde vermoord in Amman 2071: vroegere nauwe band losgelaten 654/2

Koeweit: instemming met instelling vrije luchtzone 202/1; Iraakse invallen 208/2; Koeuetsc luchtmacht in staat van paraatheid 346/3

Libië: onderstreept belang van handhaving Iraaks territoriale onschendbaarheid 2013

Marokko: waarschuwing voor risico's westerse Irak-politiek 20312

Russische Federatie: voorstander nieuw mandaat Veiligheidsraad 2101; bilaterale besprekingen 872/3

Saoedi-Arabië: ernstige bezwaren tegen instelling vrije luchtzone 20211

Soedan: afkeuring instelling vrije luchtzone 202/1; memorandum van overeenstemming 57513

Syrië: tripartiet overleg met Turkije over waterverdeling Eufraat/Tigris 19713; afkeuring instelling vrije luchtzone 202/1

Turkije: luchtaanvallen op Koerdische bases in Irak 27/1; nieuwe luchtaanvallen op Koerdische bases in Noord-Irak 28/1; tripartiet overleg te Damascus met Syrië over waterverdeling Eufraat/Tigris 197/3; Turkse beschuldiging van dubbele moraal geallieerden bij naleving VN-resoluties 2101: Turks consulaat heropend 57513

Verenigde Staten: Mig-25 neergeschoten door Aineirikaanse vliegtuigen 20811; Amerikaanse aanval niet kruisraketten op kernwapenfabriek in Zafaraniyah 20912; vermeend plan om Bush te vermoorden 576/1; Amerikaanse raketaanval op Bagdad 57612

Zambia: diplomatieke betrekkingen verbroken 49712

Zweden: drie Zweedse ingenieurs vrijgelaten 87213

Doodstraf: executie kooplieden 2113; executies vanwege woekerpraktijken en activiteiten op zwarte-luutmarkt 204/2; vermeende coupleggers geëxecuteerd 204/2; hoge officieren Republikeinse Garde terechtgesteld G vermeende staatsgreep 20811; executies 87211

Economie: executie kooplieden afspiegeling van kritieke economische situatie 2013; executies vanwege activiteiten op zwarte-luutmarkt 204/2; executies vanwege woekerpraktijken bij de handel in levensmiddelen 204/2; verbod op verkoop van geïmporteerde goederen 20713; AMF-leningen opgeschort 57412

Golfoorlog: Amerikaanse schattingen slachtoffers lager 575/3; Amerikaans rapport 87013

IAEA: controverse over VN-wapeninspecteurs 199/1; VN-wapeninspecties 200/2; geen afgifte „gezondheidsverklaring“ Iraakse nucleaire sector 20013; VN-inspecties van ballistische raketten 205/2; vernietiging van chemische wapens 206/3; VN-inspectie van chemische wapens 207/1; nieuwe wapeninspecties door VN op 21 januari 21012; wapeninspecties 572/3; voortzetting wapeninspectie 57313; spanningen rond wapeninspectie 574/1; verschepping kernafval naar Rusland 87011; besprekingen over toezicht op wapens 870/3

Justitie: veroordelingen westerse staatsburgers 204/2

Koerden: benoeming nieuwe Koerdische Raad 2012; fusie Koerdische partijen PDPK, KSP en KDIP 203.3; VN-rapporten over Koerden 204/1; uitzicht op overeenstemming over levering noodhulp en olie aan Koerden 20411; federale staat goedgekeurd 204/1; VN-brandstof voor Koerdische gebieden in Noord-Irak 206/3; houding van regionale staten in Koerdische kwestie 207/1; nieuwe geallieerde aanvallen 20911; partijfusie 575/1; regionaal overleg over Koerdische kwestie 57512; nieuwe regering onder leiding van Rasul 575/2

Mensenrechten: commissie opgericht 57511: „zuiveringscampagne“ in het zuiden 872/2

Militaire zaken: tweede militaire oefening sinds de Golfoorlog 206/3

Munt: valutacrisis 207/2; 574/2;...

Oppositie: Amerikaans overleg met zes oppositieleiders

van Koerden, sjuneten en soennieten 201/2: bijeenkomst 33 oppositiepartijen 20313; activiteiten 57112

Centraal Comité Dialoog en Voortzetting: opgericht 575/1

INC: overeenkomst inzake democratisch federalisme 205/3; derde conferentie 57413; leiders ontmoeten Britse premier Major 57413

Iraakse Nationale Turkomaanse Partij: nieuwe leider 57511

Politieke partijen:

KUP: gevormd uit fusie 203/3

President: benoeming presidentieel adviseur 57411

Regering: kabinetswijzigingen 201/1; premier Muhammad Hamzah al-Zubaydi ontsnapt aan moordaanslag 208/1; ontslag premier 871/3; belangrijkste leden ministeraard 872.1; coupgeving 872/1

Sjiïeten: berichten bevestigd over nieuw regeringsoffensief tegen sjiïtische minderheid 201/2; vrije luchtzone ingesteld ter bescherming zuiden van Irak 202/1; achtergronden vrije luchtzone 20212; berichten van Iraakse activiteiten in het zuiden 202/2; vrije luchtzone stilzwijgend gerespecteerd 203/1; berichten over opstand 57413; berichten over gebruik chemische wapens 87212

Verenigde Naties: controverse over VN-wapeninspecteurs 1991: sancties 199/1; hernieuwd verzoek om opheffing sancties 20011; VN-wapeninspecties 20012; geen vernieuwing humanitair memorandum 20013; inspecties van chemische wapens en kernwapens 2011: inkomsten uit olieverkoop in beslag genomen 20412: nieuw humanitair nienioraidum 20413; VN-inspecties van ballistische raketten 205/2; handhaving sancties VN 20611; VN-inspecties 206/2; hervatting humanitaire hulp 20613; VN-inspectie van chemische wapens 207/1; Irak verbiedt VN-vluchten 20813; reactie op aanvallen 209/3; nieuwe wapeninspecties door VN op 21 januari 21012; bedrijf eist schadevergoeding van Irak 21013; verzoek om opheffing sancties 57211; bericht over behoeften humanitaire hulp 57212; stationering VN-troepen langs grens met Koeweit 572/3; wapeninspecties 57213; veroordeling schending mensenrechten 57311; sancties verlengd 57312; nieuwe onderhandelingen over hulpakkoord 57313; crisis door sancties 573/3; voortzetting wapeninspectie 573/3; VN-militairen teruggetrokken uit Noord-Irak 574/1; spanningen rond wapeninspectie 57411; verslag over VN-rekening Irak 57411; akkoord over wapentoezicht op langere termijn 869/2; achtergrond van crisis over wapentoezicht 86913; verlenging van sancties 87011; besprekingen over olieverkoop 87011; plaatsing van camera's 87012; schatting slachtoffers als gevolg van sancties 87013; besprekingen over toezicht op wapens 870/3; besprekingen over opheffing sancties en olie-embargo 8711: wapeninspectie 87112

Voedselvoorziening, albu burgers een maand voedsel van overheidswege 20412; toename ziekte en ondervoeding leidt tot verdrievoudiging kindersterftecijfer 20412

Vrije luchtzone: ingesteld 202/1; achtergronden 20212; berichten van Iraakse activiteiten in het zuiden 20212; stilzwijgend gerespecteerd 20311; Iraakse Mig neergeschoten door Amerikaanse vliegtuigen binnen de „no fly“-zone 20811; ultimatum inzake verwijdering van raketten 20812; luchtaanvallen van geallieerde 208/3; eenzijdig „raakt-het-vuren afgekondigd door Saddam Hoessein in noordelijke zone 20912; eenzijdig staakt-het-vuren afgekondigd door Saddani Hoessein in zuidelijke zone 209/2; Iraakse reacties op geallieerde aanvallen 209/3; Amerikaanse luchtaanvallen 57513; VS geven fout bij luchtaanval toe 870/2

Waterstaat: Saddam-rivier geopend 20713

IRAN

Algemeen: bevolkingstoename 119/1

Begroting: ontverp-begroting voor 1993 goedgekeurd 120/1

Binnenlandse veiligheid: gewelddadigheden in Teheran 118/3

Buitenlandse betrekkingen:

Afghanistan: prident Rabbani op bezoek 276/2; bezoek van minister Velayati 277/1

Algerije: minister Velayati bezoekt Zuidooit-Azië 792/3; Velayati's reis langs de GCC-staten 792/3

Algerije: diplomatieke banden verbroken 410/2

Azerbeidzjan: Panach Goesjinov op bezoek 451/2; veroordeling Armeense agressie 739/3

China: bezoek van president Rafsanjani en minister van defensie Akbar Torkan 118/3; bezoek van hoge militair 420/3; nucleair akkoord bevestigd 795/3

Egypte: Mubarak beschuldigd van dienen westerse belangen 11913; beschuldigingen Egypte inzake opleiding terroristen 272/3; zaakgelastigde teruggeroepen door Egypte 27313

... GCC: waarschuwing aan lidstaten over drie Golf-eilandjes 347/3

Groot-Brittannië: protesten bij Iran tegen oproep Rushdie te vermoorden 119/3; verslechterde relatie 420/3; ontwikkelingen in zaak-Knshdie 793/1

India: bezoek van minister Velayati 13711; president Shankar Dayal Sharma op bezoek 79513

Irak: Irak beschuldigt Iran van betrokkenheid in het zuiden 203/1; vrijlating van krijgsgevangenen door Iran 206/1; officieel protest bij Iran 79513

Kazachstan: bereok van minister Velayati 507/3

Kirgizstan: president Akajew op bezoek 306/2

Korea (Noord): bezoek van hoge militair 42013

Kroatië: handelsakkoorden 792/3

Maleisië: premier Mahathir Mohamed op bezoek 792/2

Oekraïne: economische betrekkingen 459/3; vermeende aankoop kruisraketten 793/1

Oezbekistan: bezoek van minister Velayati 510/3

OPEC: kritiek op slotcommuniqué van de 92-ste ministeriële bijeenkomst 14711

Pakistan: bezoek van president Rafsanjani 118/3

Russische Federatie: minister Kozjyrew op bezoek 79212; akkoord over nucleaire samenwerking geratificeerd 792/2; aankomst Russische onderzoeker 79513; kaping Russisch vliegtuig door Iraniers 79513

Saoedi-Arabië: nieuwe spanningen 79512

Soedan: siliënwerking 191/3

Syrië: Syrische delegatie op bezoek 42413

Syrië en Turkije: bijeenkomst te Ankara over nationalistische ambities van Iraakse Koerden 20711

Tadzjikistan: president Nabijew op bezoek 22611

Toekmenistan: akkoord over oliepijpleidingen 23011; bezoek van minister Velayati 51812

Turkije: Iraans protest 3113; Turks onderzoek betrokkenheid terroristische aanslagen 55312

Verenigde Arabische Emiraten: geschil over eilanden 347/3; territoriaal geschil 79213

Verenigde Staten: Amerikaanse verinoedens over wapenvoorraden 119/2; verkoop chemische fabriek geblokkeerd 42013; betrekkingen verder achteruit 42111; onthullingen over Amerikaanse wapenleveringen via Paraguay 79213; gespannen betrekkingen 79512

Zambia: diplomatieke betrekkingen verbroken 69712

Zwitserland: veroordeling Zwitserse zakenman 793/1

Corruptie: anti-corruptiecampagne 79313

Economie: lening van Wereldbank 42211; daling olie-inkomsten 79211; herschikking schulden 79313; nieuwe importregels 79412; jaarverslag centrale bank 79412

Extremisme: betrokkenheid bij fundamentalisme ontkennd door Ali Khamenei 1193

Islam, centra voor verbreiding van deugzaamheid 79411

Justitie: nieuwe echtschidsingswct 120/1; politieactie tegen geestelichheid 79312

Mensenrechten: rapport en resolutie V S over schending mensenrechten verworpen 120/1

Monarchie: herdenkingsrede over omverwerping 42112

hlunt: hervorming 79211; revaluatie rial 79212; versoepling monetaire controle 795/1

Oppositie: vier leden Democratische Partij Koerdistan (KDPI) doodgeschoten 11911; dissidente dichter vermoord 11911; berichten over machtsstrijd 42112; dissident vermoord 421/3; moord op lid Moialiedin-e Khalq 79411

Parlement: debat over ontwerp-begroting 1993 120/1; mensenrechtencommissie opgericht 79312

President: herverkiezing Rafsanjani 79312

Rampen: overstromingen 421/3

Regering: onenigheid over nieuw kabinet 794/3; samenstelling kabinet 795/1

Rushdie: nieuwe oproepen hoge functionarissen om Salman Riishdie te vermoorden 119/3

Verkiezingen: start campagne presidentsverkiezingen 793/1

ISRAËL

Begroting: voor 1993 goedgekeurd 211/2

Bezette gebieden: demonstratie tegen nederzettingenbeleid 211/1; massale deportatie van Palestijnen 214/2; gewelddadige protesten in de Gaza-strook 21513; Israëliëse initiatieven schieten Palestijnen dood 215/3; tien gedeporteerden mogen terugkeren 216/1; aan

houdende onrust 21712; compromis in kwestie gedeporteerde Palestijnen 49811; onrust 49911: escalatie geweld 49911: „gesloten” 50012; onrust houdt aan 50213; geslaagd optreden tegen Hamas 71811: kritiek mensenrechtenorganisatie op geheime eenheden 718/1: akkoord over terugkeer van Palestijnse gedeporteerden 71912; onrust 79112

Buitenlandse betrekkingen:

- China: minister van buitenlandse zaken Qian Qichen op bezoek 21113; bezoek van president Herzog 21213; bezoek van minister Peres 504/2
- Duitsland: bezoek van premier Rabin 211/3; bezoek van minister Peres 50411
- Egypte: minister Peres ontmoet in Tel Aviv zijn Egyptische collega 19713; minister van buitenlandse zaken Amr Mohammed Moussa op bezoek 21711: bezoek van premier Rabin 50211: bezoek van Rabin 79013
- Estland: berichten over pacht van Baltische haven 720/3
- Ethiopië: vlucht van Eritrese leider 263/1; premier Layne op bezoek 504/3
- EVA: vrijhandelsakkoord 241/2
- Frankrijk: minister Dumas op bezoek 198/1: bezoek van minister Peres 21113; Franse president op bezoek 21212; bezoek van premier Rabin 72013
- Gambia: diplomatieke betrekkingen hersteld 21211
- Groot-Brittannië: bezoek van minister Peres 211/3; bezoek van premier Rabin 21212
- Guyana: betrekkingen hersteld 69811
- Hongarije: president Arpad Göncz op bezoek 212/1
- India: industriële samenwerkingsovereenkomst 13613; bezoek van minister Peres 50412
- Japan: bezoek van minister van buitenlandse zaken Peres 212/2
- Jordanië: „gemeenschappelijke agenda” 79012; geheime ontmoeting Rabin-Hoesein 79111
- Kazachstan: premier Sergej Teresjtsjenko op bezoek 21113; „uitgebreid en specifiek krediet” toegekend 50713
- Kirgizstan: controversie over vestiging ambassade 50812
- Koeweit: „secundaire” boycot van Israël opgeheven 65511
- Korea (Noord): berichten over geheime onderhandelingen 72013
- Libanon: strijd Hezbollah-Israël in Zuidlibanese „veiligheidszone” 56/2; deportatie van Palestijnen 21511: strijd tegen Hezbollah in „veiligheidszone” 42311; militaire operatie tegen Hezbollah in Zuid-Libanon 79613
- Libië: pelgrims in Jeruzalem 720/2
- Madagascar: diplomatieke erkenning 71211
- Marokko: bezoek van premier Rabin 791/1
- Oekraïne: president Krawtsjoek op bezoek 460/1
- Oostenrijk: herstel diplomatieke betrekkingen 54313; kanselier op bezoek 72012
- PLO: wederzijdse erkenning 78413
- Russische Federatie: bezoek van minister Peres 211/3
- Tunesië: Israëlische pelgrims op bezoek 72012: bezoek van officiële Israëlische delegatie 791/2
- Turkije: moord op Israëlische diplomaat in Ankara 3112; eerste bezoek van Israëlische president 3212
- Verenigde Staten: Amerikaanse militaire hulp 21211: kredietgaranties goedgekeurd door Amerikaans Congres 21211: „zwaarwegende bezwaren” tegen deportatie Palestijnen 215/3; bezoek van premier Rabin 50011
- Vietnam: bezoek van Israëlische delegatie 50111: memorandum ondertekend 72013

Economie: aankondiging pakket belastingverlagingen en fiscale prikkels 21113: vrijhandelszone goedgekeurd 72011

Immigratie: Ethiopische immigranten protesteren tegen overbevolking 21111

Justitie: toekenning schadevergoeding aan Palestijns gezin 21411: Hooggerechtshof wijdt beroep af 216/1; Hooggerechtshof over gedeporteerden 21711

Mensenrechten: kritiek organisatie op geheime eenheden 71811: positie homoseksuelen in strijdkrachten geformaliseerd 720/1

Munt: devaluatie shekel aangekondigd 2112

Parlement: regering overleeft moties van wantrouwen 211/2

- Knesset: amendement goedgekeurd dat contacten Israëlische burgers met PLO-leden toestaat 212/3; Belgisch verklaring vredesakkoord bekrachtigd 78911

Politieke partijen:

- „Een Israël”: oprichting 211/1
- Likoed: nieuwe leider 50312
- Tehiya: Yuval Ne'eman als leider afgetreden 211/2

President: Weizmann gekozen 50313

Regering: overleeft motie van wantrouwen 21112; kabinetscrisis 50313

Schandalen: Deri beschuldigd van corruptie 720/1

Verenigde Naties: Veiligheidsraad veroordeelt deportatie Palestijnen in resolutie 799 215/2; ondersecretaris-generaal James Jomali op bezoek 21513; bezoek. VR-afgezaant 217/1; rapport Boutros Ghali 21711

Verkiezingen: opperrabijnen gekozen 50311

ITALIË

ALGEMEEN

Antisemitisme: joodse vergelding tegen extreem rechts 87418

Grondwet: vorming grondwetscommissie 37212; referenda over wijzigingen 37813

Justitie: internationale drugsoperatie 37313; mafia-arrestaties 37313; begin van P-2 proces 37412; mafia-arrestaties 374 2: officieel onderzoek naar Craxi 375/1; nieuwe openbare aanklager in Palermo 375/2; toezegging Constitutioneel Hof voor referenda 375/2; arrestatie topfiguren mafia 375/3; aanhoudende institutionele crisis na aanhoudingsbevelen tegen politici 37713; arrestatie ENI-directeur 37812; stappen tegen functionarissen PLI en PSDI 37812

Milieu: tankers geweerd uit Baai van Venetië 37712

Referendum: over electorale en institutionele hervormingen 375/2; over grondwetswijzigingen 37813

Schandalen: ontwikkelingen in corruptieschandalen Milaan en Reggio 374/1; ontwikkelingen in Milanese corruptiezaak 376/1; aftreden regeringsleden 37611; Republikeinse leider en burgemeesters Rome en Milaan treden af 37712; aftreden ministers van landbouw en financiën 37813; andere corruptieonderzoeken 38111

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Albanië: reparatiëring 108 Albanese opvarenden 7411: premier Meksi op bezoek 75/2; bezoek van president Scalfaro 67412; premier Meksi op bezoek 67412

China: vice-premier Zou Jiahua op bezoek 12213

EG: verzoek om lening 37311

India: handelsakkoord 59311

Libanon: premier Hariri op bezoek 42412

Slowakije: president Kovac op bezoek 68413

Somalia: geschil met VN over terugroepen commandant 7811: aanhoudende Italiaanse kritiek op VN-operatie 782/1; terugtrekking Italiaanse VN-troepen uitgesteld 78211

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: landelijke staking 37213; aierdaagse staking vervoersbonden 37311; acties in de industrie 38112

Begroting: uiteindelijke goedkeuring 37311

Economisch beleid: privatiseringsprogramma 37413

Munt: waardedaling lire ten opzichte van Duitse mark 381/2

Vakbeweging: organiseert landelijke algemene staking 37213

POLITIEK BINNENLAND

Binnenlandse veiligheid: inafia-arrestaties 37313; mafia-arrestaties 374/2; arrestatie topfiguren mafia 37513; aanhoudende institutionele crisis na aanhoudingsbevelen tegen politici 37713

Gemeenten:

- Milaan: aftreden burgemeester na arreftatie wethouder 37712
- Ronle: aftreden burgemeester en wethouders 37712

Parlement: motie van vertrouwen aangenomen 37512; budgettaire bezuinigingen goedgekeurd 37512; motie van vertrouwen op 25 februari aangenomen 37712: stappen om onschendbaarheid Craxi en De Michelis op te heffen 37812

Bicamerale: De Mita treedt terug als voorzitter 37713

- Kamer van Afgevaardigden: ratificatie Verdrag van Maastricht goedgekeurd 235/2; begrotingsmaatregelen goedgekeurd via moties van vertrouwen 372/3; Craxi's onschendbaarheid niet opgeheven 38012
- Senaat: begrotingamaatregelen goedgekeurd via moties van vertrouwen 372/3; commissie stemt voor opheffing Andreotti's onschendbaarheid 380/3

Politieke partijen

- DC: nieuwe bestuurders 37312: bestuurlijke top uitgedund 378/3; aftreden parlementariër Segiii 37813
- Democratische Alliantie: vorming 37312
- Liga van Lombardije: aanhang groeit bij verkiezingen Mantua 37312

- MSI: protestmarc door Rome 37313
- PCI: financieel gesteund door CPSC 37313
- PLI: leider en plaatsvervangend partijleider gearresteerd 37812
- PRI: leider La Malfa treedt af 37712
- PSDI: voorzitter betrokken bij corruptieschandaal 377/2; secretaris voorlopig aangehouden 37812
- PSI: aanval op leiderschap Craxi 374/1; Craxi wil aftreden als leider 37411; Craxi treedt af 37711: nieuwe voorzitter 37812
- Radicale Partij: nieuwe secretaris 377/2

President: veto over voorgestelde extra economische hervormingen 372/1

Regering: leden treden af in verband met corruptiezaak 37611; kabinetswijzigingen 37613; decreet over milde straffen bij illegale transacties politieke partijen \erworpen 37713; nieuwe minister van inlieu 37812; aftreden ministers van landbouw en financiën 37813; Amato treedt af als premier 37913; benoeming Ciampi tot premier 37913. samenstelling kabinet 380/1

Verkiezingen: verlies belangrijkste partijen bij lokale verkiezingen 375/1

Zuid-Tirol: ontwikkelingen 37313

IVOORKUST

Amnestie: voor Gbagbo 33512

Arbeid: staking 335/2

Buitenlandse betrekkingen:

- Angola: hervatting besprekingen Angolese regering-UNITA in Abidjan 41311
- China: president Yang Shangkn op staatsbezoek 12211
- ECOWAS: spanning wegens ECOMOG-bombardement 33513
- Frankrijk: visum voor Fransen 33512
- Militaire zaken: ontevredenheid in het leger 64213

JAMAICA

Economie: IMF-akkoord 62812:erschikking van schulden 628/3

Regering: nieuwe regering-Pattersoi 629/1; samenstelling kabinet 62912

Verkiezingen: algemene verkiezingen 62813; einduitslag 62911

JAPAN

Asiel: versoepeling vreemdelingenregistratie 430/2

Begroting: aanvullende begroting 1992 goedgekeurd 14613; voor 1993 goedgekeurd door Lagerhuis 430/2; aanvullende begroting 1993 goedgekeurd 72611

Buitenlandse betrekkingen:

- Algemeen: in vele landen protest tegen plutoniuintransport Frankrijk-Japan 14511
- Broenei: bezoek van premier Miyazawa 42713
- China: controversie over gepland keizerlijk bezoek aan China 14411; bezoek van de keizer 144/2; spijt-betuiging keizer over Chinees-Japanse oorlog 14413
- Duitsland: kaniellier Kohl op bezoek 53611
- Filippijnen: president Ramos op bezoek 50512
- Frankrijk: verschepping Japans plutonium van Frankrijk naar Japan 14413
- GOS: hulpconferentie in Tokio 15911
- India: premier Narasimha Rao op bezoek 13611
- Indonesië: bezoek van premier Miyazawa 42713
- Israël: minister van buitenlandse zaken Peres op bezoek 21212
- Kirgizstan: president Akajew op bezoek 50813
- Korea (Noord): normaliseringsgesprekken vastgelopen 5911
- Korea (Zuid): Japanse premier ontmoet president Roh 6212
- Maleisië: bezoek van premier Miyazawa 42713
- Mongolië: aanbod lening aan Mongolië 65913
- Pakistan: premier Sharif op bezoek 36011: besprekingen Non-Proliferatieverdrag 36012
- Russische Federatie: besprekingen op werkniveaui over geschil Noordelijke Territoria 143/2; verslechterende relatie na uitstel bezoek president Jeltsin 14312; economische hulp los van bilaterale kwesties 723/3; bezoek Jeltsin uitgesteld 72511: geschil over Noordelijke Territoria 73311
- Slovenië: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 77/1
- Taiwan: openlijke bijeenkomst op kabinetsniveau 228/2; ininister van buitenlandse zaken Chien Fu op bezoek 51511
- Tanzania:erschikking schulden aan Japan 4912
- Thailand: bezoek van premier Miyazawa 427/3;

Miyazawa's toespraak in Bangkok 427/3; premier Chuan Leekpai op bezoek 518/2
 Verenigde Staten: bezoek van premier Miyazawa 14312; nieuwe toezeggingen om het handelsoverschot te verkleinen 14312; ontmoeting Miyazawa-Clinton 72412; handelspact 728/1
 Vietnam: hervatting van lening aan Vietnam 230/2; economische conferentie te Hanoi 664/3; premier **Vo Van Kiet** op bezoek 665/2
 Doodstraf: voltrekking doodvonnissen hervat 43111
 Economie: hulppakket ter waarde van 10.700 mrd yen om de economische groei te stimuleren 139/3; verlaging rentetarieven 431'2; plan voor herstel bekend-gemaakt 724/2; wrijving met handelspartners 72513
 Geschiedenis: herdenking einde Pacific-oorlog 144/1: 732/1
 Geweld: rellen in Osaka 14411
 Grondwet: debat binnen regeringspartij; over herziening 42811; voorstellen politieke hervormingen 430/1
 Justitie: aanklacht tegen Shin Kanemaru 140/2; proces tegen Watanabe 141/2; arrestatie Shin Kanemaru 42912; Opperste Gerechtshof verwerpt beroep Rode Leger 43013; uitspraak Opperste Gerechtshof over schoolboeken 43111; proces tegen Shin Kanemaru 732/3
 Keizer: controverse over gepland bezoek aan China 14411; bezoekt China 14412; bezoekt Okinawa 724/3; huwelijk van kroonprins 72612
 Milieu: protest Greenpeace tegen verscheping van grote hoeveelheden plutonium 14511
 Militaire zaken: debat binnen regeringspartij over militaire rol Japan 42811; voortgezet debat over militaire rol Japan 428/2
 Oppositie: vorming regeringscoalitie 73012; nominatie kandidaat premierschap 73012
 Parlement: aftreden van Kanemaru 14013; strijd bij verkiezing nieuwe factieleider 1411; buitengewone zitting, excuses van premier 14112; getuigenverklaringen van Takeshita en Kaneinaru 14211; Takeshita-factie uiteen gevallen 14611; voortgezet debat over militaire rol Japan 42812
 Hogerhuis: verkiezingen 138/2
 Lagerhuis: goedkeuring begroting 43012, motie van wantrouwen 726/3; verkiezing voorzitter en nieuwe premier 73013
 Politieke partijen: hergroepering oppositiepartijen 72712
 — JCP: Sanzo Nosaka ontheven van zijn functie als ere-voorzitter 14311
 — LDP: Kanemaru als vice-voorzitter afgetreden 14012; verscherping van tegenstellingen binnen Takeshita-factie 14213; wijziging partijtop 14513; aanhoudende problemen 42911; valt uiteen 727/1; Miyazawa treedt af als leider 72913; nieuwe leider gekozen 73011
 SDPJ: nieuwe leider 43012
 Shinseitō: opgericht 72712
 — Shinto Sakigake: opgericht 727/2
 Rampen: aardbeving 43112; aardbeving op Hokkaido 728/2; ernstige overstromingen 73213
 Regering: wijziging kabinet 14512; samenstelling van nieuwe kabinet 14513; machtsverhouding in het nieuwe kabinet 14611; minister van buitenlandse zaken afgetreden 723/2; nederlaag bij algemene verkiezingen 728/2; Kiyazawa treedt af 73013; benoeming van het kabinet 73112; politieke verklaring van nieuwe premier 73113
 Schandalen: Sagawa Kyubin-schandaal 14011; aftreden Kanemaru 140/1; nieuwe beschuldigingen in Sagawa Kyubin-schandaal 14113; verdere ontwikkelingen in het Sagawa Kyubin-schandaal 146/2
 Tweede Wereldoorlog: bestaan van troostmeisjes erkend 73212; nieuwe aanwijzingen over gebruik biologische wapens 732/3
 Verenigde Naties: militairen van het Zelfverdedigingsleger naar Cambodja 14413; Boutros Ghali op bezoek 428/3; problemen rond deelname aan vredesoperaties VN 72512
 Verkiezingen: voor het Hogerhuis 13812; uitslag verkiezingen Hogerhuis 13912; nederlaag regeringspartij tussentijdse verkiezingen 42813; onverwacht uitschrijven 726/3; voor gemeenteraad Tokio 727/3; nederlaag LDP-regering bij algemene verkiezingen 728/2; campagne 728/2; uitslagen 729/1

JEMEN

Binnenlandse veiligheid: oilusten over het dure levensonderhoud 274/1; waarschuwing aan buitenlanders 274/3
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Frankrijk: president Mitterrand op bezoek 873/1

— Irak: instelling vrije luchtzone afgekeurd 202/1
 Oman: bezoek van vice-president 57712; Sultan Qaboos bin Said op bezoek 873/1
 Verenigde Arabische Emiraten: verbetering betrekkingen 577/1
 Verenigde Staten: vertrek Amerikaanse militairen 774/2
 Economie: onlusten na plotselinge escalatie consumentenprijzen 274/1
 Justitie: arrestatie van verdachten bomaanslagen 27412
 Politieke crisis: over verkiezing Presidentiele Raad 872/3
 Politieke partijen: vermoedelijke fusie regeringpartijen in Jemenitisch Congres 27413
 President: herverkiezing Saleh 872/3
 Raad van Afgevaardigden: vergadering 578/2; verkiezing voorzitter 57812
 Regering: coalitie gevormd 578/2; samenstelling kabinet 578/2; minister overleden 872/3
 Terrorisme: bomexplosies in Aden 274/2; aanslag op JSP-kantoor 578/1
 Verkiezingen: voorbereidingen algemene verkiezingen 274/2; algemene verkiezingen op 27 april 57712

JOEGO-SLAVIË

Akkoord van Washington: plan voor veiligheidszones Bosnië-Herzegovina 61011; bepalingen 61013; reacties op plan 6111; reactie FRJ op vredesplan voor Bosnië 61112; internationale reacties 61113; VN-goedkeuring van resolutie met betrekking tot uitvoering 612/1
 Begroting: voor 1993 goedgekeurd 61613
 Binnenlandse veiligheid: bezetting van ministerie van binnenlandse zaken in Belgrado 18/2
 Buitenlandse betrekkingen:
 Albanië: bezoek van premier Panic 1812; incident aan grens 67413
 — EG: verklaring Europese Raad op top in Birmingham 23413
 Irak: bezoek van stafchef 57513
 Kroatië: toenadering tussen FRJ en Kroatië 1512
 Macedonië: beroek van Servische president Milosevic 61811
 Roemenië: geschil over sancties 68211
 — Russische Federatie: oproep aan FRJ om bevoorraden Bosnische Serviërs te staken 60712
 Slovenië: erkenning onafhankelijkheid 2613
 Burgeroorlog: roep om ingrijpen in Bosnië-Herzegovina 1011; grote aantallen slachtoffers onder burgerbevolking 10/1; internationale vredespogingen 1011; grenscontroles door VN in Kroatië 1111; discussies over militair ingrijpen binnen VN, NAVO, WEU en CVSE 11/2; VN-resolutie over wreedheden 1113; zitting van Mensenrechtencommissie 1113; VN-resoluties over humanitaire hulp en gevangenenkampen 12/1; aanbod van Europese troepen 1211; situatie in Sarajevo 12/1; resolutie van Algemene Vergadering VN en ICO 1212; slachtoffers en gevangenen 1213; strenger toezicht WEU op naleving sancties 14/1; toenemende VN-aanwezigheid 1412; opschorting van hulpvluchten 1412; CVSE-rapport over gevangenenkampen 1413; aanhoudende gevechten 1511; roep om hulp islamitische landen 15/1; VN stelt commissie voor oorlogsmisdaden in 1513; hulpgoederen voor het belegerde Sarajevo 1513; verovering van Bosanski Brod 15/3; vliegverbod van VN 1611; gevechten tussen Kroatische en Bosnische troepen 16/2; rapport CVSE over instelling oorlogstribunaal 28711; vergadering CVSE over de strijd 28712; maatregelen van VN ten aanzien van vliegverbod en sancties 30812; aanhoudende gevechten in Bosnië-Herzegovina 30813; Kroatisch offensief in Bosnië 30813; akkoord over gezamenlijk coniliando in Kroatisch gebied 30813; CEI-bijeenkomst 30911; bijeenkomst in Istanboel inzake bezorgdheid uitbreiding conflict 309/2; verder internationaal overleg 30912; militaire situatie 30913; iioord op Turajlic 31112; gevechten tussen Bosnische moslims en Kroaten 31112; inmenging van JNL 31112; Frans voorstel om gevangenenkampen te bevrijden 31113; stappen om naleving vliegverbod af te dwingen 311/3; Britse schepen naar de Adriatische Zee gestuurd 311/3; offensief in door Serviërs gecontroleerde gebieden in Kroatië 311/3; resolutie van VN-Veilighedsraad 31211; Kroatische voorwaarden voor terugtrekking 312/1; aanhoudende gevechten in Krajina 31213; tijdelijke verlenging van UNPROFOR-mandaat 31213; problemen met distributie VN-hulpgoederen 31411; Amerikaanse voedseldroppings 314/3; resolutie Veilighedsraad over bewapening UNPROFOR-troepen 314/3; VN-rapport over moord op Bosnische minister 31413; gevechten in moslim-enclaves in Oost-Bosnië 31511; tegenoffensief van moslims 315/1; hulp-pogingen van VN-commandant 31511; wapenstilstandsakkoord 315/3; vliegverbod bekrachtigd in resolutie Veilighedsraad 316/1; Donau-blokkade 31813; NAVO-reactie 60513; onenigheid over voorgestelde opheffing wapenembargo voor Bosnische moslims 606/1; aankondiging van strengere sancties VN 60613; VN-sancties van kracht 60711; nieuw Servisch offensief 607/2; beleg van Srebrenica 60713; Frankrijk dreigt troepen terug te trekken 608/1; gevechten tussen Kroaten en moslims 608/3; oproep Internationaal Gerechtshof 60813; aanhoudende gevechten tussen Bosnische Serviërs en moslimstrijdkrachten 609/1; offensief van Kroatische strijdkrachten 609/2; UNPROFOR krijgt grotere vol-niachten 612/2; mislukte Amerikaanse poging om wapenembargo gedeeltelijk op te heffen 614/1; verloop van de gevechten 614/2; wapenstilstandsakkoord 615/1; aanhoudende gevechten 615/3
 Economie: voorbereidingen voor rantsoenering 318/2; banksluiting 31813; gevolgen van VN-sancties 61611
 Grondwet: referendum in Servië over wijziging met oog op vervroegde verkiezingen 18/1
 Justitie: arrestatie van Draskovic 61613
 Mensenrechten: rapport Amnesty International over verkrachtingen 31113; onderzoek naar massagraf in Vukovar 313/2
 Munt: drastische devaluatie dinar op 9 april 61513; devaluatie dinar op 16 juni 61613
 Oppositie: protestdemonstraties 616/3; arrestatie van Draskovic 61613
 Pan-Servische Assemblée: op 14 mei in Belgrado gehouden 609/3
 Parlement: motie van wantrouwen verworpen 1713
 Kamer der Republieken: motie van wantrouwen tegen premier Panic verworpen 316/2; opnieuw motie van wantrouwen tegen Panic 31712; Servische vertegenwoordiging 31811
 Kamer van Burgers: motie van wantrouwen tegen premier Panic aangenomen 31612; opnieuw motie van wantrouwen tegen Panic 31712
 President: verklaring van Cosic 60712; Cosic ontslagen 616/1; Zoran Lilic gekozen en beëdigd 616/2
 Referendum: in Servië over grondwetwijziging met het oog op vervroegde verkiezingen 1811; in Krajina 61512
 Regering: nieuwe regering 17/1; samenstelling federale regering (14 juli 1992) 1712; enkele ministers vervangen 1713; Jovanovic dient ontslag in 1713; overige kabinetswijzigingen 1713; aftreden van ministers 31613; nieuwe federale premier 31712; leden van de FR-regering 31811
 Republieken:
 Algemeen: voorgestelde unie van Servische republieken 18/1; maatregelen om „Servisch” gebied in Bosnië te verenigen met overig Servisch gebied 309/1
 — Montenegro: nieuwe grondwet 18/3; nieuwe regering 31812
 Servië: bezoek van president aan Kosovo aan Albanië 1812; noodtoestand in provincie Kosovo opgeheven 1812; bezoek van premier Panic aan hoofdstad van Kosovo 1813; militaire terreur in Sandzak 18/3; nieuwe regering 318/1; nieuwe regionale regering in Vojvodina 31812; manoeuvres langs grens Kosovo-Albanië 31812; plan voor verkiezingen provinciaal parlement Kosovo 31812; veroordeelt besluit Assemblée Bosnische Serviërs 60512; hongerstaking in Kosovo-Metohija 61711
 Staat: EG weigert FRJ te accepteren als enige opvolger van Joego-Slavië 17/2
 Verkiezingen: maatregelen voor vervroegde verkiezingen 1713; presidentsverkiezingen 31613; parlementsverkiezingen 317/1
 Vluchtelingen: escalerende vluchtelingencrisis 911; onenigheid over reactie 9/3; UNHCR-conferentie 913; schattingen UNHCR 30912
 Vredesbesprekingen: betrokkenheid van EG en VN 10/2; Conferentie van Londen 13/1; slotverklaring 1313; permanente conferentie in Genève onder leiding van Vance-Owen 14/1; grondwetsvoorstellen voor hervorming van Bosnië-Herzegovina 16/3; grondwetsvoorstellen van Bosnische Serviërs 30911; vredesonderhandelingen 31011; nieuwe vredesvoorstellen: drieledig plan Vance-Owen 310/2; hervatting van overleg in Genève 31013; voortwaardelijke aanvaarding van akkoord door Bosnische Serviërs 31111; bekrachtiging van het ontwerpplan door assemblée in Pale 31111; vredesplan aan VN voorgelegd 311/2; verduidelijking van Amerikaans standpunt

31313; naar New York verplaatst 31313; voortgang 31313; nieuwe ronde van besprekingen in New York 31512; Bosnische Serviërs verwerpen Vance-Owen-plan 60512; Servische goedkeuring van vredesplan voor Bosnië 60611; Vance krijgt opvolger 60813; Bosnisch-Servisch referendum 609/1; intensiteit diplomatiek gelobby Russen om Vance-Owen-plan te redden 61012; voorstel tot driedeling 61211; zittingen in het kader van de conferentie in Genève 61312; in Genève tussen Kroatië en RSK 61413; bericht over geheime besprekingen van Kroatië en Servië 61511; referendum RSK 615/2; hervatting besprekingen tussen Kroatië en RSK 61513

JORDANIË

Buitenlandse betrekkingen:

- Egypte: bezoek van koning Hoessein 34511
- Egypte, Irak, Syrië en Turkije: overeenkomst over elektriciteitsnet 197/3
- Irak: instelling vrije luchtzone afgekeurd 202/1; Iraakse kerngeleerde vermoord in Amman 207/1; vroegere nauwe band losgelaten 65412
- Israël: „gemeenschappelijke agenda” 79012; geheime ontmoeting Hoessein-Rabin 79111
- Marokko: koning Hassan II op bezoek 11412
- Verenigde Staten: bezoek van koning Hoessein 65412

Justitie: voortgang rechtszaak tegen Islamitische afgevaardigden 34511; Shbeilat en Qarash gevangengezet en weer vrijgelaten 34511

Kerk en staat: benoeming nieuwe mufti van Jeruzalem 346/1

Koning: Hoessein spreekt volk toe 34512

Parlement: zitting Nationale Vergadering geopend 4513

— Huis van Afgevaardigden: Arabiyat gekozen tot voorzitter 34611

Politieke partijen:

- Al-Abd: geregistreerd 34611
- ASBP: registratie afgewezen 34611; vergunning medio januari 34611
- Islamitische Actiepartij: geregistreerd 34611
- JCP: registratieaanvraag afgewezen 34611; vergunning medio januari 34611
- Jordaanse Nationale Alliantie: geregistreerd 34611
- JDPD: registratie afgewezen 34611; erkend als politieke partij 34611
- Toekomstpartij: geregistreerd 34611

Regering: nieuwe premier 65411; samenstelling kabinet 65412

KAAIMAN EILANDEN

Algemeen: ontwikkelingen in 1992 69811

KAAPVERDIË

Algemeen: ontwikkelingen december 1991-januari 1993 26312

Regering: kabinetswijziging 56011

KAMEROEN

Grondwet: voorstellen voor hervorming 77512

Noodtoestand: opgeheven 41611

Oppositie: protesten tegen verkiezingen 4513; verdere protesten en repressie 46/2; roep om nationale conferentie 41611; standpunt SDF 77512

Overheid: salarisverlaging 41611

Politieke partijen:

- SDF: vooraanstaand lid geroyeerd 77512
- Regering: aftreden minister 4513; nieuw kabinet 41513
- Verkiezingen: presidentsverkiezingen 45/3; officiële uitslag 4611

KAZACHSTAN

Arbeid: mijnwerkersstaking 80513

Begroting: voor 1993 goedgekeurd 50613

Binnenlandse veiligheid: KGB wordt het Nationale Veiligheidscomité 22211

Buitenlandse betrekkingen:

- Algemeen: multinationaal olie-akkoord 80513
- België: bezoek van president Nazarbaiev 507/3
- Bulgarije: bezoek van premier Teresjtsjenko 50712
- China: minister Qian Qichen op bezoek 12612; bezoek van minister van buitenlandse zaken Soelejmenow 22212
- CVSE: ondertekening Handvest van Parijs 222/3
- Duitsland: bezoek van president Nazarbaiev 22213
- Egypte: bezoek van president Nazarbaiev 50811
- Frankrijk: bezoek van president Nazarbaiev 22213

— Hongarije: bezoek van premier Teresjtsjenko 50712

— India: staatsminister van buitenlandse zaken Raghunadan Lal Bhatia op bezoek 13613; preiier Rao op bezoek 593.1

— Iran: minister Velayati op bezoek 50713

— Israël: bezoek van premier Sergej Teresjtsjenko 21113; „uitgebreid en specifiek krediet” door Israël toegekend 50713

— Kirgizstan: president Akajew op officieel bezoek 507/3

— Korea (Zuid): minister van buitenlandse zaken Lee Sang Ock op bezoek 5911

— Mongolië: besprekingen tussen president Nazarbaiev en minister Gombosuren 50811

— Oman: principe-akkoord over de aanleg van een oliepijpleiding 22211

— Oostenrijk: kanselier Vranitzky op bezoek 50713; bezoek van president Nazarbaiev 50713

— Roemenië: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 26/3

— Russische Federatie: militair akkoord 222/2; uitwisseling ratificatiedocumenten 222/3; akkoord over olieleveranties 507/2

— Turkije: premier Demirel op bezoek 32/1

— Verenigde Staten: joint venture met Amerikaanse firma 50711; status meest begunstigde natie verleend 50713

Economie: status van waarnemer bij GATT 6813; toegedreden tot IMF 7113; akkoorden over energiewinning 22113; privatiseringsprogramma 507/1; nieuwe regels verkoop harde valuta 50711; productiedaling 507/1; multinationaal olie-akkoord 80513

Grondwet: nieuwe grondwet goedgekeurd 50612

Justitie: Hoogerechtshof gelast registratie CPK 22211

Militaire zaken: oprichting marine 50711

Politieke partijen:

- CPK: registratie binnen 10 dagen gelast door Hoogerechtshof 22211
- Republikeinse Partij-Azat: oprichting uit fusie 22211; Ormantajew voorzitter 22211
- Unie van Volkseenheid: opgericht 50613

KENIA

Binnenlandse veiligheid: opnieuw etnisch geweld 77612; demonstraties van religieuze partijen 77612

Buitenlandse betrekkingen:

— Soedan: besprekingen met SPLA-United in Nairobi 493/2

Economie: IMF-delegatie op bezoek 48713; voorwaarden hulp IMF en Wereldbank afgewezen 48811; Wereldbank ontdoet bevroren financiële hulp 48812; verbeterde betrekkingen met IMF 488/3; banksluitingen 77611

Grondwet: wijzigingen 11011

Justitie: nieuwe opperrechter 48911; oppositieleiden gearresteerd 489/1

Oppositie: dreigt met terugtrekking uit het verkiezingsproces 111/2

Parlement: ontbinding door president Arap Moi 11013; schorsing 48712; officiële oppositie benoemd 48911; leden oppositie naar KANU 77513; FORD-Kenya officiële oppositie 775/3; crisis in FORD-Kenya 77612

Politieke partijen:

- FORD: dood van vice-voorzitter Masinde Muliro 11011; rivaliteit over nominatie presidentskandidaat 110/2
- FORD-Asili: officiële oppositiepartij 48911
- KANU: ontbinding jeugdorganisatie 775/3
- Kenya Voice of Young People: opgericht 77613
- Regering: samenstelling ministerraad gewijzigd 11013; nieuw kabinet 48712
- Schandalen: nasleep Goldenberg-schandaal 77611
- Verkiezingen: datum parlementsverkiezingen 11013; omstreden overwinning voor KANU 48612; officiële uitslag parlementsverkiezingen 48613; officiële uitslag presidentsverkiezingen 486/3; beschuldigingen van fraude 48711; rapport waarnemersteam Gemeenbest 48711

Vluchtelingen: repatriëring 48713

KIRGIZSTAN

Alliantie: nieuwe politieke alliantie opgericht 50811

Buitenlandse betrekkingen:

- China: Qian Qichen op bezoek 12612
- Groot-Brittannië: vijfdags bezoek van vice-premier Tsingisjiew 50813
- India: handelsakkoord 13613
- Iran: bezoek van president Akajew 80612
- Israël: controverser over vestiging ambassade 50812
- Japan: bezoek van president Akajew 508/3

— Kazachstan: officieel bezoek van president Akajew 50713

— Libië: diplomatieke betrekkingen 50813

— Litouwen: handels- en samenwerkingsakkoord 50813

— Oezbekistan: drie Oezbeekse politici aangehouden in Bisjkek 225/2; samenwerkingsakkoorden 225/2; aardgaakkoord 508/3; economische akkoorden ondertekend 80612

— Roemenië: minister van buitenlandse zaken Nastase op bezoek 2613

— Russische Federatie: intergouvernementeel akkoord 187/2; bilaterale akkoorden 22313; militair akkoord 50812; militair akkoord 80612

— Turkije: preiier Demirel op bezoek 3211

Economie: invoering minimumloon 50812

Grondwet: wetsontwerp goedgekeurd 22311; goedgekeurd 805/3

Mensenrechten: arrestaties op mensenrechtenconferentie 223/2

Militaire zaken: oprichting van republikeinse strijdkrachten 222/3

Munt: nieuwe munteenheid 80513

Parlement: mediawet goedgekeurd 223/2; grondwet goedgekeurd 80513

Politieke partijen:

- Democratische Beweging van Kirgizstan: officieel omgevormd tot politieke partij 80611
- Partij van Communisten van Kirgizstan: wederoprichting 22311
- Republikeinse Volkspartij van Kirgizstan: eerste congres 806/1
- Sociaal-Democratische Partij: oprichtingscongres 806/1
- Rampen: doden en schade door aardbeving 22313
- Regering: benoeming van minister van buitenlandse zaken 22312; ministers ontslagen 50811; emigratie van vice-premier 806/1

KOEWEIT

Buitenlandse betrekkingen:

- Algemeen: regeringsverklaring over betrekkingen met pro-Iraakse staten 65512
- Bulgarije: president Zjelew op bezoek 67611
- India: bezoek van minister van buitenlandse zaken 34711
- Irak: instemming met instelling vrije luchtzone 202/1; Iraakse invallen 208/2; Koeweitse luchtmacht in staat van paraatheid 34613
- Israël: opheffing „secundaire” boycot 65511
- Libanon: premier Hariri op bezoek 42212; 42412; bezoek van de emir 799/1
- Marokko: bezoek van minister van buitenlandse zaken 34711
- Pakistan: bezoek van minister van buitenlandse zaken 34711
- Tunesië: minister van buitenlandse zaken Habib Ben Yahia op bezoek 65512
- Turkije: bezoek van minister van buitenlandse zaken 34711
- Verenigde Staten: aankoop Amerikaanse tanks officieel bevestigd 34711
- Justitie: doodvonnissen 34613; doodstraf voor leider „Irak-regering” en andere collaborateurs 65511
- Militaire zaken: nieuwe stafchef leger 65413
- Parlement: oppositie tegen defensieplannen 34711
- Regering: minister treedt af 34613
- Schandalen: schandaal rond ontbreken KIO-fondsen 34612; onderzoek naar KIO 34612
- Verenigde Naties: besluit over grenstroepen 34613; afbakening zeegrens met Irak 34711; compensatieclaims inzake Golfoorlog 87112

KONGO

Binnenlandse veiligheid: geweld na verkiezingen houdt aan 86612

Buitenlandse betrekkingen:

- Libië: Libische ambassadeur doodgeschoten 56013
- Justitie: uitspraak Opperste Gerechtshof 561/1
- Noodtoestand: afgekondigd 866/3
- Oppositie: onderhandelingen met regering 866/3
- Parlement: zetelverdeling na herverkiezing 86712
- Senaat: obstakel bij uitvoering akkoord Libreville 867/1
- Regering: crisis 18811; nieuwe regering 188/1; voornaamste leden van het kabinet 18812; benoeming rivaliserende regeringen 561/1; samenstelling kabinet Yhombi-Opango 56111; onderhandelingen met oppositie 86613
- Verkiezingen: nieuwe verkiezingen voor parlementsverkiezingen

gekondigd 188/1; voor het parlement 56011: tweede ronde parlementsverkiezingen 56012: nieuwe ver-
langd door oppositie 560/3; akkoord 86711; uitslag
herverkiezingen 86712

KOREA (NOORD)

Binnenlandse veiligheid: berichten over volksoprust
5813; aanhoudende berichten over onrust 807/1;
nieuwe geruchten over onlusten 80812
Buitenlandse betrekkingen:
— Cambodja: Sihanouk op bezoek 874/3
— China: geheim bezoek van Kim Il Soeng 434/3; be-
richten over conflict 807/1
— Iran: hoge militair op bezoek 420/3
— Israël: berichten over geheime onderhandelingen
72013
— Japan: normaliseringsgesprekken vastgelopen 59/1
— Russische Federatie: Russische verklaring 80713
— Verenigde Staten: gesprekken 80711; 807/1; nucleai-
re gesprekken 80811: bilaterale betrekkingen belem-
merd 809/1
Economie: eerste wet op buitenlandse investeringen
goedgekeurd 58/3
IAEA: conflict over nucleaire inspecties 43113: ultima-
tum verschoven 43312: verklaring over status „in
niet-nakoming“ 433/2; geschil over inspectie nu-
cleaire installaties duurt voort 80612: inspecteurs
toegelaten 808/2
Kernwapens: terugtrekking uit Non-Proliferatieverdrag
432/3
Korea (Zuid): achtste ronde van premiersoverleg 58/1;
onthulling van vermeend spionagenetwerk 5812;
dreigement om alle gesprekken op te schorten
5813; opschorting nucleaire gesprekken 431/3;
Noord-Korea verklaart „semi-staat van oorlog“
43212; bilaterale betrekkingen belemmerd 809/1
Militaire zaken: raketproeven 80713
Parlement: eerste wet op buitenlandse investeringen
goedgekeurd door Permanent Comité 5813: vijfde
zitting 434/3
President: nieuwjaars toespraak Kim Il Soeng 434/2;
nieuwe promotie Kim Jong Il 434/3; broer Kiin Il
Soeng terug in de openbaarheid 808/2
Regering: vervanging premier 43412
Verenigde Naties: geschil over inspectie nucleaire in-
stallaties duurt voort 80612; stoffelijke resten VN-
soldaten teruggegeven 808/1

KOREA (ZUID)

Amnestie: afgekondigd 438/3
Arbeid: Hyundai-staking 81013
Bankwezen: gouverneur Centrale Bank vervangen 439/1
Buitenlandse betrekkingen:
— China: diplomatieke betrekkingen genormaliseerd
5913; bezoek van president Roh Tae Woo 6011
— Duitsland: kanselier Kohl op bezoek 53611
— Frankrijk: president Mitterrand op bezoek 812/1
— Japan: president Roh ontmoet Japanse premier 6212
— Kazachstan: bezoek van minister van buitenlandse
zaken Lee Sang Ock 5911
— Madagascar: diplomatieke erkenning 712/1
— Oekraïne: bezoek van minister van buitenlandse za-
ken Lee Sang Ock 59/1
— Russische Federatie: bezoek van minister van bui-
tenlandse zaken Lee Sang Ock 59/1; gegevens over
KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-
Zuidkoreaanse delegatie 59/2; president Jeltsin op
bezoek 59/2; Russisch rapport over KAL-007 811/3
— Taiwan: Taiwan verbreekt betrekkingen 59/3
— Verenigde Staten: president Bill Clinton op bezoek
811/3
— Vietnam: diplomatieke betrekkingen 231/1: minister
van buitenlandse zaken Nguyen Manh Cam op be-
roep 66412; premier Vo Van Kiet op bezoek 665/3
Corruptie: militairen gearresteerd 809/2: vooraanstaande
zakenmensen gearresteerd 80913; voortzetting
anti-corruptiecampagne 811/2; onderzoek van Ruh
Tae Woo 8112
Economie: bekendmaking plan ter stimulerend aan-
denmarkt 6013; vijfjarenplan 810/2; verbod op ano-
nieme financiële transacties 811/1
ICAO: onderzoek neerschieten Zuidkoraans lijnvlieg-
tuig 436/2; onderzoek afgesloten 81113
Justitie: Chung Ju Yong in staat van beschuldiging 437/3
Korea (Noord): achtste ronde van premiersoverleg 58/1;
onthulling van vermeend spionagenetwerk 5812;
dreigement om alle gesprekken op te schorten
58/3; opschorting nucleaire gesprekken 431/3;
Noord-Korea verklaart „semi-staat van oorlog“
432/2; bilaterale betrekkingen belemmerd 8091

Militaire zaken: relatie tussen president en strijdkrach-
ten 80913
Oppositie: herdenking Kwangju-opstand 810/2: studen-
tenprotesten 810/2
Parlement: Kim Dae Jung trekt zich terug 43513
Politieke partijen:
— Algemeen: fusieplannen oppositiepartijen afgelast
43611: verwarring bij oppositie 43712
— DLP: Roh Tae Woo treedt af als voorzitter 6012:
president trekt zich terug als lid van de partij 60/3;
toenemend aantal leden verlaat parti-61/3: wint pre-
sidentsverkiezingen 43511
— DP: alliantie met liet Nationale Congres, een orga-
nisatie van dissidente groepen 622; terugtrekking
Kim Dae Jung als mede-voorzitter 435/3; Lee Ki
Taek voorzitter 439/1
— Nationale Alliantie voor Nieuwe Politiek: opgericht
61/2
— NKP: opgericht 6211
— UPP: fusie met NKP 6212
President: beleidsverklaring Kiin Young Sam 435/3;
aanstelling overgangsteam 436/1: inauguratie 436/3;
relatie niet conservatief establishment 43812
Regering: reorganisatie kabinet 6113: Hyun Soong Jong
nieuwe premier 6113; Hwang In Sung benoemd tot
premier 43613: samenstelling kabinet 43711; kabi-
netswijzigingen 438/1
Verkiezingen: overeenstemming over uitslag plaatselijke
verkiezingen 60/1; datum voor presidentsverkiezin-
gen 62/2; DLP wint presidentsverkiezingen 435/1;
uitslagen presidentsverkiezingen 436/1

KROATIË

Arbeid: „waarschuwingstaking“ 319/1
Buitenlandse betrekkingen:
— Albanië: gesprekken over bilaterale betrekkingen
7512: president Berisha op bezoek 67413
— Algerije: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt
20/2
— Bosnië-Herzegovina: verdedigingsakkoord 1512
— Cuba: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 2012
— Egypte: handelsovereenkomst ondertekend 2012
— Iran: handelsakkoorden 792/3
— Joego-Slavië: toenadering tussen Kroatië en FW
15/2; bericht over geheime gesprekken met Servië
615/1
— Russische Federatie: parlementaire delegatie op be-
roep 61712
— Slovenië: topontmoeting met Sloveense president
Milan Kucan 20/2; grensgeschil 61912
— Soedan: handelsovereenkomst ondertekend 20/2
— Zuid-Afrika: diplomatieke betrekkingen 321/1
Economie: toetreding tot IMF 66713
Gevangen: uitwisseling 20/1
Justitie: Constitutionele Hof verwerpt RSK-referendum
als onrechtmatig 61512: proces tegen HSP-leider5
hervat 617/3
Parlement:
— Kamer van Afgevaardigden: zetelverdeling 2011
— Kamer van Districten: verkiezingen 31813
Politieke partijen:
— HSP: proces tegen vier leiders hervat 61713
Regering: benoeming van nieuwe regering 19/3; beëdi-
ging 19/3; belangrijkste ministers in Kroatische re-
gering 2011: kabinetswijziging 31813: treedt af 31911:
Valentic nieuwe premier 61711; samenstelling 61712
Vakbeweging: „waarschuwingstaking“ 31911
Verkiezingen: overwinning voor regerende partij 19/1:
uitslag van presidentsverkiezingen 19/3

LAOS

Buitenlandse betrekkingen:
— Cambodja: twee medevoorzitters Cambodjaanse mi-
nisterraad op bezoek 87512
— China: minister van buitenlandse zaken Qian Qichen
op bezoek 658/3
— Thailand: Thaise premier op bezoek 65911
— Vietnam, Cambodja en Thailand: bijeenkomst
Mekong-samenwerkingscommissie 664/3
Parlement: eerste zitting Nationale Assemblée 658/3
Politieke partijen:
— PPPL: Khamtay Siphandon tot voorzitter gekozen 224/1
President: Nouthak Phoumsavan gekozen 224/1
Regering: samenstelling ministerraad 658/3
Verkiezingen: algemene verkiezingen op 20 december 224/1

LESOTHO

Politieke partijen:
— BNP: verwerpt aanbod regering 489/3

Regering: reorganisatie kabinet 263/3; Mokhehle beë-
digd als premier 489/2; samenstelling kabinet 48913
Verkiezingen: algemene verkiezingen uitgesteld 26411:
algemene verkiezingen 48911

LETLAND

Buitenlandse betrekkingen:
— Oekraïne: handelsovereenkomst 164/1
— Raad van Europa: gaststatus 619/2
— Russische Federatie: handelwerdrag 455/3
Economie: lidmaatschap van Wereldbank 164/1; crisis
164/1: prioriteiten regering 745/2
Justitie: veroordeling bevelhebber in Riga van OMON
164/2
Munt: Letse roebel enige wettelijke munteenheid 163/3
nieuwe munteenheid, de lat 455/3
Parlement: verslag onderzoek naar coup goedgekeurd
door Opperste Raad 163/3; motie van wantrouwen in
Opperste Raad tegen premier Godmanis 16411: Saei-
ma kiest president 745/1
Regering: wijzigingen 455/2; nieuwe premier 745/1: sa-
menstelling nieuwe regering 74512: aftreden onder-
minister van cultuur 745/3; nieuwe benoemingen
74513
Verkiezingen: voor parlement 744/3; uitslag parle-
mentsverkiezingen 745/1

LIBANON

Amal: presentatie gezamenlijke verkiezingskandidaten
5311; samen met bondgenoten grootste fractie in par-
lement na verkiezingen 53/3
Amnestie: Hamadi vrijgelaten 79912
Bankwezen: nieuwe gouverneur centrale bank 796/2
Binnenlandse veiligheid: regeringsgebouwen terugge-
vorderd door leger 5212: Koerdisch opleidingskamp
gesloten 5511; leger ingezet in buitenwijken Zuid-
Beiroet 42211
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: bezoek van premier Hariri aan de
Golfstaten 79611; bezoek van Hariri aan Golfgebied
79911; Arabische hulp toegezegd 79911
— Bahrein: bezoek van premier Hariri 42413
— Egypte: bezoek van premier Hariri 42212
— Frankrijk: bezoek van premier Hariri 42212; 42412
— Israël: strijd Hezbollah-Israël in Zuidlibanese „vei-
ligheidszone“ 56/2; deportatie van Palestijnen 215/1:
strijd tegen Hezbollah in „veiligheidszone“ 423/1;
militaire operatie tegen Hezbollah in Zuid-Libanon
79613
— Italië: bezoek van premier Hariri 424/2
— Koeweit: bezoek van premier Hariri 42212; 424/2:
emir van Koeweit op bezoek 799/1
— Qatar: bezoek van premier Hariri 424/2
— Saoedi-Arabië: bezoek van premier Hariri 42212;
42412; 79911:
— Syrië: onderhandelingen over terugtrekking Syri-
sche troepen 53/3; bezoek van president Elias Hra-
oui 56/1; eerste bezoek van premier Hariri 5612:
Libanese delegatie bezoekt Syrië 5612; bezoek van
premier Hariri 422/2; 42412: economische samen-
werking 79912
— Verenigde Arabische Emiraten: bezoek van premier
Hariri 42412
— Verenigde Staten: onenigheid over bomaanslag op
ambassade in 1983 79611
Burgeroorlog: hevige gevechten in Zuid-Libanon 56/2;
gevechten in Zuid-Libanon 423/1; Israëlische aanval
op Palestijns doel 42312: gevechten Hezbollah-Amal
in Zuid-Libanon 423/3; gevechten tussen Palestijnen
42313: verdere gel-echten in Zuid-Libanon 42313: Is-
raëlische militaire operatie tegen Hezbollah in Zuid-
Libanon 79613: voorafgaande gebeurtenissen 796/3;
Israëlisch bombarde ent 7911: internationale reac-
ties op Israëlisch offensief 79713: financiële hulp
Arabische Liga toegezegd 797/3; akkoord over
staakt-het-vuren en schatting aantal slachtoffers
798/1; Libanese troepen in zuiden gelegerd 79812:
aanval Hezbollah op Israëlisch konvooi 79813: vei-
ligheidssituatie betrekkelijk stabiel 799/1
Economie: lening van Wereldbank gefinancierd 422/2;
Wereldbank keurt lening goed 422/3; bijzonderhe-
den over wederopbouwplan 422/3; regering keurt
belastingverlaging goed 796/2
Gijzelaars: vooraanstaande Falangistische politicus ont-
voerd 54/2; Libanese verklaring over Israëlische pl-
loot 5413
Justitie: aanhangers Aoun gearresteerd 42211
Media: maatregelen 796/1
Palestijnen: Israëlische aanval op Palestijns doe 423/2:
interne machtsstrijd 423/3

Parlement: voorzitter afgetreden 5312; Amal en bondgenoten grootste fractie 5313; Berri gekozen tot parlementsvoorzitter 55/2; geeft vertrouwensvotum aan nieuwe regering 5611

Politieke partijen:

Al-Kataeb: geen kandidaten voor algemene verkiezingen 5213; breuk in Falangistische partij 42212
Hezbollah: verkiezingsprogramma voor algemene verkiezingen 52/3

.... LCP: leider treedt af 5413

Regering: minister van volksgezondheid afgetreden 52/2; kabinetswijzigingen 54/1, nieuwe regering 5512; Rafiq al-Hariri nieuwe premier 55/2; regeringsverklaring 5611; vertrouwensvotum in de Nationale Vergadering 5611; Shammās treedt af 42411; ontslag van minister 79612; berichten over kabinet-crisis 79912; aftreden Afram 79912

Verenigde Naties: ondersecretaris-generaal James Jonah op bezoek 21513

Verkiezingen: voorbereidingen algemene verkiezingen 52/1; eerste twee ronden algemene verkiezingen 52/2; naronitisch verzet tegen verkiezingen 5213; slotronde algemene verkiezingen 5312; uitgestelde verkiezingen in maronitische gebieden 55/1

LIBERIA

Burgeroorlog: hevige gevechten rond Monrovia 26411; nieuw staakt-het-vuren geschonden 26412; vlucht van Taylor 26412; hevige gevechten tussen NPFL en ULIMO 26511; ECOMOG lijkt terreinwinst te boeken 26511; bloedbad onder vluchtelingen 64311

Regering: nieuwe overgangsregering 86811

Verenigde Naties: wapenembargo ingesteld 26413; aankomst VN-afgezant 26413; hervatting van hulptoedelingen 86811

Vredesakkoord: ondertekend 86713

Vredesproces: Senegal trekt zich terug uit ECOMOG-vredesmacht 265/1; samenwerking regering-ULIMO 26512

LIBIË

Binnenlandse veiligheid: landgrenzen gesloten 336/1
Buitenlandse betrekkingen:

.... Egypte: Libische leiders ontmoeten president Mubarak 4711; bezoek van Kadhafi 33612

.... Groot-Brittannië: overleg met Britse functionarissen 4711

.... Irak: onderstreept belang handhaving Iraakse territoriale onschendbaarheid 20213

.... Israël: pelgrims in Jeruzalem 72012

.... Kirgizstan: diplomatieke betrekkingen 50813

.... Kongo: Libische ambassadeur doodgeschoten 56013

.... Maghreb: deelname aan AMU-top in Nouakchott 111/3

.... Tsjaad: hoorzitting ICJ over geschil 71612

.... Verenigde Staten: Amerikaanse sancties verlengd 4711

Econominie: privatiseringswet 4712; Kadhafi voor mzer liberalisering 64313

Lockerbie-bomaanslag: uitspraak van Algemeen Volkscongres 4613; kritiek van Kadhafi 4613

Militaire zaken: bericht over bouw fabriek chemische wapens 33612

Parlement: uitspraak Algemeen Volkscongres over Lockerbie-verdachten 4613; bijeenkomsten Algemeen Volkscongres 4712

Regering: reorganisatie algemene volkscomités 4712; verdeling voornaamste posten 4713; minister van justitie omgekomen 33611

Sharia: toespraak Kadhafi over strengere toepassing 643/2

UTA-bomaanslag: uitnodiging terugkeer Franse onderzoekers 4713

Verenigde Naties: verlenging sancties 4711: 33611: 643/2;

LIECHTENSTEIN

Politieke partijen:

.... VU: winst bij algemene verkiezingen 84111

Referendum: EER goedgekeurd 24111; over het houden van referendums over staatsierdragen goedgekeurd 54111

Regering: nieuw kabinet 54112

Verkiezingen: algemene verkiezingen 54111: resultaten 541/2; uitgeschreven 84013; VU wint algemene verkiezingen 84111; resultaten 84112

LITOUWEN

Buitenlandse betrekkingen:

Kirgizstan: handels- en samenwerkingsakkoord 50813

.... Polen: bezoek van premier Lnbys 55013

.... Raad van Europa: toetreding 61912

.... Ruciirche Federatie, akkoord over terugtrekking troepen 153/2; Russische economische voorstellen 16511; economisch akkoord 16512; intergouvernementeel akkoord 18712; terugtrekking laatste soldaten 74611

Economie: energieproblemen 165/2; beleidswijzigingen ten aanzien van hervormingen 166/3

Grondwet: constitutioneel referendum 166/2

Justitie: uitspraak in proces tegen Prunskiene 16711

Munt: litas ingevoerd 74611

Parlement: nieuwe kieswet goedgekeurd 164/3; verkiezing presidium 74611

Politieke partijen:

.... Broederschap Verdediging Onafh. Litouwen: officieel opgericht 16513

.... Tėvynės Santara: oprichting 745/3

President: Brazauskas gekozen tot waarnemend president 16612; Algirdas Brazauskas beëdigd 455/3; ontbinding gemeenteraad uitgesteld 45613

Referendum: constitutioneel iefeienduiii 166/2

Regering: nieuwe premier 16412; Bronislovas Lubys benoemd tot premier 16613; belangrijkste leden 16613; Slezevicius premier 45612; samenstelling kabinet 456/3; minister treedt af 74611

Verkiezingen: datum verkiezingen in Poolstalige gebieden 16413; voorlopige uitslag parlementsverkiezingen 16513; tweede ronde parlementsverkiezingen 16611; presidentsverkiezingen 45513; uitslag presidentsverkiezingen 45612

MACAO

Basiswet: door ontwerpcommissie goedgekeurd 27911

MACEDONIË

Algemeen: de kwestie van de erkenning 31912; controverse over naam 61813; basisgegevens 61813

Buitenlandse betrekkingen:

.... Albanië: erkenning onafhankelijkheid 2111; Albanes bij grensovergang doodgeschoten 32012; erkenning onder de naam VJRM 61811

.... Bulgarije: erkenning onafhankelijkheid 21/1

.... CVSE: niet als gewoon lid geaccepteerd 1811; permanente missie in de republiek versterkt 1811

.... Denemarken: erkenning onder naam VJRM 61811

.... EG: geen erkenning door Europese Raad 23613; 50 mln ECU aan hulp 23613

.... Griekenland: besprekingen onder auspiciën VN 61811

.... Joego-Slavië: Servische president Milosevic op bezoek 61811

.... Russische Federatie: erkenning van onafhankelijkheid 21/1

.... Turkije: erkenning onafhankelijkheid 2111

.... Verenigde Staten: voorstel stationering Amerikaanse troepen 61812

Economie: Grieks olie-enibargo 2111; toegetreden tot IMF 66713

Geweld: rellen in Skopje 32012

Grondwet: oolietiek stelsel 61911

Parlement: motie van wantrouwen over naam 617/3; controverse over naam 61813

President: aftreden vice-president 32011

Regering: afgetreden 2013; nieuwe regering 20/3; samenstelling kabinet 61911

Verenigde Naties: stationering vredesmacht 32011; aanvraag lidmaatschap 320/2; resolutie 845 goedgekeurd 61813

MADAGASCAR

Buitenlandse betrekkingen:

.... Israël: diplomatieke erkenning 71211

.... Korea (Zuid): diplomatieke erkenning 71211

.... Zuid-Afrika: diplomatieke erkenning 71211

Parlement: volledige zetelverdeling 71212: voorzitter gekozen 71213

Politieke partijen:

.... ARES: opgericht door Ratsiraka 33711

.... UNDD: nieuwe voorzitter 71211

President: Albert Zafy benoemd 33613

Regering: nieuw kabinet 712/3

Verkiezingen: eerste ronde presidentsverkiezingen 188/2; tweede ronde presidentsverkiezingen gewonnen door Zafy 33613; voor het parlement 71211

MALAWI

Amnestie: Vera Chirwa vrijgelaten 41613

Buitenlandse betrekkingen:

.... Noorwegen: afwijzing steun voor telecommunicatieproject 112/3

Grondwet: referendum beloofd 11213

Justitie: oppositionele vakbondsleider Chihana vrijgelaten en opnieuw gearresteerd 11211: geestelijken gearresteerd 11212: proces van Chihana 11311; strafvermindering voor Chinana 416/3

Mensenrechten: controverse over doodsoorzaak Orton Chirwa 11311

Nationale Uitvoerende Raad: akkoord over vorming 64413

Oppositie: Chihana vrijgelaten en opnieuw gearresteerd 11211: geestelijken gearresteerd vanwege organisatie anti-regeringsbijeenkomst 112/2; vorming van een oppositiebeweging onder leiding van Chihana 11213; Aford verboden 113/2; trekt zich terug uit besprekingen over referendum 416/2

Politieke partijen:

.... Verenigd Democratisch Front: opgericht 11312

Referendum: over grondwet beloofd 112/3; over toekomst van het éénpartij-systeem gepland op 15 maart 1993 11312; voorbereidingen 41612; oppositie trekt zich terug uit referendumbesprekingen 41612; over meerpartijensysteem 64411

Regering: kabinetswijzigingen 41613; aftreden minister van justitie 41613

MALEDIVEN

President: hervervkiezing Gayoom 87711

Regering: kabinetssamenstelling 87711

MALEISIË

Buitenlandse betrekkingen:

.... Bangladesh: bezoek van premier Moharned 51011

.... China: bezoek van premier Mohamed 81212

.... Filipijnen: afzien van territoriale aanspraken op Sabah door regering-Ramos 12911

.... India: minister van defensie op bezoek 50913

.... Iran: bezoek van premier Mahathir Mohamed 79212

.... Japan: premier Miquazawa op bezoek 42713

.... Pakistan: bezoek van premier Mohamed 51011

.... Russische Federatie: vice-president Roetskoj op bezoek 51011

Deelstaten:

.... Sabah: politieke manoeuvres 50912

Grondwet: compromis over wijzigingen 50911; wijzigingen goedgekeurd 50912

Heersers: wetsvoorstel vermindering privileges goedgekeurd 50813

Militaire zaken: reorganisatie 50912

Parlement:

.... Huis van Afgevaardigden: grondwetswijzigingen goedgekeurd 50912

Politieke partijen:

.... UMNO: jaarvergadering 6213; kandidatuur Anwar voor plaatsvervangend voorzitterschap 81212

Regering: ministerie Sabah-zaken opgericht 50913

MALI

Buitenlandse betrekkingen:

.... Algerije: repatriëring Toearegs voorbereid 33712

.... ECOUAS: deelnemer ECOMOG 26512

.... Frankrijk: financiële steun bij uitvoering nationaal vredes pact 4812

Economie: lid GATT 52113

Justitie: onschendbaarheid voor oud-president Touré 4812; Moussa Traore ter dood veroordeeld 33711

Militaire zaken: ontslag officieren 4812; overeenkomst over legerintegratie 33711

Nationaal vredes pact: uitwerking 4811

Regering: afgetreden 56112; Sekou Sow premier 561/2

Toearegs: overeenkomst over legerintegratie 33711: repatriëring uit Algerije voorbereid 33712

MAROKKO

Buitenlandse betrekkingen:

.... China: president Yang Shangkun op staatsbezoek 12211

.... Egypte: bezoek van koning Hassan II 11412

.... Frankrijk: premier Bérégovoy op bezoek 11412; minister van industrie en buitenlandse handel op bezoek 11412

Irak: waarschuwing voor risico's westerse Irak-politiek 20312

- Israël: premier Rabin α bezoek 791/1
- Jordanië: bezoek van koning Hassan II 114/2
- Koeweit: minister van buitenlandse zaken op bezoek 347/1
- Maghreb: deelname aan AMU-top in Nouakchott 111/3
- Qatar: bezoek van koning Hassan II 114/2
- Sahara (West): overleg over zelfbeschikkingsreferendum 417/2
- Saoedi-Arabië: bezoek van koning Hassan II 114/2
- Syrië: bezoek van koning Hassan II 114/2
- Grondwet: referendum over grondwetswijzigingen 113/3
- Oppositie:
 - Democratisch Blok: verzet tegen grondwetswijzigingen 114/1
- Politieke partijen:
 - OADP: boycot kiescommissie 611/13
 - PPS: boycot kiescommissie 644/3
 - IJSFP: boycot kiescommissie 644/3
- Referendium: over grondwetswijzigingen 113/3
- Regering: nieuwe regering 113/2; Mohammed Kariin Lamrani premier 113/3; samenstelling nieuwe kabinet 113/3; nieuwe minister van landbouw 114/2
- Verkiezingen: lokale verkiezingen 114/1; datum algemene verkiezingen 114/2; algemene verkiezingen 641/13; campagne enverloop 644/3; uitslagen 645/11

MAURETANIË

- Buitenlandse betrekkingen:
 - China: economische akkoorden 265/11
 - Frankrijk: financieringsakkoord 265/13
 - Maghreb: vijfde AMC-topconferentie gehouden in hoofdstad Nouakchott 111/13
- Economie: IMF-lening 265/13
- Kiesrecht: wijziging 713/1
- Regering: kabinetswijzigingen 265/2; nieuwe minister 713/1

MAURITIUS

- Regering: ontslag minister van buitenlandse zaken 713/1

MEXICO

- Asiel: uitzetting van vluchtelingen 771/2
- Buitenlandse betrekkingen:
 - Vaticaan: diplomatieke betrekkingen formeel hersteld 330/1; pauselijk bezoek 771/3
 - Verenigde Staten: bezoek van president Salinas 329/12; hulp bij bestrijding drugshandel geweigerd 329/2; onderhoud Salinas-Clinton over NAFTA 329/13
- Deelstaten:
 - Aguascalientes: verkiezingen gekenmerkt door beschuldigingen van fraude 327/1
 - Baja California: verkiezingen gekenmerkt door beschuldigingen van fraude 327/1
 - Baja California Sur: gouverneursverkiezingen 328/2
 - Chihuahua: berichten over fraude bij verkiezingen 326/13
 - Durango: verkiezingen gekenmerkt door beschuldigingen over fraude 327/1
 - Guerrero: officiële verkiezingsuitslag bekendgemaakt 328/12
 - Mexico: verkiezingen 771/2
 - Michoacan: berichten over fraude bij verkiezingen 326/13; protesten over verkiezingen 327/2; gouverneur treedt af 327/13; sociale onrust na vermeende verkiezingsfraude 328/1
 - Oaxaca: verkiezingen gekenmerkt door beschuldigingen van fraude 327/1; sociale onrust na vermeende verkiezingsfraude 328/11
 - Puebla: berichten over verkiezingsfraude 328/1
 - San Luis Potosi: verkiezingen 769/12
 - Sinaloa: berichten over verkiezingsfraude 328/1
 - Tamaulipas: berichten over verkiezingsfraude 328/1
 - Veracruz: verkiezingen gekenmerkt door beschuldigingen van fraude 327/1
 - Yucatan: protesten 770/11
 - Zacatecas: verkiezingen gekenmerkt door beschuldigingen van fraude 327/1
- Drugs: anti-drugscampagne 770/3
- Economie: resultaten voor 1992 329/12
- Grondwet: status centrale bank 770/13
- Justitie: veroordeling „vakbondsleider 328/13
- Kiesstelsel: vooruitzichten op hervorming 327/3; voorstel tot electorale hervormingen 771/1; Congres keurt electorale hervormingen goed 771/1
- Munt: nieuwe waarde voor munitie 328/13
- NAFTA: onderhoud Salinas-Clinton 329/3

Politieke partijen:

- PAN: voorzitter benoemd 329/1
- PRD: afreden Snlorzano 329/12
- PRI: geschil over financiering 328/1; beëdiging nieuwe secretaris-generaal 329/11; voorzitter benoemd 329/11; ontslagen bij uitvoerend comité 770/11
- PT: leider doodgeschoten 328/1
- Rampen: tanker met zuavelzuur bedreigt milieu 771/3
- Referendum: volksraadpleging over verkiezing functionarissen 328/2
- Regering: wijzigingen 328/3; nieuwe minister van verkeer 329/11
- Terrorisme: kardinaal vermoord 770/11; moord op rechter 770/12
- Vakbeweging: vakbondsleider veroordeeld 328/3
- Verkiezingen: berichten over fraude bij deelstaatverkiezingen 326/12; protesten over verkiezingen in Michoacan 327/2; verdere deelstaatverkiezingen 327/3; in deelstaten 328/2; deelstaatverkiezingen 769/3; in deelstaat Mexico 771/2

MIDDEN-OOSTEN

- Arabische Liga: onderstreept belang handhaving Irak territoriale onschendbaarheid 202/13; beschuldiging van dubbele moraal westen bij naleving VN-resoluties 210/1; ministers van buitenlandse zaken in Cairo bijeen over gedeporteerde Palestijnen 216/12; veroordeling onderscheiden internationale reacties op schendingen VN-resoluties 216/13; conferentie in Tunis 271/2; zitting Raad in Cairo 571/1; financiële hulp toegezegd voor Libanon 791/3
- Economie: overeenkomst over een regionaal elektriciteitsnet 197/13; nieuw onderzoeksinstituut opgericht 719/13; protocol voor regionaal elektriciteitsnet ondertekend 719/13
- Samenwerkingsraad van de Golf (GCC): principe-akkoord over oprichting Arabisch Albanese Islamitische Bank (AAB) 74/3; bijeenkomst ministers van defensie 118/2; ministers van binnenlandse zaken in Koeweit bijeen 118/2; vergadering ministers van buitenlandse zaken 118/2; 13de topconferentie in Abu Dhabi 118/3; goedkeuring van instelling vrije luchtzone boven Irak 203/13; waarschuwing Iran over Golf-eilandjes 347/3; vergaderingen ministers van buitenlandse zaken 571/2
- Tweestromenland: besprekingen over verdeling van het water van Eufraat en Tigris 197/13
- Verklaring van Dainascus: ministersbijeenkomsten van de ondertekenaars 570/13; bijeenkomst ministers van financiën in Qatar 572/1
- Vredesakkoord: bekendmaking van geheim akkoord Israël-PLO 718/2; Israëlisch-Palestijnse Beginselverklaring 784/2; bekendmaking 784/2; achtergrond 784/2; wederzijdse erkenning Israël-PLO 784/13; ondertekening Beginselverklaring 785/11 e.v.; Beginselverklaring over overgangsregelingen voor de autonomie 787/11 e.v.; aanhangsels aan beginselverklaring 788/12; Israëlische en Palestijnse reacties op akkoord 789/11; Arabische reacties 789/12; andere internationale reacties 789/12; financiering vredesproces 790/11; tijdschema vredesplan 791/13
- Vredesproces: multilaterale besprekingen over regionale economische samenwerking 197/3; zevende ronde bilaterale onderhandelingen op 21 oktober geopend 198/1; diplomatieke activiteiten vóór de zevende ronde 198/1; vervolg zevende ronde 198/1; multilaterale besprekingen over vluchtelingen 198/3; bijeenkomst van stuurgroep van multilaterale sectie van de vredesbesprekingen 198/3; Israëlisch compromis in kwestie gedeporteerde Palestijnen 498/11; rondreis Warren Christopher 498/2; pogingen om besprekingen weer op gang te brengen 500/1; besprekingen hervat 500/13; Palestijns besluit besprekingen bij te wonen 500/13; protesten gedeporteerde Palestijnen en Palestijnse facties 501/11; Israëlische concessies 501/12; Mubarak voert besprekingen met Clinton en Rabin 502/1; begin negende gespreksronde 502/11; multilaterale besprekingen 502/1; negende ronde eindigt in impasse 502/12; Israëlisch-Palestijnse besprekingen 502/12; Israëlische onderhandelingen met Syrië, Libanon en Jordanië 502/13; tiende ronde besprekingen 717/2; Arabische „coördinatiebijeenkomst“ 717/2; Israëlisch-Palestijnse onderhandelingen 717/2; onderhandelingen tussen Israël en Syrië, Jordanië en Libanon 717/2; speciale Amerikaanse coördinator benoemd 717/3; overeenkomst over oprichting van Jordaans-Palestijnse commissies 718/2; rondreis Amerikaanse minister van buitenlandse zaken 718/3; groeiende verdeeldheid onder Palestijnse leiders 719/11; Israëlisch-Jordaanse „gemeenschappelijke agenda“ 790/2; premier Rabin be-

zoekt Egypte. Gesprekken tussen presidenten Mubarak en Assad 790/3

MOLDOWA

Buitenlandse betrekkingen:

- Bulgarije: verklaring Bulgarije over Dnestr-regio 167/13; bezoek van president Snegoev 169/11; februari 1992 diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 169/11
- China: bezoek van president Snegoev 126/13
- Roemenië: Roemeense verklaring over Dnestr-regio 167/3; bezoek van premier Sangheli 168/3; ontmoeting beide presidenten 168/3; ontmoeting presidenten Snegoev en Ilescu 746/3
- Russische Federatie: akkoord over speciale status Dnestr-regio 167/2; akkoord over terugtrekking parachutisten-regiment 167/3; tweede gespreksronde over terugtrekking 14de leger 168/1; intergouvernementeel akkoord 187/2; besprekingen 457/12; besprekingen 746/2
- Dnestr-republiek: inzet van vredesnacht 167/12; Roemeense en Bulgaarse verklaringen 167/13; staakt-het-vuren houdt stand 167/3; goedkeuring nieuwe regeringsstructuur en taalwet 168/2; besprekingen in „impasse“ 746/12
- Ecoïonië: lid geworden IMF 711/3; IMF-krediet 457/1; privatisering 746/13
- Munt: plannen voor nieuwe munt 747/11
- Parlement: nieuwe voorzitter 457/11; crisis over GOS-lidmaatschap 747/11
- Politieke partijen:
 - MVF: nieuwe leider 746/3
- President: extra bevoegdheden 747/11
- Referendum: plan verworpen 457/1
- Regering: nieuwe ministers 167/11; samenstelling van het kabinet 167/11; nieuwe minister van vervoer 747/1

MONACO

- Verenigde Naties: lidmaatschap 671/2

MONGOLIË

Buitenlandse betrekkingen:

- Japan: aanbod lening van Japan 659/13
- Kazachstan: besprekingen Nazarabajew-Gombosuren 508/11
- Russische Federatie: bezoek van minister van buitenlandse zaken Tserenpilyn Gonibosuren 631/2; terugtrekking Russische troepen voltooid 631/2; bezoek van president Ochirbat 659/1
- Verenigde Staten: bezoek van premier Puntsagiyn Jasray 660/11
- Economie: IMF-lening 659/13
- Justitie: proces tegen gouverneurs centrale bank 659/12
- Munt: zwevende tugrit 659/12
- Politieke partijen:
 - MNDP: opgericht als nieuwe oppositiepartij na fusie 631/2
 - MPRP: structurele veranderingen goedgekeurd 63/2; nominatie Tudev presidentsverkiezingen 659/11
- Regering: samenstelling nieuw kabinet 631/1
- Verkiezingen: voor presidentschap gewonnen door Ochirbat 659/11

MONTERRAT

- Begroting: voor 1992 629/2
- Justitie: voormalige ministers op vrije voeten 629/12

MOZAMBIQUE

Buitenlandse betrekkingen:

- Zimbabwë: terugtrekking troepen 490/11
- Economie: lidmaatschap GATT 68/13
- Energie: herstel hoogspanningsleiding Cabora Bassa 490/3
- Militaire zaken: vooruitgang bij vorming verenigd leger 777/11
- Verenigde Naties: afgeant ad interim benoemd 190/1; eerste waarnemers gearriveerd 190/1; aankomst UNOMOZ-troepen 190/13; resolutie over uitvoering vredesakkoord 777/13
- Verkiezingen: uitgesteld 490/1
- Vluchtelingen: repatriëring 776/13; akkoord over repatriëring 777/1
- Vredesproces: ondertekening van vredesverdrag 189/1; hestandsbepalingen 189/2; uitvoering van het vredesproces 189/13; schema niet gehaald 190/1; internationale steun 190/12; bezorgdheid over vertragingen 489/13; voortgang 490/2; internationale donorconferentie 776/13; uitvoering vredesakkoord 776/3; de-

mobilisatie troepen 77613; ontinoeting tussen Chis sano en Dhlakama 77711

MYANMAR

Amnestie: politieke gevangenen vrijgelaten 63/3; vrijlating gebangenen 64/1; oproep Nobelprijswinnaars voor vrijlating Aung San Suu Kyi 35612

Buitenlandse betrekkingen:

— China: minister van buitenlandse zaken op bezoek 35711

— India: grensakkoord 733/2

— Thailand: grensincident 64/3; grensconflict opgelost 35512

Grondwet: protesten tegen plannen voor nationale conventie 6312; vorming van commissie voor nationale conventie over opstellen nieuwe grondwet 6413; nationale conventie van start op 9 januari 35513; nationale conventie verdaagd 73311

Junta: opheffing aantal decreten inzake staat van beleg 64/2; vermeende coup tegen Khin Nyunt 356/3

Kernwapens: toetreding tot NPT 355/2

Mensenrechten: bezoek van VN-delegatie 35513

Onderwijs: heropening hogere onderwijsinstellingen 64/1

Oppositie: Aung San Suu Kyi volgens berichten in hondersteking 35513; oproep Nobelprijswinnaars voor vrijlating Aung San Suu Kyi 35612; vermeende coup tegen Khin Nyunt 35613

Parlement: islamitisch parlements lid veriiioord 6313

Rebellen: aanval op trein 356/2

Regering: benoeming van vice-premiers 64/2; andere kabinetswijzigingen 6413; mutaties en benoemingen van ministers 35612

Staat van beleg: opheffing aantal decreten inzake staat van beleg 6412

Verenigde Naties: kritische resolutie 355/3

Vluchtelingen: repatriëring Rohingya-vluchtelingen 35612

NAMIBIË

Buitenlandse betrekkingen:

— Angola en Zuid-Afrika: trilaterale ontmoeting ministers van buitenlandse zaken 77312

— Verenigde Staten: bezoek van president Nujoma 778/1

— Zuid-Afrika: akkoord 19013; akkoord over teruggave Walvisbaai 77811

Economie: lidmaatschap GATT 6813

Munt: Namibische dollar geïntroduceerd 77812

Parlement: eerste zitting Nationale Raad 49111

Politieke partijen:

— DTA: aftreden voorzitter Mudge 49013

— Regering: wijzigingen 49111

Verkiezingen: regionale verkiezingen 19013

NAURU

Buitenlandse betrekkingen:

— Australië: honorering schadeclaim Nauru 88312

President: Dowiyo herkozen na algemene verkiezingen 28112

Regering: samenstelling kabinet 281/2

NECROLOGIEËN

Bastian, Gert: voormalige legergeneraal en pacifist Duitsland 85/1

Brandt, Willy: voormalige SPD-kanselier Duitsland 85/1

Carli, Guido: oud-directeur Bank Italië '60-75, voormalig ininister van de schatkist 1989-92 38112

Chirwa, Orton: prominente politieke gevangene van Malawi 11311

Costa Mendez, Nicanor: voormalig minister van buitenlandse zaken Argentinië 21713

Deng Yingchao: ex-lid Chinese politieburo, weduwe ex-premier Zhou Enlai, pleegmoeder Li Peng 12113

Dubcek, Alexander: leider CP ten tijde van de Praagse Lente Tsjechoslowakije 245/3

Galinski, Heinz: voorzitter van de Centrale Raad van Duitse joden 8512

Junejo, Mohammed Khan: oud-premier Pakistan 36112

Kelly, Petra: vooraanstaande Groenen-activiste in Duitsland 8511

Khoei, Abolqassem al-: hoogste leider van de sjiiitische wereldgemeenschap Irak 20113

Lovansay, Sisomphone: voormalig vice-premier Laos 65813

Phomvihane, Kaysone: president Laos en voorzitter PPPL 223/3

Rojas, Isaac: voormalig vice-president Argentinië 757/2

Tambo, Oliver: oud-oorzitter ter ANC Zuid-Afrika 567/2

Tan Shaowen: lid politburo CCP China 42511

Thiel, F.J.F.M.van: voormalig minister, -Kamerlid en oud-voorzitter van de Tweede Kamer Nederland 600/3

Ireurnicht, Andries: oprichter en leider CP Luid-Afrika 56711

Ulloa Elias, Manuel: voormalig premier en ininister van financiën van Peru 3613

Wang Hongweng: lid „Bende van Vier" in China 121/3

Yi Kye Paek: voorzitter Sociaal-Democratische Partij Noord-Korea 434/2

Özal, Turgut: president van Turkije 55411

NEDERLAND

ALGEMEEN

Justitie: onderzoek naar „lozen" criminele Antilliaanse jongeren naar Nederland 634/1; rapport over aard en omvang criminaliteit Curaçaose jongeren 635 2. Surinaamse militairen hebben recht op aanvullend salaris 85512

Koninklijk Huis: bezoek aan Antillen en Aruba 62913

Militaire zaken: Prioriteitennota defensie 149/1; sluiting kazernes en complexen 14912; reacties belangenorganisaties op Prioriteitennota 15011

Staatkundige vernieuwing:

— Commissie-De Jong: op 17 februari rapport „Raad op maat" aangeboden aan Deetman 60112

— Commissie-De Koning: op 27 april rapport „Het bestel bijgesteld" verschenen 60113

— Commissie-Franssen: op 15 juni rapport „Over decentralisatie is nog nooit een vers geschreven" uit 60213

— Commissie-Scheltens: op 1 juni rapport „Steekhoudend ministerschap" gepresenteerd aan Deetman 602/2

— Commissie-Van Thijn: op 31 maart rapport „de burgemeester onttekend" aangeboden aan Deetman 601/3

— Commissie-Wiegel: op 24 juni rapport „Naar kerndepartementen, kiezen voor...rijksdienst" uit 603/1

Terrorisme: tijdbloot RARA vernielt deel ministerie sociale zaken 60013; overzicht geclaimde aanslagen RARA 60111

— Buitenlandse betrekkingen: China: vice-premier Zou Jiahua op bezoek 122/3

— Suriname: hulp bij heropbouw Nationaal Leger 85511; bezoek van minister Ter Beek 85512; rechtshulpverdrag ondertekend 85513; extra Nederlandse betalingsbalanssteun 856/3; bezoek van minister Kooijmans 856/3; Nederlandse steun voor sociaal urgentieprogramma 85711; betalingsbalanssteun stopgezet 857/3; Tweede Kamer akkoord niet Raamverdrag 85813; brief van premier Lubbers aan Venetiaan 85813; steun aan Suriname deels hervat 859/1

— Economie, Financiën en Sociale Zaken: Begroting: voorjaarsnota 1993 naar de Tweede Kamer 293/2; commentaar Lubbers op begroting 1994 294/1; voor 1994 ingediend 831/1; inlijoennota 823/1

— Economische ontwikkeling: Macro Economische Verkenning 1994 van CPB 83212; enkele kerngegevens 1990-1994 833/2

— Lonen: wettelijk minimum(jeugd)loon per 1 januari 1993 5/1; CAO-ontwikkelingen in 1993 29513

— Nederlandsche Bank: jaarverslag over 1992 29511

— Sociaal-economisch beleid: CBS over werkloosheid 29512; eindrapport parlementaire enquêtecommissie over sociale zekerheid 60312; conclusies rapport sociale zekerheid 60313; aanbevelingen rapport sociale zekerheid 604/2; Sociale Nota 1994 833/2; notitie „Meer werk, weer werk" 83413

— Sociale partners: reacties op WAO-voornemens kabinet 29211; reacties op werkgelegenheidsbeleid 83511

— Sociale verzekeringen: AAW premiepercentages per 1 januari 1993 8/2

— AOW: uitkering per 1 januari 1993 6/2; premiepercentages per 1 januari 1993 8/2

— AWW: eigen bijdrage per 1 januari 1993 8/2; premiepercentages per 1 januari 1993 8/2

— AWW: uitkering per 1 januari 1993 6/3; premiepercentages per 1 januari 1993 812

— Bijstand: uitkering per 1 januari 1993 513; voorstellen Ter Veld inzake wetwijzigingen Algemene Bijstandswet 29411; Commissie-Van der Zwan over uitvoering Bijstandswet 826/3

— IOAW uitkering per 1 januari 1993 5/2

— IOAZ: uitkering per 1 januari 1993 512

— Kinderbijslag: uitkering per 1 januari 1993 712

— Vorstverlet: premiepercentages per 1 januari 1993 812

— VUT: premiepercentages per 1 januari 1993 812

— Wachtgeldverzekering: premiepercentages per 1 januari 1993 8/2

— WAO: daglonen per 1 januari 1993 7/3; premiepercentages per 1 januari 1993 812; nieuw voorstel door kabinet aanvaard 289/1; Lubbers over compensatie verhoging WAO-uitkeringen 293/1; vakcentrales over collectieve verzekering WAO-gat 293 1. Vootstellen kabinet door Eerste Kamer aanvaard 599/2; akkoord met het Verbond van Verzekeraars 60011; hogere premie bij speciale polis voor chronisch zieken 600/2

— WW: daglonen per 1 januari 1993 713; premiepercentages per 1 januari 1993 8/2

— WWV: daglonen per 1 januari 1993 713

— Ziektefondsverzekering: premiepercentages per 1 januari 1993 8/2

— Ziektewet: premiepercentages per 1 januari 1993 8/2

Vakbeweging: reacties vakbonden van militairen op Prioriteitennota 150/1; reactie vakcentrales op nieuwe WAO-plannen regering 292/1; vakcentrales over collectieve verzekering WAO-gat 29311; reactie vakcentrales op rapport sociale zekerheid 605/1

Werkgevers: reactie op rapport sociale zekerheid 60511

— Politiek Binnenland: Bijstandswet: voorstellen Ter Veld inzake wijzigingen 29411; gecompliceerde regelgeving 29412; beroep op ouders 29412; woningdelersregeling 294/3; boetes 294/3; rapport Commissie-Van der Zwan 82613; tekortkomingen in uitvoeringspraktijk 82712; fraude bijstandstoekenning 827/3; aanbevelingen Commissie-Van der Zwan 82713; VNG-akkoord 82811; reactie Wallage op rapport Commissie-Van der Zwan 82812; reactie VNG 828/3

— Koninkrijkszaken: debat Tweede Kamer over begroting '93 Antillen en Aruba 62913; meer ambtenaren op Kabinet Antilliaanse en Arubaanse zaken 631/1; voorbereidingen Toekomstconferentie 631/2; Toekomstconferentie eindigt in impasse 63113; tweejaarlijks overleg tussen parlementsariëri 63213; tweede Toekomstconferentie uitgesteld 63213; meerderheid Tweede Kamer tevreden over Antillen-overleg 63312; bilateraal overleg toekomstige staatsstructuur Curaçao en Bonaire 63312; onderzoek naar „lozen" criminele Antilliaanse jongeren naar Nederland 634/1; conclusies BVD-rapport 63412; task force onderzoekt situatie Antilliaanse probleemjongeren 63413; ICM adviseert regulering toestroom Antilliaanse 63511; rapport over aard en omvang criminaliteit Curaçaose jongeren 63512

— Nieuw WAO-voorstel: voorgeschiedenis 28911; kabinet akkoord op 25 januari met nieuw WAO-voorstel De Vries en Ter Veld 289/1; voorstel Lubbers door PvdA verworpen 29011; onderhandelingen CDA-VVD 290/2; speculaties over kabinetscrisis 29012; het weekend van 23-24 januari 290/3; akkoord CDA-VVD 29111; nieuw kabinetsoorstel 29112; houding regeringsfracties 29113; reacties sociale partners 29211; WAO-debat Tweede Kamer 29212

— Provincies: Limburg: Van Voorst tot Voorst gouverneur 59711

— Regering: nieuwe minister van buitenlandse zaken 812; speculaties over kabinetscrisis 29012; Frinking staatssecretaris van defensie 597/1; aftreden staatssecretaris Ter Veld van sociale zaken 597/2; Wallage op 7 juni benoemd tot staatssecretaris van sociale zaken, en werkgelegenheid. 598/1; op 9 juni R. in 't Veld beedigd als staatssecr. van onderwijs en wetenschappen 598/1; aftreden in 't Veld op 18 juni 59812; positie Lubbers 5991; benoeming Cohen op 2 juli tot staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen 599/1

— Staten-Generaal: Algemeen: troonrede 82813 e.v.

— Eerste Kamer: ratificatie Verdrag van Maastricht zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd 235/2; aanvaarding WAO-voorstellen kabinet 599/2; debat WAO-wetsvoorstel 59912

— Enquêtecommissie: rapport sociale zekerheid op 7 september aan Tweede Kamer aangeboden 603/2; conclusies rapport sociale zekerheid 603/3; aanbevelingen rapport sociale zekerheid 604/2

— Tweede Kamer: ratificatie Verdrag van Maastricht goedgekeurd 23512; installatie van zes commissies voor verkenning mogelijkheden staatk. vernieuwing 60111; algemene beschouwingen 83611; financiële

beschouwingen 837/2; akkoord met Raamverdrag 858/3

NEDERLANDSE ANTILLEN

Bonaire: bilateraal overleg in Den Haag over toekomstige staatsstructuur 633/2
Bovenwindse eilanden: willen samenwerken 631/1
Buitenlandse betrekkingen:
— Dominicaanse Republiek: economische- en technologische samenwerkingsovereenkomst 696/2
Curaçao: wijzigingen in Eilandbeheer 630/1; helft volwassen bevolking onder bestaansminimum 631/1; bilateraal overleg in Den Haag over toekomstige staatsstructuur 633/2
Economie: aankondiging nieuwe belastingmaatregelen 630/2; geld voor een aantal projecten 636/1
Justitie: nieuwe president Gemeenschappelijk Hof 630/2; Antilliaanse wet tegen witwassen 634/1
Nederland: koninklijk bezoek 629/3; Tweede Kamer debat over begroting voor 1993 629/3; tweejaarlijks overleg tussen parlementariërs 632/3; meerderheid Tweede Kamer tevreden over Antillen-overleg 633/2; onderzoek naar „lozen” criminele jongeren naar Nederland 634/1; conclusies BVD-rapport 634/2; task force onderzoek situatie Antilliaanse probleemjongeren 634/3; ICM adviseert regulering toestroom Antillianen 635/1; rapport over criminaliteit Curaçaose jongeren 635/2; schuld van Antillen vernield 636/1
Parlement: Antilliaanse wet tegen witwassen 634/1
Regering: wijzigingen 630/1; in financiële nood 630/2
St. Maarten: bevrijd van schuldenlast luchthaven 636/2; huiszoekingen in kader van fraude-onderzoek 636/3; onder verscherpt toezicht 637/1; illegale landwinning 637/1; actievoerders leggen openbare leven stil 637/2
Toekomstconferentie: voorbereidingen 631/2; eindigt in impasse 631/3, tweede conferentie uitgesteld 632/3
Vakbeweging: bonden dreigen met acties na aankondiging belastingverhogingen 630/2

NEPAL

Buitenlandse betrekkingen:
— Bhoetan: gezamenlijk vluchtelingencomité 733/2
— India: handelsakkoord 357/2
Munt: wisselkoers van roepie losgelaten 357/1
Oppositie: protesten tegen regering 733/2

NICARAGUA

Amnestie: moordenaars vrijgelaten 701/1: goedkeuring voor algemene amnestie 701/3
Binnenlandse veiligheid: gevechten tussen leger en contra's 699/2; instelling van verzoeningscommissie 699/2; opstand in het noorden 701/2: crisis rond gijzelaars 702/1
Buitenlandse betrekkingen:
— Costa Rica: bezetting ambassade in Costa Rica 700/1
— Verenigde Staten: VS geven hulp vrij 700/2; opschorting hulp VS 701/3
Economie: maatregelen 699/1
Nationale dialoog, eerste ronde 700/3
Oppositie: demonstraties tegen de regering 699/3
Parlement: bezetting van de Nationale Vergadering door politie 698/3
President: grondrechten opgeschort 701/1
Regering: kabinetsbenoemingen 699/1

NIEUW-ZEELAND

Buitenlandse betrekkingen:
— Frankrijk: Franse marine op bezoek 593/2
— Verenigde Staten: verbod op bezoek Amerikaanse oorlogsschepen opgeheven 67/1
— Vietnam: premier Vo Van Kiet op bezoek 666/1
Kiesstelsel: referendum over wijziging 67/3
Maori's: besluit Waitangi-tribunaal inzake bisrechten Maori's 67/3
Militaire raken: verbod op bezoek van Amerikaanse oorlogsschepen opgeheven 67/1
Referendum: over wijziging kiesstelsel 67/3
Verkiezingen: nederlaag regering bij tussentijdse verkiezing 593/2

NIGER

Arbeid: stakingen in openbare sector 338/1
Binnenlandse veiligheid: een avondklok ingesteld na moslimprotesten 48/3
Buitenlandse betrekkingen:
— Taiwan: hervatting diplomatieke betrekkingen 48/2

Justitie: vrijlating Toeareg-gevangenen 337/2
Oppositie: studentenprotesten 48/3
Parlement: omstreden verkiezing voorzitter 561/3; nieuwe verkiezing van voorzitter 562/1
Referendum: uitslag 491/1: meerpartijensysteem goedgekeurd 337/2
Regering: Mahamadou Issoufou premier 561/3; samenstelling 562/1
Toeareg: ongeoorloofd optreden leger tegen Toeareg-rebellen 48/3; vrijlating Toeareg-gevangenen 337/2; aanvallen 337/2; verlenging bestand met rebellen 562/1
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 337/3; presidentsverkiezingen 337/3

NIGERIA

Algemeen: verlenging overgangperiode 116/1
Arbeid: landelijke ambtenarenstaking 562/3
Begroting, in januari gepresenteerd 562/3
Buitenlandse betrekkingen:
— ECOWAS: deelnemer ECOMOG 265/2
— Groot-Brittannië: Shonekan vraagt steun economische plannen 562/3
— Soedan: vredesbesprekingen Soedan in Abuja verdaagd 493/2
Doodstraf: ingesteld voor opruiing 563/2
Economie: omstreden benzinesubsidie 562/3
Justitie: Hooggerechthof probeert verkiezingen te stoppen 563/3
NDSG: vervangt AFRC 116/3; oprichting 562/2; samenstelling 562/2; verklaart presidentsverkiezing nietig 563/3
NEC: nieuwe procedures presidentsverkiezing 563/1; diskwalificatie presidentskandidaten 563/1
Oppositie: reacties op uitslag terugkeer naar burgerregering 116/2; heropleving campagnes voor een krachtigere democratie 116/3
Overgangsraad: gevormd 116/2; Shonekan tot voorzitter gekozen 116/3; geïnstalleerd 562/2
Parlement: formeel geïnstalleerd 116/3
Politieke partijen:
— NRC: leiding ontbonden 115/3; Bashir Othma Tofa presidentskandidaat 563/2; Sylveiter Ugoh kandidaat vice-presidentschap 563/2
— SDP: grootste partij iia parlementsverkiezingen 114/3; leiding ontbonden 115/3; Gana Kingibe kandidaat vice-presidentschap 563/2; Abiola presidentskandidaat 563/3
Religie: gevechten tussen moslim-sekten 562/2
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 114/2; uitslagen voorverkiezingen voor parlements kandidaten ongeldig verklaard 114/3; voortzetting voorverkiezingen 115/2; partij-voorverkiezingen geannuleerd 115/3; uitslag presidentsverkiezingen 116/1; voor presidentschap nietig verhaard 563/3; verloop 564/1; bekendmaking uitdagen opgeschort 564/1; nietig verklaard 564/2

NIUE

Parlement: verkiezingen 441/3
Regering: premier Rex overleden 281/2; Young Vivian opvolger van premier Rex tot aan verkiezingen in maart 1993 281/2; nieuwe premier gekozen door parlement 441/3

NOORWEGEN

Begroting: presentatie ontwerp voor 1994 842/1
Binnenlandse veiligheid: ipion vervroegd vrij 542/1
Buitenlandse betrekkingen:
— China: vice-premier Zhu Rongji op bezoek 126/3
— EG: aanvraag lidmaatschap 239/3
— Malawi: afwijzing steun voor telecommunicatieproject 112/3
— WEU: geassocieerd lid 622/1
Munt: Noorse krone vrijgelaten 238/3
Parlement:
— Storting: ratificatie EER 241/2; Arbeiderspartij vergroot meerderheid 841/2
Politieke partijen:
— Arbeiderspartij: nieuwe leider 542/1
Regering: kabinetswijzigingen 541/3; nieuwe minister van buitenlandse zaken 541/3; enkele wijzigingen in kabinet 841/3
Verkiezingen: uitslagen 841/3

OCEANIË

South Pacific Forum: topconferentie 883/2

OGANDA

Boeganda: opnieuw eel koning 713/2

Buitenlandse hctrekkingen:
— Ethiopie: protest over uitwijzing diplomaat 713/2
— Vaticaan: paus Johannes Paulus II op bezoek 338/2
— Zuid-Afrika: ANC-gebangenkanipen 267/1
Economie: teruggave van in beslaggenomen eigendom 338/2
Justitie: doodvonnissen 338/2
Oppositie: rebellenleider gedood 713/2
Parlement: plannen voor constituerende vergadering 338/2
Verenigde Naties UNOMUR ingezet aan grens met Ruanda 647/1

OEKRAÏNE

Arbeid: dreigende staking 169/1; acties in industriële sector 170/2; waarschuwingstaking in Donbass 459/3
Bankwezen: directeur Oekraïense nationale bank benoemd 459/1
Begroting: ontwerp bekritiseerd door Krawtsjoek 459/1; voor 1993 goedgekeurd 459/3
Buitenlandse betrekkingen:
— China: handelsakkoord 172/1
— Duitsland: beapreningen 460/2; defensieakkoord 749/3
— Georgië: president Sjewardnadze op bezoek 454/3
— Groot-Brittannië: bezoek van president Krawtsjoek 460/1
— Hongarije: samenwerkingsverdrag geratificeerd 680/2
— India: minister van defensie Sharad Pawar op bezoek 136/2
— Iran: economische betrekkingen 459/3; vermeende aankoop kruisraketten 793/1
— Israël: bezoek van president Krawtsjoek 460/1
— Joego-Slavië: oproep tot herstelbetalingen vanwege VN-sancties 314/3
— Korea (Zuid): minister van buitenlandse zaken Lee Sang Ock op bezoek 591/1
— Letland: handelsovereenkomst 164/1
— Oezbekistan: bezoek van premier Koetsjma 510/3
— Polen: premier Suchocka op werkbezoek 460/1; samenwerkingsovereenkomst op defensiegebied 460/1; premier Suchocka op bezoek 550/2; president Walesa op bezoek 550/3
— Raad van Europa: gaststatus 619/2
— Roemenië: bezoek van minister van buitenlandse zaken Anatoli Zlenko 172/2
— Russische Federatie: geschil over Zwarte-Zeevloot 169/2; akkoord over verdeling van Zwarte-Zeevloot getekend 169/2; Russisch waarnemend premier Jegor Gajdar op bezoek 172/2; bezoek van premier Koetsjma 172/2; opschorting financiële transacties 175/2; intergouvernementeel akkoord 187/2; toptontmoeting Krawtsjoek en Jeltsin 457/2 e.v.; betrekkingen aangaande eilergie, veiligheid en Sowjet-schuld 458/2; onrust personeel Zwarte-Zeevloot ondanks toptontmoeting 748/1; Russische aanspraak op Sewastopol 748/2
— Slowakije: president Kovac op bezoek 684/3
— Toerkmenistan: hervatting handel 230/1; bezoek van premier Koetsjma 518/2
— Turkije: defetisieakkoord 749/3
Economie: toetreden tot IMF 71/3; grootscheeps privatiseringsplan 170/1; hulp EBRD bij privatisering ter waarde van ECU 2 mln 170/1; roebel vervangen door karbowanets-geldcoupons 170/3; hervormingsmaatregelen 171/1; „alternatieve” economische voorstellen 171/2; privatiseringsproces 459/1; problemen 459/3
Kerk en staat: schisma binnen Oekraïense Kerk 172/1; benoeming nieuwe patriarch 749/3
Kernenergie: kerncentrale Tsjernobyl opnieuw in gebruik genomen 172/1; ongeluk in kerncentrale 749/3
Kernwapens: terklaring over eigendomskwestie 749/1; ontmanteling raketten 749/1
Krim: grondwet gewijzigd 171/3; ongeregeldeheden in Simferopol 171/3
Militaire zaken: bevelhebber Zwarte-Zeevloot treedt af 169/3; nieuwe opperbevelhebber strijdkrachten 459/2
Oppositie: oprichtingsbijeenkomst Congres van Nationale Democratische Krachten 169/3; vierde Roechcongres in Kien' 171/3
Parlement: motie van wantrouwen 169/1; buitengewone zitting op 20 januari 458/3
Politieke crisis: impasse over uitvoerige macht 747/2; veroorzaakt door staking kolonindustrie 747/2; wijzigingen n.a.v. stakingsacties 747/3; voorgestelde maatregelen en verzet Koetsjma daartegen 747/3; president mag geen hoofd regering zijn 748/1

Politieke partijen:

- Oekraïense Communistische Partij: nationale conferentie over oprichting en legalisering 459/2
- Unie van Communisten van Oekraïne: oprichtingscongres 459/1
- Referendum: vereiste maatregelen niet goedgekeurd 749/3
- Regering: kabinetswijziging 169/1; premier Witold Fokin afgetreden 1701/1; regering treedt af 1701/2; Leonid Koetsjma nieuwe premier 1701/2; Koetsjma's plannen voor 1993 goedgekeurd 4581/3; benoemingen 4591/1; wijzigingen 459/2; vice-premier treedt af 749/2

OEZBEKISTAN

- Amnestie: voor oud-politicus 812/3
- Bankwezen: oprichting centrale bank 2241/3
- Buitenlandse betrekkingen:
 - Afghanistan: president Rabbani op bezoek 2251/3
 - China: Qian Qichen op bezoek 1261/2
 - India: handelsakkoord 136/3; premier Rao op bezoek 593/1
 - Iran: minister Velayati op bezoek 451/10
 - Kirgizstan: drie politici aangehouden in Bisjkek 2251/2; samenwerkingssakkoorden 225/2; aardgasakkoord 5081/3; economische akkoorden ondertekend 8061/2
 - Oekraïne: premier Koetsjma op bezoek 5101/3
 - Pakistan: samenwerkingssakkoorden 2251/2
 - Roemenië: minister van buitenlandse zaken Nastase op bezoek 261/3
 - Russische Federatie: schuldenovereenkomst 1751/2
 - Saoedi-Arabië: bezoek van president Karimow 2251/2
 - Tadzjikistan: bezorgdheid over schendingen zuidelijke grens niet Afghanistan 226/3; Iskandrow op bezoek 227/1
 - Turkije: premier Demirel op bezoek 32/1
- Economie: toegetreden tot IMF 711/3; privatiseringsplannen landbouw 5101/3
- Grondwet: ontwerp voor nieuwe grondwet 2251/1; goedgekeurd 2251/1
- Justitie: vernietiging vonnis tegen Choedajberdijew 2241/3
- Mensenrechten: intimidatie oppositie 2241/2; beperkende maatregelen tegen activisten 2251/1; drie politici in Kirgizstan aangehouden door Oezbeekse veiligheids politie 225/2; activist uit gevangenschap ontslagen 5101/1; vermeende betrokkenheid regering bij andere ontvoeringen en verdwijningen 5101/2
- Militaire zaken: invoering defensiewet 2251/1
- Parlement:
 - Opperste Sowjet: opening van zitting 2241/3; vice-voorzitter neemt ontslag 2241/3
- Politieke partijen:
 - Oezbeekse Comiunistische Partij: nieuwe stap in rehabilitatie van Rasjdow 2241/2
- Regering: nieuwe minister van buitenlandse zaken 5101/2

OMAN

- Buitenlandse betrekkingen:
 - Jemen: vice-president op bezoek 5771/2; bezoek van sultan Qahoes bin Said 873/1
 - Kazachstan: principe-akkoord over de aanleg van een oliepijpleiding 2221/1

OOSTENRIJK

- Buitenlandse betrekkingen:
 - Israël: herstel diplomatieke betrekkingen 5431/3; bezoek van kanselier Vranitzky 7201/2
 - Kazachstan: bezoek van kanselier Vranitzky 5071/3; president Nazarhajew op bezoek 5071/3
 - Slovenië: officieel bezoek van kanselier Vranitzky 321/1
- Immigratie: verdere beteugeling 5421/2
- Justitie: uitspraken in Lucona- en Noricum-affaires 5431/2
- Monarchie: brand in Hofburg 5431/3
- Parlement:
 - Bundesrat: EER geratificeerd 241/2
 - Nationalrat: EER geratificeerd 241/2
- Politieke partijen:
 - FPO: voorstel referendum tegen buitenlanders 5421/1
 - Liberaal Forum: opgericht door FPÖ-factie 5431/1
- Racisme: demonstraties tegen 5421/2
- Referendum: voorstel referendum tegen buitenlanders 5421/1
- Regering: nieuwe minister van milieu 5431/1
- Verkiezingen: provinciale verkiezingen Neder-Oostenrijk 5431/2

PAKISTAN

- Arbeid: stakingen 8791/2

- Begroting: voor '93-'94 bekendgemaakt 6621/2
- Buitenlandse betrekkingen:
 - Afghanistan: standpunt Pakistan inzake conflict regering versus Hekmatyar 2751/3; president Rabbani op bezoek 276/2; sluiting mujaheddin-kantoren 278/1; president Rabbani op bezoek 581/1
 - Bangladesh: begin gemaakt met repatriëring vluchtelingen 360/3
 - Bulgarije: besprekingen 3601/2
 - China: defensie- en handelsakkoord 3591/2
 - Duitsland: aandringen op oplossen kwestie-Kashmir 359/2
 - Frankrijk: akkoorden 3591/1; aankooi Franse onderzeers verdraagd 3591/1
 - Groot-Brittannië: bezoek van premier Sharif 2591/2; aandringen op oplossen kwestie-Kashmir 3591/2; minister van binnenlandse zaken Clarke op bezoek 3591/2
 - India: besprekingen 3591/2; reductie diplomatiek personeel 359/3; gegevens over nucleaire installaties uitgewisseld 359/3; Indiase beschuldiging betrokkenheid bomaanslagen 5881/2
 - Iran: president Rafsanjani op bezoek 1181/3
 - Japan: bezoek van premier Sharif 360/1; besprekingen Non-Proliferatieverdrag 3601/2
 - Koeweit: minister van buitenlandse zaken op bezoek 3471/1
 - Malcisië: premier Mohamcd op bezoek 5101/1
 - Oezbekistan: samenwerkingssakkoorden 2251/2
 - Polen: besprekingen 3601/2
 - Russische Federatie: minister Kozyrew op bezoek 660/1
 - Saoedi-Arabië: bezoek van president Ghulam Ishaq Khan 3591/1
 - Tadzjikistan: president Nabijew op bezoek 2261/1
 - Turkije: bezoek van president Ghulam Ishaq Khan 3591/1; akkoord 360/2
 - Verenigde Staten: defensieheraad 3591/1; controverse over kernwapenprogramma 3601/1; controverse over aankoop Chinese raketten 3601/1; dreiging met verklaren Pakistan tot terroristische staat 3601/2; betrekkingen besproken 6621/1; Pakistan voor VS niet langer terroristische staat 8781/3; Amerikaanse sancties 8781/3; besprekingen hervat 8791/1
 - Doodstraf: massa-executies 358/1
 - Economie: noodhulp IMF 3591/3; lening Wereldbank 6601/1; nieuw programma 878/2; goedkeuring IMF-lening 8791/1
 - Grondwet: commissie voor wijziging ingesteld door Nationale Assemblée 6621/2; gesprekken tussen regering en oppositie 6621/2
 - IAEA: controle aanvaard 3601/3
 - Justitie: doodvonnis wegens godslastering uitgesproken 3581/1; vrijlating Zardari 361/1; uitspraak rechtbank over Gilgit en Baltistan 361/2; Sharif door Opperste Gerechtshof in ambt hersteld 6611/2
 - Mensenrechten: geschil over identiteitskaart 3571/3
 - Militaire zaken: nieuwe stafchef 3601/3
 - Munt: devaluatie roepie 8781/2
 - Oppositie: protestmars 3581/1
 - Parlement: Bhoetto benoemd tot hoofd commissie buitenlandse betrekkingen 3601/3; commissie voor grondwetswijziging ingesteld 6621/2
 - Politieke partijen:
 - PML: Sharif en Chatta gekozen tot concurrerende leiders 6611/3
 - PPP: crisis 8781/2
 - UNA: ontstaan uit fusie 3611/1
 - President: aftreden Ishaq Khan 8771/2
 - Provincies:
 - Azad-Kashmir: uitspraak rechtbank over Gilgit en Baltistan 361/2
 - Noordelijke Gebieden: krijgen grotere volmachten 880/3
 - Punjab: onder federaal bestuur 6621/3; moord op voormalige premier 879/2
 - Sind: verlenging legeroperatie 3571/3; bomaanslagen uit protest repatriëring Bihari-vluchtelingen 361/1; landhervormingsprogramma 3611/1; tussentijdse verkiezingen 6621/1
 - Rampen: watersnoodramp 3571/2
 - Regering: aanzet tot crisis 3611/3; regering-Sharif ontslagen en opnieuw geïnstalleerd 6601/1; belangrijkste leden interimregering 6611/1; aftreden Sharif 8771/2; benoeming interimregering 878/1; Bhoetto keert terug als premier 880/1; samenstelling nieuwe kabinet 8801/3
 - Religie: resolutie over religieuze minderheden 3611/2
 - Terrorisme: moord op Azim Tariq 6621/1
 - Verkiezingen: voortdurende onenigheid over wettigheid algemene verkiezingen 3611/1; tussentijdse in Sind

- 6621/1; algemene verkiezingen 879/2; provinciale verkiezingen 8791/3
- Vluchtelingen: komst Bihari-vluchtelingen 3601/3

PALESTIJNSE ZAKEN

- „Afwijzingsfront”: tegen vredesakkoord 789/1
- België: hogere status voor PLO-bureau in Brussel 504/3
- Deportatie: van Palestijnen 2141/2; Israël vanwege deportatie onder druk van VN en VS 2151/2; gevolgen voor vredesbesprekingen 216/1; Israëlisch Hooggerichtshof wijst verzoek om herziening deportatiebesluit af 2161/1; tien gedeporteerden mogen terugkeren 2161/1; verdere repercuussies 2161/2; bijeenkomst ministers van buitenlandse zaken van Arabische Liga 2161/2; Israëlisch-Egyptische gesprekken 2161/2; bezoek VN-afgezet aan Israël 2171/1; rapport Boutros Ghali 2171/1; Israëlisch Hooggerichtshof over gedeporteerden 2171/1; luchtbrug voor 17 gedeporteerden 217/2; Israëlisch compromis 498/1; verzet gedeposteiden tegen deelname vredesbesprekingen 5011/1; akkoord over terugkeer Palestijnse gedeporteerden 7191/2
- Egypte: bezoek van Arafat 4981/3
- FRC: interne strijd Palestijnen in Libanon 2131/1; leden in staat van beschuldiging gesteld 5051/1
- Groot-Brittannië: bijeenkomst Palestijnse en Britse functionarissen 5051/1
- Hamas: formele alliantie tussen Hamas en Iran 2131/2; massale deportatie van Palestijnen 2141/2; officier van grenspolitie ontvoerd en gedood 2141/3; aanval op Israëlische reservisten 2141/3; Israëlisch Hooggerichtshof wijst verzoek om herziening deportatiebesluit af 2161/1; tien gedeporteerden mogen terugkeren 2161/1; nieuwe aanslagen op Israëlërs 2171/2; verzet tegen deelname vredesbesprekingen 5011/1; tegen vredesakkoord 7891/1
- Intifada: Palestijnse gevangenen in hongerstaking 2131/2; opleving in bezette gebieden 2131/3; Israëlische rechtbank kent schadevergoeding toe aan Palestijns gezin 2141/1; gewelddadige protesten in de Gaza-strook 2151/3; Israëlische militairen schieten Palestijnen dood 2151/3; aanhoudende onrust in de bezette gebieden 2171/2; gewelddadige botsingen in Gaza-strook 4991/1; escalatie geweld 4991/1; onrust houdt aan in Gaza-strook 5021/3; onrust in Gaza 7911/2
- Iran: formele alliantie met Hamas 2141/2
- Libanon: interne strijd Palestijnen 213/1
- Luxemburg: hogere status voor PLO-bureau 5051/1
- PLO: interne strijd Palestijnen in Libanon 213/1; bijeenkomst Centrale Raad 2131/2; Arafat bezoekt Egypte 4981/3; hervatting bijwonen besprekingen onder druk Arafat 5001/3; bureau in Brussel krijgt hogere status 5041/3; bijeenkomst met Britse functionarissen 5051/1; bureau in Luxemburg krijgt hogere status 5051/1; formele erkenning van Israël 7841/3; hervatting besprekingen met VS 7851/1
- Verkiezingen: studentenraadsverkiezingen in Bir Zeit 2141/1

PANAMA

- Buitenlandse betrekkingen:
 - Peru: diplomatieke betrekkingen opgeschort 321/3
- Verenigde Staten: president Bush op bezoek 3301/2; Amerikaanse missionarissen ontvoerd 3311/2; schadeclaims afgewezen door Hooggerichtshof VS 3311/3
- Justitie: procureur-generaal gearresteerd 3311/2; schadeclaims afgewezen 3311/3
- Oppositie: verstoring van bezoek president Bush 330/2
- President: smadelijke nederlaag voor Endara in referendum 3301/3; vice-president treedt af 3311/1
- Referendum: nederlaag voor Endara 3301/3
- Regering: minister treedt af 3301/3; Cardenas minister van planning en economische zaken 3301/3
- Terrorisme: Amerikaanse missionarissen ontvoerd 3311/2

PAPOEA NIEUW-GUINEA

- Bougainville: opnieuw bezet door regeringstroepen 5931/3; voortdurende strijd 593/3; opmars regeringstroepen 594/1; afscheidingsoorlog 594/2; rebel-leider gestorven 5951/1
- Buitenlandse betrekkingen:
 - Australië: akkoord met mijnbouwmaatschappijen over Porgera-mijn 5951/1; bedrijf trekt zich terug uit goudmijnproject 595/2
 - Indonesië: bezoek van premier Paiax Wingti 595/1
 - Solomon Eilanden: vredesbesprekingen 5941/1; gespannen relatie 5941/2; invallen op grondgebied Solomon Eilanden 5941/3

Corruptie: meer provinciale besturen geschorst 593/2; oud-ministers aangeklaagd 595/1
Justitie: oud-ministers aangeklaagd 595/1; misdaad-bestridding 595/2
Staat: dreigende afscheiding vijf eilandprovincies 59313

PARAGUAY

Amnestie: aanbod aan Stroessner 639/1
Binnenlandse veiligheid: nieuw hoofd van politie 63811
President: Wasmosy nieuwe president 851/1
Regering: minister van defensie vervangen 63713; kabinetswijzigingen 638/1; samenstelling van het kabinet 851/2
Schandalen: hooggeplaatste functionarissen ontslagen 637/3
Verkiezingen: spanningen voor verkiezingen 638/1; presidents- en congresverkiezingen 63813

PERU

Asiel: politiek asiel voor coupgelegers 333/1
Binnenlandse veiligheid: aanval op gevangenis 3412; avondklok voor verkeer in Lima 34/3
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: tijdelijke terugtrekking uit Andes-pact 36/2
— Canada: econominische hulp opgeschort door Canada 32/3
— Colombia: asiel voor voormalig president Garcia 3312; oud-president Garcia niet uitgeleverd door Colombia 334/3
OAS: aandringen op snelle terugkeer naar democratie 3213
Panama: diplomatieke betrekkingen opgeschort 32/3
— Verenigde Staten: Amerikaans onderminister van buitenlandse zaken Aronson op bezoek 32/3; Amerikaanse hulp 334/3
Decreten: decreet inzake wijziging kieswet 34/1; ontslag voor diplomaten en militairen 33313
Doodstraf: mogelijke herinvoering 3612
Economie: wijziging rentetarieven 36/2; IMF-besluit 333/2
Justitie: nieuwe procureur-generaal 3312; nieuwe antiterroristenwet 3412; arrestatie van vooraanstaande guerrillastrijder 3413; leider van Sendero Luminoso gevangengenomen 3511; verwacht verloop van proces tegen Gnzman 36/1; veroordeling van Gitzman 36/1; veroordeling van officieren 334/1; veroordeling van advocaten 334/2
Militaire zaken: luchtmachtcomandant vervangen 36/3; nieuwe stafchef strijdkrachten 334/1
Oppositie: reactie op voorstel Fujimori 331; uitgenodigd voor nationale dialoog met de regering 3312
Parlement: inauguratie van de CCD 333/3
Politieke partijen:
— AP: weigering toekomstige dialoog met regering 34/1
— APRA: boycot gemeenteraadsverkiezingen van november 1992 3311; dialoog met regering geweigerd 34/1
Regering: na coup belofte van verkiezingen aan OAS 3313; samenstelling van het kabinet na de coup 3312; nationale dialoog afgekondigd met oppositie 33/2; couppoging voorafgaand aan verkiezingen 33212; nieuwe ministers 333/2; minister van economische zaken afgetreden 333/2
Terrorisme: avondklok voor verkeer na een reeks bom-aanslagen 34/3; offensief van Sendero Luminoso in Lima 34/3; leider van Sendero Luminoso gevangengenomen 3511; nederlagen voor Sendero Luminoso 33311; moord op vakbondsleider 33311; raketaanval 334/3
Vakbeweging: moord op vakbondsleider 333/1
Verkiezingen: uitslag van gemeenteraadsverkiezingen 33/3; Gezicht op verkiezingen voor CCD door OAS-waarnemers 33/3; parlementsverkiezingen 331/3; officiële uitslag 332/2; lokale verkiezingen 334/1

POLEN

Abortus: ontwerpwet goedgekeurd in Sejm 546/1
Alliantie: BBWR opgericht door Walesa 84211
— Comité ter Verdediging van de Democratie. opgericht 547/2
Arbeid: mijnwerkersstaking Silezie 545/3; staking in regio Lodz 547/3; onrust 549/3
Auschwitz: klooster ontruimd 842/3
Begroting: aanpassing voor 1992 goedgekeurd 54511; voor 1993 goedgekeurd 547/1
Buitenlandse betrekkingen:

— Bulgarije: president Zjelew op bezoek 676/1
— Duitsland: akkoord over asielzoekers 529/1; bezoek van premier Snchoka 55012; samenwerkingsverdrag defensie 550/2
— EVA: vrijhandelsakkoord 241/3
— Litouwen: premier Lubys op bezoek 550/3
— Oekraïne: werkbezoek van premier Suchocka 46011; samenwerkingsverdrag op defensiegebied 46011; bezoek van premier Suchocka 550/2; bezoek van president Lech Walesa 55013
— Pakistan: besprekingen 360/2
— Roemenië: samenwerkingsakkoord 2613
— Russische Federatie: Russische premier op bezoek 550/1; principieelakkoord gaspijpleiding 550/2; president Jeltsin op bezoek 843/1; vertrek laatste Russische troepen 843/2
— Slowakije: defensieakkoord 684/3
— Vaticaan: concordaat 843/1
Economie: reorganisatieplan staatsbedrijven 544/1; sociaal-economisch programma regering 54413; overeenkomst IMF over overbruggingskrediet 545/2; akkoord over staatsbedrijven 547/2; overbruggingskrediet IMF 548/1; wetgeving inzake pensioenen en privatisering 548/3; privatiseringswet 842/3; invoering BTW 842/3; regeringsprogramma 844/3
Geschiedenis: 50-ste verjaardag opstand getto Warschau 549/2
Grondwet: wijzigingen 54411; Walesa keurt „kleine grondwet” goed 544/1; Handvest voor Rechten en Vrijheden 54612
Justitie: proces over staat van beleg 54911; nieuwe beschuldiging tegen Jaruzelski 549/1; aanklachten wegens corruptie 54912; officieel onderzoek naar Katyn-bloedbad uit 1940 84312; voormalige minister van binnenlandse zaken in staat van beschuldiging gesteld 843/2
Kieswet: goedgekeurd door Sejm 548/3
Media: nieuwe omroepwet 54613; wet 54613
Militaire zaken: goedkeuring nieuw defensiebeleid 545/2
Munt: devaluatie zloty 84213
Parlement: abortuswet aanvaard door Sejm 54612; privatiseringsvoorstel door Sejm verworpen 54713; zetelverdeling grootste partijen binnen Sejm 548/2; verkiezing voorzitter Sejm 845/2
Politieke partijen:
— Algemeen: ontwikkelingen 544/2; verdere ontwikkelingen 84212
— Coalitie voor de Republiek: opgericht 54412
— Conservatieve Partij: opgericht uit fusie 54611
— PL: trekt zich terug uit regering 54812
— PPPP: nieuwe leider 547/3
— SdRP: vice-voorzitter Oleksy gekozen tot voorzitter Sejm 845/2
Rampen: veerbootongeluk 547/1
Regering: nieuwe minister van cultuur 54712; aftreden minister van justitie 548/1; val regering-Suchocka 54913; nieuwe minister van landbouw 842/3; coalitieonderhandelingen 844/2; vorming van „post-communistische” regering 844/2; samenstelling van de miniërraad 84511
Tweede Wereldoorlog: herbegravenis Sikorski 843/2; officieel onderzoek naar bloedbad in Katyn 843/2
Vakbeweging: nieuwe organisatie vakbonden 546/3
Verkiezingen: overwinning voor voormalige communisten 843/2; uitslagen 84411

PORTUGAL

Aids: leden Aids-commissie dienen ontslag in 94/2
Amnestie: voor immigranten 9413
Begroting: voor 1993 goedgekeurd 9411
Buitenlandse betrekkingen:
— Indië: overleg over Oost-Timor 353/2; besprekingen te Rome over Oost-Timor 657/2
Media: einde van staatsmonopolie op kranten en televisie 94/3
Militaire zaken: stafchef dient ontslag in 94/3
Overheid: einde van staatsmonopolie op kranten en televisie 94/3
Parlement: Verdrag van Maastricht aanvaard 235/3
Politieke partijen:
— CDS: nieuwe voorzitter gekozen 9313
— PCP: Alvaro Cunhal treedt terug als secretaris-generaal 94/1
— PS: Antonio Guterres nieuwe secretaris-generaal 94/1
Regering: kabinetswijzigingen 9312
Verkiezingen: lokale ierkiezingen op Madeira en de Azoren 94/2

PUERTO RICO

Buitenlandse betrekkingen:

Verenigde Staten: referendum over relatie 639 2
Referendum: over relatie met de VS 63912
Verkiezingen: gouverneurs- en parlementsverkiezingen 639/2

QATAR

Buitenlandse betrekkingen.

— Libanon: premier Hariri op bezoek 424/2
— Marokko: koning Hassan II op bezoek 11412
— Saoedi-Arabië: akkoord 347/2

RAAD VAN EUROPA

Gaststatus: voor Albanië, Bjelaroës, Letland, Oekraïne en Roemenië 619/2
Leden: toetreding op 14 mei van Estland, Litouwen en Slovenië 619/2; toetreding van Tsjechië en Slowakije op 30 juni 619/2
Minderheidstalen: overeenkomst 619/1

ROEMENIË

Alliantie: vorming van organisatie door voormalige Securitate-leden 680/3
Arbeid: algemene staking afgelast 681/1; staking om hogere lonen 681/2
Buitenlandse betrekkingen:
— Algemeen: president Iliescu beroekt Midden-Oosten 682/3
— België: bezoek van president Iliescu 682/1
— Biëlaroës: bezoek van president Iliescu; vriendschaps- en samenwerkingsverdrag 26/3; president Sjoesjkewitsj op bezoek 45213
— Bulgarije: president Zjelew op bezoek 67611
— China: bezoek van minister van buitenlandse zaken Melescanu 68213
— Duitsland: 10-jarig bilateraal verdrag voor samenwerking 26/2; financiële hulp uit Duitsland voor etnisch-Duitse minderheid in Roemenië 2613; akkoord over deportatie Roemenen 81/1; terugkeer afval naar Duitsland 53513; bezoek van minister van buitenlandse zaken Melescanu 68212
— Estland: bezoek van president Iliescu; vriendschaps- en samenwerkingsverdrag 2613
— EVA: vrijhandelsakkoord 24113
— Griekenland: minister van buitenlandse zaken Papaconstantinou op bezoek 68212
— Groot-Brittannië: bezoek van ininister van buitenlandse zaken Melescanu 682/2
— Hongarije: „open skies”-akkoord in werking 26/2
— Joego-Slavië: oproep tot herstelbetalingen vanwege VN-sancties 314/3; geschil over sancties 682/1
— Kazachstan: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 2613
— Kirgizstan: bezoek van minister van buitenlandse zaken Nastase 2613
— Moldowa: verklaring over Djiëstr-regio 16713; premier Sangheli op bezoek 16813; ontmoeting beide presidenten 168/3; ontmoeting presidenten Snegoer en Iliescu 74613
— Oekraïne: minister van buitenlandse zaken Anatoli Zlenko op bezoek 172/2
— Oezbekistan: bezoek van minister van buitenlandse zaken Nastase 2613
— Polen: samenwerkingsakkoord 2613
— Raad van Europa: gaststatus 61912
— Slowakije: premier Meciar op bezoek 68413
— Soedan: aftreden Soedanees ambassadeur 779/3
— Tadzjikistan: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 2613
— Toerkinenistan: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 26/3
— Turkije: minister van buitenlandse zaken Cetin op bezoek 682/2
— Verenigde Staten: nieuw handelsverdrag 2613
Economie: privatiseringssysteem met coupons 2311; begin privatisering 23/1; IMF-akkoord 23/1; voedselsubsidies opgeschort 2312; overeenkomst met IMF miilukt 681/3
Justitie: veroordeling van voormalige politburoleden 21/3; vrijlating van Nicu Ceausescu 22/3; voornalige ministers van binnenlandse zaken veroordeeld 681/3
Mensenrechten: hongerstaking van bisschop Tôkes 24/3
Minderheden: conflicten rond Hongaarse minderheid 22/1; akkoord over rechten Hongaarse minderheid 681/2
Monarchie: bezoek van ex-koning Michael 22/2; geen visum voor ex-koning 22/3; nieuwjaarsrede voormalige koning Michael 680.3
Oppositie: hongerstaking van bisschop Tôkes 24/3; de-

monstraties tegen regering 680/3; protestdemonstraties vakbonden 681/1

Parlement: eerste zitting van nieuw parlement 25/1; samenstelling 2512; regering overleefde motie van wantrouwen te → economisch hervormingsprogramma 681/1

Politieke partijen:

— Algemeen: verbanden tussen politieke partijen 2113

— Democratische Conventie Roemenië (DCR): nieuwe voorzitter 2611

— DFNR: naamsverandering 681/3

— FNR: congres 211

— FNR-22 december: oprichting 21/3

— HDUR: congres 680/3

— Partij van Nationale Eenwording: Mircea Druc gekozen tot leider 2611

— RNEP: partijleider gekozen 26/1

— Romania Mare: congres 681/1

President: nieuwjaarstoespraak 680/12; Iliescu treedt op tegen extreem-rechts 681/3

Regering: vorming van regering 25/1; Vacaroiu tot premier benoemd 25/2; samenstelling in ministerraad 2513; wijziging 682/1

Schandalen: beschuldigingen van corruptie 681/2

Vakbeweging: protestdemonstraties vakbonden 681/1

Verkiezingen: tweede en derde ronde van plaatselijke verkiezingen 21/2; datum voor presidents- en parlementsverkiezingen 22/2; parlementsverkiezingen 2313; presidentsverkiezingen 24/1; uitslag parlementsverkiezingen 2411; uitslag eerste ronde presidentsverkiezingen 2413; Iliescu wint presidentsverkiezingen 24/3; beschuldigingen van fraude 2511

RUSSISCHE FEDERATIE

ALGEMEEN

Grondwet: wijzigingen 183.1: bekeidmaking van ontwerp 46911: strijd over constitutionele hervormingen 750/3; Constitutionele Conferentie 75113; Constitutionele Conferentie keurt ontwerp goed 75212

Justitie: wetenschapper gearresteerd vanwege „onthullen van staatsgeheimen” 18012; hoorzitting van Constitutioneel Hof over verbod op CPSU 18013; Gorbatsjov weigert te getuigen op hoorzitting over CPSU 180/3; uitspraak in proces tegen Jeltsin en CPSC 18112; Constitutioneel Hof noemt verbod op FNR strijdig met grondwet 46312; Constitutioneel Hof spreekt zich uit tegen Jeltsin 46511; stappen om impeachment-procedure te beginnen 46511; uitspraak Constitutioneel Hof over referendumvragen 467/2; proces tegen coupleiders 46911; procureur-generaal beschuldigd van betrokkenheid bij „moordcomplot” 75511; proces tegen leiders coup-ging opgeschort 755/3

Media: kwesties 179/2; aftreden van directeur staatsinroepbedrijf Ostankino 18011

Mensenrechten: verklaring over gevangenschap buitenlanders ten tijde van Stalin 15713

Milieu: rapport van staatscommissie gepresenteerd 180/2

Referendum: voorbereiding op campagne 46211: 25 april nieuwe datum constitutioneel referendum 46413; campagne 467/1; achtergrond 46712; uitspraak Constitutioneel Hof over referendumvragen 467/2; voorlopige uitslag 468/2; officiële uitslag van 25 april-referendum 46813

Religie: verbod op buitenlandse religieuze groeperingen 756/1

Schandalen: hooggeplaatste aanhangers Jeltsin beschuldigd van corruptie 754/3; Roetskoj en anderen beschuldigen regering-Jeltsin van corruptie 75413; Roetskoj beschuldigd van corruptie 75511

Tsaren: stoffelijke resten tsaar geïdentificeerd 756/1

Volksgezondheid: rapport van staatscommissie gepresenteerd 18012

Referendum: voorbereiding op campagne 46211: 25 april nieuwe datum constitutioneel referendum 46413; campagne 467/1; achtergrond 46712; uitspraak Constitutioneel Hof over referendumvragen 467/2; voorlopige uitslag 468/2; officiële uitslag van 25 april-referendum 46813

Religie: verbod op buitenlandse religieuze groeperingen 756/1

Schandalen: hooggeplaatste aanhangers Jeltsin beschuldigd van corruptie 754/3; Roetskoj en anderen beschuldigen regering-Jeltsin van corruptie 75413; Roetskoj beschuldigd van corruptie 75511

Tsaren: stoffelijke resten tsaar geïdentificeerd 756/1

Volksgezondheid: rapport van staatscommissie gepresenteerd 18012

Referendum: voorbereiding op campagne 46211: 25 april nieuwe datum constitutioneel referendum 46413; campagne 467/1; achtergrond 46712; uitspraak Constitutioneel Hof over referendumvragen 467/2; voorlopige uitslag 468/2; officiële uitslag van 25 april-referendum 46813

Religie: verbod op buitenlandse religieuze groeperingen 756/1

Schandalen: hooggeplaatste aanhangers Jeltsin beschuldigd van corruptie 754/3; Roetskoj en anderen beschuldigen regering-Jeltsin van corruptie 75413; Roetskoj beschuldigd van corruptie 75511

Tsaren: stoffelijke resten tsaar geïdentificeerd 756/1

Volksgezondheid: rapport van staatscommissie gepresenteerd 18012

Referendum: voorbereiding op campagne 46211: 25 april nieuwe datum constitutioneel referendum 46413; campagne 467/1; achtergrond 46712; uitspraak Constitutioneel Hof over referendumvragen 467/2; voorlopige uitslag 468/2; officiële uitslag van 25 april-referendum 46813

Religie: verbod op buitenlandse religieuze groeperingen 756/1

Schandalen: hooggeplaatste aanhangers Jeltsin beschuldigd van corruptie 754/3; Roetskoj en anderen beschuldigen regering-Jeltsin van corruptie 75413; Roetskoj beschuldigd van corruptie 75511

Tsaren: stoffelijke resten tsaar geïdentificeerd 756/1

Volksgezondheid: rapport van staatscommissie gepresenteerd 18012

Referendum: voorbereiding op campagne 46211: 25 april nieuwe datum constitutioneel referendum 46413; campagne 467/1; achtergrond 46712; uitspraak Constitutioneel Hof over referendumvragen 467/2; voorlopige uitslag 468/2; officiële uitslag van 25 april-referendum 46813

Religie: verbod op buitenlandse religieuze groeperingen 756/1

Schandalen: hooggeplaatste aanhangers Jeltsin beschuldigd van corruptie 754/3; Roetskoj en anderen beschuldigen regering-Jeltsin van corruptie 75413; Roetskoj beschuldigd van corruptie 75511

Tsaren: stoffelijke resten tsaar geïdentificeerd 756/1

Volksgezondheid: rapport van staatscommissie gepresenteerd 18012

Cuba: overleg over terugtrekking troepen 394/2; handelsakkoord 394/2; bezoek van Russische delegatie 76311; vertrek Russische troepen 76312; bilaterale besprekingen 76312

Duitsland: akkoord over vorderingen 53611

Estland: betrekkingen verslechterd 154/3; vrijhandelsakkoord 155/1; intergouvernementeel akkoord 187/2; beschuldigd van stationering extra troepen 45211; bericht over Russische economische sancties 452/2; spanningen 740/3

Finland: president Koivisto op bezoek 677/2

Frankrijk: beroek van minister Kozyrew 187 3 president Mitterrand op bezoek 372/1

Georgië: beschuldiging Russische betrokkenheid bij conflict Abchazië 16212; Russisch protest naar aanleiding van helikopter-incident 16311; gespannen betrekkingen 45312; nieuwe ronde van besprekingen 453/2; vierde ronde bilaterale besprekingen 453/3; vermeende betrokkenheid bij conflict Abchazië 454/1; topontmoeting over Abchazië 741/2; Rusland beschuldigd van hulp aan rebellen 742/2

Griekciland: vriendschaps- en samenwerkingsakkoord 29912

Groot-Brittannië: functionaris Russische ambassade Parijs vraagt verblijfsvergunning in Londen aan 9113; bezoek van president Jeltsin 18713

Hongarije: bezoek van president Jeltsin 18713; akkoord over schadeclaims met betrekking tot Sowjet-troepen 68011

India: bezoek van Russische parieinentaire delegatie 136/2; bezoek van staatssecretaris Boerboelis 13612; minister van defensie Sharad Pawar op bezoek 136/2; defensiebesprekingen 136/3; bezoek van Jeltsin 592/3

Irak: voorstander nieuw mandaat Veiligheidsraad 21011; bilaterale besprekingen 87213

Iran: bezoek van minister Kozyrew 79212; akkoord over nucleaire samenwerking geratificeerd 79212; aankomst Russische onderzeer 79513; kaping Russisch vliegtuig door Iraners 795/3

Israël: minister Peres op bezoek 211/3

Japan: besprekingen op werkniveau over geschil Noordelijke Territoria 143/2; verslechterende relatie na uitsluitend bezoek president Jeltsin 143/2; economische hulp los van bilaterale kwesties 723/3; bezoek Jeltsin uitgesteld 725/1; geschil over Noordelijke Territoria 733/1

Joego-Slavië: oproep tot herstelbetalingen vanwege VN-sancties 31413; oproep aan FRJ om bevoorradiging Bosnische Serviërs te staken 60712; intensief diplomatiek lobby om Vance-Owen-plan te redden 610/2

Kazachatan: militair akkoord 222/2; uitwisseling ratificatiedocumenten 222/3; akkoord over olieleveranties 507/2

Kirgizstan: intergouvernementeel akkoord 187/2; bilaterale akkoorden 22313; militair akkoord 508/2; uitbreiding militaire samenwerking 806/2

Korea (Noord): Russische verklaring 80713

Korea (Zuid): minister van buitenlandse zaken Lee Sang Ock op bezoek 59/1; gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 5912; bezoek van president Jeltsin 59/2; Russisch rapport over KAL-007 811/3

Kroatie: bezoek van parlementaire delegatie 617/2

Letland: handelsverdrag 45513

Litouwen: akkoord over terugtrekking troepen 153/2; Russische economische voorstellen 165/1; economisch akkoord 165/2; intergouvernementeel akkoord 187/2; terugtrekking laatste soldaten 746/1

Macedonië: onafhankelijkheid erkend 2111

Maleisië: bezoek van vice-president Roetskoj 510/1

Moldowa: akkoord over speciale status Dnestr-regio 167/2; akkoord over terugtrekking van het 300-ste parachutisten-regiment 167/3; tweede vruchteloze gespreksronde over terugtrekking Russische 14de leger 168/1; intergouvernementeel akkoord 187/2; besprekingen over terugtrekking 14de leger 457/2; besprekingen 746/2

Mongolië: initiator van buitenlandse zaken Gombosuren op bereek 63/2; terugtrekking Russische troepen voltooid 63/2; president Ochirbat op bezoek 65911

Oekraïne: geschil over Zwarte-Zeevloot 169/2; akkoord over verdeling Zwarte-Zeevloot getekend 169/2; bezoek van waarnemend premier Jegot Gajdar 172/2; premier Koetsjma op bezoek 172/2; opschorting van financiële transacties 175/2; intergouvernementeel akkoord 187/2; topontmoeting Krawtsjoek en Jeltsin 457/2 e.v.: betrekkingen aangaande energie, veiligheid en Soujet-schuld 458/2; onrust personeel Zwarte-Zeevloot ondanks topontmoeting 73811

Oezbekistan: schuldenovereenkomst 175/2

Pakistan: bezoek van minister Kozyrew 660/1

Polen: bezoek van waarnemend premier Gajdar 550/1; principeakkoord gaspijpleiding 550/2; bezoek van president Jeltsin 843/1; vertrek laatste Russische troepen 843/2

Slowakije: premier Meciar op bezoek 684/3

Syrië: overleg over militaire schuld van Syrië 57/2; „omvangrijk militair leverantie-akkoord” getekend 57/3

Tadzjikistan: bezorgdheid over schendingen zuidelijke grens Afghanistan-Tadzjikistan 226/3; hulp van Rusland 513/3; olieoverdracht 514/1; president Imamoli Rachmanow op bezoek 81312; Jeltsin ontstemd over gevechten aan grens Afghanistan 81313; Russische doelstellingen met betrekking tot Tadzjikistan 81412

Toerkmenistan: schuldenovereenkomst 17512; intergouvernementeel akkoord 18712

Turkije: wapenakkoord en samenwerkingsverdrag 556/1

Verenigde Arabische Emiraten: bezoek van minister van defensie 348/1

Verenigde Naties: vermaning door Veiligheidsraad 748/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Pakistan: bezoek van minister Kozyrew 660/1

Polen: bezoek van waarnemend premier Gajdar 550/1; principeakkoord gaspijpleiding 550/2; bezoek van president Jeltsin 843/1; vertrek laatste Russische troepen 843/2

Slowakije: premier Meciar op bezoek 684/3

Syrië: overleg over militaire schuld van Syrië 57/2; „omvangrijk militair leverantie-akkoord” getekend 57/3

Tadzjikistan: bezorgdheid over schendingen zuidelijke grens Afghanistan-Tadzjikistan 226/3; hulp van Rusland 513/3; olieoverdracht 514/1; president Imamoli Rachmanow op bezoek 81312; Jeltsin ontstemd over gevechten aan grens Afghanistan 81313; Russische doelstellingen met betrekking tot Tadzjikistan 81412

Toerkmenistan: schuldenovereenkomst 17512; intergouvernementeel akkoord 18712

Turkije: wapenakkoord en samenwerkingsverdrag 556/1

Verenigde Arabische Emiraten: bezoek van minister van defensie 348/1

Verenigde Naties: vermaning door Veiligheidsraad 748/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

Zweden: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3

Verenigde Staten: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaans-Zuidkoreaanse delegatie 59/2; topontmoeting Jeltsin-Clinton in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 47012; andere agendapunten tijdens top-Clinton-Jeltsin 471/2

achtste zitting 164/2: verpletterende nederlaag Jeltsin 12-13 maart 164/3: negende buitengewone zitting 466/1; stem: in met referendum 466/3; president berispt 466/3

— Industriële Unie-factie: organiseert conferentie van bedrijfsmanagers 174/3

— Opperste Sowjet: hervormingsprogramma regering voor economie goedgekeurd 173/1; defensiewet goedgekeurd 176/1; toespraak president Jeltsin 178/2; besluit controle over krant Izvestija over te nemen 179/2; politiek geharrewar tussen Jeltsin en Chasboelatoew 462/2; aanspraak op Sewastopol 748/2; Jeltsin spreekt veto uit over begroting 754/2; aanspraak op Zwarte-Zee-loot 756/1

Politieke partijen:

— Algemeen: voorstel Jeltsin tot oprichting hervormingsgezinde partij 185/1

— Democratisch Blok: opgericht 752/3

— Democratische Partij: steun aan het nicuwc kabinet-Tsjernomyrdin 185/1

— Kadets: congres Constitutionele Democratische Partij 177/3

— LDP: verboden 176/3

President: toespraak Jeltsin tot Opperste Sowjet 178/2; benoemingen 182/2: rondreis Jeltsin door provincies 185/1; Jeltsin voorzitter Raad van de Leiders van de Republieken 185/3; toespraak tot de natie 464/3; invoering „speciaal regime“ 461/3; tegenstanders ontslagen 751/1; conflict Jeltsin-Roetskoy 751/3; Jeltsins veto over begroting Opperste Sowjet 754/2

Regering: geruchten over een nieuwe coup 176/3: waarschuwing voor coup 178/3; benoemingen 182/2; Tsjernomyrdin premier 182/3; oplossing probleem van de interimbenoeming van de premier 184/1; nieuw kabinet 184/3; kabinetsbenoemingen 461/2; ramensstelling kabinet 461/3; voorzitters staatscomité's niet ministersrang 461/3; politiek geharrewar tussen Jeltsin en Chasboelatoew 462/2; confrontatie met parlement 463/2; Jeltsin bindt in 465/3: overleg met Chasboelatoew 465/3; kabinetswijzigingen 466/1; kabinetswijzigingen 467/3; ontslag minister van veiligheid 755/1; aftreden minister Fedotow 755/2

Republieken:

— Algemeen: rondreis Jeltsin door provincies 185/1; Rusland-conferentie 185/2; oprichting Raad van Leiders van de Republieken 185/3; vergadering van Raad van Leiders van de Republieken 187/1; ontmoeting Jeltsin en leiders republieken 751/2; conferentie republikeinse leiders 752/2

— Kabardino-Balkarië: voor 60 dagen noodtoestand afgekondigd 185/3; extra economische steun en uitbreiding vrijheden 186/1

— Kalmykija: presidentsverkiezingen 470/1

— Mordowa: parlement schaft preiidentschap af 469/2

— Noord-Osserische Republiek: etnische conflicten 186/2; noodtoestand voor een maand afgekondigd 186/2; Sjachraj nieuwe leider interimregering voor Noord-Ossetië en Ingoesjetië 186/3; Poljanitsjko vermoord 756/1

— Tatarstan: eigen grondwet 187/2

— Tsjetsjeno-Ingoesjetië: vierde Congres van de Confederatie van Kaukasische Bergvolkeren in Grozny 185/3; noodtoestand voor een maand afgekondigd 186/2; Sjachraj nieuwe leider interimregering voor Noord-Ossetië en Ingoesjetië 186/3; troepen Russische Federatie uit grensgebied Tsjetsjentië teruggetrokken 186/3; president op gespannen voet met parlement 469/3; confrontatie 755/3

Sowjets: conferentie van plaatselijke regeringsleiders 187/1

Veiligheidsraad: bevoegdheden uitgebreid 172/3; ex officio leden niet stemrecht 173/1; aftreden van Sjaposnikow 755/2

Verkiezingen: Jeltsin dreigt met verkiezingen in herfst 753/3

RWANDA

Buitenlandse betrekkingen:

— België: terugroeping Belgische ambassadeur 340.1

— Frankrijk: terugtrekking Franse troepen 339/2

Burgeroorlog: escalatie vijandelijkheden 339/1; staakt-het-vuren. Gevechten houden aan 339/1

Mensenrechten: rapport over systematische schendingen 340/1

Politieke partijen:

— MDR: lid partijleiding vermoord 646/3

— MRND: Habyarimana treedt af als voorzitter 340.1

Regering: verlenging regeringstermijn 646/1; nieuwe premier overgangsregering 647/2

Verenigde Naties: akkoord over waarnemersmissie aan Rwandees Oegandese grens 647/1

Vredesproces: voormalige eenheidspartij wijst akkoord over machtsdeling af 338/3; hervatting vredes besprekingen 339/2; verloop besprekingen 646/1; vredesakkoorden 646/2; onderhandelingen opgeschort 646/3; ondertekening akkoord 647/2

SAHARA (WEST)

Polisario: dreigende nieuwe vijandelijkheden 417/1

Verenigde Naties: gesprekken uitgesteld 417/1; resolutie over referendum 417/2: overleg VN-afgezaant Yakoub Khan 417/2; Boutros Ghali op bezoek 713.3

Vredesproces: eerste directe besprekingen .Marokko-Polisario 714/1

SAN MARINO

Economie: toegetreden tot IMF 71/3

Verkiezingen: algemene verkiezingen 550/3. resultaten 551/1

SAO TOME EN PRINCIPE

Militaire zaken: nieuwe stafchef 340/1

Verkiezingen: plaatselijke verkiezingen 340/1

SAOEDI-ARABIË

Binnenlandse veiligheid: waarschuwing aan fundamentalisten 347/2

Buitenlandse betrekkingen:

— Frankrijk: minister van buitenlandse zaken Juppé op officieel bezoek 873/2

— Groot-Britannië: order voor Britse Tornado's 347/2

— Irak: ernstige bezwaren tegen instelling vrije luchtzone 202/1

— Iran: nieuwe spanningen 795/2

— Libanon: premier Hariri op bezoek 422/2; 424/2; 799/1;

— Marokko: koning Hassan II op bezoek 114/2

— Oezbekistan: president Karimow op bezoek 225/2

— Pakistan: president Ghulam Ishaq Khan op bezoek 399/1

— Qatar: akkoord 347/2

Doodstraf: onthoofdingen 347/2

Justitie: arrestatie CVLR-leider 655/3

Mensenrechten: leden CVLR hard aangepakt 655/2; arrestatie CVLR-leider 655/3; rapport Amnesty International 655/3

Regering: kabinetswijzigingen 873/2

Staat: bekendmaking leden Adviesraad 873/2; organisatie in ministerraad herzien 873/3; nieuw provinciaal bestuursstelsel 873/3

SENEGAL

Binnenlandse veiligheid: geweld in Casamance bij presidentsverkiezingen 340/3; voortdurend geweld in Casamance 341/3

Buitenlandse betrekkingen:

— ECOWAS: terugtrekking uit ECOMOG-vredesmacht 265/1

— Guinee-Bissau: schendingen landsgrenzen 340/2

Constitutionele Raad: vice-voorzitter Seye vermoord 648/1

President: derde termijn voor Diouf 341/2

Regering: nieuwe premier benoemd 648/1; samenstelling kabinet 648/2

Verkiezingen: presidentsverkiezingen ontsierd door geweld 340/3; campagne 341/1; bekendmaking uitslagen eerste ronde uitgesteld 341/1; uitslagen presidentsverkiezing 341/2; parlementsverkiezingen 647/3

SEYCHELLEN

Grondwet: ontwerp verworpen 491/1; voortzetting debat 491/2; nieuw ontwerp 491/2; referendum 778/2

Regering: wijzigingen 491/2; nieuwe regering 779/1; samenstelling 779.1

Verkiezingen: meerpartijenverkiezingen 778.3; uitslagen presidents- en parlementsverkiezingen 778/3

SIERRA LEONE

Binnenlandse veiligheid: militaire operaties 714/1

Buitenlandse betrekkingen:

— ECOWAS: deelnemer ECOMOG 265/2

— Groot-Britannië: opschorting Britse hulp 266.1

Justitie: samenweerders veroordeeld 265/3

Regering: kabinetswijzigingen 265/3; ontslag tweede man 714/2

SINGAPORE

Buitenlandse betrekkingen:

— China: bezoek van Goh Choh Tong 512/2

— Duitsland: kanselier Kohl op bezoek 536/1

— Filippijnen: president Ramos op bezoek 505/2

— Thailand: premier Chuan Leekpai op bezoek 518/2

Politieke partijen:

— PAP: Goh Choh Tong leider 512/1

— Singapore Democratic Party: leider afgetreden 813/2

President: Ong Teng Cheong gekozen 812/3

Verkiezingen: Goh wint bij tussentijdse 512/1

SLOVENIË

Buitenlandse betrekkingen:

— Albanië: president Berisha op bezoek 75/2

— China: handelsakkoord 321/1

— Cuba: diplomatieke betrekkingen 27/1

— Hongarije: minister van buitenlandse zaken Jeszensky op bezoek 321/1

— Indonesië: diplomatieke betrekkingen 27/1

— Japan: diplomatieke betrekkingen 27/1

— Joego-Slavië: eikenning door FRJ 26/3

— Kroatië: toponthoofding mrt president Franjo Tudjman van Kroatië 20.2; grensgeschied 619/2

— Oostenrijk: kanselier Vranitsky op officieel bezoek 321/1

— Raad van Europa: toetreding 619/2

— Verenigde Staten: opheffing van sancties 27/1

— Zuid-Afrika: diplomatieke betrekkingen 321/1

Economie: toetreding tot IMF 667/3

Regering: nieuwe coalitieregering 320/3; samenstelling Sloveense Uitvoerende Raad 320/3

Verkiezingen: aankondiging 27/1; presidentsverkiezingen 320/2; parlementsverkiezingen 320/3

SLOWAKIJE

Algemeen: basisgegevens Slowaakse republiek 241/3

Buitenlandse betrekkingen:

— Algemeen: diplomatieke erkenning door alle buurstaten 245/3

— CVSE: lidmaatschap 287/3

— Duitsland: defensieakkoord 684/3

— EG: Tsjechoslowaaks associatieakkoord herzien 245/3

— EVA: voorlopige overname vrijhandelsakkoord Tsjechoslowakije 241/3

— Groot-Britannië: bezoek van premier Meciar 684/2

— Hongarije: geregeld bilateraal overleg 680/1

— Italië: bezoek van president Kovac 684/3

— Oekraïne: bezoek van president Kovac 684/3

— Polen: defensieakkoord 684/3

— Raad van Europa: toetreding 619/2

— Roemenië: bezoek van premier Meciar 684/3

— Russische Federatie: bezoek van premier Meciar 684/3

— Tsjechië: ont koppeling van valuta's 685/1; premier Klaus op bezoek 685/2; geen privatiseringsaandelen voor Slowaakse investeerders 685/3

Economie: toetreding tot de EBRD 245/3; lidmaatschap GATT 522/1; toetreding tot IMF 667/3

Grondwet: politiek stelsel 242/1

Media: ontslagen bij krant en televisie 241/3

Militaire zaken: verkorting militaire dienst 684/1

Parlement: HZDS onderhandelt met oppositie 683/3

Politieke partijen:

— Alliantie van Democraten: oprichting 684/2

— HZDS: groeiende kloof binnen partij 683/1; congres 683/3

President: Kovac gekozen 682/3

Regering: beëdiging 241/3; Slowaakse ministerraad 242/1; spanningen binnen regering 683/2; kabinetswijzigingen 683/2; aftreden van ministers 684/1

Verenigde Naties: lidmaatschap 523/1

SOEDAN

Buitenlandse betrekkingen:

— Algerije: ambassadeur teruggeroepen naar Algiers 410/2

— Bulgarije: aftreden Soedanees ambassadeur 779/3

— Egypte: geschil 192/1; beschuldigingen Egypte inzake opleiding terroristen 272/3; bezoek van afgezaant Soedanees staatshoofd 273/3; betrekkingen gespannen 653/3

— Ethiopië: minister van binnenlandse zaken Kuma Demeksi op bezoek 263/2; tripartiete overeenkomst met UNHCR 263/2

— Irak: instelling vrije luchtzone afgekeurd 202/1; memorandum van overeenstemming 575/3

— Iran: samenwerking 191/3

— Kenia: besprekingen met SPLA-United in Nairobi 493/2

— Kroatie handelsovereenkomst ondertekend 20/2
 — Nigeria: vredesbesprekingen Soedan in Abuja verdaagd 49312
 — Roemenië: aftreden ambassadeur Tombe 77913
 — Vaticaan: paus Johannes Paulus II op bezoek 49113
 — Verenigde Staten: waarschuwing Amerikaanse regering 49213; beschuldigingen van terrorisme, Soedaneese ontkenningen 77912
 Economie: schorsing door IMF 77912
 Justitie: ex-premier gearresteerd 49313
 Mensenrechten: Amnesty International meldt moorden van regerings soldaten 1911; Africa Watch meldt poging uitmoorden Nuba-volk 1911; staatshoofd ontkennt schending inensenrechten 19113; berichten over schendingen 49113
 Regering: wijzigingen 19211; toenemende politieke spanning 19211; minister van buitenlandse zaken ontslagen 49113; kabinetswijzigingen 77911
 Vredesproces: begin besprekingen 49311; besprekingen in Abuja verdaagd 49312; besprekingen met SPLA-United in Nairobi 49312
 Luid-Soedan: nieuwe gevechten 19013; optreden Verenigde Naties 19111; verwarring over situatie in het zuiden 19112; VN-medewerkers gedood 19113; hulpvluchten op Juba hervat 19113; afspraken over hulpleveranties 19113; gesprekken van regering en SPLA 49113; formele vredesonderhandelingen mogelijk nabij 49211; VN-voedselrapport 49312; offensief tegen rebellen 77912

SOLOMON EILANDEN

Buitenlandse betrekkingen:
 — Papoea Nieuw-Guinea: vredesbesprekingen 59411; gespannen relatie 59412; invallen op grondgebied Solomon Eilanden 59413
 Gouverneur-generaal: ambtstermijn verlengd 59513
 Regering: nieuwe premier 59513
 Verkiezingen: algemene verkiezingen 59512

SOMALIA

Buitenlandse betrekkingen:
 — EG: ministers op bezoek 19213; verklaring Europese Raad op top in Birmingham 23413
 — Ethiopië: verzoeningsconferentie Somalia in Addis Abeba 49512
 — Frankrijk: steun Vreemdelingenlegioenen bij „ontwapping” Mogadishu 19513
 — Ierland: Ierse president op bezoek 193R
 — Verenigde Staten: vier Amerikaanse oorlogsschepen naar de kust van Somalia 19213; bieden militaire interventie aan 19411; militaire interventie onder leiding VS 19412; voortgang militaire operaties onder leiding van VS 19511; Bush op bezoek 19612; incidenten tijdens een bezoek van zeven Amerikaanse Congresleden 19613; gewelddadige demonstraties tegen VS 49411
 Burgeroorlog: gevechten om Bardera 19311; gewelddadige demonstraties tegen VS 49411; gevechten in Kisinayu 49412; gevechten, situatie aanhoudend onbestendig 49511
 Opperste Raad: opgericht 78113
 Republiek Somaliland: nieuwe president 49611
 Verenigde Naties: aankomst van VN-troepen 19212; inspanningen belemmerd 19213; speciale VN-gezant treedt af 19312; aanhoudende veiligheidsproblemen 19312; reacties Somalia op plan Amerikaanse militaire interventie 19412; militaire interventie „Restore Hope” 19412; contingent betrokken bij scherminutelingen 19413; voortgang van militaire operaties onder leiding van VS 19511; Boutros Ghali op bezoek 19711; voorbereidingen voor UNOSOM-II 49413; aankomst UNOSOM-II 49513; militaire en humanitaire operaties onder UNOSOM-II 77913; Pakistaanse soldaten gedood 78011; veroordeling Veiligheidsraad 78011; operaties tegen SNA 78012; VN-troepen schieten betogers dood 78013; arrestatiebevel voor Aydid 78013; conflict over vredeshandhaving 78111; geschil over terugtroepen Italiaanse commandant 78111; herhaling standpunt 78112; mislukte aanval 78211; aanhoudende Italiaanse kritiek op VN-operatie 78211; terugtrekking Italiaanse troepen uitgesteld 78211; aanvallen op burgers 78212; datum voor terugtrekking VN-troepen 78213; heropening Somalische rechtbanken 78213; adjudant Aydid gevangengenomen 78213
 Voedselsituatie: hongersnood ernstiger dan aangenomen 19212; situatie hongersnoodslachtoffers verergerd 19311; militaire interventie van de VN ter bescherming van de voedselhulp 19411; schattingen over omvang van hongersnood 19511

Vredesproces: op 11 december vredesbesprekingen tussen Aydid en Mahdi Mohammed 19513; twijfel over vredesvooruitzichten 19611; verzoeningsakkoord tussen Aydid en Mahdi Mohammed 19611; vredesoperatie UNITAF verloopt niet zonder problemen 19613; vredesbesprekingen 19711; moerzame overdracht vredestaak VS aan VN 49313; overeenstemming over gesprekken 49412; succesvolle besprekingen 49512

SPANJE

Amnestie: geen gratie voor Tejero 84811
 Arbeid: algemene staking 32211; overeenstemming over stakingswet 32312; maatregelen ter bestrijding werkloosheid 32313; onderhandelingen over sociaal pact 84612
 Begroting: ontwerpbegroting voor 1993 32311, pre-seitatie ontwerp 1994 84613, goedgekeurd 84711
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Bulgarije: premier Dimitrow op bezoek 7911
 — China: vice-premier Zou Jiahua op bezoek 12213; bezoek van premier Gonzalez 42711
 — Cuba: bezoek van team economisch deskundigen 76511
 — Equatoriaal Guinee: gespannen betrekkingen 71113
 — India: bezoek van premier Gonzales 59213
 — Vaticaan: paus Johannes Paulus II op bezoek 62113
 Economie: regeringsprogramma 84611; renteverlaging 84711
 Geschiedenis: herdenking van uitwijzing Sefardische joden 32113
 Gewesten:
 — Baskenland: gezamenlijk strandpunt Baskische partijen over ETA 32413; vredesbeweging tegen ETA 84712; koninklijk bezoek 84713
 — Canarische Eilanden: nieuwe president 62111
 — Cantabrië: leden van regering treden af 32312
 — Catalonië: verkiezingen 32112; onenigheid rond Olympische Spelen 32212; vredesbeweging tegen ETA 84712
 — Galicië: verkiezingen 84811
 Immigratie: illegale immigranten 32213; moord op immigranten 32213
 Justitie: verhoogde straffen in zaak van bedorven olijolie 32113; inval in hoofdkwartier van PSOE 32312; onthullingen over illegale financiering van PSOE 32312; arrestaties van ETA-leiders 32411; vrijlating belangrijkste verdachte in Baskisch moordproces 32511; arrestatie GRAPO-leider 32511; ETA-afpersersbende gearresteerd 84712; overlijden ETA-arrestanten 84713
 Kerk en staat: gelijke status koor religies 32312
 Monarchie: vader van koning overlijdt 62112
 Munt: peseta naar historisch dieptepunt 62013
 Parlement:
 — Congres van Afgevaardigden: ratificatie Verdrag van Maastricht goedgekeurd 23512; nieuwe PSOE-woordvoerder 62013; aftreden van PSOE-fractieleider 84612
 Senaat: ratificatie Verdrag van Maastricht goedgekeurd 23512
 Politieke partijen:
 — PP: dialoog met regering 81711
 — PSOE: inval in hoofdkwartier 32312; onthullingen over illegale financiering 32312; intern geschil 61913; vertegenwoordiger van rechts tot leider in Cortes gekozen 62013
 Rampen: olievlek voor kust 32511; bosbranden 84811
 Regering: nieuwe minister van buitenlandse zaken 32212; premier Gonzalez stelt zich opnieuw kandidaat 32311; poging tot vorming coalitieregering 62012; nieuw kabinet 81513; samenstelling kabinet 84611; politiek hervormingsprogramma 84711; dialoog met PP 84711
 Schandalen: Ibercorp-schandaal 32112
 Terrorisme: arrestatie van ETA-leiders 32411; ETA biedt bestand aan 32413; einde van niet-officieel bestand met ETA 32413; gezamenlijk standpunt over ETA van Baskische partijen 32413; arrestatie GRAPO-leider 32511; bomaanslagen 32511; GRAPO-leden gedood 62112; ETA-autobommen 62113; ETA-afpersersbende gearresteerd 84712; nieuwe ETA-leiders 84713; overlijden ETA-arrestanten 84713; ETA-aanslag 84713
 Vakbeweging: overeenstemming met regering over stakingswet 32312
 Verkiezingen: in Catalonië 32112; algemene verkiezingen vervroegd 61913; algemene verkiezingen 62012; verkiezingscampagne 62012

Volksgezondheid: schadeloosstelling voor hemofiliepatiënten 32411
 Wereldtentoonstelling: opening van Expo 32211

SRI LANKA

Buitenlandse betrekkingen:
 — India: bezoek van premier Wickremasinghe 66412
 Economie: IMF-lening 27913
 Justitie: Hoogerechtshof wijst petitie af 27912
 Mensenrechten: beschuldiging over gevangenenkampen 28012
 Militaire zaken: benoeming van stafchef 27913; commandant marine gedood 28011
 Politieke partijen:
 — DCNF: Athulathmudali vermoord 66311
 President: Premadasa vermoord 66312; Wijetunge gekozen voor rest ambtstermijn 66411
 Regering: Wickremasinghe nieuwe premier 66411
 Tamil-vraagstuk: nieuwe Tamil-aanvallen 27912; massamoord op moslims in Polunnaruwa 27913; commandant marine gedood 28011; Tamil-leider omgekomen 28012
 Verkiezingen: voor provinciale raden 66411

ST.LUCIA

Economie: toetreding tot GATT 52211

SURINAME

Arbeid: staking legt aluminiumproductie stil 85611; sociale onrust over benzinetekort 85811
 Buitenlandse betrekkingen:
 — EG: missie verontrust over economie 85711
 — Nederland: hulp bij heropbouw Nationaal Leger 85511; minister Ter Beek op bezoek 85512; rechts-hulpverdrag ondertekend 85513; extra betalingsbalanssteun 85613; minister Kooijmans op bezoek 85613; steun voor sociaal urgentieprogramma 85711; deel steun stopgezet 85713; Tweede Kamer akkoord met Raamverdrag 85813; brief van premier Lubbers 85813; steun aan Suriname deels hervat 85911
 Economie: bauxietakkoord 85513; forse verhoging brandstofprijzen 85612; extra Nederlandse betalingsbalanssteun 85613; Nederlandse betalingsbalanssteun stopgezet 85713
 Justitie: veroordeling daders 85313
 Militaire zaken: spanningen regering-legertop 85211; Gorré benoemd tot bevelhebber Nationaal Leger 85211; machtsvertoon legerleiding 85211; leger verzet zich tegen henoeming Gorré tot bevelhebber 85213; legerleiding treedt terug 85411; beëdiging Gorré en vaandeloverdracht 85411; vier ex-leden legerleiding bevorderd 85413; Nederlandse hulp bij heropbouw Nationaal Leger 85511; leger gaat bezuinigen 85512; Surinaamse militairen hebben recht op aanvullend salaris 85512
 Munt: verkoop vreemde valuta stopgezet 85613; vrije wisselkoers ingevoerd 85712
 Oppositie: protestacties tegen regering 85811
 Parlement: steunt regering in henoeming Gorré 85312; regering overleeft motie van wantrouwen 85811
 Politieke partijen:
 — NDP: nieuwe voorzitter 85113
 — NPS: Venetiaan gekozen als voorzitter 85113
 — Pendawalima: nieuwe voorzitter 85113
 Regering: spanningen regering-legertop 85211; minister Gilds beticht van samenzwering 85211; kabinetswijzigingen 85912
 Sociaal beleid: Nederlandse steun voor sociaal urgentieprogramma 85711
 Terrorisme: aanslag op televisiestation STVS 85313

SWAZILAND

Buitenlandse betrekkingen:
 — Zuid-Afrika: gerechtelijke akkoorden 86813
 Decreten: detentiedecreet ingetrokken 86813
 Economie: lid GATT 52211
 Oppositie: jacht op leiders 86813
 Regering: Dlamini premier 86911; samenstelling 86911
 Verkiezingen: algemene verkiezingen 86813

SYRIË

Amnestie: bericht over vrijlating Atassi 5713
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Duitsland: minister van buitenlandse zaken Kinkel op bezoek 79913
 — Egypte: bezoek van president Assad 5712; president Muharak op bezoek 27313; bezoek van president

- Assad 791/1; bezoek van premier Mahmoud al-Zobhi 799/3
- Egypte, Irak, Jordanië en Turkije: overeenkomst over elektriciteitsnet 197/3
- Frankrijk: minister Dumai op bezoek 198/1
- Irak: tripartiet overleg met Turkije over waterverdeling Eufrat/Tigris 197/3; instelling vrije luchtzone afgekeurd 202/1
- Irak: bezoek van Syrische delegatie 424/3
- Libanon: onderhandelingen over terugtrekking Syrische troepen 531/3; president Hraoni op bezoek in Damascus 56/1; premier Rafiq al-Hariri op bezoek 56/2; Libanese delegatie bezoekt Syrië 56/2; premier Hariri op bezoek 422/2; 424/2; economische samenwerking 799/2
- Marokko: koning Hassan II op bezoek 114/2
- Russische Federatie: overleg over militaire schuld aan Moskou 57/2; „omvangrijk militair leverantie-akkoord” getekend 57/3
- Turkije: minister van buitenlandse zaken Cetin op bezoek 32/2; ondertekening twee protocollen 57/2; tripartiet overleg niet irak over waterverdeling Eufrat en Tigris 197/3; premier Demirel op bezoek 555/3
- Turkije en Iran: bijeenkomst te Ankara over nationalistische ambities van Iraakse Koerden 207/1
- Economie: lening van EIB 799/3
- Militaire zaken: hoofd militaire inlichtingendienst ontslagen 424/3
- Politieke partijen:
- Baath: ex-leider Salah Jedid overleden 799/3
- President: speculaties over Rifaat Assad, de broer van de president 57/3

TADZJIKISTAN

- Buitenlandse betrekkingen:
- Afghanistan: bezoek van premier Akhar Mirzoev 226/2; conflict aan grens na dood Russische soldaten 813/3; grensakkoorden 814/1
 - Armenië: diplomatieke betrekkingen 514/1
 - China: bezoek van president Rachmanow 514/1
 - GOS: stationering vredesmacht 512/3; stationering extra troepen 513/1
 - India: bezoek van premier Abdoelloddzjanov 514/1
 - Iran: bezoek van president Nabijew 226/1
 - Oezbekistan: bezorgdheid over schendingen zuidelijke grens met Afghanistan 226/3; bezoek van Iskandrov 227/1
 - Pakistan: bezoek van president Nabijew 216/1
 - Roemenië: diplomatieke betrekkingen 261/3
 - Russische Federatie: bezorgdheid over schendingen van zuidelijke grens met Afghanistan 226/3; Russische hulp 513/3; olieverdrag 514/1; bezoek van president Imamoli Rachmanow 813/2; Jeltsin onttremd over gevechten aan grens met Afghanistan 813/3; Russische doelstellingen niet betrekking tot Tadzjikistan 814/2
 - Toerkmenistan: diplomatieke betrekkingen 518/2
 - Turkije: premier Demirel op bezoek 321/1
- Burgeroorlog: akkoord over wapenstilstand 226/1; rebellen vallen Doesjanbe aan 227/1; wapenstilstands-akkoord 227/2; moord op veiligheidsfunctionaris 227/3; hervatting van gevechten 227/3; vluchtelingenprobleem 228/1; regeringsoffensief 512/2; dood militieleiders 512/3; ontvoering en vrijlating Russische grenswachten 513/3
- Economie: prijsverhogingen 513/2; volwaardig lid IMF 667/3
- Justitie: oud-burgemeester Doesjanbe vrijgelaten 227/2; voor de tweede keer ontslag burgemeester van Doesjanbe 513/3; verbod op oppositiepartijen 813/2
- Mensenrechten: rapport Amnesty International 813/2
- Parlement: regime Iskandrov illegaal verklaard 813/2
- Politieke partijen: verbod op oppositiepartijen 813/2
- President: Nabijew afgezet 216/2; Imamoli Rahmanov gekozen 227/2; dood voormalige president 513/2
- Regering: nieuw ministerie van defensie opgericht 226/3; wijzigingen 227/1; nieuwe regering 228/1; belangrijkste leden 228/1; nieuw ministerie 513/2
- Religie: nieuwe opper-kazi 513/2
- Verkiezingen: tussentijdse 813/2
- Vluchtelingen: probleem 228/1; crisis 513/1

TAIWAN

- Buitenlandse betrekkingen:
- Algemeen: betrekkingen met het vasteland 882/2; secretaris-generaal SEF dreigt met aftreden 882/3
 - China: historische ontmoeting 516/1; achtergronden ontmoeting 516/2; verzoek uitlevering Chinese vliegtuigkapers 516/2; economische betrekkingen 516/3

- Duitsland: minister van economische zaken Möllemann op bezoek 228/3; wapentransactie 515/1
- Frankrijk: bevestiging van wapentransactie 228/2
- Indonesië: bezoek van minister van buitenlandse zaken Chien Fu 515/1
- Japan: openlijke bijeenkomst op kabinetsniveau 228/2; bezoek van minister van buitenlandse zaken Chien Fu 515/1
- Korea (Zuid): verbreking betrekkingen door Taiwan 59/3
- Niger: hervatting diplomatieke betrekkingen 48/2
- Verenigde Staten: handelsvertegenwoordiger op bezoek 228/3; Amerikaans copyright 517/1; Taiwan gehandhaafd op „special 301”-lijst 882/1; berichten over Amerikaanse wapentransacties 882/3
- Corruptie: regering neemt stappen ter bestrijding 883/1
- Economie: status van waarnemer GATT 68/3; tekort betalingsbalans 515/3; nieuwe regulering effectenbeurs 882/2; verlichting kredietvoorwaarden 883/1
- Gouverneur: van provincie Taiwan benoemd 515/3
- Justitie: vooraanstaande dissident vrijgesproken 515/3
- Kernenergie: ongeregeldeheden over vierde kerncentrale 881/1
- Oppositie: terugkeer van vooraanstaande dissident uit ballingschap 228/2
- Parlement: handgemeen in Assemblée 517/2; breuk in regeringspartij KMT 517/2; nederlaag regering over wet op financiële informatie 881/1
- Politieke partijen:
- Chinese Nieuwe Partij: scheidt zich af van KMT 881/2
 - KMT: nieuwe secretaris-generaal 515/2; 14de congres 881/1; hervormingen 881/2; Lee lierkoren als voorzitter 881/2; andere verkieringen en benoemingen 881/2
- President: toespraak van president Lee over toestand van de natie 229/3; toespraak 883/1
- Regering: nieuwe premier 514/1; samenstelling kabinet 514/3; eerste beleidsvoorzitter 491/1
- Staat van beleg: op Matsu en Chinmen opgeheven 228/2
- Terrorisme: kaping Chinees vliegtuig 882/2
- Verkiezingen: algemene verkiezingen 228/3

TANZANIA

- Buitenlandse betrekkingen:
- Japan: herschikking schulden 491/2
 - Zuid-Afrika: ANC-gevangenkampen 267/1
- Justitie: vrijlating oppositieleider 491/1
- Overheid: overtoollige ambtenaren 342/1
- Regering: reorganisatie kabinet 491/2; kabinetswijzigingen 341/3; wijzigingen 783/1
- Religie: islamitische rellen 783/1
- Tanganjika: mogelijk een afzonderlijke regering 783/2
- Verkiezingen: tussentijdse meerpartijenverkiezingen 783/1

THAILAND

- Aiinestie: bekrachtigd 517/3
- Buitenlandse betrekkingen:
- Cambodja: twee medevoorzitters Cambodjaanse ministerraad op bezoek 875/2
 - China: minister Qian Qichen op bezoek 518/1
 - Filipijnen: bezoek van premier Chuan Leekpai 518/2
 - India: premier Rao op bezoek 593/1
 - Indonesië: bezoek van premier Chuan Leekpai 518/1
 - Japan: premier Miyazawa op bezoek 427/3; Miyazawa's toespraak in Bangkok 427/3; bezoek van premier Chuan Leekpai 518/2
 - Laos: bezoek van Thaise premier Chuan Leekpai 659/1
 - Myanmar: grensincident 641/3; grensconflict opgelost 355/2
 - Singapore: bezoek van premier Chuan Leekpai 518/2
 - Vietnam, Cambodja en Laos: bijeenkomst Mekong-commissie 664/3
- Justitie: terugkeer Manoon Rupkachorn 517/3
- Militaire zaken: verdere beperking bevoegdheden strijdkrachten 517/3
- Volksgezondheid: stappen om eind te maken aan kinderprostitutie 518/1

TOERKMENISTAN

- Binnenlandse veiligheid: vorming van Nationale Garde 230/1
- Buitenlandse betrekkingen:
- Iran: akkoord over oliepijpleidingen 230/1; minister Velayati op bezoek 518/2

- Oekraïne: hervatting handel 730/1; premier Koetsjma op bezoek 518/2
 - Roemenië: diplomatieke betrekkingen 261/3
 - Russische Federatie: schuldenovereenkomst 175/2; intergouvernementeel akkoord 187/2
 - Tadzjikistan: diplomatieke betrekkingen 518/2
 - Turkije: premier Demirel op bezoek 321/1
- Economie: lid geworden IMF 71/3; hervormingen 518/2
- Militaire zaken: vorming strijdmacht 230/1
- Munt: besluit tot invoeren van de manat eind 1993 230/2
- Regering: minister ontslagen 518/2
- Verkiezingen: voor Volksraad 2.30/2

TOGO

- Arbeid: algemenestaking 51/1
- Buitenlandse betrekkingen:
- Algemeen: angst voor buitenlandse interventie 417/3
 - Burkina Faso: komst waarnemers presidentsverkiezingen 715/1
 - Frankrijk: gesprekken in Frankrijk over politieke crisis mislukt 418/1; Franse hulp opgeschort 418/2; aankomst waarnemers voor presidentsverkiezingen 715/1
 - Verenigde Staten: oosthostine Amerikaanse hulpprogramma 511/1
- Grondwet: referendum over grondwetwijziging 50/3
- Justitie: kandidatuur Olympio afgewezen 715/1
- Mensenrechten: Olympio-onderzoek door Internationale Federatie Mensenrechten (FIDH) 491/2
- Oppositie: voortdurende aanslagen op oppositie 49/3; demonstranten beschoten 417/3; collectief COD-2 benoemt „premier” 419/1; nieuwe politieke groepering 714/3; boycot verkiezingen 715/1
- Parlement: lid overgangsparlement (HCR) omgekomen na aanslag 491/3; verlenging van overgangperiode naar democratie goedgekeurd door HCR 49/3; parlementgebouw door leger bezet 501/3
- Politieke crisis: over ontslag ministers 501/3; duurt voort 417/3; gesprekken in Frankrijk mislukt 418/1; president en premier zoeken naar akkoord 418/2; besprekingen niet oppositie 714/2
- Politieke partijen:
- Algemeen: aanhoudende problemen bij overgang naar meerpartijstelsel 501/1
- President: aanslag op residentie 418/3
- Referendum: over grondwet 501/3
- Regering: isolatie van Koffigoh 417/2
- Verkiezingen: tijdschema 419/2; nieuw tijdschema presidentsverkiezingen 714/3; akkoord over datum 715/1; nominatie presidentskandidaten 715/1; komst buitenlandse waarnemers 715/1; boycot door oppositie 715/1; overwinning voor Eyadema 715/2

TONGA

- Verkiezingen: algemene verkiezingen 441/3

TRINIDAD EN TOBAGO

- Amnestie: vrijlating coupgelegers 639/3
- Arbeid: ernstige onrust 640/3
- Buitenlandse betrekkingen:
- Barbados: samenwerkingsakkoord 640/3
 - Guyana: samenwerkingsakkoord 640/3
- Economie: ontwikkelingen in 1992 640/1
- Mensenrechten: Amnesty bezorgd over doodstraf 640/1
- President: herkozen 640/1
- Verkiezingen: lokale verkiezingen 639/3

TSJAAD

- Binnenlandse veiligheid: opnieuw gevechten 420/1; bloedbad onder burgers 420/1; bloedbad in zuiden 715/3; ernstige onlusten 716/2
- Buitenlandse betrekkingen:
- Libië: hoorzitting ICJ over geschil 716/2
- Mensenrechten: groep stapt uit CST 716/1
- Militaire zaken: ontslag stafchef 117/1
- Nationale Conferentie: datum bekendgemaakt 117/1; geopend 419/2; presidents gekozen 419/3; aanvaarding overgangshandvest 420/1; ontbinding van CRCR 716/1
- Oppositie: MDD wijst verzoeningsakkoorden met regering af 117/2; ontmoeting met FNT 715/1
- Parlement: vorming Hogere Overgangsraad (CST) 420/2; mensenrechtengroep stapt uit CST 716/1
- Regering: reorganisatie kabinet 117/1; coup poging 419/3; verkiezing overgangspremier 420/1; samenstelling overgangsregering 420/2; nieuw overgangskabinet 716/2
- Vakbeweging: oproep tot ambtenarenstaking van een maand 117/1

Vredesakkoord: tussen regering en MDD 117/1; tussen regering en CSNPD 117/1; tussen regering en FNT 117/1: FNT overhandigt wapens aan Soedanese autoriteiten 117/3; terugkeer Koty 716/3

TSJECHIË

Algemeen: basisgegevens Tsjechië republiek 242/3
Asiel: verscherping grenscontroles 686/1; strikter visumbeleid 687/1

Binnenlandse veiligheid: verscherping grenscontroles 686/1

Buitenlandse betrekkingen:

— Algemeen: diplomatieke erkenning door alle buurstaten 245/3

— CVSE: toegetreden als lid 287/3

— Duitsland: officieel bezoek van premier Klaus 687/1; bezoek van president Havel 687/1: militair samenwerkingssakkoord 687/1

— EG: Tsjechoslowaaks associatieakkoord per 1 januari 1993 herzien 245/3

— EVA: voorlopige overname vrijhandelsakkoord Tsjechoslowakije 211/3

— Raad van Europa: toetreding 619/2

— Slowakije: ont koppeling valuta's 685/1; bezoek van premier Klaus 685/2; geen privatiseringsaandelen voor Slowaakse investeerders 685/3

Economie: toetreding tot de EBRD 245/3; lidmaatschap GATT 522/1; toetreding tot IMF 667/3; aandelen Slowaakse staatsburgers vrijgegeven 685/3; trilaterraal akkoord over arbeidsvoorwaarden 685/3; IMF-lening 685/3; opening effectenbeurs 686/2; faillissementswet 686/2

Grondwet: politiek stelsel 242/3

Justitie: Dubceks chauffeur veroordeeld 686/3; arrestaties in verband met geplande aanslag op Havel 686/3; oprichting Constitutioneel Hof 686/3

Kernenergie: goedkeuring voor kerncentrale 686/2

Militaire zaken: geplande vermindering strijdkrachten 686/3

Politieke partijen:

— CSSD: naam veranderd 686/1

— KSCM: Grebenicek voorzitter 686/1

— LSNS: breuk met Liberale Sociale Unie 686/1

President: Havel gekozen 242/2; Havel beëdigd 685/1

Regering: nieuwe ministers 242/2; Tsjechische ministerraad 243/1; nieuwe minister van eezondheid 686/3

Verenigde Naties: lidmaatschap 523/1

Verkiezingen: presidentsverkiezingen 242/2

TSJECHOSLOWAKIJE

Algemeen: ontbinding van de Federatie op 31 december 1992 245/2

Buitenlandse betrekkingen:

— Hongarije: problemen in Slowaakse betrekkingen 246/3; geschil rond Gabčíkovo-dam 247/1

— Verenigde Staten: Amerikaans consulaat in Bratislava afgeluisterd 247/1

Deelrepublieken:

— Algemeen: toekomstige economische betrekkingen 244/1; toekomstige bilaterale betrekkingen 245/3

— Slowakije: aanname ontwerpgrondwet van een Slowaakse Republiek 243/1; politieke veranderingen 244/2; problemen in betrekkingen niet Hongarije 246/3; geschil rond Gabčíkovo-dam met Hongarije 247/1; Amerikaans consulaat in Bratislava afgeluisterd 247/1

— Tsjechit: politieke ontwikkelingen 244/2; grondwet aanvaard 245/1

Justitie: voormalige communistische functionarissen veroordeeld 246/2

Media: ontslag van directeur persbureau 246/1

Mensenrechten: ontbinding van Charta '77 246/2

Parlement: problemen bij de deling 243/2; tegenslag in verzelfstandigingsproces 243/3; besluit tot ontbinding van de federatie 244/3

Politieke partijen:

— CP: partijleider Jiri Svoboda neergestoken 246/3

— ODU: opheffing 246/2

TUNESIË

Buitenlandse betrekkingen:

— China: president Yang Shangkun op staatsbezoek 122/1

— Israël: Israëlische pelgrims op bezoek 720/2; officiële Israëlische delegatie op bezoek 791/2

— Koeweit: bezoek van minister van buitenlandse zaken Habib Ben Yahia 655/2

— Maghreb: deelname aan AMU-top in Nouakchott 111/3

Economie: bijeenkomst donoren 496/3

Justitie: massaprocessen tegen islamitische activisten 117/2; beroep van islamitische activisten verworpen 117/3; nieuwe arrestaties 118/1; veroordeling broer van de president in Frankrijk 118/1

Kiesstelsel: hervormingen goedgekeurd 784/1

Mensenrechten: oproep Amnesty International 118/1; uitspraak over status LTDH 496/2; protesten 496/2; rapport Amnesty International 783/3

Oppositie: massaproces tegen radicaal-islamitische Nahda-beweging 117/2; beroep van islamitische activisten verworpen 117/3

Overheid: beperkte hervormingen in het ambtenarenapparaat 118/1

Politieke partijen:

— ME: opvolger PCT 496/3

— PCT: naamsverandering 496/3

— RCD: congres 784/1

Regering: kabinetswijzigingen 117/2; kabinetsbenoemingen 784/1

Terrorisme: netwerk islamitische fundamentalisten ontmanteld 496/2

Verkiezingen: datum parlements- en presidentsverkiezingen 496/1

TURKIJE

Begroting: ontwerp voor 1993 311/1

Buitenlandse betrekkingen:

— Albanië: militair samenwerkingssakkoord 751/2; vriendschapsverdrag 674/3

— Algemeen: president Özal bezoekt Balkan en Centraal-Azië 555/3

— Armenië: Armeens verzoek om graan 150/3; ontmoeting presidenten Armenië en Azerbajdzjan in Ankara 451/1

— Azerbajdzjan: bezoek van Özal 451/1; ontmoeting presidenten Armenië en Azerbajdzjan in Ankara 451/1

— Bulgarije: premier Dimitrov op bezoek 79/2; militair akkoord 79/2; bezoek van president Özal 675/3

— Duitsland: opheffing van wapenembargo tegen Turkije 87/3; bondskanselier Kohl op bezoek 556/1

— Egypte, Irak, Jordanië en Syrië: overeenkomst over elektriciteitsnet 197/3

— Frankrijk: president Mitterrand op bezoek 281/1; defensiecontract voor Frans bedrijf 31/1; verlenging mandaat Franse vliegtuigen voor operaties vanuit Zuid-Turkije 32/1

— Groot-Brittannië: minister van buitenlandse zaken Hurd op bezoek 28/1; verlenging inandaat Engelse vliegtuigen voor operaties vanuit Zuid-Turkije 321/1

— Irak: luchtaanvallen op Koerdische bases in Irak 27/1; nieuwe luchtaanvallen op Koerdische bases in Noord-Irak 28/1; tripartiet overleg met Syrië over waterverdeling Eufraat/Tigris 197/3; Turks consulaat heropend 575/3

— Iran: Iraans protest 31/3; onderzoek betrokkenheid terroristische aanslagen 553/2

— Israël: moord op diplomaat in Ankara 31/2; Israëlische president op bezoek 32/2

— Kazachstan: bezoek van premier Demirel 32/1

— Kirgizstan: bezoek van premier Demirel 321/1

— Koeweit: minister van buitenlandse zaken op bezoek 347/1

— Macedonië: onafhankelijkheid erkend 21/1

— Oekraïne: defensieakkoord 749/3

— Oezbekistan: bezoek van premier Demirel 321/1

— Pakistan: president Ghulam Ishaq Khan op bezoek 359/1; akkoord 360/2

— Roemenië: bezoek van minister van buitenlandse zaken Cetin 682/2

— Russische Federatie: wapenakkoord en samenwerkingsovereenkomst 556/1

— Syrië: bezoek van minister van buitenlandse zaken Hikmet Cetin 321/2; ondertekening twee protocollen 57/2; tripartiet overleg met Irak over waterverdeling Eufraat/Tigris 197/3; bezoek van premier Demirel 555/3

— Syrië en Irak: bijeenkomst in Ankara over nationalistische ambities van Iraakse Koerden 207/1

— Tadzjikistan: bezoek van premier Demirel 32/1

— Toerkmenistan: bezoek van premier Demirel 321/1

— Verenigde Staten: defensiecontract voor Amerikaans bedrijf 311/1; verlenging inandaat Amerikaanse vliegtuigen voor operaties vanuit Zuid-Turkije 32/1; mensenrechten onderwerp van gesprek 556/2

— WEL: geassocieerd lid 622/1

Economie: nieuw privatiseringsbureau 553/3; geschil over vergroting overheidsaandeel in bank 554/1; stijging BNP en buitenlandse schuld 554/1

Justitie: arrestatie van Britse journalist 551/3; geschil

over vergroting overheidsaandeel in bank 554/1; proces tegen islamitische fundamentalisten 555/3

Koerden: luchtaanvallen boven Irak 271/1; botsingen tijdens Koerdisch Nieuwjaar 271/2; EG-kritiek 271/3; nieuwe luchtaanvallen boven Irak 28/1; aanhoudend geweld in het zuidoosten 28/2; gevechten in Sinak 29/1; PKK houdt bevoorradings van Iraakse Koerden tegen 291/1; verdere gewelddadigheden in zuidoosten 291/2; gevechten tussen Iraakse en Turkse Koerden 291/3; aanhoudend offensief in Noord-Irak 551/1; in hongerstaking 551/2; PKK staakt het vuren 551/2; PKK verlengt staakt-het-vuren 551/3; PKK richi 'bloedbad aan onder ongewapende soldaten 552/1; nieuw regeringsoffensief 552/1; escalatie opstand 552/1

Media: uitzendverbod particuliere televisiestations 553/3

Mensenrechten: Assyriërs in hongerstaking 551/2

Militaire zaken: defensiecontract 311/1; Turken per ongeluk gedood tijdens NAVO-oefening 553/1

Noodtoestand: verlenging 28/3

Parlement: verlenging van mandaat geallieerde troepen 32/1; wettelijke hervorming rechtssysteem 551/1

Politieke partijen:

— „Integratiepartij”: opgericht door parlementariërs van de coalitie 30/3; fusie met CHP 30/3

— Algemeen: opheffing van verbod op politieke partijen 30/3

— ANAP: scheuring 553/1

— CHP: heropgericht 30/3

— OZEP: oprichting 30/2

— SHP: opstappen van Koerdische afgevaardigden uit partij 30/2

President: strijd om opvolging Özal 554/2; Demirel gekozen 554/2

Rampen: mijnramp 31/2; aardbeving 31/3

Regering: benoeming Ciller tot premier 555/1; vorming 555/2; samenstelling ministerraad 555/2

Terrorisme: operatie tegen Dev Sol 301/1; aanslag op synagoge 31/1; moord op Israëlische diplomaat 311/2; bomaanslagen 552/3; activiteiten extreem links 552/3; nieuw offensief extreem links 552/3; moord op journalist 553/2

Verkiezingen: plaatselijke verkiezingen 301/3; in Istanbul 553/1

TUVALU

verkiezingen: algemene verkiezingen onbeslist 883/3

URUGUAY

Arbeid: algemene staking 641/2

Economie: referendum over privatisering 640/3; bevestiging maatregelen 641/1

Militaire zaken: onrust in liet leger 641/2

Parlement: regering lijdt nederlaag 641/2

Regering: minister van buitenlandse zaken afgetreden 641/1; crisis 641/1

VATICAN

Buitenlandse betrekkingen:

— Albanië: bezoek van paus Johannes Paulus II 674/1

— China: bezoek van Vaticaanse functionaris 804/1

— Dominicaanse Republiek: bezoek van paus Johannes Paulus II 382/1

— Mexico: diplomatieke betrekkingen formeel hersteld 330/1; bezoek van paus Johannes Paulus II 771/3

— Oeganda: bezoek van paus Johannes Paulus II 338/2

— Polen: concordaat 843/1

— Soedan: bezoek van paus Johannes Paulus II 491/3

— Spanje: bezoek van paus Johannes Paulus II 621/3

VENEZUELA

Amnestie: vrijlating rebellen 403/2

Arbeid: stakingen 403/3

Bankwezen: aftreden president centrale bank 403/2

Binnenlandse veiligheid: nasleep coupoging 406/1; ongeregeldeheden in provinciehoofdsteden 407/1; spontane viering schorsing president 703/2

Buitenlandse betrekkingen:

— CARICOM: overeenkomst 384/1

Economie: aanbod inzake commerciële oliewinningscontracten 404/2; bezuinigingen 404/2; beleid van de regering 704/1

Grondwet: herstel van constitutionele waarborgen 403/1; constitutionele verwarring 703/3

Justitie: nieuwe president Opperste Gerechtshof 403/3; straffen deelnemers coupoging 406/2; president

beschuldigd van corruptie 407/2; presidentieel decreet nietig verklaard 407/3; president van functie ontheven 703/1
Militaire zaken: nieuwe legercominandant 704/3
Oppositie: aanhoudende onrust 10313; felle protestacties tegen regering 407/3
Politieke partijen:
 AD, nominiatie presidentskandidaat 40713
 COPEI: treedt terug uit regering 404/1; nominatie presidentskandidaat 407/3; oprichter uit partij gezet 705/1
President: eisen tot verkoning ambtstermijn 403/2; beschuldigd van corruptie 407/2; decreet 2669 nietig verklaard door Opperste Gerechtshof 407/3; van functie ontheven 703/1; benoeming interimpresident op 21 mei 703/3; nieuwe interimpresident op 5 juni 704/2
Regering: COPEI trekt zich terug 40411; ministers treden af 404/1; dreiging van nieuwe coup 404/3; poging tot staatsgreep 405/1; aftreden minister van binnenlandse zaken 406/3; kabinet afgeleid 704/1; ministers blijven op post 70411; nieuw kabinet 704/3; samenstelling kabinet 70413
Terrorisme: aanslag op presidentiële stoet 404/3
Verkiezingen: nederlaag regering 40513; nasleep 407/1

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

Buitenlandse betrekkingen:
 — Egypte: president Mubarak op bezoek 578 3
 — Ethiopië: premier Layne op bezoek 559/3; diplomatieke betrekkingen 57813
 — Frankrijk: aankoop van Franse tanks 348/1
 — Iran: geschil over eilanden 347/3; territoriaai geschil over soevereiniteit Abu Musa 79213
 — Jemen: verbeterde betrekkingen 57711
 — Libanon: premier Hariri op bezoek 42412
 — Russische Federatie: minister van defensie op bezoek 348/1
Regering: kabinetwijziging 34811

VERENIGDE STATEN ALGEMEEN

Abortus: opheffing van beperkingen 47211; anti-abortuswet Guam ongeldig verklaard 47813; nieuwe protestacties bij abortusklinieken 47813; uitspraak Hooggerechtshof over Pennsylvania-wetgeving 478/3; presidentieel veto over wet inzake foetaal onderzoek 47913; voortgang in federale wetgeving ter hescherining recht op abortus 480/1; uitspraken tegen wettin van Michigan en Louisiana 480/1; uitspraken van Hooggerechtshof 48012; arts vermoord voor kliniek in Florida 48013; demonstratie bij IPPF-kantoor in Londen 48013
Burgerrechten: verkiezing NAACP-leider 70513
Doodstraf: uitvoering van doodvonnis 10013; executie van Roger Colenian 101/1
Gezinsverlof: presidentieel veto tegen wetsontwerp inzake gezinsverlof 10212; wet door Clinton bekrachtigd 477/2
Grondwet: wijziging om begroting sluitend te maken verworpen 101/2
Justitie: aanklacht tegen Congreslid 41/3; aanklacht tegen voormalig manager postkantoor ban Hiis van Afgevaardigden 4211; aanklacht tegen Caipar Weinberger 97/1; oroles tegen Claire George 97/2; Keagan gezuiverd van verdenking 97/2; veroordeling van Charles Keating 9912; strafvermindering voor Michael Milken 99/2; veroordeling van Noriega 99/2; uitspraken van her Hooggerechtshof 99/3; uitspraken Hooggerechtshof over wettigheid ontvoering van verdachte misdadigers 100/1; onderzoek verbod op dienst in strijdkrachten door homoseksuelen 472/1; uitspraak over werkgroep gezondheidszorg 178/1; Hooggerechtshof over Pennsylvania-wetgeving 478/3; uitspraken tegen abortuswetten Michigan en Louisiana 480/1; uitspraken Hooggerechtshof over abortus 480/2; arts vermoord voor abortuskliniek in Florida 480/3; opperrecht met pensioen 481/1; kwesties rond beperking vuurwapenbezit 181/2; president veroordeelt NRA 481/2; belegering in Waco 481/3; boete voor FBI-directeur Sessions 482/2; uitspraak Hooggerechtshof over afzettingsprocedure 483/3; Alvarez Machain rijgesproken 484/1; gerechtelijke uitspraak over status Noriega 484/2; veroordeling twee politiemensen in zaak-Rodney King 484/3; Palestijnse FRC-leden in staat van beschuldiging gesteld 505/1
Milieu: wijziging in wet op luchtverontreiniging 102/3; goedkeuring wetsontwerp inzake energie 261/1

Militaire zaken: O'Keefe benoemd als waarnemend minister van marine 26011, homoseksuele marineofficier in functie hersteld 261/2; geplande sluiting van bases 475/1; raietprogramma „Star Wars" geschrapt 706/3
Onderwijs: behandeling wetsontwerp in Congres gestaakt 260/3; vrijwilligersprogramma 481/1
President: benoemingen overgangsteam van Clinton 38/3; ontmoeting Clinton-Bush 39/3; economisch seminarium 257/1; inhuldiging Clinton 25713; directeur communicatie Witte Huis vervangen 706/1; reorganisatie Witte Huis 70612; problemen met public relations 706/2
Rampen: orkanen Andrew en Iniki veroorzaken aanzienlijke schade 102/3; stormschade 709 1
Schandalen: Huis van Afgevaardigden besluit tot onderzoek naar „October Surprise"-geruchten 41/1; onthulling namen van hij „Rubbergate"-schandaal betrokken leden Huis v. Afgev. 41/2; het Iran-contra schandaal 97/1; onderzoek naar het Iran-contra schandaal bijna afgerond 97/3; Isukgate-scha! 97/3; verdere ontwikkelingen in Irakgate-affaire 98/2; nieuwe ontwikkelingen in schandaal rond spuurwerk in Clintons paspoortdossier 257/1; het Tailhook-schandaal 260/1; rapport over „Rubbergate"-schandaal 482/3; ontwikkelingen in Iran-contra schandaal 48213; rapport over Irakgate-schandaal 483/2; conclusies Congres inzake „October Surprise"-affaire 483 3; congresleden betrokken bij corruptiezaken 70511; rapport Tailhook-schandaal 705/3
Terrorisme: bomaanslag in World Trade Center 48511
Volksgezondheid: start inentingsprogramma boor kinderen 47713

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Afrika: wijziging Amerikaans schuldenbeleid 70913
Albanië: president Berisha op bezoek 7511; toezegging economische hulpfondsen door VS 7512
Algemeen: hervatting dialoog met PLO 78511
Angola: merkbare verschuiving in beleid VS 4111; diplomatieke betrekkingen 413/1; erkenning Angolese regering 77211
Argentinië: president Menem op bezoek 758/3
Bangladesh: kernbrandstofakkoord verlengd 65613
Bolivia: overeenkomst over financiële hulp 24911; anti-Amerikaanse gevoelens 249/2
Chili: Amerikaans waarderingscijfer investeringen 255/3; president Aylwin op bezoek 25513
China: handelsbesprekingen 12211; geschil 12212; Chinese dissident Shen Tong naar VS verbannen 123/1; handelsakkoord 12513; sancties opgeheven 42712; bezoek van Amerikaans kabinetlid 427/2; MFN-status door VS verlengd 800/1; immigranten proberen illegaal naar VS binnen te komen 802/1; economische sancties van VS 80313
Cuba: verscherping handelsembargo 394/3; particuliere hulp uit VS 761/3; dissidenten willen hszriening heid VS 76211; aanbod om te onderhandelen over gecompliceerde Amerikaanse bezittingen 76311
Dominicaanse Republiek: suikerkrietquote verminderd 69613
EG: impasse over landbouwsubsidie in Uruguay-ronde van GATT-overleg 6813; akkoord over landbouwsubsidies in GATT-overleg 6913; eerdere ontwikkelingen in geschil over landbouwsubsidies 70 1
Egypte: president hlubarak op bezoek 502/1
El Salvador: kwijtschelding schuld 397/2; beschuldigt VS van betrokkenheid bij repressie 398/3
Filippijnen: sluiting van Amerikaanse marine-basis Subic Bay 129/1; vertrek van laatste Amerikaanse militairen 129/2
Frankrijk: president Mitterrand op bezoek 372/1
GOS: Congres keurt Amerikaanse hulp goed 157/3
Griekenland: verkoop vliegtuigen aan Griekenland 298/2; sluiting Amerikaanse basis Kreta 838 3
Groot-Brittannië: gouverneur Patten van Hongkong op bezoek 722/3
Haiti: standpunt inzake vluchtelingen 400/2; diplomatiek initiatief 401/2; Clinton ontmoet Aristide 768/1
India: besprekingen over nucleaire non-proliferatie 135/3; gesprekken over samenwerking op defensiegebied 136/1; akkoord over uitvoer van tarwe naar India 1361; beschuldigingen van verkoop chemische wapens India aan Syrië 136/3; dreiging met handels-sancties 593/1
Indonesië: bevriezing hulp voor militaire trainingen 352/3
Irak: overleg met zes oppositieleiders Koerden, sjiieten en soennieten 201/2; Iraakse hlg-25 neergeschoten door Amerikaanse vliegtuigen 208/1; aanval niet kruitraketten op kernwapenfabriek in Zafaraniyah 209/2; vermeend plan om Bush te vermoorden 576/1; Amerikaanse raketaanval op Bagdad 576/2

Iran: Amerikaanse vermoedens over wapenvoorraden 119/2; verkoop chemische fabriek geblokkeerd 420/3; betrekkingen verder achteruit 421/1; onthullingen over Amerikaanse napolieveringen via Paraguay 792/3; gespannen betrekkingen 795/2
Israël: Amerikaanse militaire hulp 212/1; kredietgaranties goedgekeurd 212/1; „zwaarwegende bezwaren" tegen deportatie Palestijnen 215/3; premier Rabin op bezoek 500/1
Japan: premier Miyazawa op bezoek 143/2; nieuwe toezeggingen om hel handelsoverschot te verkleinen 14312; ontmoeting Miyazawa-Clinton 721/2; handelspact 728/1
Jemen: vertrek Amerikaanse militairen 274/2
Joego-Slavië: voedseldroppings 314/3
Jordanië: koning Hoessein op bezoek 654/2
Kazachstan: status meest begunstigde natie verleend 507/3; joint venture met Amerikaanse firma 507/3
Koeweit: aankoop Amerikaanse rank; officieel hevestigd 347/1
Korea (Noord): besprekingen 807/1; nucleaire besprekingen 808/1; bilaterale betrekkingen belemmerd 809/1
Korea (Zuid): bezoek van president Bill Clinton 81113
Libanon: oncnizheid over bomaanslag op ambassade in 1983 796/1
Libië: Amerikaanse sancties verlengd 4711
Macedonië: voorstel stationering Amerikaanse troepen 618/2
Mexico: president Salinas op bezoek 329/2; aanbod hulp bij bestrijding drugshandel geweigerd 32912; onderhoud Salinas-Clinton over NAFTA 329 3
Mongolië: premier Puntsgajin Jasray op bezoek 660/1
Namibië: president Nujoma op bezoek 77811
Nicaragua: VS geven hulp vrij 700/2; opschorting hulp VS 701/3
Nieuw-Zeeland: verbod bezoek van Amerikaanse oorlogsschepen opgeheven 6711
Pakistan: defensiebeeraad 35911; controversie over kernnapenprogramma 36011; controversie over aankoop Chinese raketten 36011; dreiging verklaren tot terroristische staat van Pakistan 36012; betrekkingen beiproken 66211; Pakistan voor VS niet langer terroristische staat 87813; Amerikaanse sancties 878/3; besprekingen hervat 87911
Panama: bezoek van president Bush 33012; Amerikaanse missionarissen ontfuord 33112; schadeclaims afgewezen door Hooggerechtshof VS 331/3
Peru: bezoek van onderminister van buitenlandse zaken Aronson 3213; Amerikaanse hulp 33413
Puerto Rico: referendum over relatie met VS 639/2
Roemenië: nieuw handelsverdrag 2613
Russische Federatie: gegevens over KAL-toestel overgedragen aan Amerikaaiis-Zuidkoreaanse delegatie 5912; toponimoeting Clinton-Jeltsin in Vancouver 47011; details van Amerikaans hulppakket 470/2; andere agendapunten tijdens top Jeltsin-Clinton 47112
Slovenië: opheffing van sancties door VS 27/1
Soedan: waarschuwing Amerikaanse regering 492/3; beschuldigingen van terrorisme. Soedanese ontkenningen 779/2
Somalia: vier Amerikaanse oorlogsschepen naar de kust van Somalia 192/3; VS bieden militaire interventie aan 194/1; militaire interventie onder leiding van de VS 194/2; voortgang militaire operaties onder leiding VS 195/1; bezoek van Bush 196/2; incidenten tijdens een bezoek van zeven Amerikaanse Congresleden 196/3; gewelddadige demonstraties tegen VS 494/1
Taiwan: bezoek van handelsvertegenwoordiger 228/3; Amerikaans copyright 517/1; Taiwan gehandhaafd op „special 301"-lijst 882/1; berichten over Ainerikaanse wapentransacties 882/3
Togo: opschorting hulpprogramma 51/1
Tsjechoslowakije: Amerikaans consulaat in Bratislava afgeluisterd 247/1
Turkije: defensicontract voor Aiiierikaans bedrijf 31/1; verlenging mandaat Amerikaanse vliegtuigen voor operaties vanuit Zuid-Turkije 32/1; mensenrechten onderwerp van gesprek 556/2
Vietnam: versoepeling handelsembargo 230/3; bezoek van Amerikaanse delegatie 230 3; rapport senaat over MIA 231/3; nieuw meningsverschil over MIA's 666 3. bezoeken van Vessey en Kerr aan Vietnam 667/1
Zambia: schuld kwijtescholden 497 2
Zaire: betrekkingen steeds slechter 648/3
Zimbabwe: gezamenlijke militaire oefening 314 3

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Bankwezen verwerping fonds ten behoeve van RTC

9911: aankondiging van nieuwe voorschriften voor de banksector 9911
 Begroting: begrotingscrisis in Californië 10211; nieuwe schattingen begrotingstekort 25813; onthulling economisch plan Clinton 47213; voorbereiding op onthulling van het plan 472/3; ontwerp en plan voor vermindering tekort goedgekeurd 47313; bezuinigingen op defensie 47413; defensiebegroting voor 1994 47511; voor 1994 bekendgemaakt 475/2; andere details voor 1994 47513
 Handelsbalans: groter tekort 70813
 Sociaal beleid: onenigheid over wet inzake automatische verlenging werkloosheidsuitkeringen 10113; vorming nationaal dienstverleningskorps goedgekeurd 70813
 Stadsontwikkeling: presidentieel veto over wetsontwerp inzake belastingen en stadsontwikkeling 26111
 Vakbeweging: afschaffing beperkende maatregelen tegen vakbonden 47811

POLITIEK BINNENLAND

Binnenlandse veiligheid: belegering gevangenis Ohio 70911
 Congres: kredietgarantie aan Israël goedgekeurd 21211; het 103de op 5 januari bijeen 25911; belangrijkste functionarissen in nieuwe Congres 25912; 102de op reces. Goedkeuring van wetten 26013; behandeling wetsontwerpen onderwijs en criminaliteit gestaakt 26013; wetsontwerpen inzake water en energie goedgekeurd 26111; onthulling economisch plan Clinton via televisie 47213; toespraak Clinton 47311; leden betrokken bij corruptiezaken 70511
 — Huis van Afgevaardigden: besluit tot onderzoek naar „October Surprise”-geruchten 4111; onthulling van namen van bij „Rubbergate”-schandaal betrokken leden 4112; grondwetswijziging om begroting sluitend te maken verworpen 10112; uitbreiding van stemrecht 25711; conclusies inzake „October Surprise”-affaire 48313; uitbreiding stemrecht 484/3; keurt begroting goed 70812; verdere concessies Clinton 70812
 — Senaat: motie voor grondwetswijziging om begroting sluitend te maken verworpen 10112; rapport over MIA 23113; stemming over verbod op kernproeven 28211; goedkeuring moratorium ondergrondse kernproeven 28213; economisch stimuleringspakket afgewezen 47612; besluit over zaak-Packwood 705/2; begroting goedgekeurd 70713
 Deelstaten:
 — Algemeen: volksstemmingen in 42 staten over een aantal voorstellen 3813
 — Michigan: wet op zelfdoding nietig verklaard 70712
 Gezondheidszorg: benoeming Hillary Clinton tot hoofd van werkgroep 47211; versoepeling regels inzake Medicaid 47712; uitspraak over werkgroep 47811
 Kieswet: presidentieel veto regen wetsontwerp inzake kiezersregistratie 4013; wet op kiezersregistratie aangenomen 70711; wijziging financiering verkiezingscampagnes 70813
 Politieke partijen:
 — Democraten: verkiezing voorzitter 25913
 — Republikeinen: verkiezing voorzitter 25913
 Regering: de nominaties voor het kabinet van Clinton 25611; topfunctionarissen van het uitvoerend college van de regering 25613; kritiek op traagheid benoemingen 25812; genomineerde minister van justitie trekt zich terug 25812; nominatie van minister van justitie 47613; herstel vrouwen 70713
 Verkiezingen: Clinton wint presidentsverkiezingen 3613; verkiezingen voor het Congres 3712; overzicht verkiezingsuitslagen presidentschap 3712; overzicht verkiezingsuitslagen Senaat 3712; overzicht verkiezingsuitslagen Huis van Afgevaardigden 3712; voor het gouverneurschap in 12 staten 3812; gedetailleerde verkiezingsuitslagen 4011

VIETNAM

Binnenlandse veiligheid: gewapende opstand verijdeld 667/2
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Algemeen: bezoek van premier Vo Van Kiet aan West-Europa 66712
 — Australië: bilaterale hulp 23013; belangrijk contract voor Vietnamees olieveld 66513; bezoek van premier Vo Van Kiet 66611
 — Cambodja: twee medevoorzitters Cambodjaanse ministerraad op bezoek 87512
 — China: premier Li Peng op bezoek 23111; minister van defensie Chi Haotian op bezoek 666/1
 — Duitsland: minister Kinkel op bezoek 66513
 — Frankrijk: bilaterale hulp 230/3; president Mitter-

rand op bezoek 66511
 — Groot-Brittannië: bilaterale hulp 23013
 — Indonesië: bezoek van minister van defensie Doan Khue 65811; militaire delegatie op bezoek 66512
 — Israël: delegatie op bezoek 504/1; memorandum ondertekend 720/3
 — Japan: hervatting van Japanse lening 23012; economische conferentie te Hanoi 664/3; bezoek van premier Vo Van Kiet 665/2
 — Korea (Zuid): diplomatieke betrekkingen 231/1; bezoek van Nguyen Manh Cam, minister van buitenlandse zaken 664/2; bezoek van premier Vo Van Kiet 66513
 — Nieuw-Zeeland: bezoek van premier Vo Van Kiet 66611
 — Thailand, Cambodja en Laos: bijeenkomst Mekong-samenwerkingscommissie 66413
 — Verenigde Staten: versoepeling handelsembargo 23013; Amerikaanse delegatie op bezoek 23013; rapport Amerikaanse senaat over MIA 23113; nieuw meningsverschil over MIA's 666/3; bezoeken Vessey en Kerr aan Vietnam 667/1
 Economie: besprekingen met Wereldbank 23113
 Parlement: zitting Nationale Assemblée 23112; derde zitting van negende Nationale Assemblée geopend 66712
 Politieke partijen:
 — CVP: plenum 66712
 Verenigde Naties: Roudros Boutros Ghali op bezoek 66513; lening van IFAD 66612

IJSLAND

Buitenlandse betrekkingen:
 — WEU: geassocieerd lid 622/1
 Munt: devaluatie krona 62212
 Parlement: ratificatie EER in Althing 24112
 President: herkozen 622/2
 Regering: kabinetswijzigingen 62212

ZAÏRE

Arbeid: ILO kiest voor Birindwa-delegatie 65012
 Binnenlandse veiligheid: demonstranten gedood 34212; militair geweld 34213; etnisch geweld in provincie Kivu 64911; geweld in Shaba 649/3
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Algemein: internationaal isolement voor Mobotoe 34311; Mobotoe verwerpt „inmenging” Westerse staten 34311
 — Angola: steunverlening aan UNITA 41013
 — België: betrekkingen steeds slechter 64813
 — EG: betrekkingen steeds slechter 64813
 — Frankrijk: Franse ambassadeur omgekomen 34213; betrekkingen steeds slechter 64813
 — OAE: Salim Ahmed Salim op bezoek 64912
 — Verenigde Staten: betrekkingen steeds slechter 64813
 Grondwet: referendum uitgesteld 650/3
 HCR: druk op Mobotoe 34212; herhaalde steunbetuiging aan premier 343/2; gebouw omsingeld door militairen 343/2; Mobotoe blijft tarten 34411; ultimatum Moniengwo 650/3
 Nationale Conferentie: aanhoudende machtsstrijd 34211
 Oppositie: demonstranten gedood 34212
 Politieke partijen:
 — Heilige Alliantie voor Dialoog: oprichting 65013
 — Vernieuwde Heilige Unie: opgericht 65013
 Provincies:
 — Kivu: etnisch geweld 64911
 — Shaba: geweld 64913
 Rampen: ramp met veerboot 344/2
 Referendum: uitgesteld 65013
 Regering: verzoeningspoging van overgangsregering 34212; poging om Tshisekedi te ontslaan 34311; rivaliserende premiers 34411; presentatie regering-Birindwa 648/2
 Verenigde Naties: verzoek om interventie 649/1; humanitaire missie 64913; FAO kiest voor Birindwa-delegatie 650/3
 Verkiezingen: tijdschema 64912

ZAMBIA

Buitenlandse betrekkingen:
 — Irak: diplomatieke betrekkingen verbroken 49712
 — Iran: diplomatieke betrekkingen verbroken 49712
 — Verenigde Staten: schuld kwijtgescholden 49712
 — Zuid-Afrika: ANC-gevangenkampen 26711
 Corruptie: ministers in rapport beschuldigd van corruptie 51/2
 Economie: buitenlandse schuld verminderd 5112; jaarlijkse inflatie gedaald 51/3

Justitie: arrestaties 49712
 Noodtoestand: afgekondigd 49711; opheffing 49712
 Politieke partijen:
 — CNU: oprichting 5112
 — UNIP: nieuwe voorzitter 5113
 Rampen: vliegcrash 497/3
 Regering: ministers beschuldigd van corruptie 51/2; ministers ontslagen 5113; zuivering regering 49713

ZIMBABWE

Binnenlandse veiligheid: doden bij rellen 344/3
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Mozambique: terugtrekking Zimbabwaanse troepen 49011
 — Verenigde Staten: gezamenlijke militaire oefening 344/3
 Justitie: uitspraak over burgerschap 34413
 Landverwervingen: president Mugabe over buitenlandse kritiek 717/1
 Politieke partijen:
 — Forum Party: oprichting 717/1

ZUID-AFRIKA

Alliantie:
 — Afrikaner Volksfront: opgericht 56811; Viljoen voorzitter 568/1; verstoort constitutionele meerpartijen-besprekingen 56911
 — COSAG: verlaat tijdelijk constitutionele besprekingen 57011
 Amnestie: wet door Presidentsraad afgekondigd 266/3; in affaire-Bisho 57012
 ANC: conflict met Inkatha houdt aan 26611; berichten over gevangenen 267/1; grondwetsvoorstellen 26713; eisen voor 1993 26911; Mandela's standpunt inzake sancties 26911; plan voor krant 27013; NEC-lid Chris Hani vermoord 565/2; nationale rouwdag uitgeroepen 56612; begrafenis Hani 566/3; eisen m.b.t. verkiezingen 56711; dood van Tambo 56712; gesprekken Mandela-Buthelezi 56911
 Apartheid: afschaffing van Eigen Zaken Systeem 27012
 Begroting: voor 1993 ingediend 565/2
 Buitenlandse betrekkingen:
 — Angola: bemanning Zuidafrikaans vliegtuig vastgehouden 10713; diplomatieke vertegenwoordigers uit Angola teruggetrokken 10713; ANC-gevangenkampen 26711
 — Angola en Namibië: trilaterale ontmoeting ministers van buitenlandse zaken 77312
 — Egypte: bezoek van minister van buitenlandse zaken Botha 65411
 — Kroatië: diplomatieke betrekkingen 32111
 — Madagascar: diplomatieke erkenning 71211
 — Namibië: akkoord 19013; akkoord over teruggave Walvisbaai 77811
 — Oeganda: ANC-gevangenkampen 26711
 — Slovenië: diplomatieke betrekkingen 321/1
 — Swaziland: gerechtelijke akkoorden 86813
 — Tanzania: ANC-gevangenkampen 26711
 — Zambia: ANC-gevangenkampen 26711
 — Zwitserland: beschuldiging ANC van schending wapenembargo 56512
 Doodstraf: heringevoerd 568/3
 Economie: Mandela's standpunt over opheffing sancties 26911; herstructureringsprogramma 565/1; BNP eerste kwartaal gestegen 57011
 Emigratie: rapport 26913
 Geweld: „vuile” campagne onthuld door de commissie-Goldstone 267/2; aanslagen op blanken 26813; na Hani's dood 56612; complot tegen Slovo 568/2; grondwetsonderhandelingen verstoord door AVF 56912
 Grondwet: voorstellen van ANC 26713; hervatting gesprekken tussen ANC en regering 268/1; kloof tussen regering en Inkatha 26812; ANC-eisen voor 1993 26911; constitutionele besprekingen voortgezet 26912; akkoord regering-ANC over datum meerpartijenverkiezingen 26913; Handvest van de regering 27013; constitutionele gesprekken hervat 56413; meerpartijenbesprekingen 56713; vooruitgang constitutionele besprekingen 56713; 569/3
 Inkatha: conflict met ANC houdt aan 26611; fractie in het parlement 27011; gesprekken Buthelezi-Mandela 56911
 Justitie: arrestaties 56513; proces moordzaak Hani 56812; beroep Winnie Mandela 57012
 Kernwapens: nucleaire capaciteit toegevoegd 56413
 Mensenrechten: berichten over ANC-gevangenkampen 26711
 Militaire zaken: hoge officieren van het SADF ontslagen 26813

Oppositie: rechtse bijeenkomst 26612: politieke acties van rechts 568/1
 P K : ontmoeting met regering 266/2: campagne tegen APLA 56413: politieoptreden ertegen 56813: schort deelname aan meerpartijenbesprekingen op 568/3: gewapende strijd 569/1
 Parlement: fractie van Inkatha 27011
 Politieke partijen:
 CP: dood van Treurnicht 56711: nieuwe leider 56812
 NP: secretaris-generaal Stoffel van der Merwe rrdt af 267/2
 SACP: secretaris-generaal Chris Hani vermoord 565/2: nieuwe leider 567/3
 Rampen, mijnramp 570/1
 Regering: kabinetswijzigingen 267/1: kabinetswijzigingen 271/1
 Verkiezingen: akkoord over datum meerpartijenverkiezingen 269/3: eisen van het ANC 567/1: datum af gesproken 568/1

ZWEDEN

Aliitisiitisme: joodse graven geschonden 9513: schen

ding joodse graven 68713
 Begroting: herziene begroting gepresenteerd 94/3: presentatie voor 1993-1994 68712
 Buitenlandse betrekkingen:
 China: vice-premier Zhu Rongji op bezoek 126/3
 Irak: drie Zweedse ingenieurs vrijgelaten 87213
 Russische Federatie: Russen geven duikbootactiviteiten toe 687/3
 Economie: samenwerking regering en oppositie ter bestrijding economische crisis 9511: verdere bezuinigingen 95/2: bezuinigingen 687/2
 Extremisme: geweld van rechtse nationalisten 9513
 Parlement: ratificatie EER in Rikstag 241/2
 Politieke partijen:
 VP: nieuwe leider 687/3
 Spionage, Russische „afluisterapparatuur” op Zweedse consulaat in St.Petersburg 95/2: voormalig CIA-agent toestemming voor vestiging in Zweden geweigerd 95/2
 buitenlandse onderzoekers in Zweedse wateren 95/3

ZWITSERLAND

Buitenlandse betrekkingen:

- EER, status waarnemer 541/1
 EG: aanvraag lidmaatschap 96/2
 Iran: veroordeling Zwitserse zakenman 79311
 Zuid-Afrika: beschuldiging door ANC van schending wapenembargo 56512
 Militaire zaken: Arthur Liener nieuwe stafchef van de strijdkrachten 9612
 Oppositie: moet zich neerleggen bij modernisering strijdkrachten 68813
 Parlement: president en vice-president voor 1993 gekozen 96/3
 Politieke partijen:
 EVP: Otto Zwygart gekozen tot nieuwe leider 96/2
 President, Adolf Ogi benoemd voor 1993 96/3
 Referendum: goedkeuring lidmaatschap IMF en Wereldbank 96/1: over spoortunnels 96/3: verwerping EER 240/2: referenda 688/3
 Regering: aftreden minister van buitenlandse zaken 68811: vrouw gekozen in Bundesrat 688/1: kabinetswijziging 688/3
 Terrorisme: bomexplosies 68911
 Verenigde Naties: beschuldiging schending wapenembargo tegen Zuid-Afrika 565/2

II afkortingen

ABVV - Algemeen Belgisch Vakverbond	GCC - Gulf Co-operation Council	SACEUR - Supreme Allied Commander Europe
ACV - Algemeen Christelijk Vakverbond	GPV - Gereformeerde Politiek Verbond	SACLANT - Supreme Allied Commander Atlantic
ACW - Algemeen Christelijk Werknemers-verbond	IAEA - International Atomic Energy Agency	SADC - Southern African Development Community
AFP - Agence France Presse	IATA - International Air Transport Association	SALT II - Strategic Arms Limitation Treaty
AGALEV - Anders Gaan Leven	IBRD - International Bank for Reconstruction and Development	SELA - Sistema Económico Latinoamericano
AID - Agency for International Development (VS)	ICAO - International Civil Aviation Organization	SER - Sociaal-Economische Raad
ALADI - Asociacion Latinoamericana de Integracion	ICC - International Chamber of Commerce	SGP - Staatskundig Gereformeerde Partij
ANP - Algemeen Nederlands Persbureau	ICFTU - International Confederation of Free Trade Unions	SHAPE - Supreme Headquarters of Allied Powers, Europe
ANZUS - Australia-New Zealand-United States Security Treaty	ICJ - International Court of Justice	SP - Socialistische Partij
AP - Associated Press	ICO - Islamic Conference Organization	START - Strategic Arms Reduction Talks
ASEAN - Association of Southeast Asian Nations	ICRC - International Committee of the Red Cross	TNO - Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
BENELUX - Belgisch-Nederlands-Luxemburgse Economische Unie	IDA - International Development Association	UDRT-RAD - Union démocratique pour le respect du travail - Respect voor Arbeid en Democratie
BIS - Bank for International Settlements (Bank voor Internationale Betalingen)	IDB - Inter-American Development Bank	UN - United Nations (zie VN)
BLEU - Belgisch-Luxemburgse Economische Unie	IEA - International Energy Agency	UNAVEM - UN Angola Verification Mission
BRT - Belgische Radio en Televisie	IFAD - International Fund for Agricultural Development	UNCTAD - UN Conference on Trade and Development
CARICOM - Caribbean Community and Common Market	IFC - International Finance Corporation	UNDP - UN Development Programme
CBS - Centraal Bureau voor de Statistiek	IFCTU - International Federation of Christian Trade Unions	UNDOF - UN Disengagement Observer Force
CDA - Christen Democratisch Appel	IHT - International Herald Tribune	UNEF - UN Emergency Force
CERN - Conseil européen pour la recherche nucléaire	ILO - International Labour Organization	UNEP - UN Environment Programme
CNV - Christelijk Nationaal Vakverbond	IMF - Internationaal Monetair Fonds	UNESCO - UN Educational, Scientific and Cultural Organization
COMECON - Council for Mutual Economic Assistance	IMO - International Maritime Organization	UNFICYP - UN Peace-Keeping Force in Cyprus
CPB - Centraal Planbureau	INTELSAT - International Telecommunications Satellite Organization	UNHCR - UN High Commissioner for Refugees
CPN - Communistische Partij Nederland	IOC - Internationaal Olympisch Comité	UNICEF - UN Children's Fund
CVP - Christelijke Volkspartij	IPI - Internationaal Pers Instituut	UNIDO - UN Industrial Development Organization
CVSE - Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa	IPU - Inter-Parlementaire Unie	UNIFIL - UN Interim Force in Lebanon
D66 - Democraten 66	ITU - International Telecommunication Union	UNIMOG - UN Iran-Iraq Military Observer Group
DAC - Development Assistance Committee (OESO)	MBFR - Mutual and Balanced Force Reductions	UNOMOZ - UN Operation in Mozambique
DPA - Deutsche Presse Agentur	NAVO - Noordatlantische Verdragsorganisatie	UNOSOM - UN Operation in Somalia
ECA - Economic Commission for Africa	NBB - Nationale Bank van België	UNPROFOR - UN Protection Force in Yugoslavia
ECE - Economic Commission for Europe	NCW - Nederlands Christelijk Werkgeversverbond	UNRWA - UN Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East
ECLA - Economic Commission for Latin America	NIS - Nationaal Instituut voor de Statistiek	UNTSO - UN Truce Supervision Organization
ECOSOC - Economic and Social Council (VN)	NOB - Nederlands Omroepproductie Bedrijf	UPI - United Press International
ECOWAS - Economic Community of West African States	NOS - Nederlandse Omroepprogramma Stichting	UPU - Universal Postal Union
ECWA - Economic Commission for Western Asia	NZZ - Neue Zürcher Zeitung	VBO - Verbond van Belgische Ondernemingen
EFTA - European Free Trade Association (zie ook EVA)	OAE - Organisatie van Afrikaanse Eenheid	VEV - Vlaamse Economisch Verbond
EG - Europese Gemeenschappen	OAPEC - Organization of Arab Petroleum Exporting Countries	VN - Verenigde Naties
EMS - Europees Monetair Stelsel	OAS - Organisatie van Amerikaanse Staten	VNO - Verbond van Nederlandse Ondernemingen
ESCAP - Economic and Social Commission for Asia and the Pacific	ODECA - Organizacion de los Estados Centroamericanos	VU - Volksunie
EVA - Europese Vrijhandelsassociatie	OECD - Organization for Economic Cooperation and Development (zie OESO)	VVD - Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
FAO - Food and Agriculture Organization	OESO - Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling	WCC - World Council of Churches (Wereldraad van Kerken)
FAZ - Frankfurter Allgemeine Zeitung	OPEC - Organization of Petroleum Exporting Countries	WERELDBANK - zie IBRD
FDF - Front Démocratique des Bruxellois Francophones	PLO - Palestine Liberation Organization	WEU - Westeuropese Unie
FNV - Federatie Nederlandse Vakbeweging	PPR - Politieke Partij Radikalen	WFP - World Food Programme
GATT - General Agreement on Tariffs and Trade (Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel)	PRL - Parti réformateur libéral	WFTU - World Federation of Trade Unions
	PS - Parti socialiste	WHO - World Health Organization
	PSC - Parti social chrétien	WMO - World Meteorological Organization
	PSP - Pacifistisch Socialistische Partij	
	PvdA - Partij van de Arbeid	
	PVV - Partij voor Vrijheid en Vooruitgang	
	RVD - Rijksvoorlichtingsdienst	
	RW - Rassemblement Wallon	
	SAARC - South Asian Association for Regional Economic Co-operation	

III naamregister

behorend bij index op Keesings Historisch Archief, deel XLVII, januari-december 1993

De persoonsnamen die in dit deel van Keesings Historisch Archief voorkomen, zijn opgenomen in het hierna volgende naamregister.

Bij de namen zijn vermeld paginacijfer en kolom (b.v. 600/1 = pagina 600, 1e kolom).

Wanneer achter het paginacijfer /foto staat aangegeven, betekent dit dat de desbetreffende naam in het bij deze afbeelding behorende onderschrift voorkomt.

Bij eventuele verschillen in schrijfwijze tussen tekst en naamregister dient de in het register opgenomen schrijfwijze als de meest juiste en volledige beschouwd te worden. Verder zijn bij de indicering de volgende richtlijnen in acht genomen

1. Bij Slavische (b.v. Russische), namen is, indien mogelijk, de Nederlandse transcriptie gevolgd.

2. De voorvoegsels „Mac” („Mc”) en „O” worden tot de naam geëkend. Zo is b.v. McElroy opgenomen onder de letter M en O’Neil onder de O. Voorvoegsels als „de”, „van” en „el” worden echter niet tot de naam gerekend. Derhalve staat De Vleeschauer onder de letter V, Van Acker onder A en el-Kassem onder K.

3. Personen van regerende vorstenhuizen zijn onder hun voornamen opgenomen.

Ondanks ons streven naar de grootst mogelijke nauwkeurigheid kunnen in het naamregister onjuistheden zijn geslopen. De redactie houdt zich daarom aanbevolen voor eventuele opmerkingen ten einde in volgende naamregisters onjuistheden te vermijden

ABACHA

ALDERDICE

A

Abacha, Sanni 562/2
Abadia, Carlos 330/3
Abadia, Lisandro 129/3, 130/foto
Abalkhail, Muhammad Ali 347/foto
Abbadi, Abdel-Salam al- 654/2
Abbas, Mahmoud 784/2/foto, 785/1/foto, 79112
Abbas, Noah 33812
Abbesole, Mba 71113
Abdallah, Abderamane 108 1/2, 48611
Abdallah, Ahmed 108/1/2
Abdallah, Cheikh 108/1/2, 48611
Abdallah, Mouloud Ould Sidi 26512
Abdallah Abderrahman, Ahmed 48611, 70912
Abdel-Aziz. Abdel-Majeed Ibn 87313
Abdel-Aziz, Fahd Ibn Sultan Ibn 873/3
Abdel-Aziz, Faisal Ibn Bandar Ibn 873/3
Abdel-Aziz. Majed ibn 873.3
Abdel-Aziz, Miqren Ibn 87313
Abdel-Aziz, Salman Ibn 655/2, 873/3
Abdel-Rahim, Mahran 65111
Abdelaziz, Mohammed 417/1/2, 713/3
Abdeikader, Safi 117/1
Abdella, Ali Said 55813
Abdelmoumène, Mohamed 44313
Abdelrasik, Hussein Ali 1212
Abderrahim, Kamel 410/1
Abderramane, Hocine 861/2
Abdesselam, Belaid 421213, 43/foto, 4412, 409/1, 860/1/foto, 86111, 862/1
Abdi, Abdallahai Ould 265/2
Abdi, Ahmad Ibrahim 557/3
Abdic, Fikret 614/1
Abdoelatipow, Romazan 453/3
Abdoellodzjanow, Abdoemalik 22613, 227/3, 228/1, 513/2, 514/1, 81312
Abdoerazzakow, Oebajdoella 510/2
Abdoulaye, Khaled 4911
Abdoulaye, Souley 56211
Abdrachmanow, Serik 50613
Abduh, Fakr al-Din Khalid 652/1
Abdul Ghani Abdul Aziz, 50912
Abdul Rahman Abdul Harid, 509/2
Abdul-Aziz, Mohammad Ibn Saud Ibn 873/3
Abdullah, Bilal 639 3
Abdullah, Fadl Mohsin 578/2
Abdumumin, Attaher 562/1
Abel, David 356/3
Abierno. Rosa Maria 762/2
Abijem, Safar 737/3, 739/2
Abiola, Moshood Kashimawo Olawale 563/2/foto, 564/1/2
Abisala, Aleksandras 16413/foto
Abondano Alzamora, Alfonso 390: 3

Abboth, Philip Karunen 338/2
Abouayoub, Hassan 11313
Abraha, Ogbe 558/3
Abraham, Hendrik 63012
Abraham, Luis 64113
Abraham, Spenser 260/1
Abrams, Elliot 48311
Abreu, José Antonio 40412
Abreu Bonilla, Sergio Enrique 64111
Abu, John 41513
Abu Salih, Husayn Sulayman 491/3, 653/3, 65411, 77913
Abulu, Godfrey 415/3
Aburto Ochoa, Marcos 25513
Acevedo, Domingo 70111
Acevedo, Juan Ramon 70111
Achidi Achu, Simon 415/3
Acosta Coloma, Francisco 32612
Acre Gomez, Luis 69313
Acre Saenz, Luis 694/foto
Adahui, Timothee 86311
Adam, Ibrahim Issaka 41512
Adam, Ralph 77911
Adamisjin, Anatoli 159/3, 18713
Adani, Ife 715/2
Adayoma, Madeleine 5012
Adeli, Muhammad Hossein 79313, 794/1
Adhamidhes, Adhamos 366/3
Adjaho, Richard 86213
Adjei-Mensah, I.K. 415/3
Adjoudji, Hamadjoda 45/3
Adoum, Mahamat Ali 420/2, 716/2
Adoum, Moussa 420/2
Adrien, Antoine 400/1
Advani, Lal Krishan 13013, 13713, 587/1 2, 58813, 592/2
Afewerki. Issaias 26311, 558/1/2, 559/foto, 645/3
Afiff, Saleh 354/3, 35511
Afram, George 55 3, 796/2, 19912
Agazadeh. Gholamreza 147/1/2/foto, 669/2, 795/1
Agbeka, Komlan Mensah Benjamin 50/2, 51/1
Agbodjan, Georges Cornbei-i 418/3
Agboyibor, Yao 715/1 2
Aguerrondo, Mario 641/3
Aguirre Ramirez, Gonzalo 641/1/2
Ahern, Bertie 307 3, 308/1
Ahizoune, Abdelslam 11313
Ahmadi, Salman 79312
Ahmadzay, Ahmed Shah 579/2
Ahmar, Abdullah Bin Husayn al- 578/1/2, 873/1
Ahmat, Mahamet Saleh 420/2
Ahmed, Athoumane Said 775/1

Ahmed, Gulsher 591/3
Ahmed. Khattar Ould Cheikh 26512
Ahmed, Lemrabet Sidi Mahmoud Ould 265/2
Ahmed, Oli 656/1
Ahmed, Salih Said al- 57812
Ahmed Ali, Abdel-Rahinan 496/1
Ahmed Sherifo: Mohammed 558/3
Ahmedzay, Ahmed Shah 58112
Ahmeti, Vilson 67313
Ahmovic, Husein 29712
Ahn Byong Ho, 809/2
Aho, Esko 676/foto, 677/1
Ahoyo, Roger J. 86311
Ahtisaari, Martti 14/1
Ahwoi. Kwamena 415/3
Ai Zhisheng, 42613
Aikhomu, Augustus 114/3, 33513, 56212
Ajello, Aldo 19011, 490/1/2, 77613, 77713
Ajodhia, Jules 85211
Akaileh, Ahmad al- 654/2
Akajew, Askar 156/2, 223111213, 225/2/3, 50713, 508/1/2/3, 805/3, 806/1/2
Akamatsu, Ryoko 731/2/3/foto
Akashi, Yasushi 21813, 21911, 220/1/foto, 583/1/foto, 584/3, 725/2, 87513
Akcali, Riza 555/3
Akers-Jones, David 722/1
Akhundi, Abbas Ahmad 795/2
Akihito, Keizer 144/1/2/3/foto, 50512, 52512, 72413, 731/2, 732/2
Akmadzic, Mile 297/2, 314/foto
Akoelom. Feliks 227/1
Akol, Lam 493/2
Akosah, George Kofi 415/2
Akpangbo, Clement 562/2
Ala, Abu 784/2/foto
Alami, Sa'd al-Din al- 34611
Alanis, Joan Marti 365/1
Alaoui, Moulay Ahmed 113/3
Alaoui, Moustapha Belarbi 113/3
Alarcon de Quesada. Ricardo 392/3, 393/3
Alatas, Ali 353/2, 354/3, 65712, 81911
Alberdi Alonso, Cristina 846/1/foto
Albero Sillas, Vicente 846/1 foto
Albert, Prins 525/3, 526/foto
Albert II, Koning 527/2/3/foto, 821/1/3
Alborch, Carmen 846/1/foto
Albornoz, Francisco 325/3
Albrecht, Hans 84/1
Albright, Madeleine 256/1/3, 576/2/3
Alcantara de Orleans e Bragança, Dom Pedro 388/3
Aldana, Carlos 392/3
Aldana Barrena, Alberto 32412
Alderdice, John 305 2

- Aleksandersen, Oddny 84211
 Aleksandrow, Stojan 675/3
 Aleksandrow, Walentin 7713, 67513, 67611
 Aleman, Miguel 77011
 Alexander, Benny 568/3
 Alexandersen, Oddny 541/3
 Alexandrenne, Louis 671/1
 Alfi, Hussein Mohammed al- 65211, 65311
 Alfieri, Carmine 37411
 Alfonso XIII, Koning 62112
 Algosaibi, Ghazi Abdulrahman 655/3
 Ali, Abdulkarim Ahmed 192/3
 Ali, Asef Ahmad 66111
 Ali, Kunwar Mahmood 591/3
 Ali, Mariama 56211
 Ali, Syed Babar 87811
 Alia, Ramiz 7312, 673/3
 Alifei, Moustapha Ali 420/2
 Alijem, Gejdar 153/1/2, 737/1/2/3/foto, 73811, 739/2/3
 Alinak, Mahmut 30/2
 Alispahic, Bakir 605/1
 Alkaisi, Bilal 485/3
 Allab, Malika 4412
 Allabo, Ahmat 42012
 Allachwerdijew, Abdoella 45113, 73713
 Allaf, Muwaffaq al- 198/2, 717/3
 Allain, Jean-Pierre 9013, 9111
 Allan, Tahar 4213, 86113
 Allende, Salvador 254/2/2
 Alleyne, Brian 69513
 Alliot-Marie, Michèle 371/1/foto
 Almeida, Generoso de 413/3
 Almeida Bosque, Juan 39411
 Almonte, Jose 127/2
 Almorza Arrieta, Carlos 847/2
 Aloni, Shulamit 211/2, 504/1/foto
 Alphonse, Edmond 371/1/2/foto
 Altissimo, Renato 378/2/foto
 Altman, Robert 30212
 Alunan, Rafael 12712, 80413
 Alvanes, Teresa 70413
 Alvarado, Ariel 331/2
 Alvares Santacristina, José Luis 32411
 Alvarez, Luis H. 32911
 Alvarez Marchain, Humberto 10012, 484/1/2
 Alvarez Paz, Oswaldo 407/3, 705/1
 Alves da Silva, Daryl 389/1
 Alzate Urquijo, Carlos 39113
 Amador Millan, Angeles 846/1/foto
 Amadou, Cheiffou 49/1
 Amanbajem, Djoemgalbek 22311
 Amankma, David Kwesi 415/3
 Amante, Edelmiro 127/2
 Amat, Ismail 42613
 Amathila, Ben 491/1
 Amato, Alfonse D' 4012
 Amato, Giuliano 319/foto, 32011, 37311, 3741213, 37611, 377/1/2/3, 37811, 379/3, 674/2
 Amazou, Jacques 71512
 Ambartsoemow, Jewgeni 61712
 Amefia, Joseph Yao 50/1/2
 Ameji, Mawulikplimi 41911
 Amer, Rahid 207/1
 Amin, Abdullah al- 5513
 Amin, Idi 33812
 Aminow, Joerabek 227/3
 Amoako-Nuamah, Christine 41512
 Amokrane, Abdalafid 861/3
 Amorum, Celso 76013
 Amorum, Tavo 4913
 Amour, Salmin 818/2
 Ana van Bourbon Parma, Prinses 22/foto
 Anagnostopoulos, Theodore 29713, 29813
 Anani, Jawad al- 654/1/2
 Anas, Azwar 35413
 Anbari, Abdul Amir al- 199/3, 20211
 Ancey, Eftim 619/1
 Anciaux, Bert 44511, 44713
 Andersen, Arne Oluf 23411
 Andersen, Jytte 23411
 Anderson, John 44112
 Andonov, Jovan 2111, 32011
 Andov, Stojan 61813
 Andrade, Carlomagno 326/2
 Andrasfalvy, Bertalan 67911
 André, Harvie 25312
 Andreatta, Beniamino 376/3/foto, 38011, 78111
 Andrejčak, Imrich 243/3, 29612, 683/3, 684/1/3
 Andrejevs, Georgs 164/2, 745/2
 Andreotti, Giulio 375/3, 377/3, 380/3, 381/1/foto
 Andrew, Michael 69712
 Andrems, David 305/3, 30611, 30811
 Andriamajato, Richard 712/3
 Andriamanalina, Nirina 188/2
 Andrianasolo, Kogcr 712 3
 Andrianopoulos, Andreas 2981113, 83813
 Andriessen, Frans 8/3, 6911, 70/foto, 59711
 Andriessen, J.E. 832/2
 Andriessen, M. 60311
 Andronaki, Nikolaj 167/1, 16813
 Andronic, Nicolae 74612
 Andze-Tsougui, Gilbrt 416/1
 Angatia, Joshua 487/2
 Angeles Garcia, Maria de los 392 3
 Angelescu, Gheorghe 2611, 68211
 Angelidhou, Claire 366/3
 Angelou, Maya 25811
 Ankmba, Aleksandr 16111
 Anna Maria, Koningin 840/foto
 Annan, D.F. 41512
 Annan, Kofi 781/1/2
 Anne, Prinses 302/3
 Anony, Frederic Manelo 71213
 Ansari, Gholamreza 42111
 Anselme, Bernard 446/2
 Anstee, Margaret 10612, 410/2, 411/1/2/foto, 41213, 413/2, 772/1/3, 7731112
 Antall, Jozsef 20/2, 24613, 296/1, 678/1/2/3, 679/1/3
 Anter, Musa 29/3
 Anthony, A.K. 586/2
 Antoci, Constantin 16712
 Antoniolli Vasquez, Augusto 33/2
 Antonom, Wiktor 74712
 Anwar Ibrahim, 6213, 509/2, 8121213
 Anwari, Sayd Hussain 58112
 Anyaoku, Eneka 11112
 Anyona, George 48613
 Anzola, Hernan 70413
 Aoesjew, Roeslan 186/3
 Aoki, Ihei 429/2
 Aoun, Michel 422/1
 Apaloo, Fred Kwasi 489/1
 Aparecido de Oliveira, José 75911, 76111
 Apotheker, H.H. 601/3
 Aqa, Khan 27711
 Aquino, Benigno 805/2
 Aquino, Corazon 12711 3, 13011, 805/1/2
 Arabiyat, Abd Al-Latif 34513
 Arad, Ron 54/3
 Arafat, Yasser 19211, 198/1/2, 21213, 21311, 21412, 49813, 500/3, 501/foto, 502111213, 64312, 71813, 719/1/2/foto, 784/3/foto, 785/1/2/3/foto, 786/2/foto, 7891213, 79113, 818/1, 819/2
 Arana Franco, Luis 3511
 Arandjelovic, Zoran 61613
 Arangel Rojas, Pedro Remigio 704/3
 Aranibar Quiroga, Antonio 24911, 693/2
 Arashi, Yahya Husayn al- 57812
 Arbab, Mohammad Hassan 79411
 Arciniega Huby, Alberto 33411
 Ardon Matute, René 40213
 Ardzinba, Wladislav 161/1/3, 162/2/3, 742/1
 Argaña, Luis Maria 638/2, 63911, 851/2
 Argudo, Mariana 325/3
 Arias, Cristobal 32613, 327/2/foto
 Arias Calderon, Ricardo 331/1/2
 Arias Sanchez, Oscar 356/2
 Arifin, Bustani 354/3
 Arinibomo, Tungki 35413
 Arismunandar, Wismoyo 65613
 Aristide, Jean-Bertrand 3991213, 400111213, 4011213, 765/2/3, 766/3/foto, 767/1/2/3/foto, 768/1/2/3, 76911
 Arkaah, Kow Nkensen 41512
 Armas, Frank de 40411
 Arnao de Uzategui, Dulce 40412
 Arnold, Lynn 66/1
 Aronson, Bernard 3213
 Arrate, Jorge 254/3
 Arregui Erostarbe, Joseba 324/1
 Arron, Henck 85113, 852/1
 Arsala, Hedavat Ainin 581/2, 814 1
 Arsenis, Gerasimos 840/1
 Arslan, Bahide 81/3
 Arslan, Faruk 82/foto
 Arslan, Muzaffer 57511
 Arslan, Yeliz 81/3
 Arslanian, Leon Carlos 247 'i
 As, Muhammad Ahmad al- 559/2
 Asamoah, Obed Y. 415/2/3
 Asanow, Karipbek 50811
 Asfaha, Abraha 55813
 Asfour, Walid 654/2
 Ashgar, Muhammad 88013
 Ashrawi, Hanan 212/2/3, 216/1, 501/3/foto, 718/foto, 719/1/2
 Ashtotosi, Kandi Ali 108/1
 Asjoerow, Moechriddin 227 '2
 Aslonow, Kndreddin 227/2
 Asparuchow, Brigo 76/3
 Aspin, Les 256/1, 258/foto, 25912, 47212, 475/1, 61113, 705/foto, 70613, 707/1, 7491112, 81211
 Assad, Basel 5713, 42413
 Assad, Hafez 54/1, 561112, 571213, 198/1, 27313, 4241213, 49813, 500/2, 553/3, 556/foto, 717/3, 789/2/3, 791/1, 798/3, 799/2/3
 Assad, Rifaat 5713, 42413
 Assen, Ronald 85912
 Assoumani, Azali 108/2
 Astafjew, Michail 178/foto
 Astrid, Prinses 526/foto, 527/2
 Asturias, Rodrigo 625/foto
 Atanasow, Georgi 7811, 78/3
 Atasoy, Veyssel 55513
 Atassi, Noureddin al- 5713
 Ataturk, Mustapha Kemal 554/1
 Ates, Abdulkadir 555/3
 Athulathmudali, Lalith 663/1/2/3/foto
 Atikpo, Yao Tete Samuel 5012
 Atilla, Ismet 55513
 Atkins, Chester G. 3913
 Ato, Osman 782/3/foto
 Atsjalom, Wladislav 463/2
 Atta, Aliyu 56212
 Attali, Jacques 29613, 46011, 536/3/foto, 684/3
 Attar, hluhammad Said al- 57812
 Attas, Haider Abu Bakr al- 274/2, 57812, 87311
 Attoumane, Said 48611
 Aubert, François d' 368/1
 Aubuisson, Roberto d' 398/2
 Auker, Svend 23411
 Aung San Suu Kyi, 63/3, 355/3, 35612
 Aung Shwe, U 6313
 Avala, Giuseppe 379/foto
 Ave, Joop 354/3
 Avendaño Arango, Jorge Eduardo 38913
 Avila del Aguila, Jorge Mario 62511
 Avila Manjarres, Reinaldo 39113
 Avila Soleno, Lazaro Melanio 40212
 Avril, Prosper 69612
 Awen, Pjotr 184/3
 Ayayem, François 18812, 56012
 Ayaz, Nevzat 555/2, 55612, 74913
 Aydid, Mohammed Farah 1921213, 1931113, 194/2, 195/3/foto, 196/1/3, 19712, 494/1/2/3, 495/1/2/3, 49611, 780/1/2/3/foto, 781111213, 782111213
 Aye Thang, 6413
 Ayidiya, Stephen 415/2
 Aylin, Azocar, Patricio 2541112, 255/1/2/3/foto
 Ayub, Sayd Mohammad 58112
 Ayyad, Nidal 485/2/3
 Azad, Ghulani Nabi 586/2, 590/3
 Azam, Faruq 58112
 Azam, Ghulam 348/2, 656/1
 Aziz, Sartaj 662/2
 Aziz, Tariq 19912, 20413, 206/2/foto, 209/3, 572/2, 57513, 86912, 871/1, 8721113
 Azlan hluhibbndin Shah, 509/1
 Aznar, José Maria 32313, 62012, 621/foto

B

- Baasanjav, T. 63/2
 Babangida, Ibrahim 115/2/3, 116111213, 56212, 563/1/2/3
 Babar, Naseerillah 880/3
 Babbar, Sukhdev Singh 135/1
 Babbitt, Bruce 256/2
 Babes, Mohammed Seghir 4213, 861.3
 Babiuc, Victor 263
 Bablojan, Ara 450/1
 Baboelin, Sargej 179/foto
 Baboerin, Sergej 206/3
 Baccari, Salah 784/1
 Bachar, Harrise 716/1/2
 Baco, Peter 242/2
 Badalian, Stefan 450/1
 Badawi, Abdullah Ahmad 6213, 129/1
 Badendorst, Rudolf „Witkop” 267/2
 Badi, Muhammad Said al- 348/1
 Badia Batalla, Francesco 36511
 Badr, Jehangir 66111
 Badran, Hassan Shehata b5311
 Badri, Abdullah Saleni al- 4713
 Baena Soares. Joao 38211, 399/1/2/foto, 400/1, 62612, 768/foto
 Baez Sacasa, William 69911
 Baeza hlelendez, Fernando 32613
 Bafadl, Abd al-Rahinan al-Qadar 578/3
 Bagdanemitsj, Stanislaw 74011
 Baggaley, John 409/3
 Baghli, Ali Ahmad al- 66912
 Baghli, Djeiloul 4213
 Bagoerjan, Karen 152/1
 Bagration, Hrand 44913, 450/1, 73813
 Bagsik, Boguslaw 54912
 Baharsyah, Sjarifuddin 35413
 Bahdon Farah, Moumin 26211
 Baholo, Selometsi 48913
 Baird, Zoë 256/2, 2581213, 47613, 70612
 Bajaldzijew, Dimtar 61911
 Bajekenow, Boelat 22211
 Bakana, Fulgence Dwima 86313
 Bakelli, Abdelouahab 42/3
 Baker, James 19812, 201/2, 257/1, 42712
 Bakkar, Ibrahim Mohammad 47/3, 336/2
 Baklanow, Oleg 469/foto
 Bakoyannis, Dora 298/1/3
 Bakr, Yasin Abu 639/3
 Bakshi-Doron, Eliahu 50311
 Balad Abdou, Muhammad 261/1
 Balafas, Giorgos 29911
 Balaghi, Hayatollah 58112
 Balaguer, Joaquin 38211, 40011, 695/3, 69611
 Balaguer Cabrera, José Ramon 392/3
 Balala, Khalid 489/1
 Balawi, Hakam 79112
 Balbuena, Emilio 63713
 Baldwin, Peter 44112
 Balew, Milko 78/3
 Balkhi, Mawlawi Ahmed Nazar 27612
 Ball, Jonathan 30613
 Balladur, Edouard 370/2/foto, 371/1/foto, 540/2, 81413, 81711
 Rallesteros, Donatilo 33112
 Baloch, D.K. Riaz 87812
 Baltin, Edouard 458/1, 748/2
 Baltodano, Duiio 702/foto
 Balzamo, Vincenzo 37412
 Banana, Canaan 86713, 868/foto
 Banda, Aleke 112/1
 Banda, Hastings Kamuzu 112/1/3, 1131112, 41612, 41711, 64411
 Bandaranaike, Sirimavo 279.2, 664 112
 Bandial, Fateh Khan 87811
 Banerjee, Mamta 135/2
 Banerjee, Milon Kumar 134/1
 Bangarappavan, Karnataka S. 13512
 Bangemann, Martin 238/1, 540/2
 Bannikow, Joeri 459/2, 749/2
 Bannon, John 661112
 Banurusman, Lt.-gen. 656/3
 Bany, William Nyuon 49211, 49311
 Banyankiye, Prosper 863/3
 Banzer Suarez, Hugo 25011, 693/1/2
 Bao Tong, 12012, 12113
 Bao Zunxin, 1262
 Baraje, Kapitein 4911
 Barak, Ehud 797/1/foto
 Barakzai, Yaqub 276/2
 Barannikom. Wiktor 167/3, 183/2, 461 '3, 755/1, 81411
 Baratta, Paolo 376/3/foto, 380/1
 Barba Caballero, José 332/1
 Barbera, Augusto 38011
 Barbero, Marino 323/2/3
 Barbosa, Lazaro 759/1
 Barbour, Haley 259/3, 26011
 Barclodarian. Lewon 450/1
 Barcza, Imre 677/3
 Bari Hermoza, Nicolas de 333/1/3, 33411
 Barjachtar, Wiktor Hryhorowitsj 459/1
 Barmüller, Thomas 543/foto
 Barnard, Ferdi 267/2/3
 Barnier, Michel 371/1/foto
 Baro Moles Modest 365/1
 Barr, William P. 98111213, 99/1, 257/1, 482/3, 483/2
 Barre, Mohammed Siad 19311, 197/1, 49511
 Barreiro, Andres 325.3, 32612
 Barrio Terrazas, Francisco 32613
 Barrios Munhoz, José Antonio de 759/2, 761/3
 Barros de Castro, Antonio 387/2
 Barroso, Dura 192/3
 Barroso, José Manuel Durao 9313, 94/foto, 657/2
 Barrow, Dean 69212
 Barruci, Piero 38011, 519/foto
 Barry, Marion 40/1
 Barschel, Uwe 533/1/2
 Barsumian, Shahi 55/3
 Bartholomew, Reginald 31313, 606/foto
 Bartolome, Arsenio 13011
 Bartsjoek, Wasili 46113, 466/2
 Barzani, Masoud 2711, 207/foto
 Basaulto Serrano, Leonidas 76511
 Bashari, Ibrahim Mohammad 4713
 Bashir, Omar Hassan Ahmad al- 1911113, 192/1/2, 26312, 273/3, 49113, 653/3, 7791113
 Basin, Jefim 4613
 Basindwah, Muhammad Salim 578/2
 Basri, Driss 113/3, 114/2
 Bassia, Jean-Marie 41511
 Bastian, Gert 85/1/foto, 535/3
 Bastianini, Attilio 378/2
 Batastini, William 30212
 Bate, Souleymane 4812
 Bathily, Abdoulayé 34113, 64812
 Batjargal, Zambyn 6311
 Baudin, Jacques 64812
 Baudys, Antonin 24213, 24311, 29611, 686/3, 687/1
 Baumet, Gilbert 89/1/2
 Baumens, Mona 29913
 Baykal, Deniz 30/3
 Bayrou, François 371/1/2/foto
 Baz, Abdulaziz Bin 87312
 Bazin, Marc 399/2/3, 400/1/3, 4011112, 765/2/3, 766/1
 Bazira, Amon 71312
 Beatrix, Koningin 8/2, 525/1, 629/3, 828/3, 829/foto
 Beatty, Perrin 2531213
 Beazley, Kim 44112
 Beck, John 56812
 Beckett, Margaret 299/3/foto
 Bedaya-Ngaro, Simon 86611
 Beek, A.L. ter 149/1/foto, 85512
 Beg, Mirza Aslam 35811, 360/3, 361/2/3
 Begin, Binyamin „Benny” 503/3
 Behanzin-Paoletti, Théophile 86311
 Belarbi, Belkacem 408/3
 Belaunde Terry, Fernando 33/3, 3411, 36/3
 Belehradek, Stanislav 24311
 Belhadj, Ali 4312, 40912
 Beliotte, Jean 768/3
 Beliz, Gustavo 24713, 75812
 Belkheir, Larbi 42/3
 Belkiz, Abdallah 113/3
 Belloch Juive, Juan Alberto 846/1/foto
 Belloucif, Mustapha 408/3
 Belmont, Joseph 779/1
 Belmont, Ricardo 334/2
 Ben Ali, Moncef 118/1
 Ben Ali, Zine el-Abidine 11113, 117/3, 11811, 496111213, 643/2, 784, 112
 Ben Eliezer, Binyamin 21111
 Ben Othman, Hatem 784/1
 Ben Rajab, Mohamed 78411
 Ben Yahia, Habib 65512, 784/1
 Ben-Ben, Arlindo Chenda Pena 10411
 Benachnou, Mourad 861/3, 86211
 Benavides, Guillermo Alfredo 39812, 399/1
 Benbitour, Ahmea 4213, 86113, 86211
 Benbouzid, Boubekeur 861 '3
 Benda, Frantisek 24311
 Benegas, José Maria „Txiki” 620/1/foto
 Benegoechea, Juan Miguel 3221
 Benguerba, Maamar 42/3, 408/3
 Benliabyles, Said 4412
 Benkhelil, Hamadani 4213
 Bennett, John 335/1
 Bennett, Robert 40/2
 Benoit, François 400/1
 Benoit, Victor 76813
 Bentsen, Lloyd 256/2, 258/foto, 25912, 518/3, 519/foto, 536/3, 75312
 Benvenuto, Giorgio 377/1/foto
 Berdennikow, Grigori 28612
 Bérégovoy, Pierre 8713, 8812, 8913, 90/1/foto, 9111, 11412, 136/3, 367/3, 36913, 370/foto, 52013, 539/3
 Béranger, Paul 71311
 Berg, J. van den 60212
 Berge, Gunnar 541/3
 Bergstein, Svend 23411
 Berisha, Sali 73/2, 7413, 75/1/2, 36311, 61312, 674/1/3/foto, 817/3
 Berlinguer, Luigi 380/2
 Bernal, Eumelio 637/3, 63811
 Bernard, Philippe 342/3
 Bernotonis, Juozas 74611
 Berow, Ljuben 77/2/3, 78/foto, 675/1/2/3, 676/1/2
 Berrada, Mohammed 11313
 Berri, Nabih 53/1/3, 55/2/foto, 56/2, 79813
 Berrios Sagredo, Eugenio 64113
 Berry, Berthony 768/3
 Bertucci, Vincenzo 63613
 Berzins, Andris 74512
 Besharati, Ali Mohammad 795/1
 Betancur, Belisario 39812
 Beteta Alvarez, Noel de Jesus 626/1
 Betiana, Bruno 71213
 Betrian, Stanley 63012
 Beye, Alioune Blondin 773/1/2/foto
 Beyers, Andries 266/2
 Bhagat, Bali Ram 59111, 59113
 Bhandari, Madan 733/2
 Bhatia, Raghunadan Lal 13613, 51111
 Bhatti, Rahim Dil 87811
 Bhoetto, Benazir 358/1/2/3/foto, 36013, 361/1, 660/3, 6611213, 662/3, 87713, 878/1/2, 880/1/2/3/foto
 Bhoetto, Murtaza 878/1/2, 88011
 Bhoetto, Nusrat 35813
 Bhumibol Adulyadej, Koning 355 '1
 Biamby, Philippe 765/2
 Bickauskas, Egidijus 74611
 Bid, Ali Salem al- 27412, 57712, 873/1
 Biden, Joseph R. 259/3
 Biedenkopf, Kurt 531/foto
 Biedermann, Josef 84112
 Biermann, Achini 199/1/foto
 Biesheuvel, Pieter-Jan 290/1/foto, 291/1/3
 Bijrani, Mir Hazar Khan 360/2, 66111
 Bikomagu, Jean 864/1
 Bikow, Ruinen 75/3, 7713, 675 '3
 Bildt, Carl 95/1/2/3, 687/3
 Bilic, Branko 29712
 Billardon, André 89/2
 Billo, Soumana 56211
 Bimazubute, Giles 864/3
 Bingaba, Thierry 414/2, 415/1
 Bingham, Lord 30212

- Bingulac, Zoran 318/1
 Bio, Julius Maada 26513, 71412
 Biondi, Alfredo 379/foto
 Bir, Cevik 49411, 495/3/foto, 77913
 Biid, Lester 690, 2
 Bird sr, Vere C. 690 2/3
 Birendra, Koning 73313
 Birindwa, Faustin 3441112, 648/2, 649/1, 650/2
 Birkavs, Valdis 745/1/2/3
 Biro, Zoltan 677/3
 Birthler, Marianne 534 2
 Birziskis, Jonas 456/3
 Bishara, Abdullah Yacoub 571/3
 Bisky, Lothar 532/2
 Bitincka, Fatos 67511
 Bitlis, Esref 207/foto
 Biya, Paul 4513, 46/1/2/3, 41513
 Bizimungu, Pasteur 64712
 Bizjak, Ivan 32111
 Bizjak, Ivo 320 2
 Bjergovic, Djordje 313/2
 Björgvinsson, Sighvatur 622/2
 Blacker-Miller, Augusto 3312
 Blackman, Harold 691/2
 Blackmun, Harry A. 1001112, 47911
 Blagojevic, Djordje 31811
 Blais, Pierre 25312
 Blanc, Bart le 536/foto
 Blanco, Nelson 76212
 Blaszczyk, Bernard 54813
 Blecha, Karl 543/3
 Blix, Hans 43211, 433/foto, 434/1, 808/3, 809/foto
 Boahen, Adu 109/2
 Boateng, David Sarpong 415/2
 Boban, Mate 10/2/3, 16/1/2, 30813, 310/3, 311/2, 314/foto, 3151213, 6131213
 Bock, Generaal 104/foto
 Boelgak, Wladimir 46113
 Boerboelis, Gennadi 13612, 178/2/3, 181/foto, 182/3, 184/1, 46212
 Boerenveen, Etienne 852/2/3, 854111213, 855/1
 Boeynants, Paul vanden 82113
 Bohinc, Rado 32111
 Böhme, Ibrahim 86/2
 Boiinah, Thomas 26512
 Bokjo, Iwan 17911
 Bokari, Abou Djobo 71511'2
 Bokassa, Jean-Bedel 414/2, 71111, 865/1/2/3/foto
 Bol, Carabino Kuany 493/1
 Bole, Filipe 883/2
 Bolger, Jim 67/1/2, 593/2/foto, 66611
 Bolkestein, Frits 29111, 836/2/foto
 Bolkus, Nick 44112
 Boloña Bohr, Carlos 33/2, 3331213
 Bond, Alan 66/1/3
 Bond, Christopher 40'2
 Bonga, Timothy 595/1
 Bongho-Nouarra, Stéphane Maurice 188/1, 560/1, 561/1
 Bongo, Adoum Maurice El- 41913, 42011
 Bongo, Omar 18812, 71211, 86613, 86711
 Bonino, Emma 37712
 Bonior, David E. 259/3, 474/foto
 Bonnelame, Jérémie 77911
 Bontade, Stefano 38013
 Boodie, Oscar 853/2
 Boras, Franjo 61411
 Borbely, Endre 677/3
 Borbon y Battenberg, Don Juan de 621/2, 622/foto
 Borchert, Jochen 53211, 533/foto
 Borea Odria, Alberto 33311
 Boren, David 9813
 Borhan Ahmed, Lt.-gen. 509/2
 Borja Cevallos, Rodrigo 25411, 32512, 326/1
 Boross, Peter 297/1
 Borova, Xhemal 7312
 Borowski, Marek 845/1/foto
 Borrego, Genaro 328/1, 329/1
 Borrel Fontelles, José 846/1/foto
 Borsellino, Paolo 375/2
 Bosemski, Walentin 77/3
 Bossi, Umberto 375/1
 Bosso, Jacques 41511, 86611
 Bosson, Bernard 371/1/foto
 Botchwey, Kwesi 41512, 415/3
 Botha, Roelof F. „Pik” 10513, 106/3/foto, 266/3, 41013, 654/1, 773/2, 778/2
 Bötsch, Wolfgang 53211, 533/foto
 Botsjin, Leonid 461/3
 Bottomley, Virginia 30112
 Botton, Pierre 37011
 Botusjarowa, Snezana 76/3
 Bou Thang, 3831
 Bouathong, 658/3
 Boubaker, Sidi Mohammed Ould 265/2
 Boubcebc, Mahfoud 86011
 Boube, Gado 4813
 Bouchair, Said 861/3
 Bouchard, Benoît 25312
 Bouchard, Lucien 849/3, 85013
 Boudewijn i, Koning 449/1, 507/3, 525/1/3/foto, 526 3 foto, 527/1 2/3, 731/2, 821/1/2/3, 82813
 Boudiaf, Mohammed 42/2/3, 43/1/3, 40811, 861/1
 Bouer, Saul 24811
 Boufettas, Abderrahmane 11313
 Boukhobza, Mohammed 860/1
 Boullé, Philippe 778/3
 Bouloulou, Benjamin 18812
 Bouniaraaf, Lembarek 4311, 44/1
 Boumedienne, Houari 4212
 Bounkoulou, Benjamin 56111
 Bounnaphonh, Phao 658/3
 Bouppha, Kham-ouan 65813
 Bouraima, Inoussa Traore 5012, 41713, 418/3
 Bourassa, Robert 250/3/foto, 251/2/3, 849/1/foto
 Boureima, Abdallah 56211
 Bourenane, Lounes 861/3
 Bouterse, Desi 851/3, 852111213, 853/1/2/3, 854/1, 85513, 8581213
 Boutros Ghali, Boutros 1013, 11/1, 1311, 14/1/2, 4711, 10313, 144/3, 190/1, 193/2, 194/1/2, 196/1, 197/1/2, 20011, 203/1, 20511, 209/3, 21711, 219/1, 263/1, 308/3, 310/1/foto, 31412, 33612, 353/2, 3651213, 36711, 395/3, 39613, 39713, 398/1, 411/1, 412/3, 413/2, 417/2, 428/3, 45311, 454/3, 493/3, 49413, 52213, 523/2/3, 52913, 53012, 57411, 582/3/foto, 60813, 613/1, 61412, 618/3, 62512, 64311, 645/foto, 649/1/3, 65211, 657/1, 66513, 67112, 71313, 714/1, 743/3, 765/3, 77313, 774/3, 782/2, 797/3, 864/2, 871/1
 Bouti-os Ghali, Youssef 652'1, 653/2
 Bouvard, Loïc 36213
 Bouveroux, Jos 448/3
 Bowen, David 69112
 Boxer, Barbara 38/2, 4012
 Boyd, Shannon 613/foto
 Boyer, Miguel 32112
 Bozize, François 711/1
 Bozovic, Radoman 31813
 Brady, Nicholas 7111, 757/1
 Bragin, Wjatsjeslaw 46113
 Brahimi, Lakhdar 42/2, 408/3
 Brahiti, Ali 43/1, 861/3
 Brakke, Orlando („Ollie”) 853/3
 Bramley, Vincent 623/3
 Brande, Luc van den 447/1/2
 Brandi Romao, Wilson 75912
 Brandt, Willy 85/1/foto, 18111, 442/2
 Brathwaite, Nicholas 6971112
 Braun, Carol Moseley 38/2/foto, 4012
 Braun, Fernand 53913
 Bravo, Douglas 40313, 405/2
 Brazauskas, Algirdas 165/3, 166/1/2/3/foto, 45513, 456/1/2/3/foto, 74611
 Breatnach, Niamh 308/1
 Breaux, John B. 4012
 Breemen, H. van den 855/1
 Brereton, Laurie 44112
 Brewer Carias, Allan 704/3
 Brezjnew, Leonid 22413
 Briedikis, Jurgis 45613
 Brinkman, L.C. 289/1/3, 2901213, 291/1/3/foto, 292/1/3, 836/3, 837/1
 Briones Davila, Juan 33/2
 Briseno, Theodore 485/1
 Brito, Antonio 761/3
 Brito, Sancito Caro 69513
 Brittan, Leon 520'3, 521/1'2 foto, 540'2, 238'1
 Brirola, Leonel 388/2, 759/2
 Bröder, Ernst-Gunther 23811
 Broek, Hans van den 8/2/3, 9/foto, 237/foto, 238/1
 Bronfman, Edgar 757/1
 Brookc. Peter 299 3, 302 3
 Brooks, Jack 25913
 Brouhon, Hervé 821/3, 822/1
 Broujerdi, Alleadin 579/foto
 Brouwer, I. 292/3, 83713
 Browes, Pauline 253/2
 Brown, Jesse 25612
 Brown, Ron 26011, 47712, 25612, 258/2
 Bromner, Carol 256/3
 Brugge., Siegfried 373/3
 Bruguiera, Jean-Louis 47/3
 Brundtland, Gro Harlem 240/1/foto, 54113, 542/1, 84113, 842/foto
 Brunhart, Hans 54112
 Brunner, Bernhard 20111
 Brunner, Christiane 688/1/2/3
 Brunner, Edouard 454/3, 741/2/3
 Bruton, John 307/foto, 308/1
 Bubel, Leszek 54713
 Bucaram Ortiz, Abdala 32512
 Buchel, Markus 541/2/foto, 840/3, 841/2/foto
 Budhsinghwal, Gujrant Singh 135/1
 Budisa, Drazen 19/1/2/3
 Buehler, Hans 79311
 Buerghental, Thomas 398/2
 Bugar, Bela 24311
 Bugti, Ahmad Nawaz 66111
 Bujak, Zbigniew 546/1
 Bukuru, Marguerite 86313
 Bulatovic, Momir 317/1, 61312
 Bulatovic, Pavle 1712, 18/2, 317/3, 318/1
 Bulger, James 30213
 Bulic, Niko 61712
 Bumpers, Dale L. 40/2
 Burdick, Quentin N. 3812
 Buric, Mihajlo 17/2
 Burkay, Kemal 55113, 552/foto
 Burke, Brian 65/2, 66/1/3, 439/2
 Buscemi, Bruno 781/2
 Buscetta, Tommaso 37412, 38013
 Bush, Barbara 39/foto
 Bush, George 1611, 3613, 37/1/2, 38/3, 39/1/3/foto, 40/3, 41/1/2/3, 671112, 7013, 75/1, 9713, 98/1, 9913, 100/1, 1011213, 102/1/3, 103/1, 122/2, 143/2, 150/3, 194/1/2/3, 196/2, 197/2, 198/2, 199/3, 202/1, 204/3, 205/3, 209/1/3, 215/3, 230/3, 255/3, 257/2, 258/3, 260/2/3, 261/1/2, 282/1/2/3, 283/1, 284/2/foto, 285/3, 286/2, 309/3, 329/2, 330/1/2/3, 393/1, 394/3, 399/3, 420/3, 450/2, 457/3, 474/3, 475/1, 477/2, 479/3, 480/2, 481/1, 482/3, 483/1/2/3, 520/2, 576/1/2/3, 735'2, 80011, 84712
 Busquin, Philipae 44712
 Bustamente y Bustamente, Alfonso 333/2
 Bustillo, Juan Rafael 398/2
 Buthelezi, Chief Mangosuthu 266/1/2, 26812, 270/2, 569/1/3/foto
 Butkevicius, Audrius 16613, 45613
 Buurmeijer, J.F. 603/3/foto
 Buwayz, Faris 531213, 54/1/foto, 551113, 42212, 42412, 498/3
 Buxheli, Kino 673/1/2
 Buyoya, Pierre 642/1/2, 863/2, 86411
 Bylinski, Janusz 842/3

C

Caballero Vargas, Guillermo 638/3/foto, 639/1
 Cabrejo Samame, José 334/1
 Cabrera Aguirre, Luis 405/2
 Caceres, Luis 33412
 Cacete, Simao 105/2

- Cadet, Ebrané 768/3
 Cadieux, Pierre 253/2
 Cagliari, Gabriele 378/2
 Cain, John 661113
 Cakmakoglu, Mustafa 529/2
 Cakrarverdaya, Subiakio 354/3
 Caldera, Elizabeth 70413
 Caldera Rodriguez, Rafael 70313, 705/1
 Calderon Berti, Humberto 40411
 Calderon Fournier, Rafael Angel 383/foto, 694/1/foto
 Callbeck, Catherine 253/1, 556/3
 Calle Lombana, Humberto de la 391/1
 Callejas, Rafael Leonardo 383/foto, 396/3, 402/2, 3, 403/1
 Camarena Salazar, Enrique „Kiki” 100/2, 484/1/2
 Camdessus, Michel 71/1, 74/2, 154/3, 243, 3, 46112, 668/3/foto
 Camet Dickman, Jorge 33/2, 333/2/3, 334/3
 Camilion, Oscar 756/2
 Campbell, Ben N. 3713, 4012
 Cumpbell, Kim 253111213, 556/3, 557/1/foto, 81413, 815/foto, 848/3, 8491113, 850/1/2/3
 Canhim, Romildo 75912
 Cao Qingze, 42613
 Cao Shuangming, 12611
 Cao Zhi, 42711
 Caputo, Dante 40013, 401/1/2/foto, 765/2/3, 766/foto, 76711, 769/1/2/3
 Cardenas, Delia 330/3
 Cardenas, Victor Hugo 69311
 Cardenas Calle, William 39211
 Cardenas Solorzano, Cuauhtemoc 32613, 327/1/2/foto, 32912, 77112
 Cardoso, Bernardino 4512
 Cardoso, Fernando Henrique 75913
 Cardozo Metante, Dario 39211
 Carey, George 303/foto
 Cargonja, Darko 1913, 2011, 318, 3
 Caride Simon, Rafael 324/2
 Cariglia, Antonio 377/2, 37812
 Carrillo Melo, Lorenzo 63713
 Carl Gustaf, Koning 87213
 Carli, Guido 38112
 Carlsson, Ingvar 951112
 Carmele, Ngarinbatina 420/2
 Carinichael, John 86911
 Carmona, Jesus Ramon 4071112, 70411
 Carneado, José Felipe 762/3
 Carneiro, Higino 41312
 Carnogursky, Jan 2431112
 Carpizo MacGregor, Jorge 32911
 Carrignon, Alain 371/1/foto
 Carrington, Lord 10/2, 13/1/2
 Cartagena Vargas, Jorge 34/2, 33412
 Carter, Jimmy 256/1, 474/1, 483/3, 638/3, 706/1, 715/3, 779/3
 Carter, Joseph Emmanuel 63913
 Carty, Francis 63613
 Carvalhas, Carlos 94/1
 Casadiego Torrado, Carlos Arturo 39113
 Casal Casal, Josep 36511
 Casanova, Achille 96/foto
 Caselli, Giancarlo 375/2
 Casey, Eamonn 92/1/foto
 Caso Lombardo, Andres 329/1
 Cassese, Sabino 38012
 Cassim, Farook 270/2
 Castellanos, Raul 392/3
 Castillo, Fabio 397/foto
 Castillo, Jorge del 33/1
 Castillo Peraza, Carlos 329/1
 Castillo Perea, Norberto 33112
 Castor, Elie 696/3, 697/1
 Castricum, F.W.C. 603/foto
 Castillon, Dario 392/1
 Castro Ruz, Fidel 392/3, 393/1/3, 394/1/3, 762/2/3, 763/2/3, 765/1
 Castro Ruz, Raul 394/1, 762/2
 Cattha, Hamid Nasir 36113
 Cavaco Silva, Anibal 657/3
 Cavallo, Domingo 247/3, 248/1, 75613, 757/2
 Ceausescu, Nicolae 22/3, 681/1
 Ceausescu, Nicu 22/3
 Cedras, Raoul 399/foto, 400.3, 401/1, 765/3, 766/3, 767/1/2/3/foto, 768/1, 769/1
 Celli, Humberto 40312, 406/1
 Cem, Ismail 554/3
 Cenci, Roberto 37412
 Ceonte, Radu 26/1
 Cepaitis, Virgilius 167/1
 Cereceda Bravo, Hernan 255/2
 Cergou, Abderrahmane 86211
 Cermak, Ivan 61712
 Cernak, Ludovít 24211, 683/2/3
 Cervini, Reinaldo 704/2
 Cesar, Ivan 19/2/3
 Cesar Aguirre, Alfredc 608/3, 699/1/foto, 702/3/foto
 Cetin, Hikmet 11/1/foto, 32/2, 210/1, 553/2, 555/2, 556/1/2, 572/2, 68212, 81712
 Cevens, Ziedonis 164/2
 Chaabane, Sadok 78411
 Chaalal, Messaoud Ait 42/3
 Chadha, Win 133/1
 Chadli Benjedid, 40911
 Chae Mun Shik, 62/1
 Chakkrapong, Norodom 585/1/foto
 Chalabi, Ahmad 872/3
 Chamblain, Joudé 1769/foto
 Chamidow, Iskender 15312
 Chamorro, Violeta Barrios de 383/foto, 39613, 69813, 699/1/2/3, 700/1/2/3/foto, 701111213, 702/2
 Chamorro Cardenal, Pedro Joaquin 70112
 Chamoun, Dory 52/1/3
 Chan, P.K. 51413
 Chand, Shree 697/2
 Chang, George 515/3
 Chang Chun-yi, 51511
 Chang Feng-shu, 88113
 Chang Hsiao-yen, 515/1
 Chang Lung-sheng, 515/1
 Chang Po-ya, 515/1
 Chang Se Dong, 43812
 Chantre, Manuel Casimiro de Jesus 560/1
 Chao Shou-po, 51511
 Chaouch, Ali 784/1
 Charalambous, Loannis 840/1
 Charasse, Michel 8911
 Chareh, Farouk el- 198, 3, 424/3, 49813, 500/2
 Charest, Jean 253/2/3, 557/1/foto, 850/2
 Charette, Hervé de 371/1/foto
 Charles (Mary) Eugenia 695/2/3 foto
 Charles, Prins 302/3
 Charlier, José 445/3
 Chasboelatow, Roasian 13612, 15813, 163/2, 172/3, 176/2, 178/3, 179/1/2, 183/1/3, 184/foto, 185/2, 187/1, 286/2, 462/3, 463/1/3, 464/1/2, 465/1/2/3/foto, 466/2/3, 468/1, 750/1/2/3, 751/1/2/3, 752/1/2, 753/1, 754/1, 755/1
 Chatsijaswili, Teinoeraz 16013
 Chatta, Hamid Nasir 66111, 662/1, 880/foto
 Chaturvedi, Bhuvanesh 58613
 Chavan, S.B. 13213, 5861213, 588/3, 589/112, 59212
 Chavez, Ausencio 32713
 Chavez Frias, Hugo 403/2, 404/3, 405/1/2
 Chaviano, Francisco 762/1
 Chavis, Benjamin 70513, 70611
 Chawki, Hamraoui Habib 42/3
 Chea Chanto, 874/1
 Chea Sim, 584/2, 3/foto, 585/1/3, 586/1, 875, 1, 876/foto, 877/1
 Cheiffou, Amadou 48/2
 Cheikh, Ahmed Ben i7511
 Chem Snguon, 87411
 Chen Jinhua, 426, 3
 Chen Junsheng, 426/3
 Chen Keng-chin, 51511
 Chen Kuei-miao, 881/2
 Chen Kuiyuan, 425/2
 Chen Liyun, 123/1
 Chen Minzhang, 426/3
 Chen Xitong, 123/1
 Chen Yun, 12313
 Chrney, Dick 41/3, 19413, 26011
 Cherati, Ikhlef 409/3
 Cherestal, Jean Marie 768/3
 Chesoni, Richard Zachaeus 487/2
 Chesoni, Zakayo 111/1
 Chetsoeriani, Dzjoni 16212
 Chevalier, Pierre 445/2
 Chhim Siekleng, 874/1
 Chi Haotian, 125/1, 352/3, 426, 3, 666/1/foto
 Chiam See Tong, 813/2
 Chibout, Brahim 42/3, 861/3
 Chibwe, Ephraim 5113
 Chica, Eugenio 397/foto
 Chidambarain, P. 131, 3, 132/1
 Chien Fu, Frederick 60, foto, 514/3, 515/1
 Chiesa, Mario 375/2, 376/2
 Chihana Chakufwa 112/1/2/3, 113/1/2, 416/3/foto, 41711, 64412
 Chiluba, Frderrick 51, 2/3/foto, 497/1/2, 3
 Chimpamba, Brown 416/2
 Chipenda, Daniel 10312, 105/2
 Chipeta, Mapopa 112/2
 Chirac, Jacques 370/2
 Chirica, Andrei 26/1
 Chirwa, Orton 113/1, 416, 3
 Chirwa, Vera 113.1, 41613
 Chissano, Joaquim Albert 189/1/foto, 19011, 490/3/foto, 777/1/2/foto
 Chitunda, Jeremias 10612
 Chiu Chin-yi, 516/1/2, 88213
 Chiu Hung-ta, 514/3
 Chizja, Georgi 174/3, 186/2/3, 461/3, 467/foto, 751/1
 Chkili, Tayeb 113/3
 Chlistoen, Wiktor 174/2, 46113
 Cho Soon, 439/1
 Cho Yong Nim, 434/2
 Choedajberdijew, Narmachonmadi 22413
 Choedonazarow, Dawlat 22711
 Choewajdoellajew, Noeroello 22612
 Choi Chang-Yoon, 43712
 Choon Don Shik, 43712
 Chotkan, Sonny 858/2
 Chou Chuan, 88112
 Chou Shih-pin, 51511
 Choua, Lol Mahamat 42012, 716/3
 Chourou, Sadok 117/3
 Chrétien, Aline 849/foto
 Chrétien, Jean 251/2/3, 849/2/3/foto, 850/1/3
 Christie, Werner 54113
 Christopher, Warren 39/1/foto, 25612, 258/foto, 313/3, 421/2, 42311, 43311, 498/2/3/foto, 50012, 50211, 556/2, 575/1, 61012, 61213, 61812, 71713, 718/3/foto, 71911, 72112, 76513, 76811, 779/2, 79011, 795/2, 79713, 79811, 812/1, 81911
 Christophersen, Henning 238/1, 54012, 815/foto
 Chu, James 515/foto
 Chua Kim Yeom, 81311
 Chuan Leekpai, 51812, 659/1, 875/foto
 Chuayffet, Emilio 32911
 Chun Byung Miii, 43811
 Chun Doo Hman, 43812, 81011
 Chung Ju Yung, 60, 2, 61/2/3, 435/2, 4361112, 4371213, 43811
 Chung Se Yung, 436/1
 Chung Won Sliik, 58/1/foto, 43611
 Chung Yong Hu, 80913
 Churchill-Cole an, George 56612
 Ciampi, Carlo Azeglio 379.3, 380/1, foto, 814/3, 815/foto
 Ciatti, Franco 378/2
 Ciaurro, Gianfranco 376/3/foto
 Cic, Milan 683/2
 Cienfuegos, Ferinan 39712
 Cienfuegos Gorriaran, Osmany 394/1
 Ciller, Tansu 555/1/2/foto
 Cimoszewicz, Włodzimierz 844/foto, 845/1/foto
 Cindoruk, Husamettin 55411/2
 Ciprian Tavera, German 3313
 Cisneros, Henry G. 256/2
 Cisneros Vizguerra, Luis 334/1
 Cisse, Daour 648/2
 Cissoko, Toumani 48/2
 Ciza, Berriard 863/3
 Claiborne, Harry E. 484/1
 Clark, Alan 303/2

Clark, Joseph 25011, 253/2
 Clark, Ramsey 572/1
 Clarke, Horace 629/1/2
 Clarke, Kenneth 30213, 35912, 59212
 Clarke, Neii 30012
 Clarridge, Duane R. 97/3, 483/1
 Claus, Prins 62913, 829/foto
 Clément, Pascal 371/1/foto
 Clerides, Glafkos 366/1/2/3/foto, 367/1/foto
 Clifford, Clark 30212
 Clinton, Chelses 37/foto
 Clinton, Hillary Rodham 37/foto, 9913, 257/foto, 47211, 473/2, 478/1/2, 706/2
 Clinton, William (Bill) Jefferson 36/3, 37/1/2/foto, 381113, 39/1/2/3, 4713, 69/2, 19413, 19812, 209/2/3, 216/1, 256/1/2/3, 257/1/2/3/foto, 258/1/2/3, 25911, 260/1, 26112, 283/3, 28513, 31313, 31413, 31812, 327/3, 329/3, 330/1, 334/3, 360/2, 372/1, 400/2, 401/2/3, 411/2, 413/1, 470/1, 471/2/foto, 472/1/2/3/foto, 473/1/2/3, 474/1/2/3/foto, 475111213, 476/1/2/3, 477/1/2/3, 481/1/2/3, 482/1/2, 48511, 49211, 494/1, 49812, 500111213, 5021112, 52012, 521/2, 572/2, 57612, 57711, 5781112, 64313, 654/2/3, 66512, 666/3, 667/1, 705/3, 706/1/2/3, 707/1/3, 708/2/3, 709/3, 717/3, 724/2/3/foto, 728/1/2, 734/3, 740/2, 758/3, 762/1/3, 766/3, 768/1, 772/2, 778/1, 780/3, 782/1, 785/1/2/3/foto, 786/2/foto, 797/3, 800/1/3, 801/1, 804/1, 808/1, 809/1, 811/3, 814/3, 815/foto, 817/1
 Clodumar, Vinci 281/2
 Coats, Dan 4012
 Coehlo, Andres 33412
 Coetsee, Kobie (H.J.) 19013, 271/1
 Cohen, Herman 10513, 493/1
 Cohen, M.J. 599/1/foto
 Cojuangco, Eduardo 127/1
 Cojuangco, Jose 12711
 Colas Sanchez, Silvano 764/1
 Coleman, Roger Keith 10111
 Coleridge, David 30011
 Collins, Bob 44112
 Collins, Mary 253/2
 Collor de Mello, Fernando 384/2/3, 385111213, 38611, 75912, 76011
 Colom, Angel 32113
 Colombo: Emilio 75/2, 67412
 Colomé Ibarra, Abelardo 39411, 76112
 Combo, Kapitein 108/2
 Concha, Manuel de la 321/2
 Confessor, Maria Nieves 12712
 Conjugo, Jean Claude 4511
 Connell, Desmond 9311
 Connell, Laurie 661113
 Conrad, Kent 38/2, 40/2
 Conso, Giovanni 37613, 380/1
 Constantijn, Ex-koning 29812, 840/3/foto
 Constantijn, Prins 62913
 Constantinescu, Emil 23/3/foto, 241113, 2611
 Conte, Carmelo 375/1, 37711
 Conte, Lansana 866/1/2
 Contino, Juan 39411
 Contreras, Manuel 25413
 Contreras, Ricardo 25412
 Contri, Fernanda 381/1
 Cook, Peter 44112
 Cook, Robin 301/1/foto
 Cooper, Richard 200/1
 Coore, David 629/2
 Coposu, Corneliu 2611
 Coppieters, Maurits 4451112
 Corbeil, Jean 253/2
 Corcuera Cuesta, José Luis 846/1/foto, 84713
 Cordoba Blanco, Dante 33312
 Cornelius, Catherine 70613
 Corns, Johnnie 13611
 Corral, Alfredo 32513
 Correa Diaz, German 254/3
 Correa Lima, hlauricio 3881213, 75912, 761/1
 Correia, Carlos 559/3
 Corrigan-Maguire, Mairead 356/2
 Cosea, Mircea 682/1

Cosic, Dobrica 1312, 1411, 15/2, 16/1, 17/1/3/foto, 18/2, 30813, 31011, 311/1, 31712, 605/3, 607/2, 609/1/foto. 616/1/2/3
 Cossiga, Francesco 37313
 Costa, Antonio Gomes da 6571112
 Costa, Claude-Antoine da 561/1
 Costa, Joao da 55913
 Costa, Raffaele 376/3/foto, 380/1
 Costa Mendez, Nicanor 24713
 Cot, Jean 613/2/foto
 Cotti, Flavio 688/3, 689/foto
 Coughlin, Paula 26012
 Coulibaly, Mamadou 33711
 Coulibaly, Ousmane 33711
 Court, Richard 439/2
 Courtois, Jean-Pierre 365/1
 Couto dos Santos, Antonio 9313
 Cova, Errol 630/3, 63111
 Coveliers, Hugo 445/2
 Coverdell, Paul D. 38/2, 40/2
 Cowan, Brian 308/1
 Craxi, Bettino 374/1/2, 37511, 3761112, 37711, 37812, 37913, 380/2
 Crean, Simon 441/2
 Creanga, Pawel 16713
 Crespo Bragayrac, Alfredo 36/1, 334/2/3
 Cristea, Marin 26/1
 Cristiani Burkard, Alfredo 38313, 39513, 396111213, 397/1/3, 39812
 Crnic, Ivica 2011, 61712
 Croes, Betico 62213
 Crocs, Glenbert 62213
 Croes, R. 623/1/2
 Croissant, Klaus 84/3
 Crombet Hernandez Maurell, Jaime 39411
 Croo, Herman de 445/1/2
 Crosbie, John 253/2
 Crusius, Yeda 386/3, 75813, 759/1
 Cruz, Rene 127/2
 Cruz, Rogelio 33112
 Cruz Concepcion, Pedro de la 637/3
 Cruz Pinto, Joao 45/2
 Cruz Varela, Maria Elena 76213
 Cruzatt Juarez, Deodato 3412
 Crvenkovski, Branko 20'3, 319/foto, 320/1, 619/1
 Crvenkovski, Stevo 2111, 619/1
 Csurka, Istvan 67712, 678/1/2/foto, 67913, 680/1/2
 Cuadrado Delabat, Pedro Luis 62113
 Cuisia, Jose 12713, 12811, 80413
 Cunhal, Alvaro 9411
 Cuntrera, Gaspere 374/1
 Cuntrera, Paolo 37411
 Cuntrera, Pasquale 374/1
 Cutilheiro, José 1111, 1411
 Cutolo, Raffaele 376/1
 Cutolo, Rosetta 37611
 Cvrenkovski, Branko 618/1

D

Dabcevic-Kucar, Savka 19/2/3
 Dacko, David 41413, 415/1, 711/1, 8651213
 Dacosta, Claude-Antoine 1881112
 Dada, Akin 56212
 Dadzie, Kenneth 442/foto
 Dahik, Alberto 32512
 Dahir, Mikha'il al- 5513
 Dahruj, Faruq 5413
 Dakhil, Abd al-Aziz Dakhil al-Abdullah 346/3
 Dales, Ien 63112, 63312, 6341213
 Dalla Chiesa, Carlo Alberto 38013
 Dallul, Muhsin 5513, 5711, 42211
 Dalmia, Vishnu Hari 13713
 Dallyell, Tam 57513
 Damiran, Tserendashiyn 63/1
 Dammaj, Muhammad Hasan 57813
 Dan, Matei Agathon 2611
 Danescu, Gheorghe Ion 2612
 Danielian, Karine 45011
 Daniels, Ross 356/2
 Danilow-Daniljan, Wiktor 46113

Danis, Marcel 253/2
 Dansokho, Amath 64812
 Danudirto, Haryanto 35413
 Danz, Tamara 87/foto
 Dao Dinh Luyen, 58113
 Daravong, Soulivong 658'3
 Darell, Gilbert 84812
 Darko, Kwabena 109/2
 Darq, Jean-François 49213
 Darwish, Mahmoud 719/2/foto
 Daschie, Thomas 40/2
 Dash-Yondon, Budragchaagiyn 63/2
 Daskalow, Stanislaw 675/2/3
 Davaasambu, Dalrain 63/1
 Davidow, Jeffrey 335/foto, 41311
 Davies, Omar 629/2
 Davis, George W. 26013
 Davitian, Lewon 450/1
 Damkins, John 631'3, 66/1, 441/2
 Dawlatow, Tsmoi 22812
 Deb, Dasarath 59112
 Debarge, Marcel 417/3, 41811
 Deben Leite, Luis Carlos 761/3
 Déby, Idriss 1171112, 419/2/3, 420/1/2, 716/1/2/3/foto
 Decorte, Jan 44613
 Dedakovic, Mile 617/3
 Deetman, W.J. 29011, 29212, 601/1/2/3, 6021213, 603/1
 Degen, Silviye 19/2/3
 Degn, Helle 23411
 Degoricija, Slavko 61513
 Dehaene, Jean-Luc 44513, 4461113, 447/1/2/foto, 525/1, 815/foto, 82612
 Dejmek, Kazimierz 84513
 Dejoie, Louis 768/3
 Dekamo, Camara 188/2
 Delamuroz, Jean-Pascal 96/foto, 241/1
 Delcroix, Leo 445/3
 Delebarre, Michel 36913
 Delgado Chapellin, Carlos 704/3
 Delic, Rasim 60511
 Dellums, Ronald V. 2591213
 Delors, Jacques 6912, 70/2, 74/3, 237/3/foto, 238/1, 29611, 52112, 53811, 53913, 81413
 Delpont, Tertius 267/1/2
 Demaci, Adem 617/1
 Demaret, Michel 821/3, 822/2
 Dembri, Mohamed Salah 86113, 86211
 Demeksa, Kuma 263/2
 Demerdjian, Hagop Yarwan 55/3
 Demirel, Suleyman 2714, 2813, 29/1, 3111, 32/1/2, 79/2, 20711, 21011, 22211, 55113, 55313, 5541213, 5551113, 556/1/foto, 572/2
 Demjanjuk, John 46011
 Demnati, Othmane 11313, 114/2
 Demon, Franco 85912
 Denard, Bob 108/2, 70912
 Denegri Cornejo, Hugo Ernesto 33/2
 Deng Liqun, 120/3
 Deng Xiaoping, 12012, 123/3/foto, 124111213, 125/1/2/3, 1261113, 3511112, 42513, 426/2, 51611, 80113, 80213, 8031112, 804/2
 Deng Yingchao, 12113
 Denis, Hervé Y. 768/3
 Denktash, Rauf 365/2/3, 366/2, 367/1
 Dennis, Bengt 95/foto
 Depe, Marc Atti 4913
 Derant Lakoue, Enoch 41413, 415/1, 710/2/3, 71111, 86611
 Derby, Fred 85312
 Derby-Lewis, Clive 566/1, 56812
 Derby-Lewis, Gaye 566/1, 568/2
 Deri, Aryeh 504/foto, 72011, 789/2
 Derr, Kenneth 50712
 Derradji, Tayeb 86213
 Detenamo, Vincent 28112
 Detiège, Leona 44712
 Deus Pinheiro, Joao de 9313, 94/foto, 237/foto, 23811, 35212
 Dhairi, Hamoudah bin Ali 34811
 Dhanabalan, Suppiah 51211
 Dhifallah, Naceur 11811
 Dhlakama, Afonso 189/1/foto, 19011, 489/3, 490/2/3, 777/2/foto

Diakite, Yoro 561/2
 Diallo, Moctar 562/1
 Diaria, Alfredo 378/3, 380/1
 Diaz, Farouk Yanine 39013
 Diaz, Rodolfo 24713
 Dibate, Amadou 56112
 Dibouma, Timothy 208/3
 Dick, Paul 253/2
 Didi, Hasni Ould 26512
 Diemel, Thomas 528/1
 Dieng, Madieng Khary 648/2
 Dicng, Ousmane Tanor 648/2
 Dienstbier, Jiri 246/foto
 Diepgen, Eberhard 442/foto
 Diestel, Peter-Michael 86/2, 87/foto
 DiGenova, Joseph 257/1
 Dijkstal, Hans 290/foto, 291/1
 Dimanis, Sergejs 163/3
 Dimitrijevic, Milan 318/1
 Dinitrow, Filip 75/3, 76/2/3, 77/1/foto, 79/1/2
 Dimitrom, Stanislaw 75/3
 Dimitroma, Blaga 675/2
 Din, Hasan Izz al- 55/3
 Ding Guangen, 12511
 Ding Henggao, 426/3
 Diop, Assane 64812
 Diop, Serigne Lamine 648/2
 Diouf, Abdou 340/foto, 341/1/2/3, 645/foto, 647/3, 648/2, 818/1
 Diouf, Madior 34113
 Diouf, Magued 648/2
 Diria, Ahmed Hassan 342/1
 Discua Elvir, Luis Alonso 402/2, 403/1
 Dissanayake, Gamini 663/1/2
 Dixit, J.N. 136/1, 733/2, 795/3
 Dizdarevic, Mustafa 297/2
 Djaout, Tahar 859/3
 Djapic, Ante 617/3
 Djapou, Emile 41511
 Djebbar, Ahmed 42/3, 861/3
 Djeredjian, Edward 717/3
 Djeri, Branko 18/1
 Djermakoye, Moumouni Adamou 338/1, 56113, 56211
 Djiinasta, Koibla 419/2
 Djimandono, Soedradjat 355/1
 Djoerajew, Solijon 22712
 Djohar, Anis 48611
 Djohar, Said Mohammed 108111213, 486/1/2, 775/1/2
 Djordan, Slobodanka 318/1
 Djukanovic, Milo 31812
 Djukic, Ilija 1713
 Dlamini, Bhekimpi 86911
 Dlamini, Jameson Mbilini 869/1
 Dlamini, Obed 86813, 86911
 Dlamini, Solomon 86813, 86911
 Dlouhy, Vladimir 24311, 68612
 Do Muoi, 585/foto, 665/1
 Doan Khue, 231/2, 658/1, 665/2, 666/foto
 Dodd, Christopher J. 40/2
 Doe, Samuel 26411, 643/1
 Doebynin, Wiktor 222/3
 Doedajem, Dzjachar 18513, 18711, 469/3, 755/3
 Doedinets, Wasili 16912
 Dogan, Ahmed 76/2/foto
 Dogan, Lutfu 554/3
 Dogolee, Enoch 867/3
 Dogonyaro, Joshua 562/2
 Doi, Takako 729/2, 73013
 Doje Cering, 426/3
 Dokouna, Emmanuel 415/1, 86611
 Dole, Robert (Bob) 40/2, 259/3, 476/2/3, 707/2
 Dolgos, Lubomir 242/2, 68412
 Domokos, Geza 2212
 Dorean, Byron 4012
 Doria hledina, Samuel 24913
 Dorran, Mohammed 580/foto
 Dossou, Paul 863/1
 Dossou, Robert 863/1
 Dostam, Abdul Rashid 27513, 276/1, 2771112, 278/2, 57913
 Douba, Ali 424/3
 Douglas, Easton 629 2
 Dourda, Abu Zaid Omar 47/3

Douste-Blazy, Pniiippe 371/1/foto
 Doutouni, Mahamat Habib 117/2
 Dowdeswell, Elizabeth 52311
 Dowding, Peter 66/3, 43912
 Domiyogo, Bernard 28112, 88313
 Dragomir, Caius 24/2/3
 Dragoslii, Alush 673/1
 Dramanc, Karim 863/1
 Draper III, William H. 671/3
 Draskovic, Danica 616/3
 Draskovic, Vuk 6163
 Dreifuss, Ruth 688/1/2/3/foto
 Drijber, J. 82613
 Drilon, Franklin 127/2, 128/1, 804/3
 Driza, Bashkim 73/2
 Drnovsek, Janez 320/2/3
 Droekow, Anatoli 136/2
 Drogoul, Christopher 98/2/3, 483/3
 Droogleever Fortuijn, 63612
 Druc, Mircea 24/2/3, 26/1/foto, 74613
 Duarte Frutos, Cesar Nicanor 851/3
 Dubcek, Alexander 24412, 24611, 686/3
 Duffy, Kevin T. 485/3
 Duffy, Michael 43912
 Diifoix, Georgina 367/2/3
 Dugas, Jacqilein 77911
 Duisenberg, W.F. 295/1/2
 Dumas, Roland 90/foto, 19811, 20613, 309/3, 31113, 36913, 37211, 41011
 Dumbutshena, Enoch 717/1
 Dumbuya, Ahmed Ramadan 26513
 Dunem, Fernando José Franca Van 107/1
 Dunkel, Arthur 70/3, 52012, 81613
 Dünki, Max 9612
 Dunkley, Carlyle 629/2
 Dunn Barreiro, Roberto 325/2
 Dupiton, Thomas Eddy 766/foto
 Duraj, Miklos 243/1
 Duran, José „depaus“ 374/1
 Duran Ballen, Sixto 325/2/3/foto, 326/1, 383/foto
 Duran Fernandez, Alex 391/2
 Durao Barroso, José Manuel 35312
 Durenberger, David F. 705/1
 Dursun, Turan 55312
 Dwiwedi, Surendra Nath 59113
 Dyba, Karel 24311
 Dyka, Zbigniew 54811, 550/1
 Dzelwi, Koningin-regentes 869/1
 Dzemilew, hloestafa 17113, 17211

E

Eagleburger, Lamrence 3213, 15912, 19411, 21211, 28313, 31011, 411/1
 Eckert, Bill 8701112
 Eda, Satsuki 727/foto, 731/2/3
 Eddé, Raymond 52/3
 Eetooklook, James 252/3
 Effad, Emoud 562/1
 Egal, Mohamed Ibrahim 49611
 Eguagaray Ucelay, Juan Manuel 846/1/foto
 Ehrman, William 721/3
 Eichel, Hans 531/foto
 Einseln, Aleksander 740/2
 Eitan, Rafael 211/1
 Ekeus, Rolf 1991213, 205/2/3/foto, 21013, 57213, 869/2/foto, 87011, 87111
 Ekin, Ethem 553/1
 Ekinci, Hasan 55513
 Ekindi, Jean-Jacques 46/1
 Ekuban, J.E. 415/3
 Ekwona, Pres Nimes 28112
 Elabe, Mohamed Djama 55713
 Elbaradal, Mohammed 433/foto
 Elgabromny, Ibrahim 48512/3
 Elia, Leopoldo 38011
 Eliasson, Jan 200/3/foto, 205/1
 Elizabeth II, Koningin 6711, 87/1, 302/3, 525/1
 Ellemann-Jensen, Uffe 19213, 234/3, 236/foto, 31111, 31913
 Ellouz, Habib 117 3
 Elso Goni, Wilson 641 1

Eltsjibej, Aboelfez 152 2/3, 153/2/foto, 450/2/3, 451111213, 737/1/2/3, 738/1/2/3, 739/1
 Eluki Monga Aundu. Lt.-gen. 34313
 Emec, Cetin 553/2
 Emmanuelli, Henri 8811/2/foto, 9011
 Emvula, Wilfred 491/1
 Enahoro, Anthony 116/3
 Encis, Indulis 745/2
 Enciso, Aldino 637/3
 Endara Galimany, Guillermo 330/2/3, 331/1/2, 383/3/foto
 Enderlein, Heinrich 81 2
 Enebish, Lhamsuren 63 1
 Eng Noland, 874 1
 Engbersen G 82613
 Engholm, Björn 80/3, 82/foto, 8613, 531/2/foto, 533/2/3/foto
 Englund, Douglas 19912
 Engonga, Armengol 335/1
 Enkhbayer, Nambaryn 6311
 Enriquez, Salvador 12712
 Enriquez Morales, Mario 628/1
 Ephraim, Sebbat 558/3
 Erakat, Saeb 719/1
 Erb, Richard 17313
 Erkan, Unal 2813
 Erman Gonzalez, Antonio 75612/3
 Ernesta, Dolor 779/1
 Ernsting, M 60211
 Ershad, Hussain Mohammad 56512
 Ershad, Raushan 65612
 Erskine, Emmanuel 109/2
 Erundina, Luiza 386/3, 75911
 Escobar Gaviria, Pablo 389.213, 390/1/2/3, 391/1/2/3, 392/1/2
 Escobar Gaviria, Roberto 39011
 Escovar Salom, Ramon 40712, 70311, 70413
 Esdra, Oscar 40711
 Eskenazi, Ilko 7513
 Espina Salguero, Gustavo 627/2/3, 628/foto
 Espinoza, Pedro 25413
 Espinoza, Ramon 704/3
 Esplot Miro, Xavier 365/1
 Espy, Mike 256/2
 Esquivel, Manuel 69211/2
 Esso, Laurent 41611
 Essy, Amara 335/3/foto
 Estay Reyno, Miguel 255/1
 Estigarribia Elizache, Hugo 638/1, 851/2
 Estrada, Joseph 127/2, 128/foto, 506/foto
 Eta-Onka, Marcel 86613
 Etchegaray, Roger 80411
 Etpison, Ngirakel 280/3
 Evangelou, Alexandros 36613
 Evans, Gareth 441/2/foto, 582/3
 Evers, Jolanda 632/3
 Ewangai, Mohammed 49/1
 Eyadema, Gnassingbe 4913, 50/1/2/3, 5111, 41713, 418111213, 419/1/2/foto, 714/2/3, 7151112
 Eyay, Saleh Ahmed 558/3

F

Fabbri, Fabio 38011, 782/1/2
 Fabiola de Mora y Aragon, Koningin 52513, 526/foto, 527/1, 821/1/3
 Fabius, Laurent 367111213, 370/1
 Facetti, Carlos 8512
 Fadejem, Gennadi 461. 3
 Fagant, Pierre 324/2
 Fahd, Mohammad Ibn 873/3
 Fahd ibn Abdul Aziz, Koning 5512, 22512, 278/3, 347/2, 359/1, 498/3, 81713, 873/2/3
 Fahey, John 65/1
 Fahoum, Hael 505/1
 Faircloth, Lauch 40/2
 Faisal, Khaled al- 873/3
 Faisal, Saud al- 571/foto, 87312
 Faisal, Turki al- 27613, 27711, 579/foto
 Fajardo Maldonado, Arturo 628/1
 Fakudze, Andreas 86911

Fall, Sidi Mohammed Ould Mohammed 26512
 Fallahyan, Ali 79512
 Farah, Abdel-Rahman Ali 49611
 Faraj, Samal Majid 87211
 Fareed, Abdul Sabur 275 2
 Faremo, Grete 541/3
 Farghaly Haridi, Gamal 271/3
 Farhan, Mohaminad Mahdi al- 65412
 Farias, Paulo Cesar 384/3, 385/1
 Fariz, Ziyad 654/2
 Farokhzad, Fereydu 119 1
 Farouq, Ahmed 87811
 Fascell, Dante B. 25912
 Fathy, Moosa 87711
 Fatimi, Sayd Mohammad Ayub 58112
 Fatouros, Dimitris 451/1
 Fattush, Nicholas 5513
 Faulkner, John 441/2
 Faustino, Manuel da Paixao Santos 560, 1
 Faye, Mamadou 648 2
 Fazi, Ayatollah 579/2
 Fazzani, Jomaa al-Mahdi al- 47/3
 Fedorom, Boris 184/3, 46013, 461/3, 46612, 51912, 753/1/2/3, 754/2
 Fedotom, Michail 185/1, 461/3, 75512
 Feikouinon, Siinon 41511
 Feingold, Russell 40/2
 Feinstein, Dianne 381112, 4012
 Felber, René 96/foto, 240/foto, 241/1, 68811/3
 Feldgrill-Zankel, Ruth 54311
 Féliho, Jean-Florentin 41411
 Felipe, Kroonprins 381/3
 Fermin, Claudio 407/3
 Fernandes, E.W. 279/foto
 Fernandes, Ulpio 560/1
 Fernandez, Eduardo 403/3, 405/2
 Fernandez, Max 24911, 69311
 Fernandez, Salvador 69212
 Fernandez Ordoñez, Francisco 322/2/foto
 Fernando, Clancy 28011
 Ferraro, Geraldine 39/3
 Ferreira, Odete 9412
 Ferreira, Ondina 560/1
 Ferrer, Jorge 758/1
 Ferrero Lopez, Ramon 322/1
 Fiagnon, Doh Franck 41813
 Fiallos Oyanguren, Alvaro 69911
 Fiers, Alan D. 9712, 483/1
 Figueiredo, Reynaldo 398/2
 Filali, Abdellatif 11313
 Filaret, Metropoli 17211
 Filatow, Sergej 172/3, 17311, 17812, 46113
 Filenko, Wladimir 171/2
 Filip, Prins 526/foto, 527/2/3
 Filipom, Grisja 78/1
 Fillon, François 371/1/foto
 Finnbogadottir, Vigdis 622/2/foto
 Fiore, Carmine 78212
 Fiorini, Florio 37712
 Fischer, Tim 441/2
 Fishinan Zonzinski, Luis 4021112
 Fitterman, Charles 370/1
 Fjodorom, Nikolaj 461/3, 755/2
 Fleury Filho, Luiz Antonio 7611213
 Flici el-Hadi, Laadi 40913
 Flores, Juan Carlos 3612
 Florio, Jim 4811213
 Flynn, Padraig 237/foto, 23811
 Fochive, Jean 41611
 Fokin, Witold 16411, 169/1/2/3, 170/1/2/3
 Foley, Thomas 41/3, 25913, 472/foto, 474/foto
 Fomukong, Tita 4611
 Fonseca, Jorge Carlos 56011
 Fontana, Angelo 37813
 Ford, Gerald 70611
 Ford, Harold E. 70512
 Ford, Wendell H. 4012, 25913
 Ford Boyd, Guillermo 330/3, 33112
 Forero Quiñonez, Jaime 39012
 Forlani, Arnaldo 37312, 374/2, 38111
 Formica, Rino 374/1
 Forouzandeh, Riohammad 795/2
 Forson, Anthony Kofi 41512
 Forti, Aldo 249/3
 Fortich Gonzalez, Fernan 391/3

Foruzesh, Gholamreza 79511
 Fosu, Ebenezer Kobena 41513
 Foumakoye, Gado 56211
 Fourie, Andrew 271/1, 77811
 Fowler jr., Wyche 38 2
 Foxley Rioseco, Alejandro 255/3
 Fraga Iribarne, Manuel 848/1
 Francisco, Marius 86311
 Franco, Itamar 38413, 385/1/2/3, 386/2/3, 387/1/2/3/foto, 388/1/2, 759/1/2, 760/2, 761 1 2 3
 Franco Vargas, German 63811
 François, Michel 76911
 Frangie, Soleiman 5513
 Frank, Edouard 41411
 Franklin, Barbara 427/2
 Franssen, J. 60213
 Frazczack, Augustine 130/2
 Frckoski, Ljubomir 21/1, 619 1
 Freeland, Adolphus 690 3
 Freitas do Amaral, Diogo 9313
 Frenkel, Jacob 790/2
 Frichot, Sylvette 779/1
 Frick, Mario 541/foto, 841/1/foto
 Friedrich, Ralf 8412
 Frinking, A.B.M. 597/1/foto
 Frischenschlager, Friedhelm 543/foto
 Frost, Robert 25811
 Fru Ndi, John 4513, 46/1/2/foto, 416/1, 77512
 Frutos, Julio Cesar 63812
 Ftacnik, Milan 242/foto
 Fu Quanyou, 125 1, 12611
 Fuji, Hirohisa 731/3
 Fujimori, Alberto Keinya 3213, 331112/3, 34/1/2/3, 35/1/2/3, 36/1/2/3, 33113, 332/1/2/3/foto, 3331112, 334/1/3, 405/3, 626/2
 Funada, Hajime 143/3
 Funar, Gheorghe 22 1, 2412, 2611
 Fur, Lajos 296/2
 Fuseini, B.A. 415/3
 Fuwa, Tetsuzo 730/3

G

Gaba, Gérard 86611
 Gabaldon, Adalberto 70413
 Gaber, Slavko 321/1
 Gabriëls, Jaak 445/1/2
 Gadjiyewa, Lala-Sjowket 73812
 Gailani, Pir Sayed Ahmed 57912
 Gailis, Maris 745/2
 Gajdar, Jegor 63/2, 155/1, 160/foto, 165/1/2, 16713, 172/2, 173/1/3, 174/1/2/3, 17612, 178/1/2, 1821113, 1831112, 184/1/2, 18511, 18711, 22313, 46012, 462/3, 55011, 752/3
 Gakoryo, Lazare 86313
 Galan, Magda de 446/2
 Galazow, Achsarbek 163/2, 180/1
 Galeote, Guillermo 620/1
 Galinski, Heinz 85/2
 Gallardo, José 32513
 Gallegos, Victor Manuel 701/2
 Galloway, George 57513
 Gallucci, Robert 80711, 80811
 Galparsoro, Xabier 847/3
 Galsworthy, Anthony 350/foto, 723/1
 Gambarow, Isa 737/2, 738/2/3
 Gamboa, Victor 404/2
 Gamboa Patron, Emilio 329/1
 Gammo, Sami 65412
 Gamsachoerdia, Zmiad 1601113, 161/2, 162/1, 74113, 74311
 Ganbold, Davaadorjiyn 63/2
 Ganew, Stojan 75/3
 Ganic, Ejup 16/2, 61411
 Gao Dai, 12013
 Gao Shan, 121/2, 425/1
 Gao Tianzheng, 126/1
 Gapyisi, Emmanuel 646/3
 Garang, John 191112, 491/3, 492/1/2/3, 49311, 779/2
 Garavaglia, Maria Pia 380/1
 Garba, Djibo 56211
 Garba, Salifou 42012
 Garba, Yousoffou 33811
 Garcete, Humberto 63713
 Garcia, Jesus 804/3
 Garcia Frias, Guillermo 394 1
 Garcia Marquez, Gabriel 39012
 Garcia Meza, Luis 693/3
 Garcia Perez, Alan 33/1/2, 34/1, 3321113, 334/3
 Garcia Ramirez, Hernando 39013
 Garcia Samayoa, José Domingo 626 2, 627111213, 62811
 Garcia Talavera Alaniz, José Angel 702/1/foto
 Garcia Vargas, Julian 846/1/foto
 Garfa, Mahamat 11711
 Garga, Hamam Adji 4513
 Garilao, Ernesto 127/2
 Garong, Peter 595/1
 Garret III, H. Lawrence 260 1/2 3
 Garretta, Michel 90 3, 91 1
 Garrucho, Peter 127/2 3
 Garuba, Chris 774/3
 Garzon, Baltasar 61913
 Gasana, Anastase 647/2/3
 Gasana, James 33813
 Gasiorowski, Andrej 549/2
 Gaspari, Mitja 320/3
 Gasparovic, Ivan 243/2/foto, 685/foto
 Gassner-Matt, Cornelia 54112/foto
 Gasymow, Tofik 73713
 Gates, Robert M. 98/3, 283/2
 Gaudin, Jean-Claude 88,112
 Gava, Antonio 37713, 38111
 Gaviria, Hiram 70413
 Gaviria Trujillo, Cesar 383/foto, 389/1/3, 3901113, 39111, 682/foto, 765/1
 Gawski, Ziemowit 54812
 Gayoom, Maumoun Abdul 51013, 877/1
 Gazijem, Rachim 45113
 Gazioglu, Mehmet 55512
 Gbagbo, Laurent 33512
 Gbegan, Antoine Alabi 862/3, 863/1
 Geagea, Samir 52111213, 54/1/2, 42212, 79612
 Gearan, Mark 706/2
 Gebereselassie, Tesfai 55813
 Gebregzabihier, Berhane 55813
 Gebremariam, Adhanom 558/3
 Gecht, Joeri 17413
 Gegeris, Dainis 45513
 Geil, Rudi 53212
 Gelder, W. van 59713
 Gelestathis, Nikolaos 29712, 298/3, 674/1
 Gelli, Licio 37412
 Gemayel, Amin 5213
 Generalow, Wjatsjeslaw 469/foto
 Genia, Jack 595/2
 Geoghegan-Quinn, Maire 30713
 George, Clair E. 97/2/3, 483/1
 George, Ron 25112, 25211
 Georges, Telford 111/3
 Georgievski, Ljupco 61811
 Gephardt, Richard A. 41/3, 259/3
 Gerasjsjenko, Wiktor 173/2/3, 174/2, 17513, 753/1/3
 Gergatz, Elemer 679/1
 Gergen, David 706/1/3
 Gerhardsen, Tove Strand 54113
 Germanas, Neris 74611
 Getty, Don 252/3, 253/1
 Ghafar Baba, 62/3, 5091112, 81213
 Ghafur, Huma Abdel Khahaliq Abdel 20112
 Ghanahalla, Amhed Ould 26512
 Ghani, Abdel Aziz Abdel 87311
 Ghanim, Abdullah Ahmad 578/2
 Ghanim, Najib 578/3
 Ghannouchi, Mohammed 49711
 Ghannouchi, Rachid 117/3
 Gharazi, Mohammed 79512
 Gharekhan, Chinmaya Rajaninath 217/1
 Ghassemlou, Abdel Rahman 119/1
 Ghazarian, Haik 450/1
 Ghazami, Khaled al- 65412
 Ghaziri, Mohammad 55/3
 Gheorghescu, Florin 2611, 68113
 Gherasim, Boris 74711

Ghermazien, Tesfai 558 3
 Ghini, Spartago 63613
 Ghini, Vittoria 636 3
 Ghiz, Joseph 25311, 556/3
 Ghosheh, Ibrahim 214/2
 Ghozali, Sid Ahmed 42/2/3, 43/2
 Gichki, Manzoor Ahmed 661/1
 Giginajswili, Leri 160/3
 Gil Bermudez, Ramon Emilio 390/3
 Gil Iturbes, Pedro 695/3
 Gilani, Syed Yousaf Raza 66111
 Gilds, Siegfried 852/1/2/3 foto. 853/2/3. 854/1, 855/1/2
 Gil., Peter 756/1
 Gingrich, Newt 259/3
 Gioura, Derog 281/2
 Girardi-Jurkic, Vesna 61712
 Giraud, Michel 371/1/foto
 Girjasing, Soeshiel 85513, 856/foto
 Girondo Cabrera, Eusebio 250/1
 Giscard d'Estaing, Valéry 89/2, 369/3
 Giugni, Gino 378/2, 380/1
 Gize, Michael Afedi 415/3
 Gjellerup, Pia 23411
 Glazjew, Sergej 184/3, 461/3, 75512
 Glenn, John 4012
 Gligorov, Kiro 21/1, 319/2/3, 618/2/3/foto. 674/foto
 Gloria, Ricardo 127/2
 Gnassingbe, Ernest 49/3
 Gnininvi, Leopold 41911
 Gnoeni, Wardgez 45011
 Gobardhan, Tj. 859/2
 Godmanis, Ivars 164/1/2
 Godoy Reyes, Virgilio 698/foto. 699/1. 702 3/foto
 Goedschalk, H 857 2
 Goefaroiv, Sajdamin 228/1
 Goegoeladze, Eldar 743 3
 Goembatow, Avaz 451/2
 Goertovoj, Michail 176/1
 Goesejnow, Panach 45112 3, 73712, 738/1/3
 Goesejnow, Rachim 451/2/3
 Goesejnow, Soerat 737/1/2/3/foto. 738/1, 739/2
 Goesjannikow, Wasili 46912
 Goetzjabadze, Wazja 160/3
 Gogoeadze, Wachtang 160: 3
 Gogulow, Dantsjo 77/3, 675/3
 Goh Chok Tong, 50512, 512/1/2/foto
 Goiporia, M.N. 13013
 Goldman, Alberto 76113
 Goldstone, Richard 267/2/3
 Goloesjko, Nikolaj 75511
 Golpayegani, Mohammad Reza Heshemi 79511
 Golu, Mihai 26/1, 68211
 Gombor, Csaba 67813
 Gombojav, Erdeniyn 6311
 Gombosuren, Tserenpiyn 631112, 50811
 Gomes Durao, Diamantino 93/2/3
 Gomez, Julian David 39211
 Gomez Cardona, Diego Alberto 391/3
 Goinez Navarro, Javier 846/1/foto
 Gomow, Boris 28313
 Göncz, Arpad 21211, 677/2, 678, 3, 679/3, 680/1
 Goizalaz, Mariano 325/3
 Gonzales, Neptali 127/1, 128/foto
 Gonzales, Rodolfo 39511
 Gonzalez, Leonel 397/foto
 Gonzalez, Otoniel 39011
 Gonzalez Dubon, Mauricio 398/1
 Gonzalez Garrido, José Patrocinio 328/3
 Gonzalez Marquez, Felipe 32212, 323/1/3, 427/1/2, 592/3, 619 3, 620/1/2, 3/foto, 621, 1/3, 765 1, 845/2/3, 846/1/2/foto
 Gonzalez Rojas, Luis Catalino 637/3
 Goodlad, Alastair 21912
 Goral, Jerzy 547/2
 Gorbatsjow, Michail 14313, 157/2/3, 180/3, 181/1/2, 394. 2, 513/3, i32 3, 755/3
 Gorbunors. Anatolijs 745/1/2
 Gordic, Slavko 318/1
 Gordon, John E. 26013
 Gordün-Somers, Trevor Livingstone 264/3, 643 1. 868/foto

Gore, Albert (Al) 37 1, 257/3, 253 2, 330/1, 472/foto, 47311, 549/2, 706/2, 801/1
 Gore, Michael 698/1
 Gorla, Giovanni 376/2/foto
 Gorospe Lertxundi, Pedro Maria 324/2
 Gorré, Arthy 852/2/3, 853/1/2/3, 854 1 2/3/foto, 855/1/2
 Gosev, Petar 20/3
 Gosev, Tuse 61911
 Goss, Wayne 6612
 Gotoda, Masaharu 145/3, 146/foto, 431/1, 723/2, 726/foto
 Gould, Bryan 299/2/3
 Guiding, Marrack 106/2, 395/3
 Gouled Aptidon, Hassan 261 3, 262/1, 557/3/foto
 Goumba, Abel 414/3, 710/2, 711/1, 865/2/3
 Gouinbadi, Alphonse 415/1, 710.2
 Gourad Hamadou, Barkat 262/1
 Gowhari, Sayd Eshaq 276/2
 Gowon, Yakubu 563 2
 Goyemide, Etienne 41511
 Gqozo, Joshua Oupa 266/2, 268/3, 570/2
 Graaf, Th. de 602/1
 Graanoogst, Iwan 852/1/2, 853/1/3, 854/1/2/3
 Gracia, Ignacio 84713
 Grade, Michael 306/2
 Graham, Bob 4012
 Granderson, Colin 765/3
 Granic, Mate 1913, 2011, 617/2
 Grant, James 205/1, 443/1
 Grassley, Charles E. 4012
 Gratsjom, Pawel 154/3, 16213, 163/1/2, 168/1, 183/2/foto, 283/2, 348/1, 453/2, 454/1, 46113, 463/2, 464/1, 513/1, 536/1, 556/2, 67611, 734 2 749 1 80612
 Gratz, Leopold 5431213
 Greaves, Evelyn 69112
 Grebenicek, Miroslav 686/1
 Greenspan, Alan 47313
 Gregg, Judd 40/2
 Greguric, Franjo 1913, 2011
 Grehn, Klaus 87/foto
 Greiff, Gustavo de 389/3, 39013
 Greiner, Nick 65/1/2
 Grelomhe, Cliristophe 710/2/3
 Griffin, Michael Frederick 48013
 Griffiths, Alan 44112
 Grigoriari, Tigran 450/1
 Grijalva, Julio 398/1
 Grikelis, Eduardas 16613, 45613
 Grimstad, Edvard 842/1
 Griñan Martínez, José Antonio 846/1/foto
 Groendahl, Kirsti Kolle 84211
 Groenemald, Tienie 56811
 Groom, Ray 6612
 Gros Espiell, Hector 32/3, 64111
 Grosso, Carlos 24811
 Grubac, Moicilo 1712
 Gruber Odreman, Hernan 40512
 Gu Xiulian, 426/3
 Guarino, Giuseppe 37613
 Gudnason, Eidur 622/2
 Guechi, Said 4213
 Guenaizia, Abdelmalek 860/3
 Guerra, Alfonso 32112, 323/1, 619. 3, 620/1/3, 84513
 Guevara, Ernesto Che 765/1
 Guillaume, Günther 85/1
 Guimaraes, Ubiratan 389.1
 Guingona, Teofisto 127/1
 Gul, Hamid 278/2
 Guma, S.A. 415/3
 Gumbs, Marcel 636/3
 Gummer, John 70/3
 Gunn, David 480/3
 Guo Fengmin, 35012 foto
 Guo Haifeng, 425/1
 Gures, Dogan 30/1, 551/2
 Gurirab, Theo-Ben 773/2, 778/1/2
 Gurria, José Angei 329/1
 Guru, Abdul Ahad 590/3
 Gurutze Yanci, Miren 847/3
 Gusmao, José „Xanana” 352/3/foto, 353/1/2, 657/1/2/3

Guterres, Antonio 94/1
 Gutierrez Barrios, Fernando 328/3
 Gutierrez Santoi, Rafael 395/2
 Gutmanis, Andris 74512
 Guyan, Roger-Didier 408/2
 Guyau, Luc 90 foto
 Guzman Cuadra, Fernando 699/1
 Guzman Fernandez, José Emilio 69513
 Guzman Loera, Joaquin „ElChapo” 770.213
 Guzman Renoso, Abimael 34/2, 351112/3/foto, 36/1/2, 33113, 334/1/2/3
 Guzman Rodriguez, Hernan José 39013
 Gwaramia, Wachtang 743/3
 Gwentsadze, Roman 161/2
 Gyaincain Norbu, 801/1
 Gyalo Thondup, 80313
 Gyarmat, Istvan 454/3
 Gyatso, Tenzin 356/2, 425. 2
 Gylys, Povilas 166 3, 456/3
 Gyoza, Nagy 22/1
 Gysi, Gregor 86/2, 87/foto, 532/2
 Gyurko, Janos 679/1

H

Haavisto, Heikki 677/1/foto
 Habe, Meharensin 264/1
 Hahibie, Bachruddin J. 35411, 355/1
 Habito, Ceilito 127/2
 Habré, Hissène 41913, 420/1/2
 Habyarimana, Juvénal 338/3, 34011, 646/3, 647/1/2
 Haddad, Jamil 76111
 Haddad Paulo 384/3, 385/3 386/1/2 3 foto. 387/1/2, 388/2
 Haddaoui, Rafik 11313
 Hadebe, Reggie 266/2
 Hadzic, Gorari 312/foto, 313/1, 61511
 Haekkerup, Hans 23312, 23411
 Haggar, Abderrahman Ali 71611
 Hagopian, Hagop 450/1
 Haibara, Masahisa 14213, 1461213, 429/2/3, 4301112, 733/1
 Haider, Jörg 542/1/2, 54312
 Haig, Alexander 8412
 Hajojew, Izzatoello 51312
 Hajredini, Dzedvet 61911
 Hakim, Abdul 275/3
 Hakim, Mohammad Bakr al- 203/1
 Hakopian, Melts 450/1
 Hales, Alejandro 25413
 Halford, Alisoi 302: 2
 Halidi, Ibrahim Abderamane 4861112, 77511
 Halili, Hasan 673/3
 Halilovic, Sefer 315/1, 60512
 Halima, Malimoud Abu 485/3
 Hall, Aleksander 54611
 Hall, Clinton Adam 20513
 Hallaj, Mohammed 198/3
 Halouani, Mohamed Ali el 496/3
 Hama, Abdourahamane 562/1
 Hamadad, Marwan 52/2, 5513
 Hamadi, Abbas Ali 79912
 Hamadi, Mohammed Ali 799/2
 Hambayi, Alf-o 497/3
 Hamdan, Mahmud Abu 55/3
 Hamdi, Abd al-Rahman Mahmoud 77912
 Hamdi, Tahar 43/1, 408/3, 409/3, 410/1
 Hamdoun, Nizar 205/1/foto, 576/3/foto
 Hameed, Abdulla 877/1
 Hamel, Salah 653/2
 Hanieni Bieuleu, Victoriri 46/3
 Hainiaci, Redha 861 3
 Hamid, Abdullah al- 65513
 Hamilton, Lee H. 4112, 259/2/3
 Hamilton Depassier, Juan 254/3
 Hammad, Salameh 654, 2
 Hammadi, Hamid Yusuf 204/3, 872/1
 Hamutenya, Hidipo 491/1
 Hamza, Mir 278/1
 Han Dongfang, 803/foto, 804/1
 Han Lee Hun, 80913
 Han Sung Joo, 437/1/foto, 806/3, 807/3

- Han Wan-Sang, 42711
 Han Zhubin, 122/3, 42613
 Hancox, Alan 48911
 Handoussa, Heba 71913
 Hani, Chris 565/2/3, 566/1/2/3/foto, 567/2/3, 568/2
 Hankiss, Elemer 678/2/3
 Hannay, Sir David 870/1
 Hans-Adam II, 24112, 840/3, 841/foto
 Hansen, Erik Ninn 23311
 Harbah, Mohammad 57/2
 Hardi, Mohammed 4213, 44/1, 40813, 40912, 862/1
 Harff, Helmut 78212
 Hariri, Bahyeh al- 54/foto
 Hariri, Rafiq al- 55/2/3/foto, 56/1/2, 21513, 422/1/2/3, 42311, 424/2, 498/3, 796/1/2, 798/1/3/foto, 799/1/2
 Harish, Yosef 720/1
 Harmel, Mohamed 496 3
 Harnay, Mary 9311
 Haroetioenian, Chosrow 44913
 Harouchi, Abderrahim el- 11313
 Harris, Robert Alton 10013, 1011112
 Harrop, William C. 71811
 Harsono, Sonny 35511
 Hartarto, 35413
 Hartmann, Rudiger 28412
 Hartzenberg, Ferdi 56812, 56912, 570/foto
 Hasan, Hassan Ahmed Muhammed 653/1
 Hasan, Watban Ibrahim al- 57412, 57511, 87211
 Hasbi, Aziz 11313
 Hasham, Masud 27813
 Hashemi, Jamshid 483/3
 Hashim, Fozia 558/3
 Hashimi, Abd al-Razzaq Qasim al- 201/2
 Hasler, Heinz 9613
 Hasmin, Ahmed 861/3
 Hassan, Ibrahim 355/1
 Hassan, Ikram Ul- 78013
 Hassan, Talal al- 6541112
 Hassan II, Koning 11313, 1141112, 20312, 71313, 791/1
 Hassanali, Noor Mohammed 640/1/foto
 Hassoumi, Massaoudou 56211
 Hastings, Alcee L. 48411
 Hata, Eiijiro 731/3
 Hata, Tsutomu 13913, 140/foto, 141/2, 14311, 1461112, 723/3, 727/1/2/foto, 731/2/3/foto, 876/3
 Hatano, Yoshio 205/foto
 Hatzikakis, Sotiris 29813
 Hatzinikolaou, Panayiotis 29813
 Hau Pei-tsun, 22912, 51412, 88112, 88211
 Haussman, Ricardo 404/2
 Havel, Vaclav 242/2, 24511, 246/2/foto, 68511, 686/2/3, 68711
 Hawari, Khalaf 65412
 Hawi, George 54/3
 Hawke, Bob 66/1
 Haxhia, Maksim 73/3
 Hayashi, Taikan 14513
 Hayashi, Yoshiro 14313, 146/1/foto, 43112, 51813, 519/foto, 726/foto
 Haytan, Muhammad Ali 578/2, 87213
 He Guangyuan, 426/3
 Hecke, Johan van 82613
 Hekmatyar, Gulbuddin 2751113, 276/1/3/foto, 277/1/3, 278/1/2, 579/1/2/3/foto, 580/1/2/3/foto, 5811112
 Henao, Hernan Dario 392/1
 Henrique, Luiz 761/2
 Herbruger Asturias, Arturo 62711
 Herminie, William 779/1
 Hermoso Rojas, Manuel 6211112
 Hernandez, Eligio 32312
 Hernandez Colon, Rafael 63912
 Hernandez Delfino, Carlos 40411
 Hernandez Galicia, Joaquin 32813
 Herrera Caceres, Roberto 38212
 Herrera Campins, Luis 704/foto
 Herrero Albinana, Dioniso 84713
 Herschensohn, Bruce 3812
 Hersi Morgan, Mohammed Said 193/1/foto, 494111213, 49511
 Hervé, Edmond 367/2/3
 Herzog, Chaim 32/2, 21213, 32113, 46011, 50313, 504/foto
 Heseltine, Michael 30013, 30111
 Hetman, Wadim 171/1
 Hewson, John 440/1/2/foto, 441/2
 Higgins, Michael D. 30811
 Hikmat, Yanal 654/2
 Hilden, Jytte 23411
 Hill, Anita 258/3
 Hills, Carla 69/1 foto, 228 3, 427 2
 Hilly, Francis Billy 59513
 Himid, Hamed 55813
 Hironaka, Wakako 731/2/3/foto
 Hirs, Pavel 686/1
 Hirsch Ballin, Ernst 62913, 63011, 631111213, 632/2/3, 633/2, 6341112, 635111213, 63611, 63711, 855/3, 856/foto
 Hissane, Ibrahim 775/1
 Hithi, Usamah Abd al-Razzaq Hummadi al- 204/3
 Ho Te, 231/3/foto
 Hoar, Joseph 87911
 Hobeika, Elie 55/3, 79612
 Hockin, Tom 253/2
 Hoeffel, Daniel 371/1/foto
 Hoerlenko, Stanislaw 459/1
 Hoesein, Koning 345/1/2/3/foto, 49813, 50313, 654/1/2/3, 78913, 79111
 Hoesein, Saddam 9811, 19912, 20113, 20312, 20411, 20513, 20811, 209/1/2/3, 21011, 345/2, 57212, 57311, 574/2, 575/1, 57711, 871/2/3, 87212
 Hoeverler, William 9913, 48412
 Hofbauer, Roman 24212
 Hogg, Douglas 42111, 50511
 Hollings, Ernest F. 4012
 Holmes a Court, Robert 66/3
 Holo, Theodore 86213, 86311
 Holomisa, Bantu 56413
 Holst, Johan Joergen 54113, 784/2/foto, 785/1/foto
 Homostean, Gheorghe 681/3
 Honasan, Gregorio „Gringo" 13011
 Honecker, Erich 84/1/foto, 5351112
 Honecker, Margot 8411
 Hong Jae-Huyng, 43711
 Hong Sun-huot, 87411
 Hooks, Benjamin 70611
 Hor Namhong, 87411
 Horak, Jiri 686/1
 Hormaechea, Juan 32312
 Hornslet, Mogens 233/1
 Hortmanomicz, Zygmunt 548/2/3
 Horvath, Andro 2413
 Horvath, Balazs 679/1
 Hory, Jean-Francois 8813
 Hosni, Farouk 27211
 Hosokawa, Morihiro 139/1/foto, 429/1/foto, 72712, 730213, 731/1/2/3/foto, 7321112, 79011
 Hou Jie, 42613
 Houaiss, Antonio 76112
 Houessou, Aurelien 863/1
 Houphouët-Boigny, Félix 335/2/3/foto, 64213
 Hout, Shafiq al- 719/2
 Houyenga, Rayhael 5012
 Howannisjan, Raffi 15013
 Howard, Edward Lee 9512
 Howard, John 441/2
 Howe, Brian 441/2
 Howe, Jonathan T. 49511, 496/1, 78113, 782/2
 Howlin, Brendan 30811
 Hoxha, Artan 675/1
 Hoxha, Enver 73/1/2, 67311
 Hoxha, Nexhmije 673/1/2/foto
 Hraoui, Eiias 5312, 5411, 55/2, 56/1/2, 42311, 798/3
 Hrebenciuc, Viorel 681/2
 Hrytsenko, Anatoli Wasylowitsj 45911, 74912
 Hsiao Wan-chang, 51311
 Hsu Hsin-liang, 229/foto
 Hsu Li-the, 51413
 Hsu Shui-teh, 515/2
 Hsu Yih-yun, 514/3
 Hu Chih-chiang, 51511
 Hu Juntao, 125/1/2/foto, 42512
 Hu Qili, 42613
 Hu Tsu Tau, Richard 51212
 Hu Yaobang 125/2
 Huang Kun-hui, 514 3
 Huang Zhendong, 42613
 Huatay, Marta 36/2, 33412
 Huber, Erwin 53412
 Huderchuluun, Gochooigyn 65912
 Huh Jai Young, 438 1
 Huh Shin-Heng, 43713
 Huillca, Pedro 333/1
 Humboldt Barrero, Ciro 25011
 Hume, John 30512
 Humihia, Ahmed 4811
 Hun Sen, 221 3, 583/foto, 58412, 585/1/2/3, 8741113, 875/1/2/3 foto
 Hurd, Douglas 11 i, 28 1, 192 3, 248 2 3 266 1 349 1 350 2, 351 1 359/2 420 3 692 2 722 3, 723/1 2, 801/1
 Hurlston, Lemuel 698/1/2
 Husayn, Adli Abd al-Shakur 65211
 Hussain, Abdel Rahim Mohammad 19211
 Hussain, Mohamed Zahir 87711
 Hussain, Salih Abu Bakr bin 27413, 57812
 Hussain, Siham 34613
 Hussein, Faisal 21212, 50012, 501/2/3/foto, 502/1/2/3, 50511, 719/1/2
 Hussein, Hussein al- 53/2, 55/2
 Hwang In Sung, 436/3, 437/1, 666/1
 Hwang Kil-Su, 437/2/foto
 Hwang San-Sung, 43712
 Hyun Soong Jong, 6113, 62/foto
- Ibañez, Blanca 40511
 Ibba, Mohamed Ibrahim 56211
 Ibedou, Younis 42012
 Ibrahim, Abbas 87711
 Ibrahim, Abdulai 41513
 Ibrahim, Radi 65412
 Ibrahim, Salihu 562/2
 Icabalceta, Jaime 69911
 Idam, Ibrahim Nayil 77912
 Iddih, Michel 5513
 Iddrissu, Mahama 415/2/3
 Idenburg, 600/2
 Idriss, Allassance 86311
 Ienaga, Saburo 43112
 Igarashi, Kozo 731/3
 Iglesias Zamora, Julio 847/2
 Ignjatovic, Slobodan 318/1
 Ikramow, Maksoed 227/2, 513/3
 Ileo, Joseph 64913
 Iliadhis, Konstantinos 36613
 Ilie, Aurel Constantin 2611
 Iliescu, Ion 21/2/3, 2212, 2312, 24/3/foto, 25/1/2, 2613, 16813, 45213, 67611, 680/2/3, 681111213, 682/1/3/foto, 68413, 74614
 Iljoemzjinow, Kirsan 470/1/foto
 Ilyas, Muhammad 63/3
 Iman, Imran 30211
 Iman, Mohammed 78113
 Imoni, Ephraim 416/1
 Imranom, Nariman 73812
 Inan, Kamran 554/3
 Ing Huot, 87411
 Ingraham, Hubert 69013, 69111
 Inkens, Edvins 74312
 Inojatowa, Wasilia 51012
 Inonu, Erdal 32912, 554/2/3, 555/2/foto
 Inoue, Takashi 14513
 Inouye, Daniel K. 4012
 Ionescu, Cristian 68211
 Iotti, Nilde 37713
 Iparaquirre, Elena Reboredo 3513, 3611
 Iranow, Wiktor 763/1
 Iryani, Abdul Ali al-Karim al- 57712, 57812
 Isa, Zein 50511
 Isaka, Shigeaki 42912
 Isebia, Ricardo 63012

Ishaq, Yahya Ale 795/1
 Ishida, Koshiro 727/foto, 731/2/foto
 Ishii, Susumu 141/3, 142/1/2
 Iskandarow, Akbarsjo 226/3, 2271112, 51212, 813/2
 Isleta, Honesto 127/2
 Isli, Mohamed Arezki 40813, 861/3
 Ismail, Dzuner 619/1
 Isinan, Hayano 35511
 Ismatoellajew, Sjoechrat 225/2
 Issoufou, Mahamadou 338/1, 561/3, 562/1
 Isturiz, Aristohulo 406/1, 407/1
 Ito, Lance A. 9912
 Ivanisevic, Miroslav 318/1
 Ivascu, Gheorghe 680/3
 Ivic, Ivan 17/2
 Izetbegovic, Alija 12/2, 13/3, 15/1/2, 16/1, 17/1, 112/2/foto, 308/3, 310/1/3/foto, 311/1, 314/1/2, 315/1/2/3, 605/2, 611/1, 613/2/3, 614/1, 817/3, 818/1/2
 Izmerly, Antoine 769/1/2
 Izo, Miskine Abderahmane 716/2

Ja'bari, Sulayman al- 346/1
 Ja'far, Majid Abd 201/2
 Jaber, Abdella 55813
 Jabouri, Hamed Alwan al- 871/3, 87212
 Jackson, Glenda 301/foto
 Jackson, Jesse 400/2, 706/1
 Jacob, Christian 90/foto
 Jadainbaa, Shagalyn 63/1
 Jadoon, Amanullah Khan 661/1
 Jafarey, V.A. 88013
 Jaffer, Fuad 34612
 Jagan, Cheddi 697/foto
 Jagland, Thorbjörn 542/1
 Jairo Velasquez, John 39011
 Jakoebon-ski, Dinitri 75512
 Jakowljew, Aleksandr 180/3, 752/3
 Jakowljew, Jegor 18011
 Jalloud, Abdel Salem 47/3
 Jameel, Abdulla 877/1
 Jaimeel, Fathulla 877/1
 James jr., Vance 631/3
 Jamil, Tariq 30212
 Jamir, S.C. 59112
 Jamote, Zulfiqar Ali Shah 661/1
 Janabi, Muayad Hassan Naji 20711
 Janajew, Gennadi 469/foto
 Jane, Alexander Lesole 26313
 Janiszewski, Jacek 842/3
 Janjua, Asif Nawaz 358/1, 36013, 660/3, 661/1
 Janmaat, H. 837/2
 Jannati, Ahmad 421/1, 794/1
 Janowski, Gabriel 548/2
 Jansa, Janez 321/1
 Jansen, Günther 5331112
 Jansen, Karen 199/1/2
 Januallatos, Anastas 73/3, 67411
 Jarcevic, Slobodan 313/1, 615/3
 Jardaneh, Basil 654/2
 Jarnette, Edmund de 41013
 Jarnjak, Ivan 19/3, 2011, 617/2
 Jarow, Joeri 184/3, 46113
 Jaruzelski, Wojciech 549/1
 Jasbi, Abdullah 793/2/3
 Jasic, Zoran 2011, 61712
 Jasray, Puntsagiyn 6311, 660/1
 Jatar Senior, Henry 704/3
 Jatoi, Ghulam Murtaza 661/1
 Jatoi, Ghulam Mustapha 358/2/foto
 Javeed, Arshad 36112
 Javier Callejas, Humberto 39112
 Jaw Shau-kung, 514/3, 881/2/foto
 Jawad, Safa Hadi 87113, 872/1
 Jawadow, Rawsjan 737/3
 Jawid, Sayd Mohammad Ali 58112
 Jayawardene, Junius 66313
 Jayfi, Muhammad Abdullah al- 274/2
 Jazbinsek, Miha 321/1
 Jazi, Daly 117/2

Jazow, Joeri 169/2
 Jean-Louis, Firmin 76813
 Jedid, Salah 799/3
 Jefferson, Thomas 698/1/2
 Jefimow, Witali 461/3
 Jeghiazarian, Asjot 45011
 Jelincic, Zmago 320/3
 Jelinek, Otto 253/2
 Jeltsin, Boris 59/2, 63/2, 79/3, 126/2/3, 136/2, 143/2/3, 14412, 152/2, 153/3, 157/2/3, 15812, 162/1/3, 167/2/3, 168/1, 169/2, 173/1, 174/1, 175/3, 176/3, 177/1/3, 178/1/2/3, 179/1/2/3, 180/1/2/3, 181/2/3, 182/1/2/3/foto, 183/1/2/3, 184/1/2/foto, 185/1/2/3, 187/1/2/3, 210/1, 222/3, 223/3, 282/1, 283/1/3, 284/2/foto, 28513, 286/1, 287/3, 372/1, 373/3, 436/2, 450/2, 454/1, 455/1/2, 457/213, 45812, 461/1/3, 462/2/3, 463/1/2/3, 464/1/2/3, 465/1/2/3/foto, 466/1/2/3, 467/1/2/3, 468/1/2/3, 469/1/2/3, 470/1, 471/1/2/foto, 513/1/3, 536/1, 576/3, 592/3, 60613, 607/1, 65911, 66813, 676/1, 67712, 680/1, 684/3, 687/3, 724/1, 725/1, 733/1, 734/2, 735/1, 73712, 73911, 740/3, 74112, 742/1, 743/1/foto, 744/1/3, 746/2, 748/2/3/foto, 749/3, 750/1/2/3, 751/1/2/3, 752/1/2/3, 753/1/2/3, 754/1/2, 755/1/2, 75611, 81113, 81313, 814/3/foto, 84311
 Jelveld, Marianne 23312/3
 Jemets, Aleksandr 45912
 Jensen, Ole Vig 234/1
 Jereissati, Passo 759/1
 Jérémie, Beade Toira 117/1/2
 Jeren, Branko 617/2
 Jerin, Wiktor 183/foto, 46113, 755/1
 Jerumanis, Aivars 74511
 Jesajan, Oleg 151/3
 Jaspersen, Karen 23411
 Jess, Ahmed Omar 495/1
 Jessajan, Asjot 45011
 Jessurun, Arti 85312
 Jessurun, Winston 85811
 Jesus, Jose de 127/2
 Jeszensky, Geza 24613, 32111
 Jewtochow, Wasil 459/2
 Jeyaretnam, J.B. 813/1
 Jia Chunwang, 42613
 Jiang Chunyun, 12413, 12511
 Jiang Enzhu, 72113, 722/foto
 Jiang Qing, 12113
 Jiang Zemin, 60/foto, 120/2, 124/1/3, 125/1/2, 12613, 144/foto, 426/2/foto, 427/1/2, 512/2, 516/1, 723/1, 812/2
 Jibril, Ahined 42313
 Jigjid, Byambyn 63/1
 Jiluwi, Abdullah Ibn Abdel-Aziz Ibn 87313
 Jimenez de la Jara, Jorge 25413
 Jimenez Sanchez, Ivan Dario 404/1, 405/2, 406/1, 70313
 Joachimova, Eva 246/foto
 Joao, Benque Pedro 105/2
 Jochnowski, Igor 17013, 28411, 45713, 459/2, 747/3
 Joelchakian, Romeo 450/1
 Joesjtsenlco, Wiktor 45911
 Joesoefow, Sjoedmon 22611
 Joffe, Joeli 747/3
 Jogeza, Wazir Ahmad Khan 661/1
 Johan Friso, Prins 629/3
 Johannes Paulus II, Paus 33812, 38211, 49113, 523/1, 62113, 674/1/2, 771/3
 Johnston, Robert B. 19613, 495/foto
 Jonah, James 215/3/foto, 78112, 86412, 867/3
 Jonathan, Chief Leabua 489/2
 Jong, G. de 60112
 Jordan, Vernon 3911
 Jordan Morales, Alfredo 764/1
 Jorge, Fernando Coutinho 76113
 Joseph, Molwyn 690/3
 Joseph, Richard 10912
 Joseph, Serge 768/3
 Joséphine-Charlotte, 526/1
 Joshi, B.C. 59211
 Joshi, Murli h'nnohar 137/3, 587/1/2, 592/2
 Josseliani, Dzjaba 741/3

Joumblatt, Walid 52/2, 55/3
 Jovanovic, Dragan 17/3
 Jovanovic, Vladislav 17/2/3, 31713, 31811, 605/3
 Jovel, Francisco 397/foto
 Joxe, Pierre 21912, 311/3, 359/1, 362/2, 363/2, 36913
 Joyonegoro, Wardiinan 354/3
 Juan Carlos, Koaing 79/1, 321/3, 32211, 621/2, 84713
 Juana Chaos, Jose Ignacio de 324/2
 Jubair, Muhammad ibn Ibrahim 87313
 Jugnauih, Aneerood 71311
 Jukic, Josip 297/2
 Julia, José 758/1
 Juma, Kasim Bin 783/2
 Jumeau, Esme 49112, 779/1
 Junejo, Ali Khan 87812
 Junejo, Asad Ali 361/3
 Junejo, Mohammad Khan 361/2/3, 660/3, 661/3
 Junor, John 629/2
 Junqueira, Aristides 384/2/3, 38611
 Juppé, Alain 371/1/2/foto, 87312
 Juras, Josip 617/2
 Jurkans, Janis 16412
 Jursenus, Ceslovas 746/1

K

K'Ombudo, Ojwanga 110/3
 Ka, Djibo Laity 64812
 Kabab, Muhammad Ahmad al- 57812
 Kabat, Jindrich 243/1
 Kabbaj, Mohammed 11313
 Kabehe, Charles S. 78311
 Kabichoosa, Charlie 13511
 Kabore, Roch Christian 865/1
 Kabushemeye, Ernest 86313
 Kabuya Lumuna, 65013
 Kachmidow, Iskender 45113
 Kacin, Jelko 32012
 Kaczmarek, Wieslaw 845/1
 Kaczynski, Jaroslav 547/2, 842/3
 Kadannikow, Wiktor 1841112
 Kadare, Ismail 7411
 Kaddoumi, Farouk 21613, 78912
 Kadhafi, Moamer al- 46/3, 4711, 336/2, 358/3, 643/2/3, 789/3
 Kafi, Ali 42/2/foto, 43/3, 4412, 4081213, 71313, 859/3, 86211
 Kagame, Paul 339/foto
 Kahane, Meir 485/2
 Kahila, Avraham 719/1
 Kaifu, Toshiki 73011
 Kainja, Kate 416/3
 Kaissi, Abbas el- 113/3
 Kajfez, Franjo 20/1
 Kajiyama, Seiroku 145/3, 14613, 42811
 Kakar, Abdul Waheed 36013, 36113, 660/3
 Kakfui, Stephen 25213
 Kalakula, Petrit 67313
 Kaland, A.J. 291/foto
 Kalantari, Isa 795/1
 Kalantzakos, Aristidis 29813
 Kalima, Chuulu 5113
 Kalinintsjenko, Ilja 15711
 Kallal, Abdullah 49612
 Kalloe, Richard 859/2
 Kalmoj, Wasili 167/1/2
 Kalmykow, Joeri 75512
 Kalnins, Arnis 16412, 45512
 Kalvoda, Jan 24311
 Kalweo, Jackson 48712
 Kama, Kaido 156/1
 Kamal, Marwan 65412
 Kamali, Hossein 79511
 Kamara, Alimany Usman 71412
 Kamara, Mohammed Lamin 265/3
 Kanibanda, Jean 647/2
 Kamborow, Isa 152/3
 Kambo, Samuel 26513
 Kamil, Hoessein 57412
 Kaminski, Jerzy 548/2/3
 Kamitatu, Cléophas 648/3

- Kamm, John 12112
 Kamotho, John Joseph 487/2/3
 Kamougue, Abdelkader Wadal 42012
 Kandine, Mallam Adam 56211
 Kant, Abdoulayé Elimane 648/2
 Kané, Amidou 648/2
 Kaneko, Kiyoshi 14013
 Kanemaru, Shin 139/foto, 140/2/3, 1411113, 142111213, 146/1/2/3, 429111213, 430/1/2, 723/3, 732/3, 733/1
 Kang Sok Ju, 807 1/foto, 808 i
 Kang Song San, 434/2/3
 Kania, Madhukar Hiralal 131/foto
 Kanjoo, Mohammad Siddique 579/foto
 Kankola, François Mendi 4512
 Kano, Michihiko 14513
 Kantor, Mickey 3911, 33011, 521/1/2/3/foto, 815/1
 Kanyenkiko, Anatole 863/3
 Kanyerengwe, Alex 339 2
 Kanzaki, Takenori 73113
 Kaoenda, Kenneth 51/3, 497/1/2
 Kaoenda, Tilyenji 49712
 Kaoenda, Wezi 49712
 Kapinga, Paul 49713
 Karabajem, Ednan 223/2
 Karabasiew, Walentin 77/3, 67513
 Karadzic, Radovan 1312, 15/1/foto, 16/1, 30911, 310/113, 311/1/2, 31411, 315/3, 605/2/3, 609/1/foto, 611/1/2, 612/1, 6131213, 6141/1
 Karaki, Khaled al- 65412
 Karam, Antoine 69613
 Karamanlis, Achilleas 29813
 Karamanlis, Konstantinos 67411, 83911
 Karatas, Dursun 3012
 Karazija, Rimantas 16613, 45614
 Karczewski, Witold 84511
 Karifa, Kargbo 71412
 Karimow, Alim 510/2
 Karimow, Djamsjed 226/2
 Karimow, Islam 217/3, 224/2/3, 225/1/2/3, 22613, 510/2/3, 744/2, 814/foto
 Karimow, Olim 225/2
 Karimu, John 714/2
 Karkar, Salah 117/3
 Karkarasjwili, Giorgi 16113, 741/3, 74212
 Karoui, Hamed 720/2, 784/1
 Karoum, Ahmed 71612
 Kartasasmita, Johnny Ginandjar 354/3
 Kasatonom, Igor 169/2/3
 Kasenally, Ahmud Swaley 713/1
 Kasonde, Emmanuel G. 49713
 Kasoulides, Ioannis 36613
 Kassiano Bakhit, Dominic 19211
 Kasuri, Khurshid Mahmood 66111
 Kasusula Djuma, 64813
 Katiyar, Vinay 13713
 Kato, Koichi 22813
 Katsav, Moshe 50313
 Katsifaras, Georgios 84011
 Kaul, Sheila 58612
 Kawouk, Nabol 798/foto
 Kawsadze, Aleksandr 16013, 161/3, 743/2
 Kay, David 20513
 Kayongo, Kabunda 49713
 Kazakow, Wasili 46813
 Ke Kimyan, 87411
 Keat Chhon, 87411
 Keat Sokun, 87411
 Keating, Paul 65/3/foto, 66/1, 6711, 219/2, 4391213, 440/1/foto, 441/1/2, 66611, 80113, 80212, 8831213
 Keating j., Charles 9912
 Kebir, Rabeh 43/3, 409/1, 85913, 86212
 Kebitsj, Wjatseslaw 4521213, 744/1/3
 Kehzabo, Saleh 420/2
 Kececiler, Ahmet 553/1
 Keco, Teodor 73/2
 Kefaloyiannis, Yannis 29813
 Kehris, Ojars 745/3
 Kekkonen, Antcero 67711
 Kelly, Petra 85/1/2/foto, 53513
 Kelly, Ros 441/2
 Kelso, Frank 705/foto
 Keltosova, Olga 242/2
 Kemp, Jack 41/3
 Kempthorne, Dirk 40/2
 Kenjajew, Sarafali 22711
 Kennrdy, Anthony M. 100/1, 479/1
 Kennedy, Edward M. 479/3
 Kennedy, John F. 258/1
 Kennedy, Kerry 77612
 Kennedy, Robert 258/1, 472/1
 Kennett, Jeff 661213
 Keohoulapha, Khamphoui 65813
 Keobounphanh, Sisavath 658 3
 Keramane, Abdennour 4213, 40813
 Kerestedszjijants, Leonid 61511
 Keresztes, Sandor 67911
 Kerimli, Tair 73813
 Kerimow, Ali 451/3, 73713
 Kerr, Duncan 44112
 Kerry, John 230/3, 302/2, 66711
 Kertes, Mihail 18/2
 Kesri, Sitarem 586/2
 Kessler, Heinz 84/1
 Kevorkian, Jack 707/2/3
 Keys, Derek 565/2
 Khaddam, Abdel Halim 52/1, 5512, 42413, 799/2
 Khafaji, „Ala” Ali Hussain al- 65511
 Khaled, Mohammad Yunus 57912
 Khalifa, Isa bin Sulman al- 118/2
 Khalil, Anwar al- 5513
 Khalili, Karim 580/foto
 Khamenei, Seyed Ali 119/3, 273/1, 420/3, 421/3, 422/1, 793/2, 795/1
 Khamri, Abdelkader 4213, 409/3
 Khan, Akhtar Hameed 358/1
 Khan, Anmar Saifullah 36113, 661/1
 Khan, Arbab Muhammed Jehangir 661/1
 Khan, Ghulam Ishaq 359/1, 36013, 36113, 660/2/3/foto, 661/1/2/3, 662/3, 877/2/3/foto, 879/2
 Khan, Haji Gulsher 361/3
 Khan, Mohammad Afzal 88013
 Khan, Shahryar 36011, 879/1
 Khan, Yakoub 4171112
 Khanna, Rajesh 13013
 Khashoggi, Adnan 72012
 Khatib, Ruhi 501/3
 Khatib, Youcef 86213
 Khelil, Mohammed Fadhel 11712
 Khieu Kanharit, 874 1
 Khieu Samphan. 218/3, 219/2/3, 221/1, 583/1, 58512, 874/2
 Khin Nyunt, 356/3/foto, 357/1
 Khoei, Abolqassem al- 201/3/foto, 20211
 Khoele, Molefi 26313
 Khomeini, Ayatollah Ruhollah 1191113, 420/3, 42113, 793/1
 Khoza, Arthur 869/1
 Khristofides, Manolis 36613
 Khudayyr, Ahmad Husayn 201/2, 871/3, 87211
 Khuzulwandle, Prins 869/1
 Khwand, Butros 54/2
 Kibaki, Mwai 111/1/2/foto, 486/2/3
 Kibona, Stephen 783/1
 Kiechle, Ignaz 69/2, 532/1/2
 Kiejman, Georges 359/1
 Kilian, Krzysztof 54613
 Kim Bok Dong, 62/2
 Kim Chul-Su, 43712
 Kim Dae Jung, 60/2, 611213, 62/2, 435/1/3, 436/1, 43712, 439/1
 Kim Deog-Ryong, 43712
 Kim Deok, 437/2, 43813
 Kim Deok Joo, 811/2
 Kim Dong Ik, 61/3
 Kim Doo Hee, 43712, 438/1
 Kim Hyo Eun, 81112
 Kim Hyung Sun, 80912
 Kim Il Soeng, 43212, 43311, 434/2/3, 43513, 436/3, 808/1/2
 Kim Jin Young, 438/2
 Kiin Jong Ho, 809/3
 Kim Jong Il, 432/2, 434/2/3, 808/2
 Kim Myung Ko, 43911
 Kim Sang Chul, 438 1
 Kim Si-Joon, 437/2
 Kim Tal Hyon, 434/2
 Kim Woo Choong, 62/1.2
 Kim Yong Chu, 80812
 Kim Young Sam, 5211, 60/2/3, 61/2/3/foto, 433/1, 435 1 2/3 'foto, 436 1/2 'foto, 437 1 2 3, 4381/2 3, 439/1, 666 1, 808/1, 809/2/3, 810/1/2/3, 811/1/2, 812/1
 Kincl, Frantisek 246/2
 King, Martin Luther 3813
 King, Rodnev 484/3, 48511
 Kingibe, Baba Gana 563/2
 Kinigi, Sylvie 863/2/3, 864/1/3
 Kinkel, Klaus 8112, 12613, 35912, 460/2, 53211, 55012, 66513, 682/2, 79913
 Kinna, Janis 45513, 74512
 Kinnock, Neil 29912
 Kintanar, Romulo 12812
 Kirakosjan. Arman 150/3
 Kirakosjan. John 150/3
 Kiraly, Zoltan 677/3
 Kirner, Joan 66/3
 Kisinzi, Sebirumbi 713/2
 Kiszczak, Czeslaw 549/2
 Kitonga, Sonet 41613
 Kitowani, Tengiz 161/3/foto, 16213, 16312, 45411, 741/3
 Kittani, Ismat 19312, 48511, 49313
 Kittir, Hassan 420/2
 Klajnert, Zbigniew 54712
 Klaus, Vaclav 243/1/3, 244111213, 24512, 29611, 685/2/3, 686/2, 68711
 Klein, Ralph 253/1, 556/3
 Klerk, F.W. de 266/1/3, 267/1/2/3, 268111213, 269/1/3, 270/2/foto, 271/1, 41013, 488 foto, 564/3, 56511, 566/3, 568/1/3, 5691213, 77811
 Klestil, Thomas 54212
 Klink, A. 60113
 Kljujic, Stjepan 1612
 Knazko, Milan 242/1/foto, 683/1/2/3, 684/2, 685/2
 Knezevic, Momcilo 1813
 Knight, K.D. 629/2
 Knudsen, Grete 541/3
 Kobalia, Loti 743/1/foto
 Kobbekaduwa, Dcnzil 279/3
 Kocarnik, Ivan 24311
 Koch, Pieter 85312, 85713
 Kodjo, Edem 7151112
 Kodjo, Mensan Agbeyome 501213, 51/1
 Kodock, Frederic-Augustin 41513
 Koenew, Walentin 16711
 Koepfsew, Walentin 18113
 Koeramin, Wladimir 46211
 Koerkowa, Bella 18011
 Koeswanto, Tanto 65613
 Koetsjma, Leonid 15913, 170/2/foto, 171/1/2/3, 172/2, 283/3, 28411, 45712, 45813, 459/2/3, 460/1, 50713, 510/3, 51812, 5501213, 744/1/2, 74712, 748/1, 749/2
 Koeznetsov, German 806/1
 Koffi, Léon Konan 642/3
 Koffigoh, Joseph Kokou 50/1/2/3/foto, 5111, 41713, 418111213, 419/1/2, 714/3
 Kofod-Svensdsen. Flemming 234/1
 Koh Byung Woo, 437/2, 438/1
 Kohl, Helmut 81/2/3, 8211, 83/1, 86/3, 194/3, 21113, 23413, 23511, 23611, 35313, 50411, 528/1/foto, 529/2, 530/1/3, 53311, 53611, 540/2, 550/2, 55611, 57613, 592/3, 676/2, 687/1, 694/foto, 81413, 815/foto
 Koike, Yuriko 139/foto
 Koiliari, Stelios 366/3
 Koirala, Girija Prasad 733/2/foto
 Koivisto, Mauno 67712
 Koizumi, Junichiro 145/3, 729/3
 Kok, Wim 289/1, 290/1/2, 29111, 293/2/3/foto, 295/2, 597/2, 5981113, 599/1, 83111, 836/foto, 8371213, 838/1
 Kokow, Waleri 185/3
 Kolelas, Bernard 18811, 560/1/3/foto
 Kolingba, André 45/1, 414/1/2/3, 7101213, 71111, 865/1/3/foto, 86611
 Koller, Arnold 96/foto
 Kolodziejczyk, Piotr 84511
 Kolombegow, Torez 16312

Komert, Kurt 541 foto
 Kommer, Assos 741/2
 Konare, Alpha Oumar 48'2/foto, 561 2
 Kones, Kipkalia 487 2
 Kong Sam-ol, 874 1
 Koning, Jan de 602/1
 Kono, Yohei 14513, 72913, 730/1/2/3/foto, 731/1, 732/2
 Konstantinow, Ilja 175/1, 178/3, 179/foto
 Kontic, Radoje 17/2, 317/2/3/foto, 318/1
 Kontoyiannopoulos, Vassilis 298/3
 Konyange, Wilfried 487/3
 Koo Chen-fu, 516/1/foto
 Kooijmans, P.H. 8/2/3, 9/foto, 856/3, 857/1
 Koolman, Olindo 62213
 Koon, Stacey 485/1
 Kopekom, Danatar 230 1
 Kopenarna, Davi 760/3
 Kopliku, Bashkim 297/2, 67313
 Kopp, Elisabeth 68813
 Kopriya, Tomas 246/2
 Kordus, Siegfried 80/1
 Koresh, David 481/3, 482 1/2
 Kornazjew, Petur 675/3
 Koromah, Alhaji 867/3, 868/foto
 Kortmann, C. 602/2
 Kose, Tahir 55513
 Kosjkodan, Michail 167/2
 Koskinos, Christos 298/3
 Koskotas, Giorgos 298/3
 Kosmo, Jörgen 542/1
 Kostasj, Ion 16711
 Kostepen, Mehmet 555/3
 Kostic, Branko 31711
 Kostikow, Wjatsjeslaw 463/1, 46412
 Kosto, A. 601/1
 Kostow, Iwan 76/1
 Kotsjarjan, Robert 151/3
 Kotsjinian, Henrik 45011
 Kotut, Eric C. 77611
 Koty, Abbas 716/3, 71711
 Kouangou, Jean-François Tchibinda 188/2
 Koulamallah, Abderrahman 42012
 Koullou, Mahamane 56211
 Koumagoto, Joseph 42012, 716/2
 Koumakoye, Delwa Kassire 41913, 42012
 Kouomegni, Augustin Kontchou 46/2
 Kouvelakis, Georgios 840/1
 Kouveias, Sotiris 29813
 Kovac, Michal 682/3, 683/1/2/foto, 6841213, 68612
 Kovac, Oskar 17/2, 316/3
 Kovac, Roman 241/3, 242/1/foto, 6831112, 684/2
 Kovalcik, Gintautas 45613
 Koyt, Michel 41511
 Kozakcioglu, Hayri 30/1
 Kozinc, Miha 32111
 Kozjin, Boris 169/2
 Kozyrew, Andrej 63/2, 144/1, 153/3, 158/3, 176/3, 178/3, 187/3, 211/3, 285/3, 287/3, 299/2, 461/3, 519/foto, 607/2, 619/2, 660/1, 737/1, 741/3, 746/1, 792/2, 814/2
 Kpatashi, Yacoumo 86311
 Kpatokpa, Lazare 86311
 Kpetigo, Elias Kwassivi 50/2
 Kpodzro, Sanouko Philippe 50/3, 417 '3
 Kpomakpor, David 86812
 Kracun, Davoriu 32111
 Krajenbrink, J. 62913, 63312
 Krajisnik, Momcilo 60513
 Krajko, Aleksandr 469/foto
 Krajoesjkin, Anatoli 158/1
 Krastins, Edmunds 745/2
 Krause, Günther 533 2/3
 Krause, Gustavo 384/3, 385/3
 Krause, Rudolf 534/1/2
 Krawtsjoek, Leonid 156/3, 169/1/2/3, 170/1/2/3, 171/1, 283/3, 286/1, 45511, 45712, 45811, 459/1/2, 460/1, 550/3, 684/3, 734/2, 744/3, 747/2/3, 748/1/2/3/foto, 749/3
 Kreituss, Aivars 435 2
 Kremastinos, Dimitris 840 1
 Kreslins, Andris 745 2
 Kriel, Hernus 568/3
 Krishnamurti, V 13211

Kristafor, Stan 51 3
 Kristensen, Finn 54113, 84211
 Kristopans, Vilas 74513
 Kristovskis, Girts 74512
 Krivoy, Ruth de 40312
 Krjanghe, Pawel 167112
 Krjoetsjkow, Wladimir 157/3, 469/foto
 Kroeglow, Anatoli 461/3
 Kross, Jack 85912
 Kruger, Paul 534/1
 Kruger, Ralf 56612
 Kuaybah, Miftah Mohammed 47, 3
 Kubecka, Jaroslav 683/3, 684: foto
 Kubota, Manae 731/2/3/foto
 Kucan, Milan 20'2, 26 3, 75/2, 320/2
 Kucera, Matus 242/2, 684/2
 Kuhali, Jarallah Umar ai- 578/3
 Kujiraoka, Hyosuke 730'3
 Kukorelli, Istvan 677/3
 Kukul, Sinan 3011
 Kuli, Ilai 883/2
 Kullmann, Kaci 842/foto
 Kumagai, Hiroshi 731/3
 Kumar, Sathasivam Krishna 28012
 Kumaranatunga, Chandrika 664/2
 Kumbaracibasi, Onur 555/3
 Kuncovicene, Elvyra 16413
 Kuo, Shirley 228/2
 Kuo Nan-hung, 51511
 Kuo Wan-jung, Shirley 51413
 Kuo Wei-fan, 514/3
 Kupa, Mihaly 679/1
 Kupfer, Lothar 80/1, 53212
 Kurshumi, Abdullah Hussayn al- 57812
 Kusumaatmadja, Sarwono 35511
 Kuyon, Bismark 868'2
 Kwame Peprah, Richard 41512
 Kwasniewski, Aleksander 843/3, 844/foto, 84512
 Kwasow, Wladimir 46113
 Kmon Young Hae, 437 '2, 810/1
 Kwon Young-Ja, 43712
 Kyaolo, John 487/2
 Kyam Ba, 6413
 Kyaw Min, 64/3
 Kyndiah, P.R. 591/2
 Kyungu ma Kumwanza, 65011

L

Laar, Mart 155/3, 156/1/foto, 74013
 Labadie, Ilse 854/3
 Labastida, Francisco 77013
 Labrador, Sebastiao 413/3
 Lacalle Herrera, Luis Alberto 64013, 6411112
 Lacayo Oyanguren, Antonio 699/1, 70012, 70212
 Lacey, Frederick B. 98/3, 99/1, 483/2/3
 Lachmon, Jaggernath 853/2, 85613, 858/2/3
 Lacle, Roland 623'2
 Laczkowcki, Pawel 547/1
 Ladikpo, Rigobert 86311
 Lafontaine, Oskar 531/foto
 Lafrai, Najibullah 579/foto
 Lage Davila, Carlos 394/1, 16313
 Lagos Escobar, Ricardo 254/3
 Lagumdzija, Zlatko 314/3
 Lahaut, Julien 82113
 Lahnstein, Anne Enger 842/foto
 Laina, Loum Hinassou 117/2, 42012, 716/1
 Lainez Coello, Claudio 40212
 Laino, Domingo 638/3/foto, 639/1, 851/2
 Lairise, Francisco 704/3
 Lajous, Roberta 770/1
 Lake, Anthony 256/1/3
 Lali, Rlohammad Yaqub 276 2
 Laliotis, Kostas 840/1
 Lalonde, Brice 369/foto
 Lamari, hlohammed 86013
 Lainassoure, Alain 371/1/foto
 Lambers-Hacquebard, J. 603/1
 Lamberth, Royce 97/2, 478/1
 Lambo, David 777/1
 Lamine, Samba 45/2
 Lamont, Norman 300/2/3, 302/2, 304/1/foto, 51813, 519/foto, 668/3
 Lamouri, Sassi 42, 3
 Lamrani, Mohammed Karim 11113, 11313
 Lando, Honorato 10512
 Landry, Monique 25312
 Landsbergis, Vytautas 165/3, foto, 1661213, 456/1, 745/3
 Lang, Ian 304/3
 Lang, Jack 368/2, 369/3
 Langley, Sir Desmond 848/2
 Lankhorst, P. 837/1/2
 Lannoy, Luis de 63012
 Lano, Pierre 44512
 Lanowoj, Wolodimir 169/1
 Lanxade, Jacyues 363'foto
 Laoli, Asang 65813
 Laouali, Amadou 562/1
 Lapèze, Etienne 90/foto
 Laraki, Azzedine 113/3
 Larijani, Ali 795/1
 Larini, Silvano 37612
 Larjonow, Witall 169/3
 Larsen, Kari Nordheim 541/3
 Larsen, Terje Roed 784/foto
 Larson, Charles 12913
 Lasa Michelena, Juan Lorenzo 324/2
 Laskri, Hacene 86113
 Lastovka, Stefan 24711
 Latief, Abdul 35413
 Latorcai, Miklos Janos 679/1
 Latsapho, Vannalet 65813
 Lau, Yisrael Meir 503/1
 Laurent, Prins 526/foto, 52712
 Lauristin, Marju 15611
 Lauti, Taoripi 88313
 Lavenere, Marcelo 386/1
 Lawrence, Carmen 6613, 439/2
 Lawson, Veronique 86311
 Lawzi, Hasan Ahmad al- 57812
 Lazarevic, Ratko 1713
 Lazo Hernandez, Juan Esteban 39411
 Le Duc Anh, 23013, 6651112, 66711, 875/2
 Le Pen, Jean-Marie 8812, 368/2/3
 Leahy, Patrick 4012
 Leahy, Tom 11213
 Leakey, Desmond 62912
 Lebed, Aleksandr 167/2, 168/1/2
 Lebed, Aleksej 16812
 Lebib, Sid-Ali 861/3
 Lebo Dubon, José 627/foto
 Ledezma, Antonio 40512
 Lee, Michael 441/2
 Lee Byung-Tae, 43712
 Lee Ching-hua, 881/2/foto
 Lee Hae-Ku, 43711
 Lee Hsien Loong, 51211
 Lee Huan, 881/2
 Lee Hyun Woo, 61/3
 Lee Jong Chan, 61/2, 435/2, 43611/2
 Lee Jung Woo, 61/3
 Lee Ki Taek, 439/1
 Lee Kuan Yem 512 1
 Lee Kye-Ik, 437/2
 Lee Kyung-Shik, 43711
 Lee Min-Sup, 437/2
 Lee Pil Sup, 809/3
 Lee Sang Ock, 59/1, 59/3, 664/3
 Lee Sen-fong, 881/foto
 Lee Son-shil, 5812
 Lee Teng-hui, 228/foto, 229 1/2'3, 514/1/2, 517/2, 88112.3, 882/1/foto, 883/1
 Lee Won Jong, 43712, 438/1
 Lee Yang Ho, 80913
 Leghari, Farooq Ahmed Khan 661/1/2, 880/3
 Leghari, Zafar Ali 661/1
 Lehder, Carlos 762'2
 Leihohla, Lesao 489/3
 Leijenhorst, G. van 598'foto
 Leijnse, Frans 289/2, 290/1
 Leite, Luis 263/3
 Leite Pereira, Arnaldo 388: 2
 Lekhanya, Justin 489'2
 Lemstra, W. 603/1
 Lengsavad, Somsavat 658/3

Leon, Corazon de 127/2
 Leon, Patricio 32612
 Leon Carpio, Ramiro de 62511, 62613, 627/1/foto, 6281112, 69213
 Leonard, J. 853/3
 Léotard, François 87, 3, 881, 89 2, 367/1, 370/3, 371/1/2/foto, 72013
 Lepage, Octavio 70313, 704/1/foto
 Lepping, Sir George 59513
 Lerotic, Zvonko 61513
 Lessoued, Habib 117/3
 Letelier, Orlando 25413, 64113
 Letsie III, Koning 26411, 489/2
 Leulmi, Kamel 43/1
 Leulmi, Omar 409/3
 Leung, Ernesto 804/3
 Levi, David 50313
 Levits, Egils 74512
 Lew Hyuck In, 61 3
 Lewandowski, Janusz 544/1, 548/1
 Lewis, Douglas 253/2
 Lewis, Harcourt 691/2
 Leysen, André 82513
 Li Boyong, 42613
 Li Cheng-chung, 51712
 Li Daoyu, 204/3
 Li Guiren, 42511
 Li Guixian, 42613, 80211
 Li Hou-kao, 51413
 Li In Mo, 5812
 Li Jijun, 12611
 Li Jing, 12611
 Li Lanqing, 12111, 12511, 17211, 231/foto, 35113, 426/2, 795/3, 802/2/foto
 Li Peng, 12013, 12113, 12411, 1251112, 12613, 136/1, 222/2, 231/foto, 35113, 4231213, 426/2, 4271112, 43313, 51212, 8011213, 80212, 81212
 Li Ruihuan, 124/foto, 125/1/2, 427/1
 Li Senmao, 12213
 Li Tieying, 125/1, 426/3
 Li Xilin, 126/1
 Li Ximing, 12013
 Li Yuan-tsu, 882/1
 Liabes, Djilali 40913, 86011
 Libai, David 21511
 Liberadzki, Boguslaw 845/1
 Liberia-Peters, Maria 631/2/3, 63212, 63311, 63412, 63712
 Libri, Domenico 374/1
 Lidmi, Brahim 48/2
 Lien Chan, 514/2/3/foto, 515/2/3, 88211
 Liener, Arthur 961213
 Lilic, Zoran 616/2/3/foto
 Lilley, James 359/1
 Lilow, Aleksandr 7713
 Lim, Danilo 12812
 Lim, Narzalina 12712
 Lima, Salvatore 380/3, 38111
 Limann, Hilla 109/2
 Lin Chen-kuo, 51413
 Lin Yang-kang, 51412
 Linares, Julio 33012
 Lingama-Toleque, Christian 41412
 Linschoten, Robin 290/foto, 291/1, 2921213
 Linse Silva, Evandro 38413
 Lipou-Massala, Albertine 56111
 Lisin, Wladimir 75311
 Lisow, Jewgeni 755/3
 Lissouba, Pascal 188/1/2, 5601213, 56111, 86613, 867/1/2
 Liu Chao-shiuan, 51413
 Liu Huaqing, 125/1/foto, 12612
 Liu Huaqiu, 122/2, 800/3, 819/1
 Liu Jiang, 42613
 Liu Qi, 426/3
 Liu Zhongde, 426/3
 Liu Zhongli, 122/3, 42513, 42613
 Lo, Mamadou 34113
 Lobendahn, Vincent 883/2
 Lobow, Oleg 467/3, 468/foto, 75413
 Loekjanow, Anatoli 469/foto
 Loetsjinski, Piotr 45711, 74613, 74711
 Loezjkow, Joeri 75511
 Loi, Bruno 7811112, 782/1/2
 Loiselle, Gilles 25312

Lom, Petr 243/1, 68613, 68711
 Lomanidze, Giwi 161/1/3
 Lon Nol, 58611
 Loncle, François 368/foto
 Londono, Jcan Luis 390/3
 Longue?, Gerard 371/1/2, foto
 Lopata, Anatoli 45912
 Lopera, Giovanni 391/3, 39211
 Lopez, Felix 847/3
 Lopez, Pedro 325/3
 Lopez Caballero, Alfonso 392/2
 Lopez Muñoz, José Humberto 39112
 Lord, Winston 800/2/3
 Lorenc, Alojz 24612
 Lorenz, Aartshertog 526/foto
 Lorenzo, Ferruccio de 37612
 Lorenzo, Francesco de 378/1
 Loreto, Lazaro 76211
 Löschnak, Franz 542/foto
 Lotodo, Francis 487/2
 Louis, Frank 441/3
 Louw, Gene 26911, 27111
 Lovansay, Sisomphone 65813
 Lovre, Koviljko 17/2, 31811
 Loyola, Gustavo 38712
 Lozano, Jorge 76913
 Lozoraitis, Štasy 16613, 456/1/2/foto
 Lozoya Thalmann, Emilio 32911
 Lu Peijian, 426/3
 Lu Ping, 349/2/foto, 35013, 3511213
 Lubbers, Ruud 289/1, 290/1/2, 291/1/3, 292/1/2, 293/1/foto, 29411, 598/3, 59911, 60011, 632111213, 633111213, 634, 112, 834/foto, 837/2, 853/1, 85813, 85911
 Lubys, Bronislovas 165/2, 16613, 16711, 550/3
 Lucar, Jorge 25412
 Lucia, D. 63012
 Lucic, Blagoje 17/2, 31811
 Luczak, Aleksander 845/1/foto
 Ludzjew, Dimitur 75/3, 7713
 Luemba, José Tiburcio 10313
 Luik, Juri 74112
 Lukanow, Andrej 77/2/3, 78/1/foto
 Lukhele, Dambuza 86911
 Lukins, Girts 74512
 Lumbi, Pierre 34213
 Lun Maung, 6413
 Lund, Torben 234/1
 Luo Gan, 4261213
 Lupo Flores, José Luis 250/1
 Lusinchi, Jaime 40511
 Lutsjnikow, Swetoslaw 7513
 Luvsabjav, Namsraijavyn 63/1
 Luvunga, Patrick 5113
 Lux, Josef 24311
 Lykketoft, Mogens 23312, 23411

M

M'beri, Jean Martin 56111
 M'Henni, Hedi 11712
 M'Mkindia, Kirugi 487/2
 Ma Ying-jeou, 514/3, 51613
 Maalouf, Nasri al- 5411
 Mabilangan, Leopoldo 506/foto
 Macas, Luis 32611
 Maccanico, Antonio 38011
 Machado Caetano, Joaquim 9412
 Machado Ventura, José Ramon 39411
 Machuca Vargas, Orlando 637/3, 63811
 Macierewicz, Antoni 544/2, 54812, 84312
 Mack, Mirna 62611
 MacKay, Elmer 25312
 MacKenzie, Jeremy 362/1/foto
 MacKenzie, Lewis 9/foto, 1013, 1211
 Maclean Abaroa, Ronald 24911
 MacSharry, Ray 6912, 70/1/2/foto
 Madani, Abassi 4311, 40912, 86012, 86212
 Madani, Oussama 860/2, 86212
 Madelin, Alain 371/1/foto
 Madhavan, K. 13211
 Madigan, Edward 4113, 69/foto, 70/1
 Madjber, Abdelwahab 43/3

Madl, Ferenc 67911
 Madonia, Giuseppe 37411
 Madrid Sauza, José Luisa La 32911
 Magagula, Ephraem 86911
 Magee, Paul . Dingus' 307/1
 Magginas, Vassilis 298/2
 Maggio, Baldassare di 38013, 38111
 Magidish, Uri 49912
 Maginnis, Ken 30611
 Mahadevan, V. 589/3
 Mahathir Mohamed, 62/3, 509/1/foto, 510 1, 79212, 80113, 812/2/3
 Mahato, Asim 591/1
 Mahatovo, Henri Raoul 712/3
 Mahdani, Abdoel Nasser 587/3
 Mahdi, Sadiq el- 49313
 Mahdi Mohammed, Ali 193/1, 195/3/foto, 196/1/3, 49512
 Mahfouz, Khalid bin 302/2
 Mahgoub, Rifaat al- 651/1, 652 2
 Mahi-Bahi, Abdelmadjid 4213, 44/2
 Mahlalengangeni, Prins 86911
 Mahloji, Mohammed Hossein 795/1
 Mahmood Iskaridar ibn al-Marhum, 50911
 Maia, Cesar 38511
 Maidhonis, Chrysostomos 67411
 Maigari, Bello Boubu 4513, 4611
 Maior, Liviu 2611
 Maiorano, Jorge 24712
 Majali, Abdul Salam 654/1/2/foto, 71713
 Majdak, Ivan 61712
 Majid, Ali Hasan al- 20312, 57513, 871/2, 87211
 Majid, Hoessein Kamil al- 87113, 872/1/2
 Major, John 1311, 21212, 234/1, 2351113, 236/1, 239/1, 240/foto, 296/1, 300/2/3, 302/3, 303/1/2/3, 306/1, 309/3, 347/2, 350/2, 351/1, 359/2, 421/1, 460/1, 52012, 537/3, 54011, 56413, 57413, 57613, 59212, 61613, 68413, 72113, 79311, 81413, 815/foto
 Majorow, Aleksandr 45911
 Majorow, Leonid 45211
 Makarow, Andrej 181/foto, 75512
 Makarow, Nikolaj 75413
 Makasjow, Albert 46312
 Makau, Johnstone 48712
 Makki, Hasan Muhammad 57812
 Makoni, Simbarashe 709/3
 Maksim, Patriarch 79/1/2
 Makuta, Friday 417/1
 Makweta, Jackson 49/2
 Makmetu, Clarence 566/foto
 Mal, Mohammed Beit al- 47/3
 Malan, Magnus 27111
 Malan, Pedro 76112
 Malary, François Yves 76813
 Malasjenko, Igor 18012
 Malca Villanueva, E.P. Victor 3312
 Malcic, Jurica 1913
 Maldonado, José Vicente 326/1
 Malecela, John 81812
 Malek, Redha 408/3, 861/1/2/3/foto, 86211
 Malendoma, Timothee 414/1/2/3, 711/1
 Malevski, Denko 20/foto, 2111, 619/1
 Malfa, Giorgio la 377/2
 Malhas, Abdel-Rahim 654/2
 Malherbe, Frans 56812
 Malie, Mpho 48913
 Mallet, John 662/1
 Maluf, Paulo 38511
 Malval, Robert 768/1/2/3/foto, 7691112
 Malvy, Martin 89/1/2/3
 Mamadou, Tandja 33811
 Mamaloni, Solomon 59413, 59513
 Mamatsasjwili, Tejmoez 16013
 Mamedow, Etibar 15213, 738/2
 Mamedow, Jagoeb 15311
 Manannikow, Alexej 46112
 Mancham, Sir James 77813
 Mancino, Nicola 38011
 Mandaba, Jean-Luc 86611
 Mandal, Dhanik Lal 59113
 Mandela, Nelson 26611, 2671113, 269/1/2/3, 56513, 566/2/3/foto, 56712, 569/1/2/foto, 57012
 Mandela, Winnie 56612, 570/2

- Mangope, Lucas 266'2
 Mangouka, Charles 712/1
 Maniotis, Giorgos 839/1
 Manley, Ron 201/1
 Manning, Patrick 640/3
 Manning, Preston 85111
 Mannoia, Francesco Manino 380/3
 Manolic, Josip 615.1
 Manoon Rupkachorn, 51713, 518/1
 Manos, Stefanos 298/1/3, 838/2
 Manoukian, Wazgen 15012, 450/1, 737/1
 Mansouri, Nasrullah 278/3
 Mansur, Ron 707/3
 Manuvakola, Eduardo 411/foto
 Manzano, José Luis 247/i
 Manzatu, Ion 24/2/3
 Maqdash, Munir 719/2
 Marais, Org 271/1
 Marak, Selsang C. 591/2
 Marandi, Ali Reza 795'1
 Marchais, Georges 370/1
 Marcos, Ferdinand 12811, 805/1/2
 Marcos, Imelda 128/1, 805/2
 hlarcucci, Marco 37412
 Marcus, Gilbert 267/1
 hlargrethe, Koningin 689/foto
 Maria y Campos, Maurieio de 671/1
 Maricic, Branko 17/3
 Marin, Manuel 23811, 540/2, 857/3
 Marinow, Swilen 76/2
 Marker, Khurshid 87812
 hlarko, Bela 68013
 Marmol Leon, Fermin 704/3
 Marques, Irton 759/3
 Marques Oste, Nemesi 36511
 Marshall, Hugh 690/2/3
 hlarschall, Jorge 254/3
 Marson, Evariste 188/2
 Martelli, Claudio 374/1, 376/1
 Martens, Wilfried 447/1, 52712
 Martin, Ian 765'3
 Martin, Lynn 41/3
 Martin, Shirley 25312
 Martina, Don 63213, 63311
 Martinazzoli, Mino 373/2, 376/3
 Martinez, Ana Guadalupe 39813
 Martinez, Diogenes 851/2
 Martinez Corbala, Gonzalo 76913
 Martirosian, Gagik 450'1
 Maruste, Kait 741/1
 Mas Canosa, Jorge 39511
 Masalijew, Absamat 223/1
 Masari, Muhammed al- 65513
 Masdus, Muhammad Haider 578/2
 Masheke, Malimba 5113
 Masih, Gil 358/1
 Masimow, Ali 45113
 Masinde, Philip 48712
 Masjits, Wladimir 46211
 Massembe-Debat, Alphonse 56111
 Massoud, Ahmed Shah 2771112, 27812, 57913, 58011, 581/1
 Mastenbroek, E.M. 59711
 Masuku, Themba M. 86813, 86911
 Masum, Fuad 20112, 57512
 hlaleic, Vlastiinir 1712
 hlatesa, Zlatko 61712
 Matiba, Kenneth 110/2/3, 111/1/foto, 486/2/3, 489/1
 Slatintsjem, Ewgeni 77/3, 675/3
 Matjoechin, Georgi 17312
 Matooq, Matooq Mohammed 4713
 Matos, Joao de 412/2
 Matsika, Aime 561/1
 Matsunaga, Nabuo 819/1
 Matthews, Bacchus 868/foto
 Matthey, Francis 688/1, 2
 Mattioli, Francesco Paolo 377/2
 Matutes Juan, Abel 238/1
 Maung Maung Khin, 64'2
 Maung Thint, 64/3
 Mauroy, Pierre 442/2/foto
 Mawlawi, Farouk 49411
 Mawlawizada, Jalilollah 581/2
 Maxwell, Ian 302'1
 Maxwell, Kevin 30211
 Maxwell, Robert 301/3
 Mayagila, Amran 49,1
 Mayassi, Zein 19713
 Mayer, Charles 253/2
 Mayhew, Sir Patrick 305/2 3, 306/1/2/3
 Maystadt, Philippe 825/1, 82611
 Mazankowski, Donald 253/2, 519/foto
 Mazari, Balkh Sher 581/1, 660/2/foto, 661/1/2, 662/1
 Mazowiecki, Tadeusz 11/3, 14/3, 1513, 30812, 842/2
 Mbandla, Bridgette 267/1
 Mbayo, Charles 265/3
 Mbela, Darius 110/3, 487/2
 Mbikusita-Lewanika, Akashambatwa 5112
 Mbitikon, Raymond 41412, 415'1
 Mbonampeka, Stanislas 646/3
 Mbrede, Tchakpa 415'1
 Mbu, Matthew T. 335/3, 562'2
 Mbumba, Nathaniel 65013
 McCain, John 40/2
 McCreevy, Charlie 308/1
 McCutchan, Don 536/3
 McDade, Joseph M. 41/3, 42/1
 McDermid, John 253/2
 McDougall, Barbara 253/2/foto
 McFarlane, Robert 482/3
 McGarry, Philip 307/1
 Mchangama, Mohamed Said Abdallah 108/1, 486/2
 McIntyre, Gordon 55712
 McKenna, Julie 479/foto
 McKnight, William 253/2
 McLaren, Sir Robin 35112, 72113, 722/2/foto, 72312
 McLarty, Thomas F. „Mack” 2561113, 706/2
 McLaughlin, Audrey 25113
 McLeay, Leo 439/3
 McMullen, Bob 441/2
 McPeak, Merrill 705/foto
 McTaggart, Kelli 479/foto
 McWilliam, R. 63012
 Meade, Reuben 62912
 Meciar, Vladimir 24211, 243/2/foto, 244111213, 24512, 246/3, 24711, 29611, 683/1/2/3, 684111213, 685/1/2/3
 Mecredi, Ovide 250/foto
 Medaghri, Abdelkebir Alaoui 11313
 hlédaghri, Driss Alaoui 11313
 Medaghri, Mohammed Alaoui 113/3
 Medaiskis, Teodoras 456/3
 Medina Luna, Ramon 4021213
 Meer, M.A. van der 59912
 Meese, Edwin 97/3
 Mefti, Hacene 4213, 14713, 86211
 Meghlaoui, Mohamed 86113
 Meguid, Ahmed Esmat Abdel 27112, 571/1, 643/2
 hléhaignerie, Pierre 371/1/2/foto
 Meherzi, hlökhtar 42/3, 86113
 Mehta, Harshad 130'3, 13111, 13212
 Meier, Milton 119/3
 Meierovics, Gunars 745/1/2
 Meinhold, Keith 261/2
 Mejia, Gustavo Angel 39013
 Mekraoui, Mustapha 40813
 Meksi, Aleksander 1812, 74/2, 75/2, 673'2, 674/1/2
 Meky, Saleh 558/3
 Melchior, Arne 234/1
 Melechow, Igor 57212
 Melendez, Ernesto 76311
 Meles Zenawi, 55811
 Melescanu, Teodor Viorel 2611, 68212/3
 Meliani, Mansouri 86112
 Melikjan, Gennadi 46113
 Melkert, A.P.W. 837/2/3
 Melkonian, Wahan 450'1
 Mellor, David 299/3/foto
 hlelnik, Klawdija 16712
 Memet, Yogi S. 354/3
 Memon, Ibrahim Abdul Razak 589/1
 Memon, Nisar 878/1
 Menchu, Rigoberta 68/2/foto, 38113, 382/1, 624/3/foto, 626/2, 62713
 Mende, Lambert 64911, 65013
 Mendes de Gouveia, D. 63013, 633/1/2/3
 Mendes de Gouveia, E.J.M. 632/1/2
 Mendes Filho, Francisco „Chico” 389/1
 Mendez, Almilcar 62412
 Mendez Mata, Rodolfo 695/1
 Mendiluce, José Maria 31412
 Mendoza, Eduardo 38912
 Mendoza, Miguel Rodriguez 704/3
 Mendoza, Yussly 399/1
 Mendoza Duran, Cesar 255/1
 Mendoza Garcia, Donald 702/3, 703/foto
 Menem, Carlos Saul 247/2/3, 248/1 213, 623/2/3, 756/2/3, 757/1/2/3, 758/1/2/3
 Menen?, Eduardo 758/2
 Meneses Reyes, Luis José Guillermo 391/3
 Mengistu Haile Mariam, 550/1
 Mentese, Nahit 55313
 Mentz, Jurie 270/1/2
 Meo, Vincenzo 37713
 Merbah, Kasdi 861/1/2/foto, 86211
 Mercer, Thomas 129/foto
 Mercouri, Melina 840/1
 Meri, Lennart 15411, 155/2/3/foto, 74013, 741/1/2
 Merkel, Angela 82'foto
 Merkoelow, Igor 1711213
 Merloni, Francesco 380/1
 Mermaz, Louis 8912, 36913
 Merson, Michael 44313
 Merwe, Stoffel van der 26712
 Merzoug, Mohamed 86113
 Mesic, Stipe 2011
 Mesli, Mohammed Elias 42/3
 Mestre, Philippe 371/1/foto
 Metherell, Terry 651112
 Methogo, Emmanuel Ondo 71211
 Metry, Faroe 63012
 Meulen, H. van der 599/3/foto, 60011/2
 Meyer, Roelf 26712, 568/3, 569/1
 Meziane, Abdelaziz 11412
 Mgumia, A. 783/1
 Mibenge, Benjamin 5113
 Michael (Mihai), Ex-koning 22/2/3/foto, 2412, 680/3
 Michaelides, Alexandros 36613
 Michaelides, Konstantinos 366/3
 Michajlow, Wiktor 77/3, 46113, 675/3, 67611
 Michaux-Chevry, Lucette 371/1/foto
 Michel, James 491/2, 77911
 Michel, Mohammed Ould 71311
 Michel, Robert H. 25913
 Michelis, Gianni de 37512, 37812
 Michiko, Keizerin 73212
 Micunovic, Dragoljub 317/foto
 Midika, Mathems Onyango 11013
 Mielke, Erich 84/1/foto
 Mieno, Yasushi 431/foto
 Mierlo, Hans van 601/2, 83613
 Miert, Karel van 238/1, 540/2
 Mihajlovic, Velimir 31813
 Mihtsun, Haile 55813
 Mijango, Rene 395/foto
 Mijnaals, Chas 852'1, 854/1/2/3
 Mikazuki, Akira 731/2/3
 Mikulski, Barbara 40'2
 Milas, Ivan 1913
 Milczanowski, Andrzej 26/3, 52911, 547/2, 845/1
 Milentijevic, Radmila 17/2, 31613
 Militijem, Aleksandr 228/1
 hliljoski, Jane 619/1
 Milken, Michael 99/2, 47711
 Millan, Bruce 23811
 hliller, Leszek 84512
 Millon, Charles 90/foto
 hlilloshi, Hysni 7312
 Milongo, André 560/2, 561/1
 Milosevic, Micha 11/3
 Milosevic, Slobodan 1312, 15/2, 1812, 309/2/3, 310~1,311~1,31513,31613,317/1/foto, 3181112, 605/3, 606/1, 607/2/foto, 609 1/3/foto, 61011, 61112, 613/2, 614/1, 616/2/foto, 618/2/3

- Minani, Jean 86313
 Mincu, Iulian 25/2, 2611
 Minqarah, Ahmad Saini 54/1
 Mirani, Aftab Shahban 880/3
 Miret Prieto, Pedro 394/1
 Mirhij, Bisharah 55/3
 Mironow, Alexandru 682/1
 Mirsajdow, Sjoekroella 22413, 812/3
 Mirzajanow, Wil 180/2
 Mirzojew, Akbar 226/2
 Misasi, Riccardo 381.1
 Misevicius, Audrius 164/3
 Misjew, Konstantin 76/3
 Misqawi, Umar 5513
 Mita, Ciriaco de 372/3, 373/2, 377/3
 Mita, Michele de 37713
 Mitchell, Emma 41512
 Mitchell, George 259/2, 282.2, 474/foto
 hlitsotakis. Konstantinos 74.3, 298.1/3, 319.3, 367.1/foto, 607/2, 609.1/foto, 616.3, 674.1.2, 838/1/2/3, 839/1/2/3, 84012
 Mitsuzuka, Hiroshi 145/3, 428.1, 729/3
 Mitterrand, Danielle 201/2
 Mitterrand, François 17/1, 28/1, 88/3, 90/2, 91/2, 198/2/3, 20112, 21212, 22213, 23511, 261/3, 31513, 36511, 3671213, 36812, 369/3, 37012, 371/3, 37211, 525/1, 55213, 581/2, 61613, 665/1/foto, 73511, 812/1/2, 814/3, 814/3, 815/foto, 86213, 87311
 Miyar Barrueco, José M. 39411
 Miyazawa, Kiichi 62/2/foto, 136/1, 13813, 139/foto, 140/1/2/3, 14112, 14213, 143/2/3, 14411/2, 145/2/3, 146/1/foto, 36012, 42713, 42811213, 43011, 5051213, 52011, 53611, 66313, 723/2/3/foto, 724/2/3/foto, 72513, 726/foto, 72811, 72913, 730/1/3, 81413, 815/foto
 Mladenom, Petur 7811
 Mladic, Ratko 310/1
 Mlambala, Michael 41613
 Mboetoe Sese Seko, 342/1/2/3/foto, 343/1/2/3, 344/1/2, 5251213, 6481213, 649/1/2/3, 650/1/3
 Mochoochoko, David 48913
 Mochtar, Radinal 354/3
 Moco, Marcolino 107/1/2/3
 Modrow, Hans 535/2/3
 Moeradom, Sachat 23012
 Moeralijew, Amangeldi 50811
 Moerdiono, 354/3, 65713
 Moestafajew, Siawoesj 15311
 Moestakow, Aboeraham 228/1
 Moetalibow, Ajaz 152/3, 15311
 Moetalow, Abdoelhasjim 225/3/foto, 806/2
 Moffit, Ronni 25413
 Mogultay, Mehmet 555/3
 Mohamad Yunis Tasi, 30912
 Mohamed, Hussein Maalim 48712
 Mohammad, Abdullahi Haji 77513
 Mohammad, Ali al-Haji 779/1/2
 Mohainmad, Sayd 581/2
 Mohammadi, Mohammad Nabi 57911
 Mohammed, Ali Elhag 192/1, 492/1, 49311
 Mohammed, Aliyu 56212
 Mohammed, Said Ali 775/1
 Mohammed. Salim Saleh 87311
 Mohammed Ali, Gaber Ahmad 273/1
 Mohammed „Lava“, Said 108/2
 Mohedano, José Maria 446/2
 Mohseni, Ayatollah Asef 580/foto
 Moi, Daniel Arap 110/3, 111/1/2/3, 486/2/3, 487/2/3, 488/1/2/3/foto, 77513, 77613
 Moily, Veerappa 135/3
 Moine, Mohammed Abdrahmane Ould 265/2
 Mois, Vasile 26/1
 Moisisili, Pakalitha 489/3
 Mok Maret, 87411
 Mokeba, Peter 566/2
 Mokhehle, Ntsu 489/1/2/3
 Mokni, Habib 117/3
 Mokoko, Jean-Marie Michel 866/3
 Mokraoui, Mustaphn 861/3
 Moleleki, Monyane 489/3
 Molhehle, Shakhane 489/3
 Molière, Jean 76813
 Molina, German 25413
 Molina Olivares, Eduardo 396/2
 Molina Pico, Emilio 75811
 Möllemann, Jürgen 228/3, 531/3, 532/1/foto
 Molloy, Bobbv 93/1
 Molt, Edmond 626/2
 Molyneaux, James 30512
 blom Chimhuy, 87411
 Mondale, Walter 52512
 Monory, René 89/1/foto
 Monsalve, Hernando 389.2
 Monsengwo Pasinya, Laurent 342/2, 343/2/3/foto, 34411, 64813, 64912, 65013
 Montane Teixe, Joan Albert 365/1
 Montazeri, Hossein Ali 421/3
 Monteiro, Enrico Correia 560/1
 Monteiro, Manuel 93/3
 Montepeque Contreras, Miguel Angel 62412
 Montesinos, Vladimiro 333/1, 334/1
 Montt Momberg, Julio 254.3
 Moon Ik Hman, 439/1
 Moose, George 772/3/foto
 Mooy, Adrianus 355/1
 Moraitis, Georgios 840/1
 Morales, Juan Manuel 851/2
 Morales Lechuga, Ignacio 329/1/2
 Moran, Rolando 625/foto
 Moravcik, Jozef 68313, 684/foto
 Mordechai, Yitzhak 498/foto
 Moreira Carneiro, Emmanuel 413/3
 Morena Bergaretxe, Eduardo 324/1
 Moreno, Claudio 757/2
 Moreno, Julio Cesar 70511
 Moreno Leon, José Ignacio 40411
 Mori, Yoshiro 145/3, 146/foto
 Morillon, Philippe 1613, 308/3, 315/2/3/foto, 60813, 612/foto, 613/foto
 Moriyama, Mayumi 145/3
 Moro, Aldo 38013
 Moroni, Sergio 374/1
 Morote, Osmon 33412
 Morozow, Konstantin 460/1, 7491113
 Morrow, Addie 307/1
 Morrow, James 48013
 Morse, Sir Jeremy 300/2
 Mortensen, Helge 23411
 Mosanoe, Aleksandroe 457/1
 Moscardo de Souza, Jeronimo 76113
 Mosconi, Antonio 37712
 Moser, Hans-Helmut 543/foto
 Moshoeshoe II, Ex-koning 264/1
 Moshtaque Ahmed, Khondaker 348/2
 Mosjanoe, Aleksandroe 16812
 Moto, Feliciano 335/1
 Moto, Severo 335/1
 Motter, Klara 543/foto
 Motu, Pedro 711/2/3
 Mouamba, Clément 18812, 561/1
 Mougarr, Fidèle 420/1/2, 716111213
 Moura, Venancio de 41013, 773/2, 774/3
 Moureaux, Philippe 446/2/foto
 Mousawi, Abbas 3112, 42311
 Mousioutas, Andreas 36613
 Mousouris, Sotirios 58112
 Moussa, Amr Mohammed 197/3, 21711, 33612, 49812, 57711, 653/3, 654/1
 Moussa, Jagana 26512
 Moussa, hlohammed 4911
 Moussa, Mohammed Abdel-Halim 271.213, 272.3, 652.1
 Moussa Ali „Tourtour“, Mohammed 557.3
 Moustapha, Hamadou 41513
 Mowesjan, Wladimir 45011
 Moynihan, Daniel 259/2/3
 Mphanya, Ntsukunyane 489/3
 Mpinga Kasenda, 64813, 64911
 Mrema, Augustine Lyatonga 34113, 34211, 783/1
 Mrkonjic, Milutin 1712
 Msekma, Pius 78312
 Mstyslaw, 74913
 Mswane, Muntu 86911
 Mswati III, Koning 86813, 869.1
 Mthakathi, Papai 26313
 Mtikila, Christopher 49/2
 Mubarak, Mohammed Hosni 4711, 5712, 11913, 198/2, 271/3, 272/1/3/foto, 273/2/3, 33612, 345/1, 422/2, 485/3, 498/2/3, 50012, 50211, 508/1, 575/3, 578/3, 651/1, 652/1, 653/3, 654.1, 790/3, 791/1 foto, 792/3
 Mubarak, Umeed Madhat 573/2.3
 Mudavadi, Musalia 487/2/3, 488/1/3, 776/1
 Mudge, Dirk 490/3, 491/1
 Mudrinic, Ivica 61712
 Mugabe, Robert 717/1
 Mugica Garmendia, Francisco 324.1
 Muguruza, Josu 32511
 Muhammad, Mar'ic 35413
 Muhsin, Muhammad Said Abdullah 578/2
 Muite, Paul 489/1, 77613
 Mujjadedi, Seghbatullah 579/1/foto, 580/1/foto
 Mujthaba, Ahmed 877/1
 Mukherjee, Pranab 586/2, 593.1, 656.i
 Mukhtar, Chaudhry Ahmed 880/3
 Mulemba, Humphrey 497/3
 Mulinge, Jackson 487/2
 Muliro, Masinde 1101112
 Muller, Wolter 29312
 Mullings, Seymour 62912
 Mulrone, Brian 2501213, 2511213, 253/1/2/foto, 471/foto, 556/3, 84913, 85011
 Mumcu, Ugur 553/2/3
 Mumin, Ali al- 65413
 Muna, Bernard 416/1, 77513
 Mundy, Carl 705/foto
 Mungra, Subhas 85613, 85711
 Muñoz, Carlos 695/1
 Muñoz, Radames 704/3
 Muñoz Ledo, Jesus Cabrera 40211
 Muñoz Ledo, Porfirio 327/3
 Muñoz Mendoza, Victoria 639/2
 Muñoz Mosquera, Brance 3901112
 Muntasir, Omar Mustafa al- 4713, 336/2/foto
 Munyo, Kamwithi 487/2
 Muqbil, Salim 55/3
 Murakaini, Masakuni 14513
 Murata, Keijiro 145/3, 725/2/3
 Murdani, Benny 219/2, 35511, 665/2
 Murego, Donat 64712
 Murillo Gonzalez, Manuel Alberto 390/3
 Murkowski, Frank H. 40/2
 Murphy, Annie 9211
 Murphy, Peter 9211
 Murr, Michel al- 5412, 5513
 Murray, Lowell 253/2
 Murray, Patty 40/2
 Mursjid, Saadilah 35413
 Murtada, Mohammad Bassam 5513
 Musa, Solomon 265/3, 714/2
 Musa, Tawfiq 505/1
 Musaraj, Agron 673/3
 Museveni, Yoweri 49113, 492/1, 70912, 713/2
 Mushota, Remmy 497/3
 Musokotwane, Kebby 5113, 49711
 Mustapha Harun, Tun Datuk 509.3
 Musuleng-Cooper, Dorothy 868/2
 Musyoka, Stephen Kalonzo 48712
 Mutawakkil, Muhammed al- 57812
 Mutebi, Ronald Muwenda 713/2/foto
 Muteka, Faustino 411/foto
 Mutesa, Edwar Frederick 713/2
 Mutharika, Bingu Wa 70913
 Muto, Kabun 519/foto, 723/2/foto, 72411, 72512
 Mwau, John Karun 486/3
 Mwinyi, Ali Hassan 4912, 34113, 342/foto, 64613, 783/1/2, 818/1
 Mya Thinn, 35613
 Myers, Dee Dee 706/2
 Myo Nyunt, 6313, 64/3, 356/1/foto
 N'Diaye, Babacar 70913
 Nabijew, Rachman 226/1/2/3, 227.1'2, 513.3
 Naboho, Kanidoua 86511
 Nachar, Riek 19112, 4921113, 49311
 Nadal Payva, José 3613

N

Nadarejsjwili, Tamaz 162/2
 Nagata, Hiroko 430/3
 Nagy, Imre 680/1
 Nagy, Tamas 6791213
 Nahayan, Zaid bin Sultan al- 34811, 578/3
 Nai Khin Maung, 64/1
 Naik, Ravi S. 59111
 Naik, Sudhakarrao 591/1
 Najafi, Mohammad Ali 795/1
 Najdenow, Kiril 675/3
 Najib Tun Razak, 812 2
 Najibullah Mohammed 276 1, 580 1, 381 1 2
 Nakajima, Hiroshi 44313
 Nakajima, Mamoru 145/3
 Nakamura, Kishiro 145/3
 Nakamura, Kuniwo 280/3
 Nakasone, Yasuhiro 144 1
 Nakata, Atsuhito 725/2
 Nakayama, Toshio 145/3, 582/3
 Namaliu, Rabbie 595/1
 Nambiar, Satish 1111, 12/foto
 Nano, Fatos 67313
 Naqdi, Mohammad Hossain 421 3
 Naqvi, Swaleh 302/2
 Narawa, Meulame 883/2
 Narayanan, K R 131/3, 443/2
 Nare, Seyni Macaire 865 1
 Naruhito, Kroonprins 72612 foto
 Naseef, Abdullah ibn Omar 873/3
 Nasrallah, Hassan 53/1 foto
 Nasser, Hanna 501 3
 Nassif Mohamed 424/3
 Nastase, Adrian 25/3/foto, 26 3
 Nastenko, Sergej 169/2
 Nasution, Adnan Buyung 657 2
 Natachaba, Ouatar Fambare 50/2, 41813/foto
 41911
 Nateq Nouri, Ali Akbar 79312, 794/foto
 Nati, Germano 55813
 Nauinann, Klaus 363/foto
 Nava Calvillo, Concepcion 769/3, 770/1
 Nava Martinez, Salvador 769/3
 Navarro Martinez, Ernesto 406/3
 Navas, Hernando 38912
 Nawakwi, Edith 497/3
 Nazarbajew. Noersoeletan 152/1, 15612, 18512,
 21213, 217/3, 2221113, 45512, 506/3, 507/1/3,
 50811, 74412, 814/foto
 Nazareno, Cesar 127/3
 Nazer, Hisham 147/foto, 67013
 Nazrijew, Moenawarsjo 228/1
 Ndadaye, Melchior 642/1/2/3, 863/2/3/foto,
 864/1/3
 Ndal, Antonio dos Santos Franca 104: 1
 Ndayihereje, Emmanuel 863/3
 Ndayikeza, Juvénal 863/3, 864/3
 Ndendahayo, Liboire 863/3
 Ndiaye, Adamou 86311
 Ndiaye, Alassane Dialy 648/2
 Ne'eman, Yuval 211/2
 Neatobei, Valentin 420/2, 715/3, 71612
 Nebot Saadi, Jaime 325 2
 Neel, Roy 70612
 Neew, Nejtso 77/3, 675/3
 Negrito, Misu 2611, 682/1
 Nematzadeh, Mohammad Reza 795/1
 Nemcova, Dana 246/foto
 Nemec, Igor 243/1
 Nemtsas, Takis 366/1
 Nepal, Madav 73312
 Nerette, Joseph 766/2
 Nerida Golan Maguina, Blanca 3312
 Netanyahu, Benjamin 211/1, 503 2/3/foto
 Netelenbos, T. 597/3
 Neto, Alberto 105/2
 Netsajew, Andrej 175/2, 176/1, 461/3, 466/2,
 468/1
 Netsajew, Edoeard 461/3
 Netter, Robert 9013, 91/1
 Nezhad-Hosseini, Mohammad Hadi 795/1
 Nezzar, Khaled 42/2, 409, 1/foto, 860/3
 Ng'ang'a, Mukaru 486/3
 Ng'eno, Jonathan 487/2
 Ngabu, Faustin 649, 1
 Ngala, Noah Katana 48 i 2

Ngayot, Antoine 866/3
 Ngei, Paul Joseph 775/3
 Ngendahayo, Jean-Marie 642/3, 863/3
 Ngendakumana, Jacques 863 '3
 Ngeze, François 86411
 Ngirumpatse, Mathieu 338/3
 Ngollo, Raymond Dainase 18812, 561'1, 867/1
 Ngom, Ousman 648/2
 Ngothe, Gali Gatta 420/2
 Ngulinzaira, Boniface 33813
 Nguyen Manh Cam, 23111, 664/2, 665/3,
 666/1/foto
 Nguza Karl-I-Bond. Jean 648/3, 649/3, 650'1
 Nhial, Abdullah Deng 779'2
 Niang, Babacar 341/3
 Niasse, Moustawha 648/2
 Niazi, Kausar 661 1
 Niazi, Sher Afghani 88013
 Nibantunganya, Sylvestre 642/3
 Nibizi, Isaie 642.2
 Nickles, Don 40/2
 Nicolae, Prins 22/foto
 Nidal, Abu 213/1
 Nieto, Miguel 330/2
 Nijazow, Saparmoeard 230/1/2, 518/2, 744/1
 Nijmeh, Luie 50311
 Nijmeh, Saif 505'1
 Nikolajew, Andrej 394/2
 Nimaga, Ismaila 45/1, 41412, 41511
 Nimrodi, Yaacov 72012
 Ningaba, Sylvestre 642/2
 Ninosu, Petre 2611
 Nishio, Akira 664/3
 Nissen, George 30211
 Niu Maosheng, 42613
 Niwa, Yuya 14513
 Nixon, Richard 70611
 Nixon Jr., Walter L. 48411
 Niyonkuru, Shadrak 86313
 Njiru, James 11013
 Njoroge, Julius Njunga 77513
 Njoya, Adamou Ndam 46/1
 Njuba, Sam 338/3
 Nkruinah, Kwame 10911
 Nkumbula, Baldwin Munakumabu 51/2
 Noermagambetow, Sagadat 22213
 Noir, Michel 37011
 Noorazai, Ghulam Nabi 580/2
 Nordholt, Eric 634 1/2
 Noriega, Manuel Antonio 991213, 48412, 68912,
 762/2
 North, Oliver L. 97/1
 Nosaka, Sanzo 143/1
 Nourbakhsh, Mohsen 79413, 795/1
 Nouri, Abdollah 3211, 553/foto, 795/1
 Nouri, Ali Akbar Nateq 11913
 Nouri, Mahamat 420/2
 Novak, Jiri 243/1
 Nowar, Maan Abu 65412
 Nowroezow, Wagif 73812
 Nqakula, Charles 56713
 Nsengiyaremye, Dismas 338/3, 339/1/2,
 647/1/2/foto
 Ntaba, Pitakuti 11312
 Ntahormama, Melchior 86313
 Ntakije, Charles 86313
 Ntaryamira, Cyprien 863/3
 Ntibantunganya, Sylvestre 863/3, 864'3
 Ntimama, William Ole 487 2
 Ntsimi, Antoine 416/1
 Nugis, Ulo 156/foto
 Nuhayan, Hazza bin Zayid al- 348/1
 Nuis, A. 63011
 Nujoma, Sam 491/1, 778 1
 Nule Amin, Guido 392/2
 Nuñez Jimenez, Arturo 329/1
 Nuñez Leon, Candido 85112
 Nunn, Sam 259/3, 472/2, 707/3
 Nur, Ramadan Mohammed 55813
 Nut Narang, 874/1
 Nxumalo, Sishayi 869/1
 Nyachae, Simeon 487/2
 Nyako, Murtala 562/2
 Nyamdavaa, Pagvajavyn 6311
 Nyangoma, Léonard 863/3

Nyerere, Julius 783'3, 818/3
 Nze, Ernaa Ottou 46/1
 Nzeribe, Arthur 564/1

O'Brien, Michael 30711
 O'Connor, Ray 6613
 O'Connor, Sandra Day 100/1 2, 479 1
 O'Hare Terrence 344/3
 O'Keefe, Sean C. 260/1 3
 O'Leary Hazel R. 25612
 O'Malley, Desmond 9311, 307/foto
 O'Rourke, Joanna G. 42.1
 Oakley, Robert 195/2/3, 196/1/2, 494/3
 Oancea, Ioan 26/1
 Obando Salas, Manuel 334/1
 Obando y Bravo, Miguel 700/1/2, 701/2
 Obasanjo, Olusegun 116/2 3, 563/3
 Obeid, Jean 799/2
 Obeidi, Abd al-Atti 4711
 Oberle, Frank 25312
 Obiang, Albert Ndong 712/1
 Obiang Nguema Mbasogo, Teodoro 335/1, 71112
 Obimpeh, Steve 4512
 Obote, Milton 71312
 Obuchi, Keizo 141/1/2/foto, 142/3, 14311,
 146/1/2
 Ocalan, Abdullah 2911, 551/2/3, 552/1/2/foto
 Ocainpo, José Antonio 392/2
 Ocampo, Saturnino 128/2
 Ochetto, Achille 377/3/foto, 379/foto
 Ochi, Ihei 145/3
 Ochirbat, Punsalmaagayin 659/1/2/foto
 Ochoa Antich, Fernando 40411, 70413
 Ockels, Marjct 837/2
 Oddson, David 622/2
 Odinga, Jaramogi Oginga 1101213,
 111/1/2/foto, 486/2/3, 489/1, 775/3, 776/1/3
 Odinga, Raila 48911
 Odohu, Joseph 49213
 Oduber, Nelson 62213, 62312, 63212, 63311
 Oekolow, Anatoli 755/3
 Oemetalijew, Dzjanybek 223/1, 806/2
 Oeng Keat. 586'1. 874 1
 Oesoebalijew, Toerdakoon 22311
 Oestinom, Wjatsjeslaw Aleksandr 39412
 Oetah, Abdoellah 510/2
 Offeciers, Mieke 82613
 Ofori-Boateng, Rechter 109/2/3
 Ogata, Sadako 9/foto, 10/1, 14/3, 2711, 31412,
 58212
 Ogi, Adolf 96/3/foto
 Ogundimu, Segun 11511
 Oh Byung-Moon, 43713
 Oh Iii-Hman, 43712
 Oikonomides, Faidhros 36613
 Ojukwu, Chukwuemeka Odumegwu (Emeka)
 56311
 Okene, Abdulrahman 562/2
 Okongwu, Chu 147/foto
 Oktay, Seyfi 555/3
 Okuno, Seisuke 73013
 Olechowski, Andrzej 84511
 Olejnik, Nikolaj 16711
 Oleksy, Jerzy 845/2
 Olimow, Rasjid 228/2
 Oisen, Jan Henry T. 54113
 Olszewski, Jan 544/2, 547. 2, 842/3
 Olurin, Adetunji 26413
 Olympio, Gilchrist 49/2, 418/foto, 419'112,
 71511'2
 Olzykhutag, Nadmidyn 63/1
 Omar, Ostad Sayd 581/2
 Omatoshola, Dan Preston 562/2
 Ominami Pascual, Carlos 25413
 Ommari, Khaled al- 65412
 Ondo, Samuel Lambert 71211
 Ong Teng Cheong, 512/1, 812/3, 813/1/foto
 Onkelinx, Laurette 446/2
 Onvonka, Zahary 48712
 Onyszkiewicz, Janusz 296/2, 460/1, 550/2,
 684/3

Oold, Tsevenjavyn 62/1
 Opayele, Ekundayo 33912
 Oranges Bustos, Alfredo 63613
 Orban, Viktor 679/3
 Ordoñez, Rosana 704/3
 Ordoñez Betancourt, Orlando 402 1/2
 Orengo, James 489/1
 Ormantajew, Kamal 222/1
 Orsini, Jean 91/1/2
 Ortega, Laureano 325/1
 Ortega Menaldo, Francisco 628/1
 Ortega Saavedra, Humberto 699/2, 700/2/3, 701/3, 702/2
 Ortiz Arana, Fernando 32911, 77011
 Ortiz Ruiz, Ever 39112
 Osborne, John 629/2
 Osei-Owusu, E.M. 415/2
 Oshima, Ryumin 141/3, 14211
 Osiatynski, Jerzy 548/3
 Osis, Uldis 745/2
 Osjtsjenko, Viktor 9113
 Osseni, Kapuoe Koumourade 86311
 Ossio Sanjines, Luis 24911
 Ostashek, John 252/2
 Osterc, Joze 32111
 Othman, Dhari Abdullah al- 34613
 Otieno, Dalmás 487/2/3
 Ouattara, Nguessan 50/2
 Ouchi, Keigo 727/foto, 731/2/3/foto
 Oudghiri, Mohammed el- 11313
 Oueddei, Goukouni 42011
 Ouedraogo, Joseph 86511
 Ouedraogo, Ousmane 86513
 Ouedraogo, Youssouf 86413
 Oumarou, Ousmane 562/1
 Ounsi, Abdel-Wahab Ali al- 57813
 Ousmane, Mahamane 33713, 338/1/foto, 561/3
 Ouyahia, Ahmed 86113
 Oviedo, Lino Cesar 638/1/2/3, 63911, 85112
 Owada, Masako 726/2/foto
 Owana, Joseph 416/1
 Oweidat, Abdullah 65412
 Owen, Lord 13/2/foto, 14/1, 151112, 18/3, 310/1/2, 311/1/2, 3131113, 316/foto, 605/2/3, 60612, 609/2/foto, 61012, 612/3/foto, 6131213, 61513, 618/1/3, 817/3
 Owtsjarow, Stojan 7813
 Owusu-Acheampong, J.H. 41512
 Oyanyo Ndong Mifumu, Miguel 71113
 Oymen, Onur 529/foto
 Oyono-Aba'a, Simon 71211
 Ózal, Turgut 2713, 2811, 29/1/3, 3212, 21713, 450/3, 45111, 5511113, 55311, 554/1/2/foto, 55513, 67513, 818/1
 Ozawa, Ichiro 141/1/2, 14213, 143/1, 14513, 146/1/2, 42811, 429/1/foto, 7271112, 73113

P

Paciello, Oscar 63811
 Packwood, Bob 4012, 705/1/2
 Padilla, Maria Luisa Beltranena de 62713
 Padilla Samaniego, Rafael 328/1
 Paeman, Hugo 521/2
 Paeniu, Bikenibeu 883/3
 Pagani, Maurizio 38011
 Pagoaga Gallestegui, José Manuel 324/2
 Paihama, Kundi 10511
 Paik Kwang Hyun, 61/3
 Pairin Kitingan, Joseph 509/3
 Paisley, Ian 305/2/3
 Pak Gil Yon, 806/3
 Pak Nam-chun. 5812
 Pakpahan, Mughtar 658/2
 Palacios de Pereira, Marta 699/1
 Palade, Doru Dumitru 26/1
 Palanque, Patrice 57213
 Palenque Aviles, Carlos 69312
 Paliokrassas, Yannis 237/foto, 23811, 2981112, 29911
 Palomino Rodriguez, Luis 332/3
 Pambuni, Rilo 656/3
 Pamfilowa, Ella 46113

Panachow, Nemat 45112
 Panetta, Leon 2561113, 25912, 475/2, 708/foto
 Panic, Milan 13/2, 14/1, 17/1/2/3/foto, 18/2/3, 20/1, 3161213, 317/1/2/foto
 Panic. Zivota 31212, 57513
 Panigrahi, Chintamani 591/2
 Panozo, Waldo 249/3, 250/1
 Pantigoso, Alejandro 33412
 Paola, Koningin 821/1
 Paola, Prinses 526/foto, 527/2
 Papnconstantinou, Michalis 298 1/3, 244 2, 556/1, 61811, 682/2
 Papadongonas, Alexandros 29813
 Papandreou, Andreas 838/foto, 839/2/3/foto, 840111213
 Papandreou, Dimitra 839/foto, 840/1
 Papatthemelis, Stelios 84011
 Papazian, Wahán 450/1
 Papienia, Louis 415/1
 Papoulas, Karolos 840/1
 Paquete de Sousa, Antonio 340/1/2
 Paraga, Dobrosiav 19/2/3, 61713
 Parayno, Guillermo 127/2
 Pardo Rueda, Rafael 391/1
 Paredes, Diego 325/3
 Paredes Guerra, Victor 3312
 Paredes Rangel, Beatriz 32911
 Parek, Lagle 155/2, 156/1
 Pareto, Luis 25413
 Parfjonow, Sergej 164/2
 Parizeau, Jacques 252/1/2/foto
 Park Chan Jong, 43512, 436/1
 Park Chung Hee, 81011
 Park Hee Tae, 43811
 Park Jae Yoon, 43712
 Park Jong Cheol, 81112
 Park Kwan Yong, 43712
 Park Tae Joon, 62/1
 Park Yang Shil, 43811
 Parmara, Talwinder Singh 135/1
 Parra, Alirio 670/1, 70413
 Parry, Timothy 30613
 Parushothaman, Vakkom 591/3
 Parys, Jan 54412
 Pascualides, Paschalis 366/1/2
 Pasha, Hafeez 87812
 Pashko. Gramoz 73/3/foto
 Pasjowski, Slawi 675/2
 Paspalj, Mile 313/1
 Pasqua, Charles 89/1, 371/1/2/foto
 Passos, Louis dos 105/2
 Pastoechow, Boris 742/2
 Pastor Vives, José 33213
 Pastorino, Robert 400/1
 Patasse, Ange-Felix 711/1, 865/2/3, 866/1
 Patel, Chimanbhai 13412
 Patel, Dipak 5113, 49713
 Patel, Marilyn Hall 100/3
 Patricio, José 41311
 Patsatsia, Otar 742/3/foto
 Patten, Chris 348/3, 349/1/2/3/foto, 350111213, 351111213, 721/3, 722/1/2/3, 723/1
 Patterson, Percival J. 628/3/foto, 629/1/2
 Pattni, Kamlesh 776/1
 Paul, Évans 769/1
 Paula, G. de 630/2
 Paulik, Juan 758/1
 Pauls, Raimonds 7451213
 Pavlovic, Cedimir 61712
 Pavlovskis, Oigerts 745/2
 Pavlovskis, Valdis 74512
 Pawar, Sharad 136/1/2, 509/3, 586/2, 588/2/3, 589/1, 591/1/2
 Pawlak, Waldemar 84313, 844/2/3/foto, 845/1/2/foto
 Pawlitsjko, Dmitro 73413
 Pawlow, Walentin 469/foto
 Paye, Ousmane 64812
 Paz Zamora, Jaime 249/2/2/foto, 25011, 69213, 693/1/2
 Peck, Fred 49411
 Pecorelli, Mino 380/3
 Pejanovic, Mirko 606/foto
 Pelat, Roger-Patrice 367/3
 Pelhan, Sergij 32111

Pelivan, Jure 297/2
 Pell, Claiborne 25913
 Pelletier, Jacques 8913
 Pena, Eduardo 325/3
 Pena, Elias Salupeto 106/2/foto
 Pena, Federico 256/2
 Pena, Roberto 250/1
 Pendzenik, Wiktor 17013
 Peng Chong, 42711
 Peng Ming-min, 228/2
 Peng Peiyun, 426/3
 Peng Zhen, 12512
 Pengel, Adolf 85211
 Penny, Andrew 552/1
 Penza, Ronald 49713
 Pep, Melchior 59511
 Peponis, Anastasios 84011
 Peprah, Paul Kofi 415/3
 Perben, Dominique 371/1 foto
 Perdomo Sandoval, Francisco 627 3
 Pereira. Amalia de Vitoria 10512
 Pereira, Carlos Julio 64111
 Pereira, Pablo 69911
 Pereira, Rui de Vitoria 10512
 Pereira Guajajara, Augusto 38813
 Peres, Orestes Lorenzo 395/2
 Peres, Shimon 19713, 19813, 21113, 212/2/3, 215/foto, 21612, 26311, 460/1, 498/3, 502/2, 504/1/2/3, 717/3, 720/2/3, 784/2, 785/1/3/foto, 79111
 Perez, Alejandro 34/3
 Perez, Carlos Andres 403111213, 404/1/2/3, 4051213, 406/1/3/foto, 407111213, 703/1/2/foto, 704/1/2
 Perez de Cuellar, Javier 3311, 417/2
 Perez Esquivel, Adolfo 35612
 Perez Martos, Lucrecia 322/3
 Perez Mijares, Gustavo 704/3
 Perez Molina, Otto 62811
 Perez Rubalcaba, Alfredo 322/2, 846/1/foto
 Perisic, Djordje 1712
 Perisic, Miodrag 17/2
 Perkins, Edward 20413
 Peron, Juan Domingo 757/2
 Perošević, Bosko 318/2
 Perot, Ross 37/1/2, 435/2
 Pericos, Dimitri 20613, 572/foto, 573/1
 Perry, William 73513
 Perussina Rivera, Roberto 62811
 Peterle, Lojze 32013
 Peters, Michael 82/1
 Peters, Winston 59312
 Petersen, Niels Helveg 233/2/foto, 23411
 Petit, B. 85712
 Petkow, Krustju 76/2
 Pető, Ivan 677/3
 Petrides, Konstandinos 366/3
 Petrosjan, Georgi 152/1
 Petrosjan, Leonard 450/1
 Petrowski, Wladimir 47/1
 Pezzullo, Lamrence 401/2, 76513
 Pfarr, Heidi 533/2/3
 Pfeiffer, Reiner 53311
 Pharaon, Gaith 302/2
 Phillips, Peter 629/2
 Phinda, Prins 869/1
 Phommason, 658/3
 Phomvihane, Kaysone 223/3, 224/1
 Phone Myint, 356/3
 Phoumsavan, Nohak 224/1/foto, 658/3
 Piar, D.A. 637/1
 Piatkowski, Jan 548/1, 843/2
 Pickersgill, Robert 62912
 Pico de Coaa, Yago 626/1
 Pienaar, Louis 271/1
 Pierantozzi, Sandra 280/3
 Pietrewicz, Mirosław 84511
 Pietro, Antonio di 374/1
 Pikerie, T. 630/2
 Pillay, Patrick 77911
 Pilot, Rajesh 58613, 589/1
 Pimen, Aartsbisschop 7912
 Pina, Robalo de 55913
 Pindling, Sir Lynden 69111
 Pineiro, Manuel 762/2

Piñcrua Ordaz, Luis 403/1, 40613
 Pinochet Ugarte, Augusto 254/1/2/foto, 255/1
 Pinto, Mauricio 325/3, 326/1
 Pinto Balsemao, Francisco 9413
 Pinto da Costa, Manuel 34012
 Piracha, Ihsan-ul-Haq 661/1
 Pirzada, Syed Sharifuddin 661/1
 Pitha, Petr 243/1
 Pjankow, Boris 228/1
 Plaka, Sokrat 673/3
 Platais, Janis 745/2
 Plechanow, Joeri 469/foto
 Ploegaroe, Anatol 16711
 Podesta, Carlos 851/2
 Podkanski, Leslaw 845/1
 Poelato, Abdoemannow 225/2, 510/1 '2
 Poelato, Abdoerachim 224/2, 510/1
 Poghpatian, Grigor 45011
 Poher, Alain 89/1
 Pnhiva, Akilisi 44113
 Poindexter, John M. 97/1
 Pol, Marek 845/1
 Pol Por, 219/1, 584/1
 Polack Romero, Cesar 33/1
 Polak, J.M. 602/1
 Polay Campos, Victor 34/3, 33413
 Poljajitsjko, Wiktor 756/1
 Pollack, H. 85912
 Polo, Aregba 50/2, 418/3
 Poltoranin, Michail 17813, 182/3/foto, 18413,
 18311, 46113, 754/3
 Pomicino, Paolo Cirino 377/3, 381/2
 Pompa, Alojz 243 '2
 Ponce, René Emilio 396 113, 398/1/2
 Pop, Simion 2612
 Popescu, Dan Mircea 26/1
 Popescu, Dumitru 25/2, 26/1
 Popov, Gawriil 176/3
 Popovic, Velibor 31811
 Popovski, Vlado 2111, 619/1
 Posada Fierro, José Fernando 392/1
 Posadas, Ignacio de 64112
 Posadas Ocampo, Juan Jesus 770/1/2/3
 Possuelo, Sidhei 75912
 Postelnicu, Tudor 68113
 Postolovski, Generaal 320/foto
 Potilla Alva, Victor Manuel 36/2
 Potoy, Guillermo 69911
 Powell, Colin 19413, 47413, 47311, 60513, 758/3
 Powell, Laurence hl. 485/1
 Pozsgay, Imre 67713
 Prabhakaran, Vellupillai 28012, 664/1
 Pradel, Rosemond 76813
 Prado, Delimiro 612/foto
 Prak Sok, 874/1
 Pramatarski, Aleksandur 75/3
 Prapiestis, Jonas 166/3, 456/3
 Prasong Sonsiri. 51811
 Prats, Rolando 762/1
 Prawiro, Radius 355/1
 Premadasa, Hema 663/3
 Premadasa, Ranasinghe 27912, 510/3,
 663/2/3/foto, 664/1
 Prendes, Alvaro 393/foto
 Pressler, Larry 360/1
 Preston, Lewis 7113, 668/foto
 Price, George 692/2
 Prigione, Girolamo 771/foto
 Princen, Jan 'Poncke' 65712
 Prkacin, Ante 617/3
 Proksch, Udo 54312
 Pronk, Jan 856/3, 857/1, 85911
 Prosper, René 76813
 Prum Neakareach, 874/1
 Prunskiene, Kamiziera 167/1
 Psarouda-Benaki, Anna 29813
 Pu Sothirak, 874/1
 Puapua, Tomasi 88313
 Puech, Jean 371/1/foto
 Puente Reygada, Oscar de la 3312 3
 Puhar, Jozica 32111
 Pujol Soley, Jordi 321/2/3, 621/foto
 Pulido, Pablo 704/3
 Purcell, Joan 697/2
 Purevdorg, Choyjilsurengiyn 63/1

Pusina, Jusuf 605/1
 Pusjkarow, Iwan 75/3
 Pynzenyk, Wiktor 17112, 45912, 749/2 'foto

Q

Qaboos bin Said, Sultan 87311
 Qaqish, Bassam 654/2
 Qarrash, Yaquob 345/1/2
 Qasim, Malik Muhammad 661/1
 Qasimi, Fahim Bin Sultan al- 571/3
 Qaysi, Riyad al- 870/2
 Qi Dafang, 123/1
 Qian Qichen, 59/3, 122/1, 125/1, 12612, 211/3,
 22212, 265/2, 357/1, 426/2, 504/3, 518/1,
 65813, 723/1
 Qiao Shi, 124/foto, 125/1/2, 427/1, 812/2
 Qin Jiwei, 35212
 Qirdi, Abu Bakr al- 578/3
 Qirshi, Ghalib Abd al-Kafi al- 57813
 Qirtas, Adil 55/3
 Qomesh, Ghalib Motahar al- 27412
 Quaresma Bexigas, Joao 340 2
 Quarshie, Ato 415/2
 Quayle, Dan 3711, 260/1, 396/3
 Quercia, Orestes 38812
 Quezada Toruño, Mgr. Rodolfo 625/1
 Quiles, Paul 9111
 Quilo Ayuso, José Luis 628/1
 Quinn, Ruairi 30811
 Quinones, Kenneth C. 807/foto
 Quiñonez Amezcuita, Mario 627/1
 Quiroga Ramirez, Jorge 25011
 Qureshi, Moeen 877/2/foto, 878/1/2/3, 87911
 Qureshi, Mohammed Shafi 591/3

R

Rabbani, Burhanuddin 225/3, 275/1/2/3,
 276/1/2/3, 277/3/foto, 278/1/2,
 579/1/2/3/foto, 580/1/2/3/foto, 581/1
 Rabbuh, Yassir Abd- 498/1
 Rabemananjara, Jacques 1881213
 Rabenja, Charles 71213
 Rabetsitonta, Tovonahary 18812, 712/3
 Rabie, Jac 270/foto, 27111
 Rabin, Yitzhak 198/1/2, 21113, 212/2/3,
 215/1/3, 216/2, 21711, 46011, 498/1/3, 500/1,
 50211213, 50411, 54912, 71713, 720/1/2/3,
 784/3, 785/1/2/3/foto, 786/foto, 79013,
 791/1/foto, 797/2
 Rabiou, Daouda 49/1
 Rabuka, Sitiveni 88312
 Rachmanow, Farouk 227/1
 Rachmanow, Imamoli 22712, 228/1, 513/1 '213,
 51411, 518/2, 813/2
 Radin, Goran 19/3
 Raditapola, Khauleh Deborah 48913
 Radovic, Branko 17/2
 Radulovic, Milos 616/2
 Rae, Bob 251/foto
 Rafael Silva, Carlos 704/3
 Rafeedie, Edward 484/1/2
 Raffaelli, Mario 15112, 739/3
 Raffo, Juan Carlos 64111
 Rafi, Mohammad 276/2
 Rafsanjani, Hashemi Ali Akbar 118/3,
 119/foto, 12011, 230/1, 27612, 347/3, 420/3,
 4211213, 424/3, 78913, 79211, 793/2/3,
 794/3 'foto, 795/3, 806/2, 81611
 Rage, Ahmed 78113
 Rahim, Abdur 581/2
 Rahim, Arbab Ghulam 661/1
 Rahman, A.S.M. Mustafizur 34813
 Rahman, Mohammed Zahir Abd al- 652/1
 Rahman, Mujibur 348/2
 Rahman, Saifur 656/2
 Rahman, Umar Abdul 485/2, 651/2
 Rahman, Ziaur 511/foto
 Rahmani, Arsala 581/2
 Rajic, Bozo 297/2
 Rajicevic, Tomislav 318/1
 Rakic, Ljubisa 171213
 Ralrotonirina, Manandafy 188/2/3, 712/3
 Rakotovahiny, Emmanuel 712/1/3
 Rakotovao, Philippe 712/3
 Rakotovololona, Henri 71213
 Raliandimbv, Tsilavina 71213
 Ralison, Roger 712/3
 Ramadhan, Taha Yassin 345/3, 57212
 Ramaema, Elias 263/3
 Raniaphosa, Cyril 26912, 566/2
 Ramaromisa, Daniel 71213
 Ramaswami, Veerswami 59113
 Ramaswamy, G. 134/1
 Ramgoolam, Navin 713/1
 Ramirez, Juan Andrcs 64111
 Ramirez Ocampo, Augusto 399/1
 Ramirez-Sanchez, Illich 91/2
 Ramon, Chaim 499/1
 Ramos, Fidel 126/3, 127/1/2/3, 128/1/2/3/foto,
 129/1/3/foto, 130/1, 505/2/3, 506/1/2/foto,
 804/3, 805/1/2
 Ramos, Victor 127/2
 Ramtallie, Orville D. 629/2
 Ranariddh, Norodom 221/2, 584 2/foto,
 585/1/2, 874/1/3, 875/1/2/3/foto, 876/3/foto,
 877/1
 Ranchod, Bhandra 271/1
 Randamie, C. de 852/2/3
 Ransome Kuti, Boko 116/2/3
 Rantisi, Abd al-Aziz al 498/1
 Rao, K.V. Krishna 59013
 Rao, P.V. Narasimha 132/1/2, 136111213, 13711,
 138/1/2, 510/3, 511/1/2/foto, 586/1/2, 38712,
 589/1/2, 590/3, 59111, 5921213, 59311, 72113
 Raoelfils, Royal 712/3
 Ras, Sadiq Amin Abu 57812
 Raserijaona, José Yvon 712/3
 Rasjidow, Sjaraf 224//3
 Rasmussen, Poul Nyrup 233/1/2/3/foto,
 538/foto
 Rasul, Kosrat Abdullah 57512
 Ratsiraka, Didier 1881213, 189/foto, 33613,
 33711
 Rau, Johannes 533/3
 Rauch-Kallat, Maria 543/1/foto
 Rausch, Jean-Marie 8911
 Ravelo Rodriguez, Enio 765/1
 Ravony, Francisque 336/3, 712/3
 Rawlings, Jerry 10813, 109111213, 41512
 Ray, Robert 43912, 441/2
 Razafimahaleo, Herizo 71213
 Razafindrazaka, Bertin 71213
 Razanamasy, Guy 18813, 71213
 Raznjatovic, Zeljko 31812
 Razzak, Aref Abdel 57511
 Reagan, Ronald 41/1/2, 97/1/2, 259/3, 47313,
 47411, 48111, 483/3, 70611
 Rebas, Hain 15611, 741/1/2
 Recho, Hamdish 552/foto
 Reddy, B. Satya Narain 591/2/3
 Reddy, K. Vijayabhaskara 13512
 Reddy, K.V. Ragunath 59112
 Reddy, Dl. Channa 591/3
 Reddy, N. Janardhan 135/2
 Redondo, Nicolas 32311
 Rehnquist, William 100/1/2, 257/3/foto, 479/1
 Reich, Robert R. 3912, 25612
 Reid, Bruce 44112
 Reid, Harry M. 40/2
 Reith, Peter 441/2
 Remengesau, Tommy 28013
 Remilien, Matine 39912
 Remkes, J.W. 60113
 Ren Jianxin, 125/1
 René, France-Albert 491/2, 778/3, 77911
 Reno, Janet 476/3, 477/1/foto, 4821112
 Rensch, Stanley 854/3
 Restrepo Henao, Gonzalo Antonio 39211
 Reviglio, Franco 376/3/foto, 378/3, 379/foto
 Rewinski, Janusz 54713
 Rex, Sir Robert 281/2, 44113
 Rexrodt, Günter 53211, 533/foto
 Rey, Marie Michèle 768/3, 769 '2
 Rey Rey, Rafael 33211

Reyes, Rodolfo 50612
 Reynolds, Albert 93/1/foto, 306/1, 307/2/3/foto, 30811
 Reyshahri, Mohammad 79512
 Rezai, Mohsen 420/3
 Rezende, Eliseu 387/1/2/3/foto, 388/1, T59 1
 Reznik, Jan 68613
 Rezzak Bara, Kamel 4081113
 Rhee In-Jae, 437/2
 Rhee Yong Man, 60/3
 Rhéouani, Rachidi ei 113 3
 Ri Tchoul, 43311
 Ribas Reig, Oscar 365/1
 Richardson, Graham 44112
 Richardson, Ralph 637/1
 Ricupero, Rubens 7611113
 Ride, Paul 20013, 57513
 Riesenhuber, Heinz 532/2
 Rifkind, Malcolm 311 3
 Riina, Salvatore 375 3/foto, 381 1
 Rijcken, Pels 636/2
 Rijk, L. de 602/1
 Riley, Richard W. 25613
 Rink, Roberto 53412
 Rinnooy Kan, A.H.G. 292/2
 Rios, Antonio 405/1
 Ripa Di Meana, Carlo 37613, 377/2, 378/1/2
 Ritenis, Janis 745/2
 Ritter, Michael 541/foto
 Ritzén, J.M.M. 598/3, 59911
 Riva Aroujo, Edecio La 70311
 Rivadeneira, Mario 32512
 Rivas, Enrique 404/2
 Rivas, Ramon 64113
 Rivera y Damas, Arturo 397/foto
 Rivero Tormo, Armando 84713
 Riz, Roland 373/3
 Rizq, As'ad 55/3
 Rjabow, Nikolaj 46311, 75112
 Robaina Gonzalez, Roberto 392/3, 39411, 764/2/foto
 Roberto, Holden 103/2, 104/foto, 10312
 Robertson, Paul 62912
 Robinson, Mary 19312
 Robleh Awaleh, Aden 557/3, 558/1
 Roca, Vladimiro 762/1
 Rocard, Michel 8913, 369/1/3
 Rocha Veneu, Antonio de 388/2
 Rocio Velez, Myriam 389/3
 Rodrigues, Sunith Francis 592/1/foto
 Rodriguez, Andres 637/3, 638/1/2/3, 63911, 851/1/foto
 Rodriguez, Enrique 247/3
 Rodriguez, Jorge 247/3
 Rodriguez, Miguel 403/2
 Rodriguez Corro, Gonzalo 403/3, 703/1/2
 Rodriguez Garcia, José Luis 76411
 Rodriguez Madariaga, Oscar Andres 402/3
 Rodriguez Rodriguez, Carlos Rafael 39411
 Rodriguez Rodriguez, Luis Alberto 39013
 Roedkin, Joeri 465/3
 Roemjantsew, Oleg 75211
 Roetskoj, Aleksandr 16313, 16713, 17213, 173/1, 174/3, 177/3, 178111213, 18312, 186/3, 21011, 462/2, 46511, 467/foto, 46811, 51011, 75013, 751/3, 754/1/3, 755/1/2
 Roh Tae Woo, 5913, 60/1/2/3/foto, 61/2/3/foto, 62/1/2/foto, 435/2/3, 43613, 81011, 8111213
 Rohee, Clement 697/3
 Roingam, Robert 42012
 Rojas, Isaac 75712
 Rolland, Ruth 711/1/2
 Roman, Petre 21/1/2, 22/1/2, 2412
 Romani, Roger 371/1/foto
 Romba, Elie 42012
 Römer, Susanne 634/2, 635/2/3/foto, 636/1
 Romero, Oscar 398/3
 Romero-Barcelo, Carlos 639/2/3
 Rompuy, Herman van 82613
 Romulo, Roberto 127/2, 129/1/foto
 Ronchey, Alberto 380/1
 Rong Yiren, 426/2/foto
 Rosario, Joao Higino do 560/1
 Rosario, Ramon del 127/2, 80413
 Rosca, Iurie 746/3

Rose, Charles 362/3
 Roseau, Jacques 371/3, 37211
 Rosen, Moses 68113
 Ross, Dennis 71713, 718/3
 Ross Antezana, Alfredo 33'2, 333'2
 Rossa, Proinsias de 92/2, 307/foto
 Rossa Torres, Bibiana 365/1
 Rossello, Pedro 6391213
 Rossem, Jean-Pierre van 82113
 Rossinot, André 371/1/foto
 Rostenkowski, Dan 42 i, 259/3, 261/2
 Roussin, Michel 371/1/foto, 710/2/3
 Roux, Gustavo 39013
 Roux, Hennie 26911
 Roux, Jacques 9013, 9111
 Rowland, Roland „Tiny” 189/1, 270/3
 Roy, Stapleton 12212
 Rubas, Ludek 687/1
 Ruberti, Antonio 237/foto, 238.1
 Rubia, Charles 110/3
 Rubinstein, Amnon 504/1
 Rubinstein, Elyakim 790/3/foto
 Rubio Jimenez, Mariano 32112
 Ruckauf, Carlos 758/2
 Rudini, General 35511
 Rugova, Ibrahim 18/2/3
 Ruhe, Volker 8312, 8613, 36312, 530/1/3, 53611, 550/2, 684 3, 687/1, 74913
 Ruiz, Humberto 391/2
 Rumbete, Major 64212
 Ruml, Jan 24311
 Rupel, Dmitrij 309/1
 Rushdie, Salman 119/3, 420/3, 42111, 793/1
 Russo Jervolino, Rosa 373/2/foto, 37813, 38011
 Rutelli, Francesco 38011
 Ruutel, Arnold 155/2/3
 Ruymbeke, Renaud Van 88/1/2
 Rwegasira, Joseph Clemence 342/1, 64712
 Ryan, James 69811
 Rzaew. Dadatsj 451.3, 737/3

S

Saad, Mohmoud Mohammad 56013
 Saadeh, Georges 5213, 53/2, 5411, 42212
 Saadi, Said 43/3
 Saadi, Salim 861/3, 862/1
 Saarmann, Ain 15611, 45213
 Saavedra Acevedo, Jeronimo 621/1, 846/1/foto
 Sabah, Ali Sabah as-Salim as- 65413
 Sabah, Fadh Mohammed al- 346/2
 Sabah, Jabir al-Ahmad al-Jabir as- 498/3, 799/1
 Sabah, Jabir al-Khalid as- 346/3, 655/1
 Sabah, Khalid Nasser al- 34612
 Sabah, Sabah al-Ahmad al-Jabir as- 34711, 655/1/2
 Sabiran, Saban 859/2
 Sabo, Martin 259/2, 259/3
 Sabriju, Iljaz 61911
 Sadat, Anwar 27113, 27213, 65311
 Sadeqi, Hoseyn 118'2
 Sadichow, Noeraddin 152'3
 Sadik, Nafis 819/foto
 Sadio, Djoulde 56211
 Sadiq, Mustafa Inrahim 652/1
 Saenz de Ynestillas, Ricardo 225/1
 Saermark-Thomsen, Finn 320/foto
 Safajem, Sadik 5012
 Safar, Mahmoud Ibn Mohammad al- 873/2
 Safarian, Asjot 45011
 Safarovv, Sangak 228/1
 Safieh, Afif 503/1
 Saglar, Fikrit 555/3
 Sagna, Robert 648/2
 Saha, Ehud 31/2
 Sahakian, Soeren 450/1
 Sahhaf, Muhammad Said Kazim al- 200/foto, 201/2, 206/2/foto, 208/3, 574/3, 872/1/foto
 Sahin, Refaettin 555/3
 Sahlul, Ahmad Ali 49111
 Sahnoun, Mohammed 19212, 19312, 867/1
 Snid, Alamin Mohammed 558/3
 Said, Ali 65811
 Said, Mohammed 85913, 652'1
 Said, Moussa 77511
 Said Bareh, Mohammed 55813
 Said Nawd, Mohammed 558/3
 Saidow, Fajzali 512.3
 Saikhy, Salah al- 574 3
 Sainovic, Nikola 1712, 31613, 318'1, 616/3
 Saitoti, George 48712, 776/1
 Sajjad Jan. Wasim 877/2, 878/1/foto, 879'1
 Sakaguchi, Chikara 731 i
 Sakaguchi, Hiroshi 43013
 Sakalas, Aloyzas 16612, 746/1
 Saket, Bassa al- 65412
 Sakho, Papa Ousmane 648/2
 Saksena, Girish 59013
 Salad Hassan, Abdikassim 78113
 Salah, Mohiaddin 11711
 Salam, Generaal-majoor 872/2
 Salam, Muhammed Abd al- 653 i
 Salam, Taj al-Sirr Mustafa Abd-al 779/2
 Salameh, Mohammed 485/2/3
 Salameh, Riyad 79612
 Salami, Alawi Salih al- 57812
 Salazar, Mauricio 398/1
 Salcudeanu, Petre 68211
 Saleh, Abdel Jawad 501/foto
 Saleh, Ali Abdullah 274 3, 57713, 578/1/2'foto, 87311
 Saleh, Ibn Omar Mahamat 420/2
 Saleh, Jaime 637/1/2
 Saleh, Mohammad Mehdi 201/3/foto, 872/1
 Saleh, Osman 55813
 Saleh, Rachid Ould 26512
 Saleh, Zubir Mohammed 192/1
 Salem, Ihsan Mohammed 423/3
 Salhab, Abd al-Azim 346/1
 Salia, Edmar 41512
 Salia, Konstantin 16013
 Salifou, André 48/3
 Salih, Faysal 42313
 Salim, Salim Ahmed 645/3/foto, 64912
 Salimow, Jakoeb 51213
 Salimow, Joesoef 228'1
 Salinas de Gortari, Carlos 326/3, 327/2/3, 328111213, 329/1/2/3/foto, 33011, 38211, 770/1/3, 771/1
 Salinas Sedo, Jaime 33213, 33411
 Salissou, Madougou 56211
 Sallami, Ahmed Ali al- 57813
 Salmeron Bermudez, Ernesto 69911
 Salonia, Antonio Francisco 24713
 Saltykow, Boris 46113, 46612
 Salve, N.P.K. 58612
 Sam Rainsy, 22112
 Sam Rungsi, 874/1
 Samaha, Michel 54/1, 55/3
 Samaras, Antonis 29811, 839/1/2/foto
 Sambu, John 48712
 Sampaio, Jorge 94/1
 Sainra, A.S. 588/3
 Samrah, Mahmud al- 65412
 Samsonow, Wiktor 159/foto, 74413
 San Epifanio, Felipe 84713
 San Roman Caceres, Maximo 3311, 332/3
 Sanbar, Samir 263/1
 Sancha, Antonia de 299/3
 Sanches, Sidney 38512
 Sanchez, Elizardo 762/1
 Sanchez, Luisito 128/2
 Sanchez de Lozada, Gonzalo 23011, 6931112, 765/1
 Sanchez Gonzalez, Francisco 63811
 Sanchez Santa Cruz, Elizardo 395/1/2
 Sanchez Talavera, Janeth 3412
 Sanchez Unzueta, Koracio 769/3
 Sandalkhaan, Razdakyn 63/1
 Sanderson, John 21911, 220/foto, 8741213, 876/foto
 Sandiford, Erskine 69112
 Sandoval, Crispiano 85112
 Sane, Landing 648/2
 Sanei, Ayatollah Hassan 11913
 Sangheli, Andrej 167/1/3, 168/3'foto, 747/1
 Santana, Konis 637/1/foto

- Santander, José Domingo 704/3
 Santesson, Johan 207/1
 Santiago, Cesar Augusto 329/1
 Santillo, Henrique 761/2
 Santoro, Giuseppe 378/2
 Santos, Fernando Lureiro dos 94/3
 Santos, José Eduardo dos 103/2/3/foto,
 104/1/3, 105 1/2, 106/foto, 107/1/2/3, 411/1,
 413/113, 772/1/3/foto, 774/1/2/3
 Santos, Luis Alfonso 402/1
 Santos, Manuel dos 45/2
 Sanusi Junid, 62/3
 Saparew, Slawjan 675/13
 Sapin, Michel 369/3, 519/foto
 Saqour, Mohammad al- 654/2
 Saquier, Hermes 637/3
 Sar Kheng, 585/3
 Sarafow, Sangak 512/2/3
 Sarfraz, Zahid 661/1
 Sarinic, Hrvoje 19/3, 20/1, 319/1
 Sarkisian, Wazgen 150/12
 Sarkissian, Lazr 450/1
 Sarkissian, Serzjik 737/1
 Sarkozy, Nicolas 371/1/2/foto
 Sarungi. Philemon 4912
 Sasser, Jim 259/3
 Sastrowardoyo, Sanyoto 355/1
 Sato, Kanju 731/3
 Sato, Koko 145/3
 Sattar, Abdus 878/11
 Savane, Landing 341/3
 Savarin, Charles 695/3
 Savi de Tome, Jean-Lucien 419/1
 Savia, Ken 595/1
 Savimbi, Jonas 103/2, 104/1/3/foto, 105/1/2/3,
 106/2/3, 107/113, 410 2/3, 411/3, 412/3,
 413/1/2, 774/3
 Savisaar, Edgar 452,112
 Savona, Paolo 380/11
 Savovic, Margit 318/1
 Sam Maung, 355/13
 Sawom, Stefan 76/3, 675/11
 Sawwin, Wasili 186/3
 Sawyer, Amos 264/11, 867/3, 868/2
 Sawyer, Harry 415/2
 Say Bori, 874/11
 Sayaf, Abdul-Rabur Rasul 276/13
 Sayah, Sadek 4313
 Sayeed, P.M. 586/13
 Sayeh, Abdel-Hamid al- 502/12
 Saygnasone, Choummali 658/3
 Sayyid, Mohammed Izzat al- 652/1
 Scalfaro, Oscar Luigi 75/2, 372/1, 377/1/3,
 378/11, 379/13, 674/2
 Scalia, Antonin 100/11, 479/1
 Scargill, Arthur 300/foto
 Scavone, Ubaldo 851/3
 Schaaf, Derek J. Vander 260/2
 Schaefer, Philip 480/11
 Schäfer, Helmut 417/3, 418/1/2
 Schamschula, György 679/1
 Schauble, Wolfgang 86/3
 Scheltema, M. 602/2
 Schlagkamp, Franz-Dieter 532/12
 Schlesinger, Helmut 86/foto, 537/11
 Schleyer, Martin 84/2
 Schluter, Poul 233/1/2 foto, 235/1/3
 Schmidhuber, Peter 238/11
 Schmidt, Heide 543/1/2/foto
 Sehnoor, Herbert 529/foto
 Schoeman, Fanus 267 1/2
 Schönbori, Meinholf 82/1
 Schoots, L.M. 597/3
 Schutte, Dariie P.A. 271/11
 Schutte, G.J. 837/1
 Schwarz-Schilling, Christian 532/1/foto
 Schyman, Gudrun 687/13
 Scindia, Madhav Rao 586/3
 Scott, Alan 698/1
 Scott, Guy 51/2, 497/3
 Scotti, Ludwig 281/2
 Scrivener, Christiane 238/1
 Seaga, Edmard 628/3, 629/11
 Secord, Richard V. 97/3
 Sedoc, Edmin 857/1/2, 859/2
 Segni, Mario 373/2, 378/3, 379/1/foto
 Seite, Berndt 80/1, 531/foto
 Seitzers, Rudolf 297/1, 527/3, 528/foto, 529/1
 Sek, Vladimir 20/1, 617/2
 Sekhonyana, Evaristus Retselisitsoe 489/12
 Sekkali, Badia 644/foto
 Seks, Vladimir 19/3
 Selechbajew, Alijon 227/1
 Selmani, Aslan 619/1
 Semedo, Helena 560/1
 Semedo, Julio 45 2
 Semenjoek, Wilen 749/2
 Sendegeya, Pierre-Claver 642/11
 Senghor, Diamacoune 340/3
 Senhadji, Ahmed 862/3
 Senhadri, Hafid 309/13
 Sendaroglu, Rifat 555/3
 Sereivut, Norodoin 874 i
 Seroke, Jakie 568/3, 569/1
 Serra Serra, Narcis 324/3, 846/1/foto
 Serrano Elias, Jorge 382/1, 383/foto, 396/3,
 624/2/foto, 625/1/2, 626/2/3, 627/1/2/3
 Seselj, Vojislav 17/3, 310/1, 316/foto, 317/1,
 606/1, 610/1, 611/2/3, 616/2
 Sessions, William S. 98/3, 482/2/3
 Setroredjo, Soerarno 859/2
 Severin, Charles Clement 712/3
 Severin, François 768/3
 Seye, Babacar 648/1
 Seymour, John 38/2
 Sezgin, Ismet 29/1, 32/1, 57/2, 551/3,
 553/2/3/foto, 555/1/2, 676/11
 Sfeir, Nasrallah Pierre 52/3, 796/2
 Shaath, Nabil 502/12
 Shaban, Mohammad Abu 791/12/13
 Shabangu, Albert Nhlanhla 869/11
 Shabangu, Isaac 869/1
 Shafeeu, Ismail 877/11
 Shafei, Gholamreza 795/11
 Shafer, Jeffrey 721/1
 Shafi, Haider Abdel- 216/3, 499/3, 501/foto,
 502/2
 Shafik Handal, Jorge 397/2/foto
 Shafiq, Mohammad 878/11
 Shaftari, Assad 5312
 Shahal, Moshe 213/3
 Shaheen, Imtiaz 193/1/2
 Shaimi, Mohammed al- 652/2
 Shairi, Ali Mursi ash- 47/3
 Shaker, Sharif Zaid ibn 345/foto, 654/1
 Shakurussaiam, Abdus 878/1
 Shalala, Donna E. 256/3
 Shalikhshvili, John 362/1/foto, 363/2/foto
 Shamiki, Mubarak Abdullah ash- 4713
 Shaniir, Yitzhak 503/2
 Shainmas, Suhavi 424/1/foto. 502/13
 Shankaranand, B. 586/2
 Sharafbandi, Sadeq 119/11
 Sharief, C.K. Jaffer 586/2
 Sharif, Mian Mohammed Nawaz 225/2,
 276/1/2, 278/3, 358/1/3, 359/2, 360/1/2,
 361/1/3, 510/1, 511/foto, 571/foto, 579/foto,
 589/1/2, 660/1/2/3, 661/1/2/3/foto, 662/13,
 877/2/3, 879/2/3, 880/1/3
 Sharif, Sawfat 652 2/3/foto
 Sharma, L.M. 591/3, 592/12
 Sharma, Shankar Dayal 131/3/foto, 587/1/2,
 795/3
 Sharon, Ariel 211/11
 Sharpe, Sir Johri 848 2
 Shawarib, Mujahid Yahya Abii 578/2
 Shami, Hisham Ibrabim al- 871/3
 Shaykh, Ibrahim Hasan al- 652/11
 Shbeilat, Laith 345/1
 Sheehan, John 400/12
 Shehu, Osman 673/3
 Shelby, Richard 40/2
 Shen Hsueh-yung, 515/1
 Shen Tong, 1231/foto
 Sheriff, Mohamed 868/2
 Sherpao, Aftab Ahmed Khan 661/1
 Sheu Ke-sheng, 882/2
 Shi Dazhen, 426/3
 Shi Yuebo, 882/12
 Shihabi, Hikmat al- 424/3
 Shihatah, Abd al-Rahim Hashim 652/1
 Shikuku, Martin 110/2
 Shilansky, Doo 503/3
 Shohat, Avraham 211/12
 Shonekan, Chief Ernest Adegunle 116: 3,
 562/2/3, 563/1
 Shongwe, Kislong 868/3
 Shooob, Marvin H. 98/2 3, 483/3
 Shostari, Ismail 795/1
 Shukla, V.C. 586/12
 Shultz, George 97/3
 Siazon, Domingo L. 671 1
 Sibacha, Antonio 335/11
 Siboen, 352/13
 Siddon, Thomas 252 3, 253 2
 Sidi, Taki Ould 713/1
 Sidki, Atef 271 2 272 i, 422 2, 799/3
 Sidorow, Jemgeni 461/3
 Sifi, Mokdad 42/3, 860/3, 861/3
 Sifontes, Juan 398/11
 Sigoea, Tengiz 160/2/3, 163/1, 454/1, 742/2/3
 Sjeurdsson, Jon 622 2
 Sihaouk, Norodom 219/11, 220/foto, 221/1/2,
 581/2, 582/1/foto, 583/3/foto, 584/2/3,
 585/1/2/3, 586/1, 874/1/2/3, 876/13
 Siinann, Mart 156/11
 Siklos, Csaba 679/11
 Sikorski, Wladyslaw 843/12
 Siladjic, Haris 10/3/foto
 Silalahi, Tiopan Bernard 355 i
 Sildmae, Toomas 453/1
 Silins, Elmars 455/2
 Silmi, Ziyad Salim 499/2
 Silva, Benedita da 385/1/foto
 Silva, Gerry de 279/3/foto
 Silva, José Teofilo Figueiredo Alneida 560/11
 Silva, Luis Inacio da 385/1
 Silva, Marco Antonio da 760/2
 Silva, Mario da 560/1
 Silva Rojas, Patricio 254/13
 Silva Sande, Fernando 621/3
 Silver, Mark 199/12, 869/3
 Simbizi, Cyriaque 863/13
 Simelane, Maweni 869/11
 Simeon II, Ex-koning 7911
 Simitis, Kostas 840/1
 Simon, Gerald 848/12
 Simon, Paul 101/12
 Simon, Pedro 761/3
 Simonenko, Valentin 169/11, 140/13, 172/2
 Simonians, Edward 450/1
 Sinionis, Heidi 534/1/foto
 Simons, Reynold 859/2
 Simovic, Tomislav 318/1
 Simpson, Alan K. 259/13
 Simpson, Portia 629/2
 Sin Song, 585/1
 Sinaceur, Alial 113/13
 Sindayigaya, Gaspard 863/3
 Sinevicius, Albertas 166/13, 456/13, 746 1
 Singgih, 355/1
 Singh, Arjun 136/2, 586/2, 587/2/3
 Singh, Bhishma Narain 591/3
 Singh, Dinesh 586/2, 589/11
 Singh, Harjinder 135/11
 Singh, Kalyan 132/13, 137/3
 Singh, Manmohan 130/3, 586/12, 589/3
 Singh, Navroop 135/1
 Singh, Sukhdevo 135/1
 Singh, V.P. 134/1/2
 Singhai, Ashok 137/13
 Singson, Eric 128/11
 Sinha, Shatrugan 130/3
 Sinowatz, Fred 343/3
 Sinyurah, Fu'ad 55/3
 Sioufas, Dimitris 298/3
 Sipaseuth, Phoune 658/3
 Siphandon. Khamtay 224/1/foto, 658/3, 659/1
 Siradeghian, Wanik 450/1
 Sirikit, Koningin 518/1
 Sirleaf, Momolu 868/foto
 Sisal, Johan 859/2
 Sison, Jesus 506/12
 Sison, Josc Maria 128/1
 Sisoulit, Thongloun 658/13

Sital, Badrisssein 85211, 854/1/2/3
 Sitta, Samuel 78312
 Sjachraj, Sergej 172/3, 180/3, 18212, 186/3, 18711, 45313, 46113, 75212
 Sjafranik, Joeri 461'3
 Sjahbazian, Gagik 450/1
 Sjanibow, Moesa 18513
 Sjaaposnikow, Jexvgeni 159/1/3, 226/3, 45811, 734/2, 744/3, 748/2, 74911, 755/1/2, 81411
 Sjapowaliantos, Andrej 46612
 Sjarifow, Fathoelio 513/2
 Sjelow-Komedjaew, Fjodor 18713
 Sjenin, Oleg 469/1/foto
 Sjewardnadze, Edoeard 160/1/3/foto, 161/1/2/3/foto, 162/1/2/3, 163/1/2/3, 17613, 45113, 453/1/2/3, 454/1/2/3/foto, 7411213, 742/1/2/3, 743/1/2/3/foto
 Sjrlnow, Ichtijar 15213
 Sjrskowski, Edoeard 154/1
 Sjsjmanian, Miron 737'1
 Sjljapnikow, Aleksandr 81313
 Sjochin, Aleksandr 7112, 126/2, 394/3, 45713, 46113, 74412
 Sjoemeko, Wladimir 17413, 17711, 1841112, 46113, 46311, 46413, 752/3, 754/3, 76311
 Sjoesjkewitsj, Stanislaw 15411, 452/2/3, 740/1
 Sjojgoe, Sergej 462/1
 Sjostakowski, Wjatsjeslaw 17613
 Sipek, Roman 749/2
 Sjtsjerbina, Wolodimir 171/1
 Sjursen, Jann 234/1
 Skalicky, Jiri 243/1
 Skarphedinsson, Ossur 62212
 Skegro, Borisav 617/2
 Skele, Andris 455/3
 Skinner, Dennis 301'foto
 Skljarow, Witali 459/1
 Skokom, Joeri 17213, 17311, 178/2, 1841112, 185/3, 744/3, 751/1
 Skrabalow, Zdenko 1913, 20/1/foto, 617/2, 67511
 Skudra, Victors 45513
 Skulte, Druvis 74513
 Skweyiya, Louis 26711
 Sladek, Mirosław 242/2
 Slakota, Kaziniirs 745/2
 Slezewicius, Adolfas 456/2/3, 74611
 Slobodkin, Joeri 752/1
 Slobodnik, Dusan 24212
 Slovo, Joe 565/3, 56812
 Small, Hugh 62912
 Smaoui, Ahmed 117/2
 Smidowitsj, Nikita 200/2/foto, 205/2, 57213, 57311
 Smietanko, Andrzej 845/1
 Smili, Bensalem 11313
 Smirnom, Igor 16712
 Smith, James C. 4211
 Smith, John 299/2/foto, 300/2
 Smith, Michael 308/1
 Smith, Pamela 65812
 Smits, C. 630'2
 Snegoer, Mircea 12613, 1671112, 168/1/2, 169 1, 457/1/2, 746/2/3, 747/1
 So Khun, 874/1
 Soares, Abilio José Osorio 353/1, 65711
 Soares, Mario 353/1/2
 Soares, Rui Alberto Figueiredo 26313, 560/1
 Sobandla, Prins 869/1
 Sobero Taira, Jaime Augustin 33/2
 Sobona, Viliam 24212
 Soebroto, 147/1
 Soedarman, Soesilo 35413
 Soeharto, 35212, 353111213, 354/1/2/3/foto, 515/1, 51811, 595/1, 65613, 65713, 81413
 Soelejmenow, Tolentai 22212
 Sofia, Koningin 847/3
 Soglo, Nicéphore 335/3, 64311, 86213, 86311, 867/3
 Soisson, Jean-Marie 89/2/3
 Soisson, Jean-Pierre 70/3
 Sok An, 87411
 Sokol, Smiljo 1913
 Solana Madariaga, Javier 322/2/foto, 765/1, 846/1/foto
 Solanki, Madhavsinh 13311
 Solar, José 764/foto
 Solarz, Stephen 3913
 Solbes Mira, Pedro 7013, 845/3, 846/1/3/foto
 Solchaga Catalan, Carlos 71/1, 321/2, 323/1, 620/3, 765/1, 845/3, 846/3
 Solih, Rashid al 55 2
 Sommaruga, Cornelio 20/2
 Somohardjo, Paul 85113
 Son Myong-soon, 435'foto
 Son Sann, 586/1/foto, 874/2, 87511, 876/foto
 Son Sen, 221'1
 Song Defu, 426 3
 Song Jeong Sook, 43712, 43811
 Song Jian, 42613
 Song Ping, 12512
 Songasonga, Bisschow 64913
 Sonko, André 64812
 Soong Chu-yu, James 22912, 515/2/3/foto
 Sorabi, Abdol Wahed 276/2
 Soriano, Andres 804 3
 Soskowets, Oleg 468/1/foto
 Soto, Alvaro de 393'3
 Soto Prieto, Lionel 39412
 Souflias, Giorgios 29813
 Souphanouvong, Khamsai 65813
 Souphanouvong, Phins 22313
 Souter, David 10011, 479/1/2
 Souto Hernandez, Angel Juan 637/3
 Souvannavong, Bousabong 658/3
 Souza, Wilfred d' 591/1
 Sow, Abdoulaye Sekou 56112
 Sow, Abdourahmane 64812
 Sowu, C.K. 415/3
 Spadaro, Rosario 63613, 637/1
 Spasow, Mirtsjo 675/3
 Spaventa, Luigi 38011
 Specter, Arlen 40/2
 Speth, James G, 671/3
 Spieker, B. 29113
 Spini, Valdo 377/1, 37812, 38011
 Spio-Garbrah, Ekow 415/2
 Spiroiu, Nicolae 26/1
 Spring, Dick 93'foto, 307/2/3/foto, 30811
 St Torre, Danielle de 77911
 St Louis, Phinsley 697/2
 St Luce, John 690/2
 Stalijkski, Aleksandr 7513
 Stankeivitsj, Sergej 752/1
 Stanzani, Sergio 37712
 Staromojtoma, Galina 18212
 Starr, Kenneth W. 478/2/3
 Stasiukynas, Algimantas Vladas 45613
 Statia, 63611
 Stavak, Ole 23411
 Stefansson, Gudmundur Arni 622/2
 Steichen, René 237'foto, 238/1
 Steinkubler, Franz 534/2/3, 535'foto
 Steinmetz, Pierre 365/1
 Stenholm, Charles 10113
 Stepanenko, Alexis 75911, 76113
 Stepanian, Wahe 450/1
 Stepankow, G.W. 37313
 Stepankow, Walentin 73413, 7551213
 Stephanopoulos, George 258'foto, 7061113
 Stephen, Sir Ninian 30512
 Stephens, Cynthia D. 70712
 Sternebeck Friedrich, Sigrid 84/2
 Stevens, John Paul 100/1/2, 479/1
 Steyn, Pierre 267/3, 269/1
 Stiborova, Marie 242/2
 Stich, Otto 96'3
 Stilling Jakobsen, Mimi 23313
 Stirbois, Jean-Pierre 36813
 Stirbois, Marie-France 368/3
 Stockmell, David 78211
 Stoel, Max van der 20212, 287/3, 573/1/2, 74111
 Stoiber, Edmund 534/1/foto
 Stojanovic, Zoran 318/1
 Stojanow, Georgi 7513
 Stolojan, Theodor 25/1/2/3, 168/3
 Stoltenberg, Jens 842/1
 Stoltenberg, Thorvald 54211, 60813, 609/foto, 611/1, 612/foto, 613/2/3, 61513, 84211
 Stoph, Willi 8411
 Strak, Michal 845/1

Strasky, Jan 242/3, 24311
 Strasser, Valentine 265/3, 714/2/foto
 Strauss-Kahn, Dominique 70/2, 71/1, 114/2, 36913
 Streibl, Max 82/1, 530/3, 533/2/3, 534/1
 Streietz, Fritz 84'1
 Stroessner, Alfredo 638/1/2, 639/1, 85112
 Strzembosz, Adam 54712
 Suarez Pertierra, Gustavo 846/1/foto
 Subramaniam, A.V. 28012
 Subul, Ja'-dat al- 654/2
 Suchocka, Hanna 296/1, 46011, 544/2/3, 545/1/foto, 546/1/2, 547/1/3, 548/1/2/3, 549/3, 550/1/2/3, 8421213, 84313
 Sucre-Figarella, Leopoldo 40412
 Sudairi, Fahd Ibn Khalid al- 87313
 Sudairi, Ibn Abdelrahman al- 873/3
 Sudairi, Mohammad Ibn Turki al- 87313
 Sudharmono, 354/2, 355'foto
 Sudrajat, Edi 354'1'3, 656 3, 658 1
 Sugandhi, Mien 355/1
 Sugaw, Edwin 675/2
 Suh Wan Soo, 43812
 Suheimat, Tareq 65412
 Sujana, Ida Bagus 35413
 Sulemana, Amidu 41513
 Sullivan, Gordon 705'foto
 Sultan, Fuad Abdel-Latif 274/1
 Sumarlin, J.B. 35511
 Summers, Lawrence 70913, 710/1
 Sun Chen, 51413, 515/1
 Sun Ming-hsien, 51511
 Sun Te-hsiung, 51413
 Sundqvist, Ulf 677/1
 Supardi, Endang 657/3
 Suryohadikusumo, Jamaludin 35413
 Susak, Gojko 1913, 2011, 61413, 617/2
 Sussmuth, Rita 82/3, 54912
 Sutherland, Peter 81413, 816/3/foto, 81712
 Sutrisno, Try 3521112, 353/1, 354/1/2/foto
 Suweno, Endang Kusuma Intan 354/3
 Suy Sem, 58112, 874/1
 Suyono, Haryono 35511
 Suyudi, 354/3
 Svoboda, Jiri 24613, 686/1
 Swaelen, Frank 82113
 Swan, Sir John 848/2
 Swell, G.G. 13113
 Swierstra, Kurt 635'foto
 Syafei, Theo 65712
 Sylla, Jacques 71213
 Sylla, Tidiane 64812
 Syrimis, Georgios 36513
 Sywoelski, Mykola 45913
 Szabo, Ivan 67911
 Szabo, Janos 67911
 Sze, Michael 721/3
 Szeremietiew, Romuald 544/2

T

Taagepera, Rein 15512
 Tabbarah, Bahij 55/3
 Tablada, Gustavo 698'3
 Tachumbu dos Santos, Andrade 772/1
 Tagaddi, Limam Ould 26512
 Tagliaferro de Lima, Jorge 70413
 Tagnon, Robert 86311
 Taha, Ali Uthman Mohammad 779/1
 Taher, Tarmizi 354/3
 Taheri, Rajabali 793/2/3
 Tahir, Haytham Qasim 578/2
 Tahir, Muhammad Ibrahim al- 493/2
 Tahirou, Amadou 562/1
 Tajnikar, Maks 32111
 Takata, Haruyuki 725/2/3
 Takeda, Kunitaro 139'foto
 Takemura, Masayoshi 727/2/foto, 731/2/3/foto
 Takeshita, Noboru 141/1/3, 142/1/2/3/foto, 14613, 4291112, 72912
 Taki Abdoukarim, Mohammed 108/1/2, 486/1, 775/2
 Takriti, Barzan al- 57412

Talabani, Jalal 207 foto, 345'2, 551/3, 552/foto, 574/3
 Talhi, Jadallah Azouz al- 4713
 Tallawi, Faruq hlohammed al- 652/1
 Tamayo-Reyes, José 9913, 10011
 Tambo, Oliver 567/2
 Tamimi, Izz al-Din al-Khatib al- 346/2
 Tamirat Layne, 504'3, 559 3, 57813
 Tan Shaowen, 12511, 425'1
 Tan Soo Phuan, 81311
 Tanabc, Makoto 430/2/foto
 Tanabu, Masami 145/3
 Tanaka, Kakuei 729 2
 Tanaka, Makiko 729/2
 Tandjung, Akbar 355/1
 Tanew, Georgi 77/3, 675/3
 Tao Siju, 426/3
 Tapie, Bernard 88 1/2, 368/1/foto, 369/3
 Tarasjoeik, Boris 286,112
 Tarawneh, Favez 717. 3. 790/3 foto
 Tarawneh, Salman al- 654/2
 Tariq, Azim 662/1
 Tarnaj Ivan 617/2
 Tarnoff, Peter 43411
 Tarr, Mike 27012
 Tarzi, Hamidollah 581/2
 Taseer, Salnian 358 3
 Tasjtsjian, Sepoeih 450/1, 737/1
 Taufa'ahau Tupou IV, Koning 441/3
 Tavaí, Etuate 883/2
 Tavakkoli, Ahmed 793/2/3
 Tamil, Mohammad Rabah al- 57/3
 Taya, Moaouia Ould Sidi Mohamed 111/3
 Taylor, Charles 264/1/2/3, 26511, 643/1, 868/1
 Taylor, Mervyn 308'1
 Tchiete, Moïse 42011
 Tea Banh, 585/3
 Tebbal, Farouk 42/3
 Teculescu, Constantin 2611, 68211
 Teguia, Mohamed 4412, 86113
 Teicher, Howard 9713
 Teixeira, Alfredo 560, 1
 Tejero Molina, Antonio 848/1
 Tejmoersian, Roedolf 45011
 Telacevic, Asim 318/1
 Teliti, Xhezair 67313
 Tella, Guido di 24813, 623/3, 756/2, 75711
 Ter-Petrosjan, Lewon 1501213, 151/1/3, 158/3, 449/3, 450/2, 451/1, 737/1, 73813, 739/1/2/3
 Terasawa, Yoshio 139/foto
 Teresa, Moeder 674/1
 Teresjtsjenko, Sergej 21113, 507/2/3
 Terpstra, G.H. 837/3
 Terreblanche, Eugene 566/1, 56912
 Terrill, Ross 123/1
 TEST, TEST 0/1/2/3/foto
 Testa, Simone 779/1
 Teufel, Erwin 83/2
 Tezijew, Oleg 163/2
 Thach Reng, 874/1
 Thammatheva, Osakan 658/3
 Than Aung, U 35613
 Than Nyunt, 64/3
 Than Shwe, 35513
 Thani, Khalifa ibn Hamad al- 34712
 Thatcher, Margaret 235/1, 606/2, 623/3
 Thein Win, 64/3
 Theodoru, Paul 26/1
 Thiam, Coura Ba 648'2
 Thiam, Habib 648/1/2/foto
 Thiam, Iba Der 341/3
 Thiel, F.J.F.M. van 600/3
 Thielemans, Freddy 822/1
 Thijn, Ed van 601/3
 Thirion, Chris 269/1
 Thoahlane, A.L. 263/3
 Thomas, Clarence 100/1, 258/3, 47911
 Thomas, Tillman 697/2
 Thompson, David 691/2
 Thompson, Kojo 415/2
 Thomsen, Siermark 618/2
 Thornburgh, Richard (Dick) 523/3
 Thura Naing Lin Oo, 35613
 Thylefors, Björn i6211
 Thystfre-Tchikaya, Jean-Pierre 18812, 561/1
 Tian Jiyun, 125'1
 Tiendrebeogo, Alice 865 1
 Tijerino, Doris 702 foto
 Tin Aye, 6413
 Tin Tun, 6412
 Tioe, Nicolae 167/2
 Tirado, Humberto Enrique 77012
 Tisjkom, Waleri 182/2, 186/3, 187/3
 Titkin, Aleksandr 17413
 Tizjakow, Aleksandr 469/1
 Tjirriange, Ngarikutuke 190/3
 Tkatsjenlio, Jewgeni 461/3
 Tobback, Louis 821/3
 Todman, Terence 756/2
 Todorova, Sofija 619/1
 Todorow, Marin 77/3, 67513
 Toerandjonzonda, Haji Akbar 51312
 Tofa, Bashir Othma 563/2, 564/1 2
 Tofoski, Jovan 613.1
 Toganivalu, William 883 2
 Tohian, Paul 593'3
 Toke, Kokoi 419/3
 Tökes, Laszlo 24/3
 Tol Lah, 874/1
 Tolba, Mohammed 4311, 43/2
 Tolba Mostafa 522 3, 323 2
 Toledano, Nissim 214/3, 215'1, 216/1 71811
 Tölgyessy, Peter 67713
 Tomas, Eric 446/2
 Tornaselli, Vincenza 377/1
 Tombe, Lawrence Mode 77913
 Tomcic, Zlatko 617/2
 Tomlinson, Sir Bernard 301/2
 Tomow, Aleksandar 675/3
 Toon, Malcolm 282/1/3
 Topacho, Hofni 33812
 Töpfer, Klaus 535/3
 Toptan, Koksai 55511
 Torgyan, Jozsef 680/2
 Toribiong, Johnson 28013
 Torkan, Akbar 118/3
 Torkan, Ali Akbar 79512
 Torres, Fernando 25512
 Torres, Raul 85113
 Torres Perez, Nelson 764/1
 Torricelli, Robert J. 39413, 395/1, 398'3
 Totew, Christo 77/3, 67513
 Toth, Julius 242/1, 685/1
 Tothova, Katarina 24212
 Totil, Ibrahim Idris 55813
 Totland, Nils Olav 84211
 Totobi Quakyi, Kofi 41513
 Totu, Ion 2113
 Touati, Mohammed 86213
 Toubon, Jacques 371/1/foto
 Touré, Amadou Toumani 48/2
 Toure, Mohammed Aloussine 561/2
 Touré, Younoussi 561/2
 Toubvier, Paul 88/3
 Toval, Martin 620/3
 Tomer, John 25813
 Toyi, Salvatore 863/3
 Trachtenberg, Larry 30211
 Tran Van Quang, 667/1
 Tranchant, Georges 368/1
 Traore, Djonkouma 561/2
 Traore, Mohammed Lamine 56112
 Traore, Moussa 33711
 Travesano Valle, Tito 3412
 Treholt, Arne 542/1
 Trenchew, Konstantin 76/2
 Trentin, Bruno 372/2
 Freshman, Don 480/3, 481/1
 Treurnicht, Andries 266/2, 567/1'2, 56812
 Triaridis, Konstantinos 840/1
 Trinkunas, Dainius 456/3
 Troejborg, Jan 234/1
 Tromp, Emsley 636/1
 Trovoda, Miguel 774/3
 Trujillo Garcia, Carlos Holmes 392/2
 Trujillo Pardave, Yovanka 3412
 Tsaban, Yair 211/1
 Tsaranoe, Anatol 74612
 Tseng Wen-hu, 228/foto

Tshisekedi, Etienne 342/1 2'3, 343'1.2, 344/1/2, 648/3, 649/1/2, 650/3
 Tsjarjarow, F 51812
 Tsjernenko, Dmytro 74712
 Tsjernomyrdin, Wiktor 182,3, 184/1/2/foto, 44913, 457'2/3, 458/2, 460/2, 461/2/3, 462/2, 464/2, 465/1/3, 676/1, 733/1, 744/1/3, 748/foto, 74913, 753/1, 754/1/2/3/foto, 755/2
 Tsjitetsjan, Wigen 45011
 Tsjoebajs, Anatoli 17411, 176/2. 17813, 46113, 753/3, 754/2
 Tsjoeikin, Witali 1.5313, 313/3, 607/2/foto, 615.1, 61713
 Tsjornowil, Wjatsjeslaw 170/2, 171/1'2'3
 Tsjyngysjew, Toersoenbek 50813, 80513. 806'2
 Tsochatsopoulos, Apostolos 840/1
 Tsogt, Tveenjavyn 63/1
 Tsogtbaatar, Dorjiyn 68/3
 Tsuma, Chilube Wa 486/3
 Tuchyna, Jozef 242. 2
 Tudev, Lodongiyn 659/1/2
 Tudjman, Franjo 15/2, 19/1/2/3/foto, 201112, 308/3, 310/1, 312/2, 313/2, 319/1, 609/2, 611/2. 61312, 614/1, 615/1, 61713, 675/1
 Tudor, Corneliu Vadim 681/1
 Tuitt, Noel 629/2
 Tun Kyi, 64/3
 Tuna Valladares, Edgar 62713
 Turabi, Hassan al- 192/2
 Turajlic, Hakija 311/1/2. 314/3
 Turk, Ahmet 31/1, 552/foto
 Turki, Abdullah Ibn Abdulmonhsen al- 87312
 Turkiyeh, Ibrahim Abdel Magid 42313
 Turnquest, Orville Alton 691'1
 Tutu, Desmond 356/2
 Tuuth, Aloysius 668/1
 Twagiramungu, Faustin 647/2
 Tyson, Laura 256/3
 Tzannetakis. Tzannis 298/3

U

Ubaydallah, Ibrahim 77912
 Uegaki, Yasuhiro 43013
 Uehara, Kosuke 73113
 Ugljanin, Sulejman 1813
 Ugoh, Sylvester 56312
 Uhde, Milan 685/foto
 Uhl, Petr 24611
 Uka, Rexhep 67313
 Ulaan, Chultemiyn 63/1
 Ulloa Elias, Manuel 36/3
 Ulmanis, Guntis 7451112
 Umar, Juma Hamad 783/1
 Umek, Igor 32111
 Ung Phan, 87411
 Unkovic, Milorad 31811
 Unsi, Ahmad Muhammad al- 578/2
 Unwin, Brian 238/1
 Urata, Masaru 14213
 Urbina, Elito 69212
 Urbina Lara, José Manuel 70011
 Urquhart, Brian 52312
 Urrutia, Maritza 626/2
 Usayran, Ali 5513
 Usman, Utoyo 354/3
 Uurike, Madis 156/1
 Uwilingiyimana, Agathe 647/1/2
 Uyanik, Mahmut 3012

V

Va Huot, 874/1
 Vacarioi, Nicolae 25/2/3/foto, 680/3, 681,2/3, 682/1, 684/3
 Vagnorius. Gediminas 164/3, 165/foto
 Vahaji, Javad 79413, 79511
 Vahi, Tiit 154/3. 155/1
 Vaidya, Arun 135/1
 Vaitiekunas, Romasius 166'3. 456/3
 Vaivads, Janis 74512

Valcourt, Bernard 253/2
 Valdes Menendez, Ramiro 394/1
 Valdivia Dueas, José 33311
 Valech, Sergio 255/2
 Valentinc. Nikica 31911, 617/1/2/foto, 675'1
 Valentim, Jorge 772 2
 Valentin, Jorge 413/foto
 Valenzuela, Carmen 626/2
 Vallenilla, Pedro 40411
 Valtsjew, Misjo 67512
 Van Molivan, 874/1
 Vance, Cyrus 13 1 2 foto, 14 1, 15 1 2, 18 3,
 310/1/2, 311 112, 3131113, 316/foto, 542/1,
 60512, 60813, 610/2, 61213, 618/1/3, 81713
 Vandenbroucke, Frank 44512, 44712
 Vanni d'Archirafi, Raniero 237/foto, 238/1
 Vapsys, Algirdas 45613
 Vaquez, Lilian 62412
 Varadi, Tibor 17.2
 Vargas, Ernesto 398 1
 Vargas, Zenon Walter 36/1
 Vargas Prada, Augusto 333/1
 Varillas Montenegro, Alberto 3312
 Varvitsiotis, Yannis 298/1/3
 Vasiljevic, Jezdemir 318/3
 Vasquez Villanueva, Absalon 3312
 Vasseur, Philippe 87/3
 Vassiliou, Georgios 365 '2/3, 366/1/2/foto
 Vauzelle, Michel 88/1, 369/3
 Väyrynen, Paavo 677/1
 Vaz, Andresia 34112
 Vedris, Mladen 31813
 Veerakumar, Kulaweerasingham 663 '3
 Vega Santa Gadea, Fernando 3312, 33413
 Veiga, Carlos 263/3, 56011
 Veiga, José Tomas 560/1
 Veil, Simone 371/foto
 Vejsiu, Ylli 67313
 Velasquez, Ramon José 704/2/foto
 Velayati, Ali Akbar 13711, 27711, 424/3, 507/3,
 508/2, 510/3, 518/2, 553/2, 571/foto, 792/2/3,
 795/1
 Veld, E. ter 289/1/2/foto, 290/1, 291/1'3, 292/3,
 29313, 29411, 5971213, 598/1/foto, 59911,
 826/3
 Veld, R.J. in 't 598/1/2/3/foto, 59911, 603/1
 Velliste, Trivimi 15611
 Velzen, W.G. van 292/1
 Venecia, Jose de 127/1
 Venetiaan, Ronald 85113, 852/1/2, 853/1/2/3,
 854/1/3/foto, 856/1/3, 85713, 858/1/3,
 8591112
 Veng Sereivut, 874/1
 Venkatachaliah, M.N. 59113
 Venkitaraman, S. 133'1
 Vera, Carlos 326/2
 Verdugo-Urquidez, Rene Martin 100/2
 Verheugen, Günter 71/1
 Verhofstadt, Guy 445/1/2/foto
 Vermeend, W. 630/1
 Verplaetse, Alfons 822/3, 82513, 82611
 Veselica, Marko 191213
 Veselka, Julius 16613, 45613
 Vessey, John 666/foto, 66711
 Vézina, Monique 25312
 Vieira, Joao Bernardo 45/2/3, 559/3
 Vieira, José Israel 76113
 Viett, Inge 8412
 Vieyra, Desiré 41411, 863/1
 Vigil Icaza, Pablo 699/1
 Viljoen, Constand 56811, 56912, 570/foto
 Viljoen, Gerrit 267/1
 Villalobos, Joaquin 397/foto, 39813
 Villanueva Herrera, Stanislaio 32412
 Villanueva Tabora, Benjamin 40212
 Villaquiran, Pedro Felipe 37411
 Villasenor, Eduardo 32613, 327/2/3
 Villegas Ramirez, Fabio 39111
 Villiers, Jacob de 271: 1
 Vincent, Pierre H. 25312
 Vincent, Richard 60513
 Virani, Nazmu 302: 1
 Visco, Vincenzo 38011
 Visconti, Francisco 4051213, 406/foto
 Vitieri, Leonardo 325 '3

Vito, Alfredo 37713, 37811
 Vivas, Horacio 704/3
 Vivas Teran, Abdon 705'1
 Vivian, Young 281/2, 441/3
 Vlad, Iulian 2113
 Vliegthart M 597'3
 Vo Nguyen Giap, 665/foto
 Vo Van Kiet, 231/2/foto, 665/1/2/3, 666/1,
 66713, 875/2
 Vodicka, Jindrich 24311
 Vogel, Bernhard 531 foto
 Vogel, Hans-Jocheil 442/foto
 Voges, Russel 637/2
 Voigt, Helmut 84/3
 Volasan, Sompadit 658/3
 Volf: Jaroslav 24412
 Voljc, Bozidar 321/1
 Volmer, Ludger 534/2
 Voorst tot Voorst, Berend-Jan Marie. baron
 van 597/1/foto
 Vora, Moti Lal 591/3
 Vranitsky, Franz 32111
 Vranitzky, Franz 507 3, 720/2
 Vries, B. de 289/1/foto, 291/1/3, 292/1/3, 295/3,
 59913, 600/1, 826/3, 833/2, 834/3/foto, 837/3
 Vries, J. de 60211
 Vujcic, Milan 17/3
 Vujic, Anton 19/2/3
 Vykypel, Karel 24612

W

Waddington, Lord 848/2
 Wade, Abdoulaye 34111'3/foto, 6481112
 Wadiabantou, Bonaventure Boukaka 18812
 Waechter, Antoine 369/foto
 Waffenschmidt, Horst 2613
 Waheed, Abdul 877/2/3, 880/foto
 Wahhab, Samir hihammad Abdul 57511
 Wahid, Rida 5513
 Wahlgren, Lars-Eric 613/2/foto
 Wahono, 352/2
 Waigel, Theo 85/3, 86/3/foto, 519/foto, 534/1
 536/3
 Wainwright, Martin 20412
 Wainwright, Michael 575/3
 Wako, Amos 111/1, 487/2, 657/1/2
 Waldberg, Stephan 55112
 Waldheim, Kurt 543/3
 Walesa, Lech 5441112, 545/3, 546111213,
 547/1/2, 548/3, 54911, 5501112, 676/1,
 8421112, 84311 2/3, 84412, 84511
 Walker of Worcester, Lord 300/3
 Wallage, Jacques 598/1, 5991213, 600/1/2/foto,
 826/3, 828/2/3, 83312, 834/foto
 Wallé, S. 630/2
 Walsh, Joe 308/1
 Walsh, Lawrence E. 97/1/2/3, 483/1/2
 Walus, Janus 565/3, 56611, 568'2
 Wambu, Peregrino 772/1
 Wan Li, 427/1
 Wang Bingqian, 12213, 425/3
 Wang Chien-shien, 88112
 Wang Dan, 425/1/foto
 Wang Daohan, 516/1/foto
 Wang Hai, 126/1
 Wang Hanbin, 125/1
 Wang Hongmen, 12113
 Wang Ruilin, 126.1
 Wang Senhao, 426/3
 Wang Shu-ching, 515/foto
 Wang Xizhe, 42511
 Wang Zhen, 426/2
 Wang Zhongyu, 42613
 Wangchuk, Koning Jigme Singye 27911, 51013,
 72113
 Waqqad, Kazi Mohammad Ainin 58011, 581/2
 Warennikow, Valentin 469/foto
 Warouw, Rudolf 63613
 Wasi, Abdul Wahhab Ahmad Abdul 87312
 Wasilew, Nikolaj 75/3
 Wasmosy, Juan Carlos 638/2/3/foto, 639/1,
 851/1/2/foto
 Wasyliew, Wadim 45911
 Watanabe, Hiroyasu 1401112, 14113, 142/1/2
 Watanabe, Michio 14411, 145/3, 146/foto,
 428111213, 723/2/3, 72913, 73011
 Waterhouse, Price 30211
 Wathey Ai 636/2, 637/1
 Wathey, Claude 636/2/3, 637/1
 Wathey, Norman 637'1
 Watson, Maxwell 681/3
 Wattoo, Manzoor 662.3
 Wazani, Rateb al- 654'2
 Webster, David 267 2
 Wee Kim Wee, 505'2, 812/3
 Wei Jiangxing, 125/1
 Wei Jingsheng, 804/2
 Weinberger, Caspar 97111213, 48213
 Weiner, Gerry 25312
 Weingurt, Wladimir 720/3
 Weiss, Birthe 2341
 Weiss, Peter 684/1
 Weizmann, Chaim 503 3
 Weizmann, Ezer 503/3, 504/foto
 Weizsäcker, Richard von 82/1/foto, 504/1,
 525/1, 68711
 Weldetensae, Haile 558/3
 Wells, Clyde 556/3
 Wells, Melissa 523/3
 Wen Jiabao, 125/1
 Wen Tin, 356/3
 Werleigh, Claudette 76813, 76912
 Werner, Lars 68713
 Wessels, Leon 267/1
 Westerlaken, A. 29211
 Westh, Bjoern 234/1
 Wharton, Clifton 874/2
 White, Byron R. 100/1, 47911, 481/1
 Whiteman, Burchell 629/2
 Whitlam, Gough 6711
 Whitty, Larry 299/foto
 Wibble, Anne 68712
 Wickremasinghe, Ranil 664/1/2
 Wiebenga, J. 62913, 63213
 Wiegel, H. 60311
 Wiir, Silva 49311
 Wijdenbosch, Jules 854/1
 Wijeratne, Ranjan 280/2
 Wijetunge, Dingiri Banda 664/1/foto
 Wijnholt, M.R. 630/2
 Wilder, Douglas 101/1, 48112
 Wilhelm, Charles 19711
 Wilhelm, David 260/1
 Wilkey, Malcolm R. 482/3
 Willem-Alexander, Kroonprins 629/3
 Williams, Abe 27111
 Williams, Betty 35612
 Williams, Duvall „Mac” 260/2/3
 Willis, Norman 300/foto
 Willis, Ralph 44112
 Willmann, Helmut 36312
 Wilsoe, E. 630/3
 Wilson, John 305/2/foto
 Wilson, Michael 253/2/3
 Wilson, Pete 3812, 10013, 1021112
 Wilson of Tillyorn, Lord 34911
 Wina, Arthur 49713
 Wina, Nakatindi 49713
 Wind, Timothy 485/1
 Wingti, Paas 593/2, 594/1/3, 5951112
 Wissel, Derick von 86911
 Wissmann, Matthias 532/2, 533/foto, 53411
 Wojtowicz, Grzegorz 54912
 Wolf, Ira 12211
 Wolf, Markus 84 3, 53512
 Wolkowa, Anna 746/2
 Wollmuth, Petr 24613
 Wolodjir, Aartsbisschop 74913
 Wolski, Arkadi 175/1, 17713, 17812, 184/3
 Wolters, F.L.J.A. 290/foto, 29111
 Wöltgens, Thijs 289/1/2, 2901213, 291/1/3,
 292/1/3, 59713, 59811, 599/1, 8361113, 837/1
 Wong Kan Seng, 512/2
 Wood, Kimba 9912, 477/1
 Woodruff, Fred 74313
 Woods, Michael 308/1
 Woolridge, Michael 44112

Woolsey Jr., K. James 256/3/foto
 Wörner, Manfred 362/3/foto, 363/2, 445/3, 530/3, 735/3
 Worobjow, Andrej 180/2
 Woronkow, Anatoli 172/1
 Worontsow, Joeli 74813
 Woskanjan, Asjot 450/1
 Waznajak, Wasili 462/1
 Wran, Neville 66/1
 Wright, Albert 337/2/3
 Wright, Jim 41/3
 Wu Bangguo, 124/3, 125/1
 Wu Jiaxing, 12112
 Wu Jichuan, 426/3
 Wu Po-hsiung, 228'3, 514'3, 515/1
 Wu Shaozu, 426/3, 80411
 Wu Yi, 42613
 Wubs, B.D. 636/2
 Wultsjew, Misjo 77/3
 Wyne, Ghulam Haider 661/2, 662/3, 37912
 Wynmaalter, Arie 87011

X

Xhulali, Safet 75/1
 Xi Yang, 804/2
 Xiao Yang, 426/3
 Xie Fei, 124/3, 125/1
 Ximenes, Paulo Cesar 387/2, 761/2
 Ximenes Belo, Carlos Filipe 657/1
 Xirimbimbi, Salomao 41313
 Xu Dunxin, 13612, 219/2, 348/3
 Xu Wenli, 800/1/2/foto
 Xu Youfang, 426/3

Y

Yaacob Mohameá Zain, 50912
 Yachrouu Mohammed, Caabi el 48611, 775/1
 Yadamsuren, Jigjidsurengiyn 6312
 Yadav, Mulayam Singh 13411
 Yalcinkaya, Sehydavut 55113
 Yam, Joseph 722/1
 Yamahana, Sadao 43012, 727/2/3/foto, 729/1/foto, 73111'2/foto
 Yamamoto, Kenzo 14311
 Yameogo, Hermann 86511
 Yang Baibing, 12413, 1251113, 12611
 Yang Shangkun, 6011, 11813, 119/foto, 12211, 12413, 125/3, 1261113, 42612
 Yao Yilin, 125/2
 Yar'Adua, Shehu Musa 115/3
 Yassin, Ahmed 21413, 21511
 Yazdi, Mohammed 12011, 191/3, 19211
 Ybema, G. 83713
 Yearwood, Robin 69013
 Yeboah, Vida 415/3
 Yehouessi, Yves 86311

Yenniinatas, Georgios 840/1
 Yentchabre, Yandja 5012
 Yhombi-Opango, Jacques-Joachim 561/1, 86613
 Yi Kye Paek, 43412
 Yi Song Tae, 43412
 Yi Tong-pok, 5812
 Yiannopoulos, Evangelos 840/1
 Yilmaz, Ayse 81/3
 Yilnaz, Mesut 553/1, 554/3
 Ying Shih-hao, 515/1
 Yo Kwan Ku, 81? 2
 Yodemane, Joseph 117/1
 Yok Mu-ming, 881/2
 Yokota, Yozo 355/2/3
 Yoma, Amira 757/2
 Yoma, Emir 757/2
 Yon Hyong Muk, 58/1, 43412
 Yoon Dong-Yoon, 437/2
 Yorac, Haydee 130/foto
 Yoshiyama Tanaka, Jaime 3312, 3321112
 Yousef, Ramzi Ahmed 48513
 Yu Yongbo, 125/1, 126/1
 Yuan Lin Yangkang, 882/1
 Yudohusodo, Siswono 35413
 Yudono, Satrio Budiarto 354/3
 'uliantono, Fery Joko 355/foto
 Yunupingu, Galarrwuy 6511
 Yusuf, Yusuf Uinayr bin 147/foto

Z

Zablah, Arturo 398/1
 Zade, Zardoesjt Ali 45113
 Zadojan, Dawit 45011
 Zafy, Albert 188/2/3/foto, 33613, 712/1/2/3
 Zahidi, Moulay Zine 11313
 Zahir, Umar 877/1
 Zaki, Ahmad 651/2
 Zaki, Ahmed 877/1
 Zambrano, Pedro 32513, 32612
 Zamora Medinacelli, Oscar 69311
 Zamorani, Alberto Mario 274/2
 Zampaligre, Idrissa 865/1
 Zandschulp, W van de 599/3/foto, 600/1/2
 Zanganeh, Namdar 79512
 Zanjani, Massoud Roghani 11911
 Zankaliani, Moertaz 16013
 Zapata, Fausto 770/1
 Zarate Rota, Marcos 332/3
 Zardari, Asif Ali 36111, 660/foto, 661/1, 880/3
 Zarif, Javad 203/1
 Zarrouk, Neziha 784/1
 Zebic, Jovan 31713, 318/1
 Zecevic, Zdravko 1811, 31312
 Zegarra Arana, Pablo 250/1
 Zejjari, Mohamed 57411
 Zelichowski, Stanislaw 84511
 Zeman, Milos 686/1
 Zenaruzabeitia, Sabino Euba 32412
 Zepeda, Orlando 398/1/2
 Zerdani, Meriem Mihoub 4412
 Zeroual, Lamine 86013, 861/3, 86211
 Zhang Haoruo, 42613
 Zhang Junsheng, 35011
 Zhang Taiheng, 12611
 Zhang Wannian, 125/1, 12611
 Zhang Zhen, 125/1
 Zhang Zhongxian, 12611
 Zhao Ziyang, 12012, 121/2, 12512, 425/1
 Zhargalsaikhan, Naidansurengiyn 65912
 Zhou Nan, 351/1
 Zhu Dunfa, 12611
 Zhu Hongsheng, Vincent 425/1
 Zhu Kaixun, 426/3
 Zhu Rongji, 124/foto, 12511, 126/3, 3501112, 426/2, 427/foto, 802/1/2/3, 803/1
 Zhu Xun, 42613
 Zia, Begum Khaleda 510/1/3, 511/3
 Zia ul-Haq, Mohammad 35811, 36113, 66013
 Ziah, Thomas 868/2
 Zialcita, Edgardo 80413
 Ziel, Aiwin 81/1
 Zieleniec, Josef 243/1, 245/foto, 68512
 Zielinski, Andrzej 845/1
 Zifferero, Maurizio 20111, 20711, 2101213, 57313
 Zindani, Abdul-Majid al- 87311
 Zindelis, Gintautas 45613
 Zinni, Tony 19611
 Zjelem, Zjelju 761213, 77/1/2, 7913, 16911, 67413, 675/2, 6761112
 Zjirinowski, Wladimir 177/1/foto, 46812
 Zjiwkow, Todor 78/1/2, 79/foto
 Zjoecheew, Toelegen 74412
 Zjoeganow, G. 178/3
 Zjoerbenko, Nikolaj 16713, 16811
 Zjoerbenko, Wladimir 45511
 Zlatko, Lukic 29712
 Zlenko, Anatoli 172/2, 46012
 Zlocha, Jozef 24212
 Znepolski, Iwajlo 675/3
 Zobhi, Mahmoud al- 7991213
 Zochowski, Jacek 84511
 Zoelpoejew, M. 508/2
 Zorkin, Waleri 181/2, 462/3, 465/1/3, 466/1, 75012, 75211
 Zou Jiahua, 12111, 12213, 125/1, 42612
 Zouari, Abderrahim 784/1
 Zoutendijk, G. 602/2
 Zuabi, Khaled al- 654/2
 Zubaydi, Muhammad Hamzah al- 19913, 20811, 87113, 872/1
 Zuccarelli, Emile 88/3
 Zukas, Simon 49713
 Zumel, Jose Maria 130/foto
 Zuno Arce, Ruben 48412
 Zuppi, Don Matteo 489/3
 Zuta, Becir 21/1, 61911
 Zman, A. van der 826/3, 827/foto, 8281112
 Zwickel, Klaus 534/3
 Zwjagilski, Joechim 74713
 Zwygart, Otto 9612

IV kalender 1993

JANUARI						FEBRUARI					MAART					APRIL				
ZONDAG	3	10	17	24	31		7	14	21	28		7	14	21	28		4	11	18	25
MAANDAG	4	11	18	25		1	8	15	22		1	8	15	22	29		5	12	19	26
DINSDAG	5	12	19	26		2	9	16	23		2	9	16	23	30		6	13	20	27
WOENSDAG	6	13	20	27		3	10	17	24		3	10	17	24	31		7	14	21	28
DONDERDAG	7	14	21	28		4	11	18	25		4	11	18	25		1	8	15	22	29
VRIJDAG	1	8	15	22	29	5	12	19	26		5	12	19	26		2	9	16	23	30
ZATERDAG	2	9	16	23	30	6	13	20	27		6	13	20	27		3	10	17	24	

MEI						JUNI					JULI					AUGUSTUS					
ZONDAG	2	9	16	23	30		6	13	20	27		4	11	18	25		1	8	15	22	29
MAANDAG	3	10	17	24	31		7	14	21	28		5	12	19	26		2	9	16	23	30
DINSDAG	4	11	18	25		1	8	15	22	29		6	13	20	27		3	10	17	24	31
WOENSDAG	5	12	19	26		2	9	16	23	30		7	14	21	28		4	11	18	25	
DONDERDAG	6	13	20	27		3	10	17	24		1	8	15	22	29		5	12	19	26	
VRIJDAG	7	14	21	28		4	11	18	25		2	9	16	23	30		6	13	20	27	
ZATERDAG	1	8	15	22	29	5	12	19	26		3	10	17	24	31		7	14	21	28	

SEPTEMBER						OKTOBER					NOVEMBER					DECEMBER					
ZONDAG	5	12	19	26		3	10	17	24	31		7	14	21	28		5	12	19	26	
MAANDAG	6	13	20	27		4	11	18	25		1	8	15	22	29		6	13	20	27	
DINSDAG	7	14	21	28		5	12	19	26		2	9	16	23	30		7	14	21	28	
WOENSDAG	1	8	15	22	29	6	13	20	27		3	10	17	24		1	8	15	22	29	
DONDERDAG	2	9	16	23	30	7	14	21	28		4	11	18	25		2	9	16	23	30	
VRIJDAG	3	10	17	24		1	8	15	22	29		5	12	19	26		3	10	17	24	31
ZATERDAG	4	11	18	25		2	9	16	23	30		6	13	20	27		4	11	18	25	